GREGORII DE VALENTIA METIMNENSIS, ... COMMENTARIOR UM...

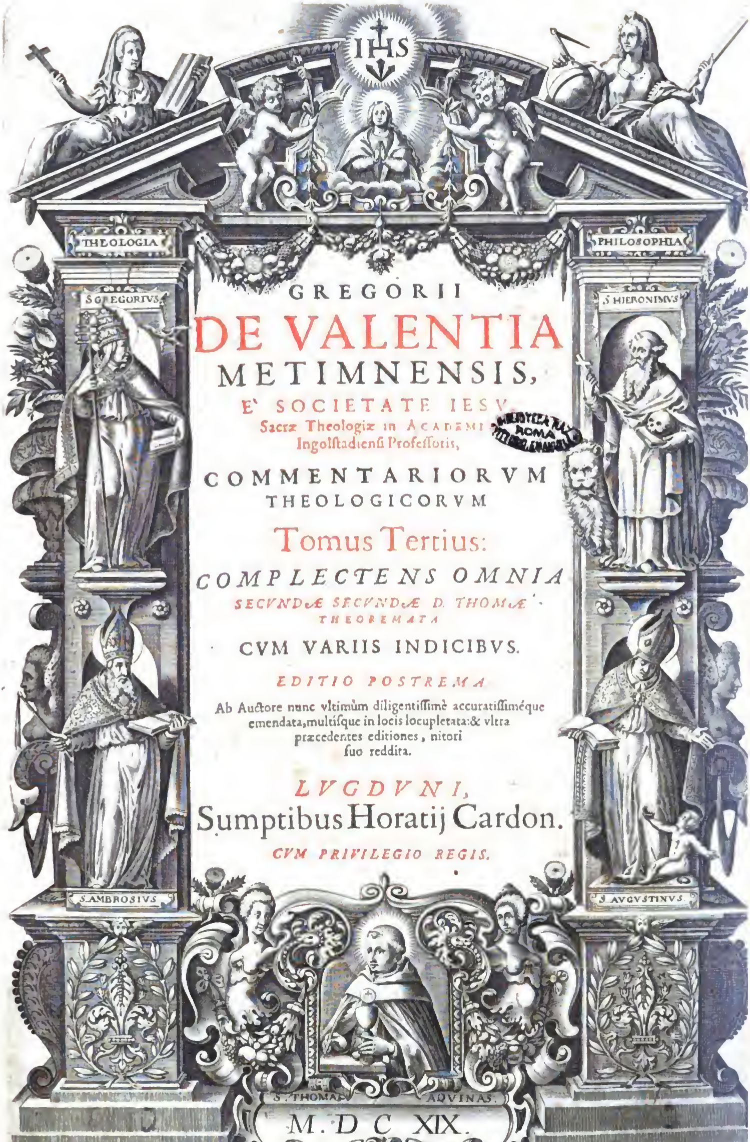
Gregorio : de Valencia

Digitized by Google

NAZ. CENTR.
R. BIBLIOTECA VITT. EMAN. II
234
11. 1
8
ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

GREGORII

DE VALENTIA METIMNENSIS,

E' SOCIETATE IESV,

Sacræ Theologiæ in ACADEMIA Ingolſtadienſi Profeſſoris,

COMMENTARIORVM THEOLOGICORVM

Tomus Tertius:

COMPLECTENS OMNIA SECVNDÆ SECVNDÆ D. THOMÆ THEOREMATA

CVM VARIIS INDICIBVS.

EDITIO POSTREMA

Ab Auctore nunc vltimùm diligentiſſimè accuratiſſiméque emendata, multiſque in locis locupletata: & vltra præcedentes editiones, nitori ſuo reddita.

LVGDVNI,

Sumptibus Horatij Cardon.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

M.D C XIX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

SERENISSIMO
PRINCIPI, AC
DOMINO, DOMINO
GVILHELMO, COMITI PALATINO RHENI, ET VTRIVSQVE BAVARIÆ DVCI, &c.

GREGORIVS DE VALENTIA,
Societatis IESV, gratiam & felicitatem à Deo precatur.

VOLVMEN tertium Operis à me iam pridem Ser.[ti] V.[ræ] dedicati, pari ſtudio nunc offero: non tam illud quidem ob rerum, quas continet, multitudinem & varietatem, amplum, quàm exiguum, tenuéque munus, præ magnitudine meritorum V.[ræ] Ser.[tis] in Chriſti Eccleſiam, & noſtram Societatem. Sed ſingularis V.[ræ] Ser.[tis] tum humanitas in omnes, tum in Deum pietas, ſperare me fecit, fore, vt Ser.[tas] V.[ra] nec parui id ducat, quod ex magna proficiſcitur voluntate, obſeruantiáque erga ipſam; & hunc quoque librum à me ſibi miſſum, propter illius ſaltem argumentum, ſolita benignitate excipiat. Nam id in eo explanatur, quod Ser.[tas] V.[ra] tanquam totius veræ pietatis Summam in iſta ſua religioſiſſima vita vnicè ſibi propoſitum habet; nempe quid *Fide* ſit credendum; quid complectendum *Spe* (quam in huius vitæ afflictionibus, *vnicum remedium eſſe*, rectè cenſuit D. Gregorius NAZIANZENVS) & quid item *Charitate* amandum, atque adeò etiam *Iuſtitia* cæteríſque virtutibus, Charitatis ductu imperióque faciendum, ad colendum Deum: Quæ, vt veriſſimè S. AVGVSTINVS ait, *maximè, imò verò ſola Religione ſequenda ſunt*. Huc accedit quod planè conuenire videtur, vt is Princeps patrocinium ſuſcipiat explicationis earum virtutum, quas & ipſe mirifico ſtudio colit; & præclaro exemplo educationéque, in Ser.[mos] filios, Principes præclariſſimos, MAXIMILIANVM, PHILIPPVM, FERDINANDVM, ALBERTVM, omnino transfudit; & auctoritate atque vigilanti cura in Ditionibus ſuis, cum feliciſſima ſubditorum pace & tranquillitate, florere fecit. Per quæ ſtudia eò denique (vt AVGVSTINI verbis concludam) Ser.[tas] V.[ra] feliciſſimè aliquando perueniet, *vbi eſt ſanctis & perfectis cordibus nota & ineffabilis pulchritudo, cuius plena viſio eſt ſumma felicitas.* Ingolſtadij, die duodecimo Martij. Anno Domini M. D. XCV.

In Orat. de Pauperum amore

In Enchirid. cap. 4

Vbi sup.

Digitized by Google

AVCTOR PIO LECTORI S.

QVÆDAM ſunt, pie Lector, de quibus te poſt ea quæ in primo ſecundoq́; tomo præfatus ſum, breuiter admonendum exiſtimaui. Primum eſt, in hoc potiſsimum tertio Tomo peculiares rationes habuiſſe me (propter varietatem nimirum & copiam rerum) cur meum illum ſequerer ſcribendi ordinem, in diſtribuendis præſertim capitibus ſeu punctis quæſtionum, & ad ea reuocandis articulis D. Thomæ. Id quod nemo mihi vitio vertendum exiſtimabit, qui id perpenderit, quod in primo tomo præfatus ſum; videlicet minimè inſtituiſſe me fungi munere meri interpretis ſeu Commentatoris D. Thomæ: ſed de rebus ipſis per ſe Diſputationes ſiue Commentationes Theologicas ita conſcribere, vt & Theologicæ doctrinæ veritas, & (quæ à veritate ipſa vix vnquam diſfert) ſententia D. Thomæ intelligi poſsit, quem in Societate noſtra tanquam Theologorum principem, propoſitum & commendatum nobis habemus auctorẽ. Eſt autem omnino integrum ei qui materias ipſas per ſe explicandas ſuſcipit, arbitratu ſuo vti methodo & ordine quo velit: maximè cùm non raro etiam ipſi interpretes D. Thomæ ordinem articulorum eius, re poſtulante, aut inuertant, aut redigant in vnum locum; in nõ paucis articulis aliud nihil annotantes, quàm quòd D. Thomæ concluſio ſit affirmatiua vel negatiua, &c. Quæ verò ſit commoditas huius noſtræ methodi: declarauimus in præfatione primi Tomi. Alterum eſt, Quãquam in ſingulis materiis ſeu Diſputationibus peculiarem numerum quæſtionum aſsigno, tamen id non debere adferre prolixitatem & moleſtiã in hiſce noſtris citandis. Non enim eſt neceſſe in citando numerare & Tomum & Diſputationem & quæſtionem, & punctum, (quamuis ne id quidem eſt nimis longum) ſed ſatis erit ferè indicare in quota cuiuſque Diſputationis quæſtione & puncto res contineatur: Vt, verbi gratia, quæſt. 3. de Angelis, p. 4. vel quæſt. 2. de peccatis p. 3. vel q. 5. de Fide. p. 2. & ſic in aliis: ſiquidem nemo ferè eſt, qui non ſtatim inſpectis generalibus indicibus diſputationum cuiuſque tomi, ſcire & meminiſſe poſsit, quo nam in tomo & quo ordine ſit à nobis collocata vnaquæque materia Theologica.

***

Digitized by Google

DIPLOMA SVMMI PONTIFICIS.

GREGORIVS PP. XIV.

AD futuram rei memoriam. Cùm, ſicut accepimus, dilectus filius GREGORIVS de VALENTIA Presbyter, Societatis IESV, Commentaria in Summam Theologiæ ſancti Thomæ de Aquino ſummis ſtudio ac vigiliis compilauerit, eaque ad cõmunem ſtudioſorum vtilitatem in lucem edere intendat, vereatur tamen, ne poſtquam prodierint, ſi à quocunque indiſtinctè imprimantur; mendis & erroribus paulatim (quod ex impreſſorum incuria facilè euenire poſſet) reſpergantur; nobis humiliter ſupplicari fecit, vt in præmiſſis opportunè prouidere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur eidem GREGORIO ſpecialem gratiam facere volentes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, illi, vt ad decennium à primæua cõmentariorum huiuſmodi impreſſione computandum, nemo ſine ipſius GREGORII, vel ab eo cauſſam habentium, licentia commentaria prædicta, dummodo tamen à dilectis filiis Reuiſoribus deputatis recognita, & approbata fuerint, tam in vrbe, & reliquo ſtatu Eccleſiaſtico nobis mediatè vel immediatè ſubiecto, quàm alibi in vniuerſis Chriſtiani orbis partibus imprimere, ſeu ab aliis, quàm ab iis, quibus ipſe GREGORIVS licentiam conceſſerit, impreſſa vendere, aut venalia habere poſſit, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium concedimus, & indulgemus. Inhibentes propterea vniuerſis vtriuſque ſexus CHRISTI fidelibus, præſertim Bibliopolis, & librorum impreſſoribus, vbiuis locorum conſtitutis, ne ſubditi noſtri videlicet ſub quingentorum ducatorum auri de Camera, piis vſibus applicandorum, ſed & alij non ſubditi, ſub indignationis noſtræ & maioris excommunicationis pœnis, commentaria prædicta, vel eorum partem aliquam, ſine prædicti GREGORII licentia imprimere, vel impreſſa vendere, aut venalia proponere audeant, aut præſumant. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis quoque & conſuetudinibus etiam iuramento vel Apoſtolica firmitate roboratis, ac priuilegiis, indultis, & literis Apoſtolicis in contrarium quomodolibet conceſſis, approbatis, & innouatis, cæteriſque contrariis quibuſcunque. Datum ROMÆ apud ſanctum PETRVM ſub Annulo Piſcatoris, die XII. Martij. M.D.XCI. Pontificatus noſtri anno primo.

M. Veſtrius Barbianus.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

HENRICI IV. Galliarum & Nauarræ Regis Chriſtianiſſimi Priuilegio cautum eſt, ne quis GREGORII de VALENTIA *Metimnenſis, è Societate* IESV, *S. Theologiæ in Academia Ingolſtadienſi Profeſſoris Commentarios Theologicos in D. Thomam, ab Auctore recens auctos, pleriſque in locis locupletatos,* abſque HORATII CARDON Bibliopolæ Lugdunenſis conſenſu, intra decennium à primo editionis die computandum, typis imitetur, edat, excudat, vel alibi excuſos importet, diſtrahat, venaléſve habeat per omnes ditionum eius fines. Qui ſecus faxit, pœna mulctabitur Regio irrogata Diplomate. Dato Lutetiæ, XX. Septemb. M. DCII.

Sic ſignatum.

De Mandato Regis.

ADDE A

APPROBATIONES.

OPvs hoc Theologiæ Scholaſticæ, quod attinet etiam ad hunc tertium Tomum, Auctore eximio, multíſque pro religione Catholica hactenus editis eruditiſsimis & vtiliſſimis lucubrationibus claro, celebríque Theologo, R. P. Doctore Gregorio de Valentia, Societatis Iesv, ab aliis eiuſdem Societatis Theologis viſum & approbatum, Ego quoque Albertvs Hvngervs, S. Theol. Doctor, Profeſſor, & Procancellarius in alma Academia Ingolstadiana, ita approbo, ita omnibus veræ ſinceræque Theologiæ ſtudioſis commendo, vt tum propter doctrinæ præſtantiam vbertatémque, tùm propter docendi ordinem, viam, modúmque, atque adeò exactiſſimam explicandi, confirmandi, confutandi rationem vtiliſſimum, & luce laudéque digniſſimum cenſeam. Datum Ingolſtadij, 26. Martij. Anno Domini 1595.

COmmentariorum Theologicorum R. P. Gregorii de Valentia, clariſſimi è Societate Iesv Theologi, hic tertius Tomus, ſiue in eo ſolidæ, & accuratæ, atque orthodoxæ doctrinæ vim, ſiue cum ſubtilitate elegantem ac facillimum Scholaſticæ Theologiæ tractandæ modum, atque ordinem ſpectes, prioribus Tomis egregiè reſpondet. Quapropter par cum iis laude atque fructu in lucem edi poſſe cenſeo Petrvs Stevartivs Leodius, S. Theologiæ in Academia Ingolstadiensi Profeſſor, & facultatis Theologicæ, hoc tempore Decanus. Ingolſtadij 23. Martij. Anno Domini 1595.

INDEX

Digitized by Google

INDEX

DISPVTATIONVM TERTII TOMI, QVI EST DE VIRTVTIBVS ET VITIIS IN SPECIE.

I. De Fide, & ei Annexis, & vitiis contrariis.
II. De Spe, & ei Annexis, & vitiis contrariis.
III. De Charitate, & ei Annexis, & vitiis contrariis.
IV. De Prudentia, & ei Annexis, & vitiis contrariis.
V. De Iuſtitia, & eius ſpeciebus, ac vitiis contrariis, tum in Iudicio, tum extra: Itémque de variis contractibus.
VI. De Religione, quæ eſt Virtus Iuſtitiæ annexa, & de vitiis ac Superſtitionibus ei contrariis.
VII. De quibuſdam aliis virtutibus eidem Iuſtitiæ annexis, & de vitiis contrariis.
VIII. De fortitudine, & eius partibus, & vitiis contrariis.
IX. De Temperantia, & eius partibus, & vitiis contrariis.
X. De diuerſis Statibus ac Officiis hominum.

Digitized by Google

Digitized by Google

DISPVTATIO PRIMA GENERALIS,

DE FIDE, ET EI ANNEXIS, ET VITIIS CONTRARIIS:

DIVISA IN QVÆSTIONES SEXDECIM.

Digitized by Google

INDEX QVÆSTIONVM ET PVNCTORVM DISPVTATIONIS PRIMÆ GENERALIS.

QVÆSTIO PRIMA.

De Obiecto Fidei.

PVNCT. I. *Quodnam ſit obiectum Fidei.*
II. *Qualenam ſit obiectum Fidei, quo ad eius modum, An ſcilicet ſit aliquid ſimplex & incomplexũ, vel complexum & enunciabile.*
III. *Qualenam ſit obiectum Fidei, quo ad infallibilitatem, an ſcilicet neceſſariò ſit verum, vel poſſit etiam eſſe falſum.*
IIII. *Qualenam ſit Fidei obiectum, quo ad eius cognoſcibilitatem, an ſcilicet poſſit eſſe aliquid euidens.*
V. *Qualenam ſit obiectum Fidei, quo ad diſpoſitionem & ordinem credibilium, quæ in illo continentur, vtrum ſcilicet hæc rectè diſtincta & enumerata ſint in Symbolo fidei.*
VI. *Qualenam ſit obiectum Fidei, quo ad antiquitatem credibilium, quæ in illo continentur, vtrum ſcilicet eadem ſemper fuerint ex fide credita, an verò progreſſu temporis quædam fuerint de nouo propoſita Fidelibus ad credendum.*
VII. *An vt Fidei obiectum per Chriſtianam fidem infallibiliter credatur, ſatis ſit, illud eſſe reuelatum diuinitus, & explicatum à quouis legitimo verbi Dei miniſtro: an verò præterea neceſſe ſit, illud tanquam à Deo reuelatum, & ideo credendum, proponi & oſtendi fidelibus per infallibilem aliquam & præeminentem auctoritatem, ad quam proinde ſpectet editio Symboli ſeu articulorum fidei, & iudicium atque definitio omnium fidei controuerſiarum, quæ vnquam oriri poſſint, & quænam & vbi quærenda ſit eiuſmodi auctoritas.*

QVAESTIO SECVNDA.

De interno actu Fidei, qui eſt, credere.

PVNCT. I. *Quid ſit credere, & quot modis id contingat.*
II. *Quidnam ſit neceſſariò credendum.*
III. *Quonam modo ſit credendum, An ſcilicet neceſſarium ſit ad ſalutem, credere explicitè omnia quæ fidei ſunt, vel ſufficiat aliqua credere implicitè.*
IIII. *An, & quomodo ſit neceſſarium credere myſterium Incarnationis.*
V. *An ſit neceſſarium ad ſalutem, credere explicitè myſterium Trinitatis.*
VI. *An ſufficiat ad ſalutem, credere explicitè vnum aut alterum præcipuum myſterium fidei, aut omnia quæ ſunt in Symbolo, etiamſi circa alia fidei dogmata quis erret. Vel requiratur fides vndequaque ſana & integra.*
VII. *An, & quomodo actus credendi ſit meritorius.*

QVAESTIO TERTIA.

De Fidei actu externo, hoc eſt, de Fidei Confeſſione.

PVNCT. I. *An, & quomodo exterior Confeſſio fidei, ſit fidei actus.*
II. *An, & quomodo externa Confeſſio fidei ſit neceſſaria ad ſalutem.*

QVAESTIO QVARTA.

De ipſa Virtute Fidei ſecundùm ſe.

PVNCT. I. *Quidnam ſit Fides.*
II. *In quonam ſubiecto ſit Fides.*
III. *An Fides perficiatur per charitatem tanquam per ſuam quandam formam.*
IV. *An Fides poſſit etiam conſiſtere ſeiuncta à Charitate, atque adeo informis.*
V. *An, & quomodo Fides ſit Virtus.*

Digitized by Google

VI. *An Fides ſit vna Virtus.*
VII. *An Fides ſit prima Virtutum omnium.*
VIII. *An Fides ſit certior quàm aliæ Virtutes intellectuales.*

QVAESTIO QVINTA.

De iis qui Fidei participes eſſe poſſunt, ſeu de Fidei ſubiecto.

PVNCT. I. *An homo & Angelus in prima ſui conditione habuerint fidem.*
II. *An damnati & beati habeant fidem.*
III. *An hæretici habeant fidem.*
IIII. *An alij maiorem habeant fidem quàm alij.*

QVAESTIO SEXTA.

De Cauſſa efficiente Fidei.

PVNCT. I. *Vtrum fides ſit donum à Deo infuſum.*
II. *An etiam Fides informis ſit Dei donum.*

QVAESTIO SEPTIMA.

De Effectibus Fidei.

PVNCT. VNIC. *Quinam ſint effectus Fidei.*

QVAESTIO OCTAVA.

De dono Intellectus, quod eſt annexum Virtuti Fidei.

PVNCT. VNIC. *Quid ſit donum Intellectus, & quomodo ſe habeat ad Fidem, & ad alia dona.*

QVAESTIO NONA.

De dono Scientiæ, quod eſt annexum Virtuti Fidei.

PVNCT. VNIC. *Quomodo ſcientiæ donum ſe habeat ad Fidem, & quale donum ſit.*

QVAESTIO DECIMA.

De Infidelitate, quæ eſt vitium Fidei contrarium.

PVNCT. I. *An Infidelitas ſit peccatum, & quale.*
II. *An cum Infidelitate poſſit conſiſtere vlla bona actio, vel vtrum omnis actio Infidelis ſit peccatum.*
III. *Quotuplex ſit Infidelitas.*
IIII. *An liceat cum Infidelibus publicè diſputare.*
V. *An, & quatenus liceat communicare cum Infidelibus in conuerſatione & conuictu.*
VI. *An liceat Infideles compellere ad Fidem.*
VII. *An licitè permittantur & tolerentur Infidelium ritus.*
VIII. *An licitè permittatur Infidelibus dominium & prælatio in Fideles.*

QVAESTIO VNDECIMA.

De Hæreſi, quæ eſt vna ſpecies Infidelitatis.

PVNCT. I. *Quid ſit Hæreſis.*
II. *Quænam ſit materia ſiue obiectum hæreſis.*
III. *An ſint hæretici puniendi.*
IIII. *Vtrum ſi hæretici conuertantur, ſint ab Eccleſia recipiendi.*

QVAESTIO DVODECIMA.

De Apoſtaſia, quæ eſt etiam quædam Infidelitas.

PVNCT. I. *In quo conſiſtat peccatum Apoſtaſiæ.*
II. *Vtrum propter peccatum Apoſtaſiæ à fide, amittatur temporale dominium & prælatio in ſubditos.*

QVAESTIO DECIMATERTIA.

De Blaſphemia generatim, quæ eſt peccatum contrarium Confeſſioni Fidei.

PVNCT. I. *Quodnam peccatum ſit Blaſphemia.*
II. *Quomodo ſe habeat blaſphemia ad Infidelitatem.*

QVÆSTIO DECIMAQVARTA.

De Blaſphemia in Spiritum ſanctum.

PVNCT. I. *Quidnam ſit Blaſphemia in Spiritum ſanctum.*
II. *Quotuplex ſit Blaſphemia in Spiritum ſanctum.*
III. *An Blaſphemia in Spiritum ſanctum ſit irremiſsibilis.*

QVÆSTIO DECIMAQVINTA.

De vitiis oppoſitis Scientiæ & Intellectui quæ ſunt dona annexa Fidei.

PVNCT. VNIC. *Quænam peccata opponantur dono Scientiæ & Intellectus, & vnde illa oriantur.*

QVAESTIO DECIMASEXTA.

De præceptis Fidei, ſcientiæ, & Intellectus.

PVNCT I. *An, & quatenus extet præceptum de Fide.*
II. *An, & quatenus extet præceptum de dono Intellectus & Scientiæ.*

Digitized by Google

DISPVTATIO PRIMA GENERALIS,

DE FIDE, ET EI ANNEXIS, ET VITIIS CONTRARIIS.

D.Thomas 2.2.à quæſt. 1.vſque ad q.16.

DISPVTANT *Scholaſtici Theologi de Fide in 3. ſent. d.23.24. & 25. Atque etiam veteres Eccleſiæ Scriptores multa paßim de Fide diſſeruerunt, præſertim ij qui fidem atque religionem Chriſtianam in vniuerſum ex inſtituto propugnarunt, editis de eiuſmodi argumento peculiaribus libris: Vt* QVADRATVS, *Apoſtolorum diſcipulus, & Epiſcopus Athenienſis: qui, vt teſtatur S. Hieronymus, in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ſcripſit ad Adrianum Imperatorem librum pro religione noſtra valdè vtilem, plenúmque rationis ac fidei, ſicut Hieronymus inquit: Item* ARISTIDES, *qui eidem Adriano volumen apologeticum de eodem argumento obtulit: Et* IVSTINVS *Apologias duas; alteram ad Senatum Romanum; alteram ad Imperatorem Antoninum Pium; & orationem paræneticam ad Gentes: Et* ATHENAGORAS *apologiam vnam ad eundem Antoninum: Et* CLEMENS *Alexandrinus orationem adhortatoriam ad Gentes: Et* TERTVLLIANVS *Apologeticum: Et* LVCIANVS *Martyr, presbyter Eccleſiæ Antiochenæ, libros quoſdam de Fide, teſte Hieronymo vbi ſuprà: Et* ARNOBIVS *libros octo ad Gentes: Et* CYPRIANVS *librum de vanitate Idolorum: Et* LACTANTIVS *libros ſeptem diuinarum inſtit. &* EVSEBIVS *de præparatione Euang. libros quatuordecim, & alios decem de demonſtratione Euangelica: Et* ATHANASIVS *orationem contra idola: Et* AVGVSTINVS *librum de vera religione, & librum de vtilitate credendi, & contra epiſtolam Fundamenti, & multa etiam in libris de Ciuitate* DEI: *Et* THEODORETVS *libros duodecim de curandis affectionibus Græcorum: quorum librorum primus eſt de Fide. Item diſputant de Fide non pauca ij qui de controuerſiis fidei contra huius temporis hæreticos ſcripſerunt, præſertim cùm diſſerunt de Iuſtificatione: ac nominatim Michael Medina ex inſtituto in ſeptem libris, quos ſcripſit de recta in Deum fide.*

Nos ea quæ propriè ſpectant ad hanc materiam, complectemur ſexdecim quæſtionibus; in quas etiam D.Thomas hanc totam diſputationem partitus eſt. PRIMA *erit de obiecto Fidei.* SECVNDA, *de actu Fidei interiori.* TERTIA, *de actu Fidei exteriori.* QVARTA, *de ipſa Fidei virtute ſecundùm ſe, cuius ſcilicet quidditas & attributa, cognitis iam antè obiecto eius & actibus, facilè perſpicientur.* QVINTA, *de ſubiecto Fidei, ſeu de iis qui poſſunt eſſe fidei participes.* SEXTA, *de cauſſa Fidei.* SEPTIMA, *de effectibus fidei.* OCTAVA, *de dono intellectus, quod eſt affine & connexum virtuti fidei.* NONA, *de dono Scientiæ, quod ſimiliter fidei eſt affine.* DECIMA, *de infidelitate generatim, quæ eſt vitium contrarium Fidei.* VNDECIMA, *de Hæreſi, quæ eſt omnium deterrima Infidelitatis ſpecies.* DVODECIMA, *de Apoſtaſia à Fide, quæ eſt quædam Infidelitas.* DECIMATERTIA, *de Blaſphemia generatim, quæ eſt peccatum contrarium externæ confeſſioni Fidei.* DECIMAQVARTA, *de Blaſphemia in Spiritum ſanctum.* DECIMAQVINTA, *de Cæcitate mentis & Hebetudine ſenſus, quæ ſunt vitia contraria dono Intellectus. De Ignorantiæ autem peccato, quod eſt contrarium dono Scientiæ, in ſecundo Tomo diſp.2. quæſt.1. & diſp.6. quæſt.6. dictum eſt.* DECIMASEXTA, *de præceptis Fidei, Scientiæ, & Intellectus.*

Digitized by Google

QVÆSTIO PRIMA.

De Obiecto Fidei.

D.Thomas 2.2. quæſt.1.

*E*XPLICANDA *ſunt ſeptem.* PRIMO, *Quodnam ſit obiectum fidei.* SECVNDO, *Qualenam ſit,quo ad eius modum:an ſcilicet ſit aliquid Enunciabile & complexum,vel res aliqua ſimplex.* TERTIO, *Qualenam ſit,quo ad veritatem:vtrùm ſcilicet ſemper ſit verum & infallibile,an verò poßit etiam eſſe falſum.* QVARTO, *Qualenam ſit,quo ad cognoſcibilitatem;vtrum ſcilicet ſemper ſit ineuidens & obſcurum,an verò poßit eſſe etiam euidens.* QVINTO, *Qualenam ſit quo ad diſpoſitionem & ordinem credibilium,quæ in illo continentur,vtrum ſcilicet hæc rectè diſtincta & enumerata ſint in Symbolo fidei.* SEXTO, *Qualenam ſit, quo ad eorundem credibilium antiquitatem: vtrum ſcilicet eadem ſemper fuerint ex fide credita, an verò quadam ſucceßione temporum fuerint de nouo propoſita fidelibus ad credendum.* SEPTIMO, *An, vt fidei obiectum per veram & Chriſtianam fidem infallibiliter credatur, ſatis ſit, illud eſſe reuelatum diuinitus, & explicatum à quouis verbi Dei miniſtro: an verò præterea neceſſe ſit, illud tanquam à Deo reuelatum,& ideo credendum,proponi & oſtendi fidelibus per praeminentem aliquam & infallibilem auctoritatem, ad quam proinde ſpectet editio articulorum fidei,& iudicium atque definitio omnium controuerſiarum fidei, quæ vnquam oriri poßint. Et quænam,& vbi quærenda ſit eiuſmodi auctoritas.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quodnam ſit obiectum Fidei.

D. Thomas art. 1.

QVÆSTIO de Fidei obiecto,ex parte pertinet ad quæſtionem de quidditate Fidei,de qua demùm diſſerendum eſt ex inſtituto quæſt. 4. poſtquam in hac & duabus ſequentibus quæſtionibus diſputatum fuerit de Fidei obiecto & actibus,ex quibus etiã innoteſcit natura & quidditas cuiuſque virtutis.Cùm autem quæſtio de rei quidditate,atque adeo etiam de obiecto præſupponat quæſtionem, *An eſt*,& hæc ipſa quæſtio, *An eſt*, determinanda ſit ex notione ipſa vocabuli, vt tomo 1.Diſp.1. q 2.p.1.docuimus, neceſſe eſt hoc loco in primis declarare, quid nomine Fidei in propoſito intelligamus,vt inde conſtare poſſit,& fidem eſſe, & meritò à nobis obiectum Fidei inueſtigari,neque oportuiſſe mouere ſeparatim de Fide quæſtionem, *An eſt*, cùm per ſe ſit facilis,cognita vocabuli notione.

Porrò auctores Theologi varias aſſignare ſolent acceptiones vocabuli Fidei; & ita quidem vt alij plures, quàm par ſit,multiplicent, de quo Sotus queritur lib.2. de natura & gratia cap.6.alij verò pauciores, quàm ferat inſtitutio ipſa nominis & conſuetudo Latinè loquentium,atque etiam ſacrarum literarum. Alexander Hallenſis 3.p.q.74.membro 1.ponit vndecim acceptiones, quas ex eodem Hallenſi recitat Gabriel in 3. d. 23. q.2. Albertus Magnus in 3.d.23.art 1.ad 3. ponit quinque,& addit,accipi etiam aliis modis. Bonauentura in 3.d 23.in explicatione textus,litera B.ponit decem. Alfonſus à Caſtro in ſumma de hæreſibus, verbo Fides, hæreſi 2. ponit ſeptem. Vega in tractatu de Iuſtificatione,q.1.ponit nouem. Sotus lib.2.de natura & gratia c.6. ait,quoſdam ponere quindecim. Ipſe verò ibidem per aliud extremum tantùm admittit acceptiones duas,quas etiam ſolas ponit Michael Medina, lib. 1. de recta in Deum fide,cap.1.

Sed acceptiones eius vocabuli, quæ quidem extant in ſacris literis,& ideo ad Theologum ſpectant,ſunt decem,ex quibus vna eſt potiſſima, conſiderando vim nominis,& ab ea reliquæ deductæ videntur,quamuis non illa, ſed alia quædam eſt ea quæ pertinet ad præſentem diſputationem,vt videbimus.

A PRIMO igitur Fidei vocabulum ſignificat virtutem quandam non intellectus ſed voluntatis,per quam opere completur id quod promittitur. Quæ virtus ſolet etiam nominari fidelitas & veritas. Sic fides etiam eſt in Deo. Ad Rom. 3. *Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Abſit. Eſt autem Deus verax,&c.* De hac fide loquitur etiam Sanctus AVGVSTINVS in epiſt. 19. ad Hieronymum, vbi tractans locum illum 1. Cor. 5. *Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur*, ita ſcribit: *Fides in Latino ſermone ab eo dicitur appellata, quia fit quod dicitur. Vbi autem fit quod dicitur, mentiendi vtique non eſt locus.* Alluſit fortè ad Ciceronem, qui libro 1. de officiis definit, hanc fidem eſſe *dictorum conuentorumque conſtantiam ac veritatem.* Et paulò inferiùs: *Credamus,* inquit Cicero, *quia fiat quod dictum eſt, appellatam Fi-*
B *dem.* Hoc modo non accipitur vocabulum Fidei in propoſito.

SECVNDO,ex hac primæva huius vocabuli acceptione deriuata eſt altera,quę fides nominari ſolet,ipſa promiſſio,quam fidelitas adimplet.1. ad Timoth.5. *Habentes damnationem,quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco communiter omnes expoſitores intelligunt per primam fidem, votum & promiſſionem. Vnde etiam S. AVGVSTINVS in Pſalmum 75. *Quid eſt*, inquit, *primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non reddiderunt.* Sic etiam accepit id vocabulum Poeta 8. Æneid. *Accipe daque fidem.* Nec iſto modo accipitur fides in propoſito.

TERTIO,inde quoque nominari ſolet fides, auctoritas alicuius ſeu exiſtimatio, quæ de ipſo habetur in
C ſtando promiſſis. Vt Leuit.6. *Anima quæ negauerit proximo ſuo depoſitum, quod fidei eius creditum fuerat, reddet omnia,&c* Et Eccleſiaſt.27. *Qui denudat arcana amico,fidem perdit.* Sic etiam accipitur id vocabulum à Iuriſperitis lib 22.digeſt.tit. 4.qui eſt *de Fide inſtrumentorum*:& lib.2. Decretalium,tit.22.de eadem. Et ſic etiam dicitur homo bonæ vel malæ fidei: nec eo modo accipitur Fides in propoſito.

QVARTO,inde etiam & frequenter fiducia quædam ſeu firma ſpes, futurum id quod eſt promiſſum, nomi-

Digitized by Google

natur fides. Sic accipitur à ſancto Iacobo, cap. 1. cùm inquit: *poſtulet autem in fide, nihil hæſitans.* Et fortè etiam à Domino, Matth. 14. cùm dixit Petro: *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Fidem enim hìc appellat eam fiduciam ad quã ibidem Petrum & alios Apoſtolos hortatus fuerat, inquiens: *Habete fiduciam: Ego ſum, nolite timere.* Atque etiam à Latinæ linguæ auctoribus nonnunquam videri poteſt accipi id vocabulum in ea ſignificatione. Vt à Terentio In Heaut. *At mihi fides apud hunc eſt nihil me iſtius facturum.*

Sed neque iſto modo fidem accipimus in propoſito. Inſtituimus enim diſputationem de ea fide quæ præter Charitatem & Spem commendatur paſſim in diuinis literis, & requiritur atque conducit ad iuſtificationem. Quam fidem certum eſt diſtingui à fiducia, cùm diſtinguatur à ſpe, à qua minimè fiducia diſtinguitur. Licèt Sectarij quidem, fidem iuſtificantem vel ſolùm vel præcipuè, velint eſſe fiduciam ipſam de miſericordia Dei, remittentis peccata: quod beneficium contendunt vnumquemque debere ſine vlla formidine credere ſe iam eſſe conſecutum. Sed hunc errorem confutauimus in materia de Gratia, & partim etiam hìc paulò pòſt refellemus.

Qvinto, inde etiam vocabulum fidei accommodatum eſt, vt ſignificet aſſenſionẽ, qua credimus implendum eſſe quod promittitur; vel, qua verum eſſe quod dicitur, nobis perſuademus, propter auctoritatem dicentis; atque etiam pro quocunque aſſenſu veritatis. Vt Eccleſiaſt. 29. *Vir bonus fidem facit proximo ſuo*, id eſt, ei creditur. Et Dominus Matth. 9. *Creditis, quia hoc poſſum facere vobis? Dicunt ei: Vtiq; Domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundùm fidem veſtram fiat vobis.* Quo loco neceſſe eſt per fidem intelligere aſſenſum, quo cæci illi crediderunt poſſe ſibi reſtitui viſum à Domino. Nam fiducia non eſt propriè de potentia faciendi, ſed de effectu futuro. Et S. Avgvstinvs libro de ſpiritu & litera, c. 31. *Aliter*, inquit, *dicimus, Non mihi habuit fidem*; *aliter autem, Non mihi ſeruauit fidem. Nam illud eſt, Non credidit quod dixi: Iſtud, Non fecit quod dixi.* Vbi ſimul mentionem fecit huius quintæ acceptionis vocabuli Fides, atque etiam primæ. Item Virgilius 4. Æneid. *Credo equidem, nec vana fides, genus eſſe deorum:* Fidem pro aſſenſione dixit. Et Cicero libro 2. de diuinat. non longè admodum à fine: *Inſanorum*, inquit, *viſis fides non eſt adhibenda.*

Ex quibus teſtimoniis (vt alia prætereamus) ſatis apparet, eos decipi, qui dicunt non ſatis benè & Latinè fidem pro aſſenſione dici: vt Philippus Melanchthon in loco de Iuſtificatione, vbi explicat vocabulum Fidei, & Laurentius Valla lib. 5. elegant. c. 30. & Budæus in annotationibus ad Pandectas. ff. de ſeruo corrupto, lege 1. Atqui Cicero & Virgilius (vt alios taceam) Latiniſſimè ſcripſerunt.

Hæc acceptio nominis fidei non eſt omninò aliena à propoſito, tametſi neque plenè declarat rationem eius fidei de qua diſputare inſtituimus, ſed ex parte tantùm, vt videbimus.

Sexto, inde etiam Fides nominatur notitia ea qua quiſque ſibi conſcius eſt actionum & conſiliorum ſuorum, hoc eſt, conſcientia. Vt ad Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Fidem enim ibi nominari cõſcientiam bonam interpretãtur Gloſſa interlinearis & Theophylactus & alij interpretes. Atque etiam Innocentius III. lib. 2. decretal. titulo de præſcriptionibus, cap. vlt. vbi idcirco decernit, vt nulla præſcriptio valeat abſque *bona fide*, id eſt, abſque bona conſcientia. Iſto modo non accipitur hoc nomen in propoſito.

Septimo, inde etiam à Theologis Fides vocatur habitus quidam intellectus, quo firmiter & ſine vlla formidine, tametſi ineuidenter, aſſentimur iis omnibus, quæ tanquam à Deo reuelata proponuntur credenda in Eccleſia. Sic accipitur à D. Paulo ad Hebr. 11. cùm definit, fidem eſſe *ſubſtantiam ſperandarum rerum, argumentum non apparentium.* Nam hoc ipſo quòd fidem nominat ſub-

A ſtantiam & quaſi baſim ac fundamentum ſpei, indicat eſſe aliquid permanẽs & durabile, atque adeò habitum, vt magis patebit ex iis quæ de eſſentia & quidditate fidei tradamus quæſt. 4. Et eodem modo accipit Fidem ad Epheſ. 2. cùm aſſeuerat eam eſſe *Dei donum.* Sic etiam accipitur in Concilio Vienneſi & Tridentino, cùm definitur, *infundi fidem* in iuſtificatione. Atque hæc maximè acceptio huius nominis ſpectat ad præſentem diſputationem, vt ſtatim confirmabimus.

Octavo, inde etiam nomen fidei tributum eſt rebus ipſis ſeu veritatibus, quas per hanc fidem credimus. Vt Apo. *Non negaſti fidem meam.* Et in Symbolo Athanaſij: *Hæc eſt fides Catholica, &c.* Propriè autem non accipitur hoc modo Fides in propoſito. Nam ſic Fides eſt obiectum potius eius fidei cuius obiectũ iam inquirimus,
B & de qua inſtituitur tota hæc diſputatio Theologica.

Nono, ipſe etiam aſſenſus huius fidei, quæ diuina auctoritate nititur, vocatur etiam Fides. Ita accipitur id vocabulum, vbicunque in Scriptura Iuſtificatio aſcribitur fidei, nempe per Charitatem viuæ. Vt ad Rom. 3. & alibi paſſim. Neque iſto modo propriè accipimus id nomen in præſenti, cùm de aſſenſu fidei ſit peculiariter tractandum ſequenti quæſtione.

Decimo, inde per ſynecdochen (qua nomen partis attribui ſolet toti) appellatur etiam fides, tota ſumma Chriſtianæ religionis: vt ad Galat. 3. *Quando venit ergo fides, &c.* Ac multò minus accipitur hoc pacto id nomen in propoſito.

Accipitvr igitur nomen fidei in diſputatione hac Theologica, quæ de Fide inſtituitur, illo ſeptimo modo,
C vt diximus, nempe vt ſignificat *habitum, ſeu facultatem quandam intellectus, qua ineuidenter quidem, ſed firmiter aſſentimur iis omnibus quæ, tanquam à Deo reuelata, proponuntur credenda in Eccleſia.* Atque eadem eſt apud auctores Eccleſiaſticos ſignificatio vocabuli Græci πίστις, & Hebraici אמונה pro quibus in vulgata editione eſt fidei vocabulum Fides autem miraculorum, quam nonnulli memorant, eſt hæc ipſa fides adiunctâ firma quadam fiducia circa euentum miraculoſum.

Chriſtianam fidem habitum Intellectus eſſe. §. 1.

Qvòd antẽ hoc modo fidei vocabulũ in diſputatione Theologica de Fide, accipi debeat, paucis nũc, antequam vlterius progrediamur, confirmandum eſt,
D propter ſtultiſſimam pertinaciam quorundam Sectariorum huius. qui id negant. Nam Philippus Melanchthon in loco communi de Fide & iuſtificatione, nõ ſemel aſſeuerat, Fidem quæ in Scripturis commendatur, & quæ proinde ſpectat ad diſputationem Theologicam, nihil aliud eſſe quàm certam fiduciam de miſericordia Dei remittentis vnicuique peccata propter Chriſtum; idque vnumquemque de ſe debere firmiter credere: & idem ferè docet Kemnitius in examine, ſeſſ. 6. Cõcilij Tridentini, vbi agit de Fide iuſtificante: & alij ſectarij. Quod ſi verum eſt, fides Chriſtiana de qua Theologicè diſputandum eſt, non eſt habitus intellectus ſed voluntatis. Nam fiducia nihil aliud eſt quàm quædam firma ſpes: & certum eſt, ſpem non eſſe habitum intellectus, ſed voluntatis, cùm habeat pro obiecto bonum difficile ad conſe-
E quendum, vt in ſequente diſputatione videbimus.

Probemvs igitur, fidem Chriſtianam, quæ in ſcripturis commendatur, tanquam ad iuſtitiam & ſalutem neceſſaria, & de qua proinde Theologicè diſputandum eſt, non eſſe fiduciam, ſed habitum ſeu facultatem illam intellectus, quam diximus. Id autem poteſt multis modis ex Scriptura probari.

Primo, quia manifeſtè Scriptura diſtinguit hanc fidem à ſpe, atque adeò à Fiducia. Vt 1. Cor. 13. *Nunc autẽ manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc.* Et Coloſſ. 1. *Si tamen permanetis in fide fundati & ſtabiles, & immobiles à ſpe Euangelij, quod audiſtis.* 1. Pet. 1. *Qui ſuſcitauit eũ à mortuis, & dedit*

Digitized by Google

ei gloriam, vt fides veſtra & ſpes eſſet in Deo, &c.

SECVNDO, quia etiam Scriptura docet, ſpem & fiduciam oriri ex Chriſtiana fide, atque adeò non eſſe ipſam fidem, ſed fidei effectum. Ad Epheſ. 3. *In qua habemus acceſſum & confidentiam per fidem eius.* Et 1. ad Tim. 3. *Qui enim benè miniſtrauerint, gratiam ſibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ eſt in Chriſto* IESV.

TERTIO, quia etiã Scriptura declarat, actum proprium fidei Chriſtianæ eſſe ſcire & intelligere & credere, atque adeò eam fidem eſſe facultatem intellectus, non autem voluntatis, in qua eſt fiducia, & cuius functio eſt cum appetitu quodam propendere in rem ſperatam, non autem ſcire vel intelligere. Ad Rom. 4. *Confortatus eſt fide* (Abraham) *dans gloriam* DEO, *pleniſſime ſciens, quia quæcunque promiſit, potens eſt & facere.* Et ad Rom. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Et ibidem: *Si confitearis in ore tuo Dominũ* IESVM, *& in corde tuo credideris quia* DEVS *excitauit eum à mortuis, ſaluus eris.* Et ad Hebr. 11. *Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo* DEI, *vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.*

QVARTO, quoniam etiam laudantur in Scriptura ij qui minimè certò confidebant, ſibi remiſſa eſſe iam peccata, ſed potius de eo metuebant: quos tamen certum eſt veram alioqui fidem habuiſſe: & contrà, qui de ea re non dubitant, & in ſe certò confidunt tanquam iuſti, vituperantur, tametſi non ſuis viribus, ſed Deo, gratiæque ipſius iuſtitiam propriam aſcribant. Hoc oſtendit luculentiſſimè inducta à Domino parabola de Phariſæo & Publicano, Luc. 18. *Contra eos qui in ſe confidebant tanquam iuſti. Phariſæus enim ſtans, hæc apud ſe orabat: Deus, gratias ago tibi* (quaſi diceret non mihi tribuo) *quia non ſum ſicut cæteri homines, &c. Et Publicanus à longè ſtans nolebat oculos ad cœlum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori.* De quibus hanc ſententiam fert Chriſtus: *Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo: quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.*

QVINTO, quia Scriptura loquens de fide vera & neceſſaria ad ſalutem, ſæpè oſtendit obiectum & materiam eius eſſe etiam aliquid, quod ſolùm creditur per intellectum, nec propriè cadit in voluntatis fiduciam atque ſpem. Vt in locis ad Rom. 10. & ad Hebr. 11. in probatione 3. citatis, & Io. 11. *Omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi: Vtique Domine: Ego credidi, quia tu es Chriſtus, Filius Dei viui, qui in hunc mundum veniſti.* Et Ioan. 14. *Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me eſt?* & alibi paſſim. Hæ autem & aliæ ſimiles veritates, quæ iam de *præſenti*, aut etiam de *præterito* ſunt intellectu ſolùm creduntur, non autem ſperantur: ſpes enim & fiducia ſolum ſunt de *futuris*.

SEXTO, accedit huc etiam auctoritas omnium ſanctorum Patrum, qui fidem & eius actum in aſſenſu & operatione intellectus conſtituunt, non autem in fiducia voluntatis.

S. DIONYSIVS Areopagita cap. 7. de diuinis nominibus: *Diuina fides,* inquit, *ſtabilis eſt credentium ſedes; quæ hos in veritate locat, & in ipſis veritatem imperſuaſibili identitate certa & ſimplicem veritatis notionem habentibus.*

S. IRENÆVS lib. 1. cap. 3. agens de Fide, quæ proponitur in ipſa Eccleſia: *Prædicatio,* inquit, *veritatis vbiq; lucet, & illuminat omnes homines qui volunt ad veritatis cognitionem venire.*

S. ATHANASIVS in oratione contra Idola: *Quia in nobis,* inquit, *habemus fidem, ideò poſſumus celeriter intelligere & contemplari vniuerſitatis Regem, Patris ſcilicet ſalutare Verbum, &c.*

S. BASILIVS in ſerm. de Confeſſione fidei: *Fides,* inquit, *eſt aſſenſus non hæſitans de iis quæ audita ſunt in certitudine veritatis, & prædicata ſunt per gratiam Dei.*

Sanctus Gregorius NAZIANZENVS oratione de moderatione in diſputationibus ſeruanda, expendens illud Apoſtoli: *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio*

A *fit ad ſalutem: Plena,* inquit, *nunc ſiq; omnibus abſoluta ſalus in eo ſita eſt, vt etiam confiteamur, ac cognitioni profeſſionem dicendique libertatem adiungamus.* Vbi Fidem cognitionem appellat.

S. AMBROSIVS ſerm. 20. in Pſal. 118. circa illud: *Principium verborum tuorum veritas. Cum principium,* inquit, *verborum Dei veritas ſit, veritas vtique fides fundamentum eſt. Primum enim oportet vt credamus vera eſſe Dei ſummi quæ in diuinis Scripturis legimus, oracula.*

S. HIERONYMVS in c. 4. ep. ad Epheſ. *Omni,* inquit, *ſtudio laborandum primùm in fidei occurrere vnitatem, deinde in eadem vnitate habere cognitionem Filij Dei.*

S. AVGVSTINVS lib de prædeſt. Sanctor. cap. 2. *Ipſum credere,* inquit, *nihil aliud eſt quam cum aſſenſione cogitare. Non enim omnis qui cogitat, credit; cùm ideo cogitent plerique* B *ne credant. Sed cogitat omnis qui credit, & credendo cogitat & cogitando credit.*

S. GREGORIVS Magnus lib. 2. in 1. Reg. c. 4. *Fide,* inquit, *velut fama Deum cognoſcimus: amore autem contemplationis is qui fama innotuit, nobis velut ex oſtenſione præſentiæ reuelatur.* Similia alij Patres.

Conuincitur autem his Scripturę & Patrum teſtimoniis fidem Chriſtianam & Theologicam eſſe duntaxat facultatem quandam intellectus, ac proinde neque ex toto, neque etiam ex parte eſſe fiduciam voluntatis: quaſi ſit quiddam compoſitum ex duabus facultatibus, quarum altera ad intellectum & aſſenſum, altera ad voluntatem pertineat, vt Kemnitius & alij quidam Sectarij videntur imaginari. Loquuntur enim Scriptura & Patres in citatis locis, de ea fide quam ex aliis Scripturæ teſtimoniis conſtat eſſe facultatem quandam non compoſi- C tam, ſed vnam ac ſimplicem, ſicut eſt Charitas & Spes: quibus annumeratur 1. Cor. 13. & ſicut eſt etiam *vnus Deus & vnum Baptiſma,* vt dicit Apoſtolus ad Epheſ. 4. Quare cùm Scriptura & Patres in citatis locis affirmant, fidem eſſe facultatem quandam cognoſcendi, omninò affirmant eſſe duntaxat cognoſcendi facultatem, cùm ſit quiddam vnum & ſimplex. Quod apertiſſimè S. AVGVSTINVS loco citato expreſſit, cùm explicans proprium actum fidei, dixit NIHIL aliud eſſe credere, quam cum aſſenſione cogitare.

SED obiicit Melanchthon, quòd Græcum vocabulum πίστις, pro quo in Latina editione eſt vocabulum Fides, propriè non ſignificat niſi fiduciã. Kemnitius etiam, fidem iuſtificãtem, atque adeò Theologicam, in primis, D eſſe fiduciam, vel cum fiducia remiſſionis peccatorum, inde probat, quòd in aliis fidei ſententiis ac veritatibus, quas credimus, non offertur nobis iuſtificatio; *Vt cùm narrantur,* inquit, *anni Mathuſalem, aut ædificatio turris Babel.* Ergo per fidem de eiuſmodi rebus non accepimus gratiam iuſtificationis, ſed ſolùm per fidem ac fiduciam de remiſſione peccatorum per Chriſtum mediatorem.

Sed hæc facile refelluntur. Ad obiectionem enim Melanchthonis RESPONDEO, Græcum vocabulum πίστις, ſimiliter ſignificare tum fiduciam tum etiam aſſenſum ſiue perſuaſionem. Vt Matth. 9. vbi legimus, *ſecundum fidem veſtram* (κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν) *fiat vobis.* Ibi enim πίστις non poteſt ſignificare niſi aſſenſum & perſuaſionem. Nam ſignificat fidem eam qua cæci illi credebant, Dominum poſſe reſtituere ipſis viſum; *ac potentia* autem facientis E non eſt fiducia, ſed perſuaſio; ſiquidem fiducia eſt potius de ipſo *effectu,* vt ſuprà etiam diximus. Et idem ſignificat id vocabulum in aliis Scripturæ locis contra Sectarios iſtos à nobis citatis.

Ad argumentum autem Kemnitij RESPONDEO, vt quis per fidem de aliqua ſententia diuinitus reuelata conſequatur iuſtificationem, minimè opus eſſe, vt in ea fidei ſententia offeratur iuſtificatio, ſignificando ipſam expreſsè; ſed ſatis eſt eatenus offerri, quatenus Deus decreuit iuſtificare credentem eam ſentẽtiam, & reliquas reuelatas, modò aliis etiam neceſſariis & ſalutarib. animi motibus in Deum conuertatur, vt charitatis, pœni-

tentiæ,

Digitized by Google

tētiæ,&c.iuxta ea quæ de neceſſaria præparatione ad iuſtificationē tradidimus tom.2.diſp.8.q.5.p.4. Vbi etiam q.4.p.4.multis modis confutauimus fidem iſtam Sectariorũ ſpecialem,qua contendunt vnumquemque debere ſine vlla formidine credere,ſibi remiſſa eſſe peccata.

Quare maneat,fidem Chriſtianam & Theologicam, de qua diſputationem inſtituimus, neque omninò neque ex parte eſſe voluntatis fiduciam, ſed eſſe quandam intellectus facultatē,qua certiſſimè credimus ea omnia, quæ tanquam diuinitus reuelata proponuntur credenda in Eccleſia.

Porrò huiuſmodi fidem eſſe, ita compertum eſt ex teſtimoniis Scripturæ & Patrũ allatis,vt minimè oportuerit hoc loco de fide præmittere quæſtionem *An eſt.* Quo poſito,quæſtio à nobis propoſita de *Obiecto* huius fidei,nunc eſt explicanda;quæ,vt initio diximus,ex parte pertinet ad quæſtionem de quidditate fidei, de qua tamen ex inſtituto erit differendum poſteà q.4.

Ac ſolent quidem de OBIECTO fidei referri variæ ſententiæ Theologorum, argumentis in vtramque partem propoſitis. Sed quoniam arbitror Catholicos Doctores hac in re eſſe aut certè debere eſſe concordes,præmittendam potius exiſtimo ipſius rei ac veræ ſententiæ explicationem. Ex ea namque facilè poſteà diiudicabimus aliorum opiniones. Prius autem quàm veram ſententiam de Obiecto fidei per nonnullas aſſertiones aperiamus,ſunt quinque annotanda,quæ in hac perobſcura diſputatione quaſi viam nobis oſtendant, vt ad veritatem perueniamus ſine confuſione & errore.

Quinque obſeruanda in quæſtione de obiecto fidei Chriſtianæ. §. 2.

PRIMÒ:Obiectũ alicuius facultatis ſeu habitus intellectus conſtat eſſe aliquid quod habitus reſpicit, id eſt,ad quod ex natura ſua habet ordinem.Quatuor verò ſunt ea ad quæ habet habitus eiuſmodi ordinem:quæ omnia appellari ſolēt obiectum habitus, licèt diuerſimodè. PRIMVM eſt,ratio formalis ſiue cauſſa, qua nititur habitus,tum etiā aſſenſus ab eo elicitus, vltimò reſoluitur.Et hoc nominatur obiectum formale *Quo*,ſiue ratio formalis *ſub qua* obiecti: rationem huiuſmodi loquendi infrà reddemus. SECVNDVM eſt id de quo habitus primariò elicit aſſenſus.Et hoc nominatur obiectũ formale *Quod*,& poteſt etiam ſignificatius dici *ſubiectum*, de quo habitus cognoſcit primariò.TERTIVM eſt id de quo habitus ſecundariò elicit aſſenſus, eo quòd eius cognitio aliquo modo conducat ad cognitionē formalis & primarij obiecti *Quod*.Et hoc nominatur obiectum materiale *Quod*, & ſimiliter dici poteſt *ſubiectum Quod* materiale. QVARTVM eſt ipſe aſſenſus ſignificatus per enunciationē,cui habitus aſſentitur.Et hoc propriè dicitur obiectũ *Quod complexum*,vt rectè notauit Durandus in Prologo ſent.q.5.& in 3.ſentent.d.24.q.1. & Capreolus in Prologo ſent. q. 4.art.2.concl.2. Hic verò diſputatio eſt de obiecto formali fidei primo & ſecũdo modo, ſcilicet de obiecto *Quod & Quo*,ac præſertim *Quo*, ſiue de ratione *ſub qua* obiecti fidei;hãc enim potiſſimùm inueſtigamus.

Cæterùm vt non erremus in illius inueſtigatione,notandum SECVNDO, quoddam eſſe diſcrimen inter habitus euidentes & ineuidentes,qualis eſt fides.Nam fundamentum,ſiue ratio,qua nititur, & in quam reſoluitur habitus euidens & aſſenſus ab eo elicitus, etiam eſt ſufficiens motiuum ad hoc, vt homo propoſitioni ad eum habitum pertinenti aſſentiatur.Quia enim ratio,qua nititur euidens habitus, eſt euidens, neceſſitate quadam adigit intellectum ad præbendum aſſenſum,ita vt reniti & diſſentire non poſſit. Ratio verò ſiue fundamentum, in quod habitus ineuidens & aſſenſus ab eo elicitus ſecundùm ſe reſoluitur,ſiue quo nititur, adeò non cogit intellectum aſſentiri,vt nec ſufficiat quidem ad mouendum hominem ad præbendum aſſenſum, ſi res ineuidēs quæ proponitur,ſit admodum difficilis,& præſertim humanum captum ſuperans. Hoc diſcrimen ſatis patet ex differentia euidentiæ & ineuidētiæ.Hoc enim eſt habitũ eſſe euidentem; ſcilicet ſi percipiatur ratio vel cauſſa, qua nititur talis habitus,non poſſe intellectũ diſſentire: percepta verò ratione & fundamento ineuidentis habitus vel aſſenſus,poteſt intellectus diſſentire.Itaque indiget prætereà intellectus aliis motiuis, quibus ad aſſentiēdũ ineuidēti rei impellatur,ſuperata difficultate,quæ ad aſſentiendũ rei ineuidēti eſt tum ex parte intellectus, qui rem non videt,tum ex parte pertinacis voluntatis.

Hinc TERTIO notandum, cùm ratio formalis ſiue fundamentum, in quod reſoluitur, habitus ineuidentis inquiritur,circumſpectè diſtinguendos eſſe quaſi duos proceſſus: ALTERVM, quo de cauſſa ipſius habitus & aſſenſus ſecundùm ſe conſiderati,inquiritur, & in quem firmitas & certitudo ipſius habitus, & quicquid perfectionis habet,tanquam in cauſſam refertur. ALTERVM quo non de cauſſa certitudinis & perfectionis habitus, ſed de cauſſa propter quã homo animum induxerit velle credere,inquiritur,cùm alioqui ipſa ratione ſeu fundamento habitus ſecundùm ſe non impelleretur ad id neceſſariò. Quòd ſi hi duo proceſſus in diſputatione de ratione formali ſub qua Obiecti habitus ineuidētis confundantur, errare neceſſe eſt confundendo cauſſam certitudinis ipſius habitus,& cauſſam propter quam homo credere voluerit & acceptauerit talem habitum:quę tamen cauſſæ omninò ſunt diſtinguendæ. Nam etſi cùm homo inducitur ad præbendum aſſenſum ineuidentem, ipſa quoque ratione *ſub qua* Obiecti habitus ineuidentis ad credendum moueatur,vt infrà videbimus,tamen non eſt illa vltima ratio, propter quam liberè credere *voluerit*,& habitum *acceptauerit*, & in quam reſoluitur hoc ipſum,quod eſt voluiſſe credere & acceptaſſe,atq; etiam retinere habitum fidei.

Ex his etiam QVARTO notandum eſt quiddam aliud quod eſt in tota diſputatione de Fide, in promptu habēdum,ſcilicet cùm iuxta priorem illum proceſſum quæritur cauſſa & ratio,in quam vltimò Fides ſecundùm ſe reſoluitur,non eſſe laborandum, vt inueniatur ratio vel cauſſa huiuſmodi euidēs,hoc enim eſſet inquirere cauſſam fidei,quæ cum natura ipſius fidei pugnet. Vt enim ipſa fides obſcura & ineuidēs in ſe eſt,ita etiam cauſſam & fundamentum habet nobis ineuidens & obſcurum. Secus verò eſt,cùm iuxta illum alterum proceſſum, inquiritur cauſſa propter quam homo *voluerit* credere & acceptare fidem.Huius enim cauſſa aliquid euidens poteſt eſſe,& quandoque eſt,vt infrà patebit.

QVINTO,ad vitandum in hac diſputatione errorem, diligenter,etiam iuxta priorem illum proceſſum,quo inquiritur ratio & cauſſa fidei ſecundùm ſe, diſtinguendum eſt,inter id, quo ipſe habitus & aſſenſus fidei tanquã cauſſa aliquo modo in ſe influente *nititur*,& id quod ad aſſenſum fidei *requiritur*,tanquam conditio ſolùm neceſſariò requiſita,vt is aſſenſus eliciatur.

HIS explicatis,SEX de hac re tota ponam aſſertiones: quarum tribus prioribus, iuxta priorem illum proceſſum,quod diximus poſſe inquiri de ratione & reſolutione fidei ſecundùm ſe,conſtituam obiectũ formale *Quod*, & *Quo* fidei,atque etiam *conditionem* quandam neceſſariò requiſitam,vt aſſenſus fidei eliciatur; tribus autem aliis, iuxta alterum proceſſum, quod diximus quæri etiam poſſe rationem & cauſſam, cur aliquis voluerit credere,& acceptare fidem,tradam de hoc etiam doctrinam hoc loco neceſſariam.

Deum vt Deum eſſe fidei obiectum formale Quod. §. 3.

PRima aſſertio:*Obiectum formale Quod Fidei eſt Deus vt Deus,ſeu ſub ratione diuinitatis*.Ita docet D.Thomas 1. p.q.1.ar.7.& Alexand.Hall.3.p.q.79. membr.6.vbi agēs de obiecto fidei,quod creditur, dicit, *verum increatum*(id eſt Deum) *eſſe primò & per ſe obiectum fidei*: & Albertus

Digitized by Google

Magnus in 3.ſent.d.23.art.12. vbi ait, *primum obiectũ fidei quod creditur eſſe primam veritatem*, hoc eſt Durandus ead. d.q. 1.& Capreolus in Prologo ſent. q. 4. art. 2. circa 5. concluſ. vbi ponit & approbat de hac re verba D. Thomæ ex 1.p.q.1.art.7. Item Caietanus hic art.1.

Eſt autem iſta aſſertio in primis contra Caluinũ lib. 2. inſt.cap.6.& lib. 3.cap.2. qui vult non Deum ſolùm, vt Deus, eſſe obiectum primarium fidei, ſed Deũ vt eſt etiã homo Chriſtus. In priori enim loco ſic ait: *Vulgare illud dictum, Deum eſſe obiectum fidei, ſic admitto vt tamẽ correctione opus habeat: quia non fruſtra vocatur Chriſtus inuiſibilis Dei imago, ſed hoc elogio monemur, niſi occurrat nobis Deus in Chriſto, non poſſe in ſalutem nobis innoteſcere.* In poſteriori autem loco ſic dicit: *Cùm in ſcholis de Fide diſputant, Deũ eius obiectũ ſimpliciter vocando, euanida ſpeculatione animas trãſuerſum rapiunt magis, quàm ad ſcopum dirigant. Nam cùm Deus lucem inacceſſam habitet, Chriſtum occurrere medium neceſſe eſt.*

Item eſt noſtra aſſertio contra Martinum Kemnitium in impio ſuo examine Concilij Tridentini, circa caput 5. & 6. ſeſſ.6. Concilij Trident. vbi agit de fide iuſtificante. Qui contendit, *promiſſionem* (vt inquit) *de gratuita miſericordia Dei, propter Filium mediatorem remittentis peccata, adoptantis, & acceptantis credentes, ad vitam æternam, eſſe verum, proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis*, id eſt, Chriſtianæ & Theologicæ.

Eſt etiã noſtra aſſertio contra nonnullos Theologos, qui in Prologo ſententiarum dicunt, ſacræ doctrinæ in Scripturis traditæ, atque adeò etiã Fidei & Theologiæ, obiectum primarium ſeu formale *Quod*, eſſe Deum non abſolutè ſub ratione diuinitatis, ſed ſub aliqua ratione magis particulari, vt ſub ratione glorificatoris, &c. quẽadmodum tom.1. diſput.1.q.1.par. 3. varias de hoc opiniones recenſuimus. Eſt etiam nominatim hæc aſſertio contra Thomam Argentinenſem in Prologo ſent.q.1.ar. ad quoddam 2.argumentum, vbi negat, Deum ſub ratione Deitatis eſſe obiectum fidei.

Probatvr autem aſſertio noſtra Primo ex Scriptura, quæ non rarò declarat, præcipuum obiectum & tanquam ſcopum fidei eſſe Deum. Vt Marci 11. *Habete fidem Dei.* Et Ioã.14. *Creditis in Deum, & in me credite.* Et ad Eph 4. *Vnus Dominus, vna fides.* Vbi Apoſtolus ex vnitate principalis obiecti fidei, nempe Dei, vult intelligi vnam & eandem apud omnes oportere eſſe fidem. Et 1. ad Theſſal.1. *In omni loco fides veſtra, quæ eſt ad Deum, profecta eſt.* Et ad Hebr.6. *Non rurſus iacientes fundamentum pænitẽtiæ ab operibus mortuis & fidei ad Deum.* Et ad Hebr.11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, &c.* Quod ipſum indicatur etiam in Apoſtolico Symbolo, vbi primus fidei articulus numeratur ille: *Credo in Deum Patrem, &c.* Quia ſcilicet Deus eſt primarium obiectum fidei, quò reliqua omnia credibilia referuntur.

Secvndo probatur noſtra aſſertio manifeſtis teſtimoniis ſanctorum Patrum. Nam S. Avgvstinvs lib.4. de ciuit.Dei, cap.29. ita ſcribit: *Fidei primum & maximum officium eſt, vt in verum credatur Deum.* Quid clarius? Item docet hoc ipſum æquè luculenter S. Cyrillvs Hieroſolymitanus, catecheſi 5. illuminatorum. *Fides*, inquit, *in animas celerrimo actu maxima perficit. De Deo enim ſpeculatur, Deum intuetur. Ita vt qui meretur fide illuminari, & mundi terminos circuit, & ante mundi huius conſummationem, iudicium iam videt, & promiſſionum retributionem. Habeas itaque fidem in illum, &c.* Et S. Irenævs lib.4. cap.13. *Fides*, inquit, *quæ eſt ad Deum altiſſimum, iuſtificat hominem.* Nec diſſimiliter loquuntur de Fide alij Patres.

Tertio probatur aſſertio manifeſta ratione. Nam illud eſt primarium & formale obiectũ habitus cognoſcitiui, atque adeò fidei, ad cuius pleniorẽ cognitionẽ referuntur omnia alia, quæ per talem habitũ cognoſcuntur. Sed omnia quæ cognoſcuntur & creduntur per fidẽ, ſpectãt eò vt pleniorem de Deo ipſo cognitionẽ habeamus, quoad eius fieri poteſt in hac vita. Ergo Deus eſt obiectum formale ac primarium fidei. Maior extra con-

A trouerſiam eſt apud omnes eruditos.

Minor autem probatur tripliciter. Primo ex Apoſtolo, qui ſæpè declarat, totam ſummam fidei noſtræ, ac nominatim etiam ipſum myſterium Chriſti, referri ad Dei ipſius agnitionem. Vt ad Epheſ 1. *Deus Domini noſtri* Iesv *Chriſti, Pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis, & quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus, ſecundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto, &c.* Et ad Coloſ.2. *Inſtructi in Charitate & in omnes diuitias plenitudinis intellectus, in agnitionem myſterij Dei Patris & Chriſti* Iesv. Et ad Coloſ. 3. *Induentes nouum hominem, qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius, qui creauit illum, &c.*

B Secvndo, probatur eadem Minor ex S. Avgvstino lib.11. de Ciuit. Dei cap. 2. vbi pulchra oratione affirmat, ipſum etiam Chriſtum hominem, eſſe viam qua fides peruenit ad Dei cognitionem. *Vt mẽs in fide*, inquit, *fidentius ambularet ad veritatem, ipſa veritas Deus Dei Filius homine aſſumpto, non Deo conſumpto, eandem conſtituit ac fundauit fidem, vt ad Deum iter eſſet homini per hominem Deum. Hic eſt enim Mediator Dei, & hominũ, homo Chriſtus* Iesvs. *Chriſtus per id, quòd eſt Mediator, eſt homo & via perueniendi ad Deum. Quia ſi inter eum, qui tendit, & illud, quo tendit, via media eſt, ſpes eſt perueniendi; ſi autem deſit aut ignoretur, quã eundum ſit, quid prodeſt noſſe quò eundum ſit? Sola eſt autem aduerſus omnes errores via muniſſima, vt idem ipſe ſit Deus, & homo. Quò itur, Deus: Quà itur, homo.*

Tertio, probatur eadem Minor euidẽti ratione. Nã cũ Deus, vt Deus, inter omnia quæ fides credit, ſit quiddam præſtantiſſimum, & per alia omnia, quæ creduntur, magis ac magis nobis innoteſcat; dubitari non poteſt, C quin ex natura ipſa fidei omnia alia, quæ creduntur, eò ſpectent, vt magis ac magis Deus à nobis per fidem cognoſcatur: ſiquidem fides in huius vitæ caligine inſtar lucernæ nobis eſt ad cognoſcendum Deum, donec dies beatitudinis eluceſcat, *& lucifer oriatur in cordibus noſtris*, vt ait S.Petrus epiſt.2.cap.1. Eſt igitur Deus vt probauimus, formale & primarium obiectum fidei.

Sed obiiciunt Primo Caluinus & Kemnitius vbi ſuprà, quòd Scriptura ſacra commendans nobis fidem ſalutarem & Theologicam, ſolet eam nominare *fidem in Chriſtum*: quia ſcilicet Chriſtus ſit formale & primarium illius obiectum. Vt Ioan 3. *Vt omnis, qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Et Act. 26. refert Apoſtolus illa verba Chriſti ad ſe: *Nunc ego mitto te aperire oculos eorum, vt conuertantur de tenebris ad lucem, & de poteſtate Satanæ, ad Deum, vt accipiant remiſſionem peccatorum, & ſortem* D *inter ſanctos per fidem, quæ eſt* (inquit) *in me.* Et ad Rom.3. *Iuſtificans eum, qui eſt ex fide* Iesv *Chriſti.* Et ad Gal.2. *Vt iuſtificemur ex fide Chriſti*, & ſæpè alias.

Respondeo, huiuſmodi Scripturæ ſententiis non ideò commẽdari fidem in Chriſtũ, quia Chriſtus vt homo ſit obiectum fidei primarium & præcipuum, ſed alia duplici de cauſſa: Primo, quia fides vt eſt de Chriſto, & eius myſteriis, eſt fides propria Chriſtianorum, & ad ſalutem neceſſaria: quæ ideirco commendatur & exigitur in Scripturæ locis citatis. Neque enim ſufficit ad ſalutẽ, credere in Deũ, quamuis Deus ſit fidei obiectum præcipuũ, ſed etiam, requiritur fides in Chriſtũ, vt q.2. explicabimus. Secvndo, quia poſt Deum quidem Chriſtus, vt homo, eſt inter alia credibilia præcipuum obiectum fi- E dei, ſicut etiam viſionis beatificæ: iuxta illud Ioan. 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti* Iesvm *Chriſtum:* quod de vtraque cognitione, ſcilicet fidei & beatificæ, poteſt intelligi, vt tradidimus tomo 2. diſput.1.q.3.p.4.

Itaque mentitur vbi ſuprà impudenter Caluinus, cùm ſcribit, Theologos Scholaſticos cùm diſſerunt de obiecto fidei, *velut obducto velo Chriſtũ texiſſe*. Etſi enim Theologi præcipui nonniſi Deum ſtatuant eſſe obiectum pri-

Digitized by Google

marium fidei, tamen agnoſcunt omnes & docent, Chriſtum eiuſque myſteria eſt obiectum fidei præſtantiſſimum inter reliqua credibilia omnia. Ideóque de eo in 3. ſent. tam multa tractant.

Secvndo, obiicit Kemnitius, quòd *ipſa*, vt inquit, *vis veritatis extorſerit à Patribus Concilij Tridentini ſeſſ. 6. cap. 6. hæc verba, quod dicunt, fidem credere vera eſſe quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto* Iesv: ex quo iſte colligit, primarium & formale obiectum fidei eſſe Chriſtum, ſeu promiſſionem de gratuita iuſtificatione per ipſum.

Respondeo, veriùs nos poſſe dicere, ipſam vim & conſuetudinem non dicendi veritatem extorſiſſe hîc à Kemnitio iſtud mendacium. Nam Patres Concilij non dicunt abſolutè (vt iſte refert) *fidem* in primis credere iuſtificari impium per gratiam Dei & redemptionem, quę eſt in Chriſto, ſed explicantes rationem *eius actus* fidei, quo homo diſponitur ad ſuſcipiendam iuſtificātem gratiam, aiunt in primis eo credi, iuſtificari impium à Deo per gratiam eius & redemptionem; quæ eſt in Chriſto. Etſi enim iuſtificatio per Chriſtum non ſit abſolutè primarium obiectum fidei, tamē in id obiectum, ſcilicet in iuſtificatióné per Chriſtum, maximè fides reſpicit tunc, cùm homo per fidei actum ſe diſponit ad iuſtificationem, vt expoſuimus tomo 2. diſput. 8. q. 5. p. 4. Ac proinde in ipſam iuſtificationem peculiariter eo actu fertur, vel explicitè vel ſaltē implicitè & virtualiter, quatenus is qui credit, ita affectus eſt, vt facilè eum quoque articulum de remiſſione peccatorum crediturus eſſet explicitè, ſi tunc veniret in mentem. Neque enim eſt neceſſe ipſo tempore iuſtificationis cogitare expreſſè de iuſtificatione ipſa, cùm poſſit contingere, vt iuſtificetur homo exercens actum fidei circa aliquod aliud myſterium, vt patebit ex iis, quæ de fidei neceſſitate ad ſalutem diſſeremus quæſtione ſequenti. Quare maneat, obiectum primarium ſeu formale *Quod* fidei non eſſe niſi Deum, vt Deum, ſicut in illa prima aſſertione noſtra conſtituimus.

Primam veritatem eſſe fidei obiectum formale Quo. §. 4.

Sit nunc Secvnda aſſertio. *Obiectum formale Quo, ſeu ratio formalis, ſub qua obiecti fidei, eſt prima & ſumma veritas Dei reuelantis ea, quæ creduntur.* Ita docent S. Thomas hîc art. 1. & Alexander Hallenſis 3. p. q. 78. membro 4. & Albertus Magnus in 3. d. 23. art. 7. & 12. & Bonauentura d. 24. a. 1. q. 2. & 12. & Altiſiodor. l. 3. ſummæ, tract. 3. c. 1. q. 3. & Rich. in 3. d. 23. a. 4. q. 3. & Durand. ead. d. q. 7. num. 12. & d. 24. q. 1. num. 16. & q. 2. n. 4. & Capreolus d. 24. q. vnica, art. 1. concl. 4. & Gabriel d. 23. q. 2. art. 1. & Marſilius in 3. q. 14. & Caietanus hîc art. 1. & Canus lib. 12. de locis Theologicis, cap. 3. & alij Theologi communiter, excepto Scoto in 3. d. 23. q. vnica, art. 2. in argumentis contra concluſionem quartam, & Guilielmo Pariſienſi in Tractatu de Fide & legibus, non longè ab initio, vbi ſcribit, per veram & Chriſtianam fidem credi Deo, *non quia verax eſt, aut quia verum eſt, quod ipſe loquitur: ſic enim* inquit, *homini crederetur cuiuis, ſed quia iubet ſibi credi, & ſic fides*, inquit, *eſt per quam obedientiæ ſuæ debitum ſoluit intellectus humanus.*

Ante verò quàm probemus aſſertionem noſtram, eſt notandum, dupliciter accipi poſſe nomen *primæ veritatis.* Primo, vt eo nomine intelligatur ipſa Dei entitas, vt eſt veritas tranſcendentaliter, id eſt, vt poteſt terminare intellectum verum. Et ſic prima veritas potius eſt obiectum *Quod* fidei formale, de quo in concluſione præcedenti. Sicut enim idem eſt dicere, Ens, vel Entitatem in communi eſſe obiectum *Quod* formale intellectus, & verum aut veritatem; ſic etiam in propoſito, idem eſt dicere. Obiectum *Quod* formale fidei eſſe Deum, & eſſe primam veritatem tranſcendentaliter, quæ ſolet etiam

A dici prima veritas in eſſendo. De hac ergo veritate iam non loquimur.

Secvndo, poteſt eo nomine intelligi ipſa diuina reuelatio infallibilis, ſeu, quod idem eſt, Deus vt infallibiliter reuelans per ſcriptorem Canonicum, aut alium legitimum definitorem fidei, veritatem aliquam. Et ſic intelligimus in concluſione, primam veritatem eſſe rationem formalem ſub qua obiecti fidei. Et ſolet prima veritas hoc modo accepta nominari prima veritas *in dicendo.*

Sic eſſe hanc concluſionem intelligendam, non obſcurè D. Thomas hîc art. 1. declarauit, cùm ex eo, quòd fides non aſſentitur, niſi his, quæ ſunt reuelata à Deo, probat primam veritatem eſſe rationem formalem fidei obiecti. Hîc enim ſatis indicat ſe loqui de prima veritate, vt reuelans eſt. Atque eadem eſt ſententia aliorum

B omnium Theologorum, quos citauimus.

Iam probatur aſſertio noſtra Primo ex Scriptura, quæ non rarò certitudinem omnem doctrinæ fidei, atque adeò aſſenſionum fidei, aſſcribit auctoritati diuinæ reuelationis. Vt Matth. 16. *Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt.* Et Ioan. 1. *Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe narrauit.* Et 2. ad Cor. 4. *Deus qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei in facie Chriſti* Iesv. Et ad Gal. 4. *Notum enim vobis facio Euangelium, quod euangelizatum eſt à me, quia non eſt ſecundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem* Iesv *Chriſti.* Et 1. ad Theſſal. 2. *Cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non vt verbum hominum, ſed (ſicut eſt verè) verbum Dei qui*

C *operatur in nobis, qui credidiſtis.* Et 1. ad Timoth. 3. *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum.* Et 2. Petri 1. *Spiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines.* Et 1. Ioan. 5. *Si teſtimonium hominum accipimus teſtimonium Dei maius eſt.* Et ibidem: *Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe, &c.*

Secvndo, probatur ex Patribus, qui & ipſi ſimiliter fundamentum fidei in diuina auctoritate atque reuelatione conſtituunt. S. Dionysivs in lib. de diuinis nominibus, cap. 7. *Eum*, inquit, *qui in veritate credit iuxta Scripturæ fidem, nihil remouebit à vera fidei auctore* (Deo) In Qvo *conſtantiam immobilis atque immutabilis identitatis habebit.*

S. Irenævs lib. 4 cap. 14. de cognitione fidei tractans: *Edocuit*, inquit, *Dominus, quoniam Deum ſcire nemo*

D *poſſit, niſi Deo docente: hoc eſt, ſine Deo non cognoſcit Deum.* Et infrà: *Ab initio aſſiſtens Filius* (Dei) *ſuo plaſmati, reuelat omnibus Patrem, quibus vult, &c. Et propter hoc in omnibus & per omnia vnus Deus Pater, & vnum Verbum, & vnus Filius, & vnus Spiritus, & vna fides, & ſalus omnibus credentibus in eum.*

S. Athanasivs, oratione quòd vnus ſit Chriſtus, de fide in Chriſtum loquens: *Oportet*, inquit, *in ſublime rationem iſtarum rerum petere, non humi ex ſanguine & carne conquirere, ſed ex reuelatione diuina & cæleſti.*

S. Chrysostomvs homil. 8. in 2. ad Cor. diſſerens de dignitate fidei Chriſtianæ. *Dixit Deus*, inquit, *fiat lux, & facta eſt lux. Tunc quidem dixit, Fiat, & factum eſt. Nunc autem non dixit, ſed ipſe nobis factus eſt lux.*

E S. Ambrosivs ſerm. 21. qui eſt de Epiphania, ideò dicit in Baptiſmo Chriſti Spiritum ſanctum in columbæ ſpecie apparuiſſe, & Patris vocem auditam, vt intelligeremus fidem noſtram diuino teſtimonio niti. *Fides enim noſtra*, inquit, *niſi auditu non conſtat & viſu. Ideò Spiritus in columba oculis ſubdit, Pater in voce ſe auribus ſubminiſtrat. Nam niſi propter noſtram credulitatem iſta fieri oportuiſſet, potuit Pater & Spiritus tanquam inuiſibilis Deus ad verbum Filium inuiſibili prolapſione deſcendere. Ideò propter noſtram fidem aperto Cœlo Spiritus ad Chriſtum, Pater ad Filium Vox deſcendit ad Verbum.*

S. Hieronymvs in caput 1. ad Titum. *Propterea*, inquit,

BIBLIOTECA ROMA

Digitized by Google

inquit, *non mendax Deus dicitur, & cùm iureiurando quædam in Prophetis pollicetur, vt nos ſecuriores effecti & tota mente credentes ad conſequenda ea, quæ ventura ſunt, præparemur.*

S. AVGVSTINVS in libro contra epiſtolam fundamenti, c. 14. *Eos,* inquit, *ſequamur, qui nos inuitant prius credere quæ nondum valemus intueri: vt ipſa fide valentiores facti, quod credimus, intelligere mereamur, non iam hominibus, ſed ipſo Deo intrinſecus mentem noſtram firmante, atque illuminante.* Similia ſæpè ſcribunt & alij Patres.

TERTIO probatur eadem aſſertio ex ipſa ratione vocabuli fidei, prout illud in hac diſputatione accipimus. Nam vt ſuprà tradidimus, fidē appellamus in propoſito facultatem quandam ſeu habitum intellectus, quo infallibiliter aſſentimur iis, quæ diuina authoritate ſunt teſtata: atque ita fides diuina reuelatione tanquam fundamento & ratione ſui obiecti nititur. Et certè quod ad rem quidem attinet, in hac noſtra aſſertione conuenire oportet eos omnes qui (quod neceſſe eſt) concedunt fidē niti diuina auctoritate. Nihil enim aliud nomine rationis formalis *ſub qua* obiecti fidei intelligimus, quàm hoc fidei fundamentum. Quare ſi qui negent hanc aſſertionem, ij aliter vſurpent neceſſe eſt rationem formalem *ſub qua* obiecti, neq; id ſanè rectè (vt infrà patebit.) Sed quicquid ſit de nomine, quædam tamen occurrunt difficultates, quod ad rem prædictæ aſſertionis attinet, quæ pro maiore huius aſſertionis intelligentia ſunt explicandæ. Sunt autem NOVEM eiuſmodi difficultates.

Difficultatum quarundam explicatio circa primam Veritatem, vt eſt fidei Obiectum. §. 5.

PRIMA eſt, Quomodo oporteat concipere primam veritatē, vt eſt diuina reuelatio infallibilis, vel Deus reuelans, cùm dicimus, eam ita acceptam eſſe rationem *ſub qua* obiecti fidei. RESPONDEO, cogitando nimirum conceptum diuinum infallibilem de aliqua veritate, prout manifeſtatur nobis per aſſeuerationem ſcriptoris Canonici, aut alicuius alterius legitimi definitoris rerū fidei. Hinc enim ſcriptura diuina, & definitio fidei, rectè Dei verbum, & quaſi calamus, appellatur, quia ſcilicet Deus, qui in ſe lingua & ore caret, quo nobis ſuum conceptum ſignificet, aſſeueratione Scriptoris Canonici, ſeu definitoris, tāquam lingua aut calamo inſtrumentaliter vtitur, & nobis, quid ipſe cognoſcat, ſignificat atque adeo veritates fidei teſtatas facit. Huc ſpectant illa: *Lingua mea* (inquit Dauid Pſal. 44.) *ſicut calamus ſcribæ, &c.* Et Zacharias apud Lucam cap. 1. *Sicut loquutus eſt per os ſanctorum.* Et Actor. 1. *Sicut prædixit Spiritus ſanctus per Dauid.* Et Apoſtolus 1. ad Hebræos, *Multifariam multiſque modis olim Deus loquens Patribus, &c.*

Sed hinc oritur in eadem aſſertione SECVNDA difficultas. Quæri enim poteſt, an hæc aſſeueratio Scriptoris ſeu definitoris, per quem diuinus conceptus nobis indicatur, ſit vnà cum ipſo conceptu diuino ratio formalis obiecti Fidei, ita vt ex conceptu diuino & aſſeueratione Scriptoris ſeu definitoris, ratio formalis adæquatè conſtetur; an verò ea aſſeueratio ſolùm ſit conditio ſine qua diuinus conceptus non eſſet ratio formalis *ſub qua* obiecti fidei.

RESPONDEO, dummodò de re conſtet; ſcilicet Fidei noſtræ firmitatem niti diuina cognitione per eam aſſeuerationem manifeſtata nobis, vtrouis modo loqui poſſet quiſpiam ſine vllo abſurdo. Et ſanè cùm ratio formalis obiecti Fidei dicatur reuelatio, & teſtimonium ſiue teſtificatio diuina; & reuelatio hæc & teſtificatio ſit manifeſtatio ſeu ſignificatio veritatis à Deo cognitæ, ac veritas à Deo cognita nobis per aſſeuerationem definitoris manifeſtetur; non malè quis loqueretur, qui ex vtroque diceret rationem formalem obiecti fidei coaleſcere: maximè cùm ipſa etiam aſſeueratio ex aſſiſtentia Spiritus ſancti ſit infallibilis & apta, vt vnà cum diuino conceptu ſit veluti fidei ſuſtentaculum. Accedit, quòd Eccleſia fidelium, atque adeo ipſa fides, dicitur tanquam fundamento niti aſſeueratione ſiue confeſſione Apoſtolorum & Prophetarum. Sic enim legimus ad Epheſ. 2. *Iam non eſtis hoſpites & aduenæ ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici Dei, ſuperædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum*, id eſt, vt Commentarius Ambroſij interpretatur, ſupra nouum & vetus Teſtamentum ab Apoſtolis & Prophetis conſcriptum.

Cæterùm quoniam video, Doctores hanc quæſtionem non attigiſſe, nil certi velim ſtatuere: vtrouis enim modo, vt diximus, intelligi res ipſa poteſt. Illud tamen addā: ſi aſſeueratio Scriptoris ſeu definitoris partim ponatur ratio formalis obiecti, conſequenter dicendū eſſe, eam non eſſe in definitore actum elicitum ab habitu fidei: ſed ad quoddam genus Prophetiæ potius pertinere, quatenus ſcriptor vel definitor, Dei afflatu veritatem infallibiliter teſtatur. Ratio iſtius eſt, quia ratio formalis *ſub qua* obiecti Fidei, eadem eſt reſpectu omnium actuū fidei infuſæ: ſiquidem ab ea ratione ſumitur ſpecies eadem omnium eiuſmodi actuum. Itaque priorem illam eſſe oportet quocunque actu fidei, & etiam ipſo habitu ſecundùm totam latitudinem ſpecificam actuum ipſius. Nam eadem eſt ratio ſub qua habitus & actus; ſalua differentia per diuerſum ordinem ad obiectum, actus primi & ſecundi.

Si dicas non igitur Scriptor Canonicus ſeu definitor veritates fidei ex fide credit. Reſpondeo, imò verò credit. Nam poſtquam primò aſſeuerat, & fungitur officio illo inſtrumenti, deinde etiam per fidem aſſentitur veritati à ſe manifeſtatæ.

TERTIA difficultas eſt, cùm ad aſſenſum fidei non ſatis ſit diuina reuelatio, ſed præterea requiratur concurſus ſupernaturalis Dei, vt in materia de Gratia diſputatur, & infrà quæſt. 6. videbimus contra Pelagium: cur tantummodò diuina reuelatio dicitur ratio formalis obiecti fidei, & non etiam ille concurſus: Poteſt enim quis ita argumentari.

Ratio formalis obiecti Fidei eſt id, quo, vel per quod, fides alicui aſſentitur, & quo nititur vt fundamento: at hoc non ſolùm eſt diuina reuelatio, ſed etiam concurſus Dei ſupernaturalis: ergo vtrumque dicendum eſſet ratio formalis obiecti fidei. CONFIRMATVR: nam ſaltem reſpectu aſſenſus eliciti ab habitu fidei, poteſt præter diuinam reuelationem, ipſe etiam habitus fidei dici ratio formalis, in quam reſoluitur fidei aſſenſus, ſi quidem aſſenſus huiuſmodi ipſo etiam habitu nititur.

Reſpondeo PRIMVM, Quæſtio hæc apud Catholicos, non tā de re quàm de nomine aut de modo loquendi, eſſe poteſt. Conuenit enim inter eos de re ipſa: ſcilicet ad fidem vtrumque concurrere, diuinam reuelationem & cōcurſum ſupernaturalem. Quo poſito, diſputare cur non etiam concurſus dicatur ratio formalis, eſt de ratione modi loquendi diſputare.

Dico SECVNDO, Ideo Doctores communiter concurſum Dei non appellare rationem formalem obiecti fidei, quia, vbi poſſunt, meritò diſtinguunt cōcurſus eorum quę ad aliquem effectum conſpirant. Itaque in propoſito rationem formalem obiecti fidei tantùm dicunt id, ex quo Fides pendet, tanquam ex cauſa formali & exemplari. Hoc autem eſt propriè non ille concurſus, ſed diuina reuelatio. Conſiſtit enim dependentia fidei, à diuina reuelatione tanquam à cauſa formali & exemplari, in hoc, quòd fides natura ſua talis eſt, eumque ordinem ad diuinam reuelationem habet, vt nulli propoſitioni aſſentiatur, quam diuina reuelatio non oſtēderit. Ex quo fit vt ſicut diuina reuelatio de aliqua propoſitione infallibilis eſt; ita etiam oporteat fidem non niſi infallibiliter propoſitioni alicui aſſentiri: atq; ita fides in infallibilitate & certitudine diuinam reuelationem vt exemplar & formam ſui imitatur. At hoc modo fides

Digitized by Google

à ſupernaturali concurſu non pendet, quippe qui tantùm ad fidem effectiuè concurrit: neque cernitur in eo illa ratio exemplaris, quam fides imitatur. Ob hanc igitur cauſam ne Doctores confunderẽt hujuſmodi diuerſitatem eorum à quibus fides pendet, diuinam reuelationem nominant rationem formalem obiecti fidei: nõ autem concurſum illum ſupernaturalem.

Quare ad argumentum obiectum facilè reſponderi poteſt per diſtinctionem Maioris. Non enim omne id à quo fidei aſſenſus quocunq; modo pendet, eſt ratio formalis obiecti fidei, ſed id à quo pendet tanquam à forma ſiue exemplari, ea ratione, qua explicaui.

Ad id verò quod in CONFIRMATIONE eius argumenti de habitu fidei reſpectu aſſẽſus obiiciebatur, licet Scotus in 3. diſt. 23. quæſt. vnica, ita ſenſerit, ſcilicet aſſenſum Fidei reſolui in ipſum internum lumen aſſenſus Fidei, tanquam in rationem formalem; nos tamen reſpondemus, meritò Doctores alios non cenſere habitum Fidei eſſe rationẽ formalem obiecti Fidei quoad aſſenſum. Nam cùm habitus & actus ſubordinati ſint, in vnũ & idem vterque vltimò reſoluitur tanquã in Exemplar, quod vterque imitetur in infallibilitate. Ita ratio formalis obiecti fidei tum quoad habitũ, tum quoad aſſenſum, prior eſſe debet tum habitu tum aſſenſu fidei, ac proinde ea non eſt ipſe fidei habitus, ſed diuina reuelatio, quæ & aſſenſu & habitu prior eſt.

Ex his faciliùs expedietur QVARTA difficultas quæ talis eſt: Diuinitas eſt id in quod infallibilis reuelatio ſeu prima veritas reuelans vltimò reſoluitur: Ergo fides non reſoluitur vltimò in diuinam reuelationem, vt in rationem formalem obiecti, ſed potius in diuinitatẽ, vt ſic. Aſſumptum probatur. Nam ſi quæratur quare diuina reuelatio ſit infallibilis, cui omnino ſit adhibenda fides; rectè reſpondebitur, quoniam eſt à Deo, id eſt, ab eo qui ſummè bonus ac ſapiens eſt, & ideo neque falli, neque fallere poteſt, Et confirmatur. Nam prima veritas comparatur cum diuinitate, ſicut paſſio cum ſuo ſubiecto ſecundùm rationem. Ergo tandem in diuinitatem vltimo reſoluitur.

Hac ratiocinatione adductus Aureolus apud Capreolum in 3. diſt. 24. art. 2. in argumentis contra 4. concluſ. ſentit, non primã veritatem, ſed diuinitatem eſſe rationem formalem vltimam Fidei. Ac Aureolo videtur Caietanus hic art. 1. aſſentiri propter idem argumentum. Qui tamen cùm poſtea dicit nõ eſſe vlterius quærendũ, quare credendum ſit primæ veritati, & ſibi & Aureolo videtur repugnare. Quo loco hanc quæſtionem Caietanus cõfusè & parùm conſtanter tractat; vt in explicando, vel defendendo, vel impugnando, non libeat commorari. Satis enim fuerit ſi rem intelligamus.

RESPONDEO ergo ad argumentum Aureoli, negando conſequentiã. Nam etſi verum eſt, primam veritatẽ à diuinitate ſecundùm noſtrum intelligendi modum dependere; ac proinde aliquo modo etiam fidem quæ ea veritate nititur; tamen non omne id à quo fides quomodocunque dependet, eſt ratio formalis obiecti Fidei, in quam vltimò reſoluatur fidei aſſenſus: ſed id tantum à que dependet, tanquam à primo exemplari, quod in infallibilitate & certitudine attingendi obiectum imitetur. Hoc autem (vt rem conſideranti patet) eſt prima veritas *in dicendo* atque adeo diuina reuelatio, ſiue Deus vt reuelans infallibiliter, nõ autem Deus vt Deus. Nam diuina reuelatio eſt quæ attingit infallibiliter obiectũ ex formali ſua ratione, nõ autem Deus vt ſic. In diuinã igitur reuelationem vltimò reſoluitur Fides, vt in cauſam formalem & exemplarem, non autem in Deitatem, licet Deitas ſit quaſi fundamentum in eſſendo ipſius primæ veritatis iuxta noſtrum modum intelligendi.

Quare rectè illud quidem à Caietano dictum eſt: *Fatuam eſſe quæſtionem ſi quis alterum interroget cur credat primæ veritati reuelanti.* Nam in primam veritatem vltimò fit reſolutio aſſenſus Fidei, atque adeò propter illam vltimò fides aſſentitur. Itaque non eſt quærenda vlterius ratio, quare fides aſſentiatur. Sed ſolum poteſt quæri vlterius, vnde habeat illa prima veritas, vt ſit prima veritas? Et tunc reſpondendum eſt, id habere ſecundũ noſtrum intelligendi modum ex diuinitate, cuius attributũ & quaſi paſſio eſt, & quæ neque falli, neq; fallere poteſt.

QVINTA difficultas eſt. Cùm Deus reuelet veritatẽ nõ ſolum Apoſtolis, Prophetis, &c. ſed etiam interdum priuatim aliquibus ſanctis, quomodo diuina reuelatio ponitur ratio formalis obiecti fidei? omniſne diuina reuelatio, etiam priuata, eſt ratio formalis obiecti fidei, an aliqua tantùm? id eſt diuina reuelatio latè ſumpta, vel ſtrictè ſecundùm aliquam conditionem? Reſpondet Caietanus hic: Omnem omnino reuelationem diuinam pertinere ad obiectum Fidei, licèt Fides ipſa (inquit) non ſe extendat ad illa omnia quæ reuelantur, ſed ſolùm ad ea quæ tanquàm à Deo reuelata, proponit Eccleſia omnibus credenda: & hoc ideo, quoniam propoſitio Eccleſiæ eſt conditio neceſſaria, vt Fides alicui aſſentiatur, ſicut poſtea dicemus.

Hæc reſponſio Caietani mihi non placet: nam aut expedit credi ab omnibus quęcunque vllo modo à Deo reuelantur, aut non expedit. Si primum Deus ita Eccleſiæ prouideret, vt omnia quæ à Deo reuelantur, poſſent proponi, & proponerentur credenda fidelibus, ac proinde ad illa omnia fides ſe extenderet. Sic ſecũdum, non eſt putandum, fidem ocioſè reſpicere omnem reuelationem, tanquam rationem formalem ſui obiecti, nec tamen ad omnia reuelata ſe extendere.

Eſt ergò alia verior & communior ſententia, eam reuelationem tantùm quæ ad religionem & ſtatum Eccleſiæ pertineat, eſſe rationem formalem obiecti fidei. Ita Magiſter in 3. diſt. 23. ex mẽte D. Auguſtini in Enchirid. cap. 9. Ita etiam D. Thomas 1. p. q. 1. art. 8. ad ſecundum, & Canus lib. 12. de locis Theol. cap. 3. poſt 3. concl.

Sed tamen DVBIVM adhuc reſtat, quomodo intelligendum ſit, reuelationem aliquam pertinere ad communem religionem & ſtatum Eccleſiæ? Quidam ita hoc intelligere videntur, vt illam reuelationem ſentiant ad communem religionẽ pertinere; qua innoteſcit aliquid, quod ſuapte natura valet ad communem fidelium ędificationem & vtilitatem, vt valent myſteria fidei. Citant in hanc ſententiam illud Iſaiæ 48. *Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia.* Et Apoſtolum ad Titum 1. vbi fidem appellat agnitionem veritatis *ſecundum pietatem in ſpe vitæ æternæ.*

Cæterùm niſi aliud ſit reuelationem ad communem vtilitatem & religionem pertinere, reuelationes etiam priuatæ, quæ ſanctis fiunt, pertinebunt ad communem religionem & conſequenter ad rationem formalem obiecti fidei. Nam & Deus ſæpè ſanctis quædam ad communem ſtatum Reipub. Chriſtianæ pertinentia reuelat: & ſi quæ ad ipſorum perſonas peculiariter attinẽtia, eos docet, ea cùm nõ niſi vtiliter Deus illis patefaciat, valere procul dubio poſſent ſaltem propter exemplum ad aliorum ædificationem, atque adeo ad communem religionem, non minus fortè quàm alia etiam minutiſſima, quæ de priuatis perſonis, vt de Tobia, Iob, &c. in Scripturis narrantur, quæ tamen conſtat ad obiectum Fidei pertinere.

DICENDVM igitur, reuelationem aliquam ad communem religionem tunc pertinere in propoſito, quando non modò id quod reuelatur, per ſe poteſt ad communem vtilitatem conferre, ſed etiam reuelatur per Eccleſiæ Principes, vt per Prophetas, Apoſtolos, vniuerſales Paſtores, per quos quidem Deus ſufficienter inſtruit Eccleſiam de his quæ expedit fideles credere. Decet enim vt obiectum eius fidei, quæ fides communis eſt, & ideo Catholica dicitur, fidelibus innoteſcat nonniſi per eos quos Deus eſſe voluit quaſi vniuerſalia inſtrumenta patefaciendæ doctrinæ cæleſtis, & quaſi cælos quoſdam in hoc ſpirituali mundo Eccleſiæ.

Ideo Apoſtolus ad Epheſ. 2. Fideles ait *ſuperædificatos ſupra fundamentum Apoſtolorū & Prophetarum*, id eſt, ſupra reuelationes per eos factas in nouo & veteri Teſtamento. Et eadem epiſt. cap. 4. *Quoſdam*, inquit, *dedit Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas; alios Euangeliſtas, &c. in ædificationem corporis Chriſti.* Si in Eccleſiæ ædificationem miniſtri hi à Chriſto dati ſunt, vtique dati ſunt etiam ad conſtituendum fundamentum huius ædificij, id eſt, ad ſtabiliendam fidem per diuinam reuelationem, qua Eccleſia nititur. Hinc etiam Dauid Pſal. 86. loquens ſpiritualiter de hoc Eccleſiæ ædificio, *fundamenta*, inquit, *eius in montibus ſanctis*, id eſt, in Principibus Eccleſiæ. Et infrà *Dominus narrauit in Scripturis populorum, & Principum horum qui fuerunt in ea.* Non igitur reuelat Deus obiecta fidei in Scripturis priuatis, quæ reuelationes factas perſonis priuatis continent, ſed in *Scripturis populorum*, id eſt, communibus & ab Eccleſiæ proceribus traditis. Huius etiam argumentum eſt, quòd Eccleſia, ad quam ſpectat obiectum Fidei proponere, reuelationes eiuſmodi priuatas nunquam proponit omnibus tanquam fide credendas.

Ex quo intelligitur, eos qui in Scriptura reprehenduntur, quòd priuatis reuelationibus non crediderint, vt Sara, Gen. 18. Zacharias, Luc. 1. non propter infidelitatem propriè, vt eſt vitium contra fidem Catholicam, reprehendi, ſed propter imprudentiam & duritiem cordis. Pertinet enim ad prudentiam infuſam, & ad donum conſilij, eiuſmodi reuelationibus priuatis aſſenſum præbere vel negare, conſideratis circumſtantiis, quæ docent eas eſſe à Deo vel non: & illæ perſonæ commemoratæ, ex prudentia & dono conſilij credere illis debuiſſent.

Sexta difficultas. Diuina reuelatio nihil ponit in veritate fidei reuelata: Ergo non eſt ratio formalis obiecti fidei. Antecedens probatur. Nam eſſe reuelatum, eſt denominatio extrinſeca rei, denotans tantùmmodò quendam reſpectum rationis ad reuelantem. Ita argumentatur Scotus vbi ſuprà.

Respondeo. Explicatio huius difficultatis facilis eſt ex iis quæ diſſeruimus tomo 1. diſputat. 1. quæſt. 1. p. 3. cùm ageremus de Vnitate Theologiæ. Itaque neganda eſt Primo Conſequentia. Nam illic oſtendimus, per accidens eſſe quòd ratio formalis *ſub qua* obiecti, ſit coniuncta cum ipſo obiecto aut non; per ſe autem tantum eſſe: vt aſſenſus nitatur illa ratione formali. Itaque ratio formalis *ſub qua* obiecti fidei, non eſt reſpectus ille rationis, ſecundùm quem veritates, etiam à diuina reuelatione ſeiunctæ & ſeparatæ, denominantur reuelatæ, ſed eſt ipſa diuina reuelatio, quatenus ea nititur aſſenſus fidei, quantumuis ſeiuncta à veritatibus reuelatis. Secundo, quod attinet quidem ad illa quæ reuelantur de Deo ad intra, negandum eſt antecedens propoſiti argumenti. Nam diuina reuelatio, vt eſt diuinus conceptus intima eſt diuinæ veritati ad intra reuelatæ. Hanc ſecundam ſolutionem dedit Caietanus hìc in ſolutione ſecundi dubij, ſed prima eſt vniuerſalior & melior, quā Caietanus non attigit.

Septima difficultas. Diuina reuelatio eſt ratio formalis *ſub qua* obiecti Theologiæ: Ergo non fidei. Reſpondeo, hoc etiam tomo 1. loco citato explicatum eſt. Nam ibi docuimus alia ratione diuinam reuelationem eſſe formalem rationem fidei, & alia Theologiæ. Fidei, *immediatè* mouendo intellectū ad aſſenſum: Theologiæ, *mediante* diſcurſu. Ita etiam Canus declarauit diſcrimen Fidei & Theologiæ lib. 12. de locis Theologicis cap. 3.

Octava difficultas. Si diuina reuelatio eſt ratio *ſub qua* obiecti fidei, oportet in aſſenſu Fidei procedere in infinitum. Patet, cùm fides aſſentitur huic propoſitioni: Deus reuelauit ſe eſſe trinum & vnum. Aut enim iſta propoſitio eſt etiam reuelata aut non: ſi non; non poterimus ei aſſentiri per Fidem, quoniam deeſt ratio *ſub qua* aſſenſus. Si verò eſt reuelata; vel per ſe
A ipſam, vel per aliam propoſitionem. Si per aliam, quæro rurſus de illa; & ſic in infinitum. Quòd verò per ſe ſit reuelata, videtur fieri non poſſe. Nam id quod per aliquam propoſitionem eſt reuelatum, vtique obiectū eſt talis propoſitionis, ſed eadem propoſitio non poteſt eſſe obiectum ſuiipſius, quia obiectum eſt, id ad quod propoſitio ſiue conceptus habet ordinem: ordo autem eſt inter diſtincta: fieri ergo non poteſt, vt eadem propoſitio ſit per ſeipſam reuelata. Nam tunc idem conceptus & eadem propoſitio erit obiectum ſuiipſius, quod videtur intelligibile.

Attigit etiam hoc argumentum Scotus vbi ſuprà. Cui Primo poſſumus reſpondere, non eſſe opus, vt in vniuerſum omne obiectum, cui fides aſſentitur, ſit reuelatum: ſed ſatis eſſe, vt ſit vel reuelatū, vel ipſa reuelatio. Sicut non eſt neceſſe vt omne obiectum, in quod poten-
B tia viſiua fertur, ſit lucidum, ſed ſatis eſt vt ſit lucidum, vel ipſa lux, quam etiam videmus. Ac ſuaderi etiā poteſt hoc ex ipſa natura rationis *ſub qua*, ſiue fundamenti aſſenſus: habet enim illa vt ſit veluti quædam regula potentiæ vel habitus: regulam autem non oportet attingere vt regulatum aliquid, ſed vt regulam. Sic ergo in propoſito rectè poteſt intelligi naturam fidei eſſe talem, vt ex ſe habeat ordinem, & ad ea quæ ſunt extrinſecè reuelata, & ad ipſam etiam reuelationem: ſic, vt nō ſolùm in reuelata poſſit ferri tanquam in obiectum; ſed etiam in ipſam reuelationem, qua ſimiliter fulciatur ac ſuſtentetur, ac proinde vt ipſa reuelatio non modò ſit obiectū *Quod*, ſed etiam exerceat munus obiecti *Quo*, ſiue rationis formalis *ſub qua* obiecti, reſpectu ſuiipſius.

C Confirmatur hoc: nam diuina reuelatio ex eo dicitur ratio formalis *ſub qua* obiecti Fidei, quòd fidei aſſenſus erga aliquod obiectum, imitatur diuinam reuelationem in infallibilitate ac certitudine. Sed ſicut Fides poteſt imitari infallibilitatem reuelationis, quando præbet aſſenſum alicui obiecto reuelato: ita etiam quando præbet aſſenſum ipſimet reuelationi: Ergo ſicut reuelatio poteſt exercere munus obiecti *Quo*, ſiue rationis *ſub qua*, quando per fidem creditur aliquod aliud obiectū reuelatum: ita etiam poterit, quando creditur ipſamet reuelatio: atque ita, vt dictum eſt, reuelatio ſimiliter erit obiectum *Quod* & *Quo*, reſpectu ſuiipſius.

Quanquam obſeruandum eſt hìc quoddam diſcrimen, nam quando reuelatio eſt ratio *ſub qua* reſpectu alterius obiecti; fides imitatur eam in infallibilitate, non modò abſolutè, ſed etiam reſpectu talis obiecti; quod
D idem terminat & reuelationem & aſſenſum fidei. Vt quando aſſentimur huic propoſitioni: Deus eſt trinus & vnus. At quando reuelatio eſt ratio *ſub qua*, reſpectu aſſenſus fidei de ipſa etiam reuelatione, fides imitatur infallibilitatem reuelationis, non reſpectu eiuſdem obiecti, ſed abſolutè, quatenus ſcilicet ſicut reuelatio eſt infallibilis: ita etiam aſſenſus de reuelatione infallibilis quoque eſt. Id quod ſufficit ad hoc, vt reuelatio dicatur ratio formalis, reſpectu aſſenſus fidei de ipſa: & propterea hoc diſcrimen non obſtat datæ ſolutioni. Eſt autem prædicta ſolutio ex mente Caietani hìc dub. 4. & Capreoli in 3. diſt. 24. quæſt. 2. in reſponſione ad argumenta contra quartam concluſionem. Et Cani lib. 2. de locis Theolog cap. 8. & eſt omninò pro-
E babilis.

Poſſumus Secundo ad argumentum reſpondere, concedendo quòd fides præbeat aſſenſum reuelationi vt reuelatæ, non per aliam reuelationem, ſed per ſeipſam. Hoc autem ita explicandum eſt: Deus eodem conceptu quo aliquid cognoſcit, etiam cognoſcit ſe & omnia quæcunque cognoſcit. In his omnibus vnum eſt, ille etiam ipſe conceptus Dei, qui proinde eſt etiam obiectum ſuiipſius, non per ordinem, quem habeat ad ſe, tanquam ad obiectum diſtinctum, ſed per ſummam identitatem coniunctam cum infinitate, quæ abunde ſupplet ordinem, quem ſolet habere conceptus ad

Digitized by Google

obiectum diſtinctum. Sic igitur intelligi rectè poteſt Deus, eodem cóceptu quo aliquid cognoſcit & reuelat per aſſeuerationem Scriptoris, cognoſcere quoq; & reuelare nobis ipſum ſuum conceptum; atque adeo reuelationem de aliquo, ſaltem quod illud, quod eſt præcipuum in reuelatione, ſcilicet quoad conceptum diuinũ. Nam ipſa aſſeueratio Scriptoris nõ aſſeuerat ſeipſã, neq; hoc eſt neceſſe: ſatis enim eſt vt hoc ipſo quòd Scriptor aſſeuerat id quod cognoſcit Deus, tacitè etiam aſſeueret conceptum diuinum: atque adeo reuelationem, vt includit conceptum Dei. Hoc igitur modo dici poteſt, Fidem aſſentiri reuelationi, vt reuelatæ per ſeipſam. Vtraque ſolutio eſt bona, & per vtramque ſatis vitatur proceſſus infinitus in reuelationibus.

Nona difficultas. Si prima veritas ſeu diuina reuelatio infallibilis eſſet ratio *ſub qua* obiecti fidei, propter quam ſit credendum; fides non haberet ſuam quandam peculiarem laudem & dignitatem virtutis. At prorſus habet, cùm omnino ſit virtus, vt q. 4. videbimus. Ergo nõ eſt prima veritas ratio formalis *ſub qua* obiecti fidei. Probatur Maior. Nã etiam homini ſine vlla virtutis laude crederemus, ſi infallibiliter diceret verũ. Hęc in ſumma eſt ratiocinatio Guilhelmi Pariſienſis loco ſuprà citato, propter quã contendit, fidẽ non ideo propriè credere, quia Deus infallibiliter verax eſt, ſed quia is iubet ſibi credi.

Verùm facilis Responsio eſt. Neganda eſt enim Maior propoſitio huius ratiocinationis. Nam hoc ipſum quod firmiter credimus aliquid tanquã infallibiliter dictum à Deo, habet magnam laudem virtutis, cùm id non ſit euidens; iuxta illud Chriſti, Ioan. 20. *Beati qui non viderunt & crediderunt.* Ad probationem autem illius Maioris, quam ſępe inculcat Pariſienſis, reſpondeo, ſimiliter fore non exiguæ virtutis credere homini dicẽti infallibiliter verum, ſi non ſit euidens quòd id infallibiliter dicat, & ſuppetant motiua ac rationes, ob quas prudenter id credi poſſit, ſicut ſuppetunt ad credendum eſſe vera, & à Deo infallibiliter teſtata & reuelata ea quę docet fides. Et hactenus ſatis confirmatam & explicatam eſſe arbitror noſtram ſecundam aſſertionem.

Requiri quoque propoſitionem Eccleſiæ ad credendum. §. 6

Tertia aſſertio. *Secundum legem Dei ordinariam, vt quis per habitum fidei Chriſtianæ alicui veritati reuelatæ aſſentiatur, præter ipſam reuelationem, neceſſe eſt euiuſmodi veritatem ab Eccleſia proponi, tanquam à Deo reuelatam & fide credendam: non quia hæc Eccleſiæ propoſitio ſit de ratione formali obiecti fidei, ſed quia eſt conditio quædam requiſita, ſine qua ordinariè aſſenſus Fidei Chriſtianæ non elicitur.* Hæc aſſertio declaranda eſt, antequàm probetur.

Oportet enim in primis explicare, quid in hac aſſertione intelligamus nomine *Eccleſiæ*, & nomine etiã *propoſitionis* veritatum fidei, quam dicimus debere fieri ab Eccleſia, vt veritates fidei credantur. Hoc autem vt declaremus, quædam ponenda ſunt hic, vt certa, quæ infrà puncto 7. ſunt probanda; videlicet Eccleſiam eſſe cœtũ omnium fidelium. Hos non omnes auctoritate eſſe pares, ſed eſſe in Eccleſia peculiarem poteſtatem ſiue auctoritatem diuinitus inſtitutam, qua fideles tum doctrina tum præceptis informentur. Hanc auctoritatem plenè in Romano Pontifice, Chriſti Vicario & S. Petri Succeſſore reſidere, qui ſcilicet de Fidei & morum controuerſiis ad Vniuerſalẽ Eccleſiam pertinentibus, vel per ſe, vel vnà cum generali Cócilio ſufficienter conſtituat. Et denique eius auctoritatis vſum adeo Spiritui ſancto curæ eſſe vt in iis quæ ad fidem & mores fidelium conſtituendo pertinent, nullus error contingat.

Iam igitur cùm dicimus propoſitionem Eccleſiæ eſſe conditionem neceſſariam ad aſſenſum Fidei, nomine *Eccleſiæ* intelligimus eius caput, id eſt, Romanum Pontificem per ſe, vel vnà cum Cócilio, ex prædicta auctori-

A tate propoſitiones Fidei fidelibus declarantem. Quamuis enim Romanus Pontifex per ſe aut cum Cócilio nõ ſit tota Eccleſia, vt Eccleſia dicitur congregatio omniũ fidelium, nihilominus Eccleſia totum quoddam ſeu corpus myſticum eſt, & toti rectè attribuitur munus propriè pertinens ad aliqua eius membra, & præſertim ad caput; idcirco rectè quoque hæc propoſitio pertinens ad Romanum pontificẽ per ſe, aut vna cum Concilio de Fide ſtatuentẽ, dicitur propoſitio *Eccleſiæ* à Doctoribus. Cùm igitur explicatum ſit quid nomine Eccleſię in Cõcluſione intelligamus, quid etiam nomine *propoſitionis* rerum credendarum intelligẽdum ſit, accuratius eſt explicandum.

Hic verò diſtinguendum eſt in primis diligenter inter *aſſeuerationem* Pontificis, per quam Deus mediante B Pontifice per ſe aut vnà cum Concilio, aliquam veritatem ante nõ ſatis exploratam & certam, nobis patefacit & inter *propoſitionem*, qua dicimus veritatem à Deo reuelatã oportere nobis proponi à Pontifice per ſe vel vnà cum Concilio, vt à Deo reuelatam & ideo credendam.

Aſſeueratio enim illa fertur directè ac per ſe nõ in ipſam Dei reuelationem, tanquam in obiectum, ſed immediatè in ipſam veritatem, quam Deus vult expreſsè manifeſtare. Vnde ſicut aſſeueratio Scriptoris Canonici per ſe non habet ipſam reuelationem pro obiecto, ſed potius veritatem à Deo infallibiliter cognitã, & idcirco eſt quaſi pars vel conditio reuelationis diuinæ, ita etiam aſſeueratio Pontificis per ſe, aut cum Concilio, aliquam veritatem Fidei de nouo exprimentis, non habet propriè reuelationem pro obiecto Fidei, ſed ipſam veritatem, ac C proinde eſt quaſi pars ſeu conditio ipſius teſtificationis diuinæ de veritate quam vult expreſſius in Eccleſia manifeſtari.

Propoſitio autem veritatum fidei facta à Pontifice per ſe, aut vnà cum Concilio, propriè & directè fertur non in ipſam veritatem, ſed potius in reuelationem diuinam de veritate. Eſt enim nihil aliud quàm iudicium Pontificis, quo indicat, aliquam veritatem eſſe à Deo reuelatã. Vnde *propoſitio* rerum fidei, ſicut ſupponit aſſeuerationem Scriptoris Canonici, ita etiam ſupponit aliquando aſſeuerationem factam per ipſum Pontificem per ſe, aut cum Cócilio: eſt enim iudicium de tota reuelatione alicuius veritatis, vt reuelatio completè, ſcilicet, vt eſt cóceptus diuinus aſſeueratione inſtrumenti legitimi manifeſtatus.

D Hanc Differentiam *aſſeuerationis & propoſitionis* cernere licet in Conciliis, in quibus quidem non modò ſimpliciter tradi ſolet doctrina ex fide credenda, ſed etiã contrarij errores damnantur, vt cum diuina reuelatione pugnantes: quo ipſo expreſſiori quodam modo proponitur doctrina reuelata, atq; adeo obiectum fidei. Aſſeueratione verò doctrinæ fidei, quæ præcepit, aſſeritur ipſa fidei veritas. Quanquam fateor, hoc diſcrimen non ita clarè in omnibus Fidei definitionibus apparere: illud dico, ſiue re ſiue ratione hæc duo diſtinguenda eſſe, cùm Eccleſia aliud de fide ſtatuit, videlicet aſſeuerationem veritatis & propoſitionis.

Quare cum dicitur, Eccleſiam habere poteſtatem definiendi res fidei, illud verbum (*Definire*) latè patet, & diE ſtinguendum eſt: poteſt enim ſignificare aut aſſeuerationem veritatis Fidei, aut propoſitionem reuelationis. Primo modo locuti ſumus de definitione Fidei per Eccleſiam, aut Scriptorem Canonicum, in concluſione ſecũda præcedenti, vbi diximus probabile eſſe, definitionem partim pertinere ad rationẽ formalem obiecti Fidei. Hic verò iam non loquimur niſi de *propoſitione*, & dicimus tantùm illam eſſe conditionem *ſine qua non*, Fidei aſſenſus.

Quod ideò aſſerimus, quia cùm ea propoſitio ſit iudicium ſiue aſſenſus de reuelatione veritatis fidei, eſt actus elicitus à fide in ipſo Pontifice: ac proinde non poteſt cẽſeri vel ex toto vel ex parte ratio formalis *ſub qua*

Digitized by Google

obiecti fidei. Nam vt dictum eſt in concluſione præcedenti, ratio formalis ſub qua obiecti fidei, præcedit omnes fidei actus. Quare reſtat vt ea propoſitio Eccleſiæ, ſi ad aſſenſum fidei requiritur (vti aſſerimus & probabimus) ſolùm requiratur tanquam conditio neceſſaria, vt fideles credant. De *aſſeueratione* verò ipſarum fidei veritatum, quæ fit per Eccleſiam; eadem probabilitate qua ſuprà diximus, pertinere ad rationem formalem *ſub qua* obiecti fidei, diximus eam illam non eſſe actum elicitũ à fide.

Vtrũ verò huiuſmodi aſſeueratio Eccleſię ſit noua reuelatio diuina, quam Deus fidelibus faciat, vel non ſit (de quo aliqui Doctores diſputant) infrà punct. 6. videbimus. Non ſatis ſit annotaſſe, eiuſmodi *aſſeuerationem à propoſitione* eſſe diſtinguendam. Qua diſtinctione animaduerſa, multæ quæſtiones in hac materia commodius explicari poterunt: ac ex eadem iam facilè perſpicitur, quę ſit vis & ſententia noſtræ aſſertionis tertiæ, in qua ponimus *propoſitionem* Eccleſiæ eſſe conditionem neceſſariò requiſitam, vt quis credat veritates fidei à Deo reuelatas.

Sed eſt præterea ANIMADVERTENDVM, in hac noſtra aſſertione aliquid nos ponere, quod eſt extra cõtrouerſiam non modò apud orthodoxos, ſed etiã apud omnes hæreticos: & aliquid ſimul in eadem aſſertione ſubindicare & ſubintelligere, quod negatur ab hæreticis, & quod non hic ſed infra puncto 7. vt dixi, eſt probandũ. Quod enim directò & expreſsè in hac aſſertione ponimus, nempe ab Eccleſia debere aliquo tandem modo *proponi* veritates fidei, vt credantur, omnes non ſolùm Catholici, ſed etiam hæretici profitentur. Agnoſcunt enim, fidem debere eſſe ex auditu, per miniſterium aliquod doctrinæ in Eccleſia: quam idcirco ſinguli quoque Sectarij penes ſe ſolos eſſe iactant. Quod autem in eadem aſſertione ſubintelligimus, nẽpe in vno vniuerſali paſtore, Chriſti Vicario, & D. Petri Succeſſore, Romano Pontifice, reſidere illam Eccleſiæ auctoritatem, per quam veritates fidei reuelatæ debeant proponi; & infallibiliter quidem, per eam Eccleſiæ auctoritatẽ, à Pontifice, vel per ſe vel vnà cũ Concilio, proponi eiuſmodi veritates: id verò eſt quod & pertinaciter negatur ab omnibus Sectariis, & orthodoxè aſſeritur ab omnibus Doctoribus Catholicis, & nominatim hic à D. Thoma art. 2. & Caietano ibidem, & Ioanne Driedone lib. 10. de via inueſtigandi verum ſenſũ Scripturæ, cap. 3. & Melchiore Cano lib. 2. de locis Theologicis, capit. 7. & 8. & paſſim ab aliis Theologis. Quod & nos etiam oſtendemus infrà punct. 7. copioſè, vbi præter diuinam reuelationem veritatum fidei, conſtituens aliam quandam auctoritatẽ infallibilem, cuius ſit in omni quæſtione diiudicare & proponere fidelibus veritates fidei credendas, tanquam diuinitus reuelatas.

Hoc verò loco ſatis fuerit id breuiter cõfirmare quod directò in aſſertionẽ illa tertia ponimus, & quod, vt diximus, eſt extra controuerſiam, nempe debere aliquo tandem modo ab Eccleſia proponi veritates fidei reuelatas, eámque propoſitionem eſſe conditionem neceſſariam, vt tales veritates credãtur per fidem legitimam & Chriſtianam.

Id autem probatur PRIMO ex variis teſtimoniis Scripturæ, quæ poſſunt reuocari ad tres claſſes. Nam PRIMO, ex quibuſdam Scripturæ locis conſtat, fidem eſſe diſcendam ab Eccleſiæ paſtoribus, qui per ſe, vel alios à ſe inſtructos vel miſſos, doceant. Vt Ier. 3. *Dabo vobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina.* Et Malach. 2. *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius.* Et ad Eph. 4. *Alios dedit Paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionem filij Dei, &c.* Et ad Heb. 13. *Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis loquuti ſunt verbum Dei.*

SECVNDO, ex Apoſtolo adhuc expreſſius conſtat, nõ poſſe fidem ſuſcipi, niſi per miniſterium eorum qui ab Eccleſia ad docendum deſtinati ſunt, atque adeo ex ſententia Eccleſiæ doceant: vel immediatè, vel certè mediatè per alios quos ipſi erudiuerint. Ad Rom. 10. *Quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabũt, niſi mittantur?* Et infra: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti.*

TERTIO, ex aliis quibuſdam Scripturæ locis apparet, etiam tempore Apoſtolorum fuiſſe in more poſitũ apud fideles vt ſi quod eſſet aut eſſe poſſet dubium de auctoritate alicuius doctrinæ in materia fidei, vera & legitima approbaretur ab Eccleſia, & proponeretur fidelibus, vt ſine hæſitatione ab iis credi poſſet. Cùm enim Antiochiæ dubitaretur vtrum doctrina Pauli & Barnabæ de Circumciſione Legali, ex Deo eſſet, miſſi ſunt in Hieruſalem ad Petrum & alios Apoſtolos, vt ea de re conferrent, Actor. 15. Ac ipſe etiam Apoſtolus Paulus, licet, vt idem ait ad Gal. 1. *Euangelium non ab homine ſed per reuelationem* IESV *Chriſti accepiſſet*, aſcendit tamen in Hieruſalem, vt illud cum Petro & aliis fidelibus conferret, ad Gal. 2. Quo ipſo, vt D. HIERONYMVS ait Epiſt. ad AVGVSTINVM, quæ inter Auguſtini epiſtol. eſt vndecima, ſatis oſtendit ſe non habuiſſe ſecuritatem Euangelium prædicandi Gentibus, niſi cum Petro & aliis de eo contuliſſet. Ac diuus AVGVSTINVS lib. 28 contra Fauſtum cap. 4. apertè negat, Eccleſiam fuiſſe Euangelio Pauli credituram, niſi ab Apoſtolis prius fuiſſet approbatum: ſicut etiam Tert. lib. 4. aduerſus Marcionem paulò poſt initium. Item D. Petrus tanquam ex officio, Euangeliũ S. Marci probauit, vt videre eſt apud D. Hieronymum in lib. de Viris illuſtribus, in Marco.

SECVNDO, probatur eadem aſſertio ex Patribus. S. IRENÆVS lib. 3. cap. 4. *Non oportet quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cum Apoſtoli quaſi in depoſitorium diues pleniſſimè in eam contulerint omnia quæ ſint veritatis, vt omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus: omnes autem reliqui fures ſũt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos: quæ autem ſunt Eccleſiæ cum maxima diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem.*

TERTVLLIANVS in lib. de præſcrip. *Quid*, inquit, *Apoſtoli prædicauerint, id eſt quid eis Chriſtus reuelauerit, & hoc præſcribam, non aliter probari debere quàm per Eccleſias quas ipſi Apoſtoli condiderunt*; à quibus (vt ait paulò ſuprà) *traducem fidei, & ſemina doctrinæ cæteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur vt Eccleſiæ fiant.*

S. CYPRIANVS in lib de vnitate Eccleſiæ. *A fonte*, inquit, *præcide riuum, præciſus areſcet. Sic & Eccleſia, Domini luce perfuſa, per orbem totum radios ſuos porrigit, vnum tamen lumen eſt, quod vbique diffunditur.* Et ſuprà: *Hanc Eccleſiæ vnitatem qui non tenet, tenere ſe fidem credit?*

S. CYRILLVS Hieroſolymitan. catecheſi 5. *Fidem*, inquit, *ſi didiceris, promiſſionem poſſidebis. Et obſerua illam à* SOLA *Eccleſia traditam, & ex omni Scriptura munitam.*

S. AMBROSIVS lib. 6. in Lucã, circa illud Luc. 9. *Quicunque nõ receperit vos, &c. Quæ*, inquit, *dignior domus Apoſtolicæ prædicationis ingreſſu, quàm ſancta Eccleſia?* Et paulò poſt: *Fides igitur in primis Eccleſiæ quærenda mandatur.*

S. AVGVSTINVS lib. contra epiſt. fundamenti cap. 5. *Euangelio*, inquit, *non crederẽ, niſi me catholicæ Eccleſiæ commoueret auctoritas.* Et ſerm. 18. de tempore. *Quia ex ſola*, inquit, *Catholica Eccleſia veritas conſpicitur, apud ſe eſſe locum Dominus perhibet, de quo videatur, &c.* Similia alij paſſim.

TERTIO, probatur eadem aſſertio ratione, quæ ex adductis teſtimoniis Scripturæ facilè colligitur. Nam ſecundùm legem Dei ordinariam, non creditur aliquid ſine eo medio, quod vt fidei doctrina propagaretur, Chriſtus inſtituit. Sed id medium eſt miniſterium docendi ex Eccleſiæ ſententia, atque adeo *propoſitio* veritatum fidei ex auctoritate atq; ſententia Eccleſiæ facta.

Ergo

Digitized by Google

Ergo ſine hac veritatum fidei *propoſitione* non creditur aliquid ſecundùm legem Dei ordinariam. Minor patet ex teſtimoniis ad Rom. 10. & ad Epheſ. 4. antea citatis. Itemque ex illis Chriſti verbis Matthæi vlt. *Euntes docete omnes gentes, &c.* & Marci vlt. *Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, &c.* Vnde apparet, medium ad ſuſcipiendam fidem eſſe prædicationem & doctrinam ab Eccleſiæ miniſtris ex ſententia Eccleſiæ factam.

Porrò non eſt neceſſe, vt hæc Eccleſiæ *propoſitio* quatenus ex Eccleſiæ ſententia fit, & vt eſt (ſicut puncto 7. videbimus) infallibilis, explicitè cognoſcatur ab omni eo, qui credit, ſed ſatis eſt, vt cognoſcatur ſaltem implicitè & in confuſo, ſicut cognoſcitur à rudioribus, & ab iis, qui non immediatè ipſi erudiuntur de fide ab Eccleſiæ paſtoribus ſeu miniſtris, ſed credunt commoti auctoritate & teſtificatione ſuorum maiorum, aut aliorum fidelium, qui immediatè vel mediatè ab Eccleſiæ paſtoribus ſeu miniſtris inſtructi ſunt. Variis enim modis poſſunt homines induci ad fidem, vt patebit ex iis, quæ paulò poſt, atque etiam infrà puncto 7. diſſeremus. Vbi mouebimus quoque & ſoluemus nonnullas difficultates circa infallibilitatem huius propoſitionis Eccleſiæ ad credendum neceſſariæ.

Et hactenus quidem tribus præcedẽtibus aſſertionibus declarauimus, quæ neceſſaria ſunt ad fidem ſecundùm eum proceſſum, quo de cauſis vel requiſitis ad fidem *ſecundùm ſe*, inquiri poteſt, nunc circa proceſſum alterum, quo initio dicebamus, quæri etiam poſſe, quare homines *acceptẽt* ipſam fidẽ, alias tres aſſertiones ponã.

Aliqua etiam Motiua requiri ad credendum. §. 7.

SIt ergo QVARTA in ordine aſſertio. *Vt aliquis acceptet fidem, præter reuelationem & propoſitionem Eccleſiæ infallibilem, motiuis aliis opus eſt.* Hanc aſſertionem, per ſummam ignorantiam negauit nuper quidam Sectarius in Reſponſo ſuo ad noſtrum quendam librum, quem inſcripſimus *Fidei Analyſin.*

Sed probatur hęc aſſertio Primo ex Scriptura & eorum exemplis, qui vnquam animum ad fidem applicuerint. Huc enim illud ſpectat Marc vlt. *Prædicauerunt vbique Domino cooperante, & ſermonem confirmante; ſequentibus ſignis, &c.* Sic Act. 13. Sergius Proconſul *videns factum credidit, admirans ſuper doctrina Domini.* Et Luc. 23. *Centurio videns quod factum fuerat, glorificauit Deum, &c.* Et Ioan. 4. *Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia, &c.* Et ibidem: *Cognouit ergo Pater, quia illa hora erat, qua dixerat ei* IESVS, *filius tuus viuit, & credidit ipſe, & domus eius tota.* Hinc etiam Apoſtolus ad Rom. 10. *Quomodo credent ſine prædicante?* hoc eſt ſine exponẽte rationem fidei, adhibitis cauſis ad perſuadendum, vti fecerunt Philippus & Petrus, Actor. 8. & 10. Qui quidem non ſimpliciter Eunucho & Cornelio fidem propoſuerunt, ſed argumentis & teſtimoniis ad eam perſuadendam vſi ſunt. Hinc etiam illud Chriſti Domini Ioan. 15. *Si non veniſſem & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent, &c.* Ex quo apparet, motiuis opus eſſe ad acceptandam fidem: ſiquidem illis deficientibus reſpuere illam, peccatum non eſt.

SECVNDO probatur luculẽto teſtimonio ſancti AVGVSTINI lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2. *Præcipitur,* inquit, *vt credamus, vt dono accepto Spiritus ſancti per dilectionem bene operari poſſimus. Sed quis poteſt credere, niſi aliqua vocatione, hoc eſt, aliqua rerum teſtificatione tangatur?* Et lib. de Spiritu & litera, c. 34. *Neque enim,* inquit, *anima rationalis credere poteſt quolibet libero arbitrio, ſi nulla ſit vocatio vel ſuaſio, cui credat.* Pertinent autem ad diuinam vocationem motiua & argumenta, quibus homo inducitur, vt per fidem ſe ad Deum conuertat: ſicut intelligi poteſt ex iis, quæ de vi & ratione diuinæ vocationis fuſè diſſeruimus tomo 2. diſp. vlt. q. 3. p. 2.

TERTIO probatur ratione. Nam vt rectè argumen-

A ratur Durandus in 3. diſt. 25. q. 3. quòd Fides ipſa infuſa, vel reuelatio diuina, per ſe non ſufficiat ad credendum: niſi quis prius motiuis inducatur, atque adeo fide acquiſita veritates fidei ſibi perſuadeat, Iudæorum perfidia ſatis declarat. Qui tametſi ante aduentum Chriſti fidem infuſam habuiſſent, & plures aſſenſus per eam elicuiſſent, nihilominus illis ea fides ſatis non fuit vt Chriſti doctrinam reciperent: & ſi qui illorum eam receperunt, aliis motiuis & ſignis ad id inducti ſunt. Ex quo apparet, huiuſmodi motiua moraliter neceſſaria eſſe.

QVARTO probatur. Nam reuelatio diuina & propoſitio infallibilis Eccleſiæ, non minus obſcura nobis eſt quàm quilibet alius articulus fidei credendus: Ergo vt doctrinæ fidei aſſenſum præbeamus, motiuis aliis præterea opus eſt, quibus inducamur ad credẽdum, non B ſolùm propoſitiones fidei eſſe veras, ſed etiam eſſe illas à Deo reuelatas & infallibiliter propoſitas ab Eccleſia. Attigit hoc Canus lib. 2. de Locis c. 7. cùm dixit, ſi quis interrogetur, quare credat, Deum eſſe trinum & vnum, aut id eſſe à Deo reuelatum, incommodè eum reſponſurum, quia Eccleſia infallibiliter proponit. Vnum enim ex credendis eſt hoc ipſum.

NOTANDVM eſt autem, aſſertionem noſtram intelligi de neceſſitate motiuorum, non ſolùm ad implectendam fidem de nouo, ſed etiam ad retinendam. Vnde AVGVSTINVS libro contra Epiſtol. fundamenti, cap. 4. *Tenet me,* inquit, *in Eccleſia conſenſus omnium populorum, tenet me veritas miraculorum.* Quare puero baptizato non eſt ſatis habitus in baptiſmo ei infuſus, ſed motiuis aliis indiget, vt credat & retineat fidem, quando ratione eſt C vſurus, ſicut Durandus vbi ſuprà rectè docet.

Alios aliis Motiuis induci ad credendum. §. 8.

QVINTA aſſertio. *Non eodem omnes motiuo inducuntur ad credendum, ac proinde proceſſum illum, quo quæritur, quare quis acceperit fidem, non omnes neceſſe eſt reſoluant vltimò in idem obiectum.* Hæc cõcluſio patet PRIMO experientia & exemplis ex Scriptura depromptis, quibus confirmauimus præcedentem concluſionem. Alium namque mouet miraculorum hiſtoria; alium conſenſus doctorum hominum aut præterito aut præſenti tempore viuentium: alium conſonantia fidei noſtræ cum lumine naturali rationis; ex qua fit, vt argumenta contra noſtram fidem euidenter diſſolui poſſint: denique alium plura, alium pauciora motiua impellunt, vt quiſque D valet ingenio aut conſecutus eſt bonum doctorem, vt infrà p. 4. clarius patebit, quando varia noſtræ fidei motiua numerauerimus.

SECVNDO probatur eadem aſſertio teſtimonio ſancti AVGVSTINI lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2. vbi eleganti oratione & variis exemplis declarat, non modò variis modis alios atque alios homines ad fidem moueri, ſed etiam quandoque accidere vt quod vnum mouet, alium minimè moueat, aut etiam deterreat potius à fide. Sic ergo ſcribit AVGVSTINVS in illa quæſt. 2. circa medium. *Videmus alios aliter iiſdem rebus demonſtratis vel ſignificatis ad credendum moueri. Sicut exempli gratia, Simeon in Dominum noſtrum* IESVM *Chriſtum adhuc infantem paruulum credidit, ſpiritu ei reuelante cognoſcens. Nathanael ad vnam ſententiam, quam ab illo audiuit; Priuſquam te Philippus vocaret, cùm eſſes ſub arbore fici, vidi te, reſpondit,* E *Rabbi tu es filius Dei, tu es Rex Iſraël. Quod tanto poſt quia confeſſus eſt Petrus, meruit audire, quòd beatus eſſet, & quod ei darentur claues regni cælorum. Miraculo facto in Chana Galileæ quod initium ſignorum* IESV *Ioannes Euangeliſta commemorat, aqua in vinum conuerſa, crediderunt in eum diſcipuli eius. Multos loquendo inuitauit ad fidem. Multi nec ſuſcitatis mortuis crediderunt. De cruce atque morte eius conterriti etiam diſcipuli titubarunt: & tamen latro tunc credidit, cùm eum non præſtantiorem videret in operibus, ſed conſortio crucis æqualem. Vnus etiam de numero diſcipulorum, poſt eius reſurrectionem non tam viuentibus membris quàm recentibus*

Digitized by Google

cicatricibus credidit. Multi ex eorum numero à quibus crucifixus eſt, qui videntes eum miracula facientem, contempſerant, diſcipulis eius prædicantibus, & in nomine eius talia facientibus, crediderunt. At tunc concludit hinc Auguſtinus etiam eos, qui non credunt, & conuertuntur ad Deum, potuiſſe à Deo ad fidem & conuerſionem quibuſdam modis inuitari, quibus fuiſſent perſuaſi, vt Eſau & alij: *Cùm,* inquit, *alius ſic, alius autem ſic moueatur ad fidem, eadémque res ſæpe alio modo dicta moueat, alio modo dicta non moueat; aliumq; moueat, alium non moueat; quis audeat dicere defuiſſe Deo modum vocandi, quo etiam Eſau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatémque coniungeret, in qua Iacob iuſtificatus eſt?* Itaque non dubium eſt quin alij aliis motiuis ſoleant commoueri ad fidem, vt in noſtra quinta aſſertione poſuimus.

Ex qua aſſertione TRIA quædam ſequuntur quæ ſunt annotanda. PRIMO enim hinc apparet, poſſe contingere vt proceſſum illum quo quis rogetur quare fidem *acceptauerit* (de quo proceſſu nunc agimus) reſoluat quis vltimò in motiuum euidens. Vt ſi ita aliquis ratiocinetur: id in quo doctiſſimi huius temporis conſentiunt, verum ac fide dignum eſt: ſed quod fides docet, eſt huiuſmodi: ergo eſt verum & fide dignum. Vbi patet motiuum ad recipiendam fidem eſſe antecedens euidēs pro maiore præmiſſa: quanquam ob ineuidentiam Minoris fit, vt concluſio non ſit euidens. Sæpius autem accidit vt motiuum primum ſit ineuidens: vt ex hiſtoria Miraculorum, Martyrum, &c.

SECVNDO ex eadem varietate motiuorum patet non eſſe mirum ſi idem homo vno tempore, hoc: altero, illo motiuo inducatur ad fidem. Ita enim Samaritani primò ob verbum Mulieris, Ioan. 4. inducti erant, poſtea dixerunt ad illam: *Iam non propter tuam loquelam credimus, ipſi enim audiuimus, &c.*

TERTIO poteſt ex dictis intelligi, non eſſe abſurdum quòd quis fide acquiſita ex motiuis ad credendum inducatur, quamuis fides huiuſmodi ſit ex ſuo genere incerta ac fallibilis. Ratio eſt: nam huiuſmodi cognitio fidei acquiſitæ non eſt fundamentum fidei Chriſtianæ *ſecundùm ſe*, ſed ratio duntaxat, ob quam *amplectimur* fidem: nullum autem abſurdum eſt vt homo ratione fundamento alioqui fallibili prudenter inducatur ad aliquid faciendum, atque adeo ad fidem amplectendam, ſecundum ſe infallibilem. Is enim eſt conſuetus modus actionum humanarum.

Sed QVÆRET aliquis, vtrum perceptis motiuis, opus ſit aſſenſum fidei *acquiſitæ* veritatibus fidei actu præbere, priuſquam eiſdem aſſenſum fidei *infuſæ ſupernaturalis* præbeat? RESPONDEO, communiter quidem ita exiſtimo accidere, id quod doctores aliqui, quos poſtea citabo, rectè animaduertiſſe videntur. Cæterùm quòd hoc neceſſarium ſit non video. Nam cùm fides ſupernaturalis poſſit cum auxilio diuino, quod præſtò eſt, in inſtanti adhiberi veritatibus fidei, non repugnat, primum aſſenſum, quem quis elicit circa veritates fidei, perceptis eorum motiuis, eſſe ſupernaturalem & fidei infuſæ. Quo modo autem cum auxilio diuino in poteſtate libera hominis ſit, actum fidei ſupernaturalem in momento elicere, tametſi ante id momentum non habuerit homo habitum ſupernaturalem ad id requiſitum, declaraui tomo 2. diſp. vltima, quæſt. 5. punct. 4. tractans generaliter de libertate noſtra ad actus ſupernaturales.

Omnes moueri ad credendum aliquali etiam fide acquiſita. §. 9.

SIT nunc SEXTA aſſertio. *Quamuis, vt dictum eſt, non omnes in idem motiuum vltimò reſoluant hoc, quod eſt ſe acceptaſſe fidem ſupernaturalem: omnes tamen ad id mouentur per aliqualem fidem acquiſitam de reuelatione credibilium, & de infallibili propoſitione Eccleſiæ.* Hæc aſſertio ſuppoſitis iis

A quæ in confirmationem aſſertionis tertiæ attulimus, tantùm indiget expoſitione.

Aſſerimus igitur, motiuum illud primum, quod vnũquemque mouet, in primis illum mouere ad hoc, vt fide acquiſita ſibi perſuadeat, veritates noſtræ fidei eſſe reuelatas à Deo, & ab Eccleſia infallibiliter propoſitas, & ideo etiam ad hoc, vt aſſenſum ſupernaturalem eliciat fidei, atque adeo acceptet fidem ſupernaturalem. Ita quamuis in motiuo primo non omnes conueniant, omnibus tamen commune eſt, vt reuelatione diuina & propoſitione Eccleſiæ, per qualemcunque fidem acquiſitam cognita, ad ſupernaturalem fidem amplectendam moueantur. Nec tamen opus eſt vt omnes explicitè habeant cognitionem illam reuelationis diuinæ, & propoſitionis Eccleſiæ, ſed ſatis eſt ſi eam habeant vel explici-

B tè vel implicitè, eo modo quo declarauimus ſub finem confirmationis aſſertionis tertiæ.

Porrò hæc aſſertio ſexta ſic explicata, iiſdem teſtimoniis probatur quibus probauimus ſuprà aſſertionem tertiam. Nam hoc ipſo quòd propoſitio Eccleſiæ de reuelatione diuina, eſt conditio neceſſaria ad credendum (vt in aſſert. tertia probauimus) mouet etiam ad amplectendam fidem.

Itaque ex hac Concluſione SEQVITVR, propoſitionēm Eccleſiæ in hoc differre ab aliis motiuis quibus quis inducitur ad fidem, quòd ipſa eſt ſimul & motiuum acceptādæ fidei, & conditio ad id neceſſaria; non tamen oportet vt quicquid eſt motiuum acceptandæ fidei, ſit etiam conditio requiſita acceptandæ fidei ſecundùm ſe. Nam vt in præcedenti Concluſione diximus, non idem

C eſt motiuum omnibus; *conditio* autem requiſita ad fidem ſecundùm ſe, eſt eadem apud omnes, ſicut eſt eadem fides, licèt non æquè explicitè ab omnibus cognoſcatur, vt diximus.

Atque hactenus mihi ſatis explicaſſe videor quænam ad fidem requirantur, tam ſecundùm ſe quàm vt acceptetur à nobis. Expoſuimus enim quid ſit *obiectum* Fidei, quid *conditio* requiſita, quid neutrum, ſed tantùm *motiuum* ad acceptandam fidem.

Ex quibus non erit difficile iudicare de Scholaſticorum quorundam ſententiis, qui non ſatis quidem cautè & explicatè reſolutionem vltimam noſtræ fidei abſolutè referunt in fidem acquiſitam de veritate articulorum & eorum reuelatione. Vt Scotus in 3. diſt. 23. q. vnica, & Gabriel q. 2. quibus adnumerat Canus lib. 2. c.

D 7. Durandum in 3. diſt. 24. q. 1. & d. 25. q. 3. vbi videtur ſentire, fidem vltimo reſolui in fidem acquiſitam de propoſitione infallibili Eccleſiæ.

Si enim hi doctores loquantur de reſolutione fidei ſecundum ſe iuxta primum proceſſum, de quo diximus in tribus prioribus aſſertionibus, nullo modo ſunt audiendi: ſin, vt ego puto, intellexerunt de reſolutione fidei iuxta ſecundum proceſſum, quo quæritur quare quis fidem acceptauerit, in hoc quidem non errant, quòd aſſerunt, fidem infuſam reſolui in fidem acquiſitam: in hoc verò, quod dicunt, reſolui vltimò in fidem acquiſitam de reuelatione aut propoſitione infallibili, aut veritate articulorum fidei, apertè falluntur, vt patet ex quinta & ſexta concluſione. Nam ante fidem acquiſitam de veritate, aut reuelatione, aut propoſitione, præcedat neceſſe eſt aliud motiuum clarius, quod non idem

E eſt abſolutè apud omnes.

Sed neque in fide acquiſita de reuelatione, veritate, aut propoſitione articulorum, puto eſſe aliquem certum ordinem, ita vt quilibet ex primo motiuo debeat prius fide acquiſita concludere infallibilitatem propoſitionis, quàm reuelationem, aut veritatem articulorum, vel è contrario: quin exiſtimo indifferenter accidere, vt ex primo motiuo iam reuelatio, iam veritas, iam infallibilitas propoſitionis fide acquiſita concludatur; omnes tamen, vt poſtrema concluſione dictum eſt, mouentur etiam reuelatione, ac propoſitione articu-

lorum

Digitized by Google

lorum quocunque ordine id tamen fiat.

Itaque dato quòd de ſecundo proceſſu ſunt locuti iſti Doctores,tamen in eo , quòd conantur aliquod certum motiuum primum abſolutè,& quoad omnes, aſſignare. Item etiam errant in eo,quòd illud primum dicunt eſſe cognitionem reuelationis,vel veritatis articulorum,aut propoſitionis. Nam etiamſi daremus , eſſe aliquod primum motiuum commune omnibus , tamen illud non eſſet reuelatio, nec propoſitio,nec veritas articulorum, ſicut illi volunt. Nam cùm iſta ſint admodum obſcura, motiuo priori opus eſt, quod tamē varium ac diuerſum in diuerſis hominibus eſſe poteſt,vt in quinta noſtra aſſertione dictum eſt.

Summa Reſolutionis Fidei. §.10.

POSTREMO , vt breuiter quæ fusè diſputata ſunt de *reſolutione* fidei colligamus , placet modum tradere, quo quis de fide interrogatus,debeat reſpondere.Igitur ſi quis rogetur v.g. quare credat, DEVM eſſe trinum & vnum ? diſtinguat,vtrum ſermo ſit de cauſſa ipſius fidei ſecundum ſe : cur videlicet firmiter & infallibiliter id credat : vel de cauſſa, ob quam acceptauerit eam fidem. Si primum;reſpondeat, quia DEVS reuelauit : ſi rurſus interrogetur,vnde cognoſcat DEVM reuelaſſe?Reſpondeat,ſe quidem non noſſe id clarè:credere tamen eadem fide infallibiliter, & id quidem non ob aliam reuelationem : bene tamen ob infallibilem propoſitionem Eccleſiæ tanquam ob conditionem ad id credendum requiſitam. Si rurſus : vnde cognoſcat propoſitionem Eccleſiæ eſſe infallibilem (ſimiliter dicat;ſe clarè nō noſſe, credere tamen fide infallibili ob reuelationem Scripturæ , teſtimonium perhibentis Eccleſiæ , cui reuelationi non credit ob aliam reuelationem , ſed ob ſe ipſam, quamuis ad hoc ipſum opus ſit ipſa Eccleſiæ propoſitione,vt conditione requiſita.

Neque in ſic reſpondendo erit aliquis vitioſus circulus.Tum quia reuelatio, propter quam dicitur credi infallibilitas propoſitionis:& propoſitio , ob quam dicitur credi reuelatio , non habent vnum & idem obiectum,ſed aliud & aliud. Obiectum enim propoſitionis eſt ipſa reuelatio ; obiectum autem reuelationis eſt ipſa veritas credita,vt DEVM eſſe trinum & vnum,aut propoſitionem Eccleſiæ eſſe infallibilem , &c. Tum quia cùm ex reuelatione redditur ratio credendi propoſitionem,redditur ratio per cauſſam (reuelatio enim cauſſa eſt aſſenſus fidei) cùm autem ex propoſitione Eccleſiæ redditur ratio credendi reuelationem , ratio redditur non per cauſſam credendi,ſed per conditionem ad id requiſitam:& ita vitatur vitioſus circulus,& ſolùm redditur ratio connexorum viciſſim ex ipſiſmet connexis ſub diuerſa ratione,id quod omninò licet.

Si autem quis demùm rogetur , cùm & reuelatio & propoſitio infallibilis obſcuræ & ineuidentes ſint, quid ipſum impulerit vt hunc quaſi labyrinthum rerum obſcuriſſimarum ingreſſus ſit ad fidem modo dicto acceptãdam, hoc eſt,ad credendum reuelationem propter Eccleſiæ propoſitionem, tanquam propter conditionem requiſitam,& hanc viciſſim propter reuelationem tanquam propter cauſſam credendi : veniat tum ad illum alterum ſecundum proceſſum,& rationes atque motiua clariora exponat,quibus & ipſe inductus fuit,& quiuis prudens induci poſſit, ad acceptandam eiuſmodi fidem, quantumuis ſecundum ſe ineuidentem & obſcuram. Id quod luculenter diſſerere licebit,cognitis communibus motiuis noſtræ fidei,quæ proponemus & explicabimus infrà puncto quarto.

PVNCTVM SECVNDVM.

Qualenam ſit obiectum fidei,quoad eius modum : An ſcilicet ſit aliquid ſimplex & incomplexum,vel complexum & enunciabile.

A D.Thomas artic.2.

MOVET hanc quæſtionem non ſolùm D. Thomas hîc art.2.ſed etiam Alexand. Hall. 3. p. q. 79.membr.5.& Albert. Magnus in 3.diſt.24. art.5. & Bonauent.ead. diſt.art.1.q. 3. & Altiſiodorenſis lib.3.Tract.3.cap.2.q.2.& Richardus eadem diſt. q. 2. & Durandus & alij. Sed clara reſolutio huius quæſtionis,per quam etiam conciliari poterunt opiniones omnium,conſiſtit in duabus aſſertionibus,quas poſuit etiam D.Thomas hoc loco.

PRIMA aſſertio.*Si nomine obiecti fidei intelligatur res de qua habetur notitia ſiue aſſenſus fidei , ſic eſt aliquid incomplexum.* Hæc aſſertio probatione non eget , ſi nomine incomplexi intelligamus propriè quicquid non eſt conceptus ille in intellectu credentis, qui dicitur *compoſitio.* B Item intelligendo latiùs nomine incomplexi id quod eſt ſimplex , etiam eſt vera aſſertio accepta de obiecto primario fidei,quod puncto primo diximus eſſe Deum. Deus enim quiddam ſimpliciſſimum eſt.

Hoc modo(ſcilicet pro re extra intellectum,quæ non eſt ipſa compoſitio aſſenſus intellectualis)accepit obiectum fidei ſanctus AVGVSTINVS in Enchiridio cap.8. cùm ita ſcribit:*Eſt itaque fides & bonarum rerum & malarum , quia & bona creduntur & mala ; & hoc fide bona , non mala. Eſt etiam fides & præteritarum rerum & præſentium & futurarum,&c.* Et in lib.de Agone Chriſtiano c. 13. cum ait:*Fides in Eccleſia breuiſſimè traditur in qua commendantur æterna, quæ intelligi à carnalibus nondum poſſunt, & temporalia & præterita & futura , quæ pro ſalute hominum geſſit , & geſtura eſt æternitas diuina prouidentia.*

C SECVNDA aſſertio.*Si nomine obiecti intelligatur notitia ſiue aſſenſus ipſius fidei, mediante quo, res cognita dicitur eſſe in cognoſcente , ſic obiectum fidei eſt aliquid complexum enunciabile.* Probatur. Nam res cognita eſt in cognoſcente ſecundùm modum eius : ſed modus noſter in cognoſcendo eſt vt etiam ea quæ ſecundùm ſe ſunt ſimplicia,componendo ac diuidendo percipiamus : igitur res cognitæ per fidem ſunt in nobis per aſſenſum & notitiam complexam,ac proinde obiectum fidei ſic acceptum , eſt aliquid complexum.

Hoc modo accepit obiectum fidei S.AVGVSTINVS lib.de Geneſ.ad literam, imperfecto, cap.1. cùm inquit: *Catholica fides. Explicanda eſt autem hæc Deum Patrem omnipotentem vniuerſam creaturam feciſſe atq; conſtituiſſe per Filium ſuum vnigenitum , id eſt,per ſapientiam atque virtutem ſuam conſubſtantialem ſibi , & coæternam in vnitate Spiritus* D *ſancti conſubſtantialis & coæterni. Hanc ergo Trinitatem* DICI *vnum Deum, eumque creaſſe omnia , quæ ſunt,in quantum ſunt,Catholica diſciplina* DICI *iubet,&c.*Hæc enim & alia quæ ibi addit AVGVSTINVS, veritates quædã intellectus ſunt complexæ & enunciabiles , & quæ (vt idem Auguſtinus ait)DICI & enunciari poſſint ac debeant.

Intelligitur autem facilè hæc ipſa doctrina ex iis quæ de modo cognoſcendi intellectus per compoſitionem tradidimus tomo 1.diſp.1.quæſt. 16.p.2. & ex iis , quæ hîc puncto præcedenti notauimus de variis modis quibus vocabulum *obiecti* accipi ſolet,vbi diximus propriè etiam obiectum alicuius habitus intellectualis nominari poſſe ipſum aſſenſum , qui eſt quiddam complexum & enunciabile.

E QVÆRI autem præterea hoc in loco poteſt , vtrum habitus fidei,mediatè & ordine quodam, ac per diſcurſum inclinet in obiecta ipſius complexa , hoc eſt in aſſenſus ſiue propoſitiones fidei. An verò immediatè & ſine ordine ? Senſus quæſtionis eſt vtrum ad hoc,vt habitu fidei eliciat omnes ſuos aut ſaltē aliquos aſſenſus, neceſſe ſit prius elici priorem aliquem aut aliquos aſſenſus,quibus quaſi per diſcurſum alij tandem aſſenſus fidei concludantur : & quidem ſiue aſſenſus priores debeant elici ab ipſomet habitu fidei,ſiue ab aliis habitibus : vtrouis enim modo intelligi poſſet , fidem mediatè inclinare in ſuos aſſenſus. Sicut v.g. habitus ſcien-

Digitized by Google

tificus per diſcurſum elicit non modò eos aſſenſus qui ex prioribus aſſenſibus ipſomet habitu ſcientifico elicitis concluduntur, ſed etiam aſſenſus primarum paſſionū de ſuo ſubiecto, qui non concluduntur ex aſſenſibus ab ipſo habitu ſcientifico elicitis, ſed ab habitu primorum principiorum circa ipſam quidditatem ſubiecti.

Sic percepta quæſtione, probatur PRIMO, quòd mediatè & per diſcurſum inclinet fides in aſſenſus ſuos: nam Apoſtolus 1. ad Cor. 15. Reſurrectionis noſtræ articulum, ex articulo reſurrectionis Chriſti concludit, inquiens: *Si Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus*, quaſi ordine quodam & per diſcurſum habitus fidei inclinet in articulum reſurrectionis noſtræ. CONFIRMATVR ex ſancto Thoma 1. p. q. 1. art. 8. aſſerente, ex aliis articulis concludi alios; & infrà q. ſeq. art. 5. vbi ait, habitum fidei per ſe & primariò reſpicere ea circa quæ diſtinguuntur fidei articuli, qui omnibus fidelibus credendi proponuntur: alias verò propoſitiones, quæ diuinis Scripturis continentur, reſpicere ſecundariò & per accidens. Ex quo apparet, habitum fidei non in omnes propoſitiones æquè immediatè inclinari.

SECVNDO, quia experientia conſtat, difficilius homines negare aliquas propoſitiones fidei quàm alias. Cuius ratio videtur eſſe quia fides immediatè in aliquas inclinat, cum quibus videtur habere maiorem connexionem.

TERTIO, quia propoſitiones, quæ ex altera præmiſſa de fide, & altera nota naturaliter per bonam conſequentiam deducuntur, ſunt de fide: & tamen illis nonniſi per diſcurſum aſſentimur. Igitur, &c. Maior probatur dupliciter; Primò quoniam multæ ſunt propoſitiones, quæ tanquam de fide habentur in Eccleſia, propterea ſolùm quia ex aliis de fide & naturaliter notis deducuntur: vt quòd Chriſtus habeat duas voluntates. Secundò, nam caſu quo aliquis ritè baptizet Infantem, fide credit eum eſſe in gratia, & tamen nonniſi quia ita ratiocinando concludit, omnis Infans ritè baptizatus, acquirit gratiam: hic Infans à me eſt ritè baptizatus: igitur acquirit gratiam. Vbi Maior eſt de fide, & Minor eſt naturaliter euidens. Quod autem eſt de hac propoſitione iudicium, idem videtur debere eſſe de reliquis omnibus, quæ ita concluduntur: ergo omnes tales ſunt de fide. Et ſic patet illa Maior.

QVARTO, quia aſſentiri alicui propoſitioni mediante diſcurſu, in eo ſolùm conſiſtere videtur, quod nimirum oportet intellectum noſtrum, non niſi quodam ordine aſſenſuum intercedente, in alicuius cognitionem peruenire, eò quòd talis ſit noſtri intellectus natura in ordine ad quædam obiecta, quæ non ſunt nobis ſtatim per ſe nota; ſed habitus fidei non poteſt abſque hoc ordine intellectus elicere ſuos aſſenſus: ergo mediatè & per diſcurſum in eos inclinat.

Maiorem probo. Nam cùm aliquo ex quatuor modis videatur declarari poſſe in quo conſiſtat diſcurſus Intellectus, nullus ex illis videtur aptus præter eum quem poſuimus in illa Maiori. Nam PRIMO dici poſſet, eum aſſenſum haberi per diſcurſum, quem alij aſſenſus ita neceſſe eſt præcedant, vt ſint illius cauſſa effectiua propriè ad modum quo calor ignis eſt cauſſa caloris producti in ligno. At is modus improbabilis videtur: tum quia, quod vnus aſſenſus iſto modo concurrat ad alium aſſenſum, nullo poteſt nobis eſſe notum (Itaque in nulla materia poſſemus conſtanter definire aliquid cognoſci per diſcurſum) Tum, quia intellectus ſpecie intelligibili informatus, ſufficientiſſimum principium eſt ad eliciendum actiuè quemcunque aſſenſum: tum poſtremò, quia aſſenſus priores non permanent ſicut habitus, ſed ſtatim tranſeunt: quare difficile eſt aſſerere aſſenſum qui concluditur, procedere actiuè ab aſſenſibus qui præterierunt.

Hoc igitur modo id explicandi reiecto, SECVNDVS modus id explicandi eſſe poſſet, vt dicamus, illum aſſenſum per diſcurſum haberi, qui ſignificat aliquid obiectiue, quod ex natura rei eſt effectus in aliquo genere cauſſæ, eius quod obiectiuè ſignificatur per aſſenſus præcedentes. Sed nec is modus apparet probabilis. Nam tunc oporteret in vero diſcurſu ſignificari ſemper per aſſenſum concluſionis aliquid obiectiue reipſa diſtinctū ab eo quod obiectiue ſignificatur per aſſenſus præmiſſarum: aliter enim nō eſt intelligibile, quòd obiectiuum ſignificatum concluſionis procedat reipſa ex obiectiuo ſignificato præmiſſarum: conſtat autem non ſemper per concluſionem ſignificari aliquid reipſa diſtinctum à ſignificato præmiſſarum, vt patet in demonſtrationibus Metaphyſicis, in quibus ſubiectum & paſſio non diſtinguuntur reipſa, & conſequenter nec præmiſſarum & concluſionis ſignificatum.

TERTIVS modus eſſe poſſet: Si dicamus eum aſſenſum haberi per diſcurſum; qui non poteſt eſſe certior nec euidẽtior quàm ſint aſſenſus priores, ex quibus concluditur: ita vt ille dicatur diſcurſus intellectus, quo aſſenſus poſterior ſequitur priores ſecundùm quandam analogiam & ſimilitudinem modi, quo effectus naturales procedunt ex ſuis cauſſis, quæ analogia conſiſtat in hoc, quòd ſicut effectus naturales ſequũtur ita ſuas cauſſas, vt nō poſſint illas ſuperare perfectione; ſic etiā aſſēſus, qui concluduntur per diſcursū hoc modo explicatū, non poſſunt excedere priores aſſenſus perfectione certitudinis aut euidentiæ. At huic etiam explicandi modo obſtat quòd communiter ita videntur Doctores de vero diſcurſu iudicare, vt prius ſit hoc, quod eſt, aliquem aſſenſum haberi per diſcurſum, quàm hoc, quod eſt, huiuſmodi aſſenſum non poſſe eſſe certiorem aut euidentiorem prioribus aſſenſibus, ex quibus ſequitur. Atque hinc axioma illud, *Concluſio ſequitur debiliorem partem*, tanquam quid poſterius, concludunt de Syllogiſmo ſiue diſcurſu. Ex quo apparet, eſſentiam diſcurſus per aliquid aliud eſſe declarandam, quod ſit prius.

Itaque reliquis videtur eſſe QVARTVS explicandi modus, poſitus in noſtri argumenti Maiore, videlicet vt ille aſſenſus per diſcurſum haberi cenſeatur quem neceſſe eſt, vt alij aſſenſus priores ſimpliciter præcedant, abſque alia peculiari habitudine præter ſimplicem quendam ordinem. Et ſic patet illa Maior illius quarti argumenti. Probatur autem Minor. Nam puncto primo docuimus oportere vt cognitio motiuorum fidei præcedat aſſenſum fidei.

In CONTRARIVM verò eſt, quòd ſi fides mediatè per diſcurſum in aſſenſus ſuos inclinat, non poſſet diſtingui à Theologia, quippe quæ etiam nititur diuina reuelatione, mediante diſcurſu, vt tom. 1. diſp. 1. quæ. 1. puncto 3. diſputatum eſt.

RESPONDEO, Fidem nullo modo mediante diſcurſu elicere ſuos aſſenſus, ſed ſicut viſus v g. immediatè fertur in obiecta ſua ſub ratione lucidi, ita etiam fidei habitùs in ſua ſub ratione diuinæ reuelationis. Ita videntur ſupponere pro certo omnes Theologi: vt Scotus in 3. diſt. 24. quæſtione vnica, in fine, vbi ait, *nos non deuenire in credibilibus ad aliquam propoſitionem primam & immediatam, licet aliqua ſit talis ſecundum ſe, puta hæc: Deus eſt trinus & vnus.* Atque etiam ibidem §. *ad propoſitum*, cùm ait, *peritos ſcripturarum aſſentiri immediatè omnibus & ſingulis in Scriptura traditis, quia ſunt reuelata, & non vni propter aliud.* Item Capreolus ead. diſt. q. vnica, artic. 3. in reſponſ. ad 3. contra 1. concl & Caietanus art. præced. & Vega lib. 9. in Concil. Trid. capit. 3. ac reliqui hoc idem, vt certum ſupponunt.

Probatur verò hæc ſententia. Nam Fides neque inclinat in aſſenſus ſuos per diſcurſum, in quo aſſenſus præmiſſarum oporteat eſſe prius elicitos *ab eodem habitu* fidei: neque per diſcurſum, in quo neceſſe ſit aſſenſus præmiſſarum elici prius per aliquem *alium habitum* diſtinctum à Fide. Ergo nullo modo. Antecedens quoad PRIOREM partem probatur tripliciter. PRIMO. Nam

qualis

Digitized by Google

qualis eſt ordo diuinæ reuelationis ad veritates fidei reuelatas, talis eſt ordo ipſius habitus fidei ad aſſenſus, quos præbet veritatibus Fidei: ſed diuina reuelatio æque indifferenter ſe habet ad omnes fidei veritates, quæ in ſe ſunt reuelatæ: Ergo, ſimiliter ipſe habitus fidei. Maior probatur. Nam fides præbet aſſenſum veritatibus, prout cadunt in diuinam reuelationem, & non aliter. Minor etiam probatur. Nam vna propoſitio non eſt magis, nec prius reuelata, quàm alia; quantum eſt ex parte ipſius Dei reuelantis, etiamſi materialiter inter ipſas veritates ſit ordo aliquis.

Secundo: nam perceptis motiuis fidei, & propoſita diuina reuelatione de quacumque veritate, ſufficienter poteſt moueri homo ad eliciendum aſſenſum infallibilem. Ergo indifferenter poteſt habitus fidei elicere aſſenſum circa quamcumque veritatem ſine ordine. Antecedens patet. Nam hoc ipſo quòd alicui proponitur veritas vt à Deo reuelata, proponitur vt infallibilis, & quidem æque ac quæcumque alia ſimiliter propoſita: non enim eſt vna veritas magis infallibilis ex prima veritate quàm altera.

Tertio: nam quamuis credentem oporteat priùs cognoſcere reuelationem diuinam & propoſitionem Eccleſiæ; tamen non eſt neceſſe, vt hæc priùs cognoſcat per actum fidei infuſæ, ſed ſatis eſt per actum fidei acquiſitæ. Quare non apparet cur ſit neceſſarius aliquis ordo in aſſenſibus fidei infuſæ.

Probatur etiam Antecedens noſtri argumenti quo ad Posteriorem partem; ſcilicet quòd fides non eliciat aſſenſus per diſcurſum, in quo neceſſe ſit aſſenſus præmiſſarum elici priùs per *alium habitum*, vtputa per habitum fidei acquiſitæ, aut per aliquem alium. Nam conſtat aſſenſus fidei eſſe multò certiores aliis aſſenſibus cuiuſcumque alterius habitus. Sed aſſenſus concluſionis per verum diſcurſum eliciti, non ſunt certiores aut perfectiores aſſenſibus præmiſſarum. Igitur fatendum eſt, aſſenſus fidei non eſſe aſſenſus concluſionum deductarum per diſcurſum, cuius præmiſſæ pertineant ad vllum alterum habitum.

Quòd ſi qui aſſenſus priores neceſſarij ſunt, antequã eliciantur aſſenſus fidei infuſæ, ij tantùm ſunt conditiones requiſitæ ad aſſentiendum rebus fidei; ob naturam intellectus noſtri, quæ videlicet talis eſt vt obſcura & difficilia perſuadere ſibi nõ poſſit abſque aliquibus motiuis.

Huiuſmodi autem conditiones ſunt in propoſito motiua fidei: quorum videlicet cognitio non influit, inſtar præmiſſarum in aſſenſum fidei; ſed ſolùm minuit difficultatem, quam natura ſua habet intellectus in amplectenda fide.

Ad argumenta verò contraria ita reſpõdeo. Ad Primum: Cùm aliquis ex vi diſcurſus & conſequentiæ ſibi perſuadet articulum fidei, aſſenſus ille de illo articulo non eſt elicitus ab habitu fidei, ſed potius ab habitu Theologiæ, cuius eſt aſſentiri alicui Propoſitioni, quatenus ad aſſenſum mouetur intellectus, non ſolùm lumine ſupernaturali fidei, ſed etiam lumine naturali rationis cognoſcente euidenter veritatem alicuius præmiſſæ, vel ſaltem bonitatem conſequentiæ, ſi vtraque præmiſſa ſit de fide.

Quòd ſi ipſa concluſio, cui tunc intellectus aſſentitur per habitum Theologiæ, ſit etiam per ſe reuelata in Scriptura, aut per definitionem Eccleſiæ, poterit quoque intellectus ei aſſentiri immediate per habitum fidei, quatenus ſcilicet eſt per ſe reuelata. Neque enim eſt abſurdum vt eidem propoſitioni poſſimus diuerſis rationibus aſſentiri per aſſenſum elicitum à fide, & etiam per aſſenſum elicitum à Theologia.

Quòd ſi quæras in quo differt aſſenſus huius propoſitionis: Omnes reſurgemus; quando eſt elicitus à Theologia, ab aſſenſu eiuſdem propoſitionis quando eſt elicitus à fide: Respondeo differre dupliciter: Primo, quia

A vt eſt à fide, nititur ſola diuina reuelatione: vt autem eſt à Theologia, nititur partim quoque lumine naturali, ſiue quoad litteram præmiſſam, ſiue ſaltem quoad vim conſequentiæ. Secundo, quòd aſſenſus elicitus à fide eſt certior, eò quod nullo alio fundamento nititur præterquã infallibili: cùm verò elicitur à Theologia, quia tunc lumen naturale confert ad illud, non eſt tam certus, quamuis ſimpliciter ſit adhuc certus, & certior quàm ſi ſolo lumine naturali niteretur. Fateor tamen hanc differentiam certitudinis à nobis fortè percipi non poſſe, quamuis ratio eam ſuadeat.

Ad Confirmationem illius primi argumenti, quod attinet ad primum locum D. Thom. iam ex his patet ſolutio. Quod verò attinet ad ſecundum locum, arbitror ibi illum loqui nõ de obiectis fidei complexis,
B ſed incomplexis: inter quæ verum eſt eſſe aliquem ordinem. Nam Deus eſt primarium obiectum *Quod*, vt etiam cenſuit Scotus in 3. diſtinct. 24. quæſt. vnica in fine. Quia verò hæc ſubordinatio non efficit vt aſſenſus de primario obiecto ſit infallibilior quàm alij, idcirco ex illa ſolùm ſequitur quòd habitus fidei primariò & principaliùs feratur in obiectum incomplexum, quod eſt Deus, non verò quod prius cum ordine diſcurſus, vt etiam bene attigit Scotus loco citato.

Ad Secundum argumentum reſpondetur, difficultatem maiorem, in negãda vna propoſitione fidei, quàm altera, non prouenire ex eo quòd fides priùs inclinet in eam, ſed ex eo quòd natura noſtri intellectus minorem habet difficultatem in aſſentiendo illi quam alteri, cùm non omnes fidei propoſitiones ſint æquè difficiles.

C Ad Tertium reſpondetur negando Maiorem. Sunt enim illæ propoſitiones non propriè de fide, ſed Theologicæ, quatenus concluduntur quidem per diſcurſum Theologicum. Ad *primam* autem probationem Maioris reſpondetur, propoſitionem illam (Chriſtus habet duas voluntates) & ſi quæ aliæ ſint propoſitiones eiuſmodi, quæ in Eccleſia habentur de fide, non ſolùm eſſe certas, quia concluduntur ex aliis de fide, ſed quia in ſe ſunt definitæ: definitæ autem ſunt propterea quòd conſentaneæ videbantur fidei, id quod diſcurſu Theologico compertum eſt. Ad *ſecundam* probationem eiuſdem Maioris reſpondetur: Si ille qui ita ratiocinaretur, aſſentiretur concluſioni ex vi bonitatis illius conſequentiæ & ex euidentia alterius præmiſſæ, tunc illum aſſenſum elici non à fide, ſed à Theologia. Quum verò poſita euidentia illius Minoris, conſtat iam illi homini, concluſionem illam contineri implicitè in Maiore præmiſſa de
D fide, liberum ei eſſet aſſentiri illi concluſioni per habitum etiam fidei: ſi nimirum cognito euidenter quòd ipſe ritè baptizaſſet Infantem, non iam moueretur ex vi illius diſcurſus ad putandum, eum eſſe in gratia, ſed ex vi diuinæ reuelationis, qua nititur illa altera propoſitio: Omnis ritè baptizatus recipit gratiam: in qua propoſitione, conſtat iam illi homini, includi etiam quod ille Infans baptizatus ſit in gratia.

Quòd ſi quæratur quomodo ſe habeat in propoſito exemplo aſſenſus Minoris, ad aſſenſum concluſionis, quando ille homo concluſioni aſſentitur, habitu fidei ob reuelationem, qua nititur Maior propoſitio: Respondeo, habere ſe non vt præmiſſam vel diſcurſum, ſed vt
E conditionem, ſine qua ille homo non fuiſſet certus, concluſionem eſſe reuelatam in Maiore propoſitione, atque adeo ſine qua non elicuiſſet habitu fidei aſſenſum illum quo ob diuinam reuelationem perſuadet ſibi, eiuſmodi Infantem eſſe in gratia.

Diligenter autem eſt Advertendum, cùm dicimus, in propoſito exemplo liberum eſſe illi homini aſſentiri etiam concluſioni per habitum fidei: minimè hoc habere locum in omni alio diſcurſu quo aliqua propoſitio infertur ex vna propoſitione de fide, & altera euidenti naturaliter: ſed tunc ſolùm quando vniuerſalis

propoſitio

Digitized by Google

propoſitio in tali diſcurſu eſt de fide, ſicut in exemplo propoſito. Tunc enim per alteram præmiſſam innoteſcit certò concluſionem eſſe etiam reuelatam in vniuerſali propoſitione de fide: atque ita tunc liberum eſt alicui vt ad aſſentiendum concluſioni, moueatur etiam ex reuelatione diuina immediatè, & ſic eliciat aſſenſum fidei.

Quando autem propoſitio quæ in eiuſmodi diſcurſibus eſt de fide, non eſt vniuerſalis, ſed particularis: tunc non poteſt per alteram præmiſſam innoteſcere, quòd concluſio ſit reuelata in præmiſſa, quæ eſt de fide, ſiquidem ea præmiſſa etiam eſt particularis. Quare ſi ea concluſio non ſit alioqui in ſe reuelata, minime erit integrū aſſentiri eiuſmodi concluſioni per habitum etiam fidei, ob diuinam reuelationem. Vt v.g. in hoc diſcurſu: Omnis homo eſt riſibilis: Chriſtus eſt homo: Ergo eſt riſibilis: quia maior illa vniuerſalis, in qua per Minorem cognoſcimus includi concluſionem, non eſt de fide. Sed ſolùm euidens naturaliter; ideircò concluſioni illi: *Chriſtus eſt riſibilis*: duntaxat aſſentiri poſſumus ex vi diſcurſus, atque adeo Theologicè, & non immediatè ex fide: quia non cognoſcimus, eam propoſitionem eſſe reuelatam in illa præmiſſa particulari de fide, ſed tantum quod ſequitur ex illa.

Itaque ex illo exemplo allato, de eo qui ritè Infantem baptizat, non ſequitur, quod omnes propoſitiones, quæ inferuntur ex altera de fide, & altera euidenter nota, ſint de fide. Hoc inquam non ſequitur. Nam ſi quis aſſentiretur concluſioni illo exemplo ex vi diſcurſus, aſſenſus non foret de fide, ſed Theologicus. Et præterea non eſt eadem ratio de illo exemplo & de aliis, in quibus non eſt liberum, aſſentiri concluſioni immediatè etiam per fidem; cum ſcilicet, vt dictum eſt, concluſio nō infertur ex propoſitione vniuerſali de fide.

Ex quibus apparet, non ſatis explicatè & verè dici ab Andrea Vega lib. 6. ſuper Concilium Trident. cap. 39. omnes propoſitiones illatas ex aliis propoſitionibus de fide, abſolutè eſſe de fide. Tantummodò enim ſentiendum eſt, omnem propoſitionem, quæ infertur ex propoſitionibus de fide eſſe de fide quaſi indirectè ac mediatè: tum quia aſſenſum illarū præceſſit aſſenſus de fide: tū etiam quia negans propoſitionem, quæ per bonam conſequentiam infertur ex altera propoſitione de fide, cogitur negare præmiſſam de fide, atque adeo eſt hæreticus, niſi ex ignorantia vel proteruia neget duntaxat cōſequentiam. Sed Vega plus aliquid voluiſſe videtur, nec ſatis rem diſcutit.

Ad QVARTVM argumentum reſpondetur negando Maiorem. Ad probationem reſpondetur, tertium illum modum explicandi, in quo exiſtat diſcurſus, eſſe admittendum, & quidem conuenienter doctrinæ Philoſophi, cùm docet, in diſcurſu, aſſenſus præmiſſarum eſſe cauſſas aſſenſus concluſionis. Tribus enim modis poteſt hoc exponi, quibus tertius tantum admitti debet, qui eſt idem cum illo quoque tertio modo, quò dicimus eſſe explicandam rationem diſcurſus. PRIMO poteſt id dictum Philoſophi exponi obiectiuè: vt videlicet tunc aſſenſus præmiſſarum cauſſa ſint concluſionis, quando obiectiuum ſignificatum præmiſſarum eſt reipſa cauſſa obiectiui ſignificati concluſionis. SECVNDO formaliter & propriè, vt tunc aſſenſus præmiſſarum ſint cauſſa concluſionis, quando conceptus ipſi præmiſſarum, qui ſunt formales notitiæ intellectus, ſunt veræ cauſſæ effectiuæ, conceptus formalis ſiue notitiæ concluſionis, ad modum, quo calor ignis eſt cauſſa caloris in ligno. TERTIO, poteſt exponi formaliter etiam, ſed impropriè ac per quandam analogiam, vt videlicet aſſenſus præmiſſarum tunc ſint cauſſa concluſionis, quando hæc eſt analogia ac ſimilitudo inter illos & cauſſas phyſicas naturales, quòd, ſicut cauſſæ naturales, non ſuperantur perfectione à ſuis effectibus, ita nec aſſenſus præmiſſarum ab aſſenſu concluſionis in certitudine ac euidentia. At quòd doctrina Philoſophi non ſit exponenda primo & ſecundo modo, abundè patet ex refutatione primi & ſecundi modi, quo in argumento illo quarto videbatur poſſe explicari id in quo conſiſtit diſcurſus. Quare reſtat vt tertio modo iam dicto exponamus præmiſſas eſſe cauſſas concluſionis in vero diſcurſu. Hic autem modus eſt ille tertius, quo in argumento explicabatur natura diſcurſus.

Ex quo patet, Fidem non ideo per diſcurſum inclinare in ſuos aſſenſus, quia neceſſe ſit vt antecedat illos aliquis aſſenſus fidei acquiſitæ, vt diximus puncto præcedenti, aſſertione quarta. Aſſenſus enim fidei, qui poſtea ſequuntur, multò certiores ſunt quàm ille aſſenſus fidei acquiſitæ; & ideo hic aſſenſus fidei acquiſitæ minimè antecedit illos alios tanquam præmiſſa in vero diſcurſu, ſed ſolùm tanquam conditio quædam requiſita, ſine qua non elicerentur illi alij aſſenſus fidei Chriſtianæ, vt vidimus puncto præcedenti.

Ad id verò quod contra *tertium* illum modum explicandi rationem diſcurſus obiiciebatur in argumento, reſpondetur, naturam diſcurſus non eſſe explicandam per aliquid prius quàm hoc quod iam diximus. Nec veteres Philoſophi aliquid prius in diſcurſus obſeruauerunt. Sed cùm ex varietate obiectorum, & etiam mediorum, quæ ſuppetunt ad varia cognoſcenda, animaduertiſſent, ita quandoque eſſe neceſſarium ordinem aſſenſuum priorum ac poſteriorum ad cognoſcenda aliqua obiecta, vt poſteriores aſſenſus nō poſſint eſſe perfectiores prioribus in certitudine ac euidentia: appellauerunt eiuſmodi ordinem, *diſcurſum*, in quo procedatur ab aſſēſibus prioribus ad poſteriores, vt à cauſſis ad effectus non propriè ſed ſecundùm analogiam dictam.

Quòd ſi quis QVÆRAT quænam poſſit eſſe vniuerſalis regula ad dignoſcendum quando aſſenſus poſterior poſſit eſſe perfectior prioribus, atque adeo quando aliquid non cognoſcatur per diſcurſum, etiam ſi ad id cognoſcendum quidam ordo aſſenſuum poſteriorum ac priorum ſit neceſſarius: RESPONDEO, illam mihi videri optimam quam poſſumus elicere ex dictis in ſolutione tertij argumenti, nimirum vt tunc intelligamus non eſſe diſcurſum, quando per alterum ex aſſenſibus prioribus innoteſcit nobis certò, concluſionem ad quam tendimus, niti certiori quodam & firmiori fundamento quàm ſit ille idem aſsenſus prior, per quem hoc innoteſcit. Hoc enim poſito natura noſtri intellectus eſt talis vt veluti neglecto aſsenſu priore debiliore, extendat ſe ad alterum fundamentum firmius, quo cognoſcit concluſionem niti & ab eo potiſſimum permotus, perfectiore aſsenſu ſibi perſuadeat concluſionem quàm ſit alter aſsenſus prior. Atque hoc omnino accidit in illo exemplo de quo diſputatum eſt in tertio argumento, & idem in ſimilibus poteſt obſeruari.

Ex his ſequitur PRIMO, vt rectè ſtatuatur, aſsenſum alicuius concluſionis eſse imperfectiorem, vel non magis perfectum quàm ſit alter prior aſsenſus; debere conſtare quòd talis concluſio inferatur per verum diſcurſum. Tunc enim verum erit, quod dici ſolet, concluſionem debere ſequi debiliorem partem. Id autem diſcerni poterit per aſſignatam regulam, videlicet inſpiciendo vtrum per aliquem ex prioribus aſsenſibus, innoteſcat concluſionem niti alio firmiore fundamento, vel non: nam ſi non; verus erit diſcurſus. Sin autem id innoteſcat, minimè erit verus diſcurſus: neque tunc concluſio debebit ſequi debiliorem partem.

Sequitur SECVNDO ex dictis, diſcurſum Theologicum non omnino eſse ſimilem diſcurſibus, aliarum ſciētiarum. Nam aſsenſus Theologicus eſt perfectior in certitudine, quàm ſit aſsenſus præmiſsę euidentis naturaliter, & hoc propter efficaciā & perfectionem diuinæ reuelationis, ex qua aſsenſus Theologicus procedit: at in aliis ſcientiis aſsenſus concluſionis neutrâ præmiſsâ eſt perfectior.

Nihilominus in hoc eſt ſimilitudo, quòd aſsenſum

Theolo-

Theologicum elicimus ex vi bonitatis conſequentiæ, & prætetea non eſt perfectior qualibet præmiſſa, atque adeo accipiẽdo vtramque præmiſſam, vt vnam cauſſam adæquatam & totalem, dici poteſt, eiuſmodi aſſenſum non eſſe perfectiorem ſua cauſa adæquata. Et hoc ſatis eſt, vt ordo notitiarum in ratiocinatione Theologica cẽſeatur verè eſſe diſcurſus per cauſſam, ſecundum analogiam ad cauſſam naturalem & effectum. Vidimus enim etiam aliquando in cauſſis naturalibus, effectum, tametſi nõ ſit perfectior omni eo quod in cauſſa totali includitur, eſſe tamen perfectiorem aliquo pertinẽte ad cauſſam. Vt equus productus, perfectior eſt, vt talis, quàm aliquid inadæquatè pertinens ad equum producentem, videlicet quàm gradus animalis, qui etiam eſt de integritate cauſſæ. Licet ergò aſſenſus Theologicus ſit perfectior altera præmiſſa, tamen quia non eſt perfectior vtraque præmiſſa adæquatè, poteſt adhuc explicari diſcurſus Theologicus per analogiam ad cauſſam naturalem, ac ptoinde ipſe etiam eſt verus diſcurſus.

PVNCTVM TERTIVM.

Qualenam ſit obiectum Fidei, quo ad infallibilitatem, an ſcilicet neceſſariò ſit verum, vel poſſit etiam eſſe falſum.

D. Thomas artic. 3.

AD hanc quæſtionem ſine vlla dubitatione reſpondent communiter omnes Theologi, fidei obiectum non poſſe eſſe niſi verum, ſeu (quod idem eſt) fidei non poſſe ſubeſſe falſum. Ita D. Thom. art. 3. & Alexander Hallenſis 3. par. quæſt. 79. membro primo, & Albertus Magnus in tertio, d. 25. artic. 3. & Bonauent. diſt. 24. articulo 1. quæſt. 1. & Altiſiodorenſis lib. 3. tract. 3. cap. 2. quæſt. 3. & Richardus in 3. diſt. 24. quæſt. 3. & alij.

Qui omnes ferè ad id confirmandum vtuntur huiuſmodi argumento: Omne id quod cadit ſub fidem, cadit etiam ſub diuinam reuelationem ſeu primam veritatẽ: ſed nihil falſi poteſt cadere in primam veritatẽ: Ergo nec in fidẽ. Maior patet. Nam prima veritas eſt formalis ratio *ſub qua* obiecti fidei. Nihil autem cadit in aliquẽ habitum niſi ſub ratione formali obiecti ipſius: vt neque etiam in potentiam aliquam. Nihil etiam, v. g. attingitur à potentia viſiua, niſi ſub ratione lucidi. Minor autẽ probatur. Nam falſum directè pugnat cum prima veritate, & opponitur illi, ſicut Malum Bono, & Non ens Enti.

Hic autem occaſione Minoris aſſumptæ à Theologis in hoc argumento, quæri ſolet, *Vtrum à prima veritate doceri poſſit aliquid falſum.* Cuius quæſtionis vtilitatem & opportunitatem neceſſe eſt *in primis* declarare. Poteſt enim videri alicui, hanc quæſtionem aut puerilem eſſe, aut non eſſe ad propoſitum. Nam ſi de prima veritate formaliter accepta quæſtio ſit, ridiculè quæritur vtrum ea poſſit aliquid falſi docere. Eſt enim prima veritas ſic accepta nihil aliud quàm diuinus cõceptus verus nobis patefactus, vel ipſe Deus nobis reuelans verùm, vt patet ex dictis, punct. 1. cùm explicabamus quid ſit intelligendum nomine *primæ veritatis*, quæ eſt ratio formalis obiecti fidei. Itaque quærere Vtrum prima veritas poſſit aliquid falſi docere, perinde eſt ac quærere Vtrum conceptus diuinus verus poſſit eſſe falſus quod eſt puerile, cùm conſtet non poſſe poſito quòd ſit verus.

Sin autem quæſtio ſit de prima veritate materialiter accepta, vt eſt ſcilicet ipſe Deus, ſic etiam quæſtio non videtur eſſe ad propoſitũ. Nam etiamſi Deus poſſet docere falsũ, tamen adhuc manebit fidei ſua infallibilitas. Diceretur enim fidem non reſpicere teſtimonium diuinum, quando falſum eſſet, ſed ſolùm quando eſſet verum. Tunc enim duntaxat eſſet teſtimonium primæ veritatis formaliter, quæ eſt ratio *ſub qua* obiecti fidei: Maximè cùm fides ſit quædam intellectualis virtus, quæ proinde non poteſt eſſe niſi circa verum.

Hæc igitur difficultas primum explicanda eſt, vt intelligatur vtilitas & ſenſus quæſtionis. Ac dicendum eſt quæſtionem eſſe de prima veritate materialiter accepta, id eſt, pro Deo, & nihilominus eſſe vtilem, & pertinere ad propoſitũ. Nam etſi intelligi poſſet fidem eſſe infallibilem, dato quòd Deus teſtari poſſet falſum, ſicut paulò antè probabatur, at nulla pateret tunc via nobis ad affirmandum determinatè, hoc aut illud eſſe obiectum verum fidei infallibilis.

Cùm enim neque experientia, neque diſcurſu cognoſcamus obiecta ſupernaturalia eſſe vera & infallibilia, vnam ſolùm habemus viam ad id cognoſcendum, videlicet, ſi nobis perſuadeamus illa eſſe teſtata & dicta à Deo: qui ſi falſum teſtari poſſet, iam nec hæc via nobis ſuppeteret ad id cognoſcendum, vt inferius magis patebit. Quia ergo eſt Theologi ita fidei infallibilitatem aſſerere, vt ſimul via pateat in Eccleſia ad aſſeuerandũ cõſtãter hoc aut illud determinatè eſſe obiectum verum in quod fides infallibiliter tendat, & huiuſmodi via nequit eſſe, ſi Deus poſſit falſum teſtari; ideo meritò quæritur: Vtrum Deus docere poſſit falſum nec ne?

Prætetea, pro maiote declatatione quæſtionis, eſt *Secundo* aduertendum, Deum docere falſum, non eſſe idem atque Deum docere aliquid, ex quo homines propter ignorantiam aut rei difficultatẽ decipiantur. Tunc enim per Scripturam paſſim Deus docuiſſet falſum, ſiquidem conſtat multos Scriptura abuti ad errorem. Deum igitur docere falſum, eſt, ex propria intentione & efficaciter velle ab intellectu hominis elici aſſenſum, quo homini ſignificetur ſeu repræſentetur falſum, oppoſitum ei vero quo ab ipſo Deo intelligitur. Et hoc modo quærimus an poſſit docere falſum.

Hinc rurſus eſt *Tertiò* notãdũ, dupliciter intelligi poſſe Deum docere falſum ex intentione, vt eſt dictum VNO modo *immediatè* & per ſe: ſi nimirum immediatè velit ab homine elici aſſenſum falſum, ita vt eiuſmodi homo ſola diuina voluntate moueatur ad talem aſſenſum, & nõ etiam ab aliquo teſtimonio alicuius hominis docentis falſum. ALTERO modo *mediatè* per hominem: ſi videlicet Deus primò moueret intellectum alicuius hominis ad aſſenſum falſum, ac deinde moueret eum hominem, vt eum aſſenſum falſum alios doceret, ac proinde deciperet. Iam quæſtio eſt Vtrum Deus poſſet docere falſum vtroque modo; per ſe & per alterum? Denique diſputatio eſt Vtrum Deus per ſe vel per alium poſſit, ſiue potentia ordinaria, ſiue abſoluta, alterum fallere.

Sic expoſito ſenſu quæſtionis, pars *affirmatiua* probari poteſt. PRIMO, ex aliquibus Scripturæ locis, in quibus videntur contradicentia affirmari, quorum vtrumque nequit eſſe verum. Exempli gratia, Exodi 20. Deus: *Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, vſque in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me.* Cui conſonat etiam illud Iob 19. *Deus ſeruauit filiis illius dolorem patris, &c.* Contrarium autem aſſeuerari videtur Ezech. 18. vbi legimus, *Filius non portabit iniquitatem patris.*

Item Iob 1. dicitur: *In omnibus his non peccauit Iob, neque ſtultum aliquid contra Deum locutus eſt.* Cuius contrarium ſignificari videtur Iob 39. vbi legimus: *Et adiecit Dominus & locutus eſt ad Iob: Nunquid qui contendit cum Deo tam facile conquieſcit? vtique qui arguit Deum, debet reſpondere ei. Reſpondens autem Iob dixit: Qui leuiter locutus ſum, reſpondere quid poſſum? manum meam ponam ſuper os meum. Vnum locutus ſum, quod vtinam non dixiſſem.* Et Iob 42. *Ideo,* inquit, *inſipienter locutus ſum, & quæ vltra modum excederunt ſcientiam meam.*

Item Iob 7. *Peccaui*, inquit, *quid faciam tibi ô cuſtos hominum?* Cuius contrarium dicit poſtea Iob 27. *Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.*

Item

Digitized by Google

Item Iob 9. de Deo dicit: *Si venerit ad me, non videbo eum.* Cuius contrarium videtur affirmare Dauid Pſalm. 100. cùm ait: *Pſallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.*

Item Eccleſ. 49. in laudibus Henoch dicitur: *Nemo natus eſt in terra qualis Henoch.* Cui contrarium videtur illud Chriſti elogium de Ioanne, Matth. 11. *Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta.*

Item Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Et tamen contrarium videtur ſignificari cùm dicitur *Deus inuiſibilis*, vt 1. ad Tim. 6. & aliàs.

Item ad Rom. 3. *Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis.* Cuius contrarium videtur Iacobus in ſua epiſt. cap. 2. ſignificare, inquiens: *Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum?* Vt iam alias eiuſmodi apparentes contradictiones prætereamus.

Secvndo, idem probari poſſe videtur ex aliis quibuſdam locis Scripturæ, quæ ſunt ferè notata à Gregorio Arim. in 1. diſt. 42. quæſt. 2. & à Gabriele in 3. diſt. 37. quæſt. vnica, art. 3. & à Melchiore Cano lib. 2. de locis Theolog. cap. 2.

Primvs locus eſt Geneſ. 4. vbi Dominus, Cain verenti ne occideretur, dixit: *Nequaquam ita fiet.* Et tamen ita poſtea factum eſt. Nam plerique Doctores putant eum interfectum à Lamech: eámque ſententiam *maiorem eſſe* affirmat S. Hieronym. in epiſt. 125. ad Damaſum.

Secvndvs locus eſt Gen. 22. vbi Abraham conſcenſurus montem, vt immolaret Iſaac, dixit ad pueros: *Expectate hic: Ego & puer illuc vſque properantes, poſtquam adorauerimus, reuertemur ad vos.* Quo loco inſtinctu diuino Abraham eſt locutus, vt ait D. Ambroſ. li. 1. de Abraham cap. 18. & tamen vt apparet, eſt mentitus, ſiquidem putabat ſe immolaturum Iſaac.

Tertivs locus eſt Gen. 27. vbi Iacob fraudulenter egit cum Iſaac patre ſuo, & mentitus videtur, dicens: *Ego ſum primogenitus tuus Eſau:* quæ tamen, vt ait Innocentius Papa in cap. Gaudemus, ext. de diuortiis, ſpiritu Dei inſtinctus ille ita dixit.

Qvartvs locus eſt Iſaiæ 38. & 4. Regum 20. vbi Dominus per Eſaiam Ezechiæ nuntiauit mortem eius inſtare: quod tamen falſum fuit, cum quindecim annis vltrà vixerit: & ſunt multæ tales prophetiæ quæ videntur fuiſſe falſæ.

Qvintvs locus eſt 2. Reg. 22. vbi cum diceret Dominus: *Quis decipiet Regem Achab, &c. prodiit ſpiritus (nequam) qui ſuſcepit ſe decepturum omnes Prophetas, &c.* quod Dominus approbauit. Vnde Propheta Micheas ibidem: *Ecce dedit Dominus ſpiritum mendacem in ore omnium prophetarum.*

Adde, quod multis aliis Scripturæ locis apertè dici videtur, Deum ſolitū eſſe decipere, & tradere in reprobum ſenſum: vt Eſaiæ 63. Ezech. 14. Iob. 12. & ad Romanos ac paſſim alibi. Ex quibus apparet, Deum reipſa decipere, nedum decipere poſſe de potentia ordinaria aut abſoluta.

Tertio, idem probatur etiam auctoritate Auguſtini, qui lib. 83. q. q. 83. negat quidem Deum decipere per Spiritum bonum, concedit tamen, eum poſſe decipere per ſpiritum malum. Item in lib. de gratia ac libero arbitrio cap. 27. fusè docet, poſſe Deum mouere intellectum ad falſum.

Qvarto peculiariter probatur ratione, quod ſaltem id poſſit Deus facere per potentiam abſolutam. Nam omnipotentiæ diuinæ nihil eſt negandum, quod non appareat implicare contradictionem: Sed quod Deus per ſe aut alium, gignat in intellectu hominis aſſenſum falſum, atque ideo decipiat, non videtur contradictionem includere. Ergo.

Minor probatur. Nam *primò* non id repugnat ex parte ipſius aſſenſus falſi in intellectu hominis gignendi. Cùm enim ille aſſenſus ſit quidam effectus poſſibilis; & Deus poſſit omne poſſibile: nihil obſtat quominus ſine

A contradictione intelligatur Deus poſſe illum aſſenſum efficere efficacia ſuæ voluntatis, excitando intellectum ad eum.

Nec *ſecundò* id repugnat ex parte hominis decipiendi quaſi ei fiat iniuria à Deo. Tum quia Deus, abſolutè loquendo nulli creaturæ quicquam debet, ſed quicquid in illa efficit, poteſt in eo iure facere quod habet pleniſſimum in illam. Tum etiam, quia fieri poteſt vt homo deceptionem iure mereatur vt pœnam ac proinde Deus pœnarum auctor iure poteſt hominem decipere.

Nec *tertiò* id repugnat ex ea parte qua Deus eſt agens perfectiſſimum: quaſi ideo impoſſibile videatur ab ipſo gigni errorem, qui eſt quidam defectus; non inquam ex hac parte id repugnat: non obſtāte perfectione Dei in agendo, poſſet ille in aliis creaturis aliquid producere, B quod ſit illis diſſentaneum, vt frigiditatem in igne, & diſtorta membra in animalibus. Cur igitur non poſſet eadem ratione errorem in intellectu efficere? Maximè cùm, ſicut poſſet Deus alia producere diſſentanea à particulari creatura, ſpectando aliam perfectionem, ita etiā errorem: atque ita nihil propterea faceret alienum à ſua perfectione. Non enim intenderet primario eiuſmodi defectum, ſed aliquod aliud bonum, vt oſtenſionem potentiæ ſuæ, &c.

Neque *quartò* id repugnat ex parte ſapientiæ diuinæ. Nam dummodo Deus ipſe non falleretur, optimè poſſet intelligi ſapientia Dei, eſſe ſumma, quamuis Deus homini falſum ſignificaret, ſiquidem ille nihilominus intelligeret id quod eſt verum

Neque *quintò* id repugnat ex parte ſummæ bonitati diuinæ, quaſi Deus, docendo falſum, turpiter faceret, & peccaret ſignificando id quod ipſe intelligit ſecus eſſe, atque adeo abutendo intellectu & conceptu hominis, C quo Deus nō debeat vti, niſi vt ſignificet homini verum quod eſt menti diuinæ conſentaneum: ſicut nec homo vti debet verbis, niſi ad ſignificandum quod mente concipit. Non inquam ex hac parte id repugnat. Tum quia Deus abſolutè loquendo, nulla lege aſtringitur in iis quæ erga creaturam quoquo modo molitur, ac proinde nec poteſt intelligi Deus peccare, quicquid tādem erga creaturam faciat. Tum etiam, quia dici poſſet intellectum & conceptum hominis (in ordine quidem ad Deum) non ſolùm habere eum vſum vt Deus homini verum ſignificet, ſed etiam, vt Deus hominem puniat, ſignificādo ei falſum. Quare cum Deo integrum ſit quālibet creatuaram arbitrio ſuo vſurpare omnibus modis, quibus ea creatura vſui eſſe poteſt, nulla apparet deformitas, nullúmve peccatū Dei, ex eo quod Deus intellectu & conceptu hominis vtatur, ad ſignificandum fal- D ſum, ac proinde ad decipiendum. Quòd ſi in hoc nullum peccatum Dei eſt, certè quòd is fallat, non pugnat cum ſua bonitate ſumma.

Nec verò rectè quis obiiciet, ſi hæc ratiocinatio valeat, eadem ratione poſſe intelligi vt homo abſque peccato mentiatur, intendendo videlicet verbis ſignificare id quod falſum eſt, & ab ipſius hominis mente alienum. Quamuis enim verum ſit quòd verba poſſint etiam habere alium vſum quàm vt verum ſignificent, cæterum homini non perinde integrum eſt, creaturam arbitratu ſuo omnibus modis vſurpare. Habet enim homo præcepta diuina, quibus eius facultas coarctatur, ne videlicet illam exerceat aliter quàm ſecundùm certam rationem & diuinum beneplacitum expedit. Quare cùm E ad alium vſum nunquam expediat proferre verba, intendendo per illa ſignificare aliquid falſum; ſit vt diuino præcepto & naturali homo prohibeatur quominus illa ad alium vſum ſic vſurpet. Quòd autem id non expediat, patet. Nam maximè expediret ad alterum eludendū, qui extorquendo ſcilicet aliquam veritatem, vult inferre iniuriam, aut otioſè interrogat, &c. At hoc fieri poteſt etiam ſiquis non mentiatur, ſi vſurpet nimirū verba amphibologicè in alia ſignificatione, hoc eſt intenden-

Digitized by Google

da, vt alter per illa aliquid aliud à propoſito intelligat, ſed verum tamen. Patet ergo non eadem ratione intelligi poſſe, quòd mentiatur homo abſque peccato, atque quòd mentiatur Deus. Quare firma videtur illa etiam ratio qua oſtendebamus, non repugnare bonitati diuinæ vt Deus quempiam fallat.

Deum nec docuiſſe nec docere poſſe falſum de lege ordinaria.

NIhilominus ſit PRIMA concluſio. *Hæreticum eſt aſſerere quòd Deus per ſe aut per alterum docuerit aliquando falſum, vel de lege ordinaria docere poſſit.* De hac concluſione inter omnes Catholicos Doctores conuenit. Eſt tamen illa contra Priſcillianiſtas, quos Auguſtinus in libro contra mendacium ad Conſentium cap. 2. refert, Scripturæ teſtimoniis & exemplis Patriarcharum, Prophetarum & Apoſtolorum, probare ſolitos, licitum eſſe aliquando mendacium. Itaque ſentiebant, Deũ aliquando mentiri per alios, ſiquidem omnes Scripturas recipiebant tanquam diuinas, vt de eiſdem cõmemorat Auguſtinus in lib. de hæreſibus, hæreſi 70. Qui etiam libro contra mendacium: vbi ſuprà, addit, illos Chriſto etiam Domino tribuiſſe mendacium: *non ſe aliter* (inquit) *arbitrantes veracem ſuam oſtendere falſitatem, niſi veritatem dicant eſſe mendacem.*

Eundem errorem tribuit Armenis hæreticis Guido Carmelita: quanquam Alfonſus à Caſtro in ſumma, verbo, Deus, incredibile putat, Armenos fuiſſe in eo errore, cùm reciperent Scripturas, quibus manifeſtè hic error redarguitur. Quæ coniectura Alfonſi ſi valeret, neque Priſcillianiſtæ in eo errore fuiſſent. Nam teſte AVGVSTINO, hæreſi 70. non minus hi Scripturas receperunt. Et certè infrequens non eſt vt hæretici Scripturas recipientes, in eos errores incidant qui manifeſtiſſimè redarguuntur ex Scripturis.

Sed quicquid ſit de Armenis, probatur noſtra cõcluſio PRIMO, ratione ducta ex Scriptura, ſic: Deus non poteſt per ſe aut per alterum docere falſum, niſi formaliter & propriè mentiatur: At quòd Deus aliquando fuerit mentitus, vel de lege ordinaria mentiri poſſit, eſt apertè contra Scripturam: Ergo. Maior probatur. Nam fieri nequit vt Deus illud falſum quod doceret, ſibi perſuadeat, quippe cùm falli ipſe minimè poſſit. Quare ſi falſum doceret, ſecus quàm ipſe intelligit, doceret, atque adeo mentiretur formaliter.

Minor verò probatur his Scripturæ teſtimoniis: Exodi 34. *Dominator Domine Deus, miſericors, & clemens, patiẽs ac multæ miſerationis, ac verax.* Et Num. 23. *Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur.* Et Ioan. 3. *Qui accepit eius teſtimonium, ſignauit, quia Deus verax eſt.* Et Ioan. 8. *Qui me miſit, verax eſt.* Et ad Rom. 3. *Eſt autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* Et ad Tit. 3. *In ſpem vitæ æternæ, quam promiſit qui non mentitur Deus, &c.*

SECVNDO probatur ex Patribus. S. ATHANASIVS in libro de Incarnatione Verbi, eiúſque corporali ad nos aduentu: *Abſurdum,* inquit, *eſt, Deum in ſuis verbis mẽtiri. Non enim Deus fuiſſet, ſi cum dixiſſet nos perituros, non periiſſemus.*

S. CHRYSOSTOMVS hom. 1. in Symbolum Apoſtol. tom. 5. *Creditis,* inquit, *Deo omnipotenti, quia poſſe ipſius non poteſt inuenire non poſſe, tamen aliqua non poteſt, vtpote falli, fallere, mentiri.*

S. CYRILLVS Alex. lib. 2. in Ioan cap. 69. *Qui,* inquit, *verba eius accipit, qui de ſurſum venit, hic ſapientia ſua quaſi concluſum quoddam & certum ſignauit, non poſſe diuinam mentiri naturam.*

S. AMBROSIVS lib. 6. epiſt. epiſtola 37. ad Chromatium, de eo quod legitur, Numer. 23. *Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur. Non,* inquit, *mentitur Deus, quia impoſſibile eſt mentiri Deum,* ad Hebr. 6. *Impoſſibile quoque iſtud nunquid nam infirmitatis eſt? Non vtique. Nã quomodo omnia*

A *poteſt, ſi aliquid efficere non poteſt? Quid ergo eſt impoſſibile? Nõ quod virtuti arduum, ſed quod naturæ eius contrarium. Impoſſibile,* inquit, *eſt ei mentiri. Impoſſibile iſtud non infirmitatis, ſed virtutis & maieſtatis eſt. Quia veritas non recipit mẽdacium, nec Dei virtus leuitatis errorem. Ideoque ſit Deus verax, omnis autem homo mendax.*

S. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuitate Dei, c. 25. aduerſus quoſdam diſputans, qui negabant futuram reſurrectionem carnis: *Si volunt,* inquit, *inueniant, quod Omnipotens non poteſt: habent proſus ego dicam: Mentiri non poteſt.* Et libro primo de Symbolo ad Catechumenos, capit. 1 *Deus omnipotens eſt, & cùm ſit omnipotens, mentiri non poteſt, falli non poteſt, mentiri non poteſt, & quod ait Apoſtolus, negare ſeipſum non poteſt.* Quam *multa non poteſt, & omnipotens eſt? & ideo omnipotens eſt, quia iſtud non poteſt. Nam ſi mori poſ-*

B *ſet, non eſſet omnipotens: ſi mentiri, ſi falli, ſi fallere, ſi inique agere, non eſſet omnipotens: quia ſi hoc in eo eſſet, non fuiſſet dignus qui eſſet omnipotens.*

S. ANSELMVS lib. 1. cur Deus homo, cap. 12. *Non ſequitur,* inquit, *ſi Deus vult mentiri, iuſtum eſſe mentiri, ſed potius Deum illum non eſſe. Nam nequaquam poteſt velle mentiri voluntas, niſi in qua corrupta eſt veritas, immo quæ deſerendo veritatem corrupta eſt.*

TERTIO, probatur ratione. Nam ſi Deus de lege ordinaria mentiri poteſt, non eſſent nobis penitus certæ Scripturæ, ſiquidem nec ex natura ipſius Dei, nec ex lege aliqua aut promiſſione ipſius conſtaret, illum ſemper verum dicere. Poſſemus enim dubitare an in illa ipſa promiſſione Deus fuiſſet mentitus. At Scripturæ certiſſimæ ſunt: Ergo non poteſt Deus mentiri de lege ordi-

C naria.

Sed opponet quis contra probationes has huius cõcluſionis, PRIMO, quòd ſententiæ ex Scriptura & Patribus allatæ, ſolùm videntur probare, Hæreticum eſſe eum qui dicat, Deum poſſe per ſe immediatè falſum docere: non verò eum qui aſſerat, poſſe illum falſum docere per alterum.

SECVNDO, quòd per probationem, quam primo & tertio loco ex Scripturis petiuimus, videmur ſupponere probandum, atque ideo peccare petitione principij. Nam cùm teſtimonia diuina ex Scripturis ſumimus vt vera, eo ipſo ponimus Deum veracem eſſe, ac non eſſe mentitum, quod tamen eſt probandum.

Quoad ad PRIMAM obiectionem attinet, etſi Canus lib. 2. de locis Theologor. cap. 3. non audeat Hæreticum ſimpliciter pronunciare illum qui aſſerit Deum

D poſſe de lege ordinaria docere falſum per alterum, mihi tamen teſtimonia ex Scriptura & Patribus allata eandem vim habere videntur ad probandum talẽ eſſe Hæreticum, atque ad probandum, Hæreticum eſſe eum qui aſſerat Deum immediatè docere falſum. Ratio eſt PRIMO, quoniam Scriptura in illis locis ſimpliciter aſſerit Deum vera loqui ſemper. Sed ex eadem Scriptura patet, Deum eſſe eum, qui ſimpliciter loquitur, etiamſi ille per hominem loquatur: Ergo æquè certum debet eſſe, Deum loqui verum, quando per alterum loquitur, atque quando per ſe ipſum immediatè. Minor probatur. Nam Exodi 3. dicitur Deus locutus Moyſi de medio rubo; & tamen tunc non eſt Moyſi locutus, niſi per Angelum, vt

E patet ex oratione D. Stephani, Actorum ſeptimo. Hinc ille modus loquendi Prophetarum, quando ſententiam Dei proponunt: *Hæc dicit Dominus, &c.* Quia ſcilicet ipſe Dominus eſt qui loquitur, quando per alium loquitur. Huc & illud pertinet: *Non eſtis vos qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis.* Matth. 10. Et, *Qui vos audit, me audit.* Luc. 10. & illud Zach. *Sicut locutus eſt per os Sanctorum, qui à ſæculo ſunt prophetarum eius,* Lucæ 1. &c.

Accedit SECVNDO, quòd ſi propriè loquamur, illud nobis loquitur Deus per aliquem hominem, quod prius Deus ipſe per ſe eum hominẽ docet, vt nobis demum patefaciat, ſicuti in declaratione ſenſus quæſtionis

Digitized by Google

explicauimus. Ac proinde quodcũque Deus propriè loquitur per alterum, etiam loquitur per ſe. Quare, ſi certũ eſt, Deum per ſe non poſſe docere falſum, æquè certũ eſt, id non poſſe illum per alterum, ſi propriè loquamur.

Sed Dicet aliquis: Poſſet Deus falſum aliquid nos per hominem docere, quod non ipſe per ſe hominẽ docuiſſet, ſed quod homo aliunde hauſiſſet: ſi Deus nimirum excitaret mentem hominis ad patefaciendam duntaxat aliis falſam opinionem, quam homo aliunde acquiſiuiſſet quàm ex Deo. Respondeo primum, non poſſe Deum tunc adeo propriè dici docere illud per hominem. Deinde, hoc etiam dato, tamẽ non multò minus abſurdum eſt quòd oratio & ſermo hominis falſus in tali caſu excitaretur immediatè à Deo, quàm quòd notitia falſa in caſu, quo priùs Deus per ſe immediatè moueret intellectũ hominis ad falſum, quod per illum docere velit. Quare ſi certum eſt, notitiã falſam immediatè à Deo excitari non poſſe in intellectu hominis; perinde quoque certum erit, non poſſe à Deo immediatè excitari in illo orationem falſam, per quam aliquis falſum aliunde cognitũ aliis patefaciat. Atque adeò æquè certum eſt, Deum non poſſe per alterum docere falſum, quod ſit aliunde cognitũ ab homine per quem doceat.

Ad Secundam obiectionem reſpondeo, nos in ea probatione non ſupponere, teſtimonium Scripturę eſſe verum ex ea parte, formaliter loquẽdo, qua eſt diuinum. Nam ſi hoc faceremus, proculdubio peteremus principium. Sed abſtrahentes hunc ab hac conſideratione, ſupponimus teſtimonia illa Scripturarum eſſe vera, attendentes ad alia motiua religionis noſtræ, propter quæ poſſumus nobis non temerè perſuadere, huiuſmodi teſtimonia vera eſſe, ſicut & reliquam Scripturam, vt magis patebit ex iis quæ diſſeremus puncto ſeq.

Nec de potentia abſoluta Deum poſſe docere falſum.

Secunda Concluſio. *Deus de potentia abſoluta non poteſt per ſe aut per alterum docere falſum.* Hæc concluſio eſt contra Gabrielem in 3. diſt. 38. q. vnica, & Aliacum in 1. q. 12. & Hybernicum quendam, & Adamum, quos refert Gregorius Arim. in 1. diſt. 42. q. 2. Hanc tamen concluſionem amplectitur ibi Gregorius & Durandus in 3. diſt. 24. q. 2. & Marſilius in 3. q. 14. & Canus lib. 2. de locis Theol. c. 3. ac reliqui etiam Theologi omnes hanc aſſertionem vt certam videntur ſupponere.

Hæc aſſertio iiſdem illis argumentis certiſſimè probari poteſt, quibus probauimus primam aſſertionem. Itaque Primo probatur ex Scripturæ teſtimoniis allatis pro prima aſſertione. Nam cùm in Scriptura dicitur: *Deus verax, omnis autem homo mendax.* Item: *Non eſſe Deũ quaſi hominem, vt mentiatur, &c.* De vtriuſque naturæ diſcrimine ſermo eſt, videlicet diuinæ & humanæ. Vt nimirum Deus eiuſmodi eſſe intelligatur, qui natura ſua nullo modo mentiri poſſit; homo verò poſſit. Aliàs, ſi ſolùm de actu mentiendi, & aſſerendi verum, ſermo eſſet, diſcrimen aſſignatum non eſſet vſquequaque verum. Plerique enim homines reperiuntur aut reperiri poſſunt, qui nunquam mentiantur.

Sed ſunt præterea duo Scripturæ loca, quæ maximè valent ad hanc concluſionem confirmandam. Primus eſt ad Hebræos 6. vbi Apoſtolus, cùm diſſereret de firmitate promiſſionis, qua Deus Abrahæ & ſemini eius benedictionem per gratiam pollicitus eſt, ſic inquit: *In quo Deus abundantius volens oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles* (ſcil. promiſſionem & iuramentum) *quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium haberemus.* Hic ſanè cùm D. Paulus negat, potuiſſe Deum mentiri; aut in promiſſione, aſſerendo ſe videlicet facturum quod non habebat in animo: aut in iuramento, fingendo ſe iurare, quod animo nõ iurabat, vel non adimplendo poſtea quod iurauit: procul dubio de potentia Dei abſoluta loquitur. Nam ſi ſolùm negat potuiſſe Deũ

A mentiri de lege ordinaria, minimè tunc (quod Apoſtolus affirmat) fortiſſimum ſolatium habere poſſemus. Veremur enim ne in illa reuelatione, qua eiuſmodi legẽ ordinariam cognoſceremus, fuiſſet Deus mentitus, vt paulò pòſt magis patebit. Quare Chryſoſtom. & Theodoretus & alij interpretes in eum locum, ſimpliciter diſtinguunt duas res diuerſas, quarum vtraque faciat nos certos quòd impoſſibile fuerit, Deum mentiri, ſc. aſſeuerationem & promiſſionem.

Alter locus eſt 2. ad Tim. 1. vbi cùm idem Apoſtolus homines certiſſimos reddere conaretur de Dei promiſſione, qua æternum præmium piis operibus decreuit, ita inquit: *Ille* (videlicet Deus) *fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt*, videlicet aut negando ſe promiſiſſe præmium, aut non adimplendo quod promiſit. Hoc etiam loco, ſine dubio negat Paulus, Deum vlla ratione B mentiri poſſe, atque adeo ſentit, eum nec de potentia abſoluta poſſe falſum dicere: alioqui ſi ſolùm loquatur de lege ordinaria, certi penitus de diuina promiſſione, vt vult Apoſtolus, eſſe non poſſemus.

Secundo probatur eadem aſſertio teſtimoniis Patrum pro prima aſſertione citatis. Nam ita illi Patres aſſeuerant, Deum non poſſe mentiri, vt planè repugnare putent, illum & mentiri, & ſimul *eſſe Deum*, ſicut loquũtur Athanaſius & Anſelmus, aut ſimul *retinere diuinam naturam*, vt indicat Cyrillus; aut ſimul eſſe immunem ab eo quod ſit naturæ ſuæ *contrarium*, vt affirmat Ambroſius, aut ſimul eſſe *omnipotentem*, vt aſſeuerat Auguſtinus. Sed certum eſt, nihil minus fieri poſſe per potentiam Dei abſolutam, quàm vt Deus *non ſit Deus*, vel vt *non re-* C *tineat* diuinam naturam, vel vt admittat aliquid naturæ ſuæ *contrarium*, vel non ſit *omnipotens*. Ergo æquè certum eſt ex ſententia iſtorum Patrum, nihil minus fieri poſſe per potentiam Dei abſolutam, quàm vt Deus mẽtiatur. Hæc certè probatio ita firma eſt vt nequeat contemni, niſi temerariè & imprudenter contemnatur auctoritas tantorum Patrum.

Tertio probatur ratione, *à priori*, ſic: Contradictionem implicat, vt is mentiri poſſit qui habet ſummam & infinitam auctoritatem ad perſuadendum aliis id eſſe verum quod ipſe dicit: Sed Deus habet ad hoc ſummam & infinitam auctoritatem: Ergo contradictionem implicat, vt Deus mentiri poſſit. Et vi conſequentis efficitur, ne per potentiam quidem abſolutam Deum poſſe mentiri; ſiquidem ea quæ implicant contradictionem, in nullam potentiam cadant.

D Maior probatur euidentiſſimè, ex ratione ſummæ & infinitæ auctoritatis ad perſuadendũ: idque dupliciter. Primo, quia ſumma & infinita auctoritas debet excludere omnem formidinem in credendo. Qui autem ita dicit & teſtificatur, vt tamen poſſit in hoc mentiri, non excludit omnem formidinem. Secundo, nam illa eſt ſumma & infinita auctoritas ad perſuadẽdum, qua non poteſt eſſe neque intelligi maior. Talem autem auctoritatem neceſſe eſt nullo modo mentiri poſſe: alioqui non eſſet ſumma & infinita; nam maior eſſet ea quæ nullo modo mentiri poſſet, ſiquidẽ huic multò facilius & certius crederetur.

Minor autem propoſitio eiuſdem argumenti, ſcilicet E quòd Deus habeat ſummam & infinitam auctoritatem ad perſuadendum aliis id eſſe verum quod ipſe dicit, probatur dupliciter: Primo, ex ratione perfectionis diuinæ; vt eſt infinita ſimpliciter in toto genere entis. Hinc enim cogimur Deo tribuere quidquid ita pertinet ad perfectionem, vt non excludat ſuapte ratione aliquam perfectionem maiorem. Tale eſt autem hoc, quod eſt habere ſummam & infinitam auctoritatem ad perſuadendum. Nam hæc ſumma & infinita auctoritas ad perfectionem ſpectat, nec ex ſua ratione excludit aliquid maius, ac proinde eſt perfectio ſimpliciter ſimplex, ſolùm enim excludit potentiam ad mentiendum: quæ certè potentia non eſt aliquid perfectius & maius

quàm

Digitized by Google

quàm ſumma auctoritas ad perſuadendum, excludens A omnem formidinem. Omnis autem perfectio ſimpliciter ſimplex, eſt formaliter tribuenda Deo, hoc ipſo quòd eſt infinitus, ſicut docuimus tomo 1. diſputat. 1. quæſt. 4. SECVNDO probatur eadem Minor ex ratione perfectionis diuinæ, vt eſt prima & ſumma veritas. Cùm enim in propoſito Deus aſſeritur eſſe prima & ſumma veritas in dicendo ſeu in teſtificando, duplex Dei perfectio ſumma & infinita ſignificatur, noſtro modo concipiendi diſtincta. ALTERA, quaſi in *actu ſecundo*, quatenus nimirum intelligimus Deum perfectiſſimè aſſeuerare & teſtari verum, quo pacto prima veritas eſt ratio formalis *ſub qua* obiecti fidei, vt vidimus puncto primo. ALTERA Dei perfectio ſignificatur eo modo loquendi, quaſi in *actu primo*, quatenus nimirum intelligimus Deum eſſe ſummè & infinitè veracem; quod B ipſum eſt, illum habere ſummam & infinitam auctoritatem ad perſuadendum id eſſe verum quod ipſe dicit. Et hæc fuit noſtræ argumentationis Minor: ſequitur igitur euidenter Concluſio, ſcilicet implicare contradictionem, vt Deus poſſit mentiri, ſicut à priori iam demonſtrauimus ex rationibus ipſis ſummæ auctoritatis ad perſuadendum, & infinitatis, & primæ veritatis. Atque ex hac noſtra ratiocinatione intelligi poteſt quàm verè à Patribus ſuprà citatis dictum ſit, non eſſe infirmitatis & impotentiæ, ſed virtutis & perfectionis & omnipotentiæ, & denique diuinitatis, non poſſe mentiri: quia ſcilicet ſi Deus mentiri poſſet, non eſſet infinitè perfectus, atque adeo neque omnipotens, neque Deus.

QVARTO probatur quoque noſtra aſſertio ratione, C *à poſteriori*, ſic: ſi Deus de potentia abſoluta poſſet docere falſum, tunc neque deberemus, neque poſſemus abſque omni formidine eſſe penitus certi de veritate Scripturarum & aliarum propoſitionum fidei: At id poſſumus & debemus: Ergo Deus de potentia abſoluta non pôteſt falſum docere. Minorem hìc ſuppono vt certiſſimam. Sicut etiam illam pro certiſſima habent illi Theologi, cõtra quos poſuimus ſecundam aſſertionem, quam nunc confirmamus.

Maior verò probatur. Nam ſi Deus poſſet de potentia abſoluta docere falſum, nullam haberemus viam vt nobis perſuaderemus, propoſitiones fidei aliquo vero & infallibili fundamento niti. Ac proinde cùm hæc ſit natura noſtri intellectus vt niſi perſuadeamus nobis aliquid niti certo & infallibili fundamento, de eo non D poſſimus eſſe penitus certi (ſicut patet experientia) non poſſemus tunc eſſe penitus certi de veritate Scripturarum & aliarum propoſitionum fidei.

Quòd autem tunc non poſſemus nobis perſuadere, eiuſmodi propoſitiones niti aliquo infallibili fundamento, ſic probo: Nam primò certum eſt, non poſſe nobis perſuaderi, eiuſmodi propoſitiones niti fundamento infallibilis demonſtrationis, vt patet: nec rurſus poſſemus nobis perſuadere, illas niti fundamento certæ & infallibilis reuelationis. Nam ſi Deus natura ſua docere falſum poſſit, vnde perſuadebimus nobis reuelationem diuinam eiuſmodi propoſitionum veram ac certã eſſe? Non certè ex natura Dei; ſiquidem is ponitur natura ſua poſſe falſum docere abſolutè. Nec rurſum ex lege ordinaria, id eſt, ex promiſſione Dei, qua ille ſtatuerit ſe ſemper verum reuelaturum. Cùm enim hanc E legem ſiue promiſſionem non poſſimus cognoſcere niſi ex reuelatione diuina, qua ille nimirum dixerit ſe promiſiſſe ac ſtatuiſſe idipſum: ſi Deus natura ſua dicere falſum poteſt, de hac etiam reuelatione poſſemus meritò dubitare, num videlicet tunc Deus mentiendi poteſtate vſus ſit, quando dixit nobis nunquam ſe mentiturum. Itaque non haberemus viam ad hoc, vt ex lege ordinaria cognoſcamus Deum veracem ſemper eſſe. Quia via ad hoc cognoſcendum, debet eſſe reuelatio, per quã lex ordinaria innoteſcit; de hac autem ipſa reuelatione primùm dubitaremus, ſi Deus naturâ ſuâ poteſt reuelare falſum.

Huius argumenti vis hoc exemplo magis perſpici poteſt: ſi ad cognoſcendum quòd Petrus, v. g. ſemper dicat verum, non haberemus aliam viam niſi quòd ipſe Petrus dicit, ſe ſtatuiſſe nunquam mentiri: non poſſemus eſſe penitus certi quod ipſe ſemper verum dicat: nam cum naturâ ſuâ mentiri poſſit, vereri poſſemus ne tunc quando diceret ſe nolle mentiri, mentiretur: ſi igitur Deus naturâ ſuâ etiam mendax eſſet; ex lege ordinaria per reuelationem ab ipſo patefacta non poſſemus nobis penitus perſuadere, illum nunquam mentiri. Veremur enim ne in illa reuelatione legis ſiue ordinationis ſuæ maximæ mentiretur.

Hoc etiam argumentum tanti eſt apud me ponderis, vt quamuis nunquam ſcirem rationem *à priori*, ob quam Deus nequeat de potentia abſoluta docere falſum, crederem tamen aliquam talem rationem eſſe, nec paterer me ab ea ſententia deduci. Et ſanè mihi videtur contraria opinio temeritatis, ne quid grauius dicam, iis argumentis conuinci.

Nunc ſupereſt vt reſpondeamus ad argumenta initio propoſita pro cõtraria opinione. Ad PRIMVM reſpondeo, in illis locis Scripturæ, qui videntur contrarij, minimè ſignificari contraria aut contradicentia, ſed quædam diuerſa, quæ ſimul conſiſtunt, & ſunt vera, ſi rectè illi loci intelligantur. Nam PRIMO, quod Exod. 20. dicitur Deus punire filios propter parentes, intelligitur de pœna temporali, & de filiis, vt ſunt tanquam aliquid parentum. Apud Ezechielem verò negatur, Deum punire filios propter parentes, pœna ſpiritnali, præſertim æterna, & vt filij ſunt diuerſi à parentibus, ſuóque proprio vtuntur arbitrio: quam rem tomo 2. diſp. 6. quæſt. 17. p. 2. explicauimus.

Item quod ait Iob c. 39. & 42. leuiter & inſipienter ſe locutum, non ſignificat, ſe loquendo peccaſſe, ſed comparatione ſcientiæ Dei, non fuiſſe ſapienter locutum, cùm fretus innocentia ſua querebatur ſe tam aduerſa pati: vt S. GREGORIVS in illa loca exponit. Atque ita non pugnat id cum eo quod Iob 1. legimus: In omnibus his non peccaſſe Iob. Vide D. Gregorium libr. 32. moral. c. 1. & lib. 35. c. 1. vbi ait: *Omnis humana ſapientia quantolibet acumine polleat, diuina ſapientia comparata, nec iuſta, nec pulcra, ſed inſipientia eſt, &c.*

Item cùm fatetur Iob 7. ſe peccaſſe, loquitur de peccatis leuioribus, quæ ne iuſti quidem poſſunt omnia vitare: cum autem poſtea cap. 27. negat ſe fuiſſe vnquam à corde reprehenſum, intelligit peccata grauiora, & quæ committuntur opere & pleno conſenſu, vt S. GREGORIVS lib. 14. moral. c. 4. interpretatur.

Item cùm ait Iob, c. 9. *Si venerit ad me, non videbo eum*, loquitur de certa & indubitata cognitione aduentus Dei ad animam, per gratiam. Dauid autem Pſ. 100. indicat, poſſe eum aduentum cognoſci per notitiam coniecturalem ductam ex bona & immaculata conſcientia, vt diſſeruimus tomo 2. diſp. 8. q. 4. p. 4

Item quod dictur Eccleſiaſt. 49. *Nemo natus eſt in terra qualis Henoch*; primò non eſt neceſſe vt ſignificet, Henoch abſolutè & ſimpliciter omnibus antecellere, ſed poteſt ſignificare, quòd antecelluerit omnibus quoad virtutem ſeu prærogatiuam aliquam, vt quia peculiariter ambulauit cum Deo, & *tulit eum Dominus*, vt dicitur Geneſ. 5. id eſt, *tranſlata eſt in paradiſum*, vt dicitur Eccleſ. 44. Et ſimiliter poteſt intelligi, quod de Abraham legimus Eccleſiaſt. 44. *non eſt inuentus ſimilis illi.* Quod Eccleſia accommodat cuilibet ſancto Confeſſori, quia vnus in hoc, alius in illo excelluit. Atque etiam eodem modo poteſt fortè intelligi, quod Matth. 11. dixit Dominus: *Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta*, ſcilicet quoad dignitatem præcurſoris, &c. Vt poteſt intelligi ex ratione quam illic præmiſit Dominus: *Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante*

faciem tuam, &c. Secundò, dato quòd Henoch & Ioannes Baptiſta ſimpliciter præferantur omnibus, tamen vtrũque poteſt ſtare; ſcilicet, vt Henoch antecelluerit omnibus qui fuerunt antequam Eccleſiaſticus illud ſcripſerit; & Ioannes omnibus qui fuerunt antequam ei teſtimonium perhibuerit Chriſtus, atque adeo vt fuerit maior ipſo etiam Henoch. Sed prior ſolutio mihi videtur ſatis commoda.

Item quod dicitur, *Deus inuiſibilis*, intelligitur naturaliter & oculis corporeis. Cum quo non pugnat quòd Deus videri poſſit ſupernaturaliter & oculis mentis, vt tomo 1. diſp. 1. q. 12. p. 1. declarauimus.

Denique Apoſtolus Paulus, cùm ait, hominem iuſtificari per fidem *ſine operibus*, loquitur de *prima* iuſtificatione: Iacobus autem, cùm ait, iuſtificari hominem *ex operibus*, loquitur de iuſtificatione *ſecunda*, ſeu de augmento iuſtificationis, vt declaratum eſt in Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. c. 10. & nos etiam docuimus tomo 2. diſput. 8. q. 5. p. 4. Sed hæc modò gratia tantùm exempli dicta ſint, vt ex iis paucis intelligatur poſſe facilè explicari & defendi veritates ſententiarum Scripturæ, quæ primo aſpectu videantur ſecum pugnare.

Ad SECVNDVM argumẽtum ex aliis locis Scripturę ductum, non eſt etiam difficile reſpondere. Nã quod ad PRIMVM locũ attinet, poſſumus PRIMO negare, Cain fuiſſe hominem illum quem Lamech interfecit. Neque enim id ex Scripturis conſtat, ſed à pluribus putatur cõmentitium; ac nominatim Theodoretus q. 44. in Geneſim, *fabuloſum* id eſſe cenſuit. SECVNDO, dato quòd Cain ille fuerit, tamen non ideo erit in Dei oratione mendacium: etenim cùm is ad Cain dixit: *Nequaquam ita fiet*, ſenſus fuit: Nequaquã impunè à quoquã interficieris, ſicut verebaris; quę expoſitio ſatis cõgruit textui.

Ad SECVNDVM locum, ſunt qui concedant, Abraham diſſimulandi cauſſa fuiſſe mentitum. Ita Adrianus quodlib. 1. art. 3. in reſponſione ad probationem 3. quẽ Canus ſequitur lib. 2. de locis Theologicis, c. 4. Conſequenter ij dicunt, quòd Abraham mentitus ſit, hoc illum ex inſtinctu Dei non feciſſe: quòd verò neſciens prophetauerit verum, hoc eſſe Deo attribuẽdum; atque ita exponunt ſententiam illam D. Ambroſij.

Mihi ſententia D. Auguſtini magis placet, qui ſerm. 71. & 72. de Temp. negat, Abraham tunc mẽtitum eſſe. Etſi enim perſuaderet ſibi fore vt immolaret filium, ſperabat tamen, illicò à Deo ad vitam reuocatum iri, quò implerentur promiſſiones. Ita verè potuit dicere: *Expectate hic: Ego & puer illuc properantes, poſtquam adorauerimus, &c.* Sententiam hanc Auguſtini ſequitur Gabriel in 3. d. 30. & Carthuſianus in illum locum. Neque obſcurè illam attigit Apoſtolus, cùm ad Hebr. 11. dixit: *Fide Abraham obtulit Iſaac Deo, cùm tentaretur, &c.* Et paucis interiectis: *arbitrans quòd & à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus, &c.*

Affert Carthuſianus aliam expoſitionẽ, vt nimirum, quod ſolus Abrahã erat ſuo iudicio præſtiturus, nimirum vt rediret, id iuxta Scripturæ phraſin, ſe & filium facturos affirmaret. Ad quem modum intelligitur illud Matth. 26. *Videntes autem diſcipuli, indignati ſunt, dicentes: Vt quid perditio hæc?* quod tamen vnus Iudas dixit. Item illud Marc. 15. *Et alij qui crucifixi erant cum eo, conuitiabantur ei*: cùm tamen vnus ſolus fuerit ei conuitiatus.

Ad TERTIVM locum, plerique concedunt, Iacob mentitum fuiſſe, dicendo, *Ego ſum primogenitus tuus Eſau.* Et ad Innocentium dicunt, eum non definiſſe, ſed fuiſſe locutum ex opinione priuata. Cæterùm communior ſententia Doctorum ac Patrum eſt contraria, vt videre eſt apud Canum, vbi ſuprà. Quamuis enim Iacob naturâ non eſſet primogenitus, at iure erat, ex voluntate diuina: quam vel priuata reuelatione cognouit, vel ex inſtructione Rebeccæ Matris: quam conſtat, Geneſ. 25. cap. diuinitus edoctam fuiſſe, fore vt maior ſeruiret minori, &c. Potuit ergo Iacob abſque mendacio dicere:

A *Ego ſum primogenitus tuus*: intelligens, iure non naturâ, ad eum modum quo populus gentilium, per Iacob ſignificatus Rebeccæ, vbi ſuprà, poſtquam per fidem ſucceſſit Abrahæ, potuit verè dicere, ſe iure & voluntate diuina ſemen eſſe verum, & hæredem, quoad diuinas promiſſiones. vtique indicat perſpicuè Paulus ad Rom. 9. cùm inquit, *non omnes, qui ex Iſraël ſunt, ij ſunt Iſraëlitæ; neque omnes qui ſunt ſemen Abrahæ, ij ſunt filij: ſed qui filij ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine.*

Ad QVARTVM locum reſpondetur PRIMO, ſententiam illam fuiſſe comminatoriam, quæ, vt rectè aduertit Canus lib. 2. de locis Theolog. c. 4. iuxta communem loquendi vſum accipienda eſt, tacita quadam conditione ſubintellecta: ſi nimirum is ad quem dirigitur comminatio, non reſipiſcat. Reſipuit autem Ezechias: B Itaque nulla fuit in oratione Iſaiæ falſitas, ſiquidem defuit conditio.

SECVNDO reſpondetur, Deum per Prophetas ſuos ſolitum eſſe prænuntiare non modò id quod omnibus conſideratis futurum eſt, ſed etiam id quod attendendo ad aliquas inferiores cauſſas, vt ad merita hominũ, &c. verè iudicari poteſt eſſe futurum; tametſi ex voluntate diuina, & attentis omnibus cauſſis, ſecùs futurum ſit. Atque hoc modo Iſaias eo loco verè prædixit mortem Ezechiæ, videlicet ſecundùm cauſſas particulares, id eſt, ſolùm reſpiciendo ad merita ipſius præſentia. Ita ſimiles prophetias interpretatur D. Thom. 1. p. q. 19. art. 7. ad 2. argumentum, & 2. 2. q. 171. art. 6. ad 2.

Ad QVINTVM locum reſpondetur, illis verbis non ſignificare Dei præceptum, quaſi is poſitiuè impulerit C Spiritum nequam ad decipiendum; ſed ſignificatur diuina permiſſio, quæ in Scripturis plerunque eodem genere ſermonis deſignatur, quo præceptum & poſitiua volũtas Dei. Ita intelligitur illud Ioannis 13. *Quod facis, fac citius*: ſicut Canus vbi ſuprà rectè notauit. Eodem modo ad omnia alia loca reſpondemus, & ſic etiam exponendus eſt D. Auguſtinus. Quod enim is ait, per ſpiritum malum Deum ſolitum eſſe decipere, non per bonum, ideò dicit, quia ſpiritus malus ſit qui permittente Deo decipere ſolet, non autem Spiritus bonus.

Ad TERTIVM argumentum ductum ex ratione, reſpondeo PRIMO, quicquid ſit de rationibus illis probandi, Deum non poſſe fallere, quæ in eo argumento impugnantur: tamen aliud quoddam argumentum ſuppetere, quòd id certiſſimè *à priori* probatur, vt oſtendi- D mus in noſtra tertia probatione ſecundæ concluſionis.

SECVNDO reſpondeo, etiamſi nullum omnino argumentum ſuppeteret, quo poſſet *à priori* id probari, tamen iure ac meritò negaremus, Deum per vllam poteſtiam poſſe fallere. Nam etſi fateor in primis nihil eſſe diuinæ potentiæ negandum, niſi quod conſtet repugnantiam inuoluere: tamen non vnica via eſt vt de aliquo id conſtet. Poteſt enim cognoſci vel *à priore*, vel *à poſteriore*, vel per Scripturæ & Patrum teſtimonia. Et ſufficit Theologo ad aliquid tanquam repugnans negandum diuinæ potentiæ, ſi habeat eiuſmodi teſtimonia, & argumẽtũ à poſteriori, vt in propoſito habemus.

Id (quoniam ad varias quæſtiones de potentia Dei valere poteſt) oſtendendum eſt breuiter, exemplo & ratione. *Exemplum* quidem ex Myſterio SS. Trinitatis peti poteſt. Aſſerit enim Theologus conſtanter implicare vt E in diuinis ſint perſonæ plures aut pauciores tribus: Huius autem rationem *à priori* non habet. Etenim ſi omnia quæ naturaliter cognoſcimus, de diuina natura expendamus, optimè illis non obſtantibus intelligi poſſet, diuinitatem vnico ſuppoſito contineri: vt tomo 1. in materia de Trinitate, quæ. 6. p. 1. dictum eſt. Negat itaque Theologus id eſſe poſſibile, quoniam ex Scriptura, cui meritò credit, cognoſcit naturam diuinam (à nobis quidem non ſatis notam) eiuſmodi reipſa eſſe, vt repugnet omnino eam in pluribus aut paucioribus perſonis, quàm tribus exiſtere.

Digitized by Google

Ratione verò oſtenditur. Nam ſatis eſt Theologo colligere aliquod abſurdum, ex eo quòd Deus poſſit hoc vel illud facere, vt à poſteriori meritò concludat, illud in ſe eſſe implicans & impoſſibile, quantumuis adhuc illi per rationem à priori non conſtet de tali implicatione, eo quòd rei naturam imperfectè cognoſcit, & imperfectius diuinæ potentiæ ac naturę rationem. Vbi igitur de potentia Dei abſoluta quæſtio inciderit, diligenter diſtinguendæ ſunt hæ duæ propoſitiones: Hoc non implicat. Et: quòd hoc implicet, à priori non conſtat; quamuis enim ſecunda propoſitio vera eſſet, tamen prior poteſt eſſe falſa, ob rationem à poſteriori, quæ deducat ad aliquod abſurdum, ex eo quòd Deus id poſſet. Sed habemus etiam in propoſito rationem à priori, vt patet ex noſtra tertia probatione.

PVNCTVM QVARTVM.

Qualenam ſit fidei obiectum quoad eius cognoſcibilitatem, an ſcilicet poſſit eſſe aliquid euidens.

D. Thomas a. tic 4 & 5.

EVIDENS cenſeri ſolet illud quod ita ſufficienter mouet intellectum, vt in libera hominis poteſtate non ſit diſſentire; ſicut ſatis indicat D. Thomas hîc art. 4. Poteſt autem aliquid ita eſſe euidens, vel quia eſt per ſe notum, vt prima principia, vel quia ex per ſe notis euidenter colligitur, vt concluſiones ſcientiarum; vel quia ſenſu etiam manifeſtè percipitur, vt quod eſt in conſpectu. Et omnibus his modis quærimus an obiectum Fidei poſſit eſſe aliquid euidẽs.

Sed eſt prætereà animaduertendum, tripliciter adhuc id poſſe quæri. PRIMO, vt ſenſus quæſtionis ſit formalis; ita ſcilicet, vt quæratur an obiectum fidei poſſit eſſe euidens, quatenus obiectum fidei eſt, atque adeò per ipſammet fidem. Quod eſt perinde ac quærere vtrum aſſenſus fidei ſit euidens.

SECVNDO, vt ſenſus quæſtionis ſit materialis; ita ſcilicet, vt quæratur vtrum obiectum fidei poſſit eſſe euidẽs, ſaltem per aliquam aliam cognitionem euidentem eidem homini qui fidem habet, ac proinde poſſint in eodem homine conſiſtere ſimul fides & euidens cognitio de eodem obiecto.

TERTIO, vt ſenſus quæſtionis ſit adhuc magis materialis, ita ſcilicet, vt quæratur an per aliquam aliam cognitionem poſſit obiectum fidei eſſe euidens, ſaltem ſecũdùm communem rationem credibilitatis, vt maximè euidens non ſit ſecundùm propriam & ſpecialem rationem veritatis ſuæ. Fieri enim poteſt vt ſit euidens, aliquid eſſe fide dignum, hoc eſt, prudenter credi poſſe, quamuis euidens non ſit, illud eſſe verum. Vt ſi audias hominem magnæ auctoritatis, aſſeuerantem accidiſſe quidpiam, quod non vidiſti; id tunc euidenter eſt credibile, propter euidentem teſtificationem hominis fide digni, licet non ideo ſit euidenter verum, cùm poſſit etiam mentiri homo fide dignus. Tractanda eſt igitur ordine quæſtio propoſita hoc triplici modo.

Sitne Fides euidens. §. I.

PRimò ergo quæritur, vtrum obiectum fidei ſit aut eſſe poſſit euidens per ipſammet fidem, an verò inevidens ita vt fidei aſſenſus pendeat peculiariter à libera motione voluntatis, & in hominis poteſtate ſit non aſſentiri doctrinæ fidei. Et quidem Manichæi hæretici Fidem euidentem eſſe oportere arbitrati fuiſſe videntur. Nam contendebant, nihil eſſe credendum quod non ratione oſtenderetur eſſe verum, vt ex S. AVGVSTINO intelligi poteſt, in libro de vtilitate credendi, cap. 1. vbi ipſe Auguſtinus narrat, ea opinione vel maximè ſe fuiſſe adductum, vt Manichæis crederet. *Quid enim me*, inquit, *aliud cogebat, annos ferè nouem ſpreta religione, quæ mihi puerulo à parentibus inſita erat, homines illos ſequi ac diligenter audire, niſi quòd nos ſuperſtitione terreri, & fidem nobis ante rationem imperari dicerent: ſe autem nullum premere ad fidem, niſi prius diſcuſſa & enodata veritate.*

A

In eodem errore fuiſſe videtur Petrus Abailardus; ſiquidem S. BERNARDVS, epiſt. 190. inter errores illius numerat quòd aſſeruerit *non eſſe credendum aliquid ſine ratione*, & quòd ſe rationem reddere velle quorumcunque fidei Myſteriorum profiteretur. Haud dubiè enim de ratione euidenti Petrus hîc loquebatur: nam quòd fides nitatur ratione ineuidenti, vtpute diuina auctoritate & teſtificatione, extra controuerſiam eſt. Vnde Bernardus vbi ſuprà Petro illi obiecit teſtimonium S. Gregorij dicentis, *fidem non habere meritum, vbi humana ratio præbet experimentum.* Homil. 26. in Euang.

B

Videtur quoque in eadem ſententia fuiſſe Caluinus lib. 2. inſtit. cap. 17. ſect. 2. & 3. vbi ait, *fidem non in ignorantia, ſed in cognitione ſitam eſſe, & cum intelligentia coniunctam.* Ac nuper etiam quidam Sectarius in Reſponſione ad noſtram Analyſin fidei, imperitiſſimè contendit, Fidem non ineuidentem, ſed euidentem eſſe; neſciens nimirum diſtinguere inter Euidentiam & Certitudinem infallibilem, ac proinde ignoranter detorquens ad euidentiam ea quæ in Scripturis extant de fidei certitudine infallibili, vt in peculiari libello contra Reſponſionem illam indocti Sectarij nuper oſtenſum eſt.

Fuerunt denique ex Scholaſticis Theologis vnus aut alter, qui imprudenter in hunc errorem prolapſi ſunt, vt putauerint, fidem eſſe euidentem. Ita enim ſenſit quidam Franciſcus de Marchia, in prologo ſent. q. 3. quem

C

refutant Gregorius Arim. ibid. q. 1. artic. 4. & Ockamus q. 3. & idem in re ſenſit Holcot. in 1. ſent. q. 1. art. 6. in reſponſione ad 1. argumentum primi dubij: ſiquidem ibi contendit, non poſſe intellectum non aſſentiri veritatibus fidei, perceptis fidei motiuis, neque id pendere ex libera motione voluntatis: quod ipſum eſt, aſſenſum fidei eſſe euidentem, vt patet ex euidentiæ notione initio à nobis propoſita, ex doctrina diui Thomæ.

Hanc ſententiam probabat Petrus Abaillardus ex illo Eccleſ. 19. *Qui citò credit, leuis eſt corde*, vt memorat S. Bernardus vbi ſuprà. Videtur enim citò & leuiter credere, qui ſine manifeſta ratione credit. Item inſinuat aliam rationem eiuſdem ſententiæ Caluinus, vbi ſuprà, quòd ſcilicet quæ creduntur, dicuntur cognoſci & intelligi in Scriptura.

D

Refert quoque pro eadem ſententia Gregorius Arimin. vbi ſuprà, varia argumenta Franciſci de Marchia, quæ omnia reuocantur ad duo ſatis inepta. PRIMVM eſt, quia aliàs non teneremur indubitatè credere articulos fidei. Nam illa ſolùm quæ ſunt infallibilia, tenemur ſic credere. Et illa ſolùm putauit Franciſcus ille eſſe talia, quæ ſunt euidentia tanquam per ſe nota, vel ex per ſe notis deducta. SECVNDVM eſt, quòd oportet eſſe aliquod primum credibile, in quo reliqua deducantur, ne alioqui procedatur in infinitum. Primum autem credibile creditur per ſe, atque ita erit per ſe notum, reliqua etiam erunt euidentia vt deducta ex per ſe noto.

E

SED poteſt prætereà hæc eadem ſententia confirmari aliis quinque argumentis in ſpecie melioribus. PRIMO ſic: Intellectus lumine ſupernaturali fidei roboratus, non habet minorem proportionem cum obiectis fidei, quàm per lumen naturale habeat cum obiectis naturalibus. Sed ex hac proportione prouenit vt obiectis naturalibus commodè propoſitis non poſſit non aſſentiri, atque adeò euidenter illa cognoſcat: Ergo ſimiliter proportio luminis ſupernaturalis fidei cum obiectis fidei efficiet vt obiectis fidei ſufficienter propoſitis, neceſſariò atque adeò euidenter aſſentiatur.

SECVNDO. Nam ſi motiua & rationes fidei nõ compellunt intellectum, quæro, quid eſt quod efficit vt ille

Digitized by Google

aſſentiatur?Reſpondebitur id effici à libera motione voluntatis. At contrà poteſt obiici, quòd vel illa motio parit eum aſſenſum, ſupplendo efficaciam quam oporteret habere motiua fidei, vt cogerent intellectum:Et hoc non apparet quomodo illa motio efficiat; libera enim motio voluntatis nullam vim ſuppeditat motiuis, quam alioqui ex ſe illa non habeant. Vel parit eum aſſenſum duntaxat applicando liberè intellectum ad hoc vt aſſenſum eliciat. At contrà hoc etiam poteſt obiici, quòd iſto modo etiam ad aſſenſum ſcientiæ libera motione voluntatis opus eſt;nunquam enim aſſentiemur per ſcientiam, niſi velimus. Et tamen non obſtante hac dependentia à voluntate, aſſenſus ſcientiæ eſt euidens: Ergo & fidei poterit eſſe euidens.

Tertio, ſi in libero motu voluntatis eſt poſitum credere, cùm credere ſit aliquid rectæ rationi conſentaneum, & præterea difficile; oportebit virtutem indicare, ad quam illa motio libera voluntatis pertineat: omnis enim actus liber circa bonum difficile, alicuius virtutis eſt. At non apparet quæ nam ſit eiuſmodi virtus.

Qvarto, ſi, cùm rationes & motiua non cogunt, liberum eſt nihilominus aſſentire alicui propoſitioni, pari ratione in libera voluntate ſitum erit abſque vlla prorſus ratione aliquid credere: v. g. arenas maris eſſe pares. Conſequens eſt falſum, & contra Philoſophum, lib. 3. de Anima, cap. 3. aſſerentem, in noſtra quidem poteſtate eſſe, *imaginari* quod volumus, non tamen *opinari*. Ergo id etiam erit falſum vnde hoc conſequitur.

Qvinto, ſi Fides euidens non eſt, maximè propterea quòd experientia conſtat, multos eſſe qui fidem non amplectantur; ex quo colligitur, liberum eſſe, fidei propoſitionibus aſſentire. At non rectè colligitur inde ineuidentia fidei: Ergo, &c. Minor probatur. Nam inde alterutrum tantummodò poſſumus inferre, ſcilicet aut fidem ineuidentem eſſe, quia non compellat intellectum: aut illos, qui fidei repugnant, non penitus percipere motiua & rationes ipſius, ſed malitiosè ad fidei lucem oculos claudere. Non rectè igitur inde colligimus alterum determinatè, nimirum fidem eſſe ineuidentem.

His tamen non obſtantibus, contraria ſententia eſt certa & communis Theologorum, ſcilicet fidem eſſe ineuidentem, & ideò ex libera motione voluntatis pendere, & contrarium aſſerere eſt prorſus erroneum.

Probatur Primo ex Scriptura. Marci 16. *Prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* Quibus verbis indicat Dominus, in libera hominum poteſtate eſſe credere aut non credere, etiam poſtquam ſufficienter eis fuerit explicata doctrina Euangelij, ac proinde fidem non eſſe euidentem. Et Ioan. 12. *Cum autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, vt ſermo Iſaiæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui noſtro?* Et Actor 28. *Quidam credebant his quæ dicebantur* (à Paulo) *quidam verò non credebant*: nimirum pro cuiuſq; arbitratu. Et ad Rom. 10. *Corde* (id eſt, arbitrio & voluntate) *creditur ad iuſtitiam.* Et ibidem: *Non omnes obediunt Euangelio. Iſaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui noſtro?* Et rurſus: *Ad Iſrael autem dicit* (Iſai. 65.) *Tota die expandi manus meas, ad populum non credentem, & contradicentem mihi.* Et ad Hebr. 11. *Eſt autem fides ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium.*

Secvndo probatur ex Conciliis. Nam in Concilio Arauſicano, can. 5. dicitur, *initium fidei eſſe ipſum credulitatis affectum* (puta liberum) *eúmque ineſſe nobis per inſpirationem Spiritus ſancti, corrigentem* (inquit) *voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem*, videlicet in hoc liberam. Et in Concilio Tolet. 4. can. 55. neminem cogendum eſſe ad fidem, inde probatur, quia *ſicut homo propria arbitrij voluntate ſerpenti obediens periit, ſic* (vocante ſe gratia Dei) *propriæ mentis conuerſione quiſque credendo ſaluatur.* Quem canonem refert quoque Gratianus in decret. 45. d. canone, de Iudæis. Item in Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. c. 6.

A dicitur, homines diſponi ad iuſtitiam, *dum excitati diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera eſſe quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt.*

Tertio probatur ex Patribus. S. Irenæus lib. 4. cap. 72. *Non tantùm*, inquit, *in operibus, ſed etiam in fide liberum & ſuæ poteſtatis arbitrium hominis ſeruauit Dominus, dicens; ſecundùm fidem tuam fiat tibi; proprium fidem hominis oſtendens, quoniam propriam ſuam habet ſententiam.*

S. Athanasivs in Tractatu de ſalutari aduentu Chriſti aduerſus Apollinarium: *Non enim*, inquit, *fides de re euidenti concepta, fides dici poterit. Sed fides eſt, quæ in impoſſibili* (ſecundùm quandam apparentiam) *poſſibilitatem, & robur in imbecillitate, & patibile in impatibilitate, & corruptionem in incorruptibilitate, & mortale in immortalitate, &*
B *in paucitate magnitudinem credit.*

S. Gregorius Nazianzenvs oratione 2. de Theologia: *Ducem*, inquit, *potius fidem quàm rationem ſequamur; ſi modò ingenij tui infirmitatem in propinquioribus rebus didiciſti, rationémque in hoc poſitam eſſe cognouiſti, vt quænam ſint ea quæ rationis humanæ captum accedant, cognoſcas: ne alioqui prorſus terrenus ſis; rebúſq; terrenis immerſus, ipſam quoque ignorantiam ignorans.*

S. Hilarivs lib. 8 de Trinit. ante medium: *Habet*, inquit, *non tam veniam quàm præmium ignorare quod credas, quia maximum fidei ſtipendium eſt ſperare quæ neſcias.* Vbi videtur alludere ad Apoſtoli dictum, ſcilicet fidem eſſe ſubſtantiam & argumentum ſperandarum rerum, *non apparentium.*

S. Ambrosivs libr. 1. de Abraham, c. 3. *Bonum eſt*,
C inquit, *vt rationem præueniat fides, ne tanquam ab homine, ita à Domino Deo rationem videamur exigere. Etenim quàm indignum vt humanis teſtimoniis de alio credamus, Dei oraculis de ſe non credamus?*

S. Avgvstinvs Tract. 40. in Ioannem. *Credimus*, inquit, *vt cognoſcamus; non cognoſcimus, vt credamus. Quod enim cogniturí ſumus, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Quid enim eſt fides, niſi credere quod non vides? Fides ergo eſt, quod non vides, credere; veritas, quod credidiſti, videre.* Et Tract. 79 in Ioan. *Hæc eſt*, inquit, *laus fidei, ſi, quod creditur non videtur.* Et ſermone 1. de feſto Trinitatis: *Accepto*, inquit, *baptiſmo, hoc dicimus: Fidelis filius eſt, ſiue factus ſum, credo quod neſcio, & propterea ſcio, quia me ſcio neſcire quod neſcio.*

S. Gregorivs homil. 26. in Euangelia. *Diuina*, in-
D quit, *operatio ſi ratione comprehenditur, non eſt admirabilis. Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.* Quod Gregorij teſtimonium S. Bernardus vt ſuprà, oppoſuit Petro Abailardo, vt notauimus.

Ac ſimile dictum legimus apud Cyprianum (vel quiſquis fuit ille auctor) in Tractatu de Operibus Chriſti cardinalibus, ſermone de Natiuitate Chriſti. *Circunſtantiam*, inquit, *paruuli, diuinitatis intimatæ nullum humana ratio præbebat experimentum: ſed auditui fides obtemperans, nullum apud Deum impoſſibile verbum credidit.* Et in[…] citans illud Iſaiæ 9. *Paruulus natus eſt nobis: Hoc*, inquit, [...]tuit videri. *Hic nullum fides meritum quærit.* Quæ ſi ſint accepta ex Gregorio, auctor ille nec Cyprianus, nec Cypriani æqualis eſſe potuit. Niſi fortè Gregorius potius in ea ſententia Auctorem illum ſecutus fuerit.

Qvarto, probatur orthodoxa, ſententia de ineui-
E dentia, & libertate fidei, ratione in Scriptura fundata. Nam quod laudatur & remuneratur, & cuius contrarium reprehenditur ac punitur, id ex libera voluntate pendet: Sed quod homines credant, laudatur & remuneratur, & quod non credant, reprehēditur & punitur. Ergo ex libera voluntate pendet fides, atque adeò non eſt euidens. Minor probatur ex iis locis Ioan. 20. *Beati qui non viderunt & crediderunt.* Et ad Heb. 11. *Sancti per fidem vicerunt regna, adepti ſunt repromiſſions.* Et 1. Petri 1. *Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum.* Et contrà reprehenduntur increduli. Lucæ 24. *O ſtulti & tardi*

Digitized by Google

corde ad credendum. Et Marci 16. *Exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis.* Et ibidem additur pœna comminatio. *Qui non crediderit condemnabitur.*

QVINTO, probatur ab experientia difficultatis, quam ſentit humana ratio in aſſentiendo rebus fidei, quæ difficultas ſatis ſuperque oſtendit, fidem nō eſſe euidentem, cùm adeo intellectus ad ei aſſentiendum non cogatur, vt etiam non ſine difficultate ad id adducatur; iuxta illud Apoſtoli 2. Corinth. 10. *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.*

Atque ex his argumentis ſequitur etiam, falſo aſſeruiſſe Scotum in d. 25. quæſt. 2. ad aſſenſum fidei non eſſe neceſſariam liberam motionem voluntatis, ſed ſatis eſſe vt volūtas non reſiſtat intellectui: tametſi non ſenſit quidem Scotus ad id cogi intellectū, ſicut dixit Holcot.

Sed oportet vt reſpondeamus ad contraria argumenta initio obiecta. Ad FVNDAMENTVM Abailardi reſpōdeo cum ſancto Bernardo vbi ſuprà, in illo loco Eccleſ. 19. ſermonem eſſe non de eo qui credit Deo, adductus motiuis noſtræ fidei, de quibus dicemus p. ſeq. ſed de eo qui leuiter credit homini.

Ad fundamentum item inſinuatum à CALVINO, reſpondeo, cognitionem ſuæ intelligentiam latiùs patere quàm cognitionem euidentem. Nam cognitio etiam obſcura & ineuidēs, eſt quædam cognitio & intelligentia, & talem cognitionem tribuit fidei ſacra Scriptura: imò etiam quandam viſionem ænigmaticam, accipiendo viſionis vocabulum prout ſignificare ſolet qualemcumque cognitionem, vt notauit AVGVSTINVS ſerm. 33. de verbis Domini. Vnde Apoſtolus 1. Corinth. 13. loquens de cognitione fidei: *Videmus*, inquit, *nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoſco ex parte, tunc cognoſcam ſicut & cognitus ſum.* Hinc etiam ſanctus AVGVSTINVS in Pſalm. 118. circa illud: *Da mihi intellectum, &c. Niſi aliquid intelligat, nemo*, inquit, *poteſt credere in Deum.*

Ad argumenta Franciſci de Marchia facilè quoque reſpondetur. Ad PRIMVM, negandum eſt omninò, illa ſola eſſe infallibilia, quæ ſunt euidentia, neque id Franciſcus ille probat. Itaque aſſerimus, illa quoque eſſe infallibilia & indubitatè credenda, quæ nituntur diuina reuelatione (quantumuis ineuidenti modo) teſtata & cognita per fidei motiua, & Eccleſiæ propoſitionem.

Ad SECVNDVM, nego in primis eſſe tale aliquod primum credibile quod oporteat primò & ante omnia per ſe credere. Iam enim vidimus parte præcedenti, fidem ſine vllo certo ordine poſſe immediatè aſſentiri cuilibet credibili, propter diuinam reuelationem. Secundò, negandum eſt, id eſſe per ſe notum euidenter (ſicut hìc loquimur) quod per ſe creditur, ſeu primò ſeu ſecundò. ſed eſt id per ſe notum ineuidenter. Iam enim diximus, cognitionem latius patere quàm cognitionem euidentem. Itaque quamuis diuinam reuelationem de aliqua propoſitione fidei, per ſeipſam cognoſcimus & credimus per fidem, ſine alia reuelatione, vt puncto 1. explicuimus: tamen non illam per ſe cognoſcimus euidenter.

Ad reliqua quinque argumenta, quæ addidimus, ita ordine reſpondeo. Ad PRIMVM dico, diſparitatem eſſe, quòd lumen ipſum naturale parit nobis difficultatem in aſſentiendo rebus fidei, non autem in aſſentiendo propoſitionibus ſcientiarum. Quare proportio illa intellectus affecti lumine ſupernaturali ad veritates fidei, non perinde ſufficit ad euidentiam; cùm non ſit ei proportio illa intima, ſed aduentitia.

Ad SECVNDVM reſpondeo, liberam motionem voluntatis non parere aſſenſum fidei, ſuppeditando aliquam vim peculiarem motiuis & rationibus fidei, ſed mouendo intellectum ad eliciendum aſſenſum, quem naturâ ſuâ, Deo adiuuante, poteſt elicere, exiſtentibus illis motiuis & rationibus, tametſi ab illis non cogatur. Ex quo non fit vt talis aſſenſus ſit euidens.

Nec verò, vt obiiciebatur in argumēto, eodem modo aſſenſus ſcientiæ pendet à libera motione voluntatis: is non ſolùm pendet à voluntate quoad *exercitium*, hoc eſt, vt actus abſolutè eliciatur, & non ſit otioſa potentia intellectus; aſſenſus verò fidei pendet à libera motione voluntatis etiam quoad *ſpecificationem*, id eſt, libera motio voluntatis non ſolùm neceſſaria eſt, vt actus circa obiectum fidei eliciatur, ſed vt actus talis ſpeciei circa id obiectum eliciatur, qui nimirum ſit aſſenſus & non diſſenſus, cùm alioqui, quantum eſt ex vi motiuorum fidei, & natura intellectus, ſecluſa tali motione voluntatis, potuiſſet elici actus circa obiectum fidei, qui fuiſſet diſſenſus. In ſcientia autem, ſi actus circa obiectū ſcientificum elicitur percepta demonſtratione, neceſſariò debet eſſe aſſenſus, atque ita quoad hoc, non dependet à libera voluntate.

Ad TERTIVM reſpondeo, omninò ad aliquam virtutem pertinere liberum illum conſenſum voluntatis in fidem. Neque tamen ea virtus eſt charitas. Nam infrà videbimus, fidem poſſe eſſe informem abſque charitate. Quòd ſi alicubi S. Thomas charitati tribuere videatur huiuſmodi conſenſum, nihil vult aliud, quàm charitatem non parum cōferre ad fidem. Virtus ergo ad quam propriè pertinet huiuſmodi conſenſus, eſt *ſtudioſitas*, vna ex virtutibus moralibus, de qua diſſerit D. Thomas infrà q. 166. vbi eam collocat in voluntate. Eius verò munus eſt, intellectum impellere ad cognoſcenda ea quæ noſſe expedit ſecundùm rectam rationem. Conſtat autem in his præcipuam eſſe doctrinam fidei: quare ſtudioſitatis eſt mouere intellectum, vt aſſentiatur fidei. Id quod in primis pertinet ad ſtudioſitatem, prout eſt virtus moralis, non ſolùm acquiſita, ſed etiam infuſa in ordine ad finem ſupernaturalem, ad quem ſpectat maximè motio illa voluntatis in fidem: iuxta dicta de Virtutibus moralibus infuſis tom. 3. diſp. 5. Solet etiam huiuſmodi conſenſus voluntatis ad fidem neceſſarius appellari *pia affectio*: nempè quoniam fides, quam parit, fundamentum eſt pietatis.

Ad QVARTVM: Ockam in 2. diſt. 25. concedit, quod infertur, nimirum ſine vllo fundamento poſſe nos quod libeat opinari pro arbitratu. Idem videtur concedere Caietanus 1.2. quæſt. 65. art. 4. ſed malè. Nam etſi ſit in libera poteſtate noſtra inclinare intellectum ad aſſentiendum, etiam quando rationes non cogunt: tamen requiritur vt aliqua ſuppetant motiua, tametſi non cogentia: idque propterea quòd talis ſit intellectus naturâ (ſicut experimur) vt niſi ſuppetant aliquæ rationes, non poſſit moueri à voluntate.

Ad VLTIMVM reſpondeo, primùm, non eſſe illam potiſſimam rationem cur aliqui non credant, ſed illam, quam ex difficultate doctrinæ fidei, confirmata teſtimoniis Scripturæ, petiuimus. Non enim eſt veriſimile, inter illos qui doctrinam fidei inficiantur, reperiri neminem qui motiua ac rationes noſtræ fidei perceperit; maximè cùm multi ex illis, eiuſmodi rationibus ac motiuis inducti fidem antea complexi eſſent, quam poſteà repudiarunt. Igitur non ex eo quòd rationes non percipiant, omnes diſſentiunt, ſed quia liberum eſt fidei aſſentiri, quæ proinde non eſt euidens.

Poſſitne Fides eſſe de obiecto euidenter aliunde cognito. §. 2.

SEquitur nunc SECVNDA quæſtio, vtrum ſcilicet obiectum fidei poſſit eſſe euidens per aliam ſaltem cognitionem, ita nimirum, vt idem homo poſſit ſimul & per fidem & per euidentem notitiam (vt v.g. ſcientiæ) cognoſcere & ſibi perſuadere idem obiectum ſecūdùm idem. Vt, v.g. Deum eſſe, aut Deum eſſe vnum.

De qua quæſtione duæ ſunt contrariæ Theologorum ſententiæ. Vna negat: quæ eſt D. Thomæ hìc art. 4. & 5. & Capreoli in 3. diſt. 25. quæſt. vnica, artic. 2. concluſ. 1.

Digitized by Google

& 2.& Caietani hic artic. 4.& 5. & aliorum Thomiſtarum,ac præterea Scoti in 3.diſtinct. 24.quæſt.vnica,§.*ad quæſtionem*,in fine,& §.*ſed ſi aliter loquamur*,etiam in fine, & Richardi in 3.diſt.24.q 5.

Hæc ſententia variis argumẽtis probari poteſt,quamuis apud eius auctores non niſi vnum ferè aut alterum argumentum reperio,cuius faciam quoque mẽtionem. PRIMO poſſet probari ex illis Scripturæ teſtimoniis quibus anteà probauimus,obiecta fidei cognoſci ineuidenter: & peculiariter ex Apoſtolo, ad Hebr. 11. definiente fidem eſſe argumentum rerum *non apparentium*. Videtur enim illis locis indicari, quòd ne per aliam quidem cognitionem ſint aut eſſe poſſint euidentia ea quæ per fidem creduntur.

SECVNDO, ex teſtimoniis Patrum ſuprà citatis, qui idem aſſerere videntur, ac nominatim ſanctus Auguſtinus Tract. 79. in Ioannem, vbi inter cætera ait: *Neſcio vtrum credere dicendus eſt quiſque quod videt. Nam ipſa fides, in epiſtola qua ſcribitur ad Hebræos, ita eſt definita: Eſt autem fides ſperantium ſubſtantia & coniunctio rerum quæ non videntur.*

TERTIO,ſic:Omnis actus fidei eſt ex ſe laudabilis & meritorius,quatenus eſt de obiecto quod creditur. Sed nullus aſſenſus de obiecto per vllam aliam cognitionem euidenter noto,poteſt eſſe meritorius,quatenus eſt de tali obiecto: Ergo nullus talis aſſenſus poteſt eſſe actus fidei:& vi conſequentis efficitur, non poſſe ſimul vllum obiectum credi per actum fidei,& cognoſci euidenter per vllam aliam cognitionem. Maior probatur ex his teſtimoniis Scripturæ vniuerſalibus de omni actu fidei: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Marci 16. Et: *Beati qui non viderunt & crediderunt.*Ioan. 20.Et: *Sancti per fidem adepti ſunt repromiſſiones*,ad Heb.11. Minor autem probatur, tum teſtimonio Gregorij & Cypriani (ſeu quiſquis fuit auctor tractatus de operibus Chriſti cardinalibus) qui apertè negant,fidem *habere meritum, ſi humana ratio præbeat experimentum.*Tum etiam ratione Nam meritum vt meritum,debet eſſe actus liber:aſſenſus autem de obiecto,quod per vllam cognitionem euidenter ſciatur,non eſt liber, quatenus eſt de tali obiecto, ſiquidem neceſſariò cogitur intellectus aſſentiri obiecto euidenti.

QVARTO, ſic: Impoſſibile eſt vt vnum & idem cognoſcatur ſimul euidenter & ineuidenter: Ergo etiam, vt vnum & idem cognoſcatur euidenter, & per fidem. Antecedens probatur, tum quia euidentia & ineuidentia intellectus opponuntur contradictoriè:tum quia neceſſariò aſſentimur ei quod euidenter cognoſcimus: ei autem quod cognoſcimus ineuidenter, aſſentimur non neceſſariò: nec fieri poteſt vt ſimul neceſſariò & non neceſſariò aſſentiamur vni & eidem obiecto. Conſequentia verò patet:quoniam fides eſt ineuidens. Atque hoc eſt argumentum quo nituntur auctores illius primæ ſententiæ.

QVINTO,ſic: Non minus opponuntur aſſenſus euidens & ineuidens, quàm aſſenſus ſine formidine oppoſiti,& aſſenſus cum formidine. Sed propter hanc oppoſitionem aſſenſuum cum formidine & ſine formidine, negat Philoſophus primo poſter. text. 44. poſſe haberi ſimul ſcientiam & opinionem de eodem,eo quòd aſſenſus ſcientiæ eſt ſine formidine, opinionis autem cum formidine. Ergo pari ratione propter oppoſitionem aſſenſus euidentis & ineuidentis, negari debet, poſſe eſſe ſimul de eodem obiecto aſſenſum euidentem, & aſſenſum ineuidentem fidei. Quo argumento etiam vtuntur aliqui auctores illius primæ ſententiæ.

SEXTO: Fieri non poteſt, vt lumen maius & lumen minus ſimul illuminẽt idem ſubiectum:ſiquidem maius impedit minus,vt Sol candelam.Ergo nec fieri poteſt vt ſimul intellectus illuminetur à fide,& à cognitione euidenti,quæ eſt lumen maius.

SECVNDA ſententia contrà affirmat,idem ſecundùm A idem poſſe credi,& ſimul cognoſci euidenter.Ita docent multi & graues Theologi:nempè Alex.Hallenſis 3.p.q. 79.membr.3. circa finem, & Albertus Magnus in 3. d. 24.art.9.& Altiſiodorenſis 3.p.tract.3.cap.1.q.4. vbi ad extremum denique videtur idem dicere quod Hallẽſis. Item Bonauentura in 3. diſt. 24. art.2. q.3. & Durandus in prologo ſent.quæſt.1.num. 39. & ſeq.& Gabriel in 3. diſtinct. 24. quæſt. vnica, artic. 2. concl. 3. Et hæc ſententia mihi videtur probabilior, vtpotè magis conformis ſacris literis,& Patribus,& rationi.

Probatur PRIMO ex Scriptura, quæ inter ea quæ ab omnibus,nemine excepto,credenda ſunt ex fide,numerat quædam quæ per demonſtrationem conſtare poſſunt, & doctioribus etiam conſtant. Nam Exodi 20. & Deut.6. proponitur omnibus ex fide credendum, *vnum eſſe verum Deum, nec plures Deos habendos.* Quod ipſum B per euidentem demonſtrationem conſtare poteſt, & multis conſtat.

Item Apoſtolus,ad Hebr.11.generatim affirmat,*oportere accedentem ad Deum,credere quia eſt,& quia inquirentibus ſe,remunerator ſit.* Vbi abſolutè de *Eſſe* Dei loquitur, atque adeò etiam de eo Dei Eſſe quod naturaliter ſciri euidenter poteſt,& à multis ſcitur.

Item ibi etiam affirmat,fide cognoſci, Deum eſſe auctorem & effectorem ſæculorum: quod etiam poteſt euidenter ſciri,& ſcitur à peritioribus.*Fide*,inquit,*intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei;vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.*

Atque etiam de Abraham affirmat,ad Rom. 3. quòd fide confirmatus, certiſſimè ſibi perſuaſerit id quod ve- C riſimile eſt tantum Patriarcham euidenter etiam cognouiſſe,cùm ſit cognitu facillimum, nimirum Deum poſſe implere quod promiſit. Sic enim ait Apoſtolus de Abraham: *Confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens quia quæcunque promiſit,potens eſt & facere. Ideò reputatum eſt illi ad iuſtitiam:*nempè quod fide etiam id crediderit,iuxta illud Habac.2.*Iuſtus ex fide viuit.*

Et certè nimis violẽta Scripturæ interpretatio eſſet, dicere quòd in iis locis, vbi omnibus credenda proponuntur ea quæ euidẽter quoque ſciri poſſunt, excipiantur homines eruditi,quaſi hi nec debeant nec poſſint ea credere,cùm ſciant euidenter.

SECVNDO, probatur ſimiliter ex Apoſtolico Symbolo,& Nicæno, vbi omnibus itidem, ſiue indocti ſiue docti ſint, proponitur ante omnia credendus articulus de vno & vero Deo, & omnipotente, & creatore cœli D & terræ,qui euidenter quoque à multis ſcitur.

Nec videtur ſatisfacere quod D.Thomas infrà, art.8. ad 1.ait,in eo articulo nomine vnitatis diuinæ contineri multa quæ naturali ratione Philoſophi inueſtigare non potuerunt, puta circa prouidentiam eius,& omnipotentiam,& quòd ipſe ſolus ſit colendus.Hoc inquam non ſatisfacit.Tum,quia negari non poteſt quin aliqua etiam in illo articulo contineantur,quæ potuerunt ſciri per demonſtrationem à Philoſophis,& nunc ſciuntur à multis;vt,eſſe Deum verum, & eundem vnum, &c. quæ tamen nihilominus proponuntur omnibus per fidẽ credenda,ſicut argumentati ſumus. Tum etiam, quia non videtur verum,quòd non potuerint Philoſophi per demonſtrationem cognoſcere quòd Deus ſolus ſit co- E lendus honoribus diuinis, & quòd ſit omnipotens ac prouidens omnibus(id quod etiam omnibus eſt credendum)licèt quidam effectus omnipotentiæ & prouidentiæ diuinæ cognoſcantur ſolùm per fidem, vt Incarnatio,& alia Myſteria.

TERTIO, probatur illa ſecunda ſententia ex Patribus,qui cùm agunt de iis quæ credenda ſunt, nunquam excipiunt doctos, quod attinet ad ea quæ de Deo euidenter demonſtrari poſſunt. Vt S. CYRILLVS Hieroſolymitanus, catech. 6. cùm explicans articulum illum Symboli:*Credo in Deum*,inter ea quæ ad pietatem(vt inquit) ſufficit ſcire de Deo, hoc in primis numerat quòd

Deum,

Digitized by Google

Deum, inquit, *habemus, Deum vnum, Deum exiſtentem, & ſemper exiſtentem, ſibi perpetuò ſimilem.* Quæ certè à multis euidenter ſciuntur, & tamen ab omnibus proculdubio, ex ſententia tanti auctoris, in Symbolo credenda per fidem & profitenda ſunt.

Item S. CHRYSOSTOMVS, homil. 2. in Symbolum Apoſtolorum, tomo 5. ad omnes ſeu doctos ſeu indoctos pertinere putauit, quod ait: *Dicite quod à nobis audiſtis: Credo in Deum Patrem omnipotentem. Videte, vnde cœpiſtis: Credo, dixiſtis. Hæc credulitas confert vobis præſentis vitæ ſecuritatem, & futuræ vitæ æternitatem. Ergo ponite in fundamento cordis hanc credulitatem. Sed in quo? Videte in Patre. Quod dixiſtis in capite orationis: Pater noſter, qui es in cœlis: hoc dicitis & in Symboli confeſſione: Credo in Deum Patrem omnipotentem: totus in cœlo, totus in terra.* Et tamen horum ipſorum credulitatem, quæ euidenter à multis ſcitur, vult Chryſoſtomus ab omnibus poni in fundamento cordis.

Item S. AVGVSTINVS in libro de Fide & Symbolo, c. 1. de omnibus fidelibus, & quoad omnes Symboli Apoſtolici articulos loquitur, cùm inquit: *Eſt autem fides catholica in Symbolo nota fidelibus, memoriæq; mandata, quantum res paſſa eſt, breuitate ſermonis, &c.* Et libr. 4. de Ciuit. Dei, c. 20. *Fidei*, inquit, *primum & maximum officium eſt vt in verum credatur Deum.* Certè credibile non eſt, in fidelibus doctis, qui Deum vnum & verum euidenter cognouerunt, locum non habere fidei *primum & maximum* officium.

Denique etiam RVFFINVS in expoſitione Symboli, quæ eſt inter opera ſancti Cypriani, ad articulum illum: *Credo in Deum, &c.* accommodat dictum Apoſtoli ad Hebr. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt.* Et poſteà ſubiungit: *Deum cùm audis, ſubſtantiam intellige ſine initio, ſine fine, ſimpliciter, &c.* quæ à multis ſciuntur euidenter, & tamen oportet credi ab omni eo qui accedat ad Deum.

QVARTO, probatur ratione. Nam auctoritas diuinæ reuelationis cognitæ per motiua fidei, & vis rationis euidentis, minimè inter ſe pugnant, ſed potius conſentiunt, quatenus cōſpirant in vero. Ergo poteſt intellectus moueri ſimul ad aſſenſum, & propter reuelationem diuinam per motiua fidei cognitam, & propter rationem euidentem, ſi quæ ſuppetat ad aſſentiendum eidem veritati, ac proinde poteſt ſimul eidem aſſentiri per fidem, & per euidentem cognitionem.

QVINTO, ſi aſſenſus fidei & aſſenſus euidens de eodem non poſſunt ſtare, ſed aſſenſus euidens aſſenſum fidei excludit, vt dicunt, non autem aſſenſus fidei aſſenſum euidentem (conſtat enim experientia, fidem non impedire quominus quis acquirat euidentem aſſenſum per demonſtrationem) ſequitur, hominem, quod attinet ad eos fidei articulos qui euidenter ſciri poſſint, deterioris eſſe conditionis ſi doctus ſit, quàm ſi ſit indoctus. Quod certè ſine abſurditate concedi non poteſt. Id autem conſequi, probatur: nam fidei cognitio ſupernaturalis, vt infrà q. 5. videbimus, multò eſt certior, atque adeò etiam abſolutè perfectior quàm cognitio naturalis euidēs. Ergo deterior erit conditio illius qui propter doctrinam fraudatur hac fidei cognitione, quàm eius qui beneficio imperitiæ ſuæ particeps eſſe poteſt huius fidei cognitionis.

SEXTO, probatur; nam poteſt commodiſſimè intelligi & explicari quòd aſſenſus fidei de aliquo obiecto ſit per ſe ineuidens, etiamſi illud idem euidenter cognoſcatur per aliam cognitionem. Ergo non eſt negandum quin vnum & idem obiectum poſſit ſimul vtroque modo cognoſci. Probo antecedens. Nam ineuidentia aſſenſus in hoc propriè conſiſtit vt per ipſum quidem, & quantum eſt ex vi fundamenti ſeu rationis, quà talis aſſenſus nititur, non aſsentiatur intellectus neceſsariò & immobiliter, ſed poſſit quoque diſsentire. Hoc autem omnino etiam de aſsenſu fidei tunc verificabitur,

A cùm ſimul aſſentietur intellectus eidem obiecto euidēter, per aliam cognitionem innixam alij medio & fundamento euidenti. Nam tunc etiam veriſſimè dicemus, aſſenſum illum fidei, vt ſuo ipſe fundamento nititur, ſcilicet diuina reuelatione obſcura, non eſſe neceſſariū & immobilem, vt eſt de tali obiecto, ac proinde eſſe per ſe ineuidentem: licèt aliunde intellectus habeat circa idem obiectum immobilitatem, atque adeò euidētiam. Non enim eſt de ratione ineuidentis aſſenſus, vt nullo prorſus ex capite habeat intellectus euidentiam circa tale obiectum, ſed vt eam non habeat per talem quidem aſſenſum, & vt fundamento obſcuro nititur.

Porrò his argumētis æquè probatur, poſſe ſimul aliquid cognoſci per fidem, & per qualemcunque cognitionem euidentem, ſiue ea habeatur per demonſtrationem ſcientificam, ſiue per certam experientiam, &c.
B Quamuis Bonauentura quidem vbi ſuprà quæſt. 1. id negat de cognitione euidenti & intuitiua per ſenſum; ſed ſine firmo fundamento. Non enim eſt difficilius intelligere, quomodo ſimul aliquid cognoſcatur per fidem, & talem cognitionem euidentem, quàm per cognitionem ſcientificam euidentem: id quod Bonauentura vbi ſuprà, q. 3. cōcedit. Quamquam cùm quis adeò euidenter cognoſcit quippiam vt illud percipiat, etiam ſenſu; nam ſolet ſanè (moraliter loquēdo) moueri etiam auctoritate, ad id ſibi perſuadendum: ſicut ſolemus alioqui moueri etiam auctoritate ad aſſentiendum iis quæ per ſolam intellectus ratiocinationem euidentia ſunt, vt quòd anima rationalis, ſit immortalis, & ſimilia.

Ac poteſt dupliciter fieri, vt (quemadmodum probauimus) ſimul quis aſſentiatur eidem veritati per fidem
C & per alium aſſenſum euidentem. VNO modo ita, vt ratione ſolùm differant aſſenſus fidei ineuidens, & aſſenſus euidens. Idem namque re aſſenſus poteſt eſſe tum *fidei*, quatenus nititur reuelatione diuina, & quatenus vt ſic nō habet immobilitatem, atque adeò vt eſt ineuidens; tum etiam *ſcientiæ* aut *experimentalis*, quatenus nititur euidenti demonſtratione aut experientia ſenſus. Atque iſto modo rem hanc declarat Durandus vbi ſuprà.

ALTERO modo poteſt id fieri per plures aſſenſus, re etiam diſtinctos, quorum alter ſit fidei, alter euidens; & id quidem ſiue ſimul in eodem inſtanti, ſiue ſucceſſiuè ſub idem tempus. Oſtendimus enim tomo 1. d. 4. q. 9. p. 3. ex aliquorum Theologorum ſententia, nihil impedire quominus intellectus ſimul eliciat duas intellectio-
D nes diuerſas per diuerſa media, etiam circa obiecta diuerſa, ne dum circa idem, vt in propoſito.

Sed iam reſpondendum eſt ad argumenta quæ fecimus pro contraria ſententia. Ad PRIMVM & SECVNDVM dico, neque Scripturam nec Patres aliud ſignificare quàm quòd fides ſit earum rerum quæ non apparent, nec videntur per ipſam quidem fidem: vt patet peculiariter ex Apoſtolo & Auguſtino, qui id aſſerunt, definientes vim ipſam atque rationem fidei.

Ad TERTIVM nego Minorem. Ad probationem dico, aſſenſum fidei de obiecto aliunde euidenter noto, eſſe quoque liberum (atque adeò meritorium) vt eſt de tali obiecto per *medium* quidem fidei: nam etiamſi quis aliunde ſciat aliquid euidenter, tamen poſſet negare, eſſe quidem reuelatum à Deo, & ideò verum, cùm id
E non ſit euidens. Vnde id credendo, meretur eo quidem merito quod eſt proprium aſſenſus fidei, quatenus fidei eſt.

Sed OBIICIET hîc aliquis quòd Dominus Ioan. 20. videtur indicaſſe, non eſſe vllum meritū in fide, quando eſt de obiecto aliunde euidenter noto; inquiens: *Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: Beati qui non viderunt, & crediderunt*: Thomas enim per aliam notitiam, ſcilicet experimentalem, habuerat euidentiam, quòd Chriſtus reſurrexiſſet, & tamen nihilominus ſignificauit Dominus, illius fidem de hoc non habuiſſe meritum.

RESPONDEO, Dominum non omnino negaſſe,

fuiſſe

Digitized by Google

A fuiſſe meritum in illa fide Thomæ, ſed indicauit, fuiſſe minus meritum, eo quòd minùs difficile ſit credere reuelationem de aliquo, ſi illud euidenter etiam aliunde cognoſcatur. Hæc reſponſio veriſſima eſt, etiamſi ponamus, Thomam illud idem tunc credidiſſe, quod euidenter agnoſcebat, ſcilicet Dominum viuere, vt planè colligitur ex textu. Si autem cum AVGVSTINO, tract. 79. in Ioannem, & GREGORIO, hom. 26. dicamus, aliud eum vidiſſe, ſcilicet *hominē*, & aliud credidiſſe, ſcilicet *Deum*, clarius eſt habuiſſe meritum.

Ad QVARTVM argumentum iam patet reſponſio ex vltima noſtra probatione. Diſtinguendum eſt enim Antecedens. Nam verum eſt, non poſſe intellectum, per vnum & idem medium, & per aſſenſum vnius & eiuſdem rationis, aſſentiri eidem euidenter & ineuidenter; idque ſolùm concludūt probationes illius Antecedentis. B Poteſt autem per alium & alium aſſenſum, ſeu re ſeu ratione ſaltem diſtinctum; vt patet ex noſtra vltima probatione. Euidentia enim & ineuidentia aſſenſus non opponuntur contradictoriè reſpectu intellectus, niſi prout is vno aliquo & eodem aſſenſu aſſentitur, non autem prout aſſentitur per aſſenſus diuerſos. Primò enim conuenit ea euidentia vel ineuidentia aſſenſui, & ratione aſſenſus intellectui. Et ſimiliter ratiocinandum eſt de euidentia & ineuidentia habituum intellectus: non enim opponuntur niſi ſecundùm vnum & eundem habitum, non autem ſecundùm diuerſos.

Ad QVINTVM argumentum reſpondeo ex ſententia Bonauenturæ in 3. d. 24. art. 2. q. 2. & Durandi in 1. q. prolog. num. 20. & ſeq. per diſtinctionem Minoris. Nam ſi aſſenſus opinionis conſideretur, vt accidentaliter eſt C plerunque coniunctus actu cum formidine oppoſiti, cùm ſcilicet eſt de obiecto, quod eſt aut eſſe putatur *contingens*; ſic quidem non poteſt eſſe cum aſſenſu ſcientiæ, cùm hæc ſit de obiecto *neceſſario* & cognito vt tali: & ſic aſſenſum opinionis conſiderauit Philoſophus. Si autem aſſenſus opinionis conſideretur ſolùm ex parte medij, per ſe & eſſentialiter, vt eſt ſcilicet probabilis duntaxat, ſiue vt innititur fundamento ſolùm probabili, atque adeo, vt ipſe quidem ex ſe non excludit formidinem de oppoſito: ſic bene poteſt conſiſtere cum aſſenſu ſcientiæ excludente formidinem. Nam ſicut de ratione fidei ſupernaturalis non eſt, vt ex nullo capite ſit aliunde notum euidenter obiectum quod creditur, ita neque eſt de ratione opinionis, vt ex nullo capite aliunde excludatur formido de oppoſito eius obiecti, quod per opinio- D nem cognoſcitur, ſed vt ipſa quidem opinio ex ſe non excludat eam formidinem.

Atque eadem ratione ſequitur, poſſe ſtare ſimul aſſenſum *fidei humanæ & ſcientiæ* de eodem. Nam vt rectè Durandus ſentit vbi ſuprà n. 19. fides humana & opinio non differunt eſſentialiter, cùm vtraque nitatur medio ſolùm probabili non excludente per ſe formidinem; ſed ſolùm differunt materialiter ſiue accidentaliter; quatenus medium probabile, quo nititur fides, eſt auctoritas dicentis: medium autem probabile, quo nititur opinio, eſt ratio. Vnde quod D. Thom. hîc art. 4. dicit, aſſenſum voluntarium & ineuidentem, ſi ſit cum formidine, eſſe opinionem; ſi autem ſit cum certitudine & ſine formidine, eſſe fidem, intelligi debet de fide ſupernaturali & infuſa, de qua diſputamus. Nam fides humana non ex- E cludit formidinem, cùm non differat eſſentialiter ab opinione, ſicut eſt dictum.

Ad VLTIMVM argumentum neganda eſt conſequentia, quidquid ſit de Antecedente. Ratio diſcriminis eſt; nam lumen corporale quod à debiliore corpore luminoſo produci poteſt, non alterius rationis eſt quàm lumen corporale quod producitur à luminoſo corpore fortiori: & ideo cùm, prædominante & vincente corpore luminoſo fortiori, ſubiectum occupatur, & afficitur à lumine per illud producto, non eſt amplius in potentiâ vt recipit lumen minus aut æquale eiuſdem rationis, quod poteſt produci à corpore luminoſo debiliori. In propoſito autem illuminatio aſſenſus fidei, quam poteſt adferre intellectui diuina reuelatio, alterius rationis eſt, quàm illuminatio aſſenſus euidentis, quam poteſt ei adferre demonſtratio ſeu medium euidens: ac proinde poteſt intellectus recipere illuminationem aſſenſus fidei, non obſtante quòd circa idem obiectum illuminetur per aſſenſum euidentem. Adde quòd illuminatio fidei, quod ad rem ipſam & perfectionem aſſenſus attinet, ſimpliciter perfectior & maior eſt quàm illuminatio aſſenſus euidentis, vt patebit infrà quæſt. 4. Et ita ſi aliquid probaret illud argumentum, non probaret fidem excludi per cognitionem euidentem, ſed contrà potius, cognitionem euidentem excludi per fidem. Verum eodem modo tunc reſpondendum eſt.

Sint ne euidenter credibiles veritates Fidei. §. 3.

SVPEREST TERTIA quæſtio, An obiecta fidei poſſint ſimul euidenter cognoſci ſub ratione communi credibilitatis; ſeu (quod idem eſt) an veritates fidei ſint euidenter credibiles. Et pars negatiua huius quæſtionis videtur his argumentis probari poſſe.

PRIMO, Non eſt veriſimile quin aliqui eorum qui fidem noſtram reiiciunt, perceperint rationes & argumenta quibus nobis perſuademus doctrinam fidei eſſe credibilem; & tamen nullus illorum hoc ſibi perſuadet: Ergo hæc fidei credibilitas non eſt euidens: cui nimirum nemo poſſit refragari rationibus perceptis. Antecedens pro prima parte probatur. Nam eiſdem argumentis conuincitur, doctrinam noſtræ fidei probabiliter eſſe veram, quibus conuincitur eſſe dignam fide, ſiue credibilem: Sed aliqui eorum, qui reiiciunt fidem, percipiunt rationes, quibus illa probabiliter perſuadetur, tanquam vera: Ergo etiam rationes, quibus perſuadetur vt credibilis. Probatur etiam idem Antecedens pro ſecunda parte. Nam ſi illi interrogentur cur abiiciant noſtram fidem, reſpondebunt, quia eſt indigna cui aſſenſus præbeatur prudenter; alioqui ſi confiterentur illam eſſe credibilem, arguerent ſeſe ſtultitiæ quòd eam reiicerent.

SECVNDO, Eiſdem rationibus perſuadetur, fidei noſtræ doctrinam eſſe credibilem prudenter, & eſſe probabiliorem, humano modo loquendo, quàm ſectas illi oppoſitas. Sed nullus Infidelium perſuadet ſibi doctrinam noſtram eſſe probabiliorem: Ergo nec eſſe prudenter fide dignam; atque adeò minimè id eſt euidens. Probatur Minor, quia tunc illam potius amplecterentur. Non enim videtur quis poſſe non aſſentiri ei quod putat probabilius.

TERTIO, Si iudicium illud quo iudicamus doctrinam fidei credibilem, euidens eſſet: cùm non ſit per ſe notum, oportebit aſſignare peculiarem aliquem Intellectus habitum ad quem id iudicium pertineat. At hoc difficile eſt: non enim pertinet ad habitum fidei, cùm is habitus ſit ineuidens; & conſequenter nec ad habitum Theologiæ. Nam aſſenſus Theologicus prærequirit habitum fidei: & iudicium euidens de credibilitate doctrinæ fidei, præcedit fidei habitum, ac proinde etiam habitum Theologicum. Nec demùm apparet ad quem alium habitum iudicium illud pertineat.

QVARTO, Aut eſt euidens, doctrinam fidei eſſe credibilem fide infuſa, aut ſolùm fide humana. Si primum; ſequitur etiam eſſe euidens, doctrinam fidei eſſe à Deo reuelatam, & proinde veram: atque ita omnes facilè eā amplecterentur. Non eſt enim credibile per fidem infuſam, niſi quod eſt à Deo reuelatum & verum. Sin ſecundum dicatur; hoc non ſufficiet. Nam iudicium de credibilitate doctrinæ fidei debet eſſe practicum: id eſt, debemus nobis eo perſuadere, eiuſmodi doctrinam dignam eſſe quæ prudenter credatur, illa ipſa fide qua poſteà à nobis creditur, nimirum diuina ſiue infuſa, non autem

Digitized by Google

humana tantùm. Sicut ad hoc, vt manu, verbi gratia, ſcribamus, oportet prius cognoſcere quòd ſit manu ſcribendum.

In CONTRARIVM eſt illud Pſalm. 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis.* Ex quo videtur omnino colligi, doctrinam fidei euidenter eſſe credibilem, id eſt, dignam fide prudentum. Si enim non eſſet euidenter credibilis, minus quàm nimis eſſet credibilis; ſiquidem credibilius eſt, quod eſt euidenter etiam credibile.

De hac re duplex ſententia eſt. Quidam enim, ex quibus eſt Capreolus in 3. d. 31. & 32. q. vnica, art. 3. ad 3. cõtra 1. concluſ. ſub finem art. negant haberi euidentiam propriè dictam de credibilitate fidei. Quod verò S. Th. hic art. 4. ad 2. docet oppoſitum, ait Capreolus exponendũ de euidentia latè accepta, prout omnis cognitio etiã obſcura poteſt dici euidentia quædam. Sed expoſitio hæc Capreoli manifeſtè pugnat cum ipſo textu diui Thomæ in eo articulo. Nam eadem euidentia qua Sanctus Thomas negat conceptum ſpecialem de veritate ipſa obiecti fidei eſſe euidentem, concedit euidentem eſſe conceptum generalem credibilitatis eiuſdem obiecti. Conſtat autem illum de euidentia propriè dicta loqui quando conceptum ſpecialem de obiecto fidei euidentem eſſe negat. Si enim de euidentia largè loqueretur, concederet eiuſmodi conceptum euidentem etiam eſſe poſſe.

Eſt ergo alia ſententia Caietani hîc & aliorum, doctrinam fidei eſſe credibilem euidenter, propriè loquendo de euidentia. Atque hæc eſt S. Thomæ, & vera, quæ ſic probatur: Euidens eſt, illud eſſe prudentium fide dignum, atque adeo credibile, quod euidenter conſtat grauibus argumentis confirmari: ſed euidenter conſtat doctrinam noſtræ fidei grauibus argumentis confirmari: Ergo euidens eſt eam eſſe credibilem. Maior eſt clara. Nam quod grauibus argumentis adducti credimus, prudenter credimus: ergo quod euidens eſt grauibus argumentis niti, euidens eſt eſſe fide dignum.

Minor verò probanda eſt proferendo varia argumenta ſiue motiua noſtræ fidei. Antè verò quàm ea Minor ita probetur, diligenter aduertendum eſt, nos in illa non ſubſumere quòd doctrina fidei noſtræ euidentibus argumentis confirmetur, ſed quòd ſit euidens illam grauibus argumentis confirmari. Quare ad eam Minorem aſtruendam opus non erit euidentia argumenta adferre pro fide noſtra. Satis erit ſi probabilia, aut ex hiſtoria, aut ex auctoritate humana, attulerimus. Nam euidens eſt, argumenta etiam probabilia, eſſe grauia & fide digna apud homines.

Sed neque erit abs re ex iis confirmare fidei noſtræ credibilitatem quorum aliqua etiam per fidem infuſam credenda ſunt, atque adeo quorum eſt perſuadenda credibilitas, cuiuſmodi ſunt miracula aliqua, &c. Hęc enim in propoſito non adferemus, quatenus per fidem ſupernaturalem certa ſunt, ſed quatenus conſtant fide humana ſiue hiſtorica, vt ſic ex illis ipſis, quatenus ſunt vno modo cognita, probemus illa eadem vnà cum reliquis fidei articulis eiuſmodi eſſe, quibus meritò aſſentiri per fidem ſupernaturalem debeamus.

Porrò argumenta hæc pro euidenti credibilitate fidei, diligenter pro noſtri ingenij tenuitate collegimus, & expoſuimus in parte prima eius libri quem Fidei Analyſin inſcripſimus: vbi ex iiſdem quoque argumẽtis probauimus, doctrinam quorumcumque Sectatiorum diſſidentium à fide Eccleſiæ Catholicæ Rom. minimè eſſe Chriſtianam & credibilem. Et quia vix nunc poſſumus meliora adferre, imitabimur in illis hoc loco repetendis S. AVGVSTINVM, qui libro de cura pro mortuis gerenda cap. 2. & 3. poſteaquam diſputationem quandam ſuam de ratione Chriſtianæ ſepulturæ, ex lib. 1. de ciuitate Dei, cap 12. & 13. ad verbum deſcripſiſſet, ad extremum addit: *Hæc eſt mea de ſepultura cauſſa atque ratione, ſententia: quam propterea ex alio libro meo in iſtum tranſtuli, quia facilius hoc à me recenſeri potuit, quam iam ipſum aliomodo eloquendum fuit.* Quod velim recordari etiam aliàs lectorem, cùm in hos noſtros Commentarios quædam transferimus ex libris noſtris controuerſiarum. De meo enim, non de alieno, accipio; nec decet in tali opere aliquid deſiderari, quod alibi quærendum ſit à lectore; neque eſt abſurdum, vt quemadmodum in pluribus exemplaribus eiuſdem libri, ita etiam in pluribus libris eadem interdum legi poſſint, ſi ſint vtilia: maximè cùm quædam nunc addamus, & quædam etiam luculentius explicemus. Sed ad rem Nouendecim argumenta illa propoſuimus ad demonſtrandam Chriſtianæ fidei credibilitatem.

PRIMVM *ducitur ab eorum conditione & auctoritate qui fidem Chriſtianam olim receperunt: quo vtitur Lactantius lib. 5. diuin. inſtitut. cap. 13. & S. Auguſtinus libro de vtilitate credendi, capite 14.*

FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: Prudentiſſimè creditur quòd omnes penè gentium nationes, & in his innumerabiles viri ſumma auctoritate, ſummo ingenio & excellenti virtute, atque eximia variáque doctrina prædìti, ita crediderunt, vt & rationem diſciplinæ ſuæ reddere omni poſcenti ſe, pulchrè poſſent, & contrarios errores religionum aliarum (quod alia nulla diſciplina ita præſtitit) manifeſtè refellerent. Talis autem Chriſtiana doctrina eſt: Illi igitur prudentiſſimè fides adhibetur. *Ego*, inquit is quem dico, Auguſt. lib. de vtilitate credendi, cap. 14. *nullis me video credidiſſe, niſi populorum atque gentium confirmatæ opinioni ac famæ admodum celeberrimæ.* Et alio in loco contra epiſtolam Fundamenti, cap. 4 *Tenet me in Eccleſia* (inquit inter cætera) *conſenſus populorum atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata.*

Vbi duo circa hoc argumentum ſunt ponderanda. PRIMO, Auguſtinum hæc ſcripſiſſe, cùm ipſe ſanè neque Auguſtinum, neque reliquos, qui poſt ipſum in Eccleſia floruerunt, haberet, quorũm etiam auctoritate moueretur. Nos verò qui & Auguſtinum ipſum, & alios è fidelium numero innumerabiles Eccleſiæ Doctores eruditiſſimos (quorum etiam Catalogi prolixiſſimi extant) duces ſequimur; quantò vehementiùs exemplo maiorum commoueri par eſt, ad Chriſtianam fidem toto pectore complectendam? Habuerunt quoque ſuperſtitioſarum religionũ cultores, maiores ſuos quos ſequerentur. Sed tanta præditos auctoritate, tanta doctrina, tanta probitate vitæ, tanta conſtantia, tanta luce, tam denique paratos inſtructóſque tum ad ſuam diſciplinam tuendam, tum ad alienas omnes religiones confutandas & euertendas, quàm noſtri fuêre maiores, quinam vnquam populi habuerunt?

SECVNDO ponderandum eſt, quod, vt S. IVSTINVS Martyr Apolog. 2. pro Chriſtian. ad Antoninum Pium, veriſſimè argumentatur, cogitari nõ poteſt, aliquod humanum commodum, aut diuitiarum, aut voluptatis, aut mundanæ gloriæ, quod mentem in deligenda religione excæcaret, propoſitum ſibi habuiſſe eos qui primis illis temporibus reiecta vanitate patriæ ſuperſtitionis, Chriſtiana ſacra ſuſceperunt. Quis enim neſcit quàm tunc acerbè cum Chriſtianis hominibus agebatur? Ita nimirum, vt qui Chriſtiani fierent, præter ſalutem animi & vitã æternã in cœlis, aliud ex ea re nihil in hoc mũdo niſi ignominiã & crucem, ac ipſam adeo mortem polliceri ſibi potuerint. Quod vel ex vna illa appellatione qua ethnici homines Chriſtianis conuitiari erãt ſoliti, luculenter intelligere licet. Nam vt Tertullianus in Apolog aduerſus Gent. cap. 46. ſub finem commemorat, Sarmentitios (vt de cæteris ludibriis nihil dicam) vulgò

appellabant

Digitized by Google

appellabant, à vitæ diſcrimine, in quo perpetuò verſabantur, quòd ſcilicet ad palum deligati, ſarmentiſque ſuppoſitis paſſim comburerentur.

Apollinem ferunt Pythium, percunctantibus de legitima religione Athenienſibus, oraculo reſpondiſſe, patriam religionem, & quam coluiſſent maiores, retinendam eſſe. Hoc conſilium cum ſequebantur Athenienſes, quia in maioribus ſuis nõniſi religionis errorem, quem imitarentur, habebant, miſerè fallebantur. Nos autem, cum tam ſincerè ſalutem animi ſolam, vt dictum eſt, maiores noſtri in Chriſtiana complectenda fide quæſiuerint; ac tales præterea, támque in omni genere præſtantes fuerint; conſilium illud, non dico ab Apolline, ſed à Deo in Scripturis ſanctis datum, iure optimo ſequemur, Deóque patrum noſtrorum (vt eiuſdem Scripturæ vtar phraſi) arctiſſimo Chriſtianæ religionis ac fidei vinculo adhærebimus.

Hoc primum argumentum ita retorquemus in Sectarios.

Quæ verè Chriſtiana doctrina eſt, ea maiorum etiam auctoritate, hoc eſt, conſenſu doctorum atque populorum, & fama (vt Auguſtinus loquitur) admodum celeberrima nititur: His autem Sectariorum doctrina minimè nititur: Non eſt igitur doctrina Sectariorum verè Chriſtiana.

Obſecro enim quos populos? quos maiores? quámque Chriſtiani nominis exiſtimatione atque fama celebres ſequuntur? Ipſos, inquiunt, Prophetas & Apoſtolos ſequimur. Equidem non requiro antiquiores. Sed cùm quæſtio omnis ſit, Vtrum Catholici, an Sectarij, Prophetas & Apoſtolos doctrinæ duces ſequantur: habuerintque eiuſmodi antiquiſſimi Patres, ſuos ſine controuerſia diſcipulos fideliſſimos, fámáq; celeberrimos, quos ipſos quoque tanquam maiores ſequi neceſſe ſit eos qui nunc Apoſtolicam & Propheticam doctrinam verè complectuntur; quærimus ſanè, quoſnam etiam ex eo numero ſequantur Sectarij? Num Auguſtinos, Hieronymos, Ambroſios, Gregorios? Num vel doctores, vel fideles reliquos, qui per omnes Eccleſiæ ætates cum Auguſtino, Hieronymo, Ambroſio, Gregorio, in doctrina Chriſtiana, Prophetica & Apoſtolica, conſentientes fuerunt? Non magis certè quàm ipſos Concilij Tridentini Patres, à quibus iſti nuper ex conſenſu omnium téporum ſuperiorum condemnati ſunt.

Etenim doctrinam D. Auguſtini (vt vtar compendio) Catholicam doctrinam maiorum eſſe, ne ipſi quidem audent diffiteri Sectarij. Num verò aliud D. Auguſtinus, aliud Concilij Tridentini Patres, de quæſtionibus fidei controuerſis docuerunt? Quid? Nónne iam ipſe Auguſtinus, in ea confeſſione Auguſtiniana, quæ cum ingenti iſtorum fremitu ab omnibus teritur, definitiones illas Tridentini Concilij, ad verbum ex ipſo Concilij codice recitatas, doctrinà ſua comprobauit, iiſque quaſi propria manu ſubſcripſit?

Nam quid ego de diligentia Catholicorum auctorum, in ſingulis locis controuerſis, ex ſententia tum Auguſtini, tum aliorum Eccleſiæ Doctorum, aduerſus iſtorum pertinaciam tractandis dicam? An aliquis eſt vel mediocriter in eo genere diſputationũ, ſcriptíſque, tum Sectariorum ipſorũ Patrũ verſatus, qui non videat, toto ab cœlo erudita illa orthodoxáque antiquitate diſtare fæcem iſtam omnem Lutheranæ Caluinianæque doctrinæ? Quod niſi ita ſit, cur (vt proditum eſt) de iis diſcipulis penitus deſperare ſolitus erat Lutherus, qui veterũ Patrum monumenta paulò diligentius in cauſſa religionis cõſulere cœpiſſent? vt videre eſt apud Iacobum Billium in Epiſtola Nuncupatoria operis D. Ioannis Damaſc poſtremò excuſi Pariſiis anno 1577. cur toties à Patrum ſententia ad Scripturam, hoc eſt, à certa antiquitatis interpretatione, quam ſibi aduerſari vident ad ſua com-

A menta prætextu Scripturæ vaniſſimè prouocant?

Proteſtor, inquit Lutherus initio libri de abroganda Miſſa priuata, *aduerſus eos qui in me ſunt clamaturi, quòd contra ſtatuta Patrum, contra receptiſſimum vſum docuerim, horum nihil me auditurum.* Et infrà: *Non quæritur vt ſancti vixerint & dixerint, ſed vt viuendum Scriptura dicit:* ſcilicet Lutheri iudicio, potius quàm Patrum.

Item Caluinus lib. 4. inſt. cap. 17. ſect. 39. *Sed enim*, inquit, *qui ſic faciunt* (Catholici, qui ſeruant extra vſum etiam Euchariſtiam) *habent veteris Eccleſiæ exemplum. Fateor. Verùm in re tanta nihil tutius eſt quàm ipſam veritatem ſequi.* Num verò Caluinus rectius quàm vetus Eccleſia veritatem ipſam intellexerit?

Item Kemnitius in Exam. ſeſſ. 25. *Si Pontificij*, inquit, *ſententias veterum vrgere voluerint, prouocabimus ad locum* B *communem, in quo ipſi Patres pronunciant, quid de hominum ſcriptis, ſicubi à S. Scriptura regula declinant, iudicandum ſit.* Ergóne veteres, quia Kemnitij & aliorum Sectariorum iudicio in controuerſiis de fide & de Scripturæ ſenſu aduerſantur, à Scripturæ regula declinare iudicandum eſt? Nónne rectius ab illa declinare Sectarios iudicabimus, cùm aduerſantur Patribus? At citant & ipſi teſtimonia Patrum; Deus bone, qua fide. Equidem (vt de me ipſo hoc in loco profitear) nullam vel docendo publicè in ſchola, vel ſcribẽdo, pertractaui controuerſiam de fide quæſtionem, in qua non aliquot inſignes iſtorum corruptelas in allegandis veterum teſtimoniis maniféſtiſſimè deprehenderim. Quo in fraudis genere cum illi omnes exercitatiſſimi ſunt, tum examinator ille Concilij Tridenti Kemnitius maximè excellit.

Sed quoniam de antiquitate Catholicæ atque Apoſtolicæ doctrinæ Eccleſiæ Romanæ, à qua iſti deſciuerunt, infrà quoque p. 7. dicendum eſt, illos ego nunc (vt C ad alia argumenta pergam) ruſus interrogo, ſi non Auguſtino conſentientes, doctrinæ duces habent, quoſnam alios Doctores & populos Chriſtianos fama admodum celeberrimos (vt Auguſtinus loquitur) tanquam maiores ſuos ſequantur? Nempe (vt vno verbo expediam) illos omnes populos, ac Doctores Lutheranos & Caluinianos iſti ſequuntur, qui multis ante Lutheri & Caluini nomen auditum ſeculis in orbe illuſtres & noti fuerunt: id eſt, nullos penitus. Nam quis olim, non dicam, populus, ſed priuatus homo vnquam extitit, qui per omnia idem ſenſerit quod Lutherus aut Caluinus? Cõſentiunt quidem in multis iſti cum priſcis hæreticis in Eccleſia olim notis & proſcriptis, quorum opiniones (vt infrà p. 7. docebimus) inſtaurârunt, de quo ipſo, vt opinor, minimè gloriari volunt: ſed & multa etiam ipſi planè nouârunt, quorum nullum omnino poſſunt pro- D ferre auctorem.

SECVNDVM argumentum ducitur à conſtantia Martyrum, quo S. Iuſtinus Martyr Apolog. 1. ad ſent. Rom. teſtatur, ſe maximè fuiſſe motum ad fidem: & eo etiam vtitur Lactantius libr. 5. diuin. inſtit. cap. 13. & 14. & alij antiqui Scriptores paſſim.

FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: Nullo modo veriſimile eſt falſam eam eſſe doctrinam quã innumerabiles omnis ordinis, ſexus & ætatis homines, qui & Deo placendi veræque religionis agnoſcendæ E colendæque cupidiſſimi erant, & ſingulari vitæ probitate atque ſanctimonia conſpicui, ſic amplexi ſunt, vt illi res omnes, ac vitam ipſam, exquiſitiſſimis tormentorũ generibus admiranda patientia tolerandis, poſtponere non dubitauerint. Talis autem, vt conſtat, eſt Chriſtiana doctrina: Non eſt igitur veriſimile eam falſam eſſe. Id probatur ex *prouidentia*, ex *bonitate* Dei, ex eiuſdem erga hominum genus multis modis teſtata charitate.

Ex Dei *prouidentia*: quia cùm homines ad eum finem

Digitized by Google

ipſe creauerit vt ſibi vera religione atque cultu ſeruiret; aut nullis omnino (quod incredibile eſt) aut illis maximè, ſecundùm rectiſſimam ſuæ prouidentiæ rationem, opitulari ad eam rem putandus eſt, qui tam ardenter ipſi ſeruire cupiuerunt, vt quò placerent illi, non modò ſanctiſſimè, ex ipſa lege naturæ, vixerint, verùm etiam (quod omnium maximum eſt) conſtantiſſimè mortem pro illo oppetiuerint.

Ex Dei *bonitate & charitate* erga homines: nam quàm eſſet ab illa alienum, imò verò quàm crudele eſſet, permittere atque pati vt homines ea voluntate, eo ſtudio religionis, eo deſiderio ſalutis, ea vitæ innocentia, in negotio ſummo, quod ad ſalutem æternam ſpectat, fallerentur, ac vitam etiam ſine vtilitate prodigerent? Hoc certè nemo, qui modò conuenienter rationi iudicet, perſuadere ſibi poſſit de Deo: ſiquidem eum & ſapientem, & prouidum, & clementem, & noſtri amantiſſimũ eſſe, illa cognitionis luce, quæ mentibus noſtris eſt innata, compertum omnes habemus.

Quòd ſi iam, ipſius etiam diuinæ doctrinæ teſtimoniis, probare nobis liceret, Deum, inquirentes ſe non deſerere, in promptu plurima, eáque luculenta, haberemus: *Quæretis me*, inquit ipſe Deus per Ieremiam, 29. *& inuenietis: cum quæſieritis me in toto corde veſtro, inueniar à vobis.* Et per Amos 5. *Quærite me & viuetis.* Quod, vt cætera loca prætercam, adeo certum & conſtitutum in diuinis libris eſt, vt Apoſtolus ad Hebr. 11. id in primis tanquam immotum quoddam principium fidei, credi oportere docuerit: *Accedentem ad Deum*, inquit, *oportet credere quia eſt, & quia inquirentibus ſe remunerator eſt.*

Quoniam igitur compertum eſt, innumerabiles eiuſmodi martyres, quales iam deſcripſimus, veræ religionis inueniendæ, & Deo placendi cupidiſſimos, fidem Chriſtianam complexos fuiſſe: & incredibile eſt, vt oſtendimus, tales eſſe in re tanta deceptos; certò certius concludimus, doctrinam Chriſtianam prorſus digniſſimam eſſe quæ pro vera atque certa habeatur.

Sed nonne, dicet aliquis, proditũ eſt, ethnicos etiam quoſdam, ſpecie religionis falſa deceptos, dæmonibus deuouere ſe eſſe ſolitos? Negari non poteſt. Verùm ij profectò res aut credunt alioqui aut faciũt tam pugnantes cum ipſa etiam ratione & lege naturæ; vt facilè appareat, illos ea re non à diuina prouidentia in vera religione dirigi, ſed ſecundùm æquiſſimam diuinæ prouidentiæ rationem pœnas meritas vel ſtultitiæ vel improbitatis dare. Noſtri verò plerique martyres, ex Chriſtianæ religionis inſtituto, priuſquam mortem oppeterent, innocentiſſimè vixerunt: nihílque contra, quamuis quędam, vt pòſt dicemus, ſupra rationem, crediderunt. Quam ob rem D. AMBROSIVS in expoſitione Pſalm. 118. eorum eſſe illam vocem in Pſalmis, non incommodè interpretatur: *Principes perſecuti ſunt me gratis. Quia cùm nihil malè fecerint* (ait Ambroſius) *peiora latronibus ſubire tormenta ſunt coacti.* Non igitur Deo vindice ob aliqua ſcelera (vt quidam ethnici) ſed adiutore Deo vitam pro veritate perfudiſſe Chriſtiani Martyres exiſtimari debent. Ita ferè occurrit huic obiectioni S. Chryſoſtomus, homil. 4. in 1. epiſt. ad Corinth. 7.

Hoc ſecundum argumentum ſic retorquemus in Sectarios.

Vera Chriſti doctrina ſanguine etiam innumerabilium ſine controuerſia martyrum mundo teſtata eſt, vt hactenus eſt oſtenſum: Non habet autem id teſtimoniũ Sectariorum doctrina: Non eſt ea igitur verè Chriſtiana doctrina. Quî enim pro ea doctrina mortem oppetere potuerunt martyres, quam vel in veteribus hæreticis martyres ipſi execrati ſunt, vel multis ſæculis poſt martyrum tempora (ſicut præcedenti argumento vidimus) Martinus Lutherus, & id genus nouatores excitauerunt? Quid quòd præcipui ac maximi quíque martyres contrariam iſtorum erroribus doctrinam, hoc eſt, doctrinam, quam hodie profitetur Eccleſia Catholica, diſertis verbis aſſeruerunt?

Martyres fuerunt Dionyſius, Ignatius, Martialis, Iuſtinus, Irenæus, Cyprianus, Hippolytus & amplius triginta Romani Pontifices, ex primis, atque plures alij. Horum verò quis neſciat, nos aduerſum Sectarios paſſim pugnare teſtimoniis? An non hoc ipſo nomine Sectarii Centuriatores in cœlum ponunt os ſuum, impudentiſſiméque Sanctos eiuſmodi martyres reprehendunt, quòd ſenſerint nobiſcum, atque adeo (ipſorum quidem iudicio) à pura atque Apoſtolica doctrina (ſcilicet) degenerauerint?

Sic enim de diſcipulis ipſis Apoſtolorum, ſanctiſſimíſque martyribus, Ignatio, Polycarpo, Irenæo, Iuſtino, &c. in præfatione Centuriæ 2. ad Ducem Saxoniæ cenſent: *Deploratione* (inquiunt) *dignum eſt quòd tam cito magnæ obſcurationes magnorum articulorum fidei ſenſim inciderunt. Summi enim in Eccleſia Doctores* (nempe illi quos iam nominaui, quóſque ipſi Centuriatores ex illo ſeculo ſolos commemorant) *ſuas quaſdam opiniones habuerunt, quibus ſequentibus temporibus Eccleſia quaſſata & turbata eſt. Nam doctrina de libero arbitrio ſtatim hoc ſæculo cœpit vitiari, nimiúmque viribus humanis tributum eſt, &c. Operibus iuſtificatorum pluſquam debebant aſcripſerunt: quod fortè* (inquiunt) *ex errore de neceſſitate operum ad ſalutem promanauit. Martyria Sanctorum, ſentire cœperunt eſſe peccatorum expiationes.*

Item Centuria 3. cap. 4. pag. 83. *Videas*, inquiunt, *in Doctoribus huius ſæculi* (ante annum videlicet trecenteſimum) *non obſcura* (hoc eſt, clara) *veſtigia innocationis Sanctorum.*

Item Cent. 2. cap. 4. pag. 64. inquiunt, *Ex Ignatij epiſtolis apparet, homines iam tum paulò impenſius cœpiſſe amare, & venerari virginitatis ſtatum. Nam in epiſtola ad Antiochenos, inquit, Virgines videant, cui ſe conſecrarint. Et ad Heronem: Virgines cuſtodi tanquam ſacraria Chriſti. Item ad Tharſenſes: Eas quæ in Virginitate ſunt, honorate, ſicut ſacras Chriſti.*

Rurſus Centuriatores impetum propterea faciunt in eundem Chriſti martyrem Ignatium, quòd ad Philippenſes in hæc verba ſcripſerit: *Dies feſtos nolite inhonorare: Quadrageſimam verò nolite pro nihilo habere. Imitationem enim continet Dei conuerſationis. Hebdomadem etiam paſſionis nolite deſpicere.* Quid hîc Centuriatores? Nimirum affirmant, Ignatium contra doctrinam Pauli (*nemo vos iudicet in cibo aut parte diei feſti*) ita ſcripſiſſe.

Quid autem de Dionyſio? *Non ſentit* (inquiunt Centuria 1. lib. 2. cap. 10. pag. 625.) *Apoſtolicè, quod monarchorum ordinem, vt ſublimiorem & excellentiorem reliquis commendet.* Quod ipſum ſuperſtitioſè admodum ab eodem Dionyſio traditum eſſe, pluribus etiam verbis Philippus Melanchthon aſſeruerat in libello de Eccleſia.

Porrò cenſent iſti fide ſolarii centuria 2. cap. 4. pag. 58. perperam Iuſtinum martyrem ſcripſiſſe, *totam legis iuſtitiam eſſe, diligere Deum pluſquam ſeipſum, & proximum vt ſeipſum.* Quæ tamen ſententia non tam eſt Iuſtini quàm ipſius Chriſti, Matth. 22.

Sic & martyrem Irenæum de oblatione, hoc eſt, de ſacroſancto Miſſæ ſacrificio dicunt, ſatis loqui incommodè, cùm lib. 4. cap. 32. ait: *Noui teſtamenti nouam docuit Chriſtus oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens in vniuerſo mundo Deo offert.*

Itémque eundem martyrem Irenæum centuria 2. c. 4. pag. 58. & cap. 10. pag. 221. reprehendunt, quòd liberum arbitrium *etiam in ſpiritualibus paſſim defendat.*

Item de martyre Cypriano Cent. 3. c. 4. pag. 83. *Superſtitioſè* (inquiunt iſti) ait: *Euchariſtiã in altari ſanctificari, & Sacerdotes ſanctificare calicem, & vice Chriſti fungi, ac Deo patri ſacrificium offerre.* Atque etiã in eodem vehemẽter ipſis centuria 3. c. 4. pag. 84. diſplicet, quòd lib. 4. epiſt. 8. ad Corn. aſſeruerit, *Romanam Eccleſiam ab omnibus aliis pro matrice & radice Catholicæ Eccleſiæ agnoſcendam eſſe.*

Quid multa? Hæc & id genus Catholica dogmata (ne

alia plurima nominatim à Sectariis eodem modo reprehenſa perſequar)quæ primis etiam illis ſeculis martyrum, ſanctiſſimè à noſtris maioribus, iuxta Apoſtolicam doctrinam & traditionem defenſa ſunt, non aliud iſti quam peculiares, incommodas, monſtroſas opiniones, ſtipulas, næuos & errores, quia nunc etiam, à Papiſtis videlicet, ſimiliter retinentur, contumelioſè appellant. Quod cùm ita ſit, quid habet obſecro commune doctrina Sectariorum cum doctrina Martyrum?

TERTIVM argumentum ducitur à mirifica mutatione animi eorum qui fidem Chriſtianam ſuſcipiunt & colunt. Quo argumento vſi ſunt Iuſtinus Martyr, Apolog. 2. pro Chriſtian. ad Antoninum Pium Imperatorem: Tertullianus libro ad Scapulam, Carthagin. Præſidem: Lactantius libro 3. diuin. inſtitut. cap. 26 &c.

EST etiam pro fide noſtra magnum argumentum illud, quod ex admirabili quadam animi mutatione eorum, qui eam complectuntur & colunt, ſumitur. Primùm enim, qui ex Chriſtianæ religionis inſtituto viuunt, ſingulare quoddam animi robur, magnámque facultatem (vt illorum vita teſtatur) ad grauiora peccata omnia contra naturæ legem vitanda obtinent. Qua facultate cùm careant ij, qui Chriſtianæ religionis ſunt expertes, apparet profectò, illam naturalem non eſſe, ſed à Deo tributam, tanquam teſtimonium etiam quoddam veritatis Chriſtianæ doctrinæ. Deinde cuiuſmodi luce, & quibus interdum ſpiritualibus delitiis animo perfundantur ij qui ſecundùm Chriſtianam religionem ſanctè ac piè viuunt; id verò *neque nouit aliquis, niſi qui accipit*, neque illi ipſi qui norunt & experti ſunt, vlla poſſunt oratione explicare. Certè ex illorum rectiſſimis factis & tranquillitate atque conſtantia vitæ, perſpicuum eſt in eorum animis aliquid verſari atque ineſſe diuinum, quod nec humanitùs ſoleat contingere, & veritatem, ſine qua rectè ſe habere aut requieſcere mẽs noſtra nullo modo poteſt, neceſſariò ſociam habeat.

Hoc argumento Malachias Propheta, vel potius ipſe Deus per Malach. cap. 3. ad probandã hominibus Chriſtianam religionem, quæ veteri legi ſucceſſura erat, tanquam validiſſimo vſus etiam fuiſſe videtur: *Erunt*, inquit, *mihi in die qua ego facio, in peculium; & parcam eis, ſicut parcit vir filio ſuo ſeruienti ſibi. Et conuertemini, & videbitis quid ſit inter iuſtum & impium, inter ſeruientem Deo, & non ſeruientem ei.* Vides, quibus verbis, futuram in melius animorum mutationem, quę experimento etiam probari poſſit, proponit, vt homines ad legitimum Dei in Eccleſia cultum ſpe quoque experiundi alliciantur? Docebat item ab eadem mutatione rationem Apoſtolus Paulus ad Epheſ. 5. qua perſuaderet Epheſiis ſtudium virtutum: *Eratis*, inquit, *aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: vt filij lucis ambulate: fructus enim lucis eſt in omni bonitate & iuſtitia & veritate, &c.*

Denique non niſi dexteræ excelſi mutationem hanc fuiſſe in his qui Chriſtianam religionem ſuſceperunt, vel inde colligi poteſt, quòd ipſis etiam ethnicis, quibus Chriſtus fuit lapis offenſionis, maximè admirabilis extitit. Nemo eſt enim qui falſum exiſtimet narraſſe Diuum Petrum in illo loco, vbi recens Chriſtianos adhortatus, inter cætera dicit: *Sufficit præteritum tempus ad voluntatem gentium conſummandam, iis qui ambulauerunt in luxuriis, deſideriis, vinolentiis, comeſſationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus. In quo*, inquit, *admirantur* (vel *obſtupeſcunt*, vt habet alia litera) *non currentibus vobis in eandem luxuriæ confuſionem.* 1. Petri 4.

Cum quibus pulchrè conſentit oratio illa LACTANTII libro tertio, capite 26. *Dei*, inquit, *præcepta, quia & ſimplicia, & vera ſunt, quantum valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonſtrant. Da mihi virum, qui ſit* A *iracundus, maledicus, effrenatus; pauciſſimis Dei verbis tam placidum quam ouem reddam. Da cupidum, auarum, tenacem; iam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam ſuam plenis manibus largientem. Da timidum doloris ac mortis: iam cruces & ignes, periculum omne, & taurum contemnet. Da libidinoſum, adulterum, ganeonem; iam ſobrium, caſtum, continentem videbis. Da crudelem & ſanguinis appetentem: iam in veram clementiam, furor ille mutabitur. Da iniuſtum, inſipientem, peccatorem: continuo & æquus & prudens, & innocens erit. Vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinæ ſapientiæ vis eſt, vt in hominis pectus infuſa, matrem delictorum ſtultitiam vno ſemel impetu expellat.* Hæc ille.

Hoc tertium argumentum ita retorquemus in Sectarios.

Qui ex doctrinæ Criſtianæ inſtituto viuunt, ij & B magnam in ſe experiantur ad euitanda grauiora peccata facultatem, & reliquis ferè ſunt innocentiæ atque omnis probitatis exemplum. At non eadem vis ac ratio doctrinæ Sectariorum eſt; quin immò hæc facillimè ipſa mores peruertit, & ad omnem vitæ licentiam homines facit procliues. Doctrina itaque Sectariorum nihil præter nomen habet commune cum vera Chriſti doctrina.

Etenim, ſi non alio tremore & labore, præterquam ſola fide ſalutem quiſq; ſuam operari debet; ſi conſcientiæ ratio, ad obtinendam remiſſionem peccatorum, reddenda Dei miniſtris non eſt; ſi ieiuniis nullis caro domari & coërceri debet; ſi denique conuenienter reliquis Sectariorum placitis ad libertatem carnis excogitatis, vita inſtituitur; quid mirum erit, ſi eius alumni doctrinæ nullo certo diſciplinæ freno cohibiti, ſed habenis C potius ad omnem carnis cupiditatem laxatis, deſideria carnis in omni genere perficiant?

Exierunt ex Eccleſia (vt de hæreticis D. Ioannes inquit) & tranſierunt ad iſtorum caſtra magno ſuo malo quandoq; nonnulli. An hi vnquam meliores apud iſtos ſunt facti, poſteaquam ex Lutheranæ doctrinæ ratione viuere cœperunt? An mutatio in eorum vita dexterę excelſi, *aliis admirantibus* (vt D. Petrus de recentibus Chriſtianis dicit) notari potuit? Num exemplis illuſtribus & frequentibus, charitatis, orationis, pœnitẽtiæ, patientiæ, modeſtiæ, humilitatis, omniſque continentiæ vitæ, quæ apud Sectarum prædicãtes viderint, ad pietatis ſtudium vehementis inflammati ſunt? Quis neſcit, apud iſtos fermè iacere hæc omnia, præter ſuum illud Verbum, & nimis ſolam ſuam (vel potius) fidem?

D Sed ne ego in illorum vitam, quibuſcum parum ipſe verſor, curioſius fortè inquirere videar, domeſticos eorum teſtes vnum aut alterũ de fructu ſui Euangelij profitentes audiamus. Bucerus igitur lib. 1. de regno Chriſti, c. 4. de eiuſmodi hominibus Euangelicis loquens: *Maxima*, inquit, *eorũ pars viſa eſt id tantum ex Euangelio Chriſti petiiſſe, vt iugum qualiſcunq; diſciplinæ, pœnitentiæ & religionis vniuerſæ, quæ in Papatu reliqua fuit, abiicerent, próq; carnis ſuæ arbitrio ac libidine inſtituerent agerëntque omnia. Tum non ingratum eis fuit audire, iuſtificari nos de fide in Chriſtum, non bonis operibus, quorũ nullo tenebantur ſtudio. Nec pauci eorum qualemcunque Euangelij prædicationem eo tantum receperunt, vt in opes inuaderent Eccleſiaſticas.* Hactenus Bucerus.

Tum etiam de laxatione diſciplinæ apud ſuos grauiter conquer itur Schmidelinus: *Vt totus mundus*, inquit, E *agnoſcat eos non eſſe Papiſtas, nec bonis operibus quidquam fidere, illorum etiam operum nullum exercent penitus. Ieiunij loco comeſſationibus & perpotationibus nocte diéque vacant: vbi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt & excoriãt: Precationes vertunt in iuramenta & blaſphemias & diuini nominis execrationes, idque tam perditè, vt Chriſtus ne ab ipſis quidem Turcis hodie tantoperè blaſphemetur: deinùm pro humilitate regnat paſſim ſuperbia, faſtus, elatio. Atque hoc vniuerſum vitæ genus ab illis Euangelicum dicitur inſtitutum.* Potuítne iſte aut verius aut magis graphicè Lutherani Euangelij fructum depingere?

Item Vvigandus in admonitione de bonis & malis

Digitized by Google

Germaniæ,præſertim ab anno 1517. cùm recenſet malum ſecundum: *Rapere, inquit, Eccleſiaſtica bona, ſcortari, inebriari, aliáque id genus innumera peccata, eò magis inualeſcunt quotidie, quia libertatem creſcendi habent.* Vndenam verò potius creſcendi libertatem, Vvigande, innumera, vt inquis, peccata nunc habent quàm ex relaxata apud vos(quemadmodum antè diximus) Chriſtianæ religionis ſanctiſſima diſciplina?

Cuius profectò rei & aliud quoddam illuſtre admodum teſtimonium, idémque publicum primariæ ciuitatis Lutheranæ, Dominicus Sotus lib. 4. ſent. diſt. 18. q. 1. art. 1. auctor in primis grauis, & ob ſummam doctrinæ atque prudentiæ exiſtimationem, Inuictiſſimi Imperatoris Caroli V. in ipſa etiam Germania à ſacris confeſſionibus, ita ad verbum commemorat: *Verecũdia, inquit, confitendi vehementiſſimè homines à peruerſis moribus arcet. Id quod me, inquit, teſte, Germani ipſi, dum publicè inter eos agebam, fatebantur. Qua de re ex inclyta Norinberga ciuitate miſſa eſt ad Cæſarem legatio, per quam ciues illi petebant, vt Cæſar Imperatorio iure confeſſionem auricularem induceret. Aiebant enim ſe vſu & more intellexiſſe, Rempublicam ſuam, poſtquam cõfeſſio ceſſauerat, vitiis contra iuſtitiam & alias virtutes ſcaturire, quæ illis antea fuerant incognita. Riſum autem* (inquit Sotus) *ea legatio mouit. Nam cum fateri omnino renuerent, per abſolutionem ſacerdotis culpas remitti, & diuino iuſſu teneri homines ad confeſſionem: quomodo plebs induci poſſet Cæſarea lege, occulta ſua ſcelera ſecretò confiteri?* Nimirum hac ratione & ſimilibus Lutherus (ſicut Dubrauius lib. 33. hiſtoriæ Boëmicæ, ſub finem, ait) *breui temporis ſpatio totum illum terræ angulum, in quo morabatur, fidefragis, periuris, adulteris, inceſtuoſis, ſacrilegis, compleuit.* Ergo à fructibus etiam eorum doctrinæ falſi iſti prophetæ, iuxta præceptum Chriſti Matth. 7. cognoſci debent.

QVARTVM argumentum ducitur à modo quo fides olim propugnata eſt. Quo vtitur ſanctus Iuſtinus Martyr Apolog. 2. ad Antoninum Pium, paulò poſt medium: Chryſoſtomus, homil. 34. in Matthæum, & homil. 4. & 5. in epiſtolam 1. ad Cor. & D. Aug. lib. 22. de Ciuitate Dei, cap. 5. & Damaſcenus lib. 4. fidei Orthodoxæ, cap. 4.

FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: Quæ doctrina diuinitùs eſt hominibus probata, ea ſine dubitatione eſt vera. Atqui doctrinam Chriſtianam eſſe probatam diuinitùs, modus certè quo in orbem eſt introducta, declarat. Nam à pauciſſimis hominibus, nulla neque humana eruditione eloquentiáve inſtructis, neque potentia & vi armatis, neque nobilitate claris, neque opulentia præſtantibus: & præterea eiuſmodi res docentibus, quæ magna ex parte hominum voluntatibus, atque adeo ipſi carni repugnant; plurimi ſapientiſſimi, eloquentiſſimi, potentiſſimi, nobiliſſimi, opulentiſſimi, vna vi veritatis; *Domino cooperante, & ſermonem eorum admirabiliter confirmante,* Marci 16. victi ac ſuperati ſunt, cóque demùm adducti, vt deſertis patriis religionibus, quæ vel ipſa diuturnitate valdè confirmatæ erant, Chriſtianam diſciplinam amplecterentur. Quod profectò, naturaliter, id eſt, abſque aliqua maiore virtute, planéque diuina, non magis fieri potuit quàm vt ferociſſimi lupi, à manſuetiſſimis agnis ſuperarentur. Itaque cùm Apoſtoli, qui vt agni inter lupos miſſi ſunt, lupos vicerint; id eſt, cùm abſque vllis humanis præſidiis orbem Chriſto ſubdiderint: nemo prudẽs dubitare debet quin inſit in Chriſtiana doctrina vis veritatis, quã ipſe Deus ſanctiſſimorum illorum hominũ miniſterio atque opera mundo probauerit.

Quod ipſum pulcherrima ſanè ratione confirmat D. Auguſtinus, lib. de vera relig. cap. 3. Si enim priuſquam Chriſtianam fidem mundus complecteretur, ſapientium Philoſophorum aliquis interrogatus fuiſſet, vtrùm cenſeret, ſine virtute diuina, per vnum vel per paucos ho-

A mines, nulla neque potentia excellentes, neque humana doctrina claros, perſuaderi mundo illa poſſe, quæ Chriſtum & Apoſtolos perſuaſiſſe iam cernimus: *Reſpondiſſet credo ille* (inquit Auguſtinus) *non poſſe hoc ab hominibus fieri, niſi quos ipſa Dei virtus atque ſapientia commendaſſet, vt omnia contemnen lo, quæ praui homines cupiunt, & omnia perpetiendo, quæ horreſcunt, genus humanum ad tam ſalubrem fidem ſummo amore atque auctoritate conuerteretur.* Hoc igitur cùm iam factum videamus; non niſi diuina planè ope eſſe factum, confitendum eſt.

Huius argumenti vim, quæ eſt ſanè maxima, intelligi à Corinthiis voluit Apoſtolus 1. Corinth. 1. quos ideò illis verbis commonefaciebat: *Videte, inquit, fratres vocationem veſtram. Quia non multi ſapientes ſecundum carnem, nõ multi potentes, non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt, deſtrueret.* Ac rurſus 2. Cor. 10. ad eoſdem: *Non ſecundùm carnem,* inquit, *militamus. Nam arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.*

B

Certè vel hæc ipſa D. Pauli verba ſuapte grauitate declarant, Apoſtolos in perſuadenda Chriſtiana doctrina, quemadmodum diximus maiori vi fuiſſe vſos quàm ſit vlla humana. Quò & illud eiuſdem Apoſtoli, 1. Cor. 2. pertinet: *Sermo meus,* inquit, *non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei.*

C *Hoc argumentum quartum ita retorquemus in Sectarios.*

Si Sectariorum doctrina, illa ipſa doctrina Apoſtolica eſt, quam duodecim illi viri ſine humanæ ſapientiæ verbis, mundo vniuerſo perſuaſerunt: quî nunc fit tandem vt eam tam multi Sectarij prædicantes, iidémque verborum etiam artifices non admodum imperiti, ne diuturno quidem multorum iam annorum ſpatio, probare orbi potuerint? Nempe quia militant prorſus ſecundùm carnem, nõ autem, vt Apoſtoli, in virtute Dei, & potentia ſpiritus.

Verùm, quia non iſtos propugnare, ſed oppugnare planè doctrinam Apoſtolicam, atque adeò Eccleſiam ipſam Chriſti, infrà ſuis locis accuratè probandum eſt (parte 7. vbi probabitur, ſolam Eccleſiam Romanam, legitimam Eccleſiam eſſe, & Apoſtolicam doctrinam ſequi) ſatis nunc erit, ſi Lector notet, poſſe iſtorum doctrinam ita redargui ex hoc loco: Quæ doctrina ab his nouatoribus propriè & ſingulariter defenditur, qui & vita, & moribus, & virtute atque efficacia in docendo, plurimùm diſtant ab Apoſtolis; eam nullo modo veriſimile eſt doctrinam eſſe verè Chriſtianam & Apoſtolicam, qualis olim orbi ab ipſis Apoſtolis probata eſt, duratura ſecundùm Chriſti promiſſiones in Catholica Eccleſia perpetuò. At doctrina Lutherana & Caluiniana à talibus nouatoribus ita defenditur: quare minimè veriſimile videri debet, eam eſſe doctrinam verè Chriſtianam & Apoſtolicam.

D

QVINTVM argumentum ducitur à miraculis, quæ vel ob eam rem maximè, quaſi antonomaticôs, nominari ſolent ſigna, quia cum primis ſignificant atque declarant, eam doctrinam diuinitus probari, atque adeò veram eſſe, cuius ad cõfirmationem edantur. Quo ex loco pro veritate Chriſtianæ doctrinæ pulchrè argumentatur D. Chryſoſtomus, homil. 3. in 2. ad Corinth. & D. Auguſtinus, lib. 22. de Ciuitate Dei, cap. 8. & libro de vtilitate credendi, cap. 16. & paſſim alij, quin etiam ipſe D. Paulus ad Hebr. 2.

E

FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: Non dubium eſt quin ea doctrina prudentiſſimè exiſti-

Digitized by Google

metur vera eſſe, quæ miraculis diuina planè virtute editis, confirmata atque probata orbi eſt: eiuſmodi eſt autem Chriſtiana doctrina. Quare dubiũ nullum eſt quin vera planéque diuina eſſe prudentiſſimè putetur.

Sed vnde, dicet aliquis, intelligi poteſt, eiuſmodi miracula & diuinitus facta eſſe, & etiã fuiſſe facta ad confirmationem Chriſti doctrinæ? Ego verò ad huius argumenti concluſionem, quæ eſt, doctrinam Chriſti digniſſimam eſſe fide, primùm non neceſſe eſſe puto vt iſta duo ſimul prorſus euidenter conſtẽt. Nam ſi ſic conſtarent; euidenti etiam conſequentia rationis nobis eſſet nota Chriſtianæ doctrinæ veritas. Et tamen illam ſola fide, in qua non eſt euidentia, tenemus. Vt igitur, propter miracula etiam, prudenter animum inducamus ad aſſentiendum Chriſtianæ doctrinæ, ſatis erit, ſi alia quadam, ſed tamen magna illa quoque, certitudine, quam *moralem* nominant, nobis conſtet, ea & diuinitus eſſe facta, & ſimul ad eam rem facta fuiſſe, vt Chriſti doctrina confirmaretur.

Deinde quin ſint pleraque miracula ex illis patrata, non alicuius creaturæ virtute, ſed planè potentia diuina, pluſquam morali certitudine, perſpicuum eſt. *Nam à ſeculo non eſt auditum* (Ioan. 9.) *quòd naturaliter aperti ſint oculi cæci nati*, aut mortui planè ad vitam reſurrexerint. Quæ, ac plura eiuſdem generis admirabilia, à Chriſto eiuſque miniſtris præter naturæ conſuetudinem fuiſſe geſta, ſi quis neget, hìc omnem omninò hiſtoriam eadem ratione in dubium reuocare poſſit, vt egregiè conuincit S. AVGVSTINVS lib. 20. de Ciuit. Dei. c. 18.

Commemorantur quidem apud veteres Scriptores profanos aliqua prodigia, quæ aliarum religionum hominibus acciderunt, quæ proſequitur diligenter D. Auguſtinus, lib. 10. de Ciuitate Dei, c. 16. Sed non talia, nec tanta, nec tam teſtata, ac illa quæ ſunt à Chriſto & eius miniſtris pro noſtra religione facta. Itaque nemo profectò ſimilia aliqua mirabilium operum exempla opponi poſſe exiſtimabat, cùm Chriſtus ipſe, Ioan. 15. non minus fidenter illud quàm verè affirmaret: *Si opera*, inquit, *non feciſſem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Quod ipſum eruditè ſanè ac copioſè Michaël Medina, in ſuo opere de recta in Deum fide, lib. 2. c. 7. perſecutus eſt.

Præterea omnia eiuſmodi opera Chriſti admirabilia, in vniuerſum geſta fuiſſe diuina virtute, ita compertum eſt, vt nemo ea de re prudenter dubitare poſſit. Hoc patet tum ex illorum operum magnitudine, tum ex ſingulari innocentia & perfectiſſima ſanctimonia vitæ eius per quem fiebant, nempe Chriſti Domini; tum ex modo quo idem admirandas eiuſmodi res operabatur. Nam neque vllius rei naturalis, quæ ad illos effectus naturâ ſuâ valeret, adminiculo, ſed ſolo verbo atque imperio, vel certè precatione vtebatur; neque malignorum ſpirituum præſtigiis atque opera credibile eſt adiutum eum fuiſſe, cui tantum támque apertum fuit cum illis nequam ſpiritibus bellum, vt non modò ſanctiſſimis ſtudiis in omni vita eorum conatibus aduerſaretur, verùm etiam reluctantes ipſos atque inuitos è corporibus humanis ſumma vi pelleret. Quo argumento ad hanc ipſã rem ille vtens Matth. 12. *Si Satanas*, inquit, *Satanam eycit, quomodo ſtabit regnum eius?* Itaque reliquum eſt vt Dei ope ſupra humanas ſuas, & omniũ etiam creaturarum vires, ad eas res peragendas vſus fuerit. Huc accedit quòd vno & eodem ferè modo patrauit omnia miracula, quæ fecit, nempe admirabili imperio. Quare, vt opera quædam maiore virtute quàm ſine dubitatione ſit aliqua vis creata, fecit (nempe illuminando cæcos à natiuitate, & mortuos excitando) ita & reliqua omnia feciſſe putandus eſt, quæ ſimiliter fecit.

QVOD autem in argumento quoque ſumebamus, miracula hæc ad eam rem diuinitus facta per Chriſtum fuiſſe, vt Chriſtiana firmaretur doctrina: id verò, ſi non euidenter (quis enim, præſertim citra lumen fidei, vt ad A fidem ipſam perſuadendam iam loquimur, cognouit penitus, atque vidit ſenſum & conſilium Domini?) at ita certè compertum eſt, vt non niſi imprudẽter ac temerè in dubium reuocari poſſit. PRIMVM, quoniã ipſe Chriſtus Dominus id teſtabatur: in cuius ſpectatiſſima virtute, quid obſecro iure deſiderari potuit, quominus eius auctoritati ac teſtimonio in ea re à prudentibus fides haberetur? Magnus vir ac ſapientiſſimus erat Ioannes Baptiſta, neque indoctos aut imprudentes habebat & ipſe diſcipulos. Anne igitur hi temere fidem Chriſto adhibuerunt, cùm is, vt ſuam illis auctoritatem probaret, opera eiuſmodi mirabilia ad dignitatem doctrinámque ſuam comprobandam pertinere ſignificauit? (Matthæi 11.) *Euntes*, inquit, *renunciate Ioanni, quæ audiſtis & vidiſtis: cæci vident, claudi ambulant, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, leproſi mundantur, pauperes euangelizantur; & beati* B *qui non fuerint ſcandalizati in me*. Certè operum Chriſti tam admirabilium ea quoque vis fuit, vt credere oporteat ſapientes, nõ modò per ſe eſſe vera, quæ ille docuit, ſed hoc ipſum etiam veriſſimum eſſe, quod aſſeuerauit, opera quæ ipſe faceret, *teſtimonium de ſe præbere*, id eſt, ad ipſius confirmandam doctrinã diuinitus fuiſſe patrata.

DEINDE hoc idem diuinæ erga homines prouidentiæ ratio ſuauiſſima, atque ad eorum ſalutem aptiſſima, confirmat. Nam ſi Deus ad confirmandam aliquam doctrinam veram (non enim ad falſam potuit) aut omninò ad alium finem, quàm ad conciliandam auctoritatem Chriſto, miracula illa tam ſtupenda edidit, cur non vllum hominibus dedit eius finis indicium, ne in re tanta vſque adeò veriſimiliter falli poſſent? Quid enim ipſi C aliud cogitare poterant, niſi in eius gratiam miracula illa fieri, per quem omninò fiebant? aut quomodo diuinaſſent aliò illa referri, cùm nihil ipſis oſtenderetur vllo modo quò alioqui pertinerent?

Aut igitur miraculorum illorum finis non alter fuit, quàm vt Chriſti doctrina probaretur, aut Deus eum finem non monſtrans, in re maximè neceſſaria defuit hominibus. At Dei prouidentia hominum ſaluti nõ deeſt. Non igitur niſi ad eam rem diuina illa miracula fuerũt, vt Chriſtianæ doctrinæ fides adhiberetur.

Quæ ratio docet, prudenter admodum illos omnes feciſſe, qui propter miracula, quæ à Chriſto fieri cernebant, inducebantur vt ei fidem accommodarent. Nam quamuis ipſa per ſe miracula nõ efficiant certitudinem infallibilem de veritate doctrinæ, & de Eccleſia legitima, ſed contrà potiùs Eccleſia vera & legitima certos D nos de veritate miraculorum faciat, vt alicubi Diuus AVGVSTINVS libro de vnitate Eccleſiæ, cap. 16. indicat: tamen prudenter homines mouentur miraculis & aliis argumentis, ad credendum certò veræ doctrinæ ob reuelationẽ diuinam, ſicut ſuprà explicauimus. Sic Regulus cum domo ſua tota, ſic Centurio, ſic alij, de quibus paſſim legimus, ad fidem ſuſcipiendam miraculis adducti ſunt.

Perſpicitur autem, neſcio quo pacto, magis huius argumenti vis, ſi proponatur illâ formâ & modo quo eſt à Diuo Auguſt. lib. 22. de Ciuitate Dei, cap. 5. propoſitum. Is igitur pro religione noſtra contendens contra Ethnicos, hunc ferè in modum à miraculis argumentatur. Aut Chriſtiana religio diuinis miraculis orbi probata eſt, E aut nullis miraculis eſt confirmata. Si aliquibus miraculis probata eſt, diuina eſt igitur, & digna quæ recipiatur: ſin autem nullis; multò etiam magis eſt fide digna. Quod enim maius miraculum ad illius veritatem auctoritatémque perſuadendam proferri poteſt, quàm ſi nullis teſtata miraculis, eam tamen vim per ſe habuerit, vt ab vniuerſo orbe ſit ſuſcepta?

Sed vt hunc locum magis firmemus, ad extremum breuiter dicendum eſt, quæ ſit illarũ ſententiarum vis, in quibus Chriſtus nihilominus ſignificat, non eſſe miraculis in negotio fidei innitendum, Matth. 7. & 24. Faciet enim ſigna & prodigia magna Antichriſtus, facient

Digitized by Google

etiam & fecerunt ſæpenumerò mirabilia quædam alij ſeductores 2. Theſſal. 2. quibus tamen non ideò eſt credendum: vt de Donatiſtis etiam, qui neſcio quas mirabiles viſiones iactabant, monuit D. AVGVSTINVS, tractatu tertio in Ioannem, & libro de vnitate Eccleſiæ, cap. 16. Hoc ſi ita eſt, qui poteſt pro fide noſtra tam firmum argumentum à miraculis duci, quàm hactenus contendimus.

Hoc ita expeditur. Non prohibet Chriſtus, ſeductorum miraculis credere quia nullis miraculis ſit credendum. Nam ad confirmandam doctrinam ſuam & ipſe miracula fecit, & vt à ſuis etiam diſcipulis fieret, omninò voluit. Quod ipſum eſſe alioqui cōſilium Dei, quandocunque opus fuit auctoritatem hominibus aliquibus in negotio religionis diuinitus addi, ex ſacris quidem literis non eſt obſcurum. Quid ergo commonefactio illa Chriſti ſignificat? Nimirum vt ſeductorum miraculis non commoueamur: quia eiuſmodi ſunt, vt ſi illorum ratio diſpiciatur, haud difficulter intelligi poſſit, non vera miracula ea eſſe, per virtutem Dei facta, *ſed ſigna* (vt Apoſtolus 2. Theſſal. 2. loquitur) planè *mendacia in virtute Satanæ.*

Primùm, quoniam ex eorum aliis fructibus, hoc eſt, ex vita, ex conſiliis, ex actionibus denique cæteris apparet quo pertineant, & cuius adminiculo edantur ab illis ea ſigna. Referunt enim ea vel ad ambitionem plerumque & gloriam vanam, vel certè ad oppugnandam doctrinam veram, quæ ſit aliis multis ac magnis argumētis probata: quod eſt in primis ſtudium dæmonis. Quæ autem opera verè admirabilia ſunt, diuináque virtute edita, non niſi ad optimum ſanctiſſimúmque finem ſpectant, vt docet etiam præclarè D. AVGVSTINVS, li. 10. de Ciuitate Dei, cap. 12. Itaque miracula, quæ primò pro religione Chriſtiana veriſſimè à Deo (aliis argumentis id conſtantibus) facta ſunt; meritò quibúſque aliis impoſtorum Chriſtíque hoſtium ſignis auctoritatem atque fidem derogant.

Denique pleraque iſtorum facinora, aut meræ præſtigiæ ſunt, aut res certè nō prorſus per ſe admirabiles, ſed potius eiuſmodi quæ in cauſſam aliquam naturalem, tametſi occultam & abditam referri à peritioribus poſſint. Atque inde porrò vt minimè ſeductores iſti, quidquid admirabiliter diuina virtute, pro confirmanda veritate religionis Chriſtianæ, aut etiam olim Moſaicæ, factum eſt, ſimiliter facere poſſint. Quod Magi Pharaonis Exodi 8. oſtenderunt, cùm nequiuerunt, ſimiliter vt Moyſes, efficere cyniphes. Multò minus valent aut cæcis lumen oculorum, aut mortuis veram atque ſolidam vitam reſtituere.

Itaque quod narrat Suetonius, Veſpaſianum cæco lumen reddidiſſe, & claudum ſanaſſe, nequaquam verum miraculum fuit. Nam nec verè cæcus fuit ille, nec verè claudus, vt ex Cornelio Tacito lib. 4. hiſtoriarum, & ex Tertulliano in Apolog. cap. 22. intelligi poteſt: ſed ita vterque illorum erat affectus, vt naturali remedio, atque adeò ope Dæmonis, à Veſpaſiano reſtitui ſanitati potuerit. Sic etiam alias præſtigias, quæ apud Ethnicos commemorantur, potuiſſe fieri artificio dæmonis, facilè oſtendit D. Auguſtinus lib. 10. de Ciuitate Dei, c. 16. & Tertullianus in Apolog. c. 22. & 23. atque etiam non ita pridem Michaël Medina, lib. 2. de recta in Deum fide, c. 7. & deinceps.

Nec verò quòd Apoſtolus Paulus 2. Theſſ. 2. ſcripſit, futurum aduentum Antichriſti in omni virtute, ita intellexit quaſi facturus ſit aut facere poſſit ille homo nequiſſimus omnia quæcunque fieri poſſunt admirabilia: ſed quia in omni genere miraculorum enitetur homines ludificari opera diaboli, cuius erit præcipuum organum. Quare non abſolutè dicit, venturum illū in omni virtute: ſed addit etiam, *ſecundùm operationem Satanæ & ſignis & prodigiis mendacibus.* Quam ob rem igitur iis miraculis quæ pro religione Chriſtiana adduci ſolent, mo- A ueri debeamus, aliis autem non item, ita breuiter explicaſſe ad inſtitutum noſtrum ſatis nunc erit.

Hoc argumentum quintum ita retorquemus in Sectarios.

Si quam doctrinam ſingularem (hoc eſt, abhorrentem à recepta communíque ſententia orbis) Deus aliquando eorum hominum miniſterio perſuaderi voluit, qui auctoritate ſecundùm humanum iudicium, impares cæteris viderentur; eam doctrinam neceſſe fuit ſupernaturalibus aliquibus miraculis diuinitus comprobari, vt veriſſimè D. Auguſtinus, lib. 22. de Ciuitate Dei, c. 8. diſputat, & exemplum prædicationis Apoſtolorum & Prophetarum, & ratio ipſa docet. Non enim alioqui poſſet eiuſmodi doctrina prudenter recipi, ab his præſertim qui rationem ipſam per ſe doctrinæ diiudicare B ſatis non poſſunt, ſed auctoritate potiſſimùm docentis commoueri debent. At ſingularem illam doctrinam, quam, orbe vniuerſo reclamante, profiteri iſti cœperunt, nullis DEVS miraculis mundo comprobauit: neque vult igitur, neque voluit Deus, vt eam ſibi homines iſtorum miniſterio perſuadeant; ac proinde neque Apoſtolica, neque verè Chriſtiana doctrina eſt. Quam rationem, quoniam infrà ſumus vberiùs confirmaturi, puncto ſeptimo, vbi oſtendetur, neque ordinariè, neque extraordinariè Sectarios eſſe legitimos miniſtros Euangelij, nihil attinet hîc dilatare.

SEXTVM argumentum ducitur ab eorum teſtimonio qui fidem Chriſtianam non receperunt. Quod argumentum C *maximum ad religionem confirmandam habere pondus, docet D. Auguſtinus libro 18. de Ciuitate Dei, cap. 47.*

FOrmamus autem iſtud argumentum hoc pacto: Doctrina, cuius ea vis & auctoritas eſt, vt aduerſarij etiam vel inuiti cogantur perhibere teſtimonium eius auctori, abſque dubio digniſſima eſt quæ à prudentibus credatur. Talis autem doctrina fidei eſt: Eſt igitur digniſſima quæ à prudentibus credatur. Quo quidem in genere neſcio quid aut verius aut grauius dici potuit, quàm illud quod eſt ſcriptum à Ioſepho Iudæo, magnæ exiſtimationis auctore. Is cùm in hiſtoria gentis ſuæ ad ſæculum fœliciſſimum perueniſſet, quo CHRISTVS vnigenitus DEI Filius in terris viſus, & cum hominibus D verſatus eſt, de ipſo hunc in modum (proculdubio ex communi valdéque celebri hominum opinione) ſcripſit libro 18. antiquit. cap. 9. *Fuit autem* (inquit) *his temporibus Ieſus ſapiens vir: ſi tamen virum eum nominare fas eſt. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor omnium eorum qui libenter audiunt quæ vera ſunt. Et multos quidem Iudæorum, multos etiam ex Gentibus ſibi adiunxit: Chriſtus hic erat. Hunc accuſatione primorum noſtræ gentis virorum, cùm Pilatus in crucem agendum decreuiſſet, non deſeruerunt hi qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertia die iterum viuus: ſecundùm quod diuinitus inſpirati Prophetæ, vel hæc vel alia innumera miracula futura prædixerant. Sed & in hodiernum diem, Chriſtianorum, qui ab ipſo nuncupati ſunt, & nomen perſeuerat & genus.*

Hæc & alia Imperatorum veterum Romanorum E ſpectant teſtimonia præclara, quæ illi pro Chriſtianis, quos alioqui crudeliſſimè perſequebantur, ab ipſa veritate ſunt coacti ferre. Ex quibus Chriſtianæ vitæ atque doctrinæ inſtitutum, optimum ſanctiſſimúmque eſſe omninò intelligitur. Sed quia breuitas mihi maximè propoſita eſt, omiſſa non neceſſaria recitatione, moneo tantum Lectorem, vt ea de re, ſi libuerit, legat epiſtolas varias eiuſmodi Imperatorum, apud Euſebium libr 4. hiſtoriarum Eccleſiaſticarum, cap. 13. & lib. 9. cap. 9. & etiam Apol. 2. Iuſtini ad Antoninum Pium, in fine. Omnia certè externorum hæc hominum teſtimonia eiuſmodi ſunt, vt non temerè proinde poſtulare poſſimus, vt in

Digitized by Google

A negotio & cauſſa Chriſtianæ religionis contra inimicos noſtros, vel ipſi etiam inimici noſtri ſint iudices.

Hoc argumentum ſextum retorquetur quoque in Sectarios.

Nam tale aliquod teſtimonium inimicorum Chriſtianæ religionis, vel veterum, vel recentiorum, omnino pro ſuis opinionibus Sectarij non habent: niſi inteſtinos hoſtes, hoc eſt, hæreticos veteres, quorum iſti diſcipuli ſunt, intelligas. Etenim vt veteribus Chriſtianis (quod & ſuprà argumẽto primo vidimus, & infrà etiam puncto 7. cùm redarguetur quod iſti dicunt, propugnare ſe doctrinam Apoſtolicam, à qua Eccleſia Romana defecerit, docebimus) Lutherana atque Caluiniana doctrina incognita fuit, ſic & veteribus Chriſtianæ religionis hoſtibus externis. Qui autem modò ſuperſunt B Eccleſiæ hoſtes, ſeu Turcæ, ſeu Ethnici, ſi modò rationis aliquam habent ſcintillam, ne poſſunt quidem ſine ſumma execratione de iſtorum proteruia atque rebellione erga Eccleſiæ Dei Præpoſitos (cùm Chriſtiani illi ſe profiteantur) audire. Nam quod fuerit nuper Eccleſię Græcæ de iſtorum opinionibus iudicium, quámque ipſis acerba & ignominioſa cenſura, cùm res iam vulgo notiſſima ſit, quid attinet hoc in loco commemorare.

SEPTIMVM *argumentum ducitur ab eorum cladibus, qui fidem Chriſtianam oppugnauerunt. Quo argumento vtitur Tertullianus in libro ad Scapulam, & ſanctus Chryſoſtomus oratione 3. contra Iudæos.*

FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: omni- C nò credibilis eſt ea doctrina cuius hoſtes appareat fuiſſe, Deo vindice, grauiſſimis ſupplicijs mulctatos: grauiſſimis autem ſupplicijs apparet Deo vindice mulctatos eſſe hoſtes Chriſtianæ doctrinæ: eſt igitur ea omninò credibilis. Quid enim aliud dicemus de impiis & Chriſticidis Iudæis? Qui maximas calamitates, eo quòd *tempus non cognouerunt viſitationis ſuæ*, patiuntur in hanc vſque diem, vt prædixerat illis futurum Chriſtus Dominus?

Nam ſi non ita eſt, quam obſecro aliam ob cauſſam ſuſpicari poſſumus illos vſq; adeò grauiter à Deo mulctari? Certè cùm & grauiſſimè, & iam inde à Chriſto per ipſos interfecto, & omnes communiter & continenter puniantur; neceſſe omninò eſt, crimen illud, propter quod ita acerbè puniuntur, & grauiſſimum eſſe, & in D illa Chriſti tempora incidiſſe, & id omnibus illis aliqua ratione eſſe commune, & illius eos nunquam omninò pœnitere. Has verò peccati conditiones omnes in nullo alio facere gentibus iſtis, præterquam in eo quo CHRISTVM occiderunt, apparet eſſe coniunctas: in illo verò maximè.

Etenim in ea re, ſi peccatum ab illis eſt, vt omninò eſt, grauiſſimè ab illis peccatum eſt; (quippe qui auctorem interfecerint vitæ) & id illorum peccatum calamitates eas quas tolerant, non ita multùm anteceſſit; & cõmune illis omnibus, ſaltem conſenſu ac voluntate eſt; & eius nunquam ipſos pœnitet, immò de illo nefariè gloriantur. Quibus ex rebus colligitur, homines iſtos infœliciſſimos, non niſi illius ſceleris, tam diuturno acerbóque ſupplicio pœnas dare, quod impiè conati ſint opprimere veritatem, hominémque Deum interfece- E rint, qui vera, vt ipſe Ioan. 8. veriſſimè aiebat, loqueretur illis.

Quò & illa etiam D. CHRYSOSTOMI, oratione tertia aduerſus Iudæos, accedit haud exigui ponderis ratio. Fingamus enim animo, id quod exiſtimare nefas eſt, Chriſtum, verum Deum, vti dicebat ipſe non fuiſſe, neque veram adeò atque diuinam, vt profitebatur, doctrinam tradidiſſe. Dubium tunc non eſt quin in interficiendo eo, qui vſque adeò impiè gloriam diuinam ad ſe tranſtuliſſet, magnum fuiſſet à Iudæis gratiſsimúmque obſequium præſtitum Deo. Hoc autem poſito, nequaquam certè eſſet diuinæ bonitati conſentaneum, quòd poſt id facinus illa gens, tam multis, tam diuturnis, tam magnis ærumnis vexaretur. At in ea re diuinam bonitatem accuſare nullo modo poſſumus. Non igitur illo facto diuinam illi gloriam propugnarunt, ſed grauiſſimè offenderunt, eũ qui veriſſimè erat Filius Dei, occidendo.

Si Phinees (inquit D. Chryſoſtomus oratione illa tertia) *vnico perempto homine totam Numinis iram aduerſus populum placauit (ſtetit enim Phinees, & placauit, & ceſſauit quaſſatio, Pſalm. 105.) támque multos homines eripuit ab ira diuina vnius hominis cædes: multò magis hæc vobis oportuit accidere, ſi legis tranſgreſſor erat, quem vos crucifixiſtis. Cur igitur quæſo, Phinees, viro legis tranſgreſſore perempto, iuſtus habitus eſt, & ſacerdotio honoratus: vos autem cùm in crucem egeritis virum impoſtorem, vt dicitis: non modo non inde fertis laudem & honorem, verum etiam acerbiora patimini quàm tum cùm filios veſtros mactaretis? An non iſtud perſpicuum eſt, etiam vehementer tardis & hebetibus, quòd poſteaquam aduerſus Seruatorem ac Principem orbis impiè egiſtis, talis ſit de vobis ſumpta vindicta?* Iam verò ſupplicia & horribiles exitus aliorum, qui religionis Chriſtianæ præcipui hoſtes extiterunt, non prolixum modò, ſed etiam ſuperuacaneum eſſet repetere, cùm in promptu vnicuique ſint iis de rebus hiſtoriæ. Legat, ſi quis velit, Tertullianum ſaltem lib. ad Scapulam, & Euſebium lib. 2 cap. 4. & 7. li. 7. cap. 20. & lib. 9. cap. 8. & 9. & Nicephorum lib. 2. cap. 10. & 11.

Hoc ſeptimum argumentum ita retorquemus in Sectarios.

Si non ipſi, ſed Eccleſia, vt contendunt, Romana, non ſecus atque Iudæorum olim Synagoga, à doctrina vera, ſinceráque religione deſciuit, cur templa, cur ſacerdotes, cur ſacrificium, cur cæremoniæ atque ritus, cur certa deſcriptio formáque religionis in Eccleſia Romana magis quàm in reliquiis ac fæce Iudæorum, durauit? Ita ne verò? portas inferorũ aduerſus ſanam incorruptámque doctrinam, quam Sectarij (ſcilicet) tuentur, tandiu Chriſtus, contra promiſſiones ſuas, præualere permiſit? Tamdiu etiam patitur doctrinæ lumen miniſterio doctoris Lutheri (vt iſti loquuntur) accenſum, *intra inſolentem tantum portiunculam* (vt Paciani verbis in Epiſtola 3. ad Sympronianum vtar) *tuberq; collectum, & à reliquo corpore ſeparatum*, tanquam ſub modio incluſum contineri?

Mitto, quòd non minus horribiles his temporibus multorum Sectariorum exitus fuerunt, qui doctrinam Eccleſiæ Romanæ oppugnarunt, quàm eorum qui olim hoſtiliter eandem inſectati ſunt, vt nominatim etiam ab Eraſmo Albero libro 2. contra Carolſtadianos, eſt literis proditum. Quod ipſum profectò argumento minimè leui eſt, non magis iſtorum doctrinam, quàm veterum illorum Eccleſiæ hoſtium, eſſe reuera Chriſtianam.

OCTAVVM *argumentum ducitur à teſtimonio, quod aduerſarij Chriſtianæ fidei, Iudæi, præbent Scripturæ veteris Teſtamenti: per quos illa comprobatur. Quo argumento vtitur ſanctus Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 47.*

NAm diuinitus magnóq; noſtro commodo factum eſt, vt cenſuit AVGVSTINVS, libro 1. de conſenſu Euangel. capite 14. & libro 18. de Ciuitate Dei, cap. 46. & epiſtola 59. ad Paulinum in ſolutione 2. quæſt. vt Iudæi in illa vaſtatione Hieroſolymitana non omnes funditus deleti fuerint, ſed aliqui etiam in varias mundi partes diſperſi. Sic enim conſecuti ſumus vt teſtimonia noſtræ fidei ſecum ipſi, contra ſe & pro nobis circumferant, nóſque optimo iure vſurpare poſsimus illud Deut. 32. *Et inimici noſtri ſint iudices.* Quod & idem Aug. libr. 18. de Ciuitate Dei, cap. 46. & Epiſt. 59. ad Paulinum indicat, à Deo poſtulatum fuiſſe voce illa Chriſti in Pſalmis, Pſal. 58. *Deus*, inquit, *oſtendit mihi ſuper inimi-*

Digitized by Google

eos meos. Ne occidas eos, ne quando obliniſcantur populi mei. Diſperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine.

Hoc argumentum octauum ita retorquemus in Sectarios.

Si Scripturæ ſacræ non magis ſuffragantur aut proſunt Sectariis quàm Iudæis, fruſtra de ſola Scripturarum profeſſione ad ſui erroris patrocinium gloriantur. Sed nihilo magis ipſis proſunt: fruſtrà igitur de illis gloriantur. Cur enim Scripturæ nunc non proſunt Iudæis, niſi quia eas illi ex proprio ſuo ſenſu (quod faciunt æquè pertinaciter Sectarij) interpretantur? Nam quod ex collatione Scripturarum iſti dicunt, veriſſimam ſe colligere ſententiam, an non idem & Iudæorum & omnium qui vnquam fuerunt hæreticorum prętextus eſt? Quemadmodum igitur Iudæi, ita & Sectarij (quod inferius puncto 7. abundè probabitur) *Scripturas tenent ad ſpeciem, non ad ſalutem,* inquit præclarè D. AVGVSTINVS lib. 3. de Bapt. contra Donat. cap. 19.

NONVM argumentum ducitur ab auctoritate ipſius Chriſtianæ doctrinæ, quatenus eſt propheticè prædicta. Quo argumento vſi ſunt Iuſtinus Apolog. 2. ad Antoninum Pium, Tertullianus in Apolog. cap. 20. Clemens Alex. lib. 6. Strom. Auguſtinus lib. de catech. rud. cap. 26. & lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 15. & deinceps, & libr. 13. contra Fauſtum, cap. 8. & ſequent. Lactantius lib. 4. diuinar. inſtit. cap. 9. & ſequent. & alij Patres paſſim.

FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: dubitandum non eſt quin veriſſima ſint ea religionis myſteria quæ multò antequam contingerent, prædicta certò & per ſe aſſerta fuerunt. Nam quæ *contingentia* futura ſunt, non poſſunt certò prædici & aſſeri, niſi diuinitus; nec poteſt diuinitus aliquid aſſeri, quod non ſit veriſſimum. At pleraque myſteria Chriſtianæ religionis ſunt ita certò prædicta & aſſerta: igitur ſunt veriſſima. Etenim multa ex illis ita planè prædicta ſunt, vti poſteà eueniſſe conſtat. Quod apparet maximè in rebus quæ pertinent ad vitam & paſſionem ac mortem Chriſti. Rurſus alia myſteria noſtræ fidei item contingentia, quæ vel futura adhuc ſunt, vel iam quidem præterita, ſed per ſe tamen occultiora quàm vt ex hiſtoriis etiam humanis ea iam eueniſſe ſatis conſtet; ſimiliter atque illa quæ ſine controuerſia iam acciderunt, ſunt olim prædicta. Prorſus vt ex ſimili prædictionum modo appareat, illa æquè certò atque adeò perinde diuinitus prædicta eſſe, atque illa alia quæ in externo euentu, de quo nulla iam controuerſia eſt, ſunt poſita, vt rectè D. Auguſtinus & Tertullianus argumentatur. Iam verò cùm huiuſmodi omnia myſteria ſic prædicta diuinitus & certò ſint, vt eadem ipſa prædictione fuerint quoque per ſe aſſerta: ſit neceſſariò vt omninò ſint vera: ſiquidem ſunt aſſerta ab ipſo Deo, qui nec falli poteſt, nec fallere.

Hoc argumentum, quod ex prædictione fidei noſtræ prophetica duci ſolet, hac forma & modo proponi debere, vt pro veritate doctrinæ Chriſtianæ vim habeat, ſicut habet ſanè maximam; explicabo vno exemplo. Cùm Iſaias c. 7. dixit: *Ecce virgo cõcipiet:* aſſeueratio ipſius futuri myſterij cũ prædictione coniuncta eſt. Non enim tantùm dixit, fore, vt virginem concepiſſe ab aliquibus crederetur: quomodo etiam hæreſes & falſa dogmata prædicta diuinitus à Chriſto fuerunt, neque tamen ideò ſunt ipſa vera: ſed prædicendo illud myſterium, ſimul etiam ipſum per ſe aſſeuerauit. *Virgo,* inquit, *concipiet.* Cùm ergo eiuſmodi aſſeueratio myſterij *contingentis,* quæ prædictione illa continetur, fuerit, vt antè oſtenſum eſt, planè diuina; verum prorſus id myſterium eſt.

A Atque hæc quidem argumentandi ex hoc loco forma, eodem modo ad probandum alia Chriſtianæ fidei myſteria, quæ ſimiliter ſunt diuinitus prædicta, accommodari debet. Vt ad ſalutem humani generis per Chriſtum partam; ad eius reſurrectionem; ad aſcenſionem in cœlum; ad Spiritus ſancti admirabilem aduentum; ad aſſiſtentem opem diuinam in operibus mirabilibus, quę vel à Chriſto, vel ab illius diſcipulis in confirmationem Chriſtianæ doctrinæ patrata ſunt; ad iudicium futurum; ad reſurrectionem carnis quam ſperamus; ad alia huius generis, quæ partim à Prophetis in Scripturis, partim etiam à Sibyllis, fœminis è populo Gentilium Prophetiſſis, de Chriſtianæ religionis myſteriis prænunciata fuerunt: vt ex Clemente Romano lib. 5. Conſtit. Apoſtolic. c. 6. & ex Iuſtino in oratione Parænetica, B ad Gent. & Lactantio, lib. 1. inſtit. diuin. c. 6. & Auguſtino, lib. 18. de Ciuit. Dei, c. 23. cognoſci poteſt.

Hinc Chriſtus ipſe, Ioan. 5. vt vel hoc argumento auctoritatem doctrinæ ſuæ Iudæis probaret, Prophetarum de ſe vaticinia, quibus illi fidem habebant, obiicere eis erat ſolitus: *Scrutamini,* inquit, *Scripturas, in quibus vos dicitis vitam æternam contineri, quoniam illæ teſtimonium perhibent de me.* Et: *Si crederetis Moyſi, crederetis vtique & mihi, quoniam de me ille ſcripſit.* Ab eodem argumento & ſanctus Apoſtolus, vt auctoritatem Euangelio conciliaret, exorſus in epiſtola ad Rom. 1. eſt: *Segregatus,* inquit, *in Euangelium Dei, quod antè promiſerat Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo, qui natus eſt ei ex ſemine Dauid, ſecundum carnem.*

Hoc argumentum nonum ita retorquemus in Sectarios.

C Verum Chriſti Euangelium, hoc eſt, veram Chriſti doctrinam, multò antè per Prophetas ſuos, tanquam perpetuo in Eccleſia duraturam, promiſerat Deus: Lutheri autem aliorumque Sectariorum Euãgelium nunquam Deus promiſit: quinimmò id planè priorem illam Dei promiſſionem euacuat, vt oſtendemus: non eſt igitur illud verum Chriſti Euangelium, ſed hæreſum potius ſentina quædam, quales fuiſſe & in Eccleſia futuras, diuinitus prædictum eſt, & cæteri quoque hæretici (teſte D. Irenæo lib. 3. aduerſus hæreſes, cap. 11. in fine) Euangelij nomine ſimiliter ſe palliare iam olim conſueuerunt.

Vbi enim obſecro Lutheri Euangelium, hoc eſt, Euangelicæ doctrinæ (vt Sectarij dicere malunt) Lutheranam inſtaurationem, per Prophetas ſuos, aut per Apoſtolos, promiſerat Deus? Equidem nullum Scripturæ D locum video, qui ad eam rem pertineat, præterquam illos 1. Cor. 11. *Oportet hæreſes eſſe.* Et Mat. 24. *Surgent Pſeudoprophetæ.* Et 1. Tim. 4. *Spiritus manifeſte dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacia, & cauteriatam habentium conſcientiam, &c.* Hæ nimirum Euangelij Sectariorum ſunt prophetiæ: non aliæ.

Nam vbi perpetuò ſonare oportuerit vocem veri Euangelij, Deus ipſe clariſſimè ſignificauit, cum Eccleſia loquens per Eſaiam 59. *Spiritus,* inquit, *meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedẽt de ore tuo & de ore ſeminis tui, amodo & vſque in ſempiternum.* Cum quanam verò Eccleſia hîc loquitur? Nempe cum ea quæ ſit congregatio eorum de quibus per eundem Prophetam Iſai. E 61. dicit: *Scietur in gentibus ſemen eorum, omnes qui viderint eos, cognoſcent illos, quoniã iſti ſunt ſemen, cui benedixit Dominus.* Hi verò & viſi ſemper & cogniti ab omnibus, quinã alij ſunt niſi qui omnibus illis ſæculis ante Lutherum, Eccleſiæ ſanctæ Romanæ membra fuerunt? Ab huius igitur Eccleſiæ ore, ſi (iuxta illuſtrem illam Dei promiſſionem) nunquam receſſit aut recedet Euãgelij verbũ: quî potuit Deus velle ac promittere, vt Lutheri aliorúmq; Sectariorũ opera in eã Eccleſiã Verbũ Euangelij (tãquã ſi ab ea receſſiſſet) denuò reduceretur? Certũ eſt euidẽs ex prophetiæ ratione (vt fecimus) ita redargui pſeudoprophetæ Lutheri & aliorum Sectariorum

Digitized by Google

pſeudoeuangelium,vt planè appareat,illud habere non poſſe vllum locum,ſi veræ ſunt diuinę prophetiæ de vero Chriſti Euangelio.

DECIMVM argumentum ducitur à ſanctitate & rectitudine eiuſdem Chriſtianæ doctrinæ: quo argumento vſi ſunt Tertullianus in Apolog. aduerſus Gentes, cap. 39. Iuſtinus in Apolog. 2. ad Antoninum Pium, non longè ab initio.

FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: Quæ doctrina ex omni parte eſt rectiſſima atque ſanctiſſima, ea meritò credi poteſt fundamento veritatis niti; cùm à veritate, vera ſanctitas rectitudóque diuelli ac diſtrahi nullo modo poſſit. Eſt autem talis doctrina Chriſtiana: eam igitur niti veritate credendum eſt.

Primùm enim contra rationem docet nihil. Quanquam docet quidem ſupra rationem non pauca: ſed quę ſunt tamen eiuſmodi, vt ab argumentis omnibus eiuſdē humanæ rationis quæcunque contra fiant, defendi haud difficulter poſſint, ſintque luculenter defenſa à Chriſtianis auctoribus.

Sed neque iubet aliquid quod ſit improbum; immò verò naturæ leges vniuerſas ſanctiſſimè tuetur confirmátque tum alia porrò nonnulla præcepta addit, quibus modum religionis & per ſe optimum, & ipſi rationi Chriſtianæ doctrinæ, hominúmque naturæ valdè conuenientem, præſcribit.

Quæ res quantam vim habere debeat, vt qui nōdum Chriſtianam religionem ſuſceperunt, animum ad eam applicent, & qui receperunt, conſtanter eandem teneāt; Pſalmiſta etiam Pſalm. 18. indicaſſe videtur: *Lex enim*, inquit, *Domini immaculata, conuertens animas: teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis, illuminans oculos.* Quaſi diceret: quia & immaculata prorſus eſt, & præclara docet; conuertēdi animas vim habet. Quam etiam ob cauſſam; *Iudicia autem Domini vera, & iuſtificata in ſemetipſa eſſe dixit.* Quia videlicet, cùm diuina doctrina, nō niſi optima quæque doceat, ſatis ſeipſa probat. Contrà verò nulla ſecta fuit, aut eſt hominum infidelium, quam noſtri non conuicerint aliqua vel docere abſurda, vel ſancire atque approbare planè impia: vt vel ex vno Theodoreto in libro de fabulis hæreticorum, & libro de legibus Philoſophorum, ſatis cognoſci poteſt.

Hoc decimum argumentum ſic retorquemus in Sectarios.

Quæ doctrina tradit aliqua manifeſtè abſurda & impia, non eſt digna vllo modo cui adhibeant fidem prudentes. Doctrina Sectariorum eiuſmodi eſt: non igitur eſt fide prudentum digna.

Nam quale eſt obſecro illud, non minus ſceleratum quàm peruulgatum, doctrinæ Lutheri in concione quadam quam habuit de eo ipſo argumento obſcœniſſimo, decretum: *Si non vult vxor, veniat ancilla.* Itémque illa eiuſdem aduerſus Chriſti ſanctiſſimum concilium Mat. 16. blaſphemia, quam ſcripſit præter morem ſuum, Gręcè, vt tegeret aliquo modo turpiſſimæ ſententiæ improbitatem, in epiſtola ad Vvolfgangum Reiſembuchs: ἄγαμος (cælebs) planè ἀδύνατα πειρεῖ (impoſſibile ſectatur) καὶ ὅλως θεομαχεῖ (& omninò eum Deo pugnat) vt præteream nunc alia iſtorum diſſolutiſſima placita, quæ eum fructum ſuapte vi proferunt, de quo ipſos ſuprà argumento tertio teſtificantes audiuimus. Quamobrem non hæc Sectariorum doctrina, lex Domini ſancta & immaculata, ſed legis atq; doctrinæ Dominicæ præuaricatio, multis erroribus contaminara, reputari debet.

VNDECIMVM argumentum ducitur ab ipſa conditione Chriſtianæ doctrinæ, vt continet quædam ardua & difficilia. Quo argumento vſi ſunt Clemens Alex. lib. 6. Strom. in fine, & ſanctus Auguſtinus lib. de vera religione, cap. 3. & 4.

A FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: cùm Chriſtiana doctrina ferè doceat quæ ſunt hominum deprauatis voluntatibus atque ſtudiis aduerſa; cúmque à tot támque diuerſi generis hoſtibus oppugnata omnibus temporibus ſit; niſi in ea ineſſet magna vis veritatis, & patrocinio diuino prorſus niteretur, non potuiſſet vllo modo vel initio perſuaderi; vel poſteà conſiſtere. Nunc verò non modò oppugnationibus tum hæreticorum tum tyrannorum firmior reddita eſt, verùm etiam hac in primis ratione mirabiliter aucta. Ita neque verendum eſt nè vllo vnquam tempore opprimatur. Nam ſi hoſtes illi ſunt commodo, à quibuſnam ei periculum interitus impendere poteſt? Quòd ſi & ſtetit hactenus, ſicut alia religio nulla, & perpetuò conſiſtet, neque ab vllis hoſtibus delebitur; auctoritate illam firma & ſtabili, id eſt, planè diuina, niti neceſſe eſt. B

Hoc vndecimum argumentum ita retorquemus in Sectarios.

Chriſtiana doctrina vel ea ratiōne maximè commendatur, quòd, cùm diſciplinam contineat repugnantem alioqui propenſis hominum cupiditatibus, tamen mirabiliter iiſdem hominibus probata eſt. Atqui doctrina Sectariorum prurit carni & auribus, congruitque his planè qui ex ſanguinibus, & ex voluntate carnis, & ex voluntate viri, non ex Deo nati ſunt; & vix tamen paucis nationibus hactenus perſuaderi potuit: nihil igitur doctrina Sectariorum eſt minùs quàm Chriſtiana doctrina.

DVODECIMVM argumentum ducitur ab ordine, qui cernitur in inſtituto & religione Chriſtianæ C *doctrinæ, de quo præclarè ſanctus Gregorius Nazianzenus in oratione de moderatione in diſputationibus habenda.*

FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: in magna differentia officiorum & graduum, pulcherrimus ordo religionis, omninò eſt indicium, ab eo illam conſtitutam eſſe, à quo omnia, quæ ſunt, ordinatiſſima ſunt, nempe à Deo. Eſt autem ordo pulcherrimus in magna varietate atque differentia graduum & officiorum Chriſtianæ diſciplinæ: Deum igitur habet auctorem. Nam ſi Regina Saba ex ordine atque ratione familiæ Salomonis rectè colligebat, res illius regis ſingulari Dei prouidentia atque ope contineri: quid nos de Eccleſia Chriſti cenſere debemus, in qua tantò admirabi- D lior eſt ordo atque conſenſus, quantò latius illa, per cunctum orbem diffuſa, quàm domus Salomonis, patet?

Hoc argumentum duodecimum ita retorquemus in Sectarios.

Si ordo in varietate ſtatuum, eſt indicium veræ & à Deo conſtitutæ religionis; Babylonica confuſio ſine vlla varietate & ordine ſtabilium ſtatuum, indicium erit erroris, peruerſarúmque Sectarum à religione vera deerrantium. Deerrant igitur à vera religione omnes hodie Sectarij, poſtquam omnem iſtam varietatem, ex qua ordo ipſe exiſtit, & qua eſt Chriſti Eccleſia pulcherrimè circundata, ſuis ex Synagogis procul eiecerūt. An enim (vt de aliis ſileam) negare poſſunt, in ſe quadrare, quod de hæreticis huius temporis ſcripſit in præſcriptioni- E bus Tertullianus: *Apud eos cras eſt laicus, qui hodie eſt Sacerdos?*

DECIMVMTERTIVM argumentum ducitur ab eiuſdem Chriſtianæ doctrinæ vi in afficiendis animis, vt obſeruauit Clemens Alex. lib. 6. Strom. non longè à fine, & Lactantius libr. 3. diuin. inſtit. cap. 23.

FOrmamus autem id argumentum hoc pacto: par eſt credere, diuinam ac veriſſimam eſſe eam doctrinam

Digitized by Google

quæ diuinè prorſus animos hominum afficit,& ad virtutem impellit: Hoc autem facit Chriſtiana doctrina: Credi ergo debet eam eſſe veriſſimam atque diuinam. Etſi enim eſt ſcripta verbis ſimplicibus,& caret ferè artificio orationis & ornamentis: nihilominus ita vehementer Lectoris mentem commouet, vt alia nulla doctrina. Quod argumento eſt,illius auctoritatem omnino diuinam eſſe,non humanam: hæc enim ſine verborum arte & orationis quaſi lenociniis, ad efficiendum animorum motum non valet.

Neque verò in vno aliquo vel altero genere, ſed in omni prorſus,hæc doctrina hominibus vtilis eſt,*vt perfectus ſit homo Dei,ad omne opus bonum inſtructus*, 2.Tim.3. Docet ignorantes;ſolatur triſtes;torpentes excitat,confirmat atque erigit afflictos. Denique nulla animorum ægritudo eſt cui mederi non poſſit. Nam veriſſime Sapiens Prouerb.30 *Omnis*,inquit,*ſermo Dei ignitus clypeus eſt ſperantibus in ſe*. Quam Scripturæ ſanctæ virtutem cùm eſſent Machabæi experti;licèt hoſtibus vndique ſepti eſſent,magniſque difficultatibus premerentur;nulla re tamen indigere ſe aiebant,*habentes ſolatio ſanctos libros, qui ſunt*,inquiunt,*in manibus noſtris*.1.Machab. 12. Mihi quidem Machabæorum hoc teſtimoniũ ſæpenumerò eiuſmodi viſum eſt vt vel eo audito,qui non omnino ſit malæ mentis, ſalutarem hanc & diuinam Scripturæ ſacræ virtutem,etiam ſine alia experientia,ſentire poſſit. Vnde etiam Apoſtolus,Rom. 15. *Quæcunque*, inquit, *ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem Scripturarum,ſpem habeamus.*

Hoc argumentum etiam retorquemus in Sectarios.

Nam ſi eam conſolationem & hunc fructum ex Scriptura Sectarij perciperent,procul dubio Eccleſiam Catholicam,quam ſine vlla dubitatione(vt Auguſtinus lib. 1.contra Creſconium Gram. cap.23. inquit) Scriptura commendat,& ad quam nos illa ſæpè remittit, minimè vel inſectarentur,vel contemnerent. Quòd cùm faciant; rurſus hic repeto ex eodem D. Auguſt.lib. 3. de bapt. contra Donatiſt.cap.19 tenere illos *Scripturam, ad ſpeciem,non ad ſalutem*:neque magis,vt probent ſuam doctrinam vere Chriſtianam eſſe,Scripturam ipſis ſuffragari, quam Iudæis,itidem Scripturæ tenaciſſimis,vt comprobent perfidiam ſuam.

DECIMVM QVARTVM argumentum ducitur à Scripturarum diuinarum antiquitate: quam maximum pondus auctoritatis habere iudicarunt non immeritò veteres Patres.

ETenim literæ ſacræ bona ſui parte longè anteceſſerunt omnia alia profanorum hominum monumenta;vt oſtendunt Ioſephus, lib.1.contra Apionem: Iuſtinus,Apolog.2.Clemens Alex.lib.1. Strom. Tertullianus in Apologetico,cap.19.Auguſtinus lib.18.de ciuit. Dei, cap.37.& ſeq.Itemque conſenſus earum maximus:tum etiam in illis ſeruandis,ac ex Hebraico ſermone in Græcum per interpretes illos ſeptuaginta admirabiliter trãsferendis,ſingularis prouidentia diuina, vt obſeruarunt Tertullianus in Apologet.cap.19.& D. Auguſt. lib.18. de ciuit.Dei,cap.43.& lib.2.de doctrina Chriſtiana.cap. 15. Denique tanta in eiſdem ſapientiæ vbertas,vt etiam profanarum ſcientiarum vetuſtiſſimi doctores ex hoc fonte hauſerint quicquid melius & verius tradiderunt, vt teſtatur Iuſtinus,vbi ſuprà, & alij. Quæ omnia proculdubio pondus auctoritatis doctrinæ noſtræ addunt maximum.

Hoc argumentum retorquemus etiam in Sectarios.

Nam ſi antiquitas ipſa per ſe ad commendationem doctrinæ valet;certè doctrinæ nouitas, præſertim eum antiquitate è diametro pugnans,auctoritatem Sectariorum doctrinæ(ne habeatur pro verè Chriſtiana) meritò

A apud omnes detrahet. Nam quod dictitant,ſe omnium primam & antiquiſſimam doctrinam profiteri, ab ipſo Deo in paradiſo illis verbis traditam:*Ipſe* (ſic enim malunt,quàm,*Ipſa*;licet eòdem res recidant) *conteret caput tuum*,nónne valde eſt ridiculum? Etenim quòd vnigenitus Dei atque Mariæ Virginis filius contriuerit paſſione ſua caput,hoc eſt,vim diabolici ſerpentis, non ipſorum propria,imò non reuera ipſorum,ſed Eccleſiæ Catholicæ, cuius ipſi quaſi calcaneo inſidiantur, doctrina eſt. Ipſorum autem doctrina propria eſt, reliquiſſe potius Chriſtum integrum caput ſerpenti, imò neſcio quo illud inuolucro molliſſimè quaſi conſouiſſe,hoc eſt, non delere penitus illum ſua gratia in Baptiſmo peccatum originis (quod quaſi caput operum diaboli in homine eſt)ſed tanquam velo quodam tegere. Hoc commentum B & reliqua abſurdiſſima, quæ de iuſtificatione, aliiſque locis iſti propriè defendunt,quæro,quonam in loco paradiſi Deus docuit?

DECIMVM QVINTVM argumentum ducitur ab ipſa Chriſti perſona, & eius propheticis prædictionibus. Quo vtuntur Chryſoſtomus, oratione 2.& 3.contra Iudæos,& Auguſtinus lib. de catech. rud.cap.24.

NAm vt nihil dicamus de illius abſoluta ſapiẽtia, de ſingulari innocentia vitæ,de patientia admiranda, de ſignis ſtupendis quæ illius vitam, & mortem, & reſurrectionem admirabilem mundo reddiderunt: de virtutibus denique omnibus quæ conciliare doctrinæ ali- C cuius apud homines auctoritatem poſſunt;nónne etiam veritatis ſe doctorem eſſe, multarum rerum prophetica prædictione,quas eueniſſe iam conſtat, luculentiſſimè probauit? Nónne Hieroſolymitanæ vrbis excidium, Luc. 19.futuram in Eccleſia perfidiam hæreticorum, Matth.7.conuerſionem gentium,Ioan.12.& 17. prædicationem Euangelij vbique, Matth.24. peccatum Petri Matth. 26. Iudæ proditionem, Ioan. 13. Apoſtolorum martyrum.Matt.24 prædixit? An non hæc omnia quemadmodum prædixit,euenerunt? Quid quòd intimas hominum cogitationes diuinitus ſæpe vidit? Matt.9.& 12. & Ioan.16.ad eaſque mirabiliter reſponſum accommodauit? Hæc certè tam inſignis virtus argumento nobis eſſe debet,in omnibus eum doctrinæ partibus tradendis veriſſimi diuinique magiſtri munus expleuiſſe.

D *Hoc argumentum rationem nobis luculentiſſimam ſuppeditat reuincendi Sectarios.*

Mirum namque eſt, cùm toties audiunt Sectarij, à Chriſto Domino inter cætera veriſsimè eſſe prædictum, hæreticos,Chriſtiano nomine palliatos, fuiſſe futuros; cur non aliquando tandem intelligant ex eorum omnino ſe eſſe numero,atque adeo nihil minùs quàm doctrinam retinere verè Chriſtianam?

Neque enim difficile eſt hunc in modum ratiocinari: Hæretici,quos Chriſtus Dominus prædixit futuros, illi homines omninò ſunt qui, cùm opinione quidem ſua exiſtiment,atque iactent, ſe propugnare veram atque Apoſtolicam doctrinam;ſe ſequi prorſus ſententiã Scripturæ;ſe in hoc non errare;ſe eſſe Chriſti veram Eccle- E ſiam,alios qui ipſis contradicunt,in errore verſari; nec Eccleſiam veram eſſe,&c. hæretici,inquam,ſunt ij, qui cùm hæc & ſimilia opinione quidem ſua ita de ſe iactẽt: eius tamen cœtus auctoritate & ſententia,qui pro Eccleſia Chriſti vera in orbe vniuerſo ante natam controuerſiam habitus fuerit,& poſtea etiam à cæteris omnibus habeatur,hæretici iudicantur. Tales autem prorſus ſunt omnes Sectarij,tum Lutherani, tum Caluiniani. Igitur omnes illi ex eorum hæreticorum ſunt numero (cogor ita loqui propter argumenti conſequentiam) quos Chriſtus verè prædixit fuiſſe futuros.

Obſecro,

Digitized by Google

A Obſecro,quid in vllo quæſtionis genere certius concludi poteſt?Vtrùm enim Maiorē,an Minorem,an Conſequentiam negabunt?Quid ? Diffiteri ne poſſunt quin ſententiā eius cœtus fidelium,qui pro Eccleſia vera ante Lutherum in vniuerſo orbe habebantur,& poſtea etiam à reliquis præter ipſos habentur , hæretici ſint iudicati? At hoc & ſciunt ipſi plus ſatis, & animo iniquiſſimo (quod eſt etiam hæreticorum ingenium)ferunt. An verò negabunt,iudicium reliqui orbis terrarum ſatis eſſe vt iure habeātur hæretici?Quorumnam igitur præterea iudicium requiritur,ſi non ſufficit iudicium aliorum omnium præter ipſos? Certè nullum ſupereſt niſi iudicium etiam ipſorum. Quid igitur? Hæretici merito non habebuntur, niſi qui ſua etiam ſententia propria ſint Hæretici?Nulli igitur omnino hęretici in EccleſiaChriſti B vel fuerunt,vel erunt aliquando ; falsóque Chriſtus hęreticos aliquos fuiſſe futuros prophetauit.Quis enim vnquam aut fuit aut erit hæreticus,qui ſe ipſe etiam hęreticum eſſe profiteatur?An non etiam Manichæi,Ariani,Pelagiani & reliqui omnes ſine controuerſia hæretici,errare ſe aut hæreticos eſſe pernegabant ? Nónne , vt meritò haberentur hæretici,iudicium ſatis fuit reliquorum fidelium cœtus,qui ante controuerſiam communiter ab omnibus pro vera Eccleſia agnoſcebatur ? Sed de hoc aduerſus iſtos inuictiſſimo argumento infrà nobis redibit opportunè ſer.p.7.

DECIMVM SEXTVM argumentum ducitur ab efficacitate ſermonum Chriſti , quam expendit Chryſoſtomus,hom.26.in Matthæum , & Hieronymus in caput 9. Matthæi.

ETenim doctrinam omnem à Chriſto traditam(vt argumento præcedenti concludebamus)eſſe diuinam C atque veriſſimam,vel ipſe profectò in dicendo admirabilis modus,atque energia , qua ille ad ſtuporem vſque maximum auditorum,vti ſolitus erat, perſuadere poſſit, vt notatum eſt à D.Chryſoſtomo,hom. 26. in Matthæū, & Hieronymo lib.1.com.in Matth.circa c.9. Quis enim hominum vnquam ita locutus eſt,vt ille homo ? Ioan.7. Aut de quo legimus,tantum dicendo potuiſſe,vt turbæ maximæ,relictis domibus,ad agros,& ad montes deſertos,audiendi cauſa,toto triduo , atque etiam oblitæ neceſſarij cibi,ſequerentur:Matt.15.& Marci 8.An hoc efficere potuit humana vis,præſertim vani alicuius & mēdacis magiſtri?Negemus,hæc ita vt narrantur accidiſſe, & planè barbari tum erimus , qui pari ratione hiſtoriis aliarum rerum,quas ipſi nō vidimus,nullam debeamus adhibere fidem,vt argumentatur rectiſſimè D. AVGVSTINVS,lib 10.de ciuit.Dei,cap.18.

D Sed loquebatur ille fortaſſis humanæ ſapientiæ verbis.Nihil minus. Imò ſimpliciſsima oratione & planiſſimis ſententiis ac vulgaribus ſimilitudinibus vſus eſt. Quo magis eſt perſpicuum illius in dicendo vim fuiſſe planè diuinam. *Beati* (inquit in eo ſermone quē ad multas vndique turbas concurrentes in monte , Matth. 5. habuit)*pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati mites,&c.* Quid hac & ſequenti oratione tota lenius eſſe poteſt?Et tamen,*cùm conſummaſſet* IESVS *omnia verba hæc,admirabantur turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens,& non ſicut Scribæ eorum & Phariſæi.* Matth.7.Nempe homo erat non tantùm homo, ſed idem Deus. Vnde & illud etiam,quod proditum eſt, eueniebat , vt quos ipſe diſcipulos deligeret , ad vnam E ſtatim eius vocem diuina vi attracti, confeſtim ſequerentur,vt Matthæus,& alij Apoſtoli. Quod cùm Iulianus,teſte Hieronymo lib.1.comm.in Matthæum , circa caput 9.& alij Chriſtianæ religionis hoſtes , velut leuiter à diſcipulis Chriſti factum impiè deriſerunt;validius etiam nobis hoc argumentum pro fide noſtra reddiderunt:ſiquidem eo ipſo agnouerunt tamen id factum eſſe, quod, niſi diuina Chriſti docentis , atque vocantis virtute accidiſſe,non eſt veriſimile.

Hoc argumentum meritò etiam retorqueri poteſt in Sectarios.

Qui enim cum illa Chriſti in docendo moderatione ſumma atque puritate,arrogantiam,ſuperbiam, obſcœnitatem & procaciſſimam maledicentiam, quæ eſt paſſim in Lutheri,aliorúmq; Sectariorum ſcriptis , contulerit;ſibine perſuadere poterit , iſtorum doctrinam de ſurſum eſſe,& non potius(vt ait D.Iacob. 3.)terrenam, animalem, diabolicam ? *Quæ enim deſurſum eſt ſapientia* (inquit idem Apoſtolus)*primùm quidem pudica eſt , deinde pacifica,modeſta,ſuadibilis,bonis conſentiens,plena miſericordia & fructibus bonis,non iudicans,ſine ſimulatione.*Quibus profectò verbis,quid nominatim defuturum eſſet in huius temporis Sectariorum doctrina,videri nō iniuria poſſet ſanctiſſimus hic Apoſtolus voluiſſe deſcribere.

DECIMVM SEPTIMVM argumentum ducitur à Chriſti præſtantia & dignitate, eo modo quo ſanctus Bonauentura in ſtimulo diuini amoris p. 1. cap.6.ratiocinatur.

FOrmamus autem ita rationem:Si Chriſtus eiuſmodi homo fuit qui falsò contenderet ſe Filium Dei naturalem eſſe,verámque adeò doctrinam diuinitus tradere, neceſſe prorſus eſt , eum aut ſingulari imò portentoſa ſuperbia & ambitione,aut ſtultitia & ſtupiditate mentis maxima præditum fuiſſe;qui videlicet dignitatem tantā, vel nequiter vel ignoranter atque ſtolide ſibi falsò arrogaret. Rurſus verò tam improbus , vel tam ſtupidus ſi fuiſſet,facere aliter non poterat , quin aliquo vel in vita & conuerſatione peccato,vel in doctrina manifeſto errore,nonnullum indicium improbitatis aut ſtultitiæ ſuę aliquando daret.Oſtendit enim impietas atque inſipientia ſeſe:neque latere penitus diu poteſt.At nemo fuitvnquam,etiam ex inuidioſiſſimis, & ad omnem cauillandi occaſionem intētiſſimis hoſtibus , qui aliquod illius aut dictum aut factum poſſet probabiliter arguere de vllo peccato vel errore:tametſi multi falſi teſtes ad eam rem diligentiſſimè quæſiti fuerint. Neque ambitione igitur improbus,neque verò inſipiens homo fuit.Quòd ſi talis non fuit:non falsò igitur contendit ſe Dei filium naturalem eſſe,verámque doctrinam diuinitus tradere.

Quæ ratiocinatio argumentum quoque nobis ſuppeditat contra Sectarios.

Nam *quomodo* (inquit præclarè D. AVGVSTINVS, epiſt. 48.ad Vincentium Rogatianum) *confidimus, ex diuinis literis accepiſſe nos Chriſtum manifeſtum,ſi non inde accepimus & Eccleſiam manifeſtam* ? Atqui Sectarij ex diuinis literis nondum didicerunt,Eccleſiā Chriſti manifeſtam, omniúmque oculis perpetuò expoſitam eſſe(vt infra ſuo loco videbimus)non igitur(auctore D.Auguſtino) confidere poſſunt , ex diuinis ſe literis didiciſſe Chriſtum manifeſtum. Quòd ſi hac fiducia freti eſſe nequeunt: certè non re ſed nomine tenus Chriſtiani ſunt.

DECIMVM OCTAVVM argumentum ducitur ab affectione quadam animi eius qui præcedentibus argumentis moueatur , quo vſus eſt ſanctus Dionyſius cap.7.de diuinis nominibus.

CVm enim hactenus eiuſmodi argumenta pro auctoritate Chriſtianæ doctrinæ fecerimus , quæ per ſe ipſa ſatis eſſe prudentibus debeant, vt animum inducant velle credere:tamen neſcio an non ſit argumentum iis omnibus maius,quòd qui verè Chriſtiani ſunt,ita ſe animo diuinitus affectos eſſe,quod ad fidem attinet,ſentiunt , vt præcipuè quidem propter nullum argumentum , quod vel hactenus fecimus , vel ratione ſimiliter excogitari poſſit , ſed propter aliud neſcio quid , quod alio quodammodo , & longè fortiùs quàm vlla argu-

Digitized by Google

gumenta, animis noſtris perſuadet (eſt autem id reuera diuinum ipſum teſtimonium) ad firmiter credendum moueri ſe intelligant. *Nous enim* (inquit veriſſimè ſanctus Dionyſius cap. 7. de diuinis nominibus) *is qui veritati coniunctus eſt, quam bene ſe habeat, etiamſi plures diũ corripiant quaſi amentem & extra ſe factũ. Per intemeratam enim idem extra ſe fit, exſtaſimque patitur. Porrò nouit ſeipſum veraciter, non, quod illi aiunt, inſanire, ſed ab inſtabili atque variabili circa latiſſimam errorum varietatem motu per ſimplicem & ſemper ſe eodem modo habentem veritatem euaſiſſe liberum.*

Hanc igitur experiẽtiam diuini teſtimonij, & ſenſum, licèt per ſe quidem non ſatis ſit euidens; tamẽ quoniam ab iis qui credunt, propemodum clarè percipitur, & ab aliis etiam (indicio quodam & ſignificatione) in credentibus ipſis animaduerti poteſt; dico pro multis argumẽtis eſſe debere, ad fidem vel conſtantiſſimè retinendam, vel etiam de nouo ſuſcipiendam. Etenim quòd minimè vanus hic ſenſus ſit, ſed diuinus & ſolidus, & ortus ex natura ſupernaturalis fidei, quæ mẽtem ipſa per ſe in diuina reuelatione faciat ita firmiter acquieſcere: fructus optimæ ac ſanctiſſimæ vitæ oſtendit, eorum qui ad normam Chriſtianæ fidei actiones ſuas ſtudioſè inſtituunt.

Accedit eòdem quod etſi quandoque contingat, vt Angelus Satanæ in Angelum lucis ſeſe transfiguret, hoc eſt, vt ij qui errant, lucem nihilominus veritatis ſibi percipere videãtur aliqua ex parte ſimilem (nam prorſus ſimiliter eos atq; fideles affici non mihi perſuadeo) ei quã perſentiunt qui vera credunt: tamen non eſt vllo modo diuinæ prouidentiæ conſentaneum, vt tot Chriſti fideles, ac tales, & tam ordinariè, in orbe toto ſic illudantur.

Hoc argumentum, ſi vllum aliud, meritò deterrere deberet Sectarios ab errore, in quo verſantur.

Nam & illo Lutherus ipſe aliquando, quaſi clariſſima voce, à conſcientia propria in viam reuocabatur, monebaturque veriſſimè (ſi voluiſſet audire) quantopere à recto itinere veræ Chriſtianæque doctrinę declinare inciperet. *Quoties* (inquit ipſe Lutherus in præfatione libri de abroganda Miſſa priuata ad Fratres Auguſtiniani ordinis, in Cœnobio VVittembergenſi) *mihi palpitans tremulum cor, & reprehendens obiecit fortiſſimum illud argumentum? Tu ſolus ſapis? totnè errant vniuerſi? Tanta ſecula ignorauerunt? Quid ſi tu erres, & tot tecum in errorem trahas damnãdos æternaliter?* Infœliciſſimum verò te mortalium omniũ, Luthere quòd non tunc audieris, quid Dominus, ſecundùm magnam miſericordiam ſuam (cùm nondum eſſes conſumptus) in te loquebatur. Quid enim ad fortiſſimũ illud argumentum (vt ipſe appellas) quo & ſanctiſſimi olim Eccleſiæ Patres ad ſeſe & alios confirmandos (vt infrà videbimus) vti ſolebant, reſpondere poteras? *Tandem*, inquit, *confirmauit me verbis ſuis Chriſtus, vt iam nec tremat, nec palpitet, ſed inſultet cor meum his Papiſticis argumentis.* Atqui ab Angelo potiùs Satanæ in iſta tua obſtinatione, Luthere, obfirmatum fuiſſe te, illud ipſum fortiſſimum argumẽtum, à tanta aliorum auctoritate & fama Catholici nominis (vt Auguſtinus inquit) admodum celeberrima, certiſſimè concludebat. Sed ſcriptum eſt Prouerb. 18. *Impius cùm in profundum peccatorum venerit, contemnit.*

Ad eos verò omnes, qui Lutheri, aliorumque Sectariorum fraudibus irretiti tenentur, clamat adhuc Dominus, & vel hoc ipſo horribili exemplo obſtinationis Lutheri monet, *vt magnum ipſi* (ſicut in ſimili cauſa D. CYRILLVS, lib 4. in Ioan. cap. 13. ait) *profectum faciant à peccatis aliorum, quærántque*, vt AVGVSTINVS, lib. de vera relig. cap. 7. grauiſſimè inquit, *Chriſtianam religionem in Eccleſiæ Catholicæ communione, quæ Catholica eſt, & Catholica nominatur, non ſolùm à ſuis, verùm etiam ab omnibus inimicis.*

DECIMVM NONVM argumentum ducitur ab iis omnibus argumentis quæ hactenus ſunt propoſita.

A SI maximè enim argumenta ſingula, quæ fecimus, tã tam vim non haberent vt vnumquodque per ſe mouere debeat (quanquam nullum eſt omnino quod non ſit maximum) certè in omnibus ſimul ingens eſt pondus: ſi non, vt conſtet euidenter Chriſtianam doctrinam eſſe veram; certè, vt euidenter intelligamus, eam quamuis per ſe non ſit euidens eſſe tamen fide & aſſenſione prudentum digniſſimam: quòd ſi nec hoc quidem, certè vt error atque ignorantia ſi quæ in aſſentiendo Chriſtianæ doctrinæ eſſet (eſt autem in ea re potius ſumma veriſſimáque ſapientia) omni culpa & reprehenſione vacaret.

Quid enim vnquam de rebus non euidentibus ſine culpa creditum eſt, ſi credere quæ Chriſtiana doctrina tot tantíſque argumentis confirmata docet, culpa non
B vacat? Aut quomodo in extremo illo iudicio Deus propter ſtudium profeſſionémque Chriſtianæ religionis condemnare nos poterit, quam tot modis vel ipſe probauit, vel certè probari ſic permiſit, vt niſi planè deſipimus, nulla religio alia, ac multò minus contemptus omnis religionis, vel gratus Deo ipſi, vel rectæ rationi conueniens eſſe videri nobis poſſit?

Nunquam igitur laudari ſatis Richardi Victorini, lib. 1. de Trinit. cap. 2. oratio ad Deum poterit: *Domine, ſi decepti ſumus, tu nos decepiſti.* Quæ mihi vox & veriſſima, & conſolationis pleniſſima, & prorſus eiuſmodi videtur, quam omnibus portis inferorum in negotio fidei confidentiſſimè opponere poſſimus. Neque enim video, vt aſſentiamur Chriſtianæ doctrinæ, quid vehementius mouere nos poſſit, quam quod euidenter intelligimus, vt explicatum eſt, eam aut omninò eſſe veram, aut ſine culpa prorſus veram à nobis iudicari.

C *Hinc concludimus in Sectarios.*

Cùm hac conſolatione (vt argumentis etiam ipſis, hactenus pro Chriſtiana doctrina factis) deſtituantur, nihil eis, dum ad regiam viam Eccleſiæ Catholicæ non redeunt, niſi vt planè deſperent, ſupereſſe.

Porrò ex his intelligitur, eos qui Chriſtianam doctrinam complectuntur, nequaquam indoctas fabulas ſequi, ſed teſtimoniis eiuſmodi niti, quę verè ſunt, vt Pſalmiſta Pſal. 92. loquitur, *credibilia nimis.*

Deinde intelligitur, quamcunque aliam religionem à Chriſtiana differentem, indignam eſſe prorſus, cui adhibeant fidem prudentes. Iiſdem enim argumentis vtrumque conuincitur: videlicet & noſtram fidem credi prudenter, & quæ cum ea pugnant, prudenter credi non poſſe. Primùm, quoniam idipſum inter cætera docet no
D ſtra fides, quæ in vniuerſum, vt probatum eſt, vera docet. Tum etiam, quoniam vt repugnantes doctrinæ prudenter credantur, fieri per ſe quidem non poteſt: id eſt, ſi vtriuſque partis argumenta ſatis cognita ſunt, & inter ſe bene conferantur.

Quod ob eam rem ita dico; quoniam propter ignorantiam fieri *ex accidenti* poteſt, vt quis antequam rationes & argumenta noſtrę fidei percipiat, haud imprudenter aſſentiatur doctrinæ pugnanti cum iis fidei noſtræ articulis, qui ſunt ſupra captum naturalis rationis. Itaque hoc euincunt euidenter argumenta noſtræ fidei, qui argumenta hæc percipiat, hunc neque poſſe prudenter credere, quod pugnet cum noſtra fide, & prudentiſſimè
E facturum, ſi complectatur illam, quoniam omnino nulla religio eſt, aut fuit vnquam ita probata ſicut & noſtra.

Ex qua re etiam illud intelligi debet, iure hominibus impoſitum eſſe diuinitus præceptum credendi; ſiquidem prudenter, ob argumenta iam explicata, poſſunt hoc facere, quamuis fidei doctrina non ſit ipſa euidens. Quod erat igitur nobis argumentis docendum, id ſatis vt arbitror, oſtenſum eſt: nempe doctrinam fidei eſſe euidenter credibilem.

Reſponſio

Digitized by Google

Reſponſio ad ea quæ fuerunt obiecta contra euidentiam credibilitatis Fidei.

SED SVPEREST modò, vt reſpondeamus ad argumenta initio propoſita contra euidentiam hanc credibilitatis noſtræ fidei. AD PRIMVM poteſt PRIMO reſponderi, ſi qui ex iis qui reiiciunt fidem, ſimul percipiant rationes ac motiua illius, eos euidenter poſſe cognoſcere illam eſſe prudenter credibilem. Et nihilominus poſſunt illam reiicere vel ex malitia, vel ob eius difficultatem. Siquidem motiua fidei non cogunt aſſentiri. Quemadmodum ſæpe accidit vt qui euidenter cognoſcit, bonum eſſe temperatè viuere, v.g. ac prudenter facere eum qui ita viuit, ſæpe inquam accidit, vt talis nihilominus ſit intemperans.

SECVNDO reſpondetur, communiter, eos qui fidem non admittunt, ex malitia, vel ex affectu erga ſe, aut erga magiſtros ſuos, impediri & excæcari quominus poſſint rationes & motiua fidei perſpicere, atque ita mirum non eſt ſi non habeant eiuſmodi euidentiam de credibilitate fidei noſtræ.

Hæc ſolutio colligi poteſt ex Apoſtolo 2. Corint. 4. vbi cauſam infidelitatis reiicit in cæcitatẽ mentis. *Deus, inquit, huius ſæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat in eis illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti.* Ac ſimiliter Sapiẽs, agens de incredulitate Iudæorũ circa diuinitatem Chriſti, inquit: *Excæcauit eos malitia eorum*, Sap. 2.

Ad SECVNDVM eodem modo reſponderi poteſt: PRIMO, ſi qui ex infidelibus intelligant, probabiliorem eſſe doctrinam fidei, nihilominus poſſe contrarios errores ſequi, propterea quòd maior illa probabilitas non cogat. SECVNDO reſpondetur, communiter illos impediri prauo aliquo affectu, quominus maiorem probabilitatem in doctrina fidei perſpiciant.

Ad TERTIVM reſpondeo, iudicium illud euidens elicitiuè ad prudentiam pertinere, ſicut & aliqua iudicia de agibilibus. Impulſiuè autem pertinet ad ipſum habitum fidei ſupernaturalis, poſtquam eũ conſecuti ſumus. Eo enim ipſo, quòd lumen ſupernaturale fidei afficit intellectum noſtrum, reddimur promptiores, vt euidenter de credibilitate obiecti fidei iudicemus: ob illum videlicet ordinem, quem per habitum fidei habemus ad obiecta fidei. Quemadmodum v. g. iudicium euidens, quod ſit temperatè viuendum, elicitiuè ad prudentiam pertinet; impulſiuè autem ad ipſum habitum temperantiæ, quo ſi ſimus affecti, facile nobis videtur conueniens eſſe illius obiectum, iuxta illud Philoſophi libr. 3. Eth c. 4. *Qualis vnuſquiſque eſt, talis ei finis videtur.* In hunc modum interpretatur Caietanus, quod docet S. Thomas hîc in ſolutione tertij, euidentiam credibilitatis prouenire ex ipſo lumine fidei.

Ad QVARTVM reſpondeo, motiuis illis, quæ attulimus, conuinci euidẽter, doctrinam catholicam dignã eſſe, vt prudenter credatur, non ſolùm fide humana, ſed etiam diuina ac ſupernaturali. Hoc autem non ita intelligendum eſt, quaſi euidens ſit, doctrinam eiuſmodi reipſa eſſe obiectum fidei ſupernaturalis, atq; adeo eſſe à Deo reuelatam; ſed quia euidens eſt, homini prudenti ad hoc conandum eſſe vt cum auxilio Dei velit per ſupernaturalem fidem præbere, quantum in ſe eſt, aſſenſum ei doctrinæ: tametſi euidens non ſit, futurum vt reipſa per huiuſmodi fidem ſupernaturalem aſſentiatur.

POSTREMO, ſupereſt hîc breue dubium, quonam modo oporteat hominem cognoſcere credibilitatem noſtræ fidei, vt prudenter credat? Ratio dubitandi eſt: quia D. Thomas hîc art. 4. ait, neminẽ crediturum (puta prudenter) niſi videret eſſe credibilem doctrinam fidei. CONTRA autem eſt, quòd videtur poſſe quis credere, licèt non videat, doctrinam fidei eſſe credibilem. Patet in pueris, cùm primùm fidem propoſitam à parentibus amplectuntur. Item in Ethnicis illico aſſentientibus concionanti; hi enim non videntur euidenter iudicare de credibilitate.

A RESPONDEO cum Caietano, quod ait S. Thomas, neminem crediturum eſſe, niſi videat doctrinam fidei eſſe credibilem, veriſſimum eſſe intellectum de actu credendi virtuosè ac prudenter. Item, addo intelligendum eſſe de euidentia credibilitatis ſaltem in potentia propinqua, cùm videlicet quis ad credendum mouetur ratione aliqua graui, ex qua facilè poſſit euidenter colligere, rem eſſe credibilem. Hoc modo intellecta propoſitio D. Thomæ vera eſt, nam aliter credere eſſet leuitatis. Atque ex hoc patet reſponſio ad obiectionem, habent enim illi euidentiam credibilitatis, ſaltem in potentia propinqua, dum in re graui credunt parenti, aut concionatori rectè rem proponenti; qui non facilè ſolent decipere.

B

PVNCTVM QVINTVM.

Quale nam ſit obiectum fidei quoad diſpoſitionem & ordinem credibilium, quæ in illo continentur: vtrum ſcilicet hæc rectè diſtincta & enumerata ſint in Symbolo fidei.

D. Thomas artic. 6. 8. & 9.

ORDO & diſpoſitio credibilium cernitur in Symbolo fidei, quod proponitur in Eccleſia omnibus fidelibus. Sunt autem tria breuiter explicanda. PRIMO, Quid ſit fidei Symbolum. SECVNDO, Quotuplex ſit fidei Symbolum, & à quo vnumquodque compoſitum. TERTIO, An rectè factum ſit, quòd certi quidam articuli fidei, in Symbolo proponantur fidelibus. C

Quod ad PRIMVM attinet, Symboli nomen, vt notat Ruffinus in expoſitione Symboli, duo ſignificat, videlicet *indicium* ſiue *notam*, quâ alij ab aliis dignoſci poſſint: & *collationem* plurium in vnum. Secundùm vtramque ſignificationem rectè hoc vocabulum accommodatur, ad ſignificandam ſummam articulorum credendorum à fidelibus. Hoc enim Symbolo fideles à non fidelibus diſcernuntur. Et præterea Symbolum à multis eſt collectum, vt iam videbimus, Gloſſa tamen in Titulum de Summa Trinit. & fide Catholica, ait, Symbolum dici à *Syn*, quod eſt ſimul, & *bolus*, quod eſt, inquit, morſellus; quia ſinguli Apoſtoli ſuam partem poſuerunt. Sed hoc ineptum videri poteſt. Quare ſufficiat illa altera explicatio Ruffini.

D Quod ad SECVNDVM attinet, triplex eſt in Eccleſia fidei Symbolum. PRIMVM eſt communiſſimum Symbolum Apoſtolicum, ita nominatum, quoniam ab ipſis Apoſtolis compoſitum eſt, cùm in varias mundi partes proficiſcerentur ad Euangelium prædicandum; vt eſſent vniformes in proponenda ſumma fidei Chriſtianæ: id quod adeo certum eſt, vt non immeritò temeritatis arguantur Eraſmus & Laurentius Valla, quia id negauerint.

Nam eſſe hoc Symbolum ab Apoſtolis compoſitum, affirmant communiter antiqui Eccleſiæ Patres. Nempe Clemens 1. epiſt. 1. Irenæus libr. 1. cap. 2. Tertullianus in præſcriptionibus. Ambroſius epiſt. 81. ad Siricium. Ruffinus in expoſitione Symboli. Hieronymus in epiſtol. ad Pamachium de erroribus Ioannis Hieroſolymitani. E Chryſoſtomus homil. 1. & 2. in Symbolum. Auguſtinus ſerm. 115. & 180. de tempore. Leo ſer. 11. de paſſione Domini, & epiſt. 13. ad Pulcheriam.

Atque etiam Auguſtinus in illo ſerm. 115. affirmat, ſingulos Apoſtolos ſingulas ſentẽtias ſeu articulos Symboli confeciſſe; & nominatim cuique illorum vnum articulum aſſignat. Idémque indicat Leo in epiſt. citata. Quamuis hoc non eſt æquè certum, atque compoſitum fuiſſe ab Apoſtolis illud Symbolum quocunque tandem modo id fecerint.

Neque verò propterea putandũ eſt Symbolum Apo-

ſtolicum,

Digitized by Google

ſtolicum eſſe Scripturam Canonicam,quòd ab Apoſtolis ſit compoſitum. Non enim illud ſcripſerũt immediatè dictante Spiritu ſancto,ſed eos quidem dirigente, vt clarius illas veritates colligerent ex doctrina reuelata.

Secvndvm Symbolum eſt Athanasii. Nectamẽ habet infallibilem auctoritatem, vt eſt compoſitum ab Athanaſio,ſed vt eſt receptum ab Eccleſia, tanquam omnino orthodoxũ. Porrò eſſe illius auctorem Athanaſium, negauit noſtra tempeſtate Valentinus Gentilis, hæreticus Trinitarius. Sed omnino eſſe Athanaſij conuincitur teſtimonio ſancti Auguſtini, qui in Pſal. 120. recitat ex hoc Symbolo ſub nomine Athanaſij verſiculum illum: *Filius à patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus.* Et alibi etiam idem Symbolum citat: nempe in Enchirid. c. 36. & lib. 5. de Trinit. c. 8. & epiſt. 174. ad Paſcentium, & ſerm. 195. de tempore atque etiam teſtimonio ſancti Gregorij Nazianzeni idem conuincitur. Nam in oratione de laudibus ſancti Athanaſij, ait, eum conſcripſiſſe *perfectiſſimam fidei confeſſionem, quam totus*, inquit, *Oriens & Occidens veneratur.*

B Tertivm Symbolum eſt Nicænvm, quod ſolet in Miſſæ ſacrificio recitari. Quanquam non fuit hoc Symbolum, quoad omnes eius particulas à Patribus Concilij Nicęni compoſitum: ſed ita appellatur, quoniã ab illis componi cœptum eſt, poſtea verò & auctum & explicatum magis eſt in Concilio tum Conſtantinopolitano I. tum Toletano VIII. & Florentino. Qua de re quædam annotauimus tomo 1. d. 2. q. 10. p. 2. vbi defendimus, iure potuiſſe Eccleſiam in illo Symbolo quædam addere circa proceſſionem Spiritus ſancti propter hęreſes, quæ poſtea ſunt exortæ.

C Quod ad Tertivm attinet, optimæ rationes ſunt redditæ à ſanctis Patribus, cur oportuerit, præcipuos articulos fidei in Symbolo comprehendi. Præcipuè ſunt: Primo, vt eſſet vbique fidei vniformitas apud omnes gentes. Quam rationem explicuit S. Irenævs lib. 1. cap. 3. vbi loquens de fide in Symbolo ab Apoſtolis expoſita, quam præcedenti capite propoſuerat: *Hanc fidem*, inquit, *Eccleſia in vniuerſum mundum diſſeminata diligenter cuſtodit, quaſi vnam domum inhabitans; & ſimiliter credit iis, quaſi vnam animam habens, & vnum cor: & conſonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quaſi vnum poſſidens os. Nam etſi in mundo diſſimiles loquelæ ſunt, tamen virtus traditionis vna & eadem eſt.*

D Secvndo, vt, quemadmodum ait S. Avgvstinvs in libro de fide & Symbolo c. 1. *Incipientibus atque lactentibus eis qui in Chriſto renati ſunt, nondum Scripturarum diuinarum diligẽtiſſima tractatione atque cognitione roboratis, paucis verbis credendum conſtitueretur, proficientibus, & ad diuinam doctrinam certa humilitatis atque charitatis firmitate ſurgentibus, quod multis verbis exponendo eſſet perficiendum.* Atque eandem rationẽ reddit S. Cyrillvs Hieroſolym. catecheſi 5. *Cùm enim*, inquit, *non omnes poſſint Scripturas legere, & alios quidem inſcitia, alios verò occupatio impediat à cognitione; in paucis verſibus vniuerſam fidei doctrinam* (ad quam ſcil. omnia reuocantur) *comprehendimus.*

Addi etiam poteſt, quod vtile eſt ad cautelam contra hæreticos, habere certam formulam profitendi fidem, cùm ſoleant illi facilè eam corrumpere varietate verborum, vt notauit Durandus in 3. diſt. 25. q. 2. Quanquam tanta peruerſitas hæreticorum eſt, vt, quemadmodum ait Avgvstinvs lib. de fide & Symbolo, c. 1. *ſub ipſis paucis verbis in Symbolo conſtitutis, plerique hæretici venena ſua occultare conati ſunt: quibus reſiſtit*, inquit, *diuina miſericordia per ſpirituales viros, qui catholicam fidem non tantùm in illis verbis accipere & credere, ſed etiam Domino reuelante intelligere atque cognoſcere meruerũt*: per ſcientiam ſcil. Theologiæ, iuxta ea quæ de hac intelligentia Theologica tradidimus tomo 1. diſp. 1. q. 1. p. 3.

E Porrò quare ſententiæ fidei, quæ in Symbolo Apoſtolorum continentur, nominentur fidei *articuli*, facilè declarat S. Thomas art. 6. Nam vt articuli propriè dicũtur quædam partes inter ſe aptæ ad motum & diſtinctæ; ita in propoſito metaphoricè nominãtur articuli fidei, ſententiæ quædam principales, quæ & potiſſimũ ſpectant ad negotium ſalutis noſtræ, & habent ſpecialẽ ac diſtinctam difficultatẽ ad credendũ, propter ſui ineuidentiam.

Collocari autem cõuenienti ordine hos ipſos articulos in Symbolo, ſiue duodecim ſiue quatuordecim numerentur, oſtendit facilè idem D. Th. art. 9. Vbi Nota, quod ad rem quidem attinet, inter omnes orthodoxos conuenire, articulos fidei Catholicis credendos, eſſe illos qui Apoſtolorum Symbolo cõtinentur; ſed differentia eſt quòd aliqui tres articulos SS. Trinitatis coniungunt in vnum. Articulum verò de *reſurrectione* carnis diſtinguunt ab articulo de *vita æterna.* Et articulum *conceptionis* & *natiuitatis* coniungunt, ita vt ſolum numerent duodecim articulos. Alij verò diſtinguunt Myſteriũ SS. Trinitatis in tres articulos, & articulum de *vita æterna* & carnis *reſurrectione* coniungunt; & de *conceptione* & *natiuitate* diſtinguunt; ita vt numerent quatuordecim. Videtur autem communior modus illorum qui ſolùm duodecim numerant: quæ diuiſio ponitur in Catechiſmo Romano, & ab Auguſtino ſer. 115. de tempore.

PVNCTVM SEXTVM.

Qualenam ſit obiectum fidei quoad antiquitatem credibilium, quæ in illo continentur: vtrum ſcilicet eadem ſemper fuerint ex fide credita, an verò progreſſu temporis quædam fuerint de nouo propoſita fidelibus ad credendum.

D. Thomas art. 7.

Sententia communis Theologorum de hac re continetur duabus aſſertionibus, vt intelligi poteſt ex D. Thoma hîc art. 7. & Magiſtro ſententiarum in 3. ſent. d. 25. & ex Alberto Magno in 3. d. 25. art. 1. ad 2. & Bonauentura ead. d. art. 2. q. 1. & Scoto q. 1. & Durando q. etiam 1. & Richardo art. 3. q. 2. & ex aliis.

Prima aſſertio: *Actu fidei implicito omnia quæ nunc creduntur, fuerunt ſemper in Eccleſia Dei credita.* Probatur. Nam quicquid poſteriores vnquam explicitè crediderunt, vel de diuinitate, vel de prouidentia diuina, id totum in veterum Patrum fide implicitè continebatur, quatenus illi, vt neceſſe eſt ad ſalutem, crediderunt & Deum eſſe, & remuneratorem eſſe. Quapropter cogitandum eſt, ita fidem explicitam poſteriorem, in fide priorum Patrum contentam fuiſſe, ſicut dici ſolent vlteriores ac magis explicati conceptus de aliquo obiecto, in potentia contineri in vniuerſalioribus, minúſque diſtinctis: quatenus nimirum ij poſſunt de illis inferioribus, ſiue de ſubiecto, vt illis ſubſtat, prædicari. Sic ergo in propoſito, quoniam omnes conceptus fidei, quos modò habemus clariores, ad diuinitatem aut prouidentiam, qua in beatitudinem dirigimur, pertinent; diuinitatem autem ac prouidentiam veteres, in vniuerſali, crediderunt, agnoſcentes Deum eſſe ac remuneratorem eſſe; ideo rectè dicitur poſteriorem fidem contineri in fide priorum, vt rectè declarat Durandus vbi ſuprà.

Atque hoc ipſum eſt quod S. Thomas hîc art. 7. vult modo illo loquendi obſcuriori, cùm inquit, articulos fidei non creuiſſe, *ſecundum ſubſtãtiam*, ſicut attentè legenti articulum patebit. Item hoc ſenſu verum etiam eſt quod S. Irænevs lib. 4. c. 13. & S. Avgvstinvs ep. 51. & alij Patres dicunt, vnam & eandem fidem eſſe & antiquorum Patrum & noſtram: nempe non ſolùm explicitè quoad quædam eius obiecta, ſed etiam implicitè quoad omnia. Quatenus autem vel nunc vel olim neceſſaria fuerit fides explicita ad ſalutem, vel ſufficerit implicita, explicandum eſt quæſtione ſequenti.

Digitized by Google

SECVNDA aſſertio: *Actu Fides explicitè non eadem ſemper fuerunt credita, ſed progreſſu temporis alia & alia fuerunt patefacta & credita à fidelibus.* Probatur. Nam Exodi 6. dixit Deus Moyſi: *Ego ſum Deus Abraham, Iſaac & Iacob, &c. & nomen meum Adonai non indicaui illis:* hoc eſt, non impartiui illis claram notitiam ſimplicitatis & vnitatis meæ, vt interpretatur D.Thomas q. 174 ar.6. Item Dauid Pſal.118. *Super ſenes intellexi.* Et Apoſtolus ad Epheſ.3. *In prioribus generationibus Myſterium Chriſti non agnitum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis & Prophetis.*

Hoc ipſum aſſerunt Patres, ac nominatim ſanctus IRENÆVS lib.4.cap.47.vbi inde probat, maiorem obedientiam & perfectionem ab hominibus exigi in lege gratiæ, quàm in lege veteri, quia fides nunc eſt illuſtrior, & quoad explicitam cognitionem creuit. *Quemadmodum*, inquit, *in nouo Teſtamento, ea, quæ eſt ad Deum, fides hominum* AVCTA EST, *additamentum accipiens filium Dei, vt & homo fieret Dei particeps: ita & diligentia conuerſationis adaucta eſt, cùm non ſolùm à malis operibus abſtinere iubemur, ſed etiam ab ipſis malis cogitationibus & ocioſis dictionibus.*

Sed QVÆSTIO eſt hoc loco, an quò fuerunt homines Chriſto viciniores, vel antecedenter, vt Ioannes Baptiſta, vel conſequenter, vt Apoſtoli, eò plenius diuina myſteria cognouerint. Ratio huius quæſtionis eſt, nam D.Thom. hic art.7.ad 4.ita affirmat. Et probatur ea ratione, quia vltima conſummatio gratiæ fuit facta per Chriſtum, vnde & tempus eius dicitur tempus plenitudinis, ad Gal.4. Quare ſicut ſtatus hominis propinquior iuuentuti perfectior eſt, eò quòd illa reliquis ætatibus ſit præſtantior, ita etiam perfectior & illuſtrior fuiſſe videtur fides eorum, qui Chriſto antecedenter aut conſequenter fuerunt viciniores.

CONTRA verò poteſt PRIMO obiici. Quòd Adam, Abraham & ſimiles Patres, qui videntur fuiſſe quaſi capita, videntur plus cognouiſſe de diuinis Myſteriis, quàm ij qui fuerunt viciniores Moyſi; & plus Moyſes quàm poſteriores vſque ad Chriſtum. Non ergo eò peritiores quò viciniores Chriſto.

SECVNDO, quòd experimur iam in Eccleſia, induſtria & ingenio poſteriorum Theologorum, plurimum eruditionis additum eſſe ad cognitionem & doctrinam veterum Patrum Eccleſiæ, qui fuerunt Chriſto propinquiores.

TERTIO; quòd non pauca fidei dogmata in dies videtur Deus fideles docere per Eccleſiā, quę videntur veteres latuiſſe: id quod colligi poteſt PRIMO, ex eo quod ſuprà p.1.diſſeruimus, Eccleſiam non ſolùm habere auctoritatem ad proponendas veritates Fidei, ſed etiam ad aſſeuerandum ex inſtinctu diuino, id quod credendum fidelibus proponatur. SECVNDO, ex eo quod S. Thom. infrà art.10.docet, ad S. Pontificem pertinere nouā editionem Symboli fidei. TERTIO, ex eo quòd licuit olim de multis dubitare de quibus iam per fidem non licet, vt de auctoritate aliquorum librorū Canonicorum; de veritate quorundam dogmatum; cuius cauſſa videtur eſſe quòd de nouo ſint aliqua in Eccleſia tradita, vt de fide credēda. QVARTO; poteſt idem colligi ex eo quòd eadem iam eſt Eccleſia, eundémque Spiritum habet aſſiſtentem, quem antea: Ergo ſicut tempore Apoſtolorum, aliqua fidei dogmata fuerunt de nouo tradita, ita etiam pòſt, & iam deinceps poterunt, ſi ratio temporum poſtulabit. Quandoquidem Chriſtus pollicitus eſt vſque ad conſummationem ſæculi ſe Eccleſiæ adfuturum.

POSTREMO, ſententiam illam D.Thomæ difficilem reddit, quòd ratio ipſius non videtur ſatis efficax. Quāuis enim Chriſti tempus fuerit *plenitudinis*, tamen poteſt hoc ita intelligi, vt non illico putare debeamus, tempore illo Chriſti & Apoſtolorum, completam fuiſſe hanc plenitudinem, ſed compleri in dies, procedente tempore quo Eccleſia durat, vt ſic Chriſti tempus dicatur ple-
A nitudinis, eo quòd tunc quidem cœperint diuina myſteria clariùs hominibus patefieri.

Et poteſt hæc expoſitio à ſimili confirmari. Nam etſi Actor.1. dicātur Apoſtoli repleti Spiritu ſancto in Pentecoſte, & Chriſtus Dominus Ioan.16. prædixerit futurum vt ille *adueniens doceret Apoſtolos omnem veritatem*, non idcirco tamen fuerunt Apoſtoli ſtatim illo ipſo die veritatem omnem edocti, ſiquidem aliquantò pòſt D. Petrus, vt apparet Actor.10.dubitauit, vtrū Euangelium Chriſti ad Gentes pertineret. Vnde vt illas admitteret, admonitus eſt viſione lintei ſiue vaſculi, in quo erāt varia animalia. Quocirca dixit: *In veritate comperio, quia non eſt perſonarum acceptor Deus.* Et cùm veniēs Ieroſolymam, reprehenderetur ab iis qui erāt ex circumciſione, quod cum gentibus conuerſaretur, ea ſe viſione excuſauit. Ex quo apparet, in Eccleſia antea illam veritatem fidei, videlicet,
B quòd Euangelium ad Gentes pertineret, compertam non fuiſſe.

His non obſtantibus RESPONDEO, ſententiam D. Thomæ certam eſſe duabus adhibitis limitationib. PRIMA, vt viciniores Chriſto ſiue antecedenter, ſiue conſequenter, intelligantur aliis fuiſſe peritiores diuinorum myſteriorum, non omnes omnino, ſed regulariter, & vt plurimùm. ALTERA, vt hoc intelligatur de maiore cognitione non *acquiſita*, qualis eſt cognitio Theologica, ſed *infuſa* diuinitus, vt eſt cognitio fidei. Primam limitationem adhibet hîc Caietanus, quam elicit ex doctrina D.Thomæ. Secunda ſatis probatur experientia, de qua dicebamus in ſecundo argumento propoſito.

Sic intellecta ſentētia hæc D.Thomæ, quod attinet ad
C viciniores Chriſto *antecedenter*, ſatis cōgruenter probatur ratione illa ipſius S. Thomæ. Quod verò attinet ad viciniores *cōſequenter*; in primis de Apoſtolis quidem pro certo ſtatuendū eſt, illos & plura & perfectiùs de diuinis cognouiſſe, quàm vllos poſteriores, adeo vt qui hoc negaret, temerarius eſſet. Et certè quod poſteriores nō cognouerint plura, aut perfectiùs de diuinis reb. quàm Apoſtoli, adeo verū exiſtimo, vt contrariū putē erroneum.

Vtrumque probatur: PRIMO, ex variis Scripturæ locis, Ioan.14. *Paracletus, quem pater mittet in nomine meo, ille vos docebit omnia.* Et 15. *Vos autem dixi amicos, quoniam omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Et 16. *Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Et Lucæ vltimo: *Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent Scripturas.* Et ad Rom.8. diſertè Paulus affirmat, ſe vnà cum reliquis Apoſtolis *primitias* Spiritus accepiſſe. In quem lo-
D cum videndus eſt D.Thom. Et 2. ad Cor.3. cùm ageret Apoſtolus de diſcrimine inter miniſterium Euāgelicum & Moſaicum: *Nos*, inquit, *reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, &c.* Et ad Epheſ.2. fideles dicuntur *fundati ſuper fundamentum Apoſtolorum.*

SECVNDO; idem probatur ex Patribus, qui propterea aſſerunt, Apoſtolos fuiſſe quaſi fontes quoſdam, quia in illis vberior quàm in aliis omnibus fuerit cognitio cœleſtis doctrinæ. Vt S.CYPRIANVS in epiſtola ad Pōpeium, quæ eſt ordine 74. in editione Pamelij: *Si canalis*, inquit, *aquam ducens, qui copioſè priùs & largiter profluebat, ſubitò deficiat, nónne ad fontem pergitur vt illic defectionis ratio noſcatur?* Et paulo pòſt: *Si in aliquo mutauerit veritas*, ad originem Euangelicam, & traditionem Apoſtolicam re-
E uertamur.

Et S.AMBROSIVS ſerm.24. *Legimus*, inquit, *in Propheta: Benedicite Domino de fontibus Iſraël*, Pſ.67. *Dominus Chriſtus eſt, qui non niſi per Apoſtolorum ora dicitur, diſcipulorúmque doctrinam Apoſtoli dicendi ſunt fontes, quia velut omnes puriſſimi gratia prædicationis exuberant.*

Et ſanctus AVGVSTINVS lib.5.de Baptiſmo contra Donatiſtas c.26.approbans citatam ſententiam Cypriani: *Quod*, inquit, *nos admonet Cyprianus, vt ad fontem recurramus, id eſt, ad Apoſtolicam traditionem; & inde canalem in noſtra tempora dirigamus, optimum eſt, & ſine dubitatione faciendum.*

Eodem

Digitized by Google

Eodem pertinet quòd Patres cum montibus & fundamentis cõparare ſolent Apoſtolos. Vt ſanctus Cyrillus Alex. lib. 4. in Iſaiam oratione 2. *Optimè*, inquit, *ſanctis montibus comparandi ſunt ſancti Apoſtoli & Euangeliſtæ, quorum cognitio firmata eſt inſtar fundamenti poſteris.*

TERTIO probatur ratione. Nam vt DEVS, quidquid perfectionis rebus naturalibus impartitur, hoc totum per corpora cœleſtia, vt vniuerſalia inſtrumenta illis largitur: ita per Apoſtolos voluit nos de rebus ad doctrinam cœleſtem pertinentibus inſtrui. Quare neceſſe fuit illos rerum diuinarum cognitione excellere, ſicut rerum omnium perfectiones corpora cœleſtia cõtinẽt. Apoſtolos verò conſtitutos eſſe vniuerſales magiſtros, ſatis patet. Matth. & Marci vltimo, *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* Et Act. 1. *Eritis mihi teſtes in Hieruſalem:* & ex teſtimonio citato ad Epheſ. 2.

Quod verò etiam alij veteres proximè Apoſtolis ſuccedentes plures cognouerint quàm poſteriores, facile probatur. Nam cognitio infuſa rerum diuinarum, de qua agimus, auditione percipitur. Itaque dubium non eſt, quin patres Apoſtolis proximè ſuccedentes faciliùs huiuſmodi cognitionem acquiſiuerint.

Ex his facilè refutatur error Abbatis Ioachimi, Monachi Benedictini, & cuiuſdam Petri Ioannis, Franciſcani, qui negarunt, Apoſtolos percepiſſe ſenſum ſpiritualem Euangelij: quẽ voluit Ioachimus primùm fuiſſe à ſancto Benedicto intellectum: Petrus verò Ioannes à ſancto Franciſco. Cõtra hos diſſerit Alfonſus à Caſtro, verbo Apoſtoli, hær. 1. & manifeſtè reuincuntur teſtimoniis allatis. Supereſt ad argumenta reſpondere.

PRIMVM, ſolùm probat, meritò additam eſſe primã limitationem. Vt enim ait Caietanus, intelligenda ſententia D. Thomæ regulariter, & ſalua excellentia eorũ qui fuerunt veluti capita reliquorum.

SECVNDVM item argumentum probat ſecundam limitationẽ, quã addidimus. Fatemur enim, ſcientiã diuinarũ rerũ labore acquiſitã, in dies in Eccleſia augeri.

Ad TERTIVM argumentum in primis dico, ad Eccleſiam quidem pertinere, cum auctoritate infallibili decernere quid ſit à Deo reuelatum, proinde à fidelib. credendum. Deinde dico, negandum non eſſe quin ad eandem ſpectet, veritates fidei ſecundùm ſe aſſeuerare, iuxta modum illum loquendi ab Apoſtolis Act. 15. & ab aliis Conciliis vſurpatum: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis.* Quid autem interſit inter ſimplicem hanc aſſeuerationem veritatis, & propoſitionem ſeu definitionem de reuelatione diuina, dictũ eſt puncto primo.

Illud verò nunc nego, ad Eccleſiam pertinere, aſſeuerare veritatem aliquam fidei, vel proponere reuelationem aliquam, quæ fuerit Apoſtolis penitus ignota. Spectat quidem ad Eccleſiam, veritates fidei, quas Apoſtoli vel cognouerunt vel tradiderunt, prout neceſſitas poſtulat, interdum de nouo magis explicatè tradere fidelibus, illáſque cum infallibili auctoritate veluti è tenebris eruere, in quibus quandoque ob hominum negligentiam vel proteruiã, & ingenij peruerſitatem, demerſæ latuerunt & fortaſſe latent adhuc in Eccleſia aliquæ. Nullam tamen veritatẽ docet, aut docebit vnquam Eccleſia, ita nouã vt Apoſtolis incognita fuerit.

Atque hæc ſanè cauſa eſt ob quam, vt latè perſequitur VValdenſis libr. 2. Doctrinalis fidei cap. 22. & 23. quandocunq; aliquid eſt in Eccleſia vel aſſeuerandum, vel definiendum, tanquam de fide, monimenta Patrum, traditiones, Concilia, Scripturas, &c. conſulere neceſſe eſt, vt nimirum fidei veritates ab Apoſtolis cognitæ ſeu traditæ, in lucem educantur, nihilque noui proponatur, ſed ſtabiliatur quod eſt antiquum, idq; clariùs, ad occurrendũ peruerſis hominũ ingeniis.

Hinc D. Thomas art. 10. inferius in ſolutione 2. aſſerit, in doctrina quidem Chriſti & Apoſtolorum, ſufficienter contineri omnia quæ pertinent ad fidem; oportere tamen aliquando fidei veritates ab Eccleſia
A denuò magis explicari, & fidelibus proponi, & hoc ob peruerſos homines, qui doctrinam Chriſti, ſicut & Scripturas, facilè corrumpunt.

Hinc quoque Thomas VValdenſis c. 22. vbi ſuprà, rectè probat, Eccleſiam non poſſe nouum articulum proponere. Atque etiam Canus lib. 2. de locis cap. 7. & lib. 4. c. 4. & Alfonſus à Caſtro in ſumma ſua, lib. 1. c. 8. & alij, rectè negant, expectandam iam eſſe aliquã nouam reuelationẽ veritatis incognitæ Apoſtolis. Quanquã verùm illa noua aſſeueratio, vt propoſitio clarior Eccleſiæ, propterea quòd eſt infallibilis Spiritu ſancto aſſiſtẽte, qui idem aſtitit ſcriptoribus canonicis, appellãda ſit noua reuelatio; vel propterea quòd non cõtinet veritatem nouam quæ Apoſtolis incognita fuerit, non ita appellanda ſit, quæſtio videtur eſſe ſolùm de nomi-
B ne. Res certè illa eſt, quam diximus, videlicet in fidei controuerſia, ad Eccleſiam tantum pertinere, nouam explicationem Apoſtolicæ adeoque veteris doctrinæ.

Vnde D. HIERONYMVS in illud Pſalm. 86. *Dominus narrabit in Scripturis populorum, & principum: horum, qui fuerunt in ea*, propterea inquit, prophetam verbum illud (*fuerunt*) vſurpaſſe, quòd nihil in Eccleſia tanquam de fide habendum ſit, quod Prophetæ & Apoſtoli, qui fuerunt Eccleſiæ principes, non tradiderunt.

Et idem docet ſanctus IRENÆVS lib. 3. c. 2. & ſanctus CYPRIANVS in epiſt. ad Pompeium ſuprà citata, & ſanctus AVGVSTINVS & alij Patres: vt etiam VValdenſis aliquot teſtimoniis confirmat. Quod idem præclarè & luculẽter aſſerit Vincẽtius LYRINENSIS in libro aduerſus prophanas hæreſum nouitates, præ-
C ſertim c. 27. & ſequent. Vbi ad hoc probandum vrget meritò illud Apoſtoli, 1. ad Tim. 6. *O Timothee, depoſitũ cuſtodi, &c. Quis eſt*, inquit, *hodie Timotheus, niſi vel vniuerſa Eccleſia, vel ſpecialiter totum corpus præpoſitorum, qui integram diuini cultus ſcientiam vel habere ipſi debent, vel aliis infundere? &c. Quid eſt depoſitum? Id eſt quod tibi creditum eſt, non quod à te inuentum: quod accepiſti, non quod excogitaſti. Res non ingenij, ſed doctrinæ: non vſurpationis priuatæ, ſed publicæ traditionis: res ad te perducta, non à te prolata: in qua non auctor debes eſſe ſed cuſtos: non inſtitutor, ſed ſectator: non ducens, ſed ſequens.*

Itaque ad PRIMAM obiectionem, qua in tertio illo argumento oppoſitum probabitur, RESPONDEO, aliud eſſe, Eccleſiam perinde atque Scriptores Canonicos infallibiliter aſſeuerare fidei veritates, aliud aſſeuerare veritates fidei nouas. Prius conceſſimus ſuperius p. 1.
D poſterius hic negamus. Sicut enim illam eandem veritatem, quam vnus Scriptor Canonicus aſſeuerat, contingit ab alio Scriptore Canonico aſſeuerari, & vtraque aſſeueratio pertinet ad reuelationem & obiectum fidei; ita nihil obſtat quo minus veritates eaſdem, quas Apoſtoli aſſeuerarunt, poſtea etiam ob hæreſes occurrentes, Eccleſia non modò proponat vt reuelatas, ſed etiam eodem Spiritu aſſiſtente, iterũ infallibiliter aſſeueret, quò maior nobis fiat fides. Neque propterea Eccleſia aſſeuerabit aliquid nouum: tametſi illius aſſeueratio dici poſſit pertinere ad reuelationem & obiectũ fidei, iuxta dicta in p. 1. cùm diſtingueremus inter propoſitionem & aſſeuerationem Eccleſiæ.

E Ad SECVNDAM obiectionẽ reſpondeo, ſenſum D. Thomæ non eſſe alium quàm quòd Eccleſia de nouo declarat magis veritates quidem fidei, ſed antiquas, vt dictum eſt: atque eodem modo accipiendum eſt quod nos ſuprà p. 1. toties inſinuauimus Eccleſiam interdum de nouo ſtatuere aliquid in materia fidei.

Ad TERTIAM obiectionem reſpõdetur, quod aliquando licuerit citra periculũ hæreſis dubitare de aliquibus de quibus non licet modò, id eſſe, nõ quòd huiuſmodi veritates nõ fuerint vnquã cognitę in Eccleſia, ſed quia hominũ vel malitia, vel errore, vel negligẽtia, erãt tũc tẽporis veritates illæ quaſi demerſæ & obrutę, donec Eccleſia ſuũ iudiciũ ac auctoritatẽ interponeret.

Digitized by Google

Ad QVARTAM obiectionem reſpondetur, ex eo quòd eadem nunc Eccleſia ſit, & eũdem Spiritum habeat, non ſequi quod poſſit illa nouam omnino tradere doctrinam. Quemadmodum (vt rectè ait VValdenſis, vbi ſuprà) etſi vir ſit idem homo, qui fuit puer, tamen nõ ſequitur, quòd poſſit vir perinde creſcere quoad ſubſtantiam, atque cùm erat puer. Sic Eccleſia antequam tempus legis Euangelicæ veniret ſub lege continebatur, tãquam puer *ſub pædagogo*, quæ quidem Lex, vt ait D. Paulus ad Heb. 7 *nihil ad perfectum ducebat*: quare fieri potuit vt creſceret adhuc in doctrina. Nũc verò poſtquam venit plenitudo, & Eccleſia ad ſtatum, quaſi virilem adducta eſt, iam non eſt *ſub pædagogo*, ad Gal. 4. ac proinde non poteſt amplius creſcere in fidei doctrina.

Ad QVARTVM argumentum principale reſpondetur, ex aliis locis Scripturæ colligi quod non poſſit illa plenitudo legis Euangelicæ vel gratiæ illo modo exponi quo ibi obiiciebatur.

PVNCTVM SEPTIMVM.

An vt Fidei obiectum per Chriſtianam fidem infallibiliter credatur, ſatis ſit, illud eſſe reuelatum diuinitus, & explicatum à quouis legitimo verbi Dei miniſtro: an verò prætereа neceſſe ſit, illud tanquam à Deo reuelatum, & ideo credendum, proponi & oſtendi fidelibus per infallibilem aliquam & præeminentem auctoritatem, ad quam proinde ſpectet editio Symboli ſeu articulorum fidei, & iudicium atque definitio omnium fidei controuerſiarum, quæ vnquam oriri poſſint, & quænam & vbi quærenda ſit eiuſmodi auctoritas.

D. Thomas art. 10.

QVÆ nobis in hoc puncto ad explicãdum propoſita ſunt, nemo non videt, continere diſputationem grauiſſimã, & his temporibus vtiliſſimam: quippe cùm ſectæ & hæreſes, quibus nunc, ſi vnquam alias, Eccleſia Chriſti diuexatur, nullum poſſent habere locũ, ſi inter Catholicos & Sectarios conueniret de auctoritate magiſtra & iudice fidei. Etſi autem de his ipſis rebus in noſtro libro Analyſis fidei multa ſcripſerimus, tamen minimè iam decere iudicamus, diſputationem talem præterire in hoc opere, præſertim cùm quædam interdum additurі nunc ſimus.

Sunt autẽ ordine octo quæſtiones de hoc toto grauiſſimo argumento pertractandæ, vt diſtinctè & accuratè explicemus rem omnem in hoc puncto propoſitã.

PRIMA, Sitne præter diuinam reuelationem de veritate ipſa doctrinæ fidei, aliqua auctoritas infallibilis magiſtra & iudex cõtrouerſiarum fidei, per quam proponi oporteat fidelibus doctrinam fidei, tanquam à Deo reuelatam, & ideo credendam.

SECVNDA, Quænam & qualis ſit iſta auctoritas. Diuináne tantùm, an tantùm humana; an verò partim diuina, partim humana, ſc. humana diuinitus inſpirata.

TERTIA, Cuiuſnam aut quorum propria ſit hęc auctoritas. Alicuiuſne aut aliquorum, qui olim vita defuncti, ſcripto aut voce doctrinam fidei explicarint, poſteritatique mandauerint: an verò in aliquo vel aliquibus ſuperſit ſemper & vigeat præſens ea auctoritas apud fideles ipſos, & pronunciare perſpicuè ac palam de fidei controuerſiis omnibus poſſit; neque alibi quàm in vera Chriſti Eccleſia, hoc eſt, in congregatione verè fidelium, quæri debeat, aut inueniri poſſit.

QVARTA, Quænam hominũ congregatio ſeu cœtus ſit vera Eccleſia Chriſti fidelium, in qua & quærenda, & audienda ſit eiuſmodi auctoritas, iudex & magiſtra fidei.

A QVINTA, In quonam vel in quibus de ipſo cœtu veræ Eccleſiæ reſideat eiuſmodi auctoritas. In omnibuſne fidelibus, aut in aliquibus, aut in vno aliquo, puta in Romano Pontifice, tanquam in Eccleſiæ capite.

SEXTA, Si in Romano Põtifice auctoritas ea reſidet an ab omnibus ex diuino præcepto id credendum ſit, quod Romanus Pontifex declarat, eſſe fidei ſentẽtiam.

SEPTIMA, Vtrũ aliquæ regulæ ſint conſulẽdæ à Romano Põtifice, vt legitimè vtatur auctoritate illa in explicanda & definiẽda doctrina fidei: & quænã regulę illæ ſint, & quomodo illis Pontificẽ in ea re vti oporteat.

OCTAVA, Quænam ſit ratio & vis ſingularum illarum regularum ad explicandã infallibiliter doctrinam fidei: vbi ſigillatim de his regulis eſt diſſerendum: nempe de Scriptura ſacra: de traditionibus Eccleſiaſticis; de Conciliis & Romanorum Pontificum decretis;
B de conſenſu Doctorum Eccleſiaſticorum: de conſenſu fidelium. Hæ namque ſunt illæ regulæ, quæ in fidei definitione conſulendæ ſunt.

Quibus omnibus explicatis apparebit, omnino verè & orthodoxè docuiſſe D. Thomam hic art. 10. ad ſummum Pontificem pertinere explicationem & editionem Symboli fidei, i. eorum quæ à fidelibus credi debent. Quæ veritas vſque adeo continet ſummam & caput totius Chriſtianæ religionis, vt nemo Catholicus eſſe poſſit qui illam non amplectatur, neque vllus ſit hæreticus, qui illam non neget. Veriſſimè namque S. CYPRIANVS in libro de vnitate Eccleſiæ, cauſam omnium hæreſum eſſe cenſet, *quia ad veritatis*, inquit, *originem non reditur, nec caput quæritur, nec magiſtri cæleſtis*
C *doctrina ſeruatur: Quæ ſi quis*, inquit, *conſideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non eſt: probatio eſt enim ad fidem facilis compendio veritatis. Loquutur Dominus ad Petrum: Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper iſtam petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non vincent eam.* Quo loco originem & caput & compendium veritatis meritò conſtituit in Petri & ſucceſſorum eius auctoritate. Sed ad explicanda, quæ ſunt propoſita, aggrediamur: & quoniam diſputatio hæc longiſſima eſt, per paragraphos, quæ dicenda ſunt, diſtinguemus.

QVÆSTIO PRIMA.

An præter diuinam reuelationem de doctrina ipſa fidei, ſit aliqua auctoritas infallibilis magiſtra & iudex omnium fidei controuerſiarum, per quam fidelibus oſtendi oporteat doctrinam fidei, tanquam à
D *Deo reuelatam & ideo credendam.* §. 1.

RESPONDEMVS, omnino extare talẽ aliquam auctoritatẽ. Et quidem putare quis poſſet, de hac aſſertione ſic generatim poſita, nullã nobis cum vllis Sectariis eſſe controuerſiã. Nam ab omnib. qui volunt haberi Chriſtiani, concedi videtur (& certè verbis nemo id apertè negat) eſſe aliquam auctoritatẽ à qua poſſimus in omni quæſtione diſcere fidei ſententiã, & reuelationem de ea diuinam. Itaq; illud tantũmodo, de quo in ſequentibus agemus, videtur
E controuerti; cuiuſmodi ſcil. & qualis ſit hęc auctoritas.

Cæterùm talem hanc auctoritatem eſſe contendunt Sectarij, vt nullam reuera (quemadmodum infrà videbimus) eiuſmodi aſſerant, quæ ad omnes omnino fidei quæſtiones ſatis fidelibus eſſe poſſit. Nam quidam illorum aſſerunt, hanc auctoritatem eſſe auctoritatem ſolius Dei, vnicuique priuatim indicantis, quæ ſit vera, & ab eodem Deo reuelata doctrina fidei. A quibus minimè reuera aſſeri, auctoritatem aliquam iudicem & magiſtram fidei, quæ ſufficiat fidelibus, conuincemus q. 2. ex illis octo propoſitis in hoc puncto.

Alij autem plerique Sectarij auctoritatem eam eſſe cõtendunt, auctoritatem Scriptorũ duntaxat Canoni-

corum,

Digitized by Google

A eorum, id eſt, Apoſtolorum & Prophetarum, quatenus Deo inſpirante ſententiam fidei & reuelationem diuinam literis ſacris conſignarunt, & indicarunt hominibus; neque agnoſcunt in fidei quęſtionibus vllius alterius auctoritatis vocem tanquam infallibilis iudicis præter illam quæ mutè ſonat in atramento & characteribus Scripturæ; tametſi non negent, hanc Scripturæ vocem & doctrinam pateſieri debere hominibus per humanũ miniſterium prædicationis Verbi. Quos Sectarios nihilo magis quam priores aſſerere auctoritatem magiſtram & iudicem fidei infallibilem, quæ ſufficiat fidelibus, demonſtrabimus quoque quæſt. 3. ex propoſitis ad explicandum in hoc puncto.

Quapropter vt id nunc firmemus quod Sectarij nõ tam verbis fatentur quàm re ipſa negant, & quia per ſe quoque id proderit ad confirmandum animos; non B alienum ab inſtituto erit monſtrare hîc breuiter earũ rationum capita, quæ cum primis, docẽt eiuſmodi auctoritatem aliquam ad iudicandas omnes fidei quæſtiones ſufficientem oportere eſſe, maximè cùm ex iiſdem ipſis rationibus firma deinde argumenta ducturi ſimus ad demonſtrandum præterea contra Sectarios, quæ etiam & qualis eiuſmodi auctoritas eſſe debeat.

Ergo Prima eius rei ratio hunc in modum à diuina *prouidentia* ducitur: niſi talis aliqua exſtaret infallibilis auctoritas magiſtra & iudex doctrinæ fidei, non ſatis eſſet à Deo proſpectum hominibus de neceſſariis rebus ad ſalutem æternam comparandam: at ſatis in eo genere illis proſpectum à Deo eſt: extat igitur talis aliqua auctoritas.

Et quidem quòd ſatis ſupérque Deus hominum ſaluti prouideat; C vſque adeo Scriptura ſacra euidenter tradit, vt ab ea etiam erga homines prouidentia quaſi cognomen quoddam Deum accepiſſe ſignificet. Nam ideo vocatur Pſal. 67. *Deus ſaluos faciendi*: quia quæ præſidia ad ſalutem neceſſaria ſunt, affatim ſuppeditat hominibus. Quòd autem minimè ſatis proſpectum hominibus eſſet, niſi exſtaret aliqua infallibilis auctoritas magiſtra & iudex fidei, inde patet, quòd Scriptura diuina multis in locis docet, rectam ex omni parte atque certam fidem de diuinis rebus ad ſalutem nobis neceſſariam eſſe. Hanc autem fidem animalis homo per ſe non percipit, id eſt, nequit rationis humanæ viribus aſſequi ipſe per ſe doctrinam fidei, atque adeo reuelationem diuinam, ſed eam neceſſe eſt diſcat: *Stultitia enim eſt illi* doctrina fidei, & non poteſt intelligere, D 1. Cor. 2. Quòd ſi certò diſcere quæ ſunt fidei oportet; aliquam neceſſe eſt exſtare infallibilem auctoritatem magiſtram doctrinæ fidei, quæ de rebus in eo genere dubiis omnibus infallibiliter docere verum poſſit.

Itaque præclarè ob hanc rationẽ D. Avgvstinvs lib. de vtilitate credendi, c. 16. *Si Dei*, inquit, *prouidentia non præſidet rebus humanis, nihil eſt de religione ſatagendum: ſin autem præſidet* (quod pulchrè Auguſtinus ibi oſtendit) *non eſt*, inquit, *deſperandum ab eodem ipſo Deo auctoritatem aliquam conſtitutam eſſe, qua velut gradu certo nitentes attollamur in Deum.*

Quod ipſum confirmatur etiam ex veriſſima illa ſententia, quam ibi paulo ante poſuerat Auguſtinus: *Sola eſt*, inquit, *auctoritas quæ commouere poſſit ſtultos* (hoc eſt, adhuc ipſius rei ignaros) *vt ad ſapientiam feſtinent.* E Quod Auguſtini dictũ, ſi in vllo genere locum habet, maximè certè in fidei religionìſq; negotio, in quo vel ipſa *mundi ſapientia ſtultitia eſt*. 1. Cor. 3. ſi auctoritate neglecta inueſtigare ratione quis velit diuina myſteria.

Secvndo, probatur ex *humani ingenij* conditione. Nã mens noſtra non modò naturâ ſuâ imbecilla eſt & omnino impar viribus, vt ipſa per ſe neceſſariam doctrinã fidei & reuelationem diuinam perueſtigare poſſit; ſed in ea ipſa doctrina cùm reuelata nobis diuinitus eſt, quam facillimè hallucinatur & aberrat. Cuius rei partim cauſſa eſt exiguitas noſtri luminis, partim maieſtas doctrinæ fidei, quippe quã eo quòd ſupra naturã eſt, nunquã ſatis ratione mẽte cõplecti poſſumus. Quæ ratio eſt quam ob rẽ in ipſa etiã Eccleſia, cuius in cathedra lucet ſplẽdidiſſimè diuina reuelatio & fides, neceſſe tamen ſit oriri quãdoq; hæreſes, vt & Apoſt. 1. Cor. 11. dixit, & plus ſatis experientia docet. Id cùm ita ſit, auctoritatem aliquam infallibilem extare oportuit, cuius magiſterio ſinguli niſi velint eſſe nimiũ cæci, in vera fidei doctrina retineri aut ad eã reuocari poſſint.

Tertio, probatur ex *natura* ipſius fidei. Nã hæc eſt fidei ratio vt *argumentum ſit rerum non apparẽtium*; ad Hebræos 11. id eſt, cognitio non euidens, ſed quæ nitatur infallibili teſtimonio, & pariatur ex auditu, ad Romanos 10. ſitque certiſſima. Quę autẽ res obſcurè iſto modo, & tamen certò ac infallibiliter ſciũtur, eas neceſſe eſt, alicuius infallibilis auctoritatis iudicio atque aſſeueratione diſcere. Quia igitur cũcti fideles poſſunt atque debent in omni quæſtione fidei falſũ repudiare, & quod verũ eſt, Chriſtique doctrinæ conſentaneũ, certò & infallibiliter credere: conſequitur aliquã auctoritatem infallibilem exſtare, per quam fideles vniuerſi in quacunque fidei controuerſia poſſint ita doceri vt falſum reſpuant, & verum infallibiliter amplectantur.

Qvarto, probatur ex adiuncta quadam *conditione* fidei. Etenim cognitio certa & infallibilis, quæ cum obedientia quadam mentis in aſſentiendo coniũcta eſt, aliqua nititur infallibili auctoritate magiſtra, cui ſit in hoc genere obediẽdum. Talis autem eſt cognitio fidei: exſtat igitur aliqua talis auctoritas quæ fidei veritatem in omni quæſtione infallibiliter doceat. Maior probatione nulla indiget. Minor occurrit paſſim in Scriptura Apoſtoli. Nam non alia cauſſa eſt quamobrẽ ipſa etiam fides *obedientia* quędã nominari ab illo ſoleat: cõtrà verò hæreſis aut obſtinatio aduerſus fidem, *inobedientia*: niſi quia neceſſe eſt in credendo obedire. *Gratias autem Deo*, inquit Apoſt. ad Rom. 6. *quod fuiſtis ſerui peccati, obediſtis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi eſtis. Sed non omnes*, inquit ad Rom. 10. *obediunt Euangelio*, id eſt, non omnes credunt. Ideo enim ſubiungit: *Iſaias enim dixit; Domine quis credidit auditui noſtro*, Iſaiæ 53. Idem rurſus ad Gal. 6. *Quis*, inquit, *vos faſcinauit non obedire veritati?* Atque etiam de hæreticis commonefaciens Tit. c. 1. ob eam rem affirmat Epiſcopum amplecti *oportere ſermonem fidelem, quoniam ſunt*, inquit, *multi inobedientes, vaniloqui & ſeductores, &c.* Hæ ſententiæ & aliæ, quæ ſunt ſimiles, perſpicuè indicant infallibilem aliquam auctoritatem eſſe, cui velut magiſtræ in omnibus fidei quæſtionibus oporteat in aſſentiẽdo obedire; vti dictũ eſt.

Qvinto, probatur ex neceſſitate damnandi hæreſes in Eccleſia. nulla enim poteſt oriri de aliqua fidei quæſtione hæreſis, quæ non poſſit ac debeat in Eccleſia damnari & reiici, dicto anathemate eius auctoribus. Generatim enim Apoſtolus pronuntiat ad Gal. 1. *Si quis vobis euangelizauerit* (quidquid illud ſit) *præter id quod accepiſtis, anathema ſit.* At hoc minimè fieri poſſet, niſi auctoritas exſtaret aliqua quæ in omni quæſtione de rebus fidei certò doceret quid rectæ fidei conſentaneum ſit, & quid eidem repugnans.

Postremo, talem aliquam auctoritatem fidei iudicem & quaſi communem regulam ſæpè aſſerunt ſancti Patres. Vt S. Irenævs lib. 3. c. 4. cùm ait, *Facile eſſe ab Eccleſia ſumere veritatem, cùm Apoſtoli quaſi in depoſitorium diues pleniſſimè in eam contulerint omnia quæ ſunt veritatis; vt omnis quicunque velit ſumat ex ea potum vitæ.*

Et S. Cyprianvs, in tractatu de vnitate Eccleſiæ, cùm diſputat, *non tenere fidem eum qui Eccleſiæ renititur & reſiſtit; qui cathedram Petri, ſuper quam fundata eſt Eccleſia, deſerit, &c.*

Et S. Avgvstinvs lib. de vtilitate credendi c. 16. vbi probat à Deo *auctoritatem aliquam conſtitutam eſſe, qua velut gradu certo nitentes attollamur in Deum.*

Et VincentiusLyrinensis libro aduerſus propha-

nas hæreſum nouitates, capite ſecundo, cùm diſſerit, ideo *opus eſſe, vt Scripturarum canoni, Eccleſiaſtica intelligentiæ iungatur auctoritas, quia ſcripturam ſacram pro ipſa ſui altitudine non vno eodémque ſenſu vniuerſi accipiunt, ſed eiuſdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur.* Quã rem totam magis in ſequentibus confirmabimus. Nũc ſatis nobis ſit probauiſſe oportere in Eccleſia eſſe aliquam infallibilem auctoritatem, magiſtram & iudicem fidei. Quænam autem & qualis ea ſit, an ſcilicet ſit aliqua auctoritas diuerſa ab auctoritate Scripturæ, diſputandum eſt poſtea.

Illud tamen hoc loco eſt addendum; non eſſe neceſſe vt omnes & ſinguli fideles cognoſcant explicitè iudicium eius auctoritatis, quæ eſt magiſtra & iudex fidei: ſatis enim eſt illud vel explicitè cognoſcant (ſicut cognoſcunt ij, quorum munus eſt alios erudire) vel implicitè, (vt cognoſcunt rudiores, qui ſcilicet credunt commoti auctoritate aliorum.) Nam & hi quoque, licet actu quidem non cognoſcant iudicium auctoritatis magiſtræ fidei, tamen facilè poſſunt illud explicitè cognoſcere, cùm id neceſſe fuerit exorta controuerſia de fide. Id quod ſufficit, vt beneficio auctoritatis magiſtræ fidei poſſint facilè fideles omnes conſentire in vna & eadem fide: quæ conſenſio eſt finis & ſcopus, in quẽ reſpicit & intuetur auctoritas illa magiſtra & iudex fidei. Nunc ad alia progrediamur.

QVÆSTIO SECVNDA.

Quænam & qualis ſit iſta auctoritas iudex & magiſtra fidei? Diuinâne tantùm, aut tantùm humana? an partim diuina, partim humana, ſeu humana diuinitus inſpirata? § 2.

RESPONDEMVS per hãc aſſertionem: *Auctoritas hæc non eſt tantùm diuina, nec tantùm humana, ſed humana diuinitus inſpirata.* Et quidẽ non eſſe purè humanam eam auctoritatem, cuius magiſterio in omni fidei quæſtione fides cognoſcenda ſit, ſatis liquet ex demonſtratione præcedentis aſſertionis. Nam planum fecimus, humani vires ingenij eſſe minores quàm vt quiſquam valeat per ſe doctrinam fidei ſine errore percipere, alíiſque tradere. Quòd verò neque purè diuina ſit eiuſmodi auctoritas, id eſt, quòd non abſque alicuius humanæ auctoritatis miniſterio Deus ordinariè doceat per ſeſe (vt nonnulli Sectarij ex Anabaptiſtarum factione, præſertim Schvvenckfeldiani & Muntzeriani ſomniauerunt) facilè quoque probatur his argumẽtis.

PRIMO, Scriptura docet, fidẽ oportere primùm concipi *ex auditu*, ad Rom. 10. Deinde fouendam atque cõſeruandam eam eſſe obedientia erga Præpoſitos, qui *nos docuerunt verbum Dei*, ad Hebræos 13. petendam *ex ore ſacerdotis*. Malach. 2. diſcendam à Paſtoribus & Doctoribus, quos *poſuit in Eccleſia Deus, vt non circumferamur omni vento doctrinæ, &c.* Ad Epheſ. 4. His autem & aliis externis adminiculis quid opus erat, ſi per ſe Deus ipſe, quę ſit in omni quæſtione recta fides, docere voluiſſet?

SECVNDO Deus non, eo modo docet nos ordinariè veram fidem, quo modo de rebus fidei ordinariè nobis non loquitur. Etenim docet vtique loquendo. At nobis de doctrina fidei per ſe ipſe ordinariè non loquitur, ſed *per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt Prophetarum eius*, Lucæ 1. atque etiam per os Eccleſiæ, *in quo poſuit ipſe*, & manere perpetuò voluit *ſuum verbum*, Iſa. 59. Nõ igitur per ſeſe ipſe de eiuſmodi rebus ordinariè nos docet.

TERTIO, ſi ſingulos ipſe per ſe ſolus docet, quanta obſecro ratione hoc facit? Docétne illos, ita vt nequeãt omnino ipſi falli dum putant ſe aliquid didiciſſe ex Deo? An verò permittit eos in eiuſmodi iudicio quãdoque decipi? Primum dici nullo modo poteſt. Nã extra cõtrouerſiam eſt, omnibus temporibus fuiſſe, & iam etiam eſſe permultos hæreticos, qui falsò ſibi per-

A ſuadeant, eam eſſe diuinam doctrinam, quæ pugnat cũ ſententia diuina. Quòd ſi Deum illo altero modo docere omnes dicas, ſcilicet ita, vt nihilominus quiuis decipi poſſit exiſtimando id ſe diſcere ex Deo, quod ipſe fingit errore proprio: certè nondum erit ea ratione ſatis hominibus prouiſum, vt verã in omnibus controuerſiis fidem primùm dignoſcere, deinde cõplecti ac retinere poſſint. Quid enim procliuius quàm in illo iudicio falli, ſi in eo falli poſſumus? *Spiritus eſt Deus*, Ioan. 4. ideóque ſpiritualiter ac latenter ipſe mentibus humanis loquitur (loquitur eis autem, cùm vult efficaciter, vt hoc aut illud intelligant ac ſibi perſuadeant) nec oculis euidenter cernitur, vt facilè animaduertere poſſis, vtrũ id audias quod ille in te loquatur, an quod dicit tibi Spiritus tuus, vel certè ſpiritus Satanæ, qui ſe

B in Angelum lucis perſæpè *transfigurat*, 2. Cor. 11.

Huc accedit quòd nihil intereſt, vtrùm fidem dicas vnicuique ex proprio ingenio cognoſcendam eſſe, vel ex magiſterio ſolius Dei; qui tamen vtrùm aliquid ipſe doceat nec ne, vnuſquiſque ingenio proprio & infallibiliter diiudicare debeat. Nam ex ea parte ſingulis erit æque facilè in doctrina fidei errare, atque ſi fallibiliter ipſos ſine magiſterio peculiari Dei, diiudicare oporteret doctrinam fidei. Quibus igitur rationibus conſtat, homines pręter vim ingenij ſui, aliqua auctoritate externa infallibili indigere, vt vera fide ſalutem conſequi poſſint: iiſdem efficitur, eam auctoritatẽ non eſſe ſolius Dei per ſe ita docentis, vt homines in doctrina diuina percipienda (quemadmodum fit) falli poſſint.

QVARTO, nam ab ipſo Deo in Scriptura ſacra ij

C reprehenduntur, qui de rebus diuinis ea & ſentiunt & docent, quæ ipſis propriè ac ſingulariter veniunt in mentem, prætextu diuinæ doctrinæ, quam ipſi ſingulariter ac propriè diuinitus ſe accepiſſe iactant. Vt Ezech. 13. *Væ*, inquit, *Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum & nihil vident. Dicunt; ait Dominus cùm ego non ſim locutus.* Et rurſus Ierem. 23. *Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos. Viſionem cordis ſui loquuntur, non de ore Domini.* Et Ierem. 14. *Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo. Non locutus ſum ad eos. Viſionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & ſeductionem cordis ſui prophetant vobis.* Item ipſe magiſter noſter Chriſtus Mat. 7. *Attendite à falſis Prophetis.* Et Mat. 24. *Si quis vobis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus* (id eſt, hæc eſt diuina Chriſti doctrina) *ecce illic, nolite credere.* Nec propterea

D ſolùm tam ſeriò ac grauiter monemur, priuatos huiuſmodi prætextus diuinæ doctrinæ fugere, quia per ſe, quod ad rem ipſam attinet ſint falſi; ſed propterea maximè, quòd priuati & ſingulares ſint, eóque ipſo abhorreant à conſilio Dei, qui ordinariè non priuatim ſingulos, ſed per cõmunem aliquam regulam omnes docere ſoleat: hæc námque cauſſa poſterior, eſt eius admonitionis ratio præcipua. Pauci enim admodum ſunt qui diiudicare de re ipſi poſſint, vtrum ea doctrina, quæ tanquam diuina proponitur, vera ſit an falſa. Et tamen omnes communiter eiuſmodi priuatos ſpiritus atque doctrinas iubentur auerſari: quoniam nemo eſt qui non facilè vel per ſe vel alieno auxilio diſcernere queat, num dogma, quod proponitur, ſit proprium ac ſingulare alicuius, an verò per commu-

E nem aliquam auctoritatem & regulam in Eccleſia traditum.

Quod igitur ordinariè Deus per ſe ſolus ac priuatim vnumquemque non doceat, ex dictis ſatis perſpicuum eſſe videtur. Itaque præclarè D. AVGVSTINVS lib. 12. confeſſ. cap. 25. *Veritas*, inquit, *tua Domine, nec mea eſt, nec illius, aut illius: ſed omnium, quos ad eius communionem publicè vocas terribiliter admonens nos, vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu faciendum omnibus proponis ſibi propriè vendicat, & ſuum eſſe vult, quod omnium eſt, à communi propellitur ad ſua: id eſt, à veritate ad mendacium.* Sic D. Auguſtinus.

Digitized by Google

Ac ob id etiam B. IRENÆVS lib. 3. aduerſus hæreſes, cap. 2. iure in hæreticos eſt inuectus ſui temporis, quòd *ſingularitate dogmatum ſe ipſos prædicarent, ac veritatis deprauarent regulam.*

Tum illud à TERTVLLIANO lib. de præſcript. hæret. rectè hæreticis exprobatum eſt: *Idem*: inquit, *licuit Valentinianis quod Valētino, idē Marcionitis quod Marcioni, de ſuo ingenio fidem innouare.* Et à veritate ipſa, Ioann. 8. dictum eſt, diabolum etiam, cùm mēdacium loquitur, ex propriis loqui: qui tamen diuinæ doctrinæ prætextu & ipſe vſus eſt: inquiens Matth. 4. *Scriptum eſt enim, &c.* Ergo qui de fidei rebus quocunque prætextu ex propriis ſibi loquendum putant, ij ex patre ſunt diabolo.

Quòd ſi *neque purè diuina*, ſine communi alio medio, eſt illa auctoritas infallibilis, quæ in omni quæſtione nos doceat, vt oſtendimus hactenus; *neque etiā purè humana*, vt præced. §. probatum eſt; non eſt nobis opus alia propria probatione, vt quod in hoc loco agimus, perſuadeamus; eſſe ſcilicet illā auctoritatē, quaſi ex vtraque compoſitam atque mediam; nempe *humanam diuinitus inſpiratam.* Bonus enim ac firmus eſt hic Syllogiſmus: Oportet auctoritatem illam, in determinādis omnibus fidei quæſtionibus infallibilem, aut purè diuinam, aut purè humanam, aut humanam diuinitus inſpiratā eſſe (nemo eſt enim, cui probare nūc oporteat, non eſſe Angelicam) Nō eſt autē vel purè diuina, vel purè humana, vt probatum eſt: Eſt igitur humana inſpirata diuinitus.

Et ſane cùm omnes penè Sectarij eam auctoritatem ſolā Scripturā ſacrā contineri contēdunt, fateri eos neceſſe eſt, humanam diuinitus inſpiratam illam eſſe. Homines enim ij ſunt, qui *ſpiritu ſancto inſpirati, ſunt nobis in Scriptura locuti.* Sed an rectè Scripturā ſolā eam auctoritatem iſti definiant, videbimus §. ſequenti. Nunc tantùm hîc reſtat, vt Scripturę quoſdam locos explicemus, quibus contra aſſertionem poſitam videtur confirmari poſſe, Deum per ſe ipſum ſingulos docere rectā fidem ſine vllo prorſus humano miniſterio. Quod eò quoque faciendum eſt, quia eiuſmodi locis illi etiam Sectarij imprudentes ad errorem ſuum abutuntur, qui volunt tamen Deum non docere ſine omni medio, ſed per Scripturam ſacram, quæ ipſa, vt dictum eſt, continetur humana auctoritate diuinitus inſpirata.

Eius generis ſunt ij loci: Iſaiæ 54. & Ioan. 6. *Erunt omnes docibiles Dei.* Et Iacob. 1. *Si quis indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter.* Et Ioan. 7. *Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoſcet de doctrina eius, vtrum ex Deo ſit.* Item Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt.* Item Ioan. 16. *Cum venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Atque in iis quidem & aliis eiuſdem generis teſtimoniis, ſimpliciter ſignificari videtur futurum vt omnes de rebus fidei ab ipſomet Deo erudiantur.

Sunt autem & alij loci quidam, in quibus item negari videtur, non opus alicui fore alio magiſtro præter Deum. Vt in prima Canonica Ioannis, cap. 2. *Non neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos: ſed ipſa vnctio docet vos de omnibus.* Et apud Ieremiam cap. 31. *Non docebit amplius vnuſquiſque proximum ſuum.* Et in Euangelio ipſe Chriſtus Ioan. 5. *Ego*, inquit, *teſtimonium hominum non accipio.* Acciperet autem, ſi oporteret ab hominibus veritates Chriſtianę fidei proponi. Quare & alibi ſcriptum eſt 1. Ioan. 5. *Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe.*

RESPONDENDVM eſt ad locos priores, vtrumque verum eſſe: & à Deo doceri fideles (ſicut in illis teſtimoniis diuinitus eſt promiſſum) & doceri tamē ab illo ordinariè nonniſi per miniſterium humanum. Sed eſt cōſuetudo ſacræ Scripturæ, vt quæ Deus principaliter facit, ea illi ſic tribuat, ac ſi ſolus omnino ſine aliquo inſtrumento faceret: idque etiam propterea, quod ipſe quoque ſuppeditat vim inſtrumentis ad operandum.

Hāc ob cauſſam ſimpliciter ab Apoſtolo 1. Corinth. 3. illud ſcriptum eſt: *Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* Et Chriſtus ipſe Matth. 10. *Non eſtis vos qui loquimini, ſed Spiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis.* Nec ſane dicet aliquis (vt hoc quoque vtamur exemplo) producere, Deum, abſque concurſu aliarum cauſſarum, in montibus fœnum, Pſalm. 1-5. quamuis Pſalmiſta illi ſoli videatur, hūc effectum, ſicut alios permultos, attribuere. Ergo pari ratione, cùm in Scripturis citatis legimus, Deum eſſe, qui nos docet: intelligere debemus, hoc eum facere per miniſterium auctoritatis humanæ, cuius etiam per os loquitur & auditur. Itaque non ipſe ſolus per ſe docuit Paulum, ſed ad Ananiam adire illum voluit, à quo erudiretur Actor. 9. & Philippum miſit, vt ad currum accedens doceret Eunuchum, Actor. 8. & Petro traditur in diſciplinam Cornelius, Actor. 10.

Quæ explicatio ad eos locos etiā qui ſunt poſterius obiecti, pertinere poteſt. Nam quod negat Scriptura, neceſſe eſſe vt alius alium doceat: eodem modo intelligi debet quo illud: *Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat.* Et illud etiam quod ſimiliter explicauimus. *Non eſtis vos qui loquimini.* Quid enim hoc ſignificat? An qui inſpirante Deo loquitur, prorſus ipſum non loqui? Minime verò: ſed Deum eſſe quidem, qui eius ore taquam inſtrumento quodam præcipue loquitur. Ita non doceri fideles ab homine, minime idem eſt quod, nullo modo per humanum miniſterium doceri: ſed eſt, doceri præcipuè à Deo: qui cùm omnibus temporibus docuerit ipſe (vt Pſalmiſta Pſalm. 93. loquitur) hominem ſciētiam, longe id vberius in hoc tempore gratiæ facit.

Quòd ſi nullo modo doctrinam fidei Deus per humanum miniſterium traderet: reſponderi profectò ſatis Auguſtino Tractat. 3. in primam epiſtolam Ioannis non poſſet, hunc in modum cum ipſo Ioanne Apoſtolo hāc de re colloquenti: *Vnctionem*, inquit, *habebant quibus loquebaris. Tu dixiſti* (1. Ioan. 2.) *quia vnctio ipſius docet vos de omnibus. Vt quid igitur talem epiſtolam feciſti? Quid illos tu docebas? Quid inſtituebas? Quid ædificabas?* Sed reſpondet facilè pro ipſo Apoſtolo conuenienter iis quæ iam à nobis explicata ſunt, idem ipſe Auguſtinus: *Iam hic videte fratres magnum Sacramentum. Sonus verborum noſtrorum aures percutit. Magiſter intus eſt. Nolite putare quenquam hominem aliquid diſcere ab homine. Admonere poſſumus ſtrepitu vocis noſtræ. Si non ſit intus qui doceat, inanis ſit ſtrepitus noſter.* Ac paucis in eandem ſententiam interpoſitis. *Cathedram*, inquit, *in cælo habet, qui corda docet, Propheta ait: & ipſe in Euangelio*, Matt. 23. *Nolite vobis dicere Magiſtrum in terra, vnus eſt Magiſter veſter Chriſtus.* Hæc Auguſtinus, Qui pulchrè hac ratione docet, ideo fidei doctrinam ipſi Deo acceptam ferri debere, quoniam etſi per ſe ipſe ſine miniſterio auctoritatis humanæ non doceat; tamen ipſe eſt magiſter huius diſciplinæ principalis.

Quod verò ait Chriſtus: *Ego non ab homine teſtimonium accipio*, ſic intelligendum eſt: Non indiguit Chriſti doctrina humano teſtimonio, vt ipſa ab illo robur acciperet: ſed opus habuit eo tamen, vt ſecundum conſiliū Dei, & rationem conſtitutam eius prouidentiæ propagaretur, id eſt, vt ei homines fidem haberent. Nam & illud etiam ob eam rationē à Chriſto Domino dictum eſt, Actor. 1. *Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa, &c.* Tum illud eòdem pertinuit, Ioan. 1. *Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine.* Ac ſubiungit Euangeliſta rationem à nobis aſſignatam: *Vt omnes*, inquit, *crederent per illum.*

Hinc eſt quòd in eo ipſo loco, vbi negat Chriſtus ſe ab homine teſtimoniū accipere: vtitur tamen aduerſus Iudæos teſtimonio Ioannis. Dixerat enim Ioan. 5. *Vos miſiſtis ad Ioannem: & ille teſtimonium perhibuit veritati.* Tum ſubiungit: *Ego autem non ab homine teſtimonium accipio. Sed hæc*, inquit, *dico vt vos ſalui ſitis.* Quaſi diceret: Ego quidem teſtimoniū, quod mihi perhibuit Ioannes, non adfero, tāquam illo nitatur mea doctrina: ſed vt illam eo vobis probem, id eſt, vt Ioannis auctoritate, qui magnus eſt apud vos, commoti, mihi credatis, & ſalui ſitis.

Digitized by Google

Ex his arbitror ſatis confirmatam ac defenſam noſtram aſſertionem eſſe, nempe, non purè diuinam, neque purè humanam, ſed *humanam diuinitus inſpiratam* eſſe oportere auctoritatem illam quæ de fidei quæſtionibus omnibus certò doceat fideles.

Quòd autem phanatici illi Sectarij, qui contempta Scriptura, ſolis ſomniis priuatarum reuelationum niti volunt, illud præterea D. Pauli 2. Cor. 3. vrgere ſolent, *Litera occidit, Spiritus autem viuificat*, confutatione vix indiget. Neque enim his verbis Apoſtolus aut pernicioſam aut inutilem ipſam per ſe Scripturam (quam aliàs prodeſſe, *vt perfectus ſit homo Dei*. 2. Tim. 3. veriſſimè affirmat) ſignificauit, ſed vel ab ipſa certè illos redargui & damnari, qui ſpiritu gratiæ & charitatis non eius præceptis obſequuntur, quique nudis illius verbis, neglecto vero ſenſu, ad errorem abutuntur; vt fecerunt Iudæi, & faciunt omnes hæretici: vtroque enim modo eũ locum D. AVGVSTINVS libro de ſpiritu & litera c. 4. & 5. & lib. 25. contra Fauſtum c. 8. & ſerm. 70. de tempore, & alibi, interpretatus eſt.

QVÆSTIO TERTIA.

Cuiuſnam vel quorum propria ſit auctoritas illa humana diuinitus inſpirata, quæ eſt iudex & magiſtra fidei. §. 3.

RESPONDEMVS per huiuſmodi aſſertionem: auctoritas hæc non vnius tãtùm vel alterius hominis quondam vita defuncti, aut etiam aliquorum propria eſt, qui olim vel ſcripto vel voce ſententiam diuinam explicauerint, poſteritatique commendarint; ſed omnibus ſeculis apud fideles ipſos viget præſens, & pronunciare perſpicuè ac palam de fidei controuerſiis omnibus poteſt.

Eſt autem hæc aſſertio priùs declaranda quàm à nobis probetur. Non enim abſolutè hic negamus, alicuius hominis, vel aliquorum vita defunctorum auctoritatem diuinitus infallibilem eſſe in quæſtionibus fidei. Sed cum in iudicio, & quaſi cauſſa, fidei duobus modis intelligi poſſit, aliquam auctoritatẽ eſſe infallibilẽ; videlicet aut tanquam magiſtrã & iudicem, cuius ſit ſufficienter pronunciare & ſtatuere, quæ ſit in omni quæſtione doctrina fidei: aut certè tanquam teſtem, ſeu legem ac normã, quæ licet in eo iudicio definire ſatis ipſa, ita vt eſt neceſſe, quæſtionem omnẽ non poſſit, tamen ab auctoritate magiſtra & iudice conſuli debeat: affirmamus ſanè auctoritatẽ illam infallibilem, à qua oportet (vt hactenus oſtenſum eſt) in omnib. quæſtionibus quæ de fide moueri poſſint, tanquã à iudice ac magiſtra, fideles cunctos omni tempore ſufficienter de fide doceri, non eſſe propriam alicuius vel aliquorum hominum vita defunctorũ. Quanquam & talis quidẽ auctoritas aliquorũ, qui ſuperſtites non ſunt, & olim diuinam ſententiam aut verbo aut ſcripto infallibiliter explicarunt, tanquam teſtis ſeu lex ac norma in fidei cauſſis certa ratione & modo (id eſt, vt vel rem ipſã dicat, vel aliquid rei conſentaneum, ex quo res deduci poſſit) conſuli debeat, vt à nobis ſuo loco explicabitur.

Nunc explicatione hac adhibita, probãda noſtra aſſertio eſt. Quod fiet commodiſſimè, ſi vtamur huiuſmodi partitione. Auctoritas humana eorum qui vita functi ſunt, & olim diuinam ſententiã, aut verbo aut ſcripto infallibiliter declararunt, partim *Scriptura* ipſa ſacra, partim *traditionib.* Apoſtolicis (id eſt, ſententia per Apoſtolos viua primùm voce tradita, & deinceps ab eorũ ſucceſſoribus retenta & cuſtodita, & cõtinua ſucceſſorum ſerie ad poſteros tranſmiſſa) continetur, vt infrà quoque ſuis locis docebimus. Sed neque *Scriptura* ſacra, neq; etiam ſola *traditio* (ſi ab ea ſepares præſentem in Eccleſia auctoritatem infallibilem; ſic enim de traditione nũc loquimur) eſt illa auctoritas infallibilis magiſtra fidei & iudex in omnibus quæſtionibus: Talis igitur auctoritas non eſt propria alicuius vel aliquorum hominum vita defunctorum. Quòd ſi extat tamen aliqua talis humana auctoritas, vt probatum eſt; neque verò ea eſt illorum hominum propria qui iam prætererunt; reſtat vt viuat ſemper inter fideles præſens, quemadmodum in aſſertione noſtra poſitum eſt. Confirmemus iam ſingula.

Ac primùm eiuſmodi auctoritatem non contineri ſola Scriptura ſacra, vt hæretici perperam ſentiunt, ſequentia argumenta perſuadere debent.

Auctoritatem iudicem fidei, non contineri ſola Scriptura ſacra, probatur PRIMO *ex ipſius Scripturæ obſcuritate.* §. 4.

PRIMO: Sententiam eius auctoritatis, cuius de rebus omnibus fidei iudicium eſt, apertam oportet eſſe, vt ab omnibus fidelibus commode poſſit intelligi. Nam ſi non ita perſpicuè & planè auctoritas illa doceat, nõ ad eam rem valebit cuius cauſſa (vt ſupra probauimus) diuinitus inſtituta eſt; nempe vt omnes, niſi nimiùm velint eſſe cæci, facilè cognoſcere poſſint quid ex fide credere debeant, & quid tanquam fidei contrarium repudiare. Quomodo enim conſcientia acquieſcet, aut in animum aliquis inducet, certò & abſque vlla hæſitatione id credere quod ſcire clarè ipſe non *poſſit* ab aliqua auctoritate proponi & tradi, quam ſibi perſuadeat eſſe infallibilem? Iam verò ſententia Scripturæ de maximis etiam fidei quæſtionibus, ita obſcura & difficilis ad intelligendum eſt, vt homines etiam bene literati, nedum vulgares fideles, in eius inquiſitione facillimè hallucinentur, ab eáque aberrent.

Id quia hæretici omnes pertinaciter negant, demonſtrandum iam diligẽter eſt. Quod rectiùs fiet, ſi primùm cõſtiterit quo ſenſu & quare Scripturam obſcurã eſſe affirmemus. Ita enim & ipſas vias quaſi obſtruemus aduerſariis, quibus illi in hac re arbitrantur ſe poſſe ſubterfugere. Cùm enim Scripturã obſcuram eſſe dicimus, non vitiũ aliquod in doctrina ipſa diuinitus tradita ineſſe ſentimus, ſed maieſtatem atque altitudinem potiùs eiuſmodi ſapientiæ & ſcientiæ Dei, & imbecillitatem ingenij noſtri profitemur. Nam hoc ſignificat, eam obſcuram eſſe, difficulter à nobis illã intelligi poſſe; quoniam & *res fidei* à noſtra cognitione remotiſſimas docet, & diuino ac *ſingulari* ſuo quodam modo conſcripta eſt, & *nos multis rebus*, atque adminiculis indigemus, vt eius ſententiam aſſequamur; atque adeo multis etiã modis in ea re impedimur. *Quod totum*, inquit præclare D. AVGVSTINVS libr. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 6. *diuinitus prouiſum eſſe non dubito ad edomandam labore ſuperbiam, & intellectum à faſtidio reuocandum, cui facilè inueſtigata plerumque viluſcunt.* Nec diſſimilem rationem, cur Scriptura ſit obſcura, reddit CLEMENS Alexandrinus, lib. 6. Strom. non admodum longè à fine.

Fatemur igitur ante omnia, & concedimus aduerſariis, hominum vel infirmitate vel etiam vitio accidere vt Scriptura non intelligatur. Sed viciſſim ab ipſis poſtulamus, vt, quia tolli hac in vita nequit illa infirmitas, & difficillimè vitari hoc vitium ab hominibus poteſt, nobiſcum etiam agnoſcant & fateantur, Scripturam ſolam quæ vix à paucis rectè intelligi poteſt, non eſſe omnium fidei controuerſiarum iudicem & magiſtram, & communem fidei regulam, à qua in quæſtionibus fidei doceri poſſe infallibiliter omnes oportet. Quæ enim fidei regula communis hominibus ipſis eſt propoſita; eam prorſus oportet ex parte in primis ipſorum hominum eſſe cognitu facilem, atque adeo perſpicuam: ſiquidem tota ad eorum vſum accommodata eſſe debet: at Scripturam, ex parte ſaltem conditionis humanæ, obſcuram & difficilem eſſe, ita certum eſt, vt ſint etiam impudentes Sectarij ſi negent.

Id probamus PRIMO ex eo quòd multis præſidiis

Digitized by Google

ad Scripturam intellige̅dam opus eſt,quibus omnibus inſtructum eſſe difficile admodum eſt; & pleriſque etiam fidelibus humano modo impoſſibile.

I. Etenim ipſi etiam Sectarij vident, vim dictionis cognoſci debere,qua vel primum eſt ipſa doctrina ſacra mandata literis,vel certè deinde in aliam linguam bene verſa.Hoc,quod minimum eſt,tamen non omnes fideles rectè nouerunt.

II. Scientiam quoque rerum ipſarum, & ſenſus in Scripturis exercitatos,ad Scripturarum intelligentiam requiri,negari non poteſt.Ideo enim fit, vt etiam inter eos qui verborum cuiuſque linguæ,omniſque Gra̅maticæ bene periti ſint,difficillimè tamen de Scripturaru̅ ſenſu in maximis rebus conueniat.Cui rei ipſi ſunt argumento Sectarij.Sunt enim ex Caluiniſtis & Lutheranis nó pauci Caluiniſtæ & Lutherani bilingues,immo trilingues Grammatici.Et tamen quàm de maximis fidei rebus Lutheranis cum Caluiniſtis,immo ipſis etiã tum Lutheranis tum Caluiniſtis inter ſe (dum omnes ſola Scriptura niti volunt)conueniat,nouit iam ſatis orbis Chriſtianus,quin etiam norunt Turcæ & Ethnici.Non igitur Grammaticæ tantùm Doctore,ſed rerum in primis,ad Scripturam intelligendam opus eſt. Quod profectò cenſuit D. AVGVSTINVS libr.de vtilitate crede̅di,cap. 7. cùm ita ſcripſit ad Honoratum: *Terentianum Maurum ſine magiſtro attingere non auderes: Aſper,Cornutus, Donatus,& alij innumerabiles requiruntur, vt quilibet poëta poſſit intelligi:Tu in eos libros,qui ſancti, diuinarúmque rerum pleni propè totius generis humani confeſſione diffamantur, ſine duce irruis, & de his ſine præceptore audes ferre ſententiam?* Nec diſſimilis D.HIERONYMI in epiſt. ad Paulinum oratio eſt, quam, quia notiſſima eſt, breuitatis cauſſa prætereo. Iam quotuſquiſque idoneum Scripturarum præceptorem vel quærit, vel inuenit,vel rectè intelligit,vt Scripturæ genuinam ſententiam aſſequatur?

III.Sed neque hiſtoriam multarum rerum,artéſque liberales quaſdam ignorare oportet: quaru̅ ignoratione fit ſæpe vt aberret aliquis a vero Scripturæ ſenſu, quemadmodum D.AVGVSTINVS potiſſimum, lib.2. de doctrina Chriſtiana,cap.16.& 29.& 31.& 36.& 37. & 40.diligenter notat,& res ipſa docet.

IV. Ratio quoque omnis tenenda rectæ fidei eſt, vt eius vbique analogiam videre, & ad eam exigere Scripturæ ſententias difficiliores poſſis. In qua re magno ſane iudicio,quod paucis contingit, & dexteritate magna opus eſt.

V. Et *quoniam in maleuolam animam non intrabit ſapientia.* Sap. 1.purgandus etiam eſt animus,ne cœno vitioru̅ obruta atque excæcata mens videre in Scriptura non poſſit lumen veritatis.Quod diuo etiam AVGVSTINO quantumuis magno & perſpicaci ingenio eſſet præditus,tum accidebat, cùm adhuc erat inquinatus peccatis: *Inſtitui*,inquit lib. 3.Confeſſ.cap.5. *animum intendere in Scripturas ſacras,vt viderem quales eſſent. Et ecce video rem non compertam ſuperbis,neque nudatam pueris: ſed inceſſu humilem,ſucceſſu excelſam,& velatam myſteriis. Et non eram ego talis,vt intrare ad eam poſſem. Nam illa erat,quæ creſceret cum paruulis. Sed ego indignabar eſſe paruulus, & faſtu turgidus mihi grandis eſſe videbar.* An verò nullius difficultatis res eſt,ab hoc tumore vitiorum vacuum eſſe, eorúmque fuligine velatum cor,inſtar Iudæorum,non habere,ſed humilem fieri ac docilem diſcipulum, ad huiuſmodi Spiritus ſancti diſciplinam capeſſendam?

VI.Quid autem precatio ad Deum pro ſapientiæ interpretationiſque Scripturæ dono? An exigua difficultas eſt, & piè & perſeueranter illud cum eodem AVGVSTINO lib.11.confeſſ.cap. 2.orare: *Domine attende & miſerere mei. Domine Deus meus,lux cæcorum, & virtus infirmorum: Largire ſpacium meditationibus noſtris in abdita legis tuæ,neque aduerſus pulſantes claudas eam. Neque enim fruſtrà ſcribere voluiſti tot paginarum opaca ſecreta.* Et aliquibus interpoſitis: *Vide*,inquit, *Pater, & aſpice,& vide,& approba,& placeat in conſpectu miſericordiæ tuæ inuenire me gratiam ante te,vt aperiantur pulſanti mihi interiora ſermonum tuorum. Obſecro per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filium tuum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Iſtos quæro in libris tuis,&c.*

VII. Sed ex omnibus quæ ad intelligentiam Scripturarum neceſſaria ſunt,illud eſt difficillimum, quod tamen magno ſanè errore Aduerſarij putant omnem remouere Scripturæ obſcuritatem. Aiunt enim,difficiliores Scripturæ locos ex aliis clarioribus,qui ſunt eadem de re, interpretandos eſſe. Quod & nos fatemur. Sic enim AVGVSTINVS lib.2.de doctrina Chriſtiana, cap.15.& 26.præcipit,& paſſim præter Auguſtinum alij Patres docent,ac vſu exemplóque ſuo confirmant. Sed difficillimum tamen eſſe aſſerimus, huiuſmodi locorum *collationem* ita inſtituere, vt quem locum tu putas clariorem eſſe, ideóque ex eo alium locum interpretandum,is reuera ſit clarior, & non contrà potius obſcurior,ex quo idcirco non alterum interpretari, ſed eum ex altero ſit neceſſe.

Vt enim quis in Scriptura ipſa, & in cognitione locorum Theologicorum,magis aut minus verſatus eſt, atque etiam vt magis & minus perſpicax, & in indagando diligens,ſic magis aut minus rationes videt cur hic ſenſus potius quàm alius huic loco ſubiici debeat. Ita fit,vt qui locus in vno ſenſu alteri clarus videtur, alteri videatur obſcurus:eáque varietas facit,vt facillimum ſit quemadmodum diximus,in huiuſmodi collatione locoru̅ Scripturæ falli atque errare:dum non obſcurus reuera locus ex claro, ſed clarus (ſi rationes omnes latentes & circumſtantes conſiderentur) ex obſcuro peruerſe exponitur.

Cuius rei, cum multa & vetera, & recentia etiam exempla ex noſtrorum temporum co̅trouerſiis proferri poſſint, ego breuitatis cauſſa vnum aut alteru̅ ponam, vt Lector contempletur labyrinthum erroru̅, in quo, propter hanc ſuam Scripturæ collationem, verſantur Sectarij,& verſabuntur perpetuò,niſi redeant ad ſaniorem mentem. Quæſtio eſt,vtrum concupiſcentia in iis qui gratiam ſunt adepti in Baptiſmo,ſit peccatum veri nominis,damnatione etiam dignum. Affirmant omnes Sectarij.Quia quod in perſona iuſtificati hominis Paulus ait ad Rom.7.*Habitare in ſe peccatum*; putant habere illum ſenſum clarum,quem illico verba ſuperficietenus exhibent,nempe concupiſcendi facultatem ſeu appetitum eſſe peccatum. Itaque ex hoc loco interpreta̅tur alios eiuſdem Apoſtoli,vbi contra negat, vllum remanere peccatum in iis quos affirmat ablutos & ſanctificatos eſſe in Baptiſmo,ad Rom. 6.& 8.& 1.Cor. 6. & aliàs ſæpe. Dicunt enim ſenſum eſſe, non quòd ij mundi prorſus facti ſint, & immunes à peccato, ſed quòd peccatum quo alioqui inquinati ſunt,non imputetur ipſis ad pœnam.

Falluntur autem in hac Scripturarum collatione. Quoniam locos clariores malè interpreta̅tur ex obſcuro.Demonſtra̅t enim certiſſimè Catholici ſenſum eius quod Apoſtolus inquit,habitare in ſe peccatum,nó eſſe illum prima facie clarum,quem falsò putant Aduerſarij,nempe reuera concupiſcentiam peccatu̅ eſſe.Hoc enim & naturæ ipſi diuinæ gratiæ repugnat, quæ cum peccato mortali ſtare nullo modo poteſt,& aliis etiam innumeris Scripturæ locis,ex quibus conſtat per gratiã ita aboleri penitus peccata,vt nihil in ipſo homine inſit damnationis,ad Roman.8. id eſt,damnatione dignum.

Docent igitur iidem Catholici,alium quendam illi Apoſtoli loco ſubiici ſenſum obſcurum,videlicet concupiſcentiam & ex peccato proueniſſe,& ad peccatum inclinare,ideóque appellari ibi ab Apoſtolo peccatum: ſicut etiam ipſum Chriſtu̅,peccatum,2.Corinth. 5. impropriè appellat,quia fuit hoſtia pro peccato: & Adamus Euam ſimiliter Geneſ.2.os appellauit,quia ex oſſe exſtitiſſet.Proinde non ex eo Apoſtoli loco ta̅quam ex

claro

Digitized by Google

claro,illi alij loci,qui gratia emundari penitus hominem à peccatis manifeſtiſſimè docent, exponendi perperam erant:ſed ex iis locis tanquam claris, illius alterius loci ſenſus obſcurior(quam indicauimus)colligi ab Aduerſariis debuit.

Item quæſtio eſt vtrum quilibet poſſit ac debeat certò credere ſe iam eſſe receptum in gratiam diuinam. Affirmant etiam cuncti ſectarij: quamuis ego quidem nunquam mihi perſuadere potero, vllum eſſe cordatum hominem inter illos, qui ſibi omnino ita certò perſuadeat: cuius rei alio in loco manifeſtiſſimas rationes reddidi in Diſputatione de gratia, & de differẽtia veteris ac nouæ legis. Sed affirmant tamen ita credẽdum eſſe,licèt minimè ipſi credant. Cùm autem obiicitur illis teſtimonium Apoſtoli clarũ in perſona hominis iuſtificati, dicentis: *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum*, 1. Corinth. 4. conferunt hunc locum cum illo alio eiuſdem Apoſtoli ad Rom. 4. *Ideo ex fide*(iuſtificatio)*vt ſecundùm gratiam firma promiſſio*. Quoniam autem putant,ſignificaſſe hic Apoſtolũ, gratiam per fidem ſolã ideo apprehẽdi, vt quilibet nõ ex bonis animi ſui motibus aut recta cõſciẽtia,ſed ex recta promiſſione diuina per fidem certò poſſit ſibi perſuadere, quòd gratiam ſit conſecutus;interpretantur,non negauiſſe Apoſtolum in illo alio loco, quin ſciret omnino, atque adeo,quin ſciat quiuis iuſtus (in cuius perſona tunc loquebatur)ſe eſſe iuſtificatum,ſed negauiſſe tantùm,id ſe ſcire ex bona ſua conſcientia.

Decepti verò ſunt in ea collatione turpiſſimè. Nã vt aliud non eſſet, tamen antitheſis certè, quæ continuò ſequitur in verbis Apoſtoli,declarat, eum(in perſona quidem hominis iuſtificati)omnino negauiſſe,ſe vel ex promiſſione diuina,vel aliunde,ſecundùm legem Dei ordinariam,ſcire in pręſentia,nũ eſſet iuſtificatus. Subiungit enim: *Qui autem iudicat me,Dominus eſt. Itaque nolite ante tempus iudicare,quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum,& manifeſtabit occulta cordium,& tunc laus erit vnicuique à Deo.* Cùm enim Dominum ſolum affirmat, qui, num aliquis iuſtificatus ſit, ſciat,de eáque re ante tempus illud extremum,à nobis certò iudicium fieri vetat,nónne omnino negat,in præſentia quẽquã hoc de certò ſcire aliqua ordinaria via?

Aliter igitur debuiſſent hìc inſtituere collationem Sectarij,& vel ex hoc loco potius intelligere ſẽſum illius alterius loci,vbi Apoſtolus ait, ideo ex fide hominem iuſtificari,vt ſecũdùm gratiam firma ſit promiſſio, non eſſe,quòd per fidem iuſtificemur, vt ex promiſſione ſola poſſimus certò ſcire nos eſſe iuſtificatos. Negat enim abſolutè Apoſtolus,hoc à nobis ſciri ante nouiſſimum tempus ordinario vllo modo poſſe. Sed docet, ideo nos gratis,abſque merito noſtrorum operum, per fidem,& alios nimirũ animi rectos motus charitatis & pœnitentiæ(qui cum fide viua coniuncti ſunt)iuſtitiam & gratiam conſequi, quoniam oportet certò diuinam promiſſionẽ impleri,quę fuit prorſus talis;ſcilicet vt eo modo gratis iuſtificaremur abſque noſtro merito;quẽadmodum ſic etiam Abrahã iuſtificatus eſt corã Deo. Hæc ibi tantùm Apoſtoli ſententia eſt, neque quicquã de vana illa iſtorum perſuaſione hic agit:vt ex diſputatione & inſtituto Apoſtoli in ea epiſt. in diſputatione de vera & falſa differẽtia veteris & nouę legis,probauimus.

Notum etiam eſt Sacramentarios hæreticos idcirco errare,quoniam Scripturæ locos, qui ſunt de Chriſti diſceſſu ex hoc mundo,nõ ex claro hoc loco; *Hoc eſt corpus meum*,ſicut oportet,interpretantur(ita ſcilicet,vt de diſceſſu tantùm & abſentia Chriſti ſecundùm modum ordinarium atque viſibilem eos locos intelligi neceſſe ſit)ſed hunc peruerſè ex illis malè intellectis. Vnde fit, vt dum prauè tum illi,tũ etiã Lutherani paniſtæ collatiõnẽ inſtituunt,plures quàm octoginta interpretationes differẽtes,plenáſq; vanitatis pauciſſimis illis Chriſti verbis: *Hoc eſt corpus meum*,adhibeant,ne vel præſen-

A tiam corporis Chriſti in Euchariſtia,vel conuerſionem panis in illud fateantur. Quæ profectò varietas clariſſimo argumento eſt,hos omnes quantumlibet Scripturæ collationem iactitent, à proprio illorum Chriſti verborum ſenſu longiſſimè aberrare.

Atque,vt vno verbo dicam,in omni fidei quęſtione, quæ in vtramque partem ex Scripturis agitetur; propoſita quacumque collatione Scripturæ,ſemper porrò quæſtio eſſe poterit,vter potius locus ad ſenſum alterius accommodandus ſit,ex eóque interpretandus. Ita fit,vt collatio non ſemper finiat ipſa & abſoluat difficultatem quæſtionis de ſenſu Scripturæ, ſed plerumque etiam augeat.

Huc accedit quòd non modò facillimè contingit error B in iudicãdo,an hic locus per illum exponi debeat; cùm vtrumque conſtat de eadem re loqui;ſed etiam in diſcernendo, an id ipſum,quod in collatione ſumitur, verum ſit,ſcilicet vtrumque locum de vna eadem re loqui. Quandoque enim idem in Scriptura verbum,& eadem ferè phraſis, ad ſignificandas res diuerſas accommodatur, vt admonuit etiam D. AVGVSTINVS lib. 2. de doctrina Chriſtiana,cap. 24. 25. 26.

Quod quia nuper quidam Sectarius, Lutheri diſcipulus(Herbrandus)contra noſtrum de ſacrificio Miſſæ tractatum,nõ animaduertit,ineptè voluit per Scripturæ ſcilicet collationem oſtendere,*oblationem mundam*,de qua vaticinatus eſt Malach. 1. non aliud ſacrificij genus in Eccleſia eſſe, niſi Euangelij prædicationem, quam etiam Apoſtolus ad Rom. 15. per ſimilitudinem *oblationem* vocat. Rectè autem D. AVGVSTINVS lib. 2. de doctrina Chriſtiana,cap. 24. *Non putemus*,inquit,*eſſe præſcriptum vt quod in aliquo loco res aliqua per ſimilitudinem ſigni-* C *ficauerit, hoc eam ſemper ſignificare credamus.* Sed errorem iſtiuſmodi collationis libr. 2. de ſacrificio Miſſæ, cap. 4. redarguimus. Et omnes diſputationes,quæ nobis intercedunt cum iſtis, pleniſſimæ ſunt exemplis ſimilibus, in quibus appareat, variis vbique erroribus Aduerſarios eſſe implicatos, propter Scripturæ collationem à ſe ſiniſtrè inſtitutam.

Nunc quæ exempla huius rei adduximus,non tã adduximus,vt in illis quæſtionibus eos erraſſe oſtenderemus,id enim aliorum eſt locorũ,quàm vt(quod iã agimus)euinceremus,eos facillimè certè,dũ ſola Scripturarum collatione niti volunt, ſic errare potuiſſe. Ex quo intelligi debet, non quidem eorum eſſe leuiorem culpam in errando(quis enim eos Scripturis ſolis quęſtiones fidei velle definire cogit?)ſed Scripturam profectò eſſe ad intelligendum difficilem:quandoquidem in eius interpretatione collatio locorum,in qua facillimè D erratur,negligenda non eſt, & alia multa adminicula antè enumerata ad eam rem requiruntur: ex quibus aliqua in pleriſque hominibus ſæpè deſiderantur.

Neque ſanè ab hoc propoſito aliena obſeruatio eſt, quod cùm præter ea,quæ diximus,quaſdã etiam peculiares regulas ad Scripturam intelligendam vtiles, AVGVSTINVS lib. 2. de doctrina Chriſtiana,cap. 29. & ſequentibus, ex quodam Tyconio commemoraſſet: tamen quoſdam dicit tales eſſe Scripturæ locos,vt ad eorum ſenſum inueniendum vix vlla eiuſmodi regularum ſatis eſſe,immò ne ſeruire quidem poſſit.

SECVNDO,Scripturam ex parte ipſorum hominum eſſe difficilem & obſcuram ad intelligendũ, probamus ab *experientia* Sectariorũ. Nam ſi Scriptura difficilis non E eſt,quid ſibi vult inter ipſos,in tam multis támque grauibus fidei quæſtionibus de Scripturæ ſenſu tanta diſſẽſio? Cur Caluiniani Lutheranis,Lutherani Caluinianis(vt capita tantùm ipſa Sectarũ, variè porro inter ſe diſſectarũ nominẽ)non perſuadent rẽ claram? An literas neſciunt? An locos non conferũt? An à Deo, qui dat omnibus affluenter,ſapientiam non poſtulant? Eligant igitur hic quod maluerint,alterutrúmque fateãtur,aut Scripturã eſſe difficilem,aut ſe inſanire,quòd inter eos

de cla

Digitized by Google

de clariſſimo miniméque difficili Scripturæ ſenſu conuenire non poſſit.

TERTIO, idem probamus ex ipſamet *Scriptura*, quæ certè cùm de ſe ipſa loquitur, non eam facilitatem ſibi tribuit, quam ei iſti quaſi per vim obtrudere, contra ſenſum, contra experientiam, & ſuam & alienam conantur. Non autem noua adferam, ſed vetera hac de re Scripturæ teſtimonia, cùm ſint optima, repetam, vt ea magis confirmem. In quo genere clariſſimum certè teſtimonium eſt illud D.Petri, qui teſtatur, 2. Petri 3. *Quædam eſſe in epiſtolis D.Pauli difficilia intellectu. Quæ*, inquit, *indocti homines & inſtabiles, ſicut & cæteras Scripturas, deprauant ad ſuam ipſorum perditionem.* Cùm dicit, illa D. Pauli, ſicut & Scripturas cæteras, deprauari à peruerſis; certè Scripturas etiam cæteras magna etiam ex parte ſimiliter eſſe difficiles indicat. Nam propter difficultatem vtique cæteræ quoque Scripturæ deprauantur, ſicut & illa de Pauli epiſtolis. Neque verò D.Petrum latebat, quid valere poſſet ad Scripturæ intelligentiam collatio locorum, & tamen ea re non obſtante, pronunciat ſimpliciter, Scripturam intellectu eſſe difficilem, ac ideò facilè deprauari poſſe.

Et planè falſum ac ineptum etiam eſt, quod Kemnitius in exam. ſeſſ. 4. Concil. Tridentin. vt hoc teſtimonium eludat, hic comminiſcitur: *Reſpondeo*, inquit, *Petrus non dicit, epiſtolas Pauli ita eſſe conſcriptas, vt difficultate & obſcuritate ſua Lectoribus præbeant occaſionem ad perditionem. Vtitur enim articulo non fæmineo, ſed neutro: ſignificans, res ipſas, de quibus Paulus loquitur, quia poſitæ ſunt longè ſupra & extra omnem conſpectum rationis, non poſſe rectè intelligi ab hominibus carnalibus, ſed opus eſſe illuminatione Spiritus ſancti.* Hactenus ille Lutheranus. Quem adeo non eſt Deus paſſus hac interpretationis vanitate Lectorem decipere, vt ad eam clariſſimè refellendam ipſius etiam ore ſit vſus. Subiungit enim iſte illico: *Vtitur autem Petrus* (inquit) *verbo valdè emphatico* στρεβλοῦν *(id eſt, detorquent) quod à torturis deſumptum eſt. Sicut enim adhibitis tormentis ſæpè de innocentibus habentur quæſtiones, vt aliquid aliud quàm res habet, pro affectu torquentium, ab illis exprimatur: ita Petrus dicit, Scripturæ quaſi tormenta adhiberi, quibus à genuina, ſimplici & aperta ſententia diſtorqueatur, vt illud nobis loquatur, quod ante lectionem præſumpſimus intelligendum, vt Hilarius loquitur.* Hactenus etiam iſte.

Ex cuius hac poſtrema oratione tale contra commentitiam illam expoſitionem ipſius conficitur firmum ac euidens argumentum: D. Petrus ea in epiſtolis D.Pauli dicit eſſe intellectu difficilia, quorum item ait ſignificationem deprauari ab indoctis hominibus: vt ſcilicet aliud illa nobis loquantur & ſignificent, quàm res habet: ſicut iſte Lutheranus ex verbi Græci interpretatione non malè colligit, & ex ipſa ſententia & oratione D. Petri eſt perſpicuum. Nunc ita ſubſumo: Illa quæ ſecundùm ſignificationem iſto modo deprauantur, non ſunt res ipſæ ſignificatæ à Paulo (non enim propriè res ipſæ loquuntur nobis, & ſignificant) ſed loci & partes ſcriptarum epiſtolarum à Paulo. Igitur illa quæ D. Petrus affirmat, eſſe difficilia intellectu in epiſtolis Pauli, non ſunt propriè res ipſæ à Paulo ſignificatæ, ſed ipſius Scripturæ Paulinæ loci & partes. Nihil profectò poteſt euidentius concludi.

Item, *velamen*, quod ipſe Paulus 2.Cor. 3. affirmat, *vſque in hodiernum diem, cùm legitur Moyſes, eſſe poſitum ſupra cor Iudæorum*: profectò textum (vt ita dicam) bona ex parte eſt ex difficultate Scripturarum illarum. Hoc enim, vt anteà monuimus, eſt, Scripturam eſſe difficilem; eiuſmodi eam eſſe, & tam multa, vt illa intelligatur, requiri, vt procliue fuerit Iudæis, & ſit aliis omnibus, non percipere veram eius ſententiam. Quod quia dare nobis coguntur, velint nolint, Sectarij: rectè ac neceſſariò inde concludimus, communem illam regulam & magiſtram fidei, quam neceſſe eſt, eſſe propoſitã fidelibus omnibus, non eſſe Scripturã: cùm non ſit cognitu facilis ipſis ho-

A minibus: vt antè quoque argumentati ſumus.

Huc & illud Iſaiæ 29. pertinet: *Erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati; quem cùm dederint homini ſcienti litteras, & dicent, lege iſtum, reſpondebit non poſſum: ſignatus eſt enim.* Atque etiam obſcuritatem Scripturæ D. GREGORIO Magno rectè ſignificauit liber ille inuolutus, quem de manu Domini Propheta Ezechiel accepit: Ezechiel. 2. *Liber inuolutus*, inquit Gregorius, homil. 9. in Ezechielem, *eſt Scriptura ſacra eloquium obſcurum, quod profunditate ſententiarum inuoluitur, vt non facilè ſenſu omnium penetretur.* Quocirca & Eunuchus ille: de quo D.Lucas in Actis 8. cùm Scripturam legeret, ab eóque Philippus percontaretur; *Putáſne intelligis quæ legis? Quomodo poſſum*, inquit, *niſi quis doceat me?* Tum illud eleganter CLEMENS Alexandrinus libro 6. Strom. verſus finem: *Dauid*, inquit, *dicit*, B Pſal. 17. *Tenebroſa aqua in nubibus aëris; à fulgore coram ipſo nubes tranſierunt, grando & carbones ignis, abditos eſſe docens ſanctos ſermones.*

QVARTO probatur eadem Scripturæ obſcuritas teſtimonio tum iſtorum Patrum, quos iam citauimus, tum etiam aliorum, qui non minus clarè Scripturæ obſcuritatem agnouerunt, vt diuus Ambroſ. epiſt. 44. ad Conſtantium. Hieron. epiſt. ad Paulinũ, & epiſt. ad Algaſiam, q.8. Aug. epiſt. 3. & 119. & lib. 2. doctrin. Chriſtian. cap. 6. & ante hos Irenæus lib. 2. cap. 47. Origenes lib. 7. contra Celſum. Chryſoſtomus homil. 4. in Ioann. &c.

Sed OBIICIVNT hîc Sectarij varia; quæ ad tria potiſſimum reuocantur. PRIMO, quòd Scriptura dicitur, Pſalm. 118. *Lucerna pedibus noſtris, & lumen noſtris ſemitis.* Et 2. Pet. 1. *Cui benefacitis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco, &c.*

C RESPONDEO: Hæc veriſſima ſunt omnia. Sed eſt in primis etiam videndum, vbinam collocatam eſſe oporteat hanc lucernam doctrinæ diuinæ, vt ipſi lumen eius videre, & eò dirigere greſſus noſtros poſſimus. Quid enim ſi lucernam aliquam ponas ſub modio? Certe lucebit ibi nihilominus ipſa, & ardebit, & lumen retinebit ſuum: ſed non etiam ibi te illuminabit, niſi eam colloces in idoneo loco.

Concedimus igitur pari modo, ſacras litteras, quæ diuinæ doctrinę continent lumen, tanquam lucernam eſſe per ſe ipſam ſplendidiſſimam ſemper atque fulgentiſſimam. Sed nobis tamen conſiderandum eſt, quo modo ſit hoc lumen non in ſe modò lucidum, verùm etiam (vt regius Propheta Pſalm. 18. dicit) *illuminans oculos.* Nunquid qua ratione vnuſquiſque ingenij proprij atque induſtriæ ſuæ finibus illud tanquam modio quodam exi- D guo comprehendit? Minimè verò; ſed quatenus eſt diuinitus in Eccleſiæ Catholicæ auctoritate tanquam in candelabro poſitum, *vt luceat omnibus, qui in domo ſunt.* Matth. 5. Hanc enim Eccleſiæ auctoritatem docebimus poſtea ſuo loco, eſſe in vniuerſum iudicem atque magiſtram fidei viuam: idcirco neceſſe eſt vt lumen illud fidei, quod in diuinis literis ſplendet, præferat ipſa atque oſtendat omnibus, qui ad eam aggregantur, in eáque manent, licèt inerudìti ſint alioqui, nec valeant ipſi per ſe aſpicere lumen illud, vt in ipſis literis ſanctis tãquam in lucerna continetur.

Quam rem bene mihi ac ſubtiliter D. AMBROSIVS lib. 7. in Lucam, cap. 52. attigiſſe videtur, cùm docuit, E Chriſtum, vt fidem noſtram Eccleſiæ Catholicæ accommodaremus, oratione illa hortari: *Nemo*, inquit, *accendit lucernam, & in abſcondito ponit, neque ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant.* Quid autem aliud fuiſſet, Scripturam non alicui communi auctoritati infallibili interpretandam commendare, ſed vnicuique priuato ex æquo committere: quid, inquam, hoc aliud fuiſſet, quàm accenſam lucernam in abſcondito ponere? In abſcõdito enim Scripturæ lumen poni eſt, ea illud ratione ac modo proponi, quo nõ poſſit neque debeat lucere omnibus qui ſunt in Eccleſiæ domo. Nõ poteſt autem, aut non debet certè Scripturæ fideique lu-

men

Digitized by Google

men ſic lucere aliis omnibus,ab iiſque recipi,quomodo lucet vni alteri priuato,quicumque ille ſit tandem, & quantumcumque in indaganda Scripturæ ſententia laborârit. Cur enim aliis non liceat illi anteponere parem auctoritatem iudicij etiam ſui? Cur non poſſint putare illum ex iis eſſe qui priuato ſpiritu dicunt: *Ecce hic,ecce illic Chriſtus*:à quibus,vt diligentiſſimè nobis caueremus, Magiſter noſter Chriſtus,Matth.24.præcipit?

Errant igitur vehementer Aduerſarij, cùm Scripturam eſſe lucidam lucernam,ac illuminare nos,idem eſſe exiſtimant,quod eam non egere Eccleſiæ communi aliqua atque infallibili auctoritate,vt certos nos faciat de fidei dogmatibus. Lucet enim & illuminat, ſed ſuper candelabrum Eccleſiæ conſtituta, vt eſt explicatum. Quod ſi eam ſub modio ingenij tui tegere atque cõprehēdere velis;ipſa quidem lucida per ſe nihilominus eſt, & ſimul tamen; vt hactenus eſt probatum, tibi eſt obſcura ſicut eſſet alia lucerna quæuis ſub modio.

SECVNDO obiiciunt, quòd ſi maximè de quæſtionibus fidei ſubtilioribus quædam tradat Scriptura obſcurius:tamen ex articulis fidei neceſſariis, quos ſatis eſt ad ſalutem credere, nullus eſt qui non alicubi in Scriptura clariſſimè doceatur. RESPONDEO. Hac erroris ſui defenſione cùm vtuntur Aduerſarij,profectò declarant, ſe non ſatis animaduertiſſe,quibus modis fiat, vt ad ſalutē neceſſe ſit credere aliquam fidei veritatem. Fit autem hoc bifariam. VNO modo,quoniam abſolutè & ſimpliciter neceſſe eſt vt veritatem hanc aut illam fidei noris & credas. ALTERO modo, quia cùm omnis infidelitas diuinitus ſit prohibita,non licet tibi ſine iactura ſalutis, credere aliquem errorem vlli fidei veritati contrarium. Vnde fit vt etſi aliquam fidei veritatem abſolutè non neceſſe habeas noſſe & credere: ſub conditione tamen debeas illā & credere & noſſe. Nā ſi contingat, tibi proponi eiuſmodi veritatē fidei, atque ei cõtrarium errorē; & alterutri aſſenſum præbiturus ſis:neceſſe tibi ad ſalutem eſt,vt veritati fidei aſſentiaris,non contrario errori.

Priori modo, ſcilicet abſolutè & ſimpliciter, paucarum admodum veritatum fides & cognitio omnibus fidelibus ad ſalutem neceſſaria eſt. *Poſteriori* autem modo, ſcilicet ſub illa conditione,vt cõtrarij caueantur errores omnes omnino fidei ſententiæ ac veritates, cum quibus pugnare poſſint aliqui contrarij errores, ſunt omnibus hominibus neceſſariò credendę ad ſalutem. Nemo enim eſt cui liceat amplecti aliquem contrarium fidei errorem:quin(vt ſuprà probatum eſt) omnes prorſus & ſinguli mandato diuino iubētur quemuis errōrē atque hæreſim repudiare,eique anteponere veræ fidei ſententiā.

Iam,quæ fidei veritates *priori* modo, ſcilicet abſolutè & ſimpliciter ab omnibus hominibus neceſſariò cognoſcendæ & credendæ ſunt, vt & fide & ſpe & charitate ad beatitudinem contendere valeant; eas non diffitemur perſpicuè ferè in Scripturis ipſis doceri, vt AVGVSTINVS etiam libr.2.de doctrina Chriſtiana,cap.9.notauit. Sunt enim illæ & paucæ & cõmuniſſimæ, nec notitiam requirunt vſque adeo diſtinctam & expreſſam, modò aliquali ratione non falſa in mente concipiantur. Atque huius quidem generis ſententiæ ſunt comprehenſæ in Apoſtolorum Symbolo.

Veritates autem aliæ propè infinitæ,quæ *poſteriori* modo(ſcilicet ſub conditione, vt contrarij quique errores caueantur) ab omnibus fidelibus credi debent; ipſi Aduerſarij coguntur fateri, & euidenter hactenus eſt probatum,maiori ex parte contineri in Scripturis obſcurè. Itaque & illos Scripturæ locos,ex quibus oportet hæreſes refutare,obſcuros eſſe ſcripſit D. AVGVSTINVS in Pſal.67.*Multi*,inquit,*ſenſus Scripturarum ſanctarum latent, & paucis intelligentioribus noti ſunt:nec aſſeruntur commodius & acceptabilius,niſi cùm reſpondendi hæreticis cura compellit.*

Huiuſmodi verò locorum Scripturæ obſcuritas, in his rebus difficilioribus, caput eſt probationis noſtræ, qua neceſſariò euincimus, Scripturam non eſſe illam communem regulam,fidei iudicem & magiſtram, à qua poſſint fideles omnes ſufficienter doceri; vt in omnibus fidei quæſtionibus veritatem amplectantur & errorem repudient. Nam cum omnes mandato diuino debeant quoſcumque errores contrarios fidei cauere, & eatenus quibuſcumque etiam fidei veritatibus(vt expoſitum eſt) aſſentiri,certe facere hoc,ſecundùm diuinam prouidentiam,omnes poſſunt: licèt caſu contingere poſſit,interdum aliquos in ea re à peccato excuſari. Quomodo verò præſtare id omnes poterunt, niſi communis illa regula, iudex & magiſtra fidei diuinitus propoſita clarè & perſpicuè & accommodatè ad captum omnium de quæſtionibus & rebus fidei quibuſcumque definiat? Hoc autem Scriptura non facit,vt oſtenſum eſt, & ipſi etiam agnoſcunt Sectarij. Quare perſpicuum eſt nihil proficere Aduerſarios, nec argumentationis noſtræ vim vllo modo infirmare,cùm dicunt,Scripturam de iis rebus fidei,quæ ſunt neceſſariæ,claram doctrinam tradere. Omnes enim res fidei vno quodam modo neceſſariæ ſunt, vt expoſui:& proinde de omnibus perſpicuè Scripturam docere oporteret,ſi eſſet ipſa fidei Iudex communiſque illa regula.

HVC accedit,quòd illos ipſos Scripturæ locos, qui continent articulos fidei ſimpliciter neceſſarios,non niſi quadam cum diſtinctione concedi debet eſſe omnes perſpicuos. Duobus enim modis intelligi,atque dici poteſt locum Scripturæ aliquem eſſe clarum.

VNO modo;quia ipſe locus certè, ſi per ſe ſpectetur, proprio,plano & aperto ſermone conſtat,neque vllo genere figuratæ dictionis inuoluitur. Atque hoc quidem pacto illi loci,qui continent fidei articulos abſolutè neceſſarios,perſpicui ferè ſunt,vt ex ſentētia D.Auguſtini expoſuimus. Quin omnes alij quoque Scripturæ loci, qui propriis & planis verbis ſunt ſcripti, eò etiam clariores(ex ea parte)quàm aliæ Scripturæ prophanorum auctorum,cenſeri poſſunt, quò minùs humanæ eloquētiæ artificio fucati ſunt. Qua quidem ratione rectè Patres affirmare ſolent, Scripturam facilem & planam eſſe,videlicet per ſe,quatenus ferè vtitur proprio & ſimplici ſermone. Quemadmodum contrà,per ſe etiam obſcuri dici poſſunt illi ferè Scripturæ loci, qui conſtant ex figurato ſermone. Quanquam & horum tamen locorum ſententia ferè etiam expoſita reperitur in aliis quibuſdam Scripturæ locis,qui ſunt quidem clari, hoc eſt, plano ac proprio ſermone ſcripti. Quod rectè notauit D.AVGVSTINVS,lib.2.de doctrina Chriſtiana, cap.6. cùm dixit:*Nihil ferè de illis obſcuritatibus* (figurati ſermonis)*erui,quod non planiſſimè dictum alibi reperiatur.* Ibi enim ipſe Auguſtinus explicat id dici planiſſimis verbis,quod ſine ſimilitudinis adminiculo dicitur.

ALTERO modo dici poſſet locus aliquis Scripturæ clarus,non modò ſi per ſe ipſe conſideretur, ſed etiam ſi conſideretur cum relatione ad locos alios, cum quibus & bene & malè conferri poſſit. Atque hoc quidem modo quàm pauciſſimi Scripturæ loci, immo vix aliqui, etiam ex iis,qui & planè ſcripti ſunt, & articulos ſimpliciter neceſſarios continent, clari & perſpicui cenſeri poſſunt:quin propemodum omnes illi,ob humani quidem ingenij vel imbecillitatem vel peruerſitatem(vt ſuprà expoſuimus)ſunt obſcuri.

Etenim ſi ad verba ipſa rationémque dicendi ſpectemus,quis planior & clarior videri poſſit locus, quàm ille Matth.6.*Hoc eſt corpus meum*?Aut quàm ille de diuinitate Chriſti,1.Ioan. 5.*Hic eſt verus Deus*?Et tamen collatio cum locis aliis,quàm plurimas de genuina eius etiam generis locorum ſententia parit controuerſias. Quæ cõtrouerſiæ tam variæ ac multiplices an non euidenti argumento ſunt,eſſe etiam eiuſmodi Scripturæ locos, ſi cum relatione ad alios conſiderentur,difficiles ipſis quidem hominibus,atque obſcuros ad intelligendum?

Hæc igitur obſcuritas Scripturæ, quæ ex relatione potiſſimùm atque collatione locorum exiſtit, ob quam

etiam

Digitized by Google

etiam locis per ſe quidem planiſſimis ac clariſſimis, hæretici facillimè abutuntur (vt poſtea quoque docebimus ex Auguſt. lib. 2. de nuptiis & concup. cap. 31.) fundamentum eſt noſtræ probationis firmiſſimum.

TERTIO, cùm ex Scripturæ difficultate probamus, non eſſe eam ſufficientem omnium quæſtionum fidei iudicem, admodũ impudenter Sectarij nobis obiiciunt, ſimiliter nos facere atque hæreticos illos, quos D. IRENÆVS lib. 3. cap. 2. his verbis redarguit: *Cùm ex Scripturis*, inquit, *redarguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi non* RECTE *habeant, neque ſint* EX AVCTORITATE, *& quia variè ſint dicta, & quia non poſſit ex his inueniri veritas ab iis, qui neſciant traditionem.*

RESPONDEO. Conſiderandum eſt qua ratione D. Irenæus aduerſus eiuſmodi hęreticos pugnandum eſſe tum putabat, & quomodo etiam illi in accuſationem conuertebantur Scripturarum: quod in ipſis iure ac meritò D. Irenæus accuſauit. Nempe Irenæus Scripturæ teſtimoniis hæreticos illos (Gnoſticos) reuincendos arbitrabatur, non vt quiſque Scripturam per ipſam Scripturam ſolam, intelligendam autumat, ſed vt ab Eccleſia in primis intelligitur, ex viua etiam Apoſtolorum traditione, quæ fideliter cuſtodiatur ab Apoſtolorum legitimis ſucceſſoribus: quemadmodum ſtatim ex ipſomet Irenæo audiemus. Contrà verò hæretici illi aduerſus Scripturæ ſententiam ex Apoſtolica traditione ab Eccleſia ipſa certiſſimè propoſitam, commentitiis ſuis tantummodò traditionibus, nulla Eccleſiarum auctoritate commendatis, nitebantur. Atque hîc contendebant, immeritò ac perperam ipſis Scripturas illas obiici: non enim eas habere alioqui certam auctoritatem, & variè eſſe dictas, neque poſſe ex illis elici veritatem ſine adminiculo ſuarum illarum commentitiarum traditionum.

Hanc impudentiam rectè D. Irenæus taxauit. Etenim poſteaquam Eccleſia ſententiam aliquam ex Scriptura colligit, Scripturámque proinde, vt eſt à ſe ſecundùm Apoſtolicam traditionem intellecta, contrariis erroribus opponit: ſumma improbitas eſt, aliquid præterea deſiderare in eiuſmodi Scripturæ vel auctoritate, vel interpretatione, quocumque id fiat ſiue difficultatis ſiue obſcuritatis prætextu. Quæ enim Scriptura per auctoritatem Eccleſiæ commendatur, explicatúrque, ea iam hoc ipſo & maximè eſt authentica, & ſplendidiſſimè clariſſiméque lucet, tanquam lucerna videlicet (vt ſuprà exponebamus) poſita ſuper candelabrum.

Num verò cum hac, quam Irenæus hîc incuſat, hæreticorum veterum in Scripturis ipſis accuſandis petulantia, quidquam eſt commune Catholicis, propterea quod ſentiunt, Scripturam, ſi per ſe & ex ſe quidẽ ſola, ſemoto Eccleſiæ lumine, quo ipſa illuſtratur, conſideretur, difficilem ad intelligendum, eatenúſque obſcuram eſſe? Nónne eiuſmodi alioqui intelligendæ Scripturæ difficultas in cauſſa eſt, quam ob rem hæreticis omnibus procliue ſit, ſuis etiam figmentis (vt oſtendit luculenter idem Irenæus lib. 1. cap. 1.) Scripturas accommodare, illáque etiam palliare ipſo ſacroſancto Euangelij nomine?

Quid quòd ipſi potius Sectarij eodem planè modo in accuſationem hodie conuertuntur Scripturarũ, quem in Gnoſticis illis hæreticis Irenæus hîc notauit? Etenim quas ſcripturas manifeſtas eorum erroribus opponit Eccleſia, eas dicunt vel non eſſe ex auctoritate (vt quæ afferuntur ex libro Machabæorum, & ex epiſtola Iacobi) vel non rectè ita habere ſicut ab Eccleſia explicantur, nec poſſe ex his inueniri veritatem ab iis, qui neſciant Lutheranam traditionem. Quanta igitur Sectariorum impudentia hæc eſt, cum nobis Irenæi locum obiicere, in quo nihil minus quàm noſtra de Scripturæ difficultatibus ſententia, ſed ipſorum potius Sectariorum in ſanctas Scripturas crimen iuſtiſſimè vituperatur?

Sed ne hanc à nobis D. Irenæi ſententiæ explicationem pro arbitrio noſtro, non ex ipſius mente Irenæi, proponi, Sectarij ſuo more cauillari poſſint, age, quæ illi hæreticorum accuſationi eodem in loco D. Irenæus opponit, in illo cap. 2. lib. 3. audiamus: *Cùm autem*, inquit, *ad eam iterum* (id eſt, præter Scripturam) *traditionem, quæ eſt ab Apoſtolis, quæ per ſucceſſiones Preſbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, prouocamus eos; aduerſantur traditioni, dicentes, ſe non ſolùm Preſbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſapientiores inueniſſe veritatem; ſe indubitatè, & incontaminatè, & ſincerè* (dicas, Lutheranum aliquem vel Caluiniſtam, loqui) *abſconditum ſcire myſterium. Euenit itaque neque* SCRIPTVRIS *iam, neque* TRADITIONI *conſentire eos.* Vides SCRIPTVRAS, & TRADITIONEM in Eccleſiis præter Scripturas, per ſucceſſionem Presbyterorum cuſtoditam? Vides, quemadmodum Irenæus ad Scripturam, in diſputatione contra hæreticos, traditionem quoque adhibendam, & ex ea Scripturam interpretandam, atque ita demum aduerſus hæreticos Scripturam vrgendam, exiſtimauerit? Vides denique Irenæum non niſi illos hæreticos accuſare, qui Scripturam, poſteaquam eſt ab Eccleſia (hoc eſt, ab eo fidelium cœtu, qui ſolus pro Eccleſia Chriſti in orbe ſit agnitus) explicata, tanquam dubiam atque incertam incuſant? Sed quia de probatione prima, ab obſcuritate Scripturæ ſumta, ſatis, vt arbitror, ad errorem Aduerſariorum redarguendum, qui Scripturam ſolam de fide iudicare volunt, dictum eſt, alia etiam argumenta ſubiungemus, quibus item aſſertio noſtra confirmetur.

Scripturam ſolam non eſſe Iudicem fidei, probatur SECVNDO, *ex eo quòd non ipſa continet omnia Fidei dogmata.* §. 5.

SECVNDO igitur id probamus hoc modo: Si maximè Scripturæ ſententia vbique eſſet clara: tamen quædam de fide quæſtiones, & fuerunt aliquando, & eſſe poſſunt, quæ ſola Scriptura definiri nullo modo valent. Non eſt igitur Scripturæ ſola illa auctoritas, quam inquirimus, diiudicandi quæſtiones fidei omnes. Id probatur, quoniam fieri poteſt, vt in dubium vertatur auctoritas ipſa tota, & doctrina alicuius vel aliquorum librorum ſacræ Scripturæ; an ſcilicet in vniuerſum à Deo reuelata ſit. Hæc autem controuerſia ex Scriptura aut rarò aut nunquã dirimi poterit. Itaque alio iudice opus erit, qui non modò iudicet de ſenſu Scripturæ, ſed omnino de Scripturæ auctoritate, num ſit diuina, quæ proinde contineat ſententiam fidei.

Scribit EVSEBIVS libro 4 hiſtoria. cap. 8 Simonidem fuiſſe quendam hæreticum, qui libros neſcio quos Prophetarum, præter eos, qui in ſacro volumine ſunt, comminiſceretur. Eorum vnum Barchabam: alterum Barcham nominaſſe. Hanc opinionem quomodo Scripturæ tantùm teſtimonio refelleres? Item S. AVGVSTINVS, lib. 2. Retract. cap. 16. auctor eſt, nonnullos reiecisse omnia Euangelia. Neque defuerunt, teſte etiam Euſebio lib. 3. hiſtor. cap. 16. qui omnes epiſtolas Diui Pauli in vniuerſum improbarẽt. De multis quoque aliis libris ſæpè fuit in Eccleſia diſputatum, an Canonici eſſent, cùm vel tales aliqui falsò à quibuſdam eſſe negarentur, vel importunè alij, ementito nomine Apoſtolorum, fidelibus obtruderetur, teſte Ioanne Dried. lib. 1. de Script. & Cano. lib. 2. de locis Theolog. Quæ controuerſiæ omnes non potuerunt Scripturæ ſolius auctoritate definiri in Eccleſia.

Itaque non modò falſa ſed admodum etiam frigida atque inepta Caluini ſententia eſt, cùm ſcribit libro 1. inſtit. capite ſeptimo, haud difficiliùs Scripturam Canonicam à non Canonica per ſeipſam dignoſci, diſcerníque poſſe, atque album à nigro, frigidum à calido, dulce ab amaro. Hoc ſi ita eſt, quomodo magis controuerti poſſet, an hic liber aut ille ſit Scriptura Canonica. quàm vtrum ignis ſit calidus, & aqua frigida; aut amarũ fel, & mel dulce? Nũ verò ipſa de ſe tota nominatim Scriptura loquitur? aut vllus in ea locus eſt, vbi Caluinus aut alius

quiſpiam ex Sectariis legerit,ſingulos illos atque omnes libros nominatim,qui ſine controuerſia ſacri atque Canonici ſunt, eſſe à Spiritu ſancto dictatos? Cur igitur doctrinam illam in eis libris contentam, diuinam eſſe credunt, ſi nihil arbitrantur certa fide credi oportere, quod ex ipſa Scriptura non didicerint?

Quòd ſi aliam auctoritatem præter Scripturam neceſſe eſt eſſe infallibilem,quæ doceat id quod in fide eſt maximum, nempe Scripturæ ipſius doctrinam eſſe in vniuerſum diuinam: profectò eſt inſania non credere illam ipſam auctoritatem infallibiliter item docere,quæ ſit ſententia eiuſmodi diuinæ doctrinæ. Simile namque illud eſt,quod præclarè,in primiſque ſapienter ſcriptum eſt à D. AVGVSTINO libro de vtilitate credendi, c. 14. *Cur,*inquit,*non apud eos potiſſimùm* (loquitur de Eccleſia Catholica) *diligentiſſimè requiram,quid Chriſtus præceperit, quorum auctoritate commotus, Chriſtum aliquid præcepiſſe iam credidi? Tùne mihi melius expoſiturus es,quid ille dixerit,quem fuiſſe aut eſſe non putarem,ſi abs te mihi hoc commendaretur eſſe credendum? Quæ igitur,*inquit,*iſta tanta dementia eſt? Illis crede, Chriſto eſſe credendum, & à nobis diſce, quid dixerit? Multò faciliùs mihi perſuaderem,Chriſto non eſſe credendum, quàm de illo quidquam niſi ab iis per quos ei credidiſſem,diſcendum.* Hæc ibi diuinè prorſus Auguſtinus.

Quæ nos ſimiliter Lutheranis & Caluinianis hominibus,vt ille tunc Manichæis,pro Eccleſiæ Catholicæ auctoritate,quam eſſe fidei magiſtram pòſt oſtendemus, dicere poſſumus. Agite enim vos ſeu Lutherani, ſeu Caluiniani Sectarij: cur non apud Eccleſiam Catholicam potiſſimùm requiremus, quid Deus omninò in libris ſacris docuerit,cuius auctoritate commoti credidimus Deum aliquid omninò docuiſſe in iis libris? Voſne melius quàm Eccleſia Catholica exponetis nobis, quid in Scripturis Deus dixerit,quem nec dixiſſe omninò in Scripturis aliquid,niſi hoc Eccleſia docuiſſet, crederemus? Et quæ iſthæc inſania eſt: Eccleſiæ crede, Deo in Scripturis loquenti eſſe credendum, & à nobis potius, qui Scripturam rectius, quàm Eccleſia intelligimus, quid in eis Deus dixerit,diſce. Ego verò,vt ex Auguſtini mente atque ſenſu loquar, vehementer admiror, cur non multò faciliùs ſibi perſuadeant, qui Caluino, aut Luthero credunt, Scripturæ diuinæ nihil omnino eſſe credendum,quàm ex ea quidquam,niſi ab Eccleſia, per quam ei crediderunt, eſſe diſcendum. Quanquam hic tandem multorum exitus miſerrimus eſt, vt nec Scripturæ ipſi credant,poſtquam Eccleſiæ, quam Scriptura commendat,& à qua ipſos etiam Scripturam diſcere,atque accipere oportuit,non credunt.

Sed Eccleſiæ in fide docenda auctoritatem poſtea in proprio loco aſſeremus. Nũc quia Scriptura ſola de præcipuis fidei quæſtionibus,& in primis ad ſalutem neceſſariis, quæ ſcilicet de auctoritate ſunt ipſius Scripturæ, nihil ne obſcurè quidem definit: rectè concludimus,non ipſam eſſe iudicem ſufficientem ac regulam illam generalem in omnibus controuerſiis fidei,quam inquirimus.

HVC ACCEDIT quòd ne de aliis quidem multis fidei dogmatibus peculiaribus,quæ certiſſimè credi debent, Scriptura ipſa docet. Quod non meis, ſed AVGVSTINI verbis lib. 2. de Baptiſ. contra Donatiſt. cap 7. breuiter indicabo, vt minus poſſint repugnare aduerſarij: *Credo,* inquit,*conſuetudinem non rebaptizandi hæreticos ex Apoſtolica auctoritate venire: ſicut MVLTA non inueniuntur in literis eorum,neque in Conciliis poſterorum: & tamen quia cuſtodiuntur per vniuerſam Eccleſiam,non niſi ab ipſis tradita & commendata creduntur.* Sic ille.

Item alibi epiſt.174.ſub initium: *Patrem*, inquit, *in ſacris libris nuſquam ingenitum legimus, & tamen dicendum eſſe defenditur.*

Item lib.3 contra Maximin.Arian.cap. 3. *Da*, inquit, *teſtimonia,vbi adoratur Spiritus ſanctus. Quaſi non ex iis,quæ legimus, aliqua etiam, quæ non legimus, intelligamus. Sed ne quærere multa compellar: tu vbi legiſti, Patrem Deum ingenitum vel innatum? & tamen verum eſt.*

Item lib.5.de Bapt. contra Donatiſt. cap. 23. *Multa ſunt,quæ vniuerſa tenet Eccleſia, & ob hoc Apoſtolis præcepta benè creduntur,quanquam ſcripta non reperiantur.* Hæc ille.

Atque vt alia quædam exempla commemorem: nullus Chriſtianus eſt,qui perpetuam beatiſſimæ Dei matris *virginitatem* contra blaſphemiam Heluidij (vt in libro de Eccleſiaſticis dogmatibus appellatur) non putet ſibi eſſe credendam. Et tamen ex Scriptura certè non dogma ſatis probabitur.

Item certa fide credendum eſt, *Paſcha* die Dominico celebrari debere,vt iam olim Eccleſia definiuit contra hæreticos, qui à contrario errore nominati ſunt Quartadecimani. Nec tamen id dogma teſtimonio Scripturæ poteſt probari.

Item credendum eſt, & credunt etiam Sectarij, Baptiſmum,& Euchariſtiam(vt de his duobus tantùm iam dicam) eſſe *Sacramenta*, hoc eſt, cultus & cæremonias quaſdam,ad Deum colendum,& ad ſignificandam gratiam,quæ in earum vſu conferatur, diuinitùs inſtitutas. Quod certè ex Scriptura ſola ſatis probari non poteſt. Nam etſi Scriptura indicat, illos eſſe gratiam conſecuturos qui rectè vtantur Baptiſmo & Euchariſtia, nuſquam tamen dicit,has cæremonias ex peculiari Dei inſtitutione eſſe talia ſigna eius gratiæ. Ac poſſunt proferri alia exempla ſimilia.

Sed OBIICIVNT hìc nobis Aduerſarij,locum illum D.Pauli 2.Tim.3. *Omnis Scriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum,&c. vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.* Sententiam enim huius loci volunt eſſe, Scripturam ipſam ſolam ſine adminiculo alterius auctoritatis,omnia docere,quæ ad rectam fidem, atque ad abſolutã Chriſtiani hominis perfectionẽ ſint neceſſaria.

AT iſti in hac re magnopere,vt in aliis omnibus decipiuntur. Nam ibi Apoſtolus, non Scripturam ſolam ſufficientem eſſe, vt perfectus ſit homo Dei, dicit, ſed ſimpliciter ad eam rem affirmat Scripturam quidem valere. Hoc autem duobus modis intelligi poteſt. PRIMO, quaſi ipſa Scriptura immediatè omnia tradat. Hoc minimè vult Apoſtolus,cùm loquatur de omni etiam Scripturæ parte, in qua conſtat non contineri omnia. SECVNDO, quoniam Scriptura in omni libro ſacro docet aliquid ex his quæ ſunt credenda aut facienda, quæque ideò ad eum finem valent,vt homo perfectus ſit;& quia in quibuſdam etiam locis auctoritatem Eccleſiæ,à qua peti ea debent,nobis monſtrat, commendátque. Hoc modo Apoſtolus vult, & Orthodoxi etiam ſentiunt, Scripturam continere quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria. Ita fit vt præter Scripturam ſuus etiam maneat alicui alteri auctoritati in controuerſiis fidei locus.

Quod profectò D.Auguſtinus lib. 1.contra Creſcon. Grammaticum,cap.33.intellexit, cùm ita ſcripſit: *Scripturarum à nobis tenetur veritas,cùm id facimus quod vniuerſæ iam placet Eccleſiæ, quam ipſarum Scripturarum commendat auctoritas: vt,quoniam ſancta Scriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta Scriptura* DEMONSTRAT.

Simili modo Patres, cùm vni Scripturæ omnia tribuere videntur,intelligi debent. Non enim eorum mens eſt à Scripturæ auctoritate, vbi de fide iudicandum eſt, auctoritatem Eccleſiæ,quæ item ipſa diuina eſt,diuellere. Sed quemadmodum,quando vni perſonæ diuinæ aliqua perfectio diuinitatis abſoluta tribuitur, intelligunt Theologi, ab eius perfectionis communione creaturas tantùm excludi,nõ autẽ perſonas alias diuinas,quæ ſunt eiuſdem naturæ: ita ſancti Patres, ſicubi Scripturæ auctoritatẽ ſolam ad fidei quæſtiones finiendas valere ſignificant; Eccleſiæ certè auctoritatẽ, quam item pro diuina habẽt,& quam ipſa nobis cõmendat Scriptura,minimè excludunt,ſed alia ſiue teſtimonia, ſiue argumẽta, quæ ſint tantùm humana. Nam ſi non ita intelligerent

Digitized by Google

profectò nunquam illi in controuerſiis fidei ipſa per ſe auctoritate Eccleſiaſticæ traditionis ad probandum vterentur. At & vtuntur ea ipſi frequétiſſimè, vt infrà quoque ſuo loco videbimus,& vtendum eſſe docent.

Quo in genere præter Auguſtini teſtimonia, quæ paulò ante allegauimus,illuſtris etiam eſt illa oratio D. Baſilij libro de Spiritu ſancto,cap.29. *Plurima*, inquit, *myſtica citra Scripturam intra nos verſantur. Et Apoſtolicum arbitror eſſe,etiam in non ſcriptis traditionibus perſeuerare. Laudo enim*, inquit Apoſtolus,1.Cor.11. *vos, quod omnia mea meminiſtis,& quemadmodum tradidi vobis, traditiones continetis,&c.* Ita Magnus Baſilius.

Scripturam ſolam non eſſe Fidei iudicem, probatur TERTIO, *ex fine ob quem auctoritas magiſtra & iudex fidei diuinitus inſtituta eſt.* §. 6.

TERTIO idem probamus ſic: Auctoritas, quæ ad iudicandas omnes fidei quæſtiones diuinitus eſt inſtituta, proculdubio accommodatiſſima eſt ad cognoſcendos & cauendos errores omnes fidei contrarios. Nam ad eam rem talis aliqua auctoritas diuinitus eſt propoſita,vt homines ad illam iudicium ſuum conforment,atque ita repudiatis erroribus rectam fidem complecti tenereque poſſint. Neque putandum eſt, aut voluntatem,aut ſapientiam, aut facultatem Deo defuiſſe, quominùs nobis ad eum finem optimam atque accommodatiſſimam regulam diuina ſua prouidentia pararet. At Scriptura ſacra ſic omninò compoſita eſt, vt experientia etiam doceat,eam per ſe ſolam non tam regulam accommodatam eſſe ad declinandos omnes errores, quàm arcano Dei iudicio eſſe velut lapidem offenſionis,& *in tentationem*(vt Sapiens de Dei creaturis,Sap.14. inquit) *pedibus inſipientium*, vt qui velint ea ſola niti,facillimè impingant & errent. Non eſt igitur Scriptura ſola iudex omnium fidei quæſtionum.

Vnde enim vlli errores exiſtunt,niſi de Scripturis malè intellectis? Aut qui fieri poteſt, vt quæ doctrina tam facilè ab hominibus adulteratur,vt in patrocinium omnium errorum aduocetur, eadem ſit accommodatiſſima appoſitiſſimáque regula ad reiiciendum omnes omninò errores? Nó magis hoc certè ſtare poteſt, quàm ſi quis diceret,illud eſſe accommodatiſſimum remedium ad rectè videndum, ex quo accideret omnes cæcutire, quicunque fierent cæci.

Quod enim dicunt Sectarij,id hominũ culpa ac peruerſitate,non Scripturæ vitio,accidere: nos etiam fatemur. Sed conſiderandum eſt, hoc ipſum quidem præuidiſſe Deum: nempe vitio hominum fuiſſe futurum, vt quicunque forét hæretici,ij omnes Scripturæ prætextu facilè vterentur ad confirmandum errorem. Ita cùm non ſit vllum dubium quin Deus in negotio fidei, de optima & accommodatiſſima ad hominũ naturã regula proſpectũ eſſe voluerit: profectò eſt dementia, arbitrari non aliam eſſe eiuſmodi fidei regulam, niſi Scripturam.

Omnes enim heretici, inquit D. Auguſtinus, epiſt.222. ad Conſentium, *qui Scripturas in auctoritate recipiunt, ipſas ſibi videntur ſectari, cùm ſuos potius ſectentur errores.* Et Tract. 18. in Ioan. *Neque enim*, inquit, *nata ſunt hæreſes, & quædam dogmata peruerſitatis illaqueantia animas, niſi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene:& quod in eis non bene intelligitur,etiam temerè & audacter aſſeritur.* Hæc ille.

Et obſeruatióne dignum eſt quod idem Auguſtinus veriſſimè ſcribit, lib.2. de nuptiis & concup. cap.31. non modò locos Scripturæ obſcuros, ſed etiam alios, qui ſunt aperti & clari,corrumpi ab hæreticis. *Non eſt mirum*, inquit, *ſi Pelagiani dicta noſtra in ſenſus,quos volunt, detorquere conantur, quandoquidem de Scripturis ſanctis*, NON *vbi* OBSCVRE *aliquid dictum eſt, ſed vbi* CLARA *&* APERTA *ſunt teſtimonia, id facere conſueuerunt, more quidem* HÆRETICORVM *etiam cæterorum.*

A Quamobrem & TERTVLLIANVS in præſcriptionibus aduerſus hæreticos, circa illius libri medium, ita ſcriptum reliquit: *Non ergo*, inquit, *ad Scripturas prouocandum eſt; nec in his conſtituendum certamen, quibus aut nulla aut incerta victoria eſt, aut parum certa.*

Neque Auguſtini modò & Tertulliani, aliorúmque Patrum hæc de hæreticis ſententia eſt: ſed Chriſtus etiã facillimè ab illis doctrinam corrumpi ſubindicauit, cùm admonuit, vt ab iis tanquam à falſis Prophetis, caueremus. Nam ideò falſi Prophetæ à Chriſto ſunt dicti, quia cùm Prophetæ, id eſt, interpretes diuinæ ſententiæ; propter externam diuinæ doctrinæ quaſi ſpeciem, veriſimiliter videantur: minimè tamen Prophetæ ſunt. Videntur Prophetæ, quoniam Scripturæ verba proferunt, quæ diuinæ doctrinæ ſunt character, & quaſi externa ſpecies:
B ſed Prophetæ non ſunt: quoniam ſub ea verborum diuinorum externa ſpecie non oſtendunt nobis germinam Spiritus ſancti ſententiam, ſed adulterinas ſuas peruerſáſque opiniones ſacrilegè in verbis ſacris à ſe collocatas, tanquam *abominationem* (vt eleganter Origenes hom.29. in Matth. notauit) *ſtantem in loco ſancto.*

Quod ipſum appellatione quoque *luporum rapacium*, qui veſtimentis induti ſunt ouium, Chriſtus Matth.7. nobis declarauit. *Nam quænam iſtæ ſunt pelles ouium* (inquit Tertullianus libro de præſcriptione hæretic. non longè ab initio) *niſi nominis Chriſtiani* (& Scripturæ) *extrinſeca ſuperficies? Qui lupi rapaces, niſi ſenſus & Spiritus ſubdoli, ad infeſtandum gregem Chriſti intrinſecus deliteſcentes? Qui pſeudoprophetæ, niſi falſi prædicatores? &c.*

Quem Tertulliani locum pulchrè quoq; Vincentius LYRINENSIS lib. contra prophanas hæreſum nouita-
C tes, imitatus & proſecutus eſt. Atque etiam huc pertinet quod elegantiſſimè hîc ipſe Lyrinenſis dicit, vbique hæreticos Scripturæ verbis opiniones ſuas tanquam *quodam aromate aſpergere*, ne fœtorem exhalent. Quæ quidem ideò recitaui, vt quoniam vniuerſi hæretici facillimè Scripturas omnes in ſuam perditionem, ſicut D. Petrus inquit, deprauant, 2. Petr.3. intelligamus certè, non in Scripturis ſolis conſtitutam eſſe vniuerſalem illam, & ad hominum ſalutem accommodatiſsimam Auctoritatem, totius fidei Iudicem, quam inquirimus.

Scripturam ſolam non eſſe Fidei iudicem, probatur QVARTO *ex ipſo officio Iudicis.* §. 7.

QVARTO, Scripturam ſolam non eſſe iudicem fidei, probari poteſt euidentiſſimo ſanè argumento
D ducto à Iudicis officio, ſic: Auctoritas illa, quæ eſt fidei iudex, omninò talis eſt, vt apud omnes quidem, qui eam agnoſcant & recipiant pro fidei iudice, poſſit proferendo ſententiam, facilè & efficaciter finire omnes controuerſias de fide, quæ inter illos oriuntur: At ſola auctoritas Scripturæ minimè eſt talis: Ergo ſola auctoritas Scripturæ minimè eſt Fidei iudex.

Prior huius argumenti propoſitio patet euidentiſsimè ex ipſa inſtitutione, ratione & efficacitate officij iudicis. Nam quorſum iudex conſtituitur, niſi vt controuerſiis finem imponat? Itaque Moyſes Exodi 18. hoc ipſum affirmauit fuiſſe ſibi propoſitum in iudicãdo Dei populo: *Venit*, inquit, *ad me populus quærens ſententiam Dei. Cùmque acciderit eis aliqua diſceptatio, veniunt ad me, vt iudi-*
E *cem inter eos, & oſtendam præcepta Dei & leges eius.*

Idem quoque ſignificauit Dominus Lucæ 12. cum dicenti ei cuidam: *Dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem, reſpondit: Quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem inter vos?* vt, ſcilicet, dirimam veſtram controuerſiam?

Hinc etiam in lege diuina, Deuter.17. grauiſſima pœna decreta fuit ei, qui nollet ſtare ſententiæ Sacerdotis, qui fungeretur iudicis munere. *Qui*, inquit *ſuperbiuerit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael.*

Digitized by Google

Hoc ipſum ratione naturali ductus agnouit Philoſophus lib.4.polit.cap.4.vbi affirmat, neceſſarium eſſe in Republica Iudicem,*qui ius*,inquit, *dicat ac decernat*, vt ſcilicet finiantur controuerſiæ.Itaque de priore propoſitione noſtri argumenti dubitari non poteſt.

Poſterior autem propoſitio, ſcilicet ſolam auctoritatem Scripturæ nó eſſe talem vt apud eos qui eam agnoſcant pro fidei iudice, poſſit facilè & efficaciter finire omnes fidei controuerſias proferendo ſententiam, probatur quadrupliciter.

Primo, à Scripturæ obſcuritate, de qua in primo argumento abundè à nobis dictum eſt. Etenim Iudex non poteſt facilè & efficaciter finire controuerſias; niſi perſpicuè & clarè proferat ſententiam de re quæ inter litigantes diſceptatur,vt cùm iis omnibus,qui diſſident, manifeſta & indubitata fuerit ſui Iudicis ſententia, ei acquieſcant. Alioqui ſi ita iudex proferat ſententiam,vt facilè ex ignorantia vel malitia poſſint litigantes illam aliter atque aliter intelligere & interpretari, nunquam finiri poterit inter eos controuerſia: dum quiſque contendet ſententiam iudicis pro ſe ſtare. Cùm igitur ſit euidentiſſimum & plus ſatis etiam experientia compertum, auctoritatem Scripturæ ſeu Scriptoris Canonici (tum propter cæleſtis doctrinę maieſtatem,tum ob alias cauſas ſuprà argumento primo expoſitas)ita de controuerſiis fidei proferre ſententiam,vt non facilè manifeſta ſit omnibus,ſed cũ alij aliter interpretentur;euidentiſſimum certè eſt, ſolam Scripturæ auctoritatem non eſſe talé,vt poſſit ipſa facilè & efficaciter finire fidei controuerſias apud eos qui eam pro iudice fidei agnoſcant.

Secvndo,probatur idem ex eo, quòd Scriptura ſola non pronunciat quid ſentiendum ſit de iis rebus omnibus quæ in fidei controuerſiam venire poſſunt: vt argumento ſecundo conuicimus.

Tertio,ex eo,quòd tantum abeſt, Scripturam ſolam poſſe facilè finire controuerſias omnes fidei, vt ipſa potius ſit occaſio controuerſiarum & diſſidiorum in doctrina fidei,ſicut oſtendimus argumento tertio.

Qvarto, probatur idem ab ipſa experientia Sectariorum huius temporis. Omnes namque Sectarij,quantumuis inter ſe de fide diſſidentes,agnoſcunt pro *Iudice* fidei ſolam Scripturæ auctoritatem. Et tamen ſola Scripturæ auctoritas nequaquam poteſt apud eos finire controuerſias,quas habent de fide irreconciliabiles.

Exempli cauſſa:Lutherani & Caluiniſtæ inter ſe diſceptant,num Chriſtus ſit præſens corporaliter in Euchariſtia Lutheranis affirmantibus, Caluiniſtis pernegantibus. In hac controuerſia vtrique agnoſcunt pro fidei iudice auctoritatem illius Scripturæ: *Hoc eſt corpus meum*. Matth.26.Marci 14 Lucæ 22.1.Cor. 11. Clamat igitur in hac controuerſia hic Iudex,(nimirum Scriptura ſola)& pronunciat ſententiam hanc: *Hoc eſt corpus meum*. Nunquid pronunciando hanc ſententiam, finit facilè & efficaciter,vel ægre ſaltem ac difficulter, hanc controuerſiam?Minimè gentium. Nam Lutheranus dicit:En claram vocem Iudicis: Chriſtus eſt verè & ſubſtantialiter & corporaliter in Sacramento: ait enim apertè;*Hoc eſt corpus meum*. Contrà, Caluinianus: Imò verò,inquit,pro me ſtat Iudex,negátque Chriſti corpus propriè & corporaliter in Sacramento eſſe. Nam de pane affirmat, quod ſit Chriſti corpus. Nec poteſt panis propriè nominari Chriſti corpus, ſed ſolùm impropriè & per metaphoram,quia ſignum ſit Chriſti corporis.

Interrogatur rurſus & auditur ab vtraque factione Scriptura ſola tanquam iudex. Clamat hîc iudex rurſus: *Hoc eſt corpus meum*, & perſiſtit in hac ſua ſententia. Sed nimirum fruſtrà:cùm per eam ſententiam non modò non finiatur, ſed etiam foueatur & ventiletur controuerſia.

Quod cùm in hac & in aliis omnibus controuerſiis fidei,quæ ſunt inter Sectarios, compertum ſit,certè mihi videtur inſania arbitrari ſolam Scripturæ auctorita-

A tem eſſe fidei iudicem,tanquam eam, quæ pronunciando ſuam ſententiam poſſit facilè & efficaciter finem imponere omnibus fidei controuerſiis. Oportet enim hoc iudicandi munus(vt infrà videbimus) non niſi Eccleſiæ auctoritati attribuere, de cuius videlicet ſententia in controuerſia fidei facillimè conſtare poteſt.

Scripturam ſolam non eſſe fidei Iudicem, probatur Qvinto,*ex diſcrimine quod eſſe oportet inter legem ſeu regulam, cui iudicium fidei conformari debet,& auctoritatem eam quæ fidei iudex eſt*.§.8.

B Qvinto,ſolam Scripturæ auctoritatem non eſſe fidei iudicem, ita probamus: Auctoritas ea, quæ eſt quaſi lex & regula,ad cuius normam iudicium fidei ferendum eſt,non eſt fidei iudex:Sed auctoritas Scripturæ eſt quaſi lex & regula,ad cuius normam iudicium fidei ferendum eſt,vt Sectarij vltrò fatentur:Ergo auctoritas Scripturæ non eſt fidei Iudex.

Prior propoſitio probatur tripliciter: Primo, quia ipſa natura & Scriptura etiam indicat, diſcrimen eſſe oportere inter *iudicem* & *legem* ac *regulam*, ſecundùm quam eſt iudicandum:ſicut patet Deuter. 17. vbi apertè diſtinguitur inter legem & iudicem; cùm ita dicitur:*Venies ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore: qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies, quodcunque dixerint qui præſunt loco quem elegerit Dominus,* C *& docuerint te iuxta legem eius,ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dextram vel ſiniſtram.*

Secvndo, quia lex & regula iudicij ab ipſo iudice conſuli, vſurpari & applicari debet ad cauſſam quæ ſit diiudicanda. Oportet autem,id quod conſulitur & vſurpatur, & applicatur, diuerſum eſſe ab eo qui conſulit, vſurpat & applicat.

Tertio, nam ſi non alia auctoritas eſt fidei iudex præter illam ipſam quæ eſt lex & regula ſcripta iudicij fidei, male prorſus conſiſteret Chriſtiana Reſpublica; ſiquidem non poſſet facile in ea retineri fidei conſenſio atque vnitas; dum quilibet ſcriptam legem & regulam fidei in ſententiam ſuam raperet.

Quomodo enim obſecro poſſet ſtare ea Reſpublica, D in qua ſcriptis tantùm legibus ita cauſſas politicas diiudicari oporteret, vt priuato cuilibet, atque adeò ipſi etiam reo eſſet integrum ad ſcriptarum legum normam iudicia quæcunque exigere,nec prius acquieſcere quàm ipſe perſuaderet ſibi cum legum ſententia congruere controuerſiæ definitionem?An eſſet vnquam in illa Republica controuerſiarum exitus aliquis futurus? Quilibet certè in ſuo ſenſu abundaret, & vim faceret legibus, vt eas ad ſuam mentem & cauſſam quoquo modo inflecteret. Itaque vt ea perturbatio & confuſio tolleretur,omnes intelligunt neceſſe fuiſſe Magiſtratus tanquam iuſtitiæ normam animatam(vt Ariſtoteles lib. 5.Ethicor.cap.5 inquit)in populis exſtare, atque etiam aliquam auctoritatem parem ipſis legibus, cuius ſit ſumma poteſtas iudicandi,finémque omninò imponendi litibus. E

Num verò cenſebimus, rationem iudicandi fidei cauſſas minus aptè in Eccleſia diuinitus eſſe conſtitutam,quàm ſit ratio in Rebuſpublicis dirimendi controuerſias politicas?Non eſt id quidẽ vllo modo credibile. Nam *dilexit Chriſtus Eccleſiam*, ad Epheſ. 5. nec facultas aut ſapientia illi defuit,quominùs optima ratione eius ſtatum conſtitueret. Quam ob rem vt finis facilè eſſe poſſet controuerſiarum de doctrina fidei;præter auctoritatem, quæ eſt in Scripturis Canonicis infallibilis, aliam aliquam proculdubio infallibilem item auctoritatem,eámque animatam in Eccleſia Deus eſſe voluit, cui debeant omnes in iudicio fidei parere, licèt ipſi non penitus etiam videant, quemadmodum ea auctoritas conuenienter Scripturæ iudicet.

Scripturam

Digitized by Google

Scripturam ſolam non eſſe fidei Iudicem, probatur SEXTO, *ex eo quòd ſanctus Petrus docet non poſſe certò & infallibiliter intelligi Scripturam, niſi ex ſententia alicuius alterius communis & infallibilis auctoritatis, quæ proinde in Eccleſia ſit iudex & magiſtra fidei.* §. 9.

SEXTO: Cùm tam ſeriò ac grauiter admonuit beatus Petrus, vt hoc in primis intelligeremus, *quòd omnis*, inquit, *prophetia Scripturæ, propria interpretatione non fit.* 2.Pet.1. aliquid è tribus ſignificare voluit, nempe 1. aut non poſſe vllo modo, ſcil. *certo* vel *probabili*, exponi Scripturam propria induſtria & ingenio: aut 2. non poſſe *certo* quidem exponi vnum aut alterũ Scripturæ locum ex ingenio proprio, ſine collatione aliorum Scripturæ locorum, cum ea verò collatione poſſe. Aut 3. non poſſe *certo* quidem & infallibiliter vbique eam exponi ſine ſententia alicuius alterius communis & infallibilis auctoritatis, quæ proinde in Eccleſia ſit fidei iudex. Sed nec *primum* nec *ſecundum* ſignificare voluit: Ergo *tertium*. Nõ quidem *primum*: Nam conſtat multa paſſim Scripturæ loca eſſe probabiliter expoſita à ſanctis Patribus, propria eorum ingenij ſolertia atque induſtria. Non etiam *ſecundum*, nempe vt non putet aliquis ſe poſſe vnum aut alterum Scripturæ locum ingenio proprio infallibiliter ac certò exponere, non conſultis & collatis aliis Scripturæ locis. Nam quis omninò hæreticorum hoc putat? Aut quid opus erat hoc tam ſeriò admonere? Item ſi vnũ aut alterum Scripturę locum, ingenio ſenſúque proprio interpretari certò nemo poteſt, quantò minus locos Scripturæ plures, inter quos collatio inſtituitur? Vnde ipſe D. Petrus: OMNIS, inquit, *prophetia Scripturæ, &c.* Nõ dicit, Hæc, aut illa tantùm: ſed abſolutè ac ſine vlla exceptione, omnis prophetia Scripturæ, propria interpretatione non fit.

Reſtat igitur vt tertium illud, quod diximus, ſignificauerit hoc loco D. Petrus: nempe vt vis atque ſapientia huius Apoſtolicæ monitionis ſit, neminem priuato ſuo labore atque proprio ſtudio, quacunque demùm ratione, atque adeò etiam ne ex ipſa quidem Scriptura, doctrinam Scripturæ certò ac infallibiliter in controuerſis quæſtionibus intelligere poſſe: ſed opus eſſe vt diſcat ex aliqua alia auctoritate in Eccleſia communi, per quam Spiritus ſanctus cõmuniter loquatur, ac omnes doceat.

Nam vt ipſe Apoſtolus ibidem ſubiungit, quemadmodum non auctoritate humana, ſed diuina locuti in Scripturis ſunt ſancti Dei homines: ita etiam non humana ac propria induſtria huius vel illius hominis vllo modo, ne ex ipſa quidem Scriptura, ſententia Scripturæ certò cognoſcenda eſt, ſed ex aliqua auctoritate, item diuina, per quam ipſe Spiritus ſanctus, qui Scripturę auctor eſt, ſit etiam certiſſimus Scripturæ interpres. Ita fit vt ſola Scriptura non ſufficiat nobis ad certò diiudicandas fidei quæſtiones.

Atque etiam hinc intelligitur, quemadmodum ex mente atque ſententia planè ipſius D. Petri, ſuprà §. 4. expoſuimus, quod ille hoc in loco dixerat, Scripturam quaſi lucernam quandã eſſe, cui lucenti in caliginoſo loco bene faceremus attendentes. Docuimus enim Scripturam quidem lucernam per ſe eſſe: ſed eam tamẽ non modo proprij iudicij comprehenſam, ſed in auctoritate Eccleſiæ tanquam in candelabro conſtitutam, illuminare nos certò poſſe. Quod vt D. Petrus doceret; ſtatim ac dixerat, Scripturam eſſe lucernam, ſubiunxit admonitionem, ne quis hoc ita intelligeret, quaſi certò illuminaret ea etiam ſecundùm propriam alicuius interpretationem, valerétque proinde ipſa ſola ad terminandas fidei quæſtiones ſine communi & certa alia auctoritate, quæ ſit magiſtra & iudex fidei.

Scripturam ſolam non eſſe Iudicem fidei, probatur SEPTIMO, *ex modo quo Deus homines docet.* §. 10.

A SEPTIMO: poteſt huc etiam illa forma argumentãdi rectiſſimè accommodari, qua ſuprà §. 2. ſumus vſi, vt probaremus, Deum per ſe ſolum ſine vllo alio medio nõ docere. Nam ab iis etiam, qui aſſerunt, per Scripturam ſolam Deum omnes ac ſingulos de rebus fidei ſufficienter docere: quærendum eſt, vtro modo id Deus faciat? Nunquid ita omnes ac ſingulos Deus per ſolam Scripturam docet, vt *nequeant* omninò ipſi falli dum iudicãt ſe aliquid in fidei quæſtionibus didiciſſe ex Scriptura diuinitus? An, verò ita, vt *permittat* eos in eiuſmodi iudicio quandoque falli?

Primum dici non poteſt. Nam vt ſuprà quoque ex Apoſtoli ſentẽtia, 1. Cor. 11. dicebamus, oportet hæreſes eſſe, & fuerũt ferè omni ſæculo, ac ſunt iam ob Scripturam falsò intellectam, plures etiam quàm oporteret.

B Quod ſi Deus illo altero modo per Scripturã ſolam docet; *permittendo* videlicet, vt homines falsò putent, ſe ex Scriptura didiciſſe id quod Scripturæ eſt contrarium: non magis iſto modo conſuluiſſe ſaluti hominum, quàm ſi ipſe ſolus per ſe ſine omni medio doceret. Nam cùm Scriptura nec linguam, vt ſeſe ipſa ſonora voce declaret, habeat; & prætereà difficilis, vt euidenter ſuprà oſtẽdimus, atque obſcura nobis ſit: æquè ferè facilè decipi poſſumus in exiſtimando nos aliquid ex Scripturà didiciſſe, atque in iudicando nos didiciſſe ſine vllo medio ex ipſomet Deo: vt plus etiam ſatis hæreticorum omnium exemplo tam facilè ad errores ſuos Scriptura abutẽtiũ, comprobatur.

Quemadmodum igitur propter eiuſmodi facilitatem errandi non eſſet ſatis hominibus proſpectum, ſi abſque C medio Deus doceret: ita neque ſi doceret per ſolã Scripturam abſque alia quadam auctoritate adminiſtra, quę viuat & loqui clarè ipſa poſſit, ne quis in eius ſententia percipienda facilè decipiatur.

Scripturam ſolam non eſſe Iudicem fidei, probatur OCTAVO, *ex eo quòd fides eſt coniuncta cum obedientia erga Eccleſiam.* §. 11.

OCTAVO: Si ex Scripturis ſolis diſcenda eſſet fides, non oporteret, ex diuino mandato, Eccleſię in credendo obedire: illius iudicio prorſus acquieſcendo, eíq; ſubmittendo iudicium proprium. Liceret enim ſemper illi refragari prætextu Scripturæ, ſi præter Scripturam nulla in ea auctoritas ſit, quæ certò & infallibiliter doceat de fide. At veram & Chriſtianam fidem cum D quadam obedientia mentis (nempe erga Eccleſiam, per cuius os Deus loquitur & auditur) coniunctam eſſe neceſſe eſt, vt ſuprà §. 1. certiſſimè demonſtrauimus: Non eſt igitur fides ex Scriptura ſola, tanquã ex Iudice controuerſiarum omnium, diſcenda. Obſecro enim, quis credat, illam fidei obedientiam, quæ tantopere in ſacris literis cõmendatur, non in alio conſiſtere quàm vt quiſque obediat Scripturæ ſoli, prout eam ipſe intelligit, adhibita collatione eiuſdem Scripturæ? An, vt quis credat quod ipſemet verum, & Scripturæ conſentaneum iudicat, opus difficile ac præclarum Obedientiæ eſt?

Nec præteritam aliquam Traditionem ſine præſenti aliqua auctoritate eſſe iudicem fidei. §. 12.

E PORRÒ iiſdem fermè argumentis efficitur, neque ſolam *Traditionem* viuæ vocis eorum qui olim vita defuncti ſunt, eſſe Iudicem ſufficientem fidei, quæ valeat per ſe ſine alia aliqua infallibili ac præſente auctoritate omnes omninò definire fidei quæſtiones.

Nam PRIMVM, ſicut de auctoritate ipſius Scripturæ neceſſe eſt per aliquam aliam certam Auctoritatem cõſtare, ita etiam de auctoritate traditionis, ſi ea quoque reuocetur in dubium. Non enim traditio loquitur etiam ipſa clarè & perſpicuè de ſeſe: vt neque ipſa Scriptura.

DEINDE, cùm traditio ſcriptis ferè Doctorum orthodoxorum in Eccleſia conſeruetur: quæſtiones ac dubia

A moueri poſſunt de ſenſu illius, ſicut dubitatur ſæpe de ſenſu ac mente doctorum. Eiuſmodi autem quæſtiones, cùm erunt ortæ poſt traditionem, quæ ſemel tantùm, vt ita dicam, locuta eſt, neque prætereà amplius loquitur; certè per eandem ipſam traditionem definiri ſatis non poterunt.

POSTREMO multæ in Eccleſia variis temporibus definitæ, ac declaratæ ſunt ſententiæ fidei, & deinceps ſimiliter, motis controuerſiis, definiri poſſent, de quibus non extet vſque adeò expreſſa traditio.

Quòd ſi igitur aliquam humanam auctoritatem diuina aſſiſtentia infallibilem, magiſtram ac iudicem in omnibus quæſtionibus fidei, exſtare neceſſe eſt, vt ſuperiùs §. 1. probauimus: neque verò ea eſt illorum hominum propria, qui olim diuinam doctrinam aut verbo, aut ſcripto tradiderunt, & vita defuncti ſunt, vt iam etiam probatum eſt; reſtat, vt viuat hæc auctoritas ſuc- B ceſſione ſemper inter fideles præſens, quemadmodum in aſſertione noſtra poſuimus.

Atque hoc in loco velim, vt ij, qui ſectis hodie addicti ſunt, incipiant ſecum perpendere quantopere à recta fide aberrent: ſiquidem eam diſcere nolunt niſi ex ſola Scriptura, non autem ex aliqua alia infallibili auctoritate præſente apud fideles ſemper; cuius tamen ſolius, vt probatum eſt, abſoluta & plena poteſtas eſt de omnibus fidei quæſtionibus iudicandi. Sed progrediamur ad reliqua.

QVÆSTIO QVARTA.

Quænam hominum congregatio, ſit vera Eccleſia C Chriſti fidelium, in qua & quærenda & inuenienda ſit auctoritas ea infallibilis, quæ viget ſemper præſens apud Chriſti fideles, & eſt iudex ac magiſtra fidei. §. 13.

RESPONDEMVS per hanc aſſertionem: Vera Chriſti Eccleſia, in qua quærẽda & inuenienda eſt auctoritas iudex & magiſtra fidei, non alia eſt niſi ea fidelium congregatio, quæ paret Romano Pontifici pro tempore exiſtenti.

Et quidem, quòd illa auctoritas, cuius eſt omne fidei iudicium, in Eccleſia vera Chriſti fidelium quærẽda ſit, nec alibi inueniri poſſit: id verò probatione noua nihil indiget. Nam ſi tota eiuſmodi auctoritas ad vſum & ſalutem Chriſti fidelium eſt diuinitus inſtituta, viuítque D ſemper, vt probatum eſt, ac præſtò in omnibus fidei quæſtionibus adeſt: fruſtrà niſi inter fideles ipſos, atque adeò in Eccleſia quæreretur.

Sed vt illam demum auctoritatem in Eccleſia Chriſti vera inueniamus, neceſſe eſt primùm inueniri ac oſtendi eam ipſam veram Eccleſiam Chriſti fidelium. Hanc aſſerimus eſſe congregationem ſeu cœtum eorum hominum, qui Romano Pontifici pro tempore exiſtenti parent, id eſt, Romanam Eccleſiam. Hoc nunc probandum eſt. Quam ad rem neceſſariò dicendũ eſt primo loco, & de *ratione* ipſa in genere veræ Chriſti Eccleſiæ, & de *proprietatibus* eius, quæ partim ipſi in Scriptura ſacra, partim in fidei Symbolis tribuuntur. Nam congregationem illam, quæ Romano paret Pontifici, atque adeò E hanc ipſam, quæ nunc paret Clementi VIII. Pontifici Maximo, eſſe verã Eccleſiam Chriſti; tum demum probatum erit, ſi oſtenderimus ei congregationi conuenire prorſus & *rationem & proprietates* veræ Chriſti Eccleſiæ.

Dicam igitur primùm de his duabus rebus, hoc eſt, de ratione, & proprietatibus veræ Eccleſiæ, & breuiter, & meo modo, quæ ad rem pertinebunt. Et quia controuerſia eſt inter nos & Sectarios, non modò quæ ſit vera Eccleſia, ſed etiam ex quibus notis ac proprietatib. Eccleſia vera probari debeat: iſtud quoque deinde conſtituemus. Ita enim aperta demum atque expedita via erit, vt probemus id quod nunc agimus, Eccleſiam Romanam, id eſt, congregationem quæ Romanum Põtificem pro paſtore habet, eſſe veram Eccleſiam.

Si quis verò, de ipſa quidem ratione ac forma Eccleſiæ in communi, plura fortaſſe, quàm ego dicenda putẽ, deſiderabit (quanquam rem ipſam complectemur) ea petet ab aliis qui antè de Eccleſia ſcripſerunt. Nam tractarunt id argumentum latiſſimè Thomas Vualdenſis lib. 2. doctrinalis fidei antiq. cap. 9. & deinceps. Ioannes Turrecremata in ſumma de Eccleſia. Ioannes Driedo lib. 4. de variis dogmat. c. 2. Albertus Pighius lib. 6. de Eccleſiaſtica hierarchia. Melchior Canus toto lib. 4. de locis Theolog. Hoſius Cardinalis in confeſſione Polonica, ſuper articulum de Eccleſia. Alphonſus à Caſtro in ſuo opere aduerſus hæreſes, verbo, Eccleſia. Frãciſcus à Victoria in relectione de poteſtate Eccleſiaſtica. Franciſcus Turrianus, Robertus Bellarminus, & alij quàm plurimi. Nos ſanè eò potiſſimùm tractationem hanc totam dirigemus, vt manifeſtiſſimè conſtet, illam congregationem determinatè, quæ Romano Pontifici pro tempore exiſtenti paret, eſſe veram Eccleſiam.

Quæ ſit Eccleſiæ ratio. §. 14.

ERgo, vt remota vocabuli ambiguitate, rem illico aggrediamur, Eccleſia Græcè, Latinè eſt conuocatio, ſicut omnes notant. Inde traductum eſt hoc nomen, ad ſignificandum locum ipſum, in quem conueniunt plures, qui ſint conuocati. Sicut in libro Iudith, cap. 6. ea vox accipitur, vbi ſcriptum eſt: *Totam noctem intra Eccleſiam orauerunt.* Hæc vocabuli vſurpatio ad præſens inſtitutum non attinet.

Secundò, accommodatum eſt id nomen ad ſignificãdum cœtum ipſum ſiue conuentum hominum conuocatorũ. Quæ acceptio pertinet ad propoſitum. Sed animaduertendum eſt, nomen hoc in ea ſignificatione, vtramque in partem, nempe in bonam & malam à Scriptura ſacra vſurpari. In malam, vt cùm in Pſal. 25. dicitur: *Odiui Eccleſiam malignantium.* In bonam autem, vt vbi Pſal. 149. legimus: *Laus eius in Eccleſia ſanctorum.*

Iam verò Eccleſiaſtici Doctores in bonam tantùm partem ea voce vtūtur: vt Eccleſia dicatur cœtus eorum qui diuinitus ad virtutis aliquam ſanctæque religionis ſocietatem conuocantur. Et quemadmodum variis modis cœtus aliquis virtute ac religione copulari poteſt: ita Eccleſiæ nomen in ea ipſa ſignificatione latè porrò patet. Quæ ſanè eſt cauſa quam ob rem vbi de Eccleſiæ ratione agitur, non expediat vnam tantùm aliquam Eccleſiæ deſcriptionem ponere, ſed ſatius ſit diſtinguere plures magis & minus latè patentes, quæ totum Eccleſiæ ambitum, illiúſque varias acceptiones exponant.

Ita enim, ſemotis verbi controuerſiis, commodius, quod ad rem ipſam attinet, poterunt tria intelligi quæ circa Eccleſiæ rationem ſunt præcipuè notanda. Nempe PRIMO, quid Eccleſiæ conueniat iuxta vnamquamque acceptionem nominis, in illa vltima ſignificatione, quæ eſt in vſu Eccleſiaſtico. SECVNDO, quinam errores circa variam Eccleſiæ rationem, ſeu varias eius partes vitari debeant. TERTIO, quæ ſit Eccleſiæ acceptio & deſcriptio apud Doctores vſitatior, quæ præcipuas huius loci difficultates contineat.

Secundùm poſtremam igitur nominis acceptionem in bonam partem, quam apud Eccleſiaſticos Doctores diximus eſſe vſitatam, poteſt PRIMO Eccleſia deſcribi latiùs, vt ſit eorum multitudo quos beneficio vocationis diuinæ, verus Dei cultus, & vera Dei cognitio indita diuinitus, quomodocũque coniungit: ſiue ea quidem cognitio ſit obſcura, qualis eſt cognitio fidei, ſiue clara & aperta, cuiuſmodi eſt beatorum. Dico autem, *quomodocunque* coniungit: vt complectat non modò eos, quos in tali aliqua multitudine coniungit vera Dei cognitio, & verus cultus ſecundum ſe, atque adeo coniunctione interna, ſed etiam eos quos vera Dei cognitio non ſecundum ſe, ſed ſecundum ſui ſaltem proteſtationem ex-

ternam

ternam in tali aliqua multitudine coniungit, externa duntaxat coniunctione.

Iſto modo latiſſimè Eccleſia patet. Atque ita de illa loquuntur Doctores, quando tripartitò eam diuidunt: nempe in *militantem* hac in vita cum eius hoſtibus, mundo, dæmone, & carne; & peccata expiantem in *purgatorio*; atque *triumphantem* in patria cœleſti.

Hoc tam amplo modo definita Eccleſia, in ipſa côditione Angelorũ ſuum habuit *initium*. Nam ſunt illi creati cum vera cognitione Dei: imò etiam in gratiam, vt veriſſimè ſentiunt grauiores Theologi, vt D.Thomas 1. p.q.62.artic.3. Quocirca ad Eccleſiam communi iſto modo acceptam pertinent, vt D.Bernard.ſer.27.in Cantic.& D.Thomas 3.p.q.8.artic.4.notauerunt.

Alio modo definitur anguſtius Eccleſia, vt ſit hominum multitudo, quos verus Dei cultus, veráque cognitio, ſed obſcura, nimirum fidei, hac in vita coniungit, partim ſecundùm ſe, interna coniunctione, partim ſecundùm ſui proteſtationem, coniunctione externa. Sic Doctores accipiunt, cùm aſſeuerant, vnam atque eandem eſſe veteris & noui Teſtamenti Eccleſiam, ob eandem videlicet fidem in eundem Chriſtum Mediatorem: quæ Patribus illis nobiſcum fuit communis. Atque ideo Apoſtolus ad Epheſ. 2. lapidem angularẽ Chriſtum eſſe dixit, quo ſit vtraque Eccleſia connexa.

De *initio* Eccleſiæ ſic acceptæ, non eodem modo loquuntur recentes ſcriptores. Aliqui aſſeuerant, illam ab Adam ducere ſuã originem, quod ſentiunt Ioãnes Driedo lib.4.de variis dogmat.& Hoſius in côfeſſione Polonica, c.22. Sed Ioannes Turrecremata in ſua ſumma de Eccleſia lib.1.cap.25.& 27.affirmat communiorem eſſe ſententiam, quòd Abel dederit huic Eccleſiæ initium. Id quod D.Avgvstinvs enarrat.1.in Pſal.142.& lib.15. de ciuit.Dei cap.1.ſenſit.

Quæſtio autem hæc non eſt tam de re quàm de nomine. Nam ſi Eccleſia illo modo dicatur hominũ multitudo, quam coniungit fides & qualiſcunque cultus Dei abſolutè; etiam ſi nullis certis externis cęrimoniis ac determinatis ſignis cultus eiuſmodi declaretur: certum eſt, ab Adamo eam incepiſſe. Sin verò in ea Eccleſiæ deſcriptione fides & cultus intelligãtur cum certa quadam & peculiari cærimonia externa; non conſtat certè Eccleſiam ita incepiſſe ab Adamo: quoniam non ſtat Adamum certam aliquam cærimoniam cultus externam vſurpaſſe ante Abel, qui Geneſ. 4. legitur obtuliſſe Domino de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum: quanquam fortè non improbabiliter ſuſpicari liceat, antè quoque ſimile aliud feciſſe Adamum. Itaque cùm Abel ſit primus, de quo certò quidem conſtet, certam aliquam cultus cærimoniam rectè adhibuiſſe Deo, ille fere dicitur fuiſſe principium Eccleſiæ ſic acceptæ; quod videlicet ſciatur.

Postremo, preſſiùs definitur Eccleſia, vt ſit hominum multitudo quã in hac vita verus Dei cultus & vera cognitio fidei, non qualiſcunque, ſed Chriſtianæ & in Sacramento baptiſmi ſuſceptæ, coniungit, partim coniunctione tũ externa, tum interna quoad aliquos, quos nimirum oporteat ſemper in tali multitudine eſſe verè & ex animo fideles: partim coniunctione externa tantùm, ſecundùm ſui profeſſionem ſaltem externam, quoad aliquos nimirum, quos interdum fortè contingat per externam tantum fidei Chriſtianæ profeſſionem, ſine interna fide verſari in tali multitudine. Et de Eccleſia hoc modo accepta poteſt intelligi, quod in capitulo Firmiter, de ſumma Trini. dicitur, Vnam eſſe Eccleſiam fidelium. Et quod ait Nicolaus Papa in Can. Eccleſia, de conſecrat.diſt.1. Eccleſia eſt Catholicorum collectio: ſi nimirum latiùs ſumpto vocabulo, per fideles & per Catholicos intelligamus non ſolùm eos qui verè fidem Chriſtianam profitentur, ſed etiam ſecundariò eos qui illam quomodocunque profitentur exterius.

Sic diuerſa eſt nunc Eccleſia ab ea quæ fuit olim in
A lege veteri. Ad huiuſmodi enim Eccleſiam propriè quidem ac ſimpliciter omnes & ſoli baptizati, ac fidem Chriſtianam profitentes pertinent, ſiue prædeſtinati ſint, ſiue reprobi, ſiue iuſti, ſiue iniuſti, ſiue cuiuſcunque alterius conditionis, dummodo aut fidem retineant integram (quales ſemper oportet aliquos in Eccleſia Chriſtiana eſſe, vt infrà oſtendemus §.16. in proprietate 3. & 7.) aut exterius illam profiteantur. Quamuis vt ſunt in hac Eccleſia diuerſi gradus, ita ex iis ipſis, qui ad eam pertinent, alij magis, alij minus arctè in hoc Eccleſiæ corpore copulantur.

Inde enim fit vt excommunicati, certa quadam ratione dicantur non eſſe membra Eccleſiæ: quamuis, ſi ſint verè fideles, aut fidem profiteantur, non omnibus modis ſunt extra Eccleſiam: vt paulò pòſt dicemus.

B Catechumeni verò ſi per votum baptiſmi gratiã conſecuti ſint, & fidem adeo habeant; ad Eccleſiam Chriſtianam, & ipſi pertinent ſecundùm *meritum*: quamuis non propriè, & ſecundùm *numerum*, vt rectè notat ex recepta Theologorum ſententia Turrecremata lib.1.Summæ de Eccleſia, cap.8.ad argumentum 8.

Hæretici autem nulli omnino ad Eccleſiam Chriſti pertinent verè tanquam membra quidem, quæ interna vnione ſint reliquo corpori côiuncta. Nam vt rectiſſimè inquit D.Avgvstinvs lib.2.de nupt. & concup.c.31. *Non quia videntur Eccleſiæ Chriſti habere nomen, ideò eo pertinent ad eius conſecrationem.* Quare & alibi lib.1.côtra epiſt. Parmen.c.7. *dealbatos tantùm Chriſtiano nomine eos* eſſe dicit eleganter idem Auguſtinus. Quod idem aſſerunt Tertull.libr.de præſcript. Cyprianus lib.1.epiſt.6. Ambroſius lib.7.in Lucam, cap. 11. & alij communiter ſan-
C cti Patres. Et clarum eſt teſtimonium Ioannis: *Ex nobis*, inquit, *prodierunt*, 1.Ioan.2.

Hęretici tamen non manifeſti, ſed occulti, qui ſcilicet exterius apud alios veram fidem & religionem Chriſtianam profitentur, ſine dubio externa quidem coniunctione ſunt ac nominari poſſunt membra quædam Eccleſiæ, licèt arida, vt cenſuit Melchior Canus lib.4.de locis Theologicis, cap.6.ad 12. & alij non pauci auctores. Neque poteſt de hoc eſſe vlla controuerſia, niſi velimus certare de nomine. Clarum enim eſt, externa quidem conuerſatione & profeſſione verſari in Eccleſia cum Catholicis mixtos hæreticos occultos, quoad vſque illorum hæreſis manifeſta fiat, & ex Eccleſia eiiciãtur. Vt vel ex illa parabola patet qua Eccleſia comparatur ſagenæ miſſæ in mare, & ex Omni genere piſcium congreganti, Matth.13.

Etſi autem nulli hæretici interna quidẽ vnione membra Eccleſiæ ſint, tamen minimè negandum eſt quin
D omnes illi quadam ratione ad Eccleſiam pertineãt. Quia enim & characterem habent baptiſmi, & aliquando interna quoque membra Eccleſiæ fuerunt; illorum quædam cura ad eam pertinet. Vt manus, v.g.à corpore cuiuſpiam abſciſſa, peculiari quodam iure ac ratione ad eius curam & poteſtatem attinet, cuius fuiſſet anteà mẽbrum. Ex quo intelligi debet, Eccleſiam, dum hæreticos punit, minimè facere côtra illud Apoſtoli 1.Cor.5. *Quia mihi de iis, qui foris ſunt, iudicare?* loquitur enim hoc loco Apoſtolus de infidelibus, qui nunquam in Eccleſia fuerunt, quos perſpicuum eſt non perinde atque hæreticos
E ad Eccleſiæ ius pertinere, nec Eccleſiæ membra eſſe; niſi fortè membra dicas *in potentia*: quatenus ad fidem conuerti poſſunt. Quo pacto ad Eccleſiam eos pertinere, eorúmque caput eſſe Chriſtum, docet beatus Thomas 3. p.q.8.artic.4.

Porrò illa poſtrema Eccleſiæ ratio, quam ita breuiter deſcripſi & expoſui, omnium eſt frequentiſſima apud Orthodoxos ſcriptores. Sic Eccleſia propriè ad nos Chriſtianos pertinet. Sic eam Apoſtolus 1. Corinth. 1 vocat *ſocietatem Ieſu Chriſti Filij Dei*, ad quam ſimus immenſo Dei beneficio vocati. Atque ad eam item pertinent Scripturæ noui Teſtamenti multæ ac varię ſenten-

Digitized by Google

tiæ, quæ nobis declarant, qualis ſit Eccleſiæ Chriſtianæ forma & ſtatus, quámque varia & multa genera hominum illa cõplectatur: *Attendite*, inquit Apoſtolus Actor. 20. *vobis & vniuerſo gregi: in quo vos poſuit Spiritus ſanctus regere Eccleſiam Dei.* Hic quoſdam eſſe in Eccleſia, qui alios regendi auctoritatem habeant, & quoſdam etiam, qui aliorum auctoritate & cura regantur, clarè ſignificat. Quam regendi poteſtatem Chriſtus quoque Matth. 18. declarauit, inquiens: *Si te non audierit, dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit ſit tibi tanquam ethnicus & publicanus.*

Atque etiam reprobos cum prædeſtinatis, malos cum bonis (dum fidem quidem profitentur) permiſtos eſſe in Eccleſia, vſque ad extremum diem iudicij, multis ſimilitudinibus in Scriptura ſignificatur. Ideo ſiquidem, vt AVGVSTINVS Tractat. 6. in Ioannem rectè intellexit, Eccleſia comparatur areæ, in qua triticum eſt cum palea, donec cribro perpurgatum reponatur in horreum: palea autem comburatur igne inextinguibili. Ac eadem ratio comparationis eſt, cùm eſſe Eccleſiam quaſi ſagenam dicitur, ex omni genere piſcium congregantem, Matth. 13. qui primùm in littore ſegregantur. *Sic*, inquit, *erit in conſummatione ſeculi: Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis.* Item Matth. 25. *Simile eſt*, inquit, *regnum cælorum* (id eſt, Eccleſia, vt rectè D. Gregorius interpretatur) *decem virginibus: quarum quinque erant prudentes, & quinque fatuæ, &c.*

Ideo etiam Apoſtolus 2. Timoth. 2. *In magna*, inquit, *domo non ſolùm ſunt vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.* Et illud quoque pulchrè AVGVSTINVS libro de vnitate Eccleſiæ, cap. 13. *Eſt in Canticis Canticorum, capite ſecundo, quod de ſancta Eccleſia dictum omnis Chriſtianus agnoſcit: Sicut lilium in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Vnde appellat ſpinas, niſi propter malignitatem morum? Et eaſdem vnde filias, niſi propter communionem Sacramentorum?* Ac ſunt quàm plurima Scripturæ teſtimonia ſimilia, ex quibus ſatis apparet, certiſſima fide niti illam Eccleſiæ deſcriptionem, ſecundùm quam affirmauimus, omnis conditionis homines fideles contineri in Eccleſia.

Errores tres circa Eccleſiæ Chriſtianæ formam confutantur. §. 15.

EX qua doctrina tres errores circa formam Eccleſiæ Chriſtianæ facilè refutantur. PRIMVS Catharorum, Donatiſtarum, & Anabaptiſtarum, qui commenti ſunt, Eccleſiam ex iis tantùm hominibus conſtare, qui gratia & charitate perfecti ſint, neque vlla ſint infecti peccati macula. Huius erroris meminit D. AVGVSTINVS lib. 3. contra Parmen. cap. 2. SECVNDVS error fuit, Ioannis Vvicleff, & Ioannis Huſs, vt apparet ex Conc. Conſtant. ſeſſ. 15. Hi contenderunt, ne ex bonis quidem omnibus, ſed tantùm ex ſolis prædeſtinatis Eccleſiam conſtare. TERTIVS error eſt aliorum quorundam Sectariorum, qui voluerunt conſtare tantùm ex iuſtis, quantumuis ij ſint aliquibus obſtricti peccatis.

Aduerſus hos omnes illa Scripturæ teſtimonia, quæ ſunt adducta, ſatis ſunt & firma & perſpicua. Deinde etiam illa ratio eoſdem reuincit, quòd ſi Eccleſia tãtùm ex perfectis, aut ex prædeſtinatis, aut ex iuſtis conſtaret, omnis gubernatio ſiue regimen illius tolleretur. Nam neque ſuperiores cognoſcere ſatis poſſẽt ſuos ſubditos, neque viciſſim ſubditi ſuos ſuperiores. Quis enim ſatis ſciat, vtrum ſis perfectus, nec ne? vtrum prædeſtinatus, aut reprobus? vtrum iuſtus an impius?

Propriè verò contra PRIMVM errorem valent illa, ex quibus in materia de Gratia quæſt. 1. probauimus, perfectam illam iuſtitiam, quæ peccatum excludat prorſus omne, in hac vita minimè reperiri. Quare Auguſtinus lib. 2. Retract. cap. 18. *Vbicunque*, inquit, *commemoraui*

A *Eccleſiam non habentem maculam, neque rugam: non ſic accipiendum eſt, quaſi iam ſit, ſed quæ præparatur vt ſit: quando apparebit etiam glorioſa. Nunc enim propter quaſdam ignorantias & infirmitates membrorum ſuorum, habet vnde quotidie tota dicat: Dimitte nobis debita noſtra.* Hæc ille.

Eſt etiam ſecundus ille error Vvicleffi damnatus in Conſtantienſi Concilio ſeſſ. 15. Quòd ſi quis plura hac de re videre velit, legat inter cæteros, auctorem eruditiſſimum Ioannem à Turrecremata lib. 1. de Eccleſia, cap. 54. & 55. & Thomam Vvaldẽſem lib. 2. doctrinalis fidei antiq. cap. 8. & 9. & Melchiorem Canum lib. 4. de locis Theolog. cap. 3. Hi etiam ſcriptores ad argumenta illorum hæreticorum facilè reſpõdent.

Quibus ſanè argumentis omnibus ex hoc vnico fundamento occurri poteſt: nempe Eccleſiæ Chriſtianæ,
B cùm tam latè pateat, plures & eas valdè diuerſas eſſe partes. Nam qui non ſolùm fide inter ſe & cum Chriſto capite coniuncti ſunt, ſed etiam gratia & charitate: ex iis præſtantior Eccleſiæ pars conſtituitur, quàm ſit illa quæ conſtat ex hominibus fide duntaxat præditis: & ea pars Eccleſiæ omnium eſt præſtantiſſima, quæ hominibus non modò fidelibus & iuſtis, ſed etiam prædeſtinatis continetur. Itaque ſi quid interdum vel à Scriptura ſacra vel à Patribus tribuitur Eccleſiæ, quod aut iuſtis tãtùm, aut prædeſtinatis ſolùm conueniat: id non ad Eccleſiam totam, ſed per Synecdochen ad Eccleſiæ partes illas præſtantiores referri debet.

Quod ſi Patres etiam quandoque negant, peccatores eſſe membra Eccleſiæ; aut certè aſſerunt, eſſe membra ipſius mortua: ſenſus eſt, non eos eſſe membra ſana & perfecta, quæ ſcilicet vita perfecta ſpirituali, hoc eſt, etiã gratia & charitate vigeant. Hoc tamen non obſtat, quo minus ratione fidei, quam à Chriſto capite percipiunt,
C vera alioqui membra ſimpliciter cenſeantur. Etenim vel ipſa fides vita eſt quædam ſpiritualis imperfecta, qua vtcunque moueri poſſis, & contendere in vitam æternam, licèt minimè quidem ſufficienter abſque charitate. Itaque vel ſola participatione fidei in Eccleſiæ corpore interna vnione connexus, tanquam membrum, hæret peccator. Velut ſi pars aliqua, v. g. ſic eſſet vnita corpori humano, vt nonnihil vitæ participaret ex corpore, videlicet motum & vigorem per nutrimentum, non autem etiam ſenſum, membrum corporis cenſeretur, tametſi non ſanum perfectum. Quocirca non eſt certè ratio cur magnopere recipiamus modum quorundam loquendi, qui aiunt, peccatores quidem Eccleſiæ partes dici poſſe, membra non poſſe. Quanquam quæſtio eſt omnis de nomine: cùm res ipſa quidem vno & eodem modo ſine controuerſia ab omnibus Orthodoxis intelligatur.

D Ex eodem illo multo fundamento, quòd ſint videlicet Eccleſiæ Chriſtianæ partes multæ ac diuerſæ, intelligi poteſt, qua ratione excommunicati, licèt fideles ſint, tamen dicantur præciſi ab Eccleſia, neque membra eius eſſe. Hoc ſanè veriſſimum eſt, ſi intelligantur eſſe præciſi ab ea parte Eccleſiæ, quæ non modò fide, ſed etiam ſolennium precum atque ſuffragiorum mutua communicatione coniungitur.

Sic etiam illud accipiendum, quod veriſſimè à Theologis docetur, ſchiſmaticos, etſi non ſint etiam hæretici (contingere namque id poteſt, vt intellexit quoque D. Auguſtinus libro de fide & Symbolo cap. 10. ac rectè D. Thomas 2. 2. q. 39. art. 1. declarat) hoc ipſo quòd ſchiſmatici ſunt, non eſſe membra Eccleſiæ. Huius enim ratio
E eſt, quod cùm ſubtrahunt ſeſe ab imperio ſummæ in Eccleſia poteſtatis (quæ eſt, vt infrà probabimus, ſummi Pontificis) eo ipſo à recto deſciſcunt ordine, quẽ conuenit Eccleſiæ membra habere cum illius in terris capite viſibili, Chriſti vicario: atque ita ad potiorem illam ſaniorem Eccleſiæ partem non pertinent, quæ non ſolùm fide inter ſe & cum Chriſto coniuncta eſt, ſed etiam ordine recto ſubeſt, atque coniungitur viſibili capiti.

Atque

Atque hæc pro inſtituto noſtro ſufficiant,tum ad rationem ipſam Eccleſiæ per ſe intelligendam,tum ad rectè de quibuſdam Doctorum diſputationibus iudicandum. Quos quidem apparebit ex dictis,etſi in aliquibus videantur circa rationem formámque Eccleſiæ diſſentire,re tamen conſentire , tantúmque propter varias Eccleſiæ acceptiones loqui diuerſo modo.

Quæ ſint Eccleſiæ proprietates. §. 16.

NVmerabimus hîc breuiter eas Chriſtianæ Eccleſiæ proprietates,quas ipſi vel Scriptura ſacra , vel etiam fidei Symbola ſine controuerſia tribuunt. Et ſi autem varia numerandi ratio eſſe poſſit; neque magnoperè interſit,quomodo diſtinguas ac numeres; modò aſſerantur illa attributa , quæ reipſa conueniunt Eccleſiæ (ſiue alia illorum ad alia referas , ſiue ab aliis ſepares numerando,ac diſtinguas)animaduerto tamen Eccleſiæ prærogatiuas, quæ quidem ad propoſitum attinere poſſint,eſſe potiſſimùm octo.Ex quibus quatuor priores recitabimus ex vſitatis etiam fidei Symbolis : poſteriores autem quatuor colligemus ex diuina Scriptura. Tum videbimus ex quibus earum, & quomodo , quænam ſit vera Eccleſia probari debeat.

PRIMA *Eccleſiæ proprietas.*

PRIMO igitur Eccleſia dicitur, *vna*. Hæc proprietas in Symbolo fidei Nicæno habetur: at ſignificatur ex ſententia Cypriani libro de vnitate Eccleſiæ,Auguſtini Tract.6.in Ioannem,illis Canticorum verbis : *Vna eſt columba mea*, Cant.6. Quæ verò ſit huius vnitatis ratio,expoſuit Apoſtolus ad Epheſ.4. *Solliciti*,inquit, *ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Sicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ; vnum corpus,& vnus ſpiritus , vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & Pater omnium.*

Quo loco Eccleſiæ vnitatem contineri docet tum vnitate *principij*,videlicet Dei vocantis:tum vnitate *finis*, nempe vitæ æternæ,quam ſperamus,& ad quam vocati ſumus:tum vnitate *mediorum*,per quæ nobis ad illã contendendum eſt, nimirum fidei , Baptiſmi & reliquorum Sacramentorum,quorum quaſi ianua eſt Baptiſmus.

Explicat quoque ſpeciatim illam Eccleſiæ vnitatem idem Apoſtolus 1. Corinth. 10. ab vnitate eiuſdem cibi cœleſtis,id eſt, *Euchariſtiæ*,qua fideles omnes reficiuntur. *Vnus*, inquit, *panis & vnum corpus multi ſumus , omnes qui de vno pane & calice participamus.* Item id declarat ab vnitate *charitatis & doctrinæ*,ad Philipp. 2. quæ ſit eadem à fidelibus retinenda. *Vnanimes*,inquit, *in charitate idipſum ſentientes*. De quo modo vnitatis illud etiam intelligi poteſt Actor.4. *Erat multitudinis credentium cor vnum, & anima vna.*

Eſt etiam ſententia Patrum,Eccleſia vna ab vno paſtore ſeu Epiſcopo, cui *plebs Chriſtiana* (vt Cyprianus lib. 4. Epiſtolarum epiſt.9. ad Florentium Pupianum inquit) *adunata cohæret.*

Cùm verò dicimus Eccleſiam eſſe vnam : hoc intelligimus vnitate *totius*. Nam ratione diuerſi loci aut temporis non dubium eſt quin plures Eccleſię dici poſſunt, vti loquitur etiam ſæpè D. Paulus. Sed tamen omnes iſtiuſmodi Eccleſiæ ſunt partes vnius Eccleſiæ Chriſtianæ vnitate totius.Et hoc quidem perſpicuum eſt.

Sed illud deinde circa hanc Eccleſię proprietatẽ diligentiſſimè notari debet , Eccleſiam Chriſti non ob eam rem ſolùm,ab vnitate fidei & doctrinæ vnã eſſe ac dici, quoniam omnes ,qui ſunt eius membra in eadem fide atque doctrina,quamdiu quidẽ ſunt eius membra, conſentiant *actu*, ſed ob id in primis ab vnitate fidei & doctrinæ dicitur Eccleſia vna,quoniam modum atque rationem ipſa tenet accommodatiſſimam ad cõſenſionem fidei & doctrinæ tuendam. Quod erit poſtea præcipuè ponderandum , cùm ex hac Eccleſiæ proprietate probabimus, Eccleſiã Chriſti legitimã non apud vllos Sectarios,ſed apud eos ſolos eſſe,qui Romano parẽt Põtifici.

Cur verò hæc Eccleſiæ proprietas ita neceſſariò de-
A beat intelligi:ratio eſt in promptu clariſſima. Etenim,ſi Eccleſiæ vnitatem in actuali tãtùm doctrinæ fidei conſenſione , & non præcipuè in ratione ad conſenſionem accommodatiſſima poneremus; nihil omnino magnum Eccleſiæ Chriſti tribueremus,dum illam propter vnam atque eandem fidei doctrinam aſſerimus vnam eſſe. Sed neque poſſet Chriſti Eccleſia per eam notam ab hæreticorum conuenticulis vllo modo diſcerni. Quis enim vnquam fuit hæreticorum cœtus tam exiguus , in quo qui ad eum pertinuerunt (quamdiu pertinuerũt ad eum quidem) non fuerint actu de doctrina conſentientes? Etenim vbi primùm quis , prudens ac ſciens , ab aliis diſſentit,eo ipſo cenſetur à cœtu aliorum,qui ſecus ſentiunt,alienus.

Itaque hodie Lutherani , in publicis etiam ſuis ſcri-
B ptis,pro alienis ac planè pro hæreticis Caluinianos habent , & viciſſim Caluiniani Lutheranos: quia licèt in vna & eadem familia , cuius inſanum caput exiſtit Lutherus , omnes principio fuerint : tamen poſtea inter ſe de fidei doctrina diſſentire cœperunt.

Non igitur in actuali tantùm conſenſu, ſed in primis in ratione aliqua optimè accommodata ad retinendum conſenſum,vnitas Eccleſiæ Chriſti conſiſtit. Quod velim diligentiſſimè conſiderari ab iis maximè , qui ſunt Sectariis,vel Lutheranis , vel Caluinianis addicti. Sed poſtea id quoque repetemus.

SECVNDA *Eccleſiæ proprietas.*

DEINDE dicitur Eccleſia , *ſancta*. Ita vtrũque Symbolum , Apoſtolicum ſcilicet & Nicænum , atque
C etiam Apoſtolus 1.Cor.3. *Templum*, inquit, *Dei ſanctum eſt,quod eſtis vos.* Et ſunt rationes plures , quam ob rem Eccleſia ſancta cenſeri debeat. Decem collegit Ioannes Turrecremata in erudito illo ſuo ac prolixo opere de Eccleſia lib.1.à cap.9.vſque ad decimum ſeptimum.

Potiſſimæ ſunt hæ I. Quoniam ſecũdùm aliqua præcipua ſua membra , nempe ſecundùm iuſtos , immunis eſt ab omni peccati macula mortalis,quæ ſola videlicet cum gratiæ ſanctitate ſtare non poteſt, & eius delet nitorem. Itaque per Synecdochen Eccleſia ſancta dicitur, propter iuſtos.Quemadmodum nationem aliquam,fortem dicere ſolemus:non quòd omnes eius nationis homines,fortes ſint,ſed quoniam aliquos gignit fortes.

Neque verò obſtat quod in Canticis de Eccleſia dicitur: *Tota pulchra es amica mea,& macula non eſt in te*, Cant.
D 4.Senſus enim non eſt, omnes ac ſingulos fideles in Eccleſia carere ea prorſus macula peccati mortalis,ſed aliquos ita carere ea prorſus , vt ſint toti mundi,i. vt neque ſecundùm intellectum,neque ſecundùm affectũ ſint aliquo peccato mortali inquinati.Quam interpretationem doctè explicat ac dilatat Ioannes Turrecremata.

Quanquam dici etiam poteſt,ſententiam illam , non ad Eccleſiam qualis in hac vita eſt , ſed qualis in patria cæleſti eſt futura, referri debere : *Cùm exhibeat ſibi Chriſtus Eccleſiam glorioſam,non habentem maculam neque rugam*, ad Epheſ.5. Vera enim eſſe illa D. Auguſtini oratio videtur libro contra Donatiſtas,poſt Collat. cap.7. *Quæcunque*, inquit , *teſtimonia diuinarum Scripturarum commemorari potuerint,quibus ab omni malorum hominum permixtione pura prænunciatur Eccleſia:non qualis nunc eſt,illis teſtimo-*
E *niis prænunciatur:ſed qualis poſt iſtam mortalitatem in vita æterna futura eſt.* Huc adde,poſſe quoque in hac vita totam pulchram dici propter Chriſtianam profeſſionem, quæ tota pura eſt, vt mox dicemus.

II. Item dicitur Eccleſia, ſancta à ſua firmitate. Eſt enim ſupra petram,quæ in primis eſt Chriſtus,fundata, contra quem nulla vis præualebit. Ideò in Canticis terribilis dicitur, *quaſi caſtrorum acies ordinata*,Cantic.6. Atque hac ratione pulchrè D. Auguſtinus in Pſ. 103. concione 1. Eccleſiam interpretatur terram eſſe illam de qua Dauid in Pſal.103. *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam:non inclinabitur in ſæculum ſæculi.* Hãc rationem ſan-

Digitized by Google

ctitatis rectè explicuit in confeſſione Polonica Cardinalis Hoſius.

III. Sancta dicitur, quoniam ſanguine eſt Chriſti iuncta & acquiſita. Ad quod attendiſſe D. Petrus videtur, vbi fideles vocat *gentem ſanctam, populum acquiſitionis*, 1.Pet.2.

IV. Quia tota diuino cultui conſecrata eſt: præceptis, Sacramentis, inſtitutis ſanctis continetur: prorſus vt in eam rectiſſimè conueniat illud Pſal.18. *Lex Domini immaculata, &c.* Hac ratione Eccleſia tota ſancta dici poteſt. Quia licèt non omnes fideles colant vitæ ſanctimoniam: omnes tamen certè illam profitentur. Quemadmodum religioſos aut artifices, propter vitæ inſtitutum & profeſſionem, eos etiam ſolemus dicere, qui religionis aut artis præcepta tranſgrediuntur, vt ad hoc propoſitum rectè notatum eſt in Catechiſmo Romano.

V. Sancta item dici poteſt propter ſanctiſſima eadémque varia ac multiplicia diuinæ gratiæ chariſmata, quibus ornata eſt: atque etiam ob vniuerſalia, efficaciſſimáque remedia ſanctitatis, quibus affatim diuino beneficio abundat.

TERTIA *Eccleſiæ proprietas.*

EST præterea Eccleſia Chriſti, *Catholica*: vt dicitur in vtroque Symbolo. Cùm autem Catholica idem ſit quod vniuerſalis, variam habet rationem hæc Eccleſiæ proprietas. Nam PRIMVM Catholica dicitur ab vniuerſitate eius doctrinæ quam profitetur. Continet enim materiam vberrimam de Deo & de creaturis.

SECVNDO, ab vniuerſitate loci: quia per vniuerſum eſt orbem diffuſa. Quam rationem appellationis D. AVGVSTINVS, ſuper Pſal. 121. & 81. diligenter expoſuit. Ex eáque ſæpe probat, hæreticorum conuenticula Eccleſiam Chriſti non eſſe, quoniam ſuis quibuſdam tantùm contineantur prouinciis. De qua re poſtea. Huc autem illa Patris æterni ad Chriſtum promiſſio, Pſal.2. pertinet: *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Ac item illud Pſal. 18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Vt iam prætercam multa ſimilia.

TERTIO, dicitur quoque Eccleſia Catholica à temporis vniuerſitate. Nam ad finem vſque mundi perſeuerabit. Quemadmodum & à mundi exordio conſtans perpetuò aliqua Dei Eccleſia fuit, vt eruditè inter cæteros Ioannes Turrecremata lib.1. de Eccleſia à c.22. vſque ad 30. & Ioannes Driedo lib. 4. de variis dogmatibus, cap.2.p.1. oſtenderunt.

Nunc quod Chriſti Eccleſia ad finem vſque mundi ſine interruptione manſura ſit, ſatis conſtat ex illis Chriſti promiſſionibus, in Matthæi Euangelio: *Portæ*, inquit, *inferi non præualebunt aduerſus eam* Matth.16. Et: *Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi*, Matth.28. Item in Euangelio Lucæ Gabriel Angelus: *Dabit*, inquit, *ei Dominus ſedem Dauid Patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum*, Lucæ 1. Quod & ab Iſaia prędictũ erat: *Super ſolium*, inquit, *Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet & corroboret in iuſtitia & in iudicio, amodo & vſque in ſempiternum*, Iſaiæ 9.

Ex qua Eccleſiæ perpetuitate intelligitur, etiam fidem illius fore perpetuam: vt luculentiſſimè D. AVGVSTINVS in Pſal.101.concion.2.& lib. de Eccleſiæ vnitate, cap.13. oſtendit. *Nam deſponſabo* (inquit Dominus Eccleſiæ per Oſeam) *te mihi in fide*, Oſeę 2. Huic autem perpetuitati conſuluit Deus proſpiciendo Eccleſiæ de Paſtoribus & Doctoribus, qui fidem Chriſtianam ac religionem tutarentur. Quos ideo Paſtores & Doctores Eccleſiæ datos dicit Apoſtolus ad Epheſ.4. *Ad conſummationem Sanctorum, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, &c.* Idque promiſerat Deus Eccleſiæ per Zachariam, cap.9. *Circumdabo*, inquit, *domum meam ex iis qui militant mihi.* Sic Timotheum Apoſtolus militare Deo & Eccleſiæ volebat, cui dice-

A bat: *Labora vt bonus miles Chriſti Ieſu.* De iis Deus per Iſaiam, cap.62. *Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes, &c.* Atque hi ſunt nimirum, *illi fortes, qui cuſtodiunt lectulum Salomonis*, Cant.3.

Sed dicet aliquis: Cùm Apoſtoli ſcandalum omnes in Chriſti paſſione ſunt paſſi, vbi fuit tunc Chriſti Eccleſia? Item vbi erit illo tempore, de quo Chriſtus inquit, Lucæ 18. *Putáſne filius hominis veniens, inueniet fidem in terra?* Quòd ſi Eccleſia aliquãdo non fuit, & aliquando etiam non erit, quomodo eſt etiam Catholica ab vniuerſitate temporis?

Nonnulli ſentiunt, Chriſti paſſionis tempore, in ſola beata Virgine mãſiſſe fidem. Id verum non eſt. Primùm, quia ſi maximè omnes tunc Apoſtoli fidem abieciſſent, B non inde conſequitur, in nullo præterquam in beata Virgine fidem permanſiſſe: potuerunt enim alij perſeuerare fideles, etſi de illis quidem tacetur. Deinde, nego amiſiſſe fidem omnes omnino Apoſtolos: immò retinuerunt eam aliqui, vt eruditè oſtendit Melchior Canus lib.4 de locis Theolog. cap.5. Et certè id defendit de D.Petro, D.Hilarius.

Neque verò aliud ex Scriptura colligi poteſt, quàm quòd omnes Apoſtoli ſcandalum paſsi ſunt in illa nocte, Matth. 26. quod attinet quidem ad externam fidei confeſſionem. Id autem fieri potuit, licèt illorum aliqui fidem ipſam animo retinuerint. Fuit itaque, & tunc aliquis fidelium numerus, ex quorum congregatione, tametſi exigua, conſtaret Eccleſia.

Sic etiam ſub mundi finem aliqua omnino Eccleſiæ C cõgregatio erit: Chriſtus enim illo modo dicendi: *Putáſne, &c.* paucos futuros tunc eſſe fideles ſignificat, nullos fore non ſignificauit. Præclarè enim D. AVGVSTINVS libro dè vnitate Eccleſiæ, cap.13. *Hoc*, inquit, *nos intelligimus à Chriſto dictum, vel propter ipſam fidei perfectionem, quæ ita difficilis eſt, vt in ipſis quoque admirabilibus Sanctis, ſicut in ipſo Moyſe, inueniatur aliquid, vbi trepidauerint, vel trepidare potuerint: vel propter illam iniquorum abundantiam, & paucitatem bonorum. Propterea enim, tanquam dubitãs, hoc Dominus dixit. Neque enim ait: Veniens filius hominis non inueniet fidem in terra. Sed, putas inueniet fidem in terra?* Hæc Auguſtinus.

Dicitur DENIQVE Eccleſia Catholica, id eſt, vniuerſalis, quoniam ad eam homines vniuerſi, cuiuſcunque ſint ſexus, aut ætatis, aut conditionis, conuocantur: *Quicunque enim* (ait Apoſtolus) *baptizati eſtis, Chriſtum indu-* D *iſtis. Non eſt Iudæus, neque Græcus, non eſt ſeruus, neque liber, non eſt maſculus, neque fœmina. Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu.*

Atque, vt rectè explicauit Ioannes à Turrecremata, ob eaſdem rationes & fides ipſa, Catholica dicitur, & fideles, Catholici. Quo etiam loquendi modo Apoſtolus ad Titum 1. penè eſt vſus, cùm ſcribit epiſtolam *dilecto filio Tito, ſecundùm communem*, inquit, *fidem*, id eſt ſecũdùm Catholicam, vt exponit Gloſſa ex D.Auguſtino.

QVARTA *Eccleſiæ proprietas.*

PRæterea dicitur Eccleſia Chriſti in Nicęno Symbolo *Apoſtolica*. PRIMO, quoniam in Apoſtolis habuit initium. Quam rem D.Paulus ad Romanos 8. explica- E uit, illa oratione: *Nos autem*, inquit, *primitias ſpiritus habẽtes.* Vbi Gloſſa: *Et tẽpore*, inquit, *prius, & cæteris abundãtius.*

SECVNDO, quoniam ab illis per orbem propagata eſt. Vnde Chriſtus Dominus Ioan.17. dum pro iis rogat æternum ſuum Patrem, *qui per Apoſtolorum verbum erant in ſe credituri*; pro Eccleſia ſanè rogat.

TERTIO, quoniam antiquam proinde fidem, doctrinam, auctoritatem Apoſtolorum perpetuò ſequitur, vt ſuprà quoque dictũ eſt. Quod non modò facit, quando ſcriptis Apoſtolicis expreſſam doctrinam retinet: verùm etiam cùm aliquid ipſa per orbem vniuerſum obſeruat, neque id tamen ſcriptum eſt in Apoſtolicis libris. Illa enim vniuerſalis Eccleſiæ conſuetudo (quod

infrà

Digitized by Google

infrà ſuo loco probabimus) argumento certo eſt, manaſſe rem ex Apoſtolica traditione, vt clariſſimè & veriſſimè affirmat D. Aug. lib. 4. de baptiſ. contra Donatiſtas, c. 24. & epiſt. 86. & epiſt. 118. &c.

Huc pertinet, quod ideo in libro Apocalyp. 21. atque etiam à D. Paulo ad Epheſ. 2. Apoſtoli vocantur *fundamenta* Eccleſiæ: tametſi ſunt illi quidem non niſi fundamenta ſecundaria: quippe cùm & ipſi niterentur fundamēto primo, *quod eſt Chriſtus Ieſus*, 1. Corin. 3. Quò etiam ſpectat illud Dauidis de Eccleſia, Pſalm. 86. *Fundamenta eius in montibus ſanctis*, id eſt, in Apoſtolis, vt D. Auguſt. in illum Pſalmum interpretatur.

Itaque meritò propter hæc dicitur Eccleſia Apoſtolica. De qua Eccleſiæ proprietate, plura (ſi quis volet) videre licet apud Turrecrematam, præſertim lib. 1. de Eccl. c. 18. & 19. & apud Vvaldenſem lib. 2. doctrinal. fid. antiquæ, c. 16. Atque hactenus quidem de iis Eccleſiæ proprietatibus, quas etiam confitemur in fidei Symbolis.

QVINTA *Eccleſiæ proprietas.*

EX aliis autem ſiue prærogatiuis, ſiue proprietatibus Eccleſiæ, quæ colligi ex Scriptura poſſunt, non eſt ſanè poſtrema, quod licèt multorum hominum ſit congregatio, minimè tamen eſt, quaſi chaos aliquod, confuſa, ſed quàm rectiſſimè *ordinata*. Hoc ex multis poteſt intelligi nominibus, quibus illa propter eiuſmodi ordinem afficitur in ſacris literis: cuiuſmodi ſunt, Mat. 25. *Regnum*, & Matth. 5. *ciuitas*, & 1. Corinth. 3. *templum*, & ad Hebr. 3. *domus*, & ad Hebr. 8. *tabernaculum*, & Cant. 4. *hortus*, & Cantic 6. *caſtrorum acies ordinata*, & id genus alia, quorum rationes ad Eccleſiam pulchrè atque eruditè accommodat Ioannes Turrecremata, lib. 1. de Eccl. c. 31. & deinceps.

Maximè verò optimus Eccleſiæ ordo ſignificatur, cùm *corpus* dicitur. Cuius appellationis ea potiſſimùm ratio eſt, quia ſicut in vno corpore multa ac varia ſunt membra, nec illa omnia tamen eundem actum habent (ad Epheſ. 1. & 4. & 1. Cor. 12. & ad Rom. 12. &c.) Sic in Eccleſia fideles non omnes auctoritate ſunt pares, non officio, non gradu dignitatis. Vt perſpicuè Apoſtolus in epiſtola ad Romanos docuit, & elegantiſſimè perſequitur D. Gregorius Nazianzenus in oratione de moderatione in diſputat. habenda.

Sunt enim in Eccleſia oculi, ſunt pedes, ſunt manus: hoc eſt, ſunt qui aliis obſequi, & ab iis doceri debeant; ſunt etiam, qui alios doceant & regant, Paſtores & Doctores, quos dedit Chriſtus Eccleſiæ, & in ea perpetuò conſeruant, *ad cōſummationem Sanctorum in opus miniſterij, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionem Filij Dei, in virum perfectum, vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtu ad circumuentionem erroris.*

In *ordine* hoc igitur, quo eſt Chriſti Eccleſia conſtituta, illud præcipuum eſt, quòd Paſtores & Doctores perpetua ſibi ſucceſſionis ſerie ſuccedunt, qui legitimè vocentur ad id opus miniſterij ſuſtinendum, ſine quo Eccleſiæ Chriſtianæ forma conſiſtere nullo modo poteſt. Nam ſi Eccleſia eſt, certè oportet vt corpus ſit Eccleſiæ quoddam, idque *totum*, vt ait Apoſtolus ad Epheſ. 4. *compactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecundùm operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri.* Et promiſſiones hac de re diuinas ſuperiùs indicauimus, cùm Eccleſiæ ſanctitatem atque firmitatem miniſterio perpetuo Doctorum atque Paſtorum niti doceremus.

SEXTA *Eccleſiæ proprietas.*

DIcitur porrò ab orthodoxis Doctoribus, ſecūdùm certiſſima & clariſſima ſanctarum Scripturarum teſtimonia Eccleſia *viſibilis*: id eſt, ſic in luce hominum & conſpectu poſita, vt quouis ſæculo euidenter inter-

A noſci, & quaſi digito monſtrari queat congregatio illa, quam eſſe Eccleſiam veram determinatè credere poſſis ac debeas.

Hæc autem Eccleſiæ proprietas vniuerſos hæreticos peſſimè habet. Neque id ſanè mirum. Etenim huius proprietatis aſſertio colligit illos fateri, vel certè intelligere, ſe non eſſe de Chriſti Eccleſia: cùm nullum poſſint illuſtrē, hoc eſt, in orbe præteritis temporib. cognitum hominum cœtum indicare, in quo fuerit ea religionis atque doctrinæ forma, quam nuper ipſi inuexerunt.

Ergo vt ſe filios eſſe tenebrarum oſtendāt, Eccleſiam, quod in ipſis eſt quidem, priuant ſua luce, eámque tanquam in latebris per plura ſæcula deliteſcere poſſe putāt. Quod eueniſſe ſcilicet ante nouatorem Lutherum aſſeuerant. Ac Brentius quidem & nonnulli alij Sectarij
B hoc ad eam rem argumento vtebantur. Si quid credi debet: id non etiam oculis cerni poteſt. At ex fidei articulis ille vnus eſt: *Credo ſanctam Eccleſiam.* Non igitur Eccleſia cerni poteſt: aut ſi conſpicua eſſe dicitur, tollendus erit ille articulus de Apoſtolico Symbolo.

Sed quàm ſit hæc iſtorum argumentatio imperita, & opinio etiam falſa, facilè intelligetur, ſi priuſquā probemus, explicemus etiam, quæ ſit noſtræ aſſertionis ſententia, cùm dicimus, Eccleſiam eſſe conſpicuam. Nam & hoc ipſum animaduerto poſſe perperam intelligi: ſi videlicet aut nimis multùm, aut nimis parum claram atque viſibilem Eccleſiam eſſe, aſſeratur.

Primùm igitur, non vſque adeò volumus Eccleſiam eſſe conſpicuam, vt cenſeamus aut oculis cerni, aut euidenti ratione intelligi poſſe ipſam etiam Eccleſiæ quaſi
C eſſentiā & veritatem, aut etiā proprietates eius omnes. Non enim arbitramur palàm aſpici aut euidenter cognoſci poſſe, quòd vlla congregatio ſit reuera cœtus aliquorum *rectè* colentium Deum, & S. Spiritu gubernetur, & ſanctitate, vera fide, doctrina, aliiſque donis affecta ſit. Immò verò hæc in illa ipſa cōgregatione hominum ineſſe, quæ vera eſt Eccleſia, non niſi obſcura fide credimus, quomodo cæteros fidei articulos.

Sed neque rurſus cum Eccleſiam dicimus viſibilem eſſe, vſque adeò parum dicimus, vt ſolùm contēdamus, eam ex hominibus conſtare, qui per ſe, cùm ſint præditi corpore, pateant ſenſibus Hoc enim nemo, qui modò ſit homo, ſciátque, homines, quorum ſine controuerſia Eccleſia eſt cœtus, ſenſibili atque aſpectabili ex corpore eſſe conſtitutos, in dubium reuocare poteſt.

D Sententia igitur noſtræ aſſertionis hæc eſt: euidenter poſſe omni ſeculo conſpici, & internoſci, & quaſi digito demonſtrari congregationem aliquam hominum, de qua poſſit ac debeat vnuſquiſque firma fide, tametſi alioqui obſcura, credere quòd ſit vera Eccleſia, (id eſt, cœtus rectè Chriſtum colentium) quòd vera fide copuletur, quòd Spiritu ſancto regatur, quòd aliis muneribus atque prærogatiuis ſit prædita, de quibus partim iam dictum eſt, partim dicetur. Ita fit; vt, quamuis iſto modo Eccleſiam viſibilem eſſe ſtatuamus, ſuum locum tamen (quod non videbant Sectarij) in Symbolo relinquamus illi articulo, quo credimus Eccleſiam eſſe, & eſſe ſanctam, &c.

Eſſe verò iſto modo Eccleſiam conſpicuam, fremant licet lucifugæ Sectarij, Scripturæ ſanctæ certiſſimis te-
E ſtimoniis conuincitur.

I. Nam primùm aperta eſt illa Chriſti oratio de Eccleſia, Matth. 5. *Vos*, inquit, *eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.* Item: *Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo ſunt.*

Quibus duobus teſtimoniis AVGVSTINVS lib. de vnitate Eccleſiæ, cap. 14. ad eam ipſam rem vſus eſt contra Donatiſtas: *Non eſt*, inquit, *operta Eccleſia. Quia non eſt ſub modio, ſed ſuper candelabrum: & de illa dictum eſt: Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. Sed Donatiſtis* (intellige etiam Lutheriſtis & Caluiniſtis) *operta eſt: quia*

audiunt

Digitized by Google

audiunt tam lucida & manifeſta teſtimonia, quæ illam toto orbe eſſe demonſtrant, & malunt clauſis oculis offendere in mōtem, quàm in eum aſcendere, qui cùm eſſet lapis præciſus de monte ſine manibus, creuit & factus eſt mons ingens, & impleuit vniuerſam terram. Hactenus D. Auguſtinus.

Qui etiam illud Dauidis Pſ. 18. huc pulchrè accommodat: *In ſole poſuit tabernaculum ſuum, id eſt,* (inquit Auguſtinus in eundem Pſalmum) *Eccleſiam ſuam in manifeſtatione.* Nam & alibi etiam, Pſal. 30. Eccleſiam intelligit Rex Dauid per hoc tabernaculum: *Proteges*, inquit, *eos in tabernaculo tuo.* Vbi etiam Auguſtinus ibidem: *Quid eſt*, inquit, *tabernaculū Dei, niſi Eccleſia præſentis tēporis, quæ tabernaculum ideo dicitur, quoniam adhuc in terra peregrinatur?*

Sed recitemus integrè ſuperiorem locum Auguſtini in Pſal. 18. qui de Eccleſiæ claritate videtur hodie contra Sectarios loqui: *In manifeſtatione* (inquit Auguſtinus) *poſuit Eccleſiam ſuam; non in occulto, non quæ lateat, non velut operta, ne fortè ſis ſicut operta ſuper greges hæreticorum. Quid tu hæretice fugis in tenebras? Quid latitare conaris?* Hactenus ibi Auguſtinus.

Nec potuit certè Iſaias illuſtrius ſignificare hanc Eccleſiæ Chriſti claritatem, quàm cùm de fidelibus, ex ipſo Dei ore, hunc in modum vaticinatus eſt, Iſaiæ 61. *Fœdus*, inquit, *perpetuum feriam eis: & ſcietur in gentibus ſemen eorum, & germen eorum in medio populorum. Omnes, qui viderint eos, cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen, cui benedixit Dominus.* Atque vt alia multa, quæ ad hāc rem ex Scripturis adduci poſſunt, prætercam; ad Eccleſiam ipſam pertinet, auctore Auguſtino, lib. 18. de ciuit. Dei, c. 32. quòd ita vaticinatus eſt Propheta Habac. c. 3. *Operuit cœlos gloria eius, laudis eius plena eſt terra. Splendor eius, vt lux erit.*

II. Extra controuerſiam eſt, omni tempore aditum ad Chriſti Eccleſiam iis omnibus patere, qui extra eam ſunt, vt poſſint ac debeāt ad eam ſe aggregare. Sic enim cum ipſa Dominus per Iſaiam cap. 60. loquitur: *Aperientur portæ tuæ iugiter, die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Gens enim & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit.* At ne intelligi quidem poteſt, quemadmodum fores Eccleſiæ pateant omnibus, vt ad eam ſe adiungere & intrare poſſint, ſi non ea hominum congregatio queat internoſci, quæ vera eſt Eccleſia. Eſt igitur illa prorſus conſpicua.

III. Neque verò eorum aliquid, quæ in Eccleſia geri debent, ſi non ipſa pateat, agi poſſet. Nam ſi neſcias, quam hominum congregationem credere debeas eſſe veram Eccleſiam, multò minùs cognoſces qui ſint in Eccleſia tanquam oues, qui verò vt Paſtores: id eſt, quoſnam oporteat doctrina & Sacramentis paſci, ac miniſterij auctoritate hierarchica ab aliis duci atque regi; qui verò munus ſuſtineant docendi, regendi, paſcendi. Quòd ſi ignorent fideles, à quibus quæri, aut quibus impartiri Sacramenta debeant: item cui præcipi poſſit, aut quibuſnam obtemperare oporteat: quænam eſſe poterit in Eccleſiæ corpore functio membrorum? aut quomodo (quod CHRISTVS iubet) *Eccleſia audietur*, Matth. 18. & *paſcetur Grex* CHRISTI? 1. Pet. 5. Tolletur profectò pulcherrimus ille ordo, differentiáque Eccleſiæ membrorum, quæ, vt D. Gregorius Nazianzenus in oratione de moderatione in diſputatione habenda, inquit, diuinitus conſtituta eſt, *vt alij ſint oues, alij paſtores: illi obediant, ij imperent, quò omnia rectè inter ſe conueniant, commodúmque tam ad præfectos, quàm ad ſubditos redundet, omnéſque ſiant vnum in Chriſto.*

IV. Hanc etiam eſſe de Eccleſia ſententiam Patrum, non dubium eſt. Ex D. Auguſtino quædam iam recitauimus. Qui rectè quidem claritatem Eccleſiæ inde oſtēdere ſolet, quòd vbique terrarum diffuſa eſt. Nam quomodo poſſit eſſe ignota illa hominum congregatio, quæ religionis inſtituto communicat cum omnibus gētibus? *Quia*, inquit Auguſtinus lib. 2. cōtra liter. Petiliani, c. 32. *in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: hinc fit vt Eccleſia vera neminem lateat.*

A Et Tractat. 1. in epiſtolam Ioannis: *Nonne*, inquit, *aperta eſt Eccleſia? Nonne obtinuit omnes gentes? Nonne impletur, quod ante tot annos promiſſū eſt Abrahæ; in ſemine eius benedici omnes gentes? Ecce mons implēs vniuerſam faciē terræ.*

Tum illud rectè Tractat. 2. in eandem epiſtolā: *Quid amplius*, inquit, *dicturus ſum, quàm cæcos, qui tam magnum montem non vident? qui contra lucernam in candelabro poſitam oculos claudunt?*

Hieronymus autem in Dialog. contra Luciferian. ita conſpicuam Eccleſiam eſſe cenſuit, vt Solem etiam eleganter appellarit. *Poteram*, inquit, *omnes propoſitionum tuarum riuulos vno Eccleſiæ ſole ſiccare.*

Item D. Chryſoſtom. homil. 15. in Matth. *Sic*, inquit, *eritis manifeſti cuncti, quemadmodum ciuitas in montis vertice* B *collocata: vel ſicut lucerna in domo ſuper candelabrum relucens. Vbi igitur nunc ſunt Chriſti virtuti increduli? Audiant*, inquit, *iſta, & prophetiæ potentiam poſt experimenta mirantes, maieſtatem Domini adorando reuereantur.*

His, ne ſim prolixus, teſtimonium vnicum adiungam D. Cyrilli Alexandrini in lib. 3. comment. in Iſaiam non longè ab initio, qui rationem, cur Chriſti Eccleſia Sion, atque etiam Hieruſalem nominetur, aſſignauit his verbis: *Excelſa*, inquit, *& ſpecula exponitur Sion, viſio autem pacis, Hieruſalem. Eſt autem vtrumque hoc verè Chriſti Eccleſiæ: celſa nempe, & illuſtris, & velut in monte poſita.*

Iam verò ad varias Sectariorum argutias hoc loco refellendas diligenter ANIMADVERTI debet, non ſic accipiendum eſſe quod dicimus, Eccleſiam eſſe ſemper C conſpicuam, quaſi velimus eam omni tempore dignoſci poſſe æquè facilè. Nouimus enim iis illam aliquando errorum, ſchiſmatum, perſecutionum fluctibus eſſe agitatam, vt imperitis quidem, nec ſatis prudenter rationes temporum, rerúmque circumſtantias æſtimantibus, cognitu fuerit difficilis. Quod tum maximè accidit, cùm Arrianorum perfidia in orbe penè toto dominabatur. Nam & eo tempore ſcripſit Hieronymus contra Luciferianum, Eccleſiæ nauem eſſe fermè obrutam; & Hilarius libro contra Auxentium ſub finem, pluribus admonuit verbis, non fuiſſe Eccleſiam tunc temporis in tectis & exteriori pompa quærendam, ſed potius in carceribus & ſpeluncis.

Non igitur negamus, quin fuerit alio quàm alio tempore difficilius Eccleſiam dignoſcere. Hoc tamen aſſerimus, ſemper illam potuiſſe à prudentibus rerum æſti- D matoribus internoſci. Etenim illo ipſo tempore, quo videbatur latere, cum præteritis temporibus collato, deprehendi potuit, Eccleſiam non apud multitudinem eorum, qui religionem innouabant, ſed apud paucos illos potius fuiſſe, qui, quod veteres Eccleſiæ Patres, & fideles omnes magno conſenſu diuturniſque temporibus tenuerunt, conſectabantur.

Quod præclarè mihi de prouidentia Dei erga Eccleſiam cogitauiſſe D. AVGVST. epiſt. 48. ad Vincentium videtur, cùm ita ſcripſit: *Ipſa eſt*, inquit, *Eccleſia, quæ aliquando obſcuratur, & tanquam obnubilatur multitudine ſcandalorum, quando peccatores intendunt arcum, vt ſagittent in obſcuro rectos corde. Sed etiam tunc in ſuis firmiſſimis eminet.*

Itaque cùm Eccleſiam omni tempore eſſe viſibilem, id eſt, cognitu facilem, affirmamus: non ad præſentem E tantūmodo ſtatum, quem habeat illa vno tempore aut altero, ſed etiam ad perpetuam eius continuámque ſucceſſionis ſeriem reſpicimus. Hæc ſeries ſi cogitetur, & diligens adhibeatur temporum atque perſonarum comparatio: neque latuit Eccleſia, neque vnquam latere poterit, ſed *in ſuis firmiſſimis*, vt Auguſtinus inquit, ſemper *eminebit.* Qua re animaduerſa, tenebræ omnes facilè diſcutiuntur, quas offundere lucifugæ Sectatij luci atque claritati Eccleſiæ hoc in loco conantur.

SEPTIMA Eccleſiæ proprietas.

ILLA quoque præclara eſt Eccleſiæ prærogatiua, quòd ſic à Spiritu ſancto ſibi aſſiſtente veritatem omnem

fidei

fidei docetur, vt aberrare ab ea minime poſſit. Ac notet hoc loco Lector, non ipſam fidei veritatem per ſe à nobis nominari Eccleſiæ prærogatiuam & quaſi proprietatem: hęc enim eſſentia ipſa potius ſeu de eſſentia Eccleſiæ eſt; quatenus Eccleſia videlicet cõgregatio fidelium eſſe deſcribitur. Non igitur ipſam per ſe doctrinæ fidei veritatem, ſed aſſiſtentiam illam Spiritus ſancti, qua fit, vt à veritate Eccleſia aberrare nõ poſſit, in prærogatiuis, & quaſi proprietatib. Eccleſiæ numeramus. Quæ quidẽ explicatio quorſum pertineat, & quantum ad redarguendam Sectariorum obſtinatam inſcitiã valeat, quòd veritatẽ ipſam doctrinę fidei pro nota Eccleſiæ aſsignẽt; ſuo loco poſtmodũ clariſsime intelligetur.

Nunc quod aſſerimus Eccleſiæ etiam prerogatiuam eſſe, quòd a veritate fidei deſciſcere nequeat, Apoſtolus 1. Tim. 3. ſatis indicat, cùm Eccleſiam ideo vocat *columnam atque firmamentum veritatis.* Et habemus illuſtres hac de re promiſsiones, Ioan. 14. *Ego*, inquit Chriſtus, *rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, Spiritum veritatis: ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis.* Ac rurſus in eodem Euangelio Ioannis, c. 17. *Pater*, inquit, *ſanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt; & ego pro eis ſanctifico me ipſum, vt ſint ipſi ſanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tãtùm ſed pro illis etiam, qui credituri ſunt per verbum illorum in me.* Ex qua Chriſti precatione (cùm efficax fuerit) ſanè perſpicitur, ita Eccleſię promiſſum eſſe Spiritum veritatis ſanctum, vt ea promiſſio non modò ad illos, qui Apoſtolorum temporibus vixerunt, ſed etiam ad omnes poſteros pertineat, ex quibus quacumque ætate Eccleſia Chriſti coaleſcat.

Idipſum clariſsimè Deus per Iſaiam eſt teſtatus his verbis Iſaiæ 59. *Hoc fœdus meum cum eis: ſpiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, & de ore ſeminis ſeminis tui, amodo & vſque in ſempiternum.* Quam promiſsionem & Chriſtus ipſe confirmauit, Io. 14. *Alium*, inquit, *Paracletum dabit vobis Spiritum veritatis, vt maneat vobiſcum in æternum.* Nec ſanè adeſt Chriſtus Eccleſiæ ſuæ, vti promiſit, Mat. 28. vſque ad conſummationem ſeculi, & non eam in veritate conſeruat, cùm ſit ipſe magiſter veritatis. Quare præclarè Auguſtinus, terram illam, quæ fundata eſt (vt Rex Dauid Pſal. 103. inquit) ſuper ſtabilitatem ſuam, nec inclinabitur in ſeculum ſeculi; Eccleſiam intelligit ſupra fundamentum, quod eſt Chriſtus, fundatam: *Ipſa eſt enim*, inquit in concione prima in illum Pſalmum; *prædeſtinata columna & firmamentum veritatis.*

Cæterùm, quoniam promiſſiones hæ generale quiddam ſonant: explicanda iam vis illarum eſt ſpeciatim. Summa hæc eſt. PRIMO, ſi quando oriantur controuerſiæ de fide, Eccleſiam non poſſe in iis definiendis à veritate aberrare. Hæc autem Eccleſiæ infallibilis auctoritas ad definiendum non eſt in ſingulis fidelibus, quippe qui ſine controuerſia poſſunt errare ſinguli. Neque eſt etiam in omnibus omninò fidelibus. Fruſtrà enim data illis eſſet, cùm fieri vix poſſit, in fidei cauſſis, vt ab omnibus illis ſigillatim ſententia dicatur. Sed reſidet illa ſumma Eccleſiæ auctoritas (vt poſtea ſumus ex inſtituto probaturi) in Chriſti Vicario, ſummo Pontifice; ſiue vnà cum Epiſcoporum concilio, ſiue abſque concilio res fidei definire velit.

SECVNDO, vis etiam illarum promiſſionũ eſt, omnes fideles non poſſe deficere à doctrina fidei, neque omnino, neque quoad aliquam ipſius partem. Nam ſi deficerent omnes, Eccleſia tota deficeret. Ita falſa eſſet illa Dei pollicitatio facta Eccleſiæ per Prophetam Oſeam 2. *Deſponſabo*, inquit, *te mihi in fide vſque in ſempiternum.*

TERTIO, nec poſſe omnes fideles in vniuerſum aliquem articulũ fidei ignorare. Id probatur ex illa promiſſione, Ioannis 14. *Docebit vos omnem veritatem.* Item, *Ille vos docebit omnia quæcunque dixero vobis.* Eſt enim ſenſus, Spiritum ſanctum minimè paſſurum, vt cognitio alicuius fidei veritatis penitus in Eccleſia extinguatur.

A QVARTO, oſtendit rectè Melchior Canus lib. 4. de locis Theolog. c. 4. eam etiam vim prædictarũ promiſſionum eſſe, vt nequeat Eccleſia tota perſuadere ſibi ſententiam aliquam erroneam, etiam in materia, quæ non pertineat ad fidẽ. Nam hoc quidem pati, alienũ eſſet ab illo Spiritu veritatis, quo ſẽper Eccleſia regitur.

QVINTO, quod dictum eſt, omnes fideles, neque omnino, neque partim aut errare à fide, aut ignorare fidei articulum aliquem, aut perſuadere ſibi quidquam falſi in vllo genere poſſe, hoc idem de Eccleſiæ Paſtoribus atque Doctoribus omnibus dicendum eſt: vt rectè demonſtrat ille idem auctor. Primum, quoniam Paſtores & Doctores, cùm ſint in Eccleſia primarij, tota quaſi cenſentur Eccleſia. Itaque cùm Scriptura cõmemoraſſet, congregatos eſſe omnes principes filiorum

B Iſrael: perinde ac ſi nemo prorſus de Eccleſia defuerit, ſubiunxit (3. Reg. 8.) *Tunc conuerſus Rex benedixit vniuerſæ Eccleſiæ; Omnis enim Eccleſia*, inquit, *aſtabat.* Qua etiam ratione Ariſtoteles 5. Ethic. cap. 9. ſcripſit, ciuitatem id eſſe quod eſt in ciuitate præcipuum.

Deinde huc accedit, quòd ſi Paſtores & Doctores omnes à veritate aberrare poſſent, conſequenter omnes fideles in vniuerſum poſſent errare. Ab illis enim iſti erudiuntur in Eccleſia. Quamobrem hoc ipſo quòd errare fideles omnes non poſſunt; neceſſariò fatendum eſt, neque poſſe Paſtores omnes atque Doctores errare. Immo idcirco fideles omnes errare non poſſunt, quia Paſtores omnes & Doctores omnino errare nequeunt. Ipſos enim ad eam rem eſſe datos affirmat Apoſtolus ad Epheſios 4. vt alij *non circumferãtur omni vẽto*

C *doctrinæ in circumuentionem erroris.*

Cùm verò hoc loco dico Paſtores & Doctores omnes: non tantùm omnes omninò intelligo, ſed etiam ita maiorem & illuſtriorem eorum partem, vt reliqui penè nulli ſint (id eſt, nullius auctoritatis) ſi cum illis cõparentur. Vnde ſæpè fit, vt cùm aliquis, aut etiam aliqui Doctores errant, rectè & infallibiliter poſſint aliorum Doctorum conſentiente auctoritate refelli & premi. Quod magis poſtea declarabimus, cùm regulas quaſdam oſtendemus, quas oportet ab Eccleſia cõſuli cùm ſunt res fidei definiendæ.

Nunc OBIICIAT aliquis; Cùm quilibet fidelis, & quilibet Doctor, per ſe, immò quælibet Eccleſia particularis, errare poſsit: conſequens videri, vt poſsint errare in vniuerſum omnes Doctores & fideles, atque

D adeò Eccleſia ipſa tota.

RESPONDEO. Vitium eſt in omni argumenti materia maximum, quod de ſingulis dicitur, id velle transferre per conſequentiam ad omnes. Adeſt ita Spiritus ſanctus Eccleſiæ, vt non poſsint quidem errare omnes: ſed (quod ſingulis certè, non autem ipſi Eccleſiæ, vtilius eſſet) iuſtis rationibus nõ vult ſic adeſſe, vt nequeat errare hic aut ille: *Oportet enim hæreſes eſſe, vt qui probati ſint, manifeſti fiant*, 1. Cor. 11.

Rurſus OBIICIES, quòd olim Eccleſia Iſraelitica omnis errauit, cùm adorauit vitulũ in deſerto, 3. Reg. 18. Quod idem eueniſſe Eliæ temporibus: cùm is relictum eſſe ſe ſolum conquereretur. Cur non igitur & Chriſti Eccleſia ſimiliter errare poſsit? Sed & ipſe Chriſtus Luc. 18. dicit: *Cùm venerit Filius hominis, putas ne*

E *inueniet fidem in terra? Quaſi diceret: Non inueniet.*

RESPONDENDVM eſt, morem eſſe Scripturæ interdum, vt quod in paucis reperitur, negetur vniuerſim. Sic in Pſal. 13. dicitur: *Non eſt, qui faciat bonum non eſt vſque ad vnum.* Quod nemo tamen ita, vti ſonat, intelligit. Sic Eliæ temporibus; quia paucisſimi rectum cultum retinebant; omnes quaſi damnantur infidelitatis: & ſe ſolum relictum eſſe Elias queritur, 3. Reg. 19. cùm tamen ſeruaſſet Deus ſeptem hominum millia, *qui non curuauerunt genua ante Baal*, ad Rom. 11.

Quod verò attinet ad cultũ illum vituli in deſerto, Exod. 32. cõſtat certè non ab omnibus illum fuiſſe ado-

Digitized by Google

ratum.Non enim adorauit Moyſes,non Ioſue , quibus erat demandata in primis cura illius populi.Sed & alij multi ab illo ſcelere abſtinuerunt.Itaque ibidem legimus filios Leui ad vnam Moyſis vocem ſeſe illi adiũxiſſe, *& conſecrauiſſe manus ſuas Domino , vnumquemque in fratre ſuo,& in proximo ſuo.*

Quod autem Chriſtus inquit : *Putáſne inueniet Filius hominis fidem in terra?* ſuprà ex Auguſtino interpretati ſumus.Significat enim , pauciſſimos certè fore poſtremo illo tempore fideles : non autem nullos fore. Item indicat, rem eſſe omnino difficilem , fidem integram conſeruare.Quare maneat,Eccleſiam vniuerſam a veritate aberrare non poſſe.

Quod cùm certiſſimum ſit,turpiter errauit Montanus,qui, vt refert Euſebius lib.5.hiſt.cap.15.diſcipulis ſuis,vt Eccleſiæ per orbem diffuſæ auctoritatem tanquam fallibilem contemnerent,præcipiebat.Item Donatiſtæ ac Rogatiani , quos ſimiliter contempſiſſe auctoritatem Eccleſię,commemorat D.Aug.ep.48.& 50.

OCTAVA *Eccleſiæ proprietas.*

EST & illud in Eccleſiæ Catholicæ prærogatiuis vel maximum , quòd , vt ex numeratis hactenus eius proprietatibus eſt conſequens , *extra ipſam nemini patet ſalus*.Quæ ratio eſt cur B.Petrus,1.epiſt.c.3. Eccleſiam cum Arca Noe rectiſſimè comparauit. Hinc illa ſententia D.AVGVSTINI lib.4.de Symbolo, cap.10. apud omnes vſu trita eſt: *Non habebit Deum Patrem , qui noluerit Eccleſiam habere matrē.* Quod certè tam verum eſt quàm eſt verum,*ſine fide neminem placere Deo poſſe*.Heb.11.Nam qui extra Eccleſiam eſt,recta fide caret : cùm Eccleſia ſit congregatio fidelium.Qui autem infidelis eſt,hoſtis eſt Dei,non adoptiuus filius.

Ac præclarè D.AVGVSTINVS libro de vnitate Eccleſiæ,cap.16. *Ad ipſam*,inquit, *ſalutem ac æternam vitam nemo peruenit,niſi qui habet caput Chriſtum : habere autem caput Chriſtum nemo poterit,niſi qui in corpore eius fuerit,quod eſt Eccleſia.*

Sed cùm hæc res apud omnes ſit in confeſſo,non eſt prolixius hoc loco confirmanda.Sed illud ad extremũ, quod ad ſummam hanc Eccleſiæ prærogatiuã attinet, animaduertendum:non eos modò in Eccleſię corpore, vt ſalutem quidẽ aſſequi poſſint,hoc loco cenſeri , qui actu Baptiſmum ſuſceperunt,ſed etiam eos , qui illum habent in votis.Tales ſunt Catechumeni.Qui,ſi in diuina quidem ſint gratia;ſecundùm meritum ſane dici ſolent ad Eccleſiam pertinere : licet non actu omninò ſecundùm numerũ,vti Doctores loqui conſueuerunt.

Quinam hominum cœtus ſit vera Eccleſia,& ex quibus notis id diſcernendum ſit. §.17.

HÆc cùm ita ſint,QVÆSTIO reſtat huius loci grauiſſima, quænam hominum congregatio ſit illa, ex qua conſtat vera Eccleſia. Hoc enim cùm conſtiterit,etiam conſtabit, apud quoſnam ſit veriſſimum atque infallibile de doctrina iudicium, quod non eſt (vt ſuprà poſuimus)niſi in vera Eccleſia. Item etiam inde perſpicuum erit qui ſint hæretici,ſecũdùm præceptum Apoſtolicum,ad Titum 3.deuitandi,quorum videlicet proprium eſt ex Eccleſia exiuiſſe,1.Ioan.2.

Quæ cauſſa eſt vt, quoniam nulli vnquam hæretici pro hæreticis agnoſci voluerunt , inuiſa illis omnibus hæc quæſtio fuerit, ſicut iam eſt maximè vniuerſis Sectariis.Eos enim,ne deuicti videantur, hæc controuerſia compellit,cauſſam ex deſperatione quadam,vt mihi perſuadeo,ſuſcipere, quam ſentiunt ipſi parùm eſſe probabilem:nimirum vt doceant,ſe cùm à Chriſti Eccleſia ſemetipſos ſegregauerint , tamen de Eccleſia Chriſti non eſſe egreſſos,immò ſe ſolos eſſe Chriſti Eccleſiam.Nam cùm ſint ſoli ac ſingulares in ratione doctrinæ,neceſſe eſt vt demonſtrent, ſe ſolos Eccleſiã eſſe,ſi nobis perſuaſuri ſunt,omnino ſe eſſe in Eccleſia.

Hoc etiam fruſtrà egiſſe veteres hæreticos annotauit LACTANTIVS lib.4.inſtit.c.10.*Singuli*,inquit, *hæreticorum cœtus ſe potiſſimum eſſe Chriſtianos , & apud ſe veram Eccleſiam eſſe contendunt.*Item B.CYPRIANVS in epiſt.ad Iubaian.*Nouatianus*,inquit,*ſimiarum more, quæ cùm homines non ſint,homines tamen imitantur,Eccleſiæ auctoritatem ſibi vendicauit.Et cùm in Eccleſia non eſſet,ſed Eccleſiæ rebellis, reliquos hæreticos faciens,apud ſe Eccleſiam eſſe præſumpſit.* Ideo etiam D.AVGVSTINVS, libro de vnitate Eccleſiæ cõtra epiſt.Petil.cap.2. hac ipſa de re cum ſuis & Eccleſiæ aduerſariis Donatiſtis acerrimè pugnauit. *De hoc*, inquit,*inter nos quæſtio verſatur,vtrum apud nos,an apud illos vera Eccleſia ſit.* Determinanda nunc eſt igitur & nobis Eccleſia Chriſti vera.

Sed importunitas atque etiam aſtutia quædam Sectariorum nos cogit vt prius indicemus ex quibus *notis* idipſum diſcerni debeat,nempe quæ ſit Eccleſia vera.Nam poſtquam hanc illi de vera Eccleſia quæſtionem omnino defugere(quod maximè vellent)non poſſunt:ſaltem facere ſtudent vt nunquam illa finiri poſſit:dum *notas* Eccleſiæ conſtituũt vſque adeo nó notas, vt multò magis in iis cognoſcendis laborandum ſit, quàm in inueniẽda ea ipſa vera Eccleſia,quæ quęritur.

Has *notas* ferè dicunt duas coniunctim eſſe:*Veritatem* doctrinæ fidei ſecundùm ſacram Scripturam, & legitimum *vſum* Sacramentorũ ; qui tamen ipſe ex doctrina etiam diiudicari debet.Itaque cùm ad iudicandũ , quis hominum cœtus ſit Eccleſia,prius conſtitui velint quinam teneant veram doctrinam; conſecuturos hac calliditate ſe putant,vt quæſtione propoſita de vera Eccleſia; nunquam tamen ad eiuſmodi quæſtionem propius accedatur,ſed de veritate ſolùm doctrinæ quæſtio ſit primò infinita. Atque etiam iſto modo ſubdolè id agunt,vt ne in quæſtionibus de doctrina ipſis vnquam opponi poſſit Eccleſiæ veræ auctoritas , cùm conſtare prius de hac nolint, quàm fuerit de veritate doctrinæ conſtitutum.

Qua ratione laxiſſimum iſti ſibi faciunt ad pertinaciam locum.Nam cùm difficilis per ſe (vt ſuprà docuimus)atque obſcura diſputatio de veritate doctrinæ ſit; quis erit finis contendendi , niſi auctoritas Eccleſiæ aliunde cognita,tanquã iudex in doctrinæ quæſtionibus interponatur? Facillimè enim *ad imagines phantaſmatum ſuorum*,vt præclarè inquit D.Aug.lib.3.de Baptiſmo cõtra Donatiſtas,cap.19.*carnales atque ſeductores hæretici conuertunt omnia Sacramenta & verba librorum ſanctorum.*

Ergo noſtri Sectarij à veteribus quidem hæreticis, quorum pertinaciam imitati ſunt , hunc etiam aſtum didicerunt,vt Eccleſiæ veræ *notas* eſſe velint doctrinam & Sacramenta.*Omnes enim ſeductores* , vt D. Auguſtinus eodem in loco notauit , *non aliter populos fefellerunt , niſi prætextu Sacramentorum & Scripturarum:quæ tenent*,inquit, *ad ſpeciem,non ad ſalutem.*

Refutantur euidenter Eccleſiæ notæ,quas Sectarij aſſignant. §.18.

NOS autem fatemur,neque veritate doctrinæ, neque legitimo Sacramentorum vſu Eccleſiã Chriſti carere poſſe;& apud quos hæc omnino ſint ſalua, ex iis conſtare veram Eccleſiam.Sed negamus tamen, veritatem doctrinæ,& legitimum Sacramentorum vſum idoneas *notas* eſſe diſcernendæ Eccleſiæ. Id probamus hoc modo.

Quod neque vniuerſæ doctrinæ fidei,neq; ſingulariter alicui parti illius conuenit,id minimè conuenit doctrinæ fidei.Sed neque vniuerſæ doctrinæ fidei , neque verò alicui parti ſingulari illius,etiam accedẽte legitimo Sacramentorũ vſu,cõuenit,vt ſit ſufficiens Eccleſię diſcernendæ *nota*.Non eſt igitur Eccleſiæ ſufficiens *nota* fidei doctrina,etiã cum legitimo Sacramentorum vſu.

Huius argumentationis partes cùm confirmatę fuerint;locus omnino tergiuerſandi pręcludetur Sectariis. Quod enim dicunt , veram doctrinam fidei eſſe *notam*

Digitized by Google

A Eccleſiæ, neceſſe eſt intelligant vel de doctrinæ aliqua ſingulari *parte* (voco autem hic doctrinæ partem, quidquid dogmatum non ſit tota ipſa atque integra ſumma doctrinæ) vel de doctrina *vniuerſa* ſecundum omnem ſui partem. Nam ne fingi quidem aliquid tertium poteſt: vt ſcilicet doctrinæ tribuatur aliquid, neq; tamen tribuatur ipſi vel ſecundùm ſe totam, vel non ſecundùm ſe totam, id eſt, ſecundùm partem.

Et non eſſe quidem Eccleſiæ *notam*, fidei doctrinam, ſecundùm aliquam tantùm ſui partem, probatur euidentiſſimè huiuſmodi argumẽto. Si quid eſſe poſſit Eccleſiæ veræ commune cum hæreticis; id non eſt per ſe ſufficiens nota ſeu Symbolum veræ Eccleſiæ: Poteſt autẽ quæuis doctrinæ pars (vna cum recto Sacramentorum vſu) communis eſſe Eccleſiæ veræ cum hæreticis, id eſt, cum iis, qui ſine controuerſia ſunt extra Eccleſiam: Quare nulla doctrinæ pars poteſt ipſa per ſe, B etiam cum Sacramentorum vſu ſufficiens atque certa eſſe nota Eccleſiæ. Id confirmatur. Quoniam ex Scriptura diuina conſtat, hæreticos eos eſſe qui vel vnicam fidei ſententiam pertinaciter inficiantur, vt oſtẽdemus q. 2. p. 6. Poteſt autem euenire vt retenta quauis ſingulari parte doctrinæ, & vſu etiam legitimo Sacramentorum, negetur tamen hæreticè atque pertinaciter vna quædam alia vel altera fidei ſententia. Ita fit vt quæuis doctrinæ pars & vſus Sacramentorum legitimus poſſit eſſe communis Eccleſiæ veræ cum aliquibus hæreticis: ex quo efficitur, vti concluſimus, non eſſe id certum ac proprium Symbolum veræ Eccleſiæ.

Quocirca pleniſſima vanitatis opinio eſt quorũdam Sectariorum, qui Sectarios alios, quãtumuis de maxi- C mis hodie rebus à ſe diſſidentes, ab Eccleſia vera, in qua ſe falſò eſſe putant, propterea excluſos eſſe nõ volunt, quoniam teneãt illi, vt iſti loquuntur, fidei neſcio quod *fundamentum*, etſi fidei repugnent alioqui in nonnullis quaſi ſecundariis rebus. Credo autem (non enim ſatis ipſi ſe declarant) hoc fundamentum continere intelligunt ea doctrinæ dogmata, in quibus communiter illi omnes conſpirãt aduerſus Eccleſiam Catholicam. Vt, non comparari (ſcil.) ipſis bonis operibus vitam æternam: fas nobis nõ eſſe, quidquam boni ad obſequiũ Deo vltro facere, præter id quod lege iubeamus: id ſi faciamus, idololatriam à nobis committi. Omnia etiam iuſtorum opera quantumuis bona eſſe per ſe horribilia peccata damnatione digna: per Chriſti gratiam non D prorſus peccata tolli: vt, vota caſtitatis & paupertatis Euangelicæ non eſſe neceſſariò ſeruanda: & cętera huiuſmodi nefaria placita, in quibus arx iſtorum perfidiæ, tanquam in fundamento eſt conſtituta.

Sed vtrumque nobis iſtud fundamentum interpretentur, certè ſtatuunt illud non in doctrina fidei vniuerſa: ſed in aliqua tantùm parte doctrinæ, quæ ſit ipſis quaſi præcipua. Nam ſi fundamẽtum hoc illis eſſet tota fidei doctrina, non ſanè concederent, eos etiam qui contra doctrinam fidei in aliquibus rebus ſentiunt, retinerę tamen illud fundamentum, & ob id, vt dicunt, eſſe in Eccleſia. Atqui iam probatum eſt, nullam doctrinæ partem ſufficere, vt non ſis hæreticus extra Eccleſiam, ſi præterea quid aliud pertinaciter contra do- E ctrinam fidei ſentias. Quare nec illud iſtorum, qualecumque ſit, fundamentum ſufficiet: cùm illud eſſe ponant partem tantùm doctrinæ.

Accedit, quòd ſanctus Apoſtolus ad Hebræos 11. non fidei aliquam partem, ſed ipſam fidem vniuerſam nobis deſcripſit atque commendauit, cùm eam aſſerit eſſe ſperandarum rerum, id eſt, ſalutis noſtræ, quaſi baſim atque fundamentum. Hoc illud fundamentum eſt, quod ad Eccleſiæ ſtructuram eſt initio diuinitus poſitum, *præter quod nemo poteſt aliud ponere, quod eſt Chriſtus* IESVS. 1. Corinth. 3. per fidem nimirum nulla ex parte falſam aut fictam, ſed vndequaquè integram atque abſolutam & viuam, inhabitans in cordibus noſtris. Ab huiuſmodi igitur firmiſſimo fundamẽto, ſi vel ſecũdùm minimam eius partem quis decidat; etiam ſi in aliis doctrinæ partibus perſiſtat, omniũ fiet reus (vt D. Iacobus de tranſgreſſore legis loquitur) excidétque hoc ipſo à fidei atque adeò etiam ab Eccleſiæ vnitate.

Quam rem præclarè, vt omnia, ſancti Patres intellexerunt. Nempe Greg. Nazianzen. in Tractatu de fide, Ruffino interprete, Hieronymus lib. 3. Apolog. contra Ruffin. Baſilius apud Theodor. lib. 4. hiſt. Eccleſiaſt. cap. 17. Auguſt. lib. 18. de ciuitate Dei, c. 51. Athanaſius in Symbolo fidei, quorum hac de re clariſſima teſtimonia infrà q. 2. punct. 6. recitabimus.

Concludo ex iis igitur, nullam doctrinæ ſingularem partem (quod fuit mihi probandum) certam eſſe *notam* veræ Eccleſiæ: ſiquidem quamlibet teneas doctrinæ partem, aut fundamentum; hæreticus eſſe potes, ſi quacumque alia in parte pertinaciter fidei refrageris.

Atque hoc ita eſſe, ipſe etiam Sectariorum omnium pater Lutherus (vt cæterorum erga ſe mutuò conuitia omittam) apertè confeſſus eſt, tom. 7. operum Lutheri, in defenſ. verb. Cœnæ. Quamuis enim Zuingliani & alij Sacramentarij in doctrinæ multis capitibus, &, vt hodie quidam iſtorum loquuntur, in fundamento (perfidiæ) cum Lutheranis conſentiant: tamen quia non per omnia cum iis ſunt concordes, ita ſcriptum reliquit Lutherus: *Hæreticos*, inquit, *ſeriò cenſemus, & alienos ab Eccleſia Dei Zuinglianos & Sacramentarios omnes.*

Tum etiam Petrus Martyr, non ignobilis Sacramẽtarius, in præfatione libri contra Stephanum Vintonienſem: *Improbamus*, inquit, *notam quorundam opinionem, qui affirmant, de controuerſia Sacramentaria quemlibet poſſe abſque fidei atque ſalutis periculo, quam velit, amplecti ſententiã.* Vel ipſorum igitur Sectariorum teſtimonio conſtat, vnicum etiam in fide errorem, ſi pertinacia acceſſerit, obſtare, quo minus ſalutem aliquis tanquam Eccleſiæ membrum adipiſcatur, atque adeò nullam ſingularem *partem* doctrinæ, ſufficientem ac propriam notam eſſe Eccleſiæ dignoſcendæ.

DEINCEPS probo, neque eiuſmodi *notam* eſſe doctrinam fidei *vniuerſam*, id eſt, omni ex parte incorruptam: id quod etiam in argumentatione noſtra paulò ante ſumpſimus, vt euinceremus, veritatem doctrinæ fidei nullo modo, ſicut Sectarij contendunt, proprium atque ſufficiens Symbolum eſſe ad cognoſcẽdam Chriſti Eccleſiam. Id verò cùm multis argumentis oſtendi poſſit, ego tantùm ſubiungam quæ mihi maxima clariſſimáque videntur.

PRIMO. Nota ſufficiens ac propria ad dignoſcẽdam Eccleſiam omninò neceſſe eſt vt ſit omni hominum generi atque conditioni accommodata. Omnes enim, vt ex Scriptura ſacra planiſſimum eſt, ad Eccleſiam diuinitus euocantur, neque vllus eſt qui non diuina lege debeat, atque adeò qui non etiam prudenter poſſit vel ad eam aggregare ſe, ſi eſt extra, vel in ea permanere conſtanter, ſi ipſius iam eſt membrum. Quam ad rem procul dubio opus eſt, vt propriam atque ſufficientem Eccleſiæ dignoſcendæ *notam* omnes poſſint diſpicere, quo inter veram Eccleſiam Chriſti, & hæreticorum aliorúmque infidelium cœtus diſcernere valeant. At vniuerſa fidei doctrina, minimè quidem eiuſmodi nota eſt, quæ omnium hominum conditioni, id eſt, ad omnium captum, ſit accommodata: nõ eſt igitur ipſa idonea atque propria Eccleſiæ dignoſcendæ nota.

Quid enim? An in Eccleſia Chriſti omnes ſunt, aut etiam eſſe poſſunt (1. Corinth. 12.) oculi, qui veritatis lumẽ in omnib. doctrinæ partibus ipſi peruideãt? Anne omnes Doctores? Non certè. Sed *quoſdam*, inquit ad Epheſ. 4. *dedit Doctores*. Neque quiſquam omninò poteſt ſatis prudẽter de doctrinæ ipſius veritate, in tam multis quæſtionib. hodie controuerſis, iudicium ferre, niſi errore penitus animaduerſo contrariorum argumẽtorum ſciuerit quemadmodum fides ſaluberrima, quæ

Digitized by Google

ad beatitudinem ducit, defendatur. Atqui *hac ſcientia*, inquit, veriſſimè D. AVGVSTINVS lib. 14. de Trin. c. 1. *non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipſa fide plurimùm. Aliud enim*, inquit, *eſt, ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam æternam: aliud autẽ, quemadmodum hoc ipſum & piis opituletur, & contra impios defendatur: quam proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus.*

Quid quòd bene cum ipſis etiam huius ſcientiæ Doctoribus agitur, ſi nõ aliqua in parte doctrinæ hallucinentur, à veritatéque aberrẽt? Quòd ſi illis tamẽ quandoque id accidit, qui profeſſione Doctores aut certè Theologi ſunt, & vitam in ſacræ doctrinæ ſtudio conſumpſerunt; quis tam demens eſt vt omnib. hominum ordinibus, i. rudibus etiam, illiteratis, agricolis, opificibus, & id genus, tantum cognitionis atque intelligẽtiæ tribuat, vt eos cenſeat vniuerſam fidei doctrinam non aliorum tantum auctoritate commotos verã eſſe ſibi perſuadere poſſe, ſed intelligere quoque & diiudicare ac videre in omnib. illam ſuis partibus eſſe verã?

Cogitet tantùm hic Lector ea doctrinæ capita, de quibus hodie Sectarij partim nobiſcum, partim etiam inter ſe contendunt: nempe de originis peccato, de iuſtificatione hominis, de operibus, de cultu, de Sacramentis, déque aliis omnibus locis hodie controuerſis, qui cõtinent porrò ſinguli varias admodũ atque multiplices fidei quæſtiones. Profectò deſipiat, qui à vulgo putet lucem ipſam veritatis in his omnibus doctrinæ partibus controuerſis diſcerni ipſam per ſe ſatis atque videri poſſe. Et tamen non dubium eſt quin aliæ etiam ſint ac eſſe poſſint innumerabiles de fide quæſtiones, cùm pateat vniuerſa doctrina fidei multò latius, quàm illi loci, qui ſunt his temporibus controuerſi.

Ac ſanè mihi venit in mentẽ hoc loco admirari vehementer cur non timeant Sectarij, futurum, vt illico populi, quos ſeduxerũt, deceptos ſe eſſe animaduertãt, cùm ab illis audiunt, veritatem incorruptam doctrinę, de capitibus controuerſis, *notam* eſſe propriam & quaſi teſſeram, cuius indicio neceſſe ſit ad Eccleſiam ſe adiungere eos qui prudẽter ſaluti ſuæ voluerint eſſe conſultum. Ratiocinabitur enim hic ſecũ facillimè homo Lutheranus vel Sacramẽtarius illiteratus, ſeu Princeps ille ſit, ſeu nobilis, ſeu mercator, ſeu aliquis opifex, ſeu etiam ruſticus, in hunc modum: Qui conſulte ac prudenter in Eccleſia Chriſti ſunt, ij notitia veræ doctrinæ de locis controuerſis ad Eccleſiam ſunt adducti; vti me docent mei Prædicantes. At ego mihi euidenter conſcius ſum, nõ intelligere me, neque ſatis diiudicare ac videre ipſam fidei veritatem, in illis omnibus doctrinę partibus: nõ enim ſtudui literis, neque Theologus ſum, neque adeò res ipſas (licet nomina quidem audiam) ita mente comprehendo, vt ad iudicãdum de veritate doctrinæ controuerſæ oporteret: non, inquam, comprehendo ſatis, quid omninò peccatũ ſit naturæ, ſiue originis, quid redẽptio generis humani, quid vnio perſonalis duarum naturarum in Chriſto, quid tranſſubſtantiatio, quid ESSE circumſcriptum vel incircumſcriptum corporis Chriſti, quid iuſtificatio formalis, quid opus operatum, quid meritum, aliáque ſexcẽta, de quibus hodie maxima contentione diſceptatur. Sed neque diſputationes & argumenta diſſentientium partium conferre atque momentis ſuis ponderare mihi facile eſt, vt neceſſe haberem ad iudicandum in tot controuerſiis, de veritate ipſa doctrinæ: non igitur ego ſum conſultò atque prudenter in Chriſti Eccleſia, ſed aut ſum extra illam, aut ſum in ea non niſi temerè, nempe motus humana auctoritate (ſicut in rei veritate ſum) meorum Prædicãtium, quos puto, licèt ipſe non intelligam, habere veram ac cõſentaneam Scripturæ ſacræ doctrinam. Quod ſi ita eſt, certè decipiunt me, cùm eiuſmodi viam ad Eccleſiam, nẽpe cognitionem veræ doctrinæ, mihi oſtendunt, per quam ſum mihi ſat conſcius, & ipſi etiam ſciunt, incedere me non poſſe. Hic quomodo, quæſo, expedient ſe Prædicantes?

SECVNDO. Non modò, vt dictum eſt, omnibus facilis ad cognoſcendum eſſe debet *nota* ipſa Eccleſiæ, ſed cognitu etiam facilior, quàm id ipſum, quod quæritur, nempe vtrum hic aut ille cœtus hominũ vera ſit Eccleſia. Ideo enim alicuius rei *notã* appellamus, quòd facilius ipſa in hominũ notitiam incurrat, atque adeò perſpicuum indiciũ ſit rei magis abditæ, quam inquirimus. At omnium iudicio æquè difficile, immo difficilius eſſe putatur, ſtatuere, vtrùm homines hi vel illi complectantur ſanã omninò doctrinam, quàm, vtrùm ex his aut illis vera Chriſti Eccleſia, in Scripturis ſãctis deſcripta, conſtet. Quare ſana atque incorrupta omninò fidei doctrina nõ poteſt idonea eſſe *nota* dignoſcendæ Eccleſiæ. Nam ſi Eccleſiam ex aliquo alio indicio cognoſcere facilius non eſſet, quam ipſam per ſe doctrinæ veritatem intelligere, non ipſa Eccleſia tãquam magiſtra & cuſtos ipſius veritatis omnibus ac præſertim cognitione paruulis proponeretur, vt illi tanquam firmamento & columnæ innitentes non circumferantur omni vento doctrinæ.

Quod præclarè intelligens diuus Auguſtinus li. 13. contra Fauſtum, c. 13. Catechumenum, de ratione cauendi doctrinæ errores, his verbis non fruſtrà interrogantem alicubi facit: *Quo ergo*, inquit, *ſigno manifeſto, adhuc paruulus & nondum valens liquidam a tot erroribus diſcernere veritatem, quo manifeſto indicio tenebo Eccleſiam Chriſti, in quem iam credere tanta rerum antea prædictarum manifeſtatione compellor?* Hic certe minimè dubium eſt quin Auguſtinus perſuaſus fuerit, faciliùs à rudi Catechumeno, quæ ſit Eccleſia Chriſti, in qua doctrinæ errores debeant vitari, cognoſci poſſe, quam ipſam per ſe liquidam veritatem à tot erroribus ſegregatam.

Itaque longè aliud Catechumeno ſic percontanti Auguſtinus reſpondit, quàm opinione Sectariorum debuiſſet reſpondere. Interroganti enim Chriſtiano Catechumeno, quo manifeſto indicio (vt Auguſtinus inquit) ad euitandũ errores, Eccleſiam poſſit tenere, cùm alioqui paruulus ipſe non valeat liquidam veritatem diſcernere à tot erroribus, reſpondendum Sectarij putant, non alio indicio Eccleſiam ab eo eſſe dignoſcendam, niſi illo ipſo, quòd ſe non poſſe diſcernere veriſſimè ille aſſeuerat; nempe liquida, neque vllis erroribus cõtaminata, doctrinæ veritate. Auguſtinus verò id reſponſum, quoniam eſt ſtultiſſimum, Catechumeno dandum non cenſuit: Sed ex Propheta Ieremia, cap. 17. ei reſpondet: *Eccleſiam Chriſti ij ſam eſſe prædictam, quæ omnibus eminet & apparet. Ipſa eſt enim* (vt ait Propheta) *ſedes gloriæ: de qua Apoſtolus dicit: Templum enim Dei Sanctum eſt, quod eſtis vos. Vnde iſte Propheta dicit: Sedes autem gloriæ exaltata eſt.* Sed quemadmodum ex claritate, & aliis (eiuſdem Auguſtini quoque ſententia) manifeſtis indiciis Eccleſia dignoſci poſſit, poſtea dicemus. Nunc nõ eam eſſe *notam* Eccleſiæ, quam Sectarij volunt, ſcilicet doctrinæ veritatem, ea ratione probamus, quia non eſt notior hominibus quàm ipſa Eccleſia.

Cui argumento non ſatisfecit nuper quidam Sectarius, nempe Antonius Sadeel in refutatione Theſium Poſnanienſium, de Eccleſia, cùm reſpondit indoctè, vt doctrinæ veritas ſit Eccleſiæ *nota*, ſatis eſſe quòd naturã ſuã ſit notior quàm Eccleſia, etſi non ſit ea notior ſecũdùm nos. Hoc imperitiſſimè dici nemo dubitare poterit, qui rationem teneat Notioris *ſecundùm naturam*. & item Notioris *ſecundùm nos*. Natura enim notius id dicimus, quod habet in ſe plus rei atque perfectionis. Nam cùm intelligentia noſtra, in re ipſa atque rei perfectione perſpicienda verſetur, illud, natura quidem ſua, notius ſeu magis cognoſcibile eſt, quod natura plus habet perfectionis intelligibilis. Notius autem ſecundùm nos illud dicitur, quod ſpectata noſtræ intelligentiæ imbecillitate, humanáque cõditione,

facilius

Digitized by Google

facilius à nobis cognoſci poteſt. Vnde fit, vt quia rebus perfectiſſimis perſpiciendis, ob exiguum mentis noſtræ lumen, impares ſumus; illa ſecundùm nos minus nota ſint, quæ ſunt notiſſima ſua natura. Quod appoſitè Philoſophus lib. 2. Metaphyſic. cap. 1. text. 1. declarauit, vbi breuiter dixit ita ſe habere intellectum noſtrum ad ea quæ ſunt manifeſtiſſima natura, vt oculus noctuæ ſe habet ad lumen ſolis: quod etſi natura ſua maximè omnium viſibile ſit, à noctua tamen vix videri poteſt.

Iam verò cùm rei *notam* appellemus non id, quod in ſe plus habet, vnde cognoſci poſſit, ſed quod nobis in primis ad rem obſcuriorem facilius ex noſtra parte cognoſcendam adiumento eſt, profectò non eſt ſatis, vt rei *nota* ſit notior natura ſua, ſed oportet, vt in primis nobis ipſis ſeu *ſecundùm nos* ſit notior. Quare ſi doctrinę veritas non ſecundùm nos, vt iſte fatetur, ſed natura tãtùm notior quàm Eccleſia eſt, nequaquam Eccleſię *nota* eſſe poteſt. Si enim naturæ atque intelligẽtiæ noſtræ modo, & conditione ſpectata, notior nobis ad cognoſcendum veritas doctrinæ non ſit, vt eius tanquam lumine, in videndo vbi ſit Eccleſia, iuuemur, quid, obſecro, nobis ad Eccleſiæ cognitionem ea *nota* valebit? Nõ plus certè (vt exemplum vrgeam Ariſtotelis) quam lumen ſolis ad cernendum adiuuat oculos noctuæ. Verùm hi homines lynces in Scripturis videri volũt, cùm tamen repudiata Eccleſiæ luce, quæ ad intelligentiam Scripturarum neceſſaria eſt, vix tantum in illis videãt, quantum noctuæ & veſpertiliones in lumine Solis.

TERTIO: Valdè abſurdum eſt, illud aſſignare pro ſufficienti rei alicuius nota, quod ipſum tanquam abditum atque obſcurum, vna cum ipſa re vel maximè inquiritur. Exempli cauſſa, ſi quæram in quonam loco Germaniæ cœlum ſit ſalubre, vt talem locũ inuenire, & ad eum me conferre poſſim: certè ineptè atque etiã ridiculè reſpondebis, ſi tantummodò dicas, in eo Germaniæ loco ſalubre eſſe cœlum, vbi rariſſimum eſt vt homines propter aëris intemperiem ægrotent. Id enim ipſum eſt quod quæro, vbi nam ſcil. ſit talis locus: cuius proinde neceſſe eſt vt aliquam aliam *notam* mihi oſtẽdas, cuius indicio talem locum ſalubrem inuenire, & ad eum me conferre poſſim: vt, ſi dicas ſalubrẽ locum eſſe qui eſt patens, & expoſitus vẽtis, nec paluſtris, &c.

Sic cùm quærimus, quiſnam hominum cœtus ſit Eccleſia, certè etiam in primis quærimus, quis hominum cœtus incorruptam teneat doctrinæ fidei veritatem: vt ſi ad eum nos aggregemus, de veritate ſecuri ſimus. Itaque aſſignare oportet aliã Eccleſiæ *notam* præter ipſam veritatem doctrinæ, quam ſimul inquirimus. Videmus enim veritatem omnes ſibi Sectarios ſumma contẽtione arrogare, ideóque cùm audimus, Eccleſiam eſſe firmamentum & columnam veritatis, & ea de re præclaras habere à Deo promiſſiones, quæ nequeunt fallere, Eccleſiam inquirimus, vt in illa quoque certò inueniamus doctrinæ veritatem. Item ſcimus, doctrinæ fidei veritatem ad ipſam Eccleſiæ ſubſtantiam (vt ſuprà quoque notauimus) pertinere. Deſcribitur enim Eccleſia eſſe congregatio profitentium veram fidem, & aliquorum ſaltem verè fidelium, id eſt, qui in ea congregatione fidei doctrinam inuiolatam tenent. Ex quo etiam neceſſariò efficitur, vt ſi cum indicio quinã cœtus Eccleſia ſit, inquirimus: in primis etiã quæramus, apud quoſnam ſit incorrupta doctrinæ fidei veritas. Quare reſpondere hic, eum cœtum hominum Eccleſiam eſſe, qui fidei veritatem tenet, minimè ſatis erit.

Quam ad rem declarandam (quoniam vel hoc vnum argumentum ſatis Sectariorum cæcitatem redarguit) vtar altero exemplo ex hac ipſa quæſtione ſumpto. Quæro enim à Sectariis, vtrum non ſentiant, illã quoque, non minus certò quàm cõſtantiam in veritate doctrinæ, eſſe Eccleſiæ prærogatiuam, quòd extra ipſam videlicet nemini contingat æterna ſalus? Opinor in ea re Apoſtolo Petro non repugnabunt, qui eam ob cauſ-

A ſam Eccleſiam cum arca Noë comparauit, 1. Petr. 3. Neque etiam reiicient peruulgatum illud dictum Auguſtini lib. 4. de Symbolo, cap. 10. atque aliorum Patrũ: *Non poteſt Deum in cœlis habere Patrem qui nõ habuerit Eccleſiam in terris matrẽ.* Rurſus ab eis interrogo, num percontanti, quis hominum cœtus ſit vera Eccleſia, ſatis fuerit reſpondere, eum hominum cœtum veram Eccleſiam eſſe extra quem nemini vnquam contingit ſalus? Negabunt proculdubio ſatis eſſe. Quam ob rem verò? Quia nimirum hoc ipſum vel maximè quis quærit, cùm de Eccleſia quærit; in quonam videlicet hominum cœtu, tanquam in vera Chriſti Eccleſia, ſit certa ſalutis ſpes, vt ad eum tanquam ad arcam in diluuio ſeſe recipiat. Quare alia *nota* ipſi opus eſt, ex qua vtrũque intelligat, ſcil. & aliquem hominum cœtum eſſe B veram Eccleſiam, & in eo ſolo proinde poſſe ſperari ſalutem. Cùm igitur (vt dictum eſt) pari modo doctrinæ veritatem, qui de Eccleſia inquirunt, vnà cum Eccleſia immò in ipſa ſubſtantia Eccleſiæ quærãt, profectò non rectius iis reſpondebitur, Eccleſiam eſſe eum cœtum hominum, qui veritatem tenet doctrinæ, quàm ſi reſpondeas eum cœtum eſſe Eccleſiam, in quo ſola eſt certa ſalutis ſpes.

Nam (quod ſæpè repetendum eſt) veritatem inuenire cupimus, cùm Eccleſiã indagamus, in eiúſque quaſi gremio contineri volumus. *In ventre enim Eccleſiæ*, inquit elegantiſſimè D. AVGVSTINVS in Pſal. 57. *veritas manet. Quiſquis ab hoc ventre ſeparatus fuerit, neceſſe eſt vt falſa loquatur. Neceſſe eſt, inquam, vt falſa loquatur, quiſquis aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excuſſit.* Sic Aug. C qui maximè certè hac oratione argumentum noſtrum confirmat.

Ex quo planè intelligitur, craſſiſſimam eſſe quorundam Sectariorum ignorantiam, cùm nunc garriunt; ideò Eccleſiam ex veritate doctrinæ dignoſci oportere, quia doctrinæ veritas ſit illi intima & ſubſtantialis. Ita Sadeel in refutatione theſium Poſnanienſium. Atque inde potius perſpicere iſti deberẽt, doctrinę veritatem non eſſe idoneam ac ſufficientem Eccleſiæ *notam*, ſiquidem ipſa etiam in Eccleſiæ ſubſtantia, & tanquam in eius ventre (vt loquitur Auguſtinus) abdita, ſimul quæritur ab iis qui inquirunt Eccleſiam. Ideò aliis notis opus omnino eſt quæ eam ſubſtantiæ rationem in vera Eccleſia nobis demonſtrent.

Tales autem notæ, vt paulo pòſt oſtendemus, ſunt D Eccleſiæ quædam manifeſta accidentia. Quæ tantùm abeſt vt quia accidentia Eccleſiæ ſunt, ideò eſſe nequeant (ſicut imperitè iſti ratiocinantur) Eccleſiæ *notæ*, vt vel eo nomine maximè illis *notæ* ratio conueniat. Sunt enim ferè accidentia rei ipſa re clariora, faciliúſque in hominum cognitionem incurrunt. Quæ ratio eſt, cur etiam Philoſophus in vniuerſum veriſſimè ſenſerit, vniuſcuiuſque rei accidentia ad ipſius eſſentiam ſiue ſubſtantiam cognoſcendam conferre.

Quod ſi necdum hoc ſibi perſuadent Sectarij, ſed doctrinæ veritatem eo ipſo, quòd de Eccleſiæ ſubſtãtia eſt, ſufficientem Eccleſię *notam* eſſe putant; obſecro, mihi dicant, ſi Deus talem aliquam naturam indiuiduam hominis conſeruaret, in qua nec humana figura, neque E hominis vlla operatio, neque aliquod omninò humanum accidens, præter humanam ſubſtantiam eſſet, quod percipi poſſet: dicant, inquam, vtrum ex ſola ſubſtantiæ hominis definitione (nẽpe animal rationale,) quæ nihilominus illi naturæ tunc conueniret, poſſet omnino aliquis hominum deprehendere, naturam hominis illam eſſe? Nullus profectò, niſi Deus vel Angelus, id cognoſcere poſſet. Sunt enim nobis eſſentiæ ipſæ per ſe rerum obſcuræ & abditæ; neque ad eas intelligentia noſtra niſi per accidentia, penetrare vllo modo poteſt. Quocirca doctrinæ veritas non eo ipſo quòd eſſentia ſeu ratio Eccleſiæ ſit, ſufficiens eſt Eccleſiæ nota: ſed vt aliarum rerum, ſic etiã Eccleſiæ acci-

Digitized by Google

dentibus quibuſdam ratio *nota* comperit.

QVARTO. Vniuerſa fidei doctrina incorrupta atque integra non poteſt eſſe neceſſaria & idonea nota eius rei quæ vna quædam pars eſt doctrinæ fidei. Eſſet enim tunc, ſecundùm eam quidē partem, *nota* ſuiipſius: & ſic ſeipſa quo ad eam quidem partem, deberet eſſe magis & minus, prius & poſterius nota, quod eſt plane abſurdū. At vna quædam fidei doctrinæ pars eſt, quòd ille cœtus hominum ſit vera Eccleſia, qui reuera eſt. Non eſt igitur vniuerſa fidei doctrina eius rei dignoſcendæ neceſſaria atque idonea *nota*.

Sed neque fidei doctrina tota, hoc vno excepto fidei dogmate (nempe illum cœtum eſſe veram Eccleſiam, qui reipſa eſt) pro idonea Eccleſiæ *nota* aſsignari poteſt. Fac enim, aliquem hominum cœtum de omnibus aliis fidei dogmatibus rectè ſentire, & in illo ſolo articulo fidei errare: *Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam*: certè vel ob hunc ſolum errorem cœtus ille non vera Eccleſia fidelium, ſed Synagoga eſſet hæreticorū. Ita fit, vt ne ex veritate quidem doctrinæ in reliquis omnibus fidei partibus, tanquam ex certa & ſufficiēti *nota*, ſtatui poſſit, aliquem determinatè cœtum eſſe veram Eccleſiam. Quanquam iam quidem, ſecūdùm partitionem, quam ſuprà fecimus, probationis noſtræ contra Sectariorum notas, in primis illud cōfirmamus, vniuerſam omnino fidei doctrinam non eſſe idoneam notam Eccleſiæ. Quod autē neque ſit ſecundùm aliqua dogmata (quæcūque illa fuerint) antea quoque eſt à nobis probatum.

QVINTO: neque veriſimilis, neque diuinę erga homines prouidentiæ conſentanea res eſt, vt inde dignoſcere atque diſcernere oporteat Eccleſiam: quòd, etſi falsò quidem, tamē ſumma cum facilitate ſinguli quique hæreticorum cœtus ſibi arrogant. Immo verò, ſi quid tale eſt, id profectò non modò ſecundùm Dei prouidentiam non eſt *conueniens* Eccleſiæ *nota*, ſed ne *nota* quidem: cùm adeò parum ipſum ſit notum, vt in eo falli atque errare tam ſit omnib. iis procliue, qui in fidei rebus falluntur. At quàm facilè vniuerſi hæretici, de doctrinæ veritate, atque bono Sacramētorum vſu glorientur, quis eſt qui ignoret? Certè & videmus id non abſque dolore ipſi in omnibus huius ætatis Sectariis (quod ne ipſi quidem diffiteri poſſunt) & de hæreticis ſimiliter temporum ſuperiorū idem cognoſcimus ſanctorum Patrum teſtimoniis. *Facillimè enim*, inquit AVGVSTINVS libro tertio de baptiſmo, contra Donat. cap. 19. *ad imagines phantaſmatum ſuorum, carnales atque ſeductores hæretici conuertunt omnia Sacramenta, & verba librorum Sanctorum.* Quod idem aliis verbis Irenæus libro primo aduerſus hæreſes, capite primo, & Tertullianus libro de præſcript. teſtatum reliquerunt.

At enim, inquiunt aduerſarij, falsò ſibi hæretici verbum Dei, id eſt, fidei doctrinam arrogant. Certè. Nam à ſententia & intelligentia ipſa, in qua verbum Dei propriè conſiſtit, aberrant, tantúmque Scripturæ ſacræ literis tanquam melle oblitum venenum opinionum ſuarum, pro cœleſtis doctrinæ ſucco venditant populis, quos miſerè decipiunt. Sed quia tam facilè eſt vniuerſis hæreticis doctrinam veram falsò ſibi arrogare, & eiuſmodi prętextu Eccleſiam ſe eſſe cum multorum exitio perſuadere: ideò rectè concludimus, non eſſe credibile, quòd aliæ non ſint Dei beneficio clariſſimæ notæ, quarum perceptione paruuli etiam ac ſimplices, qui non *valent ipſi liquidam* (vt ait Auguſt. lib. 13. contra Fauſtum, cap. 13.) à tot erroribus diſcernere veritatem, poſſint ad Eccleſiam Chriſti, tanquam ad ſalutis tutiſſimum portum, ſeſe recipere.

Quid enim, quæſo, alioqui faciat ſeu ruſticus, ſeu mercator, ſeu artifex, ſeu nobilis illiteratus, qui ſuæ ſalutis cupidiſſimus diligenter atque ſollicitè interrogat, apud quoſnam Eccleſia ſit, quorum cœtui aggregare ſe debeat? Obit eius rei cauſſa Germaniam & Galliam totā; interrogat Zuinglianos, Lutheranos, Huſſitas, Ana- A baptiſtas & harum omnium Sectarum quaſcunque factiones, in quas vnaquæque rurſus multipliciter, variéque diuiditur. Audit ab omnibus huiuſmodi Sectariis pari contentione ſibi dici, Eccleſiam Chriſti eam eſſe, quæ veritatem doctrinæ retinet, & rectum vſum Sacramentorum: ſe autem omnino eos eſſe, qui veram doctrinam & Sacramentorum rectum vſum retineant: proinde ſuum ipſorum cœtum eſſe Chriſti Eccleſiam, cui aggregare vnuſquiſque ſe debeat. Hæſitat hic animo miſer ille; cùm omnes eiuſmodi Sectarios videat æquè ſibi auctoritatem Eccleſiæ vendicare: neque ipſe ſatis ex differentia doctrinæ (quæ pro *nota* ei proponitur) diiudicare valeat, quinam potius ex illis ſint vera Eccleſia. Quòd ſi de peccato, de iuſtificatione, de meritis, de Sacramentis, déque aliis doctrinæ capitibus hodie controuerſis explicare ipſi velis, quæ ſententia ſit B verior: obſecro quid ipſum iuuas? An enim hominē illiteratum de iis rebus rectè iudicaturū arbitraris, quas vix Theologi multorum annorum ſpatio in ſcholis diſcere potuerunt? Audiet verba, quæ proferes, & nonnihil etiam fortaſſis intelliget: ſed niſi demens quoque & non tantum illiteratus eiuſmodi homo ſit, euidēter ſibi conſcius erit, ſe res illas (etiam quod attinet tātum ad ipſa puncta his tēporibus cōtrouerſa, vt nihil de exactiori cognitione Theologicorum dogmatū dicamus) non ita certe intelligere, vt valeat ipſe liquidam à tot erroribus diſcernere veritatem. Quid igitur talibus facies? Ad ſcholaſne omnes ducendi ſunt, vt inde, cùm intellexerint doctrinæ veritatem, deduci demum eius *nota* beneficio ad veram Eccleſiam poſſint? Profectò C fuiſſet crudele, & eſt adeo incredibile, Deum non per alias notas Eccleſiæ clariores, minúſque fraudi hæreticorum expoſitas, voluiſſe hominum ſaluti conſulere.

SEXTO: maximum pondus in fidei controuerſiis, Eccleſiæ veræ auctoritatem habere, & eam idcirco rectiſſimè ad reuincendos errores in eiuſmodi quæſtionibus interponi, extra omnem controuerſiam eſt. At nec valeret Eccleſiæ auctoritas in eiuſmodi quæſtionibus aliquid, nec in illis iure interponi poſſet, ſi veritas doctrinæ fidei integra atque incorrupta, eſſet *nota* neceſſaria ad dignoſcendam Eccleſiam. Non ea igitur Eccleſiæ *nota* debet ſtatui.

Iam confirmo quæ ſumpſi ſingula. Ac primùm quòd Eccleſiæ auctoritas in fidei quæſtione valeat, interponíque poſſit, ne ipſi quidem Sectarij negant. Nam etſi diſputant perfide, hanc Eccleſiæ auctoritatem non eſſe D ipſam infallibilem, non iudicant tamen nullam eſſe, quin potius confitentur ad eam rem omnino valere, vt inſtituta per Eccleſiam diligenti inquiſitione doctrinæ, diiudicentur atque notentur errores, & hæreticorum audacia comprimatur: *Neque enim* (inquit è præcipuis Sectariis quidam, nimirum Kemnitiis in præfatione 2. p. examin. Concilij Tridentini) *Eccleſia Dei, motis præſertim de religione controuerſiis talis cœtus eſt, vbi nulla fiat de controuerſiis ex verbo Dei inquiſitio, nulla ſententiarum collatio, nulla dogmatum diiudicatio, ſed quiſque fingat & præſumat ſibi peculiarem, quam amplecti & tueri velit, ſententiam. Sed ideo Deus voluit eſſe communionem & conſociationem, vt inſtitutâ de cōtrouerſiis inquiſitione doctiores in verbo Dei fundamenta veræ ſententiæ aliis ita præmonſtrent, vt ipſi agnoſcere* E *poſſint, quæ ſententia vt orthodoxa ſit amplectenda, quæ verò opiniones vt falſa ſint damnandæ, vt ita errantes in viam reuocentur.*

Et habemus pro auctoritate, quæ eſt in Eccleſia iudicandi de rebus fidei (ſi maximè eam Sectarij nullo modo concederent) illuſtria Scripturæ ſacræ ſanctorúmq; Patrum teſtimonia. Si enim *columna & firmamentum ipſa eſt veritatis*, 1. Tim. 3. cur non in quæſtionibus de veritate, ad confirmationem noſtram audiri debeat, *ne omni circumferamur vento doctrinæ?* ad Eph. 4. Si diuina *veritas*, vt teſtatus etiam eſt Dauid Pſal. 88. *in Eccleſia eſt Sanctorum*, & tanquam *in eius ventre*, vt Auguſt. in Pſalm. 57.

interpre

Digitized by Google

A interpretatur,deliteſcit;nónne iure ac meritò explicationem veritatis de ore ipſo Eccleſiæ requirimus? Ibi eſt enim diuinitus *poſitum*, (Iſaiæ 59.) id eſt, ibi ſonat ipſius Dei verbum:neque tam ipſa eſt, quæ loquitur, quàm ſpiritus ipſe diuinus,qui *ſuggerit illi omnia*, quem proinde iudicem audimus,cùm audimus Eccleſiam de fidei quæſtionibus pronunciantem.

Atque hoc ipſum etiam veteres Patres de Eccleſiæ auctoritate præclarè intellexerũt & teſtati ſunt.Quam tanti fecit D.Auguſtin.lib.contra epiſtolam fundamẽti cap.4.vt *ne Euangelio ipſi quidem*(quod caput eſt doctrinę fidei)*crediturum* ſe fuiſſe dixerit, niſi haberet Eccleſiæ auctoritatem.Qui rurſus ibidem pluribus verbis conteſtatur,eadem Eccleſiæ *celeberrima* auctoritate, *retentum* etiam in Eccleſia fuiſſe ſe,nempe vt pergeret credere: B magna profectò vt fuerit impudẽtia Kemnitij in exam. ſeſſ.4.Concilij Tridentini,& Caluini lib.1.inſtitut.c.7. quòd Auguſtinum motum initio Eccleſiæ auctoritate fuiſſe,vt fidem Euangelio adhibere inciperet, non autem poſtea,vt in ea item fide perſeueraret, finxerunt.

Item Auguſtino antiquior ſanctus IRENÆVS lib.3. cap.4. *Non oportet*,inquit,*quærere apud alios veritatem,quam facilè eſt ab Eccleſia ſumere,cùm Apoſtoli, quaſi depoſitorium diues,pleniſſimè in eam contulerint omnia,quæ ſunt veritatis,vti omnis quicunque velit,ſumat ex ea potum vitæ.Hæc eſt enim vitæ introitus. Omnes autem reliqui fures ſunt & latrones:propter quod oportet deuitare quidem illos: quæ autem ſunt Eccleſiæ, magna diligentia diligere & apprehendere veritatis traditionem. Quid enim ſi aliquibus vel de modica quæſtione diſceptatio eſſet;nónne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli conuerſati ſunt,& ab eis ſumere quod certum & de re liquidum eſt?*

Item Tertullianus libro de præſcript. *Quid*, inquit, C *Chriſtus Apoſtolis reuelauerit, & hic præſcribam non aliter probari debere,niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt.*

Quod autem præterea in argumento ſumpſimus:ſi veritas doctrinæ fidei integra atque incorrupta, eſſet *nota* neceſſaria dignoſcendi,quæ ſit Apoſtolica, atque adeò vera Chriſti Eccleſia;nihil omnino in quæſtionibus de doctrina fidei valere poſſe Eccleſiæ auctoritatẽ; id verò probo manifeſta ratione. Nam ſi quis eã interponeret,illico tunc liceret obiicere;cùm Eccleſia vera ex incorrupta proſus doctrina dignoſcenda ſit, non antè conſtare,vtrùm cœtus ille hominum, cuius ſentẽtia & auctoritas interponeretur,ſit vera & Apoſtolica Eccleſia,quàm fuerit de illa ipſa ſententia eius cœtus aliis argumentis conſtitutum, vtrùm vera ſit: proinde cùm adhuc ea de re diſceptetur; minimè licere in ali- D quam eius quæſtionis partem,auctoritatem atque ſententiam vllius cœtus hominum tanquam Eccleſiæ veræ interponere. Atqui conſtat ex iis teſtimoniis, quæ attulimus,plurimum ſine controuerſia in fidei quibuſque quæſtionibus auctoritatem Apoſtolicæ veræque Eccleſiæ valere debere,atque adeò iure optimo, tũ ad probandum,tum ad reuincẽdum interponi poſſe. Non eſt igitur doctrinæ veritas neceſſaria atque idonea *nota* Eccleſiæ verę dignoſcendæ:ſi enim eſſet,auctoritas Eccleſiæ, vt probatum eſt, nihil omnino tunc valeret: quod abſurdiſſimum eſt.

Quoniam igitur veram doctrinam fidei neque *in vniuerſum* integram atque incorruptam, neque etiam ſecundùm vllam eius *partem*,aut partes,idoneam atque E neceſſariam Eccleſiæ *notam* eſſe,demonſtratum eſt: coguntur pati Aduerſarij,vt ex aliis *notis*,quæ ſit vera Eccleſia diiudicemus.Et dico,coguntur,quoniam nõ poſſunt non inuiti eam rationẽ de Eccleſia vera diſputãdi admittere,quæ ipſos euidenter oſtẽdit eſſe plane extra Eccleſiam veram.Nam,vt ſuprà dicebamus,veritatem doctrinæ *notam* Eccleſiæ eſſe contendunt,non tam, vt ex illa ipſi oſtendant(quod planè deſperant) eſſe ſe in Eccleſia vera,quàm vt infinita quæſtione primùm de veritate doctrinæ inſtituta,nos impediant atque retardent,quominus ex aliis idoneis Eccleſiæ *notis*, à quibus omnibus defecerunt, clarè videamus, eos ex Eccleſia Chriſti exiuiſſe,quod hæreticorum eſt proprium.

VERÆ *Eccleſiæ notæ ſtabiliuntur.* §.19.

SEd quænam tandem ad Eccleſiam cognoſcendam idoneæ ſunt notæ?Omnino in Eccleſia,quemadmodum neque in vlla alia re,prĉter ipſius eſſentiam & accidentia nihil ineſt.Oſtendimus autem euidenter paulò antè,eſſentiam ipſam Eccleſiæ,ad quam veritas doctrinæ fidei pertinet (eſt enim congregatio verè fidelium)nequaquam eſſe ſatis,vt aliquem hominum cœtum Eccleſiam veram eſſe dignoſcamus. Si enim ad probationem aliud nihil ſumas,quàm quòd hic vel ille cœtus ſit congregatio verè fidelium baptizatorum,&c. (hæc enim eſt ratio & eſſentia Chriſtianæ Eccleſiæ)nihil omnino effeceris. Hoc enim ipſum aliis ex notis volo mihi confirmes,ſicut paulò antè contra nimis arrogantem Aduerſariorum inſcitiam,Sadeelis, &c. argumentati ſumus.

Reſtat igitur vt accidentia alia quædam,ſeu proprietates Eccleſiæ,ſint illius *notæ*. Sed quia multa ac varia, vt ſuprà docuimus, ſunt Eccleſiæ accidentia ſiue proprietates,intelligendum eſt,& quid in iis *requiratur*, vt ſint Eccleſiæ notæ,& quid etiam,quo minus ſint, *non impediat*.

Requiritur ergo PRIMVM, vt omnino Eccleſiæ veræ conueniant;atque etiam vt illi ſoli, quatenus aſſignabuntur quidem pro Eccleſiæ *notis*. Nam ſi aut Eccleſiæ veræ non competunt,aut in aliis cœtibus,qui Eccleſia non ſunt,reperiuntur,non poterit ex illis certò atque propriè dignoſci ille cœtus hominum,qui ſolus eſt Eccleſia Chriſti vera.

DEINDE etiam neceſſe eſt,vt ſint eiuſmodi accidẽtia cognitu facilia omnibus,& quidem clariora ea ipſa re,quæ quæritur, nempe vtrum hic aut ille cœtus ſit Eccleſia,id eſt, congregatio eorum, qui veram fidem habent.Nam id eſt de ratione *notæ*, ſicut demonſtrauimus paulò ſuperiùs.

Non impedit verò neque tollit rationem *notæ*, quòd quædam ex eiuſmodi Eccleſiæ accidentibus non iam inde ab eius exordio ipſi conuenerunt.Satis enim eſt,ſi ſecundùm certiſſimas Scripturas ei competãt in eo ſtatu,quem iam habet,quémque habitura fuit poſt diſſeminatum Euangelium in orbe per prædicationem Apoſtolorum. Quæritur enim iam poſt Apoſtolorum tempora in eo velut ætatis ſuæ ſtatu, quem habet, & fuit habitura poſt ea tempora;non autem in illo,quem vel in ortu ſuo,vel in primo progreſſu habuit ad breue tempus tanquam in infantia. Quare illa accidẽtia,quæ in hoc ſtatu ipſi competunt,illius ſunt in hoc ſtatu *notæ*,licèt non illis prædita fuerit etiam initio, cùm primùm oriretur.

Sicut contra quoque,ex aliis quibuſdam accidentibus, tanquam ex notis in ſuo primordio cognoſci Eccleſia potuit ac etiam debuit,quibus nũc quidem poſt Euangelij propagationem non perinde eſt prędita.Erãt enim illis temporibus Eccleſiæ *notæ*,nõ modò quædam eius proprietates,quas nunc habet,& tũc etiam habebat(vt quòd erat vna,Apoſtolica, &c.)ſed etiam mira quædam prodigia & ſigna viſibilia,quæ tunc cernebãtur in Eccleſia,id eſt,in cœtu fidelium.Quas notas ipſe miraculorum auctor Dei filius aſſignauit atque oſtẽdit hominibus. *Nam ſigna*,inquit,*eos qui crediderint, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis,ſerpentes tollent,&c.* Marci 16.Atque etiam deſcendebat viſibiliter Spiritus ſanctus ſuper eos qui manuum impoſitione ab Apoſtolis confirmabantur, Actor. 8. Hæc ſigna non perinde nunc in Eccleſia fiunt: neque tamen id impedit,quo minus tunc,cùm illis ornaretur Eccleſia,fuerint *notæ* ipſius,vt erat quidem in illo ſtatu. Ita viciſſim,poſt propagatum Euãgelium,alia quædam

Digitized by Google

Eccleſiæ accidentia, quæ ſtatim exponemus, Eccleſiæ *notæ* ſunt in hoc Eccleſiæ ſtatu: tametſi non etiam illis initiis fuerint in Eccleſia.

Quæ explicatio ignorantiam errorémque quorundam Sectariorum perſpicuè redarguit, qui putant nunc aliquid ſe dicere, cùm argumentantur, claritatẽ & diffuſionem, & ſimiles prærogatiuas Eccleſiæ, de quibus ſtatim dicemus, ideo Eccleſiæ *notas* eſſe non poſſe, quoniam illis aliquando caruit Eccleſia: quæ tamen tunc etiam cognoſci debuit ac potuit. Non enim cogitant, cum differentia ſtatus Eccleſiæ, vt explicatum eſt, differentiam *notarum* eiuſdem Eccleſiæ optimè congruere. Quocirca perperam etiam atque inſcitè concludunt, idoneam atque neceſſariam Eccleſiæ *notam* omni tempore eſſe doctrinæ veritatem, quia ea nunquam Eccleſia caruerit, cùm ſit de eius eſſentia.

Contrarium enim, vt ſuprà demonſtraui, concludere deberent. Nam quia de eſſentia eſt Eccleſiæ, doctrinæ veritas, inde fit vt in primis ipſa quæratur, cùm quæritur Eccleſia, atque adeò vt ex aliis notis indicari ipſa in Eccleſiæ quaſi *ventre* (vt in Pſal. 47. loquitur Auguſtinus) tum ante in illis initiis debuerit, vt explicatũ eſt, tum etiam nunc debeat. In Eccleſia enim ſicut *depoſitorium*, vt Irenæus lib. 3. c. 4. inquit, cœleſtis doctrinæ veritas cuſtoditur, atque adeò non ſatis ipſa per ſe patet, niſi Eccleſia, quæ cuſtos & depoſitaria eius eſt, auctoritatem ſuam, tanquam clauem, ad Scripturam admoueat & aperiat. Prorſus, vt non minus abſurdum ſit, veritatem facere *notam* Eccleſiæ, quam ſi ex re depoſita, bene ac arcanè cuſtodita, cognoſcere velles, quis & qualis ſit depoſitarius, & nõ potius ex depoſitario quæreres de re ipſa depoſita. Sed quemadmodum Eccleſia non ex eſſentia ſua, ad quam ſpectat veritas, ſed ex eius accidentibus, tanquam ex notis, cognoſci debeat: & qua id ratione poſſit accidentibus conuenire, ſatis hactenus expoſitum eſt.

Nunc aſſero, ſecundùm eam doctrinam, *notas* dignoſcendæ Eccleſiæ, eſſe priores ſex proprietates, ex illis octo quas ſuprà §. 16. oſtendimus Eccleſiæ Chriſti cõuenire: videlicet, quòd ſit *vna, Catholica ſancta, Apoſtolica, rectè ordinata, viſibilis.* Has ſex proprietates ſiue prærogatiuas Eccleſiæ, ſimul ſaltem atque coniunctim cõſideratas, affirmo neceſſarias atque ſufficientes illius *notas* eſſe, ſecundùm eum quidem ſtatum, quem poſt diſſeminatum in orbe Euangelium habet, & habitura eſt vſque ad tempus conſummationis ſeculi.

Nulla eſt enim harum Eccleſiæ prærogatiuarũ, quæ ſecundùm aliquam ſaltem notionem ipſius (vt explicabimus) facilior cognitu apud omnes non ſit, quàm ipſa ratio Eccleſiæ. Et præterea omnes conueniunt Eccleſiæ, vt ſuprà probatum eſt, atque etiam ſoli ipſi; ſaltem ſi coniunctim, ac ſimul omnes illæ, vel etiam pleręque earum conſiderentur. Quòd ideò ſic dico, quia fieri forte poſſet, vt aliqua prærogatiua illarum per ſe ſola, & ſeparatim ab aliis, reperiretur in aliquo cœtu hominum, qui non ſit vera Eccleſia (vt *claritas* per ſe, v.g.) ſed vt aliqua illarum prærogatiuarum ſimul atque coniũctim cum omnibus reliquis, aut illarum pleriſque, in alio cœtu, niſi in Eccleſia vera reperiatur, fieri ſecundum legem quidem Dei ordinariam non poteſt: quoniam via & ratione omnino tũc careremus, Eccleſiam Dei certò internoſcendi (vti etiam iubemur) ſecernendique ab aliis hominum conuenticulis, qui Eccleſia non ſunt. Quod diuinæ erga nos prouidentiæ nullo modo conſentaneum eſſet.

Non enim ex ipſa alioqui Eccleſiæ eſſentia, atque adeò neque ex doctrinæ fidei veritate, aut ex officiis ſeu ritibus, de quibus ex doctrina iudicandum eſt, ſatis ab omnibus Eccleſia dignoſci poteſt; vt ſuprà euicimus. Neque verò præter doctrinæ veritatem; & ritus ex doctrina pendentes, aliquid aliud ipſa Eccleſiæ eſſentia clarius ordinariè in Eccleſia animaduertere licet, niſi iã numeratas ſex illas eius prærogatiuas. Quare reſtat omnino vt ex illis ſaltem coniunctim conſideratis, tanquam ex ſuis propriis notis dignoſci Eccleſiam oporteat.

Et certè Scriptura ſacra manifeſtè hoc ipſum indicat, dum propriè per hæc ipſa accidentia Eccleſiam nobis, qualis ea poſt Euangelium diſſeminatum futura fuit, deſcribit, vt ſupra §. 16. perſpicuis teſtimoniis, pro vnaquaque earum proprietatum adductis, docuimus. Inde enim fit, vt qui ſibi perſuadeat, eam congregationem eſſe Eccleſiã, in qua omnes eiuſmodi proprietates (quæ quidem ab omnibus facile cognoſci queãt, ſicut Eccleſia debet cognoſci ab omnibus) animaduertit: is planè Scripturam ſacram, tanquam Ducem Eccleſiam indicãtem, ſequatur. Quamobrem ne in errorem homines à Scriptura ipſa per ſe, cùm ita de vera Eccleſia ratiocinantur, induci poſſint; neceſſe prorſus eſt, eiuſmodi accidentia ſeu prærogatiuas (ſaltem cõiunctim) eſſe proprias ac certas Eccleſiæ *notas*, quæ nequeant proinde ſecundùm legem quidem Dei ordinariam in alio cœtu hominum, qui non ſit Eccleſia, reperiri.

Atque hoc ipſum præclare ſanctos Patres intellexiſſe; inde perſpicuum eſt, quòd non niſi ex iis proprietatibus (vt videbimus) contra hæreticos ſuis temporibus Eccleſiam veram aſſeruerunt, illóſque ab ea deſciuiſſe conuicerunt. Hæc vis illius D. AVGVSTINI ſententiæ eſt libro de vnitate Eccleſiæ cap. 3. *Nolo*, inquit, *humanis documentis, ſed diuinis oraculis ſanctam Eccleſiam demonſtrari.* Quia nimirum Scriptura eſt, quæ quibuſdam in locis clariſſimè (non enim vbique planè obſcura eſt) nobis eas Eccleſiæ proprietates indicat, ex quibus illa tanquam ex *notis* probari debeat.

Porrò ſeptimam & octauam proprietatem Eccleſiæ ſuprà §. 16. numeratas, nempè aſſiſtentiam & directionem Spiritus ſancti perpetuam, ne vnquam aberret *à veritate*; & certam in ea ſola ſpem comparandæ æternæ *ſalutis*: ideò in Eccleſiæ notis, nõ etiam pono, quia licet illi quoque proprietates iſtæ, vt ſuprà probauimus, maxime conueniant, tamen ſunt cognitu difficiliores, quàm ipſa Eccleſia, vt ex iis patet, quæ antè ſunt à me diſputata.

Demonſtratur ex legitimis notis, Eccleſiam ſolam Romanam eſſe veram Eccleſiam. §. 20.

PRobo igitur, ex notis iam aſſignatis, ſolam illam congregationem ſeu cœtum hominum, qui Romano Pontifici pro tempore exiſtenti paret, eſſe veram Chriſti Eccleſiam; hoc modo: illa hominum congregatio ſola eſt Eccleſia Chriſti, quæ eadem eſt & vna, & ſancta, & Catholica, & Apoſtolica, & rectiſſimè ordinata, & viſibilis, hoc eſt, in luce hominum perpetuò conſtituta. Sola autem ea congregatio, quæ Romano Pontifici pro tempore exiſtenti paret, & nulla alia, eſt talis: Igitur ipſa Sola eſt Eccleſia Chriſti.

Prior propoſitio, ſcilicet illam ſolam hominum cõgregationem eſſe Chriſti Eccleſiam, quæ eſt vna, ſancta, &c. ſatis hactenus probata eſt tum iis teſtimoniis, quibus eas Eccleſiæ proprietates ſuprà §. 16. aſſeruimus, tum etiam iis rebus, quæ de Eccleſiæ notis diſputatæ iam ſunt.

Poſterior autem propoſitio, ſcilicet, ſolam congregationem, quæ Romano Pontifici pro tempore exiſtẽti paret, eſſe talem, nempe vnam, ſanctam, Catholicã, &c. id verò nunc ordine probãdum eſt. Neque verò in hac probatione omnes eas notiores perſequemur, quas ſuprà §. 16. docuimus ſpectare ad huiuſmodi Eccleſiæ proprietates, ſed illas duntaxat, quas cognitu facillimum ſit alicui hominum cœtui competere.

Eccleſiam Romanam ſolam eſſe VNAM. §. 21.

TAlis notio (nempe cognitu facillima) eſt potiſſimùm in *vnitate* Eccleſiæ, doctrinæ fidei *conſenſio*. Hanc in ſola congregatione, quæ Romano Pontifici

Digitized by Google

paret,nunc reperiri,facilè probatur. Nam ea ſola rationem habet accommodatam ad retinendã in doctrina concordiam:in qua re ſuprà §.16.euicimus,hanc doctrinæ fidei vnitatem propriè conſiſtere. Ipſa enim vnum Paſtorem rectiſſimè(vt infrà probabitur) agnoſcit,cuius iudicio in fidei controuerſiis acquieſcit. Vel, (vt Cypriani verbis vtar,lib. 4. epiſt. 9. quibus Eccleſiam definit)*ipſa eſt plebs ſacerdoti* ADVNATA, *& paſtori ſuo Grex adhærens.*Itaque quàm facile eſt in Eccleſia cognoſcere,quid ſummus Pontifex de fidei quæſtionibus cum auctoritate, hoc eſt, vniuerſam Eccleſiam obligando,decernat:tam eſt Eccleſiæ facile retinere in doctrina fidei conſenſum.

Contrà verò,hæreticorum omnium conuenticula, dum Scripturarum atque adeò fidei explicationem alicui certæ auctoritati,tanquam diuina aſſiſtẽtia infallibili non committunt;ſed vnicuique Scripturam ſolam, vt vnicam ac ſufficientem fidei magiſtram & Iudicem proponunt;neceſſe eſt,vt in tot ſentẽtias de fide diuerſas diſtrahantur,quot ſunt ferè capita. Quod & experientia plus ſatis profectò docet. Itaque non retinent fidei doctrinæ vnitatem, quoniam non ſequuntur in doctrina rationem accommodatam ad conſenſum,ſed eiuſmodi prorſus quæ ſectas ipſa varias identidem pariat,vt variè à variis Scriptura ipſa intelligitur.

Nam quod dicunt,Scripturam eſſe cognitu facilem; ſuprà oſtendimus,qui ſibi id perſuadent,eos propemodum etiam inſanire. Quid enim eſſe cauſæ cenſebimus,quamobrem Lutheri doctrina, dum Scripturam tantùm,id eſt,Lutheri de Scriptura ſenſum,eſt ſecuta, tot ſectas differentes ipſa protulerit,quot paſſim etiam in tabulis depictæ monſtrantur? Nempe quia Scriptura,quam ſolam propoſuit diſcipulis ſuis Lutherus, facillimè potuit diuerſis modis intelligi, cùm ſit ea hominibus ipſis quidem,ob multas cauſas ſuperiùs expoſitas,ad intelligendum difficilis.

Neque verò aliqua ex illis ipſis ſectis,quę ex Lutheri quaſi prima diſciplina prodierunt, magis iam vna & ſuapte ratione conſentiens ſecundùm doctrinam fidei, quàm illa prima diſciplina Lutheri, dici poteſt. Nam cùm ſimiliter vnaquæque ſectarum Scripturam ſolam ſequendam ſibi nunc proponat;illarum quælibet eſt ſimiliter ſuapte ratione(vt ita dicam) diſſolubilis porrò atque diſſipabilis:ſiquidẽ nihil procliuius eſt, hominibus præſertim æquè imperitis ac ſuperbis,quàm varias admodum de Scripturæ ſenſu opiniones comminiſci.

Quod ſi nobis iſti reſpondeãt,ſe ſatis hoc ipſo doctrinæ vnitatem retinere, quòd tamdiu quidem omnes conſentiunt,quamdiu in vna aliqua ſecta(vt Sacramẽtaria,vel Vbiquitaria,vel Illyricana, &c.)numerantur: iam ſuprà §.16.docui,non propriè in *actuali* cõſenſu,ſed potiſſimùm in *ratione accommodata* ad retinendum conſenſum ponendam eſſe neceſſariò hanc prærogatiuam vnitatis,quæ propriè tribuitur Eccleſiæ veræ.Nõ enim alioqui Eccleſia Dei ab hæreticorum cœtibus vnitate doctrinæ differret:cùm(vt ſuprà docui)nullus vnquam hæreticorum fuerit cœtus tam exiguus, in quo nõ *actu* fuerint in quæſtionibus fidei conſentiẽtes,qui ad ipſum pertinuerunt,quamdiu pertinuerunt ad eum quidem. Et tamẽ ſancti Patres antiquis etiam nihilominus hæreticorum ſectis diuiſionem atque doctrinæ ſchiſmata & varietatem rectiſſimè obiecerunt: quia cùm omnibus hæreticis commune fuerit,Scripturis ſolis, id eſt, ſuo de ſcripturis ſenſu, niti velle, in ipſa ſectarum omnium ratione radix fuit & cauſa diſſenſionum.

Hinc Donatiſtarum ſecta ſeu *pars*,vt AVGVSTINVS libr.1.de Baptiſmo,contra Donatiſtas cap. 6. inquit,*in minutiſſima fruſta conciſa fuit.* Quod ſimiliter de aliis hæreticis IRENÆVS libr.1.aduerſus hæreſes, cap. 5. CYPRIANVS libro de vnitate Eccleſiæ, memoriæ prodiderunt.*Variant enim*,vt inquit TERTVLLIANVS, libro de præſcriptione, *hæretici inter ſe,dum vnuſquiſque pro ſuo*

A *arbitrio modulatur quod accepit:quemadmodum ea pro arbitrio compoſuit ille,qui tradidit. Quare idem licuit*,inquit, *Valentinianis quod Valentino* (ſicut Lutheranis quod Luthero) *Marcioniſtis quod Marcioni,de arbitrio ſuo fidem innouare. Denique penitus inſpecta omnes hæreſes, in multis cum auctoribus ſuis diſſentientes deprehenduntur.*

Ergo doctrinæ vnitas in Eccleſia vera, in primis etiam ratione accommodata ad retinendum doctrinæ conſenſum continetur. Qua ratione, quia carent, vt oſtendi,omnes ſectæ; nulla illarum vera Eccleſia eſt: ſed ſola Eccleſia Romana.Hæc enim, vt ex Cypriano lib.4.epiſtola nona repetam,*plebs eſt ſacerdoti adunata,& grex paſtori ſuo adhærens.*Quem quidem dum audit, vnitatem doctrinæ retinet: ſicut contrà, *non aliunde hæreſes obortæ ſunt aut natæ ſunt ſchiſmata,quàm inde, quod Sacerdoti*
B *Dei non obtemperatur,nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex,vice Chriſti cogitatur*, vt idem inquit Cyprianus lib. 1. epiſt. 3. ad Cornelium, contra hæreticos.

Solam Eccleſiam Romanam eſſe CATHOLICAM. §.22.

PRÆTEREA,quòd ſola congregatio, quæ Romano Pontifici pro tempore exiſtenti paret, ſit *Catholica*, eodem modo probamus,quo probauerũt id olim ſancti Patres,vt hæreticos ſui temporis oſtenderent exiuiſſe ex Eccleſia.Ille enim cœtus in primis Catholicus eſt,qui communicat in fidei & religionis Chriſtianæ inſtituto cum omnibus per orbem gentibus; vt ex inſtituto etiam ſuſcepit AVGVSTINVS probandum in peculiari libro,quem de *vnitate Eccleſiæ* conſcripſit. So-
C lus autem cœtus,qui Romano Pontifici nunc paret,ita communicat cum omnibus gentibus, hoc eſt, credit, quod vbique, quod ab omnibus nationibus creditur: igitur ille ſolus Catholicus eſt.

Sed præſtat audire AVGVSTINVM,qui contra Donatiſtas maximè,argumẽtum hoc ita tractat, vt planè etiam videatur contra Sectarios hodie propugnare cauſam Eccleſiæ Romanæ,ſicut tunc etiam propugnabat.Sic igitur ait libro de vnitate Eccleſiæ cap. 3. *Cum Chriſti Eccleſia catholica canonicarum Scripturarum diuinis & certiſſimis teſtimoniis in omnibus gentibus deſignata ſit: quidquid attulerint,aut vndecunque recitauerint, qui dicunt; Ecce hic eſt Chriſtus,ecce illic;audiamus potius ſi oues eius ſumus,Paſtoris noſtri vocem ibidem dicentis;Nolite credere*, Matth. 24. *Singulæ quippe hæreſes in multis gentibus vbi Eccleſia Catholi-*
D *ca eſt,non inueniuntur.Hæc autem quæ vbique eſt,etiam vbi illæ ſunt,inuenitur.*

Item lib.4.de Symbolo,cap.10.*Audite*,inquit,*hæretici quid ſcriptum ſit:Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis,& prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per omnes gentes.* Lucæ 24. *Omnes gentes, totus mundus eſt.Eccleſia totum poſſidet,quod à viro accepit in dote. Quæcunque congregatio cuiuſlibet hæreſis in angulis ſedet, concubina eſt,non matrona.*Nonne videtur cum Sectariis hodie loqui:Hoc enim eſt *in angulis ſedere*,& tanquam *concubinam* eſſe,in paucis prouinciis(vt hodie euenire Sectis omnibus cernimus)locũ habere; in pleriſque aliis omnibus aut omnino non eſſe,aut latere, nõ ſe prodere,nõ manifeſtè per orbem dilatari.Quod perinde eſt, ac omnino non eſſe.Nam Eccleſia Chriſti cõtinuò *ſuc-*
E *creſcit vſque ad meſſem*,Matth. 13. *& palmites ſuos vſque ad mare extendit.*Pſalm.79.neque ſub modio deliteſcit,ſed *Domini luce perfuſa*,vt CYPRIANVS libro de vnitate Eccleſiæ inquit,*per totum orbem radios ſuos porrigit*: vt videmus nunc etiam facere vberrimè in immenſis illis Orientis atque Occidentis plagis.Contrà Sectarij, *in penetralibus ſunt*,Matth.24.& *vbera habent arentia.*Oſeæ 9.

Sed audiamus adhuc pro nobis contra Sectarios loquentem D.AVGVSTINVM in epiſt. 171. ad Honoratum Donatiſt. *Quoniam Eccleſiam Dei*,inquit,*quæ Catholica dicitur ſicut de illa prophetatum eſt,per orbem terrarum diffuſam videmus: arbitramur nos non debere dubitare de tam*

Digitized by Google

euidentiſſima impletione ſanctæ prophetiæ. Nam & in capite ſacroſancti Pſalterij ſcriptum eſt de Filio Dei, Pſalm. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.*

Item lib. 2. contra literas Petiliani cap. 16. *Obiicio,* inquit, *tibi* (Lutherane vel Caluiniſta) *Schiſmatis crimen: quod tu negabis, ego autem ſtatim probabo. Neque enim communicas omnibus gentibus, & illis Eccleſiis Apoſtolico labore fundatis.*

Item contra epiſtolam fundamenti cap. 4. *Tenet me,* inquit, *in Eccleſia ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta Eccleſia obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe Catholicos dici velint; quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Velint enim nolint,* inquit idem Auguſtinus libro de vera religione cap. 7. *ipſi quoque hæretici & ſchiſmatum alumni, quando nõ cum ſuis, ſed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant; non enim poſſunt intelligi, niſi hoc nomine eam diſcernant: quo ab vniuerſo orbe nuncupatur.*

Exemplum planè huius rei hodie habemus in iis etiam regionibus, in quibus aliquis ſectis locus eſt, vt in Germania. Quamuis enim Eccleſiæ Catholicæ *variæ hæreſes* (ait idem Auguſtinus libro de vtilitate credendi cap. 7.) *diuerſa nomina imponant, cùm ipſæ ſingulæ propriis vocabulis appellentur,* tamen apud ipſos etiam hæreticos nomen potiſſimùm Catholicæ ea Eccleſia obtinuit, quæ verè Catholica eſt, nempe quę ſequitur fidem Romanam. Quod vel ipſi certè librorum Catalogi, qui conficiuntur in nundinis Francfordiæ ſingulis annis bini ab ipſiſmet hæreticis, declarant. Libros enim qui à Catholicis auctoribus ſcribuntur, libros vocant *Catholicorum, qui Romanæ,* inquiunt, *Eccleſiæ ſubiiciuntur.* Quo nomine & titulo eiuſmodi libros ab aliis libris diſcernunt, qui ſunt à Sectariis hominibus compoſiti, quos illi *Proteſtantes* Theologos appellant, Catholicos autem appellare non audent: non enim intelligerentur, vt inquit Auguſtinus.

Sed & alios Patres præter Auguſtinum audire operę precium eſt, qui hac eadem *nota* Eccleſiæ, cœtum eorum, qui veram fidem amplectuntur, id eſt, Eccleſiam Chriſti, ab hæreticorum conuenticulis diſcernunt. *State,* inquit magnus BASILIVS epiſt. 72. *in fide: Ipſum orbem inſpicite, & videte, quàm modica ſit ea portio, quæ hoc morbo laborat.* Reliqua *verò vniuerſa Eccleſia, quæ ab orbis finibus vſque ad fines Euangelium recepit, ſanam hanc, & rectam fidem ſectatur, à cuius communione, vt ne excidatis petimus.*

Item TERTVLLIANVS in præſcript. *Nos* inquit, *communicamus cum Eccleſiis Apoſtolicis, id eſt, ab Apoſtolis fundatis, quod nulla doctrina aduerſa facit. Hoc eſt teſtimonium veritatis.*

Item HIERONYMVS contra Luciferian. *Poteram,* inquit, *omnes propoſitionum tuarum riuulos vno Eccleſiæ ſole ſiccare.*

Item OPTATVS Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianum, ante medium, *Cum manifeſtum,* inquit, *ſit & ipſa luce clarius, nos cum tot innumerabilibus populis eſſe, & tot nobiſcum prouinciis; iam videtis vos in parte vnius aut alterius regionis poſitos, & ab Eccleſia veſtris erroribus ſeparatos, fruſtra vobis ſolis hoc nomen Eccleſiæ cum ſuis dotibus vendicare.*

Item CYPRIANVS libro de vnitate Eccleſiæ ea ratione probat, Nouatianos *hæreticos* eſſe, & ab Eccleſia alienos; quia *conſtat,* inquit, *eos cum corpore Eccleſiæ non conuenire, &c.*

Et Vincentius LYRINENSIS aduerſus prophanas hæreſum nouitates: *In Eccleſia,* inquit, *Catholica, ad quam non vna natio, non vnus angulus, ſed multitudo maris conuertitur, id teneamus quod ab omnibus, quod vbique, quod ſemper creditum eſt.*

Præclarè igitur, vt alios omittam, PACIANVS epiſt. 1. ad Sympron. annotauit, *Chriſtiani* nomine à Paganis & Iudæis, *Catholici* autem cognomine ab hæreticis fideles

A diſtingui: *Ne æſtues,* inquit, *frater, Chriſtianus mihi nomen eſt, Catholicus vero cognomen; illud me nuncupat, iſtud oſtendit; hoc probor, inde ſignor, &c.*

Hæc omnia iure ſuo certè Eccleſia Catholica nunc etiam ſibi vẽdicat, nec ad vllam accommodari poſſunt ſectam recentium hæreticorum. Sola enim Eccleſia, quæ Romano paret Pontifici, per vniuerſum orbem pertinet, vel certe in dies per eum diffunditur. Itaque ipſa ſola eſt hæreditas illa (Pſal. 2.) ac poſſeſſio Chriſti, quæ non anguſtioribus, quàm totius terræ terminis cõtinetur. Quam quò Sectarij quidem vehementius oppugnant, eò magis in Oriente & Occidente propagatam eſſe videmus. Prorſus vt in iſtos pulchrè cõueniat, quod de ſui temporis hæreticis commodè dixit D. BERNARDVS ſerm. 66. in Cantica: *Ipſi,* inquit, *potius ſe ſubtrahunt huic hæreditati, qui illam Chriſto conantur ſubtrahere.*

B Neque verò hic obſtat, quod apud illas ipſas gentes, in quibus doctrina Romanæ Eccleſiæ diſſeminatur, multi etiam inueniuntur, qui illam repudient. Nam & illud oportet impleri, quod item ſcriptum eſt Lucæ 21. *Eritis odio omnibus hominibus propter me.* Itaque Eccleſiam Chriſti eſſe Catholicam, minimè quidem eſt, eius doctrinam ab omnibus & ſingulis vbique gentium recipi; ſed eſſe certè vbique, qui illam in dies recipiant: vt diligenter etiam Ioannes Driedo, libr. 4. de variis dogmatibus cap. 2. parte 2. ſententia 9. annotauit. Quod cùm in eum cœtum duntaxat, qui Romano Pontifici, tanquam paſtori grex adhæret, conueniat; ille ſolus Eccleſia catholica eſt.

Quamobrem ſiue arbitremur, prophetiam illam Dauidis Pſalm. 18. de Apoſtolis: *In omnem terram exiuit* C *ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum:* per Apoſtolos ipſos omnino impletam fuiſſe, ſicut placuit quibuſdam è ſanctis Patribus; ſiue continua in dies Euangelij propagatione per orbem vſque ad ſeculi conſummationem impleri, vti Auguſtinus & alij ſentiunt; perſpicuum eſt, in ſolam Eccleſiam, quæ fidem amplectitur Romanam, eiuſmodi prophetiam competere, atque adeò eam Eccleſiam ſolam eſſe Catholicam.

Nam (quod obſeruatione digniſſimum eſt) ſicut à nulla vnquam hæreticorum Secta legitur Chriſti fides apud vllas gentes fuiſſe plantata: ita nulla vnquam gẽs Chriſtianam complexa eſt fidem, niſi eorum opera qui cum Eccleſia Romana communionem habuerũt, eiuſque membra fuerũt. Lege hiſtor. Eccleſiaſt. Socrat. lib. 4. cap. 29. & lib. 7. cap. 8. & 30. Sozom. lib. 2. cap. 23. Ni- D ceph. lib. 14. cap. 40. Bedam lib. 1. & 2. hiſtor. Anglican. Platinam in vitis Pontif. Steph. VII. & Adriani IV. Æneam Silu. origine Bohem. cap. 16. & hodie quoque in ampliſſimis Orientis & Occidentis regionibus nõ niſi ab Eccleſiæ Romanæ miniſtris Euãgelium diffunditur. *Negocium enim,* inquit Tertullianus lib. de præſcript. *eſt hæreticis non ethnicos conuertendi, ſed noſtros euertendi. Hanc magis gloriam captam ſi ſtantibus ruinam, non ſi iacentibus eleuationem operentur.* Qua in re quàm illi ſint Apoſtolorum diſſimiles, pulchrè idem Tertullianus ibidem oſtendit his verbis: *Apoſtoli enim,* inquit, *de mortuis viuos ſuſcitabant, iſti de viuis mortuos faciunt.*

Neque verò Chriſti fidem Eccleſia Romana tantummodo propagauit, ſed etiam perpetuò illam ipſa E conſeruauit, auctoritate nimirum ſua hæreſes, quæcunque olim exortæ ſunt, damnando & proſcribendo, vt ex variis hiſtoriis & Conciliorum actis cognoſci poteſt. Lege Nicephor. lib. 4. cap. 36. & lib. 6. cap. 29. Tertullianum lib. 1. contra Praxeam, & libro de pudicitia, Hieronymum ad Pamach. & Oceanum, Cyprianum lib. 1. epiſt. 4. Auguſtinum lib. 2. de peccat. orig. cap. 21. &c.

Solam Eccleſiam Romanam eſſe SANCTAM. §. 23.

SAnctitatis Eccleſiæ illa inter cæteras notio eſt facillima cognitu, qua per id etiam nomẽ (vt notauimus

§.16.)Eccleſiæ firmitas atque conſtãtia declaratur,contra quam nec portę inferi pręualebũt,vt ſuperiùs à nobis in huius proprietatis aſſertione demonſtratum eſt. Hoc modo ſolam congregationem,quæ Romano Pontifici paret,ſanctam eſſe,planiſſimum eſt. Nempe quæ nullis vnquam aut perſecutionibus aut erroribus opprimi potuit,ſed illis eſt potius illuſtrior multò facta. *Improbatio enim hæreticorum*,inquit ad Dominum D. Auguſtinus lib.7.confeſſ.cap. 19. *facit eminere quid Eccleſia tua ſentiat,& quid habeat ſana doctrina.*

At hęreticorum conuenticula nulla fuerunt diuturna vnquam.Sed neque erunt recentium Sectariorum, cùm & illa ipſa,quæ ab illis defenduntur, nefaria dogmata,iam olim etiam ab Eccleſia reiecta fuerint: vt minimè exiſtimandum ſit, eam in poſterum doctrinæ deprauationem perpetuò duraturam. Etenim fidem ſolam ſatis eſſe ad ſalutem volunt,cum Simone Mago, vt patet ex Iren.lib.1.cap.20.& cum Eunomio, vt patet ex Auguſt.hæreſ. 54. Cum Aërianis ſacrificium & orationes pro defunctis improbãt,vt patet ex Damaſc. lib.de hæreſi. Niceph.lib.16.cap.6.Epiphan.lib.3.Tom. 1.hæreſ.75.

Sanctorum atque imaginum cultum cum Vigilãtio reiiciunt,vt patet ex Hieronymo contra Vigilãtium;& cum Iconoclaſtis,vt patet ex ſecunda Synodo Nicæna.

Matrimonium virginitati anteponunt ex ſententia damnati Vigilãtij,vt patet ex Hieronymo contra eũdẽ.

Epiſcopos ſuperiores Presbyteris non agnoſcunt, quæ fuit hæreſis Aërij,vt patet ex Epiph.loco citato.

Originis peccatũ tegi tantùm,non tolli baptiſmatis gratia,docẽt cũ Meſſalianis,vt patet ex Aug. hæreſ.53.

Execrantur Euangelicam paupertatem cum Vigilantio,vt patet ex Hieronymo contra eundem.

Item Eccleſiam errare poſſe putant,vt ante illos Donatiſtæ,& alij hæretici opinati ſunt,vt patet ex Auguſt. paſſim contra Donatiſtas.

Traditiones non ſcriptas repudiãt,ſoliſque Scripturis niti volunt,quod illis eſt commune cum Arianis & Eunomianis,& quotquot vnquam exſtiterunt hæretici,vt patet ex Baſil.libro de Spiritu ſancto cap.27.

Et ne omnia enumerem,quidquid fere aduerſus Eccleſiam Catholicam *pernicioſa animoſitate*, vt Auguſtini verbis lib.1.contra Maximin.Arian.vtar,*defendunt*,non niſi ex veterum fæce hæreticorum hauſerunt, vt in pleriſque quæſtionibus controuerſis facilè oſtenditur. Quod cùm ita ſit, omnino ſperandum eſt, non multò poſt fore;vt quorum errores iſti imitãtur,eorum quoque habeant exitum, *deficientéſque, quemadmodum fumus deficiant*.Pſalm.36.

Solam Eccleſiam Romanam eſſe APOSTOLICAM *& quomodo id probetur.* §. 24.

DEinceps ſequitur,vt illam ipſam cõgregationem, quæ cum Eccleſia Romana communionẽ habet, *Apoſtolicam* item eſſe,id eſt,fidem atque dogmata Apoſtolorum ſequi,ab iiſdémque originem ducere probemus.Hoc,Epiſcoporum omnium continua ſucceſſione, & doctorum ac populorum,per quos doctrina ab Apoſtolis accepta ad nos vſque perpetua temporum ſerie peruenit,rectiſſimè probatur. Vt enim aliquis tũ optime probat,ſe patrimonium aliquod aut nobilitatẽ antiquam a maioribus ſuis,qui multò antè vixerũt, accepiſſe,cùm oſtendit,id ſe accepiſſe à parente, & hũc rurſus à patre ſuo,& illum item à ſuo,ſicque deinceps,donec ad familiæ caput perueniatur:ita nos rectè probamus,doctrinam,quam hodie tenemus,à maioribus noſtris,Apoſtolis,atque adeò ab ipſo Chriſto,tanquã hæreditatem accepiſſe,cùm defendimus, hanc ipſam doctrinam fuiſſe eorum,qui nos proximo ſæculo anteceſſerũt,& rurſus illos à maioribus ſuis,qui ſimiliter proximè illos præceſſerunt,eandem ipſam accepiſſe,& ita deinceps,donec ſucceſſionis ſeries cõtinua ad Apoſtolos ipſos producatur,qui Eccleſiam Chriſti plãtauerũt.

A Hanc probandi rationem aptiſſimam eſſe ſanctiſſimi Patres etiã indicarunt,eámque ipſi contra ſui temporis hæreticos paſſim vſurpauerunt. Quo quidem in genere maxime eſt illuſtris illa D. IRENÆI ſententia lib.3.c.3.*Traditionem*,inquit, *ab Apoſtolis; & annunciatam hominibus fidem per ſucceſſiones Epiſcoporum peruenientem vſ-vſque ad nos,indicantes,confundimus omnes eos qui quoquo modo vel per ſui placentiam malam,vel vanam gloriam,vel per cæcitatem & malam ſententiam,præterquam oportet,colligunt.*

Sed vt hanc argumentandi formam nobis competere doceamus, confirmandum iam eſt, nos hanc ipsã doctrinam,quam Romana nunc tenet Eccleſia, ab iis qui proximo ſæculo prætererierunt, & illos ſimiliter ab antecedẽtibus proximè ſuis maioribus,& ſic deinceps vſque ad Apoſtolorum tempora accepiſſe. Quod his
B modis certiſſime oſtendimus.

PRIMO. Quotieſcunque in Eccleſia aliqui ab Apoſtolica doctrina diſceſſerunt,conſtat eos tandem a Catholica Eccleſia,iuxta diuinas promiſſiones, quas habet,Iſaiæ 59.Matth.16.Ioan.14.& 17. &c. notatos primùm,deinde repreſſos & proſcriptos eſſe; idque cum perſonarum ac temporum notatione, vt variis hiſtoriis eſt proditum, præſertim in auctorum orthodoxorum Chronicis.Quo autem tempore vel à quibus Eccleſiis primum, poſt Apoſtolorum tempora, doctrina ea,quam nunc Eccleſia Romana tenet, contra doctrinam Apoſtolicam introducta fuerit,doceri non poteſt; multóque minus conſtat, illi vnquam reclamatum & repugnatum eſſe ab Eccleſiis Catholicis: ab Eccleſiis Catholicis inquam,non ab vno vel altero, vel paucis
C hæreticis, qui & ipſi communi Eccleſiarum ſententia damnati fuerint,vt Huſſ, Vviclephus & ſimiles. Dum autem Sectarij, qui Eccleſiam accuſandi partes ſceleratè ſibi ſumpſerunt, id non oſtendunt; iure optimo poſſeſſionem huius doctrinæ Apoſtolicæ,tanquam hęreditatis à noſtris maiorib. acceptæ,nobis vẽdicamus.

Nam quod quidam ex Sectariis dicũt,(vt Vvolfgangus Muſcul.in locis communibus c.12.de Eccleſia)abhinc annis circiter quadringentis doctrinam Apoſtolicam in Eccleſia palam corruptã eſſe; alij, (vt Lutherus in ſupput.annorum mundi) ab hinc ferè ſexcentis; alij abhinc ferè mille, (vt Illyricus in catalo. teſtium verit.in præfatione,& alij paſſim)circa tempora videlicet D.Gregorij;nónne ſatis hac opinionum varietate declarant,habere ſe nihil ea de re compertum?Et cer-
D tè vaniſſimum figmentum eſt quod de Gregorij temporibus dicunt. Nam fuit temporibus Gregorij communis in orbe terrarum ea fides, quam defendit Gregorius; vt qui cum omnibus Eccleſiis earúmque Epiſcopis communionem habuit,vt apparet ſatis ex epiſtolis eius.Eandem autem fidem Gregorij,poſt Gregorij tẽpora vſque ad nos,in orbe cõmunẽ atque Catholicam fuiſſe fidem,conſtat de omnibus hodie doctrinæ capitibus controuerſis. Quomodo igitur aut Gregorij tẽporibus,aut poſt Gregorij tempora doctrina illa,quæ ſola erat vbique terrarum eadem, corruptela doctrinæ Apoſtolicæ fuit?*Quod enim apud multos*, & multò magis quod apud omnes,*vnũ inuenitur,nõ eſt erratũ, ſed traditum*, inquit veriſſimè Tertullianus libro de præſcript. poſt mediũ.Et impoſſibile eſt,vt in orbe toto contra legitimam Chriſti Eccleſiam portæ inferorum præualeant,
E Matth.16.corrupteláque Apoſtolicæ fidei vbique obtineat,ſicut obtinuit à tempore Gregorij, atque adeò Apoſtolorum vſque ad nos,fides ipſa Gregorij.

Quod autem Sectarij quidam hoc loco reſpondent, vt Sadeel contra theſes Poſnanienſ.&alij iam vſque ab Eccleſiæ exordio Apoſtolicam doctrinam corrumpi cœpiſſe;id verò nihil quidem pertinet ad rem, de qua nunc agimus.Quærimus enim,quando Apoſtolica doctrina adulterari cœperit,nõ per eos errores quos ſine cõtrouerſia cõſtat ſub initiũ Eccleſiæ ſerpere cœpiſſe, ſed per eam doctrinam,quam hodie Romana Eccleſia

Digitized by Google

profitetur;neque id quidem tantùm priuata vnius aut paucorum opinione, ſed auctoritate & decreto ſummorum Pontificum,& communi eius cœtus conſenſu, qui vera Chriſti Eccleſia antea fuiſſet,quique proinde, deficiens communiter à vera fidei doctrina,vera etiam eſſe Chriſti Eccleſia deſierit.

Hæc enim eſt ſumma eius accuſationis,quam Eccleſiæ Romanæ non ita pridem Sectarij intentarunt:eam, cum aliquando eſſet cœtus verè fidelium,hoc eſt, cùm fuiſſet aliquando legitima Chriſti Eccleſia, ab ipſo Apoſtolo Paulo,ad Rom.1.aliiſque permultis Apoſtolicis,ſanctiſſimiſque viris,magnificè etiam ob integritatem fidei laudata;demùm errore cõmuni ab Apoſtolica veráque doctrina fidei degeneraſſe, adeóque legitimã Chriſti Eccleſiam eſſe deſiiſſe. Hoc autem quando factum ſit, iure nos optimo percunctamur Sectarios; quando,inquam,vel omnino, vel ex parte,Apoſtolica doctrina corrumpi in Eccleſia Romana communi(cõmuni,inquam)errore cœperit.Etenim priuatis erroribus,nõ dubium eſt,quin iam inde ab Eccleſiæ primordio ſeductores aliqui veritatem fidei adulterare tentauerint,quos paſſim ſuis in epiſtolis confutauit Apoſtolus. Qui etiam idcirco ad Theſſalonicenſes ſcribens aiebat,iam ſuo tempore *myſterium iniquitatis operari.* Quãdo autem communi eius cœtus conſenſu,qui vera fuit Chriſti Eccleſia,corrumpi Apoſtolica doctrina per doctrinam Eccleſiæ Romanæ vel omninò vel ex parte cœperit; hoc verò eſt, quod expedire nobis nequeunt Sectarij,iure ac meritò à nobis de ea re interrogati.

Accedit,quòd de auctoribus,per quos ea communis corruptela ſit inuecta, & quomodo deinde ab Eccleſia vera fuerint illi repreſſi, nihil iſti proferre poſſunt.Niſi quod planè incredibiliter, & admodũ etiam ridiculè quandoque ſolent(ne videantur ipſi eſſe hæretici)nobis affingere errores quorundam veterum hæreticorum,qui tamen à nulla alia Eccleſia,neque ſecũdùm vllam aliam doctrinam niſi noſtram, damnati & profligati ex Chriſti caſtris ſunt.Verbi gratia: Dixerũt Ebionitæ,nõ ſolam Chriſti fidem(quatenus ea vox pro tota lege Chriſti accipitur)ad ſalutẽ ſufficere:putarunt namque etiam requiri cæremonias & obſeruationem veteris legis, vt patet ex Niceph.lib.3.hiſt.c.13. Quia verò nos docemus,nõ ſola fidei virtute, ſed aliis etiam animi bonis motibus,vt charitatis,&c.& obſeruatione aliorum mandatorum Chriſti,ſalutem comparari:nugantur iſti,doctrinam illam Ebionitarum nos defendere.Quis non videt diſcrimen?Ac ratione æquè facili ſimiles iſtorum in hoc genere leuiſſimas nugas confutaui lib.5.de Idololatria cap.10.

Sed aiũt preterea ſe ex libris ipſis Apoſtolicis,id eſt, ex Scriptura ſacra, probare,contraria nos Apoſtolicæ doctrinæ ſentire.Id verò non modò falsò,ſed etiam admodum ineptè ab illis in hac controuerſia obiicitur. Cùm enim quæſtio aliàs de Scripturæ ſententia & interpretatione in variis doctrinæ capitibus inter nos agitetur;eáque ſit propter iſtorũ pertinaciã penè interminabilis:poſtulamus ab ipſis duo:Primùm, vt quãdoquidem Eccleſiæ accuſatores ſunt,quibus incumbit ex officio probare,planum nobis ex Scriptura faciant,doctrinam ſuam eſſe Apoſtolicam potius quàm noſtram. Hoc verò cùm præſtare non poſſint, eóque nomine (ſicut eſt accuſatorum lex)cauſſa cadant: nec videant tamen,vt ſunt cæci, ſe à nobis potius in quæſtionibus omnibus tanquam corruptores Apoſtolicæ doctrinæ reuinci.Petimus deinde,vt compẽdio hiſtoriarum,notatis temporibus & perſonis,teſtimoniiſque contrariis Catholicorum,doceant,noſtram doctrinam poſt Apoſtolorum tempora contra Apoſtolos,aut eorum in doctrina ſucceſſores, inuectam in Eccleſiam fuiſſe. Hic autem dico, ineptè ipſos facere, ſi ad quæſtionem de Scripturæ ſentẽtia infinitam regredi velint. Quod noſtri quidem non ideo in hac de Eccleſia controuerſia

A detrectant, quia de doctrina ipſa ex Scripturæ fundamentis diſputare nolint (faciunt enim id in ſingulis doctrinæ locis controuerſis ſatis copioſè,& voce quotidie in templis & ſcholis, & ſcriptis etiam libris,pluribus fortè, quàm eſt neceſſe) ſed vt quæſtio de vera Eccleſia, atque adeò de veritate in vniuerſum doctrinæ,finem aliquando habere,compendióque diiudicari poſſit ex iis notis quibus Eccleſiam ſuam Deus diſcerni voluit, quarum vna eſt hæc originis Apoſtolicæ.

Poſtulamus igitur ab Aduerſariis,vt ſi Eccleſia Romana ab ea fide Apoſtolica communiter defecit, quæ de ea per vniuerſum mundum, vt Apoſtolus inquit ad Rom. 1. cum laude aliquando annunciabatur; nobis tempora, auctores &modum indicẽt eius defectionis. Cùm enim hæreſes in vtilitatem Eccleſiæ diuinitus permittantur, *vt qui probati ſunt* (ſicut Apoſt.1.Cor.11. B inquit)*manifeſti fiant:*cũmque maneat Spiritus veritatis cum Eccleſia in æternum:certè fieri nequit, vt doctrina vera atque Apoſtolica, vel ſimul vel ſenſim per partes palam adulteretur, quin idipſum in Eccleſia manifeſtiſſimum fiat, præſertim ſi error approbatus fuerit auctoritate communi.

Non enim Eccleſia(vt perperam & ineptè diſſeruit Sadeel contra theſes Poſnanienſes de Eccleſia)tanquã ſingulare alicuius hominis corpus eſt,quod nemine animaduertente labefactari ſenſim poteſt,donec totum appareat tabidum. Neque etiam ideò nauicula Petri nominatur, quia vt nauicula poteſt nemine attendente rimas paulatim facere, donec fluctibus tandem obruatur: ſic ſenſim etiam Eccleſia ipſa poſſit inquinari eiuſmodi erroribus,qui neque ſciantur, neque noten- C tur,neque damnentur ab Eccleſię cœtu.Non eſt in hoc comparatio,ſed in eo,quòd vt corpus,ſic etiam Eccleſia variis ex membris conſtat, & tentationibus variis, ſicut nauis fluctibus, quatitur, dum ad portum patriæ cœleſtis appellit.Cùm verò ciuitas ſit etiã ſupra montem poſita,Mat. 5. & luce ſolis clariori neceſſe eſt, vt ſenſim in ea notentur errores,ſi ſenſim in illã irrepũt.

Itaque cùm multas ac varias doctrinæ corruptelas iam inde ab Apoſtolorum temporibus diuerſi hæretici,tanquã zizania, tentauerint ſuperſeminare in agro Eccleſiæ contra fidem Apoſtolicam:nulla tamen ex illis eſt,cuius auctorem,originem,progreſſum,exſtirpationem, notatis temporibus aſſignare ipſi non poſſimus.Imò verò ex qua hæreſum fæce doctrina Lutheri alterúmque Sectariorum ſit hauſta, clarè & diſtinctè eiuſmodi obſeruatione docemus. Potéſtne igitur iſto D modo indicari,quo tempore,à quibus,qua ratione, ea quæ hodie eſt doctrina Eccleſiæ Romanæ, contra doctrinam Apoſtolicam inuecta ſit,& rurſus à Catholica Eccleſia reiecta?profectò nõ poteſt.Quare alterutrum fatendum eſt,vel doctrinam,quam hodie tenet Eccleſia Romana, eſſe planè eam quam ab Apoſtolis initio ſine controuerſia accepit;vel ſi corruptela potius illius doctrinæ Apoſtolicæ eſt,Spiritum Sanctum Eccleſiam ſuam deſeruiſſe,qui de ea inquinatione doctrinæ nullis ſeculis præteritis ante Lutherum ipſam admonuerit;atque etiam orbem vniuerſum perpetuo quaſi lethargo laborauiſſe,qui non animaduerterit, neque literarum monumentis prodiderit tantam in religione Romana mutationem.At hoc incredibile eſt:alterum E illud igitur eſt verum,nempe doctrinam Eccleſiæ Romanæ eſſe incorruptam,planéque Apoſtolicam.

Quæ ratio eò apud me maioris eſt ponderis, quòd illa ſimiliter video veteres Patres refutaſſe hæreticos ſuorum temporum,Eccleſiæque doctrinam in vniuerſum Apoſtolicam eſſe probauiſſe,cùm illi veteres hæretici æquè atque iam Sectarij à doctrina Apoſtolica eam defeciſſe cõminiſcerentur. *Videamus*,inquit Tertullianus libro de præſcript. *ne Apoſtoli ſimpliciter & plenè omnem regulã ordinem omnibus ediderint: Eccleſiæ autem ſuo vitio aliter acceperint, quàm Apoſtoli proferebant.*

Omnia

Omnia enim, inquit, *iſta ſcrupuloſitatis incitamenta inuenias prætendi ab hæreticis.* Et plus ſatis, Tertulliane, cum hodie prætextum impium notamus in noſtris Sectariis. Sed ſubiungit deinde eiuſmodi calumniæ refutationẽ. *Hoc,* inquit, *ſi ita eſt; neglexerit officium Dei villicus, Chriſti Vicarius Spiritus ſanctus, ſinens Eccleſias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipſe per Apoſtolos prædicabat. Quomodo,* inquit, *veriſimile eſt, vt tot ac tantæ Eccleſiæ in vnam fidem errauerint? nullus inter multos euentus; vnus eſt exitus: variaſſe debuerat error doctrinæ Eccleſiarum. Cæterùm quod apud multos vnum inuenitur, non eſt erratum ſed traditum.* Hactenus ille, & rectiſſimè quidem. *Vbi enim Eccleſia*, inquit D. Irenævs lib. 3. contra hæreſ. c. 40. *ibi & Spiritus Dei, & vbi Spiritus Dei, ibi & Eccleſia & omnis gratia; ſpiritus autem veritas.*

Neque facere poſſum, quin hîc propter loci opportunitatem adſcribam pulcherrimã, ac Spiritu Dei plenam, Campiani noſtri, non ita pridem fortiſſimi in Anglia Chriſti Martyris, orationem, quæ figmentum Sectariorum de corrupta doctrina in Eccleſia Romana, mirificè redarguit. *Quando* (inquit in libello decem rationum pro doctrina Eccleſiæ Romanæ, ratione 7.) *fidem tantoperè celebratam Roma perdidit? Quando eſſe deſiit, quod antè fuit? Quo tempore? Quo Pontifice? Qua via? Qua vi? Quibus incrementis vrbem & orbem religio peruaſit aliena? Quas voces, quas turbas, quæ lamenta, ea res progenuit? Omniſne orbe reliquo ſopiti ſunt dum Roma, Roma inquam, noua Sacramenta, nouum ſacrificium, noua religionis dogmata procuderet? Nullus extitit hiſtoricus neque Latinus, neque Græcus, neque remotus, neque citimus, qui rem tantam vel obſcurè iaceret in commentarios?*

Atque, vt ego quidẽ aliqua ratione exprimã, quantam apud animum certè meum hæc oratio Campiani vim habeat: hoc vtar exemplo. Cenſent Sectarij, inſtitutum ſacrificandi Euchariſtiam, morémque ſanctos inuocandi, & alios eiuſmodi cultus, turpiſſimam eſſe idololatriam, atque adeò rem non minus, ſed multò etiam magis peruerſam Apoſtolicæque doctrinæ contrariam, quam ſiquis nunc vellet ritu Gentilium aut Iudæorum, oues & boues, aliáſque pecudes immolare Deo, aut pro Diis venerari volucres & ſerpentes. Obſecro, quis nunc credat, fieri his tẽporibus poſſe, vt vel Pontifex aliquis Romanus, vel alius quiſquam, eiuſmodi ritus immolandi animalia, vel adorãdi ſerpẽtes; contra Chriſti, Apoſtolorúmque doctrinam in Eccleſiam inducat, tum Spiritu ſancto conniuente, tum eadem ipſa Eccleſia Catholica per cunctum orbem & conſentiẽte & planè diſſimulante, neque notante quidem ad memoriam poſterorum talem Chriſtianæ atq; Apoſtolicæ doctrinæ deprauationẽ? (Profectò inſanus eſt, ac mente omnino caret, qui hoc exiſtimet in Chriſti Eccleſia poſſe euenire.) Quod ſi hoc accidere poſſe incredibile eſt: quomodo credi poteſt, idipſum iam antè eueniſſe? Quomodo, inquam, eſt veriſimile, & ſacrificium Miſſæ v.g. atque adeò ritum veſtium ſacrarum & templorum; & morem venerãdi imagines, ac Diuos inuocandi; æquè (vt æſtimant Sectarij) Apoſtolicæ doctrinæ contrarium eſſe, atque ritum immolandi animalia; & tamen in Eccleſiam per cunctum orbem ſic eſſe introductum, vt neque repugnauerint in ea re vnquam Chriſtiani populi, neque poſterorum quidem memoriæ, cum obſeruatione perſonarum & temporũ, talem corruptelam religionis prodiderint?

Porrò ſi hoc in vno etiam vel altero dogmate factũ eſſe, incredibile apparet: quanto id videri debet incredibilius, ſi res omnes cumules hodie controuerſas, in quibus Sectarij criminantur, Eccleſiam Catholicam communi errore ab Apoſtolorum inſtitutis doctrináque receſſiſſe? Me quidem hæc conſideratio certiſſimè apud animum meum ſtatuere facit, aut nullã omnino eſſe in orbe incorruptã doctrinam Apoſtolorum, quod exiſtimare nefarium eſſet, aut eam eſſe, quam retinet

A Eccleſia Romana, quæ proinde veriſſimè eſt Eccleſia Chriſti Apoſtolica.

Secvndo: id ipſum probamus, quia, vt maximè cõſuetudines aliquæ pro ratione temporum, vt fit, variæ fuerint: tamen quod attinet ad doctrinam ipſam de auctoritate ſtatuendi, quod in Eccleſia conuenit, aliiſque doctrinæ locis hodie cõtrouerſis, ſæpè noſtri oſtẽderunt Patres & Doctores illuſtres, qui ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque tempora diuerſis ſeculis ſcripſerunt, nobiſcum eſſe conſentientes. Ac nominatim hãc continuationẽ doctrinæ oſtẽdit per ſingulas annorum cẽturias à Chriſto nato, Genebrardus Theologus Pariſienſis in docta illa ſua Chronologia, nõ ita pridem edita: & Sanderus in libro de viſibili Monarchia Eccleſiæ: & non ita pridem Bellarminus noſter in B ſuis controuerſiis. Quod ipſum profectò ab iis facilè deprehẽditur, qui non ſectariorũ more pauculas quaſdam ſententias obſcuriores hinc inde in monumentis Patrum venantur, ſed locos ipſos perlegunt & cum iudicio conferũt. Conſenſus autem iſte diuerſarum ætatum in doctrina Eccleſiæ Romanæ manifeſto argumento eſt, continua ſerie ſucceſſionis eam doctrinam iã inde ab Apoſtolico ſeculo ad nos vſque perueniſſe.

Tertio: non tantùm Patres ac Doctores illuſtres per omnes ætates ad hæc noſtra vſque tempora in doctrinæ capitibus hodie controuerſis nobiſcum conſentiunt: ſed diſertis etiam verbis paſſim confitentur, Eccleſiam Romanam, cui, ſimiliter vt iam, Pontifices Romani variis temporibus præfuerunt, legitimam & Apoſtolicam eſſe Eccleſiam. Irenęus lib. 3. c. 3. Auguſtinus C cõtra epiſtolam fundamenti c. 4. & aliàs paſſim. Amb. ſer. 47. de fide Petri. Hieronymus in epiſtola ad Damaſum, de verbo Hypoſtaſis. Cypr. lib. 1. epiſt. 1. ad Corn. & lib. 4. epiſt. 9. ad Puppianum, & alij.

Neque verò hic obſtat, quod veteres Patres non videantur de hac ipſa numero cõgregatione, quæ hodie paret Romano Põtifici, paruitque Pontificibus recentioribus, eſſe locuti. Huic enim Congregationi quoq; teſtimonium re ipſa perhibuerunt, eo ipſo, quòd non alia de cauſa fatebantur, eam hominum Congregationem, quæ cum Romana Eccleſia communionem illis temporibus habebat, eſſe Apoſtolicam, niſi quia ſucceſſione Epiſcoporum ac populorum, atque adeò etiam ipſius doctrinæ, cum illa ipſa Eccleſia primitiua coniungebatur, quæ fuit ab ipſis Apoſtolis plantata, D ſicut hodie planè coniungitur Eccleſia, quæ nunc eſt Romana. Lege præſertim Irenęum & Auguſtinum locis citatis, & Tertull. lib. de præſcript. & Optatum lib. 2. contra Parmen. &c.

Qvarto: cùm aduerſarij contrà, teſtimoniis veterum, cùm alibi, tum maximè in hiſtoria Magdeburgẽſi probare voluerint, nõ retineri à nobis, ſed inſtaurari à ſe potius doctrinam ab Apoſtolis traditam; hoc adeò non præſtiterunt, vt tanquam laboraſſent ipſi pro nobis, non ſuam, ſed noſtram omnino originem oſtenderint eſſe Apoſtolicam. Etenim (vt optimè Turrianus noſter annotauit in præfatione lib. pro epiſt. Pontif. & canonibus Apoſt. contra Magdeburg.) præcipuus illorum labor in eo conſumptus eſt, vt ex omnibus Eccleſiæ ætatibus teſtes colligerẽt & accerſerẽt, qui pro nobis noſtráque doctrina, contra ſe teſtimonium dicerẽt, E vt id ipſi teſtimonium non aliter refellerẽt, quàm auctoritate ſua (magna ſcilicet) affirmando, næuos atque errores eſſe eiuſmodi Patrum, quòd nobis fuerint ſuffragati. Qua quidem re non minus ſtultè fecerunt, quã reus quiſpiam faceret, ſi dum nullum innocentiæ ſuæ idoneum teſtem inuenire poteſt, laboraret tamen in teſtibus accerſendis, qui ipſum condemnarent, vt coram iudicibus deinde diceret, illos omnes mentiri.

Atque hoc idem iudicium eſt aliorum omnium, qui cũ iudicio aliquo hiſtoriam illam Centuriatorũ Magdeburgenſium legunt. Nulla enim annorũ centuria eſt

Digitized by Google

ex tredecim, in quas memoriam tẽporis à Chriſto nato ad annũ vſque circiter 1300. partiti ſunt, in qua nõ ipſi apertè indicauerint, Orthodoxos, qui vnaquaque centuria floruerunt, doctrinæ noſtræ, vel more inſtitutóque religionis, vel fidei dogmatibus explicandis, vel damnandis hæreticis (quorum iſti nunc diſcipuli ſunt) ſuffragari: niſi quòd inclinationem doctrinæ, næuos, ſuperſtitioſos cultus, erroréſq; Doctorum (ſcilicet) appellant. Id maximè animaduertere licet in vnaquaque centuria c. 4. cuius inſcriptio vbique eſt, *de doctrina*, & cap. 5. cuius inſcriptio eſt, *de hæreſibus*, & cap. 6. cuius inſcriptio eſt, *de cærimoniis & ritibus*, & cap. 7. cuius inſcriptio eſt, *de gubernatione Eccleſiæ*, & c. 10. cuius inſcriptio eſt, *de Doctoribus & Epiſcopis*. Item quandoque in præfationibus ipſarum centuriarum. Item ſæpe etiam in c. 2. quod eſt de *Eccleſia*; & in c. 3. quod eſt de *Eccleſiæ perſecutione*. Lutherus etiam lib. de abroganda Miſſa priuata ſub initium, & in proœmio aſſertionis ſuorum art. & Caluinus lib. 3. inſtit. c. 4. ſect. 38. & c. 5. ſect. 10. & lib. 4. c. 17. ſect. 19. & Kemnitius in Examine Concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 8. & ſeſſ. 25. & alij Sectarij paſſim agnoſcunt doctrinam Eccleſiæ Romanæ, quam oppugnant, doctrinam fuiſſe veterum Patrum, quorum auctoritatem hoc nomine impudenter contemnunt.

Solam Eccleſiam Romanam eſſe rectè ORDINATAM, *& habere legitimam miniſtrorum ſucceſſionem.* §. 25.

Alia Eccleſiæ proprietas, ex qua item, tanquam ex nota, dignoſci illam debere dicebamus, rectus eſt ORDO. In quo maximè illuſtris eſt auctoritas atque dignitas Eccleſiaſtici miniſterij, continua ſerie ſucceſſionis Epiſcoporum ac Miniſtrorum Eccleſiæ conſtans, quos Deus vſque ad ſeculi cõſummationẽ eſſe voluit, vt tãquam Paſtores & Doctores in vera ſolidáque doctrina contineant atque confirment fideles alios, ne falſatum opinionum *vento circumferantur*, ad Epheſ. 4. Hinc verò propterea firmiſſimum ad veram Eccleſiam comprobandam argumentum ducitur, quia ex eo loco ad Epheſ. 4. perſpicuum eſt, doctrinam fidei veram, atque adeò cõmunicationem cum legitima Chriſti Eccleſia, ab huiuſmodi Paſtorum ac Doctorum miniſterio diſiungi non poſſe. Nam ibi Apoſtolus nobis declarat, conſilium Dei fuiſſe perpetuò, vt in Eccleſia ſint Paſtores, à quibus Chriſtianus populus Chriſtiana ſolidáq; doctrina rectè informari poſſit. Cuius quidẽ conſilij, cùm totum ad Chriſtiani populi ſalutem accommodatum ſit, ea certè vis eſt, vt nunquam non idem populus, in Eccleſiæ legitimis Paſtoribus doctrinam veram reperturus ſit, ſi ab iis eam requirat. Id autem vt conſiſtat, omnino fatendum eſt, ſecundùm legem quidem ordinariam Dei, neutiquam fieri poſſe, vt legitima perſeueret in Eccleſia ſucceſſio Paſtorum, & tamen apud eos non ſit vera atque ſolida fidei doctrina.

Quod & illa etiam ratione manifeſtiſſime patet. Si enim fieri poſſet, vt omnes legitimi Eccleſiæ miniſtri à vera fide aberrarent, poſſet quoq; euenire, vt aberrarẽt itẽm cũ illis reliqui fideles omnes. Sequuntur enim hi, imò ſequi debent, vocem Paſtorũ. At vt oues omnes & Paſtores errent, id eſt, vt erret Eccleſia vniuerſa, quæ conſtat omnis (vt D. Greg. NAZIANZENVS in orat. de moderat. in diſp. habenda, ait) ex ouibus & paſtoribus, ſupra probatum eſt, nullo modo fieri poſſe. Ergo neque poteſt fieri vt errent omnes Eccleſiæ miniſtri legitimi.

Hoc cùm præclarè olim intelligerẽt ſanctiſſimi Patres, ipſi quoque contra ſui temporis hæreticos vehementer premebant iſtud argumẽtum, quod pro Eccleſia vera, ex legitima Epiſcoporũ auctoritate, continua ſucceſſione ab Apoſtolis proueniẽte, ducitur. *Edant*, inquit TERTVLLIANVS lib. de præſcript. *origines ſuarum Eccleſiarum: euoluant ordinem Epiſcoporum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentes, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apo-*

A *ſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerarit, auctorem habuerit vel anteceſſorem.*

Item AVGVSTINVS in Pſalmo contra partem Donati poſt medium: *Numerate*, inquit, *Sacerdotes primò ab ipſa ſede Petri: & in ordine illorum Patrum quis cui ſucceſſerit, videte.* Et contra epiſtolam fundamenti cap. 4. *Tenet me*, inquit, *in Eccleſia Catholica ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopum ſucceſſio ſacerdotum.*

Atque eodem modo idem Auguſtinus argumentatur in Epiſt. 165. ad literas cuiuſdam Donatiſtæ, in qua Pontifices omnes enumerat vſque ad Anaſtaſium.

Hoc autem argumento Auguſtin. nũquam eſſet permotus, niſi ex ſacris literis didiciſſet à manifeſta continuatáque Paſtorum Eccleſiæ ſucceſſione, doctrinæ veritatem atque adeò legitimam Chriſti Eccleſiã diuelli

B non poſſe. Quod enim ait: *Tenet me in Eccleſia Catholica, ſacerdotum ſucceſſio*: tantundem valet, ac ſi dixiſſet: ideò in huius cœtus communione permaneo, quoniam in eo exiſtimo eſſe cum ſucceſſione veritatem coniunctam, quæ tanquam anima eſt Eccleſiæ. Præterea Irenæum lib. 3. c. 3. Epiphanium contra hæreſ. 27. Cyprian. lib. 1. epiſt. 6. Optatum lib. 2. contra Parm. & alios, qui ſimiliter ex eiuſmodi ſucceſſione, tanquam ex certa nota, dignoſci legitimam Eccleſiam voluerunt.

Hanc notam ORDINIS in manifeſta Paſtorum atque Doctorum ſucceſſione, in ſolam Eccleſiam, quæ Romano Pontifici paret, conuenire, clarius eſt, quàm vt ab ipſis Sectariis negari vllo modo poſſit. Conſtat enim à D. Petro vſque ad Pontificem præſentem, qui

C nam Pontifices in Eccleſia Romana, ſucceſſionis ſerie præfuerint, itémque in aliis etiam Eccleſiis omnibus conſtat, qualis itidem fuerit à ſua cuiuſque Apoſtolica origine ſucceſſio Paſtorum.

Contrà verò Sectarũ magiſtri, quibus nam ipſi Apoſtolicis viris loco atq; miniſterio Eccleſiaſtico ſucceſſerint, demonſtrare non poſſunt. Imò ne volũt quidem cum iis aliquid eſſe ſibi commune, qui in illo externæ ſucceſſionis ordine ſuum locum miniſtrorum tenent. Itaque quod OPTATVS Mileuitanus li. 2. cõtra Parm. de Victore hæretico Donatiſta inquit, eum Romæ fuiſſe *filium ſine patre, diſcipulum ſine magiſtro, &c.* Hoc idẽ rectè de Luthero dici poteſt, itemq; de Zuinglio, Caluino & aliis Sectariis, qui primi variis in vrbibus noſtra Patrúmque memoria errores diſſeminauerunt.

D Hi enim *nemini ſuccedentes* (vt de Nouatiano CYPRIANVS lib. 1. epiſt. 6. ſcripſit) *a ſe ipſis Epiſcopi ordinati ſunt*, & tanquam *de ſe prodigioſè naſci voluerunt*, vt inquit de hæreticis aliis OPTATVS lib. 1. contra Parmen. Quod cùm ita ſit, non ſunt Eccleſia Chriſti illi cœtus, qui ab eiuſmodi Sectariis ſunt eruditi.

Cæterùm hic iſti reſpondent dupliciter: PRIMO, externam ſucceſſionem Paſtorum & Doctorum in miniſterio tantum externo & loco, minimè ipſam per ſe indicium eſſe veræ Eccleſiæ, niſi ſit coniũcta cum ſucceſſione in eadem doctrina Apoſtolica: ab hac autem deſciuiſſe Paſtores & Doctores, qui adhærent Romano Pontifici. Proinde quamuis in locum illi ſucceſſerint Apoſtolorũ, tamen nihil minus quàm Apoſtolicã eſſe eam Eccleſiam, quæ ipſis adhæret. DEINDE aiunt, ſe

E quantumuis careant ordinaria illa ſucceſſione, tamen legitimos eſſe Paſtores & Doctores, quoniam diuinitus ſint ad inſtaurandam doctrinam Apoſtolicam excitati *extraordinaria* vocatione: non minùs quàm olim Prophetæ, aut ipſi etiam Apoſtoli: qui auctoritatẽ docendi minimè ſunt conſecuti ordinaria ſucceſſione.

Sed quis non videat vtrumque ab iſtis vaniſſimè dici: Quod enim ad PRIMVM attinet, paulò antè ex Scriptura & Patribus probauimus, à ſucceſſione legitima & ordinaria Paſtorum omnium & Doctorum Eccleſiæ, neutiquam ſeparari poſſe veritatẽ Apoſtolicæ doctrinæ. Quare fatemur, ſi ſucceſſio legitima Paſtorũ &

Digitized by Google

Doctorum abſque doctrinæ veritate ſtaret, non ex illa ſatis poſſe veram Eccleſiam demonſtrari. Sed pernegamus (ſecundùm legem quidem Chriſti ordinariam) doctrinæ veritatẽ ab illa ſucceſſione penitus ſeiungi poſſe; ita nimirum, vt nulli aliquando ſuperſint in illa ſucceſſione Doctores atque Paſtores, qui doctrinã incorruptam retineant, ſed omnes à vero aberrent. Quid enim ſi Auguſtino, Irenæo, Cypriano & aliis Patribus, à ſucceſſione Paſtorum & Doctorum, Eccleſiam Chriſti, atque adeò veritatem in ea doctrinæ, quaſi compendio quodam demonſtrantibus, Lutherus aliquis vel Caluinus, vel quiuis alius recens Sectarius, obieciſſet, ex ſucceſsione ipſa miniſtrorum per ſe, veram Eccleſiam demonſtrari non poſſe, niſi cum ea ſucceſsione veritatem doctrinæ coniunctam eſſe, argumentis aliis comprobetur? An non hoc fuiſſet ſtultitiæ ſanctiſsimos atque eruditiſsimos Patres arguere, quòd ex ſucceſsione pro vera Eccleſia argumentarentur, cùm potius deberent argumẽtari ex vnica veritate doctrinæ? Atqui illi veritatem doctrinæ, vnà cum legitima Eccleſia rectè ex ordinaria illa ſucceſsione probari poſſe, putauerunt, quia nec Eccleſiã, neque adeò veritatem doctrinæ ab illa Doctorum ſucceſsione ſeiungi poſſe exiſtimabant.

Hac veriſſima perſuaſione fretus D. Greg. NAZIANZENVS epiſtola 2. ad Chelid. hunc in modum ſui temporis hæreticos Arrianos exagitabat: *Abſconditam poſt Chriſtum ſapientiam nobis annunciant. Rem lacrymis dignam. Si enim triginta his annis fides originem habuit; cùm quadringenti ferè anni ab eo tempore fluxerint, quo Chriſtus palam conſpectus eſt; inane tanto tempore fuit Euangelium. Inanis etiam fides noſtra. Et Martyres quidem fruſtrà martyrium ſubierunt. Fruſtrà etiam tales tantique Antiſtites populo præfuerunt.*

Item HIERONYMVS in epiſt. ad Pamach. & Ocean. de erroribus Origenis: *Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris, quod ante neſciuimus? Vſque in hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit.* Et TERTVLLIANVS in præſcriptionibus contra hæreticos: *Qui eſtis,* inquit, *vos? Vnde aut quando veniſtis?*

Num verò illi hæretici, quos ita ſanctiſsimi Patres refutabant, nouam & ab Apoſtolica traditione diuerſam doctrinam proferre ſe fatebantur? Minimè. Sed id tamen Patres eo argumento conuincebant, quòd ſecus illi docerẽt, quàm ordinarij miniſtri ante illos docuiſſent, à quorum ordinaria vocatione & ſucceſsione doctrinam Apoſtolicam ſeparari non poſſe Patres illi ſanctiſsimi meritò perſuaſi erant.

Quod ipſum euidentiſſimis illis verbis affirmat D. IRENÆVS lib. 4. aduerſus hæreſes cap. 4. *Obaudire oportet iis qui ſucceſſionem habent ab Apoſtolis, qui* (id eſt, quia) *cum Epiſcopatus ſucceſſione chariſmata veritatis acceperunt.* Et rurſus eodem lib. cap. 45. *Vbi chariſmata Domini poſita ſunt, ibi oportet diſcere veritatem: apud quos eſt ea quæ eſt ab Apoſtolis ſucceſſio. Hi* ENIM *eam, quæ eſt in vnum Deum, qui omnia fecit, fidem noſtram cuſtodiunt, & Scripturas ſine periculo nobis exponunt.* Vides quemadmodum ex ſucceſſione, certo quaſi vinculo colligit veritatem.

Quod autẽ iſti aiunt, *ſe extraordinario* modo diuinitus eſſe vocatos, atque miſſos, vt olim Prophetæ & Apoſtoli fuerũt: id verò nonniſi vaniſſimè ab ipſis fingi, demõſtraui in oratione quadam de veris ac falſis Doctorib. Vbi primũ aiebam, vix me credere, ſic illos eſſe perſuaſos. Quanta enim temeritas eſt, homines & ventri plerũque & mũdo deditos, nec magnis aliquibus aut eruditionis, aut pietatis inſignib. ornatos, hunc in modum apud ſe ſtatuere: Ego neque vocatus ad Eccleſiaſticum miniſteriũ, neq; miſſus modo ordinario ſum, videlicet per ſeriẽ ſucceſsionis: ſed ſum tamen vocatus & miſſus ab ipſo Deo, vel certè à Martino Luthero & ſimilibus, qui ſine ſucceſsione fuerũt ipſi diuinitus tãquam Prophetæ atq; Apoſtoli, ad id miniſteriũ excitati. Profectò dubitant iſti ſaltem vtrum ita ſit, niſi planè inſaniunt.

Denique neque Lutherum neque vllum Sectarium extraordinario modo fuiſſe à Deo miſſum, hac ratione manifeſtiſsimè probatur: Si qui vnquam extraordinariè ad docendum diuinitus mitterentur: ij ſic etiam ad perſuadendum, diuinitus inſtructi erant, vt ſpectatis omnibus rerum circumſtantiis, prudenter poſſent fideles, etiam vulgares, illis potius quàm ordinariis miniſtris fidem adhibere. Non ſunt autem ita ad perſuadendum diuinitus inſtructi Sectarij: quare extraordinariè ad docendum miſſi diuinitus nequaquam ſunt.

Maior propoſitio patet. Quoniam quos extraordinariè Deus ad docendum contra doctrinã ab ordinariis miniſtris traditam mitteret: iis vt potius fideles omnes etiam vulgares crederent, procul dubio vellet: immo ad eam rem mitteret, vt ab iis omnes de veritate aduerſus receptos errores docerẽtur. Neque verò Deus vult aut etiam velle poteſt, vt iis Doctorib. homines fidem habeant, quib. fides haberi prudenter nequeat re tota circumſpecte deliberata. Vult enim Deus, vt nihil niſi rectè ab hominibus agatur. Rectè autem non creditur, niſi quod prudenter creditur. Atque ideo diuina *teſtimonia* dicuntur à Pſalmiſta, Pſal. 92. *credibilia nimis*, quia doctrina cœleſtis eo modo, quo ex volũtate Dei hominũ miniſterio proponitur, digniſſima eſt fide ac aſſenſione prudentum. Quin ſit igitur vera noſtri argumẽti Maior dubitandum non eſt; nempe, qui extraordinariè ad docendum diuinitus mitterentur, eos ita etiam ad perſuadendum diuinitus oportere eſſe inſtructos, vt omnes etiam vulgo fideles prudenter poſſint ac debeant illis potius, quàm ordinariis miniſtris, fidem adhibere.

Nunc probo propoſitionem alteram argumenti *Minorem*, videlicet nullos Sectarios ita diuinitus ad perſuadendum eſſe inſtructos. Hi enim quò hominib. perſuadeant, doctrinam quam proferunt, eſſe illam ipſam, quæ in Scripturis contenta, quæ ab Apoſtolis tradita, quæ miraculis olim confirmata, & in ſumma quæ vera ſit, nulla re alia præterquã vnica pollicitatione doctrinæ veræ nituntur. Non multitudine, non antiquitate; non integritate vitæ, non vllo eiuſmodi titulo, qui auctoritatem alioqui doctrinæ cõciliare poſſet, extraordinarij iſti Prophetæ cum Eccleſiæ miniſtris ordinariis certare volunt. Quin propterea tantùm poſtulãt, vt ſibi potius credatur, quoniam veriſſimã, vt dictitant, oſtendunt doctrinam. At ipſa per ſe veritate doctrinæ, quomodo ad credendum prudenter induci poterunt ij, qui non queunt ipſi ſatis diiudicare & perſpicere doctrinæ veritatem? Quid opifices? Quid ruſtici? Quid ad vnum omnes literarum ignari faciant? Debent, inquiunt Sectarij, nobis potius quã Papiſticis miniſtris ordinariis credere, ſibique perſuadere à Deo nos eſſe ad repurgãdam fidei doctrinam miſſos. Cur ita verò? Quoniam nihil in vlla fidei quęſtione hodie controuerſa, niſi ipſiſſimam Scripturæ ſanctę doctrinam docemus. At maior hominum pars, iudicare de ipſa per ſe veritate doctrinæ in quæſtionibus controuerſis nequit, vt ſuprà conuicimus. Nam etſi ſentẽtiam fortaſſe vnius partis vtcunque poſſint vulgares fideles percipere: non poſſunt tamen eam cum alia contraria accuratè conferre, non argumenta vtrinque ſuis momentis ſatis prudenter ponderare, non denique ita intelligere, vt neceſſe eſt ad iudicandum de ipſa ratione doctrinæ; quod ſine doctrina, qua plerique carent, fieri minimè poteſt. Quomodo igitur ij prudẽter animum inducent, vobis potius credere, ſi nihil aliud, quàm doctrinæ veritatem, vt vobis aſſentiantur, proponitis? Quid quod nõ minus ab ordinariis miniſtris promitti veritatem animaduertũt homines quoque vulgares? Certè eſt manifeſtum, eos, qui obiecto tantũ veritatis titulo opiniones ſuas alias perſuadere ſtudent, non eſſe diuinitus ad perſuadendũ ita inſtructos, vt prudenter omnes homines, etiã vulgares, facturi ſint, ſi illis potius crediderint. Solam autem doctrinæ veritatem prætendunt Sectarij. Non ſunt igitur diuinitus ad perſuadendum omnibus inſtructi: atque

Digitized by Google

adeo neque miſſi diuinitus ad docendum extraordinariè,vt antè concluſimus.

Hoc vt clariùs intelligeretur,in oratione illa de Doctoribus ſuprà citata,hominem mihi proponebam aliquem prudentem, neque tamen rerũ Theologicarum peritum,ſecum ratiocinantem hũc in modum: Audio, Catholicos & Sectarios contrarias mihi ſententias de fidei quæſtionibus proponentes. Vtri verò parti potius adhæream? Certè illi debeo, cui ſi re circumſpectè deliberata potius credidero,prudenter ſim facturus. Vult enim Deus, vt non niſi prudẽter credam. Sed quoſnam potius veritatem proponere,mihi prudenter perſuaſero? Catholicóſne an Sectarios? Omnino duplex ratio ſuppetere poteſt ad id diiudicandum. Vna,ſi ex ipſa *doctrinæ* ratione veritatem apud hos potius quàm illos eſſe ipſe perſpiciam. Altera,ſi horum potius *auctoritate* mouear, vt ab his potius quàm ab illis veritatem (tametſi eam ego non ſatis intelligam) doceri ſtatuam. Priori modo,nempe vt ipſe ex ratione doctrinæ de veritate iudicem, nequaquam prudenter definire poſsũ, vtri potius veram doctrinam profiteantur. Neque verò vt hac ego via ad veram fidei cognitionem perueniam,Deus à me requirit. Non enim res ipſas controuerſas ſatis intelligo: nec me Deus obligat, vt quò fidẽ incorruptam tenere poſſim, in ſtudiũ incumbã Theologiæ. Reſtat igitur vt auctoritate me induci oporteat, quò demùm ſtatuam, apud hos potius quàm apud illos eſſe doctrinæ veritatem. Quod ſi auctoritate hominum me duci oportet: certè eſt neceſſe, vt quorum auctoritas,conſideratis omnibus,maior & fide dignior eſt, iis potius aſſentiar. Porrò eorum hominum, qui docent, auctoritas partim exiſtit ex rebus naturalibus, quæ fidem conciliare ſolent,partim aliquando ex mirabilib. ſignis, quibus doctrinæ veritas nonnunquam ſolet diuinitus comprobari. *Naturalia* quaſi ornamẽta, quæ ad auctoritatem faciunt,ſunt,ingenium, ſtudia, antiquitas,multitudo,& id genus prærogatiuæ eorum, qui in eadem doctrina conſentiunt. *Supernaturalia* ſunt, miracula,qualia ediderunt olim Prophetæ & Apoſtoli & alij, qui ad doctrinã ſupernaturalem aduerſus errores inueteratos hominib. perſuadendam,diuinitus miſſi aliquando fuerũt. Iam igitur vt maioris pondere auctoritatis prudenter impellar, ad aſſentiendum alterutri parti;videlicet Catholicorum vel Sectariorum: cõparatio mihi auctoritatis horum & illorum facienda eſt; vt quorum,omnib. conſideratis, maior & fide dignior videbitur eſſe auctoritas,eos potius credã verum docere. Conſiderabo autem atque comparabo in vtraque parte ſigillatim tum naturales,tum ſupernaturales cauſſas auctoritatis. Certè quod ad *naturales* attinet, nihilo ſũt Catholici atque ordinarij miniſtri Sectariis extraordinariis(ſicut ſe volunt nominari)inferiores, quin immò multis partibus eis antecellũt. Quis enim ita deſipiat, vel cenſeat,eos,qui fuerunt poſt Lutherum, Sectarios, vel ingenio,vel ſtudiis,vel multitudine, vel antiquitate,vel integritate vitæ aut ſuperiores, aut pares eſſe iis omnibus Catholicis miniſtris atque Doctoribus, quos illi oppugnant, i. omnibus qui à tot ſeculis ſunt ac fuerunt in Germania,Gallia,Hiſpania,Italia,in toto orbe, Catholici? Quod ſi verò me ad cauſſas *ſupernaturales* auctoritatis conuerto,planè reperio, ne comparari quidẽ vllo modo cum ordinariis miniſtris Catholicis Sectarios extraordinarios poſſe. Quod enim, aut quale, aut quando miraculum ediderunt, quo diuinitus probaretur,digniores eſſe ipſos fide? De nullo prorſus conſtat. Cùm tamen apud Catholicos nullo non ferè tempore variis in locis admirabiles contingãt euentus,beatiſsimæ præſertim Virginis,aliorúmque Sanctorum interceſsione. Si igitur extraordinarij Sectarij, neque naturalibus ornamentis,aut ſuperiores, aut pares Catholicis & ordinariis Doctoribus,neque ſupernaturalib. vllo modo cum iis comparandi ſunt; conſequitur certè,

A Catholicorum auctoritatem,conſideratis omnib. præpõderare apud me debere. Cúmque auctoritate ipſe in hac varietate ſententiarum de doctrina fidei (vt antè cõcluſum eſt) duci debeã: neque prudẽter moueri poſſim,niſi à maiore auctoritate: ſtatuo prorſus, Catholicis potius quàm Sectariis aſſentiri. Hos doctrinam fidei veriſſimam proponere: hos legitimos eſſe Doctores & miniſtros: ab his doctrinã diuinitus reuelatã,& à Chriſto traditam,& ab Apoſtolis verbo,ſcriptis, miraculis cõfirmatam doceri credo: Sectarios autem omnes, non extraordinariè diuinitus ad docendum miſſos, neque adeo vera docere, ſed hæreticos planè extraordinarios eſſe(quales à Catholicis iudicantur) mihi perſuadeo.

Ex his certò concludebam, omnino nihil Deum habiturum,quod in illo tremẽdo tribunali opponat huic opifici,huic mercatori,huic nobili,huic homini illiterato, B qui hunc in modum apud ſe ratiocinatus, doctrinam potius Catholicorum de multiplicibus atque variis illis quæſtionibus hodie controuerſis veram eſſe crediderit. An enim is conuinci poterit minus prudenter credidiſſe? Certè non poterit. *Vna eſt enim auctoritas*, inquit veriſſimè AVGVSTINVS libro de vtilitate credendi,cap. 16. *qua ſtultos*,hoc eſt, indoctos, *ad ſapientiam peruenire oportet*. Neque minori, ſed maiori auctoritate hominem moueri par eſt,vt animum inducat credere. Antecellunt autem auctoritate Catholici longè Sectariis,qua meritò atque prudenter mouentur, præſertim ij,qui non ſunt docti. Hoc igitur cùm ita ſit, non ſunt diuinitus inſtructi ad perſuadẽdum omnibus Sectarij: vnde ſequitur,neque eſſe eos extraordinariè miſſos ad C docendum,ſicut antè ſumus argumentati.

Atque id probabam rurſus hoc modo: Quotieſcunque Deus voluit,vt paucis & in ſpeciem minus fide dignis aduerſus reliquam multitudinem, tãquam extraordinariè miſſis,crederetur,toties ſupernaturalibus ſignis, quæ naturalibus omnibus aliis ornamentis præponderarent,eorum auctoritatem hominibus comprobauit. Hoc animaduertere licet in Moyſe,in Prophetis, in Apoſtolis,quorum doctrinæ veritatem ſignis mirabilibus,atque prodigiis Deus conteſtatus eſt,vt inquit D.Paulus ad Hebr. 2. Hoc etiam modo Ioannis Baptiſtę auctoritatem populo Iudæorum Deus commendauit. Nam quamuis ipſe quidem *ſignum fecerit nullum*, vt teſtatur Euangeliſta,Ioan.cap. 10. tamen multa & magna miracula circa illius perſonam & parentes, diuinitus contigerunt,ob quæ in iis etiam,quæ ſingulariter præ- D dicabat,fidem merebatur. Vt quòd de anu ſterili natus eſt;quòd exultauit in materno vtero,quòd,cùm parens ipſius primò mirabiliter obmutuiſſet, poſtea in eius natiuitate non minus admirabiliter locutus eſt, &c. Hoc etiam ipſa ratio diuinæ prouidentiæ requirit. Si enim ſupernaturalibus ſaltem virtutibus ij qui naturæ alioqui ornamentis inferiores auctoritate ſunt, ſuperiores eſſe non videantur,quomodo poterũt homines, præſertim indocti,qui ſola auctoritate commoueri debent,prudenter illis aſſentiri? Aut quomodo rectè ab hominibus exigeretur vt id crederent,quod nõ poſſent prudenter credere? Itaque meritò cenſuit D. Aug. lib. 22. de Ciu. Dei,c. 8. neceſſaria fuiſſe miracula,vt mũdus E Chriſtianæ prædicationi fidem adhiberet. Atqui nullis Deus mirabilibus ac ſupernaturalibus ſignis auctoritatem nobis iſtiuſmodi prædicantium extraordinariorum commendauit;& ſunt alioqui Catholicis,ſi cætera ſpectemus ornamenta,impares. Nequaquam ſunt igitur diuinitus ad eam rem miſſi, vt doctrinam à Catholicis miniſtris ordinariis,traditam,ipſi refellant.

At illis ipſis miraculis(inquit Caluinus in epiſtola ad Regem Galliæ Franciſcum)freti ſumus, quæ Apoſtoli ediderunt,quandoquidem non niſi illam ipſam doctrinam proponimus,quæ ab ipſis Apoſtolis eſt explicata. Quid verò magis ineptè reſponderi potuit? Quæſtio enim omnis inter nos eſt, vtri potius doctrinã illã Apo-

Digitized by Google

ſtolicam ſequantur; Catholicine atque ordinarij Doctores, an verò Sectarij extraordinarij? Quod cùm quæritur, ſimul quæritur, vtrine nitātur illis miraculis, quibus eſt Apoſtolica doctrina diuinitus probata. Ita fit, vt ea quæſtio minime ex illis ipſis miraculis Apoſtolorum determinari debeat aut poſſit. Vtraque enim pars illa miracula vna cum ipſa doctrina Apoſtolica ſibi vendicat: & quæruntur præterea indicia, ex quibus conſtet, ad quā partem illa potius pertineant, Catholicorúmne an Sectariorum? Hic igitur ſi Sectarij reſpondeant, ad ſe pertinere, quia ipſi doctrinam Apoſtolorum miraculis confirmatam tradant; quis non videat eos ludere, & principium petere, hoc eſt, id ad probādam ſuam cauſſam ſumere quod eſt in quæſtione poſitum, & aliunde deberent probare?

Veritate, inquiunt, ipſa doctrinæ id probamus. At hanc veritatem non omnes intelligunt, vt antè dictum eſt. Auctoritatis igitur pōdere neceſſe eſt homines impellatis ad vobis aſſentiendum. Hac cùm nō excellatis; vtpote neque præſtantioribus naturæ ornamentis, neque vllis ſupernaturalibus indiciis diuinitus commendati: concludimus, non fuiſſe vos extraordinariè à Deo miſſos, vt mundum id doceretis, *quod* (vt inquit Hieronymus) *ante neſciuerat*.

Huc accedit, quòd ne iis quidem, qui ad oppugnandam Eccleſiæ doctrinam miracula ederent, nunc credi debet: cùm neceſſe ſit ea eſſe falſa miracula, facta in aſtutia Satanæ, quæ opiniones confirment pugnantes cum certiſſima veritate diuinitus iam pridē nobis teſtata. Id autem cùm ita ſit, quantò minus credendum Sectariis eſt, qui nullis neque veris, neque apparentibus miraculis confirmat doctrinam pugnantem cum orbis vniuerſi conſenſione?

Sed quàm non ſint iſti diuinitus ad docendum extraordinarie miſſi, ſatis hactenus demōſtratum eſſe puto. Cum autem neque ſint Doctores & Paſtores ordinarij, vt ipſimet fatentur: reſtat vt aſcēderint aliunde in ouile ouium, atque adeo vt (Chriſto ipſo iudice, Ioan. 10.) *ſint fures & latrones*, qui non paſtū doctrinæ ſalutarem præbeant Chriſti ouibus, ſed eas furētur, hoc eſt, abſtrahāt ab Eccleſię ouili, perdant & mactent. Quod cùm ita ſit, non ſunt Chriſti Eccleſia, illi cœtus qui adhærent Sectariis. Nam Eccleſia, vt antè argumentabamur, ſine ordine legitimorum Miniſtrorum, Paſtorum & Doctorum, nūquam eſt. Tales autem, vt oſtenſum eſt, nō ſunt Sectarij, ſed Catholici miniſtri, vt probauimus. Cœtus igitur ille, in quo Catholicorum Doctorum atque Paſtorum ordo conſpicitur, id eſt, qui Romano Pontifici paret, eſt vera Chriſti Eccleſia. Et hactenus quidē hoc modo ad eam aſſertionem confirmādam argumentum duximus ab ea Eccleſiæ prærogatiua, quæ in ordine conſiſtit.

Eminet etiam Eccleſiæ *ordo* maximè in differentia atque veritate vitæ ſtatuum & officiorum ſeu adminiſtrationum, quæ in illa cernuntur. Quę differentia partim naſcitur ex differentia obligationum, quibus alij atque alij fideles ad alia & alia genera vitę adſtringuntur: partim ex differentia gratiarum & poteſtatum, quę ad varias functiones in Eccleſia obeundas, diuinitus diſtribuuntur: *Diuiſiones enim*, inquit Apoſtolus, 1. Cor. 12. *gratiarum ſunt, & diuiſiones operationum, & diuiſiones adminiſtrationum.*

Atque pro differentia quidem obligationum ad alia & alia genera vitæ, tres in vniuerſum *ſtatus* fideliū maxime inſignes in Eccleſia diſtinctos animaduertere licet, quorum quilibet in Scriptura ſacra noui Teſtamēti commendatur. Vnus *Coniugatorum*, qui ſola communi obligatione ſeruandæ legis diuinæ tenentur, quo ad beatitudinem peruenire poſſint. Quę vitę ratio ſatis ab ipſo etiam Chriſto Domino probata eſt, Matth. 19. & Marci 10. Alter ſtatus eſt *Epiſcoporum* & Presbyterorū, à quibus & officij & dignitatis ratio ſingularem vitæ

A perfectionem requirit. De quorum obligatione ſæpe verba facit Apoſtolus, 1. Tim. 3. & 4. & ad Titum 1. & apud Lucam, Actor. 20. Tertius eſt *Religioſorum*, quorum vitæ inſtitutum ſperni non poteſt, niſi obedientiæ, & caſtitatis, & paupertatis profeſſio, in Scripturis ſanctis luculenter commēdata & propoſita, impiè vituperetur. *Obedientia* namque inſtitutum commendatur, Lucæ 9. 2. Corinth. 2. Hebr. 13. *Caſtitatis*, Matth. 19. 1. Cor. 7. *Paupertatis*. Matth. 19. Lucæ 9. &c.

Porrò ex differentia etiam earum operationum, quæ ſecundùm legem Dei ordinariā in Eccleſia neceſſariæ ſunt vt ad beatitudinem peruenire poſſint fideles; differentia etiam naſcitur *officiorum* Eccleſiaſticorum. Sunt autem tria genera eiuſmodi operationū. Nempe diuini verbi *prædicatio*: Sacramentorum *adminiſtratio*: B Gubernatio ſeu *regimen* animarum. Quę tria genera actionum D. DIONYSIVS Areopagita aliis verbis expreſſit, cùm actus hierarchicos tripartito diuiſit in lib. de Eccleſ. hierarch. cap. 5. & 6. Docet enim ad Eccleſiaſticum miniſteriū tria pertinere, nēpe *purgare, illuminare, & perficere*. Fit enim *purgatio* prædicatione diuini verbi, *illuminatio* adminiſtratione Sacramentorum, quibus animus ſplendore gratiæ exornatur, vt D. Dionyſius interpretatur. *Perficere* autem ad eos maximè ſpectat, qui regunt alios; vt ad Epiſcopos: quos idcirco D. Dionyſius appellat *perfectiores*. Iam cōcionandi muneri deſtinantur propria quadam ratione quidam in Eccleſia cum delectu: neque cuiuis id munus vſurpare licet. Adminiſtrationi autem Sacramentorum varij miniſtri deſtinati ſunt, ſecundùm varios gradus, qui continentur ordinis Sacra- C mento. Item regendi auctoritas multis, neque omnibus vno modo cōuenit: ſed aliis amplior, vt Epiſcopis; aliis anguſtior cōceſſa eſt, vt presbyteris Paſtoribus animarum. Qui omnes vni Paſtori, ſummo ſecundùm Chriſtum, ſubiecti ſunt, cui eſt omnis Eccleſiæ cura (ſicut poſtea videbimus) commiſſa.

Hac varietate tum vitæ ſtatuum, tum officiorum, tū graduum, tanquam *veſtitu deaurato* (Pſal. 44.) *circumamicta* Eccleſia ſummā obtinet dignitatem. Hunc ordinem & hierarchiam inſigne Chriſti Eccleſiæ ornamentum eſſe, paſſim ſancti Patres, integris etiā voluminibus de hoc argumento editis, teſtificantur. Quin & Scriptura ſacra multis modis ſignificat ex huiuſmodi varietate Eccleſiam eſſe cōſtitutam. Ideo enim Eccleſiam appellat *corpus* (vt ſuperius quoque notauimus) ideo *regnum*, D ideo *ciuitatem*, ideo *domū*; & ne omnia nomina id genus perſequar, ideo *caſtrorum aciem ordinatam* Eccleſiam vocat: in quibus rebus magnam officiorum ac munerum varietatem animaduertere licet. Et *alios*, inquit D. Paulus ad Epheſ. 4. *dedit Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios Doctores & Paſtores, &c. in conſummationem Sanctorum*, & vt *efficiatur* (ſicut ad Coloſſ. .inquit) *omnis homo perfectus*: qui finis atque ſcopus eſt huius Eccleſiæ varietatis atque hierarchiæ. Et quemadmodum bonitas & perfectio Dei variis admodum creaturis, & varia multiplicique ratione communicatur, vt eo magis in illis omnibus eminent: ita etiam cōuenit in Eccleſia, vt multiplex Chriſti gratia, tanquam a capite in membra, varie deriuetur in varios fideles, quò magis pateant diuitiæ E gratiæ & donationis ipſius.

Hac verò varietate & ordine hierarchico Eccleſiam Romanam inſignem eſſe, nemo eſt qui dubitet. Carent autem prorſus illa cœtus Sectariorū. Nō illi igitur, ſed Eccleſia Romana eſt ea Chriſti Eccleſia, quæ in Scripturis ſactis, corpus, regnum, ciuitas, & domus Dei propter eiuſmodi varietatē nominatur. Quid enim aliud in Sectariorū Synagogis, præter Babylonicam cōfuſionem, & velut orbitatem quandam atque deſolationem triſtiſſimam, apparet: Reiiciunt varietatē vitę ſtatuum: oderunt obedientiæ, caſtitatis, paupertatis profeſſionē: nullam miniſtrorum differentiam; quæ quidem auctoritate aliqua ſeu poteſtatē peculiari ad munus recte

obeundum(præter meram ad id deputationem ſeu deſignationem)agnoſcunt.Omnes apud eos,quod ad muneris auctoritattem attinet,ſunt ſacerdotes & Euágelij miniſtri: iidem paſtores & oues:nulli qui certa profeſſione virtutum præſtantiſſimarum,obedientiæ,caſtitatis,paupertatis,ſecundùm conſilia Chriſti, ad beatitudinem contendunt,per *viam* (vt Apoſtoli vocabulo 1. Cor.12.vtar)*excellentiorem*: nulla fermè cultus cæremonia.Denique talia apud eos omnia, vt in eorum religionis ratione vix aliquod Chriſtianæ diſciplinæ ſignũ reliquum ſit,quo eos poſſis ab Ethnicis, nulla veri Dei cognitione imbutis,diſcernere. Sed de probatione ab Eccleſiæ ordine ſatis hactenus multa.

Solam Eccleſiam Romanam perpetuò fuiſſe VISIBILEM, *ac proinde eam ſolam eſſe Eccleſiam legitimam. §.26.*

POSTREMO, quòd ſola Eccleſia Romana perpetuò fuerit *viſibilis*(hæc enim vltima prærogatiua eſt, ex qua ſuprà conuicimus, probari etiam debere veram Eccleſiam Chriſti)ne ipſi quidem Sectarij diffiteri poſſunt.Quare in eo magis laborant,vt Eccleſiam inuiſibilem nobis faciant:ne,ſi viſibilem eſſe concedant, fateri cogantur,à vera Eccleſia ſe defeciſſe tum cùm defecerunt ab Eccleſia Romana, quæ ſola,ante deſertorem Lutherum,fuit in orbe cognita.

Quando enim aut vbi ante annos circiter ſeptuaginta Lutheri Synagoga fuit,hoc eſt, hominum aliquis cœtus, qui doctrinæ, qui cultus rationem à Luthero traditam ſequerentur? *Audemus*, inquit ipſe Lutherus, in præfatione corporis doctrinæ,Lipſiæ editæ anno 61. *gloriari, Chriſtum primò à nobis vulgatum.* Et Vvigandus in libro de bonis & malis Germaniæ: *Secundum*, inquit, *Germaniæ beneficium eſt,articulorum fidei illuſtratio, qualis ab Apoſtolorum temporibus hucuſque in mundo non eſt cognita.* Si igitur doctrina Lutheri tam multis illis ſeculis ante Lutherum non fuit: quinam eſſe potuerunt ante Lutherum cœtus,qui ſequerentur doctrinam Lutheri?

Sed inſtaurauit(inquiunt) Lutherus omnino doctrinam veterem,adeóque veritatẽ in tenebris per tot ſecula deliteſcentẽ in lucem protulit.Hoc verò eſt, quod oſtendimus eſſe incredibile;vt tot ſeculis veritas atque adeo Eccleſia Chriſti latuerit: vt nulli fuerint cogniti, & ſucceſſione aliqua conſtantes Paſtores & Doctores, ad quos cõmuniter oues Chriſti recurrerent pro ſalutari paſtu doctrinę.Eccleſia enim Chriſti,qualis ea quidem in Scripturis deſcripta eſt,omnino talis eſt, nempe conſpicua,in qua vſus legitimus vigeat Sacramẽtorum, in qua ſonet & audiatur vox veræ doctrinæ, vt ſuperiùs abundè probatum eſt. Talis igitur Eccleſia ſi aliquot ſeculis non fuit; prorſus Eccleſia Chriſti nulla tunc fuit:quod ſine ingenti blaſphemia dici nõ poteſt.

Ac multo nos ſanè meliore iure Sectariis ita tergiuerſantibus poſſumus idem obiicere, quod olim TERTVLLIANVS in lib.de præſcript.hæreticorum, ducẽtorum tantùm annorum præſcriptione fretus, nec tam late,quàm modò propagata Eccleſia,ſic hæreticis obiiciebat: *Quid?*inquit, *Veriſimiléne eſt, vt tot ac tantæ Eccleſiæ in vnam fidem errauerint?Scilicet, aliquos Marcionitas & Valentinianos*(dicamus nos,Lutheranos & Caluinianos) *liberanda veritas expectabat? Interea perperam euãgelizabatur, perperam credebatur,tot millia millium perperam tincta,tot opera fidei perperam adminiſtrata,tot virtutes,tot chariſmata perperam operata,tot ſacerdotes,tot miniſteria perperam functa*.Item: *Hoc*,inquit,*ſi ita eſt,neglexit officium Dei villicus, Chriſti Vicarius,Spiritus ſanctus,ſinens Eccleſiam aliter interim intelligere,aliter credere,quod ipſe per Apoſtolos prædicabat.*

At enim veteres ita contra eiuſmodi hæreticos ratiocinabantur,qui manifeſtos errores cõtra Scripturas defendebant.Nos autem, inquiũt Sectarij, nihil docemus, niſi quod continetur in ſcriptis Apoſtolicis. Ego verò quin hæc à Patribus cõtra errores diſputarentur, minimè dubito.Sed hoc vrgeo,eo demùm argumento, tanquam compendio quodam,veteres oſtendiſſe, erroneam & à Scriptura alienam fuiſſe doctrinam illam veterum hæreticorum, quoniam à doctrina multis ſeculis in Eccleſia recepta diſcreparet, nec veriſimile eſſet,tot Eccleſias,tot ſacerdotes, tot Chriſti fideles tanto tempore in errore fuiſſe verſatos.

Hoc idem argumentum,cùm nobis aduerſus Sectarios eo etiam magis nunc competat, quò diuturniore tempore fuiſſe Eccleſiam ſine doctrina Lutheri cõſtat; rectè ſimiliter concludimus, nihil minùs iſtos quàm veteres hæreticos à vera & Apoſtolica fide aberrare. Vaniſſimè igitur nobis doctrinam talem venditant, quæ vera fuerit & Apoſtolica;& tamen cum ea doctrina,quæ tot ſeculis palam apud fideles ſonuit, pugnarit,ipſáque latuerit in inuiſibili Eccleſia, qualẽ Chriſtus certè nullam inſtituit,vt ſuprà probatum eſt.

Quæ cùm ita ſint,rectè initio concluſimus, ſolam Eccleſiam, quæ Romano Pontifici pro tempore exiſtenti paret,eſſe veram Eccleſiam;quoniam (vt hactenus demonſtratum eſt)ſola vna,ſancta, Catholica, Apoſtolica,rectè ordinata & viſibilis eſt.Hanc, inquam, ſolam Eccleſiam, rectè ex iis *notis* concluſimus, veram illam atque legitimam eſſe Chriſti Eccleſiam, in qua vnica demum quæri debeat, atque inueniri poſſit auctoritas illa infallibilis,iudex & magiſtra fidei in omnibus quæſtionibus controuerſis. Deinceps quæ ſunt reliqua proſequamur.

QVÆSTIO QVINTA.

In quonam,vel in quibus fidelibus de ipſo cætu Eccleſiæ, reſideat auctoritas illa infallibilis,iudex & magiſtra fidei, quæ in ſola vera Eccleſia Romana quæri debet? In omnibuſne fidelibus? aut in aliquibus? aut in vno aliquo, putà in Romano Pontifice tanquam in Eccleſia capite? §.27.

RESPONDEMVS per hanc aſſertionem: *Pontifex Romanus eſt is,in quo, tanquam in Diui Petri ſucceſſore,& totius Eccleſiæ capite, auctoritas illa reſidet.*

Hanc aſſertionem priùs quàm probemus, ita declaramus:Cùm varij ſint ordines fideliũ in Eccleſia Chriſti;alius,eorum qui docent & præſunt,quales in primis ſunt Epiſcopi; alius, eorum qui ab iis reguntur ac paſcuntur doctrina ſalutari atque vſu Sacramentorũ; cuiuſmodi ſunt vulgò ipſi fideles:hic nõ iam diſputamus an illa auctoritas infallibilis,cuius definitione oportet in Eccleſia diiudicari poſſe quæſtiones fidei omnes, ſit etiam in Epiſcopis & Doctoribus, adeoque in Conciliis,aut in cœtu ipſo vulgarium fidelium (quorum ordinum quatenus certa ſit ſententia in fidei controuerſiis,infrà dicemus)neque vllam etiam comparationem huius aut illius ordinis iam inſtituimus;ſed affirmamus nunc abſolutè,eiuſmodi auctoritatem in Romano Põtifice,qui pro tempore exiſtit,reſidere. Quam aſſertionem ſatis ipſo iudicio legitimæ Chriſti Eccleſiæ confirmare poſſemus. Ita enim perſuaſus eſt ille hominum cœtus,qui Romano Pontifici paret. Quem cœtum & veram eſſe Chriſti Eccleſiam,neque falli poſſe, hactenus à nobis demonſtratum eſt.Sed vtemur præterea iis probationibus quæ ſunt huius loci propriæ. Atque vt via & ratione de re latiſſimè patente diſſeramus,placet hanc totam diſputationem huiuſmodi argumentandi forma concludere:

Cui Eccleſia tota obtemperare tenetur in iis rebus quæ ad ſpiritualem animæ ſalutem pertinent,ſiue illæ fidem,ſiue cultum ſiue mores concernant; in eo auctoritas eſt infallibilis ad fidei quæſtiones omnes diiudicandas.

Sed Romano Pontifici pro tempore exiſtenti,ita prorſus vniuerſa Eccleſia obtemperare tenetur.

Igitur in Romano Pontifice eſt eiuſmodi auctoritas infallibilis.

Prima

Digitized by Google

Prima iſtius argumẽti propoſitio facilè probatur ex his promiſſionibus,quę de doctrinæ veritate ſunt diuinitus factæ ipſi Eccleſiæ.Quod enim vniuerſa Eccleſia credere tenetur:id infallibiliter verũ eſſe oportet.Alioqui falſum illa quandoque obligaretur credere. Quod plurimùm abhorret ab illarum certitudine promiſſionum,Iſaiæ 59.*Hoc fœdus meum cum eis:Spiritus meus qui eſt in te,& verba quæ poſui in ore tuo,non recedent de ore tuo,& de ore ſeminis tui,& de ore ſeminis ſeminis tui amodo & vſque in ſempiternum.*Item Ioan. 14. *Alium paracletum dabit vobis, Spiritum veritatis:vt maneat vobiſcum in æternum.* Item: *ille vos docebit omnia,&c.*Vt alia nunc præteream,quæ ſuprà §.16.cùm de ea Eccleſiæ prærogatiua ageremus,diſputata à nobis ſunt.Si alicuius igitur in rebus ad ſalutem pertinentibus,atque adeo in fidei controuerſiis, iudicium ſequi debent omnes fideles:is quin auctoritatem infallibilem ad fidei controuerſias omnes determinandas habeat,dubitari non poteſt:vt in illa priori propoſitione noſtri argumenti poſuimus.

Illud maius eſt,& accuratiore demonſtratione indiget,quod in altera propoſitione aſſumpſimus,Pontificẽ Romanum eſſe eum,in quo talis ac tanta dignitas prę-emineat,vt in iis,quæ ad animi ſpectãt ſalutem, adeóque ad ipſam fidem,omnes fideles ei obtemperare parereque teneantur.Quæ ſanè aſſertio illum in Eccleſia Primatum Romano tribuit Pontifici,quem Sectarij omnes cum primis reuocant in dubium, immo verò inficiantur.Neque enim aliud nomine eiuſmodi *Primatus* intelligimus,quàm talem auctoritatem, cui omnes fideles in vtroque foro interno & externo parere debeant in iis quæ ſpectant vel ad mores, vel ad cultum, vel ad fidem,id eſt,in ſalutis negotio.

Ac ſanè Romanum Pontificem hunc principatum obtinere, demonſtratum luculenter eſt à quàm plurimis Catholicis auctoribus:è quorũ numero ſunt Thomas Vvaldenſis lib.1.doctrinalis fidei antiquæ,c.29. & deinceps:Turrecremata lib.2.de Eccleſia ferè per totũ: Roffenſis artic.25.contra Lutherum. Ioannes Driedo lib.4.de variis dogmatibus,cap.4.parte 2.& 3.Melchior Canus lib.6.de locis Theologicis per totum,vt eos nũc omittam,qui doctiſſimè etiam de hoc ipſo argumento poſterius ſcripſerunt:vt Sanderum,Stapletonum,Franciſcum Turrianum,Bellarminum,&c.

Nos quidquid in eius aſſertionis confirmatione pręcipuè diſputari ſolet,ad hanc rationem commoda methodo reuocare poſſe videmur.

Auctoritas illa in Eccleſia primaria prorſus à Chriſto tributa eſt beato Petro,& eius ſucceſſoribus, vſque ad conſummationem ſeculi:

Sed Romanus Pontifex,pro tempore exiſtens, beati Petri eſt ſucceſſor:

Igitur Romano Pontifici pro tempore exiſtenti illa auctoritas à Chriſto tribuitur.

In hoc argumento tria ponimus. PRIMVM,auctoritatem illam primariam diuo Petro eſſe à Chriſto collatam.SECVNDVM,non illi ſolùm, ſed etiam eius ſucceſſoribus.TERTIVM,Romanum Pontificem pro tempore exiſtentem beati Petri ſucceſſorem eſſe.Quæ tria cùm ordine probauerimus,locus hic erit expeditus.

Primariam in Eccleſia auctoritatem fuiſſe à Chriſto collatam diuo Petro,probatur in primis teſtimonio Chriſti,Matth.16.§.28.

PRIMVM illud,quoniam omnis hæc quæſtio eſt *facti*,probandum eſt ex hiſtoria Euangelica,vbi Chriſti Domini geſta narrantur.Et quia mihi in hac tractatione propoſitum eſt,non tam proferre noua, quàm & explicatione nonnihil illuſtrare & argumentis cõmunire vetera,quæ ſolent eſſe ferè firmiora:vtar iã etiam ad probationem illis potiſſimùm Euãgelij locis,ex quibus vniuerſi Eccleſiæ Doctores(quos etiam allegabimus)eiuſmodi *Primatum* Petri collegerunt.

PRIMVS igitur locus valdè illuſtris eſt apud D.Matthæum cap.16.vbi Chriſtus Dominus eam auctoritatem verbis ampliſſimis D.Petro promiſit.Cùm enim is Chriſto,communiter ex omnibus Apoſtolis percontãti:*Vos autem quem me eſſe dicitis?tanquam os omnium Apoſtolorum,& vertex totius conſortij*(vt inquit D. Chryſoſtomus hom.55.in Matthæum)reſpondiſſet:*Tu es Chriſtus Filius Dei viui*:viciſſim Chriſtus ad eum ita loquitur,*Beatus es Simon Bariona,quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus,qui in cœlis eſt.Et ego dico tibi,quia tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.Et tibi dabo claues regni cœlorum.Et quodcunque ligaueris ſuper terram,erit ligatum & in cœlis; & quodcunque ſolueris ſuper terram,erit ſolutum & in cœlis.* Ex quo ſanè loco ad confirmandam illam Petri auctoritatem totidem penè argumenta duci poſſunt, quot ſunt in illa Chriſti oratione verba. Expendamus igitur ſingula,quò demum intelligatur non perperam eruditiſſimos Eccleſiæ Patres hoc in primis teſtimonio Chriſti,ſingularem illum D.Petri *Primatum* (vt pòſt videbimus)aſſeruiſſe.

I.*Beatus es*,inquit,*Simon Bariona.*Quemadmodum ex omni illo numero Apoſtolorum Petrus ſolus reſpõderat,& vſque adeò præclaram de Chriſto profeſſionem ediderat:ita Chriſtus prætermiſſis cęteris,nomine proprio eum compellat,parentis etiam nomine indicato, vt ea re facilius intelligeretur ad quemnã propriè atq; ſingulariter ſequentes promiſſiones referendæ eſſent.

II.*Quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt.*Nempe declarauit etiam iis verbis,quantam certitudinem habitura eſſet ea doctrina fidei, quæ à Petro traderetur ex præcipua illa auctoritate, quam deinde illi promittit,vt iamiam videbimus.Non enim ſenſu(qui ſæpè fallit)carnis & ſanguinis, ſed cœleſtis Patris inſpiratione fides de Chriſto atque adeò de aliis omnibus myſteriis (vt quæ ad Chriſtum omnia reuocantur)concipienda à Petro atque explicanda erat.

III. *Et ego dico tibi*:MERCEDEM,inquit beatus HIERONYMVS lib.3.comment. in Matthæum, *recepit vera confeſſio*.Et beatus CYRILLVS lib.4.Dialog.de Trinitate cum Hermia,paulò poſt initium:*Tam vera*,inquit,*ſententia,remunerationem Petrus reportauit*,id eſt, donum aliquod atque prærogatiuam ſingularem viciſſim Chriſtus Petro pollicetur in præmium illius veriſſimæ confeſſionis,quam ipſe ſolus præ aliis de Chriſto fecerat. Quod ſimiliter D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Hilarius in commentariis eius loci intellexerunt.

IV. *Quia tu es Petrus.*Hęc nominis commutatio,promiſſæ etiam in omnes fideles auctoritatis indicium eſt. Quod primùm apparet ex Scripturæ analogia in aliis locis.Vbi enim aliàs ſimilis commutatio nominis diuinitus facta perhibetur, ſingularis alicuius dignitatis Symbolum eam fuiſſe intelligimus. Id videre eſt in Abraham, Sara, & Iacob, & aliis. De qua re ſic diuus CHRYSOSTOMVS homil.18.in Ioannem: *Ipſe Deus eſt, qui nomina aptè imponit. Qui Abram,Abraham,& Sarai Saram,& Iacob Iſraël vocauit.Multis à natiuitate nomina impoſuit.Vt Iſaac & Samſon,& iis,quorum meminit Iſaias & Oſee. Quibuſdam quam acceperunt à parentibus appellationem mutauit,vt prædictis,& Ieſu. Mos etiam antiquitus erat à rebus nomina imponi. Quod & Elias fecit.Hoc autem non temerè fit: ſed vt ea appellatio imponatur,quæ ſit diuini beneficij perpetuum monumentum,& memoria per prædicta nomina auditorum animis imprimatur.*

Deinde idem in propoſito cõfirmat ipſa ratio impoſiti nominis.Petrus enim Latinè,Græcè Πέτρος, & Syriacè atque Hebraicè(qua lingua Chriſtus tũc vſus eſt) כאפא Cephas eſt. Quod vocabulum ſignificat ſaxum firmum & magno ponderi ſuſtinendo aptum.Eum igitur qui in primis doctrinæ cæleſtis ſoliditate ac firmitudine totã Eccleſiæ fabricam ſuſtentaturus erat:aptiſſimo vocabulo Chriſtus Petrum appellat: nempe qui

A *tanquam ſaxum immobile* in ædificio Eccleſiæ futurus eſſet, quod *totius operis Chriſtiani molem atque compagem contineret*, vt D. AMBROSIVS, ſerm. 47. de fide Petri, diſertis verbis interpretatur.

Accedit quòd multò etiam antea eam appellationẽ Petro Chriſtus promiſerat. Cùm primùm enim Petrus ab Andrea eſt adductus ad Chriſtum, intuitus eum Ieſus dixit: *Tu es Simon filius Iona: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur* (inquit Euãgeliſta) *Petrus*. Ioan. 1. Quorſum tãto antea hæc tam ſeria appellationis promiſſio, ſi vacabat myſterio? Equidem hic mihi ſubaudire videor Chriſtũ, rationem eius nominis ab officij auctoritate, quã erat Petro aliquando collaturus, reddentem: perinde ac ſi apertè ſubiunxiſſet: ideo Cephas vocaberis, quoniã inſtar firmiſſimi ſaxi totam molem ædificij Ec-
B cleſiæ ſuſtentaturus es. Hoc enim procul dubio illud eſt quod animo Chriſtus voluebat, tum cùm minimè ocioſè intuens in Petrum aiebat: *Tu vocaberis Cephas.*

Sic hunc locum interpretatur D. CYRILLVS lib. 1. in Ioannem, cap. 11. *Reſpicit*, inquit, *vt Deum decet, qui corda & renes ſcrutatur, videtque, qui nihil ignorat, ad quantam fidem & virtutem diſcipulus peruenturus ſit, &c. nec Simon fore iam nomen ſibi, ſed Petrus prædicit: vocabulo ipſo commode ſignificãs, quod in eo tanquam in petra lapidéque firmiſſimo ſuam eſſet ædificaturus Eccleſiam.* Quamuis *non omnia quid. m*, inquit CHRYSOSTOMVS homil. 38. in Ioannem, *quæ euentura ei erant, hoc primo congreſſu prædixit. Non enim tum dixit: ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, &c. Illud enim maioris erat poteſtatis, nec non & auctoritatis.* Quemadmodum igitur Deus Abrahæ dicens: *Tu vocaberis Abraham*, Geneſ. 17. rationem eius appellationis ab eius futura
C dignitate ſubiunxit: Quia Patrem multarum gentium conſtitui te; ita Chriſtus Petro dicens: Tu vocaberis Cephas, futuram illius dignitatem & principatum in ædificio Eccleſiæ inſinuauit, etſi nondum tum quidem penitus id expreſſerit, ſed poſtea demum cùm is eſt cõfeſſus Chriſti diuinitatem, vt ait idem Chryſoſtomus homil. 38. in Ioannem.

V. *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Quam non explicarat rationẽ appellationis cùm Petro id nomen promitteret; eam tandem his verbis apertiſſimè exponit, in ipſa nominis attributione. *Tu es*, inquit, *Petrus.* Quamobrem verò? & qui tandem eiuſmodi appellatio tantùm valet, vt mercedẽ illam contineat, quam (vt Patres aſſeuerant) recepit vera confeſſio? Nẽpe quia *ſuper hanc*, inquit, *Petram*, id eſt, ſuper te Petre (vt ſtatim probauimus) *ædificabo Eccleſiam meam.*

D His autem verbis quemadmodum Dominus Petro promiſerit primariam illam in Eccleſia auctoritatem, quam diximus, ita declaramus & cõfirmamus: Ex multis nominibus, quibus Eccleſiæ dignitas atque ſtatus propter varietatem & ordinem qui in ea cernitur, cõmode ſignificari poteſt, vnum eſt, *Domus*, vt ſuprà notatũ eſt, cùm de prærogatiua ordinis Eccleſiæ ageremus. Quod vocabulum ideo etiam in Eccleſiam bene conuenit, quia vt domus ab inquilino, ita cœtus fidelium à Spiritu ſancto inhabitatur. Hanc domum Deus per Filium eius Ieſum Chriſtũ ædificat, vt Apoſtolus inquit, 1. ad Corinth. 3. *Dei ædificatio eſtis.* Nec verò, diuinitus hanc domũ ædificari, aliud eſt quàm, fide, cultu & mo-
E ribus, aptari diuino beneficio atque perfici fideles, vt poſtquam gratia demum expoliti, ac tum inter ſe, tum cum Chriſto quàm optimè coniuncti fuerint, ex illis quaſi conſtruatur dignum Deo habitaculum, ſecundùm gratiam quidem in hac vita, & ſecùdùm æternam etiã beatitudinem in altera, quò ſpectat hæc omnis Eccleſiæ fabrica. Hæc illa ædificatio eſt, cuius Apoſtolus præſertim 2. Corinth. 10. 12. 13. & ad Epheſios 2. meminit; quam ad Epheſios 4. dicit eſſe cum primis in charitate & in fide; ad quam omnia quæ fiunt, referri vult, & in qua perficienda ſuorum opera miniſtrorum Deum vti docet, hoc eſt, Doctorum & Paſtorum, quos *dedit Deus*, inquit, *in ædificationem corporis Chriſti ad conſummationem Sanctorum, vt euadamus omnes in virum perfectum.* Cùm Chriſtus igitur ſingulariter ſupra Petrum ſe Eccleſiam ſuam ædificaturum dixit; Petrum conſtituit facere huius domus atque ædificationis ſingulare fundamẽtum: vt ei videlicet poſt Chriſtum tanquam firmæ petræ tota illa fabrica ſpiritualis innitatur. Id verò aliud non eſt quam auctoritatem prorſus ſolidam ac firmam Petro promiſſam eſſe, quã certò niti oporteat omnes fideles, in iis rebus quæ ad fidem, cultum & mores, hoc eſt, quæ ad ædificationem Eccleſiæ (vt explicatum eſt) pertinent.

Quòd autem eandem Petri perſonam (ſecũdùm officij alicuius prærogatiuã) intelligere debeamus, æquè hoc loco ſignificatam a Chriſto eſſe nomine petræ (ſuper quam ædificaturum ſe Eccleſiam dicit) atque nomine Petrus; multis modis confirmari poteſt.

Primò. Quia Chriſtus nõ duobus illis vocabulis, *Petrus & petra*, ſed vno & eodem, nempe *Cephas* (cùm Syriace loqueretur) vtrobique vſus eſt. Quod vocabulũ, vt B. HIERONYMVS in caput 2. epiſtolæ ad Galatas notat, abſolutè ſignificat ſaxum: ſicut etiam Πέτρος Græce indifferenter ſignificat, & Petrum & petram. Vt igitur, ſi Chriſtus Latine dixiſſet: Tu es ſaxum, & ſuper hoc ſaxum ædificabo Eccleſiam meam; nõ dubitaremus, quin vtrobique illo eodem vocabulo (ſaxum) vnam & eandem perſonam ſignificaſſet: ita ſentiendum eſt illum feciſſe, cùm Syriacè loquens vtrobique ſimiliter vocabulo Cephas vſus eſt, quod ſaxũ ſignificat. Neq; quidquam impedire nos in ea re debet, quòd primò quidem vbi magis expreſsè ad ipſam Petri perſonam vocabulum Cephas & Πέτρος refertur, interpres è Græco, *Petrus* verterit, poſtea autem *petra*. Hoc enim ille fecit, nõ quia diuerſæ res vocabulo Petrus & petra in eo loco ſignificentur, ſed vt commodiùs loqueretur ſecundùm vocum formationem Latinam.

Secundò: idem oſtendit ipſa ſeries orationis Chriſti; & maximè vis illius demonſtratiui pronominis, *Hanc.* Super quam enim petram dicit ædificaturum ſe Eccleſiam? *Super hanc*, inquit; nempe quam proximè antecedentibus verbis demonſtrârat, inquiens: Tu, tu es Cephas, id eſt, petra ſeu Petrus. Alioqui quorſum tunc attinebat ipſum *Petrum*, ſeu *ſaxum* appellare, niſi illud etiam, quod de petra ſubiunxit, ad eundem retulit? Certè id fecit, vt apte oſtenderet, rem illius nominis in Petri perſonam conuenire. Vt cùm Dominus dixit ad Abraham: *Tu vocaberis Abraham*, Gen. 17. ad ipſum accommodat rem etiam nominis, illud ſubiungens: *Quia patrem multarum gentium conſtitui te.* Sic etiam Angelus de ipſo Chriſto, Luc. 1. *Vocabis*, inquit, *nomen eius Ieſum. Ipſe enim*, inquit, *ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Vt iam alia exempla ſimilia prætercam.

Tertiò: ſi non eundem Petrum fidem profitentẽ eam petram eſſe Chriſtus ſignificauit; quem igitur aut quã rem ibi nomine petræ intellexit? Seipſum, inquiunt (vt poſtea videbimus) plerique Sectarij. At hoc multis argumentis refelli poteſt. Primùm enim, qualis obſecro tunc eſſet illa orationis conſequẽtia? Tu Petrus es: ego ſuper me ædificabo Eccleſiam meam. Deinde, cur dicit *hanc*: Num digitum in ſe intẽdit, aut manu ſublata ſeſe indicauit, vt cõmodè *hanc* diceret? Tertiò accedit, quòd rem illis verbis facturum ſe promittit, plane futuram, quam nondum aut feciſſet tunc, aut etiam inchoaſſet. At ipſe Chriſtus iam inde ab origine mundi erat fundamentum Eccleſiæ, ac ſuper illum iam tum bona ex parte Eccleſia exædificata. Quartò, ſi ſe, non Petrũ ibi petram eſſe intellexit; quam, obſecro, mercedem illis verbis Petro propter factam ab eo confeſſionem promiſit? Nõ enim Petri prærogatiua eſt, quòd ſuper Chriſtum ædificetur Eccleſia: at rectè ſentiũt veteres, Petri confeſſionẽ illis Chriſti verbis atq; promiſſione ſingulariter remunerari, vt antè dictũ eſt. Neceſſe eſt igitur,

vt intelligamus,Chriſtum,ibi ipſum Petrum fidẽ profitentem,appellaſſe petram, ſuper quem adeo promiſerit Eccleſiam ſe ſuam ædificaturum.

Quartò:Ita locum illum vniuerſi Patres interpretati ſunt;neque prorſus dubitauerunt quin Petrus ibi petra dictus a Chriſto ſit. Et ſi vnus quidem excipiendus eſt Auguſtinus,qui cùm vtroque modo locũ interprètetur, lib.1. Retract. cap. 21. ſcilicet & de Petro & de Chriſto,iudicium ad extremum permittit liberum Lectori,vt quam interpretationem probabiliorem putet, eam ſequatur.Sed cùm ipſe Auguſtinus nihil hac de re certi definiat,atque etiam permittat per petrã ibi Petrum intelligere:ſequi nos oportet communem ſentẽtiam aliorum Patrum,qui in eiuſmodi interpretatione conſentiunt.Maximè cùm ratio ipſa loci eum ſenſum præferat,vt oſtenſum eſt, nec ex contrario ſit firma ea ratio, quæ Auguſtinum de eiuſmodi interpretatione addubitare fecit.*Non enim*,inquit ipſe, *dictum eſt Petro: Tu es petra, ſed tu es Petrus.* Atqui ſi de vocabulis quærimus;ne *Petrus* quidem à Chriſto dictum eſt illi,ſed *Cephas*.Quod vocabulum petram ſeu ſaxum ſignificat,vt ſuprà notatum eſt.Quare nihil impedit quo minus petram à Chriſto Petrum eſſe appellatum intelligamus, quamuis ſecundariam quidem poſt Chriſtum, vt paulò poſt docebimus.

Nunc Patres eum locum ita interpretantes audiamus, TERTVLLIANVS libro de præſcript. hæreticorum: *Latuit ne*,inquit,*aliquid Petrum, ædificandæ Eccleſiæ petram dictum*:CLEMENS epiſt.1.ad Iacobum: *Simon Petrus fundamentum Eccleſiæ definitus eſt.Qua de cauſſa etiam Domini ore cognominatus eſt Petrus*,ORIGENES homil. 5.in Exod. *Vide magno illi Eccleſiæ fundamento & petræ ſolidiſſimæ,ſuper quam Chriſtus fundauit Eccleſiam, quid dicatur à Domino:Modicæ fidei quare dubitaſti?* CYPRIANVS in epiſtola ad Quintum de baptiſmo hæreticorum:*Petrum*, inquit,*primum Dominus elegit, ſuper quem ædificauit Eccleſiam*.Atque idem diſertè quoque aſſerit lib.1.epiſt. 3.& 12.& lib.4.epiſt.9.& in epiſtola ad Iubaianum, & libro de vnitate Eccleſiæ. HIPPOLYTVS de conſummat. mundi: *Princeps Petrus fidei petra.* AMBROSIVS in hymno,teſte Auguſtino lib.1.Retractat.cap. 21.*Hoc*(gallo gallinaceo)*ipſa petra Eccleſiæ canente culpam diluit. Qui ſenſus*(inquit AVGVSTINVS loco citato) *multorum ore cantatur in verſibus beatiſſimi Ambroſij.* Item Ambroſius in alio loco ſermone 47.de fide Petri:*Petrus pro ſoliditate deuotionis Eccleſiarum,petra dicitur, ſicut ait Dominus:Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; petra enim dicitur eo quòd primus in nationibus fidei fundamenta poſuerit,& tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molémque contineat.* Ac rurſus ſerm. 68.de Natali Petri & Pauli,de claudo illo homine,qui diuinitus à Petro ſanatus eſt,loquens: *Si Petrus*,inquit, *petra eſt,ſuper quam ædificatur Eccleſia, rectè prius pedes ſanat, vt ſicut in Eccleſia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmet.* Gregorius NAZIANZENVS in oratione de moderatione in diſputat.habenda:*Vides*,inquit,*quemadmodum ex Chriſti diſcipulis,magnis vtique omnibus & excelſis, atque electione dignis, hic* (Petrus)*petra vocetur,atque Eccleſiæ fundamenta* (nempe intelligit reliquos Chriſti Apoſtolos) *fidei ſuæ credita habeat.* HIERONYMVS libr. 3. comment.in Matthæum,in cap.16. *Secundùm metaphoram*, inquit,*petra,rectè dicitur ei* (Petro) *ædificabo Eccleſiam meam ſuper* TE.Atque idipſum expreſsè affirmat in cap. 2. Iſai. & 16.Ierem.& 41.Ezech.& 7. Amos & 1.Abdiæ, & lib. 1. contra Iouinianum circa medium, & libro primo Dialog.contra Pelagian. ante medium. BASILIVS in concione de pœnitentia, quæ eſt num. 28. *Petrus cùm dixiſſet: Filius Dei es altiſſimi, & audiſſet, petra es; encomiis celeber factus eſt. Etiamſi autem petra eſt,non vt Chriſtus petra eſt, ſed vt Petrus petra. Chriſtus enim reuera petra inconcuſſa eſt,Petrus verò propter petram. Largitur enim Ieſus ſuas dignitates & non euacuatur,ſed habens dat.* HILARIVS canone 16.in Matthæum: *O in nuncupatione noui nominis fœlix Eccleſiæ fundamentum,dignáque ædificatione illius petra, quæ infernas leges diſſolueret.O beatus cœli ianitor,&c.* PAVLINVS epiſtola quarta ad Seuerum: *Petra eſt Chriſtus. Etiam diſcipulo huius vocabuli gratiam non negauit, cui dicit: Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* CHRYSOSTOMVS homilia 17.ex variis Matthæi locis (idem in Pſalmo 50. & homilia 2. de encomio Petri & Pauli,& homilia 55.in Matth.) *Princeps Apoſtolorum Petrus, ſuper quem Chriſtus fundauit Eccleſiam, verè immobilis petra & firma confeſſio.* PROSPER Aquitanicus lib.2.de vocatione gent.cap.9.*Hæc fortiſſima petra ab illa principali petra*(Chriſto)*communionem & virtutis ſumpſit & nominis.* EPIPHANIVS in libro Anchoratus, non longè ab initio: *Ipſe Dominus conſtituit Petrum primum Apoſtolorum, petram firmam, ſuper quam Eccleſia Dei ædificata eſt.* MAXIMVS ſermone de Petro & Paulo, qui incipit,Glorioſiſſimos. *Per Chriſtum Petrus factus eſt petra:dicente ei Domino:Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Concilium CHALCEDONENSE Actione tertia: *Petrus Apoſtolus & petra & crepido Eccleſiæ Catholicæ.* THEODORETVS libr. 3.in Cantica,ex Pſello,non longè à fine:*In Petro Apoſtolorum principe Dominus in Euangelio ſe Eccleſiam ſuam ædificaturum promiſit.*Eadem ſententia(ne ſimus prolixi)reliquorum Patrum eſt.Optati libro 2.contra Parmen. Leonis ſerm.3.de paſſione Domini.Cyrilli lib. 2. in Ioannem, cap.12.Iſidori lib.de Patribus noui Teſtamenti.Euthymij in cap.16.Matth.Gregorij in Regiſtro, lib. 6. epiſt. 37.& aliorum.

Quin & ipſe AVGVSTINVS multis in locis Petrum à Chriſto dici petram & fundamentum Eccleſiæ interpretatus eſt. Vt cum inquit ſermone de Cathedra Petri,qui eſt decimus quintus de Sanctis:*Petrum fundamentum Eccleſiæ Dominus nominauit,& ideo dignè fundamentum hoc Eccleſia colit, ſupra quod Eccleſiaſtici ædificij altitudo conſurgit.* Item in Pſalm. 69. *Petrus Chriſtum confeſſus erat Filium Dei, & in illa confeſſione appellatus erat petra, ſupra quam fabricaretur Eccleſia.*Item tract. 11.in Ioannem: *Reſpondit Petrus,petra illa, voce omnium: Domine ad quem ibimus?*Etſi autem in aliis quibuſdam locis petram Chriſtum interpretatus ſit(tract.vlt.in Ioannem,& ſermon. 13.de verbis Apoſtoli) tandémque, vt antea diximus, dubitauerit, vtro modo potius ille quidẽ locus Matth. 16.intelligi debeat,lib.1.Retract.cap. 21.tamẽ de ipſo principatu alioqui,quem habuerit Petrus in Eccleſia, quémque vocabulo petræ,capitis,fundamenti, ianitoris cœli, metaphoricos ſignificare Orthodoxi ſolent, nullo pacto dubitauit vnquam Auguſtinus. Eius enim ſunt illa verba tract.56.in Ioannem:*Quis neſciat,primum omnium Apoſtolorum eſſe beatiſſimum Petrum?* Item quæſt. 75.ex nouo Teſtamento:*Ipſum*,inquit,*conſtituit Dominus eſſe caput eorum,vt paſtor eſſet gregis Dominici.* Item enarratione prima in Pſalm. 108, *Primatum in diſcipulis habuit.* Item lib.2.de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 1. *Quis neſciat illum Apoſtolatus Petri principatum cuilibet Epiſcopatui præferendum?* Ac exſtat locus Auguſtini in epiſtola 68.ad Caſulanum,ex quo ſatis apparet, minimè illum improbare, quo minus Petrus etiam *Apoſtolorum caput, cœli ianitor, & Eccleſiæ fundamentum* nominetur. Tot enim ac talibus nominibus, Auguſtino referente, & minimè reprehendente, Petrum(ex vulgatiſſima procul dubio Eccleſiarum omnium ſententia) appellauit is,contra quem ibi Auguſtinus de ieiunio Sabbati diſputat. Sed reliqua argumenta, quæ continentur in illo loco Matthæi pro primatu Petri perſequamur.

VI. *Et tibi*, inquit, *dabo claues regni cœlorum.* Illuſtrat his verbis Chriſtus alia metaphora vim auctoritatis illius primariæ, quam Petro ad conſtituendum de iis rebus,quæ pertinẽt ad ſalutem fidelium, pollicebatur.

Namque

Digitized by Google

Namque claues regni cœlorum eam poteſtatẽ vocat, propterea quod eius vſu multiplici cœlum fidelibus vel clauditur vel aperitur. Quid enim aliud eſt, doctrinam fidei certò explicare; peccata remittere; leges ſalutares condere; ea quæ ad ſanctiſſimum cultum pertinẽt, conſtituere; aliiſque id genus rationibus, hominum ſaluti conſulere; quàm iiſdem cœlum, hoc eſt, aditum ad æternam beatitudinem aperire? Contrà verò, cùm beneficium remiſſionis peccatorum iuſta ex cauſſa negatur, cùm alicuius aut vita, aut doctrina condemnatur; cùm excluditur ex communione fidelium; huic nimirum quaſi clauditur cœlum.

Itaque intelligendum eſt, cùm ſoli Petro in hoc loco claues regni cœlorum ſingulariter promittuntur, ſummam illi poſt Chriſtum in Eccleſia promitti poteſtatẽ. Nẽpe eiuſmodi, qua & omnibus aliis (atq; adeò etiam ipſis Apoſtolis) & omnibus modis aperire potuerit regnum cœlorum. Nõ enim Apoſtolis item reliquis claues ipſas cœli aut promiſiſſe aut tradidiſſe Chriſtum legimus. Etſi attribui illis quidem quandam auctoritatem vſus eiuſmodi clauium; vt ſcilicet clauderent cœlum, aut aperirent, retinendo vel remittendo, ſeu quod idẽ eſt, ſoluendo vel ligando peccata. Matth. 18. & Ioan. 20. Claues autem ipſæ, hoc eſt, plena atque ſumma poteſtas id omni ratione faciendi, Petro ſoli promiſſæ, atque adeò tributæ ſunt, quæ eſt Chriſti promiſſionum fidelitas.

Quod ſanè diſcrimen inter Petrum & reliquos Apoſtolos, quod attinet ad poteſtatem eam clauium, præclare veteres Patres animaduerterunt. Nam AVGVSTINVS, quoniam ad vtilitatem ipſius Eccleſiæ, principatus eius auctoritatis Petro tributus eſt, ideò ſcribit Eccleſiam illum repræſentaſſe, cùm ei a Chriſto diceretur: *Et tibi dabo claues regni cælorum: Quadam*, inquit in Pſalmum 108. *dicuntur, quæ ad Apoſtolum Petrum propriè pertinere videantur, neque tamen habent illuſtrem intellectum, niſi cùm referuntur ad Eccleſiam, cuius ille cognoſcitur in figura geſtaſſe perſonam propter primatum, quem in diſcipulis habuit: ſicuti eſt: Tibi dabo claues.* Et rurſus tract. 124. in Ioannem: *Quod ad Petrum*, inquit, *propriè pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Chriſtianus, abundantiore gratia vnus primuſque Apoſtolus. Sed quando ei dictum eſt: Tibi dabo claues; vniuerſam ſignificabat Eccleſiam.* Item in tract. 134. in Ioannem: *Petrus*, inquit, *Apoſtolus propter Apoſtolatus ſui primatum totius Eccleſiæ gerebat figurata generalitate perſonam.* Conſentit cum Auguſtino OPTATVS Mileuitanus lib. . contra Parmen. circa medium, qui ob eam amplitudinem auctoritatis Petri, qua cæteris Apoſtolis antecelluit, diſertis verbis inquit: *Solus Petrus claues accepit.* Item ORIGENES tractat. 6. in Matth. ferè in medio; *Quoniam oportebat*, inquit, *aliquid maius habere Petrum, ideò illi quidem ſic dicit; Et tibi dabo claues regni cælorum, & quæcumque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cœlis. Non ergo modica differentia eſt, quòd Petrò quidem ſint data claues non vnius cœli, ſed multorum cælorum, vt quæcumque ligauerit ſuper terram, ſint ligata non tantùm in vno cælo, ſed in omnibus cælis, & quæ ſoluerit ſuper terram, ſint ſoluta non ſolum in vno cælo, ſed in omnibus cælis. Ad eos autem, qui multi ſunt ligatores & ſolutores in terra, ſic dicit, vt ſoluant & alligent, non in cœlis ſicut Petrus, ſed in vno cælo, quia non ſunt in tanta perfectione ſicut Petrus.* Item beatus LEO epiſt. 89. ad Epiſcopos per Viennenſem prouinciam conſtitutos: *Petro*, inquit, *præ cæteris eſt tradita ſoluendi atque ligandi poteſtas.* Neque verò præeminentiam hanc auctoritatis clauiũ in Petro HIERONYMVS & CYPRIANVS ignorauerunt, cùm ille lib. 1. contra Iouin. circa medium ſcripſerit, *inter duodecim vnum eligi, vt capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio*: hic autem lib. de vnitate Eccleſ. non longe ab initio: *primatum Petro dari, vt vna Chriſti Eccleſia, & vna cathedra monſtretur.*

Huc præter auctoritatem ſanctorum Patrum accedit analogia Scripturæ; eiuſq; phraſis in aliis locis. Etenim

A *clauium* nomine ſumma poteſtas deſignari in Scriptura ſacra ſolet. *Dabo* (inquit Dominus Iſaiæ 22. Eliachim ſummo Sacerdoti, qui typum Chriſti geſſit) *clauem domus Dauid ſuper humerum eius. Et aperiet, & non erit qui claudat. Et claudet, & non erit qui aperiat.* Quid verò hæc clauis ſignificat? Nempe poteſtatem talem in domo Dauid, hoc eſt, in Eccleſia, vt quod ab ea recte ac legitime conſtitutum ſit, ratum apud omnes ac firmum eſſe debeat, nec poſſit a quoquam reſcindi. Hoc enim eſt quod ait: *Aperiet & nemo claudet, & claudet, & non erit qui aperiat.* Hanc clauem, hoc eſt, poteſtatem in Eccleſia, quæ & dicitur regnum cœlorum, Chriſtus præſtantiſſima ratione habet. Ipſe enim eſt *ſanctus ille & verus* (inquit Ioannes Apoſtolus Apocalypſis tertio) *qui habet clauem David, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit.* Pe-
B tro igitur vices ſuas in hac vſurpanda claue, hoc eſt, ſummam poſt ipſum auctoritatem in terris promiſit, cùm ſe illi claues regni cœlorum traditurum pollicitus eſt. *Largitur enim Chriſtus* (inquit Baſilius in concione de pœnitentia, quæ eſt 28.) *ſuas dignitates, & non euacuatur, ſed habens dat.*

Ac ſanè in politicis etiã id ſimiliter obtinuiſſe videmus, vt cui regẽdæ ciuitatis ſumma auctoritas attribuitur, huic tanquam eius dignitatis Symbolum quoddã, claues ciuitatis tradantur. Ab hac igitur antiquiſſima atque receptiſſima conſuetudine exiſtimare debemus, Chriſtum (qui ſolitus fuit ex rebus ferè vulgo vſitatis ſermonis rationem ac modum petere) illam metaphoram mutuatum eſſe: vt amplitudinem eius poteſtatis, quam Petro promittebat, quàm aptiſſimè exprimeret.

VII. *Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Portæ
C inferorum, inquit EPIPHANIVS in libro Anchoratus, non longè ab initio, *ſunt hæreſes & hæreſiarchæ. Iuxta omnem enim modum in ipſo Petro firmata eſt fides, qui accepit claues regni cælorum.* Quo pacto & alij Patres portas inferorum hoc loco interpretantur. Si igitur ita ſuper Petrum Eccleſia fundata eſt, vt poſſit opera Petri ac miniſterio aduerſus omnes hæreſes, & omnem vim inferorum firma ſtare: confiteri neceſſe eſt, talem auctoritatem Petro tributam eſſe, qua is potuerit tum in omni fidei quæſtione, quod veriſſimum eſt certò docere, tum quæ eſſent fidelibus aut in cultu aut in moribus ſalutaria, ſanctè conſtituere. Quod enim Chriſtus ſubiunxit: *Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam*, id ad antecedentia referri debet, vt inde præſtantiam atque firmitudinem illius poteſtatis intelligamus, quam Petro
D pollicebatur, affirmans ſe ſuper illum Eccleſiam fundaturum, eique traditurum claues regni cœlorum. Nã & ad explicandam etiam vim atque vſum eius auctoritatis adiunxit illud quod ad extremum ſequitur.

VIII. *Et quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* Quibus verbis non qualicumque modo eum ſignificat ſoluere atque ligare poſſe, ſed tanquam eum nimirum, qui auctoritatem ipſam clauium regni cœlorum abſolutam atque plenam habet: vt ex verbis antecedentibus, quæ hactenus expoſita ſunt, didicimus. Quo ſane pacto cæteri Apoſtoli clauium auctoritatem non acceperunt, vt teſtimoniis Patrum, quę partim adduximus, partim poſtea adducemus, perſpicuum fit.

Hic verò quominus ex hoc Euangelij loco primatũ
E illum Petri colligamus, tria potiſſimum nobis OBIICIVNT Aduerſarij. PRIMO: non Petrum, ſed Chriſtum ipſum nomine petræ, ſuper quam Eccleſia ædificanda fuerit, intelligi hoc in loco debere: vel certè cõfeſſionem ipſam fidei de Chriſti diuinitate à Petro editam. Atque hic vrgent illud 1. Cor. 3. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus* IESVS.

SECVNDO: Quicquid hic Petro promiſſum eſt, aliis etiam Apoſtolis eſſe tributum. Nam & omnes fundamenta appellantur, Apocalyp. 21. & omnibus Chriſtus

dixit,

Digitized by Google

dixit, Matth. 18. *Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo.* Et illud item omnibus, Ioan. 20. *Ite, ego mitto vos, quorum remiſeritis peccata, remittentur eis, &c.* Quò accedit auctoritas Patrum, qui pares omnes Apoſtolos fuiſſe, teſtari videntur. Cyprianus enim libro de vnitate Eccleſiæ dicit: *Hoc erant vtique cæteri Apoſtoli; quod erat Petrus, pari conſortio prædiri, & honoris, & poteſtatis.* Quod ipſum ſimiliter affirmant Anacletus diſt. 21. c. in nouo. Hieronymus lib. 1. contra Iouin. Leo epiſtola ad Anaſtaſium Tharſenſ.

Tertio. Quòd Petro peculiariter videatur Chriſtus claues regni cœlorum promiſiſſe: id, inquiunt, ad confirmãdum illius principatum non valere: nõ enim ipſi Petro peculiariter, ſed Eccleſiæ, cuius figuram ibi Petrus, auctore Auguſtino, præferebat, eſſe promiſſas atque datas claues.

Ad Primvm reſpondemus: etſi Chriſtus alioqui petra angularis & fundamentum præcipuum ſit, quo Eccleſia omnis nititur, tamen in eo quidem loco apud Matth. 16. petræ nomine non poſſe ipſum intelligi, ſed Petrum ſignificari. Quod cùm antea perſpicuis argumentis ex ipſo loco ductis, & conſentiente auctoritate ſanctorum Patrum confirmauerimus; nihil eſt neceſſe idem denuò probare. Nam quòd Auguſtinus (vt diximus) ſubdubitauerit, Petrúſne an potius Chriſtus ibi petra nominetur; cùm aliorũ omniũ Patrum ſententia per petram Petrum intelligẽtium, tam ſit concors & conſtans, nihil nobis præiudicare debet.

Vt autem ibi per petram confeſsio fidei etiam, à Petro facta, intelligatur, non impedimus. Nam quod ad rem ipſam attinet, nihil intereſt, vtrùm ſupra Petrum, fidem certò confitentem atque docentem, vel ſupra certam Petri confeſſionem, Eccleſiam fundatam eſſe dicas. Eòdem enim res redit. Nam neque nos, cùm ex ſententia Patrum, ſupra Petrum fundatam Eccleſiam eſſe affirmamus, perſonam Petri cogitamus nudam, ſed explicantem certam de Filio Dei fidem: neque etiã illo loco vel nuda fidei confeſſio per ſe ipſa, vel alterius hominis, præterquam Petri, poteſt intelligi. Dicit enim Chriſtus: ſuper *hanc* petram, id eſt, ſuper te, Petre, confitentem, atque adeò ſuper confeſſionem fidei tuam certam ac immobilem.

Itaque vtrumque videmus à veteribus explicatum eſſe, & ſupra Petrum, & ſupra Petri confeſſionem Eccleſiam eſſe fundatam. Quoniam nihil re ipſa inter vtrumque intereſt, vt dictum eſt: *Princeps*, inquit Chrysostomvs hom. 27. ex variis locis Matthæi, *Apoſtolorum Petrus, ſuper quem Chriſtus fundauit Eccleſiam, vere immobilis petra, & firma confeſſio.* Ac rurſus hom. 55. in Matthæum, poſteaquam ſupra fidem Petri Eccleſiã ædificatam eſſe dicit; vt magis explicet, hoc tantundem eſſe ac ſupra Petrum certò de fide pronunciantem ædificari, hæc verba ſubiungit: *Id Chriſtus agit, vt homo piſcator quauis petra firmior reddatur, vniuerſo terrarum orbe reluctante.* Atque ibi ad extremum ſuper ipſum Petrum Eccleſiam ædificatam eſſe, diſertis verbis teſtatur.

Item D. Cyrillvs lib. 4. Dialog. de Trinitate paulò poſt initium. Inſignem remunerationem atque honorem ipſius Petri maximum fuiſſe aſſerit, quòd *inconcuſſam & firmiſſimam illius fidem petram Chriſtus vocarit.*

Et Hilarius lib. 6. de Trinitate poſt medium: *Hæc*, inquit, *fides Petri Eccleſiæ fundamentum eſt.* Cuius tamen illa etiam ſunt verba can. 16. in Matthæum: *O in nuncupatione noui nominis fœlix Eccleſiæ fundamentum: ô beatus cœli ianitor.*

Sic enim D. Cyprianvs libro de vnitate Eccleſiæ paulò poſt initium: *Super illum vnum*, inquit, *ædificat Eccleſiam ſuam.* Qui tamen eodem loco, paulò pòſt dicit, *Super Cathedram*, id eſt, ſupra doctrinam Petri, *Eccleſiam eſſe fundatam.*

Et ob id etiam D. Basilivs lib. 2. contra Eunomiũ

A paulò poſt initium, Petri nomine prærogatiuam Simonis, filij Ionæ, intelligi docet; *Qui de piſcatoribus*, inquit, *ad Apoſtolatus functionem vocatus, propter fidei excellentiam, Eccleſiæ ædificationem in ſeipſum ſuſcepit.* Quibus verbis an non Baſilius clariſſimè ſignificauit, nec Petrum ſine fide, nec fidem ſine Petro, ædificio Eccleſiæ, quaſi fundamentum, ſubeſſe?

Porrò illud quod vrgent Sectarij, ſolum Chriſtum eſſe fundamentum, facillimè expeditur. Ita enim Chriſtus ſolus eſt Eccleſiæ *fundamentum*, ſicut ſolus eſt *mundi lux*, ſicut ſolus eſt noſter *Pontifex*, *Epiſcopus*, *Doctor*, *& Paſtor* animarum. Et tamen ſunt præter Chriſtum alij etiam in Scripturis, lux mundi, Epiſcopi, Doctores, Paſtores, veriſſimè appellati. Nempe nõ eadem, ſed alia ratione. Ita quoque *fundamenta* in Apocalypſi B Ioannis, cap. 21. appellantur Apoſtoli. Num verò id impedit quo minus verè dictum ſit; 1. ad Cor. 3. *fundamentum aliud neminem poſſe ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus?* Minimè. Non enim abſurdum eſt, vt quæ primariò & principaliter, hoc eſt, præſtanti quadam & ſingulari ratione Chriſto conueniunt, eadem aliis conueniant ſecundariò. Lux ipſe ſolus eſt, *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Ioan. 1. Item ſolus ipſe eſt ille Paſtor, qui *poſuit animam pro ouibus ſuis*, Ioann. 10. ſéque dedit *redemptionem pro omnibus*, 1. Tim. 2. Et ipſe eſt Pontifex ſolus ad Hebr. 4. *qui penetrauit cælos, introiuitque per ſanguinem ſuũ in ſancta, æterna redemptione inuenta*, ad Hebr. 9. Item Doctor eſt vnicus, Iſaiæ 30. in quo, vt in alio nullo, abſcõditi fuerint *omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei*, Coloſſ. 2. Denique fundamentum eſt primum Eccleſiæ & maximum, 1. Cor. 3. C & vt Auguſtinus, enarratione in Pſalmum 86. non longè ab initio appellat *fundamentum fundamentorum*, quod videlicet ſeipſo cõſiſtat, neque vlli alteri innitatur, ſuſtineátque quidquid omninò pertinet ad Eccleſiæ ædificiũ, adeóque ipſum etiã confirmet Petrum. Sed, vt alij poſt Chriſtum, ſuo quodam modo lux mũdi ſunt: itémque Epiſcopi, Paſtores & Doctores: ſic etiam Petrus eſt ſecundarium ac præcipuum, poſt Chriſtum, Eccleſiæ, fundamentum. Nempe cuius fidei etiam *Eccleſiæ fundamenta commiſſa ſunt* (vt ait Gregorivs Nazianzenus in oratione de moderat. in diſputatione habenda) id eſt, Apoſtoli ipſi, qui, vt alios in religione confirmarunt, fundamenta etiam quædam fuerunt.

Atque hoc ipſum item & veteres ipſi, qui Petrum fundamentum Eccleſiæ conſtitutum eſſe affirmauerũt, D luculenter notarunt. *Sicut ipſe*, inquit Hieronymvs lib. 3. comment. in Matth. circa caput 16. *lumen Apoſtolis donauit: vt lumen mundi appellarentur, cateráque ex Domino ſortiti ſunt vocabula: ita & Simoni, qui credebat in Petrã Chriſtum, Petri largitus eſt nomen: & ſecundùm metaphoram Petræ rectè dicitur ei: Ædificabo Eccleſiam meam ſuper te.*

Et Basilivs in concione de pœnitentia: *Chriſtus verè eſt petra inconcuſſa, Petrus verò propter petram, largitur enim Deus ſuas dignitates & non euacuatur, ſed habens dat. Lux eſt, & dicit: Vos eſtis lux mundi. Sacerdos eſt; facit ſacerdotes. Ouicula eſt, & inquit: Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Petra eſt, & petram facit.*

Nec opus eſt prolixius referre, quæ in eandem ſententiam dicit Ambrosivs libr. 6. in Lucam, cap. E 2. Leo ſerm. 2. in Natali Petri & Pauli. Prosper lib. 2. de vocatione gentium, cap. 9. & alij. Ac poteſt, qui plura de hoc diſcrimine fundamentorum Eccleſiæ cognoſcere volet, legere inter cæteròs doctiſſimum Turrecrematam in erudito illo ſuo opere, quod ſummam Eccleſiæ nominauit, lib. 2. cap. 17. & ſequentibus.

Ad Secvndam obiectionem Sectariorum, de Apoſtolorum omnium æqualitate, doctè ſanè à multis Catholicis auctoribus iam pridem ſecundùm doctrinam Orthodoxã reſponſum eſt, vt à Ioanne Driedone, lib. 4. de variis dogmatibus, c. 4. part. 2. à Caietano in tractat.

de compar.

de compar.Papæ & Conc.c.3.à Melchiore Cano,lib.6. de locis Theologicis, c. vlt. ad vndecimum argumentum,à Dominico Soto in 4.ſent.d.20.q.1.art.2.& 3.&c. Res autem, vt ſummatim, & aliquantò planius eam complectar,ſic habet.

Ad Apoſtolatus prærogatiuam atque dignitatem duo pertinuerũt. VNVM eſt,quod ab ipſo Chriſto proximè auctoritatem Eccleſiaſtici miniſterij Apoſtoli acceperunt.Quamobrem & ab eo miſſi,ſicut ipſe miſſus erat à Patre,dicuntur.ALTERVM eſt,quòd eam auctoritatem ſic à Chriſto acceperunt,vt non tantùm in hac vel illa orbis parte, ſed vbique prorſus poſſent ritè ac legitimè fungi muneribus Eccleſiaſticis: *Euntes enim,* inquit Matth.18.*docete omnes gentes.*Et:*Prædicate Euangelium omni creaturæ,*Marci 16.In his duabus rebus, atque adeo in huiuſmodi dignitate atque prærogatiua Apoſtolatus,pares omnes Apoſtoli fuerunt.Atque hæc dũtaxat æqualitas Apoſtolatus probari poteſt iis teſtimoniis vel Scripturæ,vel Patrum,quæ nobis obiiciuntur.

Cæterùm aliæ duæ res ſunt,in quib. Petrus Apoſtolus antecelluit reliquis Apoſtolis,non quidem propriè vt Apoſtolus,ſed vt ſingulare fundamentum, & caput Eccleſiæ & paſtor ouium Chriſti, & cœli ianitor conſtitutus.VNA eſt,quòd illam Apoſtolatus auctoritatem in vniuerſo orbe, accepit ipſe a Domino tãquam ordinariam & duraturã, ſuiſque adeò ſucceſſoribus relinquendam:eò quòd vniuerſæ Eccleſiæ, quæ *vnquam* futura eſſet,fundamentũ eſt conſtitutus(ſicut infrà oſtendemus)nec talis fundamenti locum ipſe perpetuò,niſi per ſuos etiam ſucceſſores tenere potuit.Reliqui verò Apoſtoli eam auctoritatem non eo modo acceperunt: ſed eorum quaſi extraordinariũ priuilegium fuit,quòd & in orbem vniuerſum,&à Chriſto proximè illam auctoritatem Apoſtolatus acciperent. Itaque illis è vita decedentibus,dignitas etiam eiuſmodi Apoſtolatus eſſe deſiit,neque eſt ad vllos eorum ſucceſſores deriuata. Quod cùm ita dicimus,minimè volumus, nullam iam peruenire Apoſtolatus auctoritatem ad Epiſcopos,qui ſunt(vt Anacletus explicat d.21.Can.in nouo) Apoſtolorum ſucceſſores. Habent enim hi,in ſuis quique Eccleſiis,vicem atque functionem Apoſtolorum:eſtque adeò perpetuum illud Dei in Eccleſiam beneficium, quo inter cæteros miniſtros ei attribuuntur Apoſtoli *ad conſummationem ſanctorum*, vt D. Paulus ad Epheſ. 4. diſp.Hoc igitur tantùm dicimus,ſi & *modum*,quo Apoſtolicam auctoritatem reliqui præter Petrum acceperunt,& acceptæ auctoritatis *amplitudinem*,in totum ſcilicet orbem, ſpectemus;non tranſiiſſe eiuſmodi dignitatem Apoſtolicam ad eorum ſucceſſores.Nam neque auctoritatem ex æquo in vniuerſum orbem habẽt;neque eam quam habent, habent ita proximè à Chriſto, ſicut habuerunt Apoſtoli, cùm Chriſtus nimirum illam ipſis Apoſtolis per ſe tribuit,eáque re officiũ ordinarium Petri(id eſt,vniuerſalis Paſtoris, à quo nimirũ poteſtas aliorum Paſtorum ordinariè alioqui deriuanda eſt) ſua quadam excellẽti poteſtate quaſi præuenit.

ALTERA res,in qua Petrus reliquis Apoſtolis antecelluit, eſt, quòd ipſe quidẽ poteſtatẽ accepit etiam quãdam in ipſos Apoſtolos:tanquã omnium videlicet (nemine excepto) qui ad Eccleſiæ ædificiũ & ad Chriſti gregem pertinent, fundamentum & paſtor (vt pòſt oſtendemus)ſingulariter conſtitutus.Itaq; regere ipſos atque in fide confirmare cum auctoritate potuit, iiſq; præſcribere & modum & locũ ad fungendum miniſterio Apoſtolico, quatenus ad Eccleſiæ bonũ id expediret. Quam ſanè rem doctè mihi videtur Caietanus loco ſuprà citato expediuiſſe,vbi ſcribit, Apoſtolos reliquos,quatenus *Apoſtolos*,fuiſſe quidẽ D.Petro pares:tamẽ,qua ratione erãt *oues* Chriſti,fuiſſe Petro ſubiectos.

Porrò,hanc Petri præeminentiã inter reliquos Apoſtolos minimè negauerũt veteres Patres.Quin imò ex loco Matthæi hactenus à nobis expoſito, & ex aliis,

A quos deinceps adducemus, luculẽtiſſime eam aſſeruerunt:etiam illi ipſi, qui pares alioqui in Apoſtolatus dignitate omnes fuiſſe affirmauerunt. Etenim D. CYPRIANVS libro de vnitate Eccleſię non lõge ab initio, in eo ipſo loco,vbi dixit, *pari conſortio præditos reliquos Apoſtolos fuiſſe & honoris & poteſtatis*, mox ſubiungit:*ſed exordium ab vnitate proficiſcitur, Petro primatus datur, vt vna Chriſti Eccleſia,& vna cathedra monſtretur.* An non in pari conſortio Apoſtolatus,primatum Petri agnoſcit?

Legat,cui otium eſt,locum illum integrũ Cypriani, & ſatis impudentiam Sectariorum mirari non poterit, quòd ex ea Cypriani diſputatione probare velint, ita fuiſſe Apoſtolatus dignitate pares Apoſtolos,vt Petrus illis præpoſitus à Chriſto non fuerit. Dicit 1. *compendio veritatis* facilè fidẽ probari poſſe, *ſi caput teneatur,*

B ac illud conſideretur, quòd *Dominus loquitur ad Petrum: Tu es Petrus,&c.* Dicit 2. *Super* VNVM *Petrum Eccleſiam eſſe fundatam.* Dicit 3.*Quamuis & alij Apoſtoli paſtores conſtituti ſint,tamen vt vnitatem manifeſtaret, vnam Cathedram Chriſtum conſtituiſſe,& vnitatis eiuſdem originem ab vno incipientem ſua auctoritate diſpoſuiſſe.* Dicit 4. *Super Cathedram Petri Eccleſiam eſſe conſtitutam.*Et 5.illud item, quod antè recitatum eſt,*Primatus Petro datur, vt vna cathedra monſtretur.*Denique 6.cauſſam,quam ob rem hæretici *perfidiam ſub prætextu fidei, & Antichriſtum ſub vocabulo Chriſti mentiantur*, eſſe, *quia ad veritatis illam & vnitatis originem* (de qua dictum eſt)*non reditur,nec caput*,inquit, *quæritur.* Quid hæc omnia ſibi volunt, ſi nullum habuit Petrus principatum auctoritatis?

Nec minus profectò clarè Hieronymus lib.1.contra

C Iouinianum.circa medium:*Super Petrum*, inquit, *fundatur Eccleſia.Et licet idipſum in alio loco ſuper Apoſtolos fiat,& cuncti claues regni cœlorum accipiant, & ex æquo* (quod attinet quidem ad prærogatiuam Apoſtolatus)*ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur: tamen propterea inter duodecim vnus eligitur,vt capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio.* An verò ab Hieronymo vel amplius aliquid ad æqualitatem in Apoſtolatu declarandam, vel clarius ad Petri nihilominus præeminentiam in auctoritate regiminis tuendam dici potuit?

Et D.LEO epiſtola ad Anaſtaſium Tharſenſem Epiſcopum. *Inter beatiſſimos*,inquit, *Apoſtolos in pari honoris conſortio fuit quædam diſcretio poteſtatis. Et cùm omnium par eſſet electio*(nempe ad Apoſtolatum)*vni tamen datum eſt,vt cæteris emineret.*

Et ANACLETVS diſt.21.can. in nouo: & clariſſimè

D epiſt. 3. vbi pari etiam conſortio honorem & poteſtatem Apoſtolicam reliquos accepiſſe dicit; perſpicuè nihilominus aſſeuerat,*à Petro poſt Chriſtum in nouo Teſtamento, ſacerdotalem ordinem cœpiſſe, & ipſum Apoſtolos reliquos habuiſſe pro principe.*

Mitto, quòd auctor alioqui eruditiſſimus Ioannes à Turrecremata loco ſuperius citato contendit, in hoc etiã Apoſtolos cæteros D.Petro fuiſſe inferiores, quòd à Chriſto acceperint Apoſtolici muneris auctoritatem non niſi per ipſum Petrum. Id quod etiam probat ex Anacleto 67.d.can.porro, qui affirmat Iacobũ fratrem Domini fuiſſe ordinatum Epiſcopum Hieroſolymitanum à Petro,& Ioanne,& altero Iacobo. Sed hæc quidem ſentẽtia minus communis eſt, neque etiã ad Petri primatum aſſerendum neceſſaria. Nam etſi demus, à

E Chriſto proximè omnes Apoſtolos auctoritatem Apoſtolicã,vt antè docuimus,accepiſſe: ſatis nihilominus defenſum iam eſt,quod ad auctoritatem quidem regiminis attinet,fuiſſe illos ipſo Petro inferiores. Ex qua re fiebat, vt in modo quidem exercendi munus illud Apoſtolicum poſſent à Petro cum auctoritate dirigi. Quod verò de ordinatione Iacobi dicit Anacletus, id ad ſolam deſignationem quandam loci referri poteſt.

Denique ad id quod TERTIO aduerſus probationẽ noſtram,ex illo Matthæi loco ſumptam, obiiciunt Sectarij, claues regni cœlorum nec promiſſas nec datas

Petro

Digitized by Google

Petro eſſe, niſi in perſona Eccleſiæ, facilis reſponſio eſt. Nam idipſum plane nobis potius ſuffragatur & iſtos redarguit. Ideo enim de Petro peculiariter Auguſtinus ſcripſit, eum in perſona Eccleſiæ claues accepiſſe, quoniam non vt priuata perſona, neque vt qualiſcunque alius Eccleſiæ miniſter, ſed vt Eccleſiæ totius præfectus, qui ſingulariter proinde totam Eccleſiam repræſentauerit, eatenúſque in vtilitatem Eccleſiæ, eas accepit; vt ſuprà quoque expoſuimus, & diligenter etiam à Caietano in tract. de Rom. Pontif. inſt. c. 3. & ab Eckio in locis communibus c. 1. notatum eſt. Sed ſatis, vt arbitror, de loco Matth. 16. dictum eſt, ex quo certè eſt perſpicuum, præcipuam illam in Eccleſia auctoritatem fuiſſe Petro promiſſam.

Probatur SECVNDO *Petri primatus ex loco Euangelij, Lucæ 22. §. 29.*

SECVNDVS Euangelij locus, valde etiam illuſtris, quo auctores Catholici primatū Petri probare conſueuerunt, eſt apud Lucam c. 22. vbi Chriſtus contentione exorta inter diſcipulos, *quis eorū videretur eſſe maior:* primùm ambitionem eam atque ſuperbiam, vtpotè ſecularium ferè principum ambitioni ſimilem, refutat, & ſuo exemplo propoſito modum humilitatis præſcribit ei, qui maior eſſet futurus, inquiens: *Reges gentium dominantur eorum; & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur: vos autem non ſic. Sed qui maior* EST *in vobis, fiat ſicut minor, & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Nam quis maior eſt, qui recumbit an qui miniſtrat? Nónne qui recumbit? Ego autem in medio veſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat.* Deinde conuerſus ad Petrum, eique imperans vſum illius primariæ auctoritatis in confirmandis in fide fratribus; ſatis profectò indicauit, eum ipſum Petrum eſſe, cui antecedentibus verbis *modum* in ſupremo dignitatis gradu tenendum propoſuerat. Ait enim è veſtigio ad ipſum ſolum: *Simon, ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum: ego autem oraui pro te, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.*

Ex hoc loco Primatum Petri confirmari, facilè animaduertet lector, ſi quatuor apud ſe diligenter expendat. I. Primùm enim in illa diſcipulorum contentione, minimè Chriſtus negauit, aliquem in Eccleſia ſuperiorem reliquis fuiſſe futurum: quin potius id plane affirmat: *Qui maior*, inquit, *eſt in vobis:* quia videlicet iam erat Chriſto decretum, aliquem præficere, & caput cæterorum facere. Itaque hūc monet, vt in maximo gradu dignitatis pòſt conſtitutus, non mūdanorum principum arrogantiam, ſed ſuam moderationem atque ſubmiſſionem imitetur: *Ego enim*, inquit, *ſum inter vos, ſicut qui miniſtrat.*

II. Quis autem ille maior futurus eſt? Nēpe Petrus, pro cuius videlicet fide, vt ad communem aliorum vtilitatem ſit firma, orat: quem iubet fratres aliquando, hoc eſt, accepta poſt lapſum & reſipiſcentiam cura paſtorali, confirmare in fide. Quo ſane confirmandi vocabulo, auctoritatem in docendo ſignificari, ex aliis Scripturæ locis intelligi poteſt. Act. 15. verſ. 41. & capit. 16. verſ. 5. & 1. ad Theſſ. 3. verſ. 2. &c.

III. Atque Petrum *maiorem* reliquis ſignificari hoc loco futurum, nō propriè in vitæ ſanctimonia aut virtute, ſed in muneris auctoritate; tum ex eo confirmandi præcepto, quod illi deinde tanquam Maiori datur, tum ex ipſa ratione huius Chriſti ſermonis apparet. Monuit enim, vt is qui maior futurus eſſet, fieret virtute humilitatis & ſubmiſſionis ſicut minor. Qua monitione non magnopere iam eget, qui in maximo virtutis atque ſanctitatis eſt gradu, adeóque perfectionem humilitatis conſecutus eſt. Sed is demum ita cum primis admonēdus eſt, qui in alio aliquo genere excellit; nempe poteſtatis, quæ nimirum cum importunitatis atque ſuperbiæ vitio facilè coniungi ſolet; vt eſt videre in regibus gentium, quorum voluit Chriſtus eum eſſe diſ-

A ſimillimum, qui maior inter Apoſtolos futurus erat.

IV. Nec verò putare in hoc loco poſſumus ſermonē Chriſto fuiſſe de poteſtatis alicuius temporalis principatu, quem moderate ab aliquo Apoſtolorum ſuſtineri vellet. Perſpicuum enim eſt de eiuſmodi auctoritatis præſtantia eum ibi agere, cuius maximè proprius ſit vſus confirmare in fide fratres. Quæ auctoritas, ſpiritualis eſt. Quanquam nec indignum eſt, vt qui *ſpiritualia non ſeminant, temporalia etiam metant*, 1. Cor. 9. vnuſquiſque quantum opus habet, ſpectata temporum ratione, & ſui cuiuſque in Eccleſia gradus.

Sed ipſos etiam ſanctos Patres adire operæpretium eſt, qui etiam ex hoc loco Petri in Eccleſia principatum rectiſſime collegerunt. D. Leo ſerm. 3. de die anniuerſario aſſumpt. ſuæ (idémque habet ſerm. 2. de Natali B Petri & Pauli) *Commune*, inquit, *erat omnibus Apoſtolis periculum de tentatione formidinis, & diuinæ protectionis auxilio pariter indigebant; quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere. Et tamen ſpecialis à Domino Petri cura ſuſcipitur, & pro fide Petri propriè ſupplicatur: tanquam aliorum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & diuinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, vt firmitas, quæ per Chriſtum Petro tribuitur, per Petrum Apoſtolis conferatur. Cùm itaque, dilectiſſimi, tantum nobis videamus præſidium diuinitus inſtitutum: iuſtè in ducis noſtri meritis & dignitate lætamur, gratias agentes redemptori noſtro, qui tantam potentiam dedit ei quem totius Eccleſiæ principem fecit.*

Et D. AMBROSIVS in Pſal. 43. aliquantò poſt medium. *Petrus*, inquit, *Eccleſiæ præponitur. Itaque ante ſignificat* C *Dominus quid ſit illud, quòd poſtea eum paſtorem elegit Dominici gregis. Nam huic dixit: Tu autem conuerſus, confirma fratres tuos.* Lucæ 22.

Item THEOPHYLACTVS in comment. eius loci: *Planus*, inquit, *huius loci intellectus hic eſt: quia te habeo vt principem diſcipulorum, poſtquam negato me fleueris, & ad pœnitentiam veneris, confirma cæteros. Hoc enim te decet, qui poſt me Eccleſiæ petra & fundamentum es.*

Tum D. Auguſtinus quæſt. 75. ex nouo Teſtamento: *Quid ambigitur?* inquit, *Pro Petro rogabat, & pro Iacobo & Ioanne non rogabat? vt cæteros taceam. Manifeſtum eſt, in Petro omnes contineri: rogans enim pro Petro, pro omnibus rogaſſe dignoſcitur. Semper enim in præpoſito populus aut corripitur aut laudatur.*

Et tamen vſque adeo miſerabilis cæcitas Sectario- D rum eſt, vt contra Petri potius principatū ex hoc ipſo Lucæ loco, quo ille vel maximè ſtabilitur, argumentum petant. Vrgent enim admodum inconſideratè illud: *Vos autem non ſic.* Si non ſic: ergo nemo, inquiunt, debet in Eccleſia cæteris omnibus imperare, id quod faciunt Reges gentium. Quantò rectiùs contrarium iſti concluderent, hoc modo: ſi non ſic, id eſt, ſi non *eo modo* dominari ſeu imperare aliquis Apoſtolorum debuit, *ſicut* dominantur Reges gētium: ergo debuit quidem aliquis ex Apoſtolis imperare (de quo inter eos fuit contentio quis eſſet) ſed *alio* quodam modo. Quo tandem? *Qui*, inquit, *maior* EST *in vobis, fiat ſicut minor.* Nō dicit: nullus erit in vobis maior. Nemo imperabit. Nec: qui maior eſt, fiat aut ſit minor, aut omnino non imperet. Quorſum enim tunc eſſet *maior*? Sed: *Fiat*, in- E quit, SICVT *minor*, hoc eſt, in manſuetudine, ſine ſuperbia, ſine importunitate imperet. Non igitur ſummam auctoritatem hic Chriſtus remouet: ſed modum in auctoritate ſumma requirit, eúmque longè diuerſum ab eo quem Reges gentium tenent.

Idipſum cōfirmamus rurſus hoc modo: qui inter Apoſtolos maior ſit, eum ita vult Chriſtus erga reliquos ſe gerere, ſicut ipſe Chriſtus ſe geſſit erga Apoſtolos. Exēplum enim ſuum proponit eis, inquiens: *Ego autem in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat.* Sed Chriſtus ita fuit, ſicut qui miniſtrat, vt non ideo tamen poteſtate caruerit. Igitur nec vult poteſtate carere eū, quē eſſe vult vt

Digitized by Google

minorem cùm ſit maior, ſed *modum* in vſu poteſtatis ei præſcribit, vt dictum eſt.

Quid multa? Ipſe Apoſtolus Petrus, quò pertinuerit illud Chriſti magiſtri ſui præceptum, diſerte explicat, cùm iiſdem propè verbis id repetens, ac alios etiam Eccleſiæ paſtores de eo cõmonefaciens: *Paſcite*, inquit, 1. Petr. 5. *qui in vobis eſt gregem: prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè ſecundùm Deum: neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè: neque vt* DOMINANTES *in cleris, ſed forma facti gregis ex animo.*

Probatur TERTIO *Petri Primatus ex loco Euangelij, Ioan. 21.* §. 30.

TERTIVS locus clariſſimus eſt apud Ioannem c. 21. Vbi Chriſtus Dominus aſcenſurus in cœlum, *Vicarium amoris ſui erga gregem* (vt inquit B. AMBROSIVS lib. 10. in Lucam c. 24.) D. Petrum relinquens; *omnibus eum Apoſtolis antetulit*, eique ſummam tandem auctoritatem Eccleſiam ſuam regendi, toties antea promiſſam, attribuit. *Erant* (inquit Euangeliſta) *Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus & Nathanael, qui erat à Cana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex diſcipulis eius duo, &c.* Et dicit Simoni Petro Ieſus: *Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: etiam Domine: tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis diligis me? Ait illi, etiam Domine: tu ſcis, quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei tertiò, Simon Ioannis amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertiò: amas me? Et dicit ei: Domine tu omnia ſcis, & ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce oues meas.*

Hunc autem in modum ex hoc tam illuſtri loco, pro Petri principatu in Eccleſia, ratiocinamur. Si Petro ſingularis aliqua regendi vniuerſam Eccleſiam auctoritas à Chriſto tributa eſt, qualem cæteri Apoſtoli non habuerunt; certè Petrus habuit regiminis in Eccleſia principatum. Nam quæ maior in Eccleſia regendi auctoritas ſit quàm ea, quæ antecelluit auctoritati alioqui Apoſtolicæ? At ſingularis Eccleſiam vniuerſam regendi auctoritas, qualem cæteri Apoſtoli non habuerunt, Petro eſt à Chriſto tributa: habuit hic igitur regiminis in Eccleſia principatum.

Id probatur perſpicuè ex circumſtantiis eius loci apud Ioannem I. Simon, inquit, Ioannis diligis me *plus his?* Cur de præſtãtiori charitate eum, præ cæteris, tum præſentibus, interrogaſſet, niſi maioris etiã atque præſtãtioris muneris auctoritatẽ ipſi attribuere voluiſſet?

II. *Paſce agnos meos.* Vel vt eſt Græce, *Rege oues meas.* Et denique: *Paſce oues meas.* Nempe commiſit ei curam omniũ Eccleſiæ ordinũ; vt regeret non modò vulgares atq; imperfectiores fideles, qui quaſi agni ſunt, & velut paruuli lacte paſcendi: ſed etiã perfectos, adeoque Paſtores ipſos Eccleſiarum, qui velut oues ac matres ſunt cæterorũ: ſic enim D. AMBROSIVS lib. 10. in Luc. c. 24. hanc Chriſti ſermonis varietatem in hoc loco interpretatur: *Tertiò*: inquit, *Dominus interrogauit. Et iam non agnos lacte paſcendos, vt primò, neque oui culas, vt ſecundò, ſed oues paſcere iubetur, perfectiores vt perfectior gubernaret.*

III. Neque inter has aut illas oues diſtinxit: ſed abſolutè: *Paſce*, inquit, *oues meas.* Quo ipſo apertè ſignificauit, alienum fore à ſuo ouili, quicunque Petrum paſtorem non agnoſceret; vt ſcitè atque eleganter concludit D. BERNARDVS lib. 2. de conſiderat. ad Eugenium, paulò poſt medium. Quam ob rem nec Apoſtolos quidem à Petri cura exemit. Niſi fortè non etiam illi fuerunt Chriſti oues.

IV. Denique vis verbi, *paſce*, conſideranda eſt. Quod vſum auctoritatis ſalutarem in ſubditos, in regendo & docendo, ſecundùm Scripturæ ſacræ conſuetudinem, ſignificare, dubium nullum eſt, 2. Reg. 5. Ezech. 34. &c. quidquid Caluinus lib. 4. inſtit. c. 7. contra obganniuerit. Quare Ioannes in recitanda ea Chriſti ſententia, tali verbo Græco (ποιμαίνειν) vſus eſt, quod & paſcere & regere ſignificat, vt à ſanctiſſimo Roffenſi art. 25. cõtra A Lutherum & aliis ex Scriptura etiam ſacra paſſim, eſt notatum. Pſ. 2. & 79. Act. 10. Mat. 2. &c. Nec aliter AVGVSTINVS tract. 123. in Ioannem ſub finem, CHRYSOSTOMVS lib. 2. de ſacerdotio, in initio, & alij Patres eius verbi ſignificationem hoc in loco intellexerunt.

SED quemadmodum hic Chriſtus auctoritatem in Eccleſia primariam Petro attribuerit, quam antea tot modis eidem erat pollicitus, præſtat vt Lector ex ipſis verbis ſanctorum Patrum quam ex noſtris intelligat. CHRYSOSTOMVS hom. vlt. in Ioannem: *Cæteris*, inquit, *omiſſis ſolum Petrum alloquitur, curam ei committens fratrum ſuorum.* Et rurſus libr. 2. de ſacerdotio, initio: *Interrogat*, inquit, *diſcipulum magiſter, num ab eo ametur? Non quo id ipſe edoceatur; verùm vt nos doceat, quanta cura ſibi ſit gregis huius præfectura.* Item ibidem paulò poſt: *Illum*, inquit, B *auctoritate præditum eſſe voluit, ac reliquos item Apoſtolos longè præcellere. Petre enim, ait, amas me plus quàm hi omnes?* Ac rurſus hom. .de pœnitentia: *Eccleſia*, inquit, *primatus gubernatioque per vniuerſum mundum ei à Chriſto concreditus eſt.*

AMBROSIVS lib. 10. in Lucam cap. 24. *Interrogabat*, inquit, *Dominus, non vt diſceret ſed vt doceret, quem eleuandus in cœlum amoris ſui velut vicarium nobis relinquebat. Sic enim habes: Simon Ioannis diligis me? &c. Petrus teſtificatur affectum, & ideo quia ſolus profitetur ex omnibus, omnibus anteferatur.* Et paulò poſt: *Oues paſcere iubetur, perfectiores vt perfectior gubernaret.*

CYPRIANVS in libr. de vnitate Eccleſiæ ſub initium: *Petro*, inquit, *poſt reſurrectionem ſuam dicit: Paſce oues meas, ſuper illum* VNVM *ædificat Eccleſiam ſuam* (en, ſententia Cypriani, quando Chriſtus impleuerit promiſ- C ſionem illam: ſuper hanc petram, &c.) *& illi paſcendas mandat oues.*

Et ORIGENES in cap. 6. ad Romanos: *Quum Petro*, inquit, *ſumma rerum de paſcendis ouibus traderetur, & ſuper ipſum velut terram, fundaretur Eccleſia* (en etiam, quando impleta promiſſio) *nullius confeſſio virtutis alterius, niſi charitatis ab eo exigitur.*

THEOPHYLACTVS in locum illũ Ioan. 21. *Petro*, inquit, *non alij præfecturam ouiũ per vniuerſum mundum tribuit.*

GREGORIVS lib. 4. Regiſtri epiſt. 32. *Totius*, inquit, *Eccleſiæ curam Petro dominica voce commiſſam eſſe, cunctis ſcientibus Euangelium liquet.*

Item ARNOBIVS in Pſal. 138. Petrum Epiſcopum Epiſcoporũ eſſe inde oſtendit. quod *nullus*, inquit, *Apoſtolorum nomen paſtoris accepit* (intellige, ita ſingulariter & D ab ipſo Chriſto) *ſolus enim Dominus dicebat: Ego ſum Paſtor bonus. Hoc nomen ſanctum, & ipſius nominis poteſtatem poſt reſurrectionem ſuam Petro pœnitenti conceſſit, & ter negatus, negatori ſuo hanc quam ſolus habuit tribuit poteſtatem.*

Nec multò aliter hoc idem expreſſit D. AVGVSTINVS tract. 123. in Ioannem, vbi ita eleganter ſcripſit: *Sit amoris officium paſcere dominicum gregem, ſi fuit timoris indicium negare paſtorem.* Quibus verbis, quis maximè ſit ſenſus illius loci literalis, quòd toties támque accuratè de ſingulari amore Petrus examinatus fuerit, Auguſtinus ſignificauit. Nempe vt intelligeretur, quãtopere charitas in ſubditos, & eorum Dominum, in Præpoſito neceſſaria ſit.

Quod ipſum Chryſoſtomus ſignificare voluit, vbi ſupra libr. 2. de ſacerdotio, cùm dixit Dominum interrogaſſe, *vt nos doceret, quanta cura ſibi ſit gregis huius præfe-* E *cturæ.* Et hom. 87. in Ioannem: *Ter*, inquit, *interrogat & ſemper idem præcipit, inquiens: Paſce, vt demõſtret, quanti ouium ſuarum curam faciat.*

Neque tam idcirco id improbamus, quod AVGVSTINVS in illo ipſo tract. 123. in Ioannem etiam de hoc loco ita commentatus eſt: *Redditur*, inquit, *negationi trinæ trina confeſſio, ne minus amori lingua ſeruiat, quam timori: & plus vocis licuiſſe videatur mors imminens quam præſens.*

Quod & CYRILLVS lib. 2. in Ioannem cap. 64. notat in eundem locum, ſimul ibi Petrum appellans *& principem & caput cæterorum Apoſtolorum.*

Neque

Digitized by Google

Neque tamen illa Auguſtini interpretatio (de trina interrogatione ob præteritam trinã negationẽ) impedit quo minus maxime etiam propter præfecturã gregis Petro committendam, ita ſæpe illum Chriſtus interrogauerit vt CHRYSOSTOMVS & alij Patres locis ante citatis exponunt.

SED aliud eſt, inquit Caluinus lib. 4. inſtit. cap. 7. paſce oues meas, quam habeto auctoritatẽ in eas omnes. Accedit, quòd non dicit, *omnes*. Et ipſe Petrus aliis Epiſcopis inquit: *Paſcite qui in vobis eſt gregem*, 1. Petr. 5. Tanquam habeant omnes ex æquo curam Dominici gregis ſibi commiſſam. Atque hęc ferè ſunt quæ aduerſus põdus tanti tàmque illuſtris teſtimonij, quo Petri principatum confirmat Catholici, leuiſſimè OBIICIVNT Sectarij.

Quibus RESPONDEMVS, & vſũ alioqui ſacræ Scripturæ, & huius loci circumſtantias, & collationẽ eius cum locis aliis, in quibus antè ſumma auctoritas Petro promiſſa eſt; & (quod magni momenti apud nos eſſe debet) conſentientem interpretationem ſanctorum Patrum, ſatis ſuperque comprobare, paſcendi vocabulo in eo loco, metaphoricè ſignificari etiam regẽdi auctoritatem. Significat enim ea vox officium eiuſmodi erga oues Chriſti, quo bene atque cõuenienter illæ poſſint & in ſpirituali vita ſuſtentari, & omnino ad illa vſque paſcua vberrima vitæ ſempiternę dirigi atque deduci. Hoc autem, ſi ſpectemus hominum naturę conditionẽ, ſufficienter præſtari nequit, ſine auctoritate etiam atque vi præcipiendi, adeóque obligandi ipſas oues ad eum doctrinæ & religionis quaſi paſtum ſumendum, qui iudicetur ſalutaris à paſtore. Quare, in quo Eccleſiæ præpoſito Chriſtus ſignificauit eſſe plenam auctoritatem paſcendi, in eodem auctoritatem quoque ſpiritualiter eſſe regendi intelligere debemus, vt auctoritate Scripturæ & ſanctorum Patrum, & ipſa illius loci ratione ſatis hactenus demonſtratum eſt.

Nec nobis illud quidquam obſtat, quod Aduerſarij obiiciunt, Chriſtum non dixiſſe: Oues *omnes*. Etenim loci circumſtantiæ iam commemoratæ, & ſententia communis Patrum cogit (niſi velimus eſſe impudentes) intelligere *omnes*. Obſecro enim, quænam, & quot, & quales oues intelligendæ ibi ſunt, ſi non oportet omnes intelligi? Certè Chriſtus non diſtinxit inter has & illas, ſed abſolutè: *Paſce*, inquit, *oues meas*. Vnde ſic ſanè (præter ea, quæ prius à nobis allata ſunt) licet ratiocinari.

Dubium nullum eſt, quin Chriſtus ita diligenter cõmendans Petro oues ſuas voluerit ab eo ſatis intelligi, de quibus ouibus loqueretur. At niſi de *omnibus*, quæcunque eſſent ſuę, ſit locutus; non ſatis potuit Petrus, de quibuſnam diceret, intelligere. Confitendum eſt igitur illum de ouibus ſuis *omnibus* in eo loco locutũ eſſe. Nõ enim de iis aut illis determinatè locutus eſt, nec verò de nullis; nec, ſi indeterminatè & confusè de aliquibus locutus eſſet, ſatis illæ à Petro potuiſſent diſtinctè cognoſci. Quod rectè etiam ante nos doctiſſimus Caietanus in eruditiſſimo ſuo tractatu de Romani Pontificis inſtitutione cap. 10. concluſit.

Iam verò Petrus Epiſcopos item alios, vt gregẽ paſcerẽt, admonuit; non quia par illis eſſet commiſſa cura totius Chriſti gregis in vniuerſo orbe paſcẽdi: ſed quia illi etiam certè, ſub Petro, paſcere oues Chriſti debuerunt, & hodie debent. vnuſquiſque in aſſignato ſibi loco. Itaque nec dicit Petrus abſolutè, *Paſcite gregem*, ſicut ipſi à Chriſto generatim atque abſolutè dictum eſt; *Paſce oues meas*. Sed: *Paſcite*, inquit, *qui* IN VOBIS *eſt gregem*; id eſt, vnuſquiſque illum, quem fidei atque curæ ſuæ habet commendatum. Vt ſi Rex ad Conſules diceret: Regite prudenter commiſſas vobis ciuitates: nunquid propterea ſignificaret, auctoritate regendi eſſe conſules ſibi ipſi pares?

Alia quædam Euangelij teſtimonia, ex quibus itidem D. Petri primatus confirmatur

QVARTO. §. 51.

ATque hæc quidem teſtimonia, quæ pro Petri primatu hactenus ex Euangelio propoſuimus, potiſſima ſunt, quibus etiã ſacti Patres ad eam rem maxime ſunt vſi. Sed illis tamen ita poſitis atque cõfirmatis, non minimi ponderis ad eam aſſertionem ſtabiliendã alia quædam Euangelij teſtimonia videri debent, quæ ſolẽt huc etiã auctores Catholici non immeritò referre. Huius generis eſt, quòd Chriſtus Dominus ſoli Petro Matt. 17. nominatim iuſſit, vt pro ſe & pro illo iis, qui tributũ exigebãt, ſolueret ſtaterẽ, id eſt, duo didrachma, vt exponit eo loco D. HIERONYMVS. Qua re primatũ Petri ſignificari Chriſtũ voluiſſe Patres non abſurdè intellexerunt. Genus enim illud tributi, quidam erat cenſus capitis, id eſt, vel patris familias, vel certè primogeniti ac præcipui in familia poſt ipſum, vt D. CHRYSOSTOMVS hom. 59. in Matthæũ initiò interpretatur. Qui & propterea inquit: *Cum primogenitus eſſet Chriſtus, Petrus quoque diſcipulorum primus eſſe videretur, ipſi adeunt, &c.* Ac poſt aliqua: *Hunc locum*, inquit, *Marcus qui diſcipulus Petri fuit, ideo non ſcripſiſſe videtur, quoniam ingens hinc honor magiſtro deferebatur.* Item paulò pòſt: *In illa hora*, inquit, *Petrum omnibus diſcipulis prætulit.*

Item AVGVSTINVS quæſt. 75. ex nouo Teſtamento: *Saluator, cùm pro ſe & Petro dari iubet, pro omnibus exſoluiſſe videtur. Quia ſicut in Saluatore erant omnes cauſa magiſterij, ita & poſt Saluatorem in Petro omnes continentur. Ipſum enim conſtituit eſſe caput eorum; vt paſtor eſſet gregis Dominici.*

Hinc factum eſt vt occaſione huius honoris Petri, in illa ipſa hora, ſicut Euangeliſta narrat, diſcipuli adirẽt Ieſum dicentes: *quis putas maior eſt in regno cælorum?* Quia viderant, inquit HIERONYMVS in commẽtariis eius loci, *pro Petro & Domino idem tributum redditum, arbitrati ſunt Petrum omnibus Apoſtolis eſſe prælatum.* Item Chryſoſtomus homil. 55. in Math. *Veriti*, inquit, *turbationem propteri ſuam, non aperte quare Petrum ipſis praponeret, ſed confuse: Quis ergo maior eſt, interrogarunt!* Et rurſus ibidem: *Cùm ad vnum*, inquit, *delatus honor eſt, tunc nimirum doluerunt. Quanquam non ex hac re ſolum, ſed ex aliis multis inflammati fuerunt. Tum quia dixit illi: Dabo tibi claues regni cælorum. Tum quia: Beatus es tu Simon, &c. Tũ etiam hic: Da illis pro me & pro te.* Eodem ferè modo loquitur in illum locum Origenes tract. 5. in Matth.

Huc addunt etiam Doctores Catholici, quòd Matthæus capit. 10. cùm Apoſtolorũ nomina recenſere cõſtitueret: *Nomina*, inquit, *Apoſtolorum hæc ſunt*: PRIMVS *Simeon, &c.* Vbi apparet, illũ ad ordinem dignitatis reſpexiſſe, non ad ordinem temporis, quo eſſent Apoſtoli à Chriſto vocati. Ita enim Andream primum dicere debuiſſet: quem primum vocatum eſſe conſtat. Quare AMBROSIVS, in 2. Corinth. capite 12. *Prior ſe*, inquit *ſecutus eſt Andreas Saluatorem quam Petrus, & tamen primatum non accepit Andreas, ſed Petrus.* Et animaduertatur contra Sectariorũ cauillationes, Doctores Catholicos non inde argumentari, quòd Matthæus *primò* nominauerit Petrum, ſed quod diſertè dixerit: PRIMVS Simon, &c.

Nec obſcurè idem Petri primatus ſignificatur etiam illius generis locis, quibus perhibetur ipſe nomine omnium Apoſtolorum vel interrogaſſe Chriſtum, vel eidem reſpondiſſe, vel ab eo, de neceſſaria doctrina pro omnibus peculiariter fuiſſe inſtructus. *Per vnum* (inquit D. Cyrillus lib. 4. in Ioannẽ cap. 28.) *qui præerat omnes reſpondent. Sanctam profectò diſciplinã optimè conſeruantes, & poſterioribus prudentia atque modeſtia relinquentes exempla. Decet enim non omnes confusè proſilire, ſed credere iis, qui & conſilio & ordine præpoſiti ſunt.* Hæc Cyrillus in eum locum, vbi Chriſto interroganti, Ioan. 6. *Nunquid & vos vultis abire?* Reſpondit Petrus: *Domine quò ibimus? Verba vitæ æternæ habes.*

Digitized by Google

A Accedit quòd vbi in hiſtoria ſacra mētio collegij Apoſtolici faciēda fuit, paſſim videas nominari ſolum Petrum cęteris non nominatim expreſſis,planè tanquā ipſorum caput. *Proſecutus eſt eum*(inquit Marcus cap.1.) *Petrus, & qui cum eo erant.* Item Lucas cap. 8. *Dixit Petrus, & qui cum illo erant.* Et rurſus Act. 2. *Stans autem Petrus cum vndecim,leuauit vocem ſuam,&c.* Nōnne modus ipſe narrationis indicat ex omnibus Petrum fuiſſe præcipuum, cui reliqui tanquam præpoſito ſuo adhærerent?

Hoc ipſum & ea re ſignificatum eſt, quod ad illum primò Chriſtus lauaturus omnium pedes accedit,Ioan. 13.quòd illi nominatim ſuam reſurrectionem nunciari voluit,Marci 16.&c.

Atque inter cætera eiuſdem generis indicia,quæ ex Euangelio pro primatu Petri, diligenter etiam à Ioāne B Turrecremata lib.2.de ſūma Eccleſiæ cap.5.& 15.collecta ſunt:illud mihi videtur à D.Bernardo lib.2.de conſider.ad Eugenium,poſt medium,pulchrè notatum eſſe quod apud Ioannē cap.21.legimus,Petrum ſe mari commiſiſſe,vt ad Chriſtum littore conſiſtentem perueniret, cæteris diſcipulis nauigio venientibus. *Quid iſtud eſt?* ait Bernardus: *Nempe ſignum ſingularis Pontificij in Petro, per quem non vnam Eccleſiam vt cæteri quique ſuam, ſed ſeculum ipſum gubernandum ſuſceperat. Mare enim ſeculum eſt,naues,Eccleſiæ.Hinc eſt,*inquit, *quod altera vice, Mat. 14. inſtar Domini gradiens ſuper aquas, vnicum ſe Chriſti vicarium deſignauit,qui non vni populo ſed cunctis praeeſſe deberet. Siquidem aquæ multæ populi ſunt multi,*Apocal. 17.

C *Probatur* QVINTO, *D. Petri primatus ex rebus ab eo geſtis.* §. 32.

PRæterea colligitur Petri primatus ab Orthodoxis ex rebus ab eo geſtis,quę in actis pręſertim Apoſtolicis cōmemorantur.Ille enim poſt Chriſti reſurrectionē Actor.2. publicè ad multitudinem ex omni natione cōgregatam primus concionē habuit, adeóque *in nationibus* (inquit Ambrosivs ſer. 47. de fide Petri) *fidei fundamenta poſuit.* Ille omniū primus in curatione claudi mirabiliter fidem confirmat. Act. 3.*Si enim Petrus petra eſt* (inquit Ambroſius ſerm.68.) *ſuper quam ædificatur Eccleſia; rectè primus pedes ſanat, vt ſicut in Eccleſia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmet.*Ille exurgens in medio fratrum,Actor.1.ſtatuit aliquem in locum Iudæ fuiſſe eligendum. Qua de re Chrysostomvs homil. 3.in Acta:*Vide*, inquit,*feruorem.* D *Quàm agnoſcit ſibi creditum à Chriſto gregem? Quàm in choro princeps eſt,& vbique primus omnium incipit loqui? Ad hunc enim inquit Chriſtus: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.*Ille præ cæteris Anania & Saphira condemnandis auctoritate vſus eſt Act.5.Ille,Simonem Magū, hæreticorum primum,ex Eccleſia eiecit,deinde Romę palā reuicit,vt plerique veteres teſtes ſunt. Ambroſius ſer.66. Hieronymus in Catalog. ſcriptorum Eccleſiaſt. vbi agit de D.Petro.Maximus hom.5.de Natali Petri & Pauli.Egeſippus lib. 3.capit.2.de excidio Hieroſ.& alij plures apud D.Auguſtinum epiſt.86.Ille mota controuerſia de obſeruatione legalium,primus in Apoſtolico Concilio loquitur,Act.15.rémque definit tāquam *princeps decreti*, E vt affirmat Hieronymvs in epiſtola quadam ad Auguſtinum, quæ eſt 11. inter epiſtolas Auguſtini. *Vos enim ſcitis*, inquit in eodem Concilio Petrus, *quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis per os meum*(nempe ſingulari cum auctoritate) *elegit audire gentes verbum Euangelij, & credere.* Vnde & ipſi omniū primò viſione cæleſti monſtratum eſt gentes etiam in Eccleſiā Chriſti debere recipi,Actor.10.

In ſumma,*vbique*,inquit Chryſoſtomus homil.21.in Acta, *Petrus primus inuenitur. Quando eligendus Apoſtolus, hic primus: quando loquendum Iudæis,non eſſe Apoſtolos ebrios, quando curandus claudus, quando concionandum, quando agendum contra principes; quando contra Ananiam, quando ab vmbra ſanationes fiebant, hic erat. Et vbi quidem erat periculum, & hic; & vbi moderatio. Vbi autem tranquillitate res erant plenæ, communiter omnes, ſic non exigit honorem maiorem.*

Atq; vt hic Chryſoſtomus Petrū à facilitate & ſubmiſſione cōmendat,quòd vbi opus auctoritate non fuit cæteris Apoſtolis minimè ſe antetulit:ita viciſſim reliquis Apoſtolis laudi dat,quòd ſine controuerſia, Petrū poſt Chriſti reſurrectionem, ſuperiorem ſuum in omnibus illis actis, de quibus iam dictum eſt,agnouerunt. *Conſidera*,inquit homil. 3.in Acta,*quo pacto concedunt ei ſolum*(cùm de ſucceſſore Iudæ eligēdo ageret)*nec amplius ambigunt, diſceptantes inter ſe,quis futurus eſſet eorum maior.* Et clariſſimè homil.51.in Matthæum:*Nondum*, inquit, *gratia Spiritus ſancti corroborati, facilè mouebantur; gratia vero accepta non tales nempe fuerunt, ſed vbique primatum Petro præbent, & in concionibus eum anteponunt, quamuis cæteris rudior videretur.* Tractat hoc argumentum à Petri rebus geſtis eruditè inter cæteros Roffenſis, articulo 25. aduerſus Lutherum.

Verùm hic Lutherus,& Caluinus,& ſectarij reliqui clariſſimæ luci tenebras offundere nituntur.Obiiciunt etiam impudenter,Petrum nequaquam exercuiſſe aliquando eiuſmodi in Eccleſia primatum. I. Non enim cōſtat,inquiunt,eum in reliquos Apoſtolos auctoritate eſſe vſum.II. Quin imò ipſe cū Ioāne miſſus eſt ab illis in Samariam,Actor.8.III.Deinde cùm electio Mathiæ, Act.1. & ſeptem Diaconorum,Actor.6.faciēda fuit,nō à Petro eſt facta,ſed ab omnibus æquè Apoſtolis iactæ ſunt ſortes.IV. Nec ſolus etiam controuerſiam de religione definiuit, ſed in Concilio res decernitur. Vbi & Iacobus quidem cum auctoritate dicit Actor.15.*Ego iudico, &c.* V.Sed & D.Paulus disertè ad Galat.ait: *Mihi autem qui videbantur eſſe aliquid* (loquitur de Petro, Iacobo,& Ioanne)*contulerunt. Sed contra,cùm cognouiſſent, quod creditum eſt mihi Euangelium preputij, ſicut Petro circumciſionis* (qui enim operatus eſt Petro in Apoſtolatum circumciſionis, operatus eſt & mihi inter gentes) *& cùm cognouiſſent gratiam, quæ data eſt mihi,Iacobus,& Cephas, & Ioannes: qui videbantur columnæ eſſe, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ ſocietatis: vt nos in gentes, ipſi autem in circumciſionem.* VI. Accedit quod Paulus etiā in faciem Petrum reprehendit.

Ad hæc omnia ordine ſic Respondeo. Ad I. Aliud eſt,Petrum nō habuiſſe auctoritatem in reliquos Apoſtolos.Aliud;propter eam modeſtiam atque ſubmiſſionem, quæ ipſi à Chriſto Lucæ 22.cōmendata fuit,eiuſmodi auctoritate in illos non fuiſſe vſum. Illud primū omnino falſum eſt; hoc vltimum abſque incommodo dari poteſt. Atque id tantùm ea fere probare poſſunt, quæ ſunt obiecta. Nam cùm reliqui Apoſtoli ipſi per ſe quàm decentiſſimè omnia facerēt,quid opus habuerunt Petri imperio? rectiſſimè enim D. Gregorivs libro 7.Regiſtri epiſt.64.*Si qua*,inquit, *culpa in Epiſcopis reperitur; neſcio qui Epiſcopus ſedi Apoſtolicæ ſubiectus non ſit: cùm vero culpa non exigit, omnes ſecundùm rationem humilitatis æquales ſunt.* Huius igitur moderationis ſeruādæ exemplum ſuis Petrus ſucceſſoribus præbuit.

Ad II. Quod ab aliis Apoſtolis,vt Samaritanis manus imponeret,cùm Ioanne miſſus fuerit;id verò nihil obſtat.Sępè enim qui præcipui ſunt de collegio,mittūtur.Nā & filij Iſrael miſerūt ad filios Ruben, Phinees, filium Eleazari ſacerdotis *& decem principes cum eo.* Ioſuę 22.Fuit autē Phinees *Dux eorum corā Domino*,vt hiſtoria ſacra teſtatur,1. Paral. 9. Ac ſanè ſi *mittendi* vocabulum nimis hoc loco premere velint Sectarij,non modo Petrum ſuperiorem cæteris non fuiſſe, concludere debebunt, ſed ne parem quidem: quod illi tamen contendunt. Etenim vulgò & cōmuniter,vt inferior non mittit ſuperiorem, ita neque æqualis æqualem. Peculiari autem modo miſſionis,videlicet rogatu potius,& con-

Digitized by Google

uentione, quam imperio; conſtat & pares ſuperiores etiam quandoque ſolere mitti, præſertim à toto aliquo collegio, ſicut tunc Petrus & Ioannes miſſi fuerunt.

Ad III. Quod ad electionẽ Mathiæ & Diaconorum attinet; reſpondit pro nobis luculẽter D.Chryſoſtomus homil.3.in Acta. *Quid?* inquit, *An non licebat ipſi Petro eligere? Licebat ei quidem maximè. Verum id non facit, ne cui videretur gratificari.* Non igitur, quia non potuit, ſed quia expedire non putauit, ipſe non elegit. Et tamen in eo ipſo genere ſatis ea re primatum ſuum oſtendit, quòd de electione faciẽda reliquos ipſe cum auctoritate admonuit; vt Chryſoſtomum etiam annotaſſe ſupra intelleximus. *Oportet enim*, inquit Act.1. *ex his viris qui nobiſcum ſunt, vnum eligere, &c.*

Ad IV. Idem de congregato Concilio Apoſtolico, ob controuerſiam de obſeruatione Legaliũ, ſentiẽdum eſt. Quid enim auctoritati ſuæ Petrus derogauit, quòd ex aliorum etiam conſenſu rem decerni voluerit? Nec verò in ea ipſa re auctoritas Petri non eminuit. Ipſe enim primus ſententiã pronunciauit, *quo etiam loquente, tacuit omnis multitudo*, cæterique deinde illius ſẽtentiam ſunt ſequuti. Nã quod Iacobus dixit: *Ego iudico*; quid obſtat? Nempe iudicauit idem quod caput cæterorum Petrus. Et expediebat, vt de Iacobi ſententia iudicioque conſtaret, quia Hieroſolymis quęſtio mota fuit, vbi ille (inquit Chryſoſtomus homil.33.in Acta) Epiſcopus erat & vt in ore duorum vel trium teſtium ſtaret omne verbum.

Ad V. Iam verò D. Paulus ſignificat quidem Apoſtolatus dignitate parem ſe Petro & reliquis Apoſtolis fuiſſe: quod minime ſane impedit, quominus, vt ipſe etiam ouis Chriſti erat, Petro inferior fuerit; quemadmodum hoc idem communiter de cæteris Apoſtolis ex Patrum ſententia ſuperius §.27.à nobis expoſitum, atque defenſum eſt. Itaque D.GREGORIVS homil.18. in Ezechiel. Paulum cum Petro comparans, *minorem fratrem* eum appellat. Itemq; diuus AVGVSTINVS lib.2. de baptiſ. cõtra Donatiſtas cap.1. *poſteriorem Petro.* Quin & Paulus ipſe hunc primatus honorẽ D.Petro non obſcure detulit. Quorſum enim poſt annos tres prædicationis ſuæ (vt in eadem epiſtola ad Galat.1.legimus) *venit Hieroſolymam videre Petrum?* Nempe, inquit Chryſoſtomus homil.87.in Ioannem; *quia os Apoſtolorum Petrus erat princeps & vertex ipſius cœtus: propterea Paulus aſcendit eum videre præ aliis.* Et AMBROSIVS in caput 1.ad Galatas; vel quiſquis fuit ille verus auctor; *Dignum*, inquit, *erat, vt vellet videre Petrum, cui delegauerat Dominus curam Eccleſiarum.* Et D.HIERONYMVS in commẽtariis illius loci: *Iuit*, inquit, *non diſcendi ſtudio, ſed honoris priori Apoſtolo deferẽdi.* Item TERTVLLIANVS in libro præſcript. circa medium: *Aſcendit*, inquit, *Hieroſolymam, Petri cognoſcendi cauſa ex officio & iure, ſcilicet eiuſdem fidei & prædicationis.* Et THEODORETVS in illum locum ad Galat.1: *Principi*, inquit *Apoſtolorum, quem par erat, honorem tribuit.*

Quod verò ibidem Paulus dicit, nihil ſibi à Petro & ab aliis collatum eſſe; ſignificat quidẽ, nihil ſe ab illis didiciſſe, quod pertineret ad fidem: vt qui erat ab ipſo Chriſto ſatis in eo genere eruditus, quemadmodũ ipſe initiò etiam eiuſdem epiſtolæ declarat. Quanquam approbationem quidem Euangelij ſui petiit à Petro, vt à principe, & ab aliis qui videbantur (vt inquit) aliud eſſe, hoc eſt, ab Eccleſiæ auctoritate, cui Petrus præſidebat; adeo vt neget apertè diuus AVGVSTINVS lib.28. contra Fauſtũ c.4. fideles fuiſſe ei Euangelio, quod Paulus prædicauit, credituros, niſi cum illis Apoſtolis contuliſſet. Quod idem affirmant D. Hieronymus epiſtola ad Auguſtinũ, nũ.11.inter Auguſtini epiſtolas, & Tertullianus libr.4.contra Marcion. paulo poſt mediũ. Atque id clariſſime ſignificant illa eiuſdẽ Apoſtoli verba ad Galat.2. *Contuli*, inquit, *cum illis Euangelium, quod prædico in gentibus, ſeorſum autem iis, qui videbantur aliquid eſſe*

A *ne forte in vacuum currerem, aut cucurriſſem.* Iam verò quòd *dextram ei ſocietatis dederit*, aliud nihil quam æqualitatem in Apoſtolatu ſignificat: quæ non pugnat cum D. Petri principatu, quatenus illius curæ ſingulariter ipſa fidei fundamenta (vt inquit NAZIANZENVS, oratione de moderatione in diſputatione habẽda) cõmiſſa ſunt, hoc eſt, ipſi etiam Apoſtoli, vt auctoritate Scripturæ & Patrum ſupra confirmatum eſt.§.26.

Nec quod ait illic Paulus *ſibi in gentibus, Petro autem in circumciſione Euangelium commendatum fuiſſe*, ita intelligi debet, quaſi nec Petro licuerit Gẽtibus, nec Paulo Iudæis prædicare Euangelium. Contrarium enim conſtat ex Actis, cap. 10. Vbi legimus, viſo linteo cælitus monſtrato; in quo eſſent omnia reptilia & quadrupedia terrę, Petrum cognouiſſe, ad ſe pertinere, vt gentes etiã
B ad Eccleſiam aggregaret. Quare & poſtea quoque diſertis verbis pronunciat Actor.15. Deum elegiſſe ſe, vt ad eius prędicationem gentes crederent Euangelio. Ac de D.Paulo viciſſim ſcriptum eſt; quòd *ingreſſus in Synagogas prædicabat Ieſum, affirmans, quoniam hic eſt Chriſtus, & confũdebat Iudæos.* Actor.9. Eſt igitur illa diſtributio prę putij & circumciſionis inter Petrum & Paulum facta per accommodationem tantùm quandam: vt illo videlicet tempore (quoniam ita expedire videretur) Paulus Gentibus, Petrus Iudæis ſingulari cura nunciaret Euãgelium, quemadmodũ rectè exponit Ioannes à Turrecremata lib.2.de Eccleſia capit.13. Neque verò qualiſcunque hæc diſtributio præputij & circũciſionis quidquam obſtitit, quo minus & in præputio & in circumciſione; hoc eſt, Iudæis & Gentibus ſingulari Petrus auctoritate eminuerit, vt ſupra probatum eſt.

C Ad VI. Quòd Paulus Petrum reprehendit (ſi maximè illud ab eo ſit factum non ſimulatè (vt Hieronymus contendit epiſtola ad Auguſtinum 11.inter Auguſtini epiſtolas) ſed ex animo, (vt vult Auguſtinus epiſt. 9.ad Hieronymum) argumento eſſe non debet, Paulum, vel parem, vel ſuperiorem auctoritate Petro fuiſſe. Quãdo enim ita res poſtulat (præſertim publica) fas etiã eſt inferioribus ſuperiorũ peccata debito cum modo redarguere, vt à D.Gregorio luculenter eſt explicatum. Vide 2.q.7.can.Si quis. & can. Lator.

Probatur SEXTO, D. Petri primatus, peculiari quadam, eaque firmiſſima, argumentandi forma, ex præcipuis, qui ea de re exſtant, Euangelij locis. §. 33.

D ET hactenus ſanè illuſtria teſtimonia pro Petri primatu à nobis allata, & confirmata, & ab Aduerſariorum cauillationibus defenſa ſunt. Sed vt clarius adhuc ipſorum pertinacia, quòd tãta mole teſtimoniorũ nõ moueantur, ante omnium oculos conſtituatur; Probemus rurſus hanc primatus aſſertionem iiſdem ex teſtimoniis hoc modo.

Si poſteaquam Chriſtus & Petro, & reliquis omnibus Apoſtolis auctoritatem Apoſtolici muneris communiter attribuit, inquiens. *Ite ego mitto vos: quorum remiſeritis peccata, &c.* Ioan. 20. Et: *Prædicate Euangelium, &c.* Marci 16. nihilominus ſingulariter Petro eũ ita dixiſſe legeremus. *Petre, non ædificabo ſuper te Eccleſiam meam. Non tibi dabo claues regni cælorum. Non quodcunque tu ſolueris aut ligaueris ſuper terram, erit ſolutum aut ligatum in cælis: Non confirmes tu in fide fratres tuos. Non paſcas tu oues meas.* Item
E *Petrus non eſt primus Apoſtolorum, &c.* Si, inquam, hæc in Euangelij hiſtoria ſic legeremus: obſecro, quis ex Sectariis dubitaret; quin in eiuſmodi enũciationibus negatiuis *ædificatio* Eccleſiæ ſuper Petrum, *claues* regni cœlorum, cura ſingularis *paſcendi* oues, auctoritas fratres in fide *cõfirmandi: primatus*, & ſimilia vocabula poteſtatem in Eccleſia poſt Chriſtum ſummã ſignificarent? An clariora (dicerent) teſtimonia cõtra Petri primatum requirimus? En, verbũ habemus ipſius Chriſti manifeſtum. *Non ædificabo ò Petre ſuper te Eccleſiam meam. Non tibi claues regni cælorum dabo. Non paſcas tu oues meas. Non*

Digitized by Google

confirmes tu in ſide fratres, *&c.* Quid vos Papiſtæ? An nõ videtis hic à Chriſto diſertis verbis negari primatum? Quid enim aliud *claues* regni cælorũ? Quid Eccleſiæ *fundamentum*? Quid cura ſingularis oues *paſcendi & confirmandi* fratres, niſi primatum in Eccleſia ſignificat? Et tamen hęc omnia (dicerẽt) Chriſtus negat Petro, &c. Equidem minime dubito, quin pluribus etiam verbis, ſi quæ talia teſtimonia ex Euangelio recitare poſſent, nobis iſti inſultarẽt, vt qui nec iam verẽtur, nullis, ne probabilibus quidem, teſtimoniis aut argumentis freti, iactare, eius primatus aſſertionem & cõmentitiã, & cum Euangelio pugnantem eſſe. Nunc igitur ita cõcludo: Quod in enunciationibus illis negatiuis, *Non* ſuper te, ô Petre, ædificabo Eccleſiam meam, *Non* tibi dabo claues regni cœlorũ. *Non* es tu primus Apoſtolorũ, &c. vocabula illa: *Fundamentum* ædificationis Eccleſiæ; *claues* regni cœlorum; munus *paſcendi & confirmandi*: *primatum*, *&c.* ſignificarent, hoc idem ſignificant in contradicentibus enũciationibus affirmatiuis, quæ iam exſtãt in Euangelij hiſtoria: nempe in his Matth. 16. *Super te ædificabo* Eccleſiam meam: *Tibi dabo* claues regni cælorum. Lucæ. 22. *Confirma* fratres tuos. Ioann. 21. *Paſce* oues meas. Matth. 10. *Primus* Apoſtolorum Petrus, &c. (eadem enim ipſa vocabula in his affirmatiuis enũciationibus vſurpantur.) Sed in illis enunciationibus negatiuis ea vocabula ſignificarẽt primariã aliquam ac ſummam in Eccleſia auctoritatem poſt Chriſtũ, quæ Petro negaretur (vt iam ex ipſa etiam mente & ſenſu tacito Aduerſariorum oſtenſum eſt.) Igitur hanc eandem primariam auctoritatem, quæ Petro ſit tributa, ſignificant illa vocabula in iis enunciationibus affirmatiuis, quas in Euangelio iam legimus: & vi conſequentis efficitur, optime primatum Petri teſtimoniis illis ex Euangelio productis confirmari.

Hic niſi vel conſcientia reclamante, vel præcipitãte inſcitia & incogitantia, nihil ab aduerſariis reſponderi poſſe, certiſſimus ſane ſum. Nam quid dicant? An non idẽ illa vocabula in enunciationibus affirmatiuis ſignificare quod ſignificarent in negatiuis? At cùm propoſitiones contradicentes, hoc eſt affirmatiuę & negatiuæ, iiſdem terminis formẽtur: quis tam omnis artis atque etiam rationis expers eſt, vt non intelligat, eoſdem terminos ſiue vocabula eandẽ ſignificationem vtrobique retinere. Quid igitur? Nũ contendent in negatiuis illis: *Non* ædificabo ſuper te, ô Petre Eccleſiam meam, &c. vocabulis illis fuiſſe Chriſtum ſignificaturum non propriè aliquem auctoritatis principatũ, ſed ipſam omnino auctoritatem Apoſtolici muneris; quam ſolã proinde etiam in affirmatiuis nunc ſignificarit? At excludit prorſus hanc reſponſionem noſtri argumẽti hypotheſis; quę cum nihil contineat repugnans; & explicationis tantum gratia a nobis ſumatur; reiici certe nec debet nec poteſt. Poſuimus enim Chriſtum, poſteaquam & Petro & reliquis Apoſtolis communiter auctoritatem Apoſtolici muneris aliis verbis conceſſiſſet; nihilominus ſingulariter Petro dicere: *Non* ſuper te, ô Petre, ædificabo Eccleſiam meam: *Non* tu confirmes fratres tuos, &c. Itaque principatum propriè aliquem auctoritatis Apoſtolicę eiuſmodi verbis Chriſtus ſignificaſſet; Petróque negauiſſet: non autem Communẽ Apoſtolatus auctoritatem, quam aliàs conceſſiſſet eidem, vt ponimus. Quandoquidem igitur Chriſtus vtitur iiſdem illis vocabulis in affirmatiuis enunciationibus contradicentibus, quę in Euangelio exſtant, profectò eundem à Chriſto auctoritatis principatum inibi ſignificari, Petróq; attribui confitendum eſt.

Probatur etiam SEPTIMO, *D. Petri primatus ratione.* §. 34.

SVppetit etiam Catholicis ad eãdem confirmandam aſſertionem, præter teſtimonia, ratio, quæ partim ex Scriptura, partim ex ipſa natura Eccleſiæ, & diuina A prouidentia erga illam duci poteſt hoc modo: Si Chriſtus voluit Eccleſiæ regimen eſſe monarchicum, quod ab vno videlicet pẽderet, in quo principatus auctoritatis poſt Chriſtũ eſſet, neceſſe eſt fateri, D. Petrum eſſe, quem huic rei præfecerit. Nam quem, obſecro, potius exiſtimare poſſumus: cùm tantum non expreſſis verbis legamus in Euangelio Chriſtum dicẽtem: Volo, vt Petrus ſũma poſt me auctoritate in Eccleſia polleat, vt ex allatis ſupra teſtimoniis apparet: Atqui Chriſtus Eccleſiæ ſuæ regimen monarchicum eſſe voluit: Petrum igitur illi præfecit. Id confirmamus. Nam conſtat Chriſtũ conuenientiſſimo atque optimo modo voluiſſe prouidere, vt Eccleſia, quę varia atque multiplici conditione hominum continetur, vna eſſet vnitate doctrinæ, charitatis, pacis, &c. vt ſuprà §. 16. demõſtratum eſt, cùm de eiuſmodi Eccleſiæ proprietate, quæ eſt vnitas, inter cætera ageremus. B Nec enim fuiſſet alioqui Chriſtus Dominus vtilitatum Eccleſiæ ſponſæ ſuæ ſatis prouidus. Siquidem experientia cognitum eſt, perniciem ac peſtem communitatum omnium eſſe diſſidia: contra verò optimum illarũ eſſe ſtatum, cùm eſt omnium partium conſenſio ſtabilis atque firma pax. Eſt autem eius vnitatis in Eccleſia conſeruandæ modus ſane optimus, ſi omnes pendeant ex vnius auctoritate in terris poſt Chriſtum ſuprema.

Quod dupliciter probamus. PRIMO ab ipſa ratione *vnitatis*. Nam quod poteſt accommodatius eſſe quaſi principium & cauſa vnitatis, quàm vnitas? Etenim cõtra videmus, omnia diſſidia & quaſcũque cõtrouerſias in cõmunitatibus non niſi ex aliqua tandem diuerſitate proficiſci vel opinionum vel voluntatum. DEINDE C idipſũ intelligi debet ex iis omnibus rebus, quas videmus ab auctore ipſo mundi Deo quàm optime factas atque conſtitutas eſſe. Quæcũque eſt enim in omni genere multitudo, ſic eſt ab eo condita, inſtitutaq; vt quoad eius fieri poteſt, ex vnitate pendeat, ab eaque contineatur. Satis vt appareat bene eſſe multitudini eo modo prouiſũ. Hoc licet animaduertere in corpore humano, cuius omnes partes vim ſuã percipiunt ab vna quadam præcipua, nempe à capite vel corde; in quo ſit vitę quaſi principatus. Hoc in arboribus, quarũ omnes ramuſculi per ramos & omnes rami per truncum pertinent ad vnam radicem, ex qua ſuccum attrahunt. Idem cernere poſſumus in beſtiis etiam minimis, quæ quidẽ congregari ſoleant. Vt in gruibus, in apibus, quæ ducẽ vnum & tanquam regem ſuum ſequũtur. Denique ne D ſingula perſequar, id in ipſa cernitur vniuerſitate rerũ, quæ quidem res, quoniam (vt ait in duodecimo libro primæ Philoſophiæ Ariſtoteles) nolunt male diſponi, ſed bene, hoc eſt, quia rectiſſima quadam inclinatione omnes in optimum ſui ſtatum propendent, non plura principia, ſed vnicum habent, à quo velut à principe vno reguntur, vt concludit etiam in illo loco Philoſophus.

Ac ſanè Reſpublicas quàm optimè conſtitui monarchico ordine, idem Philoſophus libro octauo Ethicorum, & tertio Politicorum euincit. Itaque & in veteri lege vnus ſacerdos ſũmus præficiebatur, Deuter. 17. cuius auctoritate finirentur omnes cõtrouerſiæ: quamdiu Synagoga quidem finem nondum fuit habitura, ſicut E habuit temporibus Chriſti. Quin & Sectarius quidam, non infimi inter Lutheranos nominis, palam aliquãdo affirmauiſſe fertur, niſi vnus aliquis Archiſectarius, reliquis omnibus Sectariis in cauſa religionis pręſit, Synagogã ipſórum neutiquã poſſe conſiſtere. Id de Schmidelino publicè nuper teſtati ſunt Heidelbergenſes in epiſtola conſolatoria ad eundem. Nempe quia & iſti experiuntur, nullã aliquam diſciplinã religionis facile conſeruari poſſe, niſi contineatur vnius auctoritate. Ac multa præterea quæ illuſtrant confirmántque hoc argumentum tractata ſunt inter cæteros à diuo Thoma libro 4. contra Gentes, capit. 76. & à Turrecremata

Digitized by Google

lib.2.de Eccleſia c.2.& 4.& plura non ita pridem à Nicolao Sandero in accurato illo ſuo opere de viſibili Eccleſiæ monarchia in quinque libris prioribus. Nos breuiter tantùm voluimus oſtendere, nequaquam defuiſſe rationem, quamobrem Chriſtus regimen Eccleſiæ voluerit eſſe monarchicum, cui Petrum præfecerit, vt in primis conſtat ex propoſitis anteà Euangelij teſtimoniis ſi maximè nulla nobis eius inſtitutionis ratio perſpecta eſſet.

Verùm hoc etiam loco nobis obſtrepit Caluinus lib. 4. inſtit.c.7. Arbitratur enim ille nequaquam expedire, vt vnus Eccleſiæ toti pręficiatur: vt nec expedit, inquit, vnum orbi toti in temporalibus dominari. Quin & exempla noſtra aduerſus nos retorquet. Nam quod ad apes attinet, ſinguli, inquit, Reges ſuis aluearibus contenti ſunt. Cur non igitur ſit contentus Romanus Pontifex Romana ſua diœceſi? Præterea, vt maximè oporteat Eccleſiæ totius eſſe vnum caput, illud certe eſt Chriſtus, non alius.

Respondeo. Primùm aſſertio noſtra nõ illa ratione præcipuè nititur, ſed Chriſti inſtituto, quod conſtat ex Euangelij perſpicuis teſtimoniis. Deinde & illam quoque rationem cõgruentem eſſe defendimus. Nec enim ſi non expediret, vnum præeſſe vniuerſo mũdo in temporalibus, illico ſequeretur, neque in ſpiritualibus vnũ præponi omnibus debere. Gubernatio enim temporalis plus multò habet negotij, ac proinde nõ æquè commode poteſt per vnum adminiſtrari. Præterea lõgè difficilius eſt, pœna temporali quàm ſpirituali eos coercere, qui longiſſimè diſtant. Animaduerſio enim ſpiritualis, vt excommunicatio, &c. nullo locorum interuallo impeditur, quo minus efficax eſſe poſſit. Denique reliqua omnia, quæ ad gubernationem ſpiritualẽ pertinẽt, facile ab vno Pontifice adminiſtrantur, modò Epiſcopis & aliis miniſtris inferioribus tãtam pro ratione locorum, & rerum, & aliarum circumſtantiarum impertiat auctoritatem, quanta ſatis ſit ad commodam omnium expeditionem. Neque enim qui vniuerſæ Eccleſiæ Præfectus eſt, debet omnia per ſe ipſe conficere.

Quod autem Caluinus deinde nobis obiicit, ſingulos quoſque apium reges contẽtos eſſe ſuis aluearibus: id ſane rationem noſtram confirmat. Cogitare namque Caluinus debuit, non modò vnamquamque Eccleſiam aut diœceſim particularem, ſed Eccleſiam etiã vniuerſam tanquam vnum eſſe alueare. Itaque vt quęlibet aluearia ſuum habẽt regem; ſic tota Eccleſia, quæ vna itẽ eſt vnitate totius, vnum etiam, quaſi regem, id eſt, vniuerſalem paſtorem habeat oportet: non minus, quàm vt quęlibet Eccleſia particularis habeat etiam particularem Præpoſitum ſuum. Caluini verò cauillatio procederet, ſi particulares duntaxat Eccleſias voluiſſet Chriſtus vnitatem retinere, & non etiam ſtatuiſſet, vt vniuerſa quoque Eccleſia, quæ ex particularibus, tanquam ex partibus, conſtat vnita eſſet. Nunc verò quia Eccleſia etiam tota, inſtituto atque voluntate Chriſti, eſt vnita, neceſſe Caluinus habet huic quoque magno alueari ſuum quaſi regem concedere.

Neque obſtat quòd Chriſtus nunc etiam ſit omnis Eccleſiæ caput. Nam vt fidelium congregatio viſibilis eſt, ſic oportet, vt quò ſuauiter gubernetur, caput etiam habeat in terris viſibile, id eſt vnum paſtorem: licèt is ipſe quidem ab illo paſtore primario (Chriſto) pẽdeat, vt ſuprà ſatis ex ſententia Patrum explicatum eſt.

Nec ideo, vt Aduerſarij nugantur, Eccleſiam monſtroſum corpus facimus. Ratio enim metaphoræ animaduerti debet, Chriſtus regit Eccleſiã primò & principaliter. Vicarius eius etiam id facit in terris sũma ſecundùm ipſum auctoritate. *Omnes enim hic proprie regit* (inquit D. Leo ſerm. 3. de die anniuerſario aſſumptionis ſuæ) *quos principaliter regit & Chriſtus.* Hoc ſolum, quod ad rem ipſam attinet, ſignificare volumus, cùm & Chriſtum & eius Vicariũ caput Eccleſiæ appellamus.

Quemadmodum etiam & Petrus petra fundamentalis Eccleſiæ eſt à Chriſto appellatus, cùm ipſe Chriſtus maxime ſit petra & fundamentum. *Communicat enim Chriſtus aliis ſua nomina & poteſtatem, & habens dat*, vt ſuprà §.17. ex ſanctis Patribus audiuimus.

Probatur OCTAVO, D. Petri primatus teſtimoniis Patrum. §. 35.

QVæ cùm ita ſint, meritò ſanctiſſimi Eccleſiæ Patres (quorum ſententias magna ex parte hactenus recitauimus) Euãgelij teſtimoniis ſuprà citatis, adducti ſunt, vt Petro primatum in Eccleſia fuiſſe à Chriſto tributum aſſererent. Ambrosivs lib.10. in Lucam c.24. affirmat, D. Petrum à Chriſto *omnibus prælatum fuiſſe, tanquam vicarium in terris relictum.* Hieronymvs lib.1. contra Iouinianum, fuiſſe *caput omnium Apoſtolorum.* Avgvstinvs in Pſalm. 108. *primatum in diſcipulis habuiſſe.* Gregorivs lib.4. Regiſtri, epiſt. 32. *Cunctis Euangelium ſcientibus liquere, voce Dominica Petro Apoſtolorum principi totius Eccleſiæ curam commiſſam eſſe.*

Hoc ipſum quod ij quatuor Eccleſiæ Doctores, aſſeuerant æque luculẽtis verbis cæteri Patres Latini, Hilarius can.16. in Matthæum. Cyprianus libro de vnitate Eccleſiæ. Optatus lib.2. contra Parmen. Proſper lib. ſententiarum ſen.359. & lib.2. de vocat. gent. cap.9. Maximus ſerm.3. in Natali Petri & Pauli, Arnobius in Pſal. 138. Beda in cap.1. Ioan. Bernardus lib. 2. de conſiderat. ad Eugenium, &c.

Nec minùs clarè Doctores Eccleſiæ Græcæ vetuſtiores, a quibus recentes Schiſmatici, degenerarunt. Dionyſius c.5. de diuin. nominibus vocat Petrum *ſummum & verticalem.* Basilivs in oratione de Dei iudicio circa finem, tomo 3. ait: *Omnibus diſcipulis fuiſſe prælatum.* Gregorius Nazianzenvs, in oratione de moderatione in diſputatione habenda: *vnum ex omnibus diſcipulis fuiſſe electum, & eius curæ fundamenta ipſa fidei, hoc eſt, reliquos* Apoſtolos fuiſſe *commiſſa.* Chrysostomvs hom. 55. in Matthæum: *Paſtorem & caput fuiſſe, & vniuerſo terrarum orbi à Chriſto præpoſitum.* Cyrillus Alexandrinus lib.12. in Ioan. cap.64. *Principem caputque cæterorũ,* Cyril. Hieroſol. catech. 2.17.21. *Principem diſcipulorum & regni cœlorum clauigerum.* Epiphanius hæreſi 51. *Ducem diſcipulorum.* Euſebius lib. 2. hiſt. cap. 14. *Chriſtianorum primum Pontificem.* Idem Origenes ſuper caput 1. Ioannis, Theophylactus in caput 27. Lucæ. Euthymius & OEcumenius in c.21. Ioannis, vt reliquam vtriuſque Eccleſiæ Doctorum turbam iam omittam, *quam dinumerare nemo poteſt*, inquit appoſite Caietanus in tractatu de inſtitutione Romani Pontificis, cap. vlt.

Neque paruipendi in hac quæſtione debent antiqui Pontifices ſanctiſſimi, iidémque maiore ex parte inſignes Chriſti Martyres, qui & ipſi Petri primatum ex Euangelio confirmauerunt, quaſi teſtimonium in propria cauſſa perperam dicerent, vti calumniantur impudentiſſimè Sectarij. Nam præterquam quòd eos & ſanctitatis doctrinæ ſingularis exiſtimatio, & martyrij gloria, iure ac merito apud prudentes omnes ea ſuſpicione liberat, obſecro, qui fieri potuit, vt ad vnum omnes, tam multi támque & natione & ætate varij, ad cauſſam propriam iniquè tuendam conſpirauiſſent?

Igitur ex eo numero ſummorũ Pontificum non tanquam priuatam cauſſam, ſed tanquam Eccleſiæ Chriſti communem, viri & zelo religionis, & ſtudio veritatis vſque ad vitæ profuſionẽ (magna ex parte) inſignes D. Petri primatum plerique aſſeruerũt; pręſertim Clemẽs epiſt.1. ad Iacobũ, Anacletus epiſt.2. & 3. Euariſtus epiſt. 1. ad Epiſcop. Afric. Alexãder epiſt. ad omnes orthodoxos, Pius I. in epiſtol. ad omnes Eccleſiaſticos, Victor in epiſt. ad Theophil. Epiſcopum Alexãdrinum, Zepherinus in epiſt. ad Epiſcopos per Siciliam cõſtitutos, Marcellus epiſt.1. ad Epiſcopos per Antioch. prouinciam cõſtitutos, Euſebius epiſt. 3. ad Epiſcopos Campaniæ & Tuſciæ, Melchiades epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniæ, Iulius

I.in epiſt.ad Orietales pro cauſſa D.Athanaſij,Felix II. in epiſt.ad D.Athanaſium & reliquos Alexandriæ congregatos;Damaſus in epiſtola ad Stephanum Archiepiſcopum Mauritaniæ,& reliquos Epiſcopos African. Innocentius I.epiſt. 1.ad Decentium,Leo I. epiſt. ad Anaſtaſium & aliàs paſſim,Gelaſius in decreto de ſcriptis Apocryphis,Anaſtaſius in epiſtola ad Anaſtaſium Auguſtum.Vigilius in epiſtola ad Eutherum,Pelagius I.in epiſt.ad Vigilium Epiſcopũ,Gregorius lib. 4. Regiſtri epiſt.32.& aliàs ſæpe,& reliqui omnes his poſteriores.

Quibus adde grauiſſima ſanctiſſimáque iudicia Patrum in OEcumenicis Conciliis; In *Nicæno primo*,teſte Iulio I.in epiſtola ad Orientales Epiſcopos, & in epiſtola ad Epiſcopos Antiochiæ, citátque ad eam rem can. 18. & 19. qua de re lege præſertim Melchiorem Canum libro 6.de locis Theologicis c. 4. Item in *Chalcedonenſi* actione 1.2.&3.Item in quinta Synodo,in ſententia Mennæ contra Anthymum, & in Synodo ſexta,in ſuggeſt. Synodica Agathonis, approbata act. 8. 13.& 17. Et in Synodo ſeptima, in epiſtola Synodica Adriani I. approbata, act. 2. Et in Synodo octaua, in epiſtola Ignatij Patriarchæ Conſtantinopol.ad Adrianum II. approbata in eadem Synodo. Et in Synodo Romana ſub Symmacho, vt refertur 96.d.c. Bene. Et in alia ſub Nicolao, vt refertur 25. q.2. c. Si quis. Et in alia Lateranenſi ſub Innocentio III. vt refertur cap. Damnamus,de ſumm. Trinit.l.6.Et in Florentina, vbi Græci tandem in ea ſententia cum Latinis conuenerunt. De prouincialibus autem Conciliis longum eſſet dicere.

Quare habentes tantam nubem teſtium,támque firma ad hãc rem Scripturæ ſanctæ teſtimonia,iure ac merito hunc in modum cum D.LEONE cõcludimus epiſt. 89.ad Epiſcopos per Viennenſem prouinciam cõſtitutos: *Quiſquis Petro*,inquit,*principatum æſtimat denegandum, illius quidem nullo modo poteſt minuere dignitatem, ſed inflatus ſpiritu ſuperbiæ ſuæ,ſemetipſum in inferna demergit.* Atque hactenus probauimus id,quod erat PRIMVM è tribus, quæ ſuprà §.27.confirmãda propoſuimus in hac quæſt. de Primatu Romani Pontificis. Nunc ſequitur vt probemus SECVNDVM.

Primariam illam in Eccleſiam auctoritatem SVCCESSORIBVS etiam diui Petri à Chriſto conferri. §. 36.

HÆc vis atque ſentẽtia huius propoſitionis eſt voluiſſe Chriſtum,vt Petro vita defũcto aliquis perpetua ſerie ſucceſſionis in locũ Petri ab Eccleſia reciperetur, cui Chriſtus ipſe auctoritatẽ ſupremam ſicut Petro conferret, de fide & aliis rebus ea conſtituendi, quæ ad ſalutem fidelium pertineant.Hanc autẽ Catholicam aſſertionem Ioannes VViclephus hæreticus negauit, cuius error vigeſimus ſeptimus(vnà cum aliis in Concilio Conſtantienſi ſeſſ.8.& 15.damnatus) fuit talis:*Non eſt*,inquit,*ſcintilla apparentiæ,quòd oporteat in ſpiritualibus eſſe vnum caput regens Eccleſiam; quod ſemper cum ipſa Eccleſia militante conuerſetur & conſeruetur.* Quem errorem Lutherus,& Caluinus, & reliqui Sectarij recentiores ſequuti ſunt.

Contra hos omnes probatur aſſertio noſtra:PRIMO ex conſenſu Conciliorum & Patrum præcedente §. citatorum, atque adeo totius Eccleſiæ Catholicæ, quæ verba illa:*Tu es Petrus*,id eſt,ſolidus in fide,*& ſuper hanc Petram,&c.* Itémque illa,*Confirma fratres tuos.*&:*Paſce oues meas*; ad Petri etiam ſucceſſores pertinere intellexit. Quod vnum aduerſus omnes hæreticorum corruptelas & vanas interpretationes ſatis eſſe nobis deberet. Nã, quod ſæpè dicendum eſt,ille eſt certiſſimus Scripturæ ſenſus,quem Eccleſia eſſe intelligit.Peculiariter autem ad eius rei confirmationem valent ea ſanctorũ Patrum teſtimonia,quæ etiam nominatim confirmant,Romanos ipſos Pontifices,illos Petri ſucceſſores eſſe,ad quos item ea Chriſti verba,D.Petro dicta, pertinuerint. De

A quibus teſtimoniis poſtea etiam ſuo loco dicemus.

DEINDE eadẽ aſſertio probatur tum ex ipſis Chriſti *verbis* ad D.Petrum,tum etiã ex eo *fine*,cuius cauſſà Petrum vniuerſæ Eccleſiæ præfecerat. Ex *verbis* quidem. Nam dum ait abſolute:*Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*:procul dubio de Eccleſia illa loquitur, quæ iuxta certiſſimas promiſſiones ad finem vſque mundi duratura eſt:Iſaiæ 59.Matth. vltim. &c. Hæc enim eſt omnino illa Eccleſia ipſius.Hanc autem Eccleſiam ita perpetuò duraturam,ædificare ſupra Petrum ipſum ſolum non potuit.Intellexit igitur ibi Petrum & ſucceſſores eius,vt optimè D. Thomas libro aduerſus Gentes tertio,cap.26.eſt argumentatus.

Item ex eo,quod Chriſtus dicit: *Paſce oues meas*, dupliciter eadem veritas colligitur,vt erudite à Caietano in tract.de inſtitutione Romani Pontificis c. 12. nota-
B tum eſt.PRIMO,quoniam inſtituit ibi officium Paſtoris *ordinarium*:vt vel ex ipſo *Paſtoris* nomine(quod ordinarium quoddam officium ſignificat)intelligi poteſt.Neceſſe autem eſt,vt Paſtoris officium ordinarium tandiu duret,quandiu ipſum ouile duraturum eſt. Fuit autem Chriſti ouile in finem vſque mundi duraturum;neque illud ſolus Petrus ſine ſucceſſoribus perpetuò paſcere potuit:Eſt igitur auctoritas eius officij nõ Petro tãtùm; ſed etiam eius ſucceſſoribus à Chriſto commiſſa. SECVNDO,quia *oues meas* itidem abſque exceptione dicit: proinde oues omnes intelligit, quæ vſque ad conſummationem ſeculi efficient vnum ouile ſerie perpetua. Has autem omnes ſolus Petrus,vt iam dictum eſt,paſcere non potuit.Quare tradita eſt etiam eius ſucceſſoribus auctoritas illa paſcendi.

C Ex ipſo autem *fine*,cuius cauſa Petrus eiuſmodi accepit auctoritatem,idem probatur.Is enim finis fuit, vt *vno paſtore atque capite conſtituto, ſchiſmatis tolleretur occaſio*, inquit HIERONYMVS lib.1.contra Iouinianum, & vt *vna Eccleſia & vna Cathedra eſſe monſtraretur*, inquit CYPRIANVS lib.de vnitate Eccleſiæ; & vt in illa *vna Cathedra vnitas ab omnibus ſeruaretur*,inquit OPTATVS lib. 2. contra Parmen. & in ſumma, vt Eccleſiæ toti quàm rectiſſimè Chriſtus ipſius ſponſus conſuleret, ſicut ſuprà oſtenſum eſt.Atqui non minus voluit Chriſtus Eccleſiæ ſuæ conſultum eſſe defuncto Petro,quàm eo viuente,ſiquidem eam perpetua charitate diligit.Voluit igitur vnum aliquem Petri ſucceſſorem,illo defuncto, perpetua ſerie in Eccleſia præeſſe.

ACCEDIT,quòd non minus Eccleſiam ſuam modò Dei filius diligit,quam olim Synagogam,de qua per I-
D ſaiã c.5.dixit:*Quid eſt quod debui vltra facere vineæ meæ, & non feci*:Sed Synagogæ Paſtorem vnum prouidit Deut. 17.(omni tempore,quo ſtare certè illa debuit) vt illius auctoritate controuerſiæ omnes exortæ definirentur. Igitur & iam Eccleſiæ ſuæ Petrum paſtorem præficiẽs, perpetuo eum in ſucceſſoribus ſuis præeſſe illi voluit. Quod autem Sectarij quidam comminiſcuntur, vnum illum ſacerdotem in veteri Synagoga tãtummodò debuiſſe iudicare de cõtrouerſiis politicis;nõne ex ipſius Scripturæ verbis manifeſtiſſimè redarguitur? Etenim cùm abſolutè dixiſſet Moyſes:*Venies ad Sacerdotes, & ad Iudicem,qui fuerit illo tempore, &c. & facies Quodcumque dixerint,qui præſunt loco,quem elegerit Dominus, & Docuerint te*(quia nimirum conſilio aliorum etiam illi Sacerdoti
E erat vtendum)*iuxta legem eius,ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram,neque ad ſiniſtram*.continuo ſubiungit:*Qui autem ſuperbierit,nolens obedire Sacerdotis imperio,qui eo tempore miniſtrat Domino Deo ex decreto Iudicis morietur homo ille.* In omnibus igitur omnino, atque adeo multò maximè in materia *religionis*,dicto audientes Sacerdoti eſſe oportebat.

At,inquit Caluinus,lib.4.inſtit.cap.7.diſpar ratio eſt. Nam Synagoga atque etiam Eccleſia quo tempore viuebat Petrus,anguſtis terminis cõtinebatur:poſtea per vniuerſum orbem diffuſa eſt.Itaque ſi maximè expedi-

uiſſet

Digitized by Google

uiſſet tunc temporis illi præficere paſtorem vnum: tamen nõ etiam expediret, vt poſtea quoque vnus ei Paſtor præſit. Quemadmodum nec ſi commodè poſſit alicui colono vnius vel alterius agri cura committi, illico ſequitur, perinde expedire, vt agrorũ totius orbis cultura vni committatur. Sed non vidit hic Caluinus, illa quam obiicit, rationis diſparitate, noſtro argumẽto vim addi, non minui. Et enim quò maiore ouium varietate & numero exiſtente, maius eſt periculum diſſidiorum, quibus Eccleſia ſcindatur; eò maior nunc neceſſitas eſt vnius Paſtoris, cuius auctoritate & officio controuerſiæ componi poſſint. Cuius rei argumento eſſe poſſunt, vel ipſæ diſſenſiones Sectariorum, irreconciabiles, eò quòd extra ouile Chriſti oberrantes, Paſtorem vnum minimè agnoſcunt.

Neque verò Caluini exemplum nobis obſtat. Põtifici enim vniuerſalis quędam cura, eadémque ſpiritualis incumbit, quã ille, attributa miniſtris inferioribus tanta poteſtate quãta ſatis ſit, haud difficulter ſuſtinere poteſt, vt ſuprà à nobis explicatum eſt. Muneris autem agrorum colẽdorum alia eſt ratio. Ex qua, ſi libeat Caluino argumẽtum ad propoſitum petere, longius quàm ipſe etiam volet, progrediatur neceſſe eſt. Nempe vt ſimiliter probet, ne vnius quidem diœceſis paulò amplioris curam vni Epiſcopo rectè committi poſſe. Nam nec vnus poteſt colonus omnes vnius prouinciæ agros conuenienter colere.

Atque eiuſdem farinæ ſunt reliquæ cauillationes, quibus Sectarij conantur perperam oſtendere, Euangelij locos, qui ſunt de Petri auctoritate, minime pertinere ad aliquos eius ſucceſſores. Ad omnes autem id genus cauillatiunculas refutandas hæc quaſi *regula* adhibenda eſt.

Quæ D. Petro à Chriſto Domino dicta eſſe Euangelium commemorat, ea duplicis ſunt generis. Quædam ad *ordinarium* Paſtoris officium ſpectant. Vt illud Matth. 16. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c.* Et Luc. 22. *Confirma fratres tuos.* Et Ioan. 21. *Paſce oues meas, &c.* Alia ad Petri *priuatam perſonam* pertinuerũt: vt illud Matth. 16. *Vade poſt me Satana.* Et Ioan. 21. *Alius cinget te, & ducet quò non vis.* Et illud Luc. 22. *Tu aliquando conuerſus*, id eſt, poſtquam à peccato reſipueris per pœnitentiam. Nec enim neceſſe eſt, omnes qui officio ſummi Paſtoris in Eccleſia functuri ſunt, prius quàm fratres cum auctoritate confirment in peccatum illud Petri aut aliud incidere, a quo reſipiſcant.

Iam verò quæ ſententiæ ſunt *prioris* generis, eas ad ſucceſſores etiã Petri rectè cẽſet Eccleſia referri debere. *Poſterioris* generis non itẽ. Qua de re plura Lector (ſi neceſſe eſſe putat) videre poteſt apud Turrecrematam, lib. 2. de Eccleſia c. 35. & Thomam Vvaldenſem, lib. 2. doctrinalis fidei antiquæ, c. 30. & Caietanum in tract. de inſtitutione Romani Pontificis, c. 12. & Melchiorem Canum, lib. 6. de locis Theologicis, cap. vlt.

Ego, quæ à me ſunt iam breuiter explicata, ſatis eſſe iudico, vt intelligatur, rectiſſimè à diuo Leone ſerm. 2. de die anniuerſario aſſumptionis ſuæ, de auctoritate ſucceſſorum D. Petri illud ſcriptum eſſe, quod in huius rei concluſione opportunè poni poteſt: *Soliditas*, inquit, *illius fidei, quæ in Apoſtolorum principe eſt laudata*, PERPETVA *eſt. Et ſicut permanet, quod in Chriſto Petrus credidit; ita permanet, quod in Petro Chriſtus inſtituit. Manet ergo diſpoſitio veritatis, & B. Petrus in accepta fortitudine petræ perſeuerans, ſuſcepta Eccleſiæ gubernacula non reliquit.* Hæc de ſecundo, quod iuxta methodum ſuprà §. 27. propoſitam, fuit probandum. Nunc ſupereſt vt confirmemus etiam TERTIVM, nempe D. Petri ſucceſſorem eſſe Pontificem Romanum.

Romanum Pontificem, pro tempore exiſtentem, D. Petri SVCCESSOREM *eſſe*. §. 27.

HOc vt probemus, in primis demonſtrandum eſt, quid propriè ſit, aliquem eſſe D. Petri *ſucceſſorem* in A Eccleſiæ principatu. Quãuis enim is, qui D. Petro ſuccedit, à Chriſto ipſo certiſſimè accipiat illã in Eccleſia auctoritatem, quam habuit D. Petrus: tamen ſi rationes ipſas vocabulorum, atque adeo rerũ etiam ſignificatarum propriè cõſideremus, non idem ſignificamus, cùm dicimus, hũc eſſe D. Petri ſucceſſorem; & hunc à Chriſto recipere eãdem auctoritatem, quam habuit Petrus. Patet: nam hoc ſecundum ex priori rectè concluditur, tanquam ex eo quod eſt clarius. Itaque ſuprà, vt efficeremus, Romanum Pontificem habere in Eccleſia primariam à Chriſto poteſtatem, quam habuit Petrus, ſine vllo vitio argumentationis aſſumpſimus, eum eſſe Petri ſucceſſorem; vt inde demùm eius in Eccleſia principatum euinceremus.

Quemadmodum igitur in ciuilibus aliud eſt propriè, B Ioannem, v.g. eſſe ſucceſſorem Petri; & aliud, Ioannem legitimè poſſidere patrimonium à Petro relictum (nam ex illo probari hoc ſolet) ita in propoſito, aliud propriè eſt, aliquem eſſe D. Petri ſucceſſorem; & aliud, eum à Chriſto habere illam poteſtatem, quã habuit D. Petrus. Meritò itaque propria huius ſucceſſionis ratio explicanda eſt, vt eã demùm oſtendamus in Romanũ Põtificem, pro tempore exiſtẽtem, competere: vnde tandem efficitur id, quod ſuprà §. 27. concluſimus: Romanum Pontificem in Eccleſia obtinere Petri principatũ, quaſi patrimonium quoddam à Chriſto conſtitutum.

Affirmamus igitur aliquem eſſe D. Petri ſucceſſorẽ, nihil aliud eſſe, quàm eũ ab Eccleſia in locum D. Petri legitimo modo recipi, ac veluti Chriſto offerri, vt is illi conferat ſupremam auctoritatem, quam Petrus habuit, hoc eſt, vt certa lege ſtatuat, peculiari quadam aſſiſtentia cũ eo cõcurrere ad ea in doctrina & moribus rectè conſtituenda, quæ ad bonum Eccleſiæ ſtatum perti- C neant. Hoc enim eſt, aliquem habere ſupremam illam in Eccleſia poteſtatem atque principatum, quem Petrus habuit. Porrò modus legitimus recipiendi aliquem in locum Petri, omnino is eſt, quem Eccleſia ipſa præſcribit & adhibet pro ratione cuiuſque temporis & aliarum omnium circumſtantiarum.

Quod vt melius intelligamus, expendenda diligẽter eſt vis illarum promiſſionum: *Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſæculi*, Matth. vlt. Et; *Vt maneat vobiſcum in æternum, &c.* Ioan. 14. Ex his enim & ſimilibus intelligitur, curam & charitatem Chriſti erga ſponſam ſuam Eccleſiam perpetuò eam eſſe, quæ ad Eccleſiæ ſtatum ſuauiter & conuenienter hominum naturæ conſeruandum accõmodatiſſima ſit. Dubitari autem minimè poteſt quin hominum natura atque conditione cõſiderata expediat, vt qui Eccleſiã vniuerſam, accepta à Chri- D ſto auctoritate, gubernaturus ſit, is ab eadem Eccleſia ad id muneris recipiatur approbetúrque. Proinde volẽs Chriſtus Dominus, in Eccleſia perpetuò eſſe (vt §. præcedente probatũ eſt) Petri ſucceſſores, quibus ille attribueret ſupremam in terris auctoritatem, quam Petro contulerat; neceſſe fuit, Eccleſiæ ſuæ hoc dare, vt eum ipſa diligeret in talem Paſtorem, quem pro ratione temporis & circumſtantiarum iudicaret eſſe ad id muneris aptiſſimum. Quod ipſum confirmatur ex perpetua Eccleſiæ conſuetudine circa ſucceſſionem in ſede tum Petri tum aliorum Epiſcoporum. Is enim habitus eſt ſemper Epiſcopi alicuius ſucceſſor legitimus, quẽm in eius locum Eccleſia recepit ea forma & modo, qui E pro ratione circumſtantiarum in vnoquoque loco maximè conuenire exiſtimatus eſt.

Iam cùm hoc ita ſit, facilè intelligitur, qua ratione probari oporteat, Romanum Pontificem pro tempore exiſtentem, D. Petri ſucceſſorem eſſe. Nempe non hic aliquibus argumentis à ratione ductis opus eſt; vt cum de rebus agitur, quæ non ſunt in facto poſitæ; ſed ſatis ſupérque id probamus teſtimoniis omnium ætatũ locupletiſſimis, ex quibus planè cõſtat, Pontifices Romanos cõtinua ſerie ſucceſſionis in D. Petri locum (abſque

Digitized by Google

vlla poteſtatis reſtrictione)fuiſſe ab Eccleſia receptos, atque ad eos,tanquã ad Petri in eadẽ poteſtate ſucceſſores,per omnes Eccleſiæ ætates fuiſſe relatas maiores Eccleſiæ cauſſas,vt perſequitur diligẽter Turrecremata,lib.2.de Eccleſia,c.36.37.& 38. & Caietanus de inſtitutione Romani Pontificis,c. 13. & Canus lib. 6.de locis Theologicis,c.4.5.& 6.& admodũ copioſè ac luculenter Nicolaus Sanderus, in ſuo opere de viſibili Eccleſiæ Monarchia,lib.7.vt alios iam omittam.

Qua de re hæc in ſpecie teſtimonia antiquitatis notẽtur.IRENÆVS lib.3.c.3.EPIPHANIVS hæreſi 27.AVGVSTINVS epiſt.165. ad literas cuiuſdam Donatiſtæ. OPTATVS lib.2.cõtra Parmen.ſui temporis Romanos Pontifices (quorum & poſteriores Pontifices conſtat ſucceſſores fuiſſe)ad Petrum ipſum continua ſerie ſucceſſionis ordine deducunt.INNOCENTIVS I.in epiſtola ad Concilium Mileuitanum,quæ eſt 93.inter epiſtolas D.Auguſtini,EVLOGIVS apud D.Gregoriũ,epiſt.37.li.6.Regiſtri,Petrus CHRYSOLOGVS epiſtola ad Eutych. quæ exſtat inter epiſtolas alias ſub initiũ Cõcilij Chalcedonenſis tomo 1. Concil.fol. 227. LEO ſerm.2.de die anniuerſario aſſumptionis ſuæ,& alij,*Petrũ in ſua adhuc cathedra*(miniſterio Romanorũ Pontificum ipſius ſucceſſorum)*præſidere aſſeuerant.* TERTVLLIANVS libro de præſcript.AVGVSTINVS contra epiſtolam fundamẽti, c.4.& aliàs.HIERONYMVS ad Damaſum.GREGORIVS lib.6.Regiſtri,epiſt.37.EVSEBIVS lib.3.hiſt.c.4. & alij infiniti , eoſdem Romanos Pontifices ſucceſſores eſſe D.Petri,aperte aſſerunt. ANACLETVS epiſt. 3. MARCELLVS epiſt.1.ad Antiochenos, SOZOMENVS lib. 4. hiſtor.c.14.THEODORETVS in epiſt.ad Leonem , CYPRIANVS lib.4.epiſt.2.AVGVSTINVS epiſt.157.& lib. 2.contra literas Petiliani,c. 51.&c.& alij Patres,idcirco etiam ſedem Romanam,*Petri locum & cathedram*,ſeu *Apoſtolicam ſedem* vocant.Quocirca Romano Pontifici, non niſi tanquam Petri legitimo ſucceſſori , principatum auctoritatis in Eccleſia tribuit omnis antiquitas, Concilia,Patriarchæ,Patres vniuerſi.

In Concilio Nicæno I.IVLIVS I.epiſt.1.& 3.(de quo vide Canum lib.6.de locis c. 4. & Alanum Copum in dialogis,dialogo primo)teſtatur,decretũ fuiſſe ne Concilia prẹter ſententiam Romani Pontificis celebrarentur,itémque ad eum liceret Epiſcopis aliis ex toto orbe appellare,confirmátque ſolemni iuramẽto,eos Canones in ſacro ſedis Apoſtolicæ ſcrinio aſſeruatos fuiſſe.Quod itidem in eo Concilio Nicæno fuiſſe ſic ſtatutum, teſtantur diuus Athanaſius & alij Epiſcopi Thebaidis & Libyæ,(qui ei Concilio Nicæno interfuerũt) in epiſtola ad Felicem II.Pontificem,qui Põtifex in reſcripto ad eoſdem Epiſcopos , conqueritur fuiſſe plurima decreta Concilij Nicæni ab hæreticis ſuppreſſa.Exſtant hæ epiſtolæ tomo 1.Concil. inter decreta Felicis II.Fuerunt autem huius Iulij epiſtolæ receptæ in Concilio Epheſino , vt Vincentius Lyrinenſis in libro aduerſus hæreſum nouitates,ſub finem, ante annos mille teſtatus eſt.Item illius primam epiſtolam recitat in Apologia ſua ſecunda diuus Athanaſius.

Nec ſanè obſtat,quod Africani epiſcopi in epiſtola ad Pontificem Cœleſtinum,quæ habetur tomo 1.Conciliorum,fol.520.negant eiuſmodi Canonem de appellationibus ad Roman.Pontificem reperiri inter Cõcilij Nicæni Canones,quos à Patriarchis Conſtantinopolitano,Alexandrino, & Antiocheno petierant. Certum enim eſt , longè plures Conc. Nicæni Canones fuiſſe, quam illos viginti & vnum,quos illi Patriarchæ ad Africanos miſerunt,vt luculentiſſimis veterum teſtimoniis a nonnullis demonſtratum eſt.Lege Alfonſum Piſanum de Concilio Nicæno , & Sanderum de Monarchia,Eccleſ.lib.7.circa annum Domini 336. Itaque ex illis Canonibus Concilij Nicæni , qui deſiderantur, quique hæreticorum fraude(vt conqueritur etiam Fælix II.)interierunt,procul dubio illi etiam fuerũt,quos ab Iulio I.& ab Athanaſio commemorari diximus.

Ac licet Patres illi Africani apud eundem Pontificem Cæleſtinum egerint,ne appellationes vllas ab Africanis ad ſedem Apoſtolicã factas admitteret , aut de cauſſis eiuſmodi ipſe vel per ſe,vel per legatos ſuos cõſtitueret,ſed iudicium omne prouincialibus Epiſcopis permitteret,vt rectius cognita cauſſa in eo ipſo loco,vbi criminis delatio inſtituta eſſet,ipſi litem finirent:tamen nihil minus illi Patres ea re agebant,quàm vt ſupremã alioqui in Eccleſia poteſtatẽ,adeóque auctoritatẽ in iudicio etiam quarumcumque cauſſarũ Eccleſiaſticarum, Romanæ ſedi competere negarent:ſed putabant certè non expedire,vt eiuſmodi auctoritate Pontifex Romanus vellet vti in litigioſis cõtrouerſiis,quæ in tranſmarinis illis prouinciis inciderent : cùm exiſtimarent eiuſmodi cauſſas perſonarum & criminum, melius in proprio loco poſſe cognoſci & definiri.

Alioqui , quàm illi Patres Africani Romanæ ſedis primatu agnouerint , ſuſpexerintq; vel ex vna epiſtola Mileuitani Concilij ad Innocentium I.quę eſt epiſt.92. inter epiſtolas D.Auguſtini(cui Concilio plerique ex illis ipſis Patribus Africani Concilij paulò antè interfuerant)clariſſimè licet intelligere : *Quia te*, inquiunt, *Dominus gratiæ ſuæ præcipuo munere , in ſede Apoſtolica collocauit,talémque noſtris temporibus præſtitit,vt nobis potius ad culpam negligentiæ valeat,ſi apud tuam venerationem,quæ pro Eccleſia ſuggerenda ſunt,tacuerimus,quàm ea tu poſſis vel faſtidioſè vel negligenter accipere ; magnis periculis infirmorum membrorum Chriſti* PASTORALEM *diligentiam quæſumus adhibere digneris.Noua enim hæreſis*(Pelagianorum)*ſurgere cœpit,&c.*Et poſt aliqua:*Hæc inſinuantes Apoſtolico pectori tuo non opus habemus tantam impietatem verbis exaggerare , cùm procul dubio te ita moueant , vt ab eis* CORRIGENDIS *ne latius ſerpant,multíſque contaminent,vel potius intermant,omnino diſſimulare non poſſis.* Et ſub finem epiſtolæ : *Hæc ad ſanctitatem tuam de Concilio Numidiæ ſcripta direximus , imitantes Carthaginenſis prouinciæ Coepiſcopos noſtros , quos ad ſedem Apoſtolicam,quam benignus illuſtras , de hac cauſſa ſcripſiſſe comperimus.*

Certe luce clarius oſtendit hic locus, Romanũ Pontificem,ab Africanis Epiſcopis , & paſtorem Eccleſiæ ſummum, cui aliarum etiam Eccleſiarum præter Romanam,cura paſtoralis ſollicitudoque incumbat,& iudicem cauſſarum religionis ac fidei agnitum fuiſſe.

Carthaginenſis autem prouinciæ Epiſcopi,quorum in ea epiſtola mentio facta eſt,hunc in modum ad eundem Innocẽtium in ea cauſſa ſcripſerant:epiſt.90.inter epiſtolas D.Auguſtini:*Hoc geſtum charitati tuæ intimãdum duximus,vt ſtatutis noſtræ mediocritatis etiam Apoſtolicæ ſedis adhibeatur auctoritas pro tuenda ſalute multorum , & quorumdam peruerſitate etiam corrigenda.*Et infrà : *Error ipſe & impietas,quæ tam multos aſſertores habet , etiam auctoritate ſedis Apoſtolicæ anatematizanda eſt.Conſideret ergo ſanctitas tua & paſtoralibus nobis compatiatur viſceribus,&c.*

Et certè ex epiſtolis quibuſdam diui Cypriani ad Pontificem Cornelium,lib.1.epiſt.3.& lib.4.epiſt.8. apparet , antiquam etiam fuiſſe Africanorum conſuetudinem ad Apoſtolicam ſedem appellandi:vt mirum ſit, hoc ab illis Patribus Africanis cogitatum non fuiſſe: ſicut etiam in antiqua Synodo Sardicenſi,can.3.4.& 7. & eiuſmodi appellationes ex omni loco ad ſedem Apoſtolicam diſertiſſimis verbis & conceſſæ & probatæ fuerant,vt paulò poſt dicemus.

Sic etiam neque teſtimonio illi Cõcilij Nicæni,quod pro Romanæ ſedis primatu,ex Iulio I.& Athanaſio cõmemorauimus,auctoritatem detrahunt vllo modo Sectarij,cùm ex Canone ſexto eiuſdem Concilij hæc verba(ſicut ea Ruffinus lib.10.hiſt.c.6.refert) nobis obiiciunt:*Apud Alexandriam & in vrbe Roma , vetuſta conſuetudo ſeruetur vt ille*(Epiſcopus Alexandrinus)*Ægypti,hic* (Epiſcopus Romanus)*ſuburbicariarũ ſollicitudinẽ Eccleſiarum gerat.*Primùm enim Canon , hic ſextus in exemplo

à tribus Patriarchis(ſicut ante commemoraui) ad Epiſcopos Africanos miſſo,non omnino ita habet, vti refert Ruffinus:ſed quædam verba ibi adduntur,ex quibus clariùs apparet, nihil ibi minus quàm ſupremam in omnes auctoritatem Roman. Pontificis negari. Sic enim dicitur in Conc.VI. Carth. vbi Canones illi Nicæni recitantur: *Antiquiores* (Epiſcopi) *obtineant* (id eſt, honore præcedant,vt colligitur ex can.8.Nicæno apud Ruffinum vbi ſuprà) *qui apud Ægyptum ſunt, & Libyam & Pentapolim:ita tamen, vt Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat ſollicitudinem; quia & vrbis Romæ Epiſcopo ſimilis mos eſt. Similiter autem & circa Antiochiam,& in cæteris prouinciis priuilegia propria ſeruentur* METROPOLITANIS *Eccleſiis*.

Non igitur negat hic Canon Romano Pontifici primatus auctoritatem, quam habet is alioqui tanquam ſucceſſor D. Petri in omnes Eccleſias, ſed ſignificat certè, habere eum quoque ſpecialem quandam METROPOLITANI auctoritatem in adiacentes diœceſis Romanæ Eccleſias; quam quidem auctoritatem *ſimiliter* & aliis Archiepiſ.Metropolitanis, vnicuique in ſua prouincia,Conc.Nicænum voluit conſtare.

Accedit deinde, quòd in Concil. Chalcedonenſi, act. 16. Canon. hic 6. Nicænæ Synodi (recitante Paſchaſino, & nemine prorſus contradicente) ſic incipit: *Eccleſia Romana ſemper habuit primatum,&c.* At tunc ſubiunguntur reliqua de auctoritate Metropolitanorum, quæ ex illo Canone iam à nobis expoſita ſunt.

Denique in eadem actione Concilij Chalcedonenſis, poſt recitatum illum Nicænum Canonem, & omnium ſententias auditas,Iudices ita dixerunt, *Ex his quæ geſta ſunt,vel ab vnoquoque depoſita perpendimus, omnem quidem primatum & honorem præcipuum ſecundùm Canones* (nempe ſecundùm illum etiam Nicænum) *antiquæ Romæ Deo amantiſſimo Archiepiſcopo conſeruari.* Ac tunc ipſi Patres Concilij dixerunt: *Hæc iuſta ſententia, hæc omnes dicimus,&c.* Sed de Canone Nicæni Concilij ſatis.

Item in Sardicenſi Concilio, (quod generale etiam fuiſſe teſtantur Socrates, lib.2.hiſt.cap.16. & Athanaſius qui id Concilium vocat *magnum*,per illúdque dixit eiectos fuiſſe ex Eccleſia,oratione 1. contra Arianos,) appellationes ex toto orbe factæ ad Romanum Pontificem approbantur. Et Iulio Pontifici ius competiuiſſe euocandi cum auctoritate alios Epiſcopos,non obſcurè agnoſcitur apud Theodoretum,lib.2.hiſt.c.8.

Item in Conſtantinopolitano I. cap.5.(generali II.) poſt Romanum Pontificem primatus honor tribuitur Patriarchæ Conſtantinopolitano. Atque etiam eius Concilij Patres teſtantur, ſe Damaſi Romani Pontificis literis monitos conueniſſe Conſtantinopoli,in epiſtola ad eundem Damaſum, cuius meminit Theodoretus, lib.5. c.9. Viciſsímque Damaſus apud eundem Theodoretum eodem lib.cap.10. reuerentiam ab illis in ea re exhibitam ſedi Apoſtolicæ collaudat.

Item in Epheſino(generali III.) Cyrillus, teſte Euagrio,lib.1.hiſt.c.4.locum Cæleſtini Romani Pontificis tenens,eius mandato dicit,ſe (vnà cum aliis Patribus) compulſum fuiſſe, vt Neſtorium damnaret. Itémque Patres eiuſdem Concilij ad eundem Cæleſtinum hoc modo ſcribunt: *Ioannis Antiocheni temeritatem*(quòd Cyrillum depoſuerat)*reſeruauimus tuæ pietatis iudicio.*

Item in Chalcedonenſi porrò Cócilio (generali IV.) act. 16. itidem probatur iudicium illud Synodi Conſtantinopolitanæ, quod Conſtantinopolitano Patriarchæ ſecundæ concedâtur poſt Romanum Pontificem. Et rurſus ibi,act.1.Marciano Imperatore præſente, ſine vlla controuerſia,*caput omnium Eccleſiarum* Romana Eccleſia appellata eſt. Atque etiam ipſe Imperator Marcianus ibidem Leonem,tum Pontificem Romanũ, *Apoſtolicum thronum gubernare*, dicit. Itémque Concilij Patres eundem Pontificem his modis compellant,act. 3. in relatione facta eidem Pontifici ab ipſa Synodo: *Tu ſicut caput membris præeras. Dioſcorus contra te, cui vineæ cuſtodia à Saluatore commiſſa eſt,extendit inſaniam. Tuis decretis noſtrum honora iudicium:& firmitas tua filiis quod deeſt adimpleat.* Itaque in eo Concilio Paſchaſinus cum Lucentio & Bonifacio, loco Leonis ſic præfuit, vt inter cætera,quæ cum auctoritate ibi geſſerit, etiam prohibuerit,teſte Euagr.lib.2.c.4.ne Dioſcorus cum reliquis Epiſcopis Orthodoxis ſederet.

Item in Concilio II.Conſtantinopolitano (generali V.) actione 4. in ſententia Synodi contra Anthymum, Patres profitentur, ſe per omnia ſequi velle ſentẽtiam ſummi Pontificis Agapeti in cauſſa Anthymi hæretici, quem idem Agapetus ex ſede Conſtantinopolitana,& a communione fidelium eiecerat, vt patet ex loco citato: itémque ex conſtitutione Iuſtiniani Imperatoris contra eundem hæreticum, quæ exſtat in eadem Synodo.Cuius etiam ſententiæ vi Synodus eundem quoque eiecit ex ſede Trapezuntina.

Item in Conſtantinopolitano III. (generali VI.) action. 18. ſub finem dicitur: *Per Agathonem Romanum Pontificem loquutus eſſe princeps Apoſtolorum Petrus, cuius nimirum ille & imitator fuiſſet & ſucceſſor.*

Item in Conſtantinopolitano IV. (generali VIII.) can. 21. Patriarchas omnes honorandos, *præcipuè verò ſanctiſſimum Papam ſenioris Romæ.*

Item in Nicæno II. (quod fuit ſeptimum generale) actione 2. *Romanam ſedem, primatum per orbem totum obtinere,omnium Chriſti Eccleſiarum caput exiſtere,&c.*

Similia in Concilio Lateranenſi,ſub Alexãdro III. tit.2.c.3.& 4.& Lateranenſi,item ſub Innocentio III. c.5.Lugdunenſi II.vt patet lib.6.decret.cap.vbi periculum,de electione & electi poteſtate; & Viennenſi, vt patet ex Clementina 1. de S.Trinit. & Conſtantienſi, ſeſſ.8.& 15.& Lateranẽſi ſub Iulio II. & Leone X.ſeſſ. 2.& 3.& Trid.ſeſſ.14. c.3. Quibus adde prouincialia, Arelatenſe,can.1.Aurelianenſe IV. can.1.Toletanum I. in aſſertione fidei in fine,Africanum,c.35.Mileuitanum apud Auguſtinum,epiſt.92.& 93.&c.

Nec minus perſpicue PATRIARCHÆ quatuor. Certè ATHANASIVS Patriarcha Alexandrinus,ad Iulium I.Romanum Pontificem,in ſua cauſſa contra Arrianos appellauit,vt patet ex Sozomeno,lib.3.cap.7.& ex ipſo Athanaſio in Apologia ad Conſtant. Itémque in epiſtola ad Felicem II. Papam ab Athanaſio & aliis miſſa ex Synodo Alexandrina, ita Athanaſius cum illis Epiſcopis Felicem alloquitur: *Vos præceſſoréſque veſtros, Apoſtolicos videlicet præſules in ſummitatis arce Deus conſtituit: omniúmque Eccleſiarum curam habere præcepit.* Item in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, idem Athanaſius: *Romanus*,inquit,*Epiſcopus Iulius Synodum iuſſit fieri,vt tutò & crimina obiicerent,& inuicem ſibi oblata refutarent.*

Item D. CYRILLVS & ipſe ALEXANDRINVS Patriarcha, ad Cæleſtinum Romanum Pontificem in cauſſa Neſtorij ſcribens, epiſt. 18. (ſimiliter quoque loquitur epiſt.10.& 11.) *Ab illius*,inquit,*communione cum fiducia nos non eximimus, donec iſta pietati tuæ communicaremus. Quapropter quid videatur,exprimere dignare, an aliquando illi communicare debeamus.*

Item CALANDIO Antiochenus Patriarcha, teſte Liberato in Breuiario,c.18. Ioanni Talaiæ Patriarchæ Alexandrino ſuaſit,vt contra Petrum Moggum,quem Achatius intruſerat,ad Simplicium Romanum Pontificem appellaret. Item Flauianus, vt videre eſt apud Theodoretum,lib.5.hiſt.cap.23. eiuſdem ſedis Patriarcha,à Romano Pontifice,vt cauſſam diceret euocatur, pro eóque apud Damaſum,teſte Sozomeno lib.8. hiſt. c.3.& Socrate lib.5.cap.15. intercedunt Chryſoſtomus Patriarcha Conſtantinopolitanus, & Theophilus Patriarcha Alexandrinus.

Item Petrus Patriarcha HIEROSOLYMITANVS in Synodo quinta, actione 4. in ſententia eiuſdem Petri Hieroſolymitani, affirmat, Agapetum Papã diuinitus

feciſſe,

Digitized by Google

fecisse, quòd Anthymum, Conſtantinopolitanum aliquando Patriarcham, de ſede deiecisset.

Denique D. Chryſoſtomus, CONSTANTINOPOLITANVS Patriarcha, in epiſtola ad Innocentium, tom. 5. ad Romanum Pōtificem appellauit. Macedonius item eiuſdem ſedis Patriarcha, vt refert Theodoretus Lector, lib. 2. Collectaneorum circa medium, (qui libri extant poſt hiſtoriam Sozomeni,) Anaſtaſio Imperatori vehementer vrgenti & mandanti, vt Epiſcopos ſibi ſubiectos ad Synodum conuocaret, nihil omnino ſe ea in re facturum reſpondit, abſque vniuerſali Synodo, cui *magnæ Romæ Epiſcopus præſideret.* Item Menas in Synodo quinta, actione prima, Seuero, Petro & Zoaræ, vitio vertit, quòd contempſerint Eccleſiam Romanā, quæ *Apoſtolis*, inquit, *ſuccedens*, contra ipſos ſententiam protulit.

Longum verò eſt aliorum PATRVM ſententias referre. IRENÆVS lib. 3. c. 3. *ad Romanam Eccleſiam propter potentiorem principalitatem neceſſe eſſe affirmat omnem aliam Eccleſiam conuenire.* CYPRIANVS lib. 4. epiſt. 8. ad Cornelium Papam, eandem eſſe *Eccleſiam matricem.* Ambroſius lib. 10. epiſt. 81. initiò, Siricium Papam *Chriſti ouile cuſtodire, dignúmque eſſe, quem oues Domini audiant.* HIERONYMVS epiſt. 57. ad Damaſum, eundem *piſcatoris*, id eſt, D. Petri, *ſucceſſorem eſſe in eadem fidei cathedra, ſuper quam ſit ædificata Eccleſia.* AVGVSTINVS epiſt. 162. *in Romana Eccleſia Apoſtolicæ cathedræ ſemper viguiſſe principatum.* Idem obſecrat Innocentium I. epiſt. 92. ad eundem miſſa ab Auguſtino & aliis Patribus Concilij Mileuitani, vt *paſtoralem diligentiam adhibeat magnis periculis infirmorum in Africa* propter hæreſim Pelagianam imminentibus. Quod eius ſtudium laudat idem Innocentius epiſt. 93. inter epiſtolas D. Auguſtini, quòd *antiquæ regulæ formam ſecutus, opem implorârit ab ea ſede, cui maneat ſolicitudo omniū Eccleſiarum.* ISIDORVS præfatione in opus Concilij, *nullam ſe Synodum reperiſſe, niſi vel congregatam, vel fultam Romanæ ſedis auctoritate.* PROSPER lib. de ingratis, contra Pelagianos, *Romam paſtoralis honore factam eſſe caput mundi.* Vincentius Lyrinenſis libro aduerſus hæreſes, *Romanum Pontificem eſſe caput orbis.* BEDA lib. 2. hiſt. Anglorum, Gregorium *in toto orbe* Pontificatum gerere. ORIGENES, teſte D. Hieronymo epiſt. ad Pammachiū, & Oceanum, libellos pœnitentiæ de ſuis erroribus offert Fabiano Papæ. BASILIVS in epiſt. 52. ad Athanaſium, ad Romanum Pontificem referendum iudicat, *vt in litigiis decretum interponat.* Chryſoſtomus poſtulat ab Innocentio in epiſtola ad eundem tom. 5. vt *decreta Theophili reſcindantur, & vt pœnis Eccleſiaſticis*, qui inique agerent, *coercerentur.* Theodoretus in epiſtola ad Leonē, in fine tom. 2. ad Romanam ſedem appellat, & illius dicit *ſe expectare ſententiam.* Socrates lib. 2. hiſt. c. 11. *Romanam Eccleſiam priuilegium præ cæteris obtinere.* Et quid omnes ſeu Latinos ſeu Græcos commemorem?

Iam verò PONTIFICES ipſi Romani, ſanctiſſimi & antiquiſſimi, ſucceſſores ſe eſſe D. Petri in cura vniuerſalis Eccleſiæ, iiſdem in locis palā proteſtati ſunt, quos pro ipſius D. Petri primatu ſuperiùs magno numero allegauimus. Quorū teſtimonia, quamobrem in hac q. & cauſſa minimè ſuſpecta eſſe debeant, ſuprà cauſſas expoſui. Clariſſima verò grauiſſimáque ſunt in hoc genere illa verba IVLII I. ep. 1. ad Orientales, de cauſſa Athanaſij: *Semper*, inquit, *maiores Eccleſiæ cauſſæ ad ſedem Apoſtolicam multis auctoribus referri præcepta ſunt; ipſa namque omnibus prælata eſt Eccleſiis, quæ non ſolùm canonum & ſanctorum Patrum decretis, ſed Domini voce ſingularem obtinuit principatum, cùm inquit: Tu es Petrus, &c.* Atque illa quoque Innocentij I. ad Patres Concilij Mileuitani, epiſt. 91. inter epiſtolas D. Auguſt. *Per omnes*, inquit, *prouincias de Apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanant. Præſertim quoties ratio fidei ventilatur, arbitror omnes fratres & Coepiſcopos noſtros non niſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit veſtra dilectio, quod per totum mundum poſſit omnibus Eccleſiis in commune prodeſſe.* Item ibidem: *Diligenter ergo & congruè Apoſtolico conſultis honori: honori, inquam, illius, quem ſolicitudo manet omnium Eccleſiarum, ſuper anxiis rebus, quæ ſit tenenda ſententia: antiquæ ſcilicet regulæ formam ſecuti, quam toto ſemper ab orbe mecum noſtis eſſe ſeruatam.* Et Leo ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcoporum epiſt. 84. *Sicut præceſſores mei* (inquit) *præceſſoribus tuis, ita etiam ego dilectioni tuæ vices mei moderaminis delegaui, vt curam, quam vniuerſis Eccleſiis principaliter ex diuina inſtitutione debemus, imitator noſtræ manſuetudinis effectus adiuuares.*

Sed extant multa teſtimonia ſimilia Pontificum in locis ſuprà citatis. Quorum ſanè in Eccleſia, tanquam ſucceſſorum Petri, primatum agnouerunt, non Patres tantùm, ſed etiam ipſi IMPERATORES Maximi, & diſertiſſimis verbis proteſtati. Valentinianus in epiſtola ad Theodoſium ante Concilium Chalcedonenſe, affirmat, Romano Pontifici *principatum ſacerdotij collatum.* Marcianus in epiſtola ad Leonem, *principatum in Epiſcopatu fidei obtinere.* Iuſtinianus in nouel. conſtit. 131. *primum omnium eſſe Sacerdotum ſecundum quatuor Synodorum definitionem.* Quibus Imperatoribus poſterior fuit Phocas, à quo tamen Romanum Pontificem primatum accepiſſe Caluinus lib. 4. inſtit. cap. 7. ineptiſſimè nugatus eſt. Carolus Magnus, teſte Cranzio in hiſtoria Eccleſ. Metrapolit. Saxon. lib. 1. cap. 7. Romanum Pontificem *vniuerſalem Papam* compellat.

Sed & hæretici, cùm principatum Romani Pontificis à nemine ignorari probe intelligerent, ſe idem cum illo de rebus fidei ſentire, vt faciliùs laterent, ſubdolè ſimulauerunt: Cæleſtinus Pelagianus cum Innocentio, referente Auguſtino, lib. 2. de peccato originali, c. 7. Melitius & Vitalis cum Damaſo, apud Hieronymum epiſt. 2. ad Damaſum.

His accedit, quod Romanus Pontifex perpetuò in Eccleſia earum quæ eſſent fidei controuerſiarum *iudex* agnitus eſt. Teſtimonia & exempla multa eius rei petere licet ex Euſebio, lib. 4. hiſt. c. 13. & 22. & lib. 5. c. 27. & lib. 6. c. 35. & lib. 7. c. 8. & ex Auguſtino epiſt. 90. & 92. & lib. . . contra duas epiſtolas Pelag. c. 1. & ex Optato lib. 1. contra Parmen. & Irenæo lib. 3. c. 3. &c. & paſſim ex actis Concil. quòd ipſe hæreſes *condemnauit*: vt videre eſt apud Euſebium, lib. 5. c. 27. & lib. 6. c. 35. Cyrillum epiſt. 10. & 11. Tertullianum lib. contra Praxeam, &c. quòd *leges* cum auctoritate ſanciuit: vt eſt videre apud Euſebium in Chronicis, de Teleſphoro & Pio I. & lib. 5. hiſt. c. 24. & paſſim in ipſis decretis antiquiſſimorum etiam Pontificum: quòd Conciliis generalibus *præfuit*, eadémque *confirmauit*, vt infrà in loco de Conciliis oſtendetur: quòd ad eum vndique in grauiſſimis cauſſis Eccleſiaſticis *appellatum* eſt: vt eſt videre apud Sozomenum, lib. 3. c. 7. & 9. Euagr. lib. 3. c. 15. Athanaſium epiſtola ad ſolitariam vitam agentes. Baſiliam, epiſt. 74. Chryſoſtomum, epiſtola ad Innocētium tomo 5. Epiphanium, hęreſi 68. quòd alios Epiſcopos auctoritate ſua in varias mundi partes *miſit*: vt apparet ex Auguſtino epiſt. 157. & Poſidonio in vita eiuſdē Auguſtini, c. 14. & Beda lib. 1. vitæ ſanctorum Patrum: quòd eos *vicarios* ſuos conſtituit, vt apparet ex D. Leone, epiſt. 84. & D. Gregorio, lib. 4. epiſt. 51. 52. 53. quòd eos *creauit* apud Socratem, lib. 7. hiſt. c. 35. & Metaphraſtem in vita Gregorij Agrigentini; quòd eos *confirmauit*, vt apparet ex Concilio Chalcedonenſi, actione 7. & ex D. Gregorio, lib. 4. epiſt. 9. & ex Cedreno in Compendio hiſtoriarū de Irenæo, fol. tercenteſimo octuageſimo ſeptimo, &c. quòd eos pallio *inueſtiuit*, vt eſt videre apud D. Gregorium, libr. quarto, epiſtola decimaquinta, & 55. Bedam lib. 2. hiſt. Anglorum, &c. quòd eos *depoſuit*, vt patet ex Synodo 5. actione 4. Gregorio libr. 4. epiſt. 55. & in actis Sixti III. tomo 1. Concil. &c. quòd eos *reſtituit*, vt apparet ex Sozomeno, lib. 3. c. 7. Baſilio epiſt. ſeptuageſima quarta, &c.

Hunc

Digitized by Google

A Hunc vſum auctoritatis tam varium,támque latè patentem,eundémque Romano Pontifici,per omnes rectè ſentientes in Eccleſia,ſemper integrum atque liberum, quis non videat indicem atque teſtem locupletiſſimum eſſe,quòd D. Petro in cura Eccleſiæ vniuerſali, ad conſtituendum de iis rebus, quæ ad fidem & ſalutem ſpectent,Romani Pontifices ſuccedant?

Quoniam igitur probatum eſt, & primariam in Eccleſia poteſtatem,atque adeò infallibilem auctoritatem, de rebus fidei omnibus controuerſis iudicandi, *D.Petro* datam eſſe;nec illi ſolùm,ſed etiam illius *ſucceſſoribus* eſſe datam; & eius in eo genere ſucceſſorem *Romanum Pontificem* pro tempore exiſtentem eſſe: verè ac rectè §. 27. concluſimus atque poſuimus, Romanum Pontificem eſſe eum,in quo auctoritas illa primaria, de quæſtionibus fidei omnibus infallibiliter ſtatuendi,reſideat. B

VTRVM *diuino aut Eccleſiaſtico iure ille idem ſit D. Petri ſucceſſor,qui eſt Epiſcopus Romanus.* §. 38.

SED cùm Romanum Pontificem D. Petri,ſucceſſorem in vniuerſali Eccleſiæ cura eſſe dicimus, ſciſcitabitur aliquis, ecquonam iure ſucceſſor talis D. Petri ſit is qui Pontifex eſt Romanus? Vtrum ſcilicet *diuino?* ita vt Chriſtus Dominus non modò voluerit in Eccleſia eſſe perpetuò eiuſmodi ſucceſſorem Petri, cui ipſe ſupremam auctoritatem, quam habuit D. Petrus, conferret,ſed etiam ſtatuerit,vt hic ſucceſſor eſſet perpetuò Romanus Epiſcopus?An verò id obtinuerit in Eccleſia ſolum iure *humano*,hoc eſt,ipſius Eccleſiæ inſtituto,quę non niſi Romanos Epiſcopos in diui Petri locum,quod C ad vniuerſalem Eccleſiæ curam attinet,recipiendos eſſe putârit?

Refert autem non parum hoc ſcire.Nam ſi ſolùm ex iure humano Eccleſiaſtico ratio hæc ſucceſſionis cum Romanæ diœceſis Epiſcopatu coniuncta eſt; poſſet fieri,eiuſdem Eccleſiæ, atque adeo ipſius etiam Pontificis auctoritate,vt aliquando is,qui vniuerſalis Eccleſiæ Paſtor eſt, non idem ſit Romanæ diœceſis Epiſcopus, ſed vel alterius diœceſis;vt cùm Petrus Antiochiæ ſedebat, erat Epiſcopus nõ Romanus, ſed Antiochenus;vel etiã nullius particularis determinatè;ſicut eo tempore, quo nondum diuus Petrus Antiochiæ ſedebat, cùm tamen nihilominus eſſet tunc Paſtor vniuerſalis Eccleſiæ, à Chriſto conſtitutus.Sin autem diuino iure conſtitutum eſt,vt non alius præterquam Romanus Pontifex,ſit Petri ſucceſſor, nõ erit in Eccleſiæ poteſtate id inſtitutum D mutare.Item etiam ex hac quæſtione pendet, vt poſtea patebit,quomodo illud Eccleſiæ Romanæ priuilegium intelligendum ſit, cùm dici ſolet recta atque Apoſtolica fides non poſſe à Romana Eccleſia deficere:ſicut iam defecit exempli cauſſa ab Eccleſia Cõſtantinopolitana.

Ego verò hac de re varias repetio ſententias Doctorum.Nam Canus lib.6. de locis Theologicis,c.5.& 6.& Driedo lib.4. de variis dogmatibus,cap.4.p.3.& Turrecremata lib.2.de Eccleſia, c.40.& alij communiter,ſine dubitatione affirmant, ex CHRISTI Domini inſtitutione Romanum Epiſcopum fuiſſe, futurum eſſe ſemper diui Petri ſucceſſorem in cura vniuerſali Eccleſiæ. Fundamentum ipſorum præcipuum eſt in modo loquendi Patrum ac Conciliorum,cùm paſſim aſſeuerant,Romanum Pontificem ab ipſo CHRISTO Domino poteſta- E tem obtinere. Item Romanam ſedem à Chriſto Domino priuilegium habere,vt ſit peculiariter Apoſtolica, à qua fides recta nequeat deficere. Denique ex Romana ſede definitionem certam in controuerſiis fidei petendam eſſe,atque illos Catholicos eſſe, qui illius ſequuntur doctrinam:illos contrà hæreticos, qui reiiciunt. Ex quibus & id genus aliis Eccleſiæ Romanæ elogiis,quæ magno numero ſuperius recitauimus, colligi videtur, inſtitutionem Chriſti eſſe, vt qui ſucceſſor Petri futurus eſt,ſit Romanus Epiſcopus.

Accedit, quod D. Ambroſius in oratione ad Auxentium,quę exſtat lib.5.epiſtolarum,poſt epiſtolam 32.& Egeſippus lib.3.excidij Hieroſol.c.2.referunt,Chriſtum Dominum Petro ex vrbe decedenti occurriſſe, ac interroganti quò pergeret, reſpondiſſe:Eo Romam iterum crucifigi. Ex qua hiſtoria coniici poteſt, Petrum ex voluntate atque præcepto Chriſti Romam reuerſum eſſe, ibíque morientem reliquiſſe Romanum Epiſcopum ſucceſſorem.

Alia ſententia eſt Dominici de Soto, lib.4. ſent.d.24. quæſt. 2.artic. 5. qui contrà exiſtimat, Apoſtolicam ſedem,hoc eſt, dictæ ſucceſſionis rationem iure Eccleſiaſtico tãtùm annexã eſſe Epiſcopatui Romano:ac proinde fieri poſſe auctoritate Eccleſiæ,vt Petri ſucceſſor non ſit Romanus Epiſcopus,ſed vel Epiſcopus alterius diœceſis,vel nullius determinatè, ſed dumtaxat Paſtor vniuerſalis.Fundamentum eius auctoris eſt,quòd Chriſtus Dominus inſtituens Petrum vniuerſalem Paſtorem, nulli eum Eccleſiæ particulari addixit; neque aliunde inſtitutio Chriſti circa hoc ſatis conſtat; quare videtur potius totum hoc reliquiſſe Chriſtus diſpoſitioni Eccleſiæ,vt ſcilicet illa pro ratione circumſtãtiarum ac temporum variè ſtatuere poſſet de conditione perſonæ eligendæ,quod expedire maximè videretur; ſicut conſtat, vt poſtea videbimus,mutaſſe illam quandoque circumſtantias electorum ſummi Pontificis, & modum eundem eligendi.

Hãc verò opinionem vt Sotus defenderet,ſanè oportuit eum in primis dicere, Concilia & Patres neutram partem huius quæſtionis apertè ſatis determinauiſſe. Quod enim dicunt, Romanum Pontificem habere poteſtatem à Chriſto, eiúſque inſtitutione primatum obtinere;id verò non niſi ex quadam hypotheſi ab illis dictum eſſe,nimirum,vt id intelligatur, quandiu Romanus Epiſcopus eſt ille, quem Eccleſia ipſa ſucceſſorem Petri conſtituit, ſiue hoc illa faciat propria auctoritate, ſiue inſtitutione Chriſti.Nihil verò Concilia vel Patres determinare circa hanc hypotheſim, vtrum ſcilicet illa ſit ex inſtitutione Chriſti vel tantùm ex Eccleſiaſtica traditione. Quidquid enim horum dicatur,manere ex fide certum id, quod ipſi aſſerunt, Romanum Pontificem, quandiu in Petri ſucceſſorem (ſicut fit) eligitur, ab ipſo Chriſto accipere auctoritatem vniuerſalis Paſtoris. Quod verò attinet ad illam hiſtoriam ex Egeſippo; licet Chriſtus Dominus præceperit tunc Petro, vt Romæ maneret vſque ad mortem, inde tamen non neceſſariò ſequi, præcepiſſe etiam eum, vt ſucceſſor illius in cura Eccleſiæ vniuerſali eſſet perpetuò Romanus Pontifex; ſed bene inde conſequi, inſtitutionem ipſius Petri & Eccleſiæ,qua tantum eſt,vt Romanus Pontifex ſit Petri ſucceſſor, habuiſſe fundamentum in Chriſti voluntate ſtatuente, vt Petrus Romæ permaneret, & ſuo martyrio Eccleſiam illam decoraret. Quod niſi accidiſſet,non fuiſſet diſpoſitum, vt Romanus Epiſcopus D.Petro in vniuerſali cura Eccleſiæ ſuccederet. Quod ipſum etiam Caietanus tractatu 2.de compar.Pontif.& Conc.cap. 22. & in opuſculo de Romani Pontificis inſtitutione cap. 13. tantummodò voluiſſe videri poteſt, cùm ait,cauſſam ob quam Romanus Pontifex ſit is qui Petro ſuccedat, fuiſſe (vt ille inquit) appropriationem Romanæ Eccleſiæ ad Petri vniuerſalem Pontificatum, firmatam Chriſti auctoritate,volentis,vt Petrus Romæ maneret,ac ibi moreretur:non autem Euangelicam inſtitutionem.

Cæterùm vtcunque iſta ſubtiliter pro Soti opinione diſputari poſſint:mihi certè videtur ea opinio in re tam graui nimium eſſe ſingularis,nec verò ſatis tuta. Quæ enim teſtimonia Patrum & Conciliorum pro contraria ſententia Driedonis, Cani, & Turrecrematæ allegari poſſunt, maius omnino pondus habent, quàm vt tam ſubtilibus diſtinctionibus eludi poſſint. Quin prorſus arbitror, cùm Patres tot modis aſſeuerant, Romanam ſedem à Chriſto obtinere auctoritatis in Eccleſia pri-

Digitized by Google

matum, non aliam inſtitutionem niſi ipſius Chriſti, à quo totum id priuilegium ſedis Romanæ pendeat, cogitauiſſe. Penderet autẽ id priuilegium etiam ex Eccleſiæ ipſius humana inſtitutione, ſi poſito tantùm, quòd Eccleſia auctoritate ſua velit in Petri ſucceſſorem eligi Romanum Pontificem, Romana ſedes diceretur habere à Chriſto primatum. Atqui Patres hoc minimè putauerunt: ſed abſolutè, Romanæ Eccleſiæ *ex diuina inſtitutione* curam incumbere aliarum omnium Eccleſiarũ, affirmat diuus LEO epiſt. 84. item ad Eccleſiam Romanam, cuius fides ſit ab Apoſtolo Paulo laudata, *non poſſe perfidiam habere acceſſum*, ait diuus CYPRIANVS ad Cornelium, libr. 1. epiſt. 3. poſt medium. Item ad Romanam Eccleſiam propter potentiorem principalitatem *oportere* omnes alias Eccleſias conuenire, cenſet Irenæus lib. 3. c. 3. *Quæ ſemper* (inquit Hieronymus aduerſus Ruffinum) *immaculata permanſit, & Domino prouidente, ac B. Apoſtolo ferente opem, in futuro manebit.* Et clariſſimè S. Anacletus epiſtola tertia (ſicut Sixtus II. epiſtola 1.) *Hæc*, inquit, *ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt, ſicut ipſe B. Petro Apoſtolo dixit: Tu es Petrus, &c.* Et IVLIVS huius nominis Primus, in epiſtol. ad Epiſcopos congregatos Antiochiæ: *Sanctam*, inquit, *Romanam Eccleſiam ipſe Dominus allocutus eſt, inquiens: Tu es Petrus, &c.* Atque vt alia antiquitatis teſtimonia (quæ ſunt magno numero collecta, etiam à Cano libro ſexto de locis Theologicis, capite quarto, quinto & ſexto) prætercam, in magno certè Lateranenſi Concilio, de ſumma Trinitate, cap. Damnamus, ex certiſſima Eccleſiæ ſententia, diſertis verbis Eccleſia Romana dicitur, *Deo ipſo diſponente, mater eſſe & magiſtra omnium Eccleſiarum.*

Itaque vetus Patrum traditio indicare videtur, Chriſti etiam inſtitutionem eſſe, vt qui Petro ſucceſſurus eſt, atque adeo qui eſt à Chriſto accepturus primatum, is alius non ſit, niſi Epiſcopus Romanus; vt copioſè etiam ac diligenter diſputat Ioannes Driedo loco ſuprà citato. Qua ſanè ex re ſequitur, nũquam omnino futurum, vt ij à recta fide deſciſcant, qui fidem ſequentur eius qui legitimus erit atque permanebit Epiſcopus diœceſis Romanæ, ſiue is in illius diœceſis loco morabitur, ſiue alibi. Nam idem ex inſtitutione Chriſti erit ſucceſſor Petri in cura Eccleſiæ vniuerſalis, ac proinde errare minimè poterit in fidei doctrina proponenda, vt poſtea etiam ſumus probaturi. Nunc ſatis fuerit ita breuiter explicauiſſe quod eſt à nobis tertio loco probatũ: nempe Romanum Pontificem diuo Petro in cura Eccleſiæ vniuerſalis ſuccedere. Videamus modò quid contra id ſoleant aut poſſint etiam hæretici obiicere.

Confutatio argumentorum, quibus Sectarij contendũt, Romanum Pontificem non eſſe diui Petri ſucceſſorem. §. 39.

PRINCIPIO, Petrum Romæ fuiſſe, nedum Romæ mortuum eſſe, Velenus quidã, & Sebaſtianus Francus, & alij eiuſdem farinæ hæretici negant: quin etiam dubitat ea de re Caluinus. Falſum igitur aut certè minus exploratum eſt, quòd Romanus Pontifex ſuccedat Petro defuncto.

RESPONDEO, quòd hoc iſti negent vel in dubium vocent, facere eos ſtultiſſimè atque pueriliter, cùm ſit res confirmata omnium hiſtoriarum & Patrum teſtimonio, & ipſius Petri in vrbe veſtigiis. Id enim affirmant Euſebius lib. 2. cap. 14. & 15 & 25. & lib. 3. cap. 2. & 25. Egeſippus lib 3. de excidio Hieroſolym. capit. 2. Sulpicius lib. 2. hiſtor. Oroſius lib. 7. hiſt. cap. 6. Eutropius libro itidem hiſtor. Iræneus lib. 3. c. 3. Tertullianus lib. 4. contra Marcion. & libro de præſcriptionibus Epiphanius hæreſi 27. Ambroſius in oratione contra Auxentium, quæ habetur lib. 5. epiſtolarum, poſt epiſtolam 32. Auguſt. lib. 1. contra Iulianum, c. 2. & aliàs paſſim. Hieronymus in Catalogo, vbi agit de diuo Petro, & innumeri alij. Qua de re quoniam non niſi leuiſſimas ratiunculas pro ſuis ſomniis Sectarij illi afferunt, quæ nemini prudenti perſuadent, non opus eſſe iudico iam à me repeti, quæ ſunt ab aliis ſufficienter, vel potius dicam, penè ſuperuacanee (quis enim ſanus de hoc dubitet?) tractata. Lege potiſſimùm Nicolaum Sanderum de viſibili Monarchia Eccleſiæ lib. 6. cap. 10. Horatium lib. 6 Cathol. locorum, cap. 12. Lindanum lib. 4. Panopl. cap. 82.

Huc accedit, quòd ſi maximè dubitari poſſet, vtrum diuus Petrus Romæ fuiſſet (quæ tamen ipſa dubitatio nihil profectò differret ab inſania) adhuc tamen non id haberent Sectarij, quod volunt. Nam inde ſolùm ſequeretur, non eſſe Romanum Pontificem ſucceſſorem diui Petri etiam in cura diœceſis Romanæ (ſicut iam ex omnium traditione eſſe conſtat) poſſet tamen adhuc ille diuo Petro ſuccedere in cura vniuerſalis Eccleſiæ, quã potuiſſet Petrus annectere Romanæ ſedi, tametſi ille fuiſſet alibi Epiſcopus, aut etiam nullius fuiſſet particularis Eccleſiæ Epiſcopus. Quemadmodum etiam manens Romæ potuiſſet alterius diœceſis Epiſcopo vniuerſalem curam Eccleſiæ demandare, ſi coniunctio illa quidem Romanæ ſedis cum ſucceſſione D. Petri in vniuerſalis Eccleſiæ cura non eſſet de iure diuino.

SECVNDVM argumentum Sectariorum eſt, quòd Concilia & Patres veteres, quorum auctoritate vtimur, non de huius temporis Pontificibus loquuntur, cùm affirmant illos eſſe Petri ſucceſſores legitimos, ac proinde in Eccleſia tenere primatũ, ſed de illis, qui priſcis temporibus Eccleſiæ Romanæ præfuerunt. Nihil ergo eorum Patrum auctoritas Pontifici Romano præſenti, & aliis pro tempore futuris ſuffragari videtur.

RESPONDEO, veterum Patrum & Conciliorum teſtimonia omnino etiam ad hunc præſentem Pontificem Romanum & alios, qui pro tempore, tanquam Petri ſucceſſores, ab Eccleſia recipientur, pertinere. Nam ratio, ob quam Patres illi ſuorum temporum Pontifices Romanos, Petri ſucceſſores eſſe agnoſcebant, alia propriè non erat, niſi quia illi legitimo modo ab Eccleſia Catholica in locum Petri recipiebantur, in qua re (vt ſuprà §. 36. diximus) conſiſtit hæc ratio ſucceſſionis. Sed hic etiam Pontifex, qui nunc eſt, legitimè item ab Eccleſia eadem in locum D. Petri receptus eſt, & alij quoque, qui ſuccedent, ſimiliter (vt pono) recipientur. Ergo huic item Pontifici & futuris, veteres illi Patres teſtimonium ſucceſſionis legitimæ perhibuerunt. Quemadmodum ſimili quoque ratione ſuprà concluſimus, teſtimonia veterum Patrum, qui congregationem Romanis Pontificibus, ſuis illis temporibus adhærentem, legitimam eſſe Eccleſiam aſſeruerunt, ad hanc quoque numero congregationem pertinere, quæ Pontifici maximo hodie obtemperat.

TERTIVM argumentum eſt propriè contra hoc ipſum, quod nunc ponebamus, eos Pontifices Romanos qui anteceſſerunt vſque ad præſentem, eſſe legitimè receptos ab Eccleſia. Etenim à tempore Vrbani VI. qui Gregorio XI. demortuo, Anno 1378. electus fuit in menſe Aprili, vſque ad præſentem Pontificem, nullus videtur legitimè ſucceſſiſſe. Nam, vt videre eſt apud D. Antoninum tertia parte hiſtor. tit. 22. c. 2 & initio Concilij Conſtantienſis, eodem anno 1378. in menſe Iulio, ex Cardinalibus quidam, quòd Pontificis electi mores difficiles non ferrent, Roma diſceſſerunt, & in ſequenti menſe Septembri elegerunt alium Pontificem, qui nominatus eſt Clemens VII. Porrò Vrbanus Romæ manebat, Clemens Auennione Et vterque ſuos aſſeclas habebat. Quod ſchiſma vſque ad annum 1417. quo, vndecimo die menſis Nouembris, Martinus V. electus eſt, ita continua ſucceſſione vtriuſque Pontificis, & Cardinalium ab ipſis creatorum, continuatum eſt, vt non poſſet

Digitized by Google

ſatis dignoſci vter illorum eſſet verus Pontifex. Immò & alius etiam tertius Pontifex anno 1408. acceſſit, dictus Ioannes XXIII. quem aliqui Cardinales ex vtraque factione ad eam rem deſignati creârunt, vt refert Turrecremata libro quarto, capite nono. Tandem Martinus V. à Cardinalibus multis ex illis dubiis & ſchiſmaticis, anno, vt dictum eſt, 1417. creatus eſt in Concilio Conſtantienſi. Itaque nec præcedentes Pontifices, nec ipſe Martinus V. & conſequenter neque alij Pontifices poſteriores, qui Martino deinceps ſucceſſerunt, legitimo modo videntur ab Eccleſia recepti. Accedit etiam, quòd poſt Martinum V. tempore Eugenij IV. fuit aliud ſchiſma. Amadeus enim quidam in Concilio Baſileenſi, à quibuſdam electus eſt, & vocatus Felix: Is poſtea Nicolao V. ceſſit, à quo & Cardinalis creatus eſt. Neque tamen videtur ſatis compertum, vter iſtorum habuerit maius ius ad Pontificatum: atque ita propter hoc etiam ſchiſma dubij videntur Pōtifices illi omnes, qui Nicolao vſque ad Pontificem præſentem ſucceſſerunt.

Respondeo, tempore illo, quod ab Vrbano VI. vſque ad Martinum V. interceſſit, illos ſanè Pontifices cenſeri poſſe legitimè fuiſſe receptos, qui in huius Vrbani locum ſucceſſionis ſerie recepti ſunt; alios verò fuiſſe Schiſmaticos. Nam de electione ipſius Vrbani non videtur dubitandum, quin fuerit legitima. Qui proinde de modo, rationéque eligendi ſuos ſucceſſores, poterat id ſtatuere, quod in illa ſchiſmatum difficultate magis expedire iudicabat, donec aliquid aliud, ipſo defuncto, Eccleſia ea de re decernendum putaret Sed ſiue hi, ſiue illi, durante eo ſchiſmate, fuerint legitimi Pontifices, ſiue nullus eorum, qui in ſchiſmate electi ſunt, ſed tunc ſedes quaſi vacauerit; nihil hoc quidem intereſt; modò conſtet ipſum tandem Martinum V. in Concilio poſtea Conſtantienſi legitimo modo receptum fuiſſe in locum illius Vrbani, & anteceſſorum, atque adeo etiam in locum ipſius D. Petri.

Id autem ita eſſe, hoc modo probamus: nam, vt ſuprà §. 36. dictum eſt; modus legitimus recipiendi aliquem in Petri ſucceſſorem ille prorſus eſt, quem Eccleſia pro ratione temporis & aliarum circunſtantiarum præſcribit, rectúmque eſſe iudicat; ſiue is modus præſcribatur ab ipſomet Pontifice (in quo tanquam in capite reſidet primaria auctoritas Eccleſiæ, atque adeo ius etiam conſtituendi modum in electione Pontificis, vt colligitur ex multis Canonibus ſeptuageſima nona diſtinctione, & rectè oſtendit inter cæteros Caietanus in Apologia de auctoritate Pontificum & Conciliorum, parte ſecunda, cap. 22.) ſiue præſcribatur ab Eccleſia in Concilio vel aliter decernente, quando ſedes quidem Apoſtolica vacaret, aut illius poſſeſſio non eſſet admodum certa, & graues aliquæ circumſtantiæ poſtularent eligendi modum aliquem extraordinarium; ſicut intelligi poteſt ex his, quæ eruditè Turrecremata, lib. 4. de Eccleſia, cap. 10. ſcripſit de decem viis ſedandi ſchiſmata in electione Pontificis. Nunquam enim deeſt Chriſtus Eccleſiæ ſuæ, quin in omni caſu poſſit illa ex ſchiſmatum difficultatibus emergere, indubitatum & certum Pontificem pacificè & abſque ſcandalis recipiendo in D. Petri locum. Nunc certum eſt, Martinum V. electum in Concilio Conſtantienſi fuiſſe eo modo, qui omnibus circumſtantiis illorum temporum conſideratis, iudicatus eſt ab Eccleſia in Concilio tunc congregata optimus. Nam Gregorio XII. qui tum erat Vrbani ſucceſſor, ſuo iuri (propter Eccleſiæ pacem atque bonum) cedente & aliis duobus Antipapis, ſcilicet Benedicto XIII. & Ioanne XXIII. depoſitis; omnibus Cardinalibus, qui Concilio quidem interfuerunt; ſiue illi veri eſſent, ſiue falſi, & ſex prætereà ex qualibet natione, qui Concilio intereſſent, delectis, ius ſuffragij actiui & paſſiui datum eſt, quorum demùm ſuffragiis Martinus V. eſt electus. Qua quidem ratione nihil prudentius tunc temporis ad tantas ſchiſmatum difficultates & ſcandala ſedanda, conſtitui potuit. Itaque perſpicuum certè eſt, Martinum V. legitimum fuiſſe Petri ſucceſſorem, & conſequenter etiam alios Pontifices frequentes, quia omnes recepti ſunt eodem modo, quem habita temporis ratione Eccleſia legitimè præſcripſit: quamuis pro ratione temporis modus ille quidem, quo Martinus electus eſt, fuerit à ſolito diuerſus. Ordinariè autem iam ea ratio ſeruatur, vt qui à duabus partibus Cardinalium eligitur, ille Pontifex legitimus habeatur, vt patet extrà de electione, c. licet de euitanda.

Ex quibus intelligitur, quàm turpiter Vviclephus, quem & alij Sectarij ſequuntur, errauerit, cum propoſitione nona damnata in Concilio Conſtantienſi aſſeruit, à tempore Vrbani VI. nullum eſſe recipiendum tanquam Pontificem, ſed more Græcorum propriis legibus eſſe viuendum. Errant iſti turpiſſimè: quoniam via ac ratio fuit, ac erit ſemper in Chriſti Eccleſia, vt ſchiſmate ſedato, vnicus, verus & indubitatus Pōtifex ab omnibus agnoſcatur. Neque enim illud ſchiſma primum fuit in Eccleſia, ſed ſchiſmata omnino viginti illud præceſſerunt, vt Turrecremata etiam lib. 4. de Eccleſia, cap. 9. commemorat. Nec ideo tamen nullus ante Vrbanum VI fuit verus in Eccleſia Pontifex.

Iam verò ad illud, quod in confirmationem eius argumenti de ſchiſmate Amadei addebatur, facilis eſt reſponſio. Nihil enim huiuſmodi caſu ſucceſſio Pontificum dubia redditur, cùm conſtat Amadeum illum cum ſuis electoribus apertè ſchiſmaticum fuiſſe, maxima Eccleſiæ parte Eugenium IV. (legitimum ſine controuerſia ſucceſſorem Martini V.) & ſucceſſorem Eugenij, Nicolaum V. pro legitimis Pontificibus cognoſcente.

Qvartvm argumentum fieri porrò poteſt contra hoc quod nunc dictum eſt, eum eſſe legitimum Petri ſucceſſorem, quem Eccleſia recipit, modo quem iudicat conuenientiſſimum. Nam qui legitimus Petri ſucceſſor eſt, is à Chriſto Domino certò & infallibiliter accipit ſupremam in terris poteſtatem, qualem habuit Petrus, vt ſuprà probatum eſt. At non ſemper, qui ab Eccleſia legitimo modo in locum Petri recipitur, eam poteſtatem à Chriſto Domino accipit: Ergo non illico legitimus Petri ſucceſſor is eſt, qui ab Eccleſia recipitur modo legitimo. Id patet in caſu, quo per errorem eligeretur mulier, quod ſaltem poſſe accidere non admodum dubitare videntur quidam, etſi falſa atque commentitia omnino ſit alioqui hiſtoria illa de Ioanne fœmina, vt Onuphrius in annot. ad Platin. & etiam Alanus Cop. dialogo primo, capite octauo, & alij demonſtrarūt. Prætereà idem patet, ſi errore eligeretur infidelis quiſpiam baptizatus. Talis enim non reciperet verè à Chriſto primariam poteſtatem, neque verè eſſet Pontifex, vt ex communi orthodoxorum ſententia ponit Turrecremata, lib. 4. de Eccleſia, p. 2. c. 20.

Respondeo. Quod dictum eſt, illum eſſe legitimū diui Petri ſucceſſorem, atque adeo primariam auctoritatem à Chriſto accipere, quem Eccleſia modo legitimo recipit in locum D. Petri; id non aliter intelligendum eſt, niſi poſito, quòd Eccleſia legitimo modo eum eligat ac recipiat, qui ſit alioqui capax pontificatus. Mulier autem & infidelis, pontificatus minimè ſunt capaces. Quare argumentum hoc non euertit ea quæ ſunt dicta.

Sed hinc rurſus naſcitur alia difficultas, de qua non inutiliter tractari ſolet à Catholicis Theologis in ſcholis. Nam ſi caſus iſti, in quibus incapaces Pōtificatus eligantur, poſſibiles ſunt; ſequitur, non poſſe nos penitus eſſe certos; vtrum hic vel ille electus, ſit verus Pontifex. Nam licèt ſimus omnino certi, Eccleſiam veram, modo conuenieti, tum ex parte electorum, tum ex parte modi in eligendo, hunc aut illum legitimè recepiſſe: at dubitare poterimus, vtrū ille baptizatus ſit, atque adeo num ſit capax Pontificatus. Itaque nec poterimus eſſe certi omnino de iis, quæ ille tanquam de fide definierit. Eò-

Digitized by Google

démque res recidet, atque ſi liceret dubitare, vtrum Deus voluerit eſſe aliquem omnino ſucceſſorem Petri in Eccleſia perpetuò, qui ſit regula fidei & morum infallibilis. Illud enim idem incommodum, quod ex hac dubitatione ſequeretur; videlicet incertitudo eorum quæ Romanus Pontifex decerneret;perinde ſequeretur ex illa etiam dubitatione, vtrum videlicet hic ſit verus ſucceſſor Petri nec ne.

Ad hanc expediendam difficultatem, libenter illud ſolum reſponderem, quòd multi docti ac pij viri meritò credunt,atque ipſe mihi perſuadeo:nempe nunquam futurum, vt incapax eligatur; Deo, ad auertendum ab Eccleſia ſua periculum,facilè(vt poteſt) id prohibente. Neque id reuera vnquam accidiſſe arbitror,aut de lege ordinaria poſſe accidere: obſtante nimirum decreto eiuſmodi prouidentiæ diuinæ. Sed quià graues etiam Doctores eiuſmodi caſum tanquam poſſibilem admittunt; conſequenter ſanè concedendum eſt ab illis, non ex hoc ipſo tantùm,quòd aliquis ab Eccleſia in diui Petri locum electus eſt,ex fide infallibili eſſe certum,quòd is ſit verus Pontifex; quandoquidem incapax eius muneris eligi poſſet,vt admittunt. Cæterùm non inde ſequitur illud incommodum, quod obiiciebatur; nempe vt neceſſe ſit de certitudine definitionum ſiue decretorum electi Pontificis dubitare. Hoc, inquam, incommodum dico non ſequi, idque oſtendimus duplici ratione.

PRIMA, quia certa fide compertum eſt firmum eſſe ac ratum quicquid circa vniuerſam Eccleſiam ſtatuit is, qui exiſtimatur ab omnibus fidelibus Paſtor Eccleſiæ vniuerſalis; nam illud Eccleſia tota,quæ decipi nequit, tenetur recipere,vt paulò poſt probabitur.Atqui Paſtor vniuerſalis ab omnibus fidelibus is exiſtimatur, qui ab Eccleſia in locum diui Petri legitimè eſt receptus: Igitur ſi is aliquid erga vniuerſam Eccleſiā decernat, à nemine dubitari poteſt quin illud ſit ratum & firmū: ſiue id quidem infallibiliter decernat tanquā verus Pōtifex, cuius videlicet miniſterio Deus,ex certa & ordinaria lege in Eccleſia gubernanda,tanquam inſtrumēto vtatur, ſiue Deo tantummodo in particulari caſu non permittente, vt erret, in errorémque adeo inducat vniuerſam Eccleſiam, cui ſe Deus nunquam defuturum promiſit. Procedit enim perinde hæc prima ratio, ſiue concedamus fieri etiam poſſe, vt falſus Pontifex ſtatuat aliquid circa vniuerſam Eccleſiam,ſiue id non concedamus, vt concedi reuera non debet,ſicut iam iam videbimus.

SECVNDA ratio quare non ſequatur illud incommodum,quod obiiciebatur,eſt,quia cùm primùm is,qui eſt electus Pontifex,ſtatuit aliquid in fide aut moribus, quod ad vniuerſam Eccleſiam pertineat,eo ipſo eſt nobis certum de fide,quòd ille ſit Pontifex legitimus; qui à Deo videlicet acceperit poteſtatem illam iuriſdictionis primariam.Quæres autem vnde hæc fidei certitudo tunc eliciatur? Reſpondeo, ex duabus propoſitionibus de fide,hoc modo:Quem Chriſtus Dominus in iis, quæ vel ad fidem,vel ad mores pertinent,ab vniuerſa Eccleſia audiri vult; is verus ac legitimus eſt paſtor Eccleſiæ vniuerſæ. Sed Pontificem ab Eccleſia legitimo modo electum, cùm is aliquid ad vniuerſam Eccleſiam pertinens in fide aut moribus ſtatuit, audiri vult Chriſtus Dominus ab vniuerſa Eccleſia:Ergo verus ille Paſtor eſt vniuerſæ Eccleſiæ.

Prior propoſitio patet ex illis Scripturæ teſtimoniis, quibus ſuperiùs §.17.probauimus,Chriſtum Dominum ſuper Petrum determinatè & eius ſucceſſores (quorum vnuſquiſque,communione quidem eiuſdem auctoritatis,eſſet in Eccleſia futurus quaſi alter Petrus) voluiſſe, vt exurgeret totum ædificium Eccleſiæ.Nam *ſuper te*,inquit Matth. 16.*ædificabo Eccleſiam meam*.Et Ioan. 21. *Paſce*(tu Petre)*oues meas*.Et Lucæ 22.*Tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.* Quarum certè ſententiarum ea vis eſt, vt intelligere debeamus per neminem alium hominem ſingularem, niſi qui communione eiuſdem auctoritatis reuera ſit tanquam ipſe Petrus quique habeat præceptum illum paſcendi oues Chriſti vniuerſas, Eccleſiam regi,ac proinde, obligari ad recipiendum fidei & morum inſtituta,quibus illius ædificium continetur. Ideo enim cæteris Apoſtolis præteritis ſolum Petrum ex nomine toties támque ſingulariter Chriſtus compellauit, dum eam illi auctoritatem vel promitteret vel tribueret,vt ea re clarè ſignificaret,per neminem alium hominem ſingularem, velle ſe ſpiritu ſuo ſancto ita inſtruere Eccleſiam,ſicut per Petrum & eos,qui in eadem auctoritate futuri eſſent,tanquam ipſe Petrus, vt ſuprà diſputatum eſt.

Iam probatur illa altera propoſitio *poſterior*: nempe velle Chriſtum, vt is in rebus fidei atque morum ab vniuerſa Eccleſia audiatur, qui ab Eccleſia eſt legitimè in Pontificem electus. Nam cùm in Scriptura datur præceptum ſubditis, ad Hebr. 13. vt *Præpoſitos ſuos audiant*; de iis Præpoſitis omnino ſermo eſt,quos ſubditi ſuos eſſe Præpoſitos agnoſcunt, & pro talibus habent; alioqui fruſtra prorſus id præceptum daretur. Quare certum ex fide eſt, velle Chriſtum,vt quē Eccleſia vniuerſa Paſtorem ſuum eſſe agnoſcit, eum de rebus fidei & morum docentem audiat. Agnoſcit autem omnino eum eſſe ſuum Paſtorem, quem ipſa legitimè elegit ac recepit.Hunc igitur ex Chriſti voluntate tenetur audire. Certa igitur ex fide eſt quoque poſterior illa propoſitio.Atque ita patet, concluſionem etiam, quam ex vtraque propoſitione deduximus, certam ex fide eſſe:videlicet, electum legitimè in Pontificem, & aliquid poſtea erga vniuerſam Eccleſiam definientem, verum eſſe Pontificem:ac proinde minimè de certitudine illius decretorum eſſe dubitandum.

Ex quibus rebus conſequitur,ſi quis fortè in Pontificem, huius auctoritatis incapax (quod minimè vereor futurum)eligeretur,numquam tamen fore vt is aliquid erga Eccleſiam vniuerſam decerneret, ſed vel diſcederet è vita,priuſquam ad id ventum eſſet,vel illius certè vitium & incapacitas Deo prouidente detegeretur.Neque verò hoc foret aliquod miraculum, ſed quiddam omnino conſequens ex ordinaria illa Chriſti lege, qua is voluit Eccleſiam ſuam vniuerſam non per miniſterium alicuius alterius hominis ſingularis, præterquam legitimi Paſtoris,gubernare.

Erga particularem verò Eccleſiam aliquam, aut aliquas etiam perſonas, non eſſet vſque adeo incommodum concedere, poſſe aliquid ſtatuere eum, qui verus non eſſet Pontifex.Quo caſu Deus per ſe (ſicut in ſimilibus caſibus piè credi poſſe, notat ex ſententia diui Thomæ & aliorum Theologorum, Turrecremata libro quarto de Eccleſia, part. 2. cap. 20) ſuppleret, ad aliorum videlicet neceſſarias vtilitates,miniſterium Paſtoris veri: vt confirmando per ſe (exempli cauſſa) eos Epiſcopos, quos ille Pontifex confirmaſſe verè putaretur.

Sed QVÆRET hîc aliquis; cuiuſmodi debeat eſſe illud,ad vniuerſalem Eccleſiam pertinēs,quod cùm Pontifex ſtatuit,intelligitur certiſſimè ſecundùm fidem eſſe verus Pontifex. Nam ſi opus eſt, vt aliquid circa fidem definiat; cùm eiuſmodi definitiones à paucis Pontificibus & rarò fiant; rarò etiam ex fide conſtabit, aliquem eſſe Pontificem verum.

RESPONDEO primò, quamdiu Pontifex quidem nihil erga vniuerſam Eccleſiam ſtatuit, nihil vel parū admodum imminere periculi, ſi diu aut etiam omnino nō conſtaret ex fide, illum eſſe verum Pontificem, ſed certitudine tantùm morali.Plus enim quiddam eſt, ſedem Apoſtolicam omnino vacare, quàm non prorſus ex fide cōſtare,num is,qui in ea præſidet,legitimè ac verè præſideat.Et tamen vacat quandoque ſine magno Eccleſiæ incommodo ſedes Apoſtolica aliquamdiu.Minus igitur incommodum erit,ſi is, qui in ea præſidet, morali tan-

tùm certitudine exiſtimetur ritè præſidere, non autem infallibili fide.

Deinde dicimus, non modò ex definitione fidei, ſed etiam ex aliqua inſtitutione circa mores, ad vniuerſam Eccleſiam pertinente (quales ſæpe fiunt à Pontificibus) colligi poſſe de fide, quòd aliquis ſit verus Pontifex. Immo etiam ex diſpenſatione Theſauri Eccleſiæ per generalem indulgentiam ſiue iubilæum. Nec enim his etiam modis Chriſtus Eccleſiæ ſuæ proſpicit per alterius miniſterium præterquam veri Paſtoris. Quare non ita rarò accidit, vt per fidem conſtet de vero Pontifice.

POSTREMO à nobis illud breuiter refellendum eſt, quod vaniloqui hæretici obiiciunt, aliquos Romanos Pontifices à nonnullis principibus, aut etiam ab aliis grauibus viris, vehementiùs quandoque reprehenſos fuiſſe, atque etiam eo loco habitos, quaſi non Petri ſucceſſores & Chriſti Vicarij, ſed Antichriſti eſſent. Quo in calumniæ genere eò etiam noſtri Aduerſarij proceſſerunt impudentiæ, vt eam communem fuiſſe Eccleſiæ exiſtimationem de Pontificibus Romanis ſuadere quidam vaniſſimè & mendaciſſimè conentur. SED hanc de Antichriſto contumeliam varij Theologi, nec ita pridē ſufficientiſſimè & doctiſſimè refutârunt: vt Sanderus toto lib. 8. de viſibili Monarchia Eccleſiæ. Et Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice. Et quo loco Romanus Pontifex in Eccleſia ſemper ſit habitus, ex allatis ſuprà §. 26. teſtimoniis aduerſus iſtorum vanitatem, ſatis ſuperque iam conſtat. Itaque breuiter iam pro inſtituto noſtro RESPONDEMVS: Si qui ex orthodoxis acriùs aliquando in Romanum Pontificem inuecti ſunt; ij non ad locum & auctoritatem, ſed ad priuata vitia perſonæ, ſeu conficta, ſeu vera, reſpexerunt. Quod nobis nihil ſanè obſtat. Nec enim, vt illi ſedi auctoritas ſua conſtet, defendi neceſſe eſt, omnes & ſingulos, qui in ea ſederunt, fuiſſe innocentiſſimos.

Quin immo ſchiſmaticis iſtis Romanorum Pontificum obtrectatoribus, qui, mendacis fere *diaboli voce confictis aduerſus ſacerdotes Dei* (vt de ſui temporis hæreticis grauiſſimis verbis ſcripſit Cyprianus) Catholicæ vnitatis concordiam rumpere conantur, fidenter idem reſpondemus, quod ad ſimiles criminationes (ſunt enim omnes hæretici, quod ad odium ſedis Apoſtolicæ attinet, ſimiles) olim reſpondit D. AVGVSTINVS Donatiſtis hæreticis, lib. 2. contra literas Petil. cap. 51. *Cathedra* (inquit) *tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ? in qua Petrus ſedit, & in qua hodie Anaſtaſius* (dicamus nos Clemens) *ſedet, quibus nos in Catholica vnitate connectimur, & à qua vos nefario furore ſeparaſtis? Quare appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui & non facere: nunquid Dominus Ieſus Chriſtus propter Phariſæos, de quibus dixit* Matth. 23. *Dicunt enim & non faciunt; cathedræ in qua ſedebant, vllam iniuriam fecit? Nonne illam cathedram Moyſi commendauit, & illos tamen, ſeruato cathedræ honore, redarguit? Ait enim: Super cathedram Moyſi ſedent, quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Dicunt enim & non faciunt. Hæc ſi cogitaretis* (nónne Sectarios hodie etiam alloqui videtur?) *non propter homines, quos infamatis, blaſphemaretis cathedram Apoſtolicam, cui non communicatis.* Tum etiam idem Auguſt. lib. 2. contra lit. Petil. c. 72. *Cùm tales* (Phariſæi) *ſederint ſuper cathedram Moyſi, cui Dominus honorem ſeruauit: quare vos propter eos, quos iſtis, ſiue iuſtè ſiue iniuſtè, comparatis, cathedram Apoſtolicam blaſphematis?* Hæc Auguſtinus. Quæ à nobis hoc tempore ſimiliter, aduerſus Sectariorum maledicta in Romanos Pontifices, iure optimo vſurpantur.

Ex quo etiam intelligi poteſt, qua ratione & illud accipi debeat, quod D. Gregorium lib. 4. Regiſtri, epiſtola 32. ſcripſiſſe legimus: *Antichriſti præcurſorem eum eſſe, quiſquis ſe, contemptis reliquis Epiſcopum vniuerſalem appellare audet.* Non enim locum ipſum & dignitatem vniuerſalis Epiſcopi Gregorius exagitat, ſed ſuperbiam & arrogantiam in eo nomine temerè vſurpando, quaſi

A nullus alius Epiſcopus eſſet. Quod vitium iure optimo reprehendere potuit Gregorius in illo Ioanne Conſtantinopolitano, ſchiſmatice primatum affectâte, aduerſus quem eo loco ſcribebat.

Ac ſanè maximam eſſe Sectariorum vanitatem, quòd illud etiam Gregorij dictum aduerſus Pontificis Romani primatum obiicere ſoleant, ex ea re perſpicuum eſt, quòd in eo ipſo loco, vbi Gregorius vocabulum illud exagitat, ſimul etiam Petri primatū, cuius ipſe ſucceſſorem ſe profitetur, agnoſcit, ac luculenter aſſerit; nempe lib. 4. ep. 32. *Cunctis*, inquit, *Euangelium ſcientibus liquet, quod voce Dominica, ſancto & omnium Apoſtolorum principi Petro, totius Eccleſiæ cura commiſſa eſt, &c.* Et infrà vocabulum etiam ipſum vniuerſalis Epiſcopi Romano Pontifici à Chalcedonenſi Synodo delatum eſſe memorat, B quamuis illud Pontifex modeſtè detrectauerit: *Certe*, inquit, *pro beati Petri Apoſtolorum principis honore, per venerandam Chalcedonenſem Synodum Romano Pontifici oblatum eſt nomen Vniuerſalis.* Idem lib. 4. epiſt. 38. ſcribens ad illum ipſum Ioannem: *Nunquid non, ſicut veſtra ſanctitas nouit, per venerandum Chalcedonenſe Concilium huius Apoſtolicæ ſedis Antiſtites, cui, Deo diſponente, deſeruio, Vniuerſales, oblato honore, vocati ſunt?*

Tria igitur à nobis hactenus probata atque defenſa ſunt, ex quibus certiſſimè cōcludimus, Romanum Pontificem ſuprema in Eccleſia auctoritate ad conſtituendum infallibiliter de rebus fidei & morum præditum eſſe. PRIMO, auctoritatem eiuſmodi D. Petro à Chriſto tributam eſſe. SECVNDO, non Petro ſolùm, ſed eius etiam vſque in ſeculi finem legitimis ſucceſſoribus eam à Chriſto auctoritatem tribui. TERTIO, Romanos omnino C Pontifices eſſe in eo genere legitimos D. Petri ſucceſſores. Quare manet profectò, Romanum Pontificem, pro tempore exiſtentem, eum eſſe cui tanquam ſucceſſori D. Petri, vniuerſalis Eccleſiæ cura, quod ad fidem moréſque ſpectat, commiſſa ſit, & in quo proinde de quæſtionibus omnibus fidei decernendi auctoritas reſideat.

QVÆSTIO SEXTA.

An ab omnibus fidelibus, ex diuino præcepto recipiendum ſit, quod Romanus Pontifex definit, eſſe fidei ſententiam. §. 40.

D RESPONDEMVS per hāc aſſertionem: *Quotieſcunq; Romanus Pontifex in fidei quæſtionibus definiendis, illa quæ eſt præditus auctoritate vtitur, ab omnibus fidelibus tanquam doctrina fidei recipi diuino præcepto debet ea ſententia quam ille decernit eſſe ſententiam fidei. Toties autem etiam illa ipſa auctoritate vti credendum eſt, quoties in controuerſia fidei ſic alterutram ſententiam determinat, vt ad eam recipiendam obligare velit vniuerſam Eccleſiam.*

PRIOR huius aſſertionis pars facilè probatur ex his, quæ hactenus ſunt conſtituta. Nam ſi D. Petro, tāquam vniuerſali Eccleſiæ Paſtori, Chriſtus auctoritatem tribuit, infallibiliter conſtituendi de quæſtionibus fidei: & hæc eadem auctoritas Romanis Pontificibus D. Petri ſucceſſoribus diuinitus confertur (quæ duo hactenus à nobis confirmata ſunt) dubitari non poteſt quin etiam E Chriſti oues teneantur tunc ſalutarem paſtum doctrinę fidei acceptare, cùm vſu illius auctoritatis à Romanis Pontificibus ipſis oſtenditur. Omnes enim in primis hanc obedientiam ſuo Paſtori atque Præpoſito debent, vt ſi quid ille in quæſtionibus fidei infallibiliter verum tradiderit, id ſibi veriſſimum eſſe perſuadeant, nec poſſint aſſentiri contrario.

Ac niſi eiuſmodi auctoritatem docendi Chriſtus D. Petro (atque adeo etiam ſucceſſoribus eius) attribuiſſet, ſanè quidem nec abſolutam curam paſcendi Dominicum gregem Petrus ſuſcepiſſet (cùm paſcatur ille in

Digitized by Google

primis veritate doctrinæ) neque omnino claues regni cælorum accepiſſet, cùm aperiantur in primis cæli vera doctrina fidei ſine qua *impoſſibile eſt placere Deo*, ad He. 11.

Huc apertiſſimè quoque ſpectat illud Chriſti: *Ego*, inquit Lucæ 22. *rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuerſus, cõfirma fratres tuos.* Quod rectè in primis ad officium docendi ſancti Patres referunt. Hoc & ipſe Petrus etiam illis verbis teſtatus eſt: *Viri fratres*, inquit, *vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus elegit Deus per os meum audire gentes Euangelium & credere*, Actor. 15. Atque eam etiam D. Petri auctoritatem D. Ambroſius in c. 5. Lucæ, pulchrè colligit, ea re à Chriſto ſignificatam eſſe, quòd aliis Apoſtolis præſentibus, ſoli tamen Petro dixit, Luc. 5. *Duc in altum, id eſt, in profundum diſputationum.* De quo multa etiam ſuperius à nobis dicta ſunt, circa locum præſertim Matth. 18. pro D. Petri primatu, §. 27. & multa quoque diſputantur eruditè tum ab aliis ſcriptoribus, tum præcipuè à Ioanne Turrecremata lib. 4. de Eccleſia c. 107.

Cùm igitur conſtet, id ab omnibus in materia fidei recipi debere, quod Romanus Pontifex D. Petri ſucceſſor vtens ea docendi auctoritate, qua eſt præditus, infallibiliter tradit; Altera nunc pars aſſertionis à nobis confirmanda eſt, nempe toties Romanum Pontificem illa docendi auctoritate vti, hoc eſt, infallibiliter Spiritu ſancto aſſiſtente docere, quoties de rebus fidei controuerſis alterutram ſententiam ita determinat, vt ad eam recipiendam obligare velit vniuerſam Eccleſiam. Niſi enim etiam de hoc conſtet, dubitare liceret, num ob eam rem fortaſſis Pontificis definitio in fidei quæſtionibus falſa ſit, quòd non ſit in definiendo vſus illa infallibili auctoritate docendi, qua eſt præditus.

Id autem vt probemus, diſtinguendi ſunt modi, quibus poteſt contingere, Pontificem aliquid aſſerere. Primo enim poteſt ſibi perſuadere aut aſſerere aliquid, vt priuata perſona quędam, vel Doctor alius quiſpiam. Vt, ſi nollet Eccleſiam vniuerſam ad recipiendam ſuam aſſertionem obligare, ſed tantùm ſententiam ipſe ſuam reputaret veram. Hoc modo Innocentius III. & nonnulli alij Pontifices opuſcula varia ediderunt. Ac illa quidem, quæ ſic Pontifex aſſeuerat, communis ſententia omnium Theologorum eſt; non oportere eſſe omnia vera & infallibilia, quaſi à Pontificia auctoritate profecta. Quin imò à pleriſque auctoribus conceditur, fieri poſſe, vt Pontifex tanquam quædam priuata perſona in hæreſim labatur.

Quod & quandoque eueniſſe, ex ſexta & ſeptima Synodo generali, itémque ex nonnullis Pontificum epiſtolis, nonnulli colligunt, nimirum ex epiſtola Adriani vt habetur in octaua Synodo, actione 7. & ex epiſtola Agathonis; vt habetur in ſexta Synodo, actione 4. in quibus commemoratur, Honorium Pontificem defunctum condemnatum eſſe, tanquam infectum errore Eutychetis, de vna voluntate & operatione Chriſti. Et quanquam Albertus Pyghius Campenſis lib. 4. Eccleſiaſt. hierarch. c. 8. & ante eum Ioannes à Turrecremata lib. 2. de Eccleſia c. 93. piè conentur hunc Pótificem (ſicut & nonnullos alios, de quibus minor difficultas eſt) à nota hæreſis vindicare, defendántque, eum aut omnino damnatum ab Eccleſia non fuiſſe, aut non niſi ſecundùm falsò allegata & probata fuiſſe damnatum: tamen (quicquid de ea quæſtione, particularis facti ſtatuatur) videtur ſaltem in illis Conciliis & epiſtolis Pontificum, atque etiam in Concilio quinto Romano ſub Symmacho, canon 3. admitti tanquam poſſibilis eiuſmodi caſus, quo ſcilicet Romanus Pontifex in hęreſim priuatim labatur.

Secundo modo poteſt Pontifex aliquid aſſerere obligando vniuerſam Eccleſiam, vt illud recipiat; nec quiſpiam audeat ſibi perſuadere contrarium. Et quæcunque Pontifex in aliqua de religione controuerſia ſic aſſerit, certa fide credendum eſt, illum infallibiliter, ac proinde ex auctoritate Pontificia, hoc eſt, ex diuina aſſiſtentia, id aſſerere.

Atque hoc ipſum eſt, quod ponimus in Secunda parte illius noſtræ aſſertionis. Quæ ſic probatur. Quidquid eo modo Pontifex determinat, id ſine contradictione Eccleſia vniuerſa tenetur recipere. Sed quidquid Eccleſia vniuerſa, vno aliquo homine docente, tenetur recipere, id eſt veritas infallibilis, quam Spiritus ſanctus miniſterio legitimi Paſtoris illi ſuggerit. Ergo quidquid eo modo Pontifex determinat, id ſuggerente Spiritu ſancto, tanquam legitimus Paſtor, ac proinde ex Pontificia auctoritate infallibiliter determinat.

Maior propoſitio probatur. Nam cùm Chriſtus dedit Petro & ſucceſſoribus (vt ſuperiùs probatum eſt) auctoritatem regendi totum Eccleſiæ ouile, atque adeo illud paſcendi verbo doctrinæ; dubium non eſt quin etiam oues vniuerſas obligârit, ad ſui Paſtoris atque Præpoſiti vocem audiendam: idque tunc præcipuè, cùm Paſtoris cura & educatus maximè illis neceſſarius eſt, videlicet in rebus de fide ac religione controuerſis. Quin imò D. Petrum habuiſſe, & ſucceſſores eius Romanos Pontifices nunc habere, poteſtatem à Chriſto cum auctoritate docendi vniuerſam Eccleſiam (quod abundè ſuperius probatum eſt) hoc ipſum ſanè eſt; ita docendi munus illis commiſſum à Chriſto eſſe, vt eorum vocem audire vniuerſi fideles teneantur. Quod præclarè intelligens D. Cyprianus lib. 1. epiſt. 3. veriſſimè illud ſcriptum reliquit: *Non aliunde hæreſes ortæ, quàm quod ſacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur.* Vt iàm cætera teſtimonia veterum ſuperius pro D. Petri & ſucceſſorum auctoritate citata, non repetam. Certa eſt igitur illa propoſitio maior.

Minor autem eiuſdem argumenti propoſitio patet ex promiſſionibus diuinis, quas habet Eccleſia de doctrinæ veritate certiſſimas, ne vnquam tota in errorem induci poſſit, ſicut ſuprà §. 16. in loco de vera Eccleſia circa proprietatem ſeptimam vidimus: itémque ex Scripturæ teſtimoniis ſuprà §. 38. allatis, quibus ſanè cõſtat, lege ordinaria Spiritum ſanctum, non per aliquem aliũ hominem ſingularem, veritatem ſuggerere vniuerſę Eccleſiæ (cum obligatione acceptandi) niſi per legitimum Paſtorem, cui nimirum traditæ ſunt oues Chriſti paſcendæ; & ſuper quem eſt ædificata ipſa Eccleſia.

Ac ſanè inſtar petræ firmiſſimas, maximéque infallibiles eiuſmodi Pontificum Romanorum definitiones eſſe, paſſim eſt à ſanctis Patribus & Conciliis conſtitutũ, vt videre eſt in pleriſque teſtimoniis, ex iis quæ ſuprà non paruo numero pro primatu Petri ſucceſſorum citauimus. Præſertim in iis, quæ allata ſunt ex antiquis Conciliis & Pontificibus, & aliis circa locum Mat. 16. Lucæ 22. & Ioan. 21. ſuprà paragraphis præcedentibus. Prorſus vt iure ac meritò Leo X. articulum etiam Lutheri vigeſimum octauum damnauerit, qui continebat, non obſtante determinatione Pontificis, poſſe quempiam contra eam ſentire: in Bulla damnationis Lutheri. Ac eandem propoſitionem tanquam hæreticam damnauit Sixtus IV. in Concilio Complutenſi contra Petrum quendam Oxonienſem.

Postremo idipſum probare poſſumus ex perpetua praxi Eccleſiæ. Si enim iam vſque ab exordio Eccleſiæ memoriam temporis ordine repetamus, conſtat profectò controuerſias omnes de religione motas, ex D. Petri cathedra fuiſſe iudicatas, eóſque tandem & ſolos, communi Eccleſiæ iudicio, hæreticos eſſe habitos, qui repugnârint definitioni eius cathedræ. Etenim ortam quæſtionem de obſeruatione legalium, in primis ipſe D. Petrus in Apoſtolico Concilio Actor. 15. terminauit.

Deinde qui volebant Paſcha non niſi decimaquarta luna, etiamſi Dominicus dies tunc non eſſet, celebrari debere, tandem obtinente ſententia atque definitione Romani Pontificis victoris; hæretici ſunt habiti, vt

patet

Digitized by Google

patet ex Euſebio lib.5.c.23.& 24.& à propria ſecta (vt fit) nominati Quartadecimani, vt patet ex Epiphanio, hæreſ.50.

Item Cornelius in Concilio Romanô Nouatianorũ damnauit errorem, vt patet ex Euſebio lib.6.c.33.

Item damnauit idem Cornelius(teſte Euſebio lib.7. cap.2) atque etiam Stephanus, errorem rebaptizãtium hæreticos, teſte D.Auguſt lib.5.de bapt.contra Donatiſtas c.13.Idque apparet etiam ex D.Cypriano,in epiſtola ad Pompeium:quam epiſtolam diuus etiam Auguſtinus illic commemorat.

Item damnati ſunt Arriani, in Concilio Nicæno (vt patet ex actis eius Concilij) Sylueſtri Legatis, Vito & Vincentio & Hoſio, in eo præſidentibus, & eodẽ poſtea Sylueſtro, ad Patrum petitionem, Concilium id confirmante.

Item Macedoniani in Concilio primo Conſtantinopolitano, quod Damaſus Pontifex ad eum finem ſuis literis mandauit congregari, vt apparet ex Theodoreto, lib.5.cap.9.

Item Neſtoriani in Concilio Epheſino, Cæleſtini Pontificis vices gerente D.Cyrillo, vt patet ex Euagrio, lib 1.c.4.

Item Eutychiani in Concilio Chalcedonẽſi, Paſchaſino & Lucentio, locum Leonis tenentibus, vt patet ex actis eius Concilij.

Item Pelagiani ab Innocentio & Zozimo, vt patet ex Auguſtino lib.2.Retract.c.50.

Item Monothelitæ in Synodo ſexta, & Iconomachi in ſeptima, ſimiliter præſidentibus Romani Pontificis Legatis, vt patet ex actis illorum Conciliorum.

Item error Berengarij à Leone IX. in Concilio Vercellenſi, & Nicolao II. in Concilio Romano, & ab aliis etiam Pontificibus.

Et Petri Abailardi ab Innocentio II. epiſt.195. inter epiſtolas D.Bernardi.

Et Gilberti Porretani ab Eugenio III. in Concilio Remẽſi, teſte D.Bernardo, ſer.80. in Cãtica circa finem.

Et Abbatis Ioachimi ab Innocentio III. in magno Concilio Lateranenſi ſub eodem Pontifice.

Et Begardorum ac Beguinarum à Clemente V. in Clementina ad noſtrum, de hæreticis.

Et Ioannis Vviclephi, & Ioannis Huſs à Martino V. in Concilio Conſtantienſi.

Et Græcorum ab Eugenio IV. in Concilio Florentino: vt dubitare iam nemo poſſit, quin ſententiæ quoq; noſtri tẽporis Sectariorum, ſimiliter à diuerſis hoc noſtro ſeculo Pontificibus condemnatæ, hæreticæ ſint.

Refutantur ea quæ contra infallibilem auctoritatem Pontificis obiici poſſunt. §.41.

CÆterùm, vt magis etiam huiuſmodi aſſertio confirmetur, nonnullæ iam expediendæ ſunt hoc in loco difficultates. Quod faciam breuiter ad ea ipſa reſpondendo, quæ contra conſtituta hactenus de Pontificis auctoritate infallibili, opponi poſſunt. Poteſt autem opponi PRIMO, quòd non ſatis compertum eſſe videatur, vtrum Pontifex in canonizatione Sanctorum errare nequeat. Cùm enim ille teſtimoniis hominũ & probatione neceſſariò in ea re nitatur; vt hoc teſtimonium fallibile eſt, ſic videtur Pontifex falsò poſſe pronunciare, aliquem reuera eſſe ſanctum. Item in approbandis Religionibus ſimiliter errare poſſe videtur. Nam ex iure Canonico conſtat, aliquas Religiones prius approbatas poſtmodum improbatas & exploſas eſſe, vt patet in lib.6.Decretalium, Titulo de religioſis domibus, cap. vnico, & in Extrauaganti; Sancta Romana, quæ eſt Ioan. 22. Non igitur ea quæ Pontifex determinat, omnia ſunt infallibilia.

RESPONDEO. Non eſt negãdum quin quod dictum eſt de infallibili certitudine definitionum Pontificis, in primis locum habeat in iis quæ Pontifex ad doctrinæ cõtrouerſias finiendas, erroreſque exterminandos, fidelibus proponit, tanquam à Deo reuelata & credenda ex fide. Cæterùm quoniam Paſtorem ſuum ſemper audire tenetur Eccleſia; & Eccleſiam diuina Scriptura abſolutè prædicat, eſſe columnam & firmamentum veritatis, 1.Timoth. 3. ideóque nunquam errare tota poteſt; dubium eſſe non debet, quin in aliis quoq; rebus omnibus aſſerendis, quæ ad pietatem ſpectent, & Eccleſiam totam concernant, infallibilis ſit Pontificis auctoritas. Neque ſanè arbitror, hoc abſque errore negari poſſe. Vt enim aliis omnibus Eccleſiæ Miniſtris, ita etiam in primis ſummo Eccleſiæ Paſtori attributa eſt poteſtas auctoritáſque ſui muneris ad ea quæ pertineant ad Eccleſiæ ædificationem. Talia autem cùm ſint quæcunq; ſpectant ad pietatem; dubitari non debet, quin in iis conſtituendis Pontifex officio ſuo fungatur. Cúmq; in vſu ſui muneris ille, ſi quid pro Eccleſia vniuerſa ſtatuit, errare (vt anteà probatum eſt) nõ poſſit: fit vt in omnibus, quæ ad pietatem religionémque ſpectent, ſit infallibilis illius auctoritas, quemadmodum dixit.

Itaque quod ad CANONIZATIONEM Sanctorum attinet, omninò nego id, quod communiter Doctores Catholici iure optimo negant, videlicet poſſe Pontificem hac in parte errare. Quamuis enim teſtimonia, quæ pro alicuius hominis ſanctitate afferuntur, ſint humana, ideóque natura ſua fallibilia: tamen poſito quòd Pontifex illis inducatur tandem ad pronunciandum, quempiam ſanctum atque beatum iam eſſe, certa fide credendum eſt, teſtimonia illa (quatenus in genere ſaltem probant piè atque ſanctè quempiam ex hac vita exceſſiſſe) vera eſſe, & hominem eiuſmodi ex eorum eſſe numero, quos per reuelationes Scripturæ generales in communi conſtat, diuinæ gratiæ beneficio conſequi æternæ vitæ beatitudinem.

Quæ ſanè certitudo iiſdem illis Dei promiſſionibus nititur, ex quibus compertum habemus nunquam eſſe futurum, vt vniuerſa Eccleſia in rebus Religionis fallatur. Falleretur autem grauiter in negotio Religionis, ſi ſanctum reputaret, ac pro tali veneraretur eum, qui ſanctus non eſt. Hîc autem illud, quod aliàs ab orthodoxis probatum atq; defenſum eſt, tanquam ex fide certũ pono, nempe rem eſſe omninò, quæ ad Eccleſiæ ædificationem, adeóque ad officium Pontificis pertineat, vt Sancti quidam aliquando canonizentur: ac proinde vniuerſam Eccleſiam debere, vt ſanctum, venerari illum, quẽ ſummus Pontifex numero Sanctorum adſcribit; ſicut etiam vſus ipſe perpetuus atque traditio Eccleſiæ confirmat. Qua de re videri plura poſſunt apud Thomã Vvaldenſem, tomo 2.de Sacram. c. 122.& deinceps, & Alfonſum à Caſtro, lib. 1.de iuſta hæreticorum punitione, c 6. itémque apud D.Thomam, quodlib 9.art.16.

Ad aliud, quod de RELIGIONVM approbatione in argumento obiiciebatur, ita RESPONDEO: Cùm Pontifex Religionem aliquam, hoc eſt, certum aliquod vitæ inſtitutum approbat, duo in eiuſmodi facto Pontificis conſiderari debent. VNVM eſt in ipſa definitione Pontificis atque iudicio poſitum: nimirum quòd is aſſeuerat, inſtitutum illud vitæ malum non eſſe, ſed Euangelicæ potius perfectioni omninò conſentaneum. ALTERVM verò ſpectat ad quandam Pontificis prudentiam in gubernando: nempe quòd tali vitæ inſtituto, tali tempore, &c. ſuum quendam in Eccleſia concedit locum.

Iam in primo illo quidem nullo modo Pontifex errare poteſt. Deciperetur enim tunc Eccleſia tota nõ parum, ſi is hominum ordo eáque religio à Pontifice commendaretur ei vt ſancta, quæ non eſſet ſancta, ſed profana potius ac perperam inſtituta. Quocirca in Cõcilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. damnatur vltimo loco error quidam Vviclephi, impudentiſſimè aſſerentis, *omnes Religiones indifferenter eſſe introductas à diabolo.* Neque ob aliã certè rationem hic error dãnatur, niſi quia multæ ſunt

Religiones per ſedem Apoſtolicam approbatæ. Quare prorſus errare cenſendus eſt is,qui hanc vel illam Religionem,à ſede Apoſtolica approbatam, diceret eſſe aut malam aut pugnantem cum doctrina Euangelij.

Quod verò attinet ad Pontificis *prudentiam* in admittenda hac vel illa Religione,quibuſdam ſanè viſum eſt, errari poſſe à Pontifice , ſic vt Religionem aliquam admittat , quam circumſtantiis omnibus ſpectatis oportuiſſet reiicere. Sed ea tamen opinio iure ac meritò reprehenditur. Neque enim debet vllo modo concedi, poſſe Pontificem vniuerſalem Eccleſiam ad rem aliquā obligare,quæ ipſa tamen non ad ædificationem, ſed ad deſtructionem (quacunque tandem ratione) pertineat Eccleſiæ,vt ſatis ſupérque iam ex dictis intelligi poteſt. At cùm Pontifex locum concedit in Eccleſia alicui Religioni ; certè vniuerſam Eccleſiam eatenus etiam ea re obſtringit & obligat , vt nequeat illa obſiſtere , quominus talis Ordinis Religioſi inter fideles ipſos verſari poſſint. Hoc igitur ſi incommodum ipſi Eccleſiæ eſſe poſſet , iam illam Pontifex obligaret ad rem , quæ non ad fidelium ædificationem ſpectaret , ſed ad deſtructionem potius. Et tamen quoniam & rerum & temporum & perſonarum circumſtantiæ ſæpe mutantur, concedendum nihilominus eſt euenire poſſe, vt quæ Religio prius benè ac prudenter approbata, atque recepta fuit, poſteà item benè ac prudenter reiiciatur.

Quod igitur in argumento obiiciebatur,Religiones quaſdam anteà probatas,poſteà exploſas eſſe,id non ita factum eſt, quaſi aliquando fuerit probata religio , quæ eſſet malè ac imprudēter inſtituta:ſed quòd poſtea progreſſu temporis viſum fuerit,magis ad ædificationē Eccleſiæ conuenire,vt ex Religionibus antè probatis quędam exploderentur. Cauenda autem in hoc genere pręſumptio atque temeritas eſt in arrogando ſibi iudicio, quòd Pontifex in hac aut illa Religione priùs admittenda vel pòſt retinenda & fouenda minus faciat conuenienter.Non enim ad quoſcunque pertinet hoc iudicium,ſed ad Pontificem tantùm,vel ad eos,quorum ille opera vtitur in iis rebus inſtituendis, quæ ad commune Eccleſiæ bonum ſpectant. Qua ſanè in re dicendi libertas auctoris cuiuſdam,&Catholici alioqui,& bene eruditi,meritò ab aliis eſt notata atque reprehenſa.

Sed Dicet modò aliquis : ſi certum infallibiliter eſt,hominem illum in cœlis eſſe , quem Pontifex canonizat : item illud Religionis inſtitutum Euangelio conſentaneum eſſe,quod ipſe approbat : erit igitur fidei àſſenſus ille,quo nobis Sanctum aliquem in cœlis eſſe,& Religionem aliquam eſſe bene inſtitutā , perſuademús. Quod ſi ita eſt , Primvm oportebit reuelationem aliquam aſſignare diuinam , qua eiuſmodi veritas contineatur, id quòd videtur difficile. Deinde falſum erit, quod Theologi tradunt , nunquam aliquid per Pontificis definitionem fieri nobis ex fide certum , quod ſit omninò nouum,hoc eſt, quod fuerit Apoſtolis & veteribus Patribus incognitum. Quid enim Apoſtoli de D. Franciſci (v. g.) & Ordinis ab ipſo Inſtituti ſanctitate nouiſſent? Postremo ex ea re ſequeretur , hæreticum eſſe eum,qui neget D.Franciſcum(v.g.) eſſe in cœlo : at talis à Doctoribus,hæreticus non putatur apertè, vt videre eſt nominatim apud Melchiorem Canum lib. 5. de locis.cap. 5.

Hæc paucis expediri poſſunt. Quod enim ad Primvm attinet, dico ſatis eſſe in propoſito generalem illam reuelationem, qua conſtat , quidquid Pontifex determinat ad vniuerſam Eccleſiam pertinens : id eſſe veriſſimum.Item ad Sanctos canonizatos,illæ etiam(vt ſuprà attigi) reuelationes Scripturæ pertinent,quibus generatim iis,qui piè viuunt,beatitudo cœleſtis promittitur. Per determinationem enim Pontificis cognoſcimus,contineri Sanctum canonizatum in eiuſmodi propoſitionibus Scripturæ vniuerſalibus : atque ita poſſumus ſanè propter eiuſmodi propoſitiones elicere fidei aſſenſum , quo nobis perſuadeamus eiuſmodi Sanctum æternam beatitudinem adeptum eſſe.

Ad Secvndvm verò quod de nouitate aſſenſus fidei obiiciebatur,reſpondeo,id nec incommodum habere vllum,neque doctrinæ Theologorū repugnare. Etenim cùm illi aiunt , nullam fidei veritatem nouam in Eccleſia definiri : id intelligunt de veritate dogmatum, quæ controuerti poſſint circa noſtræ Religionis capita: vt circa Deum,circa Sacramenta & ſimilia.Nihil autem obſtat quominùs de particularibus & contingentibus materiis , quales ſunt illæ in noſtro propoſito , aliquid per definitionem Pontificis innoteſcere nobis de nouo poſſit. Quod poteſt confirmari hoc exemplo : communiter enim dici ſolet , eum qui debita cum intentione infantem baptizat,credere ex fide debere(propter reuelationem Scripturæ ea de re vniuerſalem) talem infantem eſſe in gratia.Quod ipſum tamen ab Apoſtolis certè non fuit ita determinatè creditū de eiuſmodi infante.

Ad illud autem,quod Postremo obiiciebatur, negari debet conſequentia. Non enim eſt hæreticus, quicunque negat aliquid,quod reuera pugnat cum ſententia fidei , ſed is qui negat , quod ſcit vel debet ſcire eſſe contra ſententiam ab Eccleſia traditam, tanquam de fide,ſine vlla apud orthodoxos controuerſia. Non eſt autem ita prorſus ab Eccleſia tradita hæc doctrina , qua ponimus,Pontificem non poſſe etiam errare in canonizatione Sanctorum , & proinde ex fide credi ſanctum canonizatum eſſe in cœlo: ſed cùm Theologi nonnulli (vt Canus lib. 5. de locis Theologicis, cap. 5.) ſentiant, certum quidem eſſe, non poſſe in eo genere Pontificem errare ; non eſſe id autem certum ex fide:opinamur nos ſanè , id etiam verè eſſe certum de fide propter promiſſiones factas Eccleſiæ de omni veritate,quæ ad illius ædificationem ſpectet. Et conſequenter etiam putamus; vel hoc ipſo ab Eccleſia id eſſe nobis propoſitum, quòd proponit nobis Scripturas,in quibus ſunt tales promiſſiones. Id quod nobis quidem ſatis eſt , vt conemur ipſi elicere aſſenſum fidei circa eiuſmodi veritatem ; atque adeò etiam eum omninò eliciamus , ſi noſtra ſententia, quemadmodum exiſtimamus,eſt vera.

Alij autem , cùm non teneantur quidem ſibi perſuadere, veritatem eiuſmodi ex fide eſſe certam , non illicò ſunt hæretici,ſi eam negent; quamdiu Eccleſia quidem non apertè declarat,certam illam ex fide eſſe. Sed eſſent tamen illi ſine controuerſia temerarij & ſcādaloſi, atq; adeò digni , qui ab Eccleſia puniantur , vt rectè notat Melchior Canus lib. 5.cap. 5.Atque hactenus de iis,quę primo loco aduerſus certitudinem definitionum ſummi Pontificis opponebantur.

Secvndo, opponi poteſt, quòd aliquorum Patrum ſcripta ab Eccleſia ſunt approbata, vt Cypriani, Chryſoſtomi,Gregorij Nazianzeni,Baſilij, & Ambroſij, quæ approbantur à Gelaſio Papa 15. de Can.ſancta Romana:neque tamen omnes iſtorum Patrum ſententiæ , infallibiles exiſtimantur. Non igitur quidquid Pontifex decernit verum eſſe,id infallibiliter verum eſt.

Respondeo breuiter, Pontificem eiuſmodi approbatione non vtique decernere verum eſſe quidquid illi Patres ſcripſerunt;ſolùm affirmat , illos bene atque vtiliter,addo etiam ſanè de Religione ſcripſiſſe;ſed vt homines tamē,qui nō ita fuerint ſpiritu Dei præditi, ſicut fuerūt Scriptores Canonici , quiq; proinde in illis reb. quæ ſuo tempore non erāt adeò expreſsè de fide.errare interdū potuerunt. Qua de re eruditè mihi ſcripſiſſe videtur Canus lib. 7.de locis Theologicis,c. 3. concluſ. 2.

Tertio monere fortè poteſt , quòd nonnulli Scriptores Catholici negauerunt , oportere verum eſſe infallibiliter,quicquid Pontifex determinat.Non ergò vſque adeò id eſt certum , quod de infallibilitate Pontificiæ auctoritatis ſtatuimus.

Respondeo. Quid eiuſmodi auctores voluerint, non ſatis illi perſpicuè,(vt mihi videtur)declarauerunt.

Digitized by Google

Itaque non eſt mirum, ſi non ſatis etiam conſtet, illos contra fidem errauiſſe. Nam ſi tantummodo voluerunt, Pontificem, vt priuatam perſonam, errare poſſe, aut etiã priuatum aliquem ſuum errorem in fide manifeſtum peruersè velle Eccleſiæ ipſi, aduerſus exploratam alioqui in eadem Eccleſia fidem, obtrudere; rem illi opinantur non penitus improbabilem. Nam Pontificem poſſe priuatim in hæreſim incidere, multi, vt ſuprà vidimus, concedunt: (de quo lege Melchiorem Canum libr. 6. de locis Theologicis, cap. vlt. ad 11. argumentum:) & poſſe eum præterea fruſtrà velle priuatam ſuam hæreſim manifeſtam aliis etiam obtrudere, auctores etiam graues admittunt. Vt Turrecremata lib. 2. de Eccleſia, cap. 112. ad 7. argumentum, & lib. 4. par. 2. cap. 16. modo 17. conuincendi aliquem de pertinacia. Et idem ſubindicat Syluester, in Summa, verbo Opinio, in fine. Neque eſſet id ſanè coniunctum cum Eccleſiæ periculo: vtpote quæ iam agnoſcens, per hæreſim manifeſtam, Pontificem eiuſmodi de auctoritate ſua decidiſſe, & contra compertam in Eccleſia fidem docere, minimè tunc eum tanquam paſtorem audire, ſed tanquam lupum manifeſtum fugere teneretur. Sin autem auctores illi volunt, Pontificem in rebus alioqui omninò controuerſis, hoc eſt, non ſatis expreſsè in Eccleſia compertis ac determinatis; definire poſſe, vt perſonam publicam, errorem reipſa contra fidem; errant ipſi in fide grauiſſimè. Poſſet enim, imò teneretur tunc Eccleſia vniuerſa Pontificem de re controuerſa docentem, ac nondum hæreſi manifeſta notatum, pro Paſtore ſuo agnoſcere, atque adeò ipſum omninò audire. Ita fieret, vt ſi tunc ille errare poſſet, Eccleſia etiam vniuerſa poſſet, imò teneretur errare, quæ eſt hæreſis intolerabilis, vt ſatis ſuprà diſputatum eſt.

Atque hinc intelligi debet, multum intereſſe, cuiuſmodi ſit ea quæſtio fidei, quam Pontifex determinat. Aut enim eſt vel eſſe poteſt cõtrouerſia omninò, etiam inter ipſos orthodoxos: aut tantùm eſt cum hæreticis certè controuerſa, ipſis autem orthodoxis explorata. Si quæſtio apud omnes, etiam orthodoxos, ſit aut poſſit eſſe controuerſa; fieri nullo caſu poteſt vt alterutram talis quæſtionis partem Pontifex recipi velit ab vniuerſa Eccleſia, & tamen in ea re erret. Quoniam conſequenter etiam errare tunc poſſet, imò errare teneretur vniuerſa Eccleſia: cùm nullo alioqui poſſet niti certo præiudicio, quominùs propoſitam à ſuo alioqui Paſtore in tali quæſtione doctrinam ipſa reciperet.

Si autem quæſtio tantùm cum hæreticis ſit controuerſa, & aliàs iam definita in Eccleſia; porrò diſtinguendum eſt. Nam vel controuerſia peculiaris ab hæreticis rurſus de illa mouetur, ita vt peculiare ſcandalum oriatur in Eccleſia, cui per clariorem Pontificis definitionem occurri ad confirmandos in fide fideles, expediat: vel nulla denuò peculiaris controuerſia de eiuſmodi quæſtione mouetur. Si nulla controuerſia talis rurſus mouetur; tunc quidem illud poſſet habere locum, quod non improbabiliter quidam (vt antè diximus) admittũt, nempe fieri poſſe, vt Pontifex tanquam priuata perſona in hæreſim antè ab Eccleſia damnatam lapſus, eam etiam fruſtra vellet Eccleſiæ obtrudere: quæ res cum nullo eſſet coniuncta ipſius Eccleſiæ periculo, vt paulò antè expoſitum eſt. Sin autem de eiuſmodi quæſtione fidei, rurſus controuerſia moueretur; nulla tunc ratione fieri poſſet, vt Pontifex ſentẽtiam hæreticam de ea quæſtione vellet recipi ab Eccleſia vniuerſa: quin imò ſimpliciter & abſolutè eam quoque fidei controuerſiam infallibiliter determinaret, nec poſſet niſi ſententiam veram, in Eccleſia prius definitam, fidelibus credendam proponere. Omninò enim earum promiſſionum, quas vel diuo Petro & ſucceſſoribus, vel ipſi etiam Eccleſiæ Chriſtus fecit, ea etiam vis atq; ratio eſt, vt motis controuerſiis nũquam non infallibiliter ſummus Eccleſiæ Paſtor confirmaturus ſit fideles in veritate, etiamſi antè in Eccleſia haberetur eiuſmodi veritas manifeſtè præiudicata.

Porrò & illud hinc etiam intelligi debet, cùm à Pontifice Romano, vel per ſe, vel vnà cum Concilio, definitiones eiuſmodi quæſtionũ fidei inſtituuntur, quæ apud orthodoxos quidem ſunt alioqui exploratæ, & cum hæreticis tantùm (vt ferè fit) controuerſæ, non idcirco inſtitui, vt quaſi de re per ſe dubia & ancipiti diſceptetur; ſed vt re alioqui certa rurſus diligenter diſcuſſa, & argumentis contrariis, quæcunque poſſint opponi, confutatis, illuſtriori quadam cum auctoritate, & veritas ipſa fidei commendetur fidelibus, & damnetur atque proſcribatur hæreſis contraria. Quo fit, vt minime mirum videri debeat, ſi per eiuſmodi Eccleſiæ definitiones rarò vel nunquam ij hæretici aduerſus quorum pertinaciam illæ inſtitui ſolent, in viam reuocentur. Cùm enim id genus definitiones à præiudicata Eccleſiæ ſententia, qua tales alioqui hæretici damnati etiam ſunt, minimè diſcrepent; æquè demùm pertinaciter ſolent ab illis contemni, atque ipſa Eccleſiæ ſententia præiudicata. Et de tertia quidem obiectione ſatis.

QVARTO, poſſet item aliquem fortaſſe perturbare, quòd Doctores aliqui etiam Catholici, cum cõcedunt, Pontificem in rebus controuerſis infallibiliter definire: addere tamen ſolent; ſi res illæ ad ſalutem ſint neceſſariæ. Quaſi aliquæ controuerſiæ ſint, de quibus Pontifex, non ſemper verè conſtituat. Quæ ſi ſunt, non igitur eſt vniuerſim verum, quod hactenus docuimus.

RESPONDEO Si Pontificis auctoritas infallibilis eſſe dicatur in iis tantùm rebus, quæ per ſe ad pietatem & religionem (& eatenus quidem ad ſalutem) ſpectare poſſunt, non autem in aliis, cuiuſmodi ſunt res (v.g.) Mathematicæ aut Phyſicæ: rectè id dicitur. Non enim ad ſcientiarum cognitionem, ſed ad Eccleſiæ ædificationem, quæ in pietate eſt & ad ſalutem animarũ ſpectat, omnis auctoritas Pontifici attributa eſt. Si autem præterea in earum rerum genere, quæ ad religionem pertinent, dicat aliquis, Pontificem tum demùm infallibiliter definire, ſi res illæ ad ſalutem ſint neceſſariæ; videri certè poteſt loquendi modus non ſatis expeditus. Nam ſi *neceſſaria* ad ſalutem hoc loco intelligantur ea eſſe quæ à fidelibus cunctis explicitè ſunt credenda: immeritò infallibilis auctoritas Pontificis ad hæc tantùm coarctabitur. In aliis enim ferè rebus definiendis illa exercetur, quas videlicet non omnes fideles explicitè ſcire tenẽtur; vt, quòd eſſentia diuina non generat (v.g.) quòd ſumus iuſti per inhærentem iuſtitiam, & id genus alia. Sin verò *neceſſaria* ad ſalutem in propoſito appellentur illa, quæ nemini certè abſq; ſalutis periculo negare licet; tunc quidem omnia ſimpliciter, quæ Põtifex in rebus de Religione controuerſis, tanquam perſona publica, determinat, neceſſaria hoc modo ad ſalutem efficit, hoc ipſo quòd vniuerſam Eccleſiam obligat ad illarum determinationem recipiendam; ſi non explicitè credendo, neceſſitate, vt vocant, *quoad actus exercitium*, certè non ea negãdo cùm fuerint propoſita, atque adeò credendo ea neceſſariò, *quoad actus* (vt dicitur) *ſpecificationem*. Ita abſque vlla reſtrictione dicendum eſt, quicquid Pontifex in rebus controuerſis ad pietatẽ ſpectantibus determinat, infallibiliter illum determinare, quãdo, vt expoſitum eſt, vniuerſam Eccleſiam obligat.

QVINTO, obiici poſſet, quòd ſicut poteſt Pontifex (multorum quidem ſententia) errorem aliquem in fide manifeſtum ſibi vt priuata perſona perſuadere, ita etiã errorem contra fidem quidem, ſed non manifeſtum. Rurſus ſicut liberè poteſt (vt admittunt Turrecremata & Syluester locis paulò ſuperiùs citatis) velle quantum in ſe eſt obtrudere Eccleſiæ priuatim errorẽ ſuum manifeſtum: ita etiam videtur poſſe eadem libertate velle ipſi obtrudere errorem aliquem non manifeſtum. Fieri igitur poteſt aliquo caſu, vt de re alioqui controuerſa, nec ſatis apud Catholicos explorata, errorem definiat.

Atque

Atque id rurſus ea re CONFIRMATVR. Nam poteſt accidere, vt quo tempore Pontifex errore non manifeſto imbutus eſſet, eodem tempore neceſſe eſſet in Eccleſia determinari controuerſiam circa materiam illius erroris. Quo caſu, vt apparet, Pontifex erroneam ſententiam ſuam definiret.

RESPONDEO ad hoc argumentum, fidelitatem Dei, qua is ex promiſſione tenetur communem Eccleſiæ errorem impedire, tunc obſtare, quominus Pontifex errore non manifeſto imbutus, vellet Eccleſiam ad illum recipiendum obligare. Tenetur enim illa tunc errorem eiuſmodi recipere, ſi res eſſet planè controuerſa; atque ita teneretur errare, quod eſt abſurdiſſimum. Hæc verò Dei fidelitas non perinde obſtat, quominus poſſit Pontifex iam apertè hæreticus, atque adeò non amplius aut reipſa, aut etiam fidelium exiſtimatione Pontifex, velle fruſtrà errorem manifeſtum Eccleſiæ obtrudere. Nam, vt ſuprà diximus, ex tali conatu Pontificis nullum periculum errandi immineret toti Eccleſiæ; vt quæ ſtatim agnoſceret, non iam eum eſſe reuera Pontificem atque Paſtorem ſuum, quem audire oporteat, ſed lupum manifeſtum ab ouili arcendum.

Ad CONFIRMATIONEM autem illius argumenti reſpondeo, ſimiliter ad fidelitatem Dei erga Eccleſiam ſpectare, vt impediret in eo caſu quominus per Pontificem illum controuerſia falsò definiretur. Id quod facere Deus poſſet, aut Pontificem de medio tollendo, ne ipſe, ſed ſucceſſor potius rem decerneret: aut interna mentis illuſtratione, vel alio aliquo modo Pontificem ab errore reuocando. Neque verò huiuſmodi prouidentia Dei in ſimilibus caſibus miraculoſa eſſet cenſenda, ſed eſſet potius quidam effectus eius legis ordinariæ, qua Deus per promiſſiones de veritate factas, ſeſe obſtrinxit Eccleſiæ.

Ac ſanè huius rei exemplum illud proferri poteſt, quòd cùm Ioannes XXII. exiſtimaret, Sanctorum animas ante diem Iudicij diuinam eſſentiam non videre, idque eo tempore, quo in Eccleſia (ſicut Canus etiam lib.6. de locis Theologicis cap.vlt. ad 1. argum. notauit) nondum erat ſatis explicata hæc cōtrouerſia, & ad rem definiendam ſeſe compararet; priuſquam id faceret, è vita exceſſit. Quod & illius ſucceſſor Benedictus XI. refert in Extrauaganti *Benedictus*, de qua Extrauag. lege Alfonſum à Caſtro lib.3. aduerſus hæreſes, verbo Beatitudo, hæreſ.6. Qui tandem Benedictus (Deo Eccleſiæ ſuæ propitiante) contrariam ſententiam definiuit: nimirum, Sanctorum animas ante Diem extremi Iudicij Deum videre.

SEXTO obiici poteſt, quòd, vt poſteà dicturi ſumus, vt Pontifex in definiendo auctoritate ſua rectè vtatur, ſtudio & diligentia in inquirenda veritate opus habet. Nihil autem obſtare videtur quominus poſſit interdum ille eiuſmodi diligentia prætermiſſa, controuerſiam definire. Poterit igitur tunc ſaltem errare.

RESPONDEO. Siue Pontifex in definiendo ſtudium adhibeat, ſiue non adhibeat: modò tamen controuerſiam definiat: infallibiliter certè definiet, atq; adeò reipſa vtetur auctoritate ſibi à Chriſto conceſſa. Quod ex promiſſionibus diuinis de veritate per magiſteriū vnius paſtoris Eccleſiæ factis certiſſimè colligimus, vt ſæpius argumentati ſumus. Itaque ſtudium ac diligentia Pontifici neceſſaria eſt, non vt omninò definiat, atque infallibili ſua auctoritate vtatur, ſed vt conuenienter ac rectè (hoc eſt, ſine peccato) ea vtatur: ſicut patebit etiam ex iis quæ pòſt dicemus.

HVC accedit, quòd ſi maximè diligentia Pontifici neceſſaria eſſet, vt omninò definiat: tamen eadem fide credere deberemus, illum quando rem controuerſam definit, ſufficientem adhibuiſſe diligentiam; qua ſuprà demonſtratum eſt, debere nos credere quòd tunc ille infallibiliter ac verè definiat. Ratio eſt, quoniā eo ipſo quòd Chriſtus promiſit Eccleſiæ, nunquam futurum vt A ipſa fallatur, atque adeò neque vt Pontifex controuerſiam falsò definiat: etiam promiſiſſe cenſendus eſſet, nunquam futurum, vt is prætermiſſa debita diligentia definiat: ſi eiuſmodi quidem diligentia neceſſaria omninò Pontifici eſſet ad definiendum. Quemadmodum ſi Deus nobis promitteret, futuram anno ſequenti magnam frugum copiam; promittere hoc ipſo quoque cenſeretur aëris tēperiem, quæ ad eum effectum neceſſaria eſſet, vt appoſitè ad hanc rem inquit Melchior Canus lib.5. de locis Theologicis, c.5. Cæterùm non eſt ratio vlla firma, quamobrem exiſtimare debeamus, ſtudij diligentiam Pontifici neceſſariam eſſe non modò vt conuenienter ac ſine culpa, auctoritate ſua infallibili vtatur, verùm etiam vt omninò illa vtatur. Quare quòd à nobis antè reſponſum eſt, abundè ſufficit ad id explicandum B quod obiiciebatur.

POSTREMO, ad probandum, fieri poſſe vt Pontifex erret, opponi hoc loco nonnulli caſus ſolent, quibus Pontifices aliqui ipſo facto videntur erraiuſſe. Summa autem rei eſt. Qui Pontificum tanquam errores obiiciantur, eos vel errores non eſſe; vel falsò Pontificibus imponi, vel certè Pontifices non ita definiuiſſe, ſed ita ſenſiſſe tantùm vt priuatas perſonas, aut aliquid aliud agendo, aut etiam obiter inter probandum id, quod ex inſtituto determinare voluerunt. Neque enim omnia quæ Pontifices ad rem confirmandam afferunt, volunt illi definire, hoc eſt, obligare ad ea etiam recipienda vniuerſam Eccleſiam, ſed illa tātùm, quæ ex inſtituto determinant. Quæ autem ſint huiuſmodi, colligi poteſt, aut ex erroribus contrariis, aduerſus quos Pontifices C aliquid definiūt, aut ex aſſeuerandi modo atque forma; vt ſi aliquid *ſub anathemate* ſtatuant, aut ſi ex fide *certum* eſſe affirment, &c. id quod rectè notauit Canus lib.5. de locis Theologicis, cap.5. & lib.6. cap.vlt. Quod & Caietanus in comm. 1.p.D.Th. quæſt.61. art.3. ante Canum attigerat.

I. Vt igitur caſus illos, qui ſolent obiici, breuiter percurramus: minimè Cæleſtinus III. definiuiſſe exiſtimandus eſt, matrimonium diſſolui, ſi alter coniugum in hæreſim labatur. Etſi enim Innocentius III. in cap. Quāto, de diuortiis, ſignificat Cæleſtinum ita viſum eſſe ſentire; tamen non dicit ipſum ita determinaſſe. Et certè in cap Laudabilem, de conuerſione infidelium, vbi Cæleſtinus perhibetur illud dixiſſe, nequaquam de ea quæſtione, ſed de alia diuerſa interrogabatur: ſatis vt appa- D reat, ſi quid ille tale ibi dixit (non enim eiuſmodi Cæleſtini ſententia amplius iam repetitur) id non niſi obiter ex priuata ſua opinione interſeruiſſe, cùm res adhuc nondum eſſet ſatis explicata in Eccleſia.

II. Item cùm Alexander III. cap. Licet, de ſponſa duorum, definit, matrimonium non irritari per ſecundum matrimonium conſummatum, additque id ita tenendum eſſe, quamuis aliqui ſui Præceſſores aliter iudicauerint, minimè aſſerit abſolutè, tales aliquos fuiſſe Pontifices, qui contrarium iudicauerint; de nullis enim omninò id conſtat. Imò expreſsè Innocentius III. in cap. vlt. eiuſdem tit. de ſponſa duorum, contrariam ſententiam ita definit, vt planè ſignificet, eam fuiſſe perpetuam ſententiam ſedis Apoſtolicæ. Sed loquitur Alexander per exaggerationem, ſignificátque vſque adeò E certam eſſe illam ſuam definitionem, vt quamuis contrarium Præceſſores etiam ſui iudicaſſent, tamen ita tenendum ſit. Quo modo loquendi Apoſtolum imitatus eſt, cùm is dicit ad Galat. 1. *Licèt nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquàm quòd euangelizauimus vobis, anathema ſit.* Atque eſt Alexander ita locutus, quoniam, vt coniicere licet ex gloſſa in illo cap. Licet, itémque ex c.vlt. eiuſdem tit. contraria illi conſuetudo diuturna, atque adeò veluti à Pontificibus aliquibus approbata, obiiciebatur.

III. Item cùm idem Alexander III. cap. Cùm eſſes, de teſtam. ait, à ſanctorum Patrum inſtitutis, & ab Eccle-

ſuæ conſuetudine generali, & à diuina lege eſſe alienũ, vt in teſtamentis plures quàm duo vel tres teſtes requirantur (cùm in ore duorum vel trium ſtet omne verbũ) iubétque vt rata habeantur, ſi ſint adhibiti duo vel tres teſtes coram Parocho: cùm hoc, inquam, dicit, nihil ille ſanè errat in ipſo decreto ſiue definitione. Primùm, quoniam quicquid illud ſit tandem, quòd ſignificat eùm dicit, illum morem eſſe *à diuina lege alienum*, id tamen non dicit niſi in ratione, quam affert pro decreto. Non autem à Pontifice definiri putandum eſt, quod ab eo pro ratione affertur, vt antea ex ſententia etiam Caietani & Melchioris Cani notatum eſt. Deinde, quia non ſignificat id inſtitutum legum ciuilium eſſe diuinæ legi contrarium, ſed non ſatis illi *conſentaneum*, aut etiam conſuetudini Eccleſiæ in aliis cauſarum generibus. Nec id inſtitutum abrogat, niſi in teſtamentis (vt vocant) piis, ſicut rectè Doctores colligunt ex eiuſdem Alexandri decreto, quod in eodem titulo proximè ſequitur, vt videre eſt in gloſſa illius capituli, *Cùm eſſes*.

IV. Item, cùm Innocentius I. in epiſt. 22. ad Rufum, & Euſebium, & reliquos Epiſcopos Macedoniæ, cap. 1. qui viduas acceperunt vxores, Sacerdotes fieri non debere, præceptum vocat *diuina lege Moſaica ſubnixum*: minimè quidem ille vult, legem Moſaicam nunc etiam vim obligandi habere, ſed ſignificat, legem Eccleſiaſticam, quæ bigamis Sacerdotio interdicit, exemplum & quaſi fundamentum habere in illa lege antiqua.

V. Atque eodem modo Innocentius III. in cap. Per venerabilem, titulo *qui filij ſint legitimi*, intelligi debet, cùm controuerſias in Eccleſia per ſummum Pontificem definiri oportere, ea re confirmat, quoniam in Deut. c. 17. præceptum fuit, vt obediretur Sacerdotis imperio. Et *cum Deuteronomium*, inquit, *ſecunda lex ex vi vocabuli ſit, inde comprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo Teſtamento debeat obſeruari*. Quod minimè ſanè eruditiſſimus alioqui Pontifex ita intelligi voluit, quaſi illa ipſa per ſe, quæ in Deuteronomio præcipiebantur, nunc ſint neceſſariò facienda, ſed quia illa certè figura fuerunt eius, quod nunc ex nouæ legis præſcripto fieri debet. Quod proinde cùm ſit, illa lex Deuteronomij quaſi ſeruatur quodammodo in ſuo prototypo: vt ipſemet Innocentius pluribus verbis in eo loco declarat.

VI. Præterea nec in definitione errauit Nicolaus de conſecr. d. 4. Can. A quodam Iudæo, cùm ad conſulta Bulgarorum reſpondit, baptizatum à quodam Iudæo, etiam in nomine tantùm Chriſti, rebaptizandum non fuiſſe. Hæc enim vis definitionis eſt, non fuiſſe illum rebaptizandum propterea quòd baptizatus eſſet à quodam Iudæo; de quo propriè Põtifex interrogabatur. Valere autem Baptiſmum in nomine tantũ Chriſti (obiter ipſe ex opinione ſua (quæ etiã fuit aliquorum) adiunxit.

VII. Item Ioannes XXII. quamuis, vt retulit Benedictus XI. in Extrauag. Benedictus, opinatus ſit, animas iuſtorum ante extremum Iudicij diem non videre Deum (qui ſanè error non fuit ſemper in Eccleſia manifeſtus) tamen nunquam id definiuit, vt prædictus illius ſucceſſor Benedictus XI. in dicta Extrauag. diſertis verbis teſtatur.

VIII. Item Nicolaus III. in Extrauag. *exiit qui ſeminat*, de verborum ſignificat. cùm inquit, Chriſtum abdicationem proprietatis rerum, tum in communi, tum in particulari, exemplo etiam ſuo docuiſſe; minimè vult, Chriſtum omninò nunquam habuiſſe proprium in particulari, vel in cõmuni (quod aſſerere eſſet hæreticum, vt Ioannes poſteà XXII. in Extrauag. cum inter nonnullos, definiuit) ſed ſignificat certè, quãdoque etiam Chriſtum abdicando ſe in communi, & in particulari à proprietate aliquarum rerũ, vitæ etiam perfectionis exemplum præbuiſſe: vt ſuam ipſe Nicolaus ſententiam ſatis declarat, & repetit quoq; ex eius mente Ioannes XXII. in dicta Extrauag.

IX. Item neque errarunt Gregorius I. in Epiſtola ad

A Auguſtinum Cantuarienſem Epiſcopum, & III. in epiſtola ad Bonifacium Epiſcopum, eum definierunt, ſi mulier ob infirmitatem debitum reddere non poſſit, licere viro alteram ducere. Loquuntur enim illi planè in caſu, quo eiuſmodi aliqua infirmitate ante matrimonium initum mulier correpta fuerit; vt minimè proinde fuerit matrimonium validum.

X. Item Pontifex Gelaſius minimè ſenſit (vt Sectarij obiiciunt) ſubſtantiam panis manere poſt conſecrationem in Euchariſtia. Non enim huius Gelaſij Pontificis eſt fragmentum illud libri, quod Gelaſij nomine, de duabus naturis contra Eutychetem, circumfertur, vt lib. 2. Apolog. de Idololatria, c. 5. diximus, & à Melchiore etiam Cano, lib. 6. de locis Theologicis, capit. vlt. ad nonum argumentum, & ab aliis bene animaduerſum
B atque probatum eſt. Quanquam nec prorſus aſſerit ille liber, ſubſtantiam ipſam panis remanere, vt in dicta Apologia, vbi ſuprà expoſuimus.

XI. Deniq; quòd Honorius & nonnulli alij Pontifices in errorem lapſi fuiſſe dicuntur (quamquã de nullo prorſus ſatis compertum eſt, pertinaciter errauiſſe) id quidem vtcunque res habeat, non niſi ad priuatũ attinet perſonarum vitium; atque adeò nihil nobis obſtare poteſt, vt, qui tam non ipſas perſonas quàm auctoritatem illam Apoſtolicæ ſedis in definiendo defendimus, ſicut ſuprà, Auguſtini etiam exemplo, reſpondeamus.

QVÆSTIO SEPTIMA.

Vtrùm aliqua regulæ ſint conſulendæ à Romano Pontifice, vt legitimè vtatur auctoritate illa ſua in
C *explicanda & definienda doctrina fidei: & quænam regulæ illæ ſint; & quomodo illis in ea re Pontificem vti oporteat.* § 42.

CVM hactenus expoſitum atque defenſum ſit, toties Pontificem auctoritate ſua vti, atque adeò Spiritu ſancto aſſiſtente infallibiliter decernere, quoties in rebus controuerſis alteram partem definit, & ad eam recipiendam obligare vult vniuerſam Eccleſiam: meritò quæritur hoc loco, quidnam illud ſit quod Pontificem præſtare oporteat, vt illa auctoritate non modò vtatur, ſed etiam rectè, hoc eſt, ſine culpa vtatur. Nec enim exiſtimandum eſt, nullum modum in eius auctoritatis vſu Pontificem ſer-
D uare debere.

Ac principio quidem illud extra omnem controuerſiam eſt, Pontificem in vnaquaque re decernenda iis argumentis vel teſtimoniis niti oportere, ex quibus veritas, quam determinaturus eſt, pro ratione materiæ, poſſit colligi quàm certiſſimè. Hoc primùm patet ex ipſius Pontificis officio, quod eſt (vt patet ex orthodoxa doctrina, quam paſſim etiam Vincentius Lyrinenſis in libro aduersùs hæreſes inculcat) non noua fidei dogmata conſtituere, ſed eruere vetera. Quam ad rem inquiſitione aliqua pro rei ſubiectæ natura, opus eſt. Deinde id etiam patet ex perpetuo Pontificum vſu, iam vſque ab Apoſtolo Petro, qui ſanè controuerſiam de ceſſatione legalium nonniſi facta prius magna conquiſitione in Concilio Hieroſolymitano, Act. 15. conſtituit. Denique ob eam rem etiam hæc Pontificis diligentia neceſſaria
E eſt, vt quæ ille, tanquam regula doctrinæ quædam nobis notior, conſtituit, ea faciliùs nobis perſuadeamus vera eſſe, ſi adhibita etiam ſtudij diligentia ſint conſtituta.

Diximus verò debere Pontificem ea argumenta conquirere, quæ ad veritatem, pro *ratione vniuſcuiuſque materiæ*, indagandam ſint aptiſſima; quoniam vt materiæ, quæ poſſunt in controuerſiam venire; ſic etiam argumenta, quæ Pontifici conſulenda ſunt, latè patent. Verbi gratia, ſi de ſancto canonizando, aut de religione approbanda agitur; humana informatione & hiſtoria vta-

Digitized by Google

tur neceſſe eſt. Si verò determinaturus eſt dogma aliquod vt diuinitus reuelatum; illa conſulat oportet, quibus diuina reuelatio pura atque integra cuſtoditur. Cuius generis eſt primò, *Scriptura ſacra*, vt quæ tota eſt reuelatio diuina. Secundò, *Traditio Apoſtolica*, quæ & ipſa, vt dicemus, diuina quædam reuelatio eſt, tametſi non conſignata literis. Tertiò, *definitio priorum Pontificum & Conciliorum*. Quartò, *concors ſententia Patrum* atque Doctorum omnium. Quintò, quadam etiam ratione, *conſenſus fidelium*. De quibus rebus conſentaneum erit hoc in loco quædam generatim, cum delectu & nonnulla explicatione, breuiter annotare, vt quis ſit in Pontificum definitionibus iſtorum locorum vſus, & quàm rectè ipſis inniti illæ ſoleant, plenius intelligatur.

Prius tamen explicanda eſt hic breuiter quædam DVBITATIO, quæ ex dictis oritur. Nam ſi regulæ infallibiles ad controuerſiam fidei conſtituendam tā multæ ſunt, támque latè patent, dubium eſſe poteſt, vtrum Pontifex determinatè debeat illas omnes conſulere, vel certè aliquam aut aliquas. Item vtrum determinatè debeat in eiuſmodi inquiſitione & ſtudio, aliorum quoque vti opera; vt Epiſcoporum, vel Cardinalium, &c. an verò omnia iſta ſint planè in illius arbitrio poſita: nimirum vt in adhibenda diligentia eum ipſe modum teneat, quem expedire magis putauerit.

RESPONDEO. Primùm, vt alios etiam, qui in diuinis literis, rebúſque Theologicis exercitati ſint, conſulat, eorúmque opera vtatur, omninò eſt conſentaneum. Hoc enim & ipſa rei conditio poſtulat, quæ ſanè eſt grauiſſima, & perpetuus etiam Pontificum vſus declarat, quandocunque illis fuit aliquid in materia fidei conſtituendum. Cætera verò, quæ attinent ad diligentiæ modum in definiendo adhibendum, planè pendent ex libero Pontificis arbitrio: nempe vt opera horum vel illorum Doctorum potius vtatur, ſiue Cardinales illi, ſiue Epiſcopi, ſiue alij ſint. Item vt hanc vel illam vel illas regulas conſulat, quatenus requiret ratio ſubiectæ materiæ. Satis enim ad rectè definiendum fuerit, ſi eam ille diligentiam adhibeat, quæ ad ipſam rem, qua de agitur, iudicari poſſit ſufficiēs. Vt enim in aliis negotiis, ita etiam in hoc neceſſaria & ſufficiens diligentia latè patet.

Id quod etiam ex Pontificum more in definiendis controuerſiis confirmare poſſumus. Multæ enim ac variæ illorum definitiones exſtant in Eccleſia, quæ omnes habentur infallibiles; neque tamen illi ſemper ratione eadem ad definiendum proceſſerunt. Aliquando enim ad id conuocârunt Epiſcoporum Concilium (nam & Concilij definitionis auctoritas non ex multitudine, ſed ex Pontificis auctoritate potiſſimùm pendet, ſicut infrà docebimus) aliquando ſine Concilio ipſi definierunt. Quare ſicut in hoc, arbitrio ſuo ſunt vſi, ſic etiam in aliis, quæ ad modum diligentiæ ſpectant, illo citra culpam aliquam vti poſſe videntur.

Ex quo nouitia cuiuſdam auctoris, eáque minimè tolerabilis, opinio reuincitur. Qui Pontifici in vtenda ſua auctoritate vſque adeo anguſtos limites præſcribit, vt cenſeat, illum infallibiliter non definire, niſi de conſenſu Cardinalium definiat. Itaque diſtinguit hoc loco inter Romanam Eccleſiam ſeu Apoſtolicam ſedem, & ipſum Romanum Pontificem. Apoſtolicam ſedem ait non Pontificem modò, ſed etiam collegium Cardinalium continere. Hanc proinde dicit errare in definiendo non poſſe. Pontificem verò, ſi abſque conſenſu & approbatione Cardinalium definiat, errare poſſe. Hæc ſententia meritò viris doctiſſimis diſplicet, ac nominatim Cano lib. 6. de locis Theologicis cap. vlt. In alterutrum enim incommodum incurrit, quorum vtrumque eſt maximum, neque vllo modo ferendum; videlicet, aut auctoritatem infallibiliter confirmandi fratres in fide, non Petro tantùm, & illius ſucceſſoribus, à Chriſto Domino collatam fuiſſe, ſed etiam Cardinalibus; qui eſt error in fide manifeſtus: aut certè auctoritatē hanc Pon-

A tificis, quod attinet ad eius vſum infallibilem, eſſe Cardinalium ſententiæ quaſi alligatam; ita vt ſi Pontifex ſine illorum conſenſu aliquid in fidei controuerſia definiat, non obligetur Eccleſia ad ipſum audiendum iure diuino, ſiquidem ita errare poſſit. Quod etiam planè commentitium atque abſurdum eſt, cum ſemper teneatur Eccleſia paſtori ſuo aſſentiri, quem ſolum fidei magiſtrum infallibilem ab ipſo Chriſto accepit, vt ex ſuprà dictis patet.

Neque verò nego, quin Pontifices conuenientiſſimè faciant, quòd Cardinalium de controuerſiis fidei iudicia conſulunt in definiendo. Solùm aſſero, non eſſe hoc ita neceſſarium, vt, niſi fiat, errare Pontifex poſſit, aut etiam contra officium ſuum ſit peccaturus in definiendo. Quin imò dicimus, poſſe illum pro negotij conditione
B aliorum duntaxat Doctorum opera ad eam rem vti: ſicut ſine controuerſia poſſet, quando Cardinales ipſi inter ſe minimè conſentirent, & oporteret quæſtionem à Pontifice definiri. Quare rectiſſimè Melchior Canus vbi ſupra, notat, in iudicio fidei non eſſe inter Apoſtolicam ſedem ſeu Romanam Eccleſiam, & Romanū Pontificem, ita diſtinguendum, quaſi iudicium ſedis ſiue Eccleſiæ Romanæ ſit infallibile, iudicium verò Romani Pontificis non item; quin potius eſſe hæc reipſa vnum & idem. Propterea enim ſedes Apoſtolica ſeu Romana Eccleſia infallibilis dicitur, quia is, qui præeſt illi, auctoritatem habet per ſe infallibilem.

QVÆSTIO OCTAVA.

C *Quænam ſit ratio & vis ſingularum Regularum, quæ à Romano Pontifice in explicanda doctrina fidei, pro ratione cuiuſque controuerſiæ, conſulendæ ſunt, hoc eſt, ſacræ Scripturæ: Traditionum Apoſtolicarum: Conciliorum: Conſenſus Doctorum: Conſenſus fidelium: vbi primò diſſerendum eſt,*

DE SCRIPTVRA SACRA. §. 43.

VT à Scriptura ſacra exordiamur, quinque potiſſimùm, quò rem omnem fuſiſſimè ab aliis tractatam pauciſſimis complectamur, de ea ſunt annotanda. I. Quid ſit. II. Quibuſnam libris contineatur. III. Quantam habeat auctoritatem. D IV. Vtrùm ij etiam numero Bibliorum libri, quos hodie habemus, ſuppeditare omninò poſſint argumentum infallibile ad concludendum aliquid ſiue definiendum tanquam certum ex fide; in quo eſt ſanè huius loci præcipua quædam difficultas. V. Quibus rationibus vti oporteat, vt vera ſententia ex Scripturæ locis obſcurioribus elici poſſit. Nam Scripturam obſcuram eſſe, ſuprà §. 4. opportuno loco probauimus.

I. Quod ad PRIMVM caput attinet, conſtat inter omnes, Scripturam, diuinam eſſe doctrinam, quam Spiritu ſancto inſpirante atque dictāte auctores ſacri literis mandauerunt. Itaque & Apoſtolus 2. Tim. 3. eam nominauit doctrinam *diuinitus inſpiratam*, & idcirco etiam *Dei verbum* literis expreſſum dicitur. Etenim cognitio illa ſacris expreſſa literis, quam Deus Canonicis Scriptoribus indidit, quámq; per illos voluit cæteris ſcripto E patefieri, velut ſonorum quoddam verbum Dei eſt, quo is videlicet conceptum æternæ mentis ſuæ, notitiámq; veriſſimam hominibus eloquitur atque manifeſtat.

Cæterùm cùm doctrinam hanc *Spiritu ſancto dictante* eſſe à ſacris auctoribus exceptā, literíſque mādatam dicimus, non vtcunque ſignificare volumus Spiritu ſancto dirigente, ſacros auctores illam infallibiliter ſcripſiſſe. Nam & Pontifices ſummi certam quandam Spiritus ſancti aſſiſtentiam habent, cùm definiunt controuerſias fidei, vt antè oſtenſum eſt; neque tamen illorum definitiones, quantumuis ab ipſis conſcriptæ, Scriptura

Digitized by Google

ſacra ſunt, aut eſſe dicuntur, ſicut nunc quidem loquimur de Scriptura ſacra. Auctores igitur Canonicos ſcribere Spiritu *ſancto dictante*, ob eam rem propriè dicimus, quoniam in doctrina ſcripto tradenda ſic illorum opera Spiritus ſanctus vtitur, vt in eo quidem negotio, non tam illi agant, quàm agantur à Spiritu ſancto; planè inſtar calami, cùm vſurpatur a Scriptore. Quò & illud Dauidis Pſalm. 44. ſpectat: *Lingua*, inquit, *mea, calamus Scribæ velociter ſcribentis.* Nec enim alium hoc loco Scribam ſignificat, præterquam ipſum Deum: quem & alibi Pſalm. 147. ait: *Emittere eloquium ſuum terræ, & velociter currere ſermonem eius.* Itaque pulchrè D. GREGORIVS præfatione in lib. Iob cap. 1. de eo qui librum Iob ſcripſerit, diſputans, *Si magni*, inquit, *cuiuſdam viri, ſuſceptis epiſtolis, verba legeremus; eàque quo calamo fuiſſent ſcripta quæreremus; ridiculum profectò eſſet, ſi non epiſtolarum auctorem ſcire, ſenſumque cognoſcere, ſed qual calamo earum verba impreſſa fuerint indagare ſtuderemus. Cùm ergo rem cognoſcimus, eiuſque rei Spiritum ſanctum auctorem tenemus, cùm ſcriptorem quærimus, quid aliud agimus niſi legentes literas de calamo perſcrutamur?*

Porrò ſacrum Scriptorem *agi potius à Spiritu ſancto, quàm agere*, aſſerimus; PRIMO, propter facilitatem, quia is, Spiritu ſancto docente ac dirigente, cognoſcit ac ſcribit omnia etiam minutiſſima veriſſimè: cùm tamen Pōtifex, vt rectè, hoc eſt, ſine culpa definiat, & ſtudio ac diligentia maiore opus habeat, nec etiam omnia ſint certa ac infallibilia, quæ obiter ille inter definiendum aſſerit, vt ſupra notauimus. Hanc autem auctoris ſacri facilitatem in cognoſcendo atque ſcribendo certiſſimè, velocitas illa ſignificat, quam David locis proximè citatis diuino tribuit eloquio. Itaque cùm Baruch à Principibus Iſraël interrogatus eſſet, qua ratione Ieremias ipſi librum dictauiſſet: *Loquebatur*, inquit, *ex ore ſuo, quaſi legens omnes ſermones iſtos.* Ierem. 36. Quo loco ſignificat, perinde fuiſſe facile Ieremiæ, Spiritu ſancto ſuggerente, illa omnia pronunciare, atque eſt omnino, aliquam Scripturam ſimpliciter legere.

DEINDE ob eam cauſſam quoque Scriptorem ſacrum agi potius à Spiritu ſancto aſſerimus, quia etſi ſponte quidem ſcribat, at ſcribit tamen omnino neceſſariò, ita vt (Spiritu ſancto ſic efficaciter volente) minimè in ipſius arbitrio ſit poſitum aut non ſcribere, aut alio modo, alio tempore, aliis verbis ſcribere: cùm tamen ſummus Pontifex (quod ad eas quidem attinet definitionis circumſtantias) arbitrio ſuo libero in definiē do vtatur. Atque hoc ipſum propriè eſt, auctorem ſacrum eſſe quaſi Spiritus ſancti calamum, in cuius videlicet poteſtate non eſt, vt eo ſcriptor vtatur, vel alio modo vtatur. Ex quibus non modò Scripturarum ſacrarum *ratio*, ſed etiam *diſcrimen* inter illas & alias Scripturas humanas, perſpicuum eſt. Qua ſanè de re & de Scripturarum nomine, argumento, antiquitate, &c. eruditè inter cæteros tractat Io. Driedo lib. 1. de Scripturis, c. 1.

II. De SECVNDO autem capite, breuiter ſtatuendum eſt Scripturam ſacram illis omnibus ac ſolis contineri libris, qui communiter nunc exſtant in Bibliis ſacris, excepto tertio & quarto libro Eſdræ. Quæ aſſertio ex fide eſt certiſſima. Nam libros hos Eccleſiæ Canon ex veteri traditione probauit. Eſt enim Eccleſiæ officium, ea quæ ſunt diuinitus reuelata, fidelibus credenda proponere, ac proinde etiam quinam ſint libri ſacri in primis determinare. Id quòd etiam docuit D. Aug. lib. 13. contra Fauſtum, c. 5. & lib. 23. c. 9. & lib. 33. c. 36. & lib. 1. de conſenſu Euang. c. 1. Et Irenæus lib. 3. c. 4. quatenus aſſerit, veritatem fidei non niſi ab Eccleſia petendam eſſe. Item Patres Concilij Toletani I. in aſſertione fidei. & D. Athanaſius in Synopſi, &c. & paſſim alij Patres confirmant: vt non immeritò idem ſit definitum in Concilio etiam Trid. ſeſſ. 4.

Porrò libri iam dicti tanquam ſacri & Canonici non modò in Concilio Florentino ſub Eugenio IV. in vnione Armen. & in Tridentino, ſeſſ. 4. numerantur, ſed ii dem etiam probati olim fuerunt a Concilio Carthaginenſi III. c. 47. (à Leone IV. Pontifice confirmato) & ab Innocentio I. Et eoſdem tanquam Canonicos numerauit Innocentius I. epiſt. 3. ad Exuperium, & Auguſt. li. 2. de doctrina Chriſtiana, c. 8. qui Concilio illi Carthaginenſi interfuit. Quamquam fatendum eſt, ante Concilium Florentinum non fuiſſe in locis citatis factam libri Baruch expreſſam mentionem. Sed vt à pluribus rectè notatum eſt (vt videre eſt apud Melchiorem Canum lib. 2. de locis Theologicis, cap. 9.) à cauſſa cur hic liber in Catalogo olim præteriretur, non fuit, quòd pro Canonico non haberetur (eſt enim illius etiam prophetia planè diuina, vt iam olim Euſebius Cæſarienſis lib. 6. de demonſtr. Euangel. cap. 19. & Clemēs Alexandrinus lib. 2. pædagogi, c. 3. diſertè teſtati ſunt) ſed quòd Baruch ſcriptor fuerit Ieremiæ, vt conſtat Ierem. 36. Itaque librum illius ad Ieremiæ librum veteres Patres retulerunt.

Atque auctoritas quidem eorum etiam librorum nominatim, quos huius tempeſtatis Sectarij pro Canonicis non habent, præterquam quòd hi etiam libri inter Canonicos ab Eccleſia locis citatis numerati ſunt; paſſim quoque ab antiquis Patribus agnoſcitur, atque vt ſacroſanctà vſurpatur.

Libri quidem *Tobiæ*, à Clemente I. epiſt. 1. & 2. ab Anacleto, epiſt. 1. ab Alexādro I. epiſt. 1 à Marcello I epiſt. 1. à Gelaſio, in Concilio 70. Epiſcop. quod refertur inter eius decreta.

Libri *Iudith* ab iiſdem Patribus, itémque teſte D. Hieronymo, in præfatione in librum Iudith, à Nicæna Synodo. Libri *Sapientiæ & Eccleſiaſtici* ab Euariſto, epiſt. 1. à Fabiano I. epiſt. 2. à Sixto I. epiſt. 1. ab Auguſtino, lib. 2. de doctrina Chriſtiana, c. 8. & libro de prædeſtinatione Sāctorum, cap. 14. quin etiam in ipſa Scriptura noui Teſtamenti, Rom. 11. & Iacobi 1. ex eiuſmodi libris, ſicut ex aliis Canonicis, teſtimonia citantur.

Librorum *Machabæorum* ab Origene, in caput 5. ad Romanos, ab Auguſtinó, lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 36. & lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 8. ab Iſidoro, lib. 6. Etymolog c. 2. (ſicut & libri omnes iam commemorati) & ab aliis.

Epiſtolæ *ad Hebræos*, à Concilio Niceno teſte D Thoma, in præfatione ſuper epiſtolam ad Hebræos, item à Concilio Epheſino, c. 10. grauiſſimis ſanè verbis; ab Athanaſio, in Synopſi ſub finem enumerationis epiſtolæ Pauli, & Apocal. & in dialogo de Trinitate, cum Anom. pag. 660. operum Athanaſij; ab Origene, apud Euſebium lib 6. hiſt. Eccleſiaſt. c. 18. à Theodoreto, in præfatione epiſtolæ ad Hebræos; ab Auguſtino, lib 3. de Trin. c. 11. & lib. 2. de doctrina Chriſtiana, c. 8. ab Hieronymo, in epiſtola ad Dardan.

Poſterioris epiſtolæ D. Petri, ab Hieronymo, in epiſtola ad Paulinum, ab Auguſtino lib. 2. de doctrina Chriſtiana, c. 8. ab Iſidoro lib. 6. Etymol. c. 2. à Damaſceno lib. 4. fidei Orthodoxæ, cap. 18.

Secundæ & tertiæ epiſtolæ Ioannis, ab iiſdem Patribus, itémque à diuo Dionyſio libro de cæleſti Hierarchia, c. 3.

Epiſtolæ Iacobi, à Concilio Laodiceno, c. 59. à Clemente Romano, epiſt. 2. ab Anacleto, ep. 1. ab Alexandro I. epiſt. 1. ab Vrbano I. epiſt. 1. ab Hieronymo, in Catalogo ſcript. Eccleſ. ab Auguſtino libro ſecundo de doctrina Chriſtiana, c. 8. ab Iſidoro, lib. 6 Etymolog. cap. 1. à Damaſceno, lib. 4. fidei orthodoxæ, c. 18.

Epiſtolæ Iudæ, ab Anacleto, epiſt. 1. à diuo Dionyſio, libro de diuin. nomin c 4 parte 4. ab Hieronymo, epiſtola ad Paulinum, ab Iſidoro, lib. 6. Etymol. c. 2. à Damaſceno, lib. 4. fidei orthodoxæ, c 18. & paſſim aliis.

Apocalypſis denique D. Ioannis, à Concilio Ancyrano, cap. 24. à Concilio Toletano IV. c. 16. à Tertulliano lib. 4. contra Marciō. ab Origene, apud Euſebium lib. 6.

c. 18. ab Epiphanio, hæreſ. 51. à Chryſoſtomo, teſte Suida, vbi agit de Ioanne Euangeliſta, ab Hieronymo, epiſtola ad Paulinum, à Damaſceno lib. 4. fidei orthodoxæ, c. 18. paſsímque ab omnibus aliis.

Nec verò Sectarij vt hos libros Canonicos eſſe negent, iuſtè ea ratione mouentur, quòd à nonnullis olim fuerit de horum auctoritate librorum addubitatum. Quid tum? An non etiam pleraque fidei Decreta, motis præſertim controuerſiis, tandem claré definita in Eccleſia, atque ad eredendum ſine vlla dubitatione fidelibus propoſita ſunt, de quibus antea tamen obſcurata nonnihil fidei veritate (vt hominum interdum conditiône innatâque caligine fit) dubitari potuit? Nónne & ipſi etiam veteres, eos libros, de quibus aliquando dubitatum fuiſſet, tandem vſu atque Decreto Eccleſiæ certam auctoritatem obtinuiſſe agnouerunt? Hieronymus in Catalog. ſcript. Eccleſiaſt. de Iacobo & Iuda. Diuus Auguſt. lib. 2. de doctrina Chriſtiana. c. 8. Athanaſius in Synopſi, &c.

Sed *Eccleſiæ*, inquit Kemnitius, in examine ſeſſ. 4. Cõcilij Tridentini, *quæ nunc eſt, & poſt Apoſtolorum tempora fuit, auctoritatem aſſerenti aliquorum librorum, tum demũ credendum eſt, ſi poſſit proferre certa teſtimonia eorum, qui acceperant, & nouerant teſtificationem primæ Eccleſiæ de Germanis ſcriptis.* Agnoſcunt atque fatẽtur iſti igitur, poſteriorem Eccleſiam in eo ipſo quidem, quòd de primæ Eccleſiæ teſtificatione documẽta quædam atque teſtimonia proferat, non poſſe nos fallere. Nam ſi illa ipſa teſtimonia atque documenta poteſt comminiſci, non eſſet illi credendum. Quid igitur? An in proferendis antiquæ primæque Eccleſiæ teſtimoniis de libro aliquo ſacro fallere Eccleſia non poteſt, & in ipſa aſſertione auctoritatis libri ſacri, poteſt fallere? Quid autem, ſi veterum documenta de alicuius libri ſacri antiqua teſtificatione interiſſent? Ideóne dubiam oporteret eſſe ſemper in poſterum auctoritatem eiuſmodi libri, nec poſſet aliquid de illa certi, Spiritu ſancto ſuggerente, Eccleſia ſtatuere? Accedit, quòd ex allatis teſtimoniis veterum pro auctoritate illorum librorum apparet, ita tandem fuiſſe pro maiori & potiori parte in Eccleſia eos olim pro Canonicis habitos, vt ſi qui illorum auctoritatem reiecerunt (ferè enim in genere tantum perhibetur, à quibuſdam illos non fuiſſe receptos, vel de illis fuiſſe dubitatũ, &c.) fidem non mereantur: meritòque habeantur ab Eccleſia teſtimonia contraria pro certis.

Et nihilominus tamen rectè monuit Auguſt. lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 8. (ex mente etiam aliorum veterum) in ipſis Scripturis Canonicis illas primo loco habendas eſſe, quæ vel auctoritate communi, vel certè plurium Eccleſiarum, ſint olim receptæ: non quòd aliquas ex iis, quas Auguſtinus in Canone numerauit, putarit ipſe non eſſe infallibiles (vocat enim abſolutè eas omnes *Scripturas diuinas* loco citato) ſed quoniam illæ certè, quæ vel à nullis, vel à paucioribus in dubium reuocatæ fuerunt, quodammodo, ex parte ipſorum hominum, ſunt certiores, magíſque adeò idoneæ ad auctoritatem dogmatum in controuerſis quæſtionibus confirmandam. Quod eſt diligenter aduerſus Kemnitij & aliorum Sectariorum cauillationes in hac quæſtione notandum. Itaque licèt memoret D. Aug. lib. 1. de prædeſtinatione Sanctorum, c. 14. Sapientiæ librum à quibuſdam receptum non fuiſſe; tamen diſertis verbis eódem libro confirmat, eum eſſe diuinum: *Non debuit*, inquit, *repudiari ſententia libri Sapientiæ, qui meruit in Eccleſia Chriſti, de gradu Lectorum Eccleſiæ Chriſti tam longa annoſitate recitari, & ab omnibus Chriſtianis, ab Epiſcopis vſque ad extremos laicos fideles, pœnitentes, catechumenos, cum veneratione* DIVINÆ *auctoritatis audiri.* Et infrà: *Qui ſententiis*, inquit, tractatorum *inſtrui volunt, oportet vt iſtum librũ ſapientiæ omnibus tractatoribus anteponant, quoniam ſibi eum antepoſuerunt, etiam temporibus proximi Apoſtolorum, egregij tractatores, qui teſtem iſtum adhibentes, nihil ſe adhibere, niſi* A *diuinum teſtimonium crediderunt.*

Et tamen tam perfrictæ frontis fuit Kemnitius, in examine Concilij Tridentini, ſeſſ. 4. vt diſſimulatis, fraude qua ſolet, his omnibus Auguſtini verbis, ſcribere non erubuerit, *non defenai* (vtor iſtius verbis) *ab Auguſtino in eo loco, librum Sapientiæ eſſe verè Canonicum*: quia ſc. l. ibi Auguſtinus dicit, ſententiam illam, Sapient. 4. (*Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum*) quam ex eo libro citarat, etiam ſine libri huius atteſtatione per ſe eſſe alioqui certam. Atqui D. Auguſtinus non ideò hoc dixit, quòd ipſe putaret, hunc librum non eſſe Canonicam, ſed vt iis qui auctoritatem eius libri in dubium reuocabant, aliunde quoque ſententiam illam comprobaret. Sed neque inſtitutum meum poſtulat, nec patitur breuitas mihi propoſita, vt argumentum hoc à pluribus aliàs copioſè tractatum, prolixiùs hic ego perſequar: quod ipſũ B tamen ſatis videtur hac explicatione, & illis, quæ commemoraui, Eccleſiæ antiquitatiſque teſtimoniis, eſſe firmatum.

Illud fortaſſe DICET nunc aliquis: Scripturis quædam quaſi regula eſt (vt in hac diſputatione ponimus) qua debet Eccleſia, adeóque ſummus Eccleſiæ paſtor, niti in fidei controuerſiis determinandis. Non igitur ad Eccleſiam ſpectat cõſtituere quænam ſit Canonica Scriptura. Nam ſi ad eam id ſpectat, primùm Eccleſia potius iam erit regula Scripturæ, non autem Scriptura, regula Eccleſiæ. Deinde, perinde nobis erit, ſi Eccleſia ex Scriptura tanquam ex regula definiat; atque ſi abſque vlla regula definiret: ſiquidem ipſa Eccleſia ſibi auctoritate propria conſtituit ad definiendum regulam. Itaque C definitiones illius non eſſe debebunt apud nos magni ponderis.

Ego verò ad hoc breuiter ita RESPONDEO Si Eccleſia in determinandis libris Canonicis humano Spiritu duceretur, omnino incommodum eſſet, quòd ad Eccleſiam pertineret determinatio Scripturæ Canonicæ, ex qua ſunt ab ipſa Eccleſia definiendæ fidei quæſtiones. Modò verò, cum à Spiritu ſancto in ea determinatione, ſicut & in aliis omnibus (vt ſuprà demonſtratum eſt) Eccleſia dirigatur; nullum omnino eſt incommodum, quòd ipſa etiam Eccleſia regulam illam infallibiliter diiudicet, ex qua oporteat fidei controuerſiam certò determinare. Habet enim Eccleſia de vtroque certam à Deo promiſſionem, videlicet, & quòd controuerſiam fidei certò definiet, & quòd infallibiliter adeò cognoſcet, quænam ſit Scriptura diuinitus reuelata, cui tanquam D regulæ oporteat eſſe conſentaneam illam fidei definitionem.

Hoc ex ea potiſſimum Chriſti promiſſione colligitur, quæ exſtat in Euangelio Ioan. *Ille*, inquit, *vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero* (*ſeu dixi*) *vobis*, Ioan. 14. Hoc enim vel maximè propriè eſt, Spiritum ſanctum Eccleſiæ ſuggerere quæ Chriſtus dixit: docere nimirum illam, quænam ſit cœleſtis doctrina, quã Chriſtus per Apoſtolos ſuos, vel ſcripto, vel viua voce locutus eſt. Itaque ſi hanc auctoritatem Eccleſiæ tribuimus; nullum inde incommodum conſequitur ex iis quæ obiiciebantur. Primùm enim non ideo concedendum eſt, Eccleſiam eſſe regulam ipſius per ſe Scripturæ (vt Se- E ctarij nos exiſtimare, vel malitioſè vel ignoranter cauillantur) ſed nobis ipſis potius auctoritatem Eccleſiæ pro certa regula propoſitam eſſe, vt quænam ſit diuina doctrina ſine errore cognoſcamus. Deinde cùm Spiritu ſancto docente, atque adeò infallibiliter Eccleſia etiam determinet quænam ſit Scriptura diuina, nihilo minoris ponderis apud nos eſſe debent Eccleſiæ definitiones cõſentaneæ huic Scripturarum regulæ, quàm ſi non ipſius Eccleſiæ auctoritate, ſed aliunde quænam ſit diuina Scriptura certò nobis conſtaret. Quid enim omnino certius eo eſſe poteſt, quod Spiritu ſancto ſuggerente ab Eccleſia decernitur?

Quibus rebus ita explicatis, facilè id etiam patet,

Digitized by Google

quod tertio loco declarandum propoſuimus: nempe *quanta ſit Scripturæ auctoritas.* Eſt enim diuina prorſus,ac proinde omnino infallibilis, vt magis capite ſequente explicabitur & defendetur. Quòd ipſum quidem ex fide nobis conſtat,tum ob reuelationem diuinam in eadē Scriptura contentam, tanquam ob rationem, in quam propriè ipſa fides reſpicit: tum etiam ob Eccleſiæ propoſitionem, tanquam ob conditionem quandam requiſitam, vt id ipſi Chriſtiana fide credamus, tum poſtremò ob communia fidei motiua, tanquam propter argumenta videlicet, quibus animum inducimus credere non modò quæ in Scripturis continentur, eſſe omnia veriſſima,ſed in primis etiam Scripturas ipſas eſſe diuinas.De quibus rebus, cùm in hac quæſt.1. huius diſputationis,punct.1.& 4. ſatis à nobis dictum ſit, nihil eſt hoc loco repetendum.

Tantùm ad QVÆSTIONEM illam, quam nonnulli (neſcio an ſatis vtiliter)hic mouerunt, vtra videlicet ſit maior auctoritas, Scripturæ ne an Eccleſiæ: breuiter mihi videtur tribus pronunciatis reſponderi poſſe. PRIMO, auctoritatem Eccleſiæ latiùs quidem patere, atque ita *extenſiuè* quidem (ſicut in ſcholis loquimur) poſſe dici maiorem. SECVNDO, reipſa ſanè neutram per ſe ſeu *intenſiuè* eſſe altera maiorem abſolutè,paríque adeo per ſe veneratione vtrámque eſſe dignã.TERTIO, ſi ad vtriuſque auctoritatis quendam quaſi *modum* reſpiciamus, maioris cuiuſdam eſſe dignitatis auctoritatem Scripturæ, hoc eſt, meritò à nobis eam tanquam diuinius aliquid ſuſpici.

PRIMVM probo.Quoniam Eccleſia auctoritatem habet infallibilem & aſſeuerandi directò ipſam veritatem fidei(in quo cum Scriptura,quoad infallibilitatem quidem conuenit, etſi non quoad modum aſſeuerandi) & præterea proponendi fidelibus ad credendũ tum ipſam Scripturam, tum etiam clarè & expreſsè quamcunque fidei veritatem in omnibus omnino controuerſiis, quæ oriri poſſunt; id quod non perinde Scriptura præſtare poteſt, vt ſatis ſuprà §. 2.docuimus.

SECVNDVM autem pronunciatum ea ratione probo, quòd tam Eccleſia, quàm Scriptor Canonicus eodem Dei Spiritu ſuggerente pronunciant. Itaque quod attinet quidem ad aſſerendi infallibilitatem & certitudinem,paris ſunt per ſe auctoritatis.

TERTIVM denique probo ex diuerſo modo, quo,vt ſuprà docuimus, aliter atque aliter Eccleſia, & ſcriptor Canonicus, Spiritus ſancti inſtinctu pronũciant. Habet enim modus ille ſcriptoris Canonici neſcio quid maioris dignitatis, propterea quòd non tam ipſe Scriptor agit in ea re,quã agitur,nec videatur proinde niſi Deus ipſemet per Scripturam loqui. Accedit, quòd Eccleſia ipſa etiam nititur in ſuis definitionibus Scripturæ auctoritate,tanquam fidei quodam fundamento, ob diuinam reuelationem, quæ ſacris ipſis literis continetur. Quæ omnia efficiunt, vt ſecundùm nos quidem, & ſecundùm modum vtriuſque auctoritatis,maior quædam in Scriptura quàm in Eccleſia dignitas eſſe videatur. Qua explicatione adhibita, non erit difficile auctorum hac de re varias ſententias in concordiam redigere. Et certè oportet conueniat reipſa inter orthodoxos de hac quæſtione,modò rectè illius ambiguitas diſtinguatur.

QVARTVM, quod de ſcriptura explicandum propoſueramus, difficultatem propterea non exiguam habet,quòd, vt ex iis numero libris ſacris, qui circumferuntur, argumentum infallibile ducatur, neceſſe eſt conſtet,illos ipſos prorſus eſſe ſacros, qui veritatem videlicet infallibilem contineant.At hoc non ſatis conſtare poſſe videtur.

PRIMO, quoniam non ſunt, Latini iſti libri, illi ipſi qui Spiritu ſancto dictãte à Canonicis auctoribus, partim Hebraicè,partim Græcè excepti ſunt, ſed alij certè, vel interpretum vel impreſſorũ opera deſcripti;qui quidem errare potuerunt negligenter alio idiomate ver-
A tendo, aut imprimendo typis. Cuius rei argumento etiam eſſe videtur impreſſionum atque verſionum tanta varietas.

SECVNDO, quoniam ſi maximè cõſtaret,hos libros, nullo modo,quod ad ſententiam attinet, ab originalib. diſcrepare,ac proinde eſſe diuinos;at non ſatis conſtare videtur,omne illud eſſe infallibile quod diuinitus eſt dictatum.Cur enim non poſſet Deus potentia ſaltem ſua abſoluta,per ſe aut per hominis miniſterium, generare in hominum mentibus conceptum falſum? Et accedit ad huius rei confirmationem, quòd non ſemel videtur Deus iam falſum per ſe aut per alium dixiſſe. Quod probari poſſet ex nonnullis Scripturæ locis, de quibus diſſeruimus ſuprà in puncto tertio principali huius primæ quæſtionis de fide.

B TERTIO, nam dato quòd hoc ipſum ſatis conſtaret, videlicet verum eſſe id omne quod Spiritu ſancto dictante ſcriptum eſt;at non videtur ſatis item conſtare, id omne,quod in his libris cõtinetur, Spiritu ſancto dictante eſſe ſcriptum: imò quædam videntur Scriptores Canonici de ſuo Spiritu interſcripſiſſe, præſertim quæ ſunt minoris momenti; quale videtur illud quod Apoſtolus, 2.Tim.4.ſcribit: *Lucas mecum eſt.* Et ibidem: *Penulam,quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum;* & alia horum ſimilia. Itaque cùm non poſſit facilè diſcerni, quo loco Scriptor Canonicus infallibiliter loquatur ſuggerente Spiritu diuino; ex nullo Scripturæ loco argumentum infallibile duci poſſe videtur.

QVARTO, dato quòd etiam conſtaret, ſententias omnes horum librorum profectas eſſe ex Spiritu diuino; C at ſenſus illarum verus, admodum obſcurus eſt, nec ſatis in controuerſis materiis exploratus. Quapropter cùm ex ſenſu Scripturæ (quæ,vt inquit D.Hieronymus in caput primum ad Galatas,non in verbis,ſed in ſenſu eſt)argumentandum ſit;argumenta,quæ ex dubio,& incerto ſenſu ducentur, non poterunt eſſe ad controuerſias determinandas penitus certa atque infallibilia. His igitur rationibus probari videtur, non poſſe hoſce libros,quos habemus, infallibile argumentum ſuppeditare ad definiendum.

Cæterùm hæc quidem nullo modo vel poſſunt vel debent mouere eos,qui grauiſſimis noſtræ fidei motiuis à nobis punct. 4. expoſitis, prudentiſſimè ac neceſſariò adducti iam(Dei beneficio)ſunt,vt doctrinam Chriſtianam,atque adeo Scripturam ſacram (quæ nunc videlicet in Eccleſia habetur) veriſſimã eſſe ſibi perſuadeant. D Quo fundamento iacto facile fuerit aduerſus obiectas rationes defendere, infallibile prorſus argumentum ad definiẽdum peti poſſe ex his ipſis Bibliorum libris,quos Eccleſia hodie vſurpat: id quod certiſſimum eſt ex fide.

Nam primùm ex ipſa Scriptura (quam veram eſſe euincunt illa fidei motiua,de quibus dixi)conſtat,Chriſtum Dominum ſufficienter prouidere Eccleſiæ ſuæ, ne tota erret.Errare autem tota poſſet,ſi libri illi numero, quibus vt ſacris vtitur, non eſſent ſacri. Certum igitur ex fide eſt libros huiuſmodi veram & infallibilem veritatem continere,ſacróſque eſſe.

Deinde hoc idem confirmatur auctoritate ipſius Eccleſiæ,quæ hos ipſos libros tãquam Canonicos recipit. Vt enim ſuprà dictũ eſt, Eccleſiæ commiſſa eſt cuſtodia E librorum ſacrorum. Vnde non minus debemus ei credere proponenti nobis hos libros, quàm ſi ipſos originales ſeruaret.Nam ne tunc quidem aliũde compertum haberemus,tales eſſe libros Canonicos, niſi ex Eccleſiæ teſtimonio, vt bene ac prudenter hoc loco à Ioanne Driedone,libro 1.de Script.c.1.notatum eſt.

AD PRIMVM igitur argumentum contrarium reſpõdetur, potuiſſe quidem vnum aut alterum interpretem vſque impreſſorem errare,aut etiam aliquos,ſed vt omnes omnino errarent,fieri nequaquam potuiſſe;diuina nimirũ prouidẽtia;propter Eccleſiæ bonum, id prohibente. Quamobrem omnes illi codices (quocunque

idiomate conſcripti fuerint)quibus Eccleſia Catholica, tanquam authenticis in materia fidei,aliquando vſa eſt, certi & indubitati fuerunt, quod attinet ad illa omnia in quibus eiuſmodi libri concordârunt. Nam de locis quidem aliquibus minutioribus non pertinentibus ad ipſa dogmata fidei, aliqua potuit eſſe controuerſia quamdiu Eccleſia nullam editionem Bibliorum ſpeciali definitione approbauit.

Iam verò poſt Concilium Tridẽtinum dubitare non licet,quin editio vulgata vetus,quæ in primis à D.Hieronymo partim conſcripta,partim emendata eſt,diuinã doctrinam contineat,ſitque per omnia in ſenſu quidem concors illi Scripturæ, quæ primò ab auctoribus ſacris Spiritu ſancto dictante eſt excepta.Etenim eiuſdem Eccleſiæ auctoritate (nempe Romanæ, quæ ſola vera & Catholica eſt,vt ſuprà conuicimus) qua omnino etiam aliquam eſſe Scripturam Canonicam cõſtat,in eo Concilio,ſeſſ.4.definitum eſt, editionem hanc authenticam eſſe,grauitérque præceptum, vt pro authentica in concionibus,lectionibus,diſputationibus, & expoſitionib. habeatur, nec vllus eam reiicere quouis prætextu audeat vel præſumat. Eſſe autem verſionem aliquam *authenticam*,nihil hoc loco aliud eſt, quàm eſſe eam omnino in ſententia conformem Scripturæ originali, ac proinde doctrinam diuinam continere, ex qua certò poſſint controuerſiæ fidei determinari.

Quod autem Concilium addit: ne vllus illam *quouis prætextu* audeat reiicere,id profectò euidenti argumento eſt,in omnibus omnino locis, & quod attinet ad omnes Scripturæ ſententias, eſſe hanc editionem vt authenticam à Concilio approbatam.Secùs enim prætextus aliquis ſupereſſet,quo,non obſtante hac definitione Concilij. poſſet aliquando hæc editio in diſputationibus reiici;nempe,ſi diceretur,in hoc certè aut in illo loco non eſſe huius editionis auctorem aſſecutum Spiritus ſancti mentem. At, ne vllo vnquam prætextu hæc editio reiiceretur,omnino voluit Concilium prohibere.In omnibus igitur locis eam haberi voluit pro authentica.

Neque tamen contendimus,errores etiam Typographorum (vt Kemnitius in examine Concilij Tridentini, ſeſſ.4. & alij Sectarij calumniantur) ſi qui in aliqua exemplaria irrepſerunt,à Concilio Tridentino probati: vt quod obiiciunt iſti,cap.11 Iudicum, pro *altera matre*, lectum fuiſſe,*adultera matre*, & ſimiles quaſdam nugas. Sed probauit Concilium veterem eam editionem bene atque correctè typis impreſſam. Hanc nimirum definiuit habendam eſſe pro authentica.

Et certè quod ad rem ipſam attinet, nihil aduerſus hanc editionem obiiciunt Sectarij, quod alicuius ſit põderis. Non quod illam ab Hebraicis aut Græcis exemplaribus diſcrepare dicũt,id vel falſum eſt, ſi correctiora exemplaria inſpiciantur,vel certè quod ad ipſam ſententiam attinet,nihil intereſt.Vt quod obiiciunt,Geneſ. 3.dici: *Ipſa* conteret caput tuum; cùm dicendum eſſet iuxta vim verbi Hebraici, *Ipſe*. Eôdem enim res redit. Nam ſi Filius Virginis Chriſtus Ieſus contriuit caput ſerpentis; ipſa Virgo quoque ſuo modo contriuit,quatenus genuit nimirum Ieſum Saluatorem. Quare non malè etiam interpres, propter contextus Latini commoditatem, *Ipſa*,vertit,vt ſequentia cum antecedentib. melius Latinè cohærerent.Item,quod obiiciunt,Mat.9. iuxta Græcam dictionem,dici debere:*non veni vocare iuſtos, ſed peccatores, ad pœnitentiam*; eámque poſtremam voculam in vulgata editione eſſe omiſſam;obſecro quid intereſt? An non enim ſatis per ſe intelligitur,peccatores à Chriſto cùm vocantur, ad pœnitentiam vocatos fuiſſe; ſed nolo reliqua omnia perſequi, quæ perinde facilè expediri poſſunt. Explicauit autem ea copioſè Bellarminus noſter in opere ſuo Controuerſiarum,li.2. de verbo Dei ſcripto.

Porrò ex dictis intelligitur, nullo modo auctores illos audiendos eſſe,qui adhuc poſt Concilium Tridenti-

A num contendũt, poſſe etiam nunc editionem vulgatam per Hebraicos & Græcos codices, tanquam per fontes (vt aiunt)in locis aliquibus, quod ad ipſam ſententiam attinet, emendari. Non licet hoc facere. Quin potius Greci & Hebraici codices,ſicubi à noſtra editione diſſideant,per noſtram corrigendi & emendandi ſunt.Nam hanc Eccleſia peculiari definitione per omnia probauit, non illos:quanquam nec illos reiecit, niſi vbi huic noſtræ editioni forte contradicerent.

Neque verò poſſunt illi codices potiori iure *fontes* iam appellari, quàm editio hæc noſtra. PRIMO, quia neque illi,originales ipſi libri ſunt,ſed variorum Typographorum opera excuſi. DEINDE,quoniam magna eſt etiam horum voluminum varietas, magna etiam eorum interpretum inconſtantia,qui illos Latinè ad veritatem fontium, vt ipſi dicunt,vertere conantur:prorſus B vt,quemadmodum Melchior Canus li.2.de locis Theologicis,cap.13.argutè ait;non tam fontes vertere, quàm ipſi circa fontes verti videantur.TERTIO,quoniam vel Rabinorum, & aliorum Eccleſiæ Catholicæ hoſtium fraude, vel negligentia operarum, ſæpè potuerunt deprauari. Itaque minimè illi in ſua origine purè tanquam fontes ſcaturiunt:ſed per varia loca, hoc eſt, per hominum operas,à quibus infici potuerunt, ad nos deriuati ſunt.

Quocirca ſatius multò eſt huic vulgatæ editioni per Eccleſiam approbatæ fidem adhibere. Quemadmodum etiam quandoque melius eſt ex nitido fontis riuulo, quam ex turbido ipſo fonte aquam ad bibendum haurire Qua de re erudite ſanè ſcripſit inter alios Canus, li- C bro 2.de locis Theolog.cap.12.13.14.& 15.Qui nihilominus bene docet, varium ac multiplicem eſſe linguarum vſum ad Scripturam diuinam, & ad hanc ipſam vulgatam editionem intelligendam:non quidem vt illa quoad ſenſum emendetur, ſed vt proprietas originalium, quam ipſa (ob idiomatis diuerſitatem) obſcurius interdum exprimit, melius percipiatur. Verùm de primo argumento hactenus.

Ad SECVNDVM reſpondeo, ne per potentiam quidem ſuam abſolutã poſſe omnino Deum, qui prima atque ſumma veritas eſt,fallere, vel per ſe, vel per alium: vt nec poteſt ipſe, cùm ſumma atque infinita ſit bonitas,vel peccare,vel ad peccãdum impellere. Quam rem totam abundè ſuprà puncto tertio confirmauimus, explicatis locis Scripturæ,quæ contra obiici poſſent.

Ad TERTIVM argumentum reſpondetur. Nihil o- D mnino in Scripturis eſſe, quod peculiari Spiritus ſancti inſtinctu ſcriptum non ſit. Quod patet profectò ex cõmuni etiam conſenſu fidelium, manifeſtéque probatur ex eo, quòd ſi aliquid humano Spiritu auctores ſacri ſcribere potuerunt,magna ex parte Scripturarum labefactaretur auctoritas. Poterit enim quis dubitare, vbinam Spiritu proprio, vbi diuino auctor loqueretur. Neque facile eſſet diſcernere in hoc genere,quæ leuioris, quæ grauioris eſſent momenti: vt optimè Canus lib.2.de locis Theologicis,c.10.diſſerit,ad coarguẽdum tum aliorum quorundam veterum errorum, quos Hieronymus, in caput quintum Micheæ, ſenſiſſe commemorat, Scriptores Canonicos in rebus maioris momẽti Spiritu ſancto afflatos ſcripſiſſe,in leuioribus autem po- E tuiſſe hallucinari.Certè D.Paulus,2.Timoth.3. *Omnem Scripturam diuinitus inſpiratam*, vtilem eſſe pronũnciat.Itaque nihil eſt in ea,quod vel per ſe,vel ad alia relatum,non ſit magni momenti.Petrus quoque abſolutè ſine omni exceptione ait:*Spiritu Dei inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines*, 2. Petri 1. Quare dubium eſſe non debet quin omnes & ſingulæ particulæ Scripturarum ſint Spiritu ſancto dictante exaratæ. Id quod meritò etiam in Concilio Tridentino,ſeſſ.4. ſub anathemate definitur.

Ad QVARTVM argumentum quid reſpondendum ſit, facilè patet ex dictis. Vtcunque enim Scriptura

Digitized by Google

difficilis ad intelligendum ſit, tamen ille ſine omni dubitatione verus atque genuinus Scripturæ eſt ſenſus, quem Eccleſia Spiritu ſancto ſuggerente aſſerit. Atque ita non deeſt modus ex Scriptura depromendi infallibilia argumenta ad definiendas controuerſias. Fatendum tamen eſt, multos eſſe locos Scripturæ, ex quibus, quoniam eorum ſententia neque euidenter per ſe patet, neque auctoritate Eccleſiæ ſatis declarata eſt; non poteſt argumentum firmum duci ad faciendam fidem. Sed & nonnullæ quoque controuerſiæ ſunt, quæ per Scripturam ſolam definiri ſatis ac determinari nequeunt, vt ſuprà §. 3. demonſtrauimus, atque etiam paulò pòſt neceſſariò repetetur.

De poſtremo capite, quod circa Scripturam propoſuimus, ſcil. de ratione inueſtigandi veram ſententiam Scripturæ, videnda ſunt varia documenta, quæ potiſſimùm ex ſancto Auguſtino ad eam rem tradidimus, tomo 1. diſput. 1. q. 1. p 5.

De Traditionibus Apoſtolicis §. 44.

DEinceps dicendum eſt de Traditionibus Apoſtolicis. Sunt autem explicanda tria I. quæ ſit ipſarum ratio & differentia. II. quanta auctoritas, quamque certum ſit illas exſtare. III. quomodo ſint internoſcendæ.

I. Quod ad PRIMVM attinet, Traditiones in propoſito dicuntur doctrinæ quędam dogmata, aut etiam morum inſtituta, quæ Apoſtoli vel ex ipſius Chriſti ore, vel ex Spiritus ſancti ſuggeſtione, accepta, viua voce tradiderunt Eccleſiæ, quæq; illi aut omnino non ſcripſerũt, aut certè non niſi obſcurè ſcripto inſinuarunt.

Ita duplex (in vniuerſum loquendo) Apoſtolicarum Traditionum genus eſt. QVÆDAM *ad doctrinam* tantùm pertinent. Vt, quòd mater Dei fuerit perpetuò Virgo: quòd veteris & noui Teſtamenti libri omnes & ſinguli Spiritu ſancto dictante ſint ſcripti: quòd diſtinctio diuinarum perſonarum ſit per relationes: quòd Chriſtus Dominus in cœna eleuatis oculis in cœlum, benedixerit, & fregerit panem: quòd etiam illa verba in conſecratione calicis dixerit: Myſterium fidei, & alia id genus, quę colligit Innocentius III. in cap. Cùm Marthæ, de celebratione Miſſarum. ALIÆ verò Traditiones ſunt practicæ, quæ proinde *ad mores*, ſiue ad vſum propriè pertinent. Quanquam vix quidem vlla eſt Traditio ad praxim pertinens, quæ non etiam veritatem aliquam ex fide credendam contineat: nempe rectum id eſſe omnino, quod circa vſum à Traditione inſtituitur. Cuius generis paſſim in materia Sacramentorum Traditiones multæ occurrunt, vt paruulos eſſe baptizandos: illam eſſe materiam & formam Ordinis, Confirmationis, Extremæ vnctionis à Chriſto inſtitutam, qua Eccleſia vtitur; Sacramenta quædam iteranda non eſſe. Huius generis eſt etiam Sanctorum, & imaginum veneratio, vt habetur in Synodo ſeptima. Item templorum vſus, luminarium, & aliarum ſimilium rerum, quæ ad cultum & cærimonias Eccleſiaſticas pertinent.

Ac eſt præterea in hoc genere practicarum Traditionum, quatenus practicæ ſunt, diſcrimen aliud obſeruandum. Nam quædam eiuſmodi inſtituta Apoſtoli tradiderunt ad certum duntaxat *tempus* duratura. Tale fuit decretum illud de ſanguine & ſuffocato, quod commemorat D. Lucas in Actis, cap. 15. Item etiam inſtitutum illud Baptiſmi in nomine Chriſti. De quo etiam legimus in eadem hiſtoria, Actor. 8. Si tamen ſolius Chriſti (vt multorum ſententia eſt) mentio in eo Baptiſmo fiebat, & non etiam exprimebatur Trinitas. Alia verò *abſque vlla limitatione* temporis tradiderunt Apoſtoli.

Inter quæ rurſum eſt differentia, quòd QVÆDAM huiuſmodi ſunt, vt ne ab ipſis quidem Apoſtolis ex officio & auctoritate ſua propria, atque adeo nec ab Eccleſia vnquam mutari poſſe credantur, ſecluſa extraordinaria aliqua & peculiari reuelatione Chriſti. Huiuſmodi ſunt ea, quæ Apoſtoli ex ore ipſius Chriſti Domini acceperunt: vt illa, quæ pertinent ad ſubſtantiam Sacramentorum. Itaque ſi aliquando Apoſtoli baptiſmum in ſolius Chriſti nomine contulerunt, id D. Thom. 3. p. q. 66. art. 6. ad primum argumentum, & alij Theologi aiũt feciſſe eos ex peculiari Chriſti Domini reuelatione pro eo tempore, quo nomen ipſius celebrari quàm maximè oportebat. ALIA fuerunt ab Apoſtolis tradita abſque certa quidem temporis determinatione, ſed quæ illi tamen ex auctoritate & officio proprio, Spiritu ſancto ſuggerente, ad vtilitatem Eccleſiæ, circumſtantiis temporum ac rerum omnibus conſideratis, inſtituerunt. Et quæ huiuſmodi ſunt, quemadmodum Apoſtolica auctoritate, ſic requirentibus temporum circumſtantiis, conſtitui potuerunt, ita etiam, poſtmodum ab eo, qui Apoſtolica auctoritate fungitur, hoc eſt, à Romano Pontifice, mutari & aboleri, ſicut & alia quoque de nouo inſtitui poſſunt. Vt enim circumſtantiæ rerum progreſſu temporis variãtur, ſic etiam oportet rationem Eccleſiaſticæ gubernationis eſſe in quibuſdam rebus alio atque alio tempore variam.

Atque ad hoc ſanè genus multi ritus Eccleſiæ veteris pertinuerunt, qui modò non ſunt in vſu. Vt communio laicorum ſub vtraque ſpecie, & aliquandò quidem omnium, quicunque ſacrificio Miſſæ intereſſent, & alia id genus, quæ in variis materiis Theologicis commemorantur.

Hæc igitur Traditionum Apoſtolicarum varietas eſt. De quibus tamen hoc loco pręcipuè tractamus, nõ quatenus ad praxin pleræque illarum pertinent: ſed quatenus, vt ſuprà diximus, omnes illę ad fidei veritatem quadam etiam ratione ſpectant; nempe vt credi certè debet eas omnes eſſe rectas. Qua quidem ratione immutabiles omnes ſunt. Nam quod ſemel verè per fidem credimus, ita eſſe aut non eſſe, ſic recte fieri aut non fieri, ad tempus, ſiue perpetuò, &c. id ſemper manet de fide verum. Non enim, vt gubernationis, ſic etiam veritatis ratio cum tempore & rerum circumſtantiis mutatur. De primo igitur capite hæc ſint ſatis, quæ fuſiùs Melchior Canus libro tertio de locis Theologicis, & alij multi Theologi perſequuntur.

II. Quod ad SECVNDVM attinet, non dubitatur, quin ſi quæ ſint dogmata ab Apoſtolis, Spiritu ſancto ſuggerente, vel Chriſto auctore, tradita viua voce, perinde illa infallibilem auctoritatem habeant, ac ſi ſcripta fuiſſent. Neque hoc propriè vlli hæretici negauerunt. Intelligunt, doctrinam ſacram infallibilem eſſe, non quia literis & atramento expreſſa eſt, ſed hoc ipſo, quod eſt diuina, ſiue literis, ſiue viua voce declaretur. Sed controuerſia omnis eſt, vtrum aliqua eiuſmodi dogmata Apoſtoli viua voce tradiderint ſine ſcripto, quæ nunc etiam in Eccleſia ſuppeditent ad fidei controuerſias finiendas argumentum infallibile.

Ac negant eiuſmodi aliquas Traditiones eſſe hæretici non modò recentiores noſtri, ſed etiam veteres penè omnes. Omnibus enim hæreticis hoc ferè in more fuit poſitum, vt ad Scripturas ſolas prouocarent, nec vllum præterea fidei principium admitterent. Sic Arrius, Neſtorius, Eutyches, Dioſcorus, fecerunt, vt Baſilius Ancyranus Epiſcopus refert, in confeſſione, quam exhibuit ſeptimæ Synodo, anathemate 7. Idem refert de Arrianis, Auguſt. lib. 1. contra Maxim. Sic etiam Iconomachi, vt ex eadem Synodo patet. Sic Aeriani, vt auctor eſt Epiphanius, hæreſi 75. Sic Marcion & Valentinus, vt videre eſt apud Tertullianum libro de præſcriptionibus. Sic Vviclephus apud Vv. Idenſem, lib. 2. doctrinalis fidei antiquæ, c. 19. Sic denique Lutherani, Caluinianique omnes. Fundamenta verò illorum eiuſmodi ſane ſunt, vt etiam ex illis ipſis, aduerſus eos optimo iure retortis, Catholicam traditionum aſſertionem, quemadmodum videbimus, facilè ſimus probaturi.

PRIMVM autem eſt tale: Traditiones eſſe aliquas Apoſtolicas, quæ non etiam ſcriptæ ſint, tum demum

concedi oporteret, ſi non omnis doctrina diuinitus reuelata mãdata eſſet ſacris literis. At omnis prorſus eiuſmodi doctrina ſacris literis conſignata eſt: Perperam igitur tales aſſeruntur Traditiones. Id confirmant ex Apoſtolo 2.Tim.3.qui Scripturam affirmat vtilem eſſe, *vt perfectius ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus.* Quo loco peculiariter Kemnitius in examine, ſeſſ. 4. Concilij Tridentini, vrget, quòd pluribus etiam verbis Apoſtolus eam Scripturæ vim atque vſum declarauit. Ait enim, *vtilem eſſe ad docendum, ad arguẽdum, ad corrigendum, ad erudiendum in iuſtitia* Vnde concludit Kemnitius, ſufficere ipſam poſſe etiam Euãgelij miniſtro, vt omnes partes ſui muneris explere poſſit. Et accedit huc ſanè quòd Deut. 17.non iubebantur fideles credere, niſi quæ ſacerdos docuiſſet *iuxta legem Domini*, hoc eſt, ſecundùm ipſum Dei verbum; tanquam hoc videlicet ad omnia diiudicanda ſufficeret. Quod cùm ita ſit, ſine cauſſa (inquiunt) recipi doctrinas alias, & mandata hominum. Id quod Phariſæis Dominus in Euangelio Matthæi, c. 15. exprobrauit Quin etiam contra præceptum illud ea re committi. Deut. 12. *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino, nec addas quicquam, nec minuas.*

SECVNDO, oſtium ea ratione peruerſis ac phanaticis erroribus aperitur. Facilè enim cuiuis eſt, cùm Scripturarum teſtimoniis deſtitutus fuerit, traditionem comminiſci Apoſtolicam. Sic Papias, apud Euſebium lib. tertio de hiſtoria, capite vltimo, errorem illum ſuum de mille annis regni Chriſti in terris poſt reſurrectionem futuri, commentitia traditione Apoſtolica tueri conabatur. Quin imò Kemnitius contendit (vt poſtea videbimus) Traditionum prætextu errores alios, qui vnquam in populo Dei fuerunt, ſparſos fuiſſe, eóque conſilio & vetus & nouum Teſtamentum diuinitus fuiſſe mandatum literis, vt commentitiis Traditionibus ſcripto occurreretur. Adde quòd hæreticorum quidem morem & inſtitutum Traditiones illæ redolent auriculares & clancularia. Cùm contrà Chriſtus, Ioan. 18. *Palam mundo locutus ſit.* Et, ſi quid in tenebris dixit Apoſtolis, certè iuſſit, *vt in lumine id dicerent.* Matth. 10. itémque *vt quod in aure audierunt ſupra tecta prædicarent.* Non igitur ſapiunt hæ Traditiones Chriſti doctrinam.

TERTIO, doctrinæ, inquiunt, cæleſtis capita eo modo Apoſtoli Eccleſiæ tradiderunt, qui conuenientiſſimus eſſet, vt illa perpetuò pura atque integra in Eccleſia ſeruarentur. Sed talis modus non eſt, vt viua voce tantùm ſine ſcripto illa tradiderint. Ergo credendum non eſt, illos ſic aliqua fidei capita tradidiſſe. Id confirmant. Quia impoſſibile vel difficile admodum eſt, vt quod auditione tantùm accipitur, integrum retineatur & conſeruetur. Aut enim qui audit non ſatis aſſequitur, aut certè poſt modum obliuiſcitur, aut aliis minus deinde fideliter tradit. Quo facilè fit, vt paulatim ea ratione immutetur & corrumpatur tandem doctrina. Itaque (quòd maximè Kemnitius inculcat) & Apoſtoli idcirco ſcripſerunt, vt cæleſtis doctrina memoria retineri à fidelibus poſſet.

QVARTO, auctoritatem Patrum obiiciũt. Nam Auguſtinus tract. 49. in Ioannem, inter cætera ait: *Etſi multa Chriſti verba & geſta ſcripta non ſunt: illa tamen ſcripta eſſe, quæ credentium ſaluti ſufficerent.* Et rurſus libro de peccatorum meritis & remiſſione, capite vltimo: *Vbi de re obſcuriſſima diſputatur, non adiuuantibus claris Scripturæ teſtimoniis, cohibere ſe debet humana præſumptio* Et HIERONYMVS in c. 1. epiſtolæ ad Titum: *Sine Scripturarum*, inquit, *auctoritate garrulitas non haberet fidem.* Et aliàs quoque, in c. 1. Aggæi, ea dogmata damnat, quæ abſque Scripturarum auctoritate & traditione Apoſtolica proferuntur. Itaque Traditionem veteris cuiuſdam hiſtoriæ, quòd Zacharias Ioannis Baptiſtæ pater, fuerit is, quem Iudæi inter templum & altare occiderunt, idcirco etiam idem Hieronymus, in caput 23. Matthæi, reiicit, quia *de Scripturis non habet auctoritatem.* Origenes item homil. 26. in

A Matthæum, ait: *Sine Scripturæ teſtimoniis ſenſus noſtros non habere fidem.* Idem Conſtantinus in Concilio Nicæno, vt Theodoretus lib. 1. hiſtor. c. 7. refert; *In diſputationibus*, inquit, *rerum diuinarum habetur Spiritus ſancti doctrina præſcripta. Euangelici enim & Apoſtolici libri, cum Prophetarum antiquorum oraculis, planè nobis oſtendunt ſenſum numinis: proinde ſumamus ex dictis diuini Spiritus explicationes quæſtionum.*

Verùm his nihil obſtantibus contrariam nos omninò veritatem ex iis ipſis principiis, quæ ad ſuum hæretici errorem peruerſè accommodant, oſtendemus, eadémque opera & ſententiam Catholicam confirmabimus, & eas quas adduximus argumentationes hæreticorum refellemus.

Atque vt eodẽ ordine ea nos principia aduerſus hæreticos pro veritate vſurpemus, quo ſunt ab ipſis pro B mendacio perperam aſſumpta, ſit hæc PRIMA probatio. Apoſtolicæ Traditiones non ſcriptæ, omnino concedendæ ſunt, ſi doctrina diuinitus reuelata nõ omnis eſt conſignata ſacris literis: At planè non eſt: Igitur Traditiones eiuſmodi prorſus concedi debent.

Etenim multa tanquam à Deo reuelata, & fide credenda ſunt, quæ in Scriptura aut omninò non ſunt, aut non ita ſunt, vt ex illa tantùm perſuaderi queant, nõ dicam contentioſis, ſed ne moderatis quidem hominibus. Id autem ſupra §. 3. D. Auguſtini aliorúmque Patrum auctoritate probaui, nuncque etiam confirmo exemplis paulò antè adductis, cùm de Traditionum differentia & ratione dicerem. Credimus enim & credidit ſemper Eccleſia, libros noui ac veteris Teſtamẽti ſacros eſſe; quod C tamen ex Scriptura diſcere non poſſumus, ſed ex Eccleſiæ Romanæ Traditione, à qua vel ipſi etiam Lutherani aliíque hæretici libros ſacros acceperunt. Vt (quemadmodum ſuprà §. 3. ex D. Auguſtini ſententia iſtis obiiciebamus) mirum ſit eos fidem Eccleſiæ Romanæ in re tanti momenti adlubuiſſe, & eidem in cæteris negauiſſe tam facilè.

Quòd ſi reſpondeant, diuina prouidentia factum eſſe, vt libri ſacri apud Romanam Eccleſiam ſeruarentur incorrupti, ac proinde non potuiſſe illam ſuppoſititios ac falſos obtrudere: accipio ſanè quod dicunt. Neque enim aliquid auctoritatis Eccleſiæ tribuendum eſt, excluſa Spiritus ſancti cura & prouidentia. Sed cùm id ita ſit, cur non etiam in dogmatibus aliis, quæ Eccleſia eadem Romana tradit, regi illam ac protegi à Spiritu ſancto concedunt, ac proinde non poſſe D errare? Sed, inquit Kemnitius, in examine ſeſſ. 4. Concilij Tridentini, oſtendant prius Eccleſiam Romanam eſſe verè Apoſtolicam, vt credamus ei. Optimè verò. Iam enim euidentiſſimè ſuprà id oſtendimus, §. 20. & ſeq.

At dicent iſtorum aliqui fortaſſis, nec ſe, nec maiores ſuos (Lutherum videlicet, Caluinum, & ſimiles hæreſiarchas) ob Eccleſiæ Romanæ traditionem & teſtimonium Scripturam ſacram pro diuina recepiſſe. Vnde nam igitur illam habent? An in ipſamet Scriptura vſquam legerunt, hos libros ad numerum omnes eſſe ſacros? Aut id habent ex reuelatione diuina ſine vllo vel Scripturæ, vel Eccleſiæ præſentis teſtimonio, cuius ex E auditu fides de iſtorum auctoritate librorum concipiatur? At ſuprà conuicimus, Deum ſine miniſterio auctoritatis humanæ nequaquam de rebus fidei docere.

Sed neque dicere poſſunt, Scripturam recepiſſe ſe propter ſolum teſtimonium antiquioris Eccleſiæ, quæ longè antè præteriit. Non enim eius Eccleſiæ teſtimonium auditu ipſi percipere potuerunt. Fides autẽ (de tali præſertim articulo, qui quaſi caput eſt omniũ) neceſſe eſt, vt ex auditu, hoc eſt, ex miniſterio legitimo veræ Eccleſiæ, omni tempore (iuxta Chriſti promiſſiones) perdurantis, concipiatur: maximè cùm ne teſtificationem quidem Eccleſiæ antiquioris, niſi ab Eccleſia præſenti habere poſſimus. A quanam igitur Eccleſia præ-

ſente

Digitized by Google

[..]ente Sectarij Scripturam tanquam certam & infallibilem acceperunt, ſi non eam acceperunt ab Eccleſia Romana? An ab Eccleſia illa ſua inuiſibili, à qua, cùm inuiſibilis eſſet, nihil accipi potuit?

SED quandam cauillationem potiſſimùm inculcat Kemnitius, vt perſuadeat; non illico reliqua dogmata ab Eccleſia Romana accipienda eſſe, ſi ab ea Scripturas ipſas oportuit accipere. Quid enim? inquit. An ideò Synagogæ Traditiones, contra mandata Dei, vel olim à Iudæis fidelibus, vel etiam ab ipſis Chriſtianis recipiendæ fuerunt, quoniam ipſas quoque Scripturas veteris Teſtamenti ab eadem illi Synagoga acceperunt?

Ego verò ad cauillationem iſtam hunc in modum RESPONDEO. Primùm, quod ad Chriſtianos attinet certiſſimum eſt, eos nec debuiſſe vnquam, neque debere iam ob Traditionem aliquam ac decretum Synagogæ recipere libros veteris Teſtamenti veluti Canonicos ac infallibiles. Nulla enim nos illius Synagogę ſanctione legéve tenemur, quin imò ne teſtimonio quidem ipſius opus habemus, vt libros illos Teſtamenti veteris ſacros eſſe nobis perſuadeamus, cùm abundè nobis ad eam rem ſufficiat ipſum per ſe teſtimonium Chriſti & Apoſtolorum, quo eorum eſt auctoritas librorum commendata. Itaque hos quidem libros non propter Synagogæ Traditionem nos Chriſtiani (nam Sectarij, ipſi viderint, vtrum Iudæi eſſe malint) recipimus, ſed quia de illorum vſu atque auctoritate (vt etiam diſputat diuus Auguſtinus lib. 4. contra Fauſtum, cap. 2. & lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 7.) à Chriſto ipſo & Apoſtolis, atque à Chriſti Eccleſia ſumus eruditi. Id autem cùm ita ſit, nondùm nobis quidem monſtrant Sectarij aliquam eiuſmodi auctoritatem, à qua libros ſacros, & non etiam alia dogmata ſimiliter, recipere ipſi debeamus.

Quod autem attinet ad fideles ipſos, qui fuerunt ex illo populo Iudaico, itidem planè affirmo, qua ratione illi ex auctoritate Synagogæ debuerunt recipere libros ſacros, conſequenter etiam debuiſſe ex eadem auctoritate recipere eas quidem Traditiones, quæ ſimiliter atque libri ſacri à Synagoga commendarentur. Hoc autem ita declaro ac probo: Libri illi ſacri ea ratione ritè tradebantur à Synagoga, quia & communi planè conſenſu fidelium omnium, atque adeò totius illius Eccleſiæ, & legitimo iudicio ſacerdotis, qui pro tempore in cathedra Moyſis præſidebat, commendabantur. Et voco legitimum iudicium ſacerdotis illud, quod neque ex præiudicata plane ſententia illius Eccleſiæ & ſacerdotum anteceſſorum, neque ex euidenti vitio electionis perſonæ, neque etiam ex diuina planè prædicatione Prophetarum, aut Chriſti & Apoſtolorum (quæ manifeſtè erat fide & aſſenſione digna) clarè deprehendi poſſet, non iam à Paſtore reuera ex auctoritate ipſi diuinitus attributa decernendi de cauſſis etiam religionis, ſed à lupo, mactante & diſpergente oues, proficiſci. Quodcunque enim ſacerdotis iudicium tale eſſe manifeſtè aliquo modo ex dictis deprehendi non potuit, ei omnes fideles illius Eccleſiæ tanquam ſententiæ Superioris ſui & Præpoſiti ex Moſaica cathedra profectæ, acquieſcere atque obtemperare oportuit, iuxta præceptũ Domini, Deuter. 17. conſequenter iudicium fuit legitimum Paſtoris veri, cuius videlicet opera & auctoritate Eccleſiam quoque illam Deus regi voluit.

Iam igitur, ſi quæ etiam Traditiones communi illius Eccleſiæ conſenſu & legitimo Moſaicæ cathedræ iudicio, ſimiliter atque libri illi ſacri commendabantur, eas etiam conſequenter fuiſſe à fidelibus item recipiendas affirmo: quales profectò fuerunt quædam bonæ ac ſanctæ Traditiones illius populi, quæ vel ad interpretationem ipſius ſcriptæ legis, vel etiam ad quendam quoque vſum (vt in confutatione ſecundi argumenti hæreticorum videbimus) ſpectabant. Etenim vt tota illa Eccleſia erraret, ſententiámque ſequens ex Moyſis cathedra prolatam, quam ipſa amplecti deberet (in re nimirum dubia, aut non aliter diuinitus ac manifeſtè præiudicata) falleretur, diuina promiſſio, Deuteronom. 17. Malach. 2. obſtabat. Quamobrem & Chriſtus ipſe, quæcunque dicerent Phariſæi & Scribæ ex ſententia ipſius Cathedræ, fieri imperabat, Matth. 23. *Nam ac malis etiam Præpoſitis* (inquit diuus Auguſtinus, epiſt. 266.) *plebem ſecuram faciebat, ne propter illos doctrinæ ſalutaris cathedra defereretur, in qua* (cùm ſcilicet agitur de re dubia, nec aliter manifeſtè ab ipſa Eccleſia præiudicata) *coguntur etiam mali bona dicere. Neque enim ſua ſunt quæ dicunt, ſed Dei, qui in cathedra vnitatis doctrinam poſuit veritatis.*

Atque inde etiam eſt, quòd licet olim Prophetæ diuinitus miſſi, multa contra vitia & errores, quibus ſubinde obſtringebantur in illo populo, cùm alij, tum etiam (vt apparet) ipſi quandoque ſacerdotes, vt priuatæ perſonæ, qui proinde ex auctoritate illius ſacerdotij & cathedræ Moyſis ob infidelitatem decidebant, illúſque adeò titulum non niſi perperam ſibi ad defenſionem erroris vendicabant: tamen nunquam eiuſmodi Prophetæ in gradum ipſum auctoritatis ſacerdotum, certitudinémque per ſe Moſaicæ illius cathedræ ſunt inuecti, nec aliam ipſi cathedram tanquã altare contra altare erexerunt: vt veriſſimè etiam Donatiſtis hæreticis ab Auguſtino, tomo 7. operum D. Auguſtini, cap. 4. illius libri, nõ longè ab initio, & ab aliis Catholicis iam olim eſt reſponſum. Sic enim in breuiculo collationis Auguſtini & aliorum Catholicorum cum Donatiſtis legimus: *De Prophetis etiam, quia dixerant Donatiſtæ non eos communicare illis, in quos mala tanta dixerunt: Reſponderunt Catholici, quòd vnum templum fuerit, quo vniuerſi vtebantur, nec* QVEMQVAM *Prophetarum, qui tanta dixerunt in malos, conſtituiſſe ſibi* (audiant Sectarij) *aliud templum, ſacrificia, aut* SACERDOTES.

Quæ autem dogmata ſeu Traditiones non erãt probatæ communi conſenſu illius Eccleſiæ, nec iudicio Moſaicæ cathedræ ita legitimo, vt antè explicaui; eæ quidem minimè idcirco debuerunt recipi ab Iudaico populo, quoniam libros ſacros ab illa Eccleſia traditos, recipere is debuit; non enim illæ ſimiliter, atque ipſi libri, neque eadem auctoritate proponebantur. Ac tales omnino fuerunt Traditiones illæ contra mandata Dei, quas Chriſtus etiam ipſe manifeſtè oſtendit nequaquam defendi poſſe tanquam ex Moyſis cathedra, quæque procul dubio etiam vel manifeſtè ex præiudicata ſententia Eccleſiæ erant damnatæ, vel ante ipſam certè teſtificationem Chriſti, legitimorum ſacerdotum iudicio minimè receptæ, ſed tantùm toleratæ; ſicut multæ tales corruptelæ in illo populo, præſertim ad interitum Synagoga propiùs tendente, corrigi ſatis per ſacerdotum auctoritatem non potuerunt. Item etiam eius generis fuit maximè ſententia Synagogæ de Chriſti & Apoſtolorum doctrina; ſiquidem propter teſtimonium Chriſti & Apoſtolorum, manifeſtè diuinum, non eam ſententiam ex cathedra Moyſis proficiſci, ſed illi potius repugnare, & quaſi euanidam eſſe (iuxta diuinas prædictiones) iamiam morientis Synagogæ vocem, omnes prudenter poterant & debebant credere.

Quæ cùm ita ſint, firma prorſus noſtra argumentandi forma manet, ab auctoritate videlicet Eccleſiæ Catholicæ in tradendis libris ſacris ad certitudinem aliorum dogmatum, quæ eadem Eccleſia ſimiliter tradidit. Quin imò magis etiam id argumentum noſtrum, Sectariorum illa cauillatione, quam ex Traditione Synagogæ petunt, confirmatum iam eſt. Oſtendimus enim, Iudaici etiam populi temporibus, firma quoque conſequentia rationis probari potuiſſe, illa dogmata fuiſſe certa, quæ ex eadem auctoritate, & ſimiliter atque ipſi libri Canonici, tradebantur. Quantò igitur nunc magis ea conſequentia, in quæſtione de auctoritate Traditionum, Eccleſiæ Catholicæ valebit, quæ & illuſtriores

longè quàm Synagoga, de veritate promiſſiones habet, neċ eſt porrò vnquam ipſa defectura vel antiquanda (ſicut Synagoga) per aliquam aliam formam legitimæ religionis?

Verùm vt *alia* Traditionum non ſcriptarum exempla (præter ipſam Traditionem Scripturæ) de quibus ſuprà etiam dictum eſt, nunc prætercam, certè quædam ob diuinam reuelationem credi debere, quæ ſcripta non ſint, vel Lutheranorum teſtimonio conuincere poſſumus Nam, vt Ioannes quidam Gaſtius, & ipſe Lutheranus, in libro de erroribus Anabaptiſtarum, commemorat, cùm Baſileæ à Lutheranis & Anabaptiſtis aliquando fuiſſet inſtituta diſputatio: ex maléque intellectis Scripturis Anabaptiſtæ colligeret, paruulos baptizandos non eſſe, & alia quædam id genus peruerſa dogmata; non habuerunt tandem Lutherani quod contra obiicerent, niſi communem Patrum atque adeò Eccleſiæ conſenſum, quæ illos Scripturæ locos aliter intellexerit atque Anabaptiſtæ interpretarentur. Et certè D. Auguſtinus lib. 10. de Geneſi, ad literam, cap. 23. ſentit, conſuetudinem baptizandi paruulos Traditione non ſcripta niti.

At enim, poſſunt tandem (inquit Kemnitius) eius etiam generis dogmata (quod ad rem ipſam attinet) ex Scripturis confirmari, ſicut etiam ſunt confirmata à Patribus. Quanam obſecro ratione tandem? Nunquid clarè & euidenter? Non certè: ſed bene quidem, vt res quæ ſint ipſi Scripturæ analogæ & cõſentaneæ, & quarum ratio atque vis, adhibita forma cuiuſdã argumentationis, magis aut minus propè (vt eſt conditio ſubiectæ materiæ) ex Scriptura ipſa deduci poſſit. Hoc autem modo, quænam obſecro Traditio Eccleſiæ Catholicæ per Scripturam etiam confirmari non poteſt? At ſunt etiam earum Traditionum quædam à Scriptura abhorrentes, imò pugnantes cum Scriptura. Ita quidem Sectarij ipſi iudicant. Sed Eccleſia ipſa Chriſti vera & Catholica, cuius iudicio qui repugnant, hæretici ſunt, ſecus iudicat.

Accedit, quòd Scriptura ipſa non obſcurè declarat, verbo tenus Apoſtolos multa tradidiſſe, quæ certè omnia ipſos literis mandaſſe, nunquam poterunt probare Sectarij. *Quæ audiſti* (inquit Apoſtolus, 2. Tim. 2.) *à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus.* Et rurſus 1. Tim. 6. *O Timothee, depoſitum cuſtodi*, hoc eſt, vt pluribus verbis perſequitur vetus auctor Vincentius Lyrinenſis, libro contra hæreſes, doctrinam quam à me audiuiſti. De qua item doctrina iterum eum ſic admonet: *Formam* (inquit) *habe ſanorum verborum, quæ à me audiſti, bonum depoſitum cuſtodi.* Atque etiam ad Theſſalonicenſes: *State*, inquit, *& tenete traditiones, quas accepiſtis, ſiue per epiſtolam, ſiue per ſermonem.* 2. Theſſal. 2. Quo ex teſtimonio luculenter ſanè D. Baſilius, libro de Spiritu ſancto, cap. 29. & Chryſoſtomus, homil. 4. in epiſtolam 2. ad Theſſal. & alij Patres, vt poſtea videbimus, auctoritatem Traditionum non ſcriptarum confirmant. Item 1. Corinth. 11. *Laudo*, inquit, *vos, quòd ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis, &c.* Et ibidem: *Cætera, cùm venero, diſponam.* Ex quo etiam loco D. Auguſtinus epiſtola 118. ad Ianuar. cap. 6. conſtare putat, quæ cæremoniæ in ſanctæ Euchariſtiæ celebratione paſſim, atque vbique ſimiliter, in Eccleſia adhiberi ſint ſolitæ, eas à D. Paulo ſine ſcripto traditas eſſe. Præterea D. Ioannes epiſt. 2. verſu 12. *Plura*, inquit, *habens vobis ſcribere, nolui per chartam & atramentum: ſpero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui.*

Neque dubium eſt, quin toto illo tempore, quo poſt reſurrectionem Chriſtus cum diſcipulis ſuis verſatus eſt, & locutus *de regno Dei* (vt Lucas Actor. 1. refert) plurima Eccleſiæ ſalutaria eos docuerit, ex quibus pauca tamen illi literis prodiderunt. Neque verò tacuiſſe illos prorſus credendum eſt, ſed viua voce pleraque ex illis Eccleſiæ tradidiſſe. Ioannes rurſus cap. vlt. ait: *Sunt & alia multa, quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcriberentur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe, qui ſcribendi ſunt, libros.* Sicut autem multa Chriſti facta ſcripta non ſunt, ita procul dubio multa verba atque præcepta illius; quæ Apoſtoli minimè quidem negligenda putarunt, ſed ad vtilitatem Eccleſiæ viua voce tradiderint. Vnde etiam D. Paulus dictum illud Chriſti commemorat, ab Euangeliſtarum nemine ſcriptũ: *Beatius eſt dare quam accipere.* Act. 20. Neque verba hæc ſolùm, ſed etiam ipſa ſententia (quidquid Kemnitius & alij Sectarij fingant) in Euangelica hiſtoria deſideratur. Vbinam enim illa comparatio in Euangeliis perſpicuè ſignificata eſt, non modò bonum eſſe in alios eſſe munificum, ſed etiam melius, quàm beneficium accipere?

Iam verò, quæ ad infirmandas has Traditionum probationes ex Scriptura à Catholicis duci ſolitas, Sectarij diſputant, nullius profectò ſunt ponderis. Contendunt, ſingulos quoſque Scriptores ſacros noui Teſtamenti, eo conſilio, ac in eum vſum fidei dogmata mandaſſe literis, vt doctrina cœleſtis cuſtodita ſcriptis tutior eſſet à commentitiarum Traditionum corruptelis.

Nos verò, quin pleraque ab Apoſtolis (præſertim à diuo Paulo) aduerſus adulterinas Traditiones hominum, ſcripto diſputata ſint, minimè quidem negamus. Oportuit enim etiam abſentes, vt & res poſtulabat, & occaſio dabatur, ab ipſis Apoſtolis quandiu ſuperſtites fuerunt, ſcripto doceri, & de erroribus, qui erant vitandi, commonefieri, quò ita demum auctoritate Apoſtolica, partim ſcriptis, partim prædicatione Eccleſia Chriſti faciliùs coaleſceret. Cæterùm id fuiſſe conſilium Apoſtolorum, vt quidquid eſſet fidei dogmatum, hoc totum ſcriptis mandarent, nec niſi Traditione ab ipſis ſcripta in Eccleſia deinceps cuſtodiretur, planè commẽtum eſt Sectariorum vaniſſimũ, quod probare non poſſunt. Quis enim locus in Scriptura noui Teſtamenti eſt, vbi vel vnus vel aliquis Apoſtolorum, vel omnes illi omnia fuiſſe ſcribenda ſignificauerint? Non certè vel omnes ſimul, vel aliqui illorum id aſſeuerarunt. Quiſnam illorum igitur?

Sanè diſcuſſit Kemnitius in examine, ſeſſione 4. Concilij Tridentini, ſcripta omnia & libros noui Teſtamenti, vt tale aliquod teſtimonium de conſilio eiuſmodi Apoſtolorum inueniret, ſed nihil omnino in eo genere inde proferre potuit, quo planè cõcludatur, omnia prorſus dogmata fidei mandata literis fuiſſe, niſi quod præſtigiis quibuſdam, & neſcio qua prolixa verboſitate Lectori fucum videtur facere. Etenim cogitur ipſe tandem agnoſcere, nullum aliquem noui Teſtamenti Scriptorem omnia fidei dogmata fuiſſe in aliquo libro complexum, ne ipſum quidem diuum Paulum in epiſtola ad Romanos, quam tamen illi alioqui, propter doctrinæ copiam, appellare ſolent *Chriſtianæ fidei methodum.* Hoc autem conceſſo (quod certè eſt euidentiſſimum) manifeſtè conſequitur, nullum Apoſtolorum vel Euangeliſtarum vnquã ſignificaſſe omnia omnino fidei dogmata fuiſſe ſcribenda. Quicunque enim illorum aliquid fuiſſe ſcribendum dixit, non niſi de iis fidei dogmatibus, quæ ipſe ſcripſerat aut inſtituebat ſcribere, id dixit: ſicut ex omnibus eiuſmodi locis noui Teſtamenti, in quibus ſcriptionis fit mentio apparet. Luc. 1. Ioan. 21. Actor. 15. ad Romanos 15. 1. Corinth. 5. 2. Corinth. 1. ad Galatas 1. ad Philippenſes 3. 2. Theſſal. 3. ad Epheſios 3. ad Hebræos 13. 1. Petri 5. 2. Petri 3. 1. Ioannis 1. 2. 5. &c. Ita fit, vt nullus omninò eorum Scriptorum ſignificarit, aut dixerit, omnia dogmata fidei fuiſſe ſcribenda, ſed quædam, nempe illa, quæ ipſe inſtituit ſcribere. Quid igitur eſt, quòd ex Scriptura noui Teſtamenti conatur nobis perſuadere Kemnitius omnia fuiſſe ſcribenda, ſi neque omnes, neque aliqui Scriptores noui Teſtamenti, neque vllus illorum id ſignificauit, aut dixit?

At vrget Kemnitius I. Propterea ſcripſiſſe illos ſacros auctores, ne habere locum poſſent commentitiæ

Digitized by Google

Traditiones, Coloſſ. 2. II. Significare etiam, ſe illa eadem ſcribere, quæ antea voce tradiderant, 2. Cor. 1. & 2. III. Id feciſſe vt credentes ſalui eſſe poſſint. Ioan. 20. IV. Non ſatis eſſe putauiſſe, ſi aliquos mitterent, qui verbo doctrinam explicarent, ſed adiunxiſſe etiam literas vt abſentes illi, quænam eſſet doctrina Apoſtolica, certò cognoſcere poſſent, Act. 15. 1. Cor. 4. 1. Petri vlt. V. Voluiſſe ad eos ſcribere, qui ab ipſis quidem Apoſtolis viua voce coram non erudiebantur, Coloſſ. 2. quales nos etiam ſumus, & reliqui omnes fideles, quibus videre & audire ipſos Apoſtolos non contigit. VI. Si ipſo tempore Apoſtolorum, ſcriptis Apoſtolorum aduerſus fictitias Traditiones opus fuit: multò magis poſtremis his temporibus. VII. Vocauiſſe Apoſtolum Scripturam ſuam Canonem & Regulam, quam qui ſequerentur, pacem eſſent habituri, ad Galatas 6. VIII. Scripſiſſe illum ita, vt intelligi poſſent myſterium Chriſti, atque etiam illa, quæ extruenda eſſent ſuper id fundamentum, ad Epheſ. 3. præter quæ nihil amplius eſt deſiderandum, &c. Hæc enim præcipua capita probationis Kemnitianæ ſunt, ad quæ reuocantur omnia, quæ prolixè & verboſè de hac ille re fruſtrà inculcat & repetit. Quibus nos breuiter & ordine ſic reſpondemus.

Ad I. Quòd voluerint Apoſtoli ſcriptis etiam ſuis confutare commentitias priuatorum hominum Traditiones; id ſanè non idem eſt, atque voluiſſe, vt nullæ extarent communi Eccleſiæ auctoritate probatæ atque cuſtoditæ Traditiones non ſcriptæ. Multum enim inter has & illas Traditiones differt: nec nos illas, ſed has defendimus: nec Sectarij diſputationem vllius Apoſtoli, aut Euangeliſtæ, aut orthodoxi alicuius Patris proferre poſſunt, inſtitutam aduerſus communem aliquam ipſarum Eccleſiarum Traditionem; ſicut iam ipſi Sectarij contra receptas à cuncta Chriſti Eccleſia Traditiones, ex inſolentiſſima inſania (vt poſtea ex Auguſtino audiemus) diſputant. Quinimo & ipſe D. Paulus communem vſum & Traditionem Eccleſiarum opponendam contentioſis hominibus exiſtimauit.

Ad II. Fruſtrà iſti laborant, vt oſtendant illa eadem, quæ antè Apoſtoli viua voce tradiderant, poſtea etiam ſcripſiſſe. Quis enim hoc negat? Quòd autem OMNIA prorſus, quæ voce tradiderunt, mandarint etiam literis, id verò eſt, quod nuſquam (vt antè oſtendi) in Scriptura noui Teſtamenti Sectarij legunt. Itaque D. IRENÆVS, lib. 3. cap. 1. cùm ante dixiſſet, Euangelium quod *prius Apoſtoli præconiauerunt, poſtea ipſos per Dei voluntatem nobis in Scripturis tradidiſſe fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum*: tamen paulò poſt, eodem lib. cap. 2. nihilominus diſertis verbis docet, ſolitos fuiſſe orthodoxos ad Traditionem Apoſtolicam *præter Scripturam* prouocare hæreticos, ſicut ſuprà etiam illius verba recitauimus. Vnde perſpicuè apparet non omnia omnino dogmata, quæ ad Euangelicam doctrinam pertinent, ſignificaſſe ibi Irenæum fuiſſe mandata literis (vt perperam Kemnitius contendit) ſed præcipua quædam eius capita, qualia ſunt de vita & morte Chriſti & redemptione generis humani per ipſum facta, & reliqua, quæ ipſi certè quatuor Euangeliſtæ literis conſignauerunt. De horum enim Scriptura duntaxat ſe ibi loqui declarat Irenæus (quam etiam veriſſimè columnam noſtræ fidei atque fundamentum appellat) non autem de omni doctrina fidei, neque etiam de tota Scriptura noui Teſtamenti, vt Kemnitius, in examine ſeſſ. 4. Concilij Tridentini, comminiſcitur, Irenæi ſententiam ſuo modo deprauans.

Ad III. Nec ſequitur, illos libros continere omnia fidei dogmata, qui ideo ſcripti dicuntur, vt credentes ſalui fiant. Non enim vniuerſa ſolùm fidei doctrina, ſed quæcunque etiam eius pars ad eum finem traditur, atque adeo ſcribitur: nempe, vt credendo illam, (& quatenus id quidem neceſſe ſit) reliquas omnes partes doctrinæ, ſalutem conſequi valeamus. Vt prætercam pleroſque Scripturæ libros ferè continere præcipuos illos articulos, quos abſolutè quidem & explicitè ſatis eſt fideles ſcire, & credere, vt ſalutem conſequi poſſint. Sed patere tamen doctrinam fidei multò quàm illos articulos, latiùs, ſuprà explicauimus, §. 2.

Ad IV. Literas ad nuncios ideo Apoſtoli quandoque etiam addiderunt, quoniam vel homines nimirum mittebant priuatæ auctoritatis, quam proinde Apoſtolico quaſi ſigillo communire oportuit, vt fidem certiorem mereretur; vel quia exemplum etiam Decreti Apoſtolici Concilij, cum pluribus abſentibus communicandum fuit, Actor. 15. At Eccleſiæ auctoritas, qua nobis Traditiones Apoſtolicæ quædam non ſcriptæ commendantur, non priuata, ſed communis & infallibilis auctoritas eſt, & tanquam columen firmum veritatis, cui etiam ſine ſigillo & literis Apoſtolicis fidem neceſſe eſt adhibere.

Ad V. Iam antè diximus, in illis quidem Eccleſiæ initiis, ſuperſtitibus adhuc Apoſtolis, omnes oportuiſſe, ad maiorem conciliandam doctrinæ auctoritatem, Apoſtolico miniſterio vel voce, in præſentia: vel ſcripto, in abſentia erudiri, Apoſtolis autem vita defunctis, ipſius etiam Eccleſiæ per illos plantatæ auctoritatem clariſſimam, ſatis fidelibus eſſe debuiſſe, vt quoque crederent viuæ vocis Traditiones Apoſtolicas ab Eccleſia propoſitas atque commendatas. Itaque accipio ſanè, quod profitetur Kemnitius, ſi tam certò conſtaret, eas, quæ nunc proponuntur Traditiones Apoſtolico titulo, doctrinam Apoſtolicam continere, quàm ipſam Scripturam, quæ pro Apoſtolica iam habetur, ab omnibus tales Traditiones æquè atque Scripturam ipſam eſſe recipiendas. Accipio hoc, inquam, atque ita deinde ſubſumo: omninò æquè certò vtrumque conſtat: nempe eiuſdem Eccleſiæ auctoritate, à qua ſola ſimiliter certò & infallibiliter accepimus, libros illos, qui Apoſtolorum nomine ſunt inſcripti, eſſe planè Apoſtolicos. Conſequitur igitur, vel ipſis Sectariis iudicibus, Traditiones, quas Eccleſia Catholica, vt Apoſtolicas commendat, æquè ab omnibus recipiendas eſſe, atque Scripturas ipſas Apoſtolicas.

Ad VI. Verum quidem eſt, multò etiam nunc magis vſum eſſe poſſe Scripturæ Apoſtolicæ aduerſus commentitias Traditiones particularium ſeductorum, quæ cum vera Traditione Apoſtolica ſcripta, & non ſcripta pugnent. Sed vt tempore ipſo Apoſtolorum nullus vnquam vſus fuit Scripturæ Apoſtolicæ contra Traditiones aliquas communi Eccleſiæ ſententia & auctoritate receptas, ita neque vllis futuris temporibus eſſe aut potuit aut debuit: cùm eodem ſpiritu veritatis, omni tempore Eccleſia regatur.

Ad VII. Non modò Scriptura vniuerſa, ſed etiam illius pars rectè dicitur Regula fidei, & Canon, modo ſuo ſufficiens ad id quidem infallibiliter credendum quod tradit. Cæterùm Apoſtolus nuſquam dixit, vel ſuam aliquam, vel etiam totam Scripturam eſſe SVFFICIENTEM fidei Regulam ſeu Canonem in omnibus omnino quæſtionibus. Sed dogma quoddam certè quod aduerſus Galatarum errorem confirmarat, rectè dixit eſſe fidei quandam Regulam & Canonem: nempe illud, quod his verbis expreſſerat: *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neq; præputium, ſed noua creatura*, ad Galat. 6. Tum ſubiunxit: *Quicunque hanc regulam ſequuti fuerint, pax ſuper illos & miſericordia*. Nempe quia & eum etiam articulum de ſalute per ſolum Chriſtum parta vel maximè tenere neceſſe eſt, ad veram animi pacem atque iuſtitiam beneficio diuinæ miſericordiæ comparandam. Cùm igitur Kemnitius contendit, non poſſe regulam fidei id appellari, quod ad omnes omnino quæſtiones fidei non ſufficiat: non tam contra nos contendit, quàm contra ipſum Apoſtolum Paulum, qui vnum quoddam fidei dogma (ſicut iam dictum eſt) vocat etiam ſuo modo credendi Regulam: quæ proinde, ſi materia quidem

dem, de qua propriè eſt id dogma, ſpectetur, additamento non indiget, vt de *amuſſi & regula* ratiocinatur D. Baſilius lib. 1. contra Eunom. à Kemnitio non intellectus.

Ad VIII. Sanè, ſi non ita & D Paulus & reliqui Apoſtoli ſcripſiſſent, vt intelligi tandem poſſet, quid de Chriſti myſterio & reliquis fidei dogmatibus, quæ ſcripto tractarunt, dicerent, fruſtrà ſcripſiſſent. Sed qua tandem ratione hinc ſequitur, omnia prorſus dogmata, quæ quomodocunque pertinerent ad ſtructuram fidei, Apoſtolos tractauiſſe? Certè nuſquam hoc illi dicunt, vt antea demonſtratum eſt. Neque verò, ſi quædam intelligibiliter ſatis Apoſtolus ſcripſit de ipſo myſterio Chriſti, ideo omnia omnino, quæ in Scriptura ſunt illius, & aliorum Apoſtolorum, putare debemus eſſe prorſus clara & intellectu facilia. Quinimo quædam ſunt, & in D. Pauli epiſtolis, & in aliis libris ſacris intellectu difficilia, *quæ inſtabiles homines deprauant ad ſuam perditionem*, vt ſuperiùs ex D. Petri ſententia conuincimus, 2. Petri 3.

Eſt igitur planè commentitium, quod Sectarij dicũt, abſoluto atque perfecto iam vniuerſo Scripturæ noui Teſtamenti Canone, nihil præterea de dogmatibus fidei ſupereſſe, quod illo non fuerit comprehenſum, ideóque non licere iam ad Traditionum probationem vſurpare, quod D. Paulus ad Theſſalonicenſes, de Traditionibus per ſermonem acceptis, ſcripſit, cùm nondum eſſet Scripturarum Canon completus. Defendimus enim hactenus, probari nulla ratione poſſe, quòd in ipſa etiam tota Scriptura comprehendantur omnia.

Quæ cùm ita ſint, falſiſſimum illud eſt quod hæretici putant, Dei verbum vniuerſum *ſacris libris* contineri. Rectius ac veriùs multò de reuelata doctrina, ſiue de verbo Dei orthodoxi docent, cùm aiunt: Dei verbum duplex eſſe, ſiue potius dupliciter illud exiſtere; impreſſum & expreſſum. *Impreſſum* dicitur, vt continetur interna notitia Prophetę vel Apoſtoli, quem Spiritus ſanctus inſpiratione ſua primò docuit. *Expreſſum* autem, vt idem per Prophetas & Apoſtolos eſt hominibus aliis patefactum.

Hoc rurſus verbum expreſſum eſſe item duplex; *Vnũ*, quod dictante Spiritu ſancto Apoſtoli aut Prophetæ literis conſignarunt: *Alterum*, quod viua voce tradiderunt. Proinde doctrinam reuelatam ſiue Dei verbum latiùs multò patere, quàm Scripturam, neque illud eſſe ad mutas literas alligatum.

Itaque & ante legem ſcriptam per Moyſen, in Eccleſia fuit procul dubio doctrina reuelata aliquarum Propoſitionum fidei, atque adeo Dei verbum, quod proinde viuæ vocis Traditione cuſtodiebatur. Sed & Eccleſia ipſa Chriſtiana, Apoſtolorum & Euangeliſtarum ſcriptis eſt antiquior: neque tamen illa vnquam verbo Dei ſiue doctrina reuelata caruit. Prius enim Apoſtoli Euangelium viua voce quàm ſcriptis tradiderunt. Vt videre eſt apud Euſebium, lib. 3. hiſt. cap. 24. & Hieronymum in catalogo ſcript. Eccleſiaſt. de Matthæo & de Ioanne, itémque apud diuum Chryſoſtomum, homil. 1. in Matthæum. Quod ipſum diuus Lucas cap. 1. initio Euangelij ſui apertè indicat, cùm ſic præfatur: *Quoniam multi, inquit, conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completa ſunt, rerum, ſicut* TRADIDERVNT *nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis; viſum eſt mihi aſſecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile.* Qua ratione igitur verbum Dei aliquando totum Traditione conſiſtebat; eadem nunc etiam quadam ex parte in Eccleſia (vt probaui) viuæ vocis Traditione conſeruatur: vt eo verius ſit illud, quod de Eccleſia Dominus prædixerat per Iſaiam cap. 59. *Verba mea quæ poſui in* ORE *tuo, non recedent de* ORE *tuo, & de* ORE *ſeminis tui, amodo & vſque in ſempiternum.*

Quibus rebus explicatis, nullo iam negotio conuellitur PRIMVM illud hæreticorum fundamentum ſuprà poſitum. Nam quod ex Apoſtolo aſſumunt, Scripturam, doctrinam vtilem, omnia continere, id non ita intelligi debet, quaſi ipſa ſola propriè & per ſe omnia diſtinctè tradat, quæ vel credenda vel facienda ſunt, ſed quoniam quæ ſunt credenda & facienda, aut ipſamet tradit, aut certè regulam indicat, ex qua ea ſint diſcenda, nempe Eccleſiæ & Traditionum auctoritatē, quam ipſa quoque Scriptura commendat. Hoc modo Apoſtolus vult, & orthodoxi etiam docent, Scripturam continere quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria; vt ſuperiùs etiam explicauimus, §. 2. Ita ſit, vt ſuus etiam Traditionibus ſit locus: atque etiam, vt ea quidem ratione, miniſtro Euangelij (quod vrgebat Kemnitius) vtilis Scriptura ſit ad munus ſuum abſolutè explendum: ſiquidem eum ipſa admonet, eſſe vtendum Eccleſiæ quoque & Traditionum auctoritate in functione muneris Eccleſiaſtici.

Quod verò in primo illo fundamento Sectariorum ex Deuteronomio addebatur, credendum eſſe ſacerdoti iudicanti ſecundùm legem & non aliter, libenter ſanè id damus Sectariis. Sed duo tamen hîc eos meminiſſe oportet. Alterum, quòd, vt paulò antè dicebamus, lex ſiue Dei verbum latiùs multò quàm lex ſiue Dei *verbum ſcriptum* patet. Alterum, quòd nemini ſubditorum tamen fas erat iudicium ſibi de Iudicis ſui Sacerdotiſque definitione arrogare (cùm res aliter manifeſtè præiudicata non erat) num diuinæ legi eſſet conſentanea, quin ſimpliciter omnes iubebantur ſacerdoti de rebus controuerſis aliquid ſtatuenti acquieſcere. *Qui enim*, inquit Deut. 17. *ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, morietur homo ille.* Itaque cùm ſine contradictione vlla obedire homines iuſſi ſunt Sacerdoti iudicanti ſecundùm diuinam legem: perſuadere ſibi etiam diuinitus iuſſi ſunt, eum cùm de rebus controuerſis iudicabat, omnino iudicare ſecundùm diuinam legem. Quod ipſum multò etiam maximè perſuadere nobis nunc iubemur de ſummo Eccleſiæ Paſtore, cùm ex Traditione Eccleſiaſtica controuerſias religionis definit.

Neque verò (quod in eodem argumento addebatur) ſi Traditiones Eccleſiaſticas ſequimur, ea hominum inſtituta ſequimur, quæ Chriſtus repudiari vult, nempe quæ pugnent cum lege diuina. Non enim eiuſmodi nos Traditiones tuemur, ſed eas quæ rectiſſimæ ſunt, & auctoritatem etiam habent diuinam. Quare neque in illud etiam præceptum: *Non addetis, &c.* Deut. 12. ea ratione quicquam committimus. Non enim addere & detrahere, hoc & ſimilibus locis intelligitur, niſi is, qui aliquid *contra* Dei legem vel doctrinam aut agi, aut agere prætermittit. Alias nec Prophetis poſt Moyſen, nec Apoſtolis poſt Euãgeliſtas ſcribere quicquam licuiſſet. Qua de re quoniam aliis etiam in locis multa contra Sectarios ad explicationem eius præcepti, de non addendo, diſputauimus, præſertim in lib. 2. & 3. de Idololatria, cap. 2. & lib 1. & 2. de ſacrificio Miſſæ, c. 4. prob. 3. non eſt operæpretium hîc plura dicere.

SECVNDA probatio orthodoxæ noſtræ aſſertionis ſit huiuſmodi: ſi fidei ac religionis negotium doctrina tantùm ſcripta contineretur, magnum hæreticis ad errores in Eccleſiam inuehendos pateret oſtium. Sed, vt argumento ſuo ſecundo hæretici ipſi ſumunt, credendum non eſt, Apoſtolos vſque adeò apertum oſtium erroribus reliquiſſe. Ergo minimè exiſtimandum eſt, eos tradidiſſe omnia ſcripto. Id confirmatur. Nam doctrina Scripturæ, cùm (vt ſuprà §. 2. conuicimus) obſcura ſit, & multis literis incluſa, quæ neque declarare palam ſeipſa, neque in controuerſia tueri aduerſus nouarum interpretationum corruptelas poteſt; faciliimè à contentioſis callidiſque ingeniis adulteratur. Contrà verò Traditio ſucceſſione continua viuit in animis fidelium ſemper, in primiſque Catholicorum Doctorum, qui à maioribus illam acceperunt. Proinde ab hæreticis

reiici

reiici quidem nequiter Traditio Eccleſiæ communis poteſt: adulterari autem & corrumpi, ſicut Scriptura, non poteſt.

Cuius rei argumentum clariſſimum eſt, quod Egeſippus, referente Euſebio lib. 3. hiſt. cap. 32. ſcribit quo tempore ſuperſtitibus adhuc Apoſtolis viuæ vocis Traditio magis vigebat, *eo virginem mundam & immaculatam manſiſſe Eccleſiam; verbi Dei temeratoribus aut nuſquam omnino exſtantibus, aut certè delitescentibus. Vbi verò Apoſtolorum chorus, & omnis ætas illa, quæ à Domino ſuſceperat viuæ vocis auditum, de hac luce deceſſit, tunc, velut in vacuam domum, falſæ doctrinæ impium ſe immerſiſſe errorem; & tanquam nullus iam diuini ſenſus defenſor exiſteret, nudato, vt aiunt, capite corripientes verba mendacij, oppugnare Apoſtolicam veritatem hæreticos cœpiſſe.*

Item huic rei argumento eſt omnium hæreticorum inſtitutum, quibus niſi Eccleſiaſtica Traditio tam eſſet contraria, támque Scriptura facilis ad corrumpendum, non illi tantopere omnem Traditionem execrarentur, & amplecterentur ſolam Scripturam. *Videas*, inquit Vincentius Lyrinenſis, *illos volare per ſingula quæque ſacræ legis volumina, per Moyſis, per Regum libros, per Pſalmos, per Apoſtolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud ſuos, ſiue alienos, ſiue priuatim, ſiue publicè, ſiue in ſermonibus, ſiue libris, ſiue conuiuiis* (videtur de noſtris in Germania Sectariis loqui) *ſiue in plateis, nihil vnquam de ſuo proferunt, quod non etiam Scripturæ verbis adumbrare conentur.* Et paulò pòſt: *Sciunt enim fœtores ſuos nulli ferè placituros, ſi nudè & ſimpliciter exhalentur. Atque idcirco illos cœleſtis eloquij verbis velut quodam aromate aſpergunt.* Et poſt aliqua: *Quonam modo igitur Catholici, in Scripturis ſanctis veritatem à falſitate diſcernent? Diuinum*, inquit, *Canonem, ſecundùm vniuerſalis Eccleſiæ Traditiones, & iuxta Catholici dogmatis regulas interpretentur.* In eandémque ſententiam multa præclarè D. Hilarius ad Conſtantium, & Irenæus lib. 1. cap. 1. & lib. 3. cap. 2. & 3. ſcripta reliquerunt. Quocirca meritò Tertullianus in libr. de præſcription. hæreticorum monet, aduerſus illos Traditione magis quàm Scriptura agendum eſſe. Et Ignatius apud Euſebium lib. 3. capit. 36. ea ratione docet hæreticorum vitari poſſe contagia, ſi diligentius Traditioni inhæreamus. Quod idem pluribus argumentis Vincentius Lyrinenſis, in libro illo ſuo pulcherrimo ſapienter admodum oſtendit.

Ex quibus SECVNDVM hæreticorum argumentum facilè refutatur. Nam ſine comparatione vlla plures hæretici ſunt atque fuerunt, qui Scriptura ad errorem abuterentur, quàm qui comminiſcerentur falſas Traditiones. Et nos vanas atque Apocryphas tuemur Traditiones, ſed illas tantùm, de quibus legitima via rationéque (iudicio Eccleſiæ) conſtiterit.

Ac eſt planè vaniſſimum figmentum, quod Kemnitius, in examine ſeſſ. 4. Concilij Tridentini contendit, errores eos, qui ante ſcriptam legem circa verum Dei cultum religionémque irrepſerunt, prætextu Traditionum ſuſceptos ab hominibus, atque defenſos fuiſſe. Vbinam enim hoc iſte legit? Certè in libro Sapientiæ origo idololatriæ, quæ temporibus illis longè latéque ſerpſit, non aliqua ementita Traditio, tanquam à primis Patriarchis accepta, eſſe dicitur, ſed aliæ cauſæ eius erroris fuiſſe narrantur. Quamquam ſi maximè homines illi Traditionem etiam maiorum, ad erroris prætextum commenti ſint, quid hoc, obſecro, nobis òbſtat? An inde ſtatim conſequimur, pari modo poſſe communi errore ab Eccleſia ipſa probari & retineri commentitias Traditiones?

Sic & illud etiam eſt Kemnitij figmentum, loco citato, quod ait, eo conſilio à Moyſe & ab aliis deinceps doctrinam cœleſtem diuinitus mandatam literis fuiſſe, vt Scriptura ſola vnoquóque tempore eſſet fidei norma, neque vllus locus Traditionibus relinqueretur, ex quo homines occaſionem ſumere poſſent commentitias Traditiones fingendi: itémque vt non foret opus præter Scripturam ipſam peculiaribus porrò reuelationibus. Hæc dico à Kemnitio non probari, ſed fingi.

Primùm enim, quòd poſt ſcriptam legem nullæ fuerint, communi iudicio illius Eccleſiæ veteris, bonæ ac probatæ Traditiones, quæ vel ad cultum, vel ad ſententiam & interpretationē legis de fide præſertim in Chriſtum, pertinerent; prorſus falſum eſt. Suppetebat enim procul dubio remedium aliquod fœmininæ proli, etiam poſt ſcriptam legem, ad expiationem peccati originalis: neque vſquam tamen id remedium ſcriptum in veteri Teſtamento reperitur. Item cōmemorat (vt alia omittamus) & laudat Scriptura Traditiones plures non ſcriptas Rechabitarum, Ierem. 35. Neque certè etiam dubitandum eſt quin orādi inſtitutum pro defunctis ex maiorum Traditione Machabæi acceperint, 2. Machab. 12. cùm in lege quidem nihil ea de re ſit ſcriptum. Deinde ſi libri veteris Teſtamenti eo conſilio ſcripti fuerunt, vt prætereа non eſſet opus reuelationibus; qui factum eſt vt poſt ſcriptam etiam legem nunquam Prophetæ & Prophetiæ defuerint?

Scripturæ igitur veteris aliæ procul dubio cauſæ fuerunt. I. Vt ea etiam ratione, per ſe quoque optima, hominum ſaluti conſuleretur. II. Vt ad plures cognitio cœleſtis doctrinæ, propiùs imminente tempore gratiæ, faciliùs deriuari poſſet. III. Vt quia latiſſimè patebat, ratio eius legis, quam Deus per Moyſen ſancire ſtabiliréque voluit, deſcripta eſſet in promptu. IV. Vt, vel ipſis Iudæis inuitis, Chriſtianus populus aliquando copiam eius doctrinæ haberet ad comprobandam illius etiam auctoritate atque antiquitate rationem Chriſtianæ doctrinæ, tanquam ex ſuo quodam teſte & typo, &c.

Quod verò alij hæretici in illo ſecundo argumento addebant, Traditiones nimirum Eccleſiaſticas clancùlariam, ac proinde falſam, doctrinam redolere; id vaniſſimè ab illis dicitur. Aliud enim eſt, celari omnino doctrinam (quod hæretici interdum faciunt, ne illorum errores à doctoribus redarguantur) aliud, non paſſim vulgari totam ſcripto, ſed apud doctiores capita quædam conſeruari, aliiſque non niſi habita ratione perſonarum & loci temporis patefieri: id quod iam iam probabimus plurimum expedire.

TERTIA probatio orthodoxæ aſſertionis: Doctrina cœleſtis eo modo fuit ab Apoſtolis Eccleſiæ tradenda, quo pura conſeruari commodiſſimè poſſit, vt ipſi etiam vrgent hæretici. Sed talis omnino modus erat, vt non omnia Apoſtoli ſcripta traderent, ſed quædam tantummodo viua voce. Ergo confitendum eſt, ſic ab Apoſtolis factum eſſe. Id verò & exemplis & ratione confirmamus. Exempla ſanè quàm plurima refert Canus lib. 3. de locis Theologicis, c. 3. ex quibus illud memorabile ſatis eſſe videtur, quod toto tempore legis naturæ añte Moyſen, Eccleſia fidelium viuæ duntaxat vocis Traditionibus conſeruata & gubernata eſt. Quod profectò Dei conſilium optima & congruentiſſima ratione carere non potuit.

Sententia præterea non Hebræorum ſolùm, ſed etiā D. Hilarij in Pſ. 2. Origenis, hom. 5. in Num. eſt; Moyſen non modò legem à Domino in monte accepiſſe, verùm etiam arcana quædam myſteria, quæ ad legis interpretationem & expoſitionem pertinerent; iuſſúmque fuiſſe, vt legem quidem ipſam ſcriberet, illius autem interpretationem viua tantùm voce miniſtro ſuo Ioſue ſecretò traderet, vt is deinceps cum Sacerdotibus aliis ſimiliter eam communicaret, perpetua vt Traditione apud illos conſeruaretur. Cui ſententiæ conſentaneum eſt, quod de Deo legimus in libro 4. Eſdræ cap. 14. *Enarraui*, inquit, *Moyſi mirabilia multa, & præcepi ei, dicens: Hæc in palam facies verba, & hæc abſcondes.* Quod certè diuinum Conſilium (verum enim ab illis Patribus, atque etiam in eo libro Eſdræ, licèt non planè Canonico, narrari videtur) ratione ſimiliter carere mi-

nimè potuit. Nec, ſi occaſione diuini eius conſilij Hebræi Thalmudici ad fingendum poſtea falſas Traditiones quædam abuſi ſunt, idcirco ſua veris Traditionibus, quæ eſſent communi iudicio populi Dei probatæ, petiit (illo tempore) auctoritas. Vt neque ideò Scriptura ſuā amittit auctoritatem, quoniam ſine comparatione plures illius nomine quàm Traditionum titulo ad patrocinium erroris ſunt abuſi: magna profectò vt ſit impudentia Kemnitij, quòd ſimiliter ad Traditiones communi Eccleſiæ Catholicæ iudicio probatas pertinere illa velit, quæ in commentitiis quibuſdam Thalmudicorum Traditionibus meritò reprehendi poſſunt.

Sed omiſſis veteribus exemplis, oſtendamus rationibus quam ob rem oportuerit vt aliqua per Apoſtolos viua duntaxat voce traderentur. PRIMO, id oportuit, propterea quòd maiori in pretio ac veneratione habetur doctrina ſacra, dum non omnia illius capita quibuſuis de media plebe hominibus ſcripto euulgantur, ſed aliqua apud doctiores, velut theſauri quidam reconditi cuſtodiuntur, vt ea, quæ ſcripta ſunt, faciliùs, illi, vbi, & quando, & quibus opus eſt, exponere poſſint.

Hac ratione D. BASILIVS, libro de Spiritu ſancto, cap. 27. atque etiam Origenes, homil. 5. in Num. auctoritatem Traditionum Apoſtolicarum non ſcriptarum probant, eandémque exemplo Moyſis confirmant, qui nec omnibus loca omnia templi patere olim voluerit, *Probè gnarus*, inquit Baſilius, *ei quod conculcatum eſt, & per ſe apprehendi poteſt, imminere contemptum: quod verò remotum eſt ac rarum, ei naturaliter quodammodo eſſe coniunctam admirationem.*

Sic etiam D. Paulus 1. Corinth. 2. delectum non mediocrem habebat earum perſonarum, quibus eſſent exponenda diuina myſteria, ne omnia promiſcuè omnibus euulgarentur. *Non iudicaui*, inquit, *me ſcire aliquid inter vos, niſi Chriſtum & hunc crucifixum*: SAPIENTIAM *autem loquimur inter perfectos.* Quam etiam in docendo diſcretionem Timotheo commendat, 2. Timoth. 2. *Et quæ audiſti*, inquit, *à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui* IDONEI *erunt & alios docere.* Atque idipſum diligenter monet D. Dionyſius cap. 1. Eccleſ. Hierarch.

Neque tamen idcirco volumus vt doctrinæ cœleſtis Traditiones perpetuò vulgaris hominibus ignotæ ſint: ſed ne, ſi omnis doctrinæ ratio expoſita ſcripto atque in promptu paſſim ſit omnibus, contemptui pateat. Alioqui, vt poſtea dicemus, neminem ſanè, cùm id eſt opportunum, celat Eccleſia Traditionum myſteria.

SECVNDO accedit, quòd Scripturam, ſicut ſuperiùs §. 2. demonſtrauimus, obſcuram eſſe voluit Spiritus ſanctus, nec id ſine magna ratione: nec verò expediebat, vt iidem ſacri auctores in ſuos ipſi libros ſcriberent commentarios clariores. Oportuit igitur, vt Scripturæ ſenſus genuinos & proprios, Apoſtoli ſaltem viua voce traderent, vt de aure in aurem ad poſteros quoque fideles deriuarentur.

Denique & hac ratione ordo Eccleſiaſticæ Hierarchiæ longè melius conſeruatur ſi quod ad doctrinam adeóque religionem attinet, inferiores à Maiorum & doctiorum Traditione pendeant. Quæ mihi ſatis eſſe videntur ad congruentiam quidem Traditionum oſtendendam.

Ex quibus etiam facilè TERTIVM hæreticorum fundamentum refellitur. Nam quod aiebant, vix fieri poſſe vt Traditione non immutetur atque corrumpatur tandem doctrina, id profectò friuolum eſt. Non enim putandum eſt, humana tantùm induſtria & cura conſeruatum iri in Eccleſia Traditiones Apoſtolicas, ſed eadem in primis Spiritus ſancti prouidentia ſingulari, qua regitur Eccleſia. Quocirca minimè timendum eſt, ne Traditionum doctrina intereat: non magis certè quàm ne Scripturam aliquando amittat Eccleſia. Quæ tamen ipſa, ſi humanam prouidentiam tantùm cogitaremus, facilè etiam ita poſſet interire; quomodo pleraque veterum tum Philoſophorum, tum Eccleſiaſticorum etiam auctorum monumenta interierunt.

Ergo Deus, qui Traditionem fidei toto tempore legis naturæ abſque vllis Scripturis conſeruauit, nunc etiam & Scripturam & Traditionē haud difficilius conſeruabit in Eccleſia perpetuò. Vt interim taceam, eas Traditiones fidei, quas habemus, non omnino nullis in Scripturis modò conſeruari. Exſtant enim ſparſim in veterum libris & Conciliorum voluminibus, definitionibúſque Pontificum, vt poſtea dicemus. Sed tamen dicuntur viuæ vocis duntaxat Traditiones, quia ab ipſis quidem Apoſtolis ita ſcriptæ non fuerunt, vt cæteri libri Canonici, ſed ſolùm viua voce pronunciatæ. Quod autem Kemnitius inculcat, memoriæ etiam cauſa ſcripſiſſe Apoſtolos: id verò nihil planè Sectariorum cauſam contra Traditiones iuuat. Quid enim obſtat quominus & ad vſum memoriæ certiorem quædam Apoſtoli ſcripſerint, & quædam etiam propter alias cauſas (de quibus dictum eſt) viua tantùm voce tradiderint?

QVARTO loco, Patrum pro aſſerendis Traditionibus, auctoritas hæreticis opponenda eſt, vt illorū etiam fundamentum poſtremum, quod ex Patribus malè intellectis conſtituebant, ex iiſdem Patribus refellamus. Diuus DIONYSIVS Areopagita initio libri de Eccleſiaſtica Hierarchia expoſiturum ſe, quæ ad Hierarchicum Eccleſiæ ordinem ſpectant, præfatur, *ſecundùm ſacratiſſima eloquia & Traditiones.* Ex quo quidem genere pleraque de ritu & adminiſtratione Sacramentorum in illo deinceps libro docet, quæ nuſquam ſunt in ſacris Bibliis ſcripta.

CLEMENS Romanus literas ad Corin. ſcripſit: *Annūcians, quam in recenti ab Apoſtolis acceperat Traditionem*, vt de illo diuus Irenæus lib. 3. c. 3. diſertis verbis teſtatur.

Ignatius apud Euſebium lib. 3. hiſt. cap. 16. Facilius, exiſtimauit, poſſe confutari hæreſes, ſi diligentius ac tenacius inhæreatur Traditionibus Apoſtolicis. *Quas Traditiones* (inquit de Ignatio idem Euſebius) *cautionis gratia, etiam ſcriptas ſe aſſerit reliquiſſe.*

Et tamen vſque adeò Kemnitius Traditionum odio obcæcatus fuit, vt negauerit, Ignatium eo ipſo ſenſiſſe aliquas Apoſtolorum Traditiones præter Scripturam neceſſarias eſſe ad perfectionem Chriſtianæ religionis, in examine ſeſſ. 4. Concilij Tridentini. Quomodo autem id non ſenſiſſe Ignatium probat? Cùm enim, inquit, ſub titulo Traditionum non ſcriptarum multa peregrina & falſa obtruderentur Eccleſiis, Ignatius indicauit, neceſſariam eſſe ſcriptam demonſtrationem, quæ Traditiones verè eſſent Apoſtolicæ. Hactenus tantùm de eo teſtimonio Ignatij Kemnitius.

Qui an non euidentiſſimè potius ſeſe ipſe redarguit, & teſtimonium Ignatij confirmat à nobis adductum pro Traditionibus? Si enim illæ Traditiones ab ipſis Apoſtolis iam ſcriptæ exſtabant, quorſum Ignatius iudicauit neceſſarium eſſe vt cautionis gratia etiam ſcriberentur? Porò ſæpè quoque idem Ignatius, in epiſtola ad Philadelph. & in epiſtola ad Heronem, à Traditionibus eſt argumentatus.

TERTVLLIANVS ſimiliter, in libro de præſcriptionibus, affirmat, potiùs Traditione quàm Scripturis contra hæreticos agi oportere, ipſéque multas in libro de Corona militis, Traditiones Apoſtolicas (præſertim de Baptiſmo & Euchariſtia) non ſcriptas aſſerit & enumerat.

IRENÆVS lib. 3. c. 3. initio: *Traditionem*, inquit, *Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam in Eccleſia licet perſpicere omnibus, qui vera velint audire.* Loquitur autem de Traditione, quam paulò antè eodem libro cap. 2. in fine dixerat obiiciendam quoque præter Scripturam hæreticis eſſe, vt ſuprà etiam notauimus. Item lib. 3. cap. 4. inquit: *Quid autem ſi neque Scripturas quidem Apoſtoli reliquiſſent nobis? Nónne oportebat ordinem ſequi Traditionis,*

quam

Digitized by Google

quam tradiderunt iis quibus committebant Eccleſias? Quo certè loco de Traditione tantum illa, quæ eſt in ipſa Scriptura ſacra, minimè loquitur Irenæus. Siquidè apud quoſcunque hæreticos etiam reperire licet ipſam Scripturam, atque adeò Traditionem, vt in Scriptura continetur. At veritatis Traditionem, quam Irenæus hic dicit eſſe in Eccleſia; in ea tantummodo (quaſi in quodam depoſitorio diuiti) vt antea ibi dicit, ab Apoſtolis relictam eſſe cenſet.

Ac eſt contra Kemnitij aliorúmque Sectariorum cauillationes hoc loco obſeruandum, ad Traditionum auctoritatem teſtimonio Irenæi, Tertulliani, & aliorum Patrum confirmandam, omnino nihil intereſſe, in quibus quæſtionibus hi Patres putarint Traditiones Apoſtolicas hæreticis opponi debere: poſtquam certè conſtat, eos à Traditione argumentandum eſſe cenſuiſſe, nō modò vt illa in ipſis Scripturis continetur, ſed maximè etiam, vt conſeruatur teſtificatione communi Eccleſiarum & miniſtrorum Eccleſiaſticorum, qui legitima ſerie in Apoſtolorum locum ſuccedunt. Inde enim euidentiſſimè conſequitur, ſententia Irenæi, Tertulliani, & aliorum Patrum, ea omnia dogmata neceſſariò recipiēda eſſe, quæ communi illa teſtificatione miniſtrorum & Eccleſiarum, tanquam ab Apoſtolis accepta traduntur, ſiue illa quidem alioqui demonſtrari etiam poſſint ex Scripturis, ſiue non poſſint.

Nam ſi teſtificatio eiuſmodi communis Eccleſiæ, iudicio iſtorum Patrum, per ſe quoque ipſa eſt infallibilis, idoneáque, vt in primis præter Scripturam hæreticis opponatur: neceſſe eſt profectò, vt eorundem Patrum iudicio, certa ſint atque infallibilia quæcunque dogmata, quæ tradantur ab illa eadem communi Eccleſiæ teſtificatione. Qua re diligenter animaduerſa, cauillationes Sectariorum, quibus ſe in hac quæſtione à quibuſdam Patrum teſtimoniis expedire conantur, facilè omnes refutari poſſunt.

Porò Cyprianus lib. 2. ep. 3. ad Cæciliū, aquam miſcendam vino eſſe in calice ex Chriſti inſtitutione probat: quę tamen inſtitutio nuſquam ſcripta reperitur: licèt Kemnitius (fortè ſomnians) in examine ſeſſ. 4. Concilij Tridentini, affirmet, mixtionis huius Traditionem ſcriptam extare.

Origenes homil. 5. in Num. *Euchariſtiæ*, inquit, *percipiendæ, vel eo ritu quo geritur, explicandæ, & eorum quæ gerūtur in Baptiſmo, verborum geſtorumque & ordinum, atque interrogationum, & reſponſionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen hæc omnia*, inquit, *implemus & exequimur, vt à magno Pontifice* (Chriſto) *& eius filiis* (Apoſtolis) *tradita & commendata ſuſcepimus.* Ac ruſus, Tract. 29. in Matthæū: *Quoties hæretici*, inquit, *Canonicas proferūt Scripturas, videntur dicere: Ecce in domibus eſt veritatis: ſed nos illis credere nō debemus, nec exire à prima & Eccleſiaſtica* Traditione, *neque aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis.*

Item D. Baſilius, libro de Spiritu ſancto, cap. 29. *Apoſtolicum*, inquit, *arbitror eſſe, etiam in non ſcriptis Traditionibus perſeuerare. Laudo enim, inquit Apoſtolus* 1. Cor. 11. *vos, quòd omnia mea meminiſtis, & quemadmodum tradidi vobis Traditiones continetis, & obtinetis Traditiones, quas accepiſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam,* 2. Theſſal. 2.

Nec minus ſanè vel luculenta, vel grauis in eundem locum Apoſtoli, eſt oratio D. Chryſoſtomi, homil. 4. in 2. epiſtolam ad Theſſalonicenſes: *Hinc patet*, inquit; *quod nō omnia per Epiſtolam Apoſtoli tradiderint, ſed multa etiam ſine literis. Eadem ferè fide digna ſunt tam illa quàm iſta. Itaque Traditionem Eccleſiæ fide dignam putamus. Traditio eſt: nihil quæras amplius.* Hactenus Chryſoſtomus.

Item D. Avgvstinvs lib. 2. de Baptiſmo contra Donatiſtas, c. 7. *Multa*, inquit, *non inueniuntur in literis Apoſtolorum, & tamen quia cuſtodiuntur per vniuerſam Eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita & commendata creduntur.*

A Quod & ſæpiſſimè Aug. aliàs repetit.

Item Hieronymvs paſſim contra Vigilantium Traditione non ſcripta nititur. Itémque contra Luciferianos: vbi inter cætera hæreticos non eſſe rebaptizandos ait: *Quoniam ita*, inquit, *noſtri tradidere maiores.* Ibi etiam aduerſario concedit, *multa in Eccleſia per Traditionem, quæ ſcripta non ſunt, auctoritatem ſibi præſcriptæ legis vſurpare poſſe.*

Ambrosivs quoque idem omnino agnoſcit, ſerm. 34. qui eſt de Quadrageſima. Et orthodoxa eſt planè (ne omnes recenſeam) illa D. Ioannis Damasceni ſententia, lib. 4. fidei orthodoxæ, c. 13. *Multa*, inquit, *ſine ſcripto nobis Apoſtoli tradiderunt.*

Huc & Conciliorum auctoritas accedit, quorum quidem definitiones magna ex parte Eccleſiaſtica Tradi-

B tione nituntur: vt præſertim videre eſt in ſeptima Synodo generali. Cuius in actione ſeptima Traditiones Eccleſiaſticæ probantur. Itaque non immeritò huiuſmodi etiam Traditionum aſſertio in Concilio Trid. ſeſſ. 4. ſub anathemate confirmata eſt.

Nunc breuiter ad auctoritates Patrum, quas pro hæreticis qvarto loco oppoſuimus, Respondendvm eſt: quod facile à nobis iam fieri poterit, quandoquidem eorundem ipſorum Patrum, quos perperam nobis obiiciunt Sectarij, teſtimonia pro Traditionum auctoritate clariſſima protulimus. Igitur quod ad priorem locum Avgvstini attinet, de his ille rebus ibi loquitur, quæ ad perſonam Chriſti, & geſta pertinebant, non de omnibus omnino Chriſtianæ doctrinæ capitibus. In poſteriori autem loco non eſt intelligendus excludere

C Traditiones, quas aliàs paſſim commendat, ſed ſenſus verborum Auguſtini eſt, in rebus fidei controuerſis argumentandum eſſe ex Scripturis, vel ex iis principiis certè, quæ eandem cum Scriptura, hoc eſt, quæ diuinam habent auctoritatem, non ex aliis vanis aut rationibus aut coniecturis.

Atque eadem D. Hieronymi mens eſt. Nam ſi is Traditiones aliquas, præter vanas, quæ cum veritate Scripturarum & doctrinæ Eccleſiaſticæ pugnant, reiicere voluiſſet, nunquam Eccleſiaſtica Traditione aduerſus Luciferianos & Vigilantianos paſſim, vt fecit, egiſſet. Tantundem de Origine dictum ſit. Non enim is de earum Traditionum fide dubitat, quas Scriptura etiam commendat, hoc eſt, quas Eccleſia legitimè recipit, ſed de aliis argumentis, quæ diuina non nituntur auctoritate.

D Atque vt ſuperius etiam notabam, quemadmodum Theologi dicere ſolent, cùm in Scriptura vni tantùm diuinæ perſonæ attribuitur aliqua abſoluta perfectio, non excludi ab ea perfectione perſonas alias eiuſdem naturæ, ſed tantummodo creaturas: ita Patres, ſi quando ſolius ſcripturæ auctoritatem idoneam eſſe ad fidem faciendam pronunciant, Traditiones ab Eccleſia receptas, quæ eiuſdem ſunt cum Scriptura auctoritatis, nempe diuinæ, minimè excludi volunt, ſed alia humana priuatæque auctoritatis vel teſtimonia vel argumenta.

In hanc ſententiam Auguſtinus, libro de vnitate Eccleſiæ, c. 3. inquit: Non audiamus: Hoc Dico, Hæc Dicis. Sed audiamus: Hæc dicit Dominvs. Similiter loquuntur Hieronymus in Pſal. 86. Chryſoſt. hom. 13. in

E 2. Corinth. &c.

Atque eo ſanè modo accipi debet Conſtantini teſtimonium, quod in illo quarto hæreticorum fundamento referebamus, & à Caluino in primis vrgetur. Cùm enim per Traditionem Eccleſiaſticam definitur quæſtio, vtique etiam per Scripturæ quoque auctoritatem definitur, hoc ipſo quòd ſcriptura nobis luculenter commendat auctoritatem Eccleſiæ & Eccleſiaſticę Traditionis. Itaque Conſtantinus ſolum voluit à regula fidei definiendæ excludere humanas duntaxat ratiocinationes.

Vbi tamen obſeruandum eſt, quòd textus Theo-

doreti, lib. 1. c. 7. non habet, *plenè*, per Scripturas definiri fidei quæſtiones, ſicut Caluinus recitat, ſed *planè* (σαφῶς.) Quin etiam, vt rectè Melchior Canus lib. 5. de locis Theologicis, cap. vlt. notat, licet Conſtantinus aliquid illa oratione aſſeruiſſet falſum, tamen non propterea debuiſſet illico à Concilij Patribus interpellari. Diſſimulant enim illi prudenter aliqua, quæ non ſunt definitionibus fidei factura aut detractura fidem.

OPPONIT præterea Kemnitius, in examine ſeſſ. 4. Concilij Tridentini, alia nonnulla veterum teſtimonia: ſed eiuſmodi tamen, quæ aut ſolùm continent ſimplicem Scripturæ commendationem, aut illam quidem ſufficere ſignificant in quibuſdam hiſtoricis narrationibus, certiſque quæſtionibus, ac in aliquibus fidei articulis, qui ab omnibus explicitè ſciri atque credi debent, aut fidem tantùm detrahunt erroribus à Scriptura ipſa alienis, vel propriis opinionibus, quæ non modò Scripturæ, ſed etiam Eccleſiæ, & Doctorum auctoritate deſtituantur; non autem probatis Eccleſię Traditionibus: ſicut ex ipſa ſententia Patrum iam explicatum eſt.

Neque tamen quædam eius generis teſtimonia Kemnitius rectè citat. Verbi gratia. Dixit (ſecundùm veram & vulgatam iam pridem interpretationem) D. Athanaſius, in orat. contra Idola; aduerſus Gentes, initio: ſufficere Scripturas ad veritatis *indicationem*: in articulis nimirum illis de vno Deo, & de Incarnatione verbi, quos aduerſus errores Ethnicorum Macario confirmare inſtituebat. Kemnitus autem nunc citat, D. Athanaſium ibi dixiſſe, ſufficere Scripturas AD OMNEM inſtructionem veritatis.

Item recitat hæc verba ex D. Auguſtino lib. 19. de ciuit. Dei, c. 18. *Ciuitas Dei credit Scripturis ſanctis, veteribus & nouis, quas Canonicas appellamus, vnde fides ipſa concepta eſt, ex qua iuſtus viuit, per quam ſine dubitatione ambulamus, quamdiu peregrinamur à Domino.* Diſſimulat autem quod in eadem periodo continenter D. Auguſt. ita ſubiungit: *Qua* (fide) *ſalua atque certa, de quibuſdam rebus, quas neque ſenſu, neque ratione percipimus, neque nobis per Scripturam Canonicam claruerunt, nec per* TESTES QVIBVS NON CREDERE ABSVRDVM EST, *in noſtram notitiam peruenerunt, ſine iuſta reprehenſione dubitamus.* Ex quibus verbis an non clariſſimum eſt, ita D. Aug. Scripturæ ſacræ ſuam auctoritatem tribuere, vt tamen etiam cenſuerit, communi Eccleſię Traditioni credendum, cuius teſtimonio non credere non modo abſurdum, ſed etiam (vt idem ep. 118. affirmat) inſolentiſſima inſania eſt?

Item citat HIERONYMVM, quaſi ita dixerit, in caput 23. Matthæi: QVIDQVID *de Scripturis ſacris auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Hieronymus autem non dicit generatim, *Quod*, aut *Quidquid*, quaſi etiam illud, quod habeat Eccleſiæ quidem nō autem Scripturæ auctoritatem, reiiciendum ſit. Sed nominatim diſputans contra eorum opinionem, qui *ex quibuſdam*, inquit, *Apocryphorum ſomniis* Zachariam illum, inter templum & altare occiſum, patrem ipſum Ioanis Baptiſtæ eſſe contenderunt; ita ſubiungit: Hoc, *quia de Scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Nempe, quia Apocryphum alioqui commentum id eſt, quod neque Eccleſiæ, neque adeo Scripturæ vllo modo habet auctoritatem.

Item redarguens idem Hieronymus in comment. in epiſtolam ad Titum 1. hæreticorum in vſurpanda Scriptura impudentiam, idcirco eius teſtimoniis illos vti ſolitos eſſe dicit: quia *ſine auctoritate*, inquit, *ſcripturarum* GARRVLITAS (nempe eorundem hæreticorum) *non* HABERET *fidem*: nempe quoniam alioqui auctoritate etiam Eccleſiæ, quam Scriptura commendat, tales ſeductores in primis deſtituuntur. Kemnitius autem abſolutè & præciſè citat Hieronymum ita dixiſſe: *Sine auctoritate Scripturarum garrulitas non* HABET *fidem.* Ex qua ſententia, ita præciſè poſita, facilè quiſpiam poſſet colligere, Hieronymū ſenſiſſe, illud omne, quod ſine Scri-

A pturæ teſtimonio profertur, quantumcunque alioqui Eccleſiæ auctoritate confirmatum ſit, eſſe velut garrulitatem quandam inanem, reiiciendum, nec in materia Religionis fidem vllam mereri. Quod eſt alieniſſimum à Hieronymi ſententia: vt patet ex eodem in libris contra Vigilantium & Luciferianos ſuprà citatis.

Item citat illa verba Epiphanij, hæreſi 65. *Nos vniuſcuiuſque quæſtionis inuentionem non ex propriis ratiocinationibus dicere poſſumus, ſed ex Scripturarum conſequentia.* Et tamen idem ipſe Kemnitius, in examine eiuſdem ſeſſ. 4. Concil. Trid. vbi agit de Traditionibus Epiphanij, hæreſi 61. paulò poſt medium, adeò agnoſcit, Epiphanij mentem eo loco non eſſe, excludere Traditiones Apoſtolicas non ſcriptas, quæ à Scriptura ipſa commendantur, vt etiam Epiphanium ſugillet, quòd plus nimio eiuſmodi Traditionibus *delectatus* (hoc enim iſte vocabulo
B vtitur) *fuerit*.

Extat enim de auctoritate Traditionum non ſcriptarum luculentiſſimum hoc Epiphanij teſtimonium hæreſi 61. *Oportet & Traditione vti. Non enim omnia à diuina Scriptura accipi poſſunt. Quapropter aliqua in Scripturis, aliqua in Traditione ſancti Apoſtoli tradiderunt.*

Quod igitur idem Epiphanius ait, ex Scripturarum *conſequentia* quæſtionum explicationem eſſe petendam, non ſic accipi vult, quaſi non liceat ex legitima Traditione, quæ parem etiam cum ipſa Scriptura auctoritatē habet, argumentari, ſed quia non ſunt certè ex proprio ingenio determinandæ fidei quæſtiones ſine infallibili aliqua auctoritate in Scripturis etiam commendata.

Item D. BASILIVS in Moralibus, ſumma 80. cap. 22.
C ita inquit: *Omne quod extra diuinitus inſpiratam Scripturam non ex fide eſt, peccatum eſt.* Intelligit autem, quod ita eſt extra Scripturam, vt non ſit ei conſentaneum, ſed potius repugnans, quodque adeò non eſt ex fide, ſed potius peccatum contra fidem, dignum illo anathemate, de quo Apoſtolus, ad Gal. 1. inquit: *Si nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præter quam quod euangelizamus vobis, anathema ſit.* Quem locum idem D. Baſilius, eod. libro, ſumma 72. c. 1. ad hoc ipſum propoſitum antea vſurpauerat. Kemnitius autem hunc D. Baſilij locum ſic recitauit: *Omne, quod extra Scripturam diuinitus inſpiratā,* QVIA *non ex fide eſt, peccatum eſt.* Aſſuit autem ipſe de ſuo illud, QVIA, vt veriſimilius Lector decipi poſſet, quaſi Baſilius ſignificauiſſet, hoc ipſo aliquid nō eſſe ex fide, quia non contineatur in Scriptura. Baſilius autem non hoc voluit: ſed dicit ſimpliciter, illud quod extra Scripturam
D non eſt ex fide (cum ſcil. & à Scriptura & à Traditione etiam, quæ in Scriptura commendatur, cuique aſſentiri; ſecundum eundem Baſilium, vt ſuprà vidimus, Apoſtolicum eſt) peccatum eſſe. Græcè Baſilius eodem modo habet τὸ οὐκ ἐκ πίστεως ὄν. Sed quis vbique enumerare facilè poſſit Kemnitij corruptelas, & impoſturas omnes aduerſus doctrinam Catholicorum?

III RESTAT nunc, vt breuiter expediamus POSTREMVM caput de Traditionibus initio propoſitum, qua videlicet ratione certò dignoſci queat Apoſtolica Traditio. Quam ad rem quatuor quaſi viæ certiſſimæque Regulæ communiter tradi ſolent.

PRIMA eſt in Eccleſiæ auctoritate ſita. Nam ſi-
E quid illa tanquam Apoſtolicam Traditionem recipit, idque fidelibus omnibus, vt credatur, proponit, ſine vlla dubitatione pro Apoſtolica Traditione recipiendum eſt. Sic Patres in ſeptima Synodo, actione 6. imaginum venerationem, vt ab Apoſtolis traditā probauerunt.

Quod ſi verò obiicias: Eccleſiam ex Apoſtolica Traditione iudicare debere, tanquam ex vna quadam definiendi Regula, ac proinde illius munus non eſſe, determinare quæ ſit Apoſtolica Traditio: facillimè id quidem expeditur. Sicut enim Eccleſia ex Scriptura iudicat, nec tamen ideò (vt ſuprà declarauimus) incommodum eſt illam ipſam quoque determinare, quæ ſit Scriptura

ſacra;

Digitized by Google

ſacra;ita etiam nullum incõmodum cenſeri debet,quod eadem Traditiones Apoſtolicas diiudicet, ex quibus fidei controuerſias determinet. Vtrumque enim Spiritu ſancto ſuggerente certiſſimè facit.

Secvnda Regula ſumitur ex Patrum ſententia cõcordi,idque dupliciter. Vno modo, ſi illi omnes recipiant dogma aliquod, tanquam de fide, contrariúmque damnent vt hæreticũ. Altero modo,ſi expreſsè etiam aſſerant, ſententiam aliquam, ſeu inſtitutum, eſſe Apoſtolicam Traditionem. Quod enim alterutro modo aut vtroque illi aſſeuerant, nec in Scripturis alioqui eſt expreſſum; credendũ eſt,ex Traditione manare Apoſtolica. Nõ enim poſſunt omnes errare,vti paulo pòſt oſtendetur. Ac priori quidem modo ſententiã Patrum per Traditionẽ conſtat perpetua virginitas ſanctiſſimæ Dei matris Mariæ. Poſteriori autem veneratio imaginum, Apoſtolicum Symbolum,& id genus alia.

Tertia Regula eſt,communis conſenſus fidelium, ſi quid illo approbari conſtat, quod alioqui Scriptura non tradit; præſertim ſi maius quiddam & excellentius id eſt quàm vt humana auctoritate conſtitui potuerit. Quæ enim eiuſmodi ſunt,credendum eſt, Apoſtolos diuinitus inſpiratos Eccleſiæ tradidiſſe. Quo ſanè pacto per Traditionem probari poteſt auctoritas,quam habet Eccleſia diſpenſandi in votis, & relaxandi iuramenta. Itémque diremptio matrimonij rati per votum ſolenne religionis,&c.

Qvarta,eáque latiſſimè patens Regula eſt, quam D.Auguſtinus, lib. 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 24. magno orthodoxorum omnium conſenſu, tradit: *Quod vniuerſa,* inquit, *tenet Eccleſia,nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi ab Apoſtolica auctoritate traditum,rectiſſimè creditur.* Vide etiam epiſt. 118 ad Ianu. cap. 5. vbi *inſolentiſſimam inſaniam* eſſe dicit de iis rebus diſputare quas vniuerſa Eccleſia vſurpat. Ac ratio eſt manifeſta. Quia ſi ante quemcunque vel Patrem vel Concilium mentio alicuius vel dogmatis vel inſtituti facta in Eccleſia eſt, initium ſine dubio habuerit oportet ab Apoſtolis. Huius generis ſunt ordines minores, ieiunium quadrageſimæ,& ſimilia, de quibus rebus rectè mihi inter cæteros Melchior Canus lib. 3. de locis, c.4.ſcripſiſſe videtur.

Illud tantummodo hoc loco addam: quum dicimus, quatuor has eſſe Regulas cognoſcendarum Traditionum,non hoc ita intelligendum eſſe, quaſi velimus aliquas eſſe Traditiones, quæ tantùm ex vna vel ex altera eiuſmodi Regularum conſtent (conſtant enim ferè omnes ex illis omnibus)tantùm volumus, quamlibet earum Regularum eſſe per ſe ſufficientem ad Traditionem Apoſtolicam cognoſcendam.Quo fit,vt eo certiores ſint Eccleſiæ Traditiones, quòd ex illis Regulis ferè omnibus ſunt compertæ. Atque hæc quidem de Traditionibus nunc ſufficiant.

DE CONCILIIS §.45.

Deinde dicendum eſt de Conciliis. I. quæ illorum ſit ratio & varietas. II. quanta auctoritas in definitione fidei.

I. Synodi vel Concilij nomine intelligimus generatim loquendo Epiſcopos vel Sacerdotes in vnum locum conuenientes ad conſtituendum de negotiis Eccleſiaſticis, quæ ad religionem pertinent, hoc eſt, de fide, aut cultu,aut moribus. Porro Conciliorum triplex genus eſt. Alia ſunt Oecumenica ſiue vniuerſalia. Alia prouincialia.Alia Epiſcopalia.

Vniversalia Concilia dicuntur ea, quæ coguntur ſummi Pontificis auctoritate, præcipuos Eccleſiæ Prælatos,hoc eſt,Epiſcopos,& iis ſuperiores Antiſtites, conuocantis.Nec verò eſt opus, vt omnes omnino euocet;multóque minus,vt omnes veniant.Satis fuerit magnam partem illorum euocari atque congregari, vt rectè Canus lib.5.de locis Theologicis cap. 2. & Ioannes à Turrecremata lib. 3.de Eccleſia,c.16.declarant.

Poteſt autem ac ſolet Pontifex etiam acceſſere alias graues perſonas Eccleſiaſticas (cuiuſmodi ſunt Generales religionũ)vt in Concilio ſententiam dicant, tametſi Epiſcopi non ſint. Itémque adhibentur alij docti viri Eccleſiaſtici,tantùm vt de rebus tractandis diſſerant.

De quibus & aliis id genus rebus, quæ ad formam ac modum Concilij vniuerſalis pertinent, copioſè ſanè ac diligenter ſcriptum eſt à Turrecremata lib. 3. de Eccleſia,cap.6.& ſequenti, & nuper à noſtro Bellarmino, tomo primo,controuerſia quarta.

Quod autem volunt Sectarij Laicos etiã homines ſacrarum literarũ peritos in Cõcilio vniuerſali adhibendos eſſe,id quidẽ prolixa refutatione non indiget. Quid enim à ratione magis alienum ſit,quàm ſi vbi agitur de diſcernendis doctrinæ paſcuis ſalutaribus à noxiis,iudiciũ ea de re ipſis ouibus cõmittatur?Paſtorum hoc certè proprium munus eſt.Quamobrem D.Paulus,ad Epheſ. 4. officium Paſtoris & Doctoris coniunxit: *Alios dedit,* inquit,*Paſtores & Doctores.*Et ipſe Dominus per Ier.c.3. *Dabo*, inquit, *Paſtores & paſcent vos ſcientia & doctrina.* Itémque in Deut.c.17. *Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, venies ad Sacerdotes* (ad Sacerdotes inquit) *Leuitici generis,&c.* Denique perpetua quoque fuit in Eccleſia Chriſtiana conſuetudo, vt Prælati tantùm maiores ad Concilium euocarentur,quemadmodũ eruditè oſtendit Turrecremata lib. 3.de Eccleſia,c.12.

Porro Concilia Provincialia ſunt,quæ congregantur auctoritate Metropolitani vel Primatis euocantis Epiſcopos vnius prouinciæ aut regni. Episcopalia verò, quæ auctoritate Epiſcopi conuocantis ſacerdotes ſuæ diœceſis.

His ita breuiter poſitis Qvæstio huius loci propria ac præcipua eſt, qualem & quantam auctoritatem habeant Concilia in iis rebus, quæ ad fidem ſpectant, determinandis.Cui quæſtioni breuiter duabus aſſertionibus reſponderi poteſt. Prima. Nullum Concilium infallibilem auctoritatem definiendi per ſe habet ſecluſa Romani Pontificis approbatione. Secvnda. Accedente Romani Pontificis confirmatione Concilium quoduis eſt infallibile.

Primam aſſertionem ea ratione manifeſtè probamus, quòd aliqua Concilia etiam vniuerſalia per Pontificem non confirmata, quandoque errauerunt. Vt Epheſinum II.cum Dioſcoro, à Leone quidem indictum, ſed non confirmatum.Item Baſileenſe ſub Eugenio IV. vt infrà videbimus.Item Arimineuſe,ſexcentorum Epiſcoporum, cum Arrio; & Conſtantinopolitanum ſub Leone Imperatore,trecentorum Epiſcoporum. Quanquam neque duo hæc poſtrema, Romani Pontificis auctoritate congregata ſunt; vt neque quoddã aliud Piſanum,quod à Schiſmaticis quibuſdam Cardinalibus cõgregatum fuit anno Domini 1511.Atque ita ex ea etiam parte facilius eiuſmodi Concilia errare potuerunt Concilium enim vniuerſale,quod à Põtifice, vniuerſalis Eccleſiæ Paſtore, non indicitur, ne Concilij quidem nomine dignum eſt, ſed Conciliabulum potius eſt appellandum,vt ait Pelagius,diſt.17.Can.Multis. Etenim ab omni ratione alieniſſimũ eſt,vt de iis rebus,quę ad vniuerſam Eccleſiam pertinent, cum auctoritate agatur, niſi ex eius præſcripto,qui præeſt Eccleſiæ vniuerſæ.

Ac exſtant præterea pro eadem illa aſſertione plurima teſtimonia non modò veterum Pontificum, ſed etiam ipſorum Conciliorum ac aliorum Patrum, quorum pleraſque ſententias ſuprà in confirmatione Primatus Romani Pontificis allegauimus. Peculiariter id aſſerunt,Alexander I.epiſtola 1. Sixtus I. epiſtola 2. Anicetus,epiſtola 1.Zepherinus,epiſtola 1.Calixtus,epiſtola 1.Marcellus,epiſtola 1.Melchiades,in epiſtola vitica decretali.Iulius I.epiſtola 1.& 2. Damaſus, epiſt.3 c. 2.& alij eiuſmodi antiqui Patres, vel gloria martyrij, vel ſanctitatis atque doctrinæ laude ita clari,vt illorum

Digitized by Google

hac de re teſtimonium, quaſi ambitioſè atque falsò & temerè propriam tantùm cauſam egerint, à nemine ſine ſumma leuitate reiici poſſit: maximè cùm illis id palam docentibus nullus illis temporibus Scriptor Catholicus, tanquam falſam ſibi dignitatem arrogarent, contradixerit.

Idémque aſſeritur in ſeptima, actione 6. tomo 1. & octaua Synodo generali, actione 1. & 7. & in Synodo Romana ſub Symmacho, diſt. 96. c. Bene, item in alia Romana ſub Damaſo lib. 5. hiſt. trip. cap. 29. & in Concilio Florentino, in decreto ſuper vnione Iacobin. &c.

Et verò Concilium Nicænum à Syluestro Pontifice: Conſtantinopolitanum I. à Damaſo: Epheſinum à Cæleſtino: Chalcedonenſe à Leone: omnia denique quæcunque in Eccleſia habuerunt auctoritatem, à Romano Pontifice confirmata ſunt, vt ſuperiùs etiam cõfirmauimus. Quod etiam teſtatur Paſchalis Papa, ad Archiepiſcopum Panormenſem, & refertur, de electione, cap. Significaſti: *Omnia*, inquit, *Concilia per Romanæ Eccleſiæ auctoritatem, & facta ſunt, & robur acceperunt.* Et Symmachus, diſt. 17. Can. Concilia, de prouincialibus Conciliis à Pontifice non confirmatis ait: *Quod quia non habent præſentiam, id eſt, auctoritatem Pontificis, valetudinem perdiderũt.* Qua de re multa ſanè eáque luculentiſſima teſtimonia congeſſit in ſua ſumma de Eccleſia Ioannes à Turrecremata, lib. 3. c. 32. 33. 34.

Postremo, eadem aſſertio facilè probatur ex his, quæ ſuprà de Romani Pontificis primatu conſtituimus: ex quibus ita formo rationem: eius tantùm eſt controuerſias fidei cum auctoritate infallibili determinare, cuius eſt in Eccleſia ſuprema poſt Chriſtum poteſtas ſpiritualis. Sed ſuprema hæc poteſtas, Romani duntaxat Pontificis eſt, non autem vllius Concilij etiam vniuerſalis ſecluſo Pontifice: Ergo ſolius Pontificis ſiue per ſe, ſiue conuocato ad id etiam Concilio, eſt infallibiliter determinare controuerſias fidei, non autem vllius Concilij per ſe, ſecluſo Pontifice.

Maiorem huius rationis propoſitionem confirmo tripliciter. Primo. Nam Chriſti promiſſiones, quibus ille pollicitus Eccleſiæ eſt cognitionem omnem veritatis, ſatis ſupérque adimplebuntur, ſi per ſupremam in Eccleſia poteſtatem, controuerſiæ omnes fidei cum auctoritate infallibili definiri poſſint. Fruſtra igitur & ſine fundamento in alio vel aliis, qui poteſtatem eiuſmodi in omnes fideles ſupremam non habeant, infallibilis ea auctoritas aſſeretur. Deus enim, vt non deficit in neceſſariis rebus, ita nec illius prouidentia ſuperuacaneè abundat. Secundo, probatur eadem propoſitio. Quoniã infallibilis definitio fidei vniuerſam obligat Eccleſiam, hoc eſt, omnes omnino fideles. Ergo munus infallibiliter definiendi ſolius poteſtatis in Eccleſia ſupremæ eſt. Tertio, quia definitionem fidei infallibilem etiam ille debet recipere, qui ſupremam in Eccleſia poteſtatem habuerit; ergo non poteſt illa fieri per aliquem vel per aliquos inferiores, qui ſcilicet poteſtatem eiuſmodi ſupremam non habeant. Perabſurdum eſt enim, vt ſuperior teneatur id decretum acceptare, quod nec ipſemet, nec aliquis ſe ſuperior faciat, ſed is potius, qui illo inferior ſit, & de cuius proinde facto iudicandi auctoritatem ipſe habeat.

Iam confirmo ſimiliter propoſitionem alteram minorem, videlicet ſolum Pontificem Romanum præditum eſſe ſuprema poſt Chriſtum poteſtate in omnes fideles. Nam quòd ipſe certò Romanus Pontifex ſupremam poteſtatem habeat, ſuprà probatum eſt, cùm & Euangelij & omnis antiquitatis teſtimoniis oſtendimus, Chriſtum præfeciſſe Petrum, eiúſque ſucceſſores vniuerſæ Eccleſiæ. At non ſunt nec eſſe poſſunt in Eccleſia duæ ſupremæ poteſtates tales; hoc eſt, nequeunt eſſe quaſi magiſtratus duo, quorum quilibet per ſe ſupremam in omnes omnino fideles poteſtatem habeat. Solum igitur Romanum Pontificem habere eiuſmodi poteſtatem ſupremam, confitendum eſt.

Etenim, ſi duæ tales eſſent poteſtates ſupremæ, quælibet illarum, & neutra illarum eſſet ſuprema: quod ne intelligi quidem poteſt. Quælibet: quoniam ita tu poneres. Neutra: quoniam vnaquæque haberet alteram ſe ſuperiorem, ſiquidem altera etiam eſſet ſimpliciter ſuprema, hoc eſt, ſuper omnes omnino oues pertinentes ad Chriſti ouile: qualem certè poteſtatem ſuperiùs probatum eſt, Petrum & eius ſucceſſores habere.

Atque hinc profectò illorum auctorum ſententia manifeſtè reuincitur, qui Concilium vniuerſale Pontifice ſuperius faciunt. Pugnant enim illi reuera (licèt non aduertentes) cum certiſſima fide de D. Petri ac Romani Pontificis in Eccleſia primatu. Refellunt autem eam opinionem copioſiùs Ioannes Turrecremata lib. 3. de Eccleſia, c. 28. & 44 & Franciſcus Turrianus, libris tribus de eo argumento, & Caietanus, in Tractatu de auctoritate Pontificis & Concilij, c. 7. & ſeq. qui mihi quidem his de rebus admodum eruditè ſcripſiſſe videtur.

Nunc prima aſſertione probata, facilè ex eodem fundamento cõfirmari poterit Secunda, videlicet quodlibet Concilium, accedente approbatione Pontificis, eſſe infallibilis auctoritatis. Nam auctoritas Pontificis ad definiendum, infallibilis eſt, vt ſuprà copioſè oſtendimus. Sed Concilium, quod Pontificis auctoritate confirmatum eſt, Pontificis auctoritatem habere cenſetur, ſiue illud generale, ſiue prouinciale, ſiue Epiſcopale ſit; ergo quoduis Concilium à Pontifice confirmatum infallibile eſt, ſiue, infallibilem auctoritatem habet. Atque hoc ipſum oſtendit perpetua Eccleſiæ traditio & vſus. Etenim illi ſemper in Eccleſia hæretici ſunt habiti, qui Conciliis à Pontifice confirmatis (cuiuſcunque generis ea fuerint) damnati ſunt.

Porro ex hac aſſertione ſequitur, verum omnino eſſe illud, quod ſuprà de Eccleſia §. 16. circa ſeptimam eius proprietatem diximus, & animaduertit rectè Melchior Canus lib. 5. de locis, cap. 5. videlicet, eandem prorſus auctoritatem infallibilem ad definiendum eſſe illam, quæ Pontifici ſummo, & quæ Eccleſiæ Catholicæ, & quæ Conciliis tribuitur. Neque enim putandum eſt, auctoritatem vnam infallibilem habere Pontificem; alteram Eccleſiam; alteram Concilium. Id non ita eſt. Quinimò illa ipſa auctoritas, quæ in vno Pontifice reſidet; auctoritas etiam dicitur eſſe Eccleſiæ; quippe cùm Eccleſia nimirum quoddam quaſi corpus ſit, cuius caput eſt Pontifex, vt proinde in ea quoque eſſe meritò cenſeatur illa auctoritas, quæ in ipſius eſt capite. Atque eadem item Pontificis auctoritas, Conciliorum auctoritas eſſe dicitur, quatenus eorum acta & determinationes ille confirmauit. Itaque Conciliorum auctoritas, vt eſt quidem infallibilis, non alia quædam auctoritas eſt per ſe diſtincta ab auctoritate Pontificis, ſed eadem planè, vno quodam modo vſurpata ex multis, quibus, vt poſtea docebimus, poteſt Pontifex ſuam infallibiliter definiendi auctoritatem exercere.

Quæret autem aliquis hîc, Ecquæ ſint Concilia per Pontifices confirmata: Respondeo, ex vniuerſalibus quidem illa confirmata ſunt, quæ in Tomis ipſis Conciliorum referuntur, Baſileenſi excepto. Cuius vitia & defectus demonſtrati ſunt à Turrecremata lib. 3. de Eccleſia, c. 100. & à Caietano, in Tractatu de auctoritate Pontificis & Concilij, c. 8. præterea pleraque Concilia Romana ſunt Romæ per Pontifices ipſos celebrata, quæ proinde Pontificis quoque auctoritatem habent. Quin etiam licèt non conuenerint in eiuſmodi aliquibus Romanis Conciliis Epiſcopi variarum prouinciarum, tamen ratione Pontificiæ auctoritatis, quæ vniuerſalis eſt, vniuerſalia quodammodo dici poſſunt: vt notauit Turrecremata lib. 3. de Eccleſia, cap. 3.

Quod verò attinet ad alia Provincialia Concilia Epiſcoporum, primùm quædam ex illis ſunt expreſſè per Põtifices confirmata. Vt Cõcilia Carthaginenſe,

& Ancyranum, Neocæſarienſe, Gangrenſe, Sardicenſe, Africanũ, à Leone IV. diſtinct. 20. Can. de libellis. Sicut etiam Trullana quoque Synodus, quæ alias *quinſexta* dicitur, quędam Concilia prouincialia probauit, in Canonibus additis ad VI. Synodũ, Can. 2. De quibus Canonibus lege Franciſcum Turrianum, in tractatu de ſexta & ſeptima Synodo, & Canum lib. 5. de locis capite vltimo, ad quintum argumẽtum, & Bartholomæum Carranzam in ſummula Conciliorum, de Canonibus Trullanis.

Deinde reliqua Concilia prouincialia antiqua, quæ ad communem quidem Eccleſię notitiam peruenerunt, neque reprobata ſunt, ſed potius in vſu ac veneratione apud omnes habẽtur; tacitè hoc ipſo ab Eccleſia approbata cenſeri poſſunt, vt rectè Canus lib. 5. de locis, cap. 4. notat. Iam verò ex Epiſcopalibus vnum illud Cõcilium fertur per ſedem Apoſtolicam expreſsè confirmatum eſſe, nimirum Complutenſe ſub Alfonſo Carillo Archiepiſcopo Toletano, in quo errores damnati ſunt cuiuſdam Petri Oxonienſis, qui de clauibus & de pœnitẽtiæ Sacramento falsò docebat. Fuit autem Synodus hæc per Sixtum IV. confirmata.

His ita explicatis, argumenta quædam diluenda ſunt, quæ contra PRIMAM aſſertionem probare videntur, Concilium ſaltem vniuerſale per ſe infallibiliter poſſe ſine Pontificis auctoritate definire.

PRIMVM argumentum. Concilium vniuerſale Eccleſiam totam repræſentat, vt definiuit Martinus V. in fine Concilij Conſtantienſis; hoc eſt, tenet veluti vicem totius Eccleſiæ, quæ non poteſt videlicet alio modo congregari, niſi quatenus Prælati conueniunt, vice atque loco fidelium omnium. Sed vniuerſalis Eccleſia errare non poteſt. Ergo nec vniuerſale Concilium, quod virtute nimirum eſt quaſi tota Eccleſia.

Atque id rurſus CONFIRMATVR. Nam ſaltem quãdo Concilio interſunt Legati Pontificis, nihil videtur deeſſe quominus Concilium habeat tãquam totius Eccleſiæ auctoritatem. Tunc igitur certè confirmatio Pontificis neceſſaria non erit.

RESPONDENDVM eſt, ſecluſo Pontifice Concilium ἀκέφαλον non repræſentare perfectè totam Eccleſiam, ac proinde errare illud poſſe. Deinde, ſi maximè concedèremus, Cõcilium ἀκέφαλον Eccleſiam ſimpliciter repræſentare, tamen ex ea re ſolùm conſequetur, omnes Patres Concilij ad vnum vſque errare non poſſe, ſicut nec errare poſſunt ſimul omnes fideles. At poſſet tamen nihilominus errare maior illorum pars, atque adeò ipſum etiam Concilium, quippe cùm ex ſententia maioris partis congregatorum decreta Concilij confici ſoleant. Ita ſanè reſpondet ad hoc argumentum Melchior Canus lib. 5. de locis Theologicis, cap. 5. Sed prior mihi reſponſio magis placet, quæ eſt doctiſſimi Caietani, in Tractatu de auctoritate Pontificis & Concilij, c. 9.

Ad CONFIRMATIONEM verò eius argumenti cum diſtinctione reſpondendum eſt. Nam ſi Legati ſequuntur inſtructionem & quaſi conceptam iam antè definitionem Pontificis, quam ab ipſo prius acceperint; tunc ſanè eo ipſo, quòd Concilium habeat auctoritatem Legatorum, habet etiam ipſius Pontificis, ac proinde errare nequit: ſi autem talem à Pontifice inſtructionẽ nondum illi acceperunt, aut eam non ſequuntur, errare Cõcilium ipſis etiam conſentienbus, poteſt. Quia vt Turrecremata, lib. 3. de Eccleſia, cap. 6. 8. & 38. & Canus, lib. . de locis Theologicis, cap. 5. rectè docent, poteſtas ipſa Pontificis ad infallibiliter definiendum delegari aliis nequit. Quare ante Pontificis confirmationem minimè conſtat eſſe rata Concilij decreta.

SECVNDVM argumentum. Si infallibilitas omnis Conciliorum à Pontifice pendet; fruſtrà igitur illa coguntur, ſiquidem æquè certò ab ipſo Pont fice ſolo poſſet res definiri.

RESPONDETVR, nequaquã propterea fruſtra inſtitui Concilia. Quo enim maior in illis inquiſitio firmamen- A torum veritatis fit, ex pluriúmque ſententia decernitur, eo in iis rebus, quas cum Conc lio definit Pontifex, plus eſt momenti ac ponderis, vt ipſi certè homines ſibi perſuadere poſſint, verum atque ratum id eſſe, quod tanto ſtudio atque diligentia adhibita, tantóque conſenſu definitur. Quare omnino eſt *ſaluberrima in Eccleſia* (vt præclarè D. AVGVSTINVS inquit epiſt. 118.) *Conciliorum auctoritas*, ſapientérque facit Pontifex, ſi cùm ita vel hæreticorum pertinacia, vel alia grauis cauſa poſtulare videtur, non niſi conuocato Concilio rem eſſe definiendam exiſtimat.

TERTIVM argumentum. Chriſtus ait, Matth. 18. *Vbi fuerint duo aut tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum*: Ergo multò magis vbi tam multi congregantur.

B Hoc facillimè expeditur. Non enim ad infallibilem certitudinem alicuius ſententiæ, in quam plures in nomine Chriſti conſentiant, locus hic Euangelij proprè accommodari debet, ſed ad efficaciam conſenſionis plurium ad id impetrandum, quod vnanimiter in Chriſti nomine petunt, ſi id quidem ad eorum ſalutem expediat. Secùs enim, non modò ex illo loco probabitur, infallibilem eſſe ſine Pontificis aſſenſu definitionem Concilij vniuerſalis, ſed etiam prouincialis, imò & Epiſcopalis, imò & aliorum quorumque duorum aut trium in nomine Chriſti conuenientium ad aliquid ſtatuendum. Quod ſi ad Concilij etiam congregationem, quæ maximè fit in Chriſti nomine, eum Euangelij locum accommodare velimus; dicam equidem, eatenus Concilij Patribus Chriſtum ſua prouidentia adeſſe, vt eorum doctrina atque definitio per Pontificem confirmetur, ſi vera C fuerint, ſin autem falſa, per eundem corrigatur.

QVARTVM argumentum. Patres Concilij vniuerſalis pronunciant de rebus fidei tanquam iudices: nempe cùm dicunt: *Ita ſtatuit ſancta Synodus. Qui aliud dixerit, anathema ſit, &c.* Infallibiliter igitur pronunciant. Quod ea ratione cõfirmari poteſt; quia Eccleſia vniuerſa tenetur eos audire, ſi vt iudices in vniuerſali Concilio (quod iam oſtenſum eſt) pronunciant, ac proinde, ſi non illi infallibiliter pronunciarent, tota Eccleſia ipſos audiendo poſſet imò teneretur errare. Quod abſurdiſſimum eſt. Item, quia ſi vt iudices pronunciant de fide; ergo ex auctoritate diuina pronunciant. Humana enim auctoritas non videtur per ſe tantùm valere, vt ſidei materiam determinare ipſa poſſit. Quod ſi auctoritate diuina Concilij vniuerſalis Patres pronunciant; cõſequitur certè, infallibiliter eos pronunciare: ſiquidem non D poteſt ab auctoritate diuina prodire vlla falſitas. Accedit quòd ſi Patres per ſe non definiunt infallibiliter, minimè cenſeri debebunt Iudices eſſe controuerſiarum, ſed quaſi quidam tantùm Pontificis Conſiliarij, quorum munus videlicet ſit Pontifici proponere quidnam eſſe definiendum videatur. At ſunt omnino Iudices, vt antè probatum eſt. Infallibiliter igitur ipſi definiunt.

RESPONDEO. Quod Patres ſtatuant in Concilio vt Iudices, non eſt negandum. Hinc tamen non illico ſequitur, ipſos infallibiliter per ſe definire. Nam quod primò ad eius rei confirmationem obiiciebatur, Eccleſiam vniuerſam debere eos audire, id verò non ita eſt, donec per confirmationẽ Pontificis innoteſcat, eos verè E definiuiſſe. Ea verò Pontificis confirmatio cùm acceſſerit, iã tum vniuerſa Eccleſia debebit Concilij decreta recipere, non modò quatenus Pontificis decreta ſunt, ſed, etiã quatenus Concilij quoque auctoritatẽ habent. Porrò auctoritas hæc Patrum Concilij, per quam ſcilicet de fide pronunciant, non eſt (vt deinde obiiciebatur) propriè diuina, quæ ſcilicet in aſſiſtentia peculiari Spiritus ſancti ad definiendum, quam ipſi per ſe Patres habeant, conſiſtat: ſed eſt humana Eccleſiaſtica, deriuata quidem a diuina & conceſſa illis à Pontifice, vt ipſi nimirum ſolùm poſſint ritè atque ex ordine ad

otius bonum Eccleſiæ iudicare de rebus fidei, atque deò ita demum ad credendum Eccleſiam vniuerſam bligare, ſi iudicium ſuum confirmatum fuerit Pontifiis approbatione. Vt verò ita dependentèr à ſententia ummi Pontificis, definiant illi res fidei, ſatis ipſis eſt autoritas illa Eccleſiaſtica, nec per ſe opus habent infalbili aſſiſtentia diuina.

Quòd ſi propterea, quòd Pontifex huiuſmodi Patrum pera atque iudicio in determinanda fidei ſententia titur, idcirco quis putet Pontificis Conſiliarios eos ppellari poſſe, non eſt de vocabulo magnopere laboandum. Nam neque eiuſmodi certè appellatio fundanento prorſus careret: ſiquidem ſæpè dicitur Pontifex oc aut illud ſtatuere ſancto approbante Concilio. Quæ ùm ita ſint, facilè cõciliari hoc in loco poſſunt opiniones duæ, quas Canus, lib.5. de locis Theologicis, cap.5. uaſi diſſidentes commemorat. Vna eſt, Concilij Patres ſſe Pontificis Conſiliarios in fidei negotio: altera, eoſ'em eſſe Iudices. Vtrumque enim verum eſt diuerſa raione, vt ex dictis intelligi poteſt.

Qvintvm argumentum. Concilij Patres aſſerunt e in Spiritu ſancto legitimè congregari: idémque ſtaunt ſub anathemate, &c. At niſi infallibiliter per ſe efiniunt, arroganter id quidem ab illis vel dici vel fieri ideri poſſet. Aut ſunt igitur arrogantes, quod putanum non eſt, aut infallibiliter profectò definiunt.

Respondeo. In Spiritu ſancto legitimè congregae Concilium, non aliud eſt quàm omnino placere Deo, t ex præſcripto Pontificis conueniant Patres ad decerendum, eiſque proinde Spiritum ſanctum aſſiſtere, vt er Pontificem poſtea, vel confirmantem vel emendanem eorum decreta, infallibiliter de veritate doceantur. Quod verò ſtatuunt ſub anathemate, faciũt quidem hoc li, vt quantum eſt in ſe, aſtringant hac ratione magis bligationem eam, quam ſperant per Pontificis futuram onfirmationem, robur habituram. Et verò Concilia lim niſi prius accepiſſent ſedis Apoſtolicæ decretum, ontrouerſias fidei non definiebant, vt oſtendit Turrecremata, lib.3. de Eccleſia, cap.33. Quod ipſum magno gumento eſt, veriſſimum id eſſe quod docemus, Conilij vniuerſalis decreta ante Pontificis confirmationem on habere certitudinem infallibilem.

Sextvm argumentum. Suprema poteſtas clauium on Pontifici, ſed Eccleſiæ ipſi propriè collata à Chriſto ſt. Ergo Concilium vniuerſale, quod eſt vice Eccleſiæ, nfallibiliter poteſt definire ſine Pontifice.

Antecedens multis probari poteſt. Primo, auctoriate diui Avgvstini, qui ſæpè affirmat Eccleſiæ datas las claues eſſe, cùm datæ ſunt D.Petro.

Secvndo, quia in Euangelio Matthæi, cap.18. Apoolis, qui repræſentabant Eccleſiam, ſine exceptione icit Chriſtus: *Quodcunque ligaueritis, &c.* Quare videtur cceleſia etiam in Pontificem ipſum habere ligandi & oluendi poteſtatem.

Tertio, quia ibidem quoque Chriſtus omnem ilum, qui frater cenſeri poteſt, ſubiecit Eccleſiæ, atque deò etiam ipſum D.Petrum cùm dixit: *Si peccauerit in te rater tuus, &c.* Et tandem: *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi cut Ethnicus & Publicanus.*

Qvarto, quia ipſum etiam Petrum remittit ibi ad ccleſiam, cùm non minùs illi quàm diſcipulis aliis ræcepit: *Dic Eccleſiæ.* Itaque ipſe poſtmodum interroat: *Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?*

Qvinto, quia Eccleſia poteſt Concilium congregae ſine Pontifice. Vt ſi quando Pontifex aliquis non ſine ontrouerſia pro Pontifice haberetur. Quemadmodũ eueit tẽpore Concilij Conſtantienſis: vel ſi fortè eſſet hæreticus. Quo caſu poſſet ille etiam ab Eccleſia deponi.

Sexto, quia cùm Pontifex ſit vnus quidam homo, ui proinde videretur errare poſſe; conſentaneum ſanè at, vt Eccleſiæ in illum auctoritas daretur, vt ſiquid rtè peccaret, ab ea corrigeretur.

A Septimo, quia id etiam eſt definitum in Concilio Conſtantienſi ſeſſ.5. cuius Concilij Decreta ad fidem pertinentia confirmauit Martinus V. Itémque poſtea in Baſileenſi.

Octavo, quia non obſtat, quòd Pontifex à Chriſto acceperit in Eccleſia primatum. Habet enim illũ reſpectu ſingularum perſonarum, aut etiam reſpectu quarũcunque prouinciarum, nõ tamen reſpectu totius Eccleſiæ, vt eſt vnum quoddam corpus ex omnibus ſuis partibus ſimul coniunctum: atque adeò nec reſpectu vniuerſalis Concilij, quod eſt vice Eccleſiæ totius.

Nono, quia non benè aliàs Chriſtus Eccleſiæ ſuæ prouidiſſet, ſi cogeretur illa nimirum ferre Pontificem quantumuis impium, nec haberet in eum aliquam poteſtatem. B

Atque hæc ferè ſunt, quæ quoſdam mouerunt, vt & Concilia eſſe per ſe infallibilia, & in ipſum etiam Pontificem auctoritatem habere diſputarent. Sed ea tamen omnia mouere nos minimè debent, vt à veriſſima ſententia ſuperiùs probata deſiſtamus.

Quare Respondendvm ad argumentum eſt, omnino falſum eſſe Antecedens, quod in illo aſſumebatur, nẽpe non ipſi Pontifici propriè, ſed Eccleſiæ toti claues à Chriſto datas eſſe. Pugnat enim hoc prorſus cum certiſſima fide, de primatu diui Petri, quæ ſuprà multis & teſtimoniis & argumentis confirmata eſt.

Ad Primam verò eius Antecedentis probationem reſpondetur, ſententiam diui Auguſtini non eſſe, niſi C quod accepit Petrus ſingulariter claues in perſona Eccleſiæ tanquam illius Præpoſitus, in eiuſdémque vtilitatem, vt ſuprà §.27. ſatis à nobis explicatum eſt.

Ad Secvndam probationem reſpondet optimè Caietanus, in Tractatu de auctoritate Pontificis & Concilij, cap.9. poteſtatem illam à Chriſto datam eſſe Apoſtolis, vt eam quidem exercerent in quibuſcunque ſibi ſubiectis: Papa autem non eſt ſubiectus vlli alteri poteſtati, cùm ipſe habeat poteſtatem ſupremam, vt ſuprà probatum eſt. Quamuis ipſemet etiam lege diuina teneatur id credere, quod in materia fidei determinat, ſicut etiam illius ſucceſſores.

Ad Tertiam probationem ſimiliter reſpondetur, agi nimirum ibi de fratribus ſubiectis. Quæ profectò D expoſitio vel ea ratione apertè confirmatur, quòd ibi nomine Eccleſiæ intelligitur etiam quicunque Prælatus, qui peccantem poſſit excommunicare, & quem poſſumus ſtatim adire: vt auctoritate ſanctorum Patrum confirmat Caietanus. Certum autem eſt, Prælatum non habere poteſtatem, niſi in ſibi ſubiectos. Quare non niſi de ſubiectis fratribus ille locus intelligi debet, ac proinde, ſi quis eſt nulli omnino poteſtati in Eccleſia ſubiectus (vt Pontificem non eſſe ſuprà oſtendimus) is ab eo loco prorſus excipiendus neceſſariò eſt.

Ad Qvartam probationem reſpondeo. Chriſtum ibi non cum perſona Petri, vt erat futurus ſummus Eccleſiæ Paſtor, loquutum eſſe; ſed doctrinam tradidit in communi pro fidelibus omnibus, qui Eccleſiæ Prælati vnquam futuri eſſent, quique ab illo collegio diſcipulo- E rum, cum quibus Chriſtus agebat, repræſentabantur.

Ad Qvintam probationem reſpondeo, poſſe quidem in illis duntaxat caſibus Eccleſiam id facere, ſed non ex auctoritate, quam habeat ſupremam & ordinariam ad omnia, quæ ſint eius generis, facienda, ſicut habet Pontifex, ſed ex quadam imperfecta auctoritate, quam habet tãtùm in illis duobus caſibus, ad perſonam videlicet Pontificis vel eligendam peculiari modo, vel deponendam, ſeu potius ad declarandum, quòd à Chriſto deponitur, vel ſit iam antè depoſitus à Chriſto propter hæreſim, ſicut plerique Theologi volunt. Vt neque ipſa Eccleſia propriè conſtituit Pontificem, ſed determinat duntaxat perſonam, & offert illam Chriſto, vt ab eo demum accipiat ſupremam regendi poteſtatem. Qua de re dicemus nonnulla infrà, diſputatione tertia quæ-

Digitized by Google

ſtione 13. de Schiſmate. part. 3.

Ad SEXTAM probationem reſpondetur, Pōtificem in fidei quidem iudicio non poſſe errare, vt ſuprà oſtenſum eſt. Nec verò minus poteſt Chriſtus aſſiſtere ipſi per ſe Pontifici, quàm toti Eccleſiæ, ne aberret. Imò toti Eccleſiæ aſſiſtit, quatenus aſſiſtit ſemper Vicario ſuo, ne in regendo erret. Itaque minimè profectò decuit, vt Vicarij ſui curam alteri alicui poteſtati Chriſtus committeret; ſicut nec decet, vt princeps aliquis quempiā alium præficiat Vicario ſuo, ſi ei ipſe præſens adſit.

Ad SEPTIMAM probationem reſpondetur, decreta illius quidem ſeſſionis Concilij Conſtantienſis non habere certam auctoritatem. Nam ea tantùm Martinus V. probauit, quę eſſent circa fidem determinata (vt inquit) conciliariter, hoc eſt, adhibita prius diſputatione, & ſententiarum collatione inſtituta rectè atque ſedatè, ſicut fieri in Conciliis aſſolet. Illa verò ſeſſio quinta Concilij Cōnſtantienſis edita fuit importunitate tantùm quorundam Schiſmaticorum, non niſi admodum tumultuariè, vt ex actis Concilij conſtat, & bene à Caietano; in tractatu de auctoritate Pontificis & Concilij, cap. 9. & ab aliis animaduerſum eſt. Porrò Concilium Baſileenſe nunquam fuit confirmatum: licèt ante apertum ſanè ſchiſma fuerit habitum pro legitimo, quod ad inchoationem quidem & proſecutionem eius Concilij attinebat, vt rectè quoque notauit Caietanus, in illo Tractatu de auctoritate Pontificis & Concilij, cap. 8.

Ad OCTAVAM probationem reſpōdetur, primatum Petri vel maximè etiam eſſe erga Eccleſiam totam conſideratam *collectiuè*, ſicut in ſcholis loquimur. Hoc inde patet, quòd Eccleſiæ nomen, *collectiuum* eſt, ſicut etiam nomen *ouile*. Quare loca Euangelij, quibus Chriſtus tradidit Petro & ſucceſſoribus poteſtatem ſupremam in Eccleſiam ſuam, in ſuúmque ouile, in primis de tota Eccleſia collectiuè intelligi debent, quomodo etiam intellexerunt ſemper Concilia & Patres magno numero ſuprà citati.

Ac diſcrimen diligenter perpendi debet, quod eſt inter poteſtatem Eccleſiaſticam Chriſti Vicarij, & poteſtatem cuiuſpiam alterius monarchæ ſeu principis ſecularis. Princeps enim ſecularis, poteſtatē ab ipſa communitate, cui præeſt, mediatè vel immediatè obtinuit. Vnde fit, vt quibuſlibet partibus communicatis ſuperior ſit; non perinde autem tota ipſa communitate coniunctim ſpectata, ſaltem in omnibus caſibus. At verò Chriſti Vicarius ſupremam poteſtatem accepit propriè ab ipſo Chriſto, non ab Eccleſię communitate; qua proinde non ſolùm diuiſim, ſed etiam coniunctim ſpectata in omni caſu ſuperior eſt quandiu quidem verus Pontifex manet. Itaque quod Deus per Iſaiam promiſit Eliachim, filio Helchiæ, futuro veteris Synagogæ Pontifici, inquiens: *Et dabo illi clauem domus David ſupra humerum eius* (quod eſt Symbolum ſupremæ poteſtatis) *& aperiet & nemo claudet: claudet & nemo aperiet.* Iſaiæ 22. hoc certè D. Petrus, eiúſque ſucceſſor Romanus Pontifex à Chriſto accipere exiſtimandus eſt, cui longè etiam luculentius claues regiminis Eccleſiaſtici promiſſæ ſunt, nempe, vt quod auctoritate eiuſmodi clauium ipſe Pontifex in Eccleſia aperuerit vel clauſerit, nulla alia poteſtas in terris, cōtrà claudere vel aperire poſſit, quemadmodum eruditè perſequitur Franciſcus Turrianus, lib. 1. de auctoritate Pontificis, de qua re etiam ſuprà à nobis copioſè diſputatum eſt.

Ad NONAM probationem reſpondetur, alia ſupereſſe remedia in eiuſmodi caſu, etiamſi non habeat Eccleſia auctoritatem coërcendi Pontificem. Primùm enim, qualiſcumque ſit ipſe Pontifex, quod ad ſuam perſonam attinet; nunquam tamen Deus permittet, vt aliquid efficiat, quod cum Eccleſiæ pernicie ſit coniunctum. Deinde variis rationibus admoneri officij ſui poſſet. Itémq; aſſiduè eſſet orandus Deus, qui Eccleſiæ ſuæ, præſertim afflictæ, nunquam non eſt adfuturus. De quibus & aliis

A id genus remediis copioſè à Turrecremata, lib. 2. de Eccleſia capite 106. eſt ſcriptum.

VNVM ad extremum in hoc loco argumentum ſupereſt, quo non iam ſolùm videatur probari, Concilium ſine auctoritate ſummi Pontificis errare poſſe (vt hactenus à nobis conceſſum atque defenſum eſt) ſed etiam ſi maximè fuerit à Pontifice ſummo confirmatum, putari poſſe fallibile (quod in aſſertione altera negauimus) *Scriptura enim affirmat* (inquit ſuperbiſſimus ille Sectarius Kemnitius in præfat. 1. par. exam. Cocilij Tridentini) *eſſe quædam Concilia malignantium, quædam vanitatis, quædam impiorum. Habemus autem ſeueriſſimum mandatum, 1. Ioan. 4. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint. Rectè igitur & neceſſario is facit, qui non ſtatim atque*
B *aliquid à Concilio quantumuis Pontificia auctoritate munito definitum eſt, id putat eſſe infallibilis, ſed illius decreta potiùs ad normam ſacræ ſcripturæ exigit.*

RESPONDEO, nullum Concilium improborum tam eſſe plenum vanitatis impietatíſque, quàm eſt hęc iſtius ratiocinatio vanitatis, impietatis, atque ſuperbiæ pleniſſima. Quando enim eſt aliquis controuerſiarum exitus futurus, ſi etiam tum, cùm illæ ab Eccleſia Eccleſiæque Paſtore Chriſti Vicario in Concilio Oecumenico conſtitutæ ſunt, priuato cuiuis liceat ad Scripturæ normam; hoc eſt, ad propria ſomnia de Scriptura, Concilij decreta reuocare? Cæterùm, ne ruſus repetam quę ſunt ſuprà ſatis abundè pro auctoritate Pontificis ſiue per ſe, ſiue vnà cum Concilio definientis diſputata, ad id nunc propriè quod eſt obiectum reſpondeo; cùm à legitimo Eccleſiæ Paſtore Concilium aliquod confirmatur,
C ſatis hoc ipſo nobis probari, non illud eſſe vanitatis aut impietatis Concilium, ſed Eccleſiæ Chriſti legitimæ, quæ columna & firmamentum eſt veritatis. Nec enim cùm Deus omnes iubet probare ſpiritus atque doctrinam, vtrum ex Deo ſit, tam ex ratione ipſa per ſe doctrinæ, quàm ex conditione, auctoritatéque Doctorum, eius rei iudicium vult fieri. Pertinet enim id præceptum ad omnes: Ex *ratione* autem ipſa per ſe doctrinæ diiudicare num ea ſit à Deo, quàm pauciſſimi poſſint: Ex *vocatione* verò, ex auctoritate atque conditione Doctoris omnino omnes poſſunt. Itaque modum Chriſtus oſtendens de Doctrina iudicandi ad Doctores ipſos attendi vult: Matth. 7. *Attendite*, inquit, *à falſis Prophetis, qui veniūt ad vos* (vltro ſcilicet, ſine ordinatione vocationéque diuina) *in veſtimentis ouium, &c.*

D Tum igitur doctrinæ ſpiritum ex Deo eſſe ſatis (vt dixi) intelligimus, cùm à legitimo Eccleſiæ Paſtore, præſertim Concilio inferiorum etiam Antiſtitum aſſentiēte, proponi eam animaduertimus. Hic quiſquis non acquieſcit, ſed vlterius iudicium ſibi in ſuos Iudices arrogare vult, in diſputationémque reuocare veráne ſint quæ definita ſunt ab Eccleſiæ Præpoſitis, per quos nos Spiritus ſanctus doceri voluit, non vtique exequitur, ſed trāſgreditur ſuperbè ac contumaciter modum probandi Spiritus à diuina lege præſcriptum, planéque conuincitur eſſe hæreticus, niſi omnino negandum ſit, vllos vnquam in mundo extitiſſe hæreticos. Quis enim aliquando hæreticorum fuit, qui non vteretur hoc ipſo prætextu & modo, nempe ad Scripturæ normam (vt iſti
E dicunt) exigendo, quæ ab Eccleſiæ Pręlatis eſſent propoſita fidelibus ad credendum?

At illi veteres hæretici (inquiunt nunc iſti noui) falsò ac perperam id examen doctrinæ inſtituebant, cuiuſnam obſecro id iudicio? Certè non niſi eorundem Eccleſiæ prælatorum, aliorúmque Orthodoxorum, quib. contradicebant. Ipſi enim hæretici, quicunque olim extiterunt, non minus profectò pertinaciter, quàm hodie Sectarij, in ſententia perſiſtebant, perpetuóque contendebant, ſe ad ipſum docere planè, quod in Scriptura contineretur. Cùm igitur hodie etiam Sectarij, iudicio ſimiliter Eccleſiæ Præpoſitorum, aliorúmque omnium quibus contradicunt, perperam etiam iam examen inſti-

Digitized by Google

ruant eorum quæ in Oecumenico Concilio definita ſunt, profectò conſequitur, illos eodem ipſo modo atque ratione eſſe hæreticos, qua fuerunt vnquam ij hæretici, qui ſine controuerſia olim hæretici fuerunt. A

Nam quod rurſus ex deſperatione quadam dicunt, non eſſe legitimam Eccleſiam illam, cuius à Præpoſitis ipſi condemnantur: ſimiliter hîc interrogãdi ſunt, quorumnam illa iudicio Eccleſia legitima non ſit? Certè non niſi ipſorum Sectariorum. Atqui ſimiliter etiam Eccleſia illa vetus, cuius à Præpoſitis hæretici veteres condemnabantur, iudicio quidem ipſorum hæreticorum legitima Eccleſia non erat. Et tamen quoniam ab illa Eccleſia damnabantur, quæ antè ipſos in orbe pro legitima Eccleſia habita fuerat, & adhuc à cæteris omnibus præter ipſos habebatur, veriſſimè illi fuerunt hæretici. B Cùm igitur ſimiliter hodie Sectarij ab eius Eccleſiæ Præpoſitis in Concilio damnati ſint, quæ ante ipſos in orbe pro legitima Eccleſia habebatur, & etiamnum ab omnibus præter ipſos habetur; profectò cõſequitur, eos ſi Concilio repugnare pergant, illo eodem modo ex omni parte eſſe hæreticos, quo hæretici olim veteres, hæretici fuerunt. Tantummodo enim iudicio ſuo proprio hæretici non ſunt; quo quidem pacto nec vlli vnquam in mundo hæretici fuerunt: nec tamen propterea ſatis illi ab hæreſis nota abſoluti ſunt, ſed multò etiam magis *iudicio ſuo proprio condemnati*, (hoc eſt, ob eam pertinaciam) ſicut inquit Apoſtolus, ad Tit. 3.

Quæ ſanè omnia ſapienter admodum conſiderata olim eſſe apparet, tum à religioſiſſimo Imperatore Martiano, C tum etiam ab iis, qui ſuaſores ei fuerunt, vt ſeueriſſima lege, quæ & hodie extat in Codice, de ſumma Trinitate & fide Catholica, lege *Nemo*, caueret: *Ne quis*, inquit, *in Synodo ſemel iudicata & rectè diſpoſita, diſputando reuoluat, tumultus aut perfidiæ occaſionem inde quærens.* Cuius Imperatoris & illa etiam in actis Concilij Chalcedonenſis, actione 3. referuntur hac de re verba: *Ceſſet iam*, inquit, *prophana contentio: nam verè & ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam opinioni ſuæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit* (examen Kemnitij) *mendacium quærit.*

At *religioſiſſimus Imperator* (inquit examinator ille Cõcilij in præfatione primæ partis examinis) *quæ rectè diſpoſita ſunt*, non eſſe in diſputationem reuocanda dicit. D Item ait: *Poſt veritatem repertam. Inter nos verò* (inquit iſte) *ardua illa quæſtio controuertitur, an ea, quæ in Synodo Tridentina iudicata ſunt, rectè ſint diſpoſita? An de controuerſiis horum temporum veritas ſit ibi reperta? Et de his*, inquit, *diſputationibus non quærimus tumultus & perfidiæ occaſionem, quod Imperator Martianus rectè prohibet.*

Sed quæro ego nunc ab egregio iſto examinatore, vel ſi illum reſpondere pudebit, ab iis, qui examen illud ipſius paſſim in Germania legũt: quæro, inquam, vtrum poſt repertam in Synodo veritatem, iudicio etiam quorumuis aliorum, an verò iudicio quidem ipſius Synodi, Martianus ibi prohibuerit, præterea de rebus definitis diſputationem inſtitui? Certè niſi velimus ridiculum planè Martiani decretum facere, confiteri oportet, eum poſt repertam veritatem, iudicio quidem ipſius Synodi, diſputationes eiuſmodi prohibuiſſe. E Eas enim procul dubio diſputationes prohibere voluit, quas ſolent nimirum hæretici contra iudicium Synodi præterea inſtituere, dum ipſi quidem non iudicant veritatem in Synodo repertam eſſe, aut omnia ibi eſſe rectè diſpoſita. Ac propterea Martianus addidit (quod falſariè, in illa præfatione ſecũdæ partis examinis Kemnitius ſuo more, in recitatione illius decreti prætermiſit) *Impium & ſacrilegum eſſe, qui poſt tot* Sacerdotvm *ſententiam* Opinioni svæ *aliquid tractandum relinquit.* Item: *Extremam dementiam eſſe in medio die* (hoc eſt, in luce doctrinæ per Synodum monſtrata) *commentitium lumen* (per vlterius videlicet Examen) *inquirere.*

Si enim tantùmodo Martianus prohibuiſſet, ne quis, poſtquam ipſe etiam iudicet, veritatem in Synodo repertam eſſe, de rebus ibi definitis diſputaret, nemo non videt quàm fuiſſet Martiani decretum non modo ridiculum, vt ante dixi, ſed planè etiam nullum. Quotus enim quiſque hæreticorũ (quorum ibi Martianus coërcere voluit audaciam) eſt, qui iudicans ipſe verum id eſſe quod in Concilio definitum ſit, de eo præterea contentioſè diſputet?

Cùm igitur examinator Concilij Kemnitius negare non poſſit, quin contra ea diſputet, quæ iudicio quidem eius Synodi, quam oppugnat, vera ſunt rectéque diſpoſita; fateri etiam prorſus ipſe & quotquot habet ſibi aſſentientes, coguntur, legem ſe planè religioſiſſimi (vt appellat) Martiani Imperatoris violare, eiuſque adeò Imperatoris, aliorúmque Patrum veterum iudicio, tam verè ſe hæreticos eſſe, quàm fuerunt illi, quorum pertinaciſſimam contumaciam ſeueritate illius legis coërcendam eſſe antiquitas exiſtimauit.

Atque eadem omnino ratione euidentiſſimè demonſtramus, non niſi *mendacium* iſtos, *occaſionémque perfidiæ* (vt Martianus inquit) poſt definitionem Concilij diſputando quærere. Hoc enim quærunt ij, qui contra veritatem ſententia quidem Synodi, repertam diſputant, vt oſtenſum eſt: id quod iſti nunc pertinaciſſimè faciunt. Cuius rei conſideratio certè vel ſola ſufficere prudentibus hominibus deberet, vt tandem euigilarent aliquando, apertiſque oculis clariſſimè hæreſum laqueos intuerentur, quibus Sectariorum Prędicantium fraude atque perfidia implicati tenentur. Sed ſatis hactenus, vt arbitror, pro inſtituto noſtro, de Conciliis dictum eſt.

DE CONSENSV DOCTORVM. §. 46.

IN definiendis cõtrouerſiis fidei, concordis etiam ſententiæ Patrum ſiue Doctorum omnium idcirco haberi ratio debet, quia quod illi vnanimi conſenſu circa religionem tradunt, infallibiliter verum eſt. Sunt namque illi diuinitus Eccleſiæ dati, *vt non circumferamur omni vento doctrinæ*: ſicut Apoſtolus docet, Epheſ. 4 Ex quo loco formare poſſumus hanc rationem: Quod vniuerſi Doctores vnanimi conſenſu tradunt, id ſibi vniuerſa poteſt ac debet perſuadere Eccleſia, vt colligitur ex eo loco Apoſtoli. Sed quod vniuerſa Eccleſia poteſt ac debet credere, id infallibiliter verum eſt, vt ſuprà ſæpè probatum eſt: Ergo quidquid vniuerſi Doctores tradũt, id eſt infallibile.

Accedit quòd id ſunt (propter doctrinæ lumen) Doctores in Eccleſia, quod ſunt oculi in corpore humano. Sed quod oculus videt, aut non videt, id corpus ipſum videre, aut non videre, meritò cenſetur. Ergo ſimiliter quod vniuerſi Eccleſiæ Doctores ſentiunt, id Eccleſia ipſa ſentire cenſenda eſt. Nihil autem Eccleſia vniuerſa ſentire poteſt, niſi verum, cùm habeat illa perpetuò veritatis ſpiritum ſibi aſſiſtentem. Nihil igitur niſi verum vniuerſi Eccleſiæ Doctores docent.

Vnde & ipſa Scriptura (Eccl. 39.) cenſet, ſapientis eſſe, non modò *in Prophetis vacare*, ſed etiam *antiquorum omnium ſapientiam exquirere, & narrationem virorum nominatorum conſeruare.* Et ſapienter etiam ac piè S. Avgvstinvs lib. 2. contra Iulian. ſub initium, de SS. Patribus pronunciat, *oportere vt populi Chriſtiani potius eligant eis adhærere*, quàm aliis, qui contrà doceant. Nam vt idem Auguſtinus de iiſdem Patribus in illo libro circa finem ait: *Quod inuenerunt in Eccleſia, tenuerunt; quod didicerunt, docuerunt; quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* Itaque non eſt vllo modo ferenda arrogantia Sectariorum, ſi vbi conſtiterit, ſanctos Patres Catholicis hodie in fidei controuerſiis contra Sectarios ſuffragari, velint iſti, populum Chriſtianum ſibi potiùs aſſentiri, quàm ſanctis Patribus. Nec propterea tamen

ſententiam

Digitized by Google

ſententiam Patrum anteponendam cenſeamus Scripturæ ſacræ (vt cauillantur Sectarij,) ſed ſententiæ interpretationi Sectariorum de Scripturæ ſenſu.

Non enim quæritur, an ſi Sectarij,conſentiente ipſis Scriptura ſacra,aſſerant aliquid,ſit eis potius aſſentiendum quam Patribus, ſi contrarium pronuncient ſine Scriptura ſacra,aut etiam ea repugnãte. Quis enim neſcit maiorem eſſe auctoritatem Scripturæ, quàm Patrũ? Sed quæſtio eſt,an ſi Sectarij aſſerant aliquid,iudicantes id eſſe Scripturæ ſacræ conſentaneum, & ſancti Patres contrarium pronuncient, itidem iudicantes ſe Scripturæ ſacræ conſentanea loqui(vt vtique iudicant,nõ enim voluerunt vnquam Scripturæ aduerſari) debeat populus Chriſtianus eligere,ſanctis potius Patribus adhærere,quàm Sectariis. In hac quæſtione pronunciat & ipſa Scriptura,& S.Auguſtinus,& ipſa etiam naturalis prudentiæ ratio, potius vtique aſſentiendum & adhærendũ eſſe ſanctis Patribus,qui Catholicis ſuffragantur, quàm Sectariis.

Neque verò obſtat,quòd hic aut ille Pater potuit errare,aut etiam aliquando errauit.Nam primùm,Catholicis, in quæſtionibus quidem hodie controuerſis, non vnius vel alterius tantùm, ſed communes omnium Patrum ſententiæ ſuffragantur, in quibus ſcilicet illi omnes apertè conſentiunt, aut nemo illorum repugnat, quod certè feciſſet eorum aliquis in re ſingulari & falſa. Conſentiens autem omnium Patrum ſeu Doctorum ſententia infallibilis eſt,vt iam probatum eſt.

Deinde non ſequitur, ſi hic aut ille Pater potuit errare, aut etiam quandoque errauit, iam quoque ipſum erraſſe in hac etiam vel illa quæſtione, quæ nobis ſit hodie controuerſa cum Sectariis.Nam etiam ipſi Sectarij ſunt homines,& poſſunt ac potuerunt errare,& fuerunt aliquando falſi (niſi fortè Deo ſe æquiparant, qui nunquam fallitur)& tamen nolunt de ſe putari,quòd in hac etiam vel illa quæſtione nunc controuerſa fallãtur.

Quæritur itaque an hodie in cõtrouerſiis fidei Chriſtianus populus debeat potius aſſentiri S.Cypriano,v.g. aut S Auguſtino, iudicãti ſententiam ſuam eſſe ſententiam Scripturæ,quàm Luthero vel Caluino, aut cuiuis alij Sectario idem de ſua ſententia exiſtimanti;non obſtante,quod tum Lutherus &Caluinus,tum Cyprianus & Auguſtinus potuerint falli, & fuerint aliquando in aliis rebus falſi.Hic ex iudicio tum Scripturæ,tum Auguſtini,tum ipſius naturalis prudentiæ iurſum pronunciamus aſſentiendum potius S.Cypriano, v.g. & S. Auguſtino aliiſque Patribus;atque etiam arbitramur, magnam eſſe tum Sectariorum ipſorum arrogãtiam, quòd à Chriſtiano populo ſibi potius credi poſtulent,tum illorum ſtultitiam,qui exiſtimant iſtos melius quàm ſanctos Patres Scripturam intellexiſſe.

Si enim hodie Lutheranus etiam vel Caluinianus aliquis prudẽter facere iudicaretur, in cõtrouerſia quapiã iuniorum Sectariorum de Scripturæ ſententia, credendo potius Sectario alicui ſeniori & celebriori;quanto quæſo meliori iure quiſque credet potius antiquis & ſanctis & celeberrimis Patribus,quam vel Luthero,vel Caluino, vel vlli ex Sectariis? Certè hæc ipſa conſideratio non immeritò omnes cuiuſcunque ordinis Proteſtantes permouere poſſet, vt in cõtrouerſiis fidei inquirerent ſaltem,à qua parte ſtaret ſententia Patrũ(Catholicorúmne an Sectariorum)vt ea re cognita,ſtatim abſque alio examine amplecterẽtur doctrinam eam,quam iam olim ſanctiſſimi Patres iudicaſſent & verã, & Scripturæ ſacræ conſentaneam eſſe:præſertim quãdo,vt dictum eſt, concors eſſe in hac re dignoſcitur ſententia Doctorum omnium Eccleſiæ,ac proinde infallibilis.

Sed vt penitus intelligatur hoc quod aſſerimus,infallibilem eſſe ſententiam concordem Doctorũ omnium Eccleſiæ, & proinde ea Pontificem in definiendis fidei rebus niti poſſe; duo præterea explicare oportet. PRIMO, quinam omnino in propoſito cenſeri debeant Ec-

A cleſiæ Doctores. SECVNDO, quinam quoque cenſeri debeant Doctores *omnes*.

Et quod ad PRIMVM attinet, aſſero in primis eos cenſendos eſſe in propoſito Eccleſiæ Doctores, quos iam inde à tempore Apoſtolorum variis ætatibus Eccleſia tanquam Patres venerata eſt, ac fidei magiſtrorum loco habuit, quorum exſtant illuſtria doctrinæ monimenta.Deinde etiam illos omnes,quos habet quauis ætate præſentes. Ac priorum quidem illorum ſententiam concordem à Spiritu ſancto eſſe profectam, atque adeò eſſe infallibilem, eò certius apud nos eſſe debet, quo minus videtur potuiſſe humanitus fieri, vt tot taleſque viri doctiſſimi & ſanctiſſimi, qui tam variis locis ac temporibus vixerunt, in eandem ſententiam conuenirent,quemadmodum rectè expendit D.Aug. lib.1. & 2.
B contra Iulianum.

Ac de his quidem loquitur D.HIERONYMVS, cùm ſuper illa verba Apoſtoli ad Philemonem: *Audiens fidem, quam habes in Domino Ieſu,& in omnes Sanctos*; ſic inquit; *Non eſt in Deum perfecta fides illa, quæ infidelitate erga ipſius miniſtros extenuatur.* Ad illos quoque idem Hieronym. accommodat illud ex libro Eccleſiaſtis, cap. 12. *Verba ſapientum,ſicut ſtimuli,& quaſi claui in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à Paſtore vno: his,fili mi, ne amplius requiras.*

Itaque meritò in Pontificum & Conciliorum deliberationibus,cùm aliquid fuit definiendũ,concors Patrum ſententia,veriſſima atque infallibilis ſemper eſt habita. Qua de re plurima teſtimonia diligenter ſanè collegerunt Thomas VValdẽſis,lib.2.doctrinalis fidei antiquæ,
C cap.22.& 23. Canus lib.7.de locis Theologicis,cap.3.Et exſtat demum hac de re poſt aliorum Conciliorum decreta,Concilij Epheſini definitio,teſte Vincentio Lyrinenſi in libro aduerſus hæreſes.Et in ſexta Synodo, act. 17.& 18.Et Concilij quoque Tridentini, ſeſſ.4. Quod vetat Scripturam exponere contra vnanimem conſenſum Patrum, vt qui ſit prorſus infallibilis.

Addidi verò,cum dicimus, concordem ſententiam omnium Doctorum eſſe infallibilem,intelligẽdos etiam in propoſito eſſe Doctores omnes Catholicos,quos *vtique quoque tempore præſentes* habet Eccleſia. Quod ita probo: Eccleſia quouis omnino tẽpore, quaſi corpus quoddam perfectum atque abſolutum eſt,quod ſuos proinde oculos omni tempore habet,ſuúmque ſpiritum veritatis,inſtar animæ, perpetuò ſecum manentem, membráque
D ipſius,pro conditione cuiuſque illorum vegetãtem Sed, vt probatum eſt, Eccleſiæ quaſi oculi ſunt Doctores, quorum conditio ea eſt,vt nunquam omnes circa religionem errare poſſint. Ergo quouis tempore in Eccleſiã Doctores eſſe exiſtimãdum eſt,qui à Spiritu ſancto eum quaſi vitæ influxum percipiant, vt nunquam omnes à ſuperiorum Patrum & Doctorum concordi ſententia, atque adeò nec à vera doctrina fidei, vel ipſi aberrent, vel alios auertant.

Quanquam fatendum eſt tamen,rarò accidere poſſe, vt quæ ſit Doctorum omnium,vno tempore viuentium, de religione ſententia, ſatis cognoſcatur. Sunt enim Catholici Doctores in Eccleſia vbique diffuſa plurimi, qui proinde omnes nec facilè congregari,nec interrogari poſſunt,quid ſentiant. Illud ſolùm aſſero,vbi contingeret, notam eſſe Doctorum huiuſmodi omnium de re
E aliqua controuerſia concordem ſententiam,poſſe ac debere Pontificem in fidei definitione illa niti.

Fit autem frequentius,vt in definiendo nitatur Pontifex ſententia concordi eorum Doctorum,qui variis ætatibus religionem ſuis ſcriptis illuſtrauerunt:eò quod hi, & celebriores,nec ita multi sũt. In quorum ſanè numero ſcholaſticos Doctores omnino ponẽdos iudico,quod attinet ad propoſitum. Nam & hi quoque fuerunt Catholici ac celebres,& idem quod Patres illi alij,tametſi diuerſa ratione,de Religione tradiderunt.

Solum eſt in eo diſcrimẽ,quòd ſi quid vniuerſi Patres

de Religione tradunt concorditer, id ſtatim, tanquam dogma commune Doctorum omnium, qui variis ætatibus vixerunt, recipitur, quoniam illud etiam ſcholaſtici Doctores (ſaltem pro maiore parte) recipiunt, vt qui in materia fidei atque religionis ſanctos Patres duces ſequuntur. At non viciſſim quidquid ſcholaſtici Doctores concorditer tradunt, id exiſtimandum eſt Eccleſiæ alios Doctores omnes, qui variis ætatibus vixerunt, tradidiſſe. Multa enim Scholaſtici ad doctrinam Patrum explicatius addiderunt. Atque hæc cauſſa eſt cur ſanctorum Patrum omnium dogma illico cenſetur eſſe infallibile; dogma verò omnium Scholaſticorum non item, niſi quoque omnium Patrum fuerit. Etſi negare quidem commune placitum Doctorum ſcholaſticorum valde ſit temerarium.

Sed reſtat præterea exponendum, quinam in propoſito exiſtimandi ſint *omnes* omnino Doctores; cùm illorum etiam concordi ſententia Pontificem niti poſſe aſſerimus. Nam qui ſint *Doctores* hoc loco intelligendi iam diximus. Quinam igitur *omnes* eſſe cenſeri debent? Quod ſanè perinde quæri poteſt, ſiue de iis ſermo ſit, qui variis ætatibus de Religione ſcripſerunt, ſiue de iis, qui vnoquoque tempore in Eccleſia viuunt.

Respondeo, Doctores omnes in propoſito dici, nõ omnes, mathematicè tantùm loquendo, id eſt, nullo planè excepto, ſed etiam moraliter. Quo quidem pacto omnes eſſe cenſentur ij, quorum auctoritatis pondus tantum eſt, circumſtantiis omnibus conſideratis, eruditionis, pietatis, multitudinis, &c. vt à prudentibus certè eorum ſolummodò ratio haberi debeat, cæteris neglectis, quaſi nihil ſint, ſi cum illis conferantur.

Atque hoc rectè mihi videtur Vincentius Lyrinenſis libro contra hæreſes, attigiſſe, cùm inquit: *Conſenſionem verò Doctorũ ſequemur, ſi in ipſa vetuſtate, ſacerdotum omniũ aut penè omnium, & magiſtrorum iudicium atque ſententiam ſectemur.* Ita via nobis patebit vrgendi errantem Doctorem vnum aut alterum, aut etiam plures auctoritate reliquorum. Quod ſi per ſententiam Doctorum aliqua fidei controuerſia non ſatis commodè componi poſſet (eo quòd de illorum conſenſu non apertè conſtaret) ſua tũc conſtat auctoritas Pontifici, vt conſultis aliis ad definiendum regulis, de quibus antè eſt dictũ, Eccleſiæ proponat quid ſit ſentiendum. Quod munus ad nullũ alium præterquam ad legitimum Eccleſiæ Paſtorem ſpectat, vti ſuprà oſtenſum eſt.

Neque verò, quòd Patres, atque Doctores Catholici, homines ſint, obſtare debeat, quo minus à Spiritu ſancto ita dirigantur, vt errare omnes quidem non poſſint in materia religionis. Nam & Prophetę, & Euangeliſtę, homines fuerunt: & tamen illorum ſentẽtia meritò habetur infallibilis. Nempe, quia etſi homines eſſent, tamẽ cùm Spiritu ſancto dictante ſcriberent, errare minimè potuerunt. Quanquam eſt quidem inter Scriptores ſacros & alios Eccleſiæ Doctores diſcrimen. Attamen id diſcrimen ad rem, de qua nunc quidem agimus, prorſus nihil pertinet. Solùm enim volumus, ſicut ſcriptores Canonici, tametſi homines eſſent, Spiritu veritatis dirigi ſuo modo potuerunt, ne vnquam erraret illorum aliquis: ita etiam ab eodem Spiritu dirigi Doctores modo quodam ſuo, ne illi omnes errent.

Quod verò addunt hæretici, Patres interdum errauiſſe, ac inter ſe pugnare, id nihil nobis obſtat. Nec ſingulorum Doctorum auctoritatem vt infallibilem aſſerimus, ſed concordem omnium. Ac quantum etiam ſingulorum ac plurium auctoritati tribui debeat, partim antea oſtendimus, aduerſus Sectariorum in hoc genere arrogantiam atque temeritatem, partim etiam contra eoſdem, libro ſecundo apologet. de ſacrificio Miſſæ, initio explicuimus. Maneat nunc igitur, in his regulis, quas Pontifex, vt infallibiliter definiat, conſulere debet, Doctorum etiam ſententiam concordem eſſe numerandam.

De conſenſu fidelium, & ſumma eorum quæ prolixè in hoc puncto. §.47.

Est etiam in definitionibus fidei, ſicut ſuprà diximus, habenda ratio, quoad fieri poteſt, conſenſus fidelium, quoniam & ij ſanè, quatenus ex ipſis cõſtat Eccleſia, ſic Spiritu ſancto aſſiſtente diuinas reuelationes integrè ac purè conſeruant, vt omnes illi quidem aberrare non poſſint, ſicut patet ex ſuperiùs dictis, §.16. circa ſeptimam Eccleſiæ proprietatem. Neque tamen idcirco volo, debere Pontificem, de quauis controuerſia, fidelium omnium ſententiam inquirere. Hoc enim neque fieri poteſt, neque ſi poſſet, expediret. Ferè enim eiuſmodi ſunt, quæ in controuerſiam fidei adducuntur, vt captum vulgarium fidelium longè ſuperent. Illud ſolùm contendo: Si quando de re aliqua in materia religionis cõtrouerſa conſtaret, fidelium omnium concordem eſſe ſententiam (ſolet autem id conſtare vel ex ipſa praxi alicuius cultus, communiter apud Chriſtianos populos recepta, vel ex ſcãdalo & offenſione communi, quæ ex opinione aliqua oritur, &c.) meritò poſſe ac debere Pontificem illa niti, vt quæ eſſet Eccleſiæ ſententia infallibilis. Atque hoc mihi tantùm voluiſſe Thomas Vvaldenſis videtur, lib. 2. doctrinalis fidei, cap. 20. cùm ait, Eccleſiam, cuius eſt determinare doctrinam fidei, teſtimonium communium fidelium non excludere, ſed includere, tametſi non ſoleant (inquit) interrogari, quòd minus commodè valeant ſententiam explicare ſuam. Quare minimè debuit Canus, lib. 2. de locis Theologicis, c. 7. hanc Vvaldenſis ſententiam reprehendere.

Atque hactenus ſatis copioſè & perſpicuè, vt arbitror, à nobis explicata ſunt ea, quæ nobis in hoc puncto ſeptimo quæſtionis primæ de Fide, ad diſſerendum propoſueramus. Oſtendimus enim Primo, non ſufficere ipſam per ſe diuinam reuelationem, vt fidei obiectum, per veram & Chriſtianam fidem credatur: ſed præterea exſtare infallibilem aliquam auctoritatem magiſtram & iudicem fidei, per quam oporteat fidelibus proponi obiecta fidei, tanquam à Deo reuelata, & ideò credenda. Secvndo, hanc auctoritatem non eſſe tantùm diuinam, nec tantùm humanam, ſed humanam diuinitus inſpiratam. Tertio, ſupereſſe illam & vigere præſentem inter ipſos fideles, hoc eſt, in vera Chriſti Eccleſia; nec alibi quærẽdam eſſe aut inueniri poſſe. Qvarto, veram Chriſti Eccleſiam, in qua eiuſmodi auctoritas quærenda eſt, & inuenienda ſit, non aliam eſſe niſi congregationem eorum fidelium qui parent Romano Pontifici pro tempore exiſtenti. Qvinto, non tamen in quibuſcunque fidelibus de Eccleſia auctoritatem eam reſidere, ſed in Romano Pontifice tanquam in diui Petri ſucceſſore & Eccleſiæ capite. Sexto, quotieſcunque Romanus Pontifex auctoritate illa ſua in explicanda fide vtitur (id eſt, quoties vult in re controuerſa obligare ad aliquid credendum vniuerſam Eccleſiam) ab omnibus fidelibus diuino præcepto recipiendam eſſe, quod ille definit, eſſe fidei ſententiam. Septimo, debere Pontificem conſulere quaſdam fidei Regulas, vt illa auctoritate rectè vtatur, nempe Scripturam: Traditiones Apoſtolicas, Concilia, &c. Octavo, quæ ſit ratio & vis eiuſmodi Regularum ad explicandam infallibiliter doctrinam fidei.

Hæc enim omnia diſſerenda & explicanda fuerunt, vt plenè intelligeretur, veriſſimum & omnino orthodoxum eſſe, quod quæſtione prima articulo decimo aſſerit ſanctus Thomas, ad ſummum Pontificem, tanquam ad diui Petri ſucceſſorem, pertinere in Eccleſia fidem cum auctoritate explicare. Quo fundamento conſtituto, ſponte ruunt omnes hæreſes. Nam vt initio huius puncti ex ſancto Cypriano, libro de vnitate Eccleſiæ, aiebamus, *probatio eſt ad fidem facilis illo compendio veritatis: Tu es Petrus,*

& ſupe-

Digitized by Google

& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam. Neque enim alia de cauſſa *hæreſes oriuntur* (vt idem Cyprianus ait) *niſi quia ad hanc veritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec doctrina*

A *cæleſtis magiſtri ſeruatur,* qui ſcilicet Petrum, & eius ſucceſſorem Romanum Pontificem, voluit eſſe caput & fundamentum Eccleſiæ, atque adeo fidei magiſtrum: vt eſt à nobis probatum, &c.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Interno actu fidei, qui eſt credere.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 2.

S*EPTEM ſunt explicanda.* PRIMO, *quid ſit credere, & quot modis id contingat.* SECVNDO, *quidnam ſit neceſſariò credendum, generatim loquendo.* TERTIO, *quonam modo ſit credendum, an ſcilicet neceſſarium ſit ad ſalutem credere aliquid explicitè, vel ſufficiat implicitè credere.* QVARTO, *an in ſpecie neceſſe ſit explicitè credere myſterium incarnationis.* QVINTO, *an ſimiliter in ſpecie neceſſe ſit explicitè credere myſterium Trinitatis.* SEXTO, *an ſufficiat ad ſalutem credere vnum aut alterum ex eiuſmodi præcipuis fidei myſteriis, etiamſi circa alia quis erret, vel requiratur fides vndequaque ſana & integra. Nam & hoc propter horum temporum Sectas neceſſariò diſputandum eſt, etiamſi à diuo Thoma diſcuſſum non fuerit.* SEPTIMO, *an & quomodo actus credendi ſit meritorius.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit credere, & quot modis id contingat.

D. Thomas artic. 1. & 2.

SANCTVS AVGVSTINVS libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 2. ſic definit actum credendi: *ipſum*, inquit, *credere nihil aliud eſt quàm cum aſſenſione cogitare. Non enim omnis qui cogitat, credit: cùm ideo cogitent plerique, ne credant: ſed cogitat omnis, qui credit, & credendo cogitat, & cogitando credit.*

Hanc deſcriptionem Auguſtini ex ſententia ſancti Thomæ hîc artic 1. ita declaramus & defendimus: Credere in propoſito, eſt, veritati diuinitus reuelatæ aſſentiri ineuidenter quidem, ſed certò & firmiter, vt patet ex dictis quæſtione ſuperiori. Hoc autem ipſum eſt quod Auguſtinus ait, *cum aſſenſione cogitare.* Nam quod dicitur *cum aſſenſione*, certitudinem aſſenſus indicat: altera verò particula (*cogitare*) declarat imperfectionem ineuidentiæ. Illa enim cognitio propriè dicitur cogitatio, vt vocabulum hoc ad intellectiuam partem ſpectat, quæ imperfecta eſt, eo quòd nondum peruenitur ad claram viſionem eius veritatis quæ indagatur.

Ob quam cauſſam S. AVGVSTINVS lib. 15. de Trinit. cap. 16. negat, Dei verbum nominari debere cogitationem. *Cogitatio quippe noſtra,* inquit, *perueniens ad id quod ſcimus, atque inde formata, verbum noſtrum verum eſt. Et ideo verbum Dei ſine cogitatione debet intelligi.* Atque eãdem imperfectionem cogitationis probat idem Auguſtinus ex Poëta: *Benè quippe,* inquit, *nouerat verba, & vim cogitationis inſpexerat, locutor egregius, qui dixit in carmine:*

——— ſecúmque volutat
Euentus belli varios,

id eſt, cogitat (ait Auguſtinus.)

Nec tamen nego quin poſſet ad quæſtionem propoſitam facilius reſponderi, actum credendi nihil aliud eſſe quàm aſſenſum obſcurum quidem, ſed certiſſimum, ob diuinam reuelationem, quam reſpicit, vt formale obiectum, cui innititur, ſicut ipſe habitus fidei. Quod ex ſuperiori quæſtione ſatis perſpicuum eſt: ſed diui Auguſtini auctoritate non immeritò adducimur vt etiam dicamus, credere, eſſe cum aſſenſione cogitare. Eius enim hęc deſcriptio actus credendi eſt lib. de prædeſtin. Sanctor. c. 2. Neque verò attinet hanc Auguſtini deſcriptionem prolixius examinare. Non enim poteſt eſſe controuerſia, niſi de vſu illorum verborum. Satis nobis eſt, quòd hoc quidem loco, *cum aſſenſione cogitare,* aliud non eſt quàm elicere aſſenſum iam dictum. Quod fortè Caietanus

B animaduertens nihil hac de re ſcripſit.

Porrò Sectarij minimè ſunt contenti hac deſcriptione actus credendi, quandoquidem contendunt, fidei actum eſſe potius fiduciam, vel certè cum fiducia certa & indubitata de remiſſione peccatorum in particulari, vt vidimus quæſtione præcedenti, pun. 1. Sed illis meritò opponimus ſanctũ Auguſtinum, qui ait, credere, NIHIL aliud eſſe quàm cum aſſenſione cogitare. Item illis opponimus alia argumenta & teſtimonia, quibus loco citato confutauimus id ipſorum commentum.

NVNC videndum eſt quot modis contingat credere. Et dicendum eſt ex ſententia S. AVGVSTINI ſerm. 181. de tempore, & 61. de verbis Domini, & tract. 29. in Ioãnem, & Magiſtri ſent. in 3. d. 23. & aliorum Theologorum ibi, & D. Thom. hîc artic. 2. tribus modis contingere
C vt quis credat, ſeu triplicem eſſe actum credendi, ſecundùm diuerſas rationes ſeu modos, qui poſſunt in credendi actu conſiderari. Poteſt enim quis credere *Deo,* & credere *Deum,* & credere *in Deum.*

Hanc diuiſionem actuum credendi ex ſententia S. Thomæ hîc art. 2. & Magiſtri in 3. d. 23. & Alberti Magni ibidem art. 7. & aliorum Theologorum ead. diſt. atque etiam Auguſtini locis citatis, ita declaro & probo: Actus aliquis rectè eatenus diuiditur, quatenus diuerſimodè reſpicit obiectum potentiæ, vel habitus à quo elicitur: ſed per hæc tria ſignificamus tres reſpectus ſiue habitudines, quas fidei actus habet ad obiectum: Ergo actus fidei rectè diuiditur penes hæc tria.

Maior probatur. Nam eſſentia ſiue ratio actus in eo eſt, vt obiectum reſpiciat: Ergo ſicut diuerſimodè illud
D reſpicit; ita rectè diuidetur. Minor ita declaratur. Nam cùm dicimus, Credere *Deum,* ſignificamus habitudinem actus fidei, ad materiale obiectum fidei præcipuũ, quod eſt Deus, & illa, quæ habent ordinem ad Deum: Cùm dicimus, Credere *Deo,* ſignificamus ordinẽ eiuſdem actus ad obiectum formale, id eſt, ad diuinam veritatem reuelantem, cui credimus, cuique proinde aſſenſus fidei innititur. Demum cùm dicimus, Credere *in Deum,* ſignificamus habitudinem aliam, quam idem fidei actus, vt eſt à voluntate & dilectione Dei excitatus, habet ad Deum, vt ad finem vltimum, propter quem volumus credere, referentes actum fidei ad ipſum.

Hæc ipſa eſt doctrina S. AVGVSTINI ſerm. 181. de

Digitized by Google

tempore, vbi ponderans verba illa Symboli: *Credere in Deum*, ita ſcribit: *Non dicit: Credo Deum, vel, Credo Deo, quamuis & hæc ſaluti neceſſaria ſunt. Aliud eſt enim credere in illum, aliud credere illi: aliud credere illum. Credere illi, eſt credere, vera eſſe quæ loquitur. Credere illum, credere, quia ipſe eſt Deus. Credere in illum, diligere illum. Credere vera eſſe quæ loquitur, multi & mali poſſunt. Credere autem ipſum eſſe Deum, & dæmones poſſunt. Credere verò in Deum ſoli nouerunt, qui diligunt illum; qui non ſolùm nomine Chriſtiani ſunt, ſed & factis & vita: quia ſine dilectione fides inanis eſt.*

Et tract. 29 in Ioannem: *Dominus*, inquit, *dicit: Hoc eſt opus Dei, vt credatis in Deum. Vt credatis in eum, non vt credatis ei. Sed ſi creditis in eum, creditis ei. Non autem continuò qui credit ei, credit in eum, &c. Credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad iuſtitiam. Quid eſt ergo credere in eum? Credendo amare. Credendo in eum ire, & eius membris incorporari.* Vide etiam ſerm. 61. de verbis Domini.

Ex hac declaratione apparet, diuiſionem hanc non eſſe actuum fidei reipſa diuerſorum, ſed ſolùm ratione penes diuerſas habitudines actus credendi ad obiectum, vt diuus Thomas notauit artic. 2. ad primum. Quocirca vt rectè hìc Caietanus ait, diſtinctio hæc non tam efficit multos actus fidei, quàm multiplicat eundem actum. In vno enim & eodem actu fidei poſſunt illa tria conſiderari.

Atque eodem modo diſtinctionem hanc Durandus accepit in 3. ſent. diſt. 23. q. 7. num. 6. Nam quod is ibidem notat, per verba illa, *Credere in Deum*, non ſignificari præciſè actum fidei, ſed etiam actum charitatis, per quem à voluntate dirigitur actus fidei in Deum, tanquam in finem vltimum, hoc, inquam, minimè obſtat doctrinæ diui Thomæ hoc loco. Verum enim nihilominus manet quod is docet. Per omnes illos tres loquendi modos; vnicum reipſa fidei actum ſignificari, non plures; ſic nimirum, vt actus, qui ſignificatur, cùm dicimus: Credere in Deum, ille idem ſit, qui ſignificatur, cùm dicimus: Credere Deum & Deo, quod non negat Durandus: tametſi in hoc velit eſſe diſcrimen, quod cùm dicimus, Deo & Deum credere actus vnicus præciſè conſideratur, videlicet fidei: cùm autem dicitur: Credere in Deum, ſic ſignificatur ille idem fidei actus, vt ſimul etiam ſignificetur alius actus charitatis in voluntate dirigente actum fidei in Deum. Quare immeritò reprehenditur Durandus hìc à Caietano, tanquam voluerit D. Thomæ repugnare, & aſtruere, quòd verbis illis, Credere in Deum; ſignificentur duo actus fidei. Non enim hoc vult Durandus.

Sic declarata diuiſione illa, QVÆSTIO eſt: Vtrum ad hoc, vt aliquis verè credat in Deum, neceſſariò debeat per charitatem referre fidei actum in Deum: an verò ſatis ſit, referre per motum alium imperfectum voluntatis. De hac quæſtione ſolent hoc loco nonnulli pluribus diſputare quam neceſſe eſt. Eſt enim illa tota de nomine. Nam ſi credere in Deum ſignificet actum fidei relatum perfectè & meritoriè in vltimum finem, conſtat, neminem credere in Deum, niſi iuſtus ſit, & præditus charitate. Atque hoc modo intelligendum eſt, quod diuus AVGVSTINVS vbi ſuprà ait, *Credere in Deum*, eſſe, *credendo ipſum amare, & in ipſum tendere, &c.* Item quod D. Thomas quæſt. præcedenti art. 9. ad 3. exponit: Articulum illum Symboli: *Credere in Deum*, ea forma poſitum eſſe, qua pertinet ad fidem charitate formatam, qualis eſt fides Eccleſiæ, licèt non ſemper ſingulorum fidelium.

Sin autem Credere in Deum tantummodo ſignificet actum fidei relatum ad vltimum finem quocunque motu voluntatis; ſic extra controuerſiam eſt, peccatores etiam fideles abſque charitate verè credere in Deum. Nam & hi quoque per ſpem verè tendunt in Deum, vt in vltimum finem, adeòque excitant ſe ad credendum propter illum, quem vtique ſperant ſe adepturos gratia Dei, & meritis aliquando propriis futuris: tametſi practice quidem illum iam non habeant pro vltimo fine, quem cæteris anteponant. Iuxta hoc procedit, quod diuus AVGVSTINVS alibi concedit, fideles omnes etiam peccatores credere in Deum, videlicet lib. de fide & oper. cap. 14. & vltimo. Et Bernardus ſerm. 24. in Cantica.

Et ſanè fideles ſinguli etiam peccatores cùm Symbolum recitant, verba illa: *Credo in Deum*, non ſolùm in perſona Eccleſiæ, ſed etiam propria dicere videntur: nec tamen mentiuntur propterea quòd careant charitate. Adde quòd ad hunc loquendi modum verè vſurpandum, ſufficere videtur, quòd poteſt quis charitatem vel acquirere vel recuperare, per quam demùm tendat in Deum vt vltimum finem. Hoc poſſumus confirmare ex modo loquendi Scripturæ. Nam Ioan. 12. dicitur: *Multi ex principibus crediderunt in eum*: quos tamen ex eodem loco conſtat fuiſſe tūc charitate deſtitutos: ſubditur enim: *ſed non audebant eum confiteri propter Phariſæos, ne extra Synagogam eiicerentur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum, quam Dei.*

Poteſt prætereà hoc loco QVÆRI, Vtrùm non modò mali homines (vt Auguſtinus ait) verè dicantur credere Deum, ſed etiam infideles. Ratio dubitandi eſt, quia ſi non negant Deum eſſe (vt ſupponimus) nihil obſtare videtur, quò minus dici poſſint Deum credere, accipiendo vocabulum credendi latiùs, vt ſignificat quamcunque perſuaſionem. Contra verò D. Thomas, hic art. 2. ad 3. ait, infideles quia non cognoſcunt omnia de Deo, quæ fideles credunt, ſimpliciter non cognoſcere Deum, ſed totaliter eum ignorare. Probat ex Philoſopho 9. Metaphyſ. text. 22. dicente: In ſimplicibus aut totum cognoſci aut totum ignorari.

Videtur autem mihi ex illa ſententia Philoſophi in propoſito tantummodo ſequi, quòd notitiæ illi veræ, quam infideles de Deo habent, non correſpondeat obiectiuè aliquid, quod ſit pars rei illius, quæ eſt DEVS, quaſi illi per vnum conceptum partim attingant verè Deum reipſa: ſecundùm alios verò conceptus, quos vel non habent de Deo, vel falsò habent, partim non attingant, vel falsò attingant. Atque hoc quidem modo exponit etiam Caietanus ſententiam illam Philoſophi. Cæterùm ex hoc non efficitur, quo D. Thomas infert: infideles eiuſmodi totaliter ignorare ſeu non cognoſcere verè ipſum Deum. Poteſt enim ſtare nihilominus, quòd illi per conceptum verum, quem habent, attingant rem illam, quæ eſt DEVS, non quidem ſecūdùm partem ipſius aliquam, ſed ſecundùm ſe totam, quanquam non attingant ita totaliter & adæquate, vt fideles attingunt per fidei cognitionem. Itemque quamuis ſecundùm alios conceptus falſos de Deo, vel etiam ſecundùm ignorantiam aliorum conceptuum verorum de eodem, iidem infideles, aut non attingant, aut falsò attingant illam ipſam eandem rem totam, quæ eſt DEVS. Vtrumque namque verum eſt: Et quòd eandem illam rem totam obiectiuè ſecundùm vnum conceptum verum attingunt verè, & ſecundùm alium falſum, vel ignorantiam alterius, attingunt falsò, vel non attingunt. Idem enim Deus obiectum eſt iſtorum trium, videlicet conceptus veri de Deo, & conceptus falſi de Deo, & ignorantiæ eiuſdem.

Hinc intelligitur, falsò Caietanum hìc dixiſſe eum, qui cognoſcit Deum eſſe ſapientem, & putat tamen, eum non eſſe omnipotentem, per conceptum illum priorem verum non attingere Deum. Falſum eſt: nam attingit totum illud obiectiuè, quod eſt Deus, tametſi illud idem totum falsò attigerit per conceptum falſum. Aliud enim eſt, talem non attingere partem Dei reipſa: aliud nihil attingere Dei: attigit enim totum, licèt non totaliter verè.

***

PVN

PVNCTVM SECVNDVM.

Quinam ſit neceſſariò credendum.

D. Thomas artic 3 & 4.

IN duplici genere ſunt res de quibus generatim quæri poteſt, an neceſſariò per fidẽ Chriſtianam credi debeant. Quædam enim ſunt ſupra rationem naturalem, vt, Deum eſſe trinum & vnum: alia non item, ſed ratione naturali cognoſci poſſunt, vt, Deum eſſe, & eſſe vnum. Dicemus igitur ſigillatim de vtroque genere.

Et quod attinet ad res quæ ſunt *ſupra naturalem rationem*, ex communi ſententia Theologorum in 3. diſt. 25. & D. Thomæ hic art. 3. ponimus hanc certam aſſertionem: omnibus adultis ratione vtentibus neceſſarium ad ſalutem eſt, & omni tempore fuit, credere aliquod obiectum fidei ſupernaturale: ac proinde non ſatis eſt, neque vnquam fuit, ad ſalutem actus fidei ſupernaturalis, ex parte duntaxat principij (puta procedens à ſupernaturali auxilio gratiæ) & ex parte medij ſeu rationis credendi (puta qui nitatur diuina reuelatione) ſed etiam eſt, & ſemper fuit neceſſarius fidei actus ſupernaturalis ex parte obiecti. Ac loquimur in hac aſſertione de neceſſitate non *præcepti* tantùm, ſed etiam *medij*. Item de neceſſitate non modò ad vltimam ſalutem, verùm etiam ad primam.

Porrò neceſſarium neceſſitate *medij* appellant Theologi, illud quod ex lege ordinaria Dei, ſic ad ſalutem neceſſarium eſt, vt quicunque etiam ob ignorantiam inuincibilem, vel quacunque alia de cauſſa id non fuerit aſſecutus, is nequeat etiam conſequi ſalutem. Neceſſarium verò neceſſitate *præcepti* tantùm, vocãt illud, quod quidem neceſſariò exequendum eſt, vbi facultas ſuppetit & occaſio, non tamen ita, vt ob ignorantiam, vel ob defectum occaſionis prætermiſſum impediat ſalutis conſecutionem. Et ſunt quædam vtroque modo neceſſaria, vt pœnitentia poſt peccatum, votum baptiſmi. Et hic fidei actus in adultis, de quo diximus. Alia alterutro modo tantùm, vt prædeſtinatio, auxilium Dei, quæ ſunt neceſſaria duntaxat neceſſitate medij.

Salutem autem *primam* appellant Theologi iuſtificationem, quo pacto ſalus accipitur ad Epheſ. 2. *Gratia eſtis ſaluati per fidem, &c.* Et ad Titum 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Vltimam* autem ſalutem dicunt beatitudinem, quo pacto accipitur, Marci vlt. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Et ſunt aliqui Theologi, qui dicunt, fidem in certo gradu neceſſariam eſſe ad vltimam ſalutem, non ad primam, ſicut poſtmodum videbimus. Itaque vtiliter in præſenti diſtinguimus has duas ſalutes.

His poſitis concluſio noſtra ſic intellecta ſtatuitur à nobis contra hæreticos, & nonnullos etiam Catholicos, qui in hac parte errauerunt, vt poſtea dicemus. Eſt autem hæc aſſertio communis ſententia Theolog. in 3. ſent. diſt. 25. vt diximus. Et eam rectè inter alios confirmauit Sotus in 4. ſent. diſt. 1. q. 2. artic. 3. Et Canus in relect. de Sacram. in genere, p. 1. q. 1. concl. 1. vbi aſſerit, oppoſitã ſententiã eſſe erroneã, & fortè hæreticam.

Probatur hæc aſſertio PRIMO ex Scriptura. Nam in primis ſcopus Apoſtoli per totam epiſtolam ad Romanos hic ipſe eſt, oſtendere huius fidei neceſſitatem. Vnde & cap. 1. adducit illud Habac. 2. *Iuſtus autem ex fide viuit.* Item c. 3. 4. & 5. Et ad Galat. 3. & Epheſ. 2. & 3. & aliàs paſſim iuſtificationem adſcribit fidei tanquam fundamento. Illuſtris verò in primis locus eſt ad Hebr. 11. vbi idem oſtendit, commemorãdis iis per ordinem, qui olim iuſti fuerunt ex fide. Quo loco illud maximè aduertẽdum, quòd tametſi Scriptura nuſquam expreſsè Enoch à fide commendet, tamen illa præditum fuiſſe Apoſtolus certiſſimè concludit, ex eo quòd Scriptura teſtatur Enoch placuiſſe Deo. *Nam*, vt inquit, *impoſſi-*
A *bile eſt ſine fide placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, &c.*

Quæ ſanè Apoſtoli argumentatio infirma eſſet, niſi eſſet a Deo lata communis lex, vt nemo niſi per fidem poſſit conſequi ſalutem. Etenim, ſi eiuſmodi lex non exſtat, facile Apoſtolo reſponderi potuiſſet, Enoch fuiſſe vnum ex illis qui abſque fide potuerũt placere Deo.

Huc illud etiam pertinet, Sap. 9. *Per ſapientiam placuerunt tibi Domine omnes, quicunque ab initio placuerunt.* Intelligitur enim apud Salomonem Sapientia interdum etiam eſſe fides. Vnde & AMBROSIVS in illud, 1. Tim. 3. Qui vult omnes homines ſaluos fieri, nonnulla teſtimonia de Sapientia ad fidem refert. Denique eadem veritas manifeſtè conuincitur teſtimonio ipſius Chriſti Domini, Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus eſt.* Et
B Marci vltimo: *Qui non crediderit, condemnabitur.*

SECVNDO, probatur ex Conciliis, vbicunque aſſerunt, fidem ad ſalutem neceſſariam, eſſe donum Dei, quia ſcilicet ſit cognitio ſupernaturalis ex parte obiecti. Vt in Concilio Mileuitano, can. 4. & in Arauſicano, can. 5. vbi id probatur illo teſtimonio Apoſtoli ad Epheſ. 2. *Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, donum enim Dei eſt.* Et illo ad Philipp. 1. *Vobis datum eſt pro Chriſto non ſolum, vt in eum credatis, &c.* Exſtant quoque in Concilio Trident. ſeſſ. 6. duæ hac de re ſententiæ præclaræ. Altera c. 7. vbi dicitur: *Cauſſa inſtrumentalis noſtræ iuſtificationis eſt Baptiſmus, quod eſt ſacramentum fidei, ſine qua nulli vnquam contigit iuſtificatio.* Altera in cap. 8. vbi fides dicitur eſſe *humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis.*

C TERTIO probatur ex Patribus, Sanctus IRENÆVS lib. 5. c. 20. propter huius fidei ſupernaturalis neceſſitatem, affirmat, extra Eccleſiã, in qua hæc fides traditur, non eſſe viam ſalutis: *Huic enim*, inquit, *creditum eſt lumen Dei* (ſupernaturale) *& propter hoc ſapientia Dei, per quam ſaluat homines*: ſcilicet illa ſapientia, de qua inquit Apoſtolus, 1. Cor. 2. *Sapientiam loquimur non huius ſeculi, ſed loquimur Dei Sapientiã in myſterio, quæ abſcondita eſt, &c.* quia ſcilicet eſt cognitio rerum ſupernaturalium.

S. BASILIVS concione in Pſal. 115. circa illud; *Credidi, propter quod locutus ſum*, poſteaquam commendauit fidem, quæ *ſupra rationales methodos* (vt inquit) *animam ad aſſenſum trahit*, id eſt, fidem ſupernaturalem; de eadem fide interpretatur illud Apoſtoli, ad Hebr. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, &c.*

D S. CHRYSOSTOMVS hom. 32. in Ioannem: *Fide*, inquit, *nobis opus eſt dilectiſſimi, fide, inquam, bonorum matre, ſalutis medicina.* Et paucis interpoſitis: *Qui ſuis*, inquit, *nituntur rationibus ante cognitam veritatem naufragium faciunt.* Vbi clarè indicat, fidem quoque de rebus ſupra naturalem rationem eſſe ad ſalutem neceſſariam.

S. AMBROSIVS lib. 1. de Cain & Abel, cap. 2. *Ante omnia*, inquit, *fides nos commendare Deo debet.* Et enarratione in Pſ. 37. cenſet, fidem *eſſe ſalutis noſtræ pretium.*

S. AVGVSTINVS lib. 13. de Trinit. c. 20. *Neceſſaria eſt*, inquit, *fides, vt beatitudinem conſequamur omnibus humanæ naturæ bonis, id eſt, & animæ & corporis.* Vbi fidem neceſſariam diſtinguit à naturæ bonis, tanquam aliquid videlicet vndequaque ſupernaturale. Et ſer. 38. de tempore: *Fides*, inquit, *eſt humanæ ſalutis initium. Sine hac nemo*
E *ad filiorum Dei conſortium poteſt peruenire, quia ſine ipſa nec in hoc ſeculo quiſquam iuſtificationis conſequitur gratiam, neque in futuro vitam poſſidebit æternam.*

S. LEO ſermone quarto de natiuitate Chriſti: *Sine fide*, inquit, *impoſſibile eſt placere Deo, & nihil ſine illa ſanctum, nihil caſtum, nihil viuum.* Nec dubium eſt quin ſimiliter omnes alij Patres, quando affirmant, fidem eſſe neceſſariam ad ſalutem, loquantur de fide vndequaque ſupernaturali, qualem Apoſtolus definiuit, eſſe *donũ Dei, & ſubſtantiam rerum ſperandarum, argumentum non apparentium*, ad Epheſ. 2. & ad Hebr. 11. &c.

TERTIO probatur (quod attinet præſertim ad vlti-

Digitized by Google

mam ſalutem) ratione D. Thomæ hic artic. 3. quam ita formo: ſalus hominis in præcipua perfectione ſupernaturali, quam homo participat à Deo, conſiſtit, hoc eſt, in viſione clara diuinæ eſſentiæ: ſed ad hanc non poteſt homo peruenire, niſi Deum ipſum audiat ſupernaturaliter docentem, eique credat: ergo credere aliquid ſupra naturalem rationem, eſt neceſſarium ad ſalutem.

Maiorem propòſitionem D. Thomas partim ſupponit ex dictis 1.p.q.12.& 1.2. in tractatu de Beatitudine, partim declarat huiuſmodi ratione cõgruẽti. Perfectio naturæ inferioris ſuperiori alteri naturæ ſubordinatæ, non ſolùm continetur ipſius proprio motu, ſed etiam motu quẽ participat à ſuperiori natura. Vt aqua v. g. non tantũ mouetur ſuo motu ad centrũ, ſed etiã fluxu & refluxu ex motione Lunæ. Et perfectio cælorum inferiorum in motu etiam, quem habent ex primo mobili, conſiſtit: ſed homo immediatum ordinem habet erga Deũ, cùm vniuerſalẽ rationem veri & boni poſſit apprehẽdere: ergo ipſius perfectio non ſolùm cõſiſtit in iis quæ ſunt ipſi naturalia & propria, ſed etiam, (idque præcipuè) in perfectione, quam habet ex Deo ſupernaturaliter; atque cùm ſalus hominis ſit præcipua hominis perfectio, poſita illa erit in præcipua perfectione ſupernaturali, quæ eſt clara Dei viſio. Sic patet Maior.

Minor autem probatur, tum ex illo Ioan. 6. *Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.* Item ex eo, quòd Deus non perducit hominem ad beatitudinem, niſi ſecundùm modum conuenientem naturæ ipſius. Natura autem hominis eſt, vt ad claram viſionem veritatis, qualis eſt beatitudo, non perueniat, niſi priùs audierit, & didicerit, & crediderit, iuxta illud Philoſophi: *Oportet addiſcentem credere.*

Sed præcipuum fundamentũ aſſertionis noſtræ ſitũ eſt in teſtimoniis Scripturæ & Patrum allatis. Quibus omnino conuincitur, neceſſariam eſſe ad ſalutem (vt diximus) fidem vtrinque ſupernaturalem, ſcilicet ex parte principij, & ex parte obiecti, & neceſſitate non ſolùm præcepti, ſed etiam medij. Nam quòd fides quidem ſupernaturalis ex parte *principij* neceſſaria ſit, inde patet, quoniam adducta teſtimonia, de fide Theologica procedũt, quæ ad iuſtificationem valet: quam fidem Theologicã infra q.6. art. 10. aduerſus Pelagium cuincemus, donum Dei eſſe ſupernaturale. Quòd verò requiratur fides ſupernaturalis ex parte *obiecti*, patet, quoniam fides, ſine qua Apoſtolus & Patres citati aiunt impoſſibile eſſe placere Deo, illa vtique fides eſt, quam eodem loco Apoſtolus definiuit, eſſe ſubſtantiam ſperandarum rerũ, argumentum *non apparentium*, hoc eſt, eorum quæ ſunt ſupra rationem naturalẽ, & ineuidentia. Ac de hac ſimiliter fide loquũtur Patres & Concilia locis citatis. Quòd verò neceſſitate *medij* requiratur hæc fides, conſtat ex cõmuni Patrum ac Conciliorum traditione. Ita enim ſtricte in Eccleſia ſẽper intellecta ſunt Scripturæ loca, quæ requirũt fidem ad ſalutem.

Porrò ex dictis ſatis apparet, erroneam fuiſſe Manichæorum ſententiam, qui contendebant, nihil ampliùs eſſe credendum quàm quod poſſit euidenti ratione demonſtrari. Itaque Catholicos, quòd alia crederent, irridebant; ſe autem poſſe omnia demonſtrare, quæ ad ſalutem neceſſaria eſſent, profitebantur. Qua ratione D. AVGVSTINVS libro de vtilitate credendi, cap. 1. narrat, ſe per aliquot annos ab illis fuiſſe deceptum.

Cæterùm eodem libro, præſertim c. 10. & 12. eruditiſſime illorum errorem atque ſtultitiam coarguit. Nam ſi nihil omnino præter illa, quæ ſunt euidentia, eſt credendum; neque amicitia, neque pietas, neque prorſus ſocietas humana poſſet apud homines conſiſtere. Hæc enim omnia fide nituntur eorum quæ euidentia non ſunt, ac ſecus ſe habere poſſunt. Vt quòd hic ſit illius pater, quòd alter alterum diligat, &c. Sed hunc errorem Manichæorum, in quo etiam fuit Pe-

A trus Abailardus, ſuprà refutauimus, quæſt. 2. punct. 4.

Reuincitur etiam ex dictis error quorũdam auctorum recentiorum, qui negant ex lege ordinaria Dei aſſenſum fidei ex obiecto ſupernaturalem ſic eſſe neceſſarium, vt nequeat quis abſque illo conſequi ſalutem. Exiſtimant enim, ad ſuauem Dei prouidentiam & benignitatem pertinere, vt, ſi quis aliqua ratione cognoſcat legem naturalem, & quæ nouit facienda, faciat quoad poteſt modo humano; is abſque alia cognitione ſupernaturali ſalutem primam & vltimam conſequi poſſit, dummodo reliqua inuincibiliter ignoret. Ex his eſt Vega, lib. 6. ſuper Conc. Trid. c. 17. & 20. qui adeo hanc ſententiam probat, vt admittat illam etiam in caſu, quo quis inuincibiliter ignoraret eſſe vnum Deũ. Eiuſdem ſententiæ fuit aliquando Sotus, ſed pòſt in 4. B vbi ſupra & aliis in locis illam retractauit. Dicitur & Victoria idem ſenſiſſe. Iam verò ab omnibus reiicitur vt erronea.

Nam PRIMO teſtimonia allata ſuperiùs contra illam faciunt. DEINDE, ſicut infra puncto quarto videbimus, ex fide certum eſt quòd ad primam & vltimam ſalutem requiratur neceſſitate medij fides Chriſti ſaltem implicita. Implicita verò fides Chriſti à Patribus ſemper intellecta eſt contineri in aliquo alio actu ſupernaturali fidei, ratione cuius cenſeatur quis paratus ad credendum explicitè myſterium Chriſti, cùm fuerit propoſitum. Neque cognitio naturalis Dei aut legis naturalis poteſt in propoſito cenſeri fides, quæ ad iuſtificationem ſpectet, hoc eſt, quæ ſit donum Dei ſupernaturale, id quod requirit traditio Eccleſiaſtica.

C SECVNDO, fundamentum, quo illi Doctores vtuntur, infirmum eſt. Nam primò eadem facilitate poſſet Deus per ſe, vel per alium, ſupernaturaliter illuminare eum, qui iuxta cognitionem, quam haberet, faceret quod poſſet: atque poſſet illum ſaluare abſque alia cognitione: quare perinde poſſet Deus benignitatem exercere in ſaluandis hominibus, ferendo legem illam ordinariam, vt videlicet nemo ſalutem conſequatur ſine fide, quæ ex parte obiecti ſit ſupernaturalis. Itaque nihil fuit cauſſæ cur hi Doctores, vt facerent Deum benignum, ordinariam illam legem negauerint.

TERTIO accedit, quòd etſi aſſerant iſti auctores, poſſe aliquem conſequi ſalutem abſque fide ſupernaturali, negant tamen (idque neceſſariò propter Scripturæ teſtimonia & Concilij Tridentini) vlli vnquàm D de facto contigiſſe ſalutem, præſertim vltimam, abſq; ſupernaturali actu fidei, vt videre eſt apud Vegam vbi ſupra, c. 21. Quo quidem poſito non eſt neceſſe propter benignitatem & miſericordiam Dei, negare legem illam ordinariam de neceſſitate fidei, quandoquidem miſericordia & benignitas Dei nunquam exerceretur in ſaluando aliquo homine abſque fide ſupernaturali. Eſt igitur ſimpliciter traditioni Eccleſiaſticæ inhærendum circa neceſſitatem ſupernaturalis fidei, ad vtramque ſalutem ex lege Dei ordinaria.

Sed argumẽtabitur quis cõtra dicta, PRIMO ex illo Apoſt. ad Rom. 1. Quia *cùm Deũ cognouiſſent, non ſicut Deũ glorificauerũt, &c.* Videtur enim Apoſtolus hic inſinuare, Gentes illas, quæ Deum naturaliter cognouerunt, ſaluas fuiſſe futuras, ſi opera cognitioni reſpondiſſent. Itaque non videtur ſupernaturalis cognitio neceſſaria.

E RESPONDEO, ex hoc Apoſtoli loco tantùm colligi, iure fuiſſe Ethnicos condemnatos, quòd cognitioni & legi naturali conuenienter non vixerint. Cæterùm Apoſtolus non ait, quòd per illam cognitionem ſolam, ſine ſupernaturali fide fuiſſent ſaluati. Sed inſinuat quidem, Deum fuiſſe ſuppeditaturum illis lumen fidei & reliqua ſupernaturalia auxilia neceſſaria, quibus ſalutem conſequi poſſunt, ſi illi præuenti ab aliquali gratia excitante, (quæ nemini adulto deeſt, vt tomo 2. diſp. vlt. q. 3. punct. 3. docuimus,) rectè vſi fuiſſent ratione naturali, vti inferiùs attingemus.

Digitized by Google

SECVNDO, opponet quis illud eiuſdem Apoſtoli ad Roman. 1. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt, faciunt.* Vbi de Gentibus, quæ eſſent iuſtitiam conſecutæ, loqui videtur. Præmiſerat enim: *Non auditores legis iuſti erunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.* Naturaliter igitur ſeruando legem poteſt acquiri ſalus ſine alia fide.

RESPONDEO ex diuo AVGVSTINO lib. 1. de ſpiritu & litera, cap. 27. verbo illo, *Naturaliter*, nō excludi illo loco ſupernaturalem cognitionem & gratiā, quam ex gentibus nōnulli fuerunt aſſecuti, ſed tantùm legem *ſcriptam* Iudæorum. Et eodem modo hanc Apoſtoli ſententiam interpretatur D. Thomas, 1.2. q. 109. art. 4. ad 1. Vt enim peccatum dicitur eſſe contra naturam, ſic etiam gratia & ſupernaturale donum fidei poteſt interdum naturale dici, quatenus eſt naturæ conſentaneum.

Eſt & alia expoſitio multorum Patrum, & Caietani in illum locū (quam magis probaui tomo 2. diſp. 8. q. 1. p. 2. & 3.) Pauli, Apoſtolum ibi non de iis Gentibus loqui, quę præſidio gratiæ totam legem naturalem ſeruarunt, ſed de iis, quę cognitione naturali ductæ ſeruarunt ſaltē aliqua præcepta naturalia; id enim putat Caietanus ſatis fuiſſe ad propoſitum diui Pauli, quod erat in eo loco exprobrare Iudæis præuaricationem legis exemplo gentium, quarum aliquæ non ita eſſent procliues vt ipſi ad violandam legem.

TERTIO, eſt argumentum ex eodem Apoſtolo ad Heb. 11. Vbi ab eo, qui acceſſurus ad Deum eſt, ſolùm requirit, vt credat *Deum eſſe, & remuneratorem eſſe.* Poſſunt autem hæc per cognitionem naturalem ſciri. Non eſt igitur neceſſaria alia cognitio neceſſitate medij.

RESPONDEO, Apoſtolum ibi non agere de cognitione naturali dūtaxat, qualis eſt, quòd Deus ſit auctor naturæ, & remunerator bonorum operum naturalium, ſed de illa in primis, qua vtcunque cognoſcatur Deus eſſe auctor ſupernaturalium donorum, & remunerator ſupernaturalium, per modum aliquem cōtemplationis ipſius ſupra naturam: ſic notauit rectè Canus in relect. de Sacram. parte 2. ad poſtremū argumentum contra 2. concl. Et idem colligitur ex eo quòd Apoſtolus in eodem loco, illam ipſam fidem, quam poſtea requirit, definierat eſſe *ſubſtantiam ſperandarum rerum, argumentum non apparentium.*

QVARTO, obiici poteſt etiam illud Chriſti, Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*, vbi, vt apparet, agebat de præceptis naturalibus Decalogi. Illa ergo ſeruare ſatis erit.

RESPONDEO, præcepta naturalia omnia ſeruari non poſſe, niſi gratiæ atque adeo fidei ſubſidio, quam proinde Chriſtus Dominus ibi non exclufit. Id probauimus tomo 2. diſp. 8. q. 1.

QVINTO, poteſt obiici hoc argumentum: Quocunque temporis momento poteſt quis conſequi ſalutem, vt patet, Ezech. 18. & 33. & alias: ſed non poteſt quis quouis momēto erudiri de fide ſupernaturali: Ergo non eſt illa neceſſaria neceſſitate medij. Minor probatur. Nā vt quis credat, prędicatore opus habet, vt patet ex illo Apoſtoli ad Roman. 10. *Quomodo audient ſine prædicante, &c.* ſed non poteſt quouis tempore quis in promptu habere prædicatorem, ſi in remotiſſimis locis degat. Ergo, &c.

CONFIRMATVR. Nam poſito, quòd quis apud gentes barbaras, præuentus ab aliquali gratia excitāte, præſtiterit quidquid humano & morali modo poteſt, & iam-iam moriturus ſit; quęro an is ſine fide cōſequetur ſalutem, aut nō: Si conſequetur, habeo intentū. Si non, vel damnabitur, & hoc durum videtur, vel per hominem inſtruetur, quod humano modo non poteſt fieri ſine miraculo: aut Deus per ſe, aut per Angelū debebit ipſum circa fidem inſtruere, quod etiā erit miraculum. Itaque eiuſmodi homini ex lege ordinaria citra mira-

A culum via ſalutis non patebit. Quod abſurdum videtur.

Ac eadem difficultas videtur eſſe in caſu, quo puer cùm primum incipit ratione vti, conuertatur ad Deum eo modo quo naturaliter tunc Deum cognoſcit, nimirum in communi ſaltem, ſub ratione boni. Ex ſentētia namque ſancti Thomæ in 1.2. q. 89. art. 6. talis illico conſequitur gratiam, qua remittitur ipſi peccatū originale. Itaque vel concedendum eſt, naturalem illā cognitionem & conuerſionem ad Deum tunc puero ſufficere ad ſalutem; vel admittendum erit miraculum, ſi quis dicat, puerum tunc diuinitus illuſtratū iri lumine fidei: ſed hoc ſecūdum minime admittendum videtur: Ergo admittendum eſt illud primum.

RESPONDEO ad hos & ſimiles caſus, Deum tunc
B temporis per ſe, aut per Angelum, aut per hominem, illuminaturum talem, vt poſſit, quantū eſt ex parte Dei, ſalutem conſequi quouis momento per ſupernaturalē actum fidei & ſufficientem diſpoſitionem ad gratiam. Nec id futurum miraculum, ſed quiddam conſequens ad legem ordinariam ipſius Dei, qua is ſtatuit, nullum adultum in gratiam recipere ſine fide ſupernaturali: id quod inter alios rectè aduertit Durandus in 3. diſt. 25. q. 1. n. 9. Sic etiam reſpondendum eſt ad propoſitum caſum de puero, ſi quis velit ſentētiā illam D. Thomæ ſuſtinere, de qua diſputauimus tomo 2. diſput. 6. quæſt. vltima.

Ad illud verò quod peculiariter obiiciebatur ex Apoſtolo: Fidem debere a Prædicatore *audiri*, ac proinde non poſſe quouis tempore ſuſcipi, reſponderi ſolet
C PRIMO, ſententiam illam habere locum ordinariè loquendo, & vt plurimum, ita ſcilicet, vt nihil obſtet, quominus etiam in aliquo particulari caſu Deus per ſe, aut per Angelum doceat.

Ita exponit eum Apoſtoli locum ſanctus HIERONYMVS in caput tertium epiſtolæ ad Galatas: *Qui ſimplici*, inquit, *reſponſione contentus eſt, dicit: Apoſtolum non generaliter dixiſſe: Fides omnium ex auditu eſt, ſed fides ex auditu. Quod & in parte, & in toto accipi poteſt. Eorum ſcilicet fides ex auditu, qui audiunt, qui credunt.* Addit etiam hoc: *Dei ſermo, cui nihil ſurdum eſt* (obiecerat enim ſurdorum fidem non poſſe eſſe ex auditu) *ad eas magis loquitur aures, de quibus ait in Euangelio*, Lucæ. 8. *Qui habet aures audiendi, audiat.* Et in Apocal. cap. 2. *Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.* Et Iſaias: *Dominus aperuit mihi*
D *aurem.*

SECVNDO; poſſumus reſpondere cum Cano vbi ſuprà, ibi agere Apoſtolū de fide in Chriſtū explicite, ſicut patet ex eo quod ſubiūgit: *Auditus autem per verbū Chriſti.* Fides verò, quam nos nunc quidem aſſerimus neceſſariā eſſe ad ſalutem, vniuerſalior quædam fides eſt, per quam ſaltē cognoſcatur Deus, vt auctor ſupernaturalium, & remunerator ſupernaturaliter, etiam ſi hęc notitia non ſit admodum diſtincta, qualem habent peritiores, ſed vtcunque confuſa. De fide verò in Chriſtum, quomodo ſit neceſſaria, videbimus punct. 4.

POSTREMVM argumentum eſt, quòd ſicut Marci vltimo dicitur: *Qui nō crediderit, cōdemnabitur.* Ita Ioan. 3. dicitur: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, &c.* Sed
E hoc non obſtante dicunt Theologi, ſatis eſſe ad ſalutē, Baptiſmum in voto & quaſi implicite: Ergo ſatis etiam erit fides ſupernaturalis in voto, qualem dici poſſit habere is qui legem naturaliter cognita ſeruaret quo ad poſſet, ita vt cognitio illa Dei naturalis, vel boni debiti neceſſaria ex vi aliorum præceptorum, cenſeatur quodammodo fides implicita, ſufficiens ad ſalutem.

RESPONDEO, per hoc argumentum ſolùm probari, quòd, quantum eſt quidem ex neceſſitate *præcepti*, non magis requiritur fides in re quàm Baptiſmus. Nam præceptum quidem fidei non obligat ſtrictiùs, quàm pręceptum ſuſcipiēdi Baptiſmum in re. Atque ita fides, quatenus neceſſaria eſt ex neceſſitate præcepti, forma-

liter loquendo, non eſt magis neceſſaria quàm Baptiſmus. At eſt aliũde diſparitas, quòd nimirum fides præterea eſt neceſſaria in re, neceſſitate medij: Baptiſmus verò *in re*, non item.

Id autem colligimus ex Eccleſiaſtica traditione, quę non obſtante illa ſimili forma, qua in Scriptura fit mẽtio baptiſmi & fidei, intellexit & collegit ex Scripturis, fidem aliquam ſupernaturalẽ in re eſſe prorſus neceſſariam neceſſitate medij. Imò id hoc ipſo, quòd Baptiſmus in voto neceſſitate medij neceſſarius eſt, colligitur. Nã cùm Baptiſmus ſupernaturalis ordinis ſit, nõ ſatis intelligitur illud haberi in voto, donec actus aliquis fidei ſupernaturalis habeatur, per quam quis cenſeatur ferri in Baptiſmũ ſecundùm ipſius ſaltem genus. Et pari ratione cognitio dũtaxat naturalis, quoniã ſimiliter alterius ordinis eſt, remotior eſt & imperfectior, quàm vt ſit cenſenda in propoſito fides implicita ſufficiens ad ſalutẽ. Maneat itaque neceſſariam ad ſalutem eſſe adultis fidẽ ſupernaturalem ex parte etiam *obiecti*, ſicut aſſeruimus. Quænam autem obiecta ſupernaturalia, & quomodo, & à quibus credi & cognoſci debeãt, dicemus punctis ſequentibus.

Nvnc ſupereſt vt breuiter videamus an ſit etiam ad ſalutem neceſſarium per fidem credere aliquas res, quæ naturaliter ſciri poſſunt, vt Deum eſſe, & eſſe vnum, &c. Ad quam quæſtionem aliter reſpondendum eſt ex ſententia illorum Theologorum, qui putant cognitionem euidentem, & cognitionem fidei poſſe eſſe de eodem: & aliter ex ſententia ſancti Thomæ, & aliorum, qui id negant.

Nam ſecundùm priorem illã ſententiam, quam nos quæſtione præcedente, punct. 4 defendimus, ſtatuendum eſt, omnibus & ſingulis eſſe neceſſariò credenda quædam etiam, quæ naturaliter ſciri poſſunt, vt Deum eſſe, &c. qui ſane articuli non modò neceſſitate præcepti; ſed etiam neceſſitate medij ſunt cognoſcendi, vt patet ex illo Apoſtoli ad Hebræos vndecimo: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, &c.* vbi vel maximè etiam loquitur de Deo, vt eſt auctor rerum naturalium.

Secundùm alteram autem illam ſententiam ſancti Thomæ dicendum eſſet, fidem eorum, quæ naturaliter cognoſcuntur de Deo, eſſe neceſſariam, non quidem ſingulis ſigillatim, ſed generi humano, vt omnes collectiue poſſint cõſequi ſalutem, & quidem ſtatim quouis tempore, abſque diuturno labore, qui neceſſariò ponendus eſſet in ſcientiis acquirendis. Ac probat id ſanctus Thomas hic art. 4. quoniam alioqui non poſſent omnes cõſequi ſalutem. Nam propter humanas occupationes neceſſe eſt ſint plures qui nequeant acquirere huiuſmodi cognitionem naturalem. Itẽ ſi qui illam acquirere poſſunt: at non poſſunt ſtatim, ſed indigent ad id tempore ac labore diuturno. Et denique neceſſarium eſt huiuſmodi credere ob maiorem certitudinem. Eſt enim cognitio naturalis fallax ex ſuo genere, multiſque permiſta erroribus.

Atque eaſdẽ ob cauſſas diximus tomo primo diſp. 1. q. 1. p. 2. Theologiam eſſe neceſſariam, ſcilicet humano generi, vt nullus ſit qui non poſſit ſubſidio Theologorum cõſequi ſalutem. Neque verò diuus Thomas vult, neceſſariam eſſe huiuſmodi fidem neceſſitate medij, quoad illa omnia, quæ poſſunt de Deo naturaliter demonſtrari: ſed tantùm quoad illam veritatem, nimirũ Deum eſſe. Nam quod ad alia attinet, infrà art. 7. & 8. videbimus non eſſe eam fidem neceſſariam niſi neceſſitate pręcepti. Hæc tamẽ dicta ſint ex mente D. Thomę. Alioqui, vti probabilius eſt, poſſe omnes credere veritates de Deo naturaliter ſcibiles, etiamſi eas euidenter cognoſcant; ſic etiam eſt probabilius, omnibus & ſingulis neceſſarium eſſe credere veritates huiuſmodi.

Quin etiã, ſecundùm certitudinem quidem apparet ex ratione D. Thomæ omnibus & ſingulis neceſſariam eſſe fidem veritatum iſtarum, quatenus nimirum hoc

A ipſo quòd habitu fidei intellectus confirmatur, minùs poteſt aliquis de iis veritatibus dubitare, quas negare eſſet contra fidem. Cæterùm quoniam certitudo hæc fidei reſpectu talium veritatum quiddã habituale eſt, non eſt illa neceſſaria ſingulis neceſſitate præcepti, ex ſententia quidem D. Thomæ. Præceptum enim non datur niſi de actibus. Eſt tamen dicta certitudo ſingulis neceſſaria neceſſitate medij (in opinione etiam D. Thomæ) ſaltem concomitãter; hoc ipſo, quòd inſeparabiliter coniuncta eſt hæc certitudo cum habitu fidei, qui neceſſitate medij neceſſarius eſt. Secundùm noſtram autem ſententiam actualis quoque certitudo fidei circa eiuſmodi veritates, omnibus & ſingulis neceſſaria eſt, ſicut & ipſa fides actualis, iuxta dicta quęſtione præcedente, puncto quarto.

B

PVNCTVM TERTIVM.

Quonam modo ſit credendum: An ſcilicet neceſſarium ſit ad ſalutem credere explicitè omnia quæ fidei ſunt, vel ſufficiat aliqua credere implicitè.

D. Thomas art. 5. & 6.

Explicatio huius quæſtionis & aliarum, quas punctis ſequentibus præterea ponemus de neceſſitate fidei, magna ex parte continetur diſtinctione fidei implicitę & explicitę. Itaque in primis oportet diſtinctionem eam bene intelligere. Igitur fidem *explicitam* de aliqua veritate habere dicimur, cùm elicimus
C aſſenſum immediatè circa ipſam. *Implicitam* verò, cùm aſſenſum alicuius veritatis non habemus ſecundum ſe ipſum, ſed habemus illũ quaſi implicitum in alio actu noſtro, qui habet aliud immediatum obiectum.

Porrò duplex actus noſter poteſt is eſſe, in quo aſſenſus aliquis cẽſeatur eſſe implicitus. Vnvs eſt *intellectus*: puta ipſius fidei ſupernaturalis, quo videlicet credimus veritatem aliquam fidei vniuerſaliorẽ, atque ita prompti & parati ſumus ad explicitè credẽdam aliam veritatem magis particularem, quæ in illa vniuerſali tanquã *in potentia* contineatur, vel ad eam aliquo modo ſpectet, ſicut q. 1. p. 5. diximus. Alter actus eſt *voluntatis*, quo videlicet paratus ſit quis ea credere, quæ alij ſapientiores in Eccleſia explicitè credunt.

Eſt autem hæc diſtinctio S. Avgvstini, libro 19.
D contra Fauſtũ, cap. 14. vbi ait, fidem myſteriorum, quæ clariùs reuelantur tempore gratiæ, fuiſſe occultam (id eſt, implicitam) in fide illorum qui vixerunt tempore legis veteris: *Tunc*, inquit, *& Occvlta erat fides: nam eadem credebant, eadémque ſperabant omnes iuſti & ſancti etiam temporum illorum; & promiſſiua erant illa omnia Sacramenta, omniſque ritus ille ſacrorum. Nunc autem* Revelata *eſt fides, in quam concluſus erat populus, quando ſub lege cuſtodiebatur.*

Inſinuatur etiam eadem diſtinctio à S. Gregorio lib. 2. moral. c. 25. in illud Iob. *Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos. Boues* namque interpretatur eſſe *Doctores*, qui in explicanda fide laborant; *aſinas* autem eſſe ſimpliciores *fideles*, qui iuxta doctiores paſcuntur doctrina
E & fide, implicitè credentes, quod illi credunt explicitè. Quam Gregorij interpretationem, tacito Gregorij nomine ponit Magiſter in 3. diſt. 25. vbi eandem tradit diſtinctionẽ, ſicut & ibi etiam alij Theologi cõmuniter.

Nunc pręmiſſa hac diſtinctione fidei explicitæ & implicitæ, aliquot ſtatuam aſſertiones ex communi ſentẽtia Theologorum, de quæſtione propoſita. Prima: Omnibus tum neceſſitate præcepti, tum neceſſitate medij neceſſarium eſt, & ſemper fuit, credere explicitè, quòd Deus ſit, & quòd ſit remunerator, & auctor etiam donorũ ſupernaturaliũ. Hæc aſſertio ſatis patet ex dictis pũct. pręced. & ex illo Apoſtoli teſtimonio: *Accedẽ-*

tem ad

Digitized by Google

tem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit, ad Hebræos 11.

SECVNDA aſſertio, Neceſſitate quidem præcepti, & hoc quidem gratiæ tempore, omnibus neceſſarium eſt explicite credere articulos illos fidei, qui continentur in Symbolo Apoſtolorum. Ita docent communiter Theologi in 3. diſt. 25. & D. Thomas hic art. 5. Et probabitur à nobis hæc aſſertio fuſiùs in duobus ſequentibus punctis; in quibus diſſeremus de neceſſitate fidei explicitæ circa myſteria Incarnationis & Trinitatis, ad quæ pertinēt omnes illi articuli. Vbi videbimus, an etiam neceſſitate medij ſit neceſſariū aliquos eiuſmodi articulos explicite credere: & vtrùm id etiā fuerit neceſſariū neceſſitate præcepti, vel medij, omni tempore.

Nunc probatur breuiter aſſertio noſtra argumento D. Thomæ, ſic: Ille actus virtutis eſt ex præcepto neceſſarius, qui reſpicit primarium obiectum per ſe ipſius virtutis: Sed actus fidei circa illos articulos reſpicit primarium obiectum fidei: Ergo eſt neceſſarius ex præcepto. Maior probatur: quia præceptum datur de actu virtutis vtique vt reſpicit primariū obiectum. Minor patet. Nam, vt docet D. Thomas ſuprà quæſt. 1. art. 6. ad primum, & art. 8. articuli fidei, cùm contineant ea quibus efficimur in primis beati, ſunt primaria obiecta fidei. Ac poteſt hoc ipſum confirmari ex illa ſententia Apoſtoli, *Fides eſt ſubſtantia ſperandarū rerum*, ad Hebr. 11. Hinc enim apparet, fidem præcipuè reſpicere beatitudinem, quam ſperamus, atque adeo illa quibus efficimur beati, quæ proinde oportebit explicite credere.

SED tunc eſt argumentum Caietani hic: nam ſequitur, non debere nos explicitè credere articulos ſpectātes ad Chriſti humanitatem: ſola namque diuinitate clare conſpecta beati efficiemur. RESPONDET Caietanus: etiam per humanitatem Chriſti Domini eſſe nos beatos futuros, vel ſaltem beatiores, quatenus ex perfectione viſionis diuinæ eſſentiæ conſequenter videbimus clarè humanitatem Chriſti, & alios effectus Dei. SED contra hanc ſolutionem facit, quòd ea ratione quæcunque alia pertinentia ad doctrinam fidei, eſſent neceſſariò credenda explicite. Nam per illa quoque poſſumus ſimiliter eſſe conſequenter beatiores, quatenus videbimus plura ex illis pro maiore perfectione luminis gloriæ.

Aliter ergo RESPONDEO, S. Thomam, in præſenti intelligere ea quibus efficimur beati: aut formaliter ſiue obiectiuè (ſicut diuinitate) aut efficienter ſeu inſtrumentaliter, ſicut per humanitatē Chriſti & eius myſteria. Hoc conſtat ex D. Thoma infra art. 7. & ſuprà q. 1. art. 8. Vbi propterea ait, illa eſſe explicitè credenda, per quæ *adducimur* ad beatitudinem, ſeu per quæ illam cōſequimur. Quod poteſt dici etiam de iis myſteriis, per quæ efficienter ſeu inſtrumentaliter aſſequimur beatitudinem.

TERTIA aſſertio: Alias fidei veritates, quæ præter articulos illos in ſacris literis, vel in Eccleſiæ definitionibus continentur, non eſt neceſſarium neceſſitate medij aut præcepti explicitè credi à vulgaribus fidelibus, quibus in Eccleſia nō incumbit ex officio alios erudire & confirmare in fide; ſatis eſt iis, credere implicitè eiuſmodi veritates. Ita docent communiter Theologi in 3. d. 25. & D. Thomas hic art. 5. Quod tamen Caluinus impudenter ſanè & imperitè ob id reprehēdit lib. 3. inſtit. cap. 2. ſect. 2. Ita enim de Theologis Scholaſticis ſcribit: *Commentum fabricarunt implicitæ fidei: quo nomine craſſiſſimam ignorantiam ornantes, miſeræ plebeculæ cum magna pernicie illudunt. Imò, vt veriùs & apertiùs dicam quod res eſt, commentum hoc veram fidem non modo ſepelit, ſed penitus deſtruit. Hoccine credere eſt, nihil intelligere, modò ſenſum tuum obedienter Eccleſiæ ſubmittas?*

SED neſcit hic hæreticus, quid dicat. Nam diſtinctio hæc fidei prorſus neceſſaria eſt, & aſſertio noſtra veriſſima. Probatur PRIMO ex Scriptura. Nam Dominus in

A Euangelio indicat, ſufficere fidelibus ad ſalutē credere myſteria, quæ ad diuinitatē & humanitatē ſuam pertinēt. Vt Ioan. 6. *Hoc eſt opus Dei vt credatis in eum quem miſit ille.* Et Ioan. 14. *Creditis in Deum, & in me credite.* Et 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcāt te ſolum Deum verū, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Vbi etiam de cognitione fidei ſermo eſt, ſicut exponit S. Cyrillus lib. 11. in Ioan. c. 16. Apoſtolus quoque ad Rom. 12. & 1. Corinth. 12. deſcribens membrorum varietatem, quæ ſunt in Eccleſiæ corpore: *Omnia*, inquit, *membra non eundem actum habent.* Et rurſus 1. Corinth. 12. *Si*, inquit, *totū corpus, oculus, vbi auditus? &c.* At ſi omnes fideles æque explicite deberent omnia per fidem cognoſcere, omnes deberent eſſe oculi.

SECVNDO; probatur teſtimonio S. AVGVSTINI
B lib. contra epiſtolam fundamenti cap. 4. *Turbam*, inquit, *non intelligendi viuacitas ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit.* Et lib. de fide & ſymbolo, cap. 1. ait, in Symbolo comprehenſa eſſe ea, *quæ ſatis* (explicitè quidem) *ſit credere incipientibus atque lactentibus eis qui in Chriſto renati ſunt, nondum Scripturarum diuinarum diligentiſſima & ſpirituali tractatione atque cognitione roboratis.*

Item teſtimonio S. Cyrilli HIEROSOLYMITANI, catecheſi 5. qui ſimiliter ait, *paucis verſibus in Symbolo vniuerſam fidei doctrinam* (creditu ſcilicet omnibus neceſſariā) *comprehendi. Cùm non omnes*, inquit, *poſſint Scripturas legere, & alios quidem inſcitia, alios vero occupatio impediat a cognitione.*

Item teſtimonio S. Gregorij lib. 2. moral. c. 25. ſuprà citato, circa illud Iob 1. *Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos.* Vbi ait. *Quid aliud per aſinas, quam quoſdam ſim-*
C *pliciter viuentes accipimus? Quæ bene iuxta boues paſci referuntur, quia mentes ſimplicium etiam cum alta capere non poſſunt, eo magis vicinæ ſunt quo & fraterna bona, ſua per charitatem credunt: cumque inuidere alienis ſenſibus neſciunt, quaſi in paſtu ſe minime diuidunt* (quia ſcilicet credunt implicite illud idem quod alij, licet expreſsè id nō ſciant) *Simul ergo ſe aſinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniuncti tardiores, eorum intelligentia paſcuntur.*

TERTIO; probatur manifeſta ratione. Nam ſi omnes tenerentur explicitè credere, quæcūque ſunt de fide in Scripturis tradita, multi eſſent obligati ad id quod nullo modo aſſequi poſſint. Certum enim eſt, pleroſque ex fidelibus eſſe, qui nō habent id iudiciū & otium quod requireretur ad omnia cognoſcenda quæ ſunt in ſacris literis.

D Sed OBIICIT Caluinus, quòd *fides non in ignorantia, ſed in cognitione eſt poſita.* Quod confirmat illo teſtimonio Apoſtoli ad Rom. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam; ore autem fit confeſſio ad ſalutem.* RESPONDEO, Theologos Scholaſticos minimè dicere, quòd fides implicite ſimplicium conſiſtat in mera ignorātia omnium veritatū fidei: &, ſi hoc ipſis Caluinus affingere voluit, manifeſte mentitus eſt. Tradunt enim, aliqua explicite debere ab omnibus credi, nempe articulos propoſitos in Symbolo: & hęc quę credere debent explicite, debent etiam ſuo tempore ore confiteri. Atque in iis ipſis creduntur implicite alia omnia, ſicut initio huius puncti à nobis explicatum eſt.

QVARTA aſſertio: Illi, quibus ex officio incumbit,
E alios erudire & confirmare in fide, vt Paſtores & Doctores, non ſolùm articulos in Symbolo propoſitos, ſed alias etiam veritates fidei plures vel pauciores pro cuiuſque officio & gradu, tenentur explicite credere, & illos ipſos articulos fidei diſtinctiùs & explicatiùs quàm fideles alij, ita vt illos etiam tueri aduerſus impugnātes poſſint. Aſſertio eſt apud Theologos indubitata in 3. diſt. 25. & ponitur quoque à D. Thoma hic art. 6.

Probatur PRIMO ex Scriptura. Nam alioqui nō poterunt huiuſmodi Paſtores & Doctores id præſtare, ad quod diuinitus poſiti ſunt in Eccleſia, vt ſcilicet alij *nō circumferantur omni vento doctrinæ*, ſicut dicitur ad Epheſ. 4. Debent enim, præcipuè Epiſcopi, fidem & explicare

Digitized by Google

& aduerſus hæreticos defendere. Quod, niſi de rebus diuinis plus cæteris cognoſcant, præſtare nequeunt.

Hoc idem rectè deducit Durandus in 3. diſt. 15. q. 1. ex illo Apoſtoli ad Titum 1. *Oportet Epiſcopum eſſe amplectentem fidelem ſermonem, qui ſecundùm doctrinam eſt, vt potès ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere.* Qua de re infrà diſp. vltima diſſeremus pluribus. Illud verò quod Durandus ibidem addit, Doctoribus & Prælatis qui ſunt inferiores Epiſcopis, ſatis eſſe, vt ſubſtantiã articulorum intelligant, & in reliquis difficultatibus ad ſuperiores ſuos recurrant; non videtur mihi ſatis exploratũ. Nam etſi Epiſcopi maiori obligatione adſtringãtur, nihilominus alij etiã Doctores & Prælati pro ratione ſui officij tenentur ſuo modo fidem explicare & defendere, ac proinde cognoſcere mediocriter ſaltem, ea quæ pertinent ad fidei cõtrouerſias. Vnde nec D. Thomas hic art. 6. neque Bonauentura art. 1. neque Scotus in 3. diſt. 15. quæſt. vnica, neque alij Theologi ibidem cùm de hoc diſſerunt, adhibent illam diſtinctionem Durandi.

SECVNDO probatur aſſertio noſtra argumento D. Thomæ ex doctrina S. Dionyſij ſumpto. Nam ſicut reuelatio diuina innoteſcit Angelis inferioribus per ſuperiores, & hominibus per Angelos: ſic etiã innoteſcit inferiorib. hominibus per ſuperiores. Sed propterea Angeli ſuperiores clariorẽ notitiam habent de myſteriis diuinis, quàm inferiores: Ergo ſimiliter qui inter homines ſunt aliis ſuperiores, explicatiorem notitiam de fidei rebus habere debebunt. Maior eſt D. Dionyſij cap. 4. & 7. de Cœleſti Hierarchia, & Minor quoque eodem libro cap. 12.

Porrò diuina reuelatio innoteſcere poteſt hominibus per Angelos, vel *directè*, ſi ab iis homines in aliquo caſu de fide illuminentur & doceantur, vel etiam *indirectè*, per hoc quòd ipſis cuſtodiæ ſunt, & ſenſum commouent, vt prędicationem fidei attendant, eámque percipiant: iuxta dicta tomo 1. diſp. vlt. q. 6. de modo quo poteſt homo per Angelum illuminari.

QVINTA aſſertio: Cùm conſtiterit vulgaribus fidelibus, pertinere ad doctrinam fidei ea quæ Doctores & Paſtores tenentur credere explicitè, ipſi quoque debent illa explicitè credere. Hæc aſſertio ponitur à D. Thoma hic art. 5. nec tàm probatione quàm explicatione indiget. Aſſerit igitur S. Thomas, debere quemlibet neceſſariò *quoad ſpecificationem* actus, credere explicitè quicquid ipſi conſtiterit ſpectare ad doctrinam fidei, hoc eſt, non poſſe illum licitè id negare, ſed ſi actum intellectus circa tale obiectum elicere vult, eum debere eſſe aſſenſum, non diſſenſum.

Neque enim vult S. Thomas in illa aſſertione, quod talia teneatur quilibet *quoad exercitium ipſum* credere, vbi cognouerit eſſe de fide. Nam ſi ita eſſet, deberet etiam illa inquirere & addiſcere, ſicut articulos fidei, quod alienum eſt à mente D. Thomæ, & aliorum Doctorum. Nec poteſt eſſe dubium de hac aſſertione ſic explicata. Nam nemini eſt integrum negare id quod per Eccleſiæ declarationem & propoſitionem conſtat eſſe doctrinam fidei.

PVNCTVM QVARTVM.

An & quomodo ſit neceſſarium credere myſterium Incarnationis.

D. Thomas art. 7.

DVOBVS modis intelligi poteſt, fidẽ de myſterio Chriſti, ſeu de articulis ad Chriſti humanitatẽ ſiue ad Incarnationẽ pertinẽtibus, eſſe ad ſalutem neceſſariã. PRIMO, neceſſitate non modò præcepti, ſed etiam medij. SECVNDO, neceſſitate tantùm præcepti.

Si de neceſſitate *medij* loquamur, hæ propoſitiones ſunt tenendæ. PRIMA, Neceſſitate *medij* nullo tempore ante aduẽtum quidem Chriſti fuit neceſſaria explicita fides Chriſti ad primam vel vltimam ſalutem. SECVNDA, Nec poſt aduentum Chriſti, antequam Euãgelium quidem ſatis in orbe diuulgatum eſſet, fuit neceſſaria neceſſitate medij fides explicita in Chriſtum, ad primã vel vltimam ſalutem. TERTIA, Poſt Euangelium ſufficienter in orbe diuulgatum, ad vtramque ſalutem neceſſitate medij neceſſaria fuit & nũc eſt fides explicita in Chriſtum Dei filium, verum Deum & hominem, tanquam in Redẽptorem generis humani. QVARTA, Fides hæc, ſaltem implicita, etiam ante aduentũ Chriſti fuit neceſſaria ad vtramque ſalutem neceſſitate medij poſt peccatum.

PRIMA propoſitio, extra controuerſiam eſt apud Theologos in 3. diſt. 25. hoc ipſo, quod omnes concedũt, potuiſſe tunc ſimpliciores ſaluari per fidem implicitam de Chriſto, nec fuiſſe illis neceſſariam explicitã. Vt Albertus Magnus in illa diſt. art. 6. & Bonauentura art. 1. q. 2. & Scotus q. 1. & Richardus art. 3. quæſt. 1. & Durandus quæſt. 1. & alij. Si autem fides explicita de Chriſto fuiſſet tunc neceſſitate medij neceſſaria, nemo vnquam potuiſſet ſine illa ſaluari. Et colligitur eadem aſſertio ex diuo AVGVSTINO apertè lib. 19. cõtra Fauſtum, c. 14. probatúrque bene à Dominico Soto lib. 2. de natura & gratia, cap. 11. & 12. & in 4. d. 1. q. 2. art. 3. & à Cano in relect. de Sacram. in genere, p. 2. concl. 1. Sed ſufficit ad probationem teſtimonium Apoſtoli ad Galat. 3. *Antequam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur,* CONCLVSI *in eam fidem quæ reuelanda erat.*

SECVNDA verò propoſitio, ſcilicet neque poſt aduentum Chriſti, ante ſufficientem diuulgationem Euãgelij, fuiſſe ad primam vel vltimã ſalutem neceſſitate medij neceſſariam fidem explicitam in Chriſtum, in primis eſt ex mente multorum auctorum, qui ne poſt ſufficientem quidem diuulgationem Euangelij, putãt, explicitam fidem Chriſti ita neceſſariam eſſe ad ſalutem; vt Sotus vbi ſuprà, & in 4. diſt. 5. quæſt. vnica, ar. 2. & Canus vbi ſuprà Concl. 3. (quod ad primam quidem ſalutem) & Vega lib. 6. ſuper Concil. Trident. cap. 20. & (vt videtur) quoque S. Thomas 3. p. q. 69. a. 4. ad ſecundum, & Richardus in 3. diſt. 15. art. 4. q. 1. & alij.

Et probatur hæc aſſertio facilè exemplo Cornelij, qui antequã explicitè crederet in Chriſtum iam reuelatũ, dicitur fuiſſe *vir religioſus & iuſtus, cuius preces & eleemoſynæ aſcendiſſent coram Deo*, vt patet Actor. 10. Nec his nominibus ipſum Scriptura afficeret, niſi vere iuſtus fuiſſet, quod de ipſo concedit D. Thomas infrà q. 10. art. 4. ad tertium, & ſanctus Auguſtinus q. 84. in Leuiticum, & lib. de prædeſtin. Sanctorum, cap. 7. vbi tãtummodò ait, habuiſſe *aliquam fidem in Deum, quem inuocabat*, poſtea autem fuiſſe inſtructum à Petro de fide in Chriſtum, vt per obſeruationem videlicet præcepti de fide etiam explicita in Chriſtum ſaluaretur. Magiſter tamen ſententiarum in 3. diſt. 25. ſentire videtur, habuiſſe illum fidem explicitam de Chriſto vt de venturo, ſolúmque fuiſſe edoctum à Petro de Chriſti aduentu iam præterito. Sed id neque ſententiæ Auguſtini, neque narrationi Scripturæ Actor. 10. ſatis conſentaneum eſt.

ANIMADVERTENDVM eſt autem, quòd etſi in hac & præcedenti aſſertione negemus, ante ſufficiẽtem Euangelij diuulgationem fuiſſe vllo tempore fidẽ explicitam Chriſti neceſſariam neceſſitate medij, ſemper tamẽ apparet illam viguiſſe apud aliquem vel aliquos. Nam & Adam, ante peccatum, Chriſtum explicitè cognouit, ea ratione qua D. Thomas hic a. 7. docet, ſcilicet in ordine ad beatitudinis cõſummationem, vt etiam nos aſſeruimus, tomo 1. diſput. 7. quæſt. 2. Et poſt peccatum etiam videtur illũ cognouiſſe, vt per ipſum erat obtinenda remiſſio peccati: ſicut etiam cognouerũt alij in lege naturæ. Vt Enoch, de quo ait Apoſtolus Iudas in ſua Canonica: *Prophetauit autem de iis ſeptimus ab*

Digitized by Google

Adam Enoch dicens: Ecce veniet Dominus cum ſanctis millibus facere iudicium,&c. Hinc enim apparet, illum cognouiſſe explicitè aduentum Chriſti ad Iudicium: & conſequenter ipſum Chriſtum explicitè. Sic etiam Iob in lege naturæ eundem cognouit, vt patet ex illo Iob 19. *Scio quòd redemptor meus viuit.* Sic & alij ſimiliter ex Gētibus cognouerunt aliqua de Chriſto, vt Sibyllæ, quæ multa de illo prenunciauerunt, ſicut memorat Lactantius lib. 1. c. 6. & lib. 7. c. 18. & Auguſt. lib. 13. contra Fauſtum, c. 15. de quo legendus eſt D. Thomas hic art. 7. in ſolutione ad tertium.

Item in lege ſcripta dubium non eſt, quin plerique maiorum Chriſtum explicitè cognouerint, vt apparet paſſim ex Scripturis Propheticis, quæ multa de Chriſto tradunt. Vnde & ipſe Dominus Lucæ 24. *Neceſſe eſt,* inquit, *impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & Prophetis, & Pſalmis, de me.* Et Ioan. 5. *Si crederetis Moyſi: crederetis forſitan & mihi. De me enim ille ſcripſit.* Et hactenus de Prima & Secunda aſſertione.

TERTIA verò aſſertio: ſcilicet poſt Euangelium ſufficienter diuulgatum, fidem Chriſti explicitam neceſſariam eſſe neceſſitate medij ad primam & vltimam ſalutem, (id eſt, ad obtinendam iuſtificationem & beatitudinem) poſita eſt à nobis contra duas opiniones. ALTERA eſt Richardi, Vegæ, Soti, locis ſuprà citatis, & aliorum qui cēſuerunt neque ad primam, neque ad vltimam ſalutem eſſe nūc neceſſariam neceſſitate medij fidem explicitā Chriſti. ALTERA eſt Cani vbi ſuprà, & Bānis 2. 2. q. 2. ar. 8. qui arbitrati ſunt eſſe quidem eo modo neceſſariā ad vltimam ſalutem, ſed nō ad primā.

Noſtra autem aſſertio, quòd ſcilicet ad vtramque ſalutem fides Chriſti explicita, poſt Euangelium ſufficiē‍ter diuulgatū, ſit neceſſaria neceſſitate medij, in primis eſt ex ſententia Durandi in 3. diſt. 25. q. 1. n. 9. vbi affirmat, ſi quis neque habeat neque humanitus habere poſſit vllam notitiam fidei in Chriſtum, & tamen viuat bene moraliter quātum poſſit per naturales vires & (vt puto addendum) per aliqualem gratiam præuenié‍tem & excitātem, (quæ nemini deeſt) tunc Deum vel per ſe vel per alium, ſiue hominem, ſiue Angelum, cōmonefacturum talem hominem de fide in Chriſtum, vt per eam in primis iuſtificari, atque adeò primam & vltimam ſalutem cōſequi poſſit: quia nimirum nemo poſſit ſine hac fide eſſe ſaluus. Quod idem ſubindicat etiā Albertus in 3. diſt. 25. art. 2. ad ſextum, & Gabriel eadem diſt. quæſt. vnica, art. 2. poſt 3. concl. Item eſt noſtra aſſertio ex mente multorum aliorum Theologorum, qui planè ſentire videntur, fidem explicitam Chriſti omni eo modo eſſe nunc neceſſariam fidelibus, quo non fuit neceſſaria fidelibus vulgaribus ante aduentum Chriſti; ac proinde neceſſitate tum præcepti tum medij, ſiquidem neutro modo iſtorum fuit neceſſaria hæc fides vulgaribus fidelibus ante Chriſti aduentum. Ita plane ſentire videtur Hugo Victorinus lib. 1. de ſacram. part. 10. c. 6. & Magiſter ſent. in 3. d. 25. & Alexād. Hall. 3. part. q. 82. membr. 3. ar. 1. & Albertus in 3. diſt. 25. ar. 1. ad 2. & art. 2. Et D. Thomas hic art. 7. & Bonauentura in 3. diſt. 25. art. 1. q. 3. & Marſilius in 3. quæſt. 14. art. 3. concl. 4. & Gabriel in 3. diſt. 25. quæſt. vnica, art. 2. in declaratione 3. concl. &c.

Probatur autem hæc noſtra aſſertio PRIMO ex Scriptura noui Teſtamenti: in qua quinque potiſſimum generibus ſententiarum indicatur fidem explicitam in Chriſtum, quam & ipſe Chriſtus & Apoſtoli prædicarunt, ſic planè eſſe neceſſariam vt abſque ea nemo poſſit iuſtificari, atque adeo nec primam neque vltimam ſalutem conſequi.

Nam PRIMO quibuſdam in locis Scripturæ requiritur ea fides tanquam initium, radix & fundamentum totius ſalutis poſt Euangelium euulgatum. Quod autem requiritur ad ſalutem tanquam *fundamentum*, id certè ſecundùm ſe & explicitè requiritur; ſicut in fun-

A damento per ſe conſiſtente ſubſiſtit totum ædificium. Nihil enim eſt fundamento ipſo & quaſi radice prius, in quo cenſeri poſſit fundamentū rei & initium contineri implicitè. Eius generis ſunt hi loci: Marci 16. *Prædicate Euangeliū omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Fidem exigit primò, tanquam initium nempe & fundamentum ſalutis. Et Ioann. 6. *Hoc eſt opus Dei vt credatis in eum quem miſit ille:* quia ſcilicet in hac fide tanquam in radice totum continetur. Act. 26. Idem ipſe Dominus perhibetur dixiſſe Paulo, cùm ei in via apparuit, mittere ſe eum ad gentes, *vt accipiant,* inquit, *remiſſionem peccatorum, & ſortem inter ſanctos, per fidem, quæ eſt in me.* Vbi ſumma totius ſalutis adſcribitur fidei in Chriſtum tanquam in radici & fundamento. Et ad Rom. 11. *Tu autem fide ſtas: noli altum ſapere.* Loquitur au-

B tem ad Chriſtianos, quos indicat, fide in Chriſtum ſtare tanquam fundamento nixos. Et ad Gal. 2. *In fide viuo filij Dei.* Et 1. Corinth. 3. *Vt ſapiens architectus fundamentum poſui,* nempe docendo fidem in Chriſtum, iuxta id quod ibi ſequitur, *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus* IESVS, *&c.* Neque dubium eſt quin hanc ipſam fidem in Chriſtum, quam Apoſtolus prædicabat, nominauerit etiam *ſubſtantiam* (id eſt, baſin & fundamentum) *ſperandarum rerum;* ad Hebr. 11. Vt iam alia huius generis loca prætercam.

SECVNDO, quibuſdam aliis in locis ſignificatur, fidē hanc in Chriſtum explicitam, qualem Apoſtoli prædicabant, planè eſſe cōnexam inſeparabiliter cum ſalute in iis omnibus qui ſalui fiūt. Vt Ioan. 6. *Qui credit in me, habet vitam æternam.* Et Ioan. 11. *Omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum.* Et ad Rom. 1. *Non erubeſco Euangelium. Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti.* Et Actor. 15. *Deus teſtimonium perhibuit, dans illis* (gentibus)

C *Spiritum ſanctum ſicut & nobis: & nihil diſcreuit inter nos & illos,* FIDE *purificans corda eorum;* nimirum fide Euangelica in Chriſtum, de qua ibi ſanctus Petrus loquitur.

TERTIO, Nec ſolùm per eiuſmodi propoſitiones affirmatiuas exprimitur in Scriptura noui Teſtamenti inſeparabilis illa cōiunctio fidei in Chriſtum, & ſalutis in iis omnibus qui ſalui fiunt, ſed etiam per alias quaſdam negatiuas quibus ſignificatur minimè iuſtos ac ſaluos fore, qui careant ea fide. Vt Marci 16. *Qui non crediderit condemnabitur.* Et Ioan. 3. *Qui credit in eum* (in filium Dei) *non iudicatur: Qui autem non credit iam iudicatus eſt.* Et ad Gal. 2. *Scientes quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem* IESV *Chriſti.* Et ad Galat. 2. *Nam in Chriſto* IESV *neque circumciſio aliquid valet neque præputium, ſed fides quæ per charitatem operatur, &c.*

QVARTO, Ioan. 3. Luculenta inſtituitur à Chriſto

D Domino comparatio inter ſe & ſerpētem illum quem exaltauit Moyſes in deſerto: quòd ſicut omnes omnino qui in deſerto morſi à ſerpentibus, non reſpiciebāt ſerpentem illum, moriebantur, ita planè neceſſe ſit, fidem noſtram in Chriſtum redemptorem intueri, ne pereamus, ſed ſalui eſſe poſſimus. *Sicut Moyſes,* inquit, *exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis qui credit in eum non pereat ſed habeat vitam æternam.*

QVINTO, in aliis denique locis eodem modo requiritur ad ſalutem fides in Chriſtum ſicut fides in Deum; ſed fides in Deum explicita requiritur neceſſitate medij, vt vidimus p. 2. Ergo etiam fides explicita in Chriſtum. Id autem patet ex iis locis: Ioan. 14. *Creditis in Deū, & in me credite.* Et Ioann. 17. *Hæc eſt autem vita æterna, vt*

E *cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti* IESVM *Chriſtum.* Qui locus de cognitione etiam fidei intelligitur, vt docuimus tomo 2. quæſt. 3. de Beatitudine p. 4 ex ſententia ſancti Cyrilli lib. 11. in Ioan. c. 16. Certè ex his omnibus tam variis ſcripturæ locis, effici videtur, neceſſitate medij eſſe neceſſariam fidem explicitam Chriſti, ſaltem vt eſt Dei filius, verus Deus & verus homo redemptor hominum, de quo nimirum ſecundùm has rationes conſiderato abſolutè ſit mentio

Digitized by Google

in pleriſque allatis teſtimoniis.

Probatur prætereа SECVNDO loco noſtra aſſertio ex Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. c. 8. Nam explicans quẽadmodum aſcribatur Iuſtificatio fidei in Chriſtum, de qua Apoſtolus ad Rom. 3. docet per eam & gratis hominem iuſtificari; affirmat ſine hac fide impoſſibile eſſe placere Deo. *Cùm,* inquit, *Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit, & expreſſit: vt ſcilicet per fidem iuſtificari dicatur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis Iuſtificationis; ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire.*

Probatur TERTIO ex ſanctis Patribus, qui ſimiliter vt ſcriptura, omnibus illis quinque modis (de quibus in prima probatione diximus) paſſim indicant fidem Chriſti eſſe neceſſariam ad ſalutem, atque adeo & explicitam, & neceſſitate medij. Nominatim autẽ obſeruentur hæc Patrum teſtimonia: S. IRENÆVS lib. 3. cap. 21. *Ignorantes,* inquit, *eum qui ex Virgine eſt Emanuel, priuantur munere eius quod eſt vita æterna.*

S. IVSTINVS in dialogo cum Tryphone, circa finem, ita ſignificat non poſſe homines ſaluari ſine fide Chriſti, ſicut non potuerunt viuere homines in diluuio niſi beneficio arcæ Noë. *Chriſtus,* inquit, *qui primogenitus eſt omnium quæ condita ſunt, principium etiam alterius generis fuit hominum qui ab eo iterum generati ſunt per aquam, fidem, & lignum, quod crucis myſterium habebat: quemadmodum etiam Noë in ligno vnà cum ſuis inſidens aquis ſeruatus eſt, &c.*

S. Cyrillus HIEROSOLYMITANVS catecheſi 5. agẽs de Symbolo fidei: *Cùm alios,* inquit, *inſcitia, alios verò occupatio quædam impediat à cognitione: ne ob* INSCITIAM, *animam* PERDAS, *in paucis verſibus vniuerſam fidei doctrinam comprehendimus.* Vbi ſatis inſinuat, eos planè perituros qui omnino Chriſtum neſciant.

S. AMBROSIVS lib. 1. offic. c. 29. *Iuſtus,* inquit, *iuſtitiam ſupra fidem collocat. Et Dominus per Iſaiam* (c. 28.) *Ecce,* inquit, *mitto lapidem in fundamentum Sion, id eſt, Chriſtum in fundamentum Eccleſiæ. Fides enim omnium Chriſtus.* Et paulo pòſt: *Ideo Paulus fundamentum poſuit Chriſtum, vt ſupra eum opera Iuſtitiæ collocaremus; quia Fides fundamentum eſt.*

S. AVGVSTINVS libro de bono perſeuer. cap. 2. perpendens illud Apoſtoli ad Philipp. 1. *Vobis donatum eſt pro Chriſto non ſolum vt in eum credatis, ſed etiam vt pro eo patiamini: Horum,* inquit, *vnum pertinet ad initium* (nempe fides in Chriſtum) *alterum ad finem, &c. Quod enim verius eſt* INITIVM *Chriſtiano quàm credere in Chriſtum:* Et libro de Spiritu & lit. cap. 29. *Fide igitur* IESV *Chriſti impetramus ſalutem, & quantum nobis inchoatur in re, & quantum perficienda exſpectatur in ſpe.* Vbi ad primam & vltimam ſalutem indicauit neceſſariam eſſe fidem Chriſti tanquam initium & fundamentum primum ſalutis, atque adeo explicitè, vt ſupra in probatione prima diximus.

S. HIERONYMVS in caput 1. ad Epheſ. circa illud, *Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum. Non antè,* inquit, *filij eſſe poſſumus, niſi filij eius Ieſu Chriſti fidem & intelligentiam recipiamus.* Et in c. 3. eiuſdem epiſtolæ: *Fiducia,* inquit, *atque acceſſus ad Deum, principium & origo fides in Chriſtum eſt.*

S. GREGORIVS libr. 7. epiſt. 47. ad Anaſtaſium Epiſcopum Antiochen. expendens illud Apoſtoli 1. Cor. 3. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, &c.* Sic inquit: *Quiſquis cum dilectione Dei & proximi, fidei quæ in Chriſto eſt, firmitatem tenet, eundem* IESVM *Chriſtum Dei & hominis filium apud ſe poſuit fundamentum.* Et paulo pòſt: *Ipſa quoque,* inquit, *per ſe veritas dicit, Qui non intrat per oſtium in ouile ouiũ, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui paulo pòſt ſubiicit, dicens: Ego ſum oſtium. Ille ergo ad ouile ouium intrat per oſtium, qui intrat per Chriſtum. Ipſe autem per Chriſtum ingreditur, qui de eodem creatore & redemptore humani generis vera ſentit, &c.* Et in caput 16. libri 1. Regum: *Singuli,* inquit, *debent credere Chriſtum, & per diuinitatem æterno Patri æqua-*

A *lem, & per humanitatem naturæ noſtræ participem.*

QVARTO; probatur ratione. Nam Deus non impartitur hominibus ſalutem niſi volentibus, & in eam gratiam ac donum conſentientibus, cum conferat ſupernaturalia dona modo apto naturæ hominum, quæ arbitrij & voluntatis eſt particeps. Velle autem & conſentire in ſuæ propriæ ſalutis donum non ſatis cenſeri poſſunt homines, niſi eum ſaltem cognoſcant & fide complectantur, qui ſuo merito eſt eis reipſa etiam ſalutis auctor. Is autem eſt Chriſtus Dominus, iuxta id quod Apoſtolus ait, *Decebat eum propter quem omnia & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummare.*

ACCEDIT, quòd omnis ſalus hominum ordinatur tanquam in finem in Chriſti etiam gloriam; iuxta illud Apoſtoli ibidem: *Videmus* IESVM *propter paſſionem mortis*
B *gloria & honore coronatum.* Et ad Philippenſes 2. *Propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, &c.* Non igitur contingit vlli hominum ſalus ſine agnitione Chriſti, per quam eius innoteſcat & celebretur honor & gloria.

Et hæc quidem argumenta hactenus allata aſſertionem noſtram abſolute probant, tum cõtra Canum qui fidem explicitam Chriſti ad vltimam quidem, ſed non ad primam ſalutem requirebat; tum contra illos alios, qui neque ad vltimam ſalutem cenſuerunt eam eſſe neceſſariam neceſſitate medij. Poſſumus autem prætereа peculiaribus argumentis euertere id quod Canus ait, fidem explicitam non eſſe neceſſariam ad primam ſalutem, & tamen eſſe neceſſariam ad ſalutem vltimam. Non enim bene hæc cohærent.

C PRIMO. Nam vt quis de lege ordinaria poſſit beatitudinem conſequi, ſatis eſt, ſi habeat ius ad beatitudinem, tanquam filius Dei adoptiuus & *cohæres Chriſti*, ſic vt Apoſtolus ad Rom. 8. loquitur: Sed ad hoc ius habendum non eſſet neceſſaria neceſſitate medij fides explicita Chriſti: ſi nõ eſſet neceſſaria ad Iuſtificationem: Ergo neque ad beatitudinem conſequendam. Maior probatur. Nam eo ipſo debetur alicui beatitudo, nec poteſt fieri, vt quis habeat id ius, & ſimul impedimentum, quod eſt peccatum mortale. Minor probatur. Nam ius illud ex lege ordinaria coniunctum eſt cum gratia & iuſtificatione, ſicut patet ex Apoſtolo, ad Rom. 8. & in materia de gratia fuſe explicatur. Ergo ſi ad gratiam & iuſtificationem, vt Canus concedit, non eſt fides explicita Chriſti neceſſaria neceſſitate medij: non eſſet etiam ad illud ius neceſſaria.

D SECVNDO. Nam propterea reiicitur tanquam vanum, Pelagianorum dogma, requirentium Baptiſmum, vt paruuli ingrediantur regnum cœlorum; non verò vt iuſtificentur & liberentur a peccato. quoniam, vt D. Thomas contra illos 4. contra Gentes cap. 50. optimè argumentatur, abſurdum & contra Eccleſiaſticam traditionem eſt, amplius aliquid requirere, vt quis ingrediatur regnum cœlorum, quam quòd habeat gratiam Dei; & ſit immunis à mortali peccato, quod ſolùm impedit quominus quis aſſequatur ſalutem. Incurrit ergo Canus in idem abſurdum, cum fidem explicitam Chriſti, ad gratiam non requirit, & eam tamen requirit ad beatitudinem. ACCEDIT, quòd (vt rectè Sotus in 4. diſt. 5. quæſtione vnica, art. 2.
E obſeruauit) antiqui Patres, quantum ad neceſſitatem fidei attinet, nunquam diſtinxerunt inter primam & vltimam ſalutem.

SED obiiciet aliquis contra noſtram aſſertionem duo. PRIMO, quòd Apoſtolus ad Hebr. 11. vt quis ad Deum accedat, ſolùm poſtulat, vt credat, *quia Deus eſt, & quia remunerator eſt.* Satis ergo ſimpliciter fuerit ad vtrãque ſalutem neceſſitate quidẽ medij, hæc duo credere illo aſſenſu ſupernaturali, quẽ aſſeruimus p. 2. SECVNDO, quòd multi ſunt aut eſſe poſſunt, etiam nunc poſt ſufficiẽtem Euangelij euulgationem, qui nihil prorſus

audierint de Chriſto. Quibus tamen ſalus non eſt impoſſibilis.

Ad Primvm reſpondeo cum Marſilio in 3.q.14.ar.3.in reſponſione ad rationem 1.prioris dubij, Apoſtolũ ibi memorare quidem ea quæ ſunt creditu neceſſaria, ſed non quæ ſufficiat credere. Vel poteſt dici cum Alberto in 3.d.25.art.1.ad 1.loqui ibi Apoſtolum de Eſſe Dei non quomodocumque ſed determinate, prout eſt reuelatum in quibuſdam articulis.

Ad Secvndvm reſpondeo cum Durando vbi ſuprà, Talibus, ſi ab aliquali gratia Dei preueniti, quæ nemini deeſt, faciãt quod poſſunt, Deum aut per ſe aut per aliquem hominem vel Angelum patefacturum fidem Chriſti: ſicut diximus p.2.de fide alicuius obiecti ſupernaturalis. Neque id fore miraculum; vt illic explicaui.

Præterea oportet reſpondere ad præcipuũ argumentum Melchioris Cani: nam Cornelius Actor.10.iuſtus erat per fidem Chriſti implicitam, & tamen miſſus ad Petrum eſt, vt ab eo præterea fidem explicitam doceretur. Ex quo apparet, illam neceſſariam eſſe non ad primam ſed ad vltimam ſalutem neceſſitate medij. Confirmatvr ex D.Avgvstino, qui libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap.7.dicit, *ſi Cornelius potuiſſet conſequi ſalutem abſque fide Chriſti*, futurum non fuiſſet *vt ad Petrum, tanquam ad fidei architectum, mitteretur.*

Respondeo, hinc non colligi fuiſſe Cornelio explicitam fidem Chriſti tunc neceſſariam neceſſitate medij ad vltimam tãtùm ſalutem: ſed licet ad neutram ſalutem fuerit ei tunc neceſſaria neceſſitate medij (eo quòd nondum erat Euangelium ſufficienter euulgatũ, vt in ſecunda aſſertione diximus) tamẽ neceſſitate præcepti, neceſſariam ei fuiſſe ad vtramque ſalutem; cum iam in Palæſtina quidem Euangelium eſſet promulgatum: & propterea fuiſſe miſſum ad Petrum, ne ſi accideret, ipſum vincibiliter ignorare Chriſtum, ſalutem conſequi non poſſet. Item quia non ita multo pòſt, erat etiam futura ea fides illi neceſſaria neceſſitate etiam medij, poſt Euangelium ſufficienter diuulgatum. Hactenus de Tertia aſſertione.

Iam probatur Qvarta noſtra propoſitio, qua aſſeruimus, fidẽ ſaltem implicitã Chriſti, etiam ante illius aduentum, fuiſſe ſemper neceſſitate medij neceſſariam poſt peccatum ad vtramque ſalutem. Id autem certiſſimè probatur, Primo ex omnibus Scripturæ teſtimoniis, vbi fides in Chriſtum tanquam omnibus modis ad ſalutem hominibus neceſſaria commendatur. Vt ad Rom.3.4.5.ad Galat.2.& 3.& 1.Cor.10. & 2. Cor. 4.& aliàs paſſim. Quo in genere clarus in primis eſt ille locus, 1.Cor.10.vbi propterea, quòd etiam priſci fideles omnes aliquo modo (ſcilicet implicitè) in Chriſtum crediderant, ait Apoſtolus, illos *eandem eſcam ſpiritualem manducauiſſe, eundemque ſpiritualem potum bibiſſe: bibiſſe autem de ſpirituali conſequente eos petra, petram autem fuiſſe Chriſtum.* Et ille quoq; locus Actor.4.*Non eſt aliud nomen, &c.* Etenim cùm in his Scripturis fides Chriſti tãquã prorſus neceſſaria prædicetur, neque id ita oporteat intelligi, quaſi explicita Chriſti fides ante eius aduentum fuerit neceſſaria neceſſitate medij, relinquitur, implicitam ſaltem illam fuiſſe hoc modo neceſſariam.

Secvndo probatur eadem aſſertio auctoritate Patrũ, qui ſimiliter atque Scriptura paſſim aſſeuerant, fidẽ in Chriſtum eſſe ita neceſſariam, vt nemini vnquã potuerit ſalus contingere ſine illa. Nec tamen debent intelligi, quo ad tempus quidem antecedens aduentum Chriſti, de fide explicita loquẽdo de neceſſitate medij. Itaque oportet eos intelligere de fide in Chriſtum ſaltẽ implicita. Vt cùm ait Avgvstinvs epi.89.ad Hilariũ qu.3.*antiquos iuſtos quicunque eſſe potuerunt, non niſi per eandem fidem liberatos per quam liberamur & nos, per fidẽ ſcilicet incarnationis Chriſti.* Et lib.2.contra duas epiſt. Pelag. c.11.*Quantalibet*, inquit, *fuiſſe virtutis antiquos prædices iuſtos, non eos ſaluos fecit, niſi fides mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum ſanguinem fudit. Ipſorum enim vox eſt: Credidi propter quod locutus ſum.* Pſal. 115. *Vnde ait & Apoſtolus Paulus,* 2.Cor.4.*Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſecundum quod ſcriptum eſt: Credidi propter quod locutus ſum, & nos credimus, propter quod & loquimur. Quid eſt autem eundem ſpiritum, niſi quem illi quoque habuerunt, qui iſta dixerunt?*

Tertio probatur ratione. Nam omni tempore debuerũt omnes aliquo modo credere id, per quod oportuit illos cõſequi beatitudinem: Tale eſt myſterium Incarnationis: Ergo, &c. Maior probatur. Quia illud in primis cadit ſub fidem, vt ſupra dictum eſt. Minor patet Actor.4.*Non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, & c. in quo oporteat nos ſaluos fieri.*

Sed in promptu habendum eſt, quod diximus p.2.fidem hãc implicitam Chriſti, aliquo ſupernaturali actu debuiſſe cõtineri, quo videlicet ſupernaturaliter & explicitè crederetur Deus eſſe, & remunerator eſſe, tanquam auctor etiam donorum ſupernaturalium, ad remedium videlicet peccatorum & corruptelæ in noſtra natura inſitæ, quæ etiam naturaliter cognoſci poteſt. Id quod eſt in vniuerſali ſaltem credere Redemptorem & liberatorem, tametſi non in ſpecie, quòd is ſit Deus & homo, &c. quemadmodum rectè præ cæteris annotauit Alexãder Hall.3.parte q.82.m.3.ar.1. & Albertus in 3. diſt.25.ar.1.& Bonauẽtura in 3.d.25.ar.1.q.2.& Scotus eadem d.q.2.& Gabriel eadem d.q.vnica, ar.1.in cõfirmatione 3.cõcluſionis. Qui mihi videntur ſatis probabiliter ſentire, neceſſariam fuiſſe ſemper fidem explicitã de Redemptore, hoc modo *in vniuerſali*. Nam ea fides continetur in fide de Deo, vt auctor & remunerator ſupernaturalis. Atque hactenus diſſeruimus de neceſſitate fidei in Chriſtum, loquendo de neceſſitate *medij*.

Nunc verò ſi loquamur de neceſſitate *præcepti*, diſtinguendum eſt inter tempus vtrunque antecedẽs legem gratiæ, & ipſum gratiæ tempus. Et quod attinet quidem ad tempus antecedens, vera & communis ſententia Theologorum in 3.d.25.& D.Thomæ hic art.7.continetur his duabus aſſertionibus.

Prima aſſertio: In ſtatu naturæ integræ ante legem gratiæ, maiores explicitè debebant credere myſterium Incarnationis Chriſti, etiam qua ratione erat per mortem & reſurrectionem redempturus genus humanum: minores verò, id eſt, vulgares, ſatis fuit vt implicitè illud crederent, hoc ipſo, quòd perſuadebant ſibi eſſe diuinitus inſtituta ſacrificia, quibus illud ſignificabatur. Prior pars aſſertionis probatur. Nam alioqui *maiores* non ſatis commodè & decenter per ſacrificia illa Chriſtum ſignificaſſent. Posterior pars aſſertionis probatur, tum quia difficillimum erat tunc vulgaribus cognoſcere explicitè myſterium in illis duntaxat ſacrorum ritibus adumbratum: tum quia fides Chriſti implicita & velata apud vulgares, congruebat ſtatui illius legis, qui adumbratus & ænigmaticus erat, iuxta illud Apoſtoli ad Galat.3.*Antequam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem quæ reuelãda erat.* Vnde etiam Avgvstinvs lib.19.contra Fauſtum, c.14.ait, *occultam fuiſſe tunc fidem, nunc autem reuelatam, in quam concluſus erat ille populus, quando ſub lege cuſtodiebatur.*

Neque obſtat quòd ſi minoribus de illo populo propoſita fuiſſent aliqua myſteria Chriſti, nõ licuiſſet ipſis ea negare: Ergo debuerunt credere. Inde enim ſolum efficitur, quòd neceſſariò debebant illa credere quo ad *ſpecificationem* actus; non autem quo ad exercitium, ex vi præcepti affirmatiui fidei, ita ſcilicet, vt debuerint illa inquirere & diſcere, &c. quo pacto in præſenti diſputatione loquimur de obligatione ad aliquid explicitè credendum.

Secvnda aſſertio: Hoc tempore gratiæ reuelatæ per Chriſtum, omnes tam minores quàm maiores debent explicitè credere myſterium Incarnationis Chriſti quo ad eos articulos humanitatis, qui publica aliqua ſolennitate aut ritu in Eccleſia celebrantur. In hac etiam

Digitized by Google

aſſertione omnes Theologi communiter conueniunt. Vt D.Thomas hic & Alexãder Hall.p.3.q.82.memb.3. art.1.initio,vbi generatim etiam ait, omnes articulos, qui ſunt in Symbolis fidei, debere explicite credi. Et Albertus Magnus in 3.diſt.25.art.6.in fine,& S.Bonauẽtura ead.diſt.art.1.q.3.& Scotus ead.diſt.q.2. vbi generatim id affirmat de omnibus etiam articulis fidei, qui ſine controuerſia tanquam veri & indubitati prædicãtur & proponuntur omnibus ab Eccleſia, quales ſunt omnes articuli Apoſtolici Symboli;& Richardus ead. diſt.art.4.q.1.& Durandus ead.diſt.q.1.n.9. & Gabriel quæſt.vnica,art.2.in declaratione concl. 5.& 6. vbi id etiam generatim affirmare videtur de omnibus articulis Symboli Apoſtolici. Quod idem affirmat etiã Marſilius in 3. ſent. q. 14. art. 3. concl. 5. & 6. & Adrianus quodlib. 3.non longe ab initio.

Eſt autem hæc aſſertio contra Summam Roſellam, quæ ex ſentẽtia cuiuſdam alterius auctoris citati a Syluestro,verbo Fides,q.3 cenſuit,vulgares fideles nullum articulum debere explicitè credere, ſed ſufficere credere omnes implicite;credendo, quod credit Eccleſia: quam opinionem Dominicus Bannes,2.2.quæſt.2.ar.7. tribuit etiam Guillelmo Pariſienſi in tractatu de fide: & Altiſiodorenſi lib. 3.Tract.3.quæſt.5. ſed falsò.

Nam Guillelmus Pariſienſis in illo Tractatu fol.5.& ſequent. multis potiùs argumentis probat,omnes, qui *credulitatis*,vt inquit,*capaces ſunt*,teneri ad credendos articulos,qui in Symbolo proponuntur; quamuis rectè addit,eos *qui propter ruditatem*,non poſſunt hos articulos in particulari & explicite capere, excuſari à peccato contra illam obligationem,ſi ſaltem illos implicite & in vniuerſali credant;credendo nimirum explicite,vera eſſe omnia quæ tradit Eccleſia,id quod a quocunque quãtumuis rudiſſimo ait capi poſſe. Itaque Guillelmus hic potiùs ſuffragatur noſtræ aſſertioni.

Altiſiodorenſis quoque lib.3.Tract.3.c. 1.q.5.vbi de hac re diſſerit,ſolum ait,ſufficere ſimplicibus ſi aliquos articulos credant explicite,& alios implicite & in vniuerſali,ita *vt nulli eorum*(inquit)*contradicant in particulari*: prælatos autem teneri credere omnes explicitè,*quia tenentur*,inquit,*reddere rationem de ea quæ in ipſis eſt fide*. Vbi per articulos,quos ſufficit credi explicite a ſimplicibus, omnino videtur intelligere articulos illos præcipuos, qui proponuntur in Symbolo:per alios autem, qui debent explicite credi à prælatis,videtur intelligere articulos alios,ſeu veritates fidei,quæ in Scriptura, vel in definitionibus Eccleſiæ continentur,& debent defendi cõtra hæreticos ab iis quorum id intereſt.Itaque etiam Altiſiodorenſis ſtat potius pro noſtra aſſertione.

Probatur autem ea aſſertio noſtra manifeſto argumento.Nam omnes tenẽtur amplecti & explicitè credere ſummam doctrinæ Euangelicæ.Sed hæc præcipuè continetur in articulis illis,qui publico ritu in Eccleſia celebrantur:Ergo omnes tenentur articulos illos explicitè credere. Maior patet ex illo teſtimonio Chriſti, Matthæi vltimo:*Docete omnes gentes*, & Marci vltimo: *Prædicate Euangeliũ omni creaturæ: qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit:qui verò non crediderit,cõdẽnabitur.*Quod enim per Euangelicos miniſtros doceri & prædicari omnibus hominibus oportet, tãquam creditu neceſſarium ad ſalutem;explicitè certè credi neceſſe eſt, ſicut & ipſa prædicatio explicita & manifeſta eſſe debet.

Quòd ſi aliqui rudiores ſint, quàm vt explicite capere ſummam Euãgelicæ doctrinæ poſſint, ij excuſantur quidem à peccato,ſi tantùm implicitè credant, vt bene dixit Guillelmus Pariſienſis loco citato; ſed non propterea non obligantur ad explicitè credẽdum: imò hoc ipſo quòd excuſantur à peccato, apparet eos alioqui eſſe ad explicitè credendum obligatos:nemo enim propriè cenſetur excuſari à peccato,in re,ad quã alioqui non eſt obligatus. Ex quo intelligitur, meritò in Scholis exploſam eſſe tanquam erroneam ſuprà dictam

A illam opinionem ſummæ Roſellę quam memorat Syluester vbi ſupra.

Sed cùm hæc ita ſint,duo DVBIA hoc in loco explicanda reſtant:VNVM eſt, an etiam teneantur vulgares fideles credere explicite omnes omnino articulos Symboli Apoſtolici ad humanitatem Chriſti pertinẽtes,& non ſolum eos qui publico ritu & ſolennitate in Eccleſia celebrantur: vt, v.g. quòd Chriſtus ex Maria natus ſit ſalua eius integritate; quòd ſit communio sãctorum,& futura reſurrectio, &c. quæ propriè non celebrantur aliqua ſolennitate in Eccleſia. ALTERVM eſt, quam explicite & diſtinctè debeãt credi a fidelibus ij articuli fidei,qui ab illis explicitè credi debeant,ſiue illi ſint omnes in Symbolo comprehenſi,ſiue aliqui.

Et quod ad PRIMVM dubium attinet,diſcrepant B ſententiæ Theologorum. Nam Albertus Magnus,Bonauentura, Richardus & Durandus locis anteà citatis cenſent non obligari vulgares fideles, vt explicite credant omnes illos articulos,ſed illos,qui, vt dictum eſt, celebrantur ab Eccleſia.Et argumentum illorum videtur eſſe,quia difficile eſt alios explicitè credere.

SED probabilior eſt ſententia diui Thomæ hic artic.7.& Alexandri Hallenſis,& Scoti,& Gabrielis, & Marſilij,& Adriani vbi ſupra,qui cenſent,omnes eiuſmodi articulos eſſe explicite ab omnibus credendos, licet præcipuè eos,qui in Eccleſia publice celebrantur, vt notat S.Thomas.Quinimò Halẽſis vbi ſupra, videtur ſentire, quòd omnes etiam, qui ſunt explicati in aliis Symbolis,puta Nicæno & Athanaſij. Quanquam hoc nimis durum videtur.

Itaque quidquid ſit de aliis Symbolis, probatur de-C bere explicite credi à fidelibus omnes articulos contentos in Apoſtolico Symbolo ad humanitatẽ Chriſti pertinentes,de quibus nunc agimus. Nam PRIMO in omnibus illis cõtinetur ſumma Euangelicæ doctrinæ, quam omnes tenẽtur explicitè credere, vt antea Chriſti teſtimonio Matthæi & Marci vltimo probauimus.

SECVNDO,ita etiam iudicant ſancti Patres, cùm affirmant,ab Apoſtolis compoſitum eſſe illud fidei Symbolum, vt omnes haberent breuem ſummam eorum quæ ſunt credenda,& ſparſim continentur in Scripturis,quas non omnes poſſunt legere & intelligere;ſicut ait nominatim ſanctus Cyrillus HIEROSOLYMITANVS,catecheſi 5.& ſanctus AVGVSTINVS libro de fide & Symbolo,cap.primo.Et hoc ipſum plane ſupponi videtur in catechiſmo Romano, & in multis decretis, quæ collegit Gratianus de conſecrat.diſt.4.

D TERTIO, nam cùm articuli fidei ſint veluti prima principia diſciplinæ Chriſtianæ; conſentaneum eſt,omnes Chriſti diſcipulos debere illos ſcire.

QVARTO,quia cùm dubium ſit apud Doctores, omneſne an aliquos tantùm articulos teneantur ſinguli fideles explicite credere,aliquam oportet eſſe regulam probabiliorem huius controuerſiæ conſtituendæ: nulla autem probabilior eſſe videtur, quàm ipſa Eccleſiæ propoſitio publica. Nam ſi ex *ſolennizatione* vellemus colligere, quænam propoſitio fidei eſſet credenda: ad aliqua alia fideles obligarentur credenda præter articulos; vt ad Circumciſionem Chriſti, ad Aduentum Spiritus ſancti, &c. Item ſi id eſſet definien-E dum ex *facilitate* maiori ad credendum, non deberent omnes credere myſterium Trinitatis, quia hoc eſt difficillimum. Et tamen debent omnes id myſterium credere,vt videbimus puncto ſequenti. Videtur ergo nulla eſſe alia probabilior ad hoc regula,quàm publica Eccleſiæ propoſitio. Et ſic cùm omnes articuli, ſicut continentur in Symbolo Apoſtolorum, ſemper fuerint in Eccleſia propoſiti omnibus, etiam pueris, ad credendum; videtur eſſe communis traditio, quòd omnes teneantur ad credendum omnes huiuſmodi articulos.

Denique ſuauitatem,ob quam prior illa opinio non

obligat omnes ad credendum omnes articulos,eā hæc ſecunda ſententia quoque poteſt retinere, concedendo(ſicuti concedi debet)ſæpenumero accidere, vt aliquis rudior inuincibiliter ignoret aliquos articulos, atque ita excuſetur à peccato. Quanquam,vt bene aduertit Durandus vbi ſuprà,in locis,quibus Chriſtianæ religionis cultus viget,vix poteſt aliquis reperiri, qui inuincibiliter ignoret præcipuos articulos in Eccleſia celebrari ſolitos, vt de paſſione, reſurrectione Chriſti,&c.Et per hoc patet reſponſio ad argumentum contrariæ opinionis.

Nunc ſupereſt illud ALTERVM dubium, ſcilicet quatenus debeant ſinguli fideles explicitè credere articulos Incarnationis & humanitatis Chriſti. Reſpondeo, ſatis fuerit illorum ſubſtantiam ſimpliciter tenere,ſicut continetur in Symbolo Apoſtolorum:ita videlicet, vt ſenſus verborum proprius vtcumque intelligatur,etiamſi non admodū diſtincta notitia. Proprius inquam ſenſus. Non enim ſufficit hærere in cortice verborum. Vnde quod dicitur verbi gratia Chriſtus ſedere ad dextram Patris,ſic credi debet, vt intelligatur perfrui eum ſumma beatitudine,&c.Ex quo ſequitur, abundè illum ſatisfacere præcepto explicitè credendi articulos,qui ſubſtantiam illorum ita intelligit, vt exponuntur in aliquo catechiſmo Catholico ad captum rudium compoſito:licèt ordinem illorū non bene teneat memoriter;vt communiter Theologi notāt.

PVNCTVM QVINTVM.

An ſit neceſſarium ad ſalutem, credere explicitè myſterium Trinitatis.

D Thomas artic. 8.

SENTENTIA hac de re verior & probabilior, eorum Theologorum, quos circa myſterium Incarnationis punct. præcedenti ſecuti ſumus, & D.Thomæ hic art. 8. continetur duabus aſſertionibus.PRIMA,explicitè credere Trinitatem eodem modo ad ſalutem eſt neceſſarium neceſſitate præcepti, quo neceſſarium eſt explicitè credere myſterium Incarnationis: ita ſcilicet vt ante tempus gratiæ, maiores duntaxat debuerint iſtud myſterium Trinitatis explicitè credere: minores verò implicitè in fide maiorum;tempore verò gratiæ omnes debeant illud credere explicitè.

Probatur PRIMO, quoniam non poteſt myſterium Incarnationis explicitè credi, niſi etiam credatur explicitè Trinitas.Conſiſtit enim illud in hoc,quòd filius Dei Patris ſumpſerit naturam humanam, & per gratiam Spiritus ſancti mundum renouauerit,& ex Spiritu ſancto conceptus fuerit,&c.

SECVNDO, probatur iiſdem argumentis, quibus punct.præced.probauimus, debere credi explicitè myſterium Incarnationis. Nam ſimiliter myſterium Trinitatis ſpectat ad ſummam doctrinæ Euangelicæ, cùm præſertim in eius nomine Baptiſmus conferri debeat. Matth.28. Et ſimiliter articuli de hoc myſterio proponuntur omnibus fidelibus in Symbolo Apoſtolico.

SECVNDA aſſertio: eodem etiam modo neceſſitate medij eſt huius myſterij fides neceſſaria, quo puncto præcedente diximus neceſſariam eſſe fidem Chriſti;ita ſcilicet vt poſt ſufficientem Euangelij diuulgationem requiratur explicita; præcedentibus autem temporibus ſuffecerit implicita.Probatur PRIMO:nam ſimiliter fides huius myſterij pertinet ad fundamentum ſalutis,iuxta illud Matth. 28. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.* SECVNDO, quia ſine hac cognitione non poteſt Chriſtus ſatis cognoſci,cùm ſit filius Patris & ſanctificatus Spiritu ſancto.Vnde S.IRENÆVS lib.3.c.20.*in Chriſti*, inquit, *nomine ſubauditur qui vnxit, & ipſe qui vnctus eſt, & ipſa vnctio. Vnxit quidem Pater, vnctus eſt filius in Spiritu, qui eſt vnctio.* Vt ait in Iſaia,c.61.*Spiritus Domini vnxit me,&c.* Et ideo etiam S.CYRILLVS lib.11.in Ioan.c.16.ait, *non ſufficere cognitionem Dei abſque cognitione Patris & Filij & Spiritus ſancti.* TERTIO,quia eſt principale fidei obiectum, expreſsè iam reuelatum,Matth.28.

Alij autem neceſſitate quidem medij ſatis eſſe putant credere,quòd Deus ſit,& quòd remunerator ſit,vt auctor etiam ſupernaturalium. Ad quod tamen pertinet, vt intelligatur anima humana eſſe immortalis & æterna.Alioqui enim non poteſt explicitè credi remuneratio æterna poſt hanc vitam; neque hæc ipſa vita rectè inſtitui, vt peruenire homo poſſit ad finem vltimum,qui eſt beatitudo æterna.Sed noſtra ſententia eſt probabilior; ſicut illa etiam quam puncto præcedenti defendimus de fide Chriſti.

Itaque myſterium Trinitatis,ſicut etiam alij articuli ad diuinitatem ſpectantes,de neceſſitate tum medij, tum præcepti, credendum eſt iam ſingulis fidelibus, ita ſcilicet, vt ſubſtantia eius intelligatur, quæ nimirum conſiſtat in vnitate eiuſdem diuinitatis & eſſentiæ,& diſtinctione perſonarum, quarum vna non ſit alia.Neque tamen neceſſum eſt,hoc admodum diſtinctè intelligere, ſed ſufficit aliquem confuſum ſaltem conceptum formare de vnitate eſſentiæ & Trinitate perſonarum, & remittere ſe ad Eccleſiam, quod attinet ad diſtinctiorem cognitionem huius myſterij,ſicut etiam aliorum.

Nec ſanè puto aliud voluiſſe Scotum in 3.diſt.25.q.1.§.*ſed poſito*,circa finem,cùm dixit,rudem aliquem,qui non poſſit concipere quid ſit natura, & quid perſona, non obligari vt habeat actum explicitum de hoc myſterio diſtinctè,*ſicut habent*,inquit,*clerici literati*.Nō enim negat hic Scotus debere talem habere actum vllum explicitū,ſed actum explicitè *diſtinctum*; ſicut docti habent.Vnde infra §.*ſed hic occurrit*,affirmat generatim,teneri ſimplices ad explicitè credendum ea quæ tāquam certa & indubitata communiter prædicantur, & proponūtur vbique omnibus in Eccleſia:qualia ſunt nimirum omnia quæ continentur in Symbolo Apoſtolico.

Maneat itaque, fideles omnes neceſſitate præcepti debere explicitè credere ſubſtantiam articulorum omnium,qui continentur in Symbolo;& aliquorum etiam neceſſitate medij, iuxta dicta hactenus in hoc & præcedenti puncto. Tametſi non eſt neceſſum ſcire illos articulos per ordinem memoriter,ſicut in Symbolo continentur:ſatis enim eſt,ſi quis, quādo eſſet neceſſe,aut interrogaretur, ſciret ipſam ſubſtantiam articulorum quocunque ordine, vt notant communiter Theologi.

Sed cùm hæc ita ſint,duo præterea hoc in loco quæri poſſunt. PRIMVM eſt, an omnino ad ſalutē ſufficiat credere explicitè omnes fidei articulos. SECVNDVM eſt, quonam tempore obliget præceptum credendi.

Ad PRIMVM reſpondeo, quantum eſt ex vi ipſius præcepti fidei per ſe loquendo, id quidem ſufficeret. Verùm quia præterea tenetur quis aliqua præſtare, quæ commodè non poteſt, niſi alia quædam ſciat;credere vel ſcire debent præterea fideles alia quædam.

Nam PRIMO omnes fideles tenentur explicitè credere ſeu cognoſcere ea quæ pertinent ad ſubſtantiam Sacramentorum illorum quæ ſunt omnibus neceſſaria: vt quòd Baptiſmus ſit quædam ſpiritualis regeneratio per gratiam, habeátque adiunctam obligationem ad fidem & Chriſtianam religionem. Itē quòd per ſacramentum Pœnitentiæ remittantur peccata commiſſa poſt Baptiſmum. Item quòd in Euchariſtia contineatur verè & ſubſtantialiter Chriſtus Dominus,nec ſit iam in illis ſpeciebus, panis, ſed Chriſtus, qui proinde ſit ibi adorandus.

PRÆTEREA qui ſuſcipit matrimonium, debet etiā intelligere ſacramentum eſſe, ſignificans ac conferens gratiam ad coniugalem vitam rectè inſtituēdam.

Ille etiam, qui ſuſcipit *ordines*, noſſe debet, conferri ſibi poteſtatem ſpiritualem ad munus cuiuſque ordinis ſubeundum. Quod ad *Confirmationem* verò & *Extremam vnctionem* attinet, non eſt certum quòd ſit neceſſarium ex præcepto fidelibus, vt eorum ſubſtantiam ſciant. Nam & ſuſcipi poſſunt abſque vſu rationis, & præterea multi putant non eſſe de neceſſitate.

Item ex eodem fundamento ſequitur, debere omnes & ſingulos fideles explicitè ſciri *precationem* Dominicam. Nam tenentur interdum petere illa quæ sũt neceſſaria, quæ in oratione continentur. Non tamen eſt neceſſe illam memoriter tenere per ordinem. Similiter omnes tenentur ſcire præcepta *Decalogi*. Item quinque *præcepta Eccleſiæ*. Denique opera *miſericordiæ*, ſaltem pro tempore quo debeant illa exercere.

Supereſt Secvnda quæſtio, quonam ſcilicet tempore præceptum affirmatiuum de actu fidei interiori obliget. De qua quæſtione nihil video tradi à Doctoribus hoc loco. Videtur autem poſſe dici, quòd præceptum de actu fidei interiori *per ſe* obliget. Primo, quando fides ipſa ſufficienter alicui primùm proponitur. Nam non eſt ratio cur debeat aliquis aliud tempus vt credat expectare, quandoquidem abſolutè credere tenetur, & ſufficienter iam illi fides explicatur. Secvndo, etiam videtur aliquis teneri ad credẽdum, quando patitur grauiorem aliquam tentationem contra fidem. Eſt enim tunc tempus reſiſtendi per contrarios actus, ac confirmandi ſe in fide. Deniqve etiam in articulo mortis: vt ſe quis tunc muniat contra tentationes, & coniungat cum Deo per huius virtutis Theologicæ actum, quæ prima eſt & quaſi fundamentum reliquarum omnium.

Per accidens etiam tenetur aliquis habere actum fidei internum, quando tenetur aliquid exterius facere, quod non poteſt commodè præſtari ſine interno actu fidei, vt ſi debeat ipſam fidem profiteri, &c. de quo diſſeremus quæſtione ſequenti.

Sed eſt diligenter hic illud Advertendvm, quod quæſtione præcedenti, puncto quarto, attigimus, nimirum præceptum fidei affirmatiuum (atque adeo iudicium, quo quiſque ſibi perſuadere debet, eſſe credendum) ad hoc impellere, vt quis cum auxilio gratiæ, quod eſt præſtò, conetur, quantum eſt in ſe, elicere ipsũ fidei aſſenſum ſupernaturalem; ſiue re ipſa accidat, ipſum talem aſſenſum elicere, ſiue non. Nam vt infrà quæſtione vndecima docebimus, quandoque poteſt contingere vt quis teneatur conari ad eliciendum aſſenſum fidei ſupernaturalem circa id cuius contrarium reipſa eſt verum.

Vt ſi v.g. Synodus Epiſcopalis, aut etiam communis conſenſus plurium Theologorum ſtatueret, aliquam propoſitionem eſſe propoſitam ab Eccleſia & de fide, atque ideo iuberetur quis præbere illi propoſitioni aſſenſum fidei: tunc talis teneretur conari ad eliciendum talem aſſenſum ex præcepto fidei, & aliàs incurreret peccatum hæreſis, quod ad voluntatem ſuam attinet. Et tamen cùm Synodus Epiſcopalis, & plures etiam Theologi, errare poſſint; poſſet contingere, vt quod ab Epiſcopis vel Doctoribus aliquibus proponitur tali credendum, falſum reipſa eſſet, cui proinde nequeat reipſa adhiberi aſſenſus fidei ſupernaturalis. Sed de hoc inferiùs quæſt. 11.

PVNCTVM SEXTVM.

An ſufficiat ad ſalutem, credere explicitè vnum aut alterum præcipuum myſterium fidei, aut omnia quæ ſunt in Symbolo, etiamſi circa alia fidei dogmata quis erret: vel requiratur fides vndequaque ſana & integra.

A Po. eſt ſeſeru ad artic. 5. D. Thomæ.

Svnt non pauci qui poſteaquam Sectariorum fraude ab Eccleſia Catholica abducti, nullo ſe firmo fundamento ad veritatem in tanta doctrinarum varietate cognoſcendam niti poſſe, niſi ad Eccleſiam redeant, animaduertunt, neque tamen præ obſtinatione ad eam, vt par eſt, redire volunt; perniciosiſſima opinione conſcientiis exulceratis mederi, & deſperationi, à qua non longè abſunt, obſiſtere ſtudẽt. Sibi enim perſuadent, modò aliquis Deum, & Chriſtum, & præcipua fidei capita fateatur, nihil intereſſe præterea, quid credat, aut quorum diſciplinam ſequatur, vt adipiſcatur ſalutem.

Quod idem nonnulli hæretici Donatiſtæ olim in Africa ſibi ſimiliter perſuaſerunt, vt ex D. Avgvstino epiſt. 48. ad Vincentium intelligi poteſt: *Multi*, B inquit Avgvstinvs, *nihil intereſſe credentes, in qua quiſque parte Chriſtianus ſit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde diſcedere, atque ad Catholicam tranſire, nemo cogebat.* Et paulò inferiùs ita illis profuiſſe terrorem legum teſtatur, vt conuerſi poſtea dicerent: *Putabamus quidem, nihil intereſſe, vbi fidem Chriſti teneremus: ſed gratias Deo, qui nos a diuiſione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, oſtendit.*

Quin etiam eò nonnulli progrediuntur, vt putent, ſine fide etiam Chriſti, ſecundum quamlibet omnino religionem, poſſe hominem ſaluari, modò nihil agat contra propriam conſcientiam. Id quod ſimiliter aſſerit Turcicum Alcoranum, cap. 2. & aſſeruerunt etiam olim Ethnici, vt Avgvstinvs teſtatur libr. 18. de ciuitate Dei, cap. 51.

C Aduerſus hos igitur errores confirmandum nobis eſt, non ſufficere ad ſalutem, qualemcunque fidem, ſed requiri prorſus fidem Chriſtianam vndequaque ſanam & integram.

Ac Primo quidem demonſtrari hæc aſſertio poteſt hoc modo: ſi de aliquibus omnino fidei capitibus contra ſententiam veram aliorum Chriſtianorum, quod velis credas; non vna & eadem fides erit apud te, quæ eſt apud vere Chriſtianos omnes, ſed alia diuerſa: non enim *idipſum quod aliis ſapies*, nec *in eadem permanebis regula*, ſicut ad vnitatem fidei requirit Apoſt. ad Philipp. 3. Si autem non vna & eadem fides eſt apud te, quæ ſit etiam apud verè Chriſtianos omnes, nõ habebis fidem Chriſtianam; hæc enim vbique eſt *vna*, ſicut *vnum* Baptiſma, ad Epheſ. 4. Si autem fidem Chriſtianam non D habebis, Deo gratus eſſe non poteris. *Sine fide enim* (vtique Chriſtiana) inquit Apoſtolus Hebr. 11. *impoſſibile eſt placere Deo* Quòd ſi Deo gratus non eris; certè nec poteris ſaluus eſſe. Igitur vt hoc vltimum ex primo concludamus, ſi quod velis credas, nequaquam poteris cõſequi ſalutem. Hoc certè probationis filum omni ex parte ferreum eſt, neque poteſt diſrumpi vllo modo.

Deinde: nemo hæreticus, nemo Sectarius, nemo infidelis, nemo incredulus, nemo falſus Propheta, aut Magiſter mendax, aut lupus rapax, docẽs peruerſa, &c. niſi ante mortem reſipuerit, ſalutem conſequi poterit. Hoc enim manifeſtè Scriptura declarat, cùm vniuerſè de iis omnibus abſque vlla vel perſonarum vel erroris (qui quidem cum doctrina fidei pugnet) exceptione hunc in modum pronunciat: *Docete omnes gentes*, E Matth. 28. *Qui non crediderit* (non dicit, hoc aut illud, ſed abſolute: Qui non crediderit) *condemnabitur*, Marci 16. *Attendite à falſis prophetis, qui ſunt lupi rapaces*, Mat. 7. *Obſeruetis eos, qui diſſenſiones præter doctrinam, quam vos accepiſtis, faciunt, & declinate ab illis. Huiuſmodi enim Chriſto Domino noſtro non ſeruiunt*, ad Roman. 16. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci*. ad Hebr. 13. *Hæreticum hominem poſt vnam aut alteram admonitionem deuita, quoniam eſt proprio iudicio condemnatus*, ad Titum 3. *Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit*, ad Galat. 1. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non*

adfert,

Digitized by Google

feret, nolite recipere nec aue ei dixeritis. 2. Ioan. 1. *Manifeſta ſunt opera carnis fornicatio, inuidia, diſſenſiones, ſectæ. &c. Qui talia agunt regnum Dei non conſequentur,* ad Galat. 5. *Erunt in vobis magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, ſuperinducentes ſibi celerem perditionem.* 2. Petri 2. Nunc ne ſim ſententiis ſimilibus recenſendis prolixior, ita rationem concludo: omnis qui obſtinate & contumaciter contra veram fidei ſententiam arbitratu ſuo aliquid omnino credit, eſt hæreticus, infidelis, incredulus, ſectarius, atque etiam, ſi alios quidem doceat, falſus propheta, magiſter mendax, lupus rapax, &c. Igitur cùm nemo, qui eſt talis, ſalutem conſequi poſſit, vt probatum eſt, nemo quoque poterit conſequi ſalutem, qui pro libito contra ſententiam fidei aliquid obſtinatè & contumaciter credat.

B Sed & contra eos etiam, qui arbitrantur vnũquemque non prorſus Atheum (ſiue is Chriſti doctrinam recipiat, ſiue non recipiat) ſecundùm ſectam viuendo ſuam, modò nihil contra cõſcientiam admittat, ſaluari poſſe: licet nobis vti huiuſmodi firma argumẽtatione: ſi quilibet ſecundum ſectam ſuam ſalutem conſequi poteſt, cauſſa neceſſariò erit, quia vel omnes omnino ſectæ, quæ poſſint eſſe, placent atque probantur per ſeipſæ Deo: vel quia omnes, qui ſectis addicti ſunt, excuſari per inuincibilem ignorantiam poterunt: vel certè quia ipſa opinio, quantumcunque vincibilis, omnes excuſabit qui ſecundum cõſcientiam ſuam, id eſt, congruenter cum eo quod ipſi putant, viuant & ſentiant. Sed neque omnes ſectæ per ſe placent Deo: neque omnes, qui ſectis addicti ſunt, excuſari per inuincibilẽ ignorantiam poterunt: ac multo etiam minus opinio C qualiſcunque, ſi ſit vincibilis, excuſabit. Igitur non oẽs ſecũdum quamlibet ſectam conſequi poterunt ſalutẽ.

Iam confirmo ſingula. Ac primùm, non omnes certe ſectas per ſeipſas placere Deo, planiſſimum eſt. Nam cùm pleraſque opiniones differentium ſectarum, atq; adeo etiam nata ex opinionibus actionũ ſtudia, oporteat inter ſe pugnare: fieri nequit, vt quælibet ſectæ per ſe ſint diuinæ voluntati conſentaneæ. Inde enim (quod eſt perabſurdum) ſequeretur, eundem ipſum Deum auerſari quod approbat, & id vetare, quod ſibi tamen placet. Etenim ex omnibus contrariis ac repugnantibus actionibus neceſſe eſt quaſdam eſſe cum recta ratione congruentes, ac proinde probari, vel etiam imperari a Deo: eas autem quæ ex contrario his repugnant, neceſſe eſt item eſſe hoc ipſo a recta ratione D auerſas, ideoque peccata, Deo inuiſa, ab eoque prohibita. Itaque ſi opiniones omnes & actiones quarumlibet ſectarum diuinæ voluntati conſentaneæ eſſent: cùm quædam ex illis, vt oſtenſum eſt, Deo ſint exoſæ, & ab eo prohibitę: conſequetur, vt dicebamus, aliquid auerſari Deum, quod ipſe tamen approbet, & idipſum vetare, quod ſibi tamen placet.

Accedit, quòd ſi propius etiam diſciplinas inſpicimus earum ſectarum quarum notitiam tenemus, vt Gentilium, Iudæorum, Turcarum, hæreticorum, in ſingulis prauos errores, atque adeo actionum inſtituta peruerſiſſima facilè animaduertimus, quæ eſſe quidem media ſalutis conſequendæ, ipſi grata Deo, neque cogitari ſine ſummo ſcelere, neque dici ſine atroci blaſphemia poteſt. Commemorat autem multa de erroribus E abſurdiſſimis Gentilium D. Avgvstinvs libr. 7. de ciuitate Dei: & de erroribus antiquorum Philoſophorum, atque etiam hæreticorum, Theodoretus libr. de Legibus, & libro de fabulis hæreticorum & de erroribus Iudæorum, Sixtus Senenſis lib. 2. Bibliothecæ ſanctæ. Erroribus autem Turcarum liber ipſe Alcorani plenus eſt. Nam inter cętera, c. 28. 47. 48. docet, ſummam fœlicitatem conſiſtere in cibo & potu, & multarum vxorum vſuitem c. 43. Deum ipſum & Angelos orare pro Mahumete.

Iam verò quòd per *inuincibilem ignorantiam* aliqui A quandoque excuſentur, fieri quidem poteſt: vt autem ita excuſentur omnes, non eſt vllo modo probabile. Quis enim credat, omnino nullo eſſe ex omnibus Sectariis, qui & idoneo iudicio prediti ſint, & opportunitatem aliquando habeant, ad cognoſcẽdam veritatem? Quòd ſi multis (vt ſane fit) facultas hæc ſuppetit: illi profectò poſſunt vera ſcientia comparanda vincere ignorantiæ errorem. Quare non omnes Sectarij per ignorantiam inuincibilem excuſabuntur.

Multò etiam minus ipſa *opinio falſa* excuſabit (nam hoc erat in partitione noſtra poſtremum) ſi voluntaria ſit, hoc eſt, ſi in ea pertinaciter perſiſtas, cum veritatem cognoſcere bene poſſis. Ineſt enim vel maxime in ipſis etiam prauis opinionibus, cùm alioqui deponi poſſunt turpitudo: à qua proinde non magis honeſtari opus aliquod B improbum poteſt, quàm illuſtrari (verbi gratia) obſcurus locus a tenebris. Itaque & hæreſis, quoniam error eſt peruerſæ de rebus diuinis opinionis, peccatum eſt maximum: nec ipſis etiam priſcis Philoſophis, qui modò rationem ſequerentur, ignotum fuit, ſummam eſſe impietatem in falſis atque improbabilibus ſententiis de Deo. Denique nullũ omnino eſſet peccatum in falſi cultus ſuperſtitione, ſi opinio ipſa prauè, etiam cùm deponi poteſt, à peccato excuſaret. Quis enim in eo genere delinquit, qui non falsò arbitretur obſequium ſe præſtare Deo? Quocirca falſa opinio, cùm eſt quidem voluntaria & vincibilis, non modò non omnes Sectarios, ſed ne vllum quidem à peccato excuſare ipſa poteſt. Quod quidem non modo ratio recta, vt oſtenſum eſt, docet, ſed etiam Scriptura diuina C confirmat multis in locis, vbicunque ſignificatur eſſe aliqua peccata ex ignorantia, vt Pſal. 18. Ioan. 16. verſu 2. & 1. ad Cor. 2. &c.

Huc Accedit, quòd ſi maximè vel inuincibilis ignorantia, vel opinio qualiſcunque eos omnes (quod fieri non poteſt) à peccato excuſaret, qui Sectis quibuſcunque dediti ſunt: tamen inde non ſtatim cõſequitur, vt quiſque poſſit ſecundùm ſectam quamlibet adipiſci ſalutem. Nam vt ſalutem cõſequaris, ſatis tibi non eſt, vt à peccato in prauis alioqui actionibus excuſeris: ſed etiam neceſſe eſt, vt prætereà vtaris aliquibus mediis conſequẽdæ ſalutis, per ſe rectis, & à diuina prouidentia ad eam rem inſtitutis. Cuiuſmodi ſunt fides, pœnitẽtia, &c. Vt enim Deus ipſe hominibus præſtituit finẽ vltimũ, id eſt, ſummam beatitudinẽ: ſic etiam ad ipſũ pertinuit, media etiã aliqua & bona & neceſſaria conD ſtituere ad perueniẽdum in eum finem. Quòd ſi terminum tantùm & non etiam viam hominibus oſtendiſſet, non illius eſſet prouidẽtia perfecta. Non eſt autem conſequens, ſi per ignorantiam aut opinionem in prauis actionibus à peccato excuſaris, vt etiã vtaris eiuſmodi mediis, quę p ſe ſunt bona & neceſſaria ad ſalutẽ.

Quoniam igitur (vt demõſtratum eſt) neque omnes *Sectæ* per ſe placẽt Deo: neque omnes Sectarij per *ignorantiam* inuincibilem aut *opinionem* excuſantur: neq; ſi maxime excuſarentur, ideo futurum eſſet, vt omnes adhiberent *media* per ſe neceſſaria ad ſalutem: perſpicuum eſt, eos decipere, qui in vniuerſum omnibus, ſecundum quamlibet Sectæ diſciplinam, ſalutem pollicentur.

E Postremo huc accedit quòd etiam ſanctiſſimi & eruditiſſimi Patres, ſi minimum aliquid contra fidem credatur, eo ipſo fidem atque ſalutem amitti conſtanter tradiderunt. Ita enim ſcriptum reliquit B. Gregorius Nazianzenvs in tractatu de fide, Ruffino interprete, non longè ab initio: *Nihil inquit, periculoſius his hæreticis eſſe poteſt, qui cùm integrè per omnia decurrant, vno tamen verbo, tanquam veneni gutta, veram illam ac ſimplicem fidem Dominicam, & exinde Apoſtolicæ traditionis, inficiunt.*

Ac D. Hieronymvs libro 3. Apolog. aduerſus Ruffinum, non multò poſt medium, vbi de Origenis

Digitized by Google

erroribus agit, diſertis verbis affirmat, *propter vnum etiam verbum aut duo, quæ contraria eſſent fidei, multas hæreſes eiectas eſſe ab Eccleſia.*

Hinc quoque D. BASILIVS apud Theodoretum li. 4. hiſt. Eccleſ. c. 17. *Qui ſunt*, inquit, *in ſacris literis educati, ne vnam quidem ſyllabam diuinorum dogmatum prodi ſinunt, ſed pro iſtius defenſione, ſi opus eſt, nullum non mortis genus libenter amplectuntur.*

Atque ideo etiam D. AVGVSTINVS cùm finem imponeret libro, quem ad Quoduultdeum ſcripſit de hæreſibus, ita concludit: *Non omnis qui iſta non credit, debet ſe Chriſtianum Catholicum iam putare. Poſſent enim & aliæ hæreſes, quæ in hoc opere noſtro commemoratæ non ſunt, vel eſſe vel fieri, quarum* ALIQVAM *quiſquis tenuerit, Chriſtianus Catholicus non erit.*

Et lib. 18. de ciuitate Dei c. 51. hæreticum hominem & ab Eccleſia alienum ita deſcribit: *Qui in Eccleſia*, inquit, *Chriſti morbidum aliquid prauumque ſapiunt* (non dicit, qui de omnibus doctrinæ partibus prauè ſentiunt; ſed: qui morbidum ALIQVID) *ſi correpti vt ſanum rectumque ſapiant, reſiſtunt contumaciter: hæretici, & foras exeuntes habentur in inimicis.*

Et præclarè hoc idem ante Auguſtinum ita confirmauit D. CYPRIANVS lib. 1. epiſt. 6. ad Magnum: *Neque enim*, inquit, *Dominus noſter* IESVS *Chriſtus, cùm in Euangelio ſuo teſtaretur, aduerſarios ſuos eſſe eos, qui ſecum non eſſent, aliquam ſpeciem hæreſeos deſignauit; ſed omnes omnino hæreticos, qui ſecum non eſſent, & ſecum non colligentes, gregem ſuum ſpargerent, Aduerſarios ſuos eſſe oſtendit dicens: qui non eſt mecum, aduerſum me eſt, & qui mecum non colligit, ſpargit.* Lucæ 11. *Item B. Ioannes Apoſtolus, nec ipſe vllam hæreſim aut ſchiſma diſcreuit, ſed vniuerſos, qui de Eccleſia exiſſent, Antichriſtos appellauit dicens: Audiſtis quia Antichriſtus venit, nunc autem Antichriſti multi facti ſunt. Ex nobis exierunt, ſed non fuerunt ex nobis: ſi enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtique nobiſcum.* 1. Ioan. 2. *Vnde apparet, Aduerſarios Domini Antichriſtos omnes eſſe, quos conſtet à charitate atque ab vnitate Eccleſiæ Catholicæ receſſiſſe.*

Nec quicquam poteſt ad hanc rem illâ D. ATHANASII in Symbolo ſententiâ proferri clariùs: *Quicunque vult*, inquit, *ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt vt teneat Catholicam fidem, quam niſi quiſque* INTEGRAM *inuiolatámque ſeruauerit abſque dubio in æternum peribit.* Sic ille in fidei Symbolo, quod apud Aduerſarios etiam obtinuit auctoritatem.

Quod enim ibidem Athanaſius ſubiungit: *Fides autem Catholica hæc eſt, &c.* non ſignificat illos duntaxat articulos, quos de myſterio ſanctiſſimæ Trinitatis atque incarnationis commemorat, continere in vniuerſum ipſam fidem integram: ſed eos certè vel maximè etiam ad fidem integram pertinere: id quod ibi D. Athanaſius ex inſtituto agebat. Itaque ſi quis negaret (v. g.) Baptiſmum eſſe ſacramentum, vel aliam eiuſmodi ſententiam fidei, ſine controuerſia certam, neque tamẽ ab Athanaſio propoſitam in eo Symbolo, in æternum profectò, ex mente quoque ſententiáque Athanaſij, eſſet periturus, eo quòd fidem integram non ſeruaret.

Quæ cùm ita ſint, non eſt profectò cur ſine illa fide vndequaque incorrupta atque integra, quam Apoſtolus Hebræor. 11. *Sperandarum ſubſtantiam rerum*, hoc eſt, quaſi baſim atque fundamentum ſpei vitæ æternæ *eſſe*, veriſſimè definiuit, ſalutem ſibi quiſquam apud Sectarios polliceatur. Neque enim aliquis vllam excuſationem perfidiæ ſuæ, ob difficultatem inueniendæ ſinceriſſimæ veritatis, prætendere poterit, *cùm facile alioqui ſit* (inquit præclarè D. IRENÆVS, lib. 3. c. 4.) *veritatem ab Eccleſia ſumere nempe in quam, tanquam in depoſitorium diues, pleniſſimè Apoſtoli contulerunt omnia, quæcunque ſunt veritatis, vt omnis* QVICVNQVE VELIT, *ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim* (inquit) *vitæ introitus, omnes autem reliqui fures ſunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos: quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, ab eáque accipere veritatis traditionem.*

Ac ſane mihi D. AVGVSTINVS lib. de vtilitate credendi, c. 8. ſaluberrimis verbis adhortari videtur, non modò Honoratum Manichæum (cui ille ſcribebat) ſed etiam vnumquemque eorum qui in indaganda nunc veritate extra Eccleſiam Catholicam inani labore ſe defatigant: *Si iam*, inquit, *ſatis tibi iactatus videris, finemque huiuſmodi laboribus vis imponere, ſequere viam* CATHOLICÆ *diſciplinæ, quæ ab ipſo Chriſto per Apoſtolos ad nos vſque manauit, & ab hinc ad poſteros manatura eſt.*

PVNCTVM SEPTIMVM.

An & quomodo actus credendi ſit meritorius.

D. Thomas artic. 9. & 10.

QVOD actus fidei ſuaptè ratione poſſit eſſe meritorius, ſi is, qui credit, ſit in gratia, æquè certum ex fide eſt, atque eſt certum bona iuſtorum opera eſſe meritoria, vt probauimus tomo 2. diſp. vlt. quæſt. 6. Nam & fidei actus eſt quoddam bonum opus, dicente Domino, Ioan. 6. *Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, quem miſit ille.* Vnde Apoſtolus ad Heb. 11. ponit multorum patrum catalogum, qui *per fidem adepti ſunt repromiſſionem*, vtique meritorie.

Et notat bene Caietanus hic circa ſolutionem tertij, rationes ſiue motiua fidei non obſtare, quominus actus fidei meritorius ſit ſimpliciter ex omni parte, quia eſt liber, ſcilicet & quoad *exercitium* & quoad *ſpecificationem*. Non enim illæ rationes idem efficiunt, quod rationes demonſtratiuæ quibus concluduntur veritates ſcientiarum. Hæ namque quoniam conuincentes ſunt, efficiunt aſſenſum ſcientiæ neceſſarium quoad ſpecificationem: & ita non eſt ille meritorius, niſi vt liber quoad exercitium: motiua verò fidei, quia non demonſtrant ipſam fidei veritatem, ſed tantùm inducunt ad prudenter credendum id quod alioqui eſt obſcurum, vtramque libertatem in actu relinquunt, ſcilicet quoad *ſpecificationem* & quoad *exercitium*.

QVÆSTIO autem eſt, an motiua & rationes, quibus aliquis inducitur ad credenda quæ ſunt fidei, diminuãt ſaltem meritum fidei, licèt illud non prorſus tollant. Ad quam quæſtionem D. Thomas hic artic. 9. ita reſpondet, vt non tam quod dicit, quàm quod voluit dicere, verum eſſe videatur. Ait enim, ſi rationes *antecedant* voluntatem credendi, meritum minuere: ſi autem eam voluntatem *conſequantur*, non item, ſed potius augere.

Contra quam aſſertionem ſi tantùm attendamus id quod D. Thomas dicit, & non potius, quod vult dicere, illico occurrit argumentum, quod videtur valde manifeſtum: ſic enim argumentabor: nolle credere, niſi prius intelligantur rationes atque motiua noſtræ fidei, eſt prudentiæ; & contrà, velle credere abſque præcedenti ratione, eſt leuitatis: igitur ratio *antecedens* voluntatem credendi in propoſito non minuit meritum fidei, ſed potius ratio *conſequens*. Aſſumptum ſatis paret ex his quæ ſupra q. 1. punct. 1. & 4. de illo proceſſu fidei diſſeruimus, quo cauſſæ poſſunt inquiri non ipſius fidei ſecundùm ſe, ſed cur aliquis applicauerit animum ad credendum ſiue ad ſuſcipiendam fidem. Conſequentia probatur. Nam fieri nequit vt id minuat meritum, quod neceſſarium eſt ad exercendum prudenter virtutis alicuius actum, atque adeo ad merendum.

RESPONDENDVM eſt igitur planius ad quæſtionẽ propoſitam, & quidem in eam ſententiam quam diuus Thomas illo ſuo modo dicendi ſignificare voluit. Sic autem reſpondeo. Dupliciter aliquis ad credendum poteſt moueri rationibus. VNO modo ita, vt propter rationes quoque *immediatè* aſſentiatur propoſitæ veritati fidei, & non tantùm propter diuinam auctoritatem, ſed partim etiam propter rationes, & non aliter.

Digitized by Google

Altero modo ita, vt propter rationes non niſi *mediate* quis aſſentiatur veritati fidei, quia ſcilicet rationes eò ſolùm refert, vt per alium quendam aſſenſum, ſcilicet prudentiæ, ſibi perſuadere poſſit veritatem talem eſſe à Deo reuelatam, & vt talem eam credit per fidei aſſenſum propter ſolam diuinam auctoritatem: iuxta ea, quæ ſupra q. 1. pun. 1. notauimus de duplici progreſſu in inquirendo, quare quis credat.

Priori modo rationes mouentes ad eredendum minuunt meritum fidei, & eiuſmodi rationes appellauit ſanctus Thomas rationes antecedentes voluntatem credendi, quæ ſcilicet inquirantur ex quadam cordis duritia ac pertinacia, qua ſic aliquis comparatus ſit, vt etiam poſtquam ipſi ſufficienter probatum fuerit, veritates fidei niti diuina reuelatione, nolit tamen iis aſſentiri propter ſolam auctoritatem diuinam, ſed partim propter illam, partim propter rationem humanam, ita vt niſi actu etiam de ratione humana cogitet, non eliciat fidei aſſenſum.

Quod autem talis minus mereatur, facilè probari poteſt. Nam cùm ita quis eſt animo diuiſus, vt ad aſſenſum ipſum fidei non moueatur auctoritate diuina ſola, ſed etiam ſimul ratione humana, fieri nequit quin aſſenſus ipſe fidei remiſſior ſit. Siquidem aliquid humanum admiſcetur, quod non poteſt mentem ita firmare, atque ſi pura auctoritate diuina aliquis niteretur, cogitatis priùs ſufficienter rationibus & motiuis fidei. Hinc enim à fidei merito maiore laudantur Samaritani, qui reſponderunt mulieri: *Iam non propter tuam loquelam credimus, ſed quia ipſi vidimus*, Ioan. 4. Mulierem enim illam teſtificantem Chriſtum, eſſe interpretantur humanam rationem, propter analogiam fœmineæ imbecillitatis.

Porrò hanc eſſe diui Thomæ mentem facilè apparet ex probatione qua vtitur. Credere enim propter rationem præcedentem, interpretatur idem eſſe quod credere, non propter ſolam auctoritatem diuinam, ſed etiam propter rationem humanam; intellige nó vtcúque præcedentem, ſed concurrentem ſimul immediatè ad fide

A aſſenſum, idque ex quadam animi pertinacia, vt eſt dictũ. Ac de rationibus iſto priori modo ad aſſenſũ mouetibus intelligi poteſt, quod Gregor. homil. in Euang. & Auctor libri de operibus Chriſti Cardinalibus Cypriano aſcripti, ſermone de Chriſti natiuitate, aiunt: *Fidem non habere meritum* (nempe tam magnum) *vbi humana ratio prabet experimentũ*. Quanquam habet ſane aliã quoque interpretationem hæc ſententia: nempe aſſenſum eum, qui euidenti fundamento nititur, nullum habere fidei meritum, quatenus euidens eſt: quia reuera vt eſt talis, non eſt fidei aſſenſus, iuxta dicta quæſt. 1. punct. 4.

Posteriori autem modo rationes mouentes ad credendum, non minuunt fidei meritum, ſed potius augent,

B cùm ſcilicet eò referuntur, vt in primis ſibi quis prudenter perſuadeat, veritates fidei eſſe diuinitus reuelatas, & tunc demùm propter ſolam diuinam auctoritatem eis per fidem aſſentiatur. Tunc enim rationes faciunt, vt intentiùs & firmiùs nitamur auctoritate diuina & credamus.

Ac de rationibus iſto modo mouentibus ad fidem & ſtabilientibus eius meritum, loquitur ſanctus Petrus 1. epiſt. c. 3. monens nos, *vt ſimus parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti nos rationem de ea quæ in nobis eſt ſpe & fide*. Item ſanctus Auguſtinus lib. de vera religione, capite vigeſimo quarto, cùm pulchrè dixit: *Ratio auctoritatem non deſerit, cùm conſideratur cur ſit credendum*. Quia ſcilicet rationes ad fidem mouentes eò ſpectare debent, vt

C nobis prudenter perſuadeamus, doctrinam fidei diuina auctoritate niti, & vt tunc propter ſolam diuinam auctoritatem credamus.

Rationes autem ita ad fidem mouentes appellauit D. Thomas rationes *conſequentes* voluntatem credendi, quia ea ſcilicet non principaliter ex illis pẽdeat. Cùm tamen reuera poſſint etiam eiuſmodi rationes (imo debeant, vt vitetur leuitas) antecedere credendi voluntatem. Quæ cauſſa eſt cur initio dixerim, non tam id, quod dixit S. Thomas hoc loco, quàm id, quod voluit dicere, verum videri poſſe.

QVÆSTIO TERTIA.

De Fidei actu externo, hoc eſt, de Fidei Confeſſione.

D. Thomas 2.2. quæſt. 3.

DVO ſunt explicanda, *Quæ etiam diſputat D. Thom.* Primo, *An & quomodo exterior Confeſſio fidei, ſit fidei actus.* Secvndo, *An & quomodo Confeſſio hæc fidei, ſit ad ſalutem neceſſaria.*

PVNCTVM PRIMVM.

An & quomodo exterior Confeſſio fidei, ſit fidei actus.

D. Thomas art. 1.

DVpliciter actus aliquis cenſeri poteſt eſſe actus alicuius virtutis. Vno modo *Phyſicè*, quia ſcilicet producatur ab ipſo habitu virtutis. Et iſto modo ſolus internus fidei actus, eſt actus virtutis Fidei: nam is ſolus actus phyſicè producitur ab aliquo habitu, qui eſt in eadem potentia, in qua habitus: & ſolus internus actus fidei eſt in intellectu, in quo eſt fidei habitus.

Altero modo actus aliquis cenſetur eſſe actus alicuius virtutis, non phyſicè ſed *moraliter* tantùm: quia ſcilicet habet laudem ex obiecto formali virtutis, & in

D illud tanquam in finem ordinatur. Et iſto modo Confeſſio quoque exterior fidei, eſt actus virtutis fidei.

Probatur id Primo ex obiecto formali fidei: nã moraliter (vt dictum eſt) actus aliquis ad eã virtutem pertinet, ad cuius obiectum vt ad finem ordinatur: ſed confeſſio fidei exterior ordinatur vt ad finem in ipſum obiectum virtutis fidei: ergo moraliter eſt actus virtutis fidei. Minor probatur. Nam veritatem quam per virtutem fidei actu interiori credimus, eãdem exteriori confeſſione ſignificamus, cùm exterior locutio ad interiorem mentis notitiam ordinetur. Vnde Apoſtolus, 2. ad

Cor. 4. cap. *Habentes eundem ſpiritum fidei credimus, propter quod & loquimur.*

SECVNDO, probatur ex formali ratione *ſub qua* obiecti fidei. Nam exterior confeſſio fidei vt vera eſt, & vt ex ea parte habet laudem, eadem diuina reuelatione nititur, qua interior ipſe actus fidei, quem ſignificat: Ergo ad eandem virtutem fidei pertinet.

HINC intelligitur non eſſe abſurdum ſi cõcedamus, hanc ipſam confeſſionem fidei cõſideratam alia ratione, poſſe ſimul ad aliquam aliam virtutem pertinere: nimirum ad virtutẽ Religionis, quatenus parit honorem Deo; & ad virtutem Fortitudinis, quatenus interdum ob imminens inde periculum, eſt arduã & difficilis. Patet, quoniam in genere moris, de quo loquimur, ſicut vnus & idem actus poteſt diuerſis rationibus ad diuerſa pertinere vitia, ſic etiam ad diuerſas virtutes.

B Quanquam vt tomo 1. diſput. 1. q. 1. diſput. 2. q. 2. diximus, actus moralis ſemper eſt in ea ſpecie primariò, ad quam ex natura & conditione ſua eſt accommodatior. Itaque in propoſito cõfeſſio fidei quoniã in primis eſt oratio quædam ſignificatiua veritatis a Deo reuelatæ, primariò ſpectat ſub hac ratione ad virtutem fidei. Si verò eadem conſideretur, quatenus exhibet honorem Deo, & quatenus in multis caſibus eſt actio quædam ardua & difficilis ob periculum ex ea impendens (vt accidit Martyribus) ſic poſſumus dicere, quòd pertineat ad virtutem Religionis & Fortitudinis, per ſe quidem & verè etiam, ſed tamen *ſecundariò*.

Sed OBIICIET aliquis, quod ait D. Thom. hic art. 1. ad 2. fortitudinem, quatenus remouet metum, qui eſt impedimento confeſſioni, non per ſe, ſed per accidens eſſe cauſſam confeſſionis, iuxta doctrinam Philoſophi, qui 8. Phyſ. text. 32. docet, id quod remouet prohibens,
C non eſſe cauſſam per ſe, ſed per accidens: Ergo falsò videmur aſſerere, quòd fidei Confeſſio per ſe ſit etiam actus Fortitudinis.

RESPONDEO, D. Thomam ibi Confeſſionem fidei cõſiderare, vt eſt ſignificatiua veritatis: ſub qua ratione veriſſimũ eſt, eam nõ per ſe, ſed per accidens eſſe actum Fortitudinis, vt rectè probat diuus Thomas ex illa doctrina Philoſophi. Nos autem cum dicimus, Confeſſionem fidei per ſe etiam (licet ſecũdariò) eſſe actum Fortitudinis, conſideramus illam ſub alia ratione, ſcilicet vt eſt ardua & difficilis ob periculum imminens. Quo pacto per ſe omnino ſpectat ad Fortitudinem, non obſtante quòd ſub alia ratione ſpectet per ſe ad aliã virtutem, ſcilicet ad fidem. Quemadmodum iuſtum bellum (v. g.) licet ſub quadam ratione ſpectet per ſe ad virtutem Iuſtitiæ vindicatiuæ, tamen vt eſt actus arduus, ſpectat etiam per ſe ad virtutem fortitudinis.
D

PVNCTVM SECVNDVM.

An & quomodo externa Confeſſio fidei ſit neceſſaria ad ſalutem.

D. Thomas art. 2.

CONFESSIONEM fidei eſſe pro aliquo tempore ex præcepto neceſſariam, certum eſt ex fide, contra veteres quoſdam hæreticos dictos Elceſaitas, quos Euſebius Cæſarienſis lib. 6. hiſt. Eccleſ. c. 28. ex Origene, refert putauiſſe ſufficere ad ſalutem, vt
E fides animo retineatur, proindéque nec perſecutionu tempore, nec alias peccatum eſſe, illam verbo negare, multò minus celare. In quo errore fuerũt etiam Priſcillianiſtæ: qui teſte Auguſtino in libro de hæreſ. c. 70. etiã peierando exiſtimabant fas eſſe celare myſteria ſuæ fidei. Item Bogomiles, teſte Zonara in vita Alexij Imperatoris. Item Anabaptiſtæ, teſte Staphilo in epitome Theologiæ Lutheri, parte 3. Item Libertini hęretici huius tempeſtatis, vt refert Caluinus in libro cõtra eoſdẽ.

A Aduerſus hos omnes hæreticos eſt manifeſta Chriſti Domini ſententia, Matth. 10. *Omnis qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum corã patre meo.* Et Lucæ 9. Cùm omnes ad tolerãdas perſecutiones animauiſſet verbis illis: *Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam, & qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam faciet illam*, paucis interiectis ſubiecit: *Nam qui me erubuerit & ſermones meos, hunc Filius hominis erubeſcet cùm venerit in maieſtate ſua, &c.* Item Apoſtolus ad Roman. 10. *Si confitearis in ore tuo Dominum Ieſum Chriſtum, & corde credideris, quia Deus illum ſuſcitauit a mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem.*

Quod teſtimonium expendens S. AVGVSTINVS in
B libro de fide & ſymbolo, cap. 1. *Fides*, inquit, *officium a nobis exigit & cordis & linguæ: ait enim Apoſtolus, Corde creditur ad iuſtitiam: Ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Oportet nos eſſe & iuſtitiæ memores & ſalutis: quandoquidem in ſempiterna iuſtitia regnaturi, à præſenti ſæculo maligno ſalui fieri non poſſumus, niſi & nos ad ſalutem proximorum nitentes ore etiam profiteamur fidem, quam corde geſtamus.* Et præclarè etiam S. Gregorius NAZIANZENVS oratione in nouam Dominicam, admonet *non eſſe in fide vtroque poplite claudicandum, nec diſpenſatione vtendum.*

Hoc poſito, duo tradit D. Thomas hic de *modo* quo eſt neceſſaria ad ſalutem hæc confeſſio fidei. PRIMO, confeſſionem hanc neceſſariam eſſe ex præcepto, non negatiuo, cùm ſit actus quidam virtutis, ſed *affirmatiuo*, ac proinde non pro omni tempore, ſed pro aliquo eſſe neceſſariam.

SECVNDO, ex huiuſmodi præcepto neceſſariam illam eſſe in duobus caſibus, ſcilicet cùm alioqui ſubtra-
C heretur *honos* debitus Deo, aut *vtilitas* proximo. Et hoc quidem D. Thomas in corpore articuli non probat, ſed declarat poſſe contingere, ſi dũ quis de fide interrogatus tacet, crederetur nõ habere fidẽ, aut certè putaretur fides eſſe falſa, aut etiã alij auerterẽtur propterea à fide.

Hæc doctrina D. Thomæ veriſſima eſt, eámque poſſumus ex ſententia eiuſdem in reſponſione ad argumentum primum confirmare ſic: Tunc actus alicuius virtutis eſt neceſſarius ſeu debitus ex præcepto, quando neceſſarius eſt ad finem charitatis erga Deum aut proximum: Sed in illis duobus caſibus confeſſio fidei eſt neceſſaria ad charitatis finem: Ergo neceſſaria eſt ex præcepto in illis duobus caſibus.

Maior probatur. Nam finis cuiuſlibet virtutis ordinatur ad finem charitatis, hoc eſt, vſus cuiuſlibet alterius virtutis ſiue actio, qua illa attingit ſuum obiectũ,
D ordinatum ad coniunctionem mentis cum Deo, quæ eſt (vt notat rectè hic Caietanus) finis charitatis, non quidem vt res ſeu obiectum, ſed vt adeptio ſiue vſus rei & obiecti charitatis: quo etiã modo loquitur diuus Thomas hic de fine virtutis, videlicet vt eſt actio ipſius virtutis, per quam illa attingit obiectum. Itaque cum finis virtutum aliarum, vt dictum eſt, ſit ob charitatis finem, conſequens eſt, vt quando hic charitatis finis conſiſtere non poterit ſine fine aliarum, hoc eſt, ſine vſu & actione illarum circa proprium obiectum, actus illarum ſit debitus ex præcepto. Atque ita vera eſt illa Maior, quæ etiam poteſt confirmari teſtimonio illo Apoſtoli, *Finis præcepti eſt charitas*, 1. ad Tim. 1.

E Minor autem probatur. Nam cùm quis poteſt per fidei confeſſionem conſulere Dei honori aut proximorum vtilitati alioqui periclitanti; ſi id non faciat, non poteſt cenſeri charitatem Dei aut proximi retinere; quandoquidem charitas amicitia quędam eſt, cuius eſt conſulere amico.

His conſtitutis dubia quædam explicanda ſuperſunt circa hanc ipſam doctrinam: PRIMVM eſt, Quid ſit hoc loco ſubtrahere *honorem* debitum Deo, non confitendo fidem?

Digitized by Google

Respondeo, Nō eſt ſolùm mere negatiuè abſtinere ab eo ex quo potuiſſet ad Deum redundare honor; ſic enim ſemper confeſſio fidei, & actus aliarum virtutum eſſent debiti ex præcepto: quandocūque enim illi exerceantur, poſſunt parere gloriā Deo. Subtrahi ergo honorem debitum Deo in propoſito eſt, Deum vel affici ignominia, vel etiam in aliquo caſu negligi magnū aliquem honorem Dei, qui ex fidei confeſſione potuiſſet ad illum peruenire. Quocirca illud verbum *ſubtrahendi* accipiendum eſt hoc loco vel *contrariè*, vel etiam *priuatiuè*, in caſu quo opportunitas ſuppetebat augendi maximè Dei honorem. Quando autem alterutrum iſtorum contingat ex omiſſione confeſſionis fidei, iudicio prudentum in particularibus caſibus eſt decernendum.

Alterum dubium eſt, quid ſit etiam hoc loco ſubtrahi proximis *vtilitatem* debitam, non confitendo fidem?

Respondeo, eſſe illos aut priuari magno commodo ſpirituali, quando per confeſſionem alicuius facilè traherentur ad fidem, in caſu quo alias non poteſt illis opportunè prouideri: aut etiam illos peruerti, niſi quis fidē ſua confeſſione tueatur & confirmet. Quando autem hoc accidat, ſimiliter iudicio prudentum eſt iudicandum.

Tertium dubium eſt, quomodo ſententia illa D. Thomę, quæ explicat duos illos caſus, cohæreat cū ipſis caſibus? Ratio dubitādi eſt Primo, quia ait in duobus caſibus eſſe neceſſariam fidei confeſſionē, nempe cùm alioqui vel *honor* Deo, vel *vtilitas* proximis ſubtrahitur; poſtea verò declarans iſtos caſus, videtur ponere tres caſus diſtinctos. Ait enim honorem Deo, vel vtilitatem proximis ſubtrahi. I. ſi propter omiſſionem cōfeſſionis putetur aliquis non habere fidem. II. vel fides putetur non eſſe vera. III. vel alij auertantur à fide.

Secundo; quia primum membrum iſtius declarationis pugnare videtur cū aſſertione ipſa priori duorum illorum caſuum, qui declarantur. Nam ex eo quod quis interrogatus de fide taceat, & propterea putetur nō habere fidē, plerumque nihil aliud ſequetur, quàm quod decipietur interrogans, putans alterū non habere fidē. Per hoc autem neque honor Deo debitus, nec vtilitas proximis, quod ad fidem attinet, ſubtrahitur.

Tertio, quia videtur illud primum membrum eſſe per ſe falſum. Nam ſæpè licet negligere deceptionē alterius, quando ſine cauſſa interrogat, aut etiam iniquè. Vt patet cùm quis in iudicio licitè deludit verba Iudicis iniquè interrogātis. Quod igitur aliquis de fide interrogatus putetur fidē nō habere dum tacet, non efficit vt confeſſio fidei tunc ſit neceſſaria: neque id pertinet ad vllum illorum duorum caſuum, in quibus aſſeritur confeſſio fidei eſſe neceſſaria.

Respondeo ad Primam rationem dubitādi, D. Thomam non ponere in declaratione tres caſus. Nam duo illa priora membra declarationis ad primū caſum explicandum ſpectant, ſcilicet ad ſubtractionē honoris Deo debiti, ſic tamē, vt quod in primo membro ponit, ſcilicet putari aliquem non habere fidem, non ſemper, ſed aliquando tantùm poſſit pertinere ad ſubtractionē debiti honoris diuini. Vt ſi, v.g. redundaret magnus honor in Deum, ex eo; quòd putatur quis tenere fidem. Id quod euenit, cùm quis de fide ſua interrogatur ab aliqua publica poteſtate, ſiue ea ſit illius ſuperior, ſiue nō; & plerūque etiam quando is, qui interrogatur, eſt alioqui perſona grauis, à quocūque demùm interrogetur. Tunc quidem ſi is, qui de fide interrogatur, tacet, & putatur non habere fidem, iam hoc pertinebit ad primum caſum (quo ſcilicet ſubtrahetur honor debitus Deo) in quo proinde debuiſſet illa perſona fidem confiteri.

Hinc patet ſolutio ad Secundam & Tertiam rationem dubitandi. Optimè námque illud primū membrū declarationis cohæret cum primo caſu aſſertionis,

A nō quidem ſemper (hoc enim bene refellitur per argumenta facta) ſed aliquando vt dictum eſt. Atque etiam per ſe eſt veriſſimum primum illud declarationis mēbrum iſto modo intellectum, nēpe non ſemper, ſed aliquando; vt eſt dictum.

Quocirca deceptus eſt Caietanus hoc loco, cùm ex litera D.Thomæ colligit debere aliquē confiteri fidem quotieſcunque de illa interrogatur. Falſum eſt hoc, vt meritò cenſent recentiores aliqui Theologi. Nam, vt dictū eſt, ex eo quòd aliquis interrogatus taceat; ſolùm quandoque ſequetur vt interrogans decipiatur. Quam proximi deceptionē in multis caſibus, cùm bona cauſſa ſubeſt, licet negligere. Vel certè illud etiā inde ſequetur, vt ex confeſſione nō redundet ad Deum honor ille qualis qualis, qui potuiſſet ipſi inde accedere. Sed vt antea attigimus in reſponſione ad 1. dub. non ſēper tenetur quis dare qualemcunque honorem Deo, per B virtutis exercitium.

Quartum dubium eſt, quanam ratione liceat fidem propriam cælare extra prædictos caſus, quibus inſtat præceptum confitendi? vtrum ſcilicet abſtinendo duntaxat a verbis ſeu factis illā ſignificātibus, an etiam vſurpando ſimulatè verba vel facta contrariam religionem ſignificantia?

In dubitatione hac Adrianus in 4 ſent. q. 1. de Baptiſmo in reſponſione ad 5. argumentum ſentire videtur, licitum eſſe extra caſus etiā illos ſupradictos quacūq; ratione fidem propriam cælare, etiam per ſimulationē quandam falſæ religionis. Quin etiam aſſerit, licitum eſſe extrinſecus ſimulare idololatriam in caſu quo ſcādalum abſit, nec inſtet præceptum confitendi fidem.

Probat autem Adrianus illo argumento 5. ſententiam hanc Primo, ex S. Hieronymo qui in Com. ſu- C pra 2. caput epiſtolæ ad Galat. & alias ſæpè, vt videre eſt apud D.Thomam 1.2. q. 103. art. 4. ad 1. apertè ſentit, etiam in materia religionis licitā atque vtilem eſſe ſimulationem verbo aut facto, idque Hieronymus confirmat exemplis. Nam etſi ſentiat cæremonias veteris legis poſt paſſionē Chriſti fuiſſe ſtatim nō ſolùm mortuas, ſed etiā mortiferas, nihilominus ait, per ſimulationē excuſatos fuiſſe Apoſtolos Petrum & Paulum, qui vt patet ad Galat. 2. & Actor. 17. & 21. aliquoties ſeruarūt legis cęremonias. Ac memorat etiā & cōmendat ibi Hieronymus, quod 4. Reg. 10 habetur, Iehu Iſraëlitarū Regē dixiſſe, velle ſe præcipuo ſacrificio idolum Baal venerari, vt ea ratione opportunè poſſet interficere eius idoli cultores in exemplo cōgregatos. Quod factū Iehu D excuſat & laudat Hieronymus vbi ſuprà, eo quòd vtili (vt ait) ſimulatione vſus fuerit. *Vtilem*, inquit, *ſimulationē eſſe aſſumēdam in tempore, Iehu regis nos doceat exemplum, &c.* Adducit quoque exemplum Dauidis, quando immutauit faciem ſuam coram Achis, 1. Reg. 21. & addit, *Nec mirum iuſtos homines aliqua ſimulare pro tempore ob ſuam & aliorum ſalutem: cùm & ipſe Dominus noſter non habens peccatum, nec carnem peccati, ſimulationem peccatricis carnis aſſumpſerit, vt condemnans in carne peccatum, nos in ſe faceret iuſtitiam Dei.*

Secundo, argumentatur Adrianus ex eo, quòd ipſe Deus videtur probaſſe illam Iehu ſimulationem, 4. Reg. 10. Dixit námque ad illum, *quia ſtudioſè egiſti, quod rectum* E *erat & placebat in oculis meis, & omnia, quæ erant in corde meo, feciſti contra domum Achab, &c.*

Tertio, argumentatur ex eo quòd propheta Eliſæus ſimilem in cauſſa religionis approbauiſſe videtur ſimulationem. Nam cùm Naaman, 4. Reg. 5. cognita licet Deorū vanitate, vellet nihilominus ob Domini ſui reſpectū in templo Remmon adorare, hancque voluntatem ſuam prophetæ explicaret, rogaretque vt pro ſe, in hoc genere peccaret, Dominum deprecaretur, Propheta tanquam illius approbans ſimulandi propoſitū, reſpondit: *Vade in pace*; quaſi diceret, ſi animo non es idolum Remmon adorādi, ſed adorationem ſimulandi

Digitized by Google

tantùm, nihil eſt quòd verearis.

Qvarto, pro eadem ſententia videtur eſſe ratio perſpicua. Nam ſimulatio falſę religionis extra illos caſus, quibus obligat præceptum affirmatiuum confitēdi fidem, nec eſt contra id præceptum *affirmatiuum* fidei, vt patet: nec contra *negatiuum*: quia, vt ſuppono, non intendit aliquis per verba aut cæremonias falſæ religionis fidem ſuam negare; tunc enim mētiretur, quòd nunquā licet; neque profiteri alienā; ſed tantum in ea re ſpectat vtilitatem aliquam ſuam vel aliorum. Neque etiam huiuſmodi ſimulatio eſt tunc contra charitatem Dei aut proximi; quia, vt ſuppono, abeſt ſcādalum infirmorum, & cauſſa ſubeſt, propter quam meritò ſit negligēda deceptio alterius, qui putet ſimulantem eſſe infidelem.

Qvinto, accedit, quòd in omnibus aliis materiis, quando non inſtat præceptū confitēdi veritatem, licet vti ſimulatione, ſicut videbimus infra diſp. 5. in quęſt. 13. de iuſtitia Iudiciorū. Cur igitur non etiam ſecluſo ſcādalo licebit in materia religionis?

Hæc ſentētia videri poteſt non improbabilis, propter auctoritatem non modò Adriani, ſed etiam ſancti Hieronymi, atque etiam propter allata argumenta. Nec poteſt negari, quin plurimum hęc opinio differat ab hęreſi Elceſaitarū, & Priſcillianiſtarum, & aliorū quos memorauimus. Nā hæc opinio procedit, vt diximus, extra omnem caſum, quo alioqui obliget præceptū affirmatiuū confitendi fidē. & cùm abeſt omne ſcādalum infirmorum, nec mendacium vllum, ſed dūtaxat ſimulationem defendit. Illi autem hęretici contēdebant in omni caſu licitum eſſe tacere & negare fidem, &, vt aiebant Priſcillianiſtę, profiteri alienam fidem etiam per mendacium, vt memorat de illis Auguſtinus libro contra mendacium ad Conſentium, cap. 2. & etiam per periurium, vt idem memorat hæreſi 70.

Nihilominus Contraria ſententia mihi videtur non modò tutior, ſed etiā longè probabilior, videlicet quamuis extra prædictos caſus neceſſitatis liceat celare, ſeu non confiteri verbo aut facto, veram fidem, tamen nunquam omnino licitum eſſe ſimulare ſeriò falſam fidem & religionem vllo verbo aut facto, quod vel lege, vel conſuetudine ſit propriè inſtitutum ad ſignificandam aut profitendam ipſam fidem & religionē falſam. Ita ſentit Alexander Hall. 3. part quæſt. 183. mēbro ſecūdo, vbi ait ſemper id eſſe peccatum mortale, nec licere etiā pro tuēda vita. Et S. Antoninus 2. parte Theolog. tit. 12. cap. 6. & Summa Angelica, verbo Infidelitas, num. 9. & Armilla, verbo Fides, numer. 9. & Syluester verbo Fides, quæſt. 5. & Caietanus hic art. 2 & Nauarrus in Manuali, c. 11. num. 25. & Dominicus Bannes hic art. 2.

Dixi autem, nunquam licere falſam religionē ſimulare *ſeriò*; quia ſi ſolùm repręſentationis cauſſa id fiat (vt in Comœdiis) extra controuerſiam eſt, id non eſſe illicitum. Dixit etiam, per factum *propriè inſtitutum* ad ſignificandam fidem & religionem falſam: nam ſi habitus aliquis non propriè eſſet ſignum fidei falſæ, ſed tantum eſſet proprius alicuius gentis, licet alioqui a vera religione alienę, nō eſſet illicitum talem habitū aliquando vſurpare citra ſcandalū, vt notat Syluester & Dominicus Bannes & alij. Si tamen habitus aliquis ſit proprius aliquorum, non vt pertinent ad hanc vel illam prouinciam aut Rempublicam politicam, ſed vt cōplectūtur hanc vel illam religionem (ſicut color flauus Romæ in Pileis Iudęorum) is habitus etiam ſignificat religionem ſaltem mediatè, ratione perſonarū, vt rectè hic attigit Caietanus, & de eo etiam intelligitur hæc ſentētia quā ſequimur.

Probatur autem hęc ſententia Primo ex Scriptura. Nam 2. Machab. 6. planè indicatur ipſam per ſe ſimulationem externā falſæ religionis eſſe illicitam, cùm improbatur tanquā iniquum, conſilium quod quidam dabant Eleazaro, vt ſimulans ſe comedere de carnibus

A ſacrificij Gentilium, mortē effugeret, Sic enim ibi legimus: *Hi qui aſtabant* Iniqva *miſeratione commoti, propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum, ſecretò rogabant afferri carnes quibus veſci ei licebat, vt ſimularetur manducaſſe, ſicut Rex imperabat, de ſacrificij carnibus.* Vnde ipſe Eleazarus, *reſpondit cito, dicens præmitti ſe velle in infernum, Non enim ætati noſtræ dignum eſt*, inquit, *fingere.* Quibus verbis indicauit, per ſe quoque illicitam eſſe ſimulationem in hoc genere. Apoſtolus etiā 1. Corinth. 10. clarè diſputat nō licuiſſe fidelibus veſci de iis quę eſſent immolata idolis: nec ſanè ob aliud, niſi quia per ſe malum ſit cōmunicare cum infidelibus in externa etiam profeſſione falſæ religionis. Hanc enim vim habet, quod ait: *Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum. Non poteſtis calicē Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.* Et infrà: *Si quis dixerit, Hoc immolatum eſt dæmoniis, nolite manducare propter illum qui indicauit, & propter conſcientiam: Conſcientiam autem*

B *dico non tuam ſed alterius*: quia ſcilicet merito poterit alter ſcādalizari propter talem actum externū, tanquam per ſe malum, etiamſi alioqui non fiat cum cōſcientia & intentione per eum actum colendi idolum. Et 2. ad Corinth. 6. *Nolite*, inquit, *iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Vbi omnem planè communicationem cum infideli, vt infidelis eſt damnat: ſicut etiā ad Epheſ. 5. cùm ait: *Nolite cōmunicare operibus infructuoſis tenebrarum.*

Secvndo probatur ex Patribus. Sanctus Irenævs, lib. 1. c. 1. circa mediū, de hæreticis Valētinianis loquēs,

C eo etiā nomine eos damnat, quod in externo actu veſcendi de idolothytis, & dies quoſdam feſtos obſeruādi, communicarent cum infidelibus: *Intimoratè*, inquit, *omnia quæ vetantur, ij qui ſunt ipſorum perfecti, operantur, de quibus Scripturæ confirmant, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non hæreditabunt. Etenim idolothyta indifferenter manducant, nihil inquinari ab iis putantes, & in omnem diem feſtum ethnicorum pro voluntate in honore eorum factum, primi conueniunt.*

Origenes lib. 8. contra Celſum, cùm Celſus Chriſtianis exprobraret, quod vanè & ſuperſtitioſè vitarent externos ritus Gentilium in feſtis, ſacrificiis, eſu idolothytorum, &c. id ab iis meritò debere fieri defendit, & auctoritate etiam Apoſtoli probat. *Etiamſi*, inquit, *nihil ſint idola* (id eſt, non credantur eſſe Dij) *tamen graue pia-*

D *culum eſt, eorum intereſſe epulo.* Item: *Non debemus eorum ſacrorum fieri participes cùm ſciamus differentiam inter menſam Domini & menſam dæmoniorum, & hoc ſcientes nihil non faciamus, vt ſemper participantes menſæ Domini, modis omnibus caueamus à communicatione menſæ dæmonum.*

Tertvllianvs in lib. de Idololatria, ſimiliter damnat omnem cōmunicationem cum infidelibus in externo ritu religionis: *Hoc loco*, inquit, *retractari oportet de feſtis diebus & aliis extraordinariis ſolemnitatibus, quas interdum*, inquit, *laſciuiæ, interdū in timiditati noſtræ ſubſcribimus, aduerſus fidei diſciplinam communicantes nationibus in idolicis rebus.* Et mox ponit quæſtionem, *An cum nationibus communicare in huiuſmodi ſeruus Dei debeat*

E *ſiue habitu ſiue victu, vel quo alio genere, &c.* Et tandem reſpondet licere cum infidelibus communicare in iis, quæ ſunt naturæ vel politiæ, non religionis. *Conuiuamus*, inquit, *cum omnibus, collætemur ex communione naturæ, non ſuperſtitionis. Pares animæ ſumus, non diſciplinæ. Compoſſeſſores mundi, non erroris.* Et aliquanto inferiùs diſtinguens inter veſtes eas, quæ ſunt inſignia nationis, & eas quę inſignia ſunt religionis: *Poterit*, inquit, *& pueris prætexta concedi* (veſtis quædam puerilis vſque ad annum decimum ſeptimum) *& pueris ſtola* (puellarum) *natiuitatis inſignia, non poteſtatis: generis, non honoris: ordinis, non ſuperſtitionis. Cæterùm purpura vel cætera inſignia dignitatum, & poteſtatum, inſerta dignitati & po-*

Digitized by Google

ſolatibus iis idololatriæ ab ipsis dicata, habent propitiationis ſuæ vaculum.

Sanctus CYPRIANVS in ſermone de lapſis, quãtum ſit peccatum cum infidelibus in actu aliquo externo religionis communicare, ſatis declarat, cùm de iis qui in eſu idolothytorum cum infidelibus communicabat, ita loquitur: *Moriferos idolorum cibos adhuc pene ructantes, exhalantibus etiam nunc ſcelus ſuum faucibus, & CONTAGIA funeſta redolentibus, Domini corpus inuadunt.* Ad idque inducit teſtimonium illud Apoſtoli: *Non poteſtis menſæ Domini communicare, & menſæ dæmoniorum.*

Denique S. AVGVSTINVS lib. contra Mendacium, c. 1. ſimulationem illam regis Iehu, qua nititur cõtraria opinio Hieronymi & Adriani, prauam fuiſſe cenſet, ſi quidem eam appellat *impium mendacium.* Atque ibidem etiam *doctrinam mendaciloquorũ* eſſe indicat, aſſerere *quod liceat diaboli cultum mentiri in corpore, quando Dei cultus ſeruatur in corde.* Quo loco etſi in primis diſſerit Auguſtinus contra Priſcillianiſtas, qui & tempore neceſſitatis confitendi fidem, & per mendacium quoque formale aiebant licitum eſſe fidem propriam negare, & ſimulare alienam; tamen planè videtur improbare omnem in religione ſimulationem, eámque appellare *mendacium:* alioqui diſtinxiſſet, quandonam aliqua talis ſimulatio liceret. Vnde etiam idem AVGVSTINVS libro de bono coniugali, c. 16. affirmat, *ſatius eſſe mori quàm idolothytis veſci:* quia ſcilicet nunquam licet communicare vllo modo cum infidelibus in externo actu, vel ſigno falſæ religionis, quales eſt eſus idolothytorum.

TERTIO probatur eadem ſententia ratione. Nam qualis eſt ordo & habitudo externæ profeſſionis veræ fidei ad internum veræ fidei aſſenſum, talis eſt ordo & habitudo externæ profeſſionis falſæ fidei ad internum falſę fidei aſſenſum: Sed propter illam habitudinem aſſenſus interni & externæ profeſſionis verę fidei, eodem præcepto affirmatiuo, quo imperatur aſſenſus internus veræ fidei, imperatur etiam externa veræ fidei confeſſio: Ergo pari modo propter habitudinem interni aſſenſus & externæ profeſſionis falſæ fidei, eodem præcepto negatiuo, quo prohibetur internus falſæ fidei aſſenſus, prohibetur etiam externa falſæ fidei profeſſio, ac proinde ſemper erit illicita, cùm præcepta negatiua obligent pro ſemper.

ACCEDIT, quòd ipſa maieſtas & dignitas veræ religionis ac fidei, tanta ac talis eſſe videtur, vt eam violari putandum ſit, non modò cùm contraria religio aſſeritur ex animo, ſed etiam cùm id fit externo aliquo ſigno. Quocirca illicitum eſt id ſemper ex præcepto negatiuo, vetante ea quæ ſunt contraria veræ fidei atque religioni.

Neque verò conuincunt argumenta contrariæ opinionis. Ad PRIMVM enim reſpondeo, auctoritatẽ aliorum Patrum, quos citauimus, meritò anteponi poſſe in hac re auctoritati Hieronymi: maximè cùm exempla illa, quibus is confirmat ſententiam ſuam, parum vel nihil probare videantur in propoſito. Nam quod ad Iehu attinet, meritò cum Auguſtino vbi ſupra, arbitrari poſſumus eum per illam ſimulationem peccaſſe. Quod confirmare licet ex eo quod eodem loco, 4. Reg. 10. legimus, eum *non ambulaſſe in lege Domini Dei Iſrael, in toto corde ſuo,* vt etiam memorat Auguſtinus. Neque Dauid coram Achis ſimulauit religionem falſam, ſed ſtultitiam ſeu dementiam quandam. Ac multo minùs Chriſtus aſſumens naturam humanam. Aliud enim fuit aſſumere veram naturam qualem habent homines peccatores, ſiue fideles ſint ſiue infideles, aliud autem, ſimulare infidelitatem.

Ad SECVNDVM argumentum reſpõdeo, Dominum nõ approbaſſe, quòd Iehu ſimulauerit Baaliticam religionem, ſed quòd omnes ſacerdotes Baal occiderit, & domum Achab funditus deleuerit: hoc enim ſignificat, quod dixit ei Dominus: *Quia ſtudioſe egiſti quod rectũ erat & placebat in oculis meis, & omnia, quæ erant in corde meo, feciſti,* CONTRA *domum Achab: filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael.* Vnde etiam AVGVSTINVS libro contra Mendacium, cap. 2. affirmat, Iehu, non pro illa ſimulatione, ſed pro *nonnulla obedientia, quam de domo Achab omnino delenda pro cupiditate ſuæ dominationis exhibuit, aliquantam mercedem tranſitoriam regni temporalis accepiſſe.*

Ad TERTIVM argumentum reſpondeo per illa verba Eliſæi ad Naaman (*Vade in pace*) non approbationem conſilij Naaman, quòd in tẽplo Remmon cum ſuo Domino idololatricè voluit adorare, ſed permiſſionem quãdam poſſe ac debere intelligi: cùm ſcilicet Propheta non ſperaret ſe poſſe tunc ab illo obtinere, vt Domino ſuo contempto, vitaret illam ſimulationem.

Ac poteſt hoc confirmari ex eo quòd cùm Naaman eſſet alioqui perſuaſus ſibi id nõ licere, ipſum reliquit Eliſæus in ea opinione, nec docuit (vt alioqui docuiſſet) licere ſimulationem illam in tali caſu. Sic enim in illo loco, 4. Reg. 5. legimus, dixiſſe Naaman ad Eliſæum. *Hoc ſolum eſt de quo depreceris Dominum pro ſeruo tuo; Quando ingredietur Dominus meus templum Remmon, vt adoret; & illo innitente ſuper manum meam, ſi adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoſcat mihi Dominus ſeruo tuo pro hac re. Qui dixit ei: Vade in pace,* id eſt, permiſit ei vt id faceret; contentus videlicet pro illo tempore, quòd iam agnouerat DEVM verum, & idolorum vanitatem, iuxta id quod antè ibidem dixerat: *Non faciet vltra ſeruus tuus holocauſtum aut victimam Diis alienis, niſi Domino.*

Ad QVARTVM argumentum reſpondeo, ſimulationem illam (vt vidimus) omnino eſſe contra præceptum negatiuum, quo vetatur negatio veræ fidei, & profeſſio falſæ, non ſolùm interna, nec ſolùm externa coniuncta cum interna, ſed etiam externa per ſe, vt actio quędam externa voluntaria, per ſe ſignificatiua, falſæ religionis & fidei: ſicut contra præcepto affirmatiuo fidei imperatur non ſolùm internus fidei aſſenſus, nec ſolùm confeſſio eius externa vt coniuncta cum interno aſſenſu, ſed etiam vt actio quædam exterior voluntaria, per ſe ſignificatiua verę fidei, quamuis debeat ſemper habere ordinem ad aſſenſum internum.

Ad QVINTVM argumentum reſpondeò, non eſſe eandem rationem in aliis materiis. Nam ſimulatio in aliis materiis non eſt per ſe ſignificatiua alicuius ſententiæ, quæ per ſe ſit ſemper falſa, & repugnans alicui alteri ſententiæ perpetuò veræ, ſed æque eſt per ſe ſignificatiua veri, & idcirco nullo præcepto negatiuo per ſe prohibetur. At ſimulatio in materia fidei & religionis per ſe eſt ſignificatiua ſententiæ, quæ ſemper eſt falſa; & repugnans ſententiæ perpetuò veræ legitimæ fidei & religionis: & idcirco per ſe eſt prohibita præcepto negatiuo. Exempli cauſſa: ſi quis verbo aut facto ſimulat ſe non ſcire aliquid, cùm tamen ſciat: ea ſimulatio non magis eſt per ſe ſignificatiua falſi quàm veri; poſſet enim verum eſſe, quod talis neſciret id quod ſe neſcire ſimulat: neque etiam actu ſignificat falſum ea ſimulatio (tunc enim non eſſet ſimulatio, ſed mendacium, quod nunquam eſt licitum) ſed ſignificat (vt ſuppono) aliam quandam veritatem quam animo concipit ſimulator, pręter cogitationem & intentionem eius qui deluditur. Quo fit vt talis ſimulatio non ſit prohibita per vllum præceptum negatiuum. Si quis autem verbo aut facto ſimulet, idolum, v. g. eſſe Deum, ſimulatio hæc per ſe eſt ſignificatiua eius quod ſemper eſt falſum, & repugnans ſententiæ fidei perpetuò veræ, ſcilicet nullam creaturam eſſe Deum. Et idcirco tales ſimulationes in materia religionis & fidei per ſe ſunt prohibitæ per negatiuum præceptum, vt diximus.

Eſt autem diligenter ANIMADVERTENDVM, nos de ſimulatione loqui per talia verba aut facta, quę tantummodo ſoleant vſurpari ad ſignificandam ſeu prote-

ſtandam fidem ſeu religionem falſam. Nam ſi ſint communia, & indifferentia tum ad eum finem, tum ad aliquem alium, non erunt propriè & per ſe ſignificatiua fidei falſæ, & ſic nec per ſe erunt prohibita per negatiuum præceptum, ſed ſolùm quatenus actu & ex intentione determinabuntur ad ſignificandam potius fidem falſam; non autem ſi determinentur ad finem alium, cuius gratia etiam vſurpari ſoleant.

Et per hoc videntur excuſari poſſe ij Catholici, qui in locis, vbi Catholici & hæretici promiſcuè verſantur (vt in multis Germaniæ ciuitatibus) nonnunquam hæreticas conciones audiunt, non vt hæreticam fidem eo actu profiteantur, ſed vt notent errores hæreticorum concionatorum. Hos dico excuſari, ſi in talibus ciuitatibus ſoleant etiam quandoque à multis audiri conciones hæreticæ ad eum finem, & non tantummodo, vt fiat profeſſio falſæ fidei. Ac ſimiliter poterit hæc doctrina applicari ad ſimiles caſus particulares.

Qvintvm dubium eſt, an liceat aliquando *omittere* externam confeſſionem fidei per ſignum aliquod, quod publica lege aut conſuetudine habente vim legis, inſtitutum ſit ad ſignificandam profeſſionem veræ fidei, vt per veſtem aliquam, v. g. ad eum finem lege præſcriptam Chriſtianis hominibus. Caietanus hic art. 2. quædam reſpondet verè, & aliquid etiam falsò.

Primo dicit, licitum id eſſe, quando lex vel conſuetudo talis non eſſet in *viridi obſeruantia*, ſed à quibuſdam ſeruaretur, & à quibuſdam non. Et hoc verum eſt. Nam libera tunc eſſet vnicuique profeſſio fidei per tale ſignum.

Secvndo dicit, id etiam eſſe licitum, ſi ſignum illud non eſſet per ſe & primariò inſtitutum ad fidem proteſtandam, ſed ob finem politicum, vt ſcilicet dignoſcantur ab aliis ij qui fidem Chriſtianam habent. Ad modum quo nunc Iudæi Romæ propter finem præcipuè politicum debent portare quoddam ſignum flauum in pileo, vt dignoſcantur & caueantur, &c.

Et hoc etiam Caietani dictum verum eſt. Nam etſi non liceat Chriſtiano vſurpare tale aliquod ſignum, quando mediatè ſaltem & conſequenter eſſet ſignum religionis falſæ (vt rectè hic Caietan. ait, & nos etiam diximus in præcedenti dubio) tamen nõ tenetur Chriſtianus ex vi legis aut conſuetudinis vſurpare pro omni tempore tale aliquod ſignum fidei veræ. Huiuſmodi enim leges, vt Caietanus ait, non obligant niſi regulariter & vt plurimum, quando ſcilicet non ſubeſt aliqua grauis cauſſa, ob quam in aliquo caſu poſſit illarum obſeruatio negligi.

Tertio dicit Caietanus id non eſſe licitum in vllo caſu, ſi lex aut conſuetudo ſit in *viridi obſeruantia*, & ab omnibus ſeruetur, & ad id propriè inſtituta, vt profeſſio veræ fidei ſignificetur. Fundamentum Caietani eſt, quia talis lex ſeu conſuetudo habens vim legis, plus aliquid eſt quàm interrogatio facta ſingulis de propria fide. Omnes autem tenentur confiteri fidem, quando interrogantur: Ergo etiam quando eſt talis conſuetudo vel lex, etiamſi eſſet tyrannica, inquit Caietanus, quia tunc etiam tyrannus per talem legem interrogat vnumquemque de propria fide.

Hoc dictum Caietani falſum eſt, & non immeritò reiicitur à Dominico Bannes hic & ab aliis Theologis recentioribus. Si enim tenetur tunc aliquis pro omni tempore fidem profiteri per tale ſignum (vt vult Caietanus) cauſſa erit, vel quia lex vel conſuetudo ad id obligat; vel quoniam alij credent alioqui non habere fidem eum qui omittat aliquando tale ſignum, propter quod Caietanus dicit, interuenire ibi pluſquam interrogationem de propria fide, quæ cùm adhibetur, neceſſariò fides confitenda eſt, ne alioqui putetur quis non habere fidem, vt Caietanus ratiocinatur: at ob neutram iſtarum cauſſarum tenetur aliquis ſemper profiteri fidem per ſignum lege aut conſuetudine ad id inſtitutum: Ergo falſum eſt id dictum Caietani.

Minor quoad *priorem* partem probatur. Nam vel lex aut conſuetudo talis eſt iuſta vel iniuſta: ſi iniuſta, clarũ eſt eam per ſe ad nihil obligare. Si autem eſt iuſta, non obligabit niſi regulariter, & vt plurimum; quãdo cauſſa grauis illam negligendi non ſubeſt, vt ipſemet Caietanus de aliis iuſtis legibus humanis hic fatetur. Itaque extra caſum alioqui, quo ex præcepto diuino eſt neceſſaria confeſſio fidei, licebit talem legem humanam non ſeruare ſecluſo ſcandalo, & cùm ſubeſt aliqua grauis cauſſa, vt pro ſaluanda vita.

Quoad *poſteriorem* verò partem probatur eadem Minor. Nam non propterea tenetur ſemper aliquis confiteri fidem, quoniam alioqui exiſtimabitur fidem non habere, ſed tunc cùm ea exiſtimatio ſubtrahet Deo notabilem honorem, vel proximis vtilitatem: vt ſi perſona, de qua id exiſtimabitur, ſit alioqui grauis, vel ſi quis de fide interrogetur à publica poteſtate, iuxta ea, quæ diximus in reſponſione ad 3. dub. Vnde ipſemet Caietanus hic fatetur, ſæpè fieri poſſe, vt non teneatur quis impedire quominus alij putent ipſum eſſe infidelem; idque confirmat exemplo S. Sebaſtiani, qui aliquandiu celauit ſe eſſe Chriſtianum, vtens nimirum eadem, qua prius, chlamyde militari, vt de illo etiam memorat vbi ſuprà Syluester.

Nec eſt verum quod ait Caietanus, à publica poteſtate ſingulos de propria fide interrogari per legem aut conſuetudinem communem præſcribentem tale aliquod fidei ſignum; lex enim vel conſuetudo talis nihil interrogat, ſed ſolùm præſcribit modum confitendi fidem vt plurimum & regulariter, ſicut dictum eſt. Itaque ſi cauſſa ſubſit omittendi aliquando tale ſignum, nec vigeat alioqui neceſſitas ex præcepto diuino confitendi fidem, non videtur negandum, quin liceat fidem celare, non vſurpando eiuſmodi ſignum lege aut conſuetudine præſcriptum.

Atque ex iis patet reſponſio ad argumentum Caietani. Vt enim quis teneatur certo aliquo modo confiteri fidem, non ſatis eſt qualicunque modo eum interrogari de fide, vel quod alioqui exiſtimabitur, non habere fidem, perinde aut magis quàm ſi interrogaretur (vt in propoſito) ſed oportet inſtare alioqui caſum aliquem neceſſitatis confitendi fidem, aut ex diuino præcepto, aut humano, obligante regulariter, quando non ſubeſt iuſta & rationabilis cauſſa omittendi illius obſeruationem: ſicut eſt dictum.

QVÆSTIO QVARTA.

De ipſa Virtute Fidei ſecundùm ſe.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 4.

Explicanda *ſunt octo*: Primo, *Quid ſit fides*. Secvndo, *In quo ſubiecto ſit*. Tertio, *An perficiatur per Charitatem, tanquam per formam quandam ſuam*. Qvarto, *An poſſit etiam eſſe ſeparata à Charitate, & informis*. Qvinto, *An & quomodo ſit virtus*. Sexto, *An ſit vna Virtus*: Septimo, *An ſit prima inter omnes Virtutes*. Octavo, *An ſit certior aliis omnibus virtutibus intellectualibus*.

Digitized by Google

PVNCTVM PRIMVM.

Quidnam ſit Fides.

D. Thomas art. 1.

QVÆSTIO hæc explicatur à Theologis in 3. ſenten. diſt. 23. Qui omnes aſſerunt, Fidem eſſe definitam ab Apoſtolo ad Heb. 11. iſtis verbis: *Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.* Tametſi nonnulla quæſtio eſt, Vtrũ hæc ſit definitio fidei quoad eius ſubſtãtiam, vel quoad accidentia. Qua de re dicemus paulò poſt, cùm hanc ſententiã Apoſtoli declarauerimus.

Pro verbo igitur *ſperandarum* in Græco textu eſt verbum ἐλπιζομένων quod, propriè ſignificat *ſperatarum*, quã-quam non malè interpres vertit *ſperandarum*, cum ſint etiam ſperanda ea, quæ rectè ſperantur. Sanctus autem AVGVSTINVS lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſ. c. 31. pro illo verbo ponit verbum *ſperantium*. Et quidem prædictum verbum Græcum non modò paſſiuè, ſed etiã actiuè accipi poteſt. Sed tamen verbum ſubſtantiuum, quod ſequitur πραγμάτων, rerum, oſtendit verbũ illud ἐλπιζομένων debere accipi adiectiuè & paſſiuè, ſicut interpres vulgatus accepit. Quamuis etiã ſi actiuè acciperetur, non multùm differret ſenſus, vt ſtatim patebit.

Nominatur autem fides ab Apoſtolo, ſubſtantia, *ὑπόστασις*, rerum ſperandũ, quia vt exponit ſanctus CHRYSOSTOMVS hom. 21. in epiſtolã ad Hebræos, & S. HIERONYMVS in c. 5. epiſtolæ ad Galatas, atque etiã Magiſter ſentẽtiarum in 3. diſt. 23. & alij Theologi, per illã quodãmodo ſubſiſtunt iam in nobis res, quę ſperantur, ſcilicet per firmam cognitionem & ſpem, licet nõdum re etiam ipſa à nobis poſſideãtur. Item quia vt Magiſter & alij communiter etiam interpretantur, fides eſt fundamentũ & quaſi baſis ſubſtans toti ædificio ſpirituali ſalutis humanę. Quo ipſo etiã eſt fundamentum ipſorum *ſperantium*, vt Auguſtinus legit: *id*, inquit Hieronymus, *quod ſperamus eſſe venturum, & necdum eſt in præſenti, fide poſſidemus, ſperantes nos tenere quod credimus.* Et Chryſoſtomus: *Quoniam enim*, inquit, *ea quæ ſunt in ſpe, ſine ſubſtantia eſſe putantur, fides eis tribuit ſubſtantiam, &c.*

Item nominatur fides ibi ab Apoſtolo ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, *argumentum*, ſeu *conuictio* (vt Auguſtinus ſupra inquit) *non conſpectarum*, ſeu *non apparentium rerum*; quia inſtar firmi argumenti facit firmiter aſſentiri propter diuinam auctoritatem veritatibus a Deo reuelatis, quę non videntur.

Porrò Eraſmus in annotationibus ad eum Apoſtoli locum, dupliciter diſſentit ab omnibus Theologis. PRIMO, quia non putat ipſe fidem eo loco definiri ab Apoſtolo, ſed tantummodo laudari. SECVNDO, quia neque arbitratur Apoſtolũ ibi loqui de Fide Theologica, quæ eſt in intellectu, ſed de fiducia, quę eſt in voluntate. Sed in vtroque errat Eraſmus.

Etenim quod primò dicit, ibi nõ definiri ab Apoſtolo, ſed tantùm laudari fidem, nimis temerè & audacter dicit. PRIMO, quia nõ modo Theologi omnes, ſed etiã ſancti Patres eam ſententiã Apoſtoli accipiunt tanquã Fidei definitionem. Vt ſanctus BASILIVS concione in Pſal. 115. & ſanctus Gregorius NISSENVS in libro de vita Moyſis ante medium, & S. CHRYSOSTOMVS homilia 21. in epiſtolam ad Hebræos, & alij expoſitores, ibidem. Et expreſſiſſimè S. Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 31 *Fides*, inquit, *ita* DEFINITA *eſt: Fides eſt ſperantium ſubſtantia, & conuictio rerum quæ non videntur.* De qua lectione Auguſtini jam antè diximus.

Et æquè clarè S. HIERONYMVS in cap. 5. epiſtolæ ad Galatas, circa illud: *fructus autem ſpiritus, &c. Nec mirum*, inquit, *ſi ſpes in hoc catalogo (*fructuum ſpiritus*) non referatur cùm in fide ſit quod ſperatur, & ita eam Apoſtolus ad Hebræos*

A *ſcribens* DEFINIAT; *Eſt autem Fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum nec dum apparentium.*

Et S. Bernardus epiſt. 190. ad Innocentium de erroribus Petri Abailardi, perinde ac ſi temeritatẽ Eraſmi nominatim redargueret: *Ego*, inquit, *ſecutus in Magiſtri Gentium ſententiam pergo, & ſcio quoniam non confundar. Placet mihi ſanè, eius illa de fide* DEFINITIO, *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium.*

SECVNDO, ratione quoque probare poſſumus, fidẽ illic eſſe ab Apoſtolo definitã. Nam, vt optimè diſſerit hic S. Thomas, quãuis Apoſtolus illo loco, quod ad verba attinet, non ſeruauerit formam definitionis, tamẽ ſi ad rẽ ipſam attẽdamus, quam verbis ipſis expreſſit, omnia ille attigit quę pertinent ad rationem fidei. Nam ad rationem fidei pertinet primò, vt tanquam virtus quædam intellectualis firma & certa, ſit initiũ & quaſi fundamentũ ſalutis, adeòque inchoatio quędam vitę æter-

B nę. Hoc indicatur verbo illo *ſubſtãtia*. Secũdò, vt ex motione voluntatis eliciat aſſenſum circa vltimum finẽ, id eſt, Deum, qui nondum poſſidetur, ſed ſperatur, & hoc ſignificatur verbo illo *ſperandarum*, item illo *non apparentium*. Tertiò, vt aſſenſus, quem elicit, ſit ineuidẽs; id quod ſignificat verbum illud *nõ apparentium*. Quartò, vt nihilominus aſſenſus hic ob diuinam reuelationẽ, qua nititur, ſit certiſſimus. Hoc denotat verbum illud, *argumentum.*

Ex qua declaratione apparet, optimè defendi poſſe, definitionem hãc Apoſtoli eſſe etiam, quod ad rem attinet, *quidditatiuam*, vt ſentit hic S. Thomas, & Bonauentura & Richardus, & alij in tertio, diſtinctione viceſima

C tertia. Quamuis ſi ita exponatur illa verba huius definitionis, vt ſignificent ſolùm, fidẽ eſſe initium ſalutis, & id, per quod jam nunc quodã modo poſſidentur ea, quæ ſperantur, & eam actu efficere firmum aſſenſum ineuidentem; poteſt etiam hęc definitio cenſeri *accidentalis*, & per effectũ, vt ſenſerũt Alexander Hallenſis, tertia parte quæſt. 78. membro quinto, articulo ſecũdo, & Albertus in tertio, ſentent. diſtinctione viceſima tertia, a. 18. Sed parum hoc refert, cùm vtroque modo hęc definitio poſſit exponi, ſicut etiã fecit Hugo Victorinus in Summa de Sacramentis Chriſtianæ fidei, parte 10. cap. 1.

TERTIO, fidem ibi non laudari, ſed definiri ab Apoſtolo, manifeſtè probari poteſt contra Eraſmum, ex eo quòd aliquid ibi dicit Apoſtolus, quòd propriè non ad laudem fidei pertinet, ſed ad eius naturam declarandam: nimirum quòd ſit de rebus non apparentibus.

D Hæc enim fidei ineuidentia propriè nõ ad laudem ſpectat. Adde quod poſtea primùm incipit Apoſtolus fidem laudare adductis exẽplis Sanctorum, qui in ea excelluerunt.

ALTERVM verò dictum Eraſmi, ſcilicet Apoſtolum illic nõ loqui de Fide Theologica, ſed de *fiducia*, ſeu ſpe: planè erroneum eſt. Tum quia non ſolùm Patres communiter, ſed etiam Concilia vniuerſalia ad comprobãdam neceſſitatem fidei, afferunt ex eo loco Apoſtoli teſtimonia, tãquã verè is loquatur de Fide Virtute Theologica, quæ neceſſaria eſt. Tum quia de ea fide Apoſtolus ibi tractat quã ſuperiori c. 10 ex Habacuc aſſirmauerat *iuſtum viuere*. Hanc autẽ conſtat eſſe Fidẽ, quæ eſt

E Virtus Theologica, non in voluntate, ſed in intellectu exiſtens, vt multis teſtimonijs Scripturæ & Patrũ probauimus, q. 1. p. 1. Tum quia manifeſtè Apoſtolus ibi Fidem diſtinguit à fiducia ſiue ſpe, cùm eam vocat *argumentum* ſeu conuictionem, quia facit aſſenſum firmum, id quod nõ conuenit ſpei. Quocirca Magiſter in 3. diſt. 23. licet primò dixiſſet, poſſe etiam accõmodari hanc definitionem ſpei, tamen meritò poſtea addit, rectè dici conuenire ſolj fidei.

Sed relicto Eraſmo, reſpondendum eſt iam ad argumenta quædam, quæ poſſunt obiici contra definitionẽ illam Apoſtoli: PRIMVM eſt, quod per fidẽ aliqua credimus, quæ non ſperamus, vt Infernum v. g. Itẽ Chriſtũ

eſſe

Digitized by Google

A eſſe natum, & ſimilia: Ergo definitio illa minus latè patet, quàm fides.

SECVNDVM eſt, quòd quædam commemorat accidentalia, quæ non ſunt de eſſentia illius fidei, vt quod eſt fundamentum ſalutis.

TERTIVM eſt, quòd ſolùm videtur conuenire fidei *formatæ* per charitatẽ; & tamẽ, vt infra videbimus, fides informis vera fides eſt: Ergo nõ eſt bona definitio. Prior aſſumpti pars probatur: quoniam S. Thomas infra art. 7. in ſolutione 4. ait, fidem non eſſe fundamentũ ædificij ſpiritualis, niſi per charitatẽ formata ſit: ſed Apoſtolus hic ait, Fidem eſſe ſubſtantiam ſeu fundamentum: Ergo hæc definitio eſt fidei formatæ tantum.

QVARTVM eſt huiuſmodi: In fidelibus, qui deſperãt de ſalute, eſt vera fides, & tamen nõ eſt in eis ſubſtãtia ſperandarum rerum: Ergo non rectè in ea definitione dicitur fides eſſe ſubſtantia rerum ſperandarum.

B Ad PRIMVM reſpondeo, Fidem definitam eſſe ab Apoſtolo per aſſenſum ipſius præcipuũ ac primarium qui eſt de obiecto beatifico, vt patet ex ſuperioribus. Itaque per hunc aſſenſũ voluit etiam reliquos ſecundarios ſubintelligi, etiamſi non ſint de rebus ſperatis.

Ad SECVNDVM reſpondeo, propterea ſanctũ Thomã dixiſſe ab Apoſtolo non penitus ſeruari formã definiendi quidditatiuè. Satis enim eſt, quòd illa etiã eſſentialia fidei attigerit, ex quibus poteſt virtus hęc artificioſe definiri. Vt ſi dicamus eſſe illã habitum certum & ineuidẽtem, quo veritatibus ſupernaturalibus aſſentiamur ob diuinam reuelationem, id quod attigit Apoſtolus, vt vidimus.

Ad TERTIVM reſpondeo, D. Thomam in eo loco agere de fundamento perfecto, quod videlicet habeat connexionem cum aliis etiam ædificij partibus: C in definitione autẽ Apoſtoli, Fides fundamentum eſſe intelligitur imperfectum, prout eſt inchoatio quædam & initiũ ſalutis: quare etiã cõpetit ea definitio fidei informi.

Ad QVARTVM reſpondeo, Apoſtolum non dixiſſe, Fidem eſſe rerum, quas ſperet is qui credit, ſed *ſperandarum* ſiue *ſperatarum* (vt eſt in Græco textu) id eſt, quas fideles ſperant, & omnes ſperare debent.

Porrò cùm definitio illa Apoſtoli hactenus explicata & defenſa, veriſſima ac ſufficiens ſit, non ſunt addendæ fidei definitiones aliæ, quas huius tempeſtatis hæretici ſunt commenti: Vt illa, quam lib. 3. inſtitutionem, c. 2. ſect. 7. affert Caluinus, vbi ait: *Iuſta fidei definitio nobis conſtabit, ſi dicamus, eſſe diuinæ erga nos beneuolentiæ firmam certamque cognitionem, quæ gratuitæ in Chriſto promiſſionis veritate fundata* D *per Spiritum ſanctum, & reuelatur mentibus noſtris, & cordibus obſignatur.*

Et illa Kemnitij in Examine Cõcilij Tridentini circa cap. 5. & ſequentia, ſeſſ. 6. *Fides eſt inſtrumentum, per quod, in voce Euangelij, miſericordiam Dei, remittentis peccata, & acceptantis nos propter filium mediatorem ad vitam æternam, quærimus, apprehendimus, recipimus, & nobis applicamus.*

Hęc commenta definitionum ex illa hęreſi profecta ſunt, quam tomo 2. diſputatione vltima, quæſt. 4. punct. 5. & ſuprà q. 1. punct. 1. confutauimus, ſcilicet per fidem debere vnumquemque firmiter ſibi perſuadere, ſibi iam eſſe remiſſa peccata propter Chriſtum, ſeque ad vitam ęternam acceptari, idque eſſe propriũ & principale E fidei obiectum. Quod cum falſiſſimũ eſſe oſtenderimus locis citatis, ſponte ſua corruunt iſtæ hęreticæ definitiones. Ac meritò nos in definiẽda Fide ſequimur potius ſententiam (vt Bernardus loquitur) Doctoris Gentium, S. Pauli.

PVNCTVM SECVNDVM.

In quonam ſubiecto ſit Fides.

D. Thomas artic. 2.

ASSERTIO eſt explorata apud omnes Theologos, Fidem eſſe in intellectu, tãquam in ſubiecto. Eſt enim facultas quædam, per quam intellectus aſſentitur iis quæ diuinitus reuelata ſunt, vt quæſtione prima, puncto primo, multis teſtimoniis tum Scripturę, tũ Patrum confirmauimus, contra Sectarios, aſſerentes, Fidẽ, de qua agimus, eſſe potius fiduciam quãdam, quæ propriè eſt in voluntate.

Eſt autẽ ex Caietano ADVERTENDVM, fidem ſic in intellectu eſſe, vt eadẽ ſit habitus eminenter practicus & ſpeculatiuus. Nã quatenus veritatibus purè ſpeculatiuis aſſentitur, vt Deum eſſe trinum & vnũ, eſt habitus *ſpeculatiuus. Practicus* autem, quatenus etiã de practicis iudicat, vt hoc aut illud eſſe faciendum. Simili ratione t. 1. quæſt. 1. p. 3. cum eodem Caietano docuimus, Theologiam eſſe habitum ſpeculatiuum & practicum. Ac in 2. tomo, diſp. 1. quæſt. 3. punct. 3. diximus idem de Beatitudine, vt eſt viſio diuinæ eſſentiæ.

Porrò quamuis Fides ſit ſolùm in intellectu, ſicut in ſubiecto, tamẽ rectè docet S. Thomas hîc, quòd, vt fidei actus ſit perfectus, neceſſarius eſt in volũtate etiam habitus aliquis, à quo ipſa voluntas perficiatur. Probatur: cùm aliquid à duobus procedit principiis, id vt perfectũ ſit, neceſſe eſt, vtrunque quoque principium ſit perfectum; Sed vt quæſt. 1. p. 4. dictum eſt, aſſenſus fidei procedit ab intellectu ex motione voluntatis: Ergo etiã volũtatem oportet perfectam eſſe habitu, vt perfectus ſit huiuſmodi aſſenſus. Maior patet exẽplo. Nã vt ſectio perfecta ſit, oportet rectã diſpoſitionem eſſe tũ in ſerra, tum etiam in artifice, quoniam ab vtroque principio ſectio procedit.

Cenſet autẽ verè Caietanus hîc, habitum iſtũ, quem D. Thomas in voluntate requirit ad aſſenſum fidei perfectum, eſſe habitum charitatis. Quin etiã in ſolutione ſecũdi, ipſe D. Thomas inſinuat, requiri etiam habitum obedientiæ, ex quo promptè ſuſcipiatur verbum Fidei. Quocirca non eſt putandus D. Thomas requirere eiuſcemodi habitus ad qualemcunque perfectionem aſſenſus fidei, ſed ad perfectionẽ eius omnibus numeris abſolutã; qualem ſanè non habet aſſenſus fidei, vt nec alterius virtutis actus, niſi per charitatẽ formetur, atque ita valeat ad meritum vitę æternæ, ſine quo Theologi nõ ſolent dicere, actum aliquẽ eſſe virtutis ſimpliciter, quæ ſcilicet ad vltimum finem conſequendum valeat.

Vnde AVGVSTINVS lib. 5. de Trin. cap. 18. *Ipſam,* inquit, *fidem non facit vtilem niſi charitas: ſine charitate quippe fides poteſt eſſe, ſed non prodeſſe.* Et lib. 4. contra Iulianum, cap. 3. *Si ad conſequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides, quæ in Chriſto eſt, vera promittit, nihil proſunt homini virtutes, nullo modo veræ poſſunt eſſe virtutes.* Itaque hoc modo actus fidei ſit perfectus actus virtutis, requirit S. Thomas charitatem in voluntate.

Sic etiam Caietanus hoc loco rectè intellexit S. Thomam, qui proinde facilè refellit quædam argumenta Scoti in 3. ſent. diſt. 25. q. 2. Probant enim ſolùm, nõ requiri habitum charitatis ad perfectionem aſſenſus fidei propriam, & quaſi gradualem: id quod libenter damus. Nam hęc ab ipſo habitu fidei ſolo procedere poteſt. Sicut etiam ad perfectionem temperantiæ gradualẽ ſatis eſt habitus temperantiæ, qui eſt in appetitu ſenſitiuo; quantumuis appetitus à voluntate etiam moueatur ad actũ temperantiæ. Requiritur autem in voluntate charitas, vt tẽperantiæ actus ſit omnino perfectus, qui ſcilicet ad beatitudinem conſequendam valeat. Ac ſimiliter vt ſectio quomodocunque perfecta ſit, non requiritur ars in ſecante, ſed vt ſit artificioſe etiam perfecta. Ita in propoſito: charitas non requiritur ad qualemcũque perfectionẽ aſſenſus fidei, quod ſolummodò probat Scotus: requiritur tamẽ ad perfectionem eius abſolutam, vti dictum eſt.

Digitized by Google

Ex quibus apparet, propoſitionem illam aſſumptam à D.Thoma in probatione, ſcilicet requiri perfectionem in vtroque principio ad perfectionem effectus ex vtroque principio procedentis, ſimiliter intelligẽdam eſſe de perfectione effectus non qualicumque, ſed abſoluta: alioqui haberet ea propoſitio inſtantias aliquas, vt patet ex dictis.

Et hæc quidem dicta ſint, quod attinet ad neceſſitatem habitus in voluntate, quantum eſt ex parte aſſenſus fidei, vt ſcilicet omnino ſit perfectus. Alioqui enim quantum eſt ex parte ipſius voluntatis, vt ſcilicet hæc abſolutè loquendo poſſit intellectum impellere ad fidei aſſenſum, iam ſuprà q. 1. p. 4. in ſolutione cuiuſdam argumenti diximus, requiri in voluntate aliam quandam peculiarem virtutem, ſcilicet *ſtudioſitatem*, cuius eſt intellectum mouere, vt præbeat aſſenſum rebus difficillimis atque inevidentibus.

PVNCTVM TERTIVM.

An Fides perficiatur per charitatem, tanquam per ſuam quandam formam.

D.Thomas artic. 3.

THEOLOGI in tertio ſententiarum, diſtin. 23. cum Magiſtro ibidem affirmãt, Fidem a charitate tanquam à forma perfici. Nec tamen ſentiunt, quòd charitas propriè ſit forma fidei, aut eſſentialis, vt anima dicitur forma hominis, aut accidentalis & extrinſeca, vt albedo corporis. Hoc enim falſum eſſe ex eo perſpicuum eſt, quòd charitas & fides ſunt duæ virtutes ſpeciei diſtinctæ, quæ duas diuerſas potẽtias perficiunt. Solùm igitur volũt Theologi, charitatem, quoniam perfectionem aliquam addit fidei, metaphoricè dici poſſe formam ipſius; ſecundum analogiam videlicet ad formam propriè dictam, quæ ſuo modo ſubiectum perficit.

Sic autem intellecta hæc Theologorũ aſſertio quod ad rem ipſam ſignificatam per illam attinet, certa eſt ſecundum fidem Catholicam. Multis enim Scripturæ locis ſignificatur apertè, fidem à charitate præcipuam vim & dignitatem accipere, vt Iacobi 2. *Sicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt: ita fides ſine operibus (charitatis) mortua eſt*, quo ipſo ſignificat fidem per charitatem viuere, atque adeo perfici, tanquam per formam. Item Apoſtolus ad Galatas 5. *In Chriſto Ieſu nec circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed Fides, quæ per charitatem operatur.* Et 1. ad Cor. 13. *Si habuero omnem fidem, &c. charitatem autem non habuero, nihil ſum.*

Vnde S.AVGVSTINVS in Ench. c. 8. *Apoſtolus Paulus, inquit, fidem, quæ per dilectionem operatur, approbat atque commendat.* Et tractat. 9. in primam Epiſtolam Ioannis: *Adde, inquit, fidei dilectionem, vt fiat fides, qualem dicit Apoſtolus Paulus, Fides, quæ per dilectionem operatur.*

Sed QVÆRET aliquis, quænam ſit ea perfectio, quã charitas tribuit fidei? RESPONDEO duplicem eſſe: VNA eſt, quòd per charitatem valet ad beatitudinem conſequendam, hoc eſt, ad meritum, ſicut diſputauimus tomo 2. diſp. 8. q. vlt. Et quidem quòd hanc perfectionem fides ex charitate accipiat, certum eſt ex fide. Patet ex Scripturæ locis proximè allatis, quę huc in primis ſpectant. Atque hanc vim charitatis ponderans S.AVGVSTINVS lib. 15. de Trinitate, c. 18. *Quantum, inquit, bonum eſt, ſine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducunt?* hoc eſt, Fides & alia, de quibus ibi Auguſtinus memorat, Apoſt. 1. Cor. 13. pronunciaſſe, quòd nihil valeant ſine charitate.

ALTERA perfectio eſt, quòd quatenus fidei actus per imperium charitatis refertur ad vltimum finem, hoc eſt, quatenus credit aliquis propter Deũ, vt ſummum bonum, pertinet actus fidei ad eandem ſpecie rectitudinem ad quam ipſa charitas, atque adeo eſt eiuſdem ſpeciei, cuius eſt charitas ipſa. Hoc tamen eſt diſcrimen, quod rectitudo hæc eſt eſſentialis ipſi charitati, vt quæ ſecundum ſuam rationem non habet aliam laudem quam quod reſpicit in ſummum bonum, quod eſt Deus: fidei verò non eſt hæc rectitudo niſi accidentalis, quatenus fidei accidit, vt ipſius actus voluntariè per charitatem referatur in ſummum bonum.

Quod tamen iuxta dicta à nobis tomo 2. diſp. 2. q. 2. & ſupra q. 3. punct. 1. non obſtat quominus actus fidei ſecundum hanc habitudinem ad ſummum bonum, pertineat etiam ad ſpeciem charitatis, quamuis non niſi ſecundariò & accidentaliter. Docuimus enim ibidem, actum aliquem pertinere ad aliquam ſpeciem in genere moris, nihil aliud eſſe quam eſſe voluntarium ſecũdum id quod ad ſpecialem aliquam rectitudinem & laudem pertineat. Tale autem eſt in propoſito habitudo illa quam ex imperio voluntario charitatis conſiderare poſſumus in actu fidei erga ſummum bonum, quod eſt obiectum charitatis.

Doctrina hæc tota elicitur ex D. Thoma hic art. 3. ex qua ſequitur, pari ratione cuiuſlibet alterius virtutis actum pertinere poſſe ad ſpeciem charitatis, quatenus ab illa referri poteſt ad vltimũ finem. Neque hoc habet vllum omnino abſurdum, ſed prorſus conſentaneum eſt doctrinæ D.Thomæ hic, cum aſſerit, accipere fidei actum a charitate perfectionem per hoc quòd ſpecificatur & formatur proinde ab obiecto charitatis, id eſt, a ſummo bono ſiue vltimo fine, in quem charitas refert actum fidei.

PVNCTVM QVARTVM.

An Fides poſſit etiam conſiſtere, ſeiuncta à charitate, atque adeo informis.

D.Thomas artic. 4.

LVTHERVS, & quotquot ex illius ſchola prodierunt, ac maximè Caluinus li. 3. inſtitutionum, c. 2. diſtinctionem hanc fidei formatæ & informis, quam Scholaſtici Doctores in 3. diſt. 23. ex doctrina Scripturæ & Patrum collegerunt, velut vanam irrident. Negant enim fieri poſſe, vt vera fides à charitate ſeparetur.

Fundamentum illorum PRIMO eſt: quoniam exiſtimant veram fidem præcipuè ſitam eſſe in perſuaſione, qua certò ſibi quis perſuadeat atque confidat, ſibi propter Chriſtum iam eſſe peccata remiſſa, & donatam gratiam & charitatem. Quare cùm hæc perſuaſio, illorum iudicio veriſſima ſit, non putant hanc fidem poſſe a gratia & charitate ſeiungi. Item quia (vt etiam docent) nemo poteſt perſuadere ſibi, ſe eſſe in gratia, ſi habeat aliquam conſcientiam peccati mortalis. Quare cùm eam perſuaſionem dicant eſſe fidem, conſequenter negant fidem poſſe cum peccato mortali conſiſtere, adeóque poſſe deſtitutam eſſe charitate.

SECVNDO, ad eandem rem probandam putat Caluinus lib. 3. Inſt. c. validiſſimum eſſe argumentũ hoc, quod ſummatim ſic colligit: fides in Chriſti notitia ſita eſt: Chriſtus autem niſi cum Spiritus ſui ſanctificatione cognoſci nequit: ergo fides nullo modo diſtrahi poteſt ab effectu, id eſt, à charitate. Atque huc in primis illud Apoſtoli ad Rom. 10. ſpectare dicit: *Corde creditur ad iuſtitiam. Si expenderent, inquit, hunc locum, intelligerent, aſſenſionem ipſam fidei affectus eſſe magis quàm intelligentiæ, cordis quàm cerebri.*

TERTIO, idem Caluinus in Antidoto contra Conc. Trid. circa cap. 15. & canon. 28. ſicut & alij hæretici, plura ſcripturarum teſtimonia pro eadem re colligũt, quibus fidei, tanquam effectus aſcribitur iuſtificatio & gratia: adeóque etiam charitas, quæ eſt cum gratia coniuncta. Hinc enim illi colligunt, gratiam & charitatem

ritatem

Digitized by Google

ritatem nunquam a fide ſeparari, vtpote a qua apprehenduntur.

QVARTO, obiiciunt quod D. Iacobus in ſua epiſtola, c. 2. *Fidem ſine operibus*, atque adeo ſine charitate, appellat *mortuam*: Ergo non eſt vera fides: ſicut homo mortuus, non eſt verus homo.

QVINTO, obiiciunt quod idem Iacobus fidem ſine operibus cenſet eſſe fidem dæmonum, qui certe non habent veram & Chriſtianam fidem. Id quod poteſt confirmari ex AVGVSTINO lib. 50. homiliarum, hom. 17. vbi plane diſtinguit inter fidem dæmonum & fidem Chriſtianam, tanquam inter res diuerſas. *Fides*, inquit, *debet eſſe Chriſtianorum non dæmoniorum*. Atque ibidem, & lib. 15. de Trin. c. 18. ait, per *adiunctam dilectionem* Apoſtolum diſtinxiſſe fidem a fide dæmonũ, cum ad Galat. 5. ait: *In Chriſto Ieſu nec circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur*.

SEXTO, accedit, quòd & alij etiam Patres ſæpe dicunt, fidem ſine operibus non eſſe veram fidem, vt D. Cyprianus lib. de ſimplicitate Prælatorum, & Gregorius hom. 29. in Euangelia, & Beda in c. 2. Iacobi.

Doctrina verò ORTHODOXA eſt, veram fidem, hoc eſt, Theologicã, quam definiit Apoſtolus ad Hebr. 11. quæque vna cum aliis virtutibus in Scripturis requiritur ad ſalutem, cum charitate & ſine charitate poſſe conſtare: ac proinde quod ad rem ipſam attinet, optimam eſſe diſtinctionem illam Theologorum fidei informis & formatæ. Sic in Conc. Trident. aduerſus hos hæreticos definitum eſt ſeſſ. 6. c. 15. & can. 28.

Probatur autem hæc aſſertio PRIMO ex variis Scripturę locis. Vt Mat. 7. *Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, &c. Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos: diſcedite à me omnes operarij iniquitatis.* Vbi HIERONYMVS, & Theophylact. in ſuis Commentariis, & Baſilius in regula Monachorum c. 94. affirmant de illis ſermonem eſſe, qui à beatitudine excludentur ob ſolum charitatis & operum defectum, tametſi fuerint inſtructi vera fide. Ac eoſdem dicit CHRYSOSTOMVS hom. 54. in Matthæum, ſignificari per virgines illas fatuas, Matthæi 25. *quæ acceptis lampadibus non ſumpſerunt oleum ſecum*. Et GREGORIVS homil. 38. in Euang. ait eoſdem repræſentari per illum qui intrauit ad conuiuiũ Regis, *non habens veſtem nuptialem*. Mat. 22. Itaque ait illos intrare quidem in Eccleſiam, ac manere per Baptiſmum, & fidem, ſed ſine veſte nuptiali, id eſt, ſine charitate.

Huc illud quoque ſpectat, quod Mat. 25. ſcribitur, futurum, vt multi excludantur a regno cælorum, quòd charitatis operibus non ſtuduerint: idque nulla facta mentione defectus fidei. Præterea Ioann. 12. *Ex principibus autem multi crediderunt in illum, ſed non audiebant illum confiteri, ne extra Synagogam eiicerentur: dilexerunt enim gloriam hominum magis quam Dei.* Ex quo apparet, hos tametſi in Chriſtum vere crederent, mortali peccato obſtrictos fuiſſe, adeòque deſtitutos charitate. Et 1. Cor. 13. *Si habuero*, inquit Apoſtolus, *omnem fidem, charitatem autem non habuero, &c.*

NEQVE eſt verum, quod hæretici, & nominatim Caluinus vbi ſuprà dicunt, Apoſtolum hic non de fide Catholica, ſed de fide miraculorum loqui, hoc eſt, de fiducia ad patranda miracula. Contra hoc enim cõmentum eſt PRIMO, quòd Apoſtolus dicit *omnem* fidem. SECVNDO, quòd cùm in fine Capitis concludit: *Nunc autem manent, Fides, Spes, Charitas; tria hæc: maior autem horũ charitas.* De illa ipſa fide procul dubio loquitur, cuius antea in eodem capite meminerat, ſicut etiam loquitur de eadem charitate, de qua prius agebat. Conſtat autem ipſum in ea concluſione fidem Theologicã cum charitate comparaſſe. TERTIO, quòd, vt D. Anſelmus in Commentar. in hunc locum notat, Apoſtolus hic ad illam ſententiam Chriſti alludit, Matth. 17. *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, &c.* Conſtat autem illic Chriſtũ fidem Catholicam in primis commendare. Nam etſi

A paſſim agat quoque de fiducia: attamen non excludit veram fidem, quam eius fiduciæ oportet eſſe veluti radicem, & in cuius confirmationem fiduciam illam, atque adeo ipſa miracula initio Eccleſiæ referri oportuit: iuxta illud Marc. vltimo: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc ſequentur, &c.* Quamuis ergo demus hæreticis, Apoſtolum illic etiam agere de fide miraculorum, id eſt, fiducia, hoc ipſo neceſſe eſt locum etiam intelligere de fide Theologica, quæ quaſi fons eſt eius fiduciæ, quam Scripturæ commendant: adeóque cum illa perpetuò connexa.

Æquè vanum etiam eſt quod alij hæretici cõminiſcuntur, Apoſtolum per exaggerationem ea loquendi formula fuiſſe vſum, vt iſte ſit ſenſus: ſi, quod fieri nequit, haberẽ omnem fidẽ ſine charitate, nihil mihi pro-
B deſſet. Ac proinde minime ex hoc loco colligi, quòd fides aliquãdo à charitate ſeparetur. Obſtat huic figmẽto, PRIMO, modus ipſe loquendi familiaris: *Si habuero omnem fidem, &c.* quaſi de re agat Apoſtolus, quæ ſoleat cõtingere. SECVNDO, ſcopus ſermonis, qui erat (vt Haymo in Comment. eius loci annotauit) quorundam Corinthiorum inſolentiam reprimere, qui de ſola fide nimis gloriabantur. Itaque eos hortatur, vt chariſmata meliora, id eſt charitatem ſectentur. Cui expoſitioni conſonat extrema oratio capitis præcedentis. Quare fatendum eſt, Apoſtolum omnino de eo caſu, qui ſoleret contingere, locutum eſſe.

Præterea idem Apoſtolus ad Galat. 5. cõmendat in primis eam fidem, quæ *per charitatem operatur*, quo ipſo, vt D. Auguſt. aduertit, lib. de Spiritu & litera, c. 32. inſi-
C nuat, interdum eſſe fidem charitate vacuam, quę otioſa ſit, & nonniſi per timorem ſeruilem operetur.

Exſtant quoque hac de re luculenta in primis teſtimonia D. Iacobi: *Quid proderit* (inquit c. 2.) *fratres mei, ſi quis dicat, fidem ſe habere, opera autem non habeat?* Item: *Fides ſine operibus mortua eſt in ſemetipſa.* Et inferiùs: *Sicut corpus ſine ſpiritu mortuũ eſt, ita fides ſine operibus.* Ex quo poſſumus formare huiuſmodi argumentum: quale eſt corpus ſine ſpiritu, talis eſt fides ſine operibus: ſed corpus ſine ſpiritu eiuſmodi eſt, vt mortuum ſit quidem, hoc eſt, non viuum, ſed verum corpus tamen: ergo ſimiliter fides ſine charitate mortua quidem eſt, id eſt, nihil valens ad vitam æternam, ſed tamen vera fides. Et hactenus de Scripturis.

SECVNDO probatur eadẽ aſſertio orthodoxa teſti-
D moniis Patrum, ex quibus præterea, quæ hactenus attulimus, hæc ſunt notanda: S. IRENÆVS lib. 4. c. 25. plane ſupponit fidem non minus quam propheti, & quãuis aliam gratiam gratis datam, ſeiungi poſſe a charitate. Nam ex ſententia Apoſtoli affirmat, *neque agnitionem* (vt ſcribit) *ſine dilectione, quæ eſt erga Deum, præſtare aliquid, neque myſteriorum comprehenſionem, neque fidem, neque prophetiã, ſed omnia vacua & fruſtrata eſſe ſine dilectione.* Si enim vera fides ſine dilectione omnino eſſe non poſſet, nõ diceret S. IRENÆVS, illam etiam ſine dilectione eſſe vacuam & fruſtratam: quod enim omnino non eſt, id ne vacuum quidem & fruſtratum eſſe dici poteſt.

S. CYPRIANVS in ſermone de zelo & liuore, idem ſupponit, cùm ait, Apoſtolum *firmiter aſſeueraſſe & docuiſſe, nec fidem ſibi, nec eleemoſynas, nec paſſionem quoque ipſam
E confeſſionis & Martyrij profuturam, niſi charitatis fœdera integra atque inuiolata ſeruaſſet.*

S. AMBROSIVS li. 1. offic. c. 2. fidẽ à bonis operibus, atque adeo à charitate ſeparatam eſſe poſſe, declarat his verbis: *Habet vitã æternam fides, quia fundamentũ eſt bonũ. Habent & bona facta, quia vir iuſtus & dictis & rebus probatur. Nã etſi exercitatus ſit in ſermonibus & deſidioſus in operibus, prudentiam ſuam factis repellit: & grauius eſt ſcire quid facias, nec feciſſe quod faciendum cognoueris.*

Et enarratione in Pſ. 1. explicans illum verſum: *Ideo non reſurgent impij in iudicio neque peccatores in Concilio iuſtorum*: tres ordines diſtinguit iudicandorum: vnum

Iuſtorum

Iuſtorum, qui & credunt & bene operantur. Alterum impiorum, qui nec credunt, nec bene operantur. Tertium peccatorum, qui credunt, ſed non bene operantur. *Vides*, inquit, *quia ſurgunt impij, & non ſurgunt in iudicio iuſtorum: quia peccatores etſi non reſurgunt in conſilio iuſtorum, reſurgunt tamen in iudicio. Vnde videntur qui bene crediderũt, & fidem ſuam etiam operibus exequuti ſunt, ipſi non iudicari, ſed ſurgere in conſilio iuſtorum. Peccatores autem, qui non poſſunt inter iuſtos ſurgere, ſurgunt in iudicio. Habes duos ordines. Tertius ſupereſt impiorum, qui quoniam non crediderunt, iam iudicati ſunt: & ideo non reſurgunt in iudicium, ſed ad pœnam.*

Sanctus HIERONYMVS in caput 32. Ieremiæ: *Qui habet*, inquit, *notitiam Dei, & recedit ab eo, ſolus peccat in oculis Dei. Qui verò increduli permanſerint, quaſi illo non vidente & negligente delinquunt. Vnde & David vir ſanctus, quia corruerat in peccatum uxoris Vriæ Bethſabee, agens poſtea pœnitentiam loquitur, Tibi ſoli peccaui; & malum coram te feci, id eſt, in conſpectu tuo.* Vbi vides ex ſententia Hieronymi accidere interdum, vt quis habens fidei notitiam, quâ carent increduli, recedat à Deo, atque adeo excidat à charitate.

Sanctus AVGVSTINVS lib. 6. contra Iulianum cap. 117. *Qui rectè*, inquit, *amat, procul dubio rectè credit, & ſperat. Qui verò non amat, inaniter credit, etiamſi ſint vera quæ credit.* Et clariſſimè lib. 13. de Trinit. cap. 18. *Sine charitate*, inquit, *fides poteſt eſſe, ſed non & prodeſſe.* Et præfatione in Pſal. 31. *Si fides*, inquit, *ſine dilectione ſit, ſine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei, adde illi Spem & Dilectionem, & noli cogitare quid opereris. Ipſa dilectio vacare non poteſt.*

TERTIO probatur eadem aſſertio ratione diui Thomæ, quam formo ſic: Illa, quæ non pertinent ad eſſentiam rei, ſed rei accidunt, non multiplicant ipſam; cùm poſſit eadem res variis accidentibus ſubeſſe: ſed quòd fides per charitatem ſit formata, aut non ſit, accidit ipſi, nec ad ipſius eſſentiam per ſe pertinet: Ergo eadem fides poteſt eſſe tum formata per charitatem, tum etiam informis. Minor probatur. Nam quòd fides formata ſit aut non ſit, hoc habet ex voluntate, in qua charitas ineſt. Ita fit vt id non per ſe pertineat ad fidem, quæ non eſt niſi in intellectu.

Eſt autem OBSERVANDVM, per teſtimonia quidem Scripturæ & Patrum à nobis allata ſolùm probari, vt ex fide certum, quòd eadem fides vera ſecundùm ſpeciem conſtare poſſit cum charitate, & ſine charitate. Quod verò eadem etiam numero, non eſt ex fide certum. Neque fuit in Concilio Tridentino de hac cõtrouerſia aduerſus hæreticos; ſed ſolùm voluerunt Patres ſtatuere, quòd fides etiam vera Catholica & Theologica poſſit eſſe ſine charitate, & reipſa ſit in peccatoribus fidelibus. Non autem definierunt, quòd etiam eadem numero.

Vnde Ruardus Tapper tomo 2. art. 8. pag. 64. cùm ex definitione Concilij Tridentini concluſiſſet tanquam de fide certum, quòd eadem fides ſecundùm ſpeciem maneat ſine charitate; addidit, *veriſimilius etiam eſſe, quòd eadem quoque numero maneat*: quaſi diceret, hoc non eſſe de fide. Eſt tamen id iam adeo certum, vt cõmuniter Theologi ſentiant, oppoſitum eſſe temerarium, eò quòd repugnet in re graui communi Doctorum ſententiæ. Idq; ſatis probatur argumento, quod duximus ex ratione. Quanquam olim, vt videre eſt apud Magiſtrum in 3. diſt. 23. & apud Albertum Magnum ibidem art. 9. & D. Thomam hîc, probabiliter aliqui videntur putauiſſe, non eſſe eandem numero fidem informem & formatam. Contra quos bene & perſpicuè D. Thomas diſſerit.

Supereſt vt reſpondeamus ad argumenta initio propoſita pro contrario errore Sectariorum. Ad PRIMVM reſpondeo, naturam illam fidei, quam deſcribunt hæretici, eſſe commentitiam & vanam, vti probauimus fusè tomo 2. diſp. vlt. q. 5.

Ad SECVNDVM reſpondeo, falſum eſſe, quod Caluinus aſſumit, videlicet Chriſtum cognoſci non poſſe

A ſine Spiritus ſanctificatione, quæ charitatem includat. Nam quod aſſerit ex Apoſtolo ad Rom. 10. *Corde creditur, &c.* id duobus modis exponere poſſumus. PRIMO, vt particula illa, *Corde*, ſignificetur affectus voluntatis, hoc eſt, pia illa affectio, quam ſuprà q. 1. p. 4. diſputauimus neceſſariam eſſe ad fidem. Sed vt illic etiam docuimus, & D. Thomas infrà art. 7. huius quæſtionis ad vltimum, expreſſè notat, pia hæc affectio neceſſaria ad credẽdum, neque neceſſariò nec ſemper eſt actus charitatis. SECVNDO, ſi per particulam illam, *Corde*, deſignetur charitatis affectus, & tunc ſenſus illius ſententiæ erit, Fidem, vt reipſa ad aſſequendam iuſtitiam valeat, cum charitate coniunctam eſſe debere. Ex quo non habetur, quòd ſemper illa cum charitate coniuncta ſit, atque adeo ſemper reipſa ad aſſequendam iuſtitiam valeat.

B Ad TERTIVM argumentum reſpondemus, ex illis omnibus locis Scripturæ, quibus iuſtificatio aſcribitur fidei, ſolùm colligi, quod fides natura ſua ad iuſtitiam conferat, adeóque reipſa illam cõſequatur, ſi fuerit coniuncta cum charitae, quæ etiam neceſſaria eſt. Non tamen docemur illis locis, fidem ſemper eſſe cum charitate coniunctam, ac proinde ſemper conſequi iuſtitiam. Quemadmodum etſi Eccleſiaſtici 1. Iuſtitia tribuatur timori; & ad Rom. 8. ac 1. Ioan. 3. ſpei; inde tamen non licet colligere, timorem & ſpem ſemper à charitate informari, atque adeo ſemper eſſe hæc cum iuſtitia & gratia coniuncta. Senſus enim tantùm eſt, timorem & ſpem per ſe valere ad iuſtificationem, adeoque illam reipſa conſequi, ſi adfuerint reliqua neceſſaria, vt charitas, &c. ſic & in propoſito de fide dicendum.

C Ad QVARTVM argumentum reſpondeo, dupliciter aliquid poſſe dici mortuum. VNO modo per defectum animæ, quæ eſt forma intrinſeca hominis. Et quod iſto modo mortuum dicitur, nòn eſt ampliùs verè tale: Vt homo mortuus, non eſt verè homo. ALTERO modo dicitur aliquid mortuum per defectum formæ extrinſecæ: ſicut corpus quoque dicitur mortuum per defectum animæ viuæ, quæ eſt quid extrinſecum corpori, vt corpus eſt. Et quod iſto modo dicitur mortuum, verè nihilominus eſt; vt corpus mortuũ, verè nihilominus eſt corpus, quamuis non viuum corpus.

Iam verò cùm S. Iacobus fidem ſine operibus appellauit mortuam, non priori modo, ſed hoc poſteriori locutus eſt. Non enim dixit, fidem ſine operibus eſſe mortuam, ſicut *homo* eſt mortuus ſine ſpiritu, ſed ſicut *corpus* eſt mortuum ſine ſpiritu: quod tamen nihilominus D verũ corpus eſt, quãuis non viuũ. Vnde ex hoc loco Iacobi potius ducitur firmum argumentum contra Sectarios pro ſeparabilitate charitatis à fide: ſicut ſuprà vidimus.

Ad QVINTVM argumentum reſpondeo, fidem dæmonum non per omnia comparari cum fide ſeparata à charitate, ſed in hoc, quòd ſicut fides dæmonum caret merito & vtilitate ad ſalutem aſſequendam: ita enim fides ſine charitate. Eſt autem aliunde diſcrimen, quòd fides ſine charitate in homine eſt Dei donum ſupernaturale, atque adeo vera virtus Theologica; in dæmonibus autem non item, vt quæſtione ſequenti videbimus.

Nec tamen cùm AVGVSTINVS & ipſe etiam Iacobus Apoſtolus, diſtinguunt inter fidem Chriſtianorum, & fidem dæmonum, conſiderant fidem Chriſtianorum E ea ſolùm ratione, qua eſt donũ Dei, & vera fides, etiam ſeiuncta à charitate, ſed vt eſt vtilis & meritoria, nempe in bonis & iuſtis Chriſtianis. Vnde AVGVSTINVS in illo loco (ſcil. hom. 17. lib. 50. homiliarum) quam antea nominauerat fidem Chriſtianorum, dicens, debere eſſe fidem *Chriſtianorum non dæmoniorum*, paulo pòſt nominat fidem *Sanctorum*, inquiens: *Diſcernenda eſt ergo fides dæmonum à fide Sanctorum*, quam ibidem ait eſſe illam, quæ *per charitatem operatur*, vt Apoſtolus inquit ad Gal. 5.

Ad SEXTVM argumentum reſpondeo, Patres, cùm dicunt fidem ſine operibus non eſſe veram fidem, tãtùm velle ſignificare, quòd non ſit viua & perfecta, qualis

reuera deberet eſſe. Nam & hic loquendi modus eſt vitatus,vt rem,quæ in aliquo genere imperfecta eſt, dicamus non eſſe veram in eo genere; ſicut gaudium aut dolorem,v.g imperfectum,aut non ita magnum, dicere ſolemus non eſſe verum gaudium aut dolorem, tametſi reuera aliquod gaudium ſit aut dolor.

Atque eodem modo de fide viua & perfecta intelligi poteſt,quod ſanctus HIERONYMVS in c.5.Epiſtolæ ad Galatas ſcribit, *cum affectio procul abſuerit,& fides pariter abſcedit*, id eſt,deſinit eſſe fides viua & perfecta, qualis debet eſſe. Et ſimiliter exponendum eſt, quod idem Hieronymus proœmio in lamentationes Ieremiæ ſcribit, *nudari etiam fide animam fidelem cùm à Deo recedit per peccatum.* Niſi dicamus, loqui ibi Hieronymum de anima fideli cùm peccat peccato infidelitatis.Vt poteſt colligi ex illis Hieronymi verbis:*Melior erat anima quondam fidelis,in qua Deus inhabitabat,&c.*

PVNCTVM QVINTVM.

An & quomodo Fides ſit Virtus.

D. Thomas art.5.

MAGISTER ſententiarum in 3.diſt.23.& D.Th. hîc art.5.& Albertus Magnus in 3.diſt.23.ar.5. & Bonauentura eadem diſt.art.2. q. 1. & Richardus art.4.q.1.& alij ferè Theologi ibidem (excepto Durando,de quo poſtea dicam) per diſtinctionem reſpondent ad propoſitam quæſtionem. Dicunt enim PRIMO, Fidem charitate informatam eſſe propriè & ſimpliciter virtutem. SECVNDO, Fidem informem non eſſe propriè & ſimpliciter virtutem.

PRIMVM probatur ab illis, ſic: Virtus eſt habitus, per quem actus humanus redditur bonus ſeu perfectus: ſed fides formata eſt huiuſmodi habitus: Ergo. Minor probatur,quoniam actus fidei formatæ, quatenus eſt ab intellectu,habet perfectionem infallibilitatis ſeu certitudinis: quatenus autem procedit ex motione voluntatis,habet etiam charitatis perfectionem, per quam refertur ad vltimum finem: Ergo actus fidei formatæ vndequaque eſt perfectus.

SECVNDVM autem probatur cõtraria ratione.Nam fides informis non reddit actum perfectum. Etſi enim actus fidei informis habeat perfectionẽ ex parte intellectus,videlicet infallibilitatem;at caret illa perfectione charitatis ex parte voluntatis, cuius imperio mouetur intellectus ad credendum etiam per fidem informem.

Ac poteſt hæc doctrina cõfirmari auctoritate S.AVGVSTINI lib.4.contra Iulianum, c.3. vbi fusè probat, nullam eſſe poſſe veram virtutem ſine gratia Dei & charitate, eò quòd alioqui nulla virtus prodeſt ad conſequendum vltimum finem.*Si ad conſequendam,*inquit, *veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides, quæ in Chriſto eſt,vera promittit, nihil proſunt homini virtutes, nullo modò veræ poſſunt eſſe virtutes.*

Sed occurrit illico aduerſus hanc Theologorum & Auguſtini doctrinam argumentum quoddam, cuius reſponſio continebit veram huius doctrinæ explicationẽ. Sic enim licet argumentari: Omne prædicatum eſſentiale alicuius ſpeciei conuenit æquè propriè & ſimpliciter omnibus contentis eſſentialiter in illa eadem ſpecie (alioqui non conuenirent in eadem ſpecie eſſentialiter)ſed hoc,quod eſt *eſſe virtutem*, eſt prædicatum quoddam eſſentiale illius ſpeciei vltimæ habitus intellectualis,in qua eſt fides formata (virtus enim eſſentialiter tãquam genus proximum prædicatur de *tali* virtute) & fides informis eſt eſſentialiter habitus eiuſdem ſpeciei vltimæ, cuius eſt fides formata(vt quæſt præced. probatum eſt.) Ergo æquè propriè & ſimpliciter conuenit fidei informi, vt ſit virtus,atque fidei formatæ.

RESPONDEO, veram quidem eſſe maiorem, ſi prædicatum eſſentiale conſideretur præciſe ſecundùm ſuam

A eſſentiam: non autem ſi conſideretur ſimul ſecũdùm aliquam adiunctam perfectionem accidentalem. Sic autem conſideratur in propoſito. Nam cùm Theologi aſſerunt, fidẽ formatam propriè & ſimpliciter eſſe virtutẽ,non autem fidẽ informem; virtutem conſiderant non tantùm ſecundùm *eſſentiam* virtutis; ſed etiam ſecũdùm quendam perfectum virtutis *ſtatum*,qui præcipuè conſideratur à Theologis,& quem non habet fides informis.

Itaque ſenſus eius aſſertionis Theologorum eſt, fidem formatam eſſe perfectam virtutem,quæ ſc.non ſolùm habeat eſſentiam virtutis,ſed etiam virtutis ſtatum & perfectionem conſiſtentem in hoc, vt valeat ad conſequendam beatitudinem, in quam vt in vltimũ finem omnes virtutes referuntur. Fidem verò informem cenſent virtutem quidem eſſe,ſed non perfectam virtutem. Nam habet quidem eſſentiam virtutis,quatenus actum B intellectus reddit infallibilem,adeóque bonum, ſtatum tamen illum virtutis ac perfectionem, quam iam diximus,non habet. Similis loquendi modus eſſet, ſi diceremus *puerum* eſſe quidem hominem, ſed non perfectum; *virum* autem eſſe hominem perfectum, quoniam habet quaſi ſtatum hominis & perfectionem.

Porrò hanc ipſam eſſe mentem diui Thomæ,apparet ex ſolutione ſecundi argumenti,& idem voluerunt Albertus,Bonauentura,& Richardus, vt patet ex locis ſuprà citatis. Hoc etiam Caietanus hîc vult,cùm dicit, fidem informem virtutem eſſe *ſecundùm quid*,id eſt,quoad eſſentiam tantùm:formatam verò ſimpliciter,quoniam etiam ſecundùm *ſtatum*, qui in propoſito indicatur etiam nomine virtutis.

C Sed DICET aliquis,ſi fides informis ſecundùm eſſentiam virtus eſt, deberent potius Theologi affirmare, ſimpliciter illam eſſe virtutem, quam negare, ob defectum ſtatus ſeu perfectionis accidentalis: illud enim ſimpliciter res eſt quòd eſt ſecundùm ſuam eſſentiam.

RESPONDEO, à Theologis perfectionem virtutis præcipuè æſtimari ex valore quem illa habeat ad beatitudinem conſequendam, in quam omnis illorum conſideratio refertur.Proinde neque fides,nec vlla alia virtus,*ſimpliciter* ab ipſis cenſetur virtus, niſi valeat ſecundùm meritum ad obtinendam beatitudinem: ac proinde niſi ſit coniuncta cum charitate.Hæc igitur ratio eſt, cur S.Thomas,& alij Theologi dicere ſolent, fidem informem non eſſe virtutem.

Ex his apparet,in duobus conſiſtere ſententiã Theologorum hactenus explicatam,ſi rem ipſam ſpectemus, D & non inſiſtamus in vocabulis:VNVM eſt, Fidem ſecũdùm eſſentiam quidem ſuam ſpecificam, atque adeò etiam fidem *informem*,verè eſſe virtutem,ſpectata quoque præciſè virtutis eſſentia. ALTERVM eſt,Fidem *formatam*, modo quodam perfectiori eſſe virtutem,cùm habeat etiam virtutis ſtatum iam explicatum.

Vtrumque verò impugnat Durãdus in 3.diſt.23. q.6. PRIMVM ſic: Virtus eſt habitus eliciens actum vltimatè perfectum:Habitus fidei non eſt huiuſmodi: Ergo ſecundùm eſſentiam ſuam non eſt verè virtus. Maior patet: quoniam ideò dicitur virtus eſſe *vltimum potentiæ*, quia ſcil.perficit ſecundùm vltimum perfectionis, quod poteſt eſſe in actu.Minor probatur. Quoniam fides caret E euidentia,quæ eſt maxima perfectio intellectus.

SECVNDVM,ſcil.quòd fides formata ſit perfectiùs & magis virtus per charitatem, ex eo impugnat, quòd fides in intellectu eſt: charitas in voluntate: ergo fides perinde elicit aſſenſum ſuum charitate in volũtate exiſtente,& non exiſtente. Et conſequenter cùm oporteat illam eſſe virtutem (ſi eſt)quatenus elicit aſſenſum:non magis vel minus,inquit Durandus, eſt virtus cum charitate,quàm ſine charitate. Ex quibus tandem concludit,fidem poſſe quidem dici virtutem *impropriè*,vt virtus dici poteſt habitus inclinans ad actum vtcũque bonum ſeu perfectum;*propriè* verò neque formatam, nec informem eſſe virtutem.

Etſi

Digitized by Google

A Etſi autem hæc controuerſia videatur eſſe de *nomine*, cùm præter appellationem propriam virtutis, nihil proptereà Durandus neget reipſa fidei, quod ab aliis eidem fidei concedatur: tamen neque rectè, neque verè is loquitur, negans fidem propriè loquendo eſſe virtutem. Et PRIMO hac in parte repugnat communi ſententiæ, & modo loquendi Doctorum: imò & Scripturæ, in qua paſſim maximis laudibus effertur fides, vt proinde ſimpliciter virtus dicenda ſit.

DEINDE hanc Durandi ſententiam refutare poſſumus retorquendo illius argumentum hoc modo: Virtus propriè loquendo eſt habitus perficiens potentiam ad actum vltimatè perfectum, attenta quidem natura potentiæ, & conditione obiecti, atque etiam ſtatus huius vitæ, &c. (ad has enim circumſtantias omnes Philoſophi attenderunt, cùm ſic virtutem definierunt) B ſed fidei habitus eſt huiuſmodi. Ergo eſt verè ac propriè virtus.

Maior eſt ipſius Durandi. Minor probatur. Quoniam obiecta ſupernaturalia, de quibus eſt fides, nòn poſſunt à nobis in hac vita perfectiùs cognoſci, quàm per fidei habitum, vt qui tametſi euidens non ſit, at eſt infallibilis ex natura ſua & certiſſimus, proptereà quòd nititur ratione formali obiecti *ſub qua*, maximè omnium certa, videlicet diuina reuelatione, iuxta dicta quæſtione prima, punct. 1.

Quod autem deinde Durandus addit: Fidem non eſſe magis virtutem cum charitate, quàm ſine illa, diſtinguendum eſt. Nam verum eſt, loquendo de fide ſecun- C dùm ſuam eſſentiam, & de virtute quoque ſecundùm eſſentiam virtutis præcisè. Falſum autem eſt loquendo de fide, & de virtute, ſecundùm ſtatum etiam & perfectionem, qua proſit perfectè ad beatitudinem conſequendam.

Ad PRIMVM ergo argumentum Durandi iam patet reſponſio ex oratione noſtra. Nam etſi fides careat euidentia, atque adeò non ſit eiuſdem rationis cum virtutibus illis intellectualibus, quas numerauit Philoſophus 6. Ethicorum, nihilominus tamen cenſeri debet (attenta conditione obiecti, &c.) perficere potentiam ſecundùm vltimum, ac proinde eſſe veram virtutem. Atque hoc ipſum eſt, quod rectè (tametſi obſcuriùs) dixit hic Caietanus, Fidem non eſſe quidem virtutem *intelle-* D *ctualem* propriè (intelligit ex illis, quæ fuerũt notæ Philoſophis) ſed tamen verè & propriè eſſe virtutem *intellectus*, quatenus illum etiam perficit ſecũdùm vltimum, licèt aliter, vt explicauimus.

SECVNDVM argumentum Durandi tantùm probat, quòd fides ſecundùm eſſentiam non ſit magis virtus per charitatem, quàm ſine illa, ſi ſpectemus præcisè eſſentiam virtutis. Non autem ſi ſpectemus etiam virtutis ſtatum, vt iam dictum eſt.

Porrò cùm fides ſit vera virtus (vt probatum eſt) rectè Caietanus hic artic. 5. diſputat contra Scotum in 3. diſt. 23. quæſt. vnica. Fidei habitum ex natura ſua, & non tantùm ratione obiecti, reddere aſſenſum ſuum infallibilem. Omninò enim fatendum eſt, ex natura habituum E ipſorum prouenire, vt aſſenſus intellectus qui ab habitu virtutis proficiſcitur, ſit tantùm verus, nec poſſit eſſe falſus. Nam ex eo, quòd habitus quidem naturâ ſuâ tales ſunt, & alij, tales; fit, vt vel non poſſint inclinare ad aſſenſus falſos, eo quòd nitantur ratione infallibili: vel poſſint tales aſſenſus falſos elicere, quia ratio, qua nitũtur, non eſt infallibilis. Ex priori autem genere eſt fidei habitus; quoniam vt quæſt. 1. p. 1. explicatum eſt, talis naturæ eſt, vt non poſſit actum elicere, niſi diuinam reuelationem imitando, quoad certitudinem & infallibilitatem; id quod eſt fidem niti diuina reuelatione, vt ratione *ſub qua*. Poſterioris generis ſunt habitus opinatiui, quia nituntur ratione probabili, quæ interdum eſt falſa. Et proptereà Fides eſt verè virtus, non autem habitus opinatiuus.

PVNCTVM SEXTVM.

An Fides ſit vna virtus.

D. Thomas art. 6.

VERA & communis Theologorum in 3. diſt. 23. aſſertio eſt, Fidem eſſe virtutem *vnicam* ex parte obiecti, atque adeò vnicam ſpecie, quãquam ratione ſubiecti multipliciter numero in ſingulis hominibus. Probatur id à D. Thoma hic & ab aliis, quoniam omnibus aſſentitur fides ſub ratione primæ veritatis. Et prætereà obiecta materialia illius, tametſi diuerſa ſunt, omnia tamen reducuntur ad vnicum obiectum principale, videlicet ad Deum.

Nec tamen volunt negare Theologi, fidem accipi poſſe illis modis diuerſis, de quibus diximus quæſt. 1. p. 1. ſed docent, fidem, vt accipitur pro fide Catholica, quæ eſt Theologica virtus, quam definiuit Apoſtolus ad Heb. 11. eſſe vnicam ſpecie, & multiplicari ſolùm numero. In quo ſenſu aſſertio hæc certa eſt ex fide, ad Epheſ. 4. *Vnus Deus, vna fides*.

Vnde etiam S. AVGVSTINVS lib. 13. de Trinit. cap. 2. affirmauit, Fidem ſpecie eſſe vnam. Ita enim ſcribit: *Fides*, inquit, *in animo credentis eſt, ei tantùm conſpicua, cuius eſt, quamuis ſit & in aliis, non ipſa, ſed ſimilis. Non enim numero eſt vna, ſed genere* (accipit genus pro ſpecie) *propter ſimilitudinem tamen & nullam diuerſitatem, magis vnam dicimus eſſe, quàm multas.*

Hoc poſito, OCCVRRIT circa rationem huius aſſertionis difficultas, quam mouet Scotus in 3. diſt. 25. Etſi enim Deus tanquam cauſſa contineat reliqua obiecta omnia materialia fidei: at non videtur ea continere vt obiectum: Ergo ad probandam vnitatem fidei, malè aſſumitur, quòd obiecta reliqua materialia reducantur ad Deum, vt ad primarium obiectum. Probatur antecedens. Nam neque ex aſſenſu fidei circa Deum colligimus aſſenſus alios circa reliqua fidei obiecta materialia, neque rurſus mouemur ad illis aſſentiendum ex illo obiecto primario fidei, quod eſt Deus.

Ad hoc RESPONDETVR ex mente Caietani hic, prętermiſſum eſſe à Scoto modum alium, quo reliqua obiecta materialia fidei diei poſſunt contineri in primario illo obiecto, quod eſt Deus. Qui modus poſitus eſt in eo, quòd actus fidei natura ſua talis eſt, vt præcipuè reſpiciat obiectum illud, quod eſt Deus, & ſecundariò ea quæ habent aliquem reſpectum ad Deum, ita vt his non aſſentiretur fides, niſi quia habent aliquem ordinem ad Deum, quem illa primò reſpicit. Hoc enim ipſo poteſt cenſeri DEVS etiam, vt obiectum eſt, continere reliqua obiecta materialia: quo pacto procedit ratio noſtræ aſſertionis.

Quomodo autem fidei *vnitas ex parte obiecti* retineri debeat, & quomodo ab ea deſciſcãt hæretici, cùm, ſpreta Eccleſiæ auctoritate, Scripturis ſolis inniti volunt; demonſtrauimus q. 1. p. 10. §. 21.

PVNCTVM SEPTIMVM.

An fides ſit prima Virtutum omnium.

D. Thomas artic. 7.

RECTE notat Caietanus, quæſtionem hanc inſtitui de comparatione fidei, & aliarum virtutum, quatenus abſolutè diſponunt ad *optimum* ſimpliciter, id eſt, beatitudinem. Quo pacto conſiderantur à Theologo. Sed ex hoc ſimul apparet, malè Caietanum ab hac comparatione excipere virtutes intellectuales merè, cùm hæ etiam diſponant ſuo modo ad optimum, tametſi ad id neceſſariæ non ſint, ſicut morales. Vnde quæſtio hæc de omnibus virtutibus ſimpliciter poteſt procedere.

Hoc poſito, ſentiendum eſt, Fidem quibuſdam modis nõ eſſe priorem reliquis virtutibus, & aliquo modo

Digitized by Google

eſſe priorem illis. Nam non eſt prior prioritate *dignitatis*; ſic enim prior eſt charitas, vt infrà Diſp. 3. contra hæreticos videbimus. Nec prioritate *temporis*, ſic, vt neceſſariò fides quoad habitum vel actum debeat præcedere reliquas virtutes. Experimur enim, contrarium ſæpè accidere. Nec prioritate *ordinis* conſiſtentis in hoc, vt neceſſariò quis debeat ex actu fidei moueri ad reliquos actus virtutum vtcunque exercendos, vel ſimul vel poſterius tempore. Non enim apparet huius ordinis neceſſitas, & experientia eſt contraria: maximè quod attinet ad virtutes morales.

Eſt autem Fides prior cæteris virtutibus ordine quodam *originis* conſiſtentis in hoc, quòd cùm fides oſtendat finem vltimum ſupernaturalem, ad quem virtutes reliquæ diſponunt; talis eſt habitudo fidei ad alias virtutes: vt qui ex actu fidei, oſtendentis finem ſupernaturalem, moueretur ad reliquarum virtutum actus ſimul tempore vel poſterius exercendos, hic aptiſſimè virtutibus omnibus vteretur, attenta natura virtutum, quatenus diſponunt ad optimum ſimpliciter.

Atque hoc ipſum eſt quod vult S. Thomas cùm hic aſſerit, Fidem per ſe loquendo eſſe *primam* omnium virtutum. Et eòdem ſpectat ratio, qua id confirmat D. Thomas ſic: Fides eſt prima inter virtutes Theologicas, & hæ ſunt reliquis omnibus virtutibus priores: Ergo ſimpliciter fides eſt prior omnibus. *Prior* pars antecedentis probatur: quia cognitio vltimi finis, quæ pertinet ad fidem, prior eſt actibus voluntatis, atque adeò charitatis & ſpei circa eundem vltimum finem. *Poſterior* autem, quia virtutes Theologicæ verſantur circa vltimum finem, qui eſt principium in genere agibilium.

Hoc ipſum confirmare poſſumus auctoritate Apoſtoli, qui 1. Cor. 13. Fidem primo loco numerat, tãquam originem reliquarum virtutum. *Nunc autem*, inquit, *manent Fides, Spes, Charitas.* Atque etiam ſanctorum Patrũ. S. Ambrosius, lib. 2. de Cain & Abel, cap. 9. *Quid miraris*, inquit, *ſi pietatem non agnouit* (Cain) *qui non agnouit auctorem? Et ideò doceris hac ſerie Scripturarum, fidem eſſe radicem virtutum omnium. Vnde & Apoſtolus ait: Quia fundamentum noſtrum Chriſtus eſt.* 1. Corinth. 3.

S. Augustinus libro de Agone Chriſtiano, cap. 13. *Fides*, inquit, *eſt prima, quæ ſubiugat animam Deo, deinde præcepta viuendi, &c.*

S. Prosper, libro 1. de vocatione Gentium, cap. 8. *Fides*, inquit, *bonæ voluntatis & iuſtæ actionis eſt genitrix.* Similia ſcribunt alij.

Ac poſſet etiam Fides prior aliis virtutibus cenſeri, quatenus neceſſe eſt aliquem actum fidei circa Deum tempore vel natura præcedere, vt reliquarum virtutum actus diſponant ad vltimum finem per meritũ. Sed hæc explicatio quãuis vera ſit, & certa ex fide (quia ſine aliquo actu fidei, vt non datur adultis gratia, ſic nec poteſt eſſe meritum) tamen non videtur intenta à D. Thoma, cùm hîc dicit, Fidem eſſe priorem. Nam videtur comparare fidem ad reliquas virtutes ſecundùm naturam ſuam tantùm conſideratas; vt videlicet ſecundùm eſſentiam ſuam, priuſquàm conſideretur in illis ratio accidentalis meriti, diſponunt ad *optimum* hominis ſimpliciter, id eſt, ad beatitudinem ſupernaturalem.

Addit autem rectè S. Thomas, quamuis *per ſe* (vt dictum eſt) Fides ſit prior aliis virtutibus, tamen *per accidens* quãdoque priores eſſe virtutes alias quàm fidem. Nam interdum poteſt contingere, vt per aliquam aliam virtutem oporteat prius remouere id quod eſt homini impedimento quominus credat; vt timorem per fortitudinem, & per humilitatem, ſuperbiam non cedentem difficultati credendi. Tunc enim origine eſſent priores iſtæ virtutes, ſiquidem commodè tunc aliquis per fortitudinis aut humilitatis actus moueretur prius ad beatitudinem.

Quamquam tunc quidem, vt D. Thomas docet hic ex D. Auguſtino, lib. 4. contra Iulianum, cap. 3. virtutes

A tales, quæ præcederent fidem, non haberent abſolutam & completam perfectionem virtutis, ſic vt ſufficienter valerent (id eſt, meritoriè) ad vitam æternam cõſequendam: diſponerent tamen adhuc vtcunque ad illam, quatenus natura ſua ſunt conformes rationi.

PVNCTVM OCTAVVM.

An Fides ſit certior quàm aliæ Virtutes intellectuales.

D. Thomas art. 8.

QVAMVIS in reſpondendo ad hanc quæſtionem non prorſus eodem modo loquantur omnes Theologi, tamen quod ad rem ipſam attinet, plerique conueniunt in duabus aſſertionibus; vt D. Thomas hic, & Albertus Magnus in 3. diſt.
B 23. art. 17. & D. Bonauentura eadem diſt. artic. 1. quæſt. 4. & Richardus art. 7. quæſt. 1. & alij.

Prima aſſertio: Simpliciter & ſecundùm ſe certior eſt Fides omnibus aliis virtutibus intellectualibus, atq; adeò etiã, quandiu ipſa quidẽ in intellectu noſtro viget, certiores nos reddit quàm vlla alia virtus intellectualis.

Probatur Primo ex Scriptura, in qua doctrina fidei tãquam diuina, & ideò firmiſſima & certiſſima, præfertur omnibus aliis humanis doctrinis. Vt 1. Corinth. 2. *Vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos: ſapientiam verò non huius ſaeculi, neque principum huius ſaeculi, qui deſtruuntur; ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, &c.* Et ad Galat. 1. *Notum vobis facio Euangelium, quod euangelizatum eſt à me, quia non eſt ſecundùm hominem: neque enim ego ab homine*
C *accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem* Iesv *Chriſti.* Et 1. ad Theſſal. 2. *Cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud non vt verbum hominum, ſed ſicut verè eſt verbum Dei.* Et 2. Pet. 1. *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco.* Et infrà: *Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.* Et 1. Ioan. 5. *Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt, &c.*

Secvndo probatur ex Patribus S. Dionysivs Areopagita, cap. 7. de diuinis nominibus: *Eum*, inquit, *qui in veritate credit iuxta Scripturæ fidem, nihil remouebit à vera fidei auctore, in quo conſtantiam immobilis atque immutabilis identitatis habebit. Nouit enim penitus is, qui veritati coniunctus eſt, quàm bene ſe habeat, etiamſi plures illum corripiant, quaſi amentem & extra ſe factum.*

D Vbi Dionyſius non modò fidem ipſam ſecundùm ſe certiſſimam eſſe aſſerit, ſed etiam per eam quoque reddi certiſſimum eum qui verè credit, id eſt, quãdiu fides in intellectu viget, ſicut in aſſertione poſuimus. Nõ enim poteſt à forma in ſubiecto exiſtẽte ſeparari effectus formalis; atque adeò à fide ſecundùm ſe certiſſima, ſeparari non poteſt hic eius effectus formalis, qui eſt, hominẽ per ipſam reddi certiſſimum, quamdiu illam quidẽ retinet.

Item D. Basilivs epiſtola 43. ad Gregorium Nyſſenum ſuum fratrem. *Quemadmodum*, inquit, *in iis quæ oculis apparent, potior videtur experientia, quàm ratio cauſſæ; ſic in ſublimibus dogmatibus potior eſt ratiocinationum comprehenſione ipſa fides.* Et concione in Pſal. 115. *Fides*, inquit, *præeat ac ducat ſermones de Deo. Fides & non demonſtratio. Fides*
E *ſupra rationales methodos animam ad aſſenſum trahens.*

Item S. Chrysostomvs, homil. 21. in Epiſtolam ad Hebræos: *Neque circa ea*, inquit, *quæ videntur, incredulitas locum habet: neque fides dici poteſt, niſi cùm circa ea, quæ non videntur, amplius quam circa ea quæ videntur, certitudinem quis habuerit.* Vbi apertè affirmat, hominem quoque ipſum reddi certiorem per fidem, quàm per vllam cognitionem euidentem.

Item S. Ambrosivs, enarratione in Pſal. 40. *Sicut ſunt*, inquit, *qui oculos habent & non vident, ita ſunt qui oculis non videntibus plus videre* (id eſt, certius cognoſcere)

credun

creduntur. Vnde & Prophetæ dicebantur videntes, etiam qui oculis non viderent.

Itèm S. HIERONYMVS, ep. 61. ad Pammachium, c. 3. *Vis ſcire*, inquit, *quantus ſit ardor bene credentium? Audi Apoſtolum: Et ſi nos, aut Angelus de cælo aliter euangelizauerit vobis, anathema ſit.* Et in caput 1. Epiſtolæ ad Galatas: *Apoſtolus*, inquit, *firmitatem Fidei ſuæ oſtendit, dicens: Scio quia neque mors, neque vita, &c.*

TERTIO probatur ratione ducta ex *cauſſa* certitudinis: nam ille habitus ſecundùm ſe eſt certior omnibus aliis, qui nititur cauſſa ſiue ratione magis infallibili: talis eſt fides; Ergo eſt habitus omnium certiſſimus. Maior probatur. Quia perfectio cauſſæ redundat in effectum ſecundùm ſe. Minor itèm probatur. Quia fides nititur reuelatione diuina: aliæ verò virtutes lumine naturali, aut ratione humana. Vel ſi qui ſunt alij habitus, qui nituntur lumine diuino, vt donum intellectus, ſapientiæ, ſcientiæ, &c. ij ſunt effectus fidei, vt infrà dicetur.

QVARTO probatur ex ipſa *ratione* certitudinis. Nam certitudo habitus vel aſſenſus intellectus, vt eſt accidēs diſtinctum ab euidentia & aliis, in hoc propriè conſiſtit, quòd quandiu certus habitus aut aſſenſus in intellectu viget & retinetur, nequit aliquis deliberatè vereri, ne non ſit verum, quod per talem habitum ſiue aſſenſum ſibi perſuadet, vt tomo 1. diſp. 1. q. 1. p. 4. vidimus. Sed qui verè fidelis eſt, i. in quo fidei habitus viget, multò minùs de veritatibus fidei dubitare poteſt, quàm de vllis aliis veritatibus euidentibus, & facilius quaſcunque eiuſmodi veritates negaret quàm veritates fidei, quādiu quidem fidei habitum retinet, vt rectè Albertus & Bonauentura vbi ſuprà, notarunt. Ergo fidei habitus multò ſecundùm ſe eſt certior, nóſque reddit certiores, quàm vllus alius habitus quantumcumque euidens.

Atque hoc eſt quod Albertus, & Bonauentura & alij Theologi ſignificare voluerunt, cùm affirmarunt, fidem eſſe certiſſimam certitudine quadam *adhæſionis*, licèt non certitudine *cognitionis* ſiue ſpeculationis, cum careat euidentia.

SECVNDA aſſertio: Quoad nos quidem, Sapientia, Scientia, & Intellectus principiorum, vna quadam ratione ſunt habitus certiores quàm fides: nimirum quatenus poſſumus abſolutè quidem negare doctrinam fidei propter eius ineuidentiam, atque ita minus certi aut omninò incerti eſſe de illius doctrina; non poſſumus autem negare veritates, quæ cognoſcuntur per ſapientiā, ſcientiā, & intellectū, cùm ſint euidentes, ſed cogimur eis certò aſſentiri. Nec opùs eſt aliter confirmare aſſertionem hanc ita declaratam, cùm per ſe pateat. Atque, hoc eſt, quod volunt Theologi ſuprà citati, cùm dicunt, fidem non eſſe certiorem certitudine *cognitionis* ſeu ſpeculationis; quatenus ſcil. caret euidentia, & quoad nos.

Et eodem modo intelligendus eſt Hugo Victorinus lib. 1. de ſacramentis, par. 10. c. 1. cùm definit, *Fidem eſſe certitudinem animi de rebus abſentibus ſupra opinionem, & infra ſcientiam conſtitutam.* Et S. AVGVSTINVS, libro de vtilitate credendi, cap. 4. vbi diſputans contra Manichæos, poſt enumerata argumenta, quibus ipſe ad credendum mouebatur, ſubiungit: *Apud vos autem, vbi nihil horum eſt, quod me inuitet ac teneat, ſola perſona veritatis pollicitatio: quæ quidem ſi tam manifeſta monſtratur, vt in dubium venire non poſſit, præponenda eſt omnibus rebus, quibus in Catholica teneor. Si autem tantummodò promittitur, & non exhibetur, nemo me mouebit ab ea Fide, quæ animum meum tot & tantis nexibus Chriſtianæ religioni aſtrinxit.* Vbi ſignificat Auguſtinus, ea quæ ſunt euidētia & indubitabilia, certiora eſſe *quoad nos*, quatenus ſcil. ea nullo modo negare poſſumus.

Sic etiam intelligi debet S. Thomas, cùm hic ait, Fidem quoad nos eſſe minus certam, quàm intellectum, Sapientiam, & ſcientiam. Non enim vult, fidem etiā tum quando in intellectu noſtro viget, minus certos nos reddere quàm habitus alios. Patet ex ipſo D. Thoma in ſolutione ſecundi, concedente, hominem per fidem *multò certiorem reddi de eo quod audit à Deo, quàm de eo quod videt propria ratione per alios habitus.* Itaque ſolùm vult, fidem quoad nos, ſiue ex parte *ſubiecti* eſſe minus certam, quatenus illam propter ineuidentiam abiicere poſſumus, adeóque illa deſtituti poſſumus multò minus eſſe certi de veritatibus, quas illa docet, quàm de aliis, quæ per habitus euidentes ſcimus, & ideò non ita immobiliter reddimur certi per illam, atque per alios habitus, qui ſimul ſunt euidentes. Quanquam dum illam retinemus certiores actu ſumus per illam, quàm per alios habitus, hoc eſt, maiorem cauſſam habemus, cur nō dubitemus, neque deliberatè formidemus de illius veritatib. quàm de aliis veritatibus euidentibus.

Quæ cùm ita ſint, abſque ratione Durādus in 3. diſt. 23. q. 7. refragatus eſt hac in re diuo Thomæ & aliis Theologis, cùm docet, ipſas veritates fidei eſſe quidē ſecūdùm ſe certiores aliis, ſed non quoad nos: habitū verò ipſum & aſſenſum fidei, vt quoad nos eſt minus certus, ſic etiā ſecūdùm ſe. Explicauimus enim iam quomodo habitus ipſe & aſſenſus fidei ſecūdùm ſe poſſit dici certior, quatenus ita perfectus eſt, vt dum ineſt in nobis, magis remoueat deliberatam formidinem de oppoſito, quàm alij habitus aut aſſenſus. Eſt autem quoad nos minus certus, quia non ita immobiliter reddimur certi per illam.

Agit etiam hic contra Durandum Caietanus. Sed hęc quæ diximus ſufficiunt, & ad rem ipſam intelligendam, & ad mentem atque ſententiam diui Thomæ à Durando defendendam, quam is non eſt aſſecutus. Et ſanè Durādi opinio temeraria videtur, quòd abſolutè neget, fidem eſſe certiorem. Repugnat enim in ea re non modò Theologis, ſed etiam Scripturæ & Patribus, vt intelligi poteſt ex teſtimoniis, quæ citauimus.

QVÆSTIO QVINTA.

De iis, qui Fidei participes eſſe poſſunt, ſeu de Fidei ſubiecto.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 5.

QVATVOR *ſunt explicanda.* PRIMO, *Num homo & Angelus in prima ſui conditione habuerint fidem.* SECVNDO: *An etiam damnati & beati illam habeant.* TERTIO, *An etiam hæretici, qui ſcilicet quædam credunt.* QVARTO, *An ex iis, qui habent fidem, alij maiorem aliis habeant, vel omnes æqualem.*

PVNCTVM PRIMVM.

An homo & Angelus in prima ſui conditione habuerint fidem.

D. Thomas artic. 1.

DVRANDVS in 3. diſt. q. 9. num. 11. in eam ſententiam propendet, vt exiſtimet, Angelum in ſtatu ſuæ conditionis, ante confirmationem ſc. in gratia, vel ante lapſum, non habuiſſe fidem. Cui videtur ſuffragari Hugo Victorinus lib. 1. de Sacramentis, parte 5. c. 14. vbi non meminit alicuius alterius cogni-

Digitized by Google

tionis, quam tunc habuerit Angelus, præterquam naturalis triplicis, qua ſcil. cognouerint, *quòd facti* erant, & *à quo* facti erant, & *cum quo* facti erant, id eſt, ſuam obligationem & perfectionem ac potentiam, vt ibidem Hugo declarat. Et ex eodem Hugone refert D. Thomas hic art. 1. quòd dixerit, Angelũm tunc habuiſſe *oculum contemplationis Dei apertum* (tametſi id non reperio in Hugone.) Ex quo videtur conſequens, Angelũ tunc non opus habuiſſe velata fidei cognitione.

Videtur quoque idem Hugo in illo lib. 1. par. 6. c. 14. ſentire, quod neque homo habuerit fidem ante peccatũ. Sic enim ſcribit: *Primam cognitionem hominis, quã de Creatore ſuo habuit, maiorem & certiorem illa cognitione, qua nunc in ſola fide conſtat, veraciter dicimus.* Et paulo antè: *Cognouit ergo,* inquit, *homo Creatorem ſuum, non ea cognitione, quæ foris ex auditu ſolo percipitur, ſed ea potiùs, quæ intus per aſpirationem miniſtratur: non ea qua Deus modò à credentibus abſens fide quæritur, ſed ea, quæ tunc per præſentiam contemplationis ſcienti manifeſtius cernebatur.* Quam ſententiam Hugonis amplectitur etiam Magiſter ſent. in 2. diſt. 23.

Argumentum autem, quo Durandus loco citato probat ſuam opinionem, eſt huiuſmodi: Quicquid Angelus in ſui creatione cognouit de obiectis fidei, id totum cognouit euidenter: Ergo nihil per fidem; & conſequenter fidem non habuit. Conſequentia probatur, quoniã tunc fruſtra habuiſſet. Antecedens verò probatur: quoniam potuit ex euidentibus præmiſſis per euidentem conſequentiam colligere quoduis obiectum materiale fidei (vt quòd Deus, v. g. ſit trinus & vnus) hoc modo: Quidquid eſt reuelatum à Deo, eſt verum: ſed quòd Deus ſit trinus & vnus, eſt à Deo mihi reuelatũ: ergo eſt verum. Hinc conſequẽtia eſt euidens, & Maior quoque, & Minor fuit etiam Angelo euidens, quod ſic probatur. Nam ſciebat, ſe id obiectum (ſcil. quòd Deus eſſet trinus & vnus) non cognoſcere naturaliter ex creaturis, neque etiam diſcere ex aliqua alia creatura docente: ſiquidem conſtabat ipſi, ſe cognoſcere omnes alias creaturas, & perfectionem naturalem earum, & nullam videbat ſibi proponentem id obiectum, atque ita poterat euidenter colligere, ſe ex diuina reuelatione illud accepiſſe.

Sed ſtatuendum eſt cum D. Thoma, & communi ſententia Theologorum, tum Angelum, tum hominem in illo primo ſtatu fidem habuiſſe. Id inde probatur, quòd tum Angelus, tum homo in illo ſtatu habuerunt gratiam. Sed hæc non poteſt alicui contingere ſine fide: Ergo. Maior eſt probata à D. Thoma 1. p. q. 62. artic. 1. de Angelo, & q. 95. art. 1. de homine, & à nobis quoque tomo 1. diſp. 4. q. 3. p. 1. & diſp. 7. q. 2. p. 2. & patet Ezech. 28. vbi Angelus dicitur fuiſſe *plenus ſapientia & decore*, & Eſaiæ 14. vbi comparatur propterea cum aurora matutina. Quòd verò attinet ad hominem, patet, Eccl. 17. vbi dicitur fuiſſe *repletus diſciplina, & accepiſſe ſcientiam ſpiritus, & cor excogitandi, &c.* quæ indicant, illam tunc habuiſſe gratiam.

Minor probatur. Nam Apoſtolus ad Hebr. 11. cùm pronunciat: *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, neminem excipit, atque ita referenda illa ſententia eſt ad omnem creaturam, & ad omnem ſtatum, excepto beatifico. Quare Durandus, qui alioqui concedit, vt omnino cõcedendum eſt, Angelum habuiſſe gratiam ante confirmationem vel lapſum, nonnihil temerarius eſt, cùm negat illam habuiſſe fidem.

Neque verò Hugo Victorinus, & Magiſter ſententiarum locis anteà citatis ſuffragantur Durando. Nam quod ad Angelum attinet, quamuis Hugo non meminerit niſi trium illarum cognitionum, tamen non ideò negauit illum habuiſſe quoque fidei cognitionem. Ac potuit etiam Hugo dicere, quòd habuerit Angelus *apertum contemplationis oculum*, non quia nullam cognitionem fidei habuerit, ſed quia clariùs & perfectiùs multo quam homo, cognouit naturaliter Deum.

Ac ſimiliter quod Hugo & Magiſter aiunt, hominem in primo ſtatu cognouiſſe Deum per *altiorem* cognitionem, quàm ſit cognitio fidei, intelligi debet de cognitione naturali Dei per ſapientiam & ſcientiam infuſam, qua multò clariùs & perfectiùs, quàm nos, cognouerit Deum; ita vt non omnino tanquam abſentẽ eum quæſiuerit per cognitionem fidei ſicut nos.

Hoc pacto exponit Hugonem quoque T. Thom. hic art. 1. ad 1. Quæ expoſitio inde confirmari poteſt, quòd eodem loco Hugo aſſeuerat, cognitionem illam perfectiorem, quam homo tunc habuit, minorem fuiſſe ea, *quæ poſtmodum* (vt inquit) *in excellentia contemplationis diuinæ manifeſtè reuelabitur*, hoc eſt, cognitione beatifica, quæ ſola, vt videbimus puncto ſequenti, excludit cognitionem fidei.

Ad argumentum Durandi reſpondet hic Caietanus, negando conſequentiam. Ratio illius eſt: quoniam etſi Angelus habuerit euidentiam articulorum fidei, quatenus à Deo erant reuelati: at non habuit euidentiam illorum *ſecundùm ſe*, hoc eſt, vt tales, ac proinde potuit habere fidem de illis ea ratione. Nã non pugnat (inquit) cum fide quæuis euidentia rei, ſecundùm communẽ aliquam rationem: ſed euidentia rei, quatenus talis res eſt in ſe. Quemadmodum euidentia articulorum fidei, vt credibiles ſunt, non pugnat cum fide de eiſdem, quatenus tales ſecundum ſe ſunt. Vnde ſuprà q. 1. vtrumque docuit D. Thomas, ſcil. quòd articuli fidei ſunt euidẽter credibiles, & tamen obſcuri nobis ſecundùm ſe, atque adeò apti vt credantur. Sic ait Caietanus in Angelo eueniſſe, vt nimirum haberet euidẽtiam Trinitatis, v. g. quatenus atteſtata & reuelata à Deo, quæ eſt ratio quędam communis: fidem tamen de eadem ſecundùm ſe, ſeu ſecundùm propriam rationem.

Hæc ſolutio mihi non placet. Nam cùm dicit Caietanus, Angelum habuiſſe euidentiam veritatum fidei in atteſtante, ſeu quatenus erant teſtatæ à Deo, quęro quid eſt quod concedit Durando? An ſolùm concedit fuiſſe Angelo euidẽs, quòd illi articuli fuiſſent teſtati à Deo, quemadmodum nobis euidens dũtaxat eſt illos eſſe credibiles, hoc eſt, dignos qui credantur? Si hoc ſolùm concedit, obſtat ſyllogiſmus ille, per quem argumẽtabamur, Angelum poſſe euidenter concludere veritatem articulorum ſecũdùm ſe etiam, ex eo, quòd quidquid eſt à Deo reuelãtum, eſt euidenter ſecundùm ſe verum: & euidens erat Angelo, eſſe ſibi à Deo reuelatos articulos fidei. Hanc enim concludit Durandus, eſſe etiam ipſam veritatem articulorum in ſe euidentem Angelo. Si autem vult etiam Caietanus dare Durando, quòd ipſi articuli in ſe ſint Angelo euidentes, quamuis non niſi propter atteſtationem ſeu reuelationem diuinam; ſatis hoc erit Durando, vt ſimpliciter concludat, articulos fidei etiam ſecundùm propriam rationem fuiſſe euidentes Angelo, & propterea illum fide caruiſſe.

Prætereà, ſi Caietanus concedat, fuiſſe Angelo euidẽs, quòd Deus articulos fidei reuelarit, non poteſt non concedere, quòd fuerint Angelo etiam euidentes articuli, quatenus tales & in ſe. Nam poterat ſic Angelus colligere: Quod eſt reuelatum à Deo, verum eſt non ſolùm quatenus reuelatum, ſed etiam quatenus tale eſt in ſe, ſed Deum, verbi gratia, eſſe trinum & vnum, eſt ab ipſo reuelatum: Ergo id, vt tale etiam, eſt verum.

Vbi cùm Maior & Minor ſecundùm Caietanum fuerit euidens Angelo; ſequitur fuiſſe quoque ei euidens ipſum conſequens.

Denique Caietanus hic apertè fatetur, euidẽtiam reuelationis diuinæ, quam concedit habuiſſe Angelum, effeciſſe vt non poſſet ille non aſſentiri articulis fidei ſecundùm ſe, & vt tales. Sed hoc eſt articulos fuiſſe Angelo euidentes etiam vt tales: Ergo malè hoc negat. Minor patet, quoniam euidentia conſiſtit in illa determinatione aſſenſus, vt tomo 1. diſp. 1. q. 1. p. 4. diximus.

Omiſſa ergo Caietani reſponſione poteſt aliter reſponderi ad argumentũ Durandi, & quidem dupliciter:

PRIMO,

Digitized by Google

PRIMO negando quidem ſimiliter conſequentiam, ſed aliam rationem reddendo. Etſi enim Angelus habuerit euidentiam: non ideò fuit illi fides ſuperuacanea de eodem obiecto. Profuit enim ei, vt pluribus nominibus eſſet certus de veritatibus ſupernaturalibus. Nam ſuprà quæſt. 1. punct. 4. & 5. & 8. docuimus, neque impoſſibile, neque ſuperuacaneum eſſe, vt homo, qui de aliquibus articulis demonſtrationem habet, habeat etiam de eiſdem fidem: ſecus verò *cùm venerit, quod perfectum eſt*, 1. Corinth. 13. id eſt, cùm creatura rationalis videbit iam clarè Deum viſione beatifica. Nam tunc ſuperuacanea erit fides. Cùm igitur Angelus ante terminum ſuæ viæ, non viderit clarè eſſentiam diuinam; potuit ſupernaturali fide etiam eſſe certus de articulis fidei, tametſi ſimul habuerit euidentiam de illis in atteſtante.

SECVNDO reſponderi poſſet negando antecedens, id eſt, quòd Angelus talem euidentiam habuerit. Ad probationem dico, potuiſſe Angelum vereri ſeu dubitare, vtrum eſſet aliqua creatura ſuperior, ipſi ignota, cuius virtute fieret vt ipſe conceptum illum fidei formaret in intellectu ſuo, ſic, vt à tali creatura deciperetur; atque ita non habuit euidentiam penitus de veritate articulorum. Nam etſi probabilius ſit & verius, quòd Angelus naturaliter cognoſcat omnem creaturam factam à Deo, omnémque illius virtutem ſeu efficaciam: at non eſt euidens ipſi Angelo, quòd tam latè pateat ſua cognitio; atque ita, vt dictum eſt, potuit dubitare, num eſſet aliqua creatura ſuperior, à qua falleretur.

Sed prior ſolutio videtur eſſe magis expedita. Et ADVERTENDVM eſt, quòd difficultas hæc potiſſimum eſt de ſupremo Angelo. Nam de reliquis, cùm diuus Dionyſius doceat, illos à ſuperioribus Angelis illuminari circa res ſupernaturales; clarius eſt, eos non habuiſſe illam euidentiam articulorum in atteſtante. Cùm enim aduerterent ſinguli, ſuperiorem Angelum ſibi articulos fidei proponentem, dubitare potuerunt, vtrum doctrina illa eſſet diuinitus accepta, an à ſuperiori Angelo conficta. Illud tamen conſtat, omnes Angelos vehementer fuiſſe perſuaſos, quòd illa doctrina eſſet à DEO, atque adeò magnam habuiſſe euidentiam credibilitatis fidei: ſed non veritatis illius ſecundùm ſe.

Ex his poteſt obiter intelligi, Apoſtolos omninò habuiſſe fidem de diuinitate Chriſti, dato etiam quòd habuerint euidentiam in atteſtante, propterea quòd videbant vera miracula fieri in confirmationem doctrinæ Chriſti, qui ſe Deum eſſe profitebatur; vt in ſuſcitatione Lazari; & conſequenter ſciebant, Deum (qui ſolus eſt auctor verorum miraculorum) teſtificari Chriſti diuinitatem, qui non poteſt confirmare falſum, vt ſuprà q. 1. puncto 3. probauimus.

Quanquam ego quidem probabilius eſſe exiſtimo, Apoſtolos non habuiſſe talem euidentiam in atteſtante. Nam licèt vera illa miracula fierent ad imperium Chriſti, & eo aſſeuerante illa fieri in cõfirmationem ſuæ doctrinæ (iuxta illud: *Opera, quæ ego facio, ipſa teſtimonium perhibent de me*) tamen non erat planè euidens Apoſtolis aut aliis, ea miracula cernentibus, quòd ad nullum alium occultum finem Deus faceret tunc illa miracula, ſed ad illum, quem dicebat Chriſtus.

Addit diuus Thomas de Angelo & homine in primo illo ſtatu, quòd etſi habuerunt cognitionem aliquam fidei, tamen ex obiectis materialibus fidei quædam illi euidenter cognouerunt, quæ nos cognoſcere non poſſumus niſi per fidem. Atque ita ex ſententia quidem D. Thomæ, qui negat, fidem & cognitionem euidentem de eodem poſſe ſimul conſiſtere, fides noſtra & Angelorum non conueniunt in omnibus obiectis materialibus, ſed in ratione formali obiecti, videlicet in diuina reuelatione, qua illi quoque nitebantur in aſſentiendo aliquibus aliis obiectis fidei.

Nec tamen conſtat, quænam obiecta fidei materialia fuerint Angelo, & primo homini euidentia, vt docet

A ſanctus Thomas. Sed nec quòd aliqua omninò fuerint ipſis euidentia conuinci penitus poteſt. Niſi quòd probabile id videtur, & conſentaneum dignitati vtriuſque. Illud tamen certum eſt, potuiſſe fieri, vt de obiectis aliquibus ſupernaturalibus euidentiam haberent; hoc ipſo videlicet, quod Deus ipſe donum aliquod impartiret, quo intellectus eorum adigeretur neceſſariò ad aſſentiẽdum. Aut etiam potuit Deus voluntate ſua ſine peculiari dono, intellectus eorum ad id neceſſariò impellere, id eſt, ad aſſenſum. Conſiſtit enim euidentia in hac determinatione intellectus, vt aliàs eſt dictum.

Quænam autem myſteria ſupernaturalia homo in illo primo ſtatu per fidem cognouerit, docuimus tomo 1. diſput. 7. q. 2. p. 1. Atque eodem tomo diſput. 4. q. 9. p. 4. explicuimus, quatenus quoque Angeli per fidem cognouerint myſterium Incarnationis: neque eſt dubitandum, quin etiam myſterium Trinitatis cognouerint, cùm ſit primarium obiectum fidei.

B

PVNCTVM SECVNDVM.

An Damnati & Beati habeant fidem.

D. Thomas art. 2.

QVOD attinet ad *damnatos*, ſeu dæmones illi ſint, ſeu homines, de duobus conuenit inter Theologos, & de vno eſt nonnulla quæſtio. PRIMO conuenit, in damnatis, atque adeò in dæmonibus, eſſe fidem aliqualem. Id patet ex illo Iacobi 2. *Dæmones credunt & contremiſcunt*. Item, quia dæmones & alij damnati non minorem, ſed maiorem habent cognitionem motiuorum fidei, quam nunc nos habemus: ac proinde etiam illi habent euidentiam magnam credibilitatis fidei veritatum, ita vt ferè cogantur eis aſſentiri.

C

SECVNDO conuenit, dæmones & alios damnatos non credere ex affectu ad bonum, vt rectè ait diuus Thomas, ſed quia conuincuntur pondere argumentorum fidei, ſicut dictum eſt. Ac notat rectè Caietanus hîc art. 2. quod diuus Thomas ait, dæmones non credere ex affectu ad bonum, intelligendum eſſe de affectu voluntatis ad bonum *ſupernaturale gratuitum*, gratiæ videlicet & gloriæ: ex quo alioqui fideles etiamſi ſint charitate & gratia deſtituti, credunt, aut ſaltem poſſunt credere. Ex affectu verò ad bonum *naturale*, hoc eſt, ad veritatem ipſam, quæ bonum quoddam intellectus eſt, dæmones credere poſſunt, ſicut etiã reliqui damnati, tametſi adiungant malã aliquam circumſtantiam propter obſtinationem voluntatis ad malum. Ex quo fit vt male credant. Atque hinc

D ſequitur, non eſſe concedendum, dæmones credere ex pia affectione. Per hanc enim intelligitur affectus ille voluntatis ad bonum gratuitum, ex quo fideles credunt.

QVÆSTIO autem eſt, an dæmones, & alij damnati, qui dum hîc viuerent, fideles fuerunt, habeant reuera fidem Theologicam ſeu *infuſam*, quæ, vt videbimus quæſtione ſequenti, eſt donum Dei; an verò ſolum fidem quandam *acquiſitam* propter motiua fidei.

Durandus in 3. diſt. 23. quæſt. 9. exiſtimat, in damnatis manere fidem infuſam, atque adeò in dæmonibus, poſito, inquit, quòd habuerint illam aliquãdo ante lapſum. Probatur PRIMO auctoritate diui Iacobi, qui vt in ſuperioribus vidimus, fidem peccatorum hominum cum fide dæmonum comparat: ſed conſtat fidem peccatorum

E eſſe infuſam: Ergo.

CONFIRMATVR hoc argumentum, PRIMO, quia ſi inter fidelium exiſtentium in peccato mortali, fidem, & fidem dæmonum, eſt id diſcrimen, quòd illa donum Dei ſit, hæc non item: ſequitur, Apoſtolum Iacobum non ſatis eorum excuſationem refutare, qui cùm opera negligant, de fide ſola gloriantur. Cùm enim illis obiicit, quòd dæmones ſimiliter credant, reſpondebunt illi, diſparitatem eſſe, quòd fides ſua donum ſit Dei: dæmonum autem fides non item: atque ita meritò poſſe ſe in ea fide confidere, non item dæmones in ſua.

Digitized by Google

Confirmatur SECVNDO eadem ratio auctoritate Patrum, qui paſſim fidem peccatorum, quæ tamen fides Theologica & infuſa eſt, comparant cum fide dæmonum, iuxta illam ſententiam Apoſtoli Iacobi, quaſi nihil differat à fide dæmonum; ac nominatim S. AVGVSTINVS lib. 15. de Trinit. cap. 18. & in Enchirid. cap. 8. & lib. 50. homiliarum, homil. 17. & ſerm. 16. de verbis Apoſtoli, & luculenter lib. de fide & operibus, cap. 14.

SECVNDO, eſt argumentum pro eadem opinione. Nam damnati, ſiue dæmones, ſiue homines, qui nullum actum infidelitatis exercuerunt, nihil admiſerunt contrarium fidei: Ergo non amittunt illam.

TERTIO, occurrit argumentum peculiariter pro damnatis hominibus. Nam ſi hi non retinent fidem, nihil haberent quo à cæteris damnatis, qui fideles nunquam fuerunt, diſtinguerentur. ACCEDIT, quòd D. Thomas infrà quæſt. 18. art. 2. ad 3. ſententiam videtur mutauiſſe. Ait enim expreſsè, quòd damnati magis poſſint habere fidem, quàm ſpem.

Probabilis ſanè videtur hæc ſententia Durandi, neque à ſanctorum Patrum, atque adeò à Scriptura aliena. Nihilominus ſententia D. Thomæ hic art. 2. ad 2. vt quæ communior eſt in re graui, eſt amplectenda, ſcilicet in damnatis non eſſe fidem infuſam. Ac FVNDAMENTVM huius ſententiæ debet eſſe, quòd fides infuſa, eſt quoddam donum Dei ſuapte natura in primis ordinatum ad beatitudinem comparandam. Itaque cùm damnati exciderint omni ſpe beatitudinis aſſequendæ, ſentiendum eſt, illos ex ipſa natura ac ratione ſui ſtatus, fide huiuſcemodi expoliari; nam fruſtrà illam retinerent. ACCEDIT, quòd indignum eſt, vt tantum in illis ornamentum perſeueret.

Ad PRIMVM ergo dicendum, comparationem Iacobi Apoſtoli in eo ſolùm eſſe, quòd homines peccatores veritatibus ſupernaturalibus fidei aſſenſum præbent ſine vtilitate & merito vitæ æternæ, ſicut faciunt dæmones, licet non per eiuſdem naturæ fidem.

Et ad PRIMAM confirmationem reſpondeo, non poſſe adhuc eiuſcemodi homines ſatis Apoſtolo reſpondere: nam quòd ipſi fide infuſa veritatibus ſupernaturalibus credant, hoc non ipſis, ſed Deo eſt in primis adſcribendum, qui illos eo dignatur dono. Hoc autem illorum quaſi proprium eſt, quòd liberè veritatibus fidei aſſentiuntur (abſtrahendo iam à dono, per quod aſſentiuntur) in quo cùm dæmonibus ſimiles ſint, vt qui etiam aſſentiuntur eiſdem veritatibus, non eſt quòd glorientur. Ita ergo ratiocinatio Apoſtoli procedit. Et ſimiliter ſententiæ Patrum, quæ in SECVNDA confirmatione obiiciebantur, ſunt accipiendæ.

Ad SECVNDVM argumentum reſpondetur: ratione ſtatus damnationis fide expoliari eos, qui antea fidem habuerunt, tametſi nihil contrarium fidei admiſerint.

Ad TERTIVM reſpondet Caietanus, damnatos fideles diſtingui ab aliis damnatis per characterem Baptiſmi. Hunc enim in ipſis manere non eſt perinde abſurdum, cùm non ita proximè ille ordinetur ad beatitudinem comparandam. Poteſt etiam fortè dici faciliùs, quod diſtinguantur quia fideles fuerunt: alij non item; nec requiri maiorem diſtinctionem. Item fidem acquiſitam retinere.

Ad dictum Thomam reſpondeo, ſenſum eius eſſe, non tam ſtatui damnatorum repugnare fidem, quàm ſpem, tametſi vtraque certè repugnet.

Hactenus de damnatis. Quod autem attinet ad BEATOS, tomo 2. diſput. 5. quæſt. 7. punct. 4. docuimus cum D. Thoma & communi ſententia Theologorum, fidem in illis non eſſe. Sed difficultatem in hac aſſertione parit, quòd nõ deſunt ex veteribus Eccleſiæ Scriptoribus, qui cenſuerint, fidem permanſuram quoque in vita beata, & ad illud etiam tempus reſpexiſſe Apoſtolum, cùm dixit, 1. Cor. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc, &c.* Sic enim ſcribit S. IRENÆVS lib. 2. cap. 47. diſſerens de quibuſdam, quæ ſunt obſcura in Scripturis: *Quædam, inquit, committemus Deo, & non ſolùm in hoc ſæculo, ſed & in futuro: vt ſemper quidem Deus doceat, homo autem ſemper diſcat, quæ ſunt à Deo: ſicut & Apoſtolus dixit, reliquis partibus deſtructis, hæc tunc perſeuerare, quæ ſunt Fides, Spes, & Charitas.* Et lib. 4. cap. 25. rurſus ait: *Paulus inquit, omnibus cæteris euacuatis manere Fidem, Spem, Dilectionem.* Item TERTVLLIANVS in libro de patiẽtia, circa finem: *Meritò, inquit, Charitas nunquam excidet; nam cætera euacuabuntur, conſummabuntur. Exhauriũtur linguæ, ſcientiæ, prophetiæ: permanent Fides, Spes, Dilectio.*

Reſpondeo PRIMO, quidquid ſit de ſententia horum veterum, tamen certiſſimum eſſe, quòd Apoſtolus illo loco minimè voluit ſignificare, Fidem etiã & Spem manſuras in beatitudine. Eſt enim euidentiſſimum, quòd loquatur ibi Apoſtolus non de tempore futuræ vitæ, ſed huius præſentis: PRIMO, quia Aduerbium νυνὶ pro quo interpres rectè ibi vertit *nunc*, aduerbium eſt præſentis temporis. SECVNDO, quia antea ibi dixerat, euacuandam cognitionem fidei, quæ eſt *ex parte* (vtpote imperfecta) *cùm venerit, quod perfectum eſt.* TERTIO, quia non niſi illo eodem tempore manere illa tria dicit, quo ibi dixerat, *videri nunc Deum per ſpeculum in ænigmate, & cognoſci ex parte,* quod tempus non eſt niſi tempus huius vitæ. Ait enim: *Videmus nunc, ἄρτι,* (id eſt, adhuc) *per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum.* Et mox ſubiungit: *Nunc autem manent Fides, &c.* id eſt, hoc eodem tempore. QVARTO, quia particula illa, *autem* (δὲ) hoc ipſum ſignificat. Quia enim dixerat: Tunc aliter quàm per ænigma fidei nos cognituros Deum in beatitudine: ſubiungit quaſi per Antitheſin, nunc autem manere non ſolùm Charitatem, ſed etiam *Fidem & Spem.* QVINTO, quia de ſola charitate, tanquam eius prærogatiua, affirmauit eo loco, quòd *nunquam excidet.* SEXTO, quia non loquitur niſi de tempore, quo manet etiam Spes: certiſſimum autem eſt, Spem non manſuram in beatitudine: *Quod enim videt quis, quid ſperat?* vt ait idem Apoſtolus ad Rom. 8. ADDE, quòd ita hunc locum Apoſtoli intellexerunt & omnes alij Scriptores. Vnde S. AVGVSTINVS lib. 1. de doctrina Chriſtiana, cap. 37. ſcribit, *quod Fide & ſpe decedentibus, charitas augebitur. Si enim, inquit, credendo diligimus, quod nondum videmus, quantò magis cùm videre cœperimus?*

Reſpondeo SECVNDO, Irenæum & Tertullianum locis citatis non ſenſiſſe, quòd Fides & Spes manſuræ ſint in beatitudine ſecundùm ſuas proprias rationes, ſed ſolùm ſecundùm quãdam rationem communem etiam viſioni & fruitioni beatificæ: nempe manebit Fides, vt eſt firma quædam & indubitata Dei cognitio, & Spes, vt eſt inhæſio quædam erga rem amatam. In quibus quidem rationibus Fides & Spes cum viſione & fruitione conueniunt. Id autem patet ex Irenæo, vbi ſuprà lib. 2. cap. 47. Nam quomodo tunc manebit Fides, explicat his verbis: *Semper enim Fides, quæ eſt ad Magiſtrum noſtrum, permanet* FIRMA (id eſt, ſecundùm communem rationem firmæ cognitionis) *aſſeuerans nobis, quoniam ſolus verè Deus*; id quod etiam per viſionem beatificam cognoſcitur.

Tertullianus quoque vbi ſuprà, explicat manſuram fidem, *quam Chriſti*, inquit, *patientia induxit, cùm nobis* FIRMAM *Dei cognitionem comparauit, & ſpes, quam patientia hominis expectat*, vt erit ſcilicet firma inhæſio in Deo. Sed quamuis ſub his rationibus cenſeri poſſint manſuræ fides & ſpes, tamen non ſatis aptè id confirmarunt Irenæus & Tertullianus illo teſtimonio Apoſtoli, 1. ad Corinth. 13. cùm Apoſtolus ibi non niſi pro tempore huius vitæ affirmet manere illa omnia tria, ſcilicet Fidem, Spem, & Charitatem, ſicut probaui.

* * *

Digitized by Google

PVNCTVM TERTIVM.

An hæretici habeant fidem.

D. Thomas art. 3.

PRobabile viſum eſt Durando in tertio, diſt. 23. quæſt. 9. num. 8. quòd maneat in hæreticis fides Theologica. Tum quia experiuntur ſe eadem facilitate, qua antè, credere ea quæ non negant. Tum quia poteſt vnus habitus conſiſtere ſimul cum *actu* aliquo contrario, licèt non cum cõtrario *habitu*, ſicut habitus ſcientiæ cum actu erroneo circa aliquod ſcibile per illum. Ergo etiam habitus fidei cum actu erroneo hæreſis circa aliquod credibile.

Sed contraria ſententia diui Thomæ hic & aliorum Theologorum eſt habenda pro certa. Probatur Primo ex Apoſtolo, qui qualeſcunque hæreticos cenſet, naufragium facere in fide, atque adeò ab ea excidere, cùm 1. ad Tim. 1. monet, vt *habeamus fidem & bonam conſcientiam; quam quidam*, inquit, *repellentes naufragauerunt à fide.* Et ad Epheſ. 4. affirmat veram fidem non eſſe, niſi *vnam*, id eſt, per quam ab omnibus credantur eædem veritates diuinitus reuelatæ, & ab Eccleſia propoſitæ.

Secvndo probatur ex Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. cap. 15. vbi ſimpliciter aſſeritur, per infidelitatem, qualis eſt quælibet hæreſis, amitti fidem. Tametſi cùm non de hoc ibi ex profeſſo ageretur, non debemus putare hanc veritatem illic expreſsè definitam eſſe. Vt enim ſuprà quæſt. 1. punct. 7. §. 40. diximus, illa ſolùm definiri dicuntur, quæ ex inſtituto determinantur ab Eccleſia: nihilominus ſupponitur hæc veritas in Concilio tanquam certiſſima.

Tertio probatur ex Patribus, qui hoc ipſum aſſerunt, cùm affirmant, hæreticos quoſlibet eſſe extra Eccleſiam, ita vt nullam ſaltem coniunctionem internam habeant cum illa; atque adeò minimè retinere fidem, vt vidimus ſuprà quæſt. 1. punct. 7. §. 14. ac nominatim S. Avgvstinvs libro de fide & ſymbolo, cap. 10. *Hæreticus*, inquit, *non pertinet ad Eccleſiam Catholicam.* Et quæſt. 11. in Matth. *Qui falſa*, inquit, *de Deo credit, vel de aliqua parte doctrinæ, quæ ad fidei pertinet ædificationem, hæreticus eſt, & foris eſt animo, quamuis intus eſſe videatur.*

Qvarto probatur ratione, hoc modo: Habitus alicuius non remanet in eo apud quem ratio formalis obiecti eius habitus non viget: Sed ratio formalis obiecti fidei, id eſt, prima veritas, ſeu diuina reuelatio, nõ viget apud hæreticum, qui vel vnum articulum negat: Ergo in ipſo non manet fides. Maior eſt per ſe clara. Nam fruſtra maneret habitus in eo, qui non poteſt proximè moueri à ratione formali obiecti ipſius, hoc eſt, qui non poteſt elicere actum, qui nitatur tali ratione obiecti habitus.

Minor ita probatur: Diuina reuelatio non viget in eo, apud quem non viget etiã propoſitio Eccleſię, tanquam illa, quam credat eſſe infallibilem: ſed in hæretico non viget eo modo Eccleſiæ propoſitio: Ergo nec viget diuina reuelatio. Maior aſſumpta patet ex dictis, q. 1. punct. 1. Ibi enim diſputatum eſt, perſuaſionem de infallibilitate propoſitionis Eccleſiæ, eſſe neceſſariam cõditionem ad hoc, vt quis moueatur à diuina reuelatione eliciendo aſſenſum fidei, qui diuinam reuelationem naturâ ſua imitetur quoad infallibilitatem & certitudinem. Itaque ſi in aliquo hæc perſuaſio non vigeat, neque vigebit in ipſo diuina reuelatio, hoc eſt, non poterit moueri ab illa eliciendo aſſenſum fidei, qui ipſam imitetur in certitudine, id quod eſt, aſſenſum fidei niti diuina reuelatione, tanquam ratione formali obiecti. Iam probatur Minor aſſumpta. Nam ſi hæreticus perſuaderet ſibi, propoſitionem Eccleſiæ veræ, id eſt, Romanæ (quæ ſola eſt vera Eccleſia, vt probatum eſt ſuprà q. 1. punct. 7) eſſe infallibilem; cùm omnes alios fidei articulos pariter illa proponat, nullum articulum hæreticus negaret.

A Hinc Primo ſequitur, hæreticos amittere etiam habitum Theologiæ, ſi quem habuerunt. Ratio eſt, quia vt tomo 1. q. 1. punct. 3. contra Caietanum diſputauimus, habitus fidei, *per ſe*, & non *per accidens*, connexus eſt cum habitu Theologico, tanquam ei qui illi ſuppeditat per ſe principia. Quare habitu Fidei ſublato, conſequenter tollitur habitus Theologicus. Itaque hæreticus nec de propoſitionibus Fidei, nec de concluſionibus Theologicis habet niſi fidem acquiſitam.

Secvndo intelligitur, quomodo ſi quis per animaduertentiam ſine pertinacia contra Eccleſiam, incidat in aliquem errorem contrarium veritati fidei, non ideo tamen amittat fidem. Ratio eſt, quia adhuc apud illum viget propoſitio Eccleſiæ vt infallibilis, & conſequẽter reuelatio diuina, atque adeò in eo manet habitus fidei, B tametſi non exerceat aſſenſum fidei circa obiectum illud materiale, cuius contrarium per errorem ſibi perſuaſit.

Ad argumenta verò Durandi facile eſt reſpondere. Ad Primvm dico, illam facilitatem in hæretico aſſentiẽdi iiſdem aſſertionibus, quibus anteà, prouenire non ex habitu fidei, ſed ex priſtina cõſuetudine. Ad Secvndvm reſpõdeo, eſſe peculiare in fidei habitu, quòd non poſſit conſiſtere cum actu contrario hæreſis: eo quòd reſpuitur per quamcunque hæreſin conditio quædam neceſſariò requiſita ad aſſenſum fidei, atque adeò redditur irritus habitus, vt oſtendimus noſtra ratione.

PVNCTVM QVARTVM.

An alij maiorem habeant fidem quàm alij.

C D. Thomas artic. 4.

NOn eſt dubitandum quin cõtingat alium alio maiorẽ habere fidem: tum ex parte *obiecti* materialis fidei, vt ſcilicet aliquis explicitè credat alio plura: tum etiam *ſubiecti*, & id quidem tam ſecundùm intenſionem maiorem in aſſenſu ipſo intellectus, quàm ſecundùm maiorem volũtatis deuotionem, ſeu promptitudinem in credendo.

Eſt aſſertio certa ex fide. Patet ex illo Matth. 14. *Modicæ fidei quare dubitaſti.* Et Matth. 15. *O mulier magna eſt fides tua:* & ex aliis multis locis. Peculiariter autẽ quòd fides ex parte *obiecti* reperiatur maior & minor in diuerſis hominibus, colligitur ex illo Apoſtoli ad Rom. 12. *Vnicuique ſicut diuiſit Deus menſuram fidei. Sicut enim in vno* D *corpore multa membra, &c.*

Neque verò in diuerſis hominibus ſolùm contingit reperiri fidem inæqualem, ſed etiam in eodem homine poteſt augeri & minui. Hinc illa Apoſtolorum oratio ad Chriſtum, Lucæ 17. *Domine adauge nobis fidem.* Et Apoſtolus 2. ad Cor. 10. *Spem*, inquit, *habentes creſcentis fidei veſtræ.* Item 2. ad Theſſal. 1. *Gratias agere debemus Deo ſemper pro vobis fratres, quoniam ſupercreſcit fides veſtra.*

Sed exiſtit hoc loco nonnulla quæſtio, Vtrum accidat, fidem etiam informem in peccatoribus augeri. Ratio dubij eſt: quoniam ex vna parte doctrina Theologorum eſt, ſupernaturales virtutes infuſas non augeri niſi meritoriè; Sed peccatores nihil merentur à Deo: Ergo non augetur in eis fides, cùm ſit virtus ſupernaturalis.

Pro altera verò parte facit, quòd nihil obſtet, quo mi- E nus peccatores interdum cum auxilio Dei conentur elicere actum fidei intenſiorem, quàm fuerat anteà ipſe habitus fidei. Quo poſito, ad ſuauem Dei prouidentiam videtur pertinere, vt augeat in eiuſmodi peccatoribus habitum fidei, ſuppleus in hac parte benignitate ſua id, quod actus ille fidei intenſior effeciſſet, ſi habitus fidei fuiſſet naturalis. Item facit ad idem confirmãdum, quòd peccatores interdũ experiũtur ſe ad credendum eſſe alacriores, firmiùſque aſſentiri veritatibus fidei, quã antea.

Respondeo, poſſe etiam fidem informem augeri. Id præter rationes allatas ex eo etiam cõfirmatur, quòd plus eſt fidem infundi quàm augeri: ſed interdum infun-

Digitized by Google

ditur fides diuinitùs peccatori: Ergo etiam poteſt in peccatore augeri. Minor probabitur quæſtione ſequenti punct. 2. ex ſententia S. Thomæ.

Ad rationem autem in contrarium reſpondeo, do-

A ctrinam illam Theologorum intelligendam eſſe de merito non tantùm ex condigno, quod non eſt ſine gratia, ſed etiam ex congruo, quale eſt in peccatore hoc ipſo, quòd conetur elicere actum fidei intenſiorem.

QVÆSTIO SEXTA.

De Cauſſa efficiente Fidei.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 6.

DE Cauſſa formali fidei actum eſt ſuprà quæſt. 1. hoc ipſo quòd eſt diſputatum de illius obiecto. De Cauſſa autem Finali, quæſt. 2. & 3. vbi expoſitum eſt quanam ratione actus fidei tum interior tum exterior ſit ad ſalutem neceſſarius; conſtat enim cauſſam finalem fidei eſſe animi ſalutem, & Dei gloriam, iuxta illud 1. Pet. 1. reportantes finem fidei veſtræ ſalutem animarum: & illud Apoſtoli ad Epheſ. 1. In quo credentes ſignati eſtis, &c. in laudem gloriæ ipſius. In quæſtione autem quarta dictum eſt de ipſa Fide ſecundùm ſe. In quinta verò de Cauſſa materiali, id eſt, de fidei ſubiecto. Itaque ſolùm de Cauſſa efficiente Fidei diſſerendum hoc loco eſt.

Sunt autem duo explicanda. PRIMO, *Vtrum Fides ſit donum infuſum à Deo.* SECVNDO, *An etiam Fides informis ſit tale Dei donum.*

PVNCTVM PRIMVM.

Vtrum Fides ſit donum à DEO *infuſum.*

D. Thomas artic. 1.

TRIPLICITER fides cõſiderari poteſt, cùm quæritur, an ſit donum Dei. PRIMO, vt eſt quidam *habitus* virtutis Theologicæ ſupernaturalis. Et ſic non poteſt eſſe dubium, quin ſit Dei donum. Quàm autem ſit certum, eiuſmodi habitum fidei eſſe, explicuimus tomo 2. diſp. 4. q. 3. punct. 4 & diſp. 8. q. 3. punct. 2.

SECVNDO poteſt conſiderari fides quoad ſuum *obiectum*. Et quoad illud, Fidem non eſſe ſupernaturalem, ſed obiectum fidei naturaliter cognoſci poſſe, cenſuerunt Sectatores Baſilidis antiqui hæretici, vt memorat de illis Clemens Alexandrinus, lib. 2. Stromatum, paulò poſt initium. In quo errore videntur quoque fuiſſe Manichæi, ſiquidem aiebant, nihil eſſe credendum, niſi quod ſciri poſſet euidenter, vt vidimus q. 1. punct. 4.

TERTIO poteſt conſiderari fides quoad eius *aſſenſum*. Et ſic quoque Baſilidei hæretici eam cenſuerunt eſſe naturalem, vt intelligi poteſt ex Clemente Alexandrino, vbi ſuprà. Pelagiani quoque licet agnoſcerent, Dei gratiam eſſe, quòd per diuinam reuelationem doceantur homines de iis quæ ſunt fidei, atque adeò fidem eſſe Dei donum ex parte obiecti (vt patet ex Auguſtino in libro de hæreſibus, cap. 88.) tamen cenſebant, hominem non indigere auxilio ſupernaturali, vt ea, quæ diuinitus reuelata ſunt, crederet. Nam, vt conſtat ex Auguſtino, loco citato, omnia omnino præcepta per ſolas vires naturales ſeruari poſſe exiſtimabant, atque adeò etiam præceptum credendi.

In eodem errore, quod ad fidem quidem attinet, fuerunt quidam in Gallia, qui *reliquiæ Pelagianorum* ſunt nominati: vt teſtimoniis S. Auguſtini, & Proſperi, & Hilarij Arelatenſis docuimus, tomo 1. diſp. 1. q. 23. punc. 4. cùm exponeremus tertiam ſententiam falſam de cauſa prædeſtinationis. Idem quoque de fide ſenſit aliquando ipſe Aug. vt videre eſt in libro expoſitionis quarundam propoſitionum Epiſtolæ ad Romanos, propoſitione 60. 61. 62. Sed poſtea hunc errorem retractauit li. 1. retract. cap. 23.

Eſt autem ASSERTIO ex fide certiſſima, Fidem tum ex parte obiecti, tum ex parte aſſenſus, eſſe Dei donum. Et quidem quòd fides ſit à Deo ex parte obiecti, pluribus verbis confirmauit ex inſtituto Apoſtolus, 1. ad Corinth. 2. vbi inter alia ait: *Sapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non huius ſæculi, neque principum huius ſæculi, qui deſtruuntur, ſed ſapientiam in myſterio abſcondi-*

B *tam, &c.* Et ad hoc propoſitum repetit illud, Iſaiæ 64. *Oculus non vidit, Deus, abſque te, &c.* Idem confirmatur Chriſti teſtimonio, Matth. 16. *Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, &c.* Huc etiam illud Apoſtoli ſpectat, 1. ad Theſſ. 2. *Gratias agimus Deo, quoniam cum accepiſſetis à nobis verbum auditus Fidei, accepiſtis illud, non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt verè verbum Dei.* Et eodem pertinent alia quæ attulimus quæſt. 1. punct. 4. atque etiam tomo 1. diſp. 2. q. 5. cùm ageremus de cognitione præcipui obiecti fidei, quod eſt myſterium Trinitatis.

Quod verò etiam ad *aſſenſum* fidei requiratur ſupernaturale auxilium, probatur contra Pelagianos, PRIMO ex Scriptura, ad Epheſ. 2. *Gratia eſtis ſaluati per fidem. Et hoc non ex vobis, donum enim Dei eſt.* Item ad Epheſ. 6. *Pax fratribus & charitas cum fide à Deo Patre, &c.* Et ad Phil. 1.
C *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt in eum credatis, ſed etiam vt pro illo patiamini.* Item 1. ad Cor. 4. *Quis enim te diſcernit? quid autem habes, quod non accepiſti? &c.* Quo teſtimonio, vt D. Auguſtinus refert, libro de prædeſt. Sanctorum, cap. 3. maximè vtebatur D. Cyprianus ad hanc rem confirmandam. Et Auguſtinus ipſe fatetur, ſe illo in primis adductum eſſe, vt ſententiam ſuam in hac parte retractaret.

SECVNDO probatur ex Conciliis, in quibus hæc veritas definita eſt. Vt in Concilio Mileuitano, cap. 4. & Arauſicano, can. 5. & Tridẽt. ſeſſ. 6. can. 3. vbi diligenter modus ille dicendi notandus eſt: *Si quis dixerit, hominem ſine præueniente gratia Dei, & eius auxilio, credere, diligere & ſperare poſſe, ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.* Verbo enim illo (*ſicut oportet*) indicarunt
D Patres, non eſſe negandum, quin fide alterius generis, nempe *acquiſita*, poſſet quis veritatibus reuelatis aſſentiri ſine ſupernaturali auxilio. Solùm ergo definiunt, requiri huiuſmodi auxilium ad credendum fide Theologica illa, quam Apoſtolus ad Hebr. 11. definit, quæque in Scripturis ad ſalutem requiritur, & ex ſua natura infallibilis eſt. De hac enim agimus.

TERTIO probatur ex Patribus. CLEMENS Alexandrinus lib. 2. Stromatum: *Fides*, inquit, *eſt gratia; quæ ex iis, quæ demonſtrari nequeunt, deducit ad id, quod eſt ſimplex; &c.*

Sanctus CHRYSOSTOMVS homil. 4. in epiſtolam ad Epheſios: *Poſtquam*, inquit, *Deus ita voluit, ſaluauit fides. Hoc ipſum Dei donum eſt, ne quis glorietur.* Et paulo ſuperius: *Neque quod fidem*, inquit, *concepimus, noſtrum eſt.*

Sanctus HILARIVS in Pſalmum 143. circa illud:

Quid

A *Quid eſt homo quòd innotuiſti ei? Confeſſio*, inquit, *iſta pulcherrima eſt, vt indignum ſe homo tanto munere ipſe teſtetur. Et cùm ſe indignum confitetur, gratiam eius; qui ſibi hæc largitur, extollit. Quod enim meritum hominis eſt, vt ei ſe* DEVS *cognoſcibilem præſtet?*

S. AMBROSIVS lib. 1. de pœnitentia, c. 10. *Fides*, inquit, DEI *donum eſt, ſicut habes ſcriptum. Quia à Deo vobis datum eſt, non ſolùm vt credatis in eum, ſed etiam vt pro illo patiamini*, ad Philip. 1.

S. HIERONYMVS in c. 6. epiſt. ad Epheſios, circa illud: *Pax fratribus & charitas cum fide, &c. Paci*, inquit, *ſimilis eſt charitas cum fide, quam & ipſe ſimul Deus Pater donat & Filius, &c.*

S. AVGVSTINVS epiſtola 105. *Fides*, inquit, *ad Chriſtum nos trahit, quæ niſi deſuper gratuito munere nobis daretur, non ipſe diceret: Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*, Ioan. 6. B Et idem, libro de prædeſtinatione Sanctorum, per multa capita probat ex inſtituto contra reliquias Pelagianorum.

Sanctus PROSPER lib. 1. de vocatione Gentium, cap. 8. *Fides*, inquit, *quæ bonæ voluntatis & iuſtæ actionis eſt genitrix, quo ipſa fonte naſcatur, Apoſtolus Paulus exponat, qui pro Romanorum fide, Deo gratias agit, dicens: Primùm quidem gratias ago Deo meo pro omnibus vobis, quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo, &c.* ad Rom. 1.

Quibus & aliis ſanctis Patribus addendi ſunt Theologi Scholaſtici in 3. diſt. 23. qui omnes in eadem aſſertione conſentiunt. Nec enim rectè à nonnullis citatur Scotus in 3. diſt. 23. quæſt. vnica, & Durandus ibidem quæſt. 6. & in ſecundo, diſtinct. 28. quæſt. 1. Et Gabriel in 3. diſtinct. 23. quæſt. 2. artic. 2. quaſi hi cum Pelagianis C negent requiri ſupernaturale auxilium ad Fidem Theologicam: tantum enim volunt, poſſe hominem vtcunque credere illa, quæ reuelata ſunt, ſine gratiæ auxilio, per fidem acquiſitam, qualem ſine controuerſia habent, v.g. hæretici de multis propoſitionibus fidei.

Quod autem iidem Doctores ſolent dicere, actum credendi ea quæ ſunt reuelata, quoad *ſubſtantiam* quidem, eſſe naturalem: quoad *modum* verò, ſcilicet vt eſt à gratia, & habitu fidei infuſo, eſſe ſupernaturalem; ſenſus non eſt, quòd ille idem actus ſpecie, qui ab habitu fidei elicitur, ſit ſecundùm ſubſtantiam ſuam naturalis; ſed quòd ſecundùm rationem quidem genericam actûs credendi, poteſt circa reuelata elici aſſenſus aliquis, qui ſecundùm ſubſtantiam ſuam ſit naturalis, nec requirat gratiæ auxilium. Talis eſt aſſenſus fidei acquiſitæ circa aliqua credibilia, quem habent, v.g. hæretici.

D Itaque falluntur, qui ex ſententia prædictorum auctorum defendere conantur, actum fidei Theologicæ eſſe naturalem quoad ſubſtantiam; & multò magis, qui hoc idem ſecundùm mentem diui Thomæ tueri volunt. Cùm ille expreſſè in ratione 2. concluſ. huius articuli aſſerat, hoc ipſo, quòd aſſentimur veritatibus fidei propter diuinam reuelationem, eleuari nos ſupra naturam noſtram. Ex quo perſpicuè colligitur, aſſenſum huiuſmodi ſecundùm ſe eſſe ſupernaturalem.

QVARTO probatur ratione D. Thomæ. Nam quòd aliquis aſſentiatur iis quæ ſuperant rationem humanam, aliquid ſupra naturam eſt: quare vt id homo præſtet, ſupernaturali auxilio opus eſt. Quin etiam hoc idem putat præterea Caietanus euidenti experientia confirmari. E Nam cum aſſentimur articulis fidei, nitentes diuina reuelatione, quatenus per Eccleſiam proponitur, euidenter experimur hoc non præſtare nos viribus noſtris; cùm ex nullo principio naturali huiuſmodi veritates fidei deducantur. Ac poteſt hæc ſententia Caietani auctoritate D. Auguſtini confirmari. Ait enim is lib. 13. de Trin. cap. 2. *Vnumquemque in corde ſuo videre fidem, ſi credit.*

SED verius hac in parte ſentiunt Scotus in 3. ſent. diſt. 23. quæſt. vnica, & Gabriel ead. diſt. quæſt. 2. art. 2. concl. 2. cùm docent non niſi *ſola fide* probari ſufficienter poſſe, quòd aſſenſus fidei Theologicæ ſit ſupernaturalis, qui requirat Dei auxilium. Hoc demonſtrat euidenter Scotus. Nam de ratione aſſenſus fidei eſt, vt ſit infallibilis, atque adeò vt verſetur duntaxat circa verum: ſed cùm aſſentimur articulis fidei, non cognoſcimus euidenter quòd aſſentiamur veris: Ergo nec quòd habeamus aſſenſum fidei Theologicæ. Minor probatur: quoniam non eſt nobis euidens, articulos fidei eſſe veros.

Præterea idem patet alia ratione: nam cum credimus articulos fidei, nihil aliud experimur quàm quòd firmiter adhæremus illis veritatibus, idque conſideratione diuinæ reuelationis, & motiuorum fidei adducti. At non eſt nobis euidens, vtrùm hoc proueniat ex ipſa natura aſſenſus, qui nimirum ſecundùm ſe infallibiliter reſpiciat veritatem primam, vti reſpicit fidei Catholicæ aſſenſus: an verò id proueniat ex noſtra diſpoſitione, quòd videlicet conſideratione motiuorum fidei ad aſſentiẽdum talibus veritatibus, per fidem ſolam acquiſitam moueamur, ad eũm modum quo mouẽtur hæretici.

Confirmatur. Nam aliqui ſine fide Catholica adeò firmiter aſſentiuntur & adhærent ſuis erroribus, vt potius mortem oppetant, quàm, à ſententia moueantur: Ergo non eſt nobis euidens, quòd firmitas, quam experimur in aſſentiendo rebus fidei, non ſit illius generis, ſcilicet ex diſpoſitione ſubiecti, &c.

Quod verò attinet ad teſtimonium Auguſtini, reſpõdetur intelligendum eſſe de fide ſecundùm communem quandam aſſenſus rationem, abſtrahendo à fide Theologica. Sic enim, vt rectè ait Scotus vbi ſuprà, cuilibet euidens eſt, credat nec ne; non tamen vtrum credat fide Theologica. Conatur etiam Scotus aliter exponere dictum Auguſtini, ſed minùs commodè.

CONSEQVENTER apparet, tamen neminem eſſe ex fide rectum quòd habeat aſſenſum fidei quidem Theologicæ. Probatur: quoniam id neque eſt per ſe reuelatum in Scriptura aut alibi, neque ſequitur euidenter ex propoſitionibus reuelatis. Ergo neque per fidem, neque per Theologicum diſcurſum eſt certum.

Quòd autem hoc non ſit *per ſe* reuelatum, patet; quoniam de hac vel illa perſona in particulari, vtrũ credat, nihil conſtat per doctrinam reuelatam. Atque ita nemini poteſt eſſe id certum immediatè ex fide, vt benè diſſerit hic art. 2. Dominicus Bannes. Quòd autem non poſſit aliquis *per diſcurſum* euidentem id elicere ex reuelatis, probatur. Nam eiuſmodi diſcurſus hic eſſe deberet: Quicunque omnibus propoſitis ab Eccleſia aſſentitur tanquam diuinitùs reuelatis, ita vt aſſenſus ex natura ſua ſit infallibilis, aſſentitur per actum fidei Theologicæ: Sed ego ita aſſentior: Ergo habeo aſſenſum fidei Theologicæ. At in hoc diſcurſu tametſi Maior ſit de fide; Minor tamen eſt ineuidens, vt probatum eſt: Ergo Concluſio non infertur euidenter ex propoſitione reuelata, & conſequenter non eſt certum per diſcurſum Theologicum ei, qui credit omnia per Eccleſiam propoſita quòd habeat aſſenſum fidei Theologicæ.

Confirmatur. Nam æquè incertum eſt cuilibet, vtrum ipſe habeat aſſenſum illius naturæ, cuius eſt aſſenſus fidei Theologicæ, atque vtrum habeat alia requiſita ad gratiam Dei: ſed quia hoc incertum eſt cuiuis, ideò nemini ex fide conſtat, quòd ſit in gratia: Ergo neque quòd habeat fidem Theologicam.

Neque obſtat in propoſito diſcrimen inter fidem & gratiam: quòd hæc pendeat ex acceptatione diuina, quæ eſt occulta: fides non item. Nam etſi non pendeat fides ex acceptatione eiuſmodi: at pendet ex certo quodam auxilio ſupernaturali Dei, quod perinde eſt alicui occultum, atque illa acceptatio gratiæ. Eſt quidem certum ex fide, quòd ſint aliqui ſemper in Eccleſia, qui habeant fidem Catholicam, ad quam eſt neceſſarium certum quoddam auxilium ſupernaturale, quia Eccleſia fidelium non poteſt deficere: ſed nemini ex fide certum eſt, quòd ipſe in particulari habeat eiuſmodi fidem.

QVÆRET autem aliquis, qualenam ſit illud ſuper-

naturale

Digitized by Google

naturale auxilium, quod hactenus probaui requiri ad A aſſenſum fidei? Vtrùm *actuale* tantùm, quòd conſiſtit in inſtinctu quodam & actuali concurſu Dei ſpeciali ad credendum: an etiam ſit *habituale*, ita vt certum ſit, fidem Catholicam conſiſtere etiam in habitu, quo adiuuemur ad aſſenſum eliciendum.

RESPONDEO, inter omnes conuenit, illud auxilium eſſe etiam habituale, ſic, vt certum ſit, fidem conſiſtere quoque in habitu, qui propriè dicatur ipſa virtus Fidei, iuxta ea, quæ ſuprà q.4 conſtituta ſunt. Sed controuerſia eſt inter nonnullos, quòd aliqui, ex quibus videtur eſſe Sotus lib.2. de Natura & Gratia, cap. 18. volunt, non eſſe hoc ita certum, vt ſit de fide: quanquam id negare ſit temerarium. Alij verò, vt Scotus, Durandus, Gabriel, vbi ſuprà, & Vega lib.7. ſuper ſeſſ. 6. Concilij Tridentini, cap. 24. volunt ſimpliciter, hoc eſſe certum ex fide. B

Atque hoc eſt multò probabilius, vt etiam diximus tomo 2. diſp.4. q.3. punct.4. & diſp.8. q. 3. p.2. generatim agendo de habitibus infuſis. Et fundamentũ præcipuum eſt, quòd in Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. c. 7. expreſsè dicitur in iuſtificatione *infundi* fidẽ, quod non poteſt commode intelligi, niſi quoad habitum, cùm ibi ſit etiam ſermo de iuſtificatione paruulorum, qui non ſunt capaces actus fidei. Vide tomo 2. locis citatis.

PVNCTVM SECVNDVM.

An etiam Fides informis ſit Dei donum.

D. Thomas art 2.

RESPONDEMVS cum diuo Thoma, & communi Theologorum ſententia affirmatiuè. Id ita probamus: Fides informis non differt ſecundùm ſe à fide ſimpliciter dicta: Sed fides C ſimpliciter eſt donum Dei, vt probatum eſt puncto præcedẽti. Ergo etiam fides informis. Maior probatur. Quoniam tantùm differt ab illa per informitatem; quæ cùm nihil aliud ſit, quàm priuatio charitatis, extrinſeca eſt ipſi fidei ſecundùm ſe, vt vidimus quæſt.4. punct. 3.

Ex hac ratione colligitur, PRIMO, ſenſum huius noſtræ aſſertionis non eſſe, quòd fides informis ſit donum Dei formaliter, quatenus informis eſt, ſed materialiter, hoc eſt, ipſa fides, quæ eſt informis. Patet: quoniam informitas illa non eſt à Deo, cùm ſit quidam defectus. Neque hoc obſtat, quominus verè dicamus abſolutè fidem informem eſſe donum Dei. Nam informitas illa eſt extrinſeca fidei, vt eſt in ratione dictum.

Sequitur SECVNDO, aſſertionem hanc iuxta dictum ſenſum, eſſe certam ex fide. Omnia enim teſtimonia, quæ puncto præcedenti adduximus ad probandum, quòd fides ſecundùm ſe ſit donum Dei, pertinent etiam ad fidem D informem materialiter acceptam, ſicut hic loquimur. Nam fides informis ſic accepta nihil aliud eſt quàm fides ſecundùm ſe.

Hoc poſito, QVÆRI ſolet hoc loco, Vtrùm fides informis ita ſit donum Dei, vt etiam aliquando Deus illam homini peccatori tribuat, ſine gratia & charitate? Scotus in 2. d. 36. quæſt. vnica, art 4. cenſet, nunquam fidem infundi diuinitus ſine charitate. Probat. Quoniam proprium Dei eſt tribuere perfectam ſanitatem ſpiritualem animæ, ſicut etiam corporis, & nõ ex parte. Quare non eſt cenſendus vnquam fidem ſolam infundere. Eiuſdem ſententiæ eſt Durandus in 3. diſt. 23. quæſt. 6. num. 9. Ratio eius eſt: quoniam fides homini confertur, E vt contendat ad beatitudinem. Itaque non datur illi ſine Charitate & Spe, quæ ad beatitudinem neceſſariæ etiam ſunt. Hos ſequitur Vega lib.7. ſ. ſeſſ. 6. Concilij Tridentini, c. 28. Non enim exiſtimat probabile, vt Deus tã præclaro dono afficiat inimicũ ſuum. Denique Sotus lib. 3. de Natura & Gratia, cap. 8. etſi concedat, in Baptiſmo reipſa ſuſcepto poſſe conferri fidem informem, negat tamẽ hoc fieri poſſe extra eum caſum. Ratio eius eſt, quoniam fides non confertur niſi homini Chriſtiano. Chriſtianus autem non eſt, niſi Baptiſmum ſuſcipiat actu.

CONTRARIA ſententia eſt D. Thomæ hìc in ſolutione 3. & Caietani & aliorum, qui ſimpliciter concedunt, poſſe diuinitus infundi alicui fidem ſine charitate. Ego, cùm ſententia vtraque videatur mihi probabilis, probabiliorem tamen cenſeo poſteriorem D. Thomæ & Caietani: quoniam poteſt fieri, vt peccator aliquis velit ex animo credere omnia quæ ſunt diuinitus reuelata, & propoſita ab Eccleſia, tametſi peccatum nõ deſerat. Quo caſu videtur ſatis diſpoſitus ad ſuſcipiendam fidem diuinitus.

Neque contrarium huius ſufficienter probat vlla ratio allata à contrariæ ſententiæ auctoribus. Nam ad rationem quam Scotus adfert, reſpondet D. Thomas hic in ſolutione 3. quòd peccator ſuſcipiens fidem ſolam non perfectè ſanetur, id ex parte ipſius accidere. Quod verò dicitur, Deum perfectè ſanare, intelligendum eſt, quantum eſt in ipſo. Nihilominus accommodat ſe ad hominis diſpoſitionẽ, atque adeo paulatim ſanat. Exemplo etiam eſſe poteſt illius cæci curatio, de quo Marci 8. qui primùm videre cœpit homines, nonniſi imperfectè, id eſt, tanquam arbores ambulantes; poſteà demùm iterum vnctus vidit.

Ad alteram rationem Durandi reſpondetur, fidem ſolam etiam pertinere ad beatitudinem conſequendam, quatenus initium quoddam ſalutis eſt, atque ideo valet ad ſalutem. Itémque vtiliter poteſt dari ſine charitate & ſpe, ſicuti vtiliter conſeruatur in peccatore.

Ad rationem Vegæ reſpondeo, non eſſe mirum, ſi donum fidei detur peccatori, quandoquidem idem donum in peccatore diuinitus conſeruatur, vt eſt dictum. Et magnum etiam Chriſti Domini beneficiũ fuit, quod cùm inimici eſſemus, reconciliauit nos Deo.

Ad rationem, qua probat Sotus, fidem ſolam non dari ſaltem extra Baptiſmum, reſpondeo, falſum eſſe quod aſſumit, hominem, qui nondum eſt baptizatus, abſolutè loquendo nõ eſſe Chriſtianum: eſt enim aliqua ratione, ſi credat, atque adeo habeat aliquo modo votum Baptiſmi, vt patet in Catechumenis, etiamſi ſint in peccato. Quicquid autem de hoc ſit, (nam quæſtio videtur de nomine) dicimus quoad rem ipſam poſſe aliquem habere fidem, tametſi non ſit Chriſtianus per actualem profeſſionem in Baptiſmo.

Ex dictis ſequitur PRIMO, virtutes Theologicas non eſſe ſecundùm ſe neceſſariò connexas, etiam quoad infuſionem, ſed tantùm eſſe connexas ſecundùm eſſe virtutis perfectæ, quæ valeat ad beatitudinem per meritum, vt rectè notat Caietanus hic, atque etiam ſecũdùm quandam congruentiam, attendendo ad id quod maximè decet naturam & rationem iſtiuſmodi virtutum Theologicarum.

SECVNDO, quod dici ſolet, gratiam gratum facientem habere ſe ad tres illas virtutes Theologicas, ſicut ſe habet in naturalibus natura ad potentias, hoc nõ ita intelligendum eſſe, quaſi nunquam fides & ſpes conferantur ſine gratia; vti non producitur potentia ſine ſua natura: ſed ſimilitudo eſt in alio: nempe quòd vt natura, ſic & gratia eſt primum principium actionum, proximum autem ſunt ipſæ virtutes Theologicæ, &c. Item quòd gratia in ordine ſupernaturali eſt id per quod primò reddimur participes diuinæ naturæ, & habemus ius ad gloriam. Vide tomo 2. diſputat. 8. quæſt. 2. punct. 2. Vbi quod in reſponſione ad quoddam primum argumentum diximus, Deum initio non infundere fidem ſine gratia, intelligendum eſt per ſe & ordinariè & quantum eſt ex parte ipſius Dei, & attendendo ad id quod aptius & congruentius conuenit ipſi naturæ tum fidei tum gratiæ. Per accidens tamen poteſt contingere interdum, vt propter hominis diſpoſitionem (qui ſcilicet ſit diſpoſitus ad fidem & indiſpoſitus ad gratiam) infundatur fides ſine gratia, vt ex ſententia D. Thomæ probauimus.

QVÆ

Digitized by Google

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Effectibus Fidei.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 7.

EFFECTVS Fidei propriè, Quos ſcilicet fides producat vnà cum intellectu effectiuè, non ſunt niſi aſſenſus fidei, de quibus ſuprà diſputatum eſt q.2. Sed hic latiùs vſurpamus vocabulum Effectus, vt ſcilicet effectus alicuius rei dici ſolet, quid ex re ipſa conſequitur, ſpectata ipſius rei ratione, & natura. Itaque EXPLICANDVM eſt, quinam ſint iſto modo effectus Fidei.

PVNCTVM VNICVM.

Quinam ſint effectus Fidei.

D. Thomas artic. 1.& 2.

DIVVS THOMAS duos tantùm Effectus fidei breuiter explicat, ſcilicet *timorem*, & *purificationem* cordis, occaſione duarum ſententiarum Scripturæ: ſcilicet Iacobi 2. *Dæmones credunt, & contremiſcunt.* Et Act.15. *Fide purificans corda eorum.* Sed cùm fides ſit principium & fundamentum totius ſalutis humanæ, omnia ferè reliqua, quę ad humanam ſalutem eiúſque progreſſum pertinent, cenſeri poſſunt Fidei effectus, eo modo quo de effectibus nunc loquimur, ſcilicet per quandam ex re conſequentiam.

Itaque Patres multa imò omnia ferè adſcribunt Fidei tanquam radici & cauſſæ. Vt S. Cyrillus HIEROSOLYMITANVS catech. 5. vbi inter cætera de Fide
B dicit: *Oculus omnium illuminans conſcientiam, eſt fides, & intelligentiam efficiens: ſcutum incorporeum aduerſus hoſtem inuiſibilem, quemadmodum Apoſtolus ait, in omnibus aſſumentes ſcutum fidei, in quo omnia tela inimici ignea extinguatis: obſignat iuſtitiam & adoptionem, &c. Hanc,* inquit, *fidem ſi cuſtodierimus, irreprehenſibiles erimus, & omni virtutum genere ornabimur.* Et infra: *Tantam autem habet virtutem fides, vt non ſolùm ille, qui credit, ſaluetur, verùm etiam aliis credentibus alij ſeruentur; vt paralyticus ille in Capharnaum, &c.*

Et S. AVGVSTINVS ſerm. 10. de verbis Apoſtoli: *Nullæ,* inquit, *ſunt maiores diuitiæ, nulli theſauri, nulli honores, nulla mundi huius maior ſubſtantia, quàm eſt Catholica fides: quæ peccatores homines ſaluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iuſtificat, pœnitentes reparat, iuſtos
C augmentat, martyres coronat, virgines, viduas, ac coniuges caſto pudore conſeruat, clericos ordinat, ſacerdotes conſecrat, regnis cœleſtibus præparat: in æterna hæreditate cum Angelis ſanctis communicat.*

Et S. AMBROSIVS ſerm. 8. in Pſalm. 118. *Vbi,* inquit, *fides eſt principium & finem habemus* (id eſt, omnia) *vbi perfidia, neque initium, nec finis eſt. Eccleſia enim principium eſt primogenitus ex mortuis. Habet & finem, quia ipſe eſt primus & nouiſſimus. Ipſe eſt enim finis legis ad iuſtitiam omni credenti.* Et enarrat. Pſal. 37. *Abundant,* inquit, *nobis diuinarum teſtimonia Scripturarum, quibus inſtruimur, nihil eſſe in homine pretioſius fide, &c.*

A Quin etiam quanta ſit vis & efficacia Fidei Apoſtolus ad Hebr. 11. multis & luculentis exemplis oſtẽdit; vt appareat, veriſſimũ eſſe, quod ibi c. 10. ex Habacuc affirmat Apoſtolus, *iuſtum ex fide viuere,* ac proinde totam vitam ſpiritualem cenſeri poſſe effectum fidei.

Peculiariter autem D. Thomas (vt diximus) oſtendit PRIMO, effectum fidei eſſe *timorem* tum ſeruilem, id eſt, pœnarum; tum filialem, quo quis ex charitate erga Deum veretur, ne ab ipſo per peccatum deſciſcat, vel ex reuerentia diuinæ maieſtatis horret, exæquare ſe illi. Hunc enim effectum habet hęc Virtus, per cognitionem tum grauitatis peccati, tum tremendæ illius diuinæ maieſtatis.

Addit autem D. Thomas, timorem filialem effectum
B eſſe fidei formatæ: ſeruilem verò fidei informis. Quod non ita intelligendum eſt, quaſi timor pœnæ, atque adeò aliqua ratione ſeruilis, nequeat conſiſtere cum charitate: hoc enim hęreticum dogma eſt, vt infra diſp. ſeq. q. 2. quæ de Timore eſt, probabimus contra Lutherum. Sed indicat per hoc D. Thom. timorem ſeruilem plerumque quidem oriri ex fide informi: Filialem verò ex fide formata per charitatem, tametſi hic etiam timor filialis poſſit imperfectè haberi ſine charitate.

Porrò ex ratione huius timoris filialis à D. Thoma hîc tradita benè colligit Caietanus, qua ratione intelligendum ſit, quod cœleſtes poteſtates, hoc eſt, aliquæ ex beatis mentibus tremunt, vt dicitur in præfatione Canonis Miſſæ, nimirum quoniam diuinam maieſta-
C tem clarè conſpiciunt, & præterea intelligunt, quantæ prauitatis fuerit, appetere Dei æqualitatem, vt dæmones fecerunt. Hinc exhorreſcunt eam impietatem, idq; cum quadam reuerentia maieſtatis diuinæ.

SECVNDO, docet D. Thomas, *puritatem* cordis; id eſt, immunitatem à contagione peccati eſſe etiam effectum fidei. Nam expellit errorem intellectus, atque adeò eſt initium affectus charitatis in Deum, quo penitus deletur illa peccati macula & contagio. Quomodo autem fides per ſe ſola non ſufficiat ad hanc puritatem, diſputauimus tomo 2. diſputat. 8. quæſtion. 5. punct. 4.

QVÆSTIO OCTAVA.

De dono Intellectus, quod eſt annexum Virtuti Fidei.

D.Thomas 2.2. quæſt. 8.

DE ratione, & numero, & ſufficientia, & neceſſitate omnium donorum Spiritus ſancti generatim diſſeruimus tomo 2. diſp. 5. quæſt. 8. Itaque hoc loco ſummatim tantummodo explicandum eſt, quid ſit Donum intellectus, & quomodo ſe habeat ad fidem, & ad alia dona.

Digitized by Google

PVNCTVM VNICVM.

Quid ſit donum Intellectus, & quomodo ſe habeat ad Fidem, & ad alia dona.

D. Thomas art. 1. & ſeqq.

DICO PRIMO, donum Intellectus eſt habitus quidam ſupernaturalis in intellectu hominis, quo is facilè mobilis redditur à Spiritu ſancto ad ſic percipiendas veritates fidei, vt fidei cognitione adductus inhæreat prorſus ipſi Deo, nec ab illo deflectat per peccatum. Ita fit, vt habitus hic optimè conſiſtat cum habitu fidei. Vnde S. GREGORIVS lib. 1. moral. cap. 32. loquens de hoc dono intellectus: *Intellectus*, inquit, *in die ſuo conuiuium parat, quia in eo quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illuſtrat.* Vide tomo 2. diſp. 5. q. 8. punct. 2. & D. Thomam hìc art. 1. & 2.

Dico SECVNDO, donum intellectus partim conuenit cum Fide, partim ab ea differt. *Conuenit* cum illa PRIMO, quoniam ad omnia illius obiecta pertinet. SECVNDO, quia vt habitus fidei ſpeculatiuus & practicus eſt, ſic etiam donum hoc intellectus, vt docet D. Thomas, hic art. 3. Atque hæc conuenientia ſequitur ex prima: ratio enim illius eſt, quoniam obiecta tum fidei, tum doni intellectus, quæ, vt dictum eſt, ſunt eadem, partim ſunt ſpeculatiua, partim practica, vt ſuperiùs viſum eſt.

Differt autem donum intellectus à fide in hoc, quòd fides intellectum perficit immediatè ad eliciendum aſſenſum: donum verò intellectus non ad hoc directè, ſed ad percipiendum Spiritus ſancti inſtinctum, quo impellimur ad aſſenſum fidei. Conſiderandum enim eſt, hominem ad vtrumque perfici ſupernaturaliter, id eſt, & vt credat, quod præſtat fides, & vt diuinitus moueatur ad credendũ, quod præſtat hoc donum. Vt enim in rebus naturalibus apparet, Deum ordinatè agere cum cauſſis ſecundis, & mouere illas, præuiis videlicet diſpoſitionibus conuenientibus, &c. ſic de ratione, quã in ordine ſupernaturali idem Deus ſeruat, ratiocinari debemus. Vide tomo 2. vbi ſupra puncto 1.

Dico TERTIO, cum S. Thoma hic art. 4. donum hoc intellectus eſſe in omnibus, qui habent gratiam, & in his ſolis. In *omnibus*, quoniam neceſſe eſt, vt per charitatis affectum inhæreant Deo: huius autem origo eſt illa Dei cognitio, ad quam dictum eſt, donum intellectus conferre. In his autem *ſolis* eſt, quoniam alij non ſic percipiunt res diuinas, vt Deo inhæreant; id quod diximus prouenire ab hoc dono. Vide tomo 2. vbi ſupra, punct. 3. vbi probauimus, neceſſitatem omnium donorum, explicatis quibuſdam teſtimoniis Auguſtini & Gregorij, quæ videri poſſent contraria, & D. Thomam hic art. 4. & 5.

Dico QVARTO, diſcrimen inter hoc Spiritus ſancti donum, & reliqua, ita colligitur: donum fortitudinis, *pietatis & timoris*, ad vim appetitiuam pertinent: donum verò *intellectus* ad intellectiuam: donum autem ſapientiæ, ſcientiæ, & conſilij, etſi ad eandem partem intellectiuam ſpectent, at differunt nihilominus à dono intellectus, quoniam donum *ſapientiæ* cõfert ad iudicium quoddã vniuerſale de diuinis reb. quo ſtatuimus ipſis eſſe inhærendum, & recedendum à vitiis contrariis. Donum *ſcientiæ* cõtinet ſimile iudicium de rebus creatis, quo ſcilicet animaduertimus, quibuſnã ex illis inhærendum ſit, & à quibus recedẽdum: itémque præcipuè, quid credendum, quid non credendum ſit. Donum *conſilij* continet iudicium practicum particulare, quo ſcilicet in determinatis caſibus conueniẽter illis vniuerſalibus iudiciis doni ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ cõcludimus, quid agendum ſit, aut fugiendũ. Donum verò *intellectus* pertinet ad omnia obiecta tum diuina, tũ creata, tum ſpeculatiua, tum practica: atque ita latiùs patet, quàm donum ſapientiæ, ſcientiæ, vel conſilij; quoniam, vt dictum eſt, extendit ſe ad omnia, ad quæ ipſa fides.

Hinc patet, donum ſapientiæ & ſcientiæ propriè loquẽdo magis eſſe practica, quàm ſpeculatiua: de dono verò conſilij clarius eſt, quòd ſit practicũ. Nihilominus ſapientia & ſcientia poſſunt dici ſpeculatiua, quatenus iudicium, ad quod conferũt, verſatur circa res ſpeculatiuas: ſed hoc ipſum iudicium tamen practicũ eſt, quatenus immediatè habet pro obiecto adhæſionẽ in reb. quibus eſt inhærendũ. Vide tomo 2. vbi ſupra, punct. 1.

Dico QVINTO, mũditia cordis, quæ eſt vna ex beatitudinibus, ac certitudo fidei, quæ eſt vnus ex fructib. Spiritus ſancti, peculiari ratione ſunt effectus doni intellectus. Patet ex ipſa ratione doni intellectus antea poſita. Nam illuſtrat mentem & firmat in Deo, atque adeò mundat ab iis quæ à Deo ſeparant, & diſponit ad clariorem Dei cognitionem, redditque intellectum certiorem. Vnde S. AVGVSTINVS lib. 1. de ſerm. Domini in monte, c. 9. de dono intellectus dicit: *Intellectus congruit mundis corde, tanquam purgato oculo, quo cerni poſſit, quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.* Vide D. Thomam hic art. 7. & 8.

QVÆSTIO NONA.

De dono Scientiæ, quod eſt etiam annexum Virtuti Fidei.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 9.

POSITIS his, quæ partim tomo 2. diſp. 5. quæſt. 8. part. 2. partim quæſtione præcedenti, tum de aliis donis, tum etiam de dono ſcientiæ, dicta ſunt, pauca admodum hìc dicenda reſtant. Quare ſolùm hìc eſt videndum, Quomodo Scientiæ donum ſe habeat ad fidem, & quale Donum ſit.

PVNCTVM VNICVM.

Quomodo Scientiæ Donum ſe habeat ad Fidem, & quale donum ſit.

D. Thomas artic. 1. & ſeq.

DICENDVM eſt PRIMO, per donum Scientiæ peculiari quadam ratione muniri & conſeruari fidem. Id patet ex ratione huius Doni. Nam per hoc donum redditur homo facilè mobilis à Spiritu ſancto, vt diſcernat ac diiudicet, quid circa res creatas & humanas ſit agendum, aut non agendum, & maximè quid credendum ſit, & quid non credendum, vt patet ex dictis, quæſtione præcedenti, & ex D. Thoma hic art. 1. & 2.

Nec tamen hinc ſequitur, non differre iſtud donum ab illa gratia gratis data, quæ 1. Corin. 12. dicitur *ſermo ſcientiæ* per quam ſcilicet munitur & cõſeruatur Fides,

eam

Digitized by Google

eam explicando & confirmando atque defendendo cõtra aduerſarios: aut ab ipſa ſcientia Theologię humano ſtudio acquiſita, cuius idẽ eſt munus. Aliter enim munitur Fides per donũ ſcientiæ, de quo iam agimus, aliter autẽ per eam ſcientiam, quæ eſt gratia gratis data, & per Theologiam. Nam per hæc munitur fides, ratiocinando & conferendo inter ſe res fidei, & ea, quæ ex iis conſequuntur, iuxta ea, quæ de Theologiæ munere tradidimus tomo 1. diſp. 1. quæſt. 1. par. 1. & 2. Per donũ autem ſcientiæ, de quo nunc loquimur, munitur fides ſimpliciter, ſolùm diiudicando ex inſtinctu quodam & lumine diuino, quidnam ſit credendum.

Vnde iſtud donum omnibus fidelibus iuſtis quantumuis indoctis commune eſt, vt patet ex dictis tomo 2. diſput. 5. q. 8. p. 3. & notat etiam D. Thomas hic artic. 1. ad 2. Scientia verò gratis data, ac ſcientia Theologię, non eſt omnibus cõmunis. Verè enim S. AVGVSTINVS lib. 4. de Trinit. cap. 1. *Hac ſcientia*, inquit, *non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipſa fide plurimum. Aliud enim eſt, ſcire tantummodo, quid credere debeamus* (quod ſcitur per fidem & ſcientiæ donum) *aliud autem ſcire, quemadmodum hoc ipſum & opus opituletur, & contra impios defendatur, quam proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus.*

Dicendum SECVNDO, donum hoc, ſimiliter atque de dono intellectus quæſtione præcedenti diximus, cẽſeri poſſe tum ſpeculatiuum, tum practicũ: ſicut & ipſe habitus fidei, qui per illud munitur, habet obiecta tum ſpeculatiua tum practica. Et quidem D. Tho. hic art. 3.

A docet, donum hoc eſſe ſpeculatiuum præcipuè, quoniã habet aſſenſũ fidei pro obiecto, qui quidem eſt ſpeculatio quædam, ſecundariò autem eſſe practicum, quatenus per illud etiam iudicatur de aliis agendis.

Qua de re non poteſt eſſe quæſtio niſi de nomine, vt cùm quæritur, An Logica ſit ſpeculatiua, quoniam habet pro obiecto cognitionem, quæ eſt ſpeculatio: an practica potius, quoniam ea ipſa cognitio ſimpliciter eſt quædam actio noſtra. Forte probabilius dicitur hoc donum ſcientiæ eſſe principaliter practicum: id quod aſſeruit D. Thomas 1. 2. quæſt. 68. artic. 4. Quanquam hoc loco videtur retractare ſententiam, vt notauit Caietanus quæſt. præcedenti a. 6. Res parui momenti eſt.

Dicendum TERTIO, cum D. Thoma artic. 4. luctum B de peccatis, qui eſt vna ex beatitudinibus, peculiariter eſſe effectum huius doni ſcientiæ. Nam innoteſcunt per illud ea mala quæ conſequuntur prauum vſum creaturarum, cùm per illud, vt dictum eſt, cognoſcatur quid ſit bonum, & quid tanquam malum & homini noxium, vitandum.

Vnde S. AVGVSTINVS lib. 1. de ſermone Domini in monte cap. 9. *Scientia*, inquit, *congruit lugentibus, qui iam cognouerunt in Scripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tanquam bona & vtilia, ignorantes appetierunt*, decepti nimirum ſpecie voluptatis vel vtilitatis, quæ apparet in rebus creatis: iuxta illud Sapient. 14. *Creatura Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animabus hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium.*

QVÆSTIO DECIMA.

De Infidelitate, qua eſt vitium Fidei contrarium.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 10.

OCTO *ſunt explicanda.* PRIMO, *An infidelitas ſit peccatum & quale.* SECVNDO, *An cum Infidelitate poſſit conſiſtere vlla bona actio; an verò omnis actio Infidelis ſit peccatum.* TERTIO, *Quotuplex ſit infidelitas.* QVARTO, *An liceat cum Infidelibus publicè diſputare.* QVINTO, *An liceat aliter cum illis communicare.* SEXTO, *An liceat eos compellere ad fidem.* SEPTIMO, *An licitè permittantur & tolerentur illorum ritus.* OCTAVO, *An licitè permittatur illis dominium & prælatio in fideles. Vtrum autem liceat illorum filios ipſis inuitis baptizare, de quo differit D. Thomas hic art. 12. non eſt cur hic diſputemus, cum ea quæſtio tractanda ſit in materia de Sacramento Baptiſmi, vbi etiam repetitur à D. Thoma.*

PVNCTVM PRIMVM.

An Infidelitas ſit peccatum & quale.

D. Thomas art. 1. 2. 3.

EXPLICANDVM eſt, quatenus infidelitas ſit aut nõ ſit peccatum, & quánam potentia animi hoc peccatum committatur, & quàm magnum ſit peccatum.

Ac in primis quidem inter omnes cõuenit, Infidelitatem eorũ, qui apertè repugnant fidei, vel eam contemnunt, peccatum eſſe. Nam talis infidelitas aduerſatur præcepto fidei, & ideò nominari ſolet Infidelitas *contrariè*. De qua intelligitur illud, *Qui nõ credit, iam iudicatus eſt.* Ioan. 8. & illud Marci vltimo: *Qui non crediderit condẽnabitur*, & alia, quæ poſtea adferemus.

Quæſtio autem eſt PRIMO, An etiam ſit peccatum Infidelitas *negatiua* (vt vocant) id eſt, ea qua quis nominatur infidelis, ob hoc ſolum, quòd careat fide, etiamſi nihil vnquam de fide audiuerit. Et appellatur *negatiua* hæc infidelitas, non ſimpliciter per puram negationem fidei: quo pacto poſſemus etiam dicere, lapidem eſſe infidelem, quia non habet fidem (ſic enim extra omnem controuerſiam eſt, quòd infidelitas negatiuè peccatum nullũ ſit) ſed per negationem in ſubiecto ad credendũ apto: quę infidelitas aliqua ratione ſimul dici poteſt infidelitas priuatiuè. Talis enim Infidelitas negatiua eſt eorum qui nihil prorſus acceperunt de fide. Nã hi, ſi rẽ

C phyſicè conſideremus, poſſunt quidem habere fidem, atque ita infidelitas in ipſis priuatio quædã eſt, hoc eſt, negatio in ſubiecto apto, ex natura rei ac phyſicè loquẽdo. Quanquã in genere moris infidelitas in huiuſmodi hominibus meritò à Theologis dicitur purè negatiua, quoniã nõ poſſunt moraliter loquendo ipſi fidẽ conſequi: ſed ideò tantùm dicuntur infideles, quia fide carent. Quęſtio igitur eſt, Vtrum omnino in eiuſmodi hominibus, qui nihil audierunt de fide, infidelitas etiã hæc negatiua ſit peccatum, ita vt omnes infideles hoc ipſo, quòd non credunt, peccent?

Adrianus quodlib. 4. art. 1. exiſtimat, ignorãtiam eorum omniũ quæ immediatè ſunt omnibus ſcitu neceſ- D ſaria ad ſalutem, in omni homine ratione vtente, eſſe vincibilem, atque adeò per ſe peccatum; idémq; in ſpecie affirmat de ignorantia fidei. Ac pro ſe adfert Hugonem de S. Victore, VVilhelmum Pariſienſem & alios. Idem ſentire videtur Gabriel in 2. ſent diſt. 22. q. 2. a. 3. dub. 1. vbi hanc eandem ſententiã refert ex Halẽſi, nec tamẽ improbat. Denique Sotus lib. 1. de Natura & Gratia, c. 12. ſub finẽ, in hanc ſententiam propendet magis.

Pro hac opinione adferri poſſunt PRIMO quædam teſtimonia Patrum. Nam D. AVGVSTINVS lib. de

Gratia & libero arbitr.c.3.agens de hac ipſa fidei ignorantia in his qui nihil de fide audierunt, inquit: *Nō ſic illos per eam excuſari, vt non ſint æternis pœnis obnoxij, ſed ſic vt leuius ſaltem illic torqueantur.*

Et D.PROSPER lib.2.de vocatione Gentium,cap.5. in eandem ſententiam ait: *nullas omnino nationes excuſari poſſe ob hanc ignorātiam. Nam omnibus:*inquit, *hominibus adhibita ſemper eſt ſuperna quædam menſura doctrinæ, quæ tametſi occultioris atque minoris gratiæ fuerit*(quam iam ſuppetit fidelibus)*ſuffecerit tamen quibuſdam ad remedium, & omnibus ad teſtimonium*, id eſt,ad cognoſcendum Deum.

D.Thomas etiam ait quolib.3.a. 10.in his,quæ pertinent ad fidē & mores,non excuſari aliquem, propterea quòd ſequatur opinionē aliquā, ſi illa eſt erronea. Itaque in his non videtur admittere caſum, quo ignorantia ſit inuincibilis. Et poſſunt hæc teſtimonia cōfirmari ex Apoſtolo ad Roman.10.Quo loco repetens illud ex Dauide: *In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c.* docet, omnibus innotuiſſe doctrinam fidei. Itaque nullus videtur excuſari poſſe.

SECVNDO,argumentantur ſuprà dicti Doctores hoc modo:Quicunque ratione vtens, poteſt & tenetur cognoſcere doctrinam fidei: Ergo peccat,ſi nō cognoſcit. Conſequentia patet ex doctrina de Volūtario & Inuoluntario,tradita tomo 2. diſput.2. q.1.p.1. Antecedens quoad alteram partem,ſcilicet quòd quilibet teneatur cognoſcere doctrinam fidei, eſt extra controuerſiam. Nam conſtat, præceptum fidei Euangelicæ ad omnes omnino homines pertinere. Quoad alteram verò partem, probatur idem Antecedens. Nam etſi non poſſet quilibet per miniſterium hominū cognoſcere doctrinam fidei,ſi nihil vnquam de illa audiuit, at poteſt auxilio Dei;ſi viuat ſecundùm naturæ legem,quantū moraliter poteſt.Tunc enim Deus ei ſuccurret,vel per ſe, vel alium(ſiue hominem,ſiue Angelum) proponēdo fidē.Vt enim in naturalibus,ita etiā in ſupernaturalibus ſuppeditat Deus gratiam,quando homo ſibi non deeſt.

CONFIRMATVR hoc argumentum.Nam ſi aliquis homo non poſſet conſequi notitiam fidei, conſequēter non poſſet conſequi ſalutem.Item in multis caſibus nō poſſet vitare peccata contra legem naturę.Sed hæc abſurda minime ſunt admittenda:Ergo neque illud vnde hæc ſequuntur.Maior probatur.Nā fides eſt adultis neceſſaria ad ſalutem. Itē vt in materia de Gratia docuimus tam vehementibus tentationibus agitatur animus interdum, vt ſine gratia Dei nequeat reſiſtere:gratiam autem non poteſt quis habere ſine fide:Ergo ſi nequit habere fidem, non poterit aliquando vitare peccatum.

TERTIÒ proponitur tale argumentum ab Adriano vbi ſuprà:Si aliquis à peccato Infidelitatis excuſaretur, maxime quia caret reuelatione ſeu propoſitione fidei: Sed hoc non excuſat à peccato:Ergo. Minor probatur. Nam ille defectus eſt quædam pœna diuinitus inflicta ob peccata:Sed pœna huiuſmodi nō excuſat à peccato, quod propter illam admittitur: Ergo nec ille defectus reuelationis & propoſitionis rerum fidei. Minor hæc patet tum ratione,tum auctoritate. Ratione,quoniā vt peccata ipſa, ſic etiam pœna illa eſt homini volūtaria, nēpe in ſua cauſa,atque ita non excuſat à peccato conſequente.Auctoritas autem habetur Iſaiæ 6.& 29.& Ezech.14.& 2.ad Theſſal.2.& aliis locis,ex quibus conſtat,Deum permittere interdum homines propter peccata incidere in errorē aut ignorantiam, ex qua poſtea in alia peccata labantur,quæ itidem imputentur ipſis.

CONFIRMATVR hoc ipſum argumentum.Nam D. Thomas hoc loco concedit, Infidelitatem huiuſmodi, eſſe pœnam peccati primi parētis. Ergo eſt aliquo modo hominibus volūtaria,ſiquidem peccatū illud etiam dicitur voluntarium eſſe his,qui ab Adamo deſcendūt per generationem.

His non obſtantibus CONTRARIA ſententia tenenda eſt,videlicet his,qui nihil cognouerūt de fide,Infidelitatem per ſe non eſſe peccatum,quamuis,vt ait rectè D.Thomas hic propter alia peccata damnantur.Sic expreſsè docet D.Auguſtinus Tract. 89 in Ioannem, vbi ex inſtituto tractat hanc quæſtionem. Ita poſtea docuit Sotus lib.4. ſentent.diſt. 5.q.vnica,art.2.dub.vlt.concl. 2.Sic Vega lib.6. ſuper Concilium Tridentinum,c. 18. Et communiter Doctores ſupponunt hoc vt certum.

Et probatur PRIMO,ex illo Ioan.15. *Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent.* Ex quo colligit AVGVSTINVS vbi ſuprà,eos, quibus Chriſtus nec per ſe,nec per ſuos Miniſtros loquitur de doctrina fidei, non admittere ſpeciale peccatum Infidelitatis: de quo exiſtimat egiſſe Chriſtum apud Ioannem in illo loco. Et ſanè quadrat hic ſenſus textui. Nam etſi CYRILLVS Alexandrinus lib.10.in Ioannem, cap.30. exiſtimet egiſſe ibi Chriſtum de peccato ſpeciali,quod commiſerunt Iudæi,procurando mortem Chriſto, tamen poteſt vterq; eſſe literalis ſenſus illius loci,vt patet ex his quæ generatim diſſeruimus de ſcripturę ſenſu tomo primo,diſput.1.quæſt.1.punct.5.

SECVNDO,eadem ſententia ſic probatur:Qui nihil audiuit de doctrina fidei,non poteſt humano modo, id eſt deliberatè,& *ex intentione* acquirere vlla ratione notitiā fidei:Ergo nō peccat hoc ipſo,quòd ea notitia caret. Cōſequentia eſt clara. Antecedēs probatur in primis teſtimonio illo Apoſtoli ad Rom. 10. Quomodo credēt ei,quē non audierunt?Deinde probatur idē Antecedēs ratione.Nam veritates fidei neq; ſūt per ſe notę,neque ex per ſe notis colligi poſſunt,neq;rurſū eiuſmodi ſunt, vt poſſit homo humanitus aliquo motiuo induci ad illas inueſtigandas per ſe aut per alium:Ergo nulla ratione prorſus poteſt homo,qui nihil de his rebus audiuit,cōſequi cognitionē illarum.Aſſumptū probatur, quoniā doctrina fidei excedit prorſus rationem, atque adeò eſt ſupra naturam hominis, etiam facientis ſecūdùm legem naturæ,quicquid in ipſo eſt moraliter: Ergo nullo modo poteſt homo cogitare,quòd faciendo quod in ſe eſt,vel adhibendo aliquod aliud mediū,poſſit in cognitionem fidei venire.Et conſequenter impoſſibile eſt(vti diximus)hominem, qui nihil de doctrina fidei audiuit,deliberatè *& ex intentione*, atque adeò humano modo huiuſmodi cognitionem acquirere.

Ad PRIMVM igitur argumentum,ex auctoritate ſanctorum Patrum reſpōdeo, ſententiam D.Auguſtini & Proſperi in illis locis ſolùm eſſe,quòd damnabūtur illæ Gentes propter alia peccata,admiſſa contra legem naturæ,neque ab his prorſus per infidelitatem excuſabuntur. Hanc eſſe mentem D.Auguſtini patet ex Tractatu illo 89. in Ioannem. Nec aliud voluit loco citato diuus Proſper. Nam per *menſuram ſupernæ doctrinæ*, quæ nullis defuerit, intelligit, ſolùm aliquas illuſtrationes per gratiam Dei vocantem, quibus ſi Gentes, Deo iuuante,fuiſſent rectè vſæ, potuiſſent peruenire ad ſalutē, Deo præterea ſuppeditante reliqua neceſſaria,iuxta ea,quæ tom.2.diſputat.8.q 3. punct. 4. diſſeruimus de ſufficiente gratia. Ad dictum verò S.Thomæ reſpōdeo, accommodādum eſſe duntaxat ad caſum in quo opinio erronea, ſeu ignorantia de fide, aut moribus humano ſtudio aliunde vinci poſſet, ſicut poteſt vinci error & ignorantia hæreticorum.

Ad CONFIRMATIONEM ex teſtimonio Apoſtoli reſponderi PRIMO poteſt cum Auguſtino & aliis, ſentētiam illam, *In omnem terrā exiuit,&c.* Prophetice intelligendam eſſe,quæ ſcilicet paulatim cōpleatur. SECVNDO,dato, quòd per Apoſtolos fuerit Euangeliū in vniuerſo mundo prædicatum, vt alij volunt,tamen in aliquibus locis adeò eſt vel iniuria,vel malitia hominum obruta illius notitia, vt quod attinet ad propoſitum, perinde ſit, ac ſi nunquam illis in locis fuiſſet prædicatum. Itaque inuincibiliter illic ignoratur: ſicut aduertit rectè Vega lib.6. ſuper Concilium Tridētinum, cap.18.

Digitized by Google

Ad SECVNDVM argumentum reſpondeo, poſſe quidem abſolute loquendo infideles huiuſmodi conſequi notitiam fidei, ſuppeditante nimirum illam Deo, ſi præuenti à gratia excitante & vocante (quæ nemini deeſt) faciant quod in ipſis eſt, Deo adiuuante. Cæterum non poſſunt modo humano, id eſt, *ex intentione*, ſed id illis accideret, vel vt a caſu, quantum eſt ex parte ipſorum.

Hoc primò patet ex ratione, quã attulimus pro noſtra ſententia. Deinde confirmatur auctoritate Apoſtoli ad Rom. 10. qui planè hoc videtur ſignificare, cùm inquit: *Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante?* quaſi dicat: non poſſunt. Quod quidem cùm falſum ſit abſolutè loquendo, ſi reſpiciamus potentiam Dei, qui per ſe, vel per Angelum poteſt facile homines de fide inſtruere; reſtat, vt intelligatur, quantum eſt ex parte ipſorum hominum, vt ſenſus ſit: non poſſe illos *ex intentione* & humano modo aſſequi doctrinam fidei, niſi illam audiant ab aliquo. Porrò ignorantia non debet imputari ad culpam, niſi cùm homo poterat ex intentione, atque adeo humano modo conſequi notitiam veritatis. Atque adeo neque fidei ignorantiam in noſtro caſu.

Hoc idem poteſt confirmari variis exemplis. Nam Iacob, cùm ipſi eſſe data Lia, potuit quidem abſolutè loquendo cognoſcere, non eſſe vxorem ſuam, ſi intuliſſet lumen in cubiculum; ſed quoniam nõ potuit id cognoſcere ex intentione, hoc eſt, quia moraliter loquendo nullum habebat motiuum, quo induceretur ad eam notitiam inquirẽdam, ideo communiter à Doctoribus cenſetur illius ignorantia fuiſſe inuincibilis; neque peccaſſe accedendo ad Liam. Similiter ſiquis forte ebrietate correptus, idque ſemel, hominem interficeret, potuiſſet is quidem abſolutè loquẽdo abſtinere ab homicidio: ſi, quemadmodum potuit, abſtinuiſſet ab ebrietate: nihilominus quia nullum habebat morale motiuũ (vt pono) propter quod vellet eo fine ab ebrietate abſtinere, vt ſcilicet vitaret homicidium, non cenſetur voluntarie occidere.

Itaque vt omiſſio alicuius actus, vel etiam commiſſio reputetur voluntaria, & culpabilis, neceſſe eſt, vt homo ex intentione potuerit exercere actum debitũ, vel etiam abſtinere à prohibito. Atque hoc eſt habendum quaſi pro REGVLA ad varios caſus in materia morali diiudicandos. Quod quia nõ aduerterunt Adrianus, & reliqui in propoſita quæſtione, ideo aberrãrunt.

Ad CONFIRMATIONEM illius ſecundi argumenti reſpondeo, neutrum illorum abſurdorum ſequi. Nam quod attinet ad ſalutem, etſi non poſſint illi infideles conſequi illam ex intentione, ſicut nec fidem: poſſũt tamen illam abſolutè loquendo conſequi, quantũ eſt ex parte prouidentiæ diuinæ, quæ præſto eſt, modò ipſi ab aliquali gratia vocante (quæ nemini deeſt) præuenti, Deo adiuuante, faciant quantum eſt in ipſis moraliter. Neque ad tuendam ſuauitatem diuinæ prouidẽtiæ neceſſe eſt, vt omnes homines quocunque ſtatu & tempore, poſſint ex intentione contendere ad ſupernaturalem beatitudinem; ſatis eſt, quòd omnes poſſint vel ex intentione, vel ſuccurrente Deo, præter ipſorum intentionem, ſi faciant alioqui ex intentione quod poſſũt & debent.

Quod ad alterum abſurdũ attinet, dico nõ eſſe eiuſmodi infidelibus neceſſariam gratiam iuſtificantem ad hoc, vt vincant graues tentationes, ſed ſatis eſſe gratiã aliquam actualem, hoc eſt, auxilium aliquód peculiare Dei, quod nemini deeſt, quãtum eſt ex parte Dei, vt vidimus tomo 2. diſp. 8. quæſt. 3. p. 4. Itaque quamuis non poſſunt illi infideles ex intentione conſequi gratiã Dei iuſtificantem, tamen imputatur ipſis ad culpam, ſi non vincant illas tentationes, quoniã cognitione infirmitatis ſuæ & prouidentię diuinæ ducti, & excitante gratia præuenti, poſſunt à Deo implorare auxilium, atque ita ex intentione conſequi adiuuantem gratiam actualem, quæ ſufficiat ad vincendas eiuſmodi tentationes.

Ad TERTIVM argumentum reſpondeo, ſolùm probare, quòd nulla pœna peccati, hoc ipſo, quòd pœna eſt formaliter, excuſat à peccato cõſequẽti: neque hoc nos volumus, cùm dicimus, infideles illos excuſari à peccato infidelitatis, propterea quòd non habeant qui ſe doceãt. Attamen fieri poteſt, vt illud, quod eſt pœna peccatorũ, excuſet à peccato cõſequenti, quando cauſa, vt omiſſio vel cõmiſſio ſequẽs eſt ſimpliciter inuolũtaria. Atque ita accidit in propoſito. Nam vt deductũ eſt, hoc ipſo quòd illi infideles nihil audiunt de fidei doctrina, fit vt nõ poſſint ex intentione & humano modo illã cognoſcere: & conſequenter, vt inuoluntariè id ignorent.

Neque ſequitur, pœnam illam eſſe voluntariam, hoc ipſo, quòd peccata, ex quibus ſequitur, vt qui commiſerunt illa peccata, potuerint præuidere, conſecuturã eſſe huiuſmodi pœnam. Quod in propoſito non accidit. Nam cùm infideles cõmittunt peccata contra naturã, nihil poſſunt cognoſcere de defectu prædicatorum doctrinæ fidei, qui vt pœna conſequatur.

Quod verò attinet ad illa loca Scripturæ, quæ in argumento obiiciebantur, reſpondeo, accõmodanda eſſe ad caſus, in quibus error, vel ignorantia, quæ eſt pœna peccati, poteſt aliqua ratione humano modo vinci, id quod non habet locum in propoſito.

Ad CONFIRMATIONEM eiuſdem tertij argumenti reſpondeo, poſſe quidem aliqua ratione dici, infidelitatem illam eſſe volũtariam voluntate primi parẽtis: ſed non ita, vt propterea cenſeri ipſa poſſit eſſe peccatũ vllum in poſteris: ne illo quidẽ modo, quo priuatio iuſtitiæ vt volũtaria voluntate primi parẽtis, eſt in poſteris peccatũ originale. Ratio eſt, quoniã primo homini, vt totius humani generis capiti, in quo omnes poſteri cõtinebantur, non fuit ſpecialiter impoſitum præceptum de conſeruanda, & ſimul tranſmittẽda fide ad poſteros. Quare etſi voluntate primi parẽtis cenſeantur poſteri vtcũque voluiſſe priuari fide, quatenus hoc fuit effectus illius prauę voluntatis Adæ, attamen quoniam non voluerunt hoc contra ſpeciale præceptum impoſitũ illis, quatenus in Adamo continebantur, idcirco infidelitas nõ habet in eis rationem peccati, hoc ipſo, quòd eſt effectus prauę voluntatis Adæ. Quare maneat, Infidelitatem negatiuam, hoc eſt, eorum, qui de fide nihil audierunt, non eſſe peccatum: ſed ſolùm Infidelitatem contrariè, id eſt, eorum qui de fide audiuerunt.

Sed quæritur tunc SECVNDO, quam late patere cẽſenda ſit hæc Infidelitas, quam Theologi vocant contrariam, & quæ eſt peccatum? Et breuiter reſpondendũ eſt. cùm Theologi affirmant, Infidelitatẽ contrariè eſſe peccatũ, non ſolùm loqui de Infidelitate illius, qui actu negat aliquam propoſitionem fidei, aut ſentit aliquid contra fidem, ſed etiam illius, qui cùm percipiat auditu doctrinam fidei, omittit credere. Itaque particulam illam *Contrariè*, vſurpant latiùs, vt cõprehendit etiã infidelitatem priuatiuè, hoc eſt, eius, qui cùm debet & poteſt credere, non credit, atque adeò interpretatiuè contemnit fidem, & veluti aduerſatur illi.

Sic exponendam eſſe hanc doctrinam ſatis inſinuat D. Thom. cùm Infidelitatem cõtrariè dicit eſſe eius qui repugnat fidei, vel contemnit illam: quaſi dicat. vel negligit credere, cùm poſſit & debeat. Et ſecũdùm vtrumque ſenſum doctrina hæc eſt de fide, Ioan. 3. *Qui nõ credit iam iudicatus eſt.* & 15. *Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* Et Marc. vlt. *Qui vero non crediderit condemnabitur.* Et ad Tit. 3. *Eramus aliquando errantes increduli, & [illegible] ſeruiẽtes. &c.* Quo loco infidelitatẽ numerat inter alia peccata, ſicut etiam numeratur Apocalypſis 21. & alibi. Præterea idem patet ex eo, quod ſuprà quæſt. 2. & 3. diſputatum eſt, obligari homines præcepto diuino ad credendum. Ex quo efficitur, Infidelitatem peccatum eſſe.

Sed argumentatur CAIETANVS contra: Nemo tenetur ſuſcipere, quod eſt ſupra conditionem ſuam & ſtatum: ſed fides eſt ſupra ſtatum atque naturam hominis: Ergo nemo tenetur illam ſuſcipere. Maiorē probat exemplo. Nam ciuis v. g. non tenetur obedire principi iubenti, vt aſcendat ad ſtatum nobilium, &c.

Ad hoc argumentum bene idem Caiet. RESPONDET, licet prolixè. Breuiter eſt neganda Maior, ſi id expediat ad bonum communitatis, cuius curam gerit is, qui imperat. Atque ita accidit in propoſito. Nam expedit ad finem vniuerſi, cuius curam Deus gerit, vt homines aſcendant ad ordinē ſupernaturalem. Maximè cum homo naturâ ſua creatus ſit capax eius ordinis; quo fit, vt præcepta ſupernaturalia non penitus abhorreant à natura hominis, ſed conſentanea illi ſint, quatenus eſt capax ſupernaturalium, vt rectè deducit hoc loco Caietanus.

TERTIO quæritur, in quonam ſubiecto ſit peccatū hoc Infidelitatis: nam & hoc ſpectat ad cognoſcendam naturam huius peccati. Ratio dubitādi eſt, nam ex vna parte, D. Thomas hic art. 2. affirmat, peccatum Infidelitatis eſſe quidem in voluntate tanquam in vniuerſali principio omnium peccatorum, in intellectu autem, vt in ſubiecto proximo. Primū probatur, quoniam omne peccatum eſt voluntarium, atque adeò etiam Infidelitas. Poſterius probatur ſic: quod eſt proximum principium peccati, id etiam eſt ſubiectum proximum illius: ſed intellectus eſt principium proximum infidelitatis: Ergo eſt ſubiectū proximū. Maior eſt aſſerta 1. 2. q. 74. Minor probatur, quoniam idem eſt principium cōtrariorum actuum: ſed principium aſſenſus fidei eſt intellectus: Ergo etiam eſt principium diſſenſus, atque adeò Infidelitatis.

Ex alia verò parte occurrunt contra doctrinam hanc duo argumenta. PRIMVM eſt tale: Qui demonſtratione inductus perſuadet ſibi, Deum v. g. eſſe vnum, ſic vt niſi demōſtrationem haberet, vellet omnino id negare, infidelis eſt: Sed hæc infidelitas nullo modo eſt in intellectu; Ergo non omnis infidelitas eſt in intellectu, tanquam in proximo ſubiecto. Maior communiter conceditur. Minor patet. Quoniam ille non negat veritatem fidei, ſed potius credit.

SECVNDVM argumentum eſt huiuſmodi: Qui deliberate dubitat, Vtrū verbum diuinum v. g. ſit incarnatum, infidelis eſt, modò cognouerit de reuelatione diuina per propoſitionem Eccleſiæ, vti pono: Sed infidelitas huius non eſt in intellectu: Ergo Maior cōmuniter cōceditur, vt dicemus quæſtione ſequenti. Minor probatur. Nam nihil poſſumus in intellectu eius hominis aduertere, quod ſit cōtra fidem. Non enim negat, verbum eſſe incarnatum, ſed hæret dubius, in neutram partem inclinans. Neque rurſus eo ipſo peccat contra fidem, quod abſtinet tunc ab aſſenſu veritatis. Pono enim dubitare eum eo tempore, quo minimè tenetur ex præcepto affirmatiuo aſſentiri. Item nec peccat propterea, quòd in illa dubitatione expendit rationes vtriuſque partis: hoc enim per ſe nō eſt cōtra fidem. Nam fit ſæpè hoc benè atque vtiliter ab his qui diſputant. Poſtremò nec neceſſe eſt, vt ideò talis peccet, quoniā exiſtimet reuelationem diuinā aut propoſitionē Eccleſiæ incertam eſſe. Poteſt enim fieri vt non hoc exiſtimet, ſed de eo etiam dubitet, aut certè vt ab eo cogitationē abſtrahat, illámque totam defigat in expendēdis vtriuſque rationibus eius propoſitionis, de qua dubitat, quod ipſum per ſe non eſt contra fidem, vt dictū eſt. Apparet igitur in intellectu eius, qui de fide dubitat, nihil cerni poſſe, quod ſit contra fidem: quare vera videtur illa Minor.

RESPONDEO, doctrinā illam D. Thomę veriſſimam eſſe: ſed debere intelligi de infidelitate *completa*, quę nimirum progrediatur ad aſſenſum contrarium fidei, vel ad negationem veritatis fidei, vel ad omiſſionem aſſenſus fidei, tempore, quo eſt debitus. Argumēta verò propoſita procedunt de infidelitate incompleta, quæ nimirum ſola voluntate contradicendi doctrinę fidei continetur, vt mox patebit magis. Quare nō obſtant doctrinæ D. Thomæ.

Id poſſumus hoc exemplo illuſtrare. Intemperantia peccatum eſſe dicitur, quod iñ appetitu ſenſitiuo vt in ſubiecto ſit; nihilominus fieri poteſt, vt ſola voluntate committatur peccatum intēperantiæ, quod proinde nō ſit in appetitu ſenſitiuo, ſed in voluntate: vt ſi quis velit quidē concupiſcere aliquid contra tēperantiam, ſed nondum concupiſcat. Hic tametſi verè reus ſit peccati intemperantiæ, quia tamen non cōmittit intemperantiam complete, ideò peccatum hoc non eſt in appetitu ſenſitiuo, ſed in voluntate ſola. Ita in propoſito rem ſe habere, facile iam declarabimus.

Et quidem in caſu prioris argumenti ſatis patet, infidelitatem ſola voluntate admitti. Vult enim ille cōditionaliter ſaltem repugnare fidei, ſi nimirum nō haberet demonſtrationē, quòd Deus ſit vnus. In caſu autem ſecundi argumenti non æquè clarum eſt, quomodo is, qui deliberate dubitat de propoſitione fidei, admittat infidelitatem ſola voluntate. Nihilominus quoniam efficaciter probatum in eo argumento eſt, nihil omnino eſſe in intellectu eius, qui in illo caſu dubitat, quod per ſe aduerſetur pręcepto fidei, arbitror plane infidelitatē eiuſmodi in voluntate ſola conſiſtere. Nam qui deliberatè dubitat, hoc ipſo (ſaltem tacitè) vult repugnare fidei, ſi vnquam ratio contra fidē magis ipſi placuerit, atque adeò ipſum mouerit ad ſentiendū contra fidē. Itaque cernitur etiam in hoc caſu voluntas conditionata repugnandi fidei: quæ voluntas aduerſatur præcepto negatiuo, quod vetat non modò ſentire contra fidem, ſed etiam velle vlla ratione ſentire.

Atque hinc intelligi poteſt, quomodo amittat habitum fidei is etiam qui deliberate de fide dubitat. Sicut enim apud eū, qui fidei repugnat, non viget amplius relatio diuina & propoſitio Eccleſiæ, ſic nec apud eū, qui deliberatè dubitat. Sed ſuprà q. 5. p. 3. oſtenſum eſt, non manere fidem in eo apud quē reuelatio diuina & propoſitio Eccleſiæ tanquā certa & infallibilis non viget: Ergo nec manet in eo qui deliberatè de fide dubitat. Maior probatur. Nā propoſitio Eccleſiæ vt infallibilis in eo vigere cenſetur, qui ita comparatus eſt vt ſemper (quoad ſpecificationem) velit illa moueri tanquā infallibili: atque adeò qui nō habet illam pro incerta, neque habere vnquā vult: ſed qui deliberatè dubitat, vult, vt dictū eſt, in aliquo caſu ſentire contra fidem, neglecta propoſitione Eccleſiæ, ſi videlicet ratio in contrarium magis ipſum mouerit aliquando: Ergo apud hunc non viget Eccleſiæ propoſitio, & conſequenter nec reuelatio diuina, atque ita amittit fidem.

Animaduerti autē volo, me de eo, qui propriè dubitat, hoc loco agere. Nam ſi quis actu contra fidē opinetur vel ſuſpicetur aliquid tanquā verum, & ideò dicatur dubitare de fide, quia nō eſt omnino certus de oppoſito; ſed habet aliquā oppoſitā formidinē de veritate fidei, hic ſanè infidelitatē cōplere admitteret in intellectu. Quicunque enim aſſenſus deliberatus contra fidē, infidelitas eſt completa, vt hic loquimur. Et Caietanus quidem in præſenti infidelem eſſe dicit non ſolùm eū, qui actu contradicit fidei, ſed etiā eum, qui dubitat, vel per opinionē & ſuſpicionē, vel per neutralitatem, vt ipſe inquit. Cæterum propriè is ſolùm dubitare videtur, qui in neutrā partē inclinat. Ac de hoc procedit, quod diximus: Infidelitatem eius, qui in caſu illius ſecundi argumenti dubitat, eſſe ſolùm in voluntate.

QVARTO quæritur, Vtrum infidelitas contrariè ſit peccatum, non qualecunque, ſed etiam maximum omnium peccatorū? Reſpondemus cum D. Thoma a. 3. per hanc aſſertionē: Infidelitas maximum eſt omnium peccatorum, quę admittuntur contra virtutes morales; minus autem eſt iis peccatis, quæ admittuntur cōtra alias

Digitized by Google

duas virtutes Theologicas, videlicet Odio Dei & Deſperatione. Poſterior huius aſſertionis pars infrà ſuis locis probabitur. Priorem ſic probat D. Thom. Eò peccatũ aliquod eſt grauius, quò per illud magis recedit aliquis à Deo: Sed per infidelitatem magis recedit aliquis à Deo, quàm per vllum aliud contra virtutes morales: Ergo Infidelitas maius peccatũ eſt omnibus eiuſmodi peccatis. Maior patet. Nam peccatum formaliter conſiſtit in auerſione à Deo, vt docet D. Thom. 1.2. quæſt. 71. art. 6. & 73. art. 3. Minor probatur. Quoniam infidelis ne cognoſcit quidem Deum: Ergo maximè ab illo diſtat. Antecedens probatur. Quia per opinionem falſam nec cognoſcit Deum ſimpliciter, vt patet, nec ſecundùm quid. Nam quod ille opinatur, non eſt Deus.

Procedit autem hæc aſſertio de Infidelitate ex genere ſuo conſiderata. Nam poteſt nihilominus fieri, vt attentis circumſtantiis alia peccata moralia maiora ſint. Hoc patet ex D. Thom. in ſolutione 2. & 3. Ratio eſt. Nam peccatum infidelitatis poteſt per circumſtantias ita minui, & è contrà, peccatum aliud ita per illas aggrauari, vt omnibus conſideratis magis peccet, qui aliud peccatum admittit, quàm qui infidelitatem.

Porrò ſic intellecta iſta aſſertio, faciliùs poſſet à D. Thom. probari ex præſtantia fidei. Nam vt hæc virtus excellentiùs coniungit hominem cum Deo, quàm vlla virtus moralis, ſic infidelitas deterior eſt quam vitium quodcunque virtuti morali contrarium.

Nihilominus ratio D. Thomæ procedit bene, ſi animaduertantur hæc tria: Primo, quod ait, infidelem nõ cognoſcere Deum, intelligendum eſſe formaliter, quatenus infidelis eſt. Nam materialiter bene poteſt per alium conceptum cognoſcere aliquid, quod reuera conuenit Deo. Sic notat Caietanus, qui melius hac de re loquitur hoc loco, quàm ſuprà q. 2. art. 2. ad 3. vbi p. 2. aliquid circa hoc attigimus.

Secundo, quando D. Thomas probat, per infidelitatem recedi magis à Deo, quoniã infidelis ne cognoſcit quidem Deum: vis probationis non eſt in hoc, quòd infidelis careat initio appropinquandi Deo, id eſt, cognitione, atque adeo magis diſtet à Deo, quã qui peccat contra virtutes morales. Si enim ita procederet ratio D. Thom. probaret quoque, infidelitatẽ maius peccatũ eſſe, quã Odium Dei. Nam prius acceditur ad Deũ per fidem, quàm per charitatem. Et multò magis a termino diſtat, qui ne incipit quidem accedere. Vis ergo probationis non eſt in hoc, quòd infidelis careat ea cognitione, per quam prius, ſed per quam magis acceditur ad Deum, quàm per aliquam virtutem moralem, quia cognitio fidei præſtãtior eſt, quàm vlla actio virtutis moralis. Quo fit, vt cùm actio charitatis ſit ſimiliter præſtantior, quam cognitio fidei, perfectius accedatur ad Deum per charitatem, quam per fidem, licèt non prius.

Tertio, quod D. Thomas in illa eadem ratione ſumit peccatum formaliter cõſiſtere in auerſione à Deo, intelligendum eſt de auerſione à Deo, quæ includitur in ipſa auerſione & defectione à perfectione debita oppoſitæ virtutis, quæ defectio eſt etiã auerſio quędam à Deo, tum vt à legiſlatore, tum vt eſt ſummum bonum, in quod perfectio virtutis ordinatur. Nam auerſio à Deo vt ab vltimo fine, quæ formaliter continetur in priuatione diuinæ gratiæ, potius eſt quidam effectus peccati actualis; de quo hîc loquitur D. Thomas. Vide tomo ſecundo, diſput. 6. quæſt. 16. p. vnico.

PVNCTVM SECVNDVM.

An cum infidelitate poſſit conſiſtere vlla bona actio; vel vtrum omnis actio Infidelis ſit peccatum.

D. Thomas artic. 4.

HOc loco extra controuerſiam eſt, actiones eas omnes eſſe malas, quas ex infidelitate quidem exercent infideles. Nam hę referuntur ab iis ad A prauum finem Infidelitatis. Sed quæſtio eſt, an omnes omnino actiones infidelium hoc ipſo, quòd ſint Infidelium actiones, ſint malæ.

Affirmant Sectarij huius temporis. Vt Lutherus art. 36. ex damnatis a Leone X. Et Philippus Melanchthon in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, & Bucerus in libro de Concordia controuerſiarum, & Caluinus lib. 2. inſtit. cap. 3. Kemnitius in Examine Concilij Tridentini ſeſſ. 6. can. 7. & alij.

Probant Primo Scriptura. Matth. 7. *Non poteſt arbor mala bonos fructus facere.* Et Ioan. 15. *Sicut palmes non poteſt ferre fructum niſi manſerit in vite, ſic nec vos, niſi in me manſeritis.* Et ad Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Et ad Tit. 1. *Omnia munda mundis: Coinquinatis autem & Infidelibus nihil eſt mundum.*

B Secundo adferunt quædam teſtimonia Patrum. Vt ſancti Avgvstini, libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 10. & lib. 4. contra Iulianum cap. 3. & aliàs, dicentis, non eſſe bona vlla opera in Infidelibus. Et S. Chrysostomi, qui idem affirmat in ſerm. de Fide & lege, & Spiritu ſancto.

Tertio idem probant ratione. Nam omnia opera infidelium inficiuntur à labe originalis peccati: Ergo ſunt peccata. Quo argumento etiam mouentur, vt putent, omnia etiam opera fidelium & iuſtorum peccata eſſe, cùm in iis quoque peccatum originale perpetuò hærere ſentiant, vt vidimus tomo 2. diſput. 6. quæſt. 14. & diſput. 8. quæſt. 1. p. 5.

Præterea Gregorius Ariminensis lib. 2. ſententiarum, diſt. 41. quæſt. vnica, art. 2. coroll. 3. contendit, omnem actionẽ eius infidelis eſſe malam, qui ſimpliciter ignoret verum Deum; nõ autem hæreticorum, aut aliquorũ infidelium, qui Deum ſaltẽ cognoſcunt, vt patet C etiam ex eodẽ Gregorio in 2. diſt. 26. quæſt. 1. in reſponſione ad argumenta. Sententiam ſuam probat Primo, quoniam talis infidelis non poteſt operari propter Deũ ſummè dilectum: cùm non cognoſcat Deum eſſe diligendum ſummè propter ſe, & reliqua propter ipſum.

Secundo adfert auctoritatem Auguſtini, qui variis in locis negat vllum eſſe bonum opus ſine fide. Itẽ ait, totam vitam infideliũ eſſe peccatũ. Neque illos habere veras virtutes. Vt patet, lib. 5. de ciuit. Dei, c. 4. & lib. 4. contra Iulianũ, c. 19. & in Pſalm. 31. & 67. & lib. 1. retract. c. 3. vbi inquit: *Diſplicet mihi quòd dixerim, Philoſophos ſine vera pietate virtutis luce fulſiſſe.* Et peculiariter in libro de Continentia ſub finem ait: *Continentiam ſine fide non eſſe veram continentiam, quoniam eſt peccatum: iuxta illud ad Rom. 10. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.*

Tertio, ex doctrina eiuſdem Gregorij art. 1. eiuſ-D dem quæſtionis, concl. 2. poſſumus pro eo ſic formare rationem: Diligere creaturam aliquam propter ſe, peccatum eſt: ſed infidelis, qui ignorat verum Deum, in omni actione ſua diligit aliquam creaturã propter ſe: Ergo in omni actione peccat. Maior probatur. Nã illud duntaxat eſt diligibile propter ſe quod eſt ſummè diligibile, nẽpe Deus: ſi enim aliqua creatura eſt propter ſe diligibilis, cùm non ſit maior ratio de vna, quàm de alia, quælibet eſſet propter ſe diligibilis, ſi huic nõ obſtat, quòd creatura non ſit ſummè diligibilis. Atque ita poſſet etiam gloria & honor humanus propter ſe diligi, & ſic liceret aliquid agere propter gloriam humanam, vt propter finem per ſe intentum, quod tamen eſt E falſum. Minor autem probatur, nam cùm talis Infidelis non cognoſcat Deum, non diligit creaturam propter Deum, ac proinde eam diligit propter ſe.

Postremo, poſſumus ſic argumẽtari pro Gregorio. Sicut ſe habet fidelis ad vltimum finem ſuum bonũ, id eſt, Deum; ita infidelis ad finem ſuæ infidelitatis malũ. Sed fidelis ſe & omnia ſua refert ad finem vltimum bonum: Ergo ſimiliter infidelis refert ſua omnia ad finem malum: & cõſequẽter in omni actu peccat. Cõfirmatur. Nam infidelis adhæret alicui creaturæ tãquam fini vl-

Digitized by Google

timo,quem ſuper omnia diligit:Ergo omnia facit propter eiuſmodi rem creatam tanquam propter vltimum finem.Et conſequenter in omnibus peccat.

Capreolus quoque in ſecundo,diſt. 41. quæſt.vnica, art.3.ſub initium,conuenit cum Gregorio in hoc,quòd putat,omnem ſaltem actionem diuina lege præceptam eſſe peccatum in Infideli,ſi exerceatur eo tempore quo ex præcepto debet. Nam arbitratur Capreolus, actionem præceptam pro tempore,quo præcepta eſt,debere actu vel virtute(per priorem ſcilicet actum) referri in verum Deum;quod non faciunt ij infideles,qui verum ignorant Deum; ac proinde putat Capreolus eos tunc peccare per defectum huius circumſtantiæ in actionibus præceptis.

Sed CONTRARIA ſententia eſt habenda pro certa, ſcilicet poſſe fieri à quibuſcunque infidelibus aliqua opera bona moraliter,etiam ſi nec Deum verũ cognoſcant,& ſiue ſint præcepta,ſiue non:Ita docet S.Thomas hic,& Durandus in 2.diſt.41.quæſt.1.& alij.

Probatur PRIMO ex Scriptura, in qua opera quædã eiuſmodi infidelium tanquam moraliter bona laudantur.Vt Exodi 1.Laudantur obſtetrices Ægyptiæ, quia contra Regis mandatum non interficiebant, ſed cõſeruabant mares,qui ex Hebræis naſcebãtur,ad quod erãt diuina lege obligatæ.Et tamẽ Obſtetrices illæ infideles erãt,nec verum cognoſcebant Deum. Nam quod ibidem dicitur,*timuiſſe illas Deum*,nõ eſt neceſſe intelligere de Deo vero,ſed poteſt intelligi de ſuo aliquo Deo vel Dijs,in quibus ipſæ falsò putabant eſſe verum numen diuinum,quod offendere metuebãt per infanticidium, ipſo lumine rationis naturali ductæ.Vnde in textu Hebraico eſt ibi nomen *Eloim*,quod nomen ſolet etiam in Scriptura vſurpari ad ſignificandũ Deos falſos,vt Deut. 12.& aliàs.Nec eſt etiã veriſimile peccaſſe in ea actione obſtetrices per aliquam circumſtantiam malam: maximè cùm ibi legamus, fuiſſe hãc illarum actionem à Deo remuneratam. *Quia timuerunt*, inquit, *obſtetrices Deum,ædificauit eis domos.*

Item 2.Reg.17.commemoratur bonum opus, quod Barcellai Galaadites, & alij alienigenæ infideles fecerunt Dauidi,& eius exercitui, ſuppeditantes ei neceſſaria ad veſcendum,id quod ex naturali quadam charitate ſine mala vlla circumſtantia feciſſe videntur, vt colligere licet ex illis Scripturæ verbis: *Suſpicati enim ſunt populum fame & ſiti fatigari in deſerto.* Vt iam prætercam alia huius generis.

SECVNDO probatur ex Patribus.S.AMBROSIVS lib. 1.de Abraham,c.2.Regem Ægypti laudat,quòd,tametſi barbarus,cognouerit & executus fuerit legem naturæ reſtituẽdo Saram Abrahæ,id quod adeo bene & cumulatè fecerit,vt etiam benignè & non ſine cuſtodum præſidio Abrahamũ à ſe dimiſerit.*Maior*, inquit,*lex naturæ quàm legum præſcriptio eſt.Non mirum ergo,ſi & iſte Ægyptius Rex Deum timuerit,qui hominem non timebat,& pœnã ſoluit adulterij,qui nullis tenebatur legibus:ſtatimque vbi alienã eſſe cognouit vxorem, non ſolum marito reddidit, verùm etiam proſecutores dedit,qui deducerent eum,ne quis de populo barbaro irrogaret violentiam vel peculio viri,vel vxoris pudori.*

Sanctus HIERONYMVS in fine libri ſecundi commentariorum in Epiſtolam ad Galatas, circa illud ad Galatas 5.*Neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides,quæ per charitatem operatur*,manifeſte indicat,tam verè poſſe eſſe aliqua opera bona moraliter ſine fide, atque verè fides poteſt eſſe ſine charitate,vt ſuprà quæſtione ſexta,puncto tertio probauimus:Ita enim ſcribit Hieronymus:*Quomodo iuxta Apoſtolum, fides abſque operibus mortua eſt:ſic abſque fide,quamuis* BONA *opera ſint,mortua computantur.*Et addit: *Qui igitur in Chriſto non credunt, & ſunt probis moribus,aliud quid magis habent quàm opera virtutum.*

Sanctus AVGVSTINVS libro de Spiritu & litera,c. 27.*Impiorum*,inquit,*nec Deum verum veraciter iuſtèque co-*

A *lentium,quadam facta vel legimus,vel nouimus,vel audiuimus, quæ ſi ſecundum iuſtitiæ regulam non ſolùm vituperare non poſſumus,verùm etiam meritò rectèque laudamus.* Vbi de operibus ex omnibus etiam circumſtantiis moraliter bonis loquitur:nam quæ ex circumſtantiis mala ſunt,nõ poſſunt ſecundum iuſtitiæ regulam laudari.Tametſi addit quidem ibi Auguſtinus, vix eiuſmodi opera exerceri ob bonum finem. Quo ipſo indicat,aliquando propter bonum etiam finem fieri; nam quod vix fit, interdum ſolet fieri.

Et eodem lib.c.28.*Sicut iuſtum*,inquit,*non impediunt à vita æterna quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur,ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillimè vita cuiuſlibet peſſimi hominis* (etiam infidelis)*inuenitur.*

B Sanctus CHRYSOSTOMVS hom. 67. ad populũ Antiochenum generatim de malis hominibus, ſiue fideles,ſiue infideles ſint, affirmat ita eos non poſſe carere aliquibus bonis operibus,ſicut non poſſunt boni carere aliquibus peccatis.*Non poteſt*,inquit,*malus omnino malus eſſe,ſed euenit,vt & aliquid habeat boni:neque bonus eſſe bonus omnino,ſed & nonnulla ſolet habere peccata.* Similia ſcribunt alij.

TERTIO probatur ratione hoc pacto:ſi omnis actio infidelium peccatum eſt,cauſa erit, quia vel *notitia fidei* carent:vel quia *gratia* iuſtificante priuati ſunt,ob ipſam infidelitatem,aut aliud peccatum:vel quia carẽt *auxilio actuali* gratiæ:vel denique quia alicui creaturę vt *vltimo fini* adhærent: Sed ob nullam iſtarum cauſarum oportet omnem actionem infidelium eſſe malam:Ergo,&c.

C Minor ſigillatim probanda eſt. Et PRIMO quòd non ideo omnis actio infideliũ ſit mala,quia ij careãt *notitia fidei*,probatur;quoniam notitia fidei,ſi neceſſaria eſt ad bonitatem actionis,maximè propterea, quòd oporteat actionem referri in Deum per fidem cognitum.At hoc minimè requiritur. PRIMO, quia,vt rectè Caietanus hic diſputat contra Ariminenſem, nulla relatio actualis in Deum neceſſaria eſt ad bonitatem moralẽ actus; ſed ſatis eſt,ſi referatur virtualiter,hoc ipſo, quòd aliquis tendat in obiectum bonum ſecundum ipſius conditionem & naturam, atque adeo vt eſt referibile (inquit Caietanus)in ſummũ bonum,quod eſt Deus.Omne enim particulare bonũ naturã ſua eſt propter ſummum bonum; atque ita qui fertur in rem iuxta naturam eius,eo ipſo virtualiter refert ipſam in Deum.

D SECVNDO,quia dato,quòd requireretur actualis relatio;ea certè,ad bonitatem moralem actus,non eſt neceſſaria propter Deum cognitum per fidem:hæc enim relatio fidei ſolum eſt neceſſaria ad opera meritoria,vt aſſerit rectè Durandus vbi ſuprà,num.9.Sed ſatis eſt ad bonitatem moralem referri actionem in Deum cognitum cognitione naturali, ſaltem ſub ratione ſummi boni in communi. Quo poſito, etiam ab iis qui ignorant verum Deum, in particulari poteſt referri actus reuera in Deum tanquam ſummum bonũ. Vt patet ex his quæ diximus tomo 2.quæſt.1.punct.5.vbi explicauimus quomodo cõceptui,quem aliquis format de ſummo bono in genere,obiectiuè correſpondeat ipſe Deus.

E Quòd autem non ideo omnis actio infidelis mala ſit, quia careat ille *gratia iuſtificante*, patet ex Concilio Tridentino ſeſſ.6.canon.7.vbi ſub anathemate dãnatur is, qui dixerit, omnẽ actionem hominis ante iuſtificationem eſſe peccatum.Hinc enim apparet,gratiã iuſtificãtem nõ eſſe neceſſariam ad bonitatem moralem actus.

Quòd præterea actio infidelis omnis mala non ſit, quia careat is auxilio Dei actuali,patet PRIMO, quoniã vt dictũ eſt pũct.1.huius quæſtionis, etiam infidelis poteſt habere id auxilium,ſi cõſideratione diuinæ prouidẽtiæ ductus,&.aliquali gratia excitante(quæ nemini deeſt)præuentus,illud poſtulet in neceſſitate,ſaltem ſub communi ratione auxilij.Nã etſi ſub ratione particulari auxilij ſupernaturalis non poſſit de illo natura-

Digitized by Google

liter cogitare, tamẽ Deus illi eiuſmodi auxilium nihilominus dabit. SECVNDO, quoniam ne auxilium quidem actuale neceſſarium eſt ſemper ad actionem moralem bonam exercendam, vt fuſe oſtendimus contra eundem Gregorium tom. 2 diſput. 8. quæſt. 1. p. 3.

Denique quòd omnis actio infidelis non ideo ſit mala, quia infidelis prauè adhæret creaturæ *vt vltimo fini*, patet ex eo quod tomo 2. quæſt. 1. punct. 5. oſtendimus, non eſſe neceſſarium, vt omnia quis referat ad finem vltimum malũ in particulari, vt referat (inquam) ita, vt ſatis ſit ad peccandum; ſicut illic diximus, & dicemus hic in ſolutione vltimi argumẽti Gregorij Ariminẽſis.

Neque erit difficile nunc reſpondere ad cõtraria argumenta Sectariorum, & Ariminẽſis, & Capreoli. Ad PRIMVM argumentum Sectariorum ex Scripturæ teſtimoniis ductum reſpondeo, arborem malam, Matth. 7. nominari malam volũtatem, quatenus male aliquid vult, vt ex AVGVSTINO docuimus tomo 1. diſput. 3. quæſt. 6. punct. 1. Etſi autem ex huiuſmodi mala voluntate non poſſit prodire opus bonum, tamen non eſt neceſſe vt infidelis in omni opere habeat huiuſmodi malam voluntatem.

Quod autem ait Dominus Ioan. 15. *Sine me nihil poteſtis facere*, ſolùm ſignificat, non poſſe ſine fide & gratia fieri aliquod opus ſalutare, quod ſcilicet valeat conciliare homini ſalutem, iuxta ea quæ diſſeruimus tom. 2. diſput. 8. quæſt. 1. p. 3.

Illud autem: *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*, intelligitur tum de eo quod ita nõ fit ex fide, vt fiat etiam ex infidelitate propter malum finem: tum in primis de omni eo quod fit contra conſcientiam, vt exponit S. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaſexta in Epiſtolam ad Romanos, & alij; & patet ex locis illius circumſtantiis.

Item quod ad Titum 1. ait Apoſtolus, *Coinquinatis & infidelibus nihil eſt mundum*, non ſignificat, nihil boni in eis eſſe, aut ab eis fieri poſſe, ſed eadem ratione & ſuperſtitione, qua putabant infideles quidem, creaturas quaſdam eſſe immundas, & ab eis abſtinebant, facile potuiſſe reputare reliquas etiam omnes creaturas immundas eſſe. Ita hũc locum exponit ſanctus CHRYSOSTOMVS hom. 3. in Epiſtolam ad Titum. Vbi inter cætera oſtendit, quomodo etiam cerui, & gallinæ, & vinum, & aqua, & alia huiuſmodi poſſent videri immunda, ſi perperam & ſuperſtitioſè iſta diſquirantur. *Qui animo,* inquit, *infirmus eſt omnia inquinat. Nam ſi iſta diſcutiat, & quid ſit mundum & immundum requirat, nihil penitus tanget; omnia enim, vt ſuprà monſtrauimus, immunda erunt.*

Ad SECVNDVM argumentum Sectariorum ductum ex auctoritate Patrum, reſpondeo, Patres cùm negant vlla eſſe bona opera infidelium, loqui de operibus, quæ bona ſint, non quomodocumque, ſed ita, vt ad ſalutem valeant. Sic enim opera cenſentur à Theologis & Patribus bona, iuxta Scripturæ etiam phraſin; vt oſtendimus quæſt. 1. de Gratia p. 3.

Ad TERTIVM reſpondeo, opera infidelium, quæ alioqui nullam malam circumſtantiam habent, minimè à peccato originali inquinari. Tum quia non procedunt ab illo, ſed à naturæ bono; tum quia rectitudo iuſtitiæ originalis, cuius priuatio eſt peccatum originale, non eſt perfectio debita ipſis operibus ex diuina lege, vt oſtendimus quæſt. 6. de Legibus, punct. 4. Quamuis eſt quidem iuſtitia originalis naturæ hominis debita, quatenus mentem Deo ſubiiciebat, vt docuimus quæſt. 12. de Peccatis, puncto vnico. Quo loco demonſtrauimus etiam contra Sectarios, peccatum originale minimè remanere in hominibus iuſtis.

DEINDE ad argumenta quoque Gregorij ARIMINENSIS reſpondendum eſt. Ad PRIMVM reſpondet bene Caietanus, relationem illam actualem, ad quam requiritur cognitio veri Dei, non eſſe neceſſariam ad A bonitatem moralem; ſed ſufficere relationẽ virtualem.

Ad SECVNDVM reſpondeo, Auguſtinum intelligendum eſſe de virtutibus & actionibus bonis Theologicè loquendo, & ſecundùm Scripturæ phraſin, ſecundum quam nihil ſolet dici bonum, niſi quod valeat ad gratiam Dei & beatitudinem acquirendam. Atque hanc quidem expoſitionem Auguſtini rectam eſſe, quæſt. 1. de gratia, puncto 3. probauimus, ipſius quoque Auguſtini teſtimoniis. Et ſane ita ipſe Ariminenſis quoque intelligere debuit Auguſtinum. Alioqui cùm concedat infideles, qui cognoſcunt verum Deum, poſſe opera aliqua bona exercere, ipſe etiam Auguſtino repugnaret. Procedunt enim præcipuæ ſententiæ Auguſtini, quas Gregorius adfert, de infidelibus Philoſophis, quorum pleroſque conſtat verum agnouiſſe Deum, qui ſit ſuper B omnia diligendus & colendus.

Peculiariter verò ad illud quod Auguſtin. ait; totam vitam infidelium eſſe peccatum, dicimus ſenſum eſſe: Infideles, cùm fidei lumine deſtituti ſint, frequentiſſimè peccare; ſicut ſolemus dicere: vitam eius hominis, qui literarum ſtudio addictus eſt, totam conſumi in eo ſtudio, tametſi permulta alia faciat. Illud etiam quod Auguſtinus ait, continentiã ſine fide non eſſe veram continentiam, ſed peccatum, intelligendum eſt de continentia, quę vſque adeo fide eſt deſtituta, vt etiam ſuſcipiatur ex infidelitate, atq; adeo repugnet veræ religioni & fidei. Qualis erat v.g. Caſtitas Virginũ Veſtalium.

Atque de operibus, quę ita non procedunt ex fide, vt etiam repugnẽt illi, & ad finem malum infidelitatis referantur, intelligendum vniuerſaliter eſt illud quod D. Aug. ſubiungit ex Apoſt. *Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt*, vti exponit hic D. Thomas in ſolutionę primi, & colligitur ex ipſo Apoſtoli contextu. Neque modus hic C loquendi, vt ſcilicet quod repugnat alicui virtuti, dicatur ſimpliciter non procedere ex ipſa, inuſitatus eſt. Nam & opus quod contra præceptum eſt diuinum, & charitati repugnat, ſolemus interdum dicere non eſſe ſecundùm charitatem & legem Dei factum: præſertim cùm aliquem familiariter corripimus. Sic igitur locus ille Auguſtini & Apoſtoli intelligendus eſt in propoſito. Quanquam habet etiam illa ſententia (vt antè diximus) alium ſenſum, videlicet quicquid non fit ſecundum conſcientiam, malè fieri, vt exponit quoque D. Thomas 1.2. quæſt. 19. artic. 5. ſed plures eſſe poſſunt vnius loci ſenſus.

Ad TERTIVM argumentum. Negatur Maior. Quãuis enim ſummum bonum duntaxat diligendum ſit ita vltimatè & propter ſe, vt neque actualiter, neque virtualiter in alium finem referatur: poſſunt tamen aliqua D quæ non ſunt ſummum bonum, diligi propter ſe: ita vt actu & expreſsè non referantur ad aliud, quamuis tacitè ſiue virtualiter referantur ad vltimum finem, vt rectè hic docet Caietanus. Eiuſmodi ſunt virtutes, &c.

Neque hinc ſequitur quòd omnia bona creata poſſint propter ſe diligi. Vt enim quædam creaturæ ſunt, quæ per ſe non habent perfectionem cauſæ efficientis, ſed tantùm ſunt inſtrumenta cauſarum, ita, inquit rectè Caietanus, quædam bona creata ſunt, quæ per ſe non ſunt apta ad hoc, vt tanquam finis propter ſe ſecundùm rectam rationem diligantur, ſed tantùm vt diligantur propter aliquid aliud: cuiuſmodi ſunt honor & gloria humana. Quæ quidem quo pacto debeant re- E ferri ad aliud, vt vitetur peccatum in eorum appetitu, declarat rectè Caietanus infrà quæſtion. 131. art. 1. qui præterea in Summa, verbo, Ambitio, docet, Appetitum honoris per ſe non eſſe peccatum mortale, niſi quando talis eſt, vt in honore cõſtituatur vltimus finis. Quod fit, cùm aliquis propter honorem vult peccare mortaliter, tranſgrediendo aliquod præceptum diuinum, ſicut illic notat Caietanus.

Ad QVARTVM conceſſa Maiori in bono ſenſu, negatur Minor. Nam fideles etiã iuſti aliqua opera mala

faciunt,

Digitized by Google

faciunt,quæ non referunt in vltimum finem bonum. Patet,quia venialiter interdum peccant. Et ſic contra quoque,potuerunt etiam infideles facere aliqua opera bona, quæ ſimiliter non referant in ſuum finem malum,vt rectè aduertit hic D.Thomas.

Ad CONFIRMATIONEM reſpondeo, non eſſe neceſſe vt quis omnia referat ad finem vltimum malum; ſatis enim eſt,quòd ita ſit cõparatus, vt nulli alteri rei finem ſuum malum poſtponeret, caſu quo alterutrum eſſet ei negligẽdum.Item,quòd ſi opus eſſet,& in mentem veniret,omnia in finem vltimum malum referret. Quæ quidem non ſufficiunt,vt aliquis cẽſeatur omnia opera ſua ita referre in vltimũ finẽ malum, vt in omni opere peccet,ſicut explicauimus q.1.deBeatitudine p.5.

Quòd ſi aliquis infidelis actu retuliſſet omnia opera ſua vnquam facienda in finem malum infidelitatis; ne tunc quidem neceſſariũ eſſet ipſum in omni opere poſteà peccare.Dicunt enim aliqui ſatis probabiliter,vim eiuſcemodi relationis,moraliter loquendo, non pertinere ad opera moraliter alioqui bona,quæ infidelis ille diu pòſt exerceret.Nam bonitas illorum operũ ex ſe vinceret relationem illam diu antè præteritam: atque ita,moraliter loquendo,eiuſmodi opera cenſenda potius eſſent tacitè referri in vltimum finem bonum, id eſt,in Deum,quàm in finem malum infidelitatis.

DENIQVE ad argumentum Capreoli reſpondemus,vt impleatur quidem ſine peccato illa lex diuina, quæ opus aliquod præſcribit,nõ eſſe neceſſe,opus præſcriptum referre inDeum actu vel virtualiter per priorem aliquam relationem actu,ſed ſatis eſt, illud in Deum referre eo modo virtualiter, quo in probatione tertia noſtræ ſententiæ declarauimus cum Caietano. Vide quæ diximus quæſt.1.de beatitudine part.5.

Mouet præterea Caietanus hic quæſtionem, Vtrum liceat ſuppeditare infidelibus eas res quibus conſtet ad ſuperſtitionem illos eſſe abuſuros: vt v.g. vendendo agnum Iudæo,inſtante Paſchate, aut idolum Gentili. Sed hac de re opportuniùs diſſeremus p.5.vbi eſt vidẽdum quatenus liceat communicare cum Infidelibus.

PVNCTVM TERTIVM.

Quotuplex ſit Infidelitas.

D. Thomas art.5. & 6.

DVAS hac de re ſtatuimus aſſertiones ex ſententia diui Thomæ hic & aliorum Theologorum.PRIMA aſſertio:Secundùm diuerſitatem errorum cum fide pugnantium nullæ ſunt determinatæ ſpecies Infidelitatis: pro diuerſa verò ratione,qua infidelitas poteſt aduerſari fidei, tres poſſunt diſtingui ſpecies illius, nimirum Paganiſmus, Perfidia Iudæorum,& Hæreſis.

PRIOR pars huius aſſertionis probatur. Quoniam errores,qui cum fide pugnant,infiniti eſſe poſſunt, vt vindicat AVGVSTINVS in fine libri de Hæreſibus. POSTERIOR item probatur.Nam ſi vitium conſideretur quatenus aduerſatur virtuti, tot ex hac parte aſſignari poſſunt ſpecies illius,quot *modis* contingit ipſum virtuti repugnare:Sed infidelitas repugnare poteſt fidei tribus modis,quorum vnus efficit Paganiſmum:Alter Perfidiam Iudæorum: Tertius Hæreſin: Ergo tres iſtæ ſpecies aſſignandę ſunt infidelitatis,quatenus fidei aduerſantur.Maior patet. Nam ideo virtuti morali cõtraria ſunt duo vitia extrema,quia duobus modis contingit vitium repugnare virtuti,nẽpe per exceſſum, & per defectum.Minor ita explicatur.Nã vel quis aduerſatur fidei nondum ſuſceptæ, & tunc eſt Gentilis ſeu Paganus:aut fidei ſuſceptæ in figura, & tunc eſt perfidus Iudæus: aut ſuſceptæ ſecundùm ipſam manifeſtationem veritatis,& tunc eſt Hæreticus.

Porrò circa priorem huius aſſertionis partem notat Caietanus,errores illos, qui poſſunt eſſe infiniti circa fidem,non pertinere ad diuerſas ſpecies propriè dictas. Quoniam ideo ſolùm dicuntur aduerſari fidei,quia deficiunt à rectitudine ipſius fidei; qui defectus (inquit Caietanus) potius eſt priuatio ſpeciei, quàm ſpecies. Ipſe etiam addo, neque in latitudine priuationis eſſe huiuſmodi errores cenſeri diuerſæ ſpeciei propriè, ad eum modum,quo cæcitatem dicimus eſſe diuerſæ ſpeciei a ſurditate.Ratio eſt,quoniam priuant perfectione virtutis eiuſdem ſpeciei.

Poſterior autem pars aſſertionis intelligenda eſt de infidelitate *contrariè*;& ſenſus eſt, quòd ſi illæ tres infidelitates conſiderentur,quatenus diuerſimodè tendunt ad ſuum obiectum,ſecundùm quendam ordinem poſitiuum ad illud,ſic differunt ſpecie: Si autem conſiderentur,vt priuant rectitudine fidei,nõ differunt ſpecie, ſed potius ſunt priuationes eiuſdem ſpeciei.Hoc facile intelligitur ex his, quæ quæſt.13. de humanis actibus part.5.generatim notauimus,duplicem ſpeciem conſiderari poſſe in peccato ſeu vitio. Alteram poſitiuam, prout eſt quoddam Ens morale: alteram priuatiuam, prout priuat perfectione virtutis. Et priorem quidem illam eſſe diuerſam etiam in vitiis oppoſitis eidem virtuti:poſteriorem non item.

Quæ doctrina etiam ponitur hìc à D.Thoma in ſolutione primi,qui præterea addit,vitium,vt priuat virtute,non propriè pertinere ad ſpeciem, ſed eſſe potius priuationem ſpeciei. Nihilominus poteſt dici habere ſpeciem priuatiuam,ad modum quo dicimus, cæcitatẽ eſſe priuationem determinatæ ſpeciei. Ex eo autem, quòd præcipua ſpecies vitij ſit illa, quæ conſiſtit in ordine poſitiuo ad obiectũ, ne colligas dari aliquod malum morale poſitiuum. Hoc enim tomo 2. vbi ſuprà, confutauimus,differentes contra Caietanum.

His ita explicatis, quod ad *praxim* quidem attinet, extra controuerſiam eſt, Paganiſmum, & Iudæorum perfidiam,& Hæreſim, adeo multum inter ſe differre, vt neceſſariò debeat quis in confeſſione explicare, ad quamnam infidelitatem ex iſtis deflexerit. Quinimò arbitror,qualitatem erroris etiã particularis, in quem quis incidit,exponendam eſſe in confeſſione. Multum namque intereſt,Vtrum negaueris Myſterium,v.g.SS. Trinitatis;an ſolùm quòd Paulus fuerit Hieroſolymis. Item vtrum ad Mahumetiſmum,an ad ſuperſtitionem idololatricam deflexeris:quamuis hæc duo notat Caietanus hic pertinere ad eandem ſpeciem infidelitatis, nempe ad Paganiſmum.

Et hæc quidem adnotaſſe ſatis fuerit,quod ad mores & praxim attinet.Quo poſito nõ videtur neceſſarium, Metaphyſicè(vt Caietanus hic facit)diſputare, Vtrum reuera Paganiſmus,Perfidia Iudæorũ, & Hæreſis propriè ſint diuerſæ ſpecies infidelitatis, an ſolum differãt ſecundùm conditiones diuerſas ipſorum infidelium,ſic vt diſcrimen iſtorum trium oriatur dumtaxat ex diuerſa circumſtantia perſonæ,quæ fidem anteà vel non ſuſceperit,vel ſuſceperit,hoc aut illo modo. Illud tamen aduertatur,Catechumenos, qui ante Baptiſmum deficiunt à fide,ad eam ſpeciem infidelitatis cenſendos eſſe deflectere,ad quam magis ſe conuertant ex illis tribus. Item illos,qui cùm fuerint infantes baptizati,poſteà infideles ſunt,numerandos eſſe in hæreticis,quoniam aduerſantur fidei ſuſceptæ per profeſſionem Baptiſmi.

Sit nunc SECVNDA aſſertio:Ex his tribus ſpeciebus Infidelitatis ſimpliciter loquendo,Infidelitas hæreticorum eſt deterrima,& Iudæorum deterior quàm Gentilium,vt rectè docet D.Thomas hic artic. 6. Quoniam peſſimum eſt aduerſari fidei ſuſceptæ ſecundùm manifeſtationem veritatis,quod faciunt hæretici; & aduerſari ſuſceptæ in figura,eſt peius, quàm aduerſari fidei nullo modo ſuſceptæ,quorum illud faciunt Iudæi,hoc Ethnici Gentiles.

Concedit tamen S.Thomas è contrario ſe rem habe-

re ſi

Digitized by Google

re,ſi agatur de quantitate vitij extenſiuè.Nam Gẽtiles circa plura errãt quàm Iudæi:& Iudæi quàm Hæretici. Hoc intelligendum eſt regulariter.Nam vt ipſe D.Th. notat,contingit aliquando,hæreticos circa plura errare quàm Gentiles, vt Manichæos , inquit D. Thomas. Quod nos poſſumus vere dicere de noſtri temporis Sectariis,qui culpabiliter in pluribus videntur errare.

Præterea eſt notãdum, certum ex fide eſſe quòd magis peccet is qui repugnat fidei prius ſuſceptæ : iuxta illud 1.Pet.2.*Melius erat eis viam iuſtitiæ non agnoſcere,&c.* Qua de re videndus D. Chryſ. homil.50. ad populum Antiochenum,vbi multis exaggerat infidelitatem hæreticorum,& S.Hieron.in cap.18.Iſaiæ,circa illud : *Væ terræ cymbalo alarum, quæ eſt trans flumina, &c.* Vbi affirmat,hæreticos *impietate ſua omnes vincere.*

PVNCTVM QVARTVM.

An liceat cum Infidelibus publicè diſputare.

D. Thomas artic 7.

RECTENE an ſecus, diſputatio publica de fide ſuſcipiatur , omnes aſſerunt iudicandum ex circumſtantiis eſſe,hoc eſt, ex *fine :* ex conditione *diſputantium*;ex conditione *auditorum*,& denique ex diſputandi *modo*. Statuemus igitur aliquot aſſertiones ſecundùm has omnes circumſtantias.

PRIMA aſſertio:cùm finis bonus eſt,nõ eſt dubium, quin ex ea parte diſputatio ſit licita , vt docet hic D. Thomas. Vt ſi quis diſputet ad defendendam fidem, vel etiam exercitationis gratia.

Malus autem poteſt eſſe finis in diſputando dupliciter:PRIMO , ſi quis diſputationem ſuſcipiat ex voluntate conditionata repugnandi fidei,caſu, quo rationes contra fidem magis ipſum mouerint:hinc ex parte finis illicitè diſputat is qui ex dubitatione diſputat. Nã is , quantum eſt ex ipſa natura dubitationis , expreſsè vel tacitè ſaltem vult repugnare fidei, ſi rationes contrariæ magis placuerint , iuxta ea quæ ſupra punct. 1. diximus.

Hoc verò procedit,quando is qui dubitat, intelligit alioquin rationes aliquas & motiua fidei,propter quæ meritò debet illam amplecti.Nam ſi nondum illi fides ſufficienter propoſita eſt,licitum eſt illi & dubitare, & ex dubitatione inquirere veritatem. Quod eſt aduertendum propter infideles,& eos,qui parentibus hæreticis nati,incipiunt primò inſtrui circa fidem.

ALTERO modo contingit finem diſputationis eſſe malum , cùm quis ex perfida voluntate abſolutè repugnandi fidei,adducit in diſputationem, & examen , ea quæ ſunt definita ab Eccleſia,id eſt,à ſummo Pontifice per ſe,vel vnà cum legitimo Concilio.

Hac ratione improbè de fide diſputant,cùm Lutherani omnes,tum præcipuè Martinus Kemnitius , in eo Examine ſacrilego , quod aduerſus ſacroſanctam Tridentinam Synodum inſtituit.Qui in re ille non ſolùm diuinam legem violauit,quæ iubet ; ex ore Sacerdotis ſcientiam requirere , ipſúmque audire ; ſed etiam humanam Marciani Imperatoris,qui in Lege, *Nemo*,Codice de ſumma Trinitate & fide Catholica , prohibet, ne quiſquam diſputando de his quæ ſemel a Synodo rectè conſtituta ſunt, nouos tumultus reuoluat , & occaſionem perfidiæ inde quærat.

Nec ſatisfacit huic obiectioni Kemnitius. Nam vt doceat,inſtitutum à ſe examen non repugnare ei decreto,duo ſummatim dicit in præfatione:PRIMO, Imperatorem ſolùm vetare ne quis diſputet de illis quæ ſunt *rectè & verè definita* à Synodo:ſe autem non diſputare de veritate,quæ ſit per Concilium Tridentinum determinata , ſed illud tantùm agere , vtrùm quæ ab eo Concilio determinata ſunt,*verè & rectè* ſint determinata. SECVNDO addit , Imperatorem prohibere ne quis ad reuoluendos tumultus , & quærendam occaſionem

A perfidiæ diſputet : ſe autem hoc non ſpectare in eo Examine , ſed tantùm velle Euangelium ab erroribus Concilij Tridentini(vt ille blaſphemat) vindicare.

Eſt planè non ſolùm impia, ſed etiã puerilis & ſtulta eluſio Imperatorij decreti. Quæro enim ex Kemnitio , quemnam omnino exiſtimet violare poſſe Decretum illud Martiani:Illumne qui in diſputationem adducit ea,quæ iudicio atque ſententia *ipſius Synodi* rectè & verè determinata ſunt;an illum ſolùm , qui cùm *ipſe fateatur,* illa quæ Cõcilium ſeu Synodus determinauit, verè & rectè determinata eſſe , nihilominus ea in diſputationem & examen adducit ? Si hoc ſecundum Kemnitius reſpondeat , planè faciet Decretum illud Imperatoris ridiculum. Nemo enim tam inſanus eſt, qui , quod ipſe fatetur rectè eſſe à Synodo determina- B tum , velit in examen adducere , Synodo repugnante. Itaque Imperator vt aditum tumultibus ac diſſenſionibus præcluderet,non debuiſſet hoc prohibere,ſed illud potius, ne quiſquam prætextu veritatis defendendæ inquirat diſputando , verãne an falſa fuerit Concilij determinatio. Apparet igitur euidenter Martianum voluiſſe prohibere, ne quis illa diſputãdo examinaret, quæ a Synodo,iudicio & ſententia *ipſius Synodi*, rectè & verè determinata eſſent:quòd cùm Kemnitius fecerit, elabi non poteſt quin fateri cogatur,ſe contra illud etiam decretum Imperatoris deliquiſſe.Atque ſimili ratione refellendum eſt, quod SECVNDO addebat Kemnitius,ſe non ideo diſputare,vt tumultus excitet , & quærat occaſionem perfidiæ.Vetat enim Imperator ne quis hoc quærat,iudicio quidem ipſius Synodi. Quare C cùm iudicio quidem ipſius Synodi & Catholicorum, Kemnitius illo ſuo Examine quærat occaſionem perfidiæ , & quantum in ipſo eſt,tumultus ea ratione excitet,reus eſt illius legis Imperatoriæ. Sed hæc obiter de Kemnitio.

Fit quoque illicita diſputatio de fide ex parte circũſtantiæ *finis* , quando nullus bonus finis ex illa ſperari poteſt,ſed tẽpus teritur,& fatigatur,in altercando fruſtrà,tum animus,tum corpus.Hac de cauſſà plerumque eſt illicitum diſputare cum ipſis hæreticis de Scripturis,ad quas illi prouocant. Quoniam, vt rectè ait Tertullianus lib.de Præſcriptionib. hæretic. præterquam quòd ipſi non habent ius ad agendum de Scripturis,*ad nihil id prodeſt* , inquit, *niſi vt aut ſtomachi quis ineat euerſionem,aut cerebri.* Videtur autem hæc circumſtantia ſola D per ſe non efficere peccatum mortale,niſi aliæ concurrant. Quòd ſi conuenientes iudices diſputationi intereſſent, poſſet vtiliter huiuſcemodi diſputatio cum hæreticis ſuſcipi , ſaltem propter alios , vt rectè notauit Eckius in loco communi de Diſputat. cum Hæreticis.

SECVNDA aſſertio : ex conditione porrò *diſputantis* redditur diſputatio de fide illicita dupliciter : PRIMO, ſi ille indoctus ſit,& diſputet cum hæreticis.Plus enim nocet tunc quàm prodeſt diſputare.Hoc attingit S.Th. hic , requirens ſufficientem doctrinam in diſputante. Et idem colligitur ex Apoſtolo ad Titum 1.cùm docet, oportere Epiſcopum tenere eum , qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem , *vt poſſit exhortari in doctrina ſana,& eos,qui contradicunt,arguere.*

SECVNDO,ſi is,qui diſputat,Laicus ſit.Prohibentur E enim Laici diſputare , & quidem ſub excommunicatione,c. *Quicunque.§.inhibemus quoque*,de hæreticis, li.6. Cæterùm Caietanus notat hic intelligendum hoc eſſe, ſi Laicus diſputet formaliter , id eſt, cum hæretico ad perſuadendam veritatẽ fidei directè,vel etiam,vt mihi videtur,adducendo hæreticorũ argumenta,vt veritatẽ fidei magis perſuadeat fidelibus. Nam hæc paria videntur eſſe;quare vtrobique videtur eſſe diſputatio de fide formalis,iuxta mentem Caietani. Si verò quis diſputet tantum materialiter, hoc eſt, inquit Caietanus, nõ perſuadẽdi cauſſa,ſed exercitij tantùm,vel honoris, &c.vti fit ſæpè in actib.publicis apud Catholicos,tunc

non

Digitized by Google

non intelligitur Laicus ita diſputans, incurrere illam excommunicationem.

Alij etiam limitant illam prohibitionem, vt nõ habeat locum in caſu neceſſitatis, vel magnæ vtilitatis, poſito quòd Laicus ſit doctus: atque ita textus ille videtur intelligendus regulariter tantùm. Adde, quòd in locis, in quibus hæretici graſſantur, prӕterquam quod ferè eſt vtile, vt Laici ſi docti ſint, concurrentibus aliis circumſtantiis, diſputent, videtur illa prohibitio iuris poſitiui, eneruata per contrariam conſuetudinem. Sed neque in locis, vbi illa vigeret, ſtatim ipſo facto incurreret Laicus ob id excommunicationem. Non enim ait ille Pontifex, vt excommunicatus ſit, ſed vt excommunicationis laqueo *innodetur:* atque ita eſt hæc excommunicatio inferẽda, non autẽ ipſo iure illata. Ita annotauit etiam Sylueſter in ſumma verbo *Diſputare*, vbi rectè etiã probat, per *Laicos* in dicto capitulo *Quicunque*, non intelligi illiteratos, vt putauit ibi Gloſſa (licet dubitanter) ſed intelligi proprie Laicos. Nam vt omnib. Laicis in communi lege prohiberetur diſputatio de Fide, ſufficit quòd vt plurimùm Laici ſolent eſſe indocti. Leges enim reſpiciunt ad id, quod euenit vt plurimũ.

TERTIA aſſertio: ex parte *auditorum*. ſi ſunt ſapiẽtes, nullum periculum eſt, vt ait D. Thomas, de fide diſputare. Sapiẽtes autem eſſe intelligo ad hoc propoſitum, non modò Theologos, ſed alios etiam ita cordatos & prudentes, vt iudicentur futuri capaces ipſius veritatis, & animaduerſuri facile errorem. Quinam verò auditores tales ſint, prudentia quadam eſt iudicandum.

Sin autem auditores fuerint ſimpliciores, illicita eſt plerumque diſputatio ex hac parte, vt rectè probat D. Thomas, adeo vt neque formaliter, neque materialiter (exercitij videlicet aut honoris cauſſa) coram his diſputandum ſit. Nam ſemper imminet periculum ex relatione argumẽtorum erroris, maxime cùm ferè eorũ vim ſimpliciores facilius percipiant quàm ſolutiones, vt rectè hic Caietanus aduertit. Qui conſequenter bene admonet, cauendum eſſe ab huiuſmodi diſputationibus in Conuentibus Religioſorum, & in Concionibus, ad quas ſolent etiam ſimpliciores venire. Niſi forte, inquit Caietanus, aliquis eſſet Doctor adeo excellens, vt poſſet omnia cõmodiſſime ſoluere, & explicare etiam ſimplicibus; ſed tales rari admodum ſunt.

Si tamen ſimpliciores ab infidelibus vel ſeducti vel ſolicitati ſunt, vel facile ſolicitari poſſunt, vt communiter in locis Hæreticorum accidit, tunc quidem non modò licitum eſt coram talibus de fide diſputare, ſed etiam hoc facere debent illi qui vtiliter præſtare id poſſunt. Tenentur enim ſuccurrere proximorum ſpirituali neceſſitati, vel defendendo fidem: iuxta illud 1. Pet. 1. *Parati ſemper ſatisfactionem reddere omni poſcenti vos, de ea, quæ in vobis eſt, ſpe:* vel oppugnando aduerſarios, iuxta illud ad Titum primo: *Vt ſit potens exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt, arguere.*

Atque huius quidem officij extat exemplum Heliæ, 3. Reg. 18. qui redarguit Prophetas Baal: & D. Stephani, Act. 6. & 7. qui coram Iudæis diſputauit de fide; & D. Pauli, de quo ſcribitur, Act. 9. *Quod inualeſcebat & confundebat Iudæos, & loquebatur Gentibus, & diſputabat cum Græcis.*

Quòd ſi quis caſu, quo ipſius diſputatio opportuna eſſet, taceat, ſilentium non vacabit culpa. Nam vt D. Gregorius in 2. par. Paſtoralis, c. 4. ait: *Sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiſcretum ſilentium eos qui erudiri poterant, in errore relinquit.* Quò ſpectat illud B. Ambroſij lib. 1. offic. c. 3. *Si pro otioſo verbo ratio poſcitur, videndum ne pro otioſo ſilentio etiam reddatur.*

QVARTA aſſertio: ex *modo* diſputandi redditur diſputatio illicita, quando magis contentione verborum, quàm argumentorum & ſententiarum pondere trãſigitur, vt ait D. Thomas in ſolutione 1. Vnde Apoſtolus 2. ad Timoth. 2. *Noli*, inquit, *verbis contendere.* Ad

A nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Quod quidem vitium in aliis etiã diſputationibus Catholicis facile admittitur, vt infrà diſputatione tertia, in quæſtione de Contentione attingemus. Sed multò facilius, quando diſputatio ſuſcipitur cum hæreticis.

Ex dictis apparet, regulariter loquendo, illicitã eſſe diſputationem cum hæreticis ipſis, præſertim iis, qui aliquo modo fuerint Magiſtri erroris, vt rectè notauit Ioannes Driedo, libr. 2. de Script. c. 3. & Eckius in loco communi hac de re. Ratio eſt, quoniam tales ita obſtinati ſunt, & ita impudenter ſe gerunt, vt communiter deſideretur aliqua circumſtantia ex illis multis, quas diximus eſſe neceſſarias, vt rectè diſputatio de Fide tranſigatur.

Atque hinc Tertullianus in li. de Præſcript. putauit, B Apoſtolum ſimpliciter prohibuiſſe omnẽ diſputationẽ cum hæreticis, cùm ad ad Tit. 3. dixit: *Hæreticũ hominem poſt vnam vel alteram admonitionem deuita.* Non enim ait, poſt vnam vel alteram *diſputationem*, ſed admonitionẽ. *Fides noſtra* (inquit Tertullianus) *obſequium Apoſtolo debet prohibenti quæſtiones inire, nouis vocibus aures accommodare, hæreticum poſt vnam correptionem conuenire, non poſt diſputationem. Adeo interdixit diſputationem, correptionem deſignans cauſſam hæretici conueniendi, & hoc vnam: ſcilicet quia non eſt Chriſtianus.* Caterùm hoc intelligẽdum eſt *vt plurimum*, ſicut Driedo, tractans hanc ſententiam Tertulliani, expoſuit. Diſcretione igitur opus erit ad iudicandum in caſibus particularibus, quando, & quomodo, & cum quibus diſputare de fide liceat.

C

PVNCTVM QVINTVM.

An & quatenus liceat communicare cum Infidelibus in conuerſatione & conuictu.

D. Thomas artic. 9.

DISTINGVENDVM eſt hoc loco tum de *Infidelibus*, tum etiam de *modo* communicandi cum illis. Nam Infideles alij ſunt tales, qui nunquam in Eccleſia fuerunt, vt Gentiles: alij fuerunt aliquando in ea, & in illos habet quoddam ius Eccleſia ratione Baptiſmalis characteris, vt Hæretici & Schiſmatici.

Deinde etiã *Communicatio* aut eſt in aliis vitæ actionibus, quæ non ſpectant propriè ad Infidelitatem, vt Politica conuerſatio, & conuictus, &c. Aut eſt in ipſius actionibus Infidelitatis, quæ ſpectant ad cultum ſuper- D ſtitioſum; idque vel directe, vt ſimul cum Infidelibus ſacrificando idolis; aut indirectè aliquo modo; vt ſuppeditãdo Infidelibus materiã ad cultũ ſuperſtitioſum.

Hoc poſito quædam ſunt certa circa propoſitam quæſtionem, & de aliquo eſt controuerſia.

Certum eſt PRIMO, cum nullo infideli licitam eſſe communicationem vllam in aliquo opere Infidelitatis *directè*. Nam omnia eiuſmodi opera ſunt *per ſe* mala. Vt vidimus punct. 2. Dico autem *per ſe*. Nam per accidens poſſet ignorantia inuincibilis in aliquo caſu excuſare opus factum ex infidelitate. Patet, ſi quiſpiam homo rudiſſimus pro aliquo ſaltem breui tempore laboraret ignorantia inuincibili vnius veri Dei: quod quidem accidere aliquando poſſe inſinuat Andreas Vega lib. 6. Concilium Tridentinum, c. 20. Neque ſanè E fallitur. Nam ſtatim cognoſcere vnitatem Dei, res eſt, quæ non prorſus difficultate vacat, vti colligere licet ex Philoſophorum diſputationibus hac de re.

Certum eſt SECVNDO, non licere extra caſus neceſſitatis cõmunicare vllo modo cum Infidelibus hæreticis & apoſtatis, cùm ſint ab Eccleſia excõmunicati. Quod tamen intelligi debet iuxta tenorem Extrauagantis, *Ad euitanda*, in qua declaratum eſt, tunc ſolùm eſſe vitandũ excõmunicatum vel alia cenſura irretitũ, quando ſententia eſt publicè denũciata, & nominatim cõtra illũ: vel quando crimen, propter quod incurritur

excom

Digitized by Google

excommunicatio,eſt notorium,vt nulla tergiuerſatione celari poſſit;quod ſecundum tamen, vt multi ſentiunt,& Nauarrus c.27.Manual.num.55.putat probabile,non eſt vſu receptum,niſi quod ad crimen percuſſionis clerici.

Itaque iuxta hanc Extrauagantem,non erunt vitandi hęretici etiam notorij,niſi fuerit in illos nominatim ſententia lata. Dato etiam quòd Extrauagans illa haberet locum in quouis crimine (nam vt Nauarrus ait, percuſſio Clerici non fuit ſpecificata in illa) nihilominus in Germania & ſimilibus locis nō eſt illicita communicatio cum notoriis hæreticis; quoniam, vt Nauarrus vbi ſuprà notat,*multitudo* hæreticorum, & *neceſſitas*, in huiuſmodi locis excuſat. Quod idem repetit lib.1.Conſiliorum,conſ.1.quæſt.24.

Certum eſt Tertio,cum Infidelibus aliis, qui neque ſunt hæretici,neque apoſtatæ, licite poſſe politicè communicare eos qui ſunt in fide ita ſolidi, vt poſſint illos conuertere ad fidem potiùs quàm ab illis peruerti. Patet: quoniam tales infideles non ſunt excommunicati ab Eccleſia,cùm ſint extra illam,ſeu foris, & aliunde nullum tunc impendet periculum ex illorum conuerſatione. Qui autem infirmi ſunt, non debent cum huiuſmodi infidelibus communicare.Nam exponerent ſe periculo,vt docet hic D.Thomas art.9.

Controversia autem eſt, an liceat aliquo modo *indirectè* communicare cum infidelibus in opere aliquo Infidelitatis,ſuppeditando videlicet illis res, quibus conſtat eos abuſuros eſſe ad ſuperſtitioſum cultum:vt,v.g.vendendo Iudæis agnum inſtante feſto Paſchatis,aut Idolum alicui Gentili.Videtur enim id illicitum eſſe.Nam eſt cooperari ad actionem ex Infidelitate profectam,quæ,vt dictum eſt,ſemper eſt mala.

In Contrarium eſt, quòd non magis ad malum cooperari videtur, qui eiuſcemodi res donat vel vendit Infidelibus, quàm qui ab vſurario mutuum petit: ſed hoc non eſt per ſe illicitum:ergo nec illud.

Quæſtionem hanc mouet Caietanus,ar.4.Et primò extra controuerſiam eſt, peccatum eſſe, res eiuſmodi ſuppeditare Infidelibus, ea *intentione*, vt ad ſuperſtitionem ſuam illis abutantur.Nam hoc eſt directè cooperari,quod conſtat per ſe illicitum eſſe. Sed controuerſia potiſſimùm eſt,cùm quis caret ea intentione, quanquam certò ſciat,vt ponimus,infidelem abuſurum eſſe re quæ ipſi ſuppeditatur.

Tunc verò Caietanus diſtinguit. Nam aut res, inquit, ex ſe determinata eſt ad malum vſum infidelitatis; vt Idolum, veſtis Sacerdotalis ſuperſtitioſa, & fana ſuperſtitioſis vſibus accommodata,&c. Aut res non ſunt huiuſmodi, ſed potiùs indeterminatæ ad bonum & malum vſum, vt herbæ, flores, animalia, &c. Res prioris generis cenſet Caietanus, illicitum eſſe infidelibus vendere aut ſuppeditare.Probat ex S.Thoma infrà quæſt.169.art.2.ad 4.vbi ſimpliciter affirmat, quòd ſuppeditare huiuſmodi res, directè ſit cooperari ad malum,ac proinde illicitum. Res verò poſterioris generis dicit Caietanus, non eſſe illicitum infidelibus vendere:probat. Quia cùm indeterminatæ ſint ad bonum vel malum vſum, ſuppeditare illas non eſt *directè* cooperari ad malum:neque *indirectè*: quoniam non tenetur quis impedire, ſeu prohibere alterum, quominus re alioqui indifferenti male vtatur. Aliàs oporteret,eos, qui aliqua mercimonia vendunt, ſemper eſſe ſollicitos, vtrùm emptor ſit bene an male eis vſurus: quod non eſt verum.

Hæc ſententia Caietani mihi non probatur. Videtur enim non attingere id ex quo quęſtio eſt explicanda. Nam cùm ait, res ex ſua ratione determinatas ad malum vſum,illicitum eſſe vendere infidelibus: indeterminatas verò, licitum; aut loquitur de determinatione ex natura ipſius rei:& tunc nulla res prorſus eſt ad malum vſum determinata; nam & Idolo poteſt infidelis rectè vti; ad comburendum nimirum, vel ad memoriam, &c. Aut loquitur de determinatione morali, quæ nimirum oritur ex propoſito voluntatis humanæ deſtinantis rem ad malum vſum. Et tunc res omnis, quæ certum ſit infidelem eſſe abuſurum (ſicut ponimus in caſu)dici poteſt ad malum vſum determinata. Nam quòd res quædam non ſolùm per voluntatem ipſius,cui conferuntur, ſed etiam per voluntatem aliorum eas inſtituentium determinatæ ſint ad malum vſum,vt Idolum,&c.quod ad præſentem quæſtionem attinet,prorſus eſt per accidens. Satis namque eſt quòd res ex propoſito voluntatis alicuius vel aliquorum ſit deſtinata ad malum vſum.Nam ſi illicitum eſt ſuppeditare infideli rem ex inſtituto aliorum determinatam ad malum vſum,ideo illicitum eſt,quoniam inde fit certum,quòd ſequetur malus illius vſus. Hoc autem cùm etiam certum ſit, vt ponimus, quando ex ſola voluntate accipientis, res deſtinatur ad malum vſum,illicitum quoque erit,rem in eo caſu ſuppeditare;ſi,vt Caietanus vult, explicanda quæſtio eſt ex illa determinatione.

Aliter ergo ad quæſtionem propoſitam reſpondendum eſt ex ſententia Sylueſtri verbo *Infidelitas*,q.4. vbi rectè diſtinguit de cauſſa, qua inducitur aliquis vt rem ſuppeditet infideli. Nam vel illa eſt rationabilis propter neceſſitatem aliquam,&c.vel non. Si eſt rationabilis,licitum erit ſuppeditare infideli rem quæcunque, quouis modo deſtinatam ad malum vſum. Ratio eſt: quoniam non tenetur quis cum notabili detrimento ſuo cōſulere ſpirituali indemnitati alterius, ſed poteſt commoditatem ſuam ſpectando,negligere lapſum alterius ſpiritualem.Atque adeo tunc non cooperabitur alteri ita indirectè,vt peccet.Nam etſi potuiſſet vitare alterius lapſum,tamen tunc non debet.

Si verò quis non habeat cauſſam rationabilem, cur ſuppeditet rem infideli, qua is eſt abuſurus, peccabit ſuppeditando,cuiuſcunque conditionis res fuerit. Ratio eſt: quoniam ex charitate tenetur quilibet, quantum in ſe eſt,impedire peccatum proximi,ſi hoc poteſt abſque notabili detrimento ſuo. Atque ita in propoſito caſu tenetur abſtinere à tali ſuppeditatione, &, ſi non faciat,cooperabitur indirectè,& peccabit.

Eſt verò hæc doctrina Sylueſtri pro aliis etiam caſibus notanda, in quibus dubitatur, vtrùm præbere materiam peccandi ſine intentione,vt peccatum conſequatur,ſit illicitum. Diſtinctio namque illa rationabilis cauſſæ & irrationabilis habenda eſt pro regula in huiuſmodi,vt rectè admonet Sylueſter. Atque ex eodem documento iudicandum eſt, quando licebit ab vſurario petere mutuum,& quando non, vt patebit infrà diſp.5. Ex his etiam patet reſponſio ad argumētum contrarium in quæſtione propoſitum, & ad alterum pro alia parte.

Ad rationem verò Caietani pro primo illius dicto reſpondetur ex Sylueſtro vbi ſuprà, doctrinam S.Thomæ intelligendam eſſe de eo qui eiuſmodi res ſuppeditat ea intētione vt alter ipſis abutatur. Quæ quidem intentio,vt ait idem Sylueſter, communiter præſumitur eſſe in iis qui res eiuſmodi ſuppeditant, ſiquidem communi ritu ad malum vſum ordinantur, & non ad alium. Et confirmatur hæc expoſitio verborum D. Thomæ.Nam ait tales *directè* cooperari ad malum.Nequit autem intelligi directè hæc cooperatio ſine prædicta intentione.

Ad rationem pro altero dicto eiuſdem Caietani reſpondeo: quamuis non oporteat eſſe ſollicitos,qui res communi ritu deſtinatas ad malum ſuppeditant, ſi nihil ſciant de praua voluntate & intentione alterius, cui res conferuntur; at debere tamen ex charitate res eiuſmodi negare iis quos ſciunt(vt in præſenti ſupponimus)abuſuros eſſe illis,ſi cauſſam rationabilem non habeant,cur res illis vellent ſuppeditare.

Digitized by Google

PVNCTVM SEXTVM.

An liceat compellere Infideles ad Fidem.

D.Thomas artic.8.

TRIA ſunt certa de hac re apud Catholicos, & vnum controuerſum. PRIMO, certum eſt, eos infideles, qui antea fidem profeſſi ſunt, compelli poſſe, vt adimpleant quod promiſerunt,& perſeuerent in vera fide, quam profeſſi ſunt; ſicut hæretici & apoſtatæ. Habet enim ius Eccleſia inferēdi vim huiuſmodi infidelibus ad finem duplicem: nempe,vt vel cogat eos proteſtari fidem, quam ſuſceperunt; vel, vt ſimpliciter eos puniat ob deſertam fidem. Vtrumque negauit Lutherus, vt videre eſt in art. 33.illius apud Roffenſem. Sed quòd vtroque modo Eccleſia id facere poſſit,certum ex fide eſt,vt patet ex Bulla Leonis X.per quam illi articuli ſunt damnati.

Et quidem quòd priori, ſcilicet vt cogat, oſtendit variis exemplis B. Auguſtinus in epiſt. 50. ad Bonifacium Comitem,& in epiſt.44.ad Donatum. Ac ſuadet id ratio.Nam conuenit in omni Republica,ac proinde etiam in Chriſtiana,poteſtatem eſſe,qua timore pœnę ad officium præſtandum cogantur hi, qui ſponte nolunt; vt apparet quoque ex diuinæ prouidentiæ ratione.Quod verò poſteriori modo,ſcilicet vt puniat, poſſit Eccleſia eiuſmodi Infidelibus vim inferre, oſtendemus infra quæſtione ſequenti,vbi ea de re diſſerit quoque D.Thomas.

SECVNDO, certum eſt,compelli poſſe quoſcunque infideles,ne obſiſtant fidei;aut blaſphemiis, aut malis perſuaſionibus,aut apertis perſecutionibus.Ita perpetuò ſibi perſuaſit Eccleſia, vt colligere licet ex plurib. decretis 23. q. 8. vbi laudi datur Chriſtianis Principibus,quòd eiuſmodi infideles bello compeſcuerint. Ac ratio huic veritati ſuffragatur. Nam vt res naturales vim habent non ſolùm vt ſeſe tueantur, ſed etiam vt repellant contraria;ita neceſſe eſt,Rempublicam bene conſtitutam,hac poteſtate præditam eſſe,vt ſcilicet obſiſtat repugnantibus.Cōſtat autem Chriſtianam Rempublicam in primis eſſe rectè inſtitutam:qua de re copioſiùs diſputabimus infrà diſp.3. in materia de Bello, aduerſus Lutherum.

Illud autem ADVERTENDVM eſt;quod D.Thomas hîc dicit,licitum eſſe compeſcere illos,qui etiam blaſphemiis obſiſtunt fidei noſtræ, intelligendum eſſe de blaſphemiis propriè & formaliter, quæ nimirum conſiſtunt in verbis contumelioſis contra Deum. de quo genere agendum eſt infrà q.13. Non eſt autem intelligendum de blaſphemiis materialiter.Nam,vt D.Thomas infrà q.94.art.3.ad 2.docet,Idololatria etiam cenſeri poteſt continere materialem blaſphemiam, quatenus facto ipſo diuinam gloriam eiuſque ſingularitatē transfert ad creaturā,quod eſt contumelioſum Deo. Sed quoniam huiuſmodi materialis blaſphemia non per ſe aduerſatur Chriſtianæ religioni & promotioni fidei, non debet cenſeri ſufficiens cauſſa ad inferēdam vim Gentibus,vt attingemus infrà punct.7.Neque huic obſtat, quod Nicolaus de Lira in c.32.Num. inter varias cauſſas propter quas Iſraëlitæ iuſtè debellârunt Gentiles, numeret etiam blaſphemiam Idololatriæ. Fecerunt enim hoc illi ex peculiari præcepto & voluntate Dei,vt vindices iuſtitiæ diuinæ: quare non eſt hoc trahendum in exemplum.

TERTIO,certum eſt,Infideles eos,qui neque Eccleſiæ, neque Chriſtianis Principibus ſubiecti ſunt, non poſſe compelli ad eum finem,vt fidem ſuſcipiant.Nam in tales nullam planè poteſtatem habet Eccleſia aut Chriſtiani Principes,iuxta illud Apoſtoli,1. ad Cor.5. *Quid enim mihi de iis qui foris ſunt,iudicare?* Ergo non poſſunt ab Eccleſia, vel à Chriſtianis Principibus vlla vi adigi ad officium ſuſcipiendæ fidei. An autem propter alium finem poſſit eis vis inferri, vt ſcilicet ceſſent à

A cultibus ſuperſtitioſis & peccatis cōtra legem naturæ, quibus offenditur Deus,videbimus puncto ſequenti.

Neque eſt difficile reſpondere ad argumenta quædam,quæ poſſent cōtra hoc obiici.PRIMO,ex illo Luc. 14.*Exi in vias & ſepes,& compelle intrare.* Ex quo loco videntur Patres colligere, quòd omnes Infideles compellendi ſint,vt veniant ad Eccleſiam. SECVNDO,quia Infideles præcepto diuino tenentur ſuſcipere fidem:ergo Principes, qui ſunt legis diuinæ quaſi cuſtodes & propugnatores,adigere illos poterunt, vt faciant quod tenētur.TERTIO, quia Deus ipſe terroribus ſæpè monet homines,vt ſuſcipiant fidem:ergo nihil mali Principes committent,ſi hoc exemplum imitentur. Antecedens patet ex D. Auguſtino epiſtola 48. ad Vincentium,& 50. ad Bonifacium, vbi ad hoc commemorat conuerſionem Pauli,qui, vt dicitur Act.9. *tremens atque* B *ſtupens dixit; Domine quid me vis facere?* Idem patet ex D. Gregorio hom.16.ſuper illud Lucæ 14. *Compelle intrare.* QVARTO, quia ſi id non licet, maximè ob rationem D. Thomæ, quia nimirum credere voluntatis eſt: ſed hæc ratio non valet:ergo.Probatur Minor. Nam tunc neque Eccleſia poſſet compellere hæreticos & apoſtatas, vt ſeruent quod profeſſi ſunt, ſeu teneant fidem; quoniam credere eſt voluntatis.

Ad PRIMVM reſpondeo,*primò*.per eos qui iubentur compelli intrare, ſolos hæreticos & ſchiſmaticos intelligi;alios autem qui fidem non ſunt profeſſi,intelligi per illos qui primò à ſeruis illis ſimpliciter vocati ſunt ad cœnam.Atque ita hunc locum exponit B. AVGVSTINVS in epiſt.50.ad Bonifacium,vbi hęreticos & C ſchiſmaticos ait eſſe illos qui in viis & ſepibus, quas ipſi conſtruxerunt, inuenti, compellendi ſunt intrare rurſus in Eccleſiam Catholicam. *Secundò*, ſi per illos qui compelli iubentur intrare,intelligimus omnes infideles cuiuſcunque generis, dicendum cum S.Thoma q.22.de Veritate,art.9. ad vltim. ſermonem eſſe de vi, quam rationes ipſæ fidei per ſe afferunt,non de armorum vi,vel metus incuſſi.

Ad SECVNDVM reſpondeo, Principes eſſe diuinæ legis cuſtodes,ſic tamen vt debeant rectâ ratione, modoque conſentaneo,illius obſeruationem tueri ac promouere:non eſt autem in propoſito recta ratio ea quæ per vim, &c. cùm hoc potiùs alienū ſit ab ipſa lege diuina,& modo quo Chriſtus voluit Euāgeliū prædicari.

Ad TERTIVM reſpondeo, diſcrimen eſſe. Nam ſi D Deus metum incutiat, ipſe quoque ſimul poteſt inclinare cor hominis ad fidem, vt voluntariè prorſus eam ſuſcipiat,tametſi à metu excitatus.Hoc verò nō perinde ſperare poſſumus, ſi metus ab hominib. incutiatur.

Ad QVARTVM reſpondeo, *primò*, diſcrimen eſſe. Nam qui fidem profiteri & conſeruare tenentur, non ſolùm ex ipſa lege diuina, ſed etiam ex ipſius Eccleſiæ præſcripto, cui ſe per Baptiſmi profeſſionem ſubiecerunt, maiorem rationem habent, vt excitati primùm per pœnæ metū ab Eccleſia incuſſum,voluntariè demū credāt,atq; adeo ſine ſacrilegio Chriſtiana ſacra vſurpent.*Secundò*,reſpondeo, Eccleſiam non ad hoc formaliter & per ſe primò vim illis inferre,vt credāt & profiteantur fidem,ſed ad hoc, vt proteſtando fidem exteriùs,adimpleāt quod profeſſi ſunt in Baptiſmo. Quare cùm Eccleſia habeat ius vt eos ad hoc formaliter com- E pellat,non cenſebitur indirectè concurrere ad ſacrilegium eorum,ſi quod inde ſequatur. Nam non tenetur Eccleſia illud ſacrilegium impedire,ſed poteſt vti iure ſuo,& adigere illos, vt adimpleant illud quod tenētur ex vi profeſſionis Baptiſmi: quandoquidem in hac re Eccleſia bonum cōmune Reipublicæ Chriſtianæ ſpectat,redundans ex hoc, quòd non liceat impunè decedere ab inſtituto & profeſſione Baptiſmi. Secundariò autem etiam ſpectat Eccleſia bonum vniuſcuiuſq; priuatum conſiſtens,in hoc,vt ſit verè Chriſtianus.Atque ita indirectè etiam adhibet Eccleſia vim, propter actū

Digitized by Google

interiorem voluntariæ fidei, qui neceſſarius eſt, vt proteſtatio exterior recta ſit, & non ſacrilega. Et hæc quidem hactenus certa ſunt.

Controversia autem eſt, an ſaltem Infideles, qui ſint alioqui ſubditi Chriſtianis Principibus, poſſint cōpelli ad profeſſionem fidei. Nam Scotus in 4. ſent. diſt. 4. & quæſt. vlt. exiſtimat, rectè facturos Chriſtianos Principes, ſi huiuſmodi infideles omnino cogant ad ſuſcipiendum Baptiſmum. Et illum ſequitur Gabriel in eadem diſt. quæſt. 2. dub. 5. in fine, & Alfonſus à Caſtro lib. 2. de iuſta hæreticorum punitione. cap. 14.

Primvm argumentum Scoti eſt. Nam minus malum eſſet, vt tales infideles etiam animo ficto vſurparent Chriſtiana ſacra, quam vt impune vtantur ſuperſtitioſis ſuis inſtitutis: Ergo prudenter fieret, ſi à maiori malo ad minus adducerentur: dato quòd non conuerterentur, & fidem ſuſciperent ſincero animo.

Secvndo, Nam ſaltem ſperari poſſet, futurum, vt eorum filij poſt tertiam aut quartam generationem eſſent ſinceri Chriſtiani, quod commodum non videtur eſſe negligendum.

Tertio inducit textum ex capite *de Iudæis*, 45. diſt. quod eſt Concilij Toletani IV. vbi Siſebutus Rex dicitur fuiſſe religioſiſſimus; qui tamē, vt ibidem commemoratur, Iudæos compulit ad ſuſcipiendū Baptiſmum.

Et præter hæc tria argumēta, quæ ipſe Scotus adfert, poſſet addi Qvarto exemplum aliorum optimorum Principū, qui variis modis videntur infideles ſibi ſubditos compuliſſe ad fidem. Vt Conſtantinus Imperator, qui iuſſit omnia templa Paganorum claudi, vt patet ex Lege, *Nemo*, Codice de Paganis, laudata ab Ambroſio, epiſt. 30. & ab Auguſtino, epiſt. 48. Et Ferdinandus Rex Hiſpaniæ, qui ante annos centum, Iudæos, qui nō conuerterentur, iuſſit excedere ex Hiſpania.

Contraria tamē ſententia eſt communis Theologorum, vt agnoſcit etiam Gabriel vbi ſupra: nempe nullos omnino infideles, etiāſi Chriſtianis Principibus ſubditi ſint, eſſe cogendos ad fidem. Ita docet D. Thom. hic art. 8. præſertim ad 2. & Richardus in 4. diſt. 6. art. 3. quæſt. 3. & Paludanus diſt. 4. quæſt. 4. art. 3. & Durandus ead. diſt. quæſt. 6. & Sotus diſt. 5. quæſt. vnica, artic. 10. & alij Theologi communiter. Quæ ſententia vſque adeo eſt certa, vt fere videatur niti Eccleſiaſtica traditione.

Hoc patet Primo, ſi inſpiciamus rationem & modum, quem Chriſtus Dominus Apoſtolis ſeruandum præſcripſit in perſuadenda fide. Nam Matth. 10. & Lucę 10. illis dixit: *Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum.* Deinde iuſſit, vt vbique primum precarentur hominibus pacē, & ſi cōtingeret, ipſos alicubi non recipi, nihil aliud eos facere voluit, quam *vt excuterent puluerem de pedibus ſuis.* Præterea Matth. vltimo: *Docete*, inquit, *omnes gentes.* Et Marci vltimo: *Prædicate Euangelium, &c. qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur.* Ex quibus ſatis apparet, alieniſſimū fuiſſe à voluntate Chriſti, vt aliqua vis ad perſuadendā fidem adhiberetur, præter illam, quæ ineſt in ipſa prædicatione verbi diuini & doctrina fidei. Huc quoque ſpectat illud Apoſtoli, 1. Cor. 5. *Quid enim mihi eſt de his qui foris ſunt?* id eſt, qui nondum profeſſi ſunt fidem in Eccleſia: vt Patres communiter interpretātur. Si igitur in Eccleſia nō eſt auctoritas directiua erga tales, neque coactiua erit. Nam hæc conſequitur directiuam.

Secvndo idem patet ex eo quòd numquam legimus, Eccleſiæ prælatos ſæcularibus Principibus ſuaſiſſe hoc genus per vim perſuadendi fidem, cum tamen illorum aliqui maximè valerent gratia & auctoritate apud huiuſmodi Principes, vt Syluester Papa apud Cōſtantinum, & Ambroſius apud Theodoſium, & alij apud alios. Quòd ſi hæc ratio propagandi fidem per metum Euangelio cōſentanea eſſet, procul dubio proceres illi Eccleſiæ illam non neglexiſſent.

Tertio, quia extant pleraque decreta in iure Canonico, quæ omnino prohibent, eiuſmodi infideles cogi ad fidem, vt in capitulo *Maiores*, Extra de Baptiſmo & eius effectu, & in capitulo *Sicut Iudæi*, Extra de Iudæis & Saracenis, & 45. d. Capitulo *de Iudæis*, citato in priori argumento, & Capit. *Qui ſincera.* Hæc ſi ſimul expēdantur omnia, apparebit, ſententiā D. Thomæ niti Eccleſiaſtica traditione, quæ probabiliter exiſtimari poteſt ab ipſo Chriſto Domino & Apoſtolis deſcēdiſſe.

Qvarto probari poteſt eadem ſententia, ratione. Durandus in 4. ſent. diſt. 4. quæſtio. 6. art. 1. inde illā probat: quia quod eſt ſupra naturalem rationem & captum hominis, ad id nemo debet vi compelli: Sed fides ſuperat captū hominis: Ergo, &c. Sed hoc argumētum tum infirmū videtur. Nam etſi veritas ipſa fidei, atque adeo aſſenſus illius, ſuperet naturalem rationem, poteſt tamen naturali ratione euidenter cognoſci, quòd doctrina fidei ſit digna creditu, poſito quòd rationes illius atque motiua explicentur, vt patet ex dictis ſuprà q. 1. p. 4. atque ita etiamſi aliquis compelleretur ad fidē ſuſcipiendam, minime compelleretur ad aliquid quod prorſus à ratione naturali abhorreat.

Rectius igitur argumentatur Caietanus hic, vt eandem ſententiam probet, hoc modo: Impellere aliquem ad ſacrilegium, concurrendo ſaltem indirectè ad illud, illicitum eſt: ſed inducere metu pœnæ ad profeſſionem fidei eos qui illam non ſuſceperunt, eſt compellere & cōcurrere ſaltem indirectè ad ſacrilegium: ergo eſt illicitum. Maior probatur. Nam quod aliquis ex metu efficit extrinſecus iniecto, moraliter loquēdo id facit, voluntariè quidem ſimpliciter, ſed inuolūtariè tamen ſecundùm quid, hoc eſt, ita vt, niſi propter metum, minimè vellet facere: Quare in propoſito, illi qui metu cōpulſi Chriſtianæ religionis ſacra vſurparent, moraliter loquendo ita vſurparent, vt nollent id alioqui facere, niſi propter metum. Conſtat autem ſacrilegiū eſſe hoc animo Sacramenta fidei tractare.

Et confirmatur hæc ratio: Nam credere, eſt actus quem oportet eſſe omnino voluntarium. Ergo illicitū eſt ad hunc finem metum incurrere. Nam vt ait Caietanus hic, medium hoc minime eſt ad hunc finem accōmodatum. Siquidem efficit inuoluntarium ſecundum quid. Neque obſtat quòd poſſet contingere, vt aliquis metu ad fidem compulſus, faceret (ſicut Caietanus inquit) ex neceſſitate virtutem, id eſt, profiteretur fidem omnino voluntarie. Res enim exiſtimanda eſt, inquit rectè Caietanus, ex his quæ moraliter & vt plurimùm contingunt; non ex his quæ rarò & per accidens.

Ad Primvm igitur argumentum Scoti reſpondetur, maius malum eſſe, moraliter loquendo, vt tales inuiti vſurpent Chriſtiana Sacramenta, cōmittunt enim plurima ſacrilegia, & animo perinde manent infideles atque antea.

Ad Secvndvm reſpondeo, quod etſi maximè filij poſt tertiam & quartam generationem ſuſciperent ex animo fidem, tamen non propter id commodum, tam multa mala quæ antecederent, permittenda eſſent. Maximè cùm id etiam incertum ſit, futurum videlicet, vt filij ſint poſtea veri Chriſtiani. Quinimo, vt ait rectè hic Caietanus, exiſtimandum eſſet, illos futuros parentum ſimiles, vti aliquibus in locis experientia docuit.

Ad Tertivm argumentum reſpondet Caietanus hic & alij communiter, in eo Concilio bonam intētionem & zelum illius Regis laudari, factum non laudari: ſiquidem ibidem prohibet Concilium, ne vi adigātur Iudæi ad fidem.

Ad Qvartvm argumentum reſpondeo, Conſtantinum Imperatorem illo facto non compuliſſe ad fidem Paganos ſibi ſubditos, ſed ad ſeruādam legem naturæ, abſtinendo à cultibus Idololatricis. Quam ad rem quilibet Princeps habet poteſtatem erga eos qui ſibi ſunt politicè ſubditi. Nā rectus ordo politicus, cuius curam

Princeps gerit, tanquam fundamento innititur recto ſtatu Reipublicæ ſecundùm legem naturæ; ac proinde in primis etiam legum naturalium cuſtos & vindex eſt Princeps.

Ferdinandus autem Hiſpaniæ Rex vim illam exilij primaria quidem intentione nõ adhibuit Iudæis, vt cõuerterentur, ſed vt auerteret à Rupublica Chriſtiana contumeliam fidei, & perturbationem, quę temporibus illis & locis imminebat ex Iudæorum in Hiſpania cõuictu & conuerſatione. Nec tamen eſt negandum, quin poſito, quòd ob hunc finem licitè legem illam exilij in Iudæos ſanxit, potuerit ſimul hoc totum Conſilium ad eum quoque finem referre, vt Iudæi verè conuerterentur. Nam quando medium aliquod per ſe eſt alioqui licitum, non vitiatur propterea, quòd ad aliquem alium finem ſimul referatur, qui & per ſe ſit bonus, & qui ex tali medio bene ſequi poſſit, cuiuſmodi finis tunc fuit vera conuerſio illorum Iudæorum.

Ac eadẽ ratione patet, licitè poſſe Chriſtianos Principes imponere ſuis ſubditis Infidelibus tributa & opera alioqui iuſta (qualia ſcilicet poſſent etiã imponi aliquibus Chriſtianis) ea quoque intẽtione, vt ad redimẽdam moleſtiam, licet iuſte alioqui illatam, conuertãtur ad fidem. Neque hoc erit proprie ad fidem compellere. Nam compellere ad aliquid, proprie, eſt adferre vim, non ob alium finem niſi vt id fiat ad redimendã moleſtiam. Itaque maneat, non eſſe licitũ vllos infideles, ſeu ſubditos, ſeu non ſubditos, ad fidem proprie cõpellere.

Sed QVÆRET aliquis, Vtrùm licitum ſit compellere huiuſmodi Infideles ad audiendam ſaltem prædicationem verbi diuini? Ratio dubitandi eſt PRIMO, nam cùm audire nolunt, videntur impedimentum fidei opponere: Sed licet, vt antè dictum eſt, remouere per vim impedimenta fidei: Ergo, &c.

SECVNDO, quia Eccleſia habet ius prædicandi Euangelium omnibus Gentibus, Matth. & Marci vlt. Ergo poteſt omnes compellere ad audiendum. Conſequentia probatur. Nam fruſtra alioqui haberet id ius. Et CONFIRMATVR. Nam ex eo quod Eccleſia habet ius remittendi peccata, Ioannis 20. *Quorum remiſeritis, &c.* colligunt recte Doctores, poſſe illam quoque homines compellere, vt confiteantur peccata ſua: Ergo pari ratione ex iure, quod habet, prædicandi Euãgelij, poſſumus colligere, quòd poſſit etiam compellere ad audiendum.

Hoc loco citatur Ioannes Maior in 2. diſt. 44. quęſt. 3. quaſi dicat, licitum eſſe infideles compellere ad audiẽdam fidem: Sed non videtur hoc dicere, tametſi cenſet, licitum eſſe Infideles barbaros bello infeſtare, & in poteſtatem redigere propter illorum Infidelitatẽ: de quo dicemus punct. ſeq.

Quidquid autem Maior ſenſerit, RESPONDEO, nequaquã Eccleſiam poſſe cogere Infideles ad audiendam fidem. Patet ex ratione & modo, quem ſuprà vidimus Chriſtum Dominũ præſcripſiſſe Apoſtolis, quando ad prędicandum miſit illos. Et peculiariter huc pertinet quod Lucæ 9. cùm Chriſtus à Samaritanis non reciperetur, interrogauiſſentque diſcipuli: *Domine, vis dicamus, vt deſcendat ignis de cælo, qui conſumat illos*, reſpondet: *Neſcitis cuius Spiritus eſtis.* Vbi ſatis oſtendit, procul abeſſe debere vim à ratione prædicãdi Euangelium, ac proinde neque vt fidem ſuſcipiant, neque vt fidei prædicationem audiant, homines cogendos eſſe.

CONFIRMATVR hoc ipſum ratione: nam auditus fidei eſt medium per ſe ordinatum ad fidei ſuſceptionem, vt patet ex illo ad Rom. 10. *Ergo fides ex auditu.* Sed non licet adhibere vim vt fides ſuſcipiatur: Ergo neque vt audiatur. Debet enim eſſe proportio ac ratio ſimilis inter medium & finem.

Ex hoc poteſt colligi ALTERA ratio. Nam ſi vis adhiberetur, vt audiatur prædicatio fidei, hoc nõ eſſet per vim remouere impedimenta fidei, ſed potiùs per vim velle iam perſuadere. Non enim dicitur apponi alicui rei impedimẽtum, niſi quando alioqui ſuppetũt omnia requiſita ad illã. Itaque in propoſito tunc ſolùm apponitur impedimentum fidei, quando ſunt qui velint de illa audire, & ij ab aliis prohibentur. Quare tũc ſolùm poſſet Eccleſia tales per vim coërcere, ne impediant propagationẽ fidei. Vt, v.g. ſi Princeps alicuius populi nollet prędicatores admittere, quando ſaltem probabiliter conſtaret aliquos de populo eſſe, qui fidem audituri eſſent & ſuſcepturi forſan: id quod rectè attigit Caietanus hic art. 8.

Ad PRIMVM autem argumentum contrarium iam patet, quomodo id non eſſet remouere impedimẽtum.

Ad SECVNDVM reſpondetur, traditionem & vſum Eccleſiæ declaraſſe, eatenus tantùm Eccleſiam habere ius prædicandi Euangelium, vt poſſit iis qui voluerint ſua ſpõte audire, illud nunciare, atque adeo compeſcere eos qui obſtiterint.

Ad confirmationem reſpondeo, diſcrimen eſſe, quòd ius Eccleſiæ ad remittenda peccata per abſolutionem, eſt ius erga ſubditos ſibi per profeſſionẽ Baptiſmi, quæ debet præcedere confeſſionem; ac proinde rectè colligunt Doctores, cum eo iure coniunctam eſſe auctoritatem cogendi ſubditos. Nam hoc pertinet ad rectam Eccleſiæ rationem. At verò ius prædicandi primò Euangelium, quod Eccleſia habet, eſt ius non erga ſubditos, ſed erga illos qui nondum Eccleſię ſe per profeſſionem fidei ſubiecerunt. Quare non licet perinde colligere, quòd cum eo iure coniuncta ſit auctoritas cogendi homines, vt audiant prædicationem fide. Nam vt Apoſtolus inquit, 1. Cor. 5. *Quid mihi de his qui foris ſunt?*

PVNCTVM SEPTIMVM.

An licitè permittantur & tolerentur Infidelium ritus.

D. Thomas art. 11.

DE Tribus conuenit hac in re inter Doctores, & de vno eſt controuerſia. PRIMO conuenit, ritus eorum Infidelium, qui Chriſtianis Principibus ſubiecti non ſunt, licitè tolerari & permitti ab Eccleſia & Chriſtianis Principibus. Nam non incumbit illis peculiaris cura eiuſmodi Infidelium, iuxta illud Apoſtoli, 1. Cor. 5. *Quid enim mihi eſt de his qui foris ſunt?*

SECVNDO conuenit, ritus etiam eorum Infidelium Gentilium, qui ſunt ſubiecti Chriſtianis Principibus, poſſe ab eis licitè tolerari cauſſa vitandi maioris mali, vt ſcandali & perturbationis Reipublicæ: vel ne impediatur maius bonũ, vt, ſi ſperetur illorum conuerſio per ipſam eorum tolerantiam. Nam vt rectè argumentatur D. Thomas, hic a. 11. Deus etiam permittit hæc & alia mala propter eiuſmodi cauſas: cuius prouidentiam debet imitari regimen humanum.

Ex qua doctrina colligit Caietanus REGVLAM ad diſcernendum, recténe an ſecus permittantur per poteſtatẽ humanam, Eccleſiaſticã, vel ſæcularem, aliqua mala, vt vſuræ, &c. Nã cùm permiſſio hæc nõ ſit per ſe mala moraliter, habenda eſt, inquit Caietanus, conſideratio cauſſæ propter quam mala permittantur. Poteſt antẽ ea permiſſio eſſe rationi conſentanea, vel ex parte boni præpõderantis, ne ſcilicet impediatur, vt ait Caietanus, iuxta illud, Matth. 13. *Sinite vtraque creſcere, ne fortè eradicetis cum eis & triticum*: vel ex parte mali etiam prępönderantis, ne videlicet fiat, iuxta illud D. Auguſtini, lib. 2. de ord. cap. 4. tom. 1. *Aufer à rebus humanis meretrices, turbaueris omnia libidinibus.*

Vbi autem neutra cauſſa iſtarum concurrit (ſcilicet præponderantis aut mali vitandi, aut boni cõſequendi) minimè ſunt tolerandi à Chriſtianis Principibus ritus ſuperſtitioſi Infidelium Gentilium, ipſis ſubditorum.

Nam

Nam ſunt contra legem naturę, cuius cuſtodiendę diligentiam & curam debent Magiſtratus gerere, vt pũcto præcedenti vidimus. Cuius rei exemplum exſtat in Lege Nemo, Codice de Paganis, & templis, & ſacrificiis eorum: qua Cõſtantinus iuſſit eorum templa claudi, & ſacrificia aboleri; id quod laudi datum eſt ipſi ab Auguſtino epiſt. 48. & Ambroſio epiſt. 30. Item Clemens V. Clementina vnica de Iudæis & Saracenis, iuſſit Chriſtianis Principibus, vt certos quoſdam ritus Saracenorum ipſis ſubditorum non permitterent.

TERTIO, conuenit inter Doctores, ritus Infidelium Iudæorum, qui Eccleſiæ ſubditi ſunt, ob eam quoque cauſſam peculiarem licitè poſſe permitti, quoniam confirmant veritatem noſtrę fidei, cuius figuram continent, & ideo ſuppeditant nobis argumentum contra ipſos Iudæos. Atque ita determinatum eſt a Gregorio, 45. diſt. can. *Qui ſincera.*

Et ob eandem cauſſam dicit S. AVGVSTINVS, lib. 18. de Ciuit. Dei, c. 46. non fuiſſe Iudæos ab ipſo DEO extinctos, ſed permiſſos diſpergi per mundum: vt ſcilicet ab inimicis noſtris quoque teſtimonium fidei noſtrę haberemus. *Propter hoc*, inquit, *teſtimonium, quod nobis inniti perhibent, eoſdem codices ſuadendo atque ſeruando, agnoſcimus per omnes Gẽtes etiam ipſos eſſe diſperſos, quaquà verſum Chriſti Eccleſia dilatatur. Nam prophetia in Pſalmis, quos etiã legunt, de hac re præmiſſa eſt, vbi ſcriptum eſt: Deus meus, miſericordia eius præueniet me: Deus meus demonſtrauit mihi de inimicis meis, ne occideres eos, ne quando obliuiſcantur legem tuam: Diſperge illos in virtute tua*, Pſal. 58. *Demonſtrauit igitur Deus Eccleſiæ in inimicis eius Iudæis gratiam miſericordiæ ſuæ: quoniam ſicut dicit Apoſtolus* ad Rom. 11. *Delictum illorum ſalus eſt in Gentibus.* Hactenus Auguſtinus.

DVBITAT autem hic art. 11. Caietanus circa permiſſionem hanc rituum & ſectæ Iudæorum, an etiam Iudæorum libri ſint tolerandi ab Eccleſia. Et RESPONDET rectè, tolerandos eſſe illos libros, qui continent ſimpliciter expoſitionem veteris Teſtamenti. Nam de his eadem ratio eſt ac de ritibus ipſis Iudæorum. Siquidem declarant ac defendunt figuram veritatis noſtræ fidei: atque adeo perhibent illi teſtimonium.

Libros verò, quos ſcribunt Rabini contra Chriſtum & noſtram fidem, ait rectè Caietanus, tolerandos non eſſe, ſed comburendos, ſi facultas ſuppetat. Qua in re vtetur Eccleſia iure, quod habet ad remouenda obſtacula noſtræ fidei, iuxta doctrinam, quam puncto præcedenti tradidimus. Nam ob eandem cauſſam rectiſſime facit Eccleſia, quòd fidelibus lectione librorum hæreticorum communiter interdicit; nec ſine delectu permittit eorum vſum, vt videbimus quæſtione ſequenti.

Nunc his conſtitutis, de quibus, vt diximus, conuenit inter Doctores, CONTROVERSIA inter illos eſt, an liceat Principibus Chriſtianis vi & armis inuadere quoſcunque infideles Gentiles ſibi non ſubditos & eorum terras occupare, propterea ſolùm, quia infideles, & barbari, & ſcelerati ſunt. Nam hoc eſſe licitum, ſenſerunt Hoſtienſis in Capitulo, Quod ſuper his, Extra de voto, & Panormitanus ibidẽ: & ex Theologis Aluarus Pelagius in libro de planctu Eccleſiæ, lib. 1. art. 37. circa medium, vbi refert opinionem Hoſtienſis, & eam videtur approbare: & Ioannes Maior in 2. ſentent. diſt. 44. quæſt. 3. & Geneſius Sepulueda Caroli V. hiſtoriographus, cuius meminit hic art. 11. Dominicus Bannes. Atque etiam nonnulli ſentiunt, auctoritate Papæ vel Imperatoris poſſe huiuſmodi Infidelibus inferri bellum propter peccata contra legem naturæ. Vt Antoninus 3. parte, tit. 22 cap. 5. §. 8. & Sylueſter, verbo Papa, quæſt. 7. & Alfonſus à Caſtro, lib. 2. de iuſta hæreticorum punit. cap. 14. vbi cenſet, poſſe bellum inferri propter peccatum Idololatriæ.

Argumentum huius primæ ſententiæ præcipua ſunt hæc: PRIMVM ducitur ex Scriptura. Quia propter Infidelitatem videntur tales infideles poſt Chriſti aduentum amiſiſſe rerum ſuarum dominium, idque tranſlatum eſſe in Chriſtianos: iuxta illud Eccleſiaſt. 10. *Regnum a Gente in Gentẽ transfertur propter iniuſtitias, iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos.* Quo argumento vtuntur peculiariter Hoſtienſis, & Aluarus Pelagius vbi ſuprà.

SECVNDVM argumentum ducitur ex auctoritate Sedis Apoſtolicæ. Nam S. Gregorius Pontifex, lib. 1. Regiſtri, epiſt. 73. laudat Gennadium Exarchum Africæ, quòd aduerſus infideles bella gereret, vt apud eos in poteſtatem redactos poſſet prędicari & propagari fides Chriſtiana. Et Alexander VI. ſummus Pontifex conceſſiſſe perhibetur Regibus Hiſpaniæ, Ferdinando & Eliſabethæ, dominium inſularum Occidentalium maris Oceani, quæ ab illis eſſẽt tunc repertæ, aut deinceps reperirentur. Quo ipſo approbaſſe & conceſſiſſe videtur, vt illarum Inſularum incolæ Infideles vi & armis opprimerentur.

TERTIVM argumentum ducitur ex auctoritate ſanctorum Patrum. Nam S. CYPRIANVS in tract. de Exhortatione ad Martyrium, cap. 5. commemoratis ex Teſtamẽto veteri præceptis aliquot diuinis, quibus infideles Idololatræ iubebant interfici, ſubiungit: *Si ante aduentum Chriſti circa Deum colendum & Idola ſpernenda hæc præcepta ſeruata ſunt, quanto magis poſt aduentum Chriſti ſunt ſeruanda?* Et S. AVGVSTINVS epiſt. 50. ad Bonifacium comitem: *Omnes*, inquit, *Reges qui in populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt, quæ contra Dei præcepta fuerant inſtituta, culpantur: & qui prohibuerunt & euerterunt, ſuper aliorum merita laudantur.*

QVARTVM argumentum ducitur ab exemplo populi Iſraelitici, qui multorum Gentilium regna & prouincias vi & armis occuparunt: idque Deo approbante propter Infidelitatem & ſcelera illarum Gentium. Vt patet, Deut. 12. *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt Gentes, quas poſſeſſuri eſtis, Deos ſuos, &c.* Quo argumento vtitur Alfonſus à Caſtro vbi ſupra.

QVINTVM ducitur ex auctoritate Philoſophi, qui lib. 1. Politic. cap. 1. ita ſcribit: *Quod poteſt mente proſpicere, natura imperat & dominatur: Quod autem poteſt corpore hoc facere, paret natura, & ſeruit.* Et infrà: *Apud barbaros*, inquit, *fœmina & ſeruus eodem gradu habentur: Quoniam quod natura dominetur, non habent, ſed ſit eorum ſocietas ex ſeruo & ſerua: Quamobrem aiunt Poetæ, Græcos Barbaris dominari oportere, quòd idem ſit natura Barbarus & ſeruus.* Eſt igitur naturæ conſentaneum & licitum, Infideles Barbaros vi & armis in poteſtatem dominiúmque redigi à fidelibus, qui mente & ratione valent.

SEXTVM ducitur ex ratione per locum *à minori ad maius*, quo vtitur Alfonſus à Caſtro vbi ſuprà: nam eſt licitum, bello & armis infeſtare Infideles ad vlciſcendam iniuriam propriam, & ad conſulendum vitę & incolumitati proximorum; ſi qui apud illos iniuſtè tractentur aut occidantur, aut cogantur ad cultum Idololatricum, &c. Ergo multò magis ad auertendam iniuriam grauiſſimã, quæ fit Deo ab Infidelibus per Idololatriam & alia peccata contra legẽ naturę. Antecedens patet ex lege charitatis, & ex illo Pſal. 81. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.*

SEPTIMVM argumentum ducitur ab abſurdo, quod alioqui ſequeretur: nam non eſſet tunc via, qua puniri poſſet auctoritate humana tot grauiſſima crimina, quæ committuntur ab Infidelibus.

Nihilominus CONTRARIA ſententia longè verior eſt, & communiter in ſcholis Theologicis recepta: nempe non eſſe licitum, Infideles eiuſmodi vlla vi inuadere, propterea quòd Infideles ſint & Barbari, aut peccata committant contra legem naturæ; ſed tũc ſolùm, cùm aut obſiſtũt prædicationi fidei, aut aliqua iniuria fidem & fideles affecerint, aut aliquos, qui cõuerti velint, impediunt, vel iniuriis & cædibus opprimũt homines Innocentes, &c. Iuxta ea, quæ partim tradidimus pũcto pręcedẽti, partim poſtea in reſpõſione ad 6.

argumentum dicemus. Ita docet egregiè Caietanus 2. 2.quæſt.66.art.8.circa reſponſionem ad ſecundum, & Franciſcus Victoria in relectione de Indis, part. 1. & Didacus Couarruuias in Relectione ſuper Regulam *Peccatum*, patt. 2. §. 10. & Bartholomæus Caſſianus in Apologia pro Indis, & Dominicus Bannes hic art. 10. Et nominatim quòd titulo quidem Infidelitatis non poſſit Infidelibus bellum inferri, cenſuit Diuus Thomas 2.2. quæſt. 12. art.2. & Caietanus,& Sylueſter vbi ſuprà, & alij.

Probatur autem hæc ſententia iiſdem generibus argumentorum. Et PRIMO ex Scriptura. Nam ex ea conſtat,Infideles huiuſmodi, non obſtante Infidelitate & aliis criminibus ipſorum,eſſe veros dominos rerum ſuarum: Ergo non poſſunt eis per vim priuari, ab iis qui ipſorum ſuperiores nullo titulo neque politico,neque ſpirituali ſunt, neque vllo modo vel in ſe,vel in proximis ſunt ab eis læſi.

Antecedens patet ex his teſtimoniis: Daniel.2. Regem Nabuchodonoſor infidelem & impium nihilominus Daniel ita alloquitur: *Tu rex regum es, & Deus cœli regnum & fortitudinem,& imperium,& gloriam dedit tibi & omnia,in quibus habitant filij hominum, & beſtiæ agri: volucres quoque cœli dedit in manu tua, & ſub ditione tua vniuerſa conſtituit.* Et Matth. 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris,Cæſari.* Et Luc. 22.*Reges Gentium dominantur eorum,&c.* Et ad Rom. 13.*Reddite omnibus debita: cui tributum,tributum,&c.* Et 1. Petri 2.*Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum; ſiue Regi quaſi præcellenti,&c.*

Vnde in Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8. abſolutè damnatur inter alios articulos Vviclephi,art. 25.quod ſcilicet *nullus eſt dominus ciuilis dum eſt in peccato mortali.* Vbi Concilium non fecit vllum diſcrimen inter mortale peccatum Infidelitatis,& alia peccata,ſed per nullũ peccatum cenſuit dominiũ amitti; ſicut contrà Vviclephus falsò putabat amitti per quodlibet,atque adeo etiam per Infidelitatem;qui fuit etiam error Armacani in libro quem appellauit *defenſorium pacis.*

SECVNDO,probatur eadem ſententia auctoritate Sedis Apoſtolicæ: Nam Alexander II.23. quæſt. 8. Canone Diſpar, affirmat,iuſtè bellum geri contra Saracenos,propterea quòd Chriſtianos perſequuntur: nõ autem contra Iudæos,*cùm ſint*, inquit, *ſeruire parati.* Quo ipſo ſatis apertè cenſuit Pontifex,non licere bello infeſtare eos Infideles, qui nihil mali Chriſtianis inferunt: Sicut etiam dicitur in Lege Chriſtianis.Codice de Paganis & ſacrificiis & templis eorum. Item Paulus III. definiuiſſe fertur, Infideles Indos Occidentales non eſſe vi priuandos ſuarum rerum dominio, vt memorat Dominicus Bannes.

TERTIO, probatur eadem ſententia ex S. Cypriano,& S. Auguſtino. Nam S. CYPRIANVS in tractatu de Exhortatione ad Martyrium,cap.5.cenſuit,infideles Idololatras non poſſe vi coërceri, quatenus vtcunque infideles,ſed quatenus infideles Apoſtatæ.Nam eſſe interficiẽdos,qui ſacrificare idolis ſuaſerint,aut ſacrificauerint,confirmat ex pręcepto quod datum eſt Deut.13. de Iſraelitis ipſis interficiendis, quando *ad Deos alienos* ſe cõuertere vellent; & exemplo Matathiæ, qui interfecit Iudæum,qui ad aram ſacrificaturus acceſſerat, 1. Mach. 2. Quod etiam patet ex Cypriani inſtituto & ſcopo,qui erat deterrere Chriſtianos in illo tractatu ab Apoſtaſia,& adhortari ad conſtantiam martyrij.

S.item AVGVSTINVS ſermone ſexto,de verbis Domini,in fine,diſertè affirmat, neceſſariam in primis eſſe *poteſtatem & auctoritatem* in eos infideles,qui vi cõpeſcendi ſunt.Idque confirmat teſtimonio illo Deuter. 7. *Cùm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam poſſeſſurus ingrederis,&c.tradideritque Gentes Dominus Deus tibi, percuties eas vſque ad internecionem, &c. Cùm data*, inquit Auguſtinus, *vobis fuerit terra in poteſtatem. Prius ait, in poteſtatem, & ſic dixit quæ facienda ſunt. Aras eorum deſtruetis, lucos eorum comminuetis, & omnes titulos eorum confringetis. Cùm acceperitis poteſtatem, hoc facite: Vbi nobis non eſt data poteſtas, non facimus; vbi data eſt,non prætermittimus. Multi pagani habent iſtas; abominationes in fundis ſuis, nunquid accedimus & confringimus? Prius enim agimus: vt idola in eorum cordibus confringamus. Quando Chriſtiani & ipſi facti fuerint, aut inuitant nos ad tam bonum opus, aut præueniunt nos. Modò orandum eſt pro illis, non iraſcendum illis.* Nihil certè de hac quæſtione luculentius dici poteſt.

QVARTO,probatur exemplo veterum Principum Chriſtianorum,qui nunquam leguntur bello infeſtaſſe infideles nõ ſubditos,eo ſolùm nomine quòd eſſent infideles:cùm tamen multùm apud eos gratia & auctoritate S.Patres valuerint,quid haud dubiè fuiſſẽt Principibus illis eius rei ſuaſores,ſi licita eſſet,vt puncto etiã præcedenti ratiocinabamur.

QVINTO, probatur auctoritate Philoſophi, lib. 7. Politic.cap. 15. vbi planè indicat,ad iuſtum bellum in primis requiri,vt ij, quibus bellum ac vis infertur, *id meriti ſunt*,aliquibus nimirum iniuriis in eos vel eorum ſocios,qui bellum inferunt: *Non per hoc*, inquit, *ciuitas fœlix eſt exiſtimanda, neque legislator laudandus, quòd vincere docuerit,& finitimis dominari. Hæc enim magnum continent nocumentum.* Et infrà: *Neque exercitatio rerum bellicarum ob id eſt meditanda, vt in ſeruitutem adigant immerentes: ſed primum,ne ipſi ſeruire aliis cogantur. Deinde, vt imperium quærant gratia vtilitatis ſubiectorum, non ante omnia dominationem*(id enim pertinet ad rectam intẽtionem)*tertiò, vt eis dominentur,qui ſeruire ſunt digni, id eſt, qui non ſunt id immerentes* (vt antè dictum eſt) *ſed ſubiectionem ſeu ſeruitutem promeriti*, propter iniurias aliis illatas,ſicut eſt dictum. Quòd autem Philoſophus non exiſtimet,Barbaros alioqui,hoc ipſo quòd mente hebetes ſunt,ſeruitutem mereri,ita,vt ob eam ſolam cauſſam iuſtè poſſint per vim in ſeruitutem redigi, poſtea in reſpõſione ad quintum argumentum defendemus.

SEXTO,probatur ratione ducta ex titulis, quibus licere poteſt vim aliis inferre. Nam duo ſunt tituli, quibus id liceat:nẽpe, Vel *charitatis* erga ſe vel proximos: vt cùm quis ſe vel proximum iuſtè defendit tuendo vitam aut bona propria vel proximi: Vel *iuſtitiæ vindicatiuæ* ſeu punitiuę,vt cum iuſte Superior aliqua poteſtas vlciſcitur iniuriam alicui illatam,vel à ſubditis,vel ab alia ſuperiore poteſtate,vt fit per bellum iuſtum,quando neutra pars ſubeſt alicui vni Superiori,vt trademus infrà diſputatione tertia,in quęſtione de bello: Sed in noſtro caſu neuter titulus ex iſtis ſuppetit ad inferendam vim Infidelibus, hoc ipſo quòd Infideles & Barbari ſunt: Ergo non poteſt illis eo ſolùm nomine iuſtè vis inferri.

Minor patet. Nã tales infideles(vt in propoſito ſupponimus)nullam inferunt Chriſtianis aut aliis innocẽtibus iniuriam. Iniuria verò,qua per peccata contra legem naturæ afficiunt Deum,ſufficienter poteſt & ſolet ab ipſo Deo vel in hac,vel in altera vita puniri & vindicari:vt planè ſit ſuperuacaneũ, iniuriã eam vindicari per homines, qui neque Superiores Ordinarij eiuſmodi infidelium ſint,neque peculiariter ab ipſo Deo moniti iuſſi, vt id faciant.

Alioqui planè ſequeretur aliquid,quod nemo cõcedit, nempe non ſolùm Idololatriam, & alia eiuſmodi peccata contra legem naturæ, ſed etiam odium Dei, quod eſt peccatum omnium grauiſſimum,item furta & libidines,& omnia omnino peccata contra naturalem legem,eſſe ſufficientes cauſſas inferendi bellum infidelibus non ſubditis:quandoquidem huiuſmodi omnibus peccatis Dei maieſtas offenditur, & quidem omnium maximè per ipſius odium,quod tamen nemo exiſtimat poſſe iuſte per vim & bellum puniri in infidelibus, qui non ſint Chriſtianis ſubiecti. Imo vlterius ſequeretur licitum eſſe quoque Principibus Chriſtianis mouere bellum aliis populis Chriſtianis nulla alia de cauſſa,

quàm

Digitized by Google

quam vt in eis vleiſcerentur iniuriam Deo ab eis factam per huiuſmodi peccata. Quod non poteſt abſque maximo abſurdo concedi.

Nec ſane reſpondet ſufficienter ad hoc argumentum Alfonſus a Caſtro vbi ſupra. Dicit enim duo: Primo diſcrimen eſſe inter odium Dei & Idololatriam, quòd odium Dei licet ſit maius peccatum, tamen de eo non conſtat aliis, cùm animo ſolo ſuſcipiatur & geratur: de Idololatriæ autem crimine cõſtare ſolet, cùm ſit externum peccatum. Secundo, aliam quoque rationem eſſe de furto & aliis peccatis. Nam de iis non dedit Deus mandatum, vt ab hominibus punirentur in aliis non ſubditis: de Idololatria autem dedit tale mandatum. Deuter. 32. cùm imperauit filiis Iſraël, vt ſubuerterent Gentes, quæ Deos falſos coluerunt.

Sed illud Primum ſubterfugium inualidum eſt. Nã ſaltem ſequetur, quòd poſſet infidelibus nõ ſubditis, aut etiam aliis Chriſtianis populis iuſtè inferri bellũ propter ſolum odium veri Dei & Chriſti, quando de hoc odio ſufficienter conſtaret per publicam & cõſtantem aſſeuerationem ipſorum populorum. Et tamen nemo concederet, ſolum Dei odium ita manifeſtatum & cognitum, eſſe tunc ſufficientem belli cauſſam.

Neque plus etiam valet Secundum ſubterfugium. Nam præceptum illud datum tunc ea de re filiis Iſraël, fuit peculiare, ad eos ſolos pertinens, & nominatim reſpectu illarũ Gentium, quas Deus iuſto ſuo iudicio volebat ita puniri: non autem pertinet id præceptum ad Chriſtianos reſpectu quarumcunque Gentium infidelium. Neque id voluit Cyprianus (à Caſtro etiam citatus) vt dicemus in reſponſione ad argumẽtum tertium, & iam ante in noſtra tertia probatione vidimus.

Septimo, probatur ex abſurdo, quod alioqui ſequeretur. Nam ſi propter Infidelitatem licet inferre vim & bellũ aliis, maxima eſſe poſſet perturbatio in tota vniuerſitate generis humani. Nam cùm omnes, qui ſectantur aliquam religionem, ſibi perſuadeant, falli, & errare, & infideles eſſe quoſcunque alios, qui non idem de religione ſentiant; vnaquæque gens poſſet putare, habere ſe iuſtam cauſſam belli aduerſus quamcunque aliam Gentem, diuerſum de religione ſentientem, ac proinde totus mundus poſſet conflagrare bellis.

Neque eſt difficile ad argumenta illa ſeptem cõtrariæ ſententiæ reſpondere. Ad Primum reſpondeo, teſtimonio illo Eccleſiaſtici non contineri vaticinium tranſlationis dominij ab Infidelibus ad Chriſtianos ex Dei voluntate, ſed euentus, qui ſæpè ſolet contingere, nempe vt propter peccata transferantur regna de Gẽte in Gentem, Deo ita volente vel permittente, ac proinde vel peccantibus vel non peccantibus iis qui per vim occupant aliorum regna.

Ad Secundum reſpondeo, Sanctum Gregorium laudare bella Gennadij contra infideles, qui erant hæretici & apoſtatæ, vt apparet ex eodem Gregorio in illo libro, epiſt. 72. ad eundem Gennadium. Alexander autem Sextus (ſi in eo facto particulari, ad Reges illos tantùm, & ad illas Inſulas pertinente, non errauit) ſolùm conceſſit illis regibus ius quoddam ſuperintendentiæ & patrocinij in Infideles illos, poſtquam debito modo eſſent ad fidem conuerſi. Nec enim potuit Infideles illos dominio ſuo priuare propterea ſolùm quòd eſſent Infideles, vt patet ex noſtra prima probatione.

Ad Tertium reſpondeo, S. Cyprianum loqui de Idololatris à fide Apoſtatis, vt oſtendimus in noſtra tertia probatione. Ac de eiſdem loquitur etiam S. Auguſtinus, vt apparet ex eius verbis. Dicit enim laudatos fuiſſe Reges, qui euerterunt, quæ contra Dei præcepta fuerunt inſtituta In populo Dei, vt inquit, nimirum ab apoſtatis.

Ad Quartum reſpondeo, filios Iſraël id feciſſe ex peculiari voluntate & mãdato Dei, vt diximus in probatione ſexta. Quare non eſt imitandum id factum ſine peculiari voluntate & mandato Dei.

Ad Quintum reſpondeo, Philoſophum tantummodo velle, quòd deceat quidem & conſentaneum ſit, vt mente hebetes pareant & ſeruiant, ratione autem præpollentes dominentur; non autem quòd ſint plane incapaces dominij qui ſunt mente hebetes & barbari, ſi modò tamen mentis inopes non ſint.

Hanc fuiſſe ſententiam Philoſophi patet *primò* ex illo ipſo loco qui obiiciebatur. Ait enim barbaros eſſe ſeruos Natura, & Natura nõ eſſe dominos. Quod non poteſt intelligi de ſeruitute & dominio ſecundùm *actum*, ſed ſecundùm quandam decentiam & *aptitudinem*. Nam actu quidem nullus naturâ eſt alterius ſeruus vel dominus: cùm dominium & ſeruitus ſint introducta non naturâ (per quam omnia fuerunt principio omnibus communia) ſed inſtituto hominum per ius Gentium, vt & diuiſio ac proprietas aliarum rerum. *Secundò* idem patet ex eodem Philoſopho, lib. 3. Polit. c. 10. vbi apertè indicat, eſſe apud barbaros ius regiminis, quod more & conſenſu populi competat aliis illorum in alios: idque eos ſolere vſurpare per quandam formam & ſpeciem monarchiæ, quæ ſit ſimilis Tyrannidi: *quia enim*, inquit, *magis apta ſunt naturâ ad ſeruiendum nationes barbarorum quàm Græcorum; & eorum qui incolunt Aſiam, quàm eorum qui Europam, perferunt ſeruile iugum æquo animo*, nimirum à ſuis regibus ſimilibus Tyrannorum. Quo loco ſatis etiam declarauit ipſe Philoſophus, quomodo accipiendum ſit, quod idem dixerat lib. 1. Polit. c. 1. barbaros eſſe *naturâ* ſeruos, nimirum ſecundùm quãdam decentiam & aptitudinem, vt diximus.

Ad Sextum argumentum reſpondeo, non eſſe bonam illam conſequentiam. Diſparitas namque rationis eſt, quòd Deus ipſe poteſt & ſolet vel in hac vel in altera vita ſufficienter vindicare iniurias ſibi factas: proximi autem qui ab aliis iniuſtè opprimuntur, non poſſunt ſibi ſufficienter conſulere (vt ſupponimus) niſi ipſis ab aliis ſuppetiæ ferantur; nec quiſque ſibi ipſi, niſi ſe defendat vim vi repellendo. Quapropter licitum eſt propter incolumitatem propriam aut proximorum, inferre vim aliis, qui ſubiecti non ſint, non autem propter vlciſcendam Dei iniuriam.

Ad Septimum reſpondeo, ſatis eſſe quòd eiuſmodi infidelium crimina poſſint & ſoleant à Deo vel in hac vel in alia vita puniri: & quòd etiã abſolutè poſſint puniri per auctoritatẽ humanam, quatenus abſolutè poſſunt quicunque Principes Infideles per ipſum naturale lumen rationis cognoſcere turpitudinem eiuſmodi criminũ, & iuſtis pœnis ea coërcere in ſubditis. Quòd autem non omnia crimina per humanam auctoritatem in hac vita puniantur actu, neque mirum, neque abſurdum eſt, quandoquidem videmus neque omnia puniri in hac vita per auctoritatem diuinam.

Maneat itaque, Infideles, qui Principibus Chriſtianis ſubiecti non ſunt, non poſſe bello infeſtari propterea ſolùm, quòd infideles, & barbari, & ſcelerati ſunt, propter alias tamen cauſſas quandoque id eſt licitum, vt rectè Couarruuias vbi ſuprà, & alij communiter notant. Vt ſi occupant regiones, quæ iure pertinent ad Chriſtianos Principes; vel Chriſtianos aliquibus iniuriis afficiunt; vel Fidei prædicationem & ſuſceptionem impediunt; vel Fidem apertis blaſphemiis oppugnant; vel generi mortalium pernicioſi ſunt, vt ij qui carnes humanas vorant, vel homines Idolis ſacrificant, &c. Quæ omnia patent ex dictis partim hoc puncto, partim præcedente.

Quid autem ex hac doctrina poſſit iudicari de bellis geſtis à Chriſtianis Principibus, noſtra & Patrum memoria, contra Infideles barbaros, non erit difficile, ex iis quæ diſſeruimus, ſtatuere, conſideratis etiam facti circumſtantiis particularibus.

Digitized by Google

PVNCTVM OCTAVVM.

An licitè permittatur Infidelibus dominium & prælatio in Fideles.

D.Thomas artic.10.

QVæſtio hæc inſtitui poteſt vel de dominio *antiquo* Infidelium,an ſcilicet ſit illis hoc permittendum in ſubditos,quando hi conuertuntur ad fidem:vel de dominio *nouo*, an ſcilicet ſit permittendum Infidelibus,vt illud de nouo acquirant erga fideles.

Si quæſtio ſit de dominio *nouo*, certum eſt id, quod aſſerit S.Thomas,quoad eius fieri poſſit non eſſe permittendum Infidelibus,vt acquirant illud infideles. Id patet PRIMO ex multis canonibus in Decreto 45.d. & in Decretalibus lib.5.Extra de Iudæis & Saracenis per multa capita.DEINDE etiam ratione.Nam cederet hoc in ſcandalum & periculum fidei. Facilè namque ſuperiorum infidelium auctoritate peruerterentur fideles ſubditi. Item fieret vt ſuperiores infideles facilè cognoſcerent peccata ſubditorum fidelium, atque ita contemnerent ipſorum fidem. QVÆ ratio monuit Apoſtolum,vt prohiberet,ne fideles in *iudicio contenderent coram Iudice infideli*. 1.Cor.6.

Si autem quæſtio ſit de dominio *antiquo*, in primis certum etiam eſt,non hoc ipſo quidem infideles amittere antiquum dominium & ius in ſubditos,quòd ſubditi ad fidem conuertantur. Nam vt rectè ratiocinatur hic D.Thomas,ius dominij vel prælationis introductũ eſt iure humano Gentium: diſtinctio verò fidelium & infidelium eſt ſecundum legem gratiæ, quæ non tollit illud ius humanum,quod ratione naturali nititur.

Deinde certum etiam eſt,Eccleſiam poſſe eiuſmodi dominio antiquo priuare infideles, ſi ſint Eccleſiæ aut eius membris ſubiecti.Id patet ex praxi Eccleſiæ.Nam vt ait hic D.Thomas,ſtatuit Eccleſia,vt Iudæorũ ſerui (ſiue vernaculi ſint,id eſt,in ſeruitute nati, ſiue ad ſeruitutẽ empti)liberi ſint,eo ipſo quòd ad fidem conuertuntur.Quòd ſi fuerint empti ad mercationẽ,vt inquit D.Thomas,iubet,vt intra tres menſes venum exponãtur.Vnde in Concilio Toletano IV.c.60.iubetur generatim, vt nulla communicatio ſit Hebræis, ad fidem Chriſtianam tranſlatis,cum iis qui adhuc in veteri ritu perſiſtant,ne eorum participatione ſubuertantur.

Quæſtio autem eſt,vtrum Eccleſia poteſtatem habeat priuandi quoſcunque infideles (etiã non ſubiectos)dominio antiquo erga ſubditos,qui conuertuntur ad fidẽ. Ad quam quæſtionem D.Thom.hic art.10.reſpõdet affirmatiuè.Probat,quoniam merito Infidelitatis merentur illi priuari eo iure,ne ſcilicet dominentur iis qui iã ſunt in libertatem filiorũ Dei tranſlati:Ergo poterit id Eccleſia exequi,cùm locũ Dei teneat.Tametſi,vt idem D.Thomas ait,ad vitãdum maius ſcandalum,nõ vtitur Eccleſia auctoritate prędicta erga infideles eos,qui nec ipſi,nec membris ipſius ſubiecti ſunt.Qua in re exemplum Chriſti ſequitur,qui etſi oſtenderet non teneri ſe tributum pendere,quoniam liberi ſunt filij, voluit tamen hoc facere ad vitandum ſcandalum.Matth. 17.

In Contrarium autem poſſent nonnulla argumenta obiici.PRIMO,quoniam ex vna parte infideles nõ ſubditi Eccleſię reuera ſunt Domini rerũ ſuarum;& ex altera,non habet Eccleſia auctoritatem in illos,cùm ſint foris,&c.Ergo nõ habet Eccleſia auctoritatem eos priuandi vllo dominio.SECVNDO: nam Eccleſia non poteſt ad fidem cogere eos qui fidẽ profeſſi non ſunt: Sed ſi illos priuaret dominio erga ſubditos, cogeret illos quodãmodo ad fidem:Ergo. Minor probatur,quoniam priuatio dominij quędam pœna eſt,cuius timore adigerentur huiuſmodi infideles ad ſuſcipiendam fidem potiùs quã vt priuentur iure quod habent in ſubditos.

Accedit TERTIO,quòd ratio S.Thomæ pro illa ſua ſententia videtur infirma.Nam primùm fieri poteſt,vt infideles huiuſmodi non ſint culpabiliter infideles,ſed tantùm negatiuè,ac proinde tales non merebũtur propter infidelitatem priuari dominio. Deinde dato,quòd infidelitas ipſis peccatum ſit propter quod mereantur priuari dominio à Deo, tamen non habemus certum argumentum aut reuelationem,ex qua conſtet, Eccleſiam habere auctoritatem,idipſum exequendi.

RESPONDEO, ſi periculum ſalutis imminet fidelibus,ex eo quòd Domino infideli ſubiecti ſint, dubium nõ eſt quin Eccleſia poſſit illos ea ſubiectione liberare. Nam habet illa ius conſulendi ſaluti ſpirituali ſuorum filiorum.Neque verò hac ratione exerceret directè auctoritatem ſuam in Dominum infidelem, ſed in ipſos fideles qui illi erant ſubditi: id quod iure ſuo poteſt.Et quoniam communiter huiuſmodi periculum impendet ſubditis fidelibus,qui infideli Domino parẽt,poteſt Eccleſia,regulariter ſiue cõmuniter loquẽdo,id facere.

CONFIRMATVR.Nam non minus,imò maius vinculum eſt matrimonij, quàm ſeruitutis aut ſubiectionis:ſed ob infidelitatem alterius coniugis,ſi alter ad fidem conuertatur, diſſoluitur vinculum matrimonij, quando coniugi ad fidem conuerſo imminet ſalutis periculum ab altero coniuge infideli: Ergo poterit Eccleſia in propoſito eximere quoque fideles à dominio infidelium ob eandem rationem.

Si verò contingeret,nullum tale eſſe periculum,putat probabiliter Durandus in 1.ſentent.diſt.44.quæſt.3. art.2.nõ poſſe Eccleſiam id facere, quoniam circa temporalia non habet illa poteſtatem,niſi quatenus expedit ad ſpirituale bonum:Sed in eo caſu non eſſet ad ſpirituale bonum neceſſe priuare infideles dominio erga fideles:Ergo,&c.

Et poſſet hoc idem confirmari auctoritate D.AVGVSTINI expoſitione in Pſal.124.circa illud:*Non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum*, vbi ita ſcribit:*Non vult te facere ſuperbum Chriſtus. Contigit tibi,vt Chriſtianus efficereris,& haberes Dominum hominem:Nõ ideo Chriſtianus factus es,vt dedigneris ſeruire*.Et infrà:*O quantum debent diuites Chriſto,qui illis componit domum: vt ſi fuit ibi ſeruus infidelis,conuertat illum Chriſtus,& non ei dicat:Dimitte Dominum tuum,iam cognouiſti eum, qui verus eſt Dominus: ille fortè impius eſt & iniquus,tu iam fidelis & iuſtus. Indignũ eſt vt iuſtus & fidelis ſeruiat iniquo & infideli.Non hoc ei dixit, ſed vt magis ſeruiat.Et vt corroboraret ſeruum,hoc dixit,exemplo meo ſerui,quia prior ego ſeruiui iniquis,&c.*

Nihilominus etiã probabiliter D. Thomas in ratione ſententiæ ſuæ inſinuat,quòd etiam tunc,quãdo non immineret periculũ fidelibus ſubditis à domino Infideli,Eccleſia id poſſet, vt tueretur nimirum dignitatem filiorum Dei,quę accedit iis qui ritè profitentur fidem. Et fundamentum huius poteſt peti probabiliter ex illo loco Matth. 17.*Ergo liberi ſunt filij*,vt etiam indicat ſanctus Thomas in art.10.Sanctus autem AVGVSTINVS ſolùm vult, quòd non liberantur tales à ſeruitute iure diuino:non autem negat,quòd poſſint liberari iure humano Eccleſiaſtico.Nam poſtea dicit idem de ſeruo infidelis apoſtatæ à fide: de quo dubium nõ eſt quin poſſit per Eccleſiam liberari à Domino.

Ad PRIMVM igitur argumentum iam patet quomodo Eccleſia non exerceret auctoritatem ſuam directè in infideles dominos:ſed conſuleret filiis ſuis aut auertendo ab ipſis periculum, aut tuendo dignitatem eorum,vt ſunt filij Dei adoptiui: neque poſſent hoc Domini infideles rationabiliter iniquè ferre, quandoquidem Eccleſia vteretur ſic iure ſuo erga ſuos ſubditos: quod cùm ſit ſpirituale,maioris eſt momenti.

Ad SECVNDVM patet ſolutio ex eodem fundamento.Cùm enim Eccleſia hoc faceret, vteretur ſuo iure: atque ita etiamſi infideles Domini compellerentur ea ratione ad fictã profeſſionẽ fidei,non tamen cooperaretur Eccleſia indirectè huiuſmodi ſacrilegio, ſiquidem non teneretur illud prohibere, ſed poſſet vti iure ſuo.

Digitized by Google

Ad TERTIVM reſpondeo, ſiue infidelitas in huiuſmodi Dominis ſit peccatum, ſiue non, decere tamen filios Dei adoptiuos liberari à dominio infidelium ob ra- A tionem ſuprà dictam. Deinde, moraliter loquendo, infidelitas eius, qui ſubditos haberet fideles, ſemper eſſet peccatum. Nam ab illis poſſet cognoſcere fidem.

QVÆSTIO VNDECIMA.

De Hæreſi, quæ eſt vna ſpecies Infidelitatis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 11.

DE Hæreſi diſputant Theologi in 4. ſentent. diſt. 13. & Canoniſtæ 24. quæſt. 3. & in titulo de Hæreticis in Decretalibus, & in 6. Ac inter alios tractat hac de re diligenter Turrecremata lib. 4. Summæ, parte ſecunda, & Alfonſus à Caſtro in libris tribus de iuſta Hæreticorum punitione, & Bellarminus noſter lib. 3. de Laicis. Sunt autem quatuor explicanda. PRIMO, *quid ſit Hæreſis.* SECVNDO, *quænam ſit Hæreſis materia, ſiue obiectum.* TERTIO, *an ſint hæretici puniendi.* QVARTO, *an ſint recipiendi ab Eccleſia, cùm ad fidem redeunt.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Hæreſis.

D. Thomas art. 1.

HÆRESIS, ſi vim expendamus verbi, latiſſimè patet. Dicitur enim ab electione, vt notauit S. HIERONYMVS in cap. 5. Epiſtolæ ad Galatas, & TERTVLLIANVS in libro de præſcriptionibus. Itaque omnis ſententia, ſiue vera ſit, ſiue falſa, quam aliquis deligit, poteſt communiter dici hæreſis, ſicut etiam *ſecta*, quo vocabulo idem ſignificatur, vt notat S. Thomas hic ad 3. Et Marcus Tullius in Paradoxis, Stoicorum ſectam *hæreſim* hac ratione vocauit.

Sed vt rectè attigit Tertullianus, ne ſecundùm hanc quidem ſignificationem communem doctrina fidei noſtræ propriè diceretur hæreſis. Quoniam non propriè illa ſuſcipitur electione humana; ſed magis gratia Dei, iuxta illud Ioan. 6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit illum.* Et 15. *Non vos me elegiſtis; ſed ego elegi vos.* Vnde Apoſtolus Actor. 24. recuſaſſe videtur appellare hoc nomine doctrinam fidei. Nō enim ipſe eam appellauit hæreſim, ſed dixit ab aliis ita nominari. *Confiteor*, inquit, *quia ſecundum ſectam, quam dicunt hæreſim, &c.* Quidquid autem ſit de ſignificatione nominis communi, & eius nàtura, tamen vſu iam factum eſt, vt hæreſis tantùm à Doctoribus dicatur error contra fidem, in eo qui profitetur religionem Chriſtianam.

Eſt igitur Hæreſis, error, fidei Catholicę contrarius, cui pertinaci animo inhæreat is qui eſt fidē in Baptiſmo profeſſus. Sic definit Turrecremata lib. 4. Summæ, parte 2. c. 1. ex communi mente Doctorum in 4. diſt. 13. & S. Thomæ art. ſequenti ad 3. Hæc definitio declaranda nunc & confirmanda eſt explicando nonnullas difficultates, quæ circa illam moueri poſſunt.

PRIMA difficultas eſt, quòd videtur ex ea definitione ſequi, Apoſtaſiam non eſſe ſpeciem infidelitatis diſtinctam ab hæreſi. Conſequens eſt falſum: Ergo non eſt bona ea definitio. Maior probatur. Nam in errorem etiam eius, qui poſtquam fidem Chriſti profeſſus eſt in Baptiſmo, eam prorſus deſerit, omnes particulæ datæ definitionis conueniunt, vt patet conſideranti.

Minor autem probatur tripliciter. PRIMO: nam hæreticus intēdit aſſentiri Chriſto, vt S. Thomas in prima cōcluſione ait: Apoſtata verò à fide, renunciat illi penitus. SECVNDO; nam Apoſtata admittit infidelitatem Paganorum, vel Iudæorum, aut ad aliquam iſtorum ſectam conuertitur: Sed infidelitas Paganorū vel Iudæorum differt ſpecie ab infidelitate hæreticorum: Ergo & B Apoſtaſia. Minor patet ex D. Thoma quæſt. præced. art. 5. Maior probatur ex doctrina D. Thomæ hic. Nam docet, eum, qui non vult aſſentiri Chriſto, admittere infidelitatem Paganorum vel Iudæorum; Sed Apoſtata nō vult aſſentiri Chriſto: Ergo. TERTIO; nam doctores agere ſolent de Apoſtaſia & Hæreſi tanquam de diſtinctis, eo quòd hæreſis non totaliter repugnet doctrinæ fidei: Apoſtaſia verò totaliter: vnde & D. Thomas ponit peculiarem quæſtionem de Apoſtaſia, videlicet proximè ſequentem.

RESPONDEO, duas eſſe hac de re opiniones. Nam Syluester verbo Hæreſis dub. 2. & nonnulli alij putant, Apoſtaſiam ſpecie differre ab hæreſi. Caietanus verò hic & quæſt. præced. art. 5. & Alfonſus à Caſtro lib. 1. de C iuſta hæreticorum punitione, c. 7. & lib. 1. Summæ de Hæreſibus c. 9. in poſtrema editione, & Bannes quæſt. 12. art. 1. & alij negant differre ſpecie.

Mihi primò videtur verum id quod notauit Canus lib. 12. de locis Theologicis c. 9. nempe controuerſiam hanc eſſe de nomine. Nam quidquid diſcriminis inter Apoſtaſiam & Hæreſim aſſignabunt ij, qui aſſerunt infidelitates has eſſe differentes ſpecie, hoc totum, quod ad rem attinet, concedunt ij, qui negant illas ſpecie differre. Et è contrario, id in quo iſti aiunt vtramque infidelitatem conuenire, priores illi quoque admittūt. Itaque diſſidium videtur eſſe ſolùm de nomine: vtrùm ſcilicet propter conuenientiam Hæretici & Apoſtatæ in profeſſione baptiſmi, Hæreſis & Apoſtaſia debeant dici eiuſdem ſpeciei, an verò diuerſæ propter differen- D tiam in modo recedendi ab ea profeſſione, quia nimirum Apoſtaſia recedit ab ea totaliter, hæreſis autem non niſi quoad aliquid.

Et quidem videtur ſecunda ſententia (ſcilicet non differre ſpecie has Infidelitates) in quæſtione hac de nomine meliùs & conuenientiùs menti S. Thomæ loqui. Nam is quæſtione præced. art. 5. enumerans infidelitatis ſpecies; ad ſpeciem hæreſis ſimpliciter docuit pertinere infidelitatem eius, qui fidei, quam profeſſus eſt, repugnat. Hoc autem facit etiam Apoſtata, tametſi magis quàm hæreticus.

Nihilominus tamen extra controuerſiam debet eſſe, Apoſtaſiam vſque adeo moraliter loquendò differre ab Hæreſi, vt neceſſariò ſit declaranda in confeſſione: non ſolùm, quia intra eandem ſpeciem grauior multò eſt quàm hæreſis, ſed quoniam materialiter etiā includit

Digitized by Google

alteram ſpeciem infidelitatis, nēpe Paganiſmi aut Iudaiſmi, ad quem apoſtata ſe conuertit. Nam quantum eſt in intentione Apoſtatæ ſitum, vult is Paganiſmum vel Iudaiſmum ſectari, ſicut Pagani & Iudæi, atque ita infidelitatem illius ſpeciei admittit.

Et huius quidem videtur conſiderationem habuiſſe S. Thomas, cùm quæſtione ſequenti artic. 1. ad 3. ait, Apoſtaſiam non eſſe *determinatam* infidelitatis ſpeciem, ſed pertinere ad illam infidelitatem, quam Apoſtata ſectatur. Verum enim hoc eſt, ſi conſideremus Apoſtaſiam nō ſolùm formaliter, qua parte repugnat fidei ſuſceptæ, & eſt eiuſdem ſpeciei cum hęreſi, ſed etiam materialiter, vt incidit in infidelitatem alterius ſpeciei. Ex hac enim parte, non eſt determinatæ ſpeciei.

Ad illam igitur primam difficultatem cōcedenda eſt ſequela, quæ infertur, & neganda eſt Minor. Ad probationē eius PRIMAM reſpondeo, ſenſum eſſe, quòd hæreticus profitetur Chriſtum, vel in actu ſecūdo, vel ſaltem in actu primo, per charitatem videlicet acceptā in Baptiſmo, quo pacto etiam Apoſtata Chriſtum profitetur. Sic Caietanus hîc exponit dictum illud S. Thomæ.

Ad SECVNDAM probationem ſimiliter reſpondeo, infidelitatem eius, qui nec actu ſecūdo, nec actu primo profitetur Chriſtum, dici à S. Thoma hic pertinere ad Paganiſmū vel Iudaiſmum: Apoſtata autem profitetur illum in actu primo, & ſic pertinet ad ſpeciem hęreſis, quāquam etiam incurrat in aliam ſpeciem, vt dictū eſt.

Ad diuum Thomam autem reſpondeo, diſtingui ab illo eas quęſtiones propter magnam diuerſitatem intra eandem ſpeciem. Quāquam in Iure quidem idem titulus eſt de Hæreticis & Apoſtatis, & iiſdem pœnis vtraque punitur infidelitas: quod ipſum eſt ſignum, Apoſtaſiam formaliter eſſe eiuſdem ſpeciei cum hæreſi.

Ad TERTIAM probationem dico, ideo à Doctoribus ſeparatim diſputari de Hæreſi & Apoſtaſia, quia licet ſint eiuſdem ſpeciei, tamen multum nihilominus inter ſe differunt, vt eſt dictum.

SECVNDA difficultas eſt circa priorem illam particulam, qua in definitione Hæreſis dicitur ea eſſe *error*. Dubius namque in fide infidelis eſt, & conſequenter poſt illius profeſſionem hæreticus: & tamen nondum admittit eo ipſo errorem, cùm in neutram partem inclinet. Ergo non omnis hæreſis eſt error.

RESPONDEO, certum in primis eſt, quòd deliberatè dubitans de fide, quam nouit propoſitam eſſe ab Eccleſia Catholica, contra fidem peccet, & ſit infidelis. Ita enim eſt determinatum à Stephano Papa in Capitulo primo, extra de Hæreticis, vbi ait, *dubius in fide infidelis eſt*. Et aſſeritur etiam à S. HIERONYMO in illud Habacuc 2. *Ecce qui incredulus eſt, non erit recta anima eius in ſemetipſo*.

Sed CONTROVERSIA eſt aliqua inter Doctores Theologos & Iuriſtas, qualiſnam ſit hæc infidelitas dubitātis. Vtrùm ſcilicet *contrariè* oppoſita fidei, atq; adeo *hæreſis*, in eo qui fidem eſt profeſſus: an verò ſolùm *priuatiuè* oppoſita, quæ nequeat hæreſis cenſeri. Et quidem Canus lib. 12. c. 9. eruditiſſimos quoſdam Doctores eſſe dicit, qui illum poſteriorem modum dicendi tueantur, ſcilicet, quòd dubitatio non ſit hæreſis contrariè oppoſita fidei, quos Canus illic potius videtur ſequi.

Sed verior & communior eſt apud Theologos altera ſententia, nimirum quòd contrariè opponatur fidei, atque adeo ſit hæreſis, in eo qui fidem eſt profeſſus. Ita Antoninus 3. p. tit. 23. c. vlt. Adrianus quodl. 2. Gabriel in 3. diſt. 23. q. 2. & Turrecremata lib. 4. Summæ, part. 2. c. 12. & alij. Nec tamen hæc ſententia eſt ita defendenda, quaſi dubitās habeat eo ipſo errorem contra fidem actu, ſed quia virtualiter ſaltem habet. Nam vt ſuprà quæſt. præcedenti p. 1. dicebamus, qui deliberatè vult de propoſitione fidei dubitare, eo ipſo cenſetur velle repugnare fidei, ſi rationes contra illam magis aliquā-

A do placuerint: id quod etiam eſt (vt illic dicebamus) contra præceptum negatiuum fidei, de non habendo aſſenſu contrario.

Per hunc modum facile eſt vtramque ſententiam concordare. Nam hoc modo, ſcilicet virtualiter, neque Canus, neque alij poſſunt negare, dubitationem eſſe cōtrariam fidei. Quin imò apertè Canus id attigit, cùm illic dixit, ex parte quidem voluntatis dubitationē opponi contrariè fidei: ex parte autem intellectus non niſi inchoatiuè & imperfectè. Itaque maneat, dubitationem fidei, in eo qui fidem eſt profeſſus, hæreſim eſſe (ſi tamen adſit pertinacia, de qua ſtatim) quamuis non ita perfectam, vt eius qui actu errat. Etſi, loquendo moraliter, vt rectè ait Canus vbi ſuprà, communiter cum dubitatione coniunctus ſoleat eſſe aliquis error actua- B lis, quo quis putat doctrinam Eccleſiæ Catholicæ non eſſe omnino certam.

Ad SECVNDAM igitur difficultatem reſpondeo, errorem, qui in aſſignata definitione nominatur hæreſis, intelligendam eſſe actualiter, vel virtualiter.

TERTIA difficultas eſt, quòd ſi quis deliberatè neget concluſionem aliquā Theologicam, quæ ſecundùm ſe non ſit de fide, hæreticus cenſetur: Ergo malè in definitione dicitur hæreſis eſſe error contra fidem.

RESPONDEO, illum qui deliberatè negat concluſionem Theologicam, hoc ipſo, virtualiter habere errorem contra fidem. Nam cōſequenter cogitur ex natura rei propter euidētiam conſequētiæ, negare præmiſſam de fide. Hæc autem animi diſpoſitio voluntaria ad repugnandum fidei, etiam eſt contra præceptum fidei negatiuum, quo prohibetur aſſenſus repugnās fidei. Quare ſi adſit pertinacia, erit hæreſis, tametſi non directè, C ſed indirectè, & reductiuè, vti rectè Canus notauit lib. 12. de locis Theologicis, c. 9. circa quartum argumentum: ſicut etiam ipſa propoſitio Theologica non eſt ſecundùm ſe & directè de fide, ſed mediatè.

QVARTA difficultas oritur ex particula illa definitionis, ſcilicet *pertinaci* animo. Quæritur enim qualis debeat eſſe iſta pertinacia.

Sentētia communis, quam declarat rectè Caietanus hic & Canus vbi ſuprà, eſt, eum duntaxat habere pertinaciam requiſitā ad hæreſim, qui cùm animaduertat dogma aliquod eſſe contrarium communi fidei Eccleſiæ Romanæ & Catholicę, quia ſcilicet videt illud Scriptura contineri, aut ab Eccleſia Romana eſſe determinatum, nihilominus aſſerit vel perſuadet ſibi illud.

Hoc patet PRIMO, quoniam in iure illi ſolent cenſeri hæretici, qui præſumunt aliquid ſentire aduerſus fidem Eccleſiæ Catholicæ, vt conſtat ex Capitulo vni- D co, de Summa Trinitate lib. 6. & in Clementina etiam vnica, de Summa Trinitate. Præſumere autem hoc ille duntaxat cenſendus eſt, qui cùm animaduertat ſubeſſe conditionem requiſitam & ſufficientem ad credēdum aliquid ex fide (id eſt, propoſitionem ſeu approbationem Eccleſiæ Romanæ Catholicæ) nihilominus illud negligit & contrà ſentit.

SECVNDO idem confirmatur auctoritate Beati AVGVSTINI lib. 4. contra Donatiſtas, c. 6. *Conſtituamus*, inquit, *aliquem ſentire id de Chriſto, quod Photinus opinatus eſt, exiſtimantem ipſum eſſe Catholicam fidem, nondum illum hæreticum dico, niſi manifeſtata ſibi doctrina Eccleſiæ maluerit, quod tenebat, eligere*. Idem ex eodem Auguſtino Epiſt. 164. docet S. Thom. art. ſeq. ad 3.

E TERTIO probatur idem à Caietano & Cano bona ratione. Nam hęreſis nomine, communiter intelligitur vitium quàm maximè cōtrarium fidei Catholicę. Quare ſicut ad aſſenſum fidei requiritur notitia propoſitionis Eccleſiæ, & conſenſus voluntatis inclinantis intellectum ad aſſentiendum doctrinæ Catholicæ; ſic è contrario ad hæreſim requiretur ſimilis notitia, & præterea deliberata voluntas repugnandi iis quæ ſunt ab Eccleſia propoſita.

Hinc

Digitized by Google

Hinc ſequitur PRIMO, pertinaciam requiſitam ad hæreſim non eſſe exiſtimandam ex diuturnitate ſeu quantitate temporis, quo quis hæret in errore contra fidem. Nam vt peccatum adulterij vel odij, exempli cauſſa, admittitur, ſiue breui ſiue longo tempore duret conſenſus prauus voluntatis: ſic & peccatum hæreſis. Atque hæc eſt doctrina communis.

Cui quidem non repugnat Syluester, vt aliqui putant, verbo Hæreſis 1. dub. 2. Nam cùm dicit, hæreticum pertinacem exiſtimari poſſe, qui diu vel tota vita in errore perſtitit, id non ideo dicit, quia exiſtimet, eam diuturnitatem neceſſariam eſſe ad pertinaciam, ſed quia præſumi tunc ille poteſt habuiſſe pertinaciã, hoc eſt, vt ipſe Sylueſter declarat, prudentem & ſcientem repugnaſſe fidei Catholicæ, non autem ex ignorantia.

SECVNDO ſequitur, ſi quis à Theologis vel etiam ab Epiſcopo admoneretur, quòd ſentiat aliquid contra fidem Eccleſiæ Romanæ, & tamen ipſe non ſibi hoc perſuadeat, non eſſe cẽſendum hæreticum, etiamſi res ſit eiuſmodi vt non poſſit ille probabiliter iudicio Epiſcopi & Theologorum repugnare, ſed verè peccet cõtra fidem, obligantem ipſum, ſuppoſita tali monitione, ad ſententiam mutandam. Sic notauit Canus lib. 12. de Locis Theologicis c. 9. & indicauit etiam ſatis Caietanus hîc. Et eſt communis ſententia etiam aliorum. Ratio eſt, quoniam talis non eſt verè pertinax, donec aduertat ſe Eccleſiæ Romanæ repugnare.

Sed occurrunt quædem argumenta, quibus probari videtur nõ requiri prædictam pertinaciã ad peccatum hæreſis. PRIMO, quoniam ad hæreſim ſatis eſt, vt aliquis voluntariè repugnet fidei, quam eſt profeſſus: ſed hoc poteſt facere quis, etiamſi non iudicet ſe aduerſari Eccleſiæ Romanæ: ergo non requiritur ad hæreſim huiuſmodi pertinacia. Maior patet. Nam ſicut admittitur peccatum contra iuſtitiam, cùm quis voluntariè facit contra illam: ita videtur in propoſito peccatum hæreſis admitti, cùm voluntariè quis repugnat fidei, quam eſt profeſſus. Minor probatur. Nam qui ignorans vincibiliter aliquid eſſe propoſitũ ab Eccleſia, ſecus opinatur, ſaltẽ indirectè repugnat volũtariè fidei Catholicæ.

Confirmatur. Nam in quacunque alia materia, vt homicidij, furti, &c. indirecta volũtas ſatis eſt ad committendum peccatum in illius materiæ ſpecie: ergo etiam in propoſito.

SECVNDO, ſi illa cognitio requireretur, maximè quoniam ad hæreſim requiritur vt quis prudens & ſciens, atque adeo directa voluntate aduerſetur fidei Catholicæ: ſed hoc non: ergo. Minor probatur. Nam Lutherani hæretici, v.g. non arbitrantur, ſe veræ fidei repugnare, neque etiam veræ ac legitimæ Eccleſiæ, ſed ex ignorantia videntur peccare, qua putant ſe repugnare errori potiùs, & pro vera fide certare.

TERTIO, qui admonitus ab Epiſcopo, & grauibus Theologis, quibus probabiliter repugnare non poteſt, in errore perſiſtit, is, vt antea dicebamus, & concedit Canus & alij, contra fidem peccat. Pono autem quòd ſit illam profeſſus: tum ſic iſte peccat peccato infidelitatis, & non Paganiſmi, neque Iudaiſmi: ergo peccato hæreſis, quia non ſunt plures ſpecies.

QVARTO, in Capitulo ad abolendam Extra de Hęreticis, innodãtur vinculo excommunicationis hi, qui vel ab Eccleſia Romana, vel etiam à ſingulis Epiſcopis in ſuis diœceſibus cum Concilio Clericorum, aut, ſi opus eſt, vicinorum Epiſcoporum, iudicantur hæretici: ergo ſiue quis exiſtimet ſe Eccleſiæ Catholicæ repugnare, ſiue non, hæreticus erit, ſi ab Epiſcopo vel ab aliis iudicetur, quòd repugnet Eccleſiæ Catholicæ.

Ad PRIMVM reſpondetur, ſatis quidem illud eſſe, vt aliquis cenſeatur vtcũque admittere peccatum hæreſis, ſcilicet indirectè & reductiuè, non tamen vt cenſeatur hæreticus talis, qualis ab Eccleſia punitur, & communiter à Doctoribus nominatur. Ita reſpondet

A Canus vbi ſuprà: qui etiã notat, ignorantiã propoſitionis Eccleſię, ſi ſit affectata, æquiualere in propoſito notitiæ. Nã qui ignorare directè vult, vtrũ aliquid ſit propoſitũ ab Eccleſia, directè vult Eccleſiæ Catholicæ repugnare, atque ita moraliter loquẽdo eſt perinde atq; repugnare Eccleſiæ propoſitioni cognitæ. Dominicus tamẽ Bãnes hic ar. 1. ne affectatã quidẽ ignorantiã putat ad hæreſim ſufficere. Sed puto veriùs opinari Canum.

Ad CONFIRMATIONEM reſpõdeo, quidquid ſit in aliis generibus peccatorum, tamẽ hæreſim abſolutè nõ cenſeri, niſi quis pertinaciter, vt dictũm eſt, repugnet Eccleſiæ. Id quod rectè notat Canus vbi ſuprà. Itaque non eſt quæſtio niſi de nomine, vtrũ qui per ignorãtiã vincibilem repugnat Eccleſiæ Catholicæ, ſit dicendus hæreticus. Nam in re conſtat illum peccare contra fidem: ſed non eſt talis hæreticus, qualis à Theologis cẽ-B ſetur ille, de quo agimus, & cuius hæreſim definimus.

Ad SECVNDVM; conceſſa Maiori, negatur Minor. Ad probationem ita reſpondeo: vt quis directè prudẽs & ſciens repugnet fidei Catholicæ, non eſt neceſſariũ, vt de induſtria velit repugnare ei doctrinæ, quam ipſe putat eſſe veram & fidei conſentaneam: hoc enim quod attinet ad actum interiorẽ, in quo eſt propriè hæreſis, non eſt poſſibile: ſatis igitur eſt, vt cùm agnoſcat fundamentum requiſitum & ſufficiens ad aſſentiẽdum fidei, nempe propoſitionem Eccleſiæ Romanæ de veritate fidei reuelata, velit nihilominus adhærere cõtrariæ doctrinæ, quamuis non putet ſe contra fidem ſentire: ſicut vt aliquis cenſeatur directè velle rem iniuſtam, atque adeò directè repugnare iuſtitiæ, nõ eſt neceſſe vt voluntas ipſius feratur in rem iniuſtam, quate-C nus iniuſta eſt & mala: non enim hoc eſt poſſibile, ſed ſatis eſt, vt velit rem, quam nouit eſſe iniuſtam, licèt non vt iniuſtam. Quod autem in hoc caſu eſt noſſe iniuſtitiam rei, eſt in noſtro propoſito cognoſcere, quòd aliqua doctrina ſit contraria fundamento ſiue motiuo ſufficienti ad fidẽ, id eſt, propoſitioni Eccleſię Romanę.

Ad TERTIVM iam patet, illum peccare quidẽ contra fidem, & peccato hæreſis indirectè ac reductiuè, ſed non eius hæreſis, de qua communiter agitur. Vnde vt dixi, non eſt in hoc controuerſia niſi de nomine, vt ſatis inſinuauit Canus vbi ſuprà.

Ad QVARTVM reſpondeo, ſenſum illius Decretalis non eſſe quòd ille ſit hæreticus, & excõmunicatus, quem Epiſcopi iudicent ſenſiſſe contra Eccleſiam Ro-D manam, ſiue hoc ipſum ille ſciuerit, ſiue non: ſed quòd ille ſit hæreticus cẽſendus & excommunicatus, quem Epiſcopi, diſcuſſa controuerſia Iuris & facti, tanquam Iudices determinauerint habuiſſe pertinaciam in aliquo errore contra fidem, hoc eſt, prudentem & ſcientem repugnaſſe Eccleſiæ Romanæ fidei.

Eſt autem diſcutienda breuiter in hac parte ſententia quędã Scot. in 4. diſt. 22. q. 2. art. 3. qui expreſsè dicit, ad pertinaciam requiſitam in hæreſi ſufficere ignorantiam craſſam. Si enim per ignorantiam craſſam, intelligat eam quæ facillimo negotio vinci potuit, cùm ſcilicet aliquid eſt facillimum ad cognoſcẽdum, quòd ſit ab Eccleſia propoſitum, nõ valde repugno: vt ſi, v.g. quod à mediocriter in ſacra Scriptura eruditis ſcitur eſſe ab Eccleſia propoſitum, hoc aliquis Theologus ignoraret, atque ita contrarium ſentiret. Nã cùm igno-E rantia vſque adeò craſſa eſt, moraliter loquẽdo, parum diſtat à voluntate repugnandi directè. Quanquam Canus quidem lib. 12. de locis Theologicis, c. 9. probabiliter negat, ignorantiam craſſam ad hæreſim ſufficere. Si autem Scotus (vt ſanè videtur) per ignorãtiam craſſam illic intellexerit quamcunque vincibilem, quæ non excuſat à peccato; doctrinæ cõmuni planè aduerſatur, neque eſt illi vllo modo aſſentiendum.

Ex dictis patet ſolutio huius QVÆSTIONIS, qua ſolet quæri, vtrùm propoſitio contraria fidei, eo ipſo quòd eſt fidei contraria, ſit dicenda hæretica, nõ habito

reſpectu

Digitized by Google

reſpectu ad pertinaciam aſſerentis. Controuerſia enim hæc non poteſt eſſe niſi de nomine, vt Canus notauit vbi ſupra. Et dicendum eſt ex ſententia illius & Caietani, hic non eſſe eo ipſo hæreticam, niſi prætereà habeatur reſpectus ad pertinaciã, quam aliquis vel actu habuerit, ſi quæſtio ſit particularis, vtrùm illius propoſitio fuerit hæretica, vel quę ſaltem ab aliquo potuerit haberi; ſi quæſtio tantùm ſit, vtrùm propoſitio ſecundùm ſe, abſtrahendo ab hoc vel illo aſſerente, ſit hæretica ſecundùm ſe, ſiue ex obiecto.

Hoc probat Canus optima ratione. Nam propoſitio aliqua eatenus hæretica eſt, quatenus ſignificat hæreſim: ſed non ſignificat hæreſim ſine reſpectu ad pertinaciam aſſerentis: ergo neque eſt hæretica abſtrahendo à tali reſpectu. Maior patet: quia non dicitur hæretica niſi tanquam ſignum hæreſis. Minor quoque ex dictis patet. Nam hæreſis includit pertinaciam.

Confirmatur. Quia vt Caietanus rectè ait, eadem propoſitio, contraria fidei, ſi à Iudæo proferatur, Iudaica eſt; & ſi à Pagano, Ethnica; & ſi à Chriſtiano, Hæretica. Quare hoc ipſo quòd propoſitio eſt contra fidem, ſi à reſpectu ad proferentem abſtrahamus, erronea quidem dici poterit, non hæretica: alioqui à quocunque prolata, eſſet hæretica, quod falſum eſt. Denique in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. ex propoſitionibus Ioannis Huſſ, quædam dicuntur erroneæ, quædam hæreticæ, &c. Et tamen hæc differentia ſine reſpectu ad proferentes non conſtat.

Solet etiam hic QVÆRI: quænam ſit propoſitio temeraria, ſcandaloſa, malè ſonans, offenſiua piarum aurium, &c. Verùm hoc ex ipſa ratione vocabulorum conſiderata intelligi poteſt. Videatur Canus lib. 12. de locis, c. 11. & Turrecremata lib. 4. p. 2. c. 11.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quænam ſit materia ſiue obiectum Hæreſis.

D. Thomas artic. 2.

INTER omnes conuenit, materiam ſiue obiectum Hæreſis eſſe dumtaxat doctrinam Fidei. Nam vt ait hic rectè D. Thomas, nomine Hęreſis in propoſito intelligitur vitium corrumpens fidem: Fides autem non corrumpitur opinionibus circa res alias pertinentes ad alias diſciplinas, vt ad Mathematicas, ſed ſolùm circa res fidei. Addit autem D. Thomas: ſicut Fides verſatur circa Symboli articulos primariò: circa alias verò propoſitiones ſecundariò: ita hæreſis etiam.

Contra hanc autem doctrinam poſſent obiici duo: PRIMO, quòd ſi quis audiens propoſitionem aliquam contra fidem, adhæreat illi, eámque approbet, hoc ipſo hæreticus eſt, etiamſi nondum directè eliciat aſſenſum falſum circa rem ipſam fidei: ergo hæreſis non tantùm verſatur circa res fidei, tanquam circa obiectum, ſed etiam circa propoſitionem contra fidem. SECVNDO, quòd, vt ex Hieronymo dici ſolet, ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæreſis: ergo hæreſis circa verba quoque verſatur.

Ad PRIMVM concedo cum Caietano hic, illum, qui propoſitionem hæreticam approbaret, hęreticum eſſe; ſicut ille etiam verè committit peccatum adulterij, qui animo fertur in conſenſum adulterij, vt rectè ait Caietanus. Cæterùm cùm quis adhæret propoſitioni hæreticæ, iam eo ipſo errat quoque circa rem fidei ſignificatam tali propoſitione.

Quod ad SECVNDVM attinet, animaduerſum à Cano eſt lib. 12. de locis Theolog. c. 9. & ab aliis, ſententiam illam non eſſe, ſicut fertur, Hieronymi; quãquam vt ipſius citetur à Magiſtro ſententiarum lib. 4. d. 13. Cuiuſcunque verò illa ſit, veriſſimè docet Canus vbi ſuprà, hæreſim nunquam admitti ex ſolo verborum vſu incommodo, niſi etiam error admittatur quoad ſenſum. Vnde neque auctoritas illa habet, quòd verba inordinatè proferre ſit hæreſis, ſed quòd inde poſſit facilè incurri hæreſis, vt D. Thomas quoque declarat in ſolutione ſecundi argumenti.

Porrò illud hoc loco obſeruandum eſt, quamuis hęreſis præcipuè admittatur, cùm quis errat circa articulos Symboli, tamen etiam eſſe hæreſim quemcunque alium errorem circa quamcunque aliam partem doctrinæ fidei, vt probauimus ſuprà q. 1. p. 6. *Quamcunque enim hæreſim quiſquis tenuerit, Chriſtianus Catholicus non erit*, vt orthodoxè affirmat S. AVGVSTINVS in fine libri de hæreſibus.

PVNCTVM TERTIVM.

An ſint hæretici puniendi.

D. Thomas artic. 3.

APVD Orthodoxos quidem ſine controuerſia conſtat, iure optimo puniri hæreticos, ſiquidem hæreſes non minùs Reipublicæ Chriſtianæ pernicioſæ & exitiales ſunt, quam alia ſcelera, quæ iure puniuntur. Sed id negant quidam hæretici: vt videbimus. Itaque hoc Eccleſiæ inſtitutum in mulctandis hæreticis nunc defendendum eſt.

Eſt autem ſciendum, pœnarum, quibus hæretici afficiuntur, triplex eſſe genus. Afficiuntur enim pœna *mortis*: & *amiſſionis* famæ, honorum, & bonorum temporalium: & pœna *excommunicationis*, quod colligitur ex Iure, Extra de hæreticis, per multa Capitula. & lib. 6. eodem titulo, & Codice de Hæreticis. De ſingulis igitur his pœnis aliquid dicendum.

Et primùm fuerunt aliqui hæretici, qui ſuam cauſam agentes, negarunt, Eccleſiam poſſe licitè animaduertere pœnam mortis in hæreticos. Sic cenſuerunt Donatiſtæ, vt patet ex Auguſtino epiſt. 50. & Ioannes Huſſ, vt apparet ex Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 15. art. 14. & Lutherus cum ſuis ſequacibus, vt videre eſt apud Roffenſem, art 33. Pro quo errore multa proponunt hi hæretici argumenta, ſed pleraque nullius momenti. Pręcipua ſunt in primis illa tria; quæ D. Thomas hic ex Scripturis affert, & ſoluit optimè.

Deinde ad id ſumi poteſt PRIMO argumentum ex ſuaui ratione, qua in ſcripturis docetur, Eccleſiã Chriſtianam regi oportere. A qua ratione alienum videtur, vt hæretici extremo ſupplicio afficiantur. *Ecce*, inquit Dominus per Iſaiam, c. 32 *ſeruum meum, &c. dedi ſpiritum meum ſuper eum, arundinem quaſſatam nõ infringet, & lignum fumigans non extinguet, &c.* Et cap. 11. *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit, &c.* vſque ad illud: *non nocebunt neque occident in vniuerſo monte ſancto meo*, id eſt, in Eccleſia. Huc pertinet quod Chriſtus Dominus Matth. 16. & Ioan. 18. idcirco iubet Petrum *mittere gladium in vaginam*: Et Luc. 9. diſcipulis excandeſcẽtibus ait Chriſtus: *Neſcitis cuius Spiritus eſtis*. Apoſtolus quoque 1. ad Cor. 10. idem ſignificare videtur, cùm ait: *Arma militiæ noſtra non carnalia, ſed potentia Dei*; quaſi dicat, ſolo verbo Dei ac prædicatione eſt agendum. Ad Titum 3. *Hæreticum hominem poſt vnam aut alteram admonitionem deuita*, non dicit: occide.

SECVNDO; poteſt formari ſic argumentum: Hæretici non ſunt membra Eccleſiæ: ſed Eccleſia non habet ius puniendi eos, qui foris ſunt, præſertim morte: ergo non poteſt ſic procedere contra hæreticos. Maior patet ex dictis ſuprà q. 1. p. 7. §. 15. Minor etiam patet ex illo 1. ad Cor. 5. *Quid mihi de his qui foris ſunt?*

TERTIO, in primitiua Eccleſia hæretici non puniebantur pœna temporali: & procedente tempore non alia pœna illis decernebatur quàm exilium aut mulcta pecuniaria: ergo non eſt ad mortem progrediendum, vt iam fit.

QVARTO,

QVARTO, credere eſt liberum: ergo non debet quis puniri, quia non credat. Item eſt donum Dei: ergo non eſt imputandum vitio & pœnæ, quòd quis non credat.

His non obſtantibus, ex fide certum eſt, Eccleſiam licite & conueniēter hoc facere poſſe, ſicut latè probat D. AVGVSTINVS in epiſt. 48. ad Vincentium, & 50. ad Bonifacium, & lib. 2. contra duas Epiſtolas Gaudentij, c. 17. & 26. tametſi aliquando ſenſerit non eſſe vllam vim hæreticis inferendam, vt patet li. 1. contra partem Donati, quod retractauit lib. 2. retract. cap. 5.

Probatur PRIMO ex Scriptura. Nam in veteri Teſtamento falſi Prophetæ, & à vera fide recedentes iubebantur occidi, vt patet Deut. 13. 17. & 18. Ergo meritò etiam nunc occidūtur hæretici & Apoſtatæ à fide, cùm etiam à recta fide recedant, tantò culpabiliùs, quantò nunc fidei veritas eſt illuſtrior. Nam & hac ipſa conſequentia vtitur planè S. CYPRIANVS in libr. de exhortatione ad Martyrium, cap. 5. vbi commemoratis illis Dei præceptis, mox ſubiungit: *Si ante aduentum Chriſti circa Deum colendum, & idola ſpernenda, hæc præcepta ſeruata ſunt; quantò magis poſt aduentum Chriſti ſunt ſeruanda, quando ille veniens non verbis tātùm nos hortatus ſit, ſed & factis, &c.* Item in Scriptura noui Teſtamenti non alio loco habentur hæretici quàm lupi rapaces, & fures, & latrones, vt patet Matth. 7. Ioan. 10. Act. 20. qui ſine dubio licitè interficiuntur, ne noceant.

SECVNDO probatur ex Eccleſiæ definitione & decreto in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 15. vbi cōtrarium errorem Ioannis Huſſ damnauit. Et in Capitulo Ad abolendum, Extra de Hæreticis, & in Capitulo Super eo, de Hæreticis lib. 6. & in Bulla damnationis articulorum Lutheri per Leonem X.

TERTIO probatur ex ſanctis Patribus, qui hæreticos à fide recedentes morte mulctandos eſſe cenſent. Vt S. CYPRIANVS loco citato. Et S. HIERONYMVS in illud ad Galat. 5. *modicum fermentum totam maſſam corrumpit*; vbi non modò id aſſerit, ſed etiam accommodatiſſimis exemplis confirmat: *Doctrina*, inquit, *peruerſa ab vno incipiens, vix duos aut tres primum in exordio reperit auditores: ſed paulatim vt cancer ſerpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium; vnius pecudis ſcabies totum commaculat gregem. Igitur & ſcintilla ſtatim vbi apparuerit, extinguenda eſt: & fermentum à maſſa vicina ſemouendum: ſecandæ putridæ carnes, & ſcabioſum animal à caulis ouium repellendum, ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora ardeat, corrumpatur, putreſcat, intereat. Arius in Alexandria vna ſcintilla fuit: ſed quia non ſtatim oppreſſa eſt, totum orbem eius flamma populata eſt.*

Et S. AVGVSTINVS epiſt. 50. ad Bonifacium Comitem: *Si aliter*, inquit, *non meruit pacem habere domus Dauid, niſi Abſalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat fuiſſet extinctus, &c. quid ei reſtitit, niſi perditum flere, & ſui regni pace acquiſita ſuam mæſtitiam conſolari? Sic ergo Catholica mater* (Eccleſia) *bellantibus aduerſus eam* (hæreticis) *quid aliud quam filiis ſuis quia vtique ex ipſa magna arbore, quæ ramorum ſuorum porrectione toto orbe diffunditur, iſte in Africa ramuſculus fractus eſt) cùm eos charitate parturiat, vt redeant ad radicem, ſine qua veram vitam habere non poſſunt; ſi aliquorum perditione cæteros tam multos colligit, præſertim quia iſti non ſicut Abſalon caſu bellico, ſed ſpontaneo magis interitu pereunt dolorem materni doloris lenit, & ſanat tantorum liberatione populorum.*

Et in Epiſt. 146. ad Donatiſtas: *Nabuchodonoſor*, inquit, *miraculo ſalutis trium puerorum commotus atque mutatus pro veritate contra errorem edictum propoſuit, vt quicunque blaſphemarent Deum Sidrac, Miſac, & Abdenago in interitum irent, & domus eorum in diſperſionem: & non vultis, vt tale aliquid contra vos iubeant Imperatores Chriſtiani?*

Idem exemplo eodem Nabuchodonoſor confirmat, tract. 9. in Ioan. Vbi de hæreticis inter cætera ait: *Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, & affliguntur in corpore: ſempiternas mortes faciunt, & temporales ſe perpeti conqueruntur.* Et lib. 1. contra literas Parmeniani,

A c. 7. & lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 83. ex inſtituto probat, Magiſtratum auctoritatem habere animaduertendi gladio in hæreticos: iuxta illud Apoſtoli ad Rom. 13. *Non enim ſine cauſſa gladium portat.*

Item DIOSCORVS Epiſcopus Alexādrinus in Concilio Chalcedonenſi actione 1. *Si Eutyches*, inquit, *præter dogmata Eccleſiæ ſapit; non ſolùm pœna dignus eſt, ſed & igne.* Vide etiam S. LEONEM in Epiſt. 91. 93. ad Torribium Epiſcopum Acturicenſem, c. 1. & BERNARDVM hom. 66. in Cantica, qui idem aſſerunt.

QVARTO probatur ex Legibus Chriſtianorum & laudatiſſimorū Principum, quibus pœnam mortis hæreticis decreuerunt. Vt Valentinianus & Marcianus, lege Quicunque, Codice de Hæreticis. Et Michael Imperator apud Paulum Diaconū, c. 24. Aliqui etiam ex B ipſis Hæreticis docent Hæreticos iure optimo puniri: nam Caluinus poſtquam Seruetum extremo ſupplicio tanquam Hæreticum affici curaſſet, & apud nonnullos male ob id audiret, libellum edidit, in quo demonſtrat licitum eſſe gladio in Hæreticos animaduertere. Idem copioſiùs docet Beza libro de Hæreticis à Magiſtratu puniendis. Et Benedictus Aretius in hiſtoria de ſupplicio Valentini Gentilis, eundem Gentilem ob hæreſim iure occiſum à Bernenſi Magiſtratu, oſtendit.

QVINTO probatur exemplis huius rei, quæ partim ex Scriptura, partim ex antiquis hiſtoriis depromi poſſunt. Nam Moyſes Exodi 32. multos Idololatras, qui à fide vnius Dei receſſerant, occidit. Ozias, Iehu; & alij falſos Prophetas interfecerunt, 3. Reg. 18. & 4. Reg. 10. & 23. Et Mathathias 1. Mach. 2. quendam Iudæum C ſacrificantem idolis. Et Priſcillianus hæreticus occiſus eſt ab Imperatore Maximo, teſte Hieronymo in libro de viris illuſtribus. Et quidam Baſilius Magus, combuſtus eſt Romæ, teſte S. Gregorio lib. 1. Dialogorum, c. 4. Et ſub Innocentio III. fuerunt combuſti centum & octoginta hæretici Albigenſes, vt refert S. Antoninus III. parte hiſt. tit. 19. cap. 1. §. 4. & in Concilio Conſtantienſi combuſti ſunt Ioannes Huſs, & Hieronymus de Parga.

SEXTO probatur ratione. Nam conſtat, ad commune bonum cuiuſque Reipublicæ in primis pertinere, vt flagitioſi, qui cæteris pernicioſi ſunt, dè medio tollantur, ſicut ex corpore abſcinduntur membra putrida, ne totum intereat: ſed hæretici maximè ſuo vel exemplo, vel cohortatione nocēt, cùm religionem corrumpant, in qua eſt ſalus animæ: ergo non eſſet rectè D inſtituta Eccleſia, niſi poſſent hæretici extremo ſupplicio affici: & confirmatur hæc ratio. Nam ſi iuſtè puniūtur alia crimina minora in Republica, quia proximū lædūt; multò certè æquius eſt, vt puniatur hæreticorum ſacrilega perfidia, quæ propriè offendit Dei maieſtatē.

Vnde AVGVSTINVS libr. 2. contra duas epiſtolas Gaudentij Donatiſtæ: *Clamate*, inquit, *ſi audetis, puniantur homicidia, puniantur adulteria; ſola ſacrilegia volumus à regnantium legibus impunita. Hæc cùm dicitis, quid aliud dicitis? niſi nulla hominum poteſtas contradicat & obſtrepat libero arbitrio, quando iniuriam facimus Deo?*

Accedit, quòd ab omnibus Gētibus, ratione ipſa docēte, hoc vſu patum fuit, vt qui religionem, quam illi veram exiſtimabant, violarent, acerbiſſimis ſuppliciis E mulctarentur, vt videre eſt apud Platonem libr. 10. de Legib. Natura igitur ipſa docet, hæreticos, qui veriſſimam religionem peruerterunt, morte eſſe afficiendos.

Igitur ad teſtimonia Scripturæ PRIMO loco obiecta, reſpondeo, quædam ex illis tantummodò pertinere ad rationem, quæ ſeruanda eſt, cùm primùm alicui Genti proponitur Euangelium: vt illud Lucæ 9. & 1. ad Cor. 10. Tunc enim nequaquam eſt vi agendum, ſicut quæſtione præcedenti diſputatum eſt. Suauis verò ratio & manſuetudo, quam oportet Chriſti Eccleſiā tenere, ſatis ſeruatur erga Hæreticos, cùm nō niſi priùs ſufficienter admoniti, atq; adeò pertinaces vel relapſi, extremo

ſupplicio afficiantur. Et hoc tantum ex illis Scripturæ teſtimoniis adductis colligi poteſt. Peculiariter verò ad illud Matt. 26. *Mitte gladium tuum, &c.* ſolet rectè reſponderi, Chriſtum eo loco tãtummodò ſtudium inordinatũ vindictæ prohibuiſſe, id eſt, priuata auctoritate.

Ad SECVNDVM argumentum reſpondeo, hæreticos, etſi propriè non ſint membra Eccleſiæ, cùm ne influxum quidem fidei à Chriſto capite accipiant, iuxta dicta ſuperius q. 1. p. 7. §. 15. eſſe tamen propter characterem & profeſſionem Baptiſmi verè ſubiectos Eccleſiæ, ac proinde poſſe per ipſam puniri. Auctoritas autẽ Apoſtoli adducta loquitur de iis qui omninò ſunt foris, id eſt, qui nunquam Eccleſiæ ſe ſubiecerunt. Quos bene AVGVSTINVS inquit in Epiſtola 50. ad Bonifacium, intelligi per illos qui ſimiliter abſque vlla vi a famulis patrisfamilias vocati ſunt ad nuptias: Hæreticos autẽ eſſe illos alios, qui iuſſi ſunt per vim adduci & cõpelli intrare, quia cùm anteà intus eſſent, fecerunt ſibi vias & ſepes, hoc eſt, ſuas opiniones prauas ſecuti ſũt, abertãtes a recta fidei via, quæ vnica eſt & ſimplex.

Ad TERTIVM reſpondeo, rationem puniendi hæreticos pro tẽporum diuerſitate diuerſam fuiſſe in Eccleſia, vt experientia docuit eſſe neceſſarium. Nã *primo* in Eccleſia primitiua pœna temporali non afficiebantur, quòd Eccleſia vel non poſſet id facere, vel etiam iudicaret non expedire propter ſcandala, quæ facile tunc ea ratione orta fuiſſent. *Deinde* tempore Conſtantini pœna illis decreta eſt exilij, vt apparet ex procemio Concilij Nicæni, & ex Sozomeno lib. 1. hiſt. c. 20. Atque fuit hæc pœna vſitata vſque ad tempora Pontificis Anaſtaſij I. vt patet ex illius Epiſtola ad Epiſcopos Germaniæ. Cùm verò hæretici exilium parui facerẽt, addita pœna pecuniaria eſt, Theodoſij Imperatoris tẽpore, videlicet decem librarum auri, vt patet 23. q. 3. Can. Ipſa pietas. Atque etiam Martianus & Valẽtinianus decreuerunt in illos pœnam capitalem, vt patet in Lege, Quicunque, Codice de hæreticis. Tum deinde excommunicatio ipſo iure lata eſt in illos, vt patet ex titulis ſuprà citatis. Tandem cum omnia hæc contemnerẽt, decretum eſt, vt pertinaces & relapſi poſt ſemel abiuratam hæreſim traderentur brachio ſæculari ad extremum ſupplicium, vt patet in capitulo, Ad abolendam, Extra de hæreticis. Sed & multò etiam antè Honorius ac Theodoſius Imperatores pœnam mortis decreuerunt in Anabaptiſtas, vt patet Codice, ne ſanctum Baptiſma iteretur, Lege, Si quis rebaptizaret.

Vide AVGVSTINVM epiſt. 50. ad Bonifacium, paulò ante medium, vbi reſpondet ad hanc ipſam obiectionem. *Quod dicunt*, inquit, *qui contra ſuas impietates leges iuſtas conſtitui nolunt, non petiiſſe a Regibus terræ Apoſtolos talia; non conſiderant aliud fuiſſe tunc tempus, & omnia ſuis temporibus agi. Quis enim tunc in Chriſtum crediderat Imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferendo ſeruiret: quando adhuc illud propheticum implebatur. Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius*, Pſal. 2. *Nondum autem agebatur, quod paulo poſt in eodem Pſalmo dicitur: & nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: ſeruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodo ergo Reges Domino ſeruiunt in timore, niſi ea, quæ contra Domini iuſſa fiunt, religioſa ſeueritate prohibendo atque plectendo?*

Ad QVARTVM argumentum reſpondeo, ex libertate in credẽdo, potiùs ſequi quòd ſit dignus pœna, qui non credit: nam inde apparet, culpam eſſe non credere, ac proinde eã iuſtè puniri, ſicut adulteria iuſtè puniuntur, quia liberum eſt ab iis abſtinere, & ideo culpabiliter committuntur. Rectè enim S. AVGVSTINVS ep. 50. ad Bonifacium, paulò ante medium: *Cur*, inquit, *cum datum ſit homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & ſacrilegia permittantur? An leuius eſt, fidem non ſeruare animam Deo, quam fœminam viro?* Et li. 3. contra Creſconium Grammaticum, c. 51. *Fruſtrà dicis, Relinquatur libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis & in ſtupris, & in quibuſcunq; aliis facinoribus & flagitiis libero te arbitrio dimittendum eſſe proclamas? Quæ tamen omnia iuſtis legibus comprimi vtiliſſimum & ſaluberrimum eſt.* Et adiungit: *Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem: ſed nec bonam, infructuoſam; nec malam voluit eſſe impunitam.*

Quòd autem fides ſit donum Dei, non obſtat quominus in libera poteſtate hominis ſitum ſit, adiuuante Deo, credere, vt egregie oſtendit S. AVGVSTINVS in libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 11. Quocirca qui non credit, liberè in hoc ipſo peccat, ac proinde iuſtè ab Eccleſia punitur (vt iam dictum eſt) ſi fidem antea profeſſus eſt. Hactenus de primo genere pœnæ hæreticorum, ſcilicet *mortis*.

Nunc quod attinet ad SECVNDAM hæreticorum pœnam ſupra dictam, ſcilicet amiſſionem bonorum & famæ, conſtat in primis hæreticos ipſo facto priuari dominio *bonorum temporalium*, vt patet ex Capitulo, Cùm ſecundum, de hæreticis, lib. 6. & ex iis quæ latè diſſerit Syluester verbo Hæreſis 1. num. 12. 13. 14. & Alfonſus à Caſtro, lib. 2. de iuſta hæreticorum punitione, c. 5. & 6. Quo poſito QVÆRI ſolet: vtrum ante ſentẽtiam condemnationis latam per Iudicem teneantur hæretici bona ſua in fiſcum conferre, cui alioqui obueniunt ex determinatione Iuris, in Capitulo, Excommunicamus, §. Damnati, Extra de hæreticis.

Sententia autem verior & communior eſt: quòd nõ teneantur. Nam Leges pœnales, quæ requirunt aliquẽ actum ad ſui exequutionem, qualis iſta eſt, vt per eam non modò priuantur hæretici dominio bonorum ſuorum, ſed etiam hæc bona cedunt fiſco, non obligant Reum ad executionem ante Iudicis ſententiam, vt docet S. Thomas infrà q. 62. art. 3. & Caietanus ibi, & Syluester vbi ſuprà, & Alfonſus à Caſtro vbi ſupra, cap. 6. cum aliis, de quo, vt proprio loco, diſputauimus tomo 2. q. 5. de legibus, p. 6.

In Germania verò & aliis locis hæreticorum, ne per ſententiam quidem Iudicis conſueuit illa pœna mandari executioni. Atque ita hæretici tametſi alienent bona ſua contrahendo cum aliis, non faciunt illis iniuriam, ſiquidem timendum talibus non eſt, (propter conſuetudinem) vt fiſcus ab illis repetat.

TERTIA pœna, ſcilicet Excommunicatio, lata eſt ipſo Iure & facto in hæreticos a Lucio III. in Capitulo, Ad abolendam, Extra de hæreticis: & ab Innocentio III. in Capitulo, Excommunicamus, eodem titulo. Quę etiam excommunicatio repetitur a Summis Pontificibus in Bulla Cœnæ Domini ſingulis annis. Cùm autem tempore S. Thomæ iam extaret excommunicatio illa Iuris lata a Lucio III. & ab Innocentio III. tanquam ipſo facto incurrẽda, mirum videri poteſt, quod D. Thomas hîc art. 4. affirmat, Eccleſiæ benignitate & ſpe conuerſionis illorum fieri, vt non niſi poſt vnam aut alteram admonitionem excommunicentur, & tradantur brachio ſæculari, morte afficiendi, quando nimirum ſpes non ſupereſt reſipiſcentiæ illorum.

Sed ſolet ad hoc reſponderi, alterutro modo Sanctũ Thomam hoc loco intelligendum. PRIMO, vt explicet tantùm Eccleſiæ primitiuæ morem; in qua hæretici ipſo facto non erant excommunicati, ſed excommunicabantur poſt admonitionem, ſecundùm illud Pauli ad Tit. 3. *Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita.* SECVNDO, quòd mens D. Thomæ non ſit, poſt admonitionem hæreticos primùm eſſe excommunicandos, ſed eorum pertinaciam publicè prodendam, & tradendos brachio ſæculari.

Porrò pœna excommunicationis hæreticos iure ac meritò plecti, patet PRIMO ex his Scripturæ teſtimoniis: Matth. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.* Et ad Rom. 6. *Rogo autem vos, fratres, vt obſeruetis eos, qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam*

quam

quam didiciſtis, faciunt, & declinate ab eis: nam per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. Et 2. ad Tim. 2. *Prophana & inaniloquia deuita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum vt cancer ſerpit.* Et 2. ad Tim. 3. *Hos deuita.* Et ad Titum 3. *Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita*; ſic enim legitur hic locus non modò iam in omnibus exẽplaribus Græcis & Latinis, ſed etiam ab Athanaſio orat. 5. cõtra Arrianos, & in epiſtola ad Serapionem, & à Chryſoſtomo, & a Theodoreto, & Hieronymo, & Primaſio in eundem locum, & à S. Leone in ſerm. contra hæreſim Eutychetis: quamuis alij quidam ex veteribus citant hũc locum ſine illa particula, *ſecundam.* Vt Irenæus lib. 3. cap. 3. & Tertullianus in lib. de præſcriptionibus, & Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 78. & Ambroſij Commentarius. Item 2. Ioan. 1. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere in domum, neque aue ei dixeritis.*

Ex his teſtimoniis non quidem ſequitur, hæreticos iure diuino eſſe excommunicatos, vt Ioãnes Eckius in Enchiridio; & alij nonnulli putarunt, quos refellit hic Dominicus Bannes. Nam hæc teſtimonia vel non cõtinent præceptum, ſed admonitionẽ & conſiliũ de hæreticis vitandis; vel certe non prohibent talẽ & tam ſeuerum cõmunicationem cum hæreticis atq; prohibet cẽſura excõmunicationis Eccleſiaſticæ. Sed tamẽ ſequitur omninò ex eiuſmodi Scripturæ teſtimoniis, rectè Eccleſiã facere, quòd hæreticos excõmunicat: quandoquidem Scriptura adeò grauiter admonet hæreticos eſſe vitãdos.

SECVNDO, idem patet ex ſanctis Patribus, qui & ipſi hæreticorum conſortia cauenda eſſe grauiſſimè monuerunt. Vide IRENÆVM lib. 3. cap. 3. vbi narrat, S. Ioannem cùm eſſet in balneo, & intelligeret ibi eſſe Cherintum hæreticum, *exiuiſſe de balneo non lotum; timuiſſe namque ne concideret balneum.* Item narrat ibi Irenæus, Polycarpum Marcioni aliquando occurrenti ſibi & dicẽti: *Cognoſce nos: reſpondiſſe, Cognoſco te primogenitum Satanæ*; Et tunc ſubiungit Irenæus: *Tantum Apoſtoli Domini, & eorum diſcipuli, habuerunt timorẽ ne verbotenus communicarent alicui eorum qui adulterauerant veritatem.* Et S. Antonius moriens, ſicut refert in eius vita ATHANASIVS ad ſuos ait: *Hæreticorum & Schiſmaticorum venena vitate, meùmque circa eos odium ſectamini: Scitis ipſi, quòd nullus mihi nec pacificus quidem ſermo cum eis vnquam fuerit.* Idem monet CYPRIANVS lib. 1. epiſt. 3. & S. LEO ſerm. 18. de paſſione Domini.

Quòd ſi iure ac meritò hæretici & eorum colloquia ac ſermones tanquam peſtilentes vitantur: certe conſequitur, etiam rectiſſime vitari, & prohiberi, & comburi ipſorũ LIBROS. Plus namq; libri mali, quã mali ſermones, nocent. Nam diuturniores ſunt: & ad plura loca, & ad plurium manus perueniunt: & magis quæ leguntur, quam quæ audiũtur, in animo hærẽt, & faciliùs etiã perſuadentur, cùm ſint mediatè & accuratiùs compoſita.

Vnde in Eccleſia iam inde ab antiquiſſimis temporibus vſitatum fuit, vt pernicioſi libri abolerentur. Id patet Actor. 19. vbi legimus: *Multi ex eis, qui fuerunt curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus, & computatis pretiis illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.* Et ex decreto Nicæni Concilij Conſtantinus iuſſit libros Arij cõburi, pœna capitis iis conſtituta qui libros illos occultarent. Item iuſſu Theodoſij & Valentiniani Imperatorum, combuſti ſunt libri Neſtorij, in Cõcilio Epheſino damnati, teſte Liberato in Breuiario, cap. 10. quod idem patet ex Lege, Damnato, Codice de hæreticis & Manichæis. Et ſimiliter Valentinianus & Marcianus iuſſerunt cõburi libros Eutychetis damnatos in Cõcilio Chalcedonenſi, vt patet ex Lege, Quicunque, Codice eodem titulo. Vt iam alia multa huius rei exempla prætereamus, quæ sũt notata ab Alfonſo de Caſtro, lib. 2. de lege pœnali, & à Bellarmino noſtro, lib. 3. de Laicis, cap. 20.

Reſtat autem hoc loco circa illam tertiam pœnam

A hæreticorum (ſcilicet excõmunicationem) QVÆSTIO: Vtrùm hæreticus purè mentalis incurrat ipſo facto excommunicationem latam à Iure. Quidam, vt refert Caietanus hic, arbitrati ſunt illos incurrere. Et ita ſenſit Adrianus in 4. quæſt. 2. de Confeſſione, & quodlib. 8. quæſt. 1. poſt Gloſſam in Clementina 1. de Hæreticis, & alios Canoniſtas ibidem.

Sed cõtrarium ſenſit Paludanus in 4. diſt. 13. quæſt. 3. artic. 1. & Antoninus 2. p. tit. 24. cap. 4. & Sylueſter verbo, Excommunicatio, 3. num. 3. & Caietanus hic, & Sotus in 4. diſt. 22. quæſt. 2. artic. 3. & Nauarrus in Manuali, cap. 27. circa paragraphum 1. Bullæ Cœnæ. Quæ ſententia communior & verior eſt. Nam quamuis talis perfectè admittat peccatum hæreſis (cum hæreſis ſit peccatum Infidelitatis, quæ in interiori actu cõpletur, vt hic ait Caietanus) Eccleſia tamen cùm non habeat poteſtatem in actus pure interiores, non intelligitur

B punire eiuſmodi peccatum hæreſis.

Sed animaduertendum eſt, id quod rectè aduertit Caietanus, hæreſim exteriorẽ, quam Eccleſia punit, in propoſito non ſolùm eſſe eam quæ poſſet per teſtimonium humanũ probari, ſed etiam illam quam aliquis etiã ſolus in loco ſecreto exprimit aliquo ſigno externo. Tunc enim etſi huiuſmodi hæreſis ſit occulta per accidens, quod ad probationem attinet, tamen eſt manifeſta per ſe ex natura actus.

Nec tamen per hæc negamus, quin Eccleſia ſtatuere poſſit ſecũdario & indirectè circa actus interiores, quatenus nimirum ſunt actiones ſiue conditiones exteriorum actuum, vt rectè inquit hic Caietanus. Sic enim Clericis Eccleſia iniungit preces, ad quas requiritur intentio interior. Sic excommunicat inquiſitores, qui ex odio vel amore inordinato malè vtuntur officio ſuo.

C

PVNCTVM QVARTVM.

Vtrùm ſi hæretici conuertantur, ſint ab Eccleſia recipiendi.

D. Thomas artic. 4.

DVo breuiter hac de re dicenda ſunt. PRIMO. Ad pœnitentiam quidem ſemper ſunt hæretici recipiendi cùm conuertuntur. Ratio eſt, quia conuenit, vt Eccleſia illos charitate huiuſmodi ſpirituali complectatur, neque in eo eſt aliquod incommodum aut periculum.

SECVNDO. Non ſemper tamen ita recipi debent, vt

D donentur vita corporis, ſed prima tantùm vice, vt patet ex Capitulo, Ad abolendam, Extra de hæreticis. Et tunc aliquando ad dignitates & officia, quæ priùs habebant, recipi poſſunt, vt receptus fuit quidam Gregorius Neocæſarienſis Epiſcopus, in ſecũda Synodo Nicæna, actione 3. Si autem relapſi fuerint in hæreſim ſemel abiuratam, traduntur brachio ſæculari, vt morte mulctentur. Ratio eſt, quoniam Eccleſia non poteſt ſperare futurum vt tales ſint cõſtantes in fide. Et præterea nocent aliis, &c. atque ita non eſſet ordinata charitas, ſi tales cum periculo ſalutis aliorum permitterentur viuere. Dicitur enim Eccleſiaſtici 8. *quoniam ſententia mortis non citò profertur in impios, ideo abſque timore vllo filij hominum*

E *perpetrant mala.*

Sed aduerſus PRIMAM aſſertionem obiici poteſt; quòd D. Thomas, art. 4. in ſolutione 2. ait, Eccleſiam non præſumere, quòd illi ex animo conuertantur, qui in hæreſim abiuratam relapſi fuerint: Ergo talibus non ſolùm vita, ſed etiam beneficium abſolutionis Sacramentalis negandum eſt.

RESPONDETVR, ſenſum eſſe quòd præſumantur tales non ita verè conuerti, vt ſint conſtantes futuri, ſi in vita permanſerint. Hæc verò præſumptio non impedit quominus tunc abſoluantur, quando præſentis contritionis ſigna in Confeſſione præbent.

QVÆSTIO DVODECIMA.

De Apoſtaſia, quæ eſt etiam quædam infidelitas.

D.Thomas 2. 2. quæſt. 12.

DVO ſunt explicanda: Primo, *Quid ſit peccatum Apoſtaſiæ.* Secvndo, *An propter illud amittatur dominium, & prælatio in ſubditos. Quæ duo tractat etiam hic D. Thomas.*

PVNCTVM PRIMVM.

In quo conſiſtat peccatum Apoſtaſiæ.

D. Thomas art. 1.

SCiendvm in primis eſt, Apoſtaſiam, vt notat D. Thomas, tot modis contingere, quot contingit, vt quis recedat à Deo; id quod denotat nomen Apoſtaſiæ. Retrocedere autem à Deo tot modis contingit, quot coniungi Deo. Coniungitur autem quis Deo quadrupliciter.

Primo, per fidem quæ eſt fundamentum ſalutis: Secvndo, per obedientiam præceptorum ipſius: Tertio, per ſtatum clericalem: Qvarto, per ſtatum religionis. Quare omnibus etiam his modis contingit Apoſtaſia à Deo.

Et quidem Apoſtaſia à Deo, ſecundo, tertio, & quarto modo, ſcilicet ſecundùm obedientiam præceptorum, vel ſtatum clericalem, vel ſtatum religionis; peccatum eſt in voluntate. Apoſtaſia verò à Deo primo modo, ſcilicet ſecundùm fidem, de qua nunc agimus, peccatum eſt in intellectu, ad infidelitatem ſpectat. Vnde Ioan. 6. de Apoſtatis diſcipulis Domini, de quibus ait Ioannes, quòd multi diſcipulorum eius abierunt retrò, dixerat ibi Dominus: *Sunt ex vobis quidam qui non credunt.*

Porrò circa Apoſtaſiam hanc propriè dictam, quæ pertineat ad infidelitatem, animaduertenda ſunt duo. Primo, in ea duo poſſe conſiderari: Vnum eſt, quòd Apoſtata recedit penitus à fide, quam eſt profeſſus. Alterum, quòd cõuertitur ad ſectam aliquam ſuperſtitioſam. Et primum quidem eſt veluti proprium & eſſẽtiale Apoſtaſiæ. Secundum verò, accidentale. Nam poſſet contingere, vt quis prorſus deſereret fidem, neque tamen ad ſectam aliquam ſuperſtitioſam conuerteretur. Iam, conſiderando Apoſtaſiam penes illud primum, atque adeò per ſe & eſſentialiter, diximus quęſtione pręcedenti p. 1. illam non differre ſpecie ab hæreſi. Cùm verò S Thomas hic art. 1. in ſolutione 3. negat, Apoſtaſiam pertinere ad aliquam determinatam ſpeciem Infidelitatis, conſiderat illam materialiter & per accidens, vt poteſt habere conuerſionem ad varias ſectas, vt Paganiſmum vel Iudaiſmum. Et hoc modo conſiderata ratione Apoſtaſiæ dicit etiam D. Thom. receſſum totalem à fide, qui in ipſa cernitur, eſſe circumſtantiam, ex qua illa aggrauatur.

Secvndo notandum eſt, Apoſtatis eaſdem pœnas iure decretas eſſe, quæ decernuntur hæreticis, vt patet ſingulariter ex Bonifacio VIII. in Capitulo, Contra Chriſtianos, de Hęreticis, lib. 6. Et idem patet manifeſta ratione. Nam omnis Apoſtata à fide, eſt etiã hæreticis, licet non contrà: vt rectè notauit Syluester verbo Apoſtaſia, num. 4.

Eſt autem Dvbivm, Vtrùm Apoſtata merè exterior incurrat excommunicationem iuris. Vt ſi quis metu compulſus, exteriori ſolum actu ſacrificaret idolis, in animo retinens veram fidem. Caietanvs hic & infra quæſt. 94. art. 1. putat, Apoſtatam exteriorem incurrere excõmunicationem. Probat. Quoniam actus ille exterior Apoſtaſiæ eſt per ſe illicitus, cum cadat ſupra ma-

A teriam indebitam: Ergo excommunicatio lata ſimpliciter in Apoſtaſiam, illum etiam Actum comprehendit. Confirmatvr. Nam ſi eſſet lata excommunicatio in homicidam, non minùs illam incurreret (ait Caietanus) qui ex metu hominem interficeret, quàm qui ſimpliciter voluntarie: Ergo qui ex metu ſacrificaret idolis, æquè incurreret excommunicationem, ac ille qui voluntariè ſacrificat.

Cæterùm Contraria ſententia eſt communior & verior, quam tuetur Nauarrus in Manuali. cap. 11. num. 25. & Syluester verbo, Apoſtaſia. nu. 4. & Summa Tabiena, verbo, Hęreticus, num. 2. & verbo, Apoſtaſia, num. 3. Ratio eſt, quoniam vt rectè Nauarrus argumentatur, Apoſtata merè exterior non verè committit peccatum Apoſtaſiæ, cùm non ſimpliciter recedat à fide: ſicut nec is verè admittit peccatum hæreſis, qui

B verbo tenus dicit aliquid contrarium fidei: Ergo talis non eſt cenſendus in foro conſcientiæ incurrere excommunicationem latam in Apoſtatas, ſicut nec hæreticus exterior.

Fundamentum autem Caietani ſolùm probat, quòd poſſet Eccleſia ferre excommunicationem in eos, qui peccant huiuſcemodi actu exteriori, non verò quòd tales incurrant excommunicationem iam latam in Apoſtatas. Et quod attinet ad Confirmationem, clarum eſt diſcrimen. Nam qui metu occidit, voluntarie occidit, & verus homicida eſt, cùm homicidium peragatur in primis actu exteriori: qui autem exterius tantùm ſacrificat idolo, non eſt verus Apoſtata, quia non verè recedit à fide, cùm hoc fiat in primis per actum interiorem, quem non poteſt ille metus

C extorquere.

Præter hæc, quæ de Apoſtaſia propriè dicta à fide, hactenus conſtituta ſunt, ſolent hic quædam incidenter quæri de Apoſtaſia à ſtatu Clericali, & à ſtatu Religionis. De quibus tamen breuiter hic dicendum eſt, ne anteuertamus diſputationes inſtituendas ſuis locis infrà, præſertim in materia de Statibus.

Qværitvr ergo circa Apoſtaſiam ab ordine: Quatenus ſit Apoſtaſia mortalis retrocedere à ſtatu Clericali. Et præcipua difficultas eſt, ſi quis tantùm retrocedat à prima tonſura, vel Ordinibus Minoribus. Si quis enim a ſacris ordinibus retrocedat, cõſtat Apoſta-

D ſiam eſſe mortalem, vt patet ex Clementia vnica, *de Conſanguinitate & Affinitate*, vbi fertur excommunicatio in eos qui ſacris ordinibus initiati contrahunt matrimonium. Item eſſet mortale, ſi quis contemptu quodã ſacrorum Ordinum, nollet ſe eſſe ipſis iniuriam, atque adeò volũtate apoſtataret eatenus, ſeu retrocederet ab iis Ordinibus.

Quod autem ad Clericos in Minoribus attinet, diſtinguenda ſunt in ipſis tria. Primo, ſtatus ipſe ſiue Miniſterium, quo ſunt in Dei ſortem aſciti. Secvndo, Exercitiũ ipſius Miniſterij, ad quod tenentur. Tertio,

Digitized by Google

ſigna exteriora,quæ debet præ ſe ferre talis,vt Tonſura & Habitus. A

Iam dicenda ſunt cum Caietano duo: Primo,non eſſe Apoſtaſiam mortalẽ, ſi quis recedat ab huiuſmodi ſtatu quo ad ſecundum & tertium. Ratio eſt, quoniam in Iure permittuntur tales contrahere Matrimoniũ, vt patet de Clericis Cõiugatis,in Decretalibus,& in Sexto.Cùm autem Matrimonium contraxerunt, non vidẽtur ſub mortali ſaltem obligati ad eiuſmodi ordinum Officia,Tonſuram,& Habitum.Imò antequam contrahant Matrimoniũ,ſine ſcrupulo communiter tales ſolent omittere huiuſmodi officia,vt aduertit Caietanus.

Secvndo,ſi omninò tales abſque rationabili cauſſa retrocedant ab eiuſmodi ſtatu quo ad omnia illa tria, tum quidẽ putat Caietanus,quòd eſſet criminalis Apoſtaſia. Caſus eſt, ſi aliquis in eo ſtatu conſtitutus ſine cauſſa rationabili duceret viduã, atque ita redderet ſe inhabilẽ propter irregularitatem ad exequenda officia B huiuſmodi Ordinũ.Cæterùm idem Caietanus in Summa,verbo,Apoſtaſia,retractat hanc ſententiã,& putat, quòd nec in hoc caſu eſſet mortalis ea Apoſtaſia. Id quod etiam alij quidam ſentiunt. Quoniam ſtatus,qui huiuſmodi Ordinibus cõtinetur,non videtur tanti momenti, quandoquidẽ licet ſine peccato mortali ducere vxorẽ,& nunquã exercere ſtatum eiuſmodi Ordinum.

Nihilominus ſi quis per internum contemptum huiuſmodi ſtatus,retrocederet ab eo,non eſt dubium quin eſſet mortalis Apoſtaſia. Citra cõtemptum verò receſſus ab hoc ſtatu,præſertim quod ad illa duo poſteriora, ſcilicet Officium & Signa, non videtur plus quàm veniale Imò de hoc adhuc dubitare videtur Caietanus:qui proinde rectè declarat,S. Thomam,quando in articulo ſignificat, retroceſſionem ab ordine eſſe Apoſtaſiam, C quę per ſe ſit mortalis,intelligendum de Ordine ſacro.

Circa Apoſtaſiam à religione diſputat etiam Caietanus hic,Vtrùm religioſus recedẽs abſque facultate,ſed tamen retinens habitum,ſit verus Apoſtata.Et reſpondet rectè,eſſe verum Apoſtatam,ſi habeat animum excutiendi obedientiæ iugum;nec excuſari ab Apoſtaſia, retinendo habitum. Si tamen habeat animum manẽdi in ſuo ſtatu ac redeundi; fugitiuum quidem ac vagum eſſe , ſed non Apoſtatam. Quòd ſi exiret animo conferendi ſe ad alteram religionem,nõ eſſet,inquit Caietanus,verus Apoſtata à religione.Siquidem non omnino recedit à ſtatu religionis,quamuis a ſtatu huius:peccaret tamen mortaliter,& eſſet excõmunicatus,ſi eſſet ex ordine Mendicantiũ.Idẽ eſt de noſtra religione Societatis, niſi quis velit ad Carthuſianum ordinem tranſire. D

Solet etiam Qværi, Vtrùm religioſus, hoc ipſo quòd deſerit habitum ſuæ religionis,ſit Apoſtata.Et reſpondetur communiter negatiuè , niſi habeat animum eximendi ſeſe ab obedientia.Quanquam aliunde,ſi temerè relinquat habitum , incurrit excõmunicationem latam à Bonifacio VIII.in Capitulo,Vt periculoſa, titulo ne Monachi vel Clerici,lib. 6.

Vbi tamen duo ſunt notanda: Vnvm eſt, non propter quamcunque dimiſſionem habitus religioſum incurrere hanc excommunicationem latam in dicto Capitulo , vt periculoſa:ſed propter eam,quæ habeat tres conditiones,vt rectè notauit Caietanus in Summa,verbo,Excommunicatio,c.p.61.explicans illud caput, Vt E periculoſa:*Prima* , vt vere quis cenſeatur dimittere habitum propriæ religionis, vel in perpetuum,vel ad tẽpus:ita ſcilicet vt verſetur in alio habitu,ſic vt ex habitu nõ cognoſcatur eſſe religioſus talis Ordinis:*Secunda* vt temerè dimittat,id eſt,abſq; cauſſa rationabili:*Tertia* vt talis ſit dimiſſio,quæ attentis circumſtantiis ſit apta ad periculoſè vagandum: hoc enim voluit impedire Pontifex per eam excommunicationem.

Altervm eſt,quod ad effectum incurrendi hanc excommunicationem attinet,idem eſſe dimittere habitum proprium , & illum ita occultare ſuperinduendo alium, vt nequeat quis cognoſci tanquã religioſus talis Ordinis.Nã vt optime inquit Caietanus , qui eo modo tegit habitum,quamuis non dimittit eum quidem materialiter, tamẽ eum dimittit formaliter,id eſt,in ordine ad notitiam hominum: quem modum dimiſſionis voluit in primis Pontifex prohibere ſub illa excommunicatione,vt patet ex fine,quem ſibi propoſuit,ſcilicet vt periculoſa vagãdi occaſio religioſis ſubtrahatur,&c. Ita etiam ſenſit Gloſſa in Clementia de vita & honeſtate Clericorum,cap. 2.& Bannes hic art. 1.quanquam contrarium ſenſit Panormitanus in Capitulo,Deus qui, Extra de vita & honeſtate Clericorum : ſed ſine firma ratione. Ex iis facilè diiudicari poterunt quædam alia minutiora circa huiuſmodi Apoſtaſias.

PVNCTVM SECVNDVM.

Vtrùm propter peccatum Apoſtaſiæ à fide, amittatur temporale dominium, & prælatio in ſubditos.

D.Thomas artic. 2.

QVÆSTIO hæc, vt rectè notauit Bannes,non ſolum mouetur de peccato Apoſtaſiæ perfectæ , quo ſcilicet quis recedat prorſus à tota fide,ſed etiam de peccato cuiuſcunque Apoſtaſiæ & defectionis à fide:ſiue totalis , ſiue partialis,qualis eſt hæreſis,quæ idcirco nominari etiam ſolet quædam Apoſtaſia. Quoniam autem quæſtio hæc grauiſſima eſt,nec ſine variis diſtinctionibus explicari poteſt,& multa atq; perſpicaci indiget attentione;ponam ſigillatim & confirmabo nonnullas aſſertiones.

Prima aſſertio: Solo iure naturali & diuino non priuatur aliquis dominio & prælatione in ſubditos propter peccatum Apoſtaſiæ à fide.Ita docet D. Thom.hic, & cõmuniter alij Theologi.Probatur manifeſta ratione:nam fundamentum dominij & prælationis non eſt fides,ſed aliquis alius titulus politicus, robur habẽs ex iure Gentium,ſcilicet vel ſucceſſionis hæreditariæ(vel electionis,vel iuſtæ acquiſitionis per iuſtum bellũ,&c. Qui tituli poſſunt etiã manere ſine fide:neque vſquam extat ius aliquod diuinum,quo eiuſmodi tituli eneruẽtur propter defectionem à fide.

Quare S. Avgvstinvs expoſitione in Pſal.124. circa illud: *Non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorũ*,affirmat,Iulianum Imperatorem,etiam tum cùm erat à fide Apoſtata , fuiſſe verum dominum & ſuperiorem, cui meritò milites obtẽperauerint:*Aliquando,*inquit,*poteſtates bonæ ſunt & timent Deum; aliquando non timent Deum. Iulianus extitit infidelis Imperator. Nonne extitit Apoſtata, iniquus , idololatra? Milites Chriſtiani ſeruierunt Imperatori infideli. Vbi veniebatur ad cauſſam Chriſti non agnoſcebant niſi illum qui in cœlo erat. Quando volebat vt idola colerent,vt thurificarent,præponebant illi Deum. Quando autem dicebat , producite aciem,ite contra illam gentem , ſtatim obtemperabant. Diſtinguebant Dominum æternum à Domino temporali, & tamen ſubditi erant propter Dominum æternum etiam Domino temporali.*

Secvnda aſſertio:Iure Eccleſiaſtico,atque adeo per Summi Pontificis(ex quo id ius manat)auctoritatẽ atque ſententiam,omnino poteſt quis dominio & prælatione erga ſubditos priuari propter peccatum Apoſtaſiæ à fide. Ita docet quoque Sanctus Thomas hic,neque eſt de hac aſſertione dubium vllum apud verè orthodoxos.Eam tamen negant hæretici,ne ſi hoc ipſi approbent , in ſeipſos ſententiam proferre videantur.

Probatur autem hæc aſſertio Primo & quidem irrefragabiliter,illis omnibus argumẽtis,quibus q.præced. p.3.conuicimus,poſſe hęreticos & Apoſtatas à fide,priuari etiam ipſa vita per Eccleſiæ auctoritatem. Nam ſi vita poſſunt priuari,multò magis omnibus aliis bonis, atque adeo etiã prælatione in alios,cùm omnibus eiuſ-

Digitized by Google

modi bonis temporalibus vita præponderet, & ea ſublata, reliqua omnia tollantur.

SECVNDO, probatur ex Scriptura veteris Teſtamenti, ducto argumento ab auctoritate, quam tunc habuerunt Summi Sacerdotes. Nam non habent modò Summi Eccleſiæ Pontifices minorem auctoritatem in eos qui fidem profeſſi ſunt, quàm habebant tunc Synagogæ Pontifices: Sed illi tum prædìti erant auctoritate ad priuandum dominio & prælatione eos qui à fide recederent: Ergo nunc etiam Summi Eccleſiæ Pontifices hac auctoritate ſunt prædìti.

Maior eſt perſpicua ex præſtantia Eccleſiæ noui Teſtamenti, cõparatione Eccleſiæ illius veteris. Erat enim illa Eccleſia vetus tanquam *vmbra & figura*: hæc autem eſt tanquam *corpus & veritas*, 1. Cor. 10. ad Hebr. 10. & alibi. Nõ eſt autẽ plùs vigoris in vmbra & figura, quàm in corpore & veritate. Et illuſtriora multò argumenta & teſtimonia habet Eccleſia de beneuolentia & prouidẽtia Dei erga ſe, quàm olim habebat Synagoga, vt vel ex vnico illo teſtimonio Apoſtoli abundè patet: *Nunc autem melius ſortitum eſt miniſterium, quantò & melioris teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt, &c.* ad Hebr. 8.

Minor autem probatur. Nam 2. Paral. 23. Ioiada ſummus Sacerdos & vita & regno expoliauit Reginã Athaliam, non ſolùm quia tyrannicè occupauerat regnum, ſed ideo maximè, quoniam idololatriæ addicta erat: ſic enim ibi legimus: *Egreſſus Ioiada Pontifex ad Centuriones & Principes exercitus, dixit eis: Educite illam extra ſepta templi, & interficiatur foris gladio.* Et paulo pòſt: Cauſa huius facti, ſcilicet vt Apoſtaſia à fide, coerceretur, & ſtabiliretur rectus cultus diuinus, verbis illis indicatur: *Pepigit autem Ioiada fœdus inter ſe, vniuerſumque populum & regem, vt eſſet populus Domini. Itaque ingreſſus eſt omnis populus domum Baal, & deſtruxerunt eam, & altaria ac ſimulacra illius confregerunt: Mathan quoque Sacerdotem Baal interfecerũt ante aras.* Et additur: *Conſtituit autem Ioiada præpoſitos in domo Domini ſub manibus Sacerdotum & Leuitarum, quos diſtribuit Dauid in domo Domini, &c.* Ex qua narratione liquet manifeſtè, habuiſſe tunc Pontificem ſummam auctoritatem extirpandi impium regimen illius populi, & de eo diſponendi, prout expediebat ad finem ſpiritualem, & ad rectam rationem colendi Deum.

Item 2. Paral. 26. Ozias Rex Iudæ alioqui legitimus & diu optimus, adeo vt *direxerit eum Dominus* (ſicut ibi dicitur) *& auxiliaretur ei, & corroboraret eum*; tamen quia poſtea, bona licèt intẽtione colendi Deum, errauit circa cultus rationem (volẽs ipſe nimirum in templo Domini adolere incenſum ſuper altare) & ideo lepra diuinitus percuſſus eſt; ab Azaria Pontifice aliiſque Sacerdotibus è templo expulſus eſt, & habitare iuſſus in domo ſeparata, ſuccedente ei in regno Ioatham filio eius: per auctoritatem videlicet ſummi Sacerdotis, de qua Leuit. 14. ſic legimus: *Quicunque maculatus fuerit lepra, & ſeparatus eſt ad* ARBITRIVM *Sacerdotis, ſolus habitabit extra caſtra.* Eſt igitur & nunc multò magis in poteſtate ſummi Pontificis, propter ſpiritualem lepram hæreſis, impium Principem ſeparare à communione fidelium, & priuare etiam regno.

TERTIO, probatur eadem aſſertio ex Scriptura noui Teſtamenti quatuor in locis: nempe Matth. 16. & Ioan. 21. & 2. Corint. 5. & 2. ad Theſſ. 3. Nam Matth. 16. Dominus promiſit *ædificaturum ſe Eccleſiam ſuam* ſuper Petrum & ſucceſſores eius, vt demõſtrauimus q. 1. p. 7. §. 28. & §. 35. & 36. Alioqui non ſatis aptè & perfectè Dominus ſuper Petrum & ſucceſſores eius Eccleſiam ſuam ædificaſſet. At vnus modus maximè neceſſarius ſtabiliendi & conſeruandi bonum & incolumitatem Eccleſiæ, eſt, vt Princeps impius & hæreticus expolietur ſua auctoritate, ne vel exemplo ſuo (vt fit) vel etiam aperta vi noceat ſubditis fidelibus. Igitur confitendum eſt, Pontificem ſummum, ſucceſſorem Petri, prædi-

A tum eſſe poteſtate hoc faciendi.

Atque id ipſum patet ex illo altero loco Ioann. 21. Nam ibi Dominus Petro & eius ſucceſſoribus plenam poteſtatem regendi Eccleſiam vniuerſam tradidit his verbis: *Paſce oues meas*, ſicut in dicta q. 1. p. 7. §. 29. confirmauimus. Igitur quemadmodum ad munus Paſtoris pertinet non modò eas pecudes, quæ de grege ſunt, quãdo aliis pecoribus petulanter nocent, coërcere, ſed etiam lupos, qui de grege non ſunt, arcere ac prohibere modis omnibus, ne gregem dilanient & perdant: ita ad munus ſummi Eccleſiæ Paſtoris ſpectabit, non modò in ipſos fideles, quando malè ſe gerunt, conuenienti modo animaduertere, ſed etiam hæreticos quoſcũque, qui lupi & prædones animarum ſunt, quibuſcunque modis prohibere & arcere, ne nocẽt ſpirituali animarum gregi; atque adeo etiam hunc ad finem eos priuare omni auctoritate, quam in ſubditos habeant.

B Item 2. Corinth. 5. Apoſtolus: *Auferte*, inquit, *malum ex vobis ipſis.* Quo loco (vt AVGVSTINVS notauit q. 39. in Deuter.) non ait τὸ πονηρὸν, id eſt, hoc malignum, ſed τὸν πονηρὸν, id eſt, hunc malignum. Vult igitur eſſe fugiendum & vitandum decreto Eccleſiaſtico quandoque criminoſum aliquem, atque adeo ei minimè obediendum; quo ipſo amittit is certè ius & auctoritatem aliis imperandi; ſiquidem ij non tenentur ipſi obedire & conuiuere. Et eòdem pertinet quod ait, 2. Theſſal. 3. *Si quis*, inquit, *non obedit verbo noſtro, per epiſtolam, hunc notate: & ne commiſceamini cum illo.*

QVARTO, probatur eadem aſſertio ex ſententia Sanctorum Patrum, qui variis modis indicarunt poteſtatem Eccleſiaſticam ita eſſe ſuperiorem quacunque

C politica poteſtate, vt exerceri ab Eccleſia queat nõ ſolùm ordinariè quo ad ſpiritualia, ſed etiã extraordinariè quo ad temporalia, ſi nimiru m in aliquo caſu ad Eccleſiæ bonum expediat, aliquid circa tẽporalia quoque ſtatui per Eccleſiaſticam poteſtatem, præſertim ſummam, qualis eſt Chriſti Vicarij.

Etenim S. CYPRIANVS in libro de vnitate Eccleſiæ generatim affirmat, quoſcunque hæreticos pertinaces, tanquam lupos, per Eccleſiaſticam poteſtatem ſeparandos & arcendos a cœtu fidelium, vt etiam nequeãt cum eis verſari communi conictu; quo ipſo certe priuatur quis auctoritate aliis imperãdi, vt quæ exerceri nequit ſine communi conuictu: *Quid facit*, inquit, *in pectore Chriſtiano luporum feritas? & canum rabies? & venenum letale ſerpentum? & ſæuitia beſtiarum? Gratulandum eſt cùm tales de Eccleſia ſeparantur, ne columbas, ne oues Chriſti, venenata*

D *ſua contagione prædentur.*

Item S. AMBROSIVS, teſte Theodoreto, libro 5. cap. 17. non modò Theodoſium Imperatorem excommunicauit propter cædem factam Theſſalonicæ, ſed ipſius politicæ auctoritati modum quendam præſcripſit: iuſſit enim vt lege m ſanciret, ne de cætero robur haberent ſententię capitis aut expoliationis bonorum, niſi poſt dies triginta à die quo eſſent latæ: vt interea ſcilicet reuocari poſſent, ſi temerè forſitan ferrentur ex aliqua iracundia.

Atque etiam idem Ambroſius lib. 1. de pœnit. c. 14. ita ſcribit: *Sequeſtrari*, inquit, *oportet grauiter lapſum, ne modicum*, inquit, *fermentum totam maſſam corrumpat.* Et

E ſerm. 11. in Pſal. 118. *Scriptum eſt*, inquit, *in Canticis Canticorum: Prehendite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas, & vinea noſtra floreant. Quo oſtenditur quod vel Dominus* IESVS, *vel Eccleſia fraudulentorum hæreticorum dolos à vineis ſuis exterminandos eſſe præcipiat.*

Item S. AVGVSTINVS in libro contra Donatiſtas poſt collationem, capite 4. & 20. ſimiliter agnoſcit in Eccleſia poteſtatem ſeparandi impios à cœtu & conuerſatione fidelium, *iuxta præceptum*, inquit, *Apoſtoli, qui dixit: Si quis autem non obedit verbo noſtro, per epiſtolam, hunc notate, & nolite commiſceri cum eo, &c.* 2. ad Theſſalon. 3.

Digitized by Google

Item S.Gregorius NAZIANZENVS, in oratione ad ciues Nazianzenos timore perculſos, & Principem iraſcentem, Eccleſiaſticam poteſtatem agnoſcit eſſe ſuperiorem politica, etiam vt politica eſt, atque adeo de politica, vt politica eſt, poſſe ſtatuere ad ſuum finem, nempe ſpiritualem. Sic enim principem ſæcularem alloquitur: *Vos quoque poteſtati meæ meiſque ſubſelliis lex Chriſti ſubiicit. Imperium enim ipſi quoque gerimus, addo etiam præſtantius ac perfectius: niſi verò æquum eſt, Spiritum carni fasces ſubmittere, & cæleſtia terrenis cedere.*

Quo loco tribus modis indicat Nazianzenus ſubiectam eſſe poteſtatem politicam poteſtati Eccleſiaſticæ, vt hæc de illa cum auctoritate ſtatuere poſſit, quod expediat ad ſpirituale bonum Eccleſiæ, quod eſt finis Eccleſiaſticæ poteſtatis. PRIMO, cùm dicit, Principes quoque eſſe poteſtati Eccleſiaſticæ *ſubiectos*. Non enim ſolùm ſignificare vult, eos eſſe ſubiectos Eccleſiaſticæ poteſtati, vt ſunt fideles, atque adeo quoad ſpiritualem ipſorum ſalutem (hoc enim per ſe notum erat, neque oportuiſſet cum tanta emphaſi à Nazianzeno dici) ſed ſignificat, eſſe etiam ſubiectos Eccleſiaſticæ poteſtati tanquam Principes, atque adeo ſecundùm politicam ipſorum poteſtatem, vt de hac etiam poſſit Eccleſia in certis caſibus ſtatuere quod propter bonum ſpirituale expediat. SECVNDO idem agnoſcit Nazianzenus, cùm Imperium Eccleſiaſticum & Imperium politicum ita comparat, vt Eccleſiaſticum dicat eſſe *præſtantius & perfectius* politico, vt poſtea argumentabimur. TERTIO, cùm eam cenſet comparationem eſſe poteſtatis Eccleſiaſticæ & poteſtatis politicæ, quæ eſt Spiritus & Carnis. Certum enim eſt, Spiritum (hoc eſt, rationem & voluntatem in homine) eſſe ſuperiorem carni; hoc eſt ſenſui, & ei ſecundùm ea quoque quæ ſunt carnis propria, debere imperare & præſcribere: ſiue eam cohibendo, ne quædam vſurpet, quæ obſunt ſpiritui; ſiue iubendo, vt quædam amplectatur etiam ſenſui contraria propter emolumentum ſpiritus, vt ieiunia & alia corporis incommoda, imò etiam mortem ipſam quibuſdam in caſibus, ſicut eam oppetiuerunt Martyres.

Item S.CHRYSOSTOMVS, homil. 4. de verbis Iſaiæ in eandem ſententiam dicit: *Maior eſt Sacerdotis quàm Regis principatus.*

Item ſanctus Gregorius MAGNVS lib. 12. Regiſtri, poſt epiſt. 31. in priuilegio, quod conceſſit Gairaldo, Abbati monaſterij ſancti Medardi, planè agnoſcit, ſe habuiſſe auctoritatem etiam Reges priuandi propter aliqua crimina, regia dignitate. Ita enim ait: *Si quis Regum, Antiſtitum, Iudicum vel quarumcunque ſæcularium perſonarum huius Apoſtolicæ auctoritatis & noſtræ præceptionis decreta violauerit, &c. cuiuſcunque dignitatis vel honoris ſit, honore ſuo priuetur.*

Item ſanctus BERNARDVS libr. 4. de conſideratione ad Eugenium, aſſerit, Eccleſiaſticam poteſtatem, non ſolùm ſpiritualis ſed etiam temporalis gladij ius habere: in eos ſcilicet, qui non poſſint niſi temporali quoque animaduerſione prohiberi ne noceant fidelibus, tametſi gladius hic temporalis non ſit exercendus immediatè per ipſos prælatos Eccleſiaſticos, ſed per manum Laicorum Magiſtratuum, qui Eccleſiæ ſubſidium ferant. Sic enim cum Eugenio Papa loquitur ibi Bernardus: *Quid tu*, inquit, *denuò vſurpare gladium tentas* (immediatè ſcilicet) *quem ſemel iuſſus es ponere in vaginam? Quem tamen*, inquit, *qui* TVVM *negat, non ſatis mihi videtur attendere ad verbum Domini dicentis: Conuerte gladium* TVVM *in vaginam.* TVVS *ergo & ipſe: tuo forſitan nutu, etſi non tua manu euaginandus. Alioqui, ſi nullo modo ad te pertinet & is, dicentibus Apoſtolis: Ecce gladij duo hic, non reſpondiſſet Dominus, Satis eſt, ſed, Nimis eſt, &c.* Atque idem ferè totidem verbis ſcribit Bonifacius VIII. in Extrauaganti, Vnam ſanctam, de Maioritate & Obedientia.

QVINTO, probatur eadem aſſertio ex vſu ipſo Eccleſiæ. Nam ſæpe Pontifices Romani exauctorârunt ſæculares Principes, nemine Catholicorum reprehendente id eorum factum tanquam excedens limites Pontificiæ auctoritatis, vt fuſè perſequitur Sixtus Senenſis, lib. 6. Bibliothecæ ſanctæ, annot. 72. & Bellarminus noſter, lib. 5. de Romano Pontifice, cap. 8. Nam Zacharias Pontifex depoſuit Childericum Galliæ Regem, tanquam regno ineptum, vt narrat Cedrenus in vita Leonis Iſauri, & Paulus Diaconus, lib. 6. hiſt. Longobardorum, cap. 5. Item Gregorius VII. depoſuit Imperatorem Henricum IV. idque iure optimo, vt conſtat ex Mariano Scoto in Chronico anni M.LXXV. & Dodechino in additione ad id Chronicon, anno M.XC. & anno M.XCIII. & M.C.VI. Item Innocentius III. depoſuit Imperatorem Othonem IV. vt refert Blondius, Decade 2. libr. 6. Item Innocentius IV. in Concilio Lugdunenſi depoſuit Imperatorem Fridericum II. vt patet ex Capitulo, ad Apoſtolicæ, de ſententia & re iudicata, lib. 6. Decretal. Item Clemens VI. depoſuit Imperatorem Ludouicum VI. vt narrat Robertus Arboricenſis, tomo 2. theoremate 7. & Pighius Campenſis, libr. 6. de Eccleſiaſtica hierarchia, cap. 14. & 15.

Atque etiam aliis modis Pontifices Summi auctoritatem ſuam circa temporalem adminiſtrationẽ Principum exercuerunt. Nam Gregorius II. prohibuit ſolui vectigalia Leoni Imperatori Iconomacho, vt patet ex Cedreno & Zonara in vita Leonis Iſauri. Item Leo III. Pontifex tranſtulit Imperium à Græcis ad Germanos, vt patet ex Capit. Per venerabilem, extra de electione, & ex Zonara & Cedreno in vita Irenæi, & ex aliis hiſtoricis, qui de illo tempore ſcripſerunt, vt oſtendit accuratè Bellarminus in libro peculiari de tranſlatione imperij. Item Gregorius V. ſtatuit vt Imperator eligeretur per ſeptem illos Germaniæ Principes, qui & hodie ſunt electores, vt narrat Blondus lib. 3. Decad. 2. lib. 3. & Nauclerus gener. 34. & Platina in vita Gregorij V. Item Innocentius IV. adiunxit Regi Luſitaniæ Coadiutorem in adminiſtratione, vt patet ex Capit. Grandi, de ſupplenda negligentia prælatorum, lib. 6. Decretalium.

SEXTO, probatur eadem aſſertio manifeſtiſſima argumentatione, quam ita propono: ſi poteſtas Eccleſiaſtica eſt ſuperior poteſtate politica, etiam vt politica eſt, conſequens eſt vt poſſit Eccleſia ſtatuere circa politicæ poteſtatis ſubiecta vel vſum, quod ad ſpirituale bonum, Chriſtianæ Reipublicæ iudicauerit conducibile, nempe vni eam poteſtatem detrahendo, & alteri dando, vel modum illi aliquem præſcribendo: Sed antecedens eſt veriſſimum: Ergo etiam conſequens veriſſimum eſt.

Veritas Antecedentis probatur tripliciter: PRIMO, ex fine Poteſtatis Eccleſiaſticæ: SECVNDO, ex fine Poteſtatis politicæ: TERTIO, ex Ordine vtriuſque.

PRIMO igitur probatur ex fine Poteſtatis Eccleſiaſticæ. Nam cuius Poteſtatis finis eſt ſuperior fine alterius Poteſtatis, ea quoque poteſtas ſuperior eſt quàm altera, vt poteſt intelligi ex Philoſopho 1. Ethic. c. 1. Habent enim poteſtates & facultates omnes vim atque dignitatem ſuam ex fine. Eſt autem finis Eccleſiaſticæ poteſtatis ſuperior fine poteſtatis politicæ: nam eſt ipſa ſalus ſpiritualis fidelium, ad quam referri & ordinari debet temporalis tranquillitas & commoditas Rerumpub. quæ eſt finis politicæ poteſtatis.

SECVNDO, idem probatur ex proprio fine poteſtatis politicæ. Nam is non eſt humanæ vitæ vltimus, ſiquidem eſt temporalis, & ideo debet omnis actio poteſtatis politicæ, vt recta & prudentiæ conſentanea ſit, in vlteriorem quoque aliquem finem referri, ſcilicet in ſalutem ſpiritualem animæ & æternam beatitudinem.

Quos fines cùm poteſtas Eccleſiaſtica ſuapte vi inſtitutionéque reſpiciat; ipſam eſſe oportet ſuperiorem atque directricem poteſtatis politicæ.

Ex quo (vt id obiter annotemus) euidenter apparet, quantoperè à vero aberrent qui hac ætate cenſent, ratione ſtatus politici fas eſſe veram fidem atque religionem negligere. Falluntur & fallunt hi vehementer. Non enim poteſt rectus eſſe ſtatus politicus, niſi eius actiones tanquam fundamento nitantur recto ordine ad vltimum finem, qui eſt ſalus animarum ſpiritualis, & beatitudo æterna. Qui ordo, ſublata vera fide & religione erga Deum, funditus tollitur.

Tertio idem probatur ex ordine, quem oportet eſſe inter vtramque poteſtatem, ſcilicet Eccleſiaſticam & politicam. Nam vtraque poteſtas eſt vnius & eiuſdem corporis Eccleſiæ: *Sumus enim*, vt Apoſtolus ait ad Rom. 12. *vnum corpus in Chriſto.* Itaque aliquam neceſſe eſt eſſe ſubordinationem inter has duas poteſtates; nec tamen ea poteſt talis eſſe, vt Eccleſiaſtica poteſtas ſubiecta ſit poteſtati politicæ. Nam, vt ſanctum Gregorium Nazianzenum dicentem audiuimus, minimè æquum eſt, *Spiritum carni faſces ſubmittere, & cæleſtia terrenis cedere.* Quare reliquum eſt, vt poteſtas politica poteſtati Eccleſiaſticæ ſubſit. Quod cùm ita ſit, poterit certè Eccleſia propter hæreſim & apoſtaſiam à fide priuare Principem politica poteſtate, vt ſtatuimus in ſecunda noſtra aſſertione, quam hactenus probauimus.

Nunc ſit Tertia aſſertio. Hanc pœnam, ſcilicet priuationem politicæ poteſtatis, de facto etiam incurrunt ij, qui propter hæreſim ſeu apoſtaſiam à fide, nominatim excommunicantur per ſententiam iudicis Eccleſiaſtici. Ita docet S. Thomas hic art. 2. & Caietanus, & Bannes, & alij communiter. Et probatur Primo ex Gregorio VII. in Can. Nos Sanctorum, 15. quæſt. 6. & ex Vrbano II. ibidem. Can. Iuratos. Qui etiam abſoluunt ſubditos iuratos, ne teneantur Dominis ſuis excommunicatis obſequium præſtare, & prohibent etiam ne præſtent, ſi nimirum negare obſequium Dominis ſuis poſſint abſque notabili ſuo detrimento; ita enim hoc eſt intelligendum, ſicut rectè notauit Bannes.

Secundo probatur ex Extrauaganti Martini V. quæ incipit Ad euitandam. Vbi habetur, debere vitari à fidelibus eos qui ſint nominatim excommunicati.

Tertio probatur ex ipſa ratione excommunicationis. Nam hoc ipſo quòd alicui inhibetur communicatio cum aliis: priuatur is iure & facultate communicandi, atque adeo imperandi aliis, & conſequenter prælatione & auctoritate in alios. Notant autem rectè hoc loco Caietanus & Bannes, non eſſe opus ad effectum incurrendi hanc pœnam, declarari ipſum quoque per ſententiam iudicis; ſed ſufficere, ſi per ſententiam declaretur cenſura Eccleſiaſtica (puta excommunicatio) vel crimen ipſum, cui ea cenſura & pœna ſunt annexæ.

Qvarta aſſertio: Si crimen hæreſis ſiue apoſtaſiæ à fide ita ſit notorium, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari; etiam ante iudicis ſententiam incurritur ex parte prædicta pœna; nimirum eatenus vt ſubditi quidem *licitè poſſint* negare obſequium Domino hæretico aut apoſtatæ à fide: non tamen ita, vt etiam *teneantur* id ei negare. Ita docent Caietanus hic & Bannes.

Et quidem Prior pars huius aſſertionis etiam eſt Panormitani in c. Cùm non ab homine. Extra de Iudiciis; & Felini in cap. Rudolphus. Extra de Reſcriptis. Probatur autem hæc aſſertionis pars: nam de eo, qui ita eſt notoriè hæreticus & apoſtata à fide, certò conſtat quòd ſit excommunicatus, per cenſuram ſcilicet excommunicationis, quam tales incurrunt ipſo iure: Sed excommunicati, vi ipſius excommunicationis priuantur quoque auctoritate & iure

A aliis imperandi, vt antè dictum eſt: Ergo alij non tenentur talibus manifeſtè excommunicatis obſequium præſtare. Secus autem ſi crimen hæreſis non eſſet ita notorium, quin aliquo modo celari poſſet. Nam tunc in re dubia tenerentur ſubditi obtemperare Domino (tanquam exiſtenti in poſſeſſione) donec ſufficienter conſtaret de crimine, atque adeo de annexa excommunicatione.

Posterior autem pars aſſertionis ſtatuitur hic à Caietano contra Panormitanum & Felinum locis citatis. Et probatur Primo ex prædicta Extrauaganti, ad euitandam, per quam iuxta interpretationem communis ſaltem praxis Eccleſiæ, in duobus tantùm caſibus tenentur alij vitare excommunicatum: nempe ſi quis *nominatim* ſit excommunicatus (iuxta tertiam noſtram

B aſſertionem) vel *notorius* percuſſor Clerici, ita vt nulla poſſit tergiuerſatione celari hoc crimen: Sed neuter caſus habet locum in noſtro propoſito: Ergo non tenebuntur ſubditi in propoſito noſtro vitare Dominum hæreticum & apoſtatam à fide, atque adeo neque ei obſequium negare.

Secundo, probatur argumento Caietani: nam non eſt rationi conſentaneum, vt iis, quos Eccleſia, quæ omnium ſuperior eſt, ita tolerat, vt nolit in eos nominatim ſententiam ferre, teneantur ſubditi obſequium negare, atque adeo nominatim eos habere pro excommunicatis.

Eſt autem Observandvm, pœnam hanc priuationis auctoritatis in ſubditos iuxta tenorem tertiæ & quartæ noſtræ aſſertionis incurri per excommunicationem non ſolùm ob hæreſim & apoſtaſiam à fide, ſed

C etiam ob quamcunque aliam cauſſam, vt patet ex dictis canonibus: *Nos Sanctorum*, & *Iuratos*, in quibus ea pœna generatim decernitur quibuſcunque excommunicatis excommunicatione maiore. Quamuis peculiari quadam ratione (vt notat hîc Caietanus) cêſeantur à Theologis ea pœna digni, qui excommunicantur ob hæreſim. Qui enim negat fidem Deo, dignus eſt, cui negetur fides à ſubditis. Et vt notat etiam Bannes, hoc eſt diſcrimen inter alios excommunicatos, & excommunicatos propter hæreſim & apoſtaſiam à fide, quòd hi abſolutè amittunt auctoritatem in ſubditos; & ideo ſi reſipiſcât, indigent nouo conſenſu Eccleſiæ (expreſſo vel tacito) vt eam auctoritatem recuperent, vt patet ex Eccleſiæ praxi. Alij autem excommunicati non amittunt auctoritatem in ſubditos, niſi quamdiu non reſipiſcunt,

D iuxta tenorem duorum illorum canonum, quos citauimus, in quibus excommunicati exauctorantur *quoad reſipiſcant.*

Quomodo autem hæretici incurrant quoque priuationem dominij bonorum *temporalium*, docuimus quæſt. præced. puncto 3. & tomo 2. quæſt. 5. de legibus, puncto 6. De qua quidem re non ſatis verè & conſtanter videtur Bannes diſſerere hoc loco. Nam negat (planè contra communem ſententiam) amitti ipſo facto per hæreſim dominium ipſorum bonorum; & tamen verè cum Caietano concedit, incurri ipſo facto eas pœnas iuris, quæ poſſunt per ſe incurri ſine aliqua rei executione, vt excommunicatio, &c. Non animaduertens, huius planè generis eſſe quoque pœnam illam priuationis dominij bonorum: deſinit enim aliquis eſſe Domi-

E nus ſine vlla etiam executione aut actione: neque ad id requiritur etiam, vt tradat quis ea bona fiſco: quod quidem non tenetur facere ante Iudicis ſententiam, vt quæſtione præced. diximus, & etiam tomo 2. loco citato.

Nec valet argumentum Bannis, quòd ſcilicet ſi hæreticus non eſt Dominus eorum bonorum, ſed fiſcus, teneretur hæreticus fiſco ſtatim ea tradere: non enim id ſequitur. Nam non tenetur niſi cum illa circumſtantia id facere, nempe vt ſententia præcedat: vt nec tenetur quis reſtituere alienum, niſi pro opportunitate, &c.

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO DECIMATERTIA.

De Blaſphemia generatim, quæ eſt peccatum contrarium confeſſioni Fidei.

D. Thomas 2.2. quæſt. 13.

DVO ſunt explicanda. PRIMO, *quodnam peccatum ſit Blaſphemia.* SECVNDO, *quomodo ſe habeat ad Infidelitatem. Ad quæ duo poſſunt quatuor articuli diui Thomæ reuocari.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quodnam peccatum ſit Blaſphemia.

D. Thomas artic. 1.2.& 4.

SI tantùm ſpectemus vim nominis, Blaſphemia appellari poteſt quodcunque maledictum, quo detrahatur de dignitate & honore alterius. Eſt enim βλασφημία quaſi nocens dictum, vt Budæus annotauit. Vnde βλάσφημος dicitur is qui lædit famam alterius.

Sed vt S. AVGVSTINVS lib. 2. de moribus Manich. c. 11. annotauit, *vulgò etiam Blaſphemia non dicitur, niſi cùm quis mala verba de Deo dicit.* Vnde etiam S. ATHANASIVS oratione in illud Chriſti dictum: *Quicunque dixerit verbum contra Filium, &c.* Matth. 12. *Qui blaſphemat*, inquit, *contra ipſam Deitatem, impiè agit.*

Itaque iam obtinuit Theologorum vſus, vt Blaſphemia dicatur eſſe peccatum, quo aliquid de excellentia diuinæ bonitatis detrahitur, dicendo falsè aliquid Deo ineſſe, quod non ineſt illi: vel non ineſſe, quod ineſt; idque voluntate quadam derogandi hac ratione diuinæ maieſtati, ſicut rectè docet D. Thomas articulo primo.

Hoc poſito, quatuor ſunt hìc notanda circa hàc Blaſphemiæ rationem, quibus ea complectemur quæ pertinent ad praxim. PRIMO, vt poteſt variis modis aliquid falſi de Deo ſignificari, ita etiam latè patere peccatum Blaſphemiæ. Poteſt enim quis ſignificare aliquid falſi de DEO, non ſolùm verbo *externo* vocis, ſed etiam verbo *interno* mentis, concipiendo videlicet per ſimplicem quandam apprehenſionem Deum eſſe quod non eſt, aut non eſſe quod eſt. Nam hoc etiam modo intellectus mentaliter ſignificat & dicit: Et hæc ipſa ſignificatio & dictio eſt mala & blaſphema, quando ſit cum quadam propenſione voluntatis in eiuſmodi aliquam falſitatem de DEO.

Item poteſt hæc ſignificatio interna aut externa fieri non modò *enunciatiuè*, ſed etiam *optatiuè ſeu imperatiuè*. Vt ſi quis internè aut externè dicat: *Sit miſer Deus*, vel aliquid eiuſmodi.

Item poteſt fieri talis aliqua ſignificatio non modò in actu *ſignato*, expreſsè ſcilicet exprimendo aliquid falſi de Deo, ſed etiam in actu *exercito*. Quod fit in propoſito, vt rectè notat Caietanus articulo primo, cùm quis etiamſi aliquid verè ſignificet de Deo aut de Chriſto, tamen ipſo *modo* ſignificandi irriſorio vel contemptiuo indicat ſimul Deum vel Chriſtum eſſe deſpicabilem, quod eſt falſum: vt cùm nominantur indignè certa membra, &c.

Item poteſt aliquis ſignificare quippiam falſi de Deo, atque adeo blaſphemare, etiamſi mentionem Dei non faciat, ſed tantum creaturæ aliquid tribuat, quod eſt Dei proprium: vt Omnipotentiam, &c. Nam hoc ipſo etiam in actu exercito indicat, eiuſmodi attributa non eſſe Dei propria, quod eſt blaſphemum.

Quocunque igitur modo ex dictis ſignificetur quidquam falſi circa Deum, blaſphemia erit propriè & formaliter, quatenus ea ſignificatio derogat aliquid diuinæ maieſtati atque gloriæ, quando fit nimirum cũ qua-
A dam propenſione voluntatis in eiuſmodi falſitatem. Et quidem omnibus his modis eſt blaſphemia eiuſdem ſpeciei, vt Caietanus bene annotauit.

SECVNDO aduertendum eſt, non vno modo contingere, vt quis eiuſcemodi ſignificatione voluntariè deroget diuinæ gloriæ, ſed eſſe in hoc quoſdam gradus. Nam ſumma peruerſitas in hoc genere eſt *directa intentione* id velle, præſertim ſi etiam eiuſmodi intentio procedat ex odio & deteſtatione quadam diuinæ bonitatis. Quo pacto blaſphemant damnati, vt docet diuus Thomas articulo quarto. Minùs autem graue eſt id velle tantummodo *indirectè*, quando nimirum iis circumſtantiis & eo modo aliquis blaſphemiam vſurpat, vt quamuis ipſe directè non velit detrahere diuinæ maieſtati, meritò tamen ac verè iudicetur ea ſignificatio
B blaſphemiæ habere diuinæ gloriæ contemptum, atque adeo continere rationem illam formalem blaſphemię, ſcilicet imminutionem, (quantum eſt ex ſua natura) diuinæ gloriæ & honoris.

Vt autem variis in caſibus diiudicari poſſit, quando hoc accidat, nulla videtur poſſe vniuerſalior *regula* aſſignari, quàm vt animaduertatur an quis ſeriò & ex quadam indignatione, quæ à prudentibus iudicetur quodammodo pertinere ad DEVM, vſurpet blaſphemiam. Sin autem vel ioco, vel alio fine (vt ad docendum, &c.) vſurpet aliquis verba ſignificãtia aliquid falſi de Deo, conſtat non eſſe blaſphemiam: quamuis poteſt id aliũde eſſe peccatum leuitatis, vel etiam vanitatis, contra præceptum de non vſurpando nomine Dei in vanum:
C vel etiam ſcandali, &c.

TERTIO notandum, quando aliquis plenè animaduertit verba aliqua pertinere ad blaſphemiam, neque tamen abſtinet ab illis, ſemper eſſe peccatum mortale ex ſententia ſancti Thomæ artic. 2. ad 3. Neque arbitror in hac parte excuſare à mortali paruitatem materiæ. Nam ſi quid falſi cum illa indignatione pertinente aliquo modo ad Deum, circa eundem ſignificetur, grauem iniuriam Dei continet hæc ſignificatio, vt Caietanus & Bannes hoc loco meritò iudicant.

Sed tamen illud, vt diximus, diligenter conſiderandum, vtrùm ſpectatis omnibus circumſtãtiis, illa indignatio pertineat ad Deum: nam ſi ex circumſtantiis iudicaretur ſolùm pertinere ad aliquem alium, cum quo aliquis indignabundè agit, non eſſet vera blaſphemia.
D Atque ex hoc etiam capite iudico eſſe verũ, quod Caietanus in Summa, verbo *Blaſphemia*, notat, illos qui indignabundè in iurgio, ſanguinem Dei, vel Dei corpus appellant, non eſſe vere blaſphemos. Hoc enim puto verum eſſe, non ſolùm quia corpus & ſanguis Dei verè poteſt dici poſt verbum Dei incarnatum, ſicut illic ait Caietanus: ſed quoniam interdum verba hæc dicuntur tantùm ex indignatione circa illum, cum quo aliquis contendit: alioquin ſi habeant etiam indignationem

erga

Digitized by Google

ergò Deum, blaſphema erunt illa verba, etiamſi ſint vera; quoniam in actu exercito falsè ſignificabitur, Deũ mereri indignationem.

Qvarto notandum, pertinere quoque ad rationem blaſphemiæ, vt Theologi notant, & docet S. Thomas art. 1. ad 2. maledicta in Sanctos, vt ſunt Dei amici & ſerui. Nam hoc ipſo quòd ita detrahitur de honore ipſorum, derogatur etiam aliquid gloriæ Dei, cuius munere conſecuti ſunt Sancti ſuam dignitatem.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quomodo ſe habeat Blaſphemia ad infidelitatem.

D.Thomas art. 1 & 3.

Recte docet Caietanus articulo primo, Blaſphemiam propriè & eſſentialiter non eſſe infidelitatem. Ratio eſt aperta. Quoniam infidelitas conſiſtit propriè tum in aſſenſu aliquo interno falſo, de Deo, tum in externa aſſeueratione falſi ex tali interno aſſenſu procedente; idque ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè. Blaſphemia autem propriè non conſiſtit in ipſo aſſenſu vel aſſeueratione falſi, ſed in dictione ſeu ſignificatione falſa de Deo, quæ longè differt ab aſſenſu vel aſſeueratione falſa.

Poteſt enim quis etiam deliberatè velle ſignificare & dicere aliquid falſi, tametſi nihil falſi ipſe ſentiat aut aſſeueret. Et id quidem, non ſolùm verbo exteriori, ſed etiam interiori mentis, ſi videlicet concipiat tantùm apprehenſione quadam ſimplici ipſam falſitatem. Tunc enim verbo interiori dicit ac ſignificat falſum. Patet igitur Blaſphemiam eſſentialiter ab infidelitate differre, alioqui non poſſet eſſe aliquis blaſphemus, niſi eſſet quoque infidelis, quod conſtat experientia eſſe falſum.

Sed Dicet tunc aliquis: Si Blaſphemia infidelitas non eſt, cuinam virtuti opponitur? Respondeo, religioni, cuius munus eſt Dei honorem tueri. Loquor autem de Blaſphemia propriè, vt verſatur circa Deum, vel circa Sanctos, vt habent reſpectum quendam ad Deum. Nam ſi quæ contumelia irrogetur Sanctis, non

A vt habent reſpectum ad Deum, ſed vt homines quidam ſiunt excellentes; ea proprie non religioni opponitur, ſed ſingulari cuidam Obſeruantiæ, quæ eſt peculiaris quædam virtus inter alias adnexas religioni, afferens Sanctis congruentem reuerentiam, & appellari ſolet dulia. Si quis autem Sanctos blaſphemaret, quatenus ſunt amici Dei, &c. tunc quidem talis blaſphemia ad Deum propriè pertineret, vt ſi quis etiam blaſphemaret alias res ſacras, quatenus ſunt inſtitutæ diuinitus: vt Sacramenta, &c. ſic quidem vt vel expreſsè, vel tacitè, iudicio prudentum detrahere vellet gloriæ diuinæ, ſignificando aliquid falſi circa res eiuſmodi.

Porrò etſi Blaſphemia, vt diximus, differat ab infidelitate, tamen S. Thomas & alij Theologi de illa hoc loco diſſerunt ob quandam ſimilitudinem & affinitatem, B quam cum infidelitate habet, hoc ipſo quòd etiam verſatur circa falſum aliquid de Deo, & quia proficiſci poteſt, ac interdum ſolet, ex infidelitate. Atque eatenus intelligendum eſt, quod ſolet dici, blaſphemiam oris opponi confeſſioni fidei: blaſphemiam autem cordis ſiue mentis, interiori actu fidei.

Ex his apparet, Blaſphemiam propriè loquendo non eſſe tam magnum peccatum, quàm Infidelitatem, vt rectè notauit Baunes artic. 3. Maior enim virtus eſt fides, vtpotè virtus Theologica, cui opponitur infidelitas, quàm Religio, cui propriè opponitur Blaſphemia. Et nihilominus tamen quadam conſideratione non malè dicit S. Thomas artic. 3. Blaſphemiam habere in ſe malitiam Infidelitatis, & eam aggrauare. C Habet enim Blaſphemia malitiam Infidelitatis ſecundùm aliquid, puta ſecundùm falſitatem de Deo, circa quam verſatur ipſa quoque ſuo modo; & Infidelitatem aggrauat, addendo ſcilicet peculiarem ſuam malitiam imminutionis gloriæ diuinæ, vt eſt propriè contra virtutem religionis. Quò fit, vt ſecundùm quid poſſit cenſeri Blaſphemia maximum peccatum, ſicut cenſetur ipſa Infidelitas, modo ſuperius declarato, quæſt. 10. puncto 1. Dico autem, *ſecundùm quid*, nam ſimpliciter odium Dei eſt maius peccatum, imò ipſa Infidelitas, vt antè diximus.

QVÆSTIO DECIMA QVARTA.

De Blaſphemia in Spiritum ſanctum.

D.Thomas 2.2.quæſt.14.

Tria ſunt explicanda. Primo, *quidnam ſit Blaſphemia in Spiritum ſanctum.* Secvndo, *quotuplex ſit.* Tertio, *Sitne remiſſibile hoc peccatum.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quidnam ſit Blaſphemia in Spiritum ſanctum.

D.Thomas artic.1.& 4.

Hvivs peccati mentio fit Matthæi 12. Marci 3. Lucæ 12. & refert D.Thomas hic artic. 1. tres ſententias de huius peccati ratione. Quibus poſſunt annumerari aliæ duæ.

Prima ſententia eſt Hilarij, Ambroſij, Hieronymi, Chryſoſtomi in illa loca, qui accipiũt ad literam quod locis allatis Euangeliſtæ ſignificant, peccatum hoc eſſe Blaſphemiam in Spiritum ſanctum. Itaque cenſent hoc peccatum cõſiſtere in hoc, vt verbis detrahatur de Spi- D ritus ſancti honore; ſiue nomen *Spiritus ſancti* accipiatur eſſentialiter, prout ſignificat Diuinitatem, atque adeo vt commune eſt omnibus tribus perſonis diuinis; ſiue notionaliter, vt attribuitur tertiæ perſonæ.

Secvnda ſententia eſt Auguſtini, ſerm. 11. de verbis Domini, qui vult peccatum in Spiritum ſanctum eſſe *finalem impœnitentiam*, hoc eſt, perſeuerantiam in peccato vſque ad mortem.

Tertia eſt Magiſtri ſententiarum in 2. d. 43. &

aliorum

Digitized by Google

aliorum Theologorum, qui peccatum in Spiritum ſanctum interpretantur, peccatum, in quo peculiariter cernitur quædam malitia, non quidem conſiſtens in eo vt quis ex habitu, vel etiam prudens & ſciens eligat rem, quam videt eſſe malam; ſed in eo, vt peculiari quodam conſenſu abiiciat atque aſpernetur ea quibus ſolent homines retardari a peccato; vt ſunt Dei dona, quæ quoniam peculiariter attribuuntur Spiritui ſancto, cui appropriatur bonitas, ideo iſtud peccatum dicitur eſſe peculiariter in Spiritum ſanctum. Quemadmodum qui peccant ex infirmitate, dicuntur peccare peculiariter contra Patrem æternum, cui attribuitur fortitudo: & qui ex ignorantia, contra Filium, cui attribuitur Sapientia.

Inter has tres ſentētias hoc intereſt, quòd iuxta primam, peccatum in Spiritum ſanctum *proprie* eſt Blaſphemia: iuxta alias duas non proprie, ſed *extenſo vocabulo*, ſicut alia peccata, quatenus per ſe tandem repugnant diuino honori, poſſent dici improprie Blaſphemia, ea ratione, qua e contrario quodlibet bonum opus, vt pertinet ad diuinam gloriam, poteſt extenſo vocabulo dici confeſſio quædam fidei: ſicut rectè aduertit Caietanus hic art. 1. Item iuxta primam ſententiam peccatum in Spiritum ſanctum continetur vnica ſpecie ſimplici, vt patet: iuxta ſecundam verò & tertiam, non item; ſed iuxta ſecundam continetur omnibus omnino peccatis, quatenus poſſunt eſſe cum perſeuerantia finali in malo, quæ nihil aliud eſt quàm modus quidam ſeu conditio generalis omnium peccatorum, cum quibus quis e vita excedat: iuxta tertiam autem, continetur peccatis, non quidem omnium ſpecierum, ſed aliquarum, ſicut poſtea patebit.

Cùm verò omnes iſtæ tres ſententiæ ſint probabiles, & prima valdè conſentanea textui Euangelico, vt patet ex doctrina D. Thomæ art. 1. ille tamen tertiam videtur præ aliis amplecti, vt ſcilicet peccatum in Spiritum ſanctum conſiſtat in illa malitia, quā expoſuimus.

His tribus ſententiis poſſunt addi aliæ duæ, quarum alteram meritò reiicit, alteram valde probabiliter amplectitur S. ATHANASIVS oratione ad Serapionem in dictum illud: *Quicunque dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei, &c.*

Eſt igitur QVARTA ſententia Origenis & Theognoſti, qui, vt refert illic Athanaſius, ſenſerūt Blaſphemiam hanc in Spiritum ſanctum eſſe peccatum quodcunque commiſſum poſt acceptam gratiam Spiritus ſancti in Baptiſmo; omne enim tale peccatum eſſe irremiſſibile, vt Chriſtus dicit de illa blaſphemia; iuxta illud etiam teſtimonium Pauli ad Hebræos 6. *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt, iterum renouari ad pœnitentiam.*

Hanc ſententiam refellit optimè S. Athanaſius ibi duobus potiſſimùm argumentis. PRIMO, quia Dominus illic de aliquo peccato loquitur, cuius iam eſſent rei Phariſæi, qui tamen Baptiſmum non ſuſceperant; quod argumentum etiam valet contra ſecundam opinionem Auguſtini. SECVNDO, quia falſum & hæreticum dogma Nouatiani fuit, aſſerere quòd peccata poſt Baptiſmum ſint irremiſſibilia. Contraria enim rectè probat ibi S. Athanaſius ex S. Paulo, qui pœnitenti (baptizato) communionem reſtituit, 2. Cor. 2. & Galatas retrorſum abeuntes, *parturit, donec iterum* formaretur Chriſtus in illis: *In hoc enim vocabulo*, inquit Athanaſius, ITERVM, *deprehendere licet primam eorum in Spiritu ſancto initiationem.*

Neque verò Apoſtolus ad Hebr. 6. negat omnino poſſe baptizatos renouari ad vllam pœnitentiam, ſed ad peculiarem illam, quæ fit in baptiſmo, ſicut rectè interpretatur illic S. Athanaſius, & nos etiam docuimus, tomo 2. q. 3. de Gratia, p. 3.

QVINTA ſententia eſt ipſius S. ATHANASII in illa oratione circa finem, Blaſphemiam in Spiritum ſanctum eſſe peccatum, quo quis malitioſe negat agnitam fidei veritatem à Chriſto per Spiritum ſanctum conteſtatam, ſicut Phariſæi negabant Chriſti diuinitatem adeo clarè elucentem in ipſius diuinis operibus, quæ per Spiritum ſanctum patrabat: furioſè ea adſcribentes Beelzebub principi dæmoniorum.

Pro qua ſententia ſanè probabiliſſima adduximus aliorum quoque Patrum teſtimonia, tom. 2. vbi ſuprà. Nec differt omnino hæc quinta ſententia ab illa tertia quam amplectitur D. Thomas: quandoquidem hæc etiam abnegatio veritatis, eſt quoddam peccatum ex malitia in reſpuendo dona Spiritus ſancti ſalutaria, qualis eſt in primis fidei doctrina diuinitus patefacta.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quotuplex ſit Blaſphemia in Spiritum ſanctum.

D. Thomas artic. 2. & 4.

BLASPHEMIA in Spiritum ſanctū, iuxta tertiam illam ſententiam de peccati huius ratione, quam puncto præcedenti diximus probari D. Thomæ, in ſex quaſi ſpecies diuidi ſolet, vt videre eſt apud Magiſtrum ſententiarum, li. 2. d. 43. & S. Thom. hic art. 2. ſcilicet Deſperationem, Præſumptionem, Impugnationem veritatis agnitæ, Inuidentiam fraternæ gratiæ, Impœnitentiam, Obſtinationem. His enim peccatis abiiciūtur diuerſa, quibus homines deterreri poſſunt a peccato. In quo diximus conſiſtere hoc peccatum ſecundùm illam ſententiam.

Nam *Deſperatio* abiicit diuinam miſericordiam: *Præſumptio* Dei iuſtitiam: *Impugnatio veritatis agnitæ* cognitionem veram fidei, cuius quidem peccati in Spiritum ſanctum Hæreſiarchæ videntur rei, ſiquidem conantur impugnare fidem nefario ſtudio, quam poſſunt & debent agnoſcere veram eſſe. Hoc enim etiam eſt impugnare in propoſito veritatem agnitam, id eſt, ſufficienter propoſitam. Quanquam is quidem maximè veritatem agnitam oppugnat, qui quod videt eſſe verum, conatur probare & perſuadere eſſe falſum, vt ſic licentius peccet, ſicut ait D. Thom. art. 2. Similiter *Inuidentia* fraternæ gratiæ eſt dolere, quòd gratia Dei per quā extirpantur peccata, communicetur aliis, id quod eſt auerſari gratiæ diuinæ communicationem: *Impœnitentia* verò in propoſito, non eſt illa conditio generalis peccatorum, ſcilicet perſeuerantia finalis in malo, ſed peculiare quoddam propoſitum non pœnitendi: quo ipſo reſpuitur gratia & benignitas Dei ad pœnitentiam peccatores inuitans. Denique obſtinatio in propoſito, conſiſtit in quadam voluntate adhærendi peccato, quatenus aliquam rationem boni delectabilis vel vtilis continet, non obſtante quòd id bonum ſit breue & parui momenti: quo ipſo reſpuuntur maiora bona ſpiritualia.

Porrò cùm ex rationibus iſtorum peccatorum conſtet, illa aduerſis virtutibus aduerſari; perſpicuū eſt etiam, peccatū in Spiritum ſanctū, quod his peccatis cōtinetur, non eſſe aliquam ſimplicem ſpeciem, quæ his differentiis propriè contrahatur, vt ſpecies ſubalterna: ſed dici ſpeciale peccatum ſecundùm illam tertiam ſententiam, quoniam eſt aliquid commune nō omnib. omnino peccatis, ſed certis quibuſdā ſpeciеb. peccatorum iam enumeratis: id quod rectè notauit Caiet. ar. 2.

Atque ex his facilè patet ſolutio quæſtionis, quam mouet S. Th. art. 4. Vtrùm poſſit homo primò peccare peccato in Spiritum ſanctum. Nam ſi peccatum in Spiritum ſanctum interpretemur iuxta D. Auguſtini ſententiam citatam punct. 1. quæſtio non habet locum, cùm Impœnitentia finalis ſupponat peccatum, in quo perſeueretur. Iuxta primam verò & tertiam ſententiam illic memoratam, cùm peccatū hoc ſit ſpeciale, vel omnino, vel ſecundùm certam latitudinem, poteſt quidem fieri, vt homo primò illud committat, cùm ſit

Digitized by Google

liberi arbitrij. Quanquam vix contingat hoc hominib. qui anteà fuerint perfecti. Quandoquidē vt rectè notat D. Thomas art. 4. ex Origene lib. 1. periarch. c. 3. tales viri non ſolent initio in aperta & grauia ſcelera, quale hoc in primis eſt, prorumpere, ſed *paulatim decidunt*, vt Origenes loquitur.

PVNCTVM TERTIVM.

An blaſphemia in Spiritum ſanctum ſit irremiſsibilis.

D. Thomas artic. 3.

SI Blaſphemiam in Spiritum ſanctum nominemus cum Auguſtino (citato p. 1.) peccatum finalis impœnitentiæ, certum eſt eſſe penitus irremiſſibilem in hoc & in futuro ſeculo, vt Matthæus loquitur: poſito enim quòd quis finaliter ad mortem perſeueret in peccato, ex hypotheſi non poteſt ei remitti etiam in hac vita. Si verò peccatum in Spi-

A ritum ſanctum interpretemur iuxta primā & tertiam ſententiam, conſtat non dici irremiſſibile, propterea quòd nullo modo remitti poſſit, ſed quia difficillimè & rarò remittitur, eo quòd ex ſua ratione habet peculiarem cauſam cur non remittatur. Nam peculiariter eſt contra Spiritum ſanctum, cui attribuitur peculiariter remiſſio peccatorum, tanquam amori.

Et præſertim procedit hoc de peccato in Spiritum ſanctum ſecundùm tertiam ſententiam. Nam ſic directè illud repugnat ſpiritualibus remediis peccatorum, vt rectè interpretatur hic Caietanus, atque ita peculiari ratione dicitur præcipuè inſanabilis, qui ex ſua

B ratione obſtat, quominus operetur medicina, qua oporteret ipſum curari. Cætera verò peccata non obſtāt gratiæ diuinæ & aliis remediis, niſi indirectè & ex conſequenti; ac proinde non dicuntur illa adeo ex natura ſua irremiſſibilia, ſicut hoc. Vide quæ de hac ipſa re tradidimus tom. 2. q. 3. de Gratia, punct. 3. in reſponſione ad 4. argumentum contra ſecundam aſſertionem de Gratia ſufficiente.

QVÆSTIO DECIMAQVINTA.

De vitiis Oppoſitis Scientiæ & Intellectui, quæ ſunt dona annexa Fidei.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 15.

HOC loco ſatis fuerit explicare rationem & cauſas huiuſmodi vitiorum, quod breuiter fieri poterit. Nam de Ignorantia quæ opponitur Scientiæ, tomo 2. diſputatum eſt.

PVNCTVM VNICVM.

Quænam peccata opponantur Dono Scientiæ & Intellectus, & vnde illa oriantur.

D. Thomas art. 1. 2. & 3.

SVPRA q. 8. explicauimus, donum *intellectus* eſſe habitum ſupernaturalem, quo intellectus perficitur, vt facilè à Spiritu ſancto moueatur ad cognoſcendas res ſpirituales fidei, ſic, vt homo inhæreat vltimo fini. Et quæſtion. 9. item docuimus donum *ſcientiæ* eſſe habitum, quo perficitur intellectus, vt rectè iudicet de rebus creatis, quibus ſit inhærendum, & præcipuè de actu credendi. Hinc patet, ignorantiam rerum, quibus inhærendum eſt, eſſe vitium oppoſitum dono ſcientiæ, de quo vitio hic non agit D. Thomas, ſed egit 1. 2. q. 6. & quæſt. 76. Quare nec nos hic de hoc peccato diſſeremus, cùm ſatis à nobis de eo diſputatū ſit tomo 2. diſp. 2. & diſp. 6.

Dono autem intellectus cum D. Thoma hic art. 1. & 2. dicimus aduerſari duo vitia, nempe *cæcitatem* mentis, & *hebetudinem* ſenſus. Mentis cæcitas, quod ad propoſitum attinet, conſiſtit in eo, vt quis voluntarie abſtrahat mentem à veritatibus ſpiritualibus, quarum conſideratio retrahit à peccatis: voluntarie inquam, ſiue expreſſè & directè, iuxta illud Pſal. 35. *Noluit intelligere, vt bene ageret*: ſiue implicitè & indirectè, cùm aliquis dat ſe variis cupiditatibus, quæ abſtrahunt a conſideratione diuinarum rerum. Quò refert D. Thomas art. 1. illud Pſal. 57. *Supercecidit ignis*, id eſt, concupiſcentiæ, *& non viderunt Solem*, hoc eſt, non attenderunt ad rerum diuinarum lucem.

Porrò iſtius vitij originem ex ſententia D. Gregorij li. 31. moral. c. 31. docet D. Thomas art. 3. eſſe peccatum Luxuriæ; quatenus delectatio, quæ in illo ineſt vehemens, applicat totam intentionem animi ad res carnales, atque ita abſtrahit eam penitus à conſideratio-

C ne diuinorum ſiue ſpiritualium, quod eſt inducere cæcitatem mentis.

Iam verò *hebetudinem* ſenſus in propoſito aſſerimus cum S. Thoma art. 2. conſiſtere in quadam difficultate ac debilitate mentis ſiue intelligentiæ in penetrandis, & diſtinctè percipiendis ſpiritualibus rebus. Quæ quidem debilitas atque adeo hebetudo, quando eſt ſimiliter voluntaria, ſiue expreſſè, ſiue implicitè, peccatum eſt (inquit D. Thomas) repugnās dono intellectus, quo homo redditur habilis ad perfectè percipienda ſpiritualia, diſcernendáque ſubtiliter: non tamen adeo repugnat hebetudo dono intellectus, atque cæcitas mentis, vt patet. Siquidem cæcitas tollit cognitionem: hebetudo autem ſolùm eam debilitat.

Origo autem huius hebetudinis, vt docet ibidē Sanctus Thomas, propriè eſt intemperantia circa ciborū

D vſus, quod idem docet ſanctus Gregorius, loco citato. Quanquam non eſt dubium quin ex aliis vitiis ac cupiditatibus variis hebetudo ac cæcitas mentis oriri poſſit. Sed maximè quidem oriri ſolet ex peccatis carnalibus. Vnde Dan. 13. legimus de illis impudicis ſenibus, quòd *cum exarſiſſent concupiſcentia, euerterunt ſenſum ſuum, & declinauerunt oculos ſuos, vt non viderent cœlum, neque recordarentur iudiciorum iuſtorum.*

Conſtat etiam ex ſcriptura, ſolere à Deo grauiſſima alia peccata puniri, permittēdo vt homo incidat in huiuſmodi cæcitatem mentis, quæ & ipſa præcipitat in omnis generis peccata, vt in Idololatriam, ad Rom. 1. *Propter quod tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt, &c.*

Digitized by Google

QVÆSTIO DECIMASEXTA.

De præceptis Fidei, Scientiæ, & Intellectus.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 16.

DVO breuiter explicanda ſunt. PRIMO, *An & quatenus extet præceptum de Fide.* SECVNDO, *An & quatenus extet præceptum de Dono Scientiæ & Intellectus.*

PVNCTVM PRIMVM.

An & quatenus extet præceptum de Fide.

D. Thomas art. 1.

DOCTRINA D. Thomæ de hac re nonnulla indiget explicatione. Sentit enim neque in veteri lege, neque in noua, datum eſſe expreſſum præceptum de tota fide, ſic, vt comprehendamus etiam veram cognitionem vnius Dei; de aliis verò credibilibus ſpecialibus datum quidem eſſe præceptum in noua lege; non autem in veteri. Cognitionem verò vnius Dei ait D. Thomas ſupponi in vtraque lege, vt quoddam præambulum illius. Probat hoc ex eo quòd præceptum expreſſum non datur, niſi ei, qui eſt legiſlatori ſubiectus: ſed homo primùm accedit, atque adeo ſubiicitur vni Deo per fidem erga ipſum, vt patet ex illo ad Hebr. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, &c.* Ergo de huiuſmodi fide non erat dandum præceptum, ſed ſupponenda illa fuit tanquam præambulum legis diuinæ.

Hæc doctrina, quod attinet ad vnius & veri Dei cognitionem, duobus modis intelligi poteſt: PRIMO, vt ſenſus ſit: Fideles veteris Teſtamenti nullo præcepto diuino obligatos fuiſſe reipſa ad credendam vnitatem Dei: neque etiam fideles noui Teſtamenti ad id obligari: & hic ſenſus omnino falſus eſt, & alienus à mente D. Thomæ. Nam docuit ille ſuprà q. 2. id quod eſt certiſſimum, omnes homines teneri ad fidem explicitam veri Dei, magis vel minus pro diuerſitate temporum vel ſtatuum, prout illic copioſius explicauimus. Quanquam ex ſententia quidem D. Thomæ, qui putat fidem & euidentiam non poſſe ſimul conſiſtere, non omnes tenentur credere propriè (id eſt, per fidem) verum Deum, ſed vel per fidem, vel per aliqualem quidem certum aſſenſum, puta euidentem. Quam tamen opinionem nos ſuprà quæſt. 1. p. 4. impugnauimus.

ALTERO modo poteſt ea doctrina intelligi, vt ſit ſenſus: non eſſe in Scriptura expreſſis verbis datum præceptum de fide in vnum Deum. Et hoc modo aliqui recte interpretantur mentem D. Th. hoc loco. Atque ad hoc explicandum congruenter, valet illa ipſius ratio, ſcilicet quòd ante fidem vnius Dei non intelligatur homo omnino eſſe ſubiectus Deo, vt ſic debeat ab illo accipere ſcripta atque expreſſa præcepta. Alioqui titulo creationis non eſt dubium quin homo ſit ſatis Deo ſubiectus, vt intelligatur iure ab illo obligari poſſe, etiam vt per fidem accedat ad ipſum, & ſubiiciat ſe ea ratione illi. Quod præceptũ ſatis colligitur ex aliis Scripturæ locis, atq; adeo ex doctrina reuelata, tametſi directè nõ ponatur in Scriptura per modũ legis, ſed tanquã legis præambulũ, vt S. Th. hic declarat. Nam Deuter. 6. ante præcepta ipſa, quæ ibi traduntur modo imperatiuo, præmittitur enunciatiuè doctrina de vno & vero Deo, illis verbis: *Ego ſum Dominus Deus tuus, &c.*

Præterea circa id etiam quod ait S. Thomas, nec de ſpecialibus aliis credibilib. eſſe præcepta tradita in veteri lege, animaduertit bene Caietanus, eſſe hoc intelligendũ de ſpecialibus credibilibus quoad ſecretiora quædam myſteria, de quorum fide in lege demùm noua ſunt expreſsè data præcepta: nec ſenſiſſe D. Thom. quòd de nullo prorſus ſpeciali credibili, extet in illa lege præceptum. Nam concedit art. 1. ad 5. extare præceptum de fide diuinæ remunerationis Eccleſ. 2. illis verbis: *Qui timetis Dominum, credite illi, & non euacuabitur merces veſtra.*

PVNCTVM SECVNDVM.

An & quatenus extet præceptum de Dono Intellectus & Scientiæ.

D. Thomas artic. 3.

RECTE ſentit D. Th. eſſe datum præceptum Deut. 4. & 6. de vſu doni intellectus & ſcientiæ, quatenus nimirum ibi præcipiuntur fideles diuinam legem, quæ iſtiuſmodi donorum materia eſt, memoriæ mandare, atque adeo diſcere, item docere illam alios, vnumquemque pro ſuo gradu, & demùm frequẽter illam meditari. Quod præceptum quoad ſubſtantiam quidem actus cogitandi res diuinas ad ſalutis negotium pertinentes, morale præceptum eſt, & ideo nunc etiam obligat.

Ac dicit quoque S. Thomas id ipſum præceptum in Scriptura etiam noui Teſtamenti Euangelica & Apoſtolica extare. Et quanquam nullum inde teſtimonium ad hanc rem citat, tamen ſatis hoc præceptum colligitur ex verbis Domini Mat. 6. vbi iubet *Theſaurizare theſauros in cælo*, atque adeo ibi cor defigere, & ante omnia *quærere regnum Dei & iuſtitiam eius.* Non enim poſſumus hoc facere, niſi ea, quæ ad ſalutis negocium pertinent, ſciamus atque meditemur. Atque ita demum verum erit, quod S. AVGVSTINVS lib. 1. de ſermone Domini in monte, initio, & lib. 2. c. 4. ait, contineri omnia Chriſtianæ vitæ præcepta illo ſermone Domini in monte, ſi nimirum neque hoc præceptum ibi deſit.

Nec tamen improbabiliter præceptum iſtud interpretaretur, qui diceret, non ipſos actus donorum intellectus & ſcientiæ formaliter præcipi, qua ratione videlicet homo per illos inhæret vltimo fini, atque adeo vt a ſolis iuſtis eliciuntur, ſed materialiter, vt videlicet quis meditetur, & diſcat, & doceat pro ſuo gradu ſpirituales res abſolute & ſimpliciter eo modo quo poteſt etiam hoc facere ille qui eſt in peccato.

Quam expoſitionem ſi admittimus, conſequẽter dicendum erit, cæcitatem mẽtis & hebetudinem ſenſus, quæ ſunt peccata contra huiuſmodi dona, non opponi ipſis donis formaliter, ſed materialiter, quatenus is, qui ſpirituales res aut non conſiderat, aut debiliter cõſiderat, abſolute prætermittit officium illorum donorum, etiãſi volũtas illius non abhorreat ab illis formaliter, quatenus donorum ſunt, hoc eſt, vt coniungũt hominẽ cũ Deo. Ratio eſt, quoniam iuxta eam ſententiam vſus

Digitized by Google

illorum donorum materialiter ſolum eſt præceptus: ac proinde intermiſſio eius vſus non eſt peccatum niſi quatenus eſt oppoſita ei vſui materialiter. Quanquam ſi quis tam peruerſa voluntate eſſet, vt vſum illorum donorum intermittere vellet etiam formaliter, contemnens illum quatenus ad dona illa pertinet, & hominem Deo coniungit; non eſt dubium, quin is etiam peccaret: & multò grauius contra præceptum negatiuum annexum illis donis, videlicet de nó deſpiciendis ipſis & eorum vſu formaliter.

Sed tamen probabilius videtur præcepto illo etiam præcipi vſum iſtorum donorum formaliter. Neque obſtat, quòd peccatores quamdiu hærent in peccato, nequeant ex hypotheſi id præceptum formaliter adimplere: ſatis enim eſt, quòd ſimpliciter poſſint recuperando nimirum gratiam, ſicut omnes tenentur præcepto ſupernaturali charitatis, quod tamen ſine gratia impleri nequit, ſicut aliquando oportet.

Porrò, quo nam tempore præceptum illud affirmatiuum de vſu iſtorum donorum, ſiue formaliter, ſiue materialiter, inſtet, non ita facilè determinari poteſt, ſicut neque præceptum aliarum legum affirmatiuarum. Videtur enim id tempus eſſe præcipuè, quando quis eſt in periculo notabili præuaricandi legem Dei ob rerum diuinarum obliuionem, &c.

Quòd ſi abſit contemptus, vix videtur intermiſſio vſus iſtorum donorum (ſaltem formaliter, vt vſus talium donorum eſt) *per ſe* eſſe peccatum mortale. Quod videtur Caietanus inſinuare voluiſſe, cùm hoc loco notauit præceptum huiuſmodi poſſe conſiſtere, quamuis aliquis ſine peccato mortali ipſum violet. Dixi *per ſe*, quoniam materialiter & inadæquatè, inconſideratio diuinæ Legis aliquando pertinet ad illud ipſum peccatum mortale, quod quis committit, quando violat aliquod præceptum diuinum culpabiliter, non conſiderans rationem illius.

Finis primæ Diſputationis

Digitized by Google

DISPVTATIO SECVNDA GENERALIS,

DE SPE, ET EI ANNEXIS, ET VITIIS CONTRARIIS:

DIVISA IN QVATVOR QVAESTIONES.

Digitized by Google

INDEX
QVÆSTIONVM ET PVNCTORVM SECVNDÆ DISPVTATIONIS.

QVÆSTIO PRIMA.

De Virtute Spei.

PVNCT. I. *Quid ſit propriè Spes, & quodnam eius obiectum.*
II. *Quomodo ſe habeat Spes ad fidem & charitatem.*
III. *Quodnam ſit ſubiectum Spei.*
IIII. *Qualis ſit Spes.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De dono Timoris, quod eſt annexum Spei.

PVNCT. I. *Quidnam ſit Timor in propoſito.*
II. *Quotuplex ſit Timor.*
III. *Qualiſnam ſit Timor quoad bonitatem & malitiam.*
IIII. *Quænam ſit cauſa, & qui item effectus Timoris.*
V. *Quodnam ſit ſubiectum Timoris, ſeu quinam eſſe poſſint participes Timoris.*

QVÆSTIO TERTIA.

De Deſperatione & Præſumptione, quæ ſunt vitia contraria Spei & Timori.

PVNCT. I. *Quale peccatum & quantum ſit Deſperatio.*
II. *Quale & quantum peccatum ſit præſumptio.*

QVÆSTIO QVARTA.

PVNCT. I. *An exſtet aliquod præceptum de Spe.*
II. *An exſtet aliquod præceptum de Timore.*

DISPVTATIO SECVNDA GENERALIS,

DE SPE ET EI ANNEXIS, ET VITIIS CONTRARIIS.

D. Thomas 2.2. à quæſt. 17. vſque ad q. 22.

DISSERVNT Theologi de Spe in 3. ſentent. diſt. 26. ac videtur quatuor quæſtionibus poſſe comprehendi tota hæc diſputatio. PRIMA, *erit de ipſa Virtute Spei.* SECVNDA, *de dono Timoris, quod eſt annexum virtuti Spei.* TERTIA, *de ratione & Præſumptione, quæ ſunt vitia appoſita Spei & Timori.* QVARTA, *de præceptis Spei & Timoris.*

QVÆSTIO PRIMA.

De Virtute Spei.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 17. & 18.

QVAE diuus Thomas hac & ſequenti quæſtione & Doctores alij in 3. ſent. diſtin. 26. de hac virtute diſſerunt, quatuor punctis videmur breuiter & commodè poſſe comprehendere. PRIMVM, *eſt, quid ſit propriè Spes, & quod eius obiectum.* SECVNDVM, *quomodo illa ſe habeat ad fidem & charitatem.* TERTIVM, *quodnam ſit illius ſubiectum, atque adeo in quibus reperiatur hæc virtus.* QVARTVM, *qualis ſit.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit propriè Spes, & quodnam eius obiectum.

D. Thomas quæſt 17. artic. 1. vſque ad 5.

A NOMEN Spei varias habet ſignificationes, quas oportet diſtinguere, vt cóſtet cuiuſnam Spei rationē inueſtigemus hoc loco. Nā PRIMO Spes cōmuniſſimo ſignificatu dicitur quęcunque expectatio futuri euētus, ſeu boni ſeu mali. Nam Cicero lib. 1. ad Atticum, *Spem malorum* dicit. Et apud Virgiliū ait Dido: *Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem.* Quam tamen ſignificationē horum nominum impropriam eſſe cenſet S. AVGVSTINVS in Enchirid. cap. 8. Idque probat auctoritate Grammaticorum: qui ex loco Virgilij petunt exēplum locutionis impropriæ, *eo quòd ſperare dixit* (ait Auguſtinus) *pro timere.*

B Itaque SECVNDO dicitur propriè Spes expectatio futuri boni. Sic eam deſcribit Cicero quæſt. 4. Tuſculana. Atque id etiā confirmat Auguſtinus illic teſtimonio Lucani, qui Spem à timore per hoc diſtinguens dixit: *Liceat ſperare timenti.* Vnde concludit ibi Auguſtinus *Spē propriè non eſſe, niſi bonarum rerum, nec niſi futurarum.* Sed neque hoc modo tam generali accipimus in propoſito nomen Spei.

TERTIO accipitur pro expectatione boni futuri ſēſibilis; quo pacto Spes eſt vna quædam paſſio appetitus ſenſitiui, de qua egimus tomo ſecundo diſp. 3. quæſt. 7.

A Itaque neque hoc modo accipimus nomen Spei in propoſito.

QVARTO accipitur à Theologis hoc nomen pro virtute quadā peculiariter ad fideles pertinēte, qua hi ſperāt bona ſupernaturalia aliqua futura, atque in primis æternam beatitudinem. Et hęc eſt Spes, de qua inſtituimus diſputationem hoc loco.

Ac primo quidē extra controuerſiam eſt, eſſe omnino aliquam Spem, iuxta hāc eius nominis acceptionē. Hoc patet ex Apoſtolo ad Rom. 8. *Si*, inquit, *quod nō videmus ſperamus, per patientiā expectamus.* Et ex diuo Petro 1. epiſt. cap. 1. *Regenerauit*, inquit, *nos in Spem viuam per reſurrectionem* IESV *Chriſti ex mortuis in hereditatem, incorruptibilem & incontaminatam, & immarceſſibilem conſeruatam in cælis.* Et ex multis aliis Scripturæ locis, quibus virtus

B hæc fidelibus commendatur.

Sic igitur poſito *quid nominis* Spei, atque adeo quid Spes ſit, quærimus hoc loco, iuxta propoſitum ordinē quænā ſit ratio Spei, propriè & diſtinctè. Hoc vt explicemus, proderit meminiſſe eorū quæ tomo 2. quæſt. 7. de paſſionibus circa Spem, vt eſt quædam paſſio, diſputauimus. Etenim vt appetitus ſēſitiuus duplici ratione fertur in bonum ſuum futurum, ſcilicet & abſolute per deſiderium, & inde ita, vt appetens reddatur habile

ad conſequẽdum bonum futurum arduum & difficile, quod, vt illic diximus, eſt tendere in bonum vt arduũ: Ita etiam volũtas poteſt vtroque modo ferri in bonum futurum ſupernaturale. Vno modo abſolute: quod facit per charitatem amando & deſiderando. Altero modo cum quodam tali conatu, quo homo redditur facilis & expeditus ad id bonum cõſequendum, quantumuis arduum. Id quod facit per Spem de qua nunc agimus. Nec tamen differẽtia hęc ſufficit ad diuidendam (vt ita dicã) voluntatem in duas potentias ſpecie diſtinctas, ſicut ſunt appetitus concupiſcibilis & iraſcibilis, vt tomo 2. loco citato declarauimus.

Igitur cùm Spes, de qua agimus, intelligatur eſſe circa bonum aliquod futurum, quod ſit propriè obiectum voluntatis, breuiter poſſumus illam ex mente Doctorũ ſic definire, vt ſit virtus Theologica, qua voluntas fertur in Deum, vt eſt beatitudo noſtra, difficilis ad conſequendum, ſed quæ obtineri tamen queat diuino auxilio, atque adeo mediis diuinitus ad eum finem inſtitutis. Huius definitionis particulæ omnes ſigillatim modo declarandæ ſunt.

Prima particula eſt, quòd Spes hæc ſit *Virtus*. Id probat diuus Thomas artic. 1. quæſt. 17. hac ratione. Virtus ſentẽtia Philoſophi 2. Ethic. cap. 6. eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius reddit bonum: Hoc autem præſtat hæc Spes: Ergo eſt Virtus. Minor probatur: quoniã illius actus attingit primam regulam bonitatis, quæ eſt Deus: ſi quidem illum vt finem noſtrum reſpicit, & prętereà ipſo etiam, vt cauſſa efficiẽte, id eſt, adiuuãte, nos ad ipſius cõſecutionem nitimur. Hoc autẽ ipſo aliquis actus eſt bonus, quòd attingit regulam bonitatis. Eſt dicere: conſentaneum eſſe dictamini rationis diuinæ, atque adeo etiam noſtræ per fidem illuminatæ, quòd per Spem ratione iam dicta feramur in Deum, vt eſt beatitudo noſtra. Quod cùm ſimpliciter bonum ſit; efficitur, Spe nos reddi bonos, atque adeo ipſam verè eſſe virtutem.

Itaque non eſt audiendus Durandus, qui in 3. d. 26. quæſt. 1. cùm concedat ineſſe in Spe hanc bonitatem, quam diximus, negat tamen illam propriè eſſe virtutẽ, ſed ſolùm concedit Virtutem eſſe, largè accipiendo vocabulum Virtutis; ſicut ſuprà quæſt. 4. vidimus eum ſentire, quod fides etiã non ſit propriè Virtus: atque ita hoc in loco dicit eſſe eandem rationem de Spe, neque aliter probat. Sed planè fallitur. Nã vt Fides ſpecialiter & propriè eſt virtus, quoniam (vt quæſt. 4. explicaui) conſiderata natura obiecti & potentiæ, & conditione huius vitæ ſtatus, habet actum optimũ, & maximè perficientem intellectum: ita nunc dicimus Spem propriè eſſe Virtutem, quoniã conſiderata ratione beatitudinis noſtræ, & virium noſtrarum, optimo modo tendit in illam, licèt non niſi vt auxilio diuino & ſupernaturaliter conſequendam.

Secvndo addidimus in definitione, Spem eſſe Virtutem *Theologicam*. Hæc definitionis particula duplicem habet vim: Primo, Spem verſari circa Deum tãquam obiectum excedens facultatem naturalem voluntatis, id eſt, ea ratione conſideratum, qua neque cognoſci neque appeti naturaliter à nobis aptè poſſit; nempe vt poteſt beatitudine ſupernaturali attingi. Id quod Apoſtolus 1. Cor. 2. indicauit, cùm ex Iſaia c. 64. repetiuit illud: *Oculus non vidit, &c. neque in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* Et apertiùs ad Hebr. 6. vbi aſſeruit habere nos Spem *incedentem vſque ad interiora velaminis*, id eſt, ad ea, quæ nobis ſunt occulta. Et ad Hebræos item cap. 11. cùm *fidem* dixit *eſſe ſubſtantiam ſperandarum rerum non apparentium.*

Deinde ſignificat ea definitionis particula, Spem diuini ordinis ac ſupernaturalis eſſe quæ actum etiam habeat ſupernaturalem, ratione ſupra dicta, vt rectè explicauit Caietanus art. 5. Atque hoc ipſum diuinæ literæ etiã ſignificant. Nam Apoſtolus ſpem cum charitate & fide cõferre conſueuit, quas virtutes conſtat eſſe Dei donum ſupernaturale, vt 1. Cor. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, &c.* Et 1. Theſſ. 5. *Nos autem qui diei ſumus, ſobrij ſumus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam Spei.* Et Rom. 15. non obſcurè ſignificat, Spem eſſe Dei donum, cùm ita precatur: *Deus autem Spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis in Spe & Virtute Spiritus ſancti.* Et D. Petrus 1. epiſt. cap. 1. cùm inquit: *Qui ſecundùm miſericordiam ſuam regenerauit nos in Spem viuam*, id eſt, donum ſupernaturale.

2 Neque tamen ideo negamus, poſſe aliquem naturæ viribus habere imperfectam quandam Spem vitę æternæ acquiſitam, adeoque naturalem, ſicut etiam imperfectam fidem poſita diuina reuelatione, eademque cognita. Id enim Concilij Tridentini Patres inſinuarunt, cùm ſeſſ. 6. can. 3. Spem, fidem & charitatem donũ Dei eſſe, ita definierunt: *Si quis dixerit hominem ſine Spiritus ſancti gratia & eius adiutorio, poſſe credere, ſperare, & diligere* Sicvt *oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit*: Quaſi dicerent, ſine adiutorio Spiritus ſancti poſſe fieri, vt homo aliam qualemcunque ſpem habeat: ſed non vt ſperet ſicut oportet, &c. Quare ſolùm volumus, ſpem propriè Chriſtianam, quæ ſcilicet ad iuſtificationem & vitam æternam valeat, & aptè Deum vt obiectum ſupernaturale reſpiciat, eſſe donum ſupernaturale, ſicut etiam Patres illius Concilij definierunt.

Cui quidem doctrinæ non arbitror aduerſari Durãdum, cùm in 3. diſt. 26. q. 1. inquit, Spem vt eſt habitus à Deo infuſus, non eſſe neceſſariam ad ſperandum ſimpliciter: ſed ad ſperandum facilè, promptè, &c. Poteſt enim hęc ita accipi, vt intelligatur Durãdus velle, Spei habitum non eſſe neceſſarium ad ſperandum qualicũque modo, nimirum per actum aliquem imperfectum: eſſe autem neceſſarium Dei auxiliũ & donum ad ſperandum Chriſtianè & aptè ad obtinendam iuſtificationem. Nam eodẽ modo ſumus interpretati ſuprà quæſt. 6. punct. 1. quod idem auctor dixit, poſſe naturę viribus haberi etiam aliqualem fidem acquiſitam.

Et ſicut illic probauimus eſſe certum de fide, quòd ad credendum Chriſtianę requiratur donum etiam habituale, quod ſcilicet ſit ipſa virtus fidei: ita nunc de Spe idem aſſerendum eſt. Nam ex æquo etiam Patres Cõcilij Tridentini ſeſſ. 6. cap. 7. definierunt, in iuſtificatione *infundi* diuinitus Spem, ſicut & fidem & Charitatem: quod niſi de habitu nequit bene intelligi, vt generatim quoque de his habitibus diximus tomo 2. q. 3. de habitibus puncto 4.

Reſtat autem circa eandem definitionis particulam quædam Difficvltas propter Durandum, qui in 3. diſt. 26. quæſt. 2. putat, ſpem ita eſſe virtutem Theologicam, vt non verſetur tamen circa Deum, tanquã circa obiectum immediatè, ſed circa noſtram beatitudinem formalem, id eſt, circa ipſius Dei fruitionẽ, quę eſt quędam noſtra actio creata; circa Deum autem mediatè.

Probat Primo, quoniam ſpes pertinet ad amorem concupiſcentiæ: ſed Deus non poteſt eſſe immediatum obiectum amoris cõcupiſcentiæ: Ergo neque Spei. Maior patet: nam qui ſperat aliquid, tendit in illud vt à ſe obtinendum, adeóque amat illud ſibi. Quod ipſum eſt amare aliquid per amorem concupiſcẽtiæ. Minor probatur: quoniam obiectũ amoris concupiſcentię, referimus ad nos ipſos: Deum autẽ nõ poſſumus ad aliud referre, ſed oportet in illum propter ſe tantùm, vt in finẽ tendere.

Secvndo, nam quod erit in beatis obiectũ immediatum delectationis, idem eſt nec obiectum immediatum Spei: Sed obiectum immediatum delectationis in beatis nõ eſt ipſa beatitudo obiectiua, ſcilicet Deus, ſed beatitudo formalis, ſcilicet operationes beatorum, quibus ille poſſidetur: Ergo neque Spei. Maior ponitur vt clara. Minor probatur: quoniam amor concupiſcentiæ, ad quem delectatio pertinet, non poteſt eſſe imme-

Digitized by Google

diate de re ſubiecta diſtincta a concupiſcente, ſed de aliquo,quod ſit in ipſo. Id quod probatur etiam à Durando in 1.diſt.1.quæſt.2.variis argumentis, quæ memorat Caietanus quæſt.17.artic.5.

Nos verò in eo perſiſtimus,quod iam aſſeruimus,ſcilicet Spẽ cùm ſit virtus Theologica, propriè & immediatè habere pro obiecto etiã Deum ipſum, vt eſt beatitudo noſtra obiectiua. Nam etiamſi reſpiciat quoque inadæquatè ipſam beatitudinem formalem, at nõ reſpicit hanc præcipuè & primò,ſed vt eſt adeptio ſummi boni,adeoque vt adæquatè efficit vnum vltimum finẽ cum ipſo bono ſummo, iuxta doctrinam communiter receptam,& à nobis tom.2.q.1.de beatitudine explicatam,ſcilicet quod ad appetitum attinet,pro eodem reputandum eſſe *finem*, qui eſt *res* & *adeptionem* eiuſdem; ita quidem vt intelligatur nihilominus appetitus primò ferri in rem ipſam,adeóque immediatè etiam tanquam in finem,in adeptionem autem rei non niſi propter rem. Quemadmodum quia agens vt agens præcipuè intendit effectum ipſum,tametſi nõ aſſequatur illum,niſi per actionem, dicitur tamen immediatè producere effectũ:ſic in propoſito res, quæ eſt finis,licet nõ moueat obiectiuè appetitum circumſcripta adeptione ipſius,immediatè tamẽ cenſenda eſt obiectiuè mouere appetitum vt finis,ſicut rectè diſſerit contra Durãdum Caietanus. Et confirmari hoc poteſt ex vſu loquendi. Nam dicimus,auarum immediatè appetere pecunias, vt finem,& ebrioſum,vinum;licèt ſimul hi amant adeptionem quoque,ſiue vſum pecuniarum & vini.

Ad PRIMVM autem argumentum Durandi conceſſa Maiori ex mente D.Thomæ q.17.art. 8.negatur Minor.Et ad probationem dicimus,nõ pugnare hæc duo, ſcilicet vt appetitus tendat in Deum motu quodã voluntatis pertinente ad amorem concupiſcentię,ſcilicet appetendo illum ſibi; & vt ſimul tendat in illum vt in vltimum finem. Nam vt rectè attigit Caietanus loco citato,latiùs patet modus, quo vnum refertur in aliud per amorem concupiſcentiæ,quàm modus, quo refertur in aliud tanquam in finem illius. Hoc oſtendit Caietanus exemplis.Nam Deus, inquit, amore concupiſcentiæ erga nos donauit nobis filium ſuum, id eſt, voluit illum nobis,adeóque retulit ad nos, neque tamen ideo retulit illum ad nos,tanquam in finem ipſius.

Poſſumus autem nos idem confirmare ratione.Nam referre aliquid per amorẽ concupiſcentiæ ad aliud,nihil aliud eſt quàm appetere aliquid alicui, præciſè loquẽdo:referre verò vnũ ad alterum tanquam ad finem, prçterea addit vt appetitus appretiatiuè anteponat vnũ alteri,nẽpe illud,ad quod aliquid refertur. Nos autem per ſpem ita cõcupiſcimus nobis Deum,vt ſimul anteponamus ipſum nobis eo affectu,adeóque nos potius in ipſum, vt in vltimum finem,referamus: quia non niſi vt vltimum finem noſtrum cõcupiſcimus ipſum nobis.

Itaque fallitur Durandus vbi ſuprà, cùm idem eſſe reputat concupiſcere aliquid, & referre illud ad aliud tanquam ad finem. Si enim hoc idem eſſet, nunquam amore concupiſcentiæ appeteremus finem aliquem.Et tamẽ ratio eius actus humani,qui eſt *intentio* finis,prorſus ad amorem concupiſcentiæ pertinet: nam intentio hoc addit ſuprà ſimplicem voluntatem,quòd tendit in rem vt conſequendam à nobis per aliqua media,adeóque ad amorem concupiſcentiæ pertinet.

Ad SECVNDVM argumentum Durandi negatur Minor.Etſi enim delectatio ſit etiã de beatitudine formali,atque adeo de operatione noſtra,tamen verè quoque habet pro obiecto ipſum Deum,& quidem immediatè ſuo modo, ſcilicet tanquam ſummum bonum, quod beatus adipiſcitur.Id quod Scripturarum phraſi etiam eſt conſentaneum.Nam ex illis apparet, verè animum delectari de Deo.Iſaiæ 61.*Gaudens gaudebo in Domino,& exultabit anima mea in Deo meo.*Et Habacuc 3.*Ego autem in Domino gaudebo & exultabo in Deo* IESV *meo.*

Deinde poſſet etiam dici,non eſſe omnino eandẽ rationem delectationis & ſpei, quod attinet ad propoſitum.Nã delectatio propriè eſt quædam quies appetitus atque ita magis videtur reſpicere operationẽ, per quã adipiſcimur bonum quàm Spes; quæ cùm ſit quidam motus in rem nondum acquiſitam,facilius intelligitur verſari etiam circa rẽ ipſam immediatè. Nihilominus verum eſt quod diximus, delectationem etiam habere ſuo modo immediatè rem pro obiecto:nam & ebrioſus delectari etiam dicitur ipſo vino,& non ſolũ vſu illius.

DISPVTAT etiam Caietanus artic.5.vtrum ſpes acquiſita,cùm verſetur etiam circa Deũ immediatè, cenſenda ſit quoque virtus Theologica? Et refert Scotum in 3.diſt.26.q.vnica,tanquam ita ſentiret. Sed primùm quæſtio eſt de nomine. Nam ſi nomine virtutis Theologicæ intelligeretur tantum habitus bonus habens pro obiecto Deum; ſpes acquiſita virtus Theologica dicenda eſſet.Si autem,quod eſt magis vſu receptum, virtutem Theologicam interpretemur habitum bonum,qui aptè & ſupernaturaliter attingat Deum,tanquam obiectum ſupernaturale; ſic ſpes acquiſita non eſt virtus Theologica, ſed ea quæ eſt infuſa, de qua prius eſt dictum. Neque verò Scotus determinatè illo loco aſſeruit, ſpem acquiſitam eſſe virtutem Theologicam,ſed cum conditione locutus eſt,ſi ſcilicet virtus Theologica non debet eſſe neceſſariò habitus infuſus, de quo agi ſolet,vt in proprio loco 1.2.q.62.

TERTIA particula definitionis fuit, quod per Spem *voluntas* noſtra tendit in Deum tanquam in noſtram *beatitudinem*.Et quidem quòd Spes ſit in voluntate,probabitur poſtea in punct.3.Quòd autem circa Deum vt beatitudinem noſtram verſetur,ita intelligendum eſt, vt ſimul concedatur poſſe tanquam circa ſecundarium obiectum verſari circa alia, quæ ad beatitudinem requiruntur,vt circa auxilium diuinum, ſicut docet D. Thomas q.17.art.2.Item vt poſſit etiam reſpicere beatitudinem non tantùm propriam, ſed etiam proximi, quatenus ob vnionem charitatis reputatur tanquam bonum proprium:ſicut etiam D.Thom. optimè explicat art.3.eiuſdem quæſtionis.Atque hoc ſenſu exponẽdum eſt,quod S.AVGVSTINVS in Enchiridio, cap.8. dixit:*Spem non eſſe niſi rerum ad eum pertinentium, qui earum ſpem gerere perhibetur.*Omnino enim beatitudo vnius ad alterum quoque pertinet,propter caritatis & amicitiæ Chriſtianæ vinculum.

QVARTA particula definitionis eſt, Spei obiectum eſſe beatitudinem vt *difficilem* ad obtinendum.Hoc non ſic accipiendum eſt, quaſi ipſa difficultas obiectiuè etiam terminet motum Spei: ſed nihil aliud eſt,quàm voluntatem per Spem reddi habilem & expeditam ad procurationem beatitudinis, ſuperandis difficultatibus,&c.Sicut etiam diximus tomo 2. q. 7. de paſſionibus,in hoc conſiſtere quod dici ſolet, paſſionem Spei verſari circa bonum vt *arduum*.

In QVINTA particula, ſcilicet Spei obiectum eſſe beatitudinem vt *poſſibilem* ad cõſequendũ auxilio diuino & mediis diuinitus inſtitutis;primùm annotandum eſt, poſſibilitatẽ hanc debere cogitatione apprehendi, alioqui non poſſet homo ſperare,ſicut docet D. Thom. q.18.art.3.Deinde,vt media inſtituta diuinitus ad conſequendam beatitudinem,latè patet, ſic etiam latè patere ea,quibus ſpes noſtra nititur,diuerſa tamen ratione. Nam primariò quidem noſtra Spes nititur donis diuinis,atque adeo Deo,vt adiuuante nos: ſecundariò autem aliis etiã mediis;vt bonis operibus, auxiliis humanis,&c.vnoquoque pro ſuo gradu, quo magis vel minus confert quodque ad beatitudinẽ conſequẽdam.

Ex qua doctrina facilè confutari poteſt ERROR huius temporis Sectariorum,qui nullo modo putant hominem debere ſpem ſalutis collocare in vllis bonis operibus ſuis,ſed in ſola Dei gratia. Ita paſſim docuit Lutherus,quem Caluinus quoque lib. 3.Inſtit.cap.14.

Digitized by Google

ſect.16.& ſeq.& alij Sectarij ſecuti ſunt.

Sed ex his,quæ diximus,perſpicuũ eſt, operibus etiã bonis,vt à gratia procedũt,poſſe quoque ac debere niti noſtræ ſalutis ſpem,hoc ipſo quòd ea conducunt ſuo modo ad ſalutem.Probatur id PRIMO apertis Scripturæ teſtimoniis.Tob. 4. *Fiducia magna erit coram Deo eleemoſyna,omnibus facientibus eam.* Et Pſal. 17. *Retribuet mihi Dominus ſecundùm iuſtitiam meam , & ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi:* QVIA *cuſtodiui vias Domini,nec impiè geſſi à Deo meo : Quoniam omnia iudicia eius in conſpectu meo,& iuſtitias eius non repuli a me.*Et Prouerb.14. *In timore Domini fiducia fortitudinis.* Et ad Rom. 5. *Gloriamur in tribulationibus , ſcientes quòd tribulatio patientiam operatur:patientia verò probationem;probatio verò ſpem,ſpes autem non confundit.*Et 2.Cor. 3.*Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum,non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis,ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.*Vbi Apoſtolus diſertè explicuit , quatenus ſit nobis fiducia collocanda in cogitationibus & actionibus noſtris,nẽpe non vt ſunt *ex nobis* ſecluſa Dei gratia , ſed vt ſufficientia noſtra & valor actionum ad ſalutem comparãdam *ex Deo eſt.*Et 2.ad Tim.4.*Bonum,*inquit,*certamen certaui,curſum conſummaui,fidem ſeruaui;de reliquo poſita eſt mihi corona iuſtitiæ,quam reddet mihi Dominus,in illa die Iuſtus iudex.* Quibus verbis ſatis declarat, ſe conſcientia bona confirmaſſe ſuam ſpem.Et 1.Ioan.3.*Si cor noſtrum non reprehenderit nos fiduciam habemus apud* DEVM.

SECVNDO,idem probatur ex Patribus.Sanctus CYPRIANVS in tractatu de Mortalitate : *Gratulari,*inquit, *oportet & temporis munus amplecti , quòd dum noſtram fidem firmiter promimus,& labore tolerato ad Chriſtum per anguſtam Chriſti viam pergimus,præmium vitæ eius & fidei ipſo iudicante capiamus.*

Sanctus CHRYSOSTOMVS hom.in Pſalm.117.circa illud: *Aperite mihi portas iuſtitiæ,*ita ſcribit : *Iis qui caſtigantur,portæ aperiuntur,iis qui peccata deponunt. Qui diſciplinam ſuſcipit , poteſt confidenter dicere: Aperite mihi portas iuſtitiæ.* Hoc dictum enim ſumẽdum eſt analogicè, & cælorum portæ ſunt intelligendæ , quæ ſunt clauſæ improbis: quæ ſunt pulſandæ per virtutem , per eleemoſynam, per iuſtitiam.

Sanctus AMBROSIVS ſerm.3.in Pſalm.118.circa illud: *Retribue ſeruo tuo,&c. Hæc* , inquit,*vox bene ſibi conſcia eſt,quæ præmia boni operis expoſcat.* Et infrà : *Quod vtique non inſolentis arrogantiæ,ſed innocentis eſt conſcientiæ,ab ipſo cui ſeruieris petere mercedem,quam deſperare,ſegnitiei materia;ſperare autem innocentium laboris eſt. Pete igitur* CONFIDENTER SI MERITA *ſuffragantur , vt talia petendo ſtudioſè labores, quo tali petitione ſis dignior.*

Sanctus HIERONYMVS in Pſalm. 4. ſententiam illam:*Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ,& ſperate in Domino,*hiſce verbis interpretatur:*Sacrificium Deo immolate iuſtitiam,&* CONSEQVENTER *ſperabitis in Domino.*

S. AVGVSTINVS præfatione in Pſalm.31. *Ipſa* , inquit,*charitas bene operantis dat ei ſpem bonæ conſcientiæ.Spem enim gerit bona conſcientia. Quomodo mala conſcientia tota in deſperatione eſt,ſic bona conſcientia tota in ſpe.*

Sanctus GREGORIVS lib. 8. in Iob explicans illud Iob 7.*Sicut dies mercenarij dies eius* , præclariſſimè de hac ipſa re ſcribit:*Electus quiſque,*inquit,*vitam ſuam quaſi dies mercenarij penſans,tantò ſapientius ſpe tendit ad præmium,quantò nunc robuſtius perdurat ad laboris incrementum. Qui ſi decurſus præſentis temporis penſat dies cum operibus numeratos, ne à labore vacua tranſeant vitæ momenta,formidat. Aduerſis gaudet,paſſione reficitur,mœrore refouetur , quia ſubſequentis vitæ præmiis tantò ſe remunerari largius conſpicit , quantò pro amore illius quotidianis ſe mortibus verius impendit.Hinc namque eſt, quod ciues ſupernæ patriæ,conditori eius,Pſalmiſtæ vocibus*(Pſal. 43.)*dicunt: Propter te mortificamur tota die.Hinc diuus Paulus*(1.Cor. 15.) *ait : Quotidie morior propter veſtram gloriam, fratres.Hinc iterum*(2.ad Tim. 1.)*dicit : Ob quam cauſſam hæc patior,ſed non confundor.Scio enim cui credidi , & certus ſum,*

A *quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. Sancti igitur viri quot labores nunc veritati commendantes exhibent, tot iam remunerationis pignora intra Spei cubiculum clauſa tenent.*Hæc ſanctiſſimus Gregorius ſanctiſſimè.

Sanctus ANSELMVS in cap.5.cap. Rom.*Probatio,*inquit,*operatur ſpem,quia vnuſquiſque ex eo,quòd per tribulationes inſuperabilis probatus eſt,incipit habere ſpem,id eſt , certitudinem diuinæ gloriæ,quæ humanæ rationi vana videtur,ſed teſtimonio virtutis firmatur.*

Sanctus BERNARDVS in libro Moralium ſententiarum circa medium:*Spem,*inquit , *noſtram triplex ratio diſcutit & roborat:Humilitas collata ſapientiæ.Firmitas conſtantis patientiæ:Veritas inſpirationis occultæ.*

TERTIO , probatur manifeſta argumentatione ſic: Rectè poſſumus ſpem noſtram aliquo modo collocare,

B in iis rebus quæ nos meritò mouere poſſunt aliquo modo ad ſperandum nos conſecuturos eſſe ſalutem. Sed bona opera vt fulciuntur Dei auxilio atque gratia, meritò poſſunt nos mouere aliquo modo ad ſperãdum nos conſecuturos eſſe ſalutem. Ergo rectè poſſumus ſpem noſtram aliquo modo collocare in bonis operibus vt Dei auxilio atque gratia fulciuntur.

Maior propoſitio euidenter patet ex ipſa notione vocabulorum.Nam ſi quæ res ad bene ſperandum nos excitat & mouet,ea re dicimus ſpem noſtram niti.

Minor autem probatur.Nam quæ ſunt nobis aliquo modo cauſſa conſequendæ ſalutis , ea certè meritò nos aliquo modo poſſunt mouere vt ſperemus conſecuturos nos ſalutem : Sunt autem bona opera nobis aliquo modo cauſſa conſequendæ ſalutis,nimirum non præciſè vt ſunt ex nobis,quaſi independenter à Dei gratia &

C auxilio,ſed vt gratia & auxilio , Dei fulciuntur : Igitur meritò ſic nos mouent ad ſperãdam ſalutem.Quod autem bona opera ſic conſiderata ſint nobis cauſſa conſequẽdæ ſalutis,probauimus multis teſtimoniis, tomo 1. diſp.1.q.5.p.5.Idque patet abundè ex illo teſtimonio D. Pauli ad Phil.2.*Cum tremore & timore ſalutẽ veſtrã operamini.*Et illo etiã D.Petri 2.ep.c. 1. *Satagite vt per bona opera veſtra certam veſtram vocationem & electionem faciatis.*

Neque obſtat,quòd Scriptura & Patres nõnunquam monent,vt non confidamus in nobis,aut in vllo homine,ſed in ſolo Deo.Vt Ierem.17.*Maledictus homo,qui confidit in homine.*Et 2.ad Cor. 1. *Vt non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo,qui ſuſcitat mortuos,&c.* Non obſtant hæc & ſimilia.Nam ſenſus eſt,non debere nos ponere ſpem in vlla alia re præter Deum , tanquam in cauſſa quidem noſtræ ſalutis principali , aut quæ poſſit nobis adferre

D veram ſalutẽ & fœlicitatẽ ſine recta ſubordinatione ad Deũ.Solus enim Deus eſt,qui independẽter ab vlla alia cauſſa principaliori poſſit nos ſaluos & fœlices facere.

Nihilominus tamen & in noſtris operibus,& in proximorum etiã auxiliis,poſſumus aliquo alio modo ponere ſpem , ſcilicet cum ſubordinatione quadam ad Deum,vt ad cauſſam ſalutis principalem , ſicut docuit rectè D.Thomas quæſt.17.artic.4.Vnde etiam ſanctus GREGORIVS lib.1.Dialogorum,c.8.circa finem , cẽſuit prædeſtinationem iuuari precibus Sanctorum. Quod quà ratione ſit intelligendum,explicauimus tomo 1.in quæſt.de prædeſt.puncto 4.non longè ab initio. Atque etiam ſanctus AVGVSTINVS ſerm. 18. de Sanctis, eo

E ſenſu cum beata Virgine ita loquitur. *Tu es ſpes vnica peccatorum:per te ſperamus delictorum veniam:& in te , beatiſſima,noſtrorum eſt expectatio præmiorum.*

PVNCTVM SECVNDVM.

Quomodo ſe habeat Spes ad Fidem & charitatem.

D Thomas quæſt.17.art.6.7.8.

DICENDVM eſt breuiter tum de diſtinctione,tũ de ordine,tum de connexione Spei , reſpectu Fidei & Charitatis.Et quod ad *diſtinctionem* attinet

Digitized by Google

A attinet, certum eſt, Spem virtutem eſſe, ſpecie diſtinctã a Fide & Charitate, ob diuerſam ſcilicet rationem formalem, quam illa proprie reſpicit in Deo. Nam Fides verſatur circa Deum, vt teſtificantem *verum*. Charitas circa eundem, vt eſt per ſe ſumme *bonus*: Spes autem vt poteſt per beatitudinem formalem intellectu & volũtate perfectiſſimè attingi tanquam *finis vltimus*. Hoc ipſum confirmari poteſt perſpicuo teſtimonio Apoſtoli, 1. Cor. 13. vbi de his tribus virtutibus tanquam plane diuerſis loquitur: *Nunc autem*, inquit, *manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc.*

Poteſt quoque eadem diſtinctio quod ad Spem & Fidem attinet, confirmari teſtimonio ſancto AVGVSTINI in Enchiridio, c. 8. Vbi eruditè docet, commune quidem eſſe Spei & Fidei, vt ſint de iis rebus, quæ nondum videntur: ex ſententia nimirum Apoſtoli, qui ad Rom. 8. ait, *Quod videt quis, quid ſperat?* & ad Hebr. 11. affirmat *Fidem eſſe argumentum non apparentium.* Sed tamen aliis multis modis differre: *Nam Fides*, inquit ibi Auguſtinus, *& malarum rerum & bonarum eſt, itemque præteritarum, præſentium & futurarum. Credimus enim mortuum Chriſtum, quod iam præteriit. Credimus ſedere ad dexteram Patris, quod nunc eſt. Credimus venturum ad iudicandum, quod futurum eſt. Itemque Fides & ſuarum rerum eſt & alienarum. Nã & ſe quiſque credit aliquando eſſe cœpiſſe, nec fuiſſe vtique ſempiternum, & alia atque alia: nec ſolùm de aliis hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, ſed etiam de Angelis credimus.* SPES *autem non niſi bonarum rerum eſt, nec niſi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum ſpem gerere perhibetur.*

Ex qua veriſſima doctrina refellitur error Sectariorum huius temporis confundentium imperitè Fidem cum fiducia ſeu ſpe. Quem errorem ſupra diſputatione præced. quæſt. 1. punct. 1. ſatis coarguimus. Et hactenus de diſtinctione Spei a Fide & Charitate.

Quod autem attinet ad eius *ordinem* reſpectu earundem virtutum, dicendum eſt Spem tum ordine originis, tum ordine dignitatis, mediam eſſe inter Fidem & Charitatem. Nam *origine* quidem prima eſt Fides, quæ bona ſupernaturalia oſtendit; proxima Spes, quæ cùm reſpiciat ſupernaturalia beneficia, quibus diuinitus in hac & in altera vita afficimur, Charitatem excitat, qua Deum ſecundùm ſe diligamus. Eſt enim communicatio bonorum incitamentum Charitatis.

Et quidem quòd Fides, vt dicimus, ſit prior origine quàm Spes, etiam aſſeruit ſanctus AVGVSTINVS in Enchiridio c. 8. *Quid enim*, inquit, *ſperari poteſt, quod non creditur?* Quòd autem Spes ſit etiam prior origine quàm Charitas, docet quoque ſanctus Thomas art. 8. & ratio allata id oſtendere videtur. Quanquam negandum nõ D eſt, quin aliqualis rei amor antecedat Spem, ſaltem ordine quodam rationis. Nemo enim propriè ſperare dicitur, quod nullo modo amat: maxime cùm amor aliqualis ſit primus motus appetitus humani. Vnde etiam AVGVSTINVS in Enchiridio, c. 8. *Spes*, inquit, *ſine amore eſſe non poteſt.* Sed ſi loquamur de amore *perfecto* virtutis Charitatis, dicimus eum gigni ex Spe.

Quanquam non dubium eſt, quin viciſſim quoque roboretur Spes hoc amore perfecto Charitatis. Nam de iis, quos maxime diligimus, maximè ſperamus. Quo pacto interpretatur art. 8. D. Thomas, quod ſanctus AMBROSIVS in c. 17. Lucæ circa illud: *Si habueritis fidẽ ſicut granum ſinapis*, ait, *Ex fide eſſe Charitatem, & ex Charitate Spem*, nempe quoad Spei quoddam robur & perfe- E ctionem.

Porrò cùm dicimus, ordine originis Fidem eſſe priorem Spe, & Spem charitate, minimè volumus eſſe omnino neceſſe, vt tẽpore priùs eliciatur actus Fidei; deinde Spei, poſtremò Charitatis; ſed tantũ indicamus, quo ordine actus vnius virtutis iſtarũ, ad actũ alterius incitemur, etiamſi in eodem inſtanti contingat omnium illarum actus exerceri, vt fit in puncto iuſtificationis, ſiue explicitè, ſiue implicitè: nõ enim eſt neceſſe, vt actus etiam Spei ſit tunc explicitus, vt explicauimus tomo 2. quæſt. 5. de gratia, punct. 4. Ordo igitur originis inter Spem, Fidem & Charitatem ſic ſe habet.

Ordine autem *dignitatis* cõſtat primum, Charitatem perfectiorem eſſe Spe, ſicut & Fide, ſecundum illud, 1. Cor. 13. *Maior autem horum eſt Charitas.* Quòd autẽ Spes ſit perfectior Fide, adeoque media etiam in hoc ordine dignitatis, non eſt adeo quidem exploratum, ſed tamẽ videtur etiam inſinuatum ab eodem Apoſtolo, qui illam in eo loco proxime coniunxit Charitati. Itaque non ſolùm origine, ſed etiam dignitate ſignificaſſe videtur, illam eſſe mediam.

Et ratione quoque id poteſt oſtendi: quoniam voluntas noſtra in hac vita hoc habet, vt poſſit virtutibus ſupernaturalibus perfectiùs tendere in Deum ſecundùm B ſe, quàm intellectus, eo quòd intrat voluntas quodammodo in rem vtcunque cognitam: conceptus autem ſiue notitia fertur in rem (vt dicitur) prout eſt in intellectu, adeoque imperfectè, niſi intelligendi principium ſit abſolutum & perfectum, vt erit in patria cæleſti. Quanquam non eſt negandum, quin etiam voluntas beati perfectius attinget Deum, quàm voluntas viatoris, ea quidem virtute qua poterit, ſcilicet charitate. Nam Spes non manet in beatis, vt puncto ſeq. dicemus. Accedit quòd Fides poteſt conſiſtere ſine vlla alia virtute Theologica: pendet autem Spes ex Fide: itaque cùm ad ſui conſiſtentiam plus requirat, videtur eſſe perfectior.

Nunc ſupereſt, vt dicamus de *connexione* Spei cum Fide & Charitate. Et ſtatuendum eſt breuiter, illam ſine Fide quidem eſſe non poſſe, vt antè audiuimus ex Auguſtino: poſſe autem eſſe ſine Charitate. Id patet in C peccatoribus fidelibus, qui etſi deſtituti Charitate, ſperant per futuram pœnitentiam ſe adepturos ſalutem, vt colligitur ex Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. c. 6. & ex c. 21. Eccleſiaſt. *Fili peccaſti, non adiicias iterum, ſed de priſtinis deprecare* (cum ſpe ſcilicet) *vt tibi dimittantur.*

Quare quod S. AVGVSTINVS in Enchiridio, cap. 8. ſcribit: *Spem ſine amore eſſe non poſſe*, exponi debet vel de Spe formata & perfecta, qualis non eſt ſine Charitate, vel certe de amore aliquali rei, quæ ſperatur, ſeu de charitate non ſecundùm propriam rationem ſuam, qua eſt virtus Theologica, ſed ſecùndùm communem amoris rationem. Quia nequit ſperari quod nullo modo amatur, iuxta ea quæ paulò antè notauimus.

Item quod idem Auguſtinus præfatione in Pſal. 31. ait: *Malam conſcientiam totam eſſe in deſperatione*, non ſignificat, actu eſſe ſemper coniunctam deſperationem cum mala conſcientia, ſed facilè poſſe ac ſolere ex mala cõſcientia ſubſequi: *Præſumit enim ſæua, perturbata conſcientia*, vt dicitur Sap. 17. Vide quæ diximus tomo 2. q. 9. de paſſionibus, puncto 2.

PVNCTVM TERTIVM.

Quodnam ſit ſubiectum Spei.

D. Thomas quæſt. 18. art. 1. 2. 3.

SVBIECTVM quidem propinquum Spei ſine controuerſia ponitur volũtas. Nam per Spẽ tendimus in beatitudinem, quatenus ſummum bonum, id quod eſt obiectum voluntatis. Item quia vt intellectus indiget habitu ſupernaturali ad attingendum Deum, quatenus obiectum ſupernaturale eſt, ſcilicet vt trinus, &c. Sic etiam volũtas vt ſe extendat ad illum, quatenus ſupernaturalibus auxiliis obtineri poteſt, vt finis vltimus.

Cæterùm cùm obiectum Spei ſit, vt dictum eſt, beatitudo vt ardua & poſſibilis ad obtinẽdum, ſit, vt neque in beatis, neque etiam in dãnatis illa reperiatur, quemadmodum docet D. Thomas q. 18. artic. 2. & 3. Nam beatis non eſt ardua beatitudo, ſiquidem illam iã poſſi-

dent:

Digitized by Google

dent:neque damnatis poſſibilis, quãdoquidem ad grauitatem illorum miſeriæ ac pœnæ ſpectat, vt intelligãt ſe nulla ratione amplius poſſe ad beatitudinem peruenire: ſicut etiam ſecuritatis beatorum eſt intelligere, non poſſe beatitudinem ſemel partam amitti, ſed *vbi ceciderit lignum*, vt Scriptura ait, *ibi manſurum, ſiue ad Auſtrum ſiue ad Aquilonem*, vt tomo 2. diſp. 1. q. 4. docuimus.

Sed contrà argumentabitur aliquis, PRIMO, beatos etſi ipſi beatitudinem habeant, poſſe tamen ſperare aliis, quos diligunt, beatitudinem.

SECVNDO, quòd quamuis certi ſint, ſe futuros ſemper beatos, at quoniam hoc ſupernaturaliter fiet, atque adeo arduè & difficulter, ideo poſſe eos habere Spem circa cõtinuationem ſuæ beatitudinis: quemadmodum cõfirmati in gratia, vt beata Virgo & Apoſtoli, tametſi peculiari reuelatione certi eſſent, futurum, vt adipiſcerentur beatitudinem, tamen quia hoc ex auxilio ſupernaturali pendebat, adeóque ſimpliciter arduum erat, ſpem procul dubio habebant beatitudinis.

TERTIO, quod ad damnatos attinet, poteſt etiã obiici, ſatis illis eſſe ad actum Spei, quòd beatitudo cogitetur eſſe poſſibilis abſolutè, quantum eſt ex prima ordinatione & voluntate Dei, tametſi ex accidente, ob finalem ſcilicet impœnitentiam, iudicent damnati impoſſibile ſibi eſſe ad illam beatitudinem peruenire.

Ac poteſt hoc argumentum ita CONFIRMARI: Faciamus enim quòd aliquis ſit reprobus hoc ſolo quòd admittet peccatum deſperationis, neque ab eo per pœnitentiam reſipiſcet; tum nihil videtur obſtare, quò minus Deus tali reprobo reuelet ipſius peccatum deſperationis futurum, propter quod reprobetur: hac autem data hypotheſi, eiuſmodi reprobus licet poſtea iudicabit impoſſibile ſibi eſſe peruenire ad beatitudinem, tamen tenebitur, adeóque poterit ſperare beatitudinem, hoc ipſo, quòd intelligere poterit nihilominus, beatitudinem, quantum eſt ex parte Dei, eſſe omnibus hominibus, adeoque etiam ſibi abſolute poſſibilem: Ergo ad ſperandum ſatis eſt, vt obiiciebamus, hoc iudicium de abſoluta poſſibilitate beatitudinis. Probatur aſſumptum. Nam ponimus ex caſu, talem reprobum peccaturum ideo, quia deſperabit, & ideo eſſe reprobum: Ergo tenebitur præcepto Spei, adeóque poterit ſperare.

Ad PRIMVM reſpondetur, Spem non poſſe elicere actum vllum, niſi moueatur à primario obiecto ſuo, quod eſt beatitudo propria ſperantis: Ideo enim in primis alicui Deus infundit Spem, ſicut & alias virtutes Theologicas, vt ad vltimum finem ipſe perueniat.

Ad SECVNDVM poſſet primùm reſponderi ex diuo Thoma quæſt. 18. art. 2. ad ſecundum continuationem beatitudinis propterea non eſſe beato obiectum Spei, quia beato quidem non eſt ſecũdùm ſe futura, eo quòd beatitudo continuata menſuratur æternitate, quæ eſt tota ſimul. De ratione autem obiecti Spei eſt, vt ſit futurum, hoc ipſo, quòd debet eſſe poſſibile ad conſequẽdum, &c. Itaque in hoc eſt diſparitas, quòd beatitudo Apoſtolis & beatæ Virgini non ſolùm fuit ardua, ſed etiam futura; beatis autem continuata beatitudo non eſt aliquid futurum.

SED hæc reſponſio non caret difficultate. Nam etſi beatitudo continuata, non ſit reſpectu beati futura ſecundùm aliquam ſui partem intrinſecam, quæ ſcilicet aliquando deſit beato, & poſtea acceſſura ſit, tamẽ cenſeri poteſt futura per extrinſecam denominationem, quatenus ſcilicet poteſt coexiſtere alicui conceptui futuro vero, atque adeo per illum apprehendi, & iudicari eſſe in beato, cùm nondum per talem conceptum futurum hoc iam iudicetur. Neque videtur alia ratione obiectum Spei, debere eſſe futurum. Alioqui neque ipſum Deum viatores ſperare poſſent vt beatitudinem ſuam futuram: nam pari ratione Deus non eſt aliquod bonum ſecundùm ſe & intrinſecè futurum, ſed extrinſecè tantùm, quatenus conceptu aliquo poterit aliquã-do verè iudicari, quòd poſſidebimus ipſum per fruitionem perfectam.

A Poſſumus ergo aliter reſpondere, continuationem beatitudinis ideo non eſſe beatis obiectum Spei, quia non eſt eis ardua & difficilis, ac proinde diſparitatem eſſe inter beatos & confirmatos in gratia, quod beatis perſeuerantia beatitudinis non modò eſt certa, ſed etiã facilis: non enim poſſunt ab illa peruaturam ſuam deſciſcere, cùm neceſſariò atque adeo ſine vlla difficultate ipſi inhæreant, vt dictum eſt tomo 2. diſp. 1. q. 4. neque etiam actione Dei; obſtante Dei immutabilitate. Confirmatis autem in gratia, qui reuelationem de futura beatitudine habuerunt, etſi fuerit certa beatitudinis conſecutio, tamen fuit illis ſimul ardua & difficilis, quoniam operibus illam adepturi erant naturæ difficilibus. Itaque cùm obiectum Spei debeat eſſe aliquid arduum, conſequitur, beatos non habere Spem perſeuerantiæ beatitudinis; eiuſmodi autem confirmatos in gratia habuiſſe ſpem beatitudinis abſolutè.

B Ad TERTIVM poſſet primò reſponderi eſſe etiã diſcrimen, quòd damnati ex diuina lege, adeóque ex conditione ſui ſtatus, ad beatitudinem peruenire nequeũt: reprobus autem ille ex natura ſtatus, cùm adhuc viator eſſet, poſſet ad beatitudinem peruenire.

SED hæc reſponſio non omnino tollit difficultatem. Nam primò, reprobatio diuina quædam etiam lex eſt, quare qui reuelatione Dei accepiſſet certò ſe eſſe reprobum, etiam intelligeret, diuina lege conſtitutũ eſſe, vt ad beatitudinem ipſe peruenire non poſſet, ſuppoſita reprobatione. Deinde, quia certũ eſſe videtur, neminé ſperare poſſe beatitudinem, qui aliqua ex parte perſuaſum habet, non poſſe ſe ad beatitudinem peruenire.

C Ratio eſt, quoniam actus Spei eſt motus quidã in rem vt obtinendam tanquam poſſibilem ad conſequendum omnibus conſideratis. Cùm autem ex aliqua parte certò perſuadet ſibi quis, eſſe ſibi impoſſibile adipiſci beatitudinem, fieri nequit vt appetitus illius excitetur ad motum, qui tendat in beatitudinem, vt poſſibilem omnibus conſideratis, id eſt, ad motum, quo reddatur habilis & expeditus ad procurandam beatitudinem, & difficultates ſuperandas, quæ occurrunt in illius perſeueratione. Frangitur enim animus illa conſideratione impoſſibilitatis, vt in materiis aliis experientia quotidiana docet. Et hanc planè vim habet, quod AVGVSTINVS in Enchiridio, c. 8. dixit: *Quid ſperari poteſt, quod non creditur?* ſcilicet eſſe ad obtinendum poſſibile.

D Quare aliter ad illud TERTIVM argumentum reſpondendum eſt, nempe caſum illum non eſſe poſſibilem neque admittendum. Nam hoc ipſo quod ponitur, aliquem eſſe reprobum ob peccatum deſperationis, ponitur etiam, antequam committat id peccatum, non fieri ipſi abſolutam & determinatam reuelationé eius peccati futuri, & futuræ etiam damnationis. Quare implicat ſimul ponere, quòd Deus abſolutè reuelet illi id peccatum futurum. Si enim hoc faceret, deſperatio futura non poſſet eſſe peccatum, quia omnibus conſideratis iudicaret ille impoſſibile ſibi eſſe adipiſci beatitudinem: & ſic iuxta dicta non poſſet ſperare, atque adeo nec peccare deſperando. Secùs, ſi reuelatio illa non eſſet abſoluta, quæ ſcilicet redderet hominem omnino certum de damnatione futura.

E Sed nos loquimur de reuelatione abſoluta, & quæ penitus innoteſcat, non de conditionata aut obſcura.

Remota igitur hunc in modum Spe à beatis & damnatis; quod ad *viatores* attinet, extra cõtrouerſiam eſt, Spem reperiri poſſe in omnibus illis, qui modò habeãt fidem; ſiue ſint in gratia Dei, ſiue illa careant, ſiue adhuc hanc vitam viuant, ſiue exiſtant in purgatorio. Et ratio eſt: quoniam omnes eiuſmodi viatores poſſunt habere illud iudicium fidei, ſcilicet eſſe ſibi poſſibilem beatitudinem cum auxilio Dei & aliis mediis: quod iudicium ſufficit etiam ad actum Spei Theologicæ.

Digitized by Google

Ex his ſequitur, in hæreticis non eſſe hanc Spẽ, quia carent fide infuſa, à qua omnino Spes dependet. Rectè enim & orthodoxè S. AVGVSTINVS in Enchiridio, c.7. æquè Spem atque Charitatem negat poſſe conſiſtere ſine Fide. *Fides*, inquit, *credit. Spes, & Charitas orant. Sed ſine Fide eſſe non poſſunt.* Et c.8. *Neque amor*, inquit, *ſine Spe eſt, nec ſine amore Spes* (eo modo, quo explicaui puncto præcedenti) *neque vtrumque ſine fide*.

Quocirca vt ea quæ credunt hæretici, non credunt per ſupernaturalem & Chriſtianam fidem, ſed per naturalem quandam fidem, acquiſitam (vt diſput. præced. q.5. explicauimus) ita neque ea quæ ſperant (ſi quidquam ſperant) ſperant per ſpei virtutem Chriſtianam & ſupernaturalem, ſed per Spem quandam deſperabundam, naturalem duntaxat & vſu quodam acquiſitam, à qua vtpotè infirma & debili facilè decidunt in deſperationem.

PVNCTVM QVARTVM.

Qualis ſit Spes.

D. Thomas quæſt.18.artic.4.

POTISSIMA difficultas eſt in explicando, an & quomodo Spes ſit CERTA in omnibus hominibus viatoribus. Eſt autem notandum, certitudinem; ſi propriè loquamur, eſſentialiter ſolùm reperiri in potentia cognoſcente: ſed per quandam participationem & redundantiam attribuitur quoque hoc nomen actibus vel habitibus potentiæ appetitiuæ, quatenus attingunt obiectum aliquod infallibiliter, ea ſcilicet ratione qua propoſitum eſt à potentia cognoſcente: id quod rectè notauit D. Thomas, q.18.art.4.& poſt eum Durandus in 3.diſt. 26. q.3. n.5.

Hoc poſito ex fide conſtat, Spem per ſe loquendo eſſe certam ratione iam dicta; id eſt, attingere beatitudinem, ea ratione qua per iudicium fidei verè illa proponitur, vt poſſibilis omnibus ad conſequendum, quantum eſt ex parte Dei; ſic, vt nemo vanè ac perperam ad actum Spei excitetur, quo ſcilicet reddatur habilis ad vincendas difficultates, quæ occurrunt in beatitudinis procuratione. Ad hoc enim ſatis eſt per Deum non ſtare quo minus quilibet conſequatur beatitudinem. Tunc enim ſolùm propriè & per ſe loquendo dicere ſolemus alicuius ſpem non eſſe certam, ſed vanam & fallacem, quādo aliquo fundamento inefficaci ad rem conſequendam nititur, atque adeo falſo iudicio de poſſibilitate adipiſcendi rem per id medium. Quod in propoſito non habet locum: ſiquidem conſtat, auxilium Dei, quod eſt omnibus præſto, ſufficientiſſimum eſſe ad conſequendam beatitudinem.

Eſſe igitur Spem iſto modo per ſe certam, patet ex eo quod Apoſtolus ait ad Rom.5. *Spes autem non confundit*. Et ad Hebr.6. *Vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam habemus tanquam ancoram animæ tutam & firmam & incedentem ad interiora velaminis.* Item ex eo quod ſtatuunt Patres Concilij Trident. ſeſſ.6.c.13. *Vnumquemque in Dei auxilio firmiſſimam ſpem reponere debere.*

Si verò de Spe *per accidens* loquamur quatenus illa ſcilicet poteſt etiam proficiſci ex iudicio fidei acquiſitæ, quo aliquis probabiliter etiam putet actu futurum, vt reipſa conſequatur beatitudinem; ſic quidem Spes in reprobis dici poteſt per accidens eſſe incerta. Quod vt rectius intelligatur, duo ſunt hic annotanda.

PRIMO notandum eſt, Spei motum neque in electis, neque in reprobis per ſe ſequi niſi ex illo iudicio, quo æſtimatur beatitudo diuino auxilio, & aliis diuinæ prouidentiæ mediis, *poſſe* obtineri. Hoc enim tantum iudicium circa futuram beatitudinem certum eſt, & ex fide vnicuique exploratum. Nam illud, quo quiſpiam cogitare poteſt ſe reipſa *conſecuturum* beatitudinem, nequaquam eſt iudicium fidei, ſed omnino incertum, vt probatur ex illo Eccleſ.9. *Non ſcit homo, vtrum odio vel amore dignus ſit, ſed omnia in futurum ſeruantur incerta.* Qui locus in primis ad diuinam electionem pertinet. Vnde tomo 1.in quæſt. de prædeſtinatione ſatis Sectariorum errorem confutauimus; qui cenſent vnumquemque ſibi debere certò perſuadere, ſe eſſe prædeſtinatum. Quam hæreſim Concilium Tridentinum, ſeſſ.6.c.12. damnauit. Itaque cùm iudicium hoc ſit incertum; Spes vt dicebamus, per ſe non proficiſcitur niſi ex illo altero iudicio fidei, de *poſſibilitate* conſequendæ beatitudinis. Eſt enim fides fundamentum atque initium Spei, vt colligi etiam poteſt ex illo D. Pauli teſtimonio ad Hebr. 11. *Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum.*

SECVNDO notandum eſt, cum motu Spei alium motum voluntatis, vel realiter, vel formaliter ab illo diſtinctum, communiter ſolere eſſe coniunctum circa beatitudinem. Eſt autem hic motus quædam voluntatis *Intentio*, qua tendit aliquis in beatitudinem, non ſolùm vt exiſtimat ſe *poſſe* ad illam peruenire, ſed etiam vt probabiliter cogitat ſe ad eam *peruenturum*. Quod iudicium ſi falſum ſit, vt eſt in reprobis; efficitur, intentionem etiam voluntatis, quæ ex iſto iudicio conſequitur, incertam eſſe, quatenus non attingit beatitudinem verè ſub ea ratione, qua apprehenditur, ſcilicet vt reipſa conſequendam. Et ratione huius intentionis incertæ, quæ poteſt eſſe coniuncta cum motu Spei dici poteſt ipſe motus Spei per accidens eſſe incertus, id eſt quatenus habet voluntatis motum adiunctum, qui eſt incertus, etiamſi ipſe motus Spei in ſe ſemper ſit certiſſimus, quoniam attingit verè beatitudinem, ea ratione qua per iudicium fidei (ex quo, vt diximus, Spes proficiſcitur) infallibiliter proponitur, ſcilicet vt poteſt beatitudo diuino auxilio obtineri.

Patet igitur quomodo intelligendum ſit, quod dicebamus, Spem in reprobis per accidens dici poſſe incertam: quoniam in illis intentio beatitudinis coniuncta cum motu Spei incerta eſt, vt ſequitur ex illo falſo iudicio, quo putant ſe adepturos beatitudinem. Et tamen in illis etiam ipſe motus Spei ſecundùm ſe certiſſimus eſt, quoniam ſequitur ex illo altero iudicio fidei, (de *poſſibilitate* conſequendæ beatitudinis) quod in reprobis etiam eſt certiſſimum. Ac iuxta hanc doctrinam poteſt admitti, quod Durandus in 3.diſt.26.n.5.& 7.& 8.ait, certitudinem Spei poſſe *deficere*, nimirum per accidens, modo explicato. Quanquam non ſatis rem hanc videtur explicaſſe Durandus.

Porrò ex hac doctrina duo conſequuntur. PRIMO ſequitur, quòd etſi quilibet diuino præcepto teneatur ſperare beatitudinem, non ideo tamen quilibet obligatur ad exiſtimandum ſe *conſecuturum* eſſe beatitudinem. Hoc enim iudicium, vt ex dictis patet, non eſt per ſe neceſſarium ad Spem excitandam, neque verò ſufficiens, cùm non ſit profectum ex fide.

SECVNDO ſequitur, non peccare quempiam, ſi tantum quadam ſpeculatione ſuſpicetur vel opinetur ob aliquas coniecturas, quas habet, futurum ſe ex damnatorum numero, atque adeo ſe eſſe reprobũ. Patet hoc: quoniam non tenetur cõtrarium iudicare, & ſicut aliquis poteſt id de altero conijcere interdum, ita etiam de ſeipſo.

Secus verò dicendum eſt, ſi ea opinio vel ſuſpicio eſſet non tantùm ſpeculatiua, ſed etiam practica, ita ſcilicet, vt afferret homini torporem in ſtudio bonorũ operum, vel etiam periculum deſperationis. Tũc enim ratione praui effectus eſſet illicita, atque adeo teneretur quis illam deponere.

Quinimò ſemper ferè conſultiſſimum eſt, vt quiſque hac in parte de ſe bene exiſtimet. Nam & per Scripturam quoque crebriùs ad hanc exiſtimationem de

conſe

conſequenda beatitudine, quæ Spem fouet, homines incitantur, quàm ad timorem damnationis; tametſi communiter ita ſit hominum natura deprauata, vt ſæpenumerò ſint etiam homines concutiendi formidine A æternæ damnationis. Vnde etiam Apoſtolus ad Philippenſes 2. iubet, vt *cum timore & tremore ſalutem noſtram operemur*. Et 1. Cor. 10. etiam iuſtos monet, vt *ſi ſtant, videant ne cadant*. Hactenus de ipſa Virtute Spei.

QVÆSTIO SECVNDA.

De dono timoris, quod eſt annexum Spei.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 19.

QVINQVE punctis complectemur & explicabimus ea, quæ de Timore traduntur hic à D. Thoma, & ab aliis Theologis in 3. ſent. d. 34. PRIMVM *erit, quidnam ſit Timor in propoſito.* SECVNDVM, *quotuplex ſit.* TERTIVM, *quænam ſit cauſſa, & quis item effectus Timoris.* QVARTVM, *qualiſnam ſit Timor quoad bonitatem & malitiam.* QVINTVM, *quodnam ſit eius ſubiectum, ſeu quinam eſſe poſſint participes huius Timoris.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quidnam ſit Timor in propoſito.

D. Thomas artic. 1.

TRIBVS modis vſurpari ſolet à Theologis nomen Timoris, ex quibus tertius dumtaxat pertinet ad propoſitum. PRIMO, pro fuga quadam mali futuri ſenſu apprehenſi. Et ſic eſt paſſio quædam appetitus ſenſitiui, de qua diſſeruimus tomo 2. q. 9. de Paſſionibus.

SECVNDO, pro fuga cuiuſcunque mali futuri apprehenſi ab intellectu. Et ſic eſt actus quidam voluntatis reſpondens quodam modo paſſionis Timoris, quæ eſt in appetitu ſenſitiuo, iuxta doctrinam a nobis traditam tomo 1. in illa diſputatione de paſſ. q. 1. vbi egimus de actibus, qui in voluntate reſpondent paſſionibus appetitus ſenſitiui. Et neque iſto modo tam generali inſtituitur de Timore diſputatio in propoſito.

TERTIO, pro fuga (vel voluntatis, vel appetitus) alicuius mali futuri, quæ habeat peculiarem aliquem reſpectum ad Deum: & de tali Timore diſſeritur in propoſito à Theologis, ſicut intelligi poteſt ex D. Th. art. 1. & art. 2. ad 1. Sic enim maxime conuenit, Timorem conſiderari à Theologo, qui nimirum habet Deum pro obiecto Theologicarum diſputationum. Ac talis etiam Timor, vt infrà videbimus eſt annexus Spei, quę etiam tendit in Deum.

Sed vt planè intelligatur ratio iſtius Timoris, quatuor ſunt adhuc diligenter animaduertenda. PRIMO animaduertendum eſt quatuor modis accidere in propoſito, vt Timor aliquis habeat peculiarem reſpectum ad Deum. PRIMO tanquam *ad auctorem* eius mali, quod mens auerſatur & refugit, tanquam poſſibiliter futurum. Vt ſi quis timeat pœnas à Deo decretas impiis. SECVNDO, tanquam *ad prohibentem* mãdato ſuo id malum quod timetur. Vt ſi quis timeat malum culpæ, vt eſt offenſa Dei illud prohibentis. TERTIO, tanquam ad finem ſeu terminum, *ad quem* homo timore alicuius mali impulſus conuertatur, vt id malum vitet. Vt ſi quis timens inferni pœnas, conuertatur ad Deum per ſalutarem pœnitentiam. QVARTO, tanquam ad finem ſeu terminum, *à quo* homo auertatur, timore impulſus alicuius mali, vt illud vitet. Vt ſi quis timens mortem ab Ethnico Tyranno propoſitam, auertatur à Deo per Idololatriæ peccatum, vt effugiat mortem.

SECVNDO, animaduertendum eſt, ita eſſe diſtinctos reſpectus illos tertij & quarti modi, vt ſint etiam in homine incompatibiles pro eodem tẽpore. Non enim poteſt quiſquam ita timere idem malum, aut mala diuerſa, vt ex timore conuertatur ad Deũ, & ſimul auer- B tatur ab eodem. Et ſimiliter etiam ſunt incompatibiles reſpectus ſecundi & quarti modi: ſiquidem fieri nequit vt ſimul quis timeat & horreat auerti à Deo per culpam, & auertatur ab eodem. Non ſunt autem inter ſe incompatibiles reſpectus primi, ſecundi & tertij modi. Nihil enim impedit quo minus is qui timet pœnas à Deo propoſitas, ſimul timeat etiam culpam a Deo prohibitam, & conuertatur ad ipſum ex tali aliquo timore, vel ex vtroque.

TERTIO, animaduertẽdum eſt, peculiare quoddam eſſe diſcrimẽ inter reſpectus timoris ad Deum ſecundi & tertij modi ex vna parte, & reſpectus timoris ad Deum tertij & quarti modi, ex altera parte. Nam cùm quis tertio modo ex timore alicuius mali ad Deum conuertitur, vel quarto modo à Deo auertitur; non hoc C ipſo quòd ex tali timore ad Deum conuertitur, vel à Deo auertitur, timet etiam ipſum Deum; ſed ſolùm eſt in tali Timore reſpectus ad Deum quodammodo mediatè, quatenus ſcilicet talis Timor eſt cauſſa vt homo cõuertatur ad Deum, vel à Deo auertatur. Cùm autem quis primo modo timet pœnam vt à Deo propoſitam, vel ſecundo modo timet culpam vt à Deo prohibitam, atque adeo vt Dei offenſam, hoc ipſo etiam timet quoque ipſum Deum, tametſi non primariò quidem vt ipſum malum pœnę & culpę, ſed ſecundariò; nimirum vt habet Deus reſpectum quendam ad pœnam, quam decernit, & ad culpam, quam prohibet, & per quam offenditur & alienatur ab homine.

Nihil enim impedit quominus iſto modo, ſcilicet D ſecundariò per reſpectum ad malum, poſſit quoque bonum eſſe obiectum Timoris, vt patet ex doctrina D. Th. art. 1. & art. 5. ad 2. Vbi non repugnat huic noſtræ explicationi, quod D. Thomas ait, per timorem culpæ timeri Deum vt terminum, *à quo* homo per culpam ſeparatur. Nam hæc ipſa conſideratio conſiſtit cum noſtra, qua dicimus per timorem culpæ timeri Deum, vt per culpam, quam prohibet, offenditur, & ideo à nobis alienatur, noſque amare deſinit.

Hoc modo debent intelligi ſacræ Scripturæ loca, in quibus tantopere nobis commẽdatur ipſius Dei timor. Vt Prou. 14. *Timor Domini fons vitæ*. Et Eccleſ. 19. *Oculi Domini ſuper timentes eum*. Et Ierem. 10. *Quis non timebit te ô Rex gentium?* Et Malach. 1. *Si ego Dominus, vbi eſt timor meus?* Et Matth. 10. *Illum timete, qui poteſt corpus & animam mittere in gehennam*. Et in aliis multis locis. Quo etiam pertinet illud AVGVSTINI li. 1. contra aduerſariũ le-

gis & prophetarum, cap.16. *Salubriter*, inquit, *non ſolùm bonitatem, verùm etiam ſeueritatem Dei ſancta Scriptura commendat: quoniam & amatur Deus utiliter & timetur.* Quomodo autem culpa, licet ſit voluntaria, poſſit timeri, declarauimus tom.2.q.9. de Paſſionibus, punct. 1.

QVARTO, animaduertendum eſt, cum Timor is, de quo agimus, ſcilicet qui habeat aliquem reſpectum ad Deum, tot modis cõtingat, quot ante declarauimus; conſequens eſſe, vt nomen Timoris ſic acceptum, minime ſit nomen vniuocum, conueniens ſcilicet in propoſito timoribus pluribus, qui habeant vnam & eandem rationem, prout habent reſpectum ad Deum: ſed eſt nomen *analogum* conueniens prædictis illis plurib. timoribus ſecundùm quandam proportionalitatem, quæ poteſt cerni in diuerſis illis rationibus illorum timorum penes diuerſos eorum reſpectus ad Deum, quos iam explicauimus.

Quare cùm hoc loco generatim quærimus, quænam ſit ratio huiuſmodi Timoris, de quo in præſenti diſſeritur à Theologis, ſufficit reſpondere id, quod iam explicauimus, nempe rationem eam conſiſtere in hoc, vt Timor habeat reſpectum aliquem ad Deum modo aliquo ex prædictis. Quæ ratio cùm non ſit vniuoca, ſed analoga, non eſt aliter explicanda, niſi deſcendendo per diuiſionẽ ad diuerſas quaſi ſpecies huius Timoris, quibus illa ratio analogica conuenit. Id autem faciemus puncto ſequenti.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quotuplex ſit Timor.

D. Thomas artic. 2. 5. 8.

TIMORIS, vt eſt paſſio quædam, ſex quaſi ſpecies diſtinximus, & explicauimus tom.2.q.9. de Paſſionibus ex ſententia S.DAMASCENI, lib.2. fidei orthodoxæ, c.15. Sed hîc non agimus de eiuſmodi Timore. Timor autem, de quo nunc diſſerimus, ſcilicet habens aliquem reſpectum ad Deũ, quadripartitò diuiditur hic à D. Th. & ab aliis Theologis in 3.ſent.diſt. 34. nempe in Filialem, Seruilem, Initialem, Mundanum. Quorum timorum rationes iam ferè ſine his nominibus expoſuimus puncto præcedenti, vt rationem communem huiuſmodi timoris nonnihil illuſtraremus. Dicemus igitur de his Timoribus ſigillatim.

Timor FILIALIS dicitur is quo quis timet offendere DEVM, & ab eo per peccatum ſeparari. Nominatur autem hic Timor *Filialis*, propterea quòd naſcitur ex amore Dei, ſicut timor quo filij vereri ſolent, ne offendant parentes ſuos, naſcitur ex filiali amore, quo parentes complectuntur. Ac appellatur etiam *caſtus* hic idem Timor à S.AVGVSTINO ſer.25. in Pſ.118. circa illud: *confige timore tuo carnes meas.*

Cuius appellationis ratio eſt, quia per amorẽ Charitatis ex quo hic Timor oritur, affectum habet anima fidelis ad Deum, tum vt erga Patrem, tum vt erga ſponſum. Vt erga *Patrem* quidem, iuxta illud Apoſtoli ad Rom.8. *Accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater.* Vt erga *Sponſum* autem, iuxta illud, 2.Cor.11. *Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto*, vt optimè obſeruauit D.Thomas artic.2. ad tertium, & poſt eum Durandus in 3.diſtin.34. quæſt.4. num.5.

Quomodo autem hic Timor habeat pro obiecto formali & primario ipſum malum culpæ, patet ex dictis puncto præcedente, animaduerſione tertia. Itaque falsò id negat Durandus in 3.diſt.34.q.4.n.7.& 8. Neque enim eſt verum, quod ait, fugam peccati eſſe actũ imperatum timoris filialis: ac proinde peccatum non eſſe immediatum obiectum huius timoris, ſed pœnam damni ſeu ſeparationem a Deo. Hoc non rectè dicitur. Nam vt bene notauit Caiet. art. 2. quamuis fuga pec-

A cati in *executione* quidem ſit actus imperatus huius timoris, tamẽ in *affectu* (prout hic de ea loquimur) actus elicitus ipſius timoris filialis eſt, qui proinde immediatè habet pro obiecto ipſam culpam, vt dictum eſt, tanquam cauſam ſeparationis a Deo.

Timor SERVILIS dicitur is quo quis timet pœnas à Deo conſtitutas peccatoribus, & quo proinde mouetur ad rectè agendum, vt eas pœnas effugiat. Ac naſcitur hic Timor proprie non ex amore Dei, ſed ex amore ſui, quo ſcilicet quiſque amat incolumitatem & commoditatem ſuam, atque adeo timet mala pœnæ his contraria, & ſtudet ea effugere. Atque ideo hic Timor nominatur *ſeruilis.* Mos enim fere ſeruorum eſt, obſequi Dominis non ex amore ipſorum, ſed ex amore ſui, ne alioqui dent pœnas, quas timent. Vide S.

B AVGVSTINVS concione 25. in Pſal.118. *Timor*, inquit, *iſte quo non amatur iuſtitia ſed timetur pœna, ſeruilis eſt.* Quatenus autem hic Timor ſit bonus vel malus, videbimus puncto ſequenti.

Timor INITIALIS, vt ait art. 8. S.Thomas, quidam timor filialis imperfectus eſt. Nam eſt is, quo ita timet quis Dei offenſam, vt ſimul etiam timeat pœnam, & hoc quoque timore ſeruili moueatur & adiuuetur ad bene agendum. Quẽ timorẽ ſeruilẽ pellit filialis timor perfectus, vtpote manãs ex charitate perfecta, de qua S.Ioan. 1.ep.c.4. dicit: *Perfecta charitas foras mittit timorem.*

Cuius rationem reddit S.AVGVSTINVS tract.9. in 1.epiſt.Ioan. *Quid*, inquit, *dicimus de illo, qui cœpit timere diem Iudicij? Si perfecta in illo eſſet charitas, non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectam iuſtitiam; & non haberet*

C *quare timeret; imò haberet quare deſideraret, vt tranſeat iniquitas & veniat regnum Dei. Ergo timor non eſt in Charitate. Sed in qua Charitate? Non in inchoata. In qua ergo? Perfecta*, inquit, *Charitas foras mittit timorem.* Vbi vides in quo differat inchoata charitas, atque adeo ex ea manans initialis timor, à perfecta charitate, & filiali timore perfecto; quod ſcilicet cum initiali timore & imperfecta charitate coniunctus & ſeruilis timor pœnæ, non autem cum perfecta charitate, & filiali timore perfecto: idque propter rationem, quam reddidit Auguſtinus.

Quocirca Timor hic Initialis, vt D.Thomas artic. 2. ait, medius eſt inter timorem filialem perfectum, & timorem ſeruilem: non quia ipſe habeat pro obiecto malum culpæ & malum pœnæ, vt falsò contendit Durandus in 3.diſt.34.q.5. refutatus hic art.8. à Caietano:

D ſed quia, vt docet D.Th.art.8. ad ſecundum, ita habet pro obiecto ſolum malum culpæ, vt ſimul habeat adiunctum timorem pœnæ. Itaque tanquam medium quiddam participat & de amore filiali perfecto per hoc quòd ſimiliter, vt ille, habet pro obiecto tantum malum culpæ; & de timore ſeruili per affinitatem illam cum eo, quia ſcilicet eſt cum eo compatibilis in eodem ſubiecto.

Nec valet quod obiicit PRIMO Durandus, non poſſe in appetitu eſſe duos actus ſimul, quorum alter ſit timor culpæ tantum, alter pœnæ: ſicut non poſſunt in Intellectu eſſe ſimul duo actus. Nec quod obiicit SECVNDO, fugam peccati in executione, propter pœnam eſſe actũ imperatũ Timoris initialis, ac proinde ipſam quoq; pœnam eſſe obiectũ actus eliciti timoris initialis.

E Ad PRIMVM enim reſponderi poteſt PRIMO, vt doctrina hæc D.Thomæ conſiſtat; non eſſe opus, vt ſimul omnino ſit actus timoris culpæ: & actus timoris pœnæ, ſed ſat eſſe, vt eodem tempore in eodem homine vigeat alternatim ſaltem vterque actus. Id enim ſufficit, vt in tali homine actus timoris culpæ ſit timor initialis, per talem ſcilicet coniunctionem alternatim cum timore pœnæ. SECVNDO poteſt negari, quòd nequeant ſimul eſſe duo actus in appetitu, & etiam in intellectu, vt patet ex iis quæ diſſeruimus tomo 1. quæſt. 7. de Anima, puncto 1. & quæſt. 9. de Angelis, punct. tertio.

Ad SECVNDVM reſpondeo, fugam peccati in executione, propter pœnam, non eſſe actum imperatum à Timore Initiali, quatenus eſt fuga peccati propter pœnam, ſed quatenus eadem fuga eſt ſimul propter malum ipſum culpæ, quod horret ſimul idem homo per Initialem timorem.

Supereſt Timor MVNDANVS ex illa quadripartita diuiſione Timoris, quam propoſuimus. Eſt autem is, quo quis ita timet aliquod huius vitæ incommodum, vt ob id effugiendum offendat Deum mortaliter. Ab hoc timore deterruit nos Dominus, Lucæ 12. illis verbis: *Ne terreamini ab iis qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quod faciant. Oſtendam autem vobis, quem timeatis; Eum timete, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittendi in gehennam.*

Quam Domini ſententiam perpendens S. AVGVSTINVS libro de Gratia & libero arbitrio, c. 18. *Hoc dixit*, inquit, *ne illo timore negaremus eum, quo turbatus eſt Petrus*, cùm ſcilicet is Chriſtum negauit.

Ob hunc etiam timorẽ reprehendũtur ij, de quibus ita legimus, Ioan. 12. *Multi principes crediderant in eum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, ne extra Synagogas eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam* DEI.

Ab hoc Timore liberari petebat Propheta, Pſal. 16. his verbis: *A timore inimici eripe animam meam*, vt præclarè ſcribit S. BASILIVS concio. 9. in Pſ. 33. Notabimus autem puncto ſequenti quædam de malitia huius Timoris ad praxim pertinentia.

Porrò ex iam dictis poteſt intelligi verum eſſe quod aſſerit S. Thomas, art. 4. diuerſos omnino actus eſſe, timorem filialem & timorem ſeruilem, & quod ait art. 8. timorem filialem & timorem initialem non differre, niſi vt timorem perfectum & imperfectum circa idem obiectum vt antea explicauimus contra Durandum. Item apparet ex dictis, Timoris nomẽ, vt à Theologis hic vſurpatur, non niſi analogicè dici de prædictis Timoribus, ſicut attigimus puncto præcedenti: ac fortè primariò eſt dictum de Timore ſeruili, quamuis hoc quidem ad praxim parum refert.

PVNCTVM TERTIVM.

Qualiſnam ſit Timor quoad bonitatem & malitiam.

D. Thomas artic. 3. & 4.

DE tribus conuenit hoc loco inter omnes tum Catholicos tum hæreticos, & de vno eſt controuerſia. Conuenit PRIMO, Timorem filialem ſemper eſſe bonum, tum ex Charitate procedat. Itémque Timorem initialem; cùm non differat à filiali niſi tanquam imperfectus filialis à perfecto, vt dictum eſt puncto præcedenti.

SECVNDO conuenit, Timorem mundanum ſemper eſſe malum, vt patet ex dictis, & puncto præced. ſatis declaratum eſt, & docet quoque D. Th. art. 4.

Sunt autem circa Timorem hunc mundanum annotanda hîc quædam pertinẽtia ad praxim: antequam progrediamur ad id de quo tertiò conuenit inter omnes, & ad id de quo eſt controuerſia.

PRIMO notandum, Timorem hunc mundanũ, prout de eo nunc loquimur, ſemper eſſe peccatum mortale. Nam timetur per illum peruerſe temporale malum, vt ſummum malum, id eſt maius quam malum culpæ mortalis, quod eſt reuera ſummum, cùm per illud negligatur ſummum bonum, quod eſt Deus, atque adeo omnia bona, prout in Deo quidem eminenter continentur. Item, quia oritur ex amore peruerſo, quo bonũ temporale oppoſitum temporali malo anteponitur Deo per peccatum mortale, atque adeo diligitur tanquam vltimus finis, iuxta ea quæ docuimus tom. 2. q. 1. de Beatitudine, punct. 6. Vnde ſanctus Gregorius NAZIANZENVS orat. 1. de pace, quanta ſit huius mundani timoris peruerſitas intelligens: *Nihil*, inquit, *perinde timendum eſt quam vt ne quid magis quam Deum timeamus, ob eamque cauſſam pacis veritatiſque, cuius ſerui ſumus, doctrinam perfidè deſeramus.*

SECVNDO notandum, licèt hic Timor peccatum mortale ſit, tamen moraliter loquendo non reputari peccatum diuerſum ab ipſo peccato, quod committitur in amore peruerſo oppoſiti boni temporalis, tanquam vltimi finis, vt rectè notauit Bannes art. 3. Eiuſdẽ enim vituperij vel laudis eſt amare bonũ aliquod, & auerſari ac timere malum eidem bono contrarium. Itaque non oportebit in Confeſſione vtrumque ſpecificare, ſed ſatis erit vel de peruerſo amore vel de peruerſo timore confiteri, quando alterutrum quidem ſpecificare oportebit, iuxta id, quod iam-iam dicemus.

TERTIO notandum, peccatum hoc peruerſi amoris & timoris, aliquando eſſe diſtinctum mortaliter à peccato illo, quod ex eo committitur, ac proinde eſſe diſtinctè in Confeſſione ſpecificandum, aliquãdo autem non eſſe diſtinctũ. Et *diſtinctum* quidem peccatũ eſt hic timor & amor, quando abſolutè aliàs abſtrahendo ab occurrente occaſione alterius peccati eſt inordinatus. Quod ipſum duobus modis accidit. Primo, ſi ametur bonum temporale (quodcunque illud ſit) tanquam vltimus finis, ita ſcilicet, vt propter illud conſequẽdum vel retinendum ſit aliquis paratus quiduis facere, atq; adeo cõmittere quodcunque peccatum mortale. Tunc enim per ſe talis amor eſt ſpeciale peccatum mortale contra ordinem charitatis, quo ſolus Deus debet amari, vt vltimus finis. Secundo, ſi ſit de obiecto prohibito ſub ſpeciali peccato mortali: vt eſt amor auari vel adulteri, verbi gratia, qui interdum ex amore ſuperfluarum pecuniarum & adulterij, & ex timore hæc amittendi, committunt alia etiam peccata. Quo pacto intelligi debet S. Thom. art. 2. ad 5. vbi docet, pro diuerſitate obiectorum eſſe diuerſum ſpecie peccatum eius timoris, ex quo peccatur: vt timorem amittendi pecunias, in auaro, diuerſum eſſe peccatum à timore amittendi voluptatem, in libidinoſo & intemperante.

Non eſt autem diſtinctum peccatum hic amor & timor mũdanus ab eo peccato quod ex eo committitur, quando non aliàs abſolutè, ſed ſolùm occurrente occaſione peccandi eſt inordinatus, per comparationem ſcilicet ad aliquid aliud, quod deberet tunc magis amari & curari, ſcilicet præceptum prohibens tunc tale peccatum. Tunc enim amor ille boni temporalis alioqui non mali, vt vitæ vel honoris v. g. & timor oppoſiti mali, non eſt inordinatus niſi per hoc, quòd ex illo committitur tale peccatum, puta adulterium v. g. quo negligitur præceptum diuinum, atque adeo poſtponitur creaturæ Deus: id quod non eſt aliquod peculiare peccatum, ſed conditio quædam communis omnibus peccatis mortalibus, quatenus per illa omnia conſtituitur vltimus finis in creatura, iuxta dicta tomo 2. q. 1. de Beatitudine, puncto 6. Itaque tunc amor talis vel timor non addit peculiarem ſpeciem peccati: imo quo eſt de bono alioqui magis amabili & malo magis horribili (vt de vita & morte) eo magìs minuit grauitatem ipſius peccati, quod ex illo committitur, vt notauit etiam hic art. 2. Caietanus.

Atque ex his poterunt intelligi ea quæ de hac re tota in hanc noſtram ſententiam ſcribit ſubtiliter hîc art. 2. Caietanus, atque etiam diiudicari, quæ ibidem ſcribit Dominicus Bannes. Et hactenus de eo quod dicebamus SECVNDO conuenire inter omnes.

TERTIO conuenit, Timorem quoque ſeruilem pœnæ tunc eſſe malum, quando oritur ex peruerſo amore oppoſiti boni temporalis tanquam vltimi finis; atque adeo cum eſt de pœna, vt de ſummo malo. At tunc quidem timor eſt maximè propriè ſeruilis. Nam tunc

Digitized by Google

eſt ſimilis timori ſeruorum non modò ex parte ſubiecti, quatenus ſerui ſcilicet ſolent timere pœnam, ſed etiam ex parte obiecti, quatenus ferè ſolent ſerui ita quoque timere pœnam, vt illam horreant velut maius malum, quàm offenſam & indignationem Domini: ac proinde ſolent pœnam timere ex amore ſui, quo ſe ſuámque indemnitatem diligunt plus quàm Dominos. Itaque timor ita ſeruilis, ſcilicet ex parte etiam obiecti, ſemper malus eſt. Atque hoc modo debet intelligi, quod obſcurè ſanè dicit D. Thomas artic. 4. ſemper eſſe malam ipſam quidem *ſeruilitatem* Timoris, nimirum quæ conſideratur (modo dicto) ex obiecto, atque adeo malum eſſe timorem ſeruilem vt ſeruilem formaliter ex obiecto. Et de his quidem, vt dixi, inter omnes conuenit.

Controversia verò eſt, an omnis timor pœnæ à Deo conſtitutæ, atque adeo omnis timor quomodocunque ſeruilis, ſit ſemper malus. Nam Lutherus articulo ſexto, ex damnatis à Leone X. ita ſenſit. Ibi enim horrorem iſtum pœnarum ex quo aliqui concipiunt pœnitentiam, appellat *affectum capitalem & peſſimum.* Neque id ipſe alio argumēto probat, quàm quòd quicumque horret pœnas à iuſtitia diuina propoſitas, videtur eo ipſo execrari quoque iuſtitiam & legem diuinam, ac malle eam non eſſe vt impunè peccare liceret. Et poſſet pro hac ſententia adferri, quod Ioan. epiſt. 1. capit. 3. ait, *Timorem* (nimirum pœnæ) *non eſſe in charitate.* Ex quo videtur eſſe conſequens, vt Timor hic ſit malus. Poteſt enim cum charitate conſiſtere quicquid eſt bonum.

Sed ex fide certum eſt, timorem ſeruilem pœnarum talem poſſe eſſe, vt ſit bonus & ſalutaris: ſi nimirum procedat ex amore propriæ indemnitatis, non vt vltimi finis, ſed vt rei, quæ ſuapte natura poteſt per charitatem referri & ordinari ad Deum, vt ad vltimum finem bonorum omnium, ſicut docuit optimè D. Thom. art. 6. & etiam art. 4. licèt ibi quidem minus clarè. Atque hoc ipſum eſt quod D. Thomas in eodem art. 4. affirmat, Timorem ſeruilem quoad ſubſtantiam quidem ſuam eſſe bonum, prout ſcilicet, modo quo nunc diximus, eſt abſolutè timor pœnæ, quam ſolent timere ſerui; licèt non ſit bonus ſecundùm *ſeruilitatem*, quæ quidem ex obiecto etiam attendatur eo modo quo declaraui paulò antè.

Probatur autem eſſe hoc modo bonum Timorem ſeruilem pœnarum; Primo ex Scriptura, quæ illum paſſim vt vtilem & ſalutarem commēdat. Vt Exod. 20. *Vt probaret vos venit Deus, & vt terror illius eſſet in vobis, & non peccaretis.* Vult igitur Deus homines terrore mortis (quam ille populus formidabat, videns montem fumigantēm) & aliarum pœnarum, abſterreri à peccatis. Et Pſal. 89. *Quis nouit poteſtatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Vbi Dauid tanquam rem præclaram & raram commendat hunc timorem. Et Eccleſ. 25. *Beatus homo cui donatum eſt habere timorem Dei. Qui timet illum, cui aſſimilabitur? Timor Dei initium dilectionis illius.* Ex quibus poſtremis verbis apparet, Timorem Dei ſeruilem, ſcilicet pœnę, hic commendari. Nam timor filialis non *initium*, ſed *effectus* dilectionis eſt. Et Matth. 3. Ioannes Baptiſta hunc ipſum timorem propoſuit hominibus, vt eos moueret ad pœnitentiam: *Progenies*, inquit, *viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.* Et clariſſimè ipſe Dominus Matth. 10. *Timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.* Et Apoc. 14. Angelus clamat magna voce: *Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius.* Vt iam prætercam alia loca, quæ poſſent fortè de filiali timore intelligi.

Secvndo probatur ex Patribus. S. Irenævs lib. 4. cap. 31. *Auxit*, inquit, *timorem:* (Deus in nouo teſtamento) *filios enim plus timere oportet quàm ſeruos, & maiorem dilectionem habere in Patrem.* Et, Prosper hoc ait Dominus,

A *Omnem ſermonem ocioſum, quem locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die* Ivdicii.

S. Athanasivs ex S. Antonio in vita eius non longe ab initio: *Formido*, inquit, *iudicij & pœnarum timor horridus, ſimul & lubricæ carnis incentiua diſſoluit, & ruentem animam, quaſi ex aliqua rupe ſuſtentat.*

S. Basilivs concione 8. in Pſ. 32. *Neceſſariò*, inquit, *velut introductorius ad pietatem timor aſſumitur. Dilectio verò deinceps ſuccedens à Timore ſcientifico adaptatos perficit.* Et luculenter concione 9. in Pſalm. 33. *Timor*, inquit, *ſalutaris, & timor ſanctificationem faciens, qualis ſit, vis exponam? Cùm ad peccatum*, inquit, *aliquod progredi voles, cogita mihi horrendum illud & non ferendum Chriſti iudicium: in quo præſidet quidem iudex in alto ac elato throno: aſtat autem omnis creatura tremens ob glorioſum ipſius conſpectum: adducemur autem*
B *ſinguli ad perſcrutationem vitæ noſtræ ſigillatim faciendæ. Deinde ei, qui multa mala in vita perpetrauit, horrendi quidam & triſtes aſtant Angeli, igneam faciem præ ſe ferentes, ignem ſpirantes propoſiti amarulentiam, nocti vultu ſimiles propter mœrorem & hominum odium. Deinde barathrum eſt profundum & tenebræ impenetrabiles, & ignis non ſplendens in tenebris, vſtoriam quidem vim habens luce verò priuatus. Deinde vermium quoddam genus, venenum iaculans ac carniuorum, inexplebiliter edens, & nunquam ſaturitatem ſentiens, intolerabiles dolores per corroſionem inducens. Poſtremum ſupplicium illud grauiſſimum opprobrium illud & confuſio æterna.* Hæc, Time, &c. *hoc timore eruditus, animam à concupiſcentia ad hæc mala velut fræno quodam relide.*

S. Gregorius Nazianzenvs oratione in ſancta lumina: *Neque enim*, inquit, *ea nobis ratio ineunda eſt, vt à*
C *contemplatione auſpicantes in timorem deſinamus (effrænis enim contemplatio in præcipitia quoque fortaſſe nos impulerit) verùm vt timoris rudimentis imbuti & purgati, atque vt hoc verbo vtar, extenuati, in altum feramur.* Et infrà: *Verendum nobis eſt ne vt Centurio ille medicinam ita expetamus, vt tamen laudabili timore perterriti medicum in ædes noſtras non admittamus, & cæt.*

S. Cyprianvs in tractatu de laude Martyrij poſt medium: *Nos*, inquit, *ad hunc gloriæ titulum* (Martyrij) *metus excitet futurorum. Etenim quibus magna promiſſa ſunt, magis magna ſunt, quæ metuenda ipſis videantur.* Et infrà: *Sæuiens locus, cui gehennæ nomen eſt, magno plangentium murmure & gemitu & eructantibus flammis per horrendam ſpiſſæ caliginis noctem ſæua ſemper incendia camini fumantis expirat, globus ignium atratus obſtruitur, & in varios pœnæ exitus re-*
D *laxatur, &c.*

S. Ambrosivs lib. 7. in Lucam, circa illud Luc. 12. *Nolite timere, &c. Pulchre*, inquit, *addidit, animæ tantum formidabile eſſe ſupplicium, pœnam corporis non eſſe metuendam. Mors enim naturæ finis, non pœna, eſt. Et ideo mortem ſupplicij corporalis eſſe defectum: pœnam verò animæ eſſe perpetuam: eóque Deum ſolum eſſe metuendum.*

S. Hieronymvs in epiſtol. 127. ad Fabiolam de diuerſis manſionibus, manſione 23. *Timor*, inquit, *virtutum cuſtos eſt: ſecuritas ad lapſum facilis. Unde & quodam Pſalmo poſtquam Propheta dixerat: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit; iungit timorem, qui cuſtos eſt beatitudinis, & infert: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Et eſt ſenſus: Dum tormenta formido, ſeruaui gratiam quam acceperam.*

E Sanctus Avgvstinvs libro de catechizandis rudibus, cap. 5. *De ipſa*, inquit, *ſeueritate Dei, quâ corda mortalium ſaluberrimo timore quatiuntur, charitas ædificanda eſt: vt ab eo, quem timet, amari ſe gaudens, eum redamare audeat, eiuſque in ſe dilectioni, etiamſi impunè poſſet, tamen diſplicere vereatur. Rariſſimè quippe accidit, imo verò nunquam, vt quiſquam veniat volens fieri Chriſtianus, qui non ſit aliquo modo Dei timore perculſus.* Vnde etiam de hoc eodem timore tractatu 9. in primam epiſtolam Ioannis pulchrè ita ſcribit: *Si nullus timor, non eſt quà intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur. Seta priùs intrat. Sed niſi exeat, non ſuccedit linum. Sic timor primò occupat*

Digitized by Google

mentem,non autem ibi remanet timor (cùm ſcilicet charitas eſt perfecta) *quia ideo intrauit,vt introduceret charitatem.*

S.Gregorivs hom.7. in Ezechielem: *Redemptorem, inquit,electi terribilem non videbunt,quia modo terrorem illius conſiderare non ceſſant. Studioſè enim conſiderant quàm terribilis ad iudicium veniat. Culpas anteactas deflent,imminentes declinant. Pauorem illius quotidie ante oculos mentis ponunt atque quotidie timendo agunt,ne quando venerit pertimeſcant.*

S. Ioannes Cassianvs collati. 11. c.8. *Eſt,* inquit, *gradus cuiuſdam profectus, vt dum vel pœnarum metu vel præmiorum ſpe incipimus vitia declinare, ad charitatis gradum tranſire poſſimus,&c.*

Tertio probatur ratione manifeſta. Nam de bonitate vel malitia timoris iudicandum eſt, ex bonitate amoris, à quo oritur: ſed amor, ex quo oritur timor hic, quem defendimus, ſcilicet proprij boni & incolumitatis, non vt vltimi finis, ſed vt boni cuiuſdam, quod ad Deum ordinari poſſit, per ſe eſt bonus, cùm habeat bonum & amore dignum obiectum: ergo etiam eſt bonus timor ex eo amore ortus, quo ſcilicet quis metuit pœnas illi bono proprio contrarias, non vt ſummum malum, ſed vt malum certe quoddam meritò formidandum.

Quocirca rectè in Conc. Trid. ſeſſ.6. can.8. error ille Lutheri his verbis damnatus eſt: *Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad miſericordiam Dei, de peccatis dolendo, confugimus vel à peccando abſtinemus peccatum eſſe, aut peccatores peiores facere, anathema ſit.*

Neque eſt vllius momenti argumentum Lutheri. Negamus enim, eum qui pœnas à diuina iuſtitia conſtitutas timet, hoc ipſo auerſari ordinem ipſum iuſtitię diuinæ. Poteſt enim quis ſimul approbare ordinem ac legem ipſam per ſe diuinæ iuſtitiæ, & ſimul tamen horrere & formidare, ne in ipſo quoque mandetur executioni hic ordo & lex diuinæ iuſtitiæ. Sicut poteſt quis approbare leges humanas, & ſimul timere ne forte ipſe aliquando contra eas leges peccans incurrat pœnas per eas conſtitutas.

Ad Confirmationem autem, ex teſtimonio Ioannis reſpondendum eſt cum S.Avgvstino tract. 9. in 1. epiſt. Ioan. timorem hunc non excludi abſolutè à charitate, ſed ſolùm à perfecta charitate, vt ipſe etiam Ioannes declarauit, inquiens: *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Ex quo rectè colligit illic S. Auguſtinus, non niſi de perfecta charitate intelligendum eſſe, quod ibidē Ioannes ait, *Timor non eſt in Charitate.* Quomodo autem bona quoque ſit pœnitentia concepta ex hoc timore probauimus contra Lutherum in noſtro opere Controuerſiarum; id quod etiam in quarto tomo in materia de Pœnitentia aſſerendum eſt.

PVNCTVM QVARTVM.

Quænam ſit cauſa, & qui item effectus Timoris.

D. Thomas attic.7.9.& 12.

QVod ad cauſſam quidem Timoris attinet, quatuor ſunt aſſerenda. Primo aſſero, Timorem quidem mūdanum, ſolum oriri ex peruerſo ſui amore, nullo autē modo ex aliquo impulſu Spiritus ſancti. Nam eſt ſemper malus, vt puncto præcedenti dictum eſt. Vnde S.Avgvstinvs lib. de gratia & libero arbitrio, c.18. loquens de hoc Timore: *Hunc,* inquit, *timorem auferri voluit Dominus à nobis, cùm prius dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Huius timoris non accepimus Spiritum.*

Secvndo aſſero, Timorem ſeruilem cùm eſt bonus, eſſe à Spiritu ſancto per impulſum aliquem internum mentis. Nam pertinet ad pietatem, & nihil tale ad pietatem pertinēs poſſumus ex nobis cogitare, quaſi ex nobis, vt tom. 2. q.1. de Gratia, puncto 3. docuimus; A & docet hic quoque peculiariter de hoc timore S.Th. art.9. ex ſententia S.Auguſtini, loco citato, vbi de hoc timore ſic ait: *Illius timoris Spiritum accepimus, de quo dicit ipſe Dominus Chriſtus: eum timete, qui habet poteſtatem & corpus & animam perdere in gehennam.*

Tertio aſſero, Timorem hunc ſeruilem, etiamſi bonus ſit & à Spiritu ſancto, tamen ordinariè quidem non eſſe effectum peculiaris illius Doni Timoris, quod inter alia Spiritus ſancti dona numeramur. Nam ab illis donis non proficiſcuntur niſi heroici quidam & præſtantiſſimi actus, vt vidimus tomo 2. q.8. de Virtutibus. Non eſt autem ordinariè vſque adeo præſtans actus timor ſeruilis, cùm ſit actus ſuapte natura facilis, vtpote profectus ex ſui amore, in quem quiſque natura ſua propenſus eſt. Si tamen contingat aliquando timorem ſeruilem bonum, eſſe aliunde præſtantem & rarū B actum (vt ſi moueat ad ſingulare aliquod & arduum opus pietatis) non video cur non poſſit eſſe actus Doni, in homine quidem iuſto. Nam in peccatore nullus poteſt eſſe actus doni, quandoquidem dona ſunt connexa cum charitate, vt probauimus tomo 2. loco citato.

Quare quod D.Thom. ait art.9. Timorem ſeruilem non eſſe à Dono Spiritus ſancti, quoniam poteſt eſſe cum voluntate peccandi, intelligendum puto *ordinariè*, excepto caſu, de quo nos loquimur. Et certè S.Avgvstinvs in lib. de natura & gratia c.57. ex quo S.Thomas probat, Timorem ſeruilem poſſe eſſe cum voluntate peccandi, non videtur loqui de timore ſeruili bono (quanquam neque eſt negandum, poſſe hunc conſiſtere cum peccato) ſed de Timore ſeruili malo, qui ne- C que explicitè neque implicitè refertur in Deum tanquam in vltimum finem, ſed ſolùm reſpicit malum pœnæ, cum animo alioqui peccandi, niſi pœna obſtaret: quem timorem ſeruilem ſatis conſtat non eſſe à dono Spiritus ſancti, cùm ſit malus, vt vidimus puncto præcedenti.

Sic enim loquitur ibi Avgvstinvs: *Sub lege eſt, qui timore ſupplicij, quod lex minatur, non amore iuſtitiæ* (vllo modo, explicitè aut implicitè) *ſe ſentit abſtinere ab opere peccati; nondum liber, nec alienus à voluntate peccandi: in ipſa enim voluntate reus eſt, qua mallet, ſi fieri poſſet, non eſſe quod timeat, vt liberè faciat quod occultè deſiderat.*

Qvarto aſſero, Timorem filialem cùm eſt præſtans & heroicus, ſine dubio eſſe non modò ab impulſu aliquo Spiritus ſancti, ſed etiam ab ipſo dono Spiritus ſancti, iuxta doctrinam D.Thomæ hic art.9. Vnde D S.Avgvstinvs concione 25. in Pſal. 118. hunc timorem arbitratur petiiſſe à Deo Prophetam illis verbis: *Confige timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui. Hoc eſt* (inquit ibi Auguſtinus) *da mihi caſtum timorem ad quem perendum me tanquam pædagogus timor ille legis* (ſeruilis) *perduxit, quo timore à iudiciis tuis timui.* Quanquam non malè etiam de timore bono pœnarum interpretantur hāc petitionem Prophetæ S.Baſilius concione 9. in Pſal.33. & S.Ambr. in Pſal. 118. ſer.16. in fine & alij. Atque hactenus de cauſa Timoris.

Quod verò attinet ad Timoris *effectum*, dicendum eſt Primo, Timoris quidem ſeruilis boni effectum cenſeri poſſe quæcunque opera pietatis, quæ ex hoc timore tanquam ex prima quadam diſpoſitione dein- E de conſequuntur, vt docet S.Thom. art.7. Ac propterea de hoc etiam Timore S.Avgvstinvs tractat.9. in 1. epiſt. Ioannis, & S.Proſper lib.2. de Vocatione gentium c.9. & alij interpretantur illud Pſal.110. & Prou.9. *Initium Sapientiæ eſt timor Domini:* quia ſcilicet eſt initium piorum operum, quæ diriguntur à Sapientia per rationes diuinas.

Ac eodē modo poteſt intelligi illud Prou. 14. *Timor Domini fons vitæ.* Et illud Eccleſ. 1. *Radix Sapientiæ eſt timere Deum.* Atque etiam Timor filialis poteſt cenſeri initium Sapientiæ, tanquam primus effectus in quo ipſa ſe oſtendit, vt per illum mens reueretur Deum, & ei ſe

Digitized by Google

ſubiicit:id quod eſt primum in vſu ſapientiæ, cuius eſt nimirũ dirigere humanæ vitæ actiones, ſecundùm rationes diuinas, vt diximus tomo 2. q. 8. de Virtutibus puncto 2. & docet hic D.Thomas art.7.

Dicendum SECVNDO, peculiari quadã ratione poſſe cenſeri vtriuſque Timores effectum, beatitudinẽ illam quæ dicitur Paupertas Spiritus de qua egimus tomo 2. q.9. de Virt. p.2. Siue enim hanc Spiritus paupertatẽ interpretemur eſſe perfectam quandam humilitatem, vt exponit S. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte c.2. ſiue contemptum rerũ temporalium, vt exponunt Ambroſius lib. 5. in Lucam circa c.6. & Hieronymus in c.5. Matthæi, ſiue eſſe vitæ innocentiã & inopiam quandam à peccatis, vt exponit S.Gregorius Nyſſenus oratione 1. de beatitudinibus; clarũ eſt, plurimum ad hęc omnia conducere vtrumque timorem, ac præcipuè filialem; cui proinde peculiariter attribuit hũc effectum D. Thomas hic art. 12. Vnde S.Auguſtin. lib. 1. de ſermone Domini in monte, c.9. *Timor*, inquit, *Dei cõgruit humilibus, de quibus dicitur: Beati pauperes Spiritu.*

PVNCTVM QVINTVM.

Quodnam ſit Subiectum Timoris, ſeu quinam eſſe poſſint participes Timoris.

D.Thomas art. 6. 10. 11.

DVAS hac de re ſtatuam aſſertiones. PRIMA, Timorem filialem omnes ij habere poſſunt qui habent charitatem, atque adeò etiã beati, vt docet D.Thom. art. 11. Probatur PRIMO ex Scriptura, Iob 26. *Columnæ cœli* (id eſt, Angeli) *contremiſcunt & pauent ad nutum eius.* Et Pſal. 18. *Timor Domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi.* Et Ierem. 10. *Quis non timebit te, ô Rex gentium?*

SECVNDO probatur ex Patribus. Nam S. Gregorius lib. 17. Moralium, c. 15. ita aſſerit explicans prædictum locum Iob 26. vt citat hîc quoque D.Thomas. *Ipſæ*, inquit, *virtutes cœleſtium, quæ Deum ſine ceſſatione conſpiciunt, in ipſa contẽplatione contremiſcunt.* Et S. Bernard. epiſt. 190. inter alios errores Petri Abailardi memorat, quòd ſenſerit *non futurum timorem in altera vita.*

TERTIO probatur ratione: Nam timor ille oritur ex charitate, quæ *nunquam excidit*, vt Apoſtolus 1. Corint. 13. Et quanquam ſpectata ratione ſtatus beatifici nequeant beati ſeparari à Deo per peccatum; tamen quia id poſſent ſpectata præcisè natura ſua; hoc illis ſatis eſt vt queãt per timorẽ filialem timere eam ſeparationem tanquam abſolutè poſſibilem. Quanquam Timor hic quidẽ cùm non ſit de malo omnibus conſideratis poſſibili, minimè affligit aut angit beatos, ſicut angit iuſtos in hac vita, quibus nimirum ea ſeparatio à Deo poſſibili eſt ſpectata quoque ratione ſui ſtatus.

Atque hoc ſenſu dixit Gregorius vbi ſuprà, tremorẽ illum cœleſtium virtutum *non eſſe timoris* (nimirũ angentis) *ſed admirationis*, diuinæ ſcilicet excellentiæ & Maieſtatis, cui tanto affectu adhærent, vt etiam reformident poſſibilem illam ſeparationem ab eo ſpectata præcisè ratione creatę naturę. Ac ſimiliter intelligi debet, quod S. Auguſtinus lib. 14 de ciuit. Dei cap. 9. de Timore illo loquens, ait: *Vbi boni adepti amor immutabilis eſt, profectò ſi dici poteſt, mali cauendi timor ſecurus eſt.* Et denique hac etiã ratione verum eſt, quod propter has Auguſtini & Gregorij ſententias ait S.Thomas art. 9. *Timorem filialem non* A *eſſe eiuſdem rationis in hac & futura vita.* Ac per eundem modum fuit hic Timor in Chriſto, vt videbimus in 4. tomo eodem adiuuante.

Porro etſi hæc aſſertio veriſſima ſit & cõmunis Theologorum in 3. diſt. 34. tamen non eſt omnino certa ſecundũ fidem. Nam vt ſanctus Thomas hic notat, dubitauit loco citato Auguſtinus, an timor vllus in cœlo futurus ſit, & quomodo aliter intelligi poſſit, Timorẽ ſanctum eſſe perpetuum, docuit nempe ſecundum ſuum effectum ſuum fructum. *Si*, inquit, *nullus omnino generis Timor eſſe poterit in illa certiſſima ſecuritate perpetuorum fœliciumque gaudiorum, ſic dictum eſt; Timor Domini caſtus permanens in ſæculum ſæculi, quemadmodum dictum eſt, Patientia pauperum nõ peribit in æternum.* Pſalm. 9. *Neque enim æterna erit ipſa patientia, quæ neceſſaria non eſt, niſi vbi toleranda ſunt mala, ſed æternum erit, quò per patientiam peruenitur. Ita fortaſſe timor caſtus in æternum dictus eſt permanere, quia id permanebit* B *quò timor ipſe perducit:* nempe beatitudo. Nihilominus tamen illa noſtra aſſertio adeo certa eſt, vt eam iam negare ſit erroneum, vel certè temerarium, propter communem ſententiam Theologorum: maximè cum etiam in præfatione Canonis Miſſæ dicantur Deum *tremere Angelicæ poteſtates.*

Sit nunc SECVNDA aſſertio. Timorem bonum ſeruilem pœnarum inferni (atque adeo etiam initialem, qui hunc ſeruilem adiunctum habet) ij omnes & ſoli habere poſſunt, qui vitam hanc degunt, & pœnarum à Deo propoſitarum notitiam habent. Probatur quòd ij *omnes*. Nam poteſt hic Timor optimè cõſiſtere tum cum fide, vt patet, tum etiam cum ſpe & charitate; Cum ſpe quidem; nam ſpes non habet adiunctum iudicium certum, quòd actu quidem ſit quis aſſecuturus beatitudinem, ſed quòd poſſit aſſequi, vt quæſtione præcedenti, C puncto vltimo vidimus. Itaque relinquit Spes locum Timori, imo Timore tãquam vna quadam pia actione fouetur & excitatur: iuxta illud Prou. 14. *In timore Domini fiducia fortitudinis.* Vnde S. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 20. affirmat, *Timorem eſſe fundamentum ac firmamentum Spei ac Fidei.*

Item poteſt optimè hic timor ſeruilis conſiſtere cum Charitate, quandoquidem eſt quidam bonus actus, vt p.3. vidimus. Itaque S.Thomas art.6. & 10. malum duntaxat timorẽ ſeruilem ait excludi à Charitate tanquam cum ea planè incompatibilem. Bonum autem ſolùm dicit art. 10. creſcente charitate *minui*, & maximę quoad vſum ſiue actum: Quia ſcilicet qui perfectam habent charitatem: non ſolẽt timere pœnam, vt notauimus ex D Auguſtino p.2. tametſi abſolutè quidem hi quoque eam timere poſſunt.

Quod autem illi *ſoli*, qui degunt hanc vitam, non autem beati, timere poſſint pœnas inferni (vt etiã in aſſertione poſuimus) facilè probatur. Nam beati ratione ſui ſtatus ſunt ſecuri de perpetuitate ſuæ fœlicitatis, vt docuimus tom. 2. q. 4. de Beatitudine. Et quamuis ſpectata pręcisè natura ſua poſſẽt incurrere illas pœnas, ſicut & à Deo per culpam (vt ante diximus) ſeparari tamẽ cum ſint toti defixi in Deo, non adeò intenti ſunt amori ſuæ propriè incolumitatis, cui pœnæ illæ ſunt contrariæ, vt abſolutam eam & remotã poſſibilitatem incurrẽdi eas pœnas reformident. Separationẽ autem à Deo per culpam, E licèt ſimiliter remotè tantũ poſſibilem, tamen per filialem timorem reformidant propter maximum affectum, quo diuinæ Maieſtati adhærent vt antè declaraui. Atque hactenus de tota hac quæſtione.

Digitized by Google

QVÆSTIO TERTIA.

De Deſperatione & Præſumptione, quæ ſunt vitia contraria Spei & Timori.

D. Thomas 2.2. quæſt. 20. & 21.

EXPLICANDVM eſt PRIMO, *Qualenam & quantum peccatum ſit Deſperatio.* SECVNDO, *quale item & quantum peccatum ſit Præſumptio: Vbi etiam declarabitur, ex quibus cauſis hæc peccata ſoleant oriri.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quale peccatum & quantum ſit Deſperatio.

D. Thomas quæſt. 20.

DESPERATIONEM aliquale peccatum eſſe dubitari non poteſt, cùm in Scriptura ſacra vt mala & pernicioſa vituperetur. Ierem. 18. *Reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & dirigite vias veſtras & ſtudia veſtra. Qui dixerunt, Deſperauimus, poſt cogitationes noſtras ibimus.* Et ad Epheſ. 4. *Deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, &c.* Sed quænam ſit huius peccati ratio nunc explicandum eſt.

Et breuiter ſtatuendum eſt, Deſperationem in hoc conſiſtere, vt quis voluntate refugiat beatitudinem, tãquam bonum quoddã arduum ſibi impoſſibile ad conſequendum, & ideo reſiſtat ab eius procuratione. Eſt namque Deſperationis motus contrarius motui Spei, vt patet etiam ex iis quæ tomo 2. q. 7. de Paſſion. diximus de paſſionibus Spei & Deſperationis. Itaque vt ſperare in propoſito, eſt animo tẽdere in beatitudinem tanquam in bonum quoddam arduum, quod poſſit quis diuina ope conſequi, & quod proinde procurare & aſſequi enitatur: ſic è contrario, deſperare eſt (vt dixi) animo refugere eandem beatitudinem tanquam bonum arduum, quod quis nequeat diuina ope aſſequi, & ideo ſegnis reddatur ad eius boni procurationem.

Ex hac Deſperationis ratione illico intelligitur prauitas peccati. Nã vt optimè ratiocinatur D. Thomas art. 1. motus appetitus qui conformes ſunt iudicio intellectus falſo, eo ipſo ſunt praui. Sed ille motus Deſperationis eſt cõformis iudicio intellectus falſo, nẽpe quod quis nequeat, Deo iuuante, conſequi beatitudinem, obtinendo à Deo gratiam & peccatorum remiſſionem, vt facilè oſtendemus ex ratione Deſperationis iam expoſita: Ergo omnino eſt prauus hic motus Deſperationis.

Maior patet ex ſubordinatione, quæ eſt inter voluntatem & intellectũ, à quo ſcilicet voluntas mouetur & dirigitur in ſuis actionibus; ob quam ſubordinationem Philoſophus lib. 6. Ethic. c. 2. dixit eodem modo ſe habere in appetitu proſecutionem & fugam, quo ſe habet in intellectu affirmatio & negatio. Ex hac enim ſubordinatione ſequitur, vt ſi actus aliquis intellectus affirmatiuus vel negatiuus ſit deformis & falſus, cõſequenter etiã motus proſecutionis vel fugæ in appetitu, conformis ei actui intellectus, ſit etiã deformis & prauus.

Minor autẽ patet, vt dixi, ea ratione ipſa Deſperationis iam expoſita. Nam motus ille Deſperationis conſiſtens in fuga appetitus, quo quis refugit beatitudinem vt ſibi ad obtinendum impoſſibilem, eſt conformis iudicio negatiuo falſo, nempe quòd nequeat quis obtinere diuina ope beatitudinem. Quare hoc ipſo Deſperatio eſt quidam appetitus motus deformis & prauus.

Sed oritur hinc non exigua DIFFICVLTAS. Si enim res ita habet: cõſequens videtur vt nequeat aliquis peccare peccato Deſperationis, quin ſimul peccet peccato A Infidelitatis, per illud ſcilicet iudicium falſum cui diximus conformem eſſe motum Deſperationis. At iſtud conſequens manifeſtè eſt falſum, cùm conſtet deſperare interdum eos, qui alioqui manent in ipſa Fide conſtantes. Ergo falſum eſt etiam id, quod cum diuo Thoma diximus Deſperationis motum eſſe conformem iudicio illi falſo, quòd ſcilicet nequeat aliquis ope diuina conſequi beatitudinem, ſiquidem conſtat, hoc iudicium eſſe contra veram fidem.

Ad hanc difficultatem D. Thomas art. 2. vt defendat quod certum eſt, ſcilicet non oportere eſſe quoque infidelem eum, qui deſperat; reſpondet, habere quidem eum, qui deſperat, iudicium falſum *in particulari*, quòd B ſcilicet ſibi in tali ſtatu non ſit ſperanda venia, atque adeo nec beatitudo: retinere tamen in vniuerſali iudicium verum, quòd ſcilicet eſt remiſſio peccatorum in Eccleſia, ac proinde talem non peccare contra fidem. Vt neque is peccat contra fidem, qui iudicans in vniuerſali fornicationem eſſe malam, æſtimat tamen in particulari caſu ſibi eſſe bonam, & fornicatur.

SED hæc explicatio non planè ſatisfacit propoſitæ difficultati. Nam qui negat particularem aliquam veritatem incluſam in veritate vniuerſali, hoc ipſo etiam negat vniuerſalem. Quare qui deſperãs iudicat ſe non poſſe ſperare veniam, hoc ipſo negat in vniuerſali poſſibilem eſſe peccatoribus omnibus in Eccleſia veniam, & ſic illud quoque iudicium falſum in particulari vi- C detur eſſe contra fidem.

Neque exemplum illud D. Thomæ de eo, qui fornicatur, videtur eſſe ſimile. Nã is per iudicium particulare, quo iudicat ſibi fornicationem eſſe bonã; non cõtradicit iudicio vniuerſali ex fide vero, quòd ſcilicet fornicatio nulli ſit bona, bonitate nimirum licita & honeſta, ſed omnibus per ſe mala. Non enim hoc eodem genere bonitatis (ſcilicet honeſtæ) iudicat ſibi in particulari fornicationem eſſe bonam (tunc enim infidelis eſſet) ſed alio quodam genere bonitatis, nempè delectabilis; id quod verè iudicat. In noſtro autẽ propoſito, qui deſperans iudicat in particulari, ſe non poſſe remiſſionem peccatorum impetrare, omnino cõtradicit iudicio fidei vero in vniuerſali, ſcilicet quòd omnibus pecca- D toribus ſit poſſibile in Eccleſia obtinere remiſſionem peccatorum, & ita videtur talis peccare contra fidem.

Nec dici poteſt, iudicium illud fidei in vniuerſali nõ eſſe, quòd omnibus omnino peccatoribus in hac vita ſit poſſibile conſequi remiſſionem peccatorum, ſed quòd pleriſque certè ſit poſſibile (cùm nõ deſint auctores, qui ſentiant quibuſdam peccatoribus negari gratiam ſufficientem, qua poſſint conuerti) ac proinde cum qui deſperans iudicat, ſe quidẽ non poſſe remiſſionem peccatorũ cõſequi, minimè cõtradicere illi iudicio vniuerſali

fidei. Hoc aio non recte dici poſſe.

Nam primò, ſi ita, non modò ſequeretur non peccare contra fidē eum qui deſperans iudicat, ſe non poſſe impetrare remiſſionem peccatorum, ſed ne peccare quidem contra Spem. Si enim probabile eſt, quoſdam propter ſingularem ſuam improbitatem non poſſe remiſſionem impetrare, quidni probabiliter & vere hoc ipſū de ſe iudicet ſceleratiſſimus aliquis, qui deſperat? Quòd ſi id probabiliter & verè iudicat, non erit iā mala, ſed bona eius deſperatio, ſiquidē conformatur iudicio intellectus non falſo, ſed probabili & vero: vt enim docet veriſſimè S. Thom. art. 1. motus appetitus per cōformitatem cum iudicio intellectus vero vel falſo bonus vel malus eſt.

Deinde, quia D. Thomas art. 2. planè ſupponit eſſe ex fide verum iudicium illud vniuerſale, eo ſenſu quo diximus, ſcilicet quòd omnibus in Eccleſia per diuinam miſericordiam ſit poſſibile obtinere remiſſionem peccatorum, atque adeo ſalutem.

Denique tomo 2. q. 3. de Gratia, punct. 3. ſatis oſtēdimus opinionē eorum, qui ſentiunt aliquibus peccatoribus interdum negari gratiam ſufficientē eſſe prorſus intolerabilem. Quod certe vel hoc vnico argumento euincitur, quo iam vſi ſumus; nempe conſequens ex ea opinione eſſe, vt poſſit aliquis inſignis peccator ſine vllo prorſus peccato deſperare.

Aliter igitur ad propoſitam à nobis difficultatem reſpondendum eſt, & quidē ex mente quoque D. Thomæ. Itaque rem totam ſic declaro. Quod diximus deſperationis motum eſſe conformē iudicio falſo intellectus, quo aſſecutio beatitudinis putetur impoſſibilis, optimè poteſt conſiſtere, licet hoc iudicium non ſit actu in eo ipſo homine qui deſperat, atque adeo licet is nō peccet ſimul contra fidem. Nam hoc ipſo etiam, quod motus deſperationis ſuapte ratione poſſet ex tali iudicio proficiſci, eſt tali iudicio cōformis, atque adeo prauus, iuxta doctrinā D. Tho. art. 1. Itaque quamuis is qui deſperat, non actu iudicet ſibi eſſe impoſſibilē aſſecutionem beatitudinis, tamen peccat propterea quòd ita voluntate refugit beatitudinē, atque ſi iudicaret ſibi eſſe impoſſibilem eius aſſecutionem. Et hoc ipſo, tali iudicio falſo (licet ipſe illud actu non habeat) motus hic Deſperationis conformis eſt, atque adeo malus.

Neque verò eſt neceſſe ad eliciendum huiuſmodi Deſperationis motum actu habere illud falſum iudicium: ſed ſatis ad id eſt, vt quis & per actum practicum imperij voluntati ſuæ intimet talem Deſperationis motū, & per iudicium etiam practicum ſtatuat & æſtimet ſibi talem actū Deſperationis eſſe eliciendum; ſiue vt iucūdum & aptum præſenti diſpoſitioni ſuæ, ſiue vt vtilē ad alios fines ſuos prauos, nēpe ad perpetranda liberius alia peccata, &c Hoc ipſum mihi videtur inſinuaſſe D. Thom. art. 2. quatenus nunquam dixi, eum qui deſperat, iudicare & æſtimare eſſe ſibi impoſſibile in tali ſtatu impetrare veniā & ſalutem, ſed, eſſe *ſibi deſperandum*. Et certe miror Caietanū art. 2. non diſcuſſiſſe & enodaſſe hanc difficultatem.

Porrò eſt dictis poteſt intelligi Primo, deſperationem eſſe omnino ex ſe peccatū mortale, niſi abſque plena deliberatione, aut ex ſurreptione, concipiatur. Nam & grauiter offendit miſericordiam diuinam, & omniū fere peccatorum deinde eſt mater, iuxta illud Apoſtoli ad Epheſ 4. *Deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ; &c.*

Secundo intelligitur, eſſe grauiſſimū peccatū mortale, cum ſit contra vnā ex virtutibus Theologicis, quæ omnium ſunt præſtantiſſimæ. Quāquam vt D. Thomas docet art. 3. grauius eſt peccatū Odij Dei & Infidelitatis, eo quòd ab ipſo Deo ſecundùm ſe per ea receditur; per deſperationē autem nōniſi vt participatur à nobis: ſicut contra, Spes in Deum tendit, vt participatur à nobis per beatitudinem; Fides autē & Charitas in ipſum Deum ſecundùm ſe tendunt, quatenus Charitas illū ſecūdùm ſe diligit, & Fides illū ſecundùm ſe credit, vt obiectū *quod creditur*, ſicut bene declarat in illo a. 3. Caiet.

Tertio facilè quoque ex dictis intelligitur quod docent S. Gregorius lib. 3. moralium cap. 31. & S. Thomas hic a. 4. Deſperationem tum ex luxuria, tum ex acedia facile ſolere naſci, præcipuè autē ex acedia. Nam & minuitur affectus ad bona ſupernaturalia per carnalia oblectamenta luxuriæ, & per acediā inducitur torpor quidam ad ſalutem procurandam; cùm acedia ſit quædam triſtitia, deiiciens animum, & reddēs ſegnem ac ineptum ad operandum, vt vidimus tomo 2. q. 6. de Paſſionibus punct. 2.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quale & quantum peccatum ſit Præſumptio.

D. Thomas art. 1.

Præsvmptionis vocabulū non quouis modo accipitur a nobis in propoſito. Nam quadrupliciter ſolet accipi. Primo, pro robuſta quadam ſpe. Vt Iudith ſexto: *Oſtende Domine quoniam non derelinquis præſumentes de te.* Secvndo, pro coniectura quadam, quomodo ſolet à Iuriſperitis frequenter accipi; ſicut etiam ita accipitur Sapientiæ 17. vbi dicitur: *Semper præſumit ſæua perturbata conſciētia.* Tertio, pro vitio oppoſito per exceſſū virtuti Magnanimitatis: cùm ſcilicet quis molitur & aggreditur ea quæ longè excedunt ſuam facultatem; de quo vitio infrà agemus diſput. 8. vbi diſſerendum eſt de fortitudine, & ei annexis virtutibus & vitiis contrariis. Ac de præſumptione quoque hac diſputat S. Thomas infrà quæſt. 130. Qvarto, accipitur id nomē pro peccato contrario Virtuti Spei per exceſſum; cùm ſcilicet quis aliquid tanquam poſſibile ſperat de Deo, quod ſecūdùm eius legem ordinariam non eſt poſſibile, vt remiſſionem peccatorum ſine pœnitentia; vel gloriam ſine propriis meritis, vt docet ſanctus Thomas articul. 1. Et ſic loquimur hic de Præſumptione. De qua breuiter ſunt dicenda.

Primo dico, Præſumptionem hanc ex ſe eſſe peccatum mortale, niſi ſuſcipiatur indeliberatè, ſiue ex ſurreptione quadam, vt diximus de peccato Deſperationis puncto præcedente. Nam vt motus Deſperationis conformis eſt iudicio falſo de Deo, quòd ſcilicet per eius miſericordiam nō poſſit aliquis obtinere ſalutē, & ideo grauiter lædit miſericordiam diuinam: ita etiam motus hic Præſumptionis conformis eſt falſo iudicio de Deo; quòd ſcilicet poſſit obtineri ſalus ſinè mediis ordinatis à diuina prouidentia & iuſtitia, & ita grauiter Dei prouidentiam & iuſtitiam lædit.

Et ſicut puncto præcedenti docuimus, non eſſe neceſſe, vt iudicium illud falſum circa Dei miſericordiā ſit actu in eo ipſo, qui deſperat; ita nūc intelligendum eſt, nō eſſe neceſſe, vt in eo ipſo, qui præſumit, ſit actu iudiciū illud falſum circa Dei prouidentiā & iuſtitiam: ſed ſufficere, vt ita tendat quis voluntate ſua in ſalutem, atque ſi poſſet ſine pœnitentia & meritis obtineri. Quæ magna quidem peruerſitas eſt, oppoſitā nimirum Spei per exceſſum, ſicut eidem opponitur Deſperatio per defectum.

Atque vtrumque peccatum ob ſui granitatē numeratur inter ea peccata, quæ peculiariter dicūtur eſſe cōtra Spiritum ſanctum, vt vidimus ſuprà q. 14. Ita tamē, vt quemadmodum D. Thomas art. 2. ait, maius peccatū ſit Deſperatio quàm Præſumptio, eò quòd Deſperatio lædit diuinam miſericordiam, quę eſt maximè Deo naturalis & propria.

Secvndo dico, Præſumptionem hanc non ſolùm Spei, ſed etiam Timori opponi, magis autē Spei, quàm

Timori, vt docet ſanctus Thomas art. 3. Vtrumque probatur & declaratur ſic. Cùm Præſumptio ſit motus circa Deum, conſiſtens in quadam appetitus proſecutione; & timor item ſit motus circa Deum conſiſtens in quadam appetitus fuga; conſequitur, Præſumptionem & Timorem opponi inter ſe ſecundùm ſuas quaſi *genericas* rationes *appetitus & fugæ*. Item cùm Spes ex ratione ſua ſpecifica ſit motus conſiſtens in ordinata appetitus proſecutione erga Deum, vt erga bonum arduũ; & Timor contrà in praua & inordinata proſecutione appetitus erga Deum, item vt bonum arduum; conſequens eſt, vt Spes & Præſumptio opponantur ſecundùm rationes ſuas *ſpecificas*, atque adeo magis quàm Præſumptio & Timor: ſiquidem maior eſt oppoſitio ſecundùm rationes ſpecificas, quàm oppoſitio ſecundùm A rationes genericas; qualis eſt illa Timoris & Præſumptionis, vt antè diximus ex ſententia D. Thomæ artic. 3. ad 2. & ad 3.

Tertio dico, Præſumptionem hanc, de qua agimus ſolere facilè oriri ex Superbia. Nam ſi quis pluris quàm conuenit, ſe ipſum æſtimat, facilè eò delabitur, vt appetitu prauo tendat in beatitudinem tanquam ſibi abſque meritis etiam tribuendam, vt docet ſanctus Thomas articulo quarto. Illa autem alia Præſumptio oppoſita Magnanimitati, oriri ſolet ex cupiditate vanæ gloriæ, & præſertim circa res nouas, quæ pariant admirationem, vt docet D. Thomas in eodem articulo quarto, ex ſententia ſancti Gregorij lib. 31. moralium, capite 31. vbi origines diuerſorum peccatorum oſtendit.

QVÆSTIO QVARTA.

De præceptis Spei, & Timoris.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 22.

DICENDVM *eſt* Primo, *de Præcepto Spei.* Secvndo, *de præcepto Timoris. Quæ duo præcepta breuiter explicantur à D. Thoma in duobus articulis huius quæſtionis.*

PVNCTVM PRIMVM.

An extet aliquod præceptum de Spe.

D. Thomas art. 1.

NON eſt dubitandum quin extet præceptum affirmatiuum de ſperanda beatitudine ſupernaturali. Probatur Primo ex his locis Scripturæ, 1. Paralip. 10. inter alias iniquitates Saul recenſetur etiam, quòd *nec ſperauit in Domino: propter quod interfecit eum, &c.* Et Pſalm. 4. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ & ſperate in Domino.* Vbi vt indicatur præceptum operandi iuſtè, ita etiam ſperandi. Et Pſalm. 61. *Sperate in eo omnis congregatio populi.* Et Prouerb. 24. *Non habent futurorum ſpem mali.* Tenentur igitur omnes eam habere. Et Sap. 2. Impiis vitio datur, quòd *neque ſperauerunt mercedem iuſtitiæ.* Et 1. ad Timoth. 6. *Præcipe non ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo.* Et ad Tit. 2. *Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem, &c.* Vnde ſanctus Avgvstinvs Tractat. 83. in Ioannem: *Quam multa,* inquit *nobis mandata ſunt de ſpe? Quis poteſt omnia colligere? Quis enumerando ſufficere?*

Secvndo idem probatur certiſſimo argumento Theologico ſic: Omnis actus virtutis ad ſalutem hominis neceſſarius, eſt à Deo præceptus: Sed actus Spei eſt homini neceſſarius ad ſalutem: Ergo eſt à Deo præceptus. Maior probatur. Nam nullus alius actus eſt homini ad ſalutem neceſſarius, præter eos, qui ſunt præcepti: Ergo ſi quis actus eſt ad ſalutem neceſſarius, erit præceptus. Antecedens patet euidenti teſtimonio Chriſti, Matth. 19. Nam adoleſcenti interroganti: *Quid faciendo, vitam æternam poſſidebo?* reſpondit: *Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata.* Quo reſponſo declarauit, ad ſalutem ſatis eſſe facere quæ præcepta ſunt, neque prætereà eſſe neceſſarium aliquem alium actum non præceptum.

Minor autem noſtri argumenti probatur quoque teſtimonio diui Pauli ad Roman. 8. *Spe ſalui facti ſumus.* Et 1. Corinth. 9. *Propter nos ſcripta ſunt, quoniam debet in* B *Spe qui arat arare; & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi.* Et ad Hebr. 9. *Confugimus*, inquit, *ad propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam.* Et certè nemo ſectaretur pietatis ſtudia ad ſalutem neceſſaria ſine ſpe futuræ vitæ beatę propter quod idem Apoſtolus ad Hebr. 11. affirmat, oportere, eum qui ad Deum accedit, *credere & quòd eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit,* quia ſcilicet ſpes quoque remunerationis firmamentum pietatis eſſe debet.

Itaque dubium nullum eſt quin extet diuinum præceptum affirmatiuum de Spe; quamuis illud quidem non ſit in ipſo Decalogo expreſſum propter rationes, quas adfert D. Thomas art. 1. Huic autem affirmatiuo præcepto coniunctum eſt quoque præceptum negatiuum vetans actum contrarium Spei, nimirum C Deſperationem. Quod præceptum (vt alia omnia negatiua) pro omni tempore obligat. Nunquam enim deſperare fas eſt.

Sed de præcepto *affirmatiuo* Spei dubium eſt, pro quo tempore obliget. Dominicus Bannes 2. 2. q. 22. art. 1. & alij quidam Thomiſtæ ſentiunt, obligare ſub initium vſus rationis, quia ſcilicet tunc teneatur homo ſe in Deum conuertere ex ſententia S. Thomæ. Sed hanc ſententiam eſſe falſam, oſtendimus tomo 2. quæſt. 19. de Peccatis, punct. 3.

Dicam igitur hac de re duo, quorũ alterum puto certum; alterum probabile. Primo dico, tempus quo *per ſe* obligat præceptum Spei, eſſe, quando aliquis infeſtatur grauiori aliqua tẽtatione deſperationis, vt notat etiam D Bãnes vbi ſupra, & alij; quod pręcipuè euenire ſolet imminente morte. Ratio eſt: nã tunc vel maximè neceſſarium eſt animum cõtrario motu Spei confirmare. Dixi autem, *per ſe*, nam per accidens quãdoque etiã tenebitur quis ſpe munire animum ad vincendas alias tentationes in aliis materiis. Sed tunc non ſperare minimè erit ſpeciale peccatum diſtinctum ab eo, quod cõmittetur

Digitized by Google

ſuccumbendo tentationi, ſed pertinebit hoc ad idem peccatum, vt notauit Bannes, quia ſpes non requireretur tunc per ſe, ſed propter aliud peccatum vitandum.

Dico Secvndo, probabiliter quoque tempus, quo obligat præceptum Spei, eſſe, quando quis primò vel per ſe, vel ab alio monitus, cogitat de vtilitate & neceſſitate Spei, ad piè viuendum. Nam ſi tenetur quis ſemper piè viuere; certè tenetur, quàm primùm poteſt, facere quod ad piè viuendum neceſſarium eſt, atque adeo ſperare: ſiquidem ſine ſpe non poteſt pietas conſiſtere, vt apparet ex allatis teſtimoniis diui Pauli. Rectè autem mihi videtur notare Bannes, cum quis ſtudet ſubinde ſe exercere in ſperando ferè ſemper putare poſſe ſe adimplere hoc præceptum quantum ſatis eſt, ne hac in re peccet.

De quæſtione autem illa, quæ hic moueri ſolet, an ſcilicet is etiam ſperare teneretur, cui diuinitus reuelatum eſſet ſe probum eſſe, ſupra q. 1. explicauimus noſtram ſententiam, ſcilicet in tali caſu nec poſſe nec debere aliquem ſperare. Quæ eſt quoque D. Thomæ ſententia q. 23. de Veritate artic. 8. ad 2. vbi propterea dicit, non poſſe de lege ordinaria fieri talem reuelationem, quia de lege ordinaria quilibet tenetur ſperare; in tali autem caſu non poſſet homo ſperare.

Neque tamen eſt negandum, quin abſolutè poſſet talis reuelatio fieri. Nam nihil impedit quominus poſſit Deus alicui reuelare id quod eſt verum. Altiſiodorenſis tamen lib. 3. tract. 5. c. 6. q. 5. in quæſtiuncula quadam incidenti, negat poſſe alicui reuelari ſuam damnationem. Sed poteſt intelligi ſecundùm legem Dei ordinariam.

PVNCTVM SECVNDVM.

An extet aliquod præceptum de Timore.

D. Thomas artic. 3.

Asserendvm eſt breuiter cum D. Thom. extare præceptum diuinum, tum de timore filiali, tum de Timore bono ſeruili pœnarum. De Timore *filiali*, Deut. 10. *Quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius & diligas eum?* &c. De Timore autem *ſeruili*, Mat. 10. & Luc. 12. *Eum timete, qui poſtquam occiderit corpus habet poteſtatem & corpus & animam perdere in gehennam.* Et vtroque timore poteſt intelligi quod S. Avgvstinvs ait, lib. de correptione & gratia, c. 13. ideo occultum

A eſſe hominibus myſterium prædeſtinationis, *ne quis*, inquit, *extollatur, ſed omnes etiam qui bene currunt*, Timeant *dum occultum eſt quo perueniant.*

Sed Dvbivm eſt an præcepta de iſtis timoribus ſint ſpecialia, ita vt aliquando ex defectu iſtiuſmodi timorum contingat committi ſpeciale peccatum: an verò ſint ipſamet præcepta charitatis & aliarum virtutum, quæ cenſeantur conſequenter exigere timorem filialem & ſeruilem, quatenus per hos timores retrahatur homo à peccatis contra charitatem & alias Virtutes; ita vt defectus huiuſmodi timorum non ſit ſpeciale peccatum diſtinctum ab aliis.

Respondeo, probabile eſt, vt cēſet etiam hic Bannes, non diſtingui hæc præcepta ab aliis. Nam neque à

B Doctoribus mentio vlla fieri ſolet ſpecialis peccati ob defectum huiuſmodi Timorum, neque homines timoratæ etiam conſcientiæ ſolent ſe accuſare de ſpeciali aliquo peccato diſtincto ab iis quæ alioqui committuntur in variis materiis ex defectu huiuſmodi Timorum, ſed ſatis putant eſſe confiteri eiuſmodi alia peccata. Atque etiā ad iuſtificationē ſatis eſt Timoris actus implicitus, vt continetur nimirū in ipſo actu pœnitentiæ vel charitatis, ſicut tom. 2. q. 5. de Gratia docuimus.

Poteſt etiam probabiliter aſſeri, quòd extēt quoque præcepta ſpecialia, quæ obligēt per ſe pro aliquo tempore ad hos timores, nempe ad Timorem filialem, quando quis eſt periculo peccandi propter occurrentes aliquas peccandi occaſiones. Ad Timorem autem pœnarum, quando quis vt abſtineat à peccatis, non mouetur alioqui virtutis amore. Atque hanc ſenten-

C tiam Bannes (vt videtur) magis probat.

Sed mihi videtur ſcrupuloſa, & non ſatis etiam conſentanea fidelium exiſtimationi & praxi. Nam etiam cùm in huiuſmodi caſibus aliquis peccat oblitus omnis Timoris diuini, putatur ſolùm cōmittere vnum peccatum, & ſatisfacere, ſi in Cōfeſſione ſe accuſet de peccato eo, quod aliàs committit, vt v.g. de furto vel adulterio, aut etiam quod ſe expoſuit huiuſmodi peccatorum periculo. Itaque annexus defectus Timoris diuini, ſolum videtur eſſe communis quædam conditio omnium peccatorum, à quibus quis non deterretur per timorem. Sicut etiam non eſt ſpeciale peccatum, ſed conditio omnium peccatorum, defectus conſiderationis rerum diuinarum, & aliorum remediorum, quæ poſſunt retrahere à peccando, & negliguntur ab iis qui peccant.

Finis ſecundæ Diſputationis.

Digitized by Google

Digitized by Google

DISPVTATIO TERTIA GENERALIS,

DE CHARITATE ET EI ANNEXIS:

DIVISA IN QVÆSTIONES VIGINTI.

Digitized by Google

INDEX QVÆSTIONVM ET PVNCTORVM TERTIÆ DISPVTATIONIS.

QVÆSTIO PRIMA.

De ipſa Charitate ſecundùm ſe.

PVNCT. I. *Quid ſit Charitas, an ſcilicet ſit virtus aliqua & qualiſnam virtus.*
II. *Vtrum Charitas verè quoque ac propriè ſit quædam amicitia.*
III. *Quænam ſit Charitatis cum cæteris virtutibus comparatio.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De Subiecto & Cauſſa efficiente, augente, minuente, vel corrumpente Charitatem.

PVNCT. I. *Quodnam ſit ſubiectum, & quæ cauſſa efficiens Charitatis.*
II. *An accipiat Charitas à ſua cauſſa efficiente aliquam perfectionis quantitatem, ſecundùm quam poſſit eſſe vel maior vel minor, & vnde ſit æſtimanda ea perfectionis quantitas.*
III. *An & quomodo poſſit Charitas augeri ſecundùm aliquam perfectionis ſuæ quantitatem.*
IIII. *An & quomodo iam habita poſſit amitti.*
V. *Vtrum poſſit diminui.*

QVÆSTIO TERTIA.

De Obiectis Charitatis.

PVNCT. I. *Quæ ſint diligenda ex Charitate & quomodo.*
II. *Vtrum ob aliquam circumſtantiam fieri poſſit, vt res aliquæ, quæ eſſent alioqui diligendæ ex Charitate, minimè debeant ex Charitate diligi.*

QVÆSTIO QVARTA.

De Ordine Charitatis, quo ſcilicet debet ea tendere in diuerſa ſua obiecta.

PVNCT. I. *Vtrum ſit aliquis ordo Charitatis, ſecundùm quem magis debemus diligere vnam rem, quàm aliam, & qualis ſit eiuſmodi ordo.*
II. *Vtrum teneamur magis diligere Deum, quàm vel nos ipſos, vel quemcunque proximum.*
III. *Vtrum nos ipſos magis teneamur quàm proximos diligere.*
IIII. *An teneamur magis diligere vnum proximum quàm alium.*
V. *Quas ob cauſſas vnus proximus magis quàm alius debeat diligi, ſeu quænam in proximis conſideranda ſint, vt alter altero magis diligi debeat.*
VI. *Vtrum in cæleſti patria futurus ſit etiam aliquis ordo Charitatis.*

QVÆSTIO QVINTA.

De actu Charitatis proximo, qui eſt amor ſiue dilectio.

PVNCT. I. *Quidnam ſit propriè amor Charitatis.*

Digitized by Google

II. *Quomodo poſsimus ac debeamus Deum actu amoris proſequi.*
III. *Vnde potiſsimùm ſit æſtimanda perfectio amoris atque adeò etiam meriti dignitas in eo.*

QVÆSTIO SEXTA.

De duobus effectibus internis Charitatis, nempe de gaudio & pace.

PVNCT. I. *De gaudio.*
II. *De Pace.*

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Miſericordia, quæ eſt item effectus quidam internus Charitatis.

PVNCT. I. *Quid propriè ſit Miſericordia.*
II. *Vtrum Miſericordia ſit actus virtutis peculiaris, quæ item nominetur miſericordia.*
III. *Qualiſnam virtus ſit Miſericordia, an ſcilicet ſit præſtantior charitate.*

QVAESTIO OCTAVA.

De Beneficentia, quæ eſt externus effectus Charitatis.

PVNCT. I. *Quæ ſit ratio Beneficentiæ in propoſito, & quomodo ſit benefaciendum.*

QVAESTIO NONA.

De Eleemoſyna, quæ eſt item Effectus externus Charitatis mediante miſericordia.

PVNCT. I. *Quid ſit Eleemoſyna.*
II. *Quotuplex ſit Eleemoſyna.*
III. *Quanta ſit eius præſtantia & vtilitas.*
IIII. *De neceſsitate Eleemoſynæ.*
V. *Ex quibus rebus Eleemoſyna ſit facienda, ſeu quæ ſit materia Eleemoſynæ.*
VI. *Quinam poſsint facere Eleemoſynam.*
VII. *Quibus facienda ſit Eleemoſyna.*

QVAESTIO DECIMA.

De Correctione fraterna, quæ eſt quidam effectus externus Charitatis, & Eleemoſynæ ſpiritualis.

PVNCT. I. *Quidnam ſit Correctio fraterna.*
II. *An ex Diuino præcepto correctio fraterna ſit adhibenda, & quando.*
III. *A quibus adhibenda ſit correptio fraterna.*
IIII. *Quibuſnam ſit correptio adhibenda.*
V. *Quomodo adhibenda ſit correptio.*

QVAESTIO VNDECIMA.

De Odio quod eſt vitium contrarium Charitati.

PVNCT. I. *An & quatenus contingat aliquando Deum aut proximum odio haberi.*
II. *Quantum & quale peccatum ſit odium Dei & proximi.*

QVAESTIO DVODECIMA.

De Acedia, quod eſt vitium contrarium, gaudio Charitatis.

PVNCT. I. *Quale & quantum peccatum ſit Acedia.*
II. *De eius remedio.*

QVAESTIO DECIMATERTIA.

De Inuidia, quæ eſt item contraria gaudio Charitatis.

PVNCT. I. *Quid ſit Inuidia.*
II. *De prauitate Inuidiæ.*
III. *De inuidiæ remedio.*

Digitized by Google

QVÆSTIO DECIMAQVARTA.

De Diſcordia & Contentione, quæ ſunt duo vitia contraria paci Charitatis in corde & ore.

PVNCT. I. *Quale & quantum peccatum ſit diſcordia.*
II. *Quale & quantum peccatum ſit contentio.*

QVAESTIO DECIMAQVINTA.

De Schiſmate, quod eſt vitium contrarium Charitatis paci in opere.

PVNCT. I. *Quale peccatum ſit Schiſma.*
II. *Quantum peccatum ſit Schiſma.*
III. *Quænam ſint pœnæ Schiſmaticorum.*

QVAESTIO DECIMASEXTA.

De Bello, quod eſt item contrarium paci Charitatis.

PVNCT. I. *An bellum aliquod poſſit eſſe iuſtum ac licitum.*
II. *Quænam requirantur conditiones, vt bellum ſit licitum.*
III. *Quonam modo ſit gerendum bellum.*
IIII. *A quibuſnam bellum geri poſſit.*
V. *Quonam tempore bellum geri poſſit.*

QVAESTIO DECIMASEPTIMA.

De Rixa & Seditione, quæ ſunt item contra pacem Charitatis.

PVNCT. I. *Quid ſit rixa, & an ſemper ſit peccatum & quale.*
II. *Quid & quale peccatum ſit ſeditio.*

QVAESTIO DECIMAOCTAVA.

De Scandalo quod eſt contrarium beneficentiæ Charitatis.

PVNCT. I. *Quid & quotuplex ſit ſcandalum.*
II. *An ſcandalum ſit peccatum & quale.*
III. *An ſcandalum cadat etiam in viros perfectos.*
IIII. *Quidnam oporteat facere vel omittere ad vitandum ſcandalum.*

QVÆSTIO DECIMANONA.

De Præceptis Charitatis.

PVNCT. I. *Quomodo & quando obliget præceptum de Dilectione Dei.*
II. *Quomodo & quando obliget præceptum de Dilectione proximi.*
III. *An etiam ordo Charitatis ſit in præcepto.*

QVAESTIO VIGESIMA.

De Dono Sapientiæ, quod eſt Charitati annexum, & de Stultitia quæ eſt ei dono contraria.

PVNCT. I. *Quale donum ſit donum Sapientiæ, & quam affinitatem habeat cum Charitate.*
II. *Qualenam peccatum ſit Stultitia.*

Digitized by Google

DISPVTATIO TERTIA GENERALIS.

DE CHARITATE ET EI ANNEXIS.

D. Thomas 2.2. à quæſt. 23. vſque ad 46.

D*ISSERVNT de hac materia Theologi cum Magiſtro lib. 3. ſent. diſtin. 27. vſque ad 37. & nonnihil etiam in 1. ſent. diſt. 17. & in 2. diſt. 27. ſed omnium accuratiſſimè D. Thomas in 2.2. à q. 23. vſque ad 46. Patres etiam ſuis in ſcriptis frequenter diſſerunt de Charitate: ac peculiariter ſanctus* AVGVSTINVS *in libro de perfectione Iuſtitiæ, tom. 7. Et extat in eiuſdem operibus, to. 4. liber alius, de Subſtantia Dilectionis, & tom. 9. alius, de diligendo Deum, & item alius de quatuor virtutibus Charitatis. De quibus tamen libris incertum eſt, num ſint Auguſtini. Sanctus etiam* BERNARDVS *librum ſcripſit de diligendo Deum. Extant quoque in Appendice Bibliothecæ ſanctorum Patrum Centuriæ quatuor capitulorum de Charitate, S.* MAXIMI *Confeſſoris, antiqui auctoris Græci.*

Nos autem, quæ pertinent ad hanc materiam, quæſtionibus viginti complectemur. PRIMA *quæſtio erit, de ipſa Charitate ſecundùm ſe.* SECVNDA, *de illius cauſſa materiali ſeu ſubiecto, itémque de cauſſa efficiente, à qua ſcilicet gigni Charitas, augeri, minui vel corrumpi poſſit.* TERTIA, *de illius obiectis, id eſt, de rebus, quæ per Charitatem diligi poſſint aut debeant.* QVARTA, *de ordine illius, quo ſcilicet debet tendere in diuerſa ſua obiecta.* QVINTA, *de illius actu proximo, qui eſt amor.* SEXTA, *de duobus effectibus internis Charitatis, nempe de Gaudio & Pace.* SEPTIMA, *de Miſericordia, quæ eſt etiam internus effectus Charitatis.* OCTAVA, *de Beneficentia, quæ eſt Charitatis effectus externus.* NONA, *de Eleemoſyna, quæ eſt etiam effectus externus Charitatis.* DECIMA, *de Correctione fraterna, quæ eſt item quidam externus effectus Charitatis, & velut eleemoſyna ſpiritualis.* VNDECIMA, *de Odio, quod eſt vitium contrarium ipſi Charitati.* DVODECIMA, *de Acedia, quæ eſt vitium contrarium Gaudio Charitatis.* DECIMATERTIA, *de Inuidia, quæ ſimiliter eſt eidem Gaudio contraria.* DECIMAQVARTA, *de Diſcordia & Contentione, quæ ſunt duo vitia contraria Paci Charitatis.* DECIMAQVINTA, *de Schiſmate. Quod eſt etiam contrarium Paci.* DECIMASEXTA, *de Bello, quod etiam eſt contrarium Paci.* DECIMASEPTIMA, *de Rixa & Seditione, quæ ſunt item alia vitia Paci Charitatis contraria.* DECIMAOCTAVA, *de Scandalo, quod opponitur Beneficentiæ Charitatis.* DECIMANONA, *de ratione ac forma eorum præceptorum Charitatis, quæ in Scriptura extant.* VIGESIMA, *de dono Sapientiæ, quod reſpondet virtuti Charitatis, itémque de Stultitia, quæ eſt ei dono contraria.*

Digitized by Google

QVÆSTIO PRIMA.

De ipſa Charitate ſecundùm ſe.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 23.

EXPLICANDA ſunt tria. PRIMO, *Quid ſit Charitas, an ſcilicet ſit virtus aliqua, & qualiſnam virtus.* SECVNDO, *Vtrum Charitas verè quoque ac propriè ſit quædam amicitia.* TERTIO, *Quænam ſit eius cum cæteris virtutibus comparatio.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Charitas, an ſcilicet ſit virtus aliqua, & qualiſnam virtus.

D. Thomas artic. 2. 3. 4. 5.

QVæ pertinent ad cognoſcendam eſſentiam Charitatis, non niſi per partes explicantur in aliquot articulis à D. Thoma: qui etiam prius quærit an Charitas ſit amicitia, quàm, ſitne eſſentialiter virtus, & quænam virtus. Sed expediet, omnia in primis quæ ad eſſentiam Charitatis ſecundum ſe ſpectant, ſimul declarare, & tanquã in vnum conſpectũ ſubiicere.

Quænam ſit ratio & eſſentia Charitatis. §. 1.

PORRò eſſentia & ratio Charitatis ab ipſa nominis notatione commodiſſimè duci poterit. Latinum igitur hoc vocabulum *Charitatis*, ſiue id à Græco nomine χάρις, id eſt, gratia, ductum ſit, vt quidam volunt, ſiue aliam originem habuerit: apud Latinæ linguæ auctores generatim ſignificat amorem honeſtum in eos qui & per ſe amentur gratuitò, & viciſſim redamare poſſint. Ita hoc nomen paſſim vſurpatur cùm ab aliis tum à Cicerone. Vt cùm lib. 1. de natura Deorum, ſub finem, inquit: *Prata, & arua, & pecudum greges diliguntur illo modo quòd fructus ex eis capiuntur. Hominum Charitas & amicitia gratuita eſt.* Et lib. de Amicitia cùm ait: *Charitatem, quæ eſt inter parentes & liberos, dirimi niſi deteſtabili ſcelere non poſſe.* Ex qua poſtrema ſententia apparet, hoc vocabulo Latinè ſignificari non modò amorem actualem, qui momento euaneſcit, ſed etiam habitualem, qui conſiſtentiam quandam habet durabilem. Hunc enim in primis vult Cicero inter parentes & filios non poſſe dirimi ſine ſcelere.

In eadem ſignificatione vſurpatur in Scriptura paſſim hoc vocabulum à vulgato interprete, cùm vel Dei Charitas erga nos commendatur, vel noſtra erga illum, & etiam inter nos requiritur. Vt Ierem. 31. *In Charitate perpetua dilexi te, ideò attraxi te miſerans.* Quo loco ſicut in aliis veteris Teſtamenti, pro vocabulo *Charitatis*, in Hebræo eſt nomen Habaa, quod ſignificat ſimiliter gratuitum amorem. Item ad Epheſios 2. *Deus propter nimiam Charitatem ſuam, qua dilexit nos, & cum eſſemus mortui peccatis, viuificauit nos Chriſto.* Et ad Coloſſ. 3. *Super omnia autem hæc Charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.* Et ad Romanos 12. *Charitatem fraternitatis diligentes, &c.* In quibus & aliis noui Teſtamenti locis pro hoc vocabulo in Græco eſt nomen ἀγάπη, quod ſignificat dilectionem illam Charitatis. Atque eodem modo vocabulum Charitatis vſurpatur à Theologis & Eccleſiaſticis Scriptoribus paſſim.

Hinc per Metaphoram accommodari etiam ſolet hoc vocabulum ad res quaſdam ſignificandas, quæ habeant reſpectum aliquem ad morem illum Charitatis. Nam Deus appellatur à D. Ioanne, 1. epiſt. cap. 4. *Charitas*, non modò quia ipſe propriè & eſſentialiter eſt ſua Charitas,

A ſicut ſua iuſtitia & ſua bonitas; nec ideò tantùm quia ipſe eſt Spiritus ſanctus, qui perſonaliter eſt amor ſeu charitas, ſed etiam quia charitatem erga ſe nobis impertit, iuxta illud ad Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, de quo loco poſtea dicemus.

Sic etiam Sacramentum Euchariſtiæ ſeu Cœnæ Dominicæ, quoniam eſt Symbolum charitatis, qua Chriſtiani inter ſe & cum Chriſto vniti eſſe debent, olim appellatum fuiſſe videtur ἀγάπη, quod Latinè eſt, dilectio; vt poteſt intelligi ex TERTVLLIANO in Apolog. contra gentes, c. 39. vbi de hoc myſterio videtur loqui: cùm ita ſcribit: *Cœna noſtra de nomine rationem ſuam oſtendit. Vocatur enim ἀγάπη, id quod dilectio penes Græcos eſt.* Quibus
B verbis indicat, eò myſterium Cœnæ Dominicæ ſpectare; vt Charitas & dilectio inter nos & erga Chriſtum magis coaleſcat. Quanquam Apoſtolus quidem 1. ad Cor. 11. vbi legimus: *Conuenientibus vobis in vnum, iam non eſt Dominicam Cœnam manducare*, pro Cœna non dixit, ἀγάπην, ſed δεῖπνον.

Atque etiam ex S. AVGVSTINO lib. 20. contra Fauſtum Manichæum, capit. 20. apparet, quædam quoque alia conuiuia ſeu refectiones, ad quas admittebantur pauperes, fuiſſe olim inter Chriſtianos nominatas ἀγάπας, eadem metaphora; quia ſcilicet inſtituebantur ex dilectione charitatis. Sic enim AVGVSTINVS illo loco ſcribit: *Agapes noſtra pauperes paſcunt: ſiue frugibus, ſiue carnibus.*

Nec diſſimili ratione apud Romanos olim conuiuiũ
C quoddam conſanguineorum & affinium, ad id inſtitutũ, vt inter eos inſtauraretur animorum mutua beneuolentia & concordia, χαρισία nominabatur, vt memorat Valerius Maximus, lib. 2. cap. 1. Quod vocabulum à vocabulo Charitatis videtur deductum fuiſſe.

Porrò Theologi, in hac materia, non metaphoricè ſed propriè accipiunt id vocabulum, pro amore ſcilicet honeſto & gratuito, quo Deum non quomodocũque conſideratum, ſed etiam vt eſt auctor donorum ſupernaturalium gratiæ, & obiectum futuræ beatitudinis, ſupernaturaliter diligimus, & conſequẽter proximum etiam propter Deum. Ac in primis de hoc amore loquuntur in hac diſputatione Theologi, vt eſt quiddam in animis noſtris permanens & durabile, atque adeò principium actualis amoris, quo Deum & proximum dicto modo
D proſequimur.

Quocirca iuxta hanc vocabuli notionem à Theologis vſitatam, breuiter poteſt deſcribi charitas ex ſententia D. AVGVSTINI libro de moribus Eccleſiæ, cap. 11. ſic: *Charitas eſt virtus coniungens nos Deo, qua ipſum diligimus.* Sed vt huius deſcriptionis vis atque adeò tota eſſentia Charitatis penitus à nobis percipiatur,

QVATVOR

Digitized by Google

A Qvatvor aſſertiones de Charitate ſunt hoc loco cõfirmandæ, quas ponit etiam D. Thomas in quatuor articulis huius quæſtionis.

Prima eſt, Charitatem hanc non eſſe eſſentialiter ipſum Deum, ſed aliquid creatum in noſtra anima.

Secvnda, eſſe verè virtutem.

Tertia, eſſe certam quandam virtutem Theologicam ab aliis virtutibus tum Theologicis tum moralibus diſtinctam.

Qvarta, eſſe virtutem vnicam ſpecie.

Charitatem eſſe quiddam creatum. §. 2.

Primam aſſertionem ſtatuimus cum D. Thom. art. 2. B contra Magiſtrum ſententiarum, qui motus quibuſdam Scripturæ & Auguſtini teſtimoniis, ad quæ poſtea facilè reſpõdebimus, ſibi perſuaſit in 1. ſent. diſt. 17. Charitatem, qua Deum & proximum diligimus, non eſſe virtutem aliquam creatam, ſed ipſum Spiritũ ſanctum. Sic enim in illa diſt. 17. litera B. loquitur: *Ipſe idē Spiritus ſanctus eſt amor ſiue charitas, qua nos diligimus Deum & proximum.* Et infrà litera S. ſententiam ſuam magis declarans: *Alios,* inquit, *actus atque motus virtutum operatur Spiritus ſanctus mediantibus virtutibus, quarum actus ſunt; Vt actum fidei, fide media: & actum ſpei, media ſpe. Per fidem enim & ſpem prædictos operatur actus. Diligendi verò actum per ſe tantùm ſine alicuius virtutis medio operatur.* Hactenus ille.

Sed aſſertio noſtra, nēpe Charitatē eſſe aliquid creatum C in anima, eſt communis Theologorum in 1. diſt. 17. & iam poſt Concilium maximè Trident. certa ex fide. Nec in hac aſſertione inſtituimus nunc probare, charitatem eſſe virtutem (id enim oſtendemus in confirmatione aſſertionis ſecundæ) ſed eſſe, vt dixi, aliquid creatum. Idque affirmo eſſe certum ex fide.

Probatur Primo ex Scriptura, quæ non rarò diſtinguit inter Spiritum ſanctum & Charitatē, vt inter cauſſam & effectum, ſeu datorem & donum. Vt ad Roman. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Vbi de Charitate Dei eſt ſermo non qua Deus nos diligit, ſed qua Deum diligimus, vt ipſe Magiſter ſententiarum vbi ſuprà agnoſcit litera N. & exponunt Patres Concilij Tridentini, ſeſſione 6. cap. D 7. ac ante illos disertè quoque D. Avgvstinvs libro de ſpiritu & litera, cap. 32. his verbis: *Charitas Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris; non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos, ſicut iuſtitia Dei, qua iuſti eius munere ſimus, & Domini ſalus.* Pſalm. 3. *qua nos ſaluos facit; & fides Ieſu Chriſti, qua nos fideles facit.* Si igitur Charitas tribuitur nobis ab ipſo Spiritu ſancto, ſeu, quod idem eſt, per Spiritum ſanctum, non eſt illa ipſe Spiritus ſanctus. Itē ad Galatas 5. *Fructus autem Spiritus eſt Charitas.* Et 1. Ioannis 4. *Diligamus nos inuicem, quia Charitas ex* Deo *eſt,* vtique vt quidam effectus, & non eſſentialiter ipſe Devs.

Huc adde etiam Scripturæ loca, in quibus planè ſignificatur, Charitatem ipſam per ſe ordinari; maiorem vel minorem eſſe; perfectam vel imperfectam, creſcere, minui, amitti, recuperari, &c. Quæ certè de ipſa Spiritus E ſancti perſona non niſi ineptè dici poſſent. Vt Cantic. 2. *Ordinauit in me charitatem*: & Ioan. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, &c.* vbi Græcum vocabulum eſt *ἀγάπην*, quod charitatem ſignificat. Et 1. Ioannis 2. *Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.* Et ad Philip. 1. *Hoc oro, vt charitas veſtra magis ac magis abundet.* Et Apoc. 2. *Habeo aduerſus te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Memor itaque eſto, vnde excideris, & age pœnitentiam, &c.*

Nec eſt ſolida reſponſio Magiſtri ſententiarum vbi ſuprà, cùm de vno vel altero teſtimonio ex his dicit, debere illa accipi de Charitate, quæ eſt Spiritus ſãctus, nõ prout eſt in ſe, ſed prout eſt in hominibus iuſtis, quomodo etiam quarto Regum ſecũdo, Eliſæus petiuit, vt Spiritus, qui erat in Elia, fieret in ipſo *duplex.* Hæc inquam reſponſio non ſufficit. Primo, quia Scriptura in his locis planè loquitur de ipſa per ſe charitate, vt eſt charitas. Deinde, quia ex hac ipſa reſponſione Magiſtri poteſt clariſſime illius ſententia redargui. Nam Spiritus ſanctus non eſt in iuſtis hominibus præcisè per id quo eſt Spiritus ſanctus abſolutè: tunc enim ſemper & in omnibus eſſet tanquam in iuſtis, cùm ipſa ſubſtantia Spiritus ſancti ſit ſemper eadem & inuariabilis; ſed per aliquod donum gratiæ ab ipſo diſtinctum, cuius mutatione fiat, vt homo vno tempore habeat in ſe inhabitãtem Spiritum ſanctum, alio verò non item, idque ſine vlla Spiritus ſancti ipſius mutatione: Ergo ſi Spiritus ſanctus, quatenus eſt in nobis eſt illa charitas noſtra, de qua Scripturæ citatæ ſunt accipiendæ; non eſt, nec dici debet ipſe per ſe noſtra charitas, ſed per aliquod gratiæ donum à ſe diſtinctum, atque adeò creatum.

Spiritus autem ille, quem Eliſæus optabat in ſe fieri duplicem, donũ aliquod erat ipſius Spiritus ſancti. Nam & Spiritus ſancti donum, Spiritus ſolet in Scriptura appellari. Vt cùm ait Apoſtolus ad Rom. 8. *Non Spiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum, qui ex* Deo *eſt, vt ſciamus quæ à* Deo *donata ſunt nobis.*

Secvndo probatur aſſertio ex Conciliis. Nam in Concilio Aravsicano can. vigeſimo quinto, ita dicitur: *Prorſus donũ Dei eſt diligere Deum: diffundit enim charitatem in cordibus noſtris Spiritus Patris & Filij, quem cum Patre amamus & Filio.* Nec poteſt hoc intelligi de charitate ſolùm actuali, ſed in primis etiam de habituali, quę eſt principium actualis. Loquitur enim ibi Concilium, vt patet ex ſequẽtibus de charitate, quæ infunditur omnibus baptizatis, atque adeò etiã paruulis, in quibus non eſt actualis charitas; bene autem ea, quæ eſt principium actualis; ſicut etiam eo modo loquitur Apoſtolus ad Rom. 5. ſuprà citatus, ad cuius teſtimonium alludit hîc Concilium. Ac ſuprà etiam canone quarto & ſexto, declarauerunt huius Concilij Patres, idem eſſe communicari nobis aliquid *per infuſionem Spiritus ſancti.* Et id communicari *per inſpirationem & operationem Spiritus ſancti.* Ex quo eſt conſequens, vt charitas, quam per Spiritum ſanctum infundi nobis aſſerunt, ſit planè effectus diſtinctus ab ipſo Spiritu ſancto.

Item in Concilio Viennensi, vt refertur in Clementina vnica *de ſumma Trinitate,* approbatur ea ſententia Theologorum, quæ aſſerit, omnibus in baptiſmo tã paruulis quàm adultis conferri informãtem gratiam & virtutes, puta fidem, ſpem, & charitatem. Quo loco ſaltem ſupponitur vt certum, charitatem eſſe aliquid creatum non minus quàm ſpem & fidem.

Præterea in Concilio Tridentino, ſeſſione ſexta, cap. 7. cùm Patres definiũt modum iuſtificationis impij, inter cætera ſic dicunt: *Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret.* Quod idem ſub anathemate repetunt eadem ſeſſ. canone 11. Eſt igitur charitas aliquod accidẽs creatum, ſiquidem Spiritus ſãctus minimè in cordibus inhæret.

Tertio probatur ex Patribus, qui ſimiliter de Charitate loquuntur, vt de dono aut virtute ab ipſo Spiritu ſancto diſtincta. S. Avgvstinvs lib. de ſpiritu & litera, cap. 32. *Vnde,* inquit, *eſt dilectio, id eſt, charitas, per quã fides operatur, niſi vnde illam ipſa fides impetrauit? Non enim eſſet in nobis, niſi diffunderetur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctũ: Charitas quippe Dei dicta eſt diffundi, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos*: At Spiritu ſancto nos Devs Pater diligit, cùm ipſe ſit amor: Ergo ex ſententia Auguſtini, charitas, qua nos diligimus Deum, non eſt Spiritus ſanctus, ſiquidem eſt alia quædam ab ea qua nos Deus diligit, vt ait ibi Auguſtinus.

Præterea D. Ambrosivs lib. 10. epiſtolarum, epiſtola 84. æquè aliquid creatum cenſet eſſe charitatem atq; humilitatem: de vtraque enim loquens ita ſcribit: *In nullo hæ virtutes ab inuicem diuiduntur, & ambarum tam*

Digitized by Google

in aſſerta connexio eſt, vt qui in vna earum conſtituitur, ſimul vtraque poſſideatur. Sicut enim pars charitatis eſt humilitas, ita pars humilitatis eſt charitas. Certè Spiritus ſanctus nullo modo cenſeri poteſt pars humilitatis.

Item D. Hieronymus in caput 5. epiſtolæ ad Galatas: *Quæ alia,* inquit, *inter fructus Spiritus debuit tenere primatum, niſi charitas, ſine qua virtutes cæteræ non putantur eſſe virtutes, & ex qua naſcuntur vniuerſa quæ bona ſunt?*

Item D. Gregorius lib. 1. in Iob, cap. 28. apertè docet, charitatem, æquè atque fidem & ſpem, eſſe non Spiritum ſanctum, ſed effectum, & quaſi fœtum quendam Spiritus ſancti in animis noſtris. Vnde ait, has tres virtutes ſignificari per tres filias, quæ natæ ſunt Iob, præter ſeptem filios, per quos dicit quoque ſignificari ſeptem dona ſeu virtutes Spiritus ſancti. *Habent,* inquit, *in nobis ſeptem hi filij tres procul dubio ſorores ſuas, quia quidquid viri-lè hi virtutum ſenſus faciunt ſpes, fides, charitatique coniungunt.*

Qvarto probatur optima ratione D. Thomæ, artic. 2. quam ita formo: Si homo volũtate ſua eſt vera cauſſa non inſtrumentalis, ſed principalis ſecunda per charitatem efficiens dilectionem eam qua Deum ſupernaturaliter amamus; conſequens eſt, vt charitas ſit aliqua perfectio creata attributa diuinitus ipſi voluntati: Sed verũ eſt antecedens: Verum igitur & conſequens. Maior probatur. Nam id quod cauſſa principalis ſecunda efficit verè aliquid, debet eſſe quiddam in ipſamet cauſſa, cùm per id oporteat cauſſam principalem eſſe aptam in actu primo ad producendum effectum, ipſique effectui proportionatam. Quare cùm dilectio charitatis ſit ſecũdùm ſubſtantiam quoque ſuam quidam actus ſupernaturalis, vt habet verior ſententia Theologorum, & quæſtione ſequenti probabimus, atque ideò voluntas natura ſua ſola minimè ſit ſufficienter apta ad eam dilectionem efficiendam; conſequens eſt vt charitas, per quam volũtas ad id apta & ſufficiens redditur, ſit aliqua perfectio creata ipſius voluntatis, non minus quàm fides & ſpes per quæ ſupernaturaliter credimus & ſperamus. Minor autem patet ex Scriptura, vbi dilectionem charitatis requirit Deus à nobis tanquam actum quendam noſtrum proprium, vt Deuter. 6. & Matth. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.*

Quæ autem adfert Magiſter ſentẽtiarum pro ſua ſentẽtia, facilè refelli poſſunt. Primo obiicit illud ex Scriptura: *Deus charitas eſt,* 1. Ioan. 4. Respondeo cum D. Avgvstino, lib. 15. de Trinitate, cap. 17. loqui his verbis Apoſtolum non de charitate, qua nos formaliter & immediatè Deum diligimus, ſed qua Deus diligit nos, eàque perſonali, hoc eſt, de ipſo Spiritu ſancto, qui eſt amor. Quam charitatem vult Auguſtinus ibi à Ioanne dici eſſe ex Deo Patre. Quanquã etiam hoc dictum poteſt intelligi de dilectione noſtra, quæ eſt Dei effectus, vt ſuprà ex hoc etiam loco confirmaui.

Neque obſtat huic reſponſioni, quòd Ioannes ideò dicit charitatem eſſe Deum, vt ea commendatione charitatis commoueat nos ad Deum & proximum diligendum, per noſtram vtique charitatem. Nam non tunc ſolùm charitas noſtra commendatur, cùm ipſa in ſe extollitur, ſed etiam cùm extollitur charitas illa diuina, quæ eſt ipſa perſona Spiritus ſancti, atque adeò Deus; quandoquidem charitas noſtra eſt peculiaris quidam effectus & participatio illius diuinæ charitatis, atque adeò ipſius Spiritus ſancti. Itaque non abſurdè Ioannes iuxta illam expoſitionem Auguſtini ipſam diuinam charitatem prædicat, affirmans eam eſſe Deum, vt hoc ipſo noſtram nobis charitatem commendet.

Secvndo, obiicit Magiſter quædam teſtimonia Avgvstini. Vt quod libro 8. de Trinitate, cap. 7. ita ſcribit: *Qui proximum diligit, conſequens eſt, vt ipſam præcipuè dilectionem diligat: Deus autem dilectio eſt: Conſequens ergo eſt vt præcipuè Deum diligat.* Et cap. 8. eiuſdem libri, explicans locum illum Ioannis: Deus charitas eſt; *Apertè,* inquit, *declarat Ioannes, eãdem ipſam fraternam dilectionem,*

A *qua diligimus inuicem, non ſolùm ex Deo, ſed etiam Deum eſſe, quam videmus tanta auctoritate commendari.*

Respondeo, in vtroque loco Auguſtinum intelligere dilectionem, quæ eſt ipſe Spiritus ſanctus, non autem eam qua nos immediatè & formaliter Deum diligimus, ſicut ipſemet lib. 15. de Trinitate, cap. 17. apertè exponit, non niſi dilectionem illam diuinam à Ioanne ibi intelligi. Neque obſtat quòd hanc dilectionem in poſteriori loco vocat, *fraternam qua diligimus inuicem.* Nam ipſa quoque diuina dilectio perſonalis, quæ eſt Spiritus ſanctus, vocatur ab Auguſtino fraterna dilectio, qua nos diligimus, non quia per illam proximè & formaliter nos diligamus, ſed quia dilectio atque charitas noſtra, qua proximè & formaliter diligimus nos, eſt quædam peculiaris participatio illius diuinæ. Quo fit vt mediatè quidem per illam etiam diuinam nos diligamus. B Quemadmodum iſto etiam ſenſu dicimur boni bonitate diuina, ſcilicet mediatè, quatenus noſtra bonitas eſt quædã participatio diuinæ bonitatis, vt notat D. Thomas hic art. 2. ad primum.

Quin etiam ipſe Auguſtinus lib. 15. de Trinitate, cap. 17. ita ſeipſum explicat his verbis: *Spiritus ſanctus cum datus fuerit homini, accendit eum in dilectionem Dei & proximi, & ipſe dilectio eſt. Non enim habet homo, vnde Deum diligat, niſi ex* Deo; quaſi dicat, ideò Spiritum ſanctum dici noſtram dilectionem, quia ipſius participatio eſt illa dilectio per quam ipſum diligimus.

Quanquam rectè nihilominus ibidem Auguſtinus probauerat, propriè item à Ioanne dictum eſſe, quòd Deus ſit charitas, qua ipſe ſcilicet immediatè nos amat, & nos etiam inuicem amamus mediatè: non autem id à C Ioanne dici tantùm impropriè, ſicut Pſal. 70. dicitur impropriè ſolùm: *Tu es patientia mea,* quoniam à Deo eſt patiẽtia noſtra, iuxta illud Pſalm. 61. *Quoniam ab ipſo eſt patientia mea.* Quem Auguſtini locum fruſtra etiam Magiſter pro ſe adfert. Neq; enim aliud ex eo ſequitur, quàm quòd Deus propriè quoque ſit charitas (vt iam dictum eſt,) cùm non ſit item propriè patientia noſtra; non autẽ quòd ſit Deus illa ipſa charitas, per quam immediatè & formaliter eum nos diligimus.

Ac per hanc explicationem poſſunt conciliari duo loca Auguſtini de hac re, quæ videntur contraria. Alter locus eſt ille lib. 8. de Trinitate, c. 8. vbi ait, dilectionem, qua inuicem diligimus nos, appellari Deum à Ioanne. Alter eſt lib. 15. de Trinitate, cap. 17. vbi poſtmodum diſertis verbis ait, id à Ioanne dictum eſſe, *cum Deus,* inquit, *dilectionem commemoraſſet, non qua nos eum, ſed qua ip-* D *ſe dilexit nos.* Vtrumque enim diuerſo ſenſu eſt verum, ſcilicet quod dilectione diuina, quæ eſt Spiritus ſanctus, diligimus nos, puta mediatè; & non diligimus, puta immediatè & formaliter.

Tertio conficit Magiſter rationẽ quandam ex alio quodam Auguſtini loco hunc in modum: Charitate noſtra nullum eſt bonum melius, ſecundùm Auguſtinum libro de moribus Eccleſiæ, cap. 11. Ergo charitas noſtra eſt Deus. Nam ſolus Deus eſt, quo nihil eſt melius. Sic enim ibi Auguſtinus loquitur: *Si nulla res a Dei charitate nos ſeparat, quid eſſe non ſolùm melius, ſed etiam certius hoc bono poteſt?*

Respondeo primò, Auguſtinum his verbis non de E ipſo bono charitatis loqui, ſed de bono, cui per charitatem ita inhæreamus, vt nulla res ab eo nos ſeparare debeat, (ſicut patet ex antecedentibus & ſequentibus Auguſtini verbis) quod bonum eſt ipſe Deus, quẽ per charitatẽ diligimus. Deinde rectè etiam charitas noſtra dici poteſt bonum ſummum & optimum non ſimpliciter, ſed inter omnes virtutes, quas in hac vita aſſequimur.

Poſſet qvarto obiici pro Magiſtro tale argumentum ex Auguſtino. Per nullã creaturam poſſumus *a vanitate ſeparari & Deo conformari & connecti,* vt ait Auguſtinus libro de moribus Eccleſiæ, cap. 14. cùm omnis creatura *vanitati ſubiecta ſit,* vt inquit Apoſtol. ad Rom. 8.

neque

Digitized by Google

neque nos, ait Auguſtinus, *poſſit à vanitate ſeparare, veritatique connectere, quod ſubiectum eſt vanitati*: Sed ſeparamur à vanitate, & Deo conformamur ac connectimur per charitatem, vt ibidem affirmat Auguſtinus: Ergo charitas non eſt creatura.

Respondeo, Maiorem propoſitionem ex ſententia Auguſtini non de omnibus omninò creaturis, ſed de omnibus quæ ſint ordinis naturalis, veram eſſe. Nam de his ſolùm intelligitur quod Apoſtolus ait, *creaturam eſſe vanitati ſubiectam*; charitas autem non eſt creatura eius ordinis, ſed eſt creatura ſupernaturalis & noua. Cuius generis creaturam minimè vanam cenſuit Apoſtolus; ſed ſummam potiùs noſtræ ſalutis ei adſcribit, cùm ad Gal. 6. ait; *In Chriſto* Iesv, *neque circumciſio aliquid valet, neque præputium ſed noua creatura.* Et 2. ad Corinth. 13. *Si charitatem non habuero, nihil mihi prodeſt, &c.*

Postremo poſſet obiici quòd Charitas, vt concedit D. Thomas hic art. 2. in ſolutione tertij, habet effectum infinitum in animis noſtris, dum contingit nos Deo: Ergo ipſa etiam eſt infinita, ac proinde Deus; maximè cùm habeat hunc effectum tanquam cauſſa formalis, ſicut ibidem D. Thom. concedit, nec effectus formalis diſtinguatur re à ſua cauſſa.

Ad hoc argumentum, omiſſis iis quæ de hac re ſcribit hic intricate Caietanus breuiter Respondemvs, diſtinguendo antecedens. Nam effectus formalis charitatis non eſt infinitus ſimpliciter; ſed tantummodo ſecundùm quid, ſi videlicet reſpicias terminum ac finem, in quem per charitatis habitudinem ordinamur, qui eſt Deus infinitus. Neque aliter hunc effectum charitatis D. Thom. vult eſſe infinitum, vt patet ex collatione illius ſolutionis cum argumento. Ita fit vt hic effectus charitatis non arguat infinitatem ſimpliciter in ipſa charitate, ſed in Deo, a quo tanquam à cauſſa efficiente habet ſuam vim omnem & perfectionem charitas, ſicut quæ liquet alia forma à ſuo efficiente, vt rectè dicit D. Thomas. Atque huc etiam redit ſumma eorum quæ hic diſſerit Caietanus.

Charitatem verè virtutem eſſe. §. 3.

Sequitur vt Secvndam aſſertionem probemus, ſcilicet charitatem eſſe verè *virtutem*. Cùm autem duo ſint de virtutis ratione, nempe vt & ſit *habitus* aliquis permanens, & vt ſit *bonus* ac rectus habitus: vtrumque de charitate facilè probabimus. Et quidem eam eſſe Habitvm, non habet aliqui pro vſque adeò adeò certo, vt id negare ſit hæreſis, vel expreſſus error contra fidem. Ex quibus eſt Dominicus Sotus lib. 2. de natura & gratia, c. 17. & 18. & Dominicus Bannes in Commentario ſuo ad ſecundam ſecundæ D. Thomæ, q. 23. artic. 2. Quod poteſt inde confirmari, quia in Clemẽtina vnica *de ſumma Trinitate*, ex Cõcilio Vienneñſi, & in Capitulo *Maiores* de Baptiſmo & eius effectu, quod eſt Innocentij III. commemoratur, iam olim inter Doctos fuiſſe controuerſiam, vtrum ſint aliqui huiuſmodi habitus infuſi diuinitus hominibus iuſtis; nec tamen ſententia, quæ id affirmat, definitur ibi tãquam certa & indubitata, ſed ſolùm eligitur & anteponitur contrariæ, *tanquam probabilior*, vt diſertis verbis in illa Clementina dicitur.

Sed quamuis ob hanc Doctorum cõtrouerſiam nondum in Eccleſia ſatis expreſsè determinatam, ego quoque cenſeo, cum Soto & Banne, non eſſe expreſſum errorem, aut hæreſim, negare, charitatem (vt etiam ſpem ac fidem) eſſe habitum; tamen inter omnes conuenit, id eſſe valde temerarium & errori proximum. Quin etiam opinor id eſſe reuera contra fidem, atque adeò aſſertionem noſtram eſſe ex fide certam, vt ſenſit quoque Gabriel in 3. diſt. 23. q. 2. art. 2. propoſ. 3. licèt hoc ipſum, quod ita ſentio, non ſatis in Eccleſia ſit exploratum, propter quam cauſſam, vt dixi, contrarium ſentire non eſſet hæreſis, aut expreſſus error contra fidem.

A Probatur autem Primo ex Scriptura, quæ de Charitate planè loquitur, vt de habitu permanente, 1. ad Corinth. 13. *Charitas nunquam excidit, ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, &c.* Vbi certè indicatur charitatem ſuapte ratione eſſe quiddam durabile. Neque enim de actu quopiam ſeu motu momentaneo aut ilico deſinente, dici poteſt, quòd nunquam excidat; cùm naturâ ſuâ momento elabatur. Item ibidem: *Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc*: quibus verbis ſatis etiã permanẽtia & durabilitas horum trium ab Apoſtolo indicatur.

Item 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Ex quo loco apparet, æquè durabiliter & permanenter iuſtos perſiſtere in charitate, atque Deus manet in illis: qui certè non momentaneè eſt aut interru-
B ptè vt durat actus quiſpiam; ſed continenter in eis manet, dum iuſti ſunt: vt patet ex illo teſtimonio Chriſti Ioan. 14. *Si quis diliget me, Pater meus diliget eũ, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.*

Denique niſi charitas eſſet quiddam naturâ ſua permanens & durabile, nõ ſatis aptè illud diceretur, quod legimus Apocal. 2. *Habeo aduerſum te pauca, quòd primam charitatem reliquiſti. Memento igitur vnde excideris.* Neque enim ex actu vel motu aliquo duntaxat rectè diceretur quis excidere.

Secvndo probatur ex Patribus ſuprà citatis in cõfirmatione aſſertionis primæ, qui de charitate, vt vidimus, loquuntur tanquam de habitu quodam, qui rectè poſſit adnumerari cæteris virtutum habitibus.

Tertio probatur duplici ratione, qua vtitur D.
C Thomas hic art. 2. & huc propriè vtraque ſpectat. Primam ita formo: Si charitas ea quæ eſt principium dilectionis, non eſſet habitus; conſequens eſſet, vt per eam non tam perfectè mens inclinaretur in charitatis actũ, puta in dilectionem, quàm per alias virtutes in actus earum: At falſum eſt iſtud conſequens: Ergo & id ex quo ſequitur.

Maior probatur. Nam poſt rei potentiam & eius eſſentiam, à qua fluit potentia, maximè res inclinatur in actum aliquem per habitum; ſiquidem nulla alia res habet cum actu tam intrinſecam & eſſentialem cõnexionem atque habitus, vt qui ſuaptè ratione non ad aliud inſtitutus eſt, quàm vt vnà cum potentia ſit comprincipium actus. Igitur, ſi Voluntas in ſuum actum dilectionis inclinaretur per charitatem non tanquam per habi-
D tum; minus perfectè per eam in ſuum actum inclinaret, quàm per alios virtutum habitus in actus earum.

Minor autem probatur: quia cùm charitas ſecundùm rationem ſuam; qua eſt nimirum aliquis amor, ſit ſuaptè naturâ quædam propenſio ſiue inclinatio, per ipſam maximè inclinatur mens in eiuſdem charitatis actum, qui eſt item amor; atque ita falſum eſt, quòd non tam perfectè mens inclinetur per charitatem in charitatis actum, quàm per alias virtutes in actus earum. Etſi enim proportionaliter quælibet virtus æquè inclinatur in ſuum actum atque charitas in ſuum; tamen abſolutè, & quaſi Arithmeticè (non autem Geometricè) comparãdo inclinationes virtutum aliarum cum inclinatione charitatis, hæc eſt omnium maxima, ſiquidem, vt dictũ eſt, charitas ſuaptè ratione eſt quædam inclinatio, cùm ſit
E quidam amor, vt rectè Caietanus hic annotauit artic. 2. explicans vim eius rationis D. Thomæ.

Secvndam autem rationem ita formo: Si charitas non eſſet habitus; voluntas per eam non amaret facilè & delectabiliter: At iſtud cõſequens eſt falſum: Ergo id ex quo ſequitur. Maior probatur. Nam facilitas quędam & delectatio potentiæ in operando eſt modus quidam operationis, quem non conſequitur potentia niſi beneficio habitus, per quem ſcil. vehementius propendeat in actum. Minor autẽ probatur. Nam nihil eſt Dei amore delectabilius, vt abundè patet ex deſcriptione affectuum animæ Deum amantis, quæ exſtat tum alibi in

Digitized by Google

Scriptura, tum maximè in Canticorum libro.

Poſſet huc addi tertia ratio eorum qui cenſent adeò charitatem oportere eſſe habitum, vt ſit planè impoſſibile, voluntatem noſtram elicere actum dilectionis ſupernaturalis ſine eiuſmodi habitu: ex quibus eſt Dominicus Bannes, 2.2.q.23.art.2. Nam oportet cauſſam alicuius effectus eſſe illi ſufficienter proportionatam in actu primo, ſi ſit cauſſa non inſtrumentalis; ſed principalis ſecunda, vt eſt voluntas in propoſito: At voluntas noſtra non eſſet ſufficienter proportionata ſupernaturali dilectionis actui, niſi perficeretur à charitatis habitu: Ergo fatendum eſt, charitatem eſſe habitum.

Cæterùm quamuis ratio hæc ducta ex proportione neceſſaria inter cauſſam & effectum, bene concludat, oportere charitatem eſſe ſaltem formam aliquam creatam ſuperadditam diuinitus ipſi voluntati, vt in confirmatione aſſertionis primæ nos argumentati ſumus; tamen iudicio meo non planè conuincit oportere charitatem eſſe quoque formam habitualem. Non enim video cur non poſſet Deus aliquam aliam formam creatam ſuppeditare voluntati in modum auxilij actualis, quæ ſupplere poſſet vim habitus, & æquè reddere voluntatem aptam ad eliciẽdum actum dilectionis ſupernaturalis, licèt non eſſet natura ſua aliquid durabile, ac proinde neque habitus, ſed tantiſper duraret, dum actus ille dilectionis eliceretur, vel etiam diutius, Deo nimirum eiuſmodi formam præter aut ſupra illius naturam diutiùs conſeruare in voluntate. Quo pacto in primo tomo diſp.1.q.12. puncto 3. explicuimus, poſſe etiam ſuppleri per Dei potẽtiam abſolutam, habituale lumen gloriæ in intellectu beati.

Itaque aſſentior Capreolo in 1.diſt.17. q.1. art. 1. ad 3. qui ex mente D. Thom. in multis locis ab eo citatis arbitratur, non eſſe impoſſibile abſolutè, vt voluntas habeat actum dilectionis ſupernaturalis ſine habitu charitatis. Idque etiam ſenſit Dominicus Sotus lib.1. de natura & gratia, cap.22.& lib.2.cap.16.

Neque obſtant verba D.Thomæ, cùm hîc artic.2. ait neceſſe eſſe ſuperaddi formam aliquam habitualem voluntati ad hoc, vt diligant Deum ſupernaturaliter. Loquitur enim de neceſſitate non abſoluta, ſed iuxta legem Dei ordinariam, & ſuauem diuinæ prouidentiæ modum, quo Deus conſueuit nonniſi per huiuſmodi habituales formas perficere potentias ad actus excedentes earum facultatem naturalem, iuxta illud Sapient. 8. *Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter:* quod ad hoc ipſum propoſitum citat ibi D. Thomas. Charitatem igitur eſſe habitum ex lege Dei ordinaria, prioribus rationibus à nobis allatis ſatis ſupérque probatur, nec eſt opus vti illa tertia.

Quòd autem Charitas ſit habitus Rectus, atque adeò vera virtus, patet primò ex eius ampliſſimis laudibus, quæ extant in Scriptura, tum aliàs, tum præcipuè, 1.ad Cor.13.& ad Coloſſ.3. vbi appellatur *vinculum perfectionis.* Secundò ex Patribus & Conciliis ſuprà citatis in confirmatione aſſertionis primæ. Tertiò ratione D. Thomæ hic art.3. quæ ſic formari debet.

Omnis habitus, per actum ſuum contingens Deum eo modo quo ſpectata hominis conditione & ipſius Dei conuenit; eſt rectus, ac proinde virtus: Sed huiuſmodi habitus eſt Charitas: Ergo, &c. Maior probatur: quia omnis rectitudo habitus & actus conſiſtit in conformitate quadam cum regula rectitudinis: quę regula in primis eſt ipſe Deus, & deinde recta hominis ratio, vt eſt ſubordinata Deo. Itaque cùm habitus cõtingens Deum per ſuum actum ita vt conuenit, ſit cum Deo conformis; eo ipſo eſt rectus, & proinde virtus. Minor autem probatur: quia cùm Deus vt obiectum ſupernaturalis beatitudinis, ſit ſummum quoddam bonum hominis per ſe amabiliſſimum; nihil eſt conuenientius quàm vt hoc ſummum bonum ametur ab homine, & eatenus contingatur; quod fit per actum proprium habitus

A charitatis. Atque ita omni ex parte eſt confirmata iam ſecunda illa aſſertio.

Neque verò Obstat illi ſecundæ aſſertioni, quòd omnis habitus ſeu virtus, cùm ſit quoddam accidens, eſt ignobilius quiddam quàm anima noſtra, quæ eſt ſubſtantia: Charitas autem eſt quiddam nobilius anima, & omnibus aliis ſubſtantiis creatis, cùm ſit ſupernaturalis res, altioris cuiuſdam & diuini ordinis, vt patebit quæſt. ſequent.

Ad hoc enim rectè D.Thomas Respondet art. 2. ad tertium, quòd etſi omne accidens ſecundùm communem rationem accidentis ſit ignobilius quàm ſubſtantia creata, tamen quædam ſunt accidentia, quæ ſecun-

B dùm rationem ſuam ſpecificam ſeu peculiarem, ſunt nobiliora quàm creata ſubſtantia, nempe illa, quæ nõ producuntur ex principiis naturalibus ſubſtantiæ creatæ, ſed à ſuperiori ſubſtantia, puta à Deo, communicantur, cuius naturæ videlicet ſunt peculiaris quædã & excellentiſſima ſimilitudo ac participatio: huiuſmodi autem accidens eſt charitas. Vnde D.Petr.2.ep.c.1.de huiuſmodi ſupernaturalibus accidentibus loquens: *Magna*, inquit, *& precioſa nobis donauit, vt diuinæ ſimus conſortes naturæ, &c.*

Nec valde probo, quod notat in illo art.2. Caietanus, doctrinam hanc D. Thomæ intelligi debere de maiore nobilitate charitatis quàm ſubſtantiæ, non ſimpliciter, ſed *ſecundum quid.* Non enim video cur propria & peculiaris ratio charitatis, vt eſt *tale* accidens, puta ſupernaturale, per quam veluti contrahitur & determinatur

C communis ratio accidẽtis, nequeat eſſe perfectius quiddam ſimpliciter (id eſt, omnibus conſideratis) quàm propria ratio cuiuſcunque naturalis ſubſtantiæ creatæ. Vt enim tomo 1.diſp.1.q.3.punct.6. diſſeruimus, nihil impedit quominus vna ratio cõmunis imperfectior quàm alia item communis, contrahatur per rationem inferiorem, quæ ſimpliciter ſit perfectior, quàm ratio contrahens rationem cõmunem perfectiorem. Hinc enim fit, vt quamuis communis ratio corporis *non viui*, ſit imperfectior, quàm communis ratio corporis *viui*, tamen aliquod corpus non viuum, puta cœlum, habeat propriam rationem perfectiorem, quàm ſit ratio propria quorundam corporum viuorum, vt plantarum & animalium, ſicut tom. 1.loco citato ex mẽte D. Thomæ dicebamus.

Adde, quòd ſi D. Thomas voluiſſet tantùm ſignifica-

D re, charitatem eſſe perfectiorem *ſecundùm* quid, quàm ſubſtantiam animæ noſtræ, ſpectando videlicet ſolùm vnam quandam rationem illius, vt quòd ſit peculiariter diuinæ naturæ ſimilis; non autem eſſe ſimpliciter perfectiorem, ob iſtam ſcil. peculiarem & excellentem diuinæ naturæ ſimilitudinem, quæ conſideratis omnib. præponderet omni perfectioni ſubſtantiæ creatæ: ſi, inquã, hoc ſolum voluiſſet D. Thomas, minimè tunc fuiſſet opus, ad illam diſtinctionem rationis communis & ſpecificæ accidentis adeò ſtudioſè recurrere, vt hîc fecit D.Thomas ad præſtantiam charitatis explicandam.

Quod exiſtimo, poſſe exponi de maiore perfectione *ſimpliciter*, quod D.Thom. hic abſolutè affirmat, charitatem eſſe perfectiorem ſecundùm rationem ſuam propriam, quàm ſubſtantiam quamlibet creatam, ac proin-

E de quàm ſubſtantiam animæ noſtræ. Nam & rectè hoc intelligi poteſt, & pertinet ad maiorem commendationem donorum gratiæ, magiſque conſentaneum eſt ſacris literis, in quibus paſſim ea dona cæteris rebus omnibus anteferuntur, ſicut etiam à ſanctis Patribus, vt oſtendi tomo 2.quæſt.4.de Gratia, punct.1. Et certè vel hæc vna conſideratio meritò poſſet quemque deterrere vehementer à peccando mortaliter. Nemo enim adeò inſanus eſſet, vt peccare mortaliter auderet, ſi ob id eſſet illico amiſſurus ipſam ſubſtantiam propriæ ſuæ animæ: & tamen longè excellentius aliquid & maius iam amittit, qui peccat mortaliter, nempe donum illud charitatis & gratiæ.

Charitatem

Charitatem eſſe ſpecialem virtutem Theologicam. §. 4.

POSTHÆC nobis aſſertio TERTIA probanda eſt, nempe Charitatem eſſe certam quandam virtutem THEOLOGICAM, ab aliis tum Theologicis tum moralibus diſtinctam. Et quidem quòd ſit virtus Theologica, patet ex eius obiecto. Nam virtutem Theologicam nominamus eam, quæ habet directè pro obiecto Deum ipſum: habet autem directè charitas pro obiecto ſuo Deum, vt eſt in ſe ſummum bonum.

Quòd autem ſit peculiaris virtus Theologica à cæteris diſtincta, patet PRIMO ex Apoſtolo, 1. ad Cor. 13. vbi eam aliis virtutibus annumerat, eiſque anteponit, vt ab illis diſtinctam, inquiens: *Nunc autem manent fides ſpes, charitas, tria hæc; maior autem horum eſt charitas.* Item ad Coloſ. 3. vbi poſtquam alias virtutes fidelibus commendauit, ſubiungit, de charitate, tanquam à cæteris diſtincta. *Super omnia autem hæc charitatem habete, &c.*

SECVNDO probatur id rectè à diuo Thoma ex ea ratione formali, quam reſpicit charitas in Deo, vt in ſuo obiecto. Nam ea eſt virtus ſpecialis, quæ habet peculiare obiectum formale: Sed talis virtus eſt charitas: Ergo, &c. Minor probatur, quia tendit in Deum, quatenus is eſt in ſe ſummum illud bonum, quod eſt obiectum ſupernaturalis beatitudinis, atque adeò quatenus eſt bonum ſupernaturale, quod ſcilicet naturaliter non poſſumus conſequi, vt eo perfectè fruamur. Hanc autem rationem formalem obiecti nulla alia virtus reſpicit, neque moralis, vt patet, neque Theologica. Nam Fides & Spes, quæ ſunt virtutes Theologicæ, ſub aliis rationibus reſpiciunt Deum. Fides enim reſpicit eum, vt eſt prima & ſumma Veritas; Spes autem, vt eſt formaliter bonum quoddam ſupernaturale, & obiectum beatitudinis noſtræ, non qualecunque, ſed arduum ad conſequendum, etiam accedente auxilio ſupernaturali.

Neque OBSTAT, quòd D. Thomas hic artic. 4. dicit, Charitatem habere pro obiecto bonũ diuinum *in quantum*, inquit, *eſt obiectum beatitudinis.* Non enim vult D. Thomas hoc intelligi formaliter: quaſi bonũ diuinum ſit obiectum charitatis ſub ea propriè ratione, qua eſt nobis obtinendum per beatitudinem. Sic enim non niſi ſpes tendit in illud; charitas autem præciſè in Deum tendit, vt eſt ſummum illud bonum in ſe, quod eſt obiectum beatitudinis, vt dixi. Itaque vult D. Thomas id intelligi materialiter, vt ſenſus ſit, bonum diuinum eſſe obiectum charitatis, non ſecundùm vnam aliquam vel alteram perfectionem ſuam, ſed ſecundùm omnẽ prout eſt in ſeipſo, quomodo etiam attingitur à beatis, iuxta illud, 1. Ioan. 3. *Videbimus eum ſicuti eſt:* & illud, quod dicitur de fideli ſeruo; *Super omnia bona ſua conſtituet eum,* Matth. 24. quæ teſtimonia citat non ineptè ad hoc propoſitum Caietanus hic art. 4.

Qui etiam rectè notat, rationẽ illàm totius bonitatis diuinæ, quam in obiecto ſuo reſpicit charitas, eſſe ac dici à D. Thoma *ſpecialem* rationem obiecti, quia diſtinguitur ab alia quacunque particulari, non vt ratio particularis à particulari (vt ratio, v.g. obiecti iuſtitiæ à ratione obiecti fortitudinis) ſed vt ratio communis & vniuerſalis, puta totius bonitatis diuinæ, quæ omnia bona continet, diſtinguitur à particularibus aliis rationib. bonitatis, quas reſpiciunt in ſuis obiectis aliæ virtutes.

Ex his conſequuntur duo: PRIMO, non ſatis fuiſſe intellectum D. Thomam à Scoto, cùm is in 3. diſtin. 27. q. vnica, artic. 2. impugnat quod D. Thomas ait, bonum diuinum *in quantum* eſt obiectum beatitudinis, eſſe obiectum charitatis: quaſi hoc voluerit D. Thomas intelligi formaliter, & ita confunderet obiectum ſpei & charitatis. Alienum enim hoc eſt à mente diui Thomæ, vt diximus. Quapropter ſua ſponte corruunt obiectiones Scoti, quibus reſpondet Capreolus in 3. diſt. 27. quæſt. vnica.

SECVNDO ſequitur, non perinde ad diligendum Deum naturaliter, vt naturaliter cognitum tanquam auctorem naturæ, indigere nos aliqua peculiari virtute, atque ad diligendum ipſum ſupernaturaliter, vt cognitum fide ſupernaturali, prout eſt in ſe ſummum bonum & obiectum ſupernaturalis beatitudinis. Etenim ad diligendum Deum vt naturaliter cognitum, & quidem magis etiam quàm nos ipſos, aut vllum aliud bonum; ita ſumus natura propenſi, vt in ea re nullam per ſe difficultatem ſentiamus, cùm ſit ipſe vel maximè bonum quoddam naturale noſtrum, ex quo totum eſſe noſtrum dependet, vt rectè id probat D. Thomas 1. punct. q. 60. art. 5, hîc q. 26. art. 3. ſicut & nos infrà quæ. 4. idem confirmabimus. Quare cùm virtus ſit res per ſe difficilis, non indigemus ad diligendum Deum naturaliter vlla peculiari virtute, ſicut nec alicuius eiuſmodi virtutis vllus Philoſophorũ meminit. Per accidens autem ad id quidem indigemus aliis virtutibus; ne videlicet iis paſſionibus & vitiis ſuccumbamus, quibus per accidens impedimur, quo minus Deum vt auctorem etiam naturæ præ cæteris rebus diligamus.

Diligere autem ſupernaturaliter Deum, vt nõ ſolùm naturæ noſtræ auctor, ſed ſummum bonum in ſe ex vnitate eſſentiæ & trinitate perſonarum conſtans, quomodo per fidem cognoſcitur, & eſt obiectum beatitudinis; ſic, inquam, diligere eſt per ſe difficile. Quare ad id ſpeciali virtute charitatis indigemus. Diſputant autem hoc loco quidam; Vtrum hæc charitas non ſolùm ſit virtus, ſed etiam perfea virtus in quocunque gradu etiam remiſſo. Sed hoc infrà puncto tertio facillimè expediemus, cùm expoſuerimus peculiarem quandam perfectionis prærogatiuam, quam habet virtus charitatis præ cæteris virtutibus.

Nunc reſtat, vt confirmemus aſſertionem QVARTAM, ſcilicet charitatem eſſe virtutem VNICAM ſpecie ſpecialiſſima. Id autem patet PRIMO ex Scriptura, quæ charitatem annumerare ſolet fidei, & ſpei, & aliis virtutibus tanquam vnicam ſpecie ſpecialiſſima, ſicut eſt fides & ſpes, 1. ad Corinth. 13. *Nunc autem manent tria hæc, fides, ſpes, charitas.* Itaque vt fides eſt vna, iuxta illud ad Epheſ. 4. *Vna fides,* ſic etiam charitas.

SECVNDO ex Patribus ſuprà citatis in confirmatione aſſertionis primæ, qui ſimiliter de charitate loquuntur, vt de vnica virtute. Quanquam interdum quidem indicant, charitatem continere virtutes omnes, non quia non ſit vna ſpecie, ſed quia virtutes omnes adiunctas habet, & omnibus imperat. Vt cùm D. AVGVSTINUS epiſt. 29. volens definire generatim omnes virtutes, ait: *Virtus eſt charitas, qua diligitur Deus & proximus.* Quo etiam ſenſu Apoſtolus, 1. ad Cor. 13. virtutum aliarum munera charitati adſcribit, inquiens: *Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c.* iuxta illud etiam, 1. ad Cor. 10. *Omnia noſtra in charitate fiant.*

TERTIO probatur ratione. Nam vt fides reſpicit Deum vt primam veritatem, ita charitas eundem vt bonitatem ſummam: Sed quia prima veritas eſt vna, fides quoque eſt vnica virtus ſpecie: Ergo cùm ſumma bonitas non minùs ſit vna; charitas etiam erit vnica virtus ſpecie.

Neque OBSTAT quòd etiam proximum per charitatem diligimus. Non enim diligimus illum, niſi propter diuinam bonitatem, atque adeò vt obiectũ quoddam, non formale, ſed materiale charitatis, quatenus ſcilicet proximus habet quendam ordinem ad Deum, vt illius effectus, & vt particeps diuinæ naturæ per dona gratiæ & gloriæ, ſicut infrà videbimus. Quomodo autem charitas non ideò ſit duplex virtus, quia ſit quoque verè & propriè amicitia, de quo D. Thomas diſſerit etiam hîc artic. 5 patebit faciliùs ex his quæ trademus punct. ſeq.

Digitized by Google

PVNCTVM SECVNDVM.

Vtrum Charitas verè quoque ac propriè ſit quadam amicitia.

D. Thomas artic 1.

DIVVS Thomas, vt punct. præced. monuimus, priùs quæſiuit, Vtrum charitas ſit amicitia, quàm quid ſit ipſa ſecundùm ſe charitas; nos autem poſtquam naturam charitatis præced punct. explicauimus, faciliùs nunc quæſtionem iſtā exponemus. Certum enim eſt, quædam eſſe, quæ priùs competunt eſſentialiter ipſi charitati ſecundùm ſe, quàm hoc quod eſt eam eſſe amicitiam, nempe illa, quæ ſuperiore punčto tradidimus, & quæ ſunt in primis ipſi charitati eſſentialia.

Eſt autem definitio huius quæſtionis, ſcilicet Vtrum charitas ſit amicitia, petenda ex ipſa ratione veræ amicitiæ, de qua differit accuratè Ariſtoteles toto libr. 8. Ethicorum. Atque vt penitus amicitiæ ratio intelligatur, duo ſunt notanda: PRIMO notandum, amicitiæ vocabulum dupliciter vſurpari poſſe, vt notauit hîc art. 1. Caietanus; VNO modo, vt ſignificat relationem quandam, quæ eſt inter amicos. Amicus enim amici eſt amicus. Et ſic non vſurpamus id vocabulum in propoſito, cùm quærimus, An charitas noſtra erga Deum ſit amicitia. ALTERO modo, vt ſignificat fundamentum proximum huius relationis, quod eſt nimirum certus quidam amor mutuus, tum habitualis, tum actualis, vt iam iam exponemus; præſertim autem habitualis. *Amicitia enim habitui ſimilis eſt*, inquit Ariſtoteles 8. Ethic. cap. 5. Et ſic in propoſito accipitur id vocabulum. Itaque quæſtio eſt, An charitas ſeu amor, qui eſt inter hominem & Deum, ſit talis, vt verè ſit amicitia inter vtrumque, accipiendo hoc vocabulum pro fundamento relationis amicitiæ inter hominem & Deum.

SECVNDO notandum, quatuor oportere conditiones eſſe eius amoris, qui ſit vera amicitia, vt licet colligere ex doctrina Philoſophi 8. Ethic. cap. 2. 3. 4. 5. & 9. & D. Thomæ hic art. 1.

PRIMA eſt, vt ſit amor non concupiſcentiæ, ſed beneuolentiæ, id eſt, vt ſit amor rei per ſe, quo ſcilicet ipſi rei amatæ velimus bonum, non autem eam diligamus ob ſolam vtilitatem noſtram vel voluptatem, quæ ex re capiatur. Ob defectum enim huius conditionis ſcribit Ariſtoteles lib. 8. Ethic. cap. 2. *ridiculum eſſe dicere, quòd habeamus amicitiam erga vinum*, v. g. Non enim illud per ſe amamus amore beneuolentiæ, ſed ſolum concupiſcentiæ, vt ſcilicet illo vtamur. Ac propterea etiam dicit idē Philoſophus, c. 3. & 4. eius libri, ſolam amicitiam, quæ continetur amore beneuolentiæ, eſſe *per ſe & propriè amicitiam*; quia per hanc ſcilicet amicus ipſe ſecundùm ſe amatur. Amicitiam autem, quæ continetur amore non ipſius amici per ſe, ſed vt eſt vtilis aut delectabilis, ac proinde, quæ continetur potius amore ipſius vtilitatis, vel voluptatis, quæ ex amico capitur, non eſſe propriè & per ſe amicitiam, ſed *ex accidenti*, quia non amicus ipſe, ſed accidens aut effectus eius, puta vtilitas vel voluptas, amatur. Ex quo præterea ſapienter infert, cap. 4. amicitiam vtilem vel delectabilem facillimè *ſolere diſſolui*, quia multis modis poteſt facillimè accidens illud voluptatis vel vtilitatis mutari: veram autē amicitiam, quæ ſcilicet continetur amore beneuolentiæ, *conſtantem eſſe*. Nam amicus, qui ſecundùm ſe, aut etiam propter virtutes, amore beneuolentiæ diligitur, non facilè mutatur. Eſt enim virtus habitus conſtans, &c.

SECVNDA conditio eſt, vt ſit amor mutuus, ſiue vt ſit cum redamatione, & quidem vtrinque ex electione quadam, id eſt, certa cum ratione & iudicio, vt patet ex eodem Philoſopho, lib 8. Ethic. c. 5. Ob defectum namque huius conditionis non dicimur habere amicitiam

A erga bruta; ac multò minùs erga res inanimas, vt patet ex Philoſopho ibidem. Atque in hac ipſa ſecunda conditione amicitiæ, continetur etiam quædam *æqualitas* inter amicos, ſaltem ſecundùm proportionem quandam, quæ etiam requiritur inter amicos, vt ſcilicet amicus amico vicem rependat, eum redamando: vt patet ex Philoſopho in illo lib. c. 8. vbi de amicis ita ſcribit: *Vterque quod ſibi bonum eſt amat, & æqualem vicem voluntatis & iucunditatis refert. Æqualitas enim amicitia dicitur.*

TERTIA conditio eſt vt mutuus hic amor nitatur aliqua bonorum communione, qua vterque amicus participet; nempe aut communione ſanguinis, vt amicitia inter conſanguineos; vel eiuſdem inſtituti ſiue officij, vt amicitia inter commilitones, vel virtutis, vt amicitia inter probos; vel aliquorum bonorū huiuſmodi, vt
B patet ex Philoſopho in illo lib. c. 9. vbi propterea *conuictores* etiam *& commilitones* amicos appellari dicit, *ac pari modo*, inquit, *qui in aliis ſocietatibus verſantur.* Quatenus enim inter ſe commercium habent, eatenus amicitiam inter ipſos eſſe.

QVARTA conditio eſt vt hic amor mutuus non lateat ipſos amicos, ſed aliquibus vel officiis vel ſignis vtrique illorum ſit cognitus. Nam vt c. 2. illius libri ait Philoſophus, *amicos eos, qui quomodo inter ſe affecti ſint, ignorant, appellare quis poſſet?* & c. 4. *Amicitia*, inquit, *eſt redamatio non latens.*

His præmiſſis omnino ſtatuendum eſt cum D. Th. hîc artic. 1. charitatem eſſe verè ac propriè amicitiam, qualem iam deſcripſimus ex ſententia Philoſophi. Probatur hæc aſſertio ex Scriptura, idque duobus certiſſimis modis: PRIMO, quia ille amor habitualis eſt vera
C amicitia, cui conueniunt conditiones illæ quatuor amicitiæ iam expoſitæ: Sed ex Scriptura diuina conſtat, eas omnes conditiones conuenire charitati noſtræ erga Deum: Ergo eſt vera amicitia. Minor probatur de ſingulis illis conditionibus ſigillatim.

Nam quòd PRIMO charitas noſtra erga Deum ſit amor cum beneuolentia, patet ex illa forma præcepti, qua iniungitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Deut. 6. & Matth 22.

Quòd etiam SECVNDO viciſſim redamentur à Deo ij qui ipſum diligunt, patet ex Pſalmo 145. *Dominus diligit iuſtos*: & Ioan. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, &c.*

Quòd TERTIO nitatur hic mutuus amor inter nos
D & Deum communione alicuius boni, patet. Nam ex eadem Scriptura conſtat, participare iuſtos quodammodo ipſum bonum infinitum diuinum; tum per dona gratiæ, quibus excellenti quodam modo redduntur *conſortes diuinæ naturæ*, vt ait Petrus 2. epiſt. cap. 1. tum per ius adoptionis filiorum, quod habent ad futuram beatitudinem tanquam ad paternam hæreditatem, qua fruentur eodem ſummo bono, per cuius fruitionem ipſemet Deus quoque beatus eſt, puta bono ipſo, quod eſt Deus. Id patet tum ex illo teſtimonio diui Petri: *Maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ conſortes naturæ*: tum ex illo diui Pauli ad Rom. 8. *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, & c. Si autem filij & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.*

Quòd QVARTO denique, Deo de amore iuſti in illum, & iuſto de amore Dei erga ipſum conſtet quan-
E tum ſatis eſt ad rationem amicitiæ, patet item ex Scriptura. Et de Deo quidem non eſt dubium quin amorem iuſti erga eum cognoſcat. *Cognouit enim Dominus, qui ſunt eius*, vt ait Apoſt. 2. ad Timoth. 2. De iuſto autem, quòd agnoſcat dilectionem Dei paternam in ipſum, probatur ex Apoſtolo ad Rom. 8. *Ipſe*, inquit, *Spiritus teſtimonium reddit Spiritui noſtro, quod ſily Dei ſumus.* Quibus verbis ſignificat Apoſtolus, fieri beneficio ac efficacitate Spiritus ſancti, vt iuſti ad conſolationem ſuam, coniectura facta ex ſuis rectis actionibus; & animi affectu erga Deum, ſibi perſuadeant, ſe in gratia & amicitia Dei

eſſe:

Digitized by Google

eſſe;perſuaſione quidem vera,& vt eſt quidem à Spiritu ſancto infallibili,non tamen euidenti aut etiam infallibili ex ſuo quidem genere, quæ ſcilicet omnem formidinem oppoſiti expellat, ſed tamen admodum probabili,qualis etiam haberi poteſt de amicitia humana.(quæ neque ipſa eſt planè euidens)id enim ſufficit, vt valeat animum iuſti in ea re, quantum ſatis eſt,ſecurum atque pacatum reddere,vt tomo 2.q.4.de Gratia,punct. 5. explicauimus.

Quò etiam pertinet illud Pſalm.100.*Pſallam & intelligam in via immaculata,quando venies ad me.* Cui non repugnat illud Iob 9. *Si venerit ad me,non videbo eum*; quæ videtur alioqui ſententia contradicens priori. Vtrumque enim verum eſt; & quòd intelligit iuſtus Dei in ſe aduentum per gratiam,perſuaſione, vt dictum eſt, probabili,& quòd eum tamen non videt,vt ait Iob,perſuaſione nimirum euidenti, & ex ſuo genere infallibili.

Ac denique huc etiam ſpectat illud Apoc.2. *Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit niſi qui accipit.* Nam hîc etiam ſignificatur, eum certè noſſe quantum ſatis eſt Dei erga ſe gratiam,eiuſque ſuauitatem,qui diuinæ gratiæ donum accipit.Cùm itaque ex Scriptura diuina conſtet,charitati noſtræ erga Deum conuenire omnes conditiones veræ amicitiæ; perſpicuum eſt ex eadem Scriptura,illam eſſe verè amicitiam.

Præterea poteſt SECVNDO modo,vt diximus,probari idipſum ex Scriptura hoc pacto: Quod Scriptura diuina ſimpliciter & abſolutè affirmat,id propriè vt ſonat intelligendum eſt, ſi ex propria Scripturæ interpretatione non conſequatur aliquod manifeſtum abſurdum: Sed Scriptura in multis locis ſimpliciter & abſolutè affirmat,iuſtos qui Deum ita vt oportet,diligunt,eſſe Dei amicos,atque adeò illorum erga Deum charitatem eſſe amicitiam; neque id propriè intelligere, eſt vllum abſurdum: Ergo charitatem eſſe verè ac propriè amicitiam,confitendum eſt.

Maior patet ex veriſſima quadam doctrina de interpretatione Scripturarum, quam D.AVGVSTINVS tradit,lib.3.de doctrina Chriſtiana,c.10.& 11. Et probatur facilè ex eo quòd alioqui nihil certi poſſet ex Scriptura colligi. Minor patet ex his teſtimoniis, Iudith 8. *Abraham Dei amicus effectus eſt.* Et Pſ.138. *Nimis honorati ſunt amici tui Deus:* Et Cant.5. *Comedite amici.* Et Sap.7. *Infinitus theſaurus eſt hominibus,quo qui ſunt vſi participes facti ſunt amicitiæ Dei.* Et Iſaiæ 41. *Et tu Iſrael ſerue meus, Iacob quem elegi; ſemen Abrahæ amici mei.* Et Lucæ 12. *Dico autem vobis amicis meis.* Et Ioan.15. *Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos.* Et rurſus: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis, &c.* Et Iacob.2. *Abraham amicus Dei appellatus eſt*, nimirum Iudith 8.& Eſaiæ 41. Atque eodem modo de charitate paſſim loquuntur ſancti Patres.

Neque eſt difficile reſpondere ad quædam argumenta,quæ contra aſſertionem iſtam obiici poſſunt. PRIMVM argumẽtum:Deus non diligit hominem propter ipſum,ſed propter ſe potiùs, ſicut & *omnia propter ſemetipſum operatur*,Prouerb.16. Ergo charitati hominis erga Deum non correſpondet redamatio beneuolentiæ, ſed potius concupiſcentiæ. Et ſic ea charitas non erit verè amicitia, ex defectu ſcilicet primæ cõditionis amicitiæ.

RESPONDEO, amorem beneuolentiæ rectè poſſe conſiſtere, etiamſi res amata referatur ad aliquid aliud tanquam ad finem; modò ipſi quoque rei amatæ velit quis bonum per amorẽ. Alioqui neque nos ipſos,neque proximos noſtros poſſemus amare amore beneuolẽtiæ, ſiquidem & nos & proximos amare debemus propter Deum, tanquam propter finem. Et ſi igitur Deus amet hominem propter ſemetipſum,tamẽ quia homini etiam multa & magna bona vult per eiuſmodi amorem, non eſt dubitandum quin amet illum amore beneuolentiæ.

SECVNDVM argumentum:Amicitia non eſt niſi inter inæquales,vt ſuprà ex Ariſtotele 8.Ethic.cap.5. notauimus:At inter Deum & hominẽ ſumma eſt inæqua-

A litas,cùm infinitè diſtent:Ergo non poteſt eſſe inter illos vera amicitia. Et CONFIRMATVR hoc argumentum ex Ariſtotele,qui idcirco dicit in illo libro,c.6.& 7. *Dei ad homines non eſſe amicitiam.*

RESPONDEO PRIMO, non requiri æqualitatem ſimpliciter,ſed ſufficere ſecundùm quandam proportionem, vt ſuprà etiam notauimus ex eodem Ariſtotele. Vnde ipſe etiam Ariſtoteles in illo lib.cap.7. diſſerit de quodam genere amicitiæ inter inæquales, quam vocat amicitiam *ſupereminentiæ*;qualem tradit eſſe inter parentes & liberos,& inter Principes & eorum Subditos.

SECVNDO reſpondeo cum D. HIERONYMO in caput 7.Michææ,amicitiam vel eſſe inter æquales, vel ipſam certè reddere aliqua ratione æquales. Facit autem aliquo modo æqualitatem inter Deum & hominem
B amicitia, quæ inter vtrumque intercedit. Idque duplici ratione: Primò, quoniam charitas Dei erga hominem effecit,vt Deus ipſe quodammodo ad hominem ſe demitteret iuxta illud ad Philip. 2. *Exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens.* Secundò,quoniam eadem Dei charitas exaltauit hominem, & quodammodo euexit ad diuinam dignitatem,iuxta illud 2. Petri 1. *Magna & precioſa nobis donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ conſortes naturæ.* Cui conſonat id quod Cicero præcipit in libro de Amicitia,vt ſcilicet amicus, quantum opus ſit ad amicum ſeſe demittat,eique ſe exæquet.

TERTIVM argumentum: Qui verè & propriè ſunt ſerui alicuius,nõ ſunt etiam verè & propriè amici eiuſdem: Sed iuſti verè ac propriè ſunt ſerui Dei: Ergo non ſunt verè ac propriè Dei amici. Maior probatur ex illa
C antitheſi, quam fecit Chriſtus inter ſeruos & amicos. Ioan.15.inquiens: *Iam nõ dicam vos ſeruos,ſed amicos.* Item ex communi vſu loquendi. Nemo enim ſeruum diceret eſſe propriè amicum ſui heri. Minor autem probatione indiget, cùm conſtet Deum eſſe omnium veriſſimum Dominum.

RESPONDEO, falſam eſſe Maiorem, quicquid ſit de conſuetudine loquendi apud homines, intèr quos dominium & ſeruitus non ſolent coniungi cum eiuſmodi amore beneuolentiæ, qui mereatur amicitiæ nomen. Nihil enim alioqui obſtat,quo minus mutuus amor inter Dominum aliquem & ſeruum, poſſit habere omnes illas quatuor conditiones ſupradictas, quibus continetur vera amicitia.

Ad teſtimonium autem Chriſti reſpondeo, illum nõ
D per antitheſin ita locutum eſſe, quaſi ſeruitus & amicitia reſpectu eiuſdem contraria planè & incompatibilia ſint;ſed voluiſſe illa oratione explicare magnitudinem amoris ſui erga diſcipulos, quòd ſcilicet non tantùm vellet eos habere loco ſeruorum, ac ſeruos nominare, ſed etiam amicorum loco,eáque potiſſimùm appellatione illos dignaretur.

QVARTVM argumentum:Ad amicitiam requiri videtur communicatio aliqua bonorum eiuſmodi, quæ viciſſim alter amicorum impertiat alteri:Sed talis communicatio bonorum non eſt inter Deum & hominem, cùm homo nihil Deo tribuat: iuxta illud Michææ 6. *Quid dignum offeram Domino,&c.* Ergo nõ eſt inter Deum & hominem vera amicitia.

RESPONDEO, eſſentialiter & per ſe ad amicitiã ſo-
E lùm requiri, vt amici cõmunicent in aliquo vel aliquibus bonis. Vt autem eiuſmodi bona ab altero in alterũ viciſſim deriuentur,non eſt per ſe requiſitum ad amicitiam,quamuis foueatur quidem amicitia inter homines mutuis largitionibus. Alioqui conſequens eſſet, vt neque inter duos homines virtuoſos,qui ob ſolam in virtutibus communicationem ſe mutuò diligũt,vera amicitia poſſet conſiſtere. Conſtat enim,virtutem non eſſe donum quod alter amicorum alteri impertiat Satis igitur eſt ad amicitiam inter Deum & hominem illa bonorum communicatio,quam ſuprà expoſuimus eſſe inter vtrumque, tametſi ſit abſque mutua vtrinque lar-

gitione.

Digitized by Google

gitione. Adde, quòd etiam homo impertit Deo honorem & obſequium, ſeſéque totum illi poteſt offerre: quod munus ab homine in primis Deus requirit, iuxta illud; *Præbe fili mi cor tuum mihi*. Prou. 23.

Qvintvm argumentum: Ex Ariſtotele lib. 8. Ethic. cap. 5. colligitur, maximè ad amicitiam pertinere, quaſi conuictum & ſocietatem quandam amicorum. Ideò enim Ariſtoteles ibi ait, *abſentiam & ineffabilitatem ſolere multas amicitias diſſoluere*: Sed inter Deum & hominem non eſt in huius vitæ ſtatu talis ſocietas & cōuictus, ſi quidē *peregrinamur à Domino, dū ſumus in corpore* 2. Cor. 5. Ergo non eſt iam inter hominem & Deū vera amicitia.

Respondeo, conuictum illum & præſentiam mutuā amicorum non eſſe conditionem eſſentialem amicitiæ, tametſi non parum amicitiam fouere ſoleat. Nam & contingit, aliquos, qui nunquam ſe viderunt, colere veram amicitiam; modò per literas, vel alia ratione, cōſtet vtrique de mutuo amore. Conſtat autem homini, quantum ſatis eſt, Dei erga ipſum amor, vt ſuprà explicuimus. Adde, quòd iuſti & amici Dei ſic à Domino, dum ſunt in corpore, peregrinantur, vt tamen illorum *conuerſatio* magna ex parte ſit *in cælis* cum Deo, vt ait D. Paulus ad Phil. 3.

Vltimvm argumentum: Si charitas eſt verè amicitia, conſequens erit, vt charitas non ſit vna & ſimplex virtus, ſed duplex: At eſt vna & ſimplex virtus, vt puncto præcedenti conſtituimus; Igitur non eſt verè & propriè amicitia. Maior probatur. Nam amicitia ſecundùm rationem propriam ſuam, videtur eſſe quædam peculiaris virtus, quandoquidem & ſuam laudem habet, & eſt aliquid habituale.

Respondeo negando Maiorem. Ad probationem dicendum, vt aliqua ratio formalis conſtituat peculiarem virtutem, non eſſe ſatis, ſi habeat laudem, & ſit aliquid habituale, ſed requiri præterea vt ex ſe habeat peculiarem difficultatem, aut ſit peculiariter ſuprà naturalem facultatem potentiæ, ita vt etiam is qui aliquam aliam virtutem iam habet, poſſit habere circa rationem eiuſmodi difficultatem peculiarem. Talem autem difficultatem non habet ex ſe illa ratio amicitiæ quæ conuenit etiam charitati: nam qui Deum ſupernaturaliter amat, non habet præterea difficultatem in hoc, quòd Deum amat formaliter amore amicitiæ, ſed eſt iſtud quiddam connexum cum ipſo amore charitatis.

Itaque charitas ex hac formali ratione amicitiæ non habet, niſi quendam modum ſeu conditionem per ſe cōnexam cum ipſa ratione formali virtutis charitatis, & ſic non ideò eſt duplex virtus. Eſt autem hic modus ſeu conditio nihil aliud quàm formalis quædam ratio, per quam virtus ipſa charitatis eſt fundamētum proximum Relationis amicitiæ inter nos & Deum, iuxta ea, quæ Initio huius pūcti notauimus de vſu vocabuli, *Amicitia*.

Sed occaſione huius ſolet hoc loco Qværi, Vtrum amicitia humana, id eſt, amor mutuus inter homines, cui cōueniant quatuor illæ ſupradictæ conditiones amicitiæ, ſit aliqua peculiaris virtus moralis. Et ratio dubitandi eſt, quia nec D. Th. hic art. 3. ad 1. hanc quæſtionem definit, ſed vtramque eius partem probabiliter explicat, neque etiam Philoſophus lib 8. Ethic. c. 1. vbi per diſtinctionem inquit, amicitiam *vel eſſe virtutem, vel eſſe cum virtute*.

Itaque duæ ſunt hac de re ſententiæ: Prima eſt Henrici Gandauenſis quodlib. 10. q. 12. & Palud. in 3. d. 27. q. 1. & Aureoli apud Capreolum eadem diſt. q. vnica, & Buridani q. 3. ſuper lib. 8 Ethic. qui affirmant, amicitiam humanam eſſe peculiarem virtutem. Cuius opinionis fundamentum præcipuum eſt, quòd amicitia & verſatur circa alterum, & habet peculiarem difficultatem, & ſuam etiam laudem: Igitur eſt peculiaris virtus. Conſequentia probatur. Nam ad actiones, quæ verſantur circa alterum cum difficultate & laude, peculiares virtutes requiruntur, vt patet etiam ex doctrina D. Th. 1. 2. q. 56. art. 6. Antecedens autem patet. Nam & laudantur amici boni, nec paruæ difficultatis res eſt amicitias inire & conſeruare.

Secvnda ſententia eſt Capreoli in 3. diſt. 27. quæ. vnica, & Caietani hic art. 3. Dominici Bannes, & aliorum etiam ſectatorum D. Thomæ, in quam & ipſe D. Thomas hic artic. 3. ad 1. magis videtur propendere, eámque aſſeruit in 3. diſt. 27. q. 2. art. 2. ſcilicet amicitiam humanam ex ſe non eſſe peculiarem virtutem; ſed cùm ea quidem habet laudem, vt inter bonos, eſſe quiddam coniunctum cum aliis virtutibus, & quaſi accidens illarum. Atque hæc ſententia eſt probabilior.

Probatur Primo, quoniam niſi amicitia ſit inter bonos, atque adeò fundetur in cōmunicatione aliarum virtutum, non habet laudē; ſi autem ſit inter bonos, & fundata in aliis virtutibus, laudem non tam habet ipſa ex ſua ratione, quàm ex virtutibus, in quib. fundatur. Et ſic potiùs eſt quoddam accidens aliarum virtutum, quàm peculiaris virtus. Atque hac ratione vtitur hic D. Th. art. 3. ad 1.

Secvndo probatur. Nam amor amicitiæ propriè quidem & formaliter non eſt erga alterum, vt alter eſt, ſed vt eſt velut vnum quiddam cum amico, per illam ſcilicet communicationem boni, in qua fundatur. Et ſic per ſe quidem non habet maiorem difficultatem, quàm vt quis amet ſeipſum, ſed ſolùm per accidens concurrunt quædam difficultates in amicitia humana, quæ ſunt per alias virtutes ſuperandæ.

Tertio probatur. Nam virtute non poteſt aliquis inuitus priuari per volūtatē alienam. Sed poteſt aliquis priuari amicitia inuitus per alienam amici volūtatem: Ergo amicitia per ſe non eſt virtus. Minor patet. Si amicus alter deſiſtat alterum viciſſim amare ipſo etiam inuito. Hoc enim caſu licèt alter in amando perſeueret, tamen eius amor non erit amicitia, cùm non amplius ſit amor mutuus, & ad amicitiam redamatio requiratur.

Ad argumentum autem contrariæ ſententiæ iam patet Responsio ex prima & ſecunda probatione ſententiæ noſtræ. Nam neque amicitia humana eſt propriè erga alterum, neque ex ſua ipſius ratione laudem habet, ſed ex virtutibus, in quibus fundatur.

PVNCTVM TERTIVM.

Quænam ſit charitatis cum cæteris virtutibus comparatio.

D. Thomas artic. 6. 7. 8.

Qvænam ſit comparatio charitatis cum virtutibus aliis, per tres aſſertiones commodè explicabimus.

Prima aſſertio eſt, Charitatem eſſe præſtantiſſimam virtutum omnium.

Secvnda eſt, Eſſe illam veluti formam cæterarum omnium virtutum, ſi in virtutibus quidem ſpectetur peculiaris quædam perfectio, quæ illis conuenit, vt ſunt virtutes hominis Chriſtiani, ſicut explicabimus.

Tertia eſt, Si ſpectetur etiam peculiaris ea perfectio virtutum, nullam virtutem eſſe veram virtutem hominis Chriſtiani ſine charitate.

Prima aſſertio ſtatuitur hic à D. Th. art. 6. Et probatur Primo ex Scriptura Matth. 22. vbi de præcepto charitatis ait Chriſtus: *Hoc eſt primum & maximum mandatum*, vtique quoniam de maxima virtute. Et 1. ad Cor. 12. locuturus Apoſtolus de charitate: *Adhuc*, inquit, *excellentiorem viam vobis demonſtro*. Et 1. ad Cor. 13. eandem cæteris omnibus virtutibus anteponit, & quidem ita, vt ſine illa cæteræ nihil ſint. Et ad Coloſſ. 3. *Super omnia*, inquit, *hac charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis*. Et 1. ad Timoth. 1. *Finis præcepti eſt charitas*.

Neque eſt audiendus vllo modo Caluinus, qui lib. 3. inſtit. c. 18. ſect. 8. contendit, in huiuſmodi locis prædicari ab Apoſtolo non charitatem erga Deum, quam

alioqui

Digitized by Google

alioqui fatetur ibi Caluinus eſſe ſimpliciter perfectiorem fide & virtutibus aliis, ſed charitatem erga proximum, quam dicit fidei & cæteris virtutibus anteponi non ſimpliciter, ſed extenſiuè, quoniam habeat vberiores fructus & latiùs pateat, vtpote mouens ad actiones virtutum reliquarum. Fallitur turpiſſimè. Nam præterquam quòd nullus Patrum exiſtimauit Apoſtolum in illis locis minimè agere de charitate, quæ ſit etiam erga Deum; hoc ipſo quòd Apoſtolus ibi agit de charitate etiam erga proximum, agit etiam de charitate erga Deum. Etenim vna & eadem charitas eſt erga Deum & proximum, cùm proximus non niſi propter Deum, ſit amandus. Neque Scriptura de charitate agit, niſi tanquam de vna virtute, qua & Deum propter ſe, & proximum propter Deum diligere debeamus, vt infra patebit: licet alius quidem ſit actus, quo diligimus Deum, & alius, quo diligimus proximum, & alio atque alio modo vtrumque diligere teneamur. Quæ cauſa eſt, cur Chriſtus, Matth. 22. diſtinxerit duo mandata de dilectione Dei & proximi, ſubiungens: *Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.*

Ac probatur manifeſtè D. Paulum prædicare in illis locis eam in primis charitatem, quæ ſit etiam erga Deum. Nam prædicat eam charitatem, quæ *nunquam excidit*, vt ipſe inquit 1. Cor. 13. Hæc autem charitas in primis eſt erga Deum, quem in regno cœleſti perfectiſſimè diligent homines beati, euacuata iam fide & ſpe, iuxta doctrinam D. Pauli loco citato. Nõ eſt igitur dubitandum quin de charitate erga Deum quoque agat ibi Apoſtolus, & eam ſimpliciter anteponat cæteris virtutibus.

Secvndo probatur aſſertio ex Patribus, qui & ipſi paſſim charitati tribuunt principatum. Vt Ambrosivs epiſt. 74. Hieronymvs in c. 5. ad Galatas. Avgvstinvs lib. 15. de Trin. c. 18. & ſer. 35. de tempore, & tract. 5. in 1. epiſt. Ioan. vbi ait, *ſolam eſſe charitatem quæ diſtinguat inter filios regni & filios perditionis*, illámque eſſe *margaritam illam pretioſam Euãgelicam.* Et alij paſſim, maximè cùm explicant parabolam nuptiarum filij Regis Mat. 22. Vbi aiunt, veſtem nuptialem eſſe charitatem; & rectè aiunt: ineptiſſimè namque diſſerunt Sectarij quidem, veſtem illam eſſe potius fidem. Neque enim verè dixeris, id eſſe veſtem nuptialẽ, quod neque ſponſus Eccleſiæ Chriſtus vnquam habuit aut habiturus eſt, neque etiam Eccleſia ſponſa eſt habitura, cùm fuerit in thalamo cum ſponſo, nempe triumphans in regno cœleſti. Nam neque Chriſtus vnquam habuit fidem aut habiturus eſt, cùm ſemper fuerit & ſit futurus; neque etiam Eccleſia triumphans habebit, quum ſcilicet adueniente viſione Dei clara ceſſabit fides, iuxta doctrinam Apoſtoli Pauli 1. Cor. 13. Item præſtantiam charitatis ſolent Patres declarare, cúm aiunt, eam ſignificari per *oleum*, quod defuit fatuis Virginibus in ſuis lampadibus, Matth. 25.

Tertio probatur aſſertio ratione D. Th. hic art. 6. quam ita formo: illa virtus eſt omnium præſtãtiſſima, quæ cùm habeat Deum pro obiecto, reſpicit illum ſub ratione quadam formali præſtantiſſima, ſaltem ſecundum noſtrum modum intelligendi: talis virtus eſt charitas: ergo charitas eſt omnium virtus præſtantiſſima. Probatur Maior: nam id eſt indicio claro, quòd eiuſmodi virtus præſtantiſſimo modo tendat in obiectum perfectiſſimum, puta in Deum: omnis autem perfectio virtutis poſita eſt in modo quo tendit in ſuum obiectum. Minor autem probatur: nam charitas reſpicit Deum non vt ipſe aliquid nobis confert, ſicut fides tendit in illum, vt nobis veritatem teſtatur, & ſpes, vt nos reddet beatos, ſed vt eſt in ſeipſo ſummè bonus; quæ ratio formalis obiecti præſtantior eſt quàm aliæ, ſaltẽ ſecundùm noſtrum modum intelligendi Deum. Quod ideò addo, quia cùm Deum vt teſtificans infallibiliter,

A & vt faciens beatos, & vt ſummè bonus, vnum & idem reipſa ſit; dici non poteſt, quòd aliqua ratio ex his tribus ſit reipſa in Deo cæteris præſtantior. Eſt tamen, vt dixi, ratio bonitatis præſtantior ſecundum noſtrum modum intelligẽdi, & hoc ipſum arguit, attingi Deum a charitate perfectiori modo, & proinde eſſe eam perfectiorem virtutem, ſicut concluſimus.

Sed poſſunt aduerſus hanc aſſertionem obiici quædam, quibus eſt breuiter reſpondendum. Prima obiectio. Scriptura præcipuè videtur fidei tribuere vim iuſtificandi: ergo eſt perfectior quam charitas. Antecedens probatur ex Apoſtolo in epiſtola ad Romanos, & ad Galatas paſſim.

Respondeo primò, in ea re non excludi charitatem, neque ſpem & pœnitentiam, ſed fidei potiſſimùm B fieri mentionem ab Apoſtolo, quia illa præire in iuſtificatione debet charitati & aliis Virtutibus, vt expoſuimus tom. 2. q. 5. de Gratia punct. 4. Quo ſenſu etiam à Patribus Conc. Trid. 6. c. 8. vocatur fundamentum & radix iuſtificationis.

Secvndo reſpondeo, quamuis ſola fides, vt Sectarij contendunt, apprehenderet ſeu conciliaret nobis gratiam iuſtificationis, tamen inde non fore conſequens, vt ipſa ſit perfectior ſimpliciter, quam charitas. Nam id faceret non ob ſuam dignitatem, qua præſtaret ſimpliciter charitati, ſed ob ſuam peculiarem rationem, quia ſcilicet per illam creditur in Chriſtum ſalutis noſtræ auctorem, ſicut Sectarij ratiocinantur.

Sed quòd ſola fides apprehendat gratiam, omnino falſum eſt. Nam vt tomo 2. loco citato diſputatum eſt C non minus charitas & ſpes & pœnitentia apprehendunt & conciliant nobis gratiam iuſtificationis quam fides: ſiquidem apprehendere gratiam per aliquem virtutis actum nihil aliud eſt quàm illum & requiri & ſufficere vna cum aliis requiſitis ad gratiam obtinendam: quod æquè verificatur de quouis actu virtutis requiſito ad iuſtificationem, atque de actu fidei, vt loco citato latiùs eſt probatum. Nunc ſolùm volui monere quòd neque ex illo errore Sectariorum, ſcilicet ſolam fidem iuſtificare, ſequitur, fidem eſſe ſimpliciter perfectiorem quàm charitatem. Quare Caluinus etiam li. 3. inſtitut. c. 18. ſect. 8. fatetur, charitatem erga Deum eſſe ſimpliciter perfectiorem, licèt ibidem non ipſam ſed ſolam fidem apprehendere iuſtificationem dicat.

Secvnda obiectio. Fides appellatur à D. Paulo ad Hebr. 11. ſubſtantia rerum ſperandarum: quo ipſo facit D illam veluti baſim & fundamentum totius noſtræ ſalutis: ergo eſt perfectior quam charitas.

Respondeo, fidem cenſeri fundamentum, non quia ſit dignior, ſed quia ſit prior, vt antè dictum eſt, ſicut fundamẽtum in ædificio. Nam neque fundamentum oportet eſſe in ædificio quiddam ex ſe præſtantiſſimum. Alibi autem charitas reputatur radix & fundamentum ab eodem Apoſtolo, propter illius præſtantiam, ex qua virtutes reliquæ pendent. Vt cùm ait ad Epheſ. 3. *In charitate radicati & fundati.*

Tertia obiectio. Ad Galat. 5. dicitur *fides per charitatem operari*: Ego fides erit præſtantior.

Respondeo non eſſe intelligendum, quòd fides operetur per charitatem tanquam per inſtrumentum, E ſed tanquam per formam ſuam potius, ex qua ſcilicet & fides & reliquæ virtutes valorem habent, vt nobis proſint ad ſalutem, ſicut rectè interpretatur D. Th. hic art. 6. ad 2. Neque enim illa particula, *Per*, denotat ſemper in Scripturis cauſam inſtrumentalem, ſed frequenter etiam principalem, vt notauit D. Basilivs lib. de Spiritu ſancto cap. 5. & patet ex illo Geneſ. 4. vbi Eua ait: *Poſſedi hominẽ per Deum.* ſcilicet cùm genuiſſet Cain.

Qvarta obiectio. Illa eſt virtus perfectior, quæ poteſt habere actum perfectiorem: ſed fortitudo poteſt habere actum perfectiorem quàm charitas: ergo eſt perfectior. Probatur Minor. Nam actus Martyrij eſt

actus fortitudinis, qui eſt omnium excellentiſſimus, vt docet D. Thom. infra quæſt. 124. art. 3.

RESPONDEO, actum Martyrij poſſe dupliciter conſiderari; vno modo præciſè vt elicitur à fortitudine, & ſic non eſt excellentiſſimus; alio modo, vt ſimul etiam imperatur à charitate, & ſic eſt actus præſtantiſſimus, ſed beneficio charitatis, iuxta illud Chriſti Ioan. 15. *Maiorem dilectionem nemo habet quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Itaque reſpondendum eſt ad argumenti Minorem in forma per hanc diſtinctionem. Nam ſi procedat illa Minor de actu fortitudinis, vt eſt præciſè fortitudinis, falſa eſt; ſi autem, vt imperatur ſimul à charitate, vera eſt, ſed tunc non concluditur, fortitudinem ipſam per ſe eſſe præſtantiorem charitate.

VLTIMA obiectio poſſet eſſe, quòd D. Thomas infrà quæſt. 30. artic. 4. dicit, Miſericordiam eſſe virtutem præſtantiſſimam. CÆTERVM hoc non vult intelligi ſimpliciter & abſolutè, ſed ſecundum quid, videlicet vt poteſt ratio quædam conſiderari peculiariter in miſericordia, quatenus eſt effuſiua & communicatiua boni, quo ſubleuetur aliena miſeria, in quo maximè Deum imitatur miſericordia, qui vt eſt ſummè bonus, ita etiam maximè ſui effuſiuus, ſicut infrà etiam dicetur.

Sequitur vt confirmemus SECVNDAM aſſertionem, quæ facilè patebit, ſi fuerit declaratum, quo ſenſu in ea aſſeramus, charitatem eſſe formam aliarum virtutum, vt ſunt virtutes hominis Chriſtiani. Sciendum eſt igitur, bonitatem atque perfectionem virtutis ex fine bono æſtimari, in quem per virtutem ordinamur, iuxta illud Philoſophi 7. Phyſ. text 17. & 18. *virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum.* Hinc fit, vt quemadmodum eſt duplex finis bonus, in quem ordinat virtus; alter ſcilicet immediatus; alter vltimus: ita etiam duplex poſſit diſtingui bonitas ſeu perfectio virtutis. PRIOR eſt, ea quam habet virtus per ordinem ad finem ſuum immediatum, qui eſt rectè agere ſecundùm rationem propriam cuiuſque virtutis. POSTERIOR eſt, ea quam habet virtus per ordinem ad vltimum finem, qui ſcilicet eſt fœlicitas æterna, quatenus nimirum vnaquæque virtus ad hunc finem aſſequendum conducit, vt in hominibus Chriſtianis.

Quod igitur in aſſertione ſecunda dicimus, charitatem eſſe velut formam virtutum reliquarum, intelligi debet ſecundùm poſteriorem illam bonitatem ſeu perfectionem, quam habent virtutes in ordine ad vltimum finem, non autem ſecundum priorem, quam habent ex propria ratione ſui obiecti. Nam hanc non ex charitate, ſed ex ſe habent, vt rectè notauit etiam Caietanus hic art. 8.

Sic autem expoſita hæc aſſertio facilè probatur. Nam cùm vnaquæque res à forma ſua principaliter habeat vim atque valorem ſuum omnem; rectè ſtatuitur velut forma virtutum ea virtus, à qua virtutes cæteræ vim & valorem ſuum habent in ordine quidem ad vltimum finem: Sed talis virtus eſt charitas reſpectu cæterarum: Ergo rectè charitas ſtatuitur forma cæterarum virtutum. Minor probatur primò ex Apoſtolo 1. ad Cor. 13. vbi ſine charitate omnia reliqua pronunciat eſſe inutilia, & quaſi nihil. Item ad Coloſ. 3. vbi propterea vocat charitatem *vinculum perfectionis*; & ad Galat. 5. vbi ob eandem rationem dicit *fidem operari per charitatem*, tanquam per formam ſcilicet, vt rectè D. Thom. hic art. 3. interpretatur. Secundò idem patet ex Patribus, qui ſimiliter eam vim tribuunt charitati, vt HIERONYMVS in c. 4. ad Galat. GREGORIVS lib. 1. Moralium cap. 28. & alij.

Hinc ſequitur, charitatem quantumcunque in aliquo remiſſa ſit ſecundùm intenſionem, tamen eſſe perfectam virtutem, ſi perfectio & bonitas virtutis conſideretur illo poſteriori modo, ſcilicet per ordinem ad vltimum finem. Nam ipſa ex ſe valet ad vltimum finem conſequendum, & præſtat alijs virtutibus, vt ad id ipſum valeant. Si autem conſideretur alia quædam perfectio virtutis, quæ in quadam quantitate intenſionis eius conſiſtit; ſic clarum eſt, charitatem non eſſe virtutem perfectam, ſi habeat remiſſum & imperfectum intenſionis gradum. Atque ita ſoluitur illa quæſtio, quam punct. 1. huc reiecimus, vtrum ſcilicet charitas non ſolum ſit virtus, ſed etiam perfecta virtus in quocunque gradu.

Porrò non diximus in illa ſecūda aſſertione, abſolutè charitatem eſſe formam reliquarum virtutum, ſed *velut* formam. Nam propriè quędam non eſt forma illarum, cùm neque ſit illarū eſſentia, aut pars eſſentiæ, ac multò minùs illarum aliquod accidens, ſed virtus ab illis eſſentialiter diſtincta. Sed eſt quaſi aliarum virtutū forma propter illam ſimilitudinem, quam habet cum forma rei propriè dicta, vt in probatione huius noſtræ aſſertionis explicuimus. Atque hoc ipsū voluit D. Thomas ſignificare hic art. 8. ad 1. cùm dixit, charitatem nō eſſe formam aliarum virtutum eſſētialiter, ſed *effectiuè*, quatenus nimirum confert illis imperio ſuo valorem ad conſequendum vltimum finem.

Reſtat vt confirmemus TERTIAM aſſertionē, ſcilicet abſque charitate virtutes reliquas non debere cēſeri veras virtutes in homine Chriſtiano, vt conſiderantur in primis virtutes à Theologo. Ratio huius aſſertionis facile iam ex dictis patet. Nam virtutes in hominibus Chriſtianis præcipuè æſtimantur ex illa bonitate ſeu perfectione, quam habēt per ordinem ad vltimum finem, qui eſt æterna fœlicitas: Sed hanc bonitatem ſeu perfectionem non habent vllæ virtutes, ſi ſint à charitate ſeiunctæ: Ego nō debent tunc in homine quidem Chriſtiano, & vt conſiderantur à Theologis, cēſeri veræ virtutes. Minor probatur ex Apoſtoli teſtimoniis iam antè citatis.

Et confirmatur hæc ratio clariſſimis teſtimoniis ſanctorum Patrum, qui ſimpliciter pronunciāt nullas eſſe ſine vera pietate virtutes. Vt AVGVSTINVS lib. 4. contra Iulianum cap 3. *Abſit*, inquit, *quòd ſit vera virtus, niſi in homine iuſto.* Et lib. 1. Retract. cap. 3. vbi improbat, quod lib. 3. de Ordine dixerat, *Philoſophos non vera pietate præditos virtutis luce fulſiſſe.* Idem HIERONYMVS in cap. 5. ad Galat. & alij.

Vtrum autem virtutes à charitate ſeiunctæ poſſint nihilominus ac debeant cenſeri veræ virtutes ſi conſiderentur quidem ſecundùm illam aliam perfectionem, quam habent in ordine ad finem ſuum immediatum, aut etiam ad aliquem alium finem naturalem, quomodo poſſunt & ſolent conſiderari à moralibus Philoſophis; non poteſt eſſe quæſtio, niſi de nomine. Et Caietanus quidem hic articul. 7. rectè dicit; ſic eſſe ac cenſeri poſſe veras virtutes. Nam ſic etiam habēt ſuam quandam bonitatem. Quemadmodum etiam ſunt quædam morales actiones, quæ licet non imperentur à gratia & charitate, tamen ſunt & vere dicuntur bonę moraliter, vt ſæpè etiam loquitur D. Thomas, & præſertim in 1. 2. quæſt. 109. artic. 2. licèt non ſint quidem bonæ ea bonitate, quæ in primis conſideratur à Theologis, & à ſanctis Patribus, iuxta Scripturæ etiā phraſin, quæ non ſolet reputare bona, niſi ea, quæ ad ſalutem valēt, vt patet maximè ex Apoſtolo 1. Cor. 13. & ad Galat. 6.

Dominicus tamen Bannes hîc contendit contra Caietanum, ne ſic quidem virtutes à charitate ſeiunctas, eſſe iam cenſendas veras virtutes in iſto ſtatu naturæ corruptæ, quæ debet per gratiam & charitatem inſtaurari. Sed non nititur firmis argumentis, & vt dixi, non poteſt eſſe de hoc quæſtio niſi de nomine.

Digitized by Google

QVÆSTIO SECVNDA.

De Subiecto, & Cauſa efficiente, augente, minuente, vel corrumpente Charitatem.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 24.

QVINQVE ſunt explicanda, ad quæ reuocabimus duodecim articulos D. Thomæ. PRIMO, *Quodnam ſit ſubiectum, & quæ cauſſa efficiens Charitatis.* SECVNDO, *An charitas à ſua cauſa efficiente accipiat aliquam perfectionis quantitatem, ſecundùm quam poſsit eſſe vel maior, vel minor, & vnde ſit æſtimanda ea perfectionis quantitas.* TERTIO, *An & quomodo poſsit charitas augeri ſecundùm aliquam perfectionis ſuæ quantitatem.* QVARTO, *An & quomodo charitas iam habita poſsit amitti.* QVINTO, *An poſsit etiam minui.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quodnam ſit ſubiectum, & quæ cauſa efficiens Charitatis.

D. Thomas artic. 1. & 2.

DE ſubiecto quidem charitatis inter omnes conuenit, eſſe voluntatem, vt docet hîc D. Th. art. 1. Ratio eſt clara. Nã habitus aliquis in eadem potentia eſt tanquam in ſubiecto, in qua eſt actus, cuius principium eſt habitus vnà cum potentia: ſed actus dilectionis eſt in potentia voluntatis: ergo & charitatis habitus, qui eſt principium huius actus. Minor probatur. Nam vt D. Thom. rectè explicat, dilectio charitatis nõ eſt amor appetitus ſenſitiui, ſed appetitus intellectiui, id eſt, voluntatis, cùm ſit circa Deum, qui non poteſt ſenſu percipi.

De cauſa etiam efficiente charitatis ſummo conſenſu docent quoque Orthodoxi omnes contra Pelagianos eam eſſe Deum, qui gratuitò in animis noſtris infundat donum charitatis; non autem gigni charitatẽ per aliquos noſtros actus naturales, ſicut gignuntur habitus virtutum moralium, vt volebant Pelagiani.

Probatur PRIMO hæc aſſertio ex Scriptura. Ad Ro. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Et 2. ad Timoth. 1. *Non dedit nobis Deus Spiritum timoris, ſed virtutis & dilectionis & ſobrietatis.* Et 1. Ioan. 3. *Videte qualem charitatem dedit nobis Deus Pater.* Et 1. Ioan. 4. *Charitas ex Deo eſt.*

SECVNDO probatur ex Conciliis: ex MILEVITANO can. 4. ſub Innoc. 1. à quo & eius definitiones cõtra Pelagianos ſunt confirmatæ, in quo canone probatur illa aſſertio noſtra ex illo loco 1. Ioan. 4. iam citato. Itẽ ex Concilio ARAVSICANO iuſſu Leonis I. contra reliquias quaſdam Pelagianorum celebrato, can. 25. & ex TRIDENTINO ſeſſ. 6. c. 6. & can. 3.

TERTIO probatur ex Patribus, qui ita paſſim aſſerunt, & maximè AVGVSTINVS libro de gratia & libero arbitr. c. 19. vbi contra quoſdam ex Pelagianis, qui fatebantur, fidem eſſe ex Dei dono, negabant autem hoc ipſum de charitate, ita ſcribit: *Non audiunt Apoſtolum dicentem,* 1. Cor. 8. *Scientia inflat, charitas verò ædificat. Quid enim eſt ineptius, & ab ipſa charitate alienius, quàm confiteri ex Deo eſſe ſcientiam, quæ ſine charitate inflat, & ex nobis eſſe charitatem, quæ facit, vt ſcientia inflare non poſſit?* Quæ ſententia Auguſtini totidem penè verbis repetitur in illo Concilio Mileuitano c. 4. Addit etiam præclarè ibi Auguſtinus, *cùm dicat Apoſtolus ad* Epheſ. 3. *ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti; quid eſt inſanius, quàm putare ex Deo eſſe ſcientiam, quæ ſubdenda eſt charitati; & ex hominibus charitatem, quæ ſupereminet ſcientiæ?*

QVARTO probatur ratione D. Th. hic ar. 2. quã ſic formo: Talis virtus eſt charitas, qualis eſt actus ipſius charitatis, puta dilectio, atq; etiam quale eſt illud bonum, ſuper cuius communicatione fundatur: ſed dilectio charitatis eſt ſupernaturalis, & illud etiã bonum eſt item ſupernaturale nobis, vtpote ipſe Deus, prout eſt in ſe obiectum ſupernaturalis beatitudinis, ſicut patet ex dictis q. præced. punct. 1. aſſertione 2. Ergo et-

A iam charitas erit virtus ſupernaturalis, ac proinde non poterit à nobis acquiri per vires naturales; ſed per Dei gratiam illam infundentis nobis. Minor quod ad dilectionem attinet, patet ex Scripturis ſupra citatis: & quod attinet ad bonum, in quo fundatur charitas, patet etiam ex dictis quæſt. præced. punct. 2. vbi explicauimus, quomodo charitas erga Deum ſit amicitia. Adde, quòd cùm obiectum ipſum charitatis, puta Deus vt eſt in ſe, ſit aliquid ſupernaturale nobis, vtpote per ſolam fidem cognoſcibilis; conſequens eſt, vt & charitas, & actus eius ſint aliquid ſupernaturale.

Atque ex his quidem apparet, dilectionem charitatis non ſolùm quoad aliquem modum eius, ſed etiam quoad ſuam ſubſtãtiam eſſe omninò ſupernaturalem, ſi ſubſtantia illius conſideretur propriè & formaliter, vt eſt circa tale obiectum ſupernaturale, puta Deum,
B vt ſummum bonum in ſeipſo, ſicut rectè annotauit hic art. 2. Dominicus Bannes. Nam ita planè ſonant Scripturæ teſtimonia citata.

Si tamen ſubſtantia dilectionis charitatis conſideretur materialiter, ſeu ſecũdùm communiorem quandam rationem dilectionis, quæ etiam inuenitur in amore Dei naturali, ſic quidem dici poſſet dilectio charitatis non eſſe ſupernaturalis quoad ſuam ſubſtantiã. Et hoc modo poſſent intelligi quidã Theologi, qui ſic loquuntur. Vt ipſe D. Th. in 2. 2. q. 171. art. 2. ad 3. & Caietanus ibidem & Capreolus in 3. diſt. 17. q. 1. ad 1. 2. & 3. argumentum Aureoli, & Sotus libr. 1. de naturâ & gratia c. 21. ſicut notat etiam Dominicus Bannes.

Porrò non obſtat huic aſſertioni illud 1. ad Tim. 1. *Charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta;* &
C quod ait AVGVSTINVS tract. 9. in 1. epiſtolam Ioãnis: *Timor introducit charitatem;* & quod ait Gloſſa interlinearis, Mat. 1. *Fides generat ſpem, & ſpes charitatẽ.* Neque enim huiuſmodi ſententiæ ſic intelligi debent, quaſi per huiuſmodi virtutes ſeu illarũ motus, efficiamus nos ipſi & acquiramus charitatem, ſed quia motus huiuſmodi virtutum cum auxilio Dei concurrunt diſpoſitiuè quidem ad ipſam infuſionem charitatis, quæ eſt effectiuè ex Deo, vt aſſeruimus. Ita reſpondet D. Th. art. 2. ad 3.

PVNCTVM SECVNDVM.

An accipiat charitas à ſua cauſa efficiente aliquam perfectionis quantitatem, ſecundùm quam poſsit eſſe vel maior vel minor, & vnde ſit æſtimanda ea perfectionis quantitas.

D

D. Thomas artic. 3. 8. & 9.

QVADRVPLEX quantitas perfectionis poteſt conſiderari in charitate, ſicut & ipſa charitas poteſt à nobis quatuor modis cõſiderari, quod ad propoſitum attinet. PRIMO enim poteſt cõſiderari

charitas ex parte ſuorum *obiectorum*, ac in primis Dei, qui vt ſummè bonus, eſt præcipuum & formale charitatis obiectum. Et ſic charitas habet quandam perfectionis quantitatem, per quam cenſetur eſſe præſtantiſſima omnium virtutum, quandoquidem attingit obiectum optimum & ſub optima ratione, ſicut q. præced. p. 3. explicuimus. Atque vt D. Th. notat hic art. 4. ad 1. & 2. iſta quantitas perfectionis charitatis, ſemper eſt eadem, nec contingit illam eſſe aut maiorem aut minorem in vno quàm in alio; vel in eodem, alio & alio tempore. Omnis enim charitas in quocunque ſit, habet hanc vim eſſentialiter, vt poſſit tendere in Deum & in proximum propter Deum. Conſtat etiam, hanc perfectionem charitatis acceptam referri debere eidẽ Deo, qui eſt cauſa efficiens ipſius charitatis, neque ex nobis aut ex actibus vllis noſtris eſſe æſtimandam.

Secvndo poteſt cõſiderari charitas ex parte *ſubiecti*. Et ſic habet ſecundò quandã aliã perfectionis quantitatem, per quã cõtingit eam eſſe aut magis aut minus intenſam. Quo fit, vt hæc charitatis quantitas latitudinem quandam habeat, ſicut quantitas aliarum formarum accidentalium, quæ in ſubiectis ſuis magis aut minus intenduntur. Docet autem rectè D. Th. hic art. 3. iſtã quantitatem charitatis ex gratuita Dei voluntate & gratia in primis eſſe æſtimandam: iuxta illud ad Epheſ. 4. *Vnicuiq; noſtrum data eſt gratia* (& charitas) *ſecundum menſuram donationis Chriſti*. Nam etſi actus, quibus cum auxilio Dei diſponimur ad recipiendam gratiã & charitatẽ, proſint & valeant ad maiorem vel minorem charitatem recipiendam ſecundùm hanc intenſionem, pro vt ipſi videlicet ſunt vel magis vel minus intenſi; tamen iſtum valorem primò & principaliter obtinent ex ipſo gratiæ diuinæ auxilio, cũ quo eliciuntur. Et ſic patet, intẽſionem illã charitatis maiorem vel minorẽ, quæ nobis diuinitus cõmunicatur, referendam in primis eſſe gratuitæ Dei volũtati & gratiæ, ſicut diximus.

Et nihilominus tamen poſſimus dicere, intenſionẽ hanc charitatis ſecundariò poſſe quoque æſtimari ex noſtris diſpoſitionibus ad charitatem, pro vt ſunt etiã actus noſtri liberi arbitrij. Neq; huic repugnat D. Th. cum in illo art. 3. dicit, charitatem non infundi nobis ſecundùm proportionem capacitatis naturalis. Conſiderat enim tunc D. Th. naturam noſtram, non vt iam elicit cum auxilio diuino diſpoſitionẽ ad charitatem, ſed vt in actu primo ipſa eſt magis aut minus perfecta indiuidualiter in vno quàm in alio. Et ratio cur dicat charitatem non infundi nobis ſecundùm proportionẽ naturæ noſtræ ita conſideratæ, eſt; quoniam vt rectè idẽ D. Th. ait in reſponſione ad 3. argumentum, Deus non dat nobis primum gratiæ auxilium ſecundùm proportionem naturæ noſtræ, ſed ſecundùm beneplacitum gratuitæ voluntatis ſuæ. Idque propterea quòd non ſumus nos ita natura cõparati, vt in vtendo auxilio diuinæ gratiæ conemur tantum, quantum per naturam poſſumus, ſed poſſumus etiam conari minus: & ſic non ſuppetit ratio cur Deus in donando gratis primo ſuæ gratiæ auxilio debuerit reſpicere ad proportionem perfectionis noſtræ naturalis.

Diuerſa verò ratio fuit in Angelis, vt ibi notat D. Thomas. Nam illi cùm ſint præditi natura ſimplici, neque vllis paſſionum perturbationibus impediantur, tanto conatu vtuntur diuino auxilio oblato, quãto per naturam ſuam poſſunt. Quocirca congruum fuit vt Deus ſecundùm proportionem perfectionis naturæ illorum ipſis gratiam conferret, vt etiam docuit D. Th. 1. p. q. 62. Tametſi neque illis ſecundùm eam naturæ proportionem gratiam dedit tanquàm debitam illi perfectioni naturali, ſed ex gratuita liberalitate. Atque huc redit ſumma eorum, quæ circa hoc etiam diſſerit hic Caietanus art. 1. ex ſententia D. Thomæ.

Tertio poteſt cõſiderari charitas ex parte ſui actus *eliciti*, puta diuini amoris. Et ſic habet tertiam quãdam

A quantitatem perfectionis, in qua poſſunt diſtingui tres quaſi gradus charitatis, de quibus agit hic D. Thomas art. 8. Primvm ac ſummum gradum ex his tenet illorum charitas, qui ita Deum amore proſequuntur, vt continenter ſine vlla intermiſſione inhæreant ipſi per amorem. Quæ perfectio charitatis ſolis beatis competit, qui cùm diuinam bonitatem clare intueantur, non poſſunt ab illius amore deſiſtere. Ac de hac perfectione charitatis loquebatur Apoſtol. ad Philip. 3. cùm aiebat: *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim; ſequor autem ſi quo modo comprehendam.* Quò ſit, vt quemadmodũ docet D. Thom. hic art. 6. ad 3. nullius charitas in hac vita quãtumcunque augeſcat, poſſit pertingere ad iſtũ perfectionis gradum proprium charitatis beatorum. Vnde Chriſtus de Ioanne Baptiſtã, quem omnibus alioqui

B mortalibus anteponebat: *Qui minor eſt*, inquit, *in regno cælorum maior eſt illo.* Matth. 11.

Secvndvm gradum, quaſi medium, tenet charitas illorum, qui ſic amore Deum proſequuntur, vt quãuis propter huius vitæ neceſſitates cogantur interdum intermittere Dei amorem, & vacare aliis, tamen quoad fieri poteſt, nituntur frequẽtiſſimè diuino amori actualiter vacare, poſthabitis rebus ac curis aliis. Et ad hunc gradum perfectionis charitatis tenentur contendere homines Religioſi, quiſque iuxta inſtitutum ſuum; quamuis non teneantur etiam in illo excellere, ſicut tenentur alioqui illo eſſe præditi ij qui ſunt Epiſcopi, cùm illorum ordo ſit altior, quàm ordo Religioſorum, vt infrà in materia de Statibus trademus cum D. Th. & aliis Theologis.

C Tertivm & infimum gradum tenet illorum charitas, qui ita Deum amore proſequuntur, vt licet, nec ſemper, neque etiã valde aſſiduè inhæreant Deo actualiter per amorem, tamẽ nullam rem Deo & eius amicitiæ anteponunt, ſed illum habẽt ſibi propoſitum tanquam vltimum finem, quem omnibus aliis rebus anteferunt, atque adeo ſemper illum plus quam cætera omnia habitualiter quidem amant. Et hanc perfectionem charitatis omnes tenentur habere, cùm omnes teneantur cauere peccata mortalia, per quæ Deo creatura peruerſe anteponitur. Ac de iſta perfectione charitatis loquitur Ioanes, cum dicit in prima ſua epiſt. c. 1. *Qui ſeruat mandata eius, in hoc charitas Dei perfecta eſt.* Item per hanc charitatis perfectionem ſeruatur, quantum ſatis eſt in hac vita, ad vitandum peccatum mortale, præceptum illud Mat. 22. *Diliges Dominum Deum tuum*

D *ex toto corde tuo, &c.* vt diſſerit D. Avgvstinvs in libro de perfectione iuſtitiæ. Exigitur enim per hoc præceptum, vt quis totam mentem ſuam ita quidem per amorem Deo impendat, vt illum ſolùm tanquam vltimum quidem finem amet, neque aliquid aliud vt finẽ vltimum diligat, ſicut explicauimus tomo 2. quæ. 6. de Legibus p. 4. & trademus infrà quæſt. 16.

Qvarto poteſt conſiderari charitas ex parte *actuũ* ipſius, ſiue quos ipſa eliciat, ſiue quos imperet. Et ſic habet quartam quandam quantitatem perfectionis, in qua diſtingui ſolent alij quidã tres gradus, de quib. agit D. Th. hic art. 9. Primvm gradum ex his tenet charitas illorum, qui ita Deum diligunt, vt facilè reſiſtant paſſionibus & tentationibus incitantibus ad peccandum

E mortaliter. Qui gradus dicitur *incipientium*.

Secvndvm gradum tenet illorum charitas, qui ita Deum diligunt, vt non ſolùm facilè recedant à peccatis, ſed etiam in ſtudio virtutum alacriter progrediantur. Qui gradus dicitur *proficientium*.

Tertivm gradum tenet illorum charitas, qui ſic Deum diligunt, vt etiam ardẽter optẽt diſſolui ex corpore, & eſſe cum Deo, vt ſine intermiſſione tũc poſſint actu ſemper ipſi inhærere per amorem. Qui gradus dicitur *perfectorum*. Ac ponit iſtam diſtinctionem trium graduum non ſolùm D. Thomas hic art. 9. ſed etiam D. Avgvstinvs tract. 5. in 1. Canonicam Ioãnis, vbi ait,

Charitas

Digitized by Google

Charitas nata nutritur (quod eſt incipientium) *nutrita roboratur* (quod eſt proficientium) *roborata perficitur.*

Eſt autem hic diligenter notandum, differentiã hanc iſtorum trium graduum nõ ita intelligendã eſſe, quaſi officium incipientium minimè pertineat ad proficientes, nec proficientium officium ad perfectos. Nam & ij, qui proficiunt, debẽt quoq; reſiſtere tentationibus cùm inſurgunt, quod eſt officium incipientiũ; & ij, qui ſunt perfecti, debent quoque progredi in ſtudio virtutum, quod eſt officium proficientiũ, ne ſi in via Domini non progrediantur, retrocedant, iuxta ſententiam D. Gregorij. Nec minus ipſi quoque debent repugnare tentationibus & cauere peccata.

Itaque diſcrimen illud penes hæc diuerſa officia idcircò ſolùm aſſignauimus, quoniam *incipientes* quidem pręcipuè in id ſtudium incumbunt, vt caueat ſibi à peccatis; & *proficientes*, vt in virtutibus progreſſus faciãt; & *perfecti*, vt anhelent ad Chriſtũ; tametſi omnes hæ exercitationes charitatis poſſint eſſe, ac ſint interdũ omnibus iſtis cõmunes. Ita rem hanc intelligi debere, indicauit etiã D. Tho. hic art. 9. in ſolutionibus argumentorũ.

Ex qua declaratione facile apparet, hæreticos quoſdam ſcilicet Begardos & Beguinas meritò fuiſſe in Cõcilio Viennenſi ſub Clemente V. damnatos, vt patet ex Clementina, *Ad noſtrum*, de hæreticis, propterea quòd iis, qui gradum perfectorum aſſecuti eſſent, tantam ſecuritatem pollicebantur, vt aſſererent, poſſe ipſos ſibi cõcedere quicquid liberet, neque amplius alios debere operam dare macerandę carni, ieiuniis, & aliis eiuſmodi operibus. Contra quos vel vnicum D. Pauli exẽplum ſatis eſſe debet, qui etſi maximè conſecutus eſſet perfectorum gradum, vt qui diſſolui, & eſſe cum Chriſto cupiebat, tamen nihilominus aiebat: *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* 1. Cor. 9.

Notetvr poſtremò, quantitatem illam tertiam & quartam perfectionis charitatis, quã explicauimus, cõnexam eſſe ſolere cum quantitate ſecunda, ſcilicet intenſionis, ita quidem, vt eò maior vel minor ſoleat eſſe perfectio charitatis ſecundùm illam tertiã & quartam quantitatem, quò eſt maior vel minor charitatis intenſio; vt rem conſideranti facile patebit. Hactenus de ſecundo puncto principali.

PVNCTVM TERTIVM.

An & quomodo poſſit Charitas augeri ſecundùm aliquam perfectionis ſuæ quantitatem.

D. Thomas art. 4. 5. 6. 7.

PONAM aliquot aſſertiones. Prima aſſertio. *Charitas non poteſt augeri ſecundùm illam primam quantitatem perfectionis, quam habere diximus p. præced. nempe ſi conſideretur ex parte ſuorum obiectorum.* Ita D. Tho. hic art. 4. Probatur. Nam illa perfectio eſt charitati eſſẽtialis, & ſemper eadem, vt ſuprà diximus. Quãquã actualiter quidem vno quodam ſenſu dici poſſit charitas augeri ex parte obiectorum *extenſiuè*, cùm ſcilicet quis ex charitate incipit diligere actu aliquod obiectum, quod ante non diligebat, vt puta proximum ſuum aliquem.

Sed tamen ne nunc quidẽ augetur charitas ex parte obiecti habitualiter. Nam & ad illud obiectum diligẽdum erat anteà vis ſufficiens in charitate; neque ad id opus erat acceſſione alicuius alterius principij habitualis, ſicut opus eſt acceſſione ſpecierum intelligibilium nouarum, vt habitus alicuius ſcientiæ extenſiuè augeatur ex parte obiecti ſeu noui aſſenſus alicuius cõcluſionis. Quam ob cauſam habitus ſcientificus dici ſolet augeri etiam habitualiter, quodãmodo ex parte obiecti.

Ac per iſtã explicationem facile intelligi poteſt eſſe ſolùm de nomine diſputationem Dominici Bãnes hic A art. 5. cùm contendit, charitatem ne extenſiuè quidem augeri ex parte obiecti, ex ſententia D. Tho. etiãſi quis de nouo aliquid actu diligat. Si enim velit non augeri habitualiter, vt veriſſimũ eſt. Cęterùm dici poteſt augeri nihilominus actualiter extenſiuè, vt diximus.

Secvnda aſſertio (*Charitas omnino augeri poteſt ſecundùm quantitatem intenſionis ſemper in hac vita; atque adeo etiam ſecundùm varios alios gradus perfectionis, qui ſolent eſſe connexi cum maiori vel minori intenſione charitatis, vt puncto præcedenti diximus. Imo etiam ſecundùm ſe quidem augeri poteſt ſic charitas in infinitum.* Hanc aſſertionem quoad priorem eius partem ſtatuo cum D. Tho. hic art. 4. aduerſus Begardos illos & Beguinas p. præc. memoratos, qui cẽſebant charitatem habere in hac vita certum quendã terminum, quẽ interdum poſſit attingere, & vltra quẽ non poſſit augeri. Item ſtatuo eandem aſſertionẽ quoad B poſteriorem eius patrem (ſcilicet quòd poſſit ſic charitas augeri in infinitum) cum D. Tho. hic art. 7. contra Henricum Gandauenſem quodlib. 5. q. 22. vbi ait, *ſe neque capere, neque probare poſſe hanc doctrinam D. Thom.* motus infirmo valde argumento, vt poſtea videbimus. Itẽ contra Richardum, qui id etiam negat in 1. d. 17. art. 2. quæſt. 4. propter quoddam argumentum, quod etiam ſoluemus.

Eſt autem aſſertio noſtra quoad priorem partem certa, ſecundùm fidem. Probatur Primo ex Scriptura. Ad Eph. 4. *In charitate creſcamus in illo.* Et ad Phil. 1. *Hoc oro, vt charitas veſtra magis abundet.* Et 1. ad Theſ. 3. *Vos*, inquit, *Dominus multiplicet, & abundare faciat in charitate.* Quæ omnia ſimiliter poſſumus ex ſentẽtia Apoſtoli precari quibuſcunque iuſtis, quãtumcunque in charitatis perC fectione ſint progreſſi, iuxta illud etiam Apoc. 2. *Qui iuſtus est, iuſtificetur adhuc.* Eſt enim charitas, vel ipſa iuſtitia, vel cum iuſtitia connexa.

Secvndo probatur ex Eccleſiæ definitione in Clementina *Ad noſtrum*, de hęreticis, & ex Concilio Trid. ſeſſ. 6. c. 10. vbi ita dicitur, *iuſtitiæ incrementũ petit S. Eccleſia, cũ orat: Da nobis Domine fidei & charitatis augmentum.*

Tertio probatur ex Patribus, qui & augeri charitatem, vt & fidem, & alias virtutes aſſerunt, & vt in illa proficere nitamur admonent. Vt Avgvstinvs tract. 5. in primam Canonicam Ioannis: *Charitas*, inquit, *meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici*, putà in beatitudine. Et idem aſſerit de Virtutibus omnibus Hiero- D nymvs libro ſecundo contra Iouinianum, vbi ad hoc inſtitutũ vrget illud Apoſtoli ad Philip. 3. *Quæ retrò ſunt obliuiſcens, ad ea, quæ ſunt priora, extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor, &c.* Et Gregorivs homilia decima quinta in Ezechielem, perpendens illud Pſalm. 83. *Ibunt de virtute in virtutem.* Vbi ita ſcribit: *Nec mirũ, ſi de virtute in virtutem gradus ſunt; quando vnaquæque virtus quaſi quibuſdam gradibus agitur; & ſic per incrementa meritorum ad ſumma perducitur. Alia namque ſunt virtutis exordia, aliud profectus; aliud perfectio.* Item quia fides ſemper augeri poteſt: iuxta illud Lucæ 17. *Adauge nobis fidem.* Ex quo loco id probant Ambrosivs epiſt. 74. ſub finem, & Hieronymvs lib. 2. contra Iouinianum, & Gregorivs loco citato. Eadem eſt autem ratio de charitate & aliis Virtutibus.

Qvarto probatur aſſertio ratione D. Thomæ. Et E quidem eã quoad priorem partem, ſcilicet quòd abſolutè poſſit augeri charitas probat art. 4. Illud augeri poteſt, per quod homo dum viuit, conſtituitur quaſi in via quadam ad vltimum terminum, qui eſt beatitudo: Sed per charitatem conſtituitur homo in eiuſmodi via: Ergo charitas augeri poteſt. Maior patet. Nam ad viatorem maximè pertinet, vt poſſit vlterius progredi donec veniat ad vltimum viæ terminum. Minor probatur ex Apoſtolo, 1. ad Cor. 12. vbi dicturus ſequenti capite de charitate, ait, *Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro.* Atque idem patet ex ipſa ratione charitatis. Neque enim vlla commodiori via poteſt quis peruenire ad Dei frui-

tionem, quam ipſum impenſè amando, dum eſt in hac vita. Ac poteſt hæc ratio confirmari ex illo Prouerb. 4. *Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendet, procedit & creſcit vſque ad perfectum diem*

Quod autem attinet ad POSTERIOREM aſſertionis partem, ſcilicet quòd poſſit charitas, dum ſumus in hac vita, augeri ſemper magis ac magis ſine vllo termino, atque adeo in infinitum, probatur ratione D. Thomæ hic art. 7. quam ita propono: Nam quòd aliqua forma habeat terminum ſui augmenti, vltra quē progredi non poſſit, vel prouenire ex parte *agentis*, quòd ſcilicet nequeat vlterius formam perficere; vel ex parte ipſius *formæ*, quæ ſcilicet ex natura ſua habeat certam menſuram, vltra quam progredi nequeat, quin in aliā formā mutetur, vt v. g. pallor; qui nimium tendat ad albedinem, tādem fiet albedo; vel denique ex parte *ſubiecti*, quod ſcilicet nō ſit capax vlterioris gradus. Sed ex nullo iſtorum capitum prouenire poteſt, vt charitas nequeat vlterius augeri, dum in hac vita ſumus: Ergo, &c. Minor probatur. Nam cauſa *efficiens* charitatē, eſt Deus, qui eſt infinitæ virtutis ad charitatem perficiendā. Natura quoque ipſius *formæ*, id eſt, charitatis eſt eiuſmodi, vt ipſa quidem nullam habeat terminatam menſuram, cum ſit peculiaris & excellens quędam participatio infinitæ charitatis, quæ eſt Spiritus ſanctus. Capacitas denique *ſubiecti*, id eſt, noſtrę mentis, quò plus charitas augetur, eò etiam ipſa eſt maior ad vlterius ſuſcipiendam perfectionem charitatis in maiori gradu.

Sed poſſunt OBIICI tria aduerſus iſtam aſſertionem. PRIMO, quòd charitas nullam habet qualitatem contrariam, per cuius remiſſionem intendatur ipſa in eodem obiecto: ſicut intenditur, v. g. calor in aqua per remiſſionem frigiditatis, & aliæ ſimiliter qualitates: Ergo charitas intendi non poteſt.

SECVNDO, quòd, vt argumentatur Richardus vbi ſupra, ſi charitas poteſt augeri in infinitum dum ſumus in hac vita; conſequens erit, vt poſſit aliquis in hac vita conſequi perfectiorem charitatem & gratiam, quàm ſit charitas & gratia ipſius Chriſti, cùm charitas & gratia Chriſti creata, non ſit ſimpliciter infinita, ſed actu finita, tametſi maxima, vt docent Theologi, & nominatim D. Thomas 3. p. in materia de Incarnatione, q. 7. At illud conſequens eſt abſurdum: Ergo illud, ex quo ſequitur. Hoc enim erat argumentum Begardorum & Beguinarum, vt refertur in illa Clemētina, *Ad noſtram*, ſupra citata.

TERTIO, quòd ſi poteſt charitas abſolutè augeri in infinitum, poſſet aliquando eſſe actu infinita: & hoc eſt argumentum Gādauenſis loco citato, ſcilicet quodlib. 5. quæſt. 22.

Ad PRIMVM reſpondeo, non eſſe neceſſe, vt omnis forma, quæ intendi poteſt, habeat contrarium. Nam poteſt intendi ex parte agentis, vel ex parte ſubiecti, cum ſcilicet illud magis diſpoſitum ſit ad participandam ab agente maiorem formę perfectionē; vel cùm agens alio quodam modo ergà ſubiectum ſe habet, quo illi magis ſeſe communicet; præſertim ſi ſit agens liberum, vt eſt in propoſito. Hoc totum patet exemplo luminis. Nam etſi lumen non habeat vllam qualitatem ſibi contrariā, tamen videmus illud in aëre magis magiſque intēdi, vt magis ac magis Sol oriens ad illum appropinquat. Sic igitur Sol iuſtitię Deus poteſt magis ac magis perficere in noſtris animis ſplendorem charitatis, licet charitati nulla ſit contraria qualitas.

Ad SECVNDVM reſpondeo, charitatem dupliciter poſſe conſiderari; VNO modo abſolutè ſecundùm ſe, vt ſcilicet eſt talis naturæ, & habet talem efficientem cauſam, putà Deū, & eſt in tali ſubiecto, putà in anima noſtra, quæ, vt antè dictum eſt, per argumentum ipſiū charitatis redditur magis magiſque illius capax; ALTERO modo poteſt conſiderari, cum relatione quadam ad legem ordinariā Dei, qua is ſtatuit vt gratia & charitas Chriſti Domini eſſet omnium ſummā, tametſi actu finita; quod Deus facere potuit, ſi ab æterno videns quouſque eſſet peruētura vniuſcuiuſq; tum Angeli, tum puri hominis charitas & gratia, decreuit Chriſto Domino conferre gratiā & charitatem maiorē, quàm eſſet futura vllius alterius gratia charitas; atque adeo etiam quàm futura eſſet gratia & charitas Beatiſſimæ Virginis, quæ ſecundū Chriſtum omnes alios tum homines tū Angelos perfectione charitatis & gratiæ ſuperauit.

Hoc poſito reſpondemus ad argumentum, negando conſequentiam Maioris. Nā quod dicimus, charitatem poſſe augeri in infinitū dum ſumus in hac vita, intelligendum eſt præciſe, quantum eſt ex parte ipſius charitatis priori illo modo abſolutè conſideratæ, non autem ſi conſideretur etiā cum relatione ad legem illam, qua Deus Chriſtum ad maximam gratiā & charitatem de facto futuram prædeſtinauit. Et ſic non eſt metuendum ne de facto aliquis cōſequatur perfectiorem gratiā & charitatem, quam ſit illa Chriſti. Atque huc ſpectat quod in explicatione huius difficultatis diſſerit aliquantulum obſcurè, licet vere, Caietanus hic art. 7.

Ad TERTIVM argumētū (quod eſt Henrici) reſpondeo, minimè ſequi, charitatē poſſe actu & categorematice eſſe infinitā, ſi poteſt in infinitum eſſe maior & maior, ita vt nequeat tā intēſa eſſe quin abſolutè poſſit eſſe intenſior; ſēper enim ea, quæ actu eſſet, eſſet actu finita. Et quàm infirmū ſit id genus Cōſequentiæ, ſatis explicauimus tom. 1. diſput. prima, q. 25. de Dei potentia.

TERTIA aſſertio. *Charitas augmento illo intenſionis non ſolum augetur ſecundum ipſius feruorem aut radicationem in ſubiecto, ſed etiam ſecundum ſuam eſſentiam.* Hanc aſſertionem ſtatuimus cum D. Thoma hic art. 5. & artic. 4. ad tertium, contra quoſdam, qui aiebant, augeri ſolùm ſecundum intenſionem ſeu radicationem in ſubiecto.

Sed eſt obſeruandum, charitatis eſſentiā dupliciter poſſe conſiderari. PRIMO, Secundùm rationem ſuam ſpecificam. SECVNDO, Secundùm rationem ſuam indiuidualem. Iam quod dicimus, charitatem augeri ſecundùm eſſentiam, nō debet intelligi ſecundùm eſſentiam cōſideratam priori modo. Nam ſic eſſentia charitatis, ſicut & cuiuſlibet alterius formæ conſiſtit in indiuiſibili. Vnde ipſe D. Tho. in 1. 2. q. 52. art. 1. eo ſenſu negauit in vniuerſum habitus augeri ſecūdùm ſuā eſſentiam. Sicut etiam Ariſtoteles in Capite de Qualitate tex. 6. & 7. eodem ſenſu negat, qualitatē recipere magis & minus eſſētialiter. Debet igitur intelligi aſſertio hęc noſtra de eſſentia charitatis conſiderata poſteriori modo, ſcilicet ſecundum rationem ſuam indiuidualem.

Quo pacto intellecta facilè probatur hic à diuo Thoma. Nā augetur charitas prout eſt & radicatur in ſuo ſubiecto, vt illi etiam cōcedebāt, aduerſus quos diſputamus: ſed eſſentia charitatis ſecūdùm rationem ſuam quidem indiuiduam conſiderata, in hoc ipſo conſiſtit quòd ineſt & radicatur in ſubiecto: Ergo ipſa ſecūdùm ſuam eſſentiam indiuiduam augetur. Minor probatur. Nam accidentis eſſe eſt in eſſe; quod quidem ſi de eſſentia accidentis ſecūdùm rationē ſpecificam conſiderata dicetur, debet intelligi aptitudinaliter; ſi autem de eſſentia accidētis ſecundum rationē indiuiduam conſiderata, & vt habet modū exiſtendi ordinariū & naturalem, debet intelligi actualiter. Nā per hoc forma accidentalis eſt hęc & indiuidua, quòd eſt in tali ſubiecto.

Atque iſto modo puto debere intelligi doctrinā hāc totā D. Thomæ, cùm hic art. 4. & 5. affirmat abſolutè charitatem intendi ſecundùm ſuam eſſentiam. Neque enim id ipſe ſatis declarat. Propterea enim D. Thom. ait illos, contra quos agimus, ignoraſſe propriam vocē, cùm ſcilicet dicerent, augeri charitatē, vt eſt in ſubiecto; & negarēt augeri ſecundùm ſuam eſſentiam. Quia idem eſt vtrūque, vt oſtendit ratio, quam fecimus, & qua vtitur hic D. Thom. Hic autem diſcurſus D. Thomæ nō procederet, niſi loqueretur de eſſētia charitatis

conſi

Digitized by Google

conſiderata ſecundùm rationem indiuiduam, vt nos explicuimus.

QVARTA aſſertio. *Augmentum iſtud charitatis non fit ſecundum additionem alicuius entitatis ſeu gradus charitatis realiter diſtincti à gradu ſeu entitate, quam prius habuerit charitas, quæ intenditur.* Ita docet D.Thomas hic art. 5. Et idem explicat atque confirmat rectè Caietanus ibi contra quoſdam, qui & charitatis & aliarum formarum accidentaliũ intenſionẽ volunt fieri per talem additionem gradus ad gradũ. D.autem Thomas cenſet non ita fieri.

Et probatur ea ratione. Nam illa entitas diſtincta, quæ accederet, vel eſſet per ſe eſſentialiter charitas, vel nõ, ſed modus quidam charitatis ab ea realiter diſtinctus: ſi eſſet charitas, tunc plures numero charitates eſſent in eodem ſubiecto, & ſic nõ tam charitas ipſa fieret perfectior, quàm multiplicaretur numero. Præterquam quod abſurdum etiam eſt, in eodem ſubiecto numero ponere plures numero formas eiuſdem ſpeciei. Si autem entitas illa, quæ accederet, nõ eſſet charitas, ſed modus quidam charitatis ab ea diſtinctus realiter, tunc fruſtrà talis modus accederet. Nam id ipſum quod ille modus diſtinctus realiter à charitate præſtaret, poteſt etiam præſtare aliquis alius modus charitatis, qui ab ipſa non realiter diſtinguatur, vt patebit ex aſſertione ſequenti. Accedit, quòd non ſatis intelligi poteſt, qualis eſſet illa entitas, quæ eſſentialiter neque eſſet charitas, neque vlla alia forma, ſed modus quidam charitatis, & tamen realiter ab ea diſtinctus. Nam alij modi formarum, qui formæ non ſunt, non ſolent eſſe realiter diſtincti a ſuis formis.

QVINTA aſſertio. *Augmentum iſtud charitatis fit per hoc, quòd charitas acquirit nouum quendam modum ſeu perfectionem nouam realiter à ſe non diſtinctam, ſed ſolum ratione formali: qui modus conſiſtit in hoc, quòd ſubiectum magis ac magis ſubiicitur formæ charitatis: atque adeo ipſa charitas magis ac magis ſubiectum actuat, ita quidem, vt iam per ipſam formam charitatis facilè poſſit homo elicere actum feruentiorem.* Ita docet D.Thom. in dicto art. 5. & Caietanus ibidem.

Probatur. Nam quòd charitas intendatur, facilè intelligi poteſt per hoc, quòd nouo aliquo modo ſe habeat, ita vt iam poſſit elicere perfectiorem actum, ſicut dictum eſt, & patet ex doctrina D.Thomæ artic. 4. ad 3. Sed poteſt nouo modo ſic ſe habere, etiamſi nullã acquirat entitatem diſtinctam realiter: Ergo, &c. Minor probatur. Nam facile intelligi poteſt, inhærẽtiam charitatis in ſubiecto habere quandam latitudinem, ita vt poſſit magis vel minus perfectè illud actuare, & quaſi ſibi ſubiicere, prout cauſa efficiens charitatem magis aut minus vniuerit, & coniunxerit ipſam charitatem cum ſubiecto. Cùm autem effectus proficiſcatur à ſubiecto per formam, vt hæc in ſubiecto ineſt, fiet hac ratione. vt charitas magis vnita ſubiecto, poſſit eſſe principium actus feruentioris. Et ſic patet illa Minor.

Nec obſtat, quòd actio, per quam charitas augetur, eſt actio noua. Non enim eſt neceſſe, vt nouæ actionis ſit nouus effectus diſtinctus etiam realiter, ſed ſatis eſt, ſi nouus effectus diſtinguatur formaliter à re, cui aduenit. Patet hoc, quando res mouetur localiter. Nam tunc ille motus nouus, aliquis effectus eſt in re mobili, qui tamen ſecundùm probabiliorem ſententiam non eſt realiter diſtinctus à mobili, ſed ſolùm ratione formali, & ſic in multis aliis.

SEXTA aſſertio. *Cauſa eius augmenti charitatis principalis quidem eſt ipſe Deus, minus autem principalis & ſecundaria eſt etiam homo iuſtus per ſuos actus charitatis, tametſi alio quodam modo quàm Deus, vt ſequenti aſſertione dicemus.* Probatur hæc aſſertio quoad PRIOREM partem, ex Scripturæ locis citatis in confirmatione ſecundæ aſſertionis, in quibus ipſum augmentum charitatis Deo acceptum fertur, vt vidimus. Vnde AVGVSTINVS libro de gratia & libero arbitrio c. 18. inde probat contra Pelagianos, charitatem eſſe à Deo, quoniam in illis Scri-

A pturæ locis tribuitur Deo augmentum etiam ipſius charitatis. Item probatur. Nam eiuſdem cauſæ eſt augere aliquam formam, cuius eſt illam producere: Sed Deus eſt cauſa producens charitatem, vt ſuprà vidimus: Ergo etiam augens.

Quoad ALTERAM verò partem (ſcilicet hominem quoque eſſe cauſam augmenti charitatis minus principalem) probatur item aſſertio ex Scriptura, quę idcirco nos etiã hortatur, vt conemur progredi in charitate, atque etiam nos laudat, qui in illa progreſſum fecerũt. Vt ad Epheſ. 4. *In charitate creſcamus in illo.* Et Lucæ 7. Laudi tribuitur Magdalenæ, quòd *dilexerit multum, &c.*

SEPTIMA aſſertio. *Iuſtus per actus ſuos charitatis non concurrit ad charitatis augmentum effectiuè, ſed ſolum meritoriè & moraliter: effectiuè autem concurrit ſolus Deus.* Ita docent communiter Theologi in 1. ſentent. diſt. 17. Et facilè id B probatur. Nam vt rectè dixerit Caietanus hic art. 6. eadem eſt cauſa effectiua augmenti rei, & ipſius rei: Sed ſolus Deus eſt cauſa effectiua charitatis: Ergo, &c. Minor patet ex Auguſtino, libro ſecũdo de libero arbitrio c. 18. & 19. vbi loquens de virtutibus infuſis, ex quibus eſt in primis charitas, ita Virtutem definit: *Virtus eſt bona qualitas mentis, quam Deus in nobis ſine nobis operatur.*

Occurrit autem hoc loco DVBIVM, an ſaltem per Dei potentiã abſolutam poſſet homo ſuis actibus charitatis effectiuè augere charitatis habitum. Quod dubium diſcutit hic etiam Dominicus Bannes. Eſt autem diſtinguendum. Nam, vt cauſa inſtrumentalis, poſſet omnino, ſicut & producere quoque ipſum habitũ charitatis. Nec propterea ſequeretur, creaturam tunc eſſe inſtrumentalem cauſam creationis, quod fieri poſſe ne- C gat rectè D.Thomas prima parte, quæſt. 45. Non enim gratia aut charitas creatur, ſed educitur de potentia ſubiecti, cùm ſit quoddam accidens, vt tomo 2. quæſt. 4. de Gratia, puncto ſecundo explicauimus.

Tanquam cauſam verò principalem ſecũdam negat Dominicus Bannes, poſſe hominem etiam per potentiam Dei abſolutã effectiuè augere habitum charitatis. Probat: quia quod non poteſt effectiuè rem producere, non poteſt eam effectiuè augere: Sed nullo modo poſſet homo effectiuè producere habitum charitatis: Ergo, &c. Minorem probat. Nam vel homo eſſet iam præditus ipſo habitu charitatis, vel non; ſi eſſet, non poſſet igitur illum in ſe amplius producere, ſi non, neque tũc poſſet. Nam nihil in ſe haberet, quod eſſet æque vel magis perfectum quàm ipſe habitus charitatis; cauſſa autem principalis & iam ſecunda neceſſe eſt vt ſit vel D æquè perfecta, vel perfectior quàm effectus.

Cæterùm non video ſufficientem rationem cur ſit negandum, poſſe hominem per potentiam Dei abſolutam effectiuè augere habitũ charitatis tanquã cauſam principalem ſecũdã, aut etiã illum effectiue producere. Nam poſſet Deus non ſolus infundere cum habitu gratiæ habitũ etiam charitatis, ſed ipſo homine ſimul cõcurrente ad eum effectiuè per ipſum habitum gratiæ, qui eſt perfectior quàm habitus charitatis, cùm comparetur ad illum ſicut eſſentia ſeu natura ad potẽtiam, iuxta doctrinam D.Thomæ 1.2. q. 110. art. 1. & ideo ſit in ipſa eſſentia animæ, charitas autem in voluntate.

Neque tunc obſtaret, quòd nõ etiam per aliquid exi- E ſtẽs in ipſa potentia voluntatis, eſſet homo cauſa perfectior quàm effectus, puta quàm habitus charitatis. Non enim oportet, vt cauſa principalis ſit perfectior effectu etiam ſecundùm principium proximum actionis, puta ſecundùm potẽtiam actiuam, cùm hæc ſemper ſit accidens, & ideo imperfectior quàm effectus ſubſtantialis; ſed ſatis eſt, ſi ſit perfectior vel æquè perfecta ſecũdùm principium primum, & quaſi radicale, quod ſe habeat per modũ eſſentiæ aut naturę. Hoc autem modo in illo etiã caſu eſſet homo perfectior ſecundùm habitũ ipſum gratiæ (qui eſt quaſi natura ſiue eſſentia quædã in ordine ſupernaturali) quã effectus, puta habitus charitatis.

Digitized by Google

A Adde quòd non videtur etiam impoſſibile, vt Deus per ſuam potentiam abſolutam perficiat voluntatem quoque per aliquem ſupernaturalem habitum, qui nó ſit minus perfectus quàm habitus charitatis, & eam vim habeat, vt per illum poſſit ab homine etiam produci effectiue charitas.

Adde poſtremò, quod attinet quidem ad augmẽtum charitatis, quòd licèt ſecundùm legem ordinariam, res non poſſit effectiuè augeri, niſi à cauſa, à qua etiam produci poſſit; tamen cùm rem augeri minus quiddam ſit, quàm produci, non videtur negandum, quin ſaltem poſſit augeri charitas effectiuè ab homine per ipſummet habitum charitatis ſecundùm potentiam Dei abſolutam, quicquid ſit de ipſa productione charitatis.

Atque ex his facilè patet reſponſio ad argumentum B Dominici Bannes. Poteſt enim primùm negari Maior, ſi intelligatur ſecundùm potentiam Dei abſolutam. Deinde etiam poteſt negari Minor, & ad probationem iam patet ex dictis, quid ſit dicendum.

OCTAVA aſſertio. *Charitas ſtatim augetur meritoriè per quemlibet ſuum actum, ſiue intenſum, ſiue remiſſum; qui eiuſmodi ſit, vt vel eum anteceſſerint alij plures charitatis actus, per quos potentia voluntatis ſit ſufficienter exercita ad ſuſcipiendum charitatis augmentum, vel certè per eum ipſum vehementer exerceatur potentia voluntatis, atque adeo ſufficienter diſponatur ad ſuſcipiendum id augmentum: vt ſi ſit actus multò intenſior proportionaliter, quàm habitus charitatis præexiſtens.*

Hanc aſſertionem pono ex ſententia Alberti Magni in 1. diſtinct. 17. art. 10. in fine, vbi non diſtinguẽs inter actus charitatis intenſos aut remiſſos, affirmat augeri eam quoad operandi facilitatem, ex conſuetudine illorum, id eſt cùm ſufficienter exercetur. Item ex ſentẽtia Richardi in 1. diſt. 17. art. 2. quæſt. 3. quatenus ibi cenſet C augeri charitatem per exercitium & multiplicationem actuum etiam remiſſorum; atque etiam per vnum actũ valde intenſum, quem voluntas eliciat toto conatu charitatis; licet non credam requiri conatum planè ſummum, quo non poſſit eſſe maior, vt Richardus vult. Item ex ſententia Gabrielis in 1. diſt. 17. quæſt. 4. art. 3. dub. 2. vbi plus etiam cõcedit, nimirum augeri Charitatem per quoſcunque actus bonos ex gratia procedẽtes; quam ſententiam Franciſcus Victoria in Relectione de augmento Charitatis, initio, affirmat eſſe communem recentiorum Theologorum.

Alij autem contrà ſentiunt, charitatem non augeri per remiſſos ſuos actus, ſed tantummodò per actũ feruentiorem ſeu intẽſiorem, quàm fuerit antea ipſa charitas. Vt exempli cauſſa: ſi quis habeat charitatis habitum intenſum vt quatuor, & eliciat actum charitatis D intenſum vt tria, putant aliqui nõ augeri ſtatim charitatis habitum, ſed bene ſi eliciat actum charitatis intẽſum vt quinque vel ſex, &c. Ita docet D. Thomas hic art. 6. & Caietanus ibidem, & Durandus in 1. d. 17. q. 4. (vbi ad augmentum charitatis requirit actum intẽſiorem habitu, vel æque intenſum) & Dominicus Bannes hic artic. 6. & alij communiter D. Thomæ ſectatores.

Sed probatur aſſertio noſtra, ſumpta quadam veriſſima propoſitione D. Thomę ſic: Deus in augenda intenſiue charitate propter meritum actuum ipſius ita proportionaliter ſe habet, ſicut habet ſe tanquam cauſſa prima principalis in augendis intenſiuè aliis habitibus virtutum moralium, ad quarum augmentum cõcurrit E etiam effectiue homo per eorundem actus, tãquã cauſſa ſecunda principalis: Sed in augendis eiuſmodi habitibus virtutum ita ſe Deus habet, vt concurrat ad illorum augmentum, cùm homo ad idem per actus ſuos concurrit effectiuè, ſufficienter exercendo potentiam aliquo modo ex dictis in noſtra aſſertione: Ergo eodem modo proportionaliter putãdum eſt, Deum augere intenſiuè habitum charitatis, cùm homo per eiuſdem charitatis actus concurrit meritoriè ad charitatis augmentum aliquo modo ex dictis in noſtra aſſertione.

Maior eſt S. Thomæ, artic. 6. & probatur dupliciter: PRIMO, quia cùm de ſupernaturalibus non poſſimus aliunde certò iudicare, cõſentaneum eſt vt tale aliquid exiſtimemus circa ſupernaturalia fieri quale ſecũdùm proportionem ſit circa naturalia; ſiquidem ordo rerum naturalis per ſupernaturalem ordinem perficitur, & ideo eſt inter vtrumque ordinem quædam analogia. SECVNDO, quoniam id ipſum pertinet ad illam diuinæ prouidentiæ ſuauitatem, qua diſponit Deus omnia, vt ſcilicet modo diſpoſitionis rerum naturalium, quæ ſunt nobis notæ & proportionatæ, diſponat etiam ſupernaturalia in nobis.

Minor autem probata eſt à nobis tomo 2. diſput. 4. quæſt. 4. punct. 3. vbi diſſeruimus generatim de augmẽto habituum. Et confirmari poteſt eadem Minor ab experientia. Nam quotieſcunque potentia per actus noſtros eſt ſufficienter exercita aliquo modo ex dictis in noſtra aſſertione, experimur nos deinde eſſe promptiores ad vtendum habitu.

Dixi autem in aſſertione, augeri charitatem *per vnum actum quoque multò intenſiorem ipſa, &c.* quia non quilibet actus intenſior habitu auget ſtatim habitum, vt docuimus tomo 2. vbi ſuprà, & ſenſit etiam bene Richardus loco citato.

Sed contra hanc aſſertionem poſſunt tria argumẽta obiici. PRIMO, quòd vt argumentatur hic art. 6. S. Thomas: agens naturale non intendit & auget qualitatem in paſſo, niſi principium, quo agit, ſit intenſius illa (vt calidum v. g. vt quatuor, non intendit calorem intenſum vt quinque, ſed calidum vt ſex, vel etiam intẽſius) ergo neque potentia intendet habitum, niſi per actum habitu intenſiorem.

SECVNDO. nam vt argumentatur hic etiam artic. 6. Caietanus ex doctrina Philoſophi 2. de anima & aliàs, oportet agens eſſe diſſimile paſſo in principio actionis, ita videlicet, vt habeat aliquam formã, vel formæ gradum, quem ſubiectum, in quod eſt acturum, nõ habeat ante, ſed in illo primùm introduci debeat per agentis actionem: eſt autem potentia cauſſa augmenti ſui habitus per actum etiam ſuum, tanquã per formam quãdam: Igitur neceſſe eſt actum eſſe proportionaliter intenſiorem habitu, vt per illum augeatur habitus, acquirendo ſcilicet vlteriorem aliquem intẽſionis gradum, in quo actus fuerit ei diſſimilis, & quem habitus non habuerit ante. Minor patet ex eo, quòd actus immanẽtes potentiarum animæ ſunt quędam qualitates, vtpote diſpoſitiones quædam pertinentes ad primam qualitatis ſpeciem: Ergo etiam vt formæ quædam concurrunt cum potentiis ad habituum augmentum.

TERTIO poteſt etiam obiici. Nam quantumcunque aliquis in actibus alicuius habitus ſeſe exerceat, tamen ſi actus, quos elicit, ſint ſemper tepidi & remiſſi, minimè experietur ſe propter tale exercitium habitus reddi promptiorem & alacriorem ad vſum eius, ſed potiùs ineptiorem, propter quod D. Thomas 1. 2. quæſt. 52. art. 3. & hic art. 6. dicit, actus remiſſiores diſponere potiùs ad diminutionem habitus: Igitur non augetur habitus, niſi per actus, qui ſint eo intenſiores.

Sed hæc omnia facillimè refelli poſſunt per ea, quæ diſſeruimus tomo 2. vbi ſuprà. Itaque ad PRIMVM reſpondeo, oportere quidem eſſe intenſius qualitate augẽda id quo agens agit tanquã principio vniuoco principali *quo* (cuiuſmodi principiũ eſt calor in calefactione, qua intenditur qualitas caloris in paſſo) non autem id, quo agit ſolùm tanquam inſtrumento quodam ſeu organo; ſiquidem qualecunque actionis organum aut inſtrumentum non oportet eſſe perfectius aut æquè perfectum quàm effectus. Agit autẽ potẽtia per actum in augmento habitus non tanquam principio vniuoco principali *quo*, ſed tanquam organo quodam. Vt patet ex eo, quod etiam per actum producitur habitus, qui eſt entitas multò perfectior, quàm qualiſcũque actus, cùm

ſit

ſit natura ſua durabilis & cauſſa actus,&ideo in ſpecie qualitatis perfectiori. Itẽ patet ex eo, quòd neque actus intẽſior habitu eſt perfectior aut æque perfectus quàm habitus, vt per eum ex ſententia quoque D.Thom. augetur: ſicut tom. 2. loco citato argumentabamur.

Ad Secvndvm reſpondeo per eandem diſtinctionem. Nam quod docet Philoſophus, oportere vt agens ſit diſſimile paſſo, illud excedendo in aliqua forma ſeu formæ gradu, quo paſſum careat; intelligi debet de agente ſecundùm id, quo agit vt principio principali *quo*; non autem ſecundùm id, quo agit tantum vt quodam inſtrumento ſeu organo, ſicut iam oſtendi.

Poſſet etiã alicui forte videri abſolutè falſum, quod ſumebatur in his argumẽtis; ſcilicet nõ poſſe ab agẽte remiſſiori intendi formam in paſſo. Nam ſi illuminato aliquo loco à candela, quæ ſit v.g. lucida vt quatuor, inferatur in eũdem locum alia cãdela non magis lucida, locus ille fiet lucidior, vt experientia patet. Et tamẽ nõ erit vllum agens lucidius quam antea erat. Sed ad hoc optimè reſpondet Franciſcus Victoria in relectione de augmento Charitatis, nimirum id per accidens fieri, quoniam propter multitudinem materiæ in illis duabus candelis, quæ in ordine quidem ad ſpaciũ in quod ſine obſtaculo poſſint immittere radios directos, ſunt veluti vnũ agens luminoſum, dilatatur ſphæra actiuitatis illarum, ita vt ſi antea vna poterat illuminare vſque ad viginti paſſus, poſſit iã vtraq; illuminare ſimul vſque ad quadraginta. Quare cũ agẽs quodlibet intra ſphæram ſuæ actiuitatis fortius agat in propinquiori, quã in remotiori loco; inde fit, vt in loco æquè diſtanti à candela, quæ priùs illuminabat, plus luminis ab vtraque ſimul candela producatur: in illo caſu, quàm antea ab vna tãtùm. Itaque ſatis eſt ad primũ illud & ſecundum argumẽtum reſpondere, quod antea reſpõdimus.

Ad Tertivm autem argumẽtum ita reſpondeo. Dupliciter poteſt cõtingere, vt quis ex habitu exerceat plures actus remiſſos. Vno modo ita, vt interim exerceat quoque plures actus cõtrarios intẽſiores, qui præpõderẽt, & per quos ideo minuatur aut etiam corrumpatur habitus: & tũc quidem verum eſt, quod in argumento ſumitur, & ab experientia confirmatur, ſcilicet per plures actus remiſſos ac tepidos nõ augeri habitũ. Altero modo ita, vt interea vel raro vel nũquam exerceantur actus contrarij intenſiores. Et tunc falſum eſſe dicimus, quòd per plures actus ſuos remiſſos nõ intendatur habitus. Experientia enim docet, nos tũc per plures etiam actus remiſſos reddi ad operandum promptiores. Quod autem dicit S.Thomas, actus remiſſos diſponere potius ad diminutionem habitus, intelligendum eſt per accidens, quatenus ſolent inſurgere contrarij motus animi validiores, quibus diminuatur habitus, vt diximus tomo 2. vbi ſuprà. Itaque maneat, veram eſſe octauam noſtram aſſertionem.

Porrò ex ea aſſertione & eius probatione atque defenſione ſequitur. Primo, habitum charitatis augeri ſecundùm totam latitudinem intenſionis actus, per quem augetur; ita ſcilicet, vt ſi actus charitatem augẽs ſit intenſus vt octo, & habitus charitatis vt ſex, augeatur habitus ſecundùm octo gradus, atque adeo reddatur intenſus vt quatuordecim. Ratio eſt, quia cùm non ſit neceſſe actum augentem eſſe intenſiorem habitu, nihil cogit vt dicamus habitum ſolùm augeri ſecundùm illum exceſſum, quo actus excedit proportionaliter habitum, puta vt duo in exemplo poſito: vt docet alioqui Dominicus Bannes hic art. 6. dub. 4.

Et quod dicimus de habitu charitatis, debet etiam ſimiliter intelligi de habitu gratiæ cõnexo cum charitate, ſcilicet illum augeri intenſiue non modò ſecundũ exceſſum actus intenſioris, quo augeatur charitas, vt ſentit idem Dominicus Bannes, ſed etiam ſecundùm totam latitudinem talis actus, vt ſentit Franciſcus Victoria in Relectione ſua de augmento charitatis. Quã-

A quã non bene Victoria opinatur augeri quidem gratiã ſecũdum totam latitudinem actus intenſioris, licet non charitatem. Hoc enim non ſatis probabiliter dicitur, cùm habitus gratiæ & charitatis ſint cõnexi & proportionati inter ſe, quãdoquidem gratia ad charitatem ſe habet vt eſſentia ſeu natura quædã ad potentiam iuxta doctrinam D.Th. 1.2.q.100. Itaque vtrãque dicendum eſt augeri ſecundùm totam latitudinem actus augẽtis.

Secvndo ſequitur, augeri charitatem eò magis, quò actus illam augens diutius continuetur, etiaſi non fuerit intenſior, quicquid dicat Bannes. Nam vt rectè docet Gregorius Ariminẽſis in 1.d.17.q.4.art.2. in probatione tertia concluſionis primæ, experientiã cõſtat, eò nos reddi promptiores ad vſum alicuius habitus, quò diutius continuamus eius actum, vt cùm diu (v.g.)

B perduramus in actu manſuetudinis, promptiores reddimur ad vſum manſuetudinis. Sed augmentum charitatis per eius actus, fit per modum augmenti habituum naturalium, vt antè dictum eſt: Ergo, &c.

Tertio ſequitur, ſimiliter augeri magis charitatẽ per hoc, quòd actus ipſam augens ex aliqua alia circũſtantia ad præſtantiam charitatis pertinente (vt ex digniori obiecto materiali, &c.) ſit abſolute magis meritorius apud Deum, aut æque meritorius, atque eſſet alius charitatis actus, qui eſſet intenſior. Patet eadem ratione, quoniam tunc etiam talis actus erit præſtantior & efficacior intra latitudinem charitatis. Et eatenus aſſentior in hac re Victoriæ, qui in illa Relectione putat compenſari in propoſito intenſionem actus Charitatis per meriti dignitatem.

C Qvarto ſequitur, ſi charitatis actus ipſam augẽs ſit magis meritorius ex aliqua circumſtantia pertinẽte ad præſtantiã & laudem non propriè ipſius charitatis (vt diximus) ſed alterius virtutis (vt Religionis v.g. aut fortitudinis) tunc non ideo augeri magis per illũ charitatem. Nam vt rectè docet D.Th. in 1.ſent. d.17. q.2. art.3. actus charitatis ipſam ſtatim augens, duplicem habet reſpectum ſiue habitudinẽ ad charitatis augmẽtum; vnam tanquã meritum ad præmium; alteram tãquam cauſa etiam quędam moralis ad ſuum effectum. Quare licet conſiderando tãtùm priorẽ habitudinem, videri poſſit ſufficere ad maius augmentum charitatis maior illa dignitas meriti in actu charitatis pręſtatiori ex circũſtantia ad aliã virtutem pertinente, tamen non ſufficit, ſi conſideretur ſimul illa altera habitudo actus

D quam habet ad charitatis augmẽtum, vt cauſſa ad effectũ. Quia vt ex hac parte augeatur magis charitas per actum aliquẽ, oportet in illo eſſe analogiã ad actus morales, per quos augẽtur effectiuè virtutũ habitus, vt ſuprà poſuimus ex ſententia quoque D.Th. Huiuſmodi autem morales actus non magis augẽt habitum, ſi ſint quomodocunque meliores, ſed ſi ſint meliores atque adeo efficaciores ex præſtantia aliqua pertinente ad eandem ſpeciem habitus, quem augent. Nam vt abſolutè habitus, ita etiam augmentum habitus maius vel minus fit ab actu ſimili habitui, quoad ſpeciem.

Qvinto ſequitur, non augeri charitatem per actus aliarum virtutum, licet a charitate imperentur, quantumuis illi fuerint intenſi, niſi interueniant etiam charitatis actus per quos proprie charitas augeatur. Ita

E docet Dominicus Bãnes art.6. dub.5. Et ratio eſt eadẽ. Nam actus virtutũ aliarum non habent reſpectum ad augmentum charitatis tanquam cauſæ ad effectum, cùm ſecũdùm eſſentiam ſuam ſint charitati diſſimiles.

Non probo autem quod dicit Bannes, quotieſcunq; eliciuntur actus aliarum virtutum moralium infuſarum intenſiores proportionaliter, quàm habitus charitatis, & per actum charitatis imperantur, tunc illũ etiã actum charitatis eſſe intenſiorẽ, quia ſcilicet nequeat aliquis intẽſiori actu ferri in media, qualia ſũt obiecta virtutum moralium infuſarum, quàm in finem, qui eſt obiectum charitatis. Hoc, inquam, non approbo.

Nam

Digitized by Google

Nã nulla ratio cõuincit eſſe neceſſe, vt pari intenſione tẽdat aliquis in finem & in media, maximè ſi in finem tẽdat prius tẽpore quàm in media. Tũc enim nihil prohibet, quo minus poſſit aliquis remiſſo actu prius ferri in finẽ, & poſtea inteſiori actu in media ob aliquam occurrẽtẽ circumſtãtiã, vel etiã pro mera libertate ſua.

NONA aſſertio: *Etſi charitas non ſtatim augeatur, niſi per talem aliquem ſuum actum, qui eiuſmodi ſit, vt vel eum anteceſſerint alij plures, per quos potentia voluntatis ſit ſufficiẽter exercita, vel per eum ipſum vehementer exerceatur, vt præcedenti aſſertione poſitum eſt, tamen quilibet actus charitatis quantumuis primus & remiſſus meretur ſecundùm ſuam proportionem augmentum charitatis, accipiendum poſtea cùm homo per actum charitatis ad augendam charitatem idoneum (iuxta præcedentem aſſertionem) ſe ad id augmentum recipiendum diſpoſuerit, vel certè poſt hanc vitam, cum pro mercede meritorum recipiet æternam gloriam.* Ita docet D.Th. hic art.6. ad 1. & 1.2.q. 114. art.8. ad 3. Et eſt etiam hæc aſſertio ex mente aliorum Theologorum communiter, quos in eius confirmatione iam citabimus.

Probatur autem quoad PRIOREM partem hæc aſſertio ſic: Quilibet actus charitatis quãtumuis primus aut remiſſus meretur augmentum gloriæ eſſentialis. Ergo etiam meretur augmentum Charitatis. Antecedens communiter cõceditur à Theologis, vt à Scoto in 4.d.22.q.vnica, art.2. & à Richardo in 1.d.17.art.2.q.3. ad .. & à Durando in 1.d.17.q.8. ad 1. & ab Almaino in Moralibus, tract.1.c.10. & à Caietano hic, & à Franciſco Victoria in Relectione de augmento charitatis, n. 11. & ab aliis. Et probatur idem antecedens ex iis Scripturæ locis, quibus conſtat, hominem per omne opus bonum factum ex gratia & charitate, atque adeo maximè per quemlibet actum charitatis mereri gloriam, & quidem ſecundùm vlteriorem & vlteriorem gradũ, prout quis per vlteriores actus bonos meretur magis ac magis. Id patet ex illo Matthæi 10. *Si quis dederit potum aquæ frigidæ in nomine meo, accipiet mercedem, &c.* Et Mat.25. *Percipite regnum, quod vobis paratum eſt, &c: Eſuriui enim, &c.* Et 2. ad Cor.5. *Vnuſquiſque mercedem accipiet, prout in corpore geſſerit, ſiue bonum, ſiue malum,* & aliis huiuſmodi locis. In quibus certè de mercede gloriæ eſſentialis ſermo eſt. Alioqui enim non poſſemus ex eiuſmodi locis probare, quòd per vllum omnino actum mereamur præmium eſſentiale ſecundùm vlteriorem gradum, etiamſi ſit actus feruentiſſimus charitatis. Neque enim id aliter probare poſſumus ex Scriptura, quàm adferendo huiuſmodi teſtimonia, in quibus merces vitæ æternæ abſolutè promittitur piis hominum operibus, vt ſit in locis iam citatis.

Conſequentia autẽ illius noſtri argumẽti probatur. Nam oportet eſſe proportionem inter qualitatem illam, quæ eſt lumen gloriæ eſſentialis, & habitum charitatis, ſicut etiam gratiæ: igitur quæ actiones merentur lumen illud gloriæ ſecundùm vlteriorem gradum, eædem etiam merebuntur augmentum charitatis. Et ſic patet noſtra aſſertio quoad priorem partem.

Quoad POSTERIOREM verò partem, ſcilicet quòd augmentum iſtud charitatis detur etiam in hac vita, cùm quis habuerit actum idoneum ad augendam alioqui charitatem, quo proinde ſe diſponat ad recipiẽdũ quoque iſtud alterum augmentum, de quo loquimur: Victoria quidem loco citato putat, dici voluntariè ſine ratione; ſed tamen poteſt aſſertio noſtra etiam quoad hanc partem (quæ eſt, vt vidimus, D.Thomæ) optima ratione cõfirmari. Nam cùm & homo ipſe ſit capax illius augmenti charitatis in hac vita, & per actum idoneum alioqui ad augẽdam charitatem ſe quoad poteſt ad iſtud quoque augmentum ſuſcipiendum diſponat, & multum eo incremento charitatis in via ſalutis adiuuari poſſit, & præterea Deus ad benefaciendum propẽſiſſimus ſit; valde conſentaneũ rationi videtur exiſtimare, quòd tunc Deus impertiat homini augmentum A illud, vt aſſeruimus. Quamquam, fatendum eſt, rem hanc non eſſe planè certam; eſt tamen longè probabiliſſima.

Porrò ex his ſequitur PRIMO, non eſſe bonam opinionem quandam Dominici Bannes, qui hic ar.6. dub. 2. exiſtimat actus charitatis remiſſiores, atque etiam actus aliarum virtutum, qualeſcunque ſint, non mereri præmium eſſentiale gloriæ independenter ab actu feruentiori charitatis, ſed tantùm præmium accidentale; ac proinde futurũ, vt ſi quis in hac vita poſt exercitos actus remiſſiores charitatis, vel etiã qualeſcunq; actus aliarum virtutum, non exerceat quoque actum charitatis feruentiorem, is minimè ſit accepturus propter eiuſmodi actus prẹmium eſſentiale, ſed tatùm accidentale, atque adeo neque augmentum etiam charitatis.

Hanc opinionem dico non eſſe bonã. Nam PRIMO B vt aliquis actus bonus ſit meritorius gloriẹ eſſentialis, nihil aliud requiritur, quàm vt fiat in gratia & charitate, & virtualiter antea relatus fuerit aliquo modo in Deum ex charitate, vt ex doctrina Scripturæ & Theologorum tradidimus tomo 1. in materia de Gratia; q. vltima. Non igitur benè dicitur dependere etiam eius meriti rationem ex actu futuro charitatis feruentiori.

SECVNDO, quia cùm dicit Bannes accepturum aliquem propter eiuſmodi actus præmium etiam eſſentiale, ſi charitatis actus feruentior conſecutus fuerit; vel vult accepturum præmium eſſentiale ſecundùm peculiarem aliquem eius gradum reſpondentem illis actibus, vel non niſi ſecundùm illum eundem gradum, qui reſpondebit ipſi actui charitatis feruẽtiori, ita ſcilicet, vt ille idem gradus tanquam pluribus nominibus C ſeu propter plura merita debitus reddatur.

Si PRIMVM velit, tunc manebit nihilominus illud, quod Bannes habet pro maximo incommodo, ſcilicet vt proportio gloriæ ſeu præmij eſſentialis ſit nõ ſolùm ſecundùm proportionem intenſionis charitatis & eius actuum intenſiorum in vita, ſed etiam ſecundùm proportionem & valorem actuum remiſſorum charitatis, itémque actuum virtutum aliarum. Nam vt effugeret hoc ipſum quod ille reputat abſurdum, dixit, actus remiſſos & actus aliarum virtutum nõ mereri præmium eſſentiale independenter ab actu feruẽtiori charitatis. Quòd autẽ maneat nihilominus iſtud quod opinatur Bannes eſſe abſurdũ, patet, ſi dicatur, eum qui habuerit poſtea actum feruẽtiorẽ charitatis, accepturũ in altera vita peculiarem gradum præmij eſſentialis, reſpõden- D tem per ſe actibus remiſſis charitatis & aliarũ virtutũ.

Si autem velit SECVNDVM, tunc videtur planè repugnare Scripturis eius opinio. Nam ex Scriptura conſtat, accepturũ hominem ſeu præmium eſſentiale ſeu pœnam, ſecundùm proportionem eorum omnium, quę vel benè vel malè geſſerit, qualeſcũque fuerint actiones bonæ vel malæ, ſeu paruæ ſeu magnæ, vt patet ex locis Scripturæ antea citatis, atque etiam ex illo, 2. ad Cor.4. *Quod momentaneum eſt & leue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Ex quo certè apparet, quantumcunque ſit minimum, quod quis benè operatur exiſtens in gratia & charitate, remuneratum iri peculiari præmio eſſentiali.

ACCEDIT quòd ſequeretur tunc ex illa opinione Bannes, duos, qui v.g. ex hac vita migrent cum ęquè in- E tenſa charitate, alter autem multò plura opera bona geſſerit quàm alter, aut etiam pro Chriſto mortem oppetiuerit, habituros tamen æquale præmium eſſentiale; quod mihi ſanè videtur abſurdiſſimum & maximè pugnans cum Scriptura, quæ affirmat redditurum Deũ vnicuique iuxta opera ſua mercedem vitæ æternæ.

DENIQVE inutile eſſet illud meritum actuum remiſſorum charitatis, & aliorum bonorum operũ, quod attinet quidem ad præmium eſſentiale, ſi non niſi idem gloriẹ gradus propter illud conferretur, qui alioquin erit debitus actui charitatis feruentiori, quique propter illum reddetur.

Neque

Digitized by Google

Neque verò nititur firmo fundamento Dominicus Bannes. Solùm enim adfert quædam loca D.Thomæ, in quibus putat, D.Thomam aſſerere, quòd proportio gloriæ eſſentialis futura ſit tantummodo ſecundùm proportionem intenſionis ſolius charitatis in hac vita. Sed primùm, vt maximè hæc eſſet ſententia D. Thomæ, tamen minimè illa probari deberet, vt ex dictis patet. Veriſſimè enim Victoria vbi ſuprà, aſſerit, ſententiam noſtram, quam hactenus confirmauimus, ſcilicet actus etiam remiſſos charitatis mereri ſuum pręmium eſſentiale, eſſe ſententiam ipſius Scripturæ.

Deinde ſi rectè expendantur omnia illa loca diui Thomæ, nihil aliud is vult quàm quòd ſecundùm proportionem charitatis, præcipuè quidem erit proportio gloriæ eſſentialis, & ita quidem, vt ſi cætera nõ ſint admodum diſparia, perfectio charitatis in ea re præpóderet: non autem vult, quòd nullo modo reſpondebit gloria eſſentialis proportioni & valori actuũ remiſſorum charitatis, & aliorum bonorum operum. Quanquam vbi agit quidem de proportione illa gloriæ, ſolius charitatis mentionem ſolet facere, quoniam præcipuè ſecundùm illius intenſionem, vt dixi, erit gloriæ proportio. Nec certe aliud colligi poteſt ex Scripturæ locis, in quibus Charitas anteponitur omnibus aliis virtutibus in negotio ſalutis noſtræ.

Secvndo ſequitur ex dictis, non ſolùm per actus charitatis remiſſos, ſed etiam per actus aliarum virtutũ mereri nos, ſi in gratia ſimus, augmentum illud Charitatis, ſuo tempore dandum, vt eſt explicatũ. Probatur: nam per actus etiam aliarum virtutum meremur peculiarem gradum glorię eſſentialis, vt probauimus: Ergo conſequenter illud augmentum charitatis.

Tertio ſequitur, cùm quis poſt actus qualeſcũque charitatis elicit etiam actum idoneum ad charitatem augendam; duplex augmẽtum charitatis illi dari, nempe vnum reſpondẽs proprie ei actui; & alterum etiam illud, quod tanquam præmium reſpondet prioribus illis actibus ſecundùm proportionem totius valoris illorum in ratione meriti. Patet, quia augmentum illud reſpondens eiuſmodi actibus datur tunc vt præmium: in præmio autem conferendo, ſine controuerſia habetur ratio totius valoris meriti.

Sed ſupereſt tantùm vt breuiſſimè refellamus tria argumenta, quæ occurrunt contra illam nonam aſſertionem. Primvm eſt Durandi in 1.diſt. 17.q.8. Is enim quamuis concedat per actus remiſſos charitatis mereri nos præmium eſſentiale vitæ æternæ: negat tamen mereri etiam nos per eoſdem augmentum vllum Charitatis. Nam ille ſolùm eſt dignus accipiendis, qui bene vtitur acceptis: Sed qui charitate vtitur eliciendo remiſſiorem actum, non bene vtitur dono ipſo Charitatis antea accepto, ſed is ſolùm, qui elicit actum feruentiorem: Ergo non eſt dignus qui accipiat nouum charitatis augmentum.

Respondeo per diſtinctionem Maioris. Nam ſi *bene vti* idem ſit quod, non vti malè aut indebito modo, vera eſt Maior, ſed tunc falſa eſt Minor. Qui enim elicit actum remiſſiorem, non aliquo malo aut indebito modo charitate vtitur, ſed bono, ſiquidem actus Charitatis remiſſus etiam eſt bonus. Si autem *bene vti* idem ſit quod excellenti aliquo & optimo modo vti, tunc quãuis vera ſit Minor, tamen Maior eſt falſa. Ita etiam reſpondet ad hoc argumentum Caietanus hic art.6.

Secvndvm argumentum peti poteſt ex diuo Thoma, qui hìc art.6. dicit, actũ remiſſiorem diſponere potiùs, quantum in ſe eſt, ad diminutionẽ habitus, id quod generatim etiam pronunciat de omnibus actibus remiſſioribus, 1.2.quæſt. 52.art.tertio. Ergo actus remiſſus non meretur vllum augmentum Charitatis.

Respondet Caietanus artic.2. actum remiſſiorem poſſe cõſiderari, & vt eſt actus talis virtutis, & vt eſt remiſſus. Iam verò etſi cõſideratus, vt eſt remiſſus, diſponat potius ad diminutionẽ, non tamen vt eſt actus talis virtutis, quin imò poteſt ſic mereri augmentum illius cùm ſit actus bonus. Deinde dico, id dictũ D. Thomæ debere intelligi per accidens: quatenus ſcilicèt qui nõ ſtrenuè & feruẽter, ſed remiſsè vtitur habitu, ſolet plerumque dare locum contrariis actibus intenſioribus, quibus minuatur aut corrumpatur habitus, ſicut ſuprà diximus, & etiam tomo ſecundo, quæſt. 4. de habitibus, puncto 3. Hoc autem non impedit quominus actus remiſſus Charitatis per ſe ſit bonus & meritorius augmenti tum gloriæ tum charitatis.

Tertivm argumentum eſt, quòd ſi detur propter præteritos actus qualeſcunque augmẽtum aliquod illis correſpondens, præter augmentum correſpondẽs præſenti actui idonei ad augendam Charitatem, vt eſt explicatum, non ſeruabitur in augẽda charitate proportio illa ſiue analogia ad modum quo per actus morales augentur naturaliter habitus virtutum aliarum acquiſitarũ; quam tamen proportionẽ ſuprà ſeruari diximus in cõfirmatione octauæ aſſertionis. Id autem probatur, quia habitus moralis ſolum augetur ſecũdum proportionem præſentis actus ad eum augendum idonei.

Respondeo, analogiã illã tantum oportere ſeruari, quatenus augmentum charitatis datur, vt quidam effectus moralis eius actus qui charitatem auget, ſicut illic explicuimus. Et ſic in propoſito etiam ſeruatur, quod attinet ad augmentum reſpondens propriè actui præſenti Charitatis idoneo ad eam augendam. Hoc enim augmentum tantummodo datur ſecundùm proportionem eius actus. Illud autem augmentum aliud reſpondẽs præteritis actibus, datur duntaxat vt præmium, ſicut antè diximus. Hactenus de iſto puncto.

PVNCTVM QVARTVM.

An & quomodo Charitas iam habita poſſit amitti.

D.Thomas artic.11.& 12.

Iovinianvs, teſte D.Hieronymo, lib.1.& 2. contra eundem, arbitratus eſt, iuſtitiam atque adeo gratiam & charitatem ſemel habitam nõ poſſe amitti, quod ipſum eſt, Charitatem nõ poſſe corrumpi. In eadem ſententia fuit etiam Pelagius, vt ex Avgvstino apparet in libro de hæreſibus c.88. Item Begardi & Beguinæ, qui vt patet ex Clemẽtina, *Ad noſtrum*, de hęreticis, cenſuerunt, reddi homines in hac vita per gratiam impeccabiles: item VViclefus, vt notat Andreas Vega, lib.12. ſuper Concilium Tridentinum, cap.22. Item. Caluinus, lib.3. inſtit. c.4. quem, & aſſeclas in hac re breuiter confutaui nuper in Redargutione inſcitiarum Geneuenſium & Fortunati Crellij, c.1. n.10. inter inſcitias Fortunati.

Fundamentum huius erroris conſtituunt iſti in aliquot Scripturæ locis, quibus videtur ſignificari non poſſe eos qui verè iuſti ſunt, & per gratiam Dei filij, excidere ex diuina amicitia. Vt Ioan.10. *Oues meæ non peribunt in æternum.* Et; *Nemo rapiet eas de manu Patris mei.* Et ad Rom.8. *Si filij & heredes.* Et 1.Ioan.2. *Si fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtique nobiſcum.* Et 1.Ioan. 3. *Omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quia ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare.*

Sed aſſertio eſt ſecundùm fidẽ certiſſima, poſſe amitti & corrumpi per peccatum mortale charitatem & gratiam, vt docet D. Thomas hic articul. 11. Probatur Primo ex Scriptura, quæ multis in locis apertè id declarat. Vt Ezech. 18. *Cum auerterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, morietur in ea.* Et Ezech. 33. *Si iuſtus confiſus in iuſtitia ſua fuerit, omnes iuſtitiæ ipſius tradentur obliuioni, & in iniquitate ſua morietur.* Et Ioan.15. *Si quis in me non manſerit, mittetur foras, ſicut palmes & areſcet, &c.* Et ad Rom. 11. *Tu autem fide ſtas, noli altum ſapere, ſed time.* Et infrà, *Vide autem bonitatem Dei & ſeueritatem; ſeueritatem quidem in eos, qui ceciderunt.* Et rurſus: *Si tamen permanſeris in bonitate, alioquin & tu*

excideris.

excideris. Et 1. Cor. 10. *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.* A Et 1. Cor. 11. *Timeo ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam, corrumpantur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto.* Et Apoc. 2. *Habeo aduerſus te pauca, quia primam Charitatem reliquiſti. Memento igitur vnde excideris, &c.*

Secvndo probatur ex definitione Eccleſię in Concilio Viennensi, vt refertur in Clementina, *Ad noſtram*, de hæreticis, & in Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. c. 12. & 13. & etiam ca. 23. vbi ita dicitur: *Si quis dixerit, hominem ſemel iuſtificatum amplius peccare non poſſe: atque ideo eum, qui labitur & peccat, nunquam fuiſſe verè iuſtificatum, anathema ſit.*

Tertio probatur ex Patribus, qui idipſum pro certiſſimo habent. Vt D. Cyprianvs libro de lapſis: *An, inquit, ingemiſcit & plangit, cui vacat cultum pretioſæ veſtis intueri, neque indumentum Chriſti, quod* Perdidit, *cogitare?* B

Et S. Ambrosivs in Exhortatione ad pœnitētiam: *Baptizatus,* inquit, *homo, ſi poſtea deſertor violatorque Sacramenti fuerit, peccat, & Deum repellit à ſe.*

Et S. Avgvstinvs libro de prædeſtinatione Sanctorum, c. 14. *Quare,* inquit, *aliis conceditur, vt ex huius vitæ periculis dum iuſti ſunt, auferantur, alij verò iuſti donec à iuſtitia cadant in eiſdem periculis vitæ productiore teneantur, quis cognouit ſenſum Domini?*

Et S. Hieronymvs lib. 2. contra Iouinianum, ſub initium: *Si,* inquit, *ſuſceperimus Chriſtum in hoſpitio noſtri pectoris, illico fugamus Diabolum: ſi peccauerimus, & per peccati ianuam ingreſſus fuerit Diabolus, illico Chriſtus recedit. Vnde & Dauid poſt peccatum: redde mihi ait* (Pſal. 50.) *lætitiam ſalutaris tui, ſcilicet quam peccando amiſerat.* C

Et S. Gregorivs lib. 1. moral. c. 42. *Dona,* inquit, *quibus ad vitam tenditur, ſine periculo amitti non poſſunt, &c. In illis formido nos terreat, ne pereant.*

Et S. Chrysostomvs homil. 24. in Matthæum, circa illud Matth. 7. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, &c. Excidere,* inquit, *à Dei gratia omnium eſt profectò miſerrimum.* Similia ſcribunt alij.

Qvarto probatur ratione ducta ab exemplo eorum quos ex Scriptura conſtat peccaſſe & amiſiſſe gratiam & charitatem, cùm illam antea habuiſſent, vt ipſe Adam, & Saul, & Dauid, & Salomō, & Petrus, & Iudas.

Postremo probatur ratione D. Thom. hic art. 11. Nam etſi iuſtus per gratiam & charitatem inhæret bono ſummo & infinito, quod eſt Deus, tamen quia id ſummum bonum, dum eſt in hac vita, minimè clarè D videt, non ita immobiliter ei inhæret, ſicut inhærent beati; qui cùm Deum eſſe ſummum animæ bonū clarè intueantur, non poſſunt ab illius dilectione deſiſtere, aut rem vllam illi anteponere, peccando, ob quod excidant ex gratia diuina, & charitatem amittant.

Neque eſt difficile reſpondere ad teſtimonia Scripturæ, quæ pro cōtrario errore fuerūt obiecta. Ad Primvm dico, eſſe intelligendū illud de his, qui ſunt Chriſti oues ſecundùm æternum propoſitum diuinæ prędeſtinationis. Itaque ſenſus eſt, certiſſimè futurum, vt ij tandē ſaluētur beneficio infallibilis prædeſtinationis.

Ad Secvndvm teſtimonium reſpondeo, eos, qui ſunt filij Dei per gratiam, habere quidem ius ad vitam æternam; ſed, ſi filij permanſerint, nec fuerint ex filiis facti inimici per peccatum mortale. E

Ad Tertivm teſtimonium reſpondeo ſicut ad primum. Loquitur enim ibi Ioannes de iis qui non erant ex numero electorum ſecundùm propoſitum prædeſtinationis æternæ. Nam ſi fuiſſent, manſiſſent vtique, ſaltem ad extremum, nec defeciſſent finaliter, ſicut illi, de quibus loquitur Ioannes.

Ad Qvartvm reſpondeo ſenſum eſſe, quòd iuſtus per ipſam quidem gratiam & charitatem non poteſt peccare, atq; adeo nec per motum Spiritus ſancti, quo inſpiratur & conſouetur in iuſto gratia & charitas. Poteſt autem nihilominus peccare per arbitrij ſui libertatē, ſi illa abutatur. Sic exponit illū locum D. Avgvstinvs lib. de gratia Chriſti, c. 21. & D. Th. hic art. 11. Vnde rectè inquit Caietanus, ſententiam illam Ioannis: *Qui ex Deo eſt peccare non poteſt, &c.* intelligendam eſſe formaliter, id eſt, quatenus ex Deo eſt natus.

Atque iſta mihi videtur expoſitio cōmodior, quàm quædam aliæ, quas adhibet etiam illi loco Auguſtinus, licet & illæ quoque ſint bonæ. Nam lib. 2. de peccator. merit. & remiſſ. c. 7. & 8. interpretatur illum locum de impeccabilitate, quam habeant iuſti per gratiam in hac vita non iam actu & in re, ſed in ſpe, quia ſcilicet habeant iam ius ad æternam vitam, in qua erunt prorſus impeccabiles. Prętereà lib. de natura & gratia, c. 14. docet, ſenſum illius teſtimonij eſſe, quòd iuſtus nō poſſit iure quidem peccare, id eſt, quòd peccare minimè debeat. Nam id dici ſolemus non poſſe facere, quod nō poſſumus rectè ac licitè facere.

Et certè oportere aliquo ex iſtis modis, vel potius omnibus illis, ac maximè primo intelligi locum illum Ioannis, non autem eo, quo voluerunt ſupra citati hæretici, manifeſtè conuincit D. Avgvstinvs in illo libro de natura & gratia, c. 14. ex eo, quod idem Ioānes, qui ſine dubio erat natus ex Deo, dicit de ſe & de aliis iuſtis, eadem epiſt. c. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, &c.*

Porrò eodem modo, quo expoſuimus primò iſtum locum, poteſt etiam & debet exponi illud, 1. Cor. 13. *Charitas nunquam excidit;* quod alioqui videri poſſit ſuffragari errori illorum hæreticorum. Senſus namque eſt, charitatem nunquam excidere quātum eſt quidem ex ipſa natura charitatis, cùm tamen fides & ſpes ex natura etiam ſua abolendæ ſint, *cùm venerit quod perfectum eſt,* vt loquitur ibi Apoſtolus, id eſt, cùm fuerit aliquis aſſecutus ipſam viſionem Dei claram.

Deniq; ſimiliter intelligi poteſt quod in Scriptura nonnunquam ſignificatur, nihil poſſe præualere charitati. Vt illud Cant. 8. *Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem.* Et illud ad Rom. 8. *Neque mors, &c. neque vlla creatura alia poterit nos ſeparare à charitate.* Senſus enim eſt, eam vim eſſe in charitate, vt ſi ipſi velimus, poſſimus facilè per illam & Dei auxilium, quod eſt præſto, quibuſcunque contrariis reſiſtere, ac permanere in charitate & amicitia diuina.

Sed cùm ſit certum, poſſe gratiam & charitatem amitti & corrumpi per peccatum mortale: Qværendvm reſtat hoc loco, quonam modo charitas corrūpatur per mortale peccatum; an ſolùm moraliter & demeritoriè, an verò etiā effectiuè ex natura ipſius peccati mortalis: Et reſpondēdum eſt breuiter cum D. Th. hic art. 10. corrumpi charitatem per peccatum mortale, tum demeritoriè, quia ſcilicet peccans mortaliter meretur priuari charitate, tum etiam effectiuè, vt rectè quoque defendit hic & explicat art. 10. Caietanus.

Id autem probamus & declaramus hoc pacto: forma aliqua ab eo corrumpitur effectiuè, quod efficiendo aliquid in ſubiecto formæ contrariū & repugnans aliquo modo ipſi formæ, expellit illā ex ſubiecto: ſed homo per peccatū mortale efficit aliquid in ſubiecto charitatis, hoc eſt, in mente & voluntate, quod eſt aliquo modo contrarium & repugnans ipſi charitati: ergo per peccatum mortale corrumpitur effectiuè charitas.

Maior probatur tum ratione, tum etiam inductione quadam, quæ poteſt colligi ex variis exemplis. *Ratione* quidem. Nam cùm corrumpere effectiuè aliquam formam, non ſit poſitiuè attingere ſeu efficere ipſam, ſed inducere potius priuationem ipſius: hoc ipſo ſatis intelligitur formam ab aliquo corrumpi effectiuè, quòd ab eo inducitur priuatio formæ, efficiendo aliquid ipſi formæ contrarium aliquo modo & repugnās, quod ſit cum ea incōpatibile. *Inductione* autem idem probatur. Nam ignis v. g. per calorem corrūpit effectiuè frigiditatē in aliquo ſubiecto, hoc ipſo, quòd effectiuè inducit

Digitized by Google

in illud calorem, qui eſt naturâ ſua repugnans & contrarius frigiditati, & quidem immediatè & directè. Item idem ignis corrumpit etiam effectiuè formam ſubſtantialem aquæ per calorem ſummum, hoc ipſo, quòd effectiuè inducit in aquam ipſum calorem ſummum, qui etſi directè quidem & immediatè non ſit contrarius formæ ſubſtantiali aquæ, tamen eſt ei contrarius indirectè & mediatè, hoc ipſo, quòd repugnans & contrarius eſt diſpoſitioni neceſſariæ in ſubiecto ad formam ſubſtantialem aquę, puta frigiditati in requiſito gradu. Et ſimiliter etiam poteſt ignis effectiuè corrumpere formam animalis corruptibilem, inducēdo ſcilicet calorem repugnantem diſpoſitioni neceſſariæ ad talem formam, hoc eſt, certo temperamento qualitatum. Quin etiam eodem modo poſſet ignis corrumpere animam hominis, ſi hæc eſſet natura corruptibilis, vt bene notauit Caietanus. Ac propterea, quòd modus contrarietatis, quo aliquid effectiuè corrumpatur, tam latè patet, idcirco in illa Maiore ſumpſimus generatim, ab eo corrumpi formam effectiuè, quòd effectiuè inducit in ſubiecto aliquid repugnans & contrarium formæ *aliquo modo*, ſcilicet immediatè, vel mediatè, vt eſt explicatum.

Minor autem probatur. Nam qui peccat mortaliter, effectiuè ponit in mente ſua, quæ eſt ſubiectum charitatis, ipſum peccatum mortale; quod vt habet quidē auerſionem à Deo tanquam ab vltimo fine, eſt contrarium & repugnans cuidam animi diſpoſitioni, à qua dependet charitas. Vt enim aliquis retineat beneficio diuino charitatem, oportet illum in modum habitus eſſe conuerſum ad Deum tanquam ad vltimum finem, ita ſcilicet vt nullam rem Deo anteponat, quod fit peccando mortaliter. Quapropter hoc ipſo quod peccatum mortale contrarium eſt huic diſpoſitioni, eſt etiam mediatè contrarium ipſi formæ charitatis, quæ idcirco per illud effectiuè corrumpitur.

Cæterùm eſt obſeruandum, doctrinam hanc procedere de peccato mortali, quod conſiſtat in commiſſione aliqua. Nam per peccatum omiſſionis, cùm illud non admittatur faciendo aliquid, ſed potiùs non efficiendo, charitas non corrumpitur effectiuè, ſed ſolùm demeritoriè & moraliter.

Porrò ex hac doctrina ſequitur, per quoduis omnino peccatum mortale corrumpi charitatem, ſiquidem omne peccatum mortale habet illam auerſionem à Deo, quæ non conſiſtit cum charitate, niſi quòd illa ſolùm per peccata commiſſionis inducitur in animum efficiendo aliquid: propter quod dixi, per ea ſola peccata effectiuè etiam corrumpi charitatem. Abſolutè autem per omne peccatum mortale corrumpitur ſaltem demeritoriè.

Id quod eſt notādum aduerſus Lutheri Errorem, qui cēſuit ſolùm amitti gratiam, atque adeo charitatem & ſalutem, per peccatum infidelitatis, quo ſcilicet quis non certò credat ſe eſſe in Dei gratia (hæc enim eſt Lutherana fides, vt ſcilicet id quiſque certò apud ſe ſtatuat) nec poſſe aliâs hominem per vllum peccatum damnari.

Contra quam veſaniam præter rationem iam allatam poſſunt obiici manifeſtiſſima teſtimonia Scripturæ, quæ generatim affirmant, per qualecunque peccatum mortale amitti diuinam gratiam, atque adeo charitatem. Vt Ezech. 18. & 33. *Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur.* Et ad Rom. 6. *Stipendium peccati mors.* Et 1. ad Corinth. 6. *Neque adulteri, neque auari, &c. regnum Dei poſſidebunt.* Et Iacobi 2. *Qui deliquerit in vno, factus eſt omnium reus, &c.*

Nec diſſimiliter loquuntur paſſim ſancti Patres. Vnde S. Avgvstinvs libr. de fide & operibus, cap. 15. *Non video,* inquit, *cur Dominus dixerit: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, & commemorauit ea, quæ ad bonos mores pertinent: ſi etiam his non ſeruatis ad vitam veniri poteſt per ſolam fidem, quæ ſine operibus mortua eſt, Iacobi* 2. Vnde meritò damnatus eſt ille Lutheri error in Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. cap. 15.

Nec ſuffragatur Luthero Scriptura, cùm pollicetur ſalutem credentibus. Non enim excludit alia virtutum opera ad ſalutem neceſſaria. Sicut neque excludit fidem, quando charitati, item ſpei &, pœnitentiæ ſalutem promittit. Adde, quòd illa fides Lutherana minimè eſt ea quam Scriptura commendat, vt quæſt. 4. de Gratia, punct. 4. contra Sectarios diſputauimus tomo 2. Nunc ſatis ſit ita breuiter demonſtraſſe, per quoduis peccatum mortale corrumpi charitatem, vt docet etiam D. Thomas hîc artic. 12.

PVNCTVM QVINTVM.

Vtrum charitas poſſit diminui.

D. Thomas artic. 10.

NOn dubitatur à Theologis, quin charitas per potentiam Dei ſaltem abſolutam poſſet diminui in anima, quoad ipſius etiam intentionem habitualem. Hoc enim omnes concedunt, vt notauit Durandus in 1. diſt. 17. quæſt. 10. Nam omnis forma, quæ habet aliquam latitudinem intenſionis, ſicut poteſt augeri, poteſt etiam minui: & ſic charitas poſſet etiam à Deo minui, ſicut & ab ipſo effectiuè augetur. Sed Qvæstio eſt, Vtrum ſecundùm legem ordinatiam minuatur interdum, id promerente ipſo homine per aliquos actus ſuos malos, aut etiam minus bonos, ſcilicet remiſſiores.

Et quidem quòd non minuatur per actus bonos remiſſiores, patet ea ratione, quòd illi etſi ſint minùs boni, tamen non ſunt demeritorij apud Deum, cùm non ſint mali, ſed potiùs meritorij, cùm ſint boni, vt vidimus punct. 3. Quòd etiam non minuatur per actus malos, qui ſint peccata mortalia, facilè conuenit inter Theologos. Nam peccata mortalia funditus corrumpunt habitum charitatis, vt vidimus puncto præcedenti, ac proinde non minuunt, ſed abolent penitus charitatem, vt argumentatur rectè D. Thomas hîc artic. 10.

Vtrum autem diminuatur charitas per peccata venialia, de eo nonnulla inter Theologos Controversia eſt. Nam Altiſiodorenſi lib. 3. ſuæ Summæ, tract. 5. cap. 5. non longè ab initio, viſum eſt, charitatem minui per peccata venialia. Sed contraria ſententia eſt D. Thomæ hic art. 10. & Henrici Gandauenſis quodlib. 5. qu. 23. & communis Theologorum in 1. diſt. 17. eadémque veriſſima.

Probatur Primo, argumento D. Thomæ. Nam qui peccat venialiter, non auertitur à Deo, tāquam ab vltimo fine, in quem eſt ordinatus per ipſam charitatem: ſed tantùm offendit nonnihil Deum, ſaluo nihilominus recto illo ordine charitatis in ipſum, vt ad finem vltimum: Ergo non meretur puniri vllo modo in ipſo dono charitatis, per quod eſt in Deum tanquam in vltimum finem ordinatus. Conſequentia probatur. Nam qui delinquit in minori, non iuſtè punitur in eo, quod maius eſt, præſertim à Deo, qui ad benefaciendum & remunerandum, quàm ad puniendum multò propenſior eſt.

Secvndo probatur. Nam ſi charitas minueretur per peccata venialia, ſequeretur poſſe illam per ea etiā corrumpi: At iſtud conſequens eſt abſurdum: Ergo illud etiam vnde ſequitur. Sequela Maioris probatur. Nam poſſent adeo multiplicari venialia, vt tandem charitas, quæ intenſionem habet actu finitam, funditus interiret; ſiquidem omne finitum per continuam detractionem finitarum partium poteſt corrumpi, vt patet. Minor autem probatur. Nam certū eſt, ſola peccata mortalia cum charitate pugnare, ita vt non ſit cum eis compatibilis; alioqui nemo frequenter peccans venialiter, ſicut plerumque fit, poſſet in hac vita diu perſeuerare in gratia & charitate cùm conſtet, neminem quantumuis iuſtum poſſe ſecundùm legem ordinatiam diu viuere ſine peccatis venialibus.

Hoc argumento, ad hanc rem probandam, vſus eſt

A etiam Durandus in 1. diſt. 17. quæſt. 10. & vtuntur communiter alij. Quanquam non defuerunt, qui exiſtimarent illud eſſe ineffic ix, ac poſſe reddi rationes aliquas, ob quas conſequentia Maioris poſſit negari, vt eſt videre apud Durandum loco citato, & Franciſcum Victoriam in Relectione de charitate, parte ſecunda, qui & ipſe arbitratur, argumentum iſtud non eſſe firmum. Quas rationes decreui examinare, vt intelligi poſſit an illud argumentum ſit firmum.

Prima ratio fuit quorundum, qui, vt refert Durandus, ideo negabant illam conſequentiam, quia exiſtimarunt per peccata venialia frequenter commiſſa produci tandem in animo prauam quandam diſpoſitionem ſiue habitum, per quem ſi vlterius homo pergat peccando, ſit peccaturus non iam venialiter, ſed mortaliter, & per B eiuſmodi peccatum mortale dicebant corrũpi denique charitatem, non auté per antecedentia peccata venialia.

Sed hęc ratio prorſus eſt commentitia. Primo, quoniam vnus aliquis habitus ſeu diſpoſitio non producitur in anima per actus diuerſarum ſpecierum, ſed per actus ſimiles. Contingit autem aut certè poteſt contingere, vt peccata venialia, quę frequenter committat aliquis, ſint ſpecierum diuerſiſſimarum, ſicut rectè argumentatur vbi ſuprà Durandus. Secundo, nam dato quòd talis diſpoſitio ſeu habitus per peccata venialia produceretur, tamen incredibile videtur, quòd oporteret tunc neceſſariò hominem cùm præterea peccaret, peccare illo peccato mortali, ad quod inclinaret ille habitus. Cur enim pro ſua libertate non poſſet dicere aliquod verbum otioſum, aut committere aliquod aliud peccatum veniale, ſicut antea?

C Secunda ratio fuit aliorum, qui dixerunt, ideo conſequentiam illam eſſe negandam, quia cùm iam in diminutione charitatis ventum eſſet ad tam exiguum charitatis gradum, vt accedente alio peccato mortali vitaret etiam peccatum veniale, ne per illud corrumperet charitatem. Sed hæc ratio æquè commentitia eſt.

Nam Primo non tenetur aliquis conſeruare gratiam & charitatem, niſi per illa ipſa præcepta, quibus tenetur quiſque vitare peccata mortalia, quæ alioqui ex ſe corrumpunt charitatem, vt per præceptum de non furando, de non occidendo, &c. Non enim datur præceptum immediatè de habitu, ſed de exercendis aut vitandis actibus: Ergo vanè ab iſtis fingitur præceptum illud peculiare, quo teneretur quis in illo caſu diminutionis charitatis, conſeruare habitum charitatis nullo mo- D do peccando. Secundo, quoniam abſurdè aſſeritur, tale aliquod præceptũ, de quo nemo poſſit ſcire, an & quando inſtet tempus, quo illud adimplere teneatur. Nemo autem ſcire poteſt, quando habeat tam exiguum charitatis gradum, vt ſi vlterius charitas minuatur, ſit funditus interitura.

Tertia ratio fuit aliorum, qui dixerunt, ideo conſequẽtiam illam eſſe negandã, quia quamuis per quoduis peccatum veniale detrahatur aliqua particula de intentione charitatis, tamen ſemper detrahitur minor per ſequens peccatum, propterea quòd peccatum antecedens ſemper eſt grauius, atque adeo ſequens, minùs eſt graue. Maius enim eſt peccatum illius qui, habens intenſiorem charitatem, peccat; & minus graue illius qui E peccat, quando iam eſt in illo diminuta charitas per antecedentia peccata. Non corrumpi autem totaliter aliquod finitum, ſi continua detractio ex illo ita fiat, vt ſemper detrahatur de illo minus & minus, ſicut patet in aliquo corpore continuo, ex quo poſſunt in infinitum detrahi minores & minores partes.

Sed neque hæc ratio valet. Nã Primo falſum eſt, illum qui habet maiorem charitatem, peccare magis cæteris paribus; imo niſi peculiaris aliqua circunſtantia ex ea parte augeat peccatum, videtur talis cæteris paribus minus peccare, quia ſubiectum eſt minus alioqui malum. Deinde quicquid ſit de hoc, tamen fieri poſſet in illo caſu diminutionis charitatis, vt circumſtantiæ aliquæ ſubſequentium peccatorum venialium ſic præponderarent, vt omnibus conſideratis mererentur illa ſubſequentia peccata maiorem diminutionem charitatis quàm antecedentia.

Quarta ratio fuit Franciſci Victoriæ vbi ſuprà, propterea ſcilicet conſequentiam illam poſſe negari, quia cùm ſit actu finitus numerus peccatorum venialium, quem quiſque iuſtus commiſſurus eſt, & illũ Deus præuideat, nunquam eſt futurum, vt per peccata venialia minuatur charitas in aliquo iuſto vſque ad ipſius etiã corruptionem. Semper enim eſſe maiorem charitatem eam, quam Deus dat iuſto, quàm vt per illius peccata venialia futura minui queat vſque ad corruptionem.

Sed hæc ratio non eluit totam abſurditatem, ad quam deducebat illud noſtrum argumentum. Neque enim tantummodo eſt abſurdum, vt per peccata ſola venialia actu minuatur charitas vſque ad corruptioné, ſed etiam vt per ea ſola poſſit quidem charitas vſque ad corruptionem minui, quantum eſt ex natura ipſius charitatis, & venialium peccatorum.

Quinta ratio fuit eiuſdem Victoriæ, ibidem, ſcilicet ideo negandam eſſe conſequentiam illam, quia ſemper fieret diminutio per detractionem minorum & minorum partium, non ob illam rationem, quæ tertiò fuit aſſignata, ſed quoniam habenti minorem charitatem (ob imminutionem ſcilicet præcedentem) maior pœna eſt detractio minoris particulæ de Charitatis intentione, quàm habenti maiorem charitatem detractio particulæ maioris. Sicut poſſidenti verbi gratia, duas tantùm oues, incommodius eſt priuari vna illarum, quàm poſſidenti quoque vel ſex priuari duabus.

Sed hæc ratio eodem modo refutari poteſt, quo illa, quæ fuit tertio loco aſſignata. Nam poſſent circumſtantiæ ſubſequentium peccatorum adeo præponderare, vt non obſtante iſta ſpeculatione Victoriæ mererentur ſubſequentia peccata detractionem maioris particulæ de intentione charitatis quàm antecedentia.

Sexta & vltima ratio fuit eiuſdem Victoriæ ibidem, nempe conſequentiam illam idcirco negari poſſe, quia iuſtus aliquandiu perſeuerans in charitate, etſi interdum peccat venialiter, tamen ſimul auget etiam interdum charitaté per ſuos charitatis actus. Et ſic quamuis ex vna parte minueretur charitas propter peccata venialia, ex alia tamen augeretur, ita vt non eſſet interitura per peccata venialia.

Sed neque iſta ratio eſt ſufficiens. Nam Primo non eſt neceſſe, vt iuſtus augeat etiam charitatem intra tempus illud, quo ipſum contingat frequentiſſimè peccare venialiter, maximè ſi charitas non augetur niſi per actus intenſiores, vt ſentit D. Thomas. Deinde quia ſaltem poſſet iuſtus charitatem ſuam tunc non augere, aut certè non ita augere, vt augmentum compenſaret ſatis diminutionem, quæ fieret per venialia, ſic videlicet, vt impediret corruptionem. Itaque poſſet charitas, quantum eſt ſaltem ex natura ſua, corrũpi per peccata venialia, quòd etiam eſt abſurdum, vt antè diximus. Quare maneat, firmum eſſe quoque ſecundum illud argumentum pro noſtra aſſertione.

Tertio ac poſtremò poteſt eadem aſſertio probari alio quodam argumẽto bono, quo eſt vſus Victoria, vbi ſuprà. Nam ſi charitas minueretur per peccata venialia, accidere poſſet, vt ſimul in aliquo inſtanti minueretur & augeretur: At iſtud eſt impoſſibile: Ergo, &c. Maior patet in caſu, quo ſimul eliciat aliquis actum charitatis, per quem alioqui poſſit charitas augeri ſtatim, & in eodem inſtanti peccet venialiter. Id quod poſſe contingere Victoria non dubitat, nec putat à quopiam dubitari.

Verum Dominicus Bannes 2. 2. q. 24. art. 6. in annotationibus quibuſdam ſuis ad illam relectionem Victoriæ, quam ibi deſcribit, non probat iſtud Victoriæ argumentum. Negat enim quod Victoria indubitatum eſſe

arbi

arbitratur, ſcil. poſſe aliquem ſimul mereri per actum Charitatis, & peccare venialiter. Nam vt actus ſit meritorius, neceſſe eſt illum vndequaque eſſe bonum ſimpliciter, & ex nulla circunſtantia malum. Sed hæc obiectio parùm valet contra argumentum Victoriæ. Nam poteſt alio quodam modo contingere, quod Victoria ponit, ſcilicet vt quis ſimul habeat actum charitatis meritorium, & peccet venialiter.

Non enim vult Victoria hoc poſſe contingere ita vt vnus & idem actus ſit meritorius & peccatum veniale, ſed quia ſimul in eodem inſtanti poteſt cum actu meritorio vndequaque bono concurrere peccatum aliquod veniale, quod ſaltem conſiſtat in aliqua omiſſione venialiter culpabili. Vt ſi quis v.g. eo tẽpore eliciat actum charitatis in ſuo cubiculo, quo teneretur ſub peccato ſaltem veniali adire tẽplum ob aliorum ædificationem cauſſa vitandi alicuius exigui ſcandali.

Adde, quòd etiam poſſet concurrere cum actu charitatis aliquod peccatum veniale conſiſtens in commiſſione iuxta opinionem aliquorum Theologorum, qui putant, poſſe intellectum, atque adeo etiam voluntatem ferri ſimul in plura obiecta vt plura. Falsò enim Dominicus Bannes vbi ſuprà dicit, iſtud ab omnib. negari, vt patet ex iis quæ diſſeruimus tomo 1. q. 8. de Angelis, punct. 4. Sed quicquid ſit de hoc, ſatis eſt firmitatem illius argumenti tertij, quòd ſaltem poteſt cõcurrere cum actu charitatis peccatum aliquod veniale omiſſionis.

Nunc tantum ſupereſt, vt breuiſſimè reſpondeamus ad quoddam argumentum præcipuum, quod fieri ſolet pro cõtraria ſententia Altiſiodorenſis. Eſt autem huiuſmodi. Qui peccat venialiter, eo ipſo redditur ineptior ad eliciendum actus charitatis, vt experientia videtur comprobare: Igitur per peccata venialia minuitur principium ipſum actuum charitatis, nimirũ ipſa charitas.

Respondeo negandum eſſe conſequentiam. Nam quòd aliquis poſt peccata venialia, præſertim frequẽtia, ineptior ſit ad vſum charitatis, ex aliis cauſſis prouenit, nẽpe quia per peccata venialia ſuccreſcunt & roborantur prauæ animi paſſiones, quę contrariæ ſunt vſui charitatis. Item quia per illa opponit quis impedimentum, quominus moueatur ad exercitium charitatis per quædã auxilia gratiæ actualia, quibus Spiritus ſanctus ſolet eorum mentes ad bonum frequentius inſtigare, qui diligentiùs ſtudent vitæ puritati. Atque ob has cauſſas dici ſolet, imminui feruorem quidem charitatis per peccata venialia, licèt non ipſum charitatis habitum.

QVÆSTIO TERTIA.

De Obiectis Charitatis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 25.

DVO ſunt explicanda, ad quæ reuocabimus articulos D. Thomæ, qui ex vno vel altero fundamento pendent omnes. PRIMVM *eſt; Quænam ſint diligenda, & quomodo.* SECVNDVM, *Vtrum ob aliquam circumſtantiam fieri poſſit vt res aliquæ, quæ eſſent alioqui diligendæ ex Charitate, minimè debeant ex Charitate diligi.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quæ ſint diligenda ex Charitate, & quomodo.

D. Thomas artic. 1. 2. 3. 4. 5. 10. 11. & 12.

QVÆNAM debeant ex Charitate diligi, & quonam modò, facilè intelligi poterit duobus fundamentis poſitis. PRIMVM eſt, Dupliciter aliquid poteſt ex charitate diligi, vt patet ex doctrina D. Thomæ hic art. 2. & 3. VNO modo, tanquam id quod ſecundùm ſe diligitur, id eſt, tanquam id cui per charitatem volumus bonum: ſicut diligimus amicum. ALTERO modo, tanquam id quod per charitatem volumus illi rei quam ſecundùm ſe diligimus: ſicut diligimus id bonum, quod volumus amico, vt ſanitatem, gratiam, &c.

Iam verò vt PRIORI modo aliquid per charitatem diligatur, quædam ſunt neceſſaria. PRIMO, vt aliquo modo in eo reluceat bonum ipſum diuinum, quod eſt obiectum formale charitatis, vt quæſt. 1. vidimus. SECVNDO, vt etiam ſit capax ſupernaturalis beatitudinis, in cuius videlicet communicatione fundatur dilectio charitatis, ſicut quæſt. illa 1. vidimus, & patet ex doctrina D. Thomæ hic art. 8. & 9.

Vt autem POSTERIORI modo aliquid diligatur per charitatem, ſatis erit, illud habere aliquem ordinem ad id quod priori modo per charitatem diligitur ſecundùm ſe, ita nimirum, vt ad id aliquo modo pertineat, ſpectando ſcilicet ad eius dignitatem vel vtilitatem, &c.

SECVNDVM fundamentum. Quæ res debent per charitatem diligi ſecundùm ſe, ſcilicet vt diligitur amicus, dupliciter debent diligi. PRIMO, quatenus non licet eas contrario actu proſequi, ſcilicet odio. SECVNDO, quatenus oportet etiam pro loco & tempore actu item charitatis eas proſequi. Quod ipſum aliis verbis eſt oportere eas in ſpecie & quoad exercitium diligere pro loco & tempore, ſicut patet ex doctrina D. Thomæ hîc articulo octauo & nono. Priori autem modo debere diligi, eſt debere eas ex præcepto charitatis neceſſariò diligi, quoad actus ſpecificationem, ita ſcilicet, vt non liceat exercere erga illas actum, qui ſit odium, ſed tantùm actum, qui ſit dilectio: quod ipſum eſt etiam eas debere diligi in quadam animi præparatione ad diligendum etiam actu, quando erit opus, vt patet ex eodem D. Thoma art. 8. & 9.

Cùm autem dicimus, nunquam licere velle malum ei rei quę eſt ex charitate diligẽda, & oportere aliquando ei etiam actu velle bonum; non de quouis malo & bono id intelligendum eſt, ſed de malo & bono ſimpliciter, quod ſcilicet conſideratis omnibus cenſeri poſſit ſecundum rectæ rationis regulam eſſe bonum aut malum. Nam ſi quis aut ſibi aut proximo velit aliquod bonũ, quod tantummodo *ſecundùm quid* bonum ſit, vtputa ſecundùm ſenſum, is minimè verè aut ſe aut proximum amat, ſed potiùs odit, ſi id iuxta regulam rectæ rationis ſit aut ſibi aut proximo ſimpliciter malum. Contrà verò ſi quis velit aliquid ſibi aut proximo, quod tantummodo ſecundùm quid ſit malum quoddam, bonum autem ſimpliciter ſecundùm rectam rationem; is non verè ac ſimpliciter propterea odit ſeipſum, vel proximum, ſed potiùs diligit; iuxta illud Chriſti, Ioan. 12. *Qui odit animam ſuam in hoc mundo* (ſcilicet *ſecundùm quid*) *in vitam æternam cuſtodit eam, vtique eam verè diligendo.*

Atque hinc eſt, quòd, vt rectè D. Thomas docet hîc art. 7. peccatores cùm ſibi ea volũt quę ſunt bona ſecundùm quid, non autem ſimpliciter, minimè ſeipſos verè diligunt, ſed potiùs oderunt: iuxta illud etiam Dauidis,

Digitized by Google

Pſal. 10. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* Id quod puto non modò eſſe verum, ſi ſpectemus ſolam hominis animam, ſed etiam ſi ſpectemus hominis corpus, quatenus eſt humanum. Etenim corpori humano, vt humanum eſt, non eſt ſimpliciter bonum, niſi quod eſt bonum ſecundùm rectam etiam rationem, à qua regi debent appetitus corporis. Item quoniam cenſeri non poteſt bonum corporis ſimpliciter id quod præparat corpus ad ſempiternum illud incendium, quo punientur peccata, quibus quis vſurpat bona ſenſibilia contra regulam rectæ rationis, ſi diuina quidem gratia deſtitutus ex hac vita migret.

Iam verò ex doctrina PRIMI fundamenti cõſequuntur SEPTEM pronunciata, quod attinet ad obiecta charitatis. PRIMO ſequitur, præcipuum obiectum charitatis eſſe ipſum Deum, vt patet ex doctrina D. Th. art. 1. Et ratio eſt perſpicua ex illo primo fundamento; ſiquidem in eo relucet diuina bonitas, non quouis modo, ſed per eſſentiam, & eſt quoque per eſſentiam in eo capacitas ad illam beatitudinem, quæ conſiſtit in fruitione ipſius, in qua etiam nos noſtro modo cum Deo communicamus, ſicut patet ex dictis, quæſt. 1. punct. 2.

SECVNDO ſequitur, nos ipſos quoque eſſe obiectum diligendum à nobis ex charitate, vt docet D. Thom. hic art. 4. Nam & in nobis relucet illa diuina bonitas, tanquam in ſui imagine, & ſumus capaces beatitudinis. Quanquam, vt rectè notat idem D. Thom. in illo art. 4. non diligimus ipſi nos amore charitatis, vt eſt amor amicitiæ, ſed vt eſt abſolutè dilectio charitatis: ſiquidem amicitia propriè non eſt niſi ad alterum. Atque hoc pacto D. Thomas interpretatur illic, quod ait D. Gregor. hom 17. in Euangelia, *Charitatem minus quàm inter duos eſſe non poſſe.* Intelligendum eſt enim de charitate, non vt eſt præcisè charitas, ſed vt habet quoque rationem cuiuſdam amicitiæ, iuxta dicta ſuprà q. 1. punct. 2. Secundariò tamen & tanquam rem, quam volumus amico, cenſeri poſſumus nos diligere per charitatem vt eſt etiam amicitia, nõ quidem erga noſipſos, ſed erga Deum, quatenus ſcilicet per charitatem volumus noſipſos eſſe ac viuere tanquam rem quandam amici, nimirum ad Dei gloriam, vt notat in illo artic. 4. D. Thomas.

TERTIO ſequitur, proximos omnes eſſe etiam obiecta ex charitate diligenda, qui ſcilicet ſint capaces beatitudinis, vt docet D. Thomas, art. 1. & 6. Et diuus AVGVSTINVS lib. 1. de doctrina Chriſtiana, c. 30. vbi ait; *Cùm Dominus dicit: Diliges proximum tuum: omnem hominem eſſe reputandum proximum.* Quod tamen intelligi debet, ſi ſpectemus naturam hominis; non autem ſi ſpectemus culpam. Sic enim peccator, vt peccator eſt, odio potius haberi debet, vt notat D. Thom. art. 6. etiamſi eſſet pater aut mater; iuxta illud, Lucæ. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, &c. non poteſt meus eſſe diſcipulus.*

QVARTO ſequitur, Angelos quoque bonos eſſe numerandos inter obiecta, quæ ſunt ex charitate diligenda, vt docet D Thomas art. 10. & D. Auguſtinus lib. 1. de doctrina Chriſtiana, cap. 30. vbi Angelos eſſe etiam noſtros proximos ex eo pulchrè confirmat, quòd ab eis multa & magna beneficia accipimus. Proximus enim eſt is, de quo aut bene meremur, aut qui de nobis bene meretur: ſicut ille Samaritanus, qui miſericors fuit erga hominem vulneratum, & ideo proximus eius reputatus eſt, Lucæ 10. Idipſum patet etiam ratione. Nam & Angeli ſunt capaces eiuſdem beatitudinis, cuius nos, vt patet Matth. 22. *Erunt ſicut Angeli Dei.* Et Apoc. 21. *Menſura hominis eſt menſura Angeli:* ac denique in eis etiã relucet tanquam in imagine diuina bonitas, & quidem perfectius quàm in homine, vt docuimus to. 1. d. 7. q. 3. punct. 1. ex ſententia D. Th. 1. p. q. 93. art. 3. & D. Gregor. ho. 34. in Euangelia contra Theodoretum. q. 20. in Gen.

QVINTO ſequitur, Dæmones non eſſe ex charitate diligendos, vt rectè docet D. Thomas, art. 11. Nam du-

A pliciter conſiderari poſſunt. PRIMO, vt Dæmones: quo pacto conſiderantur, vt ſunt deprauati per peccatum. Et ſic ſatis conſtat, eos nullo modo debere ex charitate diligi. SECVNDO, vt retinent nihilominus naturam ſecundùm ſe bonam, vtpote à Deo conditam. Et ne ita quidem debent ex charitate diligi ſecundùm ſe, cùm non ſint amplius capaces beatitudinis, ſed ex illius ſpe prorſus exciderint, ob naturam & conditionem ſtatus damnationis, in quo ſunt. Poſſunt tamen ſecundùm naturam diligi, vt res quas ad Dei gloriam (in iuſtitia relucentem) eſſe & conſeruari velle debemus, atque adeo tanquam res quaſdam amici, puta Dei ipſius, ſicut notat D. Thomas in illo art. 11. Atque idem dicendum eſt de aliis damnatis. Nam ſi conſiderentur vt deprauati B per culpam, nullo modo diligendi ſunt: ſecundùm naturam autem diligi poſſunt tanquam ad Dei gloriam pertinentes, vt Dæmones.

SEXTO ſequitur, quamcunque etiam rem aliam, quę vllo modo pertinere poſſit ad Deum vel proximum, diligendam eſſe ex charitate tanquam rem quidem amici, putà Dei vel proximi, ac proinde res irrationales, vt docet D. Thomas, art. 3. Item gratiam ipſam & charitatem, quam nimirum debemus velle & nobis & proximis, vt docet art. 2. Item corpus proprium & proximi, vt docet art. 5. Quanquam hoc quidem aliqua ratione poteſt & debet ſecundùm ſe etiam ex charitate diligi: idque duplici titulo. PRIMO, quia inadæquatè quidem eſt de ratione hominis tanquam eius pars. SECVNDO, quia eſt aliquo modo capax beatitudinis ſecundùm illas gloriæ dotes, quæ ex beatitudine animæ ad ipſum redunda- C bunt, vt notat diuus Thomas, art. 12.

SEPTIMO ſequitur, non malè ab AVGVSTINO lib. 1. de doctrina Chriſtiana c. 23. & 26. omnia quæ ſunt diligenda ex charitate, fuiſſe comprehenſa quatuor generibus obiectorum. PRIMVM eſt, quod eſt *ſupra* nos, ſcilicet ipſe Deus. SECVNDVM, quod *nos* ipſi ſumus. TERTIVM, quod *iuxta* nos eſt, ſcilicet proximi; quo nomine intelligẽdi ſunt etiam Angeli, vt antè notauimus ex eodem Auguſtino ibi cap. 30. QVARTVM, quod *infra* nos eſt, ſcilicet corpus proprium, & eadem ratione res aliæ quantumuis irrationales, quæ poſſint & debeant expeti tanquam res pertinentes ad dignitatem vel vtilitatem amicorum. Quæ quatuor explicat etiam D. Thomas breuiter ex ſententia D. Auguſtini art. 12.

Porrò ex doctrina etiam SECVNDI fundamenti ſupra à nobis poſiti, ſequuntur quædam, quod attinet ad D modum diligendi ea, quæ ſunt ex charitate diligenda. PRIMO enim intelligi poteſt ex ea doctrina, quatenus liceat ob vtilitatem ſpiritualem inferre aliquod detrimentum proprio corpori ſine peccato contra charitatem. Pro REGVLA enim ad hoc diiudicandum ſtatui debet, illud detrimẽtum licitè poſſe ob eum finem corpori inferri, quòd omnibus conſideratis iudicetur non eſſe malum ſimpliciter ipſi homini, etiam ſecundùm corpus, ſed potiùs ſimpliciter bonum. Si quod autem detrimentum ſit eiuſmodi, quod iudicio ſapientis conſideratis omnibus cenſeatur eſſe ſimpliciter malum homini, non licebit illud corpori inferre vllius ſpiritualis vtilitatis prætextu.

Quocirca minimè licebit ob vtilitatem ſpiritualem E orbare ſeipſum aliquo membro, & multò minus occidere. Probatur. Nam iudicio ſapientum tale detrimentum corporis eſt ſimpliciter malum homini, & contra præceptum de conſeruanda vita & incolumitate propria, quod nõ poteſt violari charitate ſalua. Deinde idipſum patet ex communi ſententia ſanctorum Patrum, qui propterea aſſerunt, non propriè, ſed metaphoricè eſſe interpretandum illud Matth. 18. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue illum & proiice à te.* Et illud Matth. 19. *Sunt Eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum: Qui poteſt capere capiat.* Et alia huiuſmodi.

Atque eadem ratione etiam eſſet illicitum aliis modis

ita

Digitized by Google

A ita corpus affligere, vt ex ea re iudicio eorum, qui rectè de hoc iudicare poſſunt, ſecutura certò mors videatur, conſideratis omnibus circunſtantiis. Dico autem certò. Nam ſi id ita incertum eſt, vt non debuerit aliquis abſtinēdo à tali genere exercitationis præcauere mortis euētū; non eſſet talis iudicandus peccaſſe cōtra charitatem, etiamſi fortè cōtingat mortē ſequi ex tali genere exercitationis. Per quē modum poſſunt & debēt à peccato excuſari multi homines pij, & religioſi, quos interdū accidit ob corporis macerationē immaturā mortē oppetere.

Sin autem detrimentum non admodum graue ſit, & conducat ad ſubiugandum rationi corpus; non eſt vllum dubium quin ſalua charitate poſſit tale detrimentū corpori inferri, atque etiam iure optimo inferatur. Probatur
B PRIMO ex Scriptura, 1. ad Cor. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, &c.* Et ad Coloſſ. 3. *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram.* SECVNDO probatur ab exēplo Sanctorum, quibus omnibus in more fuit pium hoc & ſalutare genus exercitationis. TERTIO probatur ex inſtituto Eccleſiæ, quæ ob eiuſmodi ſpiritualem finem rectiſſimè ſancit leges ieiuniorum, quibus nonnullum detrimentum corporibus inferatur, vt ſpiritus illud melius regere poſſit. VLTIMO probatur etiam manifeſta ratione. Nam licet inferre corpori detrimētum aliquod minoris momenti propter ſalutem & vtilitatem ipſius corporis maiorem, vt videmus ex præſcripto medicorum fieri: Igitur etiam id licebit ob ſpiritualem vtilitatem, quæ longè anteferri debet vtilitati corporis.

C SECVNDO ex doctrina illius SECVNDI fundamenti poteſt intelligi, quomodo Iudices & alij iuſtitiæ adminiſtri non peccent contra charitatem erga proximum, cùm à malefactoribus exigunt meritas pœnas, atque adeo etiam illos morte mulctant quando oportet. Nam vt rectè notat D. Thomas hic artic. 6. ad 2. malum illud pœnæ, quod ea ratione inferūnt malefactoribus, ſimpliciter quidem bonum quoddam eſt, nimirum iuſtitiæ, & ſub ea ratione cadit in iudicium & aliorum miniſtrorum iuſtitiæ voluntatem: tum quoniam ita conſeruatur commune Reip. bonum: tum etiam quia vel per illud ipſi malefactores corriguntur, & ad meliorem mentem reuocantur, vel eis certè adimitur facultas præterea delinquendi: quod ipſum non exiguum bonum illorum eſt, vt aſſerit illic diuus Thomas. Ac ſimiliter poterit ea-
D dem doctrina ad plures alios eiuſmodi caſus particulares accommodari.

Supereſt autem, vt hoc loco expediamus quandam DIFFICVLTATEM, quæ continetur in his, quæ deduximus ex fundamento primo. Nam ſi charitas tam latè patet, vt nō tantummodo Deum, ſed etiam nos ipſos, & proximos complectatur, conſequens videtur, vt non ſit vnica virtus ſpecie; quod ſic probatur: Actus ſpecie differentes non ſunt ab vnica virtute ſecūdùm ſpeciem; Sed dilectio Dei & dilectio proximi ſunt actus ſpecie differentes: Ergo, &c. Probatur Minor. Nam actus dilectionis Dei eſt *Intenſio*, cùm Deus diligatur tanquam finis: actus autem dilectionis proximi eſt *Electio*, cùm proximus diligatur propter Deum, tanquam medium pro-
E pter finem: Sed Intenſio & Electio differunt ſpecie, cùm differant etiam genere, vt patet ex his quæ tradidimus tomo 2. q. 7. & 8. de actibus humanis. Ergo, &c.

RESPONDEO nihilominus pro certo habendum eſſe, charitatem eſſe vnicam virtutē ſpecie, ſicuti ſuprà aſſeruimus q. 1. p. 1. Patet. Nam Scriptura vbique de illa loquitur tanquā de vnica virtute ſpecie, quam aliis virtutibus annumerat, vt illic vidimus. Item peculiariter probatur ex illo teſtimonio Ioan. 1. ep. c. 4. *Si diligamus inuicem, charitas Dei in nobis perfecta eſt*: ex quo apparet adeo non eſſe diuerſam virtutem, qua diligimus nos inuicem, ab ea, qua diligimus Deum, vt hoc ipſo potius charitas erga Deum perficiatur, quòd ſtudioſè nos diligimus inuicem, quia ſcilicet vna & eadem virtute & nos & Deum diligamus.

Ad argumentum verò contrarium reſpondeo per diſtinctionem Maioris. Nam ſi actus diuerſi ſpecie non ſint etiam alia quadam ratione eiuſdem ſpeciei, vera eſt illa Maior; ſi autem ſint, falſa eſt. Nam vt ſunt nihilominus eiuſdem ſpeciei, poterunt ab vna & eadem virtute proficiſci; & ſic fit in propoſito. Etſi enim dilectio Dei & dilectio proximi, quatenus illa eſt Intenſio, & hæc Electio, pertineant ad diuerſa genera & ſpecies actionum; tamen quatenus vtraque nihilominus habet pro ſcopo & ratione formali obiecti diuinam ipſam bonitatem, ſic ſunt eiuſdem ſpeciei. Nā vt docuimus q. 1. proximus ex charitate diligitur tanquam obiectum quoddam materiale, habens ordinem ad bonitatem diuinam, quæ eſt formale Charitatis obiectum. Quòd autem poſſint iidem actus ſecundùm diuerſas rationes eſſe ſimul & diuerſarum ſpecierum & eiuſdem ſpeciei, prout voluntas ſcilicet hominis ferri poteſt in diuerſas rationes obiectorum, patet ex his, quæ tradidimus tomo 2. diſ. 1. q. 1. p. 3. Nam vt illic explicuimus totum genus moris in actibus pendet ex ipſa hominis voluntate.

Porrò quamuis dilectio Dei & dilectio proximi, prout illa eſt Intenſio, & hæc Electio, pertineant, vt diximus, ad diuerſa genera & ſpecies actuum, tamē ex hac parte non requiruntur ad has dilectiones diuerſæ virtutes aliquæ. Ratio eſt: quoniam dilectio Dei, & dilectio proximi, vt ſunt Intenſio & Electio, non habent peculiarem aliquam difficultatē, diſtinctam ab ea quam habent, vt ſunt dilectiones abſolutè talium obiectorum. Itaque vna & eadem virtus Charitatis ſufficit ad hos actus conſideratos quoque ſecundùm rationem intenſionis & electionis. Hactenus de primo puncto.

PVNCTVM SECVNDVM.

Vtrum ob aliquam circunſtantiam fieri poſſit, vt res aliquæ, quæ eſſent alioqui diligendæ ex charitate, minimè debeant ex charitate diligi.

D. Thomas art. 6. 8. 9.

POTISSIMA difficultas eſt in duabus circunſtantiis; quarum altera eſt proximi *peccatum*; altera *inimicitia*. Itaque PRIMO quæritur an propter peccatum proximi excuſemur, quo minus illum ex charitate diligere teneamur. Et eſt reſpondendum negatiuè cùm D. Thoma hic art. 6. Itaque, non obſtante peccato proximi, tenemur illum diligere. eo quidem modo quo ex charitate diligendum eſſe explicuimus puncto præcedenti in fundamento ſecundo.

Probatur id PRIMO ex Scriptura ſic: Omnem proximum debemus ex charitate diligere: Matth. 22. *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Sed peccator eſt etiam proximus noſter, vt patet Lucæ 10. vbi Samaritanus ille (qui procul dubio propter falſam fidē illius ſectæ hominum, peccator erat) à Chriſto eſt proximus iudicatus: Ergo peccatorem etiam tenemur ex charitate diligere.

SECVNDO probatur. Nam tota ratio diligendi proximum ſubſiſtit etiam in eo qui eſt peccator: Ergo is non obſtante peccato debet etiam ex charitate diligi. Antecedens probatur. Nam peccator quoque eſt ſecundùm naturam capax beatitudinis, & habet peculiarem ordinem ad Deum, qui eſt obiectum præcipuum charitatis. Quæ duo ſunt ratio diligendi ex charitate, vt patet ex dictis puncto præcedenti.

Sed OBIICIET aliquis, quòd licitum eſt imprecari mala quædam peccatoribus, quæ non immeritò magna putantur, vt mortem & pœnam etiam damnationis. Ergo videtur hoc ipſo licitum eſſe eos odio proſequi. Antecedens probatur ex aliquot Scripturæ locis. Vt Pſ. 9. *Conuertantur peccatores in infernum.* Et 108. *Conſtitue ſuper eum peccatorem, & Diabolus ſtet à dextris eius, cùm iudicatur, exeat condemnatus, &c.* Et ad Galat. 5. *Vtinam abſcindantur qui vos perturbant.*

Digitized by Google

Reſpondeo in primis, pro certo habendum eſſe, nunquam licere eiuſmodi mala optare & velle peccatoribus per verum odium illorum, ſecũdùm eorum naturam;ita ſcilicet,vt quis velit ipſis eiuſmodi mala euenire,vt mala ſunt;ſpectando tantummodo in illis malis, quòd ſit iucundum propter vindictam propriam,aut ob aliam rationem,ei qui ea mala aliis optat,vt alij illa incurrãt quatenus mala ſunt.Hoc inquam modo nũquam licet,aut velle,aut imprecari mala peccatoribus. Nam id eſſet verè proſequi illos odio cõtra charitatem, quod nunquam licet.Neque etiam ſic Deus vnquã odio proſequitur ipſos homines peccatores,aut vllã aliam creaturam. *Non enim delectatur in perditione impiorum.* Sapien. 1. *Et nihil odit eorum quæ fecit.* Sapien. 11. Id quod etiam oſtendit D.Thomas lib. 1.contra Gentes cap. 95. & 96. Quanquam impietas quidem ipſa,& impius, vt impius eſt,odio & abominationi eſt Deo,quatenus is nimirum impietatem ipſam execratur:ſicut & nos debemus facere,vt notat D.Thomas hîc art.6.

Licitum eſt tamen eiuſmodi mala velle & imprecari peccatoribus ſub ea quidem ratione boni, qua iuſtè illis infliguntur à Deo,aut etiam à Magiſtratu,nimirum vt ſunt quoddam bonum iuſtitiæ,per quam debito modo,ab eo qui habet legitimam poteſtatem, peccata vindicantur.Quanquam vt non licet homini priuato mala eiuſmodi auctoritate ſua propria infligere peccatoribus,ita etiam non licet optare ea illis,tanquam ſubeunda ex alicuius priuati auctoritate. Nam quod non licet facere, non licet etiam optare, eo quidem modo quo non licet facere.

Et quamuis velle aut imprecari eiuſmodi mala peccatoribus,vt bonum iuſtitiæ ſunt, poſſit quodammodo cenſeri quoddam odium,quatenus nimirum illa voluntas & imprecatio tendit in malum,etſi vt obiectum tãtummodo materiale;tamen non eſt odium tale, quale eſt odium illud propriè dictum,quod pugnat cum charitate,ſcilicet quo quis vult alteri malum vt malũ,conſiderando ſolùm, quòd ipſi propter vindictam ita placeat,aut ob aliam rationem,ſicut anteà dixi. Et hinc eſt, quòd Deus dicitur etiam odio proſequi homines peccatores,quatenus eos punit, quia ſcilicet voluntas puniẽdi eſt aliquo modo odium, licèt non propriè & ſimpliciter,vt iam explicaui.

Ad formam igitur illius argumenti reſpondendũ eſt per diſtinctionem antecedentis. Nam ſi illud intelligatur de odio propriè & ſimpliciter, negandum eſt; ſi de odio ſecundùm quid,concedatur, & tunc negetur conſequentia. Nam imprecationes illæ,quæ obiiciuntur ex Scriptura,nõ debẽt intelligi de imprecatione malorum, vt mala ſunt,ſed vt ſunt bonum iuſtitiæ.Quo pacto illa Scripturæ loca interpretatur D.Thomas hic art.6.ad 3. & D.Hieronymus in cap.1.Threnorum, & Euthymius in Pſ. 34. ſuper illud;*Obſcurentur oculi eorum, ne videant.* Et Bernardus ſer.8.ſuper Pſalmum *Qui habitat.*

Quanquam vt idem D. Thomas docet, aliis etiam duobus modis poſſent iſtæ imprecationes exponi: Vno modo, vt intelligamus nõ eſſe tam imprecationes quàm prædictiones futurorum malorum, quæ impij ſint incurſuri,nimirum ſi modus ille Optatiuus, vſurpatus ſit in Scriptura pro modo Indicatiuo per figurã Enallagæ: vt cùm dicitur,*Conuertantur peccatores,&c.*ſenſus ſit, *conuertentur:* quæ permutatio modorum aliàs etiam eſt frequens in Scriptura. Et ſic eiuſmodi loca Scripturæ interpretatur Iuſtinus quæſt.125.ad Gentes,& Anacletus epiſt.2.& Auguſtinus ſuper Pſal. 108. & Hieronymus quoque in cap. 1.Threnor.& in Pſal. 11. ſuper illud: *Diſperdat Dominus,&c.* Et D. Gregorius lib. 15. moralium cap.13.Altero modo,vt imprecationes illæ referantur ad peccatores ſecundùm culpam duntaxat, vt ſcilicet ſenſus ſit, vt pereant,ſecundùm culpam nimirum,id eſt,deſinant eſſe peccatores, permaneant autem ſecundùm naturam. Quo pacto etiam eiuſmodi loca exponit

A Hieronymus in cap. 3.Ezechielis, & in cap. 4. Danielis, & Origenes lib.8.in epiſtolam ad Romanos,ſuper cap. 11.& Euthymius in Pſal.43.Sed expoſitio, quam prius adhibuimus, videtur commodior, vt ſcilicet imprecationes iſtæ referantur ad mala quatenus ſunt bonum quoddam iuſtitiæ.

Secvndo quæritur de circunſtantia *inimicitiæ*, an ſcilicet ob odium & inimicitiam,quam proximus erga nos gerat,excuſemur,quò minus teneamur illũ ex charitate diligere. Et reſpondendũ eſt etiã negatiuè cũ D. Thoma hic art.8.& 9.& D.Auguſtino lib. 1.de doctrina Chriſtiana c.22.& tra.8.in 1.epiſtolã Ioãnis, & aliis Patribus ac Theologis communiter. Nam debemus erga inimicos etiam ſic eſſe affecti,vt neque vnquã illos odio vero proſequamur,& cùm neceſſe fuerit, actu quoque

B eos diligamus, eiſque ex charitate benefaciamus: Sed hoc ipſum eſt teneri nos ad eos ex charitate diligendos: Ergo tenemur illos ex charitate diligere. Minor patet ex dictis puncto præcedenti in fundamento ſecundo.

Maior quoad Priorem partem probatur ex Scriptura.Matth.5.*Audiſtis,quia dictum eſt antiquis,diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis,diligite inimicos veſtros,& benefacite his,qui oderũt vos: vt ſitis filij Patris veſtri,&c.* Ex quibus poſtremis verbis apparet,in ea Chriſti ſententia eſſe vim præcepti. Nã ex præcepto neceſſarium eſt quod eſt neceſſarium, vt per gratiam ſimus Dei filij. Sicut etiam idem præceptum patet ex eo quod ibidem ait: *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Phariſæorum & Scribarum, non intrabitis in regnum cælorum.* Inter cæteras namque peruerſas traditiones Phariſæorum erat illa, quam Chriſtus ibi corri-

C git,inquiens:*Audiſtis,quia dictum eſt antiquis, diliges amicum tuum,& odio habebis inimicum tuum, &c.* Item patet hoc ipſum ad Rom.12.*Nulli malum pro malo reddentes.*Et 1.Pet. 3.*Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto,ſed è contrario benedicentes,quia in hoc vocati eſtis.*

Quoad Alteram verò partem,ſcilicet quòd teneamur diligere inimicos,& eis benefacere tempore neceſſitatis, probatur quoque eadem Maior ex Scriptura. Prou.*Si eſurierit inimicus tuus,ciba illum,& ſi ſitierit, potum da illi.*Quod præceptum repetit etiã D. Paulus ad Rom. 12.Item ex prima epiſtola Petri.c. 3.vbi iubemur etiam *benedicere è contrario inimicis,*ſicut paulò antè citaui.

Præterea probatur eadem Maior, quoad vtramque partem, ratione:nam omnis proximus, vt ſæpè dictum eſt,eſt ex charitate diligendus: Sed inimicus eſt etiam proximus,cùm habeat capacitatem ad beatitudinem,at-

D que adeo etiam ordinem quendam ad diuinam bonitatem,quæ eſt obiectum formale Charitatis: Ergo inimicus etiam eſt ex Charitate diligendus.

Sed cùm dicimus, inimicos eſſe etiã actu diligendos tempore neceſſitatis, atque adeo in præparatione quadam animi,vt D.Thomas inquit art.9.obſeruandum eſt, dupliciter incidere poſſe tempus illud neceſſitatis;Vno modo,*per ſe*,quantũ eſt ex natura ipſius Charitatis,ſcilicet cùm ipſe inimicus indiget ope noſtra & beneficio. Altero modo,*per accidens,* ratione videlicet ſcandali, aut ipſius inimici,aut aliorum,ſi quo caſu ob concurrẽtes circunſtantias tale ſcandalum ſecuturum videatur, niſi inimicum aliquibus beneuolentiæ aut charitatis argumentis proſequamur.Et vtroque neceſſitatis tempore

E ſine dubio ex charitate inimicus diligendus eſt etiã actu.

Hinc ſequitur Primo debere ſalutari inimicum,aut etiam ſalutatione præueniri,ſi alioqui ob circũſtantias ſcandalo aliis futura ſit huius officij prætermiſſio. Qua in re iudicio prudentum,& maxime ſapientis Confeſſarij,eſt decernendum quid facto ſit opus.Nam ſi v.g.ij inter quos inimicitiæ intercedunt,tales ſunt,vt alter alterum propter conditionis inæqualitatem ſoleat ſalutatione aliâs præuenire,tunc non obſtante etiam inimicitia debebit idem facere.Et ſic de aliis beneuolentiæ indiciis eſt iudicandum.

Secvn

Secvndo ſequitur, debere etiam cum beneuolẽtia & vera charitate admitti pœnitentiam inimici, cùm is oſtendit ſe verè & ex animo dolere, quòd alterum offenderit, vt rectè ex communi ſententia notat Syluester in Summa, verbo *Charitas*, q.6. & patet ex illo Matth. 18. *Sic & pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris, &c.* Et Luc. 17. *Si reuerſus fuerit ad te dicens: pœnitet me; dimitte illi.* Ac probatur idem ratione. Nam alioqui grauiſſimum ſcandalum dabitur proximo veniam petenti & aliis etiam, ſi de eiuſmodi alterius rancore & difficultate in ignoſcendo cognoſcant.

Nec tamen tenetur aliquis inimico veniam petenti ſic iniuriam remittere, vt etiam prætermittat actionem iniuriarum coram competenti Magiſtratu aduerſus illum, vt rectè notauit Syluester vbi ſuprà, & etiã Gloſſa in Can. *Si quis contriſtatus*, 90. d. Nam vt poteſt Magiſtratus nihilominus meritam à tali pœnam repetere, ita idipſum pars læſa poteſt licitè procurare & petere.

Videtur autem ſentire Syluester loco citato, quòd ſi is qui læſit, non modò humiliter petat veniam, ſed offerat etiam ſufficientem ſatisfactionem pro illata iniuria; alter non poſſit inſtituere contra illum actionẽ iniuriarum coram Iudice. Dicit enim ibi Syluester, quòd nõ tenetur quis remittere actionẽ iniuriarum, niſi, inquit, alter offerat ſufficientem ſatisfactionem. Sed tamẽ verius mihi videtur, quòd abſolutè affirmat Gloſſa in illo Canone, *Si quis contriſtatus*, non teneri læſam partem omittere actionem iniuriarum, etiamſi teneatur alioqui deponere odium & rancorem. Et ratio eſt, quoniam non tenetur aliquis determinatè acceptare potiùs hãc quàm illam ſatisfactionem pro iniuria, ſed poteſt petere à Iudice, vt ſibi iuridicè compenſatio debita fiat.

A Neque Syluestro ſuffragatur, quod ait in illo Canone citato Fabianus Papa, nempe ſi quis ob iniuriã contriſtatus ſatisfactionem oblatam noluerit admittere, grauiſſimis pœnis ad id adigatur. Loquitur enim de ſatisfactione, quæ continetur in ipſa petitione veniæ & humiliatione inimici ad effectum ſibi reconciliandi læſam partem. Quam quidem ſatisfactionem omnino tenetur quis admittere, ita nimirum, vt rancorem & odium ex animo deponat erga inimicum.

Tertio ſequitur, ſiquis aliqua beneficia velit conferre in totam communitatem, cuius inimicus ſit pars quædam, debere illum facere eiuſmodi quoque beneficiorũ participem inimicum, nec poſſe eum excludere, vt rectè determinat D. Thomas hic art. 9. Nam meritò
B ſequeretur ſcandalum ex tali excluſione inimici. Quòd ſi conſtaret voluiſſe aliquem impertiri beneficium non toti communitati, ſed aliquibus partibus, tunc fieri poteſt vt abſque ſcandalo, atque adeo licitè, excludatur inimicus à participatione talis beneficij, & maximè ſi etiam aliqui ex amicis eius qui beneficium facit, excluduntur, vt rectè notauit hic artic. 9. Dominicus Bannes, ſed tamen hac in re opus eſt magna circumſpectione & prudentia ad diiudicandum in caſibus particularibus, quando in hoc genere ſit aut non ſit timendũ ſcandalum.

Atque hæc de tẽpore neceſſitatis. Extra illud autem non eſt præceptum, ſed conſiliũ, diligere etiam actu ini-
C micum, ac beneuolentiæ ſigna ei oſtendere, vel etiam eum eo loqui, vt rectè definit D. Th. hîc art. 9. ex Gloſſa in cap. 5. Matth. In qua eo ſenſu dicitur, dilectionem inimicorum eſſe cumulum quendam perfectionis: Atque ita communiter omnes alij Theologi tradunt. Hactenus de iſta quæſtione.

QVÆSTIO QVARTA.

De Ordine Charitatis, quo ſcilicet debet ea tendere in diuerſa ſua obiecta.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 26.

Explicanda *ſunt ſex puncta.* Primo, *Vtrum ſit aliquis ordo charitatis, ſecundùm quem debeamus magis diligere vnam rem quàm aliam, & qualis ſit eiuſmodi ordo.* Secvndo, *An teneamur magis Deum diligere, quàm vel noſipſos, vel quemcunque proximum.* Tertio, *Vtrum nos ipſos magis diligere debeamus quàm proximum.* Qvarto, *An teneamur magis diligere vnum proximum quàm alium.* Qvinto, *Quas ob cauſas vnus proximus magis quàm alius diligi debeat.* Sexto, *An erit etiam aliquis ordo charitatis in cæleſti patria. Differunt autem de ordine Charitatis Theologi in 3. diſt. 27. & 29.*

PVNCTVM PRIMVM.

Vtrum ſit aliquis ordo Charitatis, ſecundùm quem magis debemus diligere vnam rem quàm aliam, & qualis ſit eiuſmodi ordo.

D. Thomas artic. 1.

Non quærimus in propoſito, an ſit aliquis ordo Charitatis ſecundùm executionem, quo ſc. vnum obiectum charitatis debeat prius diligi quàm aliud. Nam talis ordo nullus eſt in charitate certus. Sed quærimus, vtrũ ſit aliquis ordo Charitatis ſecundùm perfectionem, ita ſcilicet, vt teneamur magis & perfectius diligere obiectum vnum charitatis quàm aliud, & in quo conſiſtat eiuſmodi ordo.

Et quidem talem aliquem ordinẽ charitatis eſſe, certum eſt. Patet Cant. 2. *Ordinauit in me charitatem.* Quo teſtimonio confirmat hoc D. Thomas hic artic. 1. Item Matth. 22. *Hoc eſt primum & maximum mandatum: Diliges Dominum Deum tuum, &c.* Maximum enim mandatũ appellat Chriſtus Dominus propter præſtantiã eius actus dilectionis, qui per illud iniungitur. Ac poteſt idipſum probari ratione D. Thomæ hic art. 1. quam ita formo: In
D quibus eſt habitudo ad aliquod principium, in his eſt etiam ordo aliquis prioris & poſterioris ſecundùm rationem eius habitudinis: Sed in obiectis charitatis, vt per charitatem diliguntur, ſiue quod idem eſt, in charitate prout tendit in ſua obiecta, eſt habitudo quædam perfectionis ad aliquod principium: Ergo etiam aliquis ordo prioris & poſterioris ſecundùm perfectionẽ. Maior patet ex doctrina Philoſophi 5. Metaph. text. 26. cuius teſtimonio vtitur ad hoc D. Thomas. Minor patet etiam ex ſuprà dictis. Nam Deus eſt ratio & principium diligendi ea quæ diliguntur per charitatem, vt vidimus q. 1. & 3.

Sed vt præterea intelligatur, in quo propriè conſiſtat iſte charitatis ordo, ſciendum eſt tripliciter poſſe rem vnam magis & perfectius ex charitate diligi, quàm aliã. Primo modo, obiectiuè. Secvndo, appreciatiuè, vt

Digitized by Google

Theologi loquuntur. Tertio, intenſiuè. *Obiectiuè* diligitur ea res magis, cui volumus maius bonum; *appreciatiuè*, ea quam ita diligimus, vt illam anteponamus aliis rebus, quas dicamur minus diligere: quod quidem vt verè fiat, neceſſe eſt duobus modis maiorem hanc dilectionem oſtendere. Primo ſic, vt rem alteram, quam dicamur minus diligere, non præferamus ei quam magis dicimur diligere appreciatiuè, ſeu eius amori ex charitate; vt fieret, ſi aliquid committeremus, quod non poſſet conſiſtere ſecundùm rectæ rationis iudicium cum vera charitate & amicitia erga rem ita dilectam. Altero modo, ita etiam, vt ſi tempus ſiue occaſio incidat, in quo non poſſis ex actuali dilectione ſuccurrere aut benefacere ei quem magis appreciatiuè diligis; & ei, quem minus; ſuccurras potius aut benefacias ei qui magis diligendus eſt appreciatiuè. *Intenſiuè* verò illud magis diligitur, quod diligitur actu perfectiori ſecundùm intenſionem gradualem, atque adeo ſecundùm feruorem quendam actus dilectionis. Ac poteſt contingere, vt quod magis diligitur intenſiuè, diligatur minus appreciatiuè, vel obiectiuè, & è contrario, vt quod magis obiectiuè vel appretiatiuè diligitur, diligatur minus intenſiuè.

Iam verò cùm hæc ita ſint, Quæstio eſt, an omnibus his tribus modis, vel quibuſnam, debeat magis & perfectius diligi, quod eſt magis ex charitate diligẽdum, iuxta rectum ordinem charitatis. Et eſt ſententia Theologorum ferè communis in 3. diſt. 27. & 29. debere quidem quod eſt magis ex charitate diligendum, diligi magis appretiatiuè, atque etiam obiectiuè, ſi ipſum ſit magis bonum & diligibile; non autem requiri neceſſariò, vt etiam diligatur magis intenſiuè, quamuis omnino congruum ſit, vt etiam hoc modo, ſc. intenſiuè magis diligatur.

Ita docent, vt dixi, communiter Theologi, excepto Scoto qui in 3. diſt. 27. §. *De primo dico*, videtur velle, quòd Deus, qui ſcil. eſt magis diligendus quàm reliqua alia, vt ſequenti puncto videbimus, ex præcepto charitatis debeat etiam intenſiuè magis diligi. Sed ſententia communis facilè probari poteſt contra Scotum: Primo, quoniam ſufficit ſeruare præceptum de ordine charitatis eo modo qui ſatis ſit, vt charitas re & opere ſit efficacior (cùm oportuerit) erga illud obiectum, quod eſt magis ex charitate diligendum: Sed ad hoc ſatis eſt, vt obiectum, quod eſt magis ex charitate diligendum, diligatur magis appretiatiuè & etiam obiectiuè, ſi ſit magis bonum; nec prætereà ad id requiritur vt etiam magis intenſiuè diligatur: Ergo ad implendum præceptum de ordine charitatis, ſatis erat, ita appretiatiuè & obiectiuè, magis diligere quod eſt magis diligendum.

Maior probatur: nam præcipuum eſt in charitate vt ſit efficax erga dilectum, quando & ſicut oportet; iuxta illud 1. Ioan. 3. *Non diligamus verbo, vel lingua, ſed opere & veritate.* Minor autem probatur. Nam quæuis intenſio actus dilectionis, quantumuis parua, ſufficiet ad efficiẽdum quicquid oportebit cauſſà eius obiecti, quod eſt magis ex charitate diligendum, ſi illud vt aſſumpſimus, ametur magis appretiatiuè & obiectiuè.

Secundo probatur. Nam non eſt credibile extare aliquod tale præceptum, quod vtrum adimpleas nec ne, aut vix aut nullo modo ſatis probabiliter ſcire poſſis: Sed tale eſſet præceptum de diligendo magis ſecundùm gradualem etiam actus intenſionem: Ergo non eſt credibile extare tale præceptum. Maior patet. Nam aliàs oporteret hominem perpetuò anxium eſſe, num ſit reus violati præcepti. Nec poſſet ſatis certa & efficaci intentione eniti ad obſeruationem præcepti; ſed quaſi in incertum curreret. Minor autem probatur, quia nihil minus homini perſpectum eſt, quàm gradus intẽſionis, quo elicit internum actum; maximè cùm ad vnũquemque effectum externum ſufficiat quicunque intenſionis gradus in actu interno dilectionis, vt paulò antè diximus, A & ſic ex effectu aut indicio externo nequeat capi ſatis certa coniectura de intenſione actus interni; præſertim ſi concurrant ſimul ad eundem effectum aliqui motus paſſionum appetitus ſenſitiui, in quos ex parte poſſit etiam referri effectus.

Tertio probatur. Nam aſſerere tale præceptum de diligendo magis intenſiuè, eſſet non neceſſariis ſcrupulis mentes etiam piorum implicare. Nam ſæpè fit, vt pij & boni homines, qui mallent mortem oppetere, quàm mortaliter peccare, videantur tamen intenſius amare aliquid quàm Deum, vt filios, &c. qui tamen nihilominus diligunt Deum ſuper omnia quantum ſatis eſt ad vitandum peccatum mortale. Neque enim ſatis firmiter dici poteſt, quod ſubindicat Scotus loco citato, tales, ſcil. intenſius & tenerius amare aliquid, quàm B Deum, non per actum ipſius charitatis, ex qua eſt neceſſe Deum magis diligere, ſed per amorem appetitus ſenſitiui, aut per actum voluntatis naturalem. Quamuis enim negari non poſſit, quin per amorem naturalem & appetitus ſenſitiui ſæpè id fiat, tamen nihilo magis videtur negandum, quòd interdum poſſit fieri per actum charitatis, præſertim ſi parens aliquis filium ita diligat in ordine ad finem etiam ſupernaturalem, nimirum actu cogitans eum eſſe beatitudinis capacem, & eam illi vehementiſſimè optans.

Sed poteſt Obiici pro ſententia Scoti Primo, quòd cùm charitas ipſa ſecundùm ſe multò magis inclinet ad amandum vnum obiectum, quàm aliud, vt puta Deum; peruerſum eſſe videtur, ſi quis illa vtatur ad diligendum intenſius id quod minus ex charitate diligi C debet.

Secundo, quòd D. Thomas hîc art. 6. ad 1. & art. 7. & ſequentibus, aliquoties dicit, eſſe magis *ſecundùm intenſionem* actus diligenda ea quæ magis ex charitate diligi debent.

Ad Primum quidam dicunt, maiorem illam intenſionem actus charitatis, qua magis intẽſiue diligitur id, quod minus debet ex charitate diligi, non effici actu ab ipſa charitate, ſed ſolùm à quibuſdam cauſſis extrinſecis concurrentibus, vt puta à paſſione, vel amore naturali, &c. Et ita ſentit Dominicus Bannes hic art. 2. Sed non videtur hoc rectè dictum. Nam cùm intenſio actus, ex ſententia præſertim D. Thomæ, non diſtinguatur realiter ab ipſomet actu in indiuiduo; ſine ratione dicitur, quòd intenſio actus non ſit ab eodem habitu charitatis, D à quo eſt & actus. Et præterea quicquid ſit de diſtinctione intenſionis & actus, tamen cùm intenſio actus ſine controuerſia ſit quædam actus perfectio, non eſt probabile intenſionem actus charitatis effici ab his cauſſis effectiuè, à quibus non efficitur ipſe actus.

Ideò aliter ad argumentum Respondeo, verum quidem eſſe, quòd ipſa charitas, quantum eſt ex ſe, inclinat ad magis ea diligenda etiã intenſiuè, quæ ex charitate magis diligi debent; ſed tamen non ita, vt ad ea magis intenſiuè quoque diligenda teneamur ex neceſſitate præcepti, ita vt alia magis intenſiuè diligere per charitatem, ſit deforme & peruerſum: ſed eſt tãtummodo minus decens & congruum, quandoquidem non ex ipſa natura charitatis ſit, vt charitate vtamur ad eiuſmodi magis intenſiuè diligenda, ſed ex impulſu amoris E alterius, puta naturalis vel appetitus ſenſitiui. Neque hoc ſine ratione ita reſpõdemus, ſed adducti argumentis, quibus probauimus noſtram ſententiam.

Ad Secundum reſpondeo, D. Thomam in illis locis *intenſionem* actus extenſo vocabulo appellare perfectionem illam actus, ſecundùm quam magis appretiatiuè diligatur, quod eſt magis ex charitate diligendum, vt facilè colligi poteſt ex doctrina D. Thomæ ibidem. Itaque vtitur aliquantò latius vocabulo intenſionis. Nam alioqui conſtat ex aliis D. Thomæ locis, illum in noſtra quoque ſententia fuiſſe. Eam enim ſupponit in 4. diſt. 17. q. 2. art. 5. ad tertiam quæſtiunculam.

Digitized by Google

PVNCTVM SECVNDVM.

An teneamur magis diligere Deum, quàm vel noſipſos, vel quemcunque proximum.

D. Thomas artic. 2. & 3.

EX fide certum, & apud omnes indubitatum eſt, debere nos ex charitate quidem ſupernaturali diligere magis Deum quàm vel nos, vel quemcunque proximum. Probatur PRIMO ex modo quo præceptum de diligendo Deo traditur in Scriptura: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis,* Deut. 6. Matth. 22. Qua forma præcepti ſatis indicatur, Deum debere diligi ſimpliciter plus quàm cætera omnia. Atque id ipſum paſſim aſſeuerant quoque ſancti Patres.

SECVNDO loco poteſt eadem aſſertio probari tribus manifeſtis rationibus, quæ duci poſſunt ex triplici Dei conſideratione in propoſito. PRIMA ratio ducitur ex conſideratione Dei, quatenus is eſt bonus *bonitate* ſua diuina. Nam illud in quo eſſentialiter eſt ratio formalis obiecti charitatis, magis debet ex charitate diligi quàm ea in quibus eſt illa ratio ſolùm participatiuè: Sed ratio formalis obiecti charitatis, puta bonitas ipſa diuina, eſt in Deo eſſentialiter; in aliis autem omnibus, quę ex charitate diligenda ſunt, ſolùm eſt participatiuè: Ergo magis debet Deus ex charitate diligi quàm alij omnes.

SECVNDA ratio ducitur ex conſideratione Dei, vt eſt is, non qualitercunque bonus bonitate ſua diuina, ſed *ſummè & infinitè* bonus, ac proinde bonus vt quoddam perfectiſſimum totum, in quo continetur eminenter, quaſi quædam pars, quicquid eſt boni in vlla creatura. Nam quod eſt ex charitate diligendum vt quoddam totum, in quo eſt, & à quo pendet veluti pars quicquid aliud eſt boni, quod per charitatem diligi debeat; magis eſt ex charitate diligẽdum, quàm reliqua omnia: Sed Deus debet ex charitate diligi, vt tale quoddam totum: Ergo, &c. Minor patet: quia debet diligi, vt ſummè & infinitè bonus, in quo proinde omnia bona cõtinentur. Maior autem probatur ex inclinatione, quam habet pars vel naturalis vel politica ad ſuum totum. Magis enim in illud & eius incolumitatem, quàm in ſeipſam propendet. Cuius rei iudicium eſt, quòd videmus partem naturalem, vt manum, v.g. exponere ſe periculo ad aduertendum ictum pro conſeruatione totius. Et ſimiliter ciuem bonum ſecundùm inclinationem virtutis politicæ ſe periculo exponere pro conſeruatione totius ciuitatis.

Atque hoc argumento vtitur ad hanc rem D.Thom. hic art. 3. & etiam 1.p.q.60.artic.vlt. vt probet, omnem creaturam naturaliter amare magis ſuo modo Deum, quàm ſeipſam, ſiue in illum magis quàm in ſe propendere; quia ſcilicet pendet omninò in ſuo eſſe à Deo, tanquam à quodam toto, in quo eſt omne bonum: cùm autem charitas ſupernaturalis perficiat humanam mentem ad diligendum Deum proportionaliter & accommodatè ad ipſam inclinationem naturæ; fit, vt charitas etiam inclinet magis ad diligẽdum Deum, quàm quoduis aliud bonum particulare, quod in Deo eminenter contineatur. Et ſic vera eſt illa Maior noſtræ rationis. Quam rationem rectè etiam defendit Caietanus hic art. 3. contra Durandum in 3.d.29.q.2. atque etiam 1.p. q.60.art.vlt. contra Scotum in 3.d.27.q.vnica. De qua & nos to.1. q.11. de Angelis, p.3. diſputauimus contra obiectiones Scoti.

TERTIA ratio ducitur ex conſideratione Dei, vt is eſt *beatus* cognoſcendo & amando ſeipſum, ſicut cognoſcunt etiam illum & amant beati. Nam illud ex charitate magis diligi debet, in quo eſſentialiter eſt id bonũ, quod eſt veluti fundamentum huius amicitiæ & dilectionis, quod eſt nimirum ipſa beatitudo ſupernaturalis, in qua cum Deo communicamus, vt vidimus quæſt.
A 1. Sed hoc bonum beatitudinis eſt in ipſo Deo eſſentialiter, in aliis autem creaturis rationalibus per quandam deriuationem ſeu participationem: Ergo Deus magis ex charitate diligi debet, quàm vlla alia creatura rationalis, atque adeò quàm cætera omnia. Minor patet. Nam ipſe Deus per eſſentiam ſuam ſeipſum cognoſcit, & ſe fruitur: beati autem illum cognoſcunt, & eo fruuntur per accidentia quædam, quę ſunt quædam participationes illius beatitudinis diuinæ; nimirum per lumen gloriæ & per viſionem beatificam creatam.

Neque tamen his argumentis efficitur, debere Deum diligi magis quàm omnia *etiam intenſiuè*. Satis enim fuerit ad præceptum quidem de ordine charitatis implendum diligere Deum magis obiectiuè & appretiatiuè iuxta ea quæ p.præced. de hoc præcepto ordinis charitatis generatim definiuimus. Nec obſtat illa forma, qua
B præcipimur Deum diligere *ex tota anima, ex toto corde, &c.* Non enim per hæc requiritur à nobis ſumma etiam intenſio actus dilectionis, ſed vt appretiatiuè quidem ſummè Deum diligamus: id quod fit, cùm nulla alia res anteponitur Deo, tanquam vltimus noſter finis, vt patet etiam ex his, quæ de forma illa huius præcepti tradit D.Thom. infrà q.44.art.4.& 5.

Eſt autem hoc loco QVÆSTIO, an etiam amore *naturali* diligatur Deus magis quàm cætera omnia ſecundùm inclinationem noſtram naturalem? ita ſcilicet, vt quis non ſolùm ſecundùm charitatem ſupernaturalem, ſed etiam ſecundùm inclinationem naturæ, magis inclinetur ad diligendum Deum, quàm ad diligendum ſeipſum. Et ſunt hac de re duæ Theologorum ſententiæ.

C Nam quidam cenſent, ſecundùm inclinationem naturæ vnumquéque magis diligere ſeipſum, quàm Deũ, & ſolùm ſecundùm inclinationem charitatis ſupernaturalis debere diligere magis Deum. Ita ſenſit Altiſiodorenſis lib.3.ſuæ Summæ tract.5.c.3. quæſt.1. circa finem, & Albertus Magnus in 3.d.29. art.1.& Bonauentura eadem diſt.q.2.& q.4. ad vltimum, & Gabriel eadem diſt.q.vnica, art.1.notabili 3. qui proinde non mouentur illa ratione, quæ ex inclinatione partis ad totum ducitur (vt vidimus) ad probandum magis eſſe diligendum Deum, quàm nos ipſos.

Altera ſententia affirmat, Deum eſſe magis diligendum quàm nos ipſos, etiam ſecundùm naturæ inclinationem. Ita D.Thomas hic art.3.& 1.p.q.60. art.vlt. & 1.2.quæ.109.art.3.& Scotus in 3.diſt.27.q.vnica, & alij
D communiter ex ſectatoribus D.Thomæ. Atque hęc ſententia eſt veriſſima.

Probatur hæc ſententia PRIMO. Nam ſi homo ſecundùm inclinationem naturalem propenderet ad diligendum ſeipſum magis quàm Deum; inde ſequeretur, inclinationem charitatis, qua eſt propenſus ad diligendum Deum magis, atque adeò præceptum charitatis de hoc ipſo, repugnare inclinationi naturali: Sed iſtud cõſequens eſt abſurdum: Ergo & illud, ex quo ſequitur. Sequelam Maioris concedunt quidẽ Bonauentura & Gabriel; ſed malè. Probatur enim, id conſequens eſſe abſurdum. Nam quod eſt inſtitutum ad perficiendum hominem, vt eſt præditus natura intellectuali, nequaquam repugnat illi ſecundùm naturam intellectualem, & eius inclinationem. Tunc enim non tam id perficeret natu-
E ram intellectualem hominis, quàm peruerteret & quodammodo deſtrueret: Sed inclinatio charitatis ad magis diligendum Deum quàm ſeipſum, itémque præceptum charitatis de Deo magis diligẽdo, ſunt inſtituta ad perficiendum hominem, vt is eſt præditus natura intellectuali: Ergo minimè repugnant inclinationi naturali ipſius, ſed addunt potius aliquid perfectionis ad eam.

SECVNDO probatur hoc modo: nulla inclinatio naturalis hominis eſt ad id, quod ſimpliciter eſt malũ homini: Sed diligere ſeipſum magis quàm Deum, eſt ſimpliciter malum homini: Ergo nulla eſt ad hoc inclinatio naturalis hominis. Maior probatur. Nã omnis inclina-

Digitized by Google

tio naturalis cùm ſit à Deo bono naturæ indita, eſt conueniens & conducibilis homini, atque adeò bona & recta: ſi quæ autem inclinatio eſſet, ad id, quòd ſecundùm ſe ſimpliciter eſt malũ homini, ea profectò cenſeri non poſſet conueniens & bona ipſi homini; propter quod etiam verè dici ſolet peccatum omne eſſe contra naturam hominis, quia ſcilicet homo ſecundùm naturam ſuam minime in id propendeat, quid per ſe ſit ſimpliciter illi malum, atque adeò peccatum. Itaque malè omninò Gabriel vbi ſuprà concedit, etiã eſſe in homine inclinationem naturalem ad malum, ſcilicet illam, quæ vt Gabriel falsò putat, eſt in homine ad diligendum ſeipſum magis quàm Deum. Minor autem probatur. Nam hoc ipſo, quòd aliquis magis appretiatiuè diligat ſe quàm Deum, anteponendo videlicet amorẽ ſui, quo ſibi rem aliquam ad vtendum vel fruendum velit, amori & amicitiæ Dei, qui vſum vel fruitionem rei talis graui præcepto inhibeat: hoc ipſo, inquã, offendit aliquis mortaliter Deum, iuxta illud Matthæi 10. *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non eſt me dignus.* Et Lucæ 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, adhuc autem & animam ſuam, propter me, non poteſt eſſe meus diſcipulus.* Ergo hoc ipſum, quod eſt diligere magis ſeipſum, quàm Deum, eſt homini malum ſimpliciter. Et hæc fuit noſtræ rationis Minor; ſequitur ergo concluſio.

Tertio probatur ſic: Nullus actus, qui prohibeatur per dictamẽ ipſum legis naturalis eſt ſecundùm inclinationem naturalem hominis: Sed actus diligẽdi ſeipſum magis quàm Deum, prohibetur dictamine legis naturalis: Ergo hic actus non eſt ſecundùm inclinationem naturalem. Maior probatur. Nam lex naturalis nõ euertit, ſed ſtatuit inclinationem naturæ hominis. Nam & ex ipſa inclinatione naturæ intellectualis colligitur potius quodnam ſit rectum dictamẽ rationis, quo ſcilicet cõtinetur ipſa lex naturæ. Minor autem probatur. Nam lex naturalis iniungit contrarium actum, ſcilicet diligendi Deum appretiatiuè magis quàm ſeipſum: Ergo vetat actum diligendi magis ſeipſum quàm Deum.

Antecedens probatur tripliciter. Primo. Nam præceptum de diligendo Deo ſuper omnia, atque adeò ſuper ſeipſum, eſt præceptum Decalogi: Ergo eſt naturale; præcepta enim Decalogi, quæ etiam Eccleſiæ ſunt à Chriſto commendata, præcepta legis naturalis ſunt, vt docent communiter Theologi, ad quæ Chriſtus ſolùm addidit præcepta quædam fidei & Sacramentorum. Secundo probatur idem antecedens. Nam dictamen legis naturæ iubet omninò id facere, quod eſt neceſſariò faciendum ad vitandam grauem Dei offenſam: Eſt autem ad hoc neceſſarium diligere Deum appretiatiuè plus quàm ſeipſum. Tertio probatur idem antecedens. Nam lex naturalis iubet, diligere Rempub. v.g. plus quàm ſeipſum, oppetendo etiam mortem, ſi opus ſit, pro Repub. atque adeò poſtponendo Reipublicæ bono, ſummum etiam bonum, quod poſſit homo negligere ob amorem alterius, ſcilicet ipſam vitam: Ergo etiam iubet lex naturalis diligere Deum magis quàm ſeipſum. Probatur conſequentia. Nam iudicio etiam naturalis rationis multò maius & amabilius bonum eſt Deus, & eius honor, quàm Reſpublica, & multò etiam plus debet vnuſquiſque Deo quàm Reipublicæ. Aſſumptum autem probatur. Nam laudantur meritò à Philoſophis ij qui pro Repub. mortem oppetierunt: tanquã fuerint videlicet executi id ad quod tenebantur ex lege naturæ, iuxta illud quod ait Cicero in libris de Officiis, *Charitatem patriæ omnium charitates complecti.*

Postremo probari etiam poteſt hæc aſſertio argumento illo D. Thomæ, ducto ex inclinatione partis, quæ eſt maior erga totum, quàm erga ſe. Firmum eſt enim id argumentum & rectè defenſum à Caietano, vt antè diximus.

Sed operæpretium eſt reſpondere ad argumẽta quædam, quæ partim fiunt, partim fieri poſſunt pro opinione illa prima, quam refutauimus. Primvm argumentum ſumitur ex auctoritate Philoſophi, qui 9. Ethic. c. inquit, *amicabilia, quæ ſunt ad alterum, prouenire ex amicabilibus, quæ ſunt ad ſe*, id eſt, maximè amandum eſſe bonum proprium, & propter illud deinde bonum alienum: Ergo ſecundùm inclinationem naturæ magis debet quiſque amare ſe, quàm quodcunque bonum alienum, ac proinde quàm Deum.

Respondeo cum D. Thoma hic art. 3. ad 1. teſtimonium illud Philoſophi debere intelligi de bonis alienis, quæ ſint bona particularia, non autem de bono vniuerſaliſſimo & totali, in quo bona omnia continentur: eiuſmodi bonum eſt ipſe Deus, vt antè declarauimus.

Secvndvm argumentum. Illud bonum magis eſt diligendum ex inclinatione naturę, quod eſt magis coniunctum ipſi diligenti: ſed nihil eſt homini coniunctius, quàm ipſemet ſibi: Ergo ex inclinatione naturæ magis debet homo ſeipſum diligere, quàm quiduis aliud, atq; adeò quàm Deum. Maior ſæpè ſupponitur à D. Thoma in iſta quæſtione, & etiam quæſt. præced. vbi propterea docuit, hominem erga ſeipſum non habere quidem amorem amicitiæ, cùm hic verſetur erga alterum: ſed complecti ſeipſum amore quodam excellentiori, quàm ſit amicitia, quippe cùm ſe amet, vt eſt non vnitus ſibi, ſed maximè vnus & idem. Minor autem patet, nam vt dictum eſt, vnuſquiſque eſt vnum & idem ſibi, quod eſt plus quàm eſſe coniunctum.

Respondeo, Maiorem veram eſſe, quando cætera non ſunt valde diſparia: in propoſito autem valde diſparia ſunt; cùm Deus ſit bonum vniuerſaliſſimum, in quo bonum vniuſcuiuſque proprium continetur tanquam quædam particula, vt antè eſt dictum.

Tertivm argumentum. Homo in diligendo Deo magis quàm ſe, experitur maximam difficultatem, vt patet: Ergo ſecundùm inclinationem naturæ non propendet magis ad diligendum Deum, quàm ſeipſum.

Respondeo conſequentiam eſſe negandam. Nam aliæ ſunt cauſſæ illius difficultatis; nempe circumſtantiæ, ob quas in caſibus particularibus eſt difficile ſeruare Dei mandata, atque adeò illum diligere ſuper omnia; non autem prouenit ea difficultas ex ipſa inclinatione naturæ per ſe, quaſi hæc ſit magis ad diligendum ſeipſum, quàm Deum.

Qvartvm argumentum. Non obſtante, quòd quis acceperit eſſe ſuum a patre, tamen ſecundùm inclinationem naturæ magis propendet ad ſeipſum diligendum, quàm ad diligendum ſuum patrem: Ergo ſimiliter propendet quiſque naturaliter ad diligendum ſeipſum magis quàm Deum, non obſtante, quòd acceperit totum ſuum eſſe à Deo, tanquam ab vniuerſali omnis boni principio.

Respondeo eſſe diſcrimen: nam à parente ſuo non pendet quis tanquam à toto etiam aliquo, in quo ipſe contineatur: item nec pendet ab illo quoad ſui eſſe conſeruationem; pendet autem his modis vnuſquiſque à Deo, vt antè eſt explicatum.

Qvintvm argumentum. In vnoquoque eſt naturalis inclinatio ad bona ſenſibilia, quæ repugnant bono rationis, atque adeò ſunt homini mala, non obſtante, quòd ſecundùm naturam intellectualem, atque adeò ipſam naturæ legem propendeat quiſque magis ad bonum rationis: Ergo ſimiliter fieri poteſt in propoſito, vt etſi ſupernaturalis lex & inclinatio charitatis inclinet hominem ad diligendum magis Deum, quàm ſeipſum: tamen ſecundùm inclinationem naturæ magis propendeat quis ad diligendum ſeipſum, quàm Deum, atque ita repugnet naturalis inclinatio inclinationi & legi charitatis, vt illi auctores ponunt.

Antecedẽs probatur ex illis Scripturæ locis: ad Rom. 7. *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati.* Et ad Galat. 5. *Caro concupiſcit aduerſus Spiritum.* Quibus addi

poteſt

poteſt illud Geneſ. 6. *Cuncta cogitatio hominis intenta eſt ad malum ab adoleſcentia ſua.*

Conſequentia verò probatur à paritate rationis dupliciter. PRIMO, quia hic etiam videmus eſſe aliquam naturæ inclinationem ad malum, quare immeritò videmur id obieciſſe auctoribus primæ opinionis, tanquam abſurdum. SECVNDO, quia hic etiam eſſe videtur aliqua naturæ inclinatio repugnans alicui legi diuinæ ſuperiori, ſcilicet naturali dictamini rationis.

RESPONDEO falſum eſſe antecedens intellectum de inclinatione naturali, quæ ſit per ſe ad malum aliquod, vt malum homini, atque adeò quæ repugnet per ſe legi naturali. Bonum enim ſenſibile, ad quod eſt in ſenſitiua parte inclinatio naturalis, dupliciter conſiderari poteſt; VNO modo, vt eſt abſolutè bonum quoddam ſenſitiuæ parti conueniens. ALTERO modo, vt ob aliquas circumſtantias concurrentes in caſibus particularibus contingit eſſe illud quandoque contrarium bono rationis, ſcilicet conſiderando circumſtantiam perſonę, loci, temporis, quantitatis, &c. Priori modo bonum ſenſibile cadit quidem in naturalem inclinationem ſenſitiuæ partis, non autem conſideratum poſteriori modo, ſed ſic potius eſt contra omnem inclinationem naturalem hominis etiam ſenſitiuam; ſiquidem hæc debet etiam naturaliter eſſe conformis rationi ſuperiori in homine. Itaque quod de contrarietate appetitus ſenſitiui & rationis dicitur in citatis Scripturæ locis, intelligēdum eſt tantummodo materialiter & per accidens, vt ſcilicet ſit ſenſus, inclinationem naturalem appetitus ſenſitiui eſſe ad ea bona, quæ per accidens contingit quandoque eſſe mala & contraria bono rationis: non eſt autem intelligendum formaliter & per ſe, quaſi naturalis inclinatio ſenſitiuæ partis tendat in illa bona, prout ſunt coniuncta cum his circumſtantiis, ob quas in caſu particulari ſunt quandoque mala & contraria rectæ rationi.

At verò in propoſito noſtro, ſi eſſet inclinatio naturæ ad diligendum ſeipſum magis quàm Deum, eſſet ea naturæ inclinatio per ſe & formaliter ad id, quod eſt homini ſimpliciter malum. Nam diligere ſeipſum magis quàm Deum hoc ipſo propriè eſt malum ſimpliciter (id eſt, habet intrinſecè annexam malitiam) vt pote peccatum, ſeclusis aliis circumſtantiis, ſicut aduerſus illam primam opinionem ſumus argumentati.

VLTIMVM argumentum. Si ſecundùm naturæ inclinationem magis eſt diligendus Deus, quàm cætera omnia; conſequens eſſet vt per ſolas vires naturæ poſſemus id præceptum ſeruare: At iſtud conſequens eſt abſurdum, vt oſtendimus tomo 2. q. 1. de Gratia: Ergo & illud, ex quo ſequitur. Maior probatur. Nam id, ad quod natura inclinatur, ſine difficultate exequimur per vires naturæ; alioqui latius pateret naturæ inclinatio, quàm naturæ facultas; id quod eſſet quodammodo mōſtroſum.

RESPONDEO per diſtinctionem Maioris. Nam ſi ſolùm ad naturam hominis reſpiciamus, & ad nihil aliud vnde poſſit oriri difficultas ſeruandi illud præceptum; verum eſt quòd poſſemus illud per naturæ vires ſeruare: ſi autem reſpiciamus ad difficultates etiam aliunde exiſtentes, ſcilicet ex paſſionibus & illecebris variis peccatorum, ob quas res creatæ interdum anteponuntur amori diuinæ, non poſſumus præceptum illud per ſolas naturæ vires ſeruare, ſed indigemus ad id auxilio ſupernaturali, per quod ſuperemus eiuſmodi difficultates. Et hoc quidem affirmo de obſeruatione præcepti dilectionis Dei ſuper omnia, etiam vt eſt auctor naturalis; atque adeò per executionem præceptorum naturaliū. Nam quòd dilectione ſupernaturali non poſſimus Deum diligere ſuper omnia ſine ſupernaturali auxilio, per ſe clarum eſt.

PVNCTVM TERTIVM.

Vtrum noſipſos magis teneamur quàm proximos diligere.

D. Thomas artic. 4. & 5.

DVO ſunt initio præmittenda. VNVM eſt, quòd cùm diligere vel nos vel proximos, ſit aut nobis aut proximis bonum velle; dupliciter quæri poteſt, vtrum quis teneatur ſe magis diligere quàm proximum; VNO modo, ſecundùm bona quæ nec ſibi nec proximo velle teneatur, aut abſolutè, aut in caſu. ALTERO modo, ſecundùm bona quæ & ſibi & proximo velle alioqui teneatur. Et rurſus vtroque modo poteſt id quæri, vel ſecundùm bona *eiuſdem ordinis*, vt ſunt bona ſpiritualia inter ſe comparata; & etiam temporalia bona inter ſe; vel ſecundùm bona *diuerſi ordinis*, vt ſunt bona ſpiritualia comparata cum temporalibus, & è contrario.

Alterum eſt, proximum poſſe eſſe aut æqualem, vt puta ſi ſit perſona priuata; aut inæqualem, vt puta ſi ſit perſona publica, vel priuata quidem, ſed talis, vt magnū emolumentum adferat Reipublicæ.

His ſuppoſitis ponam aliquot aſſertiones, ex quibus facilè diiudicari poterunt multi caſus, de quibus hîc prolixè & perturbato ordine diſputari ſolet. PRIMA aſſertio. *Secundùm bona, quæ non teneatur quis aut ſibi aut proximo velle, non tenetur ex ordine charitatis diligere magis ſeipſum quàm proximum, aut proximum quàm ſeipſum, qualiſcunque tandem ſit ipſe aut proximus, aut qualiacunque ſint eiuſmodi bona, ſcilicet vel eiuſdem vel diuerſi ordinis.*

Probatur hæc aſſertio PRIMO, quia præceptum de ordine charitatis ſupponit tanquam prius præceptum abſolutum de ipſa dilectione charitatis. Si enim quis non tenetur ex charitate abſolutè velle hoc bonum ſibi aut alteri (vt puta dignitatem aliquam temporalem, aut etiam perfectionem ſpiritualem aliquam, quæ non ſit neceſſaria ex præcepto, ſed vtilis tantùm ex concilio) certè nec tenebitur eo modo ſe magis quàm alium, aut alium magis quàm ſe, diligere.

SECVNDO, quia ſecundùm ea bona licitum eſt mihi, nec me, neque alterum diligere: Ergo etiam erit licitum diligere tantummodò alterum, & nō me; aut me tantummodo, & non alterum diligere: id quod eſt magis diligere vel me, vel alterum. Neque obſtat, quod ſi conſideretur ipſa inclinatio charitatis, magis eſt illi cōſentaneum, vt quis ſecundùm ea etiam bona non debita, magis ſeipſum quàm alterum diligat. Etſi enim id magis congruat cum inclinatione charitatis, tamē non ita quaſi etiam ſit neceſſarium ex præcepto charitatis. Quemadmodum abſolutè quoque diligere aut ſeipſum aut proximum ſecundùm ea bona, magis cōſentaneum eſt inclinationi charitatis, quàm abſolutè non diligere ſe aut proximum ſecundùm ea bona, nec tamen ideò eſt hoc etiam neceſſarium ex præcepto charitatis; ſiquidem licitè poſſum nec me, nec proximum ſecundùm ea bona diligere.

Ex hac aſſertione ſequitur, minimè facere contra ordinem charitatis ex præcepto charitatis neceſſariū, eos, qui propter vtilitatem aliquam vel temporalē vel ſpiritualem proximorum vltrò ſuſcipiunt aliquod detrimentum ſpirituale proprium, negligendo perfectionem aliquam ſpiritualem, ad quam abſolutè non teneantur ex præcepto; vt non ingrediendo religionem, v. g. Imò fieri poteſt, vt quis teneatur etiam tale detrimentum ſpirituale pati propter vtilitatem aliorum; vt ſi filius parentibus exiſtētibus in magna neceſſitate poſſit ſubuenire manens in ſæculo, & non aliàs. Tenetur enim tunc ex pietate id facere, vt infrà explicabitur in materia de Virtute Pietatis: quo loco videndum eſt, quibuſnam circumſtantiis concurrentibus id ſit neceſſarium. Nam ſi filius ingrediens etiam religionem id poſſit nihilominus præſtare, aut alij ſint, per quos parentibus

ſubuenia

Digitized by Google

A ſubueniatur, non tenebitur propter illos prætermittere ingreſſum religionis.

Probatur autem iſtud Corollarium teſtimonio etiam & exemplo Apoſtoli ad Philipp. 1. *Coarctor*, inquit, *è duobus deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto, multò autem magis neceſſarium manere in corpore propter vos.* Vbi patet, Apoſtolum voluiſſe carere ad tempus ipſa etiam beatitudine animæ propter vtilitatem proximorum, cùm ſcilicet minimè ex charitate erga ſeipſum, teneretur velle ſibi beatitudinem pro illo etiam tempore. Atque huc etiam pertinet illud quod legimus, dixiſſe D. Martinum inſtante iam morte; *Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem.* Atque ſimiliter poſſunt ex hac doctrina varij alij caſus particulares diiudicari.

B Secvnda aſſertio. *Secundùm bona ſpiritualia, quæ quis & ſibi & proximo teneatur velle ex charitate, magis debet quiſque ſeipſum diligere, quàm quemuis proximum etiam ſe ſuperiorem, ac proinde quàm totam communitatem.* Probatur hæc aſſertio ex doctrina D. Thomæ hic art. 4. Nam ratio cur debeat quis ſeipſum diligere ſecundùm ſpiritualia præſertim bona, de quibus loquimur, eſt, quoniam eſt ipſe capax beatitudinis ſupernaturalis; ratio autem cur ſecũdùm ea bona debeat quoque proximũ diligere, eſt, quoniam proximus eſt ei ſocietate quadam coniunctus per eiuſdem beatitudinis capacitatem. Sed multò maior & vigentior eſt illa ratio ſeipſum diligendi, quàm illa altera diligendi proximum; ſicut vnitas multò arctius eſt vinculum quàm vnio ſiue coniunctio, vt rectè D. Thomas inquit: Ergo multò magis debet quiſque ſeipſum

C diligere ſecũdùm eiuſmodi bona, quàm quemlibet proximum, atque adeò etiam quàm communitatẽ, ſiquidem neque cum cõmunitate intercedit ei amplius quàm cõiunctio & ſocietas in eiuſmodi capacitate beatitudinis.

Secvndo probatur eadem aſſertio ex illa forma præcepti Leuit. 19. & Matth. 22. *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Vbi quaſi pro norma diligendi proximum proponitur dilectio ſui. Cuius ratio eſt ea, qua iam antè vſi ſumus: Igitur debet quiſque magis diligere ſe ſecundùm illa bona debita, de quibus loquimur.

Porrò ex hac doctrina ſequuntur quatuor hic obſeruanda: Primo ſequitur, non eſſe licitum diligere magis vllum proximum aut totam communitatem quàm ſeipſum ſecundùm bonum illud ſpirituale debitum, quod conſiſtit in incolumitate ſeu immunitate quadam à peccato, i. nunquam licere vllum peccatum commit-

D tere propter ſalutem alterius, aut etiam communitatis, quantumuis in aliquo caſu videretur ad alienam ſalutem peccatum aliquod proprium poſſe conducere. Ita tradunt communiter Theologi omnes, & nominatim D. Thomas hic art. 4. & infrà q. 43. artic. 7. ad 5. vbi ait, nec licere venialiter peccare ad eum finem. Quod ipſũ aſſerit D. Avgvstinvs in Pſ. 5. vbi probat, non eſſe vnquam licitum propter alienam ſalutem aut vllum alium finem, dicere mendacium, quãtumuis leue; tametſi licet interdum occultare quidem veritatem, quod aliud eſt, vt ibidem D. Auguſtinus rectè tradit.

Probatur autem Primo iſtud corollarium. Nam implicat contradictionem, vt liceat vnquam ex charitate committere vllum peccatum. Nam quod licet, non eſt peccatum, & quod eſt peccatum, non licet.

E Secvndo id confirmatur ex illo teſtimonio Chriſti Matth. 18. *Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Patitur autem quis iſtud detrimentum maximè quidem per peccatum mortale, & deinde etiam per peccatum veniale, quod ex natura ſua diſponit ad mortale, & verè quoque offendit ſuo modo Deum, vt notauit D. Thomas infrà q. 43. art. 7. ad 5.

Postremo id probatur. Nã omnis inclinatio charitatis ad amorem ſui vel alterius licitum, præſupponit tanquam fundamentum ſui in anima rectum hominis habitum erga bona ſpiritualia, quæ ſibi velle tenetur, atque adeò erga illam ſpiritualem immunitatem à peccato. Alioqui tenderet inclinatio charitatis in deſtructionem, & non in perfectionem ſuipſius, ſiquidem nequit ipſa conſiſtere ſine bonis ſpiritualibus his, quæ quiſque ſibi ex charitate velle tenetur.

Secvndo ſequitur, non eſſe licitum, velle carere gratia ipſa & charitate, vel in perpetuum, vel ad tẽpus, etiamſi id abſque peccato fieri poſſet, & in aliquo caſu videretur cõducibile ad ſalutem alterius, aut etiam totius cõmunitatis. Hoc aſſero contra Capreolum in 3. diſt. 27. q. vnica, art. 3. ad argumenta Durãdi contra tertiã concluſionẽ. Vbi putat, poſſe aliquem licitè id velle.

Probatur autem noſtrum corollarium. Primo ex illo teſtimonio Chriſti. Matth. 18. *Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Vbi Chriſtus apertè videtur indicare eſſe peruerſum anteponere ſaluti propriæ, hoc eſt, gratiæ & charitati, ſalutem etiam totius mundi, quam quis aliis comparet ſeu lucretur.

Secvndo probatur, quia eſſet id cõtra inclinationẽ charitatis: ſiquidem tenderet quis per eiuſmodi voluntatem in deſtructionem charitatis & gratiæ propriæ.

Tertio, quia ſemper tenetur aliquis (ſaltem mediatè) habere & retinere gratiam & charitatem: Ergo nunquam licet ne ad tempus quidem velle illa carere. Conſequentia patet: & Antecedens probatur, quia ſemper tenetur aliquis abſtinere à peccatis, per quæ amittitur gratia & charitas: Ergo ſaltem mediatè tenetur ſemper retinere gratiam & charitatem.

Tertio ſequitur, non licere quoque propter ſalutem proximi, aut totius communitatis, velle carere beatitudine in perpetuum, etiam abſque peccato, & in caſu, quo id videretur ad alienam ſalutem poſſe conducere. Hoc aſſero item contra Capreolum vbi ſuprà.

Probatur autem id Primo, quoniam repugnaret hoc inclinationi & naturæ charitatis, quæ tanquam fundamentum ſui præſupponit in animo hominis rectam habitudinem & ordinem erga beatitudinem tanquam erga finem vltimum, quem poſſit aliquis aſſequi, & ad quem teneatur etiam contendere; ſiquidem beatitudo ipſa eſt finis omnium aliorum præceptorum & actionum bonarum.

Secvndo probatur idem ex illo teſtimonio Chriſti iam antè citato. Nam dubium non eſt, quin carere beatitudine in perpetuum ſit maximum quoddam detrimentum ſpirituale, imò veriſſimum detrimentum ſalutis, cuius iacturam non licet facere pro ſalute etiam totius mundi, vt patet ex illa ſententia Chriſti. Vt enim ſalus maximè conſiſtit in ipſa beatitudine, ita quoque perpetua carentia beatitudinis veriſſimè eſt detrimentum & iactura ſalutis propriæ.

Neque Obstat Primo illud Exodi 32. *Aut dimitte populo tuo noxam hanc, aut dele me de libro vitæ.* Vbi videtur Moyſes optauiſſe carẽtiam beatitudinis in perpetuum pro ſalute aliorum. Respondemvs enim cum D. Avgvstino q. 147. ſuper Exodum, Moyſem per exaggerationem fuiſſe ita locutum ex certa fiducia, quam habebat fore vt ad eius interceſſionẽ remitteret Deus illud peccatum populo. Itaque non id dixit, quaſi verè optauerit propter eum finem deleri de libro vitæ, ſed vt eo dicendi modo ſignificaret, quantopere cuperet veniam impetrare illi populo, quantúmque confideret ſe impetraturum. Perinde namque fuit ita loqui, ac ſi dixiſſet: Scio te non deleturum me ex libro vitæ; ſed tam certò ſpero, & tantopere cupio, vt parcas populo, ac ſi alterutrum oporteat facere: ſcilicet vel delere me de libro vitæ, vel illi populo parcere: Ergo cùm alterum facturus non ſis, nempe vt me de libro vitæ deleas, facies vtique alterum. Quemadmodum ſolet quiſpiam amico dicere ex fiducia erga illum: Vel facias hoc mea cauſſã, vel non habeas me in poſterum pro amico, quod ſecundum ſcio te minimè commiſſurum.

Digitized by Google

Nec Secundo Obstat illud Michææ 2. *Vtinam non eſſem vir habens ſpiritum, & mendacium potius loquerer.* Respondemus enim, ſimiliter loquutum fuiſſe prophetam per exaggerationem non tam intuẽdo in mendacium, & in carentiam Spiritus, quàm in id quod fuiſſet cum tali mendacio coniunctum, vt ſcilicet non euenirent illa mala quæ prædicebat.

Nec denique Tertio Obstat illud Apoſtoli ad Rom. 9. *Optabam anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, &c.* Nam vt rectè notat D. Chrysostomus in illum locum, minimè optabat Apoſtolus ab ipſo Chriſto ſeparari, ſed à commercio & conuerſatione cum ipſius membris, id eſt, Eccleſia, ſi id fuiſſet vtile ad ſalutem fratrum. Anathema enim dicebantur, qui erãt aliis abominationi, & vt tales à reliquo cœtu ſeparabantur, vt ibi notat D. Chryſoſtomus. Vel etiam reſpõdere poſſumus, ſenſum verborũ Apoſtoli eſſe, quòd optauerit poſt Chriſtum, ſiue exemplo Chriſti, addici etiã morti pro ſalute fratrũ, ſi id eſſet neceſſe. Nam & anathema dicebantur olim, qui ſe morti deuouerãt pro ſalute Reipub. vel alia de cauſſa. Neque eſt abſurdũ, illud quod ait, *à Chriſto*, ſic interpretari, id eſt, *poſt Chriſtum*, eo ſcilicet modo quo ſolemus dicere, à meridie contigiſſe, quod poſt meridiem contigit.

Qvarto ſequitur, licitum eſſe velle carere ad tempus beatitudine propter ſalutem aliorum. Nam nõ tenetur aliquis velle ſibi beatitudinem pro quouis tempore, & ſic poteſt licitè ſecundùm huiuſmodi bonũ diligere magis alterum, iuxta ea quæ tradidimus in prima aſſertione.

Tertia aſſertio. *Secundùm bona temporalia, quæ quis & ſibi & proximo teneatur velle, & æqualia etiam inter ſe ſint, ſemper tenetur quis magis ſeipſum diligere quàm quẽlibet proximũ ſibi parẽ aut ſe inferiorẽ.* Probatur hæc aſſertio ex eodem fundamento, quo ſecundam probauimus. Nã quiſq; tenetur ſe diligere ſecundùm hæc etiam bona, quatenus illorum adminiculo poteſt ipſe conſequi beatitudinem, cuius eſt capax; proximũ autem quatenus in hoc ipſo eſt ei quadam ſocietate coniunctus: Sed multò maior ratio eſt illa diligendi ſeipſum, quoad hęc etiam bona, quàm illa altera ratio diligẽdi proximũ, cũ arctiùs ſit vinculum vnitas & identitas, quam vnio ſeu coniunctio, vt ſuprà dictum eſt: Ergo, &c.

Hinc ſequuntur duo: Primo nunquam licere exponere vitam pro vita alterius priuati ex amore quidem charitatis, quo ſcilicet quis alterius vitam magis amet, quàm propriam. Et in hoc ſenſu vera eſt ſententia plerorumque Theologorum, qui in 3. d. 27. vel 29. agentes de ordine charitatis inter illa, quæ ſunt magis amanda, ponunt primo loco Deum, ſecundo ſeipſum, quoad ſalutem ſpiritualem, tertio ſalutem ſpiritualem proximi, & quarto corpus proprium, & quinto corpus proximi. Quo ipſo ſatis indicant non licere per charitatem anteponere vitã corporalẽ proximi vitæ propriæ. Itẽ ſententia D. Thomę, qui infrà quæſt. 64. ar. 6. affirmat, plus teneri vnumquemque ad prouidendum vitæ propriæ, quàm vitæ alienæ. Item Paludani in 4. diſt. 15. q. 3. art. 2. & Durãdi in 4. diſt. 17. q. 6. ad 2. qui omninò negant, licere vnquam ponere vitam propriã pro vita alterius.

Ac probatur iſtud Corollarium ex D. Avgvstino libro de mendacio, cap. 6. vbi ait; *Si quis exponat vitã corporalem propriam pro vita corporali alterius, iam nõ diligit proximum ſicut ſeipſum, ſed plus quàm ſeipſum, quod,* inquit, *doctrinæ regulam excedit.*

Dixi antẽ non id licere *ex amore quidẽ charitatis anteponẽdo vitã alienã vitæ propriæ.* Nam eſt alius duplex modus, quo poſſet nihilominus quiſpiam licitè oppetere mortẽ pro ſeruanda vita alterius. Vnvs modus eſt, ſi id fiat nõ propriè ex amore vitę alterius, ſed amore potiùs virtutis, & ad aliorũ exemplum, cùm ſcilicet eiuſmodi circunſtantiæ cõcurrunt, vt meritò cenſeri quis poſſit propter virtutis dignitatẽ id facere. Vt exẽpli cauſſa ſi

A fuerint duo arctiſſimæ & honeſtiſſimæ amicitiæ vinculo antea coniuncti, & alterutri moriendũ ſit; tũc enim ad commendationẽ & præclarũ exemplũ virtutis amicitiæ pertinet, quòd alter pro altero velit mori. Qua in re is, qui mortem oppetet, non magis amabit vitam corporalem alienam quàm propriam, ſed potiùs magis ſeipſum quàm alterũ, ſecundùm bonum illud ſpirituale conſiſtens in dignitate ipſa virtutis amicitiæ, in qua volet eo facto excellere.

Atque iſto ſenſu vera eſt quoque ſententia aliorum, qui affirmant licitum eſſe mori pro vita corporali alterius, vt D. Thomæ in 3. diſt. 29. quæſt. vnica, ar. 5. ad 3. & hic art. 4. ad 2. vbi ſine exceptione ait licere pati detrimentum corporale propter amicum, & Franciſci Victoriæ B in Relectione de homicidio. num. 24. & Soti lib. 5. de iuſtitia & iure, quæſt. 1. art. 6. Idque probatur ex D. Hieronymo in cap. 7. Michææ, & Ambrosio lib. 3. Offic. cap. 12. qui laudant id officium amicitiæ: atque etiam ex Avgvstino libro de Amicitia, cap. 10. vbi ait, *pro amicis eſſe moriendum*, id eſt, poſſe cum laude mortem oppeti, *vt ſanxit*, inquit, *diuina auctoritas*: alludẽs nimirum ad illud Chriſti, Ioan. 15. *Maiorem hac dilectionẽ nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Et denique id confirmatur auctoritate Philoſophi, Ethic. cap. 8. Vbi ait: *Verum eſt quod de probo viro dicitur eum amicorum cauſſa & patriæ multa agere, etiam ſi pro ipſis mors oppetenda.* Et infrà: *Qui pro aliis mortem obire conſueuerunt, eligunt magnum quoddam honeſtum ſibi ipſis.*

C Alter modus, quo poſſet quis licitè mortem oppetere pro vita alterius, eſt, quoniam præceptum affirmatiuum de conſeruanda vita propria non obligat cũ tanta difficultate, quanta eſt occidere alterum in caſu, quod id eſſet neceſſarium ad vitam propriam conſeruandã, aut etiã pati, vt proximus in tali caſu moriatur. Itaque ſi quis non ex amore propriè, quo vitam alienã ſuæ vitę anteponat, ſed quia nolit cum tanta difficultate conſeruare vitam propriam, ipſe potius mortẽ velit oppetere, quàm vt alter moriatur, licitè faciet. Tãtummodo enim tunc non exequetur præceptum affirmatiuum de conſeruãda vita propria, quod vt dixi, nõ obligat cum tanta difficultate. Quemadmodum poteſt etiã quis negligere licitè vitam propriam, quãdo eam conſeruare non poteſt, niſi cum tanta difficultate & mole- D ſtia doloris, quanta eſt ſubeunda in abſciſſione alicuius membri. v. g. cùm illa iudicatur à Medicis ad conſeruandam vitam neceſſaria.

Ac per iſtam doctrinam poſſunt facilè cõciliari opiniones Doctorũ variæ & diuerſæ, quæ ſunt de illa quęſtione, qua ſolet Qværi, Vtrum liceat mortem oppetere pro vita alterius priuati. Nam licet & non licet, diuerſo modo & ratione, vt iam explicatum eſt.

Secvndo ſequitur, licitum eſſe ex charitate ad impediendam mortem alterius certò imminentem, exponere vitam propriam, non quidem certæ morti (hoc enim non licet, vt antè dictum eſt) ſed periculo probabili mortis. Ita docet, & rectè Durandus, vbi ſuprà. Et probatur manifeſta ratione. Nam vita alterius, quæ eo modo conſeruabitur, maius bonum eſt, quàm E incolumitas à periculo probabili mortis propriæ; ſicut & certa mors alterius maius malum eſt, quàm periculum probabile mortis proprię. Quare qui id faciet, nihil committet contra ordinem charitatis, ſi quidem ex præſcripto charitatis maius bonum proximi præferendum eſt minori proprio, non autem æquale, vt tradidimus in illa tertia aſſertione.

Sed occurrit argumentum contra tertiam hanc, & præcedentem quoque aſſertionem. Si enim quis tenetur magis diligere ſe ipſum, quam quemcunque proximũ, ſecundùm bona tum ſpiritualia, tũ temporalia, quę & ſibi & proximo velle debeat, conſequens erit, vt etiã teneatur quis magis diligere ſeipſum ſecũdùm vitã, tum ſpiritualem, tum naturalem, quàm Chriſtũ Domi-

Digitized by Google

num vt hominem: At iſtud conſequens videtur abſurdum: Ergo, &c.

RESPONDEO minimè id ſequi. In Chriſto enim homine, & nunc & etiam tunc cùm in terris degebat, conſiderari debet quędam dignitas & ratio peculiaris, ob quam quiſque tenetur & tunc tenebatur magis diligere Chriſtum quàm ſeipſum. Nam cùm ſit perſona diuina, eſt caput & auctor nobis vitę, tum ſpiritualis, tū etiam naturalis ſecūdùm perſonalitatem diuinam, quæ fuit etiam aliquid de ſubſtantia illius hominis. Et ſic ſecundùm inclinationem charitatis magis debemus diligere illum quàm noſipſos, ſiquidem ab illo tanquam ab auctore & cauſſa principali pēdet in *eſſe* & *fieri*, quicquid ſumus ſpiritualiter & naturaliter. Nam amando illum magis tendit quoque noſtra charitas perfectiori quodam modo in ſeipſam, quatenus ſcilicet tēdit in illud per quod illa in primis ſubſiſtit. Sicut cùm pars tēdit in eſſe & conſeruationem totius, tendit hoc ipſo maximè in eſſe ſuum, quatenus illud pēdet ex toto. Itaque Chriſtus non eſt tantùm proximus noſter, vt alij. De aliis autem cùm tantùm ſint proximi, veriſſimum eſt quod aſſeruimus, debere vnumquemque magis ſeipſum diligere, quàm quemlibet alium ſecundùm illa bona.

QVARTA aſſertio. *Quoad bona temporalia, quæ teneatur quis & ſibi & communitati, cuius eſt pars, velle, & quæ ſint eiuſdem rationis, magis tenetur vnuſquiſque diligere cōmunitatem quàm ſeipſum.* De hac aſſertione non eſt controuerſia. Nam bonum cōmunitatis eſt multò præſtātius, & ideo debet quiſque pro ſalute illius vitam propriam exponere in caſu neceſſitatis, vt agnouerunt etiā Philoſophi. Item quia, vt D. Thomas art. 3. argumentatur, ſicut ſe habet pars naturalis ad totum naturale, ita pars politica ad totum politicum: ſed pars naturalis exponit ſe ſecundùm naturæ inclinationem manifeſto diſcrimini pro incolumitate totius naturalis: Ergo etiā id debet facere pars politica pro toto politico. Ac poteſt Maior inde confirmari, quòd vt pars naturalis pēdet in ſuo eſſe à naturali toto: ita etiā pars politica pendet in eſſe vitæ humanæ, vt humana eſt, id eſt, ſociabilis ab ipſa communitate, & quidē tanquā à cauſſa principali in ſuo ordine, à qua ſcilicet bonum, ipſius vitæ politicæ ad vnumquemque priuatum deriuatur.

Nec licet ſimiliter hinc argumentari, quòd teneatur quis magis diligere communitatem quàm ſeipſum, quoad ſpiritualia bona, quæ & ſibi & communitati velle debeat. Eſt enim diſcrimē, quòd priuati homines ſecundùm bona ſua ſpiritualia non pendent à communitate tanquam à cauſſa quidē principali. Miniſtri enim Eccleſiæ ſolùm vt cauſſæ inſtrumētales ſunt aliis cauſſæ bonorum ſpiritualium: Sed ſolùm pendet quis ſecundùm huiuſmodi bona à Deo, ac proinde etiam à Chriſto, vt antè dictum eſt, tanquam à cauſſa principali. Et ita verum id manet quod in ſecunda aſſertione tradidimus, ſcilicet quoad bona quidem ſpiritualia debita teneri vnumquemque magis ſeipſum diligere quā totam etiam communitatem.

Porrò ex iſta quarta aſſertione ſequitur debere vnūquemque ſecūdùm eiuſmodi bona temporalia, de quibus in aſſertione loquimur, magis quoque diligere quā ſe, illum proximum ex quo bonum aliquod Reipublicæ neceſſarium redundat ad communitatem. Nam ipſum erit diligere magis communitatem.

QVINTA aſſertio. *Si ſermo ſit non iam de bonis eiuſdem ordinis, quæ quis & ſibi & proximo velle teneatur (vt locuti ſumus hactenus) ſed de bonis diuerſi ordinis, vt ſcilicet quæratur, an debeat quiſque magis diligere ſeipſum ſecūdum bona temporalia, quæ ſibi velle tenetur, vt vitā & cætera, quā proximum ſecundùm bona ſpiritualia, quæ in aliquo caſu velle illi & procurare teneatur; ſic dicendum eſt, magis debere vnumquemque diligere proximū, quàm ſeipſum in caſu quidē neceſſitatis ſpiritualis proximi.* Ita docet D. Thomas hîc

A articulo quinto adiuncta reſpōſione ad tertium, & alij communiter Theologi in 3. diſt. 27. vel 29. Itaque tenetur quiſque in caſu neceſſitatis proximi ponere vitā temporalem ſuam pro vita ſpirituali proximi.

Probatur PRIMO hæc aſſertio ex illa prima Ioannis tertio: *Et nos debemus pro fratribus animas ponere*, nempe pro ſalute ſpirituali illorum, ſicut fecit Chriſtus: cuius exemplum in hac re ibi Ioānes proponit, alludens nimirum ad expreſſum illud ipſius Chriſti præceptum, Ioan. 15. *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, SICVT ego dilexi vos.*

SECVNDO probatur ex diuo AVGVSTINO, qui libro de mendacio, capite ſexto, ex Orthodoxa Eccleſiæ doctrina ita ſcribit: *Temporalem vitam ſuam pro æterna vita proximi non dubitabit Chriſtianus amittere.* Quod ibi Auguſt. confirmat ex illo Chriſti præcepto, Ioan. 15.

TERTIO probatur. Nam cum ſimus inuicem mē-
B bra eiuſdem corporis Chriſti myſtici, ad Epheſ. 4. ratio ipſa dictat, vt membrum vnū expendat id quod eſt incomparabiliter minus pro bono maiori membri alterius. Vnde Eccleſiaſtici decimoſeptimo propter hoc dictum: *vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo.*

QVARTO probatur id ratione D. Thomæ hîc artic. 5. Nam ratio cur ex charitate debeamus diligere proximum ſecundùm vitam ſpiritualem eius, eſt, quoniam coniungitur nobis ſocietate quadam per capacitatem eiuſdem beatitudinis ſupernaturalis: ratio autem, cur ex eadem charitate debeamus diligere corpus propriū, eſt, quoniam ad illud deriuabitur per redundantiam quandam beatitudo animæ, ſecundùm dotes nimirum quaſdam, quæ ex animæ beatitudine in corpus manabunt: Sed multò eſt maior & coniunctior illa ratio dili-
C gendi proximum quoad vitam eius ſpiritualem, quàm altera illa diligendi corpus proprium, atque adeo propriam vitam corporalē: Ergo magis eſt diligendus proximus quoad ſpiritualem vitam, quam corpus & vita propria temporalis. Minor patet, quia plus quiddā eſt eſſe ſocium in participādo eadem ipſa beatitudine formali, quàm habere quaſdam alias diſtinctas dotes, tametſi redundantes ex illa beatitudine.

Sed cùm dicamus debere ſic vnumquemque magis diligere proximū in caſu quidem neceſſitatis eius ſpiritualis, videndum modò ſupereſt, quiſnam debeat in propoſito cenſeri caſus neceſſitatis ſpiritualis proximi.

Eſt igitur ſciendum, neceſſitatem ſpiritualem proximi, ſicut & corporalem, triplicem eſſe poſſe. PRIMA eſt non grauis, cùm ſcilicet poteſt ipſe proximus ſine
D magna difficultate ſibi prouidere. SECVNDA eſt grauis, cùm ſcilicet non poteſt ſibi prouidere ſine magna difficultate. TERTIA eſt extrema, cùm ſcilicet prouidere ſibi non poteſt ſine ſumma quadam & penè inſuperabili difficultate, ita vt moraliter loquēdo cenſeri poſſit res impoſſibilis.

Item ſciendum, quoſdam eſſe, quibus non ſolùm ex præcepto charitatis incumbit cura & obligatio proſpiciendi ſaluti proximi exiſtentis in neceſſitate ſpirituali, ſed etiam ex officio ſuo peculiari, vt Paſtoribus animarum ſcilicet Prælatis, Parochis, &c.

Denique aduertendum, cùm proximus eſt in neceſſitate ſpirituali, conſiderādum eſſe quoque, quænam aut quanta ſit ſpes, quòd ſis illi opera tua certò & efficaci-
E ter proſpecturus.

His poſitis dico quatuor. PRIMO dico: Si nulla ſit probabilis ſpes, fore vt ſaluti ſpirituali proximi (in quacunque neceſſitate is exiſtat) per alienam operam efficaciter ſubueniatur, nemo tenetur cum diſcrimine propriæ corporalis vitæ illi ex charitate opem ferre. De hac aſſertione non poteſt eſſe controuerſia. Nam imprudenter tunc id fieret, non ſolùm ſi mors ad eum finem oppetēda eſſet, ſed etiam ſi aliquod aliud leuius detrimentum incurrendum, imò etiam ſi nullum, cùm nemo teneatur aliquid conari fruſtrà.

Digitized by Google

Secundo dico: Si eſt ſpes, quòd aliena opera erit vtilis & efficax proximo, qui non laboret extrema neceſſitate ſpirituali, erit quidem perfectionis cuiuſdam Chriſtianæ, ſi quis priuatus exponat vitam propriam corporalem pro ſalute illius, nemo autem priuatus ad id etiam tenebitur ex præcepto charitatis. De Priori parte huius aſſertionis nulla eſt etiam controuerſia, cõſtat enim id fore laudabile, vt etiam notat D. Thomas hic artic. 5. Quoad Posteriorem verò partem eadem aſſertio inſinuatur à D. Thoma ibidem in reſponſione ad 3. & ſtatuitur à Nauarro in Manual. cap. 24. n. 12. Et probatur Primo, quoniam illud aſſerere eſſet valde durum. Sequeretur enim ſæpiſſimè accidere multis hominibus priuatis, vt mortaliter peccẽt, propterea quòd aliorum neceſſitatibus ſpiritualibus cum periculo vitæ non ſuccurrant. Secundo probatur, quia ſi extra caſum extremæ neceſſitatis tenerentur priuati homines cum vitæ propriæ diſpendio conſulere ſaluti ſpirituali aliorum, ſequeretur æquè illos ad id obligari, atque eos, quibus ex officio etiam incumbit cura ſalutis alienæ, id quod minimè eſt ſentiendum.

Tertio dico: Si priuatus quiſpiam abſque diſcrimine vitæ propriæ & alio notabili detrimento ſuccurrere poſſit neceſſitati ſpirituali proximi, omnino teneri illum ex charitate id facere. Nã quiſque etiam tenetur, quando ſine incõmodo ſuo poteſt, ſuccurrere proximo in neceſſitate temporali: Ergo multò magis in neceſſitate ſpirituali. Antecedens probatur ex illo Exod. 23. *Si videris bouem aut aſinum proximi tui iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo.* In quo præcepto videtur contineri explicatio quędam obligationis, qua ſibi ſunt homines deuincti ex fraterna charitate.

Quarto dico: Si proximus ſit in extrema neceſſitate ſpirituali, quilibet etiam priuatus tenetur cum diſpendio vitæ propriæ illi ſubuenire, ſi efficaciter poſſit. Atque etiam citra neceſſitatem extremam tenentur id facere ij quibus alienæ ſalutis cura ex officio incumbit.

Probatur hæc aſſertio quoad Priorem partem. Nam præceptum illud charitatis, quo tenetur quiſque magis diligere proximum ſecundùm illius ſalutem ſpiritualem, quàm ſeipſum ſecundùm vitam corporalem, in aliquo caſu obligat, cùm non ſit ſuperuacaneum; nec eſt vllus caſus, in quo veriùs obligare cenſeri poſſit, quã in caſu extremæ neceſſitatis proximi.

Quoad Alteram verò partem probatur eadem aſſertio. Nam certum eſt, eos, quibus incumbit cura alienæ ſalutis; multò ſtrictiùs obligari ad ſubueniendum aliis cum diſpendio vitæ propriæ, quàm eos, quibus id non incumbit ex officio: Sed iſti obligãtur ad id in caſu extremę neceſſitatis: Ergo illi extra hunc etiã caſum, videlicet in caſu neceſſitatis grauis aut etiã ordinariæ. Item quia ij qui habent curam aliorum ex officio communiter recipiunt ad id ſtipendium à ſubditis, vel certè ex natura ipſius officij ad id obligantur. Itaque ſi in neceſſitate etiam non extrema ſubditis non ſuccurrerent, infideliter agerent.

Sed illuſtrabitur tota hæc doctrina magis, ſi illam accommodemus ad aliquos caſus particulares, explicando præſertim, quando poſſit iudicari extrema neceſſitas ſpiritualis proximi. Ac in primis dici poteſt in quatuor caſibus, ex quibus de reliquis ſimilibus iudicari poterit, cenſendam eſſe extremam neceſſitatem proximi ſpiritualem.

Primus caſus eſt, ſi aliqui, verbi gratia ſeducantur ab hæretico Concionatore, ita vt illi vincibiliter ignorent veritatem, atque adeo ſint in peccato mortali, nec facilè pateat aliis aditus ad eos rectè informandos. Tunc ſi ij indocti alioqui ſint, qui non videantur per ſe poſſe diiudicare veritatem, omnino cenſeri debent eſſe conſtituti in extrema neceſſitate ſpirituali. Quare ſi quis vtiliter & efficaciter poſſit ſubuenire illis etiam cum diſcrimine propriæ vitæ, id tenebitur facere ex charitate.

Secundus caſus eſt: Si quis exerceat aliquem iniuſtum contractum, quem vincibiliter ignoret eſſe iniuſtũ, nec ſit ita intelligens, vt videatur per ſe cogniturus iniquitatem contractus, nec ſit alius, qui eum doceat. Vt ſi omnes in aliquo loco probent talem contractum, &c. Tunc cenſeri poteſt talis eſſe in extrema neceſſitate ſpirituali, quandoquidem eſt in peccato mortali propter vincibilem ignorantiam, vt ſuppono, nec poteſt ipſe moraliter loquendo ſibi conſulere.

Tertius caſus eſt: Si quiſpiam velit filiam proſtituere, & tales ſint circumſtantiæ, vt moraliter loquendo videatur filia peritura ſpiritualiter, ſi proſtituatur; tunc enim laborare extrema neceſſitate ſpirituali cẽſeri poteſt eiuſmodi filia. Itaque tenetur ei ſubuenire, qui poteſt, etiam cum detrimento vitæ propriæ.

Quartus caſus eſt: Si quis ſit in articulo mortis, & timens ob morbi circumſtantias fore vt niſi ſibi per abſolutionem Sacramentalem ſubueniatur, nequeat habere ſufficientem contritionem, petat Confeſſariũ. Talis cenſeri etiam debet cõſtitutus in extrema neceſſitate ſpirituali. Itaque tenetur Confeſſarius, qui poteſt illum audire & abſoluere, etiam cum diſcrimine vitæ propriæ.

Sed eſt obſeruandum in his & aliis huiuſmodi caſibus extremę neceſſitatis ſpiritualis proximi, qui vel ob ignorantiam vincibilem, vel ob nimiam infirmitatem ad vincendas illecebras peccati, concurrentibus item aliis circumſtantiis, poſſunt accidere, non cenſeri à Doctoribus laborare proximum neceſſitate extrema, ſi quomodocunque ad tempus ſit futurus extra gratiam, ſed ſi putetur vel certò vel probabiliter moriturus etiã extra gratiam, atque adeo incurſurus quoque damnationẽ æternam. Id quod dupliciter poteſt accidere. Primo, ſi iam-iam mors quoque corporalis immineat. Secundo, ſi ob rei circumſtantias putetur ſaltem proximus longo tempore in malo ſtatu permanſurus, atq; adeo etiam ex hac vita migraturus, vt quæ eſt incertiſſima. Ita colligitur ex doctrina, quam ponit Nauarrus ex mente etiam aliorum in Manuali, capite 24. numero 9. & 10.

Deinde etiam obſeruandum, non teneri hominem priuatum ſollicitè etiã inquirere de eiuſmodi neceſſitatibus ſpiritualibus proximorũ. Item excuſari eũ, ſi ipſe opem non ferat, quando eſt aliquis alius, qui putetur opem extremè laboranti laturus, vt colligitur etiam ex doctrina à Nauarro tradita loco citato. Ac per iſtas explicationes poterunt facilè eximi multi ſcrupuli, quib. alioqui poſſent in hoc genere priuati homines vexari propterea quòd non ita frequenter conſulant etiam cum vitæ diſcrimine ſaluti aliorum ſpirituali.

Porrò eorum qui ſunt paſtores animarum, lõgè alia eſt ratio. Nam ij & tenentur pro officio ſuo ſaluti alienæ ſubditorum inuigilare, atque adeo etiam ſollicitè inquirere de illorũ neceſſitatibus ſpiritualibus, & præterea cum vitæ etiam diſpendio tenentur citra extremam quoque neceſſitatem opem ſpiritualẽ ferre ſubditis, vt bene item Nauarrus indicauit vbi ſuprà, & nos antè probauimus.

Ex quo ſequitur Primo, paſtores animarum non poſſe licitè fugere tempore peſtis, ſed debere eos manere apud ſuas oues, & eis Sacramenta & alia ſubſidia ſpiritualia impendere, etiam cum diſcrimine propriæ vitæ. Probatur ex illo Ioan. 10. *Bonus paſtor animã ſuam dat pro ouibus ſuis, &c. Mercenarius autem fugit.* Per accidens enim eſt, qua de cauſa fugiat, vt meritò Mercenarius & non bonus habeatur; an propter lupum venientem, an ob aliam rationem, dummodo fugiat certè cauſa ſui proprij commodi & incolumitatis neglecta ſalute ſpirituali ouium.

Secundo ſequitur, nec poſſe illos licitè renun-

Digitized by Google

ciare tunc temporis officio ſuo vel in alia eiuſmodi populi calamitate, niſi fortè ſint alios idoneis, qui ad illud tunc ſuſcipiendum & exequendum ſponte ſe offerat. Probatur. Nam paſtores animarum vel maximè ex officio ſuo obſtringuntur ad fungendum ſuo munere, & proſpiciendum ſaluti ſubditorum in tali aliqua neceſſitate, & propterea etiã accipiũt à ſubditis ſtipendium, vt ſcilicet hi habeant in tali maximè neceſſitate ſubſidium ſpirituale à ſuis paſtoribus. Quare vt nõ licet militi ad bellũ conducto tunc muneri ſuo renunciare, cũ hoſtes ingruunt & inuadunt, quandoquidem pro eo maximè tempore illius officium requiritur; ita nec paſtoribus animarum in noſtro caſu. Quòd ſi verò aliquis idoneus, vt dixi, ad ſuſcipiendum tunc & obeundum paſtorale munus ſe offerret, non poterunt rationabiliter ſubditi iniquo animo ferre, quòd alter ſuo muneri renunciaret, & ſic excuſaretur tunc talis.

Et hæc quidem ita ſe habent, ſed reſtat breuiſſimum DVBIVM, an ſi filius alicuius Chriſtiani nondum baptizatus, eſſet in articulo mortis apud infideles, teneretur quiſpiam priuatus cum diſpendio vitæ propriæ illũ, ſi poſſet, baptizare, & ei tãquam in extrema neceſſitate ſpirituali cõſtituto ſubſidium id ferre. Sunt enim de iſto caſu diuerſæ ſententiæ. Nam Dominicus Sotus in libro de tegendo & retegendo ſecreto, membro ſecundo, quæſtione ſecunda, poſt ſextam concluſionem, non arbitratur. Ratio eius eſt, quoniam illa paruuli neceſſitas accidit ab extrinſeco, ſcilicet ob malitiam infidelium, qui nolunt illum baptizari.

Sed multò verior eſt ſẽtẽtia Nauarri vbi ſuprà, qui cenſet talem paruulum verè tũc laborare extrema neceſſitate ſpirituali in qua teneatur quiſque etiam cum diſpendio propriæ vitæ opem illi ferre eum baptizãdo. C Per accidẽs enim eſt, vnde proueniat ſpiritualis neceſſitas, vtrum ab extrinſeco vel intrinſeco. Imò videtur neceſſitas illius pueri eo etiam nomine eſſe nunc maior quam ſi proueniret ab aliena malitia infidelium, quæ difficilius reprimi in illo caſu poteſt. Hactenus de tertio principali.

PVNCTVM QVARTVM.

An teneamur magis diligere vnum proximum quàm alium.

D. Thomas artic. 6.

FVIT quorundam opinio, vt refert Magiſter ſententiarum in 3. diſt. 29. & D. Thomas hic art. 6. quoad affectum quidem internum omnes proximos eſſe æqualiter diligendos; quoad effectum autem externum alios magis quàm alios; id eſt, omnes eſſe æqualiter proſequendos amore interno, ſed non eſſe omnibus æqualiter benefaciendum ex charitate, ſed aliis potiùs quàm aliis.

Quam opinionem Dominicus Bannes hîc art. 6. tribuit etiam Gloſſæ in Can. 1. diſt. 30. & Raimundo apud Sylueſtrum V. Eleemoſyna quæſt. 3. Sed neque Gloſſa, neque Raimundus ita dicunt, ſed potiùs aliquid contrariũ. Nam aiunt effectu interno magis eſſe diligendum eũ, qui eſt ſanctior; effectu autẽ externo magis parentem proprium in caſu, quo vterque laboret extrema neceſſitate, neque poſſit vtrique ſuccurri: igitur nõ ſentiunt, omnes eſſe affectu interno æqualiter diligendos: quanquam fateor eos in hoc conuenire aliquo modo cum illa opinione quòd putauerit aliã poſſe eſſe obligationem ad diligendum affectu interno, quàm ad diligendum effectu externo, vt patet in illo caſu.

Sed quorumcanque tandem illa opinio fuerit, meritò dicit D. Thom. eam eſſe irrationabilem & falſam. Itaque ſimpliciter ſtatuendum eſt, quoſdam proximos eſſe magis diligendos quàm alios, tũ affectu interno, tũ etiam effectu externo in caſu neceſſitatis, ſecundum

A ea quidem bona, quæ proximi ex charitate velle tenemur.

Probatur PRIMO ex Scriptura. Nam odium quorundam proximorum eſt maius peccatum; quàm odiũ aliorum: Ergo magis tenemur ex charitate quoſdam proximos quam alios diligere, quoad affectum etiam internum. Conſequentia patet per locum à contrario. Antecedens probatur ex illo Leuit. 20. *Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.* Quæ pœna non perinde decernitur iis, qui aliis proximis maledicũt, & eos odio proſequuntur. Quare id argumento eſt, quòd ſit multò maius peccatum maledicere parentibus, id eſt, malum illis imprecari, id quod eſt malum eis velle, ac proinde odio proſequi.

SECVNDO probatur ex Patribus, qui idem confirmant ex illo Cantic. 2. *Ordinauit in me charitatem.* Vt B ORIGENES hom. 3. in Cantica, perpendens quod Apoſtolus ait: *Quoniam ſumus inuicem membra*; ad Epheſ. 4. *Puto*, inquit, *quod pro membrorum meritis & honore, etiam dilectionis liberari debeat modus.*

Et Gregorius NYSSENVS hom. 4. in Cantic. *Oportet*, inquit, *ſcire ordinem charitatis, quam per legem exponit, nempe quemadmodum Deum oporteat diligere, & uxorem, & inimicum, ne fortè inordinata & à charitate ſeparata ſit legis adimpletio.*

Et HIERONYMVS in cap. 44. Ezech. circa illud: *Et Sabbatha mea ſanctificabunt*: expendens eundem illum locum Cant. 2. *Naturæ*, inquit, *ſuper hoc probatur affectus, vt ordine charitatis poſt rerum parentem Deum, carnis quoq; pater diligatur & mater, filius & filia, &c.*

Et ſanctus GREGORIVS Magnus in eundem Cantic. locum: *Per Scripturam*, inquit, *charitas ordinatur, quia* C *in eius doctrina manifeſtè dicitur, qualiter Deus & proximus ordinatè diligantur.*

TERTIO probatur ex ipſa ratione dilectionis. Nã ſecundùm Philoſophum 2. Rhetor. cap. 4. diligere aliquem non aliud eſt, quam ei bonum velle: Sed debemus magis velle quibuſdam bonum, quàm aliis: Ergo debemus alios magis quàm alios diligere, ac proinde interiori affectu proſequi. Minor probatur, tum ex S. AVGVSTINO, tum etiam ex eo quod illa ipſa opinio concedit. Nam D. AVGVSTINVS libro 1. de doctrina Chriſtiana, cap. 28. ita ſcribit: *Cùm omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimùm conſulendum eſt, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictiùs tibi quaſi quadam ſorte iunguntur.* Vbi ſanctus Auguſtinus apertè docet, debere nos talibus potius, quàm aliis D bonum illud velle, per quod eis ſuccurratur, id quod etiam illa opinio fatetur, cùm ait; non omnes eſſe æqualiter diligendos, quoad effectum externũ, ſed alios magis quàm alios. Itaque vera eſt illa rationis noſtræ Minor; cúmq; idipſum ſit diligere, vt ex Philoſopho ſumpſimus, ſequitur debere alios affectu etiã interno magis quàm alios diligi.

Ac per hoc ipſum argumẽtum ſatis refellitur illud, quod Gloſſa & Raimundus cenſuerunt, videlicet in illo caſu ab ipſis propoſito, quo extremè indigeat proprius parens, & alius qui ſit ſanctior, eſſe magis diligendum parentem proprium quoad effectum externũ, non autem quoad affectum internum. Hoc enim dicere eſt ignorare propriam vocẽ, vt patet ex ratione, qua E ſumus vſi.

QVARTO probatur noſtra aſſertio ex inclinatione naturæ, quam perficit inclinatio charitatis vt illi apta & proportionata. Nam ſecundùm inclinationẽ naturæ magis diligimus & debemus diligere eos, qui nobis natura coniunctiores ſunt, vt cõſanguineos, quàm extraneos, & inter ipſos cõſanguineos, qui ſunt propinquiores: Ergo etiã debemus ex charitate magis diligere coniunctiores nobis quoad affectum item internum.

POSTREMO idem probatur. Nam vt rectè D. Thom. argumẽtatur hic artic. 6. illud magis eſt ex cha-

titate

rit ite diligendum affectu etiam interno; quod propinquius eſt principiis ipſis dilectionis ex charitate: Sed quidam proximi ſunt propinquiores huiuſmodi principiis dilectionis: Ergo quidam ſunt magis diligendi affectu etiam interno. Maior probatur. Nam vbicunque eſt aliquis ordo, illud eſt potius in ordine, quod magis accedit ad id quod eſt ordinis principium. Minor autem probatur. Nã duplex eſt principium dilectionis, quod attinet ad propoſitum: Alterum eſt ipſe diligens: Alterum eſt Deus vt ſummè bonus, qui eſt videlicet obiectũ formale charitatis, & ratio diligendi. Conſtat autem, quoſdam proximos eſſe coniunctiores vel ipſi diligenti, vel etiam Deo per gratiam quàm alios: Igitur quidã ſunt propinquiores principiis dilectionis, quam alij. Et hæc fuit Minor, ſequitur ergo concluſio.

Nec eſt difficile confutare argumẽta contrariæ opinionis relata à Magiſtro vbi ſuprà. PRIMVM erat ex auctoritate Auguſtini, qui libro 1. de doctrina Chriſtiana ca. 28. ita ſcribit: *Omnes homines æquè diligẽdi ſunt, ſed cùm omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimùm conſulendum eſt, &c.* quæ paulò antè recitauimus.

SECVNDVM erat, quod ad id indicandum videtur Deus in Decalogo non dixiſſe: *Dilige* patrem tuum, ſed *honora, &c.* vt ſcilicet intelligeremus, ne parentes quidẽ eſſe magis diligẽdos, quoad affectum internum, ſed ſolùm quoad externum effectum, vt honoris, ſuſtentationis, &c.

Ad PRIMVM reſpondeo cum D. Thoma hîc artic. 6. ſenſum verborum Auguſtini eſſe PRIMO, quòd omnes ſint ex charitate ſine exceptione diligendi; id enim ſolet etiam ſignificare particula illa, *æque*, ſiue *æqualiter*. SECVNDO, omnes eſſe etiam æqualiter diligendos ſecundùm præcipuum obiectum, quòd omnibus tenemur ex charitate velle, ſcilicet ſecundùm beatitudinem æternam, quæ eſſentialiter quidem ex parte ſui obiecti primarij, ſcilicet Dei clarè viſi, eſt eadẽ in omnibus. Atque eodem modo poteſt intelligi ORIGENES hom. 2. in Cantica, cùm ait: *Secundùm quod omnes membra inuicem ſumus, æqualiter ad omnes, ſimilémque dilectionẽ habere conueniet.* Qui tamẽ mox ſubiungit: *Secundùm hoc verò quòd ſunt in corpore aliqua membra honorabiliora, alia verò inferiora, puto quòd rurſus pro membrorum meritis & honore, etiam dilectionis librari debeat modus.* Quod quanam ratione in variis caſibus fieri debeat, luculenter ibi explicat.

Ad SECVNDVM reſpondeo, verbum illud (*honora* patrem tuum, &c.) indicare etiam dilectionem, ex qua & honore, & aliis beneficiis externis parẽtes ſunt proſequendi. Neque enim ſignificat illud verbum tantummodo honorem, ſed complectitur quoduis officium ex charitate & pietate impendendum parentibus à filiis, vt interpretatur rectè D. Hieronymus in cap. 15. Matt. Porrò quinam ex proximis magis ſint diligendi quàm alij, explicandum eſt puncto ſequente.

PVNCTVM QVINTVM.

Quas ob cauſſas vnus proximus magis quàm alius debeat diligi, ſeu quænam in proximis conſideranda ſint, vt alter altero magis diligi debeat.

D. Thomas artic. 7. & ſequentib. vſque ad 12.

RECTE docet D. Thomas hic artic. 7. generatim loquendo ex maiori vel minori propinquitate ad alterutrũ vel vtrumq; principium dilectionis, ſcilicet ad diligentem vel ad Deum, diiudicari oportere, quiſnam proximus ſit magis diligendus quã alius, vt patet ex his quæ diſſeruimus punct. præced.

Hoc igitur cùm ita ſit, TRES iam regulas ex hoc generali documento cõſtituemus, ex quibus varij & multiplices caſus diiudicari poterunt, cùm dubium fuerit, quiſnam proximus ſit per dilectionem charitatis alteri præferendus.

PRIMA regula. *Dilectione quidem maiori obiectiuè ille proximus eſt magis diligendus, qui fuerit melior.* Ita docet D. Thomas hic art. 7. Et patet hæc aſſertio ex his, quæ tradidimus in hac quæſt. punct. 1. Ratio etiam eſt perſpicua. Nam qui eſt melior, eſt magis coniunctus cum obiecto præcipuo charitatis, quod eſt Deus, & plus boni in ſe habet: igitur obiectiuè magis eſt diligendus.

Sed eſt animaduertendũ, illum magis obiectiuè diligi cenſendum eſſe in propoſito, cui amore quodam approbationis & complacentiæ volumus illud maius bonum ineſſe & competere, quod ipſe iam habet: nec pręterea eſt etiam neceſſe, vt nulli alteri optemus bonum maius, quàm illud, competere in futuro. Nam vt rectè D. Thomas docet hic art. 7. licitum eſt velle & optare conſanguineo, v.g. maius bonum aliquod pro tempore futuro, quàm ſit illud, quo nunc ſit præditus quiſpiam alius illo nunc ſanctior & melior; nempe vt habeat poſteà maiorẽ gratiã & gloriam, quàm alter, qui eſt nunc ſanctior. Id quod optimè confirmat hîc attic. 7. Caiet. contra Durandũ in 3. diſtinct. 29. quæſt. 1. qui id negat.

Nam cum maiorem gradum gratiæ vel gloriæ non teneatur quis abſolutè velle & optare, vel ei, qui nunc eſt melior, vel etiam ſuo conſanguineo (ſiquidem hoc non eſt aliquod bonum debitum & neceſſarium ex pręcepto) poterit arbitratu ſuo ſecundùm eiuſmodi bonũ diligere magis vel meliorem, vel ſuum cõſanguineum. Præceptum namque de ordine charitatis in diligendo quoad aliquod bonum, præſupponit præceptum de diligendo etiam abſolutè quoad illud, ſicut puncto tertio tradidimus.

Itaque quod D. Thomas ait hîc art. 7. debere meliorem magis diligi obiectiuè, intelligendum eſt, vt diximus, ſecundùm id bonum maius, quod in præſenti quis habet, & de dilectione quadam approbationis ſeu complacentiæ; ita ſcilicet, vt minimè licitũ ſit velle, vt quis careat aut priuetur illo ſuo bono, per quod in præſenti eſt melior. Nam vt eſſet contra charitatem, illum eiuſmodi bono priuare, ita etiam velle vt non habeat illud.

SECVNDA regula. *Maiori dilectione appretiatiua (de qua eſt potiſſimùm difficultas) ille proximus magis diligẽdus eſt, qui cæteris paribus, vel diligenti ipſi, vel Deo, vel vtrique fuerit coniunctior.* Hæc regula ex dictis patet. Nam in tali erit multò maior ratio diligendi.

TERTIA regula. *Quando in coniunctione ad hæc duo dilectionis principia, ſcilicet ad diligentem & ad Deum, fuerit inter aliquos diſparitas, ita ſcilicet, vt vnus ſit coniunctior diligenti, alter autem Deo, ille magis diligendus eſt appretiatiuè quoad bona debita & eiuſdem rationis, qui conſideratis omnibus circunſtantiis coniunctior fuerit ipſi diligenti, quoad illa quidem bona, quæ per ſe pertineant ad eam coniunctionẽ cum diligente.*

Hæc regula colligitur ex veriſſima doctrina D. Thomæ hic artic. 7. & 8. & ex his, quæ docent etiam alij Theologi in 3. diſtinct. 27. & 29. Et probatur. PRIMO ex illo Leuit. 24. *Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.* Vnde per locum à contrario colligitur, maiorem eſſe obligationem diligendi patrem & matrem, quàm vllum alium, qui non ita ſit coniunctus diligenti ac pater & mater. Item ex illo 1. ad Timoth. 5. *Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.*

SECVNDO probatur teſtimonio illo D. AVGVSTINI lib. 1. de doctrina Chriſtiana, cap. 28. *cùm omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimùm conſulendum eſt, qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iunguntur.* Vbi ſimul indicat Auguſtinus, ex circumſtantiis iudicandum eſſe, quibuſdam ſit coniunctior diligenti, quando variis in caſibus de hoc dubium fuerit, ſicut in regula diximus. Nam vt colligitur etiam ex Philoſopho lib. 9. Ethic. c. 2.

Digitized by Google

vix aliquid determinatè & certò tradi poteſt, quod valeat pro omnibus eiuſmodi caſibus, ſed multa prudenter ſunt perpendenda in circumſtantiis rerum & perſonarũ & tẽporis, vt intelligi poterit ex reſolutione nõnullorum caſuum particularium, quam poſteà ad hanc doctrinam illuſtrandam ſubiungemus.

Tertio probatur eadem regula ratione D. Thomæ hîc artic. 8. Nam omnis motus accipit intenſionem ſuam & quaſi pondus, quo tendit in terminum, ex ipſo ſui principio præcipuè, à quo ſcilicet procedit; ex termino autem ſiue obiecto accipit præcipuè nõ niſi ſpecificationem ſeu determinationem quandã ab extrinſeco. Igitur neceſſe eſt ſimiliter motum charitatis maiori quodam quaſi pondere ferri in illud, quod eſt coniũctius principio illi, à quo procedit is dilectionis motus, ſcilicet ipſi diligenti.

Qvarto probatur idem. Nam vt rectè etiam argumentatur D. Thomas in illo artic. 8. coniunctio cum diligente plerunque eſt immutabilior, quàm ſit coniunctio cum obiecto principali dilectionis, ſcilicet cũ Deo; & maximè ſi coniunctio cum diligente continetur naturali vinculo, ſcilicet conſanguinitatis. Etenim gratiæ bonitas, per quam proximus eſt coniunctus cũ Deo; non eſt ita firma & immutabilis, atque eſt ipſa neceſſitudo naturæ.

Dixi autem illa tertia regula *quoad bona debita*, nam quoad bona, quæ quis abſolutè alioquin non tenetur velle coniunctiori ſibi, aut minus coniuncto; poterit diligere magis quem maluerit, vt patet ex dictis. Dixi etiam quoad bona *eiuſdem rationis*, nam quoad bona diuerſæ rationis quandoque tenebitur quis diligere magis eũ, qui ſibi minus eſt coniunctus: magis enim debebit eũ diligere quoad bona ſpiritualia, quàm ſibi coniunctiorem quoad bona temporalia. Itaque in caſu, quo non poſſit ſimul coniunctiori ſuccurrere quoad tẽporalia, & minus coniuncto quoad ſpiritualia debebit potius minus coniuncto ſubuenire, poſito quòd alioqui abſolutè vtriq; ſic ſuccurrere teneatur. Dixi etiã, quoad bona *per ſe pertinentia ad ipſam maiorem coniunctionem cum diligente*, vt etiam docet D. Thomas hîc arti. 8. nam quoad bona alia per accidens ſe habebit eiuſmodi maior coniunctio. Eſt tamen Obſervandvm, quòd bona quidem ſpectantia ad naturam ipſam, & etiam bona ſpiritualia ad omne genus coniunctionis cẽſenda ſunt pertinere, quandoquidem bonum naturæ & bonum gratiæ eſt quaſi fundamentum, quo res omnes humanæ niti debent. Quanquam fatendum eſt bona naturæ magis ad vnum genus coniunctionis pertinere, quàm ad aliud, & ſimiliter etiam bona ſpiritualia, ſicut ex ſequentibus patebit.

Porrò ex hac doctrina multi caſus particulares definiri poterunt, qui etiam illuſtrabunt hanc doctrinam. Primo enim ex dictis ſequitur, conſanguineos magis eſſe diligendos, tum quoad bona temporalia, tum quoad bona ſpiritualia, quàm extraneos, cæteris paribus, etiamſi extranei aliqui meliores ſint. Nam conſanguinei magis ſunt coniuncti diligenti, & vtraque eiuſmodi bona pertinent ad coniunctionem conſanguineorũ, vt paulò antè dixi. Addidi autem, cæteris paribus, propter id quod dicemus in tertio Corollario.

Secvndo ſequitur, quoad temporalia quidem bona magis eſſe diligendos propinquiores inter conſanguineos, quàm minus propinquos, vt parentes & filios magis quàm alios: atque etiam quoad bona ſpiritualia magis quoque quàm alios, qui ſecundùm aliqualem gratiam coniunctiores ſint. Probatur. Nam omnibus conſideratis ſunt tales cenſendi coniunctiores, ipſi diligẽti, vt patet ex doctrina D. Thomæ articulo octauo.

Tertio ſequitur, quoad bona quidem ſpiritualia, magis diligendos eſſe eos qui ita peculiariter coniuncti ſunt ſecundùm gratiam cum diligente, vt ſint eius filij ſpirituales vel parẽtes: ſequitur, inquã, hos magis diligendos quoad ſpiritualia, quàm quoſlibet conſanguineos, vt docet D. Thomas hic art. 8. ad ſecundum ex ſententia D. Ambrosii libr. 1. officior. cap. 7. Ratio eſt, quia quoad bona quidem ſpiritualia cenſeri debẽt tales multò coniunctiores ſimpliciter loquendo. Quod ipſum docet Origenes homil. 3. in Cantica: *Si quis*, inquit, *laboret in verbo Dei atque animas noſtras inſtruat & illuminet, viam ſalutis doceat, viuendique ordinem tradat, non tibi videtur multò amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit.?* Quoad bona tamen temporalia conſanguinei ſunt magis coniuncti quàm iuſti, atque adeo magis diligendi, vt docet ibidem D. Thomas.

Qvarto ſequitur, magis eſſe diligendum inſignem aliquem amicũ, à quo ſcilicet quis eximia quædam beneficia acceperit, quàm aliquem conſanguineũ nõ valdè propinquum; idque tum quoad bona temporalia, tum etiam quoad ſpiritualia. Ratio eſt, quoniam omnibus circumſtantiis conſideratis meritò amicus talis cenſeri poteſt coniunctior ſimpliciter, vt patet ex his, quæ ex communi doctrina docet hic bene Dominicus Bannes art. 8. Atque eadem ratione videntur etiam fratres ſpirituales præferendi conſanguineis non valdè propinquis.

Qvinto ſequitur, nullum vnquã amicum eſſe magis diligendum, quàm proprium patrem aut matrem, ſiue quoad temporalia, ſiue quoad ſpiritualia, etiãſi maximũ aliquod beneficium contulerit, vt ſi à morte liberauerit, &c. Ita colligitur ex Ariſt. 8. Ethic. c. vlt. vbi ait, *quod Diis parentibúſque non poſſint reddi æqualia*, atque ita præfert beneficium à parentibus acceptum omnibus aliis. Et 9. Ethic. c. 2. vbi affirmat, *filium honeſtius ſubuenire parenti, quàm ſibiipſi*. Atque ita etiam docet D. Thom. infrà quæſt. 31. artic. 3. ad 3. vbi ait, omnibus eſſe parẽtes præferendos. Et Buridanus 9. Ethic. quæſt. 3. vbi refellit quendam Gerardum, qui cõtrarium eſt opinatus. Idẽ quoque videtur abſolutè docere S. Hieronymvs in cap. 44. Ezechielis, cuius verba puncto præceden. recitauimus. Ac ratio eſt perſpicua. Nam cùm filius acceperit à parẽte ipſum eſſe abſolutè, arctior illi cõiunctio cum parente intercedit, quàm cum vllo amico.

Nihilominus tamen poſſet per accidens contingere, vt liceret præferre inſignem aliquem amicũ parenti, ſi videlicet parens fuiſſet erga filium inſigniter crudelis aut impius, vt notauit etiam Dominicus Bãnes hîc art. 8. Quanquam ne in eo quidem caſu teneretur etiã præferre amicum, ſed licitè tãtùm poſſet præferre, quia ſcilicet illa circumſtantia inſignis crudelitatis aut impietatis parẽtis obſtaret, quo minùs teneretur filius illum præferre eximio & beneficentiſſimo amico.

Sexto ſequitur, parentes magis eſſe diligendos quàm filios, quoad ea, quæ pertinent ad reuerentiam & honorem quendam debitum. Nam ſecundùm hæc coniunctior eſt homini pater quàm filius, quandoquidẽ habet ad patrem reſpectum tanquàm ad principiũ & cauſſam, cui nimirum debetur ſubiectio & reuerentia, vt optimè D. Thom. docuit art. 9. ad 1.

Septimo ſequitur, magis etiam eſſe diligendum patrem quàm filium, tum quoad bona temporalia, tum quoad ſpiritualia in caſu quidem extremæ neceſſitatis, vt docet D. Thomas hic art. 9. ad 3. & infrà quæſt. 31. artic. 3. ad 4. & Magiſter ſententiarum in 3. diſt. 29. vbi ad id adfert teſtimonia Hieronymi & Ambroſij; & indicat etiam Philoſophus 9. Ethicor. cap. 2. cùm inquit, filiũ honeſtius ſubuenire parenti proprio quàm ſibi etiã ipſi. Et probatur. Nam quoad ea, quæ pertinent ad ipſũ *eſſe* abſolutè (quibus ſcilicet quis indiget in extrema neceſſitate) eſt ſumma coniunctio filij erga patrem. Item quoniam præceptum pietatis in caſu neceſſitatis extremæ, maximè viget ad ſubueniendũ parenti, atque adeo etiam præceptum charitatis, vtpote quæ imperat & mouet ipſa reliquas virtutes.

Octavo ſequitur, extra caſum quidem extremæ

neceſſi

Digitized by Google

neceſſitatis magis eſſe diligendum filium, quam parentem, quoad bona quidem, tum tẽporalia, tum ſpiritualia, quæ ſpectant ad promouendum & perficiendum bonum, quod habet homo vltra ſui Esse. Ita docet D. Thomas hic art. 9. Et idem colligitur ex Ariſtotele 8. Ethic. cap. 12. imò etiam ex Apoſtolo 2. ad Corinth. 12. cùm ait: *Non debent filij theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis.* Et ratio eſt. Nam quoad eiuſmodi bona & extra caſum neceſſitatis extremę, cenſeri poteſt & debet coniunctior filius, quàm pater. Coniungitur enim quis filio ſuo per reſpectum ad illum, tãquam ad effectum ſuum quendam: pertinet autem ad cauſſam, vt influat & communicet bonũ effectui ſuo, & illum promoueat & perficiat, ſicut rectè D. Thomas hic articulo nono ad id argumentatur.

Item quia pater coniungitur filio, tanquam cuidam ſuæ parti, ſiquidẽ filius eſt quaſi pars parentis, ac proinde extra caſum quidem extremæ neceſſitatis, vbi pręceptum pietatis & charitatis magis vrget erga parentem, debet quis potiùs tutari & confouere ſuum filium, ſicut pars fouetur in ſuo toto.

Item quia, vt D. Thomas etiam ait, parentes diutiùs amant filios, quàm contrà: ſiquidem amant illos ab eorum natiuitate, illi autẽ parentes ſuos non niſi aliquanto pòſt amare incipiunt. Quod autem diutiùs amatur id ſecũdùm inclinationem ipſam naturæ, atque adeo charitatis, magis amatur, ſi cætera in aliquo caſu non ſint valde diſparia. Nam ob hanc cauſſam dicitur Eccleſ. 9. *Non derelinquas amicum antiquum: nouus enim nõ erit ſimilis illi*, quia ſcilicet amicus antiquus, cùm diutiùs amauerit, firmius & promptius amat.

Et habent quidem hæc, quæ in hoc & præcedenti corollario diximus, locum, non modò ſecundùm inclinationem naturæ, ſed etiam ſecundùm inclinationem ſupernaturalem charitatis. Id quod obſeruari debet contra Bonauenturam in 3. diſt. 29. qu. 4. & Gabrielem ibidem quæſt. 1. qui aiunt, ſemper eſſe magis diligendum filium quàm patrem ſecundum inclinationem naturæ, licèt pater ſecundum inclinationem charitatis debeat aliquando plus diligi quàm filius, iuxta dicta in ſeptimo corollario. Falluntur autem iſti. Nam cùm charitas perficiat ipſam inclinationem naturæ, nunquam eius inclinatio eſt contraria inclinationi naturæ, vt ſuperiùs etiam diſputauimus puncto 2.

Nono ſequitur, magis eſſe diligendum patrem quàm matrem, vt docet D. Thomas art. 10. Nam pater eſt filio coniunctus, tanquam eius principium actiuum & principale, & ſic multò arctiùs quàm mater. Quod ipſum poteſt confirmari ex D. Hieronymo, qui in cap. 44. Ezech. affirmat, *poſt Deum omnium patrem, diligi debere patrem naturalem, deinde matrem, &c.*

Decimo ſequitur, in iis quidem, quæ pertinent ad œconomicam rationem, & extra extremam neceſſitatem, magis eſſe diligendum coniugem, quàm parentes. Ratio eſt, quoniam quod attinet ad id genus rerum, arctior eſt coniunctio coniugalis: iuxta illud Chriſti Mat. 19. *Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro*: & illud Geneſ. 2. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adherebit vxori ſuæ.* In extrema verò neceſſitate magis ſunt diligendi parentes, quia maius eſt debitum erga illos, & maior etiam cum illis coniunctio, quoad eſſe abſolutè, cui in extrema neceſſitate ſubuenitur, vt inſinuat D. Thomas art. 11. ad primum, & docet in eo articulo Dominicus Bannes. Quinimò filius quoque magis diligi debet, quàm coniunx in extrema neceſſitate, vt docet in eodem articul. 11. Caietanus. Item in his, quæ pertinent ad honorem & reuerentiam, magis diligendi ſunt parentes, quàm coniunx, vt docet quoque D. Thomas in eodem articulo. Nam quoad hæc maior eſt cum illis coniunctio.

Vndecimo ſequitur, magis eſſe diligendum benefactorem, quàm eum, cui beneficiũ impertiueris, quoad bona quidem, quæ ex debito pręcepti impendenda ſint, vt patet ex D. Thoma art. 12. ad ſecundum. Ratio eſt, quoniam cum benefactore ſuo intercedit alicui coniunctio, quatenus benefactor ſecundùm ſuam alioqui facultatem eſt cauſa, ſiue auctor impenſi beneficij: cum illo autem, cui impertiuit aliquis beneficiũ, coniunctio intercedit benefactori non niſi vt in eo ineſt effectus quidam ſuus, ſcilicet ipſum beneficium. Maior autẽ eſt coniunctio ea, quæ reſpicit alterum abſolutè, quàm ea, quæ reſpicit alterum, nõ niſi vt ab alio quippiã accepit.

Etſi autem hoc ita ſit, tamen rectè nihilominùs D. Thomas docet art. 12. facilius eſſe diligere eum, cui benefeceris, quàm illum à quo acceperis beneficium. Idque confirmat quatuor rationibus ſumptis ex Philoſopho 9. Ethicorum, cap. 7. Prima eſt. Nam eum, cui aliquis benefecit, diligit tanquam opus ſuum quoddam. Ideò enim qui ab aliquo promoti ſunt, appellari conſueuerunt *factura, ſeu creatura eius*, inquit D. Thomas. Eſt autem procliue diligere opus ſuum. Secvnda eſt. Nam benefactor diligit eum, cui beneficium impertiuit, quatenus in illo relucet quoddam bonum honeſtum ipſius benefactoris, ſcilicet opus illud gratiæ, ſeu liberalitatis: benefactorem autem diligit aliquis propter bonum vtile, quod ab illo accepit; mouet autem magis ex ſe bonum honeſtum ad diligendum. Tertia eſt, Quoniam benefactor habet ſe vt agens; eſt autem procliuius agere, quàm pati. Qvarta eſt, Quoniam eſt operoſius benefacere, quam beneficium accipere. Solent autem ea magis diligi, quæ maiori nobis labore conſtant.

Procedunt autem hæc omnia, ſi quæſtio ſit, quinam magis diligi debeant, quàm alij inter proximos, qui ſint perſonæ priuatæ. Nam perſona publica magis diligi debet, quam quilibet priuatus; quandoquidem illam diligere eſt perinde atque diligere ipſam communitatem, vt patet ex dictis p. 5. Vbi idcircò docuimus, perſonam talem ex qua magna vtilitas redũdet ad cõmunitatem, magis eſſe diligendam, quàm nos etiam ipſos. Atque ex his facilè alij caſus particulares poterũt diiudicari. Hactenus de 5. puncto principali.

PVNCTVM SEXTVM.

Vtrùm in cœleſti patria futurus ſit etiam aliquis ordo Charitatis.

D. Thomas artic. 13.

Statvendvm eſt cum D. Thoma art. 13. manſurum aliquem ordinem charitatis in cœleſti patria. Id poteſt ex Apoſtolo confirmari 1. ad Cor. 13. vbi ait, *Charitas nunquam excidit.* Si enim non excidit charitas, non excidet penitus eius ordo, qui ſcilicet poſſit quoque habere locum inter beatos.

Primvm igitur manebit in cœlo ille ordo charitatis, quo oportet amore quidem complacentiæ & approbationis eos magis diligere, qui meliores & ſãctiores ſint, iuxta ea quæ docuimus puncto præcedenti. Nec licebit in cœlo his, qui minus ſancti & beati pro præſenti fuerint, optare pro futuro maiorẽ beatitudinem & ſanctitatem. Nam id eſſet cõtra infallibilem ordinem diuinæ legis, ob quam erit immutabilis vniuſcuiuſque beatitudo: *Vbi enim ceciderit lignum, ibi erit.* Eccleſ. 11.

Secvndo, manebit etiam in cœlo ille ordo charitatis, quo appretiatiuè debet Deus magis diligi quàm cætera omnia.

Tertio ille quoque, quo debet vnuſquiſque magis ſeipſum diligere, quàm quemuis alium appretiatiuè.

Qvarto, ille denique, quo magis diligendi ſunt appretiatiuè quidam quàm alij, ob maiorem videlicet cum illis coniunctionem.

Vbi tamen cum D. Thoma eſt obſeruandum, coniun-

Digitized by Google

ctionem maiorem in cœlo non ex vlla alia neceſſitudine quantumuis naturali, ſed ſolùm ex præſtantiori ſimilitudine ſecundùm gratiam & beatitudinem eſſe æſtimandam. Nam in illa ſocietate beatorum coniunctio iſtiuſmodi præponderat omnibus aliis. Itaque illi ſimpliciter magis diligendi tunc erunt, qui erũt beatiores & coniunctiores cum Deo, ac proinde Deo ſimiliores.

Præterea eſt etiam obſeruandum, quoad effectus A quidem charitatis externos nullum locum futurum ordini charitatis in cœlo. Nam vt rectè D. AVGVSTINVS aſſerit ſermone 27. de verbis Domini, ſicut non erunt illic vlla incommoda quibus ſit per charitatem ſubueniẽdum, ita etiam nulla charitatis miniſteria. *Non enim eſurient, neque ſitient amplius*, Apocal. 7. Hactenùs de tota quæſtione.

QVÆSTIO QVINTA.

De actu Charitatis proximo, qui eſt amor, ſiue dilectio.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 27.

QVAE D. Thomas hic de hoc actu Charitatis diſputat, poſſunt omnia reuocari ad tria puncta. PRIMVM *eſt, quidnam propriè ſit amor charitatis.* SECVNDVM, *quonã modo poſſimus ac debeamus hoc actu amoris Deum proſequi.* TERTIVM, *vnde ſit potiſſimum æſtimanda perfectio huius actus, atque adeò etiam meriti dignitas in eo.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quidnam ſit propriè actus Charitatis.

D. Thomas art. 1. & 2.

QVOD ad primum attinet, ſtatuendum eſt in primis cum D. Thoma hîc art. 9. amorẽ eum qui eſt charitatis actus, nõ propriè conſiſtere in hoc, vt quis ametur, ſed vt quis amet. PRIMO, Quia charitas eſt habitus quidam operatiuus; amari autem nõ eſt agere, ſed potiùs actum amoris terminare. SECVNDO, Quoniam amatur aliquis propter eius charitatem, non propriè & formaliter, vt charitas eſt, ſed vt eſt bonum quoddam quod reddit hominem amabilem. TERTIO, Quia charitas eſt quædam amicitia, vt qu. 1. huius diſputationis vidimus. Docet autem Ariſtoteles 8. Ethic. cap. 8. Amicitiam magis conſiſtere in *amare*, quàm in *amari*.

SECVNDO, ſtatuendum eſt amorem hunc charitatis, vt eſt actus quo quis amat, non eſſe nudè ac ſimpliciter beneuolentiam, ſed beneuolentiam cum quadam affectus vnione erga rem amatã, quæ vnio conſiſtit in hoc quòd velimus bonum rei dilectæ, illud æſtimantes tanquam aliquo modo ad nos pertinens, ac proinde vt noſtrum quodammodò. Ita docet D. Thomas art. 2.

Et probatur primò ex D. DIONYSIO cap. 4. de diuinis nominibus, dicente, quòd amor eſt vnio quædam. Deinde ex Ariſtotele 9. Ethic. cap. 4. vbi ait, *beneuolentiam neque eſſe amicitiam, neque amationem, ſed amicitiæ principium.* Tertiò, Quia contingit velle nos beneuolẽtia quadam ſimplici bonum aliquod iis, quos necdum amare propriè dicimur; vt ſi accidat, duos æquè nobis ignotos dimicare inter ſe, & ſimpliciter (vt fit) velimus alterum potiùs quàm alterum euadere victorẽ; nec enim illum propterea cenſemur propriè amare. Quo exemplo vtitur ad hanc rem explicandam D. Thomas.

Neque obſtat quod Ariſtoteles 2. Rhetoricorum, cap. 4. tradit, amare eſſe velle alicui bonum. Non enim cenſeri debet tradere hoc loco adæquatam & plenam deſcriptionem amoris, ſed explicat quandam eius rationem, quaſi genericam. Eſt enim amor beneuolentia, nõ tamen ſolùm beneuolentia, ſed cum illa præterea vnione affectus erga rem amatam, vt explicauimus.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quomodo poſſimus ac debeamus Deum actu amoris proſequi.

D. Thom. art. 3. 4. 5. & 6.

QVOD ad ſecundum attinet, dicenda ſunt quatuor. PRIMVM eſt, poſſe ac debere Deũ amari à nobis ſecundùm ſe immediatè, vt docet B D. Thomas artic. 4. Probatur, quia debemus illum amare conuenienter ipſi naturæ amoris: amor autem tendit in rem, prout eſt in ſeipſa, cùm cognitio tendat in illam vt eſt in cognoſcente aliquo modo. Neque obſtat quod nihil poteſt amari incognitum, vt ait Auguſtinus lib. 3. de Trinit. cap. 1. & 2. Deus autem non perfectè, & ſecundum ſe cognoſcitur iam à nobis. Etſi enim oporteat rem ipſam cognoſci vt ametur; tamen poteſt ſecundùm ſe amari, etiamſi imperfectè cognoſcatur; vt probatur exemplo eius, qui etſi nondum perfectè cognoſcat, verbi gratia, ſcientiam Theologiæ, tamen ob aliqua generatim, quæ de illius dignitate prædicari audiuit, eam diligit, & proinde ad eam perdiſcendam animum applicare ſtatuit. Atque hinc eſt, quod vt ait Apoſtolus 1. ad Corint. 13. Charitas illa erga Deum, quam in hac etiam C vita habemus, *nunquam excidit*; quia ſcilicet eſt ſuo modo perfecta & circa Deum, prout eſt in ſeipſo, tametſi illum in hac vita non cognoſcamus, niſi admodum imperfectè, quaſi per ſpeculum & in ænigmate, vt ait idem Apoſtolus.

SECVNDVM eſt, poſſe item ac debere Deum totaliter à nobis amari, tum ex parte ipſius Dei; quia & ipſe totus, & omnia quæ ad illum pertinent, ſunt diligenda ex charitate, vt vidimus qu. 3. tum ex parte diligentis, quia ex tota anima & toto corde diligendus eſt eo modo quo ſuprà expoſuimus. Non autem ex parte modi etiam diligendi, ita vt quantùm Deus diligibilis eſt, tantùm à nobis ametur: Sic enim ſolus ipſe poteſt ſe totaliter amare, cùm ſit infinitè diligibilis, & ille ſolus ſe amet amore infinito, vt docet D. Thomas art. 5.

D TERTIVM eſt, ſic eſſe à nobis diligendum Deum, vt ſine menſura illũ amare conueniat; ita vt nunquã tam perfectè, quin perfectiùs amare conemur. Id probatur primò ex D. BERNARDO, qui in lib. de diligendo Deo, ſub initiũ, cùm eſſet interrogatus propter quid & quomodo eſſet Deus diligendus: *Cauſa*, inquit, *diligendi Deũ, Deus eſt, modus, ſine modo diligere.* Secundò, Idẽ probatur ratione D. Tho. ar. 6. Nã Deum diligimus tanquã finem, & quidem vltimum. Actio autem ea, qua finem attingimus, non habet menſuram, ſed ea quæ eſt circa media. Nam finis vt finis non menſuratur per aliquid aliud, ſed ipſe potius eſt menſura mediorum ad illum: vt rectè hanc rem explicat in illo art. 6. Caietanus.

QVARTVM eſt, debere à nobis diligi Deum propter ſe, tanquam propter vltimum finẽ rerum omnium. Hoc inde probatur, quia vt docuimus quæſtione præcedenti, debet

Digitized by Google

debet diligi ſuper omnia appretiatiue. Ex quo ſequitur non eſſe licitum Deum diligere propter rem aliquam, ad quam Deum ordinemus tanquam ad finem. Id enim eſſet peruerſe vti re fruenda, & vtenda frui, vt docet D. Auguſtinus lib. 1. de doctrina Chriſtiana cap. 4.

Sed ſunt hic obſeruanda tria. PRIMVM, poſſe Deum diligi hoc modo propter ſe, etiam ſi diligatur ſimul propter mercedem vitæ æternæ, tanquam propter finem non ipſius Dei, ſed dilectionis noſtræ, vt rectè inter cæteros explicauit Durandus in 3. diſt. 29. qu. 3. & ſentiunt communiter eadem diſt. Theologi alij. Probatur autem id primò ex Scriptura, quæ ſæpe nobis proponit vitam æternam, vt propter illam adipiſcendam rectè & piè viuamus, atque adeò etiam diligamus Deum. Vt Pſal. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem.* Et Matth. 4. *Pœnitētiam agite, appropinquabit enim regnū cælorum.* Et Mat. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Et 1. ad Cor. 9. *Sic currite, vt comprehendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Et ad Philip. 3. *Ad ea quæ ſunt priora extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor brauium ſupernæ vocationis.* Et ad Coloſſ. 1. *Gratias agimus Deo, & patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſemper pro vobis orantes, audientes fidem veſtram in Chriſto Ieſu, & dilectionem quam habetis omnes, propter ſpem quæ repoſita eſt vobis in cœlo.* Et 1. ad Tim. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ quæ nūc eſt, & æternæ.* Et ad Hebr. 11. *Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor eſt Deus.* Et ibidem de Moyſe: *reſpiciens in remuneratorem.* Et ad Hebr. 12. *Curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in authorem fidei, & conſummatorem Ieſum.* SECVNDO, probatur ex definitione Eccleſiæ in Concilio Tridentino contra Sectarios, ſeſſ. 6. cap. 11. & can. 36. *Si quis dixerit iuſtū peccare, dum intuitu diuinæ mercedis operatur, anathema ſit.*

TERTIO probatur ex Patribus: CYPRIANVS lib. 2. epiſt. 4. *Vbi non niſi præcepta Dei,* inquit, *& Chriſti præmia cogito, voluntas eſt illic Dei.* D. AVGVSTINVS in Pſal. 14. *Non faciamus,* inquit, *aliquid niſi ſpe cæleſtium præmiorum. Ipſa eſt enim altitudo non hic quærere mercedem; ſed ſurſum.* HIERONYMVS lib. 2. contra Iouinianū: *Apoſtolum Paulum ideò plus laboraſſe, vt plus placeret Deo, & maiorem mercedem acciperet.* Sentiunt idem Hieronymus & Auguſtinus, atque etiam Hilarius & Ambroſius in Pſalm. 118. ſuper illud: *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem.* Itémque Chryſoſtomus, Theophylactus, & alij interpretes in caput 11. & 12. epiſt. ad Hebr.

QVARTO probatur ratione. Nam cùm dilectio charitatis & omnia opera noſtra bona, ſint ex ſe ordinata in beatitudinē tanquā in finē, licitum eſt nobis per voluntatem noſtrā, ſic ea ſuſcipere, ſicut inter ſe ſunt ordinata ad illum finem, ac proinde ipſius intuitu illa exercere.

SECVNDO obſeruandum, non licere tamen dilectionem, aut opera noſtra pia referre in beatitudinem noſtrā, tanquam in finem ſimpliciter vltimū; aut etiā tanquā in finem non vltimū, ſic tamē, vt niſi beatitudo illa eſſet nobis propoſita, nollemus hæc exercere. Nā tunc eſſet talis amor mercenarius, reprehēſus paſſim à ſāctis Patribus, & nominatim à D. Chryſoſt. lib. de compunct. cordis in fine, vbi hoc ſenſu dānat eos qui ſeruiunt Deo propter mercedē. Sed licitū eſt quidem, dilectionem & alias pias actiones exercere propter beatitudinem vt finem, porrò ordinatum in Deum tanquam in finem ſimpliciter vltimum; & ita, vt, quamuis non eſſet expectanda beatitudo, vellet quis nihilominus hæc eadem facere prout ex diuinis præceptis tenetur.

TERTIO obſeruandum, licere quoque propter rem aliquam tēporalem, tum dilectionem, tum etiam alias actiones pias exercere, modò res temporalis nō ſpectetur tanquam finis vel Dei, vel ipſius dilectionis (vtrumque enim eſſet peruerſum, vt rectè vbi ſuprà confirmat Durandus) ſed tanquam motiuum quoddam, & quaſi diſpoſitio ad bona ſpiritualia, vt colligitur etiam ex doctrina D. Thomæ hic articulo 3. Probatur autem licere iſto modo proponere ſibi in vſu dilectionis & pietatis rem temporalē. Nam cum expetere quoque bona temporalia per ſe licitū ſit, & multo etiam magis dilectioni & pietati ſtudere, licebit quoque in alterum illorum tendere, tanquam in motiuum & circunſtantiam quandam alterius, maximè cùm bona temporalia ſint adminicula quędam ſpiritualium, & ad ea procuranda & petenda Deus nos hortetur.

PVNCTVM TERTIVM.

Vnde potiſſimum ſit æſtimanda perfectio amoris, atque adeò etiam meriti dignitas in eo.

D. Thomas artic. 7. & 8.

IN primis ſciendum eſt, maiorem perfectionem & dignitatem meriti in dilectione charitatis non debere æſtimari ex eo quod in omni dilectione charitatis eſt idē & vniforme, ſiue æquale, ſed ex aliquo quod poſſit variū & inæquale eſſe, vt patet. Quare nō eſt metiēda ex ratione formali obiecti charitatis, id eſt, ex hoc quòd ratio diligēdi ex charitate eſt diuina bonitas: Nā hæc ratio eſt vna & eadē in omni dilectione, quę quidē ſit dilectio charitatis. Hoc poſito ſtatuendum eſt, maiorem perfectionem, & dignitatem meriti in dilectione charitatis potiſſimū eſſe metiēdam ex perfectione obiecti materialis ipſius, vt colligitur ex doctrina D. Thomæ art. 7. & 8. Ratio eſt, nam poſt formalem rationē obiecti charitatis præcipuè reſpicit dilectio ipſum obiectum materiale, à quidem ex illo potiſſimum accipit ſuam rationem, & quaſi ſubſtantiam indiuidualem, qua ſcilicet continetur diſcrimen & inæqualitas actuum charitatis.

Hinc ſequitur PRIMO, eſſe perfectiorem, & magis meritoriam dilectionem amici quam inimici, per ſe loquendo, vt tradit D. Thom. art. 7. & alij Theologi communiter in 3. diſt. 30. Licet contrariū ibi ſentiat Durandus qu. 2. Probatur: Quoniam dilectio amici eſt de obiecto materiali præſtantiore, & magis coniuncto ipſi diligēti, atque etiam Deo. Item: quia maius peccatū eſt, odio proſequi amicum, quàm inimicū. Ergo à contrario melius & magis meritorium erit diligere amicum.

Neque ſunt firma argumenta Durandi. PRIMO obiicit, quòd dilectio inimici eſt minùs debita: Ergo magis meritoria. RESPONDEO non eſſe bonam conſequentiam: Nam poteſt id quod eſt perfectius & magis meritorium, eſſe etiam magis debitum. Etenim actus charitatis eſt perfectior & magis meritorius, quàm actus cuiuſque alterius virtutis: & tamen ſimul eſt magis debitus, id eſt, arctiore præcepto imperatus.

SECVNDVM argumentum eſt, quòd diligere inimicum eſt opus difficilius, atque adeò requirit maiorem conatum. RESPONDEO cum D. Thoma art. 8. ad tertiū, rationem boni multò plus facere ad perfectionē actus & dignitatem meriti; quàm rationē difficultatis. Quare cùm dilectio amici habeat obiectum melius, licèt non etiam difficilius, ipſa quoque eſt per ſe melior & magis meritoria. Nec tamen eſt negandum, quin etiam ex difficultate exiſtat bonitas quædam & dignitas meriti in actu. Sed dicimus inde exiſtere minus principaliter, quàm ex obiecti bonitate.

TERTIVM argumentum eſt, quòd amor inimici includit etiam amorem amici, non autem è cōtrario. Qui enim diligit inimicū, diligit etiam amicum, non omnis autem qui diligit amicum, diligit etiam inimicum. RESPONDEO cum Caietano hic art. 7. per diſtinctionem antecedentis: nam ſi intelligatur de incluſione in actu, falſum eſt antecedēs. Si autem intelligatur de incluſione

in habitu;

Digitized by Google

in habitu, verum eſt antecedens, ſed tum contrarium potiùs ſequitur. Nam ſic habitus dilectionis reſpicit primò dilectionem amici, tanquam quiddam ſibi propinquius: Igitur perfectiùs inclinatur in illam: ſicut omne agens perfectiùs agit in propinquum, quàm in remotum, vt argumentatur benè hîc Caietanus.

QVARTO poſſet etiam obiici illud Chriſti, Matth.5. *Diligite inimicos veſtros. Si enim diligitis eos, qui vos diligũt, quam mercedem habebitis? &c.* Quibus verbis videtur indicari, penè nullius meriti eſſe dilectionem amicorum, ſi cum inimicorum dilectione conferatur. Sed ad hoc dupliciter RESPONDERI poteſt. PRIMO, vt reſpondet D.Thomas hîc art.7.ad primum. Nimirum poſtponi eo loco dilectionem eam amicorum, quæ eſt purè naturalis, quoniam amici ſunt, & non etiam ex charitate propter Deum: Quæ charitas etiã ad inimicos debet ſe extendere. SECVNDO, vt ſit ſenſus, non habiturũ mercedem, qui ita diligit amicum, vt non diligat ſimul etiam inimicum, pro loco & tempore, quo ex charitate tenetur, & proinde vtramque dilectionem eſſe neceſſariam ad charitatis perfectionem debitam, quam ſcilicet negligebant illi antiqui, qui dicebant: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Aduerſus quorũ traditionem falſam Chriſtus eo loco ita præcepit: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros.*

Etſi autem hoc ita ſit, tamẽ non eſt negandum, quin A ſoleat amor inimicorum eſſe indicium maioris & perfectionis charitatis habitualis, & aliquando etiam per accidens eſſe intenſior ad difficultatem quæ ſuperatur, adhibito maiori charitatis conatu: Quæ cauſa eſt, cur interdum dilectio inimicorum meritò magis laudetur. Nam & hinc Apoſtolus commendat charitatem Chriſti, quia pro inimicis mortuus eſt. Id enim fuit argumẽtum intenſiſſimæ erga genus hominum charitatis habitualis.

Sequitur SECVNDO, dilectionem eam, qua diligitur Deus, non ſolũ vt ratio diligendi, ſiue vt obiectum *Quo*, ſed ſimul etiam vt obiectum *Quod* (ſcilicet in ſeipſo) perfectiorem & magis meritoriam eſſe quàm dilectionem proximi, tametſi in illo ſimul diligatur Deus vt B obiectum *Quo*. Probatur: Nam illa dilectio Dei habet obiectum *Quod* indiuiduum perfectius; & ſimul etiam cum illa altera dilectione proximi, in eo cõuenit, quòd habet pro obiecto *Quo* ſeu ratione diligendi eandem ipſam Dei bonitatem.

Si quis autem ſimul & proximum propter Deum, & etiam Deum non modò vt obiectum *Quo*, ſed etiam vt obiectum *Quod* diligat, perfectior & magis meritoria erit hæc dilectio, quàm dilectio qua ſolus Deus & non ſimul etiam proximus diligatur. Probatur, quoniam habebit obiectum perfectius, ſaltem extenſiuè vt patet, & ſic eſt intelligendus D.Thomas hîc art.8.

QVÆSTIO SEXTA.

De duobus effectibus internis Charitatis, nempe de gaudio, & pace.

D. Thomas 2.2. quæſt. 28.& 29.

PRIMO *dicendum eſt de gaudio.* SECVNDO, *de pace. Poſſunt enim commodè explicari ſimul ea, quæ ſpectant ad vnumquemque effectum internum charitatis ex his duobus.*

PVNCTVM PRIMVM.

De Gaudio.

D.Thomas quæſt. 28.

GAVDIVM, in propoſito, idem eſt quod delectatio: niſi quòd id quod in brutis appellatur duntaxat delectatio, nominatur etiã gaudium in hominibus, ſicut explicauimus tomo 2.quæſt.5.de paſſionibus. Eſt autem gaudiũ, vt illic etiam docuimus, actus quidam appetitus, quo quis ita fertur in bonum, vt in illo conquieſcat, tanquam in eo quod iam aliquo modo poſſideat. Quo fit, vt gaudium iſtud non ſit actus alicuius peculiaris virtutis, ſed poteſt eſſe actus cuiuſcunque virtutis, circa bonum, vt iam præſens ſeu habitum. Nam, vt rectè docet hîc D.Thomas artic.4. vnius, & eiuſdem virtutis eſt ferri in obiectum ſuum bonum, tum actu *amoris* abſolutè, tum actu *deſiderij*, quatenus nondum poſſidetur, tum actu *gaudij*, ſeu delectationis, quando iam poſſidetur. Quemadmodum, vnius & eiuſdem rei eſt, inclinari in ſuum locum naturalem, & moueri in illum, & in eo conquieſcere, cùm ad eum peruenit. Atque huiuſmodi actus gaudij, tum in appetitu ſenſitiuo eſſe poteſt, ſicut & ibi ſunt quædam virtutes, tum etiam in voluntate, quatenus in illa ſaltem ſunt quidam actus ſimiles paſſionibus appetitus ſenſitiui, vt tom.2.qu. vlt. de paſſionibus tradidimus.

Hæc cùm ita ſint, apparet hinc PRIMO aliquod gaudium eſſe actum, atque adeò effectum internũ charitatis, vt docet D.Thomas hic art.1. Nam non ſolùm actu amoris poſſumus ferri per charitatem in ipſum bonum diuinum, prout eſt bonum abſolutè & ſecundùm ſe; ſed etiam vt eſt aliquo modo bonum iam à nobis habitum, id quod eſt in eo per gaudij actum conquieſcere. Poteſt C autem bonum diuinum conſiderari, vt à nobis iam aliqua ratione habitum, dupliciter: PRIMO, prout ipſe Deus in ſe obtinet plenum ſuum ipſius bonum, quod reputare poſſumus quodãmodo noſtrum, ſiquidem eſt bonum noſtri vltimi finis. SECVNDO, vt illud bonum diuinum poſſidemus quodãmodo per gratiam & ſpem. Quemadmodum vtrumque bene docet D. Thomas artic.1.& 2.

Cæterùm neutro modo tendimus in Deum per aliquem gaudij actum, quod ſit in appetitu ſenſitiuo; cùm hic appetitus nullo modo poſſit attingere obiectum illud, quod eſt Deus. Sed eſt gaudium iſtud charitatis quidam actus in voluntate ab eadem virtute charitatis elicitus, & ſimilis ei paſſioni appetitus ſenſitiui, quæ D gaudium appellatur, vt intelligi poteſt ex iam dictis. Ac de iſtiuſmodi gaudio intelligi debet Scriptura, cùm inſinuat gaudium eſſe fructum, ſiue effectum charitatis. Vt cùm ait D. Paulus ad Rom. 14. *Regnum Dei eſſe inter cætera gaudium in Spiritu ſancto*, mediante ſcilicet charitate, quæ *per Spiritum ſanctum diffuſa eſt in cordibus noſtris*, ad Roman.5. Et cùm ad Galat.5. numerat gaudium iſtud inter fructus Spiritus ſancti, qui ſcilicet proueniunt ex charitate.

SECVNDO ſequitur, gaudium iſtud nunquam poſſe in nobis eſſe plenum ex parte ipſius boni diuini, de quo gaudemus; ita ſcilicet vt quantum de Deo meritò poteſt capi gaudium, tantùm gaudeamus. Sic enim non eſt plenum gaudium, niſi ſit infinitum, ſicut bonum ipſum diuinũ infinitum eſt. Charitas autem noſtra non poteſt habere vllum actum infinitum, vt ait D. Thomas art.3.

Digitized by Google

Sed neque poteſt eſſe in hac vita plenum gaudium ex parte gaudentis, ita ſcilicet, vt quantùm ipſe cupiuerit in bono diuino conquieſcere, tantùm iam quieſcat: nullus namque in hac vita terminus eſt deſiderij, quo quis expetit magis ac magis bonum diuinum poſſidere, vt rectè ait D.Thomas art. 3.

Erit autem iſto modo plenum gaudium noſtrum in beatitudine, ſcilicet ex parte gaudētis. Nam ibi habebit quiſque deſiderij ſui terminū: atque adeò quiſque plenè gaudebit de bono diuino pro menſura gloriæ qua afficietur. Iuxta illud Chriſti: *Et gaudium veſtrum impleatur.* Ioan. 15. Imò erit etiam tunc gaudium ſuperplenū, quatenus erit de eo bono iam poſſeſſo, quod excedit naturale deſiderium; iuxta illud Apoſtoli 1.Cor.2. *Neque in cor hominis aſcenderunt, quæ Deus præparauit diligentibus ſe.* Vnde eſt illud Chriſti Lucæ 6. *Menſuram bonam & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum.* Atque idcircò non tam gaudium illud intrare in cor hominis, quā ipſa hominis mens intrare in illud, tanquā in quoddam ipſum excedens, dici poteſt. Iuxta illud etiam Chriſti Mat. 25. *Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.* Sicut hoc ipſum rectè notat D.Thomas hic art. 3.

Tertio ſequitur, poſſe cum iſto gaudio ſimul ſtare in hac vita aliquam triſtitiam de malo oppoſito illi bono diuino: nō quidem vt Deus obtinet bonum illud ſecundum ſe, quo modo etiam de illo diuino bono gaudemus: ſed prout nec dum perfectè poſſidetur à nobis, iuxta illud Pſalmi. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt.* Et illud 2.ad Cor.5. *Dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino.* Quamuis vt poſſidemus bonum illud diuinum iam aliquo modo, ſcilicet per gratiam & beatitudinis ſpem, gaudemus ea ratione de illo. Iuxta illud ad Rom. 12. *ſpe gaudentes.*

Item poſſumus ſimul habere triſtitiam de malo, quod vel nos, vel proximos noſtros, quos tā quam alteros nos reputamus; vt ait diuus Thomas art. 2. impedit, quominus diuinum bonum poſſideamus. Sicut facit in primis peccatum: iuxta illud Iſaiæ 59. *Iniquitates veſtræ diuiſerūt inter me, & vos:* vt optimè D.Thomas docet art. 2. Hactenus de gaudio.

PVNCTVM SECVNDVM.

De Pace.

D.Thomas quæſt. 29.

Videndvm eſt quid propriè ſit Pax, de qua eſt ſermo in propoſito, & quonam modo ſit effectus charitatis. Pax igitur eſt aliquid oppoſitum repugnantiæ cuidam ac diſſenſioni appetitionum & conatuum: vt patet ex illa antitheſi verborum Apoſtoli 1.ad Cor. 14. *Nō eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis.* Atque idem docet D.Avgvstinvs lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 12. Vbi probat *pacis intentione geri bella. Quia qui bella,* inquit, *volūt nihil aliud quàm vincere volūt; Victoria autē eſt ſubiectio repugnantiū: quod cum factum,* inquit, *fuerit, pax erit.* Nēpe quia quod eſt oppoſitū paci tūc tollitur, ſcilicet repugnantia & bellum. Hinc patet, pacem conſiſtere in conſenſione quadam appetitionum & ſtudiorum, vt D.Thomas rectè docet hic art. 1.

Sed eſt Observandvm cum eodem D.Thoma, pacem propriè dictam conſiſtere in conſenſione appetitionum omni modo. Quod vt rectè intelligatur, ſciendum eſt, tot modis poſſe eſſe conſenſionem appetitionum, quot modis eſſe poteſt illarum diſſenſio. Poteſt autem diſſenſio hæc accidere tribus modis. Primò, cùm quis habet appetitionem diſſentientem ab appetitione alterius hominis.

Secvndo, cùm habet diſſentientem appetitionem ab appetitione alterius cuiuſdam ſui appetitus. Vt cùm A *caro concupiſcit aduerſus ſpiritum*, ſicut Apoſtolus ait ad Galat. 5. ſeu, quod idem eſt, cùm *lex membrorum repugnat & aduerſatur legi mentis*, vt idem Apoſtolus docet ad Roman. 7.

Tertio, cùm quis per vnum & eundem appetitum appetit diuerſa & incompatibilia, quæ ſcilicet ſimul aſſequi non poteſt, vt D.Thomas ait art. 1. Quod, vt rectè ibidem notat Caietanus, non ita debet intelligi, quaſi poſſit idem appetitus ferri in diuerſa, quæ per ſe ſint incompatibilia: vt quòd ſit ſimul dies & nox, aut quòd ſimul quis viuat, & ſit mortuus: ſed quia poteſt ferri in incompatibilia per accidens ob aliquem defectum facultatis in appetente. Vt ſi quis ſimul cupiat opes, ſanitatem, & pulchritudinem, qui tamen ea ſit conditione, vt hæc omnia ſimul obtinere non poſſit.

B Nec tamen huiuſmodi appetitiones incompatibilium cenſendæ ſunt diſſentientes & repugnantes quatenus abſolutè ſunt appetitiones quædā: ſic enim potius ſuapte natura & ratione conſentiunt, ſed quatenus ſunt de incompatibilibus, & eatenus oppoſitis, item quatenus vna illarum eſt cum quiete, puta ea quæ eſt de bono, quod quis aſſequi poteſt, aut iam obtinet: alia verò cum anxietate & inquietudine appetitus, puta ea quæ eſt de bono, quod obtineri non poteſt.

Iam igitur vt quis habeat pacem propriè dictam, de qua eſt ſermo in propoſito, oportet vt nullo modo ex his tribus habeat diſſenſionem aliquam & repugnantiam appetitus, ſed conſentiat in appetendo, tū cum aliis, tū etiam ſecum ipſe per vtrumque appetitum, ſcilicet intellectiuum & ſenſitiuum, & per quemlibet illorum; ita C vt per neutrum appetat incompatibilia per accidens.

Et hoc ipſum videtur indicaſſe D. Auguſtinus lib. 19. de ciuitate Dei, cap. 13. cùm generatim deſcribens pacem dixit eſſe *tranquillitatem ordinis*: Tunc enim verè & abſolutè eſt ordinis tranquillitas, cùm omnes illæ res inter ſe conſentiunt, quæ ſic ſunt inuicē ordinatæ, vt & conſentire, & diſſentire inter ſe poſſint. Idipſum etiam voluit S.Dionyſius cap. 11. de diuin. Nominibus, cùm dixit, pacem eſſe *omnium vnitiuam, & conſenſus operatiuā*; debet enim hoc dictum intelligi, non effectiuè, quaſi ex pace conſequatur vnio & conſenſio, ſed formaliter, quia ſcilicet in ipſa vnione omnimoda & conſenſu ratio pacis conſiſtit, ſicut eſt dictum.

Quòd ſi quis cum aliis quidem appetitu conſentiat, D ſed non ipſe ſecum; propriè dicetur habere cōcordiam, ſed non pacem. Siquidem pax, vt docet D.Thomas art. 1. Concordiam quidem includit, & aliquid præterea addit, ſcilicet conſenſum appetitionum in eodem homine. Quanquam minùs propriè illa etiam cōcordia erga alios poteſt, & ſolet nominari pax. Vt cùm ait Chriſtus Dominus Marci 9. *Pacem habete inter vos.* Et Apoſtolus ad Rom. 12. *cum omnibus hominibus pacem habentes.* Et D. Avgvstinvs lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 13. *Pax,* inquit, *hominum eſt ordinata concordia.*

Porrò non quæuis cōſenſio omnimoda & vnio appetitionū eſt pax de qua loquimur: ſed cōſenſio in vero bono. Quæ enim eſt cōſenſio in apparēte duntaxat bono, non eſt vera, ſed apparēs pax, vt docet rectè D.Thomas art. 2. ad 3. Et patet ex illo Sap. 14. *In magno viuentes in-* E *ſcientiæ bello tot & tā magna mala pacē appellāt.* Et Eſaiæ 57. *Non eſt pax impiis.* Et Iere. 7. *Dicentes pax pax, & non erat pax.* Atque vt bonum verum eſt duplex, quoddam perfectum & plenum, quali ſancti fruuntur in altera vita; alterum imperfectum, quale in hac vita conſequi licet: Ita pax iuſtorum, in hac vita eſt imperfecta; perfecta autem eſt illa demum, quam habent Beati perfruentes eodem ſummo, & perfectiſſimo bono: quæ quidē pax eſt vltimus finis noſter, vt pulchrè oſtendit D. Avgvstinvs lib. 19. de ciuit. Dei cap. 11. ex illo Pſalm. 147. *Qui poſuit fines tuos pacem.* Itémque ex eo quòd propterea cœleſtis patria vocatur Hieruſalem; *quod myſticum nomen,* inquit Auguſtinus, *viſio pacis interpretatur.*

Etſi

Digitized by Google

Ex his quædam conſequuntur. PRIMO ſequitur, pacem rectè numerari inter effectus charitatis: vt docet D. Thomas hic artic. 3. Nã inclinamur per charitatem ad diligendum omnia eo modo quo oportet, ſcilicet Deum vt vltimum finem, & proximos ac reliqua propter Deum. Ex quo eſt conſequẽs, vt in appetitionibus noſtris, ita ordinatis, non ſit malum diſſenſionis & repugnantiæ, ſed bonum contrarium pacis, iuxta illud Pſal. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam.*

Eſt autem hic DVBIVM circa modum, quo pax eſt effectus charitatis. Num ſit effectus ipſius tanquã actus quidam eius, an verò tanquam relatio quædam conſequẽs charitatis actum. Nam Caietano hic art. 4. videtur effectus charitatis, tanquam relatio potius conſequens charitatis actum vt vniẽtem appetitiones: quæ relatio nimirum ſit illa appetitionum vnio & conſenſio ſiue tranquillitas, vt vocat D. AVGVSTINVS lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 13. cuius teſtimonio confirmat hanc ſuam ſententiam Caietanus.

Diuus autem Thomas art. 4. ad primum, omninò ſentire videtur, pacem verè eſſe charitatis effectum, tanquam eius actum. Affirmat enim de pace duo, quæ non niſi in verum actum conueniunt. VNVM eſt, quòd eſt actus meritorius. ALTERVM eſt, quòd de illa extet præceptũ Marc. 9. illis verbis, *pacem habete inter vos.* Nec videtur ſanè D. Thomas ſolũ cauſaliter loqui, cùm ait; pacem eſſe actum charitatis, quaſi tantùm ſit ſenſus, illam conſequi ex cauſa, quæ ſit actus quidam charitatis, ſicut interpretatur D. Thomã Caietanus. Sed planè videtur illo loco D. Thomas loqui de pace formaliter.

Cæterùm quæſtio hæc mihi ſolùm videtur eſſe de nomine. Et poteſt dici pacem vtroque modo eſſe effectum charitatis, ſcilicet, & vt actum, & vt relationem. Quod nihil aliud eſt, quàm dicere, dupliciter vſurpari vocabulum pacis. Primò pro illa relatione vnionis appetitionum cõſequente actum charitatis. Secundò pro ipſo actu charitatis, vt eſt ſine vlla repugnantia appetitus. Quin etiam quælibet alia appetitio boni; vt eſt cõſentiens cum aliis, poteſt nominari pax. Quocirca pax, vt eſt quidam actus, non differt re ab ipſo actu charitatis, ſcilicet ab amore Dei & proximi ordinato, vel etiam ab aliis appetitionibus bonis, quæ ſint ſine repugnantia. Sed differt ab his actibus ſolùm ratione formali, vt patet quoque ex doctrina D. Thomæ, art. 4.

SECVNDO ſequitur, non eſſe neceſſariam præter charitatem, peculiarem aliquam virtutem, cuius actus ſit pax; ſecundùm illam ſuam rationem formalem iam dictam: vt bene docet D. Thomas art. 4. Probatur: Quoniam non quæcũque ratio formalis diſtincta actus, ſiue obiecti ſufficit ad fundandam peculiarem virtutem, niſi habeat etiam ex ſe peculiarem difficultatẽ. Non eſt autem peculiaris & diſtincta difficultas in pace ab ea quę eſt in ipſis actibus charitatis ordinatis. Nam qui Deum diligit tanquam vltimum finem, & alia propter Deum, conſequenter habet faciliè appetitiones omnes vnitas. Quare pax ad eandem ipſam virtutem charitatis pertinet, tum vt actus eius, tum vt relatio quædam conſequens illius actum, ſicut eſt dictum.

TERTIO ſequitur, pacem diuerſis rationibus rectè numerari, tum inter beatitudines Matth. 5. tum inter fructus ſpiritus ad Galat. 5. Eſt enim quædã beatitudo, quatenus eſt actus virtutis perfectę, puta charitatis; fructus autem quatenus eſt quoddam bonum vltimum, quod habet iucunditatem, ſiue delectationem, vt rectè declarat D. Thomas art. 4. ad primum; & patet etiam ex doctrina eiuſdem 1. 2. quæſt. 69. & 70.

QVARTO ſequitur, nullam rem eſſe quæ ſuo modo non expetat pacem, vt docet D. Thomas art. 2. Et oſtendit fusè D. AVGVSTINVS lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 12. Ratio eſt, quoniam omnis res modo cõuenienti naturæ ſuæ expetit bonum & perfectionem ſibi congruentem obtinere ſine vlla repugnantia, atque adeò etiam nullo repugnante appetitu. Quod ipſum eſt pacem habere. Atque hanc rationem, qua D. Thomas vtitur hic art. 2. inſinuauit quoque D. AVGVSTINVS lib. 19. de ciuit. cap. 12. cum dixit: *Sicut nemo eſt, qui gaudere nolit, ita nemo eſt qui nolit habere pacem*; nimirum quia tunc aliquis gaudet quando bonum poſſidet cum quiete & tranquillitate, atque adeò cum pace.

POSTREMO ſequitur, non ſine cauſa in Scripturis tantopere commẽdari pacem. Nihil enim expetibilius eſt, quàm bonum trãquillè poſſidere. Quamobrem Angeli in Chriſti Natiuitate, cùm vellet maximum bonum hominibus nunciare, illo modo annunciarunt: *Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus.* Hinc etiam illa formula ſalutãdi non ſolùm ab Apoſtolo ſæpe, ſed etiã à Chriſto vſurpata. *Pax vobis.* Quin etiam diſceſſurus ex hoc mundo pacem tanquam præcipuum legatum ſuis relinquere teſtatus eſt: *Pacem*, inquit, *meam do vobis, pacem relinquo vobis*, Ioan. 14.

Vnde ex contrario, pro maximo malo in Scriptura ducitur, diſſenſio & repugnãtia appetitionum ſeu deſideriorum, quibus ſcilicet ſolet vehementer excruciari animus cùm variis & multiplicibus deſideriis agitatur. Quæ idcircò Apoſtolus 1. ad Tim. 6. vocat *deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt*, inquit, *homines in interitum & perditionem.* Atque ideò etiam D. Petrus 1. epiſt. cap. 4. *deſideria* annumerat *luxuriis, vinolentiis, comeſſationibus & idolorum cultibus.*

Porrò rationem obtinendi magnum illud bonum pacis oſtẽdit Apoſtolus ad Galat. 6. exẽplo ſuo, quaſi quadã ad id regula, nobis propoſita: *Mihi*, inquit, *abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Et quicunque*, inquit, *hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos.* Sed de his hactenus.

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Miſericordia, quæ eſt item effectus quidam internus charitatis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 30.

TRIA *ſunt explicanda*: PRIMO, *quid propriè ſit miſericordia.* SECVNDO, *an ſit virtus.* TERTIO, *qualis virtus.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid propriè ſit Miſericordia.

D. Thomas artic. 1. & 2.

RAtio, Miſericordię tum à Philoſopho li. 2. Rhethor. cap. 8. tum à Diuo AVGVSTINO lib. 19. de ciuitate Dei, cap. 5. deſcribitur; ſed non planè vno modo. Nam aliquid in ea deſcriptione ponit Philoſophus, quod omittit Auguſtinus, & aliquid Auguſtin. quod omittit Philoſophus. Quin etiã vltra ea quæ

Digitized by Google

vtrque ponit, addit aliquid D.Thomas hîc art. 1. Sed tamen ex doctrina horum trium licebit colligere bonam & plenam Miſericordiæ deſcriptionem.

Ariſtoteles igitur, loco citato, ſic deſcribit Miſericordiam: *Commiſeratio*, inquit, *eſt dolor quidam ex apparẽte malo corruptiuo, ac dolorem inferente in indignũ, pati, quod ipſe putabit ſe pati, vel ſuorum aliquem, idque ſic vt propinquum videatur.*

Diuus autem AVGVSTINVS vbi ſuprà deſcribit hoc pacto: *Miſericordia eſt aliena miſeriæ in noſtro corde compaſſio, qua vtique ſi poſſumus, ſubuenire compellimur.* Vbi quod Auguſtinus in hac deſcriptione ponit, Miſericordiã eſſe cõpaſſionem talem, ex qua ſi facultas ſuppetat *compellamur ſubuenire*, omiſſum eſt à Philoſopho: ſicut contrà, quod Philoſophus in ſua deſcriptione poſuit, Miſericordiam eſſe *de malo inferente dolorem in indignum*, itémque de malo quod *propinquum* videatur, omiſſum eſt ab Auguſtino: atque etiam illud quod Ariſtoteles ibidẽ ait debere miſerentem putare, ſeipſum pati; id eſt, miſericordiã eſſe de malo vt proprio, prꝺteriuit Auguſtinus. Adddit quoque præter iſta omnia D.Thomas hîc art. 1. Miſericordiam eſſe de malo inuoluntario.

Quæ quidem omnia vera ſunt. Si tamen illud quod Philoſophus ait, Miſericordiam eſſe de malo, quod videatur *propinquum*, nõ ita intelligatur, quaſi neceſſe ſit ſemper malum de quo eſt Miſericordia, apprehendi, vt iam vrgens vel inſtans, & vicinum: Sed quia ordinariè quidem non ſolet eſſe, niſi de præſente vel propinquo malo. Nam conſtat alioquin concitari animum quandoque Miſericordia erga mala, quæ multis ante ſeculis contigerunt. Vt cùm Chriſto Domino patienti, & Martyribus compatimur, quorum paſſiones ante 1000. vel 1500. annos contigerunt.

Ac non aliter quàm hoc modo, quo diximus intelligẽdum eſſe Philoſophum colligi poteſt ex eius verbis. Sic enim in illo lib. 2. Rhetor. cap. 8. dicit: *Afflictiones tunc miſerabiles ſunt quando præſentes cernuntur: quæ à mille annis antè fuerũt, vel futura ſunt, vel omnino non miſeramur, vel non ſimiliter*: id eſt, ordinariè non ita vehementer, ſicut ſolent præſentes.

Iã igitur ex doctrina iſta D. Auguſtini & Philoſophi, & D.Thomæ, colligamus Miſericordiæ deſcriptionem plenã hoc modo: *Miſericordia eſt dolor ſiue triſtitia, de malo alieno inuoluntario æſtimato vt proprio, & aliquo modo contra perſonæ miſerabilis dignitatẽ, cui ſubuenire velit miſerãs quãtum in ipſo ſit, & commodè poſſit.* Huius definitionis particulæ ſigillatim iam aſſerendæ & explicandæ ſunt.

PRIMO dicimus Miſericordiã eſſe *dolorem*. Hoc patet. Nam vt docet D. Damaſcenus libr. 2. Fid. Orthod. cap. 14. Et D.Thomas hîc art. 1. & nos etiã tradidimus tomo 2. in diſputat. de paſſionibus, Miſericordia eſt quaſi quædã ſpecies doloris ſiue triſtitiæ. Triſtitia enim eſt dolor de malo proprio: Miſericordia verò eſt dolor de malo proximi æſtimato vt proprio. Cùm autem huiuſmodi dolor ſeu triſtitia, quã dicimus eſſe Miſericordiã, poſſit eſſe actus tum appetitus ſenſitiui, vt eſt ſcilicet vna ex paſſionibus, tum etiã voluntatis, vt in voluntate ſunt quidam actus paſſionibus ſimiles; in propoſito potiſſimũ quidem loquimur de Miſericordia, vt eſt actus voluntatis. Nam loquimur de illa vt eſt conſequens ex charitate, atque adeo vt tam latè patet erga proximos, quàm ipſa charitas, quæ eſt item in voluntate.

SECVNDO dicimus, Miſericordiam eſſe de *malo*. Cùm autem omne malum conſiſtat in defectu aliquo; inde fit vt obiectum ſiue motiuum Miſericordiæ ſit ſemper defectus, vt docet diuus Thomas hîc articulo ſecundo.

TERTIO dicimus eſſe de malo *inuoluntario* ſicut tradit diuus Thomas art. 1. Nã eſt de tali malo & defectu, qui meritò cenſeatur eſſe quædam miſeria, ſi quidem Miſericordia circa miſeriam tanquam circa obiectum verſatur. Miſeria autem eſt aliquid inuolũtarium. Sicut contrà Beatitudo, cui miſeria omnis opponitur, cõſiſtit A in hoc vt quis habeat ea bona quæ vult, iuxta illud Auguſtini lib. 13. de ciuit. c. 4. *Beatus eſt qui habet quicquid vult, & nihil mali vult.*

Nec tamen oportet defectum illũ ſeu miſeriam, quę eſt motiuum Miſericordiæ, eſſe omni ratione inuolũtarium, ſed ſufficit ſi aliqua ratione: Poſſumus namque miſereri alicuius propter peccatũ, vt docet diuus Thomas artic. 1. ad primum ex ſententia diui GREGORII qui homil. 34. in Euangelia dicit, veram iuſtitiam non habere indignationem contra peccatores ſed compaſſionem. Et tamen peccatum non omni ratione eſt inuoluntarium, ſed vt habet reſpectum quẽdam, ſiue habitudinem ad pœnam. Et ea ratione poteſt de illo eſſe miſericordia.

Quam verò latè pateant ea mala inuoluntaria, quæ poſſunt eſſe motiua miſericordiæ, fusè declarat Ariſtoteles B lib. 2. Rhet. cap. 8. vbi docet in vniuerſum eſſe vel naturæ vel fortunæ mala. Naturæ mala in propoſito dicit eſſe ea, quæ ſũt naturæ corruptiua: *Vt mortes*, inquit, *verbera, corporis afflictiones, ſenectus, morbi, cibi inopia.* In malis autem fortunæ numerat imprimis: *Si*, inquit, *neminẽ quis habeat amicum, aut quã pauciſſimos. Huic enim diuelli*, inquit, *à ſociis atque amicis miſerabile eſt.* Item ponit in hoc numero *turpitudinem, imbecillitate, mancum eſſe: Et ſi, vnde oportebat*, inquit, *bonum quidpiam contigiſſe, inde malum acciderit.*

QVARTO dicimus, Miſericordiam eſſe de malo alieno æſtimato *vt proprio*. Nã vt docuimus in materia de paſſionibus, & repetit hic art. 2. D.Thomas, triſtitia & dolor non eſt propriè erga alterũ, ſed erga ſeipſum. Eſt autem miſericordia quidã dolor ſiue triſtitia, vt eſt dictũ. Vnde defectus ille qui ſit motiuũ miſericordiæ, C non modò dicitur eſſe defectus perſonæ miſerabilis, ſed etiam aliquo modo ipſius perſonæ miſerentis, vt docet D.Thomas hîc artic. 2. Et Ariſtoteles 2. Rhet. cap. 8.

Poteſt autem dupliciter fieri, vt defectus perſonæ miſerabilis ſit etiam aliqua ratione perſonæ miſerentis, ſicut docet D.Thomas eodem art. 2. VNO modo per ſolam vnionem affectus, quæ nimirum facit, vt malũ alterius amicorum reputetur quoque alterius malũ: propter quod dixit Ariſtoteles 9. Ethic. cap. 3. *amici officium inter cætera eſſe condolere de malo amici ſicut de proprio.* Id quod ſimiliter indicauit Apoſtolus ad Roman. 12. cùm iuſſit *flere cũ flentibus, & gaudere cũ gaudentibus.* ALTERO modo poteſt id fieri per communicationem realem eiuſdem mali actu vel potentia; ſi videlicet miſerans ſit D obnoxius eidẽ malo quo afficitur perſona miſerabilis, aut certè poſſit illud incurrere. Neque tamẽ requiritur, vt vtroq; modo defectus perſonæ miſerabilis ſit etiam perſonæ miſerentis: Sed ſufficit vt ſit eius ſecundum vnionem ſaltem affectus.

Et quidẽ vtroque modo defectus proximi, cùm eius miſeremur, eſt quodammodo noſter, videlicet per vnionem affectus & per cõmunicationẽ eiuſmodi defectus realem, ſaltem potẽtia. Quãdoquidem quoduis malum proximi poſſumus etiam ipſi incurrere. Cùm autẽ Deus hominis miſeretur, defectus perſonæ miſerabilis nõ reputatur etiam miſerẽtis, niſi ſecũdum vnionẽ affectus; idque ſufficit, vt patet ex doctrina diui Thomæ art. 2.

Non eſt tamen negandum, quin quando eſt etiam E communicatio realis actu vel potentia eiuſdẽ affectus, multo vehemẽtiùs Miſericordia cõcitetur. Hinc enim Deus vt magis ac magis ſuam erga nos charitatem & miſericordiam commendaret, noſtram induit naturã, vt per ipſã poſſet re ipſa quoque fieri particeps noſtrorũ defectuum, & eo vehementius noſtri miſereretur. Atque hæc eſt vis illius ſententiæ Apoſtoli de Chriſto ad Hebr. 2. *Debuit per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deũ, vt repropitiaret delicta populi: In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tẽtatus, potẽs eſt, & iis qui tentantur auxiliari*: nimirũ per quendã miſericordiæ modũ, qui exiſtat quoque ex propria experientia.

Ad multū quidem concitari miſericordiam ex reali communicatione defectus alieni,ſiue actu ſiue potētia, inde manifeſtè patet,quod,vt diuus Thomas ait.2.poſt Philoſophum 2.Ethicor.cap.3.docet, illi ſūt procliuiores ad miſerendum,qui in ſtatu & cōditione vitæ ſunt ſimiliores perſonæ miſerabili :quia ſcilicet reputant ſe ſimiliter in illud malū poſſe incurrere, ſicut eadem ratione ſenes & ſapiētes,qui humanæ vitæ pericula perſpectiora habēt,ſolent facilius miſereri. Contrà autem qui putant ſe fœlices nec vſque adeo timent vitæ incōmoda,difficilius miſerentur.Atque etiam ij qui ob aliquam animi paſſionem tēdentem in ardua,ſunt animo maiori & elatiori,minimè aliorum(eo quidem tempore)miſerētur.Vt irati videlicet,de quibus idcirco diuus Thomas articulo ſecūdo intelligendū eſſe putat, quod Ariſtoteles ait 2.Rhetor.cap.8.*Eos qui ſūt in contumeliādi diſpoſitione ſiue affectu,non eſſe ſolitos miſereri*:cui ſententiæ cōſonat illud Prouerb.27.*Ira non habet miſericordiā.* De quo genere pulchra tradit Philoſophus loco citato.

QVINTO diximus miſericordiā eſſe de malo, quod reputetur aliquo modo contra perſonæ miſerabilis *dignitatem*. Hoc non ita intelligendum eſt,quaſi oporteat malum miſerabile eſſe abſolutè cōtra dignitatem perſonæ miſerabilis,ſpectatis omnibus rei circumſtantiis, Sic enim non cōtingeret miſereri eorum,qui iuſtè plectuntur; id quod eſt contra manifeſtam experientiam. Neque etiam id ita intelligendum eſt,quaſi oporteat, cùm quis miſeretur, cogitare quòd miſerabile malum ſit contra dignitatē perſonæ miſerabilis ex aliqua parte ſeu ratione conſideratæ: Experientia enim docet interdum miſericordia erga aliquē nos incitari ſolo ipſo ſpectaculo alieni mali, etiam cùm actu non cogitamus illud eſſe vllo modo contra dignitatem hominis miſerabilis.

Satis igitur fuerit,vt & miſerabile malum ſit contra dignitatem perſonæ miſeræ aliqua ratione cōſideratæ; vtputa præcisè ſaltem quatenus eſt homo: quomodo etiā ſupplicium iuſtum poteſt cenſeri contra dignitatē hominis: Et vt hoc ipſū vel expreſsè vel virtualiter & implicitè cogitetur.Implicitè autē cogitabitur eo ipſo, quod eſt facile venire actu in mentē,neque actu cōtrarium cogitetur,ſcilicet ob alias rationes eſſe dignum& iuſtum,vt perſona miſerabilis tale malū ſuſtineat. Nā dum id actu cogitatur,experientia docet nō concitari miſericordiam.Hanc enim ob cauſſam diuus Thomas artic.2.ad tertium notat, ſuperbos non ſolere miſereri aliorum,quia cùm contemnant alios,putant,inquit D. Thomas,quod dignè patiantur quidquid patiūtur.Vnde diuus GREGORIVS homil.34.in Euangel.dicit:*Falſam iuſtitiam*,id eſt,ſuperborum,*non habere compaſſionem, ſed dedignationem.*

POSTREMO diximus pertinere ad Miſericordiæ rationem,vt miſerans velit,quantum in ipſo eſt, & cōmodè poſſit,*ſubuenire* malo miſerabilis.Quod non ita intelligēdum eſt, quaſi oporteat eū qui miſeretur velle explicite ſubuenire malo: Sed quia dolor ille de malo alieno in quo miſericordiæ ratio ſita eſt, talis eſſe debet vt per eius efficaciā atque vim is qui miſeretur, reddatur promptus & alacer ad ſubueniēdum miſerabili malo, ſi commodè poſſit,id eſt, ſi & facultas ad id ſuppetat,& id facere liceat ac deceat omnibus conſideratis.

Si autem vel facultas deeſt,vel nō decet, aut non licet ſubuenire,vt plerumque accidit, cùm iuſtū ſupplicium de aliquo ſumitur,nihilominus cenſetur quis per hoc verè miſereri, quòd per ipſum non ſtat quominus ſubueniat,atque adeo ad id paratus eſt quantum eſt in ipſo, idque vi illius doloris, qui eſt miſericordia.Quænam igitur ſit natura & ratio actus miſericordiæ,ex his perſpicuum eſt.

***

PVNCTVM SECVNDVM.

An Miſericordia ſit actus virtutis peculiaris, quæ item nominetur Miſericordia.

D.Thomas artic.3.

ORITVR ex ratione actus Miſericordiæ explicata,pūcto præcedēte,quæſtio , an extet peculiaris aliqua,& à charitate differens virtus,cuius proprius actus ſit miſericordia.Ratio dubitandi eſt, quoniā ex vna parte videtur ſola charitas ſufficere ad Miſericordiā. Nā ad vnā & eandem virtutem pertinet velle bonum & auerſari malum oppoſitum : Sed velle bonum proximi pertinet ad charitatē: Ergo etiā auerſari oppoſitū malū illius,& dolere de illo, quod eſt miſereri:alioquin nō videtur ſatis rectè miſericordia numerari poſſe inter charitatis effectus. Ex alia verò parte cùm miſericordiæ actus reſpiciat peculiarem obiecti rationem, nempe miſeriam alienam vt ſubleuabilem, videtur exigere peculiarem virtutem.

RESPONDENDVM eſt autem eſſe peculiarem virtutem miſericordiam,vt affirmat diuus Thomas ait. 3.Probatur PRIMO ex Apoſtolo ad Coloſſ.3.vbi charitatem ita diſtinguit à miſericordia, ſicut ab humilitate & patientia & modeſtia, quæ ſunt peculiares virtutes. Poſtquam enim dixit: *Induite viſcera miſericordiæ, benignitatem,humilitatē, modeſtiam,patientiā,&c.*deinde ſubiungit;*ſuper omnia autem hac charitatem habete.*

SECVNDO probatur ex diuo AVGVSTINO qui lib. 9.de ciuitate Dei, cap. 5. reprehendens Stoicos, quòd miſericordiam tanquam paſſionem quandam & morbum animi in vitio ponerent;ex cōtrario laudat Ciceronē,quòd eam inter alias virtutes numerarit: *Longè*, inquit, *melius & humanius,& piorum ſenſibus accommodatius Cicero in Cæſaris laude locutus eſt, vbi ait:Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior nec gratior miſericordia eſt.*

TERTIO probatur ratione. Nam actus qui habet peculiarem tum rationem formalem obiecti,tum difficultatē,peculiarem virtutem exigit.Talis eſt autē actus miſericordiæ.Ergo,&c.Probatur Minor.Nam vt docet D.Thomas hic artic. 3. & quæſt.ſeq.artic.1.ad tertium, ratio formalis obiecti miſericordiæ eſt malum alienū, vt ſubleuabile per noſtram operam. Hæc autē ratio & peculiaris eſt,& in executione ipſa efficaci,peculiarem difficultatem parit in actu Miſericordiæ. Nō enim Miſericordia eſt dolor de malo alieno proximi præcisè, vt malū eſt oppoſitum bono;quo pacto dolere de proximi malo pertinet ad charitatem:Sed eſt dolor de malo proximi , vt eſt miſeria quædam efficaciter in executione ipſa ſubleuabilis,circa quā certè executionem peculiaris reſtat ſuperanda difficultas,etiam ei qui proximum propter Deum amat.

Etenim ex ipſa ratione miſeriæ,& ex modo quo variis in caſibus oportet eam ſubleuare, emergunt interdum variæ difficultates: vt nonnunquam etiā propter horrorem perſonę aut caſus miſerabilis,vel ob alias rei & loci & perſonarū circumſtantias:ad quas difficultates ſuperandas opus eſt virtute peculiari. Quemadmodum,quia in aliis materiis virtutum,quæ ſūt erga alterum,vt iuſtitiæ & liberalitatis, exiſtūt peculiares difficultates connexæ cum rationibus formalibus obiectorum eiuſmodi virtutum,minimè ſufficit virtus charitatis ad benefaciēdum proximis in illis virtutum generibus: Sed præter charitatem , opus eſt ad id virtutibus peculiaribus, ſcilicet iuſtitia , liberalitate,&c.Pari igitur modo opus erit in propoſito virtute miſericordiæ ad ſuperandas eas difficultates,quæ cōiunctæ ſunt propriè cum malo proximi,vt eſt quædam miſeria efficaciter ſubleuabilis.

Quare ad argumentum in contrarium RESPONDENDVM eſt,ſi malū proximi conſideretur præcisè, vt

malum

Digitized by Google

malum quoddam eſt oppoſitum bono , non requiri ad miſerendum peculiarem virtutem præter charitatem. Vt neque ad benefaciendum proximo, ſi bonum quod proximo impendendum eſt , conſideretur præciſe vt quoddam bonum. Propter quã cauſam negat rectè diuus Thomas quæſt. ſequent. articulo quarto, beneficentiam eſſe actum diſtinctæ virtutis à charitate.

Si autem malum proximi conſideretur, vt eſt quædam miſeria ſubleuabilis, omnino requiri ad illud remouẽdum peculiarem virtutem miſericordiæ, propter peculiares in ea re difficultates. Sicut etiam ad impendendũ bonum proximo requiritur peculiaris virtus, id eſt, iuſtitia aut liberalitas, &c. ſi id bonum cõſideretur, non præciſè vt bonum proximi, ſed vt tale vel tale bonũ, ſicut antè probaui: Ex qua re patet explicatio difficultatis, quæ torſit non parum in commentatio illius art. 3. q. 3. Dominicum Bannes.

Ad id autem quod præterea obiiciebatur, miſericordiam, ſi ſit peculiaris virtus , non rectè numerari inter effectus charitatis: Respondendvm eſt breuiter, nihilominus cẽſeri poſſe charitatis effectũ, quia ordine quodam eſt conſequens, vt, qui diligit, etiam miſereatur.

PVNCTVM QVARTVM.

Qualis nam virtus ſit Miſericordia, an ſcilicet ſit per ſe præſtantior charitate.

D. Thomas artic. 4.

DIvvs Thomas artic. 4. duo dicit. Primo, ſi miſericordia & charitas conſiderentur *ſecundum ſe* , miſericordiã eſſe perfectiorẽ, quàm charitatem: quia eſt communicatiua boni, & ſubleuatiua defectus alieni; quod perfectius quiddam eſt quàm amare. Secvndo, ſi cõſiderentur in ordine ad habentem , ſiue ad *ſubiectũ*, miſericordiam non eſſe perfectiorẽ, niſi in eo qui nullum ſuperiorem habet , ſed omnes ſub ſe, vtputa in Deo; cuius proinde dicitur eſſe proprium miſereri, & *miſerationes eius ſuper omnia opera eius.* In eo autem qui ſuperiorem habeat, vt puta, in homine, perfectiorẽ eſſe charitatem: Nam ei qui ſuperiorem habet, præſtabilius eſt cõiungi cum ſuo ſuperiore (id quod fit per charitatem) quàm ſupplere defectum inferioris.

Hæc doctrina diui Thmæ dupliciter poteſt ad charitatem & miſericordiam accommodari: Vno modo, ſunt quidam habitus boni, id eſt, virtutes quæ ſecundũ rationes ſuas adæquatè quidem inueniuntur in homine; inadæquatè etiam in Deo, ſi nimirum aliquid in ipſis, præciſè conſideretur, abſtrahendo à ratione habitus ſiue qualitatis. Et ſic comparatio iſta expoſita à D. Thoma quoad vtramque eius partem, non eſt niſi *ſecundum quid*, ſi nimirum hi habitus conſiderentur, non ſimpliciter & abſolutè, ſed ſecundum quaſdam rationes ſuas, vtputa, quòd charitatis actus eſt amare ; miſericordiæ autem, defectũ ſubleuare & bonum communicare. Secũdũ has enim rationes, quas D. Thomas appellat charitatis & miſericordiæ *ſecundum ſe*, id eſt, abſtrahendo ab obiecto & ſubiecto, & ſolùm conſiderãdo rationem actus; perfectior eſt miſericordia. Nam communicare bonum, & ſubleuare defectum, per ſe eſt perfectius, reſpectu autem habentis, ſiue ſubiecti, non eſt id præſtabilius, niſi is careat ſuperiore, vt ait D. Thom.

Simpliciter autem & abſolutè, non poteſt nec debet dubitari quin habitus charitatis ſit perfectior & præſtabilior, quàm habitus miſericordiæ tum *per ſe* , tum etiã *habenti*. Per ſe quidem quoniam habet ſimpliciter perfectius obiectum, puta bonum ipſum diuinum; Habẽti autem, quia ſimpliciter quidem præſtabilius eſt habenti id habere, quod eſt ſimpliciter melius & præſtabilius. Cùm enim virtus formaliter reddat bonum habentem, implicat contradictionem, vt virtus ſit per ſe melior, &

A non ſit etiam melior habenti, vel vt habens non ſit melior per illam. Quocirca Apoſtolus ad Coloſſ. 3. manifeſtè indicat habitum charitatis eſſe ſimpliciter præſtabiliorem habitu miſericordiæ, tum per ſe , tum habenti. Poſtquam enim dixit: *Induite viſcera miſericordiæ, benignitatem, &c.* ſubiungit: *Super omnia autẽ hæc charitatem habete* (habete, inquit) *quod eſt vinculum perfectionis.*

Altero modo poteſt illa doctrina diui Thomæ intelligi de charitate & miſericordia non vt ſunt quidam habitus boni, ſed vt abſtractiſſima quadam ratione miſericordia eſt perfectio ſeu facultas quædam ſubleuatiua omnis miſeriæ ſeu defectus: Charitas autem eſt perfectio, & facultas quædam diligendi Deum & alia propter Deum. Ac de miſericordia & charitate iſto modo
B acceptis putat Caietanus hìc artic. 4. intelligẽdum eſſe quod D. Thomas, ait miſericordiam ſecundùm ſe quidem , id eſt, ſecundùm id quod exigit ad ſui perfectionem, abſtrahendo ab obiecto & ſubiecto, eſſe perfectiorem charitate. Idque probat eſſe verum. Nam ſic miſericordia ſuapte perfectione eſt actus purus carens omni potentialitate , atque adeo eſt ipſe Deus. Cùm enim ſit ſubleuatiua omnis defectus & miſeriæ, debet ipſa carere omni defectu. Sicut perfectio ſubleuatiua miſeriæ in aliquo genere , vt verbi gratia, paupertatis, debet carere eiuſmodi miſeria & defectu : Sed omnis potentialitas eſt in latitudine entis quædam miſeria & defectus: Ergo miſericordia illo modo accepta debet carere omni potentialitate. Quod autẽ caret omni potẽtialitate, eſt actus purus & infinitus, ac proinde Deus.
C Et in hoc ſenſu putat Caietanus de Deo dici , quòd ſit eius proprium miſereri, & quòd miſerationes eius ſint ſuper omnia opera eius. Atque iſtam interpretationem diui Thomæ & doctrinam Caietani magis probat hic Bannes: licèt priorem quoq; interpretationẽ admittat.

Mihi verò, quod ait Caietanus, verum per ſe videtur, ſcilicet miſericordiam ita abſtractè conſideratam eſſe ſimpliciter perfectiorem charitate; cùm re vera ex abſtractiſſima illa ratione ſua vendicet ſibi infinitã perfectionem , vt bene Caietanus ratiocinatur. Sed tamen non puto ſpecularitatem iſtam Caietani eſſe ad mentẽ D. Tho. Itaque repudio poſteriorẽ hãc interpretationẽ.

Primo, quoniam D. Thomas vtique loquitur in ea comparatione de miſericordia & charitate, ſecundùm
D eas vtriuſque rationes, quarum homo eſt etiam particeps, vt patet ex toto diſcurſu articuli quarti. Illius autem abſtractiſſimæ miſericordiæ , quæ ſit ſubleuatiua omnis miſeriæ & defectus in tota latitudine Entis, homo minimè eſt capax.

Secvndo, quia loquitur D. Thomas de miſericordia ſecundùm eam rationem, quæ ſi cõſideretur in ordine *ad habentem*, minus ſit præſtans in eo qui habet ſuperiorem: Talis autem miſericordiæ ratio , nequaquam eſt ratio illius miſericordiæ Caietani, ſiquidem ratio illius miſericordiæ abſtractiſſimæ, quam Caietanus ſpeculatur, nunquam reperitur in aliquo, qui habet ſuperiorẽ, cùm ipſa ſit actus purus, ac proinde Deus.

Tertio, quia comparat D. Thomas charitatem & miſericordiam vt ſunt virtutes, ac proinde quidam ha-
E bitus: poſtquam enim definiuit , miſericordiã eſſe virtutem quandam, deinde inſtituit illius comparationem cum charitate, id eſt, vt vtraque cõuenit in genere virtutis, & ſub eo genere differũt. Vnde & addit in illo articulo quarto, miſericordiam eſſe virtutem perfectiorẽ virtutibus aliis moralibus quæ verſentur erga alterũ. Illa verò miſericordia abſtractiſſima Caietani, neq; eſt virtus huius generis, neque habet rationẽ cõuenientem vlli virtuti creatæ, cùm ex ſe ſit actus purus & infinitus.

Quare doctrinam illam diui Thomæ priori modo exiſtimo debere intelligi. Sed præterea notetur, cùm D. Thom. ait, charitatem eſſe meliorẽ miſericordia , ſi cõſideretur in ordine ad habẽtem qui habeat ſuperiorem, intelligendum eſſe ſecundum bonitatem quãdam vti-

Digitized by Google

litatis cuiuſdam maioris: non autem ſecundum bonitatem per ſe & abſolutè conſideratam. Nam per ſe & abſolutè, ſicut miſericordia eſt ſecundum ſe quidē melior A (vt dicit D. Thomas) ſic etiam eſt melior habenti, quãdoquidem ab illa formaliter habet ſubiectũ perfectionem & bonitatem illam quæ eſt in ipſa ſecundum ſe.

QVÆSTIO OCTAVA.

De Beneficentia, quæ eſt externus effectus charitatis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 31.

EXPLICANDVM *eſt punctum vnicum: nimirum quæ ſit ratio beneficentiæ in propoſito, & quomodo ſit benefaciendum. Huc enim reuocatur doctrina diui Thomæ in hac quæſtione.*

PVNCTVM VNICVM.

Quæ ſit ratio Beneficentiæ in propoſito, & quomodo ſit benefaciendum.

D. Thomas quæſt. 31.

BENEFICENTIÆ vocabulum, vt colligitur ex D. Tho. ar. 4. ad 2. dupliciter poteſt vſurpari. PRIMO generatim, vt ſignificat quemcunque actum externum per quē ſub quacunq; ratione boni fiat beneficiũ alteri. Et ſic tã latè patet beneficētia quàm omnis actus virtutis, qui verſetur erga alterũ, vt iuſtitiæ, liberalitatis, &c. SECVNDO modo, vt ſignificat actum externum quo impenditur bonũ alteri ſub peculiari illa ratione boni, quã reſpicit charitas; id eſt, propter Deum ad quem poteſt vnumquodque bonum per charitatē referri. Et ſic vſurpamus hoc vocabulum in propoſito.

Itaque beneficentia hoc loco ex ſua propria ratione non aliud eſt quàm executio quædam actus interni & eliciti charitatis erga alterum. Nã actus internus charitatis erga alterum, eſt, velle alteri bonum, vt patet ex ſupradictis, quæ. 5. Huius autem actus executio eſt bonum alteri facere.

Quocirca rectè docet D. Thom. art. 1. & 4. Beneficentiam eſſe proprium actum charitatis, nō autē alicuius alterius virtutis peculiaris. Nã actus externus per quē interior actus alicuius virtutis eſt efficax, & ad executionē perducitur, ad eandem virtutem pertinet, ad quã actus internus, quatenus vterque actus reſpicit eandē rationem obiecti. Ac poteſt hoc ipſum cōfirmari ex D. Ioan. epiſt. 1. c. 3. *Non diligamus*, inquit, *verbo atque lingua, ſed opere & veritate.* Vbi ſatis indicat, ipſum benefacere, eſſe diligere efficaciter, ac proinde eſſe actũ charitatis. Item poteſt id cōfirmari ex Philoſopho, qui 9. Ethicor. c. 4. docet actum amicitię eſſe, etiam benefacere amicis: Eſt autem charitas quædam amicitia, vt vidimus qu. 1.

Ex hac doctrina tria quædam ſequuntur. PRIMO ſequitur, ita eſſe benefaciendum omnibus pro loco & tēpore, ſicut ſunt omnes diligendi, vt docet D. Thomas art. 2. & patet ex Apoſtolo ad Gal. 6. *Operemur bonum ad omnes.* Quomodo autē ſint omnes diligendi, diſputauimus ſatis ſuprà quęſt. 3. huius tractatus. Peculiariter autem notetur quod dicit circa hoc D. Thomas hîc art. 2. ad tertium, non teneri quempiam benefacere alicui in extrema neceſſitate conſtituto, ipſi ſubueniendo, ſi ſecūdum ordinē iuſtitiæ pateretur per defectũ rei neceſſariæ. Vt, v. g. ſi quis eſſet adiudicatus morti obeundæ per inediam. Etſi autem tunc non teneatur quis ei ſubuenire, ſed poſſit quiſquam voluntatem ſuam cũ volūtate & ordinē iuſtitiæ ac iudicis conformare; tamen qui non eſſet miniſter iuſtitiæ, licitè poſſet ei ſubuenire, vt & ipſemet ſibi, comedendo cibum oblatum, ſicut bene reſoluit Bannes hîc art. 2. poſt Caietanum, q. 69. ar. 3. & 4. Qui etiam ibi docet, damnatum ipſum nō ſolùm tũc poſſe comedere cibum oblatum, ſed etiam ad id teneri. Qua de re infrà latiùs in materia de iuſtitia in iudiciis.

B SECVNDO ſequitur, eodem ordine magis aut minus benefaciendum eſſe ex præcepto charitatis aliis atque aliis, quo ſunt alij atque alij magis diligendi ex ordine charitatis: ac proinde, vt docet D. Thomas hîc artic. 3. coniunctioribus nobis potius eſt benefaciēdum ſecundum illud bonum in quo ſunt cōiunctiores, niſi cętera ſint imparia: Id quod iudicio quodam prudentię in particularibus caſibus perpendendum eſt, vt rectè tradit in eodem articulo D. Tho. de qua re tota nos egimus ſuprà q. 4. huius tractatus.

Solùm hîc notetur caſus ille particularis quem ex doctrina D. Thomæ in illo art. 3. in reſponſione ad tertiũ reſoluit Caietanus; videlicet potius eſſe ſubueniēdum perſonæ, ex qua Reipub. ſalus pendet, exiſtenti in C extrema neceſſitate, quàm ſoluēdum debitum creditori, non ita Reipub. vtili, etiam in extrema neceſſitate conſtituto. Neque tamen putat Caietanus licere tunc etiã eripere rem neceſſariam creditori illi in extrema neceſſitate conſtituto, ad ſubueniendum perſonæ præponderanti, vt loquitur Caietanus, id eſt, vtiliori Reipub. Nam id eſſet poſitiuè malefacere; cùm priuatus ille habeat ius tunc ad vtēdum re ſua in extrema illa neceſſitate, nec ſint facienda mala propter bonum finem. Tametſi poſſit interdum omitti bonum propter finem bonum; ſicut cùm non ſolueretur in illo caſu debitum Creditori, ad ſubueniēdum perſonæ præponderanti, vt dictum eſt. Quæ eadem docet quoque hîc Dominicus Bannes, qui præterea cōcedit poſſe in ſimili caſu extremæ neceſſitatis præferri creditori patrem, matrē, filiũ, D vxorem, &c. Tametſi, vt dictum eſt, non licebit etiam eripere illi rem neceſſariam ad ſubueniēdum eiuſmodi propinquis.

Neque obſtat quòd creditor tenetur in illo caſu extremæ neceſſitatis ſubuenire poti⁹ ex charitate perſonę præponderanti, ex qua ſcilicet pendeat ſalus Reipub. Etſi enim hoc ita ſit, tamen nō quiuis alius poteſt eum ad id faciendum cogere: vt fieret ſi per vim illi tunc res neceſſaria eriperetur. Quemadmodum neque ad alios actus virtutũ, ad quos quiſpiam teneatur, poteſt à quouis licitè cōpelli. Cæterùm ſuprà quæſt. 4. varias regulas tradidimus, ex quibus poſſunt definiri in hac materia multi particulares caſus, circa ordinem & modum quo eſt aliis benefaciendum.

TERTIO ſequitur, cuiuſque virtutis actum, quo fiat bene alteri, vt putà iuſtitiæ, liberalitatis, &c. poſſe ſimul E eſſe actum charitatis: ſi videlicet quis in eo actu proponat quoque ſibi rationem formalem obiecti charitatis, à quo ſimul moueatur ad bonum alteri impendendum. Tunc enim talis actus ſub ea ratione erit beneficentia illa, de qua loquimur, quæ eſt, vt vidimus, actus charitatis.

QVÆ

Digitized by Google

QVÆSTIO NONA.

De Eleemoſyna, quæ eſt item effectus externus charitatis mediante Miſericordia.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 32.

DE Eleemoſyna, non pauca ſunt præclarè ſcripta à ſanctis Patribus. Vt ex Græcis à D. Baſilio concione in illud: Deſtruam horrea mea, & faciam maiora, *Lucæ 12. Et concione ad diuites. Et à D. Gregorio Nyſſeno Baſilij fratre, oratione de pauperibus amandis, & oratione in illud,* Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis, *Mat. 5. Et à D. Gregorio Nazianzeno in oratione de pauperũ amore. Et à D. Chryſoſtomo in libro de Eleemoſyna & Miſericordia, to. 5. Itemque ex Latinis, à D. Cypriano in libro ſeu tractatu de opere & eleemoſyna. Et à D. Ambroſio lib. 1. de officiis, c. 30. Vbi de Eleemoſyna diſſerit ſub vocabulo beneficentiæ & liberalitatis, latiùs ſumptis his nominibus. Et à D. Auguſtino in Enchir. cap. 69. & aliquot ſequentib.*

Diſputant etiam de Eleemoſyna Theologi ſchol. in 4. ſent. diſtin. 15. & 16. 41. Et iuris pontificij Doctores in Decretis 45. diſt. Canone Et qui, *ex Auguſtino. Et can.* Tria, *& aliquot ſequent. Et diſt. 86. Can.* Non ſatis, *ex Ambroſio & aliquot ſequentibus. Scripſit & Innocentius III. de Eleemoſyna librum vnum. Et de eadem materia tractarunt quidam recentiores. Vt Ioannes Medina in Codice de Eleemoſyna. Et Nauar. in Can.* Quieſcamus, *diſt. 42. Et in Can.* Si agamus. *de pœnitentia diſt. 1. Et in Manuali, cap. 4. Et Theodorus Peltanus Societatis noſtræ in libro de tribus operibus ſatisfactoriis, & Bellarminus noſter tomo 3. lib. 3. de bonis operibus.*

Nos ad ſeptem puncta materiam hanc ordine reuocabimus. PRIMO *enim explicandum eſt, quid ſit Eleemoſyna.* SECVNDO, *quotuplex.* TERTIO, *quanta ſit eius præſtantia & vtilitas.* QVARTO, *quanta & qualis eiuſdem faciendæ neceſſitas.* QVINTO, *ex quibus rebus facienda ſit, ſeu quæ ſit materia Eleemoſynæ.* SEXTO, *qui poſſint & debeant illam facere.* SEPTIMO, *quibus facienda ſit.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Eleemoſyna.

D. Thomas artic. 1.

DVCTVM eſt Eleemoſynæ vocabulum à verbo Græco ἐλεεῖν, quod ſignificat miſereri, vnde & ἐλεημοσύνη, id eſt, miſericordia, & ἔλεος id eſt, miſeratio. Itaque Eleemoſynæ nomine, in propoſito, actum miſericordiæ intelligimus. Nec tamen quiuis actus miſericordiæ Eleemoſyna dicitur: ſed is quo ſubleuamus aliquam miſeriam, ſubuenientes neceſſitati. Et latiùs quidem ſumpto vocabulo etiam actus miſericordiæ, quo quis ſuæ ipſius neceſſitatis ſubuenit, dici poteſt quædam Eleemoſyna. Sic enim ſcribit AVGVSTINVS in Enchir. c. 76. *Qui vult Eleemoſynam ordinatè dare, à ſeipſo debet incipere, & eam ſibi primò dare, Eſt enim,* inquit, *Eleemoſyna opus miſericordiæ; veriſſiméque dictum eſt: Miſerere animæ tuæ placens Deo,* Eccleſ. 30. ſic ille. Sed tamen in hac materia communiter ſumitur vocabulum Eleemoſynæ pro actu miſericordiæ, quo ſubuenitur alienæ neceſſitati proximi.

Ac iſto modo acceptum id vocabulum ſolet adhuc dupliciter vſurpari. ſcilicet vel pro re ipſa, qua ſubuenitur alienæ neceſſitati, vt pro cibo aut veſte; vel pro actu, per quem ei ſubuenitur. Pro *re ipſa* accipitur Lucæ 12. illis verbis: *Vendite quæ poſſidetis, & date Eleemoſynam.* Et Actor. 3. *Rogabat autem vt Eleemoſynam acciperet* Pro *actione* autem ipſa accipitur in aliis locis cùm laudatur opus ipſum Eleemoſynæ. Vt Tobiæ 12. *Eleemoſyna à morte liberat.* Et Eccleſ. 17. *Eleemoſyna viri quaſi ſacculus cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit.*

Cæterùm magis propriè accipitur id vocabulum pro ipſa actione. Et ſic vſurpatur hîc à D. Thoma & ab aliis Theologis in 4. d. 15. & 16. & 45. Quocirca ſic à D. Thoma art. 1. & ab aliis Theologis Eleemoſyna deſcribitur: *Eleemoſyna eſt opus quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum.*

Quibus verbis Eleemoſyna deſcribitur non ſolùm vt eſt actus quidam miſericordiæ, ſed etiã vt eſt actus meritorius vitæ æternæ, quatenus proficiſcitur ex charitate erga Deũ: ac proinde vt eſt actus virtutis, eo modo, quo de virtutibus loqui ſolent Theologi, qui ſcilicet nõ æſtimant virtutem niſi id quod valet ad conſequendum vltimum finẽ ſeu beatitudinem beneficio charitatis, iuxta dicta à nobis q. 1. huius Diſputationis puncto tertio.

Alioqui ſi de virtute loquamur moraliter, ſicut Philoſophi ſolent, non eſt negãdum quin Eleemoſyna poſſit eſſe actus virtutis moralis, puta miſericordiæ, etiam ſi non fiat ex charitate. Quare cùm D. Thomas hîc art. 1. ad 1. dicit, Eleemoſynam ſine charitate, non formaliter, ſed ſolùm materialiter eſſe actum virtutis, theologicè loquitur. Sicut & Apoſtolus cùm 1. ad Corinth. 13. nullam laudem tribuit Eleemoſynæ ſine charitate, inquiẽs: *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil prodeſt.*

Ex his apparet, Eleemoſynam non eſſe actum charitatis immediatè, ſed mediante virtute miſericordiæ, vt docet D. Thomas art. 1. Quod nihil aliud eſt quàm, actũ miſericordiæ, qui eſt Eleemoſyna, ordine quodam conſequi proximè actũ charitatis erga eum quid ſubeſt miſeriæ & defectui, oppoſito illi bono quod ei vult charitas. Propter hanc cauſſam miſericordiæ actus cenſetur peculiariter effectus charitatis mediante virtute miſericordiæ: licèt alioqui omnium virtutum aliarum actus poſſint generali quadã ratione cenſeri quoque effectus charitatis, quatenus charitas imperat omnibus virtutibus, iuxta illud 1. ad Cor. 13. *Charitas omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, &c.* Ob eandem etiã cauſſam D. Ioan. 1. epiſt. c. 3. dixit: *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* Quia ſcilicet cùm Eleemoſyna peculiari ratione ſit actus charitatis; qui negligit Eleemoſynam, eo ipſo negligit charitatem.

Sed circa hanc doctrinam ſuperſunt duo dubia breuiter explicanda. VNVM eſt, cùm Eleemoſyna ſit actus quidam externus, per quem proximo bonũ aliquod ſuppeditatur, actus autem virtutis miſericordiæ ſit interior, putà dolor & triſtitia, habens pro obiecto non bonũ, ſed potius malũ ipſum & miſeriam alienã; qui fieri poſſit vt Eleemoſyna ſit actus virtutis miſericordiæ? Videtur enim abſurdũ vt eadem virtus habeat tã diuerſos actus, ſcilicet circa bonũ, & circa malũ, internos & externos.

ALTERVM dubium, motum hîc etiã à Caietano, eſt, an nõ modò charitas, quæ eſt virtus ſuperior miſericordia, poſſit miſericordiæ imperare, eámque mouere ad actum miſericordiæ, vt iam dictum eſt. ſed etiam aliqua alia virtus moralis inferior, quàm miſericordia; vtputa virtus Iuſtitiæ, ſeu pœnitentiæ. Ratio dubitandi eſt nam

D. Thomas art. 1. ad 2. concedere videtur, poſſe inferiorem quoque virtutem imperare miſericordiæ, cùm ait, Eleemoſynam numerari inter opera ſatisfactoria *quatenus ordinatur ad ſatisfaciendum pro culpa*; quæ certè ordinatio fit per virtutem iuſtitiæ aut pœnitentiæ, quæ ſunt virtutes inferiores miſericordia. Ex alia verò parte, cùm imperare ſit ſuperioris, non videtur fieri poſſe vt virtus inferior imperet ſuperiori.

Ad primum dubium RESPONDEO, non obſtante illa diuerſitate actuum, eſſe vnam quandam rationem formalem obiecti, propter quam omnes illi pertinent ad vnam & eandem virtutem miſericordiæ. Ea ratio eſt remotio ſiue ſublatio miſeriæ: ad hanc enim rationem ordinantur omnes illi actus miſericordiæ, tum externi, tum circa bonum, tum circa malum: & ideo omnes verè ſunt actus miſericordiæ. Quemadmodum dolor internus de peccato, & confeſſio exterior, & ſatisfactio, licèt materialiter quidem æquè diuerſi actus ſint atque illi miſericordiæ, tamen quia ad eandem formalem rationem obiecti ordinantur, ſcilicet ad deſtructionem ſiue abolitionem peccati, quæ eſt obiectum formale virtutis pœnitentiæ, omnes ſunt actus vnius & eiuſdem virtutis pœnitentiæ. Hanc vim habet quòd rectè dixit D. Thomas hîc ar. 1 exteriores ad eam virtutem ſpectare, ad quam pertinet illorum motiuum.

Ad ſecundum dubium RESPONDET Caietanus actũ virtutis ſuperioris, vtputà miſericordiæ, dupliciter poſſe in propoſito conſiderari. VNO modo formaliter, vt ſcilicet reſpicit obiectum proprium ſeu finem intrinſecum illius virtutis. ALTERO modo materialiter, vt ſcilicet verſatur circa talem materiam eiuſmodi obiecti, abſtrahendo iam à ratione formali, quam in illa materia propriè reſpicit virtus. Priori modo dicit, virtutem inferiorem, vtputà iuſtitiam, ſeu pœnitentiam, non poſſe imperare actui ſuperioris virtutis, id eſt, miſericordiæ: formaliter ſcilicet conſiderato actu ſuperioris virtutis; ſed ſolùm poſſe ſic imperare virtutem ſuperiorem inferiori. Ratio Caietani eſt, quia imperans debet habere finem vlteriorem quendam ad quem ordinet finem eius quod imperatur: Virtus autem inferior non habet finem vlteriorem reſpectu finis virtutis ſuperioris, ſed potiùs contrà, virtus ſuperior habet finem vlteriorem reſpectu finis virtutis inferioris.

Hãc doctrinam Caietani in primis puto eſſe alienam à mente D. Thomæ art. 1. ad ſecundum. Nam cùm ibi dicit D. Thomas, Eleemoſynam numerari inter opera ſatisfactoria quatenus ordinatur (à iuſtitia videlicet & pœnitentia) ad ſatisfaciendum pro culpa, ſine dubio loquitur de Eleemoſyna non tantùm materialiter, ſed etiam formaliter, prout eſt actus virtutis miſericordiæ. Per Eleemoſynam namque materialiter tantùm conſideratam minimè ſatisfit pro culpa, cùm ſic non habeat rationem virtutis: ſed ſatisfit per illam formaliter, vt eſt actus virtutis. Itaque ſentit D. Thomas, virtutem inferiorem, putà Iuſtitiam & pœnitentiam, poſſe aliquo modo imperare actum ſuperioris virtutis, id eſt, miſericordiæ, etiã formaliter conſideratum, ordinando ſcilicet illum ad ſuum finem, nempe ad ſatisfaciendũ pro culpa.

Deinde arbitror etiam doctrinam illam Caietani nõ eſſe omnino per ſe veram. Nam vnam virtutem ab alia imperari in propoſito, nil aliud eſt quàm hominẽ ex vſu & exercitatione vnius virtutis moueri & impelli ad vſũ alterius, tanquam aliquo modo conducentis ad actum aliquem virtutis eius quę dicitur imperare. Nihil autem obſtat quo minus iſto modo ab vſu virtutis inferioris moneatur quis ad vſum ſuperioris. Vt, v. g. vult aliquis ſoluere debitum creditori, & ideo vt certius & melius ei ſatisfaciat, concitat in ſe ipſo affectum charitatis erga illum tanquam erga ſuum proximum, vt hoc amore impellatur magis ad impertiendum illi, quod ei debet. Hoc caſu Iuſtitia quæ eſt virtus inferior, imperat charitati illo modo iam expoſito.

A Ad illud igitur SECVNDVM dubium poteſt breuiter reſponderi per diſtinctionem. Nam ordinando actum ſuperioris ad actum & obiectum inferioris, ſicut medium ad finem præſtantiorem, quomodo charitas ordinat ad ſuum actum & obiectum actus virtutum aliarum; perſpicuum eſt, non poſſe virtutem inferiorem imperare ſuperiori. Sic enim imperare eſt tantummodo ſuperioris, & eatenus eſt verũ id quod dicit Caietanus. Ordinando autem actum virtutis ſuperioris ad actum aliquem inferioris, tanquam quiddã quocunque modo conferens ad eum; benè poteſt virtus inferior imperare ſuperiori, ſicut antea eſt probatum. Et hoc modo Iuſtitia & Pœnitentia imperant miſericordiæ, quatenus miſericordiæ actus, etiam formaliter vt ſunt actus talis virtutis, conferunt ad actum illũ Iuſtitiæ & Pœnitentiæ, qui eſt ſatisfactio; induendo ſcilicet rationẽ quoque formalem ipſius iuxta doctrinam D. Thomæ hîc art. 1. ad ſecũdum. Nihil enim impedit quominus iidem actus ſecundùm diuerſas rationes ſint actus diuerſarum virtutum.

B

PVNCTVM SECVNDVM.

Quotuplex ſit Eleemoſyna.

D. Thomas artic. 2. & 3.

QVOD ad ſecundum punctum attinet, ſicut eſt duplex genus alienæ miſeriæ, ſcilicet corporalis & ſpiritualis; ſic etiam duo ſunt genera Eleemoſynarum; aliæ enim ſunt Eleemoſynæ *corporales*, aliæ *ſpirituales*. Vtræque autem à DD. memoriæ cauſa ſolent comprehendi duobus verſibus, quos memorat hîc D. Th. ar. 2. Et Durandus in 4. diſt. 15. q. 7.
C & alij ibidem. Et Sylueſter verbo *Eleemoſyna*. Et Ioan. Medina in Codice de Eleemoſyna, q. 1. Et Nauarrus in Manuali, c. 24. n. 4. & alij communiter. Alter verſus complectitur Eleemoſynas corporales ſic;

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Alter ſpirituales ſic:

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.

In quo verſu verbum *Conſule* non tantùm ſignificat Eleemoſynam eam ſpiritualem, qua datur conſilium indigenti, ſed etiam eam qua docetur ignorans. Et ſic in vniuerſum continẽtur his verſibus quatuordecim Eleemoſynæ ſeu quatuordecim opera miſericordiæ, ex quibus ſeptem ſunt corporalia, ſeptem ſpiritualia, quæ etiã vulgo traduntur in Catechiſmis Catholicis.

Sunt autem hîc duo obſeruanda. PRIMO, non eſſe putandum hæc ſolum opera in ſpecie eſſe Eleemoſynam, ſed ideo potiſſimum hæc numerantur, quòd ad
D ea poſſint reliqua omnia facilè reuocari, vt oſtendit D. Thomas hîc art. 2. Alioqui tum in Scriptura, tum à ſanctis Patribus fit quoque mentio aliorum operum miſericordiæ, quæ in ſpecie quidem & expreſsè nõ comprehenduntur illo numero. Vt cùm Iob cap. 29. inquit: *Oculus videns teſtimonium reddebat mihi, eo quòd liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum cui non eſſet adiutor, &c. Oculus fui cæco & pes claudo.*

Et D. AVGVSTINVS in Enchiridio, cap. 72. *Ad omnia*, inquit, *quæ vtili miſericordia fiunt, valet quod Dominus ait*, Lucæ 11. *Date Eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Non ſolùm autem qui dat eſurienti cibum, ſitienti potum, nudo veſtitum, peregrinanti hoſpitium, fugienti latibulum, ægro vel incluſo viſitationem, captiuo redemptionem, debili ſubuectionem, cæco deductionem, triſti conſolationem, non ſano medicinam,*
E *erranti viam, deliberanti conſilium, & quod cuique neceſſarium eſt indigenti, verùm etiam & qui dat veniam peccanti, Eleemoſynam dat, &c.* Vbi Auguſtinus quaſdam Eleemoſynas corporales numerat præter illum etiam ſeptenarium numerum.

Sic etiam GREGORIVS, hom. 29. in Euangelia, quædam opera miſericordiæ commendat præter illum numerum. *Ex quibus vnum eſt*, inquit, *vt qui habet loquendi locum apud diuitem, damnationem pro retento talento timeat, ſi, cùm valeat, non apud eum pro pauperibus intercedat.*

Digitized by Google

Secvndo obſeruandum, ſicut quædam ſunt Eleemoſynæ præter illum numerum, vt iam dictũm eſt; ita quoque certiſſimum eſſe ex fide, quodlibet opus in illo numero comprehenſum eſſe verè Eleemoſynam, atque adeo bonum & rectum opus virtutis miſericordiæ. Nã ex ſeptem corporalibus ſex prima à Chriſto Domino numerantur, & adeo commendãtur, vt affirmet Matth. 25. ſe iuxta illorum ſtudium vel negligentiam in extremo iudicio ſententiam damnationis vel ſalutis pronunciaturum. Septem autẽ ſpiritualia diuerſis in locis Scripturæ paſſim vel iniunguntur vel laudantur.

De vltima autem Eleemoſyna corporali, ſcil. Sepvltvra, poſſet alicui videri, non eſſe eam virtutis opus. Tum quia illam Chriſtus Matth. 25. prætermiſit: tum quia nihil videtur ipſa ad hominem iam mortuum pertinere. Iuxta illud Chriſti Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, & poſt hoc non habent amplius quod faciant,* ſcil. quod ad vos ſpectet.

Sed tamen ſepulturam quoque eſſe laudabile opus, atque adeo veram Eleemoſynam, ex fide certiſſimũ eſt. Probatur Primo ex Scriptura, in qua laudantur homines ſancti, qui vel de ſua poſt mortem ſepultura ſolliciti fuerunt, vel ſepulturæ aliorum diligentiam habuerũt. Vt Geneſ. 49. Iacob præcepit filiis ſuis dicens: *Sepelite me cum patribus meis.* Et Gen. 50. Ioſeph adiurãs fratres ſuos, ait: *Aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto.* Et Tob. 12. Raphael Angelus ad Tobiam inquit, *Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandiũ tuum, & abſcondebas mortuos in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino; & quia acceptus eras Domino &c.* Et ipſe Dominus de Magdalena Matth. 26. *Opus,* inquit, *bonum operata eſt in me; mittens enim hoc vnguentum in corpus meum, ad ſepeliendum me, fecit.* Et contra etiam vituperat Scriptura eos qui mortuorum corpora inſepulta relinquunt. Vt Pſal. 78. *Poſuerũt morticinia ſeruorum tuorum eſcas volatilibus cœli; carnes ſanctorum tuorum beſtiis terræ; effuderunt ſanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Hieruſalem, & non erat qui ſepeliret.*

Secvndo probatur ex Patribus, & antiquiſſima Eccleſiæ conſuetudine, cuius illi ſunt teſtes. D. Dionysivs Areopagita lib. de Eccl. Hierarch. c. 7. p. 3. prolixè deſcribit ritum Chriſtianæ ſepulturæ, & inter cætera inquit: *His peractis Pontifex condit in loco digniſſimo corpus cum aliis ſuis ordinis corporibus ſacris: ſi enim in anima & corpore vitã ſanctã, qui defunctus eſt, duxit; honorabile erit cũ ſancta anima; quod ſacris ſudoribus cum illa decertauit, corpus.*

Clemens Romanus lib. 6. conſtit. Apoſt. c. 30. *Conuenite,* inquit, *in cœmeteria, ſacros libros in iis legentes, & pſallentes pro his qui dormierunt.* Vocabantur autem à veteribus cœmeteria ſeu κοιμητήρια, loca in quibus ſepeliebãtur fidelium corpora. Ductum eſt enim id vocabulum à verbo κοιμάομαι, quod ſignificat dormire ſeu cubare ad dormiendum: dormire namque cenſentur fideles in ſepulchris, propter futuram reſurrectionis vigiliam quam certiſſime expectant.

D. Cyprianvs lib. 1. epiſt. 4. Martialem quendam reprehendit quòd filios ſuos exterarum gentium more *apud profana ſepulchra depoſuerit*; quo ipſe indicat fuiſſe iam tum alia pia & ſacra ſepulchra, in quibus deponi & condi debuerint fideles Chriſtiani. Vnde & lib. 5. ep. 9. meminit Cœmeterij, in quo paſſus ſit S. Pontifex Sixtus: *Sixtum,* inquit, *in Cœmeterio animaduerſum* (id eſt, plexum) *ſciatis, quinto Iduum Auguſtarum die.*

D. Ambrosivs libro de Tobia, cap. 1. laudans Tobiam quod mortuos ſepeliret, *ſi viuentes,* inquit, *operire nudos lex præcipit, quanto magis debemus operire defunctorum corpora?* Et infrà: *Nihil hoc officio præſtantius: ei conferre qui tibi iam non poſſit reddere, vindicare à volatilibus, vindicare à beſtiis conſortem naturæ.*

D. Avgvstinvs lib. 1. de ciuit. Dei, c. 13. *Non,* inquit, *contẽnenda & abiicienda ſunt corpora defunctorũ, maximèque iuſtorum & fidelium: ſi enim paterna veſtis aut annulus, aut ſi quid huiuſmodi, tanto charius eſt poſteris, quanto erga parentes maior extitit affectus, nullo modo ipſa ſpernãda ſunt corpora, quæ vtique multo familiarius atque coniunctius quàm quælibet indumenta geſtamus, &c. Vnde & antiquorum iuſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ, & ſepultura prouiſa.* Idem aſſerit lib. de cura pro mortuis agẽda cap. 3. vbi cap. 2. & 3. ad verbum repetit, quod prolixè de hac tota re diſſeruerat lib. 1. de ciu. Dei, c. 12. & 13.

Tertio probatur ratione quadam præter illas quas Dionyſius, Ambr. & Aug. aſſignarunt, vt vidimus. Nam vt rectè D. Th. hîc art. 2. ad 1. argumẽtatur, omnino pertinet ad defuncti animã ſepulturæ officium. Tum quia viuit in memoria hominum, apud quos illius honor obſcuratur, ſi corpus cui fuit vnita, inſepultum maneat; tum quia gratum eſt ipſi, vt affectum quem anteà habuit erga ſuum corpus, illiúſque bonum ſtatum poſt mortem futurum, imitentur viui impendendo illi piè officium ſepulturæ.

Quam rationẽ attigit quoque D. Avgvstinvs, lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 7. *Ex illo,* inquit, *humani cordis affectu, quo nemo vnquã carnem ſuã odio habet,* ad Eph. 5. *Si cognoſcant homines aliquid poſt mortem ſuam ſuorúmque defunctorum deeſſe, quod in ſua cuiuſque gente vel patria poſcit ſolemnitas ſepulturæ, contriſtantur vt homines, & quod ad eos poſt mortem non pertinet ante mortẽ ſuis corporibus timent; ita vt inueniatur in regnorum libris,* 3. Reg. 13. *Deum per Prophetam minari alteri Prophetæ, qui eius tranſgreſſus eſt verbum, quòd non inferretur cadauer eius in ſepulchrum patrum eius.*

Ex quibus ſanè teſtimoniis & probationibus apparet eſſe verum id quod Bannes hîc art. 2. ſentit, videlicet eſſe peccatum mortale negligere hoc officium erga proximum, cùm quis abſque ſuo incommodo poteſt illud impendere aut curare impendi, & alius non eſt qui id faciat. Res namque eſt grauis: & certè talis negligentia non vacaret ſingulari crudelitate ſeu feritate animi.

Neque obſtant ea quæ in cõtrarium obiiciebantur. Ad Primvm enim reſpõdemus cum D. Th. hîc art. 2. ad 1. ideo Chriſtum Dominum prętermiſſa ſepultura commemoraſſe reliquas Eleemoſynas corporales, quia illæ ſunt euidẽtioris neceſſitatis. Fortè etiã noluit ſepulturæ mentionẽ facere, vt eo ſilentio indicaret reprehẽſibilem quoque eſſe exceſſum in pompis ſepulchrorũ, ſicut etiã dicit D. Chrysostomvs, hom. 84. ſuper Ioannem.

Ad Secvndvm reſpondeo, quamuis ſepultura pertineat ad defunctum ſecundùm eas rationes quas Dionyſius, Ambroſius, Auguſtinus aſſignant, & nos etiam in probatione tertia oſtendimus: tamen triplici alia ratione verè dici poſſe quòd nihil ad effectum pertineat; & ideo veriſſimum eſſe quod ait Chriſtus, non habere amplius quod faciunt qui occidunt corpus. Primo. Quia nil poteſt circa corpus mortuum fieri quod impediat aut imminuat aut retardet defuncti fœlicitatẽ quoad animam. Secvndo. Quia nihil etiam quod ſenſu à defuncto percipiatur. Tertio. Quia nihil etiam quod impediat aut deformet futuram corporis reſurrectionẽ. Secundam rationem ex his tribus reddit quoque D. Th. hîc art. 2. ad 3. & omnes tres D. Aug. lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 6. vbi explicans illam Domini ſententiam: *Nolite timere eos qui occidunt, &c.* ait, ideo illum hoc dixiſſe, *quoniam quidquid facere,* inquit, *permiſſi eſſent, nihil quo minueretur Chriſtiana fœlicitas fieret, nihil inde ad ſenſum poſt mortem viuentium perueniret, nihil ad detrimẽtum ipſorum corporum quo minus integra reſurgerent, pertineret.*

Quocirca meritò D. Auguſt. eodem lib. cap. 2. iſto Chriſti teſtimonio ſic intellecto refutat errorem gentilium, qui putabant nõ poſſe animas fœlices eſſe quamdiu corpora inhumata manerent: *Sicut apud Maronem 6. Æneidos,* inquit Auguſt. *legitur, inſepultos à nauigando atque tranſeundo inferni amne prohiberi;* quia ſcil.

Nec ripas datur horrendas nec rauca fluenta
Tranſportare prius quàm ſedibus oſſa quierunt.

Et ſubiungit Auguſt. *Quis cor Chriſtianum inclinet his*

Digitized by Google

poeticis fabuloſiſque figmentis, cùm Dominus Chriſtianos exhortetur, ne timeant eos qui occidunt corpus, & poſtea nõ habent amplius quod faciant?

Etſi autem hoc ita ſit, tamen vt idem Aug. eo lib. c.4. & 5. diſputat, poteſt per occaſionem quandam ſepultura & ſepulturæ locus prodeſſe defunctis; excitando ſcil. apud viuos illorum memoriam, vt eos, ſi necdum ſatis expiati ſint, commendent interceſſioni ſanctorum, in quorum Baſilicis ſunt ſepulti: *Si nonnulla*, inquit Aug. *religio eſt, vt corpora ſepeliantur, non poteſt nulla eſſe, quando, vbi ſepeliantur attenditur. Sed cùm talia viuorum ſolatia requiruntur, quibus eorũ pius in ſuos animus appareat, nõ video quæ ſunt adiumenta mortuorum, niſi ad hoc, vt dum recolunt vbi ſint poſita eorum quos diligunt corpora, eiſdem ſanctis illos tanquã patronis apud Dominum adiuuandos orando commendent.*

Ex qua ſententia Auguſtini poteſt etiam intelligi quatenus reputari debeat error, an ſecus, ſentẽtia Vualdenſium, quos Æneas Syluius libro de origine Bohemorum, c.35. memorat, inter cætera aſſeruiſſe, nihil referre quonam loco corpora ſepeliantur, ſacro ne an profano. Nam ſi per hoc voluerunt ſignificare non poſſe defunctos ſubſidium vllum à viuis accipere, dum hi ſacrorum locorum religione excitati, pro illis orant, qui in eiuſmodi locis ſepulti ſunt; certum eſt hæreticos illos in eo erraſſe, vt & errant hodie omnes Sectarij, purgatorium & ſuffragia mortuorum negantes. Contra quem errorem eſt inſignis ille Auguſtini locus iam à nobis recitatus. Vt prætercam quòd idem error iam olim in Aërio hæretico ab Eccleſia damnatus fuit, teſte Epiphanio, hæreſi 75. & Aug. hær. 13.

Si autem Vualdenſes illi ſolùm voluerunt nõ ita referre in quo quis ſepeliatur loco, vt, ſi ſacer non ſit, neceſſariò debeat defunctus pati ob eam rem aliquod detrimentum: in eo quidem minimè errarunt, vt bene etiam notauit Alfonſus de Caſtro in ſumma de hæreſibus, verbo *ſepultura*. Idq; patet ex iam dictis. Nam neque ex ſepultura aut ſepulturæ loco pendet defuncti fœlicitas; & ſi fortè ſubſidiis adhuc viuorum indiget, ea poteſt etiam inſepultus percipere, vt notauit quoque D. Aug. in dicto libro de cura pro mortuis agenda, cap.4.

PVNCTVM TERTIVM.

Quanta ſit præſtantia & vtilitas Eleemoſynæ.

D.Thomas artic. 4.

PRincipio ſciendum eſt, Eleemoſynam quaſdam habere præſtantias & vtilitates communes illi, & aliis actibus virtutum; & quaſdam ei proprias. Prioris generis præſtantiæ & vtilitates ſunt tres. Prima eſt: Quòd habet rectitudinem & laudem virtutis cuiuſdam, i. miſericordiæ. Secvnda: Quòd habet vim merendi, ſi ex charitate fiat. Tertia: Quòd habet etiam vim ſatisfaciendi pro pœna peccato debita poſt remiſſam culpam, vt in materia de Sacramẽto pœnitentiæ traditur: vbi tria potiſſimum opera ſatisfactoria numerari ſolent à Theologis; ſcil. Oratio, Ieiuniũ, Eleemoſyna. Ex quib. Eleemoſynam habere præcipuè eam vim affirmat D.Th. in 4.d.15.q.2.ar.2.

Atque in his ipſis perfectionibus & vtilitatibus quas Eleemoſyna communes habet cum aliis virtutum actibus, eo magis præeminet, quo virtus miſericordiæ eſt præſtantior aliis virtutibus moralibus, iuxta ea quæ dicta ſunt q.7.p.vlt. Ac inter ipſas rurſus Eleemoſynas, quo aliæ aliis præſtantiores ſunt, eo aliæ aliis magis in prædictis perfectionibus antecellunt.

Etenim à toto genere Eleemoſynæ ſpirituales præſtantiores ſunt quàm corporales cæteris paribus, vt D. Thom. art.3. oſtendit. *Primò*, Quoniam beneficium ſpirituale, quod per Eleemoſynam ſpiritualem impenditur, præſtantius eſt quàm corporale. *Secundò*, Quia ſpiritus cui videlicet ſubuenitur per ſpiritualem Eleemoſynam, antecedit corpori cui ſubuenitur per Eleemoſy- A nam corporalem. *Tertiò*, Quia etiam ipſe actus ſpiritualis Eleemoſynæ (vt cum quis docet) eſt perfectior natura ſua quàm actus Eleemoſynæ corporalis.

Poſterioris autem generis vtilitates & perfectiones Eleemoſynæ, ſcil. ipſius *propriæ*, ſunt potiſſimùm duę, quas tum Scriptura tum Patres tribuunt Eleemoſynæ, & frequentius ferè corporali. De quibus videndum eſt quomodo debeant intelligi. Altera eſt, Quòd per illam quis conſequatur remiſſionem peccatorum. Altera, Quòd illius etiam beneficio conſeruetur gratia diuina, & præſeruetur quis à malo & à morte ſpirituali.

Prima vtilitas tribuitur Eleemoſynę his Scripturæ locis Tob.12. *Eleemoſyna eſt quæ purgat peccata.* Et Eccl.3. *Ignem ardentem extinguit aqua, & Eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Et Dan.4. *Peccata tua Eleemoſynis redime, & iniquitates* B *tuas miſericordiis pauperum.* Et Luc.11. *Date Eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.*

Secvnda verò vtilitas tribuitur Eleemoſynæ his locis Tob.4. *Eleemoſyna ab omni peccato & morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Et Eccleſ.29. *Eleemoſyna viri gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit.*

Patres etiam has eaſdem vtilitates tribuunt Eleemoſynæ paſſim in locis, quos punct.2. initio indicaui. D. Ambr. ſerm.30. qui eſt de Eleemoſyna, perpendens illud teſtimonium Chriſti Luc.11. *Date Eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis: Quamuis ergo*, inquit, *pollutus, quãuis multis criminibus circumſeptus, ſi Eleemoſynam feceris, innocens eſſe cœpiſti: abſtergit enim Eleemoſyna quod auaritia polluebat: & maculas, quas res alienas diripiendo contraxeris, tuas, erogando purificas.* Er addit: *Vide ergo quæ ſit miſericordiæ* C *gratia, quæ vna & ſola virtus cunctorum eſt redemptio peccatorum.* Similia aut etiam maiora dicit ſermon. 31. qui eſt de Eleemoſyna & muliere Samaritana.

Item Gregorivs Nyssenvs in orat. de pauperibus amandis, loquens de beneficentia erga illos: *Hæc*, inquit, *eſt quæ continet vitam.* Et infrà: *Hæc omniũ actionum eſt præſtantiſſima.*

Et D.Chrysostomvs, homil.33. ad pop. Antioch. *Eleemoſyna*, inquit, *ex mortis manibus eripit, & lampades noſtras non ſinit extingui: nec ſordidis indutos veſtibus in nuptiis videri, ſed lauat, & niue mundiores reddit; ſi namque fuerint peccata noſtra vt coccinum, velut nix dealbabuntur*, Iſa.1. *Nec ſinit nos eò decidere vbi diues ille, nec audire verba tremẽda, ſed in Abrahæ ſinum deducit.* Et infrà: *Hæc*, inquit, *Chriſti adſtat tribunali, nõ tãtum patrocinãs, verùm & ipſi perſuadẽs iudici, vt* D *reo patrocinium præſtet, & pro eo ſententiam ferat, & licet millies peccauerit, coronat & victorẽ promulgat. Au enim, Date Eleemoſynam & omnia erũt mũda.* Similia legũtur apud alios.

Sed cùm variis modis poſſit intelligi, gratiam remiſſionis peccatorum, & perſeuerantiam in illa, ac præſeruationem à morte æterna, eſſe effectum Eleemoſynæ; videndum eſt quonam modo oporteat id intelligere. Poſſet enim quatuor modis intelligi.

Primo ita, vt quemadmodum Sacramentum Baptiſmi ſiue pœnitentiæ ex inſtitutione diuina, ac proinde *ex opere operato*, vt Theologi vocant, habet vim dimittendi peccata & conferendi gratiam, ei qui non habet obicem per effectũ ad aliquod peccatũ mortale: ita etiã Eleemoſyna ex opere operato habeat effectus illos ſpirituales.

Secvndo modo ita, vt habeat eam vim tanquã di- E ſpoſitio ſaltem, quæ ex certa Dei lege conciliet homini certò & infallibiliter illos ſpirituales effectus; ad eũ modũ quo ſpiritualis dilectio Dei ſuper omnia, vel cõtritio perfecta, tanquã diſpoſitiones quædã conciliant homini gratiam & remiſſionẽ peccatorũ ex certa lege miſericordiæ diuinæ, iuxta illud Ezech.18. *In quacunque hora ingemuerit peccator, amplius peccatorum eius non recordabor, &c.* Et illud Ioan.14. *Si quis diligit me, pater meus diliget eum, &c.*

Tertio modo ita, vt eatenus ſolùm dicitur Eleemoſyna habere illos effectus ſpirituales, quatenus impetrat à Deo, cùm rectè fit, quædam auxilia ſiue incitamenta diuinæ gratiæ actualis, quibus plerumque ſoleant homines

Digitized by Google

mines efficaciter moueri ad reſurgẽdum à peccato, vel perſeuerandum in bono, & quæ idcirco, quantum eſt in ipſis, liberent hominem à peccatis, & in gratia conſeruent, niſi quis nimis præfractè reſiſtat eiuſmodi auxiliis ac incitamentis, illáque negligat.

QVARTO modo ita, vt illi effectus tribuantur Eleemoſynæ, non per ſe ſed per accidens, ſi nimirum procedat ex actu ſupernaturali dilectionis erga Deum & proximũ, cui ſcilicet propter Deum datur Eleemoſyna. DETERMINANDVM igitur eſt quonam modo aut quibus ex his quatuor debeat res hæc intelligi.

Et quidem D. AVGVSTINVS in Enchiridio, cap. 75. & ſequentibus, inſinuat, ac libr. 25. de ciuitate Dei, cap. 22. & 27. expreſsè refert, fuiſſe ſuo tẽpore qui per ſolas Eleemoſynas certam ſibi remiſſionem peccatorum & impunitatem poſt hanc vitã pollicerentur, quãtumuis flagitioſè alioqui viuerent. Qui proinde vel primo vel ſecundo modo ex ſupradictis, effectus eiuſmodi ſpirituales tribuiſſe videntur Eleemoſynis: Sic enim in illo cap. 22. lib. 25. de ciuit. ſcribit Auguſtinus: *Comperi quoſdam putare eos tantummodo arſuros illius æternitate ſupplicij, qui pro peccatis ſuis facere dignas Eleemoſynas neglexerint. Iuxta illud Iacobi 2. Iudiciũ ſine miſericordia fiet ei, qui non fecerit miſericordiam. Qui ergo fecerit, inquiunt, quamuis mores in melius non mutauerit, ſed inter ipſas ſuas Elemoſynas nefariè ac nequiter vixerit, iudicium illi cum miſericordia futurum eſt, vt aut nulla damnatione plectatur, aut poſt aliquod tempus, ſiue paruũ ſiue prolixũ, ab illa damnatione liberetur.* Et infra: *Putant etiam eis qui perditè vixerint, donec claudant diem extremum, per hanc orationem, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos, &c. qualiacunque & quãtacunque fuerint, omnia quotidie peccata dimitti, ſicut ipſa quotidie frequentatur oratio, ſi hoc tantummodo cuſtodire meminerint, vt quãdo ab eis veniam petierint, qui eos peccato qualicũque læſerunt, ex corde dimittant.* Nam vt ex eorundem ſententia Auguſtinus paulò antè refert, *Quiſquis illi qui in eũ peccauit dimittit, indulgendo procul dubio Eleemoſynam facit.*

Hanc ſuam ſententiam probabant iſti, PRIMO ex Scripturis ſuprà citatis, quæ tribuunt Eleemoſynis vim remittendi peccata & liberandi à morte, & maximè ex illo Luc. 11. *Date Eleemoſynã, & ecce omnia mũda ſũt vobis.*

SECVNDO, ex eo quòd videtur Chriſtus id promiſiſſe Matth. 6. tradens illam precandi formulam: *Dimitte nobis, &c.* ſicut iam retulimus ex Auguſtino. Id quod illi confirmabãt ex eo quod ibidem ait Chriſtus. *Si enim dimiſeritis peccata hominibus, dimittet & vobis pater veſter peccata veſtra.*

TERTIO, Quia Dominus in iudicio non niſi ob Eleemoſynarum ſtudium vel neglectum proferet ſententiam ſalutis & damnationis, vt patet Matth. 25.

QVARTO, poteſt addi in huius ſententiæ confirmationem, quòd ita planè videntur ſenſiſſe quidam Patres, & maximè D. CYPRIANVS in ſerm. de opere & Eleemoſyna, ſub initium, vbi ita ſcribit: *Dixit Spiritus ſanctus; ſicut aqua extinguit ignem, ita Eleemoſyna extinguit peccatum*, Eccleſ. 3. *Hic*, inquit, *oſtẽditur & probatur, Quia ſicut lauacro aqua, gehenna ignis extinguitur; ita Eleemoſynis & operibus bonis, delictorum flamma ſopitur. Et quia ſemel in baptiſmo remiſſio peccatorum datur, aſſidua & iugis operatio Baptiſmum imitata Dei rurſus indulgentiam largitur.* Et infrà tractans illum locum Iſaiæ 58. *Annuncia populo meo peccata ipſorum, &c.* hæc ſubiungit: *Cùm peccata eis tũc exprobrare cœpiſſet, cùmq; dixiſſet eos nec ſi orationibus & ieiuniis vterentur, ſatisfacere pro delictis poſſe, nec ſi in cilicio & cinere voluerentur, irã Dei poſſe lenire, in nouiſſima tamẽ parte demonſtrans ſolis Eleemoſynis Deum poſſe placari, addidit dicẽs: Frange eſurienti panẽ tuũ, & egenos vagóſque introduc in domum tuam, & carnem tuam ne deſpexeris, tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur, &c.*

Et D. AMBROSIVS ſermon. 31. de Eleemoſyna & muliere Samaritana, ita ſcribit: *Eleemoſyna extinguit peccata, ſicut aqua Baptiſmi gehenna extinguit incen-*

A *dium*; Et ſubiungit: *Ergo Eleemoſyna quodammodo animarum aliud eſt lauacrum, vt ſi quis forte poſt Baptiſmum humana fragilitate deliquerit, ſuperſit ei, vt iterum Eleemoſynis emundetur, dum dicit, Date Eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Niſi, quod ſalua fide dixerim, Eleemoſyna indulgentior eſt quàm lauacrum: lauacrum enim ſemel datur, & ſemel veniam pollicetur. Eleemoſynam autem quoties feceris, toties veniam promereris.* Huc adde teſtimonia quoque Chryſoſtomi ſuprà citata.

Sed hæc ſententia manifeſtè eſt hæretica & aliena, vt videbimus, à mente iſtorum Patrum. Itaque aſſerimus nec PRIMO, nec SECVNDO modo ex illis quatuor ſuprà expoſitis, ſed tantùm TERTIO & QVARTO Eleemoſynam habere ſupradictos illos effectus ſpirituales: vt communiter Theologi ſentiunt in 4. diſt. 15. B Et peculiariter D. Thomas ibi quæſt. 2. articul. 2. Et hîc artic. 4. vbi QVARTO modo id interpretatur.

Et quidem quòd non habeat Eleemoſyna eam vim PRIMO modo, ſcilicet ex opere operato, patet. Nam quòd aliqua res habeat vim talem, oportet conſtare ex Eccleſiæ iudicio Scripturam interpretantis, cùm de eo expreſsè quidem nihil Scriptura pronunciet, ne de Sacramentis quidem. Id autem minimè tradit Eccleſia de Eleemoſyna, ſed de Sacramentis ſeptem, & vt ſummum permittit aliquid ſimile opinari de martyrio; quia eſt tanquam Baptiſmus quidam ſanguinis; tametſi de eo ipſo verũ ſcilicet martyrium conciliet gratiam ex opere operato, adhuc ſub iudice lis eſt, vt inquit hoc loco Bannes, de qua re aliàs.

Quòd autẽ neque habeat illos effectus Eleemoſyna SECVNDO modo, ſcilicet tanquam diſpoſitio animi C certò cum illis cõnexa; Probatur PRIMO ex Scriptura, Nam tũc ſecluſis aliis piis actibus internis, quicunque faceret Eleemoſynam, aſſequeretur illos effectus, ſicut quicũque habet actum legitimum charitatis vel pœnitentiæ, aſſequitur certò gratiam: At id eſt manifeſtè contra Scripturam. Nam in primis Lucæ 11. oſtendit Chriſtus, Phariſæos fuiſſe extra Dei gratiam, quamuis decimam partem fructuum quorundã ſuorum in Eleemoſynam erogarent, cùm inquit: *Væ vobis, quia decimatis mẽtam & rutam & omne olus, & præteritis iudicium & charitatem Dei; Hæc autem oportuit facere & illa non omittere.* Sic enim D. AVGVSTINVS hunc locum interpretatur in Enchiridio, cap. 76. Deinde Lucæ 13. *Niſi*, inquit, *pœnitẽtiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.* Et 1. ad Corin. D 13. *Si diſtribuero in cibos pauperum, omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt*; quod eſt ſanè clariſſimum teſtimonium aduerſus eum errorem quem modò impugnamus. Item 1. Ioan. 3. *Qui non diligit, manet in morte*; Quamquam non eſt negandum, quin ad gratiam quidem conſequendam ſufficiat habere vel expreſſam pœnitentiam in qua virtualiter contineatur hæc dilectio charitatis, vel expreſſam dilectionem charitatis, in qua virtualiter contineatur pœnitentia, vt patebit ex his quæ poſtea dicemus.

SECVNDO probatur ex Patribus. Nam D. Cyprianus in ſermõ. de lapſis, ſub finem, vbi affirmat, Eleemoſynis redimi peccata, & ad id hortatur lapſos, requirit tamen pœnitentiam tãquam neceſſariam. *Si precem*, inquit, *quis faciat, ſi veris pœnitentiæ lamentationibus & lacry-* E *mis ingemiſcat, ſi ad veniam delicti ſui Dominum iuſtis & continuis operibus inflectat, miſereri talium poteſt, qui etiam miſericordiam ſuam protulit dicens: Cùm conuerſus ingemueris, tũc ſaluaberis*, Ezech. 16. & 33. *Et item. Nolo mortem peccatoris, dicit Dominus, ſed vt cõuertatur, &c. poteſt ille indulgentiam dare pœnitenti, ſuppliciter roganti poteſt ignoſcere.*

Similiter D. AMBROSIVS in libr. ad Virginem lapſam, cap. 8. aſſirmat pœnitẽtiam eſſe vnicum & ſolum remedium poſt Baptiſmum ad obtinẽdam remiſſionem peccatorum. *Ego*, inquit, *ſecundùm diuinam ſententiã dabo conſilium* (virgini lapſæ.) *Solum enim & VNICVM tenendũ eſt remedium illud, quod diuina vox per Ezech. ca. 33.*

miſeris

Digitized by Google

miſeris porrigit: Nolo, inquit, *mortem peccatoris, ſed tantùm vt conuertatur & viuat. Et iterum: Conuertere ad me, nunquid non eſt reſina in Galaad & medicus non eſt ibi? &c. Hæ ſententiæ vocant ad pœnitentiam peccatores; pœnitudo enim neceſſaria eſt, ſicut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina.*

Et D. CHRYSOSTOMVS hom. 31. in 1. ad Corint. ſuper illud Pauli. *Si diſtribuero, &c. Quòd bona,* inquit, *prodeſſe ſine charitate non putat, non eſt hoc mirum, cùm ſint ea longè quàm vita poſteriora: Multi enim qui his donis claruerunt, cùm eſſent reprobi, grauiter ſunt mulctati.*

Et D. AVGVSTINVS in Enchir. ca. 75. *Qui,* inquit, *ſceleratiſſimè viuunt, nec curāt talē vitam moreſque corrigere, & inter ipſa facinora & flagitia ſua Eleemoſynas frequētare nō ceſſant, fruſtra ſibi ideo blandiuntur, quoniam Dominus ait: Date Eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Et cap. 67. *Nō ergo,* inquit, *ſe fallant, qui per Eleemoſynas quālibet largiſſimas fructuū ſuorum vel cuiuſcūque pecuniæ, impunitatem ſe emere exiſtimant, in facinorum ſuorum immanitate ac flagitiorū nequitia permanendo: Non ſolùm enim hæc faciunt, ſed ita ea diligunt, vt in eis optent, ſi poſſint, impunè verſari: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam,* Pſal. 10. *Et qui odit animam ſuam non eſt miſericors ſed crudelis: Diligendo quippe eam ſecundùm ſeculum, odit eam ſecūdùm Deum.* Similia ſcribit lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 27.

Et D. GREGORIVS libr. 19. moralium, cap. 20. in illud Iob 29. *Oculus fui cæco, & pes claudo. Multi,* inquit, *proximis quaſi opera miſericordiæ impēdūt, ſed iniuſtitiæ facta non deſerūt. Qui ſi veraciter proximis miſericordiam facere ſtudent, ſibi ipſis prius debuerant miſereri: Scriptum eſt enim, Miſerere animæ tuæ, placens Deo: Qui ergo miſereri vult proximo, à ſe trahat neceſſe eſt originem miſerendi: Scriptum eſt enim: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum. Quomodo ergo alteri miſerendo pius eſt, qui adhuc iniuſtè viuendo ſit impius ſibi etiam ipſi? Scriptum enim eſt per quendam ſapientem, Qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit? Ad exhibendam quippe miſericordiam, vt indigentibus plene exterius valeat impendi, duo ſibi neceſſariò congruunt, ſcilicet homo qui præbeat, & res quæ præbeatur, ſed longè incōparabiliter melior eſt homo quam res. Qui itaque indigenti proximo exteriorē ſubſtantiam præbet, ſed vitam ſuam à nequitia non cuſtodit, rem ſuam Deo tribuit, & ſe peccato, hoc quod minus eſt, obtulit auctori, & hoc quod maius eſt, ſeruauit iniquitati.*

Et in Paſtorali, p. 3. cap. 21. eoſdem monet: *Ne,* inquit, *venalem Dei iuſtitiam æſtiment, ſi, cùm curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrantur ſe poſſe inultè peccare: Melior quippe eſt anima quàm eſca,* Matth. 6. *Et melius corpus quàm veſtimentum,* Lucæ 12. *Qui ergo eſcam aut veſtimentum pauperibus largitur, ſed tamen animæ vel corporis iniquitate polluitur, quod minus eſt, obtulit iuſtitiæ, & quod maius eſt, culpæ commiſit: ſua enim Deo dedit, & ſe Diabolo.*

TERTIO probatur ratione ſic: Nullus actus cum quo poſſit cōſiſtere effectus aliquis ad peccatum mortale, eſt per ſe certa diſpoſitio ad gratiam: Sed actus Eleemoſynæ eſt talis, vt cum eo poſſit conſiſtere affectus ad peccatum mortale: Ergo actus Eleemoſynæ non eſt per ſe certa diſpoſitio ad gratiam.

Maior probatur dupliciter. PRIMO, Quia oportet in actu, qui ſit certa diſpoſitio ad gratiam, contineri perfectam auerſionem à peccato mortali, & conuerſionem ad Deum, vt in materia de gratia dicetur. Et patet ex illo Pſa. 7. *Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetendit & parauit illum, &c.* Et Zachar. 1. *Cōuertimini ad me, & ego conuertar ad vos:* In actu autē cum quo affectus ad peccatum mortale poſſit conſiſtere, nequaquā cōtinetur perfecta auerſio à peccato mortali, & ad Deum conuerſio. SECVNDO. Quia ſi cum aliquo actu poteſt conſiſtere affectus ad peccatum mortale: Ergo poteſt accidere vt qui illum exercet, nō obtineat gratiam tāquam rectè ad eam diſpoſitus, ſi videlicet ſimul habeat affectum illum ad mortale peccatum, & ſic talis actus non erit per ſe certa & infallibilis diſpoſitio ad gratiā, vel ſi nihilominus certa & infallibilis diſpo-

A ſitio ad gratiam eſſe dicatur, poterit contingere vt ſimul quis habeat gratiā & affectum ad peccatum mortale; ac proinde vt ſimul ſit impius per eiuſmodi affectum, & ametur à Deo per gratiam: Quod eſt contra illud Sapient. 14. *Odio eſt Deo impius & impietas eius.*

Atque hinc patet cur contra, Certa & infallibilis diſpoſitio ad gratiam ſit, tum actus charitatis tum actus pœnitentiæ. Nam & actus charitatis cùm ſit dilectio Dei ſuper omnia, cōtinet perfectam conuerſionem ad Deum, atque adeo etiam auerſionem (ſaltem implicitam) à peccato mortali, & actus pœnitentiæ cùm ſit dolor ſuper omnia de peccato, vt de offenſa Dei, continet perfectam auerſionem à peccato, atque adeo etiam cōuerſionem (ſaltem implicitam) ad Deum.

Et rurſus hinc patet, ſatis eſſe ad acquirendam gra-
B tiam iuſtificationis habere explicitè alterutrum actum ex his duobus, vel pœnitentiæ vel charitatis: in quo alter implicitè contineatur, vt ſuprà etiam diximus.

Item poteſt obiter hinc intelligi quàm abſurdè Sectarij contendant ſolum actum fidei ſufficere ad acquirendam gratiam: Certum enim eſt in actu fidei per ſe, non contineri auerſionem illam à peccato mortali, & conuerſionem ad Deum tanquam ad vltimum finem. Firma eſt igitur illa Maior noſtri argumenti.

DEINDE probatur Minor: ſcilicet cū actu Eleemoſynæ poſſe conſiſtere affectū ad peccatū mortale. Idque cōfirmatur tripliciter. PRIMO, Quoniā id indicat clarè Apoſt. 1. ad Cor. 13. illis verbis: *Si diſtribuero in cibos pauperū omnē ſubſtātiam meam, charitatē autē nō habuero, &c.* Et patres quoque ſuprà citati. SECVNDO, Quia actus Eleemoſynæ ex ſua ratione non continet illam auerſio-
C nem à peccato & conuerſionem ad Deum ſupra dictam. TERTIO, Quia idipſum plus ſatis comprobat experientia multorum, qui vt Gregorium dicentem audiuimus, *ſua dant pauperi, & ſe diabolo per peccata.*

Nec eſt difficile ex dictis reſpondere ad argumenta contrarij erroris ſuprà poſita. Ad PRIMVM reſpōdeo, Scripturas illas non primo vel ſecūdo modo ex ſupradictis, ſed tertio, vel quarto, vel vtroque oportere intelligi. PRIMO. Quia id conuincunt probationes ſententiæ noſtræ orthodoxæ. SECVNDO, Quia etiam Scriptura in aliis locis indicat, Eleemoſynā illo tertio modo ad remiſſionem peccatorum prodeſſe, ſcilicet impetrādo à Deo vt auxiliis ac incitamētis peculiaribus miſericorditer inuitet animum ad pœnitentiam. Vt Pro-
D uerb. 19. *Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis.* Et Eccleſ. 19. *Conclude Eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.* Et Matt. 5. *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* TERTIO, Quoniam ita etiam rem hanc intellexit D. AVGVSTINVS in Enchirid. cap. 72. *Multa,* inquit, *ſunt genera Eleemoſynarum, quæ, cùm facimus, adiuuamur,* inquit, *vt dimittantur nobis noſtra peccata.* QVARTO, Quia non raris experimentis compertum eſt, ſolere homines ad Dei amorem & pœnitentiam peccatorum diuinitus tūc maximè excitari cùm ſunt miſericordes erga pauperes, ſicut habemus exemplum in D. Franciſco, & in aliis.

PECVLIARITER autem illud Luc. 11. *Date Eleemoſynam & ecce omnia munda ſunt vobis.* RESPONDET Auguſtinus in Enchir. c. 76. & ſequentibus, intel-
E ligendum id eſſe de Eleemoſyna quam homo ſibiipſi facit per internam pœnitentiam & pietatē, iuxta illud Eccleſ. 32. *Miſerere animæ tuæ timens Deum; Cum Chriſtus* (inquit Auguſtinus) *increpaſſet Phariſæos quod forinſecus ſe lauarent, intus autem rapina & iniquitate pleni eſſent, admonens quandam Eleemoſynam quam ſibi homo primitus debet dare, & interiora mundare. Verumtamē,* inquit, *quod ſupereſt, date Eleemoſynam, & ecce omnia mūda ſunt vobis. Deinde vt oſtenderet quid admonuiſſet, & quid ipſi facere non curarēt, ne illum putarent Eleemoſynas eorum ignorare. Sed væ vobis,* inquit, *Phariſæi, qui decimatis mentham & rutam & omne olus. Has enim noui Eleemoſynas veſtras, ne de illis me*

Digitized by Google

A *vos nũc admonuiſſe arbitremini, & præteritis iudicium & charitatem Dei; qua Eleemoſyna poſſetis ab omni inquinamento interiori mundari, vt vobis munda eſſent omnia, interiora ſcilicet & exteriora, ſicut alibi dicitur*, Matth. 23. *Munda prius quod intus eſt, vt fiat id quod deforis eſt, mundum.* Sic Auguſtinus. Sed tamen quamuis id Chriſti teſtimonium intelligatur etiam de Eleemoſyna quæ ſit aliis facienda; tamen nihil aliud eo probari poteſt, quàm quòd Eleemoſyna talis habet vim mundandi à peccatis tertio & quarto modo ſuprà explicatis.

Ad SECVNDVM argumentum reſpondemus primò cũ D. Auguſt. lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 27. per orationem illam cum animo dimittẽdi peccata proximis, non obtineri certò remiſſionem grauium peccatorum quæ mortifera ſint, ſed ſolùm leuiorum, quę ſcilicet ſint venialia, in quæ iuſti etiam cadunt. Ac de hìs peccatis intelligẽda eſſe verba Chriſti & promiſſionem eo loco. B *Vigilanter* (inquit Auguſtinus) *intuenda ſunt ipſa verba tanti Magiſtri & Domini noſtri, Non enim ait, Si dimiſeritis peccata hominibus, & pater veſter dimittet vobis qualiacũque peccata; ſed ait, peccata veſtra; quotidianã quippe orationẽ docebat, & iuſtificatis vtiq; diſcipulis loquebatur. Quid eſt ergo, peccata veſtra, niſi peccata ſine quibus nec vos eſtis, qui iuſtificati & ſanctificati eſtis? Vbi ergo illi qui per hãc orationem occaſionem perpetrandorum quotidie ſcelerum quærũt, dicunt, Dominum ſignificaſſe magna peccata, quoniam non dixit, dimittet vobis peccata parua, ſed peccata veſtra, ibi nos conſiderantes quibus loquebatur, & audientes dictum, peccata veſtra, nihil aliud debemus exiſtimare quàm parua, quoniam talium iam non erant magna.*

DEINDE etiamſi demus, Chriſtum ibi locutum eſſe cum diſcipulis, non propriè, vt iam iuſtis, qui habent ſolùm venialia peccata; ſed vt fidelibus, qui poſſunt, C tametſi fideles maneãt, habere mortalia; ac proinde illũ qualiacũque peccata ſeu parua ſeu magna eo loco intellexiſſe, tamen poſſumus reſpondere loqui eũ de dimiſſione peccati quę fit proximo ex ſupernaturali dilectione erga Deum & proximum: Qui enim ita ignoſcit proximo, veniam & ipſe atque gratiam certò obtinet à Deo, beneficio illius dilectionis: iuxta quartum illum modum quo expoſuimus ſuprà Eleemoſynam habere cum effectum ſpiritualem. Et poteſt confirmari hæc explicatio ex eo quòd agit vtique Chriſtus eo loco de vera & ſincera remiſſione ex corde, iuxta illud quod Matth. 18 ait: *Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſq; fratri ſuo de cordibus veſtris.* Vera autem ſinceráque remiſſio ex corde, illa in primis cenſeri D debet quæ fit ex Dei amore.

Ad TERTIVM reſpondeo, Chriſtum in iudicio ob alia etiam peccata procul dubio damnaturum multos. Siquidem cõſtat alia etiam excludere è cœleſti regno, vt patet ex Apoſtolo ad Galatas 5. vbi de fornicatione & aliis operibus carnis, pronũciat quòd *qui talia agunt, regnũ Dei non poſſidebunt*: Nec Chriſtus Matth. 25. dixit, ſe non ob alia peccata niſi ob negligentiam Eleemoſynæ damnaturum, ſed id tantùm peccatum commemorauit, vt magis commendaret opera miſericordiæ.

Ad QVARTVM reſpondeo, ex eorũdem Patrum teſtimoniis ſupra recitatis cõſtare, quòd oporteat illas eorũ ſententias intelligi nõ niſi tertio & quarto modo; ſicut etiã teſtimonia Scripturæ; & maximè quarto modo. E Solent etiam Patres loqui non niſi de Eleemoſyna pia informata per charitatẽ: vt loquitur ſanè Chryſoſtomus vbi ſuprà, ſcilicet homil. 32. in 1. ad Corinth.

Ac de tali etiam Eleemoſyna loquitur Cyprianus, cùm, vbi ſuprà, ait, *ſolis Eleemoſynis peccata redimi*: tãtundem enim hoc eſt, ac ſi dixiſſet, remitti peccata ſolo affectu pio erga Deum, ex quo fiant Eleemoſynæ. Nam quòd requirantur ad remiſſionem peccatorũ alia, nec ſufficiat ſola per ſe Eleemoſyna; patet ex illo ipſo loco Iſaiæ 58. quo vtitur Cyprianus. Ibi enim paulò pòſt inter remedia ad obtinendũ remiſſionẽ peccatorũ, illud additur: *Si abſtuleris de medio tui catenam* (videlicet peccati) *& deſieris extendere digitum, & loqui quod non prodeſt, &c. orietur in tenebris lux tua, &c.*

NEQVE Cyprianus & Ambroſius æquiparant Eleemoſynam Baptiſmo, quoad vim certam remittẽdi peccata, ſed cum illo eam cõparant, ob nonnullam ſimilitudinem in hoc, quòd ſicut Baptiſmus ſuo modo remittit peccata & mundat animam; ita quoque Eleemoſyna ſuo modo, videlicet illo tertio & quarto modo ſuprà explicatis. Atq; id patet ex eo, quòd Ambroſius ait Eleemoſynam nõ abſolutè ſed *quodammodo* eſſe alterum lauacrum, & ex eo quòd Cyprianus non ſolùm Eleemoſynæ, ſed etiam aliis operibus id tribuit.

Quod autem ait Ambroſius, Eleemoſynam eſſe indulgentiorem quàm Baptiſmum, intelligi vult tãtummodo *ſecundum quid*. Eo quòd ſępiùs ſuo modo prodeſt, cùm Baptiſmus tantummodo proſit ſemel, ſuo modo, ſicut ipſe Ambroſius ſatis ibi declarat.

PVNCTVM QVARTVM.

De neceſſitate Eleemoſynæ.

D. Thomas art. 5. 6. & 10.

QVOD ad quartum punctũ attinet, principio nõ eſt dubitãdum, quin Eleemoſyna ſit neceſſaria ex diuino præcepto, obligante ex ſuo genere ſub peccato mortali. Quãquã hoc ipſum per ſummam dementiam videtur olim negauiſſe Manichæi. De quibus S. AVGVSTINVS, libr. 20. contra Fauſtum Manichæum, capit. 16. ita ſcribit: *Artes & diſciplina tua vetant porrigi panem homini mendicanti.* Et rurſus in libro contra Adimantum Manichæum cap. 17. *Diſplicet*, inquit, *iſtis, quòd Deus populo ſuo interficiendos tradidit inimicos, & ipſi panem mendicanti dare prohibent, non inimico ſed ſupplici.*

Probatur autẽ aſſertio noſtra PRIMO ex Scriptura, idque quadrupliciter. PRIMO. Quia in Scriptura dicitur, Eleemoſyna eſſe debita, & defraudari pauperes ſi illis negetur. Eccleſiaſt. 4. *Eleemoſynã pauperis ne defraudes.* Et infrà: *Declina pauperi aurẽ tuã, & redde debitũ tuum, & reſponde illi pacificè in mãſuetudine.* SECVNDO. Nã dubium nõ eſt quin ex præcepto obligante ſub mortali ſit neceſſarius is actus ob cuius negligẽtiam damnabuntur aliqui in extremo iudicio: Conſtat autem ex Scriptura talẽ actum eſſe Eleemoſynam: vt patet Matt. 25. *Eſuriui enim, &c.* TERTIO. Quia ex eadem Scriptura compertum eſt, per negligentiam Eleemoſynæ abalienari Deum hominis: iuxta illud Prouer. 21. *Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur.* QVARTO. Quia conſtat denique ex eadem Scriptura non poſſe cum negligentia Eleemoſynę conſiſtere charitatẽ hominis erga Deum & proximũ: iuxta illud 1. Ioan. 3. *Qui habuerit ſubſtantiã huius mundi, & viderit fratrem ſuũ neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Vt autem ibidẽ dicitur *Qui non diligit, manet in morte.* Igitur ſub mortali peccato neceſſarium eſt facere Eleemoſynam.

SECVNDO probatur ex Patribus, qui idipſum tanquam ex fide certiſſimum ponunt. Diuus CYPRIANVS in ſerm. de opere & Eleemoſynis: *Neque enim*, inquit, *promereri miſericordiam Domini poterit, qui miſericors ipſe non fuerit, neque impetrabit de diuina miſericordia aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus.*

Et D. AMBROSIVS in libro de Nabute Iſraelita, cap. 12. Diuites ad Eleemoſynæ largitionem hortans: *Non ſtet*, inquit, *theſaurus tuus, ne ignis tuus ſtet; ſtabit in te, niſi eũ operibus tuæ miſerationis aueteris.* Et infrà: *Debitum igitur reddis, non largiris indebitum, ideóque tibi dicit Scriptura: Declina pauperi aurem tuam, & redde debitum tuum.*

Et D. BASILIVS concione in illud dictum diuitis: *Deſtruã horrea mea & faciã maiora*, Lucæ 12. *Non*, inquit,

memor

Digitized by Google

memor hic fuit communis naturæ;non putauit oportere ſuperfluum in egenos diſtribuere;nullam præcepti habuit rationem: Ne abſtineas benefacere inopi; Et Eleemoſyna & fides ne deſerant te, Tob.4. *Et, Frange eſurienti panem tuum*, Iſaiæ 58.

Et D. Gregorivs Nazianzenvs oratione de pauperum amore: *Mandato*, inquit, *diuino atque exemplo ad Eleemoſynam moueri debemus, &c.* Similiter loquuntur paſſim alij Patres.

Tertio probatur ratione ducta ex natura charitatis, cuius actus eſt Eleemoſyna intercedente virtute miſericordiæ, vt puncto primo explicauimus: Nam ad charitatem pertinet non modò bonum velle proximo, ſed etiã bonũ ei facere: iuxta illud 1. Ioan. 3. *Non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate.* Et prçterea charitas eſt etiam quædam amicitia, vt ſuprà quæſt. 1. tradidimus, cuius leges violãtur, ſi non ſit inter amicos mutua beneficiorum cõmunicatio, cùm alter alterius ope indiget. Ergo hoc ipſo quod charitatis actus erga proximum eſt neceſſarius ex præcepto, neceſſarius eſt etiam actus Eleemoyſnæ, per quẽ ſubleuetur efficaciter miſeria proximi, eiuſq; ſuccurratur neceſſitati. Quo argumento efficitur, præceptum diuinum Eleemoſynę non modò eſſe poſitiuum ob Scripturæ teſtimonia citata, ſed etiam naturale, ſicut eſt pręceptum dilectionis proximi.

Quænam ſint certa, de tempore quo obligat præceptum Eleemoſynæ.

SED cùm præcepta de actibus virtutum, qualis eſt actus Eleemoyſnę, ſint affirmatiua, quę, vt Theologi rectè tradunt, non obligant pro omni tempore, ſicut præcepta negatiua, quæ vetant actus vitioſos; ſed pro certo tempore, concurrentibus certis quibuſdam circumſtantiis: Videndvm iam eſt quãdo nam oporteat Eleemoſynam facere, ex præcepto obligante ex ſuo genere ſub peccato mortali: Qua de re primò exponam quædã quæ apud omnes ſunt ac debent eſſe certa; deinde diſſeram de his quæ ſunt controuerſa. Sunt autem certa ſeptem, & duo controuerſa.

Primo certum eſt, non obligari quempiam ad Eleemoyſnam faciendam tũc cùm aliqua ex his tribus circumſtantiis concurrit: nempe Primo ſi facultas eam faciẽdi non ſuppetit, vel abſolutè ob rei penuriam, vel propter circũſtantias obſtãtes quo minus iſte illi, tali tẽpore, tali modo, &c. poſſit ſuccurrere. Secvndo, ſi quãuis facultas ea ſuppetat, tamẽ ignoret quis proximi neceſſitatem: cùm ſcilicet aut nemo neceſſitate oppreſſus ei occurrit, aut de nemine tali ſcit, cui ipſe poſſit ſuccurrere. Tertio, ſi quãuis & facultas ſuppetat & proximi neceſſitatem quis nouerit; tamẽ ſimul vel certò vel probabiliter ſciat, per alium aliquem tali neceſſitati ſubuentum iri.

Primæ circumſtantiæ ratio eſt in promptu: Nemo enim obligatur ad id faciendum quod non poteſt, & quidem morali modo. Vnde D. Ioannes 1. epiſt. cap. 3. non reprehendit negligentiam Eleemoſynę, niſi in eo, *qui habuerit*, vt inquit, *ſubſtãtiam huius mundi.* Secvndæ autem circumſtantiæ ratio eſt, quoniam nõ poteſt quis neceſſitatem ſubleuare quam neſcit. Neque verò obligat præceptum Eleemoſynæ, vt de neceſſitate proximi quis inquirat. Etenim ſcientia neceſſitatis proximi, nõ eſt ſciẽtia alicuius iuris vniuerſalis, quam quilibet acquirere teneatur, ſed cuiuſdã particularis facti ad perſonam proximi pertinentis. Cuiuſmodi ſcientiam ſeu cognitionem hi ſoli tenẽtur procurare, quibus ratione officij incumbit peculiaris aliqua cura proximi, vt prælatus, paterfamilias, &c. Quod inde confirmatur. Nam cùm non ſit maior ratio cur quiſpiam priuatus debeat potiùs de vnius quàm de alterius proximi neceſſitatibus inquirere; deberet inquirere de neceſſitatibus omnium qui ſaltem eſſent in eodem vel vicino loco, &c. id quod eſſet intolerabile; vix enim tunc liceret aliis re-

A bus & actionibus vnicuique neceſſariis vacare.

Adde quòd ſatis eſſe, ſi quis ſubueniat ei de cuius neceſſitate ſciat, indicauit quoq; D. Ioãnes in dicta epiſt. cap. 3. inquiens: *Si quis habuerit ſubſtantiam huius mundi, &* Viderit *proximũ ſuum neceſſitatem habere, &c.* Quaſi dicat, fore aliquẽ excuſatum, ſi non viderit vel ſciuerit proximi neceſſitatem. Denique idem ex communi ſẽtentia notat Ioannes Medina in tract. de Eleemoſyna, quæſt. 37. §. Ad id autem. Et Caietanus hic artic. 5. Et Nauar. in Man. cap. 24. num. 9. & alij, quamuis huius rei non adeò exactam rationem reddiderint.

Tertiæ denique circumſtãtiæ ratio eſt: Nam cùm aliquis alius eſt ſubuenturus proximo, non eget is alterius ope, & ſic in ordine quidem ad hunc alterum, non
B eſt is in neceſſitate cõſtitutus. Quare D. Thom. hic art. 5. ad 3. affirmat, tũc eſſe neceſſe ſub mortali Eleemoſynam facere *quando apparet*, inquiũt, *euidens & vrgens neceſſitas, nec apparet in promptu qui ei ſubueniat.* Atque idem docent communiter alij Doctores.

Neque verò idem iudicandum eſt, ſi *poſſit ſaltem* per aliquem aliũ vel alios ſubueniri neceſſitati. Nam inde ſolùm ſequitur poſſe quidem talem proximum non indigere ope & ſubſidio tuo, non autem quòd non indigeat & tuo & cuiuſq; alterius ſubſidio, qui ei ſubuenire poſſit: Quamuis non quidem indiget omnium ſubſidiis copulatiuè, ſed ſubſidio cuiuſlibet *diuiſiuè*, id quod eſt ſatis vt quilibet per ſe teneatur ei ſubuenire, quãdo nondum aliquis determinatè putatur ei ſubuenturus. Itaque tu non excuſaris nõ ſubueniendo, niſi intelligas
C per alium aut alios non modò ſubueniri poſſe tali neceſſitati, ſed etiam ſubuentum iri. Atque hactenus de eo quod diximus eſſe Primo certum.

Secvndo, certum eſt, quamuis poſſit quis facere Eleemoſynam, & neceſſitatẽ proximi ſciat, & ignoret ab aliquo alio ſubuẽrum iri; tamen non teneri eum ad Eleemoſynam faciendam duabus quibuſdam circumſtantiis ſimul concurrentibus. Vna eſt, ſi neceſſitas proximi non ſit extrema: Altera eſt, ſi neceſſitati proximi nõ extremæ nequeat quis ſubuenire niſi ſubtrahendo ſibi neceſſaria ad ſuſtentandam vitam, vel tuendam decentiam ſtatus ſui & ſuorum, ita vt vel maius vel par incommodum incurſurus ſit, ſi alteri non extremè laboranti ſubueniat, atque eſt incommodum
D eius qui eget non extremè.

Ratio eſt; Quia ne licitum quidem eſt in tali caſu, & tali modo, Eleemoſynam facere, vt docet D. Thomas hic art. 6. & alij communiter: Eſſet enim id Primo contra ordinem charitatis, ex quo tenetur quilibet cęteris paribus magis ſe & ſuos diligere quàm alios, vt patet ex dictis ſuprà quæſt. 4. Secvndo eſſet contra fidelitatem: iuxta illud Apoſtoli 1. ad Timoth. 5. *Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit & eſt infideli deterior.* Tertio eſſet quoque contra ipſam rationem: Nã peruerſum eſt citra vrgentẽ præcepti neceſſitatem id facere, ex quo ſit conſequens, vt indecenter & incommodè in ſtatu tuo viuas.

Dixi autem, *Si vel maius vel par incommodum, &c.* quia quæſtio cõtrouerſa eſt, vt poſteà videbimus, An teneatur quis ex neceſſariis ad ſuum & ſuorum ſtatũ ſubue-
E nire alteri, grauiter licèt non extremè egenti, quãdo id poſſit facere incurrendo minus incommodum, quam alioqui ſuſtinebit is qui eget.

Hic autem tria obſeruanda ſunt. Primvm eſt, Habere locum hoc quod iam diximus (ſcilicet non debere aliquem ex neceſſariis ad ſtatum facere Eleemoſynam) poſito quòd quis velit retinere priſtinum ſtatum: Nam ſi ſtudio maioris perfectionis velit illum mutare: licitè ac laudabiliter faciet erogando in Eleemoſyna neceſſaria ſuo ſtatui (quamuis non etiam ſuorum) etiam extra caſum extremæ neceſſitatis proximi, vt veriſſimè docet D. Thomas hic articul. 6. Et patet ex illo conſilio Chriſti Matth. 19. *Si vis perfe-*

ctus

Digitized by Google

ctus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me.

Secvndvm eſt, extremam neceſſitatem proximi, extra quam dicimus non teneri aliquem facere Eleemoſynam de neceſſariis ad ſtatum, non tūc ſolùm eſſe, cùm aliquis ſtatim eſt exhalaturus animam, niſi ei ſuccurratur; ſed etiam tunc cū alioqui vel certò vel probabiliter incurret graue vitæ diſcrimen, vt rectè notat Ioannes Medina in tract. de Eleemoſyna quæſt. 3. & Nauarrus in Man. cap. 24. num. 5.

Tertivm eſt: Neceſſaria ad decentiā ſtatus, ex quibus dicimus non eſſe faciendam Eleemoſynā citra extremam proximi neceſſitatem, nequaquam conſiſtere in *indiuiſibili*, ſed habere quandam latitudinem: vt rectè docet D. Thom. hic art. 6. Et Syluester, verbo, Eleemoſyna, nu. 2. Et Caietanus in tract. de præcepto Eleemoſynæ cap. 6. & Nauarrus in Man. c. 24. n. 6. & alij. Ita videlicet, vt quibuſdam pluribus vel paucioribus pro ratione ſtatus cuiuſque detractis, cenſeri poſſint adhuc remanere neceſſaria ad ſtatum. Et quibuſdam etiā pluribus vel paucioribus pro ratione ſtatus additis, videri etiam poſſint non ſuperflua ſtatui ſed neceſſaria.

Qua in re iudicanda, ratio habenda eſt, non ſolùm præſentis neceſſitatis, ſed etiam *futuræ* probabiliter, ſecundùm ea quæ ſolēt accidere, rem moraliter æſtimando. Itē ratio habenda eſt *perſonæ* ipſius, nō modò vt his aut illis rebus ad præſentem ſtatum ſuum eget, ſed etiam vt eſt, ac eſſe poteſt prudens diſpenſator ſui ſtatus rerúmq; ſuarum, atque adeò vt habet etiam ius ad procurandum ſtatum altiorem.

Quo fit vt ſi quis probabiliter ſperet ſe aſſecuturum altiorem ſtatum, minimè debeant iudicari ei ſuperflua eſſe, quæ ad altiorem illum ſtatum acquirendum, eúmque poſtea decenter tuendum nunc reſeruat, vt optimè tradidit & confirmauit hic art. 5. Caietanus.

Quapropter cùm neceſſaria ad ſtatus decētiam, tam latè pateant: non eſt quocumque modo intelligendū, id quod illo pronuntiato ſecundo aſſeruimus, nempe non debere, nec licitè poſſe quempiam de neceſſariis ad decētiam ſtatus ſui & ſuorum Eleemoſynam facere, citra extremam proximi neceſſitatē, ſed oportet id intelligere de iis quæ adeò ſint ad decentiam ſtatus neceſſaria, vt illis detractis nō poſſint ampliùs cēſeri remanere neceſſaria ſecundum latitudinem ſuprà dictam, ſed indecētia notabilis in præſenti quidem ſtatu apparitura ſit. Et hæc de eo quod diximus Secvndo eſſe certum.

Tertio, certum eſt, eum qui & poſſit ſubuenire neceſſitati proximi, & eam norit, & alium ei ſubuenturum neſciat, debere illi ſubuenire duabus aliis circumſtantiis ſimul concurrentibus. Prima eſt, vt proximi neceſſitas ſit extrema, eo modo quo paulo antè explicauimus extremam neceſſitatem debere intelligi. Secvnda eſt; vt præter illa quæ vitæ ſuæ & ſuorum ſuſtentādæ neceſſaria ſunt, habeat quis alia ſuperflua naturæ, per quæ ſubuenire poſſit extremæ alterius neceſſitati, ſiue ea ſint etiā ei ſuperflua cōſiderata decētia ſtatus ſui & ſuorū, ſiue nō, ſed quocūq; modo, etiā ſtrictiſſimo, ad ſtatum tuendū neceſſaria. Ita docet D. Thom. hic art. 5. in corp. Et Ioannes Medina tract. de Eleemoſyna quæſt. 3. §. Verum, vbi ait eſſe communem & certam ſententiam Doctorum.

Probatur hoc pronuntiatum ex ordine charitatis: Nam quiſque tenetur plus diligere proximum quoad vitam eius corporalem, quàm ſe & ſuos quoad alia bona temporalia non neceſſaria ad ſuſtentandam vitam, vt vidimus ſuprà quæſt. 4. Atq; in hoc caſu maximè habet locū quod ait D. Ambrosivs lib. 1. de officiis, cap. 31 *Grādis culpa, ſi ſciente te fidelis egeat, ſi ſcias eum ſine ſumptu eſſe, fame laborare, ærumnā perpeti, qui præſertim egere erubeſcat.* Cui etiā Gratianus 86. d. can. Paſce, & D. Thomas hic art. 5. tribuunt illam ſententiam in eodē opere de officiis: *Paſce fame morientem: ſi nō paviſti, occidiſti.* Sed

A hæc ſententia, nec in eo opere, neque in aliis Ambroſij quæ extant, inuenitur.

Neq; ſanè eſt probabilis opinio Antonini in 2. part. Theolog. tit. 1. ca. 25. Et ſummæ Roſellæ in verbo, Eleemoſyna, qui contra putant de neceſſariis ad ſtatum non eſſe ex præcepto dandam Eleemoſynam laboranti extrema neceſſitate. Nec rectè ad hoc mouentur auctoritate D. Thomæ hic artic. 6. cùm ait *eſſe laudabile* dare Eleemoſynam de neceſſariis ad ſtatum, quādo proximus eſt in extrema neceſſitate: Nam vt rectè animaduerſū eſt à Caietano ibidem, & à Ioanne Medina tractatu de Eleemoſyna quæſt. 3. §. Verū, non propterea negare voluit D. Thom. eſſe quoque id neceſſarium, ſed ſolum dixit, eſſe id quidem licitum & laudabile, quia in illo ar.

B 6. non quærebat in quibuſnam caſibus eſſet *neceſſarium* dare Eleemoſynam; id enim quæſierat art. 5. ſed in quibus caſibus eſſet *licitum*, aut ſecus, dare Eleemoſynā de eo quod ſit alioqui neceſſarium: interdum enim non eſt id licitum, vt antè diximus.

Qvartò, certum eſt, debere etiam aliquem de neceſſariis non modò ad decentiam ſtatus, ſed etiā ad vitam ſuam & ſuorum, Eleemoſynam facere in extrema neceſſitate eius ex cuius vita pendeat notabiliter ſalus Reipublicæ aut Eccleſiæ. Ita Caietanus hic ar. 6. & alij communiter: idque patet ex ordine charitatis, quo bonum commune præferri debet priuato, vt vidimus ſuprà quæſt. 4. Neque obſtat quod D. Tho. ait, in tali etiā caſu facere Eleemoſynam de neceſſariis ad ſtatum eſſe

C *laudabile*. Vt enim ante cum Caietano & Ioāne Medina notauimus, laudabile appellat D. Thomas eo loco non id quod non eſt etiam ex præcepto debitum, ſed quod non eſt illicitum.

Qvinto, certum eſt, in caſibus quibus præceptum Eleemoſynæ obligat, multò ſtrictiùs obligari Eccleſiaſticas perſonas, quæ ſcilicet habēt redditus Eccleſiaſticos, quàm Laicos, vt fusè id perſequitur Dominicus Bānes. Ratio eſt, Quoniam ſunt in perfectiore ſtatu, & ita cæteris paribus deformiùs peccarent, ſi cōmunia præcepta charitatis & miſericordiæ negligerent. Itē quia illorum bona in primis ſunt oblata à fidelibus Chriſto Domino, cuius illi ſūt miniſtri, & qui peculiariter vult in pauperib. agnoſci per officia Eleemoſynæ, iuxta illud Matth. 25. *Quādiu feciſtis vni ex meis minimis, mihi feciſtis.*

D Ac inter ipſos Eccleſiaſticos eo ſtrictiùs obligatur quiſque hoc præcepto, quo habet gradum altiorem dignitatis, & Epiſcopi maximè, & alij paſtores animarum, quos oportet peculiariter eſſe tanquam Patres pauperum ſubditorum: ſiquidem adeò illis obſtricti ſunt, vt etiam teneantur vitam pro eis exponere, nedum bona temporalia, iuxta illud Chriſti Ioannis 10. *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis.*

Quod perpendens D. Gregorivs hom. 4. in Euangelia: *Oſtenſa*, inquit, *nobis eſt via quam ſequamur. Appoſita eſt forma, cui imprimamur. Primū noſtrū eſt, exteriora noſtra miſericorditer ouibus eius impendere, poſtremum verò ſi neceſſe ſit, etiā mortē noſtrā pro eiſdem ouibus miniſtrare. Sed cùm incōparabiliter longè ſit melior anima qua viuimus, quā terrena ſubſtantia quā exterius poſſidemus, qui nō dat pro ouibus ſubſtantiam ſuam, quando pro iis daturus eſt animā ſuā?*

E *Et ſunt nonnulli qui plus terrenam ſubſtantiam quàm oues diligunt, qui nomen paſtoris protinus perdunt, de quibus ſubditur: Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, &c.*

Sexto, certum eſt, ex præcepto quidem charitatis & miſericordiæ neminem vnquam adeò ſtrictè obligari ad eleemoſynam, vt ſi eam nō faciat, teneatur poſtea reſtitutionem pauperi facere, ſicut rectè ex communi ſententia notauit Nauarrus in Man. cap. 24. nu. 7. poſt Alex. Hallenſem 3. par. quæſt 47. & Adrianū in 4. quæſt. 1. de reſtitutione: Obligatio enim reſtitutionis nō naſcitur niſi ex præcepto iuſtitiæ, vt notum eſt.

Dixi autem, ex præcepto quidem *charitatis & miſericordiæ*, neminem teneri ad reſt. tuendū pauperi. Nā fieri

Digitized by Google

poteſt, vt ad Eleemoſynam faciendam fuerit aliquis obligatus, non modò ex præcepto charitatis & miſericordiæ, ſed etiam ex præcepto iuſtitiæ: quo caſu dubiũ non eſt quin teneatur ad reſtitutionẽ ſi Eleemoſynam non faciat. Vt ſi aliqua bona deſtinata prorſus in vſus pauperum committerentur fidei alicuius, vt ea illis diſtribueret, & is hoc nõ faceret. Vel ſi aliquis accepiſſet ſtipendium ad eum finem peculiariter, vt occurrẽtibus pauperum neceſſitatibus aliquo modo curaret prouideri, & id facere negligeret: teneretur enim tunc talis ex iuſtitia pauperibus reſarcire damna illis ſubſecuta ex eiuſmodi negligentia. Sicut etiam qui ex officio tenetur res aliorũ curare & tueri, & id in caſu quo poſſet, non faceret: Vt ſi, cùm poſſet, non impediret furtum rei alterius aut incendiũ, ſicut notat vbi ſuprà Nauarrus poſt Adrianum.

QVIN etiam nonnulla quæſtio eſt, an non ex iuſtitia quoque teneantur Eccleſiaſtici facere Eleemoſynã ex Eccleſiaſticis redditibus, ita vt, ſi non faciãt, reſtituere teneantur. Quę quidem quæſtio infrà determinanda eſt in materia de ſtatibus, vbi diſcutiemus ſententiam Nauarri & aliorũ, qui cõtendunt Eccleſiaſticos nõ eſſe veros Dominos redituum Eccleſiaſticorum, ſed ſolùm diſpenſatores, ita vt de illis debeant ex iuſtitia etiam quantum ipſis ſuperat, erogare in Eleemoſynam pauperũ; quam opinionem refellit hîc Dominicus Bannes.

SEPTIMO, certiſſimum quoque mihi videtur, in iis caſibus quibus aliquis ex præcepto Eleemoſynæ tenetur eã facere, minimè eũ ſatisfacturum, ſi eam rem qua tunc proximus verè indiget, det ei mutuò tantùm, ſed oportere gratis donare per verã & formalem Eleemoſynam: Dico autem *re, qua tunc proximus verè indiget*: Nã fieri poteſt, vt quis non verè indigeat ipſa re, vt gratis donanda, ſed tantùm rei mutuatione; Vt ſi alibi habeat vnde poſſit eam compenſare; quo caſu ſatis eſſet loco Eleemoſynæ ei mutuare rẽ gratis, ſicut infrà dicemus. Itaq; iã ſolùm dicimus; nõ ſufficere loco Eleemoſynæ, mutuare eã rẽ qua verè & ſimpliciter proximus indiget.

Probo autem euidenter iſtud pronuntiatum. Nam præcepto obliganti ad determinatum aliquem virtutis actum, minimè ſatisfit niſi per vſum eius ipſius actus: ſed ſi quis in caſu quo præceptũ Eleemoſynæ obligat ad determinatum & formalem actum Eleemoſynæ, tantummodò det mutuò eam rem qua proximus indiget, is minimè exercet actum Eleemoſynæ circa eiuſmodi rem, ſed quendam alium diuerſum actum: Ergo minimè facit ſatis præcepto Eleemoſynæ.

Maior prorſus eſt euidens. Nã quando actus ille qui eſt præceptus non exercetur cùm poteſt & debet, culpabiliter omittitur, & eo ipſo violatur præceptum. Et oppoſitum planè implicat contradictionem. Minor autem æquè eſt certa & euidens: Nã Eleemoſyna eſt actus virtutis miſericordiæ, ac proinde largitio gratuita; mutuum autem ſcilicet largitio retento iure redimendi tantundem, eſt actus iuſtitiæ: Itaque multum inter hos actus intereſt. Et certè tam verum mihi videtur hoc pronuntiatũ, quàm eſt verum & certum illud primum quod ſuprà vidimus eſſe ex fide certum, ſcilicet extare præceptum de erogando in Eleemoſynam pauperi eam rem qua indiget.

Quòd ſi dicas Præceptum Eleemoſynę non obligare niſi disiunctiuè ad alterutrum, ſcilicet vt quis vel faciat Eleemoſynam vel det mutuò; hoc certè nihil aliud eſt quàm negare Eleemoſynæ præceptum. Nam *disiũctũ hoc*, ſcilicet vel dare Eleemoſynã vel dare mutuò, nõ idem eſt, atq; Eleemoſynam dare; quandoquidem poteſt illud disiunctum verificari nullam Eleemoſynam dando, ſed tantùm dando mutuò.

Quod cùm ita ſit, non parum ſoleo mirari Adrianũ in 4. in materia de reſtit. & Nauarrum in Man. ca. 17. n. 61. & cap. 24. num. 5. quòd ſenſerint, in caſibus quibus præceptum Eleemoſynæ obligat, ſatis fore vel eam fa-

A cere, vel ſubuenire proximi neceſſitati mutuãdo. Nihil enim aliud eſt hoc, quàm contra certiſſimam & communem ſententiam Patrum & Theologorum omnium negare præceptum quod vllo tempore obliget ad Eleemoſynam, vt ex dictis patet.

Nec tamen improbo id quod Sotus lib. 4. de inſt. & iure, q. 7. ar. 1. circa finem, & Bannes hîc ar. 6. aiũt, ſatisfacere aliquem mutuãdo ei, qui, licet in vno loco egeat extremè, tamen alibi habet bona, vnde ſoluere poſſit. Etenim in tali caſu proximus non verè & ſimpliciter indiget ipſa re, vt gratis danda, ſeu rei ipſius Eleemoſyna, ſed mutuatione rei, ſeu (quod idem eſt) Eleemoſyna *mutui*, vt antè diximus. Nos autem in noſtro pronũtiato, loquimur, cùm proximus verè & ſimpliciter indiget ipſa re, tanquam verè & ſimpliciter pauper; vt ordinariè ſolet accidere.

Nec ſunt firma ea argumenta quæ Adriano & Na-
B uarro ſuffragari videntur. Colligo autem ex ipſis argumenta tria. PRIMVM eſt, quòd finis eleemoſynę eſt, vt ſubueniatur proximi neceſſitati: Ergo in caſu quo id fieri poteſt per mutuum, aut alium eiuſmodi contractum, vt per venditionem, v.g. credita pecunia, hoc erit abundè ſatis. Atque hoc argumentum eſt præcipuum Adriani & Nauarri.

SECVNDVM argumentum eſt, quòd ipſum mutuum poteſt reputari in tali caſu quædam Eleemoſyna.

TERTIVM eſt, quòd ſequeretur alioqui, ſicut Nauarrus in Manuali cap. 17. nu. 61. ratiocinatur, teneri aliquem donare etiã veſtem ei qui in frigore extremè illa eget; nec ſufficere ſi eam illi cõmodatò det; nec debere poſtea eum reſtituere eam illi, à quo in tali caſu accepit; quæ omnia ſunt abſurda.

C Ad PRIMVM nego conſequentiam: Non enim ſi finẽ pręcepti poſſit quis conſequi per aliquod aliud medium, deſinit ideò obligare præceptum: oportet enim per illud ipſum medium determinatè quòd à præcepto præfixum eſt, finem præcepti procurare, ob alias nimirũ vtilitates, quæ ex vſu cuiuſque virtutis determinatæ ſolent redundare ad operantem, vel certè ad communitatem & ad Dei gloriam, quæ eſt communis finis præceptorum omnium. Alioqui ſimili argumento probaretur nunquam eſſe neceſſarium habere actum pœnitentiæ formalem ex pœnitentię præcepto; cùm ſemper poſſit aliquis finem eius præcepti, qui eſt remiſſio peccatorum, conſequi per aliud medium, ſcilicet per ſolũ actum formalem charitatis ſupernaturalis. Item pari modo probaretur, nunquam eſſe neceſſarium ex præ-
D cepto ieiunare: cùm poſſit quis per alias macerationes carnis reddere corpus ſpiritui ſubiectum, qui eſt finis eius præcepti, quod Eccleſia de ieiunio ſancit.

Ad SECVNDVM reſpondeo, præceptum Eleemoſynæ non ad qualemcunque Eleemoſynam obligare in caſu neceſſitatis proximi, ſed ad eam per quam gratis ſuppeditetur ei illud ipſum quo tunc opus habet. Itaq; cùm proximus perit fame, neque omnino vſquã quidquã habet; non ſatis eſt gratis ei facere Eleemoſynam eam quæ conſiſtit in ipſo contractu mutui, aut in contractu qui conſiſtit in venditione ciborum credita pecunia; ſed neceſſe eſt gratis ei erogare ipſos cibos, aut æquiualentem illis pecuniam, ſiue aliquid aliud, quo poſſit eos ſibi comparare, cùm id ſufficiat ad ſubleuan-
E dam neceſſitatem; tali enim Eleemoſyna tunc indiget.

Ac per hoc patet reſponſio ad TERTIVM argumentum: Negamus enim illa abſurda ſequi: ſi enim proximus non ipſa re egeat, ſed vſu tantùm eius; cùm ſcilicet res eſt non vſu conſumptibilis; tunc quidẽ ſatis erit ei gratis concedere rei vſum, quatenus eo indigebit ad ſubueniendũ pręſenti neceſſitati: Neque acquirit is dominiũ rei talis, ſed eam poſtea tenebitur reſtituere. Vt ſi quis, verbi gratia indigeat ſuperflua ſocij veſte in maximo frigore. Nam, vt iam dictum eſt, illam ipſam Eleemoſynã neceſſe eſt gratis facere qua proximus indiget;

aliam

Digitized by Google

alíam autem tunc facere, ſicut non ſufficit, vt iam dictum eſt, ita etiam non eſt neceſſe.

Quocirca ſententia communis Theologorum in 4. d. 15. qua dicunt non eſſe reſtituēdam poſtea rem eam, quam quis in extrema neceſſitate accepit, intelligenda eſt de re prout ad ſubleuādam neceſſitatem fuit neceſſaria, non aliter. Et ſic intellecta ea ſentētia omninò eſt veriſſima, quam quidem Nauarrus in Manual. cap. 17. num. 62. nec ſatis aſſecutus videtur, nec bene ac meritò refutaſſe.

Quæ ſint controuerſa circa tempus quo obligat præceptum Eleemoſynæ. §. 2.

HActenvs expoſuimus ea quæ in quæſtione de neceſſitate Eleemoſynæ diximus eſſe *certa*. Nunc ſupereſt vt expediamus alia duo quæ ſunt *controuerſa*. Primvm eſt vtrùm habens ſuperflua naturæ & ſtatui, eo modo quo ſuprà explicauimus ſuperflua, teneatur ſub peccato mortali illa erogare in Eleemoſynam pauperum, citra extremam quoque proximi neceſſitatem, nempe in communibus neceſſitatibus pauperum, quales in omni Republica ſemper ſunt aliquæ.

Qua de re duæ ſunt contrariæ ſententiæ, & vtraque illarum habet magnos auctores. Prima negat, quæ ſentētia eſt Ioannis Gerſonis parte 2. alphabeto 32 lit. O. Et Alexandri Hallenſis 4. p. q. 113. mēbr. 1. Et Panormitani in caput: Si verò. Extra, de Iureiurando: Et Ioānis Turrecrematæ in caput: Sicut hi. diſt. 47. Et D. Antonini 2. part. Theologica, tit. 1. cap. 24. Et Summæ Roſellæ & Piſanæ, verbo, Eleemoſyna. Et Gabrielis in 4. diſt. 16. qu. 1. concl. 5. Et in eam etiam propendet magis Durandus in 4. diſt. 15. q. 6. Et Ioannes Medina in tractatu de Eleemoſyna, qu. 3. vbi concludit neminem teneri Eleemoſynam facere ex ſuperfluis, niſi neceſſitas proximi ſit extrema vel quaſi extrema.

Fundamenta potiſſima huius ſententiæ poſſunt eſſe quinque: Primo, Quoniam ita videtur docere D. Thomas hic art. 5. in fine corporis: vbi ſic ait: *Dare Eleemoſynam de ſuperfluo eſt in præcepto, & dare Eleemoſynam ei qui eſt in extrema neceſſitate; aliā autē*, inquit, *Eleemoſynā dare eſt in conſilio.* Quo teſtimonio D. Thomæ vſi ſunt pro ea ſententia Antoninus, Panormitanus, Gabriel, Summa Roſella & Piſana, vbi ſuprà.

Secvndo, quoniam oporteret alioqui plurimos diuites damnare qui habent ſuperfluum, & conſequenter etiam illorum confeſſarios.

Tertio, quoniam nemo tenetur ſibi ipſi procurare ea quæ non ſunt ſibi neceſſaria ad ſuſtentandā vitam: Ergo neque alter tenetur ea ipſi ſuppeditare; ac proinde nemo tenetur ſubuenire proximi neceſſitati, niſi ea fuerit extrema, ita vt aliàs periclitaretur de vita. Antecedens probatur. Nam poteſt quis rebus omnibus ſe abdicare quæ ad vitam neceſſariæ non ſint; cùm id Chriſtus conſuluerit Matth. 19 commendans voluntariam paupertatem: quam ſuo etiam exemplo ita commendauit, vt nō *haberet vbi caput reclinaret*. Cui paupertati comparari non poteſt paupertas eorum qui ſolùm patiuntur iam communes neceſſitates, vt in noſtra quęſtione loquimur.

Qvarto, Quòd ſi quis teneretur pauperibus erogare ſuperflua, conſequens erit, vt non poſſit talis ea donare cui velit, aut ex eis pios aliquos ſumptus ad diuinum cultum facere, vt Eccleſiam ędificando, &c. nec amicos cōuiuio excipere, &c. Quæ ſine dubio non poſſunt affirmari ſine abſurditate.

Qvinto, Quòd etiam erit alioqui conſequens, vt nequeat aliquis vltra ea quæ ſibi & ſuo ſtatui neceſſaria ſunt, alia præterea dono accipere aut vllo modo acquirere, niſi fortè eo animo vt ea det pauperibus: ſed iſtud conſequens abſurdum etiā eſt; Ergo, &c. Maior probatur: Nam quod non poteſt licitè retineri, non poteſt etiam licitè acquiri: Non poſſent autem ſuperflua retineri licitè, ſi ea ſub peccato mortali ſunt eroganda ordinariis pauperibus quales nunquam deſunt.

Secvnda ſententia eſt contraria: ſcilicet teneri diuites ſub peccato mortali in ordinariis neceſſitatibus pauperum dare Eleemoſynam ex ſuperfluis naturæ & ſtatui ſuo ac ſuorum. Ita docet omnino D. Thom. hic ar. 5. cùm ait: *Dare Eleemoſynam de ſuperfluo, eſſe in præcepto, & dare Eleemoſynam in extrema neceſſitate.* Nam, vt Caietanus ibi & in opuſculo de præcepto Eleemoſynæ, rectè oſtendit, hæc verba D. Thomæ accipi debēt, non copulatim, ſed copulatiuè; ita vt intelligamus indicari ab eo duos diſtinctos caſus, in quibus ex præcepto ſit neceſſarium Eleemoſynam facere; ſcilicet, vel cùm habet quis ſuperfluum; (quo caſu citra extremam etiā neceſſitatem in communibus neceſſitatibus Eleemoſyna danda ſit) vel cùm eſt extrema neceſſitas proximi; quo caſu de neceſſariis etiā ad ſtatū Eleemoſyna ſit danda. Quod ipſum clariſſimè idē D. Thomas declarat, eodem art. in reſponſione ad ſecundum, & infrà quæ. 66. ar. 7. vbi affirmat, res quas habet quiſpiā ſuperfluas ex naturali iure deberi pauperū ſuſtentationi. Et idem docet in 4. d. 15. q. 2. ar. 1. qu. 4. Eandem ſententiam aſſerit Richard. in 4. diſt. 15. ar. 2. q. 2. & Paludanus ead. diſt. quæſt. 3. & Abulenſis in ca. 6 Matth. q. 34. Et Nicolaus Lyranus in ca. 3. primæ Ioannis, ſuper illud: *Qui habuerit ſubſtantiā huius mundi, &c.* Et Carthuſianus in eundem locum. Et Caietan. hic art. 5. & in opuſ. de præcepto Eleemoſynæ. Et Adrian. in 4. in materia de reſtitutione; vbi diſputat clariùs: An Clericus præter victum & veſtitū teneatur dare reliqua pauperibus. Et Nauar. in Man. c. 24. nu. 5. Et Bannes hic ar. 5. Quæ ſententia communiter eſt iā recepta in ſcholis Ac mihi etiā videtur lōgè veriſſima.

Probatur primò ex ſacra Scriptura, in qua ſunt ad hāc rem confirmandam tria genera teſtimoniorum. Primvm eſt eorum in quibus ipſum præceptum de dando Eleemoſynam *de ſuperfluis*, directè contineri aut indicari videtur. Vt Luc. 3. Interrogatus à turbis Ioannes Baptiſta, Quomodo quis poſſit facere fructus dignos pœnitentiæ, de quibus ibi dixerat; *Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur*, Reſpondit: *Qui habet duas tunicas det non habenti, & qui eſcas habet, ſimiliter faciat.* Cuius ſententiæ vim rectè D. Hieronymvs in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. 1. eam eſſe interpretatur, vt neceſſarium ſit ſuperflua erogare in indigentibus: ſuperfluum enim aliquid ſignificatur per *duas* tunicas, itemque per *eſcas*; quòd ferè ſufficiat homini vna eſca, ſicut etiam vna tunica. Et Luc. 11. reprehendens Chriſtus Phariſæos quòd eſſent intus pleni rapina & iniquitate, ſubiungit: *Veruntamē, quod ſupereſt date Eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Vbi planè videtur oſtendiſſe remedium quò neceſſariò tenerentur vti ex diuino præcepto, vt eſſent liberi ab iniquitate.

Nec videtur negandum quin hoc loco verbū illud, *quod ſupereſt*, ſignificet, tum id quod ſuppetit, tum etiam id quod abunde ſuppetit, & eſt ſuperfluum: non autem idem quod dici ſolet *de cætero*, vel *quod reliquum eſt*: Nam in Græco textu non eſt verbum quod ſignificet *de cætero*, ſed eſt participium illud τὰ ἐνόντα, quod tantundem ſignificat, atque *inexiſtentia* ſeu *quæ ſuppetunt*, & ex quibus poſſit quis facere Eleemoſynam ſine ſuo incommodo, vt poteſt ex his quę ſibi ſuperſunt vltra neceſſaria. Atq; ita eū locum intellexit etiam Beda: ſicut procul dubio quoque vulgatus interpres.

Item 2. ad Tim. vlt. *Diuitibus huius ſeculi præcipe, facilè tribuere, communicare, &c.* Diuites autem appellari conſueuerunt qui habent etiam ſuperflua. Itaque videtur etiam Apoſtolus ibidem monere Tim. vt eiuſmodi diuites commonefaciat de diuino præcepto, quo teneātur ſuperflua in Eleemoſynam erogare.

Secvndvm genus eſt eorum teſtimoniorum quæ indicāt debere hominem ex diuino præcepto ſubuenire proximo indigenti, etiā citra extremam neceſſitatē,

Digitized by Google

quando hoc poteſt quis facere ſine vllo ſuo incommodo, vt poteſt maximè in propoſito is qui habet ſuperfluum: Nullum enim incommodum eſt erogare ſuperfluum. Huius generis teſtimonia ſunt hæc: Exodi 23. *Si occurreris boni inimici tui aut aſino erranti, reduc ad eum: ſi videris aſinũ odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cũ eo.* Quo loco non aliquod præceptũ iudiciale aut ceremoniale datur, ſed explicatur ipſa lex naturalis & diuina. Et Matth. 25. *Sitiui & non dediſti mihi potum: In carcere eram, & non viſitaſtis me, &c.* quæ certè non ſunt extremæ neceſſitates proximi, ſed quia plerunque ſine ſuo incõmodo poteſt quis potũ dare ſitiẽti, & conſolari, & viſitare captiuum, tenetur id facere.

Tertivm genus eſt eorum teſtimoniorum, quibus damnantur & vituperantur ij qui abundant opibus ſuperfluis, & illas cumulare ſtudẽt; quia ſcilicet idipsũ per ſe illicitum ſit, cùm debeant ſuperflua in eos qui indigent erogare. Vt Matth. 6. *Non poteſtis ſeruire Deo & Mammonæ.* Et Matt. 9. Et Luc. 18. *Facilius eſt camelum ingredi per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum.* Vbi Theophylactvs ſignificari dicit eſſe impoſſibile, vt ij diuites poſſint intrare in regnum Dei, qui ſuperflua habent, nec illa erogant in pauperes; ſicut eſt impoſſibile naturaliter camelum per foramen acus intrare.

Et Luc. 12. diuiti, *cuius ager vberes fructus tulerat*, & qui dicebat: *Deſtruam horrea mea, & faciã maiora, & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi & bona mea* (mea, inquit, non aliena) *& dicã animæ meæ; habes multa bona repoſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare.* Huic inquam diuiti qui nihil alioquin iniuſtè poſſidebat, ſed ſua reſeruare cogitabat, tamẽ propterea quòd ſuperflua conſeruare ſtudebat, dixit Deus: *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te; quæ autem paraſti, cuius erunt? Sic eſt*, inquit Chriſtus, *qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deũ diues.* Quaſi diceret, inopem diuinæ gratiæ eſſe qui ſuperflua retinet.

Propter quod etiam Apoſtolus vbi ſuprà, monet Timotheum, vt *præcipiat diuitibus facilè tribuere*, & ea re *theſaurizare ſibi*, vt inquit, *bonum fundamentum in futurũ, & diuites fieri in bonis operibus.* Itẽ Luc. 16. *Diues qui epulabatur quotidie ſplẽdidè*, & negligebat pauperem Lazarũ, ſepultus legitur in inferno. Item D. Iacobus in ſua can. ca. 5. Diuites eos dãnat, & his hoc nomine propriè inſultat, qui ſuperflua recondunt: *Agite*, inquit, *nũc diuites, plorate vlulantes in miſeriis veſtris quæ aduenient vobis: Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, aurum & argentum æruginauit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis, &c.* Ex quibus omnibus patet nõ ſolùm dãnari auaros, qui ſcilicet vltimum finẽ ita in diuitiis ponunt, vt illarũ cumulandarum cauſa nihil vereantur offendere Deum mortaliter, diuitias ei anteponendo; ſed etiam eos diuites, qui ſuperfluas opes etiam iuſtè habeant, & abſque peccato alio cumulare ſtudeãt, non eas pauperibus communicantes.

Secvndo, probatur eadem ſententia ex Patribus, qui ſimiliter hoc ipſo nomine paſſim damnant diuites habentes ſuperflua. Vt D. Basilivs hom. in illud Luc. 12. *Deſtruam, &c. Cur*, inquit, *tu abundas, ille verò mendicat, niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris, ille verò patientiæ brauiis decoretur? Eſt panis famelici quẽ tu tenes; nudi tunica quam in conclaui cõſeruas; diſcalceati calceus qui penes te marceſcit; indigentis argentum quod poſſides inhumatum. Quocirca tot iniuriaris quot dare valens es.*

Et D. Gregorivs Nyssenvs oratione de pauperibus amandis: *Omnia*, inquit, *voluntatibus noſtris metimur, & alia quidẽ vitæ noſtræ deliciis elargimur, alia recondimus hæredum auiditati* (non dicit neceſſitati) *miſerorũ verò nulla habetur ratio, nulla pauperũ idonea cura, nulla ſollicitudo. O crudeles animos, ô mentes ab omni ſemotas humanitate, &c.* Et infrà: *Duplex in turpi domo exercetur peccatũ. alterũ propter ebriorũ ſatietatẽ, alterum propter expulſorum pauperum famem. Si Deus hæc aſpicit, vt profectò aſpicit, quem exitũ vitæ fore cogitatis? O pauperum inimici, an neſcitis horum cauſſa commemorari in Euangelio exempla horrenda & terribilia?* ac deinde ſubiungit exempla duorum diuitum, Luc. 12. & 16. Et lib. de beatitudinibus orat. 1. *opes reconditas* vocat *diabolicas*, quia ſcilicet opes ſuperfluæ illicitè retinentur.

Et D. Gregorivs Nazianzenvs orat. in nonam Dominicã, inter alia præcepta neceſſaria vt quis *à recta doctrina non excidat, & in mortem prolabatur*, ponit etiam illud: *Egenti*, inquit, *tectum, cibum, veſtem ſuppedita, qui his ad luxum & vltra neceſſarium vſum delectaris; diuitiarum amor non te afficiat.* Et in orat. de pauperũ amore, eos, *qui in aliorum egeſtate abundant*, affirmat *laborare miſerabili animi morbo, & odio eſſe dignos apud eos qui mentis compotes ſunt.* Ac tum ſubiungit: *Cur in fratrum calamitatibus deliciis circumfluimus? abſit hoc à me vt opibus abũdem, his inopia rerum laborantibus.* Similia Chrysostomvs hom. 55. in Geneſ. & 34. ad pop.

Et D. Ambrosivs in libro de Nabute Ieſraëlita, cap. 11. *Aqua*, inquit, *ſtatitia cito vermes facit. Nõ ſtet theſaurus tuus, ne ignis tuus ſtet; ſtabit autem in te niſi eum operibus miſericordiæ tuæ auerteris.* Et ſerm. 81. *Plus quàm ſufficit ſumptum, violenter*, inquit, *obtentum eſt.* Et infra: *Quis*, inquit, *tam iniuſtus, tam auidus, tam auarus, quàm qui multorum alimenta ſuum non vſum, ſed abundantiã & delicias facit? neque enim maius eſt crimen habenti tollere, quàm cùm poſſides & abundas, indigentibus denegare. Eſurientium panis eſt, quem tu detines, &c.*

Et D. Hieronymvs in regula Monacharum cap. 6. Et refertur à Gratiano in decretis: *Aliena*, inquit, *rapere conuincitur, qui vltra neceſſaria ſibi retinere probatur*: id eſt, perinde peccat.

Et in eandem planè ſententiam D. Avgvstinvs in expoſit. Pſal. 147. ante medium: *Quære*, inquit, *quantum tibi Deus dederit, & ex eo tolle quod ſufficit: Cætera quæ ſuperflua iacent, aliorum ſunt neceſſaria: ſuperflua igitur neceſſaria ſunt pauperum; res alienæ poſſidentur* (id eſt, quæ ex præcepto deberent aliis dari) *cùm ſuperflua retinentur.* Et ſerm. 219 de tempore in fine: *Quidquid*, inquit, *excepto victu mediocri & veſtitu rationabili ſuperfuerit, non luxuriæ reſeruetur, ſed in theſauro cœleſti per Eleemoſynam pauperum reponatur: Quidquid enim Deus nobis plus quàm opus eſt dederit, nõ nobis ſpecialiter dedit, ſed per nos aliis erogandũ trãſmiſit; quod ſi non dederimus, res alienas inuaſimus.* Similia Beda ſuper cap. 11. Lucæ, & alij paſſim.

Tertio probatur ratione optima quam indicat D. Thomas infrà quæſt. 66. art. 7. & inſinuauit quoque D. Baſilius & D. Ambroſius vbi ſuprà; eam verò ita formo: Si diuiſio rerum, cùm initio eſſent omnia communia, rectè facta eſt: conſeqꝛens eſt vt qui abundant rebus, debeant ex præcepto ſuperflua erogare egentibus: ſed verum eſt antecedens: Verum igitur & conſequens. Maior probatur: Nam ſi diuiſio illa rectè facta eſt, debuit meritò videri vel commodior generi humano, quã erat dominium rerum commune; vel æquè commoda, vel certè non incommoda, & detrimẽtoſa mortalibus. Non potuit autem talis videri ea diuiſio, ſi poſt illam futurum erat, vt quidam egerent rebus neceſſariis, & alij ſic abundarent ſuperfluis, vt ne ex præcepto quidem charitatis & miſericordiæ tenerentur impertiri egentibus ſuperflua. Hoc enim maiori parti generis humani quæ nimirum ex egentibus conſtat, valde incõmodum & dãnoſum fuiſſet; ſiquidem habuiſſent omnes alioqui par dominium & ius in omnia. Minor autem, ſcilicet diuiſionem illam rectè fuiſſe factam, facilè poteſt probari. Nam in eam diuiſionem conſenſerunt omnes gentes, ratione naturali ductæ; vnde & dicitur eſſe de iure gentium. Quare recta & iuſta fuit, ſiquidem iure quodam & lege iuſta, fuit firmiter conſtituta; alioqui enim fuiſſet reſcindenda.

Hanc rationem inſinuauit D. Ambrosivs ſerm. 81.

ita ſcri

ita ſcribens: *Numquid iniquus eſt Deus, vt nobis non equaliter diſtribuat vitæ ſubſidia? vt tu quidem eſſes affluens & abundans, aliis verò deeſſet & egerent?* Fuiſſet igitur iniquũ Ius gentium, diuiſionem rerum inſtituens, ſi ea conditione inſtituiſſet, vt aliis egentibus, integrum eſſet aliis abundare.

Eadem ratiocinatio fuit item BASILII hom. in illud Lucæ 12. *Deſtruam horrea mea, &c.* A quo videtur D. Ambroſius, ſententiam illã ſuam accepiſſe: *An*, inquit *Baſilius, iniuſtus eſt Deus inæqualiter res nobis diſtribuens?* Ex quibus verbis Ambroſij & Baſilij poteſt rurſus cõfirmari argumentum noſtrum hoc pacto: Si diuiſionem illam rerum Deus approbauit, ipſéque fuit eius auctor; conſequens eſt, eam non ita fuiſſe factam, vt aliis egentibus alij poſſent abundare ſine obligatione erogandi ſuperflua in egentes: ſed verum eſt Antecedens; Verum igitur & Conſequens. Maior patet. Quoniam alioqui Deus eſſet iniquus, vt Baſilius & Ambroſius ſentiũt. Minor patet. Quia, vt antè dictum eſt, diuiſio illa fuit recta & iuſta: Igitur Deus fuit eius auctor & approbator, ſicut & aliorum omnium bonorum.

QVARTO & poſtremò poteſt iſta ſententia probari ex ipſa lege charitatis & officij, qua debent omnes proximi eſſe deuincti. Nemo enim non videt violari officium amicitiæ & charitatis ab eo qui ne ſuperflua quidẽ ſibi, velit impertiri amico, vt ſubueniat eius neceſſitati. Meritò enim amicus hoc indigniſſimè feret. Vnde D. Ioan. 1. epiſt. c. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrẽ ſuũ neceſſe habere* (non dicit, neceſſe *extremè*, ſed abſolutè, *neceſſe*) *quomodo charitas Dei manet in illo?*

Sed ſupereſt, vt reſpondeamus ad quinque illa argumenta opinionis contrariæ initio propoſita. Ad PRIMVM, ex auctoritate D. Thomæ ductum, iam antè reſponſum eſt. Oſtendimus enim ſtare omninò à noſtra ſententia D. Thomam, ſi rectè intelligantur eius verba, quemadmodum expoſuimus.

Ad SECVNDVM reſpondeo, multas eſſe cauſſas, cur non adeò facilè damnandi ſint diuites habentes ſuperfluum, eorúmque confeſſarij, etiamſi noſtra ſententia veriſſima ſit. PRIMO, Quia in his quæ reputari poſſunt neceſſaria ad ſtatum & non ſuperflua, magna eſt latitudo, vt oſtendimus ſuprà in ſecundo pronunciato. Itaque non admodum multi ſunt hi de quibus certò conſtet quòd habeant ſuperflua. SECVNDO, Nam qui ſuperflua habent, non tenentur ea omnia ſimul in pauperes effundere, ſed per partes, habita etiã ratione loci, temporis & aliarum circunſtantiarum, ſicut ſolent plerique diuites facere, quibus alioqui eſt cura cõſcientiæ. Cùm enim hoc eleemoſynæ præceptũ ſit affirmatiuũ, non niſi prudenter impleri debet pro ratione circunſtantiarum. TERTIO, Quia nec cuilibet pauperi occurrenti tenentur diuites de ſuperfluo aliquid erogare, ſed quibus ipſi eleemoſynam erogandam iudicauerint. Nam vt rectè inquit D. Thom. infrà quæ. 66. art. 7. Cùm multi ſint neceſſitatem patientes, nec poſſit ab vno omnibus neceſſitatibus communibus ſubueniri, commiſſa eſt arbitrio vniuſcuiuſque diſpenſatio propriarũ rerum, vt ex eis ſubueniat aliorum cõmunibus neceſſitatibus prout ipſe faciendum eſſe iudicauerit.

Atque huius rei poteſt etiam *à priori* reddi ratio ea, quòd obligatio erogandi ſuperflua in ordinariis neceſſitatibus, non naſcitur ex ipſis ordinariis neceſſitatibus præcipuè, ſed ex eo quòd quis habet ſuperflua, vt ex dictis patet. Ergo is qui habet ſuperflua, nõ tenetur ſubuenire cuiuis cõmuni neceſſitati proximi, ſed cui ipſe arbitratu ſuo voluerit. Nam dummodo in alios quos voluerit, diſpenſet ſuperflua, hoc ipſo ſatisfaciet obligationi ſuæ, ortæ, vt dixi, ex ratione ſuperflui.

Et hoc ipſum patet etiam à contrario. Nam quia obligatio ſuccurrendi extremæ, vel quaſi extremæ, neceſſitati proximi, naſcitur in primis ex ipſa neceſſitate proximi, idcirco is qui poteſt, tenetur ſubuenire cuicũque extremæ, vel quaſi extremæ, neceſſitati proximi occurrenti. Cùm igitur in propoſito noſtro obligatio non ex ipſa neceſſitate præcipuè, ſed ex ſuperfluo naſcatur, non tenetur quis de ſuperfluo ſubuenire quibuſcũque occurrentibus ordinariis neceſſitatibus proximi, ſed quibus arbitratu ſuo voluerit.

Itaque patet ex his cauſis, non oportere ſecundùm noſtram ſententiam vſque adeò multos diuites eorúmque confeſſarios damnare. Quòd ſi qui ſint diuites adeò ſalutis ſuæ negligentes, vt pro ratione ſuarũ facultatum non curent pro loco & tempore in ordinariis pauperum neceſſitatibus Eleemoſynã de ſuperfluo erogare; meritò tales eorúmque confeſſarij erunt damnandi, & vtriſque illud inculcandum: *Si cæcus cæco ducatũ præſtet, ambo in foueam cadent*, Matth. 15.

Ad TERTIVM argumentum reſpondeo PRIMO, Non valere conſequentiam: nam alia eſt quoad hoc conditio & circunſtãtia perſonæ eius quæ habet ſuperfluum, alia verò proximi. Nam proximus non tenetur ex charitate ita ſe diligere, vt ſibi procuret vltra neceſſaria ad vitam, ſed poteſt ſtudio perfectionis ſe omnibus abdicare. Qui autem habet ſuperfluum, tenetur id erogare alicui proximo, qui id acceptare velit, nõ quidem præcisè ex charitate erga illum, ſicut nec ipſe proximus tenetur ex charitate præcisè erga ſe illud ſibi procurare; ſed ex virtute miſericordiæ, ad cuius tũc vſũ & officium erga proximũ obligat illa circunſtantia *ſuperflui*. Quemadmodum quamuis creditor aliquis non teneatur acceptare & procurare quod ſibi debetur, ſed poſſit ſe iure ad illud abdicare, tamẽ debitor ex iuſtitia tenetur illud ei ſoluere ſi acceptare velit. Eſt enim quo ad hoc alia conditio & circumſtantia debitoris quàm creditoris. Debitor enim tantundem accepit, vt ſuppono, ex qua peculiari circunſtantia debitoris naſcitur ei obligatio iuſtitiæ ad ſoluendum creditori ſi is acceptare velit. Ita in noſtro propoſito ratiocinandũ eſt de obligatione miſericordiæ, qua eſt obſtrictus pauperibus is qui habet ſuperfluũ propter circunſtantiam *ſuperflui*; licèt ipſi pauperes patientes ordinariam neceſſitatẽ nõ teneantur ſibi procurare illud ſuperfluum alterius.

SECVNDO reſpondeo, per illud argumentum ſolùm probari, quòd quemadmodum quiſque ſibi non tenetur procurare vltra neceſſaria ad vitam ex præcepto charitatis præcisè, ita neque alius ei ſuppeditare; tenetur tamen ex miſericordia ratione circunſtantiæ ſuperflui.

TERTIO reſpondeo, ſolùm probari eo argumento quòd ratione ſuperflui non tenetur quis erogare Eleemoſynam determinatè huic vel illi egenti, ſicut neque hic vel ille ſibi tenetur procurare vltra vitę neceſſaria; tenetur tamẽ qui habet ſuperfluum, erogare alicui pro arbitrio ſuo qui acceptare velit, vt patet ex dictis in reſponſione ad præcedens argumentum. Omnes hæ tres reſponſiones ſunt bonæ & vtiles ad rem demonſtrandam, licet in idem redeant.

Ad QVARTVM argumentum, nego abſurda illa ſequi. Nam ſi habens ſuperflua velit ex eis honeſtos illos ſumptus facere, de quib. obiicitur in argumento, iã eo ipſo reputari illa poterunt non ſuperflua, ſed pertinentia ad talis hominis ſtatum, quatenùs is eſt rerum ſuarũ liber adminiſtrator; noſtra autem ſententia procedit quãdo quis retinere apud ſe vult planè ſuperflua.

Ad QVINTVM negatur Maior, ſcilicet illud abſurdũ ſequi, vt nequeat quis acquirere ſuperflua. Ad probationem reſpondeo per diſtinctionem: Nam verũ quidem eſt, nõ poſſe licitè acquiri ea quæ nequeũt retineri ſine peccato contra iuſtitiam, vt quę furto auferũtur; nam hęc nunquam vt propria retineri poſſunt. Poſſunt tamen licitè acquiri ea, quæ, ſi quis poſtea ſemper retineat, peccabit quidem, ſed non contra iuſtitiam, ſed ſolùm contra miſericordiam. Nam hæc poſſunt aliquãdiu licitè retineri, dum ſcilicet offert ſe opportunitas

prudenter ea diſpenſandi pro ratione circunſtantiarũ, aut etiam inſtruẽdi ad pios vel honeſtos vſus: iuxta dicta in reſponſione ad primum & ad tertium. Hactenus de PRIMO quod in quæſtione de neceſſitate Eleemoſynæ diximus eſſe controuerſum.

SECVNDO, controuerſum eſt in eadem quæſtione, An teneatur quis aliquando facere Eleemoſynam de neceſſariis ad ſtatum extra extremam neceſſitatẽ proximi. Qua de re duæ ſunt ſententiæ. PRIMA eſt Caietani in tractatu de præcepto Eleemoſynæ; Et in Summa, verbo, Eleemoſyna, qui negat.

Probatur hæc ſententia PRIMO ex D. Thoma hîc artic. 5. vbi tantùm ponit duos caſus in quibus obliget præceptum Eleemoſynæ; ſcilicet ratione *extremæ* neceſſitatis proximi, & ratione *ſuperflui*. Et ſubiungit, *alias autem Eleemoſynas dare eſt in conſilio.*

SECVNDO, Quia cùm multæ ſint proximorum neceſſitates non extremæ, multi eſſent damnandi, ſi etiam de neceſſariis ad ſtatum oporteret ſubuenire in neceſſitatibus non extremis: nam multi etiam ſunt qui habent neceſſaria ad ſuum ſtatum.

TERTIO, Nam talis obligatio faciendi Eleemoſynam de neceſſariis ad ſtatum, in neceſſitate proximi nõ extrema, vel naſceretur ex ipſis bonis neceſſariis quæ quis habet pro ſuo ſtatu; vel ex neceſſitate proximi nõ extrema: ſed neutrum dici poteſt: Ergo nulla eſt talis obligatio. Minor quoad ipſa bona neceſſaria probatur. Nam cùm vnuſquiſque habeat Ius, vt quæ ſibi ſunt neceſſaria retineat, nõ poteſt dici ex eiuſmodi neceſſariis oriri obligationem, illa in alios erogandi; ſicut ſuprà dicebamus oriri talem obligationẽ ex ſuperfluis. Quoad neceſſitatem verò proximi non extremam probatur eadem Minor: nã cùm ſint multæ neceſſitates non extremę, & vnus ex his quæ ſtatui ſuo neceſſaria ſunt non poſſit ſubuenire omnibus eiuſmodi neceſſitatibus; minimè videtur quis teneri ſubuenire cuicunque neceſſitati non extremæ; teneretur autem ſi obligatio faciẽdi Eleemoſynam ex neceſſariis oriretur præcipuè ex neceſſitate non extrema, ſicut ſuprà diximus ſubueniendũ eſſe cuicunque neceſſitati extremæ, propterea quòd ex illa in primis oritur obligatio faciendi Eleemoſynã.

SECVNDA ſententia eſt aliorum, qui affirmant in graui etiam neceſſitate proximi, licèt non extrema, oportere facere Eleemoſynam de neceſſariis ad ſtatum, quando quis ſcilicet minori ſuo incommodo poteſt auertere proximi incommodum notabiliter graue. Vt ſi, v. g. oporteat alioqui proximum vnà cùm ſuis miſerabiliter excidere ex ſuæ dignitatis atq; ſtatus gradu; aut ſi alioqui incurrat grauem aliquam calamitatem, vt captiuitatis, vel diuturni ac tetri carceris, &c. Ita ſẽtit Paludanus in 4. diſt. 15. q. 3. Et Adrianus quodlib. 12. art. 2. concl. 2. Et Dominicus Bannes hîc art. 6. dub. 4. qui ait eandem ſententiã docuiſſe alios Theologos huius tempeſtatis, vt Victoriam, Sotum, Canum. Ac videtur hæc eadẽ ſentẽtia eſſe D. Tho. hîc art. 5. ad 3. vbi ait, obligationem faciendæ Eleemoſynæ ex parte quidem recipientis oriri, *quando apparet*, inquit, *euidens, & vrgẽs neceſſitas, neque eſt in promptu qui ei ſubueniat*. Sic ille.

Atque ego etiam puto veriorem eſſe hanc ſententiã, ita intellectam, vt obliget quidem in eiuſmodi neceſſitatibus præceptum miſericordiæ ad faciendam ex neceſſariis ſtatui Eleemoſynam talẽ quali proximus tunc indiget, cõſiderata ratione ſui ſtatus ſuæque facultatis. Quod addo, quia fieri poteſt, vt non indigeat Eleemoſyna ipſius rei, ſed tantùm Eleemoſyna *mutui*, vt ſic dicam, aut alterius contractus pro quo poſſit abſque vllo ſuo incommodo poſteà ſatisfacere. In quo ſenſu facilè aſſentior Dominico Bannes dicenti neceſſe eſſe in talibus caſibus dare Eleemoſynam ex neceſſariis, vel mutuare: iuxta ea nimirum quę diſſeruimus ſuprà punct. 5. in pronunciato ſeptimo.

Iam probatur hæc ſententia PRIMO ex Scriptura:

A quæ variis modis indicat, etiam de non ſuperfluo, ſed neceſſariò, eſſe nonnunquã ſubueniẽdum proximo indigenti, licèt non extreme. Vt Exodi 22. *Si pecuniam tuam dederis populo meo pauperi, non vrgebis eum quaſi exactor, ſi pignus acceperis veſtimẽtum, ante occaſum ſolis reddes ei; ipſum enim ſolum habet indumentum carnis ſuæ, & non habet aliud in quo dormiat.* Reddere autẽ pignus debitori, & non vrgere eum ad ſolutionem, quædã Eleemoſyna eſt, cùm ſit aliquid ei remittere de eo quod ſolet eſſe creditori neceſſarium, vt ſit certus circa res ſuas, & eis quãdo vult, vtetur. Et Pſal. 36. *Mutuabitur peccator, & non ſoluet, Iuſtus autem miſeretur, & tribuet.* Et infrà: *Tota die miſeretur & commodat.* Et Pſal. 111. *Iucundus homo qui miſeretur & commodat.* Mutuũ autẽ plerũque etiam ſolet fieri de neceſſariis, & nõ ſine aliquo incommodo mutuãtis. Et Eccleſ. 29. *Fenerare proximo tuo in tẽpore neceſſitatis ipſius.* Et infrà: *Perde pecuniam propter*

B *fratrem & amicum tuũ.* Quæ certè ſententiæ nõ intelligũtur ſolùm in extrema neceſſitate fratris & amici, ſed etiam in his neceſſitatibus grauib. quæ frequẽtiùs quã extremæ ſolent contingere. Et Iſaiæ 58. *in die ieiunij veſtri inuenitur volũtas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis.* In quẽ locum D. HIERONYMVS: *Qui repetit*, inquit, *non habentem, Deo facit violentiam.* Hoc ipſum autẽ non repetere quod alicui debetur, quædam Eleemoſyna ex neceſſario plerunque eſt.

Maximè autẽ illuſtris locus in hoc genere eſt Matt. 18. vbi ſeruo, quia conſeruum ſuum qui debebat ei cẽtum denarios ſuffocabat, dicens: *Redde quod debes, & noluit miſereri illius, ſed abiit, & miſit eum in carcerem*: huic inquam ſeruo, quia non eſt miſertus cõſerui ſui, remittens ei quæ debebat, dicit Dominus: *Serue nequã, omne*

C *debitum dimiſi tibi, quoniã rogaſti me; nónne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?* & tamẽ huic ſeruo illa quæ alter debebat, neceſſaria erant, ſiquidem minimè opibus abundabat: nam de eo paulò antè ibi legimus, quòd *non habebat vnde redderet Domino ſuo quod ei debebat.*

Pertinet huc etiam illud 1. Ioan. 3. *Si quis habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuũ neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Non enim dicit, qui habuerit ſubſtantiam *ſuperfluam*, ſed abſolutè *ſubſtãtiam*, vt neque etiã dixit, qui viderit fratrem ſuum *extremè* neceſſe habere, ſed *neceſſe* habere.

SECVNDO, probatur ex patribus, qui cũ affirmant, oportere eos qui abundant opibus ſubuenire aliorum

D neceſſitatibus, non certè videntur de his tantum loqui qui abundant ſuperfluis ad ſuum ſtatum, ſed de iis etiã qui abundant ſecundùm ſuum ſtatum. Nam ij etiam quibus multa ſuppetunt, & ideo honeſtum aut etiam ſplendidum & amplum ſtatum habent, dici ſolent abũdare opibus, licèt nihil habeant ſuperfluum conſiderata amplitudine ſui ſtatus. Affirmãt autem id BASILIVS in illud Lucæ 12. *Deſtruam horrea mea.* Et GREGORIVS NYSSENVS oratio. de pauperibus amandis. Et GREGORIVS NAZIANZENVS orat. de paup. amore. Et Ambroſius ſer. 81. quorum hac de re teſtimonia ſuprà recitauimus.

Quibus nunc addo D. AVGVSTINVM tract. 5. in 1. epiſt. Ioannis circa illud: *Qui habuerit ſubſtantiam,*

E *&c. A creditore*, inquit, *anguſtatur frater tuus; non habet ille, habes tu; frater eſt, ambo ſanguine Chriſti redempti eſtis, vide ſi miſereris, ſi habes facultates mũdi. Fortè dicis, Quid ad me pertinet? Ego daturus ſum pecuniam meã ne ille moleſtiã patiatur? ſi hoc tibi reſponderit cor tuum, dilectio Patris non in te manet: Si dilectio Patris non in te manet, nõ es natus ex Deo: Quomodo ergo gloriaris te eſſe Chriſtianum?*

TERTIO, probatur ex ratione charitatis & amicitię Chriſtianæ, quæ certè violabitur ſi amicus amici incommodum inſigniter magnum nõ auertat, quando id poteſt facere cum minori aliquo ſuo incommodo. Ar-

Digitized by Google

gumenta verò contrariæ opinionis facilè dilui poſſunt.

Ad Primvm reſpondeo, Alterutro ex duobus modis oportere intelligi verba illa D.Thomæ: nimirum vel vt ſit ſenſus, frequenter quidem, & vt plurimum in ordinariis ſcilicet neceſſitatibus, eſſe tantũ de conſilio Eleemoſynam facere extra illos duos caſus; ſecus autem, ſi neceſſitas proximi non extrema, ſit magna & notabilis. Vel, vt interpretemur neceſſitatem extremam eo loco à D.Thoma nominari non ſolùm eam quæ in rigore eſt extrema, ſed etiã eam, quæ eſt vrgens & grauis, & eiuſmodi, cui non poſſit occurrere is qui eam patitur, & quæ idcircò poſſit dici extrema, ſaltem in tali genere negotij, licet non ſimpliciter & abſolutè. Quòd autem alterutro modo ex his oporteat D.Thomam intelligere, patet ex verbis eiuſdem in reſponſione ad 3. illius artic. 5. quæ recitauimus: Ibi enim affirmat *in vrgente etiam* neceſſitate, eſſe neceſſariò eleemoſynam faciendam ex præcepto.

Ad Secvndvm reſpondeo, vrgentes huiuſmodi neceſſitates de quibus loquimur, non eſſe adeò multas, quæ quidem aliis conſtent; quare non oportet ſecundũ noſtram ſententiam vſque adeò multos damnare.

Addit etiam ad minuendam huius ſententiæ ſeueritatem Bannes vbi ſuprà, non eſſe ex præcepto neceſſarium in noſtro caſu ei ſuccurrere qui iam incidit in aliquam talem calamitatem, quales propoſuimus, ſed tũc ſolùm cùm nondum aliquis in talem calamitatem incidit, & imminet alioqui periculum incidendi.

Hoc tamen ipſe non arbitror vniuerſaliter eſſe verũ, ſed tunc ſolùm cùm poſteaquam aliquis in calamitatem incurrit, exiſtunt tales aliquæ circunſtantiæ, ob quas meritò videri poſſit, non æquè indigere alieno auxilio, nec æquè vtiliter & efficaciter illo vti poſſe, atque ſi nondum in calamitatem incidiſſet. Id quod ſæpe poteſt contingere, præſertim cùm malum calamitatis exiſtit magna ex parte ex ignominia, cui iam non ſit integrum ſufficienter occurrere. Vt quando quis, niſi ei ſubueniatur, cogitur mutare ſtatum, &c. Sæpè autẽ poteſt etiam contingere, vt ei qui iam in calamitatem incidit, oporteat quoque ſubuenire.

Vnde D.Ambrosivs lib.1.de officiis, cap.30. ſcribit, in benefaciẽdo, atque adeò in Eleemoſynis largiendis inter cætera conſiderandum eſſe, *an quis ex diuitiis*, vt inquit, *in egeſtatem ceciderit ſine vitio ſuo*. Quo loco ſatis indicat Ambroſius nonnũquam etiam obligare præceptum Eleemoſynæ, tum vel maximè cum iam aliquis incidit in calamitatem. Sed ad hanc rem totam in particularibus caſibus diiudicandam non mediocri prudentia opus eſt.

Ad Tertivm reſpondeo, obligationem illam ex ipſa vrgente neceſſitate oriri, vt docet D.Thomas art. 5. ad 3. Neque tamen eſſe admodũ frequentes huiuſmodi vrgentes neceſſitates, de quibus nunc loquimur; vel certè non ita vt ſæpè cognoſcantur, cùm ſæpiùs illas celent, qui eas patiuntur. Quare cuicunque tali neceſſitati occurrẽti tenetur ſubuenire is qui poteſt. Neque eſt par ratio communium & ordinariarum neceſſitatum. Nam illæ, cùm multæ ſint, & paſſim cognoſcantur, non pariunt ipſæ ex ſe obligationem faciendi Eleemoſynam, & ita non tenetur quis cuicunque ordinariæ neceſſitati occurrẽti ſubuenire: ſicut ſuprà explicuimus.

Hactenus explicatum eſt quibus in caſibus neceſſarium ſit Eleemoſynam facere. Nunc ſupereſt breuiter explicandum: Qvantam Eleemoſynam oporteat facere in eiuſmodi caſibus. Et ſtatuendũ eſt cum D.Tho. hic art.10. Oportere facere tãtam Eleemoſynam, quanta ſufficiat ad ſubleuandam proximi neceſſitatem: Id quod ex ipſa ratione & fine præcepti eleemoſynæ ſatis patet: Non eſſe autem laudabile facere eleemoſynam ad ſuperfluitatem etiam eius qui indiget; ſed melius eſſe impertiri etiam eleemoſynam aliis de eo quod alicui erogaretur ſuperfluè.

A Hoc probatur ex D.Ambroſio lib.1.de Officiis, c.30. vbi ait: *Ne propinquioribus quidem ita eſſe faciendam Eleemoſynam, vt ditiores inde fieri valeant.* Item: *Non eſſe opes effundendas, ſed diſpenſandas*, nimirum habita ratione neceſſitatis eorum qui egent.

Deinde idipſum confirmatur ex gloſſa interlineari in illud 1.ad Corint. 13. *Si diſtribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, &c.* Vbi ait Gloſſa, *Cautelam eleemoſynæ doceri, vt non vni, ſed multis detur, vt pluribus proſit.*

Ac ratione idem facilè probari poteſt. Nam cùm ſint multi qui indigeant, multò ſatius eſt de pluribus, quoad fieri poſſit, bene mereri per eleemoſynam. Quare illud Tob.4. *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue*, non ita intelligendum eſt, quaſi ſit tribuẽdum ad ſuperfluitatem; ſed ſenſus eſt, eum qui abundat debere ſubuenire aut B pluribus, aut maioribus neceſſitatibus, plura ſcilicet impartiendo, ſed nõ vltra id quod eſt cuique neceſſariũ.

Item docet etiam rectè D.Thomas abundanter quoque faciendam eleemoſynam, ſecũdum proportionem facultatũ eius qui eam largitur. Quo nomine fuit laudata vidua Euangelica, quæ miſit duo minuta in Gazophylacium, quia ſcilicet habita ratione facultatum ipſius, *plus omnibus dedit*.

Sed Qværit meritò in illo art.10. Caietan. vtrùm date Eleemoſynam ad ſuperfluitatem eius qui indiget, ita non ſit laudabile (ſicut D.Thomas ait) vt etiam ſit peccatum. Et reſpondet ad id optimè Caietanus per diſtinctionem: Nam dupliciter poteſt quis dare eleemoſynam ad ſuperfluitatem recipientis. Vno modo intendendo, vt habeat, & retineat ſuperflua, & ſic conſtat eſ- C ſe peccatum ratione mali finis. Altero modo non intendẽdo vt alter habeat ſuperflua, ſed vt habeat vnde poſſit non modò ſuæ neceſſitati proſpicere, ſed etiam aliis elargiri pro loco & tempore, &c. Et ſic non eſt quidem peccatum eleemoſynam ad ſuperfluitatem recipientis facere; ſed tamen meritò videtur Caietano eſſe minùs bonum, & eatenus non laudabile. Nam melius eſſet, ſi quis per ſeipſum bona ſua ad ſubueniendum aliorum neceſſitatibus rectè diſpenſaret, quandoquidem id eſſet certius. Ac tale ſcilicet minùs bonum putat eſſe Caietanus legare abundãtiſſimè, vt inquit, Eccleſiis, vt illæ habeant etiam vnde poſſint aliis dare. Hactenus de 4. puncto principali.

D

PVNCTVM QVINTVM.

Ex quibus rebus Eleemoſyna ſit facienda, ſeu quæ ſit materia Eleemoſynæ.

D.Thomas artic.7.

Distingvendvm eſt inter res de quibus quæri poteſt, Vtrùm ex eis poſſit aliquis eleemoſynam facere; atque adeò etiam teneatur in caſibus explicatis puncto præcedenti. Nam vel ſunt res manifeſtè *aliena*, vel poſſidentur *in communi*, ita ſcilicet, vt earum dominium competat in communi pluribus, vt ſunt bona Collegiorum: vel poſſidentur ab aliquo, vt *propriæ*. Et rurſus quæ vt propriæ poſſidentur, E cõtingit vel *honeſtè*, vel *turpiter* eſſe acquiſitas. Dicemus igitur ordine de his omnibus generibus rerum.

Primvm igitur quod attinet ad res alienas, conſtat inter omnes de eis non debere eleemoſynam fieri, niſi in caſu extremæ neceſſitatis proximi; cùm ſcilicet omnia ſunt communia, vt docet D.Tho.ar.7.ad 3. Ratio eſt, quoniam eleemoſyna eſt largitio gratuita, vt ex ſuprà dictis patet: Nemo autem poteſt alteri largiri, & donare quod ſuum non eſt. Vnde etiam improbantur in Scriptura oblationes quæ de alieno fiunt ipſi etiã Deo. Vt Prouerbior. 3. *Honora*, inquit, *Dominum de tuâ ſubſtantia*, quaſi dicat, non de aliena. Et Eccleſ.34. *Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperis, quaſi qui victimat filium*

Digitized by Google

in conſpectu Patris. Quin etiam D. Ioan. 1. ep. c. 3. non niſi de propriis facultatibus Eleemoſynam faciendam eſſe indicat, cùm ait: *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, &c.*

Nec verò licet argumentari, poſſe aliquem de rebus alienis Eleemoſynam facere, propterea quòd Dominus illarum, eam negligit facere cùm tenetur. Non enim eſt cuiuſque alterum adigere ad id quod facere tenetur, vt rectè in hoc propoſito aſſeruit Ioannes Medina in tractatu de Eleemoſyna q. 4. Vnde AVGVSTINVS in libr. 50. homiliarum homil. 7. & refertur à Gratiano in Decretis 14. q. 5. can. Fortè. ita ſcribit: *Fortè aliquis cogitat, & dicit: Multi ſunt Chriſtiani diuites, auari, cupidi: Non habebo peccatum, ſi ſuum illis abſtulero, & pauperibus dedero: Vnde enim illi nihil boni agunt, mercedem habere potero. Sed huiuſmodi cogitatio ei, Diaboli calliditate ſuggeritur. Nam ſi tribuat etiam totũ pauperibus quod abſtulerat, addit potius peccatum, quàm minuat,* quia ſcilicet de nouo peccat, alienãdo quod furto abſtulerat, & ideò reſtituere potiùs tenebitur: itaque addit peccatũ peccato, vt ait Auguſtinus.

Hoc tamen intelligendum eſt, quando quis de alieno facit Eleemoſynam ſine vllo conſenſu Domini. Nam ex conſenſu Domini expreſſo aut rationabiliter præſumpto, non eſt dubium quin poſſit fieri Eleemoſyna de alieno. Et hoc modo interdum poſſunt quidam licitè de alienis facere Eleemoſynam. Vt filij de bonis paternis, & vxor de bonis viri, & ſeruus de bonis heri, & religioſus de bonis monaſterij; per conſenſum ſcilicet rationabiliter præſumptum, vt rectè notauit Medina vbi ſuprà. Hæc de primo.

SECVNDO, Quod attinet ad res eas quæ in COMMVNI poſſidentur, diſtinguendum eſt: Nam vel poſſidentur in communi *particulariter*, ita ſcilicet, vt certæ illarum portiones diſtribuendæ ſint inter ſingulos: Vel poſſidentur in communi *collegialiter*, id eſt, non in ſingulos de communitate diſtribuendæ, ſed diſpenſandæ ab ipſa communitate, vel eius, qui illius curam gerit; vt ſunt quædam bona Capitulorum, & bona Monaſteriorum, &c.

Pioris generis bona communia, quæ ſcilicet poſſidentur *particulariter*, non poſſunt in Eleemoſynam dari, niſi de conſenſu expreſſo vel rationabiliter præſumpto ſingulorum de communitate quorum intereſt, vt poteſt intelligi ex ca. Cùm omnes, extra de Conſtitutionibus. Et ratio eſt, quia fieret alioqui ſingulis iniuria, cum quilibet habeat certum & determinatum ius ad portionem aliquam cuiuſcunque partis bonorum, quæ in Eleemoſynas ſine conſenſu ſingulorum daretur.

Poſterioris autem generis bona communia, quæ ſcilicet poſſidentur *collegialiter*, poſſunt in Eleemoſynam dari ſine conſenſu omniũ, ex conſenſu ſcilicet maioris partis communitatis vel eorum qui eius curam gerũt: vt colligitur ex c. Cùm in cunctis, Extra de iis quæ fiũt à maiore parte capituli. Ratio eſt, Quoniam ad bonam adminiſtrationem eiuſmodi bonorum pertinet etiam, vt in Eleemoſynam aliquid ex eis diſtribuatur pro loco & tempore, &c. Ergo poterit id facere vel ipſa communitas, id eſt, maior ipſius pars, vel is qui alias legitimè curam gerit communitatis; cùm ad hos pertineat ipſa bona adminiſtratio eiuſmodi bonorum communium. Quam rem totam benè etiam aſſeruit Ioannes Medina vbi ſuprà. Hæc de 2.

TERTIO, quod attinet ad res eas, quæ vt PROPRIAE poſſidentur & honeſtè acquiſitæ ſunt, rurſus eſt diſtinguendum. Nam ſi quis habeat illarum tum dominium, tum liberam & plenam adminiſtrationem, non eſt dubium quin de illis poſſit facere Eleemoſynam, & debeat etiam in caſibus puncto præcedenti explicatis. Si autem quis aut illarum adminiſtrationem plenam non habet, aut etiam ob aliquam cauſam amiſit illarum dominiũ, & ſolum poteſt eis vti quantum opus eſt ad prouidendum ſuæ & ſuorum neceſſitati; non poteſt ex

A illis Eleemoſynam facere, ſicut nec eas donare aut aliter alienare.

Et quidem ob defectum plenæ adminiſtrationis rerum ſuarum, menti capti, & minores, nequeũt Eleemoſynam facere, vt ex communi doctrina notat rectè Medina in dicta q. 4. Ob defectum autem dominij non poſſunt item Eleemoſynas facere ij qui ob crimen læſæ maieſtatis diuinæ vel humanæ, dominiũ rerum ſuarum ipſo facto amiſerunt, à tempore ſcilicet cõmiſſi criminis, vt idem Medina loco citato notat, & patet ex communi & recepta doctrina quam tradit Sylueſter in ſumma, verbo Hæreſis 1. n. 13. & 14. Qui enim ob eiuſmodi crimina dominium rerum ſuarum amiſerunt, ſolummodo poſſunt eis vti ad neceſſitatem, tantiſper dum eis

B actu non priuantur per ſententiam iudicis competẽtis. Non poſſunt autem vltra neceſſitatem ſuam eiuſmodi res diſtrahere. Quod adeò verum eſt, vt etiam contractus ab eis initi à tempore commiſſi criminis, ſint irriti, ſicut Medina & Sylueſter notant locis citatis.

Hoc tamen intelligendum eſt procedere, vbi leges eiuſmodi pœnam amiſſionis bonorum decernentes, retinent adhuc ſuum vigorem, nec ſunt quo ad hæc eneruatæ propter aliquas circunſtantias vel conſuetudines regionis, &c. Quando autem pœna amiſſionis bonorũ ipſo facto non incurritur, ſed ſolùm eſt incurrenda per cõdemnationem iudicis, vt in criminibus aliis capitalibus, poteſt is qui talis pœnæ eſt reus, Eleemoſynas facere dum nõ condemnatur, quandoquidem retinet interim dominium rerum ſuarum, vt rectè notauit Medina vbi ſuprà. Hæc de tertio.

C QVARTO, Quod denique attinet ad res eas, quæ vt propriæ poſſidentur, ſed tamen TVRPITER ſunt acquiſitæ, diſtinctione ſimiliter vtendum eſt. Nam poteſt acquiſitio eſſe turpis dupliciter ex ſentẽtia D. Thomæ hic ar. 7. & aliorum communiter, quã bene & ſubtiliter explicat ibi Caietan. PRIMO modo ob aliquam ſolùm circũſtantiam actus, & quaſi *accidentaliter.* Quo pacto acquiritur turpiter id quod acquiritur ex meretricio; aut per negotiationem exercitam loco aut tempore prohibito, aut initam cum perſona, cũ qua non licet, vt cum aliquo excommunicato nominatim: Vel per aliquam aliam eiuſmodi actionem, quæ habeat turpẽ aliquam circunſtantiam. SECVNDO modo poteſt acquiſitio eſſe turpis *per ſe*, vt acquiſitio eſt, vel vt eſt talis acquiſitio, putà per venditionem, aut ludum, aut donatio-

D nem, &c. Quia ſcilicet cõſiderata naturà actus vt acquiſitio eſt, vel vt eſt talis acquiſitio, itémq; materiâ & obiecto eius, eſt illegitima & illicita: Quo ſecundo modo turpiter acquiritur quod acquiritur, v. g. per *furtũ*, quia ſcilicet eiuſmodi acquiſitio, vt acquiſitio eſt, eſt illegitima, cùm ſit acquiſitio rei alienæ, inuito domino.

Item quod acquiritur per *vſuram* vel aliquam aliam fraudem contra iuſtitiam, quia ſcilicet eiuſmodi acquiſitio conſiderata in ſpecie, vt talis acquiſitio eſt, nempe ſine iuſto titulo qui poſſit & debeat meritò compenſari ex iuſtitia, eſt illegitima acquiſitio.

Item quod acquiritur per donationẽ non plenè voluntariam & liberã, ſed aliquo modo *extortam.* Vt quod acquirit meretrix per donationem extortam blanditiis.

E vt notat hîc Caietan. Nam eiuſmodi etiam acquiſitio, vt talis eſt, ſcilicet per donationem, quam oportet eſſe plenè voluntariam & liberam, eſt illegitima.

Item quod acquiritur per ludum, ad quem is qui lucratur, alterũ aliquo modo cõpulerit ex cupiditate lucri: nam hæc etiam acquiſitio, vt talis acquiſitio eſt, ſcilicet per ludum, eſt illegitima. Quia vt D. Thomas & Caietanus hic rectè docent, vt dominium legitimè trãſferri poſſit per actum ludendi, debet is actus eſſe plenè voluntarius & liber, & ordinari in primis ad ludẽtium recreationem per virtutem Eutrapeliæ, de qua agit D. Thom. infrà qu. 168. Itaque ſi actus ludi non ſit talis, vt nõ eſt in exemplo poſito, acquiſitio lucri per illum non

erit legiti-

Digitized by Google

erit illegitima: maxime cum lucrū ex ludo factū habeat alioqui nonnullam per ſe turpitudinem, vt D. Thomas hic art. 7. ad 3. ex ſentētia Philoſophi notat; quia ſcilicet lucratur quis ab amico, cui potiùs largiendum eſſet.

Item acquiritur illo ſecundo modo turpiter id quod acquiritur per *ſimoniacam* collationem alicuius rei ſpiritualis, quæ ſcilicet detur pro re temporali: Nam conſiderando acquiſitionem talis rei tēporalis, vt eſt in ſpecie acquiſitio per modum venditionis, habet omninò materiam indebitam, & ſic eſt acquiſitio per ſe illegitima; cùm res ſpiritualis ſublimior ſit quàm vt poſſit vēdi pro re temporali. Atque eodem modo turpiter acquiritur id quod acquiritur ob ſententiam iniuſtam vel falſum teſtimonium; quandoquidem iniuſta ſententia & falſum teſtimonium, non ſunt res quæ poſſint meritò æſtimari & compenſari mercede, aut pretio.

His poſitis ſtatuam nunc aliquot aſſertiones, ex quibus conſtet, quandonam liceat facere eleemoſynam ex rebus turpiter acquiſitis, & quando non. Prima aſſertio. Ex rebus turpiter acquiſitis priori modo, ſcilicet, quando acquiſitio ob aliquam ſolùm circunſtantiā fuit turpis, licitè fieri poteſt eleemoſyna. Ita D. Thomas hic art. 7. Et Caiet. ibidem. Et Ioann. Medina in tractatu de Eleemoſyna, q. 5. & alij Doctores communiter.

Probatur hæc aſſertio: Nam taliū rerum, quæ ſcilicet tantùm ob illicitam circunſtantiam turpiter acquiruntur, verè acquiritur dominium, licet ex cauſa turpi, aut turpi modo, &c. vt patet in exemplis ſuprà allatis. Nam etiamſi mulier (v. g.) turpiter agat proſtituendo pudicitiam, tamen non agit iniuſtè, accipiēdo mercedem proſtitutionis ſuæ, vt rectè D. Thom. hic art. 7. argumentatur. Quare poterit de eo quod acquirit, facere eleemoſynam. Item quāuis mercator negotians in ſacro loco peccat contra virtutem religionis ob circunſtantiam loci ſacri, in quo exercetur negotiatio indecenter; tamen iuſtè acquirit id, quod per iuſtum alioqui contractum acquirit. Et idem iudicandum eſt de ſimilibus.

Si tamen in aliquo caſu eſſet ſcandaloſum de huiuſmodi rebus turpiter acquiſitis eleemoſynam facere, illicitum id eſſet ratione ſcādali. Et ob hanc cauſam non licet de acquiſito per meretricium facere Deo oblationem: vt docet D. Thomas hic art. 7. ad ſecundum, iuxta Deuter. 23. *Non offeres mercedem proſtibuli in domo Dei tui*, id quod nimirum prohibebatur ſolùm propter ſcandalum, ob ſacrorum reuerentiam, vt ait D. Thomas.

Secunda aſſertio. De rebus turpiter acquiſitis poſteriori modo, ſcilicet cùm acquiſitio *per ſe* fuit turpis; ſi largitio ex parte eius qui dedit, non fuit turpis & illicita, ſed licita; minimè licebit facere eleemoſynam, ſed oportebit id quod acquiſitum eſt, reſtituere ei qui illud dedit. Vt cùm aliquis acquiſiuit aliquid per vſuram. In hac aſſertione omnes etiam conueniunt. Pro cuius explicatione antequam probetur, annotandum eſt, quòd, vt patet ex illis exēplis acquiſitionis per ſe turpis, quæ anteà attulimus, dupliciter contingit in varijs caſibus acquiſitionem eſſe per ſe turpem: Vno modo ita, vt *largitio* tamen, non fuerit turpis, ſed licita, ſicut accidit in caſu noſtræ ſecundæ aſſertionis. Altero modo ita, vt largitio quoque fuerit illicita & turpis; ſicut vſuvenit in caſu quo quis acquirit aliquid per ſimoniacā collationem rei ſpiritualis. Nam tunc is etiam qui pecuniam, aut aliam rem temporalem pro ſpirituali re dedit, turpiter & illicitè dedit. Et ſimiliter is etiam, qui dedit aliquid pro ſententia iniuſta, aut pro falſo teſtimonio.

Atque hæc cauſſa eſt, cur D. Thom. hic ar. 7. & Ioann. Medina in dicta q. 5. cùm diſtinguunt modos turpis acquiſitionis, vnicam ſolùm diuiſionem trimembrem faciant, nempe cùm aiunt: Aliam eſſe acquiſitionem turpem ſolùm ob circunſtantiam; aliam autem turpem per ſe, ita vt largitio, ſeu datio ſit quoque turpis; aliam denique ita turpem per ſe, vt largitio tamen non ſit etiam turpis, ſed licita. Sed tamē commodiùs ſit ſolùm illa di-

A uiſio bimembris, quam nos adhibuimus ex mente etiā eorundem auctorum, vt ſcilicet alia dicatur eſſe acquiſitio turpis ex circunſtantia, alia per ſe. Etenim illa alia duo membra, ſcilicet quòd cōtingat largitionem etiam eſſe turpem, aut non turpem, non ſunt propriè membra diuidentia ipſam turpem acquiſitionem, ſed potiùs circunſtantiæ quædam quæ poſſunt ſimul concurrere in caſibus turpis acquiſitionis. Verùm quicquid ſit de modo iſta diuidendi, ad inſtitutum noſtræ ſecundæ aſſertionis, ſatis nunc ſit intelligere, illam à nobis ſtatui de acquiſitione turpi per ſe in eiuſmodi caſibus, in quibus contingit largitionem non eſſe etiam turpē, ſed licitam.

Quo poſito, probatur Primo illa noſtra ſecunda aſſertio ex D. Avgvstino ſer. 35. de verb. Domini: *De iuſtis*, inquit, *laboribus facite eleemoſynas: non enim corrupturi*
B *eſtis iudicem Chriſtum, vt non vos audiat cum pauperibus, quibus tollitis: nolite velle eleemoſynas facere de fœnore & vſuris: fidelibus dico, quibus corpus Chriſti erogamus.*

Neque obſtat illud Lucæ 16. *Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis, &c.* Vt enim ait Auguſtinus loco citato, *iſtud verbum Domini quidam malè intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid inde pauperib. largiūtur, & putāt ſe facere id quod ibi præceptum eſt: Intellectus iſte*, inquit, *corrigendus eſt*. Hæc ille. Itaque *iniquitatis* dixit Dominus, vel quia non ſine iniquitate eorum qui in eis ſpem conſtituunt, poſſidētur diuitiæ, & à talibus præcipuè pro diuitiis habentur, ſicut exponit Auguſtinus libr. 2. quæſtionum Euāgelicarum, qu. 34. Vel quia varijs illecebris noſtros tentant affectus, & impellunt ad iniquitatem, vt Ambroſius illic interpretatur. Vel quia plerunque ab ali-
C quibus à anteceſſoribus iniquè acquiſitæ ſunt, vt exponit Baſilius in ſermone de diuite. Vel dicuntur diuitiæ *iniquitatis*, id eſt, inæqualitatis, quia inæqualiter contingunt hominibus, vt ait D. Thom. art. 7.

Tertia aſſertio. De turpiter acquiſitis poſteriori modo, id eſt, cùm ipſa acquiſitio eſt per ſe illegitima, tunc licet facere eleemoſynam, quando largitio etiam fuit prohibita & turpis, ita vt is qui dedit, mereatur amittere id quod dedit, ſicut contingit in acquiſitione ſimoniaca. Ita docet D. Thom. hic art. 7. Et Medina & Caietan. vbi ſuprà, & alij communiter. Probatur. Quia in caſibus, in quibus largitio etiam fuit illegitima, is qui dedit, meretur amittere quod dedit, vt in illo caſu ſimoniaco, vt ait D. Thom. art. 7. ad 2. in pœnam ſcilicet delicti: Ergo non debet id cedere ei qui dedit, ſed Eccleſiæ,
D in cuius iniuria ſimonia cōmiſſa eſt, in pios vſus, atque adeò poterit dari pauperibus, vt docet etiam D. Thom. infrà qu. 100. de ſimonia art. 6. ad 4.

Hoc tamen dupliciter intelligi poteſt. Vno modo, vt hoc liceat facere non niſi interueniente ſententia iudicis. Et ſic putat hoc intelligendum Sotus lib. 9. de Iuſtit. & Iure, q. 9. art. 1. Et Victoria in relectione de ſimonia. Ante ſententiam enim iudicis putant reſtituendum ei qui dedit. Nam quòd res temporalis ſimoniacè acquiſita debeat cedere Eccleſiæ, atque adeò poſſit diſtribui pauperibus, eſt lex Eccleſiaſtica pœnalis, quam non putant iſti auctores obligare ante iudicis condemnationem: in quo ſupponunt legem illam eſſe de pœna amiſſionis illius rei temporalis infligenda, non autem in-
E currenda ipſo facto.

Altero modo poteſt ita id intelligi, vt liceat ſtatim rem illam temporalem dare Eccleſiæ, & non ei qui dedit; atque adeò poſſit diſtribui pauperibus. Quia ſcilicet illa lex pœnalis ſit de amiſſione talis rei ipſo facto incurrenda, atque ita, cùm iam ſit extra poſſeſſionem eius qui dedit, liceat illam ſtatim dare Eccleſiæ; quippe cùm is, qui dedit non habeat ius ad illam acquirendam, quandoquidem iam illam amiſit. Et hoc modo D. Thomas hic artic. 7. id videtur accepiſſe. Nam ait expreſsè, non debere fieri reſtitutionem ei qui dedit, ſed pauperibus, nimirum per Prælatū Eccleſiæ. Atque etiam infrà qu. 100. articulo ſexto ad quartum, vbi ait ſimiliter pe-

cuniam

Digitized by Google

cuniam ſimoniacè acceptam debere reſtitui Eccleſiæ, in cuius iniuriam data fuit. Medina etiã quæ. 5. dicit, pauperibus eſſe eroganda quæ accepta ſunt ſimoniace.

Et hanc poſteriorem D. Thomæ ſententiam puto eſſe probabiliorem; nam lex illa pœnalis illum potiùs ſenſum poſteriorem videtur habere, vt videbimus infrà in materia de ſimonia. Ac ſimiliter aſſerit Medina in illa qu. 5. dandum eſſe pauperibus, quod turpiter eſt acquiſitũ pro iniqua ſententia, aut teſtimonio falſo, vbi etiam largitio eſt per ſe turpis & illegitima. Hactenus de 5. puncto.

PVNCTVM SEXTVM.

Quinam poſſint facere Eleemoſynam.

D. Thom. art. 8.

CONSTAT ex dictis puncto præcedenti, illos omnes & ſolos poſſe facere eleemoſynam, qui & *ſubſtantiam huius mundi habent*, vt loquitur Ioan. epiſt. 1. c. 3. & liberam diſpenſationem rerum ſuarum; vel certè conſenſum expreſſum aut rationabiliter præſumptum eorum qui habeant dominium rei, & liberam adminiſtrationem.

Quod cùm ita ſit, rectè D. Thomas hic art. 8. & alij communiter docẽt, nec filiumfamiliâs, nec vxorem, nec religioſum, nec ſeruum poſſe facere Eleemoſynam ſine ſuorum maiorum conſenſu expreſſo, vel rationabiliter præſumpto, vt idem D. Thomas ibi in ſolutionibus argumentorum magis declarat. Quod poteſt confirmari etiam ex Auguſtino in epiſt. 199. ad Ecdiciam, vbi ait: *Mulieri coniugatæ non licet dicere, facio de meo quod volo: nam & ipſa non eſt ſui, ſed capitis ſui, id eſt, viri ſui.*

Hoc tamen quoad filios, vxores, & ſeruos attinet, intelligendum eſt in rebus, in quibus ſunt ſubditi maioribus: nam ſi quid proprium habeant, vt ſi vxor habeat bona, vt vocant paraphernalia, & filius caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia, poterunt ex iis abſque conſenſu maiorum eleemoſynas moderatas facere, vt hîc art. 8. ad 2. D. Thomas docet de vxore. Et Syluester verbo, Eleemoſyna 5. & verbo, Paraphernalia. Quod idem ait de filio, verbo, Peculium, & verbo, Filius: niſi forte peculiari lege alicuius prouinciæ interdicta vxori ſit diſpenſatio bonorum etiam propriorum abſque cõſenſu viri, vt in Hiſpania lege peculiari interdictam eſſe dicit Bannes artic. 8.

Quæ lex forte eſt illa, cuius facit mentionem Didacus Couarr. in epitome libri 4. Decretalium, parte 2. cap. 7. §. 1. n. 1. cùm ait, lege regni in Hiſpania prohibitum eſſe vxoribus, ne vllum contractum faciant ſine conſenſu virorum.

Deinde etiam notandum, non eſſe parem rationem de ea quæ non eſt coniunx, ſed ſolùm ſponſa. Sponſa enim poteſt ſine conſenſu ſponſi eleemoſynam facere, vt D. Thom. artic. 8. ad 2. confirmat exemplo D. Luciæ, quę inſcio ſponſo perhibetur ſolita fuiſſe eleemoſynam facere, ex conſenſu nimirùm matris, vt ait D. Thomas.

PVNCTVM SEPTIMVM.

Quibus facienda ſit Eleemoſyna.

D. Thom. artic. 9.

A GENERATIM dicendum eſt omnibus illis quos tenemur ex charitate diligere, poſſe ac debere in caſibus puncti quarti fieri eleemoſynam quando ea indigent, & quatenus indigent, atque adeò omnibus proximis indigentibus, ſiue iuſti, ſiue peccatores, ſiue qualeſcũque ſint. Nam primùm ita conuenit imitari Deum, qui etiam improbis neceſſaria affatim ſuppeditat; iuxta id quod legimus Iob 12. *Abundant tabernacula prædonum & audacter prouocant Deum: cùm ipſe dederit omnia in manibus eorum.* Et Matth. 5. *Qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos; & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.* Deinde habemus de hoc ipſo præceptũ illud Prou. 25. & Roma. 12. *Si eſurierit inimicus tuus* (quantumuis peccator) *ciba illum, & ſi ſitit, potum da illi.*

B Quod eſt obſeruandum contra Vviclephũ, qui apud Thomam Vvaldenſem, tomo 3. lib. 2. doctrinalis fidei antiquæ, cap. 81. cenſuit, non eſſe peccatoribus dandam eleemoſynam. Cui errori videtur ſuffragari illud Eccleſ. 12. *Da miſericordi, & non ſuſcipias peccatorẽ.* Ad quod tamen rectè D. Thom. hîc art. 9. ad 1. reſpondet intelligendum eſſe quatenus homo eſt peccator; ſicut neque vt talis eſt amandus, bene autem vt proximus.

Sunt autem hic præterea obſeruanda tria. PRIMVM eſt, Eo ordine Eleemoſynam faciendam eſſe quibuſcunque proximis, vt cæteris paribus præferantur ij qui ſunt nobis coniunctiores: iuxta D. Thomam hic art. 9. & ea quæ fusè tradidimus qu. 4. de ordine charitatis. Quod poteſt confirmari ex Apoſtolo 1. ad Timoth. 5. dicente: *Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, &c.* Et ex D. Ambroſio, lib. 1. offic. c. 30. vbi

C ait: *Eſt illa probanda liberalitas, vt proximos ſanguinis tui non deſpicias, ſi egere cognoſcas: melius enim, vt ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab aliis ſumptum depoſcere.*

SECVNDVM eſt: non ſolùm in propoſito reputari debere paupere, & egenos eos qui ob alicuius caſus vel infortunij neceſſitatem, inopiam patiuntur, ſed etiam eos, qui voluntariam paupertatem complexi ſunt, ſecuti conſilium Euangelicum. Nam id ſtudium perfectionis facit, vt non debeant tales acquirere proprium, etiamſi alioqui poſſent, atque adeò vt verè egeant, & licitè poſſint ſuſtentari de Eleemoſyna. Sicut infrà in materia de Statibus defendemus contra impugnantes paupertatem, & mendicitatem religioſorum.

D TERTIVM eſt: In caſibus quibus pro arbitrio diſpenſantis eleemoſynæ debent fieri, id eſt, in ordinariis neceſſitatibus ratione ſuperflui, &c. integrum eſſe eas largiri, quibus diſpenſator voluerit, & magis expedire iudicauerit, atque adeò quoſdam pauperes determinatè ab illis excludere ob aliquas circunſtantias, ſecluſo tamen ſcandalo: vt patet ex dictis p. 4. Secus autẽ, quando eleemoſyna fieri debet propter extremam vel quaſi extremam neceſſitatem ipſorum pauperum, vt patet ex eodem puncto 4.

Atque hinc poteſt facilè diiudicari, quatenus liceat, vel non liceat ciuitatibus excludere peregrinos pauperes. Sunt enim in ea re diligenter ponderandæ circunſtantiæ pauperum, & boni communis Rerumpublicarum. Et in primis etiam in eo genere cauẽdum eſt ſcandalum. Quæ omnia pendent ex circunſtantiis caſuum particularium. Hæc de eleemoſyna.

QVÆSTIO DECIMA.

De correctione fraterna, quæ eſt quidam effectus externus Charitatis, & Eleemoſyna ſpiritualis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 33.

DISSERVNT *de hac materia Theologi in 4. diſt. 19. & Doctores Iuris Canonici in Decreto. 2. quæ. 1. Can. Si peccauerit, & 23. qu. 4. & qu. 5. & in Decret.* Extra, *de Accuſationib. Cap. Si quis Epiſcopus, &* Extra. *de Iudic. Cap. Nouit. Et Summiſtæ, verb. Correctio fraterna. Et quadam ad eandẽ materiam pertinẽtia ſcribunt ſancti* Patres, *cùm exponunt illud Mat. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. ac nomina-*

Digitized by Google

tim ſanctus GREGORIVS NYSSENVS *in Orationibus duabus: altera, in eos qui ægrè ferunt reprehenſiones: altera, in eos qui duriùs alios iudicant, atque condemnant. Et* S. AVGVSTINVS *ſerm.16. de verbis Domini, & in lib. de Correptione & Gratia; vbi concordare præcipuè nititur neceſsitatem & vtilitatem Correctionis proxim cum neceſsitate diuini auxilij ad pias actiones.*

Nos omnia complectemur his quinque punctis. PRIMO, *Quid ſit correctio fraterna.* SECVNDO, *An ex diuino præcepto adhibenda ſit, & quando.* TERTIO, *A quibus adhibenda ſit.* QVARTO, *Quibus adhibenda ſit.* QVINTO, *Quomodo adhibenda ſit.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quidnam ſit Correctio fraterna.

D.Thomas art. 1.

NOMINE Correctionis fraternæ, communiter à Theologis intelligitur qualiſcunque ſermo, quo quis vel monendo, vel reprehendendo, vel hortando, vel rogando, vel quidpiam indicando, vel alia huiuſmodi ratione, nitatur proximum à peccato reuocare, & ad officium virtutémque traducere, ſpectando in hoc propriè bonum particulare ipſius proximi. Atque huiuſmodi actum erga proximum Theologi quidem indifferenter nominare ſolent tum *correctionem* tum *correptionem.* Quamuis hæc Latina vocabula, ſi eorum vis attendatur, non planè idem ſignificent. Nam *corrigere*, propriè eſt ita ſermone impellere proximum ad bonum, & à malo deterrere, vt reipſa quoque & efficaciter ad frugem meliorem reducatur; iuxta illud Eccleſ.1. *Peruerſi difficilè corriguntur*, id eſt, à malo reuocantur: Et illud Terentij in Andria:

Corrigere mihi gnatum porrò enitere.

Corripere autem eſt tantummodò id eniti, proximum reprehendendo, ſiue id reipſa quis conſequatur, vt ſcilicet proximus emendetur, ſiue non. Quam horum vocabulorum differentiam indicauit quoque S. Auguſtinus lib.1. de Ciuit. Dei, c.9. vbi arguit homines alioqui bonos, ſed ita meticuloſos, vt *licet improbos, & facinoroſos non in tantùm metuant, vt ad ſimilia perpetranda, quibuslibet eorum terroribus, atque improbitatibus cedant: ea ipſa tamen, quæ cum eis non perpetrant, nolunt plerunque corripere, cum fortaſſe poſſint*, inquit, *aliquos corripiendo corrigere.* Et ſerm.16. de verbis Domini: *Debemus*, inquit, *amando corripere, non nocendi auiditate, ſed ſtudio corrigendi.*

Sed, vt dixi, vſu Theologorum indifferenter Correptio & Correctio nominatur qualiſcunque ſermo, quo quis nitatur proximum emendare; ſiue illius emendatio ſequatur, ſiue non. Itaque Correctio ſeu Correptio fraterna ſic accepta, ex mente D. Thomæ hic artic.1. & aliorum Theologorum in 4. diſt.19. poteſt hoc modo definiri: Correctio fraterna eſt actus Miſericordiæ, atque adeo etiã charitatis, quo quis ſubuenit neceſſitati ſpirituali proximi, enitens eum à peccati malo ad virtutis bonum reuocare, per conuenientem aliquem & idoneum ad id ſermonem.

Explicemus nunc ſingulas huius definitionis particulas. PRIMO diximus, Correctionem fraternam eſſe *actum Miſericordiæ.* Id patet, quoniam reſpicit obiectum formale virtutis Miſericordiæ, ſcilicet ſubleuationem alienæ miſeriæ ſpiritualis, conſiſtentis in peccato proximi; & ideò eſt quædam Eleemoſyna ſpiritualis, vt patet ex dictis q. præced. p.2. Et quamuis ſit actus quidam exterior, tamẽ ſub hac ratione, qua eſt ſubleuatiuus neceſſitatis proximi, elicitiuè eſt ab ipſa interna virtute Miſericordiæ in genere moris, vt generatim de omni eleemoſyna explicaui q. præced. p.1. Atque eſſe Correctionem Miſericordiæ actum, indicauit etiam Propheta Dauid illis verbis Pſalm.140. *Corripiet me iuſtus in Miſericordia, & increpabit me: Oleum autem peccatoris nõ impinguet caput meum.* Vbi correctionem præfert blandæ adulationi.

SECVNDO diximus, eſſe etiam actum *charitatis*, nimirum mediante miſericordia, eo modo quo in dicta q.

A præced. p.1. generatim explicauimus omnem eleemoſynam ſic eſſe actum charitatis. Propter quam cauſam dicit hic Caietanus art.1. Correctionem eſſe actum miſericordiæ *elicitiuè*; charitatis autem *imperatiuè*: & ita intelligendum eſſe ibi D. Thomã, cùm aſſerit eſſe actum charitatis; nam ſic etiam ipſe D. Thomas quæſt.32. ar.1. explicauit, actum eleemoſynæ generatim eſſe actum charitatis, ſcilicet mediatè & imperatiuè.

Atque hoc quidem verum eſt, ſi Correctio conſideretur, vt formaliter eſt ſubleuatiua miſeriæ ſpiritualis proximi; Sic dicimus, eam non niſi imperatiuè & mediatè eſſe actum charitatis, mediante ſcilicet miſericordia, cui charitas proximè imperat. Quemadmodum ſic etiam eſt directiuè à virtute prudentiæ, quæ præſcribit & ſtatuit modum omnibus actibus virtutum, vt no-
B tauit rectè hic Caietanus, & ipſe diuus Thomas artic. 1. ad 1.

Si autem quis per Correctionem intendat quoque formaliter & immediatè liberare proximum à peccato, vt peccatum eſt malum quoddam contrarium bono ſpirituali, quod per charitatem vult proximo; non eſt negãdum, quin Correctio ſit etiam elicitiuè actus charitatis. Poteſt namque idem actus moralis diuerſa ratione pertinere immediatè & elicitiuè ad diuerſas ſimul ſpecies & virtutes in genere moris, vt patet ex iis quæ diſſeruimus tomo 2. q.1. de Beatitudine p.3.

Porrò aliquo tandem modo Correctionem eſſe charitatis actum, indicauit Dominus Matth.18. illis verbis: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum, &c.* Fratrẽ enim
C appellauit eo loco proximum, vt commoneret, corrigendum eſſe ex dilectione fraterna. Sicut etiam Apoſtolus 2. ad Theſſ.3. cùm de homine inobediente ſcribit: *Nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite vt fratrẽ.* Ac propterea quoque ſignificat aliàs Scriptura magnum impendi beneficium proximo per Correctionem, quia ſcilicet eſt præcipuus quidam effectus beneuolentiæ & charitatis. Vt Prou.27. *Melior eſt manifeſta correptio quàm amor abſcõditus. Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis.* Et Eccl.7. *Melius eſt à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi.*

Hinc S. GREGORIVS NYSSENVS, oratione in eos qui ægrè ferunt reprehenſiones, eo etiam nomine tales inſectatur, quòd negligant, & aſpernentur præclarum hoc beneficium, vtpote *munus non manuum, ſed rationis*
D *& orationis, quæ ſunt in homine pulcherrima*, cùm in his excellat propriè reliquis animantibus. Et ideò etiam S. AMBROSIVS libr.3. de officiis, cap.16. affirmat honeſtæ & laudabilis amicitiæ officium eſſe quoque correptionem: *Sunt enim*, inquit, *bonæ correptiones, & plerunque meliores, quàm tacita amicitia. Et ſi lædi ſe putat amicus, tu tamen corripe, &c.* Ac de Deo ipſo legimus Prouerb.3. *Quem enim diligit Dominus, corripit; & quaſi Pater in filio complacet ſibi.*

TERTIO diximus, per actum fraternæ Correctionis *ſubueniri neceſſitati ſpirituali proximi, &c.* Quibus verbis indicatur differentia Correctionis fraternæ, à Correctione iuridica. Nam, vt rectè docet D. Thomas art.1. Correctio iuridica per ſe & primariò ſpectat bonũ non

ipſius

ipſius delinquẽtis,ſed aliorum, qui per peccatum vnius læduntur,aut ſcandalizantur;& bonum cõmune, quod etiam turbatur per cuiuſque peccatum,quatenus vnuſquiſque eſt pars quædam communitatis. Et ideò hæc iuridica Correctio eſt propriè actus iuſtitiæ vindicatiuæ,quæ tuetur bonum commune &bonum iuſtitiæ inter partes communitatis:propter quod bonũ aliquando etiam proceditur ad punitionem delinquentis. Correctio autem fraterna,de qua nunc agimus,fit propriè,& per ſe propter bonum proprium ipſius delinquentis, cuius nimirum ſpirituali neceſſitati per hãc correctionem ſubuenitur:& ideò,vt dictum eſt, propriè eſt actus miſericordiæ & charitatis.

Postremo diximus,Correctionem fraternam fieri per ſermonem *cõuenientem & aptum ad eum finem,vt proximus emendetur.* Variis enim modis ad hunc finem ſermo inſtitui poteſt: ſcilicet vel monendo, vel reprehendendo,vel hortando,vel docendo, vel indicando etiam peccatum alicui alteri,iuxta ea quæ p.3.trademus.Qua in re conſiderandum eſt, quid ſtatus & conditio delinquentis exigat,ad quem nimirum correctio quàm accommodatiſſima eſſe debet,vt ſit fructuoſa.

Rectè namque S.Gregorivs Nyssenvs, oratione in eos,qui reprehenſiones ægrè ferunt: *Pernicacem,* inquit,*oratione in alium traducemus habitum, vſui præſenti congruentem:Et quomodo obſonia,ſi parum adhibeatur condimenti in contrarias tranſeunt qualitates,mutata ab acerbo in dulce,& à dulci in acerbum: Ita etiam noſtra oratio adiectis figuris in vſum diuerſum transformatur, vt cogitetur quod eſt aptum ad vnumquemque alendum.* Quid igitur ſit Correctio,ſeu Correptio fraterna,ex his patet.

PVNCTVM SECVNDVM.

An ex diuino præcepto Correctio fraterna ſit adhibenda, & quando.

D.Thom.art.2. & 6.

Fvervnt quidam tempore S. Avgvstini, qui exiſtimabant, Correctionem non modò non eſſe ex diuino præcepto neceſſariam,ſed neque poſſe vllum habere locum; ſiquidẽ homo piè viuere non poteſt abſque diuinæ gratiæ auxilio. Sic enim (referente Auguſtino lib. de Correptione &Gratia,c.3.)ex hac gratię neceſſitate colligebant:*Ergo*,inquiunt,*præcipiant tantũmodo nobis,quid facere debeamus,qui nobis præſunt,& vt faciamus pro nobis orẽt: Non autem nos corripiant,& arguant,ſi non fecerimus.*

Atque eundem plane errorem coguntur admittere Sectarij huius temporis, hoc ipſo quòd ſentiunt,hominẽ in piis & ſalutaribus actionibus merè paſſiuè ſe habere,non autem actiuè per liberum arbitrium, quod ſimul cum gratia concurrat ad eas actiones, ſed à ſola gratia eas proficiſci.Nã ſi ita eſt, fruſtra quis conabitur per correptionem ſuadere proximo, vt piè viuat: ſi id non eſt vllo modo in libera hominis poteſtate.

Sed ex fide certiſſimum eſt, Correptionem fraternã non modò vtilem eſſe, ſed etiam neceſſariam ex diuino præcepto obligante ſub peccato mortali, concurrentibus iis circumſtantiis,de quibus poſteà dicemus. Ita docet D.Thom.hìc art.2.&communiter omnes Theologi in 4.d.19.& Canoniſtæ ſuper cap.Nouit.Extra.de iudiciis,& ſuper Can.Si peccauerit.2.q.1.

Probatur hæc aſſertio Primo ex Scriptura:Leu.19. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè* (id eſt, apertè)*argue eum.* Vbi præceptum morale de corripiendo datur,ſicut de non odiendo.Quod apparet clariùs ex textu Hebraico,qui ſic habet:*Corripiendo corripies proximum tuum, & ne feras ſuper illo peccatum.* Et Eccleſ.11. *Cùm interrogaueris,corripe iuſtè:*Et cap.19.*Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & dicat: Non feci:aut ſi fecerit, ne iterum addat facere. Corripe proximum, ne fortè non dixerit; & ſi dixerit,ne fortè iteret:Corripe amicum,ſæpe enim fit commiſſio,&c.Corripe proximum antequam commineris;Et da locum timori altiſſimi.* Quo loco tam crebra eiuſdem rei repetitiò præceptum indicat: Atque id etiam, quod ſimiliter additur poſtremò;*Da locum timori altiſſimi.* Vbi non eſt dubium,quin proponatur diuinum præceptum. Et Matth.18.*Si peccauerit in te frater tuus,corripe illum,&c.* Quod idem legitur apud Lucam cap.17.*Si peccauerit in te frater tuus,increpa illũ,&c.Et ſi pœnitẽtiam egerit,dimitte ei.*Quibus vltimis verbis ſine dubio indicatur ignoſcendi præceptum,atque adeò etiam illud alterum de corripiendo eſt præceptum,ſicut illud de dimittendo. Vnde S.Avgvstinvs ſer.16.de verbis Domini, recitata hac Chriſti ſententia:*Hoc*,inquit,*audiuimus Dominum monentem,& tanta cura præcipientem.*

Quod autem in eo præcepto ait Dominus:*Si peccauerit in te,&c.*dupliciter exponi ſolet; Vno modo, in te, id eſt, contra te. Qui ſenſus patet ex eo quod ibidem ſubiũgit Petrus: *Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei:*Mat.18.Et ſic exponit Hieronymvs & Chrysostomvs ibi.& Ambrosivs in cap.17. Luc. & Hilarivs can.18.in Matth. Altero modo, in te, id eſt,te ſciente,ſiue peccet alioqui contra te,ſiue non; nam eo ipſo peccat quis aliquo modo contra aliquem, quòd eo ſciente peccat, quaſi teſtem & approbatorem eum faciens ſuæ iniquitatis: item quia eo ipſo ſcandalizat,quantum in ipſo eſt,conſcium criminis.

Et hoc etiam modo exponit eum locum S.Avgvstinvs ſerm.16.de verbis Domini: *Peccauit*, inquit, *in te frater tuus,ſi tu ſolus noſti:tũc vere in te ſolum peccauit.Nam ſi multis audientibus tibi fecit iniuriam, & in illos peccauit, quos teſtes ſuæ iniquitatis fecit.*Et paulò poſt:*Quando me*,inquit,*audiente fratri meo quiſquam iniuriam facit,prorſus & mihi fecit:imò mihi plus fecit,cui putat placere quod fecit.*Ita etiam id exponit Lyranus in eum locum, & S.Thomas quodlib.11.at.12.

Et iuxta hanc expoſitionem(quæ tamen primam minimè excludit) præceptũ ibi datur de corripiendo proximum quomodocunque peccantem, ſiue contra nos, ſiue contra Deum ſolum peccet.Id quod pro certo ſupponunt omnes Doctores, & nominatim S. Avgvstinvs in dicto ſerm.concludens ex ea Domini ſententia ſic:*Non ſolùm quando in nos peccatur, ſed quando peccatur ab aliquo,neſciente altero,in ſecreto debemus corripere,&c.*

Dato etiam quod hic locus intelligi deberet tantùm priori modo(ſcilicet de peccato contra fratrem) tamen duplici ratione poſſemus manifeſtè colligere ex hoc loco præceptum diuinum de corripiendo proximum, qualitercunque peccantẽ: ſiue contra nos, ſiue contra ſolum Deum.Primo *à paritate* rationis: Nam peccantẽ cõtra nos iubemur ibi corrigere,non ideò propriè,quia peccat contra nos,ſed quia omninò peccat, & offendit Deum, & perdit animam ſuam: id quod facit etiam is qui peccat mortaliter contra ſolum Deum. Debemus ergo corripere quemcunque ita peccantem,non noſtra causâ,ſed causâ ſalutis ipſius. Huc enim ſpectat, quod Dominus ibi ſubiunxit:*Si te audierit,lucratus eris fratrem tuum.*Et rectè in hanc ſententiam S.Avgvstinvs,ſer. 16.de verb. Domini:*Quare*,inquit,*fratrem corripis? Quia ſic doles quod peccauerit in te? Abſit. Si amore tui id facis, nihil facis:ſi amore illius facis, optimè facis.* Et infrà: *Quando ergo*,inquit,*in nos aliquis peccat,habeamus magnam curam, non pro nobis*,inquit,*nam glorioſum eſt iniurias obliuiſci, ſed obliuiſci iniuriam tuam, non vulnus fratris tui.* Secvndo, idipſum colligitur etiam *à fortiori.* Nam ſi debemus ex charitate corripere eum etiam peccatorem, qui nobis iniuriam facit:ergo multò magis peccatorem,qui nihil nobiſcum inimicè agit: ſiquidem magis tenemur ex charitate diligere amicos, atque etiam non inimicos, quàm eos qui nobis inimicè aduerſantur. Et hactenus de prima probatione ex Scriptura.

Secvndo,probatur aſſertio noſtra,auctoritate duo-

rum ſum

Digitized by Google

rum ſummorum Pontificum, ſcilicet Innocentij III. & Anacleti. Nam Innocentius III. in cap. Cùm ex iniuncto. Extra de hæreticis, ita dicit: *Aliud eſt, fratrem in ſe peccantem occultè corripere, quod quiſque*, inquit, *tenetur efficere ſecundùm regulam Euangelicam, &c. Aliud, fratrem ſuum delinquentem manifeſtè reprehendere, &c.* Anacletus etiam 24. q. 3. canon. Tam Sacerdotes, ſic ait: *Tam Sacerdotes quàm reliqui fideles omnes ſummam curam habere debent de iis qui pereunt; quatenus eorum redargutione corrigantur à peccato, aut, ſi incorrigibiles apparuerint, ab Eccleſia ſeparentur.*

TERTIO, probatur ex Patribus. ORIGENES, hom. 3. in Leuiticum: *Vis*, inquit, *ſcire quia conſentiant hæc Euangelicis præceptis? Dominus inquit, Si videris fratrem tuum peccare, argue eum inter te, & ipſum ſolum, &c.*

S. BASILIVS in Moralibus, ſumma 52. cap. 2. inter alia diuina præcepta ponit etiam, *quòd non oportet ſilere dum peccantes vides*; idque confirmat teſtimonio Domini, Luc. 17. *Si peccauerit in te frater tuus, increpa ipſum.* Et Apoſtoli Epheſ. 5. *Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, imò etiam redarguite.*

S. CHRYSOSTOMVS, hom. 60. in Matthæum: *Nam ſi*, inquit, *non eſt nobis ſatis ad ſalutem, quòd virtuoſè viuamus, ſed oportet aliorum ſalutem re ipſa deſiderare; cùm neque nos rectè viuamus, neque alios hortemur, quid reſpondebimus? quæ nobis ſpes ſalutis reliqua erit? &c.*

S. HIERONYMVS in Pſalm. 140. circa illud: *corripiet me iuſtus, &c.* eum qui fratrem non corripit, comparat cũ medico, *qui ſi videat*, inquit, *in corpore carnes putridas, & dicat, quid ad me pertinet? ſcias*, inquit, *quia crudelis eſt, &c.*

S. AVGVSTINVS ſerm. 16. de verbis Domini: *Si peccauerit*, inquit, *in te frater tuus, corripe illum inter te & ipſum ſolùm. Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo graui ſeipſum vulnere percuſſit; Tu vulnus fratris tui contemnis? Tu eum vides perire, & negligis? Peior es tacendo quàm ille conuiciando.*

S. GREGORIVS lib. 12. Regiſtri epiſt. 31. ad Felicem Epiſcopum Siciliæ: *Saluator*, inquit, *inter cætera de peccante in ſe fratre præcipiendo ait: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.* Matth. 18 & Luc. 17. Quod Domini præceptum paſſim etiam alij Patres agnoſcunt.

QVARTO, probatur aſſertio ratione, idque quadrupliciter. PRIMO ex ipſa *natura* charitatis & amicitiæ, qua debẽt proximi omnes eſſe inter ſe deuincti. Nam ea poſtulat vt qui proximo in re tanta, quanta eſt ſalus animi, ſubuenire poteſt, id facere non negligat. Quæ ratio oſtendit præceptum Correctionis eſſe etiam naturale, vt illud etiam agnouit Philoſophus, lib. 9. Ethic. c. 3.

SECVNDO, ex eo, quòd omnes ſumus inuicem *membra* eiuſdem corporis Eccleſiæ, cuius caput eſt Chriſtus. Eſt autem naturale membris, vt ſe mutuò foueant & iuuent, quoad fieri poteſt.

TERTIO, ex eo, quòd omnes ſumus etiam tanquam *commilitones* in hac vita, quæ eſt quædam ſpiritualis militia, iuxta illud Iob 7. *Militia eſt vita hominis ſuper terram*: & illud Apoſtoli ad Epheſ. 6. *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, ſed aduerſus principes & poteſtates, &c. contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.* Pertinet autem ad commilitones, vt ſe inuicem quoque iuuent ad propulſandas machinationes hoſtium: ſicut ad hoc propoſitum rectè argumentatur Durandus in 4. d. 19. q. 3. n. 7.

QVARTO per locum *à minori ad maius.* Nam extat præceptum diuinum de facienda eleemoſyna corporali, vt oſtendimus q. præced. part. 4. Ergo multo magis de facienda eleemoſyna ſpirituali, qualis eſt iſta Correctionis fraternæ. Siquidem multò præſtabilius & magis neceſſarium proximo eſt bonum ſpirituale animi, quàm temporale corporis.

FVNDAMENTVM verò illorum qui tempore Auguſtini (vt initio memoraui) contendebant, non eſſe homines corripiendos, ſi abſque gratiæ auxilio nequeunt piè viuere, facilè euerti poteſt. Nam auxilium gratiæ ad id ſufficiẽs nemini deeſt (& culpa hominis eſt, ſi careat au-

A xilio etiam efficaci, quo piè viuat; vt fusè probauimus tomo 2. q. 3. de Gratia p. 4. Quare non tantùm *præcipienda* pietas hominibus eſt, & pro eis *orandum* (vt illi obiiciebant) ſed etiam *corripiendi* ſunt, ſi non piè viuant.

Id quod Apoſtoli exemplo & auctoritate pulchrè S. AVGVSTINVS confirmat, libr. de Correptione & Gratia, c. 3. PRÆCIPIT, inquit, *Apoſtolus dicens*, 1. Cor. 16. *Omnia veſtra in charitate fiant.* CORRIPIT *dicens*, 1. Cor. 6. *Iam quidem delictum eſt in vobis, quia iudicia habetis vobiſcum. Quare enim non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? &c.* ORAT *cùm inquit*, 1. Theſ. 3. *Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat in charitate in inuicem & in omnes. Præcipit vt habeatur charitas: corripit, quia non habetur charitas: orat vt abundet charitas.* Tum addit Auguſtin. *O homo, in* PRÆCEPTIONE *agno-* B *ſce, quid debeas habere: In* CORREPTIONE *agnoſce* TVO *te vitio non habere: in* ORATIONE *agnoſce* VNDE *accipias quod vis habere.* Qui locus Auguſtini multùm ſanè confirmat ea quæ de poſſibilitate obtinendæ gratiæ efficacis, diſſeruimus tomo 2. loco citato.

Quòd autem Sectarij cẽſent, hominem in piis actionibus merè paſſiuè ſeſe habere (ex quo etiam eſſet conſequens, neminem debere corripi, vt initio diximus) illic etiam q. 7. de Gratia p. 5. ſatis ſupérque refutauimus. Quare maneat extare omnino præceptum diuinum de Correctione fraterna obligans ex ſuo genere ſub peccato mortali.

SED cùm præceptum iſtud ſit ex genere præceptorũ *affirmatiuorum*, quæ vt notat D. Thom. hic art. 2. & alij Theologi communiter, non obligant pro omni tempo- C re (ſicut præcepta negatiua, vtpote vetantia actus malos, qui nunquam licent) ſed ſolùm pro loco & tempore, concurrentibus quibuſdam circumſtantiis: QVÆSTIO iam eſt, quonam tempore & quibuſnam circumſtantiis concurrentibus teneatur quis præceptum iſtud fraternæ Correctionis adimplere ſub peccato mortali vel veniali. Sunt autem in hac quæſtione quædam apud Doctores certa, & quædam etiam controuerſa; de quibus ordine dicendum eſt.

PRIMO certum eſt, non teneri aliquem ſub mortali ad corripiendum proximum concurrente aliqua ex his ſeptem circumſtantiis. PRIMA eſt, ſi quis nec certò nec probabiliter ſciat peccatum proximi. Non enim obligat præceptum correptionis, niſi eum, qui peccatũ fratris nouit: iuxta illud: *Si peccauerit in te frater tuus, &c.* id D eſt, te ſciente, vt antè explicauimus. Neque tenetur is, qui priuata perſona eſt, indagare & inquirere aliorum peccata, ad eum finem, vt corripiat; ſicut rectè docet S. Thomas hic art. 2. ad 4. & Caietanus in Summa, verbo, Correctio fraterna. Et Sylueſter eodem verbo, num. 3. & alij communiter. Tum quia non cuiuis integrum eſt exploratorem agere vitæ alienæ; eſſet enim contra illud Prou. 24. *Ne quæras impietatem in domo iuſti, & non vaſtes requiem eius.* Tum quia ſcientia peccati alieni non eſt aliqua ſcientia iuris communis, quam omnes acquirere teneantur, ſed cuiuſdam particularis facti, ad quam idcirco procurandam non niſi ij tenentur, quibus peculiariter incumbit ex officio cura aliorum; vt neque ad indagandam neceſſitatem corporalem proximi, ſicut ſuprà rationabamur quæſtione præcedente, de Eleemo- E ſyna puncto quarto. Tũ denique quia eſſet priuatis hominibus planè intolerabilis ea obligatio, cùm ſint innumerabiles proximi, de quibus æque inquiri poſſet, num aliquo peccato ſint obſtricti, quod correptione indigeat. Accedit huc etiam expreſſa auctoritas S. AVGVSTINI ſer. 16. de verbis Domini: vbi pręceptũ illud correptionis explicaturus ita ſermonẽ ſuum inchoat: *Admonet*, inquit, *nos Dominus noſter non negligere inuicẽ peccata noſtra; nõ quærẽdo quid reprehẽdas, ſed vidẽdo quid corrigas.*

SECVNDA circumſtantia eſt, ſi conſtet, proximum iam reſipuiſſe à peccato. Nam vt notat Sylueſter verbo Correctio, num. 2. & alij omnes ſupponunt, correptio

Digitized by Google

non eſt neceſſariò facienda niſi de peccato, in quo quis perſeueret, aut quod alioqui commiſſurus videatur. Si autem ſit planè præteritum, neque eo amplius ſit obſtrictus proximus, poteſt quidem corripi iuridicè & puniri à prælato propter bonum commune & aliorum exemplum; non autem fraternè corrigi. Nam fraterna Correctio ſolùm ſpectat priuatum bonum proximi, remouẽdo ab eo culpæ malum, id quod non habet locum, quando proximus reſipuit. Atque iſto ſenſu poteſt accipi quod Gloſſa in Can. Si peccauerit 2. q. 1. aſſerit, correptionem *de peccato præterito* ad ſolos Prælatos ſpectare; id quod etiam dixit Gloſſa in canon. Qui alios, Extra, de hæreticis. Quam iſto modo non immeritò intellexit vbi ſuprà Syluester.

Tertia circumſtantia eſt: Si quis vel certò vel probabiliter ſibi perſuadeat, ſe nihil effecturum correptione ſua apud proximum, vt notat Richardus in 4. d. 19. art. 2. q. 1. & Durand. ibidem q. 3. art. 3. & alij communiter. Nam vt intelligi poteſt ex doctrina D. Thomæ hîc art. 6. quod non eſt ex pręcepto neceſſarium, niſi vt conducit ad aliquem finem; minimè eſt neceſſarium, ceſſante tali fine: hanc enim vim habet, quod D. Thomas ait, quæ ſunt ad finem, eſſe regulanda prout exigit ratio finis. Sed correptio fraterna non eſt ex præcepto neceſſaria, niſi prout conducit ad emendationem fratris, tanquam ad finem, ſcilicet quem ſibi proponat is qui corripit: Ergo non erit correptio ex præcepto neceſſaria, cùm talis finis ceſſat, id eſt, cùm meritò quis non ſperat talem finem, quia ſcilicet certò aut probabiliter iudicat eum non ſecuturum.

Nec valet argumentum quod poſſet contra hoc ita Obiici: Ceſſante fine legis in aliquo particulari, non propterea ceſſat in eo legis obligatio. Nam tenetur aliquis ieiunare in Quadrageſima, verbi gratia, etiãſi ipſe alioqui non indigeat maceratione carnis, quæ eſt finis legis de ieiunio: Ergo neque in propoſito ceſſat obligatio legis de correptione, etiamſi in caſu particulari non ſperet quis emendationem proximi, atque ita ceſſet hic finis eius legis.

Respondendum eſt enim per diſtinctionem Antecedentis. Nã verum id eſt, intellectum de fine *extrinſeco & mediato* actus imperati, atque adeo legis: cuiuſmodi finis eſt carnis maceratio, reſpectu ieiunij; ſiquidem ieiunium habet alium quoque finem ſibi intrinſecum & immediatum, nempe ipſum obiectum formale ſuum, vt eſt actus virtutis temperantiæ. Falſum autem eſt illud antecedens, intellectum de fine *immediato & intrinſeco* actus imperati, atque adeo legis; cuiuſmodi finis reſpectu actus correptionis eſt emendatio proximi ſaltem moraliter & in intentione corripientis. Nam vt correptio eſt actus virtutis miſericordiæ, pro obiecto formali habet ſubleuationem miſeriæ proximi exiſtentis in peccato, id eſt, proximi emendationem ſaltem moraliter in intentione corripientis: quod obiectum non habet in intentione & voluntate hominis vllum locum, quando is iudicat, minimè ſecuturam proximi emendationem.

Qvarta circumſtantia eſt, quando quis non modò nihil ſe effecturum apud proximum iudicat, ſed etiam euaſurum eum deteriorem ſi corripiatur. Tunc enim multo clariùs apparet, non teneri quempiam corripere proximum, ſed potius debere correptionem intermittere, vt docet D. Thom. art. 6. & alij omnes. Atque hanc ob cauſam dicitur Prouerb. 9. *Noli arguere derſorem, ne oderit te*; & fiat nimirum deterior per id odium, ſicut exponit Gloſſa ordinaria citata hîc à D. Thoma.

Item docuit S. Avgvstinvs lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 9. vbi affirmat, ad charitatem potiùs pertinere, vt quis *corripiendis malè agentibus parcat, quia ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur.* Monet autem Caietanus art. 6. non parum in hoc genere ſolitos eſſe peccare eos, qui ſæpius experti filios aut domeſticos ſuos à ſe correptos, deteriores & contumaciores fieri, pergunt tamen eos arguere, non habentes rationem charitatis, quæ iubet tunc (vt diximus) deſiſtere à correptione.

Eſt autem hæc doctrina intelligenda, quando abſolutè putatur proximus futurus deterior propter correptionem. Nam ſi tantùm putatur futurus deterior ad breue aliquod tẽpus, ægrè ſcilicet ferens correptionem, poſtea autem omnino ad ſe rediturus, & beneficium correptionis cogniturus, & ſe planè emendaturus; corripiendus eſſet, vt colligitur ex doctrina D. Thomæ in 4. d. 19. q. 2. artic. 2. quæſt. 2. ad 5. & notat ex ipſo Adrianus in 4. ſub finem materiæ de indulgentiis, in quæſtione de Correctione fraterna. §. *Et quoad ſecundam partem.* Nec tunc is qui corripit, cooperabitur nouo peccato proximi, ſed tantum illud negliget ob maius bonum poſtea ſecuturum, ſcilicet ob ſeriam conuerſionem & iuſtificationem eius, quæ poſtea ſperatur.

Qvinta circumſtantia eſt, ſi quis certò aut probabiliter ſciat, proximum vel per correptionem alicuius alterius, vel ſua ſponte ſe emendaturum; tunc enim nõ teneberis ipſe eum corripere, vt notat Caietanus in ſumma, verbo, Correptio, ex communi ſententia. Et ratio eſt aperta, nam talis non indiget tua correptione: ac proinde nec tu teneris eum corripere. Quemadmodum nec tenetur aliquis exhibere eleemoſynam corporalem ei, cui nouit ab alio ſubuentum iri, vt docuimus quæſtione præcedente, puncto 4.

Sexta circumſtantia eſt, ſi quis expectet opportunitatem alterius temporis, quo poſſit fructuoſius proximum corripere. Tunc enim non tenetur ſtatim eum corripere, ſed laudabiliter in illud aliud tempus id differet. Ita docet apertè S. Avgvstinvs lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 9. & D. Thomas hic art. 2. ad 3. Sylueſter in Summa, verbo Correctio num. 2. & Nauarrus in Manuali c. 34. n. 13. & Theologi communiter in 4. d. 19. Ac ratio eſt in promptu. Nam cùm Correptio fraterna referri debeat ex charitate ad vtilitatem ſpiritualem proximi: minimè violatur ipſius præceptum, ſi ea differtur in tempus, quo omnibus conſideratis futura ſit proximo vtilior.

Septima circumſtantia eſt, ſi peccatum proximi nec ſit mortale, nec tale veniale, ex quo immineat ei periculum peccandi mortaliter, ſed ſit tantùm ſimplex veniale. Tunc enim non tenebitur quis ſub peccato quidem mortali proximum corripere: vt notat Caietanus in Summa, verbo Correctio fraterna, & Sylueſter, & Nauarrus, vbi ſuprà, poſt Antoninum 2. p. tit. 16. c. 6. & alij communiter. Nam neque eſſet peccatum mortale cohortari proximum ad committendum ſimplex peccatum veniale: Ergo multò minus erit peccatum mortale non corripere ob ſimplex veniale. An autem teneatur quis ſub peccato ſaltem veniali corripere proximum de veniali, dicemus poſteà; eſt enim id controuerſum. Nunc ſolùm dicimus, non eſſe id neceſſe ſub peccato ſaltem mortali.

Nec ſunt firma quædam duo argumenta, quæ contra hoc ipſum obiici poſſunt. Primvm eſt, quòd præceptum de correptione à Chriſto datum, Mat. 18. obligat ſub mortali; ſicut omnes intelligunt: Sed id præceptum ſolùm videtur fuiſſe de correptione circa peccata venialia: Ergo maximè ad hæc in proximo corrigenda tenetur quis ſub mortali. Minor probatur dupliciter. Primo ex ipſo contextu Matth. 18. Ait enim Dominus: *Si peccauerit in te frater tuus, &c.* Frater autem non videtur eſſe niſi is, qui expers peccati mortalis nobiſcũ coniungitur vinculo charitatis; per quam ſcilicet ſumus filij Dei, atque adeo inuicem fratres. Secvndo probatur eadem Minor auctoritate Origenis, qui tractat. 6. in Matth. arbitratur ibi ſermonem tantùm eſſe de peccatis venialibus; adductus ratione, quam iam duximus ex contextu: quia ſcilicet qui peccat mortaliter, non ſit reuera frater, ſed nomine tenus, iuxta illud Apoſtoli 1. ad Cor. 5. *Si quis frater nominetur in vobis; ſit autem fornicator*

Digitized by Google

aut auarus, &c. Quod ad hoc propoſitum citat ibi Origenes. A Videtur enim Apoſtolus eo loco per antitheſin opponere fratribus veris eos qui vllo modo delinquũt mortaliter, quaſi hi nimirum non ſint, ſed duntaxat nominentur fratres.

SECVNDVM argumentum eſt huiuſmodi: Quilibet tenetur ſub peccato mortali auertere à proximo, ſi poteſt, damnum, quod alioqui is incurret per amiſſionem famæ, aut bonorum omnium temporaliũ: Ergo multo magis tenetur quiſque ſub peccato mortali auertere à proximo, per correptionem, damnum quod ille incurrit per peccatum veniale. Antecedens ſine controuerſia veriſſimum eſt. Conſequentia probatur per locum à minori ad maius. Nam multo maius malum & damnũ eſt peccatum veniale, quàm amiſſio famæ & omnium B bonorum, atque etiam vitæ; ſiquidem pro nullo huiuſmodi malo temporali auertendo licet peccare venialiter. Si ergo ſub peccato mortali obligat charitas, vt auertamus à proximo malum amiſſionis eiuſmodi bonorum: multo magis ſub mortali obligabit, vt auertamus ab eo malũ peccati venialis, ſi id facere poſſumus per correptionem.

Ad PRIMVM argumentum reſpondeo falſam eſſe minorem. Omnino enim loquitur ibi Dominus de correptione mortalium. Quod ex ipſo contextu tripliciter oſtendi poteſt. PRIMO, ex eo quòd ait: *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*; nimirum qui antea perierat, vtique per peccatũ mortale. SECVNDO, ex modo, quẽ tam C accuratè ibi præſcribit ſeruandum eſſe in correctione, vt ſcilicet primò fiat ſecretò; deinde ſi opus ſit, coram vno vel duobus teſtibus, & denique vt res deferatur ad Eccleſiam, ſi frater contumax fuerit. Quæ omnia facere nõ eſſet neceſſe propter peccatum duntaxat veniale. TERTIO, ex eo, quòd addit, vt ſi ne Eccleſiæ quidem authoritate corrigatur, ſit nobis *tanquam Ethnicus & Publicanus*. Quæ pœna grauior eſt quàm vt ob cõtumaciam in peccato ſolùm veniali infligenda videatur. Nec ſatis releuat huius pœnæ grauitatem, quòd, vt Origenes ait, non ibi dicitur, futurum reuera talem vt Ethnicũ & Publicanum corã Deo etiam, ſed vt à nobis quidem habeatur vt Ethnicus & Publicanus. Non eſt hoc ſatis. Nã & hoc ipſum grauior pœna eſt, quàm vt videatur debere incurri propter cõtumaciam in peccato ſolùm veniali. D

Denique alij expoſitores non dubitant, quin ibi ſit ſermo de Correptione circa peccata mortalia, & nominatim S. AVGVSTINVS ſerm. 16. de verbis Domini, vbi inter cætera ſic ait: *Si te, inquit, ille in quem peccaſti, corripuerit, inter te & ipſum ſolum, & audieris illũ, lucratus eſt te. Quid eſt, lucratus eſt te, niſi, quia perieras, ſi non lucraretur te? Nã ſi non perieras, quomodo lucratus eſt te?* Et infrà: *Peccaſti*, inquit, *in fratrem, fac ſatis. & ſanatus es. Citò feciſti mortiferam rem: ſed remedium citò inueniſti.*

Falſa eſt itaque, vt dixi, primi illius argumẽti Minor, ſcilicet non eſſe illic ſermonẽ de peccatis mortalibus. Ad PRIMAM autem eius probationem reſpõdeo, quãuis is, qui peccat mortaliter, non ſit perfectè frater, per gratiam ſcilicet & charitatem, qua iuſti ſunt perfectiori quodam modo filij Dei, & inter ſe fratres, tamen ratione E naturę (quam omnes acceperunt à Deo, vt à communi omnium parente) eſſe aliquo modo fratrem, præſertim ſi habeat etiam fidem. Nam omnes etiam peccatores verè vſurpant illa verba orationis Dominicæ: *Pater noſter qui es in cælis, &c.* Et Apoſtolus quoque de eo etiam qui mortaliter peccaret, ſcribit 2. ad Theſſ. 3. eſſe corripiendum vt fratrem: *Si quis*, inquit, *non obedit verbo noſtro, per epiſtolam, hunc notate, & ne cõmiſceamini cum illo, vt confundatur, & nolite quaſi inimicũ exiſtimare, ſed corripite vt fratrem.* Et ibidem etiam dixerat: *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulãte inordinatè.* Quin etiam in illo alio loco 1. ad Corinth. 5. citato ab Origene, loqui videtur de eo qui non modò nominetur frater, ſed etiam reuera ſit, ſaltem per communionem etiã fidei quantumuis ſit peccator. Vel ſi loquitur de fratre peccatore, qui non ſit, ſed nominetur tantùm frater, intelligi debet de fratre perfectiori illo modo per gratiam. Eſt autem alio modo frater etiam is, qui peccat mortaliter; vt iã oſtendimus ex ipſo etiam Apoſtolo. Ad SECVNDAM autem probationem petitam ex auctoritate ipſius Origenis, reſpondeo, anteponendam eſſe illi in hac re auctoritatem S. Auguſtini & aliorum, qui locum illum intelligunt de Correptione ob mortalia peccata.

Ad SECVNDVM argumentum reſpondeo, negandam eſſe conſequentiam. Ad eius autem probationem ita reſpondeo: Si cauſa, propter quam tenemur ſub mortali auertere à proximo malum amiſſionis famæ & fortunarum omnium, eſſet propriè & præciſè poſita in magnitudine huius mali, bene valeret illa ratiocinatio: At ſecus res habet: Non enim ob id propriè & præciſè tenemur à proximo auertere id malum, quia eſt tam magnum malum, ſed in primis etiam ob talis mali qualitatẽ; nempe quia in vno quodam genere rerum, quæ per charitatem quoque expetendæ ſunt proximo, videlicet in genere rerum temporalium, eſt tam magnũ & graue malum, vtpote priuans bonis in eo genere valde neceſſariis homini, quæ idcircò per legem mutuæ charitatis & amicitiæ, tenemur proximo procurare & cõſeruare, ſi poſſumus.

Hoc cùm ita ſit, minimè licet hinc colligere, quoduis etiam malum & damnum ſpirituale, quod abſolutè maius ſit quàm temporale illud, debere nos multo magis ſub mortali auertere à proximo; nõ enim eſt maius in illo eodem genere rerum; ſed ſolùm poteſt inde colligi, debere nos magis ſub mortali auertere à proximo malũ ſpirituale, quod proportionaliter in genere quidem rerum ſpiritualium ſit ita magnum & graue, atque eſt malum illud amiſſionis famæ & fortunarum in genere temporalium rerum. Tale autem malum in genere rerum ſpiritualium, non eſt malum peccati venialis, cùm ſit malum minimum in eo genere, nec priuet bono aliquo ad ſalutem ſimpliciter neceſſario; ſed malum peccati mortalis, quod eſt malum in eo genere grauiſſimũ, vtpote priuans hominem diuina gratia, ſine qua non eſt ſalus. Quapropter de peccato mortali, non autem de veniali tenemur ſub peccato mortali corripere proximum. Hæc doctrina ſatis dilucidè declarat infirmitatem illius conſequentiæ ſecundi argumenti, quam dixi negandam.

Et certè ſi illa forma cõſequentiæ valeret, æquè, imò multò magis, probaret, vnumquemque teneri ſub peccato mortali fugere & vitare quoduis peccatum veniale, ac proinde quotieſcunque aliquod veniale peccatũ quis admittit, peccare illum eo ipſo mortaliter. Formabo enim ſimilis formæ cõſequentiam hoc pacto: Vnuſquiſq; tenetur ſub mortali à ſe amoliri & auertere malum amiſſionis famæ & vitæ, &c. & quidem multo magis quàm teneatur alius erga ſuũ proximum id facere, cùm quiſq; debeat ſe magis diligere, quàm alius ipſum: Ergo tenebitur quiſque multo magis ſub mortali amoliri à ſe & fugere malum peccati venialis, quod eſt abſolutè malum maius. Sed neque hic valet hæc forma conſequentiæ: vt patet ex ratione, quam reddimus.

Itaque maneat, nec teneri aliquẽ ſub mortali corripere proximum concurrẽte illa circumſtantia ſeptima, quam diximus, ſcilicet ſi peccatum proximi ſit tantũmodo ſimplex veniale: vt neque etiã concurrẽte aliqua alia ex illis ſeptẽ, quas hactenus expoſuimus. Atq; hoc eſt id, quod diximus apud omnes eſſe PRIMO certum.

SECVNDO, certum eſt, obligari ſub mortali aliquẽ ad corripiendum proximum, tunc cùm ſimul concurrerint circumſtantiæ ſeptem oppoſitę prædictis illis ſeptem, ob quarum vnamquamque oſtendimus eam obligationem ceſſare. Itaq; tenebitur quis ſub mortali corripere, ſi PRIMO, ſciat certò aut probabiliter peccatũ

proximi. SECVNDO, & ab eo peccato proximus nõ reſipuerit. TERTIO, & ſpes ſit emendationis. QVARTO, & nõ timeatur proximus euaſurus propter correptionem abſolutè deterior. QVINTO, nec putetur per ſe aut per alicuius alterius correptionem ſe alioqui emẽdaturus. SEXTO, nec expectetur opportunitas commodior proximum fructuoſius corripiendi. SEPTIMO, & denique peccatum proximi non ſit ſimplex veniale, ſed mortale, aut veniale periculoſum. His omnibus circũſtantijs ſimul cõcurrentibus, certum eſt teneri nos ſub mortali proximum corripere. Nam vel nunquã, vel tũc certè proximus cenſeri poteſt premi ſpirituali neceſſitate & indigere noſtra correptione: Præcepta autem affirmatiua obligantia ſub mortali (quale eſſe vidimus iſtud de Correptione) obligant pro tempore neceſſitatis, vt ex communi doctrina conſtat.

TERTIO, certum eſt, ſi ſumamus aliquanto latius Correctionis vocabulum, vt ſignificet quamcunq; cõmonitionem, qua proximus ſimpliciter in re aliqua doceatur veritatem; corrigi debere etiam eũ, qui ex ignorantia inuincibili iuris diuini aut naturalis aut humani, cõmittit vel omittit aliquid, quod alioqui committere aut omittere ſit peccatum mortale, & maximè ſi id cedat in præiudicium tertij: dummodò tamẽ talis commonefactio profutura putetur, & non obfutura, nec putetur alius id officium præſtiturus. Patet: nam ignorantia etiam inuincibilis legum obligantium ſub mortali, præſertim diuinarum & naturalium, graue malum eſt, nec periculo vacat, cùm ſæpè contingat, ignorantiam eiuſmodi fieri vincibilem ex inuincibili, atque adeo non amplius excuſare à peccato. Item, quia habet etiã non mediocrem infamiam, ſi ſit legum præcipuarum. Item, quia quædam talis ignorantia poſſet eſſe de actu neceſſario ad ſalutẽ neceſſitate medij, vt de fide Chriſti Redemptoris, aut ſanctiſſimæ Trinitatis, iuxta ea quæ diſput. 1. q. 2. tradidimus. Et denique quoniam talis etiam indicatio legum, & eruditio errantium, eſt quædam eleemoſyna ſpiritualis, quæ pro loco & tempore & alijs circumſtantijs proximo impendenda eſt, vt patet ex iis quę diſſeruimus, quæſt. præced p. 2. 4. & 5. Maximè autem ad hoc tenẽtur ij quibus ex officio incumbit aliorum cura, vt patet ex S. GREGORIO, hom. 11. in Ezech. vbi adducit illud Pauli Act. 20. *Mundus ſum à ſanguine omnium: Non enim ſubterfugi, quominus annunciarem omne conſilium Dei vobis.*

Eum autem, qui ex inuincibili ignorantia non iuris ſed facti, in particulari caſu cõmittit vel omittit, quod alioqui committere vel omittere eſſet mortale; ſi non id redundet in damnum tertij, aut non continuetur; nõ eſt neceſſe commonefacere, præſertim in materia iuris humani. Vt ſi quis, verbi gratia, omittit die aliquo feſto intereſſe ſacro, inuincibiliter ignorans eſſe feſtum diẽ. Nam vt rectè ait Nauarrus in Manuali cap. 24. nu. 12. talis nec peccat, neque eſt propterea in periculo peccandi: cùm ex illo facto particulari non ſit conſequens, talem peccaturum aliàs.

Dixi autem, ſi ignorantia facti non redundet in *damnum tertij*; Nam tunc omnino deberet quis commoneri, ſi ſpes eſſet fructus. Vt ſi quis vellet accuſare innocentẽ tanquã reũ homicidij, inuincibiliter putans eſſe nocentem, &c. Item dixi, ſi factum *non continuetur*; nã tunc etiam oporteret monere, propter periculum ne ignorantia fiat vincibilis, & tunc proximus peccet. Si tamẽ ſpes ſit profuturam & non potius obfuturam talem admonitionem: aliàs minimè.

Propter cuius ſpei defectum plerumque fit, vt non expediat monere de inuincibili ignorantia facti in matrimonij materia. Vt ſi qui inuincibiliter ignorãtes matrimonium inter ipſos fuiſſe inualidum, diu in eo vixerint, aut filios etiam procreauerint. Rarò enim talis admonitio poteſt fieri fructuoſè, vt dicemus, Deo dãte, in diſputatione de Sacramento Confeſſionis, tomo 4.

A QVARTO, certum eſt, ſi quis in caſu, quo iuxta ſupradicta teneatur ſub mortali fratrẽ corripere, omittat id facere, tamẽ excuſari a peccato mortali, ſi id omittit facere, non ex amore ſui vel timore prædominante tũc fraternæ charitati, videns nimirum ſe poſſe & debere alioqui emendare fratrem; ſed ſolum ex quadam negligentia & tepiditate, ob quam non cogitet ſe tunc poſſe fratrẽ iuuare. Tũc enim ſolũ peccaret talis venialiter.

Ita docet D. Thomas communiter receptus art. 2. ad 3. ex mente S. AVGVSTINI lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 9. & explicat bene ibidem Caietanus, & in Summa, verbo, Correctio fraterna. Vbi tamen notat fore tunc nihilominus mortale, ſi neceſſitas proximi eſſet valde grauis, ſiue extrema; vt ſi eſſet in periculo mortis, & obſtrictus peccato aliquo mortali ex ignorãtia culpabili, quã ipſe tunc præſertim non facilè poſſet per ſe ſuperare. Tunc enim hæc magnitudo neceſſitatis proximi ita præpon- B deraret, vt omiſſio Correptionis etiã ex illa tepiditate orta, eſſet peccatũ mortale. Nec diſſentio in hoc à Caiet.

Atque hactenus quidem expoſuimus. QVATVOR nunciata, quæ, vt diximus, ſunt certa apud omnes. Nũc antequam progrediar ad ea quæ in hac re ſunt controuerſa, reſpondendum eſt ad nonnulla argumenta, quæ poſſunt fieri contra ſecundum pronunciatum, ad probandum, ne in illo quidem caſu, quo omnes illæ circumſtantiæ concurrant, teneri aliquem ſub mortali ad proximum corripiendum.

PRIMVM argumentum eſt, quòd rarò vel nunquam ſolent confeſſarij interrogare, aut pœnitentes ſe accuſare de hoc peccato: Itaque vel non extat præceptũ de Correptione obligans ſub mortali, vel omnes ferè ſunt eius peccati rei.

C RESPONDEO, rarò etiam concurrere ſimul omnes illas circumſtantias, quæ requiruntur vt id præceptum obliget, præſertim homines vulgares, & minoris apud alios auctoritatis, quàm vt ex eorũ correptione ſperari poſſit emẽdatio aliorum. Quòd ſi qui interdum (præſertim auctoritate prępollentes) corripere intermittãt, cùm omnes illæ circumſtantiæ ſubſunt: ſine dubio grauiter peccant, & accuſare ſe de hoc tenentur; ſicut etiã Confeſſarij de hoc ipſo interrogare debẽt pœnitẽtem, quando probabilem aliquam coniecturã habent, quòd huius peccati ſit reus, neque ipſe id declarat. Hoc ſi ab vtroque negligatur, vterque malè facit, & cæcus cæco ducatum præbens ambo in foueam cadunt.

SECVNDVM argumentum: non ſemper tenetur proximus ipſe ſibi ſalutem procurare in illo caſu con- D currentium omnium illarum circunſtantiarum, ſed ſolùm pro tempore, quo obligat præceptum affirmatiuum de agenda pœnitentia, aut charitatis de diligẽdo ſe ipſo & ſuam ſalutem: Ergo neque alter tenetur in illo caſu procurare proximo ſalutem per correptionem. Probatur Conſequentia. Nam non magis eſt aliquis obligatus proximo, quàm ipſemet ſibi: cùm nemo teneatur magis proximum diligere, quàm ipſe ſe.

RESPONDEO, nullam eſſe argumenti Conſequentiam. Nam vt actus Correptionis de alieno peccato proximi, differt ab actu ſimplicis dilectionis ſui, & ab actu pœnitentiæ de peccato proprio; ita habet etiam ſuum quoddam tempus, quo eſt neceſſarius ex peculiari ſuo præcepto, diuerſum à tempore, quo præcepta de E dilectione ſui & de pœnitentia obligant. Id autem tempus, quo præceptum Correptionis obligat, affirmamus eſſe, cùm concurrunt omnes illæ circumſtantiæ poſitæ in ſecundo noſtro pronunciato. Ex eo autem, quòd tũc nõ teneatur proximus ſibi procurare ſalutem, ſe diligẽdo & pœnitendo de ſuis peccatis, ſolùm ſequitur, quòd neque alter teneatur ei eã tunc procurare præcisè quidem per actum dilectionis & pœnitentiæ. Quod vltrò fatemur; nam per pœnitentiam ne poteſt quidem alter alteri ſubuenire. Minimè autem inde ſequitur, quòd ad id non teneatur quis per alium quendã actum; nimirũ

Digitized by Google

per Correptionem, quæ tunc ſuam habet opportunitatem obligationis, vt eſt dictum. Si enim tunc quis corripere alium negligat, forte poſtea non poterit. Semper autem quis poteſt & diligere ſeipſum & pœnitere. A

Ac eſt notanda hæc doctrina pro aliis etiam materiis, in quibus non valet illa forma Cõſequentiæ ductæ ab obligatione, qua quis eſt ſibi ipſi obſtrictus, ad obligationem, qua alter eſt obſtrictus proximo. Per quam doctrinã etiam ſoluimus quoddam ſimile argumẽtum q.præced.p.4.circa obligationem faciendæ Eleemoſynæ in ordinariis quoque neceſſitatibus non extremis.

Tertium argumentum: Nunquam contingit vt proximus verè indigeat noſtra correptione propter peccatum, quod commiſerit, aut ſit commiſſurus: Ergo nunquam tenebimur eum corripere propter peccatũ. B Conſequentia patet: quia eleemoſynam corporalẽ vel ſpiritualem (qualis eſt Correptio) non tenetur quis impertiri niſi indigenti & in neceſſitate conſtituto. Antecedens verò probatur; nam poteſt vnuſquiſque abſque aliena ope peccatum vitare, & à peccato reſurgere per ſuum liberũ arbitriũ & auxiliũ Dei, quod omnibus eſt præſtò: ſiquidem liberè peccat, & in peccato manet.

Respondeo falſum eſſe Antecedens. Ad probationem dico, eum qui peccare, aut in peccato permanere vult, poſſe quidem abſolutè ſecus facere, ſed non niſi difficulter, ob peccati nempe illecebras & determinationem prauæ ſuæ voluntatis: & eatenus eſt conſtitutus talis in neceſſitate, ac indiget Correptionis beneficio, vt per eam ipſius liberum arbitrium flectatur tandem à malo in bonum. C

Et quidem ſi quis peccat ex ignorantia culpabili vel paſſione, ſatis hoc patet. Nam ignorantiam & paſſionẽ vincere difficile eſt. Si quis autem peccat ex ſola malitia, difficile quoque eſt reſipiſcere; propter prauam nimirum determinationem voluntatis, quæ difficulter quoq; reuocatur, & aliquando etiam difficilius ſuperatur quàm paſſio, ſi videlicet quis in malitia ſit valde obſtinatus. Quare vt rectè ſentit Bannes hic art. 2. dub. 1. ad 3. peccanti quoque ex malitia ſubueniendum eſt per Correptionem, ſi abſque incõmodo noſtro notabili id facere poſſumus, & ſpes fructus ſit. Vt quemadmodũ S. Gregorius Nyſſenus aduerſus ægrè ferentes reprehenſiones, ait, *oratione eum in alium traducamus habitũ.* Quã quam verum eſt quidem, peccantẽ ex ſola malitia, nũ D quam cenſeri poſſe laborare extrema quidẽ neceſſitate ſpirituali, vt patet ex iis quæ de ſpirituali neceſſitate annotauimus q.4.de ordine charitatis. Cæterũ vt præceptum Eleemoſynę corporalis obligat quoq; citra extremam neceſſitatẽ (vt vidimus q.præced.p.5.) ita etiam præceptũ Eleemoſynæ ſpiritualis, qualis eſt correptio.

Qvartvm argumentum: Nemo poteſt corrigere quem Deus deſpexerit, vt dicitur Eccleſ.7. Sed omnem peccantem Deus deſpicit, cùm *odiat omnes qui operantur iniquitatem,* Pſalm.5. Ergo nemo poteſt corrigere vllum peccantẽ mortaliter, ac proinde nemo debebit id eniti per Correptionem.

Respondeo per diſtinctionem Maioris. Nam illa ſententia Eccleſiaſtæ non debet intelligi de eo quem Deus quomodocunque deſpexit & oderit, ſed de eo E quem deſpexerit & oderit tanquam perſeueraturũ ſua culpa finaliter in peccato, atq; adeo tanquam reprobũ. Talis enim, poſito quidem quòd ſua culpa nõ corrigetur (vt per diuinam præſcientiam eſt certum) nõ poteſt corrigi in ſenſu *compoſito*; id eſt, non poſſunt ſimul ſtare hæc duo, ſcilicet vt & certum ſit talem nõ corrigendũ: & talis corrigatur. Hoc autem cùm de nemine nobis in hac vita conſtet, de omni peccante debemus meliora ſperare, atque adeo quemlibet corripere, vt per ſuum liberum arbitrium & efficax Dei auxilium (quod nemini niſi ſuâ culpâ deeſt) corrigatur; ſicut explicat quoque D.Thom.art.2.ad 1.ex ſentẽtia S. Auguſtini lib.de Correptione & Gratia, cap. 15. tametſi obſcuriùs. Itaque ve-

A rum & certum eſt omnino illud noſtrũ pronunciatum, & alia quæ ex communi ſententia ſtatuimus.

Nvnc ſupereſt, vt de iis dicamus, quæ circa obligationem Correptionis ſunt apud Doctores Controversa. Sunt autem Tria, quæ breuiter expediri poterunt. Primo, an non modò cùm quis emendationẽ proximi ſecuturam putat, ſed etiam cũ de hoc dubitat, teneatur corripere. Et ſolet pro parte negatiua citari Caietanus, verbo, Correctio fraterna: & pro affirmatiua, Adrianus in 4.quæſt.de Correctione fraterna, quã adiidit poſt materiam de Indulgentiis.

Sed ſi attentè legantur hi auctores, facilè apparebit eos reipſa non diſſentire, neque hãc tam eſſe quàm videri controuerſiam. Nam dupliciter poteſt quis dubitare, num Correctio ſit profutura. B Vno modo ita vt ſimul etiam dubitet, num ſit potiùs obfutura. Et tunc ſentit veriſſimè Caietanus (nec diſſentit Adrianus) Correptionem non eſſe neceſſariò adhibendam: Vt *ſi* (inquit Caietanus) *dubito quòd alter ægrè ferat Correptionem, & blaſphemabit, vel nihil prodero.* Ratio eſt aperta. Nam ſicut eſt bonum ſpe dubia conſulendi proximo eum corripere, ita etiã timore dubio ei nocẽdi abſtinere à Correptione: Ergo qui de vtroque euentu dubitat; poterit arbitratu ſuo bene ac licitè vtrumlibet facere, ſcilicet aut corripere, aut non corripere. Nec puto debere tunc potiùs corripere, ſi ſaltem minus dubitet de Correptionis emolumento. Nam ſi de eiuſdem nocumento qualitercunque etiam dubitat, hoc ipſum videtur obſtare quo- C minus corripere teneatur, ſiquidem neque opinatur ſaltem correptionem profuturam, ſed de hoc ipſo etiã dubitat, licet minus.

Non improbo tamen, quod ſentit hìc Bannes art. 2. ſub finem, & ante eum quoque Adrianus in 4. in q. de Correctione fraterna, §. *Et quoad ſecundam.* Nẽpe in caſu quidẽ extremæ neceſſitatis proximi, ſi nimirũ mors inſtet, atque adeo ei immineat mors etiam æterna, debere eum corripi, durante etiam illo dubio de vtroque conatu Correptionis, ſcilicet an proderit, an oberit. Ratio eſt; nam ſi correptio tunc proſit, non quomodocunque proderit, ſed plurimum quidem; quandoquidẽ proximum non modò à peccato, ſed etiam ab æterna morte reipſa liberabit. Si autem obſit, eatenus ſolum oberit, quatenus erit occaſio, vt is qui alioqui propter D alia peccata damnandus erat, damnetur etiam propter nouum illud peccatum commiſſum per impatientiam correptionis. Id quod non eſt vſque adeo magnum malum comparatione illius magni boni, quod per emendationem ſequi poſſet. Itaque ob ſpem quantumuis incertam & dubiam tam magni boni, quàm eſt liberatio reipſa non modò à peccato, ſed ſimul etiam à morte æterna alioqui imminente; deberet omnino correptio adhiberi neglecto periculo noui peccati, quod fortè proximus committeret. Quemadmodũ prudentis quoque Medici eſt, quando ſalus ægri alioqui eſt deſperata, adhibere remedium, de quo dubium eſt, an aliquanto magis morbum augebit, an verò penitus ſanabit. Tũc enim habet locũ, quod ex Galeno fertur: *Interfice audacter,* vt inquit Adrianus.

E Altero modo poteſt quis ita dubitare, num correptio profutura ſit, vt non etiam ſimul dubitet, an ſit potius obfutura, ſed ſolùm an ſit profutura nec ne, exiſtimans alioqui ſaltem non obfuturam. Et tunc veriſſimè ſentit Adrianus (nec diſſentit Caietanus) debere Correptionem adhiberi. Nam illa etiã poſſibilitas profectus ſufficit, vt teneatur quis ea ratione ſaluti proximi conſulere, cùm id poteſt facere abſque proximi incommodo. Sicut etiam Medicus tenetur ægro id remedium adhibere, quod non ſcit obfuturum, vtrùm autẽ profuturum ſit dubitat.

Secvndo controuerſum eſt, vtrùm in caſu quo tenetur quis proximũ corripere, teneatur ſub mortali id facere cum periculo vitæ propriæ, aut alterius magni

detrimenti temporalis. Qua de re tres ſunt ſententiæ. PRIMA ſimpliciter negat, quæ eſt Franciſci Maironis ſuper lib. 1. Aug. de ciuitat. Dei, cap. 9. veritate 7. Nam ibi ait Auguſtinus *quoſdam iuſtos* amore vitæ propriæ omittere interdum correptionem aliorum: Non igitur id eſt peccatum ſaltem mortale. Et idem fertur ſenſiſſe Franciſcus Victoria. Concedit tamen Maironis Prælatos ad id teneri ſub mortali.

SECVNDA ſententia ſimpliciter affirmat; quæ eſt Adriani in dicta quæſtione de Correctione fraterna, §. *Ad primam confirmationem*, & Lyrani, & Caietani in c. 3. epiſt. 1. Ioannis, &, vt videtur etiam D. Thomæ hic ar. 2. ad 3. Et probatur. Nã eſt cõtra ordinem charitatis præferre vitam propriã corporalẽ vitæ ſpirituali proximi.

TERTIA ſententia eſt media, quam ego puto veram: nempe eſſe id ſub mortali neceſſarium, quando proximus eſt in neceſſitate ſpirituali extrema, non autem in caſu neceſſitatis nõ extremæ; niſi quis ſit ſpiritualis ſuperior, cui ex officio cura proximi incumbat. Ita docet Sotus in Relectione de Secreto, membr. 2. quæſt. 2. cõcl. 6. & Nauarrus in Manuali ca. 24. nu. 12. & Dominicus Bannes hic artic. 3. & ſic etiam poſſet intelligi D. Thomas hic ar. 3. Hãc ſentẽtiã & probaui & defẽdi ſuprà q. de ordine Charitatis, p. 3. quò remitto lectorẽ ne repetã.

Nec valet fundamẽtum primæ ſententiæ: Nam Auguſtinus loquitur in caſibus ordinariis citra extremam neceſſitatem. Neque etiam fundamentum ſecũdæ ſententiæ: Nam cùm metu mortis omittitur Correptio citra extremam proximi neceſſitatẽ, non fit poſitiuè contra præceptum negatiuum de non præferenda actu vita propria corporali vitæ ſpirituali proximi (hoc enim nõ liceret) ſed tantummodò habet ſe quis negatiuè erga vitam corporalem ſuam & ſpiritualẽ proximi, nõ mãdando tunc executioni præceptum affirmatiuum de præferenda vita ſpirituali proximi vitæ propriæ corporali, eò quòd tunc non obligat cum tanta difficultate. Sicut etiam non obligat, quando proximus non eſt in vlla neceſſitate; quo caſu etiam ſi eius vitam ſpiritualem negligas, neque eam anteponas tuæ corporali: tamen nõ ideo facis contra ordinem charitatis. Vt ſi occidas cum moderamine inculpatæ tutelæ improbum te vltrò inuadentem, non curans mortem ſempiternam eius, quam etiam incurret.

TERTIO, controuerſum eſt, an ſaltem ſub veniali peccato teneatur quis corripere proximum ob ſimplex peccatum veniale. Negat Bannes art. 2. Nã peccata venialia innumera ſunt, & fieri nequit vt iuſtus nõ in aliqua ſubinde labatur: Ergo non eſt neceſſe illum corripere de hoc vel illo, cùm nequeat omnino à venialib. liberari. Et in eandem ſententiam videtur ſatis propẽdere Nauarrus in Manuali cap. 24. nume. 13. quatenus ſolùm ibi dicit eſſe laudabile corrigere de venialibus: quamuis neque expreſſe quidem neget eſſe veniale id omittere, ſed ſolùm eſſe mortale; ſicut etiam Syluester, Verbo, Correptio fraterna, num. 2.

Caietanus verò in Summa, Verbo, Correctio fraterna, indubitatè affirmat eſſe peccatum veniale omittere Correptionem de peccatis non mortalibus, ſed venialibus. Ac mihi etiam videtur hoc probabilius. Nã PRIMO, ſicut læditur charitas & amicitia erga proximum, ſi eis ſis auctor mali, ita etiam ſi, cùm potes, non amoueas ab eo malũ: Sed eſſe proximo auctorem mali culpæ venialis per cõſilium aut cooperationem, eſt peccatũ veniale, quia ſic etiã, etſi leuiter, læditur amicitia & charitas erga illũ: Ergo etiam eſt veniale peccatũ non amouere à proximo per correptionem malum culpæ venialis, ſi poſſis. SECVNDO, quia non impedire paruũ damnum temporale proximi, ſi poſſis, eſt peccatum veniale, ſicut etiam tale aliquod paruum damnum ei inferre, per leue furtum, v.g. Ergo multo magis erit veniale non impedire, ſi poſſis, paruum proximi damnum ſpirituale, nimirum culpæ venialis. TERTIO, nã quiſ-
A que tenetur proximum in effectu etiam diligere, ſicut ſeipſum, volendo ſcilicet proximo eadem quæ tenetur velle ſibi: Sed tenetur quiſque ſub peccato veniali velle in effectu, & procurare ſibi immunitatẽ à quouis determinato peccato veniali: Ergo etiam proximo.

Atque hinc facilè RESPONDETVR ad argumentũ opinionis contrariæ. Nam ſicut non obſtante multitudine venialium, & facilitate ac neceſſitate incurrẽdi in aliquod ex illis, tenetur quiſque ſub veniali cauere illorũ quoduis determinatè, ita etiã amouere illud à proximo, ſi tamen ſpes ſit emendationis, & abſque incommodo id facere poſſit, neq; ipſe alioqui proximus ſatis ſibi ipſe attẽdat, neque à ſuo ſuperiore aut ab alio corrigendus putetur. Quæ omnes circumſtãtiæ non ita facilè ſimul cõcurrunt, & præſertim prima; Nã vt venialia minus nocẽt, & facilius patiãtur; ita difficilius emẽdãtur. Sed de neceſſitate Correptionis, & tempore, quo
B ex diuino præcepto ſit neceſſariò adhibenda, hactenus ſatis. Nunc ad reliqua puncta propoſita tranſeamus.

PVNCTVM TERTIVM.

A quibus adhibenda ſit Correptio fraterna.

D. Thomas artic. 3. & 5.

QVIDAM ſunt ea conditione homines, vt videri poſſint non eſſe obligati ad fraternam correptionem: Nimirum ij, qui aut nullam habent in alios auctoritatem, aut peccato mortali ſunt ipſi obſtricti. Nã munus alios corripiendi proprium Superiorum videtur eſſe, & eorum, qui non ſunt ipſi reprehenſibiles.

C Sed tamen vera & conſentiens omnium Theologorũ hac de re ASSERTIO eſt, omnes omnino eſſe obligatos ad corripiendũ proximũ pro loco & tempore, iuxta dicta p. præced. licèt magis eos, qui prælati ac ſuperiores ſunt, aut propter virtutẽ plus cæteris auctoritate valẽt.

Probatur hæc aſſertio quoad PRIOREM partẽ iiſdẽ argumentis, quibus p. præced. conuicimus, Correptionem fraternã eſſe neceſſariã ex diuino præcepto: omnia enim illa argumenta pertinent ad omnes homines.

Nam PRIMO in Scripturæ locis ibi citatis ſine exceptione commendatur hoc officium omnibus, & præſertim Matth. 18. illis Domini verbis: *Si peccauerit in te frater tuus, &c.* Omnes namque ſunt fratres; ratione naturæ ſaltem.

Secundo Anacletus Pontifex 24. q. 3. Canon. Tam Sa-
D cerdotes, expreſsè affirmat omnes debere proximo impendere hoc officium.

TERTIO, Patres p. præced. citati, cũ omnibus ſine diſcrimine loquũtur commendantes fraternã Correptionẽ; ac nominatim S. AVGVSTINVS lib. 1. de ciuit. Dei, c. 9. vbi ait: *Nec tamẽ ab huiuſmodi culpa nõ corripiẽdi alienus eſt, qui licèt præpoſitus non ſit, in eis tamen quibus vitæ huius neceſſitate coniungitur, multa monenda vel arguenda nouit & negligit.*

QVARTO, obligatio charitatis, ex qua oritur obligatio Correptionis, ſicut etiam eleemoſynæ corporalis omnes ſimiliter aſtringit.

QVINTO, peculiariter quod attinet ad peccatores idẽ patet: Tũ quia peccatũ neminẽ liberat ab vlla obliga-
E tione præceptorũ diuinorũ, vt rectè notauit ad hoc propoſitũ Nauarrus in Manuali c. 24. n. 12. Tũ quia ſi peccatũ obſtat quo minus correptio vel licitè vel efficaciter fiat, quia ſcilicet vel eſt publicũ & ſcandaloſum, vel ei ſaltẽ notũ, qui corripiẽdus eſt, põt per pœnitentiã tolli cũ diuino auxilio, quod præſto eſt; vel certè tolli exterius ſcãdalum publicũ aut priuatũ: Tũ quia ſi abſit ſcãdalũ, põt quis manẽs in peccato corripere alterũ, modò id humiliter faciat, *non obiurgando, ſed congemiſcẽdo* (vt ait ſanctus Auguſt. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, c. 30.) *& non illũ ad ſibi obtemperandũ, ſed ad pariter cauendũ*

inui

inuitando: quem Auguſtini locum citat hîc quoque licèt paulò aliter D. Thomas art. 5.

Neque obſtat, quod aſſerit ibi D. Thomas, tres ob cauſas peccatum proprium impedimento eſſe homini, ne corripiat. *Primò*, quia peccator indignus eſt, vt fungatur eo munere, præſertim ſi maiori peccato, quã alter obſtrictus ſit. Iuxta illud Matt. 7. *Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autẽ in oculo tuo non vides?* ſicut Hieronymus ibi interpretatur. *Secundò*, propter ſcandalũ, ſi peccatũ ſit manifeſtum. Nam tũc non videtur fieri Correptio ex charitate, ſed ad quandam vanam oſtentationem, vt notauit auctor operis imperfecti in Matt. hom. 17. citatus hîc à D. Thoma art. 5. *Tertiò*, propter ſuperbiam, qua peccator corripiens proximũ, pluris ſe faceret, quàm illũ, ac ſi ipſe eſſet iuſtus. Hæc inquã doctrina D. Thomæ non obſtat aſſertioni poſitæ, ſcilicet quòd etiam peccator obligetur ad Correptionem proximi.

Non enim vult S. Thomas ſignificare, quòd propter has cauſas non debeat peccator vllo modo corripere proximum, quaſi iam idcircò liber ſit à corripiẽdi obligatione: ſed quòd non debet corripere modo illo prauo & peruerſo, quo alioqui corriperet, ſi obſtrictus ipſe peccato corripiat temerè non priùs ſublato ſcandalo (ſi peccatum ſit publicum) & amota ſuſpicione ſuperbiæ & vanitatis, temperatáque ſua indignitate per humilitatem illam, quam ex Auguſtini ſententia diximus eſſe à peccatore adhibendam in corripiendo. Itaque abſolutè quidẽ peccator quoque debet corripere, imò vt notat rectè Caiet. art. 5. & ante illũ quoque S. AVGVSTINVS, lib. de cathechizandis rudibus, cap. 14. exponit, per hoc etiam præſtãtiſſimum genus eleemoſynæ peccator ſe comparat ad obtinendam per Dei miſericordiam peccatorum remiſſionem. Sed non debet tamen corripere peccator modo peruerſo, nimirum tanquam peccator, non adhibitis dictis cautionibus.

Hoc eſt, quod D. Thomas & alij Theologi in 4. diſp. 19. volunt, quãdo vtcunque obſcurè dicere ſolent, peccatorem non debere corripere alios. Imò etiam Scriptura cùm reprehendit peccatores corripientes alios. Vt Pſal. 49. *Quare tu enarras iuſtitiam meam, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? tu verò odiſti diſciplinam?* Et Matt. 7. *Hypocrita eiice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.*

Neque aliter etiã intelligi debent ſancti Patres cùm ſimiliter loquuntur. Vt S. AMBROSIVS enarratione in Pſal. 37. vbi ait: *Confiteris peccatũ tuum, & medicum te profiteris in alienum? Et ſi veritatis eſt quod retorques, temporis nõ eſt: Peccatori enim dixit Deus, quare tu enarras, &c.* ISIDORVS lib. 3. de ſummo bono, c. 32. *Non debet aliorum vitam corrigere qui vitiis eſt ipſe ſubiectus, &c.*

His & ſimilibus ſententiis minimè ſignificatur, peccatorem eſſe planè liberum ab obligatione corripiẽdi, ſed (vt dixi) non debere peruersè corripere, vt faceret ſi non priùs per pœnitentiam, aut ſaltem per ſufficientem humilitatem, ad bene & vtiliter corripiendum ſe compararet. Quod S. CHRYSOSTOMVS homil. 24. in Matthæum declarauit, explicans illud: *Eiice primùm trabem, &c.* vbi ait: *Vides certè quòd non vetuit iudicare, ſed iuſſerit eiicere primùm de oculo proprio trabem, & tunc aliorum peccata corrigere.*

Eiicitur autem trabs ex oculo, quod ad effectum licitè corripiendi attinet, non modò per pœnitentiam, qua peccatum tollatur, ſed etiam per humilitatem, qua peccatum proprium agnoſcatur, vt antè diximus ex Auguſtino. Habere enim trabem in oculo, quæ correptioni ſit impedimento, non tam eſt peccatum habere quàm non humiliter illud videre & agnoſcere, vt intelligi poteſt ex illis verbis Domini, *quid vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non* VIDES? Et ex verbis etiam, quibus præcipit vt trabs eiiciatur, inquiens: *Hypocrita, eiice, &c.* Cùm primùm enim quis agnoſcit peccatum ſuum, nec ſe iuſtũ ſimulat, deſinit eſſe hypocrita, & po-

A teſt vtiliter quoque alterum ad bonum hortari, nõ quaſi imperando, ſed *inuitando ad ſimul cauendum*, vt dixit vbi ſuprà Auguſtinus.

Vnde verè aſſeruit Sotus in Relectione de Sigillo ſecreti, memb. 2. q. 3. concluſ. 6. & poſt eum Bannes hic art. 5. peccatorem vt adimpleat præceptum Correptionis, non teneri ad pœnitentiã proprij peccati agendam. Nam poteſt nihilominus modo dicto implere id præceptum quoad ſubſtantiam actus, id quod eſt ſatis vt vitetur nouum peccatum cõtra præceptum iſtud. Quemadmodum ad vitandum nouum peccatum contra præceptum corporalis eleemoſynæ, ſatis eſt illam facere quoad ſubſtantiam actus, etiamſi non ſis in gratia. Secùs ſi peccatum eius, qui poſſet & tenetur alterum corripere, ſit publicum & ſcandaloſum, nec poſſit tolli id B ſcandalum, niſi per publicã pœnitentię actionem: Tunc enim oporteret ad eum finem pœnitentiã agere, & quidem verè & ex animo, ſiquidem non licet vnquam ſimulatè agere pœnitentiã. Quare maneat, omnes omninò eſſe obligatos pro loco & tempore ad fraternam correptionem, vt ſtatuimus in PRIORI parte noſtræ aſſertionis.

Quoad POSTERIOREM verò partem, certa eſt quoque & indubitata eadẽ aſſertio, ſcilicet quòd alij magis quàm alij ſint ad corripiendum proximũ obligati. Nam quemadmodum pro diuerſa conditione perſonarum & neceſſitudine mutua earũ, alij magis quàm alij vinculo charitatis inter ſe obſtricti ſunt (vt ſuprà qu. 4. diſputauimus) ita etiã vinculo & obligatione operũ miſericordię, quorũ vnũ eſt Correptio fraterna: ſiquidẽ obli- C gatio Miſericordiæ ex obligatione charitatis naſcitur.

Hinc PRIMO certum eſt, prælatos & ſuperiores habẽtes curam animarum multò magis quàm alios obligatos eſſe ad corripiendum ſuos ſubditos. Nam habent peculiarem neceſſitudinem cum illis ratione officij, & ideò debent illorum ſalutis ſingularem curam gerere, tanquam paſtores & patres. Id confirmatur ex Scriptura, vbi idcircò grauiſſimæ comminationes fiunt prælatis & ſuperioribus negligentibus ſuos. Vt patet potiſſimùm Ezech. 33. & 34. vbi inter cætera eis illud exprobratur, *Quod infirmũ fuit, non conſolidaſtis, & quod ægrotũ, non ſanaſtis, quod confractum eſt, non alligaſtis, & quod abiectum eſt, non reduxiſtis, & quod perierat, non quæſiiſtis, &c.*

Vnde S. Auguſtinus lib. 1. de Ciuit. Dei, cap. 9. de ob- D ligatione differens, qua tenentur omnes ad corripiendum proximum: *Qua in re*, inquit, *non vtique parem, ſed longè grauiorem habent cauſam, quibus per Prophetam dicitur* (Ezech. 33.) *Ille quidem in peccato ſuo morietur; ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram. Ad hoc enim ſpeculatores, hoc eſt, populorum præpoſiti conſtituti ſunt in Eccleſiis, vt non parcant obiurgando peccata.*

Ac propter hanc maiorem obligationẽ, qua prælati tenentur ad corripiendum, tenentur ad id etiam cum periculo vitæ, vt diximus p. præc. Atque etiam ſunt ipſi obligati ad inquirendum de ſubditorum peccatis, vt docet D. Tho. ar. 2. ad 3. cùm tamen alij ſolùm teneantur corripere peccata quæ nouerint, neque ea teneantur inquirere, vt ex communi doctrina tradidimus p. præced. Sunt enim prælati paſtores & vigiles animarum conſtituti, & ideò ad id tenentur ratione officij. Vt E enim inquit S. GREGORIVS lib. 2. Regiſtri epiſt. 52. ad Ioannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, *quæ poteſt eſſe paſtoris excuſatio; ſi lupus oues comedit, & paſtor neſcit?* Monet autem prudenter Caietanus hîc art. 2. prælatis in hac inquiſitione opus eſſe maxima prudẽtia, *ne multa*, inquit, *ſuſpicio præcipitem & exoſum prælatũ reddat; néve contrà incuria multiplicationẽ pariat peccatorũ occultorũ, &c.*

Porrò hanc obligationem maiorem, qua ad corripiendum tenentur prælati, ob quam debeant etiam inquirere, exiſtimat Caietanus ibi nõ propriè oriri ex charitate, ſed ex adiuncta obligatione iuſtitiæ, qua etiam tenetur prælatus ratione officij conſulere non modò bono

A communi poteſt. Qua in re Caietano aſſentitur hîc art. 3. Bannes. Ego verò potiùs aſſentior Soto, qui in Relectione de Sigillo Secreti, memb. 2. q. 3. concl. 3. arbitratur contra Caietanum oriri eam maiorē obligationem non propriè ex illa obligatione iuſtitiæ, qua etiā tenetur prælatus, ſed ex obligatione charitatis. Ratio mea eſt, quia obligatio illa iuſtitiæ, & obligatio maior ad correptionē in prælato, quamuis ſimul in prælato concurrant, tamen diſparatæ ſunt, ita vt neutra ſit ab altera, ſed vtraque oriatur ab alia quadam priori radice, nempe ab ipſa conditione & officio perſonæ prælati. Nam abſtrahendo etiam ab illa obligatione iuſtitiæ, ob illam conditionem officij & ſtatus tenetur ex charitate prælatus multò ſtrictiùs quàm alij conſulere ſaluti ſubditorum. B Atque etiam ſtrictius tenetur id facere per miſericordiam & per Correptionem fraternam (ſeu potiùs paternam) & ob id quoque inquirere de ſubditorum peccatis, non modò vt puniat tanquam iudex, cùm id expediet, ſed etiam vt corrigat, tanquam pater.

Neque hoc erit nouum præceptum charitatis obligans hominem, poſtquam ſit Prælatus, cùm antea eum non obligauerit, vt argumentatur Caietanus, ſed idem charitatis præceptum obligans poſteà ſtrictiùs eum, qui ſit prælatus: idque ob accedentem nouam conditionem perſonæ ratione officij, vt eſt dictum. Hæc enim officij ratio (quod nō videtur animaduertiſſe Caietanus) prius quiddam eſt quàm obligatio iuſtitiæ; ſiquidem hæc ex illa oritur. Et vt eſt quiddam prius, parit ex ſe non modò obligationem iuſtitiæ (quatenus per vtilitatem vel dignitatem C officij cenſetur iuſtè compenſari peculiaris illa cura, quam prælatus ſubditis ſuis debet.) ſed etiam maiorem illam obligationē charitatis, atque adeò miſericordiæ, qua dicimus prælatum teneri ſtrictius ad corripiendum, atque adeò obligari quoque ad paternè inquirendum. Quapropter neque iſtud eſt nouum præceptum charitatis, ſed idem ſtrictius obligans, neque iſta ſtrictior obligatio oritur ex illa altera obligatione iuſtitiæ, ſed ex conditione perſonæ ob prælati officiū, vnde ipſa quoque iuſtitiæ obligatio naſcitur. Ideò enim prælatus obligatur ex iuſtitia curare ſalutē ſubditi, quia eſt ei prælatus, & habet auctoritatē talis officij. Itaque officij ratio eſt prius quiddam, & cauſa obligationis.

Sed hæc fortè ſpeculatiua obſeruatio eſt. Ad praxin quidem illud obſeruare ſat eſt, prælatum duplici nomine D teneri peculiariter cōſulere & inuigilare ſaluti ſubditorum, ſcilicet *Iuſtitiæ* (vt dictū eſt) & ſtricta etiā obligatione *charitatis*, vndecunq; hæc ſtricta obligatio oriatur. Quo fit, vt prælatus ſi ſubditi ſalutē ſua culpa neglexerit, minimè ſatisfacturus in Cōfeſſione ſit, dicendo: ſe neglexiſſe ſalutē proximi, quā curare poterat, & debebat, ſed debere explicare, quòd is fuerit ſuus ſubditus, ſi id alioqui Confeſſarius neſciat: vt nimirum intelligere is queat peccatum in ea re fuiſſe tum grauiter contra miſericordiam & charitatem, tum etiam contra iuſtitiā.

Secvndo ex fundamento poſito eſt conſequens, eos etiam Religioſos, qui ex vitæ inſtituto profitentur ſe in negotio ſalutis opē laturos proximis, peculiariter eſſe obligatos ad ſpiritualia miſericordiæ opera erga proximos, vt ad docendum, corripiēdum, &c. ſicut rectè an- E notauit hic art. 3. Bannes. Nam ob vitæ & profeſſionis ſuæ conditionem ſunt ex charitate magis quàm alij ad hæc opera obligati, vtpotè deſtinati peculiariter ad hūc finem. Quanquam ſubditi quidem huic obligationi peculiari ſatiſfacere cenſendi ſunt, ſi eatenus in eiuſmodi operibus ſeſe exerceant, quatenus iuxta inſtituti ſui rationem præſcribitur eis à ſuis ſuperioribus.

Tenentur autem ſuperiores eorum prouidere, vt hęc exercitia apud eos in vſu ſint, quoad cōmodè fieri poſſit. Et ipſi etiam ſubditi tenentur ſaltem ſe comparare, vt hæc opera rectè obire poſſint, & ad id idoneos ſe reddere, per ſtudium ſcilicet virtutum & literarum, iuxta inſtituti ſui rationem: vt notat quoque Bannes, & patebit ex iis quæ in Diſputatione vltima diſſeremus de obligatione qua tenentur Religioſi contendere ad vitæ perfectionem ſibi propoſitam.

Tertio certū eſt, ex aliis eò alios magis quàm alios obligari ad corripiendum proximum, quò maiorē cum eo coniunctionem habent, & magis ideò vinculo charitatis inter ſe deuincti ſūt, iuxta ea quæ hac de re diſputauimus, q. 4. p. 3. differentes de ordine charitatis.

Poſtremò non eſt dubium, quin Confeſſarij teneantur ratione officij peculiariter corripere pœnitētem in ipſa quidem Confeſſione. Quomodo autem non poſſint extra Confeſſionem poſtea id facere; & alia quæ circa officium Confeſſarij obſeruanda ſunt, explicabimus in quarto tomo, Deo dante, in materia de Sacramento Confeſſionis.

PVNCTVM QVARTVM.

Quibuſnam ſit Correptio adhibenda.

D. Thomas artic. 4.

HAc de re apud orthodoxos quidem non eſt aliqua controuerſia, ſed certa ſunt apud eos hæc tria: Primo, correptione quidē iuridica (qua ſcilicet adhortatione vel reprehenſione cōſulatur proximi bono in primis propter bonum cōmune, & aliorum exemplum, & ex qua in eum finem poſſit procedi ad punitionem, ſiue proximus emendetur, ſiue non) nequaquam poſſe aut debere corripi eos, qui prælati & ſuperiores ſint, ſed ſolùm ſubditos à ſuis prælatis, vt diuus Thomas docet artic. 4. Nam ea correptio proficiſci debet ab auctoritate, quæ habeat quoque vim coactiuam: quam ſoli ſuperiores in ſubditos habent.

Vnde in concilio Conſtantienſi meritò damnatus eſt error 17. Vviclephi, qui vt legitur ibi ſeſſ. 8. ſic habet: *Populares poſſunt ad ſuum arbitrium dominos delinquentes corrigere*, nimirum etiam puniendo. Quia ſcilicet per quoduis peccatum mortale putabat excidere prælatos ex officij auctoritate: Qui ſunt errores exploſi. Nam Apoc. 2. veri etiam Epiſcopi iubentur diuinitus redargui ob mortalia peccata, per quæ eſſet amiſſa diuina gratia & charitas. Vt cùm ibi legimus de Angelo (id eſt, Epiſcopo) Epheſi: *Memor eſto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, &c.* Vbi non iam propter peccata amotus eſſe dicitur ab Epiſcopali officio, ſed amouendus fuiſſe, niſi ageret pœnitentiam. Verùm de hoc aliàs.

Secvndo certum eſt, Correptione fraterna charitatis prælatos etiam debere à ſubditis corripi pro loco & tempore nimirum concurrentibus circumſtantiis illis, de quibus diximus p. 2. pronunciato 2. Id patet primò ex Apoſtolo ad Coloſſ. 4. vbi eos ſic monet: *Dicite Archippo* (prælato) *Vide miniſterium, quod accepiſti in Domino, vt illud impleas.*

Secundò ex S. Avgvstino in ep. 109. ad Monachas quaſdam, quibus ibi præſcripſit regulam, vt meminit etiam Poſſidonius in Indiculo operum Auguſtini. In fine namque eius epiſtolæ, ita de præpoſita, ſeu prælata earum ſcribit Auguſtinus: *Plus à vobis amari appetat quā timeri, ſemper cogitans Deo ſe pro vobis redditurum eſſe rationem. Vnde vos magis obediendo non ſolùm veſtri, verùm etiam ipſius miſeremini, quæ inter vos quanto in loco ſuperiori, tantò in maiori periculo verſatur.* Eſt autem correptio actus Miſericordiæ: Ergo ſi prælatorum miſerendum eſt, etiam erunt pro loco & tempore corripiendi. Ac extat quoque hęc Auguſtini ſententia in 3. eius regula cap. 43. tom. 1. qui locus citatur hic art. 4. à D. Thoma.

Item epiſt. 19. ad Hieronymum, diſſerens de facto Pauli, qui Petro in faciē reſtitit: *Ipſe Petrus*, inquit, *quod à Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis, ſancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atque ita rarius ac ſanctius exēplum*

Digitized by Google

poſteris præbuit (quo nō dedignarētur, ſicubi fortè recti tramitem reliquiſſent, etiam à poſterioribus corrigi) quam Paulus, quò confidenter auderent etiam minores maioribus pro defendenda Euangelica veritate, ſalua fraterna charitate reſiſtere. Nam cùm ſatius multò ſit in tenendo itinere, in nullo, quam in aliquo declinare, multò eſt tamen mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quàm audacter corrigere deuiantem. Idem ſentiunt alij Patres, cùm memorant & laudant illud Pauli factum.

Tertiò idem probatur manifeſta ratione. Nam eos omnes tenemur pro loco & tempore corripere, quos tenemur diligere ex charitate. Sed Superiores tenemur etiam ex charitate diligere, & quidē magis quàm alios, vt patet ex dictis qu. 4. p. 3. Ergo etiam corripere, & quidem magis quàm alios: ſicut etiam Auguſtinus vbi ſuprà indicauit.

Quartò accedit, quòd prælati duplici nomine magis etiam quā alij correptione indigent. Nā & verſantur in maiori periculo, vt ait Auguſt. in ep. 109. ſuprà citata, & pauciores eſſe ſolent, qui eos corripere audeant.

Tertio certum eſt, in corripiendo prælato peculiarem quandam moderationem adhibēdam eſſe. Nam non debet id fieri obiurgando, ſed humiliter rogando: iuxta præceptum illud Apoſtoli 1. ad Tim. 5. *Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem.* Quam rem pulchrè S. Greg. lib. 5. Moral. c. 10. confirmat exemplo D. Pauli, qui etiam ſubditos humiliter corripiebat, inquiens ad Eph. 4. *Obſecro vos fratres, ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis, &c. Hinc,* ait Greg. *colligat diſcipulus, ſi quādo aliquid rectè ſentit, quanta humilitate debeat Magiſtro loqui, ſi ipſe Magiſter gentium, in iis quæ cum auctoritate prædicat, tam ſubmiſsè diſcipulos rogat.* Et in Paſtorali p. 3. c. 1. admonit. 5. *Piæ ſubditorum mentes præpoſitorum vitam nullo linguæ gladio percutiunt, etiam cùm de imperfectione reprehendunt.*

Deinde ferè debet id fieri non niſi ab iis, quæ præcipuæ cuiuſdam auctoritatis vel exiſtimationis ſint, & ideo putentur aliquid effecturi. Item ſi peccatum prælati ſecretum ſit, conſtat ſecretò corripi debere. Si autē ſit publicum, poteſt corripi publicè, præſertim ſi ſit in fide aut moribus pernicioſum, vt explicat hîc Caietan. ar. 4. & patet exemplo D. Pauli, de cuius hac in parte facto diſſeruimus fusè tomo 2. q. 7. de Legibus punct. 7.

Atque etiam ſuprà q. 1. p. 7. §. 28. docuimus, quemadmodum Paulus, quod ad fidei defenſionē Petro æqualis fuerit, vt ait D. Thomas hîc ar. 4. ad 2. Nempe fuit ei æqualis, quatenus vt Apoſtolus habuit à Chriſto infallibilem auctoritatem docendi & defendendi fidem in toto orbe. Fuit autem Petro inferior, quatenus in vſu quidem huius auctoritatis (ſicut & reliqui Apoſtoli) erat ſubiectus auctoritati Petri, qui poterat ei præſcribere, vt hoc vel illo loco & tempore doceret, &c. Item quia nō habuit ipſe eam auctoritatem Apoſtolicam in orbe toto per officium ordinarium tranſmittendum in aliquos ſucceſſores (ſicut accepit auctoritatē ſuam Petrus) ſed fuit prærogatiua quædam perſonalis eorū, qui fuerunt Chriſti Apoſtoli. Et hoc idem eſt quod Caietanus hîc art. 4. ait, Paulum in fidei defenſione, fuiſſe Petro æqualem executiuè, non autē ex officio ordinario.

PVNCTVM QVINTVM.

Quomodo adhibenda ſit Correptio.

D. Thom. art. 7. & 8.

BIPARTITA ſunt ea quæ tradi poſſunt de modo quem oportet ſeruare in corripiēdo proximo. Quædam enim tradi poſſunt de hoc *in communi* & in genere, quæ perpetuò ſeruari debent in modo corripiendi, nec ſunt variabilia. Quædam autem *in ſpecie*, ſeu magis in particulari, quæ non ſemper, ſed quandoque ſeruari debent, concurrentibus nimirum quibuſdam circunſtantiis, quæ variari poſſunt. Et in iis quidem quæ ſunt prioris generis, nulla eſt difficultas: In iis autem quę ſunt poſterioris generis, eſt ſanè difficultas non exigua, propter modum & ordinem correptionis, in ſpecie à Domino præſcriptum, Matt. 18. Dicemus igitur de vtriſque.

Ac Prioris quidem generis, ſcilicet communia & inuariabilia, ſunt hæc: Primò, vt quandoquidem Correptio eſt actus Miſericordiæ & Charitatis, ea non ex odio aut nimium acerbè, & ob prauū finem fiat, ſed ex intima quadam beneuolentia, & quoad fieri poſſit cum lenitate & humilitate potiùs, & propter bonum, atque ſalutem ipſius proximi. Rectiſſime namque S. Gregorius Nazianz. in oratione de moderatione in Diſputationibus habenda, modum præſcribens corripiēdi proximum; *Hanc*, inquit, *rationem tene, vt partim illum corrigas, idque leniter & humanè, non vt hoſtis, neque vt durus & rigidus Medicus, neque vt ſectionibus tantū & cauteriis aduerſus morbum ſciens graſſari, partim teipſum accuſes, infirmitatiſque tuæ tibi conſcius ſis* Et S. Leo epiſt. 84. ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum, c. 1. *Plus*, inquit, *erga corrigentē agat beneuolentia quàm ſeueritas, plus cohortatio, quàm commotio, plus charitas, quàm poteſtas.*

Secundo, vt omnibus circunſtantiis conſideratis, eo modo correptio inſtituatur, quo prudenter iudicari poſſit & profutura proximo ad ſalutem animi, & nullum alioqui detrimētum allatura in fama aut fortunis, vel certè quā minimū fieri poſſit. Hoc probant communiter Theologi exēplo boni Medici, quem nimirū debet imitari in ſpirituali curatione proximi is qui corripit.

Nam debet Medicus ſaluti & incolumitati corporis curatione ſua ſic proſpicere, vt, quoad fieri poſſit, id faciat ſine detrimento vllius membri, niſi fortè opus ſit, mēbrum aliquod minus præcipuum reſecare, pro tuenda ſalute ægri. Igitur pari modo qui proximū corripit, debet procurare ſalutem ſpiritualē eius, ſine detrimento vllius boni ipſius etiam inferioris ordinis, vt famæ, fortunarum, &c. quoad fieri poſſit, nec cum maiori diſpendio alicuius eiuſmodi boni proximum ſanare ſpiritualiter, quàm ad eum fortè finem ſit opus. Ita ratiocinantur & meritò Theologi, ac nominatim D. Thomas hîc art. 7. & Durandus in 4. d. 19. q. 4. & Adrianus in q. de Correptione fraterna, §. *Pro huius deciſione.*

Poteſt autem idipſum probari quoque ratione abſque exemplo. Nam præceptum Correptionis ita ſeruari debet, vt in modo illud obſeruādi non etiam ſimul peccetur contra proximum: Sed ſi corripiendo proximum læderetur eius fama abſque iuſta neceſſitate (cùm ſcilicet id nō eſſet neceſſe ad ſalutem ſpiritualem proximi, quæ eſt finis Correptionis) peccaretur eo ipſo contra proximum: Ergo præceptum Correptionis ita ſeruari debet, vt non lædatur proximi fama abſque iuſta neceſſitate, ſcilicet ſi ea illæſa poſſit obtineri Correptionis finis, nempe ſalus proximi ſpiritualis.

Maior patet. Nam peccare contra fratrem nunquam licet. Et vt nō præcipitur niſi bonus actus per vllū præceptum; ita neque modus actus niſi bonus & expers omnis peccati. Minor autem probatur. Nam fieret tunc contra præceptum negatiuum de non infamando proximo. Infamare enim, vt eſt peccatum contra id præceptum, propriè eſt lædere famam proximi indebito modo, ſiue abſque iuſta & rationabili cauſa. Sicut homicidium, vt eſt peccatum contra præceptum de non occidendo, propriè eſt occidere, non quomodocunque, ſed modo indebito, id eſt, abſque debita auctoritate & cauſa. Itaque ſi is, qui alterum corripit, lædat eius famam ſine iuſta cauſa, hoc eſt, ſi non ſit neceſſe eam poſtponere ſpirituali ſaluti illius, procul dubio peccat eo ipſo contra proximum.

Et hactenus de illis conditionibus Prioris generis, quæ, vt dixi, perpetuò & inuariabiliter in modo corripiendi obſeruandæ ſunt, tanquam quædam nimirum generalia, quę in omnibus particularibus caſibus quantumuis

Digitized by Google

cunctis variis locum habere debent: nimirùm vt beneuolè, humaniter, bene, ac prudenter & accommodatè ad finem, & ſine læſione fratris, quoad fieri poſſit, Correptio inſtituatur.

Posterioris autem generis conditiones in modo corripiendi ſeruandæ, ſcilicet magis ſpeciales quæ nimirùm non perpetuo & vniformiter, ſed variabiliter pro ratione concurrentium circunſtantiarum ſeruari debent; proculdubio nequeunt vna aliqua & eadē regula comprehendi, ſed iudicio prudentiæ in variis caſibus definiri & determinari debent. Nam vt veriſſime docuit Philoſophus lib. 2 Ethic. cap. 6. rectitudo virtutum moralium & actuum earum, quibus ſcilicet debito & cōuenienti modo implemus moralia præcepta (quale iſtud etiam Correptionis eſt) *in mediocritate ea conſiſtit quam prudens*, inquit, *præfiniret*, nimirum in caſibus particularibus.

Quam Philoſophi doctrinam omnes Theologi magno conſenſu, nec ſine ratione euidenti, complectuntur. Nam ſicut ratio voluntatem ac appetitum in agendo dirigit; ita virtus rationis, quæ eſt prudentia, virtutes voluntatis & appetitus in recte agendo; & idcirco prudentia nominatur, & eſt directrix atque regina aliarum virtutum. Vnde, vt ait Philoſophus lib. 6 Ethic. c. 13. *omnes cùm definiunt virtutem, vbi habitum eam eſſe dixerunt, & ad quæ eſt, adiungunt ſecūdùm rectam rationem. Recta autem*, inquit, *ratio eſt, quæ ſecundùm prudentiam exiſtit*. Et ob id approbat eo loco quod Socrates aſſerebat: *Virtutes ſine prudentia eſſe non poſſe*, & tandem concludit, *neminem abſque prudentia eſſe hominem bonum*.

Sed quamuis hoc ita ſit, tamen modum quendam ſpecialem Correptionis præſcripſit Dominus, Matt. 18. qui in pleriſque caſibus, iuxta rectam quoque prudentiæ rationē eſt plane idoneus & neceſſarius ad aſſequēdum finem correptionis, cum nulla vel certe cū minima iactura famæ proximi: Qui proinde modus in corripiendo debebit in eiuſmodi caſibus ſeruari ex præcepto diuino naturali, etiamſi nunquam fuiſſet à Domino explicatus. Hunc modum expoſuit Dominus, loco citato, illis verbis: *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eū inter te & ipſum ſolū: Si te audierit, lucratus eris fratrē tuum: ſi te nō audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ: Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.*

Porrò de ſenſu, atque vi huius præcepti Domini varie & perplexè ſanè ſcribūt auctores. Nos primùm proponemus ea quæ apud omnes vel penè omnes ſunt certa in hac re, & deinde diſcutiemus & definiemus ea quę ſunt controuerſa. Sunt autem Octo certa, & Quatvor controuerſa.

Quænam ſint certa, circa modum à Domino præceptum in correptione, §. 1.

Certum eſt Primo; Dominum hoc loco non tuliſſe præceptum aliquod de modo corripiendi, diſtinctum à præcepto diuino naturali, ſed illum ipſum modum explicaſſe & imperaſſe, qui in quibuſdam caſibus ex præcepto naturali ſeruandus eſt, tanquam idoneus & neceſſarius iudicio prudentis, vt & Correptio aſſequatur ſuum finem, nempe vt emēdetur proximus, & id fiat cum minima, vel nulla iactura famæ ipſius.

Hoc probamus tripliciter. Primò; nam Chriſtus Dominus, vt apud omnes Theologos in confeſſo eſt, nullū nouum præceptum ad præcepta naturæ addidit, præter ea quæ ſunt de fide ipſa Chriſtiana, aut de Sacramentis, quale iſtud non eſt.

Secundò, quia dubium non eſt, quin tales eſſe poſſint perſonarum, & peccati circunſtantiæ in aliquibus caſibus, vt ipſa prudentiæ ratio, atque adeò naturæ lex dictet, illo ipſo modo inſtituendam eſſe proximi Correptionem, quo Dominus præcipit; nēpe vt prius vel ſe-

A mel, vel aliquoties etiam quandiu ſpes emendationis eſt (vt ait D. Thomas ar. 8. ad 1.) fiat ſecretò: ne apud vllum frater diffametur, *& ſic verecundiam amittens, permaneat potiùs in peccato*, vt ait S. Hieronymus in c. 18. Matt. Deinde ſi id non proſit, adhibeatur etiā vnus, aut alter, vt & correptio ſit efficacior, & quàm minimùm diffametur frater. Et denique ſi ne id quidem proſit, deferatur res ad Prælatum ob eundem finem, nempe vt emendetur frater etiam cum qualicunque iactura famæ. Siquidem vt rectè ait D. Thomas artic. 7. præferenda eſt conſcientia famæ.

Tertiò, id probamus auctoritate ſanctorum Patrum & Theologorum omnium, qui omnes præceptum iſtud Domini ſeruandum eſſe ita aſſeuerant, vt illud ſimul ex
B ratione ipſa naturali prudentiæ cōfirment & defendāt. Igitur ſentiunt omninò illud eſſe naturale præceptum. Nominatim ex Patribus S. Ambr. ſer. 8. ſuper Pſal. 118. circa illud: *Cogitaui vias meas, &c.* ſatis indicat, hunc modum ſeruandum eſſe ſecūdùm normam quoque rectæ cogitationis & rationis: *Si agere*, inquit, *aliquid velim, antè cogitem vtrùm agendū ſit illud quod deſidero, aut quo agendum modo. Similiter ſi alloquē aliquem, vtrùm alloqui debeā: deinde publice an ſecretò loqui; præſentibus aliquibus aut nullis. Sicut illud eſt, vt ſi velis fratrē corripere, primò ſolus corripias, ſecūdò præſentibus duobus aut tribus teſtibus*: (ſcilicet cōputando etiam ipſum corripientem: ſicut in ſententia Domini corripiēdus quoque computatur in numero duorum vel trium teſtium) *tertiò, ſi non audierit, coram Eccle-*
C *ſia. Atque ſi prætermiſſo ordine velis corā Eccleſia fratrem increpare, quem antè monere debueras erratum ipſe agnoſcis.*

Item S. Auguſtinus ſer. 16. de verbis Domini, ratione ſimiliter oſtendit congruitatem huius præcepti: *Corripe*, inquit, *inter te & ipſum ſolum, intendens correctioni, parcēs pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum ſuum, & quem vis correctiorem, facis peiorem, &c.*

Similiter Theologi Scholaſtici rationibus paſſim cōfirmant hoc præceptum, vt D. Thomas hic, & Albertus Magnus in 4. d. 19. artic. 21. vbi affirmat ſeruandum eſſe hoc Domini præceptum, *ſicut iacet*, & illud deinde in ſolutionibus argumentorum ratione defendit. Et ſimiliter Richardus ead. d. art. 3. q. 1. & 2. & Palud. q. 4. & Durandus q. 4. & Adrianus in 4 ante materiam de Matrimonio in poſteriore parte, q. de Correctione, & alij.

D Ex quibus patet, non minùs intolerabilem quàm ſingularem fuiſſe opinionem cuiuſdā Bernardini Areualenſis, qui in tractatu ſuo de Correctione fraterna, contendit, non tradidiſſe Dominum illic vllum præceptū naturale, aut diuinum de modo corripiendi. Aduerſatur enim communi ſententiæ Patrum & Theologorum, neque vllis nititur firmis argumentis.

Nam quod in primis obiicit, Eccleſiam non cognoſci ratione naturali; ac proinde non eſſe præceptum naturale, vt peccatum proximi, quādo alia non proſunt, denuncietur Eccleſiæ, ſicut ibi etiam dicitur, facilè expediri poteſt. Nā poſito quòd per fidem ſaltem conſtat eſſe Eccleſiam & Eccleſiæ prælatos, naturalis ratio & lex naturæ dictat eſſe quædam erga illos agenda: Vt quòd ſit eis obediendum, quòd ſit à ſubditis labor eorum iu-
E ſtè compenſandus, &c. Inter quæ etiam hoc eſt vt ad eos peccatum proximi deferatur, cùm ad eius emendationē vtile ac neceſſarium futurum prudentia dictauerit.

Item per incommoda quæ deinde obiicit, ex illo modo & ordine correptionis poſſe ſequi, ſolùm probat, illum ordinem & modum non eſſe ex præcepto ſeruandum ſemper, ſed ſolùm quibuſdam concurrentibus circunſtantiis, & in caſibus, quibus & carere incommodis, & vtilis ac neceſſarius ad finem correptionis videatur, vt paulo pòſt trademus. Et certè ſi propter incommoda, quæ nonnunquam poſſet afferre ille modus, negandum eſſet, illum pro vllo vnquam tempore eſſe præceptum, æquè deberet etiam negari, datum fuiſſe à Domino conſilium de eo modo; id quod auctor ille non

negat. Nam vt diuinum præceptum nó datur de re inutili & incommoda; ita neque diuinum conſilium. Quòd ſi non obſtantibus incommodis, quæ aliquando adferre poſſet ille corripiendi modus, potuit eſſe de illo conſilium pro aliis caſibus, quibus ceſſarent ea incommoda, certè etiam potuit de illo dari præceptum, vt rectè Bannes contra illum auctorem ratiocinatur art. 8. dub. 2. vbi etiam particulatim diluit illius argumenta: quæ omnia per ea, quę diximus, ſua ſponte corruunt. Progrediamur igitur ad alia, quæ ſunt certa.

Secvndo, certũ eſt, per iſtud Domini præceptum, non ſolùm præſcribi modum; quo debeat corripi peccatum, quod ſit commiſſum cõtra proximum; ſed etiam qualecunque fratris peccatum, quo offendatur Deus. Nam etſi maximè locutus ſit ibi Dominus de peccato contra proximum, tamen illud iuſſit corripi non propriè vt eſt contra proximum, ſed vt per illum perditur frater peccans, quæ ratio cõmunis eſt ei etiam peccato, quod non ſit contra proximũ, ſed ſolùm contra Deum. Itaque ad eiuſmodi etiam peccata extendit ſe id præceptum, vt punct. 2. probaui ex ipſa Domini ſententia, & Auguſtini auctoritate ſer. 16. de verbis Domini. Ac per hoc etiam ſua ſponte concidunt ea quibus prædictus ille auctor Areualenſis nititur contra communem ſententiam Theologorum probare, ſententiam illam Domini ſolùm pertinere ad peccata contra proximum, & nullo modo ad alia.

Tertio, certum eſt, præceptum iſtud de illo corripiendi modo, non obligare pro omni tempore, & in omni caſu, ſed quãdo neceſſarius futurus videbitur ad finem correptionis ſine iniuſta læſione famæ fratris, vt iam ſæpè indicauimus. Sed nunc etiam idem ſuo loco repetere ac ex inſtituto probare placuit. Probatur autẽ quadrupliciter. *Primò*, S. Avgvstini teſtimonio perſpicuo. Siquidem ſer. 16. de verbis Domini diſſerens de illo modo corripiendi à Domino imperato; ita ſcribit: *Diſcernere*, inquit, *debemus, aliquando illud, aliquando illud eſſe faciendum; aliquando corripiendo fratrem inter te & ipſum ſolùm, aliquando coram omnibus, &c. Secundò*, ex natura præceptorum affirmatiuorũ, quale iſtud eſt. Nam non obligant niſi pro certo tempore & concurrentibus certis circumſtantiis, vt notum eſt. *Tertiò*, ex conditione peculiari huius præcepti affirmatiui. Non enim quomodocunque eſt affirmatiuum, ſed etiam valde ſpeciale, vtpote præſcribens quendam corripiendi modum valdè determinatum; qui proinde vt bene & accommodatè ad correptiones adhibeatur, requirit quoque determinatas quaſdam circumſtãtias, quæ facilè deeſſe ſolent quibuſdam in caſibus. *Quartò*, quia conſtat eſſe aliquos caſus, in quibus modus ille non eſt ſeruandus, vt iam-iam dicemus.

Qvarto, certum eſt, in ſex caſibus non eſſe modum illud ſeruandum. Primvs caſus eſt, ſi peccatum proximi ſit publicum. Cẽſetur autem in propoſito *publicum* peccatum, quod vel publica infamia diuulgatum eſt, vel in iudicio conuictum, vel in aliqua vicinia, aut collegio, aut communitate compertum, vt notat ex cõmuni doctrina Nauarr. in Man. c. 24. n. 14. & Sotus in Relectione de Sigillo ſecreti, memb. 2. q. 6. dub. 3. & ex parte Couarruuias in Epitome lib. 4. Decr. p. 2. c. 6. n. 13. Contrà autem peccatum *occultum* dicitur illud, quod nõ eſt aliquo ex his modis notum, ſiue id alioqui ſciatur à duobus, tribus, aut quatuor, aut etiã plurib. & per eos probari poſſit, ſiue tãtùm ſciatur ab vno, nec poſſit probari.

In corripiendo itaque peccato publico non eſt neceſſariò ſeruandus ille modus, vt ſcilicet propter ſeruandam famam proximi, primò correptio fiat ſecretò, deinde coram vno aut altero, &c. quandoquidem iam tunc fama proximi perdita eſt. Quare licebit ſtatim prælato indicare, ſi is emendaturus fratrem videatur. Ac de peccante publicè exponit S. Auguſtinus ſerm. 16. de verbis Domini, quod Apoſtolus 1. ad Tim. 2. ait: *Peccantem co-*
A *ram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant.*

Secvndvs caſus eſt, ſi quantumuis occultum ſit peccatum, tamen cedat in damnum communitatis, & periculum ſit in mora, nec ſperet quis ſe ſua priuata monitione ſtatim impediturum malum. Vt ſi quis machinaretur proditionem ciuitatis. Tunc enim licebit ſtatim ad ſuperiorem deferre, vt efficaciter fratrem corrigat, & malum auertat à communitate: ſicut docet D. Thomas art. 7. & Richardus, & Paludanus, & Durandus, & Adrianus vbi ſuprà, & alij. Imò teneretur etiam quis tũc tale crimen deferre, licèt eſſet Clericus, & mors Rei eſſet ſubſecutura; nec incurreret irregularitatem, modò tamen proteſtaretur, ſe non intendere ſanguinem. Vt optimè reſoluit hîc art. 7. Caietanus. Nam non eſt putãdum, vllo præcepto Eccleſiaſtico ſub irregularitate prohiberi
B hominem id facere, quod alioqui iure naturali facere tenetur. Non enim ius Eccleſiaſticum eſt contrarium Iuri naturali, ſed illud perficit, ſicut gratia quoque non deſtruit, ſed perficit naturam, vt rectè Caietanus ratiocinatur.

Tertivs caſus eſt, quando ſimiliter peccatum proximi, licèt occultum, cedit in alicuius vel aliquorum detrimentum maius, quàm ſit iactura illa qualiſcunque fama proximi apud ſuperiorem; ſi ad eum ſtatim illius peccatum deferatur, vt is certiùs & efficaciùs proſpiciat aliorum etiam indemnitati. Vt ſi quis, verbi gratia, machinaretur necem alicui alij. Tunc enim vita iſtius anteponenda eſſet alterius famæ, vt notauit rectè Palud. in 4. d. 19. q. 4.

Qvartvs caſus eſt, quando peccatum naturâ ſuâ
C eſt ita contagioſum & exitiale, vt niſi efficaciſſimè remedia & cautelę per ſuperioris auctoritatem adhibeantur, ordinariè ſoleat ſerpere & peſtilenter inficere communitatem. Tũc enim vt plenius & ſecurius proſpiciatur communitati, licitum eſt ordinariè, imò etiam neceſſarium, ſtatim deferre ad ſuperiorem tale peccatum.

Atque huiuſmodi in primis peccatum eſt hæreſis, de qua veriſſimè affirmauit Apoſtolus quòd *vt cancer ſerpit*. 2. ad Tim. 2. Ordinariè enim qui in hæreſim incidit, ab alio eam diſcit, & alium eã docet, vel certè ad eam vbicunque poſſit diſſeminandam vehementer procliuis eſt omnis hæreticus. Hoc enim eſt primum ſtudium hæreticorum, vt quemadmodum ait Apoſtolus Act. 20. *abducant diſcipulos poſt ſe.* Vnde etiam Tertvllianvs in lib. de præſcriptionibus. *Negotium eſt*, inquit, *hæreticis, non*
D *ethnicos conuertendi, ſed noſtros euertendi.*

Itaque tum quia peccatum iſtud naturâ ſuâ adeo ſerpit, tum quia exitialiſſimum eſt, cùm conuellat & euertat ipſum fundamentum ſalutis, id eſt, fidem rectam: nunquam aut rariſſimè poteſt quis adeo certò ſperare emendationem hæretici per ſuam priuatam correptionem, quin prudenter poſſit vereri, non ſatis ita conſultum fore bono tum ipſius proximi, tum communitatis: maximè cùm vix ſperari queat, admiſſurum priuatam ſocij admonitionem, eum qui Eccleſiam totam per hæreſin contemnit. Quare vt certiùs & efficaciùs in tanta re proſpiciatur bono tum priuato tum communi, ordinariè oportebit peccatum hæreſis ad ſuperiorẽ in fidei cauſis deferre, vt rectè ſenſit Dominicus Sotus in Relectione de Sigillo ſecreti, memb. 2. q. 4. & Alphonſus à Caſtro lib. 2. de iuſta hæreticorũ punitione, c. 25. & Ban-
E nes hîc, art. 8. dub. 2. ad 4. argumentum. Nec dubitandum eſt quin rectiſſima & ſaluberrima ſit ſanctę Inquiſitionis lex, per quam præſcriptũ eſt, vt ita fiat. Ex cuius legis vi ſemper poterũt inquiſitores meritò punire eum qui non ita faciat. Nam ſemper poterũt meritò præſumere quòd id facere fuerit neceſſarium, ad rectè conſulendum bono, tum priuato, tum in primis communi.

Neque obſtat quod D. Thomas hîc art. 7. affirmãs, in peccatis, quæ nocent aliis, *vt in proditione*, inquit, *& hæreſi* oportere ſtatim denunciare ſuperiori; addit, *niſi fortè aliquis firmiter exiſtimaret, quòd ſtatim per ſecretam admonitionẽ*

Digitized by Google

poſſet huiuſmodi mala impedire. Hoc, inquam, non obſtat huic noſtræ aſſertioni. Nam debet intelligi, poſito quòd ſatis certò & efficaciter (ſpectata natura peccati) & ſtatim poſſint aliquando huiuſmodi mala pernicioſa aliis impediri per ſecretam admonitionem. Quod vt rectè notãt ſuprà citati auctores, in peccato quidem hæreſis, vel nunquam, vel rariſſimè ſatis prudenter ſperari poterit, propter cauſas quas expoſui. Vnde hæc limitatio addita eſt à D. Thoma, & ab aliis Theologis, non tam ob crimen hæreſis, quàm ob alia quæ ſint quidem eiuſdem generis, ſcilicet pernicioſa aliis, ſed in aliis materiis, vt proditionis, &c. In iis enim facilius fortè poſſet aliquando contingere, vt per ſecretam monitionem ſufficienter caueretur aliorum indemnitati: tametſi non niſi rarò. Propter quam cauſam ordinariè quidem omnia peccata aliis pernicioſa oportebit ſtatim denunciare ſuperiori, iuxta ea quæ diximus de ſecundo & tertio caſu.

Neque obſtat etiam, quod ait Apoſtolus ad Tit. 3. *Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita.* Nam vt rectè notat Caſtro lib. 1. de punit. hæretic. c. 10. non indicat Apoſtolus eſſe ordinariè monendum ſemel aut iterum eum de quo iam conſtet eſſe verè hæreticum pertinacem; ſed eum de quo dubium ſit an non hæreticè fortè, ſed potius ex ignorantia erret, præſertim alicuius veritatis fidei obſcurioris. Vnde Græcè, pro correptione, eſt νουθεσίαν. νουθεσία verò, vt ibidem S. Hieronymus annotauit, commonitionem magis & doctrinam abſque increpatione ſignificat. Poſtquam verò ſatis conſtiterit, aliquem eſſe hæreticum pertinacẽ, potius oſtendit ibi Apoſtolus non eſſe vllum fructum ex priuata eius correptione ſperandum, ſubiungens talem eſſe deuitandum, *ſciens*, inquit, *quia peruerſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit: cùm ſit proprio iudicio condemnatus.* Quocirca Tertullianus in lib. de præſcriptionibus expreſsè aſſeruit, præceptum illud Domini de ordine correptionis non habere locum in hæreticis.

QVINTVS caſus eſt, ſi cui conſtaret, proximum, ob maiorem ſpiritualem profectum, velle aliàs, vt peccatum quodcunque ipſius extra Confeſſionem cognitum, ſtatim indicetur ſuperiori, vt paternè ſaluti illius conſulat: præſertim ſi eam eſſe voluntatem atque animum proximi conſtaret, non per qualemcunque perſuaſionẽ de rati habitione ipſius, ſed per manifeſtam aliquam declarationem ab ipſo factam. Tunc affirmo, licitum & laudabile eſſe rem illicò indicare ſuperiori, prætermiſſa ſecreta monitione, & inductione teſtium; nec de hoc quiſquam ex Theologis dubitat, aut meritò dubitare poteſt. Probatur ſex argumentis clariſſimis.

PRIMO: nam licitum eſt emendationem fratris procurare, cooperando ei ad bonum: Sed indicare ſtatim ſuperiori peccatum proximi in iſto quinto caſu, ſcilicet ex ipſius conſenſu, eſt procurare eius emendationem, cooperando ei ad bonum: Ergo omnino eſt licitum. Maior probatione non eget. Minor probatur. Nam ſiue homo ſit Dominus propriæ famæ, vt cenſuit Sotus lib. 4. de Iuſtitia & Iure, q 2. art. 3. & Bannes hîc art. 8. dub. 2. ſiue tantum fidelis ac prudens diſpenſator & cuſtos, vt putant alij; tamen certum eſt, licitè poſſe vnumquemque per ſe aut per alium velle facere aliqualem iacturam ſuæ famæ, propter maius aliquod bonum ſuum, nimirum ſpirituale: Ergo cooperari ei ad hoc ipſum, indicando ipſius peccatum ſtatim ſuperiori ob eius bonum ſpirituale, aliud nihil eſt quàm, emendationem proximi procurare, cooperando ei ad bonum: id quod omnino eſt bonum.

Et poteſt hoc ipſum confirmari luculento teſtimonio D. Thomæ. Is enim infrà quæ. 73. art. 4. ad 1. nemine Theologorum refragante, affirmat, in hominis arbitrio eſſe, detrimentum ſuæ famæ pati, niſi hoc vergat in periculum aliorum. Certè ſi hoc vnquam licet, maximè licebit in noſtro caſu: vbi ſcilicet nec maximam quis ſubit iacturam ſuæ famę, cùm ſoli ſuperiori, ac ſecretò res indicatur, nec id cedit in detrimentum aliorum, & præterea qualiſcunque illa famæ particula quæ perditur, poſtponitur multo maiori bono ſpirituali: nimirum maiori ſubmiſſioni & humilitati, & vtiliori atque efficaciori directioni, quam quis accipit paternè à ſuperiore, & maiori cuidam ſecuritati à recidiua. Quæ maior ſecuritas tanti eſt facienda, vt Richardus in 4. d. 19. ar. 3. q. 1. aſſeuerauerit, licere ſemper propter illam indicare Prælato peccatum proximi, etiamſi is per correptionem ſecretam emendatus fuerit. De qua tamen opinione poſtea diſſeremus. Satis nunc nobis ſit, quòd ob eam etiam maiorem ſecuritatem à recidiua, omnino debet videri eſſe licitum indicare ſtatim Prælato peccatum proximi, quando ipſe quidem proximus ad id fecerit poteſtatem, vt nunc aſſerimus.

SECVNDO, idem probatur. Nam ſi is ipſe, qui deliquit, vltrò patefaceret ſuo Prælato peccatum ſuum, ab eo tanquam à patre remedium quærens, propter maiorem ſuum profectum ſpiritualem, & ad maiorem ſubmiſſionẽ & humilitatẽ propriam; nemo certè dubitaret quin talis ſanctè & laudabiliter faceret: Ergo rectè quoque & laudabiliter indicabit Prælato peccatũ proximi alter, ex eiuſdẽ cõſenſu & voluntate, & ob eundẽ finem.

TERTIO; nam ſanctum & laudabile eſt diſpendium facere maximarũ etiam opum & fortunarũ, pro maiori profectu ſpirituali, vt patet in iis qui ex conſilio Chriſti renunciant omnibus quæ poſſident, & amplectũtur inſtitutum vitæ religioſæ, ſectantes Chriſti paupertatem: Ergo etiam licitũ eſt tum per ſe, tum altero cooperante, diſpendium facere aliqualis famæ apud Prælatum pro maiori profectu ſpirituali, vt aſſerimus in noſtro caſu.

QVARTO; nam ob eundem finem licuit aliquibus publicè etiam manifeſtare omnibus ſua peccata non ſine aliquali diſpendio famæ, tametſi præterita; vt fecit S. AVGVSTINVS in ſuis Confeſſionibus & alij: Ergo non minus licebit per ſe & per alterum indicare ſtatim Prælato peccatum proprium ob profectum maiorem ſpiritualem, ſicut iam aſſerimus.

QVINTO; nam ſi proximus, ob peccatum à ſe commiſſum, amiſiſſet iam famam apud ſuum Prælatum, nemo teneretur ex Chriſti pręcepto corripere prius ſecretò talem proximum, ſed poſſet ſtatim cum Prælato de illius emendatione agere: Ergo etiam quando ipſe proximus non vult ſeruari ſuam famam apud Prælatum, quod ad commiſſum peccatum attinet, ſed iuſta de cauſa facit alteri poteſtatem id ei indicandi, propter maiorem ſcilicet profectum ſuum ſpiritualem.

SEXTO; nam nemo tenetur propter famam proximi aliquid facere, niſi quamdiu proximus habet & retinet ius ad famam: ſed, in noſtro caſu, proximus non amplius retinet ius ad famam apud Prælatum, quo ad peccatum commiſſum; ſiquidem eo iure ſe licitè abdicauit, faciẽs alteri poteſtatem id Prælato indicandi propter ſuum maius bonum: Ergo in tali caſu non tenebitur quis ex Domini præcepto pręmittere ſecretam admonitionem, ob ſeruãdam proximi famam, ſed poterit ſtatim peccatum Prælato indicare. Neque enim in tali caſu obligat præceptum illud, ſiquidem non obligat niſi propter ſeruandam proximi famam, vt omnes exponunt. Denique hîc planè locum habet quod dici ſolet: Volenti (iuſtè nimirum) non fit iniuria.

Porro his ipſis argumentis EVIDENTER conuincitur, licitè etiam poſſe in aliqua tota religione, more atque inſtituto recipi, vt religioſi omnes propter maiorẽ profectum ſpiritualem, & ad maiorem humilitatem & ſubmiſſionem, & ob ſecuritatẽ maiorem à recidiua, faciant poteſtatem ſociis indicãdi ſtatim ſuperiori quodcunque eorum peccatum extra Confeſſionẽ notum: neque in hoc ſocios vllo modo peccaturos cõtra illud pręceptum Domini. Probatur manifeſtè. Nã quod vni aut alteri homini, atque etiam cuilibet, facere licet, etiã licet pluribus, atq; adeo omnibus, qui ſint religioſi eiuſdẽ

ordi

Digitized by Google

ordinis. Sed id omnino eſt licitum vni, aut alteri, & cuilibet vt euidentibus argumentis probauimus: Ergo etiã licet pluribus, atque adeo omnibus qui ſint religioſi alicuius eiuſdem ordinis.

Itaque rectè Dominicus Bannes hîc art. 8. dub. 2. in reſponſione ad Confirmationes ſeptimi argumenti, loquens de Religioſis, quorũ tale ſit inſtitutũ: *Non video* inquit, *quare non poſſint ſuo iuri renunciare. Nã cùm vnuſquiſque ſit Dominus ſuæ famæ, licitũ eſt illi pro ſuo bono ſpirituali illam amittere, apud quẽ voluerit, ſecluſo ſcandalo. Hoc enim*, inquit *nõ eſt diſpenſare in precepto Euãgelico, aut potius naturali, ſeruandi illum ordinem, ſed eſt mutare materiã præcepti. Nam tota ratio illius ordinis eſt, ne fiat iniuria fratri corripiẽdo, infamãdo ipſum plus quàm oportet, vt corrigatur & emendetur. At vero ſcienti & volenti non fit iniuria, quoniam ipſe eſt Dominus propriæ famæ, &c.*

Hactenus optimè hic auctor. Addit tamẽ de hac ipſa re duo, quorum alterum ipſe etiam approbo, alterum minimè, cùm neque id ſufficienter hic auctor probet. VNVM eſt, tale aliquod Religionis inſtitutum, *quod ſecundùm ſe*, inquit, *iuſtum eſſe poteſt ratione prædictã, nõ eſſe etiam defendẽdum aliã quadam ratione falſa, videlicet quaſi alio modo nulla communitas poſſit bene gubernari*. Hoc dictũ huius auctoris omnino eſt veriſſimum. Nam, vt rectè colligit, nihil aliud id eſſet quàm aſſerere perniciosum eſſe Communitatibus ordinem illum Euangelicũ, atque adeo neque imperatum, neque ſuaſum per conſilium, quod eſt dictu erroneum.

ALTERVM quod dicit, eſt, quamuis inſtitutum illud ob illam alteram rationem *ſit per ſe licitum* (quia ſcilicet poteſt quis pro maiori ſuo cõmodo facere diſpendium famæ) *tamen quia multa ſunt licita, quæ non expediunt, durũ ſibi videri, vt tota Cõmunitas Religionis profiteatur tãtum rigorem, in cuius executione poſtea, qui non fuerint valdè perfecti, facilè perturbabũtur, vidẽtes paſſim ſua delicta occulta, nota eſſe Prælato*. Ita quidẽ hic auctor. Sed nullam rationem ſufficientem ab eo adferri video, cur debeat iudicari non expedire tale aliquod inſtitutum in Communitate tota alicuius Religionis.

Tres enim rationes ad id ſuadendũ adfert ſeu potiùs inſinuat, quarum nulla eſt firma. PRIMA, quia videtur id inſtitutum nimis rigidũ. SECVNDA, quia in eius executione facilè poſtea perturbabũtur qui nõ fuerint valdè perfecti. TERTIA, quia habebunt eius perturbationis non leuem cauſam, videntes ſcilicet paſſim nota eſſe Prelato delicta ſua occulta. At hæ rationes tales nõ ſunt, vt vel quælibet earum, vel omnes ſimul habeant in propoſito aliquid ponderis.

Nam quod ad PRIMAM attinet, ſcilicet de rigore, certè multa alia Religioſorũ ordinũ inſtituta ſunt rigidiora, nec ideo tamẽ nõ expediũt. Quis enim nõ videat moleſtius & durius eſſe, verbi gratia, volũtatẽ propriã perpetuò abnegare, omnibus carnis voluptatibus per totam vitã abſtinere, fortunis omnibus renunciare, ſpẽ honorum & dignitatum omnium mundanarũ abiicere, ſtatis ieiuniis & abſtinẽtiis & aliis corporis macerationibus carnem ſuã crucifigere, &c. quàm ſemel fortè aut iterum vel aliquoties ferre, vt cùm cõtingit aliquid cõmittere, quod nonnihil poſſit de fama detrahere, id ſecretò indicetur ſuperiori, vt paternè de remedio conueniẽti proſpiciat? Nunquid igitur ipſam etiam perpetuam obſeruationem trium votorum eſſẽtialium Religionis (vt nihil iam de aliis Religioſorum quorũdam conſuetis vitæ aſperitatibus dicam) cenſebimus nõ eſſe expedientem toti cõmunitati, quia multo etiam durior eſt, quàm tolerantia tantilli, & tam rari, & tam nõ ineuitabilis diſpendij famæ? Neque enim frequens, ſed rarum, imò inſolitũ planè pleriſque bonis Religioſis eſt, & omnibus qui in Religione viuũt, debet eſſe, vt committãt aliquid graue, quod cognitum à ſuperiore lædat apud eum ipſorum famã. Vnde etiam perſpicitur, nõ tã rigidum eſſe hoc inſtitutum, de quo agimus, quam huic

A auctori viſum eſt. Quanquam ſi maximè eſſet rigidum, quid tum poſtea? Nonne ardua & difficilia quæ ſalutaria & pulchra?

Nihilo firmior eſt SECVNDA ratio illius auctoris, quòd ſcilicet in eius inſtituti executione facilè poſtea perturbantur qui nõ ſunt valde perfecti. An non etiam multo & facilius & frequentius perturbãtur qui valde perfecti non ſunt, in aliarũ religioſarum obſeruationũ executione, quæ quotidianæ & neceſſariæ & nõ minus quandoq; graues ac duræ ſunt? Vt in ieiuniis, abſtinẽtiis, corporis afflictationibus, &c. Et tamen ſunt nihilominus non modò licitæ, ſed etiam toti Cõmunitati Religiõis expediẽtes propter alios videlicet aut perfectos, aut nõ valde imperfectos, quibus eiuſmodi obſeruatio- B nes ſalutares ſunt. Idem igitur iudicium debet eſſe de eo inſtituto quod defendimus.

Ac per hæc etiam corruit ratio TERTIA eiuſdem auctoris. Primùm enim falſum eſt, ex eo inſtituto fore cõſequẽs, vt imperfecti videant paſſim occulta ſua delicta eſſe nota Superiori. Nõ enim eſt neceſſe, vt paſſim cõtingat ab eis committi eiuſmodi delicta; neque etiã vt paſſim ſocius ſciat, quãdo quid fortè tale aliquid cõmittit, ſed rari omnino ſunt & rariores, imò nulli eſſe debẽt huiuſmodi caſus, ſicut antè dixi. Deinde, ſi ipſam per ſe rei difficultatem ponderemus, certè nõ leuior eſt difficultas & cauſſa perturbationis pro infirmis animis, in executione obſeruationum aliarum religioſarum, quàm in tolerantia illius diſpendij aliquantulæ famæ, C quando peccatum indicatur ſuperiori. Nec tamen propterea obſeruationes eiuſmodi ſunt inutiles.

Quare maneat, inſtitutum illud indicandi peccatum Superiori ex conſenſu delinquentium eſſe nõ modò licitum, ſed etiam vtile. Quod certè inſtitutum poſteaquam per ſedem Apoſtolicam in Conſtitutionibus alicuius Religionis fuerit approbatũ, non poteſt ſine magna temeritate inutile reputari. Nam certum eſt, Religionum inſtituta per ſedem Apoſtolicã approbata, eſſe Eccleſiæ ſalutaria, atque adeo ipſis Religioſis vtilia, vt tradidimus ſuprà diſp. 1. q. 1. p. 7. §. 40. Et hactenus de QVINTO caſu ex illis ſex, in quibus diximus non eſſe neceſſariò ſeruandũ in correptione modum illum & ordinem præſcriptum Matth. 18.

SEXTVS caſus, iſque latè patens, eſt, quando ob D concurrentem aliquem circumſtãtiam prudẽter iudicari poteſt, modum illum vel omnino vel ex parte futurum inutilem ad finem correptionis, ſcilicet ad emẽdationem proximi. Ita docet D. Thomas art. 8. ad 1. & Richardus, Paludanus, Durandus, Adrianus vbi ſuprà, & communiter omnes alij. Itaque ſi putas monitionem ſecretam, aut inductionem teſtium nihil profuturam, poteris hæc intermittere aut aliquid horum, ſicut etiam omnino à correptione deſiſtere, ſi nec per te, nec per alios, nec per Superiorem ſperes proximum emendatũ iri. Nam, vt rectè dicit Adrianus vbi ſuprà, §. pro huius deciſione, *fruſtra niti, & nihil aliud laborãdo, quàm odium, quærere, extremæ dementiæ eſt.*

Hac de cauſa poteſt omitti ſecreta monitio, aut etiã inductio teſtium, quando perſona eſt talis, vt meritò ti- E meatur falsò ſimulaturus tantùm emendationẽ, priuatim monitus, vt poſtea cautiùs & impunè peccare poſſit. Atque etiam Ioſeph Gen. 37. ob ſimilem rationem omiſit fortè admonere ſecretò prius fratres, quos *accuſauit de crimine peſſimo* apud patrẽ, nimirũ non ſperans fore vt admonitione ſua proficeret apud eos, præſertim cum alieni eſſent ab eo, & odio ipſum proſequerentur: Vel fortè, vt D. Thom. art. 7. ad 2. & Richardus in 4. d. 19. art. 3. q. 1. ad 3. & alij dicunt, publicum erat illud peccatum: Vel, licet ibi non legatur, præmiſit ſecretam monitionem.

Item ob ſimilem cauſam Chriſtus Dominus ante ſecretam admonitionem publicauit peccatũ Iudæ, Ioan. 13. quia ſciebat illũ eſſe incorrigibilem, vt ait Durãdus

in 4.d.19. q. 4. ad 2. Vbi ſimiliter arbitratur D. Petrum A Actor.5. ſine præuia admonitione euulgaſſe & puniuiſſe peccatū Ananiæ & Sapphiræ, quia nimirū ſciret ex reuelatione diuina eos eſſe incorrigibiles. Et poſſunt multa alia huiuſmodi facta ſimiliter definiri. Quare maneat in illis ſex caſibus, quos expoſuimus, non eſſe neceſſariò ſeruandum modum Correptionis præſcriptum, Matth. 18. Et hoc eſt quod affirmauimus QVARTO eſſe certum.

QVINTO, certum eſt, extra hos ſex caſus, quando circumſtantiæ ſunt tales, vt modus ille & ordo correptionis prudẽter iudicetur futurus vtilis & neceſſarius, vt cum nulla aut minima iactura famæ proximus corrigatur; omnino eſſe ſeruandū ex præcepto Domini, atque adeo ex præcepto naturali (vt ſuprà diximus) quatenus quidem ad eum finem ſit aptus & neceſſarius. Quod addo; nam non vno modo, ſed quatuor poſſet videri B neceſſaria & opportuna ad finem Correptionis inductio teſtiū, ex quibus modis tres explicat S. Thomas art. 8. ad 3. & quartum præterea addit Adrianus in citata q. de Correptione fraterna, §. *Reſponſio.*

Poſſet enim *primò* contingere, vt inductio teſtium videatur futura efficax & neceſſaria, vt ipſi etiā cõfirmarent eſſe peccatū id quod proximus facit, vt inſinuat S. Hieronymus in capitul. 18. Matth. & colligitur ex eo quod ait ibi Dominus, *vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum, &c. Secundò*, ad conuincendū poſtea de actu, ſi à proximo iteretur, neque is per inductionem etiam teſtium emendetur, ſed oporteat ad eum finẽ deferre totam rem ad Superiorem. Vt habet Auguſtinus in regul. 3. cap. 23. & epiſtol. 109. vnde eſt deſūpta illa tertia regula. *Tertiò*, ad approbandum & teſtificandum officiū eius qui corripit, vt ſcilicet *quia is ſolus imbecillior* C *viſus eſt, adiectione duorum fortior factus arguat delinquẽtẽ*, ſicut ait ſanctus CHRYSOSTOMVS homil. 61. in Matth. Et vt habeat is teſtimoniū, quòd minimè defuerit officio ſuo, vt ait ibidem Chryſoſtom. Quod ei valebit ad eum finem, vt non repellatur à denunciatione faciẽda Prælato, vt alioqui repelleretur, ſi non præmiſiſſet monitionem, ſicut patet ex cap. Cùm dilectus. Extra de accuſationibus. *Quartò*, vt & ipſi etiam corripiant delinquentem, ſicut colligitur ex illis verbis Domini, *Si eos non audierit, &c.* Et notat etiam ibi D. HIERONYMVS. Quocunque igitur modo, vel quibuſcūque ex his quatuor videatur profutura inductio teſtium, & ob circūſtantias caſus neceſſaria ad corrigendum proximum, D oportebit illam adhibere ex præcepto Domini.

SEXTO, quod attinet peculiariter ad hanc ipſam teſtium inductionem, certum eſt, eam in caſu nūc poſito neceſſariam omnino eſſe ex præcepto Domini ad aliquẽ vel aliquos ex prædictis quatuor finibus, ſi alioqui delictum fratris ſit notū illi alteri vni vel duobus, qui à corripiente acceſſiri poſſint. Tunc enim non eſt vlla ratio dubitandi, quin tales, qui alioqui delictum norūt, poſſint ac debeant adhiberi. Quandoquidem apud eos iam frater amiſit famam. Itaque in hoc omnes Doctores concordant. Eſt tamen de eo controuerſia, quando fratris delictum nullis aliis præterquam corripienti notum eſt; quam controuerſiam poſtea definiemus.

SEPTIMO certum eſt, quando in Correctione fraterna peruenitur ad tertiū & vltimum gradum eius ordinis & modi, quẽ Chriſtus præſcripſit, vt ſcilicet Præ- E lato Eccleſiaſtico nõ niſi poſt adhibitos teſtes peccatū fratris aperiatur, debere illi peccatum id indicari tū vt Iudici, tū vt Patri, ſed præcipuè vt Patri, vt quoad legitimè fieri poſſit, vtroque nomine poſpiciat bono fratris. Ita paſſim ſupponunt pro certo Doctores. Quam ego aſſertionem, quoniam ab aliis non ſatis diſtinctè & dilucidè proponitur, hunc in modum ſigillatim probo & explano.

Tria igitur aſſerimus. *Primò* quòd illo tertio gradu Correptionis debeat indicari peccatum Prælato, vt eſt etiam Iudex. Hoc tripliciter patet. PRIMO ex verbis Chriſti. Nam cùm ait: *Dic Eccleſiæ*, ſignificat Prælatum, vt repræſentat Eccleſiam tanquam perſona publica, atque adeo vt iudex, ſicut exponit CHRYSOSTOMVS & alij. Itẽ quia ſignificat ita debere Prælato dici, vt poſſit res per ſentẽtiam Iudicis venire in notitiam Eccleſię, ſi ita expediet, & alia ad id requiſita interueniāt, iuxta ea quæ pòſt dicemus. Vnde S. HIERONYMVS in Cõmentario eius loci, interpretatur, illud *dic Eccleſiæ* tantūdẽ eſſe ac ſi dixiſſet Dominus: *Dic multis*, id eſt, Iudici per cuius ſententiā, ſi ita res tulerit, omnibus poſtea innoteſcat. Item quia per illa etiā verba: *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus*, ſignificauit Dominus, debere dici Prælato, tāquam ei qui poſſit etiam præcipere ſub pœna Excommunicationis, vt Eccleſiaſticus Iudex.

SECVNDÒ, idem patet ex eo quòd communiter Theologi vocant denunciationem hanc, ***publicam*** denunciationem, quia ſcilicet fit perſonæ publicæ. Vide peculiariter D. Thomam hîc ar. 8. vbi expreſsè in reſponſione ad 4. docet, denunciationem hāc, quæ debet tertio loco fieri, poſt inductionem teſtiū, fieri prælato, *ſicut in loco Iudicis reſidẽti*. Quod idẽ eiſdem verbis affirmat Richardus in 4.d.19. art. 3. q. 2. ad 2. & Durādus q. 4. nu. 4. in fine, & nu. 6. & Adrianus in fine quæſtionis de Correptione fraterna. Et Gabriel, lect. 74. in Canonem, Lit. T Et Sylueſter, verbo, Correptio, nu. 4. & alij.

TERTIO idem patet ex ipſa ratione & ſcopo correctionis fraternæ. Nam eò ſpectare debet, vt quantum fieri poſſit, proſpiciatur bono particulari fratris. Ergo quando ad tertium illum Correctionis gradum peruẽtum eſt, vt ſcilicet ad Prælatum res deferatur, procurādum eſt fratris bonum per illū, quatenus etiā vt Iudex debet ex iuſtitia procurare nõ modò bonum cõmune, ſed etiam priuatum cuiuſque ſubditi ſaluo communi, vt rectè explicuit Caietanus artic. 2.

Quod autẽ *ſecundò* ponimus in illa aſſertione, debere quoque peccatum fratris indicari tunc Prælato tanquam Patri, probatur ſimiliter PRIMO ex verbis Domini. Nā quod ait: *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuū*: apertè declarat in omnibus Correctionis partibus debere tanquā finẽ eſſe propoſitum bonū fratris, quod ei nimirum ex charitate velle debet tū priuatus quiſque, tū maximè prælatus, tanquam pater ratione ſui officij, vt explicauimus p. 3. Igitur in illo quoque tertio gradu correptionis adhibẽdus eſt prælatus, vt eſt etiam pater, & vt delinquentem in viam reuocare ſtudeat tanquam pater filium.

SECVNDO, nam petitur tunc in primis à Prælato, vt ipſe corrigat delinquentem, ſicut patet ex Cap. Mouit. Extra de Iudiciis: Igitur petitur ab illo officium paternæ charitatis; ſiquidẽ Correctio eſt charitatis actus vt p. 1. traditum eſt. Ita etiam ſupponunt communiter Doctores, idque animaduertit optimè Dominicus Bannes hîc art. 8. dub. 4. in reſponſione ad 2. argumentum.

Quod denique *tertiò* ponimus, denunciationem illā debere fieri Prælato *præcipuè* vt is eſt pater, probatur PRIMO, ex ratione Correptionis fraternæ, cuius illa denunciatio eſt quidā gradus ſeu pars. Correptio enim fraterna cùm ſit actus miſericordiæ & charitatis, pro ſuo obiecto formali & præcipuo habet particulare bonū fratris, quo liberetur à miſeria peccati: Ergo quādo ad hūc ipſum finem per hunc actū Correptionis fraternæ, qui eſt denuntiatio, quæritur auxilium Prælati, cū Prælato agitur præcipuè vt cū patre, qui ſcilicet peculiariter tenetur ex charitate & miſericordia procurare bonum fratris. Tametſi, vt antè oſtendimus, etiam tunc agitur cum Prælato vt cum iudice, ſed minus præcipuè & quaſi materialiter: Vt cum Patre autẽ pręcipuè & formaliter. Ob quā differentiam ſolent interdum Doctores abſolutè dicere, quòd per Correptionẽ fraternam peccatum indicatur Prælato non vt iudici

(ſcilicet

(ſcilicet præcipue & formaliter) ſed vt Patri ſeu priuatę perſonæ; vt nominatim loquitur Sylueſter, verbo, Denunciatio, nu. 1. Cùm tamen, verbo, Correctio, nu. 4. dicat, per viam Correctionis indicari peccatū Prælato etiam vt iudici, ſicut aiunt alij auctores à nobis citati paulò antè.

Secvndo, idem patet ex differentia, quam omnes Theologi aſſignant inter denunciationem hanc *fraternam*, ſeu Euangelicam, ſeu pœnitentialem (vt aliqui appellāt) & denunciationem *iuridicam*: quòd fraterna hęc denunciatio habet pro ſcopo principali particulare bonum fratris procurādum illi à Prælato ex paterna charitate. Denunciatio autē iuridica pro ſcopo principali habet bonum commune, quod redūdat ex coercitione improborum per pœnas inflictas à iudice; quamuis etiā materialiter & ſecūdariò ordinetur ad bonum particulare proximi, quod tenetur etiā procurare iudex quātum poteſt ſaluo bono cōmuni, vt antè aſſeruimus ex Caietano. Itaque veriſſimū eſt totum illud Septimvm pronuntiatum. Ex quo quidnam ſit cōſequens pro praxi, nunc ſubiungemus.

Octavo igitur, certum eſt, Prælatum per notitiam eam quidem, quam ex hac fraterna denūciatione acceperit, non poſſe delinquentem punire per pœnas à iure conſtitutas: poſſe autem & debere omni alia ratione idonea eum vt emendetur corripere: atque adeò ipſum etiam punire ad eum finem per alias pœnas arbitrarias inſtar patris animaduertentis in filium, & auctoritate ſua, quam, vt iudex, etiam habet, præcipere ſeuerè vt à peccato abſtineat ſub pœna Excommunicationis ipſo facto alioqui propter contumaciam incurrendæ, ſi ita expediret, & attendere diligentius illi, & remouere ab illo efficaciter, quoad poſſit, occaſiones peccandi, &c. Hoc totum pronunciatum patet euidenter ex pronunciato præcedenti.

Nam Prior pars huius pronunciati ſequitur ex eo quòd per correctionem fraternam delictum indicatur Prælato, non vt iudici formaliter & præcipuè, nec per viam iudicialem (vt accuſationis vel denūciationis iuridicæ, &c.) ſed vt Patri & per viam charitatis, vt dictū eſt in præcedenti pronunciato. Non enim poteſt iudex legitimè condemnare reum ad pœnas lege conſtitutas, niſi delictum ad ſe deferatur per viam iudicialē & legitimam à iure communi vel particulari præſcriptam, vt docebimus diſput. 5.

Posterior autem pars huius pronunciati (ſcilicet poſſe & debere nihilominus Prælatum punire delinquētem, ad ſe delatum via Correptionis, per alias pœnas arbitrarias, & ſeuerè illi emendationem imperare, ſub pœna Excommunicationis ipſo facto incurrēdę, & auocare eum à peccato, quacunque alia ratione idonea, quam, vt eſt etiam iudex, efficaciter adhibere poſſit) ſequitur ex eo, quòd per correptionem fraternam denūciatur delictum Prælato principaliter ac formaliter vt patri, & minus principaliter vt iudici quoque. Nā certum eſt, ad auctoritatem etiam patris ſpectare, vt cōuenientibus etiam pœnis coerceat filios. Vnde 1. Reg. 2. & 3. vitio vertitur Heli, quòd non etiam puniuerit filios, quātumuis verbis quidem illis eos increpauerit, vt legimus ibi c. 2. *Quare facitis res huiuſcemodi, quas ego audio, res peſſimas, ab omni populo? Nolite filij mei, non enim eſt bona fama, quam ego audio, &c.* Et tamen quia non etiam puniuit eos, punitus eſt ipſe grauiſſimè à Deo, ſicut de illo ad Samuelem dixit Deus ibi, cap. 3. *Prædixit ei quòd iudicaturus eſſet domum eius in æternum propter iniquitatem, eo quod nouerat indignè agere filios ſuos, & nō corripuerit eos.* Incumbit igitur Pręlato, vt patri, punitio etiam aliqualis eius quem debet corripere, eo modo & eo tempore quo ita expediet, pro ratione circumſtantiarum. Nō poteſt tamē eum punire de facto per pœnam Excommunicationis propter delictum præteritum, etiam dignū alioqui ſententia Excommunicationis; vt rectè ait Sotus in Relectione de Secreto, mem. 2. q. 4. concl. 8. quādoquidem ea pœna eſt iure conſtituta: Niſi prælato de nouo rurſus conſtaret de crimine per viam iudicialem, iuxta ea quæ pòſt dicemus.

Item ex eo quòd Prælato delatum eſt crimen tāquam iudici quoque, licèt minus principaliter; apparet debere eum auctoritate ſua iudiciali, vt per charitatem imperata, vti ad emendandum fratrem illis aliis modis, quibus in ea poſteriore parte noſtri pronunciati diximus. Et peculiariter quòd id poſſit & debeat (ſi expediat ad finem Correctionis facere) imperando emēdationem ſub pœna Excomunicationis ipſo facto incurrendæ, patet ex illo præcepto Chriſti: *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.* Hoc enim nō debet ita intelligi, quaſi iam iure diuino talis propter contumaciam ſit excommunicatus: nullam enim Excommunicationem iure diuino latam agnoſcūt Doctores. Neque etiam id debet ita intelligi, quaſi per notitiam illam criminis quam Pręlatus via correctionis accepit, poſſit delinquentem ob delictum præteritum excommunicare; cùm id fieri non poſſit, vt antè dictū eſt, niſi rurſus ad Prælatum deferatur id crimē via iudiciali: vel certè niſi in pręſentia duorum aut trium de nouo contumax eſſet, & propter eam manifeſtam contumaciam à iudice excommunicetur ſine alia delatione, qui caſus eſt rarus. Quare ſupereſt vt quod Dominus præcepit ordinariè fieri, nempe vt contumax Prælato corripiēti, haberetur vt Ethnicus & Publicanus (id eſt, excommunicationē incurreret) debeat ita intelligi, vt, ſi opus ſit, teneatur Prælatus ordinariè (niſi id ad finem correptionis non expediat) imperare delinquenti emēdationem ſub pœna excommunicationis incurrendæ alioqui ipſo facto propter contumaciam.

Neque verò hoc ipſum erit actu iam infligere pœnā excommunicationis (quod, vt antè diximus, non licet) ſed ſeuerè imperare: nimirum ſub tali pœna, quæ poteſt poſteà ipſo facto abſque alia ſentētia & proceſſu incurri, niſi quis (vt liberè poteſt) eam caueat. Ac prout quis poſtmodum manifeſta aut occulta cōtumacia eam pœnam incurrat, ita debebit manifeſtè aut occultè ſe gerere tanquam excommunicatum, & ab aliis vitari aut nō vitari, prout id ſciuerint aut non ſciuerint: in caſibus tamen Extrauagantis *Ad euitanda.*

Sic intelligo vera eſſe, quę Bānes hîc art. 8. dub. 4. diſputat, cùm aſſerit, poſſe Prælatum in propoſito præcipere emēdationem ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrēdæ (quod nec Sotus aut alius quiſquā negat) non autem punire pœna excōmunicationis publicæ & forenſis, id eſt, quæ actu infligatur delinquenti ob peccatum delatum per viam Correctionis fraternæ, vt antè diximus. Nā denūciato per eam viam nulla pœna iuridica poteſt infligi, vt ex communi doctrina notauit Sotus in Relectione de Secreto, memb. 2. q. 4. concl. 7.

Atque hactenus expoſuimus & cōfirmauimus Octo pronūciata, quæ circa modum corripiendi præſcriptū à Domino ſunt certa, vt dixi. Nunc ſupereſt vt diſſeramus breuiter de aliis Qvatvor, quæ in hoc ſunt aliquantulum controuerſa.

Quænam ſint controuerſa circa modum à Domino præceptum in correptione. §. 2.

Primo, controuerſum eſt an ſi frater per primam ſecretam monitionē emēdetur, liceat nihilominus ſecretò peccatū eius indicare Prælato, vt eo ſit tutior à recidiua? Affirmat enim Richardus in 4. diſt. 19. art. 3. q. 1. *Si prælatus*, inquit, *ſit talis, qui nō videatur apud alios infamaturus fratrē.* Neque id aliter probat, niſi *quia valet*, inquit, *ad præcauendum fratrem à recidiua.* Et Richardū in hac re ſequitur Gabriel lectiō. 74. in Canonē, Litera V.

Sed rectiùs hoc negant alij: nempe Adrianus in q. de Correctione, §. *pro huius deciſione*, vbi fusè confutat Richardum. Et Paludanus in 4. diſt. 19. q. 4. vbi ait, non de-

Digitized by Google

A bere indicari fratris peccatum Prælato neſcięti, quãdo per alios corrigi poteſt: *quòd ſi correctioni aliorum acquieſcat, ibi*, inquit, *ſiſtetur.* Et Sotus in Relectione de Secreto, memb. 2. q. 4. cõcl. 4. & Nauarrus in Manuali. ca. 24. nu. 14. Probatur *primò* ex illis verbis Domini: *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuũ.* quaſi dicat, nihil ſupereſt amplius, ſed ibi erit ſiſtendũ, vt cõſeruetur fama fratris. *Secundo*, nam vt rectè cenſet Adrianus, ſicut grauius eſt diffamari apud grauem & honeſtum virum, quàm apud alium: ita etiam apud Prælatum. Quiſque enim magni facit bonam exiſtimationem ſui apud ſuum Prælatum: Igitur minimè debet lædi fama proximi apud Prælatũ, quando id ad finem Correctionis non eſt neceſſarium, cùm ſcilicet iam eſt emendatus per ſecretam admoni-
B tionem.

Neque fundamentum Richardi eſt firmum. Non enim pro qualicũque bono ſpirituali proximi licitum eſt damnum ei inferre in bonis tẽporalibus, ſed pro eo quod ſit ad ſalutem neceſſarium, qualis non eſt ordinariè illa maior ſecuritas à recidiua. Neq; enim eſſet licitum eripere, v.g. alicui bona ſua, & dare pauperibus, vt orent pro ipſo, ſicut rectè ait Adrianus, & patet ex aliquot ſententiis Auguſtini relatis à Gratiano XIIII. qu. 5. præſertim Canone Licet, Ex homilia 7. Auguſtini, lib. 50. homiliarum.

Quòd ſi caſus aliquis eſſet talis vt certò vel probabiliter exiſtimetur proximus relapſurus, niſi prætetitus eius lapſus indicetur ſuperiori, ad eum præſeruãdum à
C recidiua, negari non debet quin id eſſet licitum; ſicut concedit quoq; Adrianus & Sotus vbi ſuprà, & inſinuat quoque D. Thomas quodlib. 11. art. 13. Nam etiam ad eũdem finẽ liceret rem indicare cuiuis alteri priuato, ſine cuius ope nõ putaretur quis futurus immunis à relapſu. Cæterùm hi caſus non ſunt ordinarij. Quocirca ordinariè quidem falſa eſt illa Richardi opinio.

Sed argumentabitur fortè pro ea quiſquam hoc pacto: Ipſe proximus poteſt licitè propter qualemcunque maiorem ſecuritatem ſuam à recidiua, indicare Pręlato peccatum ſuum, de quo iam eſt emendatus, poſtpoſita iactura propriæ famæ: Ergo idem poterit alter pro proximo facere ob eandem illam proximi vtilitatem ſpiritualem.

Respondeo per diſtinctionem Conſequentis. Nam
D ſi ad id habeat quis proximi conſenſum, verum eſt id conſequens & bona conſequentia: vt patet ex iis quæ diſſeruimus in quinto caſu pronũciati quarti. Si autem deſit proximi ad id cõſenſus, falſum eſt id conſequens, nec valet conſequentia. Nam cùm vnuſquiſque ſit vel dominus vel diſpẽſator famæ ſuæ, poteſt arbitratu ſuo illius iacturam facere pro qualicunque bono proprio ſpirituali; alter verò minimè abſque ipſius conſenſu. Quemadmodũ poteſt quiſque de bonis ſuis facere eleemoſynam pauperibus, vt orent pro ipſo, non autem alter abſque eius conſenſu.

Secundo, controuerſum eſt, an teneatur quis poſt ſecretam monitionem adhibere vnum vel duos, vt poſtea ſi neque id profuerit, fiat denũciatio Prælato (ſicut iubet Dominus) quando nullus alius nouit crimẽ, præ-
E ter ipſum & reum. Nam quando alij ſciunt, certum eſt teneri, vt poſuimus ex omnium ſententia in ſexto pronunciato. Controuerſia autem nũc eſt, an quis teneatur etiam id facere, quando nemo alius crimen nouit. Sunt enim hac de re tres opiniones.

Prima eſt, non teneri, ſed ſimpliciter eſſe tunc deſiſtendum à correptione, quãdo priuata monitio nõ prodeſt. Hanc opinionem refert hîc S. Thomas art. 8. ad 1. & eã apertè ſequitur Durãdus in 4. diſt. 19. q. 4. nu. 4. licèt non valdè conſtanter, vt videbimus. Tribuit illam quoque Altiſiodorenſi Sotus in Relectione de Secreto, memb. 4. qu. 4. concl. 5. ſed falsò. Nam Altiſiodorenſis omninò fuit in alia opinione, ſicut pòſt dicemus.

Huius opinionis (cuiuſcunq; ſit) tria potiſſimùm ſunt argumenta: Primo, quia id videtur illicitum: cùm prodere peccatum fratris neſcienti, ſit eum diffamare. Secundo, quia videtur etiã ſupernacaneum: Non enim tunc poterit magis probari crimen per illos duos aut tres, quàm per illum ſolum qui ſciuit, *os enim omniũ illorum nõ erit niſi os illius vnius*, inquit Durãdus. Tertio, quia videtur etiam id periculoſum corripienti: Poterit enim Reus teſtimonio illorum duorum conuincere, quòd ei coram illis crimen obiecerit, quod non poſſit probare, atque adeò eum iniuſtè diffamauerit, & de hoc illum coram iudice poterit accuſare. Hæc opinio nec vera eſt, neque ſufficienter probatur his argumentis, vt poſtea oſtendemus.

Secunda opinio diſtinguit de fratris crimine. Nã ſi duntaxat pręteritum ſit, nec præterea iteretur aut cõtinuetur, negat oportere teſtes inducere, & in hoc concordat cum prima opinione propter argumenta eius. Si autem crimen continuetur vel iteretur (vt continuatur furtum, v.g. retinendo rem alienam, & iteratur fornicatio cum occulta pellice, &c.) affirmat ea opinio, adhibẽdum eſſe vnum aut duos vt crimẽ obſeruent, & poſtea coram Prælato illud poſſint teſtari, ſi neceſſe fuerit.

Ratio eſt, quia tunc nõ ſubeſt vlla cauſſa prætermittendi illum ſecundum gradum correptionis à Domino præſcriptum, ſcilicet per inductionem teſtium. Ita opinatur Adrianus in quęſtione ſæpè citata de Correctione. §. *pro huius deciſione*, circa finẽ, & §. *ad rationes ante oppoſitum*, ſub finem totius quæſtionis. Et eadem videtur fuiſſe opinio Paludani in 4. diſt. 19. q. 4. §. *Si autem.* Imò etiam Caietanus hîc art. 8. videtur omnino exiſtimaſſe in eo ſolùm caſu eſſe adhibẽdos teſtes, ſi peccatum, ſcilicet iteretur aut continuetur. Sed neque hæc ſentẽtia eſt vera quoad priorem ſui partem, in qua concordat cum opinione prima.

Tertia igitur ſentẽtia vera, & à nobis defendenda eſt, quãtumcunque ſit peccatum aliis occultum, ita vt neque ſciatur, neq; per obſeruationem iterationis aut cõtinuationis ſciri poſſit, eſſe vlterius procedẽdum ad inductionem vnius vel duorum ex pręcepto Domini, ſi id ad finem Correptionis profuturum videatur per aliquem modũ in variis illis, quibus in pronũciato quinto docuimus, inductionem hanc teſtium prodeſſe poſſe ad eum finem. Ita ſentit D. Thomas hîc art. 8. ad 1. & ad 3. & Albertus Magnus in 4. diſt. 19. ar. 21. ad 1. & Richardus in 4. diſt. 19. art. 3. q. 2. ad 1. & expreſsè etiã Altiſiodorẽſis libro 3. tract. 25. cap. 2. in fine, & Gabriel lectione 74. in Canonem, Litera Y. Et Sotus de Secreto, memb. 2. q. 4. concl. 4. & Bannes art. 8. dub. 3. &c.

Probatur hæc ſententia Primo ex eo quòd Dominus tradens illud præceptum, principio nõ dixit: Adhibe tecum adhuc vnum vel duos *teſtes*, ſed præcisè, vnũ vel *duos*: nimirũ vt indicaret, non tunc ſolùm eſſe adhibendos, quando ſunt aut poſſunt eſſe teſtes peccati fratris, ſcientes illud, ſed etiam quãdo alio modo ex dictis in pronũciato quinto poſſunt prodeſſe ad finem correptionis. Quod autem ſubiungit, vt in ore duorum vel trium *teſtium* ſtet omne verbum: ideò adiecit vt ſubindicaret, quòd ſemper ſaltem poſſunt ij teſtari officium præſtitum à corripiente, quo admittatur etiam denunciatio, & ſæpè etiam ipſum fratris peccatum, quãdo eis aliàs fuerit notum, vel ab eis continuatum aut iteratum obſeruabitur.

Secundo, probatur etiam ex eo quod ait Dominus: *Si non audierit eos, &c.* Hinc enim apparet, ad alium etiã finem poſſe & debere interdum alios adhiberi; nempe vt ipſi etiam corripiant, vel ſua præſentia & auctoritate addãt maius pondus correptioni, iuxta ea quæ diximus in quinto pronunciato.

Tertio, ex eo quod ait: *Dic Eccleſiæ.* Nam hoc etiã verbo inſinuat poſſe & debere ſimiliter in hoc ſecũdo correptionis gradu peccatum fratris dici vni aut alteri neſcienti, atque in tertio gradu poteſt & debet dici Ec-

cleſiæ ſiue Prælato alioqui neſcienti.

Qvarto, probatur ex Patribus. Nam S. Basilivs in quæſtionibus fuſe explicatis, q. 46. affirmans peccatũ fratris eſſe *deferendum Prælato, ſi iuxta ordinem à Domino præſcriptum nõ poſſit per alios remedium adhiberi,* grauiter monet, non eſſe occultandum fratris peccatum, in illo ſcilicet ordine correptionis Euangelico, atq; adeò nec teſtibus in ſecundo eius gradu. *Malitia enim,* inquit, *occulta morbus animæ putris eſt.*

Item S. Avgvstinvs in regula 3. cap. 23. & epiſt. 109. ſimiliter affirmat peccatum fratris *eſſe vni vel alteri demonſtrandum* (qui ſcilicet alioqui neſciat) *ne,* inquit, *deterius putreſcat in corde.*

Neque obſtat quòd Auguſtinus ibi loquitur de peccato, quod iteratur. Nam certè quod attinet ad famam fratris, perinde eſt indicare vni aut alteri peccatum illius iteratum, quod alioqui neſcirent, & peccatum occultum non iteratum.

Neque etiam eſt verũ, quod ait Durandus, Auguſtinum ibi loqui non tam de eo quod eſt peccatum, quàm de eo quod eſt occaſio peccãdi. Nã loquitur ibi Auguſtinus de libidinoſa *fixione oculorum* in mulierem, per quam, vt ibi Auguſtinus dicit, iam ſit quis *vulneratus, & ideò ſanandus.* Quæ certè fixio oculorum, peccatum eſt, iuxta ſentẽtiam Domini: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Atque etiam addit Auguſtinus, idem eſſe faciẽdum circa quæcunque alia fratrum peccata.

Itẽ S. Chrysostomvs, & S. Hieronymvs in c. 18. Matth. adhibendum vnum aut alterum dicunt ad alios etiam fines, quàm vt de peccato poſtea conuincant, vt vidimus in quinto pronunciato; ac proinde poterũt & debebunt adhiberi, quamuis alioqui peccatum neſciãt, neque ſcire poſſint per iterationis obſeruationem.

Qvinto, probatur ratione. Nam ſi ad eum ſolum finem valere deberent teſtes, vt crimen poſtea coram Prælato poſſet probari, & ideò non eſſent adhibẽdi, niſi qui aliàs illud ſcirent, aut ex iteratione cognoſcerent: Tunc nec oporteret quidem illos à corripiẽte adhiberi in correptione fratris, ſeu accerſiri, antequã corã Pręlato comparendum eſſet; quia tũc eos aduocari ſatis eſſet ad comprobandum crimen. At hoc eſt cõtra præceptũ illud Domini: *Adhibe tecum vnum aut duos: Quòd ſi eos nõ audieris, &c.* Igitur adhibendi ſunt ad alios etiam fines, qui poſſint habere ſuum vſum, quamuis ille vnus aut duo neſciant alioqui, nec deprehẽdere ac probare poſſint crimẽ: iuxta ea quæ diximus in pronũciato quinto.

Postremo probatur eadem ſententia peculiariter contra Durandum. Nam in caſu etiam quo nemo alius peccatum fratris ſciat, præter eum qui fruſtra iam fratrem monuit, concedit Durandus, poſſe illud indicari alicui alteri, qui ſecretò & ſine infamia fratris putaretur remediũ adhibiturus, ſiue is ſit Prælatus (cui indicaretur tũc peccatũ illud vt priuatæ perſonę) ſiue alius quiſpiã priuatus: Ergo etiam erit licitũ & ex præcepto Domini neceſſarium in tali caſu vni aut alteri alioqui neſciẽtibus indicare, iuxta prædictum ordinem, peccatum fratris cũ eadẽ ſpe vtilitatis ipſius. Sine hac enim ſpe iam ſuprà aliquoties diximus nullam partem illius ordinis præſcripti in corripiẽdo eſſe neceſſariò ſeruandam. Neque verè igitur, neq; ſatis cohærenter & conſtanter diſſerit Durandus, vt anteà etiam dixi.

Ad illa verò tria argumenta, quibus nititur prima opinio, & etiam ſecunda quoad priorem eius partẽ falſam, in qua cum prima (vt dixi) concordat, non eſt difficile reſpondere. Ad Primvm reſpondet luculenter S. Avgvstinvs in regula vbi ſuprà. Summa eſt, indicationẽ eam quando fit pro ſalute fratris, nõ eſſe diffamationem, nimirum illicitam: *Nec vos,* inquit, *iudicetis eſſe maleuolos, quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes nõ eſtis, ſi fratres veſtros, quos indicando corrigere poteſtis, tacẽdo perire permittitis.* Et q. 1. in Leuiticum, diſputãs an liceat

A indicare periuriũ proximi: *Videtur,* inquit, *mihi quòd ſe homo ſoluat à peccati vinculo, etiamſi indicet talibus, qui magis poſſunt prodeſſe, quàm obeſſe periuro, ſiue ad corrigendum eum, ſiue ad Deum pro illo orandum, &c.*

Ad Secvndvm reſpondeo, manifeſtationem illam factam vni aut alteri, habere quoque poſſe alios vſus præter probationem ſeu conuictionem criminis, vt patet ex dictis in quinto pronunciato, pręſertim ex ſentẽtia D. Hieronymi in c. 18. Matth. vbi apertiſſimè hoc ipſum declarauit. Sic enim ait: *Corrigẽdus eſt frater ſeorſum, &c. Sin autem audire noluerit, adhibeatur frater; Quòd ſi neque illum audierit, adhibeatur & tertius: Vel corrigendi,* inquit, *ſtudio* (en alium finem) *Vel conueniẽdi ſub teſtibus.* Vbi etiam obſeruetur, quòd ex ſentẽtia Hieronymi nõ pro libito adhibendi ſunt ſtatim duo, niſi id neceſſe videatur, ſed gradatim eſt in hoc etiam procedendũ: adhi-
B bendo primò vnum, deinde alterum, prout expediet, vt ſic magis famæ proximi cõſulatur. Hoc enim modo intelligẽdum eſt, quod ait Dominus. *Si te non audierit, adhibe tecum vnum aut duos, &c.* vt bene quoq; notauit Sotus in Relectione de Secreto, mẽb. 2. q. 4. ante 6. concl.

Ad Tertivm reſpondeo, nullum eſſe illud periculũ. Nam nihilo magis tunc illi duo ſcient, falsò te arguiſſe & eis indicaſſe peccatum fratris; cùm æquè ignorent, illum non id commiſiſſe atque commiſiſſe. Arguere autem & indicare vni aut duobus per viam correptionis fraternæ peccatum fratris, quod non poſſis ſufficienter probare, nullum eſt crimen, ſed officium charitatis, vt patet ex argumentis noſtræ ſentẽtię. Itaque licèt frater in eo caſu poſſit cõuincere per illos duos, quod ipſis ea via peccatum tale indicaueris, quod probare nõ poſſis, tamẽ nõ propterea te conuincet alicuius criminis. Et
C hactenus de eo quod dixim⁹ eſſe Secvndo cõtrouerſũ.

Tertio, cõtrouerſum eſt an poſſit quis vel debeat, poſt ſecretam admonitionem fruſtrà factam, peccatum fratris indicare Pręlato, nõ vt Iudici vllo modo, ſed ſolùm vt Patri, priuſquam illud manifeſtet vni illi aut alteri, qui etiam ſunt adhibendi. Dixi autem Prælato *non vt Iudici, ſed vt Patri:* nam certum eſt alioqui adhibendos eſſe prius vnũ aut duos, quàm res deferatur ad Pręlatum vt Patrem ſimul & Iudicem. Hoc enim modo nõ debet ei indicari, niſi in tertio gradu illi⁹ ordinis à Domino præſcripti, atque adeò non antè quàm vnus aut alius vel duo fuerint adhibiti: vt patet ex iis quę aſſeruimus in ſeptimo pronunciato. Controuerſia igitur nũc
D non eſt, niſi an Prælato tanquam Patri tantùm, poſſit aut debeat peccatũ fratris indicari prius quàm alij, poſt admonitionem primam ſecretam fruſtra factam.

Video enim hac de re non idem ſentire omnes. Nam D. Thomas hic ar. 8. ad 4. arbitratur, priùs quàm teſtib⁹ debere dici Prælato, *vt eſt quadam ſingularis perſona, quæ magis,* inquit, *poteſt prodeſſe quàm alij,* nimirum tanquam pater: non autem debere ei dici priùs tanquam Iudici. Fundamentum D. Thomæ eſt ſolùm quidam locus Auguſtini in regula 3. ſub finẽ, ſeu cap. 23. vbi videtur Auguſtinus ita planè dicere. Atque hãc ipſam ſententiam D. Thomæ, tanquam Auguſtini, in illo loco, ſecuti ſunt quidam alij vtẽtes iiſdem penè verbis, quibus D. Thomas. Vt Richardus in 4. diſt. 19. art. 3. q. 2. & Adrianus in fine quæſtiõis de Correctione fraterna, & Gabriel lect.
E 74. in Canonẽ, Lit. T. & Sotus in Relectione de Secreto, memb. 2. q. 4. ad 3. principale argumentum, & Sylueſter, Verbo, Correctio, nu. 4. Idem etiam ſenſit ante hos Vmbertus, quintus generalis ordinis Prædicatorum, in commẽtariis ſuis ad regulam Auguſtini c. 97. quamuis non admodum congruenter cum iis quæ initio ibi dixerat, & cap. 93.

Alij autem ſimpliciter & abſolutè ſentiũt, oportere omninò iuxta ordinem à Chriſto pręſcriptum indicare prius vni aut duobus, antequã indicetur Prælato, quomodocumque cõſiderato. Ita ſentit grauiſſimus auctor Hugo de S. Victore (qui tanquam alter Auguſtinus ce-

lebris fuit ſuo tempore, vt teſtatur in Catalogo Tritemius) in commentariis ſuis ad regulam Auguſtini, cap. 6. vbi Auguſtini locum à D. Thoma citatum interpretatur in hāc plane ſentētiam, vt patebit ex eius verbis, quæ poſtea recitabo. Item Albertus Magnus in 4. d. 19. art. 21. vbi primò ait: præceptū Domini de ordine correptionis *eſſe ſeruādum vt iacet*, & deinde in reſponſione ad primum argumētū, in quo quęſiuerat etiam, an poſt ſecretam admonitionem poſſet peccatum indicari Prę lato, vt *cuidam ex eorum numero, qui poſſint prodeſſe & non obeſſe*, id eſt, tanquam patri: dicit, prius eſſe indicandum alicui vel aliquibus *ex numero ſociorū*. Neq; aliter loquūtur alij antiquiores auctores. Item ex recentioribus Nauarrus in Manuali, c. 24. n. 14. improbās opinionē Richardi, qui putauit, poſt fratris etiam emēdationē licitum eſſe indicare eius peccatum. Superiori tāquā patri tantùm, vt præſeruet à recidiua; aſſirmat non modò id eſſe illicitum, ſed etiam peccare eū, qui nō ſeruato ordine Euangelico reuelat peccatum Superiori, etiam ad eum finem præſeruandi à recidiua, atque adeò conſiderando quoque Superiorem tantummodò vt patrē, ſicut conſiderabat Richardus. Item propendet magis in hāc ipſam ſententiam Bannes hic art. 8. dub. 2. in reſpōſione ad 6. vbi poſt ſententiam illam D. Thomæ addit, *non negare Auguſtinum in regula, quin quando id ad finē correctionis expediet* (nō enim aliter obligat Domini pręceptum) *oporteat fratrem corrigere adhibendo vnum aut duos teſtes, ſecundùm ordinem Euangelij, vt his aſſiſtētibus corripienti, admonitio & correptio ſit efficacior*: quo ipſo certè priùs iſti intelligēt peccatum fratris quàm Prælatus; quicquid hic auctor præterea dicat, neſcio an non ſibi contradicens.

Etſi autem prior illa ſententia propter auctoritatem D. Thomæ, & ſequacium, ſine dubio probabilis ſit, tamen ſi ponderentur rationes, quibus ſentētia poſterior Hugonis & aliorum probari poteſt, veriſimilior mihi videtur hæc poſterior ſententia. PRIMO. Nam Domini præceptum obligat ad ſeruādum illum ordinē in omni correptione fratris, per quā ex charitate agatur de emēdatione fratris apud Superiorem vt Superior eſt: Ergo etiam obligat ad ſeruādum eum ordinem in correptione, per quam agatur cum ſuperiore de emēdatione fratris tāquam cum Patre tantùm. Antecedens patet: tum quia omnis correptio ex charitate ſuſcepta debet ſimul, quoad fieri poteſt, tueri famā Patris, quæ fuit ratio præſcribendi illum ordinem. Conſequentia verò probatur. Nam etiā cùm ex charitate defertur fratris peccatum ad Superiorem vt ad patrem tantùm, defertur ad illum vt ad Superiorem. Pater enim vt Pater Superior eſt.

Nec dici poteſt, priorem illam ſententiam D. Thomę nō intelligi de Superiore vt patre, ſed vt *ſingulari perſona*, vt ipſe D. Thomas loquitur. Non poteſt hoc dici: tū quia ipſe D. Thomas declarat ſe ibi ſuperiorem nominare ſingularem perſonā, non vt diſtinguitur cōtra patrem, ſed vt diſtinguitur contra iudicem: tum quia loquitur de Superiore, vt poteſt *plus prodeſſe, quàm alij*, ſicut ipſemet inquit: Nō poteſt autem Superior plus prodeſſe niſi velut iudex, vel certè vt Pater: tum denique quia ſi ſolùm vellet diuus Thomas debere prius indicari rē Prælato vt ſingulari pęrſonæ pręcisè, vt ſingularis perſona eſt, & non vt eſt pater, falsò prorſus & improbabiliter diceret. Nam cōſiderando tantùm rationem ſingularis perſonæ, nō magis quis tenetur aliquid dicere vni quàm alteri, cùm omnibus æquè conueniat ratio ſingularis perſonæ.

SECVNDO probatur eadem ſententia teſtimonio S. Baſilij & S. Auguſtini. Nam S. BASILIVS in quæſtionibus fusè explicatis q. 46. loquens de Superiore vt patre, cui nimirum quiſque interdū debeat *proprium ſuū peccatum indicare pro accipienda inſtructione paterna*: tum demùm affirmat peccatum *referendum eſſe ad Præfectum ab ijs qui ſunt cōſcij*, cùm *ipſi* (vt inquit) *mederi nō poſſint, inxta id*, inquit, *quod à Domino præceptum eſt*, nimirū Matt. 18. Debet ergo diſpici, num per alios frater corrigi poſſit priuſquam eius peccatum ad Præfectum deferatur.

A Item S. AVGVSTINVS in Regula 3. eodē ipſo loco, quem D. Thomas citat, ſtatim ac præcepit, vt peccantē fratrem poſt ſecretam admonitionem, *quicūque nouerit, tanquam vulneratum ſanandum prodat Superiori*, mox ſubiungit, *PRIVS tamen & alteri vel tertio demonſtrandum, vt duorum vel trium poſſit ore conuinci, & competenti ſeueritate coerceri*. Quid clarius? Nam quòd agat ibi de prodendo & denūciando fratre Superiori per viam correctionis fraternæ, etiam tāquam patri, patet tum ex eo quod ait: Velut vulneratum *ſanādum*: tum quia ſi de ſola iudiciali denunciatione ad fratrem publicè condemnandum intelligeret, nō fuiſſe opus præcipere, vt prius teſtibus B indicaretur, cùm conſtet talem denunciationem ſine teſtibus non poſſe fieri.

TERTIO probatur eadem ſentētia ratione petita *ex fine*, ob quem Dominus præſcripſit in corripiendo illū ordinem. Nam ideò eum præſcripſit, vt quàm fieri poſſet gradatim & ſuauiter procederetur in lædenda fama proximi ob illius ſalutem; ita vt ad læſionem, quæ grauior & moleſtior proximo eſſet, nō veniretur, niſi tentata prius læſione tolerabiliori: Sed dubiū non eſt quin multo grauior & acerbior ſit vnicuique læſio propriæ famę apud ſuum ſuperiorē, etiam vt apud Patrē, quàm apud vnum vel alterum ex aliis, vt rectè etiam notauit Adrianus in q. de Correctione. §. *pro huius deciſione*, circa finem: Ergo oportebit ex præcepto Domini peccatum fratris ne vt ad patrem quidē deferre prius ad Superiorē, quàm ſint alij illi duo correptionis gradus tētati, ſci-C licet ſecreta admonitio, & indicatio facta vni aut alteri.

Maior patet ex ſentētia omnium Patrum & Doctorum, qui ita præceptū exponunt. Minor patet etiam ex communi hominum ſenſu: quem non ſolùm Adrianus illic, ſed etiā Sotus expreſſit in Relectione de Secreto, mēb. 2. q. 4. dub. 3. poſt 4. cōcl. vbi ita de ſe ſcribit: *Optarem ego magis peccata mea nota eſſe tribus aut quatuor, quàm vni grauiſſimo & mihi cōiunctiſſimo viro: Sanè cuius bonā de me æſtimationē pluris facio, quàm ſi quatuor alij bene de me opinentur* Et infrà: *Fama*, inquit, *ſubditi apud Prælatū magni æſtimāda eſt: & ideò ſine extrema neceſſitate nō eſt prodigēda.*

QVARTO, & potiſſimùm, probatur hæc ſententia ex eo quòd locus Auguſtini in Regula illa 3. in quo vno prior opinio D. Thomę fundatur, planè poteſt aliter in-D telligi, ita vt omninò cōſonet cum hac poſteriori ſententia. Id confirmabo tum aliquot rationibus ex ipſo contextu Auguſtini ductis, tum auctoritate grauiſſima Hugonis Victorini Abbatis Auguſtiniani, & illius Auguſtini Regulæ expoſitoris, & qui tantæ fuit auctoritatis, vt tanquam alter Auguſtinus celebraretur ſuo tempore, vt antè ex Tritemio commemoraui.

Sic autem habet ille Auguſtini locus in Regula 3. ſub finem, & in ep. 109. vnde eſt deſumptus, cōmutatis duntaxat nominibus viri & fœminę. *Si hāc*, inquit, *de qua loquor, oculi petulantiam in aliquo veſtrum aduerteritis, ſtatim admonete, ne cœpta progrediātur, ſed de proximo corrigātur. Si autem poſt admonitionē, iterū vel alio quocūque die id ipſum eum facere videritis, iam velut vulneratū ſanandum prodat* (Prælato nēpe) *quicūq; hoc potuerit inuenire: PRIVS tamē* E *& alteri vel tertio demōſtrandū* (vel, vt aliàs, demonſtratū) *vt duorum vel triū poſſit ore conuinci, & competēti ſeueritate coerceri* (nimirum publicè corā omnibus aliis.) Ac paucis interiectis, quibus probat, hāc manifeſtationē peccati fratris nō fore crudelem nec maleuolam, ſed miſericordem; explicans modum & ordinem, quo ad illam conuictionem per teſtes, quibus iam crimen ſit monſtratum, & animaduerſionem publicam corā aliis perueniendum ſit, hæc ſubiungit, *Sed antequam ALIIS demonſtretur, per quos conuincendus eſt ſi negauerit, prius Præpoſito debet oſtendi, ſi admonitus neglexerit corrigi, ne fortè poſſit ſecretius correptus* (ſeu correct⁹) *nō innoteſcere cæteris.*

Si autem negauerit, tunc neganti adhibendi ſunt alij, vt iam coram OMNIBVS *poſſit non ab vno teſte argui, ſed a duobus vel tribus conuinci. Conuictus verò ſecundùm Præpoſiti vel etiam Presbyteri, ad cuius diſpenſationem pertinet, arbitrium, debet emendatoriam ſubire vindictam.*

In hoc Auguſtini loco, ſi non ſolùm contextũ Grammaticum, ſed rem ipſam & antecedentia & ſequentia cõſideremus, obſcurum ſanè eſt, quinam ſint illi ALII, de quibus dicit, quòd antequã *aliis* demõſtretur, prius Præpoſito debet oſtendi, &c. An ſcilicet ſint illi ipſi teſtes, per quos poſtea conuincendus & condemnandus eſt coram omnibus aliis, ſi negauerit; an verò ſint illi *alij omnes* præter ipſos teſtes, ita vt ſenſus non ſit, oſtẽdendũ eſſe Præpoſito peccatum fratris prius quàm *aliis illis teſtibus*, ſed prius quàm *aliis illis omnibus*, coram quibus conuincẽdus ſit poſtea à teſtibus, ſi negauerit.

Et quidem D. Thomas, & qui eum ſecuti ſunt, priori modo hæc verba Auguſtini intellexerunt, vt ſit ſenſus, antequam aliis, id eſt, teſtibus, demonſtretur peccatum fratris, debere oſtendi Præpoſito, &c. Quia nimirum ipſa verborum ſeries videtur hũc ſenſum indicare: nã poſt illa verba: *antequam aliis demonſtretur*, ſequitur, *per quos conuincendus eſt, prius Præpoſito debet oſtendi, &c.* Videtur enim illud relatiuum, *per quos*, referre alios illos teſtes, per quos frater ſit conuincendus, ſi negauerit.

Hugo autem Victorinus (ſicut apparet ex eius verbis, quæ poſteà recitabo) intellexit hæc Auguſtini verba poſteriori modo, vt ſit hic ſenſus: antequam oſtẽdatur *aliis omnibus* coram quibus poſteà frater teſtibus adhibitis cõuincendus eſt, debet prius *per eos, per quos eſt conuincendus* (id eſt, per corripientem, & illum alium vnum vel duos teſtes) oſtẽdi adhuc Præpoſito ſecretò, ſi per eos in ſecundo gradu correptionis admonitus, neglexerit corrigi: idque ad eum finem, vt ſi fortè tunc tandem per ſecretam admonitionem Prælati corrigatur, parcatur eius famæ, neque innoteſcat eius peccatum cæteris omnibus. Si autem ne tunc quidem corrigatur, ſed neget; tũc publicè adhibendi ſunt teſtes, qui anteà rem iam ſciunt, vt ab eis coram omnibus conuincatur, & ad pœnam condemnetur.

Hic verborum Auguſtini ſenſus planiſſimè etiam ſalua Grammatica ex ipſis Auguſtini verbis colligi poteſt, ſi modò in Auguſtini contextu verba illa, *per quos, &c.* nõ habeant vim ſimplicis Relatiui: ſed iſtundẽ ſignificent, ac ſi dixiſſet, *per eos, per quos conuincendus eſt* (nimirũ per corripientẽ & teſtes) debet prius ſecretò oſtẽdi Prælato, &c. ſicut iam expoſui ex Hugonis ſentẽtia.

Sed probemus iam hunc ſenſum aliquot argumentis ductis ex ipſo loco Auguſtini. Occurrunt autem mihi hęc ſex argumenta. PRIMO, nam aliàs cõtradiceret ſibi Auguſtinus, cùm paulò antè dicat, *prius, quàm* peccatum prodatur Prælato, eſſet alteri vel tertio demonſtrandum, &c. SECVNDO, nam quod poſteà ſubiungit: *Sed antequam aliis demonſtretur, &c.* cõtinuatur cum eo quod dixerat, eſſe priùs quàm Prælato, monſtrandum alteri aut tertio, vt duorum vel trium poſſit ore conuinci, & competenti ſeueritate coerceri, nimirum publicè corã *omnibus aliis*, vt poſteà præcipit. Itaque optimè quadrat, vt per illud: *Sed antequã aliis, &c.* intelligamus *aliis omnibus*, præter ipſos teſtes. TERTIO, quia dicit prius Prępoſito debere oſtendi, *ſi admonitus neglexerit corrigi*, nimirũ ſi admonitus rurſus per tertium vel duos quia iã antè ſciant, poſt primam negligẽtiam ad ſecretam monitionem, de qua negligentia iam antè Auguſtinus dixerat. QVARTO, quia non haberet alias locum ratio illa, cur debeat priùs oſtẽdi Pręlato, quã ſubiungit illis, *ne fortè* SECRETIVS *correptus poſſit nõ innoteſcere cæteris.* Nõ enim ſecretius quis corripietur à Prælato, ſi ab illo corripiatur prius quàm res deferatur ad vnum aliũ vel alterum teſtem, à quo etiam vel quo præſente corrigatur (cùm vtique Prælatus ſit etiam vnus quidã tertius, & quidem apud quem mallet quiſque habere illæſam famam quàm apud quemuis alium vel etiam duos) bene autem ſi corripiatur priùs à Prælato quam res innoteſcat omnibus aliis. Nec dicit rectè Sotus in Relectione de Secreto, membr. 2. q. 4. ad argumentum 3. principale, quòd ideò ſecretius & cum minori diſpendio famę dicitur prius Pręlato; quia ſi frater a Prælato corrigatur, non oportebit dicere alij. Tum quia ſi hæc ratio valet, ſequitur, Dominum non rectè conſuluiſſe famæ fratris, præcipiẽdo vt prius dicatur vni aut alteri quàm Prælato. Tum quia ſimiliter dicam, quòd ſecretius dicetur vni alij, præſertim prudẽti & graui viro: eo quòd ſi per illum corrigatur, non oportebit dicere Prælato, apud quem multo maior iactura famæ ſit, quàm apud quemcunque alium aut etiam duos, ipſo etiam Soto iudice, in dicta quæſt. 4. dub. 3. poſt 4. concluſ. vt paulò ſuperiùs retulimus. Itaque firmum eſt quoque illud quartum argumentum noſtrum petitum ex Auguſtini ratione. Accedit QVINTO, quòd particula illa *cæteris*, vſurpata ab Auguſtino in ea ratione, indicat loqui illum ibi de aliis præter teſtes. SEXTO, id ipſum manifeſtè colligitur ex eo quod addit: *ſi frater negauerit*, adhibendos eſſe alios, *vt iam coram omnibus* conuincatur à teſtibus, & condemnetur. Loquitur igitur de cæteris pręter teſtes; vt quemadmodum expoſuimus, ſit ſenſus, debere per corripientem & teſtes, qui iam norint, & fruſtra corripuerint, indicari Prælato priuſquã diuulgetur aliis, vt prius Prælatus etiam ſecretò corripiat in tertio gradu ordinis Euangelici.

Hoc modo (vt antè dixi) intellexit quoque Auguſtinum Hugo Victorinus in commentariis ſuis ad illam Auguſtini regulã, cap. 6. Primò enim dicit, quæ Auguſtinus illic præcipit, *concordare cum verbis Euangelicis de* ordine corrigendi, quem ibi ex cap. 18. Matthæi refert. Deinde recitato ſummatim hoc Auguſtini loco, de quo agimus, ab illis nimirum verbis, *Sed antequam aliis demõſtretur*, vſque, *non innoteſcere cæteris. Si autem negauerit, &c.* illum interpretatur in hæc, quæ ſubiungit, verba: *Culpa cùm occultè cõmittitur, ab aliis fratribus, qui eius culpę cõſcij ſunt, hic qui deliquit frater, ſecretè debet corrigi: quos ſi neglexerit audire, Patri Monaſterij debet indicari, vt & ipſe fratrem ſecretò corrigat; quatenus culpa, quæ adhuc latẽs eſt, ſi fortè ſecretius corrigi poterit, non* OMNIBVS *innoteſcat. Si autem negauerit, tunc teſtes adhibeantur, vt conuictus diſtrictius iudicetur. Et hoc eſt*, inquit, *quod Auguſtinus ait; ſi autem negauerit, vſque debebit emendatoriam ſubire vindictã.*

Ex his igitur patet, non habere firmum fundamentum in Auguſtino priorem illam opinionẽ D. Thomæ. Nec certè videtur probabile, quod ait Vmbertus cap. 97. *Auguſtinũ in Religioſis quia nõ ſunt ſui iuris, reſtrinxiſſe ad Prælatum immediatè illam ſecundam correptionem, quæ ex præcepto Domini deberet prius fieri coram vno aut duobus.* Non rectè hoc dicitur. Nam quamuis Religioſi non ſint ſui iuris, quoad ea, quæ vouent, ſunt tamen ſui iuris quoad conſeruationem propriæ famæ, & quoad ea proinde, quæ in famæ fauorem Dominus mandauit. Vnde S. Thomas articul. 7. ad 5. docet inter Religioſos etiam eſſe ſeruandum illud præceptum Domini. Quod veriſſimum eſt, niſi qui ex peculiari inſtituto vellent in hoc cedere iuri ſuo, iuxta ea quæ diximus pronunciato quarto, caſu 1. Multo igitur rectius dixit Hugo *concordare cum verbis Euangelicis ea quæ Auguſtinus hic præcepit*, vt explicuimus.

QVARTO, controuerſum eſt an & quando liceat Prælato via quoque iudiciali procedere aduerſus fraternè denunciatum, quando crimen eius probari poteſt iuridicè per duos vel tres teſtes, aut certè cùm ſuper eo poteſt iuridicè inquiri, quia præter denunciantem ſint indicia criminis aut fama, &c. iuxta ea, quę de requiſitis ad legitimè inquirẽdum trademus infrà diſput. 5. q. 12. p. 1. & q. 13. p. 2. & q. 14. p. 1. in materia de iuſtitia iudiciorum. Sunt autem hac de re tres ſententiæ.

PRIMA eſt Soti in Relectione de Secreto, membr. 2.

q.4.poſt concluſ.7.vbi negat poſſe Prælatum infligere pœnas iuris ei,qui fraternè denũciatus cõuincitur per propriam cõfeſſionem aut per teſtes,*ſi proponat*, inquit, *ſe corrigere*.Et paulò inferius concedit id fore licitum,ſi denũciarus ſit pertinax & incorrigibilis:*& in hoc articulo*,inquit,*deſinit via correctiõis fraternæ, & incipit via iudicialis.* Quod ideo addit,quia vt aſſerimus in pronunciato octauo,certũ eſt non poſſe procedi iuridicè contra fraternè denunciatum, vt denũciatus fraternè, niſi denuò denuncietur,iuridicè aut accuſetur, aut propter rei infamiam liceat(ſine alio denunciante)de eo inquiri, iuxta ea quæ dicenda ſunt infrà in materia de iudiciis. Itaque quando primò Sotus ait,non poſſe iuridicè puniri denũciatum fraternè,ſi velit ſe corrigere; intelligit non poſſe tunc iuridicè puniri, incipiendo etiam contra illum viam iudicialem:id quod poſtea dicit licitum eſſe,ſi denunciatus ſit pertinax & incorrigibilis.

Probat autem Sotus illud ſuum primũ dictum, *quia in Euangelio*, inquit, *non præcipitur vt habeatur talis pro Ethnico,niſi quando Eccleſiam non audierit:Ergo ſi Eccleſiã audierit,neque eſt excõmunicandus,neque alia pœna plectendus.*Secundum autem dictum ſuum (ſcilicet id licere, quando quis eſt incorrigibilis) probat Sotus ex illo: *Si Eccleſiã nõ audierit,ſit tibi tãquam Ethnicus & Publicanus.*

Secvnda ſententia eſt Caietani hic art.8.in fine: qui cõtrà videtur ſentire, quòd erit quidem id licitum, ſi ſpes ſit fore vt reus per pœnas eiuſmodi legales tãdẽ corrigatur: illicitum autem ſi non ſit ſpes correctionis: *Niſi*,inquit,*peccatũ eſſet quoq; pernicioſum aliis.* Videtur namque Caietanus non ſolùm velle,quòd cùm non eſt ſpes correctionis,& peccatum aliis non nocet, ſit illicitum procedere contra reum vt fraternè tantùm denunciatum (in quo ſenſu Caietano Sotus etiam aſſentitur loco citato; id enim certum eſt) ſed quòd neque id liceat tranſeundo ex via correptionis fraternæ ad viam iudicialem. Idque propterea, quia cùm tota res fuerit primò incœpta ex charitate propter bonum particulare ipſius fratris; ibi erit prorſus ceſſandum, vbi ceſſat ſpes emendationis ipſius, vt argumentatur Caietanus.

Sed eſt alia Tertia de hac re ſententia commodior & probabilior,quam aſſerit hic Bãnes ar.8.dub.4. Eam igitur ego ſine ambagibus exponam breuiter, & confirmabo per has duas aſſertiones. Prima aſſertio. Quotieſcunque non interueniente aliàs correptione fraterna, licitum eſſet propter aliorum exemplum & bonum commune,quod ſpectat iuſtitia, procedere via iuridica contra reum,accuſando,vel iudicialiter denũciando,vel inquirendo,& condemnando eum,licitum quoque id erit,non obſtãte quòd cum eo ſit actum per viam correptionis fraternæ: ac proinde ſiue per eam viam correctus fuerit, ſiue non,atque etiã ſiue ſit ſpes, ſiue non ſit, emendationis. Hæc aſſertio etiam eſt ex mente Couarruuiæ,lib.2. Variarum reſolutionum,cap. 10.num.3.vbi poſt alios rectè diſputat, poſſe quem accuſari,vt puniatur, non obſtante, quòd fuerit in foro conſcientiæ abſolutus, atque adeo emendatus, qui nimirũ eſt finis correctionis fraternæ. Ac probatur hæc noſtra aſſertio manifeſto argumento. Nam virtus charitatis,cuius eſt actus correctio fraterna,& virtus iuſtitiæ,cuius actus eſt proceſſus ille iuridicus, nõ ſibi præiudicant,nec ſe mutuò impediunt, cùm habeant diuerſos ac proprios ſuos fines:Ergo ſicut poteſt fũctio alterius virtutis harum eſſe licita ſine functione alterius, ita etiam ea concurrente.

Qua forma argumenti rectè quoque probat Sotus in dicta Relectione. membr.2.quæſtione quarta poſt concluſionem nonam,eum qui fraternè denunciauit,poſſe nihilominus eſſe teſtem, cùm poſt finitum proceſſum fraternæ correptionis incipit iudicialis proceſſus. Id quod etiam colligit ex eo quod ait Dominus: *Adhibe tecum vnum aut duos,vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Nam ſi denunciator adhibuerit vnum, erunt teſtes duo: ſi duos,erunt tres, vt dicitur quoque in capit. In omni.Extra,de Teſtibus.

Secvnda aſſertio: In tribus caſibus id quod dictum eſt in præcedenti aſſertione, erit non modò licitum, ſed etiam debitum ex præcepto. Primvs caſus eſt,quando alioqui non modò liceret,ſed etiã oporteret accuſare vel denunciare iuridicè aut inquirere crimẽ. Vt ſi eſſet pernicioſum Reipublicæ, &c. iuxta ea quæ trademus infrà in materia de iudicio. Vbi videbimus aliquando *teneri* quempiam ad accuſandum,aliquando verò *poſſe licitè* accuſare,quamuis nõ teneatur,vt etiam hic aſſerit Bannes artic.8.dub.4. poſt 4.concluſ.

Secvndvs caſus eſt, quando is qui rem ſcit,interrogatur legitimè à iudice,etiamſi crimen nõ ſit tale, vt vltrò quoque teneatur quis illud deferre: dummodo poſſit ſaltem licitè deferri propter bonũ cõmune,quod redundat ex punitione criminum. Nam tunc etiam ex obediẽtia Superiori debita, tenetur quis rem manifeſtare,vt ex cõmuni doctrina tradit diuus Thomas infrà quæſtione 70.articulo primo,quam & nos diſputat. 5.quæſt.14.puncto 1.aſſeremus & explicabimus.

Tertivs caſus eſt,quando ſit ſpes,fore vt per iudicialẽ proceſſum corrigatur quoque & ad cor redeat reus.Tunc enim,vt rectè illic dicit Bannes,charitas,per quam proceſſus fraternæ correctionis inſtitutus fuit, debet imperare virtuti iuſtitiæ,vt inchoet etiam proceſſum iudicialem,quo etiam finis charitatis obtineatur,ſcilicet emendatio fratris.

Ad argumẽtum verò Soti pro ſuo primo dicto,quod aduerſatur noſtræ primæ aſſertioni, Respondeo, per illud ſolùm probari,quòd is,qui ſe vult emendare, nequeat quidem puniri pœna excommunicationis propter contumaciam erga Eccleſiã,quaſi illam tunc non audiat(audit enim, vt ponimus)poteſt tamen nihilominus iudicialiter puniri propter illud ipſum peccatum,à quo reſipiſcit; nimirum ob aliorum exemplum & bonum commune: qui iuſtitiæ finis poteſt per iudicialem viam procurari,& habere ſuum locum,etiam quando Reus per pœnitentiam reſipiſcit, vt oſtendit ratio noſtræ primæ aſſertionis.

Ad argumentum verò Caietani Respondeo, ſolùm probare, quòd quando ceſſat ſpes emendationis Rei,non debeat tunc vlterius procedi cõtra illum per viam quidem correptionis fraternæ, & ſpectãdo bonũ Rei proprium: poteſt tamen nihilominus tunc contra eum procedi inchoando viam iudicialẽ(vt Sotus etiam in ſuo ſecundo dicto concedit) idque propter aliorum exemplum & bonum commune, quod tunc nihilominus per iuſtitiam procurari poteſt & habere ſuum locum,quãtuncunque deſperetur priuata Rei correctio.

At ſi hoc quidem tãtummodo voluiſſet Panormitanus ſuper caput,Nouit,Extra de Iudiciis,vbi arbitratur procedendum eſſe ad denunciationem Prælato faciendam,etiamſi non ſperetur emendatio delinquentis,nihil abſurdi continet eius opinio.Sed quia voluiſſe videtur, quod per viam etiam correptionis fraternæ ſit tunc ad denunciationem procedendum, meritò reiicitur eius opinio à Dominico Soto, vbi ſuprà,in declaratione,ſexta concluſione, & ab aliis.Quamquam eũ explicat priori modo Antonius Cordubenſis in Annotationibus ſuis ad prædictam Relectionem Soti de Secreto,membr.2.quæſt.4 circa concluſionem illam 6.

Et hactenus hæc ſufficiant de correptione fraterna. Nam ſi quæ alia ſunt,ea vel facilè ex dictis definiri poſſunt,vel ad alias potiùs materias ſpectant:Vt quomodo iudex in ſui muneris functione niti non debeat actione iniqua contra reum,in qua peccetur cõtra ordinem iuris (quod ſpectat ad materiam de iudiciis) & quomodo Confeſſarius non debeat vel extra confeſſionem corripere pœnitentem de iis quæ in confeſſione audiuit (vt ſuprà puncto 3. attigimus,& monuit Sotus in prædicta Relectione membr.2.quæſt.2.poſt cõcluſ. 4.)

vel ex pœnitente ſciſcitari aliena peccata, vt ea corripiat, aut ea corripere, ſi quo caſu in confeſſione nouit (vt diſſerit hîc Bannes articul. 8. quamuis contrarium, A licèt male, ſentit Gabriel ſuper Canonem lect. 74. in fine.) Hæc enim omnia ad materiam de ſigillo confeſſionis ſpectant.

QVÆSTIO VNDECIMA.

De Odio, quod eſt vitium contrarium Charitati.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 34.

*Q*VÆSTIO *hæc ſuppoſitis iis, quæ de Dilectione & Odio in aliis locis tradidimus, facilè expediri poteſt. Nam quæ prolixè hoc loco diſputat Caietanus (præſertim propter Obiectiones Martini de Magiſtris) pleraque ſunt eiuſmodi, vt neque vtilem aliquam ſpeculationem habeant, neque vllum vſum in praxi. Et articuli ſex diui Thomæ ad pauciora puncta reuocari poterunt. Itaque ſatis erit breuiter ac ſolidè explicare duo.* PRIMO, *an & quatenus contingat aliquando, Deum aut proximum odio haberi.* SECVNDO, *quantum & quale ſit hoc peccatum.*

PVNCTVM PRIMVM.

An & quatenus contingat aliquando, Deum aut proximum odio haberi.

D. Thomas artic. 1. & 3.

EXPLICABO hanc rem totam per aliquot propoſitiones, præmiſſa tamẽ breuiter *Odij* notione. Eſt autem *Odium*, vt ait ſanctus GREGORIVS NYSSENVS, homil. 8. in Eccleſiaſten, *alienatio & auerſio appetitus ſeu voluntatis ab eo quod eſt iniucundum, aut moleſtia afficit*; ſiue, vt ait D. Thomas 1. 2. q. 29. artic. 1. *ab eo quod æſtimatur vt noxium & malum.* Atque hoc eſt odium propriè dictum, quod ſolet appellari odiũ *abominationis.* Eſt enim aliud etiam odium, quod vocant *inimicitiæ*, per quod vult quis aut abſolutè, aut conditionaliter (ſi poſſet) aliquod malum euenire rei, aut eidem inferre tanquam malę. Quam Odij diſtinctionem ponit hic Caietanus artic. 1. & nos eam explicauimus tomo 2. quæſt. 3. de paſſionibus, puncto 1. Quæ enim illic diximus de Odio appetitus, debent ſimiliter intelligi de Odio voluntatis, de quo in primis nunc diſputabitur.

Hoc poſito ſit PRIMA propoſitio: Ex fide certum eſt, aliquo modo poſſe fieri, & fieri quoque interdum, vt Deus ipſe in ſe, & proximus etiam in ſe, odio habeatur. Ita vt non modò effectus aliquis Dei, & effectus aut defectus aliquis proximi, ſed etiam ipſe Deus in ſe, & proximus in ſe, ſint obiecta terminatiua actus Odij, ſicut animaduertit hic artic. 1. rectè Caietanus. Vbi etiã monet, non id negari ibi à diuo Thoma, licèt eius verba ita intelligi poſſent.

Probatur hæc propoſitio ex his Scripturæ teſtimoniis. Numer. 10. *Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te* (te, inquit) *à facie tua.* Et Deuter. 32. *His, qui oderũt me retribuam.* Et Pſalm. 138. *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam.* Et Ioan. 15. *Oderunt me & patrem meum* Et de proximo. Leuit. 19. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo.* Et 1. Ioan. 2. *Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt, &c.* Neque obſtat, quòd Deus in ſe ſit bonum quoddam, & etiam proximus. Nam etiam bonum in ſe poteſt peruersè odio haberi eo modo quo iam explicabimus. Vnde ſanctus GREGORIVS NYSSENVS, homil. 8. in Eccleſiaſten, pulchrè dicit: *Odium fieri arma peccati, quando bono reſiſtit.*

SECVNDA aſſertio: Deus & proximus in ſe, vt tales ſunt, vel vt boni ſunt, non ſunt obiecta Odij *formalia* (quaſi ſub his rationibus odio habeãtur) neque etiam qualicunque modo materialia; ſed *materialia per ſe*, non per accidens. Hanc propoſitionem quoad ſingulas eius partes, ita declaro & probo.

Quòd Deus, & proximus in ſe, vt ſunt tales, vel vt ſunt, boni, non ſint Odij obiecta formalia, inde patet: quòd nulla res eſt obiectũ formale Odij, niſi ſub ea ra- B tione qua poteſt illam appetitus ſeu voluntas refugere & auerſari per actum, qui eſt *nolle*, ſeu fuga quædã & deteſtatio: Sed voluntas non poteſt auerſari & refugere Deum & proximum in ſe, vt tales ſunt, vel vt ſunt boni; ſed ſolùm ſub aliqua ratione mali veri vel apparentis, ad quod Deus & proximus habeant aliquem ordinem: Ergo ſub eis rationibus Deus & proximus in ſe non ſunt obiecta formalia Odij, ſed ſub aliqua ratione mali, ad quam habeant aliquem ordinem.

Maior patet ex notione Odij primò expoſita. Nam Odium abominationis continetur illa ipſa fuga & deteſtatione: Odium autem inimicitiæ illam ſupponit, vt poteſt intelligi ex D. Thoma 1. 2. q. 29 art. 1. & q. 46. ar. 2. & 6. & ex iis, quæ diſſeruimus tomo 2. diſput. 3. q. 3. C Minor autem probatur: quia volũtas nihil poteſt auerſari, & nolle formaliter, niſi ſub ratione mali: ſicut neque cõtrà, velle aliquid formaliter, niſi ſub ratione boni: vt communicimus tomo 2. diſput. 2. q. 2. p. 1. Eſt igitur fatẽdum, Deum & proximum in ſe, vt ſunt tales, vel vt ſunt boni, nõ eſſe Odij, obiecta formalia. Quod idẽ aſſerit peculiariter de Deo Caietã. hîc art. 1. cùm ait, illũ in ſe non eſſe obiectum *motiuum* Odij, quãuis ſit obiectum Odij *terminatiuum*, vt diximus in prima propoſitione.

Quòd autẽ Deus & proximus in ſe, vt tales vel vt boni, ſint obiecta materialia Odij non qualicũque modo, ſed *per ſe*, nõ per accidens; facilè patebit ſi res intelligatur. Namquædã ſunt obiecta materialia actus alicuius ſolùm per accidens, propter qualemcunque dumtaxat accidentalem coniunctionem eorum cum obiecto for- D mali: Vt dulce, v. g. poteſt dici obiectũ materiale per accidẽs actus videndi, quatenus idem quod eſt coloratũ, atque adeo formale obiectum viſionis, eſt ſimul dulce. Subſtãtia verò rei coloratæ eſt obiectum materiale per ſe viſionis, quia per colorem quidem tendit per ſe viſio in ipſam quoque rei ſubſtantiam eo modo quo poteſt. Certum autem eſt, non tantùm per accidens illo modo (quo dulce eſt obiectum viſionis) Deum & proximum eſſe obiecta eius Odij, de quo nũc loquimur, quod ſcilicet eſt malum & contra charitatem, vt oſtendemus punct. ſequent. Nam eo modo ſcilicet per accidens, E tunc etiam eſt proximus materiale obiectũ Odij, quãdo odio habetur tantũmodo vt peccator, id quod omnino eſt bonum & licitum odium, vt puncto ſequent. videbimus. Quamquam Deus quidem ne iſto quidem modo poſſit rectè odio haberi, cùm non habeat coniunctum ſibi vllum malum, quod per ſe ſit dignum odio, ſicut quandoque habet proximus: Niſi fortè rudiſſimus aliquis per magnam aliquam ignorãtiam inuincibilem

(quæ

(quæ tamen vix videtur poſſibilis) putaret Deum eſſe ſubiectũ alicui defectui aut malo, quod proinde auerſaretur ſine peccato, nimirum excuſante tali ignorãtia.

Sed quicquid ſit de hoc, certum eſt, poſſe proximum illo modo rectè odio haberi tanquam obiectum materiale per accidens. Itaque non eo modo tantùm, ſed per ſe (vt in propoſitione noſtra aſſerimus) Deus & proximus, vt ſunt in ſe tales & boni, ſunt obiecta materialia terminatiua eius Odij, quod ſimiliter erga Deum & erga proximum eſt malum; de quo nunc agimus. Id autem fit, quando animus & intentio odientis eſt, non præcisè ſiſtere in malo, quod formaliter & primariò odit, ſed odiũ etiam extẽdere ad ipſum quoque Deum, & proximum in ſe, tametſi non niſi vt habent ordinem aliquem ad malum. Quod fieri tũ clariſſimè perſpicitur, quando ex odio abominationis peruenitur etiam ad odium inimicitiæ, quo velit quis proximum non viuere aut non aſſequi beatitudinem; aut Deum ipſum etiam non eſſe (ſi fieri poſſit) aut non eſſe beatum, vel omnipotentem, &c. in quo odio inimicitiæ, vt inquit Caietanus hîc artic. 2. *completur ſumma iniquitatis.*

Tertia propoſitio: In hoc ipſo modo, quo & Deus & proximus in ſe ſunt obiecta per ſe materialia Odij, animaduerti debet quoddam diſcrimẽ. Nam malũ ratione cuius Deus eſt eo modo obiectũ Odij, nõ eſt, nec verè concipi poteſt eſſe in ipſomet Deo, ſed in aliquo Dei effectu, qui habeat ordinẽ ad Deum. Malum autem ratione cuius proximus eſt eo modo obiectũ Odij, poteſt eſſe, & interdũ eſt in ipſomet proximo. Hæc ꝓpoſitio ſolũ indiget declaratione. Adhibeamus igitur exẽpla.

Odit aliquis proximũ, quia contra eum aliquid peccauit, vel quia vitio aliquo laborat corporis vel animę. Huiuſmodi aliquod malum in ipſo proximo eſt. Odit autem aliquis Deum, quia infligit hominibus, propter peccata, malum pœnæ, aut quia iubet ea, quorum executio eſt ardua & difficilis, & ideo habet adiũctum malum cõſiſtens in priuatione quietis aut voluptatis aut vtilitatis cuiuſpiã, quæ debeant poſtponi obſeruationi præceptorum diuinorum. Hæc mala non ſunt in ipſo Deo, ſed in ipſius effectibus, & ipſo Deo auctore; nẽpe in hominibus quos ipſe punit, aut in obſeruatione mãdatorum ipſius, quam ipſe præſcribit. Nec poteſt omnino vllum aliud eſſe malum in ipſo Deo, quod moueat ad Dei odium. Nam eſt ſummè & infinitè bonus. Itaque nullo poteſt carere bono. Ex quo efficitur, neque poſſe ipſum ſubiacere vlli malo, cùm malum nihil ſit aliud quàm carentia boni.

Quæ cauſſa eſt, vt qui clarè vident ipſam Dei eſſentiam, nõ poſſint vllo modo aduerſari & odiſſe Deum, vt docet artic. 1. D. Thomas, ſed neceſſario & continenter eum diligant, vt fusè explicauimus tomo 2. q. 4. de Beatitudine pun. 1. Itẽ hęc eſt cauſſa cur Deus numeretur in primis inter ea obiecta quę naturaliter & neceſſariò voluntas noſtra expetit, ita vt nequeat illa auerſari ſecũdùm ſe, hoc eſt, ſecundùm aliquem defectum in ipſis exiſtẽtem, qui poſſit nos ad illorum odium excitare, vt explicuimus tomo 2. diſputat. 2. q. 5. p. 1. & 2. Quo loco expediuimus ea quæ hîc artic. 1. diſputat Caietanus cũ Martino de Magiſtris, circa appetitionem vitæ & aliarum perfectionum hominis naturalium. Ex iis igitur patet, quomodo contingat & Deum & proximum odio haberi (vt propoſitione prima & ſecunda expoſuimus) aliter tamen & aliter, vt expoſui propoſitione tertia.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quantum & quale peccatum ſit Odium Dei & proximi.

D. Thomas artic. 2. & reliquis.

PRINCIPIO dubium nullum eſt quin ſit peccatum id Odium, cuius obiectũ per ſe materiale ſit Deus aut proximus, eo modo quo explicuimus punct. præced. Id patet ex teſtimoniis Scripturæ ibi citatis. Et de Odio Dei peculiariter ex illo Deuter. 32. *Reddam vltionem hoſtibus meis, & iis, qui oderũt me, retribuã.* Et de odio proximi ex illo ad Tit. 3. *Eramus aliquando nos inſipientes, &c. odiẽtes inuicem.* Et 1. Ioan. *Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*; Per ſimilitudinem nimirum quãdam cum Cain, qui per grauiſſimum Odij peccatum occidit fratrẽ, cuius paulo antè meminerat ibi Ioannes. Vnde Avgvstinvs tract. 5. in 1. epiſtolã Ioannis: *Ne putetis fratres leue eſſe odiſſe: Non mouit manũ ad occidendum hominem, homicida iam tenetur à Domino: Viuet ille, & iſte iam interfector iudicatur, &c.* id eſt, quoad grauitatem quidem peccati mortalis, quæ eſt etiam in homicidio. Iuxta id, quod ſubiungit ibi Ioannes: *Et ſcitis, quia omnis homicida non habet vitam æternam.*

Dixi autem peccatum eſſe id odium, cuius obiectum *per ſe materialiter* ſit Deus aut proximus: Nam ęquè certum eſt non eſſe peccatum, ſed actum potius charitatis id odium, cuius proximus ſit obiectum per accidens tantũ, & quatenus eſt ſcilicet peccator, vt explicuimus puncto præced. Id patet primùm ex eo quòd illo modo Deus etiã odio habet peccatores: iuxta illud Pſalm. 5. *Odiſti omnes qui operantur iniquitatem.* Et Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, &c.* ſi nimirum obſtẽt diuino obſequio, vt exponit hîc D. Thomas art. 3. ad primum. Et ad Rom. 1. *Detractores Deo odibiles.*

Deinde ex eo, quòd eiuſmodi odium in Scriptura commendatur. Vt Pſalm. 138. *Nónne qui oderunt te Domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam: perfecto odio oderam illos: & inimici facti ſunt mihi.* Itaque eſt perfectũ & bonum odium iſtud, multum differens ab illo alio malo, de quo idẽ Propheta Pſalm. 24. *Retribuerunt mala pro bonis, & odio iniquo oderunt me.*

Tertiò idem patet ratione. Nam vt argumentatur D. Thomas artic. 4. eiuſdẽ rationis & laudis eſt velle bonum, & aduerſari contrarium malum. Ergo hoc ipſo quod ad rationem & laudem charitatis & amoris fraterni ſpectat, velle ei bonum, cui eſt contrarium peccatum, pertinet etiam ad eundem odio proſequi & auerſari in proximo malum peccati.

Vnde etiam id laudi ducunt Philoſophi, ratione ipſa naturali ducti. Hinc enim Ariſtoteles lib. 5. polit. affirmat, *oportere vt exiſtat odium in Tyrannos.* Et Plutarchus in libro de differẽtia inter odium & inuidiam: *Odio,* inquit, *complures iuſtè habentur: ſicut ij quos odio dignos appellamus.* Et infrà: *Odium*, inquit, *malorum laudabile eſt. Idcirco fratris Lycurgi filium Charillum Spartæ Præfectum, vt probum & perfectum virum laudantibus quibuſdam: Collega eius: Et quomodo,* inquit, *probus eſt Charillus; cùm ne in malos quidem acerbus ſit?* Subiungit etiam ibi Plutarchus exemplum Pelidis & Vlyſſis, quibus laudi dat quòd Therſitem propter morum peruerſitatem oderint; inducens illud Poëtæ de eodem:

Odit & hunc magnus Pelides, odit Vlyſſes.

Non igitur huiuſmodi odium peccatum eſt, ſed illud alterum, cuius obiectũ materiale non per accidens, ſed *per ſe* ſit vel Deus vel proximus, vt antè explicuimus. Quo poſito, quædam præterea dicenda ſunt de quantitate & qualitate iſtiuſmodi peccati.

Primo dico: Odium Dei omnino eſſe maximum omnium peccatorum, vt rectè affirmat diuus Thomas artic. 2. Probatur primò. Nam in Scriptura ab iſto odio ſolent denominari peccatores præcipui: tanquam odium iſtud nimirum ſit ſcelus omnium deteſtabiliſſimum. Vt damnati Pſalm. 73. *Superbia eorum, qui te oderunt, aſcendit ſemper.* Et obſtinati Iudæi Ioan. 15. *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem & viderunt & oderunt me & patrem meum.*

Secundò. Nam vt ait Philoſophus lib. 8. Ethic. c. 10. illud eſt peſſimum, quod optimo eſt contrarium: Et in noſtro propoſito illud eſt peſſimum in ratione peccati,

Digitized by Google

quod optimo & maximè imperato eſt contrarium. Eſt autem hoc odium contrarium optimæ & præſtantiſſimæ, & in primis imperatæ virtuti, nempe charitati: Ergo eſt peſſimum ad deterrimum peccatum.

Tertiò Nam illud eſt maximũ peccatum, quod excedit reliqua in eo quod eſt in peccatis peſſimum. Tale eſt iſtud odium: Ergo eſt maximum. Minor probatur. Nam peſſimum in peccatis eſt auerſio hominis à Deo tãquam ab vltimo fine, propter quod peccata mortalia quæ hanc auerſionem habent, ſine comparatione ſunt maiora venialibus, quæ eam non habent. Excedit autẽ omnia peccata mortalia multũ in hac auerſione odiũ Dei. Nam per illud formaliter & per ſe, & quaſi de induſtria auertit ſe homo à Deo, vt ait rectè D. Thom. art. 2. ſiquidẽ ipſum odium eſt formaliter quædã auerſio. Per alia verò peccata mortalia auertitur homo à Deo nõ per ſe, ſed per aliud & quaſi conſecutiuè: quatenus nimirum peruersè contra Dei præceptum amans aliquid (puta illicitam delectationem vel vtilitatem, &c.) id anteponit amicitiæ diuinæ, atque adeo deſinit habere illum pro vltimo fine, quẽ omnibus rebus anteponit, & eo ipſo auertitur à Deo. Quod autẽ eſt *per ſe* tale, ſemper antecellit ei, quod eſt tale *per aliud*, vt rectè ait D. Thomas.

Atque hinc duo conſequuntur: PRIMO, Odium Dei contineri virtualiter & participatione quadam in omnibus peccatis mortalibus, hoc ipſo quòd in illis eſt auerſio illa à Deo: Imò ex illo reliqua peccata habere vt ſint mortalia, quatenus ita participatione cõtinetur in omnibus. Ex quo facilè expediuntur omnia ea quæ diſſerit hîc Caietanus art. 2. ad ſecundum propter obiectiones quaſdam Martini de Magiſtris. SECVNDO inde ſequitur, Odium Dei verè eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, quatenus per peccata in Spiritum ſãctum reſpuũtur dona diuina efficientia noſtram ſalutem, iuxta doctrinam ſuprà à nobis traditam diſputat. 1. quæſt. 14. Nam eiuſmodi dona vel maximè etiam tunc reſpuuntur, cùm per Odium reſpuitur & repudiatur Deus ipſe illorum donorum auctor.

Item quoque odium iſtud eſt peccatum in Spiritum ſanctum, quatenus peccatũ ex deliberata malitia dicitur in Spiritum ſanctum. Nam ferè ſemper odium Dei ex deliberata malitia oritur. Et ita intelligendus eſt D. Thomas artic. 2. ad primum. Vbi addit, propterea ſuprà non eſſe ſpeciatim numeratum iſtud odium inter peccata in Spiritum ſanctum, quia cõtinetur in omnibus peccatis in Spiritum ſanctum, quatenus nimirum per illa reſpuitur aut Dei miſericordia, aut Dei iuſtitia, aut Dei veritas, &c. iuxta ea quæ diximus ſuprà in illa quæſt. 14. diſput. 1. Neque eſt alicuius ponderis contra hãc D. Thomæ doctrinam quædam ineptula obiectio prædicti Martini, ad quam reſpondet facilè Caietanus articulo ſecundo ad ſecundum.

SECVNDO dico; Odium proximi eſſe quidem grauiſſimum peccatorum, quæ committuntur contra proximum, ſi odium proximi & alia eiuſmodi peccata cõſiderentur præciſè, vt sũt quidam actus praui, qui proinde ſunt mali & noxij ipſi operãti: Non autẽ ſi odiũ & eiuſmodi peccata cõſiderentur formaliter vt ſunt contra proximum. Sic enim alia eiuſmodi peccata ſunt maiora: vt homicidium, furtum, &c. Eſt ſententia D. Thomæ hîc artic. 4. ſed paulò clariùs hoc modo propoſita.

Probatur autem PRIOR huius pronũciati pars. Nam ex parte actus, atque adeo ipſius operãtis; illud eſt grauius peccatum quod formaliter & primariò lædit nobiliorem facultatem ſeu potentiam hominis: Sed odiũ internum proximi lædit formaliter & primariò nobiliorem potentiam hominis, quàm alia peccata externa, quæ fiunt cõtra proximũ: Ergo ex parte actus & ipſius operãtis, grauius peccatum eſt quàm alia. Maior patet tum ex ſe, tum ex ſancto AVGVSTINO in Enchiridio, cap. 12. vbi ait: *Malum dici aliquid quia nocet.* Hinc enim ſequitur, vnumquodque eſſe magis vel minus malum, prout magis vel minus nocet: ac proinde peius eſſe id peccatũ ex parte actus & operantis, quod ipſi operanti plus nocet, lædẽdo nimirum nobiliorem facultatem hominis, vt ſumpſimus in illa maiori.

Minor autem probatur: nam Odium proximi per ſe & primariò lædit ipſam voluntatem, cuius eſt nimirum actus: alia verò peccata externa cõtra proximum, per ſe & primariò lædunt alias potentias, per quas peragũtur, nempe motiuam & executiuam, quãquam ſecundariò etiam voluntatem, ſine cuius conſenſu non ſunt peccata. Eſt autem voluntas potentia nobilior; vt ex eo etiam patet, quod ex eius cõſenſu habent actus externi omnẽ ſuam malitiam & rationem peccati, ſicut tomo ſecundo diſputatione ſecũda quæſt. 15. puncto quarto explicuimus, ex doctrina diui Thomæ 1. 2. quæſt. 20. articulo quarto: de quo ſuperuacaneè diſſerit hîc denuò Caietanus articulo quarto.

POSTERIOR autem pars ſecundi noſtri pronunciati, ſcilicet maiora peccata eſſe alia, quæ committuntur contra proximum, quàm proximi odium, vt conſiderantur quatenus ſunt contra proximum; probatur ex eodem fundamento. Nam ex ea parte maiora ſunt ea peccata, quæ magis nocent proximo; cùm ideo dicatur aliquid malum, quia nocet, vt ex Auguſtino audiuimus: Sed conſtat plus nocere proximo alia peccata, quæ cõtra illum committuntur, quàm odium, vt homicidium, verbi gratia, & furtum: Ergo maiora ſunt hæc peccata ex ea parte, ſcilicet vt ſunt contra proximum.

Si autem QVÆRAT aliquis, quid ſimpliciter & abſolutè loquendo cenſendum ſit de comparatione Odij in proximum, & aliorum peccatorum contra ipſum; an ſcilicet illud ſit maius quàm hæc, vel cõtrà: videtur ſanè dicẽdum, quòd etſi ex genere ſuo hæc non ſint ſimpliciter maiora, tamen vndequaque cõſiderata ſimpliciter ſunt maiora, quãdo notabiliter nocent proximo, vt homicidium, furtum, &c. Præponderãt namque eiuſmodi nocumenta proximi, ita vt ob illa multo ſeuerius ea peccata ſint diuinitus prohibita.

Neque obſtat, quòd, vt docet D. Thomas art. 5. amor non modò Dei, ſed etiã proximi (cui opponitur proximi odium) eſt maximè ſecundùm naturam hominis, atque adeo quiddam perfectius, quàm actus aliarum virtutum, quibus opponuntur alia peccata contra proximum. Item, quòd præceptum de dilectione proximi, tenet inter alia ſecũdum locum, poſt præceptum de dilectione Dei, vt patet Matth. 22. Ex his enim ſolùm ſequitur, quòd Odiũ proximi eſt ſimpliciter maius peccatum ex genere ſuo, quàm alia, ſi ipſa ſimiliter ſpectẽtur præciſè ſecundùm genus ſuum, vt ſunt contra iuſtitiam aut aliam virtutem inferiorem charitate; non autem ſi ſpectentur ſecundùm illam quoque peculiarem rationem ſuam, qua notabiliter nocent proximo, vt homicidum, furtum magnum, &c.

Porrò ex eo, quòd Odium tum Dei, tum etiam proximi (ex genere ſuo quidem) eſt maius peccatum, quàm alia, vtpote cõtrarium dilectioni boni diuini & proximi, quæ eſt maximè ſecũdùm naturam hominis; infert D. Thomas artic. 5. Odium non debere numerari inter vitia capitalia. Nam capitalia vitia nominantur ea, quę ſolent eſſe tãquam origines aliorum (vt idem D. Thomas docet 1. 2. q. 84. art. 3. & 4. & nos explicuimus tomo 2. diſputat. 6. q. 14. pun. 3.) atq; adeo prima in executione: Odium autem cùm ſit maximum peccatum, vt pote corrumpens amorem, qui eſt maximè ſecundùm naturam, nõ ſolet eſſe primum, ſed ex aliis ad illud peruenitur. In iis enim quæ fiunt cõtra naturam, paulatim proceditur ab eo quod eſt minus cõtra eam, ad id, quod eſt ei magis contrarium, vt rectè docet diuus Thomas in dicto artic. 5.

Vnde diuus GREGORIVS libr. 31. Moral. cap. 31. numerãs vitia capitalia, non ponit inter illa odiũ, ſed

affirmat,

Digitized by Google

affirmat, illud ſolere oriri ex inuidia, vno è vitiis capitalibus. Quod idem docet D. Thomas art. 6. vbi in reſponſione ad tertium concedit quoque ſolere odium oriri ex ira. Neque videtur operæ pretium in his excutiendis diutiùs immorari, vt facit art. 5. & 6. Caietanus, defendens quoque diuum Thomam cõtra inutiles obiectiones Martini. Maximè cùm hæc omnia facilè intelligantur ex iis quæ de paſſione Iræ & Inuidiæ, & vitiis capitalibus diſſeruimus tomo 2. ſuis locis.

Tertio dico; Odium Dei & Odium proximi, quatenus illud eſt peculiariter contra Deum, & hoc peculiariter contra proximum, peccata ſunt non vnius ſpeciei, ſed omnino diuerſæ, imò etiam diuerſi generis. Ita Caietanus hîc art. 6. & Bãnes. Et ratio eſt, quia peccata contra Deum, & peccata contra proximum genere differunt. Et quamuis hæc quidem differẽtia peccatorum ſit accidentalis peccatis, vt in defectu quidẽ ſeu priuatione conſiſtunt, iuxta ea quæ diſſeruimus tomo 2. qu. 2. de peccatis punct. 1. & 2. tamen eſſentialis eſt illis, vt habent præterea ſpecies ſuas morales ex ſuis obiectis, quæ tamen non ſunt malæ niſi denominatiuè & materialiter, iuxta ea quæ diſputauimus ibidem q. 1. punct. 1. contra Caietanum. Atque eodem modo illic q. 2. p. 2. diximus, peccatum commiſſionis & omiſſionis differre eſſentialiter ſecũdùm genus quidem & ſpeciem moralem poſitiuam, quæ etiam conſideratur materialiter in peccato, & debet etiam ſine controuerſia detegi in cõfeſſione, vt videbimus Deo fauente in tomo 4.

Qvarto dico; Peccatum Odij Dei, & peccatum Odij proximi, quatenus formaliter conſiſtunt in defectu & priuatione perfectionis debitæ, nimirũ charitatis, eiuſdem ſpeciei ſunt, vt ſupponit Caietanus artic. 6. quamuis rectè ait, nefas eſſe dicere quòd Odiũ Dei & Odium proximi ſint eiuſdem ſpeciei, ſecundùm conſiderationem pronunciati præcedentis, id eſt, vt vnum eſt contra Deum, & alterum cõtra proximum; propter quam differentiam ſine dubio oportet in confeſſione aperire, an odium fuerit Dei vel proximi. Nunc autem dicimus eſſe eiuſdem ſpeciei, vt conſiſtunt in defectu & priuatione debitæ perfectionis charitatis. Id autẽ probatur. Nam priuationes accipiũt ſpeciem ab oppoſita perfectione, cuius ſunt priuationes: Sed charitas erga Deum & erga proximum eſt virtus vnius & eiuſdem ſpeciei, ſicut vidimus q. 1. huius diſputat. p. 1. & q. 3. p. 1. Ergo peccata Odij Dei & Odij proximi, quatenus in priuatione quidem perfectionis debitæ charitatis conſiſtunt eiuſdem ſunt ſpeciei.

Et quidem quando quis odit proximum, conſideratum etiam ſecundùm ordinem ad Deum & ad bona ſupernaturalia (vt abhorrendo ab illo, vt eſt capax ſupernaturalis beatitudinis, & optãdo vt beatitudine & gratia careat, &c.) ſatis apparet aduerſari vni & eidẽ charitati ſupernaturali, atque adeo eſſe peccatum eiuſdem ſpeciei cum odio Dei. Nam conſtat, proximum ea ratione conſideratum, omninò eſſe diligendum eadem virtute charitatis, qua eſt Deus diligendus.

Sed idem quoque verum eſt cùm quis odit proximum conſideratum ſecundùm bona naturalia; vt abhorrendo ab eo propter naturalem aliquem aut moralem defectum, & optando ei mortem, vel infamiam, &c. Nam ſecundùm hæc etiam bona tenetur quis ex charitate amare proximum, referẽdo ea formaliter aut virtualiter ad Deum & ad finẽ ſupernaturalem: Vt patet ex iis quę de obiectis charitatis diſſeruimus quęſt. 3. pun. 1. Itaque cùm quis contra odit proximum ſecundùm hæc bona, omnino etiam peccat contra charitatem, per defectum ſcilicet perfectionis charitatis tunc debitæ, poſito quòd quis elicit actum circa proximum, qui eſt charitatis obiectum. Hoc enim poſito, debet elicere actum charitatis & non Odij: iuxta doctrinã quam tomo 2. quæſt. 2. de peccatis puncto ſecundo generatim tradidimus, de modo quo ſit intelligendum, in omni

A etiam peccato commiſſionis eſſe priuationem perfectionis debitæ.

An autem tunc cùm quis odit proximum ſecundùm bona naturalia, hoc peccatum Odij, vt conſiſtens in defectu, ſit non ſolùm in illa ſpecie quam habet eandem cum Odio Dei, vt oppoſitum charitati, ſed etiam ſimul in alia quadã peculiari, vt opponitur quoque naturali dilectioni proximi, ad quã naturali lege teneretur homo, etiamſi non eſſet datum præceptum de dilectione ſupernaturali charitatis: Dubivm eſſe poteſt. Et quidem ita videtur ſentire hîc art. 6. Bannes. Nam dilectio naturalis, & ſupernaturalis, ſpecie, imò plus quam ſpecie differunt, & vtraque eſt debita: Ergo fundant in Odio proximi duas priuationes ſeu defectus differentes ſpecie, atque adeo duo peccata.

B Neq; obſtat, quòd dilectio naturalis, vt naturalis eſt, nõ pertinet ad peculiarem virtutem, ſed ad amicitiam naturalem, quæ non eſt peculiaris virtus, ſed aliquid cõſequens omnes virtutes, vt vidimus q. 1. p. 2. & q. 3. p. 1. Poteſt enim defectus aliquis habere ſpecialem rationem peccati, non modò ſi ſit priuatio perfectionis virtutis alicuius ſpecialis, ſed etiã ſi ſit priuatio qualiſcunque alterius perfectionis peculiaris debitæ, quæ non ſit minor quàm perfectio actus virtutis ſpecialis, vt nõ eſt vtique minor illa perfectio dilectionis naturalis.

In contrarium autem eſt Primo, quòd formaliter per odium proximi qualecunque illud ſit, communiter cenſetur vnum tantùm cõmitti peccatum, vt peccatum conſiſtit in priuatione. Secvndo, quòd pari ratione oporteret dicere committi duplex tale peccatum in Odio Dei, vt eſt naturæ auctor: cùm etiã debeat diligi

C naturaliter vt talis. Tertio, quòd tũc pluribus peccatis peccaret, qui proximũ odio proſequeretur ſecũdùm bona naturę, quã is qui odio eum haberet ſecũdũ bona ſupernaturalia, cùm hic vnius tãtũ ſpeciei odio peccaret. Et ſimiliter is qui Deum vt auctorem naturalẽ odio proſequeretur, pluribus peccatis peccaret, quã qui eũdẽ odio haberet vt auctorẽ ſupernaturalẽ, cũ cõſtet hũc tantũ peccare vnico peccato Odij. Hæc autem abſurda videntur. Qvarto, quòd ſi quis, quãdocunq; tenetur lege naturali amare proximum ſecũdùm bona naturalia, eum amaret ſecũdùm illa per charitatem ſupernaturalem, & nunquam per ſolam naturalem, procul dubio abundè ſatisfaceret obligationi naturali; nec peccaret, quia non per ſolã dilectionem naturalem proximum diligeret: Ergo defectus dilectionis naturalis non

D eſt per ſe peccatum peculiare, & diſtinctũ ab eo quod eſt in defectu dilectionis ſupernaturalis debitæ, quoad bona etiam naturalia (vt antè diximus) æquiualentis abundè hac ratione dilectioni purè naturali.

Videtvr itaque mihi propter hæc argumenta probabilior pars negatiua dubij propoſiti. Neque eſt difficile per hæc ipſa reſpondere ad fundamentum cõtrariæ opinionis. Nam poſito, quòd homo habet ſimul pręceptum de charitatis quoque dilectione ſupernaturali, cõplectẽte etiam naturalia bona proximi, dilectio proximi naturalis non eſt ex naturali lege debita, vt eſt determinatè dilectio purè naturalis, ſed abſolutè vt eſt dilectio proximi ſecũdùm bona naturalia, qualiſcunq; ſit ea dilectio. Cui proinde legi ſatisfit etiã per ſupernaturalem dilectionem charitatis ſecũdùm ea bona. Vnde

E de Odium proximi vt habet defectũ illius dilectionis, quatenus debitæ, nõ eſt peculiare & diſtinctum peccatum à peccato, quod eſt in eiuſmodi odio, vt habet defectum dilectionis debitæ ex charitate ſecundùm ea quoque naturæ bona relata formaliter vel virtualiter ad Deum, & ad finẽ ſupernaturalẽ, vt antè diximus. Et eodem modo ratiocinandũ eſt de Odio Dei vt auctoris ſupernaturalis & naturalis; ſcilicet eſſe vnicum ſpecie peccatum ob defectum perfectionis debitæ ex charitate, quæ vtroque nimirum modo debet Deum complecti.

Qvinto

Digitized by Google

QVINTO dico; Omnia Odia proximi vt Odia ſunt (id eſt, vt habent pro obiecto proximi malum, vt malũ proximi) eſſe eiuſdem ſpeciei, vt rectè declarat Caietanus hic art. 6. Nam habent eo modo vnicam rationem formalem ex vnico formali obiecto, nempe ex malo vt eſt malum proximi. Etſi enim hæc ratio obiectiua in ſe eſt quiddam commune & indeterminatum, tamen poteſt actus Odij per ordinem peculiarem ad illam habere ſpecificam quandã rationem peccati, vt facilè explicat Caietanus illic in Dubio, quod vocat Nouitiorum.

Addit tamen rectè Caietanus, ſolere iſtiuſmodi Odium proximi habere adiuncta peccata diuerſarũ ſpecierum, quibus imperat, commouendo nimirum hominem ad maleuolentias diuerſarum ſpecierum; vt ad nocendum proximo per homicidium, verbi gratia, vel detractionem, &c. Quæ diuerſæ maleuolentiæ ad eaſdem ſpecies huiuſmodi peccatorum pertinent: ſicut actus nimirum interior & exterior circa idem obiectum ſunt eiuſdem ſpeciei.

SEXTO dico; Odium proximi ſine dubio eſſe peccatum mortale ex ſuo genere. Et quidem ſi ſit Odium abominationis, ſemper erit mortale, niſi deſit plena deliberatio, & ideo ſit tantùm veniale ob imperfectionẽ actus. Si autem ſit Odium inimicitiæ, non tantùm ob imperfectionem actus non plenè deliberati, ſed etiam ob exiguitatem mali, quod quis proximo velit, poteſt eſſe veniale, vt notat Caietanus in Summa, Verbo, Odium. Quatenus autem non liceat proximo oſtendere ſigna Odij & inimicitiæ, explicuimus ſuprà quæſt. 3. punct. 2. Et hactenus de tota iſta quæſtione.

QVÆSTIO DVODECIMA.

De Acedia, quod eſt vitium contrarium gaudio Charitatis.

D.Thomas 2.2. quæſt. 35.

EXPLICANDVM *eſt* PRIMO, *quale & quantum peccatum ſit Acedia.* SECVNDO *quodnam ſit eius remedium.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quale & quantum peccatum ſit Acedia.

D.Thomas artic. 1. & ſeq.

ACEDIA Græcum eſt vocabulum, *ἀκηδία*, quod in primis quidem ſignificat incuriã ſeu negligentiam quandam. Deinde etiam triſtitiam ita aggrauantem & opprimentẽ animũ, vt adferat incuriam illã & negligentiam operis, & quaſi quendam animi torporem. Et in hac poſteriori ſignificatione vſurpatur in propoſito id vocabulum, etſi nõ quouis modo, ſed tertio è tribus, quibus præterea accipi ſolet in ea ſignificatione.

PRIMO enim, vt ex DAMASCENO patet lib. 2. cap. 14. Acedia nominatur quædam triſtitiæ paſſio in appetitu ſenſitiuo, adeo animum opprimentis, vt adferat torporem etiam membris & negligentiam operis; ſiue ea triſtitia ſit de malo vero, ſiue de apparente. De qua paſſione diximus tomo 2. quæſt. 6. de Paſſionibus punct. 2. Neque de hac ſola Acedia propriè nunc agimus.

SECVNDO, Acedia nominatur triſtitia voluntatis vel appetitus, de qualicunque bono ſpirituali virtutis æſtimato vt malo proprio, quatenus requirit laborem à nobis, atque adeo habet adiunctam aliquam moleſtiã animi aut corporis. Et neque hoc modo agimus de huiuſmodi Acedia. Nam Acedia ita generatim conſiderata non eſt aliquod ſpeciale vitium, ſed prauitas quædam communis vitiis omnibus. Vt enim docet D. Thomas art. 2. ad vnumquodque vitium ſpectat, non modò expetere malum contrarium virtuti tanquam proprium bonum apparens, ſed etiam refugere bonum virtutis contrarium, tanquam proprium malum apparens, & de eo triſtari. Itaque Acedia, eo modo accepta, cõmune quiddam eſt omnibus vitiis: Sicut Acedia accepta pro triſtitia de bono ſpirituali earum virtutũ quæ determinatè habent adiunctam moleſtiam corporis, & priuationem voluptatum carnis, eſt commune quiddam vitiis carnalibus, vt ibidem ait S. Thomas.

TERTIO modo Acedia nominatur triſtitia voluntatis, adferens incuriam & negligentiam operis, cùm eſt de bono ſpirituali diuino ad charitatem pertinente. Et de hac Acedia ſermo nobis eſt in præſenti. Quæ poteſt ex ſententia D. Thomæ hic artic. 2. & Caietani ibidem plenè deſcribi ſic: *Acedia eſt triſtitia voluntatis ſeu appetitus de bono aliqualiter diuino & noſtro, exiſtimato vt malo proprio, propter adiunctam difficultatem illud obtinendi, adferens proinde incuriam & negligentiam actionum piarũ & ſalutarium.* Huius deſcriptionis particulæ nunc explicãdæ ſunt, vt ex ea & ratio & grauitas huius vitij intelligatur.

PRIMO diximus, Acediam hanc eſſe triſtitiam *voluntatis vel appetitus*, vt indicemus ſermonem hîc eſſe non tantùm de Acedia, quæ eſt paſſio appetitus ſenſitiui, ſed de Acedia ſecundùm communiorem quandam rationem; quæ ſcilicet ſecundùm ſimilitudinem quandam & analogiam eſt communis triſtitiæ tum voluntatis, tum appetitus ſenſitiui, iuxta ea quæ de ordine paſſionum ad actus voluntatis docuimus tomo 2. quæſt. vlt. de paſſionibus punct. 3. Vnde D. Thomas hic communiter etiam agit de Acedia, vt eſt quoque in appetitu ſenſitiuo, ſicut apparet ex art. 1. & 3.

SECVNDO diximus, Acediam eſſe de bono *aliqualiter diuino*. Nam eſt de eodem bono diuino ſupernaturali circa quod verſatur virtus charitatis. Hòc autem bonũ diuinum latè patet: Aliud namque eſt diuinum per eſſentiam, nempe ipſe Deus vt ſummè bonus; Aliud autem per ſingularem participationem, vt dona gratiæ & gloriæ per quæ aſſequimur ipſum bonum diuinum per eſſentiam, nimirum Deum. Itaque Acedia, de qua loquimur, eſt triſtitia de bono diuino qualicũque modo ex iſtis. Quod ipſum ſubindicauit S. Thomas art. 4. ad 2. cùm dixit Acediam eſſe *de ſpiritualibus bonis, quæ ſunt finis, & id quod eſt ad finem.*

Quanquam fatendum eſt in appetitu quidem ſenſitiuo non eſſe Acediã, niſi de bono diuino per participationem cogitato in particulari, iuxta ea quæ tomo 2. q. 3. de paſſionibus punct. 2. de paſſionibus ſenſitiuis diximus, vt exiſtunt ex apprehenſione potentiæ cogitatiuæ hominum propriæ. Nam Deum ipſum non videtur vllo modo attingere poſſe operatio ſenſitiua. Sed tamen de illo etiam poteſt ſaltem eſſe Acedia volũtatis, vt patebit ex iis quæ nunc addemus.

TERTIO diximus, Acediam eſſe de bono diuino *aliqualiter etiam noſtro*. Nam Acedia ita eſt de bono diuino, ſicut eſt de eodem gaudium charitatis, cui eſt contraria. Illud autem gaudium eſt de bono diuino, vt eſt aliquo modo noſtrum, ſicut patet ex iis quę diximus ſuprà quæſt. 6. punct. 1. Item quia in hoc differt Acedia ab Inuidia, quæ eſt triſtitia de bono alieno, vt videbimus punct. ſeq. Et hoc ipſum aſſerit rectè Caietanus hic art. 2. cùm docet ex ſententia D. Thomæ, Acediam eſſe triſtitiam de *bono diuino in eo qui contriſtatur*.

Porrò *noſtrum* cenſetur in propoſito bonum diuinū, quatenus nobis propoſitum eſt ad obtinendū per exercitationem piarum actionum. Quod optimo exemplo declarauit Caietanus in Sūma, Verbo, Acedia, cum dixit, eum peccare propriè hoc Acediæ peccatō circa bonū diuinū vt propriū, qui adeo eſt alienus ab amore cœleſtis patris & patriæ, vt cùm audit aut cogitat, propoſitum ſibi à Deo eſſe, vt ſit ciuis Sanctorū & domeſticus Dei (per gratiam ſcilicet & gloriam, quibus bonū ipſū infinitum, quod eſt Deus, aſſequatur) de hoc triſtatur.

QVARTO diximus, Acediam eſſe de bono diuino noſtro *æſtimato vt malo proprio* ob difficultatem illud obtinendi, &c. Nam omnis triſtitia eſt de malo proprio (vero vel apparente) vt affirmat D. Thom. hic quæſt. 36. art. 1. & patet ex iis quæ diximus tomo 2. q. 6. de paſſionibus, punct. 1. Nec ob aliam cauſam tale bonum diuinū ſolet ab hominibus cogitari vt ipſis malum, niſi quia ob difficultatem illud aſſequēdi per pias actiones reputatur acerbum & inſuaue. Quo fit vt ita cōſideratum pariat triſtitiam afferentem incuriam & negligentiā actionū piarū & ſalutariū, quæ eſt effectus Acediæ, vt diximus in vltima particula deſcriptionis ipſius.

Ex his autem conſequuntur quinque: PRIMO, actum huiuſmodi Acediæ omnino eſſe peccatum: Tum ex ſe, cum triſtari de bono ſit malum: Tum ratione effectus, cùm ſit mala illa incuria & negligentia actionum piarum & ſalutarium. Vnde in Scriptura paſſim reprehenditur tepiditas illa & otioſitas Acediæ; vt Pſal. 72. *In labore hominum non ſunt, & ideo tenuit eos ſuperbia, operti ſunt iniquitate & impietate ſua*. Et Prouerb. 6. *Vſquequo piger dormies? quando conſurges e ſomno tuo?* Et cap. 6. *Vult & non vult piger, anima autem operantiū impinguabitur*. Et Eccl. 6. *Subiice humerū tuum, & porta illam* (ſpiritualē diſciplinā) *& ne acedieris vinculis eius*. Et Matt. 3. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Et ad Galat. 6. *Bonum autem facientes non deficiamus, &c.* Vide in eandem ſententiam S. IOANNEM CASSIANVM lib. 10. de inſtitutis cœnobiorum cap. 7. & S. GREGORIVM in paſtorali part. 3. cap. 1. admonitione 16. & S. BERNARDVM ſerm. 3. & 6. de Aſcenſione Domini.

SECVNDO ſequitur, peccatum iſtud omnino eſſe contrarium virtuti charitatis. Nam directò oppo- gaudio ipſius de bono diuino vt noſtro, ſaltem per apprehenſionem ſpei: quod gaudium actus eſt charitatis, vt vidimus ſuprà quæſt. 6. Nec obſtat, quòd cùm Acedia ſit triſtitia de bono diuino vt proprio, videtur opponi amori concupiſcentiæ; actus autem charitatis eſt amor amicitiæ. Vt enim rectè declarat Caietanus ar. 2. quamuis charitas primariò feratur per amorē amicitiæ in bonum diuinum, vt eſt in ſe, tamen ſecundariò etiam fertur in illud per honeſtum amorem concupiſcentiæ, vt eſt ſcilicet bonum etiam nobis. Quo pacto eſt de illo gaudium, quod eſt, vt diximus, actus charitatis, & cui directò contraria eſt Acedia.

TERTIO ſequitur, peccatum iſtud ex genere ſuo eſſe peccatum mortale, niſi ob imperfectionem actus nō plenè deliberati ſit tantùm veniale, vt docet D. Thom. hic art. 3. cùm ait, eſſe veniale, *quādo eſt tantum in ſenſualitate & non in ratione*, id eſt, quando non adeſt plena deliberatio, quę præcipuè aſcribitur rationi ſuperiori, iuxta ea quæ tradidimus tom. 2. q. 4. de peccatis punct.

A 2. Hoc autem intelligi debet, quādo Acedia eſt de bono diuino, vt per actiones pias ſub mortali peccato neceſſarias obtineri & procurari debet. Sicut patet ex D. Thom. ar. 3. ad 2. Nam quando eſſet de bono diuino vt poteſt obtineri per actiones nō niſi ſub veniali neceſſarias, tantū eſſet veniale, Et nullū omnino, quādo eſſet de bono diuino præciſè, vt poteſt obtineri per actiones quidem, ſed nullo præcepto neceſſarias, ſicut patet ex D. Thoma, ar. 3. ad 2. & ex iis quæ rectè docet Caietanus in Summa, Verbo, Acedia.

QVARTO ſequitur, peccatū hoc Acediæ diuerſum eſſe ſpecie ab Odio & Inuidia, vt docet D. Thomas art. 2. & ibidem Caietanus. Nam Odium refugit bonum diuinum in ſe. Inuidia bonū proximi, vt eſt bonum illius: Illud autem peccatum Acediæ, bonum diuinum, vt eſt bonum proprium. Quæ tres rationes ſufficiunt ad diſtinguenda hæc peccatā, licèt omnia opponātur eidem B charitati. Nam vt ait hic art. 2. Caietanus, malum ex quocumque defectu & faciè exiſtit, & ideo diuerſi modi aduerſandi charitati conſtituunt diuerſa peccata, licet ipſa charitas non ſit niſi vna virtus.

Ex quo eodem fundamento patet, diſcrimen eſſe inter Acediam de bono ſpirituali alicuius alterius virtutis, & Acediā de bono diuino charitatis. Nā illa vt verè Caietanus cenſet in ſumma, Verbo, Acedia, & D. Thomas artic. 2. & art. 4. ad 3. non eſt ſpeciale peccatum diſtinctum ab eo quod alioqui committitur cōtra virtutem, ſed cōmunis quædā conditio pertinens ad omnia peccata: Acedia verò de bono diuino charitatis eſt ſpeciale peccatum diſtinctum ab aliis contra eandē charitatem: eò quòd circa bonum vſque adeo præſtās, modus ille diuerſus, quo diximus lædi per Acediam charitatem, ſufficit ad conſtituendum diuerſum peccatum. C Facilius enim diuerſo peccato ſpeciei peccatur circa bonum valde excellens, quale eſt illud diuinum.

QVINTO ſequitur, meritò peccatum iſtud Acediæ numerari inter vitia capitalia, tanquam id ex quo alia peccata oriantur, vt facilè explicat D. Thom. hic art. 4. Nam vt dicit Philoſophus lib. 8. Ethicor. ca. 6. *Nemo diu permanere poteſt in triſtitia ſine delectatione*. Itaq; qui triſtitia vexantur, præterea aliquid aliud faciunt, vt quærāt aliquam delectationem, qua triſtitiam pellāt, vel vt remoueant triſtitiæ cauſas, aut conuenienter ipſi triſtitiæ agant & quaſi ei ſatisfaciant. Vnde ſex numerari ſolent quaſi Acediæ filiæ ex ſententia S. Gregorij lib. 31. Moral. cap. 31. nempe *malitia* (id eſt, odium & deteſtatio ipſorū ſpiritualium bonorum) & *rancor* erga eos qui ad D ſpiritualia bona hortantur; & *puſillanimitas* erga bona ſpiritualia, vt ſunt ardua; & *deſperatio* beatitudinis conſequendæ, quā quis nimiū refugit per Acediam; & *torpor* in obſeruatione diuinorū præceptorum; & *euagatio* mentis ad alias res illicitas, quæ oblectent; vt explicat S. Thom. ar. 4. ad 2. Vbi in reſpōſione ad tertiū reuocat ad hæc peccata, alia quædā, quæ Iſidorus lib. 2. de ſummo bono, cap. 37. recenſet tanquam effectus Acediæ.

PVNCTVM SECVNDVM.

De Acediæ remedio.

D. Thomas artic. 2.

E HVIVS vitij remedium non eſt conſtituendum in fuga (ſicut remedium peccatorum carnis) ſed potiùs in pugna, vt rectè docet D. Thom. ar. 2. ad 4. Quod idem monuit quoq; CASSIANVS lib. 10. de inſtitutis cœnobiorū c. vlt. vbi ita de ſe narrat. *Cùm incipiens in Eremo cōmorari, Abbati Moyſi, omnium Sanctorū ſummo, dixiſſem, me ægritudine Acediæ heſterno die grauiſſimè fuiſſe confectū, neque ab ea potuiſſe aliàs liberari, niſi ad Abbatem Paulum protinus cucurriſſem, Ille: Non te (ait) ab ea liberaſti, ſed magis ei te deditum ac ſubditum præbuiſti. Grauius enim te vt*

Digitized by Google

deſertorem ac fugitiuum deinceps aduerſarius impugnabit, quē de conflictu ſuperatum protinus aufugiſſe conſpexit:niſi de cætero cōmiſſa congreſſione, non deſertione Cellæ, vel ſomni, torpore, ingruentes æſtus eius ad horam euaporare malueris, ſed tolerantia potius & conflictu didiceris triumphare. Vnde, inquit Caſſianus, *experimento probatū eſt, Acedia impugnationem non declinando fugiendam, ſed reſiſtendo ſuperandā.*

Eſt autem remedium vtiliſſimum: vt, quantumuis animo reluctante, ſine mora quis inchoet ſaltem opus A quod inſtat. Nam ipſum operis initiū ſolet neſcio quo pacto reddere hominem ad operādum alacriorem; vel certe aliqualis in opere perſeuerantia. Vnde BERNARDVS ſerm. 3. de Aſcenſione: *Cum inceperis*, inquit, *triſtitia implebit cor tuum; ſed ſi perſeueraueris, triſtitia tua cōuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potius noua creabitur, vt omnia quæ primò difficilia, imò impoſſibilia videbantur, cum multa currantur dulcedine & auiditate.*

QVÆSTIO DECIMATERTIA.

De Inuidia, quæ eſt item contraria gaudio Charitatis.

D.Thomas 2.2. quæſt. 36.

DE Inuidia multa ſunt præclarè ſcripta à Sanctis Patribus, ac nominatim à S. CYPRIANO, in ſermone de zelo & liuore, & à BASILIO, homil. 11. & 21. inter homilias de variis argumentis, & à CHRYSOSTOMO, homil. 34 & 45. ad populum Antiochenum, & à IOANNE CASSIANO, collat. 18. cap. vlt. & à PROSPERO, lib. 3. de vita contemplatiua cap. 9. & ab ISIDORO, li. 3. ſententiarum de ſummo bono cap. 25. Et ex Philoſophis ſcripſerunt de eodem argumento pulchrè Ariſtoteles lib. 2. artis Rhetoricæ c. 9. & 10. & Plutarchus in libro de differentia inter Odium & Inuidiam.

Scripſit quoque de Inuidia pulchrè D.Thomas hîc q. 36. & ibidem Caietanus prolixè, ac ſubtiliter. Sed vtiliora, & quæ in primis pertinent ad praxim, poſſunt expediri paucis. Itaque dicemus PRIMO, *de ipſius Inuidiæ natura.* SECVNDO, *de illius prauitate.* TERTIO, *de illius remedio.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Inuidia.

D.Thomas artic. 1.

INVIDIA (ex ſentētia omnium eorum quos memoraui) triſtitia eſt quædā de bono alieno proximi, æſtimato ab inuidente vt malo proprio, quatenus per comparationē quādam obſcurat & imminuit proprij boni excellentiam ſeu gloriā. Vt quando Saul, v. g. inuidit laudi Dauidis, quatenus præſtantia ſua obſcurabat illius laudem. Iuxta illā eiuſdē Saulis querimoniam aduerſus mulieres cantantes & applaudentes Dauidi: *Dederunt Dauidi decē millia, & mihi mille dederunt*, 1. Reg. 18.

Genus huius affectus explicatur in hac deſcriptione per particulam *triſtitia:* Reliquæ verò particulæ declarant differentiam eius ab aliis affectibus; & præcipuè à TRIBVS, qui ſunt Inuidiæ ſimiles, quatenus & ſunt triſtitiæ quædam, & aliquo modo circa bonū proximi, ſed longè aliter quàm inuidia. Hoc nunc oſtendēdum eſt, vt deſcriptionem illam Inuidiæ illuſtremus.

PRIMVS ex eiuſmodi tribus affectibus eſt, Triſtitia quædam de bono alterius, quatenus timetur allaturū perniciem aliquam: Vt ſi quis triſtetur ob auctam potentiam & opes inimici, quem ideo timeat plus nociturū aut ſibi aut aliis bonis. Hic affectus nō eſt Inuidia, ſed quidam potiùs effectus timoris, vt patet ex Philoſopho lib. 2. artis Rhetoricæ cap. 9. & aſſerit etiā D. Tho. hîc art. 1. & 2. Nam per Inuidiam triſtatur quis de bono alieno, non vt poteſt id præterea eſſe cauſſa mali & damni proprij (ſicut per affectum prædictū) ſed vt ſuapte ratione putatur iam bonum proprium imminuere per ſolam comparationem ſeu relationē ſui ad illud, ſicut in deſcriptione diximus. Quam rem non ſatis perſpexit Martinus de Magiſtris, confutatus meritò à Caietano hîc art. 1.

Atque hoc ipſum ſignificauit Philoſophus li. 2. artis Rhetoricæ cap. 9. cùm definiens *Inuidiam eſſe dolorem perturbantē propter res ſecundas, ſed non indigni verū æqualis atque ſimilis*, addidit; *Oportet autem ne quid ipſi* (inuidēti) *accidat aliud, ſed propter ipſum proximum æqualiter omnibus ineſſe*, id eſt, propter hoc ipſum quod eſt, alterū ſibi non inferiorem, ſed æqualem aut ſimilem aut propinquum eſſe. *Nam ſi*, inquit, *propterea dolor atque perturbatio ineſt, quoniam ab aliena fœlicitate mali quicquam ſibi futurū ſit, non erit amplius inuidia, ſed timor*, & dolor etiam atque perturbatio orta ex timore. Item ſignificauit hoc idem in capite ſequenti ita dicens: *Inuidia eſt dolor quidam, quoniam ſimiles, boni aliquid adepti videantur; non* (inquit) *vt quidquam ſibi* (mali nimirum inde metuant) *ſed propter illos;* quia ſcilicet ij, qui ſunt alioquin ſimiles, ſint adepti aliquid boni, cuius comparatione ſola ſine alia damni illatione videatur imminui & obſcurari propria gloria.

B Ex qua declaratione patet quàm turpiter Martinus aberrauerit à ſententia Philoſophi, & à veritate, cùm ex eo quòd Philoſophus dicit, inuidum dolere, nō quia ab aliena fœlicitate mali quidquam ſibi futurū ſit, *ſed propter ipſum proximum æqualiter, &c.* argumentatur pueriliter contra D.Thomam & omnes, Inuidiam non eſſe de bono alieno, vt malo proprio, ſed vt bono ipſius proximi. Philoſophus enim non excluſit ab Inuidiæ obiecto rationē mali proprij, quod exiſtat ex ſola comparatione boni alterius, ſed quod inferatur ab alieno bono tanquā à cauſa efficiente vel occaſionali, &c. Et ineptè etiam iſte putauit ab Ariſtotele illic nomine *proximi* intellectā fuiſſe perſonam alterius: non enim intellexit niſi *neutraliter* qualitatem alterius, per quam ſit ſimilis C vel æqualis vel propinquus inuidenti, vt Caietanus etiā contra iſtum obſeruauit art. 1. Quanquam etſi maximè intellexiſſet perſonā alterius, voluiſſetq; dicere, inuidū non dolere propter malū proprium, ſed propter bonum alterius (ſicut etiā dixit c. 10.) tamen nihil inde haberet Martinus. Solùm enim per hoc excluſiſſet Phi-

loſophus ab obiecto inuidiæ malum proprium ortũ ex bono alterius, vt ex cauſa; non autem malum propriũ exiſtens ex ſola comparatione boni alterius, vt iam diximus.

Porrò iſto modo bonum alterius non tantùm quando excedit bonum proprium, imminuit & obſcurat illud, ſed etiam quando illud adæquat, vel propius ad id accedit. Nam ſic etiam excellentia propria minus præſtans & clara videtur; quia nimirum aut non antecellat alteri, aut nõ magis antecellat. Et ideo his omnibus modis poteſt bonum alterius eſſe obiectum inuidiæ. Ita omnino videtur docuiſſe Philoſophus lib. 2. artis Rhetoricæ cap. 9. cum dixit, cauſſam inuidiæ eſſe *æqualitatẽ, vel ſimilitudinem, & propinquitatem*, vt notauit etiã Caietanus vbi ſuprà contra Martinum.

Ita etiam docuit apertè S. AVGVSTINVS lib. 11. ſuper Geneſin, ad litterã, cap. 14. vbi inuidiam ita deſcribit: *Amando*, inquit, *quiſque excellentiam ſuã, vel paribus inuidet, quòd ei coæquentur: vel inferioribus, ne ſibi coæquẽtur, vel ſuperioribus, quòd eis nõ coæquetur.* Vnde etiã Lucanus:

Stimulos dedit æmula virtus,
Nec quemquam iam ferre poteſt Cæſarve priorem,
Pompeiusve parem.

Quanquam non eſt negandum, quin tunc maximè & clariſſimè in bono alieno eluceat ratio commouẽs inuidiam, quando id per exceſſum imminuit propriam excellentiam. Quæ cauſſa eſt cur D. Thom. ar. 2. per *exceſſum alieni boni* explicet rationẽ obiecti inuidiæ: quia ſcilicet in eiuſmodi exceſſu clariùs apparet ea ratio (ſcilicet diminutio propriæ excellentiæ) quæ eſt per ſe ratio obiecti inuidiæ, vt patet ex eodem D. Thoma art. 1. vbi per eam obiecti rationem Inuidiam deſcribit.

Quare non ſimpliciter vt ſonat accipiendũ eſt quod S. GREGORIVS lib. 5. Moral. cap. 33. ſuper illud Iob 5. *Paruulum occidit inuidia*, ita ſcribit: *Inuidere non poſſumus, niſi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo eſt, qui liuore occiditur: quia ipſe ſibi teſtimonium perhibet, quòd eo minor ſit, cuius inuidia torquetur.* Conſiderauit enim hoc loco Gregorius *meliores*, non propriè vt meliores ſunt (quaſi nullo modo inuidia eſſe poſſit, niſi erga meliores) ſed vt imminuũt excellentiam alterius, ac proinde faciunt alterum minorẽ, & reſpectiuè paruulũ. Id quod fieri poteſt, non modò per exceſſum, ſed etiã per æqualitatẽ & acceſſum ſeu propinquitatem, vt explicuimus ex ſententia Philoſophi & S. Auguſtini.

SECVNDVS affectus triſtitiæ, è tribus illis quos diximus eſſe Inuidiæ ſimiles, & tamen ab ea differre, eſt, cùm quis triſtatur non propriè de ipſo bono alterius, ſed de ſuo potiùs defectu, quòd ſcilicet non etiam ipſe bonum illud habeat. Hic affectus nõ eſt inuidia, ſed *zelus & æmulatio*, vt docet Philoſophus lib. 2. artis Rhetoricæ cap. 11. & D. Thomas art. 2. Nam per Inuidiã triſtatur quis non de defectu alieni boni, ſed de ipſo bono alieno, quatenus minuit excellẽtiam propriam, vt poſuimus in deſcriptione. Vnde S. Ioannes 1. epiſt. cap. 3. ait, *propterea Cain occidiſſe fratrem ex inuidia, quia fratris opera erant iuſta.* Eódẽ pertinet quod ait S. GREGORIVS NYSSENVS in lib. de vita Moyſis: *Inuidus fœlicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet.* Vnde eos comparat *miluis, quos*, inquit, *cadaueribus paſci, & precioſis vnguentis emori aiunt.*

Et quod ait S. CHRYSOSTOMVS, homil. 44. ad populum Antiochenum: *Cur*, inquit, *doles, ô homo, proximi bonis? Dolere nos oportebat iis quæ patimur malis, non bonis, in quib. alios probabiles haberi videmus. Propterea omni venia caret iſtud peccatum.*

Et quod ait ISIDORVS lib. 3. ſententiarum de ſummo bono, cap. 25. *Nulla eſt*, inquit, *virtus quæ non habeat contrarium Inuidiæ malum: ſola miſeria caret inuidia.*

Accedit etiã ac præclarè Plutarchus in libro de differentia inter Odium & Inuidiam: *Homines*, inquit, *his maximè inuident, quos ad virtutẽ rectiore tramite prodeuntes*

A *intuentur. Quocirca Themiſtocles cùm adhuc eſſet adoleſcens, nihil ſplẽdidum à ſe fieri dicebat, neminem enim adhuc ſe inuidũ habere. Etenim quemadmodum cantharides lætioribus frumentis & viridioribus roſis maxime innaſcuntur: ita inuidia eos præcipuè tangit, qui boni ſunt, quique ad virtutem gloriámque graſſari videntur.*

Itaque, quia non niſi virtutẽ inuidia inſectatur, præclarum virtutis teſtimonium eam eſſe Philoſophi exiſtimarunt; & cõtrà, exiguæ aut nullius virtutis indiciũ, habere inuidũ neminẽ. Ex quo eſt illud etiã Martialis:

Qui ducis vultus, & non legis iſta libenter,
Omnibus inuideas liuide, NEMO tibi.

TERTIVS affectus ſimilis Inuidiæ, & ab ea tamen differens, eſt triſtitia de alieno bono, quatenus contingit ei qui eo eſt indignus. Hic affectus appellatur à Philoſopho lib. 2. artis Rhetoricæ, c. 9. *nemeſis* ſiue *indignatio*, neq; eſt Inuidia. Nã Inuidia eſt triſtitia de bono alie-
B no, non vt de bono indigni, ſed vt de bono minuẽte per ſui comparationem bonum proprium, vt eſt dictum.

Et ab iſtis quidem tribus affectibus ad hunc modum Inuidia differt. Ab ODIO verò non modò differt per hæc ipſa, ſed etiam per ſuum genus, quatenus eſt triſtitia. Triſtitia enim eſt de malo vt proprio, ſicut diximus tomo 2. q. 6. de Paſſionibus. Odium autẽ eſt circa malũ abſolutè, vt etiam præcedenti p. notauimus. Ex qua differentia aliæ multæ inter Inuidiam & Odium naſcuntur, quas pulchrè perſequitur vbi ſuprà Plutarchus. Præcipua illarum ferè eſt, quòd quem quis odit, etiã odit ad extremam calamitatem redactum, quia ſcilicet calamitas non facit vt quis videatur minùs malus. Nemo autem eſt qui miſero inuideat: quia ſcilicet miſeria minuens alienã excellentiam, facit vt ea noſtram minuere
C non videatur, ac proinde vt non cogitetur eſſe noſtrum proprium malum.

Ex his igitur quid ſit Inuidia patet. Sed quædã præterea ex hac Inuidiæ deſcriptione conſequuntur, quæ valent quoq; ad eius naturam perſpiciendam. PRIMO ſequitur, non habere locum Inuidiam inter eos qui ſtatu, aut conditione, aut loco, aut tempore plurimũ inter ſe diſtant, ſed inter eos qui in aliquo genere ſunt alioqui ferè pares, & ſimiles, & propinqui; vt Ariſtoteles docet lib. 2. artis Rhetoricæ cap. 10. Nam inter hos tantũ per vnius præſtantiam excellentia alterius obſcurari putatur ac minui: *Qui proximi* (inquit ibi Philoſophus) *ſunt tempore, loco, ætate, gloria, iis inuident. Vnde illud dictũ eſt: Propinquitas inuidere ſolet. Et quibuſcũque de honore cõtendũt: contendunt autẽ quibuſcum diximus.* Vnde colligit
D mortuis, & iis qui loco remotiſſimi ſunt, neminẽ inuidere: *Quid cũ iis*, inquit, *qui ante mille annos fuerunt, & cũ mortuis, nemo contendit; nec cũ iis qui apud columnas Herculis habitant?* Hæc eſt cauſa, cur, vt ait Ouidius,

Scripta placent à morte fere: quia lædere viuos
Liuor, & iniuſto carpere dente ſolet.

Et idem rurſus:

Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit:
Tunc ſuus ex merito quemque tuetur honos.

Et Horatius:

Clarus poſt genitis, quatenus, heu nefas,
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus inuidi.

Non igitur inter eos, qui multum conditione à ſe di-
E ſtant, exiſtit inuidia, ſed inter *proximos & riuales* (vt Ariſtoteles illic ait) *& inter eos qui eadem cupiunt & intendũt. Vnde dictũ eſt* (ait Philoſophus) *Figulus figulo inuidet, Fabérque fabro.*

SECVNDO ſequitur, eos (vt ait ibi Philoſophus) cæteris paribus, eſſe procliuiores ad inuidendum, *qui in aliqua re valde honorantur, ac maximè in ſapientia & fœlicitate: & maxima gerentes, & fœliciter: nam putent*, inquit, *ſua ab omnibus auferri.* Id eſt quia quantum accedit aliorũ præſtãtiæ, tãtũ reputãt decedere ac decerpi ex ſua, eò quòd ſoli pene & ſingulariter volũt haberi excellẽtes.

Tertio ſequitur, puſillanimes etiam ſolere facilè inuidere. *Quoniam eis*, inquit Philoſophus, *magna omnia videntur*. Cum quo illud conſonat Iob 5. *Paruulum occidit inuidia*, quod in hanc ſententiam explicat Gregorivs, vt paulò antè audiuimus. Contra verò, vt ait Silius Italicus:

Magnanima inuidiâ virtus caret.

Itẽ ſunt inuidi, *malitioſi, & ſenes*, vt ait Philoſophus, quia propter imbecillitatem carent quibuſdam cõmodis & ornamentis, quæ aliquando habuerunt, & vident aliis ſuppetere. *Et vniuerſaliter*, inquit, *qui ex re aliqua gloriã quærunt, de illa ſunt inuidi.* Vt totum illud Philoſophi caput. Atq; hæc ſint ſatis de natura & ratione Inuidiæ, quam Primo loco explicandam nobis propoſuimus.

PVNCTVM SECVNDVM.

De prauitate Inuidiæ.

D. Thomas artic. 2. & ſeq.

Qvod ad Secvndvm attinet, ſcilicet ad prauitatem Inuidiæ, ponam breuiter quatuor propoſitiones. Prima: Dubitari non poteſt quin Inuidia ſit peccatum, & quidem mortale ex ſuo genere, vt docet D. Thomas art. 2. & 3. Id patet Primo ex Scriptura: Ad Rom. 1. *Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt; repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, &c.* Et ad Gal. 5. inter opera carnis numerantur etiam *inuidiæ*: de quibus ſubiungit ibi Apoſtolus: *Qui talia agunt, regnũ Dei nõ conſequentur.* Et infrà: *Non efficiamur*, inquit, *inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidẽtes.*

Secvndo, idem patet ex Sanctis Patribus initio citatis, & ex aliis paſſim, qui magnitudinem huius peccati ſummè exaggerant. In quo genere hæc pauca notẽtur: Cyprianvs in ſermone de zelo & liuore: *Quale*, inquit, *malum eſt, fratres, quo Angelus cecidit, quo circũueniri & ſubuerti alta illa & præclara ſublimitas potuit, quo deceptus eſt is qui decepit?*

Basilivs homil. 11. *Fugiamus ergo fratres intolerabile malum: Serpentis id eſt præceptum, diaboli inuentũ, inimici ſatio, punitionis arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehennã, regni cælorũ priuatio. Nam & ipſo fatetur ore hoc vitium inuidi. Aſpectus illis eſt aridus & obſcurus, genæ ſubtriſtis, ſupercilium demiſſum, anima ipſo morbo ſuffuſa, prudentiã in dignoſcẽda veritate ac rebus agẽdis minimè habẽs, &c.*

Chrysostomvs homil. 45. ad populum Antiochenum: *Huius quæſo vitij peſtem fugiamus. Omnium enim vitiorum hoc eſt pernicioſiſſimum, & ipſam ſalutem noſtram ſuper omnia vaſtat: improbi namque diaboli eſt inuentum. Et propterea ſapiens dicebat: Inuidia diaboli introiuit mors in orbem terrarum.* Sap. 2.

Gregorivs Nyssenvs in libro de vita Moyſis: *Inuidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, &c.*

Gregorivs Magnvs lib. 5. Moral. cap. 34. *Quamuis per omne vitium, quod perpetratur, humano cordi antiqui hoſtis virus infunditur, in hac tamen nequitia* (inuidiæ) *tota ſua viſcera ſerpens concutit, & imprimendæ malitiæ peſtem vomit.*

Tertio, patet idem ratione. Nam omne id eſt malum, quod eſt alicui virtuti contrarium: ſiquidem bono non eſt contrarium niſi malum: Sed inuidię affectus, eſt contrarius virtuti miſericordiæ & virtuti charitatis: Ergo eſt omnino malus, & peccatum; neque illud qualecunque, ſed mortale ex ſuo genere, cùm aduerſetur virtutibus præſtãtiſſimis & maximè neceſſariis. Minor autem declaratur & probatur ſic: Duo poſſunt conſiderari in triſtitiæ affectu, quatenus eſt triſtitia de bono proximi tanquã de ſuo obiecto; Vnũ eſt ordo ipſius ad bonum proximi; Alterum eſt ipſum bonum proximi; quod eſt obiectũ & terminus illius ordinis. Ratione primi eſt contraria actui charitatis, qui eſt delectatio & gaudium de eodem bono proximi, iuxta dicta q. 6. ordo enim gaudij & triſtitiæ ad idem obiectũ contrarij ſunt in ſpecie, ſicut ipſe affectus gaudij & triſtitiæ in genere ſunt contrarij. Ratione ſecundi verò Inuidia eſt contraria actui miſericordiæ, qui eſt nimirum triſtitia de contrario obiecto, nempe de malo proximi.

Sed prior contrarietas eſt præcipua, cùm ſit per id quod eſt Inuidiæ planè intrinſecam: nimirum per ordinem ſui ad idem obiectum gaudij & charitatis; ac propterea Inuidia intrinſecè & eſſentialiter nõ eſt niſi vnũ peccatũ ſpecie, vt contraria gaudio charitatis, ſicut aſſeruit D. Thomas initio quæſt. 34. & explicat etiam ex formali eius obiecto Caietanus art. 4. Quanquam hoc ipſo, quòd per contrarietatem quidem obiecti opponitur etiam miſericordiæ, eſt etiam conſequenter & alio quaſi nomine contraria quoque charitati, prout miſericordia eſt quidam charitatis effectus, vt docet D. Th. art. 3. ad 3. Vbi ſolùm meminit huius poſterioris contrarietatis, non quia prior illa nõ ſit præcipua, ſed quia huius tãtùm poſterioris meminerat Philoſophus lib. 2. artis Rhetoricæ cap. 9 cuius ſentẽtiam ibi D. Thomas explicabat.

Secvnda propoſitio: Inuidia non ſolùm eſt peccatum, & peccatum mortale ex ſuo genere, ſed rectè etiã numeratur à S. Gregorio libro 31. Moral. cap. 31. inter peccata capitalia; & à D. Thoma artic. 4. Nam etſi ipſa alioqui ex ſuperbia & inanis gloriæ cupiditate oriatur, vt affirmat S. Avgvstinvs lib. 11. ſuper Geneſin ad literam, capite 14. tamen eſt quoque aliorum peccatorum origo & mater, nempe odij, ſuſurrationis, detractionis, exultationis in aduerſis proximi (quod eſt peccatum propriè & intrinſecè contrarium miſericordiæ, quæ eſt triſtitia de aduerſis proximi) & afflictionis in proſperis, non vt imminuunt gloriam propriam (ſic enim hęc afflictio eſt ipſa Inuidia) ſed vt eueniunt contra conatum inuidentis, qui cupiuerit ea impedire, vt explicat D. Thomas artic. 4. ad tertium. Vbi etiam D. Thomas diſertè affirmat, exultationem in aduerſis proximi non eſſe directè idem quod Inuidia, ſed ex ea ſequi. In quam ſententiã oportet interpretari, quod Caietanus ibidem ait, exultationem eam eiuſdem rationis eſſe cum inuidia; nempe vt intelligatur, non omnino identicè, ſed conſecutiuè: alioqui non eſt verum.

Tertia propoſitio: Fieri poteſt vt inuidia aliquando ſit tantùm peccatum veniale. Probatur: nam poteſt fieri, vt non ſit plenè deliberata; ſicut notat D. Thom. art. 3. Vel vt ſit de exiguo aliquo proximi bono: In quo etiam caſu ſolùm erit peccatum veniale, vt rectè cẽſuit Caietanus in ſumma. Verbo, Inuidia.

Qvarta propoſitio: Nunquam fieri poteſt, vt Inuidia vera ſit bona, ſed ſemper eſt mala mortaliter aut venialiter. Et in hoc etiam differt ab illis tribus affectibus, quos antè vidimus Inuidiæ eſſe ſimiles, ſcilicet à triſtitia orta ex timore potentię alterius ad nocendũ; & à zelo ſiue ęmulatione; & ab indignatione ſeu Nemeſi.

Prior pars huius propoſitionis ſatis patet ex argumentis, quibus confirmauimus ſecundã propoſitionem. Neque obſtat quòd imminutio propriæ excellẽtiæ per bonum alterius, verè eſt quoddam malum proprium, de quo proinde videtur licitè poſſe ſuſcipi triſtitia. Nõ inquam hoc obſtat. Nam Inuidia vera non ſiſtit pręcisè in eo malo, ſed extendit ſe ad ipſum etiam bonum proximi, vt ad obiectum quidem materiale, ſed per ſe & non per accidens, ſicut quæſtione præcedẽti docuimus ſuo modo de Odio boni diuini aut proximi. Triſtari autem ſic de bono proximi ſemper eſt malum, cùm ſit contra charitatem, quæ de proximi bono gaudet, vt in quarta probatione ſecundæ propoſitionis explicaui. Et per hoc patet ad pueriles quaſdam obiectiones Martini, de quibus diſſerit art. 2. Caietanus.

Posterior autem pars noſtræ propoſitionis probatur de ſingulis illis tribus affectibus. Nã triſtitia de

potentia & facultate alterius orta ex timore nocumenti, bona eſſe poteſt, vt ait D.Thomas art. 2. ſi nimirum triſtitia ſit tunc ſolùm de iniuſto nocumento, quod iā vt præſens cogitetur: iuxta ea quæ diſſerit in illo art. 2. Caietanus. Et hoc eſt, quod vult S.Gregorivs li. 22. Moralium cap. 11. citatus hìc à D.Thoma ar. 2. cùm ita ſcribit: *Euenire plerumque ſolet, vt non amiſſa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rurſum eius gloria ſine inuidiæ culpa contriſtet: cùm & ruente eo quoſdam bene erigi credimus, & proficiēte illo, pleroſque iniuſtè opprimi formidamus.*

Item zelus ſiue æmulatio (id eſt, triſtitia, quòd ipſi bonis proximi careamus) circa ſpiritualia quidem bona laudabilis eſt. Iuxta illud Apoſtoli 1. ad Cor. 14. *Æmulamini ſpiritualia.* Atque etiam circa quodcūque bonum virtutis honeſtū; iuxta illud Hieronymi in epiſtola ad Lætam, de inſtructione Filiæ: *Habeat ſocias cum quibus diſcat, quibus inuideat,* (id eſt, æmuletur) *quarum laudibus mordeatur.* Atque etiam poteſt huiuſmodi æmulatio eſſe licita circa bona temporalia, quæ & per ſe alioqui licita ſint, & ſine alterius iniuria obtineri poſſint.

Item indignatio ſeu nemeſis (id eſt, triſtitia, quòd bona quæpiam ſuppetant indigno) circa bona quidem temporalia, vna quadā ratione eſt licita, alia verò quadam non item, vt explicat Caietanus hic art. 2. ex ſententia D.Thomæ. Nam ſi præciſè conſiderentur ea bona vt contingunt indignis, & vt aliàs ſecundùm humanam diſtributionem ſolent dignis diſtribui iuſtè; licitū eſt de hoc triſtari, tanquam de re, quæ habet quandam rationem mali, non quidē mortalis, quod ſcilicet ſit aut culpæ aut pœnæ, iuxta dicta tomo 1. diſput. 3. quæſt. 5. punct. 4. (cùm ſine culpa aut pœna poſſideantur ſæpe ab indignis quædam temporalia bona, vt opes, honores, &c.) ſed potiùs naturalis per defectum conuenientis proportionis rerum; quomodo ſunt mala quoque naturæ mōſtra. Atq; hoc dicit Caietanus eſſe triſtari tantùm ſecundùm quid de huiuſmodi bonis indignorum, id eſt, conſiderando tantùm illam improportionem. Sicut proiectio mercium in mare, ad effugiendum mortis periculū, dicitur inuoluntaria ſolùm ſecūdùm quid, quia ſolùm eſt inuoluntaria, ſpectando præciſè iacturam ipſam mercium.

Si autem bona temporalia indignorum conſiderentur vndequaque abſolutè & ſimpliciter, atque adeo prout eis contingunt ex ordinatiſſima diſpoſitione prouidentiæ diuinæ ob illorum correctionē vel damnationem; item vt reſpectu bonorum ſpiritualium & æternorum ſunt quaſi nihil; ſic quidem non licet triſtari, propterea quod indigni poſſideant eiuſmodi bona. Nā id conſideratis omnibus his circunſtantiis abſolutè & ſimpliciter, eſt bonum de quo potiùs eſt gaudēdum. Sicut proiectio mercium in mare ad euadendum periculum, ſimpliciter eſt ac eſſe debet voluntaria, tanquam conducibilis ſimpliciter, conſideratis omnibus circumſtantiis.

Hoc modo intelligi debet D.Thomas (ſicut notat rectè Caietanus) quando art. 2. aſſerit contra Philoſophū (temporalia ſolùm conſiderantem) lib. 2. artis Rhetoricæ, cap. 9. non eſſe ſimpliciter licitā eiuſmodi indignationem. Id quod etiam probat ex illo Pſal. 36. *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem, quoniam tanquam fœnum velociter areſcent, & quemadmodum olera herbarum citò decident.* Vbi æmulandi & zelādi vocabulo ſignificatur propter ſimilitudinem illa indignatio, de qua loquimur. Et ex illo Pſalm. 72. *Penè effuſi ſunt greſſus mei quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns.* Per quam explicationem facilè diiudicari & expediri poſſunt ea quæ prolixè Caietanus diſſerit occaſione tum ſuarum tum Martini obiectionum.

Circa bona verò ſpiritualia nō poteſt habere vllum locum huiuſmodi indignatio, vt rectè D.Thomas dicit art. 2. Ratio huius (quam non reddit D. Thomas) eſt,

A quoniā huiuſmodi bona non ſolent alioqui per humanam aliquam diſpenſationem iuſtè diſtribui, ſed à Deo conferuntur, idque nunquam niſi optimè & conuenientiſſimè: nimirū aut liberaliter iis qui ea non merentur, vt bonū gratiæ vocantis & iuſtificantis; aut iuſtè iis qui merentur, vt bonum gloriæ. Hactenus de Secvndo quod propoſueramus, ſcilicet de Inuidiæ prauitate.

PVNCTVM TERTIVM.

De Inuidiæ remedio.

SVpereſt vt dicamus de Tertio, ſcilicet de Inuidiæ remedio. Et quidem S.Ioannes Caſſianvs collat. 18. c. vlt. reputare videtur hoc vitium non eſſe curabile, niſi ferè à ſolo Deo: *Eum,* inquit, *quē Inuidia ſemel veneni ſui peſte corruperit, penè dixerim carere remedio.* B *Ipſa nāque eſt lues, de qua figuraliter dicitur per Prophetā,* Ierem. 8. *Ecce ego mittam ad vos ſerpentes regulos, quibus nō eſt incantatio, & mordebunt vos, &c. Sicut enim Diabolus qui primus eiuſdē mali peſte corruptus eſt, nec medelā pœnitentiæ, nec fomētum vllius curationis admiſit; ita & ij, qui iiſdē ſe percutiendos morſibus tradiderunt, opē omnem ſancti Incantatoris excludunt: quia cùm vtique nō culpis aliorum quibuſlibet, ſed proſperitate cruciētur, erubeſcentes ipſam prodere veritatē, extrinſecus ſibi quaſdam ſuperfluas & ineptas cauſas offenſionis inquirūt: quarū, quia omnimodis falſæ ſunt, vana curatio eſt, cùm illud mortiferū virus, quod nolūt prodere, lateat in medullis.* Et infrà: *Quapropter ne totū quidquid in nobis viuidum eſt, & quaſi vitali Sancti Spiritus vegetatione animatur, vno tanto huius mali morſu baſiliſcus intermat, diuinū,* C *cui nihil impoſſibile eſt, iugiter imploremus auxilium.*

Cæterùm non vult hic Caſſianvs, non eſſe hoc vitium curabile (cum auxilio Dei) ab ipſo quidem qui eo laborat; ſed difficillimè illud poſſe, aliena ope ſpiritualis Patris, curari: eò quòd (vt ait) præ verecundia celari ſolet. Quod idem annotauit B. Basilivs hom. 21. inter homilias variorū argumentorū, iis verbis: *Malum hoc eſt* (inuidia) *quod ſatis exprimi nequit, quod medicinā ſpernit: Qui caput aut mēbrū aliquod dolent, medico morbū aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? Angunt me proximi bona? Veritas hæc eſt: Attamen hæc quiſque verba fateri erubeſcit.* In quam etiam ſententiam S.Cyprianvs, ſermone de zelo & liuore: *Calamitas,* inquit, *ſine remedio eſt odiſſe fœlicem.*

Poteſt tamen is ipſe etiam qui hoc laborat morbo, D variarum conſiderationum & remediorum vſu ſibi ipſi (Deo iuuante) mederi. Ac Primo quidem ad id iuuabunt omnia illa remedia, quæ tom. 2. q. 6. de Paſſionib. p. 3. monſtrauimus valere ad curandam triſtitiæ ægritudinem. Siquidem Inuidiæ morbus triſtitia quædā eſt, vt antè tradidimus.

Secvndo, attenta cogitatio animi, & commentatio ſecum, quòd non modò inutilis planè inuidia ſit ad amoliendum malum imminutionis propriæ excellētiæ, quod excruciat, ſed etiam ipſi inuidenti exitialis & pernicioſiſſima, plurimum momenti ad hanc curationem habebit. Perpendendi enim animo ſunt effectus inuidiæ pernicioſiſſimi, quos poſſumus ex iis teſtimoniis cognoſcere.

E Basilivs hom. 11. inter varias: *Nihil,* inquit, *mortalium animis inuidiæ perturbatione pernicioſius contingit: quæ ante omnia ipſi nocet auctori; aliis verò quàm minimū. Quēadmodū enim venenum, ferrum, ſic inuidia, hos qui eam poſſidēt, conſumit atque vaſtat. Et ſicuti viperas dicunt abrupto ventre matris naſci, ſic & inuidia concipientem ſe animā erodere ſimul ac tabefacere ſolet.*

Cyprianvs ſermone de zelo & liuore: *Pernicies intus incluſa eſt, ineluctabili catenarū nexu ligatus & vinctus es, zelo dominātē captiuus es, neq; ſolatia tibi vlla ſubueniūt.*

Chrysostomvs hom. 45. ad populum Antiochenum:

Digitized by Google

chenũ: *Talis*, inquit, *eſt inuidiæ malitia, vt prius ſe parientẽ offendat. Et ſicut vermis de ligno naſcẽs, ipſum prius abſumit, ſic & inuidia, illam prius, quæ ſe peperit, animam corrumpit.*

Hieronymvs in cap.5. epiſt. ad Galat. *Pulchrè*, inquit, *quidam de Neotericis Græcum verſum transferens elegiaco metro, de Inuidia luſit, dicens:*

Iuſtius inuidia nihil eſt, quæ protinus ipſum
Auctorem rodit, excruciatque animum.

S. Avgvstinvs ſerm.83. de tempore: *Sicut ærugo*, inquit, *ferrum: ita inuidia illam ipſam animã, in qua eſt, intcrimit, & conſumit. Et ſicut aiunt, viperas dilacerato, & dirupto illo ipſo materno vtero, in quo cõceptæ ſunt, naſci: ita & inuidiæ natura illam ipſam animam, à qua concepta eſt, conſumit, & perdit. Qualis hæc animæ tinea eſt? Quæ cogitationũ tabes pectoris? zelare in homine donum Dei? &c.*

S. Gregorivs lib. 5. Moral. cap.34. *Nam cùm deuictum cor liuoris putredo corruperit, ipſa quoque exteriora indicãt, quàm grauiter animũ veſania inſtigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, & membra frigeſcunt, fit in cogitatione rabies, in dẽtibus ſtridor: cũque in latebris cordis creſcens abſcõditur odium, dolore cæco tenebrat conſcientiam vulnus incluſum. Nil lætũ de propriis libet, quia tabeſcentem mentem ſua pœna ſauciat, quam fœlicitas torquet aliena, &c.* Conuenit cum his omninò, quod ille ait:

Liuor tabificum malis venenum,
Intactis vorat oſſibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem.
Quod quiſque furit, inuidètque ſorti,
Vt debet ſibi pœna ſemper ipſe eſt.
Teſtatur gemitu graues dolores,
Suſpirat, gemit, incutitque dentes,
Sudat frigidus, intuens quod odit.
Effundit mala lingua virus atrum:
Pallor terribilis genas colorat:

A *Infœlix macies renudat oſſa.*
Non lux, non cibus eſt ſuauis illi, &c.

Quæ incommoda indicauit etiam Ouidius, deſcribens graphicè illis verſibus domum conuenientem tali incolæ:

Protinus inuidiæ nigro ſquallentia tabo
Tecta petit, domus eſt imis in vallibus antri
Abdita, Sole carens, non vlli peruia vento,
Triſtis & ignaui pleniſſima frigoris, & quæ
Igne vacet ſemper, caligine ſemper abundet.

Verè igitur Horatius:

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni
Maius tormentum.

Tertio, minuent etiam atque extinguent in animo hoc malum omnes illę cõſiderationes, quæ nos mouere poſſint ad huius mũdi fallacem & perituram gloriam aſpernandam, & expetendam veram & ſempiternam gloriam in cœlis. *Omninò enim* (inquit S. Baſilius hom.11.) *qui res humanas rationi ſubiecerit, & ad verã pulchritudinem, laudémque ſe conuerterit, multum abfuerit ab eo vt in rebus terrenis & fluxis quenquam putet eſſe fœlicem & æmulandum.*

Et S. Gregor. lib.5. Moral. cap.34. *Qui ergo*, inquit, *liuoris peſte plenè carere deſiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non anguſtat, quæ & omnibus vna eſt, & ſingulis tota: quæ tantò largior eſſe oſtenditur, quantò ad hanc percipientium multitudo dilatatur.* Nempe hoc modo fiet quis magnanimus, vt cum iam minimè tanquam *paruulum occidat inuidia*, Iob.5. Nam vt ibidem Gregorivs ait, *magnus eſt, qui æterna & magna concupiſcit; paruulus autem qui terrena, cùm ea omnia ſint exigua.* Et vt ait Basil. vbi ſuprà: *qui ita fuerit animatus, vt nihil humanum admiretur, huic procul dubio dominari inuidia nullo modo poterit.* Sed de Inuidia hactenus.

QVÆSTIO DECIMAQVARTA.

De Diſcordia & Contentione, quæ ſunt duo vitia contraria paci Charitatis in corde & ore.

D.Thomas 2.2.q.37.& 38.

Explicandvm *eſt* Primo, *Quale & quantum peccatum ſit Diſcordia.* Secvndo, *Quale & quantum peccatum ſit Contentio. Quæ duo breuiter expediri poterunt.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quale & quantum peccatum ſit Diſcordia.

D.Thomas quæſt.37.

Discordia in propoſito, aliud nihil eſt, quàm diſſenſio voluntatis à voluntate proximi, circa bonum diuinum, vel proximi, quod quis teneatur ex charitate velle. Itaque omninò eſt peccatum ex ſuo genere mortale, ex parte eius diſſentientis, qui tale aliquod bonum non vult. Nam eſt contra peculiarem illum actum charitatis, qui eſt pax & concordia cum proximo, vt patet ex dictis ſuprà q.6.p.2.

Neque de hoc dubitari poteſt. Nam Apoſtolus ad Galat. 5. numerat *diſſenſiones* inter ea opera carnis, de quibus ibi dicit: *Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt.* Et Prou.6. poſt *ſex, quæ odit Dominus*, additur ſeptimò is, *qui ſeminat inter fratres diſcordias*, de quo ibi dicitur: *Et ſeptimum deteſtatur anima eius.*

Atque eadem prauitas diſcordiæ patet tum ex cauſa, tum ex effectibus ipſius. Nam oriri ſolet ex ſuperbia, ſiue inani gloria, vt docet Gregorius lib.31. Moral. cap.

D 31. & D.Thom. ar.2. vel etiam ex inuidia, vt docet idem D.Thomas ibidem ad 2. & Caietanus. Et plurima parit mala, iuxta illud Matt.12. *Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur.*

Vbi Hieronymvs: *Quomodo*, inquit, *cõcordia res paruæ creſcunt, ſic diſcordia maximæ dilabuntur.* Et S. Gregor. Nazianzen. in orat.3. de Pace, loquens de Antichriſto: *Neque enim*, inquit, *ſanos aggreditur, nec charitate ſeptos, atque firmatos, ſed regnum in ſeipſum priùs diuidi neceſſe eſt, ac tunc vaſa diripi, nobiſque eadem accidere quæ nunc hoſti noſtro accidiſſe perſpicimus.* Et in oratione de Moderatione in diſputationibus habenda: *Quid*, inquit, *in noſtra doctrina præſtantiſſimum eſt? Pax. Addam etiam vtiliſſimum. Contrà, quid turpiſſimum & pernicioſiſſimum? Voluntatum diſiunctio.* Ac licet etiam huius vitij damna & turpitudinem cognoſcere, ex illo eius habitu deſcripto per poëtam Petronium:

- - - ſciſſo Diſcordia crine
Extulit ad ſuperos Stygium caput:huius in ore
Concretus ſanguis:confuſaque lumina flebant:
Stabant irati ſcabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens,obſeſſa draconibus ora:
Atque inter toto laceratam pectore veſtem
Sanguineam tremula quatiebat lampada dextra.

Diximus autem in deſcriptione,Diſcordiā eſſe diſſenſionem *circa bonum,&c.*Nam diſcordare in malo bonum eſt,ſicut contrà,malum eſt cōcordia in malo. Vnde Dominus Mat.10.*Non veni,*inquit.*pacem mittere,ſed gladiū, &c.*Quia ſcilicet reuocauit hominū voluntates à malo, in quo per malam concordiam & pacem cōſentiebant. Rectè namque S.Gregorius Nazianzen.orat.1.de Pace: *Non omnem pacem,* inquit, *amandam eſſe exiſtimo: nam vt optimam quandam diſſenſionem* (in malo ſcilicet) *ita quandam pernicioſiſſimam concordiam eſſe perſpectū habeo. Sed de ea demùm pace loquor,quæ bona eſt,bonique cauſa nititur.*

Diximus etiam diſcordiam eſſe diſſenſionem circa bonum,*quod quis velle teneatur,&c.* Nam vt rectè notat Caiet.in Summa,verb.Diſcordia,diſcordare à proximo circa bonū aliquod ſupererogationis, ad quod non tenetur;non eſt peccatum:*Vt ſi quis,*inquit,*nolit concordare cum ſocio,circa ingreſſum Religionis.*

Porrò quamuis iuxta deſcriptionem poſitam,vt dictū eſt,Diſcordia ſit peccatū mortale ex ſuo genere, tamen per accidēs fieri poteſt,vt aut nullum ſit peccatum,aut tantummodò veniale. Nullū peccatum erit,ſi quis probabiliter exiſtimet,non eſſe bonum quod alter vult,ſed quod ipſe.Quo pacto excuſat S.Thomas hic art.1.ad 4. diſſenſionem,quæ Act.15.fuiſſe memoratur inter Paulum & Barnabam.Item erit nullū peccatum, ſi quis inuincibiliter ignoret bonum eſſe id quod alter vult. Erit autem peccatum veniale ſi ſit diſſenſio non plenè deliberata,aut circa bonum exiguum,vt rectè docuit Caietan.in Summa,verb.Diſcordia.

Qualenam igitur,& quantum peccatum ſit Diſcordia,ex his perſpicuum eſt. Quòd quidē eſt virtuti charitatis opponitur (vt dictum eſt) tamen diſtinctum peccatum eſt ab aliis contra charitatem,eo quòd longè diuerſo modo motali eidem charitati eſt contrarium, vt ex dictis patet.

Cùm autem Diſcordia peccatum ſit;ſequitur,omninò eſſe quoque peccatum,auctorem aliis eſſe diſcordię, iuxta diuinum teſtimonium,Prou.6.ante citatum:Dum tamen id fiat ex intentione formali vel virtuali.Nam ſi per accidens tantùm ex rationabili alioqui facto alicuius, ſequatur diſſenſio aliorum , nullum erit peccatum. Tunc enim diſcordia aliorū non eſt vllo modo intenta, licèt ſit permiſſa , & præuiſa, vt optimè reſoluit Caiet. hic art.1.circa factum Pauli , qui ſciens diſſentire Phariſæos & Saducæos de reſurrectione , coram eis tamen verba fecit de illa,dicens ſe eſſe Phariſæum.Act.23.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quale,& quantum peccatum ſit Contentio.

D.Thomas artic.38.

CONTENTIONIS nomen varios habet ſignificatus. Interdū enim ſignificat animi ſtudium, ſeu conatum:Sicut etiam contendere idem eſt atque conari,& eniti. Vt Lucæ 13.*Contendite intrare per anguſtam portam;lata enim & ſpacioſa via eſt,quæ ducit ad perditionem.* Interdū etiam ſignificat vim quandam orationis, præſertim ex contrariis compoſitæ, vt notat hic

A etiam D.Tho.art.1.ex Cicerone.Interdum etiam ſignificat quamcunque diſputationem,&c.

In propoſito verò Contentio nominatur altercatio quædam verborum cum proximo contra veritatem ad eam impugnandam. Itaque eſt peccatum contrarium charitatis paci,cùm ſit quoddam diſſidium à proximo in quodam bono,nempe in bono veritatis,quod tenemur etiam ex charitate ſic proximo velle,vt nūquam liceat eum ab illo dimouere velle , & aliquando pro ratione circunſtantiarum oporteat illud ei communicare. Pax autem, vt eſt charitatis actus, cōplectitur omnimodam cum proximo conſenſionem in bonis, quæ ei velle teneamur,vt patet ex dictis qu.6.p.2.

Quapropter contentio ſic accepta non modò eſt peccatum,ſed etiam mortale ex ſuo genere , ſicut alia quæ

B ſunt cōtra charitatem.Et naſcitur ex ſuperbia ſiue inani gloria , vt facilè oſtendit D.Thom.art.2.ex Gregorij ſentētia lib.31.Moral.c.31.Vnde in Scriptura aliis peccatis mortalibus annumeratur.Vt ad Galat.5.ſub vocabulo *diſſenſionum.*Et ad Rom.1. *Plenos inuidia, homicidio, contentione,&c.*Et 1.Cor.1.*Sitis autē perfecti*(per charitatem nimirum)*in eodem ſenſu,& in eadē ſcientia. Significatū eſt enim mihi de vobis,quia contentiones ſunt inter vos,&c.*

Dixi autem, Contētionem in propoſito eſſe altercationem *contra veritatem.*Nam ſi ſit cōtra falſitatem, laudabilis eſt.Dixi etiam,ad veritatem *impugnandam.*Nam ſi altercatio non ſuſcipiatur ex animo contra ipſam veritatem,ſed exercitij cauſa,vel ad explorandam alterius eruditionem;etiam eſt laudabilis.Nam tunc ſolùm materialiter eſt contra veritatem,vt ait hic art. 1. Caietan.

C Quanquam in his etiam altercandi,ſeu diſputandi modis poteſt interuenire peccatū ex parte modi inordinati,& aliquando mortale , ratione ſcandali , vt docet D. Thomas art.1.Qui modus inordinatus ſi etiam concurrat in contentione praua contra veritatē, iam pluribus nominibus erit ea contentio peccatum mortale, vt D. Thom. ibidem docet ex Gloſſa ordinaria ad Rom.1. in qua Contentio ita ordinata dicitur eſſe *impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.* Commēdat tamen D.Thomas in diſputatione *debitum quendam acrimoniæ modum,* vt inquit.

Porrò per contentionem oppugnare veritatem cenſendus eſt *primò,* qui vel cōtendit aduerſus agnitam veritatem , id quod ait Caiet.eſſe formaliter oppugnare veritatem.*Secundò,*qui rem propoſitam,qualiſcunq; ſit,

D ita oppugnat,vt nō curet,verane ſit,an falſa;id quod ait Caiet.eſſe oppugnare virtualiter veritatem : quia ſcilicet vult eam oppugnare,etiamſi ſit vera. *Tertiò,* qui poteſt & debet ſcire , veram eſſe rem propoſitam , quam oppugnat: quo modo veritatem fidei oppugnāt hæretici.Nam ſic etiam cenſetur quis tacitè & virtualiter veritatem oppugnare voluntariè. Quem modum impugnationis incogitanter prætermiſit hic Caiet.recenſens ſolùm primum & ſecundum modum ex his tribus, & illum alterum impugnandi veritatem ſolùm materialiter exercitij cauſa,qui non eſt malus,vt diximus.

Etſi autem omnibus his modis impugnatio veritatis per contentionem ſit peccatum mortale ex ſuo genere: tamē poteſt eſſe veniale,ſi aut non ſit plenè deliberata,

E aut ſit circa veritatem aliquam exigui momenti , vt an feſtuca fuerit,necne,hoc vel illo loco, ſicut inquit Caiet.non autem circa veritates vniuerſales,aut fidei,aut morum, aut ſingulares pertinentes ad famam,aut fortunas proximi,ſicut rectè docet Caietanus in eodem articulo 1. & in Summa, Verbo, Contentio.

QVÆSTIO DECIMAQVINTA.

De Schiſmate, quod eſt vitium contrarium Charitatis paci in opere.

D.Thomas 2.2.q.39.

TRIA *ſunt explicanda.* PRIMO, *Quale peccatum ſit Schiſma.* SECVNDO, *Quantum peccatum ſit.* TERTIO, *Quanam pœna puniatur.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quale peccatum ſit Schiſma.

D.Thomas art. 1.

SCHISMATIS vocabulum à Græco verbo σχίζω deductum eſt, quod ſignificat ſcindere. Vnde σχίσμα ſciſſionem ſignificat. Ex hac vocabuli notatione incipit lucere ratio Schiſmatis in propoſito. Eſt enim ſchiſma, disiunctio, qua quis ſe ſeparat ab vnitate Eccleſiæ, vt Eccleſia eſt vnum quoddam corpus myſticum, conſtans ex diuerſa tum cõditionum fidelibus, tanquam ex membris inter ſe connexis, & præcipuè cum Capite, nimirum cum ſummo Pontifice, Chriſti Vicario.

Hanc vim habet, quod aiunt Patres, per ſchiſma *ſeparari hominem ab Eccleſia*, vt ait HIERONYMVS in c.3. ep. ad Titũ: vel *ſcindi Eccleſiæ vnitatẽ*, vt ait IRENÆVS lib. 4.c.43. & CYPRIANVS lib. de vnitate Eccleſiæ, vbi ait: *Poſſidere non poteſt indumẽtum Chriſti*(gratiam) *qui ſcindit & diuidit Eccleſiam Chriſti.* Quod non debere fieri, ait fuiſſe ſignificatum per hoc, quòd tunica Chriſti incõſutilis, non fuit diuiſa à militibus: *Hoc*, inquit, *vnitatis Sacramentum, hoc vinculum concordia inſeparabiliter coherentis oſtenditur, quando in Euangelio tunica Domini* IESV CHRISTI *non diuiditur omnino, nec ſcinditur, ſed ſortientibus quis ipſam potius indueret, integra veſtis accipitur & incorrupta; atque indiuidua tunica poſſidetur*, Ioan. 19.

Quomodo autẽ quis ſchiſmaticè ſeparet ſe ab illa vnitate corporis Eccleſiæ, atq; adeò illam ſcindat, facilè intelligetur perſpecta ratione illius vnitatis. Cõſiſtit enim ea vnitas in apto quodã ordine mẽbrorum omniũ Eccleſiæ inter ſe iuxta conditionẽ cuiuſq; vt ſcilicet in actionibus ſpiritualibus. pertinẽtibus ad iſtud myſticũ & ſpirituale corpus, puta in fidei doctrina, in cultu, in aliarũ virtutũ vſu, in ſpirituali regimine, caput habeat in membra reliqua quẽdam principatum, & illa ex eo cum debita ſubordinatione & mutua cõmunicatione pendeant. Hoc enim ipſo tum caput cum aliis mẽbris, tum alia membra cum capite, & inter ſe (vt eidem ſubiecta capiti) rectè nectuntur, atque adeò cõſtituunt vnũ Eccleſiæ corpus: quod nimirum eſt vnum non aliqua entitate & vnitate abſoluta (ſicut aliqua vna res naturalis) ſed entitate & vnitate prædicti ordinis & relationis mutuæ; ſicut vna domus, vna ciuitas, vnum regnum, &c. vt pluribus verbis explicuit hîc Caiet. art. 1.

Atque hanc ipſam vnitatẽ corporis Eccleſiæ deſcripſit etiã in aliquot locis Apoſtolus. Vt ad Rom. 12. *Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem mẽbra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius mẽbra.* Et 1. Cor. 13. *Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa: omnia autem membra corporis cùm ſint multa, vnum tamẽ corpus ſunt: ita & Chriſtus*, nimirum in ſuo myſtico Eccleſiæ corpore. Et infrà loquens de hoc ipſo corpore: *Non poteſt*, inquit, *oculus dicere manui, opera tua non indigeo: aut iterum* CAPVT, *pedibus, non eſtis mihi neceſſarij.* Vbi de viſibili capite, quod ſit vice Chriſti, loquitur, & quod nũc etiã in terris cum aliis Eccleſiæ membris verſetur, & per quod tanquam per Vicarium coniungitur totum Eccle-

A ſiæ corpus cum Chriſto principali capite. Iuxta illud Epheſ. 4. *Creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput, Chriſtus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecundum operationem in mẽſuram vniuſcuiuſque membri, augmentum corporis facit, in ædificationem ſui in charitate.*

Hoc cùm ita ſit, facilè iam intelligitur, quidnã ſit per ſchiſma ſeparare ſe ab hac vnitate corporis Eccleſiæ. Eſt enim nolle ſe gerere vt membrum huius corporis in aliqua, vel aliquibus ſpiritualibus actionibus ad hoc Eccleſiæ corpus pertinentibus; atque adeò nolle ſubeſſe viſibili huius corporis capiti, neq; aliis eius mẽbris cõmunicare, vt illi capiti ſubiecta ſũt: ſed velle agere ſeorſim ab hoc corpore, & independenter ab eius capite.

B Hoc enim ipſo ſcindit quis huius corporis vnitatem, non abſolute (quaſi nulla in aliis maneat) ſed prout ex ipſo etiam conſtabat, ſicut rectè notauit hîc art. 1. Caietanus. Qui bene etiam in hanc ipſam ſententiam ait, illos eſſe ſchiſmaticos, *qui ex quacunque*, vt inquit, *diuerſitate vel ſententiarum vel affectionum adeò exorbitent, vt velint ſanctificare, vel ſanctificari* (per cultũ ſcilicet, & vſum Sacramentorum) *docere vel doceri, prouidere vel prouideri, non vt pars Eccleſiæ Catholicæ, ſed tanquam ipſimet ſint velut quoddam totum ſeorſim.*

Nunc ita poſita & declarata deſcriptione ſchiſmatis, aliquot ſtatuam & cõfirmabo propoſitiones, vt intelligatur, qualis ſit eius prauitas. PRIMA propoſitio: Dubitari non poteſt quin ſchiſma omninò ſit peccatum ex genere ſuo mortale. Patet tum Apoſtoli teſtimonio, 1.

C Cor. 1. grauiſſimis verbis *obſecrante per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum*, inquit, *dicamus omnes, & nõ ſint in nobis ſchiſmata.* Tum euidenti ratione. Nam recedere ab eo quod eſt homini neceſſarium ad ſalutem, omninò eſt peccatum mortale: Sed hoc fit per ſchiſma: Ergo ſchiſma peccatum eſt mortale.

Probatur Minor. Nam nemo poteſt ſalutem conſequi extra Eccleſiæ communionem & vnitatem, vt probauimus ſuprà qu. 1. de Fide, punct. 7. §. 16. ex Scriptura & Patribus.

Quibus nunc addi poteſt pulchrum illud teſtimoniũ CYPRIANI, in lib. de vnitate Eccleſiæ: *Stare tu & viuere putas poſſe de Eccleſia recedentem? Sedes ſibi alias, & di-*

D *uerſa domicilia condentem? Cùm dictum ſit ad Rahab, in qua præformabatur Eccleſia: Patrem tuum & matrem tuã, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipſam, in domum tuam, & omnis qui exierit oſtium domus tuæ foras, reus ſibi erit.* Ioſue 2. *Item, cùm Sacramentum Paſcha nihil aliud contineat, quàm vt agnus, qui in figura Chriſti occiditur, in domo vna edatur &c.* Exod. 12.

SECVNDA propoſitio: Peccatum iſtud ſchiſmatis, ſpeciale quoddã peccatum eſt contrarium charitati, vt rectè affirmat D. Thomas art. 1. Probatur PRIMO ex Apoſtolo, qui apertè in nõnullis locis ſignificat, vnitatem illã corporis Eccleſiæ, quę per ſchiſma diſcinditur, conſiſtere per mutuam membrorum Eccleſiæ charita-

tem

Digitized by Google

tem & pacem quæ eſt actus charitatis: ac proinde charitatem, eiuſque pacem violari, cùm illa vnitas violatur, & ſcinditur. Vt 1. Cor. 12. *Nõ ſit ſchiſma in corpore, ſed idipſum pro inuicẽ ſolicita ſint mẽbra. Et ſi quid patitur vnum mẽbrum, compatiuntur omnia mẽbra: ſiue gloriatur vnũ membrum, congaudent omnia mẽbra*: per charitatem nimirum, de qua capite ſequẽti prædicat: *Non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autẽ veritati.* Et ad Epheſ. 4. *Supportãtes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis; Vnum corpus, & vnus ſpiritus.* Et infrà: *Totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundùm operationem in menſurã vniuſcuiuſque membri, augmẽtum corporis facit in ædificationem ſui in charitate.*

SECVNDO probatur ex Patribus, qui per ſchiſma aſſeuerant violari propriè charitatem & pacem. S. CYPRIANVS libro de vnitate Eccleſiæ: *Qui pacem Chriſti & concordiam rumpit, aduerſus Chriſtum facit. Qui alibi præter Eccleſiam colligit, Chriſti Eccleſiam ſpargit.* S. AVGVSTINVS lib. de fide & ſymbolo, c. 10. *Schiſmatici diſciſſionibus iniquis à fraterna charitate diſſiliunt.* Et lib. 2. de Baptiſmo contra Donatum, cap. 6. *Vos ergo quare ſeparatione ſacrilega pacis vinculum dirupiſtis?*

Tertiò probatur ratione. Nam quiſque & ſibi & proximo tenetur ex charitate, velle bonum illud communionis & vnitatis in eodem Eccleſiæ corpore, & eatenus cum aliis Eccleſiæ membris habere conſenſionem & pacẽ, quæ eſt actus charitatis, vt ſuprà vidimus qu. 6. Ergo contra charitatem & contra pacem eſt, priuare ſe illo vnitatis & cõmunionis bono, ſicut fit per ſchiſma. Antecedens probatur ex eo, quod (vt antè diximus) id vnitatis bonum omninò eſt neceſſarium cuique ad ſalutem, cùm extra Eccleſiam nemo ſaluetur. Adde, quòd ſicut charitatis & amoris eſt vniri & concordare in bono: ita contra charitatem eſt diuelli, & ſeiungi, quod fit per ſchiſma.

Hinc ſequitur peccatũ ſchiſmatis non propriè idem eſſe quod peccatũ infidelitatis aut hæreſis. Nam quamuis omnis hæreticus ſit etiã ſchiſmaticus, hoc ipſo quòd ſeparat ſe ab aliorum communione in fide; poteſt tamen aliquis eſſe ſchiſmaticus, qui non etiam ſit hæreticus: ſi nimirum credens omnia, quæ ſunt credẽda, ſeparet ſe ab Eccleſiæ vnitate per hoc ſolùm, quòd nolit ſubeſſe illius capiti, aut cõmunicare in aliis piis actionibus cum reliquis Eccleſiæ mẽbris. Neque etiam is, qui & hæreticus & ſchiſmaticus eſt, cõmittit eadem ratione vtrunque peccatum, ſed alia & alia. Nam formaliter eſt hæreticus, quatenus refragatur fidei, non credens quæ à Deo ſunt reuelata: Schiſmaticus, quatenus repugnat charitati, ſcindens & diſſipans bonum illud vnitatis & communionis; quod (vt dictum eſt) tenetur quiſque ex charitate velle ſibi & aliis.

Vnde non ſolùm D. Thomas hîc art. 1. ſed etiã Patres agnoſcũt diſcrimen hoc inter hæreſim & ſchiſma, cùm agnoſcunt, poſſe aliquẽ eſſe ſchiſmaticum, qui nõ idem ſit hæreticus. Vt S. IRENAEVS lib. 4. cap. 43. cùm de hæreticis primò ait: *Qui exurgunt contra veritatem & alteros adhortantur aduerſus Eccleſiam Dei, remanent apud inferos, voragine terræ abſorpti: quemadmodum qui circa Chore, Datan & Abiron.* Et deinde de ſchiſmaticis addit: *Qui autem ſcindunt & ſeparant vnitatem Eccleſiæ, eandem quam Ieroboam pœnam percipiunt à Deo.*

Et S. Chryſoſtomus hom. 11. in epiſtolam ad Epheſ. vbi poſteaquam ſchiſmatis prauitatem variè exaggerauit, diſtinguit ſchiſma ab hæreſi, illud ſubiungens: *Dico & obteſtor, Eccleſiam ſcindere, non minus eſſe peccatum, quàm in hæreſim incidere.*

Et clariſſimè S. Auguſtinus libro de fide & ſymbolo, cap. 10. *Hæretici,* inquit, *& ſchiſmatici congregationes ſuas Eccleſias vocant. Sed hæretici de Deo falſa ſentiendo ipſam fidem violant: Schiſmatici autem diſciſſionibus iniquis à fraterna charitate diſſiliunt, quamuis ea credant, quæ credimus.*

Et S. Hieronymus in cap. 3. epiſtolæ ad Tit. *Inter hære-* A *ſim, inquit, & ſchiſma hoc intereſſe arbitramur, quòd hæreſis peruerſum dogma habeat; ſchiſma propter Epiſcopalem diſſenſionem ab Eccleſia pariter ſeparet.* Quanquam verè ibi addit, quòd *etſi ſchiſma in principio aliqua ex parte poſſit intelligi diuerſum ab hæreſi, tamen nullum ſchiſma non ſibi aliquã confingit hæreſim, vt rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur.*

TERTIA propoſitio. Peccatum illud ſchiſmatis variis admodum modis cõmitti poteſt. Probatur & declaratur hæc propoſitio. Nam *primò* poteſt quis ab Eccleſiæ vnitate & communione ſeparare ſe voluntate ſola, per hoc ſcilicet, quòd animo deliberet atque ſtatuat non ſe gerere vt membrum Eccleſiæ, nec tamen faciat adhuc aliquid tanquam non membrum: ſicut quoduis aliud peccatum poteſt interdum cõmitti ſolo interiori actu B voluntatis. *Secundò*, poteſt hoc peccatum committi ipſo etiam opere, in quo nimirum conſummatur, ſicut alia externa peccata: propter quod dixit D. Thomas initio q. 37. & 39. Schiſmatis peccatum eſſe contrarium paci charitatis *in opere.* Vt ſi quis ex interna illa volũtate, & quaſi rebellione non obediat ſummo Eccleſiæ paſtori, ſicut ait D. Thom. art. 1. ad 2. Quod rectè interpretatur ibi Caietanus debere intelligi de inobedientia orta ex rebellione, quæ ſit propriè erga ipſum officiũ paſtoris, cui ſcilicet nolit ſubiectus eſſe: non autem ſolùm erga præceptũ, vt cùm quis ſimpliciter eſt in aliquo inobediens ſuperiori, cui alioqui vult eſſe ſubiectus, vt quotidie fit: neque ſolùm erga perſonam ſuperioris, ſi probabiliter quis putet eam non eſſe ritè ad tale officium aſſumptam. In his enim caſibus inobediẽtia non eſſet verè C & formaliter ſchiſma, vt rectè notauit Caietanus in Summa, verb. Schiſma, in fine: quamuis materialiter ſoleat id quoque nominari ſchiſma; vt ſi accidat plures eſſe Pontifices dubios, ſicut quandoque vſu venit, vt videre licet apud Turrecr. lib. 4. Summæ de Eccleſia p. 1. cap. 9. & 10. vbi etiam agit de eiuſmodi ſchiſmatum remediis. *Tertiò,* poteſt quis ipſo opere magis vel minus plenè committere illud peccatum, prout magis vel minùs ſeparauerit ſe ab vnitate & communione corporis Eccleſiæ.

Nam qui ſeparant ſe non modò quoad ſubiectionem & obediẽtiam, ſed in primis quoque quoad fidem, multò magis ſchiſmatici ſunt; vt hæretici. Item qui directa intentione ſe à ſubiectione & obedientia Eccleſiæ ſubtrahit, deterior ſchiſmaticus eſt, quàm qui ſe ab ea ſubtrahit, indirectà ſolùm intentione, ſiue effectu ipſo, & D operis volũtate. vt Caiet. art. 1. ait. Quod ſententiâ eiuſdem Caietani tum fit, cũ aliquis potiùs quàm vt à propoſito deſiſtat, vult ita ſe gerere, ac ſi non eſſet Eccleſiæ pars. *Quod* (inquit Caietanus) *videtur contingere iis qui præſumunt abſque debita auctoritate congregare Synodos vniuerſales, vel eas, poſtquam per legitimam auctoritatem diſſolutæ ſunt, proſequi.* Nam & hoc etiã modo verè incurritur peccatum ſchiſmatis. Quemadmodum non ſolùm is incurrit peccatum homicidij, qui directa intentione vult hominem occidere, ſed is etiam qui potiùs vult id agere & proſequi, vnde mors hominis ſequitur, quàm à propoſito opere deſiſtere.

Item qui expreſſa intẽtione vult ſe & à capite Eccleſiæ & à mẽbris ſeparare deterior ſchiſmaticus eſt, quàm E qui expreſsè quidem ſolùm vult ſe ſeparare à membris, vel ſolùm à capite: qui ſunt duo modi ſchiſmatis aſſignati à D. Thoma ar. 1. in fine corporis, & à Caiet. Quãquam tacitè quidem & virtualiter, à mẽbris etiam ſe ſeparat is, qui expreſsè ſolùm vult ſe ſeparare à capite, & ſimiliter à capite, qui expreſsè ſolùm vult ſe ſeparare à mẽbris. Nam cùm membra & caput ſint inter ſe nexa & ſubordinata, conſequens eſt, vt qui diſſidet à capite, etiã diſſideat eo ipſo à mẽbris, & è contrario, vt etiã D. Thomas illic apertè indicauit, & aſſerit S. CYPRIANVS lib. 4. ep. 9. cuius verba paulo pòſt recitabo. Atque hæc cauſa eſt cur ſuprà deſcripſerimus ſchiſma per diſiũctionẽ ab vnitate ipſius corporis Eccleſiæ. Nam omnis ſchiſ-

maticus

Digitized by Google

maticus ſeparat ſe aliquo modo à toto Eccleſiæ corpore; quamuis quoad expreſſam quidem intentionem fieri hoc poſſit aliter & aliter, nempe aut ſeparando ſe expreſſe quidem à ſolo capite, aut à ſolis membris, iuxta prædictam doctrinam D. Thomæ & Caietani, quæ ſic intelligi debet.

Item eadem ratione deterior Schiſmaticus eſt is, qui expreſsè vult ſe à ſummo Põtifice, vel ab omnibus aliis vniuerſalis Eccleſiæ membris ſeparare, quàm is qui expreſse quidem ſolùm vult ſeparare ſe à ſuo Epiſcopo, reſpuens ſubeſſe auctoritati Epiſcopali: vel à reliquis fidelibus Epiſcopo ſubiectis: Quamuis hic etiam aliquo modo ſeparat ſe à ſummo etiam Pontifice, & reliquis omnibus fidelibus, nempe tacitè & virtualiter, quatenus quiſque Epiſcopus & Epiſcopatus habent ſubordinationem & connexionem cum ſummo Põtifice, & reliqua Eccleſia vniuerſali, vt quædam pars nimirum cum capite, & cum toto, & cum aliis eius partibus.

Vnde S. Cyprianus lib. 4. epiſt. 9. ad Florentium Puppianum, manifeſtè cenſet, fieri ſchiſma ab Eccleſia per disiunctionem à quauis legitima Eccleſia & Epiſcopo: *Scire*, inquit, *debes, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiã in Epiſcopo: & ſi quis cũ Epiſcopo non ſit, in Eccleſia non eſſe: & fruſtra ſibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quoſdam communicare ſe credunt, cùm Eccleſia, quæ Catholica & vna eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit vtique cõnexa, & cohærentium ſibi inuicẽ Sacerdotum glutino copulata.* Itaq; dubitandũ non eſt quin variis admodum modis ſchiſmatis peccatum committi poſſit, vt in illa tertia propoſitione noſtra dictum eſt.

QVARTA propoſitio: Si ſpectemus rationem ipſam ſchiſmatis, nullum eſt membrum Eccleſiæ, quod non poſſit aliquo modo ex prædictis committere iſtud ſchiſmatis peccatum, atque adeò ipſa etiam perſona ſummi Pontificis poteſt illud incurrere, quãtum eſt quidem ex natura ſchiſmatis. Ita aſſirmat Ioannes à Turrecremata lib. 4. Summæ de Eccleſia p. 1. c. 11. & Caiet. hic art. 1. & Bannes ibi, quamuis nonnulli contrarium ſenſerunt, vt memorat Turrecremata.

Probatur PRIMÒ auctoritate S. Cypriani, qui ita omninò videtur ſupponere, Nam lib. 4. epiſt. 2. ad Antonianũ, loquens de Nouatiano, qui in ſchiſmate cum Cornelio volebat eſſe Papa, de Epiſcopo quouis, atque adeò etiam de Epiſcopo ſummo ita pronunciat: *Epiſcopatum tenere non poſſet, ſi etiam Epiſcopus priùs factus* (qualis eſſe volebat, videlicet ſummus) *à Coepiſcoporũ ſuorum corpere, & ab Eccleſiæ vnitate deſciſceret: Cùm Apoſtolus moneat, vt inuicem noſmetipſos ſuſtineamus, ne ab vnitate, quam Deus cõſtituit, recedamus.* Et paulo pòſt generatim ait: *Qui ergo neque vnitatem Spiritus, nec coniunctionẽ pacis obſeruat, & ſe ab Eccleſiæ vinculo, atque à Sacerdotũ Collegio ſeparat, Epiſcopi nec poteſtatem poteſt habere, neque honorem, qui Epiſcopatus nec vnitatem voluit tenere, nec pacem.*

SECVNDO probatur manifeſta ratione ſic: Omne membrum Eccleſiæ, atque adeò etiam perſona Pontificis poteſt ſe aliquo modo ſeparare ab vnitate corporis Eccleſiæ: Ergo poteſt committere aliquo modo peccatum ſchiſmatis. Conſequentia eſt euidens ex ratione ſchiſmatis. Antecedẽs probatur dupliciter: *Primò*, Nam vt optimè ratiocinatur hic Caietanus: Omne illud mẽbrũ poteſt ſeiungi, & diuelli ab vnitate corporis Eccleſiæ, ſine cuius coniunctione poteſt ipſa vnitas Eccleſiæ manere: Sed hæc poteſt manere ſine coniunctione cuiuſcunque membri cum illa, atque adeò etiam ſine coniunctione perſonæ Papæ, vt patet, quando ſedes vacat: Ergo, &c. *Secundò*. Nam poſſet Papæ perſona nolle vllo modo, neque vt Papa, neque vt alia pars, communicare cum reliquo Eccleſiæ corpore, ſed ſolùm viuere & gerere ſe, vt Dominum temporalem, ſicut ait Caietanus. Item poſſet nolle ſe cum aliis fidelibus conformare in ritibus Eccleſiæ vniuerſalis, vt ſi nollet celebrare in veſtibus & locis ſacris, aut cũ luminaribus, aut ſignare ſe ſigno crucis, &c. vt ait vbi ſuprà Turrecremata. In quibus caſibus ſine dubio ab Eccleſiæ vnitate ſe aliquo modo ſepararet, ſicut etiam ſi totam Eccleſiam excommunicaret, vt ait Caietanus: eo enim ipſo nollet quicquam communionis habere cum illa.

Nec valent argumenta contrariæ opinionis, quæ referunt, & refellunt Turrecremata & Caietanus. PRIMVM eſt, quòd Schiſma eſt deſciſcere ab Eccleſiæ capite: Sed hoc non poteſt Papa, cùm nequeat deſciſcere à ſeipſo, & ipſe ſit Eccleſiæ caput. Ergo nec poteſt eſſe ſchiſmaticus. SECVNDVM eſt, quòd cõſequenter videtur nec poſſe ab Eccleſia deſciſcere, cùm Eccleſia ſit in Epiſcopo, & Epiſcopus in Eccleſia, vt aſſirmat Cyprianus in citata epiſt. 2. lib. 4. ad Antonianum, relatus etiam à Gratiano VII. q. 1. Can. Scire debes.

Hæc facilè refelluntur. Ad PRIMVM enim reſpõdeo, ſchiſma etiam eſſe, deſciſcere à reliquo Eccleſiæ corpore, itémque à Chriſto primario Eccleſiæ capite: quod poſſet Papa facere prædictis modis. Ad SECVNDVM reſpondeo cum Turrecr. & Caiet. dictum illud Cypriani habere locum tandiu, quãdiu Epiſcopus vult ſe vt Epiſcopum erga Eccleſiam gerere: non autem ſi id nolit, ac ſe ab Eccleſia ſeparet.

Itaque maneat, Papam etiam poſſe Schiſmaticum fieri; quantũ eſt quidẽ ex natura Schiſmatis, ſicut in quarta noſtra propoſitione ſtatuimus. In qua ideò addidi, *quantum eſt quidem ex natura Schiſmatis*. Nam, vt eſt probabile, perſonam Pontificis neque commiſiſſe vnquam, neque commiſſuram eſſe peccatum Hęreſis, Deo id malum ab Eccleſia auertente, ita etiam probabiliter & piè credi poteſt, nunquam commiſiſſe, aut commiſſuram eſſe peccatum ſchiſmatis, etiam ſine hæreſi; Deo nimirum ſingulari cura, id malum ab Eccleſia amoliente.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quantum peccatum ſit Schiſma.

D. Thomas artic. 2.

QVOD Schiſma ſit peccatum mortale ex ſuo genere, oſtẽſum eſt iam p. præced. Nec videtur eſſe poſſe veniale ex parte quidem materiæ, ſed ſolùm fortè ex imperfectione voluntatis non ſatis deliberatæ. Nam id, in quo formaliter conſiſtit peccatũ ſchiſmatis, ſcilicet diuulſio ab Eccleſiæ vnitate, per ſe eſt quiddam, quod ſemper eſt valde graue, qualiſcunque demùm ſit ea actio, in qua hæc ipſa ſeparatio exerceatur. Sicut periurium, v. g. in quacunque materia committatur, ſemper eſt mortale, niſi ob imperfectionem actus non plene deliberati: quia nimirum ratio formalis periurij, ſcilicet vt Deus adhibeatur, tanquam teſtis falſi, per ſe eſt quiddam quod ſemper eſt valde graue. Vnde neque S. Thomas hîc art. 1. neque Caiet. in Summa, verb. Schiſma, neque alij, ſolẽt circa hoc peccatum excipere quicquam ob exiguitatem materiæ, ſed abſolutè pronunciant eſſe mortale peccatum.

Nec eſt quomodocunque peccatum mortale, ſed grauiſſimum fortè inter omnia quæ committuntur cõtra proximum. Nam lædit præclariſſimum quoddam bonũ commune, nẽpe ipſam Eccleſiæ vnitatem, quæ bonum eſt omnium fidelium, non modò abſolutè, ſed etiam vt conſtans ex vnoquoque eius membro, quo pacto per ſchiſma deſtruitur, vt diximus p. præced. Vnde Patres hoc nomine peccatum ſchiſmatis, tanquã grauiſſimum exagitant, quia ſcilicet per illud ſcindatur & dilaceretur Eccleſiæ vnitas, commune & maximũ omnium bonum, iuxta illud Prophetæ: *Quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* Pſ. 132. Et illud Apoſtoli ad Eph. 4. *Sollicici ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.*

Hinc IRENAEVS lib. 4. cap. 34. *Qui ſcindunt*, inquit, *& ſeparant vnitatem Eccleſiæ, eandem quam Ieroboam, pœ-*

nam

nam percipiunt à Deo. Et grauiſſimè etiam S. Chryſoſtomus homil.11.in epiſtolam ad Epheſios: *Nihil,* inquit, *ita Deum irritat, ſicut Eccleſiæ diuiſio. Etſi innumera bona operati fuerimus, non minores tamē pœnas dabimus, quàm qui corpus eius proſciderunt, ſi plenitudinē & dignitatem Eccleſiaſticam diſcerpſerimus.* Vbi nota verbū illud *plenitudinem, &c.* ſignificat enim, quonam modo per Schiſma diſcerpatur vnitas Eccleſiæ; nimirum nō per ſe, quaſi funditus tollatur, neque maneat amplius, ſed ſecundùm ſui plenitudinē, vt ſcilicet cōſtat etiam ex hoc & illo membro, vt antè diximus. Ac ibidem inducit Chryſoſtomus dictum S. Cypriani (tacito eius nomine) ſcilicet peccatum *illud ne Martyrij quidem ſanguine deleri.* A

Et S. Auguſtinus lib.2.de Baptiſmo contra Donatiſt.cap.6. *Tēpore,* inquit, *illo, quo Deus priora delicta recentibus pœnarum delictis cauenda monſtrauit, idolum fabricatum & adoratum eſt, & propheticus liber ira Regij contēptoris incenſus* (Ierem.36.) *& ſchiſma tentatum: Idololatria gladio punita eſt; exuſtio libri, bellica cæde & peregrina captiuitate: Schiſma, hiatu terræ ſepultis auctoribus viuis, & cæteris cœleſti igne conſumptis. Quis iam dubitabit, hoc eſſe ſceleratiùs commiſſum, quod eſt grauiùs vindicatum?* B

Diſputat autem art.2.D.Thomas an peccatum Schiſmatis ſit etiam grauius quàm peccatum hæreſis, ſiue infidelitatis. Et reſpondet ex obiecto quidem grauius peccatū eſſe hæreſim. Nam aduerſatur diuinæ veritati, cui non credit, ac proinde ipſi Deo in ſe: Schiſma verò aduerſatur bono diuino, nō in ſe, ſed vt participato in bono creato Eccleſiaſticæ vnitatis. Quo fit, vt quāuis Schiſma aduerſetur virtuti præſtantiori, nimirum charitati, tamē C quia non ei aduerſatur immediatè ſecundùm obiectum eius formale, nempe bonum diuinum in ſe (ſicut ei aduerſatur Dei odium, quod ideò eſt peccatū maximum) minus peccatum ſit, quàm infidelitas & hæreſis, quæ aduerſantur virtuti fidei immediatè ſecundùm ipſius formale obiectum, ſcilicet diuinā veritatem. Addit autem D.Thomas, ſecundùm circunſtantias quidem & damna, quæ ſolet ſchiſma importare Eccleſiæ, quādoque ſchiſma eſſe poſſe grauius peccatum, quàm hæreſim.

Et de hoc quidem vltimo dicto S. Thomæ dubium nullum eſt. Vt neque de eo etiam, quòd hæreſis, vt includit quoque peccatum ſchiſmatis, grauius peccatum eſt, quàm nudum ſchiſma. Sed aduerſus prius D.Thomæ dictum, quòd ſcilicet formaliter etiam ex obiecto ſit D grauius peccatum hæreſis, poſſunt obiici duo.

Primo, quòd per hæreſis peccatum non magis videtur quis aduerſari ipſi diuinæ veritati *in ſe*, quàm per peccatum ſchiſmatis bonitati diuinæ; immediatè enim hæreticus ſolùm videtur aduerſari ei veritati, quam nō credit, quæ plerūque non eſt ipſa veritas diuina, ſed aliqua veritas creata; vt quādo hæreſis eſt circa humanitatē Chriſti, vel circa cultū & Sacramēta, & gratiam, &c.

Secundo, quòd S. Chryſoſtomus hom.11. ſuper epiſtolā ad Epheſios, videtur ſentire, hæc peccata omninò eſſe paria, ita vt ſchiſma non debeat iudicari minus; ſic enim ait: *Dico & obteſtor, Eccleſiam ſcindere, non minus eſſe peccatum, quàm in hæreſim incidere.*

Sed poteſt ad Primum reſponderi, hæreticum omnem aduerſari quoque diuinæ veritati in ſe, non quidem præciſè, quatenus non credit verum eſſe, quod de E humanitate Chriſti aut gratiæ, aut Sacramētis fides tradit; ſed quatenus ſimul etiam non credit id eſſe à diuina veritate teſtatum & reuelatum.

Ad Secundum dici poteſt, ſenſum verborum Chryſoſtomi eſſe, quòd non minùs ſchiſma ſit grauiſſimum quoddam peccatum ſuo modo, quàm hæreſis ſuo: quamuis ſi inter vtrumque inſtituatur accuratè comparatio, hæreſis ſit aliquanto grauius peccatum.

PVNCTVM TERTIVM.

Quænam ſint pœnæ Schiſmaticorum.

D.Thom.art.3 & 4.

DE Schiſmaticorū pœnis, quas Deus iuſtiſſimè ab eis interdum ſolet repetere, non eſt neceſſe in præſenti dicere. Extāt in Scripturis aliquot earum exempla. Vt Num. 16. Vbi legimus Datan & Abiron propter illud peccatum fuiſſe abſorptos dehiſcente terra. Et conſtat ex libris Regum, quantis cladibus affectæ fuerint vndecim tribus Iſraël, eo quòd à domo Dauid diſceſſionem fecerunt.

De aliis autem pœnis, quibus vel ipſo facto, vel per ſententiam iudicis poſſunt affici Schiſmatici, quædam ſunt certa apud Doctores, & aliquid eſt controuerſum. Primo, certum eſt, eos non ita puniri, vt vel amittant ipſo facto, vel poſſint amittere ſpiritualem aliquam poteſtatem cōſiſtentem in ſpirituali charactere Baptiſmi, vel Confirmationis, vel Ordinis. Nam hæc eſt indelebilis, vt docet hîc art.3.D.Thomas, & confirmat Turrecr. lib.4.Summæ, p.1.cap.7.& Syluest.verb.Schiſmatici, & patet ex Vrbano Papa, Can. Ordinationes.9.q.1.qui ordinatos ab Epiſcopis Schiſmaticis cenſet verè fuiſſe ordinatos. Et ex Auguſtino libr. 6. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap.5. vbi ait: *Poteſt Sacramentum tradere ſeparatus, ſicut habere.* Qua de re in materia de Sacramentis dicendum eſt, vbi diſputatur de Sacramentali charactere, & de miniſtro Sacramentorum.

Secundo certū eſt, priuari tamen ipſo facto Schiſmaticos facultate vtendi rectè & legitimè eiuſmodi poteſtate characteris, ſeu priuari eiuſmodi poteſtate, non quoad eius eſſentiam, ſed quoad vſum, nimirum legitimum, vt ait D.Thom.art.3. Non enim poſſunt ſchiſmatici rectè & abſque peccato vti eiuſmodi poteſtate.

Quo ſenſu aſſerit D.Thomas & Turrecr. vbi ſuprà, debere intelligi quædam Patrum, ſeu Pontificum teſtimonia, quibus indicari videtur amitti per ſchiſma poteſtatem etiam Ordinis, ſiue Conſecrationis: Oportet enim id intelligi quoad vſum legitimum. Vt quando Patres Concilij Lateranenſis ſub Innocentio III.cap. 1. Extra.de Schiſmaticis aiunt: *Ordinationes ab Octaniano & Guidone Hæreſiarchis factas irritas eſſe cenſemus.* Quod etiam dicit Vrbanus in Can.Ordinationes 9.q.1. Debet enim intelligi quoad executionem earū legitimam, vt ibi etiam exponit Gloſſa, addens, *niſi cùm eis fuerit diſpenſatum, vel niſi ordinatus probare poſſet, neſciuiſſe ſe fuiſſe ſchiſmaticum eum Epiſcopum à quo accepit ordinem, aut habuiſſe legitimā diſpenſationem accipiendi ordines à Schiſmatico,* vt ait Innoc.III.in c.Fraternitate, Extra.de Schiſmaticis.

Item debet ſimiliter intelligi, quod ait Pelagius Pontifex in Can.Pudenda.24.q.1. *Qui diuiſus eſt ab Apoſtolicis ſedibus, execrat ipſe potius, & non conſecrat. Iure ergo execratus tantùm, & non conſecratus poterit dici.* Quia ſcilicet, cùm & is qui ordinat in ſchiſmate, & is qui à ſchiſmatico ſcienter ordinatur, peccet, non accipitur, nec vſurpatur per talem ordinationem poteſtas, quoad legitimum & pium, ac ſanctum eius vſum.

Quanquam in neceſſitate licitum eſt à ſchiſmatico etiam accipere ſacramētum Baptiſmi, vt docet D.Thomas, art.4.ad 1.& confirmat Caiet.ibi ex eo, quòd petitur tunc à ſchiſmatico, id quod ipſe poteſt rectè exhibere, deſiſtēdo à ſchiſmatis peccato: ſicut qui ob ſuam neceſſitatem licitè petit mutuum ab vſurario; quia non petit vt vſurariè mutuet, ſed vt mutuet id quod poteſt, ſi velit, abſque vſuræ peccato facere.

Tertio, certum eſt, ipſo facto incurri à ſchiſmaticis pœnam Excommunicationis latæ à iure, in Can.Nulli. d.19.ſecundùm Syluestrum, verb. Schiſmatici, num.5. poſt Archidiaconum, Hugonem, Innocentium, & Ioan. Andream; & etiam in cap.Excommunicamus, de hæreticis, ſi ſimul ſint hæretici. Item expreſsè etiam in Bulla Cœnæ Domini, cuius excommunicationes ſunt reſeruatæ Papæ. Non autem in Can.de Liguribus.23.qu.5. neque in cap.2.Extrau.de Schiſmaticis, quos duos textus ad hoc citat malè Turrecremata lib.4.ſummæ, p.1.

cap.8.

Digitized by Google

cap.8.Nam in Canone de Liguribus,Pelagius non excommunicat Schiſmaticos, ſed præcipit vt excommunicentur,& afficiantur etiam aliis competentibus pœnis.In capite autem 2.de Schiſmaticis, Innocentius III. nihil dicit de Excommunicatione.

Item nominatim excommunicatur in Cap. Licet, Extra,de Electionibus,is Schiſmaticus, qui ſine legitima electione gerit ſe pro Papa, & omnes etiam illi adhærentes. Quod tamen limitant rectè Panormitanus & Syluester,quādo probabilis error vel ignorantia nō excuſat. Et intelligenda ſunt hæc de Schiſmaticis, qui prodeunt in aliquem actum externum. Nam Schiſmatici purè mentales non incurrunt excōmunicationem, vt neque purè mētales hæretici, quemadmodum ſuprà vidimus diſput.1.q.11.de Hæreſi,p.vlt.

QVARTO,certū eſt,per Schiſmatis peccatum conſequenter quoque amitti ipſo facto poteſtatem iuriſdictionis,ab iis quidem,qui propter Schiſma ita incurrūt excommunicationem, vt prius natura eam incurrant, quàm excidant è ſua poteſtate, Quales ſunt omnes qui non habent poteſtatem ſupremam, ſed ſubiectā ſupremæ,atque adeò vt ſubditi poſſunt ipſi incurrere excommunicationem, vt Epiſcopi & alij Prælati infra Papā. Probatur.Nam in excommunicatis non manet ius & poteſtas iuriſdictionis,cùm liberentur ſubditi ab illorū ſubiectione,quamdiu ſunt excommunicati,vt notat ex communi doctrina Caietanus in tractatu de auctoritate Papæ,cap.22.& patet etiā ex Gregorio VII. in Can. Nos ſanctorum.15.q.6.& ex iis quæ ſuprà diſp.1.q.12. de Apoſtaſia diſſeruimus, exceptis actibus iuriſdictionis, qui ſunt in fauorē ſubditorum extra caſus Extrauagantis,Ad euitandā,ſcilicet quando quis non eſt nominatim excōmunicatus,aut notorius percuſſor Clerici.

Dixi autem hoc habere locum in iis qui *priùs natura quàm excidant* ſua poteſtate, incurrunt excommunicationem,quales ſunt omnes inferiores Papa: Nam Papa niſi alio nomine priùs excidat ex poteſtate Papali (de quo paulo pòſt videbimus) non poteſt incurrere excōmunicationem, cùm nemini ſit ſubiectus, & excōmunicatio ſolùm incurri poſſit ab iis qui ſint ſubiecti poteſtati illi,per quā ipſa fertur. Quo fit vt Papa nunquā poſſit per excommunicationē amittere Papalem poteſtatem,ſiquidem iam antè (ſaltem ſecundùm prioritatē naturæ) oportet ipſum excidiſſe alio nomine ex ſua poteſtate,vt excommunicationem incurrat,iuxta ea quæ paulo pòſt dicemus. Quæ omnia patent per ea quæ ex communi doctrina notat Caietanus in tractatu de auctoritate Papæ & Concilij,cap.22.§.Illud demum:quāuis de hoc minùs rectè loquatur Gloſſa in Can.Achatius 24.q.1.vt nec per omnia Sotus in 4.d.22.q.2.art.2.

QVINTO,certum eſt,Schiſmaticos ſi per excommunicationem non reſipiſcant, poſſe vlterius puniri aliis modis: Nimirum per cenſuram depoſitionis vt patet ex Can. In nomine Domini 23. d. & notat vbi ſuprà Turrecremata.Et, ſi nec per depoſitionē emendentur, pœnis etiam corporalibus,auxilio brachij ſæcularis, vt fieri iubet Pelagius Pontifex in Can.de Liguribus, 23. q.5.& docet D. Thomas hic art. 4. ad 3. Atque etiam poſſunt priuari à Pontifice poteſtate & dignitate temporali, eo modo quo ſuprà diſp.1.quæſt.12. oſtēdimus poſſe ſic puniri Apoſtatas à fide & Hæreticos. Et hæc quidem certa ſunt.

CONTROVERSVM autem eſt, An Schiſmatici non modò per excommunicationem, quam incurrūt,ſi ſint Papa inferiores,ſed etiam ex vi ipſius peccati Schiſmatis,amittant ipſo facto poteſtatē iuriſdictionis. Ac proinde,an ipſe etiam Pōtifex ſi committat peccatū Schiſmatis,excidat ipſo facto ex poteſtate Papali; & eadem ferè quæſtio eſt de peccato hæreſis:an ſcilicet per illud amittatur ipſo facto poteſtas iuriſdictionis etiāPapalis.

Sunt autem hac de re tres ſententiæ.PRIMA eſt,neque per hæreſim,neq; adeò per Schiſma (cùm ſit minus

A peccatum) amitti vnquam poteſtatē iuriſdictionis (præſertim Papalis) ipſo facto, ſiue hæc peccata ſint occulta ſiue manifeſta:Sed amitti primùm hanc poteſtatē per depoſitionem,& ſententiam Eccleſiæ, quæ vel tanquā ſuperior ipſo delinquente, etiam vt prædito tali poteſtate,priuet ſubditum ſuum illa,vt fit quādo deponitur Epiſcopus,aut alius inferior Papa; vel certè vt ſuperior ipſa ſolum coniunctione talis officij & poteſtatis cum tali perſona: Vt quando deponeretur Papa in hæreſin aut ſchiſma lapſus;quo ipſo Eccleſia non eſſet cenſenda in tali caſu ſuperior ipſo Papa, ſed ipſa tantùm coniunctione Papatus cum tali perſona. Videtur enim habere Eccleſia quandam miniſterialem auctoritatem in eam coniunctionem, tum diſſoluendam, Deo,vt cauſſa
B principali ad id cooperante,vt in prædicto caſu; tū etiā conſtituendam,vt patet quando Pontifex eligitur. Illi enim perſonæ Deus,vt cauſſa principalis, tunc confert auctoritatem Papalem,quam ad hoc munus eligit, & quaſi præſentat Deo Eccleſia. Quo ipſo Eccleſia per quandam miniſterialem ſiue inſtrumentalem auctoritatem concurrere videtur ad illam coniunctionem Papatus cum tali perſona.

Hanc primam ſententiā ſequitur & propugnat Caietanus in tractatu de auctoritate Papæ & Concilij,ca. 20.21.& 22.Et idem videtur ſentire Sotus in 4.d.22.q. 2.art. 2.Et Canus lib.4.de locis cap.2.& cap.vlt.ad argum.12.(ſaltem quando hæreſis non eſt manifeſta. Et eandem fuiſſe opinionem aliquorum refert Turrecre-
C mata lib.4.Summæ,parte 2.cap.19. Et quamuis Caietanus expreſsè quidem ſolùm ob crimen hæreſis dicat poſſe prædicto modo deponi Papam ab Eccleſia; tamen cùm dicat c.25.& 26.illius tractatus, poſſe etiā ſic deponi,quando ipſe renunciat & non vult eſſe Papa,ſatis oſtendit poſſe quoque deponi propter peccatum Schiſmatis: ſiquidem Papa in ſchiſma lapſus non vult eſſe caput,nec pars Eccleſiæ, vt idē Caietanus declarat hic art.1.ac proinde nec vult eſſe Papa. Quare cùm in illo cap.26.dicit Caietanus non poſſe Papā deponi propter alia crimina,niſi propter hæreſin, loquitur ſolū de aliis criminibus,per quæ Papa non deſinat eſſe & velle eſſe membrum Eccleſiæ; non autē de Schiſmate, per quod deſinit quis eſſe membrum Eccleſiæ vnione interna,& quod proinde quo ad hoc æquiualet hæreſi.

D Porrò argumenta huius opinionis multę ſunt,vt videre licet apud Turrecrematam vbi ſuprà cap. 19. qui ea prolixè recitat.Sed præcipua ſunt tria.PRIMO,quia ſi quis ipſo facto amitteret poteſtatem iuriſdictionis per peccatū Schiſmatis aut Hæreſis, non poſſet abſque noua electione recuperare ſuam dignitatem:At de aliquibus contrarium conſtat,vt patet,1.q.7.Can.Maximum, & 2.q.1.Can. Cauſſas cuiuſlibet, &c. Ergo non ipſo facto amittitur dignitas, & poteſtas iuriſdictionis per peccatum Hæreſis aut Schiſmatis.

SECVNDO, nam ad eundem ſpectat rei abolitio ſeu deſtructio, ad quem ſpectat eius inſtitutio, vt patet ex Cap.Cùm ex iniuncto, Extra.de Hæreticis: Sed poteſtas Iuriſdictionis,ſiuePapalis,ſiue non,non acquiritur ab aliquo,niſi etiam concurrente voluntate Eccleſiæ
E eligentis vel conferentis, &c. Ergo nec niſi eadem cōcurrente admittitur.

TERTIO, quia aliàs ſolo iure diuino poteſtas eiuſmodi tunc amitteretur:At non apparet ex quorā Scripturæ loco tale ius diuinum colligi poſſit:Ergo non videtur ipſo facto poteſtas illa amitti per hæc peccata.

SECVNDA ſententia eſt in alio extremo, nimirum per peccatum Hæreſis & Apoſtaſiæ, ſiue manifeſtum, ſiue occultum,amitti ipſo facto poteſtatem iuriſdictionis,etiam Papalem; ac proinde per ſententiam poſtea Eccleſiæ,non propriè hæreticū & ſchiſmaticum deponi,ſed declarari iam à Deo eſſe depoſitū.Ita omnino videtur ſentire D.Thom.hic art.3.vbi ita ait: *Poteſtas iuriſdictionis nō immobiliter adhæret.Unde in ſchiſmaticis & hæ-*

Digitized by Google

reticis non manet. Vnde non poſſunt nec abſoluere, neque excommunicare, neque indulgentias facere, aut aliquid huiuſmodi. Quod ſi fecerint nihil eſt actũ. Vbi ſatis apparet, D. Thomam nõ ſolùm velle, quòd in ſchiſmaticis & hæreticis non manet hæc poteſtas, quantum eſt quidem ex merito illorum & diſpoſitione iuris, ſicut Caietanus in dicto tractatu, c. 22. interpretatur. Vult enim D. Thomas planè de facto non manere in eis hanc poteſtatem: vt patet tum ex eius verbis iã recitatis, tũ ex eo quod eodem modo ibi dicit, non manere in iſtis poteſtatem iuriſdictionis quoad eſſentiam, quo ibidem dicit non manere in eis poteſtatem ordinis quo ad vſum legitimum; id quod ſine dubio intelligi vult ipſo facto.

Eandem ſententiam defendit & confirmat hoc teſtimonio D. Thomæ Turrecremata lib. 4. Summæ, p. 2. ca. 20. & Syluester, Verbo, Schiſmatici, n. 3. vbi dicit, hanc eſſe ſententiam non ſolùm D. Thomæ, ſed aliorum etiam Doctorum concordem: & Verbo, Papa, num. 4. Et idem aſſerit Paludanus in libro de Eccleſiaſtica poteſtate, citatus ibi à Turrecremata, quod attinet ad Papã hæreticum; quia nimirum ſit præciſus ab Eccleſiæ corpore: quæ ratio ſimiliter habet locum in Schiſmatico. Item Auguſt. Anconitanus in lib. de Eccleſiaſtica poteſtate, q. 5. art. 5. & Vlricus in ſumma Theolog. lib. 6. tract. 4. c. 22. quos etiam citat Turrecremata, & Alphõſus à Caſtro lib. 2. de iuſta hæreticorum punitione, cap. 23. & 24. & denique hanc ſententiam, ſaltem quod ad hæreſin attinet, fatetur ipſemet Caietanus in dicto tractatu, c. 18. eſſe *illuſtrium virorum, & videri communem.*

Argumenta verò pro hac ſententia refert plurima Turrecremata vbi ſupra cap. 18. & ex eo Caietanus ca. 17. Præcipua ſunt duo. PRIMA, quia qui non eſt membrum Eccleſiæ, non poteſt habere in Eccleſia iuriſdictionis poteſtatem, præſertim Papalem, per quam quis eſt Eccleſiæ caput: non enim poteſt eſſe caput, qui non eſt membrum, vt omnes fatentur: Sed Hæreticus & Schiſmaticus, ipſo facto deſinit eſſe membrum Eccleſiæ: Ergo ipſo facto amittit omnem poteſtatem iuriſdictionis. Minor quod attinet ad hæreticum, patet ex Scriptura, paſſim indicante, fidem eſſe fundamentum primum totius ædificij ſpiritualis, & ſtructuræ corporis Eccleſiæ. Quod attinet autem ad Schiſmaticum, patet ex definitione Schiſmatis, quo nimirum ſeparat ſe quis à communione & vnitate corporis Eccleſiæ.

SECVNDO, quoniam ita planè videntur aſſerere Sãcti Patres, ſcilicet Hæreticos & Schiſmaticos nullam prorſus habere iuriſdictionis poteſtatem. CYPRIANVS lib. 1. epiſt. 6. ad Magnum: *Dicimus*, inquit, *omnes omnino Hæreticos & Schiſmaticos nihil habere poteſtatis ac iuris.* AMBROSIVS lib. 1. de pœnit. cap. 2. de Hæreticis Nouatianis loquens: *Eccleſiæ*, inquit, *vtrumque licet*, (ligare & ſoluere) *Hæreſi vtrumque non licet.* Et S. AVGVSTINVS in Enchiridio c. 65. loquens de criminibus, ob quæ quis à corpore Eccleſiæ ſeparetur: *Rectè*, inquit, *conſtituuntur ab iis, qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittantur ipſa peccata. Extra Eccleſiam quippe non remittuntur* (per poteſtatem ſcilicet iuriſdictionis) *Ipſa namque propriè Spiritũ Sanctum pignus accepit, ſine quo non remittuntur vlla peccata.* Et OPTATVS lib. 1. contra Parmenian. ait: *Hæreticos & Schiſmaticos nõ poſſe habere claues regni cælorũ, nec ligare aut ſoluere.* Idem dicit BEDA in cap. 18. Matt. Et COELESTINVS Papa I. in epiſt. ad Clerum Conſtantinopolitanum affirmat, *Neſtorium & Aſſeclas, poſtquam ſuas hæreſes prædicare cœperunt, non potuiſſe vllum excommunicare, aut ſuo loco mouere, quia poteſtatem ad id non ampliùs habuerint.*

TERTIA ſententia media, & quaſi ex prioribus duabus compoſita, eſt, Schiſmaticum & Hæreticum manifeſtum, ipſo factò amittere poteſtatẽ iuriſdictionis, occultum autem non item, donec vel manifeſtus fiat (vt ſi apertè oppugnet Eccleſiam, &c. vel per Eccleſiæ ſententiam declaretur. Ita ſentire videntur, quicunque arbitrantur non omnino deſinere eſſe membra Eccleſiæ, eos, qui externa ſaltem profeſſione fidei & Sacramentorum cõmunicant cum aliis fidelibus. Vt Vvaldenſis tomo 1. li. 2. c. 9. & 11. Driedo lib. 4. de Eccleſiaſticis dogmatib. & Scripturis, c. 2. p. 2. ſent. 2. & ſent. 7. & Canus lib. 4. de locis cap. 6. ad 12. & Bellarminus noſter lib. 3. de Eccleſia, cap. 12. & lib. 2. de Romano Pontifice c. 30.

Et videtur hæc ſententia probabilior. PRIMO, quia faciliùs vitat confuſionem & pericula, quæ alioqui ſequi poſſent in Eccleſia, ſi actiones ſchiſmaticorum & hæreticorũ occultorum eſſent ipſo facto inualidę. Dico autem faciliùs; nam etiam per ſententiam ſecundã poſſunt ea incommoda vitari, ſi dicatur, in occultis Hæreticis & Schiſmaticis, quamdiu titulũ officij retinent, & communi fideliũ opinione legitimi miniſtri exiſtimantur, Deum per ſe ſuppleturũ defectum eorum poteſtatis miniſterialis, in iis actionibus quæ pertinent ad ſalutem ſubditorum; vt reſpondet Turrecremata vbi ſuprà, c. 20. ad rationem 4. & quidem ex ſententia S. Thomæ in 4. d. 24. idẽ reſpõdentis de eo qui nõ ritè ordinatus, Epiſcopus poſtea crearetur. Sed, vt dixi, non eſt dubiũ quin tertia opinio declinet hæc incõmoda faciliùs.

SECVNDO, ideo etiam videtur hæc tertia opinio probabilior, quia etſi, vnione quidem interna, hæreticus occultus non ſit verè pars aut membrum Eccleſiæ, neq; etiã abſolutè & ſimpliciter occultus Schiſmaticus (ſed fortè ſolùm ſecundùm quid, ſi retineat fidẽ) tamen eſt adhuc verè mẽbrum Eccleſiæ, externa quidẽ vnione, per externam nimirum profeſſionem fidei & cultus Sacramentorum; iuxta ea quæ diſſeruimus ſuprà q. 1. de fide, p. 7. §. 14. Itaque poteſt talis intelligi aliquo modo cohærere cum reliquo corpore Eccleſiæ, ſic vt retineat in alios poteſtatẽ iuriſdictionis: nec enim videtur ad vſum huiuſmodi poteſtatis neceſſaria vnio etiam interna vera aut perfecta: quandoquidem ſecundùm mentes quoq; videntur, ſaltem mediatè vniti ij qui ſecundùm operationes humanas, propriè pertinentes, ad eandem religionem Chriſtianam, (tametſi externas) vniuntur.

TERTIO, quia Patres citati pro ſecunda opinione, loqui videntur de Hæreticis & Schiſmaticis manifeſtis, qui palam repugnant Eccleſiæ: quales erant nimirum Nouatiani, aduerſus quos diſputabant Cyprianus & Ambroſius, locis citatis. Itémque Neſtoriani, contra quos agebat Cœleſtinus in illa epiſtola citata, ſicut in alia etiam ad Ioannem Antiochenum, vbi eadem dicit.

Et confirmatur hoc ex eo quod Cœleſtinus ait, eiuſmodi hæreticos caruiſſe poteſtate excõmunicãdi alios, *poſtquam talia*, inquit, *prædicare cœperunt*, id eſt, ſuas hæreſes. Quod idem dicitur de quocũq; Epiſcopo in Can. Audiuimus, 24. q. 1. ſcilicet *neminem poſſe damnare, ex quo hæreſin à ſe confictam prædicare cœperit.* Et fortè poteſt etiã D. Thomas ſimiliter intelligi, vt ſcilicet loquatur de Hæreticis & Schiſmaticis manifeſtis, ſicut loquebatur Cyprianus, quem ibi ſequitur.

Itaque maneat, eos Schiſmaticos & Hæreticos tantùm amittere ipſo facto poteſtatem iuriſdictionis, qui manifeſti ſunt, vel euidentia facti, vel per Eccleſiæ ſententiam & declarationẽ. In qua re tamẽ Eccleſia, quod ad Papam quidem attinet (ſi is in hæreſin aut ſchiſma laberetur) potiùs ſe haberet vt adhibens conditionem quandam requiſitam, ſine qua Papa Hæreticus alioqui non notorius, non deponeretur à Deo, & qua adhibita à Deo ſolo deponeretur; quàm vt exercens in hoc aliquam auctoritatem ſuam, deponendi Papam, etiam miniſterialiter, eo modo quo ex ſententia Caietani diximus in declaratione primæ ſententiæ.

Videtur enim in re tam practica & graui nimis tenuis illa ſpeculatio Caietani, quòd ſcilicet poſſit Eccleſia deponere Papam, per auctoritatem qua ſolùm ſit ſuperior *coniunctione* Papatus cũ tali perſona Papę, nõ autẽ *ipſo Papa*. Certè enim hoc ipſo puniret eũ qui eſt Papa, atq; adeò eũ qui aliqua ratione, ſcilicet per poteſtatem

Papalem,

Digitized by Google

Papalem,eſt Eccleſiâ ſuperior,licet nō vt talis perſona. Cùm autem communiter & verè dicitur parem vel inferiorem non poſſe punire ſuperiorem ſe,non ſolùm dicitur,quòd non poſſit punire ſuperiorem,quatenus formaliter ſuperior eſt; ſed omnino non poſſe inferiorem punire eum qui vndecunque tandem ſuperior eſt. Alioqui non faceret contra hoc axioma iudex aliquis & miniſter Principis,ſi ſuum Principem morte puniret, v.g. propter homicidium:non enim illum morte mulctaret formaliter vt Principem,ſed vt hominem vita præditū; in qua ratione formali omnes homines ſunt pares.

Porrò argumenta ſecundæ ſententiæ ad hanc potiùs tertiam probandam retorqueri poſſunt, vt patet ex dictis. Argumenta verò ſententiæ primæ, quatenus probant nullum omnino Hæreticum aut Schiſmaticum amittere de facto poteſtatem iuriſdictionis, atque adeò nec manifeſtum; facilè refelli poſſunt. Ad Primvm dico,hoc ipſo quòd reſtituuntur ſuis dignitatibus,eligi

A rurſus eos qui reſipiſcunt, ſicut bene reſpondet Turrecremata. Ad Secvndvm reſpondeo, non omne id requiri ad deſtructionem rei,quod requiritur ad eius conſtructionem, cùm malum ſit ex quocunque defectu, bonum autem ex integra cauſſa. Ad Tertivm dico ſatis manifeſtè id colligi ex Scriptura,hoc ipſo quòd ex ea patet,tales manifeſtos Hæreticos & Schiſmaticos nō eſſe Eccleſiæ membra. Neque obſtat quòd habent baptiſmalem characterem (vt dicit Caietanus) character enim non vnit,ſed diſcernit tāquam ſignum eos qui ad Eccleſiæ ſocietatem pertinent aut pertinuerunt,etiamſi procul ab ea aberrent. Alioqui damnati quoque eſſent membra Eccleſiæ,cùm retineant baptiſmi characterem indelebilem. Et de his iſta ſint ſatis.Nam alia plura argumenta, quæ poſſemus diſcutere circa has ſententias, non ſunt magni momenti, & B videri poſſunt apud Turrecrematam vbi ſuprà.

QVÆSTIO DECIMASEXTA.

De Bello, quod eſt item contrarium paci Charitatis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 40.

QVINQVE *ſunt explicanda.* Primo, *An bellum aliquod iuſtum & licitum eſſe poſſit.* Secvndo, *Quænam requirantur conditiones vt bellum ſit iuſtum & licitum.* Tertio, *Quomodo gerendum ſit bellum.* Qvarto, *Quo tempore poſſit geri.* Qvinto, *A quibuſnam geri poſſit.*

PVNCTVM PRIMVM.

An bellum aliquod poſſit eſſe iuſtum ac licitum.

D. Thomas artic. 1.

Bellvm Latinè,ſicut Græcè πόλεμος,non tantùm nominatur ipſe armorum conflictus, ſeu prælium,ſed etiam voluntas illa durabilis & quaſi profeſſio nocendi vi & armis aduerſariæ parti; cuius voluntatis quaſi effectus eſt conflictus ipſe ſeu prælium.Dicitur autem bellum vel à belluis,vt voluit Feſtus,quia in illo imitantur homines, feroces & violentas pugnas beſtiarum: vel per antiphraſin, vt Seruio placet,& etiam D.Hieronymo epiſtola 127. ad Fabiolam,de 42.manſionibus,manſione 33.quia ſcilicet bellum nihil habeat bellum,ſed plenū ſit acerbitate:ſicut Parcæ dictæ ſunt à Poëtis per antiphraſin, propterea quòd non parcerēt;& lucus,quia minimè luceat.

Porrò de bello,licitum ſit necne, triplex fuit errantium opinio,ſeu hæreſis potiùs.Prima,Manichæorum, qui in vniuerſum damnabant omnia bella,vt patet ex S. Auguſtino lib.22.contra Fauſtum, cap.74. vbi indicat Auguſtinus propterea illos improbaſſe & horruiſſe etiā bella geſta per Moyſen. In eadem hæreſi fuit Vviclephus,vt memorat Thomas Vvaldenſis tomo 3. de Sacramentalibus,tit.24.cap.169.num.3.

Secvnda fuit aliorum, qui ſaltem Chriſtianis omne bellum illicitum eſſe exiſtimarunt. Ita in primis videtur exiſtimaſſe Iulianus Apoſtata,vt licet colligere ex S.Gregorio Nazianzeno orat. 1. in eundem Iulianum non procul à fine,vbi memorat, Iulianum,vt Chriſtianos deterreret à propulſandis à ſe & vindicādis iniuriis,ſolitum fuiſſe eis obiicere illud ex Euangelio:*Si quis te percuſſerit in vna maxilla,præbe & alteram.* Matth.5. Et illud ad Rom.12. *Nulli malum pro malo reddentes,&c.* In hac etiam ſententia fuerunt Cornelius Agrippa in libro de vanitate ſcientiarum,cap.79.vt meminit quoque Alphonſus à Caſtro in ſumma de Hæreſibus, verbo, Bellum,hæreſi 1. Et Eraſmus Chiliade 4.cent adagio 1. & in Annotationibus ad c.3.& 22.Lucæ. Et Anabaptiſtæ,vt refert Melanchthon in locis communibus, tit.de Magiſtratu,& Ioannes Ferus lib.4.in Matth. circa illud

C Matth.26.*Omnis qui acceperit gladium,gladio peribit.*

Tertia hæreſis fuit ſingulariter Lutheri in articulis à Leone X.damnatis,art.34.& in aſſertione eiuſdem articuli.Vbi etſi non damnet omne bellum, quaſi illicitum aut omnibus aut Chriſtianis,damnat tamē bellum contra Turcas;ductus vno vel altero inſaniſſimo argumento, de quo poſtea videbimus. Poſtea tamen idem bellum contra Turcas approbauit & commendauit Chriſtianis Principibus in lib.Viſitationis Saxon.

Doctrina autem Orthodoxa contraria his erroribus continetur duabus aſſertionibus,quę nunc à nobis confirmandæ ſunt.Prima aſſertio: Non omne bellum eſt iniuſtum,ſed quædam iuſta & licita bella eſſe poſſunt.

Probatur Primo ex Scriptura; idque multis modis. Primo, quia ex quibuſdam Scripturæ locis conſtat, D Deum quædam bella imperaſſe;quem *mali aliquid iubere non poſſe,nemo qui ei ſeruit,ignorat,*inquit veriſſimè S. Avgvstinvs lib.22.contra Fauſtum,cap.75.Eius autem generis loca ſunt hæc: Num. 25. *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen,dicens:Hoſtes vos ſentiant Madianitæ, & percutite eos,quia & ipſi hoſtiliter egerunt contra vos, &c.* Et 1. Reg.15. *Hæc dicit Dominus exercituum.Recenſui quæcunque fecit Amalec Iſraëli,quomodo reſtitit ei in via, cum aſcenderet de Ægypto. Nunc ergo vade,& percute Amalec, & demolire vniuerſa eius,&c.*

Secvndo, quia ex quibuſdam etiam Scripturæ locis conſtat,Deum ſingularem opem tuliſſe præliantibus,& pro eis ipſum præliatum eſſe, quem tamen conſtat non ſuffragari peccatis. Vt Exodi 17. *Cùm leuaſſet Moyſes manus,vincebat Iſraël.* Et Deut. 1. *Nolite metuere, neque timeatis eos,Dominus Deus qui ductor eſt veſter,pro vobis ipſe pugnabit.* Et Deut. 32. *Quomodo perſequebatur vnus* E *mille,& duo fugarent decem millia? Nónne ideo quia Deus ſuus vendidit eos,& Dominus concluſit illos?*Et 2.Paralip.20. *Hæc dicit Dominus vobis:Nolite timere nec paueatis hanc multitudinem.Non enim eſt veſtra pugna,ſed Dei.*Et infrà: *Non eritis vos qui dimicabitis,ſed tantùmodò confidenter ſtate,& videbitis*

Digitized by Google

auxilium Domini ſuper vos,ô Iuda,& Ieruſalem. Et Pſal. 17. *Qui docet manus meas ad prælium:& poſuiſti vt arcum æreum brachia mea,&c.*

Tertio, quia in quibuſdam etiam Scripturæ locis apertè indicatur, ipſam belli profeſſionē eſſe quandoq; bonam & placentē Deo. Vt 1. Reg. 25. cùm Abigail ad Dauid inquit: *Faciens Dominus faciet tibi Domino meo domū fidelem, quia prælia Domini, Domine mi, tu præliaris.* Et Luc. 3. *Interrogabant autem eum*(Ioannem Baptiſtam) *& milites, dicētes, Quid faciemus & nos?* Et ait illis: *Neminē concutiatis, neque calumniam faciatis,& contenti eſtote ſtipendiis veſtris.*

Quem locum expendens S. Avgvstinvs lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. hinc probat non omne bellum eſſe illicitum: *Alioqui*, inquit, *cùm ad eum baptizandi milites venirent, dicentes; Et nos quid faciemus? Reſponderet eis: Arma abiicite, militiam iſtam deſerite, neminem percutite; neminem vulnerate, proſternite neminē. Sed quia ſciebat, eos, cùm hæc militando facerent, non eſſe homicidas, ſed miniſtros legis, & non vltores iniuriarum ſuarum, ſed ſalutis publicæ defenſores, reſpondit eis, neminem concutiatis,&c.*

Neque tunc certè loquebatur Ioannes Baptiſta pro ſolis Iudæis, ſed pro iis etiam qui Chriſtianam religionem ſuſcepturi erant, ad quā ille auditores præparabat. Neque tantùm in eiuſmodi militibus bellicam profeſſionem permittebat & tolerabat, ſed etiam bonā & minimè malam eſſe ſentiebat: quandoquidem interrogantibus illis, quid opus eis eſſet, vt facerent fructus dignos pœnitentiæ, & fugerēt ab ira ventura (quod Ioannes ibi faciendum prædicabat) non monuit, vt à militia deſiſterent tanquam mala & iram Dei prouocante, & cum vera pœnitentia pugnante; ſed vt neminem immerentem aut vi vel fraude vexarent, aut expoliarent, ſed eſſent cōtenti ſuis ſtipendiis. Quare firmus omnino eſt ad hanc rem probandam hic locus, quicquid fruſtra Eraſmus vbi ſupra, in annotatione ad eum, eludere ipſum conetur, dicens, ad Iudæos ſolos ſententiam Baptiſtæ pertinuiſſe, neque in eis approbaſſe, ſed permiſiſſe militiam.

Item huc pertinet, quòd, vt argumentatur quoque S. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. ipſe Chriſtus Dominus, Matth. 22. inquiens: *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari*, approbauit militiam; iubens vt darentur tributa & cenſus Cæſari, quibus milites contentos eſſe voluit Baptiſta: *Audiant*, inquit, *Manichæi ipſum Dominum Ieſum Chriſtum hoc ſtipendium iubentem reddi Cæſari, quod Ioannes dicit debere ſufficere militi: Reddite*, inquit, *Cæſari, quæ Cæſaris ſunt,& quæ ſunt Dei, Deo. Ad hoc enim tributa præſtantur, vt propter bella neceſſario militi ſtipendium præbeatur.* Et clariſſimè in hanc ipſam ſententiam S. Paulus ad Rom. 13. de ſæculari Magiſtratu loquens: *Dei* inquit, *miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit. Ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes.* Et S. Petrus epiſt. 1. cap. 2. non minùs clarè militiam probat, cùm iubet *ſubiectos eſſe propter Deum non modo Regi quaſi præcellenti, ſed etiam Ducibus tanquam ab eo miſſis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.*

Qvarto, quia etiam laudantur nonnunquam in Scriptura, qui bella geſſerunt. Vt Geneſ. 14. Abrahæ reuertenti ex cæde Chodorlahomor & Regum, qui cum eo erant, Melchiſedech benedixit, & ait: *Benedictus Abraham Deo excelſo, qui creauit cœlum & terram. Et benedictus Deus excelſus, quo protegente, hoſtes in manibus tuis ſunt.* Atq; etiā Dominus, Mat. 8. *illius Centurionis fidem laudauit, non militiæ deſertionē imperauit* (inquit vbi ſuprà Auguſt.) *dicentis: Ego homo ſum ſub poteſtate cōſtitutus, habēs ſub me milites, & dico huic, vade, & vadit, & alij, veni huc, & venit, &c.* Act. 10. *Vir autem erat Cornelius Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religioſus ac timēs Deum.* Qui ibi dicitur vocaſſe ad ſe militē *metuentem Deum, ex his qui illi parebant, &c.* Et Apoſt. ad Hebr. 11. *Sācti per fidē, fortes facti ſūt in bello, caſtra verterunt exterorū.* Et alibi iubet in militia ſpirituali imitari induſtriā & ſtudium bonorū militum in bello ſæculari. Vt Tim. 2. *Labora, vt bonus miles Chriſti Ieſu, &c.*

Secvndo probatur eadem aſſertio ex ſummis Pontificibus, etiam antiquis & ſanctis, qui vel Chriſtianos Principes propter bella geſta contra Chriſti hoſtes laudarunt, vel ad illos hortati ſunt, vel ipſi etiam auctores bellorum fuerunt. S. Damasvs, apud Theodoretum lib. 5. cap. 23. Imperatori Theodoſio laudi dat, *quòd tyrannos ſibi aduerſantes euerterit*, eáque laude eum ſtimulat, vt ne impunitos relinquat eos *qui in ipſa Eccleſia repugnent Chriſti legibus.*

S. Gregorivs, lib. 1. epiſt. 72. Gennadium Imperatorem ad compeſcendum bello hæreticos, his verbis initio eius epiſtolæ hortatur: *Sicut excellentiam veſtram hoſtilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet eam inimicis Eccleſiæ eius omni viuacitate mētis & corporis obuiare; quatenus eius ex vtroque triumpho magis ac magis enitēſcat opinio, cùm & forenſibus bellis, aduerſariis Catholicæ Eccleſiæ, pro Chriſtiano populo vehementer obſiſtitis, Eccleſiaſtica prælia ſicut bellatores Domini fortiter dimicatis. Notum eſt enim, Hæreticæ religionis viros ſi eis ſuppetit nocendi licentia contra Catholicam fidem, vehementer inſurgere, &c. Sed eminentia veſtra conatus eorum comprimat, & ſuperbas eorum ceruices iugo rectitudinis premat.*

Item Leo IV. vt refertur in Can. Igitur 23. q. 8. *Quia quidam*, inquit, *in Romanorū portum Saracenos clam furtimque venturos eſſe dicebant, noſtrū congregari præcepimus populū, maritimāque ad littus deſcendere decreuimus.* Atq; alia huius generis multa teſtimonia & exempla Pontificū recenſet Roffenſis in refutatione articulorum Lutheri, art. 34.

Tertio, probatur ex aliis Sanctis Patribus. S. Basilivs in homilia, *quòd Deus non eſt auctor malorum*, apertè ſatis oſtendit, bellum non eſſe peccatum, quod ibi ait *propriè malum eſſe,& maximè appellatione mali dignum:* ſed bellum numerat inter alia mala pœnæ, quę ſimpliciter bona ſunt, & à Deo inferūtur. Et inter cætera inquit: *Aliquando iuſta belli mala dignis inferuntur.*

Et S. Chrysostomvs in Pſal. 45. circa illud: *Venite & videte opera Domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram, auferens bella, &c.* inſtitutum vitæ militaris in Eccleſia tanquam minimè malum, ſed neceſſariū ad reliquorum ſalutem tuendam his verbis commemorat: *Nunc maior pars terræ degit in pace. Sunt autem pauci milites, qui pro aliis omnibus aciem inſtruunt.* Sicut etiam homil. 7. in epiſt. ad Tim. vbi ait, eſſe *quoddam belli genus commune, ſicut cùm exercitus*, inquit, *noſtri aduerſus barbaros pugnant.*

Et S. Gregorivs Nazianzenvs orat. 3. de Pace, circa finem: *Quanquam*, inquit, *Salomonis illud laudem, qui vt aliis omnibus rebus, ita bello etiam ac paci tempus ſuum veluti lata lege decreuit: hoc vnum tamen adiiciam, quòd licèt vtriuſque temporis habenda ſit ratio, quandoquidem iuxta illius* (Salomonis) *legem atque auctoritatem præclarè interdum bellum ſuſcipitur, quandiu tamen licet, propenſiores ad pacem eſſe debemus: hoc enim ſublimius eſt & diuinius.*

Et S. Ambrosivs, poſtquam, lib. 1. officiorum, cap. 40. multis exemplis probat excelluiſſe quoque in populo Dei multos fideles laude fortitudinis bellicæ; deinde in cap. 41. his verbis concludit: *Habes*, inquit, *fortitudinem bellicam, in qua non mediocris honeſti ac decori forma eſt; quòd mortem ſeruituti præferat ac turpitudini.*

Et S. Hieronymvs in cap. 4. Michææ, explicans illud: *Et concident gladios ſuos in vomeres, & haſtas ſuas in ligones*; apertè indicat, eſſe quandoque bellum rem neceſſariam, atque adeò licitam, cùm prophetiam hanc tempore aduentus Chriſti implendam fuiſſe declarat his verbis: *Gens bellare deſinet contra gentem. Nemo pugnare diſcet, pugnandi*, inquit, *neceſſitate depoſita.*

Et S. Avgvstinvs in epiſt. 5. ad Marcellinum, *Si terrena*, inquit, *Reſpublica præcepta Chriſtiana cuſtodiat, ipſa bella ſine beneuolentia non geruntur; vt ad pietatis iuſtitiæque pacatam ſocietatem victis facilius conſulatur. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur.* Et infrà: *Si Chriſtiana diſciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus conſilium ſalutis pœnitentibus in Euangelio diceretur, vt abiicerent arma,*

ſeque

ſique militia omnino ſubtraherent. Dictum eſt autem eis, Luc. 3. *Neminem concuſſeritis, nulli calumniam feceritis, ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum. Quibus proprium ſtipendium ſufficere debere præcepit, militare vtique non prohibuit.* Ac ſimilia dicit lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. & ſeq. vt antea vidimus. Et epiſt. 207. ad Bonifacium Comitem.

QVARTO, probatur ratione. Nam lege ipſa naturæ competit hominibus ius propulſandi à ſe iniurias aliorum, vel defendendo & prohibendo, ne inferantur, vel aliquo modo vlciſcendo & amouendo illatas, vt ſic demum ſatis tuti & incolumes eſſe poſſint. Sed accidit quandoque, vt id non alia ratione, niſi vi bellica efficere poſſint, cùm ſcilicet non eſt aliquis vtrique parti communi ſuperior, ad quem recurratur pro obtinenda compenſatione & vindicta iniuriæ, vt dicemus puncto ſeq. Ergo iure ac meritò tunc ſuſcipietur bellum, ſecundùm ipſam naturæ legem.

Itaque hoc ipſum naturali ratione duce Philoſophi cognouerunt, & nominatim Philoſophorum Princeps Ariſtoteles, lib. 7. Polit. cap. 14. vbi bellum numerat inter ea agibilia quę vitæ humanæ vtilia & neceſſaria ſint. *Diuiſa eſt*, inquit, *vita tota in negotium & otium, bellúmque & pacem.* Et paulo pòſt: *Bellum*, inquit, *gratiâ pacis; negotiũ autem gratiâ otij, neceſſaria & vtilia gratiâ honeſtorum.* Et rurſus: *Oportet*, inquit, *poſſe & in negotio verſari & in bello; præferenda eſt tamen pax & otium*, quia ſcilicet hæc ſunt fines, illa media. Et eodem lib. cap. 2. *Patet igitur*, inquit, *quod rei bellicæ ſtudia bona ſunt exiſtimanda, ſed non vt finis ſupremus, ſed gratia illius.*

QVINTO probatur. Nam ſi bellum per ſe, eſt illicitum, maximè eſſet propter cædes & alia dãna quæ affert: At hæc omnia incommoda meritò poſtponuntur communi bono & incolumitati Reipubl. cuius gratia bellum geritur: Igitur propter ea incommoda horrere & damnare bellum, non virtutis, ſed cuiuſdam potiùs vanæ timiditatis eſt, pugnantis cum vera virtute fortitudinis, ad quam nimirum ſpectat, contemptis vitæ & fortunarum periculis, aggredi & ſuſcipere propter bonũ præſtantius actiones arduas. Rectiſſime enim S. AVGVSTINVS lib. 22. contra Fauſtum, hanc ipſam rationẽ indicans: *Quid enim*, inquit, *culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, vt dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorũ eſt, non religioſorũ.* Quæ verba Auguſtini referuntur etiam à Gratiano 23. quæſt. 1. Can. Quid culpatur.

POSTREMO accedit, quòd interdum ſtupendis etiã miraculis Deus conatus præliãtium adiuuit, atque adeò bonos eſſe conteſtatus eſt. Vt cùm ad ſolum clangorem tubarum corruerunt muri ciuitatis Iericho, Ioſue 6. Et cùm Aſſyrij ſoluerunt obſidionem Samariæ, & fugerunt audiẽtes, diuino miraculo, ſtrepitum exercitus, qui nullus erat, 4. Reg. 7. Et cùm Angelus Domini percuſſit vna nocte in caſtris Aſſyriorum cẽtum octoginta quinque millia. 4. Reg. 19. Et cùm apparuerũt aduerſariis Machabæorum in prælio quinque de cælo, equites pro Iudæis pugnantes, 2. Mach. 10. Et cùm Conſtantinus Imperator ſigno Crucis viſo in cœlo, vidit etiã & audiuit Angelos ſibi adſtantes dicere: Conſtantine, *ἐν τούτῳ νίκα*, id eſt, *In hoc vince*, vt narrat Euſebius li. 9. c. 9. Et cùm S. Ioannes & S. Philippus Apoſtoli, Theodoſio contra Eugeniũ tyrannũ pugnaturo, & poſt orationem obdormiſcenti, victoriam polliciti ſunt, & poſtea mirabiliter eam ipſi pepererũt, vt narrat Theodoretus lib. 5. c. 24. vt iã alia huius generis prætereamus.

Sed ſupereſt vt breuiter quædam argumẽta cõtraria refellamus. PRIMVM eſt, quod per prophetas prædictũ eſt fuiſſe futurũ vt in aduẽtu Chriſti ceſſarent bella. Vt Iſai. 2. *Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lãceas ſuas in falces. Nõ leuabit gens contra gentẽ gladium, nec exercebũtur vltrà ad præliũ.* Et Michææ 4. *Non ſumet gens aduerſus gentẽ gladium, & non diſcent vltrà belligerare. Et ſedebit vir ſubtus vineã ſuã, & ſubtus ficũ ſuã, & nõ erit qui deterreat.*

RESPONDEO, his & ſimilibus prophetiis prædictũ quidem eſſe, non fuiſſe futura bella ſub illud tempus aduentus Chriſti; id quod etiam impletum eſt; vt eſſet nimirum peruius orbis peregrinationibus & prædicationibus Apoſtolorum in toto mundo, ſicut norat HIERONYMVS in illud cap. 4. Michææ, & AMBROSIVS enarratione in Pſal. 45. Non eſt autem prædictum, bella nunquã omnino aut futura, aut futura licitè poſt aduentum Chriſti. Aliud enim eſt, ſub tempus aduentus Chriſti non fuiſſe illa futura, quod eſt prædictum; aliud autem, nunquam pòſt futura, quod non eſt prædictum, ſicut neque impletum, vt ſatis ipſa experientia teſtatur.

SECVNDVM eſt, quòd in nouo etiam Teſtamento videntur bella prohiberi. Matth. 5. *Ego autem dico vobis: Non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in vna maxilla, præbe illi & alterã.* Et Matth. 26. *Quicũq; acceperit gladiũ, gladio peribit.* Et ad Rom. 12. *Nulli malũ pro malo reddẽtes.* Et infrà: *Non vos defendentes, chariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi vindictam, & ego retribuã, dicit Dominus.* Et rurſus: *Noli vinci à malo, ſed vince in bono malũ.*

RESPONDEO primò ex ſententia S. AVGVSTINI epiſt. 5. ad Marcellinum, & lib. 22. contra Fauſtum, c. 76. & D. Thomæ hîc art. 1. huiuſmodi præceptorum duplicem eſſe vim; Altera eſt, quòd debeamus iniurias illatas patienter tolerare, ita vt illas non velimus vlciſci priuata auctoritate. Quod quidem neque in bello fit. Nã bella iuſta nõ auctoritate priuata ſed communi & publica, atque adeò diuinitus accepta, ſuſcipiuntur, vt videbimus puncto ſequenti. Huc pertinet illud: *Scriptũ eſt enim: Mihi vindictam, &c.* Et illud: *Quicunque acceperit gladium, &c.* Vt enim optimè interpretatur D. Thomas hîc artic. 1. ille dicitur eo loco accipere gladiũ, qui ſua auctoritate propria illum accipit, & non diuina auctoritate ſibi datum. Vnde, quemadmodum iudex & carnifex non violant hæc præcepta, quando ſecundum iuſtitiæ normam, atque adeò auctoritate diuina vtũtur gladio aduerſus malefactores, ita neque hi, qui publica atque adeò diuina auctoritate coërcent & mulctant bello improbos. Nam hoc etiam rectè fit propter bonum tum commune tum etiam illorum qui debellantur, vt probat D. Thomas art. 1. ad 2. teſtimonio D. Auguſtini in epiſt. 5. ad Marcellinum, vbi ait: *Agenda ſunt multa cũ inuitis benigna quadam aſperitate plectendis. Nam cui licẽtia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur. Quoniã nihil eſt infœlicius fœlicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hoſtis interior roboratur.*

Altera vis illorum præceptorum eſt, vt ſimus etiam animo præparati ad tolerãdas patienter iniurias, quæcunque inferantur. Ita vt illud: *Si quis te percuſſerit in vna maxilla, præbe illi & alterã*; non ſignificet alterã eſſe re ipſa præbendã. Sed tum inflictam alapam patienter eſſe ferendam, tum debere quoque animum eſſe paratũ ad patiẽter quoq; ferendã alterã, ſi quis rurſus percuſſerit.

Hoc modo ſufficienter ſeruari id præceptũ probat S. AVGVSTINVS in illa epiſt. 5. ad Marcellinum exẽplo Chriſti Domini & Apoſtoli Pauli. Nam Chriſtus Dominus percuſſus in facie, Ioan. 18. minimè violauit id præceptũ, ſed ſingulare documentum patientiæ dedit, *tameſi non præbuit*, inquit Auguſtinus, *percutienti alterã partẽ, ſed potiùs prohibuit, ne qui fecerat, iniuriã augeret, dicens: Si malè locutus ſum, teſtimoniũ perhibe de malo; ſi autem bene, cur me cædis?* Sed impleuit tamẽ cumulatiſſimè id præceptum: quia vt ait idem Auguſtinus, *paratus venerat non ſolùm in faciem percuti, ſed etiam pro his à quibus iſta patiebatur, crucifixus occidi: pro quibus ait in cruce pendens, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.*

Item Apoſtolus Paulus, per ſimilem animi præparationem procul dubio impleuit idem pręceptũ, licèt ipſe quoque *percuſſus in facie* Act. 23. non prębuerit alteram maxillam, ſed principem Sacerdotũ, qui ſe percuti iuſſerat, increpauit, dicens: *Percutiet te Deus, paries dealbate.*

SECVNDO, poteſt reſponderi ad illa teſtimonia

Digitized by Google

cum S. Gregorio Nazianz. orat. 1. contra Iulianum circa finem, illis non contineri præceptum obligans, ſed conſiliū, quod nō eſt neceſſe ſub peccato exequi. Quod diſcrimē inter preceptū & conſiliū luculēter aſſerit ibi Gregorius his verbis: *In legibus*, inquit, *noſtris alia parēdi neceſſitatē imponunt, nec ſine periculo prætermitti ſolēt: alia nō neceſſitate cōſtringunt, ſed in electione & voluntate poſita ſunt.*

Sed prior reſponſio eſt melior. Nam negari non poteſt quin de patientia & de præparatione ad illā extet diuinum præceptum: neque eſt vlla ratio cur non debeamus exiſtimare, ſignificari id præceptum in locis illis, eo modo quo explicuimus. Si quis tamē putet, ſimul etiam in illis ſignificari, omninò etiam ignoſcendum eſſe aduerſariis, ita vt non priuata neq; publica auctoritate ſumatur vindicta de illis, tunc habet locū ſecūda reſponſio Nazianzeni. Ita tamen, vt intelligamus id ſuaderi per conſiliū, tanquam id quod frequenter quidem eſt melius, non autem ſemper. Nam quandoque quidem ſunt tales circumſtantiæ, vt neque melius, neque bonum ſit, vindictam non ſumere iniuriarum, per publicam auctoritatem.

TERTIVM eſt, quòd, vt obiicit Eraſmus, arma Chriſtianorum non carnalia, ſed ſpiritualia ſunt, nēpe vt deſcribit ea Apoſtolus ad Epheſ. 6. *lorica iuſtitiæ, ſcutum fidei, galea ſalutis, gladius ſpiritus, quod eſt verbum Dei.*

RESPONDEO; hæc obiectio ineptiſſima eſt. Nam primùm hæc arma ibi proponuntur ab Apoſtolo ad pugnandum in ſpirituali militia contra ſpiritualia, vt inquit, militiæ in cæleſtibus. Quæ militia non tollit militiam aliā, neque eius arma. Deinde fatemur, his quoque ſpiritualibus armis, ac præcipuè oratione ad Deū, humanos etiam hoſtes debellandos eſſe, exemplo Moyſis, qui continenter orando iuuabat præliantes ad vincendum. Sed tamen orationibus etiam addendum eſt ferrum, vt per idonea & efficacia media victoria procuretur, nec videamur tentare Deum.

Rectè namque Auguſtinus epiſt. 194. ad Bonifaciū: *Graui*, inquit, *de pugna conquereris. Dubites nolo. Vtile tibi tuiſque dabo conſilium. Accipe arma. Oratio aures pulſet auctoris. Quia quando pugnatur, Deus ſpectat, & partem quam inſpicit iuſtam, ibi dat palmam.* Quod cōſilium quàm fœliciter Theodoſius pugnaturus contra Eugenium tyrānum vſurpauerit, Theodoretus narrat lib. 5. cap. 24.

Et habemus luculentum huius rei exemplū in Machabæis, de quibus lib. 2. Machab. c. 15. ita legimus: *Inuocato Deo per orationes, congreſſi ſunt: manu quidē pugnantes, ſed Dominum cordibus orantes, proſtrauerunt non minus triginta quinque millia, præſentia Dei magnificè delectati.*

QVARTVM eſt, quòd à Patribus Concilij Nicæni can. 11. videtur profeſſio militaris fuiſſe damnata. Sic enim ibi dicitur: *Si qui per Dei gratiam vocati primò oſtenderunt fidem ſuam depoſito militiæ cingulo, poſthac autem ad proprium vomitum reuerſi ſunt, vt & pecunias darent, & ambirent rurſus redire ad militiam, iſti decem annis ſint inter pœnitentes, &c.* Quod etiam refertur à Gratiano de conſecr. diſt. 5. Can. Si qui verò.

RESPONDEO, eſſe ſermonem de iis qui rurſus volebant militare Imperatori infideli, Diocletiano ſcilicet aut Licinio, parati rurſus ad profitendam fidem Ethnicā & Chriſtianam abnegandā, vt patet ex eo quod dicitur: *Poſthac autem ad proprium vomitum reuerſi ſunt*; & notauit Theodorus Balſamon in eum Can. pag. 134. in editione Pariſienſi anno 1561. apud Guilhelmū Morellū.

QVINTVM eſt, quod alij etiam Patres militiam in Chriſtianis videntur damnare. Vt S. LEO epiſt. 90. ad Ruſticum, vbi ait: *Eſſe contrarium Eccleſiaſticis regulis poſt pœnitentiæ actionem redire ad militiam ſecularem:* id quod refertur de conſecr. d. 5. Can. Contrarium. Et ORIGENES (quē obiicit Eraſmus) li. 2. contra Celſum, ait Chriſtum *ſuſtuliſſe omnia bella.* Et tract. 7. in Matth. dicit, *non eſſe illud carnaliter, & ad literam intelligendum: Qui nō habet gladiū, vendat tunicam, & emat illū,* quod idem præter

A Origenem aſſeruerunt Baſilius, Chryſoſtomus, & alij, vt obiicit Eraſmus ex Catena D. Thomæ in c. 22. Lucæ. Item AMBROSIVS in eundem locū (vt idem Eraſmus obiicit) ait, *licuiſſe vſque ad Euangelium ferire gladio, iam autem eſſe perfectionem id non facere.* Et AVGVSTINVS in Pſal. 37. vbi ait: *Non orare debemus, vt moriantur inimici, ſed vt corrigantur.* Item S. MARTINVS apud Sulpicium in ipſius vita, Imperatori Iuliano dicit: *Chriſti ego miles ſum, mihi pugnare non licet*; id quod etiam Eraſmus obiicit. Denique Sanctus ATHANASIVS (quod teſtimoniū non obiicit Eraſmus) in tractatu de Incarnatione Verbi Dei, eiúſque corporali ad nos aduentu, prope finem ita ſcribit: *Certè illi, qui Chriſti diſciplinis initiati ſunt, bellorū abſtinentes, contra dæmones moribus & viribus in acie conſiſtunt, & hos quidem infeſti petunt.*

RESPONDEO ad hæc omnia teſtimonia ordine. Sanctus LEO loquitur de iis quibus bellum ob circumſtātias B aliquas ita fuerit ante pœnitentiam occaſio peccandi, vt morali modo ſint certi, ſe non poſſe abſque peccatis mortalibus in bello verſari: His poſt pœnitētiam ad bellum redire non licet. Id quod etiam eodem ſenſu dicit Leo VII. in Can Falſas, de pœn. d. 5.

ORIGENES verò cùm ait, Chriſtum *ſuſtuliſſe omnia bella*: non aliter id intelligit, quàm ſicut à Prophetis dictum eſt, ſub Chriſtj quidem aduentum fuiſſe ceſſatura bella, vt in reſponſione ad primum diximus. Ex eo verò, quod Origenes & alij à D. Thoma citati in cap. 22. Lucæ, dicunt, Chriſtum non iuſſiſſe diſcipulis, vt venderent tunicam, & emerent gladiū, ſed ſignificaſſe hoc dicendi modo, futuros illos in Chriſti paſſione in tanto diſcrimine, in quanto eſſet aliquis qui haberet opus vēdere tunicam ad emendum gladium, quo ſe defenderet; C nihil minus ſequitur quàm bellum eſſe illicitum. Nam vt non præcepit, ita etiam nec prohibuit ibi Dominus emere gladium, & multo minùs illum vſurpare, modo alioqui iuſto, atque adeo nec in bello.

AMBROSIVS autem ſolùm vult, nunc eſſe quidem conſilium à gladio abſtinere, iuxta id quod in reſponſione ad 2. diximus ex ſententia S. Greg. Nazian.

Item AVGVSTINVS tantùm prohibet priuatum odium inimici, quo quis mortem aut aliquod aliud malum ei optet. Non autem damnat vindictam eam quæ, ſeruato iuſtitiæ ordine, tum in iudicio, tum in bello, de inimicis ſumitur, ſpectando non ipſorum malum, ſed commune bonum Reipub. Hoc enim licere alibi Auguſtinus ex inſtituto probat, nempe lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. & ſeq. & epiſt. 5. ad Marcellinum, vt ſuprà D vidimus. Itaque temerè admodum & imperitè dixit Eraſmus, Auguſtinum in hac re ſibi contradicere.

Sanctus autem MARTINVS non dicit abſolutè, militiam eſſe Chriſtianis illicitam, ſed ſibi; quia nimirum peculiariter Chriſti miles erat, per vota & profeſſionē vitæ monaſticę, vt patet ex Sulpicio; qui & ibidem narrat, biennium adhuc poſt baptiſmum militaſſe Martinum Iuliano; quod certè non feciſſet, ſi Chriſtianis & non tātùm Monachis, bellum eſſe illicitū exiſtimaſſet.

Denique Sanctus ATHANASIVS ſolùm ſignificat, Chriſtianos quidem, ex præcepto diuino, aut ex profeſſione ſua, non militare, vt faciebant Gentes, atq; etiā Iudæi, qui Dei iuſſu debuerunt armis occupare terram promiſſionis; ſed abſtinere à militia, quantum fieri po- E teſt, & ſolùm cōtra ſpirituales animi hoſtes gerere bellum ſpirituale: non autem negat, eis eſſe licitum bellū, quando, propter aliorum malitiam, id eſt neceſſarium ad bonum Chriſtianæ Reipublicæ.

Atque eodem modo intelligi debet Origenes, hom. 17. in Ioſue, vbi loquitur ſimiliter atque Athanaſius. Et S. HIERONYMVS, in epiſt. 11. ad Ageruchiam viduam, vbi comparans tempus veteris legis cum hoc tempore gratiæ, ſic ait: *Illo tempore bellatoribus dicebatur: Accingere gladio tuo ſuper femur tuū potentiſſimè.* Pſal. 44. *Modo audit Petrus: Cōde gladiū tuū in vaginam.* Matt. 26.

POSTREMO

Digitized by Google

Postremo poteſt obiici, quòd omne bellum eſt contrarium paci charitatis: Ergo omne bellum eſt illicitũ & malum. Conſequentia videtur per ſe clara. Antecedẽs patet ex S. Thom. qui initio q. 37. & 39. proponit, diſputaturũ ſe de bello, tanquã de re contraria paci charitatis, non ſecus quàm diſcordia, ſchiſma, ſeditio, & rixa. Imò etiã idcircò appellat bellum *peccatum & vitiũ.*

Respondeo per diſtinctionem antecedentis. Nam materialiter quidem & ſecundùm rem, omne bellum cenſeri poteſt contrarium paci charitatis, quatenus habet diſſenſionem quandã voluntatum & conatuum, inter eos qui ſibi inuicem armis repugnant. Non autem formaliter ſecundùm eam rationem moralem actuum humanorũ, qua bellum & pax ſunt ſubiectum bonitatis vel malitiæ moralis, id eſt, vt habent ordinem quendam ad vltimum finem, conducendo, vel nocendo homini in aſſecutione illius. Nam ſecundũ eam rationem, quædam bella, nimirũ iuſta, minimè contraria ſunt paci charitatis, ſed ei potius ſimilia, quatenus vt pax charitatis, ita etiam illa (vtpote ſpectantia ad virtutem fortitudinis & iuſtitiæ vindicatiuæ) cõducunt ad aſſequendum vltimum finem. Atque etiam propterea quòd ordinantur ad pacem, quo ipſo ad pacem ſpectant potiùs, quàm vt ei contraria iudicari debeant.

Rectè namque S. Auguſtinus epiſt. 207. ad Bonifaciũ Comitem: *Non*, inquit, *pax quæritur vt bellum excitetur, ſed bellum geritur vt pax acquiratur. Eſto ergo etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vtilitatem bellando perducas.* Et in eãdem ſententiam Philoſophus lib. 7. Polit. cap. 15. *Finis*, inquit, *belli, vt ſæpe diximus, eſt pax.*

Porrò prior illa contrarietas, materialis nimirum & ſecũdùm rem, non arguit in altero contrariorum malitiam; ſed poſterior illa, quæ hîc locum nõ habet, ſcilicet ſecundùm moralem rationem per ordinem ad vltimum finem. Secundùm hanc enim rationem, humani actus ſunt proximum ſubiectum bonitatis vel malitiæ, vt docuĩmus tom. 2. q. 13. de actibus humanis punct. 1.

Diuus autem Thomas ideò ait bellum eſſe contrariũ paci charitatis, quia vel formaliter & moraliter eſt ei contrariũ, quando nimirum eſt illicitum, atque adeò peccatum & vitium, vt etiam D. Thomas appellat; vel ſaltem materialiter, quando eſt iuſtum & licitum. Ob quam cauſſam non immeritò hîc etiam de bello iuſto agitur, vbi diſputatio eſt de iis quę ſunt cõtraria paci. Et hactenus quidem de prima aſſertione.

Sit nunc Secvnda aſſertio propriè contra Lutherum. Omninò iuſtum & licitum Chriſtianis eſt bellum contra Turcas. Probatur hæc aſſertio, Primo, omnibus illis argumentis, quibus probauimus aſſertionem priorem. Si enim quædam bella ſunt iuſta, maximę certè iuſtum erit iſtud: Siquidem contra immaniſſimos Chriſtianæ Reipublicæ hoſtes geritur, & ad vindicandas & propulſandas grauiſſimas iniurias, quas Chriſtianis per vim & rapinas, & direptiones florentiſſimorum regnorum & prouinciarum intulerunt, & quotidie inferre conantur.

Deinde idem confirmari poteſt ex clariſſimis victoriis, quas ſæpe Chriſtiani de Turcis non ſine manifeſto indicio diuini patrocinij retulerunt, temporibus ſuperioribus, vt confirmat multis exemplis Roffenſis art. 34. contra Lutherum.

Accedit, quòd non ſolùm Pontifices multi probarunt & promouerunt huiuſmodi bellum; vt Vrbanus II. ante annos ferè 500. in Concilio Claramontano, & ſucceſſor eius Paſchalis II. & alij multi, quos recenſet Roffenſis, ſed etiam Concilia Generalia, Lateranẽſe ſub Innocentio III. Lugdunẽſe, Vienneſe, &c. Quin etiam D. Bernardvs ad id bellum adhortatus eſt, vt ex ipſo intelligi poteſt lib. 2. de Conſideratione ad Eugenium, initio.

At obiicit Lutherus vbi ſuprà, Primo, quòd pugnare contra Turcas eſt repugnare ac reſiſtere Deo, qui per illos nimirum iuſte nos punit: Ergo eſt illicitum, ſicut eſſet illicitum reo repugnare miniſtro iuſtitiæ, per quem punitur à Magiſtratu.

A Reſpondet Roffenſis art. 34. & Alphonſus à Caſtro, verb. Bellum, hæreſi 2. & alij communiter, non magis ſequi eſſe illicitum repugnare Turcis, ex eo quòd per illos Deus nos punit, quàm ſequitur eſſe illicitum adhibere remedia contra peſtẽ & famem, & alia huiuſmodi mala, propterea quòd ſimiliter per hęc Deus punit nos.

Sed quamuis hoc rectiſſimè dictum ſit, & ſatis hæc exempla oſtendant, nihil valere Lutheri argumentum; tamen oportet prætereà perſpicuam rationem reddere cur nõ ſequatur illicitum eſſe reſiſtere Turcis, aut morbis, & aliis huiuſmodi malis, licèt per ea à Deo puniamur. B

Ratio autem huius eſt, quia Deus non ita per Turcas & eiuſmodi mala nos punit, vt velit ipſe nos à Turcis interimi, aut expoliari, & per alia eiuſmodi mala conſumi (ſicut vult Magiſtratus occidi reum per carnificem, cui idcircò non eſt fas reſiſtere) ſed ita duntaxat, vt velit nos ſubire quidem per ea, flagella mortis & aliorũ malorum *diſcrimẽ* (quod per ſe eſt magna pœna) & permittat quoque nos mortem & alia eiuſmodi mala incurrere, quando ea ipſi à nobis non ſatis propulſamus. Ita fit, vt quando iure, quod alioqui habemus ad noſtri tutelã, reſiſtimus & remedia adhibemus eiuſmodi malis, minimè repugnemus diuinæ voluntati. Non enim per hoc impedimus, quominus & ſubeamus *diſcrimen* illorum C malorum, & illa etiam incurrere permittamur, niſi ſufficienter cauerimus; per quæ duo duntaxat vult Deus nos punire, vt diximus.

Id quod etiam inde patet, quòd *non vult Deus mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur & viuat*, vt ait per Ezechielem, cap. 18. Vel certè, quòd aliter quàm iſto modo, velit Deus per hæc flagella nos punire, minimè nobis cõſtat. Itaque quando aliud non ſcimus, ius habemus ad tuendum nos & noſtra, in quorum poſſeſſione ſumus.

Secvndo obiicit Lutherus, quòd nihil hactenus Chriſtiani contra Turcas ſuis conatibus profecerunt, vt planè videatur voluntas Dei eſſe, ne illis fruſtrà repugnetur.

Respondeo, falſum omninò ſumi à Luthero. Nam vt taceam præclariſſimas victorias, quas ſæpè de Turcis hactenus Chriſtiani reportarunt, tamen ſatis magnus D fructus bellorum aduerſus illos eſt, quòd ſunt impediti quominus alia omnia regna Chriſtianorum in Europa occuparint, vt iampridem feciſſent, niſi eorum eſſet ſæpè per noſtrorum victorias fracta ſuperbia.

Tertio obiicit, quòd Pontifices Romani, in quorũ gratiam, & quorum auſpiciis & indulgentiis geruntur contra Turcas hæc bella, Turcis ipſis peiores ſunt, & Turciſſimi (vt inquit) Turcæ. *Adhuc*, inquit, *peiores hi Turcæ nos inſenſatos præſtigiis ſuis incitant aduerſus meliores Turcas, tantùm vt interim omnia noſtra cõfiſcentur ſub titulo belli Turcici. Nec dũ intelligimus manũ Dei percutientis nos in corpore & anima per hos Romanos* Turciſſimos Turcas.

Sed hæc & alia, quæ deinceps ibi contra Romanos Pontifices & indulgentias Lutherus deblaterat, non ar- E gumenta, ſed conuitia plena furoris & ſtultitiæ ſunt. Et poſſent retorqueri contra Lutherũ, & eius aſſeclas. Nã ſi per Pontifices Romanos, tanquam per Turciſſimos Turcas, Deus punit in anima & corpore Lutheranos: & auctore Propheta Luthero, iis, per quos Deus nos punit, repugnandũ non eſt: Non erit igitur fas Lutheranis, repugnare Põtificibus Romanis, vt ille Propheta in illo ipſo art. 34. Cæſari & Principibus faciendum ſuaſit, inquiens, *melius futurum, ſi idolo illi*, inquit, *Romano Cæſar & Principes modum ponerent tyrannidis. Nam vt ego*, inquit, *prophetem ſemel, licèt non audiar: Niſi Romanus Pontifex redigatur in ordinem, actum eſt de omni re Chriſtiana*: Lutherana videlicet. Sed bene habet, quòd in libro poſtea viſitationis Saxonicæ, idem Propheta Lutherus adeò

bellum contra Turcas ſuaſit, vt temerarios vocârit eos, qui clamant, non eſſe reſiſtendum Turcæ, vbi ſeipſum in primis temeritatis condemnauit, qui id, vt vidimus, magna contentione egerat, art. 34.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quænam requirantur conditiones, vt bellum ſit licitum.

D.Thom. art. 1.

SCRIPSIT hac de re breuiter, ſed præclarè admodum D.Auguſtin. libr. 22. contra Fauſtum, c.74. & aliquot ſequētibus, & aliquid etiam, epiſt. 5. & 207. à quo ferè acceperunt reliqui auctores ea quæ de hac ipſa re tradiderunt. Vt S.Thom. hîc art. 1. Et Alexander Hallenſis 3.par. q. 76. memb. 3. & Henricus Gandauenſis quodlib. 15. qu. 16. & Gabriel in 4. diſt. 15. q. 4. & Franciſcus Victoria in Relectione de iure belli, & Alphonſus à Caſtro lib. 2. de iuſta hæreticorum punitione, c. 14. Et Didacus Couarr. Relectione in c. Peccatum, de regulis iuris, par. 2. §. 9. & 10. Et Bannes hic, & Caietanus hic, & in Summa, verb. Bellum, & Sylueſter, & alij Summiſtæ ibi, & Canoniſtæ 23. q. 1. 2. & 3. Apud quos omnes pleraque in hac re ſunt certa, & pauca controuerſa. Explicabimus igitur ordine ſingula.

PRIMO igitur certum eſt, tres requiri conditiones, vt bellum ſit licitum, nempe legitimam auctoritatem indicentis, cauſſam iuſtam, & intentionem rectam. Has omnes cōditiones requirit S. Auguſtinus vbi ſuprà lib. 22. cōtra Fauſtum. Primas quidē duas, c. 75. cùm inquit, *Intereſt, quibus cauſſis, quibuſque auctoribus homines gerenda bella ſuſcipiant*. Tertiam autem cap. 74. cùm ait: *Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur.* Modus autem idoneus pugnandi & vtendi victoria, non tam belli liciti quàm liciti prælij ſeu cōflictus bellici conditio eſt. Itaque de eo dicemus p. ſeq. Nunc de illis aliis tribus conditionibus prætereà dicendum eſt.

Itaque SECVNDO certum eſt, legitimam *auctoritatem* indicendi bellum, eſſe ſolùm penes Rempublicam perfectam, id eſt, penes Magiſtratum, à quo illa gubernatur, ſiue is ſit vnus aliquis Princeps, ſiue Senatus aliquis optimatum, pro ratione regiminis cuiuſque Reipublicæ. Ita etiam docuit S.Auguſtin. vbi ſuprà, cap. 75. his verbis: *Ordo naturalis mortalium paci accōmodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas, atque conſilium, penes principem ſit; exequendi autem iuſſa bellica miniſterium milites debeant paci, ſaluti que communi.*

Diximus verè auctoritatem legitimam *indicendi* bellum, eſſe ſolùm penes Rempublicā perfectam, &c. quia ad indicendum & inferendum bellum offenſiuū requiritur Reipublicæ auctoritas, non autem ad bellū quod ſit duntaxat defenſiuum. Siquidem defendere ſe quiſque etiam priuata auctoritate poteſt. Rempublicam autem *perfectam* appellamus eā quæ in gubernatione politica eſt per ſe quoddam totum, & non quaſi alicuius totius pars. Omne enim totum eſt in ſuo genere perfectum; cùm totū ſit, cui nihil deeſt, vt ſingulariter ad hoc propoſitum notauit Franciſcus Victoria, vbi ſuprà, & docuit etiam luculēter Philoſophus lib. 3. Phyſ. tex. 63. Talis autem perfecta Reſp. eſt ea quæ in iuriſdictione ſua non habet ſuperiorē aliquem, ad quem ſit recurſus, ſed ea finit lites: cuiuſmodi ſunt regna, & quidam Ducatus in Italia, & quædā Reſpublicæ liberæ, vt Veneta: Non autem Principatus in Germania: ſiquidem ita recognoſcunt Imperatorē, vt habeant recurſum ad vnum cōmune tribunal Imperiale, vt etiam annotauit Alphōſus à Caſtro lib. 2. de iuſta hæreticorum punitione, c. 14.

Aſſerimus igitur, penes perfectam Rempublicam, ſeu eius Magiſtratum, eſſe auctoritatem indicendi belli: nō autem apud Rempublicam imperfectam, quæ ſcilicet vt pars alicuius perfectæ Reipublicæ habeat ſuperiorē, ad quem poſſit recurrere, & eius auctoritatem implorare ad compenſationem acceptæ iniuriæ. Bellum enim cùm multa alioqui incommoda mortalibus adferat, nō eſt ſuſcipiendū, niſi ſit neceſſarium ad iniuriæ compenſationem; dicente etiam Auguſt. epiſt. 207. ad Bonifaciū comitem: *Pacem habere debet voluntas, bellū neceſſitas, vt liberet Deus à neceſſitate, & conſeruet in pace.* Non eſt autē bellum neceſſarium, quando aliâ via compenſatio iniuriæ procurari poteſt, ſcilicet auctoritate ſuperioris: ſed quando non eſt ſuperior, ad quem recurratur. Tunc habet auctoritatem Magiſtratus vlciſcendi iniurias Reipublicæ illatas ab aliis, ſiue ſubditis eidem, ſiue non ſubditis.

Nam in tali caſu quicunque iniurias Reip. inferunt, fiunt ei, ita ſubditi, vt ſaltē puniri ab ea poſſint per iuſtitiam vindicatiuam. Nam puniuntur auctoritate Dei omnium ſuperioris, cuius nimirum miniſter eſt legitimus Magiſtratus in iis quæ ad bonum & ſalutem Reip. pertinent, atque adeò in propulſandis & vindicādis iniuriis & damnis illatis Reip. & eius membris, non modò à ſubditis (ſicut compenſantur in iudicio) ſed etiam ab alienis, eis inferendo bellum.

Hanc etiam vim habet quòd Apoſtolus ad Rom. 13. ait: *Non eſt poteſtas niſi à Deo. Quæ autē ſunt à Deo, ordinatæ ſunt. Itaq; qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Et infra: *Principes*, inquit, *non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem: bonum fac, & habebis laudē ex illa. Si autem malum feceris, time. Nō enim ſine cauſſa gladiū portat: Dei enim miniſter eſt: vindex in iram ei qui malum agit.*

TERTIO, certum eſt, omnem cauſſam iuſtam belli debere cōtineri aliqua iniuria, quæ per bellum iuſtè vindicanda & compenſanda ſit. Eſt enim bellum iuſtum actus quidam iuſtitiæ vindicatiuæ, quæ virtus in vindicanda & compenſanda iniuria, tanquam in proprio obiecto verſatur. Atque hoc etiam docuit ſanctus Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. *Aduerſus violentiam*, inquit, *reſiſtentium, gerenda ipſa bella ſuſcipiuntur à bonis, ſiue Deo, ſiue aliquo legitimo imperio iubente.* Et q. 10. in librum Ioſue: *Iuſta*, inquit, *bella definiri ſolent: quæ vlciſcuntur iniurias, ſi quæ gens vel ciuitas, quæ bello petenda eſt, vel vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt: vel reddere quod per iniurias ablatum eſt.* Nec ſufficiet ad bellum iuſtè inferendum qualiſcunque iniuria, ſed quæ vel abſolutè, vel ob aliquas circunſtantias ſit vel maior, vel certè nō minor quàm damna quæ ſolet bellum adſerre, vt communiter Doctores colligunt ex illo Deut. 25. *Pro menſura peccati erit & plagarum modus.*

In ſpecie autem colligit ex ſacris literis Alphonſus à Caſtro, lib. 2. de lege pœnali, c. 14. & poſt eum Couarr. vbi ſuprà, §. 9. multa genera iniuriarum, ob quæ licitum ſit inferre bellum. Quorum aliqua extra controuerſiam ſunt, & quædam in controuerſia.

Extra controuerſiam enim eſt, PRIMO, licitum eſſe inferre bellum, propterea quòd negetur id quod iure debitū ſit. Sicut filij Iſraël debellarunt Reges Amorrhæorum, quia eis innoxium trāſitum negârunt, qui iure naturæ ipſis debebatur. Num. 21. Quod perpendens Auguſtinus, qu. 43. in librum Numerorum: *Notandum*; inquit, *eſt, quemadmodum iuſta bella gerantur. Innoxius enim tranſitus negabatur, qui iure humanæ ſocietatis æquiſſimo patere debebat.* Cui ſimilem iuſti belli cauſſam videtur Alphonſo & Couarruuiæ vbi ſuprà habuiſſe Iulius Cæſar contra Romanos ciues, eo quòd ipſum tuto vrbis aditu prohibebant. In quam ſententiam ipſe etiam Cæſar apud Lucanum ait:

-- arma tenenti
Omnia dat qui iuſta negat.

SECVNDO, licitum quoque eſſe bellum pro rebus

Digitized by Google

proptiis recuperandis,quæ ab hoſtibus iniquè detineantur.Sicut bellum Dauidis contra Isboſeth filium Saulis pro regno Iſraël diuinitus Dauidi conceſſo, 2.Reg.2.

Tertio,pro defenſione Reipublicę aduerſus hoſtes iniquè eam inuadentes.Sicut pugnarunt ſæpe filij Iſraël contra Philiſtæos,& Machabæi aduerſus Antiochum& Demetrium.

Qvarto,aduerſus eos quoque qui ferunt ſuppetias inimicis. Sicut pugnauit Dauid cōtra Syriam Damaſci, eo quòd ferebat opem Adarezer Regi Soba.2.Reg.8.

Qvinto, ad vlciſcendam publicam contumeliam Principi factam. Sicut Dauid pugnauit aduerſus Hanō, Regem Ammonitarum,eo quòd nuntiis ab Dauide miſſis mediam barbæ partem,&veſtes ignominiosè abſcindi curauit.2.Reg.10.

Sexto,aduerſus rebelles ſubditos, & eorum fautores, & qui auctores rebellionis ipſis ſunt. Sicut Dauid pugnauit contra Seba filium Bochri, quoniam populum ſollicitauit vt à Dauide ad ſe deficeret. 2.Reg.20. Ex quo colligit optimè Caſtro, vbi ſuprà, eſſe omnino iuſtum & licitum bellum contra pertinaces hæreticos Eccleſiæ rebelles, ſicut illud etiam ſuaſit S.Gregor.Gennadio lib.1.Regiſtri, epiſt.72. cuius verba puncto præced.recitauimus.

Septimo,contra eos qui improbos & malefactores defendunt,quominus iuſtas dent pœnas. Sicut vndecim tribus Iſraël pugnarunt ideo contra tribum Beniamin & ciuitatem Gabaæ, quia tradere noluerunt eos qui in Gabaa per ſummam libidinem occiderant vxorem cuiuſdam Leuitæ.Iudic.20. Vnde etiam Auguſt. q. 10. in librum Ioſuæ, definit iuſtum eſſe bellum aduerſus ciuitatem, *quæ vindicare etiam neglexerit quod à ſuis improbè factum eſt.*

Octavo,propter violatum pactum& fœdus. Sicut Ioram adiuuāte iuſto Ioſaphat Rege Iuda,pugnauit contra Meſſiam,Regem Moab,quia nolebat reddere tributum agnorum & arietum, quod pendere quotannis debebat, ex antiquo fœdere cum Achab patre Ioram. 4. Reg.3.

Controversia autem hîc nonnulla eſt, an propter infidelitatem etiam,vel certè propter idololatriā & alia peccata contra legem naturæ poſſint bello impeti ij etiam qui veram fidem nunquam profeſſi ſint. Affirmat enim illic Caſtro & nonnulli alij. Sed contrariam ſententiam,quæ & verior & communior eſt, confirmauimus fusè & defendimus ſuprà,diſput.1 q.10.p.7.

Qvarto,certum eſt,quando cauſa iuſta belli ſubeſt,non modò illud poſſe licitè ſuſcipi ab iis quorum intereſt(id eſt,qui iniuriam acceperunt)ſed etiam adiuuari & promoueri ab aliis qui velint eſſe iuſti belli ſocij. Sic enim Abraham Gen.14. iuſtè pugnauit contra quatuor Reges in gratiam fratris Loth, quem illi expoliauerant & captiuum ducebant. Et Ioſaphat quoque contra Meſſam Regem Moab pro Ioram, vt paulo antè diximus,& quidem conſulto etiam priùs Domino, vt patet 4.Reg.3.Vt enim ait rectè Caietanus hîc art.1.Charitas facit vt ſocij pro vno & eodem reputentur.Et ſicut exercere opus bonum non poteſt niſi bonum eſſe, ita etiam adiuuare in bono opere,quale eſt iuſtum bellum.

Atque eadem ratione licitum etiam eſt, alios quoque in ſubſidium iuſti belli aduocare & accerſere,etiam alioqui infideles, ſi ſcandalum & periculum fidei abſit. Nam quod alij poſſunt ſponte ſua rectè facere, licitè quoque ab eis poteſt peti. Vnde Machabæi petiuerunt auxilium à Romanis infidelibus. Et etiā Carolus V.vſus eſt militibus etiā hæreticis aduerſus ſubditos rebelles.

Ratione autem ſcandali Rex Galliæ Frāciſcus minimè laudatus fuit,quòd Turcas in ſubſidium accerſiuerit contra ipſum Carolum V.Sicut etiam ob eandem fortè rationem, 2. Par.16. reprehenſus eſt Rex Aſa, eo quòd aduocauerit in ſubſidium exercitum Syriæ contra Regem Iſrael.Niſi fortè ideo potius,quia magis confidit in

A eo exercitu,quàm in Domino, qui tamen ipſum, paulo antè liberauerat ab exercitu Æthiopum, 2.Paral.14. Vt notauit Ambrosivs in orat.de obitu Theodoſij. & Abulenſis,q.17.in c.16.2.Par. Et Bannes hîc art.1.dub 3.

Qvinto,certum eſt,ad iuſtum bellum non ſufficere qualemcunque perſuaſionem de iuſta eius cauſa,ſed requiri certam, vel valdè probabilem,in eo qui bellum indicit;re nimirum diligenter conſiderata per ſe & per alios,prout res ipſa poſtulauerit. Alioqui temerè & iniuſtè bellum inferet.

Quòd ſi poſt diligentem inquiſitionem res adhuc ſit dubia, diſtinguendum eſt. Nam ſi res ſit in poſſeſſione alterius,non licet eum debellare, cùm in dubio melior ſit conditio poſſidentis, & idcirco iure rem is retineat, B vt docet ex communi ſententia Franciſcus Victoria,vbi ſuprà,num.27.& ſeq.Et Adrianus quodlib. 2.p.1. in reſponſione 2. ad primam rationem, & Ioannes Medina q.17.de rebus reſtit.& Sotus lib.4. de iuſt. & iure art.1. & Couarruuias,Relect.in regulam Poſſeſſor.par.2. §.7. num.4.Quanquam,vt Victoria notat, tenetur is etiam, qui eſt in poſſeſſione rei dubiæ, diligenter examinare rem, & permittere vt conuenienti modo examinetur. Vt admittendo ad eum finem legatos,ſi opus eſſet, &c. Quod ſi nollet,iniuriam alteri parti faceret, & eo ipſo nomine poſſet bello infeſtari.

Si autem res in neutrius adhuc partis ſit poſſeſſione (vt ſi controuerſia eſſet de iure hæreditario ad regnum aliquod,mortuo Rege)tunc in dubio quidē neutra pars poſſet alteram oppugnare pro obtinenda re tota, ſed C bene pro eius obtinēda parte æquali vel inæquali, prout dubium eſſet vtrinque æquale aut inæquale, vt benè reſoluit hîc Bannes art.1.dub.5. Qui idem etiam cēſet, licèt altera pars eſſet in poſſeſſione, ſi de iuſtitia partis, quæ non poſſidet,minus dubium eſſet: nimirum poſſe tunc hanc à parte,quæ eſt in poſſeſſione, repetere compēſationem aliquam illius minùs dubiæ actionis, quam habet ad rem,& compenſationem eam,ſi opus ſit, bello quoque extorquere.

Sexto,certum eſt,militibus ipſis non eandem obligationem incumbere examinandi & cognoſcendi iuſtitiam belli,atque ipſi Principi bellum indicenti, eiúſque Cōſiliariis. Nam iis militibus,qui alioqui principi ſunt ſubditi,aut eius ſtipendiarij,ſatis fuerit non ſcire, cauſſam belli eſſe iniuſtam,etiamſi de hoc ipſo dubitent. In D dubio enim,ſuperiori, qui eſt tanquam in poſſeſſione, parendum eſt. Et quāquam dubitent ſpeculatiuè, num bellum ſit iuſtum, tamen non debent dubitare practicè,quin ſibi liceat in tali dubio parere ſuperiori ſuo,atque adeo ei militare.

Ita docent omnes,ac nominatim Victoria,vbi ſuprà, & Bannes hîc dub.6.nec videtur mihi diſſentire Adrianus,in quodlib.2.p.2. ad 1.quem hi citant tanquam opinantem contrarium. nam tantùm negat, licitum eſſe facere contra conſcientiam dubiam practicè. Vt ſi miles, v. g. non modò dubitaret, an bellum ſit iuſtum,ſed an etiam in tali ſuo dubio liceat ſibi parere & militare ſuo ſuperiori. Tunc enim non poſſet agere contra conſcientiam dubiam,vt patet ex iis quæ diſſeruimus tomo 2.q.14.de actibus humanis p.4. quamuis fateor, videri E Adrianum confundere iſtos diuerſos modos dubitandi, vt Victoria notauit.

Neque etiam diſſentit Syluester, verbo, Bellum 1. §. 9.à Victoria citatus, ſed idem potiùs ſentit, ſicut etiam verbo, Conſcientia,q.4.affirmat, eſſe communem ſententiam, quòd in dubio debent ſubditi parere ſuis ſuperioribus.

*Denique ita etiam docet expreſsè S.Avgvstinvs lib.22.contra Fauſtum,cap.75.vbi ait: *Vir iuſtus ſi fortè ſub Rege homine etiam ſacrilego militet, rectè poteſt illo iubente bellare,ciuica pacis ordinem ſeruans:cui quod iubetur, vel non eſſe contra Dei preceptum certum eſt, vel vtrum ſit, certum non eſt* (nempe etiam cùm de hoc dubitat)*ita vt fortaſſe reum Re-*

gem

Digitized by Google

gem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militẽ oſtendat ordo ſeruiendi. Qui locus Auguſtini cùm clariſſimus ſit, fruſtra laborat Adrianus vbi ſuprà in eo interpretando: planè enim aſſerit ibi Augnſt. id quod volumus, vt Victoria vbi ſuprà & alij rectè iudicàrunt.

Si autem miles non ſit aliàs Principi ſubiectus, vel eius ſtipendiarius, ſed liberè & ſponte ſua ad bellum accedit, omnes dicunt, non poſſe eum licitè ſuum nomen militiæ dare, ſi dubitat de iuſtitia belli, quandoquidem nulla ei neceſſitas incumbit in ea re obtemperandi. Itaque vt apud ſe poſſit ſtatuere licitũ ſibi eſſe in tali bello nauare ſuam operam, cùm id iudicare non poſſit ob neceſſitatem parendi (quæ nulla ei incũbit) oportebit eum ſaltem probabiliter reputare bellum eſſe iuſtum. Ad quam perſuaſionem ſatis illi eſſe poterit opinio bona, quam alioqui de iuſtitia & æquitate Principis habeat; quem idcirco credat, nõ eſſe bellum iniuſtum ſuſcepturum, vt notat rectè Caietanus in Summa. Non enim tenentur ipſi milites valdè accuratè iuſtitiam belli examinare, cùm id munus ſit potiùs Principis & Conſiliariorum eius. Quòd ſi aliquis eo animo ſit, vt nihil curãs iuſtitiam vel iniuſtitiam belli, paratus ſit ad militãdum cuiuis, qui modò ſtipendium pendat, ſiue *ad ſolum pecuniæ ſonitum*, vt loquitur illic Caietanus: nullũ eſt dubium quin talis ſit in ſtatu peccati mortalis, vt Caietanus ibi & alij communiter notant.

Septimo, certum eſt, nõ ſtatim atque Principi conſtat habere ſe iuſtam belli cauſſam, poſſe illum indicere bellum, ſed debere priùs ab aduerſaria parte petere condignam ſatisfactionem, & eam, ſi offeratur, acceptare: quòd ſi eam non impetret, tum demum poterit bellum indicere. Hoc patet primò ex illo Deut. 20. *Si quando acceſſeris ad oppugnandam ciuitatem, offeres ei primùm pacem: ſi receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea eſt, ſaluabitur, & ſeruiet tibi ſub tributo: ſin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam.* Deinde, quia, vt in ſecundo pronuntiato poſuimus, bellum non eſt licitum niſi neceſſarium ſit ad finem obtinendi debitam iniuriæ ſatisfactionem. Verè enim Avgvstinvs epiſt. 207. ad Bonifacium Comitem: *Pacem habere debet voluntas, bellum neceſſitas.* Non poteſt autem ad eum finem iudicari bellum neceſſarium, niſi poſtquam petita priùs pacificè ab aduerſaria parte ſatisfactio non impetratur. Vnde in illo loco Deut. 20. iam citato, omnino videtur præceptum diuinum morale contineri, quod etiam nunc ex ipſa naturæ lege ſit ſeruandum.

Hic autem Controversia eſt, An ſi aduerſarij offerant ſatisfactionem poſt inceptum iam bellum, debeat pars læſa illam acceptare, & ab incepto bello deſiſtere. Caietanus enim in Summa arbitratur non debere, ſi bellum ita inceptum eſt, vt ſit iam quaſi in fine vel in medio. cùm ſcilicet iam configi cœptum eſt, & non tantummodò eſt indictum. Probat eo argumento, quia quando eouſque proceſſum eſt, nõ ſunt ampliùs aduerſarij in ſtatu (vt inquit) ſatisfaciendi, ſed *ſatiſpatiendi* à parte læſa, tanquam à ſuo iam legitimo iudice: & culpa illorum eſt, quòd quando erant adhuc in ſtatu ſatisfaciendi, nempe ante indictum bellum, vel in eius initio, cùm ſcilicet tantummodò indictum erat, noluerunt ſatisfacere.

Contrariam ſententiam videtur ſupponere vt certã, Syluester, verbo, Bellum 1. q. 10. cõcluſ. 5. cùm affirmat, debere hoſtibus poſt bellum iuſtum reſarciri omnia damna eis illata, vltra condignam ſatisfactionem ab eis acceptam vel oblatam. Quo ipſo ſatis indicat Syluester debere acceptari ſatisfactionem quandocunque oblatam ab hoſtibus in bello, ſicut etiam Syluestrum intellexit hìc Bannes dub. 8.

Et hæc ſententia videtur mihi probabilior. Nam quandocunque hoſtis offert ſufficiẽtem ſatisfactionem læſæ parti, & hæc illam acceptare poteſt, iam eo ipſo deſinit bellum eſſe neceſſarium, atque adeo licitum, iuxta ea quæ diximus paulò ante, & in ſecundo pronuntiato. Dico autem, quando læſa pars *poteſt acceptare* oblatam ſatisfactionem; quia quando non poſſet, clarum eſt tũc non teneri. Vt ſi offerretur non modò quando iam conflictus aliquis eſſet factus, ſed etiam in tali aliquo ardore conflictus, à quo difficillimè poſſent milites ſtatim reuocari. Itaque ſufficit oblatam ſatisfactionem acceptare, & à bello deſiſtere, cùm primùm id fieri poteſt.

Nec eſt firmum Caietani argumentum. Non enim probat, quod pro fundamẽto ſumit, nempe hoſtes, poſtquam conflictum aliquando eſt, non eſſe ampliùs in ſtatu ſatisfaciendi, ſed ſolùm in ſtatu ſatiſpatiendi. Hoc non rectè & perſpicaciter à Caietano dictum eſt. Nam cauſſa propria, ob quam hoſtes aliquando iudicari debeãt, eſſe ſolùm in ſtatu ſatiſpatiẽdi, non eſt quia ſit iam conflictum, ſed quia ipſi nolint pacificè ſatisfacere ſine bello. Quæ cauſſa perinde habere locum poteſt in initio belli ante conflictum, atque pòſt. Et ſicut poteſt etiam initio belli deeſſe, ita in medio & in fine. Quare quandocunque hoſtes mutauerint eam voluntatem, deſinent eſſe in ſtatu ſolùm ſatiſpatiendi. Nam deſinet eo ipſo bellum eſſe neceſſarium, atque adeo licitum; & cõſequenter etiam pars læſa deſinet eſſe iudex aduerſariæ partis; ſiquidem non eſt iudex eius ordinarius; ſed in extraordinario illo caſu, quo ſcilic. aduerſaria pars nolit ſatisfacere, & per hoc ſit in ſtatu ſolùm ſatiſpatiendi, quamdiu ſcilicet perdurat in illa voluntate non aliter compenſandi iniuriam illatam. Aliud autem cenſendum eſt de iudice ordinario. Nam is nunquam tenetur acceptare à reo compenſationem oblatam, ſed poteſt ordinaria auctoritate officij ſui eum punire propter aliorum exemplum, & bonum commune, cuius ei cura incumbit.

Octavo, certum eſt, quandoque etiam fieri poſſe per accidens ratione circumſtantiarum, vt etſi cauſſa iuſta belli ſubſit, & hoſtis nolit præbere condignam compenſationem, tamen illicitum ſit bellum aggredi. Vt ſi ex tali bello ſecutura ſint magna ſcandala, & dãna multo maiora in Republica Chriſtiana. Hoc annotauit optimè Franciſcus Victoria vbi ſuprà n. 33. Nec de hac re dubitari poteſt. Nam ſi ad occupandam vnam ciuitatem, v. g. oporteat multas vaſtari, & ad maiora bella in perniciẽ Eccleſiæ irritari Principes, opportunitatẽmque dari hoſtib. Eccleſiæ Chriſtianæ inuadendi & occupãdi noſtra; omnino tunc teneretur Princeps læſus intermittere bellum eiuſmodi ad auertendum maiora hæc mala. Etſi enim tale bellum tunc non eſſet contra iuſtitiam, tamen eſſet contra charitatem, qua quiſque tenetur anteferre ſuis commodis maius bonum communitatis.

Nono, certum eſt, non poſſe *per ſe* vtrinque eſſe bellum iuſtum circa vnam & eandem rem, poſſe autem *per accidens*, propter inuincibilem nimirum ignorantiam alterius partis. Probatur Prior pars huius pronuntiati. Nam fieri nequit vt actus ſeu conatus verè contrarij, ſcil. circa idem, (vt, verbi gratia, conatus defendendi aliquam ciuitatem, & conatus eandem occupandi; aut conatus vlciſcendi factum aliquod, & conatus prohibendi vindictam & vltionem eiuſdem facti) pertineant per ſe & ex natura rei ad vnam & eandem virtutem, putà iuſtitiæ. Non enim vlla virtus eſt ſibi ipſi cõtraria per ſuos actus. Nam omnes actus virtutis ſunt boni moraliter, & nullum bonum eſt bono contrarium, ſicut nec vllum verum vero.

Posterior autem pars eiuſdem pronuntiati, ſcil. *per accidens* ob inuincibilem ignorantiam alterius partis, poſſe vtrinque bellum eſſe iuſtum, probatur. Nam fieri poteſt vt vna pars pugnet, verbi gratia, pro vſurpanda re quæ verè eſt ſua; & altera pars, pro eadem retinenda, inuincibiliter ignorans eſſe alienam, ſed bona fide putans eſſe ſuam. Quo caſu, ex parte quidem illius qui verè eſt Dominus, bellum eſt iuſtum per ſe, & ex natura rei, id eſt, ſecundùm intentionem conſequentem

Digitized by Google

veram cognitionem rei ipſius, vt ipſa eſt cognoſcibilis. Ex parte autem alterius eſt etiam iuſtum id bellum per accidens, id eſt, ſecundum intentionem, conſequentem cognitionem rei falſam, ſed minimè culpabilem; atque adeò minimè impedientem, quominus ſecundùm intentionem quidem tale bellum pertineat ad virtutem iuſtitiæ, licèt non etiam verè ſecundùm cognitionem & iudicium verum de re.

Quem caſum putat Abulenſis ſuper cap. 11. Ioſue, iam euenisſe in bellis filiorum Iſraël contra Amorrços. Nam Amorræi inuincibiliter ignoraſſe videntur, quòd Iſraëlitæ pugnarent iuſtè, ex mandato Dei, tribuentis eis ius in vitas & fortunas Amorræorum. Itaque per accidens videntur quoque iuſtè pugnaſſe Amorræi pro defenſione ſui & rerum ſuarum.

Item eſſet caſus ſimilis, ſi duo Principes quacunque alia de cauſſa inter ſe pugnarent, vt vterque in ea re ſequeretur opinionem probabilem & conſilium doctorum & prudentum hominum. Nam ille etiam, qui reuerà nõ haberet cauſſam iuſtam, pugnaret iuſtè per accidens propter opinionem probabilem. Sicut is etiam per accidens cõtendit iuſtè in iudicio, qui ſequitur opinionem probabilem, quamuis falſam.

Sed occurrunt hoc loco argumenta tria, quibus aduerſus hanc doctrinam communem & eius fundamẽta videtur probari, quòd poſſit eſſe bellum vtrinque iuſtũ, etiam per ſe ex rei natura. PRIMO, quoniã Philoſophus 2. Ethic. cap. 6. docet, illud eſſe per ſe medium & obiectum virtutis, *quod prudens iudicat, ſeu præfinit*: Sed fieri poteſt, vt prudens vnus iudicet eſſe iuſtum belli obiectum, ſeu materiam, & alter contrarium iudicet itẽ prudenter & probabiliter eſſe iuſtum belli obiectum. Ergo per ſe quoque poteſt vtrinque eſſe iuſtum bellum.

SECVNDO; nam falſum videtur quòd nequeant ad eandem virtutem pertinere actus per ſe cõtrarij. Actus enim, quo quis velit, v.g. abſtinere à tali cibo tali tempore, &c. & actus, quo velit illum ſumere, ſunt cõtrarij: Et tamen vterque actus poteſt pertinere ad eãdem virtutem temperantiæ, vt patet: Ergo etiam in propoſito actus ita contrarij circa rem eandẽ poterunt per ſe pertinere ad eandem virtutem iuſtitiæ; & ſic bellum poterit eſſe iuſtum per ſe ex vtraque parte.

TERTIO; nam etiam ſecluſa ignorantia inuincibili poſſet eſſe bellum iuſtum vtrinque: Ergo per ſe. Antecedens patet in duobus caſibus. PRIMVS eſt, ſi quis oppugnet innocentes, qui ſint, v.g. in aliqua arce, quam quis iure alioqui oppugnet; nec, niſi oppugnet ſimul eiuſmodi innocentes, expugnare poſſit: & contrà, innocentes repugnent pro ſui defenſione. SECVNDVS caſus eſt, Si verè innocens repugnet magiſtratui violenter conanti ab eo pœnam repetere, ad quam ſecundùm allegata & probata ſit legitimè damnatus, etiam cognita à magiſtratu per ſcientiã priuatã illius innocẽtia. In quibus duobus caſibus bellũ videtur vtrinque iuſtũ ſine vlla ignorantia, vt concedit quoque Bannes hîc dub. 11.

Ad hæc ita reſpondeo. Ad PRIMVM. Intelligi debet Philoſophus, quando prudens verè ſecundùm ipſam intellectualem virtutem prudẽtiæ (quæ non iudicat niſi verum) præfinit medium, ſeu obiectum virtutis; non autem quando ſolùm probabiliter & apparẽter: quamuis & tunc etiam auctoritas prudentis excuſat quidem à peccato, ſed non facit vt actus per ſe ſit virtutis.

Ad SECVNDVM. Illi duo actus phyſicè quidem ſecundùm ipſam rem, ſunt contrarij: nõ autem moraliter in ordine ad virtutem temperantiæ: cuius nimirum medium (cùm ſit virtus circa paſſiones) non ſolùm attenditur ſecundùm rem ipſam, ſed in primis, ſecundùm eius ordinem ad operantem. Vnde fit, vt quandoque quis poſſit temperatè & edere & abſtinere. Medium autem proprium iuſtitiæ (cùm hæc virtus ſit circa operationes erga alterum, cui operans exæquatur) attenditur ſolùm ex ipſa re, vt docuimus tomo 2. quæſt. 7. de virtutibus, punct. 1. Vnde fit vt in materia iuſtitiæ, actus contrarij ſecundùm rem, ſemper ſint etiam cõtrarij moraliter in ordine ad iuſtitiæ virtutem, ac proinde nequeant per ſe pertinere ad illam. Ex quo efficitur non poſſe vtrinque per ſe eſſe iuſtum bellum, ſicut antè probauimus.

Ad TERTIVM. In illis duobus caſibus bellum non eſt vtrinque circa *vnum & idem* ſub eadẽ ratione, ac proinde conatus illi diuerſarum partiũ nõ ſunt propriè contrarij, ſed potiùs diſparati. Et ſic non eſt mirum, ſi per ſe poſſint pertinere ad eandem iuſtitiæ virtutem. Nam in primo caſu innocentes illi defendunt ſe, vt innocentes, oppugnantur autem, non vt tales, ſed vt ſunt in arce, quæ iure oppugnatur; & vt non poteſt arx expugnari, niſi conſequenter etiam illi oppugnentur & expugnentur. In ſecundo etiam caſu innocens defendit ſe vt innocentem: oppugnatur autem vt teſtimoniis publicis probatus nocens & reus. Itaque manet nihilominus, bellum non poſſe circa eandem rem & ſub eadem ratione eſſe vtrinque iuſtum, niſi per accidens, ex aliqua inuincibili ignorantia, vt diximus in noſtro nono pronunciato, & cenſuit etiam rectè Franciſcus Victoria vbi ſuprà, num. 32.

DECIMO, certũ eſt, vt bellum ſit licitum, præter legitimam auctoritatem indicentis illud, & cauſam iuſtam (de quibus hactenus dictum eſt) requiri quidem *rectam intentionem*, vt ſcilicet ſuſcipiatur ſtudio boni cõmunis & pacis, & non ob alios ſiniſtros fines, quos ſuprà cum Auguſtino lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. diximus iure in bellis culpari: ſed aliter tamẽ huiuſmodi rectam intentionem requiri, quàm requirantur illæ aliæ duæ cõditiones, ſcilicet *auctoritas & iuſta cauſa*. Nam auctoritas & cauſa requiruntur, ita vt ſine illis bellum ſit nõ modò illicitum, ſed etiam iniuſtum. Vnde cuiuslibet illarum defectus inducit obligationem reſtitutionis iis qui in bello iniuſto pugnant, aut eius ſunt auctores, iuxta communes regulas reſtituendi, ſicut infrà diſp. 5. quæſtione de Reſtitutione videbimus. Intentio autem recta ita requiritur, vt ſine illa bellum ſit quidem illicitum pro natura ſiniſtri finis, ad quem referetur; non autem ita, vt ſit etiam iniuſtum. Vnde defectus rectæ intẽtionis in bello, ſi alioqui neque auctoritas, neque iuſta eius cauſa defuerit, non parit obligationem reſtituendi damna illata aduerſariis, vt omnes communiter notant.

Quòd ſi bellum fuerit per ſe quidem iniuſtum, per accidens autem iuſtum ob inuincibilem ignorantiam, tunc poſtea quidẽ cognita veritate, ſolùm ea reſtituenda erunt, quæ ſuperſunt adhuc ſalua, aut in quibus ſit factus quis ditior, non autem ea quę bona fide deſtructa aut conſumpta ſunt, vt docet Syluest. verb. Bellum, q. 9. & 10. Et Caiet. hîc art. 1. & Victoria vbi ſuprà n. 33. & Sotus lib. 4. de iuſtitia & iure, q. 7. art. 2. & communiter alij omnes, & patebit ex generali doctrina de Reſtit. quam infrà trademus.

Interim tamen obſeruetur, illud etiam bellum in propoſito debere reputari iniuſtũ, annexã habens obligationem reſtituendi, quod geſtũ eſt repudiata condigna ſatisfactione oblata ab aduerſariis, vt etiam ſentit hîc Bãnes dubio 8. Nam verè tunc deeſt cauſa iuſti belli; cùm bellum non poſſit eſſe iuſtũ, niſi ſit neceſſarium; & tunc neceſſarium non ſit, iuxta dicta in ſeptimo pronunciato. Et hæc ſint ſatis pro iſto puncto de iuſtitia ipſius belli. Nam alia, quæ his addi poſſunt, pertinent potiùs ad debitum modum quo eſt gerendum bellum, cuius defectus quandoque parit etiam obligationem reſtituendi. Itaque de illis dicemus puncto ſequente.

PVN

Digitized by Google

PVNCTVM TERTIVM.

Quonam modo ſit gerendum bellum.

D.Thom. art. 3.

DE modo, quo ſit bellum gerendum, ideò etiam diſſerendum eſt, quia fieri poteſt vt bellum iuſtè & licitè alioqui ſuſceptũ, ſcilicet per legitimam auctoritatem, & ex iuſta cauſa, & bona intentione, tamen geratur poſtea iniuſto ac peruerſo modo. Porrò modus rectus gerendi bellum, tum in ipſo conflictu & præparatione ad illum, tum etiam poſtea, parta victoria, tenendus eſt: & vtroque tempore continetur iis actionibus, quas vel iure naturæ, vel iure Gẽtium licet exercere in hoſtes, & in res eorum. Reuocabimus ergo ad nonnullas aſſertiones & conſectaria illarum, ea quæ de eiuſmodi actionibus cõſentienter ferè, licet interdum non ſatis expeditè à Doctoribus tradi ſolent.

PRIMA aſſertio: Omnia illa tum in ipſo conflictu & præparatione ad illum, tum poſtea, parta victoria, licet facere aduerſus hoſtes (occidẽdo, expoliando, deſtruendo, redigendo in ſeruitutem, ſeu captiuitatem, &c.) quæ neceſſaria, ſiue apta & accommodata media ſint ad aſſequẽdum aliquem è tribus belli finibus, vel illos omnes; nimirum. PRIMO, ad obtinẽdam iuſtam rei ablatę compenſationem, ſeu ad rem ipſam recuperandam. SECVNDO, ad iniuriam iuſtè vindicandam, ſecundùm culpæ videlicet proportionem. TERTIO, ad ſtabiliendam, & firmandam pacem. Si quid autem ad nullum finem iſtorum, neceſſarium, vel accommodatum medium ſit, id minimè licebit facere; & ſi fiat, obligationem pariet reſtituendi & reſarciendi hoſtibus illata damna.

In ſententia huius aſſertionis omnes Doctores conueniunt. Nam eam, ſaltem per partes, vbique ferè pro fundamẽto huius materię ſtatuunt, ac nominatim Henricus Gandauenſis quodlib. 5. qu. 16. Adrianus in 4. in materia de Reſtitutione. §. Sed anne etiam. Franciſcus Victoria in Relectione de Iure belli, nu. 37. & ſequent. Sylueſter, verb. Bellum 1. concluſ. 2. & 3. Et ex hac aſſertione, tanquam ex communi quadam & certiſſima REGVLA definiuntur in hac materia (vt ſtatim videbimus) plurimi caſus, de quibus nonnulli diſputant, propoſitis hinc inde argumentis, quę iſto fundamento conſtituto ſua ſponte corruunt.

Patet autem hæc aſſertio, ex eo quòd bellum iuſtum eſt actus iuſtitiæ vindicatiuæ, ordinatus ad compenſationem iniurię per debitam nimirum ſatisfactionem, & vindictam iniuriæ, atque adeò etiam ad pacẽ, vt ex ſententia Auguſtini & aliorum omnium Doctorum cõſtituimus, puncto præced. Sed certum & euidens eſt, licere in actione iuſta ad aliquem finem, ſeu fines ordinata, vſurpare media neceſſaria, & apta ad eum finem vel fines; non autem alia, quæ ad eum finem vel fines neceſſaria non ſint, & alioqui ſint damnoſa proximo. Ergo nullo modo dubitari poteſt de hac noſtra aſſertione.

Porrò ex hac aſſertione multa inferri poſſunt. PRIMO, licitum eſſe in bello iuſto, nõ modò palam & apertè, ſed etiam per inſidias & ſtratagemata varia, procurare victoriam, vt docet D.Thomas hic art. 3. Nam inſidiæ quoque ſunt medium accommodatum ad victoriã obtinendam, atque adeò ad aſſequendum prædictos illos fines belli. Nec tenetur quis alioqui mentem & conſilia ſua aperire aliis, præſertim hoſtibus. Vnde Ioſue 8. Deus præcepit Ioſue vt inſidiis vteretur ad expugnandam ciuitatem Hai: *Pone*, inquit, *inſidias vrbi poſt eam.* Quod perpendens S. Auguſtinus quæ. 10. in Ioſue: *Hinc*, inquit, *admonemur non fieri hoc iniuſtè ab iis, qui bellum iuſtum gerunt: Vt nihil homo iuſtus prætereà cogitare debeat in his rebus, niſi vt bellum iuſtũ ſuſcipiat, cui bellare fas eſt: non enim omnibus fas eſt. Cùm autem iuſtum bellum ſuſce-* A *perit, vtrùm aperta pugna, vtrùm ex inſidiis vincat, nihil ad iuſtitiam intereſt.*

Hoc autem intelligendum eſt, quando non eſſet fides hoſtibus data de non extruendis inſidiis, vt docet D. Thom. eodem ar. 3. Nam, vt ait S. AMBROSIVS lib. 1. de officiis, cap. 29. *fides etiam hoſtibus ſeruanda eſt. Vt ſi conſtitutus ſit cum hoſte, aut locus, aut dies prælio, aduerſus iuſtitiam putetur, aut loco præuenire, aut tempore.*

Quæ tamen Ambroſij doctrina tripliciter limitanda eſt, ex communi doctrina. *Primò*, vt non procedat, quando promiſſionem extorſit hoſtis per metum cadentem in cõſtantem virum. Vt ſi Princeps in magno diſcrimine vitæ cõſtitutus, promitteret hoſti aliquam ciuitatẽ, ſicut ait Bannes ar. 3. & patet per ea, quæ tradit Syllueſt. verb. Metus, §. 8. de contractibus requirẽtibus liberum B conſenſum, qui redduntur nulli per eiuſmodi metum. Quanquam ſi acceſſiſſet iuramentum propter illud, oporteret implere promiſſum. *Secundò*, ſi adimpleri promiſſum non poſſet ſine grauiſſimo detrimento boni cõmunis, etiamſi eſſet iuramento firmatum. *Tertiò*, ſi hoſtis frangeret ex toto, aut ex parte datam viciſſim fidẽ; nam hæ promiſſiones etiam iuramento firmatæ, non intelliguntur fieri niſi conditionaliter, ſi hoſtis ſimiliter ſtet promiſſis. Promiſſiones autem & iuramenta ſub conditione facta, non obligant, deficiente cõditione, vt patet ex iis quæ tradit Sylueſt. verb. Iuramentum 4. nu. 13. & ex c. Peruenit, Extra. de Iureiurando.

SECVNDO ex eadem aſſertione infero, non ſolùm in bello offenſiuo, ſed etiam defenſiuo, quod quidem auctoritate publica geratur, licitum eſſe vltra cõſeruatio- C nem, vel recuperationem, vel iuſtam compenſationem rerum, inferre alia damna hoſtibus, ad vindicandã etiam iniuriam illatam, vel pacem in poſterum firmandam, &c. vt optimè notauit Adrianus in quarto, in materia de reſtitutione, §. Sed anne etiam.

Probatur: quia in omni bello iuſto, quod publica auctoritate geritur, poſſunt eſſe propoſiti hi etiam fines, (ſcilicet vindicta, & pax) & ad eos vſurpari accõmodata media, vt eſt dictum: ac proinde bellũ defenſiuum, quod publica auctoritate geritur, poteſt ſimul eſſe offenſiuũ. Secus autem iudicandum eſt, ſi bellum defenſiuum geratur priuata alicuius vel aliquorum auctoritate, cum moderamine inculpatæ tutelæ, vitæ & fortunarũ. Nam in tali bello non licet plus damnorum inferre inuaſoribus, quàm ad ſe & ſua tuendum neceſſe eſt: cùm priuati D non habeant auctoritatem ad iniurias vlciſcendas, neque ad firmandam communem pacem, illius perturbatores puniendo.

Et de huiuſmodi bello defenſiuo priuatorum poſſet admitti quod ait Sylueſt. verb. Bellum. 1. q. 9. concluſ. 2. debere reſtitui quod in bello iuſto vltra iuſtam rerum ablatarum compenſationem acceptum eſt. Quanquam ipſe quidem Sylueſt. de bello etiam auctoritate publica geſto hoc aſſerere videtur; quã in re minimè eſt illi aſſentiendum.

TERTIO infero, minimè eſſe per ſe licitum in conflictu bellico, aut pòſt, occidere eos qui ſunt, aut præſumi debent eſſe innocẽtes. Vt infantes, mulieres, religioſos, &c. niſi conſtaret contrarium de aliquibus iſtorum. Vt ſi mulier aliqua, vel religioſus, aut clericus pugnans E inueniretur. Probatur; nam tales innocẽtes ob nullum finẽ bello ex illis tribus, quos diximus, rectè per ſe occidi poſſunt. Nõ enim ob ſatisfactionem, vel recuperationẽ rei ablatæ, vt patet. Neque etiam propter iniuriæ vindictam. Nam neque aliqua culpa ipſorum innocentum propria *vindicari* eorum morte poteſt, cùm ſint innocẽtes vt ſupponimus: neque etiam culpa aduerſariæ Reipublicæ, cuius innocẽtes ſunt partes. Nam Reſpub. non debet puniri in ſuis partibus, niſi ſecũdùm id quod ſubeſt dominio (ſaltem vniuerſali) & ordinario iuri Reipublicæ; Tale autem non eſt ciuium vita, cùm de illa non poſſit Reſpublica ſtatuere, niſi fortè,

in ali

in aliquo rariſſimo caſu pro ſalute communi: Neque etiam poſſunt per ſe occidi innocentes ad firmandam in futuro *pacem*.

Nam ſi hæc per illos aliquando turbanda timeatur, poterit huic periculo aliter occurri, redigendo nimirũ eos in ſeruitutem vel captiuitatem. Quod ſaltem iure Gentium in bello licet, vt poſteà videbimus. Ob quam rationem meritò dixit Frãciſcus Victoria in Relectione de Iure belli, nũ. 38. intolerabile ſibi videri, ſi in bello contra Sarracenos ideo interficiãtur eorum infantes ne fortè poſtea adultiores facti repugnent Chriſtianis, exemplo maiorum ſuorum. Poteſt enim aliter huic periculo occurri, vt dictum eſt.

Itaq; apparet, ex nulla cauſa poſſe in bello licitè per ſe occidi innocentes. Vnde etiam Deuter. 20. extat de hoc diuinum præceptũ morale illis verbis. *Cum tradiderit Dominus Deus tuus ciuitatẽ in manu tua, percuties omne quod in ea generis maſculini eſt, abſq; mulieribus & infãtib⁹*. Nec obſtat quòd aliter quandoque id factum eſt iuſſu Dei, vt Ioſue 6. in Ie richo, & 1. Regum 16. in Amalech. Fuit enim ea peculiaris & extraordinaria voluntas Dei, qui eſt Dominus vitæ omnium.

Quinam autem præter pueros & mulieres debeant quoque præſumi Innocentes, declarauit Pontifex Alexander III. in cap. Innouamus, Extra de Treuga & pace, vbi dicit *Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, Conuerſi, Peregrini, Mercatores, Ruſtici, euntes & redeuntes, & animalia, quibus arant, & ſemina portant ad agrũ, ſecuritate congrua lætentur*, quibus adduntur etiã *Legati ſiue Oratores* in Can. Paternarum 24. quæſt. 3. Nec tamẽ per Mercatores putat Caietanus in Sũma, verbo Bellũ, debere hic intelligi eos qui ſint ciues in hoſtium Repub. ſed qui tranſeunt, importãtes aliqua mercimonia. Nã Mercatores incolæ non ſunt quoad hoc melioris conditionis quàm artifices, vt rectè inquit Caietanus.

Diximus autem non poſſe per ſe occidi innocentes. Nam per accidens & præter intentionem certũ eſt occidi poſſe. Vt ſi, verbi gratia, nequeat arx quæpiam aut ciuitas expugnari, niſi diruatur aut incendatur, & ideo etiam aliqui innocentes, qui ſint in illa, pereant. Quãquam vt rectè monet Victoria vbi ſuprà num. 37. ſi nõ multùm referret ad finem belli ſic expugnare aliquàm arcem, vbi eſſent multi innocentes & pauci nocẽtes, non liceret id facere. Nam malum quod ex morte tot innocẽtiũ ſequeretur, præponderaret exiguo illi emolumento ad finem belli conſequendum, quod adferret talis expugnatio arcis, & ſemper eſt cauẽdum ne maiora damna per bellum inferantur, quàm bonũ ſequitur.

Qvarto, infero ex eadem aſſertione, licitum eſſe tamẽ exſpoliare innocentes etiam, qui ſint partes Reipubl. aduerſariæ. Nam id poteſt eſſe medium accõmodatum ad duplicem belli finem. Nimirum *primò* ad vindicandam iniuriã in rebus, quæ ſubſunt vniuerſali dominio Reipub. quę iniuriam intulit, quales res ſunt bona ciuium ipſius, etiam innocentum, vt bene notauit Bannes artic. 1. dub. 11. ad 4. *Deinde* etiam ad magis ſtabiliendam pacem debilitãdo hoc modo vires aduerſariæ Reipublicæ, ſi videatur vſura rebus & facultatibus ſuorum ciuium ad inferẽdam iniuriam redintegrando vel continuando bellum.

Quam ob cauſam quando bellum cum aliquibus hoſtibus perpetuum eſt, ſemper licet eis & eorum ciuibus eripere quæcũque ipſis eripi poſſunt, ne illis cõtra nos vtantur; vt rectè notauit Frãciſcus Victoria vbi ſuprà nũ. 39. Vt in bello cõtra Turcas & Sarracenos perpetuos hoſtes nominis Chriſtiani. Quanquam hos alio etiã nomine exſpoliare rebus omnibus licet, quia ſcilicet omnia illorum fuerunt noſtra; & nunquam pro acceptis ſatisfaciunt Eccleſiæ.

Hìc autẽ excipiendi ſunt Clerici & Eccleſiæ. Nam propter immunitatem Eccleſiaſticam nõ licet hos vel has per ſe exſpoliare: bene autem per accidens, quando aliter nõ poteſt comparari victoria, vt patet ex iis quæ ex communi doctrina tradit Sylueſter, Verbo, Bellũ 3. quæſt. 6. & 8. vbi docet, poſſe per accidens comburi etiã Eccleſias; atque etiã ex eis extrahi hoſtes, vel in eis exſpoliari & occidi, ſi ipſi Eccleſia prius tãquam caſtello ad repugnandum abuſi ſunt, nam tũc amittunt beneficium immunitatis. Quin etiã ea omnia facere licebit, quando id ſit neceſſarium ad firmãdam pacem, etiamſi hoſtes Eccleſia non ſunt abuſi, vt ſentit Bannes artic. 2. dub. vlt.

Qvinto, infero, licitum eſſe hoc etiam nomine exſpoliare innocẽtes aduerſariæ Reipub. quòd ex noſtris aliqui iniuſtè exſpoliati ſint ab eius ciuibus, & id ipſa vindicare negligit. Nã hoc ipſo habemus nos ius, vt Rempub. talẽ puniamus ſimiliter faciẽdo eius ciuibus tametſi innocẽtibus. Itẽ quia habet ius noſtra Reſpublica, vt vel hoc modo recuperet bona ſuorũ ciuiũ.

Propter quas cauſas Syluester, Verbo, Repreſſalia, quęſt. 1. in fine, & Frãciſcus Victoria vbi ſuprà nu. 41. & Couarruuias Relectione in cap. Peccatum, §. 9. num. 4. ſub finem, & alij multi ab his citati, cẽſent iure dari à Principe literas, quibus cõcedit ſuis ciuibus poteſtatẽ exſpoliandi quoſcunq; ciues alterius Reipubl. pro cõpenſatione rerum ſibi ab eius Reipub. ciuibus iniuſtè ablatarum. Quas literas vocant *Repreſſalia*, quia vigore illarum poteſt quis rurſus prehendere, quod ſibi ablatum eſt, vel ei æquiualens. Quamuis non faciunt hęc Repreſſalia ius exſpoliandi etiã Clericos, vt notat vbi ſuprà Syluester, & verbo Excommunicatio 6. num. 62. patet ex cap. vnico, de Iniuriis lib. 9. Decretalium.

Sexto, infero, non eſſe licitum pro paruo damno illato, vt. v.g. pro capta vna ciuitate, adferre vaſtitatem integræ aduerſariorum prouinciæ aut regno. Nã id neque ad obtinendam iuſtam compenſationem, neque ad puniendam iniuriã ſecũdùm proportionẽ culpę, neque ad ſtabiliendam pacem, eſſet medium aptum, ſed excedens omnino menſuram rectæ rationis. Contrà verò, aliquãdo pro iniuriis illatis integræ prouinciæ vel regno, licitum eſſe poſſet ad dictos fines vaſtare prorſus, aut in prædam militibus dare aliquam, vel etiã aliquas ciuitates, iuxta id quod ex cõmuni ſententia notat Syluester Verbo, Bellum 1. q. 10. concl. 3. in fine. Quãquã id quidem nõ niſi rarò & ex grauiſſimis cauſis faciendũ eſt, vt notauit Victoria nu. 52. cùm in eiuſmodi direptionibus ciuitatum communiter patrari ſoleant innumera flagitia & iniuſtæ cædes eorum, qui nec ſunt, nec meritò præſumi poſſunt eſſe nocentes.

Septimo, infero, licitum eſſe ipſos quidem hoſtes, qui iniquè pugnãt, omnibus ſupradictis incõmodis, exſpoliationis, cædium, captiuitatis, &c. tum in ipſo conflictu, tum poſt partã victoriã afficere, quatenus id aptũ medium videbitur ad aliquẽ belli finem ex tribus prædictis. Vbi tamen quædam ſunt annotanda quæ tradit optimè Frãciſc. Vict. vbi ſuprà nu. 44. & nonnullis ſeq.

Primò, nomine quidem ſolius vindictæ non ſemper licere parta iã victoria occidere omnes nocentes. Nam aliquãdo id cederet in magnum detrimẽtum cõmune. Vt ſi eſſẽt valdè multi, vt integra ciuitas vel prouincia, &c. vnde & Theodoſius reprehenſus fuit ab Ambroſio propter communẽ cædem, quã fieri iuſſit Theſſalonicæ. Licere tamen poſſet id quandoque ob aliũ finẽ, ſcilicet ob ſtabiliẽdã pacẽ, ſi aliter firmari nõ poſſet. Quod etiã inſinuauit S. Avgvstinvs epiſt. 207. ad Bonifaciũ Comitẽ, cùm dixit: *Sicut rebellanti & reſiſtẽti violẽtia redditur: ita victo vel capto miſericordia iã debetur, maximè*, inquit, *in quo pacis perturbatio nõ timetur*, quaſi dicat, poſſe ſine dubio occidi tunc omnes, qui timeantur futuri perturbatores pacis.

Secundò, nõ obſtare, quòd victi fuerint ante victoriã obſides, aut ſe ſponte dediderint, quominus ob prædictos fines poſſint affici prædictis malis, ſi fuerint nocẽtes, niſi fortè illis de ſalute fides data ſit.

Tertiò, poſſe etiā, quādo iniuriæ fuerint grauiſſimæ, aut ob pacem ſtabiliendam, &c. mutari regimē in Republ. hoſtium, conſtituto alio Principe; aut etiam ex toto vel ex parte occupari à victoribus, & multo magis imponi ei tributa, &c. Patet; nam hæc omnia poſſunt eſſe media apta ad prædictos fines belli pro ratione circumſtantiarum, & ſunt quædam genera exſpoliationis, quæ ſine cōtrouerſia eſt iure belli licita. Et hoc ipſo nomine videntur fuiſſe legitima dominia multa veterum Romanorum, quia ſcilicet illa iniuriarū nomine acquiſiuerunt, & videntur probata à Domino, Lucæ 20. cùm dixit: *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari.* Et ab Apoſtolo ad Rom. 13. & ab Auguſtino & aliis Patribus.

Quartò, ſi quid tamen de agro aut ditione aliena propter obtinendam tantùm victoriam occupatum fuit, id poſtea parta victoria & rebus compoſitis eſſe reſtituēdum, cum ſcilicet non ipſum, ſed eius duntaxat vſus ad victoriam conſequendam fuerit neceſſarius.

Quintò, Chriſtianos quidem hoſtes nō ita poſſe capi in bello, vt in ſeruitutem redigātur, ſed vt detineantur tātiſper, donec pretio ſe redimāt, vt poſtea dicemus in tertia aſſertione, quādo agemus de iis quæ iure quidem gentiū in bello licent. Nunc enim de iis ſolùm agimus, quæ in eo licent, aut non licent, iure ipſo naturæ; quod quomodo differat à iure gentium, tom. 2. explicauimus q. 5. de Legibus. Ac ex his, quæ ex hac prima noſtra aſſertione ad hunc modum deduximus, poſſunt diiudicari multi alij caſus particulares, prout his ſimiles fuerint vel diſſimiles.

Sit iam SECVNDA aſſertio. Iure etiam naturæ modus talis in toto belli progreſſu ſeruādus eſt, vt neque à Ducibus, neq; ab inferioribus militibus quidquā committatur cōtra Leges vel iuſtitiæ vel fortitudinis, cuius eſt etiam actio functio bellica. Hæc aſſertio explicatione tantum indiget.

Contra IVSTITIAM enim peccarent Duces, ſi ſtipēdia ſua non ſoluerent militibus. Et ipſi etiam milites, ſi non contenti ſtipendiis ſuis, rapiant res ruſticorum, & aliorum. Quod vetuit Ioannes Baptiſta Lucæ 3. inquiēs *Eſtote cōtenti ſtipendiis veſtris.* Imò etiam ſi hoc facerent, propterea quòd Duces eis non ſoluant ſtipendia. Non enim ruſtici tenentur propterea alere milites; niſi per legitimam auctoritatem aliquid eis oneris in hoc genere quaſi per modum tributi impoſitum ſit.

Item peccarent contra iuſtitiam; ſi abſq; licentia expreſſa, vel rationabiliter præſumpta, aliqua damna hoſtibus inferrent; nā abſq; facultate legitima ſuperioris non poteſt bellum iuſtè geri. Et multo magis, ſi alios petulanter læderent, qui non ſūt hoſtes. Quod Baptiſta etiam illis prohibuit inquiens: *Neminē concuſſeritis.* Item ſi alios apud ſuperiores iniquè Duces calumniarentur, dicente etiam Baptiſta: *Nemini iniuriam faciatis.*

Item peccarent cōtra *Fortitudinem*, ſi per aliud extremum temerariè abſque vlla vtilitate ſe exponerēt euidēti periculo. Vt ſi vnus ſolus fruſtra irrueret in hoſtes, ſine vlla probabili ſpe quòd vel ſuo exemplo, vel per notabile damnū aut cædē alicuius vel aliquorū ex hoſtibus, eſſet magnū operæpretiū facturus vt ſui poſſint adipiſci victoriam. Nam quando aliqua eiuſmodi ſpes eſſet, nō ſine laude inſigni fortitudinis ſe quis exponeret vitæ diſcrimini, etiā certo. Vt fecit Eleazarus, Elephanti ſe ſupponens lib. 1. Machab. quem eo nomine egregiè laudat S. Ambroſ. lib. 1. officiorum: Et faciunt etiā alij, in quos maximè cōuenit, quod ſcribit Vegetius lib. 3. de re militari, cap. 22. *Victoria*, inquit, *per paucos ſtare conſueuit, & maximè per eos qui ſunt virtute præditi.*

Item peccaret ſimiliter Dux cōtra fortitudinem, interdum exponendo ſine cauſa & temerè totū exercitū maximo periculo. Vt enim ait idē Vegetius eodem lib. ca. vlt. *Boni Duces publico certamine nūquā niſi ex occaſione aut nimia neceſſitate confligūt.* Qua de re plura videre licet apud Henricum Gandauenſem quodlib. 15. q. 16.

A Itaque omnia iſta cauēri debent iure naturæ, vt rectus in bello modus teneatur.

TERTIA aſſertio. Iure *gentium*, quæcunque res mobiles captæ in bello iuſto, etiā ſi excedāt compenſationem damnorū, efficiuntur ipſorum militū capiētium, & ab eis iuſtè poſſideri poſſunt. Ita communiter omnes tradunt, ac nominatim D. Thomas libr. 3. de regimine Principū, c. 11. & Adrianus in 4. in materia de Reſtitutione, §. *Aggredior caſus ſpeciales*, & Franc. Vict. in Relectione de Iure belli, n. 51. & Alphonſus à Caſtro lib. 2. de iuſta hæreticorum punitione cap. 14. & Couarruuias Relectione in cap. Peccatum. §. 11. num. 1. &c.

Idque patet ex cap. Ius gentium, 1. diſt. & ex lege Hoſtes, & l. Si quid in bello. ff. de captiuis, & in Inſtit. de rerum diuiſione, §. Item ea quæ ab hoſtibus. Et ex Ariſtotele, lib. 1. Polit. cap. 4. & 5. vbi dixit, *bellicam artem ſecūdùm naturam eſſe acquiſitiuam.* B Et ex S. AMBROSIO, lib. 1. de Abraham, cap. 3. vbi ait, ad illū iure pertinuiſſe res illorum Regum quos deuicit, licèt noluerit accipere. Gen. 14. & refertur 23. quæſt. 5. Can. Dicat aliquis.

Ita tamen hæc aſſertio vera eſt, vt putet nihilominus Couarruuias cū nonnullis aliis vbi ſuprà, n. 6. res mobiles in bello captas diſtribui debere iudicio Ducū inter milites pro dignitate cuiuſq;. Quod quidē ſi ita eſt, capientes non acquirunt earum dominium ante Ducis diſtributionem, niſi quoad aliquam illorum partem indeterminatam, prout ſcilicet Dux poſtea ſecundùm cuiuſque dignitatem eas diſtribuerit. Addit tamen meritò Couarruuias ſequēdas eſſe quoad hoc receptas & probatas conſuetudines, & Principum decreta.

Et quidem videtur ferè vſu iam receptum, vt abſque alia Ducum diſtributione huiuſmodi bona mobilia in C bello capta ſtatim ab ipſis acquirātur. Quod ipſum mihi videtur planè conſentaneum Iuribus iam citatis, & præſertim dicto §. Item ea quæ ab hoſtibus. Inſtitu. de rerum diuiſione, vbi dicitur Iure gentium fieri *ſtatim* capientium ea quæ ab hoſtibus in bello capiuntur.

QVARTA propoſitio. Iure gentium non fiunt quorumcūque capientium res *immobiles* in bello captæ, ſed Principi cedūt indicenti bellum. Ita ſtatuit communis Doctorū opinio, vt affirmat Couarruuias loco citato, vt patet ex lege, Si captiuus. §. 1. ff. de captiuis. Quæ tamē aſſertio limitari debet, vt non procedat in caſu, quo res immobilis fuerit in bello erepta alicui ab hoſtibus. Nā tūc priori Domino eſt reſtituenda, vt notat idē Co- D uarruuias illic nū. 7. per legem, Captiuis. §. expulſis hoſtibus. ff. de Captiuis, & legē, Pomponius. ff. de acquirendo rerum dominio. Cùm tamen ſecūdùm probabilem quorundam opinionem relatam ibi ab eodem auctore, num. 7. & 8. res *mobilis*, etiam ſi ab hoſtibus fuerit alicui erepta in bello, minimè ſit reſtituēda priori Domino, ſed fiat capientis eam de manu hoſtiū, iuxta præcedentem aſſertionem, ſaltem poſtquam interualum interceſſit, & iam res ad hoſtium caſtra delata erat.

QVINTA aſſertio. Iure gentium capti etiam in iuſto bello fiūt ſerui capientium, & quidem etiam filij eorū quātumuis innocentes & alij (exceptis iis qui immunes E iubentur eſſe in cap. Innouamus, de Treuga & pace, ſuprà recitato) capi & in ſeruitutem redigi poſſunt. Excipiuntur tamen *Chriſtiani.* Hi enim & eorum filij capi quidem & detineri iuſtè poſſunt, quoad pretio redimātur, ſed non in ſeruitutem redigi.

PRIOR pars huius aſſertionis patet ex lege, Naturalem: & lege, Si hoſtes. ff. de acquirēdo rerū dominio, & §. Item ea, quæ ab hoſtib. Inſtit. de rerū diuiſione. Et ita tradunt Couarruuias vbi ſuprà nu. 1. & communiter alij omnes. Atque etiā Ariſtoteles lib. 1. Politic. cap. 5. vbi affirmat, ſeruitutem, quæ ex bello prouenit, iuſtam eſſe, *quando belli principium* (id eſt, cauſa) *eſt iuſtum*; iniuſtam autem, quādo belli principiū *iuſtum non eſt.* Quin etiam *origo vocabuli ſeruorum* (vt ait S. AVGVSTINVS lib. 19. de ciuitate Dei, cap. 15.) *in Latina lingua*,

Digitized by Google

inde creditur ducta, quòd ij q̃ iure belli poſſent occidi, à victoribus cùm ſeruabantur, ſerui fiebant, à ſeruando ſic appellati.

Atque eandem aſſertionem probat Frãciſcus Victoria in Relectione de Iure belli, n. 42. Nã libertas inter bona fortunæ reputatur: Ergo eodẽ modo licet in bello iuſto exſpoliare libertate victos, tum nocentes, tum innocẽtes, ſicut licet vtroſq; exſpoliare aliis bonis fortunæ; iuxta ea quæ diximus in corollario 4. aſſertionis 1.

Sed hæc ratio non mihi probatur. Nam ſiue libertas ſit numeranda inter bona fortunæ, ſiue non; tamen in hoc differt ab aliis fortunæ bonis, quòd vt vita ciuium, ita eorundem libertas minimè ſubeſt ordinario iuri & dominio Reip. ſubſunt autem ei alia fortunæ bona: Nõ enim ordinariè poteſt aut ſolet quis ſine ſua culpa priuari libertate ſua à Republica, ſicut per modum tributi priuatur interdũ aliis bonis, ſaltem ex parte. Ergo ſtãdo in ſolo iure naturæ, ſicut propter eam cauſam non poteſt hoſtium Reſp. puniri in morte ciuium ſuorum innocentum (vt vidimus coroll. 3. aſſertionis 1.) ita neque in priuatione libertatis eorundem.

Quare fundamentum illius prioris partis noſtræ aſſertionis non videtur eſſe ſitum in nuda ratione & lege naturæ, ſed in iure gẽtium, quod robur habet ex communi etiam cõſenſione & placito hominũ, iuxta dicta à nobis tomo 2. q. 5. de Legib. punct. 2. Nec tamen inde ſequitur, ſeruitutem hanc eſſe contra ius naturæ, vt ius naturæ nominatur *lex naturæ obligans*, ſed tantummodò eſſe aliquid additũ ad eiuſmodi ius naturę, iuxta ea quæ in prædicta quæſtione diſſeruimus, & notauit optimè Couarruuias vbi ſuprà n. 3. corollario 5.

Poſterior autem pars aſſertionis, ſcilicet quòd ab eiuſmodi ſeruitute bellica excipiãtur Chriſtiani & eorum filij, tradunt communiter Doctores, vt eſt videre apud Couarruuiam in dicta relectione, §. 11. n. 6. Idque vſu communi receptum eſt in fidei fauorem.

Sed hîc occurrunt duo dubia. Primvm eſt, an gaudeãt hoc priuilegio & exceptione Chriſtiani Apoſtatę à fide. Et reſpondẽdum eſt breuiter cum Dom. Bannes art. 1. dub. 12. nõ gaudere ipſos per ſe. Nam quod in fauorem fidei conſtitutum eſt, minimè ſuffragari debet iis, qui violarunt & eiurarunt Chriſtianam fidem. Item quia tales poſſunt iure interfici, in pœnã apoſtaſiæ, per ſuprà dicta diſp. 1. q. 12. Ergo etiã priuari libertate. Dixi autem, *ipſos per ſe*. Nam infantes eorum baptizati, & alij innocentes apud ipſos, qui à fide minimè apoſtataſſent, procul gaudio gauderent eo priuilegio; ita quidem, vt ideo ſolùm, quia ſunt in bello capti, neutiquam poſſint in ſeruitutem redigi. Quod propterea ita dico, quia nõ puto eſſe negandum, quin aliis quidem titulis id fieri poſſit. Vt ſi v.g. tales apoſtatæ promiſiſſent Principi cõſtantiam in fide Chriſtiana ſub pœna ſeruitutis filiorũ, ſi à fide deficerent, & ſub ea cõditione Princeps eos vita donaſſet. Vel ſi opus eſſet illorum filios vẽdere ad ſubueniẽdum communi alicui & maximę neceſſitati Reipublicæ: ad eum modum, quo licet parẽti in neceſſitate grauiſſima conſtituto proprium filium vendere. In his caſibus non videtur negandum quin tales innocentes Chriſtiani in ſeruitutem redigi poſſint, vt ex quorumdam ſententia diſſerit Bannes loco citato.

Alterum dubium eſt, an ſeruis iure belli factis liceat fugere, ſi habeant opportunitatem. Negat Turrecremata in caput, Ius Gentium, 1. d. art. 4. ad 5. & Syluester, Verbo, Seruitus, q. 3. Atq; etiam Nauarrus in Man. c. 17. n. 104. cenſet Chriſtianum in bello captum ab infideli, & fugiẽtem ab eo, debere ſaltẽ pretium aliquod ad eum mittere, licet non etiam redire, propter periculum ne fortè ab illo peruertatur.

Sed contraria ſententia, ſcilicet licere in bello captis fugere, extra ditionem ſaltem & fines Dominorum, nec teneri ad aliquam reſtitutionẽ, defenditur à Couarruuia in dicta Relectione, §. 11. n. 6. & lib. 1. variarum reſolutionũ, c. 2. n. 10. & à Dominico Bannes hîc ar. 1. dub. penult. Et hæc ſententia eſt probabilior.

Nam in §. Item ea, quæ ab hoſtibus. Inſtitut. de rerum diuiſione, dicitur, eos qui in bello capiuntur, fieri ſeruos iure gentium; & additur: *Quod ſi noſtram poteſtatẽ euadant, & ad ſuos redeant, priſtinum ſtatum recipiunt*. Itèm quia genus iſtud ſeruitutis eſt quadam ratione honeſtũ & ingenuum; vnde fit vt non obliget ad ſubiectionem, niſi quamdiu quis eſt in ditione Domini, vt colligitur ex dicto §. Item ea, & docet Couarruuias locis citatis. Denique ita iam vſu receptum eſt. Quamquam ſi quis etiam manſurum ſe apud Dominum promiſiſſet, manere teneretur peculiari ac nouo titulo fidelitatis, & multo magis, ſi id etiam iuraſſet.

Neque his obſtat Primo Cõcilium Gangrenſe ca. 3. vbi prohibetur dari conſilium ſeruo fugiendi, etiam prætextu religionis. Vt patet ex illis Concilij verbis; *Si quis ſeruum prætextu diuini cultus doceat Dominum contemnere proprium, vt diſcedat ab eius obſequio, ne ei cum beneuolentia & omni honore deſeruiat, anathema ſit.* Reſpondeo enim in hoc Concilio non prohiberi omnem fugam ſerui quacunque ex cauſa, & omne conſilium de illa, ſed fugam & conſiliũ de illa *prætextu cultus diuini*; quaſi repugnaret conditio ſeruilis vocationi, & profeſſioni veri & Chriſtiani cultus diuini, contra illud nimirum Apoſtoli 1. Cor. 12. *In vno Spiritu omnes nos in vnum baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi.* Nos autem hîc non defendimus talem ſerui fugam aut cõſilium de fuga, prætextu ſcilicet cultus diuini, ſed fugã & cõſilium de fuga eius ſerui, cui hoc liceat alia de cauſa, nempe ob peculiarem conditionem ſeruitutis cõtractæ iure belli, vt iam explicatum eſt; Sicut etiam non prohiberetur illo Canone, quicũque alius ſeruus fugere ſeruandæ vitæ causâ, quando ei mortem intentaret ſuus dominus.

Neque obſtat Secvndo, quòd Dominus poteſt caſtigare talem ſeruum conantem fugere. Non enim id poteſt, quia talis ſeruus per eum conatum peccet, ſed vt ſibi de damno proprio caueat; & ita caſtigat illum ſine culpa quidem, ſed non ſine cauſa, vt ait Bannes ex reg. 16. de regulis iuris, in ſexto.

Ex his igitur, quæ in progreſſu belli licere aut nõ licere, tum iure *naturæ*, tum iure *gentium* hactenus explicuimus, ſatis iam liquet, quonam modo bellum gerendum & proſequendum ſit: id quod nobis fuit explicandum in hoc tertio puncto.

PVNCTVM QVARTVM.

A quibuſnam bellum geri poßit.

D. Thomas artic. 2.

Qvædam ſunt certa in hac re apud Doctores, & quædam controuerſa. Primo certũ eſt, Clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, & quoſcunq; Monachos, etiam Laicos, iure Eccleſiaſtico prohiberi quo minus licitè pugnare poſſint, vt patet de Monachis ex Cã. Eos qui. 20. q. 3. & de Clericis, ex multis Canonib. 23. quæſt. 8. præſertim in Can. Clerici, & Canon. Quicunque; vbi priuantur executione ordinum, ſi id faciant, & iubentur recludi in monaſterium, atque etiam ſuffragiis orationum & oblationum orbãtur, ſi fuerint mortui in bello. Quæ quidem prohibitiones aut non intelliguntur etiam de Clericis in minoribus ordinibus; aut non ita, vt hi ſi pugnent, peccent mortaliter; aut certè, quoad illos quidem, per contrariam cõſuetudinẽ ſunt eneruatæ. Itaque Couarruuias in Relectione ſuper Clement. Si furioſus, part. 2. §. 3. num. 2. pro certo ponit, Clericos in minoribus perinde atque Laicos poſſe in bello pugnare propria manu abſque peccato.

Secvndo, certum eſt, poſſe nihilominus Monachos & Clericos in ſacris pugnare ex licentia Summi Põtificis in extraordinario caſu neceſſitatis, cùm ſcili-

cet aliter peritura eſſet Reſpublica vel exercitus, atq; etiã propter conſequendam inſignem aliquã victoriã, redundãtem in maximum commune bonum Reip. Imò etiam poſſent & tenerentur lege naturæ tales pugnare in huiuſmodi caſibus, nõ expectata licentia Sũmi Põtificis, vt docet optimè Caietanus hîc art. 2. & poſt eum Couarruuias Relectione in Clem. Si furioſus, p. 2. §. 3. n. 2. & Dominicus Bannes in d. ar. 2. Tũ quia ſine dubio in talibus caſibus Pontifex præſens diſpenſaret: Tum quia in illis caſibus quilibet tenetur lege naturali charitatis defendere & promouere cõmune bonum Reip. Contra quam legem nullam poteſt habere vim lex Eccleſiaſtica, atque adeò nec prohibere Clericis aut Monachis pugnam in eiuſmodi caſibus. Nam ſicut gratia non deſtruit naturam: ita lex Eccleſiaſtica ad ordinem gratiæ pertinens, minimè tollit obligationem legis naturalis, vt doctè aſſeruit Caietanus q. 33. art. 7.

TERTIO, certum eſt, in caſibus, quibus de licẽtia aut ſine licentia Summi Pontificis, Clericis & Monachis pugnare licet, cõſequenter etiam eis licere occidere & exſpoliare hoſtes, & alia facere, quæ iure belli poſſunt facere alij milites, iuxta ea quæ tradidimus punct. præced. Quòd autem viciſſim non poſſint per ſe occidi aut exſpoliari Clerici & Eccleſiæ, & etiã in bello iuſto, bene autem per accidens, docuimus punct. præced. aſſertione 1. corollario 5.

QVARTO, certum eſt, non prohiberi per prædictos Canones Eccleſiaſticos, quominus poſſint Clerici ad bellum ſuſcipiendum hortari alios, aut etiam de licentia expreſſa vel tacita Superioris, bello iuſto intereſſe, causâ ferẽdi militibus ſubſidia ſpiritualia; atque etiam cohortandi in genere ad fortiter pugnandum, ſine vlla ſpecifica intentione ſanguinis, id eſt, vt hic aut ille de numero hoſtium occidatur; vt patet partim ex optima doctrina D. Thomæ hîc art. 2. in corpore, & ad 2. & 3. partim ex iis quæ ex communi opinione tradit Nauarrus in Manuali, c. 27. n. 211. quoad illud vltimum, quod diximus de cohortatione ad fortiter pugnandum ſine ſpecifica intentione ſanguinis. Id quod etiam affirmat Gratianus in Canon. Quicũque ex clero 23. q. 8. Vnde quod ait Innocentius III. in cap. Quod in dubiis, Extra de pœnis, *enormiter peccare Clericũ, qui alios incitat ad pugnam*, intelligi debet vel de pugna iniuſta, vel cum illa ſpecifica intentione ſanguinis, vt exponit Nauarrus in Manuali, cap. 27. num. 216.

QVINTO, certum eſt, non prohiberi etiam per illos Canones, quominus Clericus, qui habeat dominium temporale in Republica perfecta, poſſit ex iuſta cauſa indicere bellum, vt alius Princeps temporalis, vt patet per ea quæ tradit Sylueſter, verbo, Bellum 3. qu. 1. Non enim eſt deterioris conditionis, quàm alius Dominus temporalis, nec habet minus ius ad ſuam Rempublicã bello tuendam, cùm id eſt neceſſe.

SEXTO, certum eſt, Clericos illicitè pugnantes, hoc eſt, vel in bello iniuſto, vel iuſto ſine licentia, aut ſine magna neceſſitate vel vtilitate Reipublicæ, incurrere irregularitatem; ſiue occidant aliquem, ſiue nõ occidãt, modò aliquis in tali pugna occidatur: quia etiam tunc ſunt illicitè concauſa mortis, vt ſunt pars exercitus; & ita incurrunt irregularitatem delicto homicidij annexã, vt colligitur ex cap. de cætero. Extra de homicidio. Imò etiam ſi ipſi in bello quidem iniuſto non pugnent, ſed ei interſint, hortando, &c. incurrunt eiuſmodi irregularitatem, vt colligitur ex cap. Quod in dubiis, Extra de pœnis, & cap. Clericos, Extra de homicidio, & tradit Couarruuias Relectione in Clẽ. Si furioſus par. 2. §. 3. n. 2. & Nauarrus in Manuali, c. 27. n. 216. & patet ex iis quæ diſſeruimus tomo 2. quæſt. 3. de Peccatis, punct. 3.

SEPTIMO, certum eſt, Clericos, qui in bello iuſto de licentia Summi Pontificis pugnant, non incurrere irregularitatem, etiamſi quempiam occidant. Patet ex iis quę tradit Sylueſter, Verbo, Homicidium, 3. quæſt. 8. di-

A ſcto 2. poſt Panormit. & Couarruuias in dicta Relectione loco proximè citato. Hoc enim ipſo, quòd Papa concedit Clerico eam licentiam, cenſetur cum eo ſuper irregularitate annexa cuilibet homicidio diſpẽſare. Neque enim eſt credibile quòd dans licentiam eam, velit nihilominus Clericum incurrere impedimentum exequendi ſuam poteſtatem Clericalem propter exercitiũ actus, ad quem ei licentia conceditur; vt rectè etiam annotauit Bannes art. 2. dub. 4. Et hæc quidem certa ſunt.

CONTROVERSIA autẽ eſt de duobus. PRIMO, An, nõ ſolùm prædicto iure Eccleſiaſtico ſed etiam iure naturali, illicitum ſit Clericis & Monachis pugnare. SECVNDO, An quãdo ſine expreſſa licentia Summi Pontificis licitè pugnant & occidũt in caſibus ſecundi pro- B nunciati, pro neceſſitate ſcilicet, aut magna vtilitate Reipub. incurrant nihilominus irregularitatem ob defectum perfectæ lenitatis, ſicut alij nõ Clerici, qui ſunt cauſa iuſti homicidij, vt iudices, & alij miniſtri iuſtitię.

Et quod ad PRIMAM cõtrouerſiam attinet, ſententia eſt plurimorum, ſolo iure Eccleſiaſtico illicitum eſſe Clericis & Monachis pugnare: quam ſententiã amplectitur hîc Bannes art. 2. Et probatur PRIMO. Nam aliàs non poſſet Pontifex in ea re diſpẽſare. SECVNDO, Quia non eſt minus aliena à ſtatu illo negociatio ſæcularis quàm militia: ſed negociatio ſolùm prohibetur eiuſmodi perſonis iure Eccleſiaſtico: Ergo etiam militia. TERTIO. Quia non omnia, quæ dedecent aliquam perſonam, ſunt etiam ei illicita iure naturæ.

C Contrariam tamen ſentẽtiam aſſerit Turrecremata ſuper Can. Clerici, 50. diſt. & aliqui alij Canoniſtæ. Et idem ſentit Gratianus 23. q. 8. Can. de Epiſcopis, ſiquidem ibi affirmat, ne per diſpenſationem quidem poſſe Epiſcopos & Clericos pugnare. Atque hæc ſententia poſterior mihi videtur valdè probabilis, ſi tamẽ nõ ita intelligatur, quaſi iure naturæ nũquã omnino pugnare eis liceat, ſed quia non eis licet ordinariè, extra illos nimirum caſus neceſſitatis & magnæ vtilitatis, de quibus in ſecundo pronunciato diximus.

Quo pacto intellecta hæc ſentẽtia videtur etiam eſſe D. Thomæ hîc art. 2. Nam in corpore articuli ait, bellica exercitia *maximè repugnare officiis*, quibus eiuſmodi perſonæ ſacræ deputantur. Et in reſponſione ad 2. dicit, ne ex auctoritate quidẽ ſuperioris poſſe eiuſmodi per- D ſonas intereſſe bellis, ita *vt propria quidem manu pugnent* (intellige extra caſus illos in ſecũdo pronunciato poſitos, quibus etiam ad id tenentur iure naturæ) *ſed tantùm vt iuſtè pugnantibus ſpiritualiter ſubueniant abſoluẽdo, hortando, &c.* Et addit: *Quòd autem aliqui propria manu pugnent, abuſionis eſt.*

Ac idem ex ſententia D. Thomæ videtur cenſuiſſe Caietanus hîc art. 2. cùm dicit, verũ eſſe *regulariter* quidem ſeu ordinariè loquendo, quod docet D. Thomas, nulli licere id, per quod ad ſuum officium incongruus redditur, ac proinde nec militiã ſacris perſonis. Quod planè ex natura ipſa rei videtur D. Thomas & Caietanus pronunciare. Vnde Caietanus poſtea in Summa, Verbo, Clericorũ peccata, inter illorum peccata cõtra ſolum ius Eccleſiaſticum, non numerat etiã dimicatio- E nem bellicam, ſed ſolùm geſtationem armorum, quæ extra bellum quoque habet locum.

Probatur autem abſolutè hæc poſterior ſententia. PRIMO, ex illo Apoſtoli 2. ad Tim. 2. *Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſæcularibus.* Quibus verbis videtur ſignificare ex ipſa rei natura eſſe deforme & illicitũ, vt perſona Deo peculiariter dedicata, ordinariè exerceat negotia valdè ſæcularia, quæ inquietudinẽ magnã habeant, vt habẽt maximã functiones bellicæ. Affert etiã D. Thomas in argumento *ſed contrà*, & Gratianus, illud Domini dictum ad Petrum: *Mitte gladium tuum in vaginam.* Matthæi 26. Quod non eſt omnino alienum à propoſito, Nam quamuis præcipuè per eam ſententiam Dominus prohibuerit omnibus vindictam

Digitized by Google

ſumere priuata auctoritate, tamen nihil impedit quominus ſimul etiam his verbis indicare voluerit, illicitũ & deforme quiddam ex ipſa rei natura eſſe, vt perſonæ ſacratæ vterentur gladio in tumultibus publicis & bellis. Nã ex hoc ipſo loco probat D. BERNARDVS lib. 4. de cõſideratione ad Eugenium, competere quidẽ Pontifici gladium quoque materialem, ſed non *eius manu, licet eius nutu, euaginandum.*

SECVNDO probatur ex antiquis Patribus, qui ante eos Eccleſiaſticos Canones, qui de hac re extant 23. q. 8 cenſuerũt, ex ipſa rei natura & diuino præcepto eſſe illicitum pugnare. S. MARTINVS apud Sulpitiũ, in vita ipſius: *Hactenus* (inquit ad Iulianum Imperatorem) *tibi militaui, nunc miles Chriſti ſum, mihi pugnare non licet*: poſtquam nimirum biennio poſt ſuam conuerſionem (quo nihilominus in militia ſæculari manſerat) profeſſus fuit vitam monaſticam, vt apparet ex eodem Sulpitio.

S. AMBROSIVS lib. 5. epiſt. orat. in Auxentium, quæ extat poſt epiſt. 32. *Dolere*, inquit, *potero, potero flere, potero gemere: aduerſus arma, milites Gotthos quoque, lacrymæ meæ arma ſunt. Talia enim munimenta ſunt Sacerdotis: Aliter nec debeo nec poſſum reſiſtere.*

S. AVGVSTINVS q. 10. in lib. Ioſue, apertè dicit, non omnibus fas eſſe bellũ gerere; quod ſine dubio propter perſonas ſacras dixit, cùm multis aliis id ſit illicitum: *Homo*, inquit, *iuſtus nihil præcipuè in his rebus* (inſidiis bellicis) *cogitare debet, niſi vt bellum iuſtũ ſuſcipiat, cui bellare fas eſt. Non enim*, inquit, *omnibus fas eſt.*

Item S. BERNARDVS vbi ſuprà, ſic Eugenium Papã alloquitur: *Quid tu*, inquit, *denuo vſurpare gladium tẽtes, quem ſemel iuſſus es ponere in vaginam?* Et infrà: *Vterque ergo Eccleſiæ, & ſpiritualis ſcilicet gladius & materialis: ſed is quidẽ pro Eccleſia, ille verò & ab Eccleſia exercendus eſt; ille Sacerdotis, is militis manu, ſed ſanè ad nutum Sacerdotis, & iuſſum Imperatoris.*

TERTIO probatur, nam in illis etiam Canonibus, quibus 23. q. 8. prohibetur militia perſonis ſacris, prohiberi videtur eis tanquã iã aliàs iure naturali & diuino ipſis prohibita. Vt Can. Quicunque, qui eſt Concilij Meldenſis. Vbi ratio eius prohibitionis redditur ex iure naturali & diuino illis verbis: *Quia nõ poſſunt ſimul Deo & ſæculo militare.*

Et Can. Reprehenſibile, vbi Nicolaus Papa ad Carolum Imperatorem ita ſcribit: *Reprehenſibile valde conſtat eſſe, quod ſubintuliſti, dicendo maiorẽ partem omniũ Epiſcoporum diu noctuq; cũ omnibus alijs fidelibus tuis cõtra piratas maritimos inuigilare, & ob id Epiſcopi impediãtur venire: cùm militũ Chriſti ſit Chriſto ſeruire, milites verò ſæculi ſeruiant ſæculo. ſecundùm quod ſcriptum eſt: Nemo militans implicat ſe negotiis ſecularibus, &c.*

Et Can. Si in mortem. Vbi S. GREGORIVS ſic ait: *Si in mortem Longobardorũ me immiſcere voluiſſem, hodie Lõgobardorum gens nec Ducem nec Regem haberent: Sed quia Deum timeo, in mortẽ cuiuſlibet hominis me miſcere formido*, nimirum in bello pugnando per ſe & alios Eccleſiaſticos ſibi ſubditos. Nam adhortando quidem nõ cenſuit Gregorius illicitũ ſibi & aliis Eccleſiaſticis eſſe, ſe bellis iuſtis immiſcere; cùm ipſemet ad ea Principes Chriſtianos non ſemel hortatus fuerit, vt conſtat eadem diſtinct. & quæſt. Canone, Vt pridem, & Canone, Suppliciter; Et ex eiuſdẽ Gregorij teſtimonio, quod inter alia Patrũ teſtimonia pro iure belli recitauimus p. 1. Quod idem fecit Papa Ioannes VIII. ſcribens ad Demagum Ducem, vt patet illic, Canon. Præterea. Vbi eum hortatur ad debellandum piratas.

QVARTO, probatur ratione. Nam id cenſetur iure naturæ eſſe prohibitum, quod ſecundùm rectæ rationis iudicium habet quandam deformitatem minimè congruentem homini, vt eſt ratione præditus; & conſideratis omnibus circumſtãtiis pro cuiuſque rei materia; ſicut patet ex iis quæ tradidimus tomo 2. q. 4. de Legi- A bus p. 1. Sed ſi perſonæ ſacræ ordinariè vt alij milites ſeculares in bello verſarẽtur, planè appareret in ea re talis deformitas, ſecũdùm rectæ rationis iudicium minimè cõgruens eiuſmodi perſonis, vt & ratione præditæ & ſacratæ ſunt: Ergo iure naturali id eſt prohibitũ. Minor cuius certè rem attentè conſideranti videbitur vera. Itaque propter hæc argumenta mihi videtur probabiliſſima poſterior illa opinio, vt antea dixi.

Nec verò nihil ad praxin refert vtrùm hæc opinio vera ſit: Nam ſi vera eſt (vt eſſe opinor) non modò non erit licita diſpenſatio cum perſonis ſacris, vt pugnẽt in caſu aliquo ordinario, vbi ſcilicet illorum opera in hoc genere neque neceſſaria ad ſalutem Reipublicæ, aut magnum aliquod eius bonũ, neque ſingulariter vtilis [B] ſit aut videatur; ſed etiam erit inualida eiuſmodi diſpẽſatio ad excuſandum eiuſmodi pugnantes à peccato. Nã pugnabunt tũc in vno ex ordinariis caſibus, in quibus pugna eſt eis prohibita iure etiam naturæ, contra quod nulla diſpenſatio valet.

Ad argumenta verò prioris ſententiæ facilè per hæc reſponderi poteſt. Ad PRIMVM reſpõdeo, nihilominus poſſe in hac re habere locum diſpenſationem Pontificis: nempe in caſu aliquo extraordinario propter aliquam peculiarem vtilitatem, in quo ſcilicet non niſi ſolo iure Eccleſiaſtico prohibita ſit militia perſonis ſacris. Et etiam in caſibus, in quibus eſſet dubium, an etiã perſonis ſacris iure naturę licitum & neceſſarium eſſet pugnare. Vt ſi dubitaretur, vel nõ planè euidenter conſtaret, [C] vtrùm eorum opera eſſet neceſſaria ad auertendam communem Reipublicæ ſtragem, vel conſequendam inſignem aliquam victoram coniunctam cum maximo bono communi, iuxta caſus poſitos à nobis ſuprà in ſecundo pronunciato certo.

Ad SECVNDVM reſpondeo primùm, minus cõgruere perſonis ſacris militiam, quàm negociationẽ. Deinde poteſt idem concedi de negociatione, ſcilicet eam *ordinariè* quidem eſſe ſimiliter prohibitam iure naturæ perſonis ſacris.

Ad TERTIVM dico, militiam nõ quomodocunque dedecere homines ſacratos, ſed cũ quadam etiam deformitate, ita vt planè eis repugnet, ſicut affirmat D. Thomas art. 2. Et ideò quamuis ſecũdùm ſe quidem nõ ſit illicita, neque ſæcularibus; eſt tamen *ordinariè*, illicita [D] iure naturæ hominibus ſacratis, ob circumſtantiam perſonæ, vt eſt dictum.

Quod ad SECVNDAM controuerſiam attinet, Caietanus hic, art. 2. cenſet, Clericos tũc etiam incurrere irregularitatem, cùm in caſibus poſitis ſuprà in ſecundo pronunciato licitè & neceſſariò pugnant. Argumẽtum eius eſt: quia etiam ſine peccato incurritur per homicidium volũtarium irregularitas quædam, ob defectum, vt vocant, perfectæ lenitatis: Idem ſentit Nauarrus in Manuali c. 27. num. 213. & Bannes hic art. 2. dub. 4. Qui etiam citat c. 9. & 13. Extra, de homicidio, ex quibus patere dicit, quòd ſecundùm iura antiqua ſolum homicidiũ omnino caſuale non inducebat irregularitatem.

Sed contraria ſententia videtur mihi probabilior. Quã aſſerit Sylueſter, Verbo, Bellum 3. quæſt. 2. circa [E] finem, & Couarruuias relectione in Clem. Si furioſus, parte 2. §. 4. nu. 9. vbi poſt Paludanum in 4. diſt. 35. q. 1. art. 4. & Alphõſum à Caſtro lib. 2. de lege pœnali, cap. 14. affirmat irregularitatem illam ob defectum perfectæ lenitatis non incurri per licitũ homicidium ab vllis perſonis priuatis, ſed ſolùm à perſonis publicis, vt à iudicibus & aliis iuſtitiæ miniſtris, in quorum numero ſunt etiam ordinarij milites, vt patet ex dictis ſuprà p. 2. Et parte 3. eiuſdem relectionis, §. vnico, nu. 5. in fine, affirmat idem Couarruuias, irregularitatem à nemine priuato incurri, qui in defenſionem ſui aut aliorum licitè occidat. Ex quo infert, opinionem illam Caietani eſſe valde dubiam, vt inquit. Ac in ſpecie quoque part. 2. eiuſdem Relectionis, §. 3. nu. 2. citat contra Caietanũ

Digitized by Google

Panormitanum & alios pro dicta opinione Syluestri.

Probatur autem hæc ſententia, PRIMO, quia irregularitas non incurritur niſi in caſibus iure expreſſis, vt etiã fatetur Nauarrus in Manuali cap. 27. n. 194. In iure autem ratione homicidij ſolùm fiunt irregulares expreſsè, qui vel illicitè occidunt, aut dant operam rei illicitæ, ex qua illud ſequatur (iuxta definita à nobis tomo 2. q. 3. de Peccatis p. 3.) vel licitè occidunt tanquam miniſtri publici iuſtitiæ; vt patet ſi quis percurrat Canones, qui ad hãc rẽ citantur à Nauarro vbi ſuprà n. 212. & 219. & ſeq. & ab aliis, vt videbimus, Deo fauente, in 4. tomo diſp. 7. q. 19. p. 3. vbi agemus de hac irregularitate.

Neque licet ea iura ad alios etiam extendere propter paritatem rationis; quia ſcilicet neque alij perfectè repræſentare poterunt manſuetudinem Chriſti. Nam ſecundùm regulam Iuris odia reſtringenda ſunt, & non amplianda ob paritatem rationis.

SECVNDO, quia in Clem. Si furioſus, de Homicidio, dicitur non eſſe irregularis, qui iuſtè occidit alium in defenſione ſui. Et in c. Si verò, de ſententia excommunicationis, eum qui ob defenſionem proximi percutit Clericum, non incurrere excommunicationem. Et in c. Dilecto, de ſententia excommunicationis in 6. ex naturali illo principio: *Vim vi repellere licet*, infert Põtifex, licere etiam à proximo non minus quàm à ſe vim vi repellere: Ergo cùm iuxta regulam Iuris fauores ſint ampliandi; licebit ex iis inferre; non incurri irregularitatẽ à clericis quando non vt ordinarij milites, neque adeò vt miniſtri ex officio publicæ iuſtitiæ, ſed ſubſidiaria opera extraordinaria vim vi repellunt iuſtè in noſtris caſibus ab ipſa Republica, cuius cõ nunc bonũ eſt maius quàm proprium aut cuiuſcunque alterius proximi.

TERTIO, quia planè eſt incredibile & omnino abſurdum, quòd propter actum, ad quem iure naturæ quis tenetur, incurrat Canonicum impedimẽtum licitè exercẽdi ſuum proprium officium, ad cuius etiam executionem iure naturæ tenetur. Hoc autem fieret, ſi Clericus in caſibus illis, in quibus iure naturæ pugnare tenetur, incurreret irregularitatẽ, propterea quòd pugnat, cùm Clericus irregularis nequeat licitè vti ſuo clericali officio: Ergo planè eſt id incredibile & abſurdum. Maior probatur. Nã teneretur tunc iure naturæ pugnare (vt in illis caſibus ponimus) & nõ pugnare, ne ſe reddat inhabilem ad officij ſui vſum debitum; quod quilibet iure naturæ cauere tenetur. Eſt autem impoſſibile, vt in eodem tẽpore & caſu teneatur quis ex iure naturæ ad cõtradictoria, qualia ſunt pugnare & non pugnare. Tunc enim vtrumuis & neutrum eſſet peccatum; quod manifeſtam inuoluit contradictionem.

Neque eſt ſimile quod Bannes in dicto dub. 4. in reſponſione ad 1. obiicit, nempe ob actum etiam virtutis & eum quandoque debitum, reddi hominem inhabilẽ ad ſuſcipiendum officium ipſum clericale: vt iudex ob actum iuſtitiæ punitiuæ, quo Reum occidit: ac proinde non eſſe mirum, ſi etiam Clericus ob actum pugnandi, ad quem teneatur, reddat ſe inhabilem ad executionẽ officij Clericalis. Non eſt ſimile. Nam ſuſcipere officiũ Clericale nemo iure naturæ tenetur: Et ita non eſt abſurdum aut mirum, ſi per aliquem actum virtutis debitum poſſit aliquis reddere ſe inhabilem ad id officium ſuſcipiendũ. Exercere autem Clericale officium tenetur is qui eſt Clericus. Et ideò abſurdũ & impoſſibile eſt vt Clerius reddat ſe ad exercitium eius officij inhabilem per actum aliquem, ad quem iure naturæ teneatur, vt ſumus argumentati.

Quare omnino eſt probabilius, Clericos cùm tenentur iure naturæ pugnare, non incurrere vllam irregularitatem. Maximè cùm habeant tunc etiã facultatem interpretatiuam Pontificis, vt cõcedit ipſe etiam Caietanus, & certum ſit Clericum pugnãtem ex licentia Pontificis, nõ incurrere irregularitatem, vt diximus in pronunciato ſeptimo.

A Quòd ſi etiam daretur aliquis caſus, in quo Clerici iure naturæ pugnarẽt quidem licitè, ſed ad id nõ tenerentur, ne tam quidem incurrerent irregularitem, vt patet ex prima & ſecunda probatione noſtra, & ex iis, quæ tradit vbi ſuprà Couarruuias. Itaque falsò quidã quos Bannes memorat, contrarium ſenſerunt. Quanquam reuera caſus iſte nõ eſt poſſibilis, vt ſcilicet Clericus aliquis aliquãdo poſſit licitè pugnare ſine licentia Pontificis (ſic enim nunc loquimur) neque tamen ad id iure naturæ teneatur. Quãdocũque enim pugnare iure naturæ non tenetur, eſt illi iure Eccleſiaſtico id prohibitũ, ac proinde illicitè tũc pugnabit, ſi abſque licentia pugnet.

Porro non eſt firmum argumentum Caietani. Nam ſine culpa nõ incurritur irregularitas ob defectũ perfectæ lenitatis, niſi à publicis iuſtitiæ miniſtris, vt iam antè ex ſententia Couarruuiæ & aliorum diximus. Ne-
B que etiam eſt verum, quod ait Bannes, patere ex cap. 9. & 13. de Homicidio; quod ſolum homicidium omnino caſuale nõ inducat irregularitatẽ. Patet quidem ex his capitibus quòd homicidium eiuſmodi irregularitatem non inducat, ſed non quòd illud ſolum.

PVNCTVM QVINTVM.

Quonam tempore bellum geri poßit.

D. Thomas artic. 4.

HÆc quæſtio præcipuè mouetur propter dies feſtos. Sed habet exiguam difficultatem. Nam certũ eſt PRIMO licitũ eſſe bellare in die feſto, ſi id ſit neceſſarium ad ſalutẽ Reipublicæ vel exercitus, in bello nimirum defenſiuo. Patet ex illo 1. Machab. 2. *Cogitauerunt laudabiliter dicẽtes: Omnis homo quicũque ve-*
C *nerit ad nos in bello die Sabbathorũ, pugnemus aduerſus eos.* Item quia licet in die feſto Medicis cum quãtacunque mẽtis distractione laborare pro ſalute corporali vnius hominis; imò etiam cuique pro conſeruãdis ſuis rebus: Ergo multo magis pro ſalute Reipublicæ. Antecedens patet ex illo Chriſti ſermone ad Iudæos, Luc. 14. *Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & nõ cõtinuò extrahet illũ in die Sabbathi?* & Ioan. 7. *Mihi indignamini, quia totum hominem ſaluum feci in Sabbatho?* Denique idem aſſerit Nicolaus Papa Can. Si nulla, 23. quæſt. 8.

SECVNDO, certum etiam eſt, idem quoque licere, quando id eſt neceſſarium ad finem belli, nempe ad cõſequendam victoriam, præſertim valde vtilem Reipu-
D blicæ. Probatur primò. Nam vt rectè argumẽtatur Caietanus hîc art. 4. licitum eſt die feſto laborare piſcando, quando tunc eſt opportunitas capiendi multos piſces, vt patet ex Capit. Licet. Extra, de Feriis: Ergo multo magis pro communi vtilitate Reip. conſequente ex victoria. Item quia licet etiam laborare in feſtis pro notabili aliqua vtilitate priuata: Ergo multo magis pro vtilitate communi.

Neque obſtat quod Nicolaus Papa vbi ſuprà reſpondens ad Conſulta Bulgarorum, ait: *Si nulla vrget neceßitas, non ſolùm Quadrageſimali tempore, ſed etiam omni tempore eſt à prælijs abſtinendum, &c.* Loquitur enim quando nulla vrget neceſſitas vel *abſolutè*, ſicut in bello defenſiuo (cuius deinde in ſpecie ponit exemplũ) vel *ad finem*
E *belli* conſequẽdum, ſicut rectè interpretatur hîc art. 4. Caietanus. Veriſſimum enim eſt, omni tempore eſſe abſtinendum à bello, quando id non eſt neceſſarium ad finem propter quem bellũ licet: ſcilicet ad propulſandã, vel vlciſcendã, vel compenſandam iniuriam; cùm bellũ debeat eſſe *neceßitatis* non *voluntatis*, vt docuimus p. 2. ex Auguſtino in epiſt. 207. ad Bonifacium Comitem.

Neque obſtat etiam, quod D. Thom. art. 4. ſolùm dicit, licitum eſſe bellũ in die feſto, *expoſcente neceßitate, & pro tuitione*, vt inquit, *Reipublicæ*. Nã, vt ait Caietanus, vltio etiam iniuriarum, & recuperatio rerum per bellum offenſiuum, nonnulla quoque Reipub. tuitio eſt. Saltẽ

Digitized by Google

D. Thomas non negat, quin liceat quoque pugnare die feſto, quando id ad hos fines neceſſarium eſt.

Tertio, certum quoque videtur eſſe, quod ait idem Caietanus, nõ eſſe peccatum, ſaltem Mortale, pugnare in die feſto, extra prædictos etiam caſus neceſſitatis, modò Miſſa audiatur. Ratio Caietani eſt, quia pugnare non eſt alioqui opus ſeruile, cùm à Principibus etiam exerceatur, nec multò magis diſtrahit mentem à diuinis quàm alia quædam, quæ abſque peccato mortali fieri ſolẽt diebus feſtis in celebratione nuptiarum, vt haſtiludia, choreæ, &c.

Dubium autem eſſe poſſet an aliquibus aliis cer-

A tis temporibus ſit mortale peccatũ pugnare extra caſus illos neceſſitatis. Nam Alexander III. in cap. *Treugas*, de Treuga & pace, ſub grauibus pœnis & comminatione excommunicationis, præcipit abſtinere à pugna, à quarta feria poſt occaſum Solis vſque ad ſecundam feriam in ortu Solis, & ab aduentu Domini vſque ad octauam Epiphaniæ, & à Septuageſima vſque ad octauam Paſchæ. Sed reſpondemus, licere etiam his temporibus extra caſus illos neceſſitatis pugnare. Nam hoc decretum Alexandri non fuit vſu receptum, vt notat etiam Gloſſa in dicto capit. *Treugas*. Et hic ſit finis huius noſtri belli.

QVÆSTIO DECIMASEPTIMA.

De Rixa & Seditione, quæ ſunt item contra pacem Charitatis.

D. Thomas 2.2. quæſt. 41. & 42.

EXPLICANDA ſunt duo. PRIMO, *Quid ſit Rixa, & an ſemper ſit peccatum, & quale. Vbi etiam diſſerendum erit de* DVELLO, *quod eſt Rixa quædam, vt videbimus.* SECVNDO, *Quid & quale peccatum ſit Seditio.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Rixa, & an ſemper ſit peccatum, & quale.

D. Thomàs quæſt. 41.

RIXÆ vocabulum, vt notat ISIDORVS lib. 10. Etymolog. capit. 17. à verbo *Ringor* ductum eſt. Et ſignificat pugnam priuatarum perſonarũ ex mutua excandeſcentia & ira concitatam, qualis eſſe ſolet pugna canum, quorum proprium eſt ringi cùm irritãtur. In hac ſignificatione vſurpatur hoc vocabulum non modò in ſacris literis, vt Prouerb. 10. *Odium ſuſcitat rixas*, & alibi frequenter, ſed etiam à Latinæ linguæ auctoribus. Vt à Cicerone in Verrem: *Ecce noua turba & rixa.* Itaque vt D. Thom. inquit artic. 1. *Rixa quoddam bellum inter priuatas perſonas eſt.*

Eſt autem ex fide certum, Rixam ex parte eius, qui ſolùm eſt inuaſor, ſemper eſſe peccatum mortale ex ſuo genere. Tum quia ad Galat. 5. numeratur ab Apoſtolo inter opera carnis, de quibus ſubiungit: *Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebũt.* Tum quia repugnat paci charitatis, & ſpectat eò vt inferat damnum corporale proximo; quod ipſum eſt etiam contra charitatem & contra iuſtitiam, atque etiam contra ius ſuperioris, quatenus is ſolus poteſt legitimè per iuſtitiam vindicatiuam vlciſci iniurias, ſi quę ſint illatæ à perſonis priuatis, quę ſuperiorem habent. Nec tamen multiplex, ſed vnicum ſpecie peccatum Rixa reputatur, ſecundùm eam videlicet malitiam, quam primariò habet, vt eſt contraria paci charitatis per illum modum peculiarem pugnæ priuatæ: quamuis materialiter quidem & velut conſequẽter habet quoque prauitatem illis aliis nominibus iam explicatis.

Dixi autem, ex parte eius qui ſolùm eſt *inuaſor*, &c. Nam ex parte eius qui ſe defendit, fieri poteſt vt Rixa vel nullum ſit peccatum, vel tantum veniale, vel quandoque etiam mortale, vt optimè docet D. Thom. art. 1. Nullum peccatum erit, ſi non plùs quis repugnet aut lædat inuaſorem, quàm ſit neceſſarium, vt ſe defendat; neque id ex odio inuaſoris, aut ira inordinata, ſed ordinato amore ſui ipſius faciat. Nam licitum eſt vim vi repellere cum moderamine, vt dicitur, inculpatæ tutelæ. Erit autem veniale tantùm, ſi in alterutro modicè excedat. Mortale autem, ſi in alterutro vel vtroque excedat multum.

B Dixi autem, qui *ſolùm* eſt inuaſor. Nam qui inuadit prior, nõ vt inuadat & vlciſcatur, ſed vt ſeipſum defendat, cùm ſcilicet ad ſe defendẽdum in aliquo caſu præuenire alterum neceſſe eſt; is non tam inuaſor alterius, quàm defenſor ſui eſt: tantùm enim materialiter & per accidens inuadit; formaliter autem & per ſe tantummodò ſeipſum defendit. Eſt autem licitum ſe defendere iſto modo inuadendo, quando id nimirum ad defenſionem eſt neceſſe, vt tradunt optimè Caietanus infrà quæſt. 95. artic. 8. circa finem, & Sotus lib. 5. de iuſtitia & iure, quæſtion. 1. artic. 8. in reſponſione ad obiectionem quandam contra 3. concluſ.

Dixi etiam, Rixam ex parte eius qui ſolùm eſt inuaſor, eſſe peccatum mortale *ex ſuo genere*: quia poſſet eſſe
C tantummodò veniale; vel propter imperfectionem actus, quamdiu non eſſet plenè deliberatus; vel propter exiguitatẽ materiæ; cùm ſcilicet Rixa eſſet eiuſmodi, vt nõ niſi paruum detrimentum per eam poſſet proximo inferri, cuiuſmodi ſolent eſſe Rixæ puerorum, qui idcirco ordinariè in eiuſmodi puerilibus pugnis tantùm peccant venialiter. Quod eſt notandum propter excommunicationem, quæ incurritur alioqui ob percuſſionem Clerici. Nam ſi percuſſio Clerici exigua ſit, atque adeò tantummodò peccatum veniale, non incurreretur ob illam hęc excõmunicatio, cùm excommunicatio maior, qualis hæc eſt, non incurratur, niſi propter peccatum mortale.

D Porrò quamuis remotè & occaſionaliter Rixæ peccatum ſoleat oriri ex variis cauſis, tamen proximè quidem eius cauſa eſt ira. Nam hęc expetit apertam vindictam iniuriæ veræ vel exiſtimatę, ſicut ipſa Rixa apertè inſtituitur, & ideò eſt eius proxima cauſa, vt rectè docet D. Thom. hîc articul. 2. & Caietanus ex eius mente. Sic etiam docuit S. GREGORIVS libr. 5. Moral. cap. 31. Et ſic intelligi debet quod dicitur Prouerb. 17. *Vir iracũdus prouocat rixas.* Quod etiã repetitur capit. 29. vbi & additur: *Qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccandum procliuior.*

In aliis autem Scripturæ locis aſſignantur cauſæ rixarum remotæ vel occaſionales. Vt Iac. 4. *Vnde bella & lites in vobis? Nõnne ex concupiſcentiis, quæ militãt in mem-*

bris veſtris? Et Prouerb. 10. *Odium ſuſcitat rixas.* Et ca. 18. *Labia ſtulti immiſcent ſe rixis.* Et cap. 28. *Qui iactat & dilatat, iurgia concitat.* Sic enim D. Thom. explicat hæc loca art. 2. in ſolutionibus argumentorum. Vbi etiam in reſpon. ad 4. docet, odium & animorum diſcordiam, non modò ſolere eſſe cauſam Rixæ, ſed etiam effectū quandoque, quia quodlibet peccatum poteſt hominem incitare ad peccatum quodlibet. Et ſic putat intelligendum illud Prouerb. 17. *Qui meditatur diſcordias, ſeminat rixas.* Sed tamen ex hoc quidem loco probari potius videtur quòd odium & diſcordiæ ſint cauſa & tanquam ſeminarium rixarum.

Eſt autem opportuna hîc QVÆSTIO de DVELLO, quod eſt rixa quædam ſeu bellum duorum ex condicto; an ſcilicet illud ſemper ſit illicitum, vel aliquando licitum, & quomodo. Diſputat de hac re Syluester verbo, Duellum. Sed multò quàm ille melius & perſpicacius Caietanus infrà quæſt. 95. artic. 8. cuius ſententiam ſummatim ſequitur Nauarrus in Manuali, cap. 11. num. 39. & cap. 15. num. 9.

Et autem aſſertio certa, iure naturali illicitum eſſe omne duellum, niſi in aliquo caſu illud vel acceptare vel indicere neceſſe ſit ad effugiendam iniuſtam mortem certò imminentem; quod rariſſimè accidet. Ita docent auctores citati, præſertim Caietanus & Nauarrus ex aliorum etiam ſententia. Sunt autem à nobis duo probanda, vt hæc aſſertio omni ex parte conſtet. PRIMO, licere duellum iure naturæ, quando eſt neceſſarium ad euitandam iniuſtam mortem certò alioqui imminentem, vt eſt dictum. SECVNDO, in omni alio caſu eſſe iure naturæ illicitum.

PRIMVM probatur. Nam in caſu, quo quis ab altero iniuriam patitur, licitum eſt cum diſcrimine alterius ſeipſum & ſua tueri, quoad fieri poſſit, atque adeò ſubire minus malum, ad auertendum à ſe maius, quod ſibi paratur per iniuriam alterius: Sed mors per iniuriam alterius certò imminens, eſt multò maius malum quàm incertum periculum mortis propriæ, quod incurritur per duellum: Ergo licitum eſt cum alterius diſcrimine ſecūdùm ordinem charitatis incurrere per duellum hoc minus malum, ad auertendum illud maius.

Minor patet. Maior probatur, tum ex illo principio legis naturæ, *Vim vi repellere licet*, vt habetur Lege, Vt vim. ff. de iuſtitia & iure, & cap. Si verò 1. Extra, de ſententia excommunicationis, vbi dicitur, *Leges & omnia iura hoc permittere:* Tum ex ordine charitatis. Nam ſubire minus malum pro auertendo maiori, aliud nihil eſt, quàm bonum maius, cuius priuatio eſt malum maius, anteferre bono minori, cuius priuatio eſt minus malū. Quod fit omninò ſecundùm ordinem charitatis, etiam cum detrimento & periculo alterius, qui per iniuriam inferre molitur malum; ſiquidem eum nō tenemur tūc diligere & ſeruare, cùm non ſit in neceſſitate conſtitutus, ſed ſpontanea malitia ſua nobis faciat ius, vt eum noſtræ defenſionis cauſa lædamus, neglecto nimirum illius bono pro noſtro. Itaq; licebit in eiuſmodi aliquo caſu, cum diſcrimine alterius, ſubire per duellum periculum mortis incertum, tāquā minus malum, ad auertendam mortem certò alioqui imminētem; atque adeò immunitatem à mortis periculo, tanquam minus bonum, poſtponere ipſi vitæ, certò alioqui amittendæ.

Talis autem caſus poſſet eſſe, PRIMO, quando Aduerſarius certò alioqui eſſet per fraudem oppreſſurus in iudicio innocentem, & impetraturus iniuſtam eius condemnationem ad mortem. Tunc enim ſi innocēs poſſet per duellum cum aduerſario auertere id malum, licitè illud iniret, vt cēſēt Caietanus & Nauarrus vbi ſuprà. SECVNDO, ſi aliquis dux belli certus eſſet fore alioqui vt ab hoſtibus ſuperetur, & cū toto exercitu pereat. Tūc enim licitum eſſe ad auertendā quoad poſſet communem cladem ſui & ſuorum, per duellum cum aliquo ex hoſtibus controuerſiam bellicam dirimere: vt iidem auctores ſentiunt. Et addit rectè Caietanus, licere tunc indifferenter ad eum finem non modò duellum acceptare, ſed etiam *indicere*, ſi id quoque eſſet neceſſarium & opportunū ad auertēdam cladem communem. Nihil enim inter vtrumque intereſt, quādo nō aggrediendi & vindicandi gratia, ſed defendendi fit, vt generatim antea diximus de rixa licita defēſiōis cauſa.

Ponunt etiam quidam alium caſum, vt Caietan. vbi ſuprà memorat, nempe ſi quis innocēs, eſſet ab iniquis iudicibus damnatus, vt vel in duello pugnaret, vel mortē ſubiret. Qui caſus nō videtur omnino improbabilis, nec in ſpecie à Caietano reiicitur. Nam etſi in eo caſu innocens nō patiatur iniuriam ab illo tertio, cum quo ei offertur duellum, ſed à iudicibus, tamen videtur habere tūc ius, vt aduerſus iniuriam iudicum nitatur per incertum duelli periculum euadere certā alioqui mortem, etiam cum detrimento tertij: ſiquidem magis ſeipſum quàm illū in eo caſu diligere poteſt. Maximè cùm iniqui iudices tertio illo tanquam quodam inſtrumento vtantur ad exequendam iniquam ſententiam, quoad vnam eius partem. Itaque vt poſſet innocens, iniquè obiectus leoni, v. g. ſe tueri, illum occidendo, vel etiam confringendo quodlibet inſtrumentum, quo iniquè necaretur: ita etiā in illo caſu videtur licitè ſe poſſe à certa morte defendere, occidēdo illum tertium, per quem iniqui iudices eum morti exponerent in duello.

Ponit etiam Nicolaus Lyranus in capit. 1. libr. 1. Regum alium caſum generalem, in quo liceat duellum: nempe quando aliter non poſſet terminari controuerſia ciuilis vel criminalis. Sed hic caſus meritò reiicitur à Caietano vbi ſuprà, vt patebit ex iis, quę iam ſubiungemus. Et hactenus de PRIMO.

SECVNDVM autem illud, ſcilicet iure naturæ illicitum eſſe duellum in omni caſu, quo id ad effugiēdam iniuſtam mortem certò alioqui imminentem neceſſarium non ſit, probatur PRIMO auctoritate Canonum Eccleſiaſticorum, in quibus omne eiuſmodi duellum tanquam alioqui iure naturæ & diuino prorſus illicitum damnatur, vt affirmat Syluester verbo, Duellum, num. 2. Id patet ex Cano. Monomachiam, 2. quęſt. 5. vbi Nicolaus Papa dicit, *videri Deum tentare, qui monomachiam exercent*, nec factum Dauidis eſſe trahendum in exemplum, qui cum Goliath pugnauit ſingulari certamine, peculiari ſcilicet inſtinctu Spiritus ſancti, vt ait Gloſſa in cap. Cura. Extra de purgatione vulgari.

Itē in cap. Henricus. Extra, de Clericis in duello pugnātibus, Cœleſtinus III. appellat *prauam conſuetudinem* huiuſmodi ſingularium certaminum, affirmátq; in eis committi peccatū homicidij, quod eſt ſine dubio contra ius naturæ. Et in Concilio Trident. ſeſſ. 25. in Decret. de Reformatione generali, capit. 19. appellatur *cōſuetudo deteſtabilis*, & ſub grauiſſimis pœnis de nouo prohibetur, in ordinariis ſcilicet caſibus quibus iure naturæ grauia & deteſtabilia ſunt eiuſmodi duella. Non enim videntur ibi damnari ea etiam duella, quæ ad effugiendā mortem certò imminentem, licita eſſent iure naturæ, vt neq; in aliis Canonibus Eccleſiaſticis, ſicut bene ait Syluester. Maximè cùm leges humanę ordinariè & per ſe nō obligent cum vitæ diſcrimine, iuxta ea quæ diſſeruimus ex probabiliori ſententia tomo 2. quæſt. 5. de legibus, punct. 7. circa finem.

SECVNDO probatur idem ex iure Ciuili, vbi ſimiliter hæc certamina ſingularia tanquam per ſe atrocia improbantūr. Vt in Lege vnica, Codice de Gladiatoribus lib. 11. vbi Imperator Conſtantinus ait: *Cruenta ſpectacula in ocio ciuili & domeſtica quiete non placent. Quapropter omnino gladiatores eſſe prohibemus.*

TERTIO probatur ratione. Nam nulla cauſa ex iis, ob quas eiuſmodi duella videri poſſent licita, eſt idonea, vt doctè oſtēdit Caietanus vbi ſuprà. PRIMO enim non eſt licitum indicere duellum propter vindicandam iniuriam aliquam. Nam auctoritate quidē priuata minimè

A nimè id licet, cùm munus iuſtitiæ vindicatiuæ ſpectet ſolùm ad auctoritatem publicam. Neque etiã licet indicere duellum auctoritate publica. Nam qui iniuriam vindicat, debet eſſe velut agẽs reſpectu alterius, quem punire intendit. Et ideò inſtar agentis naturalis oportet eum eſſe multò fortiorem altero tanquam paſſo, ita vt certum vel quaſi certum ſit, eum prævaliturum. Quod in ſingulari duorum certamine non poteſt certum vel quaſi certum eſſe. Nam vel eſt par vtriuſque conditio & facultas, vel multa poſſunt & ſolent in ſingulari certamine accidere, ob quæ is etiam qui valentior videtur, ſuccumbat. Quò fit, vt neque bellum ad vindictã ſuſcipi poſſit, niſi certa vel quaſi certa humanitus victoria ſit, vt optimè ratiocinatur Caietanus.

Qui & hinc infert, non modò propter hanc rationem illicitum eſſe reuocare iuſtum bellum offenſiuum ad duellum (extra caſum ſuprà poſitum ineuitabilis alioqui cladis) ſed etiam defenſiuum. Nam etiam in B defenſione imitari oportet, quantum fieri poteſt, agentia naturalia, quæ optimo & efficaciſſimo modo, quo poſſunt, reſiſtunt contrariis. Eſt autem inefficax & debilis nimis reſiſtendi modus per vnum, quem vinci & ſuperari facillimè poteſt contingere. Itaque perperam communis defenſio Reipub. vni committeretur, quandò à pluribus per commune bellum fortiùs & efficaciùs ſuſcipitur.

Nec Secundo licet acceptare duellum propter defendendum proprium honorem. Tum quia, apud ſapientes & probos, in repudiando duello, ne temerè vita alterius & propria periculo exponatur, & ideò peccetur contra legẽ diuinam, non perditur ſed acquiritur magnus honor, qui re vera præponderat illi falſo & mundano honori, qui apud vanos homines & filios C huius ſeculi ea re perditur. Tum quia ſi ob defendendum honorem eſſet licitum acceptare duellum, eadem ratione liceret ob eundem finem illud indicere, quãdo iudicio ſeculi id neceſſariũ videretur: ſiquidem vtrumque eſt eiuſdem rationis, quando fit neceſſariæ defenſionis cauſa, vt antè dictum eſt. Id autem nemo Chriſtianus concedet. Tum denique quia etiam apud homines mundanos ſatis multum tuebitur ſuum honorem, qui ad duellum prouocatus reſponderit aduerſario, ſe quidem paratum eſſe ad ſe defendendum, quandocunque ab eo inuadatur: acceptare tamen illud ex condicto contra legem diuinam & humanam nolle, vt annotauit Bannes quæſt. 40. artic. 1. in fine.

Neque eſt ſimile, quod plerique auctores concedũt, licere militi ad vitandam fugæ ignominiam occidere D inuaſorem, etiamſi fuga poſſet ſuæ vitæ conſulere, vt videbimus diſput. 5. in quæſt. de Homicidio. Nam homini fortitudinem bellicam profitenti fuga ex ipſo cõflictu turpiſſima eſt, etiam apud quoſcunque probos & ſapientes. Repudiatio autem duelli nõ ex hominis, ſed ex Dei timore, apud probos & ſapientes, quorum in primis ratio habenda eſt, nullam turpitudinem, ſed maximam habet laudem.

Nec Tertio licet duellum indicere vel acceptare, vt per eius euentum innoteſcat veritas & iuſtitia alterius partis, quando aliter videtur conſtare non poſſe. Nam duellum non eſt medium aptum ad eum finem, E cùm quandoque accidat ſuccumbere in duellis eos qui habent iuſtam cauſam, ſicut patet ex capit. Significaſti, Extra de purgatione vulgari. Vnde ibi & capit. Cùm ſuſcepti, eod. tit. damnãtur in omni caſu huiuſmodi duella inita manifeſtandæ veritatis cauſa, tãquam vana & ſuperſtitioſa ſortilegia, vt notat quoque Caietanus quæſt. 95. art. 8. ex doctrina D. Thomæ ibidem ad 3.

Nec Qvarto id licet finiendarum litium ciuilium aut criminalium cauſa, vt falsò ſenſit Lyranus in ca. 17. primi Regum. Nam neque ad hũc finem eſt aptum medium duellum cũ tanto periculo vitæ propriæ & alienæ: ſed alia ſunt ad eum finem media nempe aut cõuentio partium, aut ſententia iudicis, aut commune bellũ, ſi cauſa poſtulet, cuius & duelli quemadmodum non ſit eadem ratio, iam antè explicatum eſt in refutatione primæ cauſæ.

Neque eſt ſimile quod à pleriſque conceditur, licitum eſſe alterum interficere pro defenſione etiam rerum, vt videbimus infrà in dicta quæſt. de Homicidio. Nam cùm alter inuadit actu res tuas, ipſa iniuria tum flagrans (vt dicitur) & ex continenti, facit tibi ius, vt poſſis poſtpoſita vita alterius, teipſum armare conſeruando efficaciter res tuas. Aliud autem eſt, poſt illatam iniuriam in rebus, aut lite pendente, & iniuria exiſtente dubia, alterum, ex cõdicto velle occidere in duello. Hoc enim nõ tam eſſet res defendere, quàm vindicando iniuriam, eas vel earum compẽſationem repetere; quæ vindicta non niſi ad Superiorem pertinet, & quidem extra duellum, per viam ſcilicet bellicã aut iudicialem, quãdo certa vel quaſi certa ſit ſpes futuræ vindictæ, vt diximus in refutatione primæ cauſæ.

Nec Qvinto liceret duellum oſtentandarum virium cauſa. Nam vanè & perperam adhibebitur medium tam periculoſum propter talem & tam nõ neceſſarium finem. Vnde ſingulare certamen Dauidis cum Goliath, 1. Reg. 17. quod ad hunc finem videtur fuiſſe inſtitutum, communiter omnes excuſant per peculiarem inſtinctum diuinum; ſicut etiam Gloſſ. in Capit. Cura ſuſcepti, de purgatione vulgari.

Quamquam habuit etiam certamen illud non exiguum fructum, ſi quidem victoria Dauidis animos hoſtium fregit ac debilitauit, nõ ſecùs quàm ſi decem millia illorum occidiſſet, vt etiam mulierum chorus Dauidem excipiens illo cantico ſignificauit: *Percuſſit Saul mille, & Dauid decẽ millia.* 1. Reg. 18. Vnde etiam *videntes Philiſthiim, quòd mortuus eſſet fortiſſimus eorum, fugerunt* & inſignem plagam ab inſequentibus filiis Iſraël acceperunt, vt ibi cap. 17. narratur.

Nec Sexto licitum eſt duellum ſpectaculi & voluptatis gratia. Nam ſimiliter eſt medium nimis atrox ad finem tam parui momenti, iuxta id, quod ex Conſtantino in Lege vnica, Codice de Gladiatoribus, antè recitauimus. Atque eadem ratione merito damnat vbi ſuprà Caietanus velitationes quaſdam, quæ etiam ex conſenſu Ducum fiunt in bellis inter paucos, ex vtraque parte, ſpectaculi tantùm vel oſtentationis cauſa. Quamquam ſi opportunè inſtituantur ad debilitandas vires hoſtium, minimè ſunt improbandæ; vt ſatis indicauit poſteà idem Caietanus in Summa, verbo, Duellum, & explicuit Nauarrus in Manuali, capi. 15. num. 27. inducto exemplo Dauidis. Vbi etiam concedit, poſſe eiuſmodi certamina oblata ab hoſtibus acceptari ad conſeruandam exiſtimationem bonam exercitus noſtri apud hoſtes, ſiquidem ea etiam non parum momenti habet ad victoriam.

Nec Postremo pro cauſa licita duelli poteſt prætexi defenſio vitæ propriæ, quando aliter defendi poteſt. Siquidem aliud eſt, vim illatam vi repellere, ſe ab inuaſore defendendo; aliud, ſponte indicere aut acceptare duellum, quo vita nimirum non defenditur, ſed exponatur potiùs periculo.

Ex quibus ſequitur, peccare etiam eos qui quomodocunque conſilio vel auxilio cooperantur huiuſmodi duellis, quibus & grauiſſimæ pœnæ in Concilio Trident. ſeſſ. 25. cap. 19. decernuntur, vbi & ſpectatores excommunicantur. Itaque Principes præſertim ſemper peccant & incurrunt eas pœnas aſſenſum præbendo his duellis, ſiue ea concedendo: quamuis in aliquo caſu extraordinario, ad vitanda maiora mala & ſcandala, putat Caietanus vbi ſuprà poſt Nicol. de Lyra in cap. 17. 1. Reg. poſſe à Principibus permitti, eo modo quo permittuntur quandoque alia peccata, ad euitandum maius malum. Non enim idem eſt, facultatem ad aliquid concedere, & id permittere.

Digitized by Google

PVNCTVM SECVNDVM.

Quid, & quale peccatum ſit Seditio.

D. Thomas quæſt. 42.

SEDITIO, vt notant auctores boni ex Cicerone lib. 6. de Republica, diſſenſio ciuiũ eſt; ſic nimirũ dicta, quoniam ſeorſim tunc ciues alij ab alijs eãt, ducto vocabulo à vocula, *Seorſum*, & vocula, *Itio*. Nec dubitari poteſt quin ex parte illorum, qui per huiuſmodi diſſenſionem aduerſantur bono pacis politicæ, ſit peccatũ mortale ex genere. Bonum namque illud politicæ pacis & vnitatis ciuium in eodem corpore Reipublicæ, magnum quoddã bonum eſt, cùm ciuitas ſeu populus ſit cœtus non quilibet, ſed iuris conſenſu & vtilitatis communione ſociatus, vt ex *Sapientum ſententia* definit S. AVGVSTINVS lib. 2. de ciuitate Dei, cap. 21. & libr. 19. cap. 21. & ex illo quoque S. Thomas artic. 1.

Ex parte autem illorum qui in ſeditione defendunt pacem & vnitatem hãc Reipublicæ, reſiſtendo perturbatoribus illius, conſtat non eſſe peccatum diſſenſionem ciuium, vt docet D. Thomas art. 2. & optimè etiam Caietanus in ſumma, verbo, Seditio. Vnde neque hi propriè ſeditioſi vocantur. Nam vt iuſtè quis ab alio iniquè inuaſus ſeipſum defendit: ita etiam boni ciues Rempublicam aduerſus ſeditioſos bonum eius perturbantes, & eatenus eam inuadentes.

Nec ſolùm Seditio eſt peccatum ex ſuo genere mortale, ſed etiam ſpeciale cõtra charitatem. Nam diuerſo modo eius paci repugnat, atque alia, quæ habent ſimilitudinẽ cum illa: Vt Diſcordia, Schiſma, Bellum, Rixa. Ab his enim omnibus peccatis repugnantibus itẽ paci charitatis, Seditio differt, vt docet D. Thomas art. 2.

A *Diſcordia* quidem, nam Diſcordia propriè eſt tantùm in animis, & inter quoſcunque: Seditio autem eſt etiam in opere & pugna, & inter partes multitudinis, quæ ex pluribus ciuibus conſtent.

A A *Schiſmate* etiam, quia Schiſma aduerſatur vnitati ſpirituali Eccleſiæ, & eſt præcipuè ſpiritualis diſſenſio voluntatum: Seditio autem aduerſatur vnitati politicæ Reipublicæ, & eſt æquè in opere pugnæ, & in præparatione ad illud.

Item à *Bello*, quia hoc eſt inter integras Reſpublicas, & præcipuè conſiſtit in opere: Seditio autem eſt inter partes eiuſdem Reipublicæ, & æque etiam conſiſtit in ipſa præparatione animorum ad pugnæ opus.

Item à *Rixa*, quia hæc eſt inter duos aut paucos, & ideò ſolùm infert proximo priuatum damnum: Seditio eſt inter partes multitudinis, & ideò eſt pernicioſa cõmunitati ipſi politicæ, vt eſt dictũ. Vnde Apoſtolus 2. ad Corinth. 12. ſeditiones annumerauit alijs ſpecialibus peccatis tanquam ab iis diſtinctum. *Timeo*, inquit,
B *ne fortè cùm venero, non quales volo, inueniam vos, ne fortè contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, detractiones, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones ſint inter vos.*

Eſt itaque Seditio ſpeciale peccatum contra pacem charitatis formaliter, vt notat etiã Caietanus in Summa: quamuis materialiter quidem etiam eſt contra iuſtitiam, quatenus infert damnum Reipublicæ & eius ciuibus, ſicut part. præcedente diximus, Rixam quoque aduerſari iuſtitiæ. Et ſic intelligo, quod ait D. Thomas hîc art. 2. ſeditionem aduerſari iuſtitię. Nam certum eſt eam propriè & formaliter non eſſe niſi vnicum ſpecie peccatum contra pacem charitatis, vt non ſolùm Caietanus loco citato, ſed etiam ipſe D. Thomas ſenſit initio
C quæſt. 37. & quæſt. 39.

Porrò qui auctor etiam ſeditionis eſt, maximè eſt reus huius peccati. Quod ipſum etiam maius eſt, quando non tãtùm in præparatione animorum ad pugnam, ſed in pugna iam ipſa committitur. Quæ quantam habeat peruerſitatem, poteſt intelligi ex illa deſcriptione Virgilij lib. 1. Æneidos.

——magno in populo cùm ſæpè coorta eſt
Seditio, ſæuitque animis ignobile vulgus,
Iámque faces & ſaxa volant; furor arma miniſtrat.

QVÆSTIO DECIMAOCTAVA.

De Scandalo quod eſt contrarium beneficentiæ Charitatis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 43.

EXPLICANDA *ſunt quatuor.* PRIMO, *Quid, & quotuplex ſit Scandalum.* SECVNDO, *An ſit peccatum, & quale.* TERTIO, *An in viros etiam perfectos cadat.* QVARTO, *Quid faciendum vel intermittendum ſit propter illud vitandum.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid & quotuplex ſit Scandalum.

D. Thomas artic. & 1.

QVID ſignificetur vocabulo Scandali, S. HIERONYMVS interpretatus eſt in cap. 15. Matth. circa illa verba diſcipulorum Domini: *Scis, quia Phariſæi audito hoc verbo ſcãdalizati ſunt?* Vbi Hieronymus ita ſcribit: *Quia crebrò teritur in Eccleſiaſticis Scripturis ſcandalum; breuiter dicamus quid ſignificet. Πρόσκομμα & σκάνδαλον, nos offendiculum, vel ruinam, & impactionem pedis poſſumus dicere.*

Itaque ſcandalum dicitur quicquid in via obiectum eſt, in quod poſſit quis pede impingere, itémque impactio ſiue offenſio ipſa pedis; atque etiam ruina & caſus, quatenus hæc omnia ſolent effectus eſſe alicuius eiuſmodi offendiculi. Atque eadẽ vis eſt vocabuli *πρόσκομμα*: niſi quòd per illud propriè iſta ſignificantur: per vocabulum autem *σκάνδαλον* non niſi metaphoricè.
D Nam propriè *σκάνδαλον* apud Græcos ſignificat paruulum illud lignum in muſcipula, ex cuius motu, cùm mus eſcam attigit, ſequitur caſus aſſerculi muſcipulam concludentis. Atque inde per metaphoram, nominatur ſcandalum, omne offendiculum in via, ex quo impendet caſus ſeu offenſio pedis, & ſic etiam ipſe caſus & offenſio, ſicut dictum eſt.

Hinc rurſus Scandalum à Theologis & in Scriptura ſacra nominatur, quod in hac vita, tã quam in via, qua contendimus ad beatitudinem, ſic ab aliquo fit aut dicitur, vt ſit alteri occaſio ruinæ ſpiritualis, nimirum peccati. Quod etiam S. Hieronymus vbi ſuprà declarauit, poſt recitata verba mox ſubiungens: *Quando ergo legimus; Quicunque ſcandalizauerit quemquã, hoc intelligimus: Qui dicto factóve occaſionem ruinæ cuiquam dederit.*

Digitized by Google

A Ex quibus Hieronymi verbis cõmuniter Doctores hanc Scandali deſcriptionem confecerunt: *Scandalum eſt dictum vel factum, minùs rectum, præbens occaſionẽ ruinæ.* Ita D.Thom.hîc art.1. & Alexander Hallenſis parte 2. q.189.memb.1.& Richard.in 4.d.38.art.vlt.q.1.& Durandus ibidem q.3. & Maior ead.d.q. vlt. & Adrianus quodlib.1.art.1. & Syluester & alij Summiſtæ, verbo *Scandalum,* & Couarruuias Relect.in cap. *Peccatum,* de reg.Iur.part.1.num.5.

Dicitur autem tantummodo *dictum vel factum;* quia actus duntaxat exterior alteri notus (cuiuſmodi eſt dictum vel factum) poteſt habere rationem ſcandali, tanquam obex nimirum in via obiectus; non autem actus interior, ſicut notauit rectè Adrianus quodlib.1.art.1. in reſponſione ad 4. & ante illum D.Thom. in 4. diſt. 38.quæſt.2,art.1.ad 3. B

Dicitur etiam *minus rectum,* & nõ abſolutè, malum, aut non rectum, ad denotandum, poſſe etiam ſcandali rationem eſſe in actu, qui non ſit vndequaque prauus, ſed tantùm habeat ſpeciem mali; aut qui dumtaxat ratione effectus, ſcilicet ruinę alterius, malus ſit, licèt alioqui per ſe omninò ſit bonus. Itaque quamuis per illam particulã, *minus rectum,* ſignificetur in prædicta definitione actus, qui ex aliquo capite careat debita rectitudine, atque adeò ſimpliciter ſit nõ rectus, ſed prauus: tamen propter dictam rationem meritò hoc ipſum ſignificatur illo modo dicendi, ſcilicet *minus rectum.*

Non enim id duntaxat minùs rectum appellari ſolet, quod ſimpliciter rectum eſt, licet non adeò, comparatione alterius, ſed etiam id quod propter aliquem defectum, eſt minùs rectum quàm ſimpliciter debet, & C quod ideò eſt abſolutè & ſimpliciter malũ; iuxta illud D. Dionyſij cap.4.de diuinis nominibus: *Bonum conſurgit ex integra cauſa, malum autem ex quocunque defectu.* In quam ſententiã dixit quoque Philoſophus lib.2.Ethic. cap.6. *Peccare multis modis poſſumus: rectè verò agere, vno modo tantùm licet; atque ideò illud facile, hoc verò difficile eſt. Facile ſiquidẽ eſt à ſcopo aberrare, ſicut ipſum attingere difficile.* Qua de re vide quæ diſſeruimus, tom.2. quæſt.15. de actibus humanis punct.6.

Dicitur denique in illa definitione, *præbẽs occaſionem ruinæ,* non autem cauſam, &c. Tum ad ſignificandum à nulla re extrinſeca, tanquam ab efficaci cauſa poſſe humanam voluntatem induci ad peccandum, ſed ſolùm tanquam ab occaſione, ſi ipſa ſponte velit. Tum vt ea D definitione comprehendantur etiam ſcandala, quæ cõtinentur quandoque actibus alioqui bonis, & ſolùm ob circumſtantiam effectus (ſcilicet ruinæ alterius) prætermittendis, vt poſteà dicemus: Qui actus non tam cauſa quàm occaſio alienæ ruinæ dici poſſunt.

Porrò Scandalum variè DIVIDITVR. PRIMO in actiuum & paſſiuum. ACTIVVM eſt illud, quod iam definiuimus, & de quo in primis inſtituitur hæc diſputatio, ſcilicet factum vel dictum minùs rectum, quod eſt alteri occaſio ruinæ. PASSIVVM nominatur ipſa ſpiritualis ruina alterius. Vnde hæc diuiſio Scandali analogica eſt, quatenus Scandali vocabulum primariò conuenit Scandalo actiuo, & deinde etiam attribuitur Scandalo paſſiuo, propter ordinem, quem ad actiuum habet, ſicut effectus ad aliqualem ſui cauſam.

E SECVNDO, diuiditur vel ſubdiuiditur potiùs Scandalum actiuum in Scandalum per ſe, & Scandalum per accidẽs. Scandalum *per ſe* hoc loco appellamus, cùm ex certa & expreſſa intentione datur alteri occaſio peccãdi. Vt ſi quis hortetur alterum, vt peccet, intendens formaliter ruinam ipſius; vel quando facit aut dicit aliquid, quod per ſe & ex natura ſua eſt inductiuum ad peccandum, ſicut ait D.Thom.art.1.ad 4. ponens exemplum in eo, qui publicè facit actum malum vel habentem ſpeciem mali. Scandalum autem *per accidens* nunc nominamus, cùm præter intentionem prædictam, & præter naturã ipſius act⁹ ſequitur alterius ruina. Quod ſit, quando quis accipit occaſionem peccandi ex actu alterius bono, ſecundùm ipſius quidem naturam, licèt non hîc & nunc; vel etiam malo, aut habente ſpeciem mali, ſed per quem quis non expreſſa & formali intentione intenderit ruinam alterius, ſed tantummodò ſatisfacere ſuæ voluntati, vt ait S. Thomas art.3.& patebit magis ex puncto ſequenti.

TERTIO Scãdalum quoque paſſiuum ſubdiuiditur in Scandalum datum & acceptum. Scandalum *datum* dicitur id, quod verè oritur ex actiuo Scãdalo alterius: & ſolet etiam appellari Scandalum *puſillorum,* ſeu *infirmorum,* quod eſt cauendum: iuxta illud Chriſti Matt.18. *Quicunque ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria, &c.* Scãdalum autẽ *acceptum* dicitur ruina alterius, nõ verè orta ex Scãdalo actiuo alicuius alterius, ſed ex malitia propria: & ſolet etiam appellari Scandalum *Phariſæorum;* neque eſt curandum. Iuxta illud Chriſti Matth.15. *Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum.*

PVNCTVM SECVNDVM.

An Scandalum ſit peccatum, & quale.

D.Thomas arti.2.3.4.

QVÆDAM ſunt certa de hac re apud Doctores, & aliquid controuerſum. Certum eſt PRIMO, omne Scandalum actiuum, in eo quidem, qui ſcandalizat, eſſe ex ſuo generè peccatum mortale; ſiue illud ſit ſcandalum actiuum per ſe, ex parte formalis & expreſſæ intentionis, aut ex parte ipſius operis, iuxta dicta puncto præcedenti; ſiue per accidens, cùm ſcilicet quis, licèt neque expreſſa intentione velit ruinam alterius, neque exerceat opus natura ſua ad illam ordinatum, tamen poteſt & tenetur illam impedire, abſtinendo ab opere ex quo alter ruinæ occaſionem accipit, & non abſtinet.

Probatur PRIMO teſtimonio Domini, qui Matt.18. generatim de omnibus ſcandalizantibus pronunciat: *Væ homini illi per quem ſcandalum venerit.* DEINDE manifeſta ratione. Nam eſſe alteri cauſam vllo modo voluntariam ruinæ ſpiritualis, eſt omnino cõtra charitatem, & illum eius actum qui eſt proximo *benefacere,* de quo diſſeruimus ſuprà quæſt.8. Ergo ex ſuo genere eſt peccatum mortale.

Et confirmatur hæc ratio ex Apoſtolo, qui ad Rom. 14. declarauit, cõtra charitatem eſſe etiam Scandalum per accidens; quale eſt eius qui nõ abſtinet à cibo, propter quam proximus ſcãdalizatur. *Si propter cibũ,* inquit, *frater tuus contriſtatur, iam non ſecundùm charitatẽ ambulas. Noli cibo tuo illũ perdere, propter quem Chriſtus mortuus eſt.* Et 1.Corinth.8. *Sic autẽ,* inquit, *peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorũ infirmã, in Chriſtum peccatis. Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrẽ meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.*

Neq; obſtat quod ait Dominus Matth.18. *neceſſe eſſe vt veniant ſcandala.* Non enim ſignificat, eſſe neceſſaria neceſſitate abſoluta, ac proinde non libera, neque peccata; ſed loquitur de neceſſitate ex hypotheſi præſciẽtiæ ſuæ diuinæ, vt exponit D. Thom.hîc art.2. Vel ſenſus eſt, vtile & expediens eſſe, vt diuinitus permittãtur Scandala propter bona, quæ ex illis ſunt, ſicut ex malis omnibus elicit. Quo pacto dixit etiam Apoſtolus 1. ad Corinth.11. *Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati,* inquit, *ſunt, manifeſti fiant.*

Neque obſtat quoque quod S.HIERONYMVS ſuper illud Matth.16. quod dixit ad Petrum Dominus: *Scandalum mihi es,* ait, eum Petri errorem natum fuiſſe ex pietatis affectu. Nihil enim impedit quominus bono affectu & intentione quædam peccata committãtur; vt bene notauit in hoc propoſito Adrianus, quodlib.1.art.1.in fine, poſt Richard.in 4.d.38.ar.10.q.1.ad 2.

Digitized by Google

qui concedit Petrum tunc aliquo modo peccaſſe. Chriſtum quantum in ipſo fuit ſcandalizando, & retrahēdo illum ab eo quod erat ipſi à ſuo patre imperatum; præſertim cùm needum tātam Chriſti notitiam haberet, vt illicò aduerteret eſſe impoſſibile Chriſtum deſiſtere à profectione Hieroſolymitana cōtra præceptum Patris. Quanquam D. Thomas art. 2. ad 2. nō videtur admittere, quòd Petrus tum peccauerit, & ideò dicit, Scādalum appellaſſe Dominum nō propriè, ſed latiùs ſumpto vocabulo, prout Scandalum nominari poteſt quodcūque boni operis impedimentum.

Sed probabilius eſt, Petrum tunc ſaltem venialiter peccaſſe peccato Scādali. Alioqui nec fuiſſet tā aſperè increpatus à Domino, nec eius factum Hieronymus appellaret *errorem*, vt bene Adrianus argumentatur. Et, vt dictum eſt, bona quoque intentione poteſt peccari. Imo vt ait Philoſophus, lib. 6. Ethic. cap. 13. facillimè eos peccare contingit, qui aut natura aut bono affectu bonam intentionē habent, ſi eis prudentia & perſpicacia deeſt. *Sicut in corpore valido*, inquit Philoſophus, *quod ſine viſu mouetur, cōtingit vt vehemēter erret, propterea quòd viſu caret. Ita quoque*, inquit, *hic euenit.* Vnde etiā Apoſtolus ad Rom. 10. *Teſtimonium perhibeo illis, quòd æmulationem Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam, &c.*

Secvndo certum eſt, ſcandalum paſſiuum in eo, qui ſcandalizatur, ſemper quoque eſſe peccatum mortale vel veniale, prout mortale vel veniale fuerit peccatum, in quod occaſione accepta ab alterius facto vel dicto labitur. Patet. Nā ſcandalū paſſiuum eſt ipſa ſpiritualis ruina per peccatum, vt dictum eſt puncto præcedenti. Et ſicut fieri poteſt, vt vnus, quantum eſt in ſe, ſcādalizet alterum, & alter non ſcandalizetur, & viciſſim, vt quis perperam accipiat occaſionem ruinæ ex facto alterius, qui vere ipſum non ſcandalizat: ita conſtat fieri poſſe, vt ſit peccatum ſcandali actiui in vno, ſine peccato ſcandali paſſiui in altero, & viciſſim peccatum ſcandali paſſiui in vno, ſine peccato ſcandali actiui in altero; ſicut clare docet D. Thomas art. 1. ad 4.

Hinc de ſcādalo actiuo ſine paſſiuo intelligitur illud Matth. 16. *Scandalum mihi es.* De ſcandalo autem paſſiuo ſine actiuo, illud Matth. 15. *Scis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcādalizati ſunt?* Et illud Simeonis de Chriſto. Lucæ 2. *Ecce poſitus eſt hic in ruinam & reſurrectionē multorū, & in ſignum, cui contradicetur.* Atq; etiam illud Apoſtoli de eodem ad Rom. 9. & ex Iſaia: *Ecce pono in Sion lapidē offenſionis, & petrā ſcandali, & omnis qui credit in eum, non confundetur.* Et quod ſcribit Tertvllianvs in libro de velādis virginibus paulò poſt initium, aduerſus eos, qui perperam ex aliorum continentia & religioſa vita ſcandalizantur, & eam impiè improbant. Vbi quemadmodum horum ſcandalum paſſiuum ſit abſque actiuo in continentibus, his verbis declarat ibi Tertullianus: *Scādalum, niſi fallor, non bonæ rei ſed malæ exemplum eſt, ædificans ad delictum. Bonæ res neminem ſcandalizant, niſi malam mentem. Si bonum eſt modeſtia, verecundia, faſtidium gloriæ, ſoli Deo captans placere; agnoſcant malum ſuum, qui de tali bono ſcandalizantur. Quid enim ſi & incōtinentes dicant ſe à continentibus ſcandalizari, continentia reuocanda eſt?*

Tertio certum eſt, ſcandalum quidem paſſiuum non eſſe peccatum alicuius certæ ſpeciei, ſed poſſe eſſe diuerſarum, prout poteſt quis in diuerſarum ſpecierū peccata labi accepta occaſione ex alterius dicto vel facto. Neque hoc ipſum quòd ex alieno dicto aut facto occaſio ſumatur peccandi, eſt aliquid quod per ſe conſtituat peculiarem aliquam ſpeciem peccati: Vt neque per alias occaſiones ſeu incitamēta peccatorum aliqua peculiaris ſpecies peccati cōſtituitur. Ita docet D. Thomas, art. 3. & alij omnes.

Qvarto, certum eſt, ſcandalum actiuum per ſe, quod fit cum expreſſa & formali intentione ruinæ & peccati proximi, vt peccatum & malum eius eſt, eſſe A peccatum ſpeciale ſcandali diſtinctū ab omnibus aliis. Nimirū ſi quis ea intētione alteri ſuadeat actum malum, vt per eum peccet, aut ad eum ipſum finem faciat, vel dicat aliquid coram eo. Etenim hoc directè eſſet cōtrarium illi beneficentiæ charitatis, quæ eſt correctio fraterna; & conſequēter ſpeciale peccatum eſt. Nā contraria ſunt proximū deterrere & liberare à malo peccati, quod eſt officium correctionis fraternæ; & proximum velle inducere in ipſum malum peccati. Et hæc quidem certa ſunt.

Controversia autem inter Doctores eſt, An quoduis etiam aliud ſcandalum actiuum, quantumuis per accidēs, & præter illam formalem & expreſſam intentionem ruinæ proximi, ſit ſpeciale peccatum. Sunt B enim hac de re duæ opiniones; Vna negat, excepto caſu, quo actus ſcandali actiui non eſt alioqui per ſe malus: nam tunc nō habet aliam peccati ſpeciem, ad quam pertineat, præterquam ſcandali. Ita videtur ſentire S. Thomas, art. 3. vbi ait, ſcandalum actiuum per accidēs, & præter intentionē agentis, *vt puta*, inquit, *cùm aliquis facto ſuo vel verbo inordinato nō intendit alteri dare occaſionem ruinæ, ſed tantùm ſuæ ſatisfacere voluntati*, non eſſe ſpeciale peccatum. Ita etiam expreſsè docet ibi Caietanus, atque etiam in Summa. verbo *Scandalum*, quē ſequitur in hoc Couarruuias Relectione in Cap. *Peccatum*, p. 1. num. 5. & Bannes hîc art. 4. & eadem fuit ſententia Durandi in 4. diſt. 38. quæſt. 3. & Paludani in 4. diſt. ead. quæſt. 6. concl. 2.

C Argumentum huius ſententiæ eſt, Primo, quia ſpecies in moralib⁹ nō ſumitur ab eo quod eſt per accidēs & præter intentionem, ſed ab eo quod eſt per ſe intentum, vt ait D. Thomas in dicto art. 3.

Secvndo, quia accidentalis videtur eſſe differentia actus, qui fit manifeſtè, & ideò eſt ſcandaloſus, ab eo qui fit occultè, vt ait etiam D. Thomas illic in reſponſione ad 3.

Tertio, nam qui ſollicitat fœminam ad fornicationem, non ruinæ ſpiritualis illius, ſed ſuæ voluptatis cauſa, tantùm videtur committere peccatum fornicationis, non autem ſcandali.

Qvarto, poteſt etiam pro hac opinione fieri hoc argumētum: Ex hoc quòd aliquis per accidens, & præter formalem & expreſſam intētionem ſit ſibi ipſi cauſa D volūtaria ruinæ propriæ ſpiritualis, cùm ſcilicet vult committere id, quod eſt peccatū, vt furtum vel adulterium, non peccat ſpeciali peccato ſcandali, diſtincto ab ipſo peccato furti vel adulterij: Ergo neq; ex hoc, quòd ſimiliter per accidēs ſit volūtaria cauſa alterius ſimilis ruinæ proximi. Concedit tamen nihilominus Bannes, circumſtantiam Scandali actiui per accidens, eſſe neceſſariò confitendam, quia notabiliter aggrauat.

Altera ſententia affirmat, omne ſcandalum actiuum, quod ſcilicet ſit vera cauſa ſiue occaſio voluntaria ruinæ proximi, eſſe peccatū ſpeciale ſcandali, & vt tale in confeſſione aperiendum, quamtumuis ſit per accidens & præter intentionē formalē & expreſſam ruinæ alterius. Ita docet Adrianus in 4. in materia de Cōfeſſ. E quæſt. 4. §. *Venio nunc ad inueſtigandum de circunſtantijs*, & Sylueſter verbo *Scandalum*, q. 2. & Ioan. Maior in 4. diſt. 38. q. vlt. §. *Tertiò principaliter*, & Antonin. 2. part. tit. 7. §. 4. cap. 4. Et Nauarrus Relectione in capit. *Conſideret*, de pœnitētia, diſt. 5. §. *Animaduertere*, num. 9 & in Manuali, cap. 6. nu. 19. Qui hāc ſententiam amplectitur in caſibus, quibus probabiliter putari poteſt, inordinatū dictum vel factum vnius manifeſtum, futurum occaſionem alteri ruinæ, etiam ſi fortè non ruat, vel ruat præter intentionem ſcandalizantis.

Quo pacto ſine dubio hæc ſententia ab aliis etiam auctoribus intelligitur. Nam quando attentis etiam omnibus circumſtantijs actus inordinatus vnius nō eſt talis, vt probabiliter putari poſſit alteri futurus occaſio ruinæ, non erit peccatum ſcandali, nec diſtinctum, nec

Digitized by Google

nō diſtinctum, vt ſentit etiam Bannes hîc art.4. in fine. Nam tunc non poteſt quis cenſeri cauſa moralis ruinæ alterius. Videtur quoq; in hac poſteriori ſententia fuiſſe omnino Alexander Hallenſis p.2.q.189.memb.2. in fine, vbi expreſsè dicit, *conſtitui alterum peccatum per hoc, quod actus malus fiat in publico, & ideo ſit ſcandaloſus.*

Hæc poſterior ſententia mihi probabilior videtur. Primo, quia in omni alia materia morali, in qua peccatum ſpecificatur à nocumento vel iniuria illata, intentio & voluntas tacita & indirecta ſeu virtualis æquiualet intentioni expreſſæ & formali ſeu directæ, ſaltem vt per illam etiam cōmittatur verè peccatū talis ſpeciei, licèt non adeò grauiter: Ergo etiam in hac materia ſcādali. Antecedens patet. Nam verè committit peccatum *Detractionis*, qui temerè dicit aliquid, ex quo ſequitur detrimentum famæ proximi, quamuis hoc detrimentū expreſsè & directè non intendat, ſed ſolùm indirectè; quatenus poterat & tenebatur illud impedire, abſtinendo à ſermone, ex quo illud ſequitur, & non impediuit. Item pari modo verè committit peccatum *furti*, qui rapit rem alienam non formali & expreſſa intentione nocendi proximo, ſed commodandi ſibi. Item qui committit fornicationem in loco ſacro, verè committit etiam peccatum *ſacrilegij*, licèt expreſsè & directè non intendat inferre iniuriam & irreuerentiam loco ſacro, ſed ſolùm indirectè & tacitè; quia non eā impedit abſtinendo à tali actu, cùm poſſit & teneatur. Similiter igitur in propoſito per voluntatem etiam indirectā ruinæ alterius committitur verè peccatum ſcādali. Cuius ſanè argumēti nodum fatetur infrà Caietanus q.43.art.2.ad 3. ſe neſcire diſſoluere.

Secvndo. Nam qui præter expreſſam intentionem ſcandalizat proximum per actum alioqui bonum, verè committit ſpeciale peccatum ſcandali, vt concedit Caietanus, & etiam Paludanus vbi ſuprà: licèt is ſolùm indirectè & tacitè vult proximi ruinam: Ergo etiam qui ſimiliter ſcādalizat proximum per actum alioqui malum. Non enim is eſt melioris conditionis quàm ille alter: nec quòd actus eius ſit alioqui malus, obſtat quominùs alia ratione poſſit eſſe in alia ſimul ſpecie peccati, vt patet ex doctrina D.Thomæ 1.2.q.18.ar.10. Nec puto planè hoc argumentum poſſe ſolui.

Tertio, quia circumſtantia quæ ex actu alioqui bono facit malum in ſpecie aliqua determinata, vbicūque in actu reperiatur; conſtituit peculiarem ſpeciem peccati, ſi ſaltē indirectè ſit voluntaria; vt concedit etiā Bannes art.4.dub.11. in fine: Sed circumſtantia ſcandali eſt talis, vt concedit Caietanus, & Paludanus, & idē Bannes, & patet in caſu præcedentis argumēti: Ergo in quocunque actu ſiue bono ſiue malo reperiatur, conſtituet eum in peculiari ſpecie ſcandali, cùm ſaltem indirectè eſt voluntaria. Maior patet tum ex doctrina D. Thomæ 1.2.q.18.art.11. Tum ratione, quia vbique talis circumſtantia retinet ſuam moralem rationem, per quam ſemper conſtituet ſpeciem; ſi aliquādo eam conſtituit.

Qvarto accedit; quòd ſi formalis illa intentio ruinæ alterius ad ſpeciale ſcandali peccatū neceſſaria eſt, rarò aut nunquam peccatū ſcandali ab hominibus cōmitteretur. Quotus enim quiſque tam improbus eſt, vt per malitiam planè diabolicam velit ipſam ruinā ſpiritualem proximi? Et tamē in Scriptura non ſemel mētio huius peccati fit, tanquam eius quod non rarò ab hominibus perpetretur. Vt cùm ait Dominus, Matt.18. *Qui ſuſceperit vnū talē paruulum in nomine meo, me ſuſcipit. Qui autem ſcandalizauerit vnū de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria, &c.* Vbi indicat æquè poſſe frequentem eſſe vſum ſcandali atque operum charitatis. Et cùm ait deinde: *Væ mundo à ſcandalis; neceſſe eſt enim vt veniant ſcandala. Veruntamen væ homini illi, per quem ſcandalum venerit.* Et; *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te:* Id eſt (interprete

A ibi Hieronymo) *ſi ita eſt quis tibi coniunctus, vt manus, pes, oculus, & eſt vtilis atque ſolicitus & acutus ad perſpiciendū, ſcandalum autem tibi facit, & propter diſſonantiam morū te pertrahis in gehennā, melius eſt; vt & propinquitate eius & emolumentis carnalibus careas, ne dum vis lucrifacere cognatos & neceſſarios, cauſſas habeas ruinarū.* Et cùm Apoſtolus 1.Cor.8. de ſcandalo loquens ait: *Sic autem peccantes in fratres & percutientes conſcientiā eorum infirmam in Chriſtum peccatis.* Certè in iis locis non eſt ſermo de peccato, quod rarò aut nunquam cōtingat. Quare cùm in eis ſermo ſit de ſpeciali peccato ſcandali; conſequitur, ad id non requiri formalem illam intētionem ruinæ fratris, quæ, vt diximus, apud homines rariſſimè vel nunquam contingens eſt.

B Ad Primvm verò argumentum prioris ſententiæ reſpondeo primò, quòd dicit Sanctus Thomas, ſpeciem in moralibus non ſumi ab eo quod eſt præter intentionem & per accidens, verum aliquo modo eſſe de ſpecie directa. Nam quod eſt præter intentionē expreſſam, non niſi reductiuè pertinet ad actûs ſpeciem. Deinde dico, debere id intelligi de eo quod eſt præter omnem intentionem, ſcilicet directam & indirectā, & eatenus planè per accidens; qualis non eſt in propoſito ruina fratris, vt patet ex dictis.

Et quòd ita debeat intelligi ſanctus Thomas, patet Primo ex iis, quæ tom.2.quæſt.13. de actibus humanis p.4. ex ipſius D. Thomæ ſententia explicuimus de modo, quo debent eſſe voluntariæ eæ circūſtantiæ, quæ
C dant actui ſpeciem. Deinde ex eo quod hîc D. Thom. in illo ipſo art.3. ſubiungit, ita debere intendi nocumētum proximi, vt ſcandalum ſit ſpeciale peccatum; ſicut in furto, quod eſt ſpeciale peccatum, intenditur nocumentum ſpeciale proximi. Quam certè intentionem in furto non oportet eſſe directam, ſed ſatis eſt eſſe indirectam, vt diximus in prima noſtra probatione. Tertio idē patet ex eo, quod art.1. ad 4. dicit eſſe etiā ſcādalum per ſe, quando ipſum opus natura ſua eſt ordinatum ad fratris ruinam, etiamſi nimirum intenſio ruinæ ſit tantùm indirecta.

Nec vult tantùm, eſſe tunc ſcandalum per ſe ratione *operis*, non autem ratione *intentionis*, ſicut explicat Caietanus. Quod enim nullo modo eſt per ſe ratione in-
D tentionis, nullo etiam modo eſt per ſe ratione operis, vt eſt opus humanum, ſicut de eo hîc loquitur D. Thomas. Vnde Syluester vbi ſuprà reprehendit Piſanellam, quòd iudicauerit eſſe D. Thomæ illam priorem opinionem. Fateor tamen D. Thomam obſcurè eſſe locutum. Et quid ſit de eius mente, res eſt ea quam declaraui.

Ad Secvndvm argumentum reſpondeo, differentiam illam ſeu circumſtantiàm actus *manifeſti*, accidentalem quidem eſſe actui, vt is eſt in alia ſpecie peccati, nec ſic dare actui ſpeciem: non autem actui abſolutè, vt eſt moralis actus, & vt ea circumſtantia tranſit in peculiare obiectum volitum ſaltem indirectè; quo pacto dat actui ſpeciem, iuxta ea quæ ex D.Thomæ doctrina tradidimus tomo 2.q.13. de actibus humanis punct.4.

Ad Tertivm reſpondeo, eum qui ſolicitat fœminam, aliàs non paratam, peccare quoque ſpeciali pec-
E cato ſcandali, vt patet ex argumentis poſterioris ſententiæ: nam eſt tunc verè cauſſa ruinæ illius ſpiritualis. Vnde ſecūdùm omnes debet hoc in Cōfeſſione aperire.

Ad Qvartvm nego conſequentiam. Nam ruina ſpiritualis propria, eſt quædam conditio generalis omnium peccatorum mortalium, quæ quaſi contrahitur per ſpeciales rationes ſingulorum huiuſmodi peccatorum, vt omnia illa ſunt, mediatè ſaltem, contra charitatem: iuxta illud Pſ. 8. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* Ruina verò proximi, vt ab altero profecta, non eſt talis conditio communis peccatorum, ſed peculiare quiddam; & ideò peculiaris peccati ſpeciem conſtituit, nempe ſcandali, ſiue directè, ſiue indirectè ſit volita.

Digitized by Google

PVNCTVM TERTIVM.

An ſcandalum cadat etiam in viros perfectos.

D.Thomas artic.5.& 6.

ABſolvte quidem non eſt negandum quin etiam perfecti poſſint interdũ committere peccatum ſcandali actiui, atque etiam paſſiui. Cùm nemo ſit in hac vita, qui non poſſit ruere in quoduis peccatũ, niſi ſit in gratia cõfirmatus. Et videmus huius rei exẽpla. Quale fuit Dauidis, cuius cor erat alioqui perfectũ. De cuius ruina ſpirituali ſcribit ideò D. Avgvstinvs in Pſal.50.hunc in modum: *Sit caſus maiorum tremor minorum. Ad hoc propoſitum eſt tanti viri peccatum: non taceatur, prædicetur in Eccleſia.* Et infrà; *Attende ſecurus, ſi non habes, unde mouearis, ſed reſpondes, fortis teneor. Nunquid tu fortior quàm Dauid?*

De Salomone quoque, priùs ſanctiſſimo & ſapientiſſimo, legimus 3. Reg. 11. *quòd deprauatum fuerit cor eius per mulieres,* atque adeò inciderit in paſſiuum ſcandalum. Atque etiam Petrus ex Auguſtini ſententia, peccauit, abſtrahendo ſe à gentibus, ad Gala. 2. neq; aliter quàm eas per hoc aliqualiter ſcandalizando, vt ferè omnes ſentiunt, licèt hoc D.Thomas hîc art.6.ad 2. non concedat; qua de re egimus tom.2.q.7.de Legibus.

Denique S. Athanasivs in vita ſancti Antonij, non longè ab initio, de eodem iam aſſiduo multarum virtutum vſu & crebris contra dæmones victoriis perfecto, nihilominus ſcribit: *Sed neque Antonio ſecuritatẽ dedit hic triũphus, nec Diabolo ſemel fracta defecere vires, &c. Propter quod ſolerti propoſitum labore ſeruabat, &c. Ne victor aliorum in aliis vinceretur.*

Quocirca non niſi ordinariè, & vt plurimum, verũ eſt quod aſſerit D.Thom.ar.5.& 6.neque paſſiuum neque actiuum ſcandalum cadere in viros perfectos. Hoc ſolùm probant rationes quibus ad id confirmandũ vtitur D. Thom. Vt quòd viri perfecti firmiter adhærent Deo. Ex quo ſequitur, eos non facilè, atque adeò rarò dimoueri ab eo, & in peccatum cadere per paſſiuũ ſcãdalum, iuxta illud Pſal.124. *Qui confidunt in Domino ſicut mons Sion; non commouebitur in æternum qui habitat in Hieruſalem.* Et Pſal.118. *Pax multa diligentibus legem tuã, & non eſt illis ſcandalum.*

Ac ſimiliter procedit illa altera ratio D. Thomæ de actiuo ſcandalo, quòd ſcilicet ſcandalum actiuum, eſt dictum vel factum inordinatum. Viri autem perfecti nil ſolẽt facere inordinatè, ex quo alij ſcandalizari poſſint, quamuis quandoque ipſi etiã ex occulta carnis infirmitate peccent. Hæc quidẽ vera ſunt, intellecta ordinariè & vt plurimùm, ſicut etiã Bannes hic annotauit.

PVNCTVM QVARTVM.

Quidnam oporteat facere vel omittere ad vitandum ſcandalum.

D.Thomas artic.7.& 8.

EX doctrina D.Thomæ, art.7.& 8.& aliorum Doctorum, quos ſub initium puncti primi citauimus, poſſunt colligi nõnullæ regulæ generales ad diiudicandum in variis caſibus, quidnã ſit faciendũ vel omittendum tum circa ſpiritualia, tum circa temporalia, ne proximus ſcandalizetur.

Prima regula. Propter vitandum proximi ſcandalum, nec debet nec poteſt fieri aut omitti aliquid, quod facere aut omittere per ſe ſeu intrinſecè ſit peccatum mortale: id eſt, ſtantibus alioqui illis omnibus circumſtantiis, quibus poſitis commiſſio vel omiſſio eſt per ſe mala mortaliter. Hæc regula certiſſima eſt. Et eandem ponit D.Thomas art. 7. & alij Doctores, cùm dicunt,

A non eſſe omittenda propter alterius ſcandalum vitandum bona ſpiritualia, quæ ſint neceſſaria ad propriam ſalutem. Bona enim ſpiritualia, neceſſaria ad propriam ſalutem, ſunt ea quæ non amittuntur niſi per aliquod peccatũ mortale; vt gratia, charitas, actiones bonæ, vel omiſſiones mali ſub peccato mortali debitæ.

Probatur autem hæc regula. Nam non ſunt facienda mala, vt eueniant bona; quod damnat Apoſtolus, ad Rom.3. Et, vt ait Dominus, Matt.16. *Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationẽ pro anima ſua?* Confirmat hoc ipſum D.Thom.ar.7.ex ordine charitatis. Nam quiſque debet magis ſeipſum diligere quã alterũ, atque adeò ſibi potiùs, quàm alteri velle immunitatem à peccato mortali.

Ex hac regula ſequitur Primo, non poſſe nec debe- B re vnquã, propter vitandũ alterius ſcandalũ, fieri quicquam contra præceptum aliquod negatiuum legis naturalis: vt occidendo in caſibus, quibus iure naturali eſt prohibitũ, nimirum priuata auctoritate, & ſine moderamine inculpatæ tutelæ, &c. Nã hæc omnia per ſe ſũt ſẽper mala, & ideo prohibita, quia ſecũdùm ſe mala.

Et eadem ratione ei qui bonorum aliquorum temporalium non Dominus, ſed diſpẽſator tantùm eſt, minimè licet, propter ſcandalum vitandum, male diſpenſare eiuſmodi bona temporalia aliena, ea donãdo propria auctoritate, aut ea penitus negligendo, & permittendo aliis ſine rationabili cauſa. Nam id quoque eſſet contra præceptum negatiuum iuris naturalis, de non malè diſpenſando aliena.

Et in hac doctrina fundatur quod aſſerit D.Thomas art.8. Prælatos Eccleſiarum non poſſe aliis donare aut C permittere, propter ſcandalum vitandum, ea bona Eccleſiaſtica quorum ipſi non Domini, ſed dũtaxat diſpẽſatores ſunt; qualia ſunt ſaltem deputata ad fabricam, & ad ſtipẽdia miniſtrorũ, & ad ſubſidia pauperum, iuxta ea quæ trademus infrà in materia de Statibus. Vnde ſanctus Thomas Cantuarienſis, ſicut notat illic D.Thomas, repetiit & tutatus eſt bona Eccleſiæ, cum magno etiam Regis Angliæ ſcandalo.

Qua tamen in re duo potiſſimum rectè & prudenter admonet in illo articulo Caietanus. Vnvm eſt, Eccleſiam quidem ipſam, quæ eiuſmodi bonorum dominiũ habet, rectè poſſe aliquãdo illa donare, aut aliis permittere, propter vitandũ ſcandalum. Altervm eſt, Prælatos quoque poſſe & debere interdum repetitionem illorum differre, ad vitandum ſcandalum, & calamita- D tem pauperum; ſi eiuſmodi bona & iura Eccleſiæ ſine magno ſaltem detrimento ſui ſtatus non poſſint reddere. Maximè cùm Eccleſia, propter vitandum puſillorũ ſcandalum, in totum etiam dimittat quandoque iura ſua, vt poſtea dicemus. Dicit quoque Caietanus, cùm prælati non ſint domini bonorum Eccleſiæ, teneri ad reſtitutionem eos quibus illi ſine cauſa rationabili, pro libito ſuo tantùm, ea donant.

Secvndo, ſequitur ex eadem regula, nõ poſſe quoque ad vitandum ſcandalum fieri aliquid contra præcepta negatiua iuris diuini poſitiui: quale eſſet credere, ſiue docere aliquid contra veritatẽ aliquã ſupernaturalem fidei, aut deſperare beatitudinem ſupernaturalem, aut Sacramenta tractare ſacrilegè, &c. Nam id etiam E per ſe & intrinſecè eſſet peccatum mortale.

Atque hoc modo intelligi debet quod ait ſanctus Gregorivs, hom.7.in Ezech. *Si de veritate ſcandalum ſumitur, vtilius ſcandalum permittitur, quàm veritas relinquatur,* nimirum ita, vt doceatur contra veritatem. Nã veritatem celare tantùm, ſeu non patefacere, aliud eſt, & aliquando licitum & neceſſariò faciendum ad vitãdum ſcandalum; vt docet D.Thomas artic.7.ad 3.& poſtea etiam docebimus. Neque aliter debet intelligi Beda in cap.9.Marci, vbi totidem verbis ponit illam eãdem ſententiam Gregorij; quæ etiam refertur tanquam

Digitized by Google

Bedæ in Decretalibus, titulo de Regulis Iuris, cap. Qui ſcandalizauerit.

Tertio, ſequitur ex eadem regula, neque contra præcepta affirmatiua iuris naturalis & diuini, neq; etiã contra negatiua vel affirmatiua iuris humani obligantia ſub mortali, licere ad vitandũ ſcandalum aliquid omittere vel facere, verè violãdo eiuſmodi præcepta; id eſt, non exequẽdo illa in caſu, quo omnibus circũſtantiis conſideratis, obligent ad ſui executionem. Nam omnis eiuſmodi vera violatio cuiuſcunque præcepti obligantis ſub peccato mortali, eſt peccatum mortale, vt ex ipſis terminis patet. Nunquam autem propter vitandum ſcandalum licet committere peccatum mortale, vt ſtatuimus in prædicta regula.

Dixi autem, non licere ad ſcandalum vitandum aliquid omittere vel facere contra eiuſmodi præcepta, *verè violando illa.* Nam aliud eſt *non exequi* aut *non ſeruare* illa pro tempore, quo ob aliquam circumſtantiam cõcurrentem non obligent. Id quod aliquando licet & eſt faciendum ſcandali vitandi cauſa, vt paulò pòſt dicemus. Neque tunc violabuntur.

Secunda regula. Ad vitandum ſcandalum proximi, ſimiliter non poteſt nec debet fieri aut omitti, quod fieri aut omitti non poteſt ſine peccato veniali, vt optimè docet D. Thom. ar. 1. ad 5. Nam implicat contradictionem, vt quod verè peccatum eſt, poſſit propter vllum finem licitè fieri aut debeat fieri.

Nec ſanè continget vnquã aliquis caſus, in quo peccatum veniale ſit reuera medium neceſſarium ad vitãdum ſcandalum. Nam vel non erit tunc peccatum veniale, vel aliter ſcãdalum impediri poterit. Vt, v.g. verbum aut factum iocoſum, quod aliàs ſine rationabili cauſa ad id mouẽte eſſet peccatũ veniale, nullũ peccatũ erit, ſi adhibeatur cauſa vitandi ſcandali, cũ quis fortè alioqui ſcandalizaretur ex nimia alicuius grauitate ſiue auſteritate. Item quando ad impediendum ſcandalũ videri poſſet eſſe neceſſariũ mendaciũ, poterit æquè ſcandalum eiuſmodi vitari ſine mendacio per aliquam verborum amphibologiam & ſic in ſimilibus caſibus.

Tertia regula. Ad vitandum proximi ſcandalum, quod ex illius ignorantia aut infirmitate ſecuturũ alioqui videatur; & quod ideò nominari ſolet ſcandalum *puſillorum*, omnia illa ex obligatione charitatis oportet facere vel omittere, quæ ſine peccato fieri vel omitti poſſunt. Statuit hanc regulam ſanctus Gregorivs in dicta hom. 7. ſuper Ezechielem. Vbi ait: *In quantum ſine peccato poſſumus, vitare proximorum ſcandalum debemus.* Quod idem iiſdem verbis affirmat Bèda ſuper c. 9. Mat. & repetitur in dicto capitulo, qui ſcãdalizauerit, Extra de Regulis Iuris. Atque idipſum cõmuniter Doctores aſſerunt, cùm in hac materia approbant & amplectuntur ſentẽtiam Gloſſæ ordinariæ ſuper illud Matt. 15. *Scis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt?* In qua dicitur, *dimittendũ eſſe propter ſcandalũ omne quod poteſt prætermitti ſalua triplici veritate, ſcilicet vitæ, iuſtitiæ, & doctrinæ.*

Nam per hanc triplicem veritatem intelligitur omnis rectitudo & immunitas à peccato in actionibus humanis. Veritas namque *vitæ* continetur in actionibus rectis, quas quis in ſeipſo exercet conuenienter rectæ rationi & appetitui recto, atq; adeò verè veritate quadam practica. Veritas autem *iuſtitiæ* rectis actionibus, quæ exercentur erga alterum, ſimiliter cõuenienter rationi rectæ, prout verè & abſque peccato oportet. Veritas denique *doctrinæ* continetur fide vera & minimè erronea. Quæ tamen omnes veritates poſſent reuocari ad veritatem *vitæ*, ſic nominando quicquid rectè in humana vita fit & creditur, ſicut latiùs deducit Adrianus quodlib. 1. art. 2. §. *Ex qua concluſione.*

Probatur autem hæc regula Primo ab exemplo Chriſti Domini, quo, ad hanc ipſam rem confirmandã vtitur S. Gregorivs in dicta hom. 7. ſuper Ezechielem. Nam Dominus, Matth. 17. ad vitandum aliorum

A ſcandalum ſoluit tributum, quia ſine peccato ſolui poterat, licet illud alioqui ſoluere ipſe minimè teneretur, vt ibi probat, quia ſcilicet *liberi ſunt filÿ. Vt autẽ*, inquit, *non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eũ piſcẽ, qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies ſtaterem, illum ſumens da eis pro me & pro te.*

Secvndo probatur ex natura charitatis. Nam quiſque tenetur proſpicere ſaluti proximi in neceſſitate ſpirituali cõſtituto, ſi poteſt, vt patet ex iis quæ tradidimus ſuprà quæſtione quarta de Ordine charitatis p. 3, Sed qui alioqui ex infirmitate aut ignorantia videtur peccati ſcandalum paſſurus, eſt in neceſſitate ſpirituali cõſtitutus, vt patet ex dictis illo eodem loco: Ergo quilibet tenetur ei proſpicere faciẽdo vel omittẽdo, quod

B ſine peccato facere aut omittere ad eum finem poteſt. Et confirmatur ex illo Leuit. 19. *Non maledices ſurdo, nec coram cæco pones offendiculum.* Quem locum S. Gregorivs, in Paſtorali par. 3. admonitione 36. ita interpretatur: *Surdo maledicere, eſt, abſenti & non audienti derogare: Corã cæco ponere offendiculũ, eſt, diſcretam quidẽ rẽ agere, ſed ei qui lumen diſcretionis non habet, ſcandali occaſionẽ præbere.* Tenetur igitur quiſque ex Domini præcepto hoc cauere, quando ſine peccato poteſt.

Eſt autem Animadvertendvm, regulam hanc intelligi debere de omni eo quod ſine peccato fieri aut omitti poſſit, non quomodocunque, ſed *moraliter*, attẽta ſuauitate, quæ eſt in iugo legum diuinarum; id eſt, quod ſine peccato poſſit, ſine maxima etiam aliqua &

C penè intolerabili difficultate, ſpectata quoque in hoc conditione perſonæ: cuiuſmodi difficultas eſſet, ſi citra extremam neceſſitatem ſpiritualem ad liberandum hominem à ſcandalo, deberet aliquis particularis homo, qui Prælatus aut Paſtor ſpiritualis alterius non eſt, facere vitæ aut fortunarum iacturam. Non enim cum tãto rigore tenetur quiſque proſpicere ſaluti ſpirituali alterius, vt etiã notauimus in dicta p. 3. q. 4. & in q. etiã de Correctione fraterna, p. 3.

Itaque oportet prædictam regulam intelligere de omni eo quod ſine peccato poſſit fieri aut omitti, ſalua ſuauitate legum diuinarum, vt dixi. Id quod etiam ſubindicat ſanctus Thomas hic articulo ſeptimo, ad 4. vbi ait, non teneri aliquem abſtinere perpetuò à bonis ſpiritualibus, quæ ſunt tantùm poſita in conſilio (vt ab ingreſſu Religionis) propter vitandum proximi ſcanda-

D lũ; quia ſcilicet id eſſet magnum detrimentũ, etiam ſi poſſit incurri ſine peccato. Atque etiam art. 8. ad 3. vbi affirmat, non teneri aliquem propter alterius ſcandalum abſtinere omni cibo in perpetuum; quod eſſet vitam propriam negligere.

Porrò ex hac regula hunc in modum confirmata & explicata, quædam ſequuntur, quod ad caſus particulares attinet. Primo ſequitur, omittẽda eſſe illa propter vitandum ſcandalum ex infirmitate vel ignorãtia, quæ omittenda docet rectè D. Thom. ar. 7. in ſolutionibus argumentorum. Vt *punitionem* peccati quando inde timeretur ſcandalum ſchiſmatis, ſicut Avgvstinvs ait lib. 3. contra Parmenianum, cap. 2. Et *actum docendi* veritatem (quamuis non ipſa veritas) iuxta illud Matt.

E 7. *Nolite ſanctũ dare canibus, neque margaritas veſtras ſpargatis ante porcos, ne conuerſi diſrumpant vos:* Et correctionem *fraternam*, quando ex ea timetur perturbatio & ſcandalum.

Horum ratio eſt, quia hæc omnia poſſunt omitti ſine peccato in caſu, quo ex illis oriretur infirmorum ſeu puſillorum ſcandalum. Nã non ſunt imperata, niſi per affirmatiua præcepta, quę non obligant pro omni tempore, ſed pro certo tempore, in quo ſpectatis omnibus circumſtantiis, & in primis fine ipſorum, poſſint rectè impleri. Non poſſunt autem eiuſmodi præcepta in propoſito rectè impleri, quando ex illorum executione imminet infirmorum ſcandalum.

Tum quia ſequeretur tunc finis contrarius fini illo-

xum; ſiquidem *punitio*, debet etiam eſſe medicinalis, atque adeò non inducere maius malū ſchiſmatis; & *actus docendi*, atque *correctio*, cùm ſint eleemoſynæ quædam ſpirituales, debent adferre commodum ſpirituale, non autem perturbationem & ſcandalum proximi. Tum quia negligeretur in primo illo caſu punitionis præceptum aliud affirmatiuum maius, ſcilicet charitatis de impediendo ſcandalo proximi, quod eſt præceptū maius, quàm præceptum iuſtitiæ vindicatiuæ de puniendo, ſicut & charitas eſt præſtantior virtus quā iuſtitia vindicatiua. Quando autem videntur cōcurrere duo præcepta, quæ non poſſunt ſimul ſeruari, maius eſt ſeruandum, & conſequenter illud ſolum tunc obligat, non autem, alterum; vt communiter Theologi tradunt, ac nominatim Adrianus quodlib. 1. art. 2. §. *Ad nonū*. vbi hoc ipſum pro certiſſima regula ad iudicādos in hac materia & in aliis varios caſus, meritò ponit, addens id ſe B etiam à quodam Præceptore ſuo audiuiſſe.

SECVNDO, ſequitur, debere etiam fieri aut omitti aliquid contra præceptum iuris humani, quando id eſt neceſſarium ad vitandum ſcandalum infirmorum. Vt ſi mulier, v.g. vadens die feſto ad templum, audiendi ſacri gratia, præberet alicui infirmo occaſionem ſcandali, teneretur manere domi. Ratio eſt eadem. Nam id tunc abſque peccato fieri poteſt, cùm præponderet præceptum alterum naturale charitatis de impediendo ſcandalo, quod ideo tunc eſt potius ſeruandum. Non tamen teneretur, perpetuò etiam, aut per vnum annū, carere propterea ſacro, nam id eſſet intolerabile, atque adeo minimè cū tāta difficultate & detrimēto ſpirituali teneretur implere præceptū de impediendo ſcandalo, iuxta ea quæ notauimus in declaratione illius tertiæ regulæ.

C TERTIO, ſequitur, debere etiam ad vitandum ſcandalum infirmorum differri quoque ingreſſum religionis. Vt v.g. ſi aliqui in ſeculo auctoritate & conuerſatione alicuius grauis & pij viri in officio continerētur, lapſuri alioqui facilè in aliqua peccata, illo ab eis diſcedente, & religionem ingrediente: Teneretur tū differre ingreſſum, quandoquidem ſine peccato poteſt.

Non tamen teneretur perpetuò à religionis ingreſſu abſtinere, vt rectè ſentit D.Thom. artic. 7. ad 4. Nam eſſe grauiſſimum detrimentum ſpirituale. Niſi fortè ſequeretur alioqui grauiſſimum & commune ſcandalum in fide aut moribus alicuius totius communitatis. Tūc enim putarē, durante periculo talis ſcandali non poſſe ingredi.

Nam ad tuendum bonum commune ſtrictiſſimè tenemur, etiam cum quocunque detrimento ſpiritualis D boni ad ſalutem non neceſſarij, & cū vitæ quoque corporalis certo diſcrimine. Vt patet exēplo Eleazari, qui ne cōmunis ſcandali occaſionem præberet ſuis, maluit potiùs mori quàm ſimulare eſum carnium lege prohibitarum. 2. Machab. 6. Quanquam illa quidem ſimulatio in religione alio quoque nomine per ſe mala fuiſſet, vt patet ex iis quæ diſſeruimus diſp. 1. q. 3. per quod obiter poſſunt reſolui quædam, de quib. diſſerit Adrianus quodlib. 1. ar. 2. §. *Ad octauum*.

QVARTO ſequitur, debere quoque fieri aliqualem iacturam bonorum temporalium quādo id eſſet neceſſarium ad impediendum infirmorum ſcandalum, ſicut docet D.Thomas art. 8. Ratio eſt eadem. Nam id fieri E poteſt ſine peccato. Et ita Eccleſia in quibuſdam locis ad vitandum infirmorum ſcandalum non exigit à fidelibus decimas, vbi ſcilicet id non eſt vſitatum, ſicut in Italia, vt ibi notat Caietanus. Sicut eadem ratione Apoſtolus non accipiebat ſtipendium ab iis quos docebat 1.Cor. 9. vt D.Thom. notat ar. 8. ad 5.

Dixi autem *aliqualem iacturam*. Nam facere iacturam omnium aut penè omnium fortunarum, ob vnius aut paucorum ſcandalum impediendum, nimis durum eſſet. Dixi etiam, *ſi id eſſet neceſſarium* ad impediendū ſcandalum. Nam ſi poſſet ſcādalum aliter impediri, vt putà docendo eum qui ex ignorantia ſcandalizandus putatur, non eſſet neceſſe iacturam bonorum temporalium facere, donando illa vel non exigēdo, vt docet D.Thomas art. 8. ex ſententia S.Auguſtini lib. 1. de ſer. Domini in monte, cap. 40. (non 4. vt mendosè habetur apud D. Thomam.) Vbi AVGVSTINVS interpretans illa verba Domini: *Omni petenti da.* Mat. 5. *Id*, inquit, *dandū eſt, quod nec tibi nec alteri noceat, quantum ſciri aut credi ab homine poteſt: & cùm iuſtè negaueris quod petit, indicāda eſt ipſa iuſtitia, vt nō eū inanem dimittas. Ita omni petenti dabis, quamuis non ſemper id quod petit dabis, ſed aliquando melius aliquid dabis, cùm petentem iniuſtè, correxeris.*

Quòd ſi adhuc poſt admonitionem alter ſcandalizetur, iam videtur huiuſmodi ſcandalum ex malitia eſſe, vt inquit D.Thom. ar. 7. propter quod neque temporale neque ſpirituale vllum detrimentū eſt ſubeundū, vt paulò pòſt dicemus. Dicit autē D.Thomas *videtur*, quia vt notat ibi Caietanus, poſſet aliquis ea conditione & ſimplicitate eſſe, vt etiam poſt admonitionem & rationem redditam, rem non ſatis caperet, ac proinde non ex malitia, ſed ex infirmitate ſcandalizaretur.

QVINTO ſequitur, meritò ſanctum Paulum ad Rom. 14. & 1. Cor. 8 docuiſſe, propter infirmorum ſcādalum vitandum, abſtinendum eſſe à quibuſdam cibis, atque adeo etiam à carne; ſicut ait ipſe 1. Cor. 8. *Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.* Poteſt enim hoc abſque peccato fieri, vt explicat D.Thomas ar. 8. ad 3.

QVARTA regula. Ad vitandum ſcandalum, quod ex alterius malitia oriatur, & quod ideo nominari ſolet ſcandalum *Phariſæorum*, non eſt neceſſe aliquid facere vel omittere cum aliquo detrimento ſpirituali vel tēporali; etiam ſi id abſque peccato fieri vel omitti poſſit. Ita docet S.Thomas ar. 7. & 8. & cōmuniter alij omnes.

Et Probatur PRIMO, exemplo Domini, qui ſcādalum Phariſæorum non curauit, Mat. 15. inquiēs: *Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum.* Quo teſtimonio cōfirmat hoc ipſum ſanctus GREGORIVS, hom. 7. in Ezechielem. SECVNDO, idem probatur ratione. Nā qui non ex ignorantia aut infirmitate, ſed ex malitia ſcandalizatur, nō laborat tali aliqua neceſſitate ſpirituali, cui non poſſit ipſe ſine ope alterius proximi facilè proſpicere, mutādo prauam ſuam voluntatem. Ergo alter non tenetur tunc cum aliquo ſuo detrimento proſpicere.

Imò, vt docet D.Thomas art. 8. aliquando eſſet perniciosum bono communi, temporalia bona dimittere ſeu condonare eiuſmodi improbis, ad vitandum eorum ſcandalum Phariſaicum: *Daretur enim*, inquit, *malis rapiēdi occaſio, & noceret hoc ipſis rapiētibus, qui retinēdo aliena remanerent in peccato.* Vbi tamen notat optimè Caietanus, interdū poſſe & debere dimitti & condonari bona temporalia eiuſmodi improbis, propter vitandum ſcandalum, non quidē ipſorū, ſed aliorum puſillorum, qui ab ipſis pendent, & ab eis in hæreſi, aut aliis flagitiis retinentur, ne amittant bona aliqua tēporalia, quæ iniuſtè occuparunt. *Vnde ſi Princeps aliquis* (inquit Caietanus) *potius induceret populum in infidelitatem, aut in ea retineret, quàm pateretur ſibi auferri bona tēporalia, quæ Eccleſiæ vel alicui alteri Principi iniuſtè eripuit (vt Ieroboā fecit in populo Iſraël, ne perderet regnū) dimittenda eſſent bona eiuſmodi tēporalia, nō propter Principē, ſed propter populi ſalutē.* Ita ibi arbitratur, & quidem veriſſimè, Caietanus.

Exiſtimo etiam, ſi quis cum nullo ſuo vel penè nullo detrimento poſſet impedire ſcandalum proximi Phariſaicum, aliquid faciendo vel omittendo, debere ipſum facere. Nam vt tradidimus ſuprà in qu. de Correctione fraterna, p. 2. in reſponſione ad quoddam tertium argumentū, etiam is, qui ex malitia peccaturus alioqui eſt, eſt in aliquali neceſſitate ſpirituali, ac proinde (vt illic vidimus) debet ex charitate corrigi, vel aliter à peccati ſcādalo impediri, quādo id ſine detrimēto proprio fieri poteſt. Sed quia talis nō eſt in neceſſitate notabili, ideo

ſtatui

Digitized by Google

ſtatuimus in hac quarta regula, non obligare charitatē, vt cum aliquali quidē detrimento proprio alicuius momenti, ipſius ſcandalum impediatur.

Ex hac autem regula conſequitur, nunquam poſſe quempiam impedire ſcandalum huiuſmodi Phariſaicū faciendo vel omittendo aliquid contra vllum præceptum etiam humanum. Nam contra pręceptū humanum tunc ſolùm licet facere propter vitandum alterius ſcandalum, quando præceptum maius charitatis, vt pote naturale & diuinum, ad id obligat, iuxta dicta in tertia regula. Præceptum autem hoc charitatis nō obligat ad impediendum ſcandalum Phariſaicum, in caſu quo ad id oporteat negligere humanum præceptum: ſiquidem præceptum humanum bonum & ſalutare non negligitur ſine aliquo detrimento, cum quo minimè quis tenetur impedire tale ſcandalum alterius Phariſaicum, vt in hac regula quarta conſtitutum eſt.

A Quare ſi aliquis neglecto præcepto humano niteretur, impedire tale ſcandalum, is verè violaret tale præceptum humanum, vtpote quod non ceſſat niſi in caſibus quibus præponderet præceptum maius; ac proinde verè is peccaret, cùm nunquam liceat verè & propriè violare vllum pręceptum etiam humanum, propter vitandum ſcandalum alterius, vt oſtendimus in conſectario tertio primæ regulæ. Quocirca omnes tradunt, debere mulierem adire ad ſacrum audiendum die feſto, non obſtante ſcandalo alterius, ſi illud ex malitia & nō ex infirmitate oriatur.

Ac per hanc doctrinam in his quatuor regulis contentam poterunt ſimiliter alij multi caſus diiudicari, quos perſequūtur, vbi ſuprà, Adrianus & Couarruuias, ſed digrediendo ferè ad difficultates aliarum materiarum, quæ ſunt alibi explicandæ & determinādæ ex fundamentis hîc iactis.

QVÆSTIO DECIMANONA.

De Præceptis Charitatis.

D.Thomas 2.2.quæſt.44.

MVLTA quæ ad vim præceptorum Charitatis pertinent, ſunt à nobis diſputata ſuprà quæſt.3. & 4. Quare tria tantùm hoc loco ſunt explicanda. PRIMO, *Quomodo & quando obliget præceptum de dilectione* DEI. SECVNDO, *Quomodo & quando obliget præceptum de dilectione proximi.* TERTIO, *An etiam extet præceptum de Charitatis ſiue Dilectionis ordine.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quomodo & quando obliget præceptum de Dilectione Dei.

D.Thomas artic.1.4.5.6.

CVM quærimus, Quomodo & quando præceptū de Dilectione DEI obliget, pro certo ponimus, illud extare. Id enim conſtat manifeſtè tum ex Scriptura tum ex ratione. Ex SCRIPTVRA quidem, Deut 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Et Deut.10. *Nunc Iſraël, quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum?* Et Matth.22. *Hoc eſt primum & maximum mandatum.*

RATIONE autem idem patet tripliciter. PRIMO, quia in Deo maximè reperiuntur conditiones, ob quas aliquid eſt ex charitate diligendū, vt perſpicuè docuimus q.3.de obiectis charitatis p.1. ad quem locum nūc remittimus Lectorem.

SECVNDO, quia cum alioqui actus circa media ordinata ad aliquem finem ſunt ex præcepto neceſſarij, multo magis eſt ex præcepto neceſſarius actus circa talem finē, ſi ita liber ſit, vt negligi poſſit: Sed actus aliarum virtutum, qui verſantur circa media ordinata ad Deum tanquam ad finem, ſunt ex præcepto neceſſarij: Ergo multò etiam magis actus dilectionis charitatis, circa Deum tanquā circa finem, cùm ſit alioqui in hac vita ita liber, vt negligi poſſit, & ideo præcepto opus habeat. Atque hæc eſt vis rationis D.Thom. art.1. Quāquam etiam inſinuat S.Paulus 1.ad Tim.1. inquiens: *Finis præcepti eſt Charitas.* Vbi proptereà Charitatem ipsā appellauit *finem* aliorum præceptorum, quia verſatur circa Deum tanquā circa finem; Sicut finis etiā appellatur nō modò res quæ eſt finis, ſed etiam actio, qua illud attingitur.

TERTIO, quia vt veriſſimè tradunt Theologi, omnis actus ad ſalutē neceſſarius eſt in præcepto. Alioqui aliquis alius actus præter obſeruationē mandatorū, eſſet ad ſalutem neceſſarius, contra illud Chriſti, Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata:* Sed actus diligendi Deum, eſt ad ſalutem neceſſarius, iuxta illud

B 1.Ioan.3. *Qui non diligit, manet in morte.* Ergo eſt præceptus.

Neque obſtat quòd hoc præceptum non eſt expreſsè poſitū in Decalogo: pertinet enim nihilominus ad Decalogum *antecedenter*, & virtute in omnibus illis includitur, quatenus ex illo omnia Decalogi præcepta deducuntur, vt docuimus tom.2.quæſt.7.de Legibus p.4. & docet hic etiam D.Thomas art.1.ad 3. Et ideo in Decalogo non fuit expreſſum, quia per ſe eſt ſatis manifeſtū, iuxta ea quæ generatim tradidimus de præceptis Decalogi, tomo ſecundo, loco citato.

Hoc igitur ſuppoſito, ſcilicet extare omnino præceptum de diligendo Deo: explicandum eſt in hoc puncto, vt propoſuimus, quonam *modo*, & quonam *tempore* præceptum iſtud obliget. Et quod ad MODVM quidē attinet, dicenda ſunt tria.

C PRIMO dico obligare iſtud præceptum, vt Deum diligamus, non quomodocunque, ſed tanquam vltimum noſtrum finē, atque adeò ſummè *appreciatiuè*, ſeu (quod idem eſt) ſuper omnia, non autem vt ſummè etiam intenſiuè. Hoc declarauimus & confirmauimus ſuprà q.4.de ordine charitatis p.1.& 2. Et quoad priorem huius aſſertionis partem poſſunt nunc addi hæ probationes.

PRIMO, quia ita colligitur ex forma verborum, quibus variè in Scriptura traditur id præceptum. Nam Deut.6.dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Et Mat.22. *ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mēte tua.* Et Marc.12. *ex toto corde tuo, & ex tota anima tua & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua.* Et Luc.10. *ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex tota mente tua.* Quibus locis idem (licet aliquātulum

D diuerſis verbis) ſignificatur; nempe vt diligatur Deus ſummè appreciatiuè, nimirum tanquam vltimus finis, ad quē quis referat omnia, quæ *vel corde*, id eſt, voluntate expetit; *vel mēte*, id eſt, intellectu, cōcipit aut decernit; *vel anima*, id eſt, ſenſu & ſēſitiuo appetitu cōplectitur;

vel fortitudine, ſeu virtute, ſeu viribus, id eſt, facultate executiua, per membra corporis operatur: vt optimè declarat D.Thomas art. 5.

SECVNDO, quia per præceptũ de actu alicuius virtutis, modus etiã intrinſecus eius actus imperatur. Sed vt Deus ſuper omnia diligatur tanquam vltimus finis, eſt modus intrinſecus eius actus charitatis, qui eſt Deũ diligere: Ergo hic modus dilectionis imperatur etiam per præceptum de diligendo Deo.

Maior probatur ex optima quadã doctrina D.Thom. & Caietan. hîc art. 4. ad 1. Nam tria poſſunt conſiderari in actu virtutis, de quo præceptũ datur: *Primum eſt*, ipſa ſubſtantia actus; vt quòd quis honoret, v.g. parentes, & eis ſubueniat, ſicut iubetur in quarto Decalogi præcepto. *Secundum eſt*, modus intrinſecus actus; vt ſcilicet illa honoratio fiat ſecundum circumſtantias requiſitas, vt talis actus verè queat eſſe actus pietatis parentibus debitæ: nempe vt tantum reuerentiæ vel ſubſidij eis impendatur, quantum pro loco & tempore neceſſe eſt, &c. quo ita demum actus virtutis non modò habeat debitam materiã ſeu obiectum, ex quo ratio eius & quaſi ſubſtantia cõſideratur, ſed etiam ſit ei materiæ & obiecto ſuo debitè proportionatus. *Tertium eſt*, modus extrinſecus, qui continetur perfectione aliqua aduentitia actui ex alia virtute, per quam in alium quoque bonũ finem referatur: vt cùm honoratio parentũ refertur ex charitate in Deum, &c.

Ex his tribus *primum & ſecundum* præcipitur eodem ipſo præcepto quo imperatur actus alicuius virtutis, hoc ipſo nimirum, quòd imperatur talis virtutis actus, qui vtique non conſiſtit ſine ſuo modo intrinſeco; non autem *tertium*, vt latius docuimus tom. 2. quęſt. 8. de Legibus, punct. 2. Vbi etiam ex recepta ſententia Theologorum aſſeruimus, non præcipi etiam per idem præceptum extrinſecum illum modum actus qui conſiſtat in vacuitate (vt ſic dicam) ab omni peccato proueniente in actu ex aliqua circumſtantia ei extrinſeca, vt ex relatione, v.g. ad malum finem, adquem extrinſecè referatur honoratio parentum. Modus autem *intrinſecus* actus omnino etiam præcipitur eodem præcepto, vt eſt dictum. Et ſic patet illa ſecundæ probationis Maior.

Minor autem eiuſdem probationis patet. Nam cùm Deus ſit vltimus finis, non erit ei proportionatus actus dilectionis, niſi ſuper omnia diligatur, tanquã vltimus nimirum finis. Quare hoc ipſum pertinet ad modum intrinſecum eiuſmodi dilectionis.

TERTIO, probatur eadem aſſertio ex eo quòd per præceptum charitatis imperatur dilectio Dei, *quæ ſit ex corde puro, & conſcientia bona*, vt Apoſtolus 1. ad Tim. 1. ait, per quæ duo, vt explanat Caietan. hic ar. 1. ſignificãtur duę partes iuſtitiæ, quæ ſunt, declinare a malo & facere bonũ, cum quibus debet coniuncta eſſe talis dilectio. Sed hæ duæ partes iuſtitię expleri non poſſunt, niſi quis diligat Deũ ſuper omnia: Ergo neque præceptum illud dilectionis Dei adimpleri poterit, niſi Deus ſuper omnia diligatur, atque adeò ſummè appreciatiuè, vt eſt dictum. Quòd autem nõ ſit neceſſe, diligere eum ſummè quoque intenſiuè, ſufficienter probauimus ſuprà contra Scotum q. 3. punct. 1.

Dico SECVNDO, obligare quoque iſtud præceptum charitatis, vt diligatur Deus ſuper omnia dilectione *ſupernaturali*, in quibuſdam caſibus, de quibus poſtea dicemus; & ſupernaturali, vel certè naturali, in quibuſdã aliis caſibus, in quibus vel ſupernaturaliter, vel naturaliter Deum ſuper omnia diligere ſufficiet, vt poſtea declarabimus. PRIOR pars huius aſſertionis probatur primò, ex eo quòd dilectio charitatis debet etiam eſſe *ex fide non ficta*, vt Apoſtolus quoq; 1. ad Tim. 1. ait, ac proinde debet Deus diligi, quatenus per fidẽ ſupernaturalem cognoſcitur, quo pacto diligitur dilectione ſupernaturali. Secundò, ex eo, quòd hæc dilectio Dei ſupernaturalis, eſt actus neceſſarius ad ſalutẽ, vt patet ex iis quæ diſſeruimus tomo 2. quæſt. 1. de Gratia, par. 4. Sed omnis actus ad ſalutẽ neceſſarius eſt præceptus, vt antea diximus: Ergo etiã hæc ſupernaturalis dilectio Dei ſuper omnia.

POSTERIOR autem aſſertionis pars, ſcilicet indeterminatè præceptam eſſe dilectionem Dei ſuper omnia ſupernaturalem, vel naturalem, in quibuſdam caſibus, probatur. Nam vt poſtea dicemus, Dei dilectio ſuper omnia quibuſdam in caſibus ob id ſolùm requiritur, vt defendatur Dei honor, aut vitetur Dei offenſa, quatenus is eſt naturæ auctor & naturaliter cognoſcibilis: Ergo ſatis tunc erit Deum ſuper omnia diligere, vel ſupernaturali charitatis dilectione, quæ Deum vt auctorẽ quoq; naturalem complectitur (vt vidimus ſuprà q. 4. p. 2.) vel dilectione naturali, quæ ſcilicet in Deũ tendat, vt auctorẽ naturæ, & ſit ſuper omnia quæ obſtaculo eſſe poſſint obſeruationi præceptorum omnium naturalium: quamuis neq; hæc ipſa naturalis dilectio Dei ſuper omnia abſque ſpeciali Dei auxilio haberi poſſit, vt vidimus tomo 2. q. 1. de Gratia, punct. 1.

Dico TERTIO, obligare iſtud præceptum ad diligendum aliquando ſuper omnia Deum ex ipſo habitu charitatis, atque adeò ex gratia cum eo habitu connexa. Probatur ex præcedenti aſſertione. Nam obligat hoc præceptum aliquando ad dilectionem Dei ſupernaturalem, vt eſt dictũ: Sed dilectio ſupernaturalis non poteſt de lege ordinaria haberi ſine charitatis habitu, vt oſtendimus ſuprà, qu. 1. p. 1. Ergo præcepta eſt Dei dilectio ſupernaturalis ex charitatis & gratiæ habitu.

Ex quo ſequitur, præceptum iſtud reuera nunquam impleri ſine gratia & charitate. Tametſi excuſatur homo à peculiari peccato contra illud, ſi conetur illud ex gratia & charitate implere (id eſt, eo modo quo debet) etiamſi contingat ipſum non habere gratiam, neque adeò illud reuera implere, iuxta ea quæ de hac ipſa re tradidit bene Nauarrus in Manuali, c. 11. n. 10. Et hactenus de MODO, quo præceptum iſtud dilectionis Dei eſt implendum.

Quod autem attinet ad TEMPVS, quo impleri poſſit & debeat, dicenda ſunt item tria. PRIMO dico, ſecundũ perfectionem quandam quam Deus pro fine & cõplemento dilectionis ſibi propoſitam habuit in tradendo hoc præcepto, non poſſe præceptũ iſtud impleri in hac vita, ſed in altera demùm implendum eſſe. Ita docet D. Thom. hîc art. 6. & expreſsè quoque S. AVGVSTINVS in lib. de Spiritu & litera c. 36. & lib. de perfectione iuſtitiæ in Reſponſione ad 16. ratiocinationem, vt ſtatim ex eo audiemus.

Probatur autem hæc aſſertio. Nam duplicem perfectionem tanquam finem ſpectauit Deus tradens præceptũ illud de ſui dilectione per illa verba: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Vnam, vt homo continenter inhæreret aliquando Deo per actualẽ amorem ex toto animi ſui conatu: Alteram, vt tali eũ amore complecteretur, quo promptus redderetur ad omnia omnino referẽda in ipſum, ita vt nihil planè ageret vnquam vel expeteret niſi propter Deum. Quamdiu enim deeſt in dilectione Dei vtraque hæc perfectio, non omnibus modis eſt ea ex *toto* corde, & ex *tota* mente, &c. qualem aliquando eſſe Deus voluit, vt patet ex illa forma huius præcepti. Certum autem eſt, ſecundùm neutram perfectionem harum poſſe in hac vita hoc præceptum impleri. Nam neque nunc poſſumus continenter inhærere Deo per actualem amorem, cum multa cogãt eiuſmodi actum quandoque intermittere, neque vitare omnia peccata venialia, quæ minimè in Deum referũtur, licèt neque omnino auertant ab eo.

Et hoc eſt quod AVGVSTINVS, in illo libro de perfectione iuſtitiæ, ait, illis verbis: *Fidei*, inquit, *& ſpei, iam res ipſa, non quæ credatur & ſperetur, ſed quæ videatur teneatúrque, ſuccedet. Charitas autem quæ in his tribus maior eſt, non auferatur, ſed augeatur & impleatur, contemplata quod*

credo

Digitized by Google

credebat, & quod ſperabat indepta. In qua plenitudine charitatis præceptum illud implebitur: Diliges Dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua. Nam cùm eſt adhuc aliquid carnalis concupiſcentiæ, quod vel continendo frænetur, non omnino ex tota anima diligitur Deus.

Secvndo dico, poſſe nihilominus præceptum iſtud in hac vita impleri ſecundùm aliam quandam dilectionis Dei perfectionem, quam duntaxat exigit per id præceptum à nobis Deus pro tempore quidem huius vitæ. Ita quoque docet D. Auguſtinus in lib. de perfectione iuſtitiæ, vbi ſuprà, & D. Thom. in d. art. *6.*

Probatur hæc aſſertio. Nam poſſumus cum gratia Dei in hac vita diligere Deũ ſecundùm eam perfectionem dilectionis, quæ ſatis nobis ſit, vt per eam maneamus & progrediamur in directa via ad illam alteram perfectionem dilectionis, quę erit in cœlo, tanquam ad dilectionis finem ſeu terminum & complementum: ſed hanc duntaxat perfectionem dilectionis, per quam ſimus & progrediamur in via ad illum terminum, exigit à nobis Deus per id præceptum, pro tempore quidem huius vitæ: Ergo ſecundùm quandam dilectionis perfectionem, quam ſolùm per id præceptum pro tempore quidem huius vitæ à nobis Deus exigit, poſſumus id præceptum in hac vita implere.

Maior probatur: nam vt maneamus & ſimus in directa via ad illum beatitudinis terminum, ſufficit ita Deũ diligere, vt illi ſoli tanquam vltimo quidem fini perpetuò adhæreamus, atque adeò prompti reddamur ad vitanda quidem omnia peccata mortalia; quæ ſola obſtãt quominus ſimus, & progrediamur in via ad beatitudinem, & per quæ duntaxat aliquid anteponimus Deo, auertentes nos ab eo, & in alio conſtituentes noſtrum vltimum finem, iuxta ea quæ diſſeruimus tom. *2.* q. 1. de vltimo fine. Hoc autem pacto poſſe à nobis in hac vita Deum diligi, ac proinde vitari peccata omnia mortalia, probauimus cõtra Sectarios, to. *2.* q. 1. de Gratia, p. *3.* & 4.

Minor autem probatur. Tum quia tempus huius vitæ non eſt tempus *termini*, ſed *viæ* ad beatitudinem, iuxta illud Apoſtoli ad Philippen. *3. Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim, ſequor autem, ſi comprehendam.* Igitur non eſt credibile, quòd Deus pro tempore huius vitæ requirat ab homine per id præceptum dilectionis, perfectionem termini, ſed ſolùm perfectionem viæ. Tum quia abſurdum eſſet, pro tempore huius vitæ per id præceptum imperari homini, quod ne per gratiam quidem præſtare poteſt in hac vita, vt oſtendimus contra Sectarios tom. 2. q. 6. de Legibus, p. 4. Tũ quia ſi pro tempore huius vitæ ampliùs quàm perfectio illa dilectionis viæ per id præceptum requireretur, nemo iam poſſet cenſeri perfectus ſecũdùm dilectionem, cùm nemo in hac vita illam aliam perfectionẽ vitæ futuræ aſſequatur. Et tamen Scriptura perfectionem dilectionis tribuit aliquibus, qui ſcilicet habent illam perfectionem viæ.

Vt 3. Reg. 8. cùm ait Salomon Deo: *Qui cuſtodis pactum & miſericordiam ſeruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo.* Et Pſal. 118. *Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum.* Et ad Philip. 3. *Quicunque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus.* Et 1. Ioann. 2. *Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt,* ſi nimirum ita ſeruet, vt vitet omnia peccata mortalia, etiamſi interdum in venialia cadat, iuxta illud eiuſdem Ioann. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus.*

Eandem aſſertionem, vt dixi, tradit S. Avgvstinvs in lib. de perfectione iuſtitiæ vbi ſuprà, cùm præclarè ait: *Quandiu peregrinamur à Domino, per fidem ambulamus, non per ſpeciem.* 2. Cor. 5. *vnde dictum eſt: Iuſtus ex fide viuit.* Abac. 2. *hæc eſt noſtra in ipſa peregrinatione iuſtitia, vt ad illam perfectionem, plenitudinémque iuſtitiæ, vbi in ſpecie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, ipſius curſus rectitudine & perfectione tendamus.* Et infrà: *Hæc eſt nunc noſtra iuſtitia, qua currimus eſurientes & ſitientes ad*

A *perfectionem, plenitudinémque iuſtitiæ.* Et rurſus: *Quotquot ergo,* inquit, *perfecti ſumus, hoc ſapiamus. Id eſt,* inquit, *quotquot perfectè currimus, hoc ſapiamus, quòd nondum perfecti ſumus, vt illic perficiamur, quò perfectè adhuc currimus.*

Idem docuit & declarauit præclare D. Thom. art. 6. cùm dixit, ita ſeruari nunc pręceptum illud dilectionis, quamuis non aſſequamur perfectionem illam charitatis, quæ erit in cœlo, & quam Deus in hoc præcepto vt finem propoſitam habuit; ſicut ſeruatur à milite præceptũ Ducis, de pugnando, quando ſtrenuè pugnat, etiãſi victoriam non aſſequatur, quæ fuit finis eius præcepti.

Ex quibus ſequitur Primo, impleri à nobis in hac vita hoc præceptum, ſecundùm illud totum, quod immediatè & per ſe in illud cadit, tanquam res nobis imB perata. Nam perfectio illa charitatis futura in cœlo nõ cadit in hoc præceptum, tanquam res immediatè per illud imperata, ſed tanquam finis eius, quod immediatè per illud imperatur. Non enim immediatè præceptum eſt datum de dilectione futura in cœlo; cùm ea omnibus modis ſit futura neceſſaria, & minimè ſita in arbitrio noſtro, ſicut oſtendimus tom. 2. q. 4. de beatitudine, p. 1. quamuis mediatè quidem dici poteſt aliquo modo in id præceptum cadere, quatenus conſequitur ex eo, quod immediatè per illud imperatur.

Itaque cùm Avgvstinvs vbi ſuprà ait, in altera vita *implendum eſſe hoc præceptum,* non intelligit ſecundùm id quod immediatè per illud imperatur, ſed ſecundùm illius finem, qui tunc demùm, tanquam dilectionis, atC que adeò illius præcepti complementum quoddam, accedet. Quo etiam modo dici poteſt, præceptum Ducis de rectè pugnando tunc à milite perfectè impleri, cùm is non ſolùm ſtrenuè pugnat, ſed etiam aſſequitur pugnæ finem, nimirum victoriam, vt optimè dicit S. Thomas in dicto art. *6.*

Secvndo ſequitur, per peccata venialia, quæ à iuſtis etiam quandoque committuntur, minimè violari hoc præceptum, ne venialiter quidem. Tum quia, vt dictum eſt, præceptum iſtud non obligat ad ita diligẽdum Deũ in hac vita, vt nunquam in ea peccetur venialiter. Neque etiam vllum aliud præceptum eſt de hoc datum, vt ſcilicet nunquam venialiter peccetur; cùm hoc ſit planè impoſſibile, quamuis poſſibile ſit vitare peccata venialia ſingula, quæ per ſingula præcepta prohibentur, vt explicauimus tom. 2. q. 1. de Gratia, p. 5. Tum quia nD ec per mortalia quidem peccata contra alia præcepta violatur per ſe & immediatè præceptum iſtud dilectionis Dei, ſed ſolùm alia per quæ prohibentur. Quamuis nec poteſt iſtud præceptum quidem ab eo ſeruari, qui obſtrictus ſit aliquo peccato mortali, quandiu eo fuerit obſtrictus; cùm is aliquid anteponat Deo, tanquam finẽ vltimum, & proinde nequeat ſimul Deum vt vltimum finem diligere ſuper omnia, & eatenus *totaliter*, ſicut obligat iſtud præceptum.

Dico Tertio, præceptum iſtud non modò poſſe in hac vita impleri (ſicut explicatum eſt) ſed etiam debere, quibuſdam in caſibus, quos ex veriori ſententia nunc breuiter determinabimus, licèt hac de re nec D. Thom. aut Caiet. hic, aut alij ferè quidquam tradiderint, pręter Sotum lib. 1. de natura & gratia, c. 22. & lib. 2. cap. 12. & E lib. 2. de iuſtitia & iure, q. 3. art. 10. & Nauarr. in Manuali, c. 11. n. 7. & ſeq.

Primvs caſus eſt, cùm primùm aliquis rationis vſu iam præditus animaduertit, & ſecum reputat, rationes quas habet, amandi Deum ſuper omnia, eique ſeruiendi, ſe ſuaque ad ipſum, tãquam ad finem vltimum, referendo. Nam tum vel maximè eſt opportunum & neceſſarium homini ſeſe coniungere per amorem cum ſuo fine vltimo, vt ad illum, ſicut tenetur, dirigat ſuæ vitæ curſum. Item quia per talem cõſiderationem rationum diligendi ſuper omnia Deum, & ei ſeruiendi, tunc quaſi promulgatur lex diuini obſequij, & homo ad Dei famulatum euocatur & inuitatur. Itaque cùm tam facile

& tanto ſuo commodo poſſit ſe tunc per prædictum amorem mancipare diuino obſequio, omninò eſt putandum,tunc debere id facere.

Denique cùm opinio S.Thomę 1.2.q.89.ar.6.& Nauarri, vbi ſuprà n.8. & aliorum, qui etiam in primo inſtanti qualiſcunque vſus rationis,putant hominem obligari ad côuerſionem ſui in Deum, cenſeatur non improbabilis:multò minùs de probabilitate huius noſtræ aſſertionis dubitari poteſt; ſiquidem non in primo inſtanti vſus rationis dilectionem Dei requirimus (eam enim opinionem,vt nimis duram, refutauimus tom. 2. q. vlt.de peccatis) ſed cùm primùm ſaltem quis vel per ſe,vel altero proponente,animaduertit,& ſecum reputat cauſas quas habet ad diligendum Deum ſuper omnia,eiuſque,per eam dilectionem, ſe profitendi ſeruû. Ac tenebitur tum homo Deum diligere ſuper omnia, dilectione naturali,vel ſupernaturali,prout eum conſiderauerit ſic amandum eſſe,vel tanquam auctorem naturæ,vel tanquam auctorem ſupernaturalem.

Secundvs caſus eſt, cû quis adultus ſuſcipit Baptiſmum,vt rectè cenſuit Sotus lib. 1. de natura & gratia, c.22.Nam tunc dat quis ſuum nomen Chriſtianæ militiæ ad inſeruiêdum Deo.Igitur tunc vel maximè etiam tempus eſt, vt per Dei amorem firmet animi propoſitum ad placendum & famulandum per omnia Deo.

Neque obstat, quòd côtrà obiicit Nauarr. vbi ſuprà,ſatis eſſe attritionem ad ſuſcipiendum ritè Baptiſmum,ipſo etiam Soto aſſentiête. Respondemvs enim attritionem quidem ſatis eſſe, vt homo cenſeatur rectè diſpoſitus ad ſuſcipiendum ſacramentum Baptiſmi,neque eo quidem nomine, ſcilicet neceſſariæ diſpoſitionis,requiri quoque dilectionem Dei ſuper omnia. Requiri autem alio titulo, nempe vt quis ritè & firmiter tum profiteatur ſe Dei ſeruum in Eccleſia Chriſtiana, cui tunc ſe aggregat.

Vnde crediderim,ſatis eſſe eam dilectionem tunc habere,vel paulò ante Baptiſmum,vel paulò poſt.Nâ cùm non requiratur tanquam diſpoſitio, non eſt neceſſe vt præcedat, vel ſit ſimul, ſed ſufficiet vt habeatur ſub illud Baptiſmi tempus.Debebit autem tunc eſſe dilectio Dei ſupernaturalis,ex ſupernaturali nimirum fide, cuius profeſſio ſit in Baptiſmo.

Tertivs caſus eſt,cùm quis tenetur habere contritionem,vt aſſerit Nauar.vbi ſuprà poſt Caiet.1.2.q.89. art.6. Nam contritio ſupernaturalis ex ſupernaturali Dei dilectione ſuper omnia debet proficiſci, ſaltem neceſſitate præcepti. Quando autem obliget præceptum contritionis, in materia de Pœnitentia eſt definiendû.

Qvartvs caſus eſt,quando quis accipit à Deo ſingulare aliquod beneficium,vt valdè probabiliter cenſet Sotus,lib.2.de Iuſtitia & iure,q.3.ar.10.Nam lex amicitiæ videtur tunc exigere vt homo viciſſim redamet Deû benefactorem ſuum, eo modo quo amare illum debet, ſcilicet ſuper omnia;dilectione vel naturali, vel etiam ſupernaturali,ſi ſupernaturale fuit beneficium.Si enim fuit naturale,alterutra dilectio ſufficiet. Neque obſtat, quòd pro hac aſſertione non eſt textus vel ratio planè conuincens,vt Nauarrus obiicit. Sufficit namque ratio probabilis pro aſſertione probabili.

Qvintvs caſus eſt, quando alicui imminet neceſſitas ſubeundi martyrium, vt idem Sotus cenſet. Nam conſentaneum eſt, vt tunc etiam teneatur quis ſe per dilectionem Dei ſuper omnia communire, cuius nimirum opus eſt martyrium, vt patet Ioan.15. Immò addit Sotus, ſimili ratione debere Deum ſuper omnia diligi, quando egregium aliquod aliud opus & arduum pro Dei obſequio ſuſcipiendum eſt.

Sextvs caſus eſt, quando Dei honor defendendus eſt aduerſus violâtes illum blaſphemiis, aut alio modo; præſertim ſi ea defenſio vacatura ſit magno periculo. Nec puto tunc ſufficere ipſum opus dilectionis externum (vt arbitratur Sotus loco citato, quem Nauarrus

A in hoc non probat vbi ſuprà n.7.) ſed requiri etiam affectum internum dilectionis,ex quo opus externû prodeat. Nam lex veræ amicitiæ officium externum erga amicum exigit, profectum ex interna beneuolentiâ. Sufficeret tamen tunc affectus dilectionis Dei,vt naturaliter cognoſcitur: quo pacto eſt etiam digniſſimus omni reuerentia & honore.

Septimvs caſus eſt,inſtante morte. Nam tunc vel maximè opus eſt,cum Deo ſe côiungere per internum vſum virtutum præcipuarum fidei,ſpei,charitatis, &c. eôque præſidio ſe communire aduerſus tentationes & machinationes dæmonum, qui tûc acerrimè hominum mentes infeſtant.Atque hoc pro certo ponunt Sotus & Nauarr. locis citatis,cùm refellunt quoſdam, non quia dicerent, tempore mortis obligare hoc præceptum (id B enim non eſt dubium)ſed quia putarent,obligare *ſolùm* eo tempore. Quod apertè falſum eſt. Nam eſt datum præceptum hoc ad rectam inſtitutionem vitæ per relationem actionum omnium in Deum, tanquam in vltimum finem noſtrum ſuper omnia dilectum: Ergo non in morte ſolùm,ſed etiam cùm vita degenda eſt,obligat, in caſibus nimirum antea dictis.

Præter hos autem caſus, Scotus in 3.diſtinct.27.aliud quoddam têpus ponit,in quo ipſe putat obligare iſtud præceptum: nempe in quolibet die feſto. Sed hæc eius opinio meritò reiicitur ab Adriano q.4.de Confeſſione, & à Soto & Nauarr.locis citatis. Nam feſta ſatis coluntur per ea quæ in illis ab Eccleſia præſcripta ſunt, hoc eſt,per vacationê à ſeruilibus operibus, & auditionem Miſſæ, &c. Quæ fieri poſſunt ſine actuali & expreſſa C Dei dilectione.

Porrò licèt in tam variis aliis caſibus, vt iam dictum eſt,præceptum iſtud obliget, tamen variis etiam modis contingere poteſt,vt quis à ſpeciali peccato contra hoc præceptum excuſetur. *Primò*, ſi putet, non in omnibus eiuſmodi caſibus illud obligare,vt de quibuſdâ eſt probabile ob contrarias opiniones Doctorum. *Secundò*, ſi per inculpabilem incogitantiam aliquis in caſu quo obligat, non aduertat ſe teneri ad illud implendum. Quod facillimè accidet,præſertim in caſibus inopinatę mortis,quando variis modis aliquis præpeditur quominus cogitet quod tunc eſt opportunum. *Tertiò*, ſi (quod eſt conſultiſſimum) ſtudeat quis aſſiduè ſe exercere in eiuſmodi actu diligendi Deum, etiam quando non tenetur.Ita enim fiet,vt ſaltem per antecedentê paulò an- D tè,vel ſequentem dilectionem, impleat id præceptum quando tenetur.

Conſultû tamen eſt aliquando in confeſſione ſe accuſare ſub dubio, ſi fortè præceptum iſtud ſit neglectum; ſicut & de omiſſione aliorum præceptorum affirmatiuorû,de quibus non ſatis certò conſtat quando obligêt, & quando violentur. Quamuis abſolutè quidem non teneamur confiteri de eo,in quo nec ſcimus, neque ob aliquam peculiarem rationem dubitamus,nos peccaſſe.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quomodo & quando obliget præceptum
E *de dilectione proximi.*

D.Thom. art.2.3.7.

Hoc etiam loco ſupponimus pro certo id,de quo nullum dubium eſt, nimirum, præter præceptum de dilectione Dei, extare quoque aliud charitatis præceptû,de dilectione proximi. Id enim patet Primo ex Scriptura Leuit. 19. *Diliges amicum tuum,ſicut teipſum.* Vbi per *amicum* intelligitur quicunque proximus, ſicut optimè docet D. Thom.art.7.Et Matth. 22. *Hoc eſt maximum & primum mandatum*(de dilectione Dei) *Secundum autem ſimile eſt*

huic:

Digitized by Google

hinc: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Vbi etiam Dominus interpretatus eſt, præceptum illud Leuitici intelligendum eſſe de omni proximo. Citantur enim ibi hæc præcepta ex Scriptura veteris Legis. Et Ioann. 13. *Hoc eſt mandatum meum, vt diligatis inuicem, ſicut ego dilexi vos.* Et 1. Ioan. 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum,* id eſt, quemcunque proximum.

SECVNDO idem patet ratione: Tum quia conditiones requiſitæ in eo quod eſt ex charitate diligendum habent locũ in omni proximo, etiam inimico, vt oſtendimus ſuprà qu. 3. p. 1. & 2. Tum quia dilectio proximi eſt actus ad ſalutem neceſſarius; cùm nequeat eo neglecto haberi dilectio Dei, iuxta illud 1. Ioan. 4. *Qui enim non diligit fratrem ſuum, quem videt; Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere?* Et de dilectione etiam proximi dixerat c. 3. *Qui non diligit, manet in morte.* Omnis autem actus ad ſalutem neceſſarius, eſt præceptus, vt vidimus puncto præcedenti.

Nec ſatis fuit extare præceptum de dilectione Dei, licèt ex eo ſit conſequens debere quoque diligi proximum, vt rem quãdam Dei; ſed etiam oportuit expreſsè dari alterum præceptũ de dilectione proximi, propter rudiores nimirum, qui non ſatis quid ſit conſequens animaduertunt, vt faciẽ docet D. Thom. art. 7. Qui etiã art. 3. perſpicuè declarat, ſatis fuiſſe dari explicitè de interno affectu charitatis iſta duo præcepta. Quanquam de externis quidem charitatis actibus, vt de beneficentia, pace, &c. extant quoque in Scriptura quædam præcepta, vt idem D. Thom. pulchrè ibi tradit in reſponſione ad 2.

Hoc igitur poſito, ſcilicet extare præceptum affirmatiuum de dilectione proximi, videndũ eſt quonam modo & quo tempore diligi debeat proximus ex vi huius præcepti. Eſt autem MODVS ſeruandi hoc præceptum ſubindicatus per formam illam verborum, quibus eſt traditum. Leuit. 19. & Matth. 22. *Diliges proximum tuum* SICVT *teipſum.* Vbi per illã particulam SICVT, quemadmodum docet optimè D. Thom. ar. 7. non ſignificatur debere hominem diligere ſuum proximum æquè ac ſeipſum: debet enim quiſque ſeipſum magis quàm alium diligere, vt docuimus ſuprà qu. 4. de ordine charitatis, p. 3. Sed ſignificatur debere hominem diligere ſuũ proximum *ſimiliter* ac ſeipſum: vt & alibi in Scriptura particula hęc (*Sicut*) non æqualitatem, ſed ſimilitudinem ſignificat, vt oſtendit pulchrè S. Athanaſius ſerm. 4. contra Arrianos, non multò ante medium, tum aliis teſtimoniis, tum illo Mat. 5. *Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.*

Debet autem tribus maximè modis homo diligere ſuum proximum ſimiliter ac ſeipſum, ex vi eius præcepti, vt docet D. Thom. in dicto art. 7. PRIMO, ex parte *finis*: Vt quemadmodum quis ex charitate ſeipſum diligit propter Deum, & ſecundùm bona etiam ſupernaturalia, ita quoque diligat proximum. Et ſic proximi dilectio erit *ſancta*, vt ait D. Thomas. Quem modum dilectionis proximi imperauit etiam Dominus illo præcepto Ioan. 13. & 15. *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem* SICVT *dilexi vos.*

Nam vt interpretatur S. Auguſtinus tract. 95. in Ioannem, hæc verba (*ſicut dilexi vos*) addit Dominus, vt dilectionem proximi, quam hic præcepit, à *carnali dilectione diſtingueret*, quæ eſt propter rationes alias mundanas. Itaque præcipit, vt diligamus inuicem, *non ſicut ſe diligunt homines,* (inquit Auguſtinus) *quoniam homines ſunt, ſed ſicut ſe diligunt, quoniã dij ſunt, & filij altiſſimi omnes, vt ſint filij eius vnici fratres, ea dilectione inuicem diligentes, qua ipſe dilexit eos, perducturus eos ad illum finem, qui ſufficiat eis vt ſatietur in bonis deſiderium eorum. Tunc enim aliquid deſiderio non deerit, quando omnia in omnibus Deus erit.* Ac propterea etiam vocauit hoc præceptum *nouum*. Ioann. 13. Quia ſcilicet ſecundùm imitationem quidem dilectio-

A nis Chriſti noua fuit iſta proximorum dilectio; vel quia cùm ſit ſancta & ſupernaturalis, *innouat* hominem, vt Auguſtinus illic exponit.

SECVNDO, debet quis proximum ſuum ſimiliter ac ſe diligere, ex parte *obiecti, ſeu regulæ* bonæ dilectionis. Nimirum, non expetens proximo aliquid, quod reuera ſit ei malum, ſed quod ſit bonum, ſicut ſibi ipſi bona tantùm velle debet: Et ſic erit dilectio iuſta. Qui etiam modus præceptus eſt à Domino per illa verba ſupradicta (*ſicut dilexi vos*) per quæ etiam diſtinxit dilectionem, quam præcepit, *à dilectione* (vt Auguſtinus vbi ſuprà inquit) *culpabili atque damnabili, qua diligunt inuicem adulteri & adulteræ, ſcortatores & meretrices; & quoſcunque alios non humana neceſſitudo, ſed humanæ vitæ noxia turpitudo* B *coniunxit.*

TERTIO, ex parte *rationis diligendi*, vt ſcilicet diligat quis proximum propter ipſius proximi commodum, vt exigit lex veræ amicitiæ, & vt ſe quiſque propter ſe diligit: Et ſic erit dilectio proximi *vera*. A quo amore differt amor, quo proximum quis diligit, propriæ tantùm delectationis vel vtilitatis cauſſa. Quo amore non propriè quis alium, ſed ſeipſum reuera diligit. Itaque oportet vt his modis dilectio proximi ſit & ſancta, & iuſta, & vera. Et hæc de MODO huius dilectionis.

TEMPVS verò quo proximus debet diligi, eſt quandocunque ei amicè benefacere tenemur, corporaliter, aut ſpiritualiter; iuxta ea quę de dilectione proximi neceſſaria tradidimus ſuprà q. 3. p. 1. & 2. q. 4. p. 3. 4. & 5. id C quod etiam notauit ſummatim Sotus lib. 1. de natura & gratia, c. 22. poſt medium. Item obligaret hoc præceptũ eo tempore quo ad vitanda peccata aliqua contra proximum, & præſertim eius odium, iudicio prudentis videretur neceſſarium alicui eſſe, ſe exercere in dilectione illius: quæ nimirum facilè efficit vt erga proximum in omnibus nos geramus, ſicut debemus, neque quidquam contra ipſum peccemus: iuxta illud Apoſtoli ad Rom. 13. *Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam non adulterabis. Non occides, &c. & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.*

PVNCTVM TERTIVM.

D

An etiam ordo Charitatis ſit in præcepto.

D. Thom. art. 8.

ESSE quoque ordinem aliquem in dilectione Charitatis ex præcepto ſeruãdum, & in quo conſiſtat, & quiſnam ſit iſte ordo, fusè docuimus ſuprà q. 4. Itaque ſolùm hic ſupereſt annotandum, non modò ex ipſa natura charitatis, & conditione obiectorum eius, colligi hoc præceptum, vt patet ex iis quæ in illa quæſtione diſſeruimus, ſed etiam in Scriptura contineri, vt docuit S. Thom. art. 8.

Nam quòd Deus ſit magis diligendus quàm aut nos ipſi, aut quidquam aliud, præceptum eſt illis verbis: *Di-* E *liges Dominum Deum tuum ex* TOTO *corde tuo, &c.* Quòd autem quis debeat ſeipſum magis diligere, quàm proximum, indicatur hoc ipſo, quòd præcipitur, vt quis diligat proximum *ſicut* ſeipſum: nõ enim dilectio ſui proponeretur vt norma dilectionis proximi, niſi eſſet potior. Quòd etiam debeat quis ſpiritualem ſalutem proximi magis diligere quàm corpus proprium, pręcipitur 1. Ioan. 3. illis verbis: *Et nos debemus pro fratribus animas ponere.* Quòd autem inter proximos debeant illi magis diligi, qui ſunt meliores, & nobis magis propinqui, indicatur ab Apoſtolo, illis verbis ad Gal. 6. *Operemur bonum ad omnes, & maximè ad domeſticos fidei.* Et illis 1. ad Timot. 5. *Qui ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.* Qui omnis ordo

Digitized by Google

charitatis quomodo intelligendus & ſeruandus ſit, ex inſtituto declarauimus, qu.4. per totam, vt minimè nunc repetitione ſit opus.

Quæ autem diſſerit Caietanus hîc art. 8. partim patent ex iis quæ tradidimus in hac qu.punct.1. de modo actus intrinſeco, qui in præceptum cadit, partim etiam ex eo quòd ſuprà qu.4.punct.2. & ſeq. docuimus, ordi-

A nem charitatis non eſſe ex præcepto ſeruandum, niſi ſecundùm ea bona, quæ & nobis & proximis tenemur alioqui ex charitate velle: nõ autem ſecundùm alia non neceſſaria, quæ nec nobis, nec aliis velle tenemur. Hinc pendent omnia illa quæ minutim diſſerit Caietanus, non tam de re ipſa, quàm de ſententia quorundam verborum D.Thomæ, in eod.art.8. in reſponſione ad 1.

QVÆSTIO VIGESIMA.

De Dono Sapientiæ, quod eſt Charitati annexum: & de Stultitia, quæ eſt ei dono contraria.

D.Thomas 2.2.q.45.& 46.

POSITIS iis quæ tum de dono Sapientiæ, tum de aliis Spiritus ſancti donis diſſeruimus, tom 2. quæſt.7. de Virtutibus, breuiter expediri poterunt quæ ſpectant ad hunc locum. Itaque PRIMO *dicendum eſt, quale donum ſit donum Sapientiæ, & quam affinitatem habeat cum Charitate.* SECVNDO, *Quale peccatum ſit Stultitia.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quale donum ſit donum Sapientiæ, & quam affinitatem habeat cum Charitate.

D.Thomas artic.1.

SAPIENTIÆ vocabulum variis modis vſurpari ſolet, vt notauimus tom.1.q.1.punct.4. Hic accipitur, vt ſignificat donum quoddam Spiritus S. ex illis ſeptem quorum fit mẽtio Iſa.11. Hoc autèm ſapientiæ donum, vt docuimus tom.2.q.8.de virtutibus punct.2. aliud nihil eſt, quàm habitus quidam, quo mens humana redditur facilè mobilis à Spiritu ſancto, vt firmiter iudicet inhærendum ſibi eſſe rebus diuinis, aut etiam rebus creatis rationi rectę conſentaneis, propter rationes diuinas & ſupernaturales. Nam vt hæc ſapientia *de ſurſum eſt* (ſicut loquitur S. Iacobus in epiſtola ſua, cap. 3.) ita non niſi excelſa & diuina, poſtpoſitis terrenis & imis rebus, intuetur. Vt verè in illam quadrare videatur illud Boëthij lib.4. de Conſolatione metro 1.

Sunt etenim pennæ volucres mihi,
Quæ celſa conſcendant poli:
Quas ſibi cùm velox mens induit,
Terras perosa deſpicit.

Itaque donum hoc ſapientiæ partim conuenit cum donis intellectus & ſcientiæ, de quibus diſſeruimus ſuprà diſp.1. q.8.& 9. partim ab eis differt. *Conuenit* cum illis, quia eſt in eodem ſubiecto, id eſt, in intellectu, vt docet D.Thom. hic art.2.

Differt autem à dono quidem *intellectus*; quia donum intellectus tantummodò eſt habitus ſpeculatiuus; eo quòd eſt ſolùm ad eum finem, vt intellectus facilè à Spiritu S. moueatur ad percipiẽdum ſubtiliter res diuinas, prout in ſe ſunt tales. Donum autem Sapientiæ reddit intellectum facilè mobilem à Spiritu S. tum vt perſpicaciter contempletur diuinas res, vt ſunt bonæ & expetibiles (ſic enim interpretor D.Thom. hic art. 3.) & eatenus eſt habitus ſpeculatiuus: Tum etiam vt firmiter iudicet eſſe illis inhærendum, ſicut dictum eſt; & eatenus eſt etiam ſimul habitus practicus, iuxta doctrinam D. Thom. hic art. 3. & etiam artic.2. ad 3. Vbi quod legitur donum intellectus eſſe ad actum, qui eſt *præcipere*, mendosè poſitum eſt; debet enim legi ad actum intellectus, qui eſt *percipere*, ſcilicet res diuinas: ſicut patet ex doctrina eiuſdem ſuprà qu. 8. & ex his quæ bene tradit Caiet. infrà qu.46. in breui quadam annotatione ſuper quæſtionem illam.

Differt etiam donum *Sapientiæ* à dono *Scientiæ*, nam per donum Scientię redditur intellectus facilè mobilis, vt iudicet, eſſe inhærendum iis rebus creatis, quibus oportet, & quomodo oportet; ídque per rationes etiam

B creatas: Donum autem Sapientiæ, vt iudicet eſſe inhærendum diuinis vel creatis etiam per rationes diuinas, ſicut dictum eſt.

Similiter etiam conuenit donum Sapientiæ cum dono Conſilij, & ab eo differt. *Conuenit* ratione ſubiecti, ſcilicet intellectus: differt, quia donum Conſilij reddit intellectum mobilem à Spiritu ſancto, vt in particulari iudicet, quid hic & nunc ſit agendum. Iudicium autem doni Sapientiæ eſt vniuerſale, ſicut & doni Scientiæ.

Quæ omnia facilè patent ex his quæ de numero & ratione donorum; itémque de differentia eorundem à virtutibus, tradidimus tom. 2. q.8. de virtutibus p. 1. & 2. Ex quibus etiam conſtat rectè inter illa dona numerari quoque iſtud donum Sapientiæ, ſicut facilè docet C hic D.Thom. art.1. Qui etiam art.6. pulchre declarat ex ſententia S. Auguſtini, lib.1. de ſerm. Dom. in mõte, cap. 9. quemadmodum huic dono peculiariter reſpondeat inter beatitudines illa: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Matth.5.

Porrò affinitas quam habet donum Sapientiæ cum Charitate, duplex eſt. VNA eſt per talem connexionem cum illa, vt illi omnes & ſoli qui ſunt prædititi charitate, id eſt, omnes & ſoli iuſti, habeant donum iſtud, ſicut & reliqua Spiritus ſancti dona. Quemadmodum probauimus ex ſententia D.Thomæ tomo 2. quæſt.8. de Virtutibus, p.3. & repetit D.Thom. hic art.4.& 5.

ALTERA affinitas eſt, quòd donum iſtud Sapientiæ, D ac præcipuè ipſius vſus, charitate tanquam fundamento nititur. Nam quia mens per charitatem rectè affecta eſt erga Deum & res diuinas, idcircò facilè etiam à Spiritu ſancto mota iudicat firmiter ſibi eſſe inhærendum rebus diuinis; iuxta illud Philoſophi 3. Ethic. *Qualis vnuſquiſque eſt, talis ei finis videtur*: & iuxta doctrinã optimam D.Thomæ hic art.5. Neq; eſt opus hæc fuſiùs nũc dilatare, cùm ſit nobis properandum ad materias alias.

PVNCTVM SECVNDVM.

Qualenam peccatum ſit Stultitia.

D.Thomas quæſt.46.

E STVLTITIA, vt dono Sapientiæ opponitur, defectus quidã eſt recti iudicij, quo ſtatuatur firmiter eſſe inhærendum rebus diuinis: Aut etiam iudiciũ huic iudicio contrarium,

quo

quo ſcilicet poſtpoſitis diuinis rebus ſtatuat quis adhærere rebus mundanis. Quæ nimirum ſtultitia communis eſt omnibus iis, de quibus Scriptura pronũciat: *Stultorum eſſe infinitum numerum.* Eccl. 1. Et ſicut vera ſapientia apud Deum (de qua dictum eſt punct. præc.) appellatur ab Apoſt. 1. Cor. 1. *Stultitia* apud mundum: ita vera hæc ſtultitia mundi appellatur ab eodem ibi, *Sapientia huius mundi.* De qua mundi ſapientia Iacobus Apoſtolus cap. 3. inquit: *Non eſt enim iſta Sapientia deſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica. Quæ autem*, inquit, *de ſurſum eſt Sapiẽtia, primùm quidem pudica eſt, &c.* quem locum totum declarauit pulcherrimè D. Thom. hic art. 2. Neque abſurdè ad hanc ipſam mundi ſtultitiam accommodabit aliquis, quod Horatius ait:

Virtus eſt vitium fugere, & ſapientia prima
Stultitia caruiſſe.

Eſt autem ſtultitia eiuſmodi coniuncta cum quadam hebetudine mentis erga res diuinas, orta ex iis peccatis, per quę homo ſe mundanis voluptatibus immergit, ac præcipuè ex peccatis luxuriæ, vt explicat D. Thom. ar. 3. Et quidem quando ſtultitia iſta continetur non iudicio illo contrario ſapientiæ veræ, ſed eius omiſſione ſeu defectu, ipſa etiam eſt quædam hebetudo mentis, ſicut eam appellat hic S. Thom. art. 1. atque etiam Caietanus: Nec tamen ſic eſt idem, quod illa hebetudo mentis, quæ opponitur dono intellectus, de qua dictum eſt diſput. 1. quæſt. 15. Nam vt rectè declarat Caietanus hic, illa eſt hebetudo oppoſita dono ad *percipiendum* res diuinas: hæc autem ſtultitia eſt hebetudo oppoſita dono ad *iudicandum* rectè de diuinis rebus, ſcilicet dono Sapientiæ.

A Ex his patet, non poſſe dubitari quin ſtultitia ſit peccatum; & quidem contra illa eadem præcepta quæ extant de vſu doni intellectus, & doni ſcientiæ, vt vidimus diſput. 1. q. 16. Nam illis iiſdem præceptis iubetur etiam vſus doni Sapientiæ, vt docet D. Thomas hic art. 2. ad vltimum; & conſequenter prohibetur quoque ſtultitia.

Quomodo autem iſtiuſmodi peccatum ſtultitiæ ſit
B peccatum mortale vel veniale, iudicandum eſt ex obiecto. Nam ſi ſit circa rem diuinam, quam deberet homo ſibi ſectandam proponere ſub mortali, tunc peccatum erit mortale: Et ſimiliter, ſi ſit circa rem mundanam, quam homo teneatur reſpuere ſub mortali; quanquam non ſemper diſtinctum à peccato mortali, quod alioqui per neglig ẽtiam rei diuinæ, vel per vſum rei mundanæ committitur; niſi in peculiari aliquo caſu deberet quis ex præcepto diuino de vſu Sapientiæ, peculiariter ſe in bono firmare per iudicium illud doni Sapientiæ, de quo diximus puncto præcedenti.

Finis tertiæ Diſputationis.

Digitized by Google

Digitized by Google

DISPVTATIO QVARTA GENERALIS;

DE PRVDENTIA ET EI ANNEXIS:

DIVISA IN QVÆSTIONES SEX.

INDEX

QVÆSTIONVM, ET PVNCTORVM QVARTÆ DISPVTATIONIS GENERALIS.

QVÆSTIO PRIMA.

De Prudentia ſecundùm ſe.

PVNCT. I. *Quidnam propriè ſit Prudentia in propoſito.*
II. *An Prudentia ſit virtus & qualis virtus.*
III. *Quàm latè pateat Prudentiæ functio.*
IIII. *Quinam ſint participes Prudentiæ.*
V. *Quomodo acquiratur & amittatur Prudentia.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De Prudentiæ partibus generatim.

PVNCT. VNIC. *Qualeſnam partes habeat Prudentia.*

QVAESTIO TERTIA.

De Prudentiæ partibus in ſpecie.

PVNCT. I. *De integralibus Prudentiæ partibus.*
II. *De Prudentiæ partibus ſubiectiuis.*
III. *De partibus Prudentiæ potentialibus.*

QVÆSTIO QVARTA.

De dono Conſilij, quod eſt annexum Prudentiæ.

PVNCT. VNIC. *Quodnam & quale donum ſit donum Conſilij.*

QVÆSTIO QVINTA.

De Peccatis contrariis Prudentiæ.

PVNCT. I. *De peccatis Prudentiæ contrariis per defectum.*
II. *De peccatis contrariis Prudentiæ per exceſſum.*

QVAESTIO SEXTA.

De Præceptis Prudentiæ.

PVNCT. VNIC. *Quænam ſint præcepta Prudentiæ.*

Digitized by Google

DISPVTATIO QVARTA GENERALIS,

DE PRVDENTIA, ET EI ANNEXIS, ET VITIIS CONTRARIIS.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 47. vſque ad quæſt. 56.

DE virtute Prudentiæ multa tradidit ARISTOTELES, *lib. 6. Ethic. cap. 5. & 8. & ſequentibus, vſque ad finem libri. Et non pauca etiam inter Eccleſiaſticos Scriptores* CASSIANVS *Collat. 2. Abbatis Moyſis, quæ eſt de diſcretione. Ac poteſt tota hac materia SEX quæſtionibus principalibus comprehendi.* PRIMA *erit de ipſa Prudentia ſecundùm ſe.* SECVNDA, *de eius partibus generatim.* TERTIA, *de eius partibus in ſpecie.* QVARTA, *de dono Conſilij, quod eſt Prudentiæ annexum.* QVINTA, *de vitiis contrariis Prudentiæ.* SEXTA, *de præceptis ad Prudentiam pertinentibus.*

QVÆSTIO PRIMA.

De Prudentia ſecundùm ſe.

D.Thomas 2.2.quæſt.47.

EXPLICANDA ſunt quinque. PRIMO, *Quidnam propriè ſit Prudentia in propoſito.* SECVNDO, *An ſit virtus, & qualiſnam virtus.* TERTIO, *Quàm latè pateat eius functio.* QVARTO, *In quibuſnam ſit.* QVINTO, *Quonam modo acquiratur & amittatur.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quidnam propriè ſit Prudentia in propoſito.

D.Thomas artic.1.2.3.

A VOCABVLVM Prudentiæ; Latinè, ſicut etiam φρονήσεως, Græcè, varios animaduerto habere ſignificatus. Quorum diſtinctio & annotatio multum lucis adferet huic toti diſputationi, vt intelligi poſſit de qua in primis Prudētiā inſtituatur; & quomodo accipi debeant varia admodum quæ de Prudentia dici ſolent.

PRIMO igitur hoc Prudentiæ vocabulum ſignificare ſolet quamcunque veri cognitionem, quæ humano ſtudio comparari poſſit, ſiue ea ſit practica; ſiue ſpeculatiua: cuiuſmodi cognitio ſolet etiam Sapientia nominari. Sic accipi videtur id Prudentiæ vocabulum à S. AMBROSIO, libr. 1. de Officiis capit. 24. cùm ait: *Prudentia in veri inueſtigatione verſatur, & ſcientia plenioris infundit cupiditatem.* Et à Cicerone lib. 1. de Officiis, B cùm ait: *Prudentia, quæ in veri cognitione conſiſtit, maximè naturam attingit humanam.* Et lib. 2. de Inuentione, non longè à fine, cùm ait: *Prudentia eſt rerum bonarum & malarum, & vtrarumque ſcientia.* Sicut etiam notauit D.

A Thomas art. 2. ad 2: Atque eodem modo Xenocrates in libro περὶ φρονήσεως accipit Græcum hoc vocabulum reſpondens illi Latino, cùm ſcripſit φρόνησιν eſſe duplicem, vnam Practicam; & aliam Theoricam, vt obſeruauit in Encomiis virtutum Henricus Stephanus. Itaque ſtrictiùs ſumpſit Prudentiæ vocabulum D. Thom. artic. 2. ad 3. cùm dixit, prudentiam non eſſe ſpeculatiuam: Idque propterea, quia non eſt tam latè patens Prudentia ea de qua nunc loquimur, quàm ea de qua locutus eſt Xenocrates.

SECVNDO, id vocabulum ſignificat cognitionem tātùm practicā rerū, quæ vel expeti vel repudiari debēt. Sic illud accipit ſanctus AVGVSTINVS lib. 1. de libero arbitrio c. 13. & lib. 83. qq. q. 31. in quibus locis ait: B *Prudentiam eſſe rerum appetendarum & vitandarū ſcientiā.* Et neque iſto modo hic loquimur de Prudentia: cùm ſic vel non differat à morali ſcientia, vel tantùm ad illam addat cognitionem quoque particularem eius quod in caſibus particularibus expetendum vel fugiendum eſt.

Digitized by Google

Quo pacto prudentia accepta, in iis etiã eſſe poteſt qui non rectè ipſi agunt, licèt cognoſcant tũ in vniuerſali tũ in particulari quid ſit agendũ Prudẽtia verò, de qua nũc loquimur, non ſunt prædιti ij qui tantũ cognoſcũt quid ſit agendum, ſed qui rectè etiã agũt, vt videbimus.

TERTIO ſignificat hoc vocabulũ omnes ſimul perfectiones ſeu facultates intellectus practici quæ ad rectè inſtituẽdas humanæ vitæ actiones conducũt, aut etiam ſunt neceſſariæ. Sic accipitur frequenter à Philoſopho lib. 6 Ethic. cùm diuerſa admodum aſſignat prudẽtiæ ſeu prudentis munera. Vt conſultare, contemplari, iudicare, præcipere, &c. quę per diuerſos habitus intellectui cõueniunt, vt videbimus in quęſtionib. ſequentibus. Nã c. 5. ait: *Prudentis viri eſſe proprium, poſſe rectè conſultare*. Et infra: *Propterea Periclem atque huiuſmodi viros prudentes eſſe exiſtimamus, quia & quæ ſibi, & quæ aliis hominibus ſunt bona, poſſint contemplari*. Et cap. 10. *Prudẽtia*, inquit, *præceptiua eſt*. Et cap. 11. *In eo* inquit, *quòd ad iudicandum idoneus quiſpiam eſt de eis quæ egit, prudens: perſpicax & bene ſentiens ſeu conſentiens erit*. Et neq; ſic hoc loco de Prudentia diſputationem inſtituimus.

QVARTO, Prudentia maximè propriè nominatur facultas quædam intellectus practici ad rectè ſtatuendum per actum imperij (de quo egimus tomo 2. diſput. 2. quæſt. 12.) quid agendum ſit in quouis caſu particulari. Sic accepit Philoſophus hoc vocabulum Prudẽtiæ tum aliàs, tum 6. Ethic. cap. 12. & 13. cùm affirmat; *Non poſſe quempiam prudentem eſſe niſi bonus ſit*. Quia ſcilicet rectè ſtatuere per imperium illud in omni caſu, quid agendũ ſit, hominum duntaxat bonorũ eſt proprium, qui & bene agunt: cùm tamen conſultare bene & iudicare, mali poſſint. Propter quod ait Philoſophus in illo cap. 13. Prudentiam circa ea verſari, *quæ iuſta, & honeſta, & bona homini ſunt, ea autem eſſe huiuſmodi, quæ agere* (inquit) *viri boni eſt*. Atque hæc ipſa prudentia eſt in intellectu illud principium agendi practicum, cuius veritatem affirmat Philoſophus eodem libro capit. 2. conſiſtere in conformitate cum appetitu recto, ſicut docuimus tomo 2. quæſt. 3 de virtutibus p. 2.

Et de huiuſmodi Prudentia in primis hîc diſputamus, ſicut etiam D. Thomas, vt ex ſequentibus punctis & quæſtionibus patebit. Vbi etiam ex Philoſophi & D. Thomæ ſententia videbimus quanam ratione cenſeri debeat Prudentia hæc habere quaſdam ſuas partes.

Porrò hanc prudentiam ita definit Philoſophus lib. 6. Ethic. cap. 5. *Prudentia eſt habitus intellectus vera cum ratione actiuus, circa ea, quæ & bona & mala homini ſunt*. Quã definitionem ſufficienter explicauimus tomo 2. q. 3. de Virtutibus. p. 2. vbi etiam docuimus quomodo hic habitus intellectus differat ab aliis habitibus intellectualibus: explicatis aliquot difficultatibus, quæ circa Philoſophi doctrinam hac de re occurrebant. Ex quib. facile patet quoque doctrina D. Thomæ hîc in tribus articulis prioribus, vbi docet, Prudentiam eſſe in intellectu practico, & verſari circa ſingularia, vt docet quoque Philoſophus 6. Ethic. cap. 5. In qua tamen doctrina duo breuiter ſunt obſeruanda. PRIMO, minimè hæc quæ Philoſophus & D. Thomas tradũt, inter ſe pugnare, ſcilicet vt Prudentia ſit in Intellectu, & tamen verſetur circa ſingularia. Nam certum eſt, Intellectum etiã & non ſolùm ſenſum, cognoſcere & attingere ſingularia: quãuis de modo quidẽ quo id fiat nonnulla cõtrouerſia ſit; an ſcilicet fiat indirectè tantùm, per quãdam Intellectus conuerſionẽ ad ſenſibilia phantaſmata, quibus ſingularia repræſentãtur; an verò etiã directè, quod probabilius eſſe defendimus tom. 1. diſp. 6. q. 7. p. 1. SECVNDO obſeruandũ, licèt hæc prudentia ſit in Intellectu, tamen aliquãdo nomẽ huius Prudentiæ tribui impropriè aliquibus motib. appetitiuæ partis, qui ſunt vel cauſa vel effectus Imperij (quod eſt proprius actus eius) vt amori & electioni, ſicut perſpicuè declarat D. Thomas art. 1. in ſolutionibus argumentorum.

PVNCTVM SECVNDVM.

An Prudentia ſit Virtus, & qualis Virtus.

D. Thomas artic. 4. & 5.

PONAM aliquot aſſertiones. PRIMA, Prudentia quam punct. præcedẽt. definiuimus, omnino eſt virtus. Hæc aſſertio nonnihil propterea difficultatis habet, quod prudẽtia (vt punct. præcedenti diximus) verſatur circa ſingularia & contingentia, quæ cũ variè ſe habeãt, ſæpe cognoſcuntur falsò ab Intellectu. Omnis autem Virtus Intellectus verſatur tantummodo circa verum, vt docet Philoſophus 6. Ethic. cap. 3.

Nihilominus probatur PRIMO aſſertio noſtra ex Scriptura, vbi Prudentia annumeratur aliis virtutibus, & tanquã res optima, & laude digna cõmendatur hominibus. Vt Sap. 8. *Sobrietatem* (id eſt, temperantiam) *& Prudentiam docet, Iuſtitiam & Virtutem*, id eſt, Fortitudinem. Vbi ſermo eſt de Prudentia illa quæ eſt connexa cum his aliis tribus Virtutibus. Et Prou. 3. *Beatus vir qui inuenit ſapientiam, & qui affluit prudentia*. Et cap. 4. *Poſſide prudentiam*. Et Matth. 10. *Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpẽtes*. Et 1. Petr. 4. *Eſtote itaque prudentes, &c.*

SECVNDO, probatur ex Patribus, qui ſæpe Prudentiam in Virtutibus numerãt, & ei tribuũt quendã principatum. S. AMBROSIVS lib. 1. de officiis cap. 27. *Primus*, inquit, *officij fons prudẽtia eſt*. Et S. AVGVSTINVS li. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 15. vbi *quadripartitam eſſe virtutem* dicit, Prudentiam ſcilicet, Iuſtitiam, Fortitudinem & Temperantiam; ac infrà cap. 24. affirmat, ſi deſit prudentia, nullũ eſſe poſſe cæterarũ virtutũ vſum. Et addit: *Huius autẽ excubiæ atque diligentiſſima vigilantia eſt ne ſubrepente paulatim mala ſuaſione fallamur*. Et S. GREGORIVS li. 2. Moral. cap. 36. vbi ait; *Solidũ mentis noſtræ ædificiũ* ſuſtineri his quatuor virtutibus, inter quas primò *Prudentiam* numerat. Et CASSIANVS collat. 1. cap. 23. ex ſentẽtia Abbatis Moyſis de Diſcretione ſeu Prudentia loquens: *Hæc*, inquit, *inter cunctas virtutes arcem ac primatum tenet*. Et collat. 2. c. 2. *Hæc namque eſt*, inquit, *quæ oculus & lucerna corporis in Euangelio nũcupatur, ſecũdum illam ſententiam Saluatoris: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus, &c.* Matth. 6. *Eò quod*, inquit, *ipſas cogitationes hominis vniuerſas, actuſq; diſcernens, cuncta quæ agẽda ſunt, peruideat atque perluſtret*. Similia alia paſſim.

TERTIO probatur ex Philoſophis, & aliis Scriptoribus prophanis, qui & ipſi agnouerunt naturali rationis luce, Prudentiam, virtutem eſſe valde præſtantem, & vt talem ſuis encomiis celebrarunt. Vt Ariſtoteles lib. 6. Ethic. cap. 5. *Prudentiam*, inquit, *virtutem quandam eſſe manifeſtum eſt*. Et cap. 13. *Conſtat*, inquit, *neque propriè bonum eſſe ſine prudentia, neque prudentem ſine morali virtute quempiam eſſe*. Et Cicero lib. 1. Tuſcul. qq. *Prudentia*, inquit, *nihil dulcius, quam, vt cætera auferat, affert certè ſenectus*. Et lib. 2. *Sine prudentia ne intelligi quidẽ vlla virtus poteſt*. Et Seneca epiſt. 68. *Sine prudentia*, inquit, *nullũ initur conſilium*. Et Plutarchus in libro de Virtute morũ, non longè ab initio: *Agendi*, inquit, *virtus eſt Prudentia. A ſapientia autem differt in eo quod à contemplandi genere ad actiuum, affectionibusque agitatum, conuerſione, & reſpectu quodam facto, ſecundùm rationẽ prudentia ſubſiſtit*. Cuius virtutis laudes omnes illo Encomio complecti voluit Iuuenalis, Satyra 10.

Nullum numen abeſt, ſi ſit Prudentia.

QVARTO, eadem aſſertio patet ex Virtutis ratione. Nam omnis habitus bonus & conueniens homini, eſt Virtus: Sed habitus ille Prudentiæ, quem punct. præcedent. definiuimus, ſine dubio eſt bonus, & conueniens homini: Ergo eſt Virtus. Maior patet. Nam *Virtus eſt quæ bonum facit habentem, & actum eius reddit bonum*, vt docuimus ex ſententia Philoſophi tom. 2. quæſt. 1. de Virtutibus, punct. 2. ſiue vt definit Auguſtinus lib. 83. qq. q. 31. *Virtus eſt habitus naturæ, modo atque rationi cõſentaneus*;

& ante

Digitized by Google

& ante Auguſtinum Cicero, lib. 2. de In uentione, ſub finem, ex quo loco tota illa quæſtio Auguſtini ad verbum deſcripta eſt. Nõ eſt autem dubium quin iſtæ Virtutis definitiones conueniant omni habitui bono. Minor autem patet: Nam optimum & conuenientiſſimũ eſt naturæ hominis, ratione conſtituere, & ſibi præfigere ad expetendum vel fugiendum, ea quæ ſecundum rectam rationem ſunt expetenda vel fugienda; id quod eſt officium Prudentiæ. Sicut contrà, illud eſt malum & vitioſum homini, quod eſt contra rationem, vt veriſſimè cenſuit S. Dionyſius c.4. de diuinis nominibus parte 4. ante medium.

Ad id autem quod initio obiiciebatur, Prudentiam verſari circa ſingularia, quæ poſſunt aliter ſe habere & falsò cognoſci, ac proinde non eſſe Virtutem; facilè reſponderi poteſt. Actus enim illi intellectus practici circa ſingularia, quos per difformitatem cum re ipſa, vel cum appetitu recto, contingit falſos eſſe, non ſunt reuera actus Prudentiæ vel alicuius partis eius; ſed illi duntaxat, qui re ipſa ſunt veri, vel per conformitatem cũ re (vt actus veri Iudicij practici, qui eſt actus partis cuiuſdã prudẽtiæ puta Syneſis, ſicut q.3. videbimus) vel per conformitatẽ cũ appetitu recto; vt actus veri & recti Imperij, qui maximè propriè eſt actus ipſius Prudentię: Alij autem actus falſi, non prudentiæ actus ſunt, ſed ſolius Intellectus errãtis. Itaque manet, Prudentiã ipſam verſari duntaxat circa verum, ac proinde Virtutem eſſe, vt ſtatuimus in prima aſſertione.

SECVNDA aſſertio. Prudentia diuerſâ ratione eſt Virtus tum Intellectualis, tum Moralis; magis autem probatur PRIOR huius aſſertionis pars. Nam vt Prudentia eſt in Intellectu, eſt Virtus intellectualis. Et de ea, vt de Intellectuali virtute diſſerit Philoſophus lib. 6. Ethicor. c.3. & 5. & D. Thomas 1.2. quæſt. 57. Vt autem habet pro obiecto agibile rationi rectæ conſentaneum, atque adeo bonum & conueniẽs appetitui recto & ipſi homini; eſt etiam virtus moralis, & moralibus virtutibus annumeratur: quemadmodũ docet D. Thomas art.4. in fine corporis.

POSTERIOR autem pars aſſertionis probatur. Nam quòd Prudentia ſit Virtus Intellectualis, habet ex proprio ſubiecto ſuo, ſcilicet Intellectu, & ex proprio ac immediato ſuo obiecto formali, ſcilicet ex agibili, quatenus hoc per conformitatem cum appetitu recto eſt formaliter verum. Quòd autem ſit etiam Virtus moralis, habet quaſi ab extrinſeco, ſcilicet vt ab appetitu recto per inclinationes moralium virtutum, mouetur & excitatur Intellectus, vt per Prudentiã cõſectetur agibile bonum & appetitui recto cõſentaneum, vt eſt bonum homini. Igitur Prudentia magis propriè eſt Virtus intellectualis, cùm ſit talis ex propriis: moralis autẽ ſit tantùm ab extrinſeca motione appetitus, in quo ipſa immediatè non eſt.

Vnde etiam Philoſophus libro ſexto Ethicor. cap.3. & D. Thomas 1.2. quæſtion. 57. ſimpliciter & abſolutè numerant Prudentiam inter Virtutes intellectuales. Atque etiam 1.2. quæſtion. 58. art.3. ad 1. affirmat, eam ſecundùm eſſentiam eſſe Virtutem intellectualem, cõuenire autem cum Moralibus ſecundùm materiam. Et hîc art.5. eam diſtinguit à Virtutibus moralibus. Quia, vt ibidem dicit, in reſponſione ad 3. Prudentia verſatur circa agibile formaliter ſub ratione veri; aliæ autẽ Virtutes morales verſantur circa illud formaliter ſub ratione boni.

Cum quo non pugnat quod idem D. Thomas, art.4. in fine corporis dixerat, Prudentiam verſari circa agibile, vt bonum formaliter. Vtrumque enim verum eſt, diuerſimodè conſiderando Prudentiam. Nam ſecundùm ſe quidem, vt eſt ſcilicet in Intellectu, circa agibile verſatur non vt bonum, ſed vt verum formaliter. Si autem conſideretur vt mouetur ſemper in ſuo Exercitio ab appetitu per inclinationes Virtutum moraliũ

A recto (iuxta illud Philoſophi: *Qualis vnuſquiſque eſt, talis ei finis videtur*) ſic formaliter reſpicit agibile vt bonum; ſicut etiam explicuit Caietanus art.5. Vbi per hanc diſtinctionem remouet apparentem illam repugnantiam in verbis D. Thomæ.

TERTIA aſſertio. Prudentia, virtus eſt ſpecialis, ab omnibus aliis Virtutibus, tum intellectualibus, tũ moralibus diſtincta. Probatur PRIMO ex teſtimoniis ſuprà ad aſſertionem primam citatis, tum Scripturæ, tum Patrum, tum Philoſophi, in quibus Prudentia aliis Virtutibus ſpecialibus, tanquam & ipſa ſpecialis annumeratur. SECVNDO probatur ex ratione formali ſui obiecti, quæ eſt ratio agibilis, vt conformis appetitui recto, atque adeo vt practicè veri. Hanc enim rationem obiecti per imperium Intellectus practici attingere, peculiarem habet, tum laudem, tum difficultatem. Ergo habitus, ad quem hoc pertinet, nimirum prudentia, B peculiaris atque adeo ſpecialis eſt Virtus.

Vtrùm autem ſit Prudentia virtus ſpecialis ſpecie vltima, an verò ſolùm ſpecie ſubalterna (vt Ars & ſciẽtia, quæ ab Ariſtotele 6. Ethic. cap.3. vnà cum Prudẽtia, inter Virtutes intellectuales numerantur) pendet ex iis quæ trademus quæſt.3. de partibus Prudentiæ, vbi declarabitur doctrina quoq; D. Thom. art.11. huius quæſtionis. Nunc ſatis ſit conſtituiſſe, illam eſſe virtutem ſpecialem, ſiue ſubalterna, ſiue vltima ſpecie; per illam ſcilicet peculiarem obiecti ſui rationem iam dictam.

Quæ doctrina magis illuſtrabitur dilutis duobus argumentis quæ occurrunt contra illam. PRIMVM eſt, quòd agibile ideo eſt conforme appetitui recto, quia eſt conforme rationi rectæ iuxta normam prudentiæ: Ergo C agibile per aliquid prius eſt obiectum formale prudẽtiæ, quàm per hoc, quod eſt, ipſum eſſe conforme appetitui recto. Antecedens probatur. Nam rectitudo appetitus, atque adeo congruentia obiecti cum appetitu recto, ex rectitudine rationis tanquam ex ſua regula æſtimari debet, non autem contrà, rectitudo rationis & cõformitas obiecti cum illa, ex appetitu recto. Ratio enim rectificat appetitum, non appetitus rationem. Alioqui dabitur in hoc vitioſus quidam circulus.

SECVNDVM argumentum eſt, quòd ratio agibilis, vt eſt verum practicè per conformitatem cum appetitu recto, tam latè patet, & tam communis eſt, quàm ratio agibilis, vt eſt bonum morale per conformitatẽ cũ ratione recta ſeu cum appetitu recto: Sed hæc ratio boni, ob ſuam communitatem minimè conſtituit ſpecialem aliquam virtutem moralem in appetitu, ſed ſolùm D genus ipſum moralis virtutis: Ergo neq; illa ratio veri conſtituet ſpecialem virtutem Prudentiæ in intellectu, ſed genus duntaxat aliquod Virtutum practicarum intellectualium circa agibile, quod genus deinde tribuatur in tot ſpecies prudentiæ, in quot ſpecies Virtutum moralium tribuitur genus moralis Virtutis. Ex quo rurſus eſt conſequens vt ſicut alia Virtus moralis eſt Iuſtitia, alia Temperantia, &c. Ita alia quædam virtus Prudentiæ ſit circa materiam Iuſtitiæ, alia circa materiam Temperantiæ, &c.

Ad PRIMVM argumentum reſpondeo, rationem formalẽ obiecti Prudentiæ in primis etiam reuera eſſe conformitatem cum recta ratione, vt Ratio eſt recta, nõ quomodocunque, ſed per habitum Syndereſis, quo eſt E nobis per ſe nota bonitas obiectorũ formaliũ Virtutũ, quæ ſunt earũ intrinſeci fines. Sed quia clarior nobis eſt in quopiam homine appetitus rectus erga obiecta formalia ſeu fines intrinſecos virtutũ moraliũ (cùm luceat hæc appetitus rectitudo in manifeſtis operationibus bonis) quàm rectitudo illa rationis per Syndereſim (cũ hæc lateat demerſa in intellectu, & quandoque per nullas operationes bonas monſtretur) ideo veritatẽ illam practicam agibilium, vt ſunt obiectum Prudentiæ, explicauit à poſteriori Philoſophus lib.6. Ethicor. c.2. per conformitatem obiecti cum appetitu recto.

Digitized by Google

Dixi autem, Veritatem practicam obiecti Prudentię conſiſtere etiam in conformitate cum Ratione recta, *non quomodocunque, ſed recta per habitum Syndereſis circa fines virtutum intrinſecos, &c.* Nam duplex eſt Rationis rectitudo. Vna, circa prædictos virtutum fines qui ſunt per ſe noti per Syndereſin, vt eſt dictum. Altera, circa media ad attingendos re ipſa & in executione eos fines; quæ media non ſunt per ſe nota, ſed in caſibus particularibus, attentis omnibus circumſtantiis, determinantur per ipſam prudētiam, vt punct. ſeq. tradems. Quapropter cùm declarātes rationem formalē obiecti Prudentiæ dicimus, eam conſiſtere in conformitate agibilis cū appetitu recto atque adeo in primis etiam cū Ratione recta, oportet rationem rectam intelligere, vt eſt recta per Syndereſin, non autem vt eſt recta per ipſam Prudentiam circa media ad Virtutum fines: Nam hoc vltimum dicere, perinde eſſet ac dicere, obiectum formale Prudentiæ eſſe agibile, vt eſt conforme ipſi Prudētiæ, quod eſſet declarare obſcurè & inepte idem per idem. Dicendo autem obiectum formale Prudentiæ eſſe agibile, vt conforme cū Ratione per Syndereſin recta circa Virtutum intrinſecos fines, aliquid clarius de obiecto formali Prudentiæ explicamus, nimirum eſſe illud tale, quale conuenit ad attingendū re ipſa Virtutum fines, vt videbimus etiam punct. ſeq.

Ad SECVNDVM argumentum reſpondeo per diſtinctionem Maioris. Nam communitate quidem ſolius prædicationis ſeu vniuerſalitatis, æquè communis eſt ratio illa Veri practici, atque ratio Boni moralis: Non autem communitate ordinis cuiuſdam ad potentiam animæ, tanquam ad Virtutis ſubiectum, neque etiam veritate quadam modorum, quibus ex parte potentiarum animæ difficile ſit per eas tendere in ipſarū obiecta. Nam *verum practicum* ſolum habet ordinem ad vnicam animæ potentiam tāquam ad Virtutis ſubiectum, ſcilicet ad Intellectum practicum. *Bonum* autem *morale* habet ordinem ad plures animæ potentias, tāquam ad Virtutis ſubiectum, nempe ad voluntatem; & ad appetitum ſenſitiuum, eúmque duplicem ſcilicet concupiſcibilem & iraſcibilem.

Item, Verum practicum attingere per intellectus imperiū in aliis & aliis materiis agibilibus, ex parte quidem ipſius Intellectus non niſi vno & eodem modo difficile eſt; nam ſi quæ eſt in hoc difficultatis diuerſitas, ea prouenit ex variis affectionibus appetituum, quę impediunt rectum illud Intellectus imperium, vt patebit ex iis quæ punct. 4. & 5. tradems. Bonū autē morale diuerſis valde modis eſt difficile attingere per potētias appetitiuas, quantum eſt ex parte ipſarū, vt experiētia patet. Nam quidam habent maiorem difficultatē in ſectādo bono morali quibuſdā in materiis, quàm in aliis.

Quapropter cùm his modis, ſcilicet ex parte ordinis ad potentias animæ, vt ad ſubiecta virtutum, & ex parte difficultatis, multò latiùs pateat & cōmunior ſit ratio Boni moralis in agibili, quàm ratio Veri practici in eodē: nil mirū ſi ratio Boni non niſi per plures ſpecie Virtutes morales attingatur, ratio autem Veri practici attingatur per vnicam ſpecie Virtutem intellectualem, videlicet per prudentiam, vt eſt præceptiua. Quæ ipſa tamen an ſit vnica virtus ſpecie vltima, vel ſolùm ſubalterna, ex quæſt. 2. & 3. patebit; vt anteà dixi.

PVNCTVM TERTIVM.

Quàm latè pateat prudentiæ functio.

D. Thomas artic. 6. vſque ad 10.

QVÆRIMVS quænam ſit functio Prudentiæ propriè dictę, vt ſcilicet eſt pręceptiua: quomodo de Prudentia hîc diſputatur, vt annotauimus punct. 1. Ponam igitur de huius Prudentiæ functione nonnullas aſſertiones.

A PRIMA aſſertio; Prudentiæ munus non eſt proponere Virtutibus moralibus fines earum intrinſecos, quatenus ſunt formaliter fines, ſed ſolùm proponere ipſis media, per quæ attingant eiuſmodi fines. Hanc aſſertionem ſtatuimus cum D. Thoma hîc art. 6. contra Scotū in 3. diſt. 36. quæſt. vnica, art. 2. vbi contendit fines ipſos præfigi Virtutibus moralibus a Prudentia.

Probatur autem aſſertio noſtra, PRIMO ex Philoſopho, libro ſexto Ethicor. cap. 12. vbi affirmat, ab ipſa Virtute morali intendi finem ex impulſu Rationis, nimirum per Syndereſin; à Prudentia verò dirigi & recta effici ea quæ ſunt ad finem: *Opus*, inquit, *& ex Prudētia, & ex morali Virtute perficitur. Virtus enim propoſitum ſcopum: Prudentia, quæ ad ipſum tendunt, recta efficit.* Et eodē B lib. cap. 13. *Virtus*, inquit, *finem: Prudentia, quæ ad finem tendunt, vt agamus facit.*

SECVNDO, probatur ratione ducta ex differentia Syndereſis & Prudentiæ. Nam munus Syndereſis minimè cōpetit Prudentiæ (tunc enim alteruter iſtorum habitus eſſet ſuperuacaneus) ſed munus Syndereſis eſt præfigere Virtuti ſuum finem formaliter, vt, verbi gratia, Temperantiæ, eſſe delectationibus tactus temperatè vtendum; ſeu, quod idem eſt, eſſe in eiuſmodi delectationibus tenendum medium inter extrema exceſſus & defectus: & ſic ſuo modo in aliis quibuſque virtutibus: Ergo non eſt hoc munus Prudentiæ, ſed tantùm de mediis ſtatuere quibus attingatur à Virtute huiuſmodi C ſcopus. Minor probatur. Nam ad Syndereſin pertinet præfigere appetitui omnia eiuſmodi bona, quæ naturaliter & per ſe ſunt nota, cùm ſit habitus principiorum practicorum. Talia autem bona ſunt ea quæ ſunt fines formaliter moralium Virtutum.

TERTIO, probatur ex connexione Conſilij & Prudentiæ. Nam Prudentia erga illa ſolùm propriè verſatur, de quibus eſt conſultatio: Sed Conſultatio tantū eſt de mediis ad fines, non autē de ipſis Virtutū finib. formaliter: Ergo etiā Prudētia. Maior patet ex Philoſopho, lib. 6. Ethic. c. 5. & 7. vbi ait: *Prudētia circa humana bona verſatur, atque ea quæ in conſultationē cadūt. Prudentis enim id maximè opus eſſe dicimus, vt rectè conſultet.* Minor probatur. Nā Conſultatio tantū eſt de rebus dubiis, & quæ in variis caſib. aliter & aliter habere ſe poſſunt ſecundū D bonitatē & prauitatē: Cuiuſmodi ſunt nō ipſi fines formaliter virtutum, cùm ij inuariabiliter ſint ſemper per ſe boni, ſed media ad attingendum hos fines. Vnde Philoſophus in dicto cap. 7. li. 6. Ethic. cùm dixiſſet, Prudētiam eſſe de iis quæ in conſultationē cadunt, mox ſubiunxit: *De illis autem conſultat nemo, quæ euenire aliter nequeunt; neque de iis quorum finis aliquis non eſt.*

Sed ad pleniorem huius aſſertionis intelligentiam, obſeruandum eſt, quòd quamuis prudentia nō reſpiciat finem formalem Virtutis, vt eum, quem ipſa formaliter præfigat, tamen quibuſdam aliis duabus rationibus habet reſpectum ad illū hoc ipſo, quòd præfigit & decernit media ad illum. PRIMO, quia præfigit media accommodatè ad illum, atque adeo intendit & reſpicit illum, vt id, cuius gratia; & (vt Caietanus hîc art. 6. ait) applicat illum ad media, dirigendo ſcilicet media in ipſum. E Sicut habitus ſcientiæ reſpicit & vſurpat principia indemonſtrabilia, non vt aſſentiens ipſis (cùm id ſit munus habitus principiorū ſpeculatiuorū) ſed vt applicans illa ad Concluſiones, quatenus iis propter illa aſſentitur, vt inquit Caietanus.

SECVNDO, quia non ſolùm præfigit Prudentia ea media quę Virtutibus moralibus tanquam viam parāt, quæ ad propoſitos fines perueniāt, ſed etiam definit ac determinat res eas ſiue actiones, in quibus tanquam in ſubiecto ineſt ipſa formalis ratio ac bonitas eiuſmodi finium virtutum: determinando nimirum in caſibus particularibus, in quanā actione vel quantitate & qualitate rei, ſit cuiuſque virtutis mediocritas ſeu mediū inter extrema exceſſus & defectus, vt docet Philoſoph⁹

lib. 2.

Digitized by Google

lib.2.Ethic.cap.6.& lib 6.cap.13.D.Thomas hic art.7. Quo ipſo præfigit,& determinat media *coniuncta* (vt ſic dicam) finibus virtutum,quatenus,vt ait rectè Caietan. art.6.ſubiectum,ſeu materia ordinatur ad formam ſuã, tanquam in finem, propter quem eſt, vt quoddam medium.Nam bonitas obiecti, atque adeò finis formaliter cuiuſque virtutis moralis,continetur illâ mediocritate,vt Philoſophus.& D.Thom.illic docent.Itaque licet Prudentia non præfigat ipſum finem formalem virtutis,vt in aſſertione noſtra poſitum eſt:præfigit tamen & attingit illum materialiter & ſubiectiuè(vt ſic dicã) determinando ſcilicet rem eam,in qua eſt:ac proinde hoc ipſo etiam reſpicit materialiter ipſum virtutis finem.

Per quam doctrinam poſſunt conciliari duo loca D. Thomæ,in quibus videri is poſſet cõtradicentia ſtatuere.Nam hic ar.6.aſſerit,Prudentiam non præſtituere finem virtutibus moralibus.vt vidimus.In præcedẽti verò libro,ſcilicet 1.2.q.66.ar.3.ad 3.videtur contrarium planè aſſerere,cùm in hæc verba ſcribit:*Prudẽtia non ſolùm dirigit virtutes morales in eligẽdo ea quæ ſunt ad finẽ,ſed etiam in præſtituẽdo finem.Eſt autem finis vniuſcuiuſque virtutis moralis,attingere mediũ in propria materia;quod quidem medium determinatur ſecundùm rectam rationem prudentiæ.* Sed non pugnat ſecum D.Thom.in his locis. Nam hic in dicto art.6.loquitur de Virtutis fine *formaliter,* quem dicit,non præfigi à Prudentia.In loco autem recitato ex prima ſecũdæ,loquitur de fine Virtutis *materialiter,* quo pacto verum eſt præfigi illum à Prudentia, vt iam dictum eſt.Nam vt ibi dicit ſanctus Thom.non modò dirigit Prudentia alias virtutes in eligendo media (nimirum extrinſeca) ad finem,ſed etiam determinando eam rem,in qua eſt mediocritas,atque adeò finis virtutis,vt iam explicaui.

Neque eſt difficile his poſitis refellere argumẽta,quibus conatur Scotus vbi ſuprà probare,Prudentiam præfigere finem ipſum formaliter virtuti morali. PRIMO, quia omnis,inquit,Virtus moralis præſupponit dicta mẽ Prudentiæ.SECVNDO,quia niſi Prudentia præfigat finẽ Virtuti,non poterit eſſe vna Prudẽtia in materia cuiuſque moralis Virtutis.Nã hæc vnitas Prudentiæ non poteſt ſumi ex mediis ad virtutis finem,,cùm ea ſint valde multa;ſed oportet ſumi ex vno virtutis cuiuſque fine.

Ad PRIMVM reſpondeo cum Caiet. art. 6. Virtutem moralem præſupponere in ſuo actu dictamen Prudentiæ,non circa ſuum finem,ſed circa media : circa finem autem præſupponere dictamen Syndereſis,vt ſupra diximus. Quòd ſi obiicias,Syndereſin non eſſe efficaciter præceptiuam(cùm ſit etiam in improbis) ac proinde ad Prudentiam pertinere dictamen quidem præceptiuum circa virtutis etiam finem: reſpondendum eſt,præceptiuum dictamen circa finem non requiri propter ipſum finem(cùm ſit per ſe notum,ipſum eſſe proſequendum) ſed ſolùm propter exercitium actus circa illum; quatenus ſcilicet in dubitationem & conſultationem venire poteſt,an expediat hic & nunc quoad exercitium actus proſequi talis virtutis finem.Quo pacto non negamus, Prudentiam,vt eſt præceptiua, verſari circa virtutis finem,non immediatè & ſecundùm ipſam in ſe rationem finis; ſed quaſi mediatè, per exercitium ſcilicet actus Virtutis circa finem.

Ad SECVNDVM argumentum Scoti reſpondeo,in primis,quod ad rem ipſam attinet,nequaquam eſſe vnam ſingularem prudentiam in vnaquaque materia moralis virtutis,ſed eſſe vnã communem prudentiã in materiis omnium virtutum,vt oſtẽdimus tom.2.q.7. de Virtutibus, punct.2. Ratione verò non negamus poſſe diſtingui tot prudentias,quot ſunt diuerſæ materiæ morales pro diuerſitate moralium virtutum. Vt autem in vnaquaque materia virtutis moralis ſit iſto modo ſecundùm rationem vna prudentia,non eſt neceſſaria vnitas finis, quem prudentia reſpiciat, tanquam illum præfigens,ſed ſatis eſt, vnitas finis cuiuſque virtutis , quem prudentia reſpiciat,tanquam illum intendens in præfixione mediorũ,& applicans ad media,vt rectè Caiet.at. 6.reſpondet Scoto:Item quem reſpiciat quoque, vt illum materialiter quidem determinans & præfigens, iuxta ea,quæ iam diximus.Et hactenus de PRIMA aſſertione circa functionem prudentiæ.

SECVNDA aſſertio:Prudentiæ illud munus in præfigendo virtutibus moralibus media ad fines earum,tum per *conſilium* tum per *iudicium* ſeu concluſionem conſilij, tum etiã per rationis *imperium* exercetur; ſed maximè propriè per imperiũ. Ita colligitur ex doctrina Philoſophi 6.Ethic.& D.Tho.hic ar.8.Et probatur PRIOR pars huius aſſertionis. Nam in actu,ſeu vſu prudentiæ præfigentis media virtutibus moralibus,omnes illi tres actus concurrunt, vt patet ex Philoſopho 6. Ethic. c. 8. 9.10.Propterea quòd Prudentia de iis eſt,quæ aliter ſe habere poſſunt, vt antea dictum eſt, & ideò opus habet circa hæc conſilio,& iudicio ſeu concluſione conſilij,& denique imperio efficaciter impellente appetitum & potẽtiam executiuam ad opus; iuxta ea quæ de iis actibus humanis diſſeruimus tom.2.diſp.2.

POSTERIOR autẽ aſſertionis pars,ſcilicet præcipuè ac maximè propriè illud munus Prudẽtiæ in præfigẽdo media Virtutibus,exerceri per actum imperij,probatur dupliciter: PRIMO, quia per conſilium & iudiciũ exercetur munus illud,non niſi mediatè & antecedenter:cũ hi actus non ſint immediatè eliciti ab ipſa prudentia propriè dicta(vt eſt ſolùm præceptiua,iuxta Philoſophi ſententiam 6.Ethic.c.10.) ſed ab aliis quibuſdam virtutibus prudentiæ huic annexis,de quibus dicemus qu. 3. Per imperium autem exercetur illud prudentiæ munus, immediate,cùm hoc imperium ſit actus prudentiæ proprius,& ab ea elicitus. Cuius ſignum eſt, quòd vt docet Philoſophus 6.Ethic.c.5.& D.Thom.hic artic.8. ſi quis contra prudentiam peccat ſciens & volens,magis peccat:contra verò,ſi quis contra artẽ aliquam, ſciẽs & volens peccat,minùs contra illam peccare cenſetur,quàm ſi peccaret ignorans: Quia ſcilicet actio propria artis eſt in iudicando, cui magis opponitur ignorantia : Prudentiæ autem actio,non niſi in imperãdo rectè, cui recto imperio magis opponitur electio praua ex malitia, quàm ex ignorantia.

SECVNDO,quia cùm Prudẽtia ſit habitus *cum vera ratione actiuus* (vt Philoſophus ait 6.Ethic.c.5.) per illum actum rationis præcipuè exercetur eius munus qui eſt propinquior operi. Eſt autem propinquior operi actus imperij,quã actus cõſilij aut iudicij, cũ per illum cõſultatio ipſa, & iudicium ſeu definitio eius,applicentur ad opus,vt rectè D.Thom.art.8.ratiocinatur : Ergo præcipuè per imperium exercetur munus illud Prudentiæ.

TERTIA aſſertio:Imperium iſtud,per quod dicimus exerceri præcipuè Prudentiæ munus;non eſt qualecunque,ſed cum quadam *ſolicitudine* ſolet eſſe coniunctum, vt eſt quidem à virtute Prudentiæ. Ita docet D. Thom. art. 9. Eſt autem declaranda hæc aſſertio priùs quã probetur.Nominamus enim in propoſito *ſolicitudinem*, celeritatem quandã in imperando & exequendo id quod eſt conſultatum & definitum à ratione, per iudicium. Vnde non re,ſed ratione tantùm differt hæc ſolicitudo ab ipſo actu imperij , vt eſt celer & expeditus ; propter quod S.Thom.q.ſeq.art.vnico ad 5.dicit ; *Solicitudinem includi in ratione prudentiæ.*

Neque ineptè hæc imperij celeritas ſolicitudo nominatur,ſi attendamus ad huius vocis etymologiam.Nam ſiue ſolicitus dicatur,quaſi *ſolers citus*,vt vult Iſidor.lib. 10.Etymolog. cap.18. ſiue ducta ſit hæc vox à *ſolo*, & à Participio paſſiuo verbi *Cieo*(citus)vt vult art.9. Caiet. vt ſolicitus idem ſit, atque ſolo motus, & proinde inquietus : rectè dicitur cum ſolicitudine fieri id quod cũ celeri quodam motu & inquietudine fit. Quare celeritas illa imperij,quo præfigit Prudentia media Virtutibus,rectè ſecundùm has etymologias vocis appellatur

Digitized by Google

ſolicitudo; ſicut contrà tarditas & pigritia eſt quid contrarium ſolicitudini, iuxta illud Apoſtoli ad Rom. 12. *Solicitudine non pigri.*

Hac declaratione præmiſſa probatur nunc noſtra aſſertio, ſcilicet imperium Virtutis, Prudentiæ eſſe coniunctum cum hac celeritate, ſeu ſolicitudine. PRIMO, ex D.Petro, 1.epiſt.cap.4. vbi promptitudinem quãdam & vigilantiam cum prudentia coniungit, inquiens: *Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus.*

SECVNDO, ex Philoſopho, libr.6.Ethic.cap.9. vbi ait: *Citò agenda eſſe quæ conſultaueris; tardè verò, ac diu conſultandum.* Quod etſi ex aliorum ſententia ponat, tamen minimè improbat.

Tertiò ex S.Auguſtino, qui lib.de moribus Eccleſiæ c.24.hanc ipſam celeritatem Prudentię tribuit, cùm ait: *Prudentiæ eſſe excubias, atque diligentiſſimam vigilãtiam, ne ſurrepente paulatim mala perſuaſione fallamur.* Quibus teſtimoniis vtitur etiam ad hoc probandum D. Thomas artic. 9.

QVARTO, probatur idem manifeſta ratione. Nam quando rectè iam conſultatum & iudicio definitum eſt quid in particulari caſu ſit agendum, nihil ſupereſt niſi vt fiat. Quare ad munus, laudémque Prudentię omninò pertinebit ſine ſuperuacanea mora id per imperium efficaciter proponere voluntati & executiuè potentiæ ad perficiendum.

Accedit poſtremò, quòd niſi hæc imperij celeritas pertineret ad laudem & vim Prudentiæ, minimè contraria tarditas & pigritia vituperaretur, vt videmus paſſim fieri, tum à ſacris, tum à prophanis auctoribus. Vt Prouerb. 13. *Vult, & non vult piger: anima autem operãtium impinguabitur.* Et Prouerb. 24. *Vſquequo piger dormies? Vſquequo de ſomno ſurges? Parum inquam dormies, modicũ dormitabis, pauxillum manus conſeres, vt quieſcas, & veniet tibi quaſi curſor egeſtas tua, & mendicitas tua quaſi vir armatus.* Et Matth. 25. *Serue male & piger, &c.* Cum quibus congruit Perſianum illud:

Cras hoc fiet, idem cras fiet: quid quaſi magnum,
Nempe diem, donas? ſed cùm lux altera venit,
Iam cras heſternum conſumpſimus: Ecce aliud cras
Egerit hos annos, & ſemper paulùm erit vltrà.

Et Plautus:

-- nimis homo nihili eſt, qui piger eſt,
Nimiſque id genus odi ego malè.

Neque tamen diffitendum eſt quin ſit aliqua ſolicitudo vituperabilis, ſi nimirum ſit inquietudo mẽtis circa ſuperflua & inutilia, erga quæ potius tarditas quædam, & cũctatio eſt laudanda: iuxta id quod Philoſophus quarto Ethic.c.3.ait, pertinere ad magnanimum, vt ſit *otioſus atque cunctator*: Quia ſcilicet (vt ait D.Thom.art.9.ad 3.) *non eſt ſolicitus de multis, ſed confidit in iis, in quibus confidendum eſt, & circa illa non ſuperfluè ſolicitatur.* Sed cùm hîc dicimus, imperium Prudentiæ cum ſolicitudine eſſe, de ſolicitudine loquimur, circa ea quæ agere expedit ſecundùm rectam rationem.

QVARTA aſſertio: Per imperium iſtud cum ſolicitudine cõiunctum, quo dicimus exerceri munus Prudentiæ, non modò præfigũtur Virtutibus moralibus media, vt hæc ſunt priuata bona & conducibilia homini operanti; ſed etiã vt ſunt bona & conducibilia cõmunitati hominũ, ſiue ea ſit cõmunitas Regni aut Prouinciæ, ſiue ciuitatis, ſiue exercitus, ſiue familię. Hanc vim habet quod D.Thom. affirmat art. 10. *Prudentiam non ſolùm ſe extendere ad bonum priuatum, ſed etiam ad bonum commune multitudinis.* Quam aſſertionem dicit ſe ponere contra quoſdam, qui, teſte Philoſopho 6.Ethic. cenſuerunt non eſſe curandum bonum commune, ſed ſolùm priuatum. Cuius tamen erroris non inuenio à Philoſopho, vel 6. Ethic. vel alibi mẽtionem fieri. Et certè eſt error exploratus, cuiuſcunque fuerit.

Probatur enim aſſertio poſita manifeſtè ſic: Ad Prudentiam pertinet decernere, atque præfinire Omnia

A agibilia, quæ ſint media ad fines Virtutum moraliũ, ſub quacunque ratione virtutis conſideratarum: Sed media virtutum, vt ſunt etiam bona & conducibilia communitati alicui ex prædictis, ſunt agibilia media ad fines virtutum moralium ſub aliqua virtutis ratione conſideratarum: Ergo ſic etiam media virtutum decernere, ac præfinire pertinet ad Prudentiam.

Maior probatur. Nam cùm Philoſophus 6.Ethic.c.5. definit, Prudentiam eſſe *rectam rationem agibilium*, generatim loquitur de Omni agibili, quod quacũque ratione conferat ad finem Virtutis aſſequendum. Sicut etiã quando 2.Ethic, cap.6. generatim de omni Virtute affirmat, Virtutem *conſiſtere in mediocritate, quam Prudens* (inquit) *præfinierit*, in omni ſcilicet materia virtutis quomodocunque conſideratæ.

B Minor etiam probatur ex eodem Philoſopho 5. Eth. c.2. vbi affirmat, quamlibet virtutem moralem, quatenus refert ſua media & obiecta ad bonum commune, habere rationem cuiuſdam generalis virtutis, nempe Iuſtitiæ Legalis, de qua in ſequenti diſputatione dicemus. Quapropter media Virtutum moralium, vt conducunt etiã bono cõmuni, ſunt media agibilia ad fines virtutum ſub aliqua ratione Virtutis conſideratarum, ſcilicet Iuſtitiæ Legalis. Et hæc fuit noſtræ rationis Minor. Sequitur ergo Concluſio: Scilicet præfigi per Prudentiam media Virtutibus moralibus, nõ modò vt priuatim ſunt bona & conducibilia ipſi operanti, ſed etiam vt ſunt conducibilia bono communi, ſicut poſuimus in quarta aſſertione.

Sed eſt in hoc ipſo diligenter conſiderandum, dupli-
C citer poſſe conducere communitati alicui medium Virtutis moralis. VNO modo mediatè, & quaſi ex cõſequenti, hoc ipſo nimirum, quòd priuatim conducit ipſi operanti, & conſequenter ei cõmunitati toti, cuius operans eſt pars. Bonum enim partis non poteſt non eſſe etiam bonũ totius, quatenus pars eſt in toto. ALTERO modo immediatè & per ſe, cũ ſcilicet ſpectata neceſſitate, vel vtilitate communitatis ipſius, actio aliqua ſeu medium virtutis per ſe conducit communitati: ſiue ſimul etiam conducat priuatim ipſi operanti, ſiue non, ſed fiat alioqui cum aliquo particulari diſpendio ipſius; iuxta illud Apoſtoli 1.ad Cor.10. *Non quærens quod mihi vtile ſit, ſed quod multis, vt ſalui fiant.* Et illud 1. Cor.13. *Charitas non quærit quæ ſua ſunt.* Quanquam generali quadam ratio-
D ne, quicquid eſt per ſe conducibile communitati, eſt etiam conducibile cuicunque eius parti: cùm bonum totius ſit bonum partis.

Qua conſideratione ducti olim Romani, ex Æliana familia (vt memorat Valerius Maximus lib.4.c.4.) bonũ cõmune tanquam ſibi etiam cõducibilius priuato præferebant: *Patriæ enim rẽ vnuſquiſque* (ait Valer.) *non ſuam, augere properabat; paupérque in diuite, quàm diues in paupere Imperio verſari malebat.* Et rectè quidem. Nã, vt inquit Philoſophus, lib.1.Ethic.c.2. *Etiamſi & vni hominum, & ciuitati bonum, idẽ ſit; bonum tamen ciuitatis & acquirere & conſeruare, maius quid, ac diuinius videtur. Ac contentus quidem eſſe etiã vnuſquiſque poteſt, ſi vni ſoli: pulchrius tamen ac diuinius, ſi genti, ac ciuitatibus bonum efficiatur.*

Porò ad præfiniẽdum Virtutibus moralibus media,
E vt PRIORI modo ſunt cõducibilia Communitati (ſcilicet mediatè & conſequẽter, hoc ipſo quòd ſunt cõducibilia operãti, atque adeò etiã cõmunitati, cuius operãs eſt pars) minimè requiruntur diuerſę ſpeciei Prudẽtiæ, pro diuerſitate cõmunitatum; quibus ea media poſſunt eſſe conducibilia, ſcilicet Regni, Ciuitatis, domus, &c. Nam nõ aliter illo modo proſpicitur Communitati, quàm præfiniendo rectum agibile, quod ſit cõducibile ipſi operanti in materia cuiuſque moralis virtutis: ad quod munus ſufficit vna Prudẽtia, vt diximus in reſpõſione ad 2. contra primã aſſertionem. Quam Prudẽtiam Philoſophus, lib.6.Ethic.c.8. dicit, cõmuni nomine *Prudentiam* appellari, *quæ*, inquit, *circa ſeipſum quiſpiam*

vitiat. Atque etiam D. Thom. hîc art. 11. cùm ait, Prudentiam quæ verſatur circa bonum proprium (ſcilicet immediatè) eſſe *Prudentiam ſimpliciter dictam*. Et de hac ſcilicet in hac diſputatione in primis diſſerimus, vt punct. 1. explicauimus.

Vt autem poſteriori modo præfiniantur media Virtutum, vt ſunt conducibilia communitati (ſcilicet per ſe, ſpectata in primis vtilitate vel neceſſitate totius cõmunitatis, quicquid ſit de cuiuſque priuata) plures ſpecies prudentiæ aſſignantur hîc art. 11. à D. Thoma, & infrà qu. 50. diſtinctæ tum à prudentia ſimpliciter dicta, tum inter ſe, pro diuerſitate Communitatum ſuprà dictarum, ita vt alia ſit prudentia *Regalis*, *ſeu Legiſlatiua*, in Communitate Regni, *alia Politica*, in Ciuitate; alia *Oeconomica*, in domo; alia *Militaris*, in exercitu. Id quod etiam videtur docere Philoſophus, lib. 6. Ethic. cap. 8.

Quæ doctrina quonam modo vera ſit, & intelligi debeat, videndum eſt q. 3. vbi agemus in ſpecie de partibus Prudẽtiæ ſimpliciter dictæ; nam eius etiam prudentiæ ſunt partes iſtæ prudẽtiæ quadã ratione, vt illic declarabimus. Nunc ſatis ſit admonuiſſe, diuerſitatẽ hanc Prudentiarũ non aſſignari à D. Tho. vel à Philoſopho, ad præfiniendum media Virtutum, vt ſunt conducibilia Communitati mediatè, & ex cõſequenti, hoc ipſo quòd ſunt priuatim conducibilia ipſi operanti, vt parti Communitatis, ſed vt per ſe ſunt conducibilia Communitati, quicquid ſit de commodo priuato, vt explicaui.

PVNCTVM QVARTVM.

Quinam ſint participes Prudentiæ.

D. Thom. art. 12. 13. 14.

VARIÆ conditionis ſunt ij de quibus dubitari poteſt, an & quomodo ſunt Prudentiæ participes. Dubitari namque id poteſt, *primò*, de iis, qui aliorum ſunt ſubditi, an omninò ij habeant vllam prudentiam. *Secundò*, de peccatoribus, an vlli ex iis ſint prudẽtia præditi. *Tertiò*, de Iuſtis, an omnes illi prudentiam habeãt. *Quartò*, de Iuuenibus, vtrùm illi etiam huius virtutis poſſint eſſe compotes. Dicemus igitur ordine de ſingulis.

Ac de SVBDITIS quidem id addubitare facit auctoritas Philoſophi, qui lib. 3. Ethi. cap. 3. ita ſcribit: *Prudentia propria virtus eſt præſidentis: Nam cæteræ quidem virtutes videntur communes, tam eorum qui præſunt, quam eorum qui ſubſunt: at Prudentia non eſt virtus eius qui ſubſit.* In cõtrarium autem eſt, quòd prudentia connexa eſt cum cæteris virtutibus moralibus, vt vidimus tomo 2. quæ. 7. de Virtutibus, punct. 2. Sed dubium non eſt quin Virtutibus moralibus præditi eſſe poſſint, ac ſoleant ij etiã qui ſunt ſubditi: Ergo etiam poſſunt habere prudentiam.

RESPONDENDVM eſt cum D. Thoma hîc artic. 12. abſolutè quidem in ſubditis quoque eſſe poſſe prudentiam: Sed non eſſe in eis formaliter, vt ſubditi ſunt, quatenus eſt quidẽ præceptiua, quomodo eſt formaliter in Principibus & Superioribus. Nã ſubditis, vt ſubditi ſũt, non cõuenit formaliter actus imperãdi: (ſicut Superioribus) ſed actus obtẽperandi. Vt autẽ ſubditi ſunt ratione præditi, etiam ipſis conuenit per rationẽ, atque adeò per prudentiam, imperare appetitiuæ & executiuæ facultati animæ, id quod facto opus eſt.

Philoſophus autem cùm in ſubditis prudentiam negat, loquitur de eis formaliter, vt ſubditi ſũt, & de prudẽtia, vt eſt præceptiua. Nam vt eſt quidem iudicatiua & conſiliatiua (per ſuas ſcilicet potentiales partes, de quibus dicemus quæſt. 2. & 3.) etiam competit ſubditis formaliter. quod Philoſophus vbi ſuprà indicauit, ſubiungens, poſt verba recitata, eſſe in ſubditis tamen *opinionem veram*, id eſt, verum iudicium & conſultationem circa particularia & contingentia. Quod iudiciũ Philoſophus appellare ſolet opinionem, quia non niſi opi-

A nio ſoleat haberi de particularibus & contingentibus.

Ac putat quidem Caietanus art. 12. hanc doctrinam Philoſophi, & D. Thomæ, debere tantùm intelligi de ea ſpecie prudẽtiæ, quæ nominatur *politica particularis*, & eſt actiua eorum, quæ propriè & per ſe ſpectant ad bonum commune, de qua dicemus quæſt. 2. & 3. Sed arbitror Philoſophum, & D. Thom. poſſe, & debere intelligi de prudẽtia etiam *ſimpliciter dicta*, quæ verſatur circa bonum proprium. Nã loquuntur ſimpliciter de Prudentia, quæ cõuenit homini, vt ratione prædito, qualis eſt in primis Prudentia ſimpliciter dicta, ſiue (vt vocant) *monaſtica*, eò quòd verſatur per ſe circa bonum vniuſcuiuſque propriũ. Itẽ, quia huic quoque pruden-
B tiæ conuenit, vt (quemadmodum Philoſophus in dicto c. 3. lib. 3. Polit. & 6. Ethic. cap. 8. ait,) ſit in ſubdito, tanquàm in artifice manuali (*vt qui facit*, inquit, *fiſtulam*,) in Principe autem, tãquam in artifice architectonico, qui opere facto vtitur propter finẽ altiorem, *vt qui*, inquit, *fiſtula vtitur*. Neque enim ſolùm ſecundùm prudentiam politicam Legiſlatiuam Princeps regit ſubditum, & hic ſecundùm prudẽtiam politicam particularem ab eo regitur, ſed etiam ſecũdùm prudentiam monaſticam, ſeu ſimpliciter dictam, cum hæc vel maximè etiã pertineat, tum ad bonum virum, vt docet Philoſophus lib. 6. Eth. c. 12. tum etiam ad bonũ Principem, vt idem docet, lib. 3. Ethic. c. 3. & videbimus infrà q. 3.

Neque obſtat quòd D. Thomas in argumentis articuli videtur loqui ſolũ de prudẽtia politica, vt argumen-
C tatur pro ſua interpretatione Caietanus. Etenim in corpore articuli & ſolutionibus argumentorum (vnde potius ſententia & mẽs D. Thomæ colligi debet) apertiſſimè declarat, ſe vel maximè etiam de prudentia ſimpliciter dicta loqui, & de ea intelligere doctrinam illam Philoſophi. Denique quidquid ſit de mente Philoſophi & D. Thomæ, tamen non eſt inutile intelligerẽ, quod ad rem ipſam attinet, prudentiam tum politicam, tum etiam ſimpliciter dictam eſſe etiã maximè in ſubditis, licèt nõ formaliter, vt ſubditi ſunt, ſicut declaraui. Vnde etiam prudentia & diſcretio in iis vel maximè, qui ſub obedientia religioſa viuunt, præcipuè commendatur, vt videre licet apud S. Ioannem Caſſianum in collatione 2. quæ eſt Abbatis Moyſis. Hæc de *ſubditis*.

De PECCATORIBVS etiam dubitari poteſt, an pru-
D dentiam habere queãt. Nam Philoſophus, lib. 6. Ethic. extremis verbis c. 12. concludit, *manifeſtum eſſe*, vt inquit, *non poſſe quempiam prudentem eſſe, niſi bonus ſit*. In contrarium autem eſt, quòd quidam quantumuis improbi, valent multùm cõſilio & iudicio, quod eſt munus prudentis, vt idem Philoſophus docet, cap. 5. eiuſdem libri.

Ad hoc per diſtinctionem RESPONDENDVM eſt. Nam ex peccatoribus quidam ſunt obſtricti peccatis Mortalibus, alij ſolùm Venialibus (ob quæ nimirum nemo in hac vita, quantumuis iuſtus, non etiam eſt peccator) Item alij frequenter, alij rariùs peccant. Atque etiam Prudentia alia eſt diuinitus *infuſa* (circa bonum ſcilicet proprium cuique ad ſalutem neceſſarium) iuxta ea quæ de Virtutibus infuſis tradidimus tomo 2. quæſt. 7. de Virtutibus, punct. 2. ad vltimum: alia eſt *Acquiſita*. Et rurſus Prudentia Acquiſita alia eſt
E *vera* prudentia, quæ ſcilicet eſt Virtus, de qua agimus: alia eſt *falſa*, quæ ſcilicet non ad bonum, ſed ad malum aliquem finem, per imitationem veræ prudentiæ, ſolerter & prouidè idonea media adhibet. Et denique vera prudẽtia acquiſita alia eſt *perfecta*, tũ ex parte actus, quia non ſiſtit tantùm in Conſilio, & Iudicio (qui ſunt actus potentialium prudentiæ partium, vt videbimus qu. 2. & 3.) Sed progreditur ad imperium efficax (quod eſt proprius actus prudentiæ) tum etiam ex parte boni finis, qui ſit ſcilicet rectitudo actionum non in aliquo tantùm negotij genere, ſed in toto inſtituto humanæ vitæ: alia verò eſt prudentia *imperfecta*, quia vel ſolùm ſiſtit in cõſilio & iudicio, nec progreditur ad imperium effi-

Digitized by Google

cax,vel ſolùm adhibet media ad bonum finem in negotio aliquo particulari.

Quibus ſuppoſitis diſtinctionibus,dicendum eſt PRIMO, *falſam* quidem prudētiam in peccatoribus quibuſlibet poſſe & ſolere eſſe.Quanquā ſi ſit in materia quidem peccati Mortalis,in illis ſolis peccatoribus eſt,qui peccato Mortali ſe obſtringunt. De qua nimirum Prudentia falſa Apoſtolus ad Rom.8. locutus eſt, cùm ait: *Prudentia carnis mors eſt.* Et ipſe Dominus, Lucæ 16. inquiens: *Filij huius ſeculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt.* Ac de eadem etiam loquitur D. Thomas hic artic.13.cùm abſolutè affirmat, prudentiam falſam ſeu carnis,eſſe in ſolis peccatoribus.Appellat enim abſolutè peccatores eos qui perfectè peccatores ſunt, delinquentes nimirum contra finem etiam præceptorum (ſcilicet Dei charitatem)per peccatum mortale, vt ibidem explanat Caietanus.

SECVNDO,dicendum,prudentiam *veram infuſam* nō eſſe in peccatoribus mortali peccato obſtrictis, ſicut nec eſt in eis gratia & charitas,cum qua eſt connexa,vt vidimus tom.2.q.7.de Virtut.punct.2.

TERTIO dicendum,Prudentiam *veram acquiſitam & perfectam* non eſſe in iis qui valde frequenter peccant; poſſe autem eſſe in iis qui peccāt rariùs. Vtrumque patet ex duobus ſimul pronunciatis,quæ tom.2. probauimus. Alterū eſt,habitus bonos morales, id eſt,Virtutes, non corrumpi per vnum,aut alterū actum malum contrarium,ſed duntaxat per plures & frequentes,vt tradidimus q.5.de habitibus. Alterum eſt,Prudentiæ Virtutem perfectam eſſe connexam cum Virtutibus moralibus,vt docuimus q.7.de Virtutibus,punct.2.

QVARTO dicendum, Prudentiam *veram acquiſitam imperfectam*(quæ ſcilicet conſiſtat in ſolo conſilio & iudicio,aut reſpiciat finem duntaxat particularem) poſſe eſſe in quibuſlibet peccatoribus. Nec de hoc dubitari poteſt,cùm experientia ipſa conſtet.

Sequitur vt dicamus de IVSTIS,an ſcilicet illi omnes ſint prudentiæ compotes. Et reſpondendum eſt primò affirmatiuè,ſi loquamur de *Prudentia infuſa* circa bonū proprium. Nam hæc eſt connexa cum gratia & charitate,qua omnes iuſti ſunt præditi, vt patet ex dictis tomo 2.q.7.de Virtutibus,punct.2.& ex doctrina D.Thomæ hic art.14.& S.Gregorij lib.2. Moral.cap.33. quem D.Thom.ibi citat. Dixi autem circa bonum proprium: nam Prudentiam gubernatiuam circa bonum aliorum non eſt neceſſe infūdi cuilibet iuſto,vt patet ex iis quæ docuimus in dicta q.7.de virtutibus, punct. 2. ad vltimum, & ex D.Thom. hic artic.14. ad 1.vbi ait,infundi prudentiam circa ea quidem, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis,id eſt,circa bonum proprium.

Si autem loquamur de *Prudentia acquiſita*,certum eſt, non eſſe ea præditos omnes qui ſunt iuſti. Nam interdum acquirunt gratiam iuſtificantem ij qui habēt prauos habitus acquiſitos,nec ſe exercuerunt in contrariis actibus bonis,quibus Virtutes morales acquiſitæ generātur,iuxta ea quæ tradidimus tom.2. q.4.de habitibus.

Reſtat dicendum poſtremò de IVVENIBVS. Atque eſt circa illos eadem diſtinctione vtendum. Nam *Prudentiam infuſam*,etiam iuuenes habere poſſunt,&habēt, ſi ſint iuſti,vt docet D. Thomas art. 14. ad 3. Siquidem eſt connexa cum gratia & charitate,vt eſt dictum. Prudentiam autem *acquiſitam* abſolutam & perfectam habere non poſſunt. Quod Philoſophus libr.6. Ethic.cap. 8.rectè confirmat his verbis: *Iuuenes, licèt Geometrici & Mathematici,atque in his rebus ſapientes euadant: prudentes tamen euadere non videntur: Cauſſa autem*, inquit, *ea eſt, quòd particularium eſt prudentia,quæ experientia nobis innoteſcūt: iuuenis autem expertus non eſt: experientiam enim temporis affert longitudo.* Sic Philoſophus.

Et quamuis prudentum ac ſeniorum eruditione multa poſſint iuuenes addiſcere, iuxta ea quæ trademus punct.ſeq.tamen longo etiam tempore opus eſt ad hāc

A ipſam diſciplinam,vt ſit perfecta,in pleriſque nimirum caſibus particularibus, prout requiritur ad abſolutā & perfectam prudētiam. Quare nec per diſciplinā quidem in parua ætate poteſt abſoluta prudentia comparari.

PVNCTVM QVINTVM.

Quomodo acquiratur, & amittatur Prudentia.

D.Thom. art.15.& 16.

QVOD ad prudentiæ acquiſitionem attinet, ponendum in primis eſt,prudentiæ virtutem,non eſſe hominibus inſitam à natura, cùm conſtet pleroſque inueniri,qui prudentiæ ſint expertes. Quanquam eſt quidem in aliquibus diſpoſitio quędam natu-
B ralis ad prudentiam,vt docet D.Thom.art.15. Tum ratione naturalis *Syndereſis* circa vniuerſalia principia practica,quibus etiam vtitur prudentia. Tum ratione *temperamenti*, quod in quibuſdam eſt aptius, quàm in aliis, & ad conſultandum & iudicandum, & etiam ad quaſdam virtutes morales(iuxta doctrinam D.Thomæ 1.2.q.63.art.1.)atque adeò etiam ad prudentiam,vtpote cum Virtutibus moralibus connexam,&ab eis etiam quadam ratione pendentem, vt docuimus tom.2. qu.7. de Virtutibus,p.2. Tum denique ratione *ſtatus naturalis* prouectæ ætatis, vt in ſenibus, qui ob diuturnam & multam experientiam,magnum habent ad prudentiam præſidium, & ideò ferè etiam prudentes eſſe ſolent, iuxta illud Iob 12. *Et in multo tempore prudentia.*

Porrò cùm prudentia à natura inſita non ſit(licèt in
C natura quaſi ſemina quędam habeat): eſtat vt frequenti exercitatione intellectus in prudentiæ actibus acquiri eam oporteat, vt & alias virtutes morales. Qua in re, quoniam circa particularia, quæ magnam varietatem habent,prudētia verſatur,duæ in primis res plurimum momenti habent.

ALTERA eſt,experientia,quæ de ſimilibus,aut diſſimilibus caſibus, docet ſimiliter aut diſſimiliter iudicare,vt patet ex Philoſopho 6.Ethic.c.8.& 11.vbi idcircò affirmat de ſenibus, quòd eorum ætas *intellectu & ſcientia prædita eſt.*

ALTERA eſt, exemplum bonum & eruditio ſeniorum & ſapiētum,qui nimirum ſupplent quoque ipſam experientiam, & idcircò audiendi & imitandi ſunt ab
D eis qui velint euadere prudentes. Rectiſſime enim ob hanc cauſſam,in capite illo 11.Philoſophus: *Peritorum*, inquit, *hominum, & ſeniorum, ſeu prudentum pronunciationibus & opinionibus, abſque demonſtratione, non minùs quàm demonſtrationibus, attendendum eſt. Quia namque ex ipſa experientia viſum habent,principia intuentur.*

In quam ſententiam præclarè quoque S. Gregorius Nazianzenus oratione ad Nicobulum: *Prudentis*, inquit, *& cordati viri eſt, magna menſura vitam ſuam metiri, atque ad excellentium virorum imitationem ſeſe comparare.* Nec minus ſapienter S.Ioannes CASSIANVS,collat.2.c.10. ex ſententia Abbatis Moyſis: *Vera*, inquit, *diſcretio non niſi vera humilitate acquiritur; Cuius humilitatis hæc erit prima probatio,ſi vniuerſa non ſolùm quæ agenda ſunt,ſed etiam quæ cogitantur, ſeniorum reſeruentur examini. Vt nihil quis ſuo iudicio credens, illorum per omnia definitionibus acquie-*
E *ſcat,& quid bonum vel malum debeat iudicare, eorum traditione cognoſcat.*

Idem quoque in literis ſacris præceptū nobis traditur.Prouer.3. *Ne innitaris prudētiæ tuæ: Ne ſis ſapiens apud temetipſum.* Et Eccleſ.6. *Si dilexeris audire, ſapiens eris. In multitudine Presbyterorum prudentium ſta, & ſapientiæ illorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei poſſis audire, & prouerbia laudis non effugiant à te. Et ſi videris ſenſatū,euigila ad eū,& gradus oſtiorū illius exterat pes tuus.* Et ad Rom.12 *Nolite eſſe prudētes apud voſmetipſos, &c.* Vide Caſſian.vbi ſuprà, & aliquot capitibus ſequentibus,qui multis teſtimoniis & exēplis vtilitatem huius

præcepti

Digitized by Google

præcepti luculenter admodum oſtendit.

Quod verò attinet ad Amissionem prudentiæ; dicendum breuiter, eam partim per obliuionem, partim per prauos affectus appetitus, ſolere amitti. Per *obliuionem* quidem, quatenus pendet ex experientia, & hæc ex memoria; vt docet Philoſophus, lib.1. Metaph. cap. 1. Per prauos autem *affectus*, quatenus eſt præceptiua, atque adeò ſecundùm proprium ipſius actum, qui eſt imperium. Nam pendet ſic prudentia ab appetitu recto, vt docuimus tom.2.q.7.de Virtutib.punct.2. Quæ rectitudo appetitus tollitur per prauos affectus, & conſequenter etiam per eos corrumpitur prudentia. Iuxta illud Exod.23. *Ne accipias munera, quæ excæcant etiam pruden-*

A *tes.* Et Dan.13. *Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.* Et ad Roman.1. *Cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, &c. & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.*

Atque hoc poſteriori modo conſiderauit Philoſophus prudentiam (ſcilicet ſecundùm ipſius proprium actum, qui eſt imperium) lib.6.Ethic. cap.5. cùm dixit, *obliuionem non eſſe prudentiæ, ſed artis*; quia ſcilicet ars eſt eſſentialiter iudicatiua, prudentia verò præceptiua, quo modo non amittitur per obliuionem, ſed per prauitatem appetitus: iuxta id quod ibidem aſſirmat Philoſophus; *Iucundum & moleſtum corrumpere æſtimationem, non quamcunque, ſed prudentiæ.* Ita quoque docet D.Thom.art.16.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Prudentiæ partibus generatim.

D.Thomas 2.2.quæſt.48.

Explicandum eſt, *Qualeſnam partes habeat Prudentia: de quo etiam diſſerit D.Thomas articulo vnico huius quæſtionis.*

PVNCTVM PRIMVM.

Qualeſnam partes habeat Prudentia.

D.Thom.art.vnic.

Qvod Prudentia habeat aliquas partes, receptiſſimum eſt apud Philoſophos, & apud alios omnes. Vnde Philoſophus libr.6. Ethicor.cap. 8.& ſequentibus, quaſdam illi partes aſſignat. Et quaſdam Cicero libro 2.de Inuentione, & ex eo, Auguſtinus libro 83. quæſtionum, quæſtione 61. Et quaſdam etiam Macrobius libro 1. in ſomnium Scipionis, cap. 8.

Sunt autem triplicis generis prudentiæ partes, cõuenienter ſententiæ iſtorum auctorum, vt optimè declarat Sanctus Thomas. Quædam ſunt Integrales, non propriè, ſed per ſimilitudinem quandam. Nam vt partes integrales alicuius corporis propriè dicuntur eæ, ſine quibus non conſtat perfectum corpus; ita partes integrales prudentiæ dici poſſunt eæ mentis functiones, ſine quibus non eſt perfectus vſus prudentiæ.

Atque hæ partes integrales Prudentiæ ſunt octo: ſcilicet 1. *Memoria*, quæ eſt cognitio præteritorum. 2. *Intelligentia*, quæ eſt cognitio præſentium. 3. *Docilitas*, quę eſt cognitio per alterius eruditionem, ſeu doctrinam. 4. *Solertia*, quæ eſt cognitio per propriam inuẽtionem bene coniectando. 5. *Ratio*, quæ eſt cognitio per illationem vnius ex alio. 6. *Prouidentia*, quæ eſt ordinatio aptorum mediorũ ad finem. 7. *Circumſpectio*, quæ eſt animaduerſio circumſtantiarum negotij. 8. *Cautio*, quæ eſt machinatio quædam aduerſus ea quæ obſtare & impedimento eſſe poſſunt. Ex quibus, Memoria ponitur à Cicerone vbi ſuprà, & Solertia ab Ariſtotele, lib.6.Ethic.cap.10. Reliquæ omnes à Macrobio, & partim etiam à Cicerone, & Ariſtotele.

Aliæ partes Prudentiæ ſunt Svbiectivæ, ad eum modum quo ſpecies ſubiectæ generi dicuntur partes ſubiectiuæ generis: vt homo & leo partes animalis, quia ſcilicet Animal de illis, tanquam de ſubiecto prædicatur. Huiuſmodi partes prudentiæ generatim ſunt duæ: Altera eſt *prudentia particularis*, quæ ſcilicet verſatur circa bonum particulare proprium: Altera eſt *prudentia gubernatiua* multitudinis, quæ ſcilicet verſatur per ſe circa bonum commune aliorum.

Et hæc rurſus gubernatiua prudentia habet quatuor ſpecies ſubiectas, ſcilicet prudẽtiam *militarem*, quæ verſatur circa bonum commune exercitus: & *œconomicam*

A quæ verſatur circa cõmune bonum domus: & *politicam regnatiuam*, quæ eſt in Principe, circa bonum commune Ciuitatis, vel Regni, & *politicã ſimpliciter dictam*, quæ eſt in ſubditis circa idem bonum commune Ciuitatis vel Regni. Quæ tota diuiſio colligitur ex Philoſopho lib.6. Ethic.c.8. excepta prudentia militari: quam tamen rectè a D.Thoma aſſeri videbimus qu.ſeq.

Hic ſolùm de hac diuiſione eſt notandũ, quod quamuis omnes iſtæ prudentiæ verè inter ſe ſpecie differant (vt D.Thomas definiuit qu.præced.art.11.& quęſt.ſeq. oſtendemus) ac proinde poſſit ab eis abſtrahi vna prudentia generica, cuius propriè ſunt ſpecies: tamen Prudentiæ quidem ſimpliciter dictæ, ſcilicet circa bonum ipſius operantis (de qua in hoc tractatu diximus initio

B nos agere, & cuius etiam integrales partes antè aſſignauimus) non niſi impropriè ſunt partes ſubiectiuæ illæ prudentię. Tum quia vna ex iis prudentiis eſt ſecundùm rem hæc ipſa prudentia, paulò contractiùs conſiderata; ſcilicet vt eſt circa bonum operantis, tanquam circa obiectum particulare ipſius proprium. Tum quia hæc prudentia ſimpliciter dicta, ſpecies quædam vltima eſt complectens quoque materialiter obiecta illarum aliarum prudentiarum, vt videbimus qu.ſeq. Propter quam cauſſam illæ aliæ prudentiæ dici poſſunt impropriè partes ſubiectiuæ illius, ſicut ſenſus particulares impropriè dici poſſunt partes ſubiectiuæ ſenſus communis, quatenus is complectitur materialiter ſub obiecto ſuo obiecta omnium illorum, licèt non ſit propriè ge-

C nus eorum, ſed ſpecies condiſtincta ab eis. Qua de re dicemus quoque in quæſt.ſequenti.

Aliæ denique ſunt Prudentiæ partes Potentiales, per ſimilitudinem partium potentialium animæ. Nam vt Intellectus, & Voluntas, vocantur partes animæ potentiales, quia ſunt quędam actionum principia, quæ in operando ſubſeruiunt animæ: ita quædam virtutes intellectuales ſubſeruientes Prudentiæ in ſuo proprio actu, qui eſt præcipere, nec tamen habentes ipſam vim prudentiæ ad præcipiendum, dicuntur partes prudentiæ potentiales.

Et hæ ſunt Virtutes intellectuales tres: ſcilicet, *Eubulia*, cuius actus eſt cõſultare. *Syneſis*, cuius actus eſt iudicare ſecundùm leges communes & ordinarias: *Gnome*,

cuius

Digitized by Google

cuius actus eſt iudicare præter communes leges,ex ipſa ratione naturali, propter circunſtantias,vt docuimus etiam tom.2.q.3. de Virtutib. punct. 2. ex doctrina D. Thom.1.2.q.57.art.6.& patet ex Philoſopho,lib.6.Eth. c.9.t.o.11.& ex D.Thoma,infrà q.51.art.4. Hæ tres virtutes,quatenus earum actus prærequiruntur ad actum proprium prudentiæ,qui eſt imperium, ſubſeruiunt vt potentiæ, ſeu organa quædam ipſi virtuti Prudentiæ, quæ præceptiua eſt,&eatenus prudentiæ partes potentiales nominari poſſunt; vt præterea aliam quandam huius nominationis rationem obſcuriorem,quam reddit hic D.Thom.quæque in idem recidit.

Ac poſſent ſimili modo nominari quoque prudētiæ

A partes potentiales Phyſica,Dialectica,& Rhetorica,vt indicat hic D.Thom. Quatenus nimirum ratiocinatio ex demonſtratione (quæ pertinet ad Phyſicam generatim dictam)& ratiocinatio ex probabilibus(quæ pertinet ad Dialecticam)& ratiocinatio ex coniecturis(quæ pertinet ad Rhetoricam) conducunt quandoque ad actum Prudentiæ, id eſt, ad imperium. Quanquam ſi vocabulum Prudentiæ non propriè ſumatur pro Virtute intellectuali practica(vt hic de Prudentia diſputauimus)ſed pro facultate Intellectus ſpeculatiua & vtente ratiocinatione, partes eius ſubiectiuæ dici poſſent Phyſica,Dialectica,& Rhetorica,ſic acceptæ,vt indicat etiam D.Thomas.

QVÆSTIO TERTIA.

De Prudentiæ partibus in ſpecie.

D.Thomas 2.2.q.49.50.51.

DICENDVM *eſt* PRIMO *de partibus Prudentiæ Integralibus.* SECVNDO, *de eius partibus Subiectiuis.* TERTIO, *de eiuſdem partibus Potentialibus.*

PVNCTVM PRIMVM.

De Integralibus Prudentiæ partibus.

D.Thomas quæſt.49.

OCTO eſſe partes integrales Prudentiæ,& quare vocentur Integrales,cùm propriè tales non ſint,dictum eſt quæſt. præced. Nunc breuiter de ſingulis ſunt quædam annotanda. Prima eſt MEMORIA. Ab hac ideò pendet vſus perfectus prudentiæ, quia pendet is ab experientia,& hæc ab experimentis, & experimenta à multis memoriis, vt docet facilè D. Thomas art.1.ex doctrina Philoſophi, lib.1.Metaphyſ. cap.1.

Sunt autem obſeruanda præcepta quatuor, quæ ibi tradit D.Thomas ad corroborandam memoriam.

I.Nempe vt res,quarū meminiſſe velis,affigas aliquibus ſimulachris, ſeu imaginibus à te ipſo in animo informatis, quæ & inuſitatæ ſint (quo magis animū moueant)& rerum ſenſibilium, quæ nimirum magis hærent animo, vtpotè illis magis aſſueto. Ita enim fiet,vt res imaginibus huiuſmodi,tanquam literis quibuſdam conſignatæ,facilè occurrant animo, veluti in imaginibus illis eas legenti. Quod præceptum etiam eſt traditum à Cicerone lib.2.de Oratore,ſub finem.

II.Vt bene res ipſas cogitatione ordines,quo ex vna in aliam facilè progrediatur animus.Ad quam rem iuuabit,vt quemadmodū præcipit illic Cicero ex Simonide,certis in locis per imaginationē colloces res ipſas ſuis imaginibus conſignatas. Quo fiet,vt imagines pro literis, loca pro cera vel papyro ſint,in qua res veluti legendo videas. Nam ideò etiam Philoſophus in lib.de Memoria,&Reminiſcentia,c.3.inquit,*à locis homines ſolere reminiſci.Cauſſa autem*,inquit,*eſt, quia velociter ab alio in aliud veniunt.*

III.Vt ſolicitè cupias & ſatagas meminiſſe eius quod velis. Sic enim magis, magiſq, per hanc ſolicitudinem & affectum imprimetur animo.

IIII.Vt ſæpiū pertractes animo & mediteris id quod eſt tibi memorandum.Nam,vt ait Philoſophus, in lib. de Memoria cap.2.*Meditationes memoriam conſeruant reminiſcendo.* Et cap.3. *Conſuetudo tanquam natura eſt. Vnde,* inquit,*quæ ſæpe intelligimus, citò reminiſcimur, &c. Ipſum namque* SÆPE *naturam facit.*

DICET aliquis: Si ex memoria, tanquam ex parte integrali pendet perfectus vſus prudētiæ:Ergo minimè prudentes erunt ſenes,contra id quod conſtituimus qu. 1.punct.5.Patet hæc conſequētia. Nam de ſenibus iuxta,& de iuuenibus aſſeuerat Philoſophus in dicto libr.

A de Memoria,cap.2.eſſe malè memores: *Valdè*,inquit,*iuuenes & ſenes immemores ſunt. Fluunt enim*, inquit, *illi quidem propter augmentum,hi verò propter decrementum.* Quod idem repetit cap.4.Sed RESPONSIO eſt perfacilis. Non enim id affirmat Philoſophus vniuersè de quibuſcunque ſenibus,ſed de *valdè ſenibus*, & quaſi decrepitis, vt clariùs patet ex cap.4. Quos negari non poteſt ſolere eſſe,vt minùs memores,ita minus prudentes.

SECVNDA pars prudentiæ Integralis eſt INTELLIGENTIA ſeu intellectus.Quo nomine nō intelligimus hoc loco cognitionem principiorum vniuerſalium,quę eſt ab illo habitu,qui *Intellectus* vocatur,ſed cognitionē particulariū,circa quæ verſatur prudentia.Quæ cognitio partim eſt ab Intellectu, vel indirectè ſolùm per cōuerſionem ſui ad ſenſibilia phantaſmata,vt vult S.Thomas,
B vel etiam directè, vt ex ſententia aliorum nos docuimus tom.1.diſp.6. q.7. punct. 1. Partim etiam eſt à ſenſu interiori, ſcilicet à potentia cogitatiua in homine, quæ participatione quadam nominatur etiam Intellectus,vt docet D.Thom. ar.2.ad 3.ex ſententia Philoſophi 6 Ethic.c.11.& patet ex iis quæ tom.1.diſput.6. q.4.punct.2.tradidimus.

TERTIA,eſt DOCILITAS,quæ quare meritò numeretur inter ea,à quibus pendet vſus perfectus prudētiæ, patet abunde ex iis quæ de modo acquirendi prudentiā docuimus q.1. punct.5. ex quibus aliqua memorantur hic etiam à D.Thoma, art. 3. Vbi etiam rectè affirmat Caiet.*Negligentiam & contemptum audiendi viuos,vel vita functos*(per lectionem ſcilicet)*matrem eſſe imprudentiæ.*
C Addit quoque ibi D.Thom.in reſponſ.ad 3.ipſos etiam maiores & ſeniores oportere eſſe dociles quoad aliqua: *Nullus enim*,inquit,*in iis quæ ſubſunt prudentia,ſibi quantum ad omnia ſufficit.*

Denique quantùm emolumenti ad prudentiam ſit in docilitate,qua quis vel audiendo, vel legendo ſine vſu aſſequatur *indocilem vſum diſciplinam*, vt Cicero initio lib. 2. quæſt. Acad. acutè appellat (quia ſcilicet nemo, quantumcunque doceatur,expertus erit, niſi fuerit expertus)declarat exemplum M. Luculli, de quo ibidem ſcribit Cicero,quòd *proficiſcens in Aſiam, cùm totum iter & nauigationem, partim percunctando a peritis, partim legendo conſumpſiſſet,in Aſiam factus Imperator venit,cùm eſſet Roma profectus rei militaris rudis.*

QVARTA, eſt SOLERTIA, id eſt, bona & celeris

coniectatio

Digitized by Google

coniectatio, vt docet Philoſophus, lib. 6. Ethic. ca. 9. Huius quãtum emolumentum ſit ad perfectum vſum prudẽtiæ, intelligi poteſt ex iis quæ tradit illic Philoſophus & D. Thomas hic art. 4. Nam quamuis differt à Conſultatione, eò quod (vt ait ibi Philoſophus) *qui cõſultat, quærit & ratiocinatur: bona autem coniectatio abſque ratiocinatione citum quid eſt*: tamẽ multum ſua luce celeri iuuat rectam cõſultationem, quæ caput eſt prudentis definitionis. Cùm enim particularia, circa quæ verſatur prudentia, minimè ſatis nota ſint, coniecturis quoque in illorum diiudicatione eſt vtendum.

Qvinta, eſt Ratio, id eſt, cognitio vnius ex alio per argumẽtationem ſeu illationem, vt diximus quæſt. præced. Ab hac vel maximè pendere perfectum vſum prudentiæ, patet ex duobus: Primo, quia verſatur prudentia circa res particulares minimè per ſe notas; quas idcirco oportet per alia notiora agnoſci. Secvndo, quia conſultatio, ex qua pendẽt decreta prudentiæ, omninò eſt cum ratiocinatione, vt docet Philoſophus, lib. 6. Eth. cap. 10. & D. Thomas hic art. 5.

Sexta, eſt Providentia, id eſt, ordinatio mediorum idoneorum ad finem. De hac minimè omnium dubitari poteſt, quin pertineat ad vſũ prudẽtiæ, cùm prudẽtia verſetur circa agibilia propter finem, vt quæſt. 1. conſtitutum eſt. Quam rem abundè D. Thomas declarat art. 6.

Septima, eſt Circvmspectio, id eſt, accurata cõſideratio circumſtãtiarum. Neque eſt dubium quin ab hac etiam vel maximè pendeat vſus prudentię. Nã verſatur prudentia circa particularia agibilia vndequaque bona & rectæ rationi conſentanea. Pendet autem bonitas humanarum actionum etiam ex circumſtãtiis, adeò vt quod alioqui bonum ſecundùm ſe eſt, quandoquę reddatur malum ob circumſtantias, ſicut oſtendere alicui ſigna amoris (inquit art. 7. D. Thomas) per ſe eſt bonum ad conciliandam eius beneuolentiam, malum autem ex circumſtantia, ſi ob id ille ſuperbiat, aut ſuſpicaturus videatur te id ſolùm facere adulãdi cauſſa. Itaque neceſſaria eſt circumſpectio ad prudentiam, vt homo id quod ordinatur ad aliquem finem comparet etiam cum iis quæ circumſtant actum.

Octava, eſt Cavtio, id eſt; prouiſio quædam & machinatio aduerſus mala cõtraria, quæ obſtare bonis conſiliis poſſint. Hanc requiri ad perfectum vſum prudentiæ, inde liquidò apparet, quòd alioqui non eſſet is ſatis efficax in decernendo eo quod eſt bonum & factu dignum. Vnde etiam vulgatus interpres ſẽſit, Apoſtolũ ad Eph. 5. cautionem huiuſmodi, tãquam pertinentem ad perfectionem boni & prudentis operis, commendauiſſe, cùm dixit: *Videte fratres, quomodo cautè ambuletis, non quaſi inſipiẽtes, ſed vt ſapiẽtes.* Quo teſtimonio vtitur etiã D. Thomas art. 8. Quanquã Græcè eſt ἀκριβῶς, id eſt, accuratè. Sed cautio etiam vocabulo *accuratè* comprehẽditur. Et certè ambulare quidem accuratè, vel maximè eſt ambulare cautè, vt minimè ſit dubitandum, quin rectè Apoſtoli ſententiam verterit eo loco Interpres.

PVNCTVM SECVNDVM.

De Prudentiæ partibus Subiectiuis.

D. Thomas quæſt. 50.

Hoc loco, vt intelligamus, quaſnam habeat Prudentia partes Subiectiuas & quomodo; diligenter animaduertendum eſt. Prudentiam eam propriè dictam, quæ vt vidimus quæſtione 1. puncto 1. & 2. habet pro obiecto rectum agibile, & eſt ſpecialis virtus diſtincta ab aliis moralibus & intellectualibus, & de qua in primis hac in diſputatione loquimur, tripliciter conſiderari poſſe: Primo, abſtractè, vt eſt præciſè circa agibile appetitui recto conforme, ſiue illud ſit proprium ipſius operantis, ſiue alienum, ſiue ſit circa bonum particulare, ſiue circa bonum alicuius communitatis. Secvndo, vt eſt circa agibile rectum ipſius operantis, ſiue illud habeat pro obiecto bonum commune aliorum etiam, ſiue particulare tantum ipſius operantis. Tertio, vt eſt circa agibile rectum, & ipſius duntaxat operantis, & de obiecto particulari eiuſdem.

Primo illo modo Prudentia cõſiderata non eſt virtus ſpecialis ſpecie vltima, ſed ſubalterna. Quæ primò diuiditur in duas ſpecies ſeu partes ſuas ſubiectiuas, nẽpe in Prudẽtiam *gubernatiuam* circa agibile, quod ita ſit bonũ operantis, vt primariò & per ſe habeat pro obiecto bonum aliorum ſeu multitudinis, & in prudentiam *particularem*, circa agibile, quod ita ſit bonum operantis, vt per ſe habeat pro obiecto bonum duntaxat particulare proprium.

Ex quibus duabus ſubiectiuis partibus prudentiæ *prior*, ſcilicet *gubernatiua*, eſt tantùm ſpecies ſubalterna, quę rurſus diuiditur in quatuor ſpecies Prudentiæ vltimas, ſcilicet *Regnatiuam & Legiſlatiuam*, quę eſt in Principe circa bonum cõmune Ciuitatis vel Regni; & *Politicam*, quæ eſt in ſubditis circa idem bonum Regni vel Ciuitatis; & *Oeconomicam*, circa bonũ familiæ; & *Militarem*, circa bonũ exercitus. *Poſterior* autẽ, ſcilicet prudẽtia particularis, eſt vna ſecundùm ſpeciem vltimam, & eadem in materiis omnium virtutum moralium, vt docuimus quæſt. 1. punct. 2.

Atque ita Primo illo modo conſiderata prudentia, ſcilicet abſtractè, vt pręciſè eſt circa quodcunque rectũ agibile, omninò habet ſub ſe quinque ſpecies prudẽtię, tanquam partes verè ſubiectiuas, vt ſpecies ſub genere, ſcilicet prudentiam particularem, & illas alias quatuor gubernatiuas Quas omnes quatuor prudẽtias verè inter ſe differre ſpecie, rectè & conuenienter Philoſopho 6. Eth. c. 8. ſentit diuus Thomas quęſt. 47. artic. 11. & in articulis quatuor, quæſt. 50. (quidquid cõtra, ſine firmis argumentis refragetur Buridanus, libro 6. Ethic. quæſt. 14. & 15.) Nã conſultare & iudicare & præcipere quid ſit agendum circa bonum *particulare proprium*; vel circa bonum *Regni aut Ciuitatis*, iubendo ſeu obtemperando; vel circa bonum *familiæ*; vel circa bonum exercitus; non eſt vnius & eiuſdem laudis, & difficultatis, ſed omninò diuerſarum.

Secvndo autem modo conſiderata prudentia, ſcilicet vt eſt circa rectum agibile, tãquam circa bonum *ipſius operantis, ſiue id ſit bonum particulare tantum illius, ſiue commune etiam aliorum*; ſic, inquam, prudentia vnica virtus eſt ſpecie ſpecialiſſima, quæ ſub formali ratione boni ipſius operantis complectitur materialiter obiecta omniũ quatuor prudentiarum prædictarum. Nam ad omnia illa obiecta ſub ea ratione hęc prudẽtia ſe extẽdit. Cuius ſignum eſt, quòd per hanc eandem prudentiã obiecta eiuſmodi aliarum prudentiarum inter ſe quandoque comparari oportet, vt decernatur cuinã potius agibili hic & nunc ſit vacãdum, particularine, an communi regni, ſeu ciuitatis, vel domus, vel exercitus; quatenus vacare cuiuis agibili ex his poteſt eſſe vel bonũ vel melius ipſi operanti attentis circumſtantiis perſonæ & temporis, &c.

Itaque iſto modo Prudentia conſiderata nõ propriè, ſed per ſimilitudinem quandam habet ſub ſe prudẽtiã particularem, & illas alias quatuor prudẽtias gubernatiuas, tanquam ſubiectiuas partes: quatenus ſcilicet obiecta omnium illarũ materialiter amplectitur, & ideò latiùs patet quàm quælibet illarũ: ſicut genus patet latiùs quàm quælibet eius ſpecies. Quo etiam pacto ſenſus particulares dici poſſent per ſimilitudinem partes ſubiectiuæ ſenſus communis, licèt reuera non ſint eius ſpecies, vt diximus quæſtione præcedenti.

Tertio modo conſiderata Prudentia, ſcilicet vt determinatè eſt circa agibile particulare proprium, nullo

Digitized by Google

modo habet ſub ſe partes aliquas ſubiectiuas nec propriè neq; impropriè: ſed ipſa eſt ſpecies quædã prudentiæ vltima (vt ante dictũ eſt) neque tamẽ diſtincta à ſpecie prudentiæ ſecundo modo conſideratæ; ſed eadem paulò cõtractius conſiderata, vt etiam diximus quæſtione præcedẽti. Ac per has diſtinctiones poterit facilè intelligi, tum res ipſa, tum doctrina diui Thomæ, quam q. 50. tradidit de ſubiectiuis partib⁹ Prudẽtię. Poteſt enim accipi de Prudentia conſiderata primo aut ſecundo modo: & maximè ſecundo; ſic enim potiſſimùm conſideratur Prudentia ſimpliciter dicta, cuius ratio & partes in hac diſputatione explicantur, iuxta ea quæ notauimus quæſt. 1. punct. 1. Et ſic etiam de Prudentia locuti ſumus tomo 2. quæſt. 3. de Virtutibus, punct. 2.

PVNCTVM TERTIVM.

De partibus Prudentiæ potentialibus.

D. Thomas quæſt. 51.

PARTES Prudentię potentiales ſunt tres Virtutes intellectuales, annexę & ſubſeruientes prudẽtiæ, ſcilicet Eubulia, Syneſis, Gnome. Quarũ quænã ſit ratio, & cur nominentur potentiales partes, expoſuimus quæſtione præcedenti. Ac *Eubuliam* quidẽ, quæ eſt rectè cõſiliatiua, aſſerit Philoſophus 6. Ethic. cap. 9. *Syneſin* autem, quæ eſt rectè iudicatiua per communes regulas; & *Gnomẽ*, quæ eſt rectè iudicatiua ex naturali ratione præter communes regulas, quando hæ deficiunt ob circumſtantias caſus particularis, aſſerit etiam idem

A Philoſophus ibi cap. 11.

Differre autem has Virtutes ſpecie, tum inter ſe, tum à prudentia, quæ eſt rectè præceptiua, inde patet, quòd diuerſam, tum laudem, tum difficultatem habet *cõſultatio; & iudicium per regulas communes; & iudicium præter cõmunes regulas; & imperium efficax.* Cui rei argumento eſt quòd quidam ſunt bene conſiliatiui, qui tamen nõ ſunt *euſyneti*, id eſt, bene iudicatiui, ſed *aſyneti*, id eſt, malè iudicatiui, vt notat D. Thomas articulo 3. Atq; etiam ſũt qui poſtquam rectè conſultarunt & iudicarunt, tamen minimè progrediũtur ad efficax imperium operis. Quę omnia abundè diuus Thomas explicat quæſtione 51.

Sed illud tamen addendum eſt, vnamquamque Virtutem harum trium diuidi quadripartitò ſpecie vltima eodem modo, quo ipſam prudentiã quadripartitã ſpecie eſſe vidimus punct. præced. ita vt alia ſit ſpecie Eubulia, Syneſis & Gnome, *particularis*, reſpondens

B prudentiæ particulari; Alia *legiſlatiua ſeu regnatiua*, reſpondens prudentiæ regnatiuæ; Alia *politica in ſubditis* reſpondens politicæ prudentiæ; Alia *Oeconomica*, reſpondẽs prudentiæ Oeconomicę; Alia *Militaris*, reſpondẽs militari prudentiæ. Ratio eſt; nam vt præcepti actus habet diuerſam tum laudem tum difficultatem circa obiecta iſtarum diuerſarum prudentiarum; ita etiam & multò magis actus conſultandi, & iudicandi *per*, & *præter* regulas communes; Ergo ęquè aut magis penes hanc diuerſitatem laudis & difficultatis conſultandi, & iudicandi diſtinguentur ſpecie circa illa obiecta Eubulia, Syneſis, & Gnome, vt eſt dictum. Alia quæ circa has Virtutes diſſerit hìc Caietanus, parui vel nullius ſunt momenti.

QVÆSTIO QVARTA.

De Dono Conſilij, quod eſt annexum Prudentiæ.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 52.

PRO materia quæſtionis huius illa ferè poſſent ſufficere quæ diſſeruimus tomo 2. diſput. 5. quæſt. 8. Itaque breuiſſimè eſt explicandum, Quodnam & quale donum ſit, donum Conſilij.

PVNCTVM VNICVM.

Quodnam & quale donum ſit, donum Conſilij.

D. Thomas art. 1. 2. 3. 4.

CONSILII Donum, vnum eſt è ſeptem donis Spiritusſancti. Id patet Iſaiæ 11. Ratio ipſius conſiſtit in hoc, vt reddat mentem hominis facilè mobilem à Spirituſancto ad conſilium capiendum diuino quodam & ſupernaturali lumine, de eo, quod ſit præclarè & heroïcè agendum in aliquo caſu particulari, iuxta ea quæ diximus tomo 2. diſput. 5. q. 8. pũct. 1. & 2. Vbi punct. 1. poſuimus aliqua exempla deprompta ex Scriptura, in quibus eluxiſſe videtur vis huius Doni.

Ex hac ratione huius Doni poſſũt duo intelligi. PRIMO, cõgruenter naturæ hominis tribui ei diuinitus hoc donum inter alia dona Spiritusſancti. Nam mouetur & agitur mens humana à Spirituſancto per hæc dona, vt vidimus tomo 2. loco citato. Vnumquodq; autem à Deo mouetur conuenienter modo & naturæ ipſius; propter quã cauſſam AVGVSTINVS notat lib. 8. ſuper Geneſin ad literam, cap. 26. creaturam corporalẽ moueri à Deo non modò per tempus, ſed etiam per locum; creatu-

C ram autem ſpiritualem ſolùm per tempus, quia ſcilicet ipſa non eſt propriè in loco. Eſt autem modus & natura hominis, vt cum conſilio agat. Conuenienter igitur naturæ ſuæ mouetur & agitur à Deo per hoc etiam Conſilij donum.

SECVNDO, intelligitur ex prædicta ratione huius doni, aptè illud reſpondere virtuti Prudentiæ, quãdoquidem & verſatur circa particulare agibile propter finẽ, ſicut Prudentia; & vſus eius conſiſtit in Conſultatione, quæ prudentiæ ſubſeruit.

Porrò inter beatitudines, quinta (ſcilicet, *Beati miſericordes, &c.*) peculiarem habet cum hoc dono cognationem, vt docet S. AVGVSTINVS lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 9. & ex eo D. Thomas art. 4. Nã verſatur hoc donum circa ea quæ ſunt vtilia ad finem vitæ æternæ. Ad quem finem conſequendum maximè valet Miſericordia, vt patet ex illa Domini ſententia: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Manet etiam hoc donum & eius vſus in beatis, ſed ſi-

Digitized by Google

ne imperfectione, quæ in hoc vitæ ſtatu ſolet admiſceri humanis cōſultationibus, id eſt, ſine dubitatione & ignorantia eius quod debeat ſciri, vt rectè docet D. Thomas art. 3. Et habet huius doni vſus in beatis maximè locum in miniſteriis Angelorum, & interceſſionibus Sanctorū pro nobis. Quomodo autem differat hoc donum à Virtute Prudentiæ (de quo hic aliquid attingit Caietanus) patet abundè ex iis quę generatim diſputauimus tomo 2. diſput. 5. quæſt. 8. punct. 1. de diſcrimine donorū à Virtutibus. Progrediamur igitur ad alia.

QVÆSTIO QVINTA.

De Peccatis contrarijs Prudentiæ.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 53. 54. 55.

D*ICENDVM eſt* PRIMO *de peccatis contrarijs Prudentiæ, per quendam defectum à mediocritate, in qua conſiſtit rectitudo actum* Prudentiæ. SECVNDO, *de peccatis* Prudentiæ *contrarijs, per exceſſum prædictæ mediocritatis Prudentiæ*

PVNCTVM PRIMVM.

De peccatis Prudentiæ contrarijs per ſectum.

D. Thomas quæſt. 53. & 54.

QVATVOR ſunt ſpecies peccatorū, quæ per defectum ſunt oppoſita Prudentiæ, ſcilicet Præcipitatio, Inconſideratio, Inconſtantia, Negligentia.

PRÆCIPITATIO eſt conſiliū non ſatis maturum & circumſpectum pro qualitate negocij, aut etiā definitio planè incōſulta eius quod ſit agendum. Quæ præcipitatio ſi ex contemptu aliquo regulæ agendi procedat, peculiariter dicitur in propoſito *temeritas*. Si autem ex ſolo impetu voluntatis, dicitur ſolùm præcipitatio. Vt docet D. Thomas articulo tertio ad ſecundum.

Quam doctrinam monet ibi Caietanus eſſe notandam, vt intelligamus, quando incurratur pœna alicuius Legis ſeu Canonis, decreti in facientes aliquid *temerè*. Non enim eam incurrent facientes id quomodocūque præcipitanter, ſed facientes temerè ex cōtemptu. Docet quoq; Syluester poſt alios, Verbo *Temerè* ſeu *Temeritas*, eos etiam cenſeri temerè facere & incurrere talem pœnam, qui ſcienter ſub prætextu aliquo fraudulēto exercent actum à Iure prohibitum, vt patet ex cap. Venerabilem. Extra, qui filij ſint legitimi.

Solet etiam Temeritas appellari quæuis audacia circa malum, vt patet L. Iubemus. C. de ſacroſanctis Eccleſiis, & notat Syluester vbi ſuprà poſt Turrecrematā in Clem. 1. de ſacroſanctis Eccleſiis. Sed hæc temeritas nō prudentiæ propriè, ſed fortitudini opponitur. Nūc autē agimus de præcipitatione & temeritate oppoſita Prudentię ratione Eubuliæ illi annexæ, cuius actus eſt bene conſultare, vt rectè declarat S. Thomas q. 53. art. 2. & 3. Comprehenduntur autem ſub hoc ipſo peccato Præcipitationis peccata Indocilitatis, vel Obliuiōis, vel defectus Ratiocinationis, eo quod Memoria, Ratio & Docilitas, propter rectam conſultationem requiruntur, & ad eam peculiariter ordinantur, vt docet D. Thomas artic. 1.

INCONSIDERATIO eſt incogitantia, vel nō ſatis attenta cogitatio earum veritatū, ex quibus eſſet rectè iudicandū, vt tradit D. Thomas quęſt. 53. art. 4. & cōfirmat ibi Caietanus ex Etymologia vocabuli. Nām cōſideratio dicitur ab attenta inſpectione ſyderum, quam debet imitari inſpectio & cogitatio veritatis. Itaque peccatū hoc Prudentiæ eſt oppoſitum ratione Syneſis, & Gnomæ, virtutum Prudentiæ annexarum, quæ ſunt rectè iu-

A dicatiuæ. Nam attenta illa veritatis conſideratio non niſi propter rectum Iudicium requiritur.

Quam ob cauſam ſub hoc ipſo peccato Inconſiderationis comprehēduntur Incautela, & Incircumſpectio, quæ committūtur aduerſus Cautionem, & Circumſpectionem, partes integrales Prudentiæ inter alias ſuprà quæſtion. 2. & 3. numeratas. Ordinātur enim Cautela & Circumſpectio ad rectum Iudiciū, vt docet D. Thomas quæſtion. 53. art. 2. Itaque duo peccata hæc non differunt ſpecie vel inter ſe, vel ab Inconſideratione.

INCONSTANTIA eſt peruerſum Rationis imperium circa malum contrarium ei bono quod antea rectè electum erat, vel ceſſatio ab eo prudentiæ imperio & decreto, quod continuari & vigere adhuc debebat; vel improbatio eius; vt patet ex doctrina diui Thomæ, quæſt. 55. ar. 5. Itaque opponitur hoc peccatum Prudentiæ ſecundùm eſſentialem Prudentiæ actum, qui eſt rectum

B imperium. Et ſub hoc peccato comprehenduntur Improuidentia, & defectus Intelligentiæ, & Solertiæ: cùm Prouidentia, Solertia & Intelligentia (quæ ſunt oppoſitæ partes integrales prudentiæ) ad rectum imperium ordinentur & propter illud peculiariter requirantur, vt patet ex doctrina D. Thom. quæſt. 53. art. 1.

NEGLIGENTIA in propoſito eſt Rationis cunctatio ſeu tarditas in efficaciter imperādo eo quod eſt iam bene cōſultatum & iudicatum. Itaque Prudentiæ opponitur ratione ſolicitudinis, vt patet ex D. Thoma quęſtiō. 54. articul. 1. & 2. Quæ ſolicitudo nihil eſt aliud quam actus imperij, vt debet eſſe celer, ſicut ſupra quæſt. 1. punct. 3. docuimus. Et quatenus id quod eſt contra imperium, eſt etiam contra ſolicitudinē, vt hæc imperium

C includit; eatenus comprehenduntur etiam ſub negligētia (quæ eſt contra ſolicitudinem) illic etiā peccata, quæ antè diximus comprehendi ſub Inconſtantia (quæ eſt contra Imperium) ſcilicet Improuidentiam, & defectum Solertiæ, & Intelligentiæ, vt etiam ſentit diuus Thomas in fine corporis articuli ſecundi, quæſtione quinquageſima tertia. Aliis autem modis Negligentia ſolet etiam accipi: nimirum pro quacunque omiſſione voluntaria actus debiti vel circumſtantiæ ipſius, vt notat Syluester, Verbo, Negligentia. Sed hic de prædicta ſolùm Negligentia, prudentiæ oppoſita, agimus.

Porrò circa hæc omnia peccata per defectum oppo-

Digitized by Google

ſita Prudentiæ, ſunt adhuc quinque notanda: PRIMO, omnia illa comprehendi ſub vna generica ratione peccati Imprudentiæ, quæ, vt notat diuus Thomas, quęſtione 53. art. 2. primo quidem tãquam in ſpecies diuiditur in peccata Imprudentiæ diuerſa pro diuerſitate ſpecifica quatuor prudẽtiarum, *ſcilicet particularis*, Regnatiuę, Politicæ, Oeconomicæ, Militaris, de quibus ſuprà quæſtione tertia, puncto ſecundo, dictum eſt. Deinde quælibet porrò iſtarum quatuor ſpecierum Imprudentiæ diuiditur in prædictas ſpecies peccatorum Imprudentiæ nunc enumeratas.

SECVNDO notandum, prædicta peccata, contra prudentiæ actus tum omiſſiuè, tum commiſſiuè admitti poſſe, vt, v. g. Præcipitatio poteſt admitti *omiſſiuè*, decernẽdo aliquid ſine omni conſultatione; & *commiſſiuè*, decernendo aliquid cum imperfecta & nimis perfunctoria conſultatione. Aut etiam ſine vllo decreto poteſt peccari contra conſultationem prudentiæ, omittendo ſimpliciter eam cùm adhiberi deberet, vel eam leuiter & perfunctoriè inſtituendo. Quæ cauſa eſt cur non putem eſſe verum quod Caietanus quæſtione 53. articulo primo, ſine ſufficienti fundamẽto affirmat, nõ poſſe peccari contra prudentiam priuatiuè, quin peccetur etiam contrariè. Quanquam quæſtio eſt hæc tantùm de facto; de qua proinde non multùm intereſt quid dicatur.

TERTIO notandum, hæc peccata tum verè differre inter ſe ſpecie, & eſſe ſpecificanda in Confeſſione, quando *per ſe & ex directa intentione* ſunt voluntaria, vt ſunt cõtra prudentiam. Nam ſi tantum indirectè & per accidens ſint voluntaria, ratione duntaxat operis, quod cùm ex prudentia deberet ſuſcipi & prædefiniri per rectos prudentiæ actus, volũtariè negligitur, neglectis ſimul aut male inſtitutis prudẽtiæ actibus, per quos opus dirigendum erat, aut quod debebat ex prudentia omitti & non omittitur, ſed ſuſcipitur per prauos actus rationis prudentiæ contrarios; tunc, inquam, defectus circa prędictos actus prudentiæ indirectè ſolum iſto modo & per accidens voluntarij non ſunt ſpecialia peccata, ſed quaſi generales quędam conditiones peccatorum. Nam vt docet diuus Thomas quæſt. 53 artic. 2. ad 3. in peccatis omnibus (indirectè & per accidens) peccatur etiam contra prudentiam, ſicut etiam contra charitatem Dei & ſui, in omnibus peccatis mortalibus.

Atque hoc ſubindicauit Caietanus hîc quæſtione quinquageſima tertia, art. 2. in fine, cùm dixit, malũ cõſilium, malum iudicium, malum imperiũ de percutiendo, v. g. Clerico, licet relata quidem ad prudentiam, ſint diuerſa ſpecie peccata (ſi ſcilicet per ſe & directè in voluntatem cadant) tamen relata ad percuſſionem Clerici (vt ſcilicet per accidens ſunt voluntaria ratione duntaxat percuſſionis per ſe volitæ) tãtum eſſe vnum & idem peccatum ſpecie, ſcilicet ſacrilegij, neque eſſe per ſe in Confeſſione ſpecificanda. Vnde nec Caſiſtæ ſolent facere mentionem iſtorum peccatorum Imprudentiæ.

QVARTO notandum, dupliciter fieri poſſe, vt huiuſmodi peccata contra prudentiam ſint mortalia, diſtincta aut nõ diſtincta ab eo quod alioqui imprudenter committitur, prout per ſe aut per accidens fuerint voluntaria iuxta id quod tertiò notauimus. *Primò*, ex parte obiecti; ſi ſint circa aliquid ad ſalutem neceſſarium ſub Mortali. *Secundò*, ex parte cauſæ, ſi committantur ex tali incuria propriæ ſalutis, vt nihil curet quis Dei amicitiã; aut etiam ex contemptu. Ita docet diuus Thomas quæſtione 54. art. 3. nominatim de Negligẽtia. Quæ doctrina æquè ad alia omnia peccata contra prudentiam iam dicta, poteſt ac debet accommodari, & eam approbat quoque Syluester, Verbo, *Negligentia*.

QVINTO notandum, peccata hęc cùm ſint Rationis, maximè ſolere oriri ex Luxuria; quæ nimirum propter vehementiã delectationis vehemẽter obtenebrat mentem, vt facilè docet D. Thomas quæſtione 53. articulo ſexto, ex ſententia ſancti Gregorij lib. 31. Moral. capite

A 31. Quanquam vt notat ibidem Caietanus, negari non poteſt quin ex aliis etiam peccatis oriantur: vt patet ex iis qui ex auaritia vel ambitione, inconſiderati, pręcipites, & inconſtantes ſunt.

Et hæc quidem de huiuſmodi peccatis annotaſſe nũc ſufficiat. Nam alia quædam quæ diſſerit hîc Caietanus, non ſunt magni momenti. Vt quod diſputat quæſtione 53. articulo primo, circa reſpõſionem ad tertium, quod planè locum non habet, ſi in contextu D. Thomæ, pro *tollitur habitus*, legatur *tollitur actus*, vt videtur potius legendum. Quod autem diſſerit articulo ſecundo circa ad tertium, ſuprà à nobis expeditum eſt diſputat. præced. quæſt. 19. de Scandalo, puncto 2. Vbi etiam meminimus huius loci Caietani.

PVNCTVM SECVNDVM.

B

De Peccatis contrarijs Prudentiæ, per exceſſum.

D. Thomas quæſt. 55.

PECCATA per exceſſum contraria Prudentiæ, quæ idcirco falſam quãdam ſpeciem habent prudentię, ſex ſunt. Prudentia carnis; Aſtutia; Dolus; Fraus; Solicitudo temporalium; Solicitudo futurorum.

PRVDENTIA CARNIS eſt machinatio rationis ſolers & accommodata ad conſequendum prauum aliquem finem conformem deprauato appetitui carnali. Et eſt peccatum vel Mortale, ſi eiuſmodi prauum finem proponat ſibi aliquis, vt vltimũ finem ſimpliciter (vt fit in omni peccato Mortali, iuxta dicta tomo ſecundo, C quęſtione prima de vltimo fine, puncto ſexto) vel ſolùm Veniale; ſi prauus eiuſmodi finis ſit tantùm finis particularis, atque adeo non vltimus: vt fit in omni peccato Veniali; per quod ſcilicet non deſciſcit quis à Deo tanquam ab vltimo fine. Ita docet D. Thomas articulo primo & ſecundo.

Et de prudentia carnis, quæ ſit peccatum Mortale, intelligitur illud Apoſtoli ad Rom. 8. *Prudentia carnis inimica eſt DEO. Legi enim DEI non eſt ſubiecta, neque enim poteſt.* Quod perinde dictum eſt ac ſi diceretur, Iniuſtitiam nõ poſſe eſſe Iuſtitiam: licèt Iniuſtus poſſit fieri Iuſtus, vt interpretatur optimè diuus Thomas articulo tertio ad ſecũdũ atque etiam luculenter admodum diuus AVGVSTINVS libro contra Fortunatum, poſt medium, D tomo ſexto. Neque tamen peccatum illud eſt diſtinctũ ab eo quod committitur ipſo prauo opere, niſi ſit per ſe voluntarium, quatenus eſt peculiariter contra prudentiam, vt de aliis puncto præcedente annotatione tertia diximus.

ASTVTIA eſt excogitatio mediorum, quæ ad finem aliquem ſeu bonum ſeu malum conſequendum ſint ita idonea, vt videantur quidem verè bona, ſed re vera ſint falſa & ſimulata. Ita colligitur ex Philoſopho lib. 1. magnorum Moralium cap. 33. Vbi ait, *Aſtuti & aſtutiæ eſſe coniectare, ex quibuſnam fiant ſingula.* Et libro ſexto Ethic. capit. 12. vbi ait: *Calliditatis eſſe, vt quæ ad ſuppoſitum ſcopum conducunt, agere poſſit atque aſſequi.* Ita etiam docet E diuus Thomas articul. 3. Et ſic quidẽ accipitur Aſtutia propriè, & eſt peccatum Mortale vel Veniale pro ratione falſorum & ſimulatorum mediorum, quæ aſtutè ad finem aliquem ordinantur.

Latiùs autem ſumpto vocabulo, ipſa etiam Prudentia ſolet aſtutia appellari, propter ſimilitudinem quam aſtutia cum Prudẽtia habeat. Vt Prouerb. 1. *Vt detur paruulis aſtutia.* Nam vt ait AVGVSTINVS libro 4. contra Iulian. capite 3. *Omnibus Virtutibus non ſolum ſunt manifeſta diſcretione vitia contraria, ſicut Prudentiæ Temeritas, verùm etiam vicina quodammodo, nec veritate, ſed quadam ſpecie fallente, ſimilia, ſicut ipſi Prudentiæ,* inquit, *non temeri-*

Digitized by Google

tas vel imprudentia, ſed aſtutia: Quæ tamen vitium eſt, quamuis in Scripturis ſanctis, & in bono accipiatur, quod dictum eſt, Aſtuti vt ſerpentes, Matth. 10. Quamuis ibi quidem *prudentes* legitur, etiam Græcè, *φρόνιμοι*.

Propriè autẽ aſtutia vitium eſt, vt eſt dictũ, iuxta illud Apoſtoli 2. Cor. 4. *Non ambulantes in aſtutia, neque adulterantes verbum Dei.* Et illud Philoſophi lib. 1. magnorũ Moralium, cap. 33. *Aſtutia*, inquit, *& aſtutus nõ eſt quidem prudentia neque prudens.* Neque tamen aſtutia videtur diſtinctum peccatũ à peccato ipſius praui operis, ad quod ordinatur: niſi fortè per ſe ſit voluntaria, vt eſt contra prudentiam, iuxta dicta punct. præced. annotatione 3.

DOLVS eſt quædam executio aſtutiæ, vt rectè docet D. Thomas articul. 4. tum per verba, iuxta illud Pſal. 5. *Linguis ſuis doloſè agebant*, tum per facta, iuxta illud Pſal. 105. *Et dolũ facerent in ſeruis eius.* Aſtutia enim quidã dolus interior eſt per excogitationem volũtariam mediorũ ad finem, quæ ſint falſa & ſimulata, & ideo decipiant alios. Iuxta illud Pſal. 37. *Dolos tota die meditabãtur.* Et Eccliaſt. 19. *Interiora eius plena ſunt dolo.* Solet autẽ & in bonã partem doli vocabulum accipi, ſicut & aſtutiæ; propter ſimilitudinem nimirum prudentiæ; quomodo D. Thomas interpretatur illud Apoſtoli 2. Cor. 12. *Cùm eſſem aſtutus, dolo vos cepi.*

FRAVS executio eſt etiam aſtutiæ, ſed determinatè per facta, vt docet Sanctus Thomas articulo quinto; & in hoc differt à dolo, qui eſt executio aſtutiæ per verba vel per facta. Eſt autem fraus peccatum Mortale vel Veniale pro ratione materiæ, vt notat Caietanus in Summa, Verbo, Fraus. Vide etiam Syluestrum eodem Verbo, vbi notat, quibuſnam modis fraus fieri aut non fieri cenſeatur ſecundùm iura.

SOLICITVDO *temporalium* in propoſito eſt ſtudium immoderatum circa res temporales: vel quia in illis cõſtituatur vltimus finis (quo pacto peccatum Mortale eſt) vel quoniam habeat adiunctum ſuperfluum timorẽ eis carendi; quo pacto poteſt eſſe peccatum Mortale vel Veniale, pro ratione effectus magis vel minus praui, quẽ
A in nobis hæc ſtudij ſuperfluitas habeat. Atque hãc ſolicitudinẽ prohibuit Dominus Matth. 6. illis verbis: *Nolite eſſe ſoliciti dicentes: Quid manducabimus, &c.* Iubens nos bene de Dei erga nos prouidentia ſperare, cũ addit: *Scit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis: Quærite ergo primùm regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.* Quam ſpem & aliis etiam argumentis ibi corroborat, ductis à Dei beneficentia erga nos, & erga res etiã irrationales, vt optimè explicat diuus Thomas articulo ſexto.

SOLICITVDO *futurorum* in propoſito, eſt cura & ſtudium circa futura, non quoduis, ſed intempeſtiuum: eũ ſcilicet anteuertitur tempus, quo illa opportunè eſſent curanda. Vt ſi quis in æſtate, imminente meſſe, eſſet an-
B xius & ſolicitus nõ modò de meſſe, ſed etiam de vindemia (vt ait articulo ſeptimo Sãctus Thomas) de qua ſatis eſſet ſolicitum eſſe in autumno. Hanc igitur intẽpeſtiuam ſolicitudinem futurorum prohibuit Dominus, Matth. 6. inquiens: *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſi. Sufficit diei malitia ſua*, id eſt, non eſt fruſtra addenda afflictio ad afflictionem, quam tempeſtiua cuiuſque diei cura adfert.

Tempeſtiua verò & moderata cura futurorum non prohibetur, ſed commẽdatur in Scriptura. Vt patet Deuteronom. 32. *Vtinam ſaperent & intelligerent, & nouiſſima prouiderent.* Et Prouerb. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & cõſidera vias eius, & diſce ſapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æſtate cibum ſibi; & congregat in meſſe, quod comedat.*
C Eſt autem illa alia intempeſtiua ſolicitudo futurorum peccatum Mortale vel Veniale pro ratione effectus magis vel minus mali, quem in nobis habeat: nã ſi nos retrahat & retardet ab eo, quod ſub Mortali deberemus in præſenti facere, peccatum Mortale erit. Explicat etiam diuus Thomas articulo octauo, ex ſententia ſancti Gregorij libro 31. Moral. capit. 31. quemadmodum fraus & alia huiuſmodi vitia, de quibus in hac quæſtione diximus, oriri ſoleant ex Auaritia.

QVÆSTIO SEXTA.

De Præceptis Prudentiæ.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 56.

VIDENDVM eſt breuiter, quænam extent præcepta Prudentiæ, tum affirmatiua, quæ iubeant Prudentiæ actus, tum negatiua, quæ vetent actus Imprudentiæ. Quam rem breuiter quoque expedit hîc D. Thomas.

PVNCTVM VNICVM.

Quænam ſint præcepta Pudentiæ.

D. Thomas artic. 1. & 2.

CVM certum ſit, teneri nos iure naturali & diuino prudenter agere (tum in genere, tum in ſpecie) quidquid agendum eſt; & contrà etiam debere vitare omnem actum imprudentem: non poteſt dubitari quin extent naturalia & diuina præcepta prudentiæ, tum in genere, tum in ſpecie, tum affirmatiua, tum negatiua. Etenim omnia alia præcepta affirmatiua de actibus virtutum præſupponunt præcepta affirmatiua prudentiæ circa tales actus, hoc ipſo quòd prudenter vtique illi fieri debent, ex recta nimirum electione præfinita per prudentiam:
A Et ſimiliter omnia præcepta negatiua vetantia contrarios actus vitiorum, præſupponunt negatiua præcepta prudentiæ inhibentia imprudẽtiæ actus, à quibus actus vitioſi prauè dirigerentur.

Atque hinc (præter rationem, quã adfert diuus Thomas) poteſt reddi præcipua ratio, cur non oportuerit in Decalogo dari expreſſa præcepta de Prudentia. Habent enim ſe præcepta Prudentiæ ad præcepta omnia Decalogi *antecedenter*, ac proinde non oportuit ea in Decalogo exprimi, ſed ſatis intelligi poſſũt ex ipſis præceptis Decalogi, iuxta ea quę de ratione Decalogi annotauim*

Digitized by Google

tomo 2.quæſt.7.de Legibus,punct.4.

In aliis autem Scripturæ locis quædã Prudẽtiæ præcepta naturalia & diuina, eáque tum affirmatiua,cum negatiua,proponuntur. Vt Leuitic.19.*Non facies calũniam proximo tuo*;per aſtutiam ſcilicet,dolũ,& fraudem. Et Deut.25.*Non habebis in ſacculo tuo diuerſa põdera,maius & minus*.Et Prouerb.3.*Ne innitaris prudentiæ tuæ*, id eſt,ne nimiùm ſis tenax tui proprij iudicij; quod eſt cõtra prudentiam, vt patet ex dictis quæſt. 1.punct.vltimo.Et Prouerb.4.*Acquire prudentiam,arripe illã*:Et cap.9.*Ambulate per vias Prudentiæ.*

Et in nouo etiã Teſtamẽto, Matth.10. *Eſtote ergo prudentes,ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*: In quẽ locum HIERONYMVS:*Vt per prudẽtiam*,inquit,*deuitent inſidias,per ſimplicitatẽ non faciant malum. Et ſerpẽtis aſtutia ponitur in exemplum,quia toto corpore occultat caput, vt illud,in quo vita eſt,protegat. Ita nos toto periculo corporis caput noſtrum, qui Chriſtus eſt,cuſtodiamus, id eſt, fidem integram & incorruptam.* Quæ eſt etiam interpretatio

A HILARII,can.10.in Matthæum,& EPIPHANII,hæreſi 37.

Item in eundem locum REMIGIVS:*Pulchrè*,inquit,*Dominus prędicatores,ſerpentis prudentiã monet habere,quia primus homo per ſerpentẽ deceptus eſt: Ac ſi diceret: Quia hoſtis callidus fuit ad decipiendum,vos prudentes ſitis ad deliberandum,ille laudauit lignum;vos laudate crucis virtutem.*

Et RABBANVS:*Solet*,inquit,*ſerpens eligere ſtrictas rimas,per quas tranſiens veterem pellem exuat. Similiter prædicator tranſiens per anguſtam viam, veterem hominem omnino deponat.*

Eſt & illud quoque præceptum ad prudentiam pertinens,ad Rom.12.*Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos.* Iuxta illud videlicet Prou.3. *Ne innitaris prudentiæ tuæ*.Et ad Tit.2. *Vt ſobrij ſint, pudici prudentes*.Et 1.Petri 4. *Eſtote itaque,prudentes, & vigilate in orationibus*. Sed de Prudentia hactenus.

B

***

Finis quartæ Diſputationis.

Digitized by Google

DISPVTATIO QVINTA GENERALIS,

DE IVSTITIA, ET EIVS SPECIEBVS, AC VITIIS CONTRARIIS, TVM IN IVDICIO, TVM EXTRA, IN VARIIS PRÆSERTIM CONTRACTIBVS:

DIVISA IN QVÆSTIONES VIGINTISEX.

INDEX

QVÆSTIONVM, ET PVNCTORVM QVINTÆ DISPVTATIONIS GENERALIS.

QVÆSTIO PRIMA.

De Iure quod eſt obiectum Iuſtitiæ.

PVNCT. I. *An Ius ſit obiectum Iuſtitiæ.*
II. *Quàm latè pateat id Ius quod eſt obiectum Iuſtitiæ.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De ipſa Iuſtitia ſecundùm ſe.

PVNCT. I. *Quid ſit Iuſtitia.*
II. *An Iuſtitia ſit virtus ſpecialis an generalis.*
III. *In qua materia verſetur Iuſtitia.*
IIII. *In quo ſubiecto ſit Iuſtitia.*
V. *An Iuſtitia ſit virtus præſtantiſſima inter omnes virtutes morales.*

QVAESTIO TERTIA.

De Iniuſtitia.

PVNCT. I. *Quale & quantum peccatum ſit Iniuſtitia.*
II. *Quonam modo Iniuſtitia committi poſſit.*

QVÆSTIO QVARTA.

De Iudicio, vt eſt quidam actus Iuſtitiæ.

PVNCT. I. *Quidnam in propoſito ſit Iudicium, & quomodo ſit Iuſtitiæ actus.*
II. *Quatenus ſit licitum vel illicitum Iudicium in Iudice.*
III. *Quatenus ſit licitum vel illicitum Iudicium de altero, in quolibet homine priuato.*
IIII. *Quatenus licitum vel illicitum ſit dubitare de proximo.*

QVÆSTIO QVINTA.

De duabus Iuſtitiæ ſpeciebus, ſcilicet Iuſtitia Commutatiua & Diſtributiua.

PVNCT. I. *Quæ ſit ratio & differentia Iuſtitiæ Commutatiuæ & Diſtributiuæ, ex parte obiecti formalis.*
II. *Quænam ſit ratio & differentia Iuſtitiæ diſtributiuæ & commutatiuæ, ex parte materiæ vtriuſque.*

QVAESTIO SEXTA.

De Reſtitutione, quæ eſt actus Iuſtitiæ commutatiuæ.

PVNCT. I. *Quidnam ſit Reſtitutio.*
II. *An Reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem.*
III. *Quiſnam debeat reſtituere.*
IV. *Cuinam fieri debeat reſtitutio.*
V. *Quidnam debeat reſtitui.*
VI. *Quantum ſit reſtituendum.*

Digitized by Google

VII. *Quando ſit reſtituendum: & quas ob cauſſas Reſtitutio differri, aut omninò etiam prætermitti poſsit.*
VIII. *Vbi ſit reſtituendum.*
IX. *Q̲ modo ſit reſtituendum.*
X. *Quo ordine ſit reſtituendum.*

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Acceptione perſonarum.

PVNCT. I. *Quid ſit acceptio perſonarum & quale peccatum.*
II. *An acceptio perſonarum habeat locum in diſtributione officiorum & dignitatum.*
III. *Vtrùm acceptio perſonarum habeat locum in exhibitione honoris & reuerentiæ.*
IV. *An acceptio perſonarum habeat etiam locum in ſententijs* Iudicum.

QVÆSTIO OCTAVA.

De Homicidio.

PVNCT. I. *An & qua ratione hominem occidere ſit illicitum; & num etiam licitum eſſe poſsit.*
II. *Qua ratione ſit licita vel illicita hominis occiſio, ex parte hominis occiſi.*
III. *Qua ratione licitum aut illicitum ſit hominem occidere, ex parte occidentis.*
IV. *Qua ratione ſit licitum vel illicitum hominem occidere, ex parte cauſſæ occidendi.*
V. *Quænam ſint homicidarum pœnæ.*

QVAESTIO NONA.

De Mutilatione membrorum.

PVNCT. VNIC. *Quatenus mutilatio membrorum, vel verberatio, &c ſit licita vel illicita.*

QVÆSTIO DECIMA.

De Furto & Rapina.

PVNCT. I. *Quid ſit Dominium, & quænam res in illud cadant.*
II. *Sitne licitum habere proprium & peculiare Dominium rerum externarum, atque adeò ſitne licita rerum diuiſio.*
III. *Quibuſnam modis proprium Dominium acquiratur.*
IV. *Quid ſit Furtum, & quomodo differat à Rapina.*
V. *An Furtum ſemper ſit peccatum, & quale.*
VI. *An Rapina ſit ſemper peccatum, & qualenam.*

QVAESTIO VNDECIMA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Iudicis.

PVNCT. I. *Poſsitne Iudex iudicare non ſubditum.*
II. *An Iudex debeat ſemper ferre ſententiam ſecundum allegata & probata.*
III. *An Iudex poſsit aliquem damnare nemine accuſante.*
IIII. *An poſsit Iudex decretam pœnam relaxare.*

QVÆSTIO DVODECIMA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Accuſatoris.

PVNCT. I. *An quis teneatur alterum aliquando accuſare.*
II. *Quomodo ſit inſtituenda accuſatio.*

QVAESTIO DECIMATERTIA

De Iuſtitia & Iniuſtitia Rei accuſati.

PVNCT. I. *An Reus poſsit ſine peccato mortali celare veritatem, ob quam condemnabitur.*
II. *An poſsit Reus eludere* Iudicis *interrogationem, dicendo quidpiam per quod Iudex decipiatur, putans eum eſſe innocentem.*

Digitized by Google

III. *An liceat Reo ad alium Iudicem appellare.*
IIII. *An poßit Reus per vim ſe defendere, ne ſententia lata mandetur executioni.*

QVÆSTIO DECIMAQVARTA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Teſtium.

PVNCT. I. *An aliquando quis teneatur ferre teſtimonium in Iudicio.*
II. *An requiratur plurium teſtimonium in Iudicio.*
III. *An quilibet poßit in Iudicio teſtimonium ferre.*
IIII. *An falſum teſtimonium ſemper ſit peccatum mortale.*

QVÆSTIO DECIMAQVINTA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Aduocati.

PVNCT. I. *An quilibet fungi poßit officio Aduocati.*
II. *An teneatur aliquando Aduocatus patrocinari gratis.*
III. *An poßit Aduocatus pro pretio patrocinari.*
IV. *An peccet mortaliter Aduocatus defendendo cauſſam iniuſtam.*

QVAESTIO DECIMASEXTA.

De Contumelia, quæ eſt iniuria verborum extra Iudicium.

PVNCT. I. *Quid ſit Contumelia, & ex qua caußa oriatur.*
II. *An Contumelia ſeu conuitium ſit peccatum mortale.*
III. *An ſint toleranda Contumeliæ.*

QVÆSTIO DECIMASEPTIMA.

De Detractione.

PVNCT. I. *Quid ſit Detractio, & quotuplex.*
II. *An Detractio ſit peccatum mortale.*
III. *An Detractio ſit maius peccatum quàm alia quæ contra proximum committuntur.*
IV. *An is etiam peccet peccato detractionis, qui detractionem audit.*

QVÆSTIO DECIMAOCTAVA.

De Suſurratione & Deriſione.

PVNCT. I. *Quid ſit Suſurratio, & quale peccatum.*
IV. *Quale peccatum ſit illicita maledictio.*

QVÆSTIO DECIMANONA.

De Maledictione.

PVNCT. I. *Sitnè ſemper illicitum maledicere alicui, vel aliquando licitum.*
II. *Quale peccatum ſit illicita maledictio.*

QVAESTIO VIGESIMA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia contractus Emptionis & Venditionis.

PVNCT. I. *Quæ ſit ratio & vtilitas, contractus Emptionis & Venditionis.*
II. *Quando contractus Emptionis & Venditionis ſit iuſtus vel iniuſtus, ex parte precij.*
III. *Quando ſit iuſta vel iniuſta Venditio aut Emptio peculiariter, ex parte ipſius rei venditæ aut emptæ.*
IV. *Quando ſit iuſta vel iniuſta Venditio ex parte Venditoris, non indicantis rei defectum, aut aliquam eius circumſtantiam.*
V. *Quando ſit iuſta vel iniuſta Venditio & Emptio ex parte Emptoris, per negationem rurſus vendentis rem cum lucro.*

QVAESTIO VIGESIMAPRIMA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia contractus Mutui, atque adeò de Vſura.

PVNCT. I. *An violetur per Vſuram Iuſtitia contractus Mutui.*
II. *An ſit Vſura, accipere vltra ſortem qualecunque etiam aliud emolumẽtum præter pecuniam.*
III. *An & quomodo reſtituendum ſit acquiſitum lucrum per Vſuram.*
IV. *An etiam accipere mutuum ſub Vſura ſit illicitum.*

Digitized by Google

QVÆSTIO VIGESIMASECVNDA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Emptionis & Venditionis Cenſuum.

PVNCT. I. *Quid ſit Cenſus, & num licitè vendi ac emi poßit.*
II. *Ex quibus rebus vendi poßit Cenſus.*
III. *Quarum rerum Cenſus ſiue penſio vendi poßit.*
IIII. *Ad quantum temporis ſpatium Cenſus vendi queat.*
V. *Vnde ſit æſtimanda Iuſtitia pretij quorumcunque Cenſuum.*
VI. *Quænam Conditiones licitè addi poßint Emptioni & Venditioni Cenſuum per alios contractus.*
VII. *Quænam conditiones in Emptione & Venditione Cenſus addi debeant.*

QVÆSTIO VIGESIMATERTIA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia contractus Cambiorum.

PVNCT. I. *Quid ſit Cambium, & quotuplex.*
II. *De Iuſtitia & Iniuſtitia Cambij ſimplicis propriè dicti (in quo ſcilicet fit ſolùm Commutatio diuerſarum pecuniarum) quod ſolet etiam nominari Cambium Minutum.*
III. *De Iuſtitia & Iniuſtitia Depoſiti pecuniæ apud numulariũ, quod dicitur Cambiũ cuſtodiæ.*
IV. *De Iuſtitia & Iniuſtitia Cambij mixti, id eſt, quaſnam ob cauſſas poßit Cambio ſimilium vel dißimilium pecuniarum, alius Contractus iuſtè admiſceri, vi cuius Campſor lucretur aliquid vltra ſortem.*
V. *Quænam ſint conſideranda ad cognoſcendum iuſtum pretium prædictorum Cambiorum.*
VI. *Quinam poßint eſſe Campſores.*

QVÆSTIO VIGESIMAQVARTA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia contractus Societatis.

PVNCT. I. *In quo conſiſtat ratio contractus Societatis, & quænam requirantur vt ſit iuſtus, conſiderata ipſius propria ratione.*
II. *An & quomodo ſalua Iuſtitia contractus Societatis, poßint cum illo ſimul coniungi contractus alij.*

QVÆSTIO VIGESIMAQVINTA.

De peculiari quodam Contractu quibuſdam in locis vſitato, per quem ſaluo & ſecuro capitali, accipitur annuatim aliquod certum lucrum, nimirum quinque pro centum.

PVNCT. I. *Iniuſti & intolerabiles modi percipiendi annuatim certum lucrum, ſaluo & ſecuro capitali, vtputa quinque pro centum.*
II. *Tolerabiles modi percipiendi annuatim certum lucrum, ſaluo & ſecuro capitali, vtputa quinque pro centum.*
III. *Quid ſtatuẽdum ſit circa reſtitutionem præteriti lucri, cùm variæ formæ prædicti contractus, aut quorumlibet aliorum diiudicandæ offeruntur.*

Ratio compendiaria ad diſcernendam Iuſtitiam & Iniuſtitiam in quibuſcunque Contractibus.

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA.

De partibus Iuſtitiæ generatim.

PVNCT. I. *Quænam ſint partes integrales Iuſtitiæ.*
II. *Quænam ſint partes potentiales Iuſtitiæ.*

Digitized by Google

Iuſtitia & Iniuſtitia in contractu Emptionis & Venditionis Cenſuum. VIGESIMATERTIA, *de Iuſtitia & Iniuſtitia in contractu Cambiorum* VIGESIMAQVARTA, *de Iuſtitia & Iniuſtitia in contractu Societatis.* VIGESIMAQVINTA, *de Contractu quibuſdam in regionibus vſitato, ex quo ſalua ſumma capitali, pro centum accipiuntur quinque annuatim. Poſt quas quæſtiones, ſubiungemus rationem quandam* COMPENDIARIAM, *ex ſuperioribus quæſtionibus collectam, ad diiudicandam* Iuſtitiam *&* Iniuſtitiam *quorumlibet Contractuum.* VIGESIMASEXTA *Quæſtio erit denique de partibus Iuſtitiæ generatim tum* Integralibus *tum* Potentialibus.

QVÆSTIO PRIMA.

De iure quod eſt obiectum Iuſtitiæ.

D.Thomas 2.2.quæſt.57.

EXPLICANDA *ſunt duo.* PRIMO, *An Ius ſit obiectum Iuſtitiæ.* SECVNDO, *Quàm latè iſtud Ius pateat, ſeu quotuplex ſit. Quod paucis expediri poterit, ſuppoſitis iis quæ de variis diuiſionibus* Iuris *tradidimus tomo 2. diſp. 7. q. 2. & 5.*

PVNCTVM PRIMVM.

An Ius ſit obiectum Iuſtitiæ.

D.Thomas artic.1.

SI conſtiterit, de quonam Iure & de qua Iuſtitia, nobis in hac diſputatione ſermo ſit, liquidò etiam apparebit, Ius eſſe obiectum Iuſtitiæ. Nam *primò* Iuris vocabulum non accipimus in hac diſputatione, vt ſignificat quidquid, quouis modo bonum & æquum eſt, vt ait Paulus Iuriſconſultus in L.Ius.ff.de Iuſtitia & iure.

Neque *ſecundò*, vt ſignificat, quidquid eſt legi cuicunque conforme, ſeu quidquid eſt legitimum, vt ait Philoſophus 5. Ethic.cap.1. Quo pacto dixit Iſidorus lib. 5. Etymolog.c. 2. *legem eſſe quandam ſpeciem* (id eſt, normam ſiue ideam) *Iuris*, iuxta doctrinam D.Thomæ ar.1.ad 2.

Neque *tertiò*, vt ſignificat legitimam facultatem ſeu poteſtatem faciendi, aut acquirendi, aut poſſidendi, aut alienandi quippiam, quomodo Iuriſperiti diſtinguunt inter ius ad rem, quæ alicui debetur, & ius in re, quam etiam quis poſſidet.

Neque *quartò*, vt Ius ſignificat ſententiam ipſam Iudicis tum iuſtam tum etiam iniuſtam, relatione facta ad id quod eum iudicare conuenit, vt ait Paulus Iuriſcōſultus in dicta L.Ius.

Neque *quintò*, pro loco vbi ſentētia dicitur, vt ait idē.

Neque *ſextò*, vt ſignificat neceſſitatem aliquam, vt cognationis vel affinitatis, ſicut ait Martianus Iuriſcōſultus in L.Nonnunquam, eodem titulo.

Neque *ſeptimò*, vt ſignificat idem quod Lex, id eſt, dictamen prudentiæ aut naturale, aut in habente auctoritatem ad ferendas humanas leges, quod dictamen eſt norma ſeu regula boni & iuſti. Quo pacto Ius diuiditur in naturale, gentiū, & ciuile, ab Vlpiano in L. iuris eodē titulo, de qua diuiſione egimus tomo 2. diſput. 7.

Neque *octauò*, vt ſignificat quoque ipſam Legum & Iuris ſcientiam ſeu artem. Quo pacto accepit hoc nomen Vlpianus in dicta L.Iuris, vbi teſtimonio Celſi Iuriſconſulti confirmat, ius eſſe artem boni & æqui.

Sed accipimus in hac diſputatione vocabulum Iuris, vt *nonò* ſignificat idem quod *iuſtum per æqualitatem quandam vnius cum altero.* Quę acceptio huius nominis videtur eſſe primæua & maximè propria, & à qua deriuatæ ſunt reliquæ iam dictæ, quas ferè Ioannes Andreas in principio tituli de re iudicata lib.6. & alij memorāt. Probabile namque videtur, quod cenſuit Sotus li. 3. de Iuſtitia & Iure, q. 1. artic. 1. Ius per Apocopen (id eſt, per amputationē vltimæ ſyllabæ) dictum eſſe quaſi iuſtum.

Vnde etiam *ius* & *iuſtum* Græcè ſignificantur eodem A vocabulo *δικαῖον*. Cuius Græci vocabuli etymologia indicat, Ius propriè (vt diximus) idem eſſe quod iuſtum per æqualitatem rei cum re. Nam vt affirmat Philoſophus lib. 5. Ethic. c. 4. propterea appellatur Ius *δίκαιον*, quia *δίχα*, id eſt, *bifariam diuiſum eſt, quaſi δίχαιον, id eſt, bipartitum dixeris.* Quod autem bifariam ſeu bipartitò diuiditur, in partes diuiditur æquales, ſecundùm rationē quidem diſcretæ quantitatis, quandoquidem diuiditur in vnum & vnum. Vnde & Iudex (vt ibidem addit Philoſophus) quia iuſtum per æqualitatem rei cum re, determinat, dicitur *δικαστὴς*, quaſi *διχαστὴς*, id eſt, bipartitor.

Atque in hac ipſa ſignificatione, ſcilicet vt ius ſit idē quod Iuſtum per æqualitatem, vſurpauit hoc nomen Iuris idem Philoſophus in illo c. 4. cùm dixit, ius quod B in commerciis eſt, eſſe *æquum quoddam conſtans proportione Arithmetica*: id autē ius, quod eſt in diſtributionibus, conſtare dixerat, cap. 3. *proportione Geometrica*, vt magis q. ſeq. patebit. Sic etiam idem Iuris vocabulum (ſcilicet pro æquali) vſurpatur ab Iſidoro lib. 5. Etymolog. cap. 3. & ab aliis paſſim. Vnde etiam Plautus in Sticho;

Bonum ius dicis:
Impetrare oportet, quia æquum poſtulas.

Porrò *Iuſtitiæ* quoque vocabulum in hac diſputatione nō accipimus, vt generatim ſignificat quemuis rectū habitū ſiue etiam actum, quo homo rectè prout debet, afficiatur, atque adeò iuſtus ſit. Quo pacto vocabulū Iuſtitiæ ſæpè in Scriptura ſacra vſurpatur, præſertim cùm tribuitur etiā habitui ipſi gratiæ, per quā hoC mo iuſtus cōſtituitur coram Deo. Vt ad Rom. 3. *Iuſtitia autem Dei per fidē* IESV *Chriſti in omnes & ſuper omnes, qui credunt in eum.* De qua Iuſtitia AVGVSTINVS libro de Spiritu & litera, c. 9. *Iuſtitia*, inquit, *Dei non qua ipſe Deus iuſtus eſt, ſed qua induit hominem, cùm iuſtificat impium.*

Pro actu autem recto accipitur Iuſtitiæ vocabulum Pſal. 4. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ.* Et Ezech. 18. *Si iuſtus egerit pœnitentiam, &c. in iuſtitia ſua, quam operatus eſt, viuet.* Et Matth. 3. *Oportet nos implere omnem iuſtitiam.*

Pro habitu autem qualicumque bono videtur accipi Prouerb. 8. cùm generatim Sapientia dicit: *In viis Iuſtitiæ ambulo in medio ſemitarum iudicij, vt ditem diligentes me.* Atque etiam S. GREGORIVS NYSSENVS, in libro de Beatitud. orat. 4. cenſuit accipi generatim Iuſtitiam pro quacunque virtute, Matth. 5. cùm Dominus

dixit: *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.* Vbi Nyſſenus. *Omnis*, inquit, *virtus hoc nomine iuſtitia ſignificatur.*

Non igitur ita generatim nunc loquimur de Iuſtitia, ſed vt eſt quædam peculiaris virtus è quatuor virtutibus Cardinalibus, cuius propria laus & munus ſit cōſtituere aliqualem æqualitatem debitā inter homines. De qua iuſtitia ſæpè fit mētio in Scriptura, & præcipuè Sap. 8. vbi reliquis virtutibus Cardinalibus tanquam peculiaris & ab eis diſtincta annumeratur, illis verbis: *Sobrietatem* (id eſt, temperantiam) *& ſapientiam* (id eſt, prudentiam) *docet, & iuſtitiam, & virtutem* (id eſt, fortitudinem.) Ac de hac etiam Iuſtitia Philoſophus in 5. Ethic. multa diſſerit.

His conſtitutis, perſpicuum iam eſt, Iuſtitiæ huius, de qua loquimur, obiectum eſſe Ius, prout hic etiam Ius accipi diximus, ſcilicet vt eſt idem quod iuſtū per aliqualem æqualitatem. Hoc patet PRIMO ex Iuſtitiæ definitione, quæ per huiuſmodi *ius* ſeu *iuſtum* tanquā per proprium obiectum, tum à Philoſopho, tum à Iuriſconſultis, atque adeò ab omnibus aliis traditur. A Philoſopho in 5. Ethic. cap. 1. ſic: *Videmus*, inquit, *omnes eiuſmodi habitum appellare Iuſtitiam ſolere, ex quo ad agendas res iuſtas homines idonei efficiuntur.* Et cap. 5. *Iuſtitia*, inquit, *eſt, qua iuſtus dicitur iuſti operator ex electione*; vbi *iuſtū* accipit pro æquali, vt patet ex toto capite. A Iuriſperitis autē & ab aliis, cū verbis Vlpiani, L. Iuſtitia. ff. de Iuſt. & Iure, definiunt Iuſtitiam ſic: *Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuique tribuendi*: quam definitionē ponit etiam D. Thomas q. 58. art. 1.

SECVNDO idem patet ex ſanctis Patribus, qui ius illud perpetuò Iuſtitiæ aſſociant tanquam obiectum ab illa inſeparabile. Vt S. AMBROSIVS libro 1. de officiis, cap. 24. *Iuſtitia*, inquit, *ſuum cuique* (Ius) *tribuit, alienum non vendicat, vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatē cuſtodiat.* Et S. AVGVSTINVS li. 19. de ciuit. Dei, c. 21. *Non eſt*, inquit, *ius, vbi nulla iuſtitia eſt. Iuſtitia porrò ea virtus eſt quæ ſua cuique diſtribuit.* Similia paſſim alij.

TERTIO, idem confirmari poteſt huiuſmodi argumentatione: Illud eſt obiectum virtutis moralis, quod eſt medium inter exceſſum & defectum, in materia, in qua ipſa virtus verſatur: Sed ius prædictum eſt medium inter exceſſum & defectum in materia ea, in qua Iuſtitiæ virtus verſatur: Ergo id ius eſt obiectum virtutis iuſtitiæ. Maior patet ex Philoſopho li. 2. Ethic. cap. 6. & ex iis quæ de medio virtutum diſſeruimus tomo 2. q. 7. de Virtutibus.

Minor probatur dupliciter: PRIMO, nam omnium iudicio tum peccatur in materia Iuſtitiæ tranſgrediēdo illius medium, cùm quis vel detrahendo quippiam aut non dando alteri, plus ſibi aut minus alteri, quàm debet tribuit. Mediū autē inter hoc *plus* & *minus* eſt ius & æquum, vt luculenter docet Philoſophus 5. Ethic. c. 3. & 4. *Vnde* (inquit cap. 4.) *cùm altercantur homines, ad iudicē confugiunt, &c. & quærunt iudicē medium, & vocant nonnulli mediatores, quaſi, ſi mediū fuerint conſecuti, ius quoque ipſum ſint conſecuturi. Ius igitur mediū quoddā eſt, ſiquidem & iudex. Iudex autem ad æqualitatem redigit, & quēadmodū ſi linea in duas inæquales partes diuiſa ſit, illud quo maior pars dimidium excedit, ab ea auſert & adiungit minori.* Et infrà explicans munus Iuſtitiæ in redigendo ad hoc æqualitatis medium ea, quę iniuſta & inæqualia ſunt: *Id*, inquit, *quod excedit mediū, minus habēti addendū eſt; id autē quo exceditur, à maximo eſt detrahendū.* Vt ſi ex duobus, quorū quiſq; habeat quinque, vnum alteri detrahatur, & addatur alteri, & ſic vnus habeat ſex, alter quatuor; iuſtitiæ munus eſt ei qui ſex habet, detrahere vnum, & dare illud alteri, qui habebat quatuor, vt ſi vterque redigatur ad medium inter ſex & quatuor, quod eſt nimirum quinque, ſicut ait D. Thomas quæſt. 61. art. 2. SECVNDO probatur eadem Minor. Nam vt colligitur ex doctrina Philoſophi 2. Ethic. cap. 6. & 5. Ethic. capit. 3. & 4. & docet D. Thomas art. 1. & nos tradidimus tomo 2. q. 7. de Virtutibus, q. 1. propterea medium Iuſtitiæ dicitur peculiariter *medium rei*, quia ſine comparatione etiam ad operantem cōſiſtit in æqualitate ipſarum rerum media inter exceſſum & defectū. Cùm tamen medium aliarum virtutum, quæ circa paſſiones proprias verſantur, & nō circa alterum, nullo modo conſiſtat in ipſis rebus ſine comparatione ad ipſum operantem. Eſt autem illa æqualitas illud ipſum ius, de quo loquimur. Ergo ipſum eſt Iuſtitiæ medium, atque adeò obiectum, vt concluſimus. Vnde Philoſophus 5. Ethicor. capit. 4. *Æquum*, inquit, *medium eſt pluris & paucioris, &c.*

Quomodo autem intelligendum ſit quod cum D. Thoma aſſerimus, medium Iuſtitiæ eſſe medium rei ſine comparatione etiam ad operantē, mediū autem aliarū virtutum non item; tomo 2. q. 7. de Virtutibus p. 1. ſufficienter explicauimus. Et ex illa explicatione patebit ſine cauſſa Buridanū 5. Ethic. q. 1. repugnaſſe in hoc diuo Thomæ, quem auctorem tacito nomine refellit hic etiam Caietanus art. 1.

OBIICIT enim Buridanus, quòd aut loquitur D. Thomas de medio iuſtitiæ & aliarum virtutum mediis, abſolutè & ſecundùm ſe, vel vt ſunt ſeu attinguntur à virtute: Si primum; etiam media aliarum virtutum cōſiſtere in rebus ſecundùm ſe ſine comparatione ad operantem; vt patet in eo qui exercet opus temperantiæ non ex virtute, ſed ex hypocriſi. Si ſecundum; neque medium iuſtitiæ conſiſtere ſine comparatione ad operantem; quandoquidem opus iuſtum non eſt opus virtutis iuſtitiæ, niſi fiat ab operante vndequaque rectè ſecundùm omnes circumſtantias, cū virtutis opus oporteat eſſe opus bonum vndequaque.

RESPONDENDVM eſt autem, loqui D. Thomam de medio iuſtitiæ & aliarum virtutum abſolutè & ſecundùm ſe. Neque eſſe verum quòd opus temperatum ex hypocriſi contineat medium temperantiæ ſine ordine aliquo ad operantem. Dicitur enim tale opus temperatum ſecundùm ſe, quatenus attenta operantis conditione tale opus ei congruit ſecundùm regulas quidē temperantiæ, licèt ipſe illud non ex temperantiæ virtute ſed ex hypotheſi exerceat. Medium autem iuſtitiæ conſiſtit per ipſam rei æqualitatem ſine vllo proprio ordine ad conditionem operantis; quamuis vt ſit quidem à virtute Iuſtitiæ, debet fieri etiam rectè ab operante, vt docuimus tomo 2. vbi ſuprà, & indicat etiam D. Thomas hic art. 1. cùm dicit, *rectum quod eſt in operatione iuſtitiæ, etiam includere ordinem ſeu comparationem ad agentem.*

Colligit autem art. 1. Caietanus tres differentias inter iuſtitiam & alias virtutes morales ex hac doctrina, quas ponit etiam Sotus lib. 3. de Iuſt. q. 1. artic. 1. PRIMA eſt, quòd Iuſtitia ſecundùm propriam ſui rationem rectum facit hominem in ordine *ad alterum*: aliæ verò in ordine tantum *ad ſe*. Propter quod ait AMBROSIVS lib. 1. offic. cap. 28. *Iuſtitiam aliis potius natam eſſe quàm ſibi.* Et Cicero lib. 2. de Repub. *Iuſtitia*, inquit, *præter cæteras totā ſe ad alienas vtilitates porrigit atq; explicat.* Et Seneca epiſtol. 77. *Sacra*, inquit, *res eſt Iuſtitia alienum bonū ſpectans, nihil ex ſe petens, niſi vſum ſui.*

SECVNDA eſt, quòd medium Iuſtitiæ eſt etiam medium rei ſecundùm ſe rectum ſine comparatione ad operantem: aliarum verò virtutum media non item, vt iam eſt dictum.

TERTIA eſt, quòd obiectum Iuſtitiæ per ſe eſt aliquid omnibus modis prius quàm ſit ipſa per ſe iuſtitiæ virtus: obiecta autem aliarum virtutum non ſunt ſine ordine aliquo ad operantem ſecundùm regulas illarū. Et propter hoc D. Thomas prius in hac diſputatione diſſeruit de obiecto Iuſtitiæ, quàm de ipſa Iuſtitia ſecundùm ſe. In diſputationibus autem de virtutibus aliis moralibus, nō priùs diſſerit de obiectis ipſarum, quàm de ipſis. Quæ doctrina eſt etiam Caietani, hic artic. 1. à quo eam acceperunt Sotus & alij quidam.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quàm latè pateat id Ius, quod eſt obiectum Iuſtitiæ.

D.Thomas artic.2.3.4.

IN Iure, quod p.præced.ſtatuimus eſſe obiectum Iuſtitiæ, duo poſſumus conſiderare. PRIMO, quòd eſt quiddã alteri *debitum*. SECVNDO, quòd eſt quiddam *æquale*, per quod ſcilicet alter alteri ſecundùm humanã æſtimationẽ iuſtè exæquatur. Ex hoc vtroque capite manant quædam iſtius Iuris diuiſiones, quæ ſunt annotandæ, vt intelligatur quàm latè ius illud pateat.

Ex PRIMO igitur capite (ſcilicet quatenus iſtud Ius eſt quiddam *debitum*) diuiditur *primò* hoc ius in ius *legale* ſeu legitimum, quod ſcilicet cõmuni aliqua lege eſt determinatum, atque adeò debitum; & ius *particulare* ſeu priuatum, quod ſcilicet non ex aliqua communi lege, ſed ex particulari pacto, & conuentione aliquorũ determinatum & debitum eſt. Vt quando duo inter ſe paciſcuntur de alicuius rei pretio, quod neque lege cõſtitutum ſit, neque legi contrarium, & illud æſtimant rei eſſe æquale.

Hæc diuiſio Iuris, quod eſt obiectum Iuſtitiæ, planè eſt omnium prima, ex hoc capite, ſcilicet ex Iure ipſo, manans, quatenus eſt quiddam *debitum*. Et colligitur ex doctrina D.Thomæ ar.2. atque etiam Philoſophi lib.5. Ethic.cap.7. Vbi meminit Iuris cuiuſdam, quod appellat *legitimum*, id eſt, lege poſitum. Nam etſi legitimũ ius hoc loco appellat ius quod humana quidem ſeu ciuili lege eſt definitum (vt paulò pòſt dicemus) tamen negari non poteſt quin poſſit extendi vocabulum hoc iuris legitimi, vt ſignificet ius ſeu iuſtum & æquale quacũque lege definitum. Et æquè certum eſt, eſſe etiam aliquod Ius ſeu iuſtum ex particulari hominũ pacto & æſtimatione nulli legi repugnante, vt S.Thomas ar.2. docet. Itaque quod ad rem attinet, negari non poteſt quin hęc ſit recta & prima diuiſio Iuris ex illo capite, ſcilicet quatenus eſt quiddam debitum.

Secundò diuiditur Ius, ex eodem capite, in Ius *naturale*, & Ius *humanum* (quale eſt ciuile) quod Philoſophus loco citato appellauit ſingulariter Ius legitimum. Ius naturale in propoſito eſt id quod *naturali* lege eſt determinatũ, ſecundùm ipſam nimirum naturam rerũ. Cuiuſmodi ius, v.g. reddit quis alteri, cùm pro modio tritici, quem ab eo accepit, tantundem tritici ei reddit. Ius autem humanum eſt id, quod eſt debitum *humana* lege, vt puta ciuili, cuius ſolùm meminit vbi ſuprà Philoſophus. Tale ius ſiue iuſtum eſt inter res aliquas venales & certam ſummam pecunię, quæ iuſtè emuntur, per ciuilem legem definientẽ pecuniæ valorem & æſtimationem, aut etiam determinatè taxãtem iuſtum rei pretium in tanta vel tanta ſumma pecuniæ.

Quomodo autem lex naturalis & lex humana differant, atque adeò Ius naturale & Ius humanum, accipiẽdo ius pro lege, ex quorũ differentia manat in propoſito differentia hæc naturalis iuris & humani ſeu ciuilis, accipiendo ius pro iuſto præſcripto à lege, quod eſt obiectum Iuſtitiæ; & quatenus ius naturale ſit immutabile, ius autẽ humanũ non item; & quàm latè vtrũque Ius pateat, diſſeruimus tomo 2.diſp.7. q. 2. 4.& 5. De quibus rebus non ſatis opportunè quidam hoc loco prolixas diſputationes inſtituunt. Atque etiam in illa q.5.p.2. dilucide explanauimus quemadmodum Ius *gẽtium* ſecundùm varias eius conſiderationes cenſeri poſſit & ad ius *humanum* pertinere, vt aſſerit D.Thomas 1.2.q.95.ar.4.ad 4.& ad ius *naturale*, vt idem D. Thomas hic aſſerit art.3. Neque eſt opus illa nunc repetere.

Porro ex SECVNDO capite, ſcilicet quatenus Ius eſt quiddam *iuſtum* & *æquale*, manant aliæ duæ diuiſiones Iuris. *Prima* eſt, Iuris iſtius ſecũdùm ſe, in Ius quod eſt æquale per proportionem *Arithmeticam*; qualis eſt A inter quinque & quinque, v.g. & Ius, quod eſt æquale per proportionem *Geometricam*; qualis eſt inter duas æquales proportiones, vt inter duplum & duplum; quo pacto eſt æqualitas inter proportionem numeri ſenarij ad ternarium, quem duplo excedit, & proportionem numeri octonarij ad quaternarium, quem duplo item excedit.

Quam diuiſionem Iuris tradit & explicat Philoſophus, li.5.Ethic.c.3. & 4. vbi docet, ius æquale per proportionem Geometricam exerceri in diſtributionibus bonorum communium *in eos qui ſint partes communitatis*; cùm ſcilicet quanto vnus alterum merito & dignitate excedit, tanto ei plus quàm alteri de bonis Communitatis attribuitur. Ius autem per proportionẽ Arithme- B ticam docet Philoſophus exerceri tum in commutationibus, quæ fiunt volũtariè inter homines, vt in emptione & venditione, mutuatione, &c. tum in compenſandis ſiue emendandis commerciis hominum inuoluntariis; iiſque ſiue clandeſtinis, vt furto, adulterio, veneficio, lenocinio; ſeruorum ſeductione, doloſo homicidio, falſo teſtimonio, &c. ſiue manifeſtè violentis, vt flagellatione, captiuitate, cæde, rapina, mutilatione, conuitio, contumelia, &c. quæ exempla omnia ponit Philoſophus in illo lib. cap.2. in fine. Ac per hanc Iuris differentiam diſtinguuntur duæ ſpecies iuſtitiæ propriè dictæ, ſcilicet Iuſtitia diſtributiua & commutatiua, vt infrà quæſt.5. trademus.

C *Secũda* diuiſio Iuris ex illo capite (ſcilicet vt eſt quiddam æquale) eſt, non iſtius Iuris ſecundùm ſe, ſed ſecundùm abſtractiorem quãdam rationem huic Iuri analogicè conuenientem, iuxta quam Ius diuiditur in Ius ſeu iuſtum *ſimpliciter*, & Ius ſeu iuſtum *ſecundùm quid*. Ius *ſimpliciter* eſt id quod eſt omnino æquale, ſeu per quod omnino exæquantur illi inter quos eſt. Ius *ſecũdùm quid* eſt id quod eſt nõ omnino, ſed ſecũdùm aliquid æquale, ſeu per quod ij inter quos eſt, non omnino, ſed ſecũdùm quandam rationem exæquantur. Quæ differentia Iuris, ex differentia modi quo aliqui ſunt inter ſe diuerſi, oritur & intelligitur.

Nam cùm æqualitas ſit inter ita diſtinctos, vt quiſque ſit ſibi proprius (vt ita dicam) & non alterius; inter eos eſt ſimpliciter & omnino ęqualitas, atque adeò ius ſimpliciter, qui ſunt inter ſe ita diuerſi & diſtincti, vt D vnus non ſit quaſi pars alterius, ſed totus ſibi proprius. Vt inter duos ciues, qui ſunt partes eiuſdem Ciuitatis, aut ſubditi eiuſdem Principis. Quod proinde Ius ſimpliciter, nominat Philoſophus, 5.Ethic.c. 6. ius ſeu iuſtum *politicum*.

Ius autem ſecundùm quid eſt inter eos qui ſunt quidẽ diſtincti aliqua ratione, ſed ita, vt vnus ſit quaſi pars alterius, & non vndequaque ſibi proprius. Vt ius inter patrem, & filium, qui eſt quaſi quędam pars patris, propterea quòd ex paterno ſemine factus eſt, vt docet Philoſophus 8.Ethic.ca.12. Quod proinde ius vocat idem Philoſophus, 5.Ethic.c.6. nõ ius ſimpliciter, ſed *quoddã ius*, ſcilicet ius paternum. Itémque eſt ſecundùm quid Ius inter Dominum & ſeruum; quia vt idem Philoſophus ait, 1.Polit.c.3. *ſeruus eſt aliquid Domini*, puta, in- E ſtrumentum eius & quoddam ex eius bonis. Quod proinde ius ſimiliter idem Philoſophus, 5.Ethic.c 6. appellat non ſimpliciter ius, ſed ius *herile* ſeu *dominatiuum*.

Atque etiam (vt apertè colligitur ex Philoſopho in fine illius 6.c.5.Ethic.) *ſecundùm quid* eſt id ius, quod eſt inter virum & vxorem, propterea quòd quiſque coniugũ eſt alterius, quatenus ſunt veluti vna caro, vt patet Matth. 19. & ad Epheſ. 5. Et propterea id ius vocatur à D.Thoma hic art.4. Ius non ſimpliciter, ſed *œconomicum*: tametſi vt idem docet ex Philoſopho 5.Ethic.ca. 6. minus recedat hoc ius à iure politico ſimpliciter dicto, quàm ius paternum ſeu dominatiuum. Iunguntur enim coniuges in quadam ſocietate & æqualitate vitæ matrimonialis, & ſunt partes eiuſdem cõmunitatis do-

meſticæ ſeu œconomicæ, vt patet ex Philoſopho lib.1. Polit.c.3. Iura autem quæ præterea ſunt inter diuerſorũ ordinum ciues, vt inter milites, mercatores, &c. ſub iure politico ſeu ſimpliciter dicto comprehendũtur, vt indiuidua quædam ſub ſpecie, ſicut D.Thomas ſubindicat art.4.ad 4. in quo articulo hanc Iuris diuiſionẽ explicat ex ſententia Philoſophi 5.Ethic.c.6. quam hactenus expoſuimus.

Ac poſſumus ex eadem doctrina D.Thomæ & Philoſophi colligere, eſſe etiam ius non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, illud quod eſt inter vnumquemque ciuẽ & totã communitatem, vt erga illam ita ſe gerat quiſque ſicut debet per iuſtitiam quandam communem, quam Philoſophus, 5.Ethic.c. 1. & 2. appellat iuſtitiam legalem, de qua quæſt.ſeq.dicemus. Nam ſi inter patrẽ & filium propterea non eſt iuſtum ſimpliciter, quia vt D.Thomas artic.4.& Caietanus & alij aiunt, filius eſt quaſi pars patris, multo minus erit iuſtum ſimpliciter inter particularem hominem & communitatem, cuius non quaſi, ſed verè eſt pars.

Sed occurrunt in hac doctrina tria dubia, breuiter explicanda. PRIMVM, An quod dicimus inter patrem & filium, &c. non eſſe ius ſeu iuſtum ſimpliciter, ſed *ſecundùm quid*, ita intelligi debeat, vt ſenſus ſit, nõ eſſe inter eos iuſtũ *propriè* ſed impropriè; an verò ita, vt ſolùm ſit ſenſus, non eſſe quidem inter eos iuſtum *perfectè*, licèt verè quidem & propriè, quomodo ens imperfectũ eſt verè & propriè ens, licèt imperfectè, & eatenus non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid. Nam quidã recens auctor (ſcilicet Bartholomæus Salon) putat, eam doctrinã eſſe intelligendam hoc poſteriori modo.

Primò, quia inter patrem & filium eſt propriè amicitia, vt fatetur Philoſophus 8. Ethic. cap. 7. & 14. Et 9. Ethic.c.1. licèt amicitia debeat eſſe erga alterũ non minus quàm iuſtitia, vt patet ex eodem Philoſopho in illo lib.8.c.8. Ergo etiam eſt inter eos propriè iuſtitia. Maximè cũ ſint ſuppoſita diſtincta, quæ poſſunt per ſe agere; id quod D.Thomas q.58.art.2. requirit ad iuſtitiam.

Secundò, quia eſt inter eos propriè iniuria & iniuſtitia, vt ſi filius occidat patrem: Ergo etiam propriè ius & iuſtitia. Nam vt ait Philoſophus 5.Ethic.c.1. *tot modis dicitur iuſtitia quot iniuſtitia*, & è contrario.

Tertiò, quia inter Chriſtum Dominum & ſuum æternum Patrem fuit propriè iuſtitia, licèt Chriſtus ratione naturæ diuinæ ſit aliquid Patris.

Quartò, quia etiam eſt propriè iuſtitia inter hominẽ iuſtum & Deum, ſicut & propriè meritum ex cõdigno: licèt homo iuſtus ſit aliquid Dei, ſicut eius filius & ſeruus, &c.

Sed contraria ſententia (ſcilicet ius illud inter Patrẽ & filium eſſe impropriè ius & iuſtum) eſt expreſſè D. Thomæ hîc ar.4.ad 1.& Caietani eodem articulo, præſertim §. *Ad hoc dicitur*, imò etiam ipſius Philoſophi, 5.Ethic.cap.6.

Probatur hæc ſententia *primò*. Nam quod eſt propriè tale in aliquo genere, quantumuis ſit in tali genere imperfectum, nequaquam dici ſolet tale ſecundùm quid, & multo minus id dici ſolet tantũmodò ſimile tali: Sed Philoſophus in illo c.6. appellat ius inter patrem & filium ius ſecundùm quid, & addit etiam eſſe diuerſum a iure inter æquales (quod ibi appellat ciuile ſeu politicũ) & tantummodò eſſe illi ſimile: Ergo non eſt propriè tale. Maior probatur. Non enim ens creatum, v.g. quia ſit ens imperfectum, rectè dicitur ens *ſecundùm quid* (vt falsò ſumit ille auctor) ſed ens ſimpliciter, ſi ſit ſubſtãtia. Neque quod propriè eſt animal quamuis imperfectum, dicitur animal ſecundùm quid, aut tantummodò ſimile animali.

Secundò, quia tunc virtus, qua filius reddit ius ſuum patri & viciſſim pater filio, eſſet quoque propriè iuſtitia illa qua æquales ius ſuũ ſibi reddunt. Id quod omnino eſt falſum. Nã ea virtus propriè eſt Pietas, quæ à iu-
A ſtitia diſtinguitur, & ei annexa eſt, vt patet ex doctrina D.Thomæ infrà quæſt. 80.& quæſt.101.

Tertiò, quia ſi propriè eſt eiuſdem generis ius inter patrem & filium, & inter alios æquales, & propterea ſolùm dicitur ius ſecundùm quid, quia in eo genere eſt quiddam imperfectum; abſolutè erit minus perfectum, atque adeo minus debitum iure naturæ, quàm ius ſeu iuſtum politicum inter æquales: At hoc falſiſſimum eſt. Nam vt Caietanus hîc ar.4 & Sotus lib. 3.de Iuſtitia, q.1.ar.4. rectè tradunt, multo præſtantius, & ſtrictiori iure naturali debitum, eſt ius paternum & filiale, quod exhibet pietas, quàm ius politicũ. Sicut etiam ius quod tribuit Deo religio.

Propter quam cauſam rectè iidem auctores notant, voculam *ſecundùm quid*, cùm ius inter patrem & filium dicitur ius ſecundùm quid, non imminuere in hoc iure rationem naturalis *debiti*, ſed ſolùm rationem *iuſti* ſeu
B æqualis.

Itaque omnino ſentiendum eſt, ius inter patrem & filium non niſi impropriè eſſe tale, quale eſt ius politicum, & eatenus dici ius *ſecundùm quid*, propter rationẽ ſuprà adductam ex Philoſopho & D.Thoma; quamuis abſolutè quidẽ ſuo quodã modo eſt verè & propriè ius quoddam præſtantius & magis debitum, quàm ius politicum. Quemadmodum perfectio illa, v. g. quæ in Deo impropriè & ſecundùm quid appellatur ira, licèt propriè non ſit talis, qualis eſt ira hominis, tamen quiddam præſtantius eſt quàm hominis ira, & ſuo quodam modo eſt verè & propriè talis, qualis eſt.

Per quam doctrinam facile nunc erit refutare argumenta contrariæ opinionis. Ad *primum* reſpondeo eſſe diſcrimen. Nam actus amicitiæ cùm ſit amor, eſt erga
C alterum, non modò vt diſtinctum, ſed ſimul etiam vt aliquo modo vnum cum amante per aliquem modum vnitatis, quæ eſt nimirũ amoris mutui cõciliatrix. Quo fit vt illa vnitas qualis qualis, quæ eſt inter patrẽ & filium, non tollat inter eos proprietatem amicitiæ, quæ eſt patris ad filium *vt ad alterũ ipſum diſtinctũ*, ſicut ſubtiliter dixit Ariſtoteles lib. 8. Ethic.cap.12. Actus autẽ Iuſtitiæ cùm ſit exæquatio vnius cũ altero per aliquid æquale, eſt erga alterum tantummodò diſtinctũ, & nõ aliquo modo idem, ſicut ſunt pater & filius, quatenus vnus eſt aliquid alterius. Idẽ enim non propriè ſibi ipſi exæquatur, vt optimè diſſerit Caietanus. Quo fit vt vnitas ſeu identitas, quæ eſt inter patrem & filium, obſtet iuſtitiæ proprietati. Et quamuis D.Thomas, qu.58.art. 9. requirat ad propriam rationẽ iuſtitiæ inter aliquos,
D quòd poſſint diſtinctè per ſe operari tanquam diſtincta ſuppoſita; minimè tamen dicit hoc ſufficere.

Ad *ſecundum* reſpondeo, neque eſſe inter patrem & filium propriè iniuriam talem, qualis eſt inter duos ciues (vt expreſsè ait Philoſophus. 5.Ethic.c.6.) ſed plus quàm iniuriã, vt optimè dicit Caietanus, quia violatur per eam vnitas, quæ eſt plus quiddam quàm propriè dicta æqualitas. Deinde etiam dici poteſt, eſſe quoq; propriè & veriſſimè inter eos iniuriam ſuo quodam modo, ſicut & iuſtitiam, vt antè diximus.

Ad *tertium* & *quartum* ſimiliter reſpondeo, iuſtitias illas non eſſe propriè tales, qualis eſt iuſtitia politica; quamuis ſuo quodam modo ſint iuſtitiæ quædam perfectiores & ſtrictiori obligatione debitæ, vt partim to-
E mo 2.in q.de Merito explicauimus, partim docebimus tom.4.in materia de Incarnatione, Deo volente.

SECVNDVM dubium eſt, an non modò filij ad patrem, ſed etiam viciſſim patris ad filium, ſit ius & iuſtitia *ſecundùm quid* & impropriè. Et eſt ratio dubitandi, quia pater non eſt pars filij, ſicut filius patris. SED tamẽ rectè oſtendit Caietanus ar.4. vtrinque eſſe ius & iuſtitiã ſecũdùm quid, hoc ipſo quod quidquid pertinet ad partẽ, pertinet etiam ad eius totum, & viciſſim quidquid pertinet ad totum, pertinet etiam ad vnamquamque ipſius partem. Hinc enim fit vt quod filius tribuit

patri,

Digitized by Google

patri, tribuat etiam ſibi ipſi, quatenus eſt patris pars; & viciſſim quod pater tribuat filio, tribuit etiam ſibi, quatenus tribuit ſuæ parti. Ac proinde non niſi ſecundùm quid eſt inter eos iuris & iuſtitiæ æqualitas, cùm hęc nō propriè ſit alicuius ad ſe.

Tertivm dubium eſt, an etiam hæc doctrina locū habeat inter patrem & filium emancipatum, quoad cōtractus ciuiles; an verò ſolùm inter patrem & filium, dum eſt in poteſtate patris, vel etiā extra, quoad ea dūtaxat quæ ſunt merè iuris naturalis, vt quoad reuerentiam patri ſemper à filio debitam, &c. Ratio dubitandi eſt, quoniam Philoſophus, 5. Ethicor. capite ſexto, ſolū videtur loqui de filiis nondum emancipatis, cū affirmat inter eos & parentes eſſe tantummodò ius ſecundùm quid. Ait enim eos eſſe aliquid patris *quoad tantuli*, inquit, *fuerint & non ſeparati*. Vnde Sotus lib. 3. de Iuſtitia, quæſt. 1. artic. 4. & nonnulli alij, opinantur, doctrinam prædictam non eſſe intelligēdam de filiis emancipatis, & quoad contractus ciuiles, ſed de filiis in poteſtate patris; & de emancipatis, quoad ea duntaxat, quæ ſunt meri iuris naturalis, in quibus nimirū ſemper eſt filius naturaliter quaſi pars patris. Atque hanc ſuam ſententiam inde etiam confirmant, quòd inter patrem & filiū emancipatum verè in ciuilibus exerceri poſſunt quidā actus iuſtitiæ propriè dictæ, vt reſtitutio, emptio, venditio, &c.

In contrarium autem eſt, quòd filius ſemper eſt quaſi pars patris quantumcunque emancipatus; nam ſemper eſt verum, quòd eum pater generauit: propter quā rationem affirmat generatim Philoſophus 8. Ethic. cap. 12. filios hoc ipſo quòd à ſuis parentibus geniti ſunt, eſſe quaſi alteros ipſos, cum mutua tamen diſtinctione (τῷ κεχωρίσθαι, id eſt, ſimul tamē diſtincti, quod malè Ioānes Bernardus Felicianus vertit, *dum ſeparati ſunt*) Ergo quicquid vnquam filius etiam mancipatus tribuit ſuo patri, tribuit etiam ſibi, & è contrario, ob rationem, quā dubio præcedenti reddidimus; ac proinde nūquam, neque in vllis actionibus ſiue naturalibus ſiue ciuilibus, eſt inter eos ius & iuſtū niſi ſecundùm quid, cùm nunquā propriè vltrò citróque exæquentur, ſicut nec idem exæquatur propriè ſibi ipſi. Atque ita, & rectè, opinatur hîc ar. 4. Caietanus.

Neque eſt difficile ad argumenta Soti & aliorum reſpondere. Nam Ariſtoteles cùm 5. Ethic. cap. 6. ait, filios eſſe aliquid patris quamdiu tantuli & in poteſtate eius ſunt, loquitur coniunctim de filiis, & rebus aliis quas quis vt ſuas poſſidet, vt ſeruum, domum, &c. Ac proinde conſiderat in filiis rationem eam qua ſimiliter atque aliæ res ſunt aliquid patris. Quo pacto verum eſt, filios non eſſe aliquid patris, niſi quamdiu ſunt in eius poteſtate. Et hoc eſt quod ibi Philoſophus ait; *Poſſeſſio & liberi quoad tantuli fuerint & non ſeparati, quaſi quadā vniuſcuiuſque ſunt*. Secundùm aliā verò conſiderationē filij vt filij, atque adeò vt ſunt generati à patre, ſemper ſunt naturaliter aliquid parentum, & tanquam *alteri ipſi*, vt idem Ariſtot. affirmat 8. Ethic. c. 12. Et propterea nunquam inter eos & parentes eſt ius & iuſtum ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, vt concluſimus ex ſententia Caietani.

Ad illud autē, quod deinde obiiciebatur de actionibus ciuilibus inter patrem & filium emācipatum, vt de reſtitutione, emptione, venditione, &c. ſic reſpondeo: Duo poſſunt conſiderari in eiuſmodi actionibus vt ſunt actus iuſtitiæ: Vnum eſt, quòd per eas redditur vna res pro altera æquali: Et quoad hoc propriè etiam exercētur inter patrem & filium: Alterum eſt, quòd per res eiuſmodi æquales coordinantur & exæquantur etiam ipſæ perſonæ, vt patet ex doctrina D. Thomæ q. 58. art. 11. Et quoad hoc nō propriè & ſimpliciter, ſed ſecundū quid, exercentur inter patrem & filium, cùm ambo ſint quaſi idem (vt dictum eſt) & idem ſibi ipſi non propriè exæquetur, vt rectè ratiocinatur Caietanus.

QVÆSTIO SECVNDA.

De ipſa Iuſtitia ſecundùm ſe.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 58.

EXPLICANDA ſunt quinque. Primo, *Quid ſit Iuſtitia.* Secvndo, *An ſit virtus ſpecialis vel generalis.* Tertio, *In qua materia verſetur.* Qvarto, *In qua potentia animæ ſit vt in ſubiecto.* Qvinto, *Vtrum ſit præſtantiſſima inter virtutes morales.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Iuſtitia.

D. Thomas artic. 1. 3. & 11.

VARIÆ à variis aſſignari ſolent iuſtitiæ definitiones, ſed quæ eandem ferè vim habēt. Et potiſſimæ ſunt tres. Prima eſt, quam ex communi Philoſophorum ſententia ponit Ariſtoteles 5. Ethic. c. 1. illis verbis: *Videmus omnes eiuſmodi habitum appellare iuſtitiam ſolere, ex quo ad agendas res iuſtas homines idonei efficiuntur: ex quo item iuſtè agunt, voluntq; iuſta.* Quod idē aliis verbis repetit c. 5. cùm ait: *Iuſtitia eſt, qua iuſtus dicitur iuſti operator ex electione, ac diſtributor tam ſibi ad alterum, quàm alteri ad alterum.*

Altera eſt, quam ponit breuiùs Avgvstinvs, lib. 19. de ciuitate Dei, cap. 21. ſic: *Iuſtitia eſt virtus, qua ſua cuique diſtribuit.* Quam definitionem ex aliorū ſententia memorat quoque S. Gregorivs Nyssenvs, orat. 4. de beatitudinibus, paululum immutatis verbis, cùm ait, *nonnullos, qui huiuſmodi res ſcrutati ſunt, aſſerere, Iuſtitiam eſſe habitum tribuentem vnicuique id quod æquum eſt, & quo quiſque dignus eſt.*

Tertia, eáque magis recepta, eſt quam aſſignauit Vlpianus in L. Iuſtitia. ff. de Iuſtitia & Iure. *Iuſtitia*, inquit, *eſt conſtans & perpetua voluntas ius ſuū cuique tribuendi.* Quā definitionē approbat D. Thomas hic ar. 1. & alij communiter Doctores, excepto Buridano, lib. 5. Ethic. q. 2. qui ſine firma ratione negat eam eſſe ſufficientē. Eſt enim bona & ſufficiens, vt patebit ex declaratione, quā nunc ſubiungemus, partiū huius definitionis ſingularū.

Per hoc enim quod Iuſtitia dicitur *voluntas*, ſignificatur, eā habere actum voluntariū & ex electione; quod eſt de ratione virtutis, vt patet ex Ariſtotele li. 2. Ethic. c. 4. Vnde iſta prædicatio: *Iuſtitia eſt voluntas, &c.* non eſt identica, ſed cauſalis, vt rectè annotauit Sotus lib. 3. de Iuſtitia q. 2. ar. 1. vt ſenſus ſit, Iuſtitia eſt habitus, qui efficit actum voluntarium. Quomodo etiā D. Avgvstinvs tract. 79. in Ioannem definiuit virtutem fidei per actum, quem ipſa efficit, inquiens: *Fides eſt credere quod non vides*, vt notauit D. Thomas ar. 1. ad 1.

Digitized by Google

Per hoc autem quòd dicitur *conſtans & perpetua*, ſignificatur conuenire Iuſtitiæ alias duas conditiones habitus virtutis, nempe quòd habeat actum firmum & minimè inſtabilem ac vacillantem; quod eſt operari conſtanter & immobiliter, vt operatur virtus, auctore Philoſopho li.2.Ethic.c.4. Et quòd non in hac vel illa materia tantùm, ſed in omni omnino materia iuſtitiæ habeat eundem quaſi tenorem operandi rectè & iuſtè: propter quod iuſtitia dicitur voluntas *perpetua*, vt exponit D.Thom. ar.1.ad quartum.

Per *Ius* autē quod iuſtitia dicitur vnicuique tribuere velle, ſignificatur proprium eius obiectum, quod fusè declarauimus quæſt. præcedente: nempe iuſtum per æqualitatem aliquam propriè dictam, iuxta ea quæ diſſeruimus quæſt. præced. p. 2. Nam iura alia ſecundùm quid ita dicta, vt paternū, dominatiuū, &c. non ſūt obiecta Iuſtitiæ, de qua hic diſputamus, vt illic vidimus.

Per particulam verò *ſuum*, cùm Iuſtitia dicitur eſſe voluntas ius *ſuum* vnicuique tribuendi, ſignificatur id quod cuique ſecundùm Iuſtitiæ leges eſt debitum, vt explicat S.Thom.ar.11. Quod ipſum latè adhuc patet. Nā debitum eſt alicui ſecundùm iuſtitiam, tum vt ei quippiā addatur, ſi minus habet quàm debet (quod *minus* vocatur generatim in hac materia à Philoſopho 5. Ethic. c.5. *damnum*) tum etiam vt quippiā ei detrahatur, ſi plus habet quàm debet (quod *plus* ſeu ſuperfluū vocatur ibi à Philoſopho *lucrum*) vt notat D.Thomas art.11.ad 3. Ex qua re patet, reddi, iuxta definitionem hāc, ius ſuum ei etiam qui ſecundùm iuſtitiæ leges punitur, per ſubtractionē nimirū alicuius ſui boni, vt redigatur ad æqualitatem cum eo cui iniquè ipſe abſtulit, ſicut illic etiā D. Thomas ſubindicauit.

Denique per id quod ad extremum in illa definitione additur, Iuſtitiam eſſe voluntatem ius ſuū vnicuique *tribuendi*, non ſolùm actus ipſe tribuendi ius ſuum vnicuique ſecundùm formam inſtar commutationis aut diſtributionis intelligi debet, ſed etiam annexa ei omiſſio contrarij actus iniuriam inferendi; ſiquidem eiuſdē virtutis eſt facere bonū in materia ſua propria, & abſtinere à malo cōtrario. Vnde Vlpianus, vt hoc ipſum declararet, poſt traditam hanc Iuſtitiæ definitionem mox ſubiunxit, *Iuris præcepta eſſe honeſtè viuere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere.*

Ex quo ſoluitur argumentum, quo Buridanus vbi ſuprà probat, definitionem hanc eſſe inſufficientem, quia traditur ſolùm per vnum actū Iuſtitiæ, ſcilicet *tribuendi* vnicuique ius ſuum; cùm tamen ad Iuſtitiam quoque pertineat neminem lædere. Reſpondemus enim, per illum actum tribuendi ius intelligendam eſſe quoq; abſtinētiam ab aliena iniuria, cùm ſit ei actui annexa, ac proinde definitionem eſſe ſufficientem, vt benè Sotus lib.3.de Iuſtitia, quæſt.2.artic.1. eſt ratiocinatus contra Buridanum.

Porro ex hac declaratione illius definitionis Iuſtitiæ apparet, genus Iuſtitiæ, (ſcilicet quòd ſit habitus bonus, atque adeò virtus) iudicari per priores illas particulas, ſcilicet, quòd ſit *voluntas conſtans & perpetua &c.* quibus ſignificantur virtutis cōditiones, vt diximus; nempe vt ex electione, & immobiliter, & in omni ſua materia exerceat rectum actū. Differentia verò eius à virtutibus aliis explicatur per particulas reliquas, quibus & proprium obiectum & actus exponuntur. Ex qua etiam differentia Iuſtitiæ, cùm eius rectitudo per eam declaretur, liquidò apparet, non poſſe dubitari quin iuſtitia ſit virtus: cùm virtus ſit bonus habitus, bonum faciens habentem, & opus eius reddens bonum: Quod omnino conuenit in Iuſtitiam, vt facilè oſtendit D.Thomas art. 3. Qui etiam art.1. notat, definitionem hanc Iuſtitiæ ab Vlpiano traditā, poſſe redigi in faciliorem & clariorē formā, ſi dicamus ſic: *Iuſtitia eſt habitus, ſecundùm quē aliquis conſtanti & perpetua voluntate ius ſuum vnicuique tribuit.* Res eſt minimè obſcura.

A

PVNCTVM SECVNDVM.

An Iuſtitia ſit virtus ſpecialis vel generalis.

D.Thomas artic.5.6.7.

DISSERVIT hac de re D.Thom. in tribus articulis, quos non modò Caietanus, ſed etiam Sotus lib.3.de Iuſtitia, q.2. art.5. in vnum cōiunxit, arbitratus (vt inquit) tres illos articulos D.Thomæ ſub vno titulo luculētius & commodius poſſe decidi. Quod ipſum & in aliis etiam quæſtionibus D.Thomæ, non rarò, vtiliter & conuenienter rebus ipſis quæ tractātur, fieri poteſt, vt monuimus in Præfatione de noſtra diſſerendi methodo, tomo primo huius noſtri operis.

Sed ad rem nunc propoſitam accedamus. Philoſophus, lib.5.Ethicor.c.1.& 2. & D. Thomas hîc, præſer-
B tim art.5.& 7.& alij auctores cōmuniter quandam Iuſtitiæ diſtinctionem ponunt, ex qua intelligi poterit, an & quomodo iuſtitia ſit virtus ſpecialis vel generalis. Diſtinctio eſt huiuſmodi. Iuſtitia ſi præciſè cōſideretur ſecundùm abſtractam quandam rationem ſuā propriā, qua perficit hominem in ordine ad alterum, duplex eſt. ALIA, quæ per ſe & immediatè perficit hominem in ordine ad alterum particularē, vt emptorem, v.g. in ordine ad venditorem. ALIA, quæ perficit hominem in ordine ad quemcunque alterum non per ſe & immediatè vt particularē, ſed mediatè & ſecūdariò; quatenus primò & per ſe perficit hominem in ordine ad Cōmunitatem ſeu Rempublicā, cuius homo ſit pars, & conſequenter in ordine ad quēcunque alterum, qui ſit pars eiuſdem cōmunitatis, ad quem proinde redundet bonū totius, iuxta veriſſimam doctrinam D.Thomæ hîc art.5.

C PRIOR Iuſtitia nominatur à Philoſopho 5. Ethicor. cap.2.& à D.Thoma hîc art.7. Iuſtitia *particularis*, non quia ſit Iuſtitia vnica in indiuiduo vel in ſpecie vltima, (diuiditur enim & ipſa porro in alias quaſdā iuſtitias diuerſas, vt poſtea videbimus) ſed quia perficit per ſe hominem in ordine ad alterum particularem, ſicut dictū eſt. POSTERIOR autem Iuſtitia nominatur à D. Thoma art.5.& ab aliis, ex ſententia Philoſophi 5. Ethicor. c.1. Iuſtitia *legalis*: eò nimirū quòd efficiēdo ea quæ ſunt bona & apta Communitati, eſt conformis legibus; ſiquidē leges ea præſcribere ſolent quæ ſunt Communitati bona & conducibilia, vt docet illic Philoſophus. Nec poteſt dubitari de veritate huius diſtinctionis Iuſtitiæ, quod ad rem ipſam attinet. Nam conſtat & laudabile & difficile eſſe tum erga communitatem, tum erga al-
D terum particularem rectè & iuſtè ſe gerere, ac proinde vtrumque pertinet ad aliqualem iuſtitiam, vt iuſtitia perficit hominem erga alterum.

Nunc diſtinctione hac Iuſtitiæ legalis & particularis ita conſtituta, quædam ſunt certa, & quædam cōtrouerſa in quæſtione, qua quæritur an Iuſtitia ſit virtus ſpecialis, vel generalis. Certum enim eſt PRIMO, iuſtitiam particularem (vt aſſerit D. Thomas art.7.) eſſe virtutem ſpecialem, vt ſpecialis virtus dicitur ea quæ eſt peculiaris & condiſtincta à virtutibus aliis, ſiue ſit hoc modo ſpecialis ſpecie vltima, ſiue ſpecie ſubalterna, quæ in alias ſpecies diuiditur, vt diuidi hanc Iuſtitiam particularem videbimus, quæſt.5.

Id patet primò ex Scriptura, Sapiēt.8. vbi iuſtitia hæc
E annumeratur Prudentiæ, & Temperantiæ, & Fortitudini, tanquam ab eis condiſtincta, illis nimirum verbis: *Sobrietatem, & ſapientiam docet, iuſtitiam & virtutem.*

SECVNDO, patet ex Patribus, qui hanc Iuſtitiam particularem etiam agnoſcunt & annumerant aliis virtutibus Cardinalibus. Vt AMBROSIVS, lib.5.in Lucam, circa illud Luc. 6. *Beati pauperes ſpiritu.* Et AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Eccleſiaſticis, c.15. & GREGORIVS, lib.2. Moralium, cap.36. & HIERONYMVS, in cap.63. Iſaiæ ſuper illud: *Miſerationum Domini recordabor*, vbi ait, *Iuſtitiam eſſe quandam ſpeciem boni.* Et CHRY-

SOSTOMVS,

Digitized by Google

SOSTOMVS, homil. 15. in Matth. ſuper illud Matth. 5. *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam*, vbi ait poſſe eo loco intelligi iuſtitiam, *vel vniuerſalem, vt eſt omnis virtus, vel particularem, auaritiæ contrariam*. Quamuis S. GREGORIVS NYSSENVS, orat. 4. de beatitudinibus, non particularem, ſed vniuerſalem iuſtitiam, hoc eſt, omnem virtutem ibi intelligendam eſſe arbitratur.

TERTIO, idem patet ex Philoſopho 5. Ethic. cap. 2. vbi aſſerit, eſſe quandam iuſtitiam particularem, quæ ſit non omnis virtus, ſed *in parte* (vt inquit) *virtutis*, id eſt, quædam ſpecies virtutis in communi, & in genere conſideratæ.

QVARTO, patet idem manifeſta ratione. Nam ea eſt ſpecialis virtus; quæ verſatur circa id quod peculiariter eſt & laudabile, & difficile; vt eſt in cõfeſſo apud omnes: Sed iuſtitia particularis verſatur circa id quod peculiariter eſt & laudabile, & difficile; cùm ſine cõtrouerſia ſit tale, rectè & iuſtè ſe gerere erga alterum particularem: Ergo iuſtitia particularis eſt virtus ſpecialis.

Quod ipſum confirmat Philoſophus 5. Ethic. 2. argumento ducto à contrario. Nam ſi quis iniquè ſe gerat erga particularem alterum, vt eripiendo ei aliquid, &c. committit ſpeciale vitium, ob quod eſt dignus vituperio peculiari, etiamſi id ex nullo alio vitio committat: Ergo rectè ſe gerere erga alterum eſt virtus ſpecialis.

SECVNDO, certum eſt, Iuſtitiam legalem eatenus quidem eſſe virtutem generalem, & non ſpecialem, quatenus ſecundùm rationem ſuam verſatur in omni omninò materia virtutum omnium moralium. Nam vt leges in omni materia virtutum præſcribere ſolent ea quæ ſunt conducibilia bono communi, vt docet Ariſtoteles, 5. Ethic. cap. 1. ita etiam Iuſtitia legalis (quæ legibus conformis eſt) perficit hominem, vt rectè & iuſtè ſe gerat erga communitatem in omni materia moralium virtutum. *Leges enim* (inquit ibi Philoſophus) *de omnibus præſcribunt, &c. nempe quod fortis viri opus eſt, vt, non deſerere ordines, non fugere, non abiicere arma; & id quod eſt temperantis, vt, non committere adulterium, non contumelioſè ſe gerere; & id quod eſt manſueti, vt, non verberare, non maledicere. Simili modo quoque ſecundùm alias virtutes & vitia, alia iubet lex, alia prohibet, &c.*

Quæ omnia vt à legibus conſtituta ſunt, tanquam bono communi conducibilia, affirmat ibi Philoſophus eſſe iuſta, atque adeò materiam Iuſtitiæ legalis, quam idcirco Iuſtitiam ratione materiæ quidem adeò generalis, in qua verſatur, certũ eſt (vt dixi) eſſe virtutem non ſpecialem (quaſi habeat tantùm materiam aliquam ſpecialem) ſed generalem.

CONTROVERSVM autem eſt PRIMO, An Iuſtitia hæc legalis, licèt ſecundùm materiam quidem ſit generalis virtus (vt dictum eſt) tamen ſecundùm rationem ſuam formalem atque eſſentiam ſit ſimul ſpecialis virtus reipſa diſtincta à quacunque virtute alia morali; an verò ſit reipſa & eſſentialiter omnis virtus particularis, prout in materia ſua verſatur cum vtilitate boni communis, ſeu prout habet pro fine bonum commune: ac proinde an non ſolùm ratione materiæ, ſed etiam eſſentialiter & per prædicationem Iuſtitia hæc ſit virtus generalis, quatenus eſt omnis virtus ſub prædicta ratione.

Et Buridanus quidem 5. Ethic. q. 4. exiſtimat, non eſſe ſpecialem virtutem realiter & eſſentialiter diſtinctam ab aliis, ſed eſſe planè quamcunque virtutem, vt operatur propter bonum commune: ita nimirum vt temperãtia, quatenus ea quis vtitur ob proprium commodum (vt valetudinis, &c.) ſit & nominetur temperantia: vt autem ea quis vtitur in commodum Reipublicæ, ſeu communitatis, idque conuenienter legibus Reipublicæ conducibilibus, ſit & nominetur Iuſtitia legalis. Quod ſimiliter vult intelligi de virtutibus aliis.

Fundamenta huius opinionis, quibus nititur Buridanus, ſunt hæc. PRIMO, Ariſtoteles, 5. Ethicor. cap. 1. de hac iuſtitia legali loquens: *Hæc*, inquit, *iuſtitia non pars virtutis* (id eſt, ſubiectiua ſpecialis) *ſed integra virtus eſt*. Et paulò pòſt: *Quid verò*, inquit, *virtus & iuſtitia hæc differant, ex dictis patet. Vtraque enim eadem eſt; eſſe tamen vtriuſque non eſt idem: nam quatenus ad alterum ſpectat* (ſcilicet ad bonum communitatis) *Iuſtitia, quatenus talis quidem eſt habitus, virtus ſimpliciter eſt*. Quo loco clarè videtur Ariſtoteles aſſerere, iuſtitiam hanc & virtutem quamcunque re & eſſentialiter eſſe idem, & ratione tantùm differre eo modo quo vult Buridanus.

SECVNDO, Relatio operis virtutis (vt temperantiæ vel fortitudinis) ad bonum commune, pertinet quoque ad eſſentiam vniuſcuiuſque virtutis: Ergo non eſt circa illam ſtatuẽda aliqua alia ſpecialis virtus, quæ ſit B illa iuſtitia legalis eſſentialiter à virtutibus ipſis diſtincta. Antecedens probat Buridanus duobus teſtimoniis Ariſtotelis: Altero ex 4. Ethicorum cap. 6. vbi de Magnifico ait: *Non enim magnificus in ſuum, ſed in publicum decus ſumptuoſus eſt*. Altero ex 3. Ethicor. capit. 6. vbi ait, ad fortem maximè pertinere, *vt circa præclaram mortem in bello ſit impauidus*: vbi præclaram vocat, quia eam debet fortis oppetere propter bonum commune, vt confirmat etiam Buridanus ex Euſtratio & aliis Philoſophi expoſitoribus: Non enim videtur quo alio reſpectu mors in bello ſit præclara.

TERTIO, ſi propter ordinem operis virtutis ad bonum commune Reipublicæ, quædam virtus ſpecialis ſtatuẽda eſt, quæ ſit illa legalis iuſtitia; pari ratione ſtatuenda eſſet quædam alia ſpecialis virtus iuſtitiæ, C propter ordinem operis virtutis ad bonum commune domus vel familiæ, quæ dicatur iuſtitia domeſtica ſeu œconomica. At talem aliquam iuſtitiam ſpecialem nemo aſſerit.

QVARTO, ad eſſentialem rationem cuiuſque virtutis pertinet, vt in materia propria operetur rectè ſecundum omnes circumſtantias, atque adeò etiam propter bonum & honeſtum finem, cuiuſmodi eſt in primis ipſum commune bonum Reipublicæ: Ergo circa relationem operis virtutis ad huiuſmodi commune bonũ, non eſt ſtatuenda iuſtitia illa quę ſit virtus ſpecialis.

QVINTO, ſi ad ipſam eſſentialem rationem cuiuſcunque virtutis nõ pertineret operari propter bonum etiam commune; ſequeretur, poſſe virtutem malè operari, quod eſt omnino falſum, cùm nemo virtute malè D vtatur. Probatur autem id ſequi. Nam ſi actus alicuius virtutis, vt puta temperantiæ, ſit laudabilis ſecundùm omnes alias circumſtantias ad ipſam pertinentes, & malus dumtaxat, ob defectum circumſtantiæ finis boni communis, poterit exerceri per temperantiam, ſi ad eam quidem ea circumſtantia non pertinet. Vt, verbi gratia, poterit quis temperatè comedere tunc cùm eſſet defendenda Reſpublica, quo tempore is actus, ob defectum huius ſolius circumſtantiæ finis boni communis, erit malus. Hæc ſunt ordine argumenta potiſſima, quibus Buridanus confirmat ſuam opinionem.

CONTRARIA tamen ſententia eſt D. Thomæ hîc art. 6. ſcilicet Iuſtitiã legalem eſſe eſſentialiter ſpecialem virtutem re ab aliis diſtinctam, atque adeò ſo- E lùm eſſe generalẽ ratione materiæ, & imperatiuè, ſiue effectiuè, quatenus omnes alias virtutes mouet ad ſuũ ipſius finem communis boni. Et hæc ſententia mihi videtur probabilior, vt & Soto lib. 3. de Iuſtitia quæſt. 2. artic. 5. & aliis.

Probatur PRIMO ex Philoſopho, qui lib. 5. Ethic. cap. 1. multa de hac Iuſtitia legali dicit, quę minimè rectè de ea dici poſſent, niſi ſpecialis ſit virtus ab aliis diſtincta. *Primò* enim dicit, ipſam eſſe virtutem *perfectam*, quia ſcilicet in omni materia virtutis verſatur. *Deinde* ait, eſſe virtutem *præſtantiſſimam, vt neque Heſperus neque Lucifer ſit adeò admirabilis*, quæ comparatio non habet locum niſi inter diuerſa & condiſtincta. *Addit* etiam

clariorem huius iuſtitiæ comparationem cum aliis virtutibus, illis verbis: *Iuſtitia ſola ex omnibus virtutibus eſſe alienum bonum videtur, quia ad alterum ſpectat: Agit enim ea, quæ alteri conducunt, aut Principi* (vt ferenti leges ob bonum commune) *aut Reipublicæ.* Quibus vltimis verbis ſatis declarat, ſe ibi loqui de iuſtitia non particulari, ſed legali.

Secundo probatur ex ratione differentiæ virtutum, ſic: Illa eſt virtus ſpecialis ab aliis diſtincta, in cuius actu formali eſt peculiaris tum laus, tum difficultas diſtincta ab aliarum virtutum laude & difficultate: Sed in actu formali iuſtitiæ legalis, eſt peculiaris, tum laus, tum difficultas: Ergo eſt ſpecialis virtus. Maior apud omnes comperta eſt, & colligitur ex doctrina Philoſophi 2. Ethic. cap. 6. & 7. vbi tradit rationem & diuiſionem virtutum.

Minorem autem ita declaro & probo: Nam actus formalis & proprius Iuſtitiæ legalis, eſt rectè operari in materia cuiuſque virtutis, propter illud bonũ communitatis, quod per ſe primò eſt Communitati conducibile ſpectata ratione ipſius communitatis, quicquid ſit de commodo aut detrimento priuato ipſius operantis; non autem propter illud bonum communitatis, quod ſecundariò & conſequenter redundat ad communitatem ex commodo priuato, quod aſſequitur operans rectè per virtutem particularem; hoc ipſo quòd quilibet eſt pars communitatis, & bonum partis eſt bonum totius. Etſi autem operari rectè in materia cuiuſque virtutis propter bonum communitatis ſecundariò, ita conſequens ex bono priuato non habeat diſtinctam laudem & difficultatẽ ab ea quam habet ipſa operatio recta cuiuſque virtutis; tamẽ certum eſt habere diſtinctam laudem & difficultatem hoc quod eſt operari rectè in materia cuiuſque virtutis, propter bonum communitatis per ſe, quicquid ſit de priuato commodo, aut detrimento.

Id patet ab ipſa experientia, confirmata etiam luculentis teſtimoniis Ariſtotelis. Nam 5. Ethicor. cap. 1. loquens de Iuſtitia legali erga bonum communitatis, atque adeò de illius vſu & operatione, quam nunc explicuimus: *Multi,* inquit, *ſunt, qui in priuatis rebus virtute vti poſſunt; in cæteris, quæ ad alium ſpectant, non poſſunt. Vnde rectè,* inquit, *illud Biantis dictum videtur: Principatus virum oſtendit; quippe cùm ad alterum iam & in ſocietate Princeps verſetur.* Et eòdem ſpectat, quod 3. Polit. cap. 3. ait, *non eſſe eandem virtutem boni viri, & boni ciuis:* cùm nimirum alterius laudis & difficultatis ſit, erga Rempublicam ſe gerere, vti decet bonum ciuem (quod eſt munus Iuſtitiæ legalis) & ea facere, quæ ſunt virtutis particularis.

Tertio probatur ex comparatione intellectus & voluntatis in ſectando officio virtutum. Nam non minorem, nec minùs peculiarem laudem & difficultatem habet voluntas in exercendis operibus virtutum propter bonum commune per ſe, quicquid ſit de priuato commodo, quàm intellectus practicus in eiſdem operibus præfiniendis & imperandis propter idem commune bonum, item per ſe, quicquid ſit de priuato commodo; Sed ob laudem & difficultatem quam in hoc habet intellectus practicus, cõſtituitur in illo peculiaris prudentia politica, vt eiuſmodi opera virtutum propter bonum commune per ſe præfiniat & imperet, ſicut diſputat præced. q. 2. & 3. ex doctrina Philoſophi aſſeruimus. Ergo etiam in voluntate ſtatuenda eſt circa eadem virtutum opera, ſub eadem ratione conſiderata, ſpecialis virtus, quæ ſit prædicta Iuſtitia legalis, cùm non appareat, quænam ſit alia.

Quarto accedit, quòd licet obedientiæ virtus ratione materiæ quidem ſit virtus generalis, cùm verſetur in materia omnium virtutum, tamen quia in materia virtutum omnium, non niſi ſub peculiari quadam ratione verſatur (ſcilicet vt ſub præceptum cadit) eſt

A ſimul virtus ſecundùm eſſentiã ſpecialis, & re diſtincta ab omnibus aliis. Ergo ſimiliter iuſtitia legalis; cùm etiam verſetur in materia virtutum omnium ſub ſua ratione peculiari, ſcilicet vt materia virtutis eſt per ſe conducibilis ad bonum commune, quicquid ſit de priuato commodo, ſicut explicaui.

Ad argumenta verò Buridani nõ eſt difficile reſpondere. Ad Primum reſpondeo in primis cum D. Thoma art. 6. in fine corporis, & Caietano ibidem, virtutem quamlibet non ſecundùm ſuam eſſentiam cenſeri ab Ariſtotele eſſe iuſtitiam legalem, ſed vt ordinatur ad bonum commune à ſpeciali virtute iuſtitiæ legalis; quia ſic in ſuo actu habeat iuſtitiæ etiam legalis laudem, ſicut & laudem charitatis, vt à charitate dirigitur, ſiue

B imperatur. Quod ipſum eſt virtutem quamlibet eſſe iuſtitiam legalem non identicè, ſed *relatiuè*, & vnitate cuiuſdam *ordinis*, vt explicat Caiet. Quo pacto intelligendus eſt D. Thom. ſuprà q. 47. art. 10. ad 1. vbi ait, quamlibet virtutem moralem relatam ad bonum commune eſſe iuſtitiam legalem.

Deinde poſſet etiam dici, *virtutem*, quam dicit Ariſtoteles eſſe iuſtitiam legalem, & ratione ſolùm ab illa differre, non eſſe quamlibet aliam virtutem, ſed ipſam virtutem Iuſtitię legalis: Ita vt ſenſus verborum Ariſtotelis eo loco ſit, Iuſtitiam legalẽ, vt eſt quidem virtus, & vt eſt iuſtitia, re eſſe vnum & idem, differre autem ratione: nam vt eſt ad quemcunque alterum, vt in Communitate conſideratum, eſt iuſtitia; vt autem eſt talis habitus, (ſcilicet bonum faciens habentem & opus eius

C reddens bonum (quæ eſt virtutis definitio, vt patet 2. Ethic. c. 6.) eſt virtus. Nec video aliquid magnopere obſtare quominus verba Ariſtotelis in illo c. 1. 5. Ethicor. ſic intelligantur. Quod enim ibi etiam dixit, iuſtitiam legalem *eſſe integram & perfectam virtutem, & non partem virtutis:* item, *complecti virtutes omnes*, poteſt intelligi ratione materiæ generalis omnium virtutum, in qua, vt dictum eſt, verſatur.

Ad Secundum reſpondeo per diſtinctionem Antecedentis. Nam pertinet quidem ad eſſentiam cuiuſque virtutis relatio ipſius operis ad bonum cõmune, quod ſecundariò ſequitur ex illo, hoc ipſo quòd bonum partis, eſt bonum totius; non autem relatio eius ad bonum commune per ſe, quicquid ſit de priuato cõmodo operantis, vt in ſecunda probatione noſtræ ſententiæ ex-

D plicauimus: quo poſteriori modo relatio operis virtutis ad bonum commune eſt proprius actus Iuſtitiæ legalis, vt illic diximus, nec ſic pertinet ad particularem virtutem, niſi vt motam & directam à Iuſtitia legali, vt optimè docuit D. Thom. art. 6. ad quartum. Vnde Philoſophus in duobus illis locis à Buridano obiectis, de Magnificentia & Fortitudine loquitur, non ſecundùm ipſarum eſſentiam præcisè, ſed vt moueri & dirigi debent à Iuſtitia legali.

Ad Tertium reſpondeo, ex doctrina D. Thom. art. 7. ad 3. non eſſe parem rationem aſſerendi peculiarem Iuſtitiam œconomicam diſtinctam ab aliis virtutibus omnibus. Nam commune bonum familiæ ſufficienter curatur per alias quaſdam tres virtutes ſimul, quæ ſunt quædam iuſtitiæ imperfectæ; ſcilicet per pietatem, quæ

E eſt inter patrem & filios: & per iuſtitiam aliqualem, quæ eſt inter virum & vxorem, quam Philoſophus 5. Ethic. cap. 6. vocat iuſtitiam œconomicam: & per aliam item iuſtitiam aliqualem, quæ eſt inter dominum & ſeruum, quæ (vt illic indicat D. Tho.) eſt etiam ſuo modo œconomica. His enim tribus combinationibus continetur communitas familiæ, vt docet Philoſophus 1. Politic. c. 3. & 8. Communitas autem Reipublicæ multò latiùs patet: & idcircò vt commune illius bonum ſtabiliatur, opus eſt præterea peculiari virtute Iuſtitiæ legalis.

Ad Quartum reſpondeo, diſtinguendum eſſe Antecedens. Nam pertinet quidem ad eſſentiam cuiuſque

virtutis,

Digitized by Google

virtutis, vt operetur rectè ſecundùm omnes circumſtantias non excedentes latitudinem propriæ ſuæ materiæ & laudis, neque pertinentes ad dignitatem alterius cuiuſpiam virtutis: vt autem operetur rectè ſecundùm omnes omninò circumſtantias ſpectantes etiam ad alias virtutes, non pertinet ad vnamquamque virtutem ſecundùm ſuam præciſè eſſentiam, ſed vt motam & directam à virtutibus aliis: ac proinde, neque vt operetur propter bonum commune, per ſe, niſi vt directam à Iuſtitia legali, vt patet ex doctrina D. Thomæ, articul. 6. ad 4.

Ad QVINTVM, negamus ex hac noſtra ſententia conſequi vt poſſit aliquis malè vti virtute. Nam in caſu argumenti, actus ille temperantiæ non eliceretur à virtute ipſa temperantiæ, quandoquidem eſſet malus, ſed tunc demùm, quando ex nulla parte eſſet repugnans vlli alij virtuti, ac præſertim iuſtitiæ legali, à qua omnes actus boni debent poſſe imperari propter bonum commune; cui virtuti actus ille in eo caſu aduerſaretur, ſiquidem eſſet pernicioſus communi bono. Et hactenus quidem de eo quod dixi eſſe primò controuerſum.

SECVNDO controuerſum eſt, an Iuſtitia hæc legalis ſit Iuſtitia propriè & ſimpliciter dicta: an verò impropriè & ſecũdùm quid, vt iuſtitia inter patrem & filium, dominum, & ſeruum. Nam quidam exiſtimant eſſe propriè iuſtitiam. Quod poteſt confirmari PRIMO, ex Philoſopho, 5. Ethicor. cap. 2. vbi ait, iniuſtitiam oppoſitam huic iuſtitiæ legali, & iniuſtitiam oppoſitam iuſtitiæ particulari (quæ ſine dubio eſt iniuſtitia propriè dicta) eſſe vnius & eiuſdem rationis vniuocè. atque adeò vtramque propriè iniuſtitiam. Ex quo eſt conſequens, vtramque etiam iuſtitiam eſſe eiuſdem rationis vniuocæ, atque adeò propriè iuſtitiam. Sic enim ibi Philoſophus ſcribit: *Perſpicuum eſt eſſe iniuſtitiam quandam ab illa integra & vniuerſali iniuſtitia diuerſam, quæ locum partis obtineat, atque vniuoca ſit, eò quòd in eodem genere eſt definitio; vtriuſque enim vis in eo conſiſtit, vt ad alterum ſpectent.*

SECVNDO, poteſt idem confirmari ex S. Thoma hìc art. 5. dicente, Iuſtitiam *ſecundùm propriam rationem* eſſe tum ad alterum particularem, tum ad alterum in communi, ſiue ad communitatem; quod ſpectat ad iuſtitiam legalem. Et art. 7. ad 3. videtur ponere diſcrimen inter iuſtitiam legalem, & iuſtitiam inter patrem & filium, & inter dominum & ſeruum, & maritum & vxorem; quòd hæ iuſtitiæ non ſunt iuſtitiæ ſimpliciter dictæ, ſicut illa. Item quia agit de hac iuſtitia legali, tanquam de ſpecie condiſtincta à iuſtitia particulari, in q. 58. vbi nimirum diſſerit de iuſtitia propriè dicta.

TERTIO, quia hæc iuſtitia legalis eſt perfectior, quàm particularis; ſicut & ius inter ciuem & communitatem eſt perfectius, quàm ius inter duos particulares, vt intelligi poteſt ex Ariſtotele 5. Ethic. cap. 1. 2. & 6. Ergo non eſt minus propriè dicta, quàm iuſtitia particularis.

QVARTO, quia Ius, quod eſt huius legalis iuſtitiæ obiectum, eſt ius ſimpliciter & propriè dictum. Ergo & iuſtitia ipſa legalis eſt propriè & ſimpliciter iuſtitia. Antecedens probatur, quia & eſt ad alterum; cùm ciuis diſtinguatur à communitate, neque ſit naturaliter quidem aliquid illius, ſicut filius eſt aliquid patris; & eſt debitum multò ſtrictius quàm ius inter particulares; & denique eſt æquale, ſi reddat ciuis Communitati totum, quod ei debet: quæ tria requiruntur & ſufficiunt ad ius propriè dictum. Atque his nimirum argumentis recens quidam Scriptor in Commentario ad art. 5. D. Thomæ propugnat hanc opinionem, quæ fuit etiam quorũdam aliorum D. Thomæ interpretum.

Sed contrariam opinionem idem auctor non immeritò cenſet quoque probabilem, & eam ipſe arbitror eſſe etiam probabiliorem. Nam vt q. præced. p. 2. ex ſententia D. Thomæ & Caietani, & aliorum conſtituimus,

A non eſt Iuſtitia propriè dicta, niſi inter ita diſtincta, vt vnum non ſit aliquid alterius; nam inter talia duntaxat poteſt eſſe ſimpliciter & propriè *æquale* & exæquatio. Sed ciuis & communitas tota non inter ſe diſtinguuntur; cùm ciuis quamdiu ciuis manet, ſit verè pars communitatis, ac proinde quod confertur in communitatem, conferatur etiam in ciuem, & è contrario: Ergo Iuſtitia legalis, per quam ciuis tribuit ius communitati, non eſt iuſtitia propriè & ſimpliciter dicta.

Neque obſtat quòd vt Reſpublica eſt quædam communitas ciuilis, non eſt ciuis naturaliter eius pars, cùm poſſit ab ea diſcedere, & fieri ciuis alterius Reipublicæ vel nullius. Non, inquam, hoc obſtat. Tum quia neque ſeruus naturaliter quidem eſt aliquid domini, cùm poſſit emancipari, aut etiam ſua ſponte recedere, ſi non
B ſit mancipium; & tamen quia ciuiliter eſt aliquid domini, docet Philoſophus, 5. Ethicor. cap. 6. non eſſe propriè & ſimpliciter ius & iuſtitiã inter dominũ & ſeruũ, quamdiu manet ſeruus: Tum quia ex eo, quòd ciuis naturaliter non eſt pars Reipublicæ, vt hæc eſt communitas ciuilis, ſolùm ſequitur, non eum debere Reipublicæ ita conſideratæ ius illud excellens, quod tribuit virtus pietatis, non modò parentibus ſed etiam patriæ, hoc eſt, Reipublicæ, in qua quis natus eſt, tãquam principio cuidam naturali ipſius, vt docet D. Thomas quæſt. 101. artic. 3. ad 3. Non autem inde ſequitur, quòd ciuis tribuat ius Reipublicæ vt Communitati ciuili per Iuſtitiam propriè dictam, vt patet ex eo quod obiecimus de iure inter ſeruum & dominum.

Denique non eſt vllum incommodum cenſere, pro-
C pter rationem dictã, quòd iuſtitia legalis ſit impropria iuſtitia, cùm per hoc nihil de illius præſtantia & dignitate imminuamus, quod ad rem ipſam attinet. Nam vt Religio & Pietas, (quantumuis ſint impropriæ dictæ iuſtitiæ) ſunt reipſa quædam iuſtitiæ ſuo modo perfectiores quam Iuſtitia propriè dicta (vt vidimus q. præced. p. 2.) ita etiam Iuſtitia legalis, tametſi impropriè Iuſtitia nominetur.

Ad PRIMVM autem argumentum contrariæ opinionis, ex Philoſopho petitum, reſpondeo, cùm is indicat, Iuſtitiam legalem, & Iuſtitiam particularem (ſicut oppoſitas iniuſtitias) eſſe iuſtitias eiuſdem rationis vniuocæ, conſiderari ab eo præciſè ſecundùm abſtractam quandam Iuſtitiæ rationem, ſcilicet vt Iuſtitia eſt *ad alterum*, vt patet ex ratione quam in illo cap. 2. 5. Ethicor.
D Ariſtoteles ſubiunxit; non autem quatenus eſt ad alterum per æqualitatem ſiue exæquationem: ſic enim non ſunt eiuſdem rationis vniuocæ; ſed Iuſtitia particularis eſt propriè & *ſimpliciter* Iuſtitia (ſicut eius Ius propriè æquale) Iuſtitia autem legalis *ſecundùm quid* & impropriè, quia non reddit propriè æquale, propter rationem dictam.

Quod vt rectè intelligatur, ac ne circa varias diuiſiones Iuſtitiæ fallamur, diligenter CONSIDERANDVM eſt, tres rationes poſſe conſiderari in Iuſtitia propriè dicta (quæ eſt particularis, de qua directè in hoc tractatu diſputatur) quarum quælibet poſſit affici nominatione Iuſtitiæ, & in varias porrò iuſtitias diuidi. PRIMA eſt abſtracta valde & inadæquata, ſecundùm
E quam conſideramus præciſè quòd Iuſtitia eſt ad alterum. Et ſecundùm hanc diuiditur Iuſtitia in omnes virtutes, quæ quomodocumque ſunt ad alterum, neque aliquid impedit quominus diuiſionem hanc Iuſtitiæ ſecundùm eam quidem ſui rationem dicamus eſſe diuiſionem vniuocam, in ea nimirum quæ propriè ſunt talia ſecundùm eam rationem, iuxta ſententiam illam Philoſophi, 5. Ethicor. cap. 2. Non enim ideo erit concedendum eſſe aliquam Iuſtitiæ virtutem, quæ vniuocè conueniat omnibus illis virtutibus, quæ ſunt ad alterum, de qua proinde debuerit à Philoſopho & à D. Thoma in communi diſputari. Etenim Iuſtitia ſecundùm abſtractam illam rationem, qua præciſè conſide-

Digitized by Google

tatur, vt *ad alterum*, non eſt virtus, cùm in hoc præciſè non ſit aliqua peculiaris ratio laudis, donec alterius conſideremus, quòd Iuſtitia eſt ad alterum per æqualitatem, ſiue exæquationem. Et idcircò rationem eam abſtractam Iuſtitiæ appellaui *inadæquatam*, non ſolùm eo ſenſu quo ratio generica eſt etiã inadæquata ratio rei, ſed etiam in eo quo maximè eſt inadæquata rei ratio ea quæ ne genus quidem rei integrè cõſtituit. Neque obſtat, quòd Philoſophus in dicto cap. 1. 5. Ethic. indicat, poſſe Iuſtitiam *definiri* per eam præciſè rationem, qua eſt ad alterum. Non enim eſt neceſſe vt eum locum Philoſophi intelligamus de definitione propriè, quæ non conuenit rei, niſi vt eſt in aliquo genere & differentia; ſæpe enim definitionis nomen tribuitur qualicunque deſcriptioni rei.

Secvnda ratio, quæ in Iuſtitia poteſt cõſiderari, eſt etiam communis & abſtracta, licèt non adeò, vt prima, nimirũ quatenus conſideratur vt eſt ad alterum per aliqualem æqualitatem ſeu exæquationem. Et præciſè quidem ſecundùm hanc abſtractam rationem, Iuſtitia non eſt aliquid vniuocum, ſed analogum, & diuiditur analogicè in Iuſtitiam propriè dictam, quæ ſcilicet eſt ad alterum per æqualitatem ſimpliciter, qualis eſt inter duos ciues, & Iuſtitias alias ſecundùm quid & impropriè dictas, quæ ſcilicet ſunt ad alterum per æqualitatẽ aliquam ſecundùm quid, vt Religio, pietas, Iuſtitia œconomica inter dominum & ſeruum, &c. quibus etiam annumeramus Iuſtitiam legalem, ob rationem ſuprà dictam: itémque Iuſtitiam illam metaphoricam, quam Philoſophus 5. Ethic. cap. 11. & D. Thomas hîc art. 2. dicũt eſſe inter Rationem Superiorem & Inferiorem hominis, quando per virtutes vtrique conuenientes, ita inter ſe ſunt affectæ, vti conuenit. Eſt enim *Ius*, ſeu *Iuſtum* inter has animi partes ſimile Iuri *herili*, vel familiari, vt Philoſophus illic ait; eo quòd Ratio ſuperior inferiori (id eſt, appetitui) dominatur. Atque etiam Ius hoc eo deficit à iuſto & æquali *ſimpliciter*, quòd non eſt inter diuerſa principia completa actionum quæ exæquentur (hoc eſt, inter diuerſas naturas completas, nec diuerſa ſuppoſita, ſicut eſt Ius & Iuſtitia *ſimpliciter*, ex ſententia Philoſophi, & D. Thomæ locis citatis) ſed inter diuerſas partes eiuſdem naturæ humanæ.

Tertia ratio, quæ in Iuſtitia poteſt conſiderari, eſt magis ſpecialis, nimirum quatenus eſt ad alterum per æqualitatem ſimpliciter & propriè dictam: ſecundùm quam rationem eſt, & dicitur Iuſtitia particularis, de qua in primis agimus. Et ſic diuiditur Iuſtitia vniuocè in duas porrò ſpecies, ſcilicet in Iuſtitiam commutatiuam, & Diſtributiuam, vt videbimus q. 5. De quibus Iuſtitiæ ſpeciebus, ac vitiis contrariis infià ſuis locis eſt diſſerendum. Hæc igitur circa rationes & diuiſiones Iuſtitiæ proderit habere in promptu in hac diſputatione. Ex quibus fit perſpicuum id quod ad primum illud argumentum reſpondimus, Philoſophum quando in illo loco 5. Ethic. cap. 2. ſignificat Iuſtitiam legalem & particularem conuenire vniuocè in ratione Iuſtitiæ, loqui de Iuſtitia, non vt conſtituit æquale, ſed præciſè, vt eſt *ad alterum*.

Ad Secvndvm argumentum ex D. Thoma petitum reſpondeo, D. Thomam in loco citato, ex art. 5. loqui ſimiliter atque diximus loqui Philoſophum in allegato iam loco: In loco autem citato ex art. 7. ad 3. nihil minus vult, quàm conſtituere inter iuſtitiam legalem, & illas alias iuſtitias illud diſcrimen quod obiicitur; ſed vult tantùm dicere, quòd in ordine ad Communitatem familiæ non eſt vna aliqua iuſtitia ſimpliciter, & abſolutè loquendo (ſicut eſt in ordine ad Communitatem Reipublicæ vna iuſtitia legalis, impropriè licet iuſtitia dicta) ſed ſufficere plures alias iuſtitias particulares, ſcilicet inter patrem & filium, dominum & ſeruum, &c. (quas vocat plures ſpecies Iuſtitiæ impropriè dictæ, ſeu œconomicæ) idque propter rationem quam ex eodem D. Thoma reddidimus in præcedenti dubio in reſponſione ad tertium argumentum Buridani. In qu. autem 58. non agit D. Thomas de iuſtitia legali, tanquam de ſpecie condiſtincta à iuſtitia particulari ſub eodem proprio genere (ſicut neque vnquam illam ſpeciem iuſtitiæ vocat) ſed vt de virtute, iuſtitiæ particulari affini, & ſimili, & ab ea cõdiſtincta, iuxta diuiſionem iuſtitiæ analogicam penes ſecundam iuſtitiæ conſiderationem, è tribus illis, quas expoſuimus in reſponſione ad primum argumentum.

Ad Tertivm reſpondeo, nihil valere conſequentiam, vt patet ex dictis in confirmatione noſtræ ſententiæ, & quæſt. præced. p. 2.

Ad Qvartvm reſpondeo etiam breuiter, falſum eſſe Antecedẽs, ſcilicet ius, quod tribuit iuſtitia legalis Communitati, eſſe ius ſimpliciter. Non enim eſt ſimpliciter æquale. Neque eſt vllius ponderis, quod in probatione eius antecedentis ad extremum dicitur, ideò id ius eſſe æquale ſimpliciter, quia ciuis reddat Communitati totum, quod debet. Non enim quicquid eſt debitum, eſt etiã ſimpliciter æquale. Nam filius poteſt reddere patri totum, quod ei debet, nec tamen reddet ei vnquam ſimpliciter æquale.

Tertio controuerſum eſt, An iuſtitia legalis, prout eſt in Principe, & prout eſt in ſubditis, ſit eiuſdem vel diuerſæ ſpeciei. Quibuſdam enim viſum eſt eſſe diuerſæ. Tum quia D. Thomas artic. 6. dicit, eam eſſe in Principe *principaliter & quaſi architectonicè, in ſubditis autem ſecundario, & quaſi adminiſtratiuè*: Differunt autem ſpecie artes architectonica & adminiſtratiua, (vt equeſtris & frænifactiua) ergo etiam virtutes. Tum quia prudentia politica (ſcilicet quæ conſtituit quid ſit agendum propter bonum commune) differt ſpecie, vt eſt in Principe (quomodo vocatur Legiſlatiua) & vt eſt in ſubditis (quomodo vocatur ſimpliciter politica) vt ſtatuimus diſputat. præced. q. 3. p. 2. ex ſententia Philoſophi, 6. Ethic. c. 8. & D. Thom. q. 50. artic. 2. Ergo etiam iuſtitia legalis, quæ in voluntate reſpondet illi prudentiæ politicæ; cùm etiam habeat ſibi propoſitum idem bonum commune.

Sed Statvendvm eſt, iuſtitiam legalem in Principe & ſubditis eſſe eiuſdẽ ſpeciei. Nam vt ipſa quidem eſt in voluntate, neque ex parte obiecti ſui, neque ex parte ſui actus, habet diſtinctam laudem & difficultatem, vt eſt in Principe, & vt eſt in ſubditis, ſed vnam & eandem. Æquè enim facilè Princeps expetit obiectum iuſtitiæ legalis, vt conducibile bono communi in omnibus Reipublicæ ciuibus, atque quiſque ciuis pro ſua parte. In intellectu autem practico non eiuſdem laudis, & difficultatis, ſed maioris cuiuſdam eſt, excogitare & ſtatuere, atque imperare, quid propter commune bonum omnibus Reipublicæ ciuibus facto opus ſit (quod pertinet ad prudentiam politicam, vt eſt in Principe) & ſtatuere quid ſibi, vt Reipublicæ ciui ex præſcripto Principis propter cõmune bonum ſit faciendum, quod pertinet ad prudentiam politicam, vt eſt in ſubdito. Et propterea prudentia politica in Principe diuerſa eſt ſpecie à prudentia politica in ſubditis, vt ſuprà diſput. præced. tradidimus.

Atque ex his patet Responsio ad ea quæ ſunt adducta pro contraria opinione. Nam D. Thom. cùm dixit, iuſtitiam legalem in Principe eſſe quaſi architectonicè, & in ſubditis adminiſtratiuè, non illam conſiderauit nudè ſecundùm ſe) ſed vt coniunctam cum Prudentia legiſlatiua in Principe, & cum Prudentia politica ſimpliciter dicta in ſubditis, quæ duæ Prudentiæ differunt ſpecie, & ſe habent vt architectonica & adminiſtratiua, ſicut patet ex dictis. Aliud verò quod obiiciebatur de Prudentia, patet item ex dictis non eſſe ſimile.

Digitized by Google

PVNCTVM TERTIVM.

In qua materia verſetur Iuſtitia.

D.Thom. art.1.8.9.10.

IVSTITIA legalis in materia virtutum omnium verſatur. Itaque non habet materiam ſpecialem, ſed generalem, vt docuimus p.præced. Iuſtitia verò particularis ſpecialem omninò materiam habet, per quam etiam diſtinguitur à reliquis virtutibus moralibus, vt docet D.Thom.art.8. Quænam autem ſit eius materiæ ratio, declarabo per ſequentes propoſitiones.

PRIMA propoſitio. Materia Iuſtitiæ particularis cõtinetur eiuſmodi actionibus externis, quibus viciſſim homines inter ſe communicant, ſeu conuiuunt, quidpiã ſibi vel tribuendo, vel detrahẽdo. Probatur *primò* ex Philoſopho, 5.Ethic.c.2.circa finem, vbi pro diuerſitate operationum, quibus homines inter ſe communicant, diuidit Iuſtitiam particularem in Commutatiuam, quæ verſatur in operationibus *contractuum*, & quorũcunque *commerciorum* inter homines; & Diſtributiuam, quę verſatur in operationibus *diſtributionum* communium bonorum, aut onerum inter eos qui ſunt Communitatis partes. *Secundò*, idem patet ex aliorum omnium Philoſophorum ſententia, quam expreſſit illis verbis Cicero, lib.1.de Offic. *Iuſtitia ea ratio eſt, qua ſocietas hominũ inter ipſos, & vitæ cõmunitas continetur. Tertiò*, ex definitionibus Iuſtitiæ, quæ tradi ſolent, & à nobis ſunt poſitæ, p.1. Ex quibus patet Iuſtitiam hominem perficere in *ordine ad alterum*, vt Philoſophus docet 2.Ethic.cap.7.& 5.Ethic. cap.1.& 11.per rectas ſcilicet operationes, quibus alter alteri communicat.

Dixi verò in propoſitione contineri materiam Iuſtitiæ operationibus *externis*, quia interna actio volũtaris recta, qua ſcilicet eligitur iuſta operatio externa erga alterũ, nõ Iuſtitiæ materia propriè, ſed potiùs actus elicitus Iuſtitiæ eſt, vt annotauit art.8. Caiet. Quanquam ſi conſideretur hæc interna electio, non determinatè, vt *recta*, ſed præciſè & abſtractè, vt electio operationis erga alterum; ipſa quoque nominari poteſt materia Iuſtitiæ, quatenus ſcilicet per iuſtitiam ipſa etiam rectificatur: Sicut motus paſſionis internę (vt concupiſcentiæ, verbi gratia) ſi conſideretur non determinatè, vt *rectus*, iuxta temperantiæ regulam (quo pacto eſt actus elicitus temperantiæ) ſed præciſè, & abſtractè, quatenus eſt motus concupiſcentiæ, qui poteſt indifferenter & bonus, & malus eſſe, eſt propriè materia temperantiæ, quatenus nimirum à virtute temperantiæ rectificatur.

Dixi etiam præciſè materiam Iuſtitiæ contineri eiuſmodi operationibus externis, nec addidi, *rectis, aut iuſtis*: nam ſi determinatè cõſiderentur eiuſmodi operationes vt iuſtæ & rectæ factæ per Iuſtitiã, non tam materia Iuſtitiæ, quàm actus illius quidã (nimirum imperati) cenſeri debent. Materia autem iuſtitiæ ſunt, quatenus præciſè ſunt operationes externæ erga alterum, quę ſecundùm communem rationem ſuam indifferenter eſſe poſſint & iuſtæ, & iniuſtæ. In eadem namque materia verſantur virtus & vitium cõtrarium: Virtus quidem eam rectam reddendo, vitium autem, prauã & auerſam à rectitudinis regula. Quocirca D.Thom. artic.8. ſubtiliter dixit, *materiam virtutis moralis eſſe, quæcunque per rationem rectificari poſſunt*, cùm ſcilicet ex ſe poſſint eſſe & recta, & non recta.

Dixi etiam materiã Iuſtitiæ contineri eiuſmodi operationibus externis, quibus homines *inter ſe cõmunicant*, &c. ad excludẽdam materiam illius Iuſtitiæ impropriè dictæ, quæ eſt communicatio & habitudo operationum non inter homines diuerſos, ſuppoſito diſtinctos, ſed eiuſdem hominis ad ſe ipſum ſecũdùm diuerſas ſui partes, vt ſecũdùm rationem & appetitum, vel diuerſorum appetituum: Quæ diuerſę hominis partes quando rectè

A & conuenienter inuicem ſe habent, dicitur impropriè & metaphoricè eſſe quædã iuſtitia hominis erga ſeipſũ, vt docet Philoſophus, lib.5.Ethic.c.11.circa finem, & D.Thom.art.2. De qua Iuſtitia nunc non loquimur, ſed de ea quæ eſt erga alterum ſuppoſito diſtinctum.

Dixi denique, materiam Iuſtitiæ contineri eiuſmodi operationibus externis, quibus homines inter ſe communicant *quidpiam ſibi vel tribuendo, vel detrahendo, &c.* Nam vtroque modo ex his conſtituit iuſtitia rectitudinẽ æqualitatis in ſua materia, vt docet Philoſophus 5. Ethic.c.4.vbi aſſerit, ad conſtituendam Iuſtitiæ æqualitatẽ oportere detrahere ei qui plus habet; & ei qui minus habet, adiungere. *Id enim*, inquit, *quo medium exceditur, a maximo eſt detrahendum.* Vt ſi ab eo qui habet ſex, detrahatur vnum, & detur habẽti quatuor. Quo fiet, vt
B vterque redigatur ad æqualitatẽ quinarij numeri, qui eſt medium inter ſex & quatuor, tanquam inter plus & minus.

SECVNDA propoſitio. Operationes externæ, quibus continetur Iuſtitiæ materia, duplicis ſunt generis. Nam per quaſdam illatum datur, vel detrahitur alteri res quæpiã externa, & à perſonis ipſis ſeiuncta, vt frumentum, pecunia, &c. per quaſdam autem non item, ſed res quæpiam interna, vel à perſonis ipſis non ſeparata; vt bona exiſtimatio, ſeu honor, vita, libertas, incolumitas corporis, &c. circa quæ nimirum ſunt iuſtæ, vel iniuſtæ diffamationes, aut venerationes, cædes, mutilationes, incarcerationes, &c. Ac propterea quòd tam latè patent externæ actiones, in quibus materia Iuſtitiæ continetur, dixit D.Thom.art.8.materiam Iuſtitiæ eſſe tum *exteriores actiones*, tum *exteriores res*, quibus ſibi inuicẽ homines
C communicare poſſunt, vt rectè in illo art. obſeruauit Caietanus.

Patet autem hæc propoſitio ex doctrina Philoſophi, 5.Ethic.c.4.vbi docet, Iuſtitiam & Iniuſtitiam eſſe quoque in actionibus perſonalibus, & in iis locum etiam habere *plus & minus*, (quę generatim appellat *damnũ & lucrum*) & medium Iuſtitiæ. *Nam cũ hic*, inquit, *percuſſus eſt, ille percuſſit: hic interficit, ille autem interiit: affectio & actio in partes nõ æquas diuiſa eſt: ſed de lucro detrahens iudex, dãno redigere ad æqualitatem eas conatur.* Patet etiam eadem propoſitio ex ipſa ratione Iuſtitiæ, quæ eſt in primis ipſas perſonas exæquare, addendo ei qui minus habet, vel detrahendo ei qui plus. Quod ęquè fieri poteſt circa res
D exteriùs à perſonis ſeparatas, & internas, vel à perſonis non ſeparatas.

TERTIA propoſitio. In vtriuſque generis operationibus præcedẽte propoſitione explicatis, virtus Iuſtitię ita verſatur, vt in eis attingat mediũ, ſeu mediocritatẽ inter plus & minus, definitã ex proportione, ſeu æſtimatione ipſius rei, ſiue externæ & ſeparatæ à perſonis, ſiue internæ, aut coniunctæ, in qua conſtituit æqualitatem. Quod aliis verbis ſignificari ſolet, cùm dicitur, medium iuſtitiæ eſſe *medium rei*, & nõ ſolùm medium rectę rationis per comparationem operis ad operantem, ſicut ſunt media virtutum aliarum moralium. Hanc aſſertionem ponit D.Tho.hic ar.10.ex doctrina Philoſophi 2.Ethic. c.6.& nos etiam ſufficienter eam declarauimus & con-
E firmauimus, partim tomo 2.q.7.de Virtutibus. p.1.partim in hac diſput.quæſt.1.p.1.vbi refutauimus in hac re Buridanum.

QVARTA propoſitio, ex præcedentibus cõſequens: Rectè ex parte materiæ aſſignatur hoc diſcrimen inter Iuſtitiam & alias virtutes morales, quòd Iuſtitia cum virtutibus ſibi annexis, quæ ſunt ad alterũ, verſatur circa *operationes*; aliæ verò virtutes verſantur circa *paſſiones*. Ita docet D.Thomas ar.9.& colligitur manifeſtè ex Philoſopho 2.Ethicor.cap.6. Et 5.Ethicor.cap.2. 3.& 4. Nam 2. Ethicorum cap. 6. affirmat, virtutem moralem verſari circa *affectus*, (id eſt paſſiones) vel *actiones*, ita quidem, vt in affectibus ſectetur medium inter plus & minus quoad nos (quòd poſtea cap. 7. oſtendit

ſigillatim

Digitized by Google

ſigillatim in virtutibus, quæ verſantur circa paſſiones, vt in Fortitudine, Temperãtia, & iis annexis) in actibus verò ſectatur medium, *quod ad rem ipſam*; quod oſtendit poſtea in Iuſtitia lib.5.Ethi.locis citatis; vbi ſe id explicaturum de Iuſtitia, dixerat 2. Ethicor. capite 7. circa finem.

Et probatur hoc ipſum manifeſtè ex dictis. Nam in hoc differt Iuſtitia ab aliis virtutibus, quòd aliæ perficiunt hominem, attingendo mediũ in actionibus, quibus aliquo modo afficiatur ipſe, & ſe habeat ſecundùm ſe; Iuſtitia verò, quibus aliquo modo ſe habeat erga alterum, vt ſæpè eſt dictum: ſed per *paſſiones* intelligimus in propoſito actiones eas quibus homo ſecũdùm ſe afficitur; per *operationes* verò, eas quibus afficitur, & ſe habet aliquo modo erga alterum (euiuſmodi ſunt actiones voluntatis, vt p.ſeq. trademus) Ergo rectè dicitur Iuſtitia in hoc ab aliis virtutibus differre, quòd ipſa circa operationes, aliæ verò circa paſſiones verſentur.

Sed aduerſus hanc doctrinam Obiicit nonnulla Buridanus, 5.Ethic. quæ.1. quibus non tam eam falſam eſſe, quàm ſe non ſatis intellexiſſe Ariſtotelem oſtẽdit. Sunt autem potiſſimùm hæc: Primo: Omnis virtus verſatur circa operationem, cùm Ariſtoteles 2. Ethic. c.6. definiat, virtutem eſſe, quæ bonum facit habentem, & eius opus reddit bonum: Ergo non eſt id proprium Iuſtitiæ.

Respondeo, loqui ibi Ariſtotelem de opere qualicũque; quomodo etiam paſſio eſt opus & operatio. Nos autem cùm dicimus, Iuſtitiæ proprium eſſe verſari circa operationes, loquimur de operationibus, per quas primariò & immediatè diſponatur homo in ordine ad alterũ; quas etiam ibidem Ariſtoteles vocauit peculiariter *actiones*, diſtinguẽs eas ab affectibus, ſeu paſſionibus.

Secvndo, Omnis virtus moralis circa voluptates, doloréſque verſatur, vt expreſsè tradit Ariſtoteles 2. Ethic.cap.5. Ergo etiam Iuſtitia, atque adeò non eſt proprium aliarum, quòd verſentur circa huiuſmodi aliquas paſſiones.

Respondeo per diſtinctionem antecedentis. Nam falſum eſt, omnem virtutem verſari circa voluptates & triſtitias, tãquam circa *propriam materiam*, quomodo hic dicimus Iuſtitiam nõ verſari circa vllas paſſiones. Vnde Philoſophus 2.Ethic.c. 7. triſtitias & voluptates, tanquam materiam quidem aſſignat ſoli temperantiæ: & non has paſſiones, ſed timores & audacias Fortitudini. Verum autem eſt, omnem virtutem, atque adeò etiam Iuſtitiam, verſari circa voluptates & triſtitias, tanquam circa *effectus* quoſdam conſequentes virtutis actum, vt ait D.Thom.art.9.ad 1. quia nimirum virtutis opus voluptatem adfert, & triſtitiam de contrario. Vnde, vt ait Philoſophus 1.Ethic.cap.8. *non eſt iuſtus, qui non gaudet iuſtis operationibus.*

Poſſumus etiam dicere cum eodem Philoſopho in illo ipſo loco obiecto, ſcilicet 2.Ethic.cap.3. omnem virtutem, atque adeò etiam Iuſtitiã, verſari circa voluptates & triſtitias, non eas redigendo ad mediocritatem, tanquam propriam materiam, ſed eas vincendo & ſuperando, tanquam impedimẽta ſui recti operis; ne illi ſcilicet aut voluptates obſtent pelliciendo ad vicioſum opus contrarium, aut triſtitię, ab illo retrahendo. Ita ſeipſum planè declarauit Ariſtoteles in illo loco 2. Ethic. c.3. *Moralis*, inquit, *virtus circa voluptates, doloriſque verſatur, quippe cùm*, inquit, *ob voluptatem mala agamus, ob dolorem vero ab honeſtis abſtineamus.*

Tertio. Per paſſionem Iræ & Concupiſcentiæ, homo diſponitur quoque erga alterum, vt patet: Ergo etiã virtutes, quæ huiuſmodi paſſiones moderantur, nempe Fortitudo & Temperantia, verſantur circa operationes, quibus homo aliqualiter ſe erga alterum habet, & non ſola Iuſtitia.

Respondeo, per eiuſmodi paſſiones immediatè quidem & primariò diſponi hominem benè vel malè ſe-
A cundùm ſe, vt patet ex eo, quòd earum laus vel vituperium in ipſis primò conſiſtit & perficitur, vt ſuſcipiuntur animo, & afficiunt ipſum operantem, etiamſi fortè nullum habeant effectum externum erga alterum: quãuis ſecundariò etiam diſponitur homo aliqualiter erga alterum per eiuſmodi paſſiones. At per operationes, in quibus verſatur iuſtitia, primariò diſponitur homo erga alterum ſecundùm propriam earum rationem, cuius indicium eſt, quòd illarum laus non eſt perfecta & conſummata, donec erga alterum exterius exerceatur. Et ſic eſt intelligendum diſcrimen à nobis aſſignatum inter iuſtitiam, & virtutes alias, per hoc, quòd aliæ circa paſſiones, iuſtitia autem circa operationes, quæ ſint erga alterum, verſatur. B

Qvarto. Sæpe paſſiones obſtant, quominus homo exerceat opus iuſtitiæ: Ergo ad iuſtitiam etiam ſpectat moderatio eiuſmodi paſſionũ; cùm pertineat ad vnamquamque virtutem, operari rectè in ſua propria materia, ſuperatis omnibus obſtantibus difficultatibus.

Respondeo, nihil valere Conſequentiam. Nam ad eſſentiam quidem vniuſcuiuſque virtutis tantùm ſpectat operari rectè in ſua materia ſuperatis ab ipſamet quidem difficultatibus iis, quæ ex propria quidẽ ratione materiæ cuiuſque virtutis exiſtunt; non autem ſuperatis etiam ab ipſa quibuſcunque aliis extrinſecis difficultatibus ex materia virtutum aliarum exiſtentibus. Tunc enim non eſſet locus vllus pluribus virtutibus, ſi vnius & eiuſdem virtutis munus eſſet ſuperare difficultates omnes vndecunque prouenietes. Nam non ſupereſſent C difficultates ſuperandæ ab aliis virtutibus, & ſic neque locus pro aliis, cùm virtus ſit circa difficile, vt docet Ariſtoteles 2.Ethic.c.3.6.& 7.

Quanquam verum eſt quidem, ad ſtatum perfectum cuiuſq; virtutis pertinere operari rectè in ſua materia, nulla omninò difficultate obſtante: ſed omni difficultate ſuperata, partim à ſe, partim ab aliis virtutibus ſibi connexis, iuxta ea quæ de Virtutum connexione docuimus tom.2.quæ.7.de virtutibus, punct.2. vbi etiam qu. 4.p.1. explicauimus, quomodo iuſtitia non ſit circa paſſiones, ſed circa operationes erga alterum. Atque ex his facilè oſtendemus p.ſeq. alium quendam errorem Buridani circa ſubiectum iuſtitiæ.

D

PVNCTVM QVARTVM.

In quo ſubiecto ſit Iuſtitia.

D. Thom. art. 4.

Tria ſunt hac de re certa, & vnum controuerſum. Primo certum eſt, iuſtitiam non eſſe in Intellectu, tanquam in ſubiecto. Nam vt rectè ait D.Thom.art.4. nemo cenſetur iuſtus, ideò ſolùm quia verè aliquid cognoſcat, ſeu ratione ſtatuat, ſed quia iuſta eligat, & ex electione agat.

Secvndo, certum eſt, iuſtitiam eſſe in aliquo appetitu hominis, tãquam in ſubiecto. Nam, cùm virtus ſit in ea potentia, à qua proximè elicitur virtutis actus; & iuſtitia nõ ſit in intellectu, vt iam dictum eſt; reliquum eſt, vt ſit in aliqua alia potentia hominis, quæ ſit proxi- E mum principium actus boni & iuſti, vt diſtinguitur ab actu intellectus, & includit electionem obiecti iuſti, aut eſt ipſa electio iuſti obiecti. Tale autem principiũ proximum huiuſmodi actus boni & iuſti, eſt appetitus aliquis, vt rectè affirmat D.Thom.art.4.eo ſenſu, quo iam explicaui, & annotauit quoque illic Caiet.

Tertio certum eſt, iuſtitiã eſſe in appetitu intellectiuo, id eſt, in volũtate. Patet id *primò* ex Philoſopho, 5. Ethic.c.1. aſſerẽte ab omnibus iuſtitiam nominari eiuſmodi habitum, quo homines iuſtè agunt, *voluntque iuſta.* Et cap.5. vbi ait. *Iuſtitia eſt, qua iuſtus dicitur iuſti operator ex electione*, quæ nimirum eſt voluntatis actus. *Secundò*, idem patet ex Vlpiano in L.Iuſtitia, ff. de iuſtitia & iure,

definiente

Digitized by Google

definientem iuſtitiam per voluntatem tribuendi vnicuique ius ſuum,vt vidimus p.1. *Tertiò* ratione. Nam virtus quæpiam in ea potentia eſt,quæ & poteſt ſuo actu tendere in proprium obiectum talis virtutis,& in hoc ipſo habet peculiarẽ difficultatem : Sed potentia voluntatis poteſt actu ſuo tendere in proprium iuſtitiæ obiectum, ſcilicet in bonum alterius.& in hoc ipſo habet peculiarẽ difficultatem:Ergo in illa eſt iuſtitia.

Minor probatur. Nam ſicut intellectus poteſt concipere bonum alienũ &exęquationem cum altero(quę eſt obiectum iuſtitiæ):ita etiam voluntas complecti , vt quæ eſt appetitus ſequens intellectum. Et non eſt dubium quin ſicut procliue eſt vnicuique bonum ſuum proprium expetere & procurare: ita etiam difficile,curare & ſtabilire velle bonum alienum. *Multi enim ſunt* (inquit Philoſophus 5.Ethic.cap.1.) *qui in priuatis rebus virtute vti poſſunt;in cæteris quæ ad alium ſpectant non poſſũt.* Et infrà: *Peſſimus igitur eſt,qui & ſecum & cum aliis prauitate vtitur,optimus autẽ qui non ſecum,ſed qui cum aliis virtutes exercet,quippe cùm id difficile admodum ſit.* Quæ non modò ob difficultatem iuſtitię legalis(de quibus in primis loquebatur Philoſophus) ſed etiam iuſtitię particularis veriſſimè pronunciari poſſunt.

CONTROVERSVM autem nonnihil eſt,an ſit etiam conſtituenda in appetitu ſenſitiuo quædam iuſtitia circa bonũ alienũ,quæ licet reipſa à iuſtitia,quæ eſt in voluntate,ſit diſtincta, tamen in nomine & in materia cũ ea iuſtitia conueniat,ſicut tom.2.q.2.de virtutib.q.2.diximus,à nonnullis Theologis probabiliter cõſtitui virtutes alias tum in voluntate,tum in appetitu ſenſitiuo. Dixi autem id de iuſtitia eſſe *nonnihil* controuerſum;nã ſolus Buridanus 5. Eth. q. 1.in fine,remittens lectorem ad ea quæ 1.Eth.q.vlt.de ſubiecto virtutum aliarũ diſputauit,opinatur non modò virtutes alias quæ verſantur circa paſſiones,vt Fortitudinẽ & Tẽperantiã,&c.ſed etiam iuſtitiam eſſe tum in appetitu ſenſitiuo, tũ in voluntate.

Quam opinationem immeritò hic attribuunt quidã Scoto in 3.diſt.33.& Ockamo,q.10. & Almayno in moralib.tract.3.c.6. Nam ij ſicut & alij,quos tom. 2.q. 2.de. virtutibus p.2. citauimus , alios duntaxat habitus virtutũ ponunt in voluntate & in appetitu; Iuſtitiã autẽ nunquã ponunt niſi in ſola voluntate.Vnde Sotus etiam lib.3.de iuſtit.q.2.ar.4.affirmat , neminem eſſe qui diſſentiat à D.Thoma in hoc quòd iuſtitiã ponit hic art. 4.in ſola voluntate.Diſſentit tamen , vt dixi,ſolus Buridanus,conſtituens eam quoque in appetitu ſenſitiuo.

Fundamentum autẽ Buridani eſt illud,quod iã euertimus p.præced.in fine, ſcilicet quòd paſſiones quoque appetitus ſenſitiui impediunt & obſtãt quominus quis exerceat opus iuſtitiæ; vt immoderata cupiditas pecuniarũ,vel ira erga creditorem,quominus quis ſoluat id quod debet : Ergo ad iuſtitiæ virtutem pertinebit moderari has paſſiones, vt omni prorſus ſuperata difficultate,operetur rectè in propria materia; ac proinde in appetitu etiã ſẽſitiuo erit,cuius nimirũ actus ſũt illę paſſiones.

Sed omnino perſiſtendũ eſt in ſententia D. Thom. hic ar.4.& aliorum communi,quæ iuſtitiam & virtutes ei annexas,quę verſantur circa alterum,in ſola voluntate veriſſimè ponit. PRIMO,quia obiectũ eius eſt ęqualitas cum altero,quatenus hæc continetur proportione qua ſtat cum altero,& cũ bono alieno, vt alieno. Quã rationẽ obiecti formalẽ non percipit ſenſus atque adeò neque eam complectitur appetitus ſenſitiuus cognitionem ſenſus ſequẽs.Datus eſt enim homini (vt aliis animalibus)hic appetitus ad expetendum & procurãdum bonum duntaxat proprium,vt abſolutè bonum,& non vt proportionatum alteri,ſicut argumẽtatur D.Thom.

SECVNDO,quia difficultas ea quæ ex paſſionibus appetitus ſenſitiui exiſtit in reddendo alteri ius ſuũ(quod eſt iuſtitiæ munus) ſufficienter ſuperatur per virtutes alias moderantes in appetitu ſenſitiuo eiuſmodi paſſio-

A nes.Ergo ſuperuacanea eſſet propter eiuſmodi difficultatẽ iuſtitia in ſenſitiuo appetitu. Antecedẽs probatur. Nã ſi quis ſit beneficio temperantiæ moderatus in cupiditate pecuniarũ,vt eas non plus neque aliter expetat,quàm licet & expedit,hóc certè non retardabit immoderata cupiditas pecuniarũ à ſoluendo quod creditori ſuo debet.Quod idem de paſſione iræ aut timoris, & aliis affectionibus appetitus iraſcibilis ſimiliter dici poterit,ſi fuerint per virtutem fortitudinis ad mediocritatem redactæ.

Fundamentum verò Buridani quàm ſit infirmum ſeu potiùs nullum,iam ante oſtendimus ſub finem puncti præced. Nam ſi ad vnamquamque virtutem ſpectaret ſuperare omnes omnino difficultates , quæ vllo modò

B obſtare poſſint recto ipſius operi, vnica virtus abundè ſufficeret,neq. eſſet plurib.locus,vt illic argumentabamur.Itẽ non modò tunc iuſtitia vna deberet etiam eſſe in appetitu ſenſitiuo,ſed etiam duæ,nimirum altera in appetitu cõcupiſcibili:altera in iraſcibili,cùm ex vtroque poſſint exiſtere immoderatæ paſſiones, quæ obſtẽt recto iuſtitiæ operi.Item ſequeretur etiam ex illo fundamento Buridani,temperantiam, nõ modò eſſe in appetitu concupiſcibili,ſed etiam in iraſcibili; & fortitudinẽ non modò eſſe in appetitu iraſcibili , ſed etiam in concupiſcibili.Cùm ex quolibet appetitu iſtorum poſſint exiſtere difficultates , quæ obſtent cuilibet virtutum harum exercitio,vt patet. Hæc autem concedere,

C omnino eſſet abſurdum & inauditum.

Quare (ſicut p.præced.diximus) ſufficit vt vnaquæque virtus ſuperet difficultates , quæ obſtant illi ex ratione ſuæ propriæ materię,quod facit abundè vnica iuſtitia exiſtens in voluntate.Nam in voluntate nimirum ſunt propriæ difficultates iuſtitiæ,quatenus facilè quiſque propriis cõmodis voluntate intentus negligit bonum alienũ.Quod autem hîc intempeſtiuè nõnulli diſputãt,An virtutes aliæ, quæ ſunt circa paſſiones in appetitu ſenſitiuo,ſint etiam in voluntate, de eo nos tanquam in proprio loco prolixè diſſeruimus tom.2.q.2.de virtutibus,p.2.

PVNCTVM QVINTVM.

An iuſtitia ſit virtus præſtantiſsima inter omnes virtutes morales.

D

D.Thomas artic.12.

COMPARATIO virtutum moralium , quoad perfectionem,non tam mihi vtilis,& ſcitu digna , quàm obſcura & difficilis cognitu videtur. Nam quælibet virtus abſolutè eſt ſatis præſtans,& quoad aliquid etiam cenſeri poteſt reliquis præſtantior, vt intelligi poteſt ex diuo Thoma multis in locis , quibus inſtituit variarum virtutum cum aliis comparationem ; vt Miſericordiæ,ſuprà q. 30.art.4.& Iuſtitiæ,hoc loco,& Religionis,q.81.artic.6.& Obedientiæ,qu.104. a.3.& Liberalitatis q.117.ar.6.& Fortitudinis q.123.art. 12.& Patientiæ,q.136.a.2.& Temperantiæ,q. 141.art. 8.& Virginitatis,q.152.art 5. & Humilitatis,q.1.art.5.

E Cùm autẽ alia virtus in alio aliis excellat,ſimpliciter quidem illa erit cẽſenda reliquis præſtantior,quæ conſideratis omnibus habeat dignitatem maiore dignã ęſtimatione,ſiue quia in pluribus attributis excellat , ſiue quia in aliquo ſiue aliquibus,quę præponderent.Quod certè dignoſcere difficillima & perobſcura res eſt , vt etiam tom.2.q.7.de Virtutibus,p.3.docui luculento teſtimonio S.GREGORII NAZIANZENI,initio orationis de paupertate fouenda , ſeu de pauperum amore. Quæ cauſſa eſt cur mihi non videatur operæpretium tã prolixè de huiuſmodi comparationibus virtutum diſputare,quàm faciunt hoc loco aliqui,miſcentes etiam ea quę ad tractatus aliarum virtutum ſpectant.

Quod ad iuſtitiã quidem attinet,quatuor mihi occu-

PVNCTVM PRIMVM.

Quale & quantum peccatum ſit Iniustitia.

D.Thomas artic.1.& 4.

CVm iniuſtitia & iuſtitia opponantur, & oppoſita æquè latè pateant, tot modis dicitur iniuſtitia, quot iuſtitia, vt etiam Philoſophus 5. Ethic.c.1.annotauit. Itaque oportet diſtinguere ſignificatus huius vocabuli Iniuſtitia vt intelligatur, de qua iniuſtitia in hac diſputatione nobis ſermo ſit, & quale ac quantum ea ſit peccatum. Habet autem hoc vocabulum tot ſignificatus, quot vocabulum iuſtitia.

Nam *Primò* ſignificat generatim quemcunque vitioſum habitum vel actum, aut etiam omiſſionem actus legi repugnantem. Iuxta quam ſignificationem dixit Philoſophus 5.Ethic.cap.1. eũ eſſe iniuſtum qui eſt *illegitimus*, id eſt, à lege exorbitans in quacunque materia. Cui conuenit etiam ſententia D.Ioan.1.epiſt.c.3.vbi generatim definit peccatum eſſe *iniquitatem*, atque adeò iniuſtitiam à lege exorbitãtem. Id enim ſignificat *ἀνομία*, quo vocabulo Ioannes vſus eſt. In propoſito autem non adeò generatim vſurpamus iniuſtitiæ vocabulum.

Secundò, ſignificat defectum gratiæ iuſtificantis, per quam nimirum habet ſe homo rectè erga Deũ. Ac multò minus loquimur nunc de huiuſmodi iniuſtitia.

Tertiò, ſignificat vitium & peccatum oppoſitum iuſtitiæ legali, quo ſcilicet quis faciat contra id quod ex iuſtitia legali debet facere propter bonũ cõmune. Et huiuſmodi iniuſtitia non eſt omnino præter inſtitutũ præſentis diſputationis, quamuis neque eſt tã eius propria quàm alia iniuſtitia particularis, de qua mox dicemus.

Atque vt iuſtitia legalis eſt ſpecialis virtus ſecundùm ſuam eſſentiam ab aliis virtutibus diſtincta (vt quæſt. præced.p.2. diximus) ita etiã iniuſtitia hæc illegalis (vt D.Thomas ar.1.appellat) eſt ſpeciale peccatum, ſi ex contemptu quidem boni communis & ex certa intẽtione faciendi contra illud, cõmittatur, vt docet D.Thom. a.1.& Sotus etiam rectè annotauit li.3. de iuſtit. quæſt. 3 artic.1.ad 1. Alioqui enim non erit diſtinctum peccatum ab iis quæ committuntur contra virtutes eas quatum actus ſunt exercẽdi ex imperio iuſtitiæ legalis, ſed erit communis quædam conditio eiuſmodi peccatorũ, & quaſi commune peccatum, vt appellat Sotus. Quemadmodum communis quædã cõditio peccatorum mortalium eſt, & non ſpeciale peccatum, quod per ea omnia fit etiam contra charitatem erga Deum & ſeipſum, atque etiam contra obedientiã: niſi quis ex formali intentione velit eiuſmodi peccata committere vt ſunt etiam contra charitatem & obedientiam, atque adeò ex odio Dei & ſui, & ex contemptu præcepti. Tunc enim diſtincta & peculiaria eatenus peccata eſſent.

Nec poteſt dubitari quin prædicta iniuſtitia illegalis ſit peccatũ mortale ex ſuo genere diſtinctũ ab aliis, vel non diſtinctum, prout ex certa intentione, vel ſine ea (iuxta iam dicta) cõmittitur. Nam habet iſtud peccatum ex ſe deformitatem grauem, cùm per illud violetur bonũ cõmune, quod eſt maius & diuinius particulari, vt ait Philoſophus 1.Ethic.c.2. Itẽ quia ſi ex intentione cõmittatur hæc iniuſtitia illegalis, hominem impellit in omnia alia peccata, perpetranda nimirum ex contemptu boni communis, quod lædunt: ſicut contra, iuſtitia legalis propellit hominem ad vſum omniũ virtutũ, vt ſunt cõducibles bono cõmuni. Id quod voluit D. Tho.ar.1.ſignificare cùm dixit, iniuſtitiã illegalẽ *quantum ad intentionẽ*, eſſe generale vitium, quia per contemptum boni cõmunis poteſt homo ad omnia peccata deduci, ſcilicet vt homo cõmuni noceat. Ex paruitate autẽ materiæ, vel ob imperfectionem deliberationis, per accidens fieri poteſt vt iniuſtitia legalis ſit tantummodo veniale peccatum.

Quartò, ſignificat iniuſtitiæ vocabulũ vitium & pec-

A catum peculiariter oppoſitum iuſtitiæ particulari quo ſcilicet violetur æqualitas vnius ad alterũ, quam tuetur particularis iuſtitia, vt vidimus quæſt.præced.p.1.& 2. Ac huiuſmodi iniuſtitia particularis maximè ſpectat ad inſtitutum præſentis diſputationis, quæ eſt in primis de particulari iuſtitia & vitiis ac peccatis ei oppoſitis.

Nec dubitari poteſt quin hæc iniuſtitia ſit & vitium vt conſiſtit in habitu contrario habitui iuſtitiæ; & peccatũ, vt eſt oppoſita actui iuſtitiæ, atque adeò vt actualiter per eã delinquitur; quo pacto in primis hic de ea diſputatur. Atq; eſt omnino hæc iniuſtitia peccatũ mortale ex ſuo genere, vt docet D.Thom.a.4. Nã ex ſua ratione detrahit alteri bonum, quod debet ei ex charitate velle, atq; ita repugnat charitati, in qua eſt vita animæ.

B Quanquam poteſt eſſe veniale, vt patet ex doctrina D.Thom.ar.4. ad 2.ob materiæ paruitatem, vel ob imperfectionem actus non ſatis deliberati, vel non ſatis voluntarij, vt ob ignorantiã culpabilẽ; qualis ſolet eſſe plerumque ignorantia Iuris, iuxta doctrinã D. Thomæ ar.4.ad 1. Si autẽ fiat iniuſtitia ex ignorantia inculpabili, qualis ſolet ſæpe eſſe ignorantia facti, nullum peccatum erit. De qua ignorantia interpretatur ibi D.Thom. quod Philoſophus ait 5.Ethic.c.8. *ignoſcenda eſſe quæ ex ignorantia facimus.*

Patet autem latè peccatum hoc iuſtitiæ particularis. Tum quia diuiditur in varias ſpecies tanquam ſpecies ſubalterna, nẽpe primò in iniuſtitiam contra iuſtitiam diſtributiuam, & iniuſtitiam cõtra iuſtitiã commutatiuam:

C Et deinde in varias porrò ſpecies iniuſtitiæ contra commutatiuam, pro diuerſis valde modis quibus cõtra eã iuſtitiam delinqui poteſt, vt ſuis locis videbimus. Tũ etiam quia poteſt hæc iniuſtitia admitti vel per *omiſſionẽ* actus iuſtitię abſolutè debiti, vel per *commiſſionẽ* actus contrarij iniuſtitiæ; quę iniuſtitia commiſſionis propriè etiam nominari ſolet iniuria. Nam ſicut idẽ eſt iuſtũ & ius, ita etiã iniuſtitia, iniquitas & iniuria. Iniuria enim per iuris defectum dicitur, vt ſubindicat Philoſophus, 5.Ethic.c.1.vbi iuri iniuriam tãquam contrarium quid opponit. Vnde etiam Terentius in Hecyra:

Offerre me tibi iniuriam immerenti iniquum eſt.

Sed quid ſit iniuſtitia, & quale atque quantũ ſit peccatum, puto ſatis ex his intelligi.

D

PVNCTVM SECVNDVM.

Quonam modo Iniuſtitia committi poſſit.

D.Thomas artic.2.& 3.

IN MODO, quo iniuſtitiæ peccatum committi poteſt, aliquid eſt conſiderandum ex parte eius qui iniuſtitiã ſiue iniuriam facit: & aliquid ex parte eius qui eam patitur. Ac ex parte quidem eius qui iniuſtitiam *facit*, ſciendũ eſt, diſtingui ex ſententia Philoſophi 5.Ethic.ca.6.& 8.hæc tria: *Iniuſtum facere; Iniuſtè, ſiue iniuſtitiam, facere; Eſſe iniuſtum, ſiue tanquam iniuſtum operari.*

E Poteſt enim *iniuſtum* facere is etiam qui inuoluntarius & inuitus facit quidpiã, quod per ſe ſit cõtra æqualitatẽ iuſtitiæ. Vt qui accipit ab altero aliquid inuincibiliter ignorans eſſe ipſius: vel qui inuitus verberat & lędit aliquem, altero ad id mouente violenter eius manum quod eſt exemplum Philoſophi. 5.Ethic.c.8.

Vt autem quis *iniuſtè* etiam, atque adeò iniuſtitiam ſiue iniuriam faciat, requiritur vt & id quod facit, ſit per ſe iniuſtum, & id ſponte ac voluntariè faciat. *Cum enim* (inquit illic Philoſophus) *ſpontaneum fuerit, vituperatur: tuncque etiam eſt iniuſtè factum. Quare ſi, inquit, vt iniuſtũ quidem eſſe quidpiam poſſit, quod tamen nondum iniuſtè factũ ſit, niſi id etiam efficeret vt ſponte factum ſit.* Et tunc demum committitur iniuſtitiæ peccatum.

Vt autem quis ſit etiam *iniuſtus*, vel tanquam iniuſtus operetur, requiritur vt faciat iniuſtum, & faciat ſponte, non qualitercunque, ſed ex mera electione, quia ſcilicet ſibi iniuſtitia placeat, nõ autem ex paſſione, vt ex ira aut cupiditate; ac proinde neceſſe ad id eſt, vt faciat ex iniuſtitiæ habitu pluribus vitioſis actibus cõparato, ante quem nimirum non ſolet quiſpiam ex mera electione & malitia ſine paſſionis impulſu operari malè. Iuxta illud Iuuenalis: *Nemo repente fit peſſimus.*

Ita docet non modò S. Thom. art. 2. ſed etiam Philoſophus 5. Ethic. c. 8. *Qui*, inquit, *ex ira aliiſque affectibus lædunt & peccant, iniuſte quidem agunt, ſuntque hæc iniuſtè facta, nondum tamen iniuſti ob hæc, quippe cùm læſio ipſa ex prauitate minimè euenerit. Nã cum ex electione læſerit quiſpiam, tum demum iniuſtus ac prauus eſt.* Etſi video ſanè cõtrouerſiã fore ſolùm de nomine, ſi quis contendat, eſſe etiam iniuſtum eũ qui quomodolibet iniuſtè agit volũtariè, etiamſi non ex ſola electione & ex habitu. Sed præſtat tamen hac de re loqui, vt loquitur Philoſophus, & D. Thomas, & doctiſſimi quique alij.

Quanquam ſi ſermo ſit de iniuſtitia, vt eſt defectus gratiæ iuſtificantis (quo modo id vocabulum à Theologis & in Scriptura ſacra ſæpè accipitur) & vt iniuſtus quis dicitur per defectum huius gratiæ; non eſt dubium quin is ſit & dici debet iniuſtus, qui quomodocunque agit iniuſtè mortaliter; ſicut cõtra, iuſtus, qui facit quod debet ad acquirendã & conſeruãdam gratiam: Iuxta illam ſententiam Ioan. 1. epiſt. cap. 3. *Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt.* Vbi tamẽ non legimus: *Qui facit iniuſtitiã, iniuſtus eſt*: ſicut quidam recens D. Thom. Commentator hic art. 2. recitauit.

Porrò D. Thom. a. 2. ad 3. rectè aſſignat diſcrimen inter obiectum iniuſtitiæ, ſcilicet *Iniuſtum*, & obiectũ iniuſtitiæ, ſcilicet *Intemperatum*, & aliorum eiuſmodi vitiorum circa paſſiones; quòd poteſt quis materialiter facere iniuſtum non faciendo ſimul iniuſtè; non poteſt autem, ne materialiter quidem, facere intemperatum, niſi ſimul faciendo intemperãnter, atque adeo peccando. Loquitur enim D. Thom. de iniuſto & intemperato per ſe & formaliter; & ſenſus diſcriminis huius ab eo aſſignati eſt, quòd poteſt quis materialiter (id eſt, abſq; ratione formali culpæ in ipſo actu) facere id quod per ſe & formaliter eſt iniuſtum, non ſimul faciẽdo iniuſtè voluntariè, eò quòd propria ratio iniuſti ſicut & iuſti exiſtit ex ipſa re, & non ex cõparatione ad voluntariè operantẽ. non poteſt autem quis vllo modo, atque adeò ne materialiter quidem, facere id quod eſt intemperatum formaliter, quin ſimul intemperanter & voluntariè faciat, eò quod propria ratio intemperati, ſicut & temperati, & eiuſmodi obiectorũ, circa quæ paſſiones verſantur, ſumitur ex comparatione ad operãtem voluntariè.

Si autem loquamur de intemperato & iniuſto non formaliter, ſed materialiter, non eſt negandũ, quin poſſit quis etiam facere id quod materialiter eſt ipſi intemperatum non faciendo intemperanter & voluntariè. Nã cũ Noë v. g. inuoluntariè, & neſciens vim vini, plus quã oportuit bibit, id fecit quod materialiter fuit ipſi intẽperatum, quamuis non fecit intemperanter, id eſt, volũtariè, atq; adeò neq; formaliter ſibi intemperatum. Et ſimiliter Iacob cũ inſcius & inuoluntarius cognouit Liã.

Atque hoc ipſo modo interpretatur quoque hanc D. Thom. doctrinam hic ar. 2. Caietanus, ſed obſcuriſſimè prorſus. Huc enim ſpectat quod monet, quando D. Tho. ait in corpore eius articuli, poſſe quem materialiter facere iniuſtum, non faciẽdo iniuſtè, particulam materialiter referri debere ad *facere*, non autem ad *iniuſtum*; & ſimiliter quando in reſponſione ad 2. dicit, non poſſe quem ne materialiter quidẽ facere intemperatum. Sed quidquid ſit de interpretatione Caietani, res ipſa & ſententia D. Thom. intelligi debet ita vt diximus. Et hactenus de modo, quo iniuſtitia committitur ex parte eã facientis ſiue inferentis iniuriam.

Ex parte autem eius, qui iniuſtitiam *patitur*, aliquid etiam annotandum eſt in modo, quo iniuſtitia committitur. Nam ſententia Philoſophi 5. Ethic. cap. 9. & 11. & D. Thom. hic artic. 3. eſt, fieri non poſſe vt quis patiatur veram & formalem iniuſtitiam volens, ſed æquè oportere, vt qui patitur iniuſtitiam, patiatur eam nõ volens; atque eſt neceſſe vt qui iniuſtitiam infert, inferat eam volẽs, ſicut antè docuimus. Quæ Philoſophi & D. Tho. ſententia ab omnibus tanquã veriſſima meritò recepta eſt. Eam autem ego declarabo & probabo duabus euidentibus rationibus.

Primam duco ex formali obiecto iniuſtitiæ ſic: Impoſſibile eſt, vt quis patiatur iniuſtitiam carentem obiecto iniuſtitiæ formali: Sed ſi quis pateretur iniuſtitiam volens, hoc ipſo pateretur iniuſtitiam carẽtem obiecto iniuſtitiæ formali: Ergo impoſſibile eſt vt quis patiatur iniuſtitiam volens. Maior patet. Nam vera iniuſtitia nõ poteſt carere obiecto ſuo formali: Ergo nec poteſt quis pati iniuſtitiam veram, quæ obiecto ſuo careat.

Minor probatur & declaratur hoc altero Syllogiſmo ſic: Obiectum formale iniuſtitiæ eſt inæqualitas violãs æqualitatem vnius cum altero volũtariam. Sed tali obiecto careret iniuſtitia, quam quis volens pateretur: Ergo pateretur iniuſtitiam carentẽ obiecto iniuſtitiæ formali, quod eſt impoſſibile.

Probatur huius Syllogiſmi Maior. Nam obiectum iniuſtitiæ ad contrarium obiecto iuſtitiæ, illudque violãs. Etſi autem obiectum iuſtitiæ ſecũdùm propriam rationem præciſè, qua eſt obiectum talis virtutis, puta iuſtitiæ, continеatur rebus ipſis æqualibus, etiã ſine habitudine ad voluntatem eorũ qui per id obiectum inuicem exæquantur: tamẽ ſecundùm rationẽ communem obiecti cuiuſdã moralis, qua eſt obiectum iuſtitiæ, vt eſt moralis virtus ordinem omnino habet ad rationem & voluntatẽ eorum qui per illud exæquantur, atque adeò eatenùs eſt quid voluntarium, per hunc enim ordinem ad rationem & voluntatem hominis conſtituitur totũ genus morale, vt tomo 2. diſput. 2. q. 13. p. 1. docuimus.

Minor etiam eiuſdem Syllogiſmi (ſcilicet cariturам eiuſmodi obiecto deſtruente æqualitatem iuſtitiæ volũtariam, iniuſtitiam eam quam quis volens pateretur) facile probatur. Nam vt aliquis volẽs patiatur iniuſtitiã, non aliter poteſt intelligi quàm per hoc, quòd velit ſibi de bonis naturæ aut fortunæ aliquid detrahi ab altero, atque per eam detractionẽ (quantum eſt ex vi eius) corrumpi & tolli æqualitatem ipſius cum altero. Qui autẽ hoc vult, eo ipſo deſinet velle huiuſmodi æqualitatem, ac proinde inæqualitas per eã detractionem inducta, nõ violat æqualitatẽ voluntariã, quæ eſt obiectũ iuſtitiæ. & per cõſequẽs nec talis inæqualitas eſt obiectũ iniuſtitiæ. Ex quo denique efficitur vt ſi quis volens pateretur iniuſtitiã, is ſanè iniuſtitiã pateretur carentẽ iuſtitiæ obiecto. Quod cũ ſit impoſſibile, impoſſibile etiã eſt vt quis patiatur iniuſtitiã volẽs, ſicut hac 1. ratione cõcluſimus.

Secundam rationem ad id ipſum probandum ex mente D. Thom. ar. 3. duco à natura ipſa actionis & paſſionis ſic: In omni genere actionis & paſſionis, quæ non ſit immanens, ſed tranſiens (qualis eſt illatio & paſſio iniuſtitiæ) impoſſibile eſt paſſionem eſſe quoque ab ipſo patiente tanquã à principio actiuo in illo genere: Sed ſi aliquis pateretur iniuriã volens, paſſio hæc in ſuo genere, nimirum morali, eſſet etiam à patiente tanquam è principio actiuo in eodem morali genere: Ergo impoſſibile eſt vt quis patiatur iniuſtitiam volens.

Maior probatur: quia de ratione actionis & paſſionis tranſeuntis eſt, vt actio ſit ſolùm ab agente tanquam à principio actiuo; paſſio autem habeat ſolùm principium receptiuum & paſſiuum in patiente. Hinc etiã Philoſophus lib. 8. Ethic. tex. 40. & aliàs concludit impoſſibile eſſe, vt idem ſit agens & patiens reſpectu eiuſdem actionis & paſſionis: quia tunc idem eſſet in potentia tantum ad aliquid (nimirum vt patiẽs) & ſimul in actu, reſpectu

Digitized by Google

eiuſdem tanquam agens, quod eſt impoſſibile de lege ſaltem ordinaria in actionibus ſaltem tranſeuntibus;nã de immanentibus peculiarem hoc habet difficultatem, vt tomo 1.diſput.1.q.3.p.3.vidimus. A

Minor autem probatur.Nam in genere morali,cauſa efficiens ſeu principium actiuum *Quod*, eſt homo ipſe per ſuam voluntatem:Ergo qui vult ſibi ab altero quippiam de bonis naturæ aut fortunæ detrahi, ipſemet eſſet cauſa & principium actiuũ huius paſſionis ſuæ moralis,ſi verè in hoc iniuriam pateretur.Eſt autem id impoſſibile.Igitur impoſſibile quoq; eſt vt quis verè patiatur iniuſtitiam volens,non minus ſanè quàm vt quis(vt antè diximus)inferat iniuriam ſeu iniuſtitiam non volens,quod eſſet perinde atque non agendo agere; ſiquidem voluntas,vt dixi,eſt principium actiuum,quo agit homo in hoc genere morali. B Indicauit verò hanc rationẽ D.Tho.art.3.Sed vt vim habeat,& rem ipſam declaret,ita planè,vt fecimus,eſt formanda.

Diximus autem ex Philoſophi & D.Thom. ſententia non poſſe fieri vt quis volens patiatur *verã & formalem* iniuſtitiam.Nam iniuſtitiam quidem materialiter,vt idẽ eſt quod reipſa iniuſtũ, ſicut poteſt quis facere non volens(vt ſuprà diximus)ita etiã volens pati,ſed tunc non patietur id propriè moraliter, ſecundùm voluntatem, ſed phyſicè, & proinde per accidens in genere morali. Atque ita intelligi debet Philoſophus 5. Ethic.c.9.cùm ait,poſſe vtrũque iſtorũ ex accidenti contingere:*Quippe cum*,inquit,*non idem ſit iniuſta agere & iniuſtè agere, id eſt,iniuria afficere:neque iniuſta pati,& iniuria affici*. C Et eodem modo D.Tho.ar.3.eſt intelligendus,qui hoc ipſum quod Philoſoph.ait,aſſerit,licèt illum ibi nõ memoret.

Itaque non negamus quin poſſit quis & facere iniuſtum non volens,& pati iniuſtum volens; ſed impoſſibile eſſe affirmamus vt quis veram & formalem iniuſtitiam vel non volens faciat, vel volens patiatur,vt probauimus.Quod cùm ita ſit,meritò Philoſophus 5. Eth.c.8.iudicauit,abſurdè quendam apud Euripidem narraſſe parricidium ſuum illo modo.

Quomodo parentem occiderim,exponam breui:
Volens volentem,vel nolentem non volens.

D Vtrumque enim eſt æquè impoſſibile.ſcilicet vt veram parricidij iniuriam vel filius patri inferat non volens, vel pater patiatur volens.

Porro ex hac doctrina quædam ſequuntur, quæ ſunt notanda, partim ad eam ipſam doctrinã melius perſpiciendam,partim ad vſum diiudicandi rectè, in materia iuſtitiæ & iniuſtitiæ,caſus particulares. PRIMO ſequitur,Chriſtũ Dominum,& ſanctos Martyres,verè fuiſſe paſſos iniuriam à ſuis interfectoribus. Nõ enim voluerunt ipſi actionem illorum iniquam,atque adeò neque ſibi vitam eripi per eam actionem,ſed voluerunt duntaxat æquo & patienti animo eam actionem ferre.

SECVNDO ſequitur, ſi quis volens ſeipſum interimat,aut etiam alterum ita volentem & petentem,minimè eum peccare quidem cõtra particularem iuſtitiam, ac proinde nec teneri alterius ſucceſſoribus quidquam reſtituere.Nihilominus tamen peccat grauiſſimè, tum contra charitatem,qua tenetur & ſibi & proximo vitã ſeruare,atque adeò abſtinere à ſui & proximi cæde: Tũ etiam contra iuſtitiam legalem,qua tenetur bonum cõmune Reipub.curare, ac proinde eam ſuis membris nõ orbare: Tum etiam ſingulariter contra Deum, qui eſt Dominus vitæ hominum, vt qui eius quædam quaſi poſſeſſio ſunt,vt docet D.Thomas art.3.ad 2. Vnde etiã Philoſophus, 5.Ethic.c.11.memorat,olim quoque mulctati à ciuitatibus fuiſſe ſolitos,qui ſeipſos occiderent: *Ei*,inquit,*qui ſeipſum necauit, quaſi ciuitatem iniuria affecerit,ignominia quadam irrogatur.*

TERTIO ſequitur,eũ qui virginem planè volentem, & non deceptam aut coactam,violat,ipſi quidem virgini non teneri ad vllam reſtitutionem,quamuis bene illius parentibus,ſi inſcij & inuoluntarij paſſi ſunt hanc iniuriam in filia,per detrimentum honoris & facultatis eam elocandi.Qua de re plura infrà diſp.9.q.3.p.3.

QVARTO ſequitur,neque eſſe obnoxium reſtitutioni,quod in aliquo contractu plus iuſto quis accipit ab altero planè volente dare & minimè decepto: Iuxta illud nimirum axioma (quod iam à nobis probatum eſt) *Volenti & ſcienti non fit iniuria.* Vt neque tenebatur quidquam Diomedes reſtituere Glauco illi,quem Homerus ſcribit dediſſe Diomedi,

Aurea pro ferreis, ac pro centena nouenis.

Nulla enim iniuria Diomedes Glaucũ affecit, ab eo, quantũ ipſe dare voluit,accipiendo,vt rectè etiam Philoſoph.5.Eth.c.9.indicauit,Homerianũ illud cõmemorans: *Qui enim*,inquit,*ſua ipſius dat,nulla afficitur iniuria.*

Sed diligenter eſt diſcernendum in huiuſmodi largitionibus;quid ſit illud quod quis voluntariè facit.Nam ſi tantummodò exterius & in præſenti vult dare ad redimendam vexationem propriam, vel ſuæ cõſulendum neceſſitati,non autem interius etiam vult transferre in alterum,rei quam dat dominium; vt qui pecuniã latroni ad effugiendum vitæ periculum,vel vſurario fœnus dat,conſtat, eum qui ſic accipit,debere reſtituere.Quæ omnia ex his quæ infrà in aliis huius diſputationis quæſtionibus diſſeremus,clariùs patebunt.

QVÆSTIO QVARTA.

De Iudicio vt eſt quidam actus Iuſtitiæ.

D. Thomas 2.2.quæſt.60.

QVATVOR *ſunt explicanda.* PRIMO,*Quidnam in Propoſito ſit Iudicium,& quomodo ſit Iuſtitiæ actus.* SECVNDO,*Quatenus iudicium de altero ſit licitum vel illicitum in* Iudice. TERTIO, *Quatenus item ſit licitum vel illicitum in homine priuato.* QVARTO,*Quatenus quoque dubitatio de altero ſit licita vel illicita.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quidnam in propoſito ſit Iudicium,& quomodo ſit Iuſtitiæ actus.

D.Thomas art.1.

IVDICII vocabulũ varios admodum habet ſignificatus,apud Iuris præſertim Doctores,vt notat Sylueſter,verbo,Iudicium & copioſius Nauarrus in Comment. ſuper Rubricam de Iudiciis,n.14. Præcipui ſignificatus huius vocabuli ſunt quinque:ex quibus duo tantùm pertinent ad inſtitutum noſtrum. A

PRIMO,ac maximè propriè, ſignificat definitionem eius quod eſt ius,ſeu iuſtum, & æquum inter aliquos, connotando ſimul quandam poteſtatem compellendi partes ad executionem iuris definiti,ſi ſit opus. Cuiuſmodi iudicium eſt nimirum ſententia iudicis,quæ idcirco maximè propriè hac voce iudiciũ ſignificatur. Deriuatur enim hæc vox à verbo iudico,quod propriè ſignificat,ius dicere.Sicut etiã verbũ Græcũ δικάζω,ei verbo Latino reſpondẽs. Vnde iudex nominatur δικαστής,à δίκαιον,quod eſt ius,ſicut Philoſoph.etiã annotauit,5.Eth. cap.4.Hanc ſignificationem huius nominis cẽſuit quo-

que eſſe maximè propriam D.Tho hic art.1. ſi quæ docet in reſponſ.ad 3.adiungas ad ea quæ ibidem tradit,in corpore. Ac propter poteſtatem illam coactiuam,quam dico eo nomine in hac ſignificatione connotari, dixit Paulus Iuriſconſultus in L.iudicium.ff.de iudiciis, *iudicium ſolui*(id eſt, euertati) *vetante eo,qui iudicare iuſſerat.* Et de iudicio in hac ſignificatione poteſt illud intelligi Eccleſiaſt.18. *Ante iudicium para iuſtitiam tibi.*

Secvndo, per metaphoram tranſlatum eſt id vocabulum,ad ſignificandum id quod per ſententiam iudicis iudicatum eſt aut iudicandum, & præſertim condẽnãdo.Vt Ioan.5. *Procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ,qui verò mala egerunt,in reſurrectionem iudicij.* Et 1.Cor.11.*Iudicium ſibi manducat & bibit.*Sicut etiam iudicium pro re iudicata legitur apud Cicer.li.1.de Diuin.

Ehen,iudicauit iudicium inclytum
Inter Deas treis aliquis.

Tertio ſignificat etiam per metaphoram, hoc nomen,quædam quæ ad iudicis iudicium aliquo modo attinent. Vt tribunal ipſum,in quo fertur iudicium,& cõtentionem ipſam partium,& totam actionem iudicialẽ, &c.Vnde dicitur aliquis in iudicium vocari, & comparere in iudicio; Et aliud eſſe iudiciũ ſæculare, aliud Eccleſiaſticum, vt patet ex cap.Quanto,extra de Iudiciis.

Qvarto,ſignificat etiam quamcunque intellectus definitionem & ſententiam priuati etiam hominis.Quo pacto ad *Syneſin*,quæ eſt pars quædam potentialis prudentiæ,pertinere dicitur bene iudicare, vt vidimus diſput.præc.q. 2. & 3.Et eſt hic vſus huius nominis apud omnis generis auctores frequens, licèt rariùs in ſacris literis,in quibus tamen aliquãdo inuenitur.Vt Iſai. 59. de impiis:*Viam pacis neſciuerunt,& nõ eſt iudicium* (nempe rectum & bonum) *in greſſibus eorum.* Et ad Tit.3.de hæretico homine:*Cùm ſit proprio iudicio cõdemnatus.* Frequentius tamen, vt dixi,apud alios auctores ita ea vox vſurpatur, & maximè apud Ciceronem.Vt cùm ait,initio quæſt.1.Tuſcul. *Meum iudicium ſemper fuit,omnia noſtros aut inueniſſe per ſe ſapientius quàm Græcos, aut accepta ab illis feciſſe meliora.*

Qvinto, ſignificat peculiariter eã intellectus ſententiam & definitionem, quæ fit de probitate vel prauitate alterius.Quomodo Latinè dicitur iudicium fieri de dignitate alicuius, aut fieri de alicuius indignitate, ſeu peccato,iudicium temerarium. Ac verbum iudico, vt ſignificat huiuſmodi aliquod iudicium de altero facere,frequens eſt in ſacris literis.Vt Matth.7. *Nolite iudicare,vt non iudicemini*,& alibi ſæpe,vt poſtea videbim⁹.

Ad propoſitam noſtræ diſputationis ſolùm Prima, & hæc Qvinta, acceptio huius nominis *Iudicium,* pertinet,ſcilicet vt iudicium eſt vel definitio & ſententia iudicis de materia iuſtitiæ;vel definitio & ſententia cuiuſlibet de altero, ſiue de alterius probitate vel prauitate. Nam iuxta has duas eius vocabuli acceptiones, iudicium ſi rectũ ſit, erit iuſtitiæ actus, vt oſtendemus.

Ac poſſumus ab his duabus quaſi ſpeciebus iudicij vnam communem iudicij rationem abſtrahere, ſecundùm quam deſcribimus iudicij actum,vt ad propoſitum ſpectat,ſic: *Iudicium eſt quædã intellectus practici definitio, & ſententia circa alterum.*Hæc enim iudicij ratio vtrique iudicio iam dicto (ſcilicet iudicis in materia iuſtitiæ, & cuiuſque circa probitatem vel prauitatem alterius) cõmunis eſt,ſiue vniuocè, ſiue analogicè;parum enim hoc ad inſtitutum noſtrum intereſt; quanquam verius eſt analogicè tantùm eſſe eam rationem communem iudicio vtrique,cum iudicij vocabulum primo & principaliter iudicio iudicis attributum ſit, vt initio diximus,& inde ad alia tranſlatum.

Quidnam igitur in propoſito ſit iudicium,ex his iam patet.Quo conſtituto declarandum deinde eſt quonam modo huiuſmodi iudicium, tum in communi, vt illud deſcripſimus,tum ſecundum vtramque ſuam quaſi ſpeciem ſit actus iuſtitiæ. Nam id etiam quæſitũ eſt in hoc

A puncto.Et quod attinet quidem ad iudicium hoc in cõmuni,dicendum eſt,illud,ſi omni ex parte fuerit rectũ, eatenus eſſe iuſtitiæ actũ etiam elicitum in genere moris,quatenus ad ſtabiliendam inter aliquos æqualitatẽ, eſt debitum alteri;vel ratione officij,vt in iudice,vel ratione iuris,quod naturaliter vnuſquiſque habet ad bonam famam,conſiſtentem nimirum in alterius bona de ſe exiſtimatione.Hæc aſſertio ſolùm indiget explicatione ſingularum eius particularum.

Dixi igitur,*ſi iudicium omni ex parte fuerit rectum.*Nam ſi ex aliqua parte fuerit prauum, nullius virtutis actus erit,ac proinde nec iuſtitiæ: cùm actus vllo modo malus nequaquam ſit ex virtute,vt ex ipſa virtutis definitione oſtendimus,tom.2.q.1.de virtutibus,p.1. Quænã

B autem conditiones requirantur,vt iudicium circa alterum ſit vndequaque rectum,docebimus p.2.& 3.

Dixi etiam id iudicium eſſe iuſtitiæ actum *elicitum in genere quidem moris.* Nam quamuis vt eſt actus intellectus,non ſit phyſicè quidem actus elicitus à iuſtitia,quę eſt in voluntate,moraliter tamen à iuſtitia elicitus cenſeri debet ſecundùm eam quidem ſui rationem, qua nõ habet aliam laudẽ niſi iuſtitiæ,nimirũ quatenus eſt alteri debitus ad ſtabiliendam æqualitatẽ, vt paulò pòſt exponemus.Nam etiam operationes exteriores, vt habẽt laudem iuſtitiæ,cenſentur à diuo Thoma,quæſt.59.art. 9.ad 2.ita propriè pertinere ad iuſtitiam,ſicut paſſiones interiores rectæ pertinẽt ad alias virtutes, nimirum *eli-*

C *citiuè* in genere moris,non obſtante, quòd phyſicè quidem non magis operationes exteriores ſunt à voluntate,in qua ſola eſt iuſtitia,quàm iudicium circa alterum. Itaque quamuis phyſicè quidem iudiciũ rectum de altero nõ ſit à iuſtitia,eſt tamen ab ea moraliter, non ſolùm imperatiuè,ſed etiam elicitiuè; vt etiam actiones exteriores iuſtæ propter rationem dictam. Et hanc vim habet quod D.Thom.art.1.ad 1.docet, iudicium rectum & iuſtum eſſe à iuſtitia non tanquam à proferente & exercente illud(nimirum phyſicè)ſed tanquam ab inclinante in illud,vt iuſtum eſt;quo ipſo eſt à iuſtitia ſub ea ratione elicitiuè moraliter.

Dixi etiam iudicium de altero rectum eſſe actum iuſtitiæ *quatenus eſt debitum ad ſtabiliendam æqualitatem inter aliquos.*Nam quatenus iuxta regulas prudẽtiæ eſt ve-

D rum iudicium; non iuſtitiæ,ſed prudentiæ actus eſt elicitiuè,non modò moraliter,ſed etiam phyſicè,cùm ſit actus intellectus; in quo prudentia eſt iuxta doctrinam quoque D.Thomæ ar.1.ad 1.

Dixi denique eſſe id iudicium actum iuſtitiæ,quatenus ad ſtabiliendam æqualitatem inter aliquos eſt debitum alteri, *vel ratione officij iudicis,vel ratione iuris vniuſcuiuſque ad propriam famam.* Nam alterutro modo contingit eſſe id iudicium alteri debitum ad ſtabiliendam æqualitatem:Ratione quidem officij iudicis,ad ſtabiliẽdam æqualitatem inter aliquos in quibuſcũque rebus, de quibus lis eſſe poſſit:Ratione autẽ iuris vniuſcuiuſque ad propriam famam,eſt debitum alicui rectum de ipſo iudicium, ad ſtabiliendam eius æqualitatem cum aliis ſimilibus in bono famæ & exiſtimationis, quam verè meretur; quæ æqualitas iniquè violaretur per ſi-

E niſtram de ipſo opinionem,qua ſuo vitio dignus non ſit, iuxta ea quæ punct.3.trademus.

Poteſt autem vtroque modo (ſcilicet ratione officij iudicis, & ratione iuris ad propriam famam) eſſe debitũ alicui rectum iudicium dupliciter.Vno modo,ex hypotheſi,quòd iudicium fiat de illo vel de eius cum altero controuerſia: Quo modo ſemper tale iudicium eſt debitum ei qui illo dignus eſt,ſiquidem nunquam licet ſiniſtrum & iniquum iudicium circa aliquem ferre. Altero modo, abſolutè quoad exercitium,ſcilicet vel ratione officij,vt iudex debet ſuo tempore abſolutè ferre iuſtã ſententiã:vel ratione neceſſitatis proximi:cũ ſcilicet quis in neceſſitate aliquã cõſtitutus indiget alteri⁹ teſtimonio,& iudicio bono de ſua probitate, ad tuendã

ſuam

Digitized by Google

ſuã famam,vel vitã,& fortunas ſuas. Et hoc modo non pro omni tẽpore,ſed pro certo,iuxta occurrentes circũſtantias eſt debitum alicui rectum & iuſtum iudicium. Et hactenus quidem explicauimus,quatenus ſit iuſtitiæ actus iudicium circa alterum, prout in communi illud deſcripſimus,& prout ſpectat ad præſentem diſputationem; Id quod ex D. Thoma certè, & aliis ſcriptoribus non eſt facile colligere.

Quomodo autem in ſpecie quoque iuſtitiæ ſit actus, iudicium in iudice,itèmque iudicium de altero in quolibet homine priuato,faciliimè & breuiſſimè ex iam dictis declarari poterit.Nam quod attinet ad iudicis iudicium,ſi illud iuxta ea quæ tradEmus p.ſeq.vndequaque rectum fuerit, atque ideò determinauerit id quod verè eſt ius & iuſtum; omninò ratione huius obiecti erit actus iuſtitiæ,etiam elicitiuè moraliter, iuxta ea quæ de iudicio in communi ante diximus. Eſt enim ius,ſeu iuſtum, formale obiectum iuſtitiæ, quod proinde iudex determinans,actum exercet iuſtitiæ, & veluti quædam iuſtitia animata eſt, vt pulchrè dixit Philoſophus, 5. Ethic.c.4.*Vnde etiam,* inquit, *cùm altercantur homines,ad iudicem confugiunt.* Ac propterea quoque in Scriptura monentur iudices *vt diligant iuſtitiam.*Sap.1.quia ex iuſtitia iudiciũ eorum proficiſci debet.Itẽ alia quadam ratione iudiciũ in iudice eſt etiã actus iuſtitię legalis:quatenus nimirũ decernit id quod eſt vtile bono cõmuni.

Quod autem attinet ad iudicium cuiuſlibet priuati de probitate vel prauitate alterius, illud quidem tũ eſt iuſtitiæ actus,cùm eſt & tale quale debet(iuxta ea quæ p.3.trademus)&de probitate alterius;quatenus per huiuſmodi iudicium ſtabilitur alicuius cum aliis æqualitas in bono famæ, vt antea explicuimus. Iudicium autẽ de improbitate alicuius,quantũuis ſit verũ, tamen non videtur *per ſe* habere laudem iuſtitiæ,ſed ſolùm prudentiæ,vt eſt verum.Ratio eſt,nam tale iudicium neque ei, de quo habetur, vtile,ac debitum eſt,vt patet,neque vlli alteri;ſiquidem alter nihil cõmodi acquirit propterea quòd quis verè cenſeatur improbus.Itẽ quia falſum iudiciũ de alicuius probitate nemini alteri nocet, neque iniuſtum eſt(ſicut rectè ſtatuit D.Tho.art.4.ad 4.) Ergo neque iudicium verum de alicuius prauitate eſt *per ſe* iuſtum. Cùm enim contrariorum contraria ſit ratio; ſi iudiciũ verum de prauitate alicuius eſſet per ſe iuſtũ: iudicium falſum de alicuius probitate eſſet per ſe iniuſtum,cùm ſint hæc iudicia de eodem homine contraria.

Dixi autem iudicium verũ de alicuius prauitate non eſſe iuſtũ *per ſe.*Nam *per accidens* poteſt eſſe debitum & iuſtum; ſicut contrà iniuſtum iudicium falſum de probitate. Vt ſi duo ſint competitores & æmuli in procuratione,ſiue expectatione alicuius emolumenti,ſiue dignitatis,& is qui verè probus ac dignus eſt,priuetur ea dignitate,ſiue emolumento, propterea quod alter verè improbus & indignus non iudicetur eſſe talis,aut falsò iudicetur probus & dignus: ſicut attigit bene Nauarr. in comment.ſuper Rubric.de iudiciis,n.47.

Quid igitur ſit in propoſito iudicium, & quomodo ſit iuſtitiæ actus non modò in iudice, ſed etiam in quolibet iudicante de altero,hactenus puto eſſe ſatis explicatum.Atque ex hac explicatione patet, non abs re facere D.Thom.& alios, quòd in hac qu. diſputant de rectitudine iudicij non modò iudicis,ſed cuiuſlibet priuati de altero, atque adeò etiam de iudicio quouis temerario de altero,quale eſt id quod continetur leui ſuſpicione de prauitate alterius, atque etiam de dubitatione circa alterius innocentiam, &c. vt videbimus p.3.& 4. Quæ certè diſputatio videri poſſet longè petita & aliena ab hoc loco, niſi hæc quæ nos explicauimus, & alij prætereunt,rectè animaduertantur.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quatenus ſit licitum vel illicitum iudicium in iudice.

A D. Thom. art. 2.5.6.

QVÆDAM hac de re ſunt certa, & aliquid controuerſum. PRIMO certum eſt Chriſtianæ religionis profeſſionem in Chriſtiano homine non obſtare quominus is iudicis officio fungi, atque adeò vt iudex iudicium ferre poſſit. Hæc aſſertio ex fide certa eſt. Contrà verò ſenſerunt VValdenſes, vt refert Guido,atque etiam Anabaptiſtæ huius temporis: nimirum eſſe illicita inter Chriſtianos iudicum munera & iudicia: ducti quibuſdam Scripturæ teſtimoniis, quæ ſtatim diluemus.

Probatur autem PRIMO noſtra aſſertio teſtimoniis Scripturæ noui Teſtamenti, quæ maximè pertinent ad Chriſtianos.Nam 1.Cor.6.ait Paulus: *Secularia iudicia ſi habueritis,contemptibiles qui ſunt inter vos, hos conſtituite*
B *ad iudicandum.Sic non eſt ſapiens quiſquam in vobis,qui iudicare poſſit fratrem ſuum:*Et ad Rom.13. de Principe dicitur:*Non ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit.* Quæ certè auctoritas vindicandi & puniendi in Principe, non ſine iudicandi etiam auctoritate eſt. Vnde in Scriptura aliàs vtraque auctoritas,Principis nimirum & Iudicis, ſolet cõiungi. Vt Pſal.2.*Et nunc Reges intelligite,erudimini qui iudicatis terram.*Et Pſal.148. *Laudate Dominum, &c. Principes, & omnes iudices terræ.* Et Ierem. 32. *Regnabit Rex & ſapiens erit,& faciet iudicium,& iuſtitiam in terra.*

SECVNDO,probatur ex perpetuo vſu Eccleſiæ iã inde ab Apoſtolorum temporibus:Nam D.Petrus non ſine iudicis auctoritate condemnauit Ananiam & Saphiram.Acto.5. & deinceps in ſequentibus temporibus,tũ
C ſecularia, tum Eccleſiaſtica iudicia in Eccleſia eſſe paſſim vſurpata,conſtat manifeſtè ex veterum monumentis,& ex hiſtoria & actis antiquiſſimorũ Conciliorum. Quo in genere luculentum teſtimoniũ eſt S. GREGORII NAZIANZENI,in oratione ad ciues timore perculſos,& Principem iraſcentem,vbi iudicialem auctoritatem in Epiſcopis eſſe ſic aſſerit,vt ei etiam Principis poteſtatem ſubiectam eſſe dicat.*Nam vos quoque*(inquit ad Principem) *Poteſtati meæ, meiſque* SVBSELLIIS *lex Chriſti ſubiicit.*

TERTIO probatur ratione. Nam quod iure naturali eſt vtile & neceſſarium ad bonum ſtatum Reipub. minimè tollitur, ſed potiùs ſtabilitur per Chriſtianæ religionis inſtituta:quippe cùm religio Chriſtiana non deſtruat, ſed perficiat naturam: Sed officium iudicum &
D iudicia iure naturali vtilia & neceſſaria ſunt ad bonum ſtatum Reipub.Ergo minimè tollantur per Chriſtianæ religionis inſtituta.

Minor patet, *Primùm* exemplo omnium populorum qui tanquam neceſſaria ad tuendum Reip.ſtatũ,iudicia huiuſmodi vſurparunt: atque etiam olim ipſe populus Dei ex diuino mandato,vt patet Deutero. 16. vbi Deus Moyſi ſic præcepit:*Iudices & Magiſtratus conſtitues, &c. vt iudicent populum iuſto iudicio, nec in alteram partem declinent.*

Deinde patet eadem minor ratione manifeſtè.Nam ſi iudices & iudicia nõ eſſent, quibus hominum lites terminarentur,maxima perturbatio in Repub. ſequeretur, neque ipſæ ſcriptæ leges tam prodeſſent, quã obeſſent,
E dum quiſque pro arbitrio ad ſuum ſenſum & voluntatem detorqueret verba legis.Non ſecus videlicet quàm nunc videmus,hæreticos in materia fidei,cum maxima confuſione doctrinæ ipſorum, detorquere ad ſuos ſenſus verba Scripturæ,eò quòd nullum in fidei cauſſis iudicem admittunt præter ipſa Scripturæ verba,quæ ſunt norma,& quaſi lex fidei ſcripta.

Nec nituntur VValdenſes & Anabaptiſtæ argumentis firmis. PRIMVM argumentum illorum hæreticorũ erat,quod ait etiam Dominus,Matthæi 5.*Si quis voluerit tecum iudicio contendere,& tunicam tollere,da ei & pallium.* RESPONDEMVS cum ſancto Auguſtino, in epiſtola 5. ad Marcellinum, ſenſum eſſe,non vt quis vitet iudiciũ

Digitized by Google

tanquam rem illicitam, ſed vt parato quis ſit animo ad patienter ferendam quamuis iniuriam, ſiue in iudicio, ſiue extra; atque adeò etiam iniuriam, qua iniquè ei auferatur non modò tunica, ſed etiam pallium. Sicut eodē modo intelligi debet, quod ibidem Dominus ait: *Si quis te percuſſerit in vna maxilla, præbe ei alteram*: vt ex eodem Auguſtino in dicta epiſtola oſtendimus ſuprà diſputat. 3. quæſt. 16. de Bello, puncto 1. Vbi ad confirmationem huius interpretationis adduximus cum Auguſtino exēplū ipſius Chriſti & Apoſtoli Pauli, qui cū ipſi in maxilla percuterentur, non præbuerūt percutiendā alterā.

SECVNDVM eſt, quod Dominus, Matt. 7. ait. *Nolite iudicare vt non iudicemini.* RESPONDETVR verò, non vetare Dominum omne iudicium; ſed temerarium ſine firma ratione, vt exponit D. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 28. Cuiuſmodi iudicium in primis eſt id quod per rationem humanam temerè fertur de rebus ſupernaturalibus & diuinis: quod idcirco iudicium ibi vetari cenſuit D. Hilarius can. 5. in Matthæū. Item vetat iudicium de alterius erratis nimis ſuperciliosum & ſeuerum, ſine animo vlla ratione ignoſcendi. *De iis enim*, inquit ibi HIERONYMVS, *loquitur, qui cùm ipſi mortali crimini ſint obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt, culicem quidem colantes, camelum verò deglutientes.* Cui interpretationi conſonāt verba illa Domini, quæ ibi ſequuntur: *Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui; & trabem in oculo tuo non vides?* Quanquam præcedentes etiam expoſitiones quadrāt ſimul ei loco; ſicut etiam alia quædam auctoris operis imperfecti in Matthæū, qui vult, prohiberi eo loco iudiciū ortū nō ex beneuolētia, ſed ex amaritudine animi ad vindicādum.

Et verò quòd Dominus non prohibuerit omne iudicium, ſed temerarium, aut alia quacumque ratione prauum, patet euidenter ex eò quòd Ioan. 12. ſimul dānat iudicium temerarium, & commendat rectum iudicium, inquiens: *Nolite iudicare ſecundùm faciem, ſed iuſtū iudicium iudicate.* Atque eodem modo de temerario & prauo iudicio debet intelligi, quod Apoſtolus ad Rom. 14. ait. *Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum?*

TERTIVM argumentum erat; quòd D. Paulus 1. Cor. 6. ait. *Frater cū fratre iudicio cōtendit, & hoc apud infideles? Iam quidem omnino delictum eſt in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quare vos magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?* RESPONDEO, non hîc dānari à Paulo contentionem in iudicio, quaſi ipſa per ſe ſit mala, & multò minus quaſi iudicia ipſa & tribunalia iudicum per ſe ſint mala (cùm ibidem Paulus ſuadeat, vt inſtituantur inter ipſos fideles, ſicut antè vidimus) ſed dānat contentionem ſcandaloſam ex accidenti aliquo; qualis nimirum erat illa fratrum coram iudicibus infidelibus, cum offenſione fidelium aliorum.

Hæc eſt plana interpretatio eius loci; etiamſi demus, Græcam vocem, ἥττημα, eo loco delictum & peccatum ſignificare, vt communiter interpretes intellexerunt, & admittit quoque natura ipſius vocabuli. Nam propriè ſignificat detrimentum, ſeu cladem quam quis patitur, cùm vincitur & ſuperatur; quod vel maximè accidit, cùm quis peccat ſuccumbens tentationi & incentiuo peccati. Itaque maneat, veriſſimum eſſe illud quod diximus eſſe PRIMO certum, ſcilicet iudicis iudiciū non reddi illicitum per profeſſionem Chriſtianæ religionis.

SECVNDO certum eſt, tribus cōditionibus ſimul concurrentibus, iudicium in iudice fore licitum, & illis deficientibus, aut earum aliqua, fore illicitum, vt docet D. Thom. ar. 2. & 6. PRIMA conditio eſt, Auctoritas legitima. Qualem habēt iudices ordinarij aut delegati: atque etiam arbitri; ſiquidem hi quoque iure gentium habent legitimam poteſtatem in eos qui ſe vltrò ſubijciant illorum iudicio, vt bene reſoluit Sotus lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 4. art. 6. Et etiam haberet poteſtatem legitimam is qui ex peculiari Dei inſtinctu fungeretur iudicis officio in aliquo iudicando vel etiam plectendo.

A Quo pacto videtur D. Thomæ art. 6. ad 1. iuſtè Moyſes occidiſſe Ægyptium. Exod. 2. & Phinees Zambri. Nu. 25. Quanquā ibidē addit quoque alias probabiles ſententias de illo facto Moyſis. Alteram Ambroſij lib. 1. Officiorum, cap. 36. qui cenſet licitè id feciſſe Moyſen, titulo defenſionis Hebræi cuiuſdam, quē ille Ægyptius *percutiebat*, vt illic legimus. Alteram D. Auguſtini, qu. 2. in Exod. qui iudicauit, vitioſum quidem illud factum Moyſis fuiſſe, ſed profectum ex indole laudabili; *ſicut ſolet*, inquit, *vbertas terræ, etiam ante vtilia ſemina, quadam herbarum, quamuis inutilium feracitate laudari.* Quod idē de Moyſe aſſeruit lib. 22. contra Fauſtum, cap. 70.

Per defectum autem huius primæ conditionis in iudicio iudicis, ſcilicet legitimæ auctoritatis, dicitur iudiciū illicitū per vſurpationē, ſiue *iudicium vſurpatum*, vt tradit art. 6. D. Thom. Et nihilominùs tamē fieri poteſt, vt iudiciū per ſe alioqui iuſtum alicuius Tyrāni, qui reuera careat legitima auctoritate, obliget: Si nimirum in pacifica poſſeſſione ſit. Nam aliàs rectè conſiſtere politicus Reip. ſtatus non poſſet, niſi dominanti, in iis quæ iuſtè ſtatuit, pareatur: vt fertur ſenſiſſe Franciſcus Victoria, & ego quoque arbitror.

SECVNDA conditio eſt conformitas talis iudicij cum iuſtitiæ regula & *inclinatione*, vt loquitur D. Thom. art. 2. Eſt autem cum regula & inclinatione iuſtitię conforme iudiciū iudicis, quando per illud decernitur id quod reuera eſt iuſtum: etiamſi fortè id iudicium non procedat ab habitu ipſo iuſtitiæ, ſi nimirum illum iudex necdum habeat; non enim id ad iuſtitiam actus requiritur; vt neque ad rectitudinem actuum in materia aliarum virtutum requiritur, vt actu procedant à virtutum habitibus, ſed ſufficit vt ſint tales, qui poſſint à virtutibus proficiſci. Ac propterea notanter D. Thomas dixit, iudicium in iudice debere eſſe ſecundùm *inclinationē* iuſtitiæ, non autem dixit debere proficiſci ab ipſa iuſtitia.

Ac neceſſe eſt, iudicium vt ſecundùm normam & inclinationem iuſtitiæ ſit, ferri ex præſcripto legum iuſtarum ſcriptarum: niſi in caſu aliquo particulari lex ſcripta deficiat, & ideò per epieiceiam ſit iudicandum ex ſola lege naturali contra rigorem ſcriptæ legis, vt faceret ipſe legiſlator, ſi adeſſet; ſicut oſtendit D. Thom. art. 5. & patet ex iis quæ tradidimus tomo 2. quæſt. 5. de Legibus.

D Per defectum autem huius ſecundæ conditionis dicitur iudicis iudicium *iniuſtum*, ſiue iniquum. Neque huiuſmodi iudicium, ſeu ſententia iudicis, ſi reuera ſit iniuſta, vim obligandi in foro conſcientiæ habet: vt rectè tradunt Innocentius & Panorm. in Capitulo, *Quia plerique, Extrau.* de immunitate Eccleſiæ, & Sylueſt. verb. *Sententia*, qu. 11. & Sotus lib. 5. de Iuſtitia, qu. 4. artic. 2. & alij. Nam ſententia iudicis non habet vim, niſi quatenus verè decernit id quod eſt iuſtum. Itaque quando hoc verè non decernit, non obligat, etiamſi alioqui eſſet lata, ſeruato iuris ordine, & ſecundùm allegata & probata. Adeò vt quemadmodum Sotus rectè explicuit, cùm primùm quis nouerit ſibi rem alterius per iniuſtam reuera ſententiam fuiſſe attributam, teneatur in foro conſcientiæ illam alteri reſtituere, etiamſi is fortè non appellauerit, vel non opportunè. Nam per hanc negligentiam appellādi non amittit quis ius ad rem ſuam in foro conſcientiæ, ſed ſolùm in foro externo, in quo ſcilicet non ampliùs auditur, vt Sotus rectè notat. Niſi fortè iam alter bona fide & legitimo tempore præſcripſiſſet rem, à ſe, vel à ſuis maioribus per ſententiam iniuſtam acquiſitam.

Quòd ſi ſententia eſſet iniqua, non ſecundùm rem ipſam iudicatam, ſed ob defectum proceſſus iuridici, vt ſi quis obtineat per ſententiam ita iniquam, quod reuera eſt ſuum: non inde naſcetur obligatio reſtituendi id, quod quis per talem ſententiam obtinuerit, vt rectè aſſeruit illic Sotus.

Eſt tamen in cauſis quidem *Eccleſiaſticis*, vt beneficio-

Digitized by Google

rũ,&e peculiariter in hoc genere aliquid diſtinguendũ. Nam vbi controuerſia eſt inter duos, ad quemnam beneficium,vel aliquod ius Eccleſiaſticum, de iure pertineat,nulla ſententia reuera iniuſta obligat,qua ſcilicet declarando quod ſit iuris,vni beneficium, vel ius attribuatur,quod reuera eſt alterius,ſed debet illud reſignari,& alteri reſtitui,iniuſtitia ſentẽtiæ cognita.Ita tradũt Panormita. in cap.de Conceſſ.præb. & Innocentius in cap.Quia plerique,de immunitate Eccleſ. & Syluester verb.Sententia,q.11.& Sotus lib.3.de Iuſt.q.4.art.2. Si autem non ſit controuerſia de iure inter duos, ſed agatur de vnius priuatione a beneficio in pœnam & collationem eiuſdem in alterum; tunc cenſent Innocentius & Panormit.ſententiam iniquam valere,ſi iniquè damnatus, & priuatus non appellauerit, quia eo ipſo conſentire in collationem alteri factam videatur;ac proinde poſſe illum alterum beneficium retinere.

Sed probabiliùs adhibet huic opinioni Sotus tres limitationes.*Prima*,vt procedat ſolùm, quando iudex dedita opera nõ tuliſſet ſententiam iniquam,ſed bona fide ſecundũ allegata &probata.*Secunda*,quãdo ille alter, cui beneficium collatum eſſet,non fuiſſet cauſſa &procurator iniquæ eiuſmodi ſentẽtiæ,vt etiam rectè annotauit ipſe Innocentius in dicto cap. Quia plerique, & ſentiũt communiter Doctores. *Tertia*,vt procedat eiuſmodi opinio ſolùm in beneficiis,quæ nimirũ dantur arbitrio Prælati:ex quo fit,vt velint ij circa illa eſſe id ratum quod per ſententiã non iuris declaratiuam,ſed priuatiuam(vt Doctores vocant)bona fide iudicant;quandoquidem collatio alioqui eiuſmodi beneficiorum pẽdet ex eorum arbitrio.Id quod non habet locum in aliis rebus,aut iuribus,quæ ex arbitrio Prælatorũ non pendẽt.Vnde ſi quis,inquit Sotus,iniquè ob crimẽ aliquod vt hæreſis,v.g.falsò accuſatus,priuaretur ſuis bonis,deberet ei fiſcus poſtea illa reſtituere, cognita iniuſtitia ſententiæ, etiamſi lata fuiſſet ſecũdùm allegata & probata.Eadem quoque eſt opinio Syluest.verb.Sententia, q.11.præſertim quod attinet ad ſecundam &tertiam limitationem. Et hæc mihi videtur ſolida huius rei ſolutio,omiſſis quibuſdam inutilibus,quæ circa hoc à nonnullis prolixè dicuntur.

Tertio conditio requiſita,vt iudicium iudicis ſit licitum,eſt conformitas eius cum regulis prudentiæ. Ad quam conformitatem duo potiſſimùm requiruntur.*Primò*,vt non fiat iudicium ex leuibus tantùm coniecturis, aut de rebus planè occultis, ſed re ſufficienter & certò cognita, quantùm moraliter fieri poteſt;alioqui iudiciũ erit *temerarium* & ſuſpicioſum,vt ait art.2.D.Thomas.

Et quidem ad aliquem in iudicio condemnandum ad pœnam,certitudo requiritur per idoneorũ teſtium probationem,vt notat Caiet.art.3.conuenienter doctrinæ D.Tho.ibi in fine corporis adiuncta reſponſione ad 1.& patebit ex iis quæ docebimus infrà in quæſtionibus de iudice &teſtibus.Vt autem iudex bene faciat alicui,ſufficit interdum aliqua grauis coniectura ſine teſtibus;vt Caietanus ibi & Sotus lib.3.de Iuſt.q.4.ar.3. confirmãt exemplo Salomonis,qui graui coniectura facta ex ſenſu,quem vera mater oſtendit erga infantem, quem ille veritatem explorandi cauſſa iuſſerat diuidi,præcepit illum tradi ſuæ matri:Neque ideò tamen mulierem alteram condemnauit, propter incautam proprij filij oppreſſionem,& furtum alieni; quia ſcilicet teſtes deerãt.

Secundo,ad illam iudicis conformitatem cum regulis prudentiæ requiritur,vt iudex non ex odio,aut cupiditate,aut alio malo affectu,vel propter prauũ finem, ſed ex iuſtitiæ amore, & propter Reipubl. bonum iudicet. Quod enim ex affectu aliquo prauo fit, minimè fit vndequaque ſecũdùm prudentiã.Nec poteſt iudex immoderata cupiditate,aut alio prauo affectu impeditus ſatis idoneus eſſe cultor iuſtitiæ. Vnde Areopagitæ iudices, qui in Athenienſi Repub.æquiſſimi habebãtur, noctu ſoliti iudicare ferũtur, ne ob aliquem ſiniſtrum affectũ per aſpectum excitatum ad iniuſtitiam deflecterent. Et rectè eandem ob cauſſam dixit Ouidius:

Non bene ſelecti iudicis arca patet.

Sicut etiam Deus grauiſſimè per Michæã,c.3.reprehendit Iudices & Principes Iſraël, quòd *in muneribus iudicabant*.Itaque non eſt dubium,quin vt iudiciũ in iudice ſit licitum, requirãtur omnes illæ tres cõditiones, ſcilicet,legitima *autoritas*,& cõformitas cũ norma &inclinatione *iuſtitiæ*,& conformitas etiam cũ regulis *prudentiæ*.Id quod diximus eſſe Secundo certum.

Tertio,certum eſt,per peccatum quoduis mortale iudicis non ita reddi illicitum eius iudicium, quaſi per quoduis mortale peccatũ amittatur auctoritas iudicis neceſſaria ad licitè iudicandũ. Hic enim error exploratus eſt,damnatus in VViclepho à Concil.Conſtant.ſeſſ. 8.Qui hæreticus, inter alios articulos ſuos ibi dãnatos, art. 15. contendebat, per quodlibet mortale peccatũ amitti omnem iuriſdictionem & dominium. Cui errori manifeſtè refragatur tum Scriptura,tum ratio.

Scriptura quidem:nam ex ea cõſtat,multis quantũuis impiis & ignorantibus Deum, verè competiuiſſe ius prælationis & dominij.Vt Sauli,de quo à Deo, iam reprobato,& ſitiente Dauidis ſanguinem,dixit Dauid,ſuperiorem eum agnoſcens : *Propitius ſit mihi Dominus, vt non extẽdam manum in Chriſtum Domini*.1.Reg.24. Et Nabuchodonoſor,cui Daniel c.4.dixit:*Poteſtas tua in terminos vniuerſæ terræ*.Et cap.5.ad Balthaſar filium eius dixit: *Rex altiſſimus regnum & magnificentiam, gloriam & honorẽ dedit Nabuchodonoſor patri tuo*.Et Chriſtus Dominus de Imperatore Ethnico,Matth.22.*Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari,& quæ ſunt Dei,Deo*.Et Matth.23.*Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia quæcunque dixerint vobis ſeruate & facite:ſecundùm opera verò eorum nolite facere*.Et D.Paulus ad Rom.13.*Omnis*,inquit, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*. Vbi de poteſtatibus Principum ſæcularium loquitur, qui tum non erãt alij niſi Ethnici.Sicut etiam quando D.Petrus epiſt.1.cap.2. dixit:*Subiecti ergo eſtote omni humanæ creaturæ propter Deũ, ſiue regibus quaſi præcellentibus,&c.* Qui & ibidem addit: *Serui ſubditi eſtote omni tempore Dominis non tantùm bonis & modeſtis,ſed etiam diſcolis.*

Aduerſatur etiam illi errori manifeſta *Ratio*.Nã fundamentũ dominij,tum iuriſdictionis, tum aliarum rerum, non eſt gratia diuina, quæ per quoduis peccatum mortale amittitur,ſed ius gentium & cõſenſus hominũ reſpiciens bonum Reip.politicum ; vt videbimus infrà, q.10.Quæ autem ſunt ordinis politici,non magis tollũtur,aut eneruantur propter peccata, quæ ſunt contra Deũ,quã ea quæ ſunt ordinis naturalis.Itaque circa rectitudinẽ iudicij in iudice certa & indubitata apud Orthodoxos ſũt illa tria quæ hactenùs oſtẽdim° eſſe certa.

Controversvm autem in hac re eſt,an iudiciũ iudicis eo ſaltem nomine per peccatũ quodcunque mortale iudicis, reddatur mortaliter illicitũ,quòd indignè videatur tũc iudex fungi ſuo munere.Nam tempore D. Thomæ videntur plerique Theologi ita ſenſiſſe,ſaltem de iudicibus Eccleſiaſticis.Vt Alexan.Hallen.2.p.q.40. mem.3.& ipſe D.Thom.in 4.d.19.q.2.art.2. & eandem opinionem ſequutus eſt Palud.in 4.ead.diſt.q.3.ar.3.& Syluest.verb.Correctio fraterna,q.16.

Argumenta huius opinionis ſunt hæc:Primo,id videtur ſignificaſſe Dominus,Ioan.8. dicens in cauſſa mulieris adulteræ:*Qui ſine peccato eſt veſtrũ, primus in illam lapidem mittat.* Secvndo,quia D.Paulus ad Rom.2.affirmat ſeipſum condemnare eũ *qui idem facit quod iudicat*. Tertio, Patres ſæpè aſſerunt, non debere eum alios iudicare, qui ſit ipſe peccati reus. Vt S. Ambrosivs ſerm.20.in Pſal.118.in illud:*Miſerationes tuæ multæ Domine,ſecundùm iudicia tua viuifica me.Iudicet*,inquit,*de alterius errore,qui non habet quod in ſeipſo cõdemnet. Iudicet ille,qui non agat eadem quæ in alio putauerit puniẽda,ne cum de alio iudicat,in ſe ferat ipſe ſententiam.* Et idem aſſerit

Digitized by Google

D. CHRYSOSTOMVS homi.24.in Matt.circa illud Matthæi 7, *Nolite iudicare.* & alij. QVARTO, quia videtur à iudice in peccato mortali exiſtente valde indignè exerceri munus iudicandi. QVINTO, quia in cap.vltimo, Extrau. de temporibus ordin.dicitur Prælatus in peccato mortali eſſe ſuſpenſus quoad ſe: Ergo peccat mortaliter vtendo ſuo officio.

Sed CONTRARIA ſentẽtia eſt communiter recepta & vera. Nimirum neque ſecularem, neque etiam Eccleſiaſticum iudicem peccare mortaliter vtendo poteſtate ſua iuriſdictionis in peccato mortali, niſi illud ſit publicum & ſcandaloſum: quanquam peccabit quidem venialiter, ſi in peccato mortali, etiam occulto, exiſtens iudicet, vel coarguat alium ſine animi quadam humilitate: per quã, vt ait S. AVGVSTINVS, lib.2.de ſerm. Domini in monte, cap.30. *Congemiſcat, & ad pariter conandũ ſe inuitet.* Ita docet D.Thom. hîc art.2.ad 3. vbi priorem ſententiam mutauit, & ibidem optimè Caiet. & Sot.lib. 5.de Iuſt.q.4.art.2. & Nauar.in Comment.ſuper Rubricam de iudiciis, nu.42. & alij recentiores communiter.

Fundamentũ huius ſentẽtiæ eſt, quia magnũ eſt diſcrimẽ inter vſum poteſtatis ordinis, & vſum ſolius poteſtatis iuriſdictionis, de quo nunc loquimur. Poteſtas nãque *ordinis* in quadam conſecratione cõſiſtit: Et ideò grauis deformitas eſt, eã nõ ſanctè, atque adeò in peccato mortali vſurpare. Poteſtas autẽ iuriſdictionis, nõ in peculiari aliqua conſecratione, ſed in legitima auctoritate gubernandi alios conſiſtit, cuius ſignũ eſt, quod poteſt validè exerceri, etiã à non conſecrato. Quare non eſt adeò magna deformitas ea vti in peccato mortali, ſi alioqui iuſtè exerceatur. Quanquã eſt quidem nonnulla deformitas, nempe venialis, hac etiam poteſtate vti iudicem Eccleſiaſticum in mortali peccato ſine debita humilitate, eò quòd ſuſtinet alioqui perſonã boni, nec talem ſe reuera tunc exhibet, vt rectè declarauit Caiet. Accedit, quòd argumenta pro contraria opinione obiecta nihil planè probant contra hanc noſtram ſententiam.

Ad PRIMVM enim reſpondeo, Dominum per illam ſententiam voluiſſe ſolùm confundere Phariſæos, iudicando, non quid ſub peccato mortali ſit neceſſarium ad iuridicè aliquem condemnandum, ſed quid omninò deceat, & neceſſarium ad id ſit ſub aliquali peccato, nimirũ eſſe immunem à crimine, vel crimen propriũ humiliter agnoſcere; à qua etiã humilitate lõgè Phariſæi aberant. Ad SECVNDVM reſpondeo, cum D.Thom.art.2.ad 3. *condẽnare ſeipſum*, in eo loco Apoſtoli, non ſignificare damnabilem ſe reddere, ſed damnabilẽ ſe oſtendere. Ad TERTIVM reſpondeo, Patres ſolùm ſignificare, id eſſe illicitum, ſi ſine humilitate fiat, ſed non adeò, vt ſit peccatum mortale, niſi fortè ratione ſcandali, quando eſt publicum peccatum. Ad QVARTVM reſpõdeo, ſermonem ibi eſſe de ſuſpenſione ab officio & vſu poteſtatis *ordinis*, vt rectè etiam Caiet.art.2.notauit. Ad QVINTVM reſpondeo, indignitatem illam eſſe ſolùm venialem, quando humilitas abeſt, vt dictum eſt.

Adde, quòd ſi tria priora argumenta valerent, æquè probarent de iudice ſeculari, imò de quolibet priuato in peccato iudicante alium, cùm generatim de omni tali iudicio Scriptura & Patres loquantur. Sed de ratione, qua iudicium in iudice licitũ aut illicitum ſit, ſatis dictũ eſt hactenus. Nam & quædam huc pertinentia tradituri infrà ſumus qu.12.quæ eſt de iniuſtitia iudicum.

PVNCTVM TERTIVM.

Quatenus ſit licitum vel illicitum iudicium de altero, in quolibet homine priuato.

D. Thom. art. 3.

POTISSIMA difficultas eſt de Iudicio, quo quis iudicat de altero quidpiã mali. Nam iudicare de altero bene, raró, & non niſi per accidẽs eſt illicitum, vt diximus p.1.circa finem. Quatenus autem iudicium de alterius malo ſit illicitum, vel licitum, per aliquot diſtinctiones explicari debet. Itaque ponam ea de re nonnullas propoſitiones, in quibus ferè Doctores conſentiunt.

PRIMA propoſitio: Iudicare quidpiã mali de altero, quando cauſſæ ſufficientes ad id ſuppetunt, non eſt illicitum. De hac propoſitione nullũ eſt, aut eſſe poteſt dubium. Nam tale iudicium omninò erit cõforme prudẽtiæ, ac proinde rectum. Itaque propoſitionem hanc meritò, vt certam ſupponunt D.Tho.hîc art.3.& alij communiter. Et poteſt etiã cõfirmari teſtimonio illo Chriſti Ioan.12. *Nolite iudicare ſecundùm faciẽ, ſed iuſtum iudicium iudicate.* Vbi prohibens temerariũ iudicium, quod ſcilicet nitatur leuioribus rationibus, ſeu cõiecturis, quã par eſt (cuiuſmodi eſt coniectura, quæ fit ex facie) ſimul cõmendauit, tanquam rectum & iuſtũ, omne id iudicium, quod minimè leue ſit, ſed ſufficienti ratione fundatum.

Quænam autem cauſſa & ratio ad iudicandum malè de altero ſufficiens putari debeat, non poteſt rectiùs definiri, quàm iudicio prudẽtis, vt etiam Sotus annotauit lib.5.de Iuſt.q.4.ar.5. Nã cauſſa, quæ conſideratâ conditione materiæ, & perſonæ, & aliis circunſtantiis mouere poſſet prudentem ad malè aliquid iudicandum, ſufficiens, & grauis cenſeri debet: contrà verò inſufficiens & leuis, quæ his omnibus cõſideratis prudentem non moueret. Vt, v.g. petulãs conuerſatio ſuſpectarum perſonarum in loco ſuſpecto, cauſſa ſufficiẽs eſt ad mali aliquid iudicandum; ſiquidem prudentem meritò ad id mouere poſſet. Ac ſimiliter ſi quis videret quempiam nocturno tempore domum ſcalis admotis conſcendentem, prudenter exiſtimare poſſet, talem aliquid machinari mali.

SECVNDA propoſitio: Iudicare plenè deliberatè, & pro certo, ſine cauſſa ſufficienti, aliquid mali de altero, quod bonam eius famam notabiliter poſſit lædere, peccatũ mortale eſt. In hac etiam propoſitione omnes conſentiunt. Nam fit tunc grauis iniuria proximo cõtra iuſtitiã, vt explicui p.1. Quiſque enim habet ius ad bonã de ſe exiſtimationẽ in vnoquoque alio, quando cauſſa rationabilis nõ aliud ſuadet: ſiquidẽ eiuſmodi bona exiſtimatione continetur cuiuſque fama. Atque hoc eſt, quod in primis in Scriptura prohibetur, cùm iudicia de aliis prohibẽtur. Vt Matt.7. *Nolite iudicare, vt nõ iudicemini* (quãuis & alios ſimul ſenſus habet hic locus, vt vidimus p.2. Et Rom.14. *Tu quis es qui iudicas alienum ſeruũ*: Et 1.ad Corint.4. *Nolite ante tempus iudicare.* Quem locum perpendens S.AVGVSTINVS tract.90. in Ioannẽ, affirmat debere nos *continere, & cohibere firmas, definitiuáſque ſententias de proximo*; quo teſtimonio adducto ex Gloſſa ordinaria in cap.4.1.ad Corinth. confirmat idipſum D.Thom.art.3.

Dixi autem in propoſitione, iudicare *plenè deliberatè.* Nam alioqui ob imperfectionem actus erit tantùm veniale peccatum iudicium eiuſmodi temerarium, vt alij quicunque mali actus non plenè deliberati.

Dixi etiam iudicare *pro certo*: Quod tum fit, quando ita firmiter quis iudicat, & habet rem pro indubitata, vt iudicij ſui aſſenſus neque *actu* habeat admixtã formidinem de oppoſito (vt habet aſſenſus eius, qui quaſi alternatim iã aſſentitur, iam veretur ne ſecùs ſit & decipiatur, aut etiam ſubinde quoque dubitat, in neutrã inclinãs partem) neque in *potentia propinqua*, vt habet aſſenſus eius, qui quamuis actu non habeat formidinem de oppoſito, nec dubitet, tamen interrogatus an formidet, & putet fortè non ita planè eſſe, ſed rem eſſe incertam, reſponderet ſe formidare, & fortè non ita eſſe, vt bene expoſuit art. 3.Caiet. ab aliquibus malè intellectus.

Dixi etiam iudicare *ſine cauſſa ſufficienti, &c.* quia cum illa non eſt peccatum, vt tradidimus propoſitione præcedenti, vbi quænam cauſſa ſit ſufficiens, & quæ non, declarauimus.

Itē dixi iudicare *de altero*. Nam aliud eſt, iudicare de reipſa, aliud iudicare de altero. Nō enim peccat, qui videns edētem, v.g. carnes in quadrageſima, iudicat exerceri ab illo actum illicitum, modò non temerè iudicet etiam perſonā illā facere id illicitè, ſine facultate, &c.

Dixi denique iudicare aliquid mali, quod bonam famam *notabiliter poſſit lædere*. Nā iudicare de altero temerè aliquid leue, non eſſet niſi veniale. Vbi tamē diligenter eſt obſeruandum cum Soto vbi ſuprà, poſſe interdum propter circūſtantias perſonarū aliquod tale malum eſſe graue in propoſito, licèt non ſit malum culpæ, ſed pœnæ, vel naturale; aut licèt ſit malum culpæ tantùm venialis. Vt ſi quis de honoratiſſimo & clariſſimo homine temerè iudicaret, eū eſſe obſcuro genere natū, quod non eſt malum culpæ, ſed valdè tamen infamans eū, qui alioqui clarus habetur. Vel ſi quis virū religioſum temerè, iudicaret obnoxium eſſe alicui peccato veniali, ex quibuſdā quæ non minùs religioſos infamant, quàm quædam peccata mortalia ſeculares: cuiuſmodi peccata venialia ſunt mendacia frequentia, & varia genera Leuitarum, ob quę indigni reputātur religioſi muneribus conuenientibus inſtituto ſui ordinis.

Et contrà etiam propter perſonarum circunſtantias poteſt interdum aliquod malū culpæ mortalis in propoſito eſſe leue, quod ſcilicet non lædat notabiliter, aut etiam vllo modo famam. Vt ſi, v.g. temerè iudices, iuuenem aliquem mūdanum fœminam quampiam adamare, vel hominē profeſſione militem iniquè & ſine moderamine debitæ tutelæ necauiſſe ſuū inuaſorem, &c. Hæc enim peccata, licèt per ſe alioqui mortalia, parum aut nihil eiuſmodi perſonas infamant. Non enim tales curant contrariam de ſe exiſtimationem in eo genere, neque aliquod propterea in ſuæ vitæ rationibus detrimentum incurrunt.

Itaq; grauitas vel leuitas mali, quòd pro certo de proximo temerè iudicare, ſit peccatum mortale (vt in ſecūda propoſitione ſtatuimus) non ex ratione & quātitate mali culpæ ſemper æſtimanda eſt, ſed ex circunſtantiis, ob quas cōtingit grauiter aut leuiter per eiuſmodi malum lædi famam; qualecunque, vel quantumcunque id malū ſit. Ac propterea D.Thom. art. 3. generatim dixit, eſſe peccatum mortale iudicare pro certo de proximo ex leuibus indiciis *malum graue*, qualecūque ſit. Quibus rebus ita explicatis nullus ſupereſt locus dubitandi de veritate noſtræ ſecundæ propoſitionis.

Nunc ſit Tertia hæc propoſitio: Iudicare de proximo ex leuibus indiciis malum aliquod etiā graue, nō pro certo, ſed cum admixta formidine, nō ſolùm in potentia phyſica & remota (quomodo omnis aſſenſus, qui nō eſt planè euidens, eſt cū formidine) ſed actu vel potētia morali & propinqua de oppoſito (eo modo quo explicauimus in declaratione præcedentis propoſitionis) ordinariè ſolùm eſt peccatum veniale. Ita docet ſanctus Thom. art. 3. ſolùm affirmans, eſſe peccatum mortale, iudicare id *pro certo*, iuxta præcedentem propoſitionem. Dubitare autem, dicit ſolùm eſſe veniale; comprehendens nomine *dubitationis*, non ſolū dubitationem propriè dictam (de qua agemus punct. ſequen.) ſed etiā vacillantem aſſenſum cum formidine admixta, vt exponit Caiet. ibi & Sotus lib. 3. de Iuſtit. q. 4. art. 3. Alioqui nihil definiuiſſet ibi D.Thom. de aſſenſu cum formidine. Ita etiam ex ſententia D.Thom. ſenſit Syluester, verbo Iudicium, qu. 4. & clariùs Caiet. in dicto art. 3. & Sotus loco citato, & accuratiùs Nauarr. in Commentario ſuper rubricam de Iudiciis, num. 48. 49. & 50. præſertim circa finem, qui meliùs intellexit in hac re Caietanum, quàm alij quidam recentiores, qui contra prædictorum auctorum ſententiam ſunt hac in parte plus iuſto rigidiores.

Probatur autem hæc propoſitio, Primo, auctoritate S. Avgvstini, tract. 90. in Ioann. vbi omne iudicium ſuſpicioſum & temerarium de proximo, quod non ſit

A cum definitione (iuxta præcedentem propoſitionem) cenſet pertinere ad quandam tentationem humanam, quam vitare vix poſſumus, & ideò eſſe tantùm veniale; vt exponit art. 3. D.Thom. *Amemus* (inquit ibi Auguſt.) *iuſtitiam, & iniuſtitiam deteſtemur, &c. vt cùm de ipſis rebus quod appetendum eſt, appetimus; quod deuitandū eſt, deuitamus: ignoſcatur nobis, quòd de occultis hominum aliquando, imò aſſiduè, non vera ſentimus. Hoc enim ad humanam tentationem pertinere arbitror, ſine qua duci iſta non poteſt vita: ita vt Apoſtolus diceret* 1. Corinth. 10. *Tentatio vos non apprehendat niſi humana. Quid enim tam humanum, quā non poſſe aſpicere cor humanū, & ideò non eius latebras perſcrutari, ſed plerunque aliud quàm ibi agitur, ſuſpicari: Quanquā & in his rerum tenebris humanarum, etſi ſuſpiciones vitare non*

B *poſſumus, quia homines ſumus, iudicia tamen, id eſt, definitas firmáſque ſententias continere debemus, neque ante tempus iudicare, &c.*

Secvndo probatur ratione. Nā iudicij aſſenſus vacillans, cū admixta ſcilicet formidine, vel dubitatione, actu, vel potētia propinqua (vt explicaui in declaratione pręcedentis propoſitionis) eſt actus in hoc genere ita imperfectus, vt non grauem & mortalem, ſed venialem tantùm deformitatem & iniuriam proximi continere cēſeri debeat, etiamſi ſit plenè deliberatus; ſed cum admixta tamē æquè deliberata formidine actu, vel potentia propinqua de oppoſito. Et Accedit huc etiā quòd illa vehemens procliuitas ad temerè iudicandū de aliis, quā vocat *humanam tentationē* Auguſtinus minuit multùm deformitatem talis actus, quando ſimul habet adiunctam actu vel potentia propinqua formidinem.

C Dixi autem in propoſitione, iudicium cum eiuſmodi formidine, *ordinariè* eſſe veniale; propter aliquid, quod probabiliter ſenſit circa hoc Sotus vbi ſuprà; quod neque S.Thom. neque Caiet. neque alij Doctores (vt opinor) negarent. Nempe tales eſſe poſſe quandoque rei & perſonæ circunſtantias, vt iudicium temerarium cum tali formidine eſſet peccatum mortale. Vt ſi grauiſſimum malum de honeſtiſſimo homine etiam cum formidine iudices, vt inceſtum, v.g. cum matre. Nam ex enormitate huius mali & perſonæ honeſtate, augeſcit magis multò deformitas eius iudicij, quā minuatur ex coniūctione eiuſdem cum formidine. Quod quidem in hoc & in aliis huiuſmodi caſibus non aliter quàm iudicio prudentis eſt æſtimandum.

D Et hæc quidem de propoſita in hoc puncto quæſtione ita ſe habent, quod ad rem ipſam attinet, abſtrahendo ab aliis vocabulis, quibus eadem quæſtio proponi, & eadem res explicari poteſt. Idem nāque eſt, quod quærit & reſpondet aliquantò obſcuriùs D.Thom. hic art. 3. cùm quærit & explicat, an *iudicium ex ſuſpicione procedēs ſit illicitum*. Vocat autem iudicium ex ſuſpicione, ipſum aſſenſum ſuſpicioſum, ſeu ſuſpicioſum iudicium, ſeu ſuſpicionem ipſam. Circa quam vt cohærere intelligātur quæ de ea dicit S.Thom. eſt Notandvm, iudicium aliquod, ſeu aſſenſum de malo proximi dupliciter appellari poſſe ſuſpicionem.

Vno modo propriè. Et ſic ſuſpicio dicitur aſſenſus debilis & vacillans propter admixtam formidinem actu vel potētia propinqua de oppoſito. Suſpicio enim dici-

E tur quaſi *ſubaſpectio*, quia ſcilicet debiliter videatur per ſuſpicionem res tāquam ſi videretur latens ſub altera. Sicut etiam habet vim eandem nomē Græcū ὑπόληψις, huic Latino reſpondens. Et de hoc aſſenſu qui propriè eſt ſuſpicio, diximus quatenus ſit illicitus in tertia propoſitione ex ſententia D. Thom. qui & rectè tradit ſolere huiuſmodi ſuſpicioſos aſſenſus oriri ex aliqua triū cauſarum. Scilicet quia vel quis eſt malus, & ideò facilè idem de altero ſuſpicatur, iuxta illud Eccleſ. 10. *In via ſtultus ambulans, cùm ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat.* Vel quia malè afficitur erga alterū, & ideò facilè de illo opinatur malè. Vel quia longam habet experientiā alienorum defectuū. Vt ſenes, quos ideò maximè ſolere

eſſe

Digitized by Google

eſſe ſuſpicioſos ſcribit Ariſtoteles lib.2.Rhetor.cap.13. Quæ tertia cauſſa minuit potius prauitatẽ ſuſpicionis; cùm priores duæ eam augeant.vt patet.

Altero modo ſuſpicio extẽſo vocabulo dicitur qualiſcũque aſſenſus certus vel incertus,vel etiã dubitatio de malo proximi,quod per ſe ſit incertũ, & de quo proinde haberi poſſit debilis opinio cum formidine, atque adeò impropriè ſuſpicio Et ſuſpicionis ita extẽſo vocabulo dictæ , diſtinguit poſtea D. Thomas tres gradus. Primvs,quando temerariè homo incipit dubitare,per aſſenſum ſcilicet cum formidine , vel dubitationẽ propriè dictam,antequam habeat aſſenſum firmum & certũ. De quo gradu quatenus illicitus ſit,diximus in tertia propoſitione. Secvndvs, quãdo temerariè iudicat & definit pro certo;de quo gradu quatenus ſit illicitus, diximus in propoſitione ſecũda.Tertivs,quãdo procedit etiam iudex ad temerariè cõdemnandũ ex tali ſuſpicione. Quod eſſe multò magis illicitũ patet ex dictis p.2.& patebit fuſiùs ex iis quæ trademus q.12.Sed hæc ad intelligẽtiam eorum quæ D.Thom.de iudicio temerario ſub vocabulo Suſpicionis tradit,addidimus. Nam rem quidem ipſam iam ante in tribus propoſitionibus ſufficienter explicauimus.

PVNCTVM QVARTVM.

Quatenus licitum, vel illicitum ſit, dubitare de proximo.

D. Thom. art. 3.

Qværimvs hoc loco de dubitatione propriè dicta,cùm quis ſcilicet neutram in partem per aſſenſum propendet , ſed aſſenſum tum circa bonum , tum circa malum proximi , prudens & ſciens cohibet,& anceps hæret.Poterit autem facilè explicari ex dictis p.præced.quatenus ſit licita, vel illicita huiuſmodi de proximo dubitatio.

Itaque Primo aſſero,dubitationem prædictã,quando iudicio prudentis non nititur ſufficienti cauſſa,peccatum quidem eſſe;ſed non niſi veniale ordinariè. Probatur *prior* pars huius aſſertionis ; nam non ſolùm per malam opinionem, ſed etiam per talem dubitationem, & voluntariam ſuſpenſionem aſſenſus, cùm caret ſufficienti cauſſa,priuatur quis iniquè bona de ſe exiſtimatione & fama, ad quam vnuſquiſque naturaliter habet ius , quando ſufficiens ratio aliud non ſuadet , vt vidimus p. præced. Vnde communi quodam naturæ rationalis ſenſu homines ægrè ferre ſolent , non modò malam de ſe opinionem,ſed etiam dubitationem.

Poſterior autẽ aſſertionis pars probatur manifeſta ratione. Nam aſſenſus de malo proximi cum formidine, qui maius quiddam eſt,quàm dubitatio,eſt tantummodo peccatum veniale ordinariè,vt ex ſententia D.Thomæ & aliorum grauiſſimorum auctorum conſtituimus p.præced.Ergo etiam dubitatio.

Dixi autem *ordinarie*,quia neminem puto negaturum id quod aſſerit Soto lib.33.de Iuſtit.q.4.art.3.nimirùm poſſe interdum eiuſmodi dubitationẽ eſſe mortale peccatum,propter circũſtantiam ſanctiſſimæ alicuius perſonæ(qualis erat,inquit,beata Virgo, & Ioannes Baptiſta) & præſertim ſi accideret etiam circunſtantia mali valde enormis,de quo quis in optimo & ſancto viro ſine ſufficienti cauſa dubitaret.

Secvndo aſſero , dubitare eatenus de proximo,quatenus ad id ſuppetierit rationabilis & ſufficiens cauſa, non eſſe vllum peccatum. Hanc aſſertionem ſtatuo potiſſimùm ex ſententia Caiet.art.4.Neque certè ita poſita negari ab vllo poteſt.Nam dubitatio,quatenus rationabili & ſufficienti cauſa nititur,nõ minùs eſt cõformis prudẽtiæ, quã aſſenſus ex rationabili & ſufficiẽti cauſa:

A Ergo nõ minùs talis dubitatio,quã talis aſſẽſus,eſt licita.

Sed eſt diligentiſſimè perpendendum,quod dicimus, dubitationem de proximo eatenus non eſſe peccatum; ſed licitam,*quatenus* rationabili & ſufficiẽti cauſſa (prudentis nimirùm iudicio) nititur.Etenim poteſt cõtingere,vt habeas ſufficiẽtem cauſſam dubitãdi de proximo, quoad aliquid mali;& nõ quoad alia,circa quæ proinde ſi ſimul dubites,peccabis. Vt v.g.eſt tibi notus quiſpiã, & habes meritò de illo opinionem bonam,tanquam de homine timente Deum, &, ſine ſimulatione , probo & Catholico;facit autem, vel dicit aliquid, de quo meritò dubitare poſſis,an ab eo bona vel mala intentione(puta ex aliqua ambitione vel cupiditate)ſit dictũ vel factum: non propterea potes meritò dubitare de tota ratione B vitæ eius,& planè deponere bonam,quã erga illum habebas,opinionẽ:cùm bonis etiam & ſinceris hominibus vſu veniat aliquando labi, & præſumendum de illis ſit, quòd rurſus per pœnitentiam reſipiſcant,ita vt meritò de illis retineri poſſit priſtina bona opinio.

Et eatenus aſſentior Soto lib.3.de Iuſtit.q.4.art.4.dicenti , peccatum eſſe propter ſigna dubia , mutare per dubitationem opinionem bonam de aliquo priùs noto. Atque etiam Caiet.art.4. dicenti,eum, qui Ioannem,v.g.habet pro ſobrio homine , ſi poſteà videt illum ſemel largiter edentem & bibentem,ita vt dubitare poſſit, an illum quidem actum ex neceſſitate vel gula exerceat, non debere propterea mutare bonam,quam de illo habebat,opinionem.Ex quo eſt conſequens, non modò vt C non poſſit quis contrariam opinionem de Ioanne ſuſcipere (quod ſolùm explicat Caiet.)ſed etiam vt ne poſſit quidem abſolutè dubitare de Ioannis conſueta ſobrietate.Nam per hanc etiã dubitationẽ(quod neque aduertit,neque negauit Caiet.)deponeretur,ac mutaretur ab *eſſe* ad *non eſſe*(licèt non ad contrarium *eſſe* nouæ opinionis)priſtina opinio de Ioannis ſobrietate.

Ratio autem horum omniũ eſt ea quam iam expoſuimus,nimirum quia dubitatio nõ aliter eſt licita,niſi quatenus nititur cauſſa ſufficienti ad dubitandum , & non quicquid ſufficit ad dubitãdum de proximo,quoad vnum actum,ſufficit etiam ad dubitandum de illo abſolutè & veluti quoad habitum.

Quòd ſi indicia etiam ſuppeterẽt ſufficientia, iudicio prudentis, ad dubitãdum quoque de probitate alicuius quoad habitum(vt ſi vel ipſius,vel aliorũ dicta, aut alia D argumenta indicarent, illum malo & ſimulato animo egiſſe,quæ benefacere priùs videbatur , &c.) Omninò etiam liceret de ea quoque re dubitare , atque adeò per dubitationem ſuſpendere priſtinam opinionem; neque id rationabiliter poſſet quis ægrè ferre, cùm omninò ſit rationabilis omnis dubitatio , quæ rationabili & ſufficienti cauſſa nitatur.

Porrò ex his duabus aſſertionibus noſtris, & earum explicatione facilè intelligi poteſt , quid verè , & ex D. Thom.ſententia reſponderi debeat ad Qvæstionem, quam ipſe art.4.ponit,An ſcilicet dubia circa bonitatẽ, vel prauitatem proximi,ſint interpretãda in meliorem partem,& quomodo.Diſtinguendum namque eſt iuxta ea quæ diximus.

Nam dubia quidẽ,quæ non nituntur rationabili cauE ſa,& idcircò non per ſe,ſed ex vitio iam actu dubitãtis ſunt dubia ; quàm primùm debent exponi in meliorem partem,deponendo ſcilicet vitioſam dubitationem,per quam,vt antè dictum eſt,fit iniuria proximo: quæ dubitatio cùm cõſiſtat in cohibendo vtrinque aſſenſu,non aliter deponitur,niſi inclinando in aſſenſum opinionis bonæ de proximo.

Dubia verò, quæ rationabilem cauſſam habẽt dubitandi,&per ſe verè dubia ſunt(de quibus præcipuè mouetur ea quæſtio) duplici ratione exponi etiam debent in meliorẽ partem. Nimirũ tum *negatiuè*,quatenus ſcilicet non licet ea interpretari in partẽ deteriorem.Tum etiam *affirmatiuè*, nõ abſolutè & ſtatim(ſiquidẽ ei,qui ex

rationa

Digitized by Google

rationabili cauſa dubitat, poteſt integrum eſſe, durante tali cauſa, dubitare quandiu vult) ſed ex ſuppoſitione, id eſt, poſito quòd iudicet in aliquem dubij partem inclinando. Hoc enim poſito, bene & non malè in dubio iudicare debet de proximo, cùm habeat is ius ad bonam de ſe exiſtimationem, quamdiu ratio conueniens non ſuadet iudicare malè: Alioqui iniuſtè minoris fit quàm debet, & iniuſtè contemnitur.

Quanquam licitum eſt quidem, vt optimè docet D. Thomas art. 4. ad 3. interpretari dubia in peiorẽ partem, non per aſſenſum iudicij, ſed per quandam conditionalem *ſuppoſitionem*, ad conueniẽtem cautelam: Vt cùm dubiũ eſt an quis ſit fur, & ideo cautè ſeruas rem tuam, perinde ac ſi verè fur eſſet. Quo genere ſuppoſitionis rectè monet Caiet. debere Prælatos erga ſubditos vti ad cautelam, non ad condemnationem, prudenter tamen.

Sed quæſtio præſens non eſt niſi de interpretatione dubiorum per *aſſenſum* iudicij. In qua quæſtione ita omnino, vt diximus, docet S. Thomas articul. 4. dubia eſſe in meliorem partem interpretanda; ſcilicet tum *negatiuè*, tum *affirmatiuè*, poſito quòd iudicatur (vt eſt dictum) ſicut patet euidenter, ex ratione qua id diuus Thomas probat: Nimirum quia in dubio per malam opinionem de proximo, indignè is contemnitur. Conſtat enim, ſufficienter hunc contemptum euitari per hoc, quòd non habeatur in dubio mala opinio de proximo, & etiam habeatur bona ex ſuppoſitione, poſito ſcilicet, quòd in dubio aliquid de ipſo iudicetur. Atque eodem modo ex ſententia diui Thomæ dubia in meliorem partem eſſe interpretanda affirmat veriſſimè Caietanus art. 4. quidquid contrà refragari ei videatur Sotus lib. 3. de Iuſtitia, quæſt. 4. art. 4. nec plenè ſententiam Caietani referens, nec rem hanc diſcutiens ſatis perſpicaciter.

Sed oportet tamen pro maiori declaratione & confirmatione huius doctrinæ reſpondere ad argumenta tria, quibus probari videtur, illicitum atque adeò minimè debitum (vt dicebamus) eſſe iudicare in dubio bene de proximo ex ſuppoſitione, id eſt, poſito quòd de illo aliquid in re verè dubia iudicetur. PRIMVM eſt, quòd D. Auguſtinus, referente diuo Thoma art. 4. argumento 1. & Soto lib. 3. de Iuſtitia, quæſt. 4. art. 4. argumento item ſecundo, dicit: *Ille piè & iuſtè viuit, qui rerum integer eſt æſtimator, in neutram partem declinando:* Declinat autem in alteram partem ille qui in dubio iudicat bene: Ergo non rectè & iuſtè facit.

RESPONDEO, Auguſtinum, libro 1. de doctrina Chriſtiana, capite 27. (vnde hæc citatio deſumpta eſt) nõ addere illud, *in neutram partem declinando*, neque agere de æſtimatione per cognitionem & iudicium, ſed per affectum, quo ſcilicet quis nec diligat, quod non eſt diligendum, aut contrà; nec plus aut minus diligat aliquid quàm debet, vt inquit ibi ipſe Auguſtinus. Itaque locus ſte Auguſtini non eſt ad propoſitum.

Deinde, dato quòd Auguſtinus loqueretur de æſtimatione rerum ſecundùm iudicium; & vellet, non eſſe in dubio declinandum ad alterutram partem; eſſet optima reſponſio D. Thomæ, quæ per ſe optimam doctrinam continet. Nempe diſcrimen eſſe inter iudicium de rebus, & iudicium de perſonis. Nam de perſona bonum eſt in dubio (poſito quòd iudicatur) iudicare bene, ad vitandam iniuriam, quæ fieret perſonæ, ſi in dubio iudicaretur de illa malè. De rebus autem (cùm non immineat eis aliquod malum ex eo quòd falſum de ipſis iudicium feratur, ſed ſolùm ipſi iudicanti immineat inde malum erroris) conſultum eſt omnino cohibere iudicium de alterutra parte in dubio.

SECVNDVM argumentum eſt, quòd ſæpius fallitur intellectus iudicãtis bene in dubio de altero, quàm iudicantis malè; cùm homines procliuiores ſint ad malum quàm ad bonũ: Ergo ad euitandũ frequens illud malum erroris, erit potius in dubio malè de altero iudicandum.

Et CONFIRMATVR; nam in moralibus, quod vt plurimùm eſt verum, reputatur ſimpliciter verum: Sed hominem in dubio eſſe malum, eſt vt plurimùm verum: Ergo in moralibus & cõtingentibus rebus eſt ſimpliciter verum. Et conſequenter id potius in dubio eſt iudicandum, cùm oporteat iudicare id quod eſt verum, & non id quod eſt falſum.

RESPONDEO ad argumentum cum D. Thoma ad 1. negando conſequentiam. Nam abſolutè peius eſt homini, decipi *aliquando*, licet rariùs, iudicãdo malum eum qui eſt bonus, vel de quo non conſtat eſſe malum, quàm *ſæpè* errare iudicandò bonum eum qui eſt malus. Nam in hoc ſecundo non errat practicè & moraliter, vt potè nemini faciens iniuriam, ſed ſolùm ſpeculatiuè circa contingentia; quod exigui momenti eſt malum. In primo autem errat practicè: per deformitatem talis iudicij cum appetitu recto, eò quòd facit alteri iniuriam; id quod eſt ipſi iudicanti maius malum.

Ad CONFIRMATIONEM autem argumenti negatur Minor. Vt enim notat rectè Caietanus art. 4. non idem eſt *ſæpius* errare iudicando bene, quàm malè, & *vt plurimum* errare iudicando bene.

TERTIVM argumentum eſt, quòd quando res verè eſt dubia, non ſuppetit ratio idonea ad iudicandum bene: Ergo temerè ita iudicabitur, etiam ſuppoſito quòd iudicetur. Probatur Antecedens. Nam eſt tunc idonea ratio ad meritò dubitandum: Ergo non ad iudicandum in alterutram partem.

RESPONDEO negando Antecedens. Ad probationem negatur conſequentia. Nam vbi malum non eſt euidẽs, ſed ſunt etiam aliqua argumenta in bonam partem, hoc ipſo eſt ſufficiens ratio ad iudicandum bene de proximo; ob ius, quod alioqui vnuſquiſque habet, vt ſi de ſe fiat iudicium, fiat in bonam partem, quãdo non conſtat de malo contrario. Itaque in re etiam verè dubia ſuppetit ad vtrumque idonea ratio, ſcilicet & ad dubitandum, & ad bene iudicandum, ſi quis velit (vt poteſt) intellectum applicare ad aſſenſum alterius partis in re nõ euidenti. Et hactenus puto ſatis declaratum eſſe, quatenus liceat vel non liceat dubitare de proximo. Quid autem facto opus ſit, cùm quis circa ſuas proprias actiones habet conſcientiam dubiam, docuimus tom 2. diſp. 2. quæſt. 14. punct. 4.

QVÆSTIO QVINTA.

De duabus Iuſtitiæ ſpeciebus, ſcilicet Iuſtitiæ Commutatiuæ & Diſtributiuæ.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 21.

POSITIS ijs quæ de Iuſtitiæ diuiſionibus tradidimus, q. 2. p. 2. circa finem, breuiter expediri poteſt materia huius quæſtionis. Itaque duo ſunt explicanda. PRIMO, *Quæ ſit ratio, & differentia Iuſtitiæ Commutatiuæ & Diſtributiuæ ex parte obiecti formalis.* SECVNDO, *Quænam item ſit ratio & differentia vtriuſque ex parte materiæ, ſeu obiecti materialis. Ad quæ duo puncta reuocantur quæ diſſerit D. Thomas in quatuor articulis, quæſt. 61.*

Digitized by Google

PVNCTVM PRIMVM.

Quæſit ratio & differentia Iuſtitiæ Commutatiuæ & Diſtributiuæ, ex parte obiecti formalis.

D. Thomas artic. 1. 2. 4.

DE duobus hîc conuenit inter omnes, & de vno eſt nonnulla controuerſia. PRIMO conuenit, rationem & differẽtiam (qualiſcunque ea ſit) Iuſtitiæ Commutatiuæ & Diſtributiuę, penes vtriuſque obiectum formale, in hoc conſiſtere, quòd iuſtitia Diſtributiua conſtituit æqualitatem inter particulares, diuidendo inter illos bona communitatis æqualiter ſecundùm proportionem *Geometricam*, conſiderata perſonarum dignitate; ita nimirum, vt eâdem proportione Geometrica (vt dupla v.g. vel ſeſquialtera, &c.) qua dignitas vnius eſt maior dignitate alterius, plus etiam obtineat de bonis communibus. Iuſtitia verò Commutatiua conſtituit æqualitatem inter particulares dando aut accipiendo æquale ſecundùm proportionem *Arithmeticam*, qualis eſt, v.g. inter quinque & quinque.

Atque hoc ipſo iuſtitia Diſtributiua habet pro obiecto formali medium inter exceſſum & defectum ſecundùm proportionem Geometricam; ſicut quintuplum, v.g. eſt mediũ inter ſextuplum & quadruplum; & ideo ei qui dignitate alterum excedit, v.g. quintuplo, diſtribui debet de bonis communibus quintuplo plus quàm illi alteri. Iuſtitia verò Commutatiua habet pro obiecto formali medium inter exceſſum & defectum, ſecundum proportionem Arithmeticam; ſicut quinque, v. g. ſunt medium inter ſex & quatuor: & ideo qui ex duobus habentibus quinque accepit vnum ab altero, debet illi reſtituere vnum ne ipſe habeat ſex, & alter quatuor, ſed vterque quinque, quæ ſunt medium.

Tradit hanc rationem & differentiam vtriuſque iuſtitiæ Philoſophus, 5. Ethic. ca. 3. & 4. ab omnibus receptam. Et eadem doctrina aſſeritur à D. Thoma hîc art. 2. & à nobis etiam ſuprà quæſt. 1. p. 2. poſita eſt. Nec ſanè eſt operæpretium eam in diſputatione hac morali & Theologica pluribus ſpeculationibus Geometricis & Arithmeticis diſceptare, quod, vt prudenter ait Caietanus, ar. 2. eſſet quodammodo intellectum moralem inuoluere.

Sed eſt tamen aliquid ANNOTANDVM in hac doctrina, quod neſcio an ſatis ab aliquibus animaduertatur, & tamen eſt veriſſimũ, atq; etiam ad penitus intelligendam naturã iuſtitiæ Diſtributiuæ neceſſariũ. Illud autem eſt, in actu iuſtitiæ Diſtributiuæ hoc ipſo quòd per eũ bona Communitatis æqualiter iuxta Geometricã proportionem particularibus diſtribuũtur, duo poſſe conſiderari; ex quibus alterum primariò formaliter, alterũ materialiter, vel non niſi ſecundariò formaliter ad eiuſmodi actum ſpectat, licèt vtrumque per ſe & inſeparabiliter.

Vnum eſt, quòd per eum actum ſtabilitur rectus quidam ordo, ſeu recta habitudo Communitatis ipſius erga particulares perſonas, vt ſunt Communitatis partes, ſiquidem Communitas ipſa rectè tunc ſe erga ſuas partes habet, quando ab ipſa tantum boni redundat ad partes quanto partes ſunt dignæ. ALTERVM eſt, quòd eo ipſo conſtituitur etiam æqualitas Geometrica inter ipſas Cõmunitatis partes. Ex quibus duobus vltimum duntaxat eſt præcipuum & formale in actu iuſtitiæ Diſtributiuæ, vt actus iuſtitiæ cuiuſdam particularis propriè dictæ eſt: primum autem non ſpectat ad actum iuſtitiæ Diſtributiuæ niſi materialiter vel ſecundariò formaliter, licèt *per ſe* quidem, & inſeparabiliter à formali ratione primaria actus Diſtributiuæ iuſtitiæ.

Probatur hoc *Primò* manifeſtè ea ratione, quoniam actus iuſtitiæ Diſtributiuæ cùm ſit actus iuſtitiæ propriè dictæ, formaliter reſpicit æqualitatem aliquam propriè dictam: quæ quidem in propoſito continetur non illa recta habitudine communitatis ad ſuas partes (cùm neque A inter totum & partem, neque inter partem & totum ſit, æqualitas propriè dicta, vt ſuprà qu. 1. p. 2. & q. 3. p. 2. vidimus) ſed recta habitudine ipſarum partium inter ſe ſecundùm prædictam æqualitatem proportionis Geometricæ, vt quintuplæ ad quintuplam, &c. Quintuplæ enim proportionis ad proportionem quintuplam ęqualitas eſt ſimpliciter & propriè dicta. Quare actus iuſtitiæ Diſtributiuæ, vt eſt actus iuſtitiæ propriè dictæ, ſcilicet Diſtributiuę, hanc ęqualitatem inter ipſas partes communitatis, non autem illam rectam habitudinem communitatis ad quamlibet ſui partem formaliter & primariò reſpicit & ſtabilit.

Secundò probatur idem manifeſto teſtimonio Philoſophi, 5. Ethic. cap. 2. vbi docet, ius diſtributiuum, atque adeò æqualitatem iuſtitiæ Diſtributiuæ eſſe inter ipſos, qui eiuſdem ciuitatis participes ſunt. *Vna*, inquit *ſpecies* B *iuſtitiæ eſt, quæ in diſtributionib. aut honoris, aut pecuniarũ, aut cæterarum rerum conſiſtit, quæ diuidi inter* EOS *poſſunt, qui eiuſdem ciuitatis participes ſunt: in* HIS *enim euenit*, inquit, *vt alteri vel iniquam vel æquam habere portionem queat.* Et ca. 3. affirmat, ius diſtributiuũ vt eſt æquum quoddam eſſe inter DVOS, ſcilicet inter ipſas cõmunitatis partes. Et ſub finem eiuſdem capitis: *Ius hoc igitur*, inquit, *eſt id quod proportione conſtat: Iniuria, id quod præter proportionem eſt: vnde fit vt* ALTERI *plus*, ALTERI *minus exhibeatur.*

In quibus locis vides, à Philoſopho nunquã primariò & formaliter cõſtitui æqualitatem iuſtitiæ Diſtributiuæ in recta habitudine communitatis ad ſuas partes, ſed in prædicta ęqualitate proportionali ipſarum partium. Tametſi cùm nequeat conſtitui hæc ęqualitas inter partes, C niſi ſimul conſtituendo rectam habitudinem communitatis ad ſuas partes, per rectam nimirum diſtributionem bonorum communium inter partes, coniuncta eſt per ſe & inſeparabiliter hæc habitudo cum illa ęqualitate partium, vt materiale quoddam ſeu ſecundarium cum ſuo formali in actu Diſtributiuæ iuſtitiæ, ſicut diximus.

Atque hoc modo oportet intelligere quod D. Thomas ar. 1. & Caietanus ibi, & alij auctores dicunt, in hoc differre iuſtitiã Diſtributiuam à Cõmutatiua, quòd Diſtributiua ordinet bene cõmunitatem ad partes (ſicut contrà iuſtitia legalis partes ad cõmunitatem) iuſtitia autem Commutatiua ipſas partes inter ſe. Differẽtia enim hæc licèt aſſignatur quidem per id quod in iuſtitia quoque Diſtributiua eſt per ſe, tamen non per id quod eſt in ea præcipuũ & formale, ſed per id quod eſt quaſi materiale & ſecundarium, vt ex dictis patet. Sicut neq; in Com- D mutatiua iuſtitia eſt præcipuè formale hoc, quod præciſè eſt bene ordinare ipſas communitatis partes inter ſe: (ſiquidẽ hoc illi cum aliis virtutibus erga alterum, quæ non ſunt propriè iuſtitia, eſt cõmune) ſed ordinare bene inter ſe partes ſecundùm æqualitatem Arithmeticam.

Ac per hanc doctrinã faciliùs intelligitur, veriſſimum eſſe quod affirmat D. Thomas ar. 2. ad 3. iuſtitiam diſtributiuam non ſolùm eſſe in eo qui præſidet communitati, ad quem ſpectat diſtribuere bona communia ſecundùm prædictam æqualitatem inter communitatis partes, ſed eſſe etiam in ſubditis. Nam & ij etiam poſſunt volũtate amplecti æqualitatem illam, quæ eſt obiectum formale iuſtitiæ iſtius, & non plùs vel minùs de bonis communibus ſibi tribui, quàm iuxta normã eius æqua- E litatis ſibi debetur: quæ etiam æqualitas eſt formale obiectum diſtributionis, vt hæc eſt actus iſtius iuſtitiæ in præſide. Et hactenus de eo quod diximus conuenire PRIMO inter omnes.

SECVNDO conuenit inter omnes quoque, æqualitatem tum Geometricam, quam reſpicit iuſtitia Diſtributiua, tum Arithmeticam, quam reſpicit iuſtitia Commutatiua, non eſſe metiendam propriè ex naturis vel naturalibus accidẽtibus rerũ, vt ex qualitatibus, ex magnitudine, numero, &c. Sed ex æſtimatione hominũ: cuius æſtimationis quaſi regula (vt docet Philoſophus, 5. Ethic. ca. 5.) eſt hominum indigentia. Tanto enim maioris vel

minoris

Digitized by Google

minoris res ab hominibus æſtimantur, quanto eis magis vel minùs indigent, ad finem nimirum aliquem vel neceſſarium humanæ vitæ, vel iucundum, aut vtilem.

Itaque, licet quæcunque res anima præditæ, etiã minutiſſimæ, ſint res natura & naturalibus accidentibus perfectiores rebus inanimis, tamen quædã res inanimę pluris æſtimãtur, eò videlicet quòd eis homines magis indigent, quàm quibuſdam rebus animatis. Vnde S. AVGVSTINVS libro 11. de ciuitate Dei, cap. 16. poſteaquã diſtinxit varios rerum gradus, quibus aliæ aliis antecellunt naturæ ordine; vt viuentes non viuentibus, ſentientes non ſentientibus, intelligentes non intelligentibus, immortales mortalibus; ſcitè & verè ſubiungit: *Eſt autem alius pro ſuo cuiuſque vſu æſtimationis modus: quo fit, vt quædam ſenſu carentia quibuſdam ſentientibus præponamus, in tãtum, vt, ſi poteſtas eſſet, ea prorſus de natura rerum auferre vellemus; ſiue, quem in ea locum habeant ignorãtes, ſiue etiam ſciamus, noſtris ea commodis poſtponentes. Quis enim,* inquit, *non malit domi ſuæ panem habere quàm mures, nummos quàm pulices?* Et addit ſimiliter per hominum æſtimationem fieri, vt *plerumque carius comparetur equus quàm ſeruus, gemma quàm famula.*

Porro ex hac doctrina (ſcilicet quòd æſtimatio rerũ, qua iuſtitiæ æqualitas continetur, menſuranda ſit per indigentiam & vſus hominum, vt Philoſophus & Auguſtinus tradunt) colligit optimè Philoſophus 5. Ethic. cap. 5. contra Pythagoreos, atque etiam D. Thomas hîc art. 4. Ius, ſeu iuſtum, ſeu æquale (quod eſt obiectum iuſtitiæ) non eſſe ſimpliciter ac vniuerſaliter idem, quod *repaſſio*, ſeu *retaliatio*, ſeu *contrapaſſum*. Id eſt, æqualitatem obiecti iuſtitiæ nõ propriè in hoc conſiſtere, vt qui aliquid egit erga alterum (dando ei quidpiam, aut eripiẽdo, ſeu inferendo iniuriam, &c.) repatiatur idem ſecundùm idẽtitatem aliquam rei naturalem, vt puta ſpeciei, vel indiuidui, aut alicuius accidentis, vt quãtitatis, &c. Quod adeò ſibi perſuadebant Pythagorei, vt quemadmodum de illis memorat Philoſophus loco citato, Rhadamanti quoque ius hoc eſſe dicerent:

Si contrà paſſus fuerit quod fecerit idem;
Iudicium planè rectum, vindictaq; fiet.

Vbi tamen Philoſophus non ait (vt Sotus libr. 3. de Iuſtit. q. 5. art. 4. & alij quidam putarunt) eam Pythagoreorum ſententiam fuiſſe quoque ſententiam Rhadamanti, ſed ait, Pythagoreos quidem dixiſſe, Rhadamantum ſecundùm eam iuris normam (ſcilicet per contrapaſſionem) iudicandum putauiſſe.

Sed cuiuſcunque præterea opinio illa Pythagoreorum fuerit, falſa eſt eo modo quo diximus, intellecta, & manifeſtè refellitur à Philoſopho loco citato. Nam in primis in iuſtitia diſtributiua nullum locum habet; cùm in conſtituenda iuſtitiæ diſtributiuæ æqualitate non propriè attẽdatur quid aliquis in alterum vel in Rempublicam egerit, vt tantundem recipiat ſeu repatiatur, ſed ſolùm dignitas perſonę, vt iuxta eius proportionem diſtribuantur ei bona communia.

Deinde neque æqualitas iuſtitię commutatiuæ ſemper conſiſteret per repaſſionem eiuſdem quoad naturã, vel aliquod accidens. Non enim res, quæ vel natura vel accidenti aliquo ſunt eędem, ſunt ſemper eiuſdem æſtimationis, ſed maioris vel minoris, pro ratione circumſtantiarum. Qui enim rem ab inuito accepit, non ſatisfaciet reddendo tantùm rem eandem aut ſimilem in natura, niſi etiam aliquid pręterea repatiatur pro iniuria, quam alteri, atque etiã Reipublicæ intulit. Propter quod olim illud iubebatur Exod. 22. *Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, aut occiderit vel vendiderit, quinque boues pro vno boue reſtituet, & quatuor oues pro vna oue*: quia nimirum hæc tunc lege diuina reputabatur iuſta æſtimatio pro æquali compenſatione illati damni.

Item ſi quis priuatus percutiat Principem, non ſatis ad æqualem compẽſationem erit, eum ſimili modo percuti, ſed maiori ſupplicio afficiendus erit; contrà verò minori Princeps, ſi percuſſerit priuatũ. *Si enim* (ait Philoſophus vbi ſupra) *Magiſtratũ quis gerens percuſſerit, repercutiendus non eſt* (quia ſcilicet tunc plus repareretur dãni ſecũdùm æſtimationẽ, propter circumſtãtiam publicæ perſonæ, quàm priuatus per ſimilem percuſſionẽ fuiſſet paſſus) *ſi autem Magiſtratum gerentem quis percuſſerit, nõ ſolùm eſt percutiendus, ſed ſupplicio inſuper afficiendus.* Quanquam inter alioqui pares iuſtè quãdoque fiet compenſatio iniuriæ per ſimilem repaſſionem, iuxta illud quod Exod. 21. olim præcipiebatur: *Reddet animam pro anima, oculum pro oculo, &c.*

Item, ſi quis det alteri modium, v.g. tritici, non ſatis erit ei reddere rem ſimilem ſecundùm magnitudinem aut quantitatem cõtinuam, vt putà modium auenæ. Itẽ ſi quis artifex det alteri artifici rem vnam à ſe factam, vt domum vnam, v.g. nõ ſatis erit, vt alteri viciſſim det rem vnam ſui opificij, atque adeò ſimilem ſecundùm vnitatem in quantitate diſcreta, vt vnum cultrum, vel vnum par calceorum, ſicut optimè diſſerit Philoſophus loco citato. Qui ex iis tandem concludit, non ſemper æqualitatem iuſtitiæ conſtare per repaſſionem eiuſdem realiter, ſed conſiſtere in æſtimatione rerum iuſta, ſecundùm indigentiam & vſus hominum, vt antè diximus. Vnde in iuſtitia quidem commutatiua ſine incõmodo dici poteſt iuſtum ſiue æquale idem eſſe quod contrapaſſum non abſolutè, ſed *ſecundùm æſtimationem*, vt docet D. Thomas art. 4. & Philoſophus loco citato.

Et quia difficile eſſet res diuerſas æqualiter per ſe ipſas æſtimare, & ſecundùm æſtimationem permutare (quis enim facilè definiret quot calcei, v. g. tanti quanti domus, iuſtè æſtimarentur?) idcirco, vt Philoſophus illic docet, commodiſſimè inuentus eſt *nummus*, qui ex placito & conſtitutione hominum haberet certam ęſtimationem, quæ æquiualeret rebus, ac proinde loco ipſarũ rerũ permutaretur pro rebus quibuſlibet ad humanos vſus neceſſariis. *Vnde etiam* (inquit ibi Philoſophus) NVMISMA *appellatur, eò quòd non natura, ſed νόμῳ, id eſt, inſtituto & lege conſtet, in nobiſque ſit eum mutare, atque inutilẽ reddere.* Atque hactenus ſatis explicata eſſe opinor illa DVO, de quibus circa rationem & differentiam iuſtitiæ Commutatiuæ & Diſtributiuę, inter omnes conuenire diximus.

Quod autem aiebam eſſe CONTROVERSVM, eſt, an iuſtitia Cõmutatiua, & iuſtitia Diſtributiua, per differẽtiam hactenus explicatã differant verè ſpecificè: an verò vna & eadem ſit iuſtitiæ virtus ſecundùm ſpeciem ſpecialiſſimam, quę propter diuerſos quoſdam ſui modos iuxta differẽtiam dictam, nominetur, tum Commutatiua, tum Diſtributiua. Nã Buridanus lib. 5. Ethic. qu. 7. poſterius hoc arbitratur eſſe verius. Probat autem id præcipuè ſoluendo quaſdam rationes, quas adducit pro opinione cõtraria: Et, quia vtraque iuſtitia verſatur circa æqualitatẽ inter perſonas particulares, diuerſam duntaxat per diſtinctos æqualitatis modos, puta Arithmeticæ & Geometricæ.

Ac poteſt hæc Buridani opinio confirmari præterea duobus potiſſimùm argumentis. PRIMO, quia non minùs differre videtur iuſtitia Vindicatiua à iuſtitia Commutatiua, & iuſtitia Diſtributiua, quàm hæ duæ iuſtitiæ inter ſe: Sed iuſtitia Vindicatiua nõ differt ſpecie ab his duabus iuſtitiis: Ergo neque iſtæ duę inter ſe. Minor probatur: tum quia omnis iuſta iniuriæ vindicatio, quæ fiat à iudice, eſt ſecũdùm normã iuſtitiæ Commutatiuæ, vel etiam Diſtributiuæ; & ita ſolùm videtur differre ratione ab actu iuſtitiæ Commutatiuæ vel Diſtributiuę, quatenus vindicatio hæc nimirum fit ab habente publicam auctoritatem. Tum quia ſi iuſtitia vindicatiua eſt ſpecies condiſtincta à Iuſtitia Commutatiua & Diſtributiua, immeritò fuiſſet à Philoſopho 5. Ethic. & à D. Tho. hîc prætermiſſa in diuiſione iuſtitiæ.

SECVNDVM argumentum eſt, quòd ſi æqualitas Geometrica iuſtitię Diſtributiuę, & ęqualitas Arithme-

Digitized by Google

tica Commutatiuæ, conſtituerent diuerſitatem ſpecificam iſtarum virtutum, maximè propterea quòd vt docet D. Thomas, art 2. ad 3. æqualitas Commutatiuæ non pendet per ſe ex dignitate perſonæ; bene autem æqualitas Diſtributiuæ: At huic videtur cõtrarium quod idem D. Thomas aſſeruit in 3. diſt. 33. q. 2. ar 3. quæſtiũcula 2. ad 3. nempe vtramque iuſtitiam attẽdere ad dignitatem perſonæ, vt redundat in diuerſitatem rei: Sicut, v. g. in compenſanda iuſtè per Commutatiuam iniuria Principi facta, attenditur quoque Principis dignitas, ob quam fuit re ipſa maior iniuria. Non ergo videntur iſtæ duæ iuſtitiæ eſſentialiter & ſpecie differre.

Contraria tamen ſentẽtia, ſcilicet differre eas ſpecie ſub vno genere iuſtitiæ particularis (iuxta dicta à nobis q. 2. punct. 2. ſub finẽ) eſt D. Thomæ hic ar. 1. & aliorum communis & veriſſima. Probatur PRIMO ex Philoſopho 5. Ethic. cap. 2. vbi Commutatiuã & Diſtributiuam, affirmat eſſe duas ſpecies iuſtitię particularis. *Iuſtitiæ*, inquit, *particularis, Iuriſq; eius, quod ad ipſam attinet, vna ſpecies eſt, quæ in diſtributionibus, aut honoris, aut pecuniarũ, aut cæterarum rerum conſiſtit, quæ diuidi in eos poſſunt qui eiuſdẽ ciuitatis participes ſunt, &c. Altera, quæ in cõmercijs hominũ emendandis* (ſeu compenſandis) *verſatur.* Vbi gratis omnino & voluntariè Buridanus ait, Philoſophum impropriè vſurpaſſe vocabulum *ſpeciei*, pro rei modo. Vtitur enim Græco vocabulo εἶδος, quo & alibi ſolet veram ſpeciem nominare. Vnde & ibidem diſtinguens porro diuerſas partes Commutatiuæ iuſtitiæ, non appellauit item ſpecies, ſed μέρη, *partes*, quia vt puncto ſequẽte videbimus, non verè differunt ſpecie, ſed vnica eſt iuſtitia Commutatiua ſecundùm ſpeciem ſpecialiſſimam.

SECVNDO probatur manifeſta ratione ſic: Illæ virtutes differunt ſpecie, quarum actus ex ratione formali ſui obiecti habent diuerſam tum laudem, tum difficultatem, vt in ſuperioribus eſt dictum. Sed actus iuſtitiæ Diſtributiuæ, & iuſtitiæ Cõmutatiuæ ex ratione formali proprij obiecti habent diuerſam tum laudem tum difficultatem: Ergo differunt ſpecie hæ virtutes. Minor quoad laudem patet, cùm longè aliam laudem habeat iuſtus aliquis bonorum communium adminiſtrator, quàm iuſtus aliquis venditor, v. g. Quoad difficultatem verò probatur dupliciter.

Primò, quia per cõmutatiuam datur alteri id quod ei debetur tanquã verè ſuum: per diſtributiuam autẽ datur id quod ei debetur non niſi tanquã quodãmodo ſuum, quatenus id quod eſt totius, eſt quodammodo etiã partis, vt ait rectè D. Thomas art. 1. Facilius autem eſt dare alicui, quod eſt verè ſuum, quàm quod non omnino eſt ſuum. *Secundò*, quia per diſtributiuam dantur bona cõmunia, quæ in proprios vſus conuertere, neglecto eo quod expedit cõmunitati & eius partibus, valde eſt procliue ei qui illa ſuę poteſtati & adminiſtrationi cõmiſſa habet: cùm homines promptiores ſint ad curanda propria, quàm communia, vt Philoſophus ait lib. 2. Polit.

Ac propterea quòd diuerſa hæc iuſtitiæ diſtributiuæ difficultas & laus inde exiſtit, quòd per eã diſtribuuntur communia bona, probauit D. Thomas ar. 1. eam differre ſpecie à iuſtitia commutatiua per hoc, quòd cùm commutatiua ordinet partes cõmunitatis inter ſe (per ęqualitatem nimirum Arithmeticam) diſtributiua ordinat rectè communitatem ipſam ad particulares homines, ſicut ad ipſius communitatis partes, inter quas ſcilicet cõſtituit æqualitatem Geometricam, vt antè eſt dictum.

Ad fundamentũ verò Buridani reſpondeo in primis, non ſolum ab eo rationem, qua nos iam probauimus, diſtingui ſpecie has iuſtitias. Itaq; non laboro de alijs rationibus, in quibus ſoluẽdis Buridanus ſe occupat. Deinde dico, æqualitatem, quam vna iuſtitia ex his reſpicit, eſſe adeo diuerſam ab æqualitate quàm alia reſpicit, vt conſtituat omnino diuerſam iuſtitiæ ſpeciem, ſicut patet ex dictis.

Ad PRIMVM autem argumentũ ex illis duobus,

A quę pro opinione Buridani addidimus, negatur Minor. Ad probationem reſpondeo ex doctrina D. Thomæ qu. 108. art. 2. dupliciter cõſiderari poſſe actum iuſtitiæ vindicatiuæ. *Vno* modo, quatenus reddit alteri æquale ſecundùm formam iuſtitiæ commutatiuæ, vel diſtributiuæ: Et ſic non differt ſpecificè ab actu iſtiuſmodi iuſtitiarum, neque ipſa iuſtitia vindicatiua ab his iuſtitiis. *Altero* modo, quatenus reddendo alteri æquale, propulſat damnum & perniciem ab eo qui paſſus eſt iniuriã; ſpectando in hoc peculiare illud commodum quod habet res ex amolitione ſui contrarij. Et ſic differt ſpecie, tum iuſtitia ipſa vindicatiua, tum eius actus, à prædictis iuſtitiis, & actibus earum. Habet enim ex eo capite peculiarem difficultatem & laudem. Et eſt ea ratione iuſtitia vindicatiua tum in Magiſtratu, vt in exequente & adminiſtrante illam, tum etiam in particularibus, vt in iis qui rectè poſſunt expetere & procurare vt ſibi à Magiſtratu fiat conueniens vindicta.

Nec tamen debuit propterea iuſtitia vindicatiua hic annumerari Cõmutatiuæ & Diſtributiuæ, in diuiſione iuſtitiæ particularis propriè dictæ. Non enim eſt ipſa quoque iuſtitia propriè dicta, ſed virtus quædã iuſtitiæ annexa, de qua proinde agit D. Thomas infrà quæ. 108. Nam etſi verſatur circa alterum vt iuſtitia, vindicando ſcilicet iniuriam factam, tamen ſecũdùm propriã ſuam rationem non conſtituit aliquam æqualitatem propriè dictam, ſed remouet damnum ſeu impedimentum contrarium hominis commodo, ſicut eſt explicatum.

C Ad SECVNDVM argumentum reſpondeo *primò*, non propter illam rationem propriè, ſed propter eam, quam nos attulimus, iuſtitias has differre ſpecie. *Deinde* dico, commune quidem eſſe vtrique iuſtitiæ, vt reſpiciat dignitatẽ perſonæ, ſicut D. Thomas dixit in 3. ſent. loco citato, & hic etiam repetiuit ar. 2. ad 3. Sed in hoc tamẽ eſſe diſcrimen, quòd iuſtitia diſtributiua reſpicit dignitatem perſonæ ſecundùm ſe (vt ibidem ſanctus Thomas dicit) eò quòd proportio Geometrica, ſecundùm quam exiſtit æqualitas diſtributiuæ, continetur quatuor quaſi terminis (vt docet Philoſophus 5. Ethic. cap. 3.) quorum duo ſunt, eæ partes bonorum communium, quæ duobus hominibus tribuuntur; & alij duo ſunt, ipſæ dignitates eiuſmodi hominum. Inter hos enim duos binarios terminorum eſt ęqualitas Geometrica, cõſiſtens in hoc, D vt tanto plus bonorum communium tribuatur vni homini, quàm alteri, quãto dignitas vnius eſt maior quàm dignitas alterius. Iuſtitia verò commutatiua dignitatẽ perſonæ reſpicit non niſi per accidens; quatenus ex ea fit quandoque maior ea res quæ debet compenſari iuſtè per proportionem inter duos tantùm terminos, vt Philoſophus docet, 5. Ethic. c. 4. Vt cũ maior eſt iniuria, quia perſona lęſa eſt dignior, ſicut in argumẽto obiiciebatur.

Ac ſignum huius quod dicimus (nempe non niſi per accidens reſpici à commutatiua iuſtitia dignitatẽ perſonæ) eſt, quòd non in omni actu ſuo, iuſtitia cõmutatiua reſpicit perſonæ dignitatem (ſicut facit diſtributiua) ſed ſolùm in compenſatione iniuriarum, iuxta doctrinam Philoſophi 5. Ethicor. c. 5. ſuprà recitatam, de eo, qui lędit gerentem Magiſtratum. In commutationibus enim, E vt in Venditione, v. g. nullo modo attenditur vlla perſonæ dignitas, ſed ſolùm rei valor. Non enim debes dare plùs vel minùs pro equo, ſiue illum à Principe, ſiue ab opifice emas, vt notauit etiam Caietanus ar. 2.

Et hactenus de ratione & differentia iuſtitiæ diſtributiuæ & commutatiuæ ex parte obiecti formalis ſatis diſputatum videtur. Quod autem diſputant hic Caietanus & alij circa reſponſionem D. Thomæ ad 1. art. 4. an forma diuini iudicij in remunerando merita, & puniendo peccata, ſit iuſtitiæ diſtributiuæ, vel commutatiuæ, nos diſcuſſimus tomo 2. quæſt. vltima de Gratia p. 4. ante medium, vbi egimus de merito vitæ æternæ.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quænam ſit ratio & differentia iuſtitiæ diſtributiuæ, & commutatiuæ, ex parte materiæ vtriuſque.

D. Thomas artic. 3.

MATERIA iuſtitiæ tum commutatiuæ, tum diſtributiuæ, duplex eſt, ſicut cuiuſlibet alterius virtutis. Vna dicitur *remota*, & eſt res circa quam iuſtitiæ actus tanquam circa materiale obiectum verſantur. Ac ex parte quidem huiuſmodi materiæ nequaquam differunt iuſtitia diſtributiua & commutatiua. Nam vtraque ex ſua ratione verſatur in iiſdem rebus, vel diſtribuendis, vel compenſandis, ſeu commutandis. Vt in pecuniis, honoribus, & aliis quibuſcunque rebus, quæ humanis vſibus ſint accommodatæ. Vnde Philoſophus 5. Ethic. ca. 2. circa finem affirmat, diſtributiuam iuſtitiam conſiſtere in diſtributionibus, *aut honoris* (vt inquit) *aut pecuniarum, aut cæterarum rerum, quæ diuidi in eos poſſunt, qui ſunt eiuſdē ciuitatis participes.* Cuiuſmodi res ſine dubio poſſunt æquè commutari atque diuidi: ac proinde eadem eſt materia remota vtriuſque iuſtitiæ, vt docet hîc quoque D. Thomas ar. 3.

Altera materia iuſtitiæ vtriuſque dicitur *proxima*: quę nimirum continetur ipſis iuſtitiæ commutatiuæ vel diſtributiuæ operationibus, non quidem internis, cùm hæ ſint tantummodò actus eliciti à iuſtitia (vt explicuimus q. 2. p. 3.) ſed externis, quibus prior illa materia remota vſurpatur, vel commutando ſeu compēſando, vel diſtribuendo. Nam & huiuſmodi etiam operationes externas meritò cenſeri poſſe materiam iuſtitiæ docuimus in dicto p. 3. q. 2.

Ac ex parte quidem huiuſmodi materiæ proximæ ſuapte ratione differunt iuſtitia commutatiua & diſtributiua. Vt enim docet Philoſophus 5. Ethic. cap. 2. & D. Thomas hîc art. 3. materia proxima iuſtitię diſtributiuę ſunt *diſtributiones* bonorum communium, iuxta ea quæ tradidimus p. præced. Et conſequenter etiā diſtributiones onerum communium, iuxta proportionem diſtributionis communium itēm bonorum & cōmodorum, vt D. Thom. ar. 3. attigit. Materia autem proxima iuſtitię commutatiuæ ſunt *commutationes* ſeu compenſationes rerum quarumcunque, quę ſpectāt ad humanum vſum.

Et ſunt porrò duplices huiuſmodi commutationes, vt tradit Philoſophus, & D. Thomas locis citatis. Quędam ſunt vtrinque *volūtariæ*, ſcilicet ex parte eius qui accipit ab alio quidpiam, & ex parte eius, à quo accipitur, vt Emptio, Venditio, &c. Quæ cōmutationes materia ſunt proxima iuſtitiæ commutatiuę tanquam operationes, ad quas ipſa iuſtitiæ virtus mouet, cùm ſunt nimirum iuſtæ. Aliæ autem commutationes ſunt *inuoluntariæ*, ex altera parte, ſcilicet ex parte eius, à quo quidpiam accipitur; licèt non ex parte eius, qui accipit. Vt furtum, rapina, &c. Quæ commutationes materia ſunt proxima iuſtitiæ commutatiuæ tanquam operationes, non ad quas ipſa iuſtitia mouet (cùm ſint iniuſtæ) ſed quas ipſa iuſtitia emendat ſeu compenſat, & ad ęqualitatem redigit. Et propterea Philoſophus 5. Ethic. ca. 2. generali vocabulo vſus dixit, iuſtitiam commutatiuam verſari in commutationibus ſeu commerciis hominum *emendandis*. Id quod eſt diligenter notandum, vt ſano modo intelligatur, quod D. Thomas art. 3. & alij aſſerunt, commutationes quoque huiuſmodi inuoluntarias eſſe materiam proximam iuſtitiæ commutatiuæ.

Ac vtrarumque cōmutationū, ſcilicet voluntariarum & inuoluntariarū, tum Philoſophus 5. Ethic. cap. 2. tum D. Thom. art. 3. aſſignant varias quaſi ſpecies, quamuis Philoſophus pauciores, & in iis aliquas, quas nō numerat D. Thomas. Quoniā vt notat ar. 3. Caietanus, vterq; tantùm voluit enumerare aliquas, ex quibus ratio aliarum, ſi quæ eſſent, poſſet ſimiliter intelligi. Sic autem aliquas eiuſmodi ſpecies cōmutationum volūtariarum & inuoluntariarum tradit hîc Philoſophus: *Ex cōmerciis*, inquit, *alia ſunt ſpontanea, alia inuoluntaria. Spontanea euiuſmodi ſūt, Vēditio, Emptio, Mutuatio, Sponſio, Vſura* (eſt enim hæc etiam voluntaria, ſaltem quoad exteriorem actum dandi) *Depoſitio, Conductio. Atque hæc ſpontanea idcirco dicuntur, quia principium commerciorum horum ſpontaneum eſt. Ex inuoluntariis autem clandeſtina alia ſunt: Vt Furtum, Adulterium, Veneficium, Lenocinium, Seruorum ſeductio, Doloſe perpetratum homicidium, Falſa teſtificatio. Alia violenta: vt Flagellatio, Vincula, Mors, Rapina, Mutilatio, Conuiciatio, Contumeliæ illatio.*

Pleniùs autem D. Thomas commutationes tum voluntarias tum inuoluntarias numerat. Inuoluntariarum quidem numerat quindecim: Nempe *Furtum*, quo accipitur occultè res alterius: *Rapinam*, qua accipitur res alterius per manifeſtam vim: *Doloſam occiſionem: Veneficium: Percuſſionem fraudulētam*; quibus læditur occultè alterius perſona quoad vitam vel incolumitatem: *Violentam cædem: Incarcerationem: Verberationem: Mutilationem*; quibus læditur perſona alterius manifeſtè quoad eandem vitam & incolumitatem: *Falſum teſtimonium: Detractionem*; quibus occultè læditur perſona quoad dignitatem: *Falſam accuſationem: Conuitium*; quibus lęditur perſona manifeſtè quoad eandem dignitatem: *Adulterium: Seductionem ſeruorum*, & alia huiuſmodi, quibus vel occultè vel manifeſtè læditur quis in perſonis ſibi coniunctis, vt in vxore, ſeruo, &c.

Voluntariarum autem commutationū numerat ibidem D. Thomas octo: Nempe *Emptionem & Venditionem*, qua fit permutatio rei pro pecunia: *Vſumfructum*, cùm quis concedit gratis fructificantis rei vſum cum debito reddendi eandē rem: *Accommodatum*, cùm gratis conceditur vſus rei non fructificantis cum debito reddendi eandem numero: *Mutuum*, cùm conceditur item gratis vſus rei non fructificantis cum debito reddendi eādem ſpecie, non numero: *Locationē & conductionem*, cùm conceditur pro precio, vſus rei, cum debito eandem reddendi: *Depoſitum*, cùm conceditur res vt conſeruetur, & poſtea reddatur: *Impignorationem*, cùm quis concedit rem ad firmandam obligationem ſatisfaciendi, vt ſcilicet ſi non ſatisfiat, retineri poſſit: *Fideiuſſionem*, cùm quis ſimpliciter ſe obligat ad ſatisfaciendum pro altero.

Circa quas omnes commutationes tria breuiter ſunt annotanda. PRIMO, neque à Philoſopho, neque à D. Thoma fuiſſe numeratas omninò omnes, vt iam antè notauimus ex Caietano, ſed eas, ex quibus aliæ intelligi, & ad quas reuocari omnes poſſunt. Non enim hîc eſt numeratus contractus Cambij, & Societatis, &c. qui tamen ad alios reuocantur; & maximè ad venditionem & emptionem; ſicut & alij contractus, quos Doctores nōminant innominatos; vt, Do vt des, Facio vt facias, Facio vt des, Do vt facias, de quibus infrà.

SECVNDO notandum, commutationes eas voluntarias, in quibus non transfertur rei dominium, vt Depoſitum, Impignoratio, &c. eatenus eſſe actus Iuſtitiæ commutatiuæ, quatenus ad hanc etiam virtutem pertinet ſtatuere rurſus alterum in actuali & exteriori ſuæ rei poſſeſſione, prout conuentum fuerit: nam eatenus etiam ſtabilitur æqualitas inter aliquos.

TERTIO notandum, ſicut Iuſtitia commutatiuā eſt vna virtus ſpecie ſpecialiſſima, ita etiam eſſe eiuſdem ſpeciei omnes actus eius, atque adeò omnes commutationes voluntarias: nam omnes habent idem obiectum formale commutatiuæ Iuſtitiæ, vt docet D. Thomas art. 3. & ibi Caietanus. Qui bene explicat, quomodo nihilominus peccata contra Iuſtitiam commutatiuam ſint diuerſæ ſpeciei, nimirum *pro materiali*. Vt furtum, rapina, homicidium, &c. quia valde diuerſo modo hæc aduerſantur Iuſtitię, & faciliùs multiplicantur ſpecies mali (etiam materialiter conſiderati) quàm ſpecies boni; cùm malum proueniat ex quocunque defectu, bonum autem ex integra cauſſa.

Digitized by Google

Dico autem *materialiter* eſſe hæc peccata diuerſæ ſpeciei,prout habent ſcilicet in genere moris valde diuerſum ordinem poſitiuum ad ſua obiecta, ob quod ſunt neceſſariò exprimenda in Confeſſione. Nam vt formaliter habent annexam priuationem perfectionis Iuſtitiæ commutatiuæ, non magis ſunt diuerſæ ſpeciei quàm ipſa Iuſtitia.

QVÆSTIO SEXTA.

De Reſtitutione,quæ eſt actus Iuſtitiæ commutatiuæ.

D.Thomas 2.2. quæſt.22.

DE RESTITVTIONE, *multi ex Auctoribus quos initio huius diſputationis citauimus, multa ſcribunt.Sed ferè ſub titulo de Reſtitutione ſolent quoque diſputare multa de iuſta & iniuſta acquiſitione rerum; Vt per emptionem, per vſuram, per bellum, per cenſus & alias actiones varias,quarum Iuſtitia vel Iniuſtitia præſupponi potiùs hoc in loco deberet,tanquã alibi diſceptata vel diſceptanda.Nam huius quidem quæſtionis ea tantùm ſunt propria quæ pertinent ad rationem reſtituendi id quod eſt aut iuſtè aut iniuſtè acquiſitum, veri detractum,& nec dum iuſtè compenſatum, non autem ea quæ continent & explanant rationem iuſtè vel iniuſtè acquirendi,vel quippiam alteri detrahendi,cùm hæc,vt dixi,præſupponi potiùs hoc in loco debeant.*

Solet etiam à pleriſque præmitti huic quæſtioni de Reſtitutione, Diſputatio de Rerum dominio; eo quòd ferè rei Domino eſt facienda reſtitutio rei.Sed hæc quoque Diſputatio poteſt non incommodè hîc præſupponi,& in alium locum differri, nempe in quæſtionem de Furto, (quæ erit decima in hac noſtra Diſputatione) Vbi etiam D.Thomas de Dominio in primis non abſurdè diſputat, eo quòd Furtum eſt ablatio rei alienæ inuito Domino, vt illic videbimus.

Itaque his nunc omiſſis (quæ alibi ſuis in locis tractaturi ſumus) decem, quæ propriè ſpectant ad quæſtionem de Reſtitutione,ſunt hoc loco explicanda. PRIMO, *Quidnam ſit Reſtitutio.* SECVNDO, *An ſit ad ſalutem neceſſaria.* TERTIO, *Quiſnam debeat reſtituere* QVARTO, *Cuinam debeat Reſtitutio fieri.* QVINTO, *Quidnam debeat reſtitui.* SEXTO, *Quantum debeat reſtitui.* SEPTIMO, *Quando debeat reſtitui: & quænam cauſſæ excuſent à reſtituendo vel omnino vel ſtatim.* OCTAVO, *Vbi debeat reſtitui.* NONO, *Quomodo reſtitui debeat.* DECIMO, *Quo ordine reſtitui debeat.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quidnam ſit Reſtitutio.

D.Thomas artic.1.

RESTITVENDI verbum,in propoſito, atque etiam frequenter aliàs, tum apud ſacros tum apud profanos auctores, idem ſignificat quod *reddere alicui id quod eſt ab eo ablatum,ſeu acceptum.* Vt 4.Reg.8. cùm legimus,Regem Ioram, interpellatum à muliere *pro domo ſua & pro agris ſuis*, ad Eunuchum dixiſſe, *Reſtitue ei omnia quæ ſua ſunt, & vniuerſos redditus agrorum à die qua reliquit terram vſque ad præſens.* Ac eodem ſenſu dicit Cicero in Topicis, ei cui vſusfructus domus legatus ſit,non reſtituturum hæredem ſi domus corruerit.Et Terentius in Heaut.

Somnum hercle hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro tibi quem filium reſtituerem.

Et Caius Iuris-Conſultus in l.Plus eſt.ff.de verb.ſig. *Reſtituere*,inquit,*eſt poſſeſſorem facere, fructuſque reddere.* Et in idem redit quod D.Thomas hîc ar.1.ait; Reſtituere, eſſe aliquẽ rurſus in poſſeſſione & dominio ſuæ rei ſtatuere. Hoc enim ipſum fit reddendo quod ablatum eſt.

Itaque ſecundùm hanc vocabuli notionem, breuiter poteſt Reſtitutio deſcribi ſic: *Reſtitutio eſt actus Iuſtitiæ commutatiuæ, quo ſecundùm æqualitatem rei ad rem redditur alicui,quod ab eo,vel volente,vel inuito,eſt acceptũ.* Ita,quod ad rem attinet, tradit D.Thomas hîc ar.1.quem in explicanda ratione Reſtitutionis,omnes alij communiter ſequuntur;ac nominatim Sotus lib.4.de Iuſtitia,quæ.6. art.1. Et Ioannes Medina initio tractatus de reb.reſt.Et Couarruuias relect.in Regulam, Peccatum,p.2.§.1. Et Nauarrus in Manuali,c.17.nu.7.

Quòd autem in hac Reſtitutionis deſcriptione dicimus per eam reddi aliquid ſecundùm *æqualitatem rei ad rem,&c.* aliquantulum latè debet accipi:Nempe,vt dici poteſt æqualitas quędam eſſe non modò duarum rerum diſtinctarum, quarum vna nec plus nec minùs cõtineat quàm altera (quæ quidẽ propriè eſt qualitas) ſed etiam eiuſdem rei ad ſeipſam; quatenus idem nimirum nec plùs nec minùs continet aut eſt quàm ipſum.Ex qua declaratione patet,non modò fieri reſtitutionem quando redditur diuerſa res æquiualens,ſed etiam quando redditur eadem omnino res.Vt cùm Depoſitarius reſtituit rem apud ſe depoſitam. Qui modus reſtitutionis ponitur quoque à D.Thoma art. 1. inter exempla reſtitutionis earum rerum quæ à volente fuerunt acceptæ.

Nec propterea quòd hæc quidem æqualitas eiuſdem rei erga ſeipſam non eſt propriè æqualitas,ſequitur, reſtitutionem eiuſdem rei (qualis fit in depoſito, commodato, impignoratione, &c.) non eſſe propriè actum Iuſtitiæ commutatiuæ,quæ nimirùm conſtituit æqualitatem propriè dictam.Non inquam hoc ſequitur.Nam eſt ſimul conſideranda alia quædam rerum & perſonarum æqualitas propriè dicta,quam ſtabilit ille ipſe actus reſtituendi rem eandem,qui proinde eſt eatenus,propriè actus Commutatiuæ Iuſtitiæ.Hoc enim ipſo quòd reſtituis alteri rem ſuam, (licèt eandem quem acceperas

efficis vt nec ille habeat minùs quàm habere debet, nec tu plùs; atq; adeò vt ſit inter te illum, & inter vtriuſq; res, æqualitas, quantum eſt ex vi talis actus reſtituendi. Et dico *quantum eſt ex vi* talis actus: Nam vt actus aliquis ſit actus Commutatiuæ Iuſtitiæ, ſufficit vt eo modo (*ſcilicet quantum eſt ex vi ſua*) conſtituat inter aliquos rerum æqualitatem: Nec requiritur vt abſolutè & vndequaque & actu eam conſtituat. Sicut contrà: vt aliquis actus ſit actus Iniuſtitiæ, ſufficit vt quantum eſt ex ſe, conſtituit inter aliquos rerum inæqualitatem, efficiendo vt alter illorum habeat minùs quàm debet; & alter plùs.

Hoc autem probatur. Nam alioqui nec Iuſtitiæ actus poſſet exerceri inter eos qui abſolutè & de facto poſt æqualem etiam compēſationem vtrinque factam (ſicut in emptione, v.g.) manēt inæquales. Vt inter diuitem & pauperem. Neque etiam Iniuſtitiæ actus poſſet exerceri inter eos qui poſt damnum ab illorum altero acceptum maneant opibus pares: Vt ſi ex duobus, quorum alter habebat duodecim, & alter octo, is qui habebat octo furetur duo ei qui habebat duodecim, & ita maneant pares in decem. Quæ omnia conſtat eſſe falſa. Itaque ad actum Iuſtitiæ ſufficit, vt quantum eſt quidem ex ſe, conſtituat inter aliquos rerum ęqualitatem; & ad actum iniuſtitię, vt ſimiliter quantum eſt ex ſe, inæqualitatem, ſicut eſt dictum. Id quod in hac tota materia de Iuſtitia diligenter eſt notandum.

Porro, Quod ad extremum in Reſtitutionis deſcriptione addidimus, per eam reddi id quod *à volente vel inuito* acceptum eſt: intelligendum eſt de volētę dare non gratis, ſed pro iuſta compenſatione ſuo tempore facienda, itémque de acceptione latè ſumpta: prout accipere aliquid alteri is omnis dicitur, qui alteri quidquam de ſuo detrahit, & aufert; ſiue id ad ſe ſuámque vtilitatē trāſferat, vt in furto; ſiue perdat ac deſtruat, vt in mutilatione, cæde, diffamatione, & aliis huiuſmodi iniuriis, quæ & ipſæ per reſtitutionem compenſari debent ratione iniquę *acceptionis*, ita latè ſumpto hoc vocabulo, vt infrà videbimus, & notauit optimè Caietanus in Summa, verbo, Reſtitutione, cap. 1.

Atque ex iis, vt arbitror, ſatis iam perſpici poteſt non modò, quænam ſit ratio Reſtitutionis, ſed etiam quomodo Reſtitutio differat à ſatisfactione propriè dicta, quæ eſt pars tertia Sacramenti Pœnitentiæ. Nam etſi conueniant in hoc, quòd vtraque eſt compenſatio quædam ſecundùm aliqualem Iuſtitiæ æqualitatem: tamen differunt potiſſimùm in duobus. Primo, Quia in *ſatiſfactione* fit compenſatio iniuriæ Deo illatæ non impendendo aliquid Deo offenſo, ſed ſolùm ſoluendo pœnam pro pœna temporali, quæ iudicio diuino ſolui debebat. In *Reſtitutione* verò fit compenſatio reddendo homini tantundem quantum ab eo acceptum ſeu ablatum erat. Secundo, Quia per *Reſtitutionē* non propriè remittitur vllo modo peccatū aliquod quod in ablatione vel retentione rei alienæ committatur, ſed deſiſtitur à peccando in talis rei iniuſta retentione; quo adhuc facto reſtat prætereà procuranda apud Deum remiſſio patrati anteà peccati in acceptiōne vel retentione iniuſta rei alienæ. Per *Satiſfactionem* verò propriè obtinetur ipſa remiſſio peccati quoad reatum quidem temporalis pœnæ poſt dimiſſam culpam debitæ, vt in materia de Satiſfactione traditur. Ex quibus differentiis inter Reſtitutionem & Satiſfactionem pendent plures aliæ, quas Sotus libro quarto de Iuſtitia, quæſtione 16. ar. 1. exponit prolixius quàm videtur eſſe neceſſe.

Dixi autem differre prædictis modis Reſtitutionem & Satiſfactionem *propriè dictam*. Nam ſi latiùs accipiamus vocabulum Satiſfactionis, vt ſignificet actionem omnem qua quis faciat quantum debet, (præſertim in materia Iuſtitiæ) conſtat, Reſtitutionem non differre à Satiſfactione, niſi vt quiddam minùs commune à communiori quodam in quo includitur: Eſt enim Reſtitutio, quędam ſatiſfactio, ſic accipiendo vocabulum Satiſfactionis. Ac iſto modo latè id vocabulum vſurpatur in cap. Si culpa, extra de Iniur. & damno dato. Vbi aſſeritur, ſatiſfaciendum eſſe, tum pro iniuria, tum pro damno dato.

Dixi etiam ſatiſfactionem quæ fit Deo, & Reſtitutionem, in hoc conuenire, quòd in vtraque ſit compenſatio ſecundùm *aliqualem æqualitatem* Iuſtitiæ; nam Satiſfactio quidem quæ fit Deo pro iniuria non eſt ſecundùm omnimodam & propriè dictam æqualitatem, ſed ſolùm ſecundùm æqualitatem quandam proportionalem, vt oſtendimus in libro peculiari de Satiſfactione, & trademus etiam in materia de pœnitentia, Deo volente. Reſtitutionis autem compenſatio eſt ſecundùm iuſtitiæ æqualitatem propriè dictam, vt anteà declaratum eſt. Et hæc pro puncto ſufficiant.

PVNCTVM SECVNDVM.

An Reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem.

D. Thomas art. 2.

DVo hîc ſunt certa: Primo, certum eſt, Reſtitutionem non eſſe ad ſalutem neceſſariam, neceſſitate quidem *medij*, hoc eſt: ita, vt niſi ablata reſtituantur, nequeat vllo modo obtineri ſalus quamcumque demum ob cauſſam contingat reſtitutionem prætermitti. Nam, vt pūcto 7. videbimus, quędam cauſſæ excuſare poſſunt à reſtitutione; quæ ſi perpetuò durent, poterit quis abſque dubio ſalutem cōſequi non facta reſtitutione. Vnde S. Avgvstinvs in ep. 54. ad Macedonium, non abſolutè affirmauit, eſſe neceſſariam reſtitutionem ad veram pœnitentiam, & ad ſalutis conſequutionem, ſed addit, *Si res aliena reddi poſſit*: vt ſtatim videbimus.

Atque hinc eſt corrigendus quidam nonnullorum vulgarium error, quem Sotus etiam libr. 4. de Iuſtitia quæ. 6. art. 1. redarguit, & Nauarrus in Manuali, cap. 17. nu. 68. poſt S. Thomam quodlib. 6. art. 13. & Adrianum quodlib. 8. Nempe non liberari à purgatorio, nec conſequi ſalutem eum qui aliquid in vita aliis debebat, quoadeius debita ab hęredibus ſoluantur. Falſum enim eſt hoc. Nam ſi taliſdum viueret, ob aliquas cauſſas excuſatus fuit à peccato mortali non reſtituendo, & ita in gratia Dei ex hac vita deceſſit (vt ſupponitur, cùm dicitur, eſſe in purgatorio) ſalutē conſequetur cùm primùm ſatis paſſus fuerit in purgatorio pro debito temporalis pœnæ, etiamſi hæredum culpa fiat, vt eius debita nunquam ſoluantur. Nō enim ſalus pendet ex Reſtitutione per ſe aut per alios facienda, tanquam ex medio reipſa ad ſalutem ita neceſſario, vt ſine illo nequeat vllo modo ſalus obtineri, ſicut iam dictum eſt.

Secvndo certum eſt, & quidem ex fide, Reſtitutionem eſſe neceſſariam ad ſalutem, neceſſitate præcepti, quando Reſtitutio quidem poteſt fieri, & is à quo res accepta eſt, rationabiliter inuitus ea caret. Hanc aſſertionem videntur negaſſe quidam Sacerdotes Græcorum, qui, ſi Guidoni Carmelitæ credimus (ex quo id refert etiam Alphonſus à Caſtro in Summa de hæreſibus, verbo, Reſtitutio) raptoribus & furibus ita abſolutionis beneficium impendebant, vt nullam eos iuberent facere reſtitutionem, ſed oleo tantùm (reſtitutionis loco) ipſos inungerent, & ab eis quandam pecuniæ ſummam exigerent. Ac monet etiam Alphonſus, Eraſmum in Annotatiōibus ad 2. cap. Lucæ, circa illa verba: *Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*, ſuſpectum ſe reddidiſſe huius erroris in prioribus illius ſui operis editionibus: Siquidem ita ibi ſcripſerat: *Illud annotādum: Cùm modò fecerit* (Dominus) *mentionem rapinæ, in remedio non fieri mentionem Reſtitutionis; Tantùm pollicetur, Eleemoſyna data omnia fore munda.* In quinta tamen operis editione ſuſtulit hanc ſuſpicionem, addens: *Sed qui iubetur date iis quibus nihil debet, multo magis iubetur reddere ſi quid cui debet.*

Probatur autem Aſſertio noſtra (quidquid ſit de Græcis & Eraſmo) Primo, ex Scriptura Ezechiel. 33. *Si dixero Impio, Morte morieris, & egerit pœnitẽtiã à peccato ſuo, feceritq́; iudiciũ & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille Impius, rapinãmque* Reddiderit, *in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniuſtum, vita viuet, & non morietur.* Vbi indicatur, æquè ex diuino præcepto neceſſariã eſſe reſtitutionem ad ſalutem & ad vitã ſpiritualem animæ, atque eſt ex diuino præcepto neceſſarium pœnitentiam agere, & in mandatis vitæ ambulare, & nihil iniuſtum facere, &c. Vnde etiam Tobias, c. 2. *Videte*, inquit, *ne furtiuus ſit* (hœdus quem audiebat domi balantem) *reddite eum dominis ſuis, quia non* Licet *nobis aut edere ex furto quidquam aut contingere.* Et Matthæi 27. Omnibus ex diuino præcepto reddi oportere quæ ſua ſunt & eis debẽtur, non ſecus ac Deo impendendum debitum obſequium, apertè Dominus declarauit, inquiẽs: *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.* Et Apoſtolus ad Rom. 13. *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Et addit: *Nemini quidquã debeatis, niſi vt inuicem diligatis.* Quo loco particula, Nisi, vel eſt declaratiua, vt ſit ſenſus, eſſe omnibus ſoluenda debita, vt poſſit mutua charitas retineri, quæ alioqui violatur, violata iuſtitia, retinendo debita; (quæ interpretatio magis placet Soto libro 4. de Iuſtitia, qu. 6. art. 2.) Vel eſt exceptiua, vt ſit ſenſus, nihil aliud eſſe debendum niſi dilectionem; cuius nimirum natura eſt talis, vt quia perpetua eſſe debet, ſemper ſuperſit impendenda, neque ita vnquam perſolui poſſit, quin non etiam vlterius debeatur. Quæ interpretatio eſt S. Chrysostomi in illum locum, & S. Avgvstini in libro expoſitionis quarundam propoſitionum epiſtolæ ad Romanos. Et placet Adriano magis in 4. ſent. in materia de Reſtitutione, non longè ab initio.

Secvndo probatur aſſertio luculento & celebri teſtimonio S. Avgvstini in epiſt. 54. ad Macedonium, quod refertur in Regula, Peccatum, de Reg. Iuris in 6. Et in ca. Cùm tu, extra de vſuris, & in Decretis 14. quæ. 6. Canone 1. Cùm enim Macedonius epiſtola præcedenti, 53. quæ eſt ad Auguſtinum, ſcripſiſſet, quoſdam *& ſceleris pœnã cupere ſibi relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt, poſſidere:* reſpondens ad hoc Auguſtinus: *Peſſimum*, inquit, *hominum genus commemoras, cui pœnitẽdi medicina omnino non prodeſt. Si enim res aliena propter quam peccatum eſt, cùm reddi poteſt, non redditur, non agitur pœnitẽtia, ſed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Sed, vt dixi, cùm reſtitui poteſt. Plerumque enim qui aufert, amittit, ſiue alios patiendo malos, ſiue ipſe malè viuendo, neque aliud habet vnde reſtituat. Huic certè non poſſumus dicere, Redde quod abſtuliſti, niſi cùm habere credimus, & negare.* Vbi vtramq; aſſertionẽ noſtram luculenter docet Auguſtinus, nimirũ & eſſe neceſſariò reſtitutionem faciendam ab eo qui veram inſtituit agere pœnitentiam; & hanc neceſſitatẽ non eſſe *medij*, ſine quo nullo modo poſſit obtineri finis remiſſionis peccati atq; adeò ſalus, ſed eſſe neceſſitatem *præcepti*, quod videlicet obligat cùm impleri poteſt, iuxta ea quæ p. 7. trademus.

Tertio probatur aſſertio manifeſta ratione. Nam ſicut accipiendo rem alterius cum eius damno, violatur iuſtitiæ æqualitas, ita etiam eam retinendo. Sed vt Iuſtitiæ æqualitas accipiendo rem alienam non violetur, neceſſarium ad ſalutem eſt, ab eiuſmodi acceptione rei alienæ abſtinere: Ergo eadem ratione eſt ad ſalutem neceſſarium rem alienam reſtituere, ne ſcilicet violetur Iuſtitiæ æqualitas, rem alienam retinendo, atque adeò augendo res proprias cum damno alterius.

Rectè namque Iuriſconſultus in l. Nam in hoc natura. ff. de cond. indeb. *Natura*, inquit, *æquum eſt, neminem cum alterius detrimento locupletiorem fieri.* Vnde D. Thomas qu. 66. ar. 3. *Detinere*, inquit, *id quod alteri debetur, eandem rationem habet cum acceptione iniuſta.* Atque hinc etiam S. Avgvstinvs in dicta epiſt. 54. *Nolentes*, inquit, *red-* A *dere, quos nouimus & malè abſtuliſſe, & vnde reddant habere, arguimus, increpamus, & deteſtamur, &c. aliquando etiam Altaris communione priuamus.*

Solet autem hîc diſputari qualenam ſit præceptum iſtud naturale & diuinum ex quo Reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem; an ſcilicet ſit negatiuum de non retinẽda iniquè re aliena, quod proinde obliget pro ſemper; an verò ſit affirmatiuum, quod obliget pro certo duntaxat tempore concurrentibus certis circumſtantiis. Sed non videtur poſſe eſſe hac de re controuerſia, niſi fortè de nomine, vt rectè perſpexit Sotus lib. 4. de Iuſtitia, q. 6. ar. 3.

Nam quod ad rem ipſam attinet, neceſſe eſt, cõueniat inter doctos, de duobus quæ docet D. Thom. art. 8. ad 1. Et Adrianus in materia de Reſtitutione, non longè ab initio. Et Sotus lib. 4. de Iuſtitia, q. 6. ar. 2. & alij. Primo, primariò quidem Reſtitutionem eſſe neceſſariã ex præ- B cepto *affirmatiuo*, quod nimirum iubet exercere actum ipſum bonum virtutis Iuſtitiæ, puta reſtitutionẽ. Quod proinde præceptum non abſolutè obligat pro omni omninò tempore, quo res aliena retinetur, aut reddita non eſt; ſed pro toto illo tempore quo opportunè poteſt & debet reddi, iuxta rationabilem voluntatem creditoris, concurrentibus certis circumſtantiis, de quibus p. 7. diſſeremus. Secvndo, Eſſe quoque Reſtitutionem neceſſariam ſecũdariò ex præcepto *negatiuo*, quod eſt annexũ conſequẽter illi priori affirmatiuo, & prohibet iniquam rei alienæ retentionem pro omni quidem illo tempore quo poteſt & debet reſtitui ex præcepto affirmatiuo, iuxta dicenda in prædicto p. 7. Nã vt rectè cenſet Adrianus in 4. in materia de Reſtitutione, omiſſio etiam actus boni & debiti prohibetur præcepto negatiuo, quando C æquiualet actui malo; ſicut in propoſito retentio iniqua rei alienæ, atq; adeò omiſſio reſtitutionis, æquiualet iniuſtæ acceptioni, cùm æquè ſit damnoſa proximo. Vnde Apoſtolus ad Rom. 3. Vtrumque præceptum tum negatiuum tum affirmatiuum indicauit. Affirmatiuum quidem, inquiens: *Reddite omnibus debita.* Negatiuum verò, addens: *Nemini quidquam debeatis, &c.* Et reducitur iſtud præceptum negatiuum de non retinenda re aliena, ad illud præceptum negatiuum Decalogi, *Non furaberis*, vt rectè docet Sotus lib. 4. de Iuſtit. quæ. 6. art. 7. ex ſententia D. Thomæ qu. 66. art. 3. ad 2.

Neque tamẽ ſequitur, eum qui non reſtituit cùm poteſt & debet, peccare duplici peccato, licèt peccet cõtra duo præcepta, affirmatiuum ſcilicet de reſtituendo, & negatiuum de non iniquè retinenda re aliena. Nõ enim D peccata propriè diſtinguũtur pro diuerſitate præceptorum quibus aduerſantur, ſed pro diuerſitate virtutũ quibus opponuntur, aut pro diuerſitate modi valde diuerſi quo repugnant eidẽ virtuti; vt tomo 2. qu. 2. de peccatis, docuimus. Omiſſio autem Reſtitutionis rei alienæ, qua peccatur contra præceptum affirmatiuũ de reſtituendo; & retentio eiuſdem, qua peccatur contra præceptum negatiuum de non retinenda re aliena, vni & eidem virtuti Iuſtitiæ, & eodem modo aduerſantur; cùm inter omiſſionem Reſtitutionis alienæ rei, & retentionem eiuſdem nihil differat. Quare minimè hæc duo ſunt diſtincta peccata: Sed reputanda ſunt vnum & idem peccatum, tamdiu continuatum, quamdiu durat opportunitas reſtituendi, vt rectè tradidit Adrianus loco citato.

E Quotieſcunque autem occurrit noua & peculiaris occaſio reſtituendi, & negligitur; nouum & diſtinctum peccatum admittitur: Vt quando creditor denuò exigit, vel noua difficultate premitur. Sicut etiam eſt nouum peccatum denuò velle non reſtituere, aut denuò rem alienam vſurpare cum eius detrimento, ac proinde cum nouo damno domini: vt vtendo, v.g. equo alieno cum ipſius damno, &c. Conſtat enim per hæc violari denuò iuſtitiam. Quo fit vt oporteat hæc diſtinctè peccata declarari in Confeſſione.

Svperest autem ſoluendum quoddam argumentum, quo probari videtur nunquam eſſe ad ſalutem

neceſſarium

Digitized by Google

neceſſarium facere reſtitutionem, quantuncũque id ſit opportunum. Eſt autem argumentum huiuſmodi. Nũquam peccat qui omittit reſtituere: Ergo nunquam eſt ad ſalutem neceſſarium reſtituere. Cõſequẽtia eſt euidens. Nam quod eſt ad ſalutem neceſſarium, negligi nõ poteſt abſque peccato. Antecedẽs autem probatur. Nã ſi peccaretur retinendo ſeu nõ reſtituendo rem alienã, cõſequens eſſet vt nunquam poſſet rei dominus rationabiliter velle ipſam ſibi reddi: cùm debeat is ſecũdùm rectam rationem & charitatis legẽ, anteponere ſpiritualem proximi immunitatem à peccato, quibuſcunq; ſuis temporalibus rebus. At iſtud cõſequens manifeſtè eſt falſum. Ergo id etiam vnde conſequitur. Maior (ſeu ſequela) probata eſt. Minor (ſeu falſitas conſequentis) probatur dupliciter. *Primò*, Quia vt rationi conſentaneum eſt reddere vnicuique quod eſt ſuum, ita etiam
B velle ſuum ſibi reddi. *Secũdò*, Quia peccaretur tunc nõ reſtituẽdo (vt ſupponitur) & ſimul etiam non peccaretur, quandoquidem minimè peccatur alienam rem retinendo, niſi dominus rationabiliter velit ſibi reddi.

In hoc argumẽto ſoluendo nonnihil laborat Adrianus vbi ſuprà. Atque etiam Sotus lib. 4. de Iuſtitia, q. 6. art. 2. ita ad illud reſpõdet, vt planè videatur ex eius dictis ſequi, quòd ſaltẽ ſi creditor ſit ſuperior debitoris, & illius ei cura ſpiritualis incũbat, non poſſit is vnquã rationabiliter velle ſibi quod ſuum eſt reddi; ac proinde nec obligari vnquam ſubditum ad reſtituendum quidpiam temporale ſuo ſuperiori: Id quod manifeſtè falſum eſt.

C Sed omiſſis reſponſionibus horum auctorum (quas operæpretium non eſt diſcutere) breuiter reſpondeo ad argumentum in forma negando Antecedens. Ad probationem Antecedentis neganda eſt Maior. Et ad illius probationem dicendum eſt, non ſemper debere quem ſuis rebus temporalibus anteponere immunitatẽ ſpiritualem proximi à peccato, ſed quando proximus eſt in graui aut extrema neceſſitate ſpirituali cõſtitutus, ita vt iactura bonorum temporaliũ alterius, ſit illi moraliter loquendo neceſſaria ad effugiendum peccatum & mortem ſpiritualem animæ, iuxta ea quæ tradidimus ſuprà diſp. 3. q. 4. de ordine charitatis. Qui autẽ retinet rem alienam, non eſt ordinariè in tali neceſſitate cõſtitutus, ſi (vt ſupponimus) in illius arbitrio & poteſtate ſitum eſt reſtituere. Quare minimè tenetur creditor relinquere ſua debitori, ad liberãdum eum à peccato non
D reſtituendi, cùm poſſit ipſemet debitor aliter ſe liberare ab eo peccato, nimirum reſtituendo.

Et hæc ſint ſatis pro hoc puncto. Nam alia argumenta quæ cõtra neceſſitatem Reſtitutionis obiici poſſent, non probant, nunquam eſſe neceſſariò faciendam reſtitutionem, ſed ſolùm excuſari quandoque debitorem à reſtituẽdo quibuſdam ex cauſſis, de quibus differẽdum eſt p. 7. Sicut etiã p. 5 explicãda ſunt ea quæ Caietanus hìc diſputat circa ſolutiones argumẽtorum D. Thomæ.

PVNCTVM TERTIVM.

Quiſnam debeat reſtituere.

D. Thomas art. 6. & 7.

E VERA eſt omninò quædam Regula generalis, quæ à D. Thoma hìc, & ab aliis Doctoribus, communiter proponitur, vt dignoſci poſſit in caſibus particularibus, quiſnam ad reſtitutionem teneatur. Eam regulam ita ego ſtatuo & declaro: Triplici ex capite oritur obligatio reſtituendi. Nimirum vel ratione *ſolius acceptionis* rei alienæ, etiãſi eam rem fortè non ampliùs habeas: Vel ratione *ſolius rei alienæ*, quam ſcilicet apud te habeas, licèt eam fortè ab eius domino non acceperis: Vel ratione vtriuſque, ſcilicet acceptionis, & rei, cùm eam & accepiſti à Domino & retines.

Nomine autem *rei* in propoſito intelligimus rem,
A aut prout eſt ipſa in ſe, aut prout reſtat & manet ipſa quodammodo in ſuo aliquo fructu vel effectu, vel etiam in ſuo pretio: ſic nimirum, vt inde ſis factus ditior, ſicut optimè inter alios explicauit hìc art. 6. Caietanus. Et in Summa, verbo, Reſtitutio, vbi ponit exemplum de eo qui inuitatus ad edendum furtiuũ vitulum, parcit domi ſumptibus quos alioqui erat facturus in domeſtica cœna. Cenſetur enim huic manere pars vituli in pretio, quod fuiſſet alioqui conſumptum in paranda domi cœna: quod proinde pretium tenetur reſtituere domino vituli cùm ſciuerit illum fuiſſe furtiuum.

Nomine autẽ *acceptionis* intelligimus in primis acceptionem omnem nõ gratuitã; ſiue ea ſit iuſta, ex voluntate nimirũ domini rem dantis, non gratis, ſed pro cõpenſatione vel redditione ſuo tẽpore facienda ex certa
B cõuentione & pacto: Siue eiuſmodi acceptio nõ gratuita, ſit iniuſta; vt quãdo res ab aliquo accipitur nullo modo volente, ſed planè inuito. Vt per furtũ & rapinã, &c.

Deinde quoque intelligimus in propoſito nomine acceptionis *quamcũque actionem*, qua res ab altero auferatur; ſiue rem eam ſibi acquirat is qui accipit, ſiue eam prorſus deſtruat: vt comburendo alienam domum, vel lædendo famam alterius, &c.

Deniq; ratione acceptionis ita latè explicatæ intelligimus obligari ad reſtitutionẽ eũ qui vera fuerit *cauſſa* acceptiõis, ſeu directa, ſeu indirecta, vt pòſt videbimus.

Huius regulæ ad hunc modum explicatæ ratio eſt hæc: Is tenetur rẽ reſtituere qui eſt vera cauſſa vt minùs alter habeat de rebus ſuis quàm habere debet; vt ita
C conſiſtat æqualitas Iuſtitiæ Cõmutatiuæ, poſita nimirum in hoc, vt quiſq; habeat non minùs nec plùs, quàm debet, ſicut explicauimus p. 1. Sed is omnis & ſolus, qui rem alienã vel habet, vel directè aut indirectè accepit, eſt vera cauſſa vt alter habeat minùs quàm habere debet: Ergo is omnis & ſolus reſtituere debet. Et ſic veriſſima eſt illa Regula.

Porrò circa *vſum* huius Regulæ, quinque ſunt certa apud Doctores, & quatuor controuerſa. PRIMO certum eſt, cauſſam verã acceptionis rei alienæ in propoſito reputari in primis eum qui quouis modo directè eſt cauſſa acceptionis: exequendo nimirũ eam vel arbitratu ſuo, vel ex mandato alterius, vel iubendo, vel conſulendo, vel laudando, vel receptando acceptorem, aut rem participando, &c. Deinde etiam eum qui indirectè
D eſt cauſſa acceptionis vel retẽtionis, cùm ſcilicet poteſt & debet eam impedire loquendo aut obſtando aut manifeſtando, & non impedit. Qui omnes modi, excepto illo *per executionẽ* (vt qui clariſſimus per ſe eſt) comprehendi ſolent memoriæ cauſſa his verſiculis, relatis hic à D. Thoma, ar. 6. & communiter ab aliis Doctoribus.

Iuſſio, Conſilium, Conſenſus, Palpo, Recurſus,
Participans, Mutus, non Obſtans, non Manifeſtans.

Verbis illis, *Iuſſio, Conſilium, Conſenſus*, quinam ſignificentur manifeſtum per ſe eſt. Verbo autem *Palpo* ſignificatur is qui adulando & laudãdo inducit ad actionem iniuſtam. Verbo *Recurſus*, is qui receptat accipientem aliena. Nam eo ipſo illum mouet ad iniuſtam acceptionem, & in ea iam facta confirmat & fouet. Verbo *Participans*, indicatur ſocius criminis quocũque modo, ſiue
E vt exequutor, ſiue vt mediator, ſiue vt explorator, &c. Verbo *Mutus*, indicatur, qui poteſt, & ex officio tenetur impedire iniuſtam actionem loquẽdo, vel diſſuadẽdo, vel prohibendo, vel reprehendẽdo, &c. & tacet. *Non obſtans*, intelligitur eſſe is qui ex officio tenetur & poteſt impedire & non facit, vt Iudex, Princeps, &c. *Non Manifeſtans*, eſt is qui iniuſtam actionem, dũ fit, vel facta eſt, poteſt & tenetur manifeſtare & non facit; vt Teſtis: qui proinde tenetur ad reſtitutionem damni quod alter incurrit ob celatam veritatem.

SECVNDO, certum eſt duo requiri, vt aliquo ex iis modis cẽſeatur aliquis verè cauſſa acceptionis rei alienæ, atque adeò teneatur hoc nomine reſtituere. VNVM

eſt, vt effectu ipſo res aliena fuerit ablata. Alioqui nulla naſcetur obligatio eam reſtituendi, quantumcũque quis in eius ablationem conſenſerit, aut de ea cõſilium vel mandatum dederit, &c. Alterum eſt, vt re vera propter tuum imperium, ſeu conſilium, ſeu laudem, ſeu conſenſum, &c. ablatio Rei alienæ ſubſequuta ſit. Nam quantumcunque conſentias, vel imperes, &c. tamen ſi alter non propter reſpectum conſenſus tui aut imperij, &c. ſed aliunde ad id motus, rem alienam abſtulit, non eris tu cauſſa ablationis eius.

Ac per hoc Caietanus in Summa, verbo, Reſtitutio, cap. 1. excuſat ob obligatione reſtituendi eos qui conſentiunt in bellum iniuſtum, poſtquam iam illud ſuſcipere deliberarũt ij ad quos pertinebat de illo ſtatuere. Atque etiam eos, qui per poſteriora ſuffragia cõſentiũt in collationem rei iniuſtam; ſi per ſuffragia priora prævalentia, iam eſſet res definita, nec penderet à ſuffragiis poſteriorum. In quo etiam cũ Caietano ſentit Nauarrus in Manuali, ca. 17. num. 21. Et denique eos, qui cõſentiunt in electionem alicuius indigni prętermiſſo digno. In iis enim caſibus cõſenſus in actionem iniuſtam eſt tantum conſenſus (& proinde peccatum) ſed non etiam cauſſa iniuſtæ actionis: & ideò non parit obligationem reſtituendi.

Tertio, certum eſt, ſi plures ſimul concurrant ad vnam & eandem iniquam actionem, ita vt quilibet indifferenter ſit cauſſa totius damni per eam illati: quemlibet eorum teneri *in ſolidum* ad totius damni compenſationem ſeu ablati boni reſtitutionem. Vt quando plures ex æquo concurrunt ad incendendã vnam domum, vel ad occupãdam vnam ciuitatem in bello iniuſto, &c. Ratio eſt, Quia vt annotauit optimè Caietanus in Sũma, verbo, Reſtitutio. cap. 1. quilibet tunc eſt cauſſa ſeu concauſſa totius damni, quamuis non ſolus. Qui enim vnà cum alio effectum quẽpiam facit, verè ipſum facit. Vnde etiam in l. Ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. habetur, Quòd ſi plures eãdem trabem, aut quamuis aliam ponderoſam rem furto aſportãt, quam quilibet ſolus ferre non poſſet, vnuſquiſque illorum tenetur in ſolidum actione furti. Si autem plures ita inferunt aliquod damnum, vt non quilibet ſit cauſſa totius, ſed tãtùm partis, quiſque tenebitur ſolùm pro ſua parte ad reſarciẽdum damnum quod intulit. Vt quando plures ciuitatem ita diripiunt, vt vnus vnam domum, alius aliam expilet.

Qvarto certum eſt, Caſu quo vnus ex pluribus qui *in ſolidum* (vt dictum eſt) ad reſtituẽdum tenebãtur, reſtituerit & reſarciuerit totum damnũ, alios minimè teneri ad reſtituendum quidpiam ei quidem qui damnum paſſus eſt. Siquidem iam is nõ habet minus quàm debet, & ſic ceſſat ratio obligationis ei reſtituendi, iuxta doctrinam D. Thomæ hìc art. 7. ad 7. communiter receptam.

Tenentur tamen reliqui pro rata parte ei qui reſtituit, refundere, quod pro parte illorum dedit, vt idem D. Thomas ibi, & alij communiter dicunt; ſi concurrat tamẽ aliqua circumſtantia ex *tribus*, iuxta ea quæ in dicto articulo optimè circa hoc diſſerit Caietanus, cui Sotus lib. 4. de Iuſtitia, qu. 7. ar. 3. aſſentitur, nec vllus contradicit.

Prima eſt, Si res acceptæ ſint vſu cõſumptibiles, & aut in ſe aut in ſui valore extent ex toto aut ex parte apud reliquos. Nam ſuccedit in locũ domini earũ is qui totum earum pretiũm reſtituit, perinde ac ſi emiſſet, vt optimè diſſerit Caietanus; & proinde ei debẽt pro rata parte reſtitui. Vt, v. g. duæ tertiæ partes furti, ſi tres fures fuerant, & vnus totum reſtituit. Dixi autem ſi ſint res *vſu conſumptibiles*; nam ſi ſint non vſu conſumptibiles & extant, illas eaſdem oporteret reſtitui; neque aliter ſatisfieret, vt patebit ex iis, quæ puncto 5. trademus.

Secunda circũſtantia eſt, Si quamuis res acceptæ ſint conſumptę, tamen vtiles fuerunt iis qui conſumpſerũt. Nam tunc etiam oportet pro rata parte refũdere ei qui pretium earum totum reſtituit; ſiquidem (vt dictũ eſt) ſuccedit is domino, cui oportet reſtitui res iniquè acceptas (ratione ſcilicet iniquæ acceptionis) etiamſi ſint conſumptæ.

Tertia circumſtantia eſt, Si quamuis res acceptæ non ceſſerint in vtilitatem aliquam accipientium, ſed planè deſtructæ fuerint (vt incẽdendo domum, conculcando ſegetes, &c.) tamen is qui totum reſtituit, inductus fuit à reliquis ad id damnum inferẽdum, vel certè in ea re ſic ab illis adiutus, vt ſine illis nõ intuliſſet tale damnum. Vtroque enim modo reliqui cenſeri tũc poſſunt cauſſa fuiſſe alteri, vt inferret damnum, atque adeò, vt incurreret obligationem reſtituendi & grauamen ipſum reſtitutionis, quo nomine ipſum etiam ſinguli damnificarunt: ac proptereà tenentur ei ob hoc damnum refundere pro rata parte id quod reſtituit domino rei: ſicut latius & obſcurius tradit loco citato Caietanus.

Si autem is qui deſtructa re aliena totum eius pretiũ reſtituit, nõ fuit vllo modo ex iſtis directè aut indirectè inductus à reliquis ad inferẽdum damnum, ſed aut ipſe potiùs reliquos induxit, vt iniuſtæ actiõi cooperarẽtur, aut ita ſimul omnes ad eam concurrerunt, vt quiſque etiam ſine aliis idem fuiſſet facturus; tunc quidem vno reſtituente totum, non tenentur reliqui quidquam ei refundere: quandoquidem nullo modo ei cauſſa fuerũt vt incurreret damnum obligationis reſtituẽdi, ipſiúſve reſtitutionis, vt rectè Caietanus reſoluit. Quãquam, vt idem addit, ex æquitate & honeſtate quadam deceret eos id facere. Et obſeruandum eſt non poſſe dominum rei liberare alios ab obligatione refundendi ei qui totum reſtituit, concurrẽte aliqua circumſtantia ex illis ſuprà dictis, in quibus refuſio Iure naturæ facienda eſt.

Qvinto, (quod attinet ad alterum caput obligationis reſtituẽdi in ſuprà poſita Regula comprehẽſum, ſcilicet ad *rem acceptam*) certum eſt, ratione rei acceptę, tunc ſolùm oriri obligationẽ reſtituendi cùm res adhuc ex toto aut ex parte extat, vel in ſe, vel in ſui valore aut aliquo ſuo effectu. Vt cùm quis per eius rei vſum fuit factus ditior, conſeruando nimirum ſuam rem quam alioqui erat conſumpturus, vel lucrifaciendo quippiam, &c. Si autem res omninò aut ex parte fuerit conſumpta bona fide, cùm quis nimirum non mala conſciẽtia rem accepit, aut poſſedit, ſed probabiliter putabat ſuam eſſe, aut cùm res ſine culpa notabili eius qui eam poſſidet perierit; non tenebitur ad reſtitutionem eius quod conſumptum eſt. Ita communiter omnes tradunt; & idem patet ex l. Sed etſi poſſeſſor. §. 1. & l. Item veniunt. §. 1. ff. de petit. hæred. Et declarat bene Caietanus art. 6. Et Nauarus in Manuali, cap. 17. nu. 7. & Sotus lib. 4. de Iuſtit. q. 7. art. 2. Dixi autem qui *probabiliter* (attentis rei & perſonæ circumſtantiis) putat rem eſſe ſuam, &c. Nam qui ex ignorantia craſſa & ſupina putat rem alienam eſſe ſuam, nõ eſt putandus habere bonam fidem à reſtitutione conſumptorum excuſantem, vt ex communi doctrina tradit Nauarrus eodem c. 17. nu. 84. & docebimus infrà p. 7. Et hæc quidem certa ſunt circa vſum ſuprà poſitæ Regulæ.

Controversvm autem eſt Primo, Quiſnam ſit cenſendus vera cauſſa directa aut indirecta iniuſtę acceptionis, qui proinde debeat reſtituere. Diuerſimodè namque hoc ab auctoribus declaratur. Nam Innocentius in cap. Sicut dignum. Extra de homicidio. Et Hoſtienſis ibidem. Altiſiodorenſis lib. 4. Sũmæ, in tract. de Sacram. pœnit. cap. de Reſt. q. 3. Et Richardus in 4. d. 15. art. 5. q. 4. Et Sylueſter, verbo Reſtitut. 3. qu. 6. Et Adrianus in 4. in q. de Reſtitut. §. *De concurrentibus cum fure.* Et Nauarrus in Manuali cap. 7. num. 20. exiſtimant eum omnem & ſolum eſſe verè cauſſam iniuſtæ acceptionis & damni, ſine quo damnum & iniuſta acceptio non eſſet ſubſequuta. Ex quo inferunt Cooperatores iniquę acceptionis, ſi abſque illorũ opera fuiſſet facta, non teneri ad reſtitutionem, niſi eius partis rei alienæ

Digitized by Google

quæ ad eos peruenit: non autem rei totus, tanquam verè cauſſas iniuſtæ acceptionis.

Sed hanc explicationem & ſententiam meritò putant eſſe falſam Caietanus hîc art. 7. Ioannes Medina quæſt. 7. de reb. reſt. Sotus libro 4. de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 3. Quoniam notio veræ cauſſæ alicuius effectus, omni veræ cauſſæ debet conuenire, & nulli non veræ cauſſæ. Quòd autem aliquid ita concurrat ad effectum, vt ſine illo effectus non ſequeretur; id nec omni veræ cauſſæ, & alicui quod non eſt vera cauſſa, conuenit: Ergo non in eo conſiſtit ratio veræ cauſſæ, vt auctores illi aſſerunt.

Minor, quo ad priorem partem probatur dupliciter. *Primò*, Nam qui ſcandalum dat, verè eſt cauſſa ſcandali, & eo nomine meretur dignam pœnam: iuxta illud Chriſti: *Væ homini illi per quem ſcandalum venit*, Matth. 18. Et tamen non ita, vt ſi ipſe non ſcandalizaret, ſcandalū non daretur ab alio: quandoquidem *neceſſe eſt vt veniant ſcandala*, ſicut ibidem ait Dominus. *Secūdò*, Nam ſi quis præciperet ſuis famulis vt quempiam interficerent, & eorū aliquis anteuertens alios, id faceret, dubium nō eſt quin eſſet is vera cauſſa homicidij; non obſtante quòd aliquis aliorum idem fuiſſet facturus ſi ille non feciſſet; ſicut ratiocinatur optimè Caietanus.

Probatur etiam eadem Minor quoad poſteriorem partem: Nam conditiones quæcunque ad effectum requiſitæ, quas vocant Philoſophi *cōditiones ſine quibus non* ſic ad effectum concurrunt, vt ſine illis effectus non fieret: Et tamen non ideo ipſæ ſunt veræ cauſſæ ipſius effectus. Cùm igitur illa ratio cauſſæ ab Innocentio, & reliquis auctoribus aſſignata, nōn conueniat omnibus veris cauſſis, & aliquibus etiam non cauſſis conueniat: perſpicuum eſt, eam non rectè aſſignatam eſſe.

Itaque melior iudicanda eſt ſententia Caietani hîc art. 7. Medinæ, quæſt. 7. de reb. reſt. & Soti, lib. 4. de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 3. & aliorum, qui ſtatuunt, veram cauſſam damni ſeu acceptionis iniuſtæ, eſſe eum qui aliquo concurſu, & quaſi influxu ſuo, moraliter confert ad eum effectum; faciendo nimirum quidpiam alicuius momenti quod conducat & iuuet ad efficiendam actionem iniuſtam, etiamſi abſque eius opera alioqui eſſet futura. Vt ſi conſilium des de ineundo contractu vſurario, aut ſi literas de tali contractu ad eum firmandum conſcribas, aut conſcribi cures tanquam vſurarij procurator ſeu agens.

Secus autem Soto vbi ſuprà, videtur, ſi accipias tantùm, vel teneas vſurariam pecuniam tanquam vſurarij famulus. Nam cenſet Sotus loco citato, non eſſe id, moraliter loquendo, aliquid notabiliter conferens ad iniuſtam acceptionem vſuræ. Sed probabilius opinatur contrarium Nauarrus in Manuali cap. 17. numer. 266. poſt Caietanum hîc articul. 7. Et Syluestrum, Verbo, Vſura. 7. quæſt. 4. & alios, quos idem Syluester refert. Nam re vera accipere & cōſeruare pecuniam vſurariam pro hero vſurario, moraliter eſt aliquid conferens ad iniquā acceptionem & retentionē talis pecuniæ. Neque obſtat quòd ſi tu id non faceres, facilè fieret per aliquem alium vſurarij famulum. Iam enim dictum eſt, ad veram cauſam in propoſito, non requiri vt effectus non aliter ſit ſequuturus.

Quare maneat omnes eos eſſe verè cauſas iniuſtæ acceptionis, atque adeo teneri ad reſtitutionē *in ſolidū*, (iuxta modum ſuprà dictum in tertio & quarto pronunciato certo) qui concurrunt & influunt moraliter ad totam acceptionem iniuſtam, etiam ſi aliter ea ſequutura eſſet; nec ſatisfacturos tunc, ſi tantùm reſtituant partem rei, quæ ad ipſos deuenerit, vt falsò auctores primæ ſententiæ cenſuerunt.

SECVNDO, controuerſum eſt, an ſemper is teneatur ad reſtitutionem, qui fuit cauſa indirecta iniuſtæ acceptionis aliquo modo ex ſuprà dictis; ſcilicet non eam impediendo cùm poſſet & teneretur, loquendo, aut obſtando, aut manifeſtando, &c. Et eſt ratio dubitādi, quoniam aliquando quis tenetur iis modis impedire iniuſtam acceptionē & damnum proximi ſolùm *ex charitate*: vt quilibet priuatus, quum id facere poteſt ſine notabili ſuo damno: aliquando autem tenetur ad id aliquis *ex officio*, & ex iuſtitia; Vt Princeps, Prælatus, Iudex, teſtis à iudice requiſitus, &c.

Sunt autem graues auctores qui exiſtimant, tunc ſolùm teneri quempiam ad reſtitutionem, quia damnum proximi cùm poſſet & teneretur, non impediuit, quando id facere tenebatur *ex officio & ex Iuſtitia*: non autem quando tātùm ex charitate. Ratio illorum eſt quia obligatio charitatis non parit obligationem reſtituēdi quando violatur, ſed ſolùm obligatio Iuſtitiæ; Alioqui, is qui eſt cauſa indirecta damni proximi, non dando ei Eleemoſynam, ſicut ex charitate debet, teneretur poſtea ad reſtitutionem. Quod omnino eſt abſurdum. Ita ſentiunt Syluester, Verbo, Reſtitutio tertio, quæſt. 6. Et Adrianus in quarto in quæſtione de Reſtitut. §. De concurrentibus cum fure, & duobus §§. ſequēt. Et Sotus libro quarto, de Iuſtit. quæſtione ſeptima, articulo tertio. Et Medina quæſtione 9. de reb. reſtit. poſt Alexand. Halleſ. 4. parte quæſtione 86. nu. 3. articul. 4. §. 7. in fine: & Altiſſiodorenſem libr. 4. ſuæ ſummæ in tractatu de pœnitētia, cap. de Reſtitut. quæſtione 3. Et addit Adrianus eſſe hanc communem opinionem Doctorum.

Contrariam tamen opinionem aſſerit Caietanus in Summa, Verbo, Reſtitutio, cap. 1. Et Richardus in 4. diſtinct. 15. articul. 5. quæſt. 4. Et Angelus in Summa, Verbò, Reſtitutio. Qui duo poſteriores affirmant id ſaltem quando quis doloſè & ex maleuolentia omittit impedire damnum proximi, cùm ſine ſuo periculo poſſet & ex charitate teneretur. Ipſe autem ſentio, opinionem quidem primam eſſe tum mitiorem, tum omnino etiam probabiliorem, propter auctoritatē Doctorum illorum, qui in ea ſunt: ſed tamen poſteriorem quoque ſententiam Caietani eſſe non improbabile, ſi momenta rationis ponderemus.

Sic enim pro ſententia Caietani argumentari licet; Omnis ille tenetur ad reſtitutionem, qui eſt vera cauſa moralis iniuſtæ acceptionis, atque adeo damni per eam illati proximo. Sed is etiam qui ex charitate tātùm tenebatur & poterat impedire iniuſtam acceptionem damnúmque proximi, & non impedit, eſt vera cauſa moralis iniuſtę acceptionis & damni per eam illati proximo; Ergo is etiam tenetur reſtituere.

Maior probatur; Nam qui eſt vera cauſa moralis iniuſtæ acceptionis & damni per eam illati proximo, eo ipſo violat obligationem Iuſtitiæ commutatiuæ, ſi quidem eſt cauſa vt proximus habeat minùs quàm debet. Conſtat autem ad reſtitutionem teneri eum qui Iuſtitiam commutatiuam violat.

Minor autem probatur. Nam vera & moralis cauſa alicuius cenſetur à Theologis & Philoſophis moralibus non modò is qui directè eſt cauſa, & facit ipſe effectum, ſed etiam is qui eſt cauſa indirectè, per hoc quòd cùm poſſit & teneatur rem impedire, non impedit, vt patet ex iis quæ diſſeruimus tomo 2. diſput. 2. quæſt. 1.

Nec in hac ratione & deſcriptione veræ cauſæ moralis indirectæ ſolet vnquam à Theologis aut Philoſophis poni & requiri, quòd quis ex hac aut illa obligatione determinatè debuerit impedire id quod non impedit: ſed ſatis hoc ipſo intelligitur eſſe cauſa quòd impedire potuerit & debuerit ex qualicunque demum obligatione. Ergo is qui noſtro propoſito poteſt & tenetur (licet tantùm ex charitate) acceptionem iniuſtam impedire, & non impedit, eſt eo ipſo vera cauſa moralis indirecta eius: ac proinde tenebitur ad reſtitutionem.

Nihilominus probabilior cenſeri debet, vt dixi, prima opinio communis. Etenim qui ſolùm ex charitate tenetur & poteſt impedire acceptionem iniuſtam damnúmque proximi, & non impedit, is neque per omiſſionis, neque per commiſſionis peccatum, violat obligationem Iuſtitiæ: Ergo nullo modo; & conſequenter minimè te-

netur

netur ad reſtitutionem. Antecedens probatur quoad vtramque partem. Nam neque talis eſt tunc obligatus ad impediendum damnum illud proximi præcepto aliquo iuſtitiæ affirmatiuo (vt ſupponimus) quod tunc violetur per omiſſionem: neque etiam ipſe aliquid tūc contra negatiuum præceptum Iuſtitiæ agit, quo violet iuſtitiam per commiſſionis peccatum, ſed tantummodò non id agit quod teneretur ex charitate.

Ad argumentum verò factum pro opinione Caietani neganda eſt Maior. Non enim is tenetur ad reſtitutionem, qui quomodocunque eſt vera cauſa iniuſtæ acceptionis aut damni proximi (tunc enim etiam is qui negligens faceret Eleemoſynam, eſt cauſa damni proximo, teneretur reſtituere, quod eſt omnino falſum) ſed is qui eſt eius rei cauſa, violando per commiſſionem aut omiſſionem præceptū aliquod Iuſtitiæ. Quod minimè facit is qui ſolùm ex charitate tenetur auertere damnum proximi & iniuſtam acceptionem: Sed is qui vel ipſam iniuſtam acceptionem efficit, vel non impedit, cùm ad id teneretur ratione officij & ex iuſtitia. Nam per dignitatem & conditionem ipſam officij, vel etiam per annexum ei ſtipendium, compenſari cenſetur ei qui in officio eſt, onus reſarciendi damna, ſi quę ob eius negligentiam obuenerint iis quorum curam habet: Ac proinde ex iuſtitia impedire & auertere eiuſmodi damna tenebitur.

Nec eſt iniuſtum, vt pro dignitate, aut ſtipendio officij, debeant reſarciri omnia eiuſmodi quæ euenerint damna. Nam dignitas & ſtipendium officij certa ſunt; damna autem illa, incerta, & quæ diligentia adhibita vitari poſſunt. Et eo fit, vt ſecundùm humanam æſtimationem (quæ eſt Iuſtitiæ & æqualitatis regula) onus illud reſarciendi damna multa incertà, iuſtè compenſetur per certam officij dignitatem certúmque ſtipendium.

Sed dicet aliquis, Si is cui ex officio incumbit impedire damna proximi, tenetur id facere ex iuſtitia: Conſequens erit vt ſi id non faciat, duplici peccato peccet; nimirum altero cōtra iuſtitiam, altero contra charitatem; ex qua ſine dubio etiam tenetur damna proximi impedire nō minùs quàm quiuis priuatus, ſiquidem per nullum officium liberatur quis ab obligatione charitatis.

Respondeo non id conſequi. Nam vtraque obligatio, ſcilicet Charitatis & Iuſtitię, eſt ſubordinata, ita vt charitatis obligatio, tanquam generalis & omnia complectens (ſiquidem *plenitudo legis eſt dilectio*, Rom. 13.) modificetur & determinetur per obligationē Iuſtitię: Et inde fit, vt non duplex, ſed vnum reputetur peccatum eius qui damnum proximi non impedit, cùm ex officio tenetur; ſicut etiam eius qui damnum peccati contra temperantiam, *verbi gratia*, non amouit à ſe. Nam & is etiam peccat contra charitatem quam ſibi ipſi debet; non tamen diſtincto peccato à peccato intemperātiæ; eò quod generalis illa obligatio charitatis modificatur per obligationem temperantiæ cum ſubordinatione quadam. Et hactenus de eo quod dixi eſſe Secundo controuerſum circa modos quibus indirectè quiſpiam eſt cauſa iniuſtæ acceptionis, non impediendo damnum proximi, & ideo tenetur reſtituere. Definiuimus enim non habere hoc locum, niſi in eo qui ex Iuſtitia teneretur impedire.

Tertio, controuerſum eſt, An generatim verum ſit quod diximus, teneri ad reſtitutionem eos, qui ex officio debeant prohibere damnum proximi, & non fecerunt. Et eſt ratio dubij, quòd Confeſſarius tenetur ex officio prohibere damnum proximi, monendo pœnitentem vt ei reſtituat quod debet: Et tamen, an ſi hoc negligat, teneatur ipſa reſtituere, non ſatis conuenit inter Doctores. Nam Summa Roſella, Verbo, Reſtitutio 2. §. 5. Et Summa Angelica, Verbo, Reſtitutio vltimo, §. 5. Et Nauarrus in Manuali, capite 17. numero 22. putant talem confeſſarium teneri ad reſtitutionem, ſi pœnitens ab eo admonitus eſſet reſtiturus, & alioqui reſtitutionem neglecturus, hoc ipſo quòd ab eo non moneretur.

Alij autem, vt memorat etiam Nauarrus, cenſent talem Confeſſarium non propterea teneri ad reſtitutionem. Atque his ego potiùs aſſentior. Nam quamuis ipſi quidem pœnitenti teneatur Confeſſarius ex officio iniungere reſtitutionem, vt ſaluti ſpirituali ipſius cōſulat, tamen non tenetur ex officio & iuſtitia procurare etiam per hoc creditori rem ſuam, ſed ſolùm ex charitate. Quare ſi id negligat, non tenebitur ipſe creditori reſtituere; cùm ei quidem non fuerit obligatus ex officio, ſed ſolùm pœnitenti. Id quod non ſatis videtur expendiſſe Nauarrus, dum ad illud huius opinionis argumentum reſpondere conatur.

Etſi autem hoc ita ſit, tamen nihilominus manet vniuersè verum quod aſſeruimus, debere eum reſtituere, qui ex officio tenebatur prohibere damnum proximi, & non fecit. Debet enim hoc intelligi de officio quod fuerit per ſe & immediatè debitum ei proximo qui damnum fuerit paſſus. Quo pacto non eſt in propoſito debitum officium Confeſſarij, creditori ſui pœnitentis, ſed ſolùm pœnitenti, & ideo non eſt mirum ſi nihil teneatur reſtituere tali creditori Confeſſarius, negligēs officium ſuum erga pœnitentem in imperanda reſtitutione.

Qvarto, controuerſum eſt, An quod etiam diximus, non teneri ad reſtitutionem eum qui rem alienam bona fide accepit & cōſumpſit, ſit vniuerſè verum, quocunque tandem modo quis rem alienam conſumpſerit. Et eſt ratio dubitandi, quòd interdum accidit, vt quis rem alienam conſumat, non ſimpliciter eam deſtruendo, ſed abdicando quidem à ſe, & transferendo in alium pro precio. Vt ſi quis bona fide emat à fure rem alienam, & antequam ſciat eſſe alienam, bona etiam fide vendat tertio pro eodem precio. Tunc ſanè dubium eſt, an non teneatur reſtituere precium tertio illi emptori, vt eum ſeruet indemnem ab obligatione reſtituendi rem proprio Domino, cùm eius eſſe ſciuerit: maximè cùm nec potuerit ipſe in eum emptorem transferre dominium alienæ rei, & conſequenter neque emptor in ipſum tranſtulerit dominium precij, cùm contractus ille venditionis & emptionis fuerit nullus.

Et quidem Sotus lib. 4. de Iuſtitia, quæſt. 7. artic. 2. exiſtimat, ob huiuſmodi rationes debere talē reſtituere emptori pretium: in caſu quidem quo emptor ſciat aut cogniturus videatur rem eſſe alienam. Nam ſi non videatur id ſciturus, neque comparet, nō eſſet opus illi quidquā reſtituere, cùm nullū ei immineat alioqui damnum.

Contrà verò Caietanus in Summa Verbo, Reſtitutio, capit. 1. circa finem, & Nauarrus in Manuali, capit. 17. numer. 7. opinantur talem non teneri reſtituere precium illi tertio cui rem vendidit, ſi vendidit pro eodem precio, quo ipſe à fure emerat. Nam ſi vendidiſſet pro maiori, exceſſum illum teneretur reſtituere, cùm in eo eſſet factus ditior, vt notauit etiam Caietanus hic articulo 6. Et in Summa, Verbo, Reſtitutio, cap. 1. Fundamentum huius opinionis eſt, quia talis nec ratione *iniuſtæ acceptionis*, (cum à nullo quidquam iniuſtè & mala fide acceperit) nec ratione *rei acceptæ*, cùm eam iam neque habeat, neque ex ea factus ſit ditior; tenetur ad reſtitutionem: Ergo nullo modo.

Sed quamuis hæc opinio ſit probabilis & mitior, tamen prior mihi videtur in rigore verior. Nam dici poteſt, ratione *rei acceptæ* (quæ ſcilicet eſt non res aliena quam talis tertio vendidit, ſed ipſum precium quod pro illa accepit) teneri reuera talem ad reſtituēdum pretium emptori. Nam illud adhuc apud ſe habet, & non eſt ipſius, ſed emptoris: ſiquidem emptor non tranſtulit in venditorem dominium illius cùm cōtractus fuerit nullus. Vnde etiam in foro exteriori venditor talis cogeretur indemnem ſeruare emptorem reſtituendo ei ſuum pretium. Argumentum autem poſterioris opinionis ſolùm probat quòd non teneatur talis venditor ad vllam reſtitutionem faciendam tunc ei qui eſt ipſius rei Dominus, ſiquidem iam non ipſe, ſed alius rem illam

habet,

Digitized by Google

habet,& eam ipſe neque iniuſtè accepit neque diſtraxit iniuſtè,ſed bona fide,neque ex ea factus eſt ditior.

Et hæc videntur eſſe ſatis circa punctum propoſitum de eo qui debet reſtituere.Nam de caſibus aliis particularibus qui huc referri poſſunt,non erit difficile iudicare ex iis quæ hactenus diximus.

PVNCTVM QVINTVM.

Cuinam fieri debeat reſtitutio.

D.Thomas artic. 5.

Divvs Thomas abſolutè affirmat reſtitutionem illi ipſi faciendã eſſe à quo res accepta eſt.Et eſt aſſertio veriſſima, adhibita quadruplici interpretatione ſeu moderatione,ex ſententia eiuſdẽ D. Thomæ & aliorum cõmuni.Prima eſt, vt procedat ea aſſertio cùm is à quo res accepta eſt,habet ius ad eã, vel ad eius poſſeſſionem, tanquam Dominus videlicet,vel tanquam diſpenſator aut cuſtos eius.Hinc enim res etiã ab Eccleſia accepta debet reſtitui Prælato tanquam diſpenſatori & cuſtodi eius:& ſimiliter depoſitario res quæ apud eũ erat depoſita;& pignus creditori apud quem erat,& res commodata,ei qui ea vtebatur,&c. Nam quamuis hi non ſint Domini,tamen habent ius ad rem retinẽdam, vt eam diſpenſent,aut ſuo tempore reddant Domino.

Imò ex quorundam opinione,eadem ratione furi ſeu prædoni res aliena ab eo ablata reſtituenda eſt,ex præſcripto l.1.§.Prædo. ff. Depoſiti. Vt ſentiunt Caietanus hîc art.5.Et in ſumma,Verbo, Reſtitutio,cap.5.Et Nauarrus in Manuali,cap.17.num.29.& alij, quando non conſtaret furem ipſum Domino non reſtiturum; aut quando ſufficienti modo & cautione(iuxta id quod iam dicemus)non compenſaretur ei ius quod habet retinendi apud ſe & cuſtodiendi rem furtiuam ad finem reſtituendi illam ſuo Domino,vt debet.

Sed hoc quidem de Fure ſeu Prædone, non eſt adeo certum,vt intelligi poteſt ex iis quæ differit Sylueſter, Verbo Reſtitutio quarto,quæſtione tertia. Non enim videtur prædo aut fur ad vllum finem,(atque adeo neque ad reſtituendum)habere ius retinendi apud ſe alienam rem,ſed ſolùm habet ius(imò obligationem)ad actu reſtituendum, quamdiu ab alio res Domino ſuo non reſtituitur. Vnde videtur potiùs Domino debere reſtituere eum qui rem furtiuam à fure ac prædone abſtulit. Iura autem quæ præſcribere videntur, vt prædoni ſiue furi res furtiua ablata reſtituatur,intelligi poſſunt quando de vero rei Domino non conſtat nec facilè conſtare poteſt,atque adeo in caſu quo fur ſeu prædo controuerſiam de re habet cum alio fure ſeu prædone: vt cenſuerunt etiam plerique graues auctores memorati à Sylueſtro,vbi ſuprà.

Secvnda moderatio illius Aſſertionis D. Thomæ, eſt, vt procedat in caſu, quo neque is à quo res accepta eſt, neque alius, patiatur aut paſſurus putetur aliquod damnum ex eo quòd eidem res reſtituatur. Vnde ſi Prælatus Eccleſiæ,à quo res Eccleſiæ accepta eſt, putetur eam in detrimentum Eccleſiæ malè diſpenſaturus, non ei ſed ipſi Eccleſiæ reſtituenda eſt,vt rectè Caietanus notat hîc, & in ſumma, Verbo Reſtitutio,cap.5. quidquid contra ſentiat Nauarrus in Manuali, cap.17. num.29. Et ob eandem rationem furioſo gladius ab eo antè acceptus reddendus non eſt,ſed eis qui eius curam & tutelam habeant. Item neque principi qui re ſit abuſurus ad patandum iniuſtum bellum; ſed reſtitutio in aliud tempus differenda eſt,vt notat quoque Caietanus. Et ſic de ſimilibus.Cuius ratio eſt,Quia Reſtitutio non ad perniciem, ſed ad vtilitatem proximi facienda eſt, ſaluo nimirum ordine etiam charitatis erga illum.

Tertia moderatio Aſſertionis D.Thomæ eſt, vt procedat in caſu quo non etiam datio rei fuerit iniuſta,

A & contra legem vel naturalem vel poſitiuam, ſed tantùm acceptio.Nam quando datio etiam iniuſta & contra legem eſt(vt in Simoniaco contractu, iuxta ea quæ trademus diſp.ſeq.quæſt.vlt.9. & in largitione alicuius doni pro iniuſta ſententia, &c.) Reſtitutio non eſt facienda ei à quo res eſt accepta, ſed ei in cuius iniuriam datio & acceptio iniqua ceſſit. Vtputà Eccleſiæ, ſeu Chriſto in pauperibus,in caſu Simoniæ(ſaltem interueniente Iudicis ſententia;iuxta ea quæ trademus diſput. ſeq.quæſt.vlt.p.6.)Vel alteri parti litiganti, &c. Vt docet D.Thomas hic in reſpõſ. ad 2.Et Caietanus ibidem. Et in ſumma,Verbo Reſtitutio. Et Sotus lib.4.de Iuſtit. quæſt.7.ar.1.& alij communiter.Et patet ex ca. De hoc. Extrau.de Simonia.

Sed diligenter diſcernendum eſt inter dationem per ſe illicitam & prohibitam, & inter dationem quæ non eſt per ſe illicita,ſed oritur ex illicita cauſa; Vt cùm da-

B tur merces proſtitutionis meretrici ob turpem & illicitam cauſam.Nam illa datio ſolùm, quæ per ſe eſt illicita & prohibita,eſt coniuncta cum acceptione etiam illicita, & ideo parit obligationem reſtituendi:non autem illa quæ ſolùm oritur ex cauſa illicita. Vnde meretrix neque ei qui dedit, neque vlli alij tenetur reſtituere mercedem quam accipit ſuæ turpitudinis, vt infrà puncto ſequenti videbimus: niſi quid fortè per dolum aut fraudem extorſit.

Qvarta moderatio prædictæ Aſſertionis D. Thomæ eſt,vt intelligatur,debere fieri reſtitutionem illi ipſi à quo res accepta eſt, vel per ſe & immediatè, vel per alium,qui ſit,quo ad hoc, quaſi loco ipſius, quando illi ipſi immediatè fieri non poteſt:quia ſcilicet vel ignotus ſit,vel in loco admodum diſtanti,ad quem aut omnino

C non, aut non ſine magno periculo vel ſcandalo res deferri poſſit:vel certè etiam ſit mortuus.

Nam ſi ignotus ſit (ita vt poſt diligentem inquiſitionem factam non compareat)facienda eſt illi reſtitutio, dando, ad animæ ipſius ſalutem,Chriſto in ſuis pauperibus,vt docet hic D.Thomas,& Caietanus, & omnes. Quo ipſo datur quodammodo ipſi, tum quia poteſt ei prodeſſe ad ſalutem, tum quia Chriſtus (vt ait Caietanus)*eſt hæres vniuerſorum*,ad Hebr. 1. Et ſi ipſemet qui debet,eſt pauper,aut egens,poteſt etiam ſibi partem aut totum applicare,tanquam vnus pauperum pro ratione neceſſitatis ſuæ; præſertim de conſilio Epiſcopi vel Cõfeſſarij:Atque etiam erogare Eccleſiis & locis piis indigentibus,vel in alios pios vſus conuertere,iuxta ea quæ de hac tota re ex communi doctrina reſoluit Nauarrus

D in Man.cap.17.nu.93.

Et, ſi de aliquo vel aliquibus ſit dubium,Num eis res debeatur,dandum eſt eis pro ratione dubij. Et ſimiliter in Chriſto & ſuis pauperibus reſtituendum eſt,cùm rei Dominus eſt in remotiſſimo loco, in quo non poſſit fieri reſtitutio. Quando autem Dominus rei eſt mortuus, reſtituendum eſt ei in ſuo hærede vel hæredibus,qui ex teſtamento vel ab inteſtato in tota bonorum ſumma ſuccedant,vt notat Sylueſter, Verbo Reſtitutio 4. q.2. Et communiter alij omnes. Et hæc quidem certa ſunt: ex quibus non erit difficile alia quædam minutiora in hoc toto genere diiudicare.

Controversvm autem hoc loco eſt,Primo.An res aliena accepta à fure quomodocunque ab eo acce-

E pta ſit,debeat ſemper vero rei Domino reſtitui. Et eſt ratio dubitandi: nam etſi cùm eſt furto aut dono accepta res aliena à fure, vero Domino reſtitui debeat (vt antè diximus) tamen caſu quo bona fide res aliena empta ſit à fure, putante emptore eſſe ipſius, durum videtur obligare emptorem, vt cum diſpendio pretij quod pro re dedit furi,reſtituat rem non furi ſed vero Domino.Ex alia verò parte, quamuis non teneatur talis emptor reſtituere vero Domino eiuſmodi rẽ ratione iniuſtæ acceptionis,cùm bona fide illã emerit; videtur tamẽ ad id teneri ratione ipſius rei alienæ quã penes ſe habet.

Digitized by Google

Itaque duæ ſunt diuerſæ ſententiæ de hac dubitatione atque caſu. *Prima* eſt Soti lib. 4. de Iuſtit. quæſtio. 7. art. 2. Et Ioannis Medinæ quæſt. 3. de reb. reſt. Hi putant, debere omnino talem emptorem reſtituere rem Domino, nec poſſe illam reddere furi ad recuperandum ſuum pretium quod pro ea dedit. *Primò*, Quia ad id videtur teneri ratione ipſius rei, vt dictum eſt. *Secundò*, Quia ſicut eſt actus iuſtitiæ reddere vnicuique quod ſuum eſt, ita eſt iniuſtitia reddere alicui quod ſuum non eſt: id quod in propoſito fieret, reddendo furi rem alienam, & non proprio Domino. *Tertiò*, Quia eſſet id cooperari furi ad retinendum rem alienam.

Secunda ſententia eſt Alexand. Hallen. 4. part. quæſt. 86. m. 3. artic. 5. & ſummæ Angelicæ, Verbo Reſtitutio. 1. Et Gabrielis in 4. diſtinct. 15. quæſt. 3. dub. 5. Et Nauarr. in Manuali cap. 17. num. 9. Hi ſentiunt poſſe talem emptorem reddere rem furi, vt recuperet ſuum pretium, nec teneri reddere eam Domino. Hæc ſententia mihi videtur probabilior, modò intelligatur poſſe tunc emptorem reddere rem furi, non eo animo vt eam ille retineat, aut vſurpet inuito Domino, aut acquirat aliquod ius in illam; ſed illam ei tradendo exterius ad redimendum ſuum pretium; ſicut qui ad redimendam vexationem dat exteriùs duntaxat pecuniam inuadenti latroni.

Hoc modo intellecta hæc opinio probatur ea ratione, quòd vnuſquiſque habet ius procurandi potiùs bonum ſuum proprium quàm bonum æquale proximi. Ergo poteſt in propoſito ille emptor potiùs procurare modo dicto ſuum pretium, quàm rem proximi tantundem valentem, reddendo eam vero Domino.

Nec argumenta prioris ſententiæ conuincunt, poſito quod poſterior hæc noſtra ſententia intelligatur eo modo quo diximus. Ad *primum* enim reſpondeo, præceptum de reſtituendo ſeu reddendo rem Domino, ratione ipſius rei alienæ, non obligare cum æquali detrimento proprio; quale ſubeundum eſſet in propoſito. Ad *ſecundum & tertium* reſpondeo, quòd ſi talis redderet rem alienam furi, eo cōſilio vt eam ille vſurparet & retineret, tunc faceret contra Iuſtitiam, & iniuſtitiæ cooperaretur: Non autem ſi det tantum exteriùs, negligens bonum proximi pro æquali bono ſuo ad quod omnino habet ius, ſicut explicuimus.

Eſt etiam SECVNDO controuerſum hoc loco, an quod diximus, quando & acceptio & datio fuit illicita & contra legem, reſtitutionem debere fieri, licèt non ei qui dedit, ſed Eccleſiæ, vel pauperibus, vel in cuius iniuriam res cedit, controuerſum (inquam) eſt, an in omni materia intelligendum hoc ſit de debito reſtitutionis ex præcepto; an in aliqua de debito ſolùm ex conſilio. Ratio dubij eſt. Nam quamuis in materia quidem Simoniæ conueniat inter omnes, eſſe ex præcepti debito (ſaltem interueniente Iudicis ſententia) reſtituendum Eccleſiæ ad vſus ipſius pios, vel pauperibus, quod pro re ſpirituali acceptum eſt, (eo quòd acquiſitio ipſa eſt inualida, & ideo acceptum retineri nequit, vt patet ex ca. De hoc, Extra. de Simonia.) tamen in aliis materiis nō conueniunt inter Doctores, quòd debeat ex præcepto reſtitui pauperibus, aut illi alij, id quod ex illicita quoq; datione illicitè acceptum eſt; vt quod datum & acceptum eſt pro falſa ſententia vel teſtimonio falſo, aut periurio, &c.

Sunt enim duæ hac de re ſententiæ. *Prima* eſt, Sancti Antonini, parte 2. cap. 5. initio. Et Monaldi, Verbo Reſtitutio, ſecundo. Et Angeli Verbo Reſtitutio. ver. *Turpe.* Et Syluestri, Verbo Reſtitutio, ſecundo, dicto ſecundo ſub finem Et Nauarri in Manuali, cap. 17. num. 31. Hi arbitrantur, in eiuſmodi aliis materiis nullā reſtitutionem eius quod turpiter datum & acceptum eſt, eſſe ex præcepto faciendam, atque adeò nec pauperibus, neç ad pios vſus, neque ei in cuius iniuriam delictum ceſſit, ſed ſolùm ex conſilio, vel ex mandato Iudicis aut Confeſſa-

A rij, &c. *Secunda* ſententia eſt communis aliorū (vt agnoſcit Nauarrus) qui contrà ſentiunt debere eiuſmodi reſtitutionem fieri ex debito præcepti.

Sed ſi rationes vtriuſque ſententiæ, quas fusè diſcutit Nauarrus, ponderentur, mihi videtur prior illa ſententia Nauarri & aliorū probabilior. Et propter argumēta, quæ Nauarrus adfert, poteſt ea ſentētia inde confirmari, quòd neq; iure naturali neq; iure humano debet ex præcepto fieri eiuſmodi reſtitutio. Ergo nullo modo.

Non iure naturali: Nam pauperes quidem, eo quòd pauperes ſint, nullum ius acquirunt ad rem quam alius alij illicitè dat, ſed tunc ſolùm iure naturæ iis res dari debet, quando debebatur alicui certæ perſonæ, cui non poteſt dari ſecundùm corpus, eo quòd ignota vel abſens
B admodum ſit, & ideo debet illi reddi eo modo quo poteſt, nimirum ſecundùm animam, atque adeo per Eleemoſynas pauperum, vt rectè notat Sylueſter vbi ſuprà, poſt alios, & confirmat quoque Nauarrus loco citato. Ille autem in cuius iniuriam cedit actio illicita, pro qua quidpiam turpiter datum & acceptum eſt (vt falſa ſententia, vel falſum teſtimonium) &c. quamuis habeat naturale ius, vt ſibi compenſetur damnum & iniuria quā per eam prauam actionem accipit, non tamē habet naturale ius, vt ſibi detur illud idē, aut ei æquiualens, quod pro praua actione turpiter datum & acceptum eſt; cùm poſſit accidere vt id ſit aut plus aut minus quàm requirat compenſatio iniuriæ per prauam actionem ei illatæ.

C Non etiam iure humano acquirunt ius pauperes, vel is in cuius iniuriam actio cedit, accipiendi quod ob prauam actionem turpiter datum & acceptum eſt. Nam nulla lege Ciuili aut Canonica, tale aliquid ſtatuitur, vt oſtendit vbi ſuprà Nauarrus. Quamuis cauetur quidem iure humano, ne datum ob delictum repeti poſſit, aut peti promiſſum ob delictum, vt patet ex l. Vbi cum. ff. de condict. ob turpem cauſam. Et l. Iuris gentium. §. Si ob maleficium. ff. de pactis. Et cap. in pari delicto. de regulis Iuris in 6. non autem vt acceptum ob delictum reſtituatur alicui.

Itaque ſecluſa peculiari ſententia aut præcepto Iudicis, vel Confeſſarij, acceptum & datum turpiter ob prauam actionem nulli reſtituendum eſt, ex debito præcepti (excepta materia Simoniæ) ſed ſolùm ex conſilio,
D pauperibus vel ei in cuius iniuriam praua actio cedit, vt ante ex ſententia Nauarri & aliorum dictum eſt.

Quòd ſi quæras quo titulo is qui turpiter datum ob actionē prauam accepit, poſſit id retinere, cùm turpis actio non ſuppeditet ei ad id iuſtum titulum: Reſpondeo cum Nauarro vbi ſuprà num. 31. id retinere poſſe titulo donationis, tacitè ſaltem ab eo qui dedit, factæ, & per nullam legem naturalem diuinam aut humanam eneruatæ, vt eneruatur eiuſmodi donatio in materia quidē Simoniæ per ſuprà dicta ex cap. De hoc, Extra. de Simonia. Et hæc ſint ſatis de eo cui facienda eſt Reſtitutio: nam per hæc poterunt alia particularia diiudicari.

PVNCTVM QVINTVM.

E *Quidnam debeat reſtitui.*

D. Thomas artic. 2.

AD hoc reſtitutionis caput valde multa reuocari poſſunt, quę diffusè admodū & ferè ſine ordine diſputari in hac materia ſolēt. Itaque vt non ſine certa aliqua ratione & methodo, rē latè admodum patētem complectamur, in primis conſiderandum eſt, ob aliquam ex tribus cauſis oriri poſſe dubitationem, num res aliqua ablata reſtitui debeat.

PRIMA cauſa eſt, Propter ipſius rei naturam, quæ ſcilicet ſit eiuſmodi, vt aut non poſſe, aut vix poſſe reſtitui videatur. Sunt enim (vt omnes notant) quatuor genera rerū quæ auferri poſſunt, & tamen non æquè vi-

Digitized by Google

dentur poſſe atque adeo debere reſtitui: Nimirum *primò* bona vt vocant FORTVNÆ, vt pecunia, & res aliæ ad vſum vitæ conducibiles. *Secundò*, Bona corporis: vt vita, incolumitas, membrorum integritas, &c. *Tertiò*, bona famæ & honoris, puta, bona apud alios opinio, & eius per reuerentiam externam ſignificatio, in qua conſiſtit honor. *Quartò*, Bona animæ, tum naturalia, vt ſanum iudicium, ſcientia, &c. quæ per dementationem vel deceptionem auferri poſſunt; tum ſpiritualia, & ſupernaturalia, vt gratia, & virtutes, & commoditas ſtatus religioſæ vitæ, &c. quæ poſſunt auferri per ſiniſtra conſilia & malas perſuaſiones ad peccandum, vel repudiandum meliorẽ vitæ ſtatum. Et tamen ex his quatuor rerum generibus, excepto primo, quod bonis fortunæ cõtinetur, reliqua tria (ſpectata eorum natura) aut nullo modo aut vix reſtitui poſſe videntur. Vt meritò dubitetur & quæratur reſtitui ne debeãt, & qua ratione, res horum generum, ſpectando nimirum earum naturam.

SECVNDA cauſa dubitandi Num res quæpiam debeat reſtitui, ſolet eſſe poſita in ratione & modo quo acquiſita eſt; vt per varios contractus; per certam alterius voluntatem ſeu donationem; per rei poſſeſſionem & præſcriptionem; per officij proprij functionẽ & laborem; per actionem etiam aliquam turpem, Item per venationem, per aucupium, per piſcationem, per vſum rerum quæ communes ſunt, vt nemorum & pratorum; & denique per ludum. Exiſtunt enim ex his acquirendi rationibus, propter varios & peculiares earum modos, dubitationes, nec paruæ, nec paucæ, num res acquiſita reſtituenda ſit.

TERTIA cauſa dubitandi Num res quæpiam aut ei æquiualens reſtitui debeat, ſolet contrario modo eſſe poſita non in rei acquiſitione, ſed in eo potiùs quòd nõ acquiſita ſit. Vt cùm non ſoluuntur debita vectigalia, & tributa, vel cùm quis impeditur quominus acquirat & conſequatur emolumentum aliquod ſeu dignitatem ad quam non temerè aſpirabat. Exponemus igitur quidnam ſit reſtituendum, percurrentes ordine præcipuas dubitationes quæ pertinebunt ad vnamquamque ex his tribus generalibus cauſis de hoc dubitandi.

Quid ſit reſtituendum, ſpectando ipſas naturas rerum. §. 1.

AC primùm quidem, quod attinet ad bona FORTVNÆ (quæ tanquam in propoſito faciliora, numerauimus primo loco in prima dubitandi cauſa) extra controuerſiam eſt, debere ea, ſi extent, & vſu conſumptibilia non ſint, eadem numero reſtitui; niſi inde fortè peccator occultus manifeſtaretur, aut ſequeretur aliquod aliud magnum incommodum, vt notat Nauarrus in Manuali cap. 17. num. 24. & patebit infrà, puncto 7. aut niſi creditor velit alia re eſſe contentus, vt patet ex l. Eum à quo, & l. Manifeſti. C. de ſolut. Si autem res iam non extet, reſtitutio debet fieri in pecunia, aut re æquiualenti, prout creditor contentus fuerit.

Et ſimiliter ſi res ſit vſu conſumptibilis, reſtitui debet, vel eadem ſi extat, vel alia eiuſdem ſpeciei, & æquè bona, vel pecunia, &c. Nec ſolùm res, ſed etiam rei fructus, deductis expenſis, reſtitui debent, ſi erat res fructifera; & damnum emergens, vel lucrum ceſſans, vt dicemus puncto ſequẽti. Alia verò quæ circa reſtitutionem bonorum fortunæ dici poſſunt, partim expedita ſunt punctis ſuperioribus, partim punctis ſequentibus expedientur.

Quod autem attinet ab bona CORPORIS pro generali regula, in primis ſtatuendum eſt id quod tradit D. Thomas ar. 2. ad 1. Et Richardus in 4. diſt. 15. art. 5. q. 1. Et Sylueſter, Verbo Reſtitutio tertio. Et Sotus lib. 4 de Iuſtitia, quæſt. 6. ar. 3. & alij communiter; nempe eum, qui alterum iniuſtè mutilat aut occidit, cùm nequeat rem eandem ablatam, puta vitam & incolumitatem, reſtituere, debere omnino in pecunia vel re æquiualenti ad arbitrium boni viri recompenſare omnia damna ex morte alterius vel mutilatione ſequuta.

Itaque ſi quid in læſi curatione expenſum eſt, id reſarciendum eſt, vel mutilato, vel mortui hæredibus (id eſt) iis qui vel ſucceſſerunt, vel iure ſuccedere debebant, vt parens, filius, coniunx, iuxta notata à Soto vbi ſuprà, in fine reſponſionis ad quartum argumentum. Item ſi quid vel mortuus vel mutilatus, ſibi aut ſuis alioqui, propria induſtria vel opere lucraturus erat, reſarciendũ id etiã eſt vel mutilato vel mortui hæredibus. Et quidẽ nulla particula detracta, propterea quòd tunc mortuus vel mutilatus nõ ſit laboraturus, vt falsò cenſuit Maior in quarto diſt. 15. quæſt. 19. dubio vlt. refutatus in hoc merito à Soto lib. 4. quæſt. 6. art. 3. Nam (vt omittam rationem Soti non ſatis pertinentem ad mentem Maioris) quòd mortuus vel mutilatus tunc non laboret, non eſt aliquod eius commodum, ſed potiùs id ei per iniuriam & contra volũtatem accidit, & ideo mutilato, vel mortui hæredibus, nihil debet de lucro alioqui futuro detrahi propterea quòd non laborent.

Item, ſi quos tenebatur mortuus aut mutilatus ex iuſtitia alere ſua induſtria aut labore, eos etiam debebit indemnes reddere is qui occidit, vel mutilauit, non autem omnes propinquos aut familiares quos voluntariè fortè alebat, vt rectè Sotus vbi ſuprà reſoluit cõtra Scotum in 4. diſt. 15. quæſt. 3. & Adrianum in materia de Reſtitutione.

Addit autem idem Sotus, aliquanto minùs ad arbitrium boni viri debere dari mutilato vel mortui hæredibus, quàm erat alioqui lucrum futurum, attento quòd minus eſt habere quidpiã in ſpe, quàm in re: ſiquidem poterat is qui occiſus eſt, alia de cauſa mori, & is qui mutilatus eſt, morbo aliòve caſu debilitari, aut mẽbro orbari, & ſic priuari lucro ſperato. Qua in re æſtimanda & taxanda, diligens haberi debet conſideratio circumſtantiarum perſonæ, ætatis, valetudinis, &c.

Atque ex his ſequitur verum eſſe id quod Maior in 4. diſt. 15. quæſt. 19. dubio vlt. notauit, & alij poſt ipſum: nempe quamuis plus peccet occidẽs nobilem, nihil ſuo opere & labore lucraturum, quàm occidens hominem vilem mercenarium, tamen ad plus obligari eum qui mercenarium occidit, cùm teneatur reſarcire ſequuta inde damna, vt dictum eſt.

Eſt autem hîc DVBIVM, An is qui alterum mutilat vel occidit, teneatur non ſolùm damna ſequuta reſarcire, ſed etiam mutilato, vel mortui hæredibus, ſatisfacere pro ipſa iniuria illata mortis vel mutilationis. Sunt autẽ hac de re duæ ſententiæ. *Prima* ſentẽtia eſt Nauarri in Manuali, cap. 15. num. 21. poſt Azonem & Oſtienſem (quos citat) eum, qui hominem mutilat aut occidit, nihil omnino teneri reſtituere pro ipſa iniuria illata, hoc eſt, pro deformitate vel morte.

Probat hanc ſententiam Nauarrus ex aliquibus Legibus. Nam in l. finali. ff. de iis, qui deie. vel effud. Et l. Liber homo. ff. ad l. Aquiliam. Et l. Ex hac. ff. Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur, aſſeritur hominem liberum nullo pretio æſtimari poſſe. Et peculiariter in illa l. Liber homo, dicitur, illi homini libero, qui prætereiens per viam liberam, percutitur re aliqua proiecta aut cadente ex aliqua feneſtra, deberi medicationis expenſam & ſtipendia quæ ſanus lucrifeciſſet, non autem quidquam pro deformitate aut cicatrice inde relicta: *corpus enim, inquit, liberum nullam recipit æſtimationem.* Et in dicta l. Ex hac, idem aſſeritur, & additur expreſsè nihil poſſe peti pro homine libero, etiamſi occidatur.

Eadem opinio eſt ex mente Sylueſtri, Verbo Detractio, quæſt. 4. vbi cenſet non debere reſtitui in alio genere, quod in ſuo proprio non poteſt reſtitui: Vt fama in pecunia, caſu quo non poſſit fama in ſuo genere reſtitui: ſicut nec pecunia inquit poteſt aut debet reſtitui in fama. Cùm igitur incolumitas corporis & vitæ nequeant reſtitui in proprio genere, ſequitur nullo modo, ex mente Sylueſtri, debere reſtitui.

Digitized by Google

Secunda ſententia eſt S.Thomæ hîc art. 2. ad primũ. Vbi ait, quòd quando recompenſatio non poteſt fieri per aliquod æquale (puta in eodem genere) debet fieri recompẽſatio qualis poſſibilis eſt: *Puta*, inquit, *cùm aliquis alicui abſtulit membrum, debet illi recompenſare, vel in pecunia, vel in honore aliquo, conſiderata conditione vtriuſque perſonæ ad arbitrium boni viri.* Item eadem ſententia eſt Scoti in 4.diſt.15.quæſt.3.Et Richardi eadem diſt.ar. 5.quæſt.2.Et Adriani in 4. in materia de Reſtitutione, quæſt.vlt.Et Maioris in 4.eadem d.quæſt.14.Et Soti lib. 4.de Iuſtitia,quæſt.6.art.3.Hi ſentiũt, pro iniuria mortis & mutilationis, omnino debere fieri reſtitutionem in re aliqua æquiualenti pro arbitrio boni viri, vt ait S. Thomas.

Et hæc ſententia eſt longè probabilior. Ac poteſt probari *primò* ex Exod.cap.21.Vbi conuenienter legi naturali ſtatuitur, vt, *ſi percuſſus ab altero incolumis ſurrexit,* B *percutiens ſit innocens, ita tamẽ vt impenſas eius & operas in medicos reſtituat.* Quo indicatur debere plus reſtituere ſi percuſſus interierit, aut non cõualuerit; nimirum etiam pro morte, vel deformitate. *Secundò* probatur argumento Scoti. Nam qui occidit bouem vel canem proximi, debet aliquid reſtituere pro eo quòd alterum priuat boue vel cane: Ergo multo magis qui alterum priuat vita vel incolumitate, debet pro hoc ipſo aliquid reſtituere. Et hoc animaduertere, dicit Scotus eſſe fatuũ, ſicut etiam Adrianus.

De modo autem quo ea Reſtitutio fieri debeat, nihil certius & prudentius dici poteſt, quàm quod S.Thomas & Richardus dicunt, pẽdere id ex arbitrio boni & prudentis viri, conſideratis circumſtantiis. Nam quoſdam modos particulares quos aſſignant Scotus, Adrianus, & C Sotus, ipſimet agnoſcunt nõ eſſe ex obligatione neceſſarios. Vt quod primò ait Scotus debere quem in tali caſu pro reſtitutione ſubire pœnam talionis, vbi ea ſit in vſu. Quod ſi intelligatur, patienter eam pœnam tolerando ſi infligatur; verũ eſt, vt ait etiam Sotus: Non autẽ eſt neceſſarium ad eam pœnam vltro ſe offerre, vt etiam rectè Scotus & Adrianus declararunt.

Item neque neceſſarium putat Scotus ad eam rem offerre propriam vitam periculo in bello contra infideles. Addit enim: *Si id durum videbitur, debere ſaltem aliter reſtitutionem fieri per ſubſidia ſpiritualia, quæ in animã mortui conferantur.* Item quamuis Sotus dicat idipſum expedire, atque etiam, vt ea ipſa ſpiritualia ſubſidia Confeſſarius loco pœnitentiæ interfectori iniungat (quando D nimirum mortuus in fide & religione Catholica deceſſit; atque adeo ei vtilia eſſe poſſunt) tamen addit, ſe non videre quòd is modus reſtituendi ſpiritualiter ſit omnino ex obligatione neceſſarius, quando alia reſtituendi ratio non ſuppetit.

Itaque pendet tota res vt dixi in caſibus particularibus ex iudicio prudentis viri; cui etiam inter alias circumſtantias erit conſiderandum, an non fortè ipſa pars vltro talem reſtitutionem pro iniuria remittat. Quod plerunque inter nobiles ſolere fieri, verè notat Scotus vbi ſuprà. Siquidem hi aliter ferè vindicare volunt iniuriam ſibi aut ſuis maioribus factam.

Nec fundamẽta quibus prima opinio nitebatur, ſunt firma. Nam Leges à Nauarro citatæ ſolùm volunt ex natura rei quidẽ & per ſe (ſecluſa iuſta & rationabili voluntate partis) non eſſe aliquid humanæ vitæ & incolu- E mitati æquale, ad quod pendendum pro ſatisfactione debeat homicida vel mutilator in iudicio adigi, ſicut adigendus eſt ad rependendam læſo æqualem ſummam expenſis in curatione factis. Nihilominus ex voluntate rationabili & iuſta læſæ partis (quæ ſcilicet hac vel illa compenſatione arbitrio prudentis velit contenta eſſe, quando aliter recompẽſatio fieri nequit) poteſt aliquid reputari eiuſmodi iniuriis æquale, quod proinde rependi pro ſatisfactione debeat in foro conſcientiæ.

Ad argumentum verò ex Syluestro obiectum, dicen- A dum eſt omnino falſum & contra D.Thomam hîc art. 2.ad 1. eſſe, quòd quando reſtitutio non poteſt fieri in eodem genere, fieri in alio non debeat. Contrarium ex ipſa rationis æqualitatis iuſtitiæ, quę per reſtitutionem ſtabilitur, manifeſte demonſtrari poteſt. Nam conſiſtit (vt ſuprà quæſt. 2. docuimus) non propriè in ipſis naturis genericis, aut ſpecificis, aut indiuiduis rerum, ſed in rationabili rerum æſtimatione, relata ad vſum humanum. Quare ſi propter aliquas caſus circumſtantias, res diuerſorum generum æqualiter meritò æſtimentur (vt quia aliter compenſatio fieri nequeat, &c.) poterit per rem quoque diuerſi generis fieri æqualis & iuſta compenſatio & reſtitutio: Vt Compenſatio famæ per pecuniam: imò etiam viciſſim in aliquo caſu (quo ſcilicet Creditor ita vellet) compẽſatio pecuniæ per famam & honorem. Niſi quòd communiter quidem pecunia eſt B propoſita & accepta, vt ſit compenſatio & pretium omnium, non autem fama & honor: quamuis per ipſum quoque reſtitutio in particulari caſu fieri poteſt, vt dixi, vt docet apertè D. Thomas art.2. ad 1. vbi affirmat poſſe reſtitui & compenſari integritatem corporis *per aliquẽ honorem arbitrio boni viri.* Et hactenus de Reſtitutione bonorum corporis. Nam de reſtitutione facienda vel non facienda violatæ alicui virgini (quod poſſet hîc etiam diſputari) partim diximus aliquid ſuprà quæſt. 3. punct.2. partim dicemus fusè opportuno loco infrà diſputat.9.quæſt.3.punct.3.cùm diſſeremus de ſpeciebus luxuriæ.

Quod autem attinet ad bona FAMÆ & honoris, in primis certum eſt, famam ablatam debere reſtitui, ſi cõcurrant tres conditiones, vt peculiariter notauit ex cõ- C muni ſententia Sotus lib.4.de Iuſtitia,quæſt.6.art.3. in reſponſione ad argumentum quartum. *Prima* eſt, vt fama reipſa fuerit ablata. Contingit enim quandoque vt quantumuis conetur quis alterum infamare, mali quidpiam de ipſo dicendo, tamen id minimè aſſequatur: vel quia ei non creditur, vel quia res ſit eiuſmodi, vt conſiderata circumſtantia perſonæ, parum vel nihil eius famam lædat; vt ſi de aulico dicas quòd rixatus ſit, aut aliũ in pugna vulnerauit, &c. *Secunda* conditio eſt, vt fama non quomodocunque ſed iniuſtè ſit ablata, non autem iuſtè, vt in Iudicio, &c. *Tertia* eſt, vt diffamatus famam ablatam non aliter recuperauerit, vt putà ſufficienter purgando ſe, &c. Quanquam damna quidem quæ quis ob diffamationem incurriſſet, antequam famam recu- D peraret, teneretur diffamator reſtituere, etiã poſt famam recuperatam, id quod ſolùm voluit Adrianus in quæſtione de Reſtitutione, folio 64. non ſatis (vt videtur) intellectus à Nauarro in Manuali, cap.18.num.48.

His tribus conditionibus cõcurrentibus omnino fama ablata reſtitui debet: & tanto magis quàm pecunia, quãto maius bonum eſt fama, quàm pecunia, iuxta illud Prouerb. 22. *Melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ.* Nec ſolùm ipſa fama, ſed etiam damna ſequuta ex fama ablata, reſtitui debent; non minùs quàm damna ſequuta ex ablata pecunia.

Sed de modo quo fama reſtitui debeat, ſtatuunt Doctores quædam quæ ſunt annotanda. Ponam igitur aliquot de hac re tota aſſertiones, partim certas, in quibus omnes conueniunt, partim probabiliores.

PRIMA aſſertio. *Qui dicendo falſum de aliquo, eum in-* E *famauit, tenetur ei famam reſtituere affirmando ſe fuiſſe mentitum aut dixiſſe falſum.* Ita Diuus Thomas & Caietanus hîc artic.2.ad 1.Et Scotus, Richardus & alij in 4. diſtinct.15.Et Sotus libro 4.quæſt.6.artic.3.ad 4. Et Nauarrus in Manuali cap.17.num.45.& communiter omnes. Quod tamen intelligendum puto, quando aliter dicendo, non poſſet ſatis proſpici famæ alterius. Nam ſi tales eſſent circumſtantiæ perſonarum, vt dicendo tantùm ſe malè feciſſe, illud dicendo recuperaret alter ſuam famam, ſine dubio id ſufficeret. Debet igitur aſſertio poſita intelligi, quando ad reſtituen-

dam fa

Digitized by Google

dam famam alteri videretur neceſſarium dicere ſe eſſe mentitum.

Probatur autem hæc aſſertio. Nam vt docet Philoſophus 5. Ethicorum, qui alteri iniuriam infert, in hoc habet plus quàm alter, quòd arbitratu ſuo in nocendo alteri vſus eſt; & ideo vt ambo redigantur ad Iuſtitiæ æqualitatem, id ab ſe debet detrahere, priuando ſe æquiualenti aliquo, cum emolumento eius qui iniuriam eſt paſſus. Quod fiet in propoſito ſi is qui alterum diffamauit, faciat aliqualem iacturam famæ ſuę dicendo, ſe eſſe mentitum; quo ipſo addet alteri quod ei deeſt, & quod ei iniuſtè detraxit, nempè famam.

Quin etiam arbitratur Sotus loco citato, debere talem, ſi opus ſit, iureiurando confirmare ſe fuiſſe mentitum, ſi fortè ij, apud quos proximum diffamauit, nolint ei credere, vtpote procliuiores ad credendum de proximo mala: Id quod etiam cenſet Nauar. in Manuali, c. 18. num. 45. Qui tamen non aſſentitur Soto dicenti quoq; adhibendos eſſe teſtes ſi opus ſit ad perſuadendum falſam fuiſſe diffamationem: cùm id non ſit in vſu, & videatur poſt Iuramentum eſſe ſuperuacaneum: niſi fortè, inquit, ſuſpicio foret diffamatorem ad palinodiã inductum fuiſſe, non conſcientia, ſed precibus aut pretio.

Adhibet autem Sotus huic doctrinæ quandam limitationem, quæ mihi videtur valde probabilis, licèt de ea dubitet Nauarrus in illo cap. 18. n. 50. nempe ſi is qui diffamauit (propter perſonarum circumſtãtias, quia ipſe vir magnæ auctoritatis ſit, diffamatus autem ſit infimæ ſortis) infamiam multo maximam dicendo ſe eſſe mentitũ, incurſurus ſit, non debere illum hoc dicere, ſed vel in pecunia, aut aliter ſatisfacere, aut ad nihil teneri, ſi diffamatus non velit alia ratione contentus eſſe. Quæ Soti limitatio videtur mihi eo niti fundamento, quòd quando ob circumſtantias rei & perſonarum, maiorem multo infamiã incurſurus ſit diffamans dicendo ſe fuiſſe mentitũ, quã diffamatus ſi de eo credatur id crimẽ quod eſt dictum, non videtur teneri diffamator ad prodendum ſuum mendacium. Nam videtur eſſe contra charitatis ordinem (quo ſe quiſque magis quàm proximum amare debet) cum maiori ſuo detrimento in eodem vel diuerſo genere detrimentum proximi reſarcire velle.

SECVNDA aſſertio. *Qui alterum diffamauit, verè, ſed iniuſtè & præter Iuris ordinem crimen eius occultum patefaciendo, reſtituere quoque illi famam tenetur, non quidem dicẽdo ſe falſum dixiſſe, aut ſe eſſe mentitum (cùm id ſit mendacium quod nunquam licet) ſed aliqua alia ratione.* Nempe dicendo, ſe iniuſtè & inconſideratè & malè id dixiſſe, vt monet D. Thomas art. 2. ad 4. Et Scotus & alij in 4. diſt. 15. vel ſe antea quidem putaſſe id eſſe verum, ſed poſteà comperiſſe ſe perperam id dixiſſe; vt monet Ioannes Maior in 4. diſt. 15. quæſt. 16.

Vel ſi hi modi propter circumſtantias perſonarum (quia ſcilicet eruditæ ſint & ſciant proponi à Doctoribus iſtos modos ſine mendacio eleuãdi diffamationem) potiùs confirmaturi quàm deleturi opinionem de patefacto proximi crimine videantur, tacendum eſt de illo crimine, & abſolutè, aut in aliis rebus, quoad fieri poſſit; diffamatus eſt commendandus, vt quantum in vna re perdidit opinionis bonæ, tantùm in aliis acquirat: ſicut rectè admonuit Caietanus hic artic. 2. circa reſponſionem ad 2. Et Sotus lib. 4. de iuſtitia, quæſt. 9. art. 3. Et Nauarrus in Manuali, cap. 18. num. 41.

Vel ſi neque hoc ſufficeret, tunc ſanè oporteret per aliquam verborum amphibologiam ſignificare, ſine mendacio, non eſſe verum quod antea de diffamati crimine dictum eſt, iuxta ea quæ de eiuſmodi amphibologiis diſſeremus infrà in quæſt. 13. de Reo. Vel ſi neque horum aliquid ſufficiat, reſtituenda eſt fama in alio genere rei: puta in pecunia, aut honore aliquo; iuxta ea quæ de reſtitutione facienda in diuerſo rerum genere diſputaui paulò ſuperiùs ex ſententia D. Thomæ cõtra Syluestrum. Quòd ſi in alio genere ſibi reſtitui diffama-

A tus non velit, excuſatus erit diffamator à reſtituendo.

TERTIA aſſertio: *Non ſolùm is, qui occultum crimen alterius patefacit, diffamat, & reſtituere famam aliquo modo ex dictis tenetur, ſed etiam is qui dicit, ſe de illo audiuiſſe; quãdo (vt plerũque fit) hoc ipſum ingeneraret aliis ſiniſtrã de proximo opinionem. Secus autem ſi circumſtantiæ eſſent tales, vt qui id audiunt, non videantur proptereà credituri.* Ita docet Sotus vbi ſuprà, & Nauarrus in illo cap. 18. nu. 50.

Et ratio huius aſſertionis eſt, quia etiam per eum dicendi modum infamat quis reuera proximum. Itaque prout verè vel falsè dixerit, ſe id audiuiſſe, debebit reſtituere proximo famam aliquo modo ex dictis in duabus præcedentibus aſſertionibus. Et idem iudicandum eſt de eo qui alium immodicè laudando alterius famam notabiliter extenuat, vt ait Nauarrus vbi ſuprà, nu. 44. poſt Adrianum quodlib. 11. circa finem.

QVARTA aſſertio. *Si diffamatus vltro remittat diffa-*
B *matori reſtitutionem famæ, excuſatus erit diffamator à reſtituendo, ita vt famam non reddendo minimè peccet contra Iuſtitiam.* Ita S. Antoninus 2. p. tit. 2. cap. 1. §. 3. Et Adrianus in quæſtione de Reſtitutione, & quodlib. 11. Et Sotus libr. 4. de Iuſtitia, quæſt. 6. ar. 3. ad 4. Et Nauarrus vbi ſuprà num. 45. Imò etiam S. Thomas quæſt. 64. art. 5. & quæſt. 73. artic. 4. vbi ait, poſſe hominem arbitratu ſuo detrimentũ pati propriæ famæ, niſi hoc cedat in detrimentum aliorum, &c. vt ſi ſit aliorum Prælatus. Quamuis contrarium ſentit Caietanus quæſt. 73. art. 2. Et Ioãnes Maior in 4. d. 15. quæſt. 16. Sed noſtra ſententia eſt probabilior.

Nam vt infrà in quæſtione de Furto, & de Detractione, videbimus, quiſque eſt Dominus ſuæ famæ. Quare ſi velit eius diſpendium pati, quamuis peccabit quidem
C contra illud Eccleſiaſtici quadrageſimo primo: *Curam habe de bono nomine,* ſi abſque cauſſa id faciat (vt qui prodigit proprias pecunias) vel ſi fama ipſius propter alios ei neceſſaria eſt, &c. tamen alter non tenebitur ex iuſtitia illius famam curare aut ei reſtituere.

QVINTA aſſertio. *Si duo viciſſim ſe diffamant, vterque tenebitur alteri famam reſtituere, nec habebit hìc locum recõpenſatio quaſi diffamatio vnius per alterius diffamationẽ ſarciatur.* Quamuis ob diffamationem quidem mutuam alter alteri reſtitutionem famæ poteſt condonare, vt eſt in præcedenti aſſertione dictum. Ita tradit Nauarrus in dicto cap. 18. num. 47. poſt Panormitanum, & alios in cap. Bona fides, Extrau. de Depoſit. Atque etiam Caietanus hìc art. 2. circa reſponſionem ad ſecundum. Et in ſumma, Verbo, Reſtitutio, circa finem. Quamuis con-
D trarium videtur ſentire Sotus li. 4. de Iuſtitia, quæſt. 6. art. 3. ad 4. circa finem.

Probatur autem aſſertio noſtra. Nam diffamans aliquem, non hoc ipſo quòd viciſſim ab eo diffamatur, tribuit ei aliquid, atque adeò nec famam: Ergo tenetur nihilominus ei famam reſtituere: Et ſimiliter alter hunc diffamans viciſſim, tenebitur ei quoque famã reſtituere: Niſi (vt dixi) velint ſibi mutuò reſtitutionem famæ vtrinque condonare.

Ac per hoc poteſt diiudicari caſus propoſitus hic à Caietano art. 2. ad 2. Et in ſumma, Verbo, Reſtitutio, circa finem: Cùm ſcilicet quis accuſans alium de crimine occulto contra ordinem Iuris, iniuſtè eum diffamat, & viciſſim ſic iniuſtè accuſatus diffamat (ſaltem indirectè) ſuum accuſatorem, affirmando, eum calumniari,
E atque adeò indicando & perſuadẽdo (vt ſuppono) quòd in accuſatione ſit mentitus. Quamuis enim alter alteri teneatur famam reſtituere, vt rectè definiuit Caietanus & Nauarrus vbi ſuprà poſt Scotum, Richardum & alios in 4. diſtinct. 15. tamen poſſunt ſibi viciſſim condonare.

Vbi etiam adde, ſi per accuſationem agitur de vitæ diſcrimine, non teneri accuſatum reſtituere famam accuſatori patefaciendo eſſe verum crimen. Nam cum vitæ diſcrimine nõ tenetur quis reſtituere proximo famã,

Digitized by Google

vt ex communi ſententia tradit Sotus loco citato.

Excuſat etiam à reſtituendo famam obliuio patefacti criminis apud alios, quando de ea veriſimiliter conſtabit, vt notat Nauarrus vbi ſuprà num. 47. poſt Antoninum, 2. parte, titul. 2.cap.2.§.3.ne,dum inſtituitur intempeſtiua reſtitutio famæ,renouetur potiùs infamia. Quanquam ſola diuturnitas elapſi temporis à quo aliquis diffamatus fuit, non eſt ſufficiens indicium quòd infamia ſit obliuioni tradita. Vnde Caietanus hîc ar. 3. ad 2.& poſt eum Nauarrus in illo num.47. cenſent, ſenem, qui recordatur,ſe iuuenem apud æquales falsò iactaſſe,quòd fœminam aliquam honeſtam vitiauerit,debere illi famam reſtituere,ſi ij apud quos id iactauit,ſint ſuperſtites:ſolent enim huiuſmodi dicta firmiter in memoria hærere, præſertim quando intra certum temporis ſpatiũ nunquã retractantur.Et hæc hactenus de Reſtitutione famæ ſufficiãt,ne ad ea digrediamur, quæ infrà quoque in quæſtione de Detractione diſſerẽda ſunt; aut etiam ad alias cauſſas excuſantes generatim à reſtitutione,de quibus dicendum eſt puncto 7.

Reſtant bona Animæ, de quorum reſtitutione ſunt etiam quædam aſſerenda. Prima aſſertio: *Qui alterum opere ſeu maleficio aliquo dementauit,reſtituere ei tenetur,procurando qua ratione poterit,vt recipiat ſanum rationis vſum & damna reſarciendo,ſi quæ inde ſint ſequuta.* Sicut etiam qui fraudulenter alterum decepit,& in errorẽ noxium induxit,tenetur ei reſtituere,docendo veritatẽ, & de errore admonendo.Et ſimiliter qui alicui intulit dãnum à ſtudio literarum eum abducendo. Nam & id arbitrio boni viri compenſandum eſt,vt notauit Sotus libro 4.de Iuſtitia, q. 6.artic. 3.Nec de iis apud Doctores eſt vllum dubium.

Secunda aſſertio. *Qui alterũ abſque vi,dolo,& fraude,ſuadendo tantùm,aut alio modo,induxit ad peccandum,& proindè cauſſa illi fuit,vt amitteret bonum gratiæ & virtutum, non tenetur ei quidquam propriè reſtituere,ex iuſtitia nimirũ commutatiua.* Ita docent Sotus lib.4.de Iuſtitia, quæſt. 6.art. 3.Et Nauarrus in Manuali cap.14.num. 45. contra Scotum in 4.diſt.15. quæſt.3. Et Richardum eadem diſtinctione, art.5.quæſt.2.Et Paludanum ibi,& Adrianum in materia de Reſtitutione qui indiſtinctè ſenſerunt obligari ad reſtitutionem eum qui quomodocunque alterum ad peccandum induxit.

Noſtra autẽ Aſſertio probatur euidenter ex eo quòd obligatio reſtituendi non naſcitur niſi ex violata Iuſtitia commutatiua. Hæc autẽ non violatur,cùm quis(alio quantumuis ſuadente) ſciens & volens peccat: ſiquidẽ volenti non fit iniuria contra Iuſtitiam, vt vidimus ſuprà quæſt. 3.

Neque ratio illorum auctorum valet, ſcilicet quòd maius damnum incurrit qui peccando amittit gratiam & virtutes,quàm qui amittit temporalia bona etiã maxima; ac proinde cùm temporalia reſtitui debeant, à fortiori ſpiritualia illa quoque reſtitui debere. Non valet hæc ratio,Nam obligatio reſtituendi nõ oritur propriè ex magnitudine illati damni & culpæ eius qui illud infert,ſed ex modo illud inferendi, & ex qualitate culpæ: ſi nimirum damnum inferatur contra Iuſtitiam atque adeò altero inuito. In propoſito autem damnum illud amiſſionis gratiæ & virtutum, non infertur contra Iuſtitiam,ſed ſolùm contra charitatem. Et ideo aſſeruimus non debere tunc reſtitui propriè ea bona ex Iuſtitia commutatiua.

Quod ideò ſic diximus: Nam non eſt dubium quin ex charitate quidem & præcepto correptionis fraternæ, teneatur,qui alterum peccandum induxit, eum quoad poſſit reuocare in viam,atque adeò gratiæ diuinæ reſtituere; & eo etiam magis quàm alij, quòd ipſe fuit illi cauſſa ruinæ.

Tertia aſſertio. *Qui vi,fraude,aut dolo, induxit alterum ad peccandum,reſtituere ei tenetur,remouendo vim,& liberum relinquendo vt reſipiſcat, & recuperet gratiam,itémq;*
A *ad eundem finem admonendo de dolo & fraude*, ſicut rectè cenſuit Sotus vbi ſuprà,quem ſequitur etiam Nauarrus loco citato.Etenim vim,fraudem,& dolum inuitus quis patitur;ac proinde cõtra Iuſtitiam priuatur iis quæ per vim,fraudem,aut dolum amittit: & conſequenter reſtituenda illa ſunt conuenienti modo, qualis in propoſito eſt is quem diximus,ſcilicet vt quis vim,dolum & fraudem remoueat,quo alter rurſus in Dei gratiam redeat.

Nec iudicio meo id ſufficiet,niſi accedat etiam aliqua ad bonum exhortatio,vt etiam puto Scotum intellexiſſe. Nam ſolùm relinquere aliquẽ in libertate & immunitate à fraude & dolo, non eſt propriè reſtituere eum quantum in te eſt,gratiæ & virtutibus(cùm is qui eſt liber & non deceptus, per hoc etiam fit indifferens, vt vel reſipiſcat vel remaneat in peccato)niſi etiam addita aliquali exhortatione coneris eò illũ impellere, vt per
B pœnitentiam recuperet gratiam & virtutes.

Quarta aſſertio. *Qui aliquem abſque vi,fraude, & dolo, a ſuſcipiendo ſtatu Religionis ſuaſione tãtùm impediuit; vel Nouitium à iam ſuſcepto retraxit,non tenetur ad reſtitutionem vllam,vel ipſi quem impediuit aut retraxit, vel Religioni,faciendam.* Ita Sotus vbi ſuprà cõtra Paludanum in 4.diſt.15.quæſt.2.art.2.Et Antoninum,2.p.tit.2. cap.2. Et Adrianũ in materia de Reſtitutione, vbi agit de bonis animæ reſtituendis.Et Ioannem Maiorem in 4.d.15. quæſt.17.qui ſentiunt debere talem Religioni reſtituere,vel perſuadendo homini, vt eam complectatur, vel procurando,vt alius idoneus id faciat eius loco, vel, ſi neutrum iſtorum perficere poſſit, debere ipſummet ingredi loco eius cui diſſuaſit ingreſſum Religionis, vel ab ea iam ſuſcepta retraxit.

C Probatur autem aſſertio noſtra.Nam ipſi quidem,cui ne Religionem ingrediatur, vel vt ab ea recedat perſuadetur ſine vi,fraude,& dolo nulla fit iniuria contra iuſtitiam commutatiuam(quandoquidem volenti nulla talis iniuria fit,vt iam antè dictum eſt)Neque etiam ipſi Religioni. Nam vt poteſt abſque iniuria Religionis eã ſponte nõ complecti is qui necdum illam ingreſſus eſt, vel ſuſceptam deſerere,qui adhuc eſt nouitius;ita etiam alius aliquis hæc his perſuadere.

Secus,ſi in hac re vis aliqua,vel fraus,aut dolus adhiberetur. Nam tunc ei cui hæc iniuria fieret, reſtitutio facienda eſſet modo dicto in præcedenti aſſertione, ſcilicet vim & dolum ac fraudem remouendo, & exhortando ad ingreſſum vel perſeuerantiam in Religione. Quo etiam ipſo fieret ſimul Reſtitutio quædã ipſi Re-
D ligioni, qualem nimirum ſufficeret facere. Nam illum alium modũ Reſtitutionis(vt ſcilicet ipſemet qui alium impediuit, aut retraxit, ingrediatur vel procuret alium ingredi) rectè confutat Sotus,cùm ingreſſus Religionis liberrimus eſſe debeat,neque conueniat vnicuique ille ſtatus. Tametſi negandum non ſit,quin id facere eſſet quandoque opus perfectionis: Vt fuit in Raymundo, quem Paludanus refert propterea ingreſſum eſſe Religionem Dominicanorum,quia cuidam Nouitio id vitæ inſtitutum diſſuaſerat, ſed minimè id fecit ex obligatione.

Quinta aſſertio. *Qui religioſum non ampliùs nouitium,à Religione,vi,fraude,aut dolo, vel etiam ſine his retrahit,hoc ipſo tenetur condignam reſtitutionem facere Religioni, & quidem damna etiam ei reſarcire, ſi quæ Religio ob diſceſſũ*
E *talis Religioſi incurrit:* vt ſi ſtipendia quæpiam legendo vel concionando promerebatur & percipiebat pro ſua Religione.De hac aſſertione quo ad poſteriorem eius partem non eſt vlla controuerſia,cùm verè accipiat Religio per ea damna iniuriam,quæ debet reſarciri condigna compenſatione.

Quo ad priorem verò partem poſui eandem aſſertionem ex ſentẽtia Antonini,Paludani,Richardi,Adriani vbi ſuprà (qui ſaltem id aſſerunt quando quis malo animo erga Religionem id faceret) contra Sotum, qui lib.3.de Iuſtitia & Iure,quæſt.6.artic. 5. arbitratur non

debere

Digitized by Google

debere quidquam reſtitui Religioni, propterea quòd Religioſus profeſſus ab ea abſtrahatur.

Probatur autem Aſſertio noſtra. Nam negari non poteſt quin Religio, atque adeò Religionis Prælatus, habeat ius quoddam in eum Religioſum, qui non amplius eſt nouitius, nec poteſt arbitratu ſuo diſcedere ex Religione, ſed tenetur in eius obedientia perſeuerare. Ergo qui talem Religioſum à Religione abſtrahit, omninò facit iniuriam Religioni & Superiori eius, atque adeò tenetur reſtituere quocunque animo & intentione id faciat, cùm Iuſtitiæ ratio & violatio non ex intentione, aut affectu, ſed ex re ipſa æſtimari debeat.

Et confirmatur idem argumento Paludani, & aliorũ Doctorum. Nam qui abſtrahit ſeruum à ſuo domino, eum ſacris ordinibus initiando, tenetur domino æquiualens reſtituere, imò duplum reddere, vt præcipitur diſtinctione 54. c. Si ſeruus. Idque propterea, quia contra ius Domini facit: Ergo etiam qui abſtrahit à Religione Monachum non amplius nouitium, cùm is etiam faciat contra Ius Prælati.

Neque valet argumentum & reſponſio Soti: Quòd ſcilicet Monachus per vota ſua non fit ſeruus Prælati, nec Prælatus fit eius dominus. Etſi enim Prælatus non habet ius dominij in Religioſum, tamẽ habet ius quoddam Prælationis, per quod Religioſum verè quodammodo poſſidet, tanquam membrum quoddam ſuæ Religionis. Quod omninò ſatis eſt, vt violans hoc ius Religionis & Prælati, teneatur ad cõdignam reſtitutionẽ: ſicut tenetur ad reſtitutionẽ condignã, qui alteri membrum aliquod amputauit, etiamſi ille in vitam & membra ſua non habeat ius dominij, ſed aliud quoddam ius naturale, vt conſtet integritas & perfectio totius coaleſcens ex ſuis partibus.

Modus autẽ quo talis reſtitutio fieri debet, ſimilis eſt ei de quo diximus in Aſſertione 3. Debet enim qui religioſum à Religione abſtraxit, rurſus ad eam cõplectendam hominẽ adhortari, remota vi, dolo, & fraude, ſi horum aliquid in homine ſeducẽdo fuit adhibitũ. Vel ſi id homini perſuadere non poſſit, ſatisfacere debet Religioni aliqua alia ratione æquiualenti, iudicio boni viri. Et hactenus expoſuimus quidnam reſtituẽdum ſit, ſpectando NATVRAS ipſas ablatarum rerum, iuxta partitionem & methodum quam initio huius puncti propoſuimus.

Quidnam ſit reſtituendum, ſpectando modum, quo res eſt acquiſita. §. 2.

SOLET autem dubitari quoque in variis caſibus, An res ſit reſtituenda, conſiderando modum quo eſt ACQVISITA, vt initio diximus. Quo in genere quæſtiones omninò OCTO occurrunt pertractandæ hoc in loco, iuxta rationes nimirum varias, quæ ex hoc capite exiſtunt, dubitandi de eo quod ſit reſtituendum, vt initio huius puncti indicauimus.

Itaque PRIMO quæritur: *Quando ſit reſtituenda res acquiſita per aliquem* CONTRACTVM. RESPONDEO, in tribus caſibus generatim. PRIMVS eſt, Si contractus iure naturæ ſit iniquus & nullus. Quod quando vſueniat in variis contrahendi modis, non hîc eſt declarandum, ſed infrà in quæſtionibus de Emptione & Venditione, de Mutuo & Vſura, de Cenſibus & Cambiis, & aliis eiuſmodi Contractibus.

SECVNDVS caſus eſt, Si contractus ſit nullus tali aliqua lege humana, quæ abſolutè illum prohibeat, ſpectando bonum commune, & non propter præſumptionem fraudis & iniquitatis in contractu admiſſæ contra ius naturæ. Cuiuſmodi lex eſt ea, verbi gratia, quæ prohibet ne pupilli per venditionẽ, aut aliter alienent res ſuas. Tales enim contractus ipſo facto ſunt nulli, nec trãsfertur per eos dominiũ, ſed illicò tenetur quis etiã ante Iudicis ſententiã reſtituere quod per eos acquirit, vt communiter Doctores tradunt. Nam, vt docebimus

A quæſt. 10. p. 3. poteſt auctoritate Legis impediri abſoluti dominij tranſlatio.

TERTIVS caſus eſt, Quando per ſententiam Iudicis reſcinditur contractus aliquis prohibitus per legem humanam fundatam in præſumptione fraudis & iniquitatis, etiamſi abſque vlla fraude & iniquitate cõtractus fuerit inter partes celebratus. Nam vt cõmuniter Doctores ſentiũt, tales Leges in præſumptione fundatæ, in foro quidem externo ita obligant, vt teneantur Iudices requiſiti ferre ſemper ſententiã contra tales cõtractus, & conſequẽter ipſi etiam particulares tenentur obedire tali ſententiæ, & rem acceptam reſtituere, ne alioqui *poteſtati reſiſtentes, reſiſtant ordinationi diuinæ.* Roman. 13. Vnde cenſendæ ſunt tales leges, interueniente quidem Iudicis ſententia, impedire, vel eneruare potiùs & ex-
B tinguere tranſlationem dominij. Ita docet Sotus libr. 2. q. 5. art. 3. Neque puto contrarium ſenſiſſe eos quos Sotus ibi contrarium opinatos putat: nempe Panormitanum in cap. Quia plerique, de Immunitatibus Eccleſiarum. Et Syluestrum, verbo Alienatio, numero 12. & verbo Teſtamentum, primo, num. 5. & Adrian. quodlib. 6. art. 1.

Nam quando hi dicunt, valere contractum, ſi fiat rectè iure naturæ, abſque fraude & iniquitate præſumpta per legem illum prohibentem, omninò videntur loqui in foro ſolùm conſcientiæ, antequam interueniat in foro externo ſententia Iudicis. Id quod etiam concedit Sotus in dicto articulo 3. & verum eſt. Nam, vt ex communi ſententia docet idem Syluester, verb. Lex, qu. 9. & indicat etiam in illis aliis locis à Soto citatis. Et Nauarrus
C in Manuali, cap. 17. num. 83. litera N. (aliàs, num. 301.) & cap. 23. num. 62. Leges humanæ fundatæ in præſumptione fraudis & iniquitatis, quãdo veritas eſt præſumptioni contraria (hoc eſt, quando res ſine fraude & iniquitate rectè in iure naturæ celebratur) non obligant ipſos contrahentes ſtando in ſolo foro conſcientiæ, ante ſententiam nimirum Iudicis. Quamuis poſtea quidem interueniente ſententia habent tales Leges vim ſuam erga contrahentes, quantumcunque ſine fraude & iniquitate contrahant, atque adeò etiam in foro conſcientiæ debet reſtitui, quod acceptum eſt contra præſcriptum eiuſmodi Legum.

Sed neque etiam puto eſſe contrarium huic doctrinæ, quod Innocentius in dicto cap. Quia plerique, indiſtinctè dixit, teneri ad reſtitutionem eum, qui poſſidet
D aliquid per cõtractum, cui deeſt iuris *ſolennitas.* Videtur enim hoc intelligi debere, non niſi iuxta modum, quo fuerit prohibitus cõtractus, ſine tali ſolennitate; ita nimirum, vt ſi ob præſumptionem iniquitatis & fraudis fuerit prohibitus, teneatur quis reſtituere, vel ſtatim ſi iniquè contraxit, vel poſt iudicis ſentẽtiam, ſi contraxit iuſtè, & veritas fuit præſumptioni contraria: Si autem contractus ſine tali ſolennitate fuerit abſolutè prohibitus, ſpectando ſolùm bonum commune, & non ex præſumptione alicuius fraudis, teneatur quis ſtatim reſtituere etiam ante ſententiam Iudicis, vt tenetur is, qui cum pupillo abſque conſenſu tutoris contraxit: quod exemplum ponit illic Innocentius.

Et in hoc tantùm poſteriori genere Legum (quæ ſci-
E licet abſolutè ſunt latæ) puto eſſe verũ quod aſſerit Couarr. in Relect. in Regulam Peccatum, part. 1. §. 3. num. 11. eſſe nullos in foro conſcientiæ eos contractus, quibus deeſt Legum *ſolennitas.* Itaque arbitror hos Doctores inter ſe non diſſidere, & plus nimio laborare Sotum loco citato in probanda ea doctrina, quàm aſſeruimus in tertio illo caſu, cùm ſit planè conſentanea menti Doctorum omnium.

Ex qua doctrina ſequitur, poſſe bona conſcientia hæredem vel Legatarium, inſtitutum per *teſtamentũ minus ſolenne,* (vt, verbi gratia, ſi defuerit teſtiũ numerus præſcriptus à lege) poſſidere hæreditatem vel legatum, ſi de libera voluntate teſtatoris abſque dolo & fraude cõſti-

Digitized by Google

terit,neque iudicis ſententia contra illum,ob defectum ſolemnitatis teſtamenti, ſit lata: non autem poſt latam eiuſmodi ſententiam ex præſcripto legis.Nam tunc talis hæres,vel Legatarius reſtituere debebit hæredi alioqui ab inteſtato (vt fratri defuncti,&c.) ſi is in iudicio cõtra eiuſmodi hæredem aut Legatarium minùs ſolenniter inſtitutum egerit,volẽs vti beneficio legis prohibentis tale teſtamẽtum. Ita docet Sotus in dicto art. 3. qu.5. lib.4.de Iuſtitia. Quamuis contrarium opinatur Couarr.Relect.in Regulam,Peccatum,part.2.§.3.num. 11.præſupponens legem de ea ſolennitate teſtamentorum non fundari in præſumptione, ſed abſolutè eſſe latam ob bonum cõmune.Sed probabilius eſt quod præſupponit Sotus, ſcilicet , legem requirentem in teſtamento illam teſtium ſolennitatem , in præſumptione fundari.

Quapropter ſi nulla fraus ſubſit,ſed veritas ſit præſumptione contraria , non habet ea Lex vim in foro conſcientiæ,ante ſententiam Iudicis, ſed ea demùm interueniente.Quænam autem ſolennitas debeat in *teſtamentis* adhiberi , non videtur à nobis in hac diſputatione Theologica neceſſariò explicandum: Et poteſt ea de re videri Syluester,verbo Teſtamentum.

Secvndo quæritur, *quando debeant ea reſtitui,quæ per alterius* Donationem acquiſita ſunt. Respondeo, quando donatio non eſt valida.Eſt autem donatio inualida,*primò*,ſi iure naturali ſit nulla. Vt donatio quæ ſit coactè per vim,aut fraudem extorta, ſine interiori voluntate transferendi dominiũ;& quæ ſit à mente capto, aut à non domino,vt à ſeruo,religioſo,fure,prælato,qui non dominus, ſed diſpenſator eſt rerum Eccleſiæ , &c. Idque patet toto titulo de reb. Eccleſ. non alienandis. Item ſi donatio non fuerit abſoluta , ſed conditionalis; & conditio appoſita non ſubſit , ſeu non adimpleatur, donatio erit nulla,iure quidem naturæ,niſi conditio ſit talis quę iuris humani interpretatione habeatur pro non adiecta ex animo:Vt ſi ſit turpis vel impoſſibilis,vt patet cap. vlt. de condition. appoſit. & §. Impoſſibilis. Inſtit.de hæred.Vel etiam ſi ſit honeſta in donatione facta alicui Eccleſiæ,c. Verum,de condit. appoſit. Atque etiam in legato facto filiæ appoſita conditione de non nubendo aut dę nubendo;argumento legis Titiæ, ff. de conditionib.& demonſtr.Quo in genere attentè oportet in particularibus caſibus diſcernere,num reuera ſit donatio *conditionalis*,vel tantùm *cauſſalis* ſeu *modalis* (vt Gloſſa & Doctores appellant in dicto cap.Verum)cùm nimirùm id quod videtur conditio , tantummodo ſit motiuum,ſeu cauſſa minùs principalis (non autẽ cauſſa finalis principalis)donandi.Nam tunc ſine eo valebit donatio , vt patet ex his quæ de hac re tota diligenter tradit Ioannes Medina quæſtione 23.& 24. de Reſtitutione.

Secundò erit donatio inualida , ſi per leges humanas ſit prohibita,vt quæ ſit à pupillo ſine conſenſu tutoris.l. Pupillus.ff.de acquirend. rer. dominio. Et quæ ſit inter virum & vxorem.Vt l.Si ſponſus.ff.de donat. inter vir. & vxorem , exceptis quibuſdam caſibus notatis à Syluest.verb.Donatio,2.nu.4.Et quæ ſit item inter patrem & filium non emancipatum. l. vltim. C. de Impub. niſi in quibuſdam caſibus , quos ibidem Syluester enumerat,numero 8.apud quem, & Medinam,vbi ſuprà , multa alia ad materiam donationum pertinentia videri poſſunt.

Ex qua doctrina ſequitur,verum id eſſe,quod Adrianus in quæſtione de Reſtitutione.§. Cõſequenter quæro vtrùm indiſtinctè.Et Alexand.Hallenſ.4.par. qu.86. memb.3.art.2.& 3.Et Altiſiodorenſis lib.4.Summæ,qu. 7.de Reſtitutione aſſerunt, debere reſtituere eum , qui ſimulatione ſanctitatis aut paupertatis: propter hæc principaliter extorquet dono aliquid. Nam fraudulenter decipit.

Tertio quæritur,*quando debeant ea reſtitui , quæ ſunt*

A *acquiſita titulo* Præscriptionis. Respondeo , Si præſcriptio fuerit legitima, licitè retineri poſſunt , nec ſunt reſtituenda.Sunt autem ſex conditiones requiſitæ & ſufficientes,vt præſcriptio ſit legitima, ex quibus , ſi vel aliqua deſit,præſcriptio erit illegitima, atque adeò reſtituendum erit,quod per eam fuerit acquiſitum.

Prima conditio eſt,vt res natura ſua ſit præſcriptibilis.Sunt namque quædam res, quæ iure præſcribi nõ poſſunt,vt docet Syluest.verb. Præſcriptio, 2.num.2.& ſequent,& Couarr.Relect.in Regul. Poſſeſſor, p. 2. Et Ioan.Medin.q.16.de rebus reſtit.& Alphonſus à Caſtro lib.2.de lege pœnali,cap.5. Nam homo liber præſcribi non poteſt,l. Sola. C.de long. temp. præſcript. Neque ius decimarum,aut aliæ res ſacræ à laicis,cap.Cauſam,
B Extra.dę præſcriptionibus. Neque ſeruus fugitiuus. §. Sed aliquando. Inſtit.de vſucap. Neque exemptio ab obedientia ſui ſuperioris,cap.Cùm non liceat , Extrau. de Præſcriptionibus. Neque res communes ad publicũ ſcilicet Reip.vſum deputatæ,vt viæ publicæ,&c. l.Vſucapionem,ff.de Vſucapion.Neque limites Epiſcopatuũ, Prouinciarum & Parochiarum.16.q.3.cap.licet,& cap. Inter,&cap.Super eo.Extra de Parochiis.Neque penſio aut Canon qui debet ſolui Reipublicæ pro agris. 16. q.4.§.Poteſt. Neque poſſeſſiones agrorum à Colonis. l. Malè agitur.C.de præſcriptionibus 30.vel 40. annorũ. Nec tributa debita principi,l.Competit. C. eodem titulo.Nec res quæ prohibetur alienari per legem , aut Canonem,aut à defuncto,aut per pactum, iuxta notata à Syluestro, verbo Præſcriptio,2.num.13.14.15.Neque
C res,quas precariò quis poſſidet , & non tanquam verus dominus. l.Certè.§.Is qui rogauit.ff.de Precar. Neque res ęmpta à prodigo,vel luxurioſo, vel luſore : Nec res quas probabili ignorantia dominus ab alio poſſideri ignorat : ſicut hæc duo explicat illic Syluester numero 17. & 18. Nec res excommunicati , quandiu per eum non ſtat , quominus liberetur ab excommunicatione,vt notat Syluester num. 19. qui de his omnibus fusè diſputat , & fuſiùs adhuc Couarruuias loco citato.

Secvnda conditio eſt , vt res actu *poſſideatur* ab eo qui ęam præſcripturus ſit.Nam *ſine poſſeſſione non præſcribitur*,vt habet Regula Iuris.Neque vſucapitur,vt patet l.ſine poſſeſſione, ff.de Vſucap.

D Tertia conditio eſt,vt res poſſideatur legitimo *titulo*,vero,aut probabiliter præſumpto;vt titulo hæreditatis,vel emptionis,vel donationis legitimæ,&c.Id patet cap.Si diligenti,Extra.de Præſcript.Ob cuius conditionis defectum is qui aut furto,aut rapina,aut per vſuram,vel alio iniuſto titulo rem acquiſiuit,nunquã præſcribit. Quamuis allegatio quidem & probatio tituli, quoad forum externum non ſemper requiratur in præſcriptionibus quibuſdam , ſcilicet longiſſimi temporis, vel immemorialibus , &c. iuxta ea quæ notat Couarr. Relect.in Reg.Poſſeſſor,par.2.§.5. ſed loquimur hìc de requiſitis, vt per præſcriptionem verè acquirat aliquis rei dominium in foro conſcientiæ.

Qvarta conditio eſt,vt res poſſideatur quoque *bona fide*,accipiendo fidei vocabulum pro cõſcientia,ſicut accipitur Rom.14.cùm Apoſtolus ait: *Omne quod non eſt*
E *ex fide,peccatum eſt.*Bona autem fides,ſeu conſcientia eſt, cùm quis non modo iuſto titulo (iuxta præcedentem conditionem)rem initio acquiſiuit,ſed etiam poſtea illam,tanquam ſuam poſſidet,neſciens eſſe alienam. Requiri autem ad præſcriptionem legitimã huiuſmodi bonam fidem patet ex cap.Poſſeſſor,de Regulis iuris,& ex cap.Vigilanti,& cap.Si diligenti, Extrau.de Præſcript. per quos Canones,& alios eiuſmodi,cenſentur reuocatæ quædam leges ciuiles,quæ præſcriptionẽ cum mala fide permittebant,vt contra Gloſſam in cap.finali,de Præſcript. ſentiunt communiter Doctores, & nominatim Sotus,lib.4.de Iuſtitia, q.5.art.4. Et Couarr. in Relect.in Reg.Poſſeſſor.par.2.§.11.num.4.

Eſt

Digitized by Google

Eſt autẽ *quæſtio* circa hanc cõditionem, An non ſolùm opinio ſuperueniens, quòd res ſit aliena, ſed etiam *dubitatio* num aliena ſit, impediat hanc bonam fidem, atque adeò reddat inualidam præſcriptionem. Qua de re ſunt duæ opiniones.

Prima eſt Antonij de Butrio ſuper cap. vltim. de Præſcript. Et Adriani in 4. in materia de Reſtit. vbi agit de Præſcript. Et Soti lib. 4. de Iuſt. q. 5. art. 4. Hi ſentiunt tolli & interrumpi bonam fidem per eiuſmodi dubium.

Probat id Adrianus *primò*, Quia peccat is qui agit cõtra conſcientiam dubiam, iuxta illud: *Qui amat periculũ, peribit in illo*, Eccleſ. 3. *Secundò*, Quia bona fides conſiſtit in hoc, vt quis putet rem eſſe ſuam: Sed hoc quis deſinit putare, non modò per cõtrariam opinionem, ſed etiam per dubitationem (ſiquidem dubitãs neutri parti aſſentitur) Ergo per dubitationem etiam interrũpitur bona fides. *Tertiò*, probat idem Sotus; Nam bona fides idem in propoſito eſt, quod bona & ſana cõſcientia: Sed per dubitationem illam deſinit conſcientia eſſe ſana, cùm ab ea dubitatione remordeatur & exulceretur: Ergo deſinit per eam dubitationem bona fides.

Secunda ſententia, quæ mihi magis placet, eſt Panor. in cap. vltim. de Præſcriptionibus, & Gloſſ. ibidem, & Ioan. Medin. q. 17. de rebus reſtit. Et Couarr. Relectione in Regul. poſſeſſor, part. 2. §. 7. num. 3. & 4. & aliorum quos in eandem opinionem is citat, affirmans eam eſſe communem. Hi ſentiunt, non tolli bonam fidem per eiuſmodi dubitationem. Nam etſi is qui dubitat non poſſit bona fide & conſcientia incipere rem poſſidere, tamen poſtquam iam poſſedit, poteſt bona conſcientia & fide continuare poſſeſſionem non obſtante dubitatione, num res ſit ſua. Quamuis enim is ſpeculatiuè dubitet de conditione, vt veluti qualitate ipſius rei, nimirum ſit ne ſua vel alterius, non debet tamẽ practicè dubitare de ſuo poſſidendi actu, ſed poteſt ſibi perſuadere ſe licitè poſſidere rem, etiã durante illo ſpeculatiuo dubio, vt optimè explicuit Ioan. Medin. vbi ſuprà, & poſt eum Couarr. Nam in dubiis melior eſt conditio poſſidentis, vt habet regula Iuris.

Ob quam cauſſam non modò auctores huius opinionis, ſed etiam ipſe Adrianus quodlib. 2. §. Ad primã confirmationem. Et Sotus loco citato, cenſent eum qui dubitat num res quam poſſidet ſit ſua, poſſe eam retinere, nec durãte tali dubio debere eam reſtituere; adeò vt ibi Sotus opinetur, poſſe Coniugem, dubitantem de Coniugij veritate, ſi adhibita diligẽtia ad veritatem cognoſcendam maneat adhuc dubius, non ſolùm reddere, ſed etiam petere debitũ, vtendo coniuge, tanquam re, quam iure poſſidet, dũ dubitat an ſit ſua, nec ſcit nõ eſſe. Itaq; videntur Adrianus & Sotus non ſatis cohærenter cum hac doctrina loqui, cùm hîc aſſerunt, dubitationẽ num res ſit eius qui illam poſſidet, tollere bonam fidem, atque adeò impedire præſcriptionem. Neque illorum argumenta valent.

Ad *primum* enim reſpondeo per diſtinctionẽ iam adhibitã dubij ſpeculatiui & practici. Nõ enim peccat qui facit contra conſcientiam dubiam ſpeculatiuè tantùm, circa conditionem ipſius rei num ſit propria vel aliena, Sed qui facit contra conſcientiã dubiam practicè circa proprium poſſidendi actum, ſitne is licitus, necne: Id quod non accidit in propoſito, vt iam explicauimus.

Ad *ſecundum* reſpondeo, diſtinguendum etiam eſſe de bona fide in propoſito. Nam bona fides, vt *incipiat* præſcriptio, omninò requirit opinionẽ illam, quòd ſcilicet res ſit propria: non autem bona fides requiſita ad *continuandam* præſcriptionem: ſed ad hanc bonam fidem ſufficit opinio & perſuaſio, quòd licitè rem poſſideas, etiam in dubio, num ſit tua, eo quod, vt dictum eſt, melior eſt conditio poſſidentis.

Vnde rectè reſoluit Couarruuias vbi ſuprà, Bonã fidem requiſitã ad continuandam præſcriptionem (iuxta Canones, quos poſtea in ſexta cõditione indicabimus)

A non interrũpi niſi per *malam fidem*, id eſt, per opinionẽ, quòd res ſit aliena, atque adeò, quod illicitè poſſideatur. Quæ opinio nondũ adeſt, quando ſolũ dubitatur an res ſit propria vel aliena: ac proinde adhuc in tali dubio perſeuerat bona fides, quæ quidem ad præſcriptionem continuandam neceſſaria eſt. Id quod apertè confirmari poteſt ex c. vlt. de præſcriptionibus, vbi ſolùm requiritur; vt qui præſcribit, *in nulla temporis parte conſcientiam habeat rei alienæ.*

Et idipſum iudicio meo non malè confirmatur à Panormitano in cap. vltimo, de Præſcriptionibus, ex dicto Auguſtini libro de fide & operibus, cap. 7. relati in cap. Si Virgo 34. quæſtione 1. nempe *tandiu bonæ fidei poſſeſſorem rectiſſimè quemquam dici, quãdiu poſſidere ſe ignorat alienum, cùm verò id ſciuerit, neque ab aliena poſſeſſione diſceſſerit,* B *tunc malæ fidei poſſeſſorem perhiberi.* Nam vt Panormitanus ait, nõ is ſolùm qui putat rem eſſe propriam ignorat eſſe alienam (quæ ignorantia nominari ſolet ignorantia *cõtrariæ* diſpoſitionis) ſed etiã qui dubitat num ſit propria vel aliena; cùm is etiam necdum ſciat rem eſſe alienam, atque adeò id ignoret ignorantia (vt dicitur) negationis. Nec video (quidquid aliqui dicant) cur non poſſit Auguſtinus ibi de vtroque modo ignorantiæ intelligi. Et certè ratio qua Medina & Couarruuias vbi ſuprà probant, Auguſtinum loqui ſolùm de eo qui ignorat rem eſſe alienam ignorãtia *contrariæ*, ſeu *prauæ* diſpoſitionis, putando ſcilicet eſſe ſuam, non mihi videtur conuincere, ſed non eſt opus eam rationẽ diſcutere; cùm abſque illa confirmatione Panormitani, conſiſtat & probetur ſatis ſecunda illa opinio, per ea quæ diximus.

C Ad *tertium* argumentũ Soti reſpondeo, illum remorſum non lædere conſcientiam practicam circa actum poſſidendi, atque adeò neque bonam fidem requiſitam ad continuandam præſcriptionem, ſed ſolùm turbare conſcientiam ſpeculatiuam circa ipſius rei conditionẽ, num ſcilicet ſit propria vel aliena; quòd nihil obſtat, vt eſt dictum.

QVINTA conditio neceſſaria, vt præſcriptio ſit legitima, eſt, vt tanto tempore poſſeſſio rei cum iuſto titulo & bona fide durauerit, quanto ex Legũ præſcripto pro rerum ipſarum varietate neceſſe eſt. Nam ad præſcribendum res *mobiles* (quarum potiùs dici ſolet vſucapio quàm præſcriptio; licèt quandoque hæc vocabula indifferenter pro eodem ſumantur) ſufficit poſſeſſio triennalis inter præſentes, & quadriẽnalis inter abſentes, D vt patet ex l. Quas actiones. C. de Vſucap. Ad præſcribendũ autẽ res *immobiles Eccleſiaſticas* poſſeſſio requiritur *longiſſimi* temporis (vt appellant Doctores) nimirum triginta annorum inter præſentes, & quadraginta inter abſentes, vt patet in dicta l. Quas actiones. & 16. q. 3. per plura capita. Quin etiam ad præſcribendum peculiariter res Eccleſię *Romanæ* requiritur poſſeſſio centum annorũ, vt patet in dicta l. Quas actiones. C. de vſucap. & 16. q. 3. cap. vlt.

Item ad præſcribendum res immobiles *temporales*, ſi primò quidem fuerint furto, aut vi acquiſitæ, neceſſaria eſt in furis, aut raptoris hæredibus (quæ idcircò vocari ſolent res vitioſę) neceſſaria eſt in iis qui deinde eas bono accipiunt titulo, poſſeſſio bonæ fidei longiſſimi temE poris, ſcilicet triginta annorum ſaltẽ inter præſentes, & quadraginta inter abſentes, vt aſſerit Syluester verbo Præſcriptio, 2. n. 12. per l. Et omnis, C. de Præſcript. 30. annorum. Id quod eſt annotandum contra Sotum, qui lib. 4. de Iuſt. q. 5. art. 3. incogitanter (vt videtur) cenſuit hæredes furis præſcribere modo ordinario, quo præſcribuntur res aliæ temporales, nimirum per poſſeſſionem bonæ fidei longi temporis, ſcilicet decem annorũ inter præſentes, & viginti inter abſentes. Quod eſt apertè contra §. Quod autem, & §. Furtiuæ. Inſtit. de Vſucap. Et Gloſſ. ibi in verbo, Longo tempore. Ab ipſo autem fure, vel raptore nullo tempore præſcribi res poteſt, vt diximus in conditione 3.

Imò

Digitized by Google

Imò ſecundùm aliquos neque poteſt præſcribi res furis, aut raptoris, ab vniuerſali hærede *ſuo & proprio*, id eſt, non extraneo, neque emancipato, ſed adeunte hæreditatem, titulo filij exiſtẽtis in patria poteſtate: quia ſcilicet talis hæres reputatur omninò idem cum patre, ac proinde eodem veluti titulo (ſcilicet iniuſto) quo pater fur, aut raptor, rem habere, & ideò cenſetur non magis quàm pater poſſe præſcribere. Ita enim ſenſit Baldus in l.Nihil.C.de Vſucapione pro hærede.(vnde ita videtur colligi) & Abbas Panorm.in c.ſi diligenti, extra de præſcript.& alij apud Couarr. Relect. in Regulam Poſſeſſor, part.2.§.5.& ibidem Couarr.& Syluest.verbo, Præſcriptio.1.num.8.ſequutus Panormit.loco citato; quem tamen malè intellexiſſe videtur de qualicunque vniuerſali hærede; cùm tamen Panormit.non niſi de hærede *ſuo* (vt explicaui) loquatur, vt & alij Doctores: immò ne de *ſuo* hærede voluit Baldus & Couarr.& alij, id procedere, niſi quando titulo filij *ſui*, ſiue *vnde liberi* (vt vocant) adit hæreditatem; non autem quando repudiata priùs hæreditate titulo eiuſmodi *ſuitatis* (vt vocant) poſtea hæreditatem adit titulo *cognationis* ſeu *vnde agnati* (vt vocant) quod poſſe fieri defendit, & oſtendit Couarruuias.

Sed vtcunque hæc de vniuerſali hærede ſecundùm ius ciuile probabiliter diſputentur (quamuis ne ſic quidem nonnulli Doctores à Couarruuia citati id admittunt) tamen iuxta Eccleſiaſticorum canonum æquitatem graues auctores à Sylueſt.& Panorm.citati verè affirmant, quemlibet quoque hæredem vniuerſalem, qui bona fide ipſe poſſidere eiuſmodi res incipiat, poſſe eas præſcribere poſt legitimum tempus, id eſt, lógiſſimum: non quia canones id expreſsè dicant, ſed quia nuſquam etiam excipiant eiuſmodi hæredes, vbi tradunt valere bonam fidem ad præſcribendum. Et hæc ipſa opinio cómuni etiam conſuetudine, ſaltem in foro conſcientiæ, recepta eſt, vt Sotus quoq; præſuppoſuit loco citato.

Porrò res aliæ téporales immobiles bono titulo initio acquiſitæ (modò non ſint ex iis quæ præſcribi nequeunt, iuxta ea quæ diximus in códitione prima) præſcribi poſſunt ſpatio *longi* temporis, vt Doctores appellant; ſcilicet 10.annorum inter præſentes, & 20.inter abſentes, vt patet in dicta l.Quas actiones.C.de Vſucapion.& l.Malæ fidei. C.de Præſcriptionibus longi temporis. Et Inſt.de Vſucap.vbi ſuprà.

Sexta conditio eſt, vt bona fides nunquam in prædictis temporum ſpatiis interrumpatur, vt patet cap.Illud autem.& cap.Quoniam omne (quod eſt vlt.) Extra. de Præſcriptionibus. Quomodo autem ſuperueniens dubitatio, num res ſit aliena, nó interrumpat bonam fidem, quatenus hæc eſt neceſſaria ad continuãdam præſcriptionem, explicauimus iam communiori & veriori ſententia in quarta conditione.

Porrò ſi quæ conditio ex iſtis ſex in præſcriptione defuerit, iudicari debet inualida & illegitima præſcriptio, atque adeò reſtituendum eſt, quod per eam fuerit acquiſitum. Et fallitur Gloſſa in cap.vlt.de Præſcriptionibus, non requirens quartam conditionem, ſcilicet bonam fidem, vt in ea conditione annotauimus. Si autem omnes iſtæ ſex conditiones concurrant, legitima erit præſcriptio, neque res per eam acquiſita erit vnquam reſtituenda, vt aſſerit communis ſententia Doctorũ, ac nominatim D.Thomas quodlib.12.art.25. Et Scotus in 4.diſt.15.q.3. Et Paludanus etiam diſt.q.2. Et Durandus in 4. diſt.41.q.4.art.2.ad 1. Et Ioann.Medina, Scotus, & Couarr.vbi ſuprà, & alij communiter. Et patet ex Canonibus & Legibus ſuprà citatis. Et peculiariter cap.Sanctorum, & cap.Quoniam omne, de præſcriptionibus, & 16.q.3.per multa capita. Ex quibus patet, per legitimã præſcriptionem transferri verè dominia rerum: ne nimis diu dominia maneant incerta, & vt poſſit eſſe litium finis, & firmior pax in Republica, vt docent Doctores citati.

Per quam doctrinam communem & certam, refelluntur duæ quædam opiniones ſingulares & falſæ. Altera eſt Summæ Roſellæ, verb.Præſcriptio; nimirùm ſi is qui iuxta normam legum & Canonum præſcripſit, poſtmodũ reſciat rem eſſe alienam, debere eam in foro conſcientiæ reſtituere, etiamſi ei in foro externo adiudicetur ex præſcripto Legũ. Quæ opinio omninò eſt intolerabilis. Nã tunc iniqui eſſent citati Canones & Leges adiudicãtes ei qui præſcripſit rem, quã is iuſtè & licitè retinere nó poteſt, ſi opinio hæc Roſellæ eſſet vera.

Altera opinio eſt Adriani vbi ſuprà, qui cenſet nó ſemper præſcriptionem cum prædictis conditionibus ita valere, vt qui præſcripſit, poſſit rem retinere, nec debeat reſtituere, ſed tunc tantùm quando Dominus rei peccauit mortaliter negligendo rem ſuam: non autem quando hæc in eo negligentia non fuit culpa mortalis. Et ratio Adriani eſt, quia acquiſitio rei alienæ per præſcriptionem, inſtituta eſt per leges in pœnam Domini negligẽtis rem ſuam. Ergo quando Dominus in ea non grauiter peccat, non eſt puniendus pœna tam graui, quàm eſt rei propriæ amiſſio.

Sed hæc opinio omninò etiam eſt falſa, vt Sotus pluribus argumentis probat lib.4. de Iuſtitia, q.5. art.4. & maximè duobus. *Primò*, Quia rarò tunc accideret, vt præſcriptio haberet ſuum effectum, cùm prodigalitas in negligendis propriis bonis téporalibus, per ſe & ex ſuo genere nó ſit peccatum mortale, niſi accedat aliqua circũſtantia, ob quam ſit mortale peccatum. Vt ſi eiuſmodi bonis familia ſuſtentanda ſit, &c. *Secundò*, Quia nec ſolùm, nec præcipuè in pœnam negligẽtiæ Domini, inſtitutum eſt Ius Præſcriptionis, ſed propterea maximè, vt rerum dominia non diu maneãt incerta, & vt ſit finis litium, & firmior pax in Republica, vt ante dictum eſt. Quare nihil valet ratio Adriani, ſed firmũ manet quod aſſeruimus, nempe nunquam reſtitui debere quæ ſint acquiſita per Præſcriptionem legitimam, in qua ſcilicet concurrant conditiones illæ ſex à nobis enumeratæ: ſecùs autem, ſi aliqua ex illis conditionibus deſit.

Qvarto quæritur, *Quando ſit reſtituendum quod eſt acquiſitum titulo mercedis pro functione* Officii. Ad hoc breuiter (quod ad præſentem diſputationem attinet) reſponderi *primò* poteſt, tunc reſtitui debere, vel omninò, vel ex parte, quod accipitur, tanquam officij merces, quando quis, aut omninò ex parte negligens ſuum officium, mercedem, aut mercedis partem accepit, quam non eſt meritus. Hinc Clerici habentes beneficium, & intermittentes recitare horas Canonicas, aut aliquam aliam partem ſui officij, tenentur pro ratione negligentiæ reſtituere fructus beneficij perceptos, vt infrà diſp, ſeq.in q.de Oratione videbimus. Et ſimiliter Officiales alij, ſiue Eccleſiaſtici, ſiue ſeculares, vt quiſque ſui muneris fuerit negligens, iuxta ea, quæ in ſuis locis diſputari ſolent de variis hominum ſtatibus.

Dico *ſecundò*, tunc etiam quod acquiſitum eſt titulo mercedis eſſe reſtituendum, quando aliũde iuſto ſtipendio functio officij cõpenſata eſt. Hinc etiam reſtituendũ eſt, quod accipit, v.g. Iudex vt iuſtã ſententiam ferat, vel vt non ferat iniuſtam, vt ex communi doctrina tradit Adrianus, vbi ſup.§.Reſtat inquirere an extorta, &c.

Dico *tertiò*, Eſſe etiam reſtituẽda ea, quæ quis accipit pro mercede officij, aut actionis, ad quam alias lege diuina, aut humana, aut præcepto ſuperioris ex Iuſtitia tenetur. Vt pro ferẽdo vero teſtimonio, &c. Sicut patet cap.Non ſanè 14.q.5. Et tradit Adrianus vbi ſuprà aliquantò inferiùs. Et Nauar.in Man.c.17.nu.33.& 34. Et Couar.Relect.in Reg Peccatum.p.2.§.3.n.1.& 2. Et Sotus lib.4.de Iuſt.q.7.art.1.

Quin etiam multis argumentis probat Nauarrus loco citato, eum quoque qui accipit mercedem, nó ſolùm pro eo quod aliàs facere tenetur ex lege & obligatione Iuſtitiæ, ſed etiã pro eo quod teneatur facere ex lege & obligatione cuiuſcũq; alterius virtutis, teneri ad reſtitutionem.

tutionẽ,ſaltem *poſt Iudicis ſententiam*,qui proinde debet actionem repetendi concedere. Ac præcipuè id patet ex l.2.ff.de Cõdictionibus ob turpem cauſam,vbi fit poteſtas repetendi quod datur alicui,ne cõmittat ſacrilegiũ: ad quod vitandum tenetur non ex obligatione Iuſtitiæ ſed virtutis religionis. Item ex eo quod Gloſſa & communiter Doctores in l.4.ff.eodem titulo,aſſerũt,repeti poſſe quod datur alicui fœminæ, ne fiat meretrix: Id quod tenetur quælibet cauere, non ex Iuſtitiæ, ſed ex temperantiæ,& caſtitatis obligatione.

Ex natura autem rei præciſè,atque adeò *ante Iudicis condemnationem*,rectè cenſet Sotus loco citato(Nauarro etiã non improbante)talem,qui pro officio ex alia virtute quàm Iuſtitia debito mercedem acciperet, non teneri ad reſtitutionẽ. Id quod ego ea ratione probo, quòd cùm poſſit vnus & idem actus diuerſa ratione ex duplici virtute fieri,nihil impedit quominus actus qui ex aliqua alia virtute morali debet exerceri, poſſit etiam propter oblatam mercedem condignam exerceri ſimul ex Iuſtitia. Sed tamen habet id quandam indecentiam, propter quam meritò in foro externo datur poteſtas repetendi,vt Nauarr.cenſet.

QVINTO quæritur, *An ſit reſtituendum quod eſt acquiſitum,tanquam merces* TVRPIS *actionis*. In qua quæſtione tria ſunt certa,& duo controuerſa,apud Doctores. PRIMO, certum eſt,non poſſe retineri, ſed debere reſtitui quod eſſet acceptum,tanquam merces alicuius actionis malæ,vt mala & peccatum eſt. Nam eatenus conſiderata actio mala,nullius valoris eſt; atque adeò iniuſtè pro ea ſic conſiderata aliquid acciperetur, & proinde omninò eſſet reſtituendum.

SECVNDO,certum eſt debere reſtitui quod ſit acquiſitum,tanquam merces actionis malæ(quomodocunque conſideratæ) quæ & ſit contra Iuſtitiam, & nullam aliam adferat vtilitatem,ſeu commoditatem alteri præter eam quæ ſit propriè contra Iuſtitiam. Vt pro occidendo homine,pro ferenda ſententia iniuſta,pro dicendo falſo teſtimonio,pro furando,&c. *Dico autem tanquam merces,&c.* nam titulo quidem donationis intercedente actione mala, etiam iniuſta, vt quodam motiuo ad donandum:retineri poteſt quod ob actionem malam fuerit acquiſitum,vt ex multorum ſententia aſſerui,p.præcedenti ſub finem. Itaque aio non ſolùm eſſe certum, quòd debeat reſtitui acquiſitum titulo mercedis, ob eiuſmodi actionem malam,quæ ſit contra Iuſtitiam,neque aliam afferat vtilitatem præter eam quæ ſit propriè contra Iuſtitiam. Ratio huius manifeſta eſt. Nam actio per quam alteri quidpiam iniquè & iniurioſè cõtra Iuſtitiam detrahitur(vt vita,&c.)non debet,nec rectè poteſt à quoquam compenſari, reddẽdo aliquid pro ea illi qui eius fuit cauſſa imperãdo,aut exequendo,aut alio quouis modo;ſed potiùs illi ſimiliter aliquid detrahi debet,vt vterque,id eſt, qui iniuriam in vita aut rebus alteri infert,& is qui eam eſt paſſus (aut eius hæres illius loco)reducãtur ad æqualitatem Iuſtitiæ commutatiuæ;iuxta ea quæ de huius Iuſtitiæ *medio* tradidimus q. præcedenti.

Neque verò propterea quòd per vnius iniuriam ſatisfiat cupiditati,ſeu iræ alterius,accedit ei, cui ita ſatisfit,talis aliqua vtilitas, pro qua ex Iuſtitiæ æqualitate poſſit is qui iniuriam eiuſmodi intulit,accipere cõpenſationem ab eo cuius voluntati ſic ſatisfecit. Etenim in eo ipſo quòd alteri ſic ſatisfactum ſit, eſt iniuria tertij; pro qua idcircò nulla compenſatio per additionem,ſeu retributionem fieri à quoquam debet, ſed duntaxat per detractionem,vt iam dictum eſt.

Nec rurſus eiuſmodi compenſatio percipi iuſtè poteſt,propter delectationẽ ſaltem, quam capit is,cui per iniuriam alterius ſatisfactũ eſt. Nam cùm in moralibus idem ſit iudicium de delectatione cõſequente aliquam actionem,& de ipſa actione: hoc ipſo quòd actio iniurioſa, per quam alicuius voluntati ſatisfit, atque adeò

A etiã volitio & approbatio talis actionis, non eſt ex iuſtitia compenſabilis(propter rationem iam allatã)conſequitur neque eſſe ex Iuſtitia cõpenſabilẽ delectationem eam,quæ ex tali actione & volitione conſequitur.

Ex quibus apparet, illud quod diximus eſſe ſecundò certum,non ſolùm(vt quidã putant) verum eſſe ob diſpoſitionem humani iuris, quod decernit eiuſmodi maleficia contra Iuſtitiã non mereri mercedem (vt patet l. 2.& 3.ff.de Condict.ob turpem cauſſam. Et l. Iuriſgentium,§.Si ob maleficium,ff.de pactis,& alibi) ſed etiam ipſo naturali iure, cuius vis in hoc quidem genere maleficiorum contra Iuſtitiam explicatur etiam per leges humanas. Quod ſine dubio ſenſit S. AVGVSTINVS ep. 54.ad Macedonium,aſſirmans *ſceleratè* ſumi pro iniqua ſententia aliquid, *Cùm,inquit, Iudicia & teſtimonia,quæ*

B *nec iuſta vendẽda ſunt,iniqua & falſa venduntur, multo ſceleratius vtique pecunia ſumitur,quia ſceleratè etiam quamuis à volẽtibus datur.* Quibus verbis indicat apertè S. Auguſtinus contineri in eiuſmodi acceptione deformitatem contra ius etiam naturæ. Et idem rectè quoad hoc quidem genus turpium actionum, quæ ſunt contra iuſtitiam,ſenſit Nauarr.in Man.cap.17.num.35.quamuis in alio quodam genere turpium actionum circa hãc quæſtionem minimè aſſentiar Nauarro, ſicut poſtea indicabo.

TERTIO certum eſt,titulo quidem donationis liberæ, & non titulo mercedis, accipi poſſe iure naturæ, quicquid ſponte datur ob qualemcũque turpem actionem, non tãquam ob cauſſam principalem, ſed ob quoddam motiuum,ſeu conditionem,ſine qua non daretur:vt ex-

C primit Nauarr.in dicto cap.17.num.41.exceptis tamen iis donationibus ob turpem cauſſam,quæ iure humano ſint omninò prohibitæ. Vt donatio quæ ſit meretrici, aut concubinæ à milite, quæ in iure eſt inualida, per l. Affectionis.ff.de donat. Et l.Miles ita. §.Miles. ff.de teſtam.militari. Et quidem ante Iudicis etiam ſentẽtiam, vt rectè ſentit Ioannes Medina q.20.de reb.reſtit.ad 6. contra Adrianum. Ac ſimiliter ſunt iure inualidæ donationes Minorum. Quod etiam notat Couarr. Relect.in Reg.Peccatum,part.2.§.2.

CONTROVERSVM autem in hac quæſtione eſt PRIMO: *An publicæ meretrices poſſint pro turpi actu accipere & retinere aliquid tanquam mercedem actus turpis.* Nam Angelus,Baldus, & Iaſon ſuper §.Sed & quod meretrici. l.4. ff.de Condict. ob turpem cauſſam, & alij Iuriſtæ, quos

D citat Couarr. in dicta Relect.p.2.§.2.n.1. Et præterea etiam Ioan.Medin.q.20.de reb.reſtituendis. Et Nauarr. in Man.cap.17.num.36.37.& 38.arbitrantur non poſſe accipi & retineri aliquid tãquam mercedem actus meretricis. Quanquam alio quidem titulo putant iſti poſſe à meretrice retineri, quod pro actu turpi accipit; ſcilicet vel titulo donationis, quando conſtiterit,quidpiam vt donum, & non vt pretium actus fuiſſe datum; ſicut vult Medina;vel quia,quod turpiter datũ & acceptum eſt(vt hic fit)non eſt neceſſario reſtituendum ex præcepto,vt vult Nauar.loco citato,iuxta ea quæ de hoc tradidimus p.præcedenti.

Argumenta verò huius opinionis potiſſimum ſunt hæc. PRIMVM. Quia iura generatim affirmant ob nul-

E lam actionem turpem poſſe accipi mercedem, neque valere pactum,aut conditionem de illa,vt patet l.Generaliter. Et l.ſi flagitij.ff.de verb.oblig. Et l.Mercatem. C.de Condict.ob turpem cauſſam. Et l.Iuris gentium. §. Si ob maleficium.ff.de pactis.

SECVNDVM. Quia ſicut ſpiritualia vendi non poſſunt propter ſuam præſtantiam, ita neque actus mali propter ſuam vtilitatem,atque adeò nec iſte actus meretricis. Et hæc eſt ratio Ioannis Medinæ.

TERTIVM. Nam ideò pro homine occidendo & pro iniuſta ſententia, & pro falſo teſtimonio, & pro furto, rapina,&c. nõ poteſt merces accipi, quia huiuſmodi actus ſũt intrinſecè mali; licèt aloqui nõ minùs videtur

pretio

Digitized by Google

pretio æſtimabiles ad explendas hominum cupiditates, quàm turpis actus meretricis. Ergo, cũ is quoque actus turpis intrinſecè ſit malus; cõſequens eſt, vt non magis pro eo, quàm pro aliis poſſit merces accipi & retineri. Atque hoc argumentum vrget valde Nauarrus.

QVARTVM. Nã ſi iuſtè acquiritur & retinetur eiuſmodi merces, poſſet ex illa fieri oblatio Deo. Quod tamen fuit diuinitus prohibitum, Deuter. 23. *Non offeres mercedem proſtibuli in domo Domini.*

QVINTVM. Nam quod datur & accipitur turpiter, non vtique datur & accipitur ſecundùm iuſtitiã, ac proinde neque vt merces operis. Sed quod datur meretrici, & ab ea accipitur pro actu turpi, datur, & accipitur turpiter: Ergo non datur & accipitur ſecũdùm Iuſtitiam: & conſequẽter debebit reſtitui. Maior patet: Nam virtuti omni, atque adeò etiam Iuſtitiæ, repugnat turpitudo. Minor probatur; Nam velle compẽſare turpem actum mercede, quodammodo eſt illum approbare; id quod omninò eſt turpe. Et confirmatur: Nã propterea eſt turpe dare & accipere mercedem pro occidendo, vel iudicãdo inique, &c. quia ipſe actus occidendi, & iniuſtè iudicandi, turpis eſt: Ergo turpe etiam eſt, dare & accipere mercedem pro actu meretricio, ſiquidem hic etiã actus turpis eſt. Quod etiam argumentũ valde Nauarr. vrget.

SEXTVM. Nam ex iure conſtat, non poſſe retineri mercedem, quæ accipitur pro quibuſdam aliis actibus illicitis, etiã præter illos iniuſtos, de quibus in argumẽto ſecundo eſt dictum: Ergo eadem erit ratio de actu meretricio. Antecedens patet ex cap. Cùm ſit. §. Officiali verò. Ext. de Iudæis. Vbi iubentur Iudæi erogare Eleemoſynas pauperum Chriſtianorum, quicquid ſint aſſequuti ratione alicuius officij publici, quod exercuerint inter Chriſtianos; quia nimirũ eiuſmodi officium, cùm ſint alterius religionis, non obiuerint licitè. Et in c. Ad liberandum, eod. tit. prohibentur abſolui ab excommunicatione, qui illicitè vendiderunt arma Saracenis, donec acquiſita dent in ſubſidiũ terræ ſanctæ. Et in l. Lucius Titius. ff. de Iure Fiſci, ſtatuitur, fiſco competere, *quicquid mortua rea ſcelere acquiſiuiſſe probari poterit*: Eſt autem ſermo de Mæuia, vxore Lucij Titij, quam ſoror huius Lucij accuſauit Veneficij in virum, qui eam moriens inſtituit hæredem cum ſocero. Itaque cùm acquiſita per huiuſmodi etiã illicitos actus retineri nequeãt; nihilo magis videtur retineri poſſe quod accipitur tanquam merces illiciti actus meretricij.

SEPTIMVM. Accedit, quòd Meretrix non habet dominium ſui corporis. L. Liber homo. ff. ad Leg. Aquil. Ergo minimè poteſt illud, aut illius vſum vendere, atque adeò nec pro eo pretium accipere.

CONTRARIA tamen ſententia eſt communis aliorum ferè omnium Iuriſtarum & Theologorum, eadémque lõge probabilior, ſcilicet poſſe dari & accipi, & retineri aliquid tanquam mercedem & pretiũ actus meretricij, neque id debere reſtitui, atque adeò etiam non iniuſtè in foro exteriori meretrici adiudicari. Ita tradit S. Thomas q. 32. art. 7. Et ibi Caietan. Et Alexand. Halenſ. 4. part. q. 86. membr. 3. artic. 6. §. 2. Et Richardus in 4. d. 15. artic. 5. q. 8. Et Sotus libr. 4. de Iuſtitia, q. 7. art. 1. Et Couarr. Relect. in Reg. Peccatum, part. 2. §. 7. num. 1. & ſequentib. qui plurimos alios in eandem ſententiam citat.

Probatur autem hæc ſententia PRIMO. Nam Geneſ. 38. Iudas miſit ad Thamar hœdum, quem promiſerat, tanquam turpis concubitus mercedem; nec propterea vel ibi à Scriptura, vel aliàs ab vllo ſanctorum Patrum reprehenditur. Imò ipſe Iudas ibi indicat, ſe malè facturũ fuiſſe, niſi voluiſſet reddere, vt promiſerat illam turpitudinis mercedem. *Certè, inquit, mẽdacij arguere nos non poteſt, ego miſi hœdum quem promiſeram.* Quo teſtimonio vtuntur ad hanc ſententiam confirmandam Adrianus in materia de Reſt. & Couarr. vbi ſuprà, & alij.

SECVNDO probatur ex l. 4. §. Sed & quod meretrici.

A ff. de Condict. ob turp. cauſſam, vbi ſic ait Vlpianus. *Sed & quod meretrici datur, repeti non poteſt, vt Labeo & Marcellus ſcribũt, &c. illam enim turpiter facere, quòd ſit meretrix, ſed non turpiter accipere, cũ ſit meretrix.* Quibus verbis clarum eſt, eodem modo Iuriſconſultũ negare, turpe eſſe accipi mercedem à meretrice, quo affirmat eſſe turpe meretricem eſſe. Itaque, cùm iure naturæ ſit turpe eſſe meretricem; fatendum eſt hîc pronũciari, eodem etiam iure naturæ non eſſe turpe, ſed licitum meretrici accipere mercedem, vt docuit etiam S. Thom. ſuprà, q. 32. art. 7. Et communiter alij ſicut Nauarr. vbi ſup. num. 34. agnoſcit. Qui plane contra mentem Iuris Conſulti interpretatur ibi, & n. 36. cum in dicto §. Sed & quod meretrici:
B æquiuocatione fuiſſe vſum, pronũciando nimirũ eſſe turpe iure quidem naturali meretricem eſſe, nõ autem eſſe turpe iure humano mercedem accipere meretricij, cùm id per humanas Leges permittatur.

TERTIO probatur eadem ſentẽtia ratione monſtrata ſubtiliter à Caiet. vbi ſuprà, quam ego ſic formo. Pro omni actu eo poteſt iuſtè accipi merces, qui ſpectato obiecto, ſiue materia ſua, eſt apud homines pretio æſtimabilis, etiamſi ratione alicuius circumſtantiæ, ſeu conditionis obiecti, ſit illicitus, & repugnans alicui alij virtuti diſtinctæ à iuſtitia. Sed actus meretricius eſt huiuſmodi: Ergo, &c. Maior probatur, tũ ratione, tum exemplo. Ratione quidem: Nam vt agatur rectè in alicuius virtutis genere, ſufficit, quòd quis operetur circa materiam & obiectum eius virtutis proprium, & ſic operatio cadat ſupra màteriam ipſi proportionatam & debitam, vt optimè explicuit vbi ſuprà Caiet. Eſt autem
C materia & obiectum proprium Iuſtitiæ quæcunque res & actio pretio æſtimabilis, licèt aliunde fortè ſit illicita contra aliam virtutem. Pro omni autem eo actu, qui ita ſit pretio ęſtimabilis, poteſt iuſtè merces accipi, vt ſumpſimus in illa Maiore.

Exemplo etiam probatur eadem Maior. Nã iuſtè accipitur ab emptore pretium pro venditione rei eo pretio æſtimabili, etiamſi fortè ea venditio aliunde ſit illicita, vtputa contra virtutẽ Religionis, ſi fiat in ſacro loco, aut ſacro tẽpore, quo venditio prohibeatur; aut contra fidelitatem fortè debitam familiæ, ſi quis cum eius magno detrimento rem ſuam diuẽdat, &c. Quorum ratio eſt, Quia venditiones eiuſmodi ratione rerum ipſarum quæ venduntur, omninò ſunt pretio æſtimabiles,
D quantumcunque aliunde ſint illicitæ. Itaque veriſſima eſt noſtræ rationis Maior.

Minor autem eiuſdem rationis (ſcilicet actum meretricium eſſe pretio æſtimabilem, ex materia & obiecto ſuo, quamuis alioqui ſit illicitus cõtra virtutem temperantiæ, propterea quòd exercetur cum non ſuo) inde probatur, quòd ſubminiſtratur per meretricium actum materia, ſeu ſubiectũ ad vſum actus cuiuſdam hominis naturalis, & eidem delectabilis, &c. Igitur pretio æſtimabilis eſt, nõ ſecùs quàm actus, quo quis ſubminiſtrat materiam exercendi alios naturales actus; vt comedendi, bibendi, &c. etiamſi fortè ea ſubminiſtratio aliunde ſit illicita; vt ſi quis alicui nimium cibum & potum ſubminiſtrat, ea intentione, vt ille ſe ingurgitet & inebriet. Hæc certè ratio manifeſta eſt, & vel ſola ad hanc ſen-
E tentiam perſuadendam ſufficit. Neque ſunt magni ponderis argumenta opinionis contrariæ.

Ad PRIMVM reſpõdeo, intelligi debere illa iura *primò*, de actionibus turpibus, & maleficiis, quæ ſunt propriè contra Iuſtitiã. Pro illis enim, vt cõtra Iuſtitiã ſunt, neque condici, neque accipi merces vlla iuſtè poteſt, vt probauimus in ſecundo pronũciato ex illis tribus quæ diximus eſſe certa. In eiuſmodi enim maleficiis ipſa datio, & acceptio mercedis, vt acceptio eſt, eſt iniuſta, & illicita cõtra Iuſtitiam, vt explicauimus etiã diſp. 3. q. 8. p. 6. Vnde iure nõ ſolùm humano (per prædictas leges) ſed etiam diuino & naturali, tũ ſtipulatio, ſeu promiſſio, tum acceptio eiuſmodi mercedis, eſt inualida, & iniqua.

Neque

Digitized by Google

A

Neque talis promiſſio impleri debet etiã cauſſa ſubſequuta ob quam ſit facta (quidquid ſenſerit Ioannes Medina in dicta quæſtione 20. circa finem) Nam nulla vnquam promiſſio de re illicita obligat, vt ex communi doctrina tradit Nauar. in Man. cap. 18. nu. 7. Et patet ex cap. In malis 22. q. 4.

Secundò. Vis quoque illarum Legum eſt, ſtipulationes ſeu promiſſiones pro actione turpi qualicunque, quæ per Leges quidem punitur, non valere in foro quidem exteriori: ſicut patet ex l. Mercalem. C. de condict. ob turp. cauſſam, vbi ſtatuitur, negandam eſſe actionem ex ſtipulatione facta ob lenocinium propriæ vxoris, & aliis eiuſmodi, vt tradit etiam Couar. vbi ſup. num. 2.

Ad SECVNDVM reſpondeo, ſolùm probare non poſſe vẽdi actum malum vt malus eſt, id quod iam antè cõceſſimus in ſecundo pronũciato certo. Poteſt autem vẽdi actus malus (qui modò contra iuſtitiam non ſit) ea ratione conſideratus, quaſi precio æſtimabilis, vt eſt in propoſito. B Alioqui eodem argumento probaretur, neq; actum vendendi illicitum, qui exerceatur ſacro tẽpore aut loco, poſſe pretio cõpenſari; Quod apertè eſt falſum.

Addit etiam Sotus vbi ſuprà, reſpondens ad id argumentum Medinæ, cauſſam cur ſpiritualia vendi nõ poſſint, non eſſe præſtantiam ipſorũ, vt aſſumit Medina, ſed quia gratis dari debent: Sed certè cauſſa huius ſaltẽ prima, eſt Spiritualium præſtãtia: Ideo namque ſpiritualia gratis dari debent: quia cùm ſint adeo excellentia, nullo pretio poſſunt dignè æſtimari. Quare prior noſtra reſponſio ſufficit ad illud argumentum Medinæ.

Ad TERTIVM reſpondeo. Pro flagitiis illis nõn ideo propriè mercedem non poſſe accipi, quia ſint actus intrinſecè mali, ſed quia ſunt contra Iuſtitiam, vt explicauimus in Confirmatione ſecundi pronunciati certi. C

Ad QVARTVM reſpondeo, Oblationem ex mercede proſtibuli non propterea quòd ſit de alieno, ſed propter indecentiam, fuiſſe à Deo prohibitam, ſicut etiam oblationem ex pretio canis. Qua de re ſuprà etiam diximus, diſp. 3. q. 8. p. 6.

Ad QVINTVM reſpondeo *primò* per diſtinctionem Maioris. Nam verum eſt, non accipi iuſtè quod datur & accipitur turpiter contra iuſtitiam; vt quod daretur pro homine occidendo, vel pro iniuſta ſententia, &c. Poteſt autem accipi iuſtè (id eſt conuenienter Iuſtitiæ conſiderando naturam & ſpeciẽ actus) quod datur & accipitur turpiter non contra Iuſtitiã, ſed contra aliquã aliam virtutem. Vt quando aliquid, v.g. emitur & venditur mala intentione, aut in ſacro loco vel tẽpore, & tamẽ nihilominus iuſtè. D Atq; ita quamuis concederemus mercedem actus meretricij dari & accipi turpiter contra temperãtiam, tamen nihilominus poſſet dari & accipi iuſtè, cũ certum ſit non dari & accipi turpiter contra iuſtitiam.

Secundò reſpondeo, Minorem quoque argumenti eſſe falſam, ſcilicet mercedem actus meretricij dari & accipi turpiter, ſi *turpiter* idẽ ſignificet quod illicitè & malè. Nã cũ datur & accipitur pro actu verè pretio æſtimabili, licitè datur & accipitur: vt ſentiunt rectè S. Thom. ſup. q. 32. ar. 7. & ibi Caietanus, & Cou. in dict. Relect. p. 2. §. 2. n. 1. & alij ſequentes auctoritatẽ dictæ l. 4. §. *Sed & quod meretrici.* ff. de cond. ob turpẽ cauſſam. Vbi dicitur meretricẽ turpiter facere quòd ſit meretrix, ſed *non turpiter accipere*, cùm ſit meretrix, id eſt, cũ faciat id quod verè preciũ meretur; ex quo etiã *meretrix* eſt appellata. E

Et confirmatur etiam ea ratione licitè dari & accipi quod datur meretrici; Nam communiter omnes concedunt promiſſionem mercedis meretrici factam valere, & in vtroq; foro debere impleri; vt patet ex iis quæ fusè diſſerit loco citato Couarruuias. Ergo licitè poteſt ea promiſſio impleri mercedem dãdo & accipiẽdo: alioqui non valeret, cùm promiſſio de illicito actu minimè valeat, vt patet cap. In malis 22. quæſt. 4. iam antè in reſp. ad 1. citato. Vbi dicitur: *In malis promiſſis reſcinde fidem.* Itaque falſa eſt, vt dixi, Minor illius quinti Argumenti.

Ad probationem autem eius Minoris reſpondendum eſt adhibita diſtinctione. Nam ſi quis compenſet mercede turpem actum meretricis, eum conſiderando, vt eſt contra temperantiam, aut in eo ſibi complacẽdo; illum vtique approbat, & illicitè facit, tametſi non contra Iuſtitiam, ſed contra temperantiam. Si autem illum compenſet non in eo amplius ſibi complacendo, ſed tãtummodo eum vt pretio æſtimabilem conſiderando, nihil in hoc illicitè facit.

Quam ob rem eruditè Caietanus in dicta qu. 32. ar. 7. dixit, malum actum eſſe dare mercedem meretrici *ante* Venereum actum, quia nimirũ tunc actus Venereus ita compenſatur mercede vt intendatur ſimul, tanquam finis dandi mercedem, atque adeo approbetur: non eſſe autem id illicitum *poſt* Venereum actum: quia tunc nimirum non hoc ipſo quòd merces datur, intenditur & approbatur actus Venereus, ſed tantùm compenſatur, vt verè pretio æſtimabilis. Quanquam etiam ſi pòſt approbaretur (ſicut antè) trãsferretur verè in meretricem dominium mercedis: cùm ea approbatio non ſit contra Iuſtitiam, ſed contra temperantiam, vtpotè imperata à luxuria, ſicut loquitur Caietanus.

Ad confirmationem verò eiuſdem quinti argumẽti reſpondeo, cauſſam cur non liceat dare & accipere pro occidendo homine & pro iniuſta ſententia, aut falſo teſtimonio, & aliis eiuſmodi flagitiis, non eſſe, quia hæc quomodocunque turpiter fiunt, ſed quia fiunt turpiter contra Iuſtitiam, vt iam ſæpe eſt dictum: id quod non ſatis animaduerterunt Medina & Nauarrus.

Ad SEXTVM reſpondeo, Leges illas eſſe ſpeciales in pœnam actionum illarum turpium, in particularibus illis caſibus, in quibus actio turpis in foro externo punitur, quæ idcirco minimè ad noſtrum etiam propoſitum extendi debent, cùm actus meretricius in foro externo minimè puniatur. Neque obligant illæ Leges ante Iudicis ſententiam, cùm ſint pœnales, vt rectè annotauit Medina in dicta quæſt. 20.

Ad SEPTIMVM reſpondeo cum Cou. vbi ſup. n. 2. & alios, etſi homo non ſit Dominus proprij corporis (vt patet ex illa l. Liber homo. ff. ad l. Aquil.) tamen eſſe dominum *vſus* ſui corporis, vt patet manifeſtè ex eo q. licitè quis locat operas ſuas pro precio: quo ipſo vſũ quendã ſui corporis pro mercede dat. Et hactenus de eo quod diximus eſſe PRIMO cõtrouerſum in illa quinta quæſt.

SECVNDO Controuerſum eſt in eadem ipſa quæſtione, *an id quòd definiuimus de mercede acquiſita à meretricibus, extendi etiam debeat ad alias fœminas quæ occultè cum vno aut paucis fornicantur, ſiue ea matrimonio ſolutæ ſiue illigatæ ſint: Ita vt hæ quoque poſſint accipere mercedem pro turpi actu.* Et eſt ratio dubitandi: quia in iure ea ſolùm vocatur meretrix, quæ palã multorum libidini eſt expoſita, vt patet cap. Vidua. d. 34. Quare non videtur eadem eſſe ratio de aliis: neque videntur iis leges ea concedere, quæ concedunt meretricibus.

Vnde Cynus in L. 2. C. de condict. ob turp. cauſſam, Et Angelus ibidem. Et Ioannes Lup. in Rubrica de donat. inter vir. & vxor. ſentiunt, neque in foro exteriori, neque in foro interiori, has occultas meretrices poſſe paciſci de mercede turpis actus, neque eã accipere vel retinere. Idque probant ex l. Lucius Titius. ff. de Iure fiſci, ſuprà à nobis in argumento ſexto pro opinione Medinæ & Nau. citata. Et hanc Cyni ſententiam affirmat eſſe cõmunem Adrianus in q. de Reſtit. Et Ioan. Medina in dicta qu. 20. argum. 5. Et Nauarr. in Man. c. 17. nu. 34.

Sed hæc ſententia non eſt vera, neque eam eſſe communem cenſuit Couar. in Relect. ſuper Reg. Peccatum, part. 2. §. 2. nu. 3. Itaque PRIMO dico, in foro quidem interno nullum eſſe conſtituendum quo ad hoc diſcrimẽ inter publicas & occultas meretrices, ſed has quoque poſſe accipere & retinere mercedem pro actu turpi. Ita Couar. loco citato, & Medina in dicta q. 20. ad 5. Et Sotus libro 4. de Iuſt. q. 7. a. 1. & alij. Probatur manifeſtè

Digitized by Google

Nam harum etiã actus turpis eſt pretio æſtimabilis;atq; adeo etiam actus turpis adulteræ, non quidem vt contra Iuſtitiam eſt per ſuprà dicta in ſecundo pronunciato certo,ſed vt eſt actus Venereus, ſubminiſtrans viro ſubiectum ſeu materiam ad vſum cuiuſdam actus naturalis.Et eadem ratio eſt de quocunque alio actu turpi viri aut fœminæ,qui verè ſit æſtimabilis pretio, vt de actibus hiſtrionum,Scurrarum,&c.

Dico Secvndo,In foro exteriori non poſſe mercedem accipi & retineri pro iis occultis actibus turpibus, qui (ſi ſciantur) in eodem foro puniuntur ; atque adeo neque in foro interiori poſtquam ſententia Iudicis lata fuerit. Nam minimè poteſt quis gaudere Iuris beneficio,propter actum qui iure eſt puniendus, vt Couar. vbi ſupr.nu.3.& communiter omnes aſſerunt : Et colligitur ex l.Mercalem. C.de Condict.ob turp.cauſſam.Et ex l.Lucius Titius. ff. de Iure fiſci. Itaque in foro exteriori nõ poteſt merces accipi aut retineri pro turpi actu à coniugatis & religioſis, cùm talium perſonarum turpis actus in foro exteriori puniatur , vt adnotauit Nauarrus in Man.cap.17.num.14.

Dico Tertio, de actibus aliis meretricũ occultarũ precio æſtimabilibus,qui iure non ſoleant puniri,vtrũque in foro externo poſſe probabiliter aſſeri; ſcilicet, ꝙ non poſſint in eo foro mercede cõpenſari(vt ſentit Medina vbi ſup.& alij)& etiã quòd poſſint(ſicut poſſe diximus in foro interno) vt opinatur vbi ſup.Couarr.nu.3.

Et certè Lex illa,Lucius Titius. ff. de Iure fiſci,in qua Cynus & illi alij ſuprà citati fundantur,nihil eis fauet, vt Couar.rectè adnotauit.Nam iubet tantũ reddi fiſco acquiſita per actionem turpem in quodam caſu ſpeciali iure punibili , ſcilicet ſi quis maleficio ſibi procurauit hæreditatem,vt Mæuia vxor illius Lucij Titij feciſſe accuſabatur,in illius Legis caſu,quæ proinde lex nihil ad occultas meretrices pertinet.

Sexto quæritur *quibus in caſibus reſtitui debeant ea quæ per* Venationem,*piſcationem , & aucupium* (quorum omniũ eadem in propoſito ratio eſt)*acquiſita fuerint.* Respondeo,in tribus,generatim loquendo. Primvs caſus eſt ſi feræ ſint factæ propriæ alicuius;quia nimirũ aut certo loco incluſæ ita cuſtodiantur , vt Dominus arbitratu ſuo poſſit eas capere,& vſurpare cùm velit,(vt in piſcina,viuario,hortis,&c.)Vel ita ſint ad locum aliquẽ aſſuefactæ,vt quamuis egrediantur,tamẽ certis temporibus redeant & maneãt:vt colũbæ ad columbariũ,apes ad alueare,in quo iam fuerint,& quandoque etiam nõnulli manſuetiores cerui.Ita communiter omnes docẽt, ac nominatim Ioannes Medina,q.12.de reb.reſtituẽdis, Et Sotus lib.4.de Iuſt.q.6.ar.4.Et Nauar.in Man.c.17. art.2.num.28.Et Couarr.Relect.in Reg.Peccatum,par. 2.§.8.num.14.Et ratio eſt aperta. Nam tales feræ non minus poſſidentur à Dominis quã aliæ cicures & domeſticæ:Ergo æquè furtum eſt has capere, aut quomodolibet abſtrahere à ſuis dominis , atque auferre animalia domeſtica,& conſequenter æquè reſtitui debent.

Sunt autem hic tria obſeruanda. Primvm eſt vt cẽſeantur feræ eſſe propriæ alicuius,nõ ſufficere, eas quomodocunq; circũſeptas & incluſas teneri,niſi ita ſeptæ ſint vt eas Dominus arbitratu ſuo(vt diximus)poſſit capere & vſurpare cùm velit. Aliàs non omnino cenſeri poſſunt eſſe in Domino & poſſeſſione Domini.Vt ſi v.g. eſſent in aliquo magno lacu . vel in vaſto nemore quãtumuis vel naturà vel arte circũſepto , ſicut rectè poſt alios tradit Cou.loco citato,n.15.Itaque qui feras in tali aliquo vaſto loco caperet,nõ deberet reſtituere tantũ quantũ illæ valẽt,quãuis bene dãnum (ad arbitriũ boni viri)ꝙ inde Dominus loci cẽſeatur incurrere, ob imminutã per hoc eius vel vtilitatẽ vel honeſtã recreationẽ.

Secvndvm eſt,feras quæ ideo alicuius propriæ cenſentur quoniam ad locũ certis temporibus redeũt,poſſe poſtea videri liberas ſi his redire(vt ſolebant)deſinãt, vt notat Nauar.in dicto c.17.n.128.Iuxta Gloſſ.in l.De [A] quib.ff.de Reg.Vnde qui tunc eas ceperit, nõ tenebitur reſtituere ſaltem tantum quantum valẽt. Quod ideo ſic dico:Nam ſi adhuc supereſſet aliqualis ſpes reditus, cõpenſari deberet damnum Domino ſubſequutũ ex eiuſmodi ferarum captura, idque ad arbitrium boni viri.

Tertivm eſt, Dominum eiuſmodi ferarum, quæ eũdo & redeundo ad locum propriæ factæ ſunt, compenſare debere damna ſi quæ aliquibus inferant , niſi fortè illi in eiuſmodi dãna ob rationẽ aliquam vel pactũ cõſentiãt,iuxta ea quę tradunt Nauar.in dicto c.17.n.120. & 121.Et Sotus lib.4.de Iuſt.q.6.a.4. & alij cõmuniter.

Vnde qui habet *columbarium*,reſtituere deberet damna quæ conſtaret columbas eius intuliſſe alienis agris, per ea quæ ex cõmuni doctrina notantur ab eodem Nauarro illic nu. 126.Qui tamen rectè arbitratur licitum eſſe habere huiuſmodi columbaria, vbi conſuetudo id [B] permittit, neque Lex aliqua ea prohibet , nec populus queritur,neque damnum inde notabile apparet. Præſertim cùm æquè ferę proſint ſtercorando,atque nocent depaſcendo,vt præter Nauar.ibi notat etiam Sotus lib. 4.de Iuſt.quæſt.6.art.4. nec plus feræ ſoleant adferre agris detrimenti quàm columbæ aliæ ſyluestres, & liberæ aues,vt notauit Syluester , verbo Reſtitutio 2. qu.4. quarum damnum non ſolet magni æſtimari.

Ac tunc potiſſimùm eiuſmodi *columbaria* habere liceret , ſi Dominus in illis alimenta ſubinde columbis præbeat , & propè habeat agros,ex quibus magna anni parte ali queant,& paratus ſit dãna reſarcire ſi quæ inferri intelligat,& vicinus aliquis habeat etiam colũbaria,vnde damni illati compẽſatio fiat per ſimile damnũ. His enim conditionibus, aut earum aliquot cõcurren- [C] tibus,omnino licita videntur huſmodi columbaria , vt ſentiunt Paludanus in 4.d.15.q.2.Et Antoninus 2.p.tit. 2.c.1.Et Nauarrus & Sotus vbi ſuprà,& alij cõmuniter.

Secvndvs Caſus, in quo acquiſita per venationem vel aucupium,aut piſcationẽ, reſtitui debent,eſt,quãdo etſi feræ nullius eſſent propriæ, ſed planè liberæ,atque adeo iure gentium communes omnibus , tamen per legitimã poteſtatẽ,ita eſſet earũ venatio aut piſcatio , aut aucupatio,certis tẽporibus , aut locis aut perſonis prohibita,vt per legem impediretur etiã acquiſitio dominij per capturam eiuſmodi ferarũ,& adiudicaretur fiſco vel cõmunitati vel alicui alij. Tunc enim ſtatim deberẽt reſtitui, vt optimè probat Cou.vbi ſup.nu.6.

Nam non eſt dubitandũ quin ſint veriſſima duo quædam, quæ in hac aſſertione præſupponimus, ſcilicet *pri-* [D] *mò* poſſe per legitimam poteſtatem,ob communem aliquam vtilitatem,aut etiam ob honeſtam recreationem principis, certa ratione & modo prohiberi ſubditis venationem ferarum , quæ alioqui communes omnium ſunt,vt aſſerit Medina q.12.de rebus reſt.Et Sotus lib.4. de iuſt.q.6.artic.4.Et Nauar.in illo cap.17.num. 120.& 124.& probat fuſè multis argumentis Couar. vbi ſup. nu.1. *Secundo* poſſe quoque ita prohiberi,vt etiam impediatur acquiſitio dominij beſtiarũ captarum , vt idẽ Couar.abundè oſtendit ibi.num.6. Et patet ex eo quòd id poteſt eſſe conducibile bono communi,cuius efficaciter procurandi ius & auctoritas per eiuſmodi media competit legitimæ poteſtati.His autem duobus poſitis, liquet eſſe veriſſimum , quod aſſerimus,reſtitui debere in illo ſecundo caſu ea quæ per venationem , piſcatio- [E] nem,aut aucupium,fuerint acquiſita.

Sed ſunt in hac re duo præterea notanda. Vnvm eſt, poteſtatem legitimam ad prohibendã venationem,non eſſe cuiuſuis,ſed vel eius ſuperioris qui ſuperiorem ipſe non agnoſcit , vel eius qui auctoritatem eam legitimè præſcripſerit, aut habeat conſenſu populi,vt notat Nauar.vbi ſup.num.120.& communiter alij. Altervm eſt,Superiorem,cùm venationem prohibet , debere aliqua ratione cauere ne ſubditi ex ea re damna patiantur & reſarcire illis dãna ſi quæ propter ipſius negligentiã incurrant. Niſi in ea illi damna conſentiant,vt tradunt

Caietanus in opuſculo 17. quæſtionum, c. 12. Et Couar. vbi ſup. num. 11. & Nauar. vbi ſup. num. 120. Quin etiã peccabit ſuperior per eam negligentiam damna inferẽs ſubditis, etiam ſi animum habeat illa reſarciendi; ſicut peccat fur & raptor rem alienam inuito Domino capiẽs aut deſtruens, quantumuis id faciat animo reſtituendi vt annotauit bene illic Nauarrus num. 225.

Tertius Caſus in quo acquiſita per venationem reſtitui debent, eſt, cùm per legitimam poteſtatem prohiberetur venatio liberarum & communium ferarum, non quidem impediẽdo acquiſitionem dominij earum (ſicut in præcedenti caſu) ſed ſub pœna eas reddendi fiſco aut tantundem ſoluendi. Tunc enim quamuis ante Iudicis ſententiam non tenerentur qui feras caperent, reſtituere (cùm eiuſmodi Leges pœnales requirentes in Reo aliquam exequutionem, vt tomo 2. q. 6. de legibus docuimus, non obligent ante condemnationẽ) tenentur tamen poſt ſententiam. Ita docet Medina, qu. 12. de reb. reſtituend. & Couar. vbi ſup. nu. 9. circa finem, & alij.

Extra hos caſus, etiam ſi venatio certis perſonis, aut locis aut temporibus, prohibita ſit, tamen non tenebitur qui feras capiet eas vel valorem illarum reſtituere; etiãſi in alieno fundo eas quis caperet, vt iidem Doctores & alij rectè docent. Nam feræ liberè vagantes ac proinde nullius propriæ, ſed omnibus communes, iure naturę & gentium fiunt propriæ capientis vbicunq; capiantur: niſi per humanam auctoritatem in aliquo caſu aliter conſtitutum ſit.

Nihilominus tamen poterunt tales contra prohibitionem venantes aut occidentes feras, aliqua pœna puniri: quæ tamen, vt annotarunt Sotus li. 4. de Iuſt. quæſt. 6. art. 4. Et Nauar. in dicto ca. 17. num. 121. Et Syluester verbo Venatio, & verbo Reſtitutio 3. qu. 2. §. 4. Et alij; non deberet eſſe pœna mortis, aut mutilationis, ſaltem erga eos qui necdum eſſent contumaces, & contemptores ſuperioris, contra eiuſmodi prohibitiones ſępius faciendo. Item ſi contra voluntatem Domini, alienũ fundum tales venandi cauſſa ingrederentur (cùm ſcilicet Dominus admonuiſſet ne faciant, vel fundum ſuum habet clauſum) poſſet is agere iniuriarum contra tales, licèt ius ad feras captas non habeat, vt notat Nauar. vbi ſup. nu. 129. Et Couar. loco citato, num. 4.

Adde etiam, quòd quamuis (vt dictum eſt) qui extra prædictos caſus, ſecundum & tertium, venantur contra prohibitionem, non teneantur reſtituere ipſas quidem feras, aut valorem earum, tenentur tamen ad arbitrium boni viri reſarcire damnũ, quod vel princeps, vel Dominus aliquis incurrere iudicabitur propter feras eiuſmodi captas in ipſius agro vel fundo, vbi ex talibus feris ipſe voluptatem vel vtilitatem ſolitus eſt percipere, vt rectè tradunt Medina in dicta q. 12. Et Couar. loco citato, nu. 11. & 12.

Septimo quæritur, *Quando ſint reſtituenda quæ acquiſita ſunt per vſum rerum* Commvnivm; Vt Syluarum, cædendo & auferendo ex eis ligna: vel pratorum, paſcendo in eis pecora, &c. Respondeo, Si Syluæ vel prata ſint planè aliena, ita vt neque ſint eius qui eis vtitur, neque eius Communitatis cuius ille ſit pars; neque etiam adſit conſenſus expreſſus aut tacitus domini vel communitatis, in cuius dominio eſt ſylua vel pratum: omnino reſtituendum erit quod inde eſt ablatum; reſarciẽdo ſcilicet quidquid eſt illatum damni. Nam erit tunc ablatio rei alienę inuito domino, ex qua ablatione conſtat naſci obligationem reſtituendi.

Dixi autem, ſi ſint *planè aliena, &c.* Nam ſi ſylua vel peratum ſit communitatis cuius quis eſt pars, & deſtinata hæc ſint ad vſum ſingulorum incolarum, non tenebitur reſtituere incola quod inde moderatè acceperit, ſine detrimento notabili ſyluæ, aut prati, atq; adeo aliorum. Et quidem ſatis hoc patet, ſi accipiat quis ligna vel gramen eo tempore quo id prohibitum non ſit. Si autẽ tempore quo iuſtè prohibitum ſit ſub aliqua pœna, ſolùm tenebitur ſoluere eam pœnam, quando ad id per poteſtatem legitimam compelletur, vt annotauit Ioannes Medina qu. 12. de reb. reſtituend. Et Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 6. artic. 4. Quòd ſi quis cum ſyluæ aut prati detrimento notabili immoderatè accipiat; non eſt dubium, quin tenebitur ad arbitrium boni viri reſarcire id damnum communitati.

Dixi etiam, *Neque adſit conſenſus expreſſus aut tacitus* communitatis, aut alterius particularis, in cuius dominio eſſet ſylua. Nam hoc conſenſu interueniente acceptio nõ eſſet inuito Domino, & ſic nulla exiſteret obligatio reſtituendi. Poſſet autem præſumi conſenſus tacitus in duobus præſertim caſibus. *Primò*, ſi is qui accipit eſt ita charus Domino ſyluæ, vt meritò putetur is ratam habiturus acceptionem; & præſertim ſi alias etiam ratam habuit. *Secundo*, ſi duæ ſyluæ duorum oppidorum vicinæ ſint, & ſoleant viciſſim incolæ vnius accipere ex ſylua non modò ſui oppidi, ſed etiam alterius vicini. Tunc enim per mutuam quandam recompenſationem cenſeri poteſt vtrumuis oppidum conſentire in hoc, vt ex ſua etiam ſylua accipiant incolę alterius, ſicut annotauit Sotus lib. 4. de Iuſt. quæſt. 6. ar. 4.

Quin etiam ſi abſque conſenſu Domini acciperet quis ex ſylua aliena, aut proprij oppidi, tempore prohibito, ea duntaxat ligna quibus vel extremè, vel quaſi extremè, vel grauiter ſaltem, vtpote ad ſuſtentationem familiæ, indigeret: arbitratur Sotus ibi & Medina in dicta quæſtione duodecima, Et Nauar. in Man. cap. 17. nu. 122. talem nec peccare, neque ad vllam reſtitutionem teneri. Quod & ipſe verũ eſſe opinor. Nam ſyluæ & alia huiuſmodi, quæ ſua ſponte natura gignit, fuerunt initio iure naturæ communia: ac proinde non debuerunt particulari dominio alicuius deputari, niſi citra detrimentum ſingulorum in extrema, vel quaſi extrema, aut graui neceſſitate iſtiuſmodi rerum. Alia verò ratio eſt rerũ aliarum quæ hominum opera ſtudióque parantur. Nam hæc cùm *actu* nũquam fuerint communia, non poſſunt vſurpari domino inuito, niſi in extrema vel quaſi extrema neceſſitate.

Porro in caſibus quibus cædentes ligna in ſyluis alienis, vel proprij oppidi, tempore prohibito, tenentur reſtituere vel abſolutè, vel propter exceſſum & damnum datum; etiam tenebuntur *in ſolidum* id facere Cvstodes ſyluarum, ſi per negligentiam *officij* ſui ſunt in cauſſa, vt Syluarum domini ſubeãt eiuſmodi damna. Vt patet ex doctrina ſup. tradita p. 3. de iis qui debent reſtituere eo quòd indirectè ſint cauſſa acceptionis rei alienæ. Imò etiã quãdo is qui illicitè ligna cędit, ſolùm tenetur ad pœnam (quia ſcilicet id facit in ſylua non planè aliena ſed proprij oppidi, tempore prohibito) tenetur cuſtos negligens pro quantitate negligentiæ reſtituere aliquid Domino, vt tradit Medina in dicta quæſtione duodecima, circa finẽ: Non quidẽ quia ſi tunc indirectè cauſſa acceptionis rei alienæ (non enim eſt, cùm is qui directè & principaliter accipit non capiat tũc rẽ omnino alienam, vt eſt dictum) ſed quia iniuſtè tũc percipit aliquam partẽ ſui ſtipendij, eam ſcilicet quę iudicio boni viri reſponderet diligentiæ & officio, quod in eo caſu negligit: iuxta eã quæ ſuprà in hoc ipſo puncto tradidimus, de Reſtitutione acquiſitorum, titulo *officij*.

In caſibus autem quibus (per hæc quæ diximus) cædens ligna non tenetur ad reſtitutionem, neque peccat: cuſtos quoque erit liber tum à reſtitutione, tum à culpa negligentiæ, ſi id fieri permittat ſciẽs cauſſam quæ ſubſit, id faciendi licitè, vt notat Medina in dicta q. 12. Quæ etiam rectè addit peccare cuſtodem, qui ſe occultans permittit quempiam cædere ligna, vt eum poſtea deprehendat, & deferat quò luat pœnam. Peccat enim tũc contra charitatem, quòd nõ anteuertat & impediat malum culpæ, & pœnæ conſequentis, proximi, cùm poſſit & debeat: Item contra fidelitatem debitam domino, ex qua tenetur præcauere potius ne fiat contra illius

Digitized by Google

Decretum & prohibitionem. Cui proinde Domino de-
bebit talis cuſtos reſtituere aliquid ad arbitrium boni
viri, titulo officij neglecti, vt paulò antè dixi.

Ipſi autem Reo non debebit tunc cuſtos reſarcire
damnum pœnæ, quod ob eius conniuentiam incurrit; vt
rectè cenſuit illic Medina. Nam non tenebatur cuſtos
impedire id damnum Rei ex officio quod ei deberet ex
Iuſtitia, ſed quod debebat ſuo Domino. Vt autem ſuprà
docuimus p. 3. qui damnum debebat impedire ex officio
debito non ei qui damnum incurrit, ſed alteri, non de-
bet reſarcire tale damnum.

Addo hîc tamen ex ſententia Nauarri in Man. c. 17.
num. 123. neque (vt puto) contra Medinæ mentem, poſ-
ſe licitè cuſtodem permittere vt quis cædat ligna, quò
eum poſtea deprehenſum deferat, &c. ſi ille alioqui per
actum ſoleat id impune facere, aut facturus videatur, ad
ídque impediendum vtile iudicetur eſſe, illum ſemel
deprehendere, vt iuſtas delicti pœnas det, eáque ratio-
ne ab eo deterreatur. Etenim hac circumſtantia concur-
rente, præceptum affirmatiuum fidelitatis erga Dominũ
& charitatis erga proximum, deſinit tunc obligare cu-
ſtodem ad impediendum tale delictum; quò ſcilicet
plura ſimilia impediantur ea ratione. Atque hęc omnia,
quæ de Syluarum cuſtodibus dicta ſunt, accommodari
etiam debent ad cuſtodes ferarum, ſeu locorum, in
quibus prohibitæ ſint venationes.

Octavo quæritur, *An acquiſita per* Lvdvm *ſint re-
ſtituenda.* In qua quæſtione præmittendum eſt, ludum
ſecundùm communiſſimam rationẽ ſui non eſſe ex na-
tura quidem ſua illicitum, ſed potius actũ cuiuſdã vir-
tutis (Eutrapelia, id eſt, Iucunditas, dicta) conſtituentis
medium in actionibus pertinentibus ad honeſtam ani-
mi relaxationem, vt tradit Philoſophus 4. Eth. c. 8. Et D.
Thom. q. 168. ar. 2. & communiter alij: Poſſe tamen vel
ex *materia* ſpeciali vel ex *circumſtantiis*, vel ex humanæ
legis *prohibitione*, eſſe illicitũ mortaliter vel venialiter,
pro ratione eius ex quo vitietur, vt tradit D. Thomas il-
lic: Et Caietanus in Summa, verbo, Ludus, & Ioannes
Medina q. 21. de reb. reſt. Et Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 5. art.
2. Et Nauar. in Man. cap. 20. num. 2. & ſequent. & alij.

Ratione namque *materiæ* ludus eſſet illicitus, ſi ma
teria ludi ſit obſcœna aut irreligioſa ſeu idololatrica,
eiuſmodi ludi vituperantur in Scriptura. Exod. 32. *Se-
dit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Et
Tobiæ 3. *Nunquam cum ludentibus miſcui me.* Et Ieremiæ
15. *Non ſedi cum ludentibus in Conſiliũ.* De quo genere lu-
dorum poſſet intelligi quod Sanctus Chrysosto-
mvs ait hom. 6. in Matth. *Non dat* Devs *ludere ſed Dia-
bolus.* quod confirmat teſtimonio illo Exodi iam citato.
Quanquam D. Thomas quæſt. 168. artic. 2. ad 2. de omni
ludo inordinato interpretatur hanc ſententiam Chry-
ſoſtomi, & præſertim de eo, in cuius delectatione vlti-
mus finis vitæ conſtituatur: ſicut factum fuiſſe putat D.
Thom ab illis impiis de quibus dicitur Sapientiæ 14.
Æſtimauerunt eſſe ludum vitam noſtram. Item eſſet ludus
illicitus ratione materiæ, ſi ea ſit periculoſa.

Ratione autem *circumſtantiarum* ludus eſt illicitus, ſi
inſtituatur cum aliorum ſcandalo. Item ſi adeò cupidè
ludo detur opera, vt propter illum negligantur diuina
aut humana præcepta (vt audiendi ſacrum, procurandi
& ſuſtentandi familiam, ſoluendi debita, &c.) quo ipſo
anteponitur ludus Deo, & in ipſo proinde conſtituitur
vltimus finis. Item ſi ludus inſtituatur cum Dei irreue-
rentia in loco ſacro, qualem haberent in tali loco ludi
theatrales & clamoſi, non autem alij quieti, vt notant
Caietanus in ſumma, verbo Ludus, & Nauarr. in Man.
c. 20. n. 3. Aut ſi ludo immiſceantur blaſphemiæ & alia
peccata, quorum ipſe ludus ſoleat eſſe alicui vt pluri-
mùm cauſſa: Tales enim à ludo eiuſmodi nolentes ab-
ſtinere procul dubio eſſent in malo ſtatu, ſicut etiam
receptatores eorum, neque abſolui deberent.

Item ſi ludus vel iocus verborũ irreuerenter miſcea-
A tur rebus ſacris, (vt concioni, &c.) quod genus cenſet D.
Thom. q. 168. art. 2. ad 1. vetari à S. Ambrosio, lib. 1. de
officiis, cap. 23. cùm inquit, *Non ſolùm profuſos, ſed etiam
omnes iocos declinandos arbitror.* Debita autem cum reue-
rentia quidam ludi honeſti poſſunt (& ſolent etiam ali-
cubi) inſtitui in ſolemnitatibus ſacris, exemplo Dauid,
qui religioſè, atque piè fecit, ſaltando coram Arca Do-
mini, vt benè notauit Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 5. ar. 2.

Erit quoque ratione circumſtantiæ illicitus ludus, ſi
in eo adhibeatur dolus vel fraus, vel quis inuitus ad lu-
dendum trahatur, ſiue per apertam violentiam, ſiue per
eiuſmodi preces & verba, quæ alioqui ſuffundant aliũ
ni ludere velit: magno rubore, vt notat Nauarr. in dicto
cap. 20. num. 13. & alij communiter. Item ſi quis pro lu-
cro rei ludat, quam alter non poſſit alienare; vt Minor,
Religioſus, &c.

B Item erit illicitus ludus ratione circumſtantiæ finis,
ſi quis principaliter ludat nõ propter recreationem, ſed
propter lucrum. Nam erit in ludo abuti, vt notauit Na
uarr. illic num. 8. cùm is naturá ſua ſit referendus prin-
cipaliter ad recreationem animi. Non tamen propter
hanc ſolum circumſtantiam erit illicitus mortaliter, vt
idem Auctor rectè notat num. 3. Et Sotus in dicta qu. 5.
ar. 2. Nam auaritia ea quæ conſiſtit ſolùm in cupiditate
augendi res ſuas ſine iniuria alterius, & opponitur libe-
ralitati, non eſt ex ſuo genere peccatum mortale: ſed ea
quæ eſt appetitus iniquus rei alienæ, & opponitur Iu-
ſtitiæ, vt docet D. Thomas 2. 2. quæſt. 118. nu. 4.

Ratione autem *prohibitionis* ex humana lege eſt illi-
citus omnis ludus, in quo lucrum, vel omnino, vel ma-
gis, ex fortuna ſeu caſu, quã ex arte & induſtria pendeat.
C Nam eſt Iure prohibitus ludus *alearũm*, quo nomine, vt
rectè interpretatur Nauarrus in dicto c. 20. num. 6. com-
prehendũtur in iure omnes ludi, in quibus res permit-
titur caſui & fortunæ, id eſt, diſpoſitioni diuinæ proui
dentiæ de futuro euentu in caſu illo ludi particulari,
præter certam aliquã ſpem & opinionem hominis ludẽ-
tis. Talis enim diſpoſitio prouidentiæ diuinæ pręter hu-
manam opinionem ſeu intentionem certã, vocatur *for-
tuna* ab Orthodoxis, atque adeo etiã in propoſito. Por-
rò (vt dixi) ludus alearum, ac proinde omnes eiuſmodi
ludi fortuiti (in quibus alea iacitur ob incertũ lucrum,
omnibus tum Clericis, tum Laicis iure prohibitus eſt)
Ca. Epiſcopus 35. Et ca. Clerici 2. Ext. de vita & honeſt.
Clericorum. Et l. Solent. ff. de aleæ vſu & Aleat. Et Aut.
Alearum vſus. C. de Relig & ſumptibus fun.

D Vbi duo ſunt notanda. Alterum eſt, his Legibus
& Decretis non prohiberi huiuſmodi ludos ſi inſtituan-
tur principaliter propter recreationem, vt colligunt
Doctores ex l. Quod in cõuiuio. ff. de Aleæ vſu, & Alea-
toribus. Sed ſi principaliter exerceantur ob lucrum, vt
notat ex communi doctrina Nauar. c. 20. n. 6. Quod nu.
11. rectè explicat, tùnc fieri, quando vel pluris, vel tanti
quis facit lucrum, quàm recreationem. Non autem id
illico fit, ſi quis ludat etiam pro pecunia, etiam alioqui
non luſurus, vt falsò putauit Syluester, verbo Ludus q.
2. §. 6. Nam vt rectè notauit Ioan. Medina initio q. 22. de
Reb. reſtituend. & Caietanus in Summa, verbo Ludus,
poteſt quis in ludo ſpectare lucrum pecuniæ, non vt
cauſſam principalem, ſed vt ſtimulum quẽdam recrea-
tionis maioris, ſine quo non luderet.

E Alterum eſt, *Religioſos* quidem & *Clericos* benefi-
ciarios, aut initiatos ſacris, peccare mortaliter tranſgre-
dientes has Leges, vbi contraria conſuetudine non ſint
abrogatæ ſi ludant pro notabili quãtitate, & præſertim
ex fructibus beneficiorum, vt cenſet Nauarrus in dicto
cap. 20. n. 9. Et Sotus lib. 4. de Iuſt. quæſt. 5. art. 2. ante 4.
Concl. quamuis aliquo modo dubitanter. Et idem vide-
tur ſentire Caietanus de iis Clericis qui ſint Prælati, in
Summa, verbo Ludus; de quibus id aſſerit Sotus minùs
dubitãter. Et probatur id ex cap. Epiſcopus 35. d. Et cap.
Inter dilectos, Ext. de Exceſſib. Prælatorum, vbi Cleri-

Digitized by Google

cus ob aleæ vſum iubetur *deponi*: quæ pœna non infligitur niſi ob culpam mortalem, vt colligi poteſt ex cap. Non afferamus 24.q.1. Intelligitur autem hoc (vt dixi) vbi Leges illæ per contrariam conſuetudinem non ſint abrogatæ, vt etiam credit Sotus loco citato.

De *Laicis* autem, Nauarrus, Sotus, Caietanus, locis citatis, ſentiunt, eos propter eiuſmodi prohibitionem Iuris non peccare ſaltem mortaliter, etiã ſi pro magna quantitate ludant, ſeclulis aliis prauis circumſtantiis contra ius naturæ, de quibus ante dictum eſt. Ratio eſt. Quoniam vel illæ Leges non cũ eo rigore obligant laicos, vel certè quo ad illos per conſuetudinem contrariã ſunt paſſim eneruatæ, ſaltem quo ad obligationem ſub mortali. Vnde ſine ſcrupulo ſolent vbique abſolui Laici, quamuis non habeant propoſitum à ludo abſtinendi, ſi tamen abſint ſuprà dictæ prauæ circumſtantiæ.

Nunc his de ludo ad hunc modum præmiſſis breuiter videndum eſt, *An & quando acquiſita per* LVDVM *reſtitui debeant.* Et procedit hæc quæſtio potiſſimùm de ludo expoſito fortunæ, omnino aut ex parte. Nam certũ eſt, legitimè retineri poſſe, neque eſſe reſtituenda, quæ ſine fraude & dolo acquirantur per ludos alicuius alterius generis, quorum ſcilicet euentu ex arte & induſtria ſolùm aut ferè ſolùm pendent, vt notauit rectè Medina q.22. de reb. reſtit. ſub initium.

De Ludis igitur poſitis in fortuna ad quæſtionẽ propoſitam RESPONDEO per hanc aſſertionem. Si rem per ludum acquiſitam is qui eam perdidit alienare potuit, & abſfuerit fraus & dolus contra ipſius ludi Leges; atque etiam vis & coactio alterius ad ludendum; neque vlla Lex humana ſit, quæ impediuerit tranſlationem Dominij per talem ludum; nulla eſt obligatio in foro conſciẽtiæ reſtituendi rem acquiſitam tali ludo, ſed poterit bonâ conſcientia retineri, etiamſi ludus alioqui lege humana ſub aliqua pœna prohibitus ſit.

Ita docet Alexand. Hallenſ. 4.p.q.86.m.3. artic. 6. in principio. Et Adrianus in materia de Reſt. Et Ioan. Maior in 4.d.15.q.13. Et Gabriel ead.d.q. 13.art.1. & art.2. concl. 3. Et Couarruuias Relect. in Reg. Peccatũ. parr. 2. §.4.n.1. & ſeq. Et Caiet. 22.q. 32.art.7. Et in ſumma verbo Ludus. Et Ioann. Medina q.22. de reb reſt. Et Sotus lib.4. de Iuſt. quæſt. 5. art. 2. Et Nauar. in Man. cap. 20.nu. 19. & alij.

Probatur manifeſta ratione: nam in caſu aſſertionis noſtræ, interuenit libera & valida donatio rei, ſub conditione euentus fortuiti contingentis facta, ei qui lucratur. Sed per conditionalẽ donationem ſubſequenti cõditione verè transfertur dominium non minùs quàm per abſolutam donationem. Ergo, &c.

Nec obſtat *primò*, quòd eiuſmodi ludus ſit lege prohibitus & illicitus; Quaſi hinc ſequatur, non transferri dominium per illum, atque adeo debere reſtitui acquiſita per eiuſmodi ludum, vt falsò putarunt Paludanus in 4.d.15. q. 3.art. 5. Et Bonauent. ead.d. part. 2. art. 2.q.1. Et Richardus ead.d.art. 5.q.8. Et Panormitanus in ca. Clerici 2. de vita & honeſt. Clericorum. Et in cap. Quia plerique. de Immun. Eccleſiar. Et aliqui alij Canoniſtæ, quos citat Gabriel in 4.d.15.q.13.ar. 1. quos tamen non ſequitur ipſe Gabriel; quidquid dicat Nauarrus loco citato. Non inquam id obſtat: Nam etiam per actum illicitum poteſt transferri dominium: Vt per venditionem in loco ſacro, vel ob malum finem inſtitutam, &c.

Neque *ſecundo* obſtat quòd ſub pœna eiuſmodi ludi prohibiti ſunt, ita vt non cogatur in iudicio quis ſoluere quod perdidit; & vt etiam intra quinquaginta annos detur in iudicio actio ei qui amiſit, repetendi quod perdidit, & alter cogatur reſtituere, vt habetur in L. Aleatum. C. de relig. & ſumptib. fun. Vel certè intra tempus alioqui iuxta conſuetudinem quæ nunc vrget, neceſſarium ad præſcribendum, ſi verum eſt, quod loco citato notat Sotus, obſoleuiſſe iam illam legem quo ad ſpaciũ illud tam longi temporis. Non inquam id obſtat: Nam

A ad eam pœnam luendam non tenetur quis ante condẽnationem & ſententiam Iudicis, vt ſenſit Couar. Medina, Sotus, & alij auctores ſuprà citati, quos in hac re ſequimur. Quo etiam pacto poteſt intelligi S. Thom. q. 32. art. 7. ad 2. vt etiam Sotus in diſt. q. 3. art. 2. illum exponit. Secus ſi aliqua Lex eſſet, quæ impediret etiam, & ipſo facto redderet nullam tranſlationem Dominij per eiuſmodi ludos. Nam tunc ſtatim deberet fieri in conſcientia Reſtitutio, ſicut indicauimus in Aſſertione. Sed tamen nulla hactenus talis Lex extat, vt aſſerunt item iidem Auctores.

Neque *tertiò* denique obſtat quòd per eiuſmodi ludos exponitur caſui & fortunæ res propria. Nam etiam per ſortes, in caſibus quibus eæ licent, & per contractus aſſecurationis, & per conuentiones varias pendentes ex euẽtu fortuito (vt ſi nauis ex India venerit, &c.) exponitur res caſui & fortunæ. Et nihilominus per huiuſmodi

B actiones verè transfertur dominium, vt probat Couarr. ex ſententia communi in dicto §.4.n.2. Et Sotus in d.q. 5.art.2. Et fusè Medina in dicta q. 22. de Reb. reſtituẽd. contra Conrad. quæſt. 71. de Contractib. qui circa hæc dicit nonnulla contra ſententiam communem non ſatis in ratione fundata, quæ non eſt opus diſcutere. Et certè Ratio pro communi illa ſententia contraria; firmiſſima eſt. Nam ſicut poteſt quis abſolutè rem ſuam donare, ita etiam ſub conditione pendente ex fortuna, ſi ea conditione ſubſequuta donare velit, & (vt ſuppono) poteſt.

Porro ſi vel fraus vel dolus contra ludi Leges; vel vis interueniat; vel qui perdidit alienare rem nõ potuit; clarum eſt debere ſtatim reſtitui quod fuerit ludo acquiſitum; etiam ante Iudicis condemnationem, vt aſſerunt prædicti auctores, & indicauimus in noſtra aſſertione.

C Sed ſunt adhuc TRIA obſeruanda ad faciliorem intelligentiam & vſum huius doctrinæ. PRIMO, nomine *fraudis* & doli, intelligere, nos nõ qualemcunque actum & diſſimulationem, aut ſimulationem in ludendo, ſed tale aliquid, quod ſit contra leges ipſius ludi. Nam ſi eiuſmodi deceptiones ſint conſentaneæ ipſius ludi legibus, vtrique ludentium notis & receptis, minimè obſtabunt liberæ tranſlationi dominij: cùm vtrique ludẽtium æquè integrum ſit eiuſmodi deceptionibus ſeu aſtibus vti in ſuum commodum, & ideo pertineant ad ipſam ludi rationem; vt ſingulariter annotauit Ioannes Medina in dicta q.22. circa finem, & poſt eum Couarr. in d. Relect. §.4.nu.5. & 7. Ex qua doctrina multæ dubitationes particulares circa iuſtitiam vel iniuſtitiam ludorum, explicari facilè poterunt, quæ nimirum ex ipſa cõditione & legibus ludorum pendeant.

D SECVNDO Obſeruandum, nomine etiam *violentiæ*, (qua interueniente reſtituendum eſſe diximus) non intelligi à nobis qualemcũque attractionẽ ad ludendum, per preces & ſuaſionem. Nam hæc non obſtat tranſlationi Dominij, neque hoc D. Thomas voluit quæſt. 32. art. 7. ad 2. malè intellectus ab Adriano in materia de Reſtit. qui propterea dicto Thomæ perperam contradixit, vt Ioann. Medina in dicta qu. 22. & Couarr. in dicto §.4. num. 7. adnotarunt. Sed intelligimus violẽtiam per manifeſtam vim, aut grauem metum, aut importuniſſimas preces, quæ alioqui rubore afficiant, vt iidem Doctores & Sotus, & Nauarrus vbi ſuprà, & alij explicarunt. Et talem violentiam ſignificauit D. Thomas loco

E citato per attractionem alterius ad ludendum, ex qua dixit oriri reſtituendi obligationem.

TERTIO obſeruandum, cùm diximus reſtituendum eſſe quod quis lucratus ſit ab eorum aliquo, qui *alienare* rem non poſſint, intelligi hoc debere ſi tales perdant in notabili quantitate. Nam ad alienandum parum aliquid per ludũ præſumi poſſunt habere conſenſum maiorum. Vt, v.g. ad ludẽdum pro quinque ducatis, qui in aula vel Academia expendit centum, ſicut aſſerit Sotus in dicta quæſtione quinta, articulo ſecundo, & poſt eum Nauarrus cap. 20. num. 12. id extendens ad Religioſum, qui

Digitized by Google

alicubi viuit expenſis ſui Abbatis.

Sed tunc eſt Dvbivm, An poſſit talis plus ab altero lucrari quàm ipſe poſſit perdere. Negat enim Sotus loco citato, ne alioqui iniqua ſit Lex ludi ex alterius parte. Sed probabilior mihi videtur ſententia Nauarri, qui id cócedit, & probat variis argumétis in dicto n. 12.

Et ipſe id probo manifeſtè ea ratione, quòd non eſt opus, vt ſit æqualis vtrinque ludentium códitio, quoad potentiam perdendi & lucrandi abſolutè, ſeu quo ad totum ludi tempus, & omnes ludi actus coniunctim conſideratos, quibus poſſent ludere; ſed ſatis eſt, ſi ſit vtrinque ea códitio æqualis in ſingulis ludi actibus ſeorſum & ſucceſſiuè conſideratis: vt patet euidenter, quando pauper qui non habet, nec poteſt perdere plures quàm decem coronatos (v.g.) ludit cum ludente centum, & eos omnes ſucceſſiuè lucratur iuſtè, vt ſæpe contingit.

Secus autem ſi in vno etiam actu ſeu iactu ludi, Minor aliquis, aut pauper, luderet pro quantitate quã ipſe non poſſet alienare, aut pro maiori quàm poſſet. Nam tunc ſicut teneretur alter reſtituere, ſi id à Minore lucraretur, ita ipſe ꝙ lucraretur ab eo, eò quod iniuſtè lucraretur; vt optimè annotauit Alphonſ. à Caſtro l. 2. de lege pœnali cap. 2. concl. 2. Et Cou. in dicto §. 4. n. 4. Cuius ratio debet eſſe, quia nó eſſet alioqui æqualis vtrinque códitio in determinato illo ludi actu, quod alioqui requiritur, vt actus ludi ſit iuſtus.

De eo igitur quod per ludum iam *actu* fuerit acquiſitum, hæc quæ hactenus tradidimus ſunt tenenda. Si autem quod quis ludo perdidit, necdum tradidit, ſed tantummodo *promiſit*, (vt cùm luditur non præſenti pecunia, ſed fide data) Qværi hoc loco ſolet, An teneatur quis in conſcientia ſoluere propter promiſſionem, vel poſſit retinere. Qua de re duæ ſunt opiniones quæ tamen conciliari poſſunt.

Prima eſt, debere talem ſoluere, nec poſſe retinere: quandoquidem poteſt licitè ſoluere vt promiſit, & omnis promiſſio de re licita obligat in conſcientia. Ita ſentit Ioannes Medina, quęſt. 22. de Reb. reſtituend. poſt medium, & Alphonſus à Caſtro lib. 2. de lege pœnali cap. 2. concl. 3.

Secvnda ſententia eſt, poſſe talem non ſoluere: quandoquidem per leges poſſet ſtatim ac ſoluiſſet, repetere in iudicio quod ſoluit; & conſequenter non videtur obligari ad ſoluendum, ne dicamus eum obligari ad actum otioſum, qui ſtatim queat reſcindi. Sic opinatur Adrianus in materia de Reſt. & Couar. in dicta Relect. §. 4. num. 8.

Hæ duæ ſententiæ conciliari poſſunt, vt dixi, & quidem conuenienter, vt arbitror, menti Auctorum vtriuſque, licèt non ſatis ab eis explicatæ. Nam poteſt qui data fide in ludo perdit, retinere quod promiſit, beneficio quidem legis concedentis repetitioné rei in ludo amiſſæ; atque adeo implorata publica auctoritate & obtenta ſententia, qua tal's promiſſio in pœnam ludentis caſſetur; cùm hoc non ſit plus quàm ſit caſſare poſtmodum tranſlationem dominij, ſi iam facta fuiſſet; quod ſine controuerſia fieri poteſt auctoritate publica.

Et hoc ſenſu & modo intellecta ſententia ſecunda vera eſt. Ac ſic etiam & non aliter eam aſſerit Sotus lib. 4. de Iuſtit. quæſt. 5. artic. 2. quem pro illa ſua ſecunda opinione citat Couarruuias in dicto numer. 8. in fine. Id quod argumento eſt, non aliter quoque ab ipſo Couarruuia ſecundam illam ſententiam fuiſſe intellectam & receptam, ſicut in eodem ſenſu probat & ſequitur eam opinionem Couarruuiæ Nauarrus cap. 20. n. 17.

Non poteſt autem is qui data fide perdidit, retinere ac non ſoluere rem promiſſam, auctoritate ſua propria, ſine ſententia & quaſi diſpenſatione obtenta à publica poteſtate, exequente in ea re legem quæ fauet perdenti contra eum qui lucratur.

Et hoc ſenſu vera eſt prima opinio, & à ſuis auctoribus intellecta. Quæ etiam inde confirmatur, quòd non

A poteſt priuata ſua auctoritate, qui pecuniã in ludo perditam iam ſoluit, eam recuperare, retinendo per recópenſationem debitum, quód alioqui ex contractu forte vel aliter debebat lucranti, aut clam rem eam illi ſurripiendo, vt optimè docent contra Adrianum, Ioannes Medina in dicta quæſt. 22. & Sotus in dicta quæſt. 5. art. 2. eò quod id eſſet ſibi ipſi ius dicere contra legitimè alioqui poſſidentem: quod minimè licet. Ergo neque poteſt quis priuata ſua auctoritate retinere quod data fide perdidit. Nam in hoc etiam ſibi ipſi ius diceret contra legitimum ius quod alter ad accipiendum promiſſum habet, ob promiſſionem videlicet nondum à legitima auctoritate caſſatam.

Procedit autem hæc doctrina primæ illius opinionis ſecundùm ius commune, quo (vt prædicti Auctores agnoſcunt) nulla Lex extat reddens inualidam ipſo facto

B promiſsionem rei in ludo perditæ. Si autem in aliqua prouincia vel regno eſſet aliqua talis Lex (vt eſt in Hiſpania, teſte Couarruuia & Nauarro, & Soto locis citatis) clarũ eſt, poſſe tunc eũ qui perdidit, etiã priuata auctoritate retinere & nó ſoluere quod in ludo promiſit.

Atque hæc quæ de ſimplici promiſsione rei in ludo perditæ à nobis definita ſunt, ſimiliter accómodari debent ad talem promiſsionem iuraméto firmatam. Nam beneficio Legis & auctoritate publica iuramentũ irritante, ſeu diſpenſante ſuper tali iuramento, poteſt quis retinere promiſſum, non autem auctoritate propria. Quemadmodum rectè reſoluit Nauarrus in dicto c. 20. numero decimoſeptimo in fine, quidquid non ſatis circunſpectè dixerit circa hoc Sotus in dicta quæſtione quinta, artic. 2. non longè à fine. Et hactenus hoc loco

C dictum à nobis ſit de iis quæ ſunt vel non ſunt reſtituẽda ſpectando modum quo ſunt acquiſita. Nam quæ hîc nonnulli etiam diſputant de acquiſitis per bellum, & varios contractus, ſeu pacta, de his nos alibi partim diſputauimus (vt ſup. diſp. 3. in q. de Bello) partim diſputaturi ſumus in ſeq. de quæſtionibus.

Quid ſit reſtituendum propterea quod id ab altero non fuerit acquiſitum. §. 3.

Svpereſt vt videamus Quidnam reſtitui debeat, non quia hoc vel illo modo acquiſitum fuerit, ſed cótra potius quoniam Acqvisitvm non fuerit, quod eſt tertium huius Puncti caput ex tribus quæ initio propoſuimus. Ad quod caput illa Primo pertinet quæſtio:

D *An is qui alterum impediuit quominus bonum aliquod acquireret (vt dignitatem, præbendam, officium, hæreditatem, legatum, &c.) teneatur ei reſtituere id quod non acquiſiuit, vel ei æquiualens.* Qua in quæſtione tria ſunt certa apud Doctores & duo controuerſa.

Primo, Certum eſt, debere reſtituere eũ qui etiam abſque vi, fraude & dolo, & abſque odio, aut praua intentione impediuit aliquẽ quominus aſſequeretur bonum quodpiam ad quod iam habebat ius aliquod commutatiuæ iuſtitiæ: ſiue id Ius fuerit perfectum, quod appellant *ius in re* (vt notat Nauarrus cap. 17. nu. 89.) obtentum diſpenſatione inter viuos, aut teſtamento, ſeu vltima voluntate, aut legitima collatione, aut confirmatione, aliòve modo legitimo: ſiue fuerit ius imperfectum, quod vocant *ius ad rem*, acquiſitum (vt Nauarrus

E ait) iuſta promiſſione, emptione, ſtipulatione, electione, præſentatione, oppoſitione, concurſu, exſpectantia, regreſſu, acceſſu, coadiutoria, primogenitura, aut alio huiuſmodi titulo, ex quo poſſit aliquis iure petere à iudice, vt ſibi libera facultas fiat & conſeruetur progrediendi vſque ad acquiſitionem Iuris perfecti in re, atque adeo etiam realis poſſeſſionis ipſius.

Ratio huius pronunciati manifeſta eſt. Nam qui talem impedit, omnino violat in illo iuſtitiam commutatiuam. Ergo tenetur reſtituere. Et quidem rem totã aut ei æquiualens oportebit tũc reſtituere, ſi alter habebat

Digitized by Google

Ius perfectum in re, tantúmque deerat ei realis poſſeſſio. Si autem ſolùm habebat ius imperfectum ſeu *ad rem*, reſtituendum eſt tantùm, quantū iudicio boni viri æſtimari potèrat illud ius ad rem; prout illud fuerit maius, vel minùs, ſecundùm differentiam titulorum, ex quibus indicauimus ius iſtud ſolere naſci; Quæ omnia etiam patent ex prædictis Auctoribus.

SECVNDO, certum eſt, eum qui neque iniuſtè, neque mala intētione, impediuit aliquem ab acquiſitione rei, ad quam nullum ius commutatiuæ, vel diſtributiuæ Iuſtitiæ habebat, non teneri ad vllam reſtitutionem: Vt ſi quis debito modo impediuit, ne indigno daretur præbenda; vel, vt ne daretur digno, digniori prætermiſſo; vel, vt ne daretur huic digno, prætermiſſo alio æquè digno (in quo etiam minimè violatur Iuſtitiæ diſtributiuæ, aut commutatiuæ ratio, cùm par ſit ius æquè dignorum) vel, vt ne fiat legatum huic qui ad id nullum ius habet; vel, ne huic conferatur hoc donum, aut officium, hæc aut illa dignitas, quam dare vel non dare ſit in propria & libera poteſtate dantis.

Hæc omnia patent ex iis quæ tradunt D. Thomas & Caiet. hîc art. 2. ad 4. Et Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 6. art. 3. ad 6. Et Adrianus in q. de Reſtit. §. Conſequenter quæro, Vtrum impediens. Et Couar. Relect. in Reg. Peccatum, p. 2. §. 7. n. 8. Et Nauar. in Man. cap. 17. num. 89. & ſeq. & communiter alij.

TERTIO, certum eſt, eum qui aliquo modo iniuſtè quempiam ab acquiſitione boni impediuit, (vi, dolo, aut fraude) debere arbitrio boni viri reſtitutionem aliquam ei facere, pro ratione iniuriæ in hoc ipſi irrogatæ; etiamſi ſic impeditus nullum habuerit ius commutatiuæ, aut diſtributiuæ iuſtitiæ ad id bonum, vel etiam fuerit eo indignus; cùm & huic inferre iniuriam ſit contra iuſtitiam commutatiuam. Quamuis maior ſine dubio reſtitutio facienda ſit, quando dignus vel dignior fuit iniquè impeditus.

CONTROVERSVM autem eſt, PRIMO, An inde propriè naſcatur ea reſtitutionis obligatio, quòd quis *ex odio, & malo fine* impediuerit quempiam ab acquiſitione alicuius boni; ſiue ad id ille habuerit ius aliquod Iuſtitiæ commutatiuæ vel diſtributiuæ, ſiue nullum omninò. Affirmant enim Scotus in 4. d. 15. q. 6. art. 3. Et Paludan. ead. d. q. 2. a. 2. Et Richard. ead. d. art. 5. q. 4. ad 7. & alij. Ac idem videtur ſentire S. Thom. hîc art. 2. ad 4. vbi ait, debere eum reſtituere, qui aliquem à conſequutione rei impedit *intentione nocendi ex odio vel vindicta*.

Probat autem Scotus hanc ſententiam ex l. 2. §. Item Labeo 3. ff. de aqua, & aquæ pluuiæ arcenda (non ff. de noui oper. nunciat. vt falsò citatur apud Scotū & Caiet. hîc art. 2. ad 2. dubium) vbi dicit Paulus ex Labeone non poſſe agi contra eum qui aquam tranſeuntem per fundum ſuum impedit (venas obſtruendo) ne ad vicinum perueniat, *ſi modo*, inquit, *non hoc animo fecerit, vt tibi noceat, ſed ne ſibi noceat*, permittendo nimirum tranſire aquam per fundum proprium.

CONTRARIA tamen ſententia verior eſt, ſcilicet ex odio, aut mala intentione nocendi proximo non naſci obligationem reſtituendi id à cuius acquiſitione illi impeditur, ſi alioqui non impeditur per vim, dolum, aut fraudem in re, ad quam habeat ius aliquod. Ita ſentiunt Adrianus in dicta q. de Reſtit. §. Conſequenter quæro, Vtrum impediens. Et Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 6. art. 3. ad 6. Et Couarr. in dicta Relect. p. 2. §. 7. n. 8. Et Nauar. c. 17. n. 70. Ratio eſt manifeſta. Nam qui odio & animo prauo quempiam impedit, peccat quidem contra charitatem; Sed non hoc ipſo peccat contra Iuſtitiam, cuius ſolius violatio parit obligationem reſtituendi.

Nec D. Thomas planè ſentit cum Auctoribus primæ opinionis. Loquitur enim de eo qui non quomodocunque animo nocendi, ſed ſimul iniuſtè impedit quempiam à bono aliquo; ſiue quia ad id ſcilicet alter habet ius; ſiue quia per vim, fraudem, aut dolum, quis alterum

A impedit, vt Sotus loco citato D. Thomam intellexit.

Lex autem illa, ff. de aqua, & aquæ pluuiæ arcendæ, intelligenda eſt ſimiliter quando non ſolùm animo nocendi, ſed etiam iniquè auerteret quis aquæ ductum à vicino: cùm ſcilicet qui ad id non haberet ius, vt etiam Sotus illic eam legem interpretatur.

SECVNDO controuerſum eſt, in eadem quæſtione, An ob id propriè teneatur quis reſtituere, quod impedit alterum à conſequutione boni, ad quod ille habet *ius diſtributiuæ iuſtitiæ*, et iamſi neque habeat vllū ius perfectum, aut imperfectùm Iuſtitiæ commutatiuæ (*ad rem* ſcilicet, vel *in re*) neque impediēs vtatur vlla vi, fraude, aut dolo, ſed ſola ſuaſione, & precibus apud eum, penes quem eſt conferre id bonum. Affirmat enim Caiet. hîc B art. 2. in reſp. ad dub. 3. Et Couarr. in dicto §. 7. num. 8. concluſ. 4. Et videtur idem ſentire S. Thomas in dicto artic. 2. ad 4. ſcilicet debere tunc reſtitui plus vel minùs, prout quis erat magis aut minùs propinquus conſequendæ præbendæ, vt Caietanus & Couarruuias explicant.

CONTRARIVM tamen aſſerit Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 6. art. 3. ad 6. non longè à fine articuli. Et Nauarr. cap. 17. n. 69. & 73. quod idem exiſtimo ſēſuiſſe, vel ſaltem non improbaſſe Adrianū in q. de Reſt. §. Conſequenter quæro Vtrùm impediens. Itaque non eſt verum quod Couarr. in dicta concl. 4. ait, in contraria de hoc Aſſertione ſua omnes conuenire.

Videtur autem mihi hæc ſententia Soti & Nauarri C probabilior. *Primò*: nam id ad quod quiſpiam habet tantummodo ius diſtributiuæ iuſtitiæ, nunquam fuit ſuum ipſius proprium (neque in ſe: ſicut quod alicui detrahitur, & ideò ei debet reſtitui; neque in ſuo æquiualenti, ſicut quando aliquis dedit alteri quidpiam ſuum, cum pacto, vt ipſi tantundem reddatur, atque adeò id ſibi reſtituatur, tanquam ſuo æquiualens) Ergo id, ad quod habet aliquis ius ſolius iuſtitiæ diſtributiuæ, à nemine ei reſtitui debet, etiamſi ipſi negetur, aut is in eius acquiſitione impediatur. Patet Conſequentia ex ipſa ratione Reſtitutionis, quæ nimirum conſiſtit in eo, vt quis iteratò in dominio rei ſuæ ſtatuatur, vt tradidimus p. 1.

Secundò: Nā nō tenetur quis reddere alicui per actum iuſtitiæ commutatiuæ, id quod ei debetur ſolùm per Iuſtitiam diſtributiuam: Ergo non tenetur id quis reſtituere: Antecedens eſt euidens ex terminis. Conſequen- D tia verò patet ex eo quòd D. Thom. art. 2. & omnes docent Reſtitutionem eſſe actum Iuſtitiæ commutatiuæ.

Tertiò: Nam ſi impediens quempiam dignum, aut digniorem ab acquiſitione eius, ad quod habet ſolum ius diſtributiuæ iuſtitiæ, teneretur ei reſtituere: Conſequēs eſſet, vt collator qui id digno, vel digniori non confert, teneretur eidem reſtituere, vt conſequenter opinatur, vbi ſuprà Caiet. Sed Conſequens iſtud omninò eſt falſum, & contra receptiſſimam praxim, vt ex communi ſententia, cui ſubſcribit etiam Couar. loco citato, docebimus q. ſeq. de Acceptione Perſonarum p. 2. explicatis quibuſdam locis D. Thomæ, qui Caietano videntur fauere. Ergo id etiam vnde id conſequitur eſt falſum.

Neque verò D. Thomas in dicto art. 2. ad 4. ſuffragatur priori illi opinioni. Nam loquitur de eo qui iniuſtè E (contra iuſtitiam etiam commutatiuam) impedit dignum aut digniorem; ſcilicet per vim, dolum, aut fraudem, vt diuum Thomam intellexit etiam vbi ſuprà Sotus.

Ac de ſic impediente docet rectè ibidem D. Thomas, quòd ſi alter non certò expectabat præbendam (quia ſcilicet animus collatoris nondum erat firmatus in ea illi conferenda) non tenebitur reſtituere ad æqualitatem, reſtituendo ſcilicet tantum, quanti æſtimatur præbenda (ſiquidem eam alter neque habebat, neque certò expectabat) ſed ad arbitrium boni viri, pro ratione iniuriæ & probabilitatis, qua ſperare ille præbendam poterat; ac proinde ſecundùm æqualitatem, non quidem

præbendæ, ſed iniuriæ & ſpei, ſeu diſpoſitionis cuiuſdam quam ille habebat ad præbendam. Id quod non ſatis animaduertit Nauarr.in dicto cap.17.n.71.immeritò hac in re carpens D.Thomam.

Si autem alter certò expectabat præbendam(quia ſcilicet animus Collatoris in ea illi conferenda iam obfirmatus erat)tunc dicit ibi D. Thom. debere eum qui talem impedit, reſtituere ſecundùm æqualitatem valoris ipſius præbendæ, quoad eius fieri poſſit, arbitrio boni viri;perinde nimirum ac ſi alter iam habuiſſet præbendam. Quandoquidem, vt Philoſophus ait 2. Phyſ.text. 56.*quod parum diſtat à re,nihil diſtare videtur.*

Quam doctrinam D. Thomæ rectè etiam confirmat Sotus in d.lib.4.q.6.art.3.refellens bene quaſdam obiectiones Caietani,quibus is contendit non rectè vſurpari in hoc propoſito morali illud pronũciatum Philoſophi,*Quod parum diſtat à re,nihil diſtare videtur.*Et ſumma eſt,non rectè quidem applicari id pronunciatum Philoſophi ad materiã moralem, ſi ſermo ſit de *actione aliqua morali*;quaſi quiſpiam cenſeri debeat id feciſſe,quod parum abfuit vt faceret:bene autẽ ſi ſermo ſit de *rebus ipſis* quæ in humanã æſtimationem &cõpenſationem cadũt. Vt,v.g.malè ratiocinaberis,ſi dicas, eum qui parũ abfuit vt conculcaret ſata propè trãſiens,perinde videri id feciſſe,ac ſi conculcaſſet, & proinde teneri ad reſtitutionem.Bene autem ratiocinaberis,ſi dicas,ſata quę parum aberant,vt omninò eſſent matura,reputari debere nihil differre à maturis,ac proinde conculcantem illa debere tantundem reſtituere,quantum ſi omninò matura conculcaſſet.Et hoc ſecundo modo ratiocinamur in propoſito cum D.Thoma,ex illo Philoſophi pronunciato: aſſerentes,impedientem eum qui præbendam, ob animũ Collatoris obfirmatum, certò expectabat, debere reſtituere tantundem, quantùm ſi iam ille præbendam habuiſſet:quia quod parũ diſtat à re,nihil diſtare videtur.

Neque huic doctrinæ obſtat,quòd poſſet Collator animum ſuum quantumuis obfirmatum mutare.Supponimus enim eſſe certum moraliter, quòd niſi tu obſtes, non eſt mutaturus,licèt poſſit.Neque etiam ex prædicta doctrina ſequitur,ipſum collatorem,ſi fortè propoſitum animi ſui mutet,debere ſimiliter reſtituere. Diſcrimen namque eſt,inter collatorem,& impedientem per fraudem aut vim,atque adeò iniquè(vt hìc loquimur) Nam qui ſic *impedit iniquè*, facit in ea re iniuriam impedito; eum in carentia præbendæ damnificando contra Iuſtitiam quoque commutatiuam propter vim aut fraudem adhibitam, & ideò tenetur reſtituere, ſicut eſt dictum: *Collator* autem, mutans ſponte animum, quem habebat conferendi præbendam digno vel digniori, non facit ei iniuriam contra Iuſtitiam quoque commutatiuam, ſed ſolùm contra diſtributiuam; ex cuius ſolius violatione non naſcitur obligatio reſtitutionis,vt probauimus.

SECVNDO quæritur circa idem Reſtitutionis caput, *An in foro conſcientiæ reſtituenda ſint* VECTIGALIA *& tributa,quæ ſuis temporibus non fuerunt à ſubditis perſoluta, neque à ſuperiore acquiſita.* Angelus in Summa V.Pedagium. q.6.putat non eſſe neceſſariò in foro conſcientiæ reſtituenda,ſi exiguntur (vt ferè fit) ſub aliqua pœna. Nam Leges humanas pœnales non arbitratur obligare in cõſcientia,ſed ſolùm ad pœnam luendã, quando exigitur.

Sed vera & communis ſententia eſt, debere in foro conſcientiæ reſtituere eum, qui non ſoluit *iuxta* vectigalia,ſeu tributa(ſeu quocunque alio nomine huiuſmodi exactiones appellentur) quamuis ad pœnam quidem annexam non teneatur ante condemnationem. Ita docet Panormit.& alij.in cap.Innouamus. de Cenſibus. Et Syluester v.Gabella 3.q.8.Et Caiet.in ſumma,V.Vectigalia.Et Ioann.Medin.q.13.de reb.reſtit. Et Sotus lib.4. de Iuſtit.q.6.art.4. Et Alphonſus à Caſtro lib.1. de lege pœnali,cap.11. Et Couarruuias Relect. in Regul.Peccatum, part. 2. §.5. Et Nauarrus in Manual. capit. 17. num. 201.

Probatur.Nam communis exiſtimatio ſemper fuit,& eſt,huiuſmodi tributa iuſta, eſſe reddenda in foro conſcientiæ (niſi fortè ea imponens apertè explicaret aliquando ſe non ita velle obligare) Vnde idipſum Dominus indicauit Matth.22.inquiens.*Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari*:quia ſcilicet in cõſcientia reddi debeant, ſicut *quæ ſunt Dei Deo*, vt ibi ſubiungit. Et ipſe quoque tributum ſoluit ad noſtrũ documẽtũ, licèt illud nõ deberet, Matt. 17.Et Apoſtolus ad Rom.13.*Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal.* Hoc autem præceptum velut quandam concluſionem infert ex eo, quòd ibi iuſſerat ſubditos eſſe Principibus,*non ſolùm*,inquit, *propter iram* (atque adeò pœnam) *ſed etiam propter conſcientiam.* Et ſubiungit. *Ideò enim & tributa præſtatis. Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes.*Et poſtea infrà:*Reddite ergo omnibus debita,&c.*Quo loco duas rationes indicat, cur in conſcientia tributa reddi debeant: Nempe quia Principibus, tanquam miniſtris Dei dantur;& ipſi ea promerentur bono publico inſeruientes.

Porrò,vt Tributa ſint iuſta, atque adeò in foro conſcientiæ reddenda,multæ conditiones requiruntur, vt tradunt Auctores ſuprà citati,& pulchrè Caiet.in Summa,verb.Vectigalia.Oportet enim vt ſint iuſta ex parte Agentis, ex parte Finis, ex parte Formæ, ex parte Materiæ: ad quæ quatuor capita reuocari poſſunt omnes Conditiones requiſitæ.

Ex parte AGENTIS erunt iuſta,ſi impoſita ſint ab habente legitimam auctoritatem. Vt ab Imperatore, vel Rege(aut Principe non agnoſcente ſuperiorem; vt notat Caiet. aut ab habente Iura talis, vt notat Syluester verbo Gabella 3.n.10.) Vel à Concilio,& Papa, vel per conſuetudinem,cuius initij non ſit memoria:vt patet ex cap.Super quibuſdam.Extr.de verb.ſig. vt explicant ſuprà dicti Auctores, præſertim Caiet. verbo Vectigalia, & Medina in dicta q.13.de Reb.reſtituend.Qui & exiſtimat, auctoritatem imponendi vectigalia poſſe præſcribi,vt res alias iure præſcribi non prohibitas, iuxta ea quæ ſuprà de Præſcriptionibus tradidimus.

Ex parte FINIS erũt iuſta tributa ſeu vectigalia,ſi redundent in bonum commune, & non referantur ad ſolum luxum Principum. Quorũ tamen labores & curæ in Republica meritò per eiuſmodi tributa & exactiones compenſandæ ſunt à ſubditis,vt explicat Couar.in d.§.5.nu.5.& patet ex loco Apoſtoli ad Rom. 13. quem paulò antè induximus, & ex illo Domini teſtimonio Lucæ 10.*Dignus eſt enim operarius mercede ſua.*

Item pertinet ad iuſtitiam vectigalium ex parte finis, vt finis,&cauſa,cuius gratia fuerint impoſita,non planè negligatur,vel omninò iam ceſſauerit. Nã nihilominus tunc vectigal exigere manifeſtus eſſet abuſus, ſicut docet bene Caiet.vbi ſuprà,& alij communiter. Quod tamen Medina q.14.de Reb. reſt. putat intelligi debere, ſaluo iure præſcriptionis eiuſmodi tributorum, ceſſante etiam cauſſa:&quando ita cauſſa negligeretur,vt neque vlla alia ratione compenſaretur ſubditis vtilitas ea, quæ per exequutionem talis cauſſæ tributorum ad eos manaret.

Ex parte FORMÆ erunt iuſta tributa ſeu vectigalia,ſi non niſi iuxta proportionem facultatis cuiuſque imponãtur ſubditis huiuſmodi onera,ne alioqui violetur ordo iuſtitiæ diſtributiuæ. Item ſi non plura exigantur quàm poſtulet cauſa. De qua Iuſtitia ex parte Formæ optimè loquitur,vbi ſup. Caiet.

Ex parte denique MATERIÆ erunt iuſta tributa, ſeu vectigalia,ſi in iis rebus conſtituantur,&ab iis duntaxat perſonis exigãtur,quibus licet. Nam iure quidem ciuili ſolùm conſtitui debent in rebus quæ ad negociationem emptionum,& venditionum,& ſimilium pertinent.L.Omniũ.C.de vectigalib. Non autem in iis,quæ quis ad vſum & neceſſitatem ſuam acquirit, vt notauit Caiet. & etiam Angel.verb.Pedagium,§.3. addens, non valere in hoc contrariam conſuetudinem.

Digitized by Google

Sed id Angeli dictum eſſe falſum meritò affirmauit Nauarrus in Man.c.17.n.203. Itaque per conſuetudinē poterit etiam ex eiuſmodi rebus vectigal ſeu tributum accipi, vt præter Nauarrum ſenſit quoque Antonius 2. p.tit.1.c.14. Et idem contra nōnullos aſſerit Syluester. verbo Gabella 3.n.14. quando tributa quidem ex aliis rebus non ſufficiunt.

Item ab Eccleſiaſticis non licet tributa huiuſmodi exigere, niſi quoad ea quæ deferūt cauſa negociationis, vt notat Syluester, verbo Gabellæ 3.n.10. Et Medina q.13.& 15. de Reſt. Et Nauar. in d.c.17.n.203. vbi grauiſſimè ſanè de hac re loquitur contra contrarios abuſus. Quo autem iure ſit hæc Immunitas Eccleſiaſticorum introducta, explicabimus 4. tomo, in materia de Sacramento Ordinis Deo dante.

Quando igitur tributa ſeu vectigalia ex omnibus his capitibus erūt iuſta, & ex nullo illorum iniuſta; reſtituenda erunt in foro conſcientiæ ſi non ſoluantur. Quòd ſi dubium ſit, An iuſta ſint vel iniuſta, præſumendum erit pro ſuperiore, atque adeò eſſe iuſta, vt rectè notauit Sotus lib.4. de Iuſt. q. 6. art.4. Et ideò in foro conſcientiæ ſunt tunc reddenda.

Neque hîc obſtat quod ſub pœnæ comminatione exigūtur vectigalia, vt obiiciebat Angelus; Nam poteſt Lex pœnalis obligare ſimul in conſcientia, ſi aliunde conſtet hanc fuiſſe mentem Legiſlatoris, vt docuimus tomo 2.q.5. de Legibus, p.6. Conſtat autem id in propoſito ex communi exiſtimatione, vt diximus antè. Et hactenus de puncto quinto principali.

PVNCTVM SEXTVM.

Quantum ſit reſtituendum.

D.Thom.art.3.& 4.

DIſtinctione hoc loco vtendum eſt. Per reſtituentem namque duplex poteſt fieri ſatisfactio; quarum altera ſemper fieri debet, altera non ſemper, ſed quandoque. Vna eſt, ea qua, lege naturæ, debet ſemper ſatisfieri virtuti Iuſtitiæ *Commutatiuæ*. Altera eſt, ea qua præterea debet quandoque lege humana ſatisfieri Iuſtitiæ *vindicatiuæ*, reddendo nimirum aliquid in pœnam, conſtitutam humana lege, ad vindicandam iniuriam alicui factam per violationē commutatiuæ Iuſtitiæ.

Hoc poſito, duas ſtatuam Aſſertiones ex doctrina D. Thomæ hîc, & communi. Prima: *vt ſatisfiat iuſtitiæ Cōmutatiuæ tantundem reſtitui debet quantum ablatum eſt: non plus vel minus.* Ita D. Thom. art.3.& cōmuniter omnes. Probatur; Nam id requiritur & ſufficit vt ſtabiliatur Iuſtitiæ commutatiuę æqualitas; qui eſt finis reſtitutionis, vt docuimus p.1. & 2. Sunt autem hic ad huius Aſſertionis praxin duo annotanda.

Primvm eſt, Nomine eius quod *ablatum* eſt, non modò id intelligi quod quis habebat *actu*, & ei ablatum eſt; ſed etiam id quod habebat *in potentia*; & certò vel probabiliter per rem ſibi ablatam habiturus actu erat, atque etiam id cuius iacturam poſteà facit ob rem ſibi ablatam. Omnia enim hæc cēſeri poſſunt alicui cum re principali auferri, vt patet ex doctrina D. Thom. art.4. Et ideò hæc omnia reſtitui debent, vt reſtituatur tantundem: deductis tamen expenſis, quas vt res actu etiā haberetur, facere oportebat; & deducto etiam tanto, quanto conſideratis omnibus circumſtantiis, arbitrio prudentis minus valet res in potentia quàm in actu, ſi non planè certò res ſperatur, & poterat modo aliquo vel aliquibus impediri, iuxta doctrinam D. Thomę eodem art.4. communiter receptam. Vbi tamen rectè cēſet Sotus lib.4. de Iuſt. q.6. art.5. habendam eſſe quoque rationem *iniuriæ*, quam ſic Dominus patitur per hoc quòd inuitus priuatur ſpe ſua & re quam habet in potentia, vt ea etiam iniuria ipſi compenſetur.

A Itaque quando ſemina (verbi gratia) conculcantur, & ager deſtruitur; fructus qui ſperabantur, debent ſecundùm prædictam æſtimationem prudentis, & deductis expēſis reſtitui, vt omnes norant. Et eadem ratione reſtituendum eſt quod quis ex locatione rei furto ſibi ablatę erat lucraturus, vt ex equo meritorio, aut re ſimili. Sicut annotauit Ioan. Maior in 4.d.15.q.27.& 28. Et Nauar. in Man.c.17.n.16. Et ſimiliter lucrum quod quis erat ex pecunia ſibi ablata facturus: Atque etiam ſummam pecuniæ, quam ob ſummam alteram ſibi ablatam cogitur exponere. Vt ſi pecuniam quis ſeruabat, quo ſatisfaceret ſuo creditori, & tu eam auferens, cauſa illi ſis, vt accipiat aliam ſub vſura, quò poſſit ſoluere: Teneris enim reſtituere ei etiam illam vſuram, vt notat vbi
B ſuprà Nauarr. Item, quantùm poſtea valet plus res, dum eam iniuſtè & mala fide retinuiſti, iuxta notata à Nauarro ibidem, & ſuprà num.10. Quomodo autem liceat vel non liceat ab initio quoque alicuius cōtractus paciſci de lucro ceſſante, vel damno emergente (quod hic art.4. attingit Caietan.) infrà videndum eſt, in quęſt.20. de Emptione & Venditione p.2.

Secvndvm, Quod circa eandem illam aſſertionem primam notari debet, eſt: non vno & eodem modo, ſed alio, atque alio (pro varietate caſuum) debere reſtitui tantundem, quantum ablatum eſt. Quandoque enim res ablata extat eadem *numero*. Et tūc ſi res ſit non vſu conſumptibilis, tantundem reſtituēdum eſt, reddendo eandem ipſam rem: niſi alia Dominus velit eſſe contentus, vt tradidimus p. præced. ſub initium. Et patet ex l.Eum
C à quo. Et l.Manifeſti.C.de ſolut.

Quandoque autem res ablata, licèt non ſuperſit, tamen eſt *certi & noti* valoris, determinati ſcilicet per legem, aut per communem æſtimationem. Et tunc reſtituendum eſt tantundem, reddendo rem eiuſdem valoris in eadem, vel in diuerſa ſpecie, aut etiam in diuerſo genere, prout fieri poterit, & Dominus erit cōtentus. Nam quod etiam per res diuerſi generis poſſit fieri Iuſtitiæ compenſatio: probauimus p. præced. contra Syluestr. cùm egimus de Reſtitutione famæ.

Quandoque autem res ablata eſt *incerti, & indeterminati* valoris, quia ſcilicet aut eſt eius naturæ, vt neque per legē, neque per communem æſtimationē ſit determinatus eius valor, vt vita, incolumitas, honor, fama, &c. aut de ipſius rei quātitate, vel numero, vel qualita-
D te, vel etiā natura, non ſatis conſtat. Vt ſi quis, v.g. combuſſit domum refertam variis frumentis, & debet id damnum reſarcire hæredi, vel deſtruxit ſegetes, quarū futurus fructus erat incertus, &c. Ac tūc quidem in iis & ſimilibus caſibus, in quibus res ablata eſt incerti valoris, reſtituendum eſt tantundem iudicio prudentis viri: pro voluntate Domini reddendo quidpiam eiuſdem valoris (quoad fieri poſſit) conſideratis omnibus circumſtantiis, & re inter *plus*, atque *minus* ita æſtimata, vt vel attingatur æqualitas, vel ad eam quàm proximè accedatur; ſicut annotauit rectè Caiet. in Summa, verb. Reſtitutio ca.5. Et Nauarrus in Man.c.17.n.27. Et hactenus de Prima aſſertione, ex qua hunc in modum declarata non erit difficile occurrentes caſus particulares definire conſideratis circumſtantiis.

E Secvnda Aſſertio. *Vt ſatisfiat Iuſtitiæ vindicatiuæ, aliquando etiam reſtitui ſeu reddi debet plus quàm eſt acceptū*: ſcilicet quando per legem id eſſet ſtatutum in pœnam iniuriæ illatæ alteri, & quis per ſententiam iudicis, ad luendam eiuſmodi pœnam condemnaretur: non antè. Ita docet D.Thom. hîc art.3.& communiter alij omnes. Et patet ex eo quòd ſic olim erat diuina lege ſtatutum, Exod.22. *Vt ſi quis furatus eſſet bouem, aut ouem, & occideret, vel venderet, quinque boues pro vno boue reſtitueret, & quatuor oues pro vna oue.* Ergo poſſet iuſtè ſimile aliquid nunc conſtitui per legem humanam, vt etiam docet D. Thom. art.3. ad 1. Item quia quod rectè faciebat ſponte ſua Zachæus, *reddēs quadruplū ſi quid aliquē defraudaſſet,*

(vt

Digitized by Google

(vt ipſe ait Lucæ 19.) poſſet iuſta lege in pœnam exigi.

Quòd autem eiuſmodi pœnas, quæ à lege conſtituerentur, non teneatur quis ſubire ante cōdemnationem, affirmat D.Thom.in eod. art. 3. in corpore, & ad 1. & alij communiter. Et patet ex iis quæ tom.2.q.5.de Legibus p.6.docuimus de eiuſmodi Legibus pœnalibus, decernentibus pœnam talem, quæ requirant actionem aliquam ad ſui exequutionem: Nempe tales leges non obligare ante Iudicis ſententiam. Quod etiam ſingulariter annotauit Couarr.Relect.in Reg.Peccatum,p.2.§.4.n.8.ſub initium.

PVNCTVM SEPTIMVM.

Quando ſit reſtituendum: & quas ob cauſas Reſtitutio differri, aut omninò etiam prætermitti poſſit.

D. Thom. art. 8.

COMMVNIS omnium & certa ſententia eſt, eum qui Domino rationabiliter inuito, atque adeò iniuſtè, alienam rem detinet (ſiue quia iniquè abſtulit, ſiue quia ſolutionis tempus in contractu præſtitutum aduenit) debere ſtatim reſtituere. Nam, vt p.2.docuimus; præcepto *affirmatiuo* reſtituendi, eſt annexum quoque præceptum *negatiuum* de non retinenda re aliena; quod vt illic diximus obligat pro *omni* tempore, atque adeò etiam ſtatim atque res aliena iniquè retinéri incipit: Siquidem nullo temporis puncto licet hærere in peccato quod prohibetur præcepto negatiuo. Propter quod rectè D. Thom. hîc art. 8. & Caietanus ibi. Et Sotus lib.4.de Iuſt.qu.7.art.4.& alij communiter aſſerunt, obligationem præcepti de non retinenda iniquè re aliena, non expectare tempus, ſed ſtatim vrgere.

Etſi autem hoc ita ſit, tamen D.Thom. hîc & alij omnes agnoſcunt; poſſe ſubeſſe nonnullas CAVSAS ob quas quis excuſetur à peccato, non exequendo hanc obligationem reſtituendi; quæ ſi ad tempus durent, excuſabunt à reſtituendo tum ſtatim, tum tantiſper, donec durauerint; ſi autem perpetuæ ſint, excuſabunt ſimpliciter à reſtitutione facienda.

Sed eſt tamen, antequam ad eas cauſas veniamus, diligenter ANIMADVERTENDVM, dupliciter intelligi poſſe, quòd ob aliquas cauſas excuſetur quandoque aliquis à peccato, non reſtituendo. VNO modo, ita vt excuſetur à peccato contra obligationem præcepti (de non retinenda re aliena) qua adhuc obſtringatur, etiam concurrente cauſa excuſante: ALTERO modo, ita vt excuſetur quis à peccato cōtra eius præcepti obligationem, non qua adhuc obſtringatur concurrente cauſa excuſante, ſed qua obſtringeretur alioqui, niſi eiuſmodi cauſa aliqua concurreret.

Iam quod communiter omnes aſſerunt, propter aliquas cauſſas poſſe hominem excuſari à peccato non reſtituēdo; non debet intelligi determinatè primo aut ſecundo modo ex his, ſed indeterminatè alterutro. Nam pleræque ex eiuſmodi cauſis, imò ferè omnes, excepta vna vel altera (vt videbimus) excuſant non primo, ſed ſecundo modo; quatenus ſcilicet illis concurrentibus, fit vt vel res quæ retinetur non ampliùs ſit *aliena*, vel certè non amplius *inuito rationabiliter* Domino retineatur, ac deinde tollitur obligatio reſtituendi: quæ nimirum non vrget, niſi quando res eſt aliena, & inuito rationabiliter domino retinetur. Et nihilominus tamen quoniam alioqui homo eſſet ad reſtituendum obligatus, & non reſtituendo peccaret: dicitur per eiuſmodi cauſas à peccato excuſari illo poſteriori modo. Vt ſi, v.g. dicamus excuſari hominē à peccato homicidij per neceſſitatem defendendæ propriæ vitæ: quoniam ea cauſſa concurrente nō obligatur abſtinere ab alterius cæde, ad quod alioqui eſſet obligatus, & peccaret non abſtinendo.

Quanquam loquendo quidem maximè propriè, non A dicitur *excuſari* à peccato, niſi is qui ob aliquam cauſam incidentem non peccat faciendo contra id ad quod adhuc in particulari eo caſu *eſt* obligatus: vt annotauimus tom. 2.q.5.de Legibus, p.6. Sed tamen poteſt etiam non abſurdè dici excuſari is, qui ob incidētem aliquam cauſam non peccat faciendo cōtra id, ad quod alioqui eſſet obligatus, ſi incidens cauſa non obſtaret. Et hoc pacto (vt dixi) excuſant à peccato non reſtituendi (aut ſtatim, aut omninò) pleræque cauſæ ex iis quæ ad id adferri ſolent in propoſito.

Ac per hanc explicationem non difficulter cerni, atque diſcuti poterunt quædam tenebræ, quibus nonnulli rem hanc inuoluunt, dum explicare conantur qui fieri poſſit, vt ob aliquas cauſas à peccato quis excuſetur non reſtituendo, cùm in præcepto de Reſtitutione im- B plicetur etiam præceptum *negatiuum* de non retinenda re aliena, obligans ſemper & *pro ſemper*. Lucet autem ex dictis iam huius ratio, Nempe quia præceptū illud negatiuum quaſdam reſpicit conditiones in retentione rei (puta quòd res ſit *aliena*, & detineatur *inuito rationabiliter* Domino) quæ conditiones per incidētes cauſas mutari poſſunt: quo ipſo ceſſat in rei detentione peccatum.

Et poteſt hîc etiam addi illa ratio, quòd præceptum reſtituendi in primis etiam eſt *affirmatiuum*, vt reſpicit actum ipſum reſtitutionis. Itaque cùm in omni actu, vt ex affirmatiuo præcepto ſit neceſſarius, requiratur certæ circūſtantiæ, quæ per incidentes cauſas quandoque immutātur, fieri quandoque poteſt, vt aliquibus de cauſis vel omninò, vel ad tempus actus reſtitutionis non ſit neceſſarius ex præcepto, prout cauſæ ipſę vel ad tempus C vel perpetuò durauerint, ſicut initio dictum eſt.

Porrò eiuſmodi CAVSÆ diuerſimodè à variis numerantur, vt eſt videre apud Caiet.in Summa, v.Reſtitutio. cap.6. qui numerat tantùm tres generales, ad quas aliæ in ſpecie reuocantur, & apud Ioannem Medin. q. 3.de rebus reſtituend. qui numerat cauſas duodecim, ex quibus tamen ipſe nonnullas meritò reiicit, vt pòſt videbimus, Item apud Nauar.in Man.cap.17.n.75.& ſeq. qui numerat cauſas nouem: ſicut & alij aliter. Videntur autem mihi (quantū ex certis, vel probabilioribus ſententiis Doctorum colligo) poſſe rectè & vtiliter numerari in ſpecie QVINDECIM cauſæ, quarum nimirum *nouem* ſumantur ex parte DEBITORIS, & *duæ* ex parte CREDITORIS, & *vna* ex parte ipſius REI alienæ, & *tres* ex parte publicæ POTESTATIS.

D Ex parte igitur DEBITORIS, Cauſæ excuſantes à reſtitutione omninò vel ad tēpus (prout durauerint) ſunt nouem. PRIMA eſt *ignorātia probabilis*, quòd res ſit aliena, & non propria, ſiue ea ignorantia ſit *facti* ſiue *Iuris*. Ita docet ex communi doctrina Caiet.in Summa, v.Reſtitutio.c.6. Et Nauar.in Man.c.17.n.82.& ſeq. Qui rectè declarat, ignorātiam probabilem in propoſito cenſeri eam, quæ nō eſt *craſſa & ſupina*, qualis eſſet v.g. eius qui calicem emeret à milite, aut à vili famulo vas argenteum, & eius qui retineret rem acquiſitam ex contractu, quem à pleriſque doctiſſimis damnari ſciret, & probari tantùm ab vno vel altero multò minùs docto. *Probabilis* autem ignorantia *facti* eſſet eius, qui rē alienam bona fide acquiſiuit hæreditate: & *Iuris*. quādo ius E eſſet obſcurum & controuerſum circa contractum aliquem, aut viri aliqui ſcientia & conſcientia præditi (vt ait Nauarr.) conſulti de re, reſponderent non eſſe neceſſariò reſtituendam, &c.

SECVNDA cauſa eſt *Dubium*, an ſit res propria, vel aliena, poſt adhibitam conuenientem diligentiam ad id indagādum. Nam *in dubio melior eſt conditio poſſidentis*, vt habet regula iuris. Et ita poteſt quis licitè rem retinere quandiu dubitat, vt ſupra p.5. (cùm ageremus de Præſcriptione) aſſeruimus ex ſententia Sylueſtri, Adriani, Medinæ, Soti, Couarruuiæ. Vbi etiam explicauimus quemadmodum talis rem retinens minimè faciat contra conſcientiam *dubiam practicè*. Quādoquidem certus

eſſe

Digitized by Google

eſſe poteſt ſe licitè tunc rem retinere; licèt dubitet ſolùm de re ipſa *ſpeculatiuè*, ſit ne propria vel aliena.

Atque hæ ſolæ duæ cauſæ hactenus expoſitæ, excuſant priori illo modo, quo antè diximus, ſcilicet ne quis peccet contra obligationem reſtituendi, qua adhuc obſtringitur. Nam qui verè rẽ *alienam* poſſidet, verè tenetur eam reſtituere: licèt per accidens excuſetur à peccato, eò quòd ignorat vel de eo dubitat, & hoc etiam accidente non obſtante, Dominus rei caret illâ inuitus rationabiliter. Sequentes autem cauſæ excuſant poſteriori modo ſuprà dicto.

Tertia cauſa eſt *inopia*; cùm ſcilicet quis non habet vnde reſtituat, nec aliunde probabiliter & commodè poteſt acquirere. Nam cùm is non poſſit morali modo reſtituere, non carebit Dominus rationabiliter inuitus re ſua. Itaque quandiu hęc inopia durat, omnino excuſat. Neque eſt hac de re apud Doctores vllũ dubium, vt annotauit Ioannes Medina q. 3. de rebus reſtit. initio, & Couarruuias Relect. in Reg. Peccatum, par. 1. num. 2.

Dixi autem, *neque aliunde probabiliter & commodè poteſt acquirere*: nam quod quis poteſt probabiliter & commodè acquirere, quodammodo habet. Vnde videmus compelli per ſentẽtiam Iudicis reſtituere, eos qui licèt acta non habeant, vnde reſtituant, poſſunt tamen induſtria propria, aut labore, vel aliter acquirere.

Qvarta cauſa eſt *neceſſitas*, cùm ſcilicet quis etſi habeat vnde reſtituat, tamen eo indiget ad ſubleuandam ſuam neceſſitatem, vel extremam (de quo inter omnes conuenit). vel etiam grauem, vt conſeruet decentiam honeſti ſui ſtatus, vt ſenſit Antoninus p. 2. tit. 2. c. 8. Et Nauarrus in Man. c. 17. num. 63. Et Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 7. art. 4. Et Couarruuias Relect. in Reg. Peccatũ, part. 1. art. 1. modò tamen ſtatus talis ſit honeſtè acquiſitus; vt annotarunt peculiariter Sotus vbi ſuprà, & Nauarrus num. 58. & indicat etiam ſatis Couaruuias & & alij: Atque etiam poſito, quòd Creditor non grauetur æquè graui neceſſitate, vt iidem Auctores notant. Nam vt rectè ait Sotus in pari neceſſitate (citra extremam) melior eſt conditio creditoris. Cuius ratio quam non reddit Sotus, eſt, quia quando creditor patitur neceſſitatem parem (citra extremam) poteſt rationabiliter inuitus eſſe, quòd debitor ei non reſtituat: cùm ex ordine charitatis poſſit ſibi potius quàm debitori velle conſulere: ac proinde debitor iniuſtè tunc rem detinebit, nec poterit per eiuſmodi iniuſtitiam rectè ſibi potius quàm creditori prouidere.

Quando autem vtriuſque neceſſitas eſſet *extrema*, poſſet debitor ſibi potius quàm creditori conſulere; vt ſentit Sotus vbi ſuprà, & Nauarrus nu. 60. contra Summam Tabienam, verbo Reſtitutio. §. 4. Cuius ratio debet eſſe, quia in extrema neceſſitate deſinit res eſſe propria alicuius & fit communis: & idcirco creditor, quia aliàs erat eius Dominus, non poteſt tunc rationabiliter inuitus ea tanquam propria carere: ac proinde abſque vlla iniuſtitia poteſt tunc debitor per eam rẽ ſibi potiùs quàm creditori conſulere.

Vnde parum ſibi conſtat Nauarrus vbi ſuprà, dum concedit; debitorem in extrema neceſſitate ſua & creditoris, non teneri ſoluere creditori, & tamen negat n. 61. eum qui extrema neceſſitate accipit rem alienam, eſſe poſtea immunẽ ab obligatione reſtituendi, vt agnoſcit aſſeri à communi opinione. Nam ex primis (quod concedit) fundamento (ſcilicet quòd in extrema neceſſitate omnia fiant communia, vt iam dictum eſt) ſequitur debere etiam concedi ſecundum, quod Nauarr. malè contra communem opinionem negat, vt oſtendimus ſuprà diſp. 3. in q. de Eleemoſyna p. 5. Qui enim nunquam accepit, neque habuit alienum, ſed tantùm vſurpauit id quod in caſu extremæ neceſſitatis erat commune, nullo ex capite tenetur poſteà ad reſtitutionem, cùm neque ad id teneatur ratione *rei*, neque ratione *acceptionis*.

Secùs, ſi quis rem alienam accepit & retinuit, *ante* extremam neceſſitatem. Nam tũc, quamuis ſuperueniente poſtea, & durante extrema ſua neceſſitate, non debeat talis rem alienam, aut ei æquiualens reſtituere, debet tamen neceſſitate ceſſante reſtituere æquiualens, vt ſentiunt Scotus, Richardus, & alij in 4. d. 15. Et quidem ſi quis inique *ante* extremam neceſſitatem rem alienam acceperit, ſatis apparet verũ hoc eſſe. Nam debet compenſari iniuria Domino rei, facta per iniquam rei acceptionem & retentionem. Si autem rem quis iuſtè acceperat, ex contractu ſcilicet vel pacto; reddendum etiam eſt ex vi talis contractus, ſeu pacti æquiualens, non obſtante quòd res in dominium poſſidentis tranſierit tempore ſuperuenientis neceſſitatis extremæ. Nam ſimiliter ex pacto & contractu reddendum eſt æquiualens ei quod accipitur per mutuum, vel emptionem, non obſtante quòd id tranſit in accipientis dominium.

Itaque quicquid Adrianus in materia de Reſtitut. Et Ioann. Medin. q. 3. de rebus reſtit. cauſa 1. dicant, non eſt impertinens quod Scotus, Richardus, & alij hic diſtinguũt, de re aliena accepta *ante* extremam neceſſitatem, & *in ipſa* extrema neceſſitate: aſſerentes rem acceptam ante eiuſmodi neceſſitatem, reſtituendam eſſe poſtea (in ſuo æquiualenti) cùm quis venerit ad pinguiorem fortunam; non autem acceptam in ipſa neceſſitate. Atque etiam eſt falſum quod iidem Adrian. & Medina, contra communem opinionem ſentiunt, debere poſtea reſtitui (ſi quis poſſit) quod in ipſa etiam extrema neceſſitate quis accepit. Qua de re videri debent illa quæ ſuprà in d. q. de Eleemoſyna, p. 5. contra Nauarrum pro communi opinione diſputaui.

Illud quoque circa iſtam quartam cauſam à Reſtitutione excuſantem, eſt Annotandvm, quod diximus, excuſare etiam neceſſitatem cõſeruandi honeſtum ſtatum, æquè verum eſſe, ſiue id quod eſt reſtituendũ, fuerit *iuſtè* acquiſitum, ſiue *iniuſtè*, vt rectè ſentiunt Antoninus, 2. part. tit. 2. c. 8. Et Nauarr. in dicto cap. 17. n. 57. Et Couar. in d. Relect. par. 1. n. 4. in fine. Quamuis contrà ſentiat Caiet. de eo quod iniuſtè acquiſitum eſt, hîc art. 8. & verbo Reſtitutio, c. 6. Ratio noſtra eſt; Nam ſiue iuſtè, ſiue iniuſte quidpiam fuerit acquiſitum, dummodo alioqui ſtatus fuerit honeſtè partus, eadem vtrobique ratio docet, non eſſe ex obligatione reſtituendum quod ſine magno detrimento proprij ſtatus debitoris reſtitui nequit, & cum paruo vel nullo creditoris retineri poteſt: nempe quod non caret tunc *ſuo* creditor rationabiliter inuitus.

Qvinta cauſa, ex parte debitoris à reſtitutione excuſans, eſt *damnum graue* in rebus propriis, quod ex reſtitutione debitor incurreret; vt notant Caietan. vbi ſuprà, Ioan. Medin. q. 3. de rebus reſtituend. cauſa 4. Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 7. art. 4. Nauar. in Man. c. 17. n. 46. & ſeq. Couarr. loco citato, n. 3. & alij communiter. Dummodò creditor æquale damnum in aliis rebus propriis non incurrat, per ſuprà dicta in cauſa præcedenti.

Ratio huius quintæ cauſæ eſt. *Primò*, Nam moraliter loquendo non ſolùm cenſetur quis id facere non poſſe, quod nullo modo poteſt, ſed etiã quod non poteſt commodè, abſque graui nimirum damno, vt patet ex l. Nepos Proculo, ff. de verbor. ſignificat. Et cap. Faciat 22. q. 2. Itaque non carebit Dominus *ſuo* rationabiliter inuitus concurrente hac quinta cauſa.

Secundò, Nam ipſe creditor tenetur ex charitate auertere graue eiuſmodi damnum à debitore, ſi eum nullo, aut paruo detrimento ſuo facere id poteſt, concedendo ei adhuc ſolutionis dilationem: Ergo etiam poteſt creditor eam differre.

Dixi autem damnum graue *in rebus propriis*. Nam vt optimè annotauit Caietanus hîc artic. 8. & in Summa, verbo Reſtitutio, cap. 4. & poſt eum Sotus, Nauarrus & alij, vbi ſuprà, non eſt reputandum damnum magnum in propoſito quòd quis, ſi multum debeat, carebit ma-

Digitized by Google

gna ſumma ſi eam reſtituat, aut carebit magno lucro quod poterat facere cum magna Summa pecuniæ alienæ. Iſta enim non ſunt damna in propriis; ſed tunc eſſet magnum damnum in propriis, quãdo alioqui de ſuo deberet quis magnum quidpiam amittere; vt Vitam, Incolumitatem, Libertatem (vt concedunt ſine controuerſia omnes) Inſtrumenta ſuę artis; Poſſeſſiones (ſi quas fortè oporteret ad reſtituendum, vili pretio vendere, vt notant Sotus & Caiet. vbi ſuprà) Itémque famam bonam, talem quæ conſideratis circunſtantiis omnibus, maioris meritò æſtimari debeat, quam commodum quod reſtitutio adferret creditori.

Quo ex capite omnes fermè excuſant eam MVLIEREM, quæ cùm alienum partum ſibi ſuppoſuerit, aut ex adulterio ſpurium genuerit; tamen ob imminens periculum vitæ aut etiam grauis tantùm infamiæ intermittit id marito dicere, atque adeò damnũ impedire, quod filij alij legitimi in hæreditatis parte inde accipiẽt; cùm nulla ratione alia id efficaciter impedire poteſt. Ita ſentiunt communiter Iuriſperiti in cap. Officij. Ext. de pœnitent. & remiſſ. Et Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. Et Caiet. hîc art. 6. ad 2. Et in Tractat. de 17. qq. qu. 14. dub. 2. Et Sylueſter, verbo Adulterium, quæſt. 1. Et Ioannes Medina, quæſt. 3. de rebus reſtituend. cauſa 4. Et Alphonſus à Caſtro, lib. 2. de lege pœnali, cap. 11. Et Nauarr. in Man. cap. 17. num. 90. Et Couarruuias in dicta Relect. par. 1. num. 8. contra Adrianum in quæſtione de Reſtitut. & quodlib. 3. arbitrantem non poſſe talem mulierem (ſaltem perpetuò) tacere ob vitandam infamiam, neque etiam mortem imminentem, non ex iracundia mariti, ſed ex malitia cognatorum eius, qui eum ad occidẽdam vxorem incitabunt. Itémque contra Ioannem Maiorem in 4. diſt. 15. q. 17. qui itidem putat non poſſe illam mulierem tacere ob periculum infamiæ, ſi iam nõ ampliùs imminet periculum vitæ; vt ſi eſt vidua, & poteſt euitare damnum filiorum legitimorum, reuelando crimen ſpurio, aut aliis legitimis filiis. Quæ opiniones Adriani & Maioris omninò carent fundamento ſolido, vt bene oſtendunt Medina & Couarruuias locis citatis.

Itaque in contraria ſententia communi perſiſtendum eſt. Quam planè aſſeruit Innocentius III. in dicto cap. Officij, de pœnitentiis & remiſſionibus, vt Medina, Nauarrus & Couarruuias, vbi ſuprà annotarunt. Nam ibi Innocentius determinat, non eſſe pœnitentiam negandam mulieri, *quæ timens maritum, celat crimen quo partum ſibi ſuppoſuit alienum, aut filium genuit ex adulterio; ſed eſſe ei competentem ſatiſfactionem iniungendam per diſcretum ſacerdotem.*

NEQVE valet argumentum Adriani, quòd ſcilicet deberet, ex naturali lege, talis mulier, crimen reuelãdo auertere id damnum à filiis legitimis, ſi non obſtaret mortis & infamiæ periculum: Ergo etiam exiſtente eo periculo; cùm pręcepta naturalia nec pro morte, aut infamia vitanda violare liceat. RESPONDEMVS enim, in tali periculo nõ obligari illam mulierem præcepto naturali ad euitandum damnum filiorum. Nam hoc præceptum præſupponit quaſdam in materia ſua conditiones, quarum vna eſt, vt filij alioqui rationabiliter inuiti ſint paſſuri id damnum; quæ conditio hîc deeſt: nam rationabiliter potiùs debent velle id detrimentũ pati, ne mater incurrat mortem, aut grauem infamiam.

Si tamen mater poſſit citra reuelationem criminis aliter ſeruare filios legitimos indemnes; exploratum apud Doctores eſt, debere eam id facere. Vt reſarciendo illis id damnum, ſi habeat bona paraphernalia, vel aliter propria, quæ poſſit diſtrahere. Vel perſuadẽdo, ſi poteſt, ſpurio, vt ingrediatur religionem, in qua nõ ſuccedat in paternis bonis: Vel ſecretiſſimè rem patefaciẽdo ſpurio, ſi & circunſtantiæ ſint tales, vt videatur is crediturus, & ob id ceſſurus hæreditati (ad quæ tamen, vt notat Sotus, in foro quidem externo non compelletur, vt patet l. Filium, ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni iuris) & non aliud timeatur inde ſcandalum; aliàs non, vt latiùs rem hanc perſequitur Medina vbi ſuprà.

Eſt autem apud Doctores DVBIVM in huiuſmodi caſu, an quando attentis circunſtantiis infamia mulieris nõ eſſet valde magna (quia ſcilicet eſſet alioqui fortè ſuſpecta, nec valdè honorata) damnum autem filiorum legitimorum magnum (propter maximam hæreditatem) teneretur mulier non obſtante periculo talis infamiæ reuelare proprium crimen, vt filios legitimos ſeruet indemnes.

Nam Caiet. hic art. 8. & in Summa, verbo Reſtitutio, c. 6. generatim arbitrari videtur, nunquam eſſe neceſſariò reſtituendum bonum *inferioris* ordinis, quale eſt bonum illud hæreditatis, cum detrimento boni *ſuperioris* ordinis, quale eſt bonum famæ comparatum cum bono hæreditatis. Ex quo eſt conſequens, vt illa mulier in caſu propoſito non teneatur magnum etiam damnum hęreditatis reſarcire filiis, vel impedire, cum iactura propriæ famæ, quantumuis paruæ.

Et hanc ipſam opinionem ſequitur, ac multis argumentis propugnare conatur Nauarr. in dicto capit. 17. n. 86. quorum præcipuum eſt, quòd bonum famæ, ſicut & bonũ vitæ, dici ſolet inæſtimabile comparatum cum bonis fortunæ; Ergo etiam minimum bonum famæ eſt maius magno alio bono fortunæ: ac proinde non tenebitur quis reſtituere vllum bonum fortunæ cum detrimento alicuius boni famæ. Conſequentia patet. Et Antecedens poteſt etiam confirmari illis teſtimoniis ſcripturæ; Eccl. 41. *Curam habe de bono nomine: Hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille Theſauri pretioſi & magni.* Et Prou. 22. *Melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ.* Atque etiam Ariſtoteles 4. Eth. cap. 3. affirmat, honorem eſſe maximum bonorum externorũ. Quod ipſum aſſerit D. Thomas infrà q. 129. art. 1. Nulla igitur iactura famæ & honoris pro reſtituendo vllo externo bono ſubeunda eſt.

CONTRA tamen, & meo iudicio probabilius, ſentiũt Sotus lib. 4. de Iuſtit. q. 7. art. 2. & Couar. in dicta Relect. ſuper Reg. Peccatum, p. 2. num. 8. in fine; nimirũ quamuis ex genere ſuo, ſiue ex ſua natura, maius bonum ſit fama, quàm quoduis bonũ externum, tamen conſideratis circunſtantiis in particularibus caſibus, præpõderare quandoque poſſe, quoad humanam æſtimationem, bonũ aliquod externum alicui bono famæ; ſi nimirum hoc ſit paruum, & illud magnum. Quemadmodum etſi aurum natura ſua ſit pretioſius argento, tamen argentum aliquod in magna quantitate pretioſius eſt aliquo exiguo auro.

Vnde colligunt iidem Auctores, poſſe quandoque in propoſito caſu accidere, vt teneatur mulier etiam cũ detrimento propriæ famæ, ſi ea ſit exigua, ſeruare indẽnes filios legitimos in hæreditate, ſi ea ſit maxima. Quæ ſententia per ipſum vſum hominum etiam prudentum & bonorum in æſtimãdo, abundè probatur. Nemo enim prudens non iudicat, pluris eſſe faciendam ſummam centum millium Ducatorum, verbi gratia, quàm tenuem aliquam famam obſcuri alicuius hominis.

Imo Sotus putat, aliquando poſſe & debere meritò poſtponi vitam propriam maximo cõmodo temporali alterius; atque adeò cum eius periculo debere quandoque fieri reſtitutionem. Quod & Couarruuias vbi ſuprà nõ improbat, quamuis neque expreſsè probat. Sed Nauarrus putat id eſſe abſurdum. Neque ego de *vita* (propter maximam naturæ inclinationem ad eam conſeruandam) id aſſerere auderem. De fama verò placet mihi (vt dixi) ſententia Couarruuiæ & Soti.

Neque fundamentum contrariæ opinionis Caietani & Nauarri, eſt firmum. Nam quod Scriptura & Philoſophus & alij aiunt, famam comparatam cum externis bonis, eſſe inæſtimabilem, non ita debet intelligi, quaſi nulla bona externa poſſint vnquam tãti aut pluris

Digitized by Google

A æſtimari quàm aliqua fama;ſed quia fama eſt multo maius bonum tum naturâ ſua,tum etiam in particularibus caſibus ſeruata pari proportione in vtroque hoc ordine bonorum,id eſt,ſi non exigua fama cum maximis bonis externis comparetur, ſed mediocris cum mediocribus, aut magna cum magnis,vel parua cum paruis. Ac tunc quidem veriſſimum eſt quod affirmauit Caietanus non debere reſtitui bonũ inferioris ordinis eum iactura boni ſuperioris, in eadem ſcilicet proportione vtriuſque ordinis:neque aliud fortè voluit Caietanus.

Nam ſi proportio bonorum diuerſi ordinis ſit valde inæqualis,aut circumſtantiæ id exigant, poſſet bonum inferioris ordinis tãti vel pluris æſtimari atque bonum ordinis ſuperioris:ſicut manifeſtè patet,quãdo per actũ veræ iuſtitiæ commutatiuæ,reddentis æquale(iuxta humanam æſtimationem,quæ eſt huius iuſtitiæ menſura)
B reſtituitur per pecuniæ compenſationem fama ablata, imò etiam vita,vt docuimus p.5.Id quod Nauarrus minimè ſatis expedit.Nam quod ait ideò famam & vitam pecunia compenſari,quia aliter non poteſt,verum quidem eſt:non enim vitam ipſam poteſt homo,vt auferre, ita etiam reddere,neque quandoque famam:Sed tamen nobis ſatis eſt, quòd in his caſibus (in quibus nimirum aliter fieri non poteſt) compenſatio fit tamen verè per Iuſtitiam commutatiuam,atque per æqualitatem menſuratam humana æſtimatione.

Vnde ſi falſum eſt,(vt credo)quod Sotus putat, debere quandoque bona externa reſtitui,vita etiam poſtpoſita,non ideò falſum eſt,quia nequeant in vllo caſu tanti aut pluris fieri bona externa atq; alicui' vita(id enim falſum eſſe patet in compenſatione iuſta vitæ per pecu-
C niam) ſed quia vehementia inclinationis naturalis ad conſeruationem vitę propriæ,attenta etiam vilitate externorum bonorũ,obſtat,quo minus putandum ſit hominem obligari ad reſtituenda vlla eiuſmodi bona cum tanta difficultate,quanta eſt in exponenda vita propria. Et hactenus de quinta cauſa à reſtitutione excuſante.

SEXTA cauſa eſt, Conſueta humanæ vitæ *occupatio* in quibuſdam quotidiãis actionibus,ob quas reſtitutio aliquantiſper differatur ſine vllo notabili detrimento creditoris.Hinc enim fit vt debitor non teneatur à lecto ſurgere media nocte,vt reſtituat;neq; ob id intermittere prandium,aut Miſſæ ſacrũ,&c. quemadmodum Caietãus,& Sotus vbi ſuprà,& alij communiter rectè notant.Sed poteſt reſtitutio differri in opportunũ tempus.
D Nam tantiſper dum Debitor conſuetis eiuſmodi actionibus vacat,minimè rationabiliter inuitus caret re ſua creditor.

SEPTIMA Cauſa eſt, Compenſatio facta creditori per æquiualens aliquod commodum *idem ipſi creditori* collatum.Id quod dupliciter in propoſito poſſe fieri notatur peculiariter à Doctoribus.VNO modo,ſi debitor conferat creditori aliquod officium, nõ ſpirituale(cùm res temporalis ſine ſimonia compenſari per ſpirituale nequeat)ſed ſeculare,quod tantumdẽ aut plus ei valeat; iuxta ea quæ benè reſoluit Nauarrus in dicto ca. 17.n. 81.& 82. ALTERO modo ſi Debitor remittat creditori, æquale debitum, quo viciſſim Creditor eſſet debitori obſtrictus, vt docuit benè Ioan.Medina, q. 3. de Reſtit.
E cauſa 12.

Et quidem ſi de *conſenſu* creditoris id fiat,non eſt dubium quin rectè & iuſtè Debitor pro eo quod Creditori remittit,retineat id quod creditor ipſe debebat. Si autẽ id faciat Debitor creditore *inuito*, diſtinguendum eſt de rebus quas Debitor & Creditor ſibi mutuò debebant. Nam ſi erant *diuerſarum* naturarum, & eædem numero vel ſpecie reddendę erant,(vt,verbi gratia,equus,& pecunia) non ſatisfaciet in foro quidem *exteriori* Debitor remittendo creditori pecuniam quam is ei debebat, & equum retinendo;aut è contrario;vt notat Medina illic poſt Panormitanum in cap.Bona fides. Extr. de Depoſito. In foro autem *interiori* peccat quidem primò Debitor obtrudendo Creditori aliam rem pro ea quam creditor rationabiliter exigebat in eadẽ ſpecie vel numero,nec tenetur Creditor eam acceptare,ſed tamen ſi vltro tandem Creditor compenſationem talem acceptet, vidẽs quòd aliter recuperare *ſuum* non poteſt, aut alia ratione inductus;liber manebit Debitor ab obligatione aliter reſtituendi; Iuxta ea quæ de hoc benè reſoluit Medina,quæ ſic puto eſſe intelligenda.

Si autem res quam Debitor & Creditor viciſſim ſibi debebat,erant *eiuſdem* naturę)vt frumentum & frumentum,pecunia & pecunia) neque eædem numero erant reddendę,ſed eædem ſpecie;tum quidem in vtroque foro ſatisfaciet Debitor Creditori,remittẽdo ei ſuum debitum,eámque remiſſionem tenebitur Creditor pro ſolutione acceptare,nec poterit rationabiliter eam reiicere;vt iidem Doctores rectè definiũt.Nam planè id debitum remittere erit perinde atque ſoluere: niſi fortè Debitor citiùs debuiſſet Creditori ſoluere quàm Creditor illi, & inde damnum aliquod incurrat Creditor.Tunc enim oportebit hoc damnum illi reſarciri à Debitore, vt notauit quoque Ioann.Medina loco citato.

OCTAVA Cauſa eſt, Compenſatio item à Debitore facta Creditori,ſoluendo tantumdem non ipſi, ſed *alicui ipſius* Creditori,ita vt primus Creditor liber ab obligatione reſtituẽdi ſuo illi creditori maneat, vt poſt alios tradit Medina in d.q.3.cauſa 5.De qua cauſa ſimiliter iudicandum eſt,ſicut de cauſa præcedenti.Nam ſi id de Conſenſu primi Creditoris fiat, nõ eſt dubium quin iuſtè fiat.Si autem abſque illius cõſenſu,ſimiliter diſtinguẽdum eſt de rebus quas Debitor ſuo Creditori debebat, & hic rurſus creditor alteri Creditori ſuo. Nam ſi ſint naturæ *diuerſæ*,& proinde eædem reddẽdæ,peccabit quidem Debitor obtrudendo talem compenſationem Creditori ſuo, neque is tenebitur in vllo foro eam acceptare,ſi tamẽ denique acceptauerit,reſtitutio erit valida.Si autem res ſint *eiuſdem* ſpeciei,tenebitur creditor talem compenſationem acceptare , niſi inde aliquod damnum Creditor incurreret, quod eſſet ei commenſandum, ſicut in præcedenti cauſa diximus, & Medina quoque annotauit.

NONA Cauſa eſt,*Præſcriptio* rei legitima,hoc eſt, talis qualis debet eſſe ſecundum ſacros Canones,iuxta ea quæ ſuprà p. 5. tradidimus de legitimo modo præſcribendi.Hanc cauſam clarum eſt à Reſtitutione excuſare, vt notauit poſt alios Nauarrus in d. cap. 17. num 85. Nam per legitimam præſcriptionem trãſit res in dominiũ Debitoris,ac proinde is qui antea erat eius Dominus,minimè rationabiliter inuitus ea caret,ſiquidem deſiit eſſe dominus ipſius.

Præter has nouem cauſas ex parte DEBITORIS verè excuſantes à Reſtitutione , ſunt duæ aliæ, quæ ex parte item debitoris videri poſſent excuſare, & tamẽ reuera non excuſant. VNA eſt, Ingeſſus *Religionis.* Sed hanc cauſam non excuſare probat optimè Medina in d. q.3. cauſa 8. Nam ingreſſus Religionis non liberat ab obligatione præceptorum naturalium : ex quibus vnũ eſt de Reſtituendo. Quare qui Religionem ingreditur, ſoluere tenetur quod debet,ſi habet vnde,nec poteſt licitè dominio rerum ſuarum cedere per profeſſionem paupertatis,antequam ſoluat quod debet.

ALTERA Cauſa eſt *Ceſſio bonorum* qualis permittitur per Leges.ff.de Ceſſ.bonor.Et C.De iis,qui bonis ceſſerunt.Sed hæc cauſſa non liberat à Reſtitutione in foro quidem Conſcientiæ, niſi quatenus *inopia* alioqui liberaret etiam ſine tali ceſſione:atque adeò eos qui bonis cedunt non aliter in foro Conſcientiæ ea ceſſio liberat, niſi vt poſſint retinere inſtrumẽta ſuæ artis, & neceſſaria quotidiano victui , vt notat Nauarrus in d.capit. 17. num.86.& Medina in d. q. 3. cauſa 3. & Sotus lib.4.de Iuſt.q.7. artic. 4. & Couarr. lib. 2. Variarum Reſolut. cap.1.num.6.

Itaque tenebuntur tales in foro Conſcientiæ reſtituere

Digitized by Google

tuere totum, ſi poſtmodum venerint ad fortunam meliorem, vt iidem Auctores notant. Et patet l. 1. & l. Cùm & filij, & l. Is qui bonis, C. de iis qui bonis ceſſerunt. Ad quod etiam compellentur in foro exteriori, vt aſſerunt Sotus & Couar. locis citatis. Quod etiam oſtendit Couar. eſſe verũ, quando cum aliqua cæremonia ignominiæ, ceſſio illa bonorum fit. Neque etiam tunc (vt quidam falsò putarunt) redimitur per eiuſmodi ignominiam, tanquam per corporalem pœnam, obligatio ciuilis & naturalis ſoluendi creditoribus ſi quis poſſit, ſicut latiùs ibi aſſerit Couarruuias. Itaque ſufficiat annotaſſe illas alias nouem cauſas ex parte DEBITORIS à Reſtitutione excuſantes.

Ex parte autem CREDITORIS ſunt etiam (vt diximus) cauſæ duæ. PRIMA eſt *remiſſio* ſeu condonatio debiti liberè facta à Creditore, id, per ſe aut alios, rogante Debitore, aut etiam eo non rogante: modò ea condonatio fiat ab eo qui donare poſſit, & ſpontanea planè ſit, neque vlla ſit circumſtantia quæ arguat, coactè creditorem remittere, abſque voluntate nimirum transferendi dominium, ſed ſolùm animo non repetendi, propter aliquos reſpectus, metus aut reuerentiæ, &c. Quod totum ex rei circumſtantiis prudenter diiudicandum eſt, vt patet ex iis quæ de hac cauſa rectè tradunt Caietanus hic art. 6. Et in Summa, verbo Reſtitutio, cap. 6. Et Ioan. Medina quæſt. 3. de reb. reſtit. cauſa 2. Et Nauarrus in Man. cap. 17. num. 75. & ſeq. Qua in re, vt notauit Caietanus, & Nauarrus approbauit, credi poteſt (niſi quid aliud obſtet) creditori affirmanti ſe ſponte condonare: cùm nemo alius poſſit eſſe melior ſuæ voluntatis interpres quàm ipſemet, vt rectè inquit Caietanus.

Atque, vt ijdem Auctores contra nonnullos affirmãt, vt hæc cauſa excuſet à Reſtitutione, non eſt neceſſe vt Debitor priuſquam impetret condonationem, tradiderit aut obtulerit Creditori id quod debet, cùm abſque ea conditione poſſit Creditor liberè condonare. Neque etiam, Vt debitor excuſetur quidem per hanc condonationem à Reſtitutione, requiritur vt habeat animum ſoluendi, ſi Creditor nolit condonare: quamuis bene, vt excuſetur à peccato quod alioqui committeret, ſi haberet animum non ſoluendi, creditore non condonante: ſicut rectè Nauarrus explicauit.

SECVNDA cauſa ex parte item Creditoris excuſãs, eſt *damnum* ſpirituale aut corporale, quod Creditor incurſurus ſit, ſi ei tali tempore, vel loco, &c. reſtitutio fiat, vt docet D. Thom. hîc art. 5. ad 1. & ex communi doctrina tradit Nauarrus loco citato nu. 62. & 63. Hinc enim fit, vt furioſo non ſit reddendus gladius ne ſe aut alios lædat. Neque reſtituenda pecunia ei qui illa ad aliqua facinora in perniciem Reipublicæ, aut aliorum, aut ſuam, abuſurus eſt, vt explicat benè idem Auctor. Quod ipſum luculenter etiam docuit ſanctus AMBROSIVS lib. 1. de offic. cap. vlt. *Interdum*, inquit, *non eſt officium reddere quod acceperis. Vt ſi quis contra patriam opem barbaris ferens, pecuniam apertus hoſtis repoſcat: Aut, ſi furẽti reſtituas cùm ſeruare non queat: Si inſanienti gladium depoſitum nõ neges, quo ſe ille interimat; nónne ſolutiſ., contra officium eſt:* Hæc tamen cauſa, vt Nauarrus vbi ſupra rectè notat, tunc à Reſtitutione excuſare intelligenda eſt, quando ex retentione quoque rei alienæ non maiora aut paria incommoda ſequerentur.

Non eſt autem reputanda cauſa omnino excuſans à Reſtitutione ex parte Creditoris *incertitudo* Creditorũ: ſiquidem oportet tunc reſtituere pauperibus; vel in pios vſus rem conuertere, vt tradidimus p. 4.

Neque etiam eſt reputanda talis Cauſa *excommunicatio* (etiam nominatim) ipſius Creditoris, vt rectè probat Ioannes Maior, in 4. d. 15. q. 4. Et Syluester, verbo Excommunicatio 5. q. 12. Et Ioannes Medina q. 3. de Reb. reſtit. cauſa 9. Et Couar. Relect. in Reg. Peccatum, part. 1. num. 10. contra Adrianum in 4. in materia de

A Clauibus, & nõnullos Canoniſtas. Etenim præceptum reſtituẽdi & ſoluendi debita, cùm ſit naturale, maius eſt quàm præceptum humanum de non cõmunicando cum excommunicato, ac proinde præponderat, ſicut & præceptum de reddendo debito coniugali, à quo minimè quis excuſatur propter excommunicationem alterius Coniugis. Et accedit quòd poteſt etiam ſolutio fieri per alium, abſque communicatione cum excommunicato.

Neque obſtat quod in cap. Nos ſanctorum, & cap. Iuratos 16. q. 5. & cap. vlt. de Hæreticis, ſubditi abſoluantur à Iuramẽto fidelitatis debitæ & promiſſæ ei Domino, qui poſtea incidit in excommunicationem. Ratio enim huius eſt, quia priuãtur tales per Excommunicationem poteſtate imperandi ſubditis, atque adeò ij etiã liberantur ab obligatione parendi. Non autem priuan-
B tur excommunicati iure naturali iuſtitiæ, quod habent ad ea quæ ipſis debentur: & proinde neque ij qui eis debent, liberantur ab obligatione ſoluendi, vt optimè reſpondit Medina loco citato.

Neque obſtat etiam, quòd in cap. Intelligimus, de iudiciis, prohibetur actio in Iudicio cum excõmunicato. Nam loquimur hic in foro conſcientiæ. Et deinde neque in foro externo eſt praxi receptum, quod ſtatuitur in eo capite, vt annotauit Couarr. vbi ſuprà. Quare ſufficiat numeraſſe alias illas tãtùm duas cauſſas excuſantes ex parte CREDITORIS.

Ex parte etiã ipſius REI alienæ, eſt vna cauſſa excuſans à Reſtitutione: nimirùm interitus rei alienæ ſine culpa & mora eius, qui eam apud ſe habebat, & debebat determinatè illam eandem numero reſtituere. Nam ipſi Domino tũc res perit, & ideò nõ poteſt rationabiliter
C inuitus eſſe, quòd ei non reſtituatur; Vt ex communi doctrina tradit Medina in dicta q. 3. cauſſa 6. Et Nauarr. in illo c. 17. n. 80. Si autem culpâ tua res periit, aut fuiſti in mora (quia ſcilicet ex delicto rẽ acquiſiuiſti, aut præteriit tẽpus ſoluendi, aſſignatũ in contractu) reſtituere teneberis. Nam tunc pro tempore aliquo fuit rei Dominus per tuam iniuſtam retentionem in re ſua damnificatus: niſi fortè res erat ſimiliter peritura priùs in poteſtate Domini, vt Nauarrus notat. Item quoque teneberis reſtituere, ſi non *determinatè*, illam rem quæ periit (quantumuis à te ſolutioni deſtinatam) ſed *in genere* aliquam illius ſpeciei: vt equum aliquem vel bouem, &c. reddere debebas; ſicut rectè tradunt iidem Auctores.

Ex parte denique publicæ POTESTATIS ſunt item
D cauſſæ tres à reſtitutione excuſantes (vt initio dicebamus.) PRIMA eſt auctoritas publicæ poteſtatis *ipſo iure* aliquid in aliquo caſu & certis conditionibus attribuẽtis alicui (vt in Præſcriptionibus, v. g.) non autem ſolùm impunè permittentis poſſeſſionem rei, ſicut optimè annotauit Medina in dicta q. 3. cauſſa 7. Vnde fit, vt quamuis Leges permittant in cõtractibus deceptionem, quæ *vltra* dimidium iuſti pretij non ſit, vt patet l. Item ſi pretio. §. finali, ff Locati) tamen debeat in foro Conſcientiæ reſtituere is, qui alterum *infrà* dimidium quoque iuſti pretij deceperit: vt videbimus infrà in q. 20. de Emptione & Venditione.

SECVNDA cauſſa ex eodem capite eſt item auctoritas publicæ poteſtatis *per ſententiam iudicialem* alicui
E rem iuſtè adiudicans. Quod quando & quomodo fiat, explicauimus ſuprà in hac ipſa diſputatione, qu. 4. p. 2. conuenienter iis etiam quæ bene de hoc ipſo diſſerit Medina in dicta q. 3. cauſſa 7.

TERTIA Cauſſa ex eodem capite eſt auctoritas item publicæ poteſtatis, non qualiſcunque, ſed *ſummæ Eccleſiaſticæ*; cùm ſcilicet ſummus Põtifex iuſtâ de cauſſa per bullam *compoſitionis* (vt vocant) remittit alicui partem aliquam bonorum incertorum reſtituendorum: modò in pios Eccleſiæ vſus contribuat certam aliquam eorum partem; iuxta ea quæ de hac re rectè tradunt Ioannes Medina in d. q. 3. q. 11. Et Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 7. art. 1. ad 3. Et Nauarr. in Man. cap. 17. n. 93.

Nam

Digitized by Google

Nam cùm Summo Pontifici cõpetat diſpenſatio bonorum,quæ in pios vſus Eccleſiæ aut Pauperum erogãda ſunt; poterit in Eccleſiæ vtilitatem ita de illis ſtatuere, vt potiùs aliqua certa ipſorum *pars* in Eccleſiæ vſus ſtatim & certò cedat, quàm nunquam, vel certè tardè *tota* Summa. Et idem poſſet per ſimilem compoſitionẽ ſtatuere de fructibus beneficiorum malè impenſis,ſi vera ſit ſententia Nauarri, & quorundam aliorum, qui eiuſmodi fructus putant debere reſtitui pauperibus.Sed vtrùm vera ſit ea opinio nec ne, diſputabimus infrà ſuo loco in materia de Statibus.

Habemus igitur(vt initio dixi) QVINDECIM cauſſas excuſantes à Reſtitutione vel ſtatim, vel omnino faciẽda, pro vt ipſæ cauſſæ ad tempus vel perpetuò durauerint:Quarum nouem ſumuntur ex parte DEBITORIS: Duæ ex parte CREDITORIS; Vna ex parte ipſius REI ALIENÆ: Tres ex parte publicæ POTESTATIS, vt hactenus vidimus.

Ex his cauſſis ſi nulla Debitori ſuffragatur, compellendus eſt à Confeſſario, vt ſtatim reſtituat. Imò etiam arbitrantur Antoninus 2.p.tit.2.cap.8.& Caietanus in Summa verbo Reſtitutio,ca.6.non illum abſoluendum priùs quàm re ipſa reſtituat, ſi in alia confeſſione abſolutus reſtituere iã ſemel neglexerit. *Dicenti enim*(inquit Caietanus) *hac vice Pater reſtituam verè, Reſponderi debet, Credo tibi:& propterea modo in iſta bona diſpoſitione vade ad reſtituendum,& poſtea abſolueris. Debet enim Cõfeſſarius credere pœnitenti pro ſe & contra ſe: ſed tamẽ cum hoc debet etiam cauere ne mora pariat delictum,ſicut aliàs peperit.*

Quod quidem Antonini & Caietani præceptum, ſaluberrimum eſt, & ordinariè ſeruandum. Si tamen in aliquo caſu aliud ſuaderent loci,temporis,perſonarum circumſtantiæ,poſſet Confeſſarius ſecundò etiã & fortè ſæpius contentus eſſe iterato pœnitentis propoſito reſtituendi,illúmque abſoluere,vt annotauit Nauarrus cap.17.in dicto c.17.nu.59. Quandoquidem DEVS etiã eſt illo propoſito contentus,vt hominem in gratiam recipiat,& circumſtantiæ tunc facerent, vt non teneatur in tali caſu Confeſſarius præſeruare pœnitentem à recidiua per illud quoque medium negandi abſolutionem illi,donec reſtituat.

PVNCTVM OCTAVVM.

Vbi ſit reſtituendum.

D.Thomas artic.5.ad3.

QVOD attinet ad locum vbi Reſtitutio facienda eſt,duæ quædam REGVLÆ quas ex cõmmuni Doctorum ſententia colligo, obſeruandæ ſunt,ex quarum norma oportet definiri caſus particulares,de quibus circa hoc dubitabitur.

PRIMA regula: Debitor ibi tenetur rem reſtituere, vbi ſufficiet & erit neceſſarium ad hoc,vt Creditor rem ſuam recuperet abſque vllo ſuo damno; dummodo neque ipſe Debitor vllum inde in rebus propriis abſque ſua culpa damnum patiatur. Patet hæc Regula ex ipſa ratione & fine Reſtitutionis:Nam reſtituere eſt,Creditorem iteratò in poſſeſſione rei ſuæ(aut illi æquiualẽtis) ſtatuere, quod vtique debet fieri abſque illius damno, ne alioqui per ipſam Reſtitutionem,quæ eſt actus Iuſtitiæ,peccetur contra Iuſtitiam.

Item patet eadem Regula ex iis quę de loco Reſtitutionis cõſentienter Doctores tradunt,vt eſt videre apud D.Thomam,& Caietanum hic art.5.ad 3.& in Summa, V.Reſtitutio.c.5.& Sotum lib.4.de Iuſtit.q.7.art.1. ad 3.& Medinam,quæſt.2.de Reſtit.dub.3.& Nauarrum in Man.ca.17.nu.42.& 43.& Couar. Relect. in Reg.Peccatum,parte 1.num.9.& paſſim alios.

Quod autem(vt addidimus in Regula) non teneatur Debitor ibi reſtituere,vbi ſi reſtituat, patietur ipſe abſque vlla ſua culpa damnum in rebus propriis;Patet etiã ex communi doctrina eorundem Auctorum: Itémque

A ex ipſa ratione reſtitutionis. Nam per eam non tenetur Debitor plus facere quàm neceſſe ſit ad iuſtam & æqualem ſatisfactionem Creditoris. Non eſt autem ad hunc finem neceſſe pati damnum in rebus propriis ſine culpa,per quam Debitor fecerit iniuriam aliquam Creditori,compenſandam meritò cum tali damno.

SECVNDA Regula. Quando propter abſentiam Creditoris,vel ob alias circumſtantias non poteſt Debitor abſque iniuſto ſuo vel Creditoris damno rem alicui reſtituere,non tenebitur tunc id facere, ſed poterit monere Creditorem,vt videat, velit ne ſibi rem in tali loco reſtitui cum tali ſuo damno; vel etiam poterit in tuto res deponi,vt opportunè poſtea & ſine damno reddatur ſignificando id Domino,iuxta doctrinam D.Thomæ hic art.5.ad 3.

B Ratio huius Regulæ eſt,quia non poteſt rei Dominus rationabiliter ægrè ferre ſi ad vitandum ipſius & Debitoris damnum, in aliquo loco res non reſtituatur, ſed exſpectetur aut voluntas Domini, aut opportunitas id faciendi commodiùs.

Porro ex his Regulis facilè poterunt diiudicari particulares caſus circa hoc dubij. Ex prima enim Regula ſequitur PRIMO, Eum qui ratione *ſolius rei*,& non ratione iniuſtæ acceptionis aut retentionis, obnoxius eſt reſtitutioni, abundè ſatisfacturum ſi rem reſtituat in loco, eam iuſtè & bona fide accepit,aut in quo ſe ſoluturum ex pacto ſeu contractu promiſit: aut in quem nõ fraude & dolo, ſed more conſueto ob ſuam vtilitatem ſe contulit: nec tenetur rem cum ſuo ſumptu alibi, vbi Dominus eſt, reddere; vt patet ex iis quæ rectè Caietanus,Sotus,Nauarrus & Couarruuias definiunt locis citatis. C Nam alioqui damnum ſine ſua culpa pateretur Debitor in rebus propriis,ad quod minimè tenetur, vt patet ex eadem prima regula.

SECVNDO, Ex eadem Regula conſequitur,eum qui ratione *iniuſtæ acceptionis* vel retentionis, & moræ, obnoxius eſt reſtitutioni, teneri omnino etiam cum ſuo damno & ſumptibus rem reſtituere,vbi Domino æquè commoda ſit atque in loco vbi eſt iniuſtè accepta, ſeu iniuſtè non reddita: Ac proinde tenetur eam in eodem loco reddere, vel in alio ad quam Dominus erat illam tranſlaturus; vt patet ex eorundem Auctorum doctrina.

Ratio eſt; Nam vt ſingulariter annotauit vbi ſuprà Caietanus, ipſe Debitor iniuſtè rem accipiendo, aut re- D tinendo,iniuria & damno affecit alterum non ſolùm in re ſua,ſed etiam in incommoditate quam patitur,nõ habendo eam in promptu in eo loco vbi eſt. Quam iniuriã & incommodum ex hac parte tenetur Debitor reſarcire,ſuo ſumptu quoque rem deferendo in eum locũ vbi Creditori commodum eſt.

Sed ſunt tamen circa hoc ipſum hîc duo annotanda, VNVM eſt, debere quidem Debitorem id facere cum quocunque ſuo damno,etiam ſi oporteat eum in vectura plus expẽdere quàm res valeat,vt rectè aſſerit Caietanus art.5.contra Scotum,& Richardum in 4. diſt. 15. dummodo tamẽ attento ſtatu alioqui honeſto Debitoris non patiatur is propterea detrimentum graue,atque adeò maius quàm Creditor,ſi reſtitutio differatur;nam tunc excuſaretur Debitor ſuperſedendo à tam damnoſa E reſtitutione; iuxta ea quæ p.præcedenti tradidimus in quarta cauſa à reſtitutione ex parte debitoris excuſante,circa finem.

ALTERVM eſt, Si Creditor non ſine ſumptu erat ad alium locum rem ſuam tranſlaturus,& Debitor qui eam iniquè occupauit,aut retinuit, in eundem locum ſumptibus ſuis Domino deferri curet, poſſe tunc debitorem tantum ex ſuis ſumptibus deducere & exigere à Domino,quãtum is erat expenſurus in re ſua eò tranſferenda;ſeu (quod eòdem recidit) non teneri Debitorem tunc in re eò transferenda, expendere illud quod Dominus erat expenſurus: vt rectè ſentiunt Medina

Digitized by Google

quæſt. 2. de Reſtit. dub. 3. & Couarr. in dicta Relect. part. 1. num. 9. Ratio eſt, quia tunc Debitor non damnificat Dominum in eo ſumptu; ſiquidem alioqui is erat eum facturus. Secus, ſi Dominus rei abſque ſumptu peculiari erat rem ſuam eò tranſlaturus, vt rectè notauit Medina. Ac per hoc poterunt ſimilia diiudicari.

PVNCTVM NONVM.

Quomodo ſit reſtituendum.

Ad artic. 5. vel 6. D. Thomæ.

MODVS in reſtituẽdo is adhibendus eſt, qui ſpectata conditione ipſius rei, ſatis ſit vt aptè & conuenienter in Domini poteſtatem res veniat. Hinc ſequitur PRIMO Nihil intereſſe Vtrùm per ſe vel aliũ quis reſtituat; cùm vtrouis modo poſſit res reddi Domino, vt etiam colligi poteſt ex c. Qui per aliũ, de Reg. Iur. in 6.

SECVNDO inde ſequitur, ordinariè quidem loquẽdo eum qui ob incertitudinem debitorum debet reſtituere pauperibus, poſſe id facere per ſe abſque opera Epiſcopi vel Confeſſarij; vt ex communi ſententia rectè contra nonnullos reſoluit Nauarrus in Man. ca. 17. n. 92. neque etiam poſſe Epiſcopũ alicui prohibere, ne per ſe abſque conſilio ſuo faciat; vt rectè idẽ Auctor ſenſit. Quod idẽ tradit Summa Angelica, Verbo Reſtitutio 2. §. 14. Et Roſella ibid. §. 2. Et Piſana, Verbo Reſtitut. 6. Et Gabriel in 4. diſt. 15. q. 2. & alij. Ratio eſt: Nam poteſt ſatis ſupérque aptè eiuſmodi reſtitutio, ſine conſilio Epiſcopi & Confeſſarij fieri: & qui eam facere debet, non ad amplius quam ad aptè reſtituendum tenetur.

Diximus autem *ordinariè quidem, &c.* Nam vt idẽ Nauarrus ibi notat, quatuor in caſibus ex cõmuni Doctorũ ſententia ius habet Epiſcopus, vt ex eius arbitrio fiat eiuſmodi reſtitutio. *Primò* cùm is, qui reſtituere pauperibus debebat, moritur abſque hærede & exequutore. *Secundò*, Quando talis non vult reſtituere, ac ob id poteſt iure procedi contra illum. *Tertiò*, Quando talis non rectè diſtribuit pauperibus: quorum proinde cauſa poteſt meritò tunc ab Epiſcopo ſuſcipi, tãquam ab eorum Patre. *Quartò*, Quando talis fuit manifeſtus vſurarius & condit teſtamentum, aut eſt iam mortuus; vt patet ex capitulo, Quanquam de Vſuris, in ſexto.

Poteſt etiam certas ob cauſas Epiſcopus prohibere Confeſſarium, ne abſque conſilio ſuo abſoluat eum, qui eiuſmodi bona nondum reſtituit, atque eorum abſolutionem ſibi reſeruare; vt aſſerit Nauarrus loco citato: Siquidem id pertinere videtur ad quoddam ſpirituale regimen animarum quod Epiſcopo competit.

TERTIO, ex eodem fundamẽto apparet, quando res ex occulto crimine eſt reſtituenda, occultè etiam reſtitutionem debere fieri per aliquem aliũ, ne temerè alioqui diffametur perſona; Vt Caietanus in Summa, Verbo Reſtitutio, c. 7. annotauit, & Nauarrus loco citato. Qui etiam addunt eſſe quoque quendam modum reſtitutionis ſufficientem, ſi quis à Domino res petat & impetret condonationem, iuxta ea quæ de hoc tradidimus punct. 7. in cauſa prima excuſante ex parte Creditoris à Reſtitutione. Quanquam mihi quidem talis non tam videtur reſtituere, quàm liberare ſe à reſtitutione; ſed ſatisfacit tamen aliquo modo per hoc ipſum, quòd remiſſionem petit & impetrat. De modo autem reſtituendi famam (quod illic tradit Caietanus) diximus opportuno loco, ſuprà punct. 5.

PVNCTVM DECIMVM.

Quo ordine ſit reſtituendum.

Ad artic. 5. D. Thomæ.

SI Debitor habeat in bonis tantum quantum ſufficiat ad ſatisfaciendum omnibus Creditoribus, non opus eſt vti aliquo certo ordine in reſtituendo, ſed arbitratu ſuo poterit, cui voluerit, priùs ſoluere.

Quando autem bona Debitoribus non ſufficiunt, ordo certus eſt in ſoluendo ſeu reſtituendo ſeruandus, idq; partim iure ipſo *naturæ*, partim iure *municipali*, ſeu particulari (ſi quod alicubi certum ordinem in hoc præſcribat, modò non repugnet Iuri naturæ;) partim iure *Ciuili* communi; partim decreto *Iudicis* conuenienter iuri & æquitati de hoc pronunciantis in caſu, qui non ſit expreſsè determinatus à iure; partim etiam *Iudicio* prudẽtis viri, ſi nec Iudex adiri poſſit, & circumſtantiæ requirant celerem reſtitutionem, & iudicio prudentis viri videatur in aliquo particulari caſu eſſe priùs huic ſoluendum, quàm illi, iure naturali.

Sed ſtatuamus in ſpecie de hac re aliquot pronunciata. PRIMO quidem iure naturali prius ſoluenda ſunt debita *certa* (id eſt, quę certis Creditoribus debentur) quàm incerta. Ita ex communi doctrina notant Sylueſter, Verbo Reſtitutio. 6. q. 5. Et Caietanus in Summa eodẽ Verbo, c. 8. Et Ioannes Medina q. 2. de Reſtit. dub. 5. & Nauarrus in Manuali, c. 17. n. 49. poſt Baldum in l. Pro Debito. C. de bon. Auctor. iur. poſſid.

Ratio eſt; nam ſi debita certa nõ ſoluantur, damnum incurrunt perſonæ determinatæ; non autem, ſi incerta non ſoluantur: quandoquidem incerta poſſunt indifferenter dari vel Eccleſiæ, ad pios vſus, vel pauperibus; iuxta ea quæ tradidimus puncto 4. Et ita, ſi dentur Eccleſiæ, Pauperes non poſſunt id ægrè ferre, neque cõtra Eccleſia, ſi dentur Pauperibus: neque hi aut illi Pauperes, ſi non ipſis, ſed aliis potiùs dentur. Si autem debita certa non ſoluantur ſuis certis Creditoribus, poſſunt illi determinatè id ægrè ferre. Quare debita hæc certa, multò magis debita ſunt quàm incerta, & ideo priùs ſũt ſoluenda: etiam ſi ad eorũ ſolutionem oporteat ex toto vel ex parte inſumere ea quæ incertis Creditoribus debebantur. Nam verè tunc debita incerta ſunt obnoxia ſolutioni, quæ fieri debet Creditoribus certis.

Quocirca optimè admonet vbi ſuprà Caietanus, manifeſtam facere iniuriam certis ſuis Creditoribus Debitorem eum, qui cùm multa partim certis, partim incertis Creditoribus debeat, & non ſit ſoluendo omnibus, procurat ſibi remiſſionem incertorum per *compoſitionem* cum Pontifice, & ea tanquam propria retinens, de reliquo tantũmodo ſoluit, quantum poteſt certis Creditoribus. Defraudat enim eos iniquè integra ſolutione, cui etiam illa alia debita incerta erãt obnoxia, vt diximus. Vnde meritò ait Caietanus iis qui tales compẽſationes procurant, dicendũ eſſe; *Nolite errare, Deus non irridetur.*

Secus autem, ſi debitum aliquod incertum continetur aliqua tali re, quæ eadem numero reſtituẽda ſit (iuxta ea quæ ſtatim dicemus) vt calice, v. g. vel aliqua re ſimili. Nam talis res cùm nunquam fuerit in dominio Debitoris, non eſt obnoxia ſolutioni aliorum debitorũ certorum: atque adeò poteſt priùs conferri Chriſto (vt ait Caietanus) conferendo eam in pios vſus Eccleſiæ vel Pauperum, etiam ſi de reliquo non poſſit integrè ſatisfieri certis Creditoribus.

SECVNDO. Ex debitis certis illa iure naturæ ſunt priùs reſtituenda *ſi extant*, quorum dominium manſit ſemper penes Creditorem, & quæ ideo fuerunt reſtituẽda eadem numero. Vt Depoſita, Pignora, Commodata, &c. vt iidem Auctores notant: Nam ſi de iis ſolueretur aliis Creditoribus, ſolueretur illis de alieno, quod conſtat iniuſtum eſſe.

TERTIO. Ex debitis certis quæ *non extant*, nec ſunt ſoluenda eadem numero, illa etiam iure ſaltem Ciuili ſunt priùs ſoluenda, quæ peculiariter vocantur debita *realia*, propterea quòd eorum ſolutioni ſunt obnoxia & obligata aliqua determinata bona Debitoris, per

expreſſam

A expreſſam hypothecam aut impignorationem; aut propterea quòd rei pretium nondum fuiſſet à debitore ſolutum:& ideò res manſerit peculiariter obnoxia ſolutioni,licèt in dominium debitoris tranſierit. Iuxta ea quæ de his tradunt Ioannes Medina, quæſt.2. de Reſtitutio.dub.5.dicto tertio, & Caietanus & Nauarrus vbi ſuprà,conuenienter legi 2. ff. Quibus cauſ. pignor. vel hypothec.tacitè contrahantur.

Huiuſmodi namque *Realia debita*, ſtrictiùs ſunt debita,quàm alia quæ vocantur *perſonalia* tantùm, quorum ſcilicet ſolutioni ſeu reſtitutioni nulla res debitoris determinatè & peculiariter eſt obnoxia,ſed in primis quidem ſola debitoris perſona,& non niſi conſequẽter,& indeterminatè eius res. Propter quam rationem mihi videtur hic ordo(vt ſcilicet debita *realia* priùs ſoluantur) eſſe etiam iuris naturalis,ſaltem ſuppoſita, & in ſuo vigore durante diſpoſitione Iuris ciuilis; quod tamen poteſt ob iuſtas cauſas alicubi circa hoc eneruari per ius municipale,vt ſatis Caietanus indicauit.

B QVARTO.Ex debitis certis non realibus,ſed *perſonalibus*,illa iure naturæ videntur priùs ſoluenda, quæ fuerunt contracta ex iuſto *contractu*, quàm quæ ex delicto: vt ſentiunt Caietanus vbi ſuprà,& Nauarrus in dicto c. 19. n. 52. quidquid contra ſenſerit Medina vbi ſuprà. Nam illa quæ ſunt debita ex contractu,ſunt ſimpliciter magis debita hoc ipſo quòd creditor dedit æquiualens ea intentione vt ſibi ex Iuſtitia tantumdem redderetur. Quæ conſideratio præponderat aliis conſiderationibus Medinæ. Limitant autem hanc ſententiam Caietanus & Nauarrus, vt non procedat etiam de contractu, per quem,qui ex delicto debebat(vt vſurarius)fuerit factus pauperior ad reſtituendum.

C QVINTO.Ex debitis perſonalibus *citra delictum* contractis iure Ciuili ſunt prius ſoluenda ea quæ vocantur *priuilegiata*; vt dos vxoris,& quæ fiſco debentur: vt notat Sylueſter, verbo Reſtitutio 6. q.5. Et Nauarrus vbi ſuprà n. 50. & alij.Nam huiuſmodi Creditores præponuntur aliis non habentibus expreſſas hypothecas, etiã ſi habeãt tacitas,vt patet ex l.Aſſiduis C.qui pot.in pig. hab. Et l. Quamuis. de Priuileg. fiſci. Et explicat fusè Sylueſter.

SEXTO.Ex debitis perſonalibus *non priuilegiatis* priùs iure Ciuili ſoluenda ſunt *tacitè hypothecata*,& deinde quę ſunt contracta titulo *Depoſiti*(cùm iam res depoſita non extat aut non eſt reddenda eadem numero ſed ſpecie;vt depoſita pecunia,&c.)vt notant Sylueſter & Nauarrus vbi ſuprà,niſi potius fuerit mutuum quàm depoſitum; vt ſi pecunia fuit expoſita ad negociationem,ſicut notat Nauarrus.

SEPTIMO.In vnoquoq; genere prædictorum omniũ debitorum,& quorumcumque aliorum, quæ inter ſe ſint eiuſdem rationis,ea ſunt priùs ſoluenda, quæ ſunt *antiquiora*.Nam vt habet Regula Iuris;*Qui prior eſt tempore,potior eſt iure*. Ex qua Regula hoc ipſum confirmant Sylueſter.& Medina vbi ſuprà, & alij communiter: idque meritò. Nam quò diutius debitor caruit *ſuo*, eò id illi ſtrictiùs debetur, ac proinde debitũ antiquius priùs eſt ſoluendum.

OCTAVO.Quod attinet ad debita *ex delicto* contracta,non mihi diſplicet quod vbi ſuprà cenſuit Medina ex illis ea priùs debere ſolui,quæ ex *grauiori* delicto debentur. Vt,quæ debentur ex violẽta rapina, priùs quàm quæ debentur ex furto,&c. Nam quo iniquius ab aliquo res extorta fuit, eo magis inuitus caret re ſua, ac proinde ſtrictiùs illi res debetur. Inter illa autem quæ ex delicto eiuſdem ſpeciei debentur,illa priùs ſunt ſoluenda quæ fuerint antiquiora,vt patet ex dictis in præcedenti Pronunciato. Non improbo etiam quod Nauarrus num.52.cenſet, cæteris paribus ei eſſe priùs ſoluendum qui in exigendo debito fuit aliis diligentior:ſiquidem eo ipſo videtur illi ſtrictiùs deberi.

Porrò hæc omnia intelligenda ſunt ſalua in primis obligatione præcepti naturalis & diuini de *ordine Charitatis*,vt rectè indicauit Medina.Nam ſi in particularibus caſibus cætera adeò ſint diſparia (nẽpe neceſſitas creditoris,&c.)vt ex obligatione Charitatis,(iuxta ea, quæ diſp.3.q.4.tradidimus) teneatur etiam debitor ſuccurrere potiùs huic creditori quàm illi; etiam tenebitur (in foro quidem Conſcientiæ) illi potius ſoluere; tanquam imperãte nimirum in tali caſu charitate Iuſtitiæ, non obſtantibus iis quæ dicta ſunt in præcedentibus pronunciatis;excepto tamen ſecundo, ſiquidem neque charitas(extra caſum quidem extremæ neceſſitatis) requirit vt ſuccurratur neceſſitati proximi de alieno.

Item intelligenda prædicta ſunt,ſaluis receptis locorum conſuetudinibus & iuribus peculiaribus,quæ iuri tamen naturæ non repugnent; vt facerent ſi quid ſtatuerent contra primum ſaltem & ſecundũ pronunciatũ.

Denique notetur,prædictum ordinem in reſtituendo non modò in foro extremo,ſed etiam Conſcientiæ, eſſe adhibendum;iuxta Sylueſtrum vbi ſuprà q. 7. & Nauarrum,n.52.poſt plures alios. Poterit tamen quis, vt iidem notant,per probabilem ignorantiã iuris aut facti à peccato in hoc excuſari.Et hactenus de Reſtitutione.

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Acceptione perſonarum.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 63.

De hac materia diſputant aliqui Doctores Scholaſtici in 4.d.15.& Summiſtæ,verbo, Acceptio perſonarum, & verbo,Dignitas,& Dominicus Sotus lib.3.de iuſtitia & iure,quæſt.vltima. Poteſt etiam videri Abulenſis ſuper 22.cap.Matthæi à quæſt.108.perplures quæſtiones. Sunt autem explicanda quatuor. PRIMO, *Quid ſit Acceptio perſonarum,& quale peccatum.* SECVNDO, *An habeat locum in diſtributione officiorum & dignitatum.* TERTIO, *An etiam in Exhibitione reuerentiæ & honoris.* QVARTO, *An etiam in Iudicum ſententiis.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Acceptio perſonarum & quale peccatum.

D. Thomas artic. 1.

TRES hac de re veriſſimas & indubitatas aſſertiones ponemus ex ſententia D. Th. & aliorum omnium Doctorum. PRIMA eſt, Acce- D ptio perſonarum in eo conſiſtit vt quis in diſtributione bonorũ communium non attendat ad eam conditionem perſonæ,quæ faciat eam dignam bono, quod per talem

Digitized by Google

diſtributionem confertur:ſed aliquid aliud. Vt ſi quis, v.g. promoueat aliquem ad Doctoratum, non quia doctus ſit, ſed quia eſt diues, vel quia eſt ipſi ſanguine coniunctus. Probatur: quia tunc cenſetur illud bonum tribui perſonæ, vt perſona eſt, & non vt digna eſt; quandoquidem eæ conditiones perſonæ attenduntur, quæ non pertinent ad dignitatem, reſpectu illius boni quod confertur:& propterea dicitur accipi perſona.

Secunda aſſertio. Pro diuerſitate bonorum diſtribuendorum contingit vt attendere vnam & eandem conditionem perſonæ, quandoque ſit acceptio perſonæ, & quandoque non ſit. Vt, v.g. ſi conſanguinitas attendatur in diſtributione *hæreditatis*, non erit acceptio perſonæ: ſi autem præcipuè attendatur in diſtributione beneficiorum *Eccleſiaſticorum*, erit acceptio perſonæ.

Tertia aſſertio. Acceptio perſonæ eſt peccatum contrarium Iuſtitiæ diſtributiuæ. Quia iuſtitiæ diſtributiuæ munus eſt communia bona diſtribuere ſecundùm dignitatem perſonarum, cuius contrarium fit, cùm accipitur perſona.

Intelligetur autem & confirmabitur facilè tota hæc doctrina, ſi meminerimus quod ſuprà quæſt. 5. diſputatum eſt de Iuſtitia diſtributiua: nempe hoc eſſe munus eius proprium bona communia cuiuſque Communitatis ita in partes eius communitatis diſtribuere, vt intelligi poſſit rectè tota communitas ſe habere ad quamlibet eius partem, & ipſas partes inter ſe exæquari ſecundùm Geometricam proportionem, ex ſententia Philoſophi, 5. Ethic.

Fiet autem hoc in propoſito, ſi quo maior fuerit aptitudo & dignitas in vna parte cõmunitatis, quàm in alia, ad recipiendum aliquid bonorum communium, tanto plus ex illis bonis communibus illi parti obueniat, quàm alteri. Sicut etiam videmus in communitate corporis naturalis, tunc rectè ſe habere totum corpus ad quamlibet partem, quando tanto plus virtutis & alimenti vni parti contingit quàm alteri, quanto plus vna pars naturâ ſua exigit quàm altera, atque adeò quanto plus ei naturaliter debetur.

Quando igitur ille qui diſtribuit bona communitatis alicuius, perturbat hunc ordinem, ita diſtribuens bona communia, vt non habeat rationem dignitatis perſonarum reſpectu huius vel illius boni diſtribuendi, ſed neget perſonæ dignæ bonum ei debitum, vel abſolutè, vel ſecundùm hanc vel illam quantitatem, & illud conferat alteri perſonæ propter aliquam conditionem, ad rem non facientem, vel minùs facientem, tunc *accipit* perſonam, id eſt, attendit in perſona, quod non debebat attendere.

Ex hoc facilè intelligitur, Acceptionem perſonarum in eo conſiſtere in quo docuimus, ex ſententia D. Thomæ in prima & ſecunda aſſertione, & eam omnino eſſe peccatum cõtrarium Iuſtitiæ diſtributiuæ, vt docuimus in aſſertione tertia. Et quidem eſſe peccatum, certum eſt ſecundùm fidem. Prohibetur enim in ſacris literis *acceptio* perſonarum. Leuit. 19. *Non cõſideres perſonam pauperis.* Et Deut. 1. *Nulla erit diſtantia perſonarum, neque accipietis cuiuſcunque perſonam.* Et cap. 16. *Non accipietis perſonam.* Et cap. 42. Eccleſiaſt. *Ne accipias perſonam, vt delinquas.* Eſt etiam hoc vitium contra rationem naturalem, vt ex dictis patet. Itaque eſt peccatum; & quidem mortale ex ſuo genere, quale eſt omne peccatum contra iuſtitiam, vt docet S. Thomas ſuprà quæſt. 59. articul. 4. poteſt tamen ratione paruitatis materiæ eſſe tantùm veniale.

Quin etiam huius quidem vitij grauitatem ſatis declarant antiquorum Philoſophorum ſiue inſtituta, ſiue exempla. De Areopagitis narrat Lucianus, idcirco illos noctu in tenebris iudicare ſuiſſe ſolitos, ne ad dicentes, ſed ad ea ſolùm quæ dicerentur, reſpicere poſſent. Et Ariſtoteles ideò vel maximè eoſdem commendat, quòd illam partem Rhetoricæ, quæ ad commouendos affectus

A valet, atque ad hoc crimẽ impellere poſſet, penitus eiecerint. Et de Socrate illud ad æquitatem ipſius pertinẽs fertur, quòd neq; vxorem, neque filios in iudicium ſecũ venire voluit, cùm ad id vocaretur, ne Iudices nimia miſeratione allicere velle videretur. Quare autẽ hoc vitium *Acceptio* perſonarũ nominetur, nõ eſt ſollicitè inquirẽdum, cùm res intelligitur: ſatis eſt, Doctorum ſacrorum & Theologorum vſum obtinuiſſe, vt ita appelletur.

Porrò, vt in caſibus particularibus diſcerni poſſit, cõmittatur necne peccatum Acceptionis perſonarũ, pro Regula habendum eſt id quod ex dictis conſequitur: nempe duo requiri vt in diſtributione aliquorum bonorum, peccatum Acceptionis perſonarum committatur. Vnum eſt, vt bona quæ diſtribuuntur, ſint verè bo-
B na *communitatis*; cuius ij quibus diſtribuuntur, ſint partes; non autem ſint bona alicuius particularis perſonæ: hoc eſt, vt ſint bona, quibus nulla determinata perſona poſſit vti in ſuam vtilitatem, ſed tantùm ſint commiſſa gubernatori communitatis, vt ea fideliter diſpenſet. Nam ſi eſſent bona propria perſonæ alicuius; conferendo ea indignis, minúſve dignis, poſſet quidem ea perſona peccare contra liberalitatem; quia videlicet non donaret, quibus deberet, vel etiam contra iuſtitiam commutatiuam, ſi ex tali donatione ſequeretur dãnum alterius perſonæ tertiæ: ſed tamen nõ peccaret per acceptionem perſonæ contra iuſtitiam diſtributiuam. Nullam enim iniuriam talis faceret aliis dignis vel dignioribus, quandoquidem ea bona nõ erant cõmunitatis, cuius alij di-
C gniores eſſent partes; id quod requirebatur vt illis debita fuiſſent eiuſmodi bona ſecundùm iuſtitiæ diſtributiuę ordinẽ. Quæ autem ſint huiuſmodi bona communia, & quàm latè pateant, videbimus in punctis ſequentibus.

Alterum quod requiritur, eſt, vt is qui communitatis bona diſtribuit, talem diſtributionem *debeat* facere in compenſationem dignitatis perſonarum, quæ ſunt illius communitatis partes. Alioqui ſi non ſubſit hæc obligatio, non erit obligatio diſtribuendi ex iuſtitia diſtributiua, & proinde non habebit locum perſonarum acceptio.

Dupliciter autem poteſt contingere vt qui diſtribuit bona Communitatis, debeat ea bona diſtribuere in cõpenſationem dignitatis partium ipſius. Vno modo, ex
D *natura rei* tantùm: quando videlicet quælibet pars induſtria propria acquirit aliquam dignitatem, quæ redũdat in dignitatem totius; ac proinde qui bona communitatis diſtribuit, vice totius communitatis ex natura rei, debet in illam partem diffundere bona totius ſecundùm æqualitatem proportionis, conſiſtentis in eo, vt ſicut ſe habet pars rectè ad totum, ita contrà tota communitas ſe habeat rectè ad partem, atque adeò partes ipſæ inter ſe. Sicut, v.g. gubernator Eccleſiæ ex natura rei debet ſecundùm proportionem diſtribuere bona Eccleſiaſtica iuxta dignitatem, quam propria induſtria ſibi membra Eccleſiæ acquiſiuerunt, atque adeo contulerunt in communitatem, eo ipſo quòd bonum partis ex natura rei eſt bonum totius. Quæ quidem dignitas conſiſtit in doctrina, pietate, &c.

E Altero modo poteſt quis communitatis bona diſtribuere in compenſationem dignitatis membrorum eius, ex obligatione non præciſè orta ex natura rei, ſed etiam *ex pacto*, ſi videlicet ipſemet diſtributor promiſit, ſe bonum, quod in communitatem conferunt partes, remuneraturum ſecundùm proportionem. Et hoc modo debet Deus ex iuſtitia diſtributiua remunerare in cœlo merita hominum, quæ in bonum communitatis Eccleſiæ, cuius Deus eſt ſupremus gubernator, redundant. Non enim id debet ex *natura rei* præciſè: nam illa ipſa hominum merita ſunt ipſius Dei beneficentia, atque adeò ex ſola natura rei non efficiunt Deum debitorem, niſi ſimul etiam acceſſiſſet Dei promiſſio & pactum, vt diſputauimus tom. 2. quæſt. vltima de Gratia.

Hinc

Digitized by Google

Hinc patet quid breuiter reſponderi poſſit illi QVÆSTIONI, quam hîc aliqui mouẽt, vtrùm videlicet Deus perſonas accipiat, cùm vni maiora quædam auxilia confert, quibus facillimè gratiam acquirat; alteri verò non item, quamuis vnus non ſit ex ſua parte magis dignus talibus auxiliis, quàm alter. Dicendum eſt enim, nullam hîc admitti acceptionem perſonarum. PRIMÒ, quia quamuis eiuſmodi peculiaria auxilia ſint bona communia Eccleſiæ, eo ipſo quòd Deus vult in ea vigere eiuſmodi dona, tamen Deus non ea diſtribuit ex debito iuſtitiæ in compenſationem alicuius meriti, ſiuè dignitatis eorum quibus ea confert: non enim illa meremur. Et ita per hoc, quòd vni det, alteri neget, nulli facit iniuriam contra debitum iuſtitiæ: quia non promiſit ſe illa diſtributurum ſecundùm merita, ſed integrum eſt illi facere ſecundùm propoſitum ſuæ voluntatis, iuxta id Matth. 20. *An non licet mihi, quod volo facere?* Et eandem rationem reddit S. Thomas hîc in ſolutione tertij.

DEINDE eſt etiam alia huius rei ratio, quæ petitur ex ipſamet quæſtionis propoſitione, & declarat magis præcedentem rationem. Nam cùm nullus, quantum eſt in ſe, ſit his donis quæ iuſtificationem antecedunt, dignus, aut dignior quàm alter; ex hoc quòd vni dentur, & alteri non dentur, non committitur acceptio perſonarum. Hæc enim ſolùm habet locum, quando eſt quis dignus aut dignior eo dono quod diſtribuitur.

Sed inquis: Si neuter eſt illis gratiæ donis dignus, quantum eſt in ſe: Ergo Deus dat gratiam indigno: Ergo malè facit. Nihil eſt enim indigno conferendum. RESPONDEO, nego conſequentiam. Nam quod ad gratiæ auxilia iuſtificationem præcedentia attinet, quamuis omnes ſint eis indigni *negatiuè*, non tamen ita ſunt eis indigni *contrariè*, vt ne ex liberalitate quidem poſſint eis licitè conferri. Quod autem attinet ad gratiam habitualem iuſtificantem: Deus per ipſam collationem gratiæ, libero hominis arbitrio (adiuuante Deo) cooperante, concitat in hominis mente ſupernaturales motus, quibus facit hominem ea gratia dignum. Ex quo quemadmodum non ſequatur, hominem gratiam ipſam promereri illa ſua dignitate, conſiſtente in illis actibus, quos per gratiam elicit, explicauimus in 2. tomo in diſputat. de Gratia, quæſt. vlt.

Quare maneat, *nullam eſſe perſonarum acceptionem apud Deum*; vt Apoſtolus teſtatur ad Epheſ. 6. neque in diſtributione gratiæ, propter rationem iam dictam, neque in diſtributione gloriæ. Nam licèt hanc debeat ex iuſtitia (ſicut promiſit) diſtribuere, reddet tamen fideliſſimè & iuſtiſſimè *vnicuique iuxta opera ſua*, vt dicitur Pſalm. 61. Matth. 16. & Rom. 2. & 1. Cor. 3. & ad Gal. 6.

PVNCTVM SECVNDVM.

An acceptio perſonarum habeat locum in diſtributione officiorum & dignitatum.

D. Thomas artic. 2.

DIGNITATES & officia in propoſito, quædam ſunt *Eccleſiaſtica & ſpiritualia* (vt beneficia Eccleſiaſtica, & quæcunque pertinentia ad ſpirituale regimen animarum) quædam ſunt *ſecularia*, quæ pertinent ad regimen temporale Reipublicæ. Dicemus itaque de vtriſque. Ac primò quidem de beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis, occurrunt diſcutiendæ quæſtiones QVATVOR, poſt quas addemus QVINTAM peculiarem de officiis & dignitatibus ſecularibus: & SEXTAM aliam communem tum *ſpiritualibus* tum *temporalibus*.

De acceptione perſonarum in diſtributione beneficiorum Eccleſiaſticorum. §. 1.

PRIMO itaque quæritur, *an omnino ſit verum quod hîc D. Thomas & alij communiter docent, committi poſſe acceptionem perſonarum in diſtributione beneficiorum Eccleſiaſticorum.* Videtur enim non eſſe verum. Nam in huiuſmodi beneficiis conferendis non eſt habenda ratio iuſtitiæ diſtributiuæ, ſed commutatiuæ. Sed vt punct. 1. dictum eſt, acceptio perſonarum ſolùm habet locum, vbi locum habet iuſtitia diſtributiua: Ergo, &c.

Maior probatur: nam huiuſmodi beneficia Eccleſiaſtica ſunt quædam ſtipendia, quæ populus contributione decimarum aſſignat miniſtris laborantibus, nõ propter eorum dignitatem, ſed *pro eorum labore*: Ergo, ſecundùm iuſtitiam commutatiuam, gubernatores Eccleſiæ (ad quos ex officio pertinet proſpicere populo, vt idoneis iuſtiſque officiis compenſentur huiuſmodi ſtipẽdia à populo decreta) debent populo idoneas perſonas Eccleſiaſticas præficere, quæ iuſtè ſuo labore illa ſtipendia mereantur.

Conſequentia hæc patet: quia quod pro labore datur; ſecundùm iuſtitiam commutatiuam debet conferri; vt patet, cùm conducitur aliquis mercenarius, &c. Probatur autem Antecedens, ſcil. beneficia Eccleſiaſtica eſſe quædam ſtipendia *pro labore* miniſtrorum. Et primò ex veteri Teſtamento. Num. 18. *Filiis Leui*, inquit Deus, *dedi omnes decimas pro miniſterio, quod ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* Et paulò inferiùs ſubditur de decimis: *Quia pretium eſt pro miniſterio, quo ſeruitis in tabernaculo teſtimonij.* Item in nouo, Chriſtus Luc. 10. mittens diſcipulos in orbem tanquam operarios: *In eadem*, inquit, *domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos ſunt: Dignus eſt enim operarius mercede ſua.* Merces autem per iuſtitiam commutatiuam redditur. Et Apoſtolus 1. Corinth. 9. in eandem ſententiam dicit: *Neminem ſuis ſtipendiis militare vnquam*, citátque illud Deuter. 25. *Non alligabis os boui triturantis*, & ait, *propter nos illud fuiſſe ſcriptum.* Vnde ſubdit: *Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus?* Et 1. Timoth. 5. *Qui bene*, inquit, *præſunt Presbyteri, duplici honore digni ſunt.* Non dixit, qui ſunt *boni* Presbyteri, ſed qui *bene præſunt*. Vt intelligeremus, ſtipendia hæc eſſe laboris, non ornamenta perſonarum quantumuis bonarum. Et accedit huc etiam axioma illud celebre Iuris Canonici, in capitulo finali, Extra de reſcriptis: *Beneficium non datur, niſi propter officium.*

Propter hoc argumentum Dominicus Sotus lib. 3. de Iuſtitia & Iure, quæſt. vlt. art. 2. & aliqui recentiores Theologi arbitrantur, in huiuſmodi diſtributione beneficiorum Eccleſiaſticorum, magis eſſe attendendam rationem iuſtitiæ *commutatiuæ*, qua Prælati modo explicato debent prouidere populo idoneos miniſtros; quàm rationem iuſtitiæ *diſtributiuæ*. Imò dicunt, rationem iuſtitiæ diſtributiuæ, qua Prælati debent dignioribus perſonis potiora beneficia conferre, habere ſe *materialiter* ad rationem iuſtitiæ commutatiuæ, quæ hîc conſideratur.

Itaque cenſent, interuenire quidem in huiuſmodi diſpenſatione duos actus formaliter vel virtualiter: VNVM Iuſtitiæ *diſtributiuæ*, quo Prælatus velle debet dignioribus perſonis digniora beneficia conferre. ALTERVM Iuſtitiæ *commutatiuæ*, quo Prælatus velle debet, huic Eccleſiæ offerenti tantum vel tantum ſtipendium, dare miniſtrum qui ſuo labore ſecundùm regulas iuſtitiæ commutatiuæ illud ſtipendium iuſtè mereatur. Et quoniam Prælatus illum actum iuſtitiæ diſtributiuæ, ad alterum commutatiuæ ordinat (quippe propterea digniori dignius beneficium confert, quòd dignior iuſtè promerebitur ſuo labore dignius beneficium) idcirco dicunt iſti auctores, iuſtitiam diſtributiuam hîc habere ſe materialiter ad commutatiuam. In moralibus enim id quod ad alterum ordinatur, dici ſolet materiale, reſpectu illius.

Hæc ſententia in primis quidem argumento facto, ad probandum hîc non habere locum acceptionem perſonarum, abundè ſatisfacit: ſiquidem concedit, interuenire hîc etiam iuſtitiam diſtributiuam, contra quam delinqui poſſit peccato acceptionis perſonarum. In eo

Digitized by Google

autem, quòd hæc ſententia ponit interuenire etiam in diſtributione beneficiorum actum Iuſtitiæ commutatiuæ *præcipuè*, modo explicato, nonnulla interpretatione atque mitigatione indiget.

Nam dupliciter conſiderati poſſunt officia ſpiritualia, quæ miniſtri, habentes beneficia Eccleſiaſtica, impēdunt populo pro ſtipendio. VNO modo, ſecundùm *communem quandam rationem*, qua per illa ſatisfaciunt fideliter miniſtri populo, prout ex ſui officij *obligatione* (quæ pretio æſtimabilis eſt) tenentur; attenta quantitate ſtipendij, quod recipiunt. Et ſic interpretor & puto eſſe verum quod iſti auctores aiunt, ſecundùm iuſtitiam commutatiuam compenſari officiis Eccleſiaſticis illa ſtipendia, ac proinde eam vel maximè in diſtributione beneficiorum eſſe attendendam.

ALTERO modo, poſſunt illa officia conſiderari, *in ſpecie*, vt ſunt *ſpiritualia*. Et ſic non puto id eſſe verum, aut menti iſtorum auctorum conſentaneum. Quinimò arbitror, ſi ita ea officia conſiderentur, ſolum actum iuſtitiæ diſtributiuæ interuenire in illorum collatione. Nam ſtipendium decimarum, quod populus miniſtris ſpiritualibus decernit, non pertinet ad commutatiuam, ſi conſiderentur officia Eccleſiaſtica, vt ſunt *ſpiritualia*: Ergo nec actio, qua Prælatus perſonas dignas, quæ rectè poſſint laborare, populo ſuppeditat, pertinebit ad eam, ſi iſta officia vt ſpiritualia conſiderentur. Etenim, ſi Prælatus aut populus vellet illo ſtipendio exæquare ſecundùm normam iuſtitiæ commutatiuæ ipſam adminiſtrationem ſpiritualem, vt ſpiritualis eſt; eo ipſo emeret adminiſtrationem ſpiritualem, quod eſſet Simoniacum; nullo enim pretio æſtimari iuſtè poſſunt ſpiritualia miniſteria.

Sed DICET quiſpiam: Si neque populus ex Iuſtitia commutatiua debet illa ſtipendia miniſtris, vt hi impendunt populo officia ſpiritualia; neque miniſtri debent populo ex eadem iuſtitia ea officia, vt ſunt ſpiritualia miniſteria; neque Prælati tenentur ex Iuſtitia commutatiua populo dignos miniſtros ſuppeditare, ſic conſiderando illa officia: vnde nam oritur obligatio qua omnes ad iſta ſuo modo tenentur? Certum namque eſt eſſe talem obligationem, conſiderando etiam illa officia tanquam ſpiritualia.

RESPONDEO, *Prælati* quidem ad id tenentur ex *officio & fidelitate*, quam debent Deo, qui eos communitati præpoſuit, vt tuerentur eius bonum: iuxta illud Matth. 24. *Fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis in tempore, &c.*

Miniſtri verò iam à Prælatis conſtituti, id miniſterium, quatenus eſt ſpirituale, præſtare debent ex præcepto Domini Matth. 7. *Quod gratis accepiſtis, gratis date.* Quod quidem præceptum non ſolùm illos obligat, vt gratis & ſine pretio dent, ſed etiam vt dent abſolutè, quando iam acceperunt auctoritatem miniſterij: atque adeo, vt dent ex pia quadam liberalitate, ad quam ſpectat impendere beneficium gratis.

Subditi autem, reſpiciendo quidem ad officia miniſtrorum, conſiderata vt *fideliter & ſufficienter* à miniſtris impenſa, ſicut hi ex officio debent; alere eos tenentur ex Iuſtitia commutatiua, vt antè dictum eſt ex ſententia illorum auctorum. Si autem conſiderentur miniſtrorum officia quatenus *ſpiritualia*, alere etiam eos tenentur ſubditi, iuxta conſuetudinem Eccleſiarum ex virtute gratitudinis, de qua ait S. Thomas infrà quæſt. 106. quæ quidem virtus illos obligat, vt ea contributione compenſent beneficia ſpiritualia, quibus à miniſtris afficiuntur, iuxta illud Apoſtoli ſuprà citatum: *Si ſpiritualia vobis ſeminamus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus?* Et hæc ſunt diligenter notanda pro materia de Simonia.

Supereſt autem, vt ad illa loca Scripturæ principiò obiecta reſpondeamus, quatenus videntur probare interuenire hic Iuſtitiam commutatiuam, etiamſi conſi-

A derentur officia miniſtrorum, *vt ſpiritualia*. Breuiter ergo RESPONDEO, ſolùm probare, quòd Prælatus in attendenda dignitate perſonæ, debeat etiam reſpicere ad miniſteria, quæ nimirum præſtare tenetur is cui Prælatus confert ius recipiendi illa ſtipendia. Idque propterea, quòd dignitas perſonarum in propoſito debet eſſe talis, quæ in adminiſtratione ſpirituali conferat ad bonum commune; & ideo ad potiora miniſteria maior requiritur perſonæ dignitas. Non verò probant illa loca Scripturæ, Prælatum conferre debere beneficia ſeu ius recipiendi ſtipendia immediatè pro adminiſtratione ſpirituali, *vt ſpirituali*, tanquam ex Iuſtitia commutatiua.

Sed CONTRA: Populus non dat illa ſtipendia propter
B dignitatem perſonæ immediatè, ſed propter miniſteriū: Ergo nec ipſi Prælati conferunt ius accipiendi illa ſtipendia immediatè, niſi pro miniſterio. Antecedens patet: nam ſi populus non indigeret tali adminiſtratione, nunquam propter dignitates perſonarum iuberetur ſoluere decimas. Conſequentia probatur: nam idem videtur reſpiciendum à Prælato in conferendo beneficio, ſeu iure recipiendi ſtipendium, quod attenditur à populo in conferendo ſtipendio.

RESPONDEO, concedendo quidem Antecedens, ſcil. populum contribuentem decimas præcipuè reſpicere miniſterium *ſpirituale*, non verò quaſi illud, *vt tale* compenſet ex iuſtitia commutatiua, ſed ex gratitudine, vt antè eſt dictum. Negatur tamen Conſequentia. Non enim eſt eadem ratio Prælatorum & populi.

Nam Prælatus cùm gerat perſonam communitatis
C totius, debet ex Iuſtitia diſtributiua illa beneficia, ſeu iura recipiendi ſtipendia, diſtribuere, vtpote quæ ſunt bona quædam communitatis diſpenſanda per illum, ſuppoſita neceſſitate adminiſtrationis ſpiritualis in Eccleſia: & ideo debet in ea diſtributione attendere immediatè dignitates perſonarum, quas per ſe reſpicit Iuſtitia diſtributiua.

At verò ſingulorum hominum decimas contribuentium, atque adeo populi munus non eſt, ſuam partem, quam contribuit, tanquam bonum communitatis ex Iuſtitia diſtribuere; ſiquidem illud, quod populus contribuit, non eſt bonum communitatis, ſed bonum determinatum ſingulorum. Ac proinde poteſt populus ſolùm reſpicere ad beneficium ſpiritualis adminiſtrationis, quod compenſat, vt colligitur ex allegatis Scripturæ
D locis, nec ipſe debet per ſe ad dignitatem perſonarum attendere, cùm non incumbat illi ex officio obligatio Iuſtitiæ diſtributiuæ.

Sit ne dignior eligendus. §. 2.

SECVNDO quæritur, *An in diſtributione beneficiorum ſit abſolutè neceſſarium eligere digniorem, an verò, ſatis ſit eligere dignum, vt non committatur perſonarum acceptio.* Reſpōdeo per duas aſſertiones. PRIMA. Quod attinet ad ius externum, vt ſit valida electio, id eſt, vt verè ius perſonæ conferatur, ſatis eſt eligere dignum, vt S. Thomas hìc, & Couarruuias Relect. in Regulam Peccatum, part. 2. §. 7. num. 3. & alij omnes docent. Patet, Extra de Electione, cap. Cùm nobis olim. Vbi licèt electus in caſu eius ca-
E pituli non eſſet admodum litteratus, probatur eius electio. Et expreſſius capit. Cùm dilectus, eodem titulo. Et ratione probatur: nam aliàs magna in Eccleſiis ſequeretur perturbatio.

SECVNDA aſſertio. In foro conſcientiæ neceſſarium eſt eligere digniorem. Ita D. Thomas hìc & in quodlibet. quæſt. 6. & 8. & Alexander Hallenſ. 2. p. quæſt. 136. membro 2. & Liranus ſuper capit. 21. Ioann. Et Richardus & Maior, & alij in 4. diſtin. 15. Et Adrianus in quæſt. de Reſtit. & Couarruuias Relect. in Reg. peccatum, part. 2. §. 7. num. 4. & Sotus lib. 3. de Iuſtitia quæſt. vlt. art. 2. quamuis cōtrarium videntur opinari Hugo &

Digitized by Google

Apparatus ſuper cap. Licet ergo 8.quæſt.1.& ſuper cap. Monaſterium 16.quæſt.7. & Ioannes Andreas, vt citat Adrianus,& alij,quos citat Couarruuias vbi ſuprà, niſi fortè loquantur tantùm in foro exteriori, ſicut exponit illic Couarruuias num. 3.

Probatur autem noſtra aſſertio, PRIMO, *auctoritate* tum diuina,tum Eccleſiaſtica. Nam Ioann.21. ter dixit Dominus Petro: *Diligis me plus his?* vt oſtenderet ſe eligere digniorem, ad exemplum noſtrum. Idem patet ex D. HIERONYMO, qui refertur 8. quæſt. 1. cap. Licet ergo,& ex S. Leone Papa epiſtol.82.(aliàs 84.) cap. 6.relato in cap.Metropolitano,diſt.63. vbi iubet,vt defuncto Metropolitano,*in eius locum optimus ſubrogetur,& ordinetur.* Et ex Innocentio III. in capit. vnico,Extra vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur. Vbi ait; *Eccleſiaſtica officia & beneficia non ex carnis affectu* (vt fecerat quidam Archiepiſcopus Mediolanenſis, quem ibi reprehendit) *ſed ex diſcreto iudicio, in perſona magis idonea debere diſpenſari.* Idem etiã patet ex epiſt.3. Siricij Papæ ad vniuerſos Orthodoxos 1.tomo Conciliorum: & ex Concilio Baſileenſi, vbi in forma iuramẽti,quod exigitur ab electoribus,præſcribitur,vt eligatur dignior. Et denique ex Concilio Tridentino ſeſſ. 24.in decreto de Reformat. Prælat.cap.1. vbi aſſeritur, Electores Epiſcoporum, *alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, niſi quos* DIGNIORES *& Eccleſiæ magis vtiles ipſi iudicauerint, &c. eorum exigentibus meritis præfici curauerint.*

Deinde probatur eadem aſſertio *ratione.* Nam Eccleſia vult,vt meliora beneficia dentur dignioribus, & natura Iuſtitiæ diſtributiuæ id poſtulat, vt patet ex dictis puncto 1. Ergo diſpenſator perturbans hunc ordinem, peccat contra fidelitatem & Iuſtitiam.

Probat idem Sotus hac ratione: Diſpenſator tenetur *gratis* conferre beneficia: Sed ſi prætermittit digniorem, non confert *gratis.* Nam aliquam cauſam reſpicit, quæ non eſt cauſa: Ergo peccat grauiter. Sed hæc ratio parum valet. Falſa eſt enim Minor. Nam conferre *Gratis*, quod in propoſito à Domino præcipitur, ſolùm diſtinguitur contra id quod eſt conferre pro precio ſeu re æſtimabili. *Non Cauſa* autem,quæ in ſuppoſito poteſt perperam attendi, latiùs patet, quàm precium aut aliquid precio æſtimabile. Vnde ſi hæc ratio Soti valeret,probaret,omnem electionem minus digni eſſe Simoniacam.

Melior eſt ratio S.Thomæ. Quia ſcilicet illa cauſa peculiaris, propter quam minùs dignus præfertur digniori,moraliter loquendo,ſemper erit ad rem non faciens,& ita accipietur perſona. Atque hæc aſſertio hoc præſertim tempore in praxin deduci debet, quo hæretici adeo procliues ſunt ad irridendum Eccleſiaſticos miniſtros tanquam non idoneos.

SED quæris, an ſemper ſit peccatum mortale non eligere digniorem. RESPONDEO, quando electio non eſſet ad munus magni momenti, regulariter non eſſet. Ita Sotus. Secundò dico, licèt munus eſſet magni momenti,ſi tamen exceſſus dignitatis eſſet paruus. non eſſet mortale; propter paruitatem materiæ. Denique diſpenſator nõ debet eſſe nimiùm anxius,ſi adhibeat moralem diligentiam ad eligendum digniorem. Atque ita non eſt temerè condemnandus elector ad mortale.

Quænam attendenda vt vitetur perſonarum Acceptio §. 3.

TERTIO quæritur; *Quænam conditiones ſint attendendæ in perſonis, vt in diſpenſatione beneficiorum eligatur dignus vel dignior.* RESPONDEO, *in genere* loquendo, omnia illa ſunt attendenda quæ efficiant vt homo tali dignitate vel officio ornatus promoueat bonum communitatis Eccleſiæ, in quod omnis diſtributio bonorum communium ex natura rei ordinatur, vt antea dicebamus. Vnde omnia illa quæ huic fini conferunt

A vel magis conferunt, coniuncta cum hoc illo officio vel dignitate, hic & nunc, &c. efficient perſonam dignam aut digniorem tali dignitate. Et contrà; omnia illa quæ bonum communitatis impediunt vel minuũt, obſtare debent quominus quis eligatur. Quæ omnia prudenter conſideranda ſunt pro diuerſitate præbendarum. Atque hoc fundamentum latiſſimè patet. Ex eo enim intelligi poteſt, nonnullas diſpenſationes præbendarum ſeu officiorum ſpiritualium eſſe bonas & licitas, quæ alioqui minus rem conſideranti illicitæ viderentur.

Et vt ad aliquas particulares materias deſcendamus, ſequitur ex hoc fundamento PRIMO, non eſſe acceptionem perſonarum eligere in Pontificem (vt fit) aliquem de ſolo Collegio Cardinalium. Quod cautum eſt
B capit. Nullus,& capit.Oportebat,79.diſtinct. Nam etſi poſſit contingere, vt extrà id Collegium inueniatur dignior abſolutè; tamen quia moraliter loquendo poſſent ſæpè ſequi ſchiſmata & alia incommoda, quæ obſtant bono communi, ſi aliundè ſollicitè quæreretur eligendus, idcirco qui inter Cardinales eſt dignior, eſt digniſſimus electione in ordine ad bonum commune. Præterquam quòd cùm Cardinales ſint periti rerum Eccleſiæ,(id quod maximè ad id munus requiritur) rarò extra illud Collegium erit aliquis qui omnibus conſideratis ſit Pontificatu dignior.

SECVNDO ſequitur, iuſtiſſimè eſſe inſtitutum in cap.Nullus,diſtinct.61.& cap.Metropolitano,diſtin.63. vt non fiat electio Epiſcoporum, niſi ex perſonis eiuſdem Eccleſiæ, quando illic idonei reperiuntur. Nam quamuis alibi poſſent abſolutè reperiri digniores, ta-
C men illi ſunt digniores, omnibus conſideratis,propter maiorem affectum,quem quiſque habet erga propriam Eccleſiam, vt ſentit hîc S.Thomas. Et eadem eſt ratio de inſtitutione aliquarum Eccleſiarum,in quibus beneficia ſunt *patrimonialia.*

TERTIO ſequitur, non eſſe iniuſtas electiones quaſdam magnorum Prælatorum,vt Epiſcoporum,&c. in quibus quandoque ita habetur ratio potentiæ & nobilitatis, vt propter hæc minus docti & boni,doctioribus anteponantur. Nam perſæpè illi magis promouent bonum commune; ſi tamen aliæ conditiones eis non deſint,de quibus poſtea. Et eadem ratione poſſet etiam præferri quandoque conſanguineus Prælati, vt docuit etiam hîc S.Thomas.

D Sequitur QVARTO, non accipere perſonam,eum qui,licèt aliàs iudicet, vnum eſſe digniorem altero, nihilominus propter aliquam circumſtantiam boni communis dat ſuum ſuffragium minus digno. Vt, v. g.caſu quo ſint multi electores, non conuenientes in electione,& aliqui moraliter loquendo iudicet, ſi ipſe det ſuffragium ei, quem iudicat abſolutè digniorem, electionem non habiturum bonum exitum, vel aliquem indignum eligendum eſſe: Si autem ſuffragetur ei quem alioqui iudicat minus dignum;dignum eſſe eligendum. Tunc licitè poteſt minùs digno dare ſuffragium. Ratio eſt: quia ille alioqui minùs dignus poſita illa circumſtantia eſt digniſſimus electione in ordine ad bonum commune.

E QVINTO ſequitur, non eſſe acceptionem perſonarum,neque fieri vllam iniuriam digniori, ſi caſu quo duo beneficia ſint diſtribuenda, *vnum* tenue,ſed in Eccleſia plurimis difficultatibus laborante,propter hæreſes vel morum corruptionem,&c. alterum *pinguius*, ſed in loco tranquillo; digniori, vtpote doctiori & aptiori ad ſuccurrendum illi neceſſitati,conferatur tenuius beneficium; & minus digno (ſed digno tamen) pinguius. Ratio eſt. Nam poſita ea circumſtãtia neceſſitatis illius Eccleſiæ, ille alioqui dignior, nõ eſt *dignior eligibilis nunc* ad pinguius beneficium,reſpiciendo bonum commune Eccleſiæ. Et nihilominus ſeruatur in hoc caſu Iuſtitia diſtributiua; non quidem conferendo hunc doctiorem,

cui

Digitized by Google

cui datur tenuius, cum indoctiore, cui datur pinguius: ſed conſerendo doctiorem cum alio minus docto, & tenue beneficium cum alio beneficio tenuiori in eodem loco. Ac ſimiliter conſerendo indoctiorem cum alio ſimili, & beneficium pinguius cum alio beneficio in eodem loco.

SEXTO ſequitur, licitè per ſtatuta Eccleſiarum, ſeu Rerumpubl. ſeu ordinũ, &c. aliquas perſonas poſſe excludi ab aliquibus electionibus propter *aliquas conditiones*, quæ vel ſimpliciter, vel poſitis his circumſtantiis loci, populi, &c. efficiant vt electio huius vel illius (quantumuis alioqui digni vel dignioris, ſi probitas & ſcientia ſpectetur) non expediat bono communi: Et hoc quidem, ſiue illæ conditiones ſint naturâ ſua indifferentes, reſpectu talis dignitatis, ſiue etiam interdum vtiles, non tamen neceſſariæ ſimpliciter. Nam ſicut circumſtantiæ particulares efficere poſſunt vt conditiones indifferentes obſtent hîc & nunc bono communi: ita etiam efficere poſſunt vt conditiones alioqui vtiles habenti hanc dignitatem, in alio loco, alio tempore, &c. tamen hîc & nunc non expediant. Quamobrem non ſunt temerè condemnanda eiuſmodi ſtatuta.

Vt, v. g. eſſe ex hac vel illa proſapia; originem ducere à Iudæis, vel ab hæreticis, &c. ſecundùm ſe in homine iam verè Chriſtiano & fideli, conditiones indifferentes ſunt, reſpectu dignitatis ordinum ſacrorum, vel dignitatum ac præbendarum Eccleſiaſticarum, &c. Nam *in Chriſto Ieſu*, vt dicit Apoſtolus ad Gal. 6. *neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed noua creatura.* At verò propter circumſtantias particulares, fieri poteſt vt qui eiuſmodi habeant originem, meritò ad aliquas dignitates habeantur inhabiles: Quia ſcilicet tales propter infamiam fortè in aliquibus locis minùs apti ſint bono communi promouendo. Et eodem modo iudicandum eſt de ſimilibus conditionibus.

SEPTIMO ſequitur, ex eodem fundamento iuſtè excludi ab electionibus illos quibus iam incũbit cura aliarum Eccleſiarum, licèt alioqui eſſent digniores beneficio, quod iam diſtribuitur. Ratio eſt: quia non eſt è bono communi, vt paſtores deſerant frequenter oues, quas iam habebant cognitas, & ita tempus conſumant in nouis cognoſcendis. Obſtant enim multùm hæ mutationes amori quem paſtores habere debẽt erga oues, vt eas cum vtilitate paſcant. Et ideo cautum eſt ne hoc fiat, in Concilio Nicæno, can. 15. & Arelatenſi II. canõ. 13. & Sardicenſi canon. 1. Carthaginenſi IV. canon. 27. Quamquam poteſt aliquando contingere vt eiuſmodi mutationes expediant, vt patet ex Euariſto Papa epiſtola 2. ad Epiſcopos Ægypti, & Calixto I. in epiſtola ad Benedictum Epiſcopum, & Anthero epiſtola vnica, ad Epiſcopos Bœticæ & Toletanæ prouinciæ. Vbi ponit exemplum B. Petri, qui ex Antiochia migrauit Romam.

DENIQVE ex eodem fundamento ſequitur, non facere contra Iuſtitiam diſtributiuam Prælatum, quando imponit *penſiones* aliquibus beneficiis, cùm id redundat in vtilitatem Eccleſiæ. Ratio eſt eadem: quia tunc habens beneficium, in ordine quidem ad bonum commune & omnibus computatis, non eſt dignus illa quota parte, quæ illi detrahitur, & datur alteri laboranti in vtilitatem Eccleſiæ. Nam vt detrahatur, expedit bono communi. Ac poterunt ex hoc generali fundamento pro his quæ attendenda ſunt in diſtributione ſpiritualium, innumeræ aliæ difficultates ſimiliter in hac materia explicari.

Præter hoc autem generale documentum in diſtributione huiuſmodi beneficiorũ eſt quoque in *ſpecie* attendenda PRIMO *vita* ratio, quæ talis debet eſſe in eo qui eſt eligendus, vt quantum humana coniectura aſſequi liceat, credi poſſit eſſe in Dei gratia, quemadmodum optimè tradit hic Caietanus. Ratio eſt: nam qui corruptis eſt moribus, per ſe & moraliter loquendo, non poteſt promouere bonum ſpirituale animarum, in

A quod omnis eiuſmodi diſtributio ordinatur, atque adeo nec bonum commune Eccleſiæ. Nam *qui ſibi malus eſt, cui bonus erit?* Qua de re multa diſſerunt Doctores ſuper illud Matth. 24. *Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens?* Et meritò hîc Caietanus dicit, improbos homines, quales ſunt concubinarij, eſſe *extra latitudinem eligibilium.* SECVNDO, præter morum honeſtatem requiritur ſufficiens *ſcientia & prudentia* rerum agendarum. De quo videatur Concilium Toletanum IV. canon. 24. TERTIO, requiritur ætas certa, de quo videatur Syluester, Verbo, beneficium 3.

De pluralitate beneficiorum. §. 4.

QVARTO quæritur, *Vtrùm abſque acceptione perſonarum poſſint in vnum plura beneficia conferri.* Et lo-
B quimur de beneficiis quibuſcunque, videlicet tum de *ſimplicibus*, non requirentibus reſidentiam, vt ſunt ea quæ alicubi vulgò vocantur Præſtimonia; tum de aliis requirentibus *reſidentiam*, ſiue habeant annexam curam animarum, vt Epiſcopatus & Parœciæ; ſiue non; vt Canonicatus, &c.

Et videtur id eſſe acceptio perſonarum, PRIMO: Nam quando plura beneficia conferuntur in vnum, non poteſt attendi dignitas perſonæ, ſed aliqua conditio non faciens ad rem: Ergo ſemper accipitur tunc perſona. Antecedens probatur. Nam nulla perſona eſt digna eo quod cedit in detrimentum boni communis, vt patet ex dictis: Sed pluralitas beneficiorum in vno, cedit in detrimentum boni communis: Ergo nulla perſona eſt digna pluribus beneficiis: & conſequenter, Quando plura
C vni dantur, non attenditur dignitas perſonæ. Minor probatur: nam ex hoc quòd plura beneficia in vnum conferantur, ſequitur vt multi digni careant præmiis: Item, vt cultus diuinus negligatur, quia ſubſtituti non ſunt ita fideles. Datur etiam anſa ambitioni. Languent ſtudia literarum, dum illi, qui inferiore conditione ſunt, deſperant ſe Eccleſiaſticas præbẽdas cõſecuturos, nempe quas nobiliores ſibi coaceruant. Et multa alia incommoda bono communi repugnantia ſequuntur.

SECVNDO, eſt argumentum peculiare, ad probandum, non poſſe plura beneficia, habentia curã animarum, in vnum conferri. Nam magnum inde damnum accipit populus: & conſequenter, cùm eiuſmodi beneficiorum pluralitas ſit pernicioſa bono communi, nemo cenſeri debet ea dignus. Contribuit enim populus ſti-
D pendia ſufficientia, vt vir dignus ipſi inſeruiat. Si autem vnus habeat plura beneficia incõpoſſibilia, neceſſe eſt vt aliquis ſtipendio illo indignus populo ſeruiat. Nam communiter ſubſtituti non ſunt digni tanto ſtipendio, quãto illi à quibus ſunt ſubſtituti, ac proinde iniquè videtur cogi populus ad cõtribuendũ tãtum ſtipendium.

Confirmatur. Nam ſi ille ipſe, cuius eſt beneficium, adeſſet populo, magnum ei emolumentum afferret ſuis conſiliis, eleemoſynis, &c. quibus omnibus commodis populus priuatur, quando ſolum habet ſubſtitutum, vtpote non tanta præditum authoritate, &c. Denique ab hac pluralitate beneficiorum communiter ſancti Patres quàm maximè abhorrent, quorum teſtimonia refert D. Thomas quodlib. 9. articul. 15. Eſt igitur iniqua.
E In *contrarium* autem eſt vſus Eccleſiæ. Itaque ponam hac de re nonnullas aſſertiones.

PRIMA aſſertio. Pluralitas beneficiorum quotumcunque iure Canonico eſt prohibita: & quidem pluralitas beneficiorum requirentium reſidentiam & incompoſſibilium, iure etiã diuino prohibita eſt, eo ipſo quòd iure diuino eſt præcepta reſidentia. Prima pars huius aſſertiõis patet 21. quæſt. 1. capit. Clericus. & 70. diſt. cap. Sanctorum, & 89. diſt. cap. Singula. & Extra de præbendis, cap. De multa, & ſeſſ. 7. Concil. Trident. ca. 4. de Reformatione & ſeſſ. 24. cap. 17. de Reformatione item Eccleſiaſticorum. Secũda autem pars aſſertionis colligitur

ex ſeſſ.

Digitized by Google

ex ſeſſ. 23. Concil. Tridẽt. cap. 1. de Reformatione, & eſt copioſè probanda tanquam in proprio loco infrà diſp. vltim. quæſt. 3. p. 5. circa quæſt. 185. artic. 5. vbi diſſeremus de reſidentia Epiſcoporum & aliorum.

SECVNDA aſſertio. Plura beneficia vni conferre non eſt ita malum, quin propter varias cauſas poſſit contingere vt expediat bono communi, etiam ſi habeant illa annexam curam animarum, &c. atque adeo poteſt eſſe licita, & ſecundùm ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ. Hæc aſſertio eſt ad mentem D. Thomæ quodlib. 9. art. 15. negantis pluralitatem beneficiorum eſſe *intrinſece* malam, quamuis niſi adſint debitæ circũſtantiæ quandã ſpeciẽ mali habere videatur, vt oſtẽdũt argumẽta facta in principio. Colligitur etiam hæc aſſertio ex ſeſſ. 7. Concilij Tridentini in decreto de Reformatione, cap. 5. vbi non irritantur diſpẽſationes, quibus aliqui obtinẽt plura beneficia etiam curata, ſed iubentur exhiberi vt bene perpendantur & examinentur. Explicatur autem hæc aſſertio à Doctoribus, numerando aliquos caſus, quos refert Gloſſa 21. quæſtione prima in principio, in quibus ius Canonicum declarat eam pluralitatem eſſe licitam.

PRIMVS Caſus eſt ratione *tenuitatis*; expreſſus 10. q. 3. capit. Vnio, & capit. Eam te. Extra de ætate & qualitate ordinãdorum, & intelligitur, etiamſi ſint *curata* beneficia, vt patet manifeſtè ex dicto cap. Eam te: & aſſerit Sotus l. 3. de Iuſtit. q. 6. art. 3. quamuis nouo quidem iure Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 17. de Reformatione ſolum conceditur ratione tẽuitatis vnius beneficij Eccleſiaſtici vt attribui poſſit alicui aliud ſimplex beneficium ſufficiẽs honeſtæ ſuſtẽtationi, modò vtrumque reſidentiam perſonalem non requirat: vbi tamen non prohibet Concilium quominus per legitimam diſpenſationem ex alia cauſa ſeu circunſtantia ſimul cõcurrente, poſſint haberi plura beneficia etiam requirentia reſidentiam, vt explicuit Nauar. in Manuali c. 25. n. 127. Iuſſit tamen ibi Cõcilium, vt qui parochiales quidem Eccleſias duas, aut vnam cathedralem, & aliam Parochialem iam tunc obtinerent, cogerentur intra ſex menſes alteram dimittere, non obſtantibus quibuſcumque diſpẽſationibus aut vnionibus ad vitam. Quo ipſo prohibuit ne in poſterũ diſpẽſatio eiuſmodi vel vnio circa tales quidem Eccleſias fieret. Diſpenſari autem circa pluralitatem aliorum beneficiorum curatorum etiam Epiſcopalium non prohibuit. Quod olim etiam factum eſt. Vnde 21. quæſt. 1. cap. Illud: conceſſum eſt cuidam Epiſcopo Tarracinenſi vt ſimul etiam eſſet Epiſcopus Fundenſis.

SECVNDVS Caſus eſt, quando vna Eccleſia eſt alteri *annexa*, vt patet Extra de ætate & qualitate ordinandorum, cap. Eam te.

TERTIVS Caſus eſt, quando eſt paucitas bonorum miniſtrorum, vt patet 21. q. 1. cap. Clericus.

QVARTVS Caſus eſt, quando habet quis titulum vnius beneficij, & alterum beneficium habet in *commẽdatione*, vt patet in cap. Qui plures 21. quæſt. 1. Non tamẽ debet illa commendatio eſſe perpetua, ſed ad tempus. Nam habere in commendatione perpetua prohibitum eſt in ſeſſ. 7. Concilij Trident. cap. 4. de Reformatione.

QVINTVS Caſus eſt, quando Papa iſtam pluralitatem concedit, vt patet 21. q. 1. cap. Relatio.

SEXTVS Caſus ſolet poni, quando aliquis eſt eminẽtis *literaturæ vel nobilitatis, &c.* Alius Caſus ponitur; quãdo Epiſcopus in beneficiis etiam curatis diſpenſat, diſt. 70. cap. Sanctorum. Sed quoad beneficia quidem curata & perſonatus ac dignitates iam hoc eſt abrogatum, vt patet cap. Dudũ. 2. Extra de Electione. Et cap. de multa, extra de præbendis: vbi diſpenſatio in huiuſmodi quidem beneficiis ſedi Apoſtolicæ reſeruatur. In aliis autẽ beneficiis Epiſcopi quoque diſpenſare poſſunt iuxta gloſſam in dicto cap. de multa, & iuxta receptam conſuetudinem.

Porrò ex illis omnibus ſex caſibus potiſſimùm *primus,*

A *& tertius, & ſextus* videntur ad propoſitum huius noſtræ aſſertionis. Nam in ſecundo quando Eccleſia eſt *annexa* ſiue vnita alteri, iam tantùm eſt vnum beneficium, conflatum ex duobus. Item hîc loquimur de pluribus beneficiis, quorum quis habeat titulum, & ſic neque quartus caſus valde huc pertinet. Nam quod quis habet in *commendatione*, non cenſetur habere, ſed tantùm ſupplet neceſſitatẽ miniſtri, donec aliquis eligatur. Quintus etiam Caſus eſt nimis generalis.

Probatur autem in primo & tertio, & ſexto Caſu expedire bono communi, vt plura beneficia quis obtineat. Nam ſi ſtipẽdium, quod confertur pro adminiſtratione ſpirituali non ſufficiat ad commode alẽdam perſonam, nemo vellet miniſtrare, & ſic ſequeretur penuria miniſtrorum, quæ redundaret in detrimẽtum boni communis: ſingula autem beneficia tenuia nõ poſſunt commo-
B dè alere ſingulos. Itaque melius eſt vt in vnum conferantur. Item conducibilius eſt bono communi vt vnus Sacerdos probus & doctus præſit duabus Eccleſiis, etiã ſi alteri non poſſit inſeruire, niſi per ſubſtitutũ, quàm ſi aliquis indignus præſit: id quod neceſſe eſſet, moraliter loquendo, ſi vbi eſt magna penuria bonorum ſingulis ſingula tantùm beneficia conferantur. Præter hos autem Caſus, poſſunt etiam multi alij peculiares occurrere; in quibus meritò Pontifex diſpenſet, iuxta illud cap. Relatio 21. q. 1. & iuxta notata à Nauarro in Man. cap. 25. n. 128. vbi inter alias cauſas numerat intentionem ſincerã & efficacem erogandi pauperibus ex reſiduo propriæ ſuſtentationis largiores eleemoſynas; auctore Cardinali Turrecremata in Clemẽtina Gratiæ, de Reſcriptis. Quæ
C cauſa diſpenſandi (quicquid dicat Nau. nu. ſeq.) nõ prohibetur in Concilio Trident. ſeſſ. 29. cap. 17. de Reformatione, vt neque aliæ cauſæ rationabiles, quemadmodum idem Nauarrus antè faſſus eſt nu. 127. ſolùm namque ibi cauetur ne quis intuitu quidẽ tenuitatis vnius beneficij plura obtineat; quæ reſidentiam requirant vt notauimus circa ſecundum caſum.

Quod præterea Doctores in ſexto Caſu dicunt, præſtantiam doctrinæ ſiue nobilitatis eſſe ſufficientem cauſam diſpẽſandi; primò colligitur ex cap. De multa, Extra de præbendis. Deinde ratione probatur: Nã expedit interdum bono communi, vt eiuſmodi homines opibus etiam valeant. In quo tamen maximè cauendum eſt, ne huiuſmodi coaccruatio beneficiorum ad luxum & ſecularem pompam, non ad bonum commune, referatur. Tunc enim fieret iniuria populo, & *acciperetur perſona.*
D Nam tales non ſunt digni tam multis beneficiis. Quocirca communiter nõ videntur eſſe tuta conſcientia illi, qui ex pluribus beneficiis reditus percipiunt, excedentes notabiliter decentiam ſui ſtatus. Eccleſiaſtici enim non ſunt digni maiori ſtipendio quàm ſatis ſit ad ſuſtentationem decentem in vtilitatem boni communis.

Sed DICES; Si reſidentia eſt de iure diuino, quomodo poteſt Papa diſpenſare circa pluralitatem beneficiorũ incompoſſibilium quoad reſidentiam? RESPONDEO, In iure diuino, quod non eſt ſimul naturale in omni caſu & omni circumſtantia (quale nõ eſt hoc, vt in diſput. de Statibus videbimus) non diſpenſat Papa, vt agens *principale*, tollẽdo videlicet obligationem, ſicut facit in
E mero iure humano. Eo enim modo ille ſolus, qui tulit legẽ, poteſt diſpenſare, vel is cui ille dederit ad id poteſtatem. Poteſt tamen Papa in tali iure diuino diſpenſare *miniſterialiter*, hoc eſt, ex officio, & cũ auctoritate declarando, iam eſſe cauſſas, propter quas æquum ſit, vt à Deo ipſo relaxetur talis priſtina obligatio. Quod cùm facit pontifex, Deus vt agens principale tollit obligationem. Sed QVÆRET aliquis vlterius, An etiam ſine diſpenſatione Pontificis poſſint extra prædictos caſus alicui conferri licitè plura beneficia.

Ad hoc ſit ordine TERTIA aſſertio. Plura beneficia, requirentia *reſidentiam*, nullo modo poſſunt con-

ferri vel obtineri ſine ſummi Pontificis diſpenſatione & cauſa legitima; adeo, vt ſi cauſa legitima diſpenſationis deſit, qui obtinet, non ſit tutus in conſcientia. Probatur: nam huiuſmodi pluralitas eſt prohibita; & quidem, ſi habeat curam animarum, iure diuino, & nulla conſuetudo obſtat tali prohibitioni: Ergo requiritur diſpēſatio, cùm præceptum non ſit abrogatum.

Quòd autem requiratur cauſa legitima vt quis tuta conſcientia obtineat, probatur: nam vt communiter & rectè dicitur: Papa non habet poteſtatem cōferendi beneficia cum detrimento Eccleſiæ, ſed in vtilitatem eius. Neque enim eſt planè *dominus* beneficiorū, quippe cùm non poſſit illa conuertere licitè in proprios vſus, vt docent D. Thom. & Caietanus hic in reſpōſione ad 3. Sed eſt *diſpenſator* eorum, vtpote quæ ſunt bona communia Eccleſiæ: iuxta illud Apoſtoli. Cor. 4. *Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Dei, &c.* Et ita iubentur vbi ſuprà in Concilio Trident. cauſę diſpenſationum huiuſmodi diligentiſſimè examinari.

QVARTA Aſſertio. Plura beneficia *ſimplicia* eatenus poteſt quis licitè habere, quatenus id fuerit vſu rationabili & probata conſuetudine receptum. Dummodo tamen ea beneficiorum pluralitas ob aliquam aliam concurrentem circunſtantiam non ſit praua: vt eſſet ſi indigno obueniret, aut alij digni tunc negligerentur, cum boni communis detrimento & iuxta ſuprà dicta. Nunc enim ſolùm aſſerimus, per cōſuetudinem rationabilem & approbatā, poſſe licitè haberi plura beneficia, ſimplicia, ſpectādo pręciſè hoc ſolū quòd plura ſunt. Ita aſſerit D. Thomas quodlib. 9. art. 15. & Sotus lib. 3. de Iuſt. q. 6. art. 3. & Nauarrus in Man. cap. 25. num. 128. Probatur. nam cùm ſolo iure humano, huiuſmodi beneficiorum pluralitas videatur prohibita; vbi probata conſuetudo obtinuiſſet; vt plura eiuſmodi beneficia, vni ſine aliqua diſpenſatione Superioris conferantur, meritò cenſeri poſſet illud ius humanū per conſuetudinem cōtrariam eſſe abrogatum, vt etiam Nauarrus annotauit in Man. cap. 25. nu. 128. Et ita probabiliſſimè ſentit Sotus lib. 3. de Iuſtitia, quæſt. 6. artic. 3. in huiuſmodi communiter non eſſe opus aliqua diſpenſatione.

Vbi autem illud ius humanum vigeret, diſpēſatio eſt neceſſaria; quæ quidem adhuc poteſt habere locum poſt peculiarem prohibitionem Concilij Tridentini. ſeſſ. 7. capit. 4. & ſeſſ. 24. capit. 17. vt ſupra notauimus ex ſententia Nauarri capit. 25. numer. 127. Et quidem vbi eiuſmodi pluralitas beneficiorum ſimplicium caret per ſe omni vitio contra ius naturale, ac proinde eſſet tātummodo contra ius humanum: diſpenſatio ſummi Pontificis, in huiuſmodi beneficiis ſimplicibus ſecurum redderet a peccato contra ius humanum eum cui plura darentur, quāuis non ſubeſſet legitima cauſa diſpenſandi. Nam vt ex communi doctrina diſputauimus tomo. 2. q. 5. de Legibus p. 9. Superior diſpenſans ſine cauſa legitima in iure humano, quod ipſe cōdidit; quamuis peccet, tamen verè reddit alterum ſecurum in conſciētia, à peccato contra id ius humanum: eo quòd ſe habet tunc vt agēs principale, cuius poteſtate poteſt tolli vinculū iuris humani, etiā cauſa legitima deficiēte. Nā præter cauſam legitimam obligationis, vt lex obligaret iſtum, requiritur, vt volūtas ſuperioris obligandi illum perſeueret; ſicut etiā eadē fuit neceſſaria, vt initio obligaretur.

Hoc tamen intelligi debet tantummodo quoad peccatū (vt dixi) cōtra ius humanum, & quoad pœnas ei iuri forte annexas. Nam aliunde peccat quis tunc diſpenſatione iniuſta vtens (niſi fortè ignorantia eum excuſaret) contra legem naturæ, quatenus turpis eſt pars, quę ſine cauſa iuſta eſt difformis toti hoc eſt aliis de eadem communitate, qui iure ac lege communi tenētur, à qua ipſe ſine ratione eximitur, iuxta ea quæ diſſeruimus tomo 2. q. 5. de Legibus p. 9.

SVPEREST vt reſpondeamus ad argumenta ea quæ contra quamcumque pluralitatem beneficiorum ſuprà

A obiecimus. Ad PRIMVM patet reſponſio ex dictis. Nam ſi debitis circumſtantiis plura beneficia in vnum conferantur, potiùs ita promouebitur bonum commune. Neque illa quæ vt incommoda cōmemorata ſunt in argumento, incommoda verè erunt. Nam non eſt habendum pro incommodo, ſi interdum ad tempus digni aliqui careant pręmio, propterea quòd nullum bonum commune tunc temporis diſtribuendum ſuppetat. Item cùm ſint plurima beneficia in Eccleſia; collatio plurium in vnum non meritò retardabit alios à ſtudio literarum & virtutis: quin potiùs excitare debet; Siquidē, vt antè eſt dictū, cauſa licitè habendi plura beneficia, poteſt etiam eſſe doctrinæ præſtantia. Denique ſi ij qui habent plura beneficia, velint ſuperfluis ſūptibus parcere, facilè curare poſſunt ne cultus diuinus negligatur; id quod iubentur in Concilio Tridentino, ſeſſione ſeptima, in de- B creto de Reformatione. Fatēdum eſt tamen, illa omnia incommoda & plura ſecutura ex beneficiorum pluralitate, ſi abſque legitima cauſa permittatur.

Ad SECVNDVM reſpondeo, nullam iniuriam fieri populo, ſi, vt cautum eſt in Cōc. Trident. illi, qui plura habent beneficia, ſufficienter prouideant Eccleſiis de miniſtris dignis: id quod cōmuniter loquendo, haud difficulter poteſt. Quòd ſi careat interdū populus digniori, quem habere potuiſſet pro eodem ſtipendio, quod confert non reſidenti; tamen nō poteſt id rationabiliter iniquè ferre; ſiquidem id detrimentū abundè compenſatur ea vtilitate cōmuni, quę ex pluralitate licita ſequitur, & in cōmodū ipſius populi demùm redūdat. Solùm igitur tūc populo incommodè accidit pluralitas benefi- C ciorum incompoſſibilium, quādo inde nullum ſequitur bonum commune, atque adeo nulla vtilitas manat ad populum. Et per hoc patet quoque reſponſio ad confirmationem illius argumenti.

Sed dicet aliquis: Quid ſi contingat in aliquo loco, vt non inueniantur digni ſubſtituti, nunquid poterit quis tūc plura beneficia tutò retinere; RESPONDEO, ſi illa penuria ideo accidit quia in tali loco non ſunt digni, non propterea debet quis relinquere plura beneficia: nam quamuis relinquat, non occurretur illi incommodo, vt patet; ſed aliunde debet prouideri de remedio, videlicet per Prælatos & Pontificē, quorū vel maximè munus eſt quęrere idoneos miniſtros, qui paſcāt gregē Dominicū.

Si autem illa penuria accidit, non quia deſiderentur digni; ſed quia digni qui eo loco reperiuntur, nolūt eſſe D ſubſtituti; alioqui libenter ſeruituri, ſi titulum haberēt; tunc quidem quoniam ea penuria oritur ex pluralitate beneficiorum, quæ ſimul alij poſſident, videndum eſt an ibi maius bonum commune ſequatur ex eo quòd vnus habeat plura beneficia, quàm detrimentum ex eo quòd in eo loco non ſint digni qui ſubſtitui velint. Et ſi quidem maius bonum ſequatur (quod rarò cōtinget) licitè poteſt quis retinere plura; etiamſi interim dum digni ſubſtituti quærruntur, populus contribuat ſtipendia, carens præſenti adminiſtratione ſufficienti. Nam contribuere tunc cenſebitur pro bono communi, quod omnibus modis debet promoueri, etiam cum contributione partium communitatis. Si autem (quod moraliter ferè ſemper continget) ex illa pluralitate maius detrimētum bono communi ſequatur, propter penuriam miniſtro- E rum, quàm commodum, tunc quidem neque licitè Pręlatis plura beneficia vni permittentur, neque licitè ab vno retinebuntur. Nam ceſſabit tunc ratio boni communis, propter quam ſolam eſt licita ea pluralitas.

Ad VLTIMVM argumentum, quod ex ſanctis Patribus contra pluralitatem beneficiorum obiiciebatur, reſpondeo, eos propterea illam improbare, quia ſæpe eſt illicita. Poteſt tamen eſſe etiam licita, vt patet ex dictis. Atque hactenus explicauimus quatenus in diſtributione ſpiritualium poſſit contingere *acceptio* perſonarum.

* * *

De Acce

De Acceptione perſonarum in diſtributione officiorum ſæcularium. §. 5.

NVNC eſt ordine QVINTA quæſtio, *Vtrùm quemadmodum in ſpiritualibus dignitatibus diſtribuendis, ita etiam in diſtribuendis officiis & dignitatibus ſæcularibus pertinentibus ad temporale regimē Reipub. poſſit princeps vel Reſpubl. peccare per acceptionem perſonarum cōtra iuſtitiam diſtributiuam.* Videtur enim hîc neque Iuſtitia diſtributiua, neque Acceptio proinde perſonarum habere locum.

PRIMO, quia ſtipendia annexa huiuſmodi officiis ſecularibus, dantur pro labore miniſtrorum Reipubl. non autem pro dignitate perſonarum. Ergo & ipſa officia ſiue iura recipiendi talia ſtipendia conferuntur à Principe pro eodem duntaxat miniſterio, & conſequenter non habebit hîc locum iuſtitia diſtributiua, quæ reſpicit ſolam dignitatem perſonæ.

SECVNDO, quia Princeps non alia de cauſa confert huiuſmodi ſtipendia dignis, niſi vt populo ea ratione ſatisfaciat, cui ex iuſtitia commutatiua debet bonam gubernationē, ſiquidem propterea recipit à populo tributa, vt ipſum commodè gubernet: Ergo ſola Iuſtitia commutatiua hîc videtur habere locū: Antecedens patet ex vſu & praxi. Id enim ſolum Principes videntur ſpectare.

TERTIO, nam in aliquibus locis Principes vendunt huiuſmodi officia illis quibus conferunt: Ergo non conferunt ex iuſtitia diſtributiua. Patet conſequentia: nam tunc ſubditi per ſolam propriam dignitatem ſuam haberent ius ad illa, & proinde iniquum eſſet ab illis vlterius pretium extorquere.

In *contrarium* eſt, quòd huiuſmodi officia & iura recipiendi pro tēporali miniſterio certa ſtipendia, ſunt quędam bona cōmunia Reipubl. & vtilia & honorifica; cùm nullius determinatè ſint propria ſine conceſſione Superioris: Ergo ex natura rei debent conferri ſecundùm ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ, alioqui accipietur perſona.

De hac re duæ ſunt tenendæ aſſertiones. PRIMA. Non eſt negandum quin hîc habeat locum iuſtitia *commutatiua*. Probatur: quia illa ſtipendia conſignantur ex tributis populi, quæ is confert Principi, vt inter cætera ei prouideat de miniſtris, qui dignè talia ſtipendia promereantur: Ergo ex iuſtitia cōmutatiua debet id Princeps populo. Neque verò eſt eadē ratio in propoſito, quæ eſt in dignitatibus ſpiritualibus. Tēporalia enim miniſteria bene poſſunt conferri pro pretio ſecundùm iuſtitiā cōmutatiuam: Spiritualia verò *vt ſpiritualia ſunt*, non item.

Neque obſtat huic aſſertioni quòd plerumque maius ſit ſtipendium quàm videatur eſſe labor huiuſmodi miniſtrorum: nam quamuis præciſè conſideratus labor nō videatur æqualis interdum mercedi, tamen quodam arbitrio humano, vt labor talis adhibeatur ab hac vel illa honorata perſona, &c. meritò tanti æſtimari poteſt.

Neque etiam putandum eſt, populum non velle conferre ea ſtipendia pro labore ex iuſtitia commutatiua, ſed ſolùm ex gratitudine in ſuſtentationem miniſtrorū, ſicut tribuit pro miniſterio ſpirituali, *vt ſpirituali*. Nam cùm in ea cōtributione populus vtilitatem potiſſimùm ſpectet; cenſendū eſt, ſtrictiſſimo modo quo poteſt, velle ea contributione Principem obligare ad præficiendos dignos miniſtros, & etiam ipſos miniſtros ad dignè laborandū. Nam id ſecurius eſt populo. Ac proinde cenſendus eſt intendere obligationem iuſtitiæ cōmutatiuę, vt quæ eſt ſtrictiſſima. Et hæc ipſa ratio oſtendit, præcipuum, quod hîc ſpectatur, eſſe iuſtitiā commutatiuam.

SECVNDA aſſertio. Etiam interuenit hîc ratio iuſtitię diſtributiuæ, quando ad huiuſmodi officia eliguntur ij qui ſunt partes eius communitatis, cui præficiuntur. Patet clarè hæc aſſertio ex ratione facta in contrarium. Quocirca non modò digni, prætermiſſis indignis, ſed etiam digniores, prætermiſſis minùs dignis, in caſu huius Aſſertionis ſunt præferendi.

Dixi autem, quando eligūtur ij *qui ſunt partes eius communitatis, &c.* Nam vbi propter bonas cauſſas conſuetudo obtinuiſſet vt alienigenæ præficerentur, non poſſet ibi interuenire niſi ſola iuſtitia cōmutatiua. Vt enim dictum eſt p. præced. diſtributiua iuſtitia ſolum habet locum, cùm bona communitatis diſtribuuntur in partes eius. Quare tunc ſatis eſſet eligere dignum illo ſtipendio: quia id ſolùm requirit commutatiua.

Ad PRIMVM verò & SECVNDVM argumentum reſpondeo, ſolùm probare, hîc interuenire rationem iuſtitię commutatiuæ, & quidem præcipuè: non tamen probare quin ſecundùm ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ ſint etiam attendendæ dignitates perſonarum in ordine ad tale miniſterium & ad bonum commune, ſicut ſuo modo eſt dictum de diſtributione ſpiritualium.

Ad TERTIVM, dico tria. *Primò*, poſſe contingere vt expediat bono communi, ab illis, qui eliguntur ad huiuſmodi officia, exigi aliquam ſummam, velut quandam conditionem requiſitam, ſine qua in ordine ad bonum commune (exiſtente nimirum circumſtantia alicuius neceſſitatis publicæ) non cenſeatur dignus aliquis tali officio. Vt, v.g. caſu quo non poſſet commodè ab aliis membris communitatis aliquid exigi vt ſubueniretur communi neceſſitati, niſi ab illis qui eis officiis præficiuntur: vtpotè quibus propter lucrum annexum eiuſmodi officiis, non ſit vſque adeò difficile, quando ea recipiunt, aliquid per modum tributi pendere.

Secundò dico, ſi ſolùm ex natura ipſa rei, ſpectata *natura* huiuſmodi officiorum, loquamur, poſſe illa quoque à Principe vel Republ. vendi ex cauſſa rationabili. Vt docuit D. Thom. opuſc. 21. ad Duciſſam Brabantiæ, quæ de hoc D. Thomam interrogauit. & Sotus lib. 3. de Iuſtitia, q. vlt. art. 4. Probatur: nam ſicut ob communem neceſſitatem poteſt ſuppetere cauſſa rationabilis ad minuenda ſtipendia huiuſmodi officiorum, & ad applicandam eorum partem Principi: ita etiam ad ſeparandum ea in partem vel in totum à cumulo (vt ſic dicam) bonorum communitatis, diſtribuendorum ex iuſtitia quoque diſtributiua propter ſolam dignitatem eorum quibus vt partibus communitatis tribuuntur, & ad applicandum ea Principi, vt nimirum poſſit tunc ea tanquam propria in totum vel partem pro pretio tribuere. Neque id erit tunc iniuſtum, vt in argumento illo tertiò obiiciebatur, quandoquidem in tali caſu non erunt iam amplius talia officia bona *communia*, pro ſola perſonarum dignitate diſtribuenda, ſed quaſi priuata Principis, quæ idcirco vendi ex toto aut ex parte ab eo poſſint.

Tertiò dico, ſi moraliter ſecundùm *circumſtantias*, quæ vt plurimùm in hoc concurrunt, rem hanc æſtimemus, communiter eſſe illicitum hæc officia vendere. Ita docet Sotus loco citato. Et patet ex plurimis incommodis Reipublicæ, quæ inde ſequuntur. Vt quòd non attenditur tunc in eis officiis conferendis, niſi pecunia; nulla verò perſonæ dignitas ad ea adminiſtranda: & alia huiuſmodi abſurda, quæ Sotus vbi ſuprà enumerat. Ac propterea D. Thomas in dicto opuſculo 21. dixit, id *non decere, quamuis ex natura quidem rei liceat.*

Porrò quænam ſint CONDITIONES attendendæ in perſonis, vt in huiuſmodi officiorum ſecularium collatione non committatur perſonarum *acceptio*, ex dictis circa diſpenſationem ſpiritualium ſuo modo facilè intelligitur. Nam generatim eæ conditiones requiruntur, quæ efficiant, vt electus promouere poſſit bonum commune temporale Reipubl. & ita quidem promouere, vt conferat quoque ad æternam beatitudinem conſequendam; in quam nimirum tanquam in finem *vltimum*, etiam temporalia ſuapte natura referri tandem debent. Vnde eſt etiam in his attendenda vitæ probitas. Alioqui nec rectam habere prudentiam huiuſmodi officiales poſſunt, neque rectè gerere Rempubl. ac proinde inhabiles ſunt cenſendi ad illam adminiſtrandam, vt fusè & eruditè diſputat Sotus lib. 3. de Iuſtitia, artic. 4. vbi id etiam colligit ex ſententia Philoſophi 5. & 6. Ethic.

An oriatur obligatio Reſtitutionis ex Acceptione perſonarum.

SExto ac poſtremò quæritur, *Vtrùm ex violato ordine iuſtitiæ diſtributiuæ, quando indigno vel minùs digno aliquid confertur, ſiue in temporalibus, ſiue in ſpiritualibus; oriatur obligatio reſtituendi, & cui debeat malè diſtribuens reſtituere.* De hoc variæ ſunt opiniones, quas examinabo reſpondendo per ſequentes aſſertiones.

Prima aſſertio: Qui eligit indignum, reſtituere debet Eccleſiæ vel Reipubl. cui eũ præficit, tantum quantum indignè cenſetur talis recipere de illo ſtipendio; atque etiam quantum ſatis eſt ad reſarciendum damnum ſi quod Reſpublica incurrit ob indignitatem talis Miniſtri. In hac aſſertione omnes cõueniunt, etiam Adrianus in materia de Reſtitutione, q. de collatione beneficiorum, cui alioqui nonnulli tribuũt, quòd neget, vnquam oriri obligationem reſtituendi ex violata diſtributiua, credo, quia argumenta ponit, quibus id probari videtur, & eis non clarè reſpondet.

Probat autem hanc aſſertionem quoad *priorem* partem Sotus lib. 4. de Iuſtitia, qu. 6. ar. 3. in ſolutione ſexti, & alij: Nam peccat tunc Prælatus contra iuſtitiam commutatiuam, ex qua debebat dare communitati dignam perſonam pro ſtipendio. Ergo debet tunc ei reſtituere ſtipendium, quod populus conſignauit.

Sed expeditiùs poteſt ita probari: Qui indignum communitati præficit, eo ipſo eſt cauſſa damni Reipubl. in hoc conſiſtentis, quòd fruſtrà & inuita rationabiliter confert ſtipendium tali miniſtro: Ergo tenetur ei damnum reſarcire, reſtituendo illi ſtipendium. Conſequentia eſt clara. Antecedẽs probatur: quia populus nec vult, nec velle tenetur dare ſtipendia niſi digno.

Quoad *poſteriorem* verò partem, probatur aſſertio eadem ratione. Nam qui cauſſam damni dat, damnum feciſſe videtur, cap. vlt. de Iniuriis, vt ad hoc ipſum confirmandum optimè argumentatur Couarruuias Relect. in Regulam, Peccatum, parte 2. §. 7. num. 2.

Secunda aſſertio: Quãdo Prælatus confert beneficiũ digno, prætermiſſo digniori, nulla debet fieri reſtitutio communitati, cui dignus præficitur. De hac etiam conuenit inter omnes. Et probatur: Nam quando populus habet dignum miniſtrum, non confert inuitus rationabiliter ſtipendia, ſiquidem ea meritò conferuntur digno miniſtro. Fatendum eſt tamen, tunc non ſeruare Prælatum erga populum eam fidelitatem quam deberet, præficiendo ei digniorem: ſed tamen inde non oritur reſtituendi obligatio.

Confirmatur hoc ipſum à ſimili. Nam ſi dominus daret pecuniam œconomo, vt quæreret optimos quos poſſet inuenire, operarios pro ſua vinea, peccaret quidem ille œconomus contra fidelitatem domino debitam, ſi cùm poſſet digniſſimos conducere, non conduceret niſi dignos; ſed tamen nihil deberet domino reſtituere. Nam operarios eo ſtipendio dignos conduxit. Ergo ſimiliter nec Prælatus in noſtro caſu debet aliquid reſtituere Eccleſiæ.

Sed eſt argumentum contra hanc aſſertionem: Si dominus, ea lege vellet per ſuum œconomum dari copioſam mercedem operariis, vt ea non daretur niſi digniſſimis: Et œconomus daret illam amplam mercedem dignis, & non digniſſimis; deberet reſtituere domino ſaltem illam partem, qua ſtipendium excedit operas mercenarij digni: quia illam non dat dominus voluntariè niſi digniſſimis: Sed Eccleſia ſimiliter ea lege conſignat ampliſſima ſtipendia miniſtris (& interdum multo maiora quàm videatur debere in compenſationem miniſterij ſpiritualis) vt illa ſtipendia dentur digniſſimis, alioqui nollet tanta ſtipendia contribuere: Ergo ſimiliter tenetur reſtituere, qui ea non confert digniſſimis.

Respondeo per diſtinctionem Minoris. Vult enim Eccleſia vt digniſſimis ſtipendia dentur ſecundùm ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ, ſed non adeò ſtrictè id vult, vt ſi dentur dignis, & non digniſſimis, nolit eſſe data. Cuius rei argumento ſunt decreta Canonica ſuprà citata, quæ approbant electiones dignorum. Neque verò rationabiliter poſſet populus habere in propoſito adeò ſtrictam voluntatem, ſiquidem quantumcunq; magnum ſit ſtipendium, maius multo eſt beneficium ſpirituale, quod populo impendit quicunque miniſter dignus.

Tertia aſſertio. Quando præbenda confertur indigno, prætermiſſo digno, vel digno, prætermiſſo digniore; Superior non tenetur aliquid reſtituere digno vel digniori prætermiſſo. Ita Sotus lib. 4. de Iuſtit. q. 6. ar. 3. ad 6. Et Couarruuias Relect. in Regulã Peccatum, p. 2. §. 7. nu. 6. Et Nauarrus in Manuali ca. 17. nu. 73. Et Adrianus in 4. materia de Reſtitutione, quæſt. 15. & multi recentiores hoc docent contra Caietanum, qu. 62. art. 2. circa id 4. D. Thomæ, & Paludanum in 4. d. 15. q. 2. art. 2.

Etſi autem hæc aſſertio ſit omninò vera, tamen quædam rationes ad eam probandã adferri ſolent non ſatis firmæ. Quas proderit breuiter diſcutere, vt poſteà melius percipi queat ſolida iſtius aſſertionis probatio. Ac *primo* quidem præcipuũ quorundam argumentum pro hac aſſertione contra Caietanum eſt: quia per hoc, quòd digno vel digniori præbẽda non cõferatur, non aufertur illi quod *ſuum* eſt: Ergo nulla ei debet fieri reſtitutio. Conſequẽtia patet, nam reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, quæ obligat ad reddendum cuiuis quod *ſuum* eſt. Antecedens probant: quoniã dignus vel dignior, antequam ei ſit beneficium collatum, nullum habet ius ad ipſum, neque *in re*, hoc eſt, quaſi poſſideat ipſum, neque *ad rem*, quaſi poſſit in iudicium Prælatum vocare, vt ſibi beneficium conferat: Ergo nullo modo eſt ſuum.

Sed hæc ratio, ſi nihil aliud addatur, non conuinceret Caietanum. Ipſe enim, vt patet ſuprà quæſt. 62. art. 2. non ob id dicit faciendam eſſe reſtitutionem digno vel digniori, quòd fuerit ei aliquid *ſuum proprium* ablatum; ſed propterea, quia, quod erat *commune*, nõ fuerit factum iam eius *proprium*, ſicut debebat fieri per Prælatum. Atque idcirco cenſet Caietanus, Prælatum debere digniori prætermiſſo reſtituere id totum quod beneficium valebat: quia totum debebat facere *proprium* dignioris. Cõcederet igitur Caietanus Antecedens illius rationis & negaret Conſequentiam: Et ad eius probationem diceret, iuſtitiæ commutatiuæ eſſe reddere vnicuique quod vel *eſt* ſuum, vel *debebat* eſſe ſuum, & datum eſt alteri.

Secundò, vtuntur etiam Sotus, & alij, contra Caietanum, tali argumento: Huiuſmodi beneficia non ſunt bona communia, diſpenſanda ſecundùm dignitatem perſonarum, ſed ſunt ſtipendia populi reddenda operariis ſecundùm iuſtitiam commutatiuam: Sed per hoc, quòd ſtipendia aliqua dentur minùs dignis, prætermiſſis dignioribus, nulla fit iniuria dignioribus, ex qua debeat eis aliquid reſtitui: Ergo nec in propoſito, &c. Minorem probant exemplo. Qui enim in foro conduceret ſua pecunia minùs dignos operarios, nullam faceret iniuriam dignioribus prætermiſſis, quam deberet illis reſarcire: ſecus, ſi illa pecunia eſſet communis Reipublicæ, præcipuè diſtribuenda ſecundùm dignitatem perſonarum. Tunc enim concedit Sotus, quòd fieret dignioribus prætermiſſis iniuria contra diſtributiuam iuſtitiam, & quòd deberet illis reſarciri ea iniuria per aliquam reſtitutionem, iudicio prudentum.

Sed in hac ratione videtur Sotus parum ſibi conſtare. Nam anteà lib. 3. quæ. 6. ar. 2. conceſſerat, beneficia non ſolùm habere ſe vt ſtipẽdia ſecundùm commutatiuã iuſtitiam diſpẽſanda, ſed etiam vt bona cõmunia, hoc ipſo, quòd conceſſit, in eorũ diſtributione habere etiã locum iuſtitiam diſtributiuam, licèt minùs principaliter. Hîc autem hoc videtur negare. Alioqui cùm concedat in hac ratione, ex violata iuſtitia diſtributiua circa bona communia oriri obligationem reſtituendi aliquid illis, quibus non ſecundùm dignitatem bona communia diſtribuuntur (vt patet ex explicatione Minoris ſuæ rationis) ſi concedit, aliqua ratione in diſpenſatione

ſpiritua

Digitized by Google

ſpiritualium interuenire iuſtitiam diſtributiuam, ex ea parte cogeretur concedere obligationem reſtituendi *digniori*(quam negat)licèt non ex ea parte qua hic interuenit commutatiua,ſecundùm ipſum.

Tertiò, alij confirmant idem contra Caietanum hoc modo:Poſtquam eſt datum beneficium digno, non debet dari digniori prætermiſſo:Ergo nec debet ei reſtitui æquiualens. Patet conſequentia: nam quando aliquid debet alicui reſtitui; ſi illud manet in ſpecie, debet in ſpecie reſtitui,vt patet ex materia de Reſtitutione: Sed hic manet beneficium in ſpecie,& tamen non debet in ſpecie reſtitui:Ergo nihil debet reſtitui digniori.

Sed hæc etiam ratio non concludit.Diceretur enim, debere reſtitui idem in ſpecie manens,niſi inde ſequatur magnum aliquod incommodum,quale in propoſito ſequeretur, ſi electio digni eſſet inualida,& poſſet irritari, vt patet ex dictis in qu.2.huius puncti. Quamuis igitur concluſio ipſa ſit vera,tamen hæ rationes,quæ afferuntur,non ſunt validæ.

Ideò Aliter eam aſſertionem probabo,oſtendendo vniuerſaliter, ex violatione iuſtitiæ diſtributiuæ nunquam oriri obligationem aliquam reſtituẽdi digno vel digniori prætermiſſo:Nam neque ex tali violatione oritur obligatio reſtitutiõis *propriè dictæ*, cõſiſtentis in eo,vt quod anteà erat *proprium* alicuius, reddatur vel in re,vel ſaltem æquiualenter(quemadmodum nomen ipſum reſtitutionis ſonat) neque reſtitutionis *impropriè dictæ*,qualis poteſt dici quilibet actus iuſtitiæ commutatiuæ, cùm quis ex eius præcepto debet aliquid de nouo facere *proprium* alicuius,ſi non fecit anteà(quo pacto videtur Caietanus vſurpare nomen reſtitutionis in propoſito)Ergo nullo modo. Conſequentia eſt clara: quia nõ videtur aliter quàm alterutro modo ex illis duobus, poſſe ad iuſtitiam commutatiuam, & ad eius præceptum pertinere actus aliquis reſtitutionis,quo quis debeat aliquid in alterum conferre.

Prima autem pars Antecedentis(ſcilicet quòd ex violatione iuſtitiæ diſtributiuę non oriatur obligatio reſtitutionis priori modo, quia nimirũ detur alicui id quod anteà erat eius *proprium*)non indiget probatione. Nam clarum eſt, beneficium quod digni vel digniori non datur,minimè anteà fuiſſe eius digni aut dignioris proprium: Itaque non debere ei illo priori modo aliquid reſtitui,facile,vt diximus,dabit Caietanus. Altera verò pars Antecedentis(ſcilicet nec debere tali digno vel digniori prætermiſſo reſtitui aliquid poſteriori modo, dando ei nimirum quod debebat fieri eius proprium,vt vult Caietanus)probatur.Nam obligatio aliquid cõferendi de nouo, ex iuſtitia commutatiua, non eſt, niſi quando alter ęquale aliquid à ſe abdicauit,& in alterum contulit,faciendo id eius proprium,vel quando æquale ſecundùm rem de ſuo proprio perdidit, incurrendo damnum: Sed dignus vel dignior prætermiſſus, nihil beneficio ęquale ſecundùm rem à ſe abdicauit;faciendo illud eſſe proprium communitatis, neque etiã incurrit damnum perdendo æquale de ſuo proprio: Ergo nihil debet ei Prælatus ſiue Communitas ex iuſtitiã commutatiua, & conſequenter nullo modo, nec propriè,nec impropriè debet ei quicquam reſtitui.

Conſequentia eſt euidens, & Maior patet,tum inductiuè, tum ex ipſa etiam natura iuſtitiæ commutatiuæ, cuius eſt reſpicere æqualitatem rei ad rem:quæ quidem æqualitas omnino ceſſabit,ſi alterutra pars illius noſtrę Maioris non verificetur, vt conſideranti patet. Minor verò probatur:nam perſona digna non contulit aliquid in cõmunitatem præter dignitatem ſuæ perſonæ, quam ipſamet adhuc retinet. Neque enim hãc dignitatem ita perſona digna cõtulit in communitatem,vt fecerit illã propriam communitatis, abdicando illam à ſe; quippe cùm maneat etiam eodem modo ipſius perſonæ, atque eſt communitatis.Itaque non eſſet æqualitas, ſi propter illam aliquid communitatis fieret omninò proprium

A perſonæ,& ita proprium,vt iam non eſſet bonum communitatis eo modo,quo anteà erat, ſicut terra non eſt beneficium aliquod pars boni communis, poſtquam iã eſt applicatum alicui perſonæ.Neque rurſus dignus vel dignior incurrit aliquod damnum, amittendo aliquid ſuum,quia neque beneficium fuit vnquam illius,vt patet,neque etiã quia prætermiſſus ſit,amiſit ſuæ perſonę dignitatem,aut ius ad illud vel ſimile beneficium in ea dignitate fundatum,ſed tãtummodo fructus ſiue vtilitas eius dignitatis & iuris negata tunc eſt,negando beneficium,id quod minimè in propoſito eſt inferre damnum aliquod(quod per reſtitutionem ſit reſarciẽdum) ſed non impertiri commodum, vt quando parenti, v.g. negauit filius ſubſidium ex pietate debitum, aut diues pauperi ſubſidium debitum ex miſericordia, non propriè infert damnum quod ſit poſteà per reſtitutionem B reſarciendum,ſed tantummodo non confert cõmodum debitũ,& catenus ſolùm reddit tunc inutile quoddã ius vel quaſi ius alterius.Ergo vera eſt omninò illa Minor.

Atque hæc quidem ratio ſatis eſt ad confirmandam illam ſecundam aſſertionem. Quæ quidem aſſertio idcirco potiùs eſt eligenda,quòd contraria opinio licèt ſit probabilis,tamẽ in praxi eſt valdè ſcrupuloſa. Nam ſæpiſſimè prætermittũtur digniores,& tamen non ſunt in vſu huiuſmodi reſtitutiones. Dictum autem eſt omnes cõdemnare.Sed ad maiorem explicationem proponẽda & ſoluẽda ſunt tria argumenta cõtra eam aſſertionem.

Primo: Dignus vel dignior prætermiſſus,eſt paſſus aliquam iniuriam, quandoquidem debebat eligi ex iuſtitia diſtributiua,& eſt prętermiſſus:Ergo debet ei hæc C iniuria aliqua compenſatione reſarciri.Nã alioqui cerneretur quædã inæqualitas inter cõmunitatem & ipſum; cùm ipſe rectè ſe habuerit erga communitatem,& communitas non rectè erga ipſum,ſicut debebat.

Secvndo:Si Prælatus tunc non debet aliqui digno vel digniori reſtituere,eadem ratione neq; deberet ille, qui aliquem talem iniuſtè impediuit vi vel fraude,quominus prębendam conſequeretur:Sed hoc eſt contra S. Thomam qu.62.art.2.ad 4. & contra omnes:Ergo,&c. Patet ſequela. Nam ſimiliter poſſet dici, impedientem non fuiſſe cauſſam digno aut digniori, vt amitteret aliquid quod erat *ſuum*.Nam præbenda nondum erat ſua.

Tertio:Hæc aſſertio apertè videtur contra S. Thomam,qu.62.art.1.ad vltimum,dicentem, *recompenſationem,quam facit malè diſtribuens ei cui dedit minùs quàm debuit,eſſe ſecundùm æqualitatem rei ad rem:Vt ſi,inquit,quãto* D *minùs habuit,quàm debuit,tanto plus ei detur.* Quibus verbis videtur D. Thomas ſupponere tãquam certam opinionem Caietani,videlicet totum,quod debebat diſtribuens alicui dare,ſi non det,debere reſtituere.

Ad Primvm reſpondeo,concedendo quidem, prætermiſſum pati iniuriam aliquam hoc ipſo quòd ſe non rectè habuit diſtribuens erga ipſum, &c.Sed ea iniuria non eſt talis,ex qua oriatur reſtituẽdi ei obligatio,propter rationem à nobis allatã.Solum enim ius ſecundùm iuſtitiã commutatiuã efficit,vt quãdo contra illud quis patitur iniuriã, debeat ei fieri reſtitutio ex eadẽ iuſtitia.

Sicut, v.g. pauper,cui diues hîc & nunc debebat ex miſericordia cõferre eleemoſynam,patitur quidem aliquam iniuriam, hoc ipſo quòd diues nõ rectè ſe habeat E erga illum,faciendo vt ſit *propria* eius aliqua eleemoſyna,quemadmodum debebat:Sed tamen non tenetur diues illi poſtea reſtituere quod non dedit, ſed tantùm quãdo iterum tempus obligationis occurret, tenebitur ex præcepto affirmatiuo ei eleemoſynam erogare.

Sic in propoſito dicimus:quamuis dignus vel dignior prætermiſſus ſit paſſus illam iniuriam, tamen quia ea non eſt talis, vt ex ea oriatur obligatio reſtituendi id quod non eſt illi datum: ſolùm tenebitur Superior ex præcepto affirmatiuo ei præbẽdam conferre ſecundùm dignitatem,quãdo iterum tempus diſtributionis occurret.Et per hoc euertitur totum fundamentum Caietani.

Digitized by Google

Nõ enim ſatis eſt, quouis modo aliquem debere aliquid facere propter alterius, ad hoc, vt ſi non faciat, teneatur ei reſtituere; ſed requiritur vt id debuerit ex iuſtitia commutatiua, alterutro dictorum modorum in Maiori noſtræ rationis. Neque illa inæqualitas, quæ videtur manere inter communitatem & dignum aut digniorem prætermiſſum, eſt inæqualitas, quæ debeat reſarciri reſtitutione, ſed collatione præbendæ, quando iterum ſit diſtribuendi opportunitas.

Ad Secvndvm, nego ſequelam. Ad probationem reſpondeo, impedientem nõ debere quidem reſtituere digno vel digniori, quaſi abſtulerit aliquid eius *propriũ*, quod ſit ipſa præbenda, ſed quia abſtulerit ei *liberũ vſum* iuris ſui in procuranda & conſequenda præbenda. Et ita quo ille dignus vel dignior impeditus, propinquior erat præbendæ conſequendæ, eo plus illi reſtituere debet impediens, arbitrio boni viri, vt bene explicat Caietanus loco citato.

At verò nos in præſenti ſupponimus, malè diſtribuẽtem non impediuiſſe ius vel liberum vſum iuris, quod dignus habebat ad præbendam procurandam, ſed tantùm non dediſſe illi præbendam, quam ex iuſtitia diſtributiua ei debebat. Et ideò dicimus contra Caietanum, non debere illi aliquid reſtituere. Quòd ſi diſtribuens impediret dignum vel digniorem, quominus præbendam liberè procuraret, tunc ſimiliter eſſet dicendum ex hoc capite, eum debere reſtituere tali digniori vel digno, ſicut dicimus de quouis alio impediente.

Ad Tertivm, ex D. Thoma reſpondeo, loqui D. Thomam, in caſu quo deberet fieri diſtributio bonorũ communium, quæ iam eſſent quoad ſingulas eorũ partes ſingulis deſtinata, ſecundùm proportionem diſtributiuæ iuſtitiæ, tanquã propria. Vt ſi centum coronati, v.g. qui erant communitatis, deberent ex decreto Principis aut Reipublicæ diſtribui inter aliquos, iuxta ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ. Tunc enim ſi non ita diſtribuerentur, reſtitutio eſſet facienda, non propriè ob violatam iuſtitiam diſtributiuam, ſed commutatiuam, cùm illi iã haberẽt ius proprietatis ad rem. Et hoc ſatis erat D. Thomæ ad ſoluendum argumentum, quod prætendebat probare reſtitutionem eſſe etiam actum iuſtitiæ diſtributiuæ. Adde quòd etiãſi ea opinio fuiſſet S. Thomæ, non propterea noſtra careret ſua probabilitate.

Porrò quod dictum eſt in his aſſertionibus de ipſo diſpenſatore bonorum communium, eodem modo intelligendũ eſt de *præbente conſilium*, vt indigno vel minùs digno conferatur præbenda, & etiam de reſignante beneficium in fauorem alicuius indigni. Idem enim eſt de his iudicium, quod attinet ad reſtitutionem, cùm omnes iſti ſint cauſſæ morales diſtributionis malæ.

PVNCTVM TERTIVM.

Vtrùm Acceptio perſonarum habeat locum in exhibitione honoris & reuerentiæ.

D. Thomas art. 3.

Sermo eſt hoc loco de reuerentia & honore conſiſtente in aliquo ſigno exteriore, vt genuflexione, apertione capitis, & aſſignatione melioris loci, &c. Et quidem D. Thomas non videtur dubitaſſe, quin in huiuſmodi honoribus locum habeat acceptio perſonarum. Itaque id pro certo habens, ſolùm explicat quo pacto debeant diuerſæ conditionis homines honorari. Videlicet vel propter virtutem propriam, vel propter virtutẽ eius cuius perſonam quis gerit, aut propter communitatem, cuius eſt pars.

Addit etiam D. Thomas, committi acceptionem perſonarum, ſi diuites ob ſolum reſpectum diuitiarum magis honorentur. Quãquam magis honorandi ſint, quatenus habent potiorem locum in communitate: Vel ſi illis diuitiis vtantur ad exercitationem virtutum, vt rectè animaduertit hîc Caietanus.

Si quis autem improbus ſit, etiamſi habeat optimum locum in communitate, tamen, vt improbus eſt, poteſt interiùs deſpici, iuxta illud Pſalm. 7. *Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus*: exteriùs tamen non eſt id licitum, propter ſcandalum.

Ex quibus patet quomodo intelligendum ſit illud Iacob. 2. *Nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti gloriæ. Etenim ſi introierit in conuentũ veſtrum vir annulum aureum habens, in veſte candida; introierit autem pauper in ſordido habitu, & intendatis in eum qui indutus eſt veſte præclara, & dixeritis ei, Tu ſede hîc bene; pauperi autem dicatis, Tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedum meorũ, nõnne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationum iniquarum?* Intelligitur enim hoc, ſi quis diues honoretur magis propter ſolas diuitias; non autem ſi magis honoretur propter locum quem habet digniorem in communitate.

Sed diſcutiendum adhuc paulo ſubtiliùs eſt, an omninò ſit verum hoc quod pro certo ponit D. Thomas, ſcilicet acceptionem perſonarum habere locum in huiuſmodi *honorum exhibitione*. Videtur enim hoc falſum. Primo; Nam exhibitio honoris non eſt actus iuſtitiæ diſtributiuæ, ſed *Obſeruantiæ*, quæ eſt virtus ſpecialis, de qua diſſerit D. Thomas infrà qu. 102. Ergo mala exhibitio honoris non pertinebit ad vitium oppoſitũ Iuſtitiæ diſtributiuæ, ſed ad vitium oppoſitum obſeruantiæ.

Secvndo; Quia in *gratuitis* non habet locum acceptio perſonarum, vt explicatum eſt p. 1. Sed exhibitio honoris eſt gratuita: Ergo, &c. Ac propter hæc duo argumenta potiſſimùm, Caietanus hoc loco dicit, non eſſe mentem S. Thomæ, quòd hîc interueniat propriè & directè acceptio perſonarum, ſed reductiuè & impropriè: eo quòd hic etiam ſuo modo accipitur aliquando *non cauſſa* vt *cauſſa* honoris, ſicut etiam obſeruantia reducitur ad iuſtitiam, quoniam reſpicit *alterum, &c.*

Et poteſt Tertio cõfirmari hæc ſententia Caietani: Quia huiuſmodi honoris exhibitiones non videtur eſſe *bona communia*: cuius ſignum eſt quòd non pertinet honoris diſtributio ad ſuperiores tantùm, ſed etiam ad quamlibet priuatam perſonam: Ergo non ſpectat ad Iuſtitiam diſtributiuã: Ergo non poteſt hîc accipi perſona.

Sed his non obſtantibus, reſpondeo, ſententiam S. Thomæ eſſe veram, & propriè intelligendam. Priùs autem quàm eam probemus, eſt ſic explicãda. Honores, qui in Republ. ſingulis pro dignitate exhiberi poſſunt ac debent, dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, vt ſunt *in actu*, id eſt, vt actu exhibetur huic aut illi perſonæ. Et ſic non ſunt bona communia, in quorum diſtributione poſſit habere locum acceptio perſonarum, ſed ſunt bona particularia & propria illarũ ſingulariũ perſonarum, quibus bene aut malè deferuntur.

Altero modo conſiderari poſſunt eiuſmodi honores, vt ſunt *in potentia*, id eſt, vt poſſunt huic aut illi exhiberi. Et hoc modo bona quædam communia ſunt, *moraliter* rem æſtimando, ac proinde niſi pro cuiuſque dignitate iuxta normã diſtributiuæ iuſtitiæ diſtribuantur, vitium in illorum diſtributione admittetur acceptionis perſonarum.

Hoc pacto intellecta hæc ſentẽtia probatur Primo ex adducto illo teſtimonio D. Iacobi, qui planè indicat, acceptionem perſonarum & iniquitatem (contra iuſtitiam nempe diſtributiuam) committi, ſi quis ob cauſſam non idoneã (vt puta ob diuitias) honoretur magis quàm alius, qui fortè propter virtutem (quantumuis pauper) honore dignior ſit.

Secvndo, probatur ratione. Nam (vt dictum eſt) honor *in potentia* conſideratus, eſt quoddam bonũ commune, moraliter loquendo, cùm non ſit alicuius perſonę determinatè, ſed indifferenter quilibet dignus poſſit id

bonum

bonum participare,per hoc quòd ea potentia reducatur in actum,quo hic aut ille dignus honoretur.Et prętereà id bonum commune,debet huic aut illi applicari in recompenſationem dignitatis, qua quis bene meretur de communitate,etiamſi de perſona priuata,exhibētes honorem , non ſit peculiariter bene meritus. Ergo illi, ad quos ſpectat,id bonum ſingulis applicare,debent ſecūdùm ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ id facere. Et conſequēter cùm id bonum commune ex natura ſua ſit tale, vt quæuis perſona priuata debeat illud diſtribuere: quęuis perſona debebit in eo diſtribuendo ſeruare proportionem diſtributiuæ Iuſtitiæ, alioqui accipiet perſonam.Et quidem ſi attētis omnibus circumſtantiis, irreuetētia grauis iudicetur,poterit eſſe mortale peccatum. Adde etiam hanc conſuetudinem , quæ in huiuſmodi videtur habere vim obligandi.

Itaque maneat,honores,vt ſunt *in potentia*,eſſe quoddam bonum cōmune,quod benè vel malè,per normam iuſtitiæ diſtributiuæ,vel per acceptionem perſonarum, ſingulis diſtribui accidit.Nam prout ea potentia,qua in Repu.homines poſſint honore affici,reducitur in actum benè vel malè,eſt bona vel mala diſtributio huius boni: Nec tamen , ſi ſit mala,naſcitur propterea obligatio reſtituendi aliquid communitati. Eſt enim hoc bonum eius naturæ,vt ex mala eius diſtributione(quę eſt actus honoris exhibitus indigno) nullum damnum ſequatur, ſed centenis milleniſue actibus huiuſmodi malè diſtributis,manet ſemper bonum integrum,ſcilicet potentia eadem,qua poſſunt digni honore affici.

Ad PRIMVM autem argumentum Caietani reſpondeo,in huiuſmodi actibus non extingere acceptionem perſonarum,vt ſūt eliciti immediatè à virtute obſeruātiæ,ſed vt ſunt quaſi materia iuſtitiæ diſtributiuæ. Quod eſt dicere, contingere hic acceptionem perſonarum in eo actu,quo quis malè vult elicere eos actus obſeruantiæ, qui quidem actus opponitur actui recto,quo ſecundùm iuſtitiam diſtributiuā debebat quis velle eos actus reuerentiæ exercere. Itaque intelligendi ſunt in propoſito hi actus obſeruantiæ eodem modo ſe habere ad iuſtitiam diſtributiuam , ſicut ſe ad eam,v.g.habent beneficia Eccleſiaſtica diſtribuēda. Nihil enim impedit quominus actus vnius virtutis ſint quaſi materia virtutis alterius:ad eum modum , quo in tomo 2. diſput. vlt. q. vlt.p.4.explicaui actum miſericordiæ ſiue liberalitatis,quo Deus gratis cōfert gratiam hominibus, habere ſe *vt materiam* actus iuſtitiæ , quo ea largitione debet Deus Chriſti Domini merita compenſare.

Ad SECVNDVM reſpondeo,probare non eſſe hic acceptionem perſonarum, vt illi actus eliciuntur immediatè ab obſeruantia,quo pacto dicuntur *gratuiti*: nihilominus quādo occurrit naturalis obligatio pro loco & tempore , ex obſeruantia *gratuitò* exhibendi tales actus (id eſt,non quæſita vel expectata recompenſatione)tūc etiam eſt præceptum affirmatiuum illos exercendi ſecundùm ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ modo dicto. Quinimò etiam quando id præceptum affirmatiuum obſeruantiæ non obligat : tamen ſi quis vult liberè eos actus exercere,debet tunc ex præcepto negatiuo iuſtitiæ diſtributiuæ(de non perturbando huius iuſtitiæ ordine)proportionem ſeruare. Sicut poſito,quòd quis nūc velit orare,quāuis ex præcepto affirmatiuo id nunc non debeat,tamen nūc tenetur attentè & reuerēter orare ex præcepto negatiuo de nunquam orando irreuerenter.

Ad TERTIVM iam patet reſponſio ex dictis: declarauimus enim , quomodo hi honores (vt *in potentia* conſiderantur) ſint bonum commune diſtribuendum. Neque obſtat quòd honorum diſtributio non ſolùm pertinet ad ſuperiores.Non enim eſt de eſſentia iuſtitiæ diſtributiuæ,vt quæuis bona communia per ſolum ſuperiorem diſtribuantur,ſed tātùm vt diſtribuantur per aliquem gerētem vicem communitatis in tali diſtributione:ſiue is quidē ſit pręcipua eius pars,quæ eſt caput,

A ſiue aliud membrum, prout poſtulat cōditio boni communis diſtribuendi. Iuſtitia namque diſtributiua non ſolùm poteſt eſſe in ſuperiore , ſed etiā in ſubditis, quatenus approbant & volunt diſtributionem iuſtam fieri aliis,vt docet D.Thomas ſuprà quæſt.61.art.1. ad 3. Et ita etiam poterit eſſe in ſubditis , vt diſtribuant aliqua bona communia. Sicut etiam in corpore naturali videmus non per ſolum caput bona communia diſtribui, ſed quædam per alias partes.

PVNCTVM QVARTVM.

An acceptio perſonarum habeat etiam locum in ſententiis Iudicum.

D.Thomas art.4.

B EX fide eſt certum, acceptionem perſonarum aliquo tandem modo habere locum in iudiciis. Patet Exodi 23. *Pauperis quoq; nō miſereberis in iudicio.*Et Prouerb.18.*Accipere perſonam in iudicio,non eſt bonum.* Patet idem ex aliis locis citatis p.1.Et habetur Regulis Iuris in 6.Reg.12.vbi ſic dicitur: *In iudiciis non eſt acceptio perſonarum habenda.* Quod fruſtra prohiberetur, niſi accidere poſſet.

Sed DVBIVM eſt hic PRIMO , *quo pacto ſit hæc aſſertio, atque adeò Scriptura,intelligēda,* vtrùm videlicet iudex attendendo aliquam cōditionem non facientem ad cauſſam diiudicandam, *propriè* peccet contra diſtributiuam per acceptionem perſonæ, vel ſolùm dicatur accipere
C perſonam *impropriè*,quatenus attendit id quod non debebat.Et eſt præcipuè dubium , quando iudex decernit de rebus pertinentibus ad iuſtitiam *commutatiuam.* Nam quando iudicat malè in materia Iuſtitiæ diſtributiuæ; non eſt dubium quin peccet propriè contra diſtributiuam.Nā eſt cauſſa moralis efficax malæ diſtributionis.

Ratio autem dubitandi eſt PRIMO, quia D. Thomas inde ſolùm probat in iudiciis habere locum acceptionem perſonarum, quia ſi iudex alicui perſonæ aliquid attribuit præter proportionem dignitatis eius,*accipit perſonam:*At hoc intelligi poteſt de acceptione perſonæ *impropriè*. Etenim vt in iudicio ferendo peccatur etiam contra iuſtitiam *commutatiuam* (atque adeò impropriè per acceptionem perſonæ)agitur contra dignitatem & proportionem æqualitatis rei ad rem.

SECVNDO; nam cùm Iudex iniquè iudicat reſpiciendo perſonam in materia iuſtitię commutatiuæ,nul-
D lum bonum cōmune videtur malè diſtribuere , ſed tantùm verſatur circa bonum alicuius proprium,quod nimirum vni detrahit & alteri adiudicat:Ergo non poteſt in ea re committi propriè acceptio perſonarum.

TERTIO; nam actus iudicij immediatè eſt actus *Iuriſprudentiæ*, & mediatè iuſtitiæ cōmutatiuæ impellētis Iudicem,vt æquè iudicet : Ergo non contingit hic propriè acceptio perſonarum, quæ eſt contra iuſtitiam diſtributiuam ſolùm.

Ad hoc dico PRIMO. Certiſſimum eſt,iudicem reſpicientem perſonas, grauiſſimè peccare,& multò grauius quàm quemuis alium,quocunque tādem modo id peccatum nominetur. Patet:nam ipſe peculiariter eſt cuſtos iuſtitiæ ,adeò vt Ariſtoteles appellauerit eum 5.
E Ethic.*iuſtitiam animatam.* Itaque monſtro ſimile eſt , vt ipſe iudex iuſtitiam labefactet.

Dico SECVNDO,probabiliſſimum eſt,iudicem reſpiciendo perſonam, & iniquè iudicantem , etiam in materia iuſtitiæ commutatiuæ; *propriè* accipere perſonam contra *diſtributiuā*.Probatur:nam ipſimet actus iudicādi ex officio & cum auctoritate , ſi conſiderentur vt *in potentia* (quēadmodū p.præced. de honoribus diximus) videntur moraliter eſſe quędam bona communia indifferenter per iudicem huic vel illi digno applicāda:cuius moraliter loquēdo ſiūt quaſi propria,quatēus per eiuſmodi iudicia ab iniuriis homines vindicātur:Ergo debet

Digitized by Google

Iudex ſecundùm ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ in iudiciis ferendis procedere, ita vt quãto quis eſt dignior fauorabiliori ſentẽtia, tãto ei magis in iudicio faueat. Et conſequenter quando alicui indigno ſententiã, vel abſolutè, vel vſque adeò fauorabili, iudex patrocinatur, quãtum eſt in ſe, facit contra ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ. Nam illa ſententia alteri digniori debebatur. Eſt autem dignitas in propoſito penſanda ſecundùm æquitatem cauſſæ vniuſcuiuſque.

Et hoc ipſum videtur cœpiſſe dicere S. Thomas hîc in ſolutione primi, quãdo ait, materiam iudicij indifferenter eſſe materiam iuſtitiæ diſtributiuæ vel commutatiuę, ſed formam iudicij pertinere ad diſtributiuam, & proinde in forma iudicij ſemper poſſe habere locũ acceptionem perſonarum. Dico autem, *cœpiſſe* dicere: quia poſtea explicans, quo pacto in forma iudicij habeat locum acceptio perſonarum, tãtùm dicit, eatenus habere locum, quatenus iudex, etiam in ipſa iuſtitia commutatiua *ab vno accipit, & alteri dat*. Quæ verba non videntur indicare, eſſe hîc propriè iuſtitiam diſtributiuam, Nam ab vno accipere, & alteri dare, etiam eſt commune commutatiuæ.

Sed certè aſſerere, quòd hîc propriè quoque habeat locum acceptio perſonarum, non eſt alienum à mente D. Thomæ. & omnino eſt conſentaneum Scripturæ locis ſuprà citatis, quæ cùm abſque incommodo poſſint propriè intelligi, ſic ſunt intelligenda.

Ad Primvm verò argumentum contrarium, concedo, S. Thomam & alios non omnino id explicaſſe: ſed tamen huius aſſertionis fundamenta iecerunt, & certè illam minimè negarunt; ſed potiùs eam conceſſiſſe videntur, hoc ipſo quòd abſolutè hîc habere locum perſonarum acceptionem affirmãrunt.

Ad Secvndvm, iam patet quomodo hîc interueniat bonum aliquod commune, præter ipſum bonum priuatum, quod eſt materia iudicij.

Ad Tertivm reſpondeo, probare, in iudicio non interuenire acceptionem perſonarum, prout eſt actus immediatè elicitus à Iuriſprudẽtia, & mediatè à iuſtitia commutatiua ex parte appetitus impellẽtis intellectũ, vt rectè iudicet: ſed tamen interuenit, prout ipſemet actus iudicij eſt materia diſtributiuæ: ad modum quo diximus de honoris exhibitione p. præced.

Secvndo, dubium hoc loco eſt: *Vtrùm in his, quæ relinquũtur arbitrio Iudicis, locum habeat acceptio perſonarũ.* Vt, v.g. ſi ſanciat lex, vt in tali caſu tempus probationis litigãtibus aſſignetur ſecundùm arbitrium iudicis: quæritur, an tunc poſſit iudex ſine acceptione perſonarum aſſignare amico longius tempus quàm aliis.

Et videtur non poſſe. Nam quod relinquitur iudicis arbitrio, id facit iudex gratis: Sed *in gratuitis* non habet locum acceptio perſonarum; Ergo, &c. Sed *in contrarium* eſt, quòd tunc etiam iudicium ferendum iudicis arbitratu, eſt quaſi bonum quoddam commune, nõ minùs quàm ſi eſſet à lege præſcriptum: Ergo debet iudex in illo ferendo ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ ſeruare.

Ad hanc dubitationẽ dico Primo. Iudex in iis etiam quæ relinquuntur eius arbitrio, tenetur abſolutè ſeruare iuſtitiam diſtributiuam. Vnde Leges relinquentes aliquid arbitrio iudicis, intelligendæ ſunt velle, vt in eis etiam ſeruet ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ, quem proptereà ipſæ non præſcribunt, quia difficile eſt ad omnes caſus particulares deſcendere. Et probatur id clarè. Nã non minùs teneretur Iudex ſeruare ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ in iudiciis, ſi nullæ eſſent ipſi præſcriptæ leges poſitiuæ, quàm iam tenetur: Ergo etiam in his, in quibus nihil particulariter Leges pręſcribunt, debet eũ ordinẽ ſeruare ex præcepto naturali iuſtitiæ diſtributiuæ. Patet antecedẽs. Nã quando principio erant iudicia ante conſtitutas leges aliquas, proculdubio tenebantur iudices ordinem diſtributiuę iure ipſo naturali ſeruare.

Dico Secvndo. In aliquibus iudex habet plenam libertatem, & ſic poſſet gratis plus fauere amico ſine acceptione perſonarum Vt, v. g. poſſet audire *in die feſto* cauſſam amici in quo neutram partem debet ex officio audire, niſi in re grauiſſima.

A Semper tamen in his vitandum eſt ſcandalum. Ita Sotus lib. 3. de Iuſtit. q. vlt. art. 5. & alij.

Tertio dubium eſt: *Vtrùm abſque acceptione perſonarum poſſit index propter amicum iudicare ſecundùm opinionẽ quamcunque probabilem, quando ius eſt dubium inter Doctores.* Ratio dubitandi eſt: nam ſi ita faciat videtur perturbare ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ, negando alteri parti ſententiam probabiliorem, ad quam ea pars, cui talis opinio fauet, videtur habere maius ius, ſi quidẽ procedere ſecundùm opinionem probabiliorẽ expedit magis bono communi. Ex alia verò parte videtur id eſſe licitum, (nam communiter dici ſolet, licitum eſſe ſequi opinionem probabilem) Cùm igitur id ſit per ſe licitum, poterit iudex ea ratione amico fauere.

B Dico Primo, Si iudex reputaret vtramque opinionem *æquè* eſſe probabilem, licitè poteſt propter amicum ſecundùm illam iudicare quæ amico magis fauet. Quin etiam poſſet propter amicũ, modò ſecundùm vnã, modò ſecundùm alteram iudicare, ſi tamẽ ſcandalum abeſſet. Ita Sotus vbi ſuprà & alij. quãuis id clarè non probent.

Probatur autem ſic: In tali caſu Iudex ex vi iuſtitiæ diſtributiuæ et officij ſui, nõ magis vni quàm alteri debet illud bonum iudicij fauorabilis cõferre: ſed poſitum eſt id in mera ipſius libertate: Ergo poterit, cui voluerit, gratificari, fauendo illi abſque acceptione perſonarum. Patet Conſequentia: nam acceptio perſonæ non habet locum, niſi in eo quod fit ex *debito* iuſtitiæ diſtributiuæ, vt p. 1. eſt declaratum. Antecedens verò patet: quia in

C eo caſu, cùm iudicetur æquè probabiliter poſſe ferri ſentẽtiam in fauorem vnius, atque in fauorem alterius, attendendo ius vtriuſque, vterque eſt æquè dignus iudicio fauorabili. Et ita iuſtitię diſtributiuæ ratio non dictat, vni potiùs tunc eſſe fauendum, quàm alteri. Hoc enim diſcrimen non dictat iuſtitiæ diſtributiuæ ratio, niſi pro diuerſitate dignitatis. Confirmatur à ſimili. Nã quando duo ſunt æquè digni beneficio Eccleſiaſtico, poteſt liberè ſuperior conferre amico, prout voluerit; ſicut omnes concedunt. Cuius fundamentum debet eſſe ratio iam dicta. Ergo ſimiliter in propoſito.

Dico Secvndo, ſi iudex ita putet, alteram opinionem altera probabiliorem eſſe. vt ſimul etiam (quod ferè ſemper accidit) exiſtimet, probabiliorem *eſſe veram*, & minùs probabilem *falſam*, ſemper debet ferre iudiciũ ſecundùm eam opinionem quam putat probabiliorem & veram: alioqui ſi propter amicitiã vel aliam cauſam fert iudicium ſecundùm opinionem apud ſe minùs probabilem & falſam: accipiet perſonam contra iuſtitiam diſtributiuam. Hoc etiam ſentiunt iidem Doctores; ſed non videntur clarè id probare.

D Probatur autem ſic: Si iudex ferret iudiciũ, alicui fauorabile, ſequendo opinionem minùs probabilem apud ſe, & falſam, conferret in eum iudicium fauorabile, non attendendo ſolam illius dignitatem, ſeu ius: quod habet ad iudicium fauorabile: Ergo ſemper in tali caſu acciperet perſonam. Antecedens probatur: nam ſi in partibus attendiſſet ſolam dignitatem & ius, quod habebant ad iudiciũ fauorabile, tuliſſet illud in fauorem alterius partis, cui fauebat opinio apud ipſum probabilior & vera. Nam hoc ipſo, quòd iudex putabat illam opinionem eſſe probabiliorem & veram, iudicabat, aut debebat iudicare, digniorem eſſe fauorabili iudicio illũ, cui opinio probabilior & vera fauebat, & conſequenter illi potiùs debebat fauere.

E Dico Tertio. Etiam debet iudex iudicare ſecundũ opinionem apud ſe probabiliorem, quamuis fortè necdum haberet aſſenſum determinatum de *veritate* etiam eius opinionis, ſed hæreret adhuc circa rei veritatẽ ancipitem & dubiam. Probatur ſimili ratione. Nam ille cui

fauet

A fauet opinio iudicata *probabilior*; eo ipſo quoque eſt dignior ſententia fauorabili ſecundùm eam opinionem: Ac proinde ſi alia ſententia ferretur, fieret contra ius dignioris, & eo ipſo acciperetur perſona contra iuſtitiam diſtributiuam.

Ac ſunt hæc diligenter ANNOTANDA pro definiẽdis in materia *iuſtitiæ* aliis etiam caſibus conſcientiæ, ſiue in Confeſſione, ſiue extra, quandocunque aliquis, vel vt iudex, vel vt conſultor, tulerit aliquam ſententiam in materia *iuſtitiæ*. Debet enim quis tũc (propter rationem dictam) iudicare in alterutrius fauorem ſecundùm opinionem probabiliorem apud ſe. Aliâs accipiet perſonã.

Sed QVÆRIS: An etiam in aliis caſibus debeat quis ſequi opinionem probabiliorem apud ſe, quando videlicet ſi ſequeretur minùs probabilem apud ſe, non faceret contra ius aliquod, quod aliqua perſona videatur B habere ad fauorabile iudicium ſecundùm probabiliorem opinionem: Vt cùm opiniones nec directè, nec indirectè pertinent ad iuſtitiam, ſed ad materiam *aliarum* virtutum moralium.

Videtur enim tunc ſatis eſſe ſequi probabilem. Nam nemo tenetur vel ipſe facere, vel alteri conſulere, quod melius eſt, cùm ſufficiat facere id quod eſt bonum & ſecurum, niſi extaret aliquod præceptum peculiare de *meliori*, quod hîc non apparet eſſe: Sed qui, ſequens dictamen opinionis probabilis, facit aliquid, facit quod eſt ſecurum & bonum, quamuis non quod melius eſt & ſecurius: Ergo licitè opinionẽ probabilem ſequitur. Maior patet. Nam faciendo quod eſt bonum & ſecurum, nemo vnquam peccabit. Minor autem probatur. Nam C quicunque ſequitur opinionem probabilem, ſequitur humanum dictamen rectum, moraliter loquendo, quod non cõſiſtit in indiuiſibili, ſed poteſt eſſe ſecurum & ſecurius, &c. Ergo conformando ſe in opere illi dictamini, securè operatur: licèt in rei veritate contingeret vt illa opinio eſſet falſa.

RESPONDEO: Dupliciter quis circa actum aliquem, per ipſum exercẽdum, aut per alterum, qui ſe conſulat, poteſt putare ex duabus opinionibus alteram eſſe probabiliorem, alterã minùs probabilem, atq; adeo vtramque *probabiliter* veram, licèt vnam magis. VNO modo, ita, vt non ſimul determinatè ſentiat, probabiliorẽ eſſe reipſa quoque *veram*, ſed adhuc anceps hæreat, vtra potiùs non modò probabiliter, ſed *re quoque ſit vera*. Et tunc D quidem quando non agitur de præiudicio tertij (id eſt, extra materiam Iuſtitiæ, vt iam loquimur) vtramlibet opinionem quis poteſt aut ſequi ipſe, aut alteri ſuadere, vt probat argumentum factum: nam vtramlibet aut facto aut conſilio ſequi eſt bonum, cùm vtraque hoc ipſo, quòd iudicatur eſſe ſaltem probabiliter vera, iudicari poſſit eſſe conformis dictamini recto prudentiæ humanæ, quod eſt norma bonitatis in actione.

ALTERO modo poteſt quis putare alterã opinonem eſſe probabiliorem, & alteram minùs probabilem, ita vt ſimul (quod plerumq; accidit) determinatè ſentiat, probabiliorem *eſſe re quoque verã*, & minùs probabilẽ *falſã*. Et nunc quamdiu quis in tali exiſtimatione iudicióque perdurat, non poteſt aut in agendo, aut in conſulendo ſequi opinionem minùs apud ſe probabilem & falſam, ſed debet ſequi quam veram & probabiliorem putat.

Ratio huius eſt clariſſima. Nam qui cenſet hoc eſſe probabilius & verum in materia morali, cenſet hoc eſſe faciendum, & cõtrarium, quod iudicat minùs probabile & falſum, non eſſe faciendum. Et ita ipſe non poteſt licitè, durante tali opinione, contrarium facere aut ſuadere: quia nemo licitè facit aut ſuadet, quod iudicat, omnibus penſatis, non eſſe faciendum.

Nec tamen hoc obſtat quominùs ille idem iudicet, alterum, qui contrarium cenſet probabilius, atque adeo iudicat eſſe faciendum, *licitè* ſequi ſuum probabile dictamen. Et hoc etiam probat argumentum factum: non verò probat, eum ipſum qui contrarium iudicat probabilius, poſſe ſecurè facere quod opinio minùs probabilis & falſa apud ſe dictat. Nam is perſeuerante illa opinione, non habet dictamen cõtrarium opinionis minùs probabilis & falſæ apud ſeipſum, & ita id dictamen non eſt illi ſecurum, quia non habet illud.

Ex quo intelligitur, quo pacto accipiẽdum ſit dictum illud, initio huius dubij obiectum. *Vnicuique licitum eſt ſe opinioni probabili conformare*: videlicet ſi dictamen eius opinionis ipſe habeat, reputando illam *veram*, aut certè *non falſam*, ſed probabiliter ſaltem veram.

Neque obſtat quòd Confeſſarius licitè abſoluit pœnitentem ſecundùm opinionem quam pœnitens habet, etiamſi ipſemet Confeſſarius eam putet eſſe falſam, & contrariam probabiliorem ac veram. Tunc enim Confeſſarius id faciendo non ſequitur dictamen opinionis minùs probabilis & falſæ *apud ſe*, quam pœnitẽs habet, & ita neque verè ſequitur illam, ſed abſoluit pœnitentem ſequendo quoddam aliud dictamen euidens in moralibus, nempe iſtud: *Hic pœnitens ſequendo hanc opinionem probabilem, licèt apud me minùs probabilem & falſã, non peccat, & propterea non idcirco quòd eam ſequatur, debeo ei negare abſolutionem, quæ ſolùm debet negari propter peccatum.* Quod quidem dictamen habet Confeſſarius, vt patet, quamuis nec deponat dictamẽ opinionis probabilioris & veræ apud ſe, nec ſequatur dictamen opinionis pœnitentis. Quocirca eatenus tantùm tunc poteſt dici Confeſſarius ſe conformare opinioni pœnitentis, quatenus illam ei permittit, non autem quaſi ſequatur illam. Et hoc eſt diligentiſſimè animaduertendum pro omnibus materiis moralibus. Solent enim in hac parte multa confuſè dici.

QVÆSTIO OCTAVA.

De Homicidio.

D.Thomas 2.2. quæſt.64.

EXPLICANDA *ſunt quinque.* PRIMO, *An & qua ratione hominem occidere ſit illicitum, & num aliquando licitum eſſe poſſit.* SECVNDO, *Qua ratione peculiariter id ſit illicitum vel licitum, ex parte hominis occiſi.* TERTIO, *Qua ratione peculiariter id ſit illicitum vel licitum ex parte occidentis.* QVARTO, *Qua ratione peculiariter id ſit licitum vel illicitum ex parte cauſæ occiſionis.* QVINTO, *Quænam ſit pœna homicidarum.*

Digitized by Google

PVNCTVM PRIMVM.

An & qua ratione hominem occidere ſit illicitum, & num etiam licitum eſſe poſſit.

D. Thomas artic. 1.

CERTVM in primis ex fide eſt, aliquam hominis occiſionem iure naturali & diuino eſſe illicitam & prohibitam. Patet Gen. 9. *Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.* Et ex quinto Decalogi præcepto. Exod. 20. *Non occides.* Et 1. Ioan. 3. *Scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in ſeipſo manentem.*

Sed cùm æquè certum ſit, quibuſdam etiam rationibus & modis licitam eſſe quãdoque occiſionem hominis (vt patebit in punctis ſeq.) vndendum eſt quanam ratione propriè aliqua occiſio hominis ſit, vt diximus, iure naturali & diuino prohibita.

Hoc vt commodè explicemus, prænotandum eſt, tripliciter poſſe conſiderari hominem. PRIMO præcisè, vt viuens vita *vegetatiua & animali*, in quo conuenit cum plantis & brutis. SECVNDO, vt naturaliter viuens vita *rationali*, in quo ab eis differt. TERTIO, *vt voluntariè* quoque viuens vita rationali, nec quomodocunque voluntariè, ſed *voluntate recta*, qua ſcilicet bene, & conuenienter rectæ rationi velit retinere rationalem ſuam vitam & ea non priuari. Iã pono tres aſſertiones certas ex fide.

PRIMA aſſertio. Occiſio hominis non eſt illicita, ſi *præcisè* cõſideretur, quatenus per eam priuatur homo vita *vegetatiua & animali*. Probatur nam ſi ob id præcisè occiſio hominis eſſet illicita; illicitum etiã eſſet occidere animalia, & mortificare plantas, euellẽdo aut amputando. At hoc illicitum nõ eſt, ſed omnino licitum, vt probat D. Thom. art. 1. Nam alia viuẽtia præter hominẽ ex natura ſua ſũt facta propter ipſum, vt pote imperfectiora: Ergo poteſt illis vti etiam ad ſuſtentationem, atque adeo illa conſumendo. Vt etiam agnouit Philoſophus libr. 1. Polit. cap. 5. & 6. & S. AVGVSTINVS lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 20. vbi ait, *iuſtiſſima ordinatione creatoris & vitam & mortem animantium noſtris vſibus ſubdi.*

Eſt autẽ hæc res certiſſima ex fide, cõtra Manichæos, qui dicebant, non licere occidere animalia, nec herbas mortificare, vt refert D. Auguſtin. lib. 6. cõtra Fauſtum, cap. 6. & 8. Contrarium autem patet Gen. 1. *Ecce dedi vobis omnem herbam, & vniuerſa ligna, vt ſint vobis in eſcam.* Et Gen. 9. *Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum.* Et Lucæ 22. *Neceſſe erat occidi Paſcha. Et miſit Petrum, & Ioannem dicens: Euntes parate nobis Paſcha, vt mãducemus.* Et Ioan. 21. *Afferte de piſcibus, quos prendidiſtis, &c.* Et D. Paulus 1. ad Tim. 4. inter alias *doctrinas dæmoniorum* numerat illam, quæ doceat (vt Manichæi) *abſtinere à cibis, quos Deus creauit.* Vbi Theodoretus rectè ait, *eos cibos factos eſſe ad vſum, vt ij qui ſunt eorum participes, ex eo ſumant occaſionem agendi gratias, & laudandi eum qui eos ſuppeditat.* Et ſimilia in eandem ſententiam ſcribunt alij Patres ſuper illud cap. 4. prioris ad Tim.

Et ratio illa D. Thomæ ad hoc confirmandum, eſt optima, quę probat, ad omnem humanum vſum licitum poſſe hæc viuentia occidi. Quare licebit etiam recreationis gratia, & ita *venatio* naturaliter eſt licita, vt ait Philoſophus 1. Polit. ca. 3. & D. Thom. 1. p. q. 96. art. 1. Et ſecundo libro de regimine Principum, cap. 6. dicit, idcirco etiam eſſe venationem licitam Principibus, quòd fiant per eam robuſtiores.

Poteſt autem omnium ſententia venatio eſſe illicita, vel quia ſit actus otioſus aliquando, vel pernicioſus, cũ occiduntur animalia proximi, vel etiam ſi ſit in magno exceſſu, eò quòd tunc priuantur alij vſu ſibi etiam licito. Itẽ poteſt propter iuſtas cauſas lege poſitiua, aliquibus & in aliquo loco prohiberi, vt vidimus quæſt. 9. p. 5. Et abſolutè eſt prohibita Clericis, vt patet de Clerico
A venatore, cap. Epiſcopum. Et cap. Omnibus ſeruis Domini. & multis alijs locis.

Dubium tamen eſt an venatio ſit ſemper in Clericis peccatum mortale. Caietanus, Verbo, Clericorũ peccata, dicit, ſecluſo contemptu, temeritate, & ſcandalo, non eſſe mortale, imò aliquando non eſſe veniale, vt ſi eſt moderata, recreationis gratia, non frequens, vaga, clamoſa. Id quod etiam dicunt Iuriſperiti ſuper loca citata. Vide Syluestrum, Verbo, Venatio.

Supereſt autem CONTRA hæc argumentum ex D. Auguſtino, qui ſuper Pſal. 102. poſt mediũ videtur damnare omnem venationem ad mortale, non ſolùm Clericis, ſed etiã Laicis. Ibi enim generatim affirmat, eum, *qui aliquid donat venatoribꝰ, donare peccatoribꝰ propter peccatũ.*

RESPONDEO, loqui Auguſtinum, non de quibuſcun-
B que venationibus, ſed periculoſis, quæ per certamen cũ feris beſtis ſolitæ erant inſtitui ad ſpectacula; ſicut perſpicuum eſt ex eo quod ibi Auguſtinus ſubiũgit: *Dicant mihi, quare donant venatori? Hoc in illo amant, in quo nequiſſimus eſt, ipſam nequitiam publicam in ſpectaculis omnium.*

Itaque maneat, licitum eſſe animalia occidere ad cibationẽ, vel ad alios honeſtos vſus: ac proinde occiſionem hominis non ideo propriè eſſe illicitã, quia per illam priuetur homo vita *animali aut vegetatiua*. Quæſtio autem illa, quam obiter hîc mouet Sotus lib. 5. de Iuſtit. q. 6. art. 1. An ſcilicet ante diluuium fuerit in vſu eſus carnium, potiùs pertinet ad Scripturæ interpretes. Et de ea quoque videri poteſt Benedictus Pererius in Cõmentarijs ſuper Geneſin.

SECVNDA aſſertio. Occiſio hominis non ob id etiam
C præcisè eſt illicita, quòd per eam priuetur homo vita *rationali*. Probatur: nam tunc omnis occiſio hominis eſſet illicita, cùm ſemper priuetur per eam homo vita rationali: Et tamen ex fide certum eſt, aliquas eſſe occiſiones hominum licitas, vt patebit in punctis ſequentibus.

TERTIA aſſertio. Occiſio hominis ea ratione propriè eſt illicita, quòd per eam priuetur homo vita rationali *contra rationem & volũtatem ſuam rectã*, qua velit aut velle poſſit ſe viuere. Hãc aſſertionem attigit ſubtiliter Victoria, cùm dixit in Relectione de Homicidio, nu. 11. vſque ad 15. prohiberi quinto præcepto non *omnem omnino cædem*, quæ ab ipſo Deo expreſsè non excipiatur, vt ſenſit Scotus (contra quem p. ſeq. diſſeremus) neq; ſolam & omnem cædem *innocentis*, vt dixerunt alij (cùm etiã peccatoris occiſio à priuato facta ſit illicita, & illo
D quinto præcepto prohibita, vt videbimus p. 3.) neq; etiã vt alij dixerunt, ſolã & omnem cædem *priuata* auctoritate (cùm etiam per *publicam* citra Iuris ordinem poſſit fieri illicitè) ſed omnem cædem hominis, quæ ſtando in iure naturali *eſt mala & irrationabilis.* Probatur autem aſſertio noſtra: nam tunc propriè cùm cædes eſt contra rectam rationem & voluntatem hominis, eſt cõtra charitatem & iuſtitiam, qualis eſt ea quæ per quintũ præceptum vetatur, & quæ cõmuni vſu loquendi appellatur *homicidium*, quod intrinſecè & ſemper eſt illicitum.

Et hoc ipſum indicatur etiam Geneſ. 9. cùm ratio, quare non ſit effundendus humanus ſanguis, ea eſſe dicitur, quia *ad imaginem Dei factus eſt homo*: Eſt enim homo cum primis Dei imago, quatenus viuit vita rationa-
E li, & ratione ac arbitrio vtitur, atque volũtate ſua rectè vult, aut velle poteſt ſe viuere, vt poteſt intelligi ex iis quæ de huius imaginis ratione diſſeruimus tomo 1. diſput. 7. q. 3. p. 1. quæ ratio imaginis per cædem illicitam & iniuſtam perturbatur.

Atque in eandem ſententiam huius tertiæ aſſertionis interpretãdum eſt, quod D. Thomas hîc articulo 1. ad 2. ait, occiſionem hominis eſſe illicitam: quia priuatur is *vita rationali*, nimirum prauè & iniuſtè cõtra rectam rationem & rationabilem voluntatem hominis, vt eſt dictum. Si autem quæras, quando contingat occiſionem eſſe talem, ſcilicet contra rectam rationem, & ideo quinto præcepto prohibitam: Reſpondeo, eſſe talem

omnem

Digitized by Google

omnem occiſionem, præter eas quæ licent in quibuſdã caſibus, vt videbimus in punctis ſeq.

PVNCTVM SECVNDVM.

Qua ratione ſit licita vel illicita hominis occiſio, ex parte hominis occiſi.

D. Thomas artic. 2. 5. 6.

OB aliquam trium conditionum quæ poſſunt conſiderari in homine, poteſt vtiliter dubitari & quæri an ſit licita vel illicita eius occiſio. VNA eſt, ſi improbus peccator & Reipublicæ pernicioſus ſit. ALTERA, ſi ſit innocens. TERTIA, ſi idem ipſe ſit ſui homicida.

Itaque circa primam conditionẽ quæritur PRIMO, *an poſſint aliqui peccatores pernicioſi Reipubl. occidi licitè.* Quæ quæſtio ita generatim poſita non habet magnam difficultatẽ. Nam ex fide comperta eſt aſſertio affirmatiua, quam ſtatuit hîc art. 2. D. Thomas. Patet Exodi 22. *Maleficos non patieris viuere.* Et Pſal. 100. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.* Et Actor. 5. Petrus Ananiã & Saphiram morte mulctauit.

Et rationem idẽ patet Nam cùm pars naturaliter ordinetur in bonum totius, licitum eſt erga partem id facere, quod expedit bono communi: Sed aliquãdo expedit bono cõmuni, vt malefici nociui aliis partibus communitatis deleatur publica auctoritate: Ergo omnino id licet. Item licitũ eſt interficere feras beſtias, quia pernicioſæ ſint homini: Sed quidã improbi nocẽtiores ſunt humanæ Societati, quàm beſtię, vt aſſeruit etiam Philoſophus 7. Ethic. capitulo ſexto: Ergo cùm hi in beſtias per iniquitatem degenerant, licitè quoq; interficientur, ſicut optimè concludit D. Thomas hîc art. 2. ad 3. Huc adde alia multa argumenta, quibus hoc ipſum confirmauimus ſuprà diſp. 1. qu. 11. vbi oſtendimus, hæreticos pertinaces iure morte mulctari.

Itaque grauiter errauit LACTANTIVS libr. 6. diuin. Inſtit. cap. 20. affirmans, nunquam omnino fas eſſe hominem occidere. *Non enim, inquit, cùm occidere Deus vetat, latrocinari nos tantùm prohibet, quod ne per Leges quidem publicas licet, ſed ea quoque ne fiant monet, quæ apud homines pro licitis habentur.* Et paulò infrà: *In hoc, inquit, Dei præcepto nullã prorſus exceptionem fieri oportet, quin occidere hominem ſit ſemper nefas.* Hæc erronea ſunt prorſus, cùm cõtrarium liquidò conſtet ex allatis Scripturis.

Sed maior quæſtio eſt SECVNDO ſpeciatim, an liceat occidere *fures*, præſertim diurnos, de quibus præſumitur quòd tantùm furari velint. Scotus in 4. diſt. 15. q. 3. putat eſſe illicitum. Ratio eius eſt: nam per legem Domini generaliter eſt prohibita omnis cædes: Ergo non licet occidere hominem, niſi de licentia ipſius Dei, quaſi excipiẽtis ab illa lege generali aliquos caſus: Sed nuſquam in diuinis literis legimus eſſe occidendos hos fures. Nam alia pœna erant puniendi, vt habetur, Exod. 22. Ergo non eſt licitum, cùm non ſint ab illa generali lege diuinitus excepti. Aſſumptum confirmat auctoritate D. Auguſtini, ſæpè lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 21. aſſerente, Deum feciſſe quaſdam exceptiones, quibus liceat hominem occidere. Et ita videtur Auguſtinus ſentire generaliter eſſe omnem cædem prohibitam quæ à Deo non ſit excepta. Vnde ex eadem ratione etiam cõcludit Scotus, non licere in nouo Teſtamento occidere *adulteram*, quamuis licuerit in lege veteri, quæ lex, inquit, abrogata eſt, Ioann. 8. in hiſtoria de adultera.

Sed iſta ſententia Scoti procul dubio eſt falſa, quoad vtramque eius partem, & modò eſſet temeraria contra conſuetudinem receptiſſimam, qua iudices ita animaduertentes in huiuſmodi maleficos, à viris probis & doctis abſoluuntur. Et patet etiam id eſſe licitum ex ratione qua D. Thom. hic probat, poſſe eos occidi qui communitati nocent. Nam etiam fures meritò iudicantur eſſe maximè pernicioſi bono communi.

A

Vnde ad rationem Scoti, nego, omnem cædem humanam, eo ipſo, quòd cædes eſt, eſſe generali præcepto prohibitam. Non enim ex hoc ipſo præcisè habet vt ſit iniuſta & cõtra rationem, & ita non prohibetur præcepto illo quinto naturali. Nam vt explicaui puncto præcedenti, ſolùm eſt ibi prohibita cædes omnis contra rationem & iuſtitiam. Tunc autem cædes eſt contra iuſtitiam, quando ille qui vita priuatur ab altero, cẽſeri poteſt rationabiliter, inuitus vita propria priuari ab altero. Quod continget, quandocunque vel charitatis ratio, vel iuſtitię legalis aut particularis, non poſtulauerit, vt talis cædes huic ab illo vel illo afferatur. Tunc enim verè fiet contra æqualitatem iuſtitiæ auferendo ab aliquo vitã, atque adeo tunc id propriè erit contra iuſtitiam. Et per hoc explicari debent variæ difficultates in hac materia.

B

Atque etiam intelligitur hinc, maleficos publica auctoritate occidi ſine iniuſtitia. Nã iuſtitia legalis & particularis etiã poſtulat, vt vitã tales priuẽtur vt videlicet communitas ſeruetur indemnis, & aliæ etiam priuatæ perſonæ, id quod publica poteſtas debet ſpectare, iuxta illud Pſalm. 100. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem omnes operantes iniquitatem.*

Ad auctoritatem verò D. Auguſtini reſpondeo, illum latè vſurpaſſe vocabulũ *exceptionis*, nimirum pro explicatione legis: quæ Lex cùm ſit naturalis, nõ tantùm per ſe Deus poteſt illam declarare, ſed etiam declarat eam modo iam expoſito per lumen rationis, ab ipſo Deo inditum & doctrina excultum. Id quod ipſe S. AVGVSTINVS in illo lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 21. luculenter expreſſit, cùm dixit, nequaquam contra id præceptum feciſſe eos, *qui Deo auctore bella geſſerunt, aut perſonam gerentes publicæ poteſtatis, ſecundùm eius leges, hoc eſt iuſtiſſimæ* RATIONIS *imperium, ſceleratos morte punierunt.*

C

De Occiſione Innocentis.

TERTIO quæritur (circa ſecundam conditionem, quam diximus in homine conſiderari poſſe in propoſito) *an liceat vnquam occidere Innocentem.* Et reſpondet D. Thomas art. 6. nunquam licere, niſi ex diuina reuelatione, vel niſi fuerit probatus nocẽs legitimè. Probatur prima pars huius aſſertionis. Nam innocens, vt innocẽs, promouet potiùs bonum communitatis: Sed vt ante dictum eſt, non licet quenquam occidere, niſi quatenus vita eius obſtat bono communi: Ergo nunquam licet occidere innocentem. De ſecunda verò parte aſſertionis aget D. Thomas infrà quæſt. 67. art. 2. & hîc etiam ad 3. Sed infrà de hoc latiùs diſputabimus in quæſt. 11. de Iudicibus.

D

Nunc autẽ videndum eſt an nõ etiã extra caſum diuinæ reuelationis, vel probationis legitimæ, qua is, qui reuera innocens eſt, probetur eſſe nocens, liceat quandoque interficere innocẽtem. Videtur enim licere, caſu quo tyrannus diceret: Niſi hunc interficiatis, ſtatim delebo Remp. & ciuitatem. PRIMO, Nam ſi tũc occideretur innocens auctoritate Magiſtratus, non poſſet is cẽſeri rationabiliter inuitus interimi: Ergo poſſet interfici. Cõſequẽtia patet ex dictis p. 1. Probatur Antecedens. Nam ratio boni cõmunis in tali caſu poſtulat vt innocens occidatur, quo ea ratione communitas ſeruetur. Ergo, &c. *Cõfirmatur*: nam in bello propter bonum communitatis plerique innocentes licitè necantur.

E

SECVNDO; Nam magis expedit bono communi, vt in tali caſu innocẽs occidatur, quàm vt latro vel alius quiuis malefactor: Sed propter commodum boni cõmunis latro licitè occiditur: Ergo &c. Patet Maior: quia maius incommodum ſequetur communitati in caſu præſenti, ſiquidem tota peribit, niſi innocens occidatur, non autem ſi latro ſeruaretur.

TERTIO: Nam licet propter bonum totius corporis naturalis, quamlibet partem abſcindere, etiam alioqui ſanam: Ergo ſimiliter propter bonum communitatis

licebit

Digitized by Google

iceon quandoque partem eius ſanam, hoc eſt, Innocentem, delere.

Nihilominus omnes negant, etiam eo caſu licitè id fieri poſſe: Et ratio eſſe debet. Nam malitia tyranni non efficit, vt iſtius innocentis vita noceat communitati, & idcirco occidere eum, non eſſet per ſe ſubuenire neceſſitati communitatis, cùm ea non oriatur ex huius vita per ſe loquendo, ſed eſſet conſentire impiæ voluntati tyranni quod in nullo caſu licet. Itaque occidere innocentem, tali caſu eſſet facere contra præceptum *negatiuum* de non occidendo, repugnante recta ratione, quod ſemper in quocunque caſu obligat.

Ad Primvm autem argumentum negatur Antecedens. Nam per ſe vita innocentis non obſtat bono communi, ſed malitia tyranni, cui proinde alia via eſt occurrendum. Quòd ſi alia via non ſuppetat, cedendũ eſt caſui. *Ad confirmationem* reſpondeo, neque in bello licitum eſſe occidere innocentes, per ſe loquendo, hoc eſt, actu, quo cognitus innocens occidatur ex intentione, & qui per ſe non poſſit terminari alio effectu, niſi etiam nece innocentis volita, vt vidimus diſp. 3. in q. de Bello. In propoſito autem caſu non poſſet non eſſe volita occiſio innocentis, poſito quòd determinatè is occideretur. Nam talis actus ſecundùm ſe terminatur morte illius.

Ad Secvndvm reſpondeo, eſſe diſparem rationem. Nam latro per ſe nocet cõmunitati; innocens non item.

Ad Tertivm reſpondeo, eſſe etiam diſparem rationem. Nam pars corporis naturalis (vt pes vel manus) per ſe non eſt capax iniuriæ, pars autem ciuilis eſt iniuriæ capax, etiam per ordinem ad publicam poteſtatem.

Qvarto quæritur circa idem: *Vtrum liceret ſaltem tradere tyranno innocentem, caſu quo tyrannus peteret ſibi tradi, alioqui deleturus totam ciuitatem.* In hac quæſtione, ſi moraliter eſſet certum ſtatim à tyranno illum innocentem eſſe necandum; Sotus lib. 5. de Iuſt. q. 6. art. 7. negat id licere: & putat id eſſe idem atque occidere illum. Sed tamen quamuis hæc ſententia ſit probabilis, meritò cõtraria cẽſetur à multis doctis probabilior, imò etiã videtur fuiſſe priùs ab eodẽ Soto aſſerta in ead. quæſt. art. 5.

Et probatur. Nam ipſe innocẽs in tali caſu licitè poſſet ſeſe tradere tyranno intendendo bonum communitatis: Ergo poſſet etiã Reſpublica, ſeu eius gubernator, eodem communi bono ſibi propoſito tradere illum. Patet conſequentia: nã ſi poteſt explicari, quomodo, quamuis innocens, ipſe ſe traderet, nihilominus non idcirco cẽſeretur cauſa moralis ſuæ mortis: etiam poterit explicari, quo pacto Reſpublica traderet illum abſque eo quòd eſſet cauſa mortis ipſius. Antecedens autem probatur. Nam poteſt tunc innocens ita voluntatem ſuam conformare, vt tantùm velit ire ad tyrannum, vt ſubueniat communitati, in tali diſcrimine conſtitutę, & ſimul nolit mortem ſibi inferri iniquè à tyranno. Patet: quia talis mors per accidens tantùm ex malitia tyranni eſt coniuncta cum tali actu, quo innocens ſe illi trad: Erit ergo poteſt innocẽs velle vnum ſine altero. Quemadmodum quia peccatũ vſuræ eſt per accidẽs coniunctũ cum petitione mutui ab vſurario, poteſt quis licitè petere ab vſurario mutuũ abſque eo quòd velit peccatũ vſurarij.

Hinc apparet, parum conſequenter locutum fuiſſe Sotum, cùm concedit, poſſe ipſum innocentem ſeſe tradere tyrãno, vt ſubueniat neceſſitati Reipublicæ, & negat poſſe ipſum Rempublicam eum tradere. Sicut enim tradẽdo ſe ipſe non propterea ſe occideret: ita neque Reſpublica eum tradens, ipſum occideret.

Sed an tunc *teneretur* etiam talis innocens prodire, & ſe tradere tyranno? Reſpondeo, omnino teneri. Nam eſſet caſus extremæ neceſſitatis Reipublicæ, cui ſolus is innocens poſſet ſubuenire eo actu fortitudinis, & ita ex præcepto affirmatiuo charitatis patrię, & iuſtitiæ legalis, aſtringeretur tũc tẽporis, vt id faceret. Secus, ſi aliter poſſet reſiſti tyranno. Quòd ſi ipſe innocens nollet prodire, poſſet Reſpublica illum etiam vi exponere. Poteſt enim Reſpublica cogere ſuos ciues, vt exerceant actus charitatis, & iuſtitiæ legalis, exteriores in ordine ad bonum commune, quando eſt neceſſitas: id quod gratis videtur negare Sotus.

Sed occurrit contra hæc argumentum. Nam ſimiliter in tali caſu neceſſitas Reipublicæ nõ orietur, per ſe loquendo, ex hoc quòd iſte innocens in ciuitate remaneret (ſicut nec in caſu præcedẽtis dubitationis oriebatur ex vita innocentis) ſed orietur ex malitia tyranni: Ergo exponendo illum, nõ per ſe ſubueniret Reipublicæ cõmuni neceſſitati, & conſequenter non poſſet illum propter neceſſitatem exponere tali periculo.

Reſpondeo. Hoc argumentũ ſolùm probat, in tali caſũ non poſſe nec debere exponi innocentem morti, vt ſubueniatur cõmuni neceſſitati, quaſi remouẽdo impedimentum aliquod obſtãs per ſe bono communi: nõ autem probat, quòd nõ poſſit licitè exponi, vt is ex præcepto affirmatiuo per actum charitatis, fortitudinis, & iuſtitiæ legalis, ſubueniat tũc neceſſitati Reipublicæ, ortæ à malitia tyranni. Sicut, verbi gratia, in caſu extremæ neceſſitatis corporalis proximi, debet quis illis erogare eleemoſynam, vt ex præcepto affirmatiuo miſericordiæ ſubueniat neceſſitati proximi, licèt aliunde prouenienti.

De occiſione ſui ipſius.

Qvinto (circa vltimam conditionem, quam diximus poſſe conſiderari in homine occiſo, ſcilicet quòd *ille idẽ* ſit occidens, & ſui homicida) quæritur, *an liceat vnquã alicui occidere ſeipſum.* Et eſt aſſertio indubitata apud omnes, tum Theologos, tum Philoſophos alicuius nominis, numquam id licere, vt fusè confirmat S. Auguſtinus lib. 1. de ciuit. Dei à cap. 17. vſque ad 27. & D. Thomas hic art. 5. & prolixè Franciſcus Victoria in Relectione de Homicidio.

Probatur Primo ex Scriptura, idque tripliciter. *Primò*, quia præcepto illo: *Nõ occides*: prohibetur omne homicidium, quod ſit cõtra charitatem, & cõtra rationem, vt patet ex dictis p. 1. atque adeo etiam occiſio ſuiipſius: ſiquidem is, qui ſe occidit, hominẽ occidit, & contra rationẽ (vt patebit ex argumẽtis, à ratione ductis, quæ poſtea adferemus) & tãto turpius, quàm proximũ; quanto ſe quiſque debet plùs amare quàm proximum, vt S. Auguſtinus lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 20. optimè cõcludit. *Neque enim*, inquit, *qui ſe occidit, aliud quam hominem occidit.*

Secundò, quia ex Scriptura apparet, nec Iob, nec alios ſanctos & Prophetas, etiã grauibus malis & ærumnis preſſos, hoc remedio ad euadendum ex vitæ incommodis vſos fuiſſe, neque Dominus id vnquam ſuaſit, ſed ſolùm fugam ex vna ciuitate in aliam, ad vitãda mala impendentia ex perſecutione. Matt. 10. Quod eſt argumẽto, non eſſe id licitum, vt ratiocinatur optimè S. Auguſtinus vbi ſuprà capit. 22. *Nõ fecerũt*, inquit, *hoc Patriarchæ, non Prophetæ, non Apoſtoli: quia & ipſe Dominus Chriſtus quando eos, ſi perſecutionem paterentur, fugere admonuit de ciuitate in ciuitatẽ, potuit admonere, vt ſibi manus inferrẽt, ne in manus perſequentium peruenirent. Porro ſi hoc ille non iuſſit aut monuit, vt hoc modo ſui ex hac vita migrarẽt, quibus emigrantibus ſe manſiones æternas praparaturum eſſe promiſit, qualibet exempla ponant Gentes, quæ ignorant Deum, manifeſtum eſt, hoc non licere colentibus vnum verum Deum.*

Tertiò, quia Scriptura non niſi cum quadã execratione memorat factum aliquorũ, quos ſeipſos interemiſſe perhibet. Vt Achitophel 2. Reg. 17. de quo dicitur, *quòd ſuſpẽdio interiit*, & Iudæ Matth. 27. & Actor. 1. Vbi de eo ait S. Petrus, quòd *ſuſpẽſus crepuit medius & diffuſa ſũt omnia viſcera eius.* Vnde S. Auguſtinus vbi ſup. cap. 17. ait: *Iudæ factũ veritas iudicat*: nominatũ in illis locis Scripturæ.

Secvndo principaliter idem probatur ex communi conſenſu omnium ſanctorum Patrum, quid in Iuda & in aliis omnibus vehemẽter damnãt. In quo genere, præter Auguſtinum, ex Latinis, loco citato, ſæpe id facinus damnantem, ſatis fuerit audire S. Chrysostomvm, ex Græcis,

ex Græcis,hom.87. in Ioan.circa illud verbum Domini ad Petrum: *Alius præcinget te,& ducet te quò non vis*: non niſi auctore Diabolo hoc facinus deſignari cēſet: *Nemo*, inquit, *ſine dolore à corpore diſſoluitur,diuina hoc vtiliter diſpenſante prouidentia, ne multi violentam mortem eligerent. Nam ſi etiam ſic hoc diabolus perſuadere poteſt, & quam plurimos in præcipitia & voragines impulit, niſi tantum anima eſſet corporis deſiderium,in paruo etiam mærore multi ſibi mortem conſciſcerent.*

TERTIO probatur auctoritate etiam Philoſophorum veterum alicuius nominis. Nam id eſſe illicitum,& ſupplicio,per priuationem ſepulturæ, dignum facinus, affirmat Ariſtoteles 5. Ethic.cap.vlt. Et Cicero ex ſententia Platonis & Philoſophorum meliorum in q.1. Tuſculana.*Vetat*, inquit, *dominans ille in nobis Deus iniuſſu hinc nos ſuo demigrare.* Et paulo pòſt:*Vir,inquit,ſapiens lætus ex his tenebris in lucem illam exceſſerit:nec tamen illa vincula carceris ruperit:leges enim vetant: ſed tanquam à Magiſtratu aut aliqua poteſtate legitima ſic à Deo euocatus atque emiſſus exierit.* Vnde etiam Virgilius 6.Æneidos(quod & Auguſtinus libr.1.de ciuit.Dei, cap 19.memorat) eos etiam apud inferos mulctari perhibet,

qui ſibi lethum
Inſontes peperêre manu,lucemq́; peroſi
Proiecere animas.

Et Seneca in Oedi. quamuis timere nimiùm mortem exiſtimârit peius quàm optare eam & accerſere, tamen & hoc etiam iudicauit malum,dum ait:

Mortem optare,malum:timere,peius.

QVARTO probatur rationibus variis, ex quibus quatuor potiſſimū à D. Thoma hîc ar.5. & a Victoria,& ab aliis adferuntur,quibus nos alias adiecimus. PRIMA ducitur ex naturali hominis inclinatione,ſic:Omnis illa actio hominis eſt mala,quæ eſt contra naturalem hominis inclinationem;cùm omnis naturalis inclinatio ſit recta,vtpote à Deo naturæ auctore indita: Sed occiſio ſui eſt actio contra naturalem inclinationem hominis ad *eſſe & viuere*,& ad ſui conſeruationem:Ergo eſt mala.

Hæc ratio nonnullas habet difficultates quæ ſunt à nobis explicandæ. Nam *primò* poſſet Maior videri falſa: cùm minimè ſit malum, ſed bonum,facere contra naturalem inclinationē,quā homo habet per ſenſualitatē ad bonum ſenſibile,contrarium rationi,& eatenus malum:

Sed ad hanc obiectionem multa reſpondent Victoria & alij. Mihi(ne in diſcutiendis aliorum dictis inutiliter immorer) videtur commodiſſimè *reſponderi*, quod ſuprà diſp.3.qu.4.p. 2. docui, nimirum hominem per appetitum ſenſitiuū inclinari quidem naturaliter in id bonum ſenſibile,*quod* eſt contrarium rationi,(iuxta illud Apoſtoli: *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem*, & alia huiuſmodi teſtimonia) ſed non *prout* eſt contrarium rationi & malum, ſed abſolutè & per ſe, vt bonum ſenſibile, & per accidens tantùm, & ex conſequenti,vt Rationi contrarium in tali caſu & talibus circumſtantiis,ſicut ſuprà loco citato explicaui.

Itaque quando Ratio repugnat appetitui ſenſitiuo, vt propendenti in bonum contrariū rationi,non repugnat naturali inclinationi ipſius appetitus per ſe,ſed inclinationi eius prauæ;non iam prauitate *culpæ* (ſi necdum ratio conſentit) ſed cuiuſdam *deformitatis* etiam in ordine ad ipſum appetitum, vt parti rationali ſubordinatum:ad eum modum, quo S. AVGVSTINVS libr. 6. contra Iulianum,cap. 5.propter concupiſcentiam ita per accidens propenſam in malum contrarium rationi dicit:*Regeneratus omni peccato caret,non omni malo. Quod planius*, inquit, *ita dicitur : Regeneratus omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis*: de qua ſententia Auguſtini diximus tom.2.q.12.de Peccatis p.1.in refutatione erroris Sectariorum de originali peccato.

Secundò poteſt obiici contra eandem rationem, quòd non videtur per eam concludi id quod oportebat, nēpe nulla ratione & in nullo caſu licitum eſſe, vt quis ſe occidat,ſed non eſſe id licitum expetendo *ipſum non eſſe*, & non viuere *ſecundùm ſe* (quomodo ad *eſſe* & *viuere* eſt inclinatio naturalis,iuxta ea quę diſſeruimus tomo 2.diſp.2.q.5.p.2.)Id quod ne videtur quidem neceſſe fuiſſe probare,cùm ita expetere *non viuere*, ſit non modò illicitum, ſed etiam impoſſibile, vt patet ex dictis tomo 2. loco citato. Non videtur autem ea ratione concludi, quòd ſit illicitum ſe occidere,expetendo *non viuere*, prout hoc *eſt coniunctum* cum aliquo commodo, vt cum vacatione à miſeriis,vel cum tranſitu ad vitam beatam,&c. Nam ſic expetere *non viuere*,non eſt peccatum aut cōtra inclinationē naturalem:Tum quia habet ea expetitio obiectum verè bonū(moraliter rem æſtimando) vt rectè, quicquid alij ſentiant, confirmat Victoria in Relectione de Homicidio nu.22.& videtur colligi ex illo Eccle.20. *Melius eſt mors quàm vita amara.* Et Luc. 23. *Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet.* Tum quia aliquando eiuſmodi appetitus eſt perfectionis cuiuſdam, vt patet in viris ſanctis, qui cupiunt diſſolui,& eſſe cum Chriſto,exemplo D.Pauli.

RESPONDEO, rationem illam non ſolùm procedere ex eo quòd inclinatio naturalis ſit ad eſſe & viuere (tūc enim non cōcluderet id quod eſt concludendū, vt rectè oſtenditur in obiectione)ſed ex eo vel maximè, quòd eſt in homine talis quædam inclinatio naturalis(hoc eſt,naturæ rationali conſentanea) ad ſui conſeruationem, vt actionem huic conſeruationi contrariam, hoc eſt,ſui occiſionem ſub quacunque ratione cōſideratam planè exhorreat (vt experientia docet) tanquam deformem,& à nemine conuenienter naturæ expetibilem,ſed ſolùm ab eo qui peruerſitate voluntatis(monſtroſè quaſi) inclinationē naturalē deprauet. Sic intellecta illa ratio,optima eſt,& experiētiā ipſa nititur,atq; etiam eo indicio, quòd omnes alias res, tum animatas,tum inanimas, videmus intentas tantùm eſſe ſumma vi in ſui conſeruationem, ac nullo modo deſtructionem ſui moliri.

SECVNDA ratio ducitur ex obligatione, qua vnuſquiſq; tenetur ſe amare:Cū qua obligatione directè pugnat illa atrocitas & crudelitas, quæ cernitur in ſuipſius occiſione,ſiquidē natura ſua eſt effectus ſummi in ſe odij.

TERTIA ratio ducitur ex conſideratione hominis, vt is *non eſt ſuæ vitæ dominus*,ſed res quædam Dei, qui eſt Dominus vitæ & mortis hominum, iuxta illud Deuter. 32. *Ego occidam,& ego viuere faciam.* Hinc enim eſt conſequens,ita peccari, & fieri iniuriam Deo, occidendo ſeipſum ſine manifeſto conſenſu, aut mādato Dei, ſicut peccatur in proximum,& fit ei iniuria, quando ſine illius voluntate occiditur ſeruus,aut equus ipſius.

Quod autem in hac ratione ſumimus,hominem non eſſe dominum vitæ ſuæ, ſed Deum; aſſerit D. Thomas hic art.5. ad 3.& Victoria vbi ſuprà n. 23. & Sotus lib. 5. de Iuſt. q. 1. art. 5. & alij, & patet euidenti quadam ratione, quam ſubtiliter indicauit S.Thom.hic ar.5. ad 3. Nam homo non aliter eſt dominus rerum, quarum habet dominium, niſi eas poſſidendo per ſuum *liberum arbitrium*, vt videbimus etiam infrà qu.10.Quare vt eſſe & viuere ſunt *prius quiddam* in homine, quàm liberum arbitrium,& quicunque vſus eius:ita etiam antecedunt omne humanū dominium:& conſequenter dominium humanum eas res ſolùm complectitur, quæ poſt eſſe & viuere pertinent ad vſum & commoditatem vitæ humanæ,vt doctè D. Thomas tradidit.

QVARTA ratio ducitur ex conſideratione hominis cuiuſque, *vt eſt pars quædam Reipublicæ.* Nam hinc etiam ſequitur, eum qui ſeipſum interimit, facere iniuriam Reipublicæ, priuando eam vna quadam ſui parte, & quaſi membro.Propter quam cauſam concludit Philoſophus 5. Ethic.c.vlt.meritò à Rep.puniri tales, negando eis ſepulchrum. Quæ ratio ſaltem procedit optimè, quando (vt fit)qui ſe interimit,minimè ad id habet conſenſum Reip. Quamuis etiamſi haberet,faceret ob alias rationes impiè; ſicut & Reſpublica improbè in tale facinus conſentiret.

QVINTA

Digitized by Google

QVINTA ratio, & quidem meo iudicio euidens, duci poteſt ex natura & conditione quadam *omnis agentis & actionis*, præſertim humanæ & moralis. Nã omnis actio (præſertim moralis) vt recta ſit, debet eſſe naturâ & conditione ſua talis, vt ſpectata vi ſua atque effectu, deceat ipſa ſuum agens, à quo eſt profecta, & ad quandam eius perfectionem pertineat: Sed nulla talis actio, quæ ſit occiſio ſui, habet eam naturam & conditionem: Ergo nulla talis actio eſt recta.

Maior probatur. Nam eam vim habet quod tradunt omnes Philoſophi, actionem eſſe *ſecundum actum*, ſeu *ſecundam perfectionem* agentis; nimirum poſt potentiam agendi, quæ eſt *prima* agentis perfectio, atque *primus* actus. Minor autẽ probatur. Nam cùm actio, quæ ſit occiſio ſui, habeat pro termino & effectu ſuo deſtructionem agentis, non poteſt ipſa, ſpectato ſuo effectu, decere ſuum agens, & ad eius perfectionem quandam pertinere; ſiquidem iam non ſupereſt agens, quod talis actio deceat tanquam eius perfectio quædam ſecunda, quódque vllo modo ipſa perficiat.

Nec tamen hac ratione efficitur, occiſionem ſui, ne ex manifeſto quidem Dei mandato, poſſe eſſe rectam & licitam. Minimè hoc inde efficitur. Nam Deus habet ius & poteſtatem faciendi *ſupra & contra* particulares naturas rerum, *ſeparando* ſaltem ab eis accidẽtia quædam ſeu conditiones aut proprietates illarum, licèt fortè nõ etiã proprietates earum *permutando*, vt probabiliter diſputat Victoria vbi ſuprà nu. 4. & ſeq. Quapropter nõ ſolùm id rectè fit, quod fit conuenienter rei naturæ, ſed etiã quod ex Dei quidem volũtate in aliquo caſu fit *ſupra* aut *contra* rei naturam: Ac proinde in noſtro propoſito non ſolùm rectè fiunt eæ actiones, quæ conuenienter naturæ agentis & actionis, ſint quædam perfectiones agentis (vt eſt dictum) ſed etiam rectè fieret actio ea, quæ ſupra vel contra naturam actionis, vt actio eſt, careret ea cõditione: puta actio, quæ eſſet occiſio ſui ex Dei mandato.

Satis autem nobis eſt, quòd ſecluſa peculiari voluntate Dei, nullius alteri⁹ arbitrio poſſit rectè inſtitui & exerceri actio, quæ ſit ſui occiſio, cùm careat ea actio naturali quadã actionis conditione, & nemo præter Deum poſſit facere, vt actio præſertim humana & moralis, deſtituta ſua conditione naturaliter ipſi debita, atque adeò mutila, ſit recta & bona. Hæc ratio ſatis mihi manifeſtè monſtrare videtur in ſui occiſione deformitatem, eámque non quamcunque, ſed valde grauem, atque adeò mortalem; cùm *materia* ſit etiam valde grauis.

SEXTA ratio duci poteſt ex *enumeratione & refutatione cauſſarum*, ob quarum aliquam videri poſſet occiſio ſui aliquando eſſe licita. Non enim eſt licita ad vitandam *ignominiã, vel alias huius vitæ ærumnas*. Nam vt vita omnibus aliis temporalibus commodis anteponenda eſt: ita vitę iactura maius incommodum eſt omnibus aliis temporalibus, neque maius incommodum ob minus vitandum rectè ſuſcipitur. *Pellem enim pro pelle, & cuncta, quæ habet homo, dabit pro anima ſua.* Iob 2. & Eccleſ. 30. *Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis.*

Vnde meritò Lucretia illa Romana reprehenditur à S. AVGVSTINO lib. 1. de ciu. cap. 19. quòd propter vitãdam ſtupri ſibi illati ignominiam, ſeſe interemerit. Aut enim adulterij, aut homicidij ream fuiſſe; Adulterij, ſi in culpa fuit, & opinione ſua iuſtè ſe interemit; Homicidij verò, ſi in illam turpitudinem ipſa non conſenſit, &c. Neq; fortitudinis, ſed puſillanimitatis opus illud fuiſſe quòd ignominiam illam qualemcumque ferre non potuerit. Et fortiorem fuiſſe Regulum, qui non ſe interemit, vt fugeret mortẽ ab hoſtibus ſibi paratã, ſed ad eos intrepidè profectus eſt, quàm Catonem, qui ſe Vticæ interfecit, ne ferre cogeretur victoris Cæſaris dominatum, vt pulchrè illic diſſerit S. Auguſtinus cap. 22. 23. & 24.

Neque etiã licet ſe occidere propter *peccata præterita*. Tum quia potiùs expedit viuere, ad illa per pœnitẽtiam delẽda: Tum quia nemo in ſua cauſſa idoneus iudex eſt, & punitio præteritorum peccatorũ ad eum ſolùm pertinet, qui publica polleat auctoritate, vt iudex, &c.

Neque licitum eſt ſe occidere ob vitanda *peccata futura* (ſicut opinio fuit feciſſe hic Ingolſtadij ante annos fermè viginti quẽdam ſaecularem ſacerdotem valde pium, meúmque diſcipulum, qui poſtridie poſtquam religioſiſſimè primum ſuum ſacrificium Deo obtulerat, ſe interemit.) Tum quia nõ licet *mala facere, vt eueniant bona*, Rom. 3. occiſio autẽ ſui mala ex ſe eſt (vt patet ex præcedentibus rationibus) Tum quia perperã peccatũ *certum* in præſenti cõmittitur, vt vitetur *incertum* futurum. *Quis enim* (ait Auguſtinus vbi ſuprà cap. 25.) *ita deſipiat, vt dicat: Iã nunc peccemus, ne poſteà* FORTE *peccemus: Iam nunc perpetremus homicidium, ne fortè poſteà incidamus in adulterium. Nónne ſi tantùm dominatur iniquitas, vt non innocentia, ſed potius peccata eligantur, ſatius eſt incertũ pro futuro adulterium, quàm certum de præſenti homicidium? Nónne ſatius eſt flagitium committere, quod pœnitendo ſanetur* (permanẽdo in vita) *quàm tale facinus, vbi locus ſalubris pœnitentiæ non relinquitur?* Tum denique quia ſi ob futura peccata vitanda expediret ſe occidere, maximè expediret id facere ſtatim poſt Baptiſmum, in quo peccata omnia pleniſſimè remittuntur. *Tunc enim* (inquit Auguſtinus in dicto libro cap. 27.) *tempus eſt cauendi omnia futura peccata, cùm ſunt omnia deleta præterita. Quod ſi morte ſpontanea rectè fit, cur non tunc potiſſimùm fit? Cur baptizatus ſibi quiſquam parcit;* Et infrà: *Porrò*, inquit, *ſi quis hoc aggrediendum atque perſuadendum putat, non dico deſipit, ſed inſanit. Qua igitur fronte homini dicit: Interfice te, ne paruis tuis peccatis adiicias grauius, &c.*

Neque licet ſe occidere ad euitandum in ſe *alienam violentiam & peccatum*; cùm ea iniuria nihil nocitura ſit, ſi tu in alterius facinora non conſentias, vt fusè & doctè oſtendit Auguſtinus illic, cap. 17. & ſequentibus.

Neque denique id licet propter aſſequendam *ſtatim beatam vitam*: Tum quia deſignatio temporis conſequẽdæ illius fœlicitatis non ad hominem, cui donanda eſt, ſed ad ipſum donatorem Deum pertinet, vt cùm ipſe *venerit & pulſauerit* (ſicut ait Dominus) aperiamus ei, & paratos nos inueniat; non autem vt nos cùm voluerimus, ad eum veniamus non euocati. Quod etiam Dominus Ioan. 21. illis verbis ad Petrum ſignificauit: *Cùm autem ſenueris, alius præcinget te, & ducet, quò tu non vis*: Tum etiam quia (vt dictum eſt) non eſt faciendum malum, vt eueniat bonum. Et vt ait pulchrè D. AVGVSTINVS in illo lib. 1. de ciuitate Dei, ca. 26. *Reos ſuæ mortis melior poſt mortem vita non ſuſcipit.*

Vnde meritò idem Auguſtinus in eo libro capite 22. damnat etiam Theodotiũ, qui fertur, lecto Platonis de Immortalitate libro, non alicuius miſeriæ declinandæ, ſed immortalitatis vitæ aſſequendæ cauſſa, *ſe præcipitem de muro dediſſe, atque ita ex hac vita voluiſſe emigrare ad eam quam credidit eſſe meliorem*. Sed fecit perperam & inſipienter ob rationes dictas.

Porrò quæ aduerſus hanc certiſſimam aſſertionem obiici poſſunt, ſunt potiſſimum quatuor. PRIMO, quòd volenti non fit iniuria, vt vidimus quæſt. 3. Ergo qui ſe vult occidere, non facit ſibi iniuriam.

RESPONDEO, non quidem facere ſibi ipſi iniuriam contra iuſtitiam, ſed contra charitatem, quam ſibi debet; atque etiam contra iuſtitiam facit iniuriam tum Deo, tum Reipublicæ, vt patet ex tertia & quarta ratione.

SECVNDO, quòd in multis caſibus licitum eſt, vitam propriam negligere, aut manifeſto exponere periculo: vt pro amico, pro ſalute patriæ, &c. & in aliis multis caſibus, de quibus videbimus infrà in quæſtionibus de iudiciorum iuſtitia, & quos fusè perſequitur Victoria vbi ſuprà num. 21. & ſeq. Ergo licebit quoque in aliquibus caſibus ſe occidere.

RESPONDEO, non valere Conſequentiam. Nam aliud eſt, vitam in quibuſdam caſibus *non conſeruare*, ad

quod

Digitized by Google

quod tenemur ſolùm ex præcepto affirmatiuo, quod non pro omni tempore, ſed pro certo & certis circumſtantiis obligat; aliud verò, ſe occidere: quod vetamur ex præcepto negatiuo obligante pro omni tempore.

TERTIO, quòd damnati ad mortem quandoque poſſunt licitè, imò etiam iubentur, exercere quoſdam actus, quibus videntur planè ipſi ſe occidere ſeu cooperari ad ſuam mortem: Vt ſumendo venenum (ſi ad id quiſpiam iuſtè damnaretur) & eundo ad ſupplicij locum, & conſcendendo ſcalas, & ad excipiendum ictum gladij parando gulam, &c.

RESPONDEO, eiuſmodi actus non eſſe tales, vt per ſe & neceſſariò habeant pro effectu ipſam mortem (ſicut cùm quis ſe ſtrangularet, aut confoderet, &c.) cùm poſſint exerceri, morte non ſubſecuta, vt ſi fortè nõ noceat venenum; vel curſus reijciatur, vel vita concedatur eunti ad patibulum, aut aſcendẽti ſcalas, &c. Ac proinde huiuſmodi actus exercendo non directè ſe quis occidit, aut cooperatur ad ſuam mortem, ſed tãtùm non reſiſtit, nec ſe defendit. Secus autem ſi actus per ſe & neceſſariò haberent pro termino & effectu ſuo mortem. Nam tales actus minimè licitè iniungerentur Reo, neque eos ille teneretur exercere. De quo genere plura infrà in ſpecie in quæſtionibus de Iudicijs dicemus.

QVARTO, quòd quidam, quos Scriptura laudat, ſe interfecerunt. Vt Samſon, Iudic. 16. & Eleazarus, 1. Machab. 6. cùm occidit Elephantem ei ſe ſupponens. Et Razias, de quo ſcribitur 2. Machab. 14. quòd *gladio ſe petiit, eligens nobiliter mori potius, quàm ſubditus fieri peccatoribus*. Et de aliquibus Sanctis noui Teſtamenti legitur, quòd vltrò in ignes aut aquas ſe ipſi iniecerint, &c.

RESPONDEO, cum S. Auguſtino vbi ſuprà cap. 26. ſi qui ſancti id fecerunt, exiſtimandum eſſe, eos *non errantes, ſed obediẽtes Deo id feciſſe: Sicut de Samſone*, inquit, *aliud nobis fas non eſt credere* (laudatur enim in Scriptura ad Hebr. 11.) *Cùm autem*, inquit, *Deus iubet, ſeque iubere ſine vllis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? Quis & obſequium pietatis accuſet?*

Quanquam poteſt etiam factum Samſonis & Eleazari adſcribi virtuti fortitudinis; ex qua nimirum manifeſto ſe periculo expoſuerint pro bono communi, vt ſentit Victoria vbi ſuprà num. 57. & de Eleazaro Sotus quoque lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 1. artic. 5. ad 4. Raziam verò quamuis putat Victoria illic poſſe excuſari per inſtinctum diuinum, tamen D. Thomas hic ar. 5. ad 5. eum non excuſat, ſicut nec Sotus loco citato. Qui conſequẽter ait, illud, quod de Razia legimus: *Eligens nobiliter mori, &c.* debere referri ad opinionem ipſius Raziæ, qui in ea re decipiebatur. Et quidquid ſit de iis, ſatis nobis eſt probaſſe, quòd ſine certa & explorata Dei voluntate nemini licet ſe interficere.

Quam quæſtionem placet mihi illis AVGVSTINI verbis concludere, lib. 1. de Ciu. Dei, cap. 26. *Hoc*, inquit *dicimus, hoc aſſerimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem ſpontaneam mortem ſibi inferre debere; velut fugiendo moleſtias temporales, ne incidat in perpetuas: Neminem propter aliena peccata* (vt ne quæ perſona ab aliquo violentiã patiatur) *ne hoc ipſo incipiat habere grauiſſimum proprium, quẽ non polluebat alienum: Neminem propter ſua peccata præterita, propter quæ magis hac vita opus eſt, vt poſſint pœnitendo ſanari: Neminẽ velut deſiderio vitæ melioris, quæ poſt mortẽ ſperatur, quia reos ſuæ mortis melior poſt mortem vita nõ ſuſcipit.*

PVNCTVM TERTIVM.

Qua ratione licitum aut illicitum ſit hominem occidere ex parte occidentis.

D. Thomas artic. 3. & 4.

QVi occidit aliquem, aut eſt homo priuatus, aut publicam habet poteſtatem; Item, aut eſt Clericus, aut Laicus. Itaque PRIMO quæritur, An occiſio hominis ex eo peculiariter reddatur illicita quòd is occidatur ab homine priuato, etiamſi alioqui morte dignus ſit.

RESPONDEO, ex ſententia D. Thomæ hîc artic. 3. & aliorum omnium affirmatiuè. Nam occiſio malefactorum ſolùm eſt licita, quatenus iudicatur conueniens bono cõmuni: Ergo ad illum tantùm pertinet, cui peculiariter incumbit procuratio boni communis, ac proinde ad eum qui fungitur publica poteſtate.

Quod ipſum indicauit Dominus, Matth. 26. illis verbis: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribũt.* Ille enim propriè gladium accipit, cui non eſt per legitimam auctoritatem datus, ſed eo ipſe priuata auctoritate vtitur; quemadmodum pulchre S. AVGVSTINVS hanc ſentẽtiam Domini eſt interpretatus, lib. 22. contra Fauſtum, cap. 70. *Factum*, inquit, *Petri Dominus ſatis minaciter cohibuit, dicens: Reconde gladium: qui enim gladio vſus fuerit, gladio cadet, &c. Ille autem*, inquit, *vtitur gladio, qui, nulla ſuperiori ac legitima poteſtate iubente vel concedente, in ſanguinem alicuius armatur.*

Cum quo illud eiuſdem Auguſtini congruit lib. 1. de Ciuitate Dei, cap. 26. *Miles*, inquit, *cùm obediens poteſtati, ſub qua conſtitutus eſt, hominem occidit, nulla ciuitatis ſuæ lege reus eſt homicidij, imò niſi fecerit, reus eſt imperij deſerti atque contempti. Quod ſi ſua ſponte atque auctoritate feciſſet, in crimen effuſi humani ſanguinis incidiſſet.*

Sed circa hanc ipſam veriſſimam doctrinam ſunt explicanda adhuc tria magis in particulari PRIMVM eſt: *Vtrùm liceat priuato cuilibet ciui occidere tyrannum.* RESPONDEO, per diſtinctionem Caietani hic art. 3. & Soti lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 1. artic. 3. ex doctrina D. Thomæ in 2. ſent. diſt. 44. q. 2. art. 2. & opuſculo 20. de regimine Princip. lib. 1. cap. 6. & ſuprà quæſt. 42. art. 2. ad 3. Nam vel eſt tyrannus, non per arrogatam ſibi iniuſtè poteſtatem, ſed ſolùm per *prauum & communitati exitioſum legitimæ alioqui auctoritatis vſum* in gubernando: aut eſt tyrannus per arrogatam poteſtatem, quam vi obtineat.

Si eſt tyrannus *primo* modo, nulli particulari licet eũ occidere. Nã eum tunc coërcere, pertinet ad Rempubl. quæ ſola poſſet iure oppugnare illum, & vocare in ſubſidium ciues. Si autem eſſet tyrannus *ſecundo* modo, quilibet poſſet eum occidere, ſi non eſſet recurſus ad Superiorem, nec maius inde communitatis detrimentum timeretur. Nam tota Reſpublica cenſetur gerere iuſtum bellum contra ipſum: & ita ciuis quilibet vt miles quidam Reipublicæ, poſſet eum occidere. Sicut Iudic. 3. Aod occidit Eglon tyrannum, quem Aod, dicit ibi Scriptura fuiſſe *à Deo ſuſcitatum Saluatorem filiis Iſraël*, quib. Eglon ille Rex Moab tyrannicè imperauerat decem & octo annis. Vnde quando in Concilio Cõſtantienſi ſeſſ. 15. prohibentur particulares occidere tyrannum, intelligendum eſt de tyranno *primo* modo; de hoc enim eadem eſt ratio atque de aliis malefactoribus, qui ſolùm per publicam poteſtatem puniri poſſunt.

SECVNDVM eſt: *Vtrùm liceat marito occidere adulteram vxorem in flagitio deprehenſam, ante ſententiam condemnationis, vel poſt.* RESPONDEO *primò*, ante ſententiam leges quidem id permittunt, vt patet l. Gracchus, & l. Marito. ff. ad legem Iuliam de adulteriis: Sed tamen omnes Doctores ſentiunt, eum qui id facit, peccare mortaliter, vt notat Sotus in dicto art. 3. & patet ex cap. interfectores, & cap. inter hæc. & cap. ſi quod verius 33. q. 2. Et ratio eſt: quia cùm poſſit talis iniuriam ab vxore ſibi factam vlciſci per publicam auctoritatem, illicitè in ea re ſibi vſurpat munus publicæ poteſtatis: ac proinde adultera poteſt cenſeri rationabiliter inuita ab hoc hîc & nunc occidi.

Secundò dico, poſt condemnationis ſententiam, qua vxor marito occidenda adiudicetur, licitè poſſe maritũ occidere adulteram, neque teneri ei parcere: quãuis id eſſet maior perfectio. Ita Sotus & omnes. Atq; hoc eſt quod poteſt probari teſtimonio Nicolai Papæ 33. q. 3. cap. in-

terfectores, vbi Rodolpho Archiepiſcopo Bituricenſi in hæc verba ſcribit: *Interfectores ſuarum coniugum, ſine iudicio, cùm non addis adulterarum, vel aliquid huiuſmodi, quid aliud habendi ſunt quàm homicidæ? ac per hoc ad pœnitentiã redigendi?* Verba enim illa, *ſine iudicio*, limitationẽ quandam continent eius quod affirmat Nicolaus, Interfectores ſuarum coniugum eſſe homicidas: vt ſcilicet hoc intelligatur quando quis coniugem interficit, priuata auctoritate, non autem ſi auctoritate publica ita decernente in aliquo caſu, puta ob adulteriũ, vel aliquid eiuſmodi, vt ait Nicolaus. Quare verba illa Nicolai: cùm non addis adulterarum, &c. non debent referri ad verbum Interfectores, quaſi voluerit Nicolaus indicare, interfectores adulterarum coniugum non eſſe homicidas, etiamſi eas interficiant ſine auctoritate publici iudicij. Tunc enim ſibi manifeſtè contradiceret Nicolaus cap. ſequenti, Inter hæc, vbi negat id eſſe licitum; & præterea ſequeretur tunc aliud, quod eſt abſurdiſſimum, nẽpe ex ſententia Nicolai licitũ eſſe occidere priuata auctoritate vxorem, non modo propter adulterium, ſed etiam propter aliquid aliud huiuſmodi, vt ibi addit Nicolaus. Debent igitur verba illa Nicolai (cùm non addis adulterarum, vel aliquid huiuſmodi) neceſſariò referri ad verbum illud, ſine iudicio, vt ſcilicet intelligamus per ea verba confirmare voluiſſe Nicolaum, quòd narratio vel quæſtio propoſita ab illo Rodolpho, fuerit de interfectoribus coniugum ſine iudicio, quandoquidem non addiderit adulterarum, vel aliquid eiuſmodi, propter quod ex auctoritate publici iudicij interfectio fieret. Vnde doctè Gloſſa & Sotus loco citato obſeruarũt, ibi etiam Nicolaum damnaſſe omnem priuatam cædem coniugis etiam adulteræ.

Tertivm eſt: *Vtrùm poſſet aliqua lex ſanciri quæ faceret facultatem vnicuique occidendi malefactorem, ante condemnationem iudicis.* Respondeo, non poſſe. Nam ſequerentur inde plurima mala: & eſſet contra legem naturalem, vt contra inauditam partem, & non vocatam in iudiciũ (vt publica auctoritate videatur, licitène vel illicitè facinus aliquod patrauerit) feratur & executioni mandetur ſententia mortis. Item eſſet facere iudicem quemlibet ad id ineptiſſimum. Si tamẽ eſſet iam aliquis legitimè condemnatus, poſſet Princeps vel Iudex facere facultatem cuilibet eum occidendi. Vt v.g. Si reus aufugiſſet. Neque in tali caſu poſſet reus ſe defendere; eſſet enim ei ablatum ius per iudicem. Alioqui iam bellum eſſet iuſtum ex vtraque parte, quod eſt impoſſibile.

Sed argumentum contra hæc. Nam Num. 35. illud legitur: *Propinquus occiſi homicidam interficiet ſtatim vt apprehenderit eum.* Ergo exemplo huius poteſt ſimilis lex ſanciri. Respondeo *primò*: Cùm Deus ſit Dominus vitæ & mortis; poteſt ipſe pro libito eam facultatẽ concedere. Ipſe enim poteſt occurrere periculis, ſi quæ inde oriãtur. *Secundò* dico, illam fuiſſe tantùm permiſſionem, ſicut permittebat etiam lex libellum repudij. *Tertiò* dicit Nicolaus Lyranus illo loco, illam legem non fuiſſe mandandam executioni, niſi poſt ſententiam. Quod poteſt confirmari ex ſequentibus. Nam poſteà dicitur: *quòd ſi quis per inimicitias occidit aliquem propinquum, poterit propinquus eũ occidere: ſi verò caſu occiderit, non poterit. Et ſic,* inquit, *cauſſa vẽtilata liberabitur occiſor ab vltoris manu.* Si igitur erat priùs cauſſa ventilanda, nũ alter culpabiliter, necne, occiderit; priùs oportebat occiſorem condẽnari.

Secvndo principaliter quæritur: *An ex eo etiam occiſio reddatur illicita, quòd occidens ſit Clericus, etiamſi is, qui occiditur, dignus alioqui morte ſit.* Et quidem iure humano Eccleſiaſtico omnino eſt prohibitum & illicitum Clericis occidere, vt patet ex ca. Clericis. Ext. Ne Clerici vel Monachi. & cap. Sententiam. Ext. de Clerico percuſſore.

Ac huius prohibitionis congruentiam declarant rationes quædam bonæ Diui Thomæ hic art. 4. Nam propter repræſentationem paſſionis Chriſti, *qui cùm percuteretur, non repercutiebat*, 1. Petri 2. decet vt Chriſti miniſtri non ſint percuſſores. Debent enim ſuum Dominum imitari, iuxta illud Eccleſ. 10. *Secundùm Iudicem populi Domini, ſic & miniſtri eius.* Item cùm in Euangelio nõ ſtatuatur pœna occiſionis; decet miniſtros Euangelij ab occiſione abſtinere.

Dvbivm tamen eſt, vtrùm etiam ſit Clericis hoc prohibitum iure diuino. Respondeo, non eſſe. Nam non conſtat vbinam iure diuino prohibeatur; & lex naturalis non repugnat quominus publica auctoritate id poſſent. Et confirmant hoc aliqui ex eo, quòd ſæpè Papa in hac re diſpenſat cum Clericis. Quanquam hæc ratio non prorſus concludit. Diceretur enim, diſpenſare, ſicut in voto, & pluralitate beneficiorum requirentiũ reſidentiam, &c. Dico ſecundò, eſſe admodum conſentaneum iuri diuino, vt fuerit ſancita talis lex Eccleſiaſtica hoc tempore Euangelij: id quod oſtendunt rationes D. Thomæ.

Sed Contra argumentabitur fortè aliquis, eſſe id prohibitum iure diuino. Nam Diuus Paulus 1. Timot. 3. *Oportet*, inquit. *Epiſcopum eſſe non vinolentum, non percuſſorem, &c.* Respondeo primò, D. Paulum potuiſſe de hoc ſtatuere legem Eccleſiaſticam, ſicut ſtatuit legem de bigamia impediente ſacros ordines. Secundò dico, Diuum Paulum illic non loqui de percuſſore auctoritate publica, ſed de *percuſſore contra legem naturalẽ*, vt patet ex illo verbo præmiſſo, *Non vinolentum.* Quaſi diceret, debere conſequenter Epiſcopum eſſe non percuſſorem ex iracundia, quam ſolet vinum afferre.

Vide de his Dominicum Sotum lib. 5. de Iuſtit. qu. 1. art. 4. qui notat præterea nomine Clerici in propoſito intelligendos eſſe etiam illos, qui habent tantùm primam tonſuram, vt pueri. Quamuis initiati quidem ſacris, grauiùs peccent contra hoc præceptum Eccleſiaſticum, etiamſi aliàs licitè ſecundùm legem naturalem occiderent. Quocirca tantùm erit veniale, ratione legis huius Eccleſiaſticæ, in habentibus tonſuram: in aliis verò, mortale.

PVNCTVM QVARTVM.

Qua ratione ſit licitum vel illicitum hominem occidere ex parte cauſſæ occidendi.

D. Thomas artic. 7.

Qvæstio eſt hîc: Primo, *Siue licitum occidere alterum defendendæ propriæ vitæ cauſſa.* In qua quæſtione vnum eſt certum apud Doctores, & de altero cõtrouertitur. Certvm eſt, eſſe id licitum, modò fiat *cum moderamine inculpatæ tutelæ*, id eſt, quando alter vita propria defendi non poteſt, niſi alterum occidendo. Patet ex l. Vt vim. ff. de Iuſtit. & Iure. Et l. 1. ff. de vi & vi armata. Et l. Et ſi expreſſe. ff. ad Legem Aquiliam, & cap. Significaſti. Extr. de Homicidio; & cap. Si verò. primo de ſententia Excommunicationis. Et Clement. 1. de Homicidio. Atque idem patet ratione. Nam vnuſquiſque habet ius ad cõſeruandam propriam vitã modo ad id neceſſario; quicquid inde ſequatur. Non eſſe autem id licitum abſque moderamine inculpatæ tutelæ, probatur. Nã tunc actus quo ſuam vitam ſeruat quis cum morte alterius; non eſt neceſſarius, nec proportionatur fini, nempe conſeruationi vitæ propriæ; & ita eſt illicitus.

Controversvm autẽ eſt, quónam modo debeat ſe habere, quo ad internum actum voluntatis & intentionem, is qui ſui defendendi cauſſa occidit alterum. An ſcilicet poſſit ipſam mortem alterius velle & intendere tanquam medium quoddam ad ſui defenſionem. Vel ſolùm poſſit velle & eligere & intendere defenſionem ſui, quicquid ex ea ſequatur; ita vt mors alterius non ſit obiectum volitionis tanquam medium, ſed ſolùm quidã conſequẽs effectus. Sũt enim de hoc diuerſæ opiniones.

Digitized by Google

VNA negat, licitum eſſe velle & intendere mortem alterius in ſe etiam tanquam medium. Ita Diuus Thomas hic art.7. (Etſi aliter conatur eum interpretari Sotus lib.5.de Iuſt.quæſt.1.art.8.ſed non ſatis aptè, vt mihi videtur) & Caietanus ibidem, & Abulenſis quæſt.46. in cap. 5. Matth. & Victoria in Relectione de Homicidio, num.16.vſque ad 20.

Et probari poteſt hæc opinio PRIMO eo Auguſtino libro 1.de libero arbitrio, ca.5.vbi ait: *Quomodo apud diuinā prouidentiā à peccato liberi ſunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?* Vbi loquitur de his rebus quas poteſt quis inuitus amittere, atque adeò etiam de vita. Et in epiſt.154.ad Publicolam, & refertur 23.quæſt.5.cap. de occidendis, ait: *De occidendis hominibus ne ab eis quiſquam occidatur, non mihi placet conſilium, niſi fortè ſit miles, aut publica functione fungatur.* Quas Auguſtini ſentētias D.Thomas hic ita interpretatur, vt non neget Auguſtinus, licere alterum ſui defendendi cauſſa occidere, ſed tantùm neget licere id facere intēdendo & volendo mortem alterius.

SECVNDO, probatur ex Concilio Tridentino ſeſſ. 14.cap.7.de Reformatione, vbi ſupponitur, incurri irregularitatem ob homicidium commiſſum, vim vi repellendo, vt quis ſe à morte defenderet: cùm nimirum ipſum cadit in voluntatem: Ergo eſt tunc illicitum.

TERTIO, probat idem Victoria in dicta Relect. ex eo, quòd ſi aliter quis poſſet ſe defendere, non deberet alterum occidere: Ergo non poteſt ipſe mortem alterius velle, ſed tantùm ſui defenſionem.

QVARTO, nam occidere priuata auctoritate alterum, videtur eſſe intrinſecè malum: Ergo in nullo caſu licet velle & intendere id facere.

ALTERA opinio cōcedit, licere ſui defendendi cauſſa velle etiam ipſam mortem alterius, tanquam *quoddam neceſſarium medium* ad propriam vitam conſeruandam. Ita Sotus li.5.de Iuſtitia, q.1.ar. 8.& Nauarrus in Manuali, c.15.n.3.qui nec D.Thomam fuiſſe in contraria opinione putant. Atque hæc opinio videtur mihi probabilior. Tum propter iura quæ ita vim vi repellere licere ſonant: Tum propter communem omniū ſenſum.

Nam ſi licet ſui defendendi cauſſa exercere ipſum actum externum, qui alterius neceſſe per ſe terminetur: cur non liceat illum intendere & velle? Et certè videtur eſſe caſus Metaphyſicus, vt actum exteriorem, cuius effectus ſit alterius mors, quis exerceat, & tamen non velit illum, nec mortem alterius. Quocirca obligare hominē in ea neceſſitate conſtitutum ad eiuſmodi Metaphyſicam, videtur nimis durum. Nam dicere ad excuſandos tales, ſi quis poſtea Confeſſario dicat: Ego volui alterum occidere, vt me defenderem: interpretandū eſſe quod voluerit tātùm ſe defendere, non videtur ſatis eſſe ad pacandam conſcientiā, ſi illa prima opinio eſſet vera.

Neque argumenta primæ illius opinionis conuincūt. Ad PRIMVM enim reſpondeo, Auguſtinum loqui in caſibus, quibus non adhiberetur moderamen inculpatæ tutelæ, vt ſi alter propriè præueniretur (ſicut Sotus vbi ſuprà Auguſtinum exponit) vel aliter poſſet quis ſe ab inuaſore defendere, quàm illum occidendo. Dico autem, propriè præueniretur. Nam qui ad euadēdam mortem, ab altero certò alioqui paratam, eum anteuertit & occidit, is propriè & formaliter loquendo nō omnino præuenit (cùm iam alter prior mortem ei intentauerit) ſed ſeipſum defendit, & rectè facit, vt notant Sotus & Nauarrus locis citatis.

Ad SECVNDVM reſpondeo, intelligendum ſimiliter eſſe Concilium in caſu quo non fuerit adhibitum moderamen inculpatæ tutelæ, vt notat Nauarrus c.27. nu.239. Nam aliàs cum eo moderamine nulla irregularitas incurritur, vt patet ex Clem.vnica, de Homicidio.

Ad TERTIVM reſpondeo, non valere conſequentiā. Nam etiam qui iuſtum bellum gerit, ſi aliter poſſet ſuū ius tueri, quàm gerendo bellum, & occidendo hoſtes, non deberet illud gerere, neque hoſtes occidere, (vt vidimus ſuprà in quæſtione de Bello) & tamen quando aliter non poteſt, licitè vult hoſtes occidere, ſecundum omnes.

Ad QVARTVM reſpondeo, occidere priuata auctoritate alterum, non eſſe ex hoc ipſo præciſe malum, ſicut neque occidere publica auctoritate, eſt ex hoc ſolo licitum (poteſt enim per publicam etiam auctoritatem quis iniuſtè occidi) ſed tātùm eſſe intrinſecè malum occidere contra rectā rationem ſeu iuſtitiā, ſiue cum publica auctoritate, ſiue ſine illa, vt conſtituimus puncto 1. In propoſito autem, qui ſui defendendi cauſſa occidit, non occidit contra rectam rationē, propterea quòd priuata auctoritate occidit: quandoquidem niſi ita fieret, & publica auctoritas expectaretur, homo orbaretur vita propria, quā quia debet plus diligere quā vitam alterius, habet ius, vt alteri vitam potiùs eripiat, quàm perdat ſuam. Et ita non incurrit vitium homicidij. Nam id eſt, quando eſt contra iuſtitiam, vt puncto 1. dictum eſt.

Vel poſſet *ſecundò* dici, in propoſito caſu non omnino deeſſe publicam auctoritatem. Iam enim videtur per leges facta poteſtas vnicuiq; occidendi inuaſorem, cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt patet lege, Vt vim. ff. de Iuſtitia & Iure, & aliis ſuprà citatis. Neque verò conuenit vt hîc aliter expectetur publica auctoritas per peculiarem ſententiam. Nam caſus nō patitur moram. Et ſatis videtur quòd notiſſima ſit ei qui inuaditur, impia voluntas inuaſoris, vt cenſeatur quodammodo ſentētia eſſe lata contra illum in Legibus ſuprà citatis.

SECVNDO quæri ſolet hoc loco: *Vtrùm liceat etiam in tali caſu ſuam defenſionem prætermittere, non occidendo alterum.* Ad hoc dico PRIMO, licitum eſt in tali caſu prætermittere ſuam defenſionem pro vita corporali ſiue ſpirituali inuaſoris, vt habeat is locum pœnitentiæ. Ita Sotus li.5.de Iuſtitia, quæſt.1.art.8.& communiter alij docent, contra Abulenſem ſuper cap.11.Ioſue, q.11.

Probatur. Nam homo non debet conſeruare propriam vitam, niſi ex præcepto affirmatiuo charitatis erga ſeipſum: Sed hoc præceptum in tali caſu non obligat, vt ſcilicet illo tam atroci medio, quàm eſt cædes proximi, ſeruet quis ſuam vitam: Ergo, &c. Maior eſt clara. Nam conſeruare vitam eſt actus quidam poſitiuus. Minor probatur. Nam communiter docti cenſent, præceptum tale non obligare, caſu quo ad conſeruandam vitam oporteat membrum aliquod abſcindere: Ergo multo minùs obligabit, caſu quo ad id ſit neceſſarium proximum interficere, quod eſt multo atrocius. Vnde ſine dubio eſſet perfectio Euangelio cōſentanea, defenſionem ſui prætermittere in tali caſu.

Dico SECVNDO, in aliquo etiam caſu deberet homo ſuam defenſionem prætermittere. Vt ſi inuaſor eſt perſona publica, admodum Reipublicæ neceſſaria; vt rectè notat vbi ſuprà Sotus. Tunc enim eſſet caſus neceſſitatis Reipublicæ, quo proinde deberet quis conſeruare potiùs vitā alterius, Reipubl. neceſſariā, quàm propriā. non tamen teneretur quis defenſionē ſui prætermittere, hoc ſolùm reſpectu vt aggreſſor non incurreret mortē æternam. Nam, vt ſuprà diximus, non eſt tum caſus neceſſitatis, quo debeat quis ſubuenire vitæ ſpirituali aggreſſoris, amittendo vitam propriam, ſiquidem ille ex mera malitia liberè ſe coniecit in tale periculum, & poterit mutare voluntatem, vel in puncto pœnitere, vt rectè notat Caietanus hic.

Dico TERTIO, caſus etiam poſſet contingere, quo non poſſet quis licitè ſuam defenſionem prætermittere. Vt v.g. ſi inuaſus eſſet Reipublicæ valde vtilis, & aggreſſor eſſet homo Reipublicæ pernicioſus, &c. Probatur. Nam negligere tunc vitam propriam ob inuaſoris vitam, eſſet noxium Reipublicæ, & etiam quædam prodigalitas. Et ita cenſet etiam Sotus & alij.

TERTIO quæritur: *Vtrùm pro defenſione quoque rerum temporaliū poſſit quis licitè inuaſorē occidere.* Et videtur

id non licere. Nam homo debet plus diligere vitam temporalem proximi, quam bona propria temporalia, vt diſputauimus in materia de charitate: Ergo nunquam licet pro bonis temporalibus proximum occidere. Patet conſequentia. Nam tunc plus diligerentur temporalia & ita fieret contra præceptum negatiuum, de non perturbando ordine charitatis. Et confirmatur ex D. Auguſtino libro 1. de libero arbitrio, cap. 1. & 5. vbi expreſsè videtur negare, eſſe id licitum.

Nihilominus ſententia eſt communis Theologorum, id licere. Ita nominatim docet Antoninus 3. par. tit. 4. cap. 3. & Syluester, verbo, Bellum, quæſt. 2. & Caietanus hîc art. 7. & Sotus lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 5. art. 3. & Nauarrus in Manuali, cap. 15. num. 2. Et hoc ipſum etiã D. Thomas hic in argumento *Sed contra* innuit. Et ratio debet eſſe: Nam in tali caſu non tenetur quis tunc *actu* diligere vitam proximi, ſiquidem is non eſt in neceſſitate, cum liberè ſe conijciat in id periculum; & habet quis ius, vt quocumque tempore diligat ſeipſum atque adeò velit retinere illa quibus ſeipſum tuetur & conſeruat: Ergo poterit licitè ex hac dilectione ſuiipſius velle remouere id quod pugnat hic & nunc cum hac efficaci ſuiipſius dilectione; & conſequenter poterit vitam inuaſoris remouere, quæ nimirũ obſtat quominus homo in tali caſu poſſit res ſuas conſeruare, & ita ſe diligere.

Quòd ſi via iuridica poſſet quis res ſuas iterum recuperare (vt ſi v. g. poſſet inuaſorem domi retinere) omnes negant, eum poſſe licitè inuaſorem interficere. Et ratio eſt: quoniã id iam non eſſet moderamen inculpatæ tutelæ rerum. Item ſi res eſſent parui momenti: Similiter omnes negant, poſſe inuaſorẽ occidi. Nam ratio dictat, non debere hominem tunc vſque adeò efficaciter ſe & ſua amare, vt inuaſorem rei parui momenti interficiat.

Porrò ex hac doctrina ſequitur, licitè etiam pro defenſione honoris cum moderamine inculpatæ tutelæ illius, poſſe aliquem alterum occidere. Vt v. g. ſi aliquis nobilis aut miles inuaſus eſt ab altero, &, ſi fugit, vitatur quidem rixa & periculum vitæ ipſius; ſed tamen incurreret propter fugam, maximam ignominiã: tunc poteſt in pugna perſiſtere, etiamſi alterum debeat occidere. Ita Caietanus in ſumma, verbo, Excommunicatio, c. 10. vbi explicat, non incurrere huiuſmodi hominem excommunicationem, quãuis aggreſſor occiſus eſſet Clericus. Idẽ tenet Syluester, verbo, Excommunicatio, 6. §. 4. & Nauarrus, c. 15. n. 3. & 4. & Sotus vbi ſuprà, & alij.

Dixi autem, *cum moderamine inculpatæ tutelæ.* Nam ſi inuaſus eſſet Clericus aut vir Religioſus, poſſet ſine ignominia fugere. Non enim eſt eius ordinis hominum, ponere honorẽ in fortitudine bellica. Et ita ſi talis perſiſteret & occideret, non poſſet dici defendiſſe honorẽ inculpatæ.

Sequitur etiam, pro defenſione caſtitatis, vel alicuius alterius virtutis, poſſe inuaſorem licitè occidi. Nam huiuſmodi bona ſunt etiã maximi momenti. Semper autem intellige cum *moderamine tutelæ inculpatæ, &c.* Denique omnia iſta confirmantur ex l. Furem. ff. ad legem Corneliam de Sicariis, vbi hoc conceditur.

Neque manet irregularis occidens inuaſorem rerum temporalium. Cùm is neq; illicitè occidat, neque etiam in ea re fungatur officio miniſtri publicæ iuſtitiæ, atq; adeò neque incurrat irregularitatem eam, quæ ob defectum perfectæ lenitatis decreta eſt miniſtris iuſtitiæ, iuxta ea quæ tradidimus ſuprà diſputatione 3. q. 16. p. 4. & ea etiã quæ de hac ſpecie Irregularitatis docebimus tomo 4. diſp. 7. q. 19. p. 3. Neque obſtat Clemẽtina vnica, de homicidio: Nam neque ibi, neque alibi decernetur irregularitas omnibus omnino qui occidunt licitè, exceptis iis qui ibi excipiuntur: tametſi in ea quidem Clementina ſolùm excipiuntur ab irregularitate furioſi, infantes, & dormientes, & qui aliter mortem vitare non poſſunt, niſi occidant: Quæ quidẽ exceptio poſt tẽpora D. Thomæ eſt facta. Iure enim antiquo opinione D. Thomæ etiam occidentes pro defenſione vitæ, erant irregulares; vt patet ex ſolutione ad tertium D. Thomæ, ſed ea opinio D. Thomæ minime certa eſt, vt videbimus tomo 4.

Ad argumentum autem in contrarium Respondeo, non violari hic præceptum negatiuum de ordine charitatis. Nõ enim defendimus, poſſe hominem pro rebus temporalibus proximum occidere, *minùs* diligendo vitam proximi, *quàm* res proprias (non enim debet ita fieri) ſed tantummodò *ſeipſum tunc diligendo efficaciter*, & habendo ſe *merè negatiuè*, quod attinet ad dilectionem proximi.

Quinimò debet eſſe talis paratus, vt ſi tunc eſſet caſus neceſſitatis proximi, anteferret ex dilectione vitam illius rebus propriis, erogando ei illas. In tali enim dũtaxat caſu tenetur ſeruare ordinem charitatis; & tunc ſolùm eum violaret, quando eo caſu vellet illas res ſuas retinere, vt Caietanus hic & alij rectè dicunt.

Ad *Confirmationem* autem, ex Auguſtino reſpondeo, illum intelligi debere in caſibus, quibus non adhibeatur *moderamen inculpatæ tutelæ*, ſicut ſuprà etiam reſpõdi.

PVNCTVM QVINTVM.

Quænam ſint homicidarum pœnæ.

D. Thomas artic. 8.

Dvplex Homicidium hoc loco diſtingui ſolet. Alterum, *directè voluntarium*, & per ſe intentum: Alterum, *caſuale*. Et caſuale rurſus eſt duplex. Alterum, *indirectè voluntariũ*, quod ſcilicet in ſua cauſa eſt volitum: vt ſi quis grauiſſimè alterum vulneret (quamuis ſine intentione occidẽdi) & ille moriatur: Alterum *omnino inuoluntarium*, cùm neque in ſe, neque in cauſſa volitum eſt.

Hoc poſito quædam ſunt hic certa, & aliquid controuerſum. Certum eſt Primo, eum, qui poſt ſuſceptum Baptiſmum quomodolibet committit homicidiũ *directè voluntarium*, incurrere irregularitatem; vt patet, cap. 1. Extrau. de Homicid. & Clement. vnica eodem titulo, & notant fusè Syluester, verbo, Homicidium 3. q. 2. & Nauarrus in Manuali, cap. 27. nu. 226. & ſequent.

Atque etiam, ſi occiſus ſit Clericus, incurritur Excõmunicatio, vt patet ex capite, Si quis ſuadente diabolo, 17. quæſt. 4. & per ea, quæ notat Caietanus in ſumma, verbo, Excommunicatio, cap. 10. Item, ſi occidẽs ſit Clericus, *deponitur*, & traditur *brachio ſæculari*, vt docet Syluester vbi ſuprà q. 9. & verbo, Degradatio. Item etiam punitur homicida voluntarius pœna mortis, grauiori, vel minùs graui, pro qualitate homicidij. De quo vide Syluestrum ibi.

Secvndo, certum eſt, per homicidium caſuale *indirectè voluntarium* incurri eaſdem illas pœnas Eccleſiaſticas, quæ incurruntur per *voluntarium directè*, quamuis nõ ſoleat puniri ordinaria pœna temporali. De quo vide Couarruuiam Relectione in Clement. Si furioſus. parte 2. §. 1.

Tertio quoque, certum eſt, non incurri pœnas prædictas per homicidium caſuale *inuoluntarium*, cùm illud ſequitur ex opere alioqui *licito*.

Controversvm autem eſt, an incurratur irregularitas per homicidiũ caſuale inuoluntarium, ſecutũ ex opere *illicito*: ita ſcilicet, vt dans operã rei illicitæ, ex hoc ipſo tantùm, quòd res eſt illicita etiamſi adhibeat debitã diligentiam, ne ſequatur homicidium, ſi poſtea ſequitur, incurrat irregularitatem. Vt v. g. ſi Clericus venando, poſtquam adhibuit debitam diligentiam, ne hominem configeret ſagitta, poſtea tamen configit. Nam plerique Iuriſtæ, tuentur partem affirmatiuam: ob nonnullos Canones, qui ſimpliciter ex eo ipſo quòd res eſt illicita, videntur decernere pœnam irregularitatis.

Digitized by Google

Sed probabilior eſt ſententia Theologorum & nonnullorum Iuriſtarum, contraria, vt tomo 2. q. 3. de Peccatis p. 3. fuſè oſtendimus: ſcilicet non ex eo præcisè incurri irregularitatem. Et fundamentum huius ſententiæ eſt: quia adhibita debita diligentia omnino homicidium ſequitur per accidēs, etiā ex actu alioqui illicito. Et ita cùm non ſit tunc cauſſa moralis homicidij is qui actum illicitum exerceat, non debet cenſeri incurrere irregularitatem *annexam peccato homicidij*, de qua nimirū in hac quæſtione eſt ſermo.

Vnde verba Canonum & D. Thomæ hîc, ita explicanda ſunt, vt tunc quis cenſeatur incurrere pœnam irregularitatis propter rem illicitam, quando eſt & illicita, & ex ſe ita periculoſa, vt, moraliter loquēdo nō poſſit adhiberi debita omnino diligentia, quin homicidium ſequi poſſit. Vt ſi Clericus daret operam haſtiludiis, vel bello. Videat Lector ea quæ tomo 2. in illa quæſt. 3. de Peccatis, p. 3. de hac re diſſeruimus. De vi autem & diſpenſatione irregularitatis, quæ incurritur ob homicidij peccatum, diſſerit vbi ſuprà Nauarrus, & à nobis in 4. tom. in materia de Pœnitētia, ſiue de Clauibus, dicēdū eſt, Deo volēte, cū agemus de Cēſuris Eccleſiaſticis.

QVÆSTIO NONA.

De Mutilatione membrorum.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 65.

AD MVTILATIONEM membrorum reuocantur etiam quædam aliæ perſonales iniuriæ per quas item orbatur homo libero vſu membrorum: vt verberatio, incarnatio, &c. Et poteſt doctrina neceſſaria de hoc toto genere iniuriarum breuiter expediri, ſi explicauerimus, quatenus mutilatio membrorum, vel verberatio, &c. licita ſit vel illicita.

PVNCTVM VNICVM.

Quatenus mutilatio membrorum, vel verberatio, &c. ſit licita vel illicita.

D. Thomas art. 1. & ſeq.

QVATVOR breuiter aſſeram de hac re tota, ex doctrina D. Thomæ communiter recepta. PRIMO aſſero, in duobus tantùm caſibus licitam eſſe alicuius membri mutilationem. *Primò*, quando communitatis gubernator iudicat eiuſmodi pœnam conducere, vt homines arceantur à flagitiis, & conſeruetur bonum commune Reipublicę totius, etiam cum detrimento partis. *Secundò*, quando membrum aliquod corporis ægrum obſtat bono totius corporis naturalis.

Probatur vtrumque. Nam, vt optimè docet D. Thomas art. 1. omnis pars, cùm ſit propter bonum totius, ſi ei obeſt, deleri poteſt. Vnde Exodi 21. iuſta ſine dubio lege pœna illa decernebatur: *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* Ex quo loco ſatis confirmatur prior noſtræ aſſertionis pars.

Eſt autem notandum, ad poſteriorem eiuſdem aſſertionis partem etiam pertinere caſum quo quis, v.g. eſſet ita ab inimico vinctus, vt, niſi abſcinderet manum vel pedem, eſſet ei moriendum igne vel alio modo. Tunc enim licitè poſſet id membrum abſcindere. Cenſeretur enim conſeruare vitam; cui iam, ſuppoſito facinore inimici, obſtaret moraliter loquendo illud membrum ligatum. Non tamen teneretur id abſcindere, quamuis poſſet. Nam illud præceptum conſeruandi vitam, non obligat cum tam difficili medio: vt bene notauit Sotus lib. 5. q. 2. art. 1.

Extra huiuſmodi verò caſus nunquam eſt licita mutilatio, nec propter periculum peccandi vitandum. Vnde Origenes qui lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 6. fertur ſe caſtrauiſſe, non rectè intelligens verbum Euangelij de Eunuchis, Matth. 19. ab omnibus communiter reprehēditur. Et vetat id Concilium Nicænum, can. 1. quod refertur cap. Si quis à Medicis, diſt. 55.

Præclarè enim D. CHRYSOSTOMVS homil. 63. in Matth. citatus etiam à D. Thoma hîc art. 1. ad 3. expendens illud Matth. 19. *Sunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerūt propter regnum cœlorum*; ſubiungit: *non per membrorum abſciſſionem, ſed per malarum cogitationum interemptionem. Maledictioni enim eſt obnoxius qui membrum abſcindit. Etenim qui homicidæ ſunt, talia præſumunt, &c. Neque concupiſcentia manſuetior ita fit, ſed moleſtior. Aliunde enim habet fontes ſperma, quod in nobis eſt, & præcipuè à propoſito incontinenti, & mente negligente. Neque ita abſciſſio membri comprimit tentationem, vt cogitationis frænum.*

Quòd ſi contrariū aliquando legitur de Sāctis, referēdū id eſt ad Spiritus ſancti inſtinctū peculiarē. Præterea notat Caietan⁹ hîc, nomine membrorū in propoſito intelligendas eſſe omnes partes corporis, quæ habēt vſum peculiarē; licèt nō ita præcipuū, & indepēdentē ab aliis.

De irregularitate verò conſequente mutilationem, dicendum eſt 4. tomo in materia de Clauibus Deo volente. Ac arbitrantur hîc Caietanus & Sotus, abſcindētem etiam digitum, eſſe irregularem. Quod tamen negat Gloſſa in Clement. de Homicidio, & Nauar. in Man. c. 27. num. 206. ex communi ſententia, & fortè probabiliori, vt videbimus in 4. tomo.

SECVNDO, aſſero cum D. Thoma artic. 2. licitum eſſe patribus, verberare filios, & Dominis, ſeruos, & aliis curam aliorum habentibus, diſciplinæ cauſſa, moderatè tamen: non verò iis eſſe licitum occidere vel mutilare. Non enim debet tam latè patere poteſtas eorum qui *imperfectis communitatibus* præſunt, quàm patet eius qui præeſt *toti communitati* ciuitatis vel regni, ad quem proinde pertinebit ita animaduertere.

Docet ibi præterea D. Thomas, non licere aliis ſibi non ſubditos ita corrigere; propter defectum poteſtatis & auctoritatis. Vbi Caietanus ad verberationem reducit vulnerationem. Nam verberatio interdum etiam eſt cum ſanguine; & parum intereſt, ſiue is fundatur ferro, vel flagello, vel ligno.

Ac poteſt tota hæc doctrina ex Scriptura confirmari, in qua & ſeueritas moderata in ſubditos commendatur maioribus, vt patet Prou. 13. & 23. & Eccleſ. 33. & ſimul prohibetur in hoc exceſſus iuxta illud ad Epheſ. 6. *Vos Patres nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros.* Qua de re vide Legem, Si filius. Codice de patria poteſtate vbi præſcribitur mod⁹ poteſtati & auctoritati patris in filios.

Verùm autem liceat Patribus & Superioribus verberare ſubditos *etiam Clericos*, abſque eo quòd incurrant pœnas Canon. Si quis ſuadente, tractat Sotus lib. 5. q. 2. art. 2. & Syluester, Verbo, Excommunicatio 6. §. 4. qui

rectè ſentiunt,id licere,moderatè tamen. Præſertim autem licet Prælatis,qui habent quaſi publicam auctoritatem.Nec ſi aliquando præter intẽtionem ſequeretur effuſio ſanguinis,incurreretur idcirco excõmunicatio: ſecus,ſi eſſet admodum immoderata caſtigatio, & magis ex odio quàm ratione proficiſcens.

TERTIO aſſero cum D. Thoma artic. 3. licitè etiam poſſe homines propter bonum commune publica auctoritate in carcerem detrudi, & ita in pœnam priuari vſu libero membrorum: ſicut etiam poſſunt orbari membris ipſis.Concedit tamen S. Thom. in reſponſione ad 3. poſſe aliquem etiam ſine publica auctoritate detineri ad tempus,ne aliquid mali committat. Vt v. g. non ſe det præcipitem,&c.

QVARTO aſſero ex ſententia Diui Thomæ artic. vlt. hæc genera iniuriarum grauiora eſſe, ſi irrogentur iis perſonis quibus plures alij ſint aliqua neceſſitudine coniuncti.Etenim tunc iniuria ad plures redundat.Qua de re nullum eſt dubium.

QVÆSTIO DECIMA.

De Furto,& Rapina.

D.Thomas 2.2. quæſt.66.

EXPLICANDA ſunt ſex. PRIMO *namque,cùm per Furtum & Rapinam expolietur re ſua Dominus, videndum eſt quidnam ſit humanum dominium, & quænam res in illud cadant.* SECVNDO,*Sitne licitum habere proprium & peculiare dominium rerum externarum.* TERTIO, *Quibuſnam modis ius proprij & peculiaris dominij acquiratur.* QVARTO, *Quid ſit Furtum, quo res Domino eripitur,& quomodo differat à Rapina.* QVINTO,*An Furtum ſemper ſit peccatum,& quale.* SEXTO, *Sitne etiam Rapina ſemper peccatum,& quale peccatum.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Dominium,& quænam res in illud cadant.

D.Thomas artic.1.

DOMINII vocabulum Theologis, & Iuriſperitis ſignificat idem quod vocabulum proprietatis rerum; vt proprietas diſtingui ſolet à nuda rei poſſeſſione. Vnde tertio, ff.extant diuerſi tituli, de acquirẽdo rerũ dominio,& de acquirenda rerum poſſeſſione.Et in eadem ſignificatione reperitur etiam in ſacris literis Dominij vocabulum,quamuis non niſi bis tantùm.Primùm Tobiæ 8. vbi de Raguel legimus, quòd *fecit ſcripturam,vt pars dimidia, quæ ſupererat poſt obitum eorum,Tobiæ Dominio deueniret.* Deinde 1.Machab.11. vbi dicitur: *Rex autem Ptolomæus obtinuit Dominium ciuitatum vſque Seleuciam maritimam.* Vſus eſt etiam hoc vocabulo in eadem ſignificatione ex veteribus Latinis auctoribus, Varro lib.2.de re ruſtica, cùm ait: *In mercando & in emptionibus & traditionibus Dominium mutant:* ſicut Sotus etiam annotauit lib.4.de Iuſtitia,q.1.art,1.

Porro Gerſon in tractatu de poteſtate Eccleſiæ, conſideratione 13.& tract.de vita Spirit.lect.3. & Cõradus q.1.de Contract. initio,& concl. 5. ita definiunt Dominium. *Dominium eſt poteſtas ſiue facultas propinqua aſſumẽdi res alias in ſuam facultatem vel vſum licitum, ſecundũ iura rationabiliter inſtituta.* Nomine autem *rerum* intelligũt etiam *perſonas.*

Sotus autem lib.4.de Iuſt. q.1.art.1.reprehendit hãc definitionem.Nam,inquit,hæc definitio ſolùm explicat rationem *iuris*, accipiendo *ius* pro facultate legitima, qua quis fungitur in perſonam aliquam vel rem:Sed talis facultas latiùs patet quàm dominium: Ergo non eſt bona hæc dominij definitio.Probat Minorem.Nam pater,v.g.tale ius habet in filios,non verò dominium: Siquidem diſtinxit Ariſtot.5.Eth. cap. 6.ius *herile ſiue dominatiuum* & *paternum.* Item id ius habet Prælatus in ſubditos,& Rex in ciues: non tamen Dominium:iuxta illud Matth.20. *Principes gentium dominantur eorum, non ſic erit inter vos.*

Quapropter ea definitione reiecta,ponit hanc Sotus, quæ colligitur ex doctrina omnium: *Dominium eſt propria cuiuſque facultas in rem quamlibet,quam in ſuum ipſius commodum vſurpare poteſt,quocunque vſu lege permiſſo.*

Nomine *facultatis* intelligit Sotus, quod Gerſon intelligebat nomine *Propinquæ facultatis*, hoc eſt, poteſtatem, licitè atque adeò facilè vtendi re. Additur *propria*,vt diſtinguatur dominium à mera *poſſeſſione* & *vſufructu rei*:quibus titulis etſi quis licitè rebus vtatur, tamen non *propria* facultate,id eſt,*independente* ab alterius hominis voluntate;ſed dependente à voluntate eius,qui habet verum & *directum* (vt vocant)dominium, vel etiam à voluntate iudicis id permittentis,lite pendente. Vnde ius *Vſuarij* ſiue *Vſufructuarij*,non eſt propriè dominium: quamuis ſolet quidem impropriè appellari dominium *vtile* ſiue *indirectum.*

Dicitur etiam in ea definitione, *Quam in ſuum ipſius commodum, &c.* vt excludantur illa alia prædicta iura Superiorum in inferiores:quæ idcirco non ſunt dominia,quia reſpiciunt potiſſimùm vtilitatem &commodũ non proprium, ſed ipſorum inferiorum. Non enim ſuperiores faciunt propter ſeipſos ea quæ erga ſubditos conſtituunt, ſed magis propter illos.

Denique addit Sotus, *Quocunque* vſu lege permiſſo; vt excludatur etiam vſus & vſusfructus, qui non ſunt dominia,ſed tantùm peculiares quidam vſus. Dominus enim poteſt *quocũque* vſu lege permiſſo vti re,atq; adeò illam quoque alienare donando,aut vendendo, &c.

Mihi verò hæc definitio,ſi rem attendamus, non diſplicet.Quanquam primùm non video hanc definitionem differre à prima Gerſonis,niſi ſolùm in verbis. Nõ enim differt in eo,in quo vult Sotus: videlicet in ſignificato illius particulæ, *in ſuum ipſius commodum.* Nã idem videtur intellexiſſe Gerſon per illam particulam ſuæ definitionis, *in ſuam facultatẽ vel vſum licitum.* Per quã particulam potuit æquè Gerſon explicare,quomodo illa alia iura Superiorum non ſint dominia,& ita reſpõdere ad Soti argumentum.

Præ

Præterea non placet quod Sotus ait per illam particulam, *Quocunque vſu, &c.* excludi à ratione veri dominij *vſum, & vſumfructum*. Nam ſi vſus & vſusfructus non eſſent iam antea excluſi per illam particulam, *Propria* nõ excluderẽtur per hanc, *Quocunque vſu*. Diceretur enim hoc, quod eſt, non poſſe vſuarium, vel vſufructuarium rem *alienare*, minimè obſtare rationi dominij: quia talis vſus non eſt vſuario iure permiſſus: dominium autem reſpicit quemcunque vſum *iure permiſſum tantùm.*

Solũ igitur illæ particulæ, *Quocunque vſu lege permiſſo* debent addi ad comprehendenda aliqua dominia, per quæ, quanquam dominia ſint, nõ licet iure res alienare, aut vendere, vt poſtea videbitur. Et ſic explicata ea definitio eſt bona. Sed, vt dixi, verbis tantùm non re differt à definitione Gerſonis & Conradi. Nam etiam horum definitio habet illam vltimam particulam (*quocunque vſu lege permiſſo*) vel certè æquiualẽtem; & in prioribus particulis, quoad rem quidem ſignificatam, non differt.

Quin etiam tantundem planè valet deſcriptio dominij, quam aſſignauit hîc D. Thom. cùm dixit, *dominium cõſiſtere in poteſtate vtendi reb. exteriorib. quaſi propter hominẽ factis.* Nomine enim *poteſtatis* intelligit licitã poteſtatẽ: nam id ſolùm verè poſſumus, quod iure poſſumus. Et ita comprehendit per iſtam particulam, non modò vtendi facultatem, ſed etiam *vſum iure permiſſum*. Et quod dicit, *Quaſi propter hominem factis*: eſt idem quod dicere, *In ſuũ commodum*. Propterea namque homo omnia, quorum eſt Dominus, rectè refert ad ſeipſum, quia ea sũt facta propter ipſum; vel à Deo quidem immediatè, vel etiã (Deo conſentiente & approbante) voluntate humana iuris gentium vel ciuili. Quod dico propter ſeruos, qui tametſi naturã ſua non ſint propter alios homines facti: tamen voluntate propria aut aliorum, iure gentium, vel ciuili, in alios homines ordinantur, & in commodum eorum.

Apparet itaque ex his, definitiones has omnes dominij (vtcunque tradantur diuerſis verbis) in vnam & eandem ſententiam cõuenire: quæ videtur clariùs exprimi his verbis: Dominiũ *eſt facultas quam quis habet vſurpandi rem independenter ex alterius voluntate, in ſuumque commodum, quolibet vſu lege permiſſo.*

Ex hac ratione dominij intelligitur Primo, quid ſibi velit D. Thom. quãdo hîc dicit, Deũ habere dominium rerum, quantum ad earum *naturas*, hominem non item, ſed quantum ad *vſus* earum: Videlicet non eſt ſenſus, hominem non poſſe vllo modo vſurpare etiam *naturas* rerum in ſuam vtilitatem; ſed hominem nõ poſſe *omnibus modis* erga rerum *naturas* exercere operationes, quas referat in ſeipſum, ſicut poteſt Deus, qui proinde eſt multò perfectiùs Dominus. Non enim poteſt homo, ſicut ille, *ad libitum* permutare res, vel ſubſtantialiter, vel accidentaliter.

Secvndo, ex eadem dominij ratione intelligitur, bruta non *propriè* poſſe dici habere dominium rerum, etiam quibus vtuntur, vt herbarũ, &c. Ratio eſt: quia neque *propriè* iis rebus vtuntur, vt D. Thom. docet 1.2. q. 16. art. 2. & nos tradidimus tom. 2. diſp. 2. qu. 11. Vti enim eſt, rem aliquam vſurpare, referendo illam ad finem aliquem. Itaque ſicut ſolæ creaturæ intellectuales & liberæ, agunt propter finem propriè: quippe eæ ſolæ cognoſcunt formaliter rationem finis & mediorum: ſic etiam ſolæ illæ verè ac propriè vtuntur rebus in ſuum commodum, ac proinde ſolæ habent verè dominium. Neque huius eſt petenda ratio prior: agimus enim iam de prima ratione ipſius dominij, quã dicimus eſſe vniuſcuiuſque facultatem liberè vtendi rebus propter ſeipſum. Cuius rei argumẽto eſt communis animi conceptio. Quocirca Gerſon & Conradus vbi ſuprà, concedentes bruta habere etiam dominium, vocabulo dominij abuti videntur.

Tertio, inde etiam intelligitur, tam latè patere dominium, quàm patet facultas aliquo iure vtendi reb. in proprium commodum. Quare ſicut ius tale aliud eſt diuinum *naturale*, aliud diuinum *poſitiuum*; aliud humanũ *gentium*, id eſt, omnium nationum voluntate conſtitutũ, aliud humanũ *ciuile*, id eſt, ciuitatis vel regni, aliud denique humanũ *Eccleſiaſticum*: ita etiam tot modis poteſt contingere eſſe legitimum dominium. Et huc pertinet ferè diſtinctio illa dominiorum (neſcio an valde neceſſaria) quæ à Conrado q. 2. de Contractibus ex Gerſone in tract. de poteſtate Eccleſ. conſid. 13. proponitur: ſcilicet aliud eſſe dominium *beatificum*, conueniens beato, ſecundùm leges gloriæ (in ſuis nimirum operationibus) aliud *originale*, quod conueniſſet homini ſecundùm legem iuſtitiæ originalis, aliud *gratificum*, ſecundùm leges gratiæ: aliud *Euangelicum*, ſecundùm leges proprias Euangelij: aliud *Canonicum*, ſecundùm leges Canonicas: aliud *ciuile*, ſecundùm ciuiles, &c.

Qvarto, hinc intelligitur, quomodo ſit accipiendum, quod hîc ait D. Thom. *naturale* eſſe homini dominium rerum externarum. Non enim vult, quoduis dominiũ niti iure naturali *immediatè*: ſed ſenſus eſt, dominium rerum eſſe naturæ hominis conſentaneũ: id quod verum eſt, etiam quando dominium iure humano immediatè nititur.

Qvinto, ex dictis illud etiam intelligitur; ſicut poteſt eſſe latitudo in vſibus aliquarum rerum per leges non prohibitis, pro diuerſa conditione rerũ vel perſonarum: ita etiam poſſe latè patere dominium, quod attinet ad facultatem vtendi reb. *plurib.* vel *paucioribus* modis. Et ex hac parte poſſunt eſſe varia dominia perfectiora vel imperfectiora. Vt, v.g. perfectius dominiũ eſt illud, quod quis habet in equum: quatenus etiã poteſt in ſuam vtilitatem occidere, quàm dominium in ſeruum, qui non poteſt à domino occidi.

Atque ex his diiudicari facilè poſſunt multa, quæ circa *rationem & differentiam* dominiorum, neſcio an ſatis vtiliter, à quibuſdam annotari ſolent: Itémque poſſunt ex his (vt ad dominij Obiectvm, ſiue Materiam veniamus) facilè definiri multæ quæſtiones à Doctoribus prolixè diſputatæ circa materiam, ſiue obiectum dominij: quæ tamen ferè videntur eſſe de nomine.

Prima eſt, Vtrùm *pupilli*, & habentes cenſus annexos *primogenituræ*, ſint verè domini *patrimoniorum*. Quidam negant: quia non poſſunt alienare, nec vendere: alij, inter quos eſt Sotus vbi ſuprà, concedunt: quia ille non eſt vſus *lege permiſſus* talibus: & ita non obſtat rationi dominij, quod eius vſus non habeant tales facultatem, ſed tantùm id efficit, vt dominium tale non ſit tam perfectum. Et iſti meliùs loquuntur. Quæſtio autem eſt ſolùm de nomine. Omnes enim in re conueniunt: quòd videlicet *aliis modis tãtùm*, præter *alienationem*, liceat huiuſmodi perſonis propria bona vſurpare, in ſuam vtilitatem. Controuerſia autem eſt tantùm de nomine; an idcircò debeant dici, vel non dici domini.

Secvnda eiuſdẽ generis quæſtio eſt, Vtrum Religioſi Ordinis *Minoritarum*, habeant verum dominium rerum *vſu conſumptibilium*, vt panis, vini, pecuniæ, &c. quæ illis conferuntur ex eleemoſyna. Quæ quæſtio videtur etiam fuiſſe controuerſa à ſummis Pontificibus, citra definitionem tamen fidei, vt pòſt dicemus. Nam Nicolaus III. in Ca. Exiit, de verborum ſignificatione lib. 6. aſſerit, non habere eos dominium eiuſmodi rerũ: ſed tantummodò *merum vſum*: dominio pecuniarum quandiu non diſtrahuntur, manente apud eos, qui eas ſunt largiti: alimentorum verò & aliorum vtenſilium apud Roman. Pontificem. Fundamentum huius ſententiæ eſt: quia eis res non poſſunt tales Religioſi alienare & vendere, licèt poſſint conſumere. Et hanc ſententiam amplectitur Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 1. a. 1. & eandem defendunt alij Theologi recentiores.

Ioannes verò XXII. in Extrauaganti, *Ad Conditorẽ*, & in Extrauaganti, *Cum inter nonnullos*, & in Extrauaganti, *Quia quorundam*, de verborum ſignificatione, multis

Digitized by Google

argumentis probat, eos habere dominiũ harum rerum; ſtatuítque ne vllum eiuſmodi rerum dominium a Romana Eccleſia acquiratur. Fundamentum præcipuum huius ſententiæ eſt: quia in his rebus, quæ *vſu conſumuntur*, non videtur poſſe diſtingui *vſus a dominio*. Qui enim facultatem concedit alicui eas res conſumendi, nullius vſus ius vel poteſtatem aut ſibi, aut alteri relinquit, ratione cuius intelligi poſſit retinere aliquod dominium eiuſmodi rerum. Et ita docet S.Thom. infrà q.78. ar.1. & Antoninus 4.part. tit.12. c.4. §.4. & Caietanus in dicta qu.78. art.1. & Syluester verb. Dominium, q.2. & Ioan. à Turrecremata lib.2. Summæ de Eccleſia, capit.112. in fine, vbi nominatim ſententiam hanc Ioannis XXII. approbat.

Hæc quæſtio poteſt eſſe de ſolo nomine, & poteſt etiã eſſe de re, vt Sotus quoque vbi ſuprà ſubindicauit. De *nomine* quidem, ſi poſito, quòd cõueniat inter vtramque opinionem, Minoritas his rebus vſu conſumptibilibus propria facultate indepẽdenter à volũtate alterius poſſe vti: alij cum Nicolao III. dicãt, *non eſſe dominos*, quia non poſſunt illas res alienare: alij verò cum Ioann. XXII. *affirment*, quia id non obſtat vero dominio, cùm talis vſus nõ ſit eis *iure permiſſus*: quippe lege voti ſuæ paupertatis alienare res illas prohibeatur. Et ſi ſic controuerſia hæc ſuſciperetur, meliùs loquerentur, qui Ioann. XXII. ſequuntur: vt patet ex ratione Dominij ſuprà expoſita.

Poteſt etiam controuerſia hæc eſſe de re; ſi Nicolai ſententia ſit, Minoritas non poſſe eiuſmodi rebus vti propria facultate independenter à voluntate *dantis*, vel *Pontificis*, atque adeò vt dominos; ſed dũtaxat *dependenter* à volũtate vel dantis, vel Põtificis: apud quos proinde intelligatur manere verum dominium, & facultas vtendi his rebus ante earum conſumptionem omnibus modis: ſicut manet apud eum, qui dedit alteri *vſum*, vel *vſumfructum* domus vel agri. Contrà verò, Ioann. XXII. & qui eum ſequuntur, ſentiant, *independenter* ab aliorũ voluntate, atque adeò vt dominos, poſſe Minoritas vti rebus vſu conſumptibilibus; quandoquidem ab iis, qui ipſis eas res largiũtur, fit illis poteſtas conſumendi omninò illas.

Atque hoc poſteriori modo videtur omninò procedere hæc cõtrouerſia, vt poteſt intelligi ex iis, quæ ſcribunt hi Pontifices, & maximè Nicolaus, cũ in eum ſenſum ait, habere quidẽ Minoritas, quod ad eiuſmodi res attinet, vſum duntaxat *facti*, non autem vſum *iuris*, aut *facultatis* independenter vtendi à voluntate alterius. Et ſic intellecta hac cõtrouerſia; videntur mihi duo de illa veriſſimè ſtatui poſſe, poſtquam diligenter ea conſideraui & expendi, quæ ab vtroque Pontifice de hac re ſunt ſcripta. PRIMVM eſt, vtramq; opinionẽ (ſcilicet Nicolai & Ioann.) in aliquo ſenſu eſſe veram; atque adeò facile has duas opiniones aliquo modo concordari poſſe, ex mente etiã & ſententia horum Pontificũ. SECVNDVM eſt, abſolutè quidem loquendo, opinionem Nicolai eſſe probabiliorem & veram, neque tamen magnoperè repugnantem menti Ioannis.

PRIMVM ita declaro & probo. Cùm res quæpiam vſu conſumptibilis datur Minoritis ad diiudicãdum, an Minoritæ acquirant eius dominium, nec ne, reſpicere oportet tum ad voluntatem dantis, tum ad voluntatem ipſorum Minoritarum, qui rem acceptãt. Si reſpiciamus ad voluntatem *dantis*; dici poteſt, Minoritas, quãtum eſt quidem in dantis voluntate ſitum, acquirere talis rei dominium, id eſt, per voluntatem dantis non ſtare quominus dominium illi talis rei acquirant.

Patet hoc manifeſtè. Nam cõmuniter qui Minoritis aliquã rem vſu conſumptibilem dat, abdicat ſe eius dominio, cùm nullam ſibi poteſtatem reſeruet, vtẽdi ea re: ſed faciat, quantùm in ipſo eſt, poteſtatẽ Minoritis vtẽdi ea re independenter ab ipſius voluntate, etiã conſumendo illam, atque adeò quocunque modo eis placuerit.

Atque idem dicendum eſt, reſpiciendo ad volunta-A tem, quam circa modum Minoritarum, in vtendo iis rebus, habuit Ioan. XXII. & putauit etiã alios Pontifices debere habere; ſiquidem & permiſit ipſe eiuſmodi rerũ dominium Minoritis, & ſtatuit ne illud Eccleſia Romana acquireret, vt antea memorauimus.

Itaque in hoc quidem ſenſu ſcilicet reſpiciẽdo ad voluntatem dantis (& ad voluntatem etiã, ac iudicium ſeu decretum illud Ioan. XXII.) vera eſt ſecunda opinio. Et in eo etiã maximè ſenſu illam aſſeruit, & propugnauit Ioan. XXII vt patet ex eius opinionis fundamẽto: quod nimirum fuit, non poſſe dominium rei vſu cõſumptibilis ab eiuſdẽ rei vſu ita ſeparari, vt quis faciat alteri poteſtatẽ *independentem* conſumendi etiam eiuſmodi rem, atque adeò pro libito ea vtendi, & tamen ſibi retineat talis rei dominium. Cùm dominium rei non poſſit quis B ſibi retinere, nulla poteſtate ſibi retenta ampliùs vtẽdi re, vtpote quod eſſentialiter eſt facultas, ſeu poteſtas re vtendi, &c. ſicut patet ex dominij definitione.

Si autem reſpiciamus ad voluntatem ipſorum *Minoritarum*, in acceptanda tali re ſibi data: dicendum eſt, eos non acquirere illius dominiũ. Nam quicquid ſit de voluntate dantis, tamen ipſi (vt aiunt) non ita volunt acceptare rem, vt acquirãt poteſtatem ea vtendi abſolutam & *independentem* à cuiuſquam alterius voluntate ante ipſum actualem rei vſum (in qua independenti poteſtate conſiſtit dominium) ſed tantùm vtendi ea, ſi poteſtas hæc vtendi re, antequam actu re vtãtur, non reuocetur ab alio, nimirum à Papa, penes quem ſaltem volũt ipſi eſſe iſtarum rerum dominium, quãdiu ſaluæ ſuperſunt. Atque in hoc ſenſu eſt vera prima ſententia, ſcilicet Ni-C colai III. & Soti, & aliorum, & ſic illam Nicolaus aſſeruit: Neque Ioannes XXII. voluit probare, non poſſe eam ſic eſſe veram.

Etenim vſus rei conſumptibilis ita antecedẽter & reuocabiliter dependens à voluntate alterius, atque adeò etiam facultas ad talem rei vſum, ita dependentem ab alterius voluntate, bene poteſt ſeparatim acquiri ſine dominio eius rei, conſiſtente nimirũ in vtendi facultate *antecedenter independente* à volũtate alterius. Et hoc ipſũ rectè probat & illuſtrat Sotus vbi ſuprà, exemplo conuiuarũ, qui vtuntur epulis appoſitis ſine illarũ dominio; Itémque religioſorum eorum, qui quamuis in communi quidem dominium rerũ habeant, tamen in particulari habent duntaxat vſum rerũ ſibi à Prælatis attributarum pro vniuſcuiuſque neceſſitate: quo etiam modo po-D teſt haberi *in communi quoque* vſus duntaxat rerum abſque dominio: Et denique exemplo etiam eius qui intrans vineam, v.g. alterius, poteſt licitè aliquid vuarum edere abſque illarum dominio, iuxta illud Deut. 23. *Ingreſſus vineam proximi tui, comede vuas quantum tibi placuerit; foras ne efferas tecum.*

Neque eſt hoc contra D.Thomam, Antonin. & alios Theologos ſuprà citatos, qui affirmãt in rebus vſu conſumptibilibus nõ poſſe diſtingui & ſeparari vſum à dominio. Loquuntur enim non de vſu talium rerum, *depẽdente antecedenter* (id eſt, ante actualem ipſum rei vſum) à volũtate alterius, ſicut nos iam loquimur, ſed de vſu talium rerum indepẽdente omninò à voluntate alterius, cuiuſmodi vſum rei vſu cõſumptibilis (vt, putà pecuniæ) E cõcedit vſurarius ei cui pecuniam mutuò dat: ſiquidem facit ei pleniſſimam & irreuocabilem poteſtatem, vt indepẽdenter ab ipſius voluntate vtatur ad libitũ illa pecuniã, etiam diſtrahendo & conſumẽdo illam. Quo ipſo conuincitur, vſurariũ transferre in alterum, verè totum dominium eius pecuniæ, quod ipſe habebat, atque adeò pro vſu eius nõ poſſe quidquam accipere præter æqualem ſummam, qua illud pecuniæ dominium, atque adeò omnis eius pecuniæ vſus, ſufficienter compenſatur, vt infrà qu.21. p.1. demonſtrabimus.

Ex quo (vt obiter id annotemus) euidenter apparet, nonniſi imperitè ac impiè, poſſe accerſiri patrocinium vſuris ex iſta opinione Nicolai III. & aliorum Theolo-

gorum.

Digitized by Google

gorum,qui ſentiunt, vſum rei vſu conſumptibilis poſſe diſtingui & ſeparari ab eiuſdē rei dominio. Quaſi hinc ſit conſequens, vſurarium,retento apud ſe dominio pecuniæ,quam mutuò dat,poſſe pro illius vſu,quem duntaxat alteri cōcedat,accipere aliquid vltra ſortem. Hoc eſſe commentū vaniſſimum manifeſtè patet iā ex dictis. Nam opinio hæc Nicolai, & aliorum Theologorum, non concedit poſſe à dominio rei vſu conſumptibilis diſtingui & ſeparari vſum eius talem, qualem conſtat vſurarium concedere ei cui pecuniam mutuò dat, videlicet abſolutum omninò, & non amplius vllo modo dependentem à voluntate dantis, vt iam eſt dictum: ſed loquitur ea opinio de vſu dependente antecedenter à voluntate alterius,ſicut iam explicatum eſt.

Porrò non etiam obſtat veritati huius opinionis Nicolai in prædicto ſenſu, quòd cōmuniter ij qui Minoritis rem vſu conſumptibilem dant, ſe abdicant eius dominio (vt ſuprà dictum eſt) & quòd etiam Papa poſſet nolle habere talium rerum dominiū, ſicut noluit Ioan. XXII. Non enim illico hinc ſequitur, ipſos Minoritas tunc acquirere velint nolint talium rerum dominium. Neque enim eſt abſurdū,aut impoſſibile,vt quandoque dominium alicuius rei penes nullum omninò ſit,ſed tātùm vſus,aut ne vſus quidem: Vt patet manifeſtè in rebus *derelictis*,quæ nullius ſunt. Atque hactenus ſatis,vt arbitror, explicauimus illud PRIMVM, quod de hac controuerſia diximus verè aſſeri poſſe, ſcilicet vtramque opinionem eſſe in aliquo ſenſu veram.

SECVNDVM autem,ſcilicet abſolutè quidem loquendo,probabiliorem eſſe opinionem Nicolai,facilè oſtendi poteſt ex iam dictis. Nam cùm ad acquirendum dominium rei quæ datur alicui,requiratur non ſolùm voluntas dantis,ſed maximè etiam volūtas *acceptantis*:hoc ipſo quòd Patres Minoritæ nolunt (vt aiunt) acquirere talium rerum dominium,*abſolutè* eſt veriſſimum, eos id dominium non acquirere,vt aſſeruit Nicolaus. Quòd autem illud acquirunt, quantum eſt quidem ex parte dantis, &c. vt antea ex ſententia Ioannis XXII. explicuimus;ſolùm eſt illud acquirere *ſecundùm quid*,id eſt,ſi reſpiciamus tantùm ad voluntatem dantis,atque etiam ad volūtatem,quam iudicio quidem Ioannis XXII.conueniret Papam in hoc negotio habere.

Neque mouere nos debet hæc qualiſcūque diſſenſio Nicolai & Ioann. Nam ij duo Pontifices non contraria ſenſerunt, *definiendo* (vt Pontifices) aliquid pro *tota* Eccleſia circa materiam fidei aut morum; ſed *interpretando* aliquid circa inſtitutū certæ *cuiuſdam* familiæ Religioſorum;itémque præcipuè ordinando, vt Eccleſia Romana haberet vel non haberet dominium rerum, quæ ad vitæ ſubſidium dantur eiuſmodi Religioſis. Atque hac ipſa ratione Ioan.XXII.in dicta Extrauag. *Quia quorundam*,reſpondet ad auctoritatem prædeceſſoris ſui Nicolai,quam quidam ipſi obiiciebant.

Et certè hoc probabilius dicitur, quàm quod Turrecrem.vbi ſuprà,ait, Nicolaum non eſſe locutum de rebus *primo vſu conſumptibilibus*(de quibus loquitur Ioannes)ſed ſolùm de *aliis* vtenſilibus,& ideò hos Pontifices non eſſe contrarios. Perſpicuum enim eſt, ſi quis legat attentè Nicolaum in dicta Extrau. *Exiit*, eum de omnibus ad vitam neceſſariis eſſe locutū.Neque Ioan.XXII. in Extrauag. *Ad conditorem*, eo modo interpretatus eſt dicta Nicolai,vt falsò dicit Turrecr. ſed illo alio modo quo diximus,ad auctoritatem Nicolai reſpondet in dicta Extrau. *Quia quorundam*.

TERTIA eiuſdem generis quæſtio eſt, vtrùm homo ſit dominus propriæ *vitæ & membrorum*. Franciſcus Victoria in Relect.de homicid.n.23.& Sotus lib. 4. de Iuſtitia,q.2.art.3.& Caietanus infrà quæſt.73 art.2.& alij communiter negant eſſe dominum. Fundamentum huius ſententiæ eſt *primò* in Scriptura, ſignificante Deum eſſe dominum *vitæ & mortis*.Sap.16.& Deut.32. *Deinde* quia homo non poteſt ſe occidere. CONTRA verò fertur ſenſiſſe aliquando idem Victoria. Propter illud Eccleſ. 15. *Deus ab initio conſtituit hominem,& reliquit illum in manu conſilij ſui*.Itē quia multis modis poteſt quis licitè vita propria vti;imò etiam illam pro alio exponere.

SED prior ſententia eſt omninò vera,quam etiam aſſeruit D.Thom.q.56.art.3.ad 2.& q.64.art.5.ad 1.& ad 3.atque etiam S.HIERONYMVS idem ſignificat,cùm in cap.1.Ionæ,ait: *Non eſt noſtrum mortem arripere, ſed illatam ab aliis libenter excipere*.

Vera autem huius ſententiæ probatio eſt indicata à D.Thom. q.64. art.5. ad 3. & dicitur ex definitione dominij iam ante explicata. Nam quod cadit in humanum dominium,oportet eſſe aliquid quod per liberi arbitrij vſum poſſit vſurpari, & referri ad propriam vtilitatem & commodum ipſius hominis, iam vtique præditi ſuo libero arbitrio,atque adeò etiā vita,conſtante ex anima & corpore,& corporeis membris.Itaque non cadunt in dominium *vita & ea* quæ ad ipſam *conſtitutionem* hominis naturalem pertinent;ſicut neque ipſa *potentia liberi arbitrij*,quæ etſi vitā eſt poſterior,tamē eſt dominio omni prior,tanquam dominij omnis fundamentum,vt etiā quæſtion.8.punct.2.ex ſententia D. Thomæ declaraui. Hæc (vt dixi) eſt vera & ſolida probatio huius ſententiæ.

Nam illæ aliæ duæ rationes, quibus Sotus & alij auctores huius ſententiæ,eam probant; non videtur omninò conuincere.Quod enim *primò* ex Deut. 32.& Sap. 16.adfertur,ſcilicet, Deum eſſe *Dominum vitæ & mortis*, ſi aliquid probaret,ſimiliter probaret,hominem nō eſſe dominum externarum rerum. Nam dicitur etiam in Scriptura:*Domini eſt terra,& plenitudo eius &c.* Pſalm.23. Itaque niſi aliud obſtaret, poſſet intelligi & Deus eſſe dominus vitæ(ſicut aliarum rerum)&etiam homo,quia vterque ſuo modo habet facultatem vtendi vita & rebus:Deus latiſſimè patentem,tanquam auctor omnium rerum:homo, tam latè quàm ei Deus concedit, pro diuerſitate rerum, &c.

Secundum etiam illud,quod affertur, hominem non poſſe ſe occidere,ſi quid probaret,etiam probaret, hominem non poſſe alteri homini vt ſeruo dominari,quia nec poteſt ſeruum occidere.Si dicas, poſſe tamen ſeruū alienare vendendo:Dicam ſimiliter,in neceſſitate poſſe quempiam ſeipſum vendere,vt communiter cōceditur. Et reſponderi ad eam rationem poſſet, non obſtare id dominio vitę proprio,quandoquidem ille vitæ vſus,qui eſſet ſeipſum occidere,non eſt *lege permiſſus*;Dominium autem eſt facultas vtendi re,vſu lege permiſſo.Sufficiat igitur ad Confirmationem *prioris* illius ſententiæ illa alia probatio noſtra,ducta ex definitione dominij, & ex doctrina D.Thomæ.

Porro rationes *poſterioris* opinionis ſolùm probāt,hominem eſſe quidem *ſuarum actionum* dominum,quas in ſuum nimirum commodū ſpirituale vel corporale arbitrio ſuo libero exercere poteſt, non autem probant, eſſe etiam dominum *ipſius propriæ vitæ*, vt neque ipſius liberi arbitrij, tametſi eo quis (non minùs quàm vita) multis modis vtatur.

QVARTA quæſtio eſt etiam ſimilis,An videlicet homo ſit dominus *propriæ famæ*. Caietan. infrà q.73.art. 4. & in Summa,V.Detractio,nō putat.Fundamētum eius eſt:nam ſicut non poteſt ſeipſum occidere, eo quod per hoc noceret communitati,cuius eſt pars,&c.eadem ratione neque poteſt ſe diffamare. Et confirmari poteſt hoc fundamentum per illud Eccleſiaſt.41.*Curam habe de bono nomine*:Ex quo videtur homo eſſe tantùm *cuſtos* famæ,non dominus.

Contrarium verò videbatur Victoriæ, quem ſequitur Sotus libr.4. q. 2. art. 3.& in Relectione de ſigillo ſecreti,q.3.Et probatur ex D.Thoma ſuprà q.64.art.5. ad 3.dicente,hominem eſſe dominū eorū omnium, *quæ acquirit libero ſuo arbitrio*:Sed eius generis etiā eſt fama, vt patet:Ergo,&c.Item q.73.art.4. ad 1.*liberi arbitrij eſſe*

pati

Digitized by Google

pati detrimentum in propria fama, niſi cedat in detrimentum aliorum. Ergo poteſt homo, tãquam dominus, variis modis vti ſua fama, etiam illam poſtponendo vitæ propriæ cum ſimili cautela ei qua diximus qu.8. poſſe hominem vitam alterius poſtponere vitæ propriæ, illum interficiendo, hoc eſt, quando niſi quis ſe diffamet, non poterit vitam ſeruare.

Videtur autem hæc quæſtio eſſe de nomine. Nam omnes concedũt, poſſe hominem variis modis licitè vti propria fama, idque in ſuum commodum famam referendo, tanquam rem diuerſam ab ipſo homine, vt vita & libero arbitrio prædito: non autem poſſe hominem abſque neceſſitate eam prodigere, ſicut neque poteſt pecunias. Itaque controuerſia eſt ſolùm de loquendi modo; an ſcilicet propter *primum* debeat homo dici dominus propriæ famæ, vel propter *ſecundum* non dici. Cæterùm in hac controuerſia de nomine, Victoria & Sotus meliùs loquuntur. Nã quòd quis non poſſit vti re, modo aliquo *illicito*, nõ obſtat vero dominio, vt ſæpe eſt dictũ.

Et hinc patet reſpõſio ad argumentũ Caietani. Confirmatio autem nihil probat. Nam etiã domini munus eſt maximè, res ſuas curare & *cuſtodire*. Et ita debet quis vel ob id maximè, quòd eſt famæ dominus, cuſtodire famã; niſi quando res maioris momenti propria vel communitatis, ſit famæ anteponenda.

QVINTA quæſtio eſt, vtrùm homo ſit dominus rerũ *ſpiritualium*, tum externarũ, vt *beneficiorum* (ſaltẽ quoad ius & titulum: nam vtrùm beneficiati ſint domini omnium reddituum beneficij, infrà in Diſp. de Statibus videndum eſt) tum *internarum, vt gratiæ, &c.* RESPONDENDVM breuiter eſt, eſſe dominum huiuſmodi rerũ. Nam poteſt quocunque modo licitè eis vti. Quanquam tale dominium peculiariter pendet à Deo conſeruãte, ſicut etiam ſuo modo omnia alia humana dominia.

Hic autem aduertendum, quoſdam, quos meritò refellit Sotus lib.4. de Iuſt. q.2. art.1. falsò aſſeruiſſe, titulo *charitatis & gratiæ* poſſe iuſtum vti rebus omnibus aliorũ, tanquam ſuis. Hoc falſiſſimum eſt, & erroneum. Nam gratiæ titulo ſolùm habent iuſti ius ex iuſtitia ad vitam æternam, nõ ad res externas. Alioqui eſſet magna confuſio: debent enim tituli dominiorum eſſe patentes in Repub. Charitas verò latet. Vnde S. Paulus, non alio titulo concedit Concionatoribus Euangelij, vt metant temporalia, quàm quia *ſpiritualia ſeminant*: licèt ſine dubio ſupponebat futuros eos eſſe iuſtos. Ex his facilè poterunt aliæ ſimiles quæſtiones diiudicari.

PVNCTVM SECVNDVM.

Sitne licitum habere proprium & peculiare dominium rerum externarum, atque adeò ſitne licita rerum diuiſio.

D. Thom. art. 2.

NVNQVAM fuit dubitatum, quin ſit licitũ externarum rerum dominium *commune*, cuius omnibus hominibus ius & vſus competat. Nam & ratione naturali, qua res eiuſmodi ad hominẽ, tanquam ad perfectiorem ordinari conſtat, dominium eiuſmodi comprobatur, & etiam nititur auctoritate ipſius Dei, illud hominibus ob liberi arbitrij præſtantiam concedentis. Quod patet ex illis Dei verbis Gen.1. *Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & ſubiicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram, &c.* Et ex illis Dauidis Pſal.8. *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius.*

Sed vtrùm etiam licitum ſit, *proprium ac particulare* rerum externarum dominium, quod non omnibus hominibus, ſed *particulari* alicui vel perſonæ, vel communitati competat, & præſertim apud Chriſtianos; ac proinde, num ſit licita diuiſio & proprietas rerum: id verò non ſemper extra controuerſiam fuit.

A Videtur namque non eſſe licita huiuſmodi rerũ proprietas & diuiſio; præſertim inter Chriſtianos. PRIMO, quia videtur eſſe contra ius illud, tum naturale, tum diuinum, quo diximus dominium *commune* rerum externarum competere omnibus hominibus.

SECVNDO; Nam Luc.14. dicitur: *Niſi quis renuntiauerit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*: Sed idem eſt *Chriſti diſcipulus, & Chriſtianus*: Ergo non licet Chriſtianis poſſidere quidquam proprium.

TERTIO; nam id quoque videntur damnare ſancti Patres. Vt CLEMENS I. epiſt.5. & refertur 12. q.1. capit. Dilectiſſimis: *Communis*, inquit, *vſus omnium quæ ſunt in hoc mũdo, omnibus eſſe debuit: ſed per* INIQVITATEM, *alius hoc ſuum eſſe dixit, & alius illud: Et ſic inter mortales facta diuiſio eſt.*

B Et S. BASILIVS ſerm. ad diuites auaros, circa illud Luc.12. *Congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi, & bona mea, &c. Dic mihi*, inquit, *quæ tua? Vnde ea ſumens, in vitam attuliſti?* Itẽ: *Sicut*, inquit, *qui præueniens ad ſpectacula, prohiberet aduenientes: appropriaret ſibi quod ad cõmunem vſum ordinatur: ſic diuites cõmunia quæ poſſederunt, exiſtimãt ſua eſſe.*

Et S. AMBROSIVS ſer.81. & refertur capit. Sicut ij. d. 47. *Proprium*, inquit, *nemo dicat quod eſt cõmune: quod plus quàm ſufficeret, ſumptum, etiam violenter obtentum eſt.* Quibus ſimilia alij etiam ſcribunt.

QVARTO; nam vt habet Philoſophorum axioma, cuius Philoſophus meminit 2. Polit. cap.3. *amicorum omnia debent eſſe communia*: Sed omnes Chriſtiani, imò omnes homines, debent eſſe amici per dilectionem, tum naturalem, tum ſupernaturalem: Ergo omnia debẽt illis eſſe
C communia.

Hæc & his ſimilia potuerunt quoſdam mouere, vt in hac re variè errarent. Eſt autem ſciendum, *ante aduentum* Chriſti, rerum diuiſionem ab omnibus ferè fuiſſe probatam, maximè colẽtibus vnum verum Deum, præterquam à Platone & Socrate, qui volebant, omnia eſſe communia, etiam vxores: contra quos ſcripſit Ariſt. lib. 2. Politic. 2. 3. & 4. *Poſt aduentum* verò Chriſti, fuerunt hæretici qui dicerent, non eſſe licitum Chriſtianis aliquam rem tanquam propriam habere, ne vxorem quidem: qui, vt refert D. AVGVSTINVS libr. de hæreſibus hær.40. *ſuperbè ſibi nomen Apoſtolorum arrogabant, quaſi ea ratione Apoſtolos imitantes, quod nihil haberent proprij.* Ac eiuſdem erroris meminit etiam Epiphanius hæreſi 32. tribuens eum Carpocrati, & eius ſectatoribus.

D Secuti ſunt poſtea quidam ex Pelagianis, qui idem ſenſerunt, quod attinet ad *copiam* iſtarũ rerũ. Negabãtque diuitibus baptizatis aliquid conferre poſſe ad ſalutem conſequendam, niſi omnia à ſe abdicarent. Quem etiam errorem refert D. Aug. li.2. de gratia Chriſti, ſiue de peccato originali, c.11. & epiſt. 160. Fuit autem hic error damnatus in Concilio Palæſtino, cui interfuit idem Auguſtinus.

Poſtea demùm fuere etiam quidam hæretici, dicti Vadiani & Anthropomorphitæ, qui teſte eodem Auguſt. lib. de hæreſ. hæreſ.50. negabant licitum eſſe, ſaltem Eccleſiaſticis viris, habere aliquid proprij. Hos ſecuti ſunt VViclephiſtæ, & etiam Anabaptiſtæ. Qui etiam error
E contra VViclephum dãnatus eſt in Concilio Conſtantienſi, ſeſſ.8. in qua recenſentur & damnantur articuli VViclephi, quorum 10. & 36. eſt iſte.

Sit igitur hæc concluſio CATHOLICA: licita eſt rerum diuiſio, omnibus etiam Eccleſiaſticis & Religioſis, ſecundùm vniuſcuiuſque Ordinis inſtitutum. Probatur, PRIMO ex Scriptura. Nã vt colligitur ex cap.21. Ioſue, Sacerdotes veteris legis habuerunt *poſſeſſiones, & agros*: Licitum ergo erit ſimiliter nunc viris Eccleſiaſticis. Itẽ S. Paul. 1. ad Timot. 3. iubet Epiſcopũ eſſe *hoſpitalẽ*: quomodo autem erit, niſi habeat aliquid? Idem patet Matt. 19. manifeſtiſſimè, vbi Chriſtus Dominus quærenti adoleſcenti, quanam ratione regnum cœlorum poſſet ingredi, tantùm reſpondit: *Serua mandata*, & poſtea

quæſi

Digitized by Google

quaſi quid pertinens ad ſolam perfectionem, non ad præcepta, addidit: *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, &c.* Item D. Paul. ad Rom. 13. iubet ſoluere *tributum, vectigal, &c.* Et clariſſimè S. Petrus Act. 5. licitam eſſe proprietatem rerum, ei qui illa ſe per votum, aut promiſſionem non abdicauit; expreſſit illis verbis ad Ananiam: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum erat in tua poteſtate.*

SECVNDO, probatur ex Eccleſiæ perpetua conſuetudine & auctoritate in damnandis contrariis huic aſſertioni erroribus ſuprà dictis. Itémque ex conſenſu ſanctorum Patrum, quem licet colligere ex S. EPIPHANIO & S. AVGVSTINO locis citatis, & ex S. CHRYSOSTOMO hom. 12. in Act. Apoſtol. circa teſtimonium illud S. Petri antea citatum.

TERTIO, probatur. Nam illos, qui ex gentibus conuertebantur ad Chriſtum, præteritis temporibus, in Eccleſia, non conſtat iuſſos ab vllis ſanctis viris fuiſſe propriis bonis renunciare.

QVARTO, probatur rationibus Ariſt. lib. 2. Polit. cap. 3. & D. Tho. hìc art. 2. Nam *primùm* ita res meliùs procurantur & conſeruantur; ſiquidem magis ſollicitus eſt quiſque de *proprio* quã de *communi*. Quilibet enim quãdo res eſt communis, laborem fugiens, relinquit aliis curam eius, vt pater, cùm res committitur multis. *Deinde*; nam ordinatiùs res humanę tractantur, ſi ſingulis incumbat cura proprium procurandi: alioqui eſt quædam confuſio. *Poſtremò*; nam id expedit ad pacem & tranquillitatem humani ſtatus conſeruandam, dum quilibet eſt *proprio* contentus. Frequentiùs namque iurgia oriuntur inter eos, qui *communiter aliqua poſſident*. Nihilominùs tamen pium & ſanctum eſt, vt aliquorum Ordinum homines propria non poſſideant, ſed tãtùm communia, vt Religioſi faciunt, ſequentes exẽpla primitiuæ Eccleſiæ.

Ad PRIMVM autem argumentum contrarium reſpõdeo, quod dicitur, communionem rerum eſſe *de iure naturæ, & diuino*, nõ ita intelligendũ eſſe, quaſi ius naturæ & diuinum *poſitiuè* præſcribãt & iubeat, res eſſe communes; ſed eſt intelligendũ *permiſſiuè*, vel *negatiuè*; quatenus concedit cõmunionem rerũ, & non iubet diuiſionem earũ ſiue appropriationem: & ita cõmunio eſt de iure naturæ negatiuè, vt optimè docet D. Tho. hìc ad 1.

Ad SECVNDVM reſpondeo, ſententiam illam Domini apud Lucam dupliciter poſſe intelligi: *Primò*, de poſſeſſione per affectum *prauũ*, quemadmodum priùs etiã dixerat ibi: *Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, &c.* ne ſcilicet illos amet affectu peruerſo. Senſus igitur eſt, non poſſe quempiam eſſe Chriſti diſcipulum, niſi renunciauerit omnibus quæ poſſidet, relinquendo *affectum eorum prauum*, quo ſolent homines interdum ita eſſe comparati, vt Deum mortaliter offendant huiuſmodi rerum conſeruandarum gratia, atque adeò in illis conſtituant *vltimum finem*, qui proinde non ſunt veri Chriſti diſcipuli. *Secundò*, intelligi poteſt, Dominum ibi loqui de illis qui *profitentur perfectionem* Euangelicam, vt olim Apoſtoli, & nunc Religioſi.

Ad TERTIVM reſpondeo, S. Clement. illic hortari Chriſtianos ad obſeruationem Cõciliorum, & ad illud Clement. verbum, *Per iniquitatem, &c.* reſpondeo interpretandum eſſe *cauſaliter*: quia Peccatum originale occaſio, ſiue cauſa fuit, vt res diuideretur. In quam etiam ſententiam locutus eſt Chriſtus Dominus. Matth. 5. dicẽs, *Sit ſermo veſter eſt eſt, non non: quod autem amplius eſt, à malo eſt*, id eſt, cauſaliter.

Ad Baſilium autem & Ambroſium reſpondet hìc D. Tho. non eos negare, quòd liceat habere propria quoad *poteſtatem & ius dominij*, ſed quoad *vſum*. Debere nãque omnia *quoad vſum* poſſideri tanquam communia: vt is videlicet, qui propria habet, facilè ea conferat in neceſſitates aliorum: iuxta illud 1. Tim. vltimo: *Diuitibus huius ſæculi præcipe, facilè tribuere, communicare, &c.*

Hæc reſponſio declaratione indiget. Non enim volunt D. Tho. & illi Patres omninò negare, homines poſſe habere propriũ, *quoad vſum*. Nam ſi licet habere proprium dominium, quoad *poteſtatem* procurãdi & diſpenſandi rem, vt docet ibid. D. Thomas, procul dubio licet quoque habere quoad vſum. Id enim ipſum eſt, poſſe re *vti*: Item, quia dominium ſemper ad vſum refertur, vt explicatum eſt p. præced. Solùm igitur vult D. Thom. ex ſententia illorum Patrum, non eſſe licitum, hominem *vſque adeò poſſidere* res tanquã proprias, vt in neceſſitate proximi velit etiam illas retinere ad ſuum ipſius *vſum*. Itaque ſtatuendum eſt, poſſe quidem hominem habere propriũ dominium rerum: Ita tamen, vt quando ſit neceſſarium, paratus ſit eas communicare. Vtrùm autem caſu neceſſitatis proximi res ſint reuera *cõmunes*, vel ſolùm *debeant dari ex miſericordia* ei qui eſt in neceſſitate, dominio (priùs quam dentur) manente apud eum tantùm qui debet eas erogare; videbimus p. 5.

Ad QVARTVM reſpondeo ſimiliter, debere eſſe amicorum omnia communia, non ſimpliciter, & quoad poteſtatem, ſed quoad *vſum*, in amici neceſſitate. Dũmodo tamẽ res non ſit eiuſmodi, cuius cõmunicatio ſit turpis, vt vxoris, &c. quæ idcircò cõmunio nũquã fuit tolerata à Chriſtianis, etiã cùm poſſiderent omnia in cõmuni, vt Tertullianus teſtatur in Apolog. contra Gent. c. 39. Itaque maneat, *diuiſionẽ & proprietatem rerum* licitam eſſe.

Sed hoc poſito, ſolet deinde QVÆRI, *quando cœperit, & quomodo fuerit approbata, ſiue cõſtituta hæc rerum diuiſio.*

Ad hoc ex communi doctrina dico PRIMO, nec fuiſſe factam externarum rerum diuiſionem ante peccatum, nec, ſi Adam non peccauiſſet, fuiſſe futuram. Non enim tunc vlla incommoda ex rerum communione ſequutura fuiſſent. Poſt peccatum autem videtur primùm facta rerum aliquarũ diuiſio ab ipſo Adamo; ſiquidem Gen. 4. ſcribitur Abel obtuliſſe Deo *de primogenitis gregis ſui*.

DICO SECVNDO, diuiſionem Iuriſdictionum ciuilium & officiorum, quibus aliquis in alios habet poteſtatem citra ſeruitutem perſonarum, vt habet Rex in ſubditos, pater in filios, &c. adeò eſſe naturæ humanæ conſentaneam, vt etiã ante peccatum fuiſſet futura. Ita D. Tho. 1. p. q. 96. art. vlt. vt & nos docuimus tom. 1. diſp. 7. q. 3. p. 2. Ratio eſt: nam homo ſuapte natura eſt animal politicum. Itaque cõuenit, vt vnus habeat curam boni communis, & alios ita gubernet, vt illud promoueat: aliàs eſſet magna confuſio.

Et confirmatur id ex eo, quòd in ipſo homine, qui eſt quaſi paruus mundus, videmus alias potentias ab aliis regi & gubernari; quaſi id maximè naturæ expediat, vbi eſt aliqua multitudo. Hoc etiam probat Philoſophus 1. Polit. à principio per multa capita.

Nihilominus dico TERTIO, diuiſionem ſiue iuriſdictionum, ſiue rerum, non fuiſſe initiò factam mero iure naturali, vel diuino, vel ciuili, ſed iure *gentium*, communi conſenſu populorum, eam diuiſionem conſtituentium, vel approbantium. Hoc ea ratione patet: Nam ſi diuiſio rerum eſſet facta mero iure *naturali*, cõtra naturam eſſet rerum *communio*, quod patet eſſe falſum ex praxi primitiuæ Eccleſiæ, & vſu religionum. Neque etiam eſt ea diuiſio facta iure *diuino mero*. Nam nuſquam extat tale ius. Et quod quidam dicunt, ſummum Pontificem, aut Imperatorem eſſe dominum quoad iuriſdictionem temporalem totius orbis iure diuino, redarguit optimè ex Theologis Sotus lib. 4. de Iuſtit. q. 4. art. 1. & 2. ex Iuriſperitis Couarr. Relect. in Regul. Peccatum. p. 2. §. 9. Item neque eſt ea diuiſio facta iure *ciuili*: nam ante omne ius ſcriptum, erat: Ergo relinquitur, eſſe factã iure gentium.

DIC QVARTO, nunc omnem rerum ſiue iuriſdictionum diuiſionem, ſi de nouo fiat, fieri iure *ciuili* ſeu *poſitiuo*, vt inquit D. Thom. hìc art. 2. ad 1. & patet etiam ff. de Legibus & Conſtitut. Principum, l. 1. Vnde rectè D. AVGVSTINVS tractat. 6. ſuper Ioã. & refertur d. 8. Can. Quo iure *Tolle*, inquit, *iura Imperatorum, & nullus audebit dicere, hæc villa eſt mea.* Et tandem hoc conſtat ex conſuetudine

ſuetudine

ſuetudine. Nam ſecundùm leges acquiruntur dominia, etiam tunc cùm transferuntur immediatè hominum *voluntate*.

Poſtremò circa hoc quæri ſolet, vtrùm *omnium rerum* facta fuerit diuiſio, an verò aliquæ remanſerint *communes*. Dico Primo, omnes *iuriſdictiones* ſunt ita appropriatæ & diuiſæ, vt nemo *priuatus* nō ſit ſubditus alicui. De qua re vide d.99. cap. Nullus, & 25. qu. 2. c. de Eccleſiaſticis. Eſt autem hîc circa dominium iuriſdictionum, ex certa & communi doctrina omniū notandum, Principes, ſiue ſeculares, ſiue Eccleſiaſticos, minimè dominos eſſe *rerum*, aut etiam *perſonarum*, ſed ſolùm cuiuſdam in ſubditos *poteſtatis*, quæ iuriſdictio appellatur.

Neque obſtat, quòd Samuel 1. Reg. 8. volens conſtituere Regem, inquit: *Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet, &c. agros quoque veſtros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis, &c. Vóſque eritis ei ſerui.* Ibi enim *ius* non tantùm ſignificat legitimā poteſtatem, ſed maximè etiam tyrannidem, quam iniqui Reges ſolent in ſubditos exercere, cuius metu volebat Samuel populum à Rege petendo deterrere. Ita exponit Liranus, & rectè.

De aliis verò rebus dico Secundo, non omnes fuiſſe diuiſas, ſed aliquas remāſiſſe communes; vt patet in Inſtitutionibus de rerum diuiſione, vbi habetur, flumina, venationem, piſcationem, & huiuſmodi, manſiſſe communia, quibus adde aërem, lucem, &c.

PVNCTVM TERTIVM.

Quibuſnam modis proprium dominium acquiratur.

Ad art. 2. D. Thomæ, & art. 5. ad 1.

Generatim loquendo, duobus modis acquiri poteſt *proprietas & dominium*: Vno modo, per rei *inuentionem & occupationem*, abſque eo quòd dominium eius ex aliquo alio in te transferatur. Altero modo, per legitimam dominij *translationem* ex vno in alium. De vtroque igitur modo ſunt quædam annotanda.

Et quod attinet ad Primvm modum acquirendi dominium per *inuentionem*, ſciendum eſt ex doctrina D. Thom. art. 5. ad 2. communiter recepta, res inuentas in duplici eſſe differētia. Quædam enim res ſunt, quæ *nullius vnquam* fuerunt. Vt, v. g. gemmæ repertæ in littore maris. Et hæ res ſunt primi inuentoris, vt habetur in inſtitut. de rerum diuiſione. §. Item lapilli. Et idem eſt dicendum de venis metallorū inuētis in viſceribus terræ: quanquā non liceret alicui, eas quærēdi causā, inuadere regiones aliorū. Similiter etiā eſt dicendum de theſauris vetuſtiſſimis, quorum nullos eſſe dominos præſumitur, vt patet l. Falſus. ff. de furtis, & §. Theſauros, inſtit. de rerum diuiſione: attendendo quidem ſolum ius *naturale*.

Si autem attēdamus ius *poſitiuum*, cùm quis in alieno ſolo reperit huiuſmodi theſauros, *dedita opera*, & inconſulto domino ſoli, tunc totus theſaurus eſt domini eius loci, vt habetur l. Vnica. Codice de Theſauris, & l. Falſus, iam citata. Si autem *caſu* quis alieno in loco theſaurum inueniat, retinet iure poſitiuo dimidiā partem; reliquam debet dare domino loci, de quo vide Scot. lib. 5. de Iuſt. q. 3. art. 3. & Syluestr. V. Inuentum. §. 13. & Nauarr. in Man. c. 17. n. 171. & ſequent. Et idem docet D. Thom. hîc ad 2. Si autem quæras, vtrùm Princeps poſſit ſtatuere, vt ſibi cōtribuatur *certa pars* theſaurorum huiuſmodi: Reſpondeo, non poſſe quidem id ſtatuere, tanquam rerum dominum, ſed tāquam gubernatorem, per modum tributi, modò cauſſa ſubſit legitima boni communis.

Aliæ verò res inuentæ ſunt eiuſmodi, vt præſumātur habere dominum. Sicut eæ quæ reperiūtur in ſuperficie terræ cōmuniter. Et de his vnū eſt *certum* apud omnes; videlicet inuentorem debere dominū proprium quæ-

A rere: id quod patet ex D. Auguſt. ſer. 19. de verbis Apoſtoli, cuius ſententia refertur 14. q. 5. c. Si quid *Si quid*, inquit, *inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti*. Si verò facta inquiſitione non inueniatur dominus, *cōtrouerſia* tunc eſt, an poſſit eiuſmodi res inuenta, legitimè retineri; vel debeat reſtitui, dando eam pauperibus.

Et ſunt de hoc duæ contrariæ ſentētiæ: Vna eſt Soti, loco dicto, qui negat inuentorem teneri ad reſtituendū pauperibus, quod inuenit. Et ratio eius potiſſima eſt. Nā eiuſmodi res cenſentur à domino eſſe derelictæ; ſicut ſunt theſauri vetuſtiſſimi, de quibus diximus.

Altera ſententia eſt, eſſe eiuſmodi res reſtituendas pauperibus; quæ ſententia cōmunis eſt, vt dicit Syluest. verb. Inuentum, & citat pro hoc cap. Cùm tu, de Vſuris. Eandem tenet Nauar. vbi ſuprà, & Paludan. d. 15. q. 3. Et

B hæc opinio mihi videtur vera. Probatur. Nam qui amiſit rem, ex hoc quòd nō ſciatur ad ipſum pertinere, non amiſit vllum ius ad illam, cùm neque vlla lex id ius ei adimat, neque titulus præſcriptionis (loquimur enim extra eum caſum) Ergo debet illi reſtitui res, modo quo poteſt fieri: Sed poteſt ei reſtitui, ſi detur pauperibus. Nā tunc cedet in ſpirituale bonum eius: Ergo eo modo debet illi reſtitui; iuxta ea nimirum quæ de reſtitutione bonorum incertorum tradidimus ſuprà q. 6. p. 4.

Vnde ad argumētum Soti negatur, huiuſmodi haberi pro derelictis. Neque eſt ſimilis ratio theſaurorum. Nam illorum præſumitur nullum extare dominum, ne ignotum quidem. Quocirca meritò Caiet. in Summa, verb. Furtum, cenſet, non legem, ſed tyrannidem eſſe, conſuetudinē in quibuſdam maris littoribus ſeruatam,

C quę obtinuit, vt bona naufragorum eò appulſa, hoc ipſo quòd naufragorum ſunt, occupentur à fiſco.

Quod autem attinet ad Secvndvm modum acquirendi dominium, ſcilicet per *tranſlationem*: in primis definitio tranſlationis dominij, quæ colligitur ex communi doctrina, eſt talis: *Tranſlatio dominij eſt tranſmutatio rei ab eo qui priùs eam legitimè poſſidebat, in alterum qui incipiat eſſe eius legitimus dominus*. Hoc poſito, cùm fundamētum dominij ſit *liberum arbitrium*, vt p. 1. eſt explicatum; ſtatuendum eſt, quatuor modis, ſecundùm ſententiam communem, poſſe dominium transferri: Primo, diuina voluntate explicata iure naturali, vel iure diuino poſitiuo. Secvndo, proprio libero arbitrio vniuſcuiuſque rem poſſidentis: Tertio, legibus poſitiuis humanis:

D Qvarto, ſententiā, ſiue voluntate gubernatoris. Et de ſingulis his modis transferendi dominium aliquid dicendum eſt.

Et Primo, quòd *diuina voluntate* poſſit transferri dominiū, perſpicuū eſt, cùm Deus ſit dominus omnium, & alij eatenùs tantùm quatenus Deus vult. Et ita attribuit populo Iſraëlitico terram promiſſionis. Sed circa hoc eſt Qvæstio, vtrùm per peccatum mortale iure diuino amittatur dominium, ſiue rerum, ſiuę iuriſdictionū temporalium aut ſpiritualium.

Nam Armacanus de quæſtionib. Armen. lib. 10. c. 4. amitti putauit, ita vt exiſtens in peccato mortali, non magis ſit dominus, quàm fur, aut tyrānus. Probat ex eo quod Geneſ. 1. perhibetur, poſtquam Dominus creauit hominem, benedixiſſe eum, & poſteà dixiſſe: *Creſcite &*

E *multiplicamini, & dominamini*, &c. Ex quo apparet, quaſi fundamētum dominij ſuppoſuiſſe Diū benedictionem gratiæ ſpiritualis. Illa igitur amiſſa, amittetur dominiū.

Confirmatur: nam exiſtens in mortali, eo ipſo eſt indignus dominio: Ergo ſtatim iure diuino priuatur illo. Hūc errorem ſecutus eſt poſtea VViclephus, quoad iuriſdictionem omnem, vt eſt videre apud VValdenſem lib. 2. doct. fidei, c. 81. & ſeq. Et etiam alij hæretici, quoad iuriſdictionem ſpiritualem.

Sed Contraria aſſertio eſt certiſſima ex fide, ſcilicet nullius iuriſdictionis, neque adeò vllius rei, amitti dominium iure diuino propter peccatum mortale. Probatur Primo ex Scriptura. Iob 34. *Qui* (Deus) *dicit Regi*

Digitized by Google

Apoſtata: qui vocat duces, impios. Et infra: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Et Ierem. 27. de Nabuchodonoſor, rege Idololatra, dicit Dominus: *Ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis ſerui mei. Inſuper & beſtias agri dedi ei, vt ſeruiant illi, & ſeruient ei omnes gentes, &c.* Et Iſaiæ 45. ſimiliter de Cyro adhuc Idololatra: *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius gentes, &c.* Et Oſeæ 13. *Dabo tibi Reges in furore meo.* Et Matth. 23. *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt.* Et euidentiſſimè Apocal. 2. *Angelo Epheſi Eccleſiæ* (Epiſcopo) *ſcribe, &c. Habeo aduerſum te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac: Sin autem venio ibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo.* Nondum igitur (tametſi extra charitatem & gratiam) erat amotus à regimine Eccleſiæ ſuæ, quæ ibi ſecūdùm omnes ſignificatur vocabulo *candelabri.*

Secvndo, probatur eadem aſſertio auctoritate tum Eccleſiæ, quæ contrarios errores damnauit in Concilio Conſtant. ſeſſ. 8. art. 4. 8. & 15. & in Trident. ſeſſ. 14. c. 7. de abſolutione, tum etiam ſanctorum Patrum, ex quib. ſatis erit audire Auguſt. & Gregoriū S. Avgvstinvs lib. 5. de ciu. cap. 21. *Non,* inquit, *tribuamus dandi regni vel imperij poteſtatem: niſi Deo vero, qui dat fœlicitatem regni cœlorum ſolis piis: regnum verò terrarum piis & impiis, ſicut ei placet, cui nihil iniuſtè placet.* Et ca. 19. eiuſdem lib. *Malis,* inquit, *dominandi poteſtas non datur, niſi ſummi Dei prouidentia, quando res humanas iudicat talibus Dominis dignas. Apertè de hac re diuina vox eſt loquente Dei ſapientia,* (Prouerb. 8.) *Per me Reges regnant, & tyranni per me tenent terrā* (vulgatus interpres habet pro tyrannis, legum conditores) *Sed ne tyranni non peſſimi atque improbi Reges, ſed veteri nomine fortes dicti exiſtimētur: Vnde ait Virg. 7. Æneid.*

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe Tyranni.

apertiſsimè alio loco (Iob 34.) *de Deo dictum eſt: Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.*

Et S. Gregorivs lib. 25. moral. cap. 22. *Solerter,* inquit, *intuendum eſt, ne aut quem venerari neceſſe eſt, imitari appetas: aut quem imitari deſpicis, venerari contemnas. Subtilis enim via tenēda eſt rectitudinis & humilitatis: vt ſic reprehenſibilia magiſtrorum facta diſpliceant, quatenus ſubditorum mens à ſeruanda magiſtrorum reuerentia non recedat. Quod bene in Noë ebriato exprimitur, cuius nudata verecūdia boni filij auerſi veniendo texerunt: Auerſari quippe dicimur, quod reprobamus. Quid eſt ergo quòd filij verecunda patris ſuperiecto dorſis pallio auerſi venientes operiunt; niſi quòd bonis ſubditis ſic prepoſitorū ſuorum mala diſplicent, vt tamē hæc ab illis occultent? Operimētum auerſi deferunt, quia iudicantes factum, & venerantes magiſterium, nolunt videre, quod tegunt.*

Tertio, probatur ratione duplici: Prima, quia omnia eſſent alioqui in humano regimine incerta, cùm occultiſſima res ſit gratia hominis. Secvnda, nam fundamentū dominij non eſt gratia, ſed liberum arbitrium, quo poteſt homo licitè vti rebus ad naturam tuendam; & præterea in ſpirituali iuriſdictione character Baptiſmi, & poteſtas Ordinis: Non igitur amiſſa gratia, amittitur dominium. Huc adde ea quæ ſuprà diſp. 1. q. 10. diſputauimus, ad oſtendendum infideles eſſe veros dominos, tametſi hæretici quidem & Apoſtatæ à fide, iure poſitiuo amittunt dominium, vt tradidimus ead. diſp. q. 12.

Ad argumentum autem Armacani Respondeo; ſi aliquid probaret, etiā probaret, ſine gratia nō poſſe hominem licitè vti cōiugio; nā etiā potiùs Deus benedixit homini, quā diceret: *Creſcite, &c.* Dico ergo illā benedictionē non fuiſſe ſpiritualē gratiæ, ſed referendā eſſe ad bona tēporalia, reſpectu quorū quaſi tūc teſtatus eſt dominus illa benedictione ſe auxiliū generale præſtiturū. Et ita videbim⁹ illū ſimiliter benedixiſſe pratis & beſtiis.

Præterea licèt concederemus, eam benedictionē referendam eſſe ad gratiā, tamen non illico ſequitur, gratia amiſſa amitti dominium. Potuit enim præſupponi gratia, non tanquam quid neceſſariò cōnexum cum dominio: ſed tanquam res, cum qua decet coniunctam eſſe auctoritatem dominij. Sicut etiam in collatione Sacramēti Ordinis vel matrimonij, præſupponitur gratia acquiſita per Sacramentum Confeſſionis & Euchariſtiæ, & nihilominus tamen illa amiſſa, licitus eſt vſus Matrimonij, & validus vſus Ordinis.

Ad *Confirmationem* autem eius argumenti reſpondeo, concedendo, hominem per peccatum mortale indignū eſſe dominio, non tamen ſtatim priuatum eſſe eodem, ſed priuandum, quando Deus illum morte æterna puniuerit, &c.

Circa Secvndvm modum transferendi dominium (ſcilicet per *hominis voluntatem*) notandum eſt, ſuppoſita rerum diuiſione, quemlibet hominem dominum alicuius rei, poſſe dominiū eius transferre in alterum ſuo arbitratu, ſi ſpōte quidem id facere velit, & nihil impediat. Cuius ratio eſt: nā maximè humanæ naturæ eſt cōſentaneum, vt vnus alteri ſit adiumēto: id quod maximè ſit dominij rerū tranſlatione. Addidi autem, ſi *ſponte* id velit, & nihil *impediat.* Nam tres cōditiones in hac dominij tranſlatione requiruntur. Vna eſt, vt voluntas domini non ſit vllo modo *coacta.* Altera vt non ſit *decepta.* Tertia, vt non ſit per leges iuſtas *impedita.*

Nonnulla autem hîc Qvæstio eſt, vtrùm ſola voluntate *interiori* dominium in alterum transferatur. Vt v.g. cùm quis apud ſe cogitat, Bonum eſſe Petro dare centum, & proponit ſe daturum. Et videtur id ſufficere. *Primò;* Nam vnuſquiſque volūtate ſua eſt rei Dominus: Ergo ſola etiam voluntate poteſt à ſe abdicare rei Dominium, & transferre in alterum. *Secundò;* promiſſio interior obligat in foro conſcientiæ: Ergo etiam poteſt ſolo interiori actu transferri dominium. Antecedens probatur in promiſſione interiori facta Deo.

In *contrarium* eſt, quòd nemo putat ſe obligatum ſolo interiori propoſito. Vnde communis ſententia & vera eſt, voluntatem interiorē nō eſſe ſatis ad dominij tranſlationem. Et ita docet D. Thomas infrà qu. 88. art. 1. vbi aſſignat diſcrimen inter promiſſionem *Deo* factam & promiſſionem factam homini; quòd illa etiam *interior* obliget: quippe cùm Deus poteſt eam acceptare, cùm cor intueatur; hæc autem non item. Et ratio poſita eſt in ipſa natura hominis, quæ cùm cōſtet corpore & ſpiritu; vt contractus humani ſint validi, requirit ſigna exteriora quib. innoteſcant: alioqui niſi alter exterius intelligens alterius voluntatē, acceptet quod promittitur vel donatur; non erit modus promittendi vel donandi, humanæ naturæ conſentaneus.

Atque eadem ratione apparet, neque valere promiſſionem exteriùs quidem factam & coram aliquibus, ſed tamen *abſenti,* atque adeò illam ignoranti, neque adhuc acceptanti: ſicut rectè tradit Sotus li. 5. de Iuſt. q. 5. ar. 1. & lib. 7. q. 2. ar. 1. Quanquā neq; oppoſitū in foro quidē conſcientiæ putat eſſe improbabile. Et certè iure ſaltem poſitiuo licitè ſtatui poſſet, vt tūc dominiū trāsferretur, & teſtes quaſi loco abſentis acceptare cēſerētur. Secluſo autē tali iure poſitiuo, non obligat promiſſio homini facta, niſi ei innoteſcat, & ab eo acceptetur, vt dictū eſt.

Ad *primum* autem argumentum contrarium reſpondeo: *Primò,* ſi aliquid probat, tātùm probat, aliquem interiori voluntate poſſe à ſe dominium *abdicare,* nō tamē probat, quòd in alterū etiā illud *transferat.* Nā ob rationē dictā, nullus acquirit dominium, niſi acceptādo illud volūtariè, &c. *Secundò,* nego antecedēs. Poteſt enim probabiliter etiā dici, ne ipſum quidē rei dominium poſſe à ſe abdicare rei dominium, niſi per actum exteriorem. Ad *Secundum* de promiſſione, patet iā ex dictis, interiorem promiſſionem factam homini, non obligare.

Circa Tertivm & Qvartvm modum transferendi dominiū quæri ſolet, vtrū lege & voluntate Prin-

cipis *impediri* poſſit voluntas veri domini, ne transferat in alterū rei dominiū. Et vtrum etiam eiuſdem lege & voto poſſit transferri rei dominium *contra voluntatem* veri domini.

Breuiter autem ad vtramque reſpondeo ex ſententia omnium affirmatiuè. Ratio eſt: nam aliquando vtrūque horum expedit bono communi; Ergo neceſſariò cōcedenda eſt talis poteſtas in Principe, alioqui non eſſet ſatis communitati prouiſum. Quod autem id aliquando expediat, vel ex eo poteſt colligi, quòd priuatæ perſonæ peruersè aliquando præferunt bonū propriū bono cōmunitatis: & ita non eſſet communitati bene conſultū, ſi tranſlatio dominij ſemper relinqueretur arbitrio dominorum. Et hæc videntur hoc loco ſufficere de dominio, ne ſub hoc titulo intempeſtiuè digrediamur ad quæſtiones, quæ non huc propriè, ſed ad alias materias pertinēt. Quomodo autē trāſferatur dominium per cōtractus, per ludū, per præſcriptionē, &c. explicaui q.6.p.5.

PVNCTVM QVARTVM.

Quid ſit Furtum & quomodo differat à Rapina.

D.Thomas artic. 3. & 4.

IVrisperiti longam quandam *Furti* definitionem aſſignant. Ait enim Paulus Iuriſcōſultus l.1.ff.de Furtis: *Furtum eſt cōtrectatio rei alienæ fraudulosa, lucri faciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiā vſus eius poſſeſſionisue, quod lege naturali prohibitū eſt admittere:* Sed tamen hæc omnia breuiùs & rectiùs, definiendi more, comprehenduntur definitione tradita hic à D. Thoma ar. 3. quæ eſt talis: *Furtum eſt occulta acceptio rei alienæ.*

Quam D. Thom. definitionem etiam ex Iuriſperitis magis probat Couarruuias Relect. in Regul. Peccatum, par.2 §.1.n.1. Hoc enim ipſo quod dicitur *occulta acceptio*, ſignificatur, eſſe *fraudulentam*, & inuito eo ad quem res pertinet, ſiquidem ignorantia in propoſito efficit inuolūtarium ſaltem *negatiuè*, quod ſatis eſt ad iniuſtitiā, vt videbitur p.ſeq. Item rectiùs dicitur, acceptio quā *cōtrectatio*. Nam contrectatio potiùs videtur *tactum* ſignificare, quàm vſurpationem. Denique ſatis eſt dicere, *rei alienæ*. Hoc enim nomine intelligitur quæuis res exterior, quocunque titulo pertinens ad alterum, ſiue veri dominij, ſiue vſus, &c. Quæcunque enim talium rerum ablatio, per ſe loquendo, inducit inæqualitatem rerum contra iuſtitiam commutatiuam, vt patet.

Itaque cùm hæc definitio quantumuis breuis, explicet omnia quæ pertinent ad furti rationem; bona iudicari debet. Tria enim cōpetunt furto: *Primùm*, habet rationem iniuſtitiæ: *Secundò*, differt ab iniuſtitia, quæ cōmittitur circa perſonas immediatè, vt circa vitam, vel membra, vel filiam aut vxorem, &c. *Tertiò*, proprium eſt furti, vt ſit iniuſtitia occulta. Sed omnia hæc hac definitione Furti explicantur: Ergo eſt bona definitio.

Hinc intelligitur nomine *Furti* comprehendi omnes etiam *fraudulentos cōtractus*, quibus iniquè proximus rationabiliter inuitus fraudatur re ſua. Sed & *detentio* etiā iniuſta rei alienæ, eodem nomine Furti comprehēditur, vt ait D.Thom. hic ad 2. Eſt enim iniuſta rei detentio idem ipſum peccatū iniuſtæ acceptionis, manens quaſi habitualiter etiam trāſacto actu. Quamdiu enim homo non reſtituit alienum, cùm poſſit reſtituere, tamdiu eſt Deo inimicus propter iniuſtitiam, quam actu præterito admiſit, & in qua perſeuerat.

De nouo autem toties talis peccato furti contra præceptum *negatiuum* iuſtitiæ peccat, quoties denuò proponit ſeſe rem retenturum, & etiam quoties re illa vtitur vſu aliquo pretio æſtimabili; & id quidem, ſiue cogitet, rem eſſe alienam, ſiue non: vt rectè notat hic Caietanus. Nam cenſendus eſt talis operari ex habitu, quem habet, detinendi rem alienam; atque adeò velle tunc (ſaltem implicitè & *in cauſa*) vti re aliena contra voluntatē domini. Vt enim docet Ariſtoteles 10. Eth. operātes ex habitu non ſemper expreſſo actu deliberant circa rationē formalē habitus, ſed operantur voluntariè ex illo quaſi naturaliter.

Sotus tamen lib.5. de Iuſt. q.3. art.1. videtur ſignificare, quòd ſi proponat talis reſtituere damnum ex tali vſu in re ſubſecuturum, non peccabit de nouo illa vtendo. Sed hoc nō videtur verum. Nam etiamſi proponam reſtituere damnum, & vtar veſte vel agro alterius, illo inuito, proculdubio facio illi iniuriam. Nam veluti cogo illum, vt admittat meam reſtitutionem, & quaſi contrahat mecum dando & recipiendo. Ergo ſimiliter ſi detinens rem alienam, vtatur ea, inuito domino; peccabit, quantumuis ſtatuat eum vſum compenſare domino.

Contra præceptum verò affirmatiuum reſtituendi, toties peccat detinens peccato omiſſionis, quoties nacta opportunitate reſtituendi non reſtituit: de quo ſuprà q.6.p.1. diximus.

Porro penes diuerſitatem materialium obiectorum Furti, ſunt varia nomina furtorum. Si enim eſt acceptio rei *communis* Reipublicæ, dicitur *Peculatus*, de quo vide 23.q.4. Cap. Quid ergo? Si autem ſit furtum ex *grege diſperſo*, dicitur *Abigiatus*, & fur vocatur, *abigius*, ab abigēdo, de quibus extat Titulus l.47. digeſtorum. Si autē eſt furtum *ſerui*, vt vendatur, dicitur *Plagiatus* vel *Plagium*: de quo extat Titulus, Ad legem Flauiam de Plagio. Si autem quis furaretur *filiam vel vxorem* alicuius, vt vēderet, Sotus lib.5. quæſt.3. art.1. negat eſſe furtum. Nā, inquit, pater, non eſt verus dominus filij, neque maritus vxoris: concedit tamen eſſe Plagium vel captiuitatem.

Sed tamen hoc non videtur conſtanter dictum. Nam plagium, furtum quoddam eſt, vt ipſemet Sotus ibidem concedit & captiuitas non ſignificat iniuriā factam patri de qua hic eſt ſermo, ſed factā perſonæ raptæ, vt patet. Item iam diximus, nomine rei alienæ, rem *alterius quocunque titulo*, intelligi, licèt non veri dominij: id quod etiam ipſe Sotus initio articuli videtur conceſſiſſe. Dicendū igitur raptū filij aut filiæ vel vxoris ad *vendēdum*, eſſe verum furtum, quod ad rem quidem attinet quidquid ſit de vocabulo. Nam & parentes tunc priuantur vſibus licitis filij, ad quos ius quoddam habebāt, & ipſe etiam filius libertate ſua. Vnde quādo D. Thom. hic dicit, acceptionem filiæ vel vxoris, non dici furtum, intelligitur, cùm non accipitur ſimpliciter ad diſtrahendum, ſed ſolùm abutendi cauſſa. Tūc enim dicitur ſpecialiter *Raptus*. Vtrùm autem accipere occultè rem propriam ab eo qui detinet iuſtè vel iniuſtè, ſit furtum, de quo diſputat hic Caietan. videbimus p.5. circa artic. 5. D. Thom. vbi in ſolutione tertij id magis explicat D.Thom.

Nunc his circa *rationem* Furti explicatis, videndū eſt, quomodo DIFFERANT Furtum & Rapina. Et dicendū eſt ex ſententia D.Thom. art.4. cōmuniter recepta, differre ſpecie, ſi propriè hæc vocabula accipiātur. Probatur ratione D.Thom. quam redigo in hanc formā: Nam diuerſæ rationis ſpecificæ eſt *iniuſtum*, quod fit alteri per Furtum, & *iniuſtum*, quod fit alteri per rapinam: Ergo Furtum & Rapina differunt ſpecie. Conſequentia probatur. Nam per hoc Furtum & Rapina opponuntur iuſtitiæ, & ſunt vitia quod reſpiciunt *iniuſtum*, & ita penes diuerſitatē ſpecificam *iniuſti*, debent ſpecie diſtingui. Antecedēs autem probatur. Vbi eſt diuerſa ratio ſpecifica *inuoluntarij* ex parte eius qui aliquid adimitur, ibi eſt diuerſa ratio ſpecifica *iniuſti*: Sed diuerſa ratio ſpecifica inuoluntarij eſt in eo cui aliquid adimitur per Furtum, & in eo qui per Rapinam: Ergo, &c. Maior probatur: nam *iniuſtum* conſiſtit in eo, vt aliquid alicui inuoluntariè ſubtrahatur: Sicut enim docet Philoſophus 5.Ethic. cap.2. *nemo patitur iniuſtum volens.* Minor verò probatur: nam ſecundùm Philoſophum 3.Eth. inuoluntarium dupliciter dicitur, ſcilicet per *ignorantiā* & per *violentiam*: Sed primo modo contingit in furto; ſecundo verò in Rapina: Ergo, &c.

Dici

Digitized by Google

Dixi autem Furtum & Rapinam differre ſpecie, *ſi propriè hæc vocabula accipiantur*. Nam poteſt Furti vocabulum aliquanto etiam latiùs vſurpari, vt complectatur quamcunque acceptionem iniquam rei alienæ, ſiue per apertam vim, ſiue per occultum aſtum. Et tunc Rapina etiam eſt quoddam furtum. Quo pacto accepit id furti vocabulum ſanctus AVGVSTINVS quæſt. 71. in Exod. cùm dixit: *Furti nomine bene intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienæ, non enim Rapinam permiſit, qui furtum prohibuit, ſed vtique à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi auſertur.* Intelligitur ergo noſtra aſſertio accipiendo propriè vocabulum Furti pro occulta acceptione, & Rapinæ, pro violenta.

Sed contra hanc aſſertionem poſſunt quædam obiici, quibus videtur probari, hæc peccata ſpecie non differre. PRIMO; nam opponuntur eidem virtuti ſpecie, ſcilicet iuſtitiæ commutatiuæ; quæ ſecũdùm omnes, eſt ſpecies ſpecialiſſima. Ergo ſunt etiam eadem ſpecie. Probatur conſequentia: quia huiuſmodi non habent, vt ſint peccata, niſi quatenus ſunt priuationes rectitudinis virtutis: Ergo ſi tantùm priuant vnica rectitudine ſpecie; erũt eadem peccata ſpecie. Et ſimiliter poſſumus argumẽtari, neque homicidium, neque mutilationem, neque detractionem, neque omnino vlla peccata, quæ contra iuſtitiam commutatiuam ſunt, ſpecie differre.

SECVNDO. Nam ſi hæc vitia ſpecie diſtinguuntur, maximè propter rationem illam D. Thomæ, quæ ſola à Caietano hìc, & à Soto lib. 5. de Iuſtitia, q. 3. art. 2. & ab aliis communiter aſſignatur. Sed hæc non concludit: Ergo, &c. Minor probatur. Nam inuoluntariũ ratione *violentiæ* & *ignorantiæ*, non differunt niſi ex parte *cauſæ*, quatenus videlicet hoc, quod eſt, hominem *non velle* aliquid & etiam *nolle* poſitiuè, prouenire poteſt, vel quia infertur *vis* ad aliquid ei accipiẽdum, vel quia *occultè* aliquid ei ſurripitur: Cæterùm ipſum inuoluntarium ſecundùm ſe ſemper manet eiuſdem rationis poſitiuè vel negatiuè: Ergo penes talem differẽtiam inuoluntarij, atq; adeo *iniuſti*, non poſſunt hæc vitia ſpecie diſtingui. Patet conſequentia: nam diuerſæ cauſſæ *extrinſecæ* obiecti, nihil faciunt ad diſtinctionem actuum vel habituum ſpecificam.

Si autem dicatur, hìc eſſe etiam differentiam intrinſecam ipſius *inuoluntarij*, eo quòd in furto inuoluntarium ſolùm eſt *negatiuè*, in rapina autem *poſitiuè & contrariè*, quæ differentia inuoluntarij eſt plus quam ſpecifica: cõtra hoc poſſumus duo obiicere. PRIMO: quòd hæc inuoluntarij differentia videtur per accidẽs ſe habere ad rationem *iniuſti*, de ratione enim *iniuſti* ſolùm videtur eſſe vt aliquid alicui detrahatur, ipſo rationabiliter volente id retinere. Ex hoc enim ſtatim intelligitur illi fieri iniuria: Nã cùm ſua volũtate quiuis res ſuas poſſideat; niſi ipſe rationabiliter eadem voluntate res illas deponat; detrahendo ei aliquid, inducitur per ſe loquendo inæqualitas in rebus humanis, vt humanæ ſunt, hoc eſt, vt pertinẽt ad hominem, quatenus his exerceat erga eas actũ humanũ, volens eas habere. Nihil autem ad ſpecificã *iniuſti* ſiue *iniuriæ* rationẽ videtur intereſſe, vtrùm eã detractionẽ poſitiuè homo auerſetur, vel *negatiuè ſe habeat* ad illam.

Id quod aliquot exemplis probari poteſt. Eiuſdem enim ſpeciei eſſet homicidium, quo quis eriperet alicui reluctanti vitam, & quo quis necaret dormientem. Itẽ idem prorſus eſſet furtum, ſi quis equũ eriperet alicui occultè, quando ipſe merè negatiuè ſe haberet erga amiſſionem equi, & quando poſitiuè nollet ſibi eripi à quoquã. Item ſi poſtquam ille, qui reſciens ſibi occultè à fure fuiſſe rem ablatam, poſitiuo etiam voluntatis actu ægrè id fert; denuò fur habeat nouũ actum, quo vellit rem illam alienam detinere, communiter dicitur id furti peccatum eſſe eiuſdem ſpeciei cum priori; quamuis primum fuerit factum inuito domino *negatiuè*, ſecundum autem, inuito *poſitiuè*: Eſt ergo ea differentia

A inuoluntarij *negatiuè*, & inuoluntarij *poſitiuè* planè impertinens ad ſpecificam rationem iniuſtitiæ: ac proinde penes eam minimè cenſeri debent ſpecie differre Furtum & Rapina.

SECVNDO poteſt etiam obiici, quòd rarò, vel nunquam videtur poſſe ea differentia inuoluntarij aſſignari inter furtum & rapinam. Nam nemo eſt qui aliquando non nolit *poſitiuè* ſibi ſua eripi, & ita furtũ communiter videtur cõmitti inuito domino poſitiuè; quod enim eodẽ pũcto, quo res aufertur, poſitiuè vel negatiuè aliquis ſit inuitus, videtur admodũ eſſe per accidens. Id quod etiam conſtare videtur hoc exemplo. Nã ad rationẽ ſpecificam peccati *detractionis* planè nihil intereſt, Vtrum quis detrahat de fama alterius, *tũc cùm* ille id ſcit, & poſitiuè id auerſatur, vel *tunc cùm* nihil ille de eo cogitat, ſed tamen antea poſitiuè noluit ſibi famam detrahi, ſine dubio enim vtrouis modo ea detractio eſſet eiuſdem B ſpeciei peccatum: Ergo ſimiliter ſentiendum eſt in propoſito.

CÆTERVM hæc omnia facilè diluentur, ſi intellectũ ſit quonam modo D. Thomas & alij communiter Doctores ſentiãt, Furtum & Rapinam, & alia diuerſa peccata repugnantia iuſtitiæ commutatiuæ, differre ſpecie. Duplex namque in illis debet conſiderari ratio ſpecifica. VNA, quã habent, vt conſiſtunt in priuatione debitæ perfectionis iuſtitiæ, ſecũdùm quam duntaxat ſpecificã rationem hæc peccata ſunt *intrinſecè & formaliter* mala, cùm malum culpæ formaliter ſit duntaxat priuatio, vt diſputauimus contra Caietanum tomo 2. q. 1. de peccatis, p. 1. ALTERA ſpecifica ratio horũ peccatorum eſt ea quam habent, vt conſiſtunt etiam *materialiter* in actu tali vel tali poſitiuo, pro diuerſitate obiecti, ſcilicet rei C alienæ ſic vel ſic inuito altero detractæ, ſecundùm quã ſpeciem hæc peccata ſunt mala non formaliter & intrinſecè, ſed *materialiter & denominatiuè*, quatenus in eis ineſt ſuprà dicta priuatio, vt explicauimus tomo 2. loco citato: Quanquam hæc etiam poſterior ſpecifica ratio in huiuſmodi peccatis (ſicut & in aliis) eſt *moralis*, & maximè attendenda & explicanda in Confeſſione.

Hoc poſito, quòd D. Thom. & alij communiter & rectè aſſerunt Furtum & Rapinam & alia huiuſmodi peccata differre ſpecie, intelligendum eſt, ſecundùm eorũ rationem ſpecificam poſteriorem, nõ priorem, ſicut etiã tom. 2. vbi ſuprà diximus de peccatis eidem virtuti per extremum oppoſitis.

Atque hinc poſſunt refelli facilè argumenta obiecta. Nam ad PRIMVM reſpondeo, ſolùm probare, quòd nõ D differant hæc peccata ſpecie ſecundùm rationem ſpecificam priorem, cõſiſtentem in priuatione. Ad SECVNDVM reſpondeo, rationem D. Thomæ eſſe optimam. Nã differentia illa ignorantiæ & violentiæ, redundat in differentiam *intrinſecam* inuolũtarij ſiue inuiti, penes quã differunt hæc peccata ſpecie. Quamuis enim *actu* quidẽ indifferenter poſſit ab inuito *poſitiuè & negatiuè* auferri, quod aufertur per Furtum & Rapinam: tamen per hoc differunt hæc peccata *ſpecie & per ſe*, quòd Rapina aufert alienum, quantum *ex ſe eſt*, ab inuito *contrariè*: Furtum verò quantũ *ex ſe quidẽ eſt*, ſolùm ab inuito *negatiuè*, licet in poteſtate hominis eſt pati etiam furtum inuoluntariè poſitiuè, ſed id eſt ad furtum per accidens.

Atque hinc etiam patet reſponſio ad alia DVO quæ E poſtremò ſunt OBIECTA. Solùm namque obiectiones illæ probant, non ita differre Furtum & Rapinã per inuoluntarium *negatiuè*, & voluntariũ *contrariè*, quaſi nequeat vllo modo Furtum ei qui eo læditur, eſſe inuolũtarium *contrariè*, vel Rapina ei qui per illam læditur, eſſe inuoluntaria etiam *negatiuè*. Non autẽ probant, quòd non differant hæc, quatenus *per ſe & ex vi ſua* Furtũ ſolummodo eſt inuoluntarium *negatiuè* ei qui eo læditur (cùm fiat occultè) Rapina verò *per ſe & ex vi ſua* ei qui ea læditur, eſt inuolũtaria etiam *contrariè* propter apertam quam adfert.

Digitized by Google

PVNCTVM QVINTVM.

An furtum ſemper ſit peccatum, & quale.

D.Thomas artic.5.6.& 7.

Dvas hac de re ponam aſſertiones ex cōmuni doctrina,circa quas deinde quædam quæſtiones erunt breuiter explicandæ. Prima aſſertio : Furtum quod propriè quidem furtum ſit, *ſemper* eſt peccatum, vt etiam docet D. Thom. hîc art.5.Patet: nam eſt prohibitum præcepto illo diuino & naturali decalogi:*Non furtum facies*, Exod 20. Itē, quia furtum propriè dictum,eſt contra iuſtitiam,quatenus aliquis fraudulenter ſurripit alteri rē eius,atq; adeò illo inuito rationabiliter:Ergo ſemper eſt peccatum.

Etenim vt q.8.p.1. diximus,illam cædem eſſe quinto præcepto prohibitam,quæ ſit contra iuſtitiam, & talem ſemper eſſe peccatum ; ita hîc eſt ponendum , eiuſmodi ablationem rei alienæ eſſe prohibitam ſeptimo præcepto,& propriè furtum appellari,quæ eſt contra iuſtitiā. Id quod contingit, quandocunque quis nullum ius habet,vt alteri rem ſuam adimat : Tunc enim alter poteſt rationabiliter inuitus cenſeri re ſua priuari.

Ex quo facilè intelliguntur quæ docet D.Thom.hîc art.5.in ſolutionibus argumentorum. Vt quod in ſolutione primi docet,filios Iſraël abſque peccato furti, Ægyptios exſpoliauiſſe Exod.12.tum propter facultatem a ſibi datam a Deo,tum etiam quia id promeriti erāt proprijs laboribus.Similiter inde intelligitur doctrina, quam in ſolutione ſecundi tradit de rebus inuentis. Quam doctrinam ſuprà p.3.explicauimus.

Secvnda aſſertio: Furtum ex ſuo genere eſt peccatum *mortale*,vt docet D. Thom.art. 7. quamuis propter materiæ paruitatem , aut defectum deliberationis poteſt tantùmodò eſſe *veniale*. Probatur prima aſſertionis pars teſtimonio illo Apoſtoli 1.Cor.6.*Neque fures regnū Dei poſſidebunt*.Deinde ratione:Nam illud eſt ex ſuo genere mortale , quod ex ſua ratione eſt contrarium charitati Dei & proximi : Sed huiuſmodi eſt furtum: Ergo, &c.Maior patet:quia charitas eſt vita ſpiritualis animę. Itaque quod eſt charitati cōtrarium , atque adeò priuat ea;affert mortē animæ.Minor verò probatur:nā per furtum incurrit proximus eiuſmodi damnum , vt ſi paſſim homines ſibi inuicē furarētur,periret humana ſocietas.

De ſecunda etiam parte aſſertionis inter omnes Doctores conuenit,vt patet ex iis quæ tradunt D.Thom. a. 7.ad vlt.& Antonin.2.part.tit.4.c.5.§.7.& 8. & Adrian. quodlib.8.& Nauarrus in Manuali,cap.17.n.2.& ex iis quæ nos etiam docuimus tom.2.q.2.de pec.p.2.& q.18. p.3.Ex quibus locis poteſt conſtare,falsò & contra receptiſſimam doctrinam aſſeruiſſe Nauarrum in Manuali, cap.17.nu.2.Furtum paruum & magnum differre *ſpecie*, id quod ex inſtituto etiam refutauimus eodem tomo, diſp.2.q.13.p.4.

Etſi autem furtum *paruum*: vt dictum eſt,ſit tantùm *veniale* : tamen ſi quis cùm accipit res minimas , habeat animum inferendi nocumētum notabile proximo; omnino is peccat mortaliter;id eſt,ſi ita furetur minimum, vt paratus ſit & optet multum furari , ſi detur occaſio: hoc enim animo peccat mortaliter. Et hoc modo eſt intelligendus D.Thom. vt rectè exponit Caietan.hic ad vltimum,qui alioqui videri poſſet dicere,cùm quis habet animum inferendi vel illud minimum nocumentū, quod ablatione rei paruæ continetur,peccatū eſſe mortale,quod non eſt ita.

Nunc ſequitur vt nonnullas quæſtiones explicemus (ſicut propoſuimus)circa duas illas aſſertiones iam poſitas.Et circa primam quidem occurrūt quæſtiones duæ. Prima eſt, *Vtrùm ſine peccato furti poſſit quis rem propriā detentam iuſtè à depoſitario, vel iniuſtè à fure,clàm ſurripere.* De hoc multa dicuntur à Doctoribus,nec tamen omnia

A ſunt ſine explicatione amplectenda. Et Primo inter omnes conuenit,talem nō peccare peccato furti,ex parte *rei* quam accipit abſolutè:nā eſt ſua.Hoc nullam habet difficultatem.

Secvndo dicunt Sotus lib.5.de Iuſtitia,quæſtion. 3. art.3.& Caietan.ſuprà art.3.circa ad 3.& alij communiter iſtum peccato furti ſe obſtringere ex parte *modi*.Nā hoc ipſo quòd *clam* accipit rem ſuam ab altero , eſt illi in cauſa, quantum in ipſo eſt,& moraliter loquendo, vt poſtea incurrat damnum reſtituendo rem iterum proprio domino,cum neſciat apud illum eſſe.Addunt tamē hi Doctores , ſic accipientem rem propriam, quamuis prædicto modo peccet contra iuſtitiam,non tamen debere aliquid furi vel depoſitario reſtituere;ſed ſatis eſſe facturū , ſi ei indicet quòd ſit liber à vinculo reſtituēdi.

B Hoc dictum tunc puto eſſe verum , cùm dominus, ſic rem propriam accipiens,habuerit animum id etiam poſtea *celādi* depoſitarium aut furem,ſicut ſatis etiam indicauit Caiet.Alioqui non video , quam iniuſtitiam committat , aut quomodo ſit illi moralis cauſa damni. Itē circa hoc dictum nota,D.Tho.art.5.in ſolutione tertij videri id diſcriminis aſſignare inter accipientem rē propriam à *depoſitario*,& à *fure*,quòd ille grauet eo ipſo depoſitarium, hic autem non eodem modo grauet furē. Hoc habet difficultatem , ſi ponamus eodem animo vel *tacendi*,vel poſtea *manifeſtandi*, vtrumque accipere rem propriam.Nam ſi accipitur animo tacendi vtrobique, non minùs furi quàm depoſitario videtur fieri prædicta iniuria,quod ad vinculum iterum reſtituendi attinet:id quod D.Thom.etiā ſuprà ar.3.ad 3. videtur ſentire, vt exponit illic Caietanus. Si autē à neutro accipitur animo tacendi,neutri fit aliqua iniuria,vt patet: & ita non

C videtur eſſe quoad hoc aliqua diſparitas. Fortè D. Tho. loquitur de depoſitario,qui nō ex ſola domini voluntate rē detinet ob vtilitatem eiuſdem domini, ſed de eo, cui *aliquid commodi* obtingit ex tali depoſitione,qui proinde videtur fieri alia quædam peculiaris iniuria, & nō ſolùm ratione vinculi reſtituendi.

Tertio,dicunt prædicti Doctores, Dominum *clàm* ſurripientem rem propriam furi,cùm poteſt via iuridica illā recuperare, peculiariter præterea peccare cōtra iuſtitiam legalem,& bonum commune. Cuius rationē reddit D.Thom.art.5.ad 3.quia videlicet iniuriam facit poteſtati publicæ, quaſi vſurpādo illius officium,ſiquidē dicit ſibi ius,nō exſpectata publica auctoritate.Quòd

D ſi contra hoc obiicias L. Si res , & L. ſi is qui rem, ff.de furtis,quibus habetur, re propria accipienda non committi peccatum aut furtum,niſi alius habeat ius in illā, vt puta,ius *pignoris*,vel *commodati*,& eiuſmodi: reſpōdet Caietanus intelligendum id eſſe,quantum eſt ex parte *rei acceptæ* , tamen nihilominus eſſe id illicitum ex *modo* accipiēdi,quia videlicet quis *dicit ſibi ipſi ius*.Itaque iuxta hoc Caietani dictum etiamſi quis accipiens à fure rē propriam, habeat animum id poſtea illi manifeſtandi, peccaret nihilominus,quia *dicit ſibi ius*.

Hanc ſententiam tunc puto procedere, quando non poteſt quis rem ſuam à fure accipere ſine aliquo *ſcandalo vel perturbatione* cōmunitatis,vt ipſe S.Thom. loco citato ſatis indicauit.Alioqui nō video cur debeamus dānare cōmunem conſuetudinem,quæ planè obtinuit, vt vbicunque quis rem ſuam furto ablatam inuenit,ſi abſ-

E que ſcandalo fieri poſſit,accipiat.Et probatur tunc nullam fieri iniuriam publicæ poteſtati, aut bono communi. *Primò*,nā vtitur talis iure ſuo , accipiendo rem propriam,& id non facit cū aliqua perturbatione boni cōmunis:Ergo non eſt quòd expectet publicam auctoritatem:hæc enim non eſt expectanda , niſi aut quando ius eſt aliquo modo dubium, aut quando iniuria eſt per inflictam pœnam vlciſcenda.*Secundo* : nam ſi fur ipſe rem domino traderet, poſſet dominus non expectata publica auctoritate eā accipere: Ergo etiam ſi non tradat.Patet conſequentia. Nam non habet rei dominus minus

ius

Digitized by Google

ius eam accipiendi, quando fur non tradit, quàm quando traderet. Neque poteſt tunc fur cenſeri rationabiliter inuitus; ſi dominus rē ſuam accipiens habeat (vt ſuppono) propoſitum poſtea manifeſtandi ei, quòd ſit liber à vinculo reſtituendi. *Tertiò*, quia non minus clarū ius quis habet rem ſuam accipiendi à fure, quàm habet accipiendi aliquid, quando legitimè cōtrahit cum altero. Sed tunc non eſt opus expectare publicam auctoritatem: Ergo nec in propoſito. *Quartò*: nam poſſet quis accipere ſuam rem latrone *vidente*, ſi ſine ſcandalo poteſt, & cōtrarium dicere eſt duriſſimum: Ergo etiam *clam*, cū hic ſit modus facilior. His adde etiam, quòd planè videtur allegata iura, talem omnino ab omni peccato excuſare, ſi ſcandalum abſit.

QVARTO, dicunt prædicti Doctores, ſi cui non pateat via iuridica rem propriam recuperandi, vel quia caret probationibus, vel quia iudices ſunt iniqui, poſſe eum clàm furi eripere. Hoc non habet difficultatem.

VLTIMO, dicunt, etiamſi non pateat ad id via iuridica, tamen non poſſe talem rem propriam accipere vi adhibita. Ratio eſt, quoniam propter commodū priuatū non eſt perturbanda Reſpubl. neque licet vim vi repellere, niſi in flagranti delicto. Sed hoc dictum commode oportet intelligi.

Itaque eſt diſtinguendum. Nam ſi poſſet res recuperari adhibita tali vi, quæ ſolùm furē aliquo modo perturbaret citra mortem vel vulnerationē, non video, cur non poſſit etiam vis talis inferri ad recuperandam propriam rem, quandocunque poſtea latro vult illam iniuſtè detinere. Nam etiam tunc dominus habet ius amādi potiùs proprias res, vt ſibi neceſſarias, licèt inde ſequatur aliquod detrimentū furi. Dixi autem *præter mortem & vulnerationem*, nam ad tuendas res ſuas cum tanto proximi detrimento, quantū eſt mors & vulneratio ſolùm habet quis ius *tum cùm* ei à proximo vis infertur, atque adeò in delicto flagranti (vt prædicti Doctores dicunt) iuxta dicta quæſt. 8. p. 2. nō autem pōſt, quando iam nulla vis infertur.

Si autem ad recuperandam tunc rem propriam, vis latroni nō poſſet inferri, niſi turbando Rempubl. quia videlicet latro eſt potens, &c. tunc omnino verum eſt, id non licere, ſicut neque in tali caſu liceret vim inferre, cùm primò res ſurripiuntur. Et ratio eſt: nam dominus rei non habet tunc ius, vt eo actu amiet res ſuas cum tā magno boni communis detrimento.

Quæritur SECVNDO circa eandem primam aſſertionem, *an liceat abſque peccato furti accipere rem alienam ad occurrendum neceſſitati propriæ*. Qua de re duo ſunt dicenda ex ſententia D.Thom. hic art. 7. PRIMO dico, ſi neceſſitas eſt admodum euidens & vrgens, debent quidem qui diuitiis abundant, ſubuenire tali neceſſitati, ſed tamen in ea conſtitutus, non poteſt clàm aut apertè res alterius vſurpare.

Probatur *prima* pars huius pronunciati: quia ius humanum non poteſt derogare iuri naturali & diuino: Sed iure naturali & diuino res inferiores ſunt referendæ ad vſus & neceſſitates hominū: Ergo diuiſio & appropriatio rerum facta iure humano, non debet intelligi ita eſſe facta, vt in caſu neceſſitatis aliquis propter illam debeat carere rebus neceſſariis: & conſequenter illi, qui rebus abundant, debent iis, qui carēt, ſubuenire. Maior eſt clara: nam ius humanū potiùs debet promouere & perficere ius naturale. Minor patet: nam Deus huiuſmodi res ſua prouidentia ad hominem retulit.

Secunda pars eiuſdem pronunciati probatur. Nā cum ſint multi eiuſmodi neceſſitatibus oppreſſi, & vnus non poſſit iiſdem rebus omnibus ſubuenire; prouidētiæ poſſidentis debet committi, vt videat cui & quando debeat de ſuo res neceſſarias ſuppeditare, ac proinde indigentes ipſi non poſſunt ſibi eas res ſumere. Quā rē totā fuſè confirmauimus ſuprà diſp. 3. in q. de Eleemoſyna, p. 4.

Dico SECVNDO, ſi neceſſitas eſt *extrema & vrgens*, A adeò vt manifeſtum ſit, in ea conſtituto eſſe de rebus occurrentibus ſubueniendum (vt cùm imminet illi periculum, cui aliter occurri non poteſt) tum licitè poteſt talis ex rebus alienis ſuæ neceſſitati prouidere; ſiue *manifeſtè* ſiue *occultè* ſublatis: neque id erit furtum aut rapina propriè. Hoc enim pronunciatum communiter aſſeritur à Theologis in 4. d. 15. & patet ex iis quæ in dicta q. de Eleemoſyna, p. 4. diſſeruimus. Item patet manifeſta ratione. Nam quando propter neceſſitatem extremam eſt euidens debere rem indigenti ſuppeditari, nō poteſt is qui eam poſſidet, rationabiliter ægrè ferre, quòd indigens eam accipiat; quandoquidem vtrùm ſuppeditanda ſit huic, nec ne, non cadit tunc in ancipitem deliberationē, quæ meritò ſit domino relinquenda, vt in caſu pronunciati prioris.

Sunt autem duo hîc notanda. VNVM eſt, non modò tunc extremam neceſſitatem cenſeri, cùm euidenter imminet cuipiā ſtatim mors, niſi ei ſuccurratur, ſed etiam quando imminet periculum alicuius *grauiſſimæ infirmitatis aut miſeriæ*, quę moraliter loquendo, ſoleat homines conficere. Id quod etiam ſuprà in quęſt. de Eleemoſyna, p. 4. docuimus.

ALTERVM eſt, dupliciter poſſe intelligi, in caſu extremæ neceſſitatis quempiam poſſe ſibi licitè rē alterius vſurpare. *Vno* modo, quaſi rem *communē* in tali caſu, hoc eſt, non magis propriā poſſidētis quàm indigentis: Quia ſcilicet quando diuiſio rerum iure gentium fuit facta, implicitè vel explicitè, conſenſu nationū, fuerit exceptus caſus extremæ neceſſitatis. *Altero* modo, non quaſi rem cōmunem, ſed quaſi *rem propriam quidem poſſidentis* etiam in tali caſu, ſed tamen ſtrictiſsimo præcepto miſericordiæ erogandam & appropriandam tunc indigēti; qui proinde intelligatur licitè poſſe tunc transferre in ſe rei dominium, illam vſurpando etiam non expectato iudicio & conſenſu expreſſo poſſidentis: quia nimirum caſus eſt ſtrictiſsimus, & neceſſitas eſt ſatis euidens, & periculoſum eſt in tali caſu ab alterius nutu depēdere.

Quocunque autem iſtorum modorum intelligamus, talem in extrema cōſtitutum neceſſitate, licitè rem alterius vſurpare, ſatis patet id nō eſſe propriè furtum cōtra iuſtitiam. Itē etiā vtrouis modo poterit intelligi, quo pacto diuiſio rerum antea facta nō obſtet iuri naturali, quod homo habet, vtēdi rebus in tali caſu: nē quare qui in tali caſu rē alterius vſurpauit, non debeat poſtea reſtituere; nā vel fuit ſua, vt *cōmunis* tūc temporis, vel legitimè fecit illā *ſuam ſimpliciter*, & non per contractum, ex quo oriatur obligatio aliquid reddendi. Vnde minimè debebit poſtea *reſtituere*, vt etiam communi opinione aſſerui in dicta q. de Eleemoſyna, p. 4. contra Nauarrum in Manuali, cap. 17. num. 61. in cuius opinione eſt etiam Ioan. Medina quæſt. 3. de rebus reſtit. cauſa 1. ſed ſine firmis rationibus, vt patet ex iis quæ diſſeruimus in dicta q. de Eleemoſyna.

Ac poteſt etiam D.Thom. hic artic. 7. vtrouis modo ex dictis commodè intelligi, cùm aſſerit, non eſſe furtū accipere rē alienam in extrema neceſſitate, quāquam in ſolutione ſecūdi innuere magis videtur primum modū. Dicit enim in tali caſu nō committi propriè furtū, quia per talem neceſsitatē efficitur *ſuum*, id quod aliquis accipit. Cæterùm poteſt etiā hoc refelli ad ſecundum modum, quo ſcilicet per talē neceſsitatem, & ſimul per acceptionē rei, efficitur res propria accipiētis, vt diximus.

Denique ſiue primo ſiue ſecundo modo res hæc explicetur, ſemper manebit, eū qui rem poſsidet, non debere ex iuſtitia *commutatiua* rem indigenti ſuppeditare, ſed ſolùm ex *charitate & miſericordia*, vel applicādo ei id quod eſt vtriuſque cōmune tūc temporis, vt eo vtatur, quanquā ei non debet propter aliquid prius ab ipſo acceptū, vel ſimpliciter abdicādo à ſe dominium rei, & efficiendo eam propriam illius. Vnde etiam ſi quis in tali caſu nō ſuppeditet rē extremè indigenti: tamē poſt eiuſmodi neceſsitatem nō tenetur ei quidquam reſtituere:

cùm non eſt iuſtitia commutatiua, ſed ex charitate tantùm debuerit rem ipſi ſuppeditare, vt rectè notauit Sotus lib. 5. de Iuſtitia, q. 3. art. 4.

Poſtremò intelligitur ex dictis, abuſiuam eſſe locutionem, cùm dicitur, *licitum eſſe furari in extrema neceſſitate*: nam cùm non ſit inuitus rationabiliter is qui tunc res eripitur, non eſt furtum propriè: id quod optimè notauit art. 7. Caietan. Et hactenus de prima aſſertione ex illis duabus, quas initio poſuimus.

Circa SECVNDAM verò aſſertionem (in qua diximus, poſſe furtum eſſe tantummodò veniale propter materiæ paruitatem) eſt QVÆSTIO, quænam *quantitas materiæ* efficiat furtum mortale. Ad hoc communiter reſpondetur diſtinguendo. Nã vel perſona, cui aliquid eripitur, eſt pauper; & tunc exiguum aliquid, quod alioqui non ſufficeret ad mortale, efficiet mortale. Nam magni ad ea perſona id meritò æſtimatur. Ideo enim de illa vidua Euangelica, quæ duo tantùm minuta miſit in gazophylacium, dixit Dominus Lucę 21. *Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plus quàm omnes miſit*. Et idem iudicandũ eſt, ſi eſt aliquid minimum, neceſſarium tamen ad magna. Vt ſi artifici inſtrumentum aliquod eripias, ob cuius defectum debeat ab opificio ſuo ceſſare, & carere conſueto lucro, ſicut rectè cenſuerunt Syluester, V. Furtum, q. 2. & Sotus lib. 5. de Iuſtitia q. 3. art. 4. quidquid contrà Nauarrus dicat in Manuali cap. 17. numer. 2. Nam etſi tale inſtrumentum naturâ quidem ſuâ non ſit res notabilis (vt ſubula ſutoris, v.g.) tamen ſecundùm rationabilem æſtimationem opificis, ob circumſtantiam cõſequentis damni, omnino eſt res notabilis. Ex quo facile poſſunt dilui rationes Nauarri. Si autẽ perſona, cui furto quidpiam aufertur, ſit diues: tunc non quantulacunque quãtitas ſufficiet ad mortale.

Abſtrahendo autem à perſonis, & abſolutè de rebus ipſis loquendo, Doctores dicunt varia. Alioqui enim cẽſent, vnum bazium eſſe notabilem quantitatem, aliqui duos vel tres. Omnes tamen in hoc rectè conueniunt, *quantitatem, quæ ſufficiat ad mortale, potiùs eſſe exiſtimandũ ex nocumento, quod per ſe loquendo, quantum eſt vel ex quantitate rei, vel circũſtantiis perſonæ, infertur perſonæ ex eo quòd ei res eripiatur, quidquid ſit de perſonæ æſtimatione actuali vel inopia, aut copia*. Nam ſi id metiẽdum eſſet ex *ſola* actuali æſtimatione perſonę, vel inopia, vel copia; ſequeretur non eſſe mortale furari Principi centũ coronatos, quos minoris facit quàm tenuis homo duos bazios. Item ſequeretur, quòd furari à mendico vnum obolũ aut duos quouis tempore, eſſet mortale, quia pluris id faciet, quã mercator, verbi gratia, vnum coronatum: Quæ & ſimilia meritò Nauarrus vbi ſuprà arbitratur abſurda.

Dico ergo attendendam eſſe quantitatem ex *nocumento*, quod moraliter loquendo res ablata affert, vel *ſecundùm ſe*, quia videlicet ſecũdùm ſe iudicio hominũ eſt aliquid *notabile*, quale putarem eſſe quantitatem trium ſanè aut quatuor baziorum, à quocũque auferantur; vel ratione *detrimenti*, quod ex rei ablatione obuenit huic perſonæ, hic & nunc, &c. cùm videlicet res alioqui parua erat illi vtilis ad aliquid magni momenti. Quam ob cauſſam accipere inſtrumentum artifici, eſſet interdum mortale, ſicut dictũ eſt. Et ſimiliter caſu, quo pauper nõ habet niſi ſex obolos, v.g. aut vnũ vel alterũ crucigerũ, quo ſe vno die ſuſtentet; qui id probabiliter ſciens, vel debens ſcire ei eriperet, peccaret mortaliter: quia tũc per ſe moraliter affert illi notabile detrimentum, videlicet auferendo victum vnius diei. Et huc pertinet quod Dominus de illa vidua Euangelica dixit, vt patet ex ratione quã ſubiunxit. *Hæc ex eo quod deeſt illi, omnem victum ſuum, quem habuit miſit*. Alio tamen tempore poſſet contingere vt non eſſet mortale tantundem vel etiam plus à mendico accipere. Et hoc etiam eſt, quod Doctores illa priori diſtinctione velle videntur. Denique iudicio fere prudentum eſt relinquendum; quandonam ex effectu ſubſecuto cenſeatur res grauis. Et quia vix poteſt aliquid certi conſtitui, communiter eſt ſuadenda reſtitutio: niſi res ſit tam parua, vt clariſſimum ſit, non fuiſſe mortale.

Sed occurrit argumentum ad probandum, nullã materiæ paruitatem excuſare à mortali. Nam ſequeretur, poſſe aliquẽ ditari ex alieno abſque mortali: vt ſi à ſingulis ſingula minima accipiat, quemadmodum ſolent facere iniqui mercatores.

Reſpondeo, negando ſequelam. Nam *primò* ſi quis habeat tale propoſitum; iam eo ipſo peccat mortaliter. Vult enim ipſam ſaltẽ *communitatem* iniquè magna quãtitate ex illis ſingulis cõflata fraudare: quod inducit per ſe loquendo inæqualitatem rei ad rem, inter ipſum & communitatẽ, ſicut induceret inter ipſum & aliã priuatam perſonam, ſi cui vellet accipere illa minima variis temporibus. Quod autem inæqualiter ſic ſe habeat ad communitatem, id eſt, ad omnes ſimul, grauis eſt deformitas & mortalis, licèt non per ordinem ad ſingulos. Iuſtitia enim cõmutatiua ſecundùm æqualitatem rei ad rẽ, non ſolùm habet locum inter priuatas perſonas, ſed etiam inter priuatam ex vna parte, & communitatẽ ex alia. Vt patet, ſi tota communitas (ſingulis contribuentibus) aſſignet iuſtum ſtipendium Medico, v. g. pro ſuo labore.

Deinde quamuis initio talis non habuerit id propoſitum, tamen cùm primum aliquid accipit, quòd cum reliquis acceptis efficit notabilem quantitatem ſecundùm ſe; iam tunc peccat mortaliter. Ratio eſt: quia ille actus vltimus inducit æqualitatem notabilem; ſi non efficiendo illam totam, ſaltem complendo illam poſitis prioribus acceptionibus, ac proinde per illum actum vltimũ quis vult formaliter vel interpretatiuè ſeſe habere inæqualiter notabiliter erga communitatẽ. Sicut ſi, v.g. quis hominem iã penè emortuum (ſiue propter morbum, ſiue propter vulnera, quæ ab aliis accepiſſet) eiuſmodi actu vulneraret aut cęderet, quo ipſum extingueret, licèt per eum alioqui hominem ſanum non occideret; is ſanè quanquam per talem actum nõ induceret totalẽ cauſam mortis, tamen quia compleret illam, omnino ſe obſtringeret peccato mortali homicidij. Ita in propoſito.

Porrò non modò furtum in magna quantitate peccatũ mortale eſt, ſed etiam ita interdũ pernicioſum cõmunitati, vt meritò pœna mortis poſſit mulctari, iuxta ea quæ diſputauimus quæſt. 8. p. 2. Quanquam ex ſolutione ſecundi argumenti D. Thom. art. 6. apparet, ipſius ætate non fuiſſe ſolitos vllos fures capite plecti. Baldus enim ſuper Legẽ, Sed nouo iure, Cod. de ſeruo fugitiuo, fertur primus cenſuiſſe id expedire, cuius ſententia iam paſſim eſt probata communi conſuetudine, de qua dictum eſt ſuprà quæſt. 64. art. 2. contra Scotum.

PVNCTVM SEXTVM.

An Rapina ſemper ſit peccatum & qualenam.

D. Thomas artic. 8. & 9.

NON eſt dubitandum, quin Rapina propriè dicta (quę ſcilicet eſt *violenta rei alienæ ablatio cõtra iuſtitiæ ordinem*) ſemper ſit peccatũ, & quidem mortale ex ſuo genere, ſicut de Furto diximus p. 4. Patet Iſaiæ 61. *Ego Dominus diligens iudicium & odio habens rapinam in holocauſtum*. Et 1. Cor. 6. *Neque rapaces regnum Dei poſſidebunt*. Item quia quod eſt contra iuſtitiam, peccatum mortale eſt, vt p. 4. diximus.

Quin etiam certum eſt, id quod docet D. Tho. art. 9. Rapinam eſſe grauius peccatum cæteris paribus quàm furtũ, eo quòd magis inuoluntariè quis patitur quod ei res *per vim* adimatur, quã quòd auferatur fraudulenter, ipſo ignorãte. Quare Rapina omnino eſt maior iniuſtitia; ægriùs namque homo fert vim, quàm dolum. Item

quia

Digitized by Google

quia per vim ſemper aliquod nocumētum infertur honori & perſonæ. Quæ doctrina confirmari poteſt ex eo, quòd iura antiqua latronibus pœnam capitis decernebant, furibus non item.

Cæterùm, quamuis hæc ita ſint, tamen vt poteſt quis interdum (in extrema nimirū neceſſitate) ſine furto propriè dicto, atque adeò ſine peccato, accipere occultè rē alienam (vt vidimus p. præced.) ſic etiam per vim quandoque poteſt res aliena eripi ſine rapina propriè dicta, atque adeò ſine rapinæ peccato. Nimirum ſi id fiat publica auctoritate, ſecundùm ordinem iuſtitię contra hoſtes pugnando, malefactorésve puniendo, vt rectè docet D.Thom. art. 8. in corpore, & ad 1. & patet ex iis, quæ diſp. 3. in q. de Bello diſſeruimus.

Ac multò magis licitum eſt, quod in ſolutione ſecunda ait idem D.Thom. ſcilicet eripere infidelibus res eas quas iniquè poſſident. Quod vt doctè exponit Caiet. intelligēdum eſt de regnis ſiue prouinciis, aut aliis rebus quas iniquè Chriſtianis Principib. infideles ademerint. Has enim licitè eis poterunt eripere, vel ſucceſſores legitimi in eiuſmodi regna, ſi ſunt ſuperſtites, vel etiā quilibet Princeps Chriſtianus ex tacito cōſēſu totius Chriſtianiſmi. Quem conſenſum declarat feſtiuitas, qua in Romana Eccleſia ſolitæ ſunt celebrari victoriæ contra eiuſmodi infideles partæ à quibuſcunque Principibus.

Addit autem præterea Caiet. aliquid, quod habet difficultatē. Nam negat, ſine auctoritate *publica* quenquā poſſe vi res ſuas propria recuperare, quas infideles detinent. Concedit autem, etiam cum *aliqua vi* per modum rapinæ quemlibet priuatum poſſe eripere infideli *ſeruū Chriſtianum*, iniquè ab eo detentum aut captiuum: eſſe enim id adiuuare Chriſtianū, qui iuſtè quaſi perpetuum quoddā bellum gerit cum tali infideli. Item eſſe id, vim vi *in continenti* ſiue in delicto *flagranti* repellere. Nā ſeruo, cùm ſit quid viuū rationale, ſemper infert iniuriam perſonalem is qui eum iniuſtè detinet. Non eſſe autem eandem rationem de re alia detenta, poſtquam eſt occupata: quia *iam tranſit*, inquit Caiet. *in rem iudicatam.*

Hæc doctrina Caietani nō ſatis firma videtur, vt poteſt intelligi ex dictis p.5. Vidimus enim illic, licitum eſſe etiā priuata auctoritate, quādo alia via non ſuppetit, res detentas proprias, (ſi ſine Reipublicæ ſcandalo fieri poſſit) accipere *vi aliqua* adhibita detinenti iniquè: Id quod ex parte videtur etiam ſentire hic Caietan. Loquitur enim aliquantulum lubricè. Et ratio eſt. Nam quamuis neque continuè, neque omnino vnquam *rei ipſi ablata*, ſi ſit inanima, iniuria inferatur, tamen continuè infertur ei iniuria, cui res eſt ablata, qui etiam (vt Caietani verbis vtar) eſt *quid viuum rationale.*

Neque video, quomodo huic obſtet, quod dicit Caietanus, *rem iam occupatam tranſiiſſe in rem iudicatam*, aut quid ſubſit his verbis, quod faciat ad propoſitū. Si enim ſenſus eſt, iam nō poſſe, niſi *publica* auctoritate rem recuperari; de hoc diſputamus, & petitur principium. Si autem ſenſus ſit, iam iniuriam *actu* non inferri vero domino: hoc negamus. Sicut igitur ſeruus vel captiuus poteſt eripi infideli, vi adhibita ſine communi ſcandalo: ita etiam res, vi aliqua, citra mortem tamen & vulnerationem, vt p.5. dicebamus.

Explicat præterea Caietanus, quomodo infideles *negatiuè*, qui res Chriſtianorum non poſſident, eo ſolùm, quòd infideles & idololatræ ſint, non poſſint bello à Chriſtianis infeſtari, aut propriis orbari rebus. Quòd ſupra diſp. 1. q. 10. probauimus. Secus verò dicendum de infidelibus *contrariè*, vt ſunt hæretici. Hi enim propter infidelitatem iure bonis priuantur, vt patet Cap. Vergentis, Ext. de hæreticis. de quo vide Syluestrum, verbo Hæreſis, 1. §. 13. & ſequ. & ea quæ ſuprà diſp. 1. q. 11. & 12. fusè tradidimus.

Poſtremò obſeruandum eſt id quod in ſolutione tertij argumenti affirmat D.Thomas, Principes interdum rapinæ vitio teneri, ſi in tributis exigendis non *boni communis* ratione, ſed ſola auctoritatis & potentię vi ad priuatas libidines nitantur. Rectè namque D. AVGVSTINVS lib. 4. de ciuitate Dei, cap. 4. *Remota iuſtitia quid ſunt regna, niſi magna latrocinia? Quia & ipſa*, inquit, *latrocinia quid ſunt, niſi parua regna?* Sed de *Tributis* diximus qu. 6. punct. 5.

QVÆSTIO VNDECIMA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Accuſatoris.

D.Thomas 2.2. quæſt. 67.

IN hac & quatuor ſequentibus quæſtionibus, de Iuſtitia & Iniuſtitia iudiciorum diſſerendum eſt, circa officia nimirum earum perſonarum quæ in Iudicio verſantur, ſcilicet Iudicis, Accuſatoris, Rei, Teſtis, Aduocati. Et ſunt hic quatuor circa iudicem explicanda. PRIMO, *An poßit Iudex iudicare eum qui non ſit ſibi ſubditus.* SECVNDO, *An ſemper debeat ferre ſententiam ſecundùm allegata & probata.* TERTIO, *An poßit quoque eum ſubditum damnare, qui à nemine accuſatur.* QVARTO, *An poßit relaxare pœnam alicui iuſtè decretam. De qua materia videndi ſunt Doctores in 4 diſt. 17. & diſt. 48. & Gabriel diſt. 15. 16. & Sotus lib. 5 de Iuſtit. q. 4. & Summiſtæ V. Iudex, & V. Iudicium. Et etiam ea quæ ad officium Iudicis in ferenda ſententia per occaſionem aliam, tradidimus ſuprà q. 4. p. 2. & q. 7. punct. 4.*

PVNCTVM PRIMVM.

Poſsitne Iudex iudicare non ſubditum.

D.Thom. artic. vnic.

APVD omnes eſt certum, quod docet hic D.Thom. neminem poſſe iudicare alterum, niſi aliquo modo ſit ei ſubiectus, vel per *commiſſionem*, vel per poteſtatem *ordinariam*. Probatur. Nam is qui tanquam iudex fert ſententiam, neceſſe eſt habeat vim *coactiuam*, qua videlicet cogat vtramque partem parere ſententiæ: Sed hanc vim nullus habet, niſi in ſibi ſubditos alterutro illorū modorū: Ergo nemo vt iudex licitè fert ſententiā, niſi in ſibi ſubditos. Maior probatur. Nam ſententia iudicis eſt veluti quædam lex in particulari materia. Lex autem, vt Ariſtoteles probat 10. Ethic. cap. vlt. fulciri debet vi *coactiua*. Ergo etiam iudicis ſententia, alioqui non erit efficax. Minor verò probatur. Nam vim cogendi alios in rebus humanis ij ſolū habent, qui funguntur publica poteſtate: qui autē hac funguntur in alios, hoc ipſo cenſentur habere illos ſub-

dictos alterutro illorum modorum.

Hoc ipſum confirmatur auctoritate Apoſtoli, Rom. 13. qui ſolùm iubet *poteſtatibus ſublimioribus* ſubditos eſſe. Itémque S. Gregor. lib. 11. Regiſtri in fine, Reſponſione ad interrogationem 9. Auguſtini Epiſcopi Cantuarienſis: *Ipſe*, inquit, *auctoritate propria Epiſcopos Galliarum iudicare non poteris, &c. quia ſcriptum eſt in lege,* Deut. 23. *Per alienam meſſem tranſiens, falcem mittere non debet.* Et refertur 6. q. 3. cap. 2.

Atque ex his poteſt intelligi, quo pacto iniqua ſententia *ex defectu poteſtatis* ad iniuſtitiã pertineat. Etenim poteſt tunc ille qui re aliqua per talem ſententiam priuatur, cenſeri rationabiliter inuitus, quòd ab hoc non habente auctoritatem, ea re orbetur. Id quod ſuo modo ſimiliter deducẽdum eſt in vitiis aliis, quæ committuntur in iudicio quacunque ratione.

Sed vt aliquæ huius loci difficultates expediri poſſint, eſt præterea NOTANDVM, legitimam poteſtatem alterum iudicandi vt ſubditum, vel *abſolutè*, vel in *caſu aliquo*, latè patere. Contingit enim ex cõmuni ſententia, quatuor modis: PRIMO ex *officio*. Et tũc dicitur *ordinaria*. SECVNDO ex *commiſſione*, ſiue *delegatione* hominis, habentis ordinariam poteſtatem; vel etiam Dei. Quo pacto dicit D. Thom. hîc ad 2. Danielem poteſtatem accepiſſe à Deo ſenes illos impudicos iudicandi. Daniel 13. TERTIO, cùm quis ſua ſponte iudicio alterius ſe ſubiicit. Et tũc poteſtas illa facta dicitur *arbitraria*. Hoc enim ipſo, quòd quis rationabiliter in caſu aliquo vult alteri, vt iudici parere, ſeſe ad id obligat, & alter quaſi quodam cõtractu vltrò citróque habito, acquirit poteſtatẽ. QVARTO, cùm quis in alieno territorio delinquit, vel contrahit. Tunc enim in ea materia efficitur ſubditus ordinarij eius loci: niſi negotium pertineret ad res vel perſonas alioqui *ſpeciali* priuilegio exemptas à iuriſdictione Ordinarij eius loci. Citra eiuſmodi verò *ſpeciale* priuilegiũ, etiãſi quis ſit alioqui ab ordinario ſuo exemptus, tamen ratione delicti in alio loco commiſſi, ſecundùm ius commune, iudicio Ordinarij eius loci ſubiacet, vt exponit hîc Caiet. & D. Thomas inſinuat in ſolutione tertij. Exprimitur autẽ hic quartus modus legitimæ poteſtatis, Ext. de raptoribus, cap. 1. & l. Alterius, ff. de accuſationibus. Qua lege etiam id extenditur ad milites, licèt alioqui ſint exempti ab Ordinario loci, tamen ratione delicti iubentur ei ſubiacere. In qua etiam Lege innuitur id quod ſanctus Thomas dicit eſſe ius commune.

Ex hac doctrina, quam etiam ſuprà qu. 4. p. 2. tradidimus, intelligitur PRIMO, veriſſimum eſſe, quod D. Thomas in ſolutione ſecundi docet, Chriſtum Dominum, quamuis iure ſubditus non fuerit alicui homini, tamen ſua ſponte ſe iudicandum Pilato ſubiecisse; ſicut etiam (inquit D. Thom.) Leo Papa ſe ſubiecit iudicio Imperatoris, vt habetur 2. q. 7. cap. Nos.

Vbi tamen eſt notandum, dupliciter intelligi poſſe, Chriſtum ſe Pilato ſubiecisse. VNO modo, tanquam alioqui ſuperiorẽ ipſo Pilato, & omnibus Principibus ſecularibus, à quo proinde haberent omnes poteſtatẽ iudicandi, etiam vt homo erat. Et hoc modo meritò Caiet. hic, & Sotus lib. 4. q. 5. art. 1. negant id eſſe intelligendũ. Non enim fuit Chriſtus omniũ dominus, vt homo erat; cùm apertè dixerit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*: id quod copioſè diſputat Sotus loco citato. Quanquam, vt Deus erat, ſine dubio erat dominus omnium, à quo Pilati & reliquorum omnium poteſtas deſcendebat.

ALTERO modo poteſt intelligi, Chriſtum ſponte ſe Pilato ſubiecisse, non tanquam ſuperiorem, ſed tãquam alioqui non ſubditum: quippe cùm propter *vnionem hypoſtaticam* etiam vt homo, ab omni humana iuriſdictione exemptus eſſet. Id quod etiam quaſi iure quodã hæreditario Põtifices ſummi (vt Doctoribus placet) à Chriſto acceperunt, iuxta illud Matth. 17. *Ergo ſunt liberi filij.* Et hoc poſteriori modo intelligendum eſt quod docet

A diuus Thomas.

Colligit autem ex hoc Caiet. Pilatum non peccauiſſe iudicium *vſurpando*, quandoquidem poteſtas ei erat facta à Chriſto; ſed peccauiſſe *iniquè iudicando*, cùm condemnârit illum, nullam in ipſo cauſſam inueniens. Sotus verò loco citato hoc non admittit abſolutè; ſed ſi Auguſtus Cæſar populo Iudæorũ legitimè imperabat. Non enim putat Sotus, Chriſtum *peculiarem* poteſtatem feciſſe Pilato ſui iudicandi, vt facit, qui arbitratu ſuo iudicem elegit, ſed tantùm perinde ſe voluiſſe habere, atque alterum de plebe: & ita eatenus ſeſe tantùm iudicio Pilati ſubiecisse, quatenus æquanimiter tulit ſeſe ab illo iudicari. Quod omninò eſt probabile: neque aliud voluiſſe videtur Caiet. quàm non magis Pilatum peccauiſſe per iudicij vſurpationem iudicando CHRISTVM, B quàm iudicando alios de illa plebe. Dico autem, id eſſe *probabile*. Nam non ſatis cõſtat, an non Chriſtus Dominus peculiariter voluerit habere Pilatum iudicem *arbitrarium*, ſiue Pilatus alioqui haberet in eum populum poteſtatem legitimam, ſiue non. Certè D. Thom. ita videtur exiſtimare Chriſtum voluiſſe.

SECVNDO ex his etiam facilè explicatur, quo pacto Papa, licèt exemptus, poſſit nihilominùs iudicẽ ſuo arbitratu eligere; non modò in foro conſcientiæ eligendo Confeſſariũ; ſed etiam in foro exteriori, ſicut fecit Leo Papa citatus à D. Thom. qui fuit huius nominis Quartus. Is enim, vt legitur in dicto cap. Nos, 2. q. 7. ſubiecit ſe Ludouico Imperatori.

Sed OBIICIET quiſpiã contra hoc tria. PRIMO, quòd ſententia multorum Theologorum eſt, non poſſe Papã C alteri ſe ſubiicere excommunicãdum aut puniendum; inter quos eſt D. Thom. in 4. d. 19. q. 1. art. 3. & Richard. d. 18. art. 5. & Palud. ibi q. 2. In nulla ergo cauſſa poteſt ſe alterius iudicio ſubiicere, nam ſi in aliqua, cur non in omnibus?

SECVNDO, quòd vel tunc Papa conſtituit alterum ſibi *ſuperiorem* vel *æqualem*, vel adhuc manet alter *inferior* ipſo. Non primum, cùm Papæ poteſtas ſit ſuprema. Neque etiam ſecundum, tum quia nulla in terris poteſtas eſt æqualis poteſtati Papæ, tum etiã quia non erit id ſatis, vt ab altero iudicetur. Nam par in parem non habet poteſtatem. Neque tertium, eadem ratione: Nullo ergo modo intelligi poteſt, quòd Papa ſeſe alteri ſubiiciat.

TERTIO, quia vel Papa tenebitur parere ſententiæ alterius; vel non: D Si primum: Ergo erit inferior illo, quod non videtur concedendum: Si ſecundum: Ergo fruſtrà ſe ſubiicit.

Ad PRIMVM reſpondet hic Caietan. non eſſe parem rationem. Nam quia Papa ipſe ſe excommunicare non poteſt, idcircò non poteſt alteri eam poteſtatem delegare. Non enim latiùs patere poteſt poteſtas delegata, quã ordinaria, à qua dependet. At verò quia Papa poteſt ſententiam dicere, vt conſtituat de controuerſia inter ſe & alterum, circa res aliquas vel iniurias; aut etiam caſu, quo quis de iniuſta ſententia à Papa prolata ad eundem appellaret, poteſt etiam facultatem eius ſententiæ dicẽdæ alteri delegare. Itaque docet Caiet. hanc regulam eſſe tenendam, vt diiudicetur in quibus cauſis Papa poſſit ſe alterius iudicio ſubiicere; vt videlicet vi- E deatur, num in ea cauſſa *ipſe per ſe* poſſit iudicium ferre. Nam ſi poteſt, etiam poterit alteri eius cauſæ iudicium demandare: ſin minus, non poterit. Caietanum in hoc ſequitur Sotus loco dicto.

At contra hanc doctrinam eſt PRIMO, quòd Papa in confeſſione peccatorum ſe ſubmittit ſententiæ confeſſarij, quam tamen ſentẽtiam ipſe in ſe ferre non poteſt: Nõ ergo eſt hæc Caiet. doctrina vniuerſalis. SECVNDO, quòd nunquam Papa ita videtur ferre ſententiam in cauſſa propria, ſicut fertur ab altero, cui ſe cõmittit. Nã tunc ipſe eſt verè *pars*. Neq; in caſu dicto appellationis vel iniuriarum, ſibi vel à ſe illatarum fert ipſe ſententiã tãquam iudex, cuius ſententiæ debeat vtraque pars pa-

Digitized by Google

rere, cùm ipſe ſe non poſſit cogere ad parēdum: ſed tantùm facere videtur, quod debet, vt priuata perſona ſatiſfaciendo parti læſæ. Non igitur eſt neceſſarium vt illud idem iudicium, cui ſe poteſt ſubiicere, poſſit ipſe in ſe ferre, ſed id eſt per accidens. Deniqve illa Caietani regula, quanquam rectè traderetur, tamen eò tantùm pertineret, vt intelligeremus, quandônam Papa ſe cōmitteret alteri *delegādo* illi poteſtatē (qui peculiaris eſt modus ſe alteri ſubmittendi, vt anteà vidimus) non tamen ex ea regula vniuerſaliter cognoſceremus, quādônam ſe committeret alteri per *electionē* meram iudicis *arbitrarij*, ſicut ſe alicui vt arbitrario iudici cōmittunt priuatæ aliquæ perſonæ, quas conſtat tūc iudici arbitrario non *delegare* poteſtatem, cùm ipſi nullam habeant ordinariam. Quo quidem poſteriori modo ſolo putarem potiùs Papam, ſe poſſe alterius iudicio committere in cauſis etiam ciuilibus vel criminalibus.

Et ideò præſtat reſpondere ad Primvm illud argumentum eſſe diſparem rationem. Nam contra rationē pœnæ, ſiue animaduerſionis iuridicę videtur eſſe, vt poteſtas illā inferendi nitatur ipſius rei volūtate: eò quòd de ratione pœnæ iuridicæ eſt, vt repugnet alioqui, & aduerſetur voluntati, quanquam ſit patienter toleranda. Et idcircò non poteſt ſe Papa alteri cōmittere *excommunicandum*. At verò vt ex voluntate ipſius Rei iudicium feratur de aliis rebus, quando cauſſa eſt anceps, non videtur eſſe contra naturam talis iudicij.

Ad Secvndvm reſpondet hîc rectè Caiet. in tali caſu Papā eſſe *inferiorem* iudice arbitrario, & à ſe electo, *ſecundùm quid*, id eſt, *in tali caſu*, & quoad hanc ſententiā, licèt ſimpliciter, quoad alia omnia, ſit eo ſuperior.

Similiter dicendum ad Tertivm, Papam tunc propter illam iudicis arbitrarij ſuperioritatem *ſecundū quid* debere iudici arbitrario parere, ita, vt ſi non pareat, ſit iuſtitiam violaturus, & peccaturus grauiter: atque eatenus ſentētiam talis iudicis habere vim cogendi Pontificē: quanquā non vſque adeò perfectam, vt poſſit Pontifex ad parendū adigi per pœnam. Nihilominus notat rectè Caiet. & Sotus, ſi Papa vel rationabili, vel etiā irrationabili cauſſa talem iudicem à ſe electum poſtea repudiet ante ſentētiam latam: cum iudicem non habiturum ampliùs poteſtatem ſuâ ſententia Papā obligandi. Nam ea ſententia arbitrio Pontificis tota debet niti. Quanquam aliunde quidem Papa peccaret, ſi irrationabiliter repudiaret eum iudicem.

PVNCTVM SECVNDVM.

An Iudex debeat ſemper ferre ſententiam ſecundùm allegata & probata.

D. Thomas artic. 2.

DVas hac de re ponit concluſiones D. Thom. de quarum priori magna eſt controuerſia. Prima eſt: Neceſſe eſt ſemper ferre ſententiā ſecundùm allegata & probata, etiamſi iudex *euidenter* ſciat contrarium eſſe verum. Probatur. Nam iudex *poteſtate publica* fert ſententiam: Ergo etiam debet illam ferre ſecundùm ſcientiam publicam: quæ quidem habetur in communi per *leges*, in particulari autem facto per *teſtes* & alia legitima publica inſtrumenta. Conſequentia eſt clara: quia, vt exponunt Caiet. hîc & alij, debet eſſe proportio inter *poteſtatem* & *ſcientiam*, qua iudex iudicat.

Secvnda concluſio: Quanquam, vt eſt dictum, iudex ſequi non poſſit *priuatam* ſuam ſcientiam, poteſt tamen & debet ea iuuari, vt diligentiùs inueſtiget defectum publicæ probationis, & eam repellat. Quòd ſi eam non poſſit iuridicè repellere: debet, vt dictum eſt, ſecundùm illam iudicare.

Eſt autem Controversia circa primam concluſionem, vtrùm illa vſque adeò ſit vera, vt debeat iudex, eum quē *euidenter* ſcit eſſe innocētem, capitis condemnare propter contrariam probationem publicam. Sunt enim de hoc variæ ſententiæ. Prima eſt, nunquā licere iudici contra veritatem ſibi notam agere: ne in cauſis quidem ciuilibus. Ita ſentit Panormitan. in Cap. Paſtoralis, de officio delegati: & alij Canoniſtæ, quos citant Sotus lib. 5. q. 4. art. 2. & Syluester, V. Iudex 2. §. 5. Ita etiā Summa Angelica, V. Iudicare, q. 7. & Lyranus ſuper illud Exod. 23. *Innocentem & iuſtum non occides.*

Probatur hæc ſententia Primo: nam aliàs faceret iudex contra *conſcientiam*, quod eſt quartum argumentum hîc apud D. Thom.

Secvndo; nam faceret contra notam ſibi *veritatem*, & eſſet mendax: nam cùm fert ſententiam, pronunciat, iſtum eſſe reum mortis, id quod ſcit falſum eſſe.

Tertio, nam tunc occideret *innocentem*, quod eſt *intrinſecè* malum atque adeò nunquam licet, vt conſtat ex dictis ſuprà q. 8. Confirmatur ex eo quod Exod. 23. dicitur, *Non acquieſces plurimorum ſententia, vt à vero deuies.* Et ſubditur: *Inſontem & iuſtum non occides.*

Qvarto: nam etſi contraria opinio haberet aliquid probabilitatis, & ius præcipiat iudicare ſecundùm allegata & probata: tamen in tali caſu epiceiea naturalis requirere videtur, vt non iudicetur niſi ſecundùm notam veritatem.

Qvinto, nam finis omniū probationem publicarū eſt iudicare ſecundùm ipſam veritatem: Ergo quādo iſte finis poteſt obtineri per aliam viam, nempe per cōſcietiam iudicis, & ſimul probationes illi obſtant, omnino ſunt poſtponendæ. Hęc ſunt ferè fundamenta huius ſententiæ, quam nihilominus poſtea videbimus eſſe minùs probabilem.

Secvnda ſententia eſt Adriani quodlib. 6. a. 3. vbi diſtinguit de cauſis ciuilibus & criminalib⁹. Et in *ciuilibus* concedit quidem concluſionem D. Thomæ, in *criminalibus* autem illam negat, propter argumentū tertiū factum. Quod autem in ciuilibus peculiariter iudicandum ſit contra notam veritatem, propter cōtrarias probationes, probat Adrian. ex eo, quòd leges & omnia alia quæ pertinent ad ciuilia, ſunt introducta, & ſeruātur ex *conſenſu ipſius populi*: quo codē putat Adria. factā eſſe poteſtatē iudicibus ad vitāda ſcandala, iudicandi in huiuſmodi ſecundū allegata & probata, etiā contra veritatē.

Sed hæc ſententia meritò à Soto & aliis exploditur. Nam ſi in ciuilibus iudex debet *ex officio ſuo* ſecundùm allegata procedere, etiam debebit in criminalibus, cùm in illis etiam exequatur ſuum officium. Item, nam argumenta eadem, quibus poſteà probabimus, id eſſe verum in ciuilibus, probant etiam (vt patebit) id eſſe verum in criminalibus. Denique gratis putat Adrianus populum *peculiariter* talem facultatem feciſſe iudicibus circa *ciuilia*. Nullum enim taxat eius rei indicium.

Eſt igitur Tertia ſententia D. Thom. eadémque veriſſima, debere iudicē in *omnibus cauſis* probationes publicas ſequi, etiā contra veritatem ſibi priuatim notam: quæ quidem ſentētia communis eſt Theologorum, præſertim eorum qui D. Thom. ſequuntur, vt Caietani hîc, Soti & Syluest. vbi ſuprà. Et Antonini 3. p. tit. 9. cap. 2. §. 6. Eſt etiam Couarruuiæ lib. 1. variat. reſol. c. 1. qui plurimos præterea citat pro hac ſententia.

Et certè hoc eſt neceſſarium ad bonum publicum, aliàs poſſent iudices facere quod vellent, dicētes, *ſe noſſe, &c.* Hoc ipſum quoque iura declarant. Nam in cap. Paſtoralis, de officio delegati, Papa præcipit, vt ordinarius mandet executioni ſententiam delegati, licèt ipſe ſciat contrarium. Idem etiam habetur 3. quæſt. 7. cap. Iudices, quod eſt deſumptum ex D. Ambrosio ſuper Pſal. 118. ſer. 20. circa illud: *Miſerationes tuæ multæ nimis. Bonus*, inquit, *iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed iuxta leges & iura pronunciat: Statutis iuris obtēperat, non indulget propriæ voluntati: Nihil paratum & meditatum domo defert, ſed ſicut* Avdit *ita iudicat, & ſicut ſe habet negotij natura, decernit: obſequitur legibus, nō aduerſatur: examinat merita cauſſæ, non* Mvtat.

Et potiſſi

Digitized by Google

Et potiſſimum FVNDAMENTVM huius ſententiæ (quicquid ſit de modis, quibus alij eam declarant) debet eſſe, quòd iudex non poteſt cenſeri rectè facere aliquid ex ſuo officio, niſi id ipſa etiam communitas cenſeri poſſit facere & approbare. Sed ſi iudex priuata ſua ſcientia ductus, poſtpoſita teſtificatione publica, ferat aliquam ſententiam, non poteſt tunc cenſeri communitas id facere aut approbare: Ergo non rectè feret iudex talem ſententiam.

Maior eſt manifeſta. Nam idipſum eſt, iudicem eſſe *publicam* perſonam, & poſſe eum facere, quæ priuatis perſonis non licet; quia videlicet eſt *quaſi ipſa communitas*, quæ ad vitandam confuſionem, dedit vni ſuas vices. Quocirca ſi aliquid faciat iudex, vt priuata perſona, quod non cenſeatur etiam facere & approbare communitas, iam non magis id faciet legitimâ auctoritate & poteſtate, quàm ſi alia quæuis perſona de populo, quæ non eſſet iudex, id faceret ex ſcientia ſua priuata.

Minor verò probatur. Nã ſcientia *priuata* iudicis non poteſt cenſeri ſcientia certa communitatis; cùm ſit tantùm ſcientia vnius partis communitatis, quæ idcircò faciliùs poteſt falli quàm plures. Ergo quod fit ex illa ſcientia, non poteſt cenſeri factum auctoritate totius communitatis, ſed priuatæ perſonæ.

Oportet igitur iudicem ſcientiam teſtium ſequi, quę (humano modo loquendo) eſt certa; & cenſetur eſſe ipſius etiam communitatis, cùm *in ore duorum, vel trium ſtet omne verbum.* Alioqui videri non poterit fungi officio ſuo. Atque eſt diligenter notandum hoc fundamentum; quod ipſum indicauit D.Thom. in ratione ſuæ primæ concluſionis. Nam ex illo pendet ferè tota materia pertinens ad *iudicium*. Et inde etiam peti debet ſolutio argumentorum primæ ſententiæ.

Vnde ad PRIMVM reſpondeo, negando tunc iudicem facturum contra conſcientiam. Nam Iudex, vt patet ex dictis, tale habere debet cõſcientiæ dictamẽ, quo ſtatuat, ſe (quoniam vice fungitur ipſius communitatis) condẽnare debere eum, qui iudicio quidem certo moraliter communitatis eſt reus: ſiquidem id iudicium ipſe (non autẽ ſuum priuatũ) in ferenda ſentẽtia exequitur.

Similiter ad SECVNDVM reſpondeo, iudicem non mentiri, cùm ferenda ſententia pronunciat talem eſſe reum. Non enim pronũciat eſſe reum ſuo priuato iudicio, ſed communitatis: id quod eſt verum, & ſufficit vt illum condemnet.

Ad TERTIVM reſpondet hîc Caietanus, non id eſſe occidere innocẽtem *per ſe*, volendo ſcilicet illum occidere, ſed *per accidens*, quatenus iudex tantùm vult fungi ſuo officio, licèt inde ſequatur mors innocẽtis, quã ipſe nequaquã vult. Sicut etiã ſuprà Caiet. explicauit, occidentem ſuum inuaſorem non debere velle illum occidere q.64.a.7. Sed hoc non ſatis intelligitur. Quid enim eſt aliud in tali caſu, iudicem fungi officio ſuo, niſi exequendo iudicium communitatis velle illum hominem occidi? Certè nullum eſt inter hæc diſcrimen.

Reſpondeo ergo aliter ad id argumentum: Nempe in hoc caſu non occidi, niſi nocentem iudicio quodam cõmunitatis moraliter certo; quod facere non eſt malum, ſed debitum. Ex quo etiã patet quomodo accipienda ſit ſententia Exodi in confirmatione illius tertij argumẽti adducta. Intelligitur enim, quando ſententia plurium iure poteſt à iudice repelli per iuridicã exceptionem, vt poterat, v.g. à Pilato, quando clamante populo: *crucifige, crucifige eum*, ipſe dicebat: *Nullam inuenio in eo cauſſam.* Item quod illic dicitur: *Inſontem & iuſtum non occides*, intelligitur de iuſto & inſonte, non exiſtimato reo, iudicio humano certo communitatis.

Ad QVARTVM reſpondeo, *peti principium*, cùm aſſumitur, habere hîc locum talem epiceiam: Id nãq; negamus cùm dicimus eſſe contra ius naturæ, & contra officium iudicis liberare & abſoluere eum innocentem qui nocens eſſe probatur.

A Ad QVINTVM reſpondeo, minimè tunc eſſe negligendas probationes tales. Nam finis probationum non eſt qualiſcunque veritas, & reſpectu qualiſcunque iudicij; ſed veritas *publica*, reſpectu iudicij *communitatis*, quæ hîc etiam habet locum, & ad quã probationes iſtæ maximè conducunt: nam non obſtante iudicio priuato iudicis, manet adhuc verũ, iſtum eſſe reum iudicio certo morali communitatis.

Quod autem dictum eſt de iudice, ſuo modo intelligendum eſt etiam de aliis adminiſtris iuſtitiæ. Nam illi quoque ſunt executores ſciẽtiæ publicæ; quin imò etiã ij peculiariter excuſantur, quando alioqui iudex inìquè iudicat, niſi ſentẽtia contineat intolerabilem errorem, vt continebant ſententiæ, v.g. quibus Martyres cõdemnabantur. Ita docet D.Thom. ſuprà q.64.art.6.ad 3. Cæterùm quamuis ſententia ſit iniqua: ſi tamen non vſque
B adeò appareat iniuſtitia, excuſantur huiuſmodi miniſtri. Non enim ad ipſos pertinet diſcutere, ſed obedire, & præſumere ſententiam latam eſſe iuſtam.

Sed cùm oſtenderimus hactenus, quid iudex debeat facere, vt perſona *publica*: QVÆRITVR nunc circa poſteriorem concluſionem D. Thom. Vtrùm iudex in tali caſu, tanquã *priuata* perſona debeat aliquid facere, vt innocentem liberet? De hoc inter omnes Doctores conuenit, debere iudicem, vt priuatam perſonam (id eſt, illa ſcientia priuata inductum) facere quicquid licitè poteſt citra populi ſcandalum, vt ſententia contra illum innocentem non feratur. Et ratio huius debet eſſe. Nam tunc ille innocẽs eſt in extremam neceſſitatem deductus ab iniquis teſtibus, qui ſunt morales cauſſæ mortis ipſius.
C Itaque cùm iudex, ſi vllus alius in tali caſu poſſit innocenti ſubuenire, debet ex charitate, vt priuata perſona, quicquid poſſit facere illius defendendi cauſſa.

Sed difficultas eſt in aſſignandis mediis, quibus ad eũ finem vti poſſit & debeat iudex. Alij ita aſſignant. Illud generale, quod hic ponit D.Thom. potiſſimum videtur vt videlicet iudex propria ſcientia adiutus diligẽtiſſimè vtatur ſuo officio, percontando teſtes de loco, de tempore, &c. quòd ſi diligẽter fecerit, ferè reperiet inconſtantiam & varietatem mendacij, vt inuenit Daniel in cauſſa Suſannæ.

Quòd ſi nihil proficit, tunc ſi eſt iudex *ſupremus*, dare debet operam, vt populum & partem placet, quò diſpẽſare poſſit in aliqua lege, &c. ſuppetent autem ei multæ
D rationes id obtinendi, ob ipſius vel auctoritatem apud populum vel potentiam. Si autem eſt iudex *inferior*, D. Thom. ſuprà q.64.art.6.ad 3. & Caiet. hic, & alij ſentiũt, debere eum remittere cauſſam iudici ſuperiori, & addit Caiet. debere tunc populo iureiurando rectificari innocentiam hominis, & exponere fundamenta eius teſtimonij; eáque ratione innocenti apud ſuperiorem iudicem opitulari. Sotus verò lib.5. de Iuſt. q.4. art.2. non putat, iudicem debere id facere. Nihil enim eum apud ſuperiorem profuturum, ſed valituram potiùs plenam probationem, etſi alioqui falſam.

Sed tamen præſtat diſtinguere. Si enim aliqua affulget ſpes, fore vt *ſuperior* ea teſtificatione inferioris iudicis vehementiùs impellatur ad inquirendũ & ad *diſpen-*
E *ſandum*, &c. omninò eſt faciendum, quod D.Thomas & Caietanus iubẽt. Erit autem ea ſpes ferè ſemper. Si autem teſtificatio improborum vſque adeò inualuiſſet, vt meritò poſſit iudex inferior iudicare, ſeſe apud ſuperiorem repulſam eſſe paſſurũ, quòd magna ſit accuſatoris, vel potentia, vel auctoritas, &c. non debebit id fruſtrà tentare: neque in tali caſu loquuntur D.Thom. aut Caietanus.

Quod verò Syluester, V.Iudex 2.§ 5. dicit, Iudicem, ſi poteſt, debere tunc etiã ſuo officio renunciare: id neque verum eſt, neque (vt Syluester ipſe putare videtur) ſententiæ diui Thomæ conſentaneum. Nemo namque tenetur cum tanto detrimento rerum ſuarum abſtinere ab actu, quem licitè exercere poteſt, licèt non ſine

damno

Digitized by Google

damno proximi, vt Sotus & alij rectè notant.

Quòd ſi nullum omninò remedium tunc valet ad liberandum innocentem; ſententia eſt ferenda ſecundùm allegata & probata, vt anteà eſt definitum: id quod raro erit neceſſe, ſi prædicta media tententur. Si autem quæras, an poſſit tunc talis Iudex ſequi contrariam opinionem, (cùm ſequi opinionem probabilem ſit licitum) & ita ferre ſententiam in fauorem talis rei probati: Reſpondeo, ſi poteſt propriam opinionem deponere, & amplecti tunc alteram; poterit id facere. Sin minùs: non poterit: quia faciet contra id quod ſentit, & accipiet perſonam, vt patet ex dictis, quæſt. 7. p. 4. circa finem.

PVNCTVM TERTIVM.

An Iudex poſſit aliquem damnare, nemine accuſante.

D. Thom. art. 3.

SENTENTIA D. Thomæ eſt in *criminalibus* non poſſe aliquem ſine accuſatore condemnari. Probatur. Nã iudex iudicando conſtituit mediũ iuſtitię, id eſt, *iuſtũ*: Sed *mediũ* hoc iuſtitiæ nõ habet locũ, niſi vbi ſunt duo, inter quos conſtituatur: Ergo requiritur præter reum accuſator, vt ita poſſit inter vtrũq; *iuſtũ* conſtitui. Maior eſt Philoſophi 1. Ethic. c. 4. vbi ait, iudicẽ eſſe quandã *animatã* iuſtitiam.

Sed vt hęc D. Thom. doctrina, atque adeò res ipſa meliùs percipiatur, NOTANDVM eſt; ſi ſolùm ius naturæ ſpectemus, ad ſententiam ferendam ſolùm requiri *ſufficientem* aliquam teſtificationem *facti*, vt nimirũ cenſeri poſſit res toti communitati manifeſta, cuius vice & poteſtate iudex fungitur, vt dictũ eſt p. præced. Neque iure quidem *naturæ* requiri aliquem, qui accuſet, & ſuſcipiat, ſe factum probaturum, vt voluit D. Tho. conuincere illa ſua argumentatione. Nam quamuis nemo accuſaret Petrum, v. g. qui Ioannem mutilauit, tamen rectè intelligi poſſet, quomodo iudex conſtitueret iuſtitiæ *medium* & æqualitatem inter Petrum & Ioan. ſi iuberet ſententia publica Petrum etiam mutilari: vel propter bonum communitatis grauiùs in eum animaduerteret ex iuſtitia legali, vel ex iuſtitia vindicatiua.

Iure autem humano meritò conſtitui potuit, vt in forma iudicij *accuſator* interueniret, qui ſuſciperet ſe rem probaturum contra reum per idoneos teſtes: Et hoc eſt, quod voluit hic D. Tho. Fuit enim hoc expediens, vt hac rationẽ clariùs conſtaret ſtabiliri à iudice æqualitatem iuſtitię inter duos (accuſatore agente cauſſam læſi) iuxta rationẽ D. Thomæ, atque etiam vt res perfectiùs tranſigeretur, & eſſet aliquo modo certior ſcientia publica, fidem etiam modo faciente accuſatore præter teſtes. Et ita eſt conſtitutum 2. q. 1. Can. Nihil. & ſæpè aliàs in vtroque Iure. Reſpondit autem D. Thomas, accuſatorem requiri determinatè *in criminalibus*, credo quia *in ciuilibus* non dicitur accuſator, ſed *actor*. Accuſatio enim ad crimen refertur.

Aduertendum eſt autem, non *ſemper* ius accuſatorem requirere, vt iudex procedat contra aliquem. Eccipiũtur enim aliqui caſus, quibus aliqua, quæ D. Thom. hic in ſolutione ſecundi commemorat, ſupplẽt vicem accuſatoris, vt *publica* infamia, *euidentia* facti (præſertim cùm iudex videt cum aliis multis) *manifeſta* contumacia, ſeu rebellio poſt denũciationem fraternam factam ſuperiori, emendandi fratris cauſſa. Itẽ denunciatio *iuridica*, quę ordinatur ad vindictam pro bono publico, &c. quæ omnia patebunt ex duabus quæſtionibus ſequentibus.

PVNCTVM QVARTVM.

An poſſit Iudex decretam pœnam relaxare.

D. Thomas artic. 4.

CERTVM eſt PRIMO, contra *vtilitatem* publicam *nullum* iudicẽ poſſe licitè pœnam iuſtam relaxare, vt rectè docet D. Tho. hic: Item neque *ordinariè* quidem, contra voluntatem *accuſatoris*, vel eius qui eſt iniuriam paſſus. Nam fieret ei denuò iniuria. SECVNDO certum eſt, iudicem *inferiorem* etiam volente accuſatore non poſſe pœnam relaxare. Nam ad eum tantùm pertinet exequi leges Superiorum, non autem in illis diſpenſare. TERTIO certum eſt, iudicem *ſuperiorem*, remittente accuſatore, poſſe relaxare: ſine detrimento tamen boni communis. Hoc etiam docet ſanctus Thomas hîc art. 3.

Circa quod Sylueſt. V. Iudex. 1. §. 11. & Caiet. V. Iudicum peccata, rectè notant, non debere etiam iudicem ſupremum facilè relaxare pœnam Reo, quamuis ignoſcat accuſator. Impediri enim ſic bonum cõmune, quod ſequitur, cùm formidine pœnæ homines à peccando retardantur: hoc autem communiter & maximè eſt cauendum, cùm interueniunt munera, &c. Quòd ſi ex relaxatione pœnarum ſequatur malum quoupiam in Repub. pertinens ad iniuſtitiam, non ſolùm peccaret Iudex, ſed etiam deberet id damnum reſarcire, vt diſputauimus q. 6. de reſtitut. p. 3. circa verbum, *Non obſtans*.

QVÆRET autẽ aliquis, an ſupremus iudex poſſit relaxare pœnam aliquando etiam *contra* volũtatem accuſatoris. RESPONDEO breuiter poſſe aliquando. Vnde prædicta doctrina D. Thomę non niſi regulariter eſt intelligẽda. Si enim reus eſſet admodum neceſſarius Reipublicæ, poſſet tunc Princeps eum non dãnare; aut non admittendo accuſationem, aut alio quouis modo: quanquam hoc quidem rariſſimè faciendum eſt. Ita Caiet. infrà quæſt. ſeq. art. 3. ad 3. ex mente D. Thom. ibidem; & Sotus lib. 5. q. 4. art. 4. Et fundamentum huius eſt. Nam accuſatio, condemnatio, & huiuſmodi non niſi in bonũ commune referri debent. Itaque cùm hæc illi obſtiterint, iure & meritò ſunt poſtponenda, neque poterit tunc actor cenſeri rationabiliter inuictus, magis quàm qui inuitus priuatur rectè à Principe bonis ſuis propter bonum commune in aliquo caſu.

Ex dictis apparet, periculoſum quandoque eſſe apud Iudices pro reis intercedere. Fiet enim nonnunquam vt illicita pœnæ relaxatio petatur. Securius erit, vt plurimùm cum parte agere, vt remittat iniuriam. Non enim accidit tam frequenter, vt ratio boni communis ſola, remittente parte, obliget iudicem ad puniendum, & idcircò ſi pars remittat, tutiùs poterit quis intercedere.

QVÆSTIO DVODECIMA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Accuſatoris.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 48.

EXPLICANDA ſunt duo. PRIMO: *An teneatur quis alterum accuſare aliquando.* SECVNDO: *Quonam modo ſit inſtituenda accuſatio: vbi ſimul dicemus de pœnis, quæ malè accuſantibus decretæ ſunt. Sunt autem de hac materia videndi Doctores in vtroque Iure, Titulo de Accuſationibus, Summiſtæ, V. Accuſator, Sotus, Relect. de Sigillo, membr. 2. q. 5. de Iuſtitia, q. 5.*

PVNCTVM PRIMVM.

An quis teneatur alterum aliquando accuſare.

D. Thom. art. 1.

NECESSE eſt hoc loco imprimis declarare quidnam propriè intelligamus nomine *Accuſationis*, de qua hæc quæſtio procedit. Sciẽdum eſt igitur, *triplicem* eſſe viam in iure expreſſam (maximè Extra de Accuſationibus) deferendi crimen aliquod ad publicam poteſtatem, id eſt, ad Iudicem vel Superiorẽ. VNA eſt, denunciationis *fraternæ*, videlicet cùm quis poſtquam priuata admonitione nihil proficit ad proximi emendationem, defert rem ad Superiorem; iuxta illud verbum Domini: *Si te non audierit, dic Eccleſiæ, &c.* Matth. 18. ALTERA eſt denunciationis cuiuſdam, quæ vocatur ſpecialiter *iuridica*; cuius ſcopus eſt, vt Superior teſtimonio vnius inductus, interroget Reum de crimine, vt per ſufficientem probationem ex teſtimonio denunciantis; & ex confeſſione propria Rei poſſit eum ſcientia & auctoritate publica condemnare. Meritò enim iam cenſebitur ſcientia criminis publica, ſi ipſemet Reus proprium crimen fatetur, ſiquidem talis confeſſio magno eſt argumento, rem ita eſſe. TERTIA via eſt *accuſationis*, cùm videlicet quis ſuſcipit ſe probaturum ſufficienter crimen, cuius viæ idem etiam ſcopus eſt, videlicet Rei punitio.

Et quidem has duas vltimas vias à *prima* (ſcilicet denuntiationis fraternæ) differre, ſatis apparet. Nam ſcopus fraternæ denunciationis non eſt punitio, ſed *emendatio* proximi, intercedente paterna admonitione Superioris, ex qua propter ipſius auctoritatem certiùs ſperatur emendatio, vt docuimus diſp. 3. in q. de Correctione fraterna. Denunciationis verò *iuridicæ* & *accuſationis* ſcopus ille idem eſt, qui eſt Iudicis in puniendo; videlicet bonum commune, quod ex improborum ſuppliciis redundat. Quocirca *accuſatio* & denũciatio *iuridica* ad eandẽ virtutem mihi videntur pertinere, ad quã pertinet vindicatio iudicis, videlicet ad iuſtitiam legalem vel commutatiuam, vel ſpecialem virtutem *vindicationis*, de qua agit D. Thom. infra q. 108. ſi tamen ponenda eſt diſtincta à virtutibus prædictis.

Porrò diſcrimen inter denunciationem *iuridicam* & *accuſationem*, tantùm eſt in *modo* poſitũ. Nam *accuſatio* fit in ſcriptis, vt docet D. Thom. artic. ſeq. *denunciatio* non item. Præterea denuncians non ſuſcipit ſe rem probaturum, ſicut accuſator. Iam verò in hac quæſtione nõ agimus, neque agit D. Thom. de *prima* via, nempe quæ ad *miſericordiam & charitatem* pertinet, & idcircò explicata eſt ſuprà in quæſt. de Correctione fraterna: ſed de *tertia* præcipuè, & aliquo modo etiam de *ſecunda*, quippe cuius idem eſt ſcopus.

Hoc poſito, duas ſtatuimus de re propoſita concluſiones, ex ſententia D. Thom. communiter recepta. PRIMA concluſio: Omninò tenetur quis accuſare alterum, ſi & crimen fuerit tale, vt cedat in detrimentum Reipublicæ ſpirituale vel corporale: & poteſt quis illud ſufficienti teſtimonio probare. Id patet Leuitici 5. vbi planè videtur præceptum de hoc naturale indicari illis verbis: *Si peccauerit anima, & audiuerit vocem iurantis, teſtiſq; fuerit, quòd aut ipſe vidit, aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam.*

Item probatur ratione. Nã vnuſquiſque debet auertere malum ſpirituale, vel temporale à communitate, modo quo poteſt. Vnde grauiter errauit LACTANTIVS lib. 6. diuinarũ inſtitutionum c. 20. exiſtimans, nũquam licere *accuſare aliquem de crimine capitali*. Quod paradoxon nullo ab eo probatur fundamento firmo, & planè repugnat perpetuæ fidelium praxi, iam inde ab Apoſtolorum temporibus, vt poteſt intelligi ex illis Apoſtoli

A verbis 1. ad Tim. 5. *Aduerſus presbyterum accuſationem noli recipere, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.* Vbi non reiicit inſtitutũ accuſãdi de vllo crimine, ſed modũ præſcribit.

SECVNDA Concluſio. Si peccatum non ſit in detrimentum boni communis, aut quis illud probare nõ poteſt ſufficienter non debet de eo alterum accuſare. Secundam partem huius concluſionis probat D. Thomas: quia nemo tenetur facere, quod debito modo perficere non poſſit. Primã relinquere videtur vt clarã, quia finis accuſationis ſicut & pœnæ debet eſſe bonum cõmune.

Sed illuſtrabitur magis hæc tota doctrina, ſi explicauerimus circa eam breuiter quatuor quæſtiones. Itaque PRIMO quæritur, *Vtrùm aliquando teneatur quis accuſare etiam ſub mortali.* Summa Angelica, verbo Accuſator, negat. Ratio eius eſt: nam ſatis poterit quis prouidere B bono publico *denunciando iuridicè*. Ac citat pro ſe Bartolum ſuper legem. In eum ff. de Accuſationibus. Et poteſt quis hanc ſententiam inde confirmare, quòd accuſator ſubit multa & grauiſſima onera: Ergo non tenetur accuſare ſub mortali. Si enim non probat ſufficiẽter, plectitur pœna *talionis*, vel certè aliqua graui: item periculo ſe exponit non recuperandi, quod in probatione expendit, vt ferè fit: Item incurrit odium multorum & inimicitias, &c. Durum autem eſt, tanta cum difficultate quenquam obligari ſub mortali, vt ea via ſuccurrat bono communi, ſi præſertim alia poſſit.

Nihilominus VERA eſt & communi contraria ſententia S. Thomæ hic art. 1. quam ſequitur Caietanus hic & Sotus lib. 5. de Iuſtit. q. 5. ar. 1. & Nauarrus in Manuali, cap. 25. num. 32. & alij paſſim. Probatur. Nam poteſt C caſus contingere, vt pro bono communi debeat quis etiam propriam exponere manifeſto periculo: Ergo etiam vt debeat accuſare in caſu ſimilis neceſſitatis, cùm id ſit facilius. Caſus autem eſſet, ſi via denunciationis non cenſeretur habitura bonum exitum, vel abſolutè, vel propter aſtum & potentiam rei, &c. ac res eſſet grauiſſima, & tales negocij circumſtantiæ, vt ſi per viam denunciationis cauſſa deferretur, maxima prætermitteretur occaſio ſuccurrendi bono communi, & impediendi magna mala, &c.

Fatentur autem omnes, rarò eiuſmodi caſum incidere, vt quis accuſare teneatur. Atque hoc ſolùm probat argumentum, factum in fauorem Summæ Angelicæ. Bartolus verò videtur loqui in caſu, quo crimen eſt cõmiſſum contra propriam perſonam, & non maximè ce- D dit in detrimentum communitatis. Tunc enim poteſt quis cedere iuri ſuo, iuxta perfectionem Euangelicam, nec tenebitur accuſare. Vel loquitur ſecundùm ius poſitiuum & leges humanas, per quas quidem non cogitur quis accuſare.

SECVNDO quæritur, *An verum ſit quod hic a. 1. D. Thomas docet, tantùm teneri hominem, accuſare crimina quæ cedunt in detrimentum communitatis, vt hæreſes, latrocinia, proditiones.* Videntur enim alia etiam crimina, quæ non ita directè nocent communitati, eſſe deferenda: vt occultũ homicidium, aut iniuria, &c. Nam in huiuſmodi etiam animaduertere, eſt è re boni communis: Ergo ſimiliter debebit quis in aliquo caſu de eis accuſare. Probatur conſequentia: nam proptereà grauiora crimina ſunt de- E ferẽda, quia eorum punitio eſt è bono communi, vt homines à peccatis deterreantur; cùm ergo hîc ſit eadem ratio, ſequitur idem. Antecedens verò probatur. Nam ſi eiuſmodi etiam criminum punitio, non eſſet è re boni communis, conſequẽs eſſet, vt neque liceret Iudici vnquam ea punire; quod conſtat eſſe falſum. Confirmatur. Nam accuſatio huiuſmodi criminum pertinet ad iuſtitiam legalem vel commutatiuam vel vindicatiuam. Ergo aliquando præcipitur.

Nihilominus ſententia D. Thomæ vera eſt & cõmunis. Et fundamentum eius debet eſſe, quòd non tenetur quis ſuccurrere bono communi circa rem non vſque adeò magni momenti, cum tanto detrimento proximi.

quam

Digitized by Google

quantum Reus accuſatus incurrit ex accuſatione, & etiam cum tanto detrimento proprio, quantum anteà explicauimus incurrere accuſatorem. Præcepta enim DEI (vt ait S. Ioannes) *grauia non ſunt*, præſertim affirmatiua. Secùs, cùm talis accuſatio maximè intereſt boni communis. Vt cùm crimina ſunt talia, quæ remoueri à communitate permagni referat.

Ad argumentum verò *contrarium* reſpondeo, ſolùm probare, id eſſe *licitum*, quod omninò puto eſſe concedendum propter illud argumentum: Non tamen quòd id etiam ſit *præceptum*. Ad *Confirmationem* negatur conſequentia. Nam etiam actus ſpectantes ad *perfectionem*, pertinent ad virtutes, neque tamen ideò ſunt in præcepto. Obligat quidem quæuis virtus aliquando ad aliquem actum, ſed non ad quemuis.

Ex his intelligitur quid reſpondendum ſit ad aliam quandam QVÆSTIONEM, quam hic quidam mouent, Vtrùm ſcilicet poſſit cõtingere, vt quis *licitè poſſit* accuſare aliquem, neque tamē ad id *teneatur*. Omnino poteſt non ſolùm in peccatis modò dictis, ſed etiam aliquando in peccatis directè contra bonum commune: Si nimirū eis ſufficienter occurri poſſit per hoc ſolùm quòd *Iuridicè denuncientur*, neque propterea, quod non etiam *accuſentur*, videatur iminere aliquod incommodum bono publico, & in aliis caſibus arbitrio boni viri.

TERTIO principaliter quæri hîc ſolet, Vtrùm ſemper is qui alterum *poteſt* aut *debet* accuſare, *teneatur ante accuſationem præmittere monitionem fraternā ex charitate*. Et dicuntur hîc multa à quibuſdam minùs diſtinctè. Breuiter dico PRIMO, ſi ſolùm naturam actus *accuſationis* attendamus, nunquam ea requirit vt eam præcedat admonitio ſecreta. Hoc eſt expreſsè ad mentem D. Thomæ in 4. d. 19. q. 2. art. 3. q. 3. ad 4. & quodlib. 1. art. 16. & quodlib. 11. art. 13. & hîc etiam, vbi agens de obligatione accuſandi, nequaquam meminit ſecretę admonitionis. Denique à nullo hoc negari poteſt, qui rem bene aduertat.

Ratio eſt. Nam admonitio illa fraterna tota refertur ad bonum proprium fratris peccato obſtricti, vt ſuprà diſp. 3. in q. de Correctione fraterna, diſputauimus: At *accuſatio* non propriè habet eum ſcopum, ſed refertur propriè ad bonum communitatis, vt per vnius pœnam alij arceantur à peccatis: Ergo ex vi quidē accuſationis non debet ea admonitio præmitti. Confirmatur: nam aliquando accuſatur & punitur is qui iam eſt emendatus, vel de quo nulla eſt ſpes, quòd velit emendari, quem proinde ſuperuacaneū eſſet admonere: Nō igitur per ſe loquendo, prę requirit Accuſatio talem admonitionem.

Dico SECVNDO: Nec ſemper nec nunquā qui alterū accuſare poteſt, vel debet, tenetur eum priùs admonere, ſed aliquando tenebitur, aliquando nō, pro ratione concurrentiū circumſtantiarum. Hoc pronunciatum manifeſtè ſequitur ex præcedēti. Nam cùm ea admonitio per accidens omninò ſe habeat ad accuſationē, ſicut abſolutè poteſt contingere vt quis pro ratione circumſtantiarū teneatur vel nō teneatur admonere eum qui non accuſatur, ita etiam vt teneatur vel non teneatur admonere eum qui accuſatur. Itaque faciendum id erit quando concurrent circumſtantiæ eæ, quibus concurrentibus obligat præceptum Correctionis fraternæ (vt ſi ſpes ſit pœnitentiæ, &c.) non erit autem neceſſe id facere, ſi aliqua ex eiuſmodi circumſtantiis deſit, iuxta dicta ſuprà in quæſt. de Corrept. fraterna. Neque dubito, quin ſit hoc ad mentem diui Thomæ, locis citatis.

Quocirca non placent Durandus in 4. diſt. 19. q. 4. & Syluester, verbo, Accuſatio. §. 5. & Adrianus in 4. in materia de reſtitutione, aſſerentes *ſemper* præmittendā eſſe priuatā admonitionem, etiam cùm crimen poteſt ſufficiēter probari & accuſari. Hoc vniuerſaliter intellectū non eſt verum, vt patet ex allata ratione. Similiter non placet Caietanus ſuprà q. 33. art. 7. dicēs, ſi quis *debeat* accuſare, nō teneri quidem prius ſecretò admonere, ſi autē quis *poſſit, ſed non debeat* accuſare, ſemper debere præmittere admonitionē. Vtrumque vniuerſaliter dictum eſt falſum. Nam vt diximus, neque ſemper cùm quis poteſt alterum accuſare, occurrent circumſtātiæ obligantes ad admonitionem: & aliquando etiam cùm quis accuſare debet, poterūt occurrere. Itaq; tūc homo duplici præcepto tenebitur: Vno, *iuſtitiæ*, procurādi per *accuſationē* bonum cōmune: altero, *miſericordiæ*, procurandi præterea per *Correptionem* bonum proprium ſpirituale rei.

Dico TERTIO, ſi quando contigerit vt quis eumquem accuſare poteſt vel debet, *debeat etiam fraternè admonere* aut *ſuo arbitratu* admoneat, & frater emendetur, ſiue ſtatim poſt primam admonitionem, ſiue poſt totum proceſſum correctionis fraternæ, non idcirco quòd emēdetur, tenetur quis prętermittere publicam accuſationē: ſed poteſt non obſtante emēdatione alterius illū licitè accuſare. Hoc etiā eſt ad mentē D. Thomæ contra doctores prædictos, & etiā cōtra Sotum lib. 5. q. 5. art. 1.

Et probatur ſatis manifeſta ratione. Nam poſtquam quis via fraternæ correctionis conſecutus eſt, quod voluit videlicet *proprium bonum* fratris, & etiam conſequēter bonum aliorum, ſi peccatum erat in communitatis perniciem (vt ſi hæreſis diſſeminabatur, &c.) adhuc poteſt ſibi proponere ſcopum *iuſtitiæ punitiuæ*, id eſt, *bonum commune* conſiſtens in eo, vt alij ab huiuſmodi peccatis formidine pœnæ abſterreantur: Sed hoc bonum licet præponere famæ alterius, & etiam vitæ, quamuis ſit emendatus: Ergo poterit quis nihilominus via accuſationis id bonum intendere, atque adeò procedere ad accuſandum. Maior & Minor ſunt manifeſtæ. Nam alioqui neque ipſe Iudex poſtquam quis eſt emēdatus, poſſet vlterius bonum commune ſibi proponere in illo puniendo, quod conſtat eſſe falſum. Conſequentia etiā eſt clara. Nam illud idem, quod Iudex ſua auctoritate *iudicando* ſibi poteſt proponere, poteſt quis licitè intendere *accuſando*.

Ex quo apparet infirmum eſſe argumentum Soti & aliorum quo moti ſunt ad hoc negandū: quia videlicet cùm ſufficienter prouidetur bono communi via fraternæ correctionis, ibi ſit ſiſtendum; neque proximi quamlibet ſcelerati fama negligenda. Non eſt hoc firmum. Nam vt iam oſtendimus, nunquam ita poteſt per viam correctionis fraternæ bono communi prouideri, quin vlterius reſtet aliud bonum commune procurandum, quod licitè quis per viam accuſationis, poſſit prętendere & anteponere famæ alterius: ſiquidem alius eſt ſcopus accuſationis, & alius correctionis fraternæ.

Neque obſtat, quod dicitur à D. Thoma hîc, accuſationem in hac vita eſſe *medicinalem*. Non enim propterea ſolùm medicinalem vocat, quia per eam intendatur bonum proximi, quod redundat aliàs ex fraterna correctione, ſed etiam quia intēditur per accuſationem illud bonum proximorum, quod redundat ex publica ſceleratorum punitione.

Neque etiam, ſi licet ſemper cùm crimen probari poteſt, accuſare, timenda eſt confuſio in Republica ex frequentibus accuſationibus orta, vt quidam obiiciunt. Nam vt anteà inſinuauimus, onera quę accuſator ſuſcipit, ea ſunt, & ita communiter homines retardant ab accuſando, vt potiùs timendum ſit, ne tunc quidem quempiam accuſaturum eſſe, cùm debeat: præterquam quòd crimina ea, de quibus ſumi ſolet publicum ſupplicium, & accuſari poſſunt, ferè ſunt ſolùm illa quæ cum iuſtitia pugnant.

Etſi autem, vt dictū eſt, correctio fraterna adhibita, etiam cùm fuerit efficax, non impediat quominus quis poſſit accuſare: poſſet tamē aliquid aliud accidere quod obſtaret accuſationi. Vt ſi vir grauiſſimus, Exēpli cauſſa, deliquiſſet, ex cuius infamia plus ſcandali & mali timeretur meritò, quàm boni ſequeretur, ſi timore pœnæ alij à peccando reuocarentur. Itaque tunc non liceret accuſationem inſtituere.

Quòd ſi in hoc duntaxat & ſimilibus caſibus prædi-

Digitized by Google

A cti Doctores loquuntur, quando negant procedendum eſſe ad accuſationem eius qui fraterna admonitione emendatur, rectè quidem ſentiunt: Veruntamen cauſſa cur non liceat tunc accuſare, (per ſe loquendo) non eſt, quia iam ille eſt emẽdatus, vt videntur iidem Doctores exiſtimare, ſed quia aliũde accuſatio non expedit, neque expediret, quamuis Reus neque admonitus eſſet, neque emendatus. Poſſunt autem frequenter eiuſmodi caſus incidere, quibus accuſatio non expediat.

QVARTO quæritur, Vtrum *omnes* obligentur præcepto accuſandi aliquãdo, vel ſint aliqui exceptio. Ratio dubitandi eſt. Nam ex vna parte videntur omnes obligari. Apparet enim ex dictis, eſſe præceptũ naturale ea via ſuccurrendi bono communi, ac proinde ad omnes pertinebit. Ex alia verò parte *Iure* multi repelluntur, ne accuſent. Nam 2.q.7. excipiũtur infames, & excommunicati: B & ſubditi etiam prohibentur accuſare ſuos Prælatos, & filij parentes. Item 23.q.8.Cap. His à quibus prohibentur Clerici accuſare Laicos: & Cap. Nullus. Et cap. Laico, 2.q.7. ſimiliter prohibẽtur Laici accuſare Clericos. Item ff. de accuſationibus, l. Qui accuſaret, multi alij prohibentur ratione ætatis vel ſexus, &c. Videntur igitur huiuſmodi homines non teneri vnquam accuſare, alioqui ius poſitiuum ſtatueret contra obligationem naturalem.

Reſpondetur ab omnibus, huiuſmodi perſonas excuſari ab eo præcepto, cùm iure prohibentur. Itaque idem ius declarat, tales non obligari iure naturali, propter conditiones eiuſmodi perſonarum. Nam quòd tales id munus obeant, obſtat aliunde magis bono communi; Atque ex hoc patet reſponſio ad rationem dubitandi. C

Dicit tamen Caietanus hîc, & Sotus lib.5.q.5.art.1. debere hos ſaltem *denunciare iuridicè*, quamuis non poſſint accuſare. Item dicit D. Thomas hic ad 2. Minores perſonas, vt ſubditos, &c. tãtùm prohiberi iure poſitiuo accuſare *ex odio & contemptu* ſuos maiores: Charitate autem & bono zelo ad id mouente concedit D. Thomas tales poſſe accuſare. Quod idem probat Sotus, neq; ego audeo improbare: quamquam videtur in iure abſolutè id prohiberi *omninò*, propter alias rationes boni cõmunis, quæ poſtulant, vt ne ex charitate quidem minores accuſent. Nam ne *ex odio* accuſent, lege naturali alioqui prohibentur. Niſi dicatur, quod ad hoc quidem attinet, ius poſitiuum nihil noui præcipere, ſed idem quod ius naturale.

Dicunt prætereà omnes non prohiberi Clericos *denunciare iuridicè* D etiam in cauſſa ſanguinis, ſi tamen proteſtentur, ſe non intendere mortem alterius, ſed vel bonum cõmune, vel ſatisfactionem aliquam circa res proprias, &c. Vnde tunc non incurrũt irregularitatem. Sed *obijcis*: quamuis id proteſtẽtur, nihilominus ſunt cauſſæ morales tunc mortis: Ergo non illis licet. *Reſpondeo*, per eam quidem viam, videlicet *denunciationis*, non eis prohiberi iure poſitiuo, ne ſint cauſſæ morales mortis aut ſanguinis: dummodò proteſtentur expreſsè, ſe id nõ facere ex odio, aut præcipuè intendendo ſanguinem: Id quod proteſtari publicè peculiariter decet Clericos. Atque hoc ita eſſe intelligendum, non obſcurè colligitur ex Cap. Prælatis. de homicidio in 6. vbi etiam videtur fieri facultas Clericis, deferendi crimina ad Iudicem E quacunque via, etiam per accuſationem, ad propulſandam quidem & vindicandam *propriam* ſuam iniuriam, ipſis illatam. Id, quod concedit Sylueſter, verbo, Accuſatio. §.4.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quomodo ſit inſtituenda Accuſatio.

D.Thomas artic. 2.3.4.

PRIMO aſſerimus cum D.Thoma art.2. & aliis communiter, Accuſationem *in ſcriptis* debere fieri, maioris certitudinis cauſſa. Id quod eſt conſtitutum Iure Canonico 2.q.8.Cap. Accuſatorem, & Cap. Quiſquis, & cap. Crimen. Atque etiam iure Ciuili. ff. de Accuſationibus. l. Si cui. Quanquam in rebus leuibus & clariſſimis id non ſit neceſſarium, vt patet l. Leuia. ff. eodem titulo. Iubetur præterea Accuſator iudicio intereſſe, Cap. per ſcripta 2.quæſt.8.

SECVNDO aſſerimus, accuſationem omni ex parte debere *eſſe iuſtam*. Erit autem talis ea accuſatio, quæ vacabit *calumnia, præuaricatione, & tergiuerſatione*. Nam vt docet D.Thomas art.3. & alij communiter, per hęc tria, & per quoduis illorum, redditur accuſatio iniqua. Nimirum vel per *calumniam*, quando quis de falſo crimine accuſatur: vel per *præuaricationem*, quando accuſator iniquè conueniat cum reo, & in proceſſu cauſſæ faueat illi, vel diſſimulando, vel excuſando, &c. Et denique per *tergiuerſationem*, quando cùm deberet pergere in accuſatione, obligante eum ratione boni communis, vel ſaltem præcepto Iudicis, ex officio in cauſſa procedentis, ab ea omnino deſiſtit. Tunc enim facit iniuriam bono communi. Habetur hæc doctrina 2. quæſt. 3. Capit. Si quem pœnituerit. & ff. ad Sen. Conſ. Turpilianum l. Accuſatorum, ex quo id deſumpſit Ius Canonicum ferè iiſdem verbis.

Eſt autem circa hoc NOTANDVM, quòd vt conſtat ex doctrina D.Thomæ art. 3. in ſolutionibus argumentorum, non ſemper eſt iniquum deſiſtere ab accuſatione. Nam ſi quis inculpabiliter deceptus, inſtituit accuſationem, & poſteà reperit, alterum eſſe innocentem, licitè ceſſabit, & abſolutus à Iudice, vt habetur locis citatis. Item *Iudex* poterit abolere accuſationem, quãdo obſtiterit bono communi, concedente *parte*, vel ita exigente ratione boni communis.

Et quidem cõcedente *parte*, etiam ſi ſit *inferior* Iudex, poterit reiicere accuſationẽ ex officio. Nam is quoque habet curam boni communis, & ideò poterit eius intuitu, cõcedente parte, reiicere accuſationem: Parte verò *non concedente*, aliquando etiam *Inferior* ex epieicea id poterit, vt dicit hîc Caietanus: *Superior* autem etiam ex officio, cùm habeat is vniuerſaliùs curam boni communis: quod proinde poterit per eam viam procurare etiam *non* concedente parte, vt diximus q. præced. p.4.

Prætereà poteſt quis vt plurimùm, quando in cauſſa propria accuſauit, deſiſtere ab accuſatione, parcendo Reo. Hoc autem intelligitur, niſi circumſtantiæ ſint tales, vt propter bonum commune debeat quis pergere in accuſatione in cauſſa propria, vt ſi Reus eſſet homo admodum facinoroſus. Tunc enim neque Iudex, neque accuſator deſiſtere poſſunt à cauſſa.

TERTIO, aſſerimus ex doctrina diui Thomæ art.4. & communi, accuſatorem, qui iniquè accuſans (vel ex defectu probationum, vel quia obiicit falſum crimen) in probatione deficit, iure quidem pœna Talionis plecti, hoc eſt, tali pœna affici, qualem ipſe intendebat alteri, quantum in ſe erat. Patet 2.q.3.Cap. Calumniatori, Qui non probauerit, et l. Mulier, & l. Quæſitum. ff. ad Sen. Conſ. Turpil.

Veruntamen pœna hæc Talionis, vt admodum ſeuera, deſuetudine in pleriſque locis ferè eſt abrogata, vt notat Sotus lib.5. de Iuſtitia, q.5.art.4. Et ideo tales plectuntur vt plurimùm pœna mitiori: Niſi fortè *reipſa quoque* fuerit plexus is qui eſt accuſatus iniquè: præſertim in cauſſa capitis. Erat autem hæc pœna in vſu, tempore etiam legis veteris, vt patet Exod.21. & Deuter.19.

QVÆSTIO

Digitized by Google

QVÆSTIO DECIMATERTIA.

De Juſtitia & Iniuſtitia Rei accuſati.

D. Thomas 2.2.quæſt.69.

Q*VATVOR ſunt explicanda.* PRIMO; *An reus poßit ſine peccato Mortali celare veritatem, ob quam condẽnabitur.* SECVNDO; *An poßit quoque eludere Iudicis interrogationem, dicendo quippiam, per quod Iudex decipiatur, putans illum eſſe innocentem.* TERTIO; *An poßit quoque à ſententia iam lata, vel antequam feratur, appellare ad* Iudicem *alium.* QVARTO, *An poßit quoque per vim ſe defendere, ne ſententia lata mandetur executioni.*

PVNCTVM PRIMVM.

An reus poßit ſine peccato Mortali celare veritatem, ob quam condemnabitur.

D.Thomas art.1.

INTER omnes hic conuenit de duabus his cõncluſionibus, quas ponit etiam art.1. D.Thom. PRIMA Concluſio: Reus accuſatus debet veritatem exponere, quam ab eo ſecũdùm *formam iuris* exigit Iudex, alioqui mortaliter peccabit, ſi vel mendaciter negauerit, vel callidè ſubticuerit. Probatur. PRIMO. Nã crimen tunc abſcondere eſſet contra Dei gloriã, iuxta illud Ioſue 7. *Fili mi da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abſcondas.* Quò & illud pertinet Eccleſ.4. *Pro anima tua* (vt ſcilicet vites peccatũ mortale) *ne confundaris dicere verũ.* Et illud S. GREGORII lib.22. Moral.cap.13. circa illud Iob 31. *Si abſcõdi quaſi homo peccatũ meum, &c. Vſitatũ,* inquit, *humani generis vitiũ eſt, & labendo peccatum committere, & commiſſum negando abſcondere, & conuictum defendendo multiplicare.* SECVNDO, probatur ratione. Nam illud eſt peccatum mortale, quod eſt contra debitum Iuſtitiæ: Sed contra debitum Iuſtitiæ eſt vt aliquis non obediat ſuo Superiori (atque adeò Iudici) in his ad quæ prælatio ipſius ſe extendit: Ergo peccatum Mortale eſt Iudici interroganti *iuridicè* non exponere veritatem.

SECVNDA Cõcluſio: Si Iudex aliquid exquirat, quod non poteſt ſecundùm *Iuris ordinem*, nõ tenetur ei Reus accuſatus reſpõdere, ſed poterit vel per appellationem, vel aliter licitè ſubterfugere, (iuxta ea quę tradem9 p. ſeq.) mendacium tamen dicere non poteſt. Patet hæc Concluſio à contraria ratione. Nam ceſſat tũc debitum Iuſtitiæ erga Superiorem. Vnde tunc habet locũ, quod ait S. CHRYSOSTOMVS homil.31. in Epiſtolam ad Hebræos; *Non tibi dico, vt prodas inpublicũ, neque apud alium accuſes, &c.*

Porrò quandònam Iudex interrogat *iuridicè*, videbimus p.ſeq. Nunc duo ſunt hic annotanda. PRIMO notãdum dupliciter intelligi poſſe id quod in probatione primę Concluſionis ſuppoſuimus cum D.Thoma, ſcilicet pertinere *ad debitum iuſtitiæ*, vt Reus exponat Iudici veritatem. VNO modo, vt pertineat ad *iuſtitiam debitam* Superiori. Et hoc modo non eſt id propriè debitum iuſtitiæ, ſed *obedientiæ*, quæ impropriè dici poteſt quædam iuſtitia, quatenus eſt *ad alterum.* ALTERO modo, vt pertineat ad iuſtitiam debitã *parti læſæ* ſiue accuſatori, quã iuſtitiam violat quoque Reus iniquè celãdo veritatem. Nam hoc ipſo eſt cauſa moralis, quantum eſt in ſe, vt parti læſæ via iuridica nõ ſatisfiat. Et ſic eſt *propriè* illud debitum *iuſtitiæ.* Nam etſi Reus ex iuſtitia non debeat cooperari ad ſui punitionem, vt parti ſatisfaciat (nemo namque tenetur in ſeſe animaduertere) tamẽ ex præcepto negatiuo eiuſdẽ iuſtitiæ debet nõ impedire illicitè Iudicem, quo minùs parti læſæ iuridicè ſatisfaciat. Atque erit maioris momenti illa probatio primæ aſſertionis, ſi etiam iſto ſecũdo modo id intelligatur. Et id conuenit huic tractatui, in quo de peccatis contra *iuſtitiam commutatiuam* agitur.

A SECVNDO notandũ, *mendacium* Rei accuſati, quãdo is *debet* reſpondere, licèt ſit quidem peccatum mortale ex genere, tamen poſſe eſſe ex paruitate materiæ tãtùm veniale: etiam ea parte, qua eſt *contra iuſtitiam*, quo pacto hic loquimur, eſſet tamẽ grauius, quàm ſi diceretur extra iudicium. Et ratio huius eſt: quia in quauis virtute eſt aliqua latitudo, qua aliquid vel ſtrictiùs vel minus ſtrictè præcipitur in illa virtute, quàm aliud. Quarę in materia cuiuſcunque virtutis accidere poteſt nõ modò *grauis*, ſed etiam *leuis* & venialis præuaricatio præcepti: ac proinde etiam in materia iuſtitiæ vel iudicij, & in materia religionis, &c. Itaque opinio Caietani hic dicentis, omne mendacium *in Iudicij foro* (ſiue conſciẽtiæ, ſiue exteriori) eſſe mortale, meritò exploditur hic à Soto lib.5.q.6.art.1.& ab aliis communiter.

B Sed ARGVMENTATVR Caietanus. Nam mendaciũ quoduis periurio confirmatum, ideo eſt mortale, quia ponit quantum eſt in ſe, falſitatem in Deo: Ergo etiam quoduis mẽdacium *in Iudicio*, quia falſificat illud quantum eſt in ſe.

DEINDE poſſumus confirmare hanc ſententiã Caiet. ſic: Leuis materia *ſuperioris virtutis* eſt grauior ſimpliciter, quã magna *inferioris*; etiã in genere moris, vt vtraq; eſt pertinẽs ad *Rationẽ*: Sed grauitas, ſeu magnitudo materiæ inferioris virtutis efficit, vt peccatũ circa illam ſit mortale: Ergo quęuis materia ſuperioris virtutis id à fortiori efficiet: ac proinde peccatum in materia Iuſtitiæ & Religionis (præſtãtiſſimarũ virtutũ) ſemper erit mortale.

Ad argumentũ Caiet. reſpondeo PRIMO, negari poſC ſe Antecedens. Peccatum enim mortale, quod in omni periculo interuenit, non eſt *propriè ipſa aſſeueratio falſi* formaliter, atque adeò ipſum mendacium: ſed *inuocatio* diuini teſtimonij circa *qualecunque* falſum, quæ inuocatio eſt actus diſtinctus ſaltem ratione à mendacio, & per ſe (abſtrahendo à grauitate mendacij) hoc ipſo quòd eſt *inuocatio* teſtimonij Dei *ad falſum*, habet grauiſſimam deformitatem in qualicunque materia mendacij. Nec mendacium propriè, ſed hæc inuocatio in periurio, ponit quantum eſt in ſe, falſitatem in Deo.

SECVNDO reſpondeo, Conſequentiam illius argumenti nihil valere. Nam falſificare iudicium diuinũ *in quacunque materia*, eſt deformitas grauiſſima: falſificare D autem iudicium humanum, ſiue in foro conſcientiæ, ſiue in foro exteriori, non hoc ipſo præciſè eſt grauis admodum deformitas, niſi ſit circa materiam grauem & neceſſariam valde ad bonum commune, &c.

Ad ALTERVM argumentum reſpondeo, mortale peccatum non eſſe metiendum ex grauitate vel nobilitate materiæ abſolutè: ſed ex grauitate, ſeu ſeueritate præcepti, quoad illam materiam, quatenus eſt magis aut minùs ad bonum commune neceſſaria: quæ neceſſitas eſt ſcopus legum. Neque ſequitur: Hoc eſt nobilius & grauius abſolutè. Ergo hoc diſtrictius & grauius eſt

Digitized by Google

præceptum. Patet enim in materia Conſiliorum hanc Conſequentiam non eſſe bonam. Ille enim ferè actibus quibuſdam heroicis continetur, neque tamen præcipitur. Non enim ſunt præcipienda præſtantiſſima quæq; ſed ea, quæ facilè omnes in communitate præſtare poſſint. Alioqui præcepta potiùs cederent in detrimentum communitatis, cùm neceſſe tunc eſſet, moraliter loquẽdo, ea frequenter violari, ſi perfectiſſima quæque atque adeò difficiliora præciperentur. Atque hæc eſt ratio, propter quam illa quę abſolutè ſunt nobiliora & perfectiora, non ſunt idcirco abſolutè magis neceſſaria ad bonum commune, & conſequenter neque ſunt omnia eiuſmodi præcipienda.

PVNCTVM SECVNDVM.

An poßit Reus eludere Iudicis interrogationem, dicendo quidpiam, per quod Iudex decipiatur, putans eum eſſe innocentem.

D. Thomas artic. 2.

HOc etiam loco conuenit in primis inter omnes de duabus concluſionibus, quas ponit hìc quoque D. Thom. PRIMA: Quando *iuridicè* Reus interrogatur, puta cùm præceſſit *infamia* ſuper aliquo crimine, vel aliqua *expreſſa ſigna* apparuerunt, vel etiam cùm præceſſit *probatio ſemiplena*, non licet Reo calumnioſè ſe defendere, tacendo veritatem, vel celando per dolum aut fraudem, aut affirmando falſum. Probatur. Nam fraus ac dolus habent vim mendacij.

SECVNDA Concluſio. Quando autem iuridicè non interrogatur, mendacium quidem dicere non poteſt, poteſt tamen per aliquos modos conuenientes ita ſe defendere, vt non reſpondeat ad ea ad quę non tenetur, ſed celet veritatem, neque hoc erit calumnioſè ſe defendere, ſed *prudenter*.

Sed circa primam Concluſionem eſt DECLARANDVM, quid ſit requiſitum, vt Iudex cenſeatur *iuridicè* Reum interrogare, atque adeò vt Reus debeat reſpondere veritatem. Ad hoc omnes reſpondent, aliquod eorum trium requiri & ſatis eſſe, quæ in prima concluſione commemorauimus, ſcilicet vel *Infamiam*, vel *manifeſta Indicia*, vel *ſemiplenam probationem*. Et colligitur id apertè ex multis capitib. Ext. de Accuſationibus, præſertim ex Cap. Qualiter & quando, & Cap. Inquiſitionis. Cæterùm explicanda & diſcutiẽda ſunt hic aliqua, quæ in expoſitione iſtorum trium à Doctoribus dicuntur.

Ne autem doctrina confundatur, præmittendum eſt, aliud eſſe diſputare, quid requiratur vt Iudex iuridicè interroget *alias perſonas* de crimine Rei, quādo per viam *inquiſitionis* proceditur contra eum: aliud verò diſputare, quid requiratur vt legitimè *ipſemet*, qui Reus præſumitur, interrogetur à Iudice, id quod præcipuè hic diſputat D. Thomas. Quòd enim iſta duo ſint doctiſſima, vel ex eo poteſt colligi, quòd Doctores omnes ad *inquiſitionem*, id eſt, ad interrogationem aliorum de crimine alterius, *determinatè* requirunt, vt *infamia* pręceſſerit, & talis quidem infamia quæ non improborum, ſed proborum ſit opinio, neque paucorum, ſed maioris partis ciuitatis aut viciniæ, vt docet Gloſſa in Cap. Inquiſitionis Ext. de Accuſationibus, vbi idem definitur. At verò ad hoc vt *Reus* ipſe interrogetur iuridicè, aliquo eorum disiunctiuè, quę cum D. Thoma poſuimus in concluſione prima, concedunt omnes ſufficere. Quare non ſunt hęc confundẽda, *interrogatio Rei*, & *inquiſitio de Reo* apud alios. Hoc enim qui faciunt, magnam mihi videntur huic diſputationi obſcuritatem offudiſſe. Et quidem hic tãtum eſt agendum de *interrogatione Rei*. De *inquiſitione* namque agemus quæſtion. ſequent. p. 1. vt in proprio loco, nempe in quo diſputabitur an aliqui teneantur ad

A ferendum teſtimonium.

Hoc ſuppoſito, NOTANDVM eſt, ſi ſolùm ius naturæ attendamus, illud requiri, & eſſe ſatis, ad Reum *legitimè* interrogandum quod poſſit ſufficere, vt cenſeatur Iudex non tanquam perſona priuata, ſed veluti ipſa cõmunitas, ſeu vice communitatis, Reum interrogare. Siquidem *communitatis vice* Iudex facere debet, quicquid vt Iudex facit, quemadmodum q. 11. p. 2. notabamus. Itaque ſecundùm ſolum ius naturæ ſufficeret vt communitas meritò poſſet *ſuſpicari*, talem verè eſſe Reum, & obſtare bono communi ſuis ſceleribus. Tunc enim ex natura rei habet ius communitas, vt progrediatur ad perfectam eius rei ſcientiam acquirendam, interrogando Reum ſibi ſubditum. Non enim conuenit vt maneat perpetuò communitas cum illa ſuſpicionis hæſitatione, ſed habet ius vt pergat ad acquirendam ſcientiā perfectam, & ſufficienter bono communi prouideat, præſcindendo etiam, ſi opus eſt, membra cõmunitatis putrida. Quocirca rationem ſolùm iuris naturalis ſpectādo, fortaſſe ſatis eſſet vt vel ipſemet Iudex ſolus, grauiter & cõſtanter de crimine alterius ſuſpicaretur, vel audiret obloquentem Reo vnum aut alterum virum grauẽ: tametſi nullus ad iudicem nomen eius deferret, &c. Id enim ſatis eſſe videtur, vt communitas ſine temeritate poſſit de alicuius crimine ſuſpicari.

Veruntamen vt oſtium omne temeritati Iudicū præcluderetur, ius poſitiuum (vt omnes docẽt) aliquid eorum trium quæ cum D. Thoma in concl. 1. commemorauimus, ſuppetere voluit, vt *legitimè* vice communitatis Iudex Reum interrogaret, videlicet aut *infamiam*, aut *ſemiplenam probationem*, aut *manifeſta indicia*. Eſt autem iam de his ſingulis dicendum.

Ac PRIMO quidem qualis debeat eſſe INFAMIA, quæ ſatis ſit ad Reum accerſendum & interrogandum, non ſatis inter Doctores conſtat, vt video. Nam quod Sotus lib. 5. q. 6. art. 2. & Caiet. hic & alij, ex Cap. *Inquiſitionis* ſuprà citato, colligũt cum Gloſſa ibidem, debere eſſe opinionem multorum proborum, id non pertinet ad infamiam iure requiſitam ad *interrogandum ipſum Reum*, ſed ad *inquirendum* ex aliis de illo: quod longe aliud eſt, vt anteà diximus.

Dubitari ergo poſſet, an opinio *paucorum* proborum, & *multorum* improborum, ſufficiat ad Reum interrogādum, quamuis nō ſufficeret ad *inquirendum* de illo, cùm inquiſitio ſit Iuſtitiæ tuendæ *medium* difficilius, ac magis graue Reo, ſicut infrà q. ſeq. videbitur. VERVM quia D. Tho hîc & Doctores communiter dicunt, ad interrogandum Reum infamiam eſſe ſatis, intelligere etiā hic videntur veram infamiam, quæ quidem nō eſt niſi opinio *multorum*, qui & probi, & graues, ciuium iudicio cẽſeantur: maximè cùm fauendum ſit in hac parte Reo.

Deinde circa infamiam ſufficientem notant rectè hic Caiet. & Sotus, & Adrian. quodlib. 11. cõtra Paludanum in 4. d. 19. q. 4. non eſſe ſatis infamiam *perſonæ* circa vnū crimen ad interrogandum eam de altero crimine: ſed oportere eſſe infamiā *de crimine eodem*, quod Iudex percontatur. Fundamentum horum Doctorum eſt: Nam in Cap. Inquiſitionis citato dicitur, inquiſitionem faciendam eſſe ſolùm de illis, de quibus clamores aliqui, hoc eſt, infamia, præceſſerunt. Et quāquam hic textus de *inquiſitione* loquitur, poteſt tamen probabiliter etiam de *interrogatione* Rei intelligi.

Et quicquid ſit de hoc textu, facit etiam cõtra Paludanum ipſa ratio. Nam quamuis perſona ſit infamata de vno crimine, non idcirco communitas poteſt conſtãter & meritò ſuſpicari de alio crimine, de quo non eſt vllus rumor: Ergo non poteſt Iudex niſi *temerè*, & vt *priuata* perſona aliud crimen percontari, ac proinde cùm id ſi faciat, non faciat publica poteſtate, nequaquam tenebitur Reus reſpōdere: ſed poterit vti iure ſuo, quod habet, conſeruandi priuatam famam tacẽdo, non minùs quàm ſi quis alius de populo cum temere interrogaret.

Ex

Digitized by Google

Ex quo apparet, deceptū fuiſſe Paludanum,cùm exiſtimat,ad interrogandum reum *potiſſimùm* requiri infamiam perſonæ , non criminis, & idcirco vbi de aliquo crimine perſona eſt infamata,ſatis id eſſe ad alia crimina interroganda vel inquirenda. Non eſt ita.Imò per ſe primò requiritur infamia eius ipſius criminis, quod interrogādum eſt, vt ita non temerè,ſed grauiter & conſtanter Iudex cenſeatur interrogare de tali crimine.

Quanquam negandum hic non eſt quin infamatus de vno crimine poſſit interrogari de altero , quod ſit cū illo connexum,moraliter loquendo. Vt v.g. infamatus de homicidio,poteſt interrogari de expoliatione hominis,is cadauer reperitur nudū. Et infamatus de adulterio poſſet interrogari de nece mariti adulteræ,cùm is in lecto interfectus inuenitur.In his enim & ſimilibus caſibus,conſequenter cenſetur talis , infamatus etiam de crimine annexo , ac proinde poteſt Iudex de illo etiam crimine non immeritò ſuſpicari & interrogare.

Extendit autem non immeritò Caietanus hanc doctrinam contra Paludanum,etiam ad Prlaetos Religioſorum,ne infamatum de vno crimine,iubeant de altero crimine reſpondere. Et rectè quidem,cùm hoc ſit iuris naturæ,cui non videntur in hac parte Religioſi ceſſiſſe. Hæc de infamia,quod ad propoſitum ſpectat.

Iam de Indiciis notat rectè Caietanus hic tria.Primo,debere ea eſſe *perfecta* , quæ vehementem afferant ſuſpicionem,& talia,vt ſaltem duorum vel trium teſtiū auritorum(licèt non omni exceptione maiorum) teſtimonio præſtent,cuiuſmodi(inquit Caietanus)ea requirunt Iuriſperiti , qui etiam requirunt ea eſſe probata duorum teſtium auctoritate. De quo vide Syluestrum, verbo Iudicium.

Secvndo,regulariter debere eſſe *plura*,vt loci,temporis,&c.quanquam in hoc multùm valeat, inquit Caietanus,prudentia Iudicis,poſſet enim aliquando *vnum* indicium eſſe loco plurium,quod proinde ſufficeret.

Tertio,debere eſſe *manifeſta*,vt dicit D.Thomas:Et ita quidem Manifeſta,vt *manifeſtè* indicent hoc crimen, & hanc perſonam,& ſint item manifeſtata *ipſi Reo* à Iudice,vt intelligat,ſe iuridicè interrogari, & proinde teneri reſpondere : Alioqui non tenebitur reſpondere, vt rectè aſſeruit Sotus lib.5.de Iuſtitia quæſt.6.artic. 2. & Nauar.in Man.ca.25.n.36.& alij communiter. Horum autem omnium ratio petenda eſt ex fundamento antè à nobis iacto. Non enim cenſebitur Iudex meritò interrogare propter indicia,niſi ſint talia qualia diximus.

Denique de Tertio ſufficiente ad interrogationem, hoc eſt,de Semiplena probatione,non conuenit inter Sotum & Caietanum,an teſtimonium *ipſiuſmet* denunciantis iuridicè,cùm eſt omni exceptione maius , faciat ſemiplenam probationem , vel præter ipſum denūciantem requiratur teſtimonium alterius.Sotus putat ſolius denunciantis teſtimonium ſufficere. Nam ipſe poteſt habere locum vnius teſtis, qui ſufficit & requiritur ad ſemiplenam probationem. Idque probat Sotus ex eo quòd Dominus Matth.18 ait:*Si peccauerit,&c.adhibe tecum vnum aut duos teſtes,vt in ore duorum vel trium ſtet omne verbum*,in qua ſententia Dominus ſupponit valiturum eſſe denunciantis teſtimonium.Cōfirmat idem ex Cap. In omni, Ext. de Teſt bus.

Caietanus verò ait,præter denunciantem requiri alterius teſtimonium omni exceptione maius,hoc eſt,qui *viderit,&c.* Et hæc ſententia eſt verior,quam tenet etiā Gloſſa ſuper illud Cap.In omni,vbi citat multa iura,ex quibus colligitur, actorem vel accuſatorem , & huiuſmodi , nō habere locum teſtis.Nam vt dicitur in l.Nullus.ff.de Teſtibus.*Nullus in cauſa propria eſt idoneus teſtis.* Sed vt colligitur ex dictis q.11.p.3.Accuſator,ſiue *Denunciator* intendens punitionem , ſuſcipit cauſam boni communis vt *propriam* contra Reum : Ergo,non debet valere eius teſtimonium.. [illegible]

Secus autem eſt,quando præceditur via denunciatio-

A nis *fraternæ*.Tunc enim quia nō agitur niſi cauſa fratris in *vtilitatem eius*,perſona denuncians eſt loco vnius teſtis.Et hoc eſt tantū quod dicitur in illo Cap.In omni,& confirmatur ibidem ex ſentētia Chriſti , quam citat Sotus. Atque ita patet ſolutio rationis qua Sotus nititur. Eſt enim ibi ſermo de denunciatione *fraterna*.

Hactenus expoſuimus Primam Concluſionem ſuprà poſitam ex doctrina D.Thomæ & communi.Sequitur vt duo argumenta contra illam ad maiorem declarationē proponamus & refellamus:Primvm eſt, quòd non ſatis videmur eum D.Thoma explicaſſe *modos* quibus Iudex poteſt iuridicè Reum interrogare. Conſtat enim poſſe etiam interrogare , quando ſuppetit *plena probatio* duorum aut trium teſtiū omni exceptione maiorum.Item quando factum eſt *notorium* Iudici & aliis: Horum autem non meminit D.Thomas,nec nos in illa prima Concluſione:Ergo,&c.

B Secvndvm argumentū petitur ex facto D. Gregorij,qui,vt legitur in Cap.Quidam maligni 5.q. 1. videtur excommunicaſſe quendam, qui nocte Secretarium eius libello famoſo proſciderat,niſi ſe manifeſtaret: Videtur ergo licitum eſſe iubere vt Reus ſeſe prodat,licèt nihil illorum trium præcedat,quæ numerauimus in illa Concluſione. Confirmatur:nam aliàs plurima peccata impunita manerent.

Ad Primvm reſpondeo, ſanctum Thomam ſolùm commemoraſſe modos quibus non tantùm Reus interrogari iuridicè poteſt,ſed etiam eſt id vſque adeò neceſſarium,vt niſi veritatem fateatur,procedi non poſſit ad ſententiam ferendam. In quibus proinde caſibus Reus ſtrictiori præcepto debet reſpondere. Quando autem crimen eſt *notorium* omnibus, vtpote factum in præſentia

C Iudicis , vel etiam quando ſuppetit *plena probatio*, etiamſi Reus non reſpondeat,tamen ſecundùm ius quidem commune condemnabitur,vt Sotus lib. 5 .de Iuſtitia q.6.art.2.dicit,& ferè eſt moris.Ad maiorem tamen perfectionem Iudicij,interrogari etiam Reus ſolet ſuppetente plena probatione. Si verò crimen fuerit omnibus euidens,non eſt neceſſe.

Ad Secvndvm reſpondet Caietanus , beatum Gregorium non iuſſiſſe determinatè, vt Reus ſe proderet, ſed excōmunicaſſe illum propter delictum commiſſum,niſi vellet pœnitere , aut ſe prodere , probaturus crimina quæ alteri obiiciebat.Hanc ſolutionem meritò impugnat Sotus loco citato.Nam excommunicatio nūquam fertur ob peccatum aliquod *abſolutè*,niſi exiſtente *inobedientia & rebellione*,quādo videlicet priùs aliquid ab Eccleſia præcipitur,& decernitur pœna excommu-

D nicationis non obedienti Eccleſiæ,iuxta illud :*Si Eccleſiam non audierit,ſit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus*. Matt. 18. Non igitur illam excommunicationem tulit D. Gregor.ſuper crimē illud *abſolutè* ab eo homine cōmiſſum,cùm ab illo nondum fuiſſet iuſſus abſtinere ſub excommunicatione.

Ideò aliter reſpondet Sotus, D.Gregorium, nec iuſſiſſe illum ſeſe prodere , neque *excommunicaſſe* propter delictum commiſſum ſub ea conditione , niſi ſe proderet, vt ait Caietanus , ſed iuſſiſſe vt *niſi ſe proderet* vel ad probandum vera eſſe illa crimina, vel ad reſtituendam alteri famam verè pœnitendo, *abſtineret ab Euchariſtia*, quod alioqui iure diuino debebat : & id quidem iuſſiſſe

E ſub excommunicatione, ita vt ſi non abſtineret ab Euchariſtia,iam tum propter eam *inobedientiam* incurreret excommunicationem. Hæc ſolutio planè quadrat illi textui.

Ad Confirmationem reſpondeo cum Anacleto Papa,Can.Si omnia 6.q.1. *multa* relinquenda eſſe iudicio diuino.Maneat ergo,ad interrogandum Reum præcedere oportere aliquam imperfectam ſaltem notitiam criminis ipſius per aliquid illorum trium , quæ cum D. Thoma numerauimus in Prima Concluſione , vt hactenus eſt explicatum.

Digitized by Google

Nunc circa SECVNDAM Concluſionem videndum eſt quomodo Reus *iniquè* interrogatus, quando nihil prædictorum ſuppetit, poſſit prudenter Iudicem eludere, ita vt, & veritatem celet abſque mendacio, & periculum mortis aut alterius pœnæ, ſiue tormentorũ euadat. Eſt autem præcipuum DVBIVM, quando in eas anguſtias Reus aſtutia Iudicis, & circumſtantiis facti, temporis, &c. eſt redactus, vt non ſit ei ſatis, aut tacere, aut aliqua ex vſitatis amphibologiis vti, dicendo, *neſcio, non memini* (id eſt, ad dicendum,) *nego propoſita*, id eſt, vt propoſita ſunt, &c. Nam quod huiuſmodi verbis & modis poſſit Iudicem eludere, conuenit inter omnes. Cùm verò in eiuſmodi eſt anguſtiis, vt vel grauiſſima tormenta ei ſint perferenda, ſi aut tacet, aut tantùm prædictis modis loquendi vtitur; vel *fatenda* veritas; vel directè reſpondendum verbis *contradictoriis* alioqui veritati, dicendo abſolutè, *non feci*: tunc eſt tota difficultas.

Et quidem Sotus in dicta q.6. artic.2. putat hoc vltimum ei non licere, ſed potiùs mortem, etiam ſi opus ſit, æquanimiter more Martyrum ferendam. Et Sotum in hoc ſecutus eſt Couarruuias lib. 1. variarum reſolutionum, cap. 2. n. 2. Ratio Soti, & Couarruuiæ eſt. Nam reſpondere per verba *contradicentia* veritati, eſt omnino mentiri, quod omnes Doctores vetant in tali caſu. Aliàs ſi id non eſſet mentiri, nihil eſſet quod Doctores prohiberent: nunquam enim poſſet in tali caſu cõtingere mendacium. Neque aliter Sotus probat id eſſe mẽdaciũ, quàm quòd ille modus loquendi, *non feci*, ſecundũ communem conſuetudinem non admittit aliquam amphibologiam; ſed ſignificat rem abſolutè non ita eſſe, ac proinde quando res ita eſt, mendacium dicitur, abſolutè ita negando.

Poſſumus autem hanc ſententiam ex eo etiam confirmare, quòd niſi id ſit mentiri, magnis incommodis aditus pateſieret in communi conuerſatione hominum. Tolleretur enim omnium ferè ſermonum qui inter æquales habentur, certitudo, ſi quando quis iuridicè non interrogatur, poſſet abſque mẽdacio, vti verbis alioqui *contradicentibus* veritati, affingendo illis ſuo arbitratu ſenſum alienum à propoſito.

Nihilominus omnes ferè iam concedunt, etiam illo modo loquendi licere vti. Et nominatim Adrianus in 4. quæſt. de Sigillo Confeſſionis, & Caietanus opuſculo ſeptemdecim reſponſionum, reſp. 5. vbi ait, licere interrogato iniquè, vtrùm habeat complices, reſpondere, *non habeo complices*, etiamſi habeat. Et Ioannes Maior in 4. d. 15. q. 18. & Nauarrus in Manuali ca. 12. n. 9. vbi ait, mulierem, quæ ſcit ſe habere impedimentum cohabitãdi viro, poſſe dicere, imò & iurare, ſe cohabitaturam, habens in animo non id facere, & ſubintelligens cõditionem, *ſi id facere ei liceret, &c.* Et cap. 19. n. 61. vbi nominatim quoque reiicit contrariam opinionem Soti.

Quidquid autem ſit de modis quibus hoc aliqui explicant, videtur breuiter in hoc ponendum eſſe huius ſententiæ fundamentum, quòd in tali caſu cùm quis ſcilicet *iniquè* interrogatur, non minùs licet alicui vſurpare verba ad ſignificandum ſenſum, quem vult, quàm ſi à nullo prorſus de aliqua re determinata interrogaretur: vt ſi eſſet, v.g. ſolus vel coràm aliis & recreationis cauſa, vel quocunque alio fine ſecum ipſe ſolus loqueretur. Sed cũ quis à nullo interrogatur, poteſt quod vult intelligere per quæcunque verba ſine mendacio: Ergo etiam in caſu quo iniquè interrogatur. Maior eſt manifeſta. Nam eiuſmodi *iniqua* interrogatio ad nihil prorſus obligat hunc hominem. Minor etiam eſt notiſſima. Nam cur non poteſt abſque mendacio ille Reus, cùm à nullo interrogatur, ſicut etiam quiuis alius dicere, *nõ feci*, intelligendo *aliquid*, quod reuera nõ fecit? Sed explicabitur hoc fundamentum magis per refutationem argumentorum contrariæ opinionis.

Vnde ad PRIMVM nego id eſſe mendacium, ſed ſolùm eſt *non dicere* vnam determinatam veritatem, ſed aliam diſparatam, cùm ad dicendam certam illam & determinatam, quam alius perperam interrogat, quis non tenetur.

Ad *Confirmationem* reſpondeo, *mendacium* non eſſe vſurpare verba quæ ſecundùm communem loquendi conſuetudinem in tali propoſito talem amphibologiam non admittant; ſed mendacium per ſe conſiſtit in hoc vt quis verbis intendat negare eam ipſam veritatẽ, quã concipit, loquens cum altero. Id autem non fit in propoſito, ſed tantùm ſignificatur *alia quædam diſparata* veritas, vt diximus in probatione noſtræ ſententiæ. Itaq; non hoc eſt quod Doctores vetant in hoc caſu, quando vetant mendacium: Sed vetant, ne intendat Reus contra conſcientiam negare illud ipſum quod ſcit eſſe verum: non autem vetant eum per amphibologiam extraordinariam ſignificare aliquam *aliam veritatem diſparatam*. Eſſe enim amphibologiam *extraordinariam* vel *conſuetam* per accidens eſt ad rationem mendacij, quod cõſiſtit in violatione præcepti *negatiui* virtutis *Veritatis*, de qua agitur infrà quæſt. 109.

Ad SECVNDVM argumentum, nego ſequi inde vlla incommoda in conuerſatione communi. Nam quamuis verba vſurpare ad aliquem ſenſum alienum ſignificandum in conuerſatione communi, non eſſet mendacium propriè contra *negatiuum* præceptum: eſſet tamen peccatum *omiſſionis* contra præceptũ *affirmatiuum* illius virtutis *Veritatis*: quo quidem præcepto (exigẽte ita ratione boni communis, & *ciuilitatis*) quilibet interrogatus à proximo debet reſpondere determinatam veritatem, quam interrogatur, vel de qua ortus eſt ſermo. Niſi quis habeat attentis circumſtantiis peculiare ius ad eã veritatem interroganti occultandam; ſicut haberet, cùm alius *temerè* vel interrogaret, vel loqueretur.

Itaque ex hoc, quòd in ſermone ordinario vnus non ſit ſuperior alterius, tãtùm efficitur vt quis præter præceptum affirmatiuum veritatis non debeat peculiari etiã præcepto *obedientiæ*, alteri manifeſtare veritatem eã determinatam, de qua interrogatur, ſicut debet manifeſtare eam Superiori. Nihilominus prædictum præceptum Veritatis *affirmatiuum* ſufficit, vt quis cum æquali debeat *ad propoſitum* loqui, &c.

Atque hæc doctrina diligenter eſt notanda pro materia de ſigillo Cõfeſſionis, & de Teſtibus. Eſt enim ſuo modo applicanda, quandocunque diſputatur de *iniqua* interrogatione, vel *otioſa* etiam aut *temeraria*. Ac patet ex caſu ſi iuramentum etiam iniquè extorqueatur ab aliquo; nullum periurium eum commiſſurum, quamuis iureiurando affirmet alium aliquem ſenſum verum alienum ab interrogatione, vt nominatim docuit Nauarrus loco citato. Non enim talis mentitur. Neque etiam vanè vſurpat nomen DEI, ſiquidem ad ſe vel ſua tuendũ id facit.

PVNCTVM TERTIVM.

An liceat Reo ad alium Iudicem appellare.

D.Thom. artic. 3.

STATVAM hac de re duas aſſertiones ex ſententia D.Thomæ, quam video apud Doctores eſſe certam. PRIMA Concluſio: Cùm quis confidit iuſtitiæ propriæ cauſæ, & à Iudice iniuſtè grauatur; licitum eſt appellare. Probatur. Nã id eſt prudenter ſe defendere; & conceditur 2. q. 6. Cap. Omnis. Vbi Anacletus Papa ep. 1. ait: *Omnis oppreſſus liberè Sacerdotum, ſi voluerit, appellet iudiciũ: & à nullo prohibeatur, ſed ab iis fulciatur & liberetur.* Vnde etiã Apoſtolus Paulus ad *Cæſarem appellauit.*

SECVNDA aſſertio: Cauſâ *afferendæ moræ*, nec contra quem ſententia iuſta feratur, vel ne executioni mandetur, non licet appellare, ſed id eſſet *calumnioſè* ſe defendere. Probatur. Nam ſic infertur iniuria Iudici

impedi

Digitized by Google

impediendo ipſius officium: item Aduerſario, perturbando illius Iuſtitiam, & idcirco, vt dicitur 2. qu. 6. cap. Omninò, *puniendus eſt ille, cuius appellatio iniuſta pronunciatur, vt ſumptus, quos aduerſarius impendit, reddere cogatur, an ſimplos, ſed quadruplos.*

Sed eſt circa Aſſertionem primam NOTANDVM, quando iudicio ſapientũ ſententia continet *manifeſtam* iniquitatem ſine controuerſia, iure non ſolùm *poſitiuo*, ſed etiam *naturali*, licere ad Iudicem ſuperiorem appellare. Tunc enim homo nullo iure debet ei ſententię parere. Quare doctrina illa & aſſertio S. Thom. quæ etiam 2. quæſt. 6. vbi ſuprà traditur, non ſolùm procedit in eo caſu, ſed etiam quando æquitas ſententiæ eſt aliquo modo *dubia* iudicio ſapientum, id eſt, partium & patronorum: Iudice ex vna parte arbitrante, ſe iuſtè partem condemnaſſe, & illa non temere exiſtimante contrariũ. Tunc enim cõceditur à iure *poſitiuo* appellatio ob maiorem iuſtitiæ certitudinem, poſitis tamen certis *conditionibus*, quæ ad bonum commune videntur pertinere, & commemorantur hîc à D. Thoma, & habentur in Iure, 2. quæſt. 6. Et Extra de Appellationibus.

PRIMA conditio eſt, vt intra terminum *decem dierum* quis appellet: alioqui ei non licet. Canon. Anteriorum, eadem cauſa, & quæſt. Sufficiens enim tempus id iudicatur ad deliberandum: detrimentúmque eſſet boni communis, vt altera pars diutiùs ſuſpenſa maneret:

SECVNDA eſt, ſi iudex ſit ordinarius: non autem ſi ſit *arbiter*. Tunc enim ad tollendum malum inconſtantiæ, quæ cerneretur, ſi qua antea ſua ſponte iudicio alicuius ſe commiſerunt, eundem reſpuerent, negat ius appellationem, ſiue ante ſententiam, ſiue poſt. Cap. à Iudicibus, 2. quæſt. 6. niſi forte multi Iudices eſſent electi, & vnus, quando ſententia fertur, abeſſet. Tunc enim appellare licet. Nam ceſſat tunc illa nota inconſtantiæ, ſi non omnes electi ſententiæ interſint. Ita habetur Capit. Sanè, eadem cauſa & quæſt.

TERTIA conditio olim erat, vt *ter* ſuper eadem ſententia non appellaretur, ſicut patet, Capit. Tua nobis Extra. de Appellationibus. Et extat in Codice lib. 6. titulus *Ne ſuper eadem cauſa liceat tertiò prouocare.* Sed tamen iam vſus obtinuit, vt ter etiam liceat. Itaque expectantur communiter tres ſententiæ concordes. Ratio autem, cur non ſæpius appellatio conceditur, eſt, quia nunquam eſſet alioqui cauſarum exitus: neque eſt credendum, toties in ſententia ferenda accidere errorem. Aliæ *ſolemnitates* in appellationibus iure ſeruantur: de quibus nihil attinet hîc dicere.

Tantùm NOTANDVM (quod anteà etiam inſinuauimus) has conditiones, quibus ius vel reſtringit, vel concedit facultatem appellandi, intelligendas eſſe habere locum, quando iuſtitia eſt *dubia rationabiliter.* Nam ſi ſententia eſt *manifeſtè* iniqua, nullo modo exiſtimandum eſt ius poſitiuum velle communiter adimere parti læſæ facultatem, quam iure naturæ habet apud ſuperiorem Iudicem expoſtulandi de iniuſtitia inferioris, ſiue ſententia fuerit à iudice *ordinario* lata, ſiue ab *arbitrio*: ſiue fuerit *ſecunda*, ſiue *tertia*, & denique quantumcunque *temporis* effluxerit. Sicut contra, quando æquitas iuſtitiæ eſt *manifeſtiſſima*, ita, vt nullus ſapiens iudicet eſſe emendandam aut mitigandam: iniquum eſt velle appellare, tergiuerſando, &c. vt diximus cum D. Thoma in ſecunda concluſione: & idcirco puniuntur ij quorum appellatio repellitur vt iniqua & doloſa, vt patet, Capit. Omnino, 2. quæſt. 6.

SED occurrit contra hæc argumentum. Videtur enim eſſe ſimiliter contra ius naturæ, vt quando iuſtitia eſt prædicto modo *dubia*, ſubditus appellet. Nam quando Iudex rationabiliter putat ſe iuſtè iudicare, & ſubditus non habet de contrario euidentiam, ſed tantùm probabilitatem: iure naturæ ſtatim debetur Iudici obedientia tanquam ſuperiori.

RESPONDEO. Hoc argumentum optimè probat,

A Iudicem *potuiſſe* per primam eiuſmodi ſententiã, quam eſſe iuſtam opinatur, velle partes ad parendũ abſolutè obligare, nulla obſtante appellatione; ſi tantum *ius naturæ* hîc reſpiceremus. Sed tamen iam *ius poſitiuum*, propter bonum commune, reſtrinxit in materia Iudicij talem Iudicis facultatem, præcipiendo, vt non vellent Iudices prima & ſecunda ſententia, *abſolutè* partes obligare. Quo iure poſito, iam non tenetur pars iure naturæ primæ aut ſecundæ ſententiæ obedire determinatè; ſed ſi non appellet modo conceſſo à iure. Nam ſubditus non debet obedire, niſi eo modo quo ſuperior vult eum obligare.

SED ais: Videri etiam incommodum & abſurdum, vt ius poſitiuum reſtringat facultatem Iudicum, quam facit eis ius naturale: Aliàs ſi hoc non eſt abſurdum,
B poſſet ſimiliter impedire facultatem naturalem, quam pars *euidenter* læſa habet expoſtulandi per appellationem de iniuria, quocunque *tempore*, & poſt *quamcunque* ſententiam: quod tamen paulò antè negauimus ius poſitiuum facere.

RESPONDEO, nullum id eſt abſurdum. Nam expedit ſæpè bono communi, vt aliquæ perſonæ non exequãtur ea omnia, quorum alioqui ius naturale facit facultatem: & hac ratione iuſtè poteſt reſtringi facultas illa Iudicum: ſicut expedit non comedere carnes ſexta feria, quod tamen aliàs licet per ius naturæ. Solum enim ius poſitiuum impedire non poteſt, quod ius naturæ ita concedit, vt etiam *præcipiat*. Id enim ſi impediret contrarium præcipiendo, malum præciperet. Quod autem ius naturæ ſolùm permittit, bene poteſt ius poſitiuum impedire, iuxta optimam doctrinã D. Thomæ
C quæſt. 66. artic. 2. ad 1.

Et ſimiliter dicimus, poſſe etiam ius poſitiuum impedire aliquando ius, quod habet pars *euidenter* læſa repugnandi Iudici, ſi propter ſcandalum, quod inde ſequeretur, exequi illud ius nõ eſſet à re boni communis. Atque ideò cum hoc ius partium anteà aſſereremus, ſolùm negauimus id *communiter* ius poſitiuum velle impedire. Quòd ſi caſus eſt talis, vt perſona læſa non debeat abſtinere ab expoſtulatione, vel etiam debeat repugnare Iudici; vt ſi eſt cauſa grauis alicuius communitatis, &c. non poſſet tunc ius poſitiuum impedire tale ius partis. Eſſet enim id contra præceptum naturale: atque adeò tunc propriè ius poſitiuum iuri naturali repugnaret. Quod nunquam eſt licitum.

D Cur autem *communiter* ius poſitiuum reſtringat illam facultatem iudicum alioqui naturalẽ (qua poſſent partes adigere ad parendum primæ ſententiæ) & non reſtringat *communiter* facultatem partium in expoſtulando de manifeſta Iudicum iniuria: ratio eſt petenda ex bono communi. Nam expedit ad certitudinem iuſtitiæ, vt Iudices nolint ſtatim prima ſententia determinatè obligare: non autem expedit, imò ſæpè eſt contra bonum commune, vt pars *euidenter* læſa taceat, & iniquitas Iudicum impunita maneat.

Ex dictis intelligi poteſt, rectè etiam ob tranquillitatem religionum ſtatutum eſſe, vt Religioſi non poſſint appellare ad aliquem Iudicem Eccleſiaſticum, vt patet Cap. ad noſtram, & Cap. Reprehenſibilis, & Cap.
E Cum ſpeciali, de Appellationibus. Excepto tamen Papa; qui eſt ſupremus ſuperior omnium.

PVNCTVM QVARTVM.

An poßit reus per vim ſe defendere, ne ſententia lata mandetur executioni.

D. Thom. art. 4.

DOCTRINAM huc pertinentem complectar concluſionibus quatuor; in quibus cum D. Thoma Doctores alij conſentiunt; atque in earum cõcluſionum explicatione trademus ea quæ hîc

diſputari ſolent. PRIMA Concluſio: *Reus iuſtè re vera condemnatus (etiam ad mortē) non poteſt ſe defendere.* Probatur. Nam Iudex poteſt licitè talem Reum reſiſtentem impugnare: Ergo Reus non poteſt licitè ſe defendere. Patet cōſequentia: quia non poteſt bellum eſſe iuſtum *ex vtraque parte*, vt patet ex iis quæ diſſeruimus diſputat. 3. in q. de Bello, p. 2 pronunciato 9. Vbi etiam vidimus, Reum, qui non ſecundùm rei veritatem, ſed dumtaxat ſecundùm allegata & probata condemnatur, poſſe iuxta opinionem probabilem ſe defendere (quamuis de hoc hæſitat Sotus lib. 5. de Iuſtitia q. 6. ar. 4.) nec tum fore bellum iuſtum *per ſe* ex vtraque parte *circa idem*.

SECVNDA Concluſio: *Iniquè condemnatus licitè poteſt reſiſtere iniquo Iudici, ſicut lupo aut latroni, ſi tamen inde neque ſcandalum, neque aliqua perturbatio grauis in Communitate timeretur.* Prior pars huius concluſionis eſt per ſe clara, & confirmatur à D. Thoma ex Ezechiele cap. 22. vbi Principes ſiue Superiores iniqui, comparātur lupis. Poſterior pars eiuſdem concluſionis, ſcilicet cum ſcandalo & perturbatione ac detrimento communi non licere condemnato ſe defendere; Probatur. Nam ratio dictat, partem non habere ius ſeſe conſeruandi cum detrim ento totius.

TERTIA Concluſio: *Condemnatus ad mortem iuſtè, licitè poteſt fugere.* Probatur. Nam Reus ſolùm debet *pati*, quod iuſtum eſt, non autem tenetur ipſe facere aliquid, vnde mors ipſius ſequatur: Sed *manere* Reum in carcere, eſt facere illum id vnde mors eius ſequatur: Ergo ad id non tenetur. Maior probatur. Nam Reus non condemnatur, vt ſeſe ipſe occidat, & conſequenter nec vt faciat id, vnde ipſius mors ſequatur. Minor probatur: Nam ex carcere (vt pono) duceretur ad mortem.

Hæc concluſio traditur etiam à D. Thoma artic. 4. in ſolutione ſecundi, & à Caietano ibidem, & à Soto libr. 5. de Iuſtit. quæſt. 6. art. 4. & ab aliis. Quæ magis illuſtrabitur, ſi propoſita & diluta fuerint quædam argumenta, quæ occurrunt contra illam. Poſſumus enim contra eam argumentari PRIMO retorquendo rationem S. Thomæ ſic: Cōdemnatus tenetur *pati*, quod iuſtum eſt: Sed fugiens ex carcere, eo ipſo *non vult pati*, quod iuſtū eſt, ſiquidem facit aliquid repugnans ei paſſioni: Ergo peccat tunc faciendo contra id quod debet.

SECVNDO: Nam etſi fugiens, non ideò peccet, quia non cooperetur ſuæ morti, manendo in carcere; tamen videtur ideò peccare; quia fugiens impedit iuſtitiam, & non vult pati: Ergo ex eo, quòd talis non condemnatur ad ſe occidendum, vel ad faciendum aliquid, ex quo mors ſequatur, non rectè colligunt D. Thomas & Caietanus hic, & Sotus vbi ſuprà, & alij ferè Doctores, condemnatum non peccare fugiendo. Nam inde ſolùm ſequitur, ipſum non peccare contra præceptum *affirmatiuum* exequendæ iuſtitiæ, quaſi omittendo cooperationem, non tamen ſequitur, quòd nullo modo peccet: peccat enim contra præceptum *negatiuum* de non apponendo impedimento iuſtitiæ, quominus patiatur id quod debet.

TERTIO: Nam condemnatus, etiam iubetur *manere* in carcere: Ergo non poteſt fugere. Antecedens patet. Nam vt maneat in carcere, neceſſarium eſt; vt ſententia executioni mandetur: Ergo iudex volens efficaciter ſententiam executioni mandari, vult etiam efficaciter atque adeò iubet Reum in carcere manere: alioqui proceſſus iudicij non eſſet efficax.

QVARTO: Nam quandò quis condemnatus, vt aliquid faciat, verbi gratia, vt ſoluat *tantum pecuniæ*, peccat fugiendo, non alia ratione, niſi quia eo ipſo non vult ſoluere, & facere quod iubetur, vt cōcedit hic Caietanus: Ergo etiam quando eſt condemnatus, vt patiatur, Nam ſimiliter eo ipſo quòd fugit, non vult pati.

QVINTO: Nam ſi liceret condemnato fugere: Ergo ſimiliter poſſet is compedes & carceres perfringere: Sed hoc eſt falſum: Ergo & illud. Sequela patet. Nam ſi licet illi fugere; licebit ei quoque adhibere media neceſſaria ad fugiendum: alioqui vana & inutilis erit ei facultas fugiendi. Minor probatur tripliciter. *Primò.* Nam lege de his. ff. de effractoribus, decernitur pœna capitis effractoribus carcerum: quæ pœna procul dubio non ſtatueretur, niſi id eſſet & peccatum, & mortale. Item in Lege In eos. ff. de cuſtodia & exhibitione reorū, in eos qui perfringunt carceres, decernitur pœna grauior quàm alioqui cauſa, propter quam erant capti, depoſcebat. Et additur, illis eſſe eam pœnam iniungendam, quāuis alioqui in cauſa principali innocentes reperiētur. Nullo ergo modo licet carceres perfringere. *Secūdo.* Quia pari ratione alij poſſent illos iuuare, cōferēdo eis inſtrumēta, aut effringendo intrinſecus aut extrinſecus carceres, quod ſine dubio eſſet magna licētia. *Tertiò.* Quia nemini licet domū aut rē alterius priuati perfringere eo inuito, etiāſi haberet animum reſtituēdi poſtea: Ergo multo minus cuſtodiā publicā, & vincula.

In CONTRARIVM eſt, quòd hæc concluſio S. Thom. eſt communis Theologorū. Quare pro eius declaratione & ſolutione argumentorum, videndum eſt, quidnam Iudex per ſententiam *capitis* præcipiat, vel prohibeat. Inde enim ſtatim apparebit, quid poſſit condēnatus facere, vel non facere, citra violationē alicuius præcepti.

Sciendum ergo breuiter, in PROCESSV cauſæ, non eſſe dubiū, quin Iudex iubeat reum aliquos actus exercere, qui pertinent ad cauſam rectè tranſigēdam. Vt reſpondere, comparere, &c. quos proinde actus ſi reus omittat, peccabit contra obedientiam, & conſequenter contra præceptum de non impediendа iuſtitia in fauorem alterius partis. Non enim habet reus ius, vt via illicita, videlicet *non obediendo*, impediat alterius partis iuſtitiam, ſiue ſatisfactionem.

At verò cùm diſcuſſa iam cauſſa, SENTENTIA mortis vel alterius ſupplicij fertur in reū, ſi rem diligenter attendamus, apparebit, Iudicem prorſus *nullum actum* faciendum, neque exteriorem, neque interiorem reo *iniungere*, neque *vllum* omninò actum eidem *prohibere*, ſed ſolùm pronunciare illum dignum eſſe tali ſupplicio, atque adeò miniſtris iuſtitiæ iubere, vt reum ſuo tempore, morte vel alio eiuſmodi ſupplicio afficiant. Qua in re ſatis conſtat, nullum contineri actum rei, vel *præceptum*, vel *prohibitum*, ſpecialiter per eiuſmodi ſententiam Iudicis. Nam quòd iſte moriatur, vel alio ſupplicio mulctetur, & quòd miniſtri afferant illi necem, vel eam aliter plectant, non connotat vllum actum rei, ſed potiùs actus miniſtrorum, qui neceſſarij ſunt, vt ea ſententia executioni mandetur.

Hinc ſequitur per eiuſmodi *ſententiam* nullius actus ius & facultatem adimi reo, quo aliàs licitè ſecundùm ius naturæ poteſt is vitam ſuam tueri ex inclinatione naturali & charitatis erga ſeipſum. Poteſt autem vnuſquiſque iure naturæ tueri ſuam vitam omni actu, quo (*per ſe loquendo*) non afficit iniuria alterum, etiamſi rem aliquam alterius poſtponere opus ſit conſeruationi propriæ vitæ: iuxta charitatis ordinem, quæ dictat vitam rebus externis eſſe anteponendam.

In propoſito igitur ſolùm id non poteſt reus facere ad ſui conſeruationem, quod per ſe pugnet cum actu Iudicis vel Miniſtrorū, quem ij ex Iuſtitia vindicatiua anteponendo bonū commune vitæ rei exequi poſſunt: quale eſſet, ſi reus executioni ſententiæ reluctaretur & pugnaret contra Iuſtitiæ miniſtros. Non enim charitas erga ſeipſum ſuppeditat ei jus, vt cum iniuria Iudicis & aliorum miniſtrorum, vitam tueatur. At verò *fugere*, etiam carcerem aut vincula *perfringendo*, nō perinde eſt reo illicitum. Nam ita (*per ſe loquendo*) contra nullum iuſtum actum Iudicis, aut Iuſtitiæ miniſtrorum facit: ſiquidem reum *eſſe & manere* in carcere, nullus eſt actus, ac proinde neque id eſt aliquis actus Iudicis. Neque repugnat tunc reus Iudici, aut infert ei aliquam iniuriam; ſed ſolùm à ſe repellit propriam *cuſtodiam* & *vincula*;

quæ ſunt res quædam inanimæ, id quod rationabiliter Iudex non poteſt ægrè ferre, ſiquidem meritò vita propria, ab eo qui non eſt omnino prohibitus eam tueri, eiuſmodi rebus antefertur. Quemadmodum, neq; poſſet Iudex ægrè ferre, aut reputare ſibi factā iniuriam, ſi Reꝰ obiectꝰ leoni v. g. ſuperato leone & occiſo fugeret.

Dixi autem, tunc Reum, fugiendo aut carcerem perfringendo, (*per ſe loquendo*) contra nullum iuſtum actum Iudicis aut Iuſtitiæ miniſtrorum facere, ad quem ius illi *habeant*, ita vt inferat Reus eis iniuriam. Nā *per accidens* non eſt negandum, quin Reus tunc aliquem actum miniſtrorum Iuſtitiæ impediat, videlicet executionem Iuſtitiæ ſeſe ſubtrahendo: ſed tamen quia non eſt ei prohibitum ſeſe ſubtrahere, quod alioqui poteſt iure naturæ, neque iniunctum, vt promoueat ipſe Iuſtitiam, manendo in carcere, ſed id tantùm eſt iniunctum Iuſtitiæ miniſtris: illis tantùm eſt imputandum, vt rectè inquit hîc Caietanus, quòd non benè Reum cuſtodierint, non autem Reo. Nam huic ſolùm incumbit cura propriæ vitæ tuendæ, non exequendæ iuſtitiæ, aut dandi operam vt executioni ea mandetur.

Conſiſtit ergo fundamentum huius ſententiæ breuiter in hoc, quòd *fugere*, etiam *perfracto* carcere, tantùm eſt *non curare* bonum commune ex Iuſtitia prouenienſ, & *poſtponere* quaſdam res externas vitæ propriæ: quod cùm alioqui iure naturæ liceat Reo, poteſt rectè eo medio vitā tueri, cùm nihil horū ei ſpecialiter prohibeatur per ſententiam mortis. Repugnare autem Iudici vel Iuſtitiæ miniſtris, minimè poteſt: quia cum iniuria Iudicis aut Iuſtitiæ miniſtrorum non licet vitam & incolumitatem tueri.

Ex his patet ſolutio eorum argumentorum quæ contra tertiam Concluſionem obiecimus. Ad PRIMVM reſpondeo, dupliciter intelligi poſſe, condemnatum debere id *pati quod iuſtum eſt*. VNO modo ita, vt debeat etiam velle & procurare *occaſionē* patiendi, videlicet vt tandem ducatur ad mortem, & patiatur. Et ſic falſum id eſt, neque ita eſt intelligendus S. Thomas. ALIO modo ita vt quando iam ad mortem ducetur, & ei illa inferetur, patienter eam *toleret*, diuinæ voluntati ſe cōformando, &c. Et ſic quidem verum id eſt, non tam ex vi ſententiæ Iudicis, qua ſoli miniſtri iubentur Reum occidere, quàm ex vi præcepti iuris naturalis patientiam requirentis; cui abundè ſatisfaciet cōdemnatus, ſi patienter mortē toleret, quando infertur: interim tamen poteſt vti iure ſuo ſe cōſeruādi, omni ratione ac via licita.

Atque eodem modo reſpondeo ad SECVNDVM argumentum. Præceptum enim *negatiuum* de non impediēda Iuſtitia, ſolùm obligat Reum, vt non faciat actum illicitum, afficiendo iniuria Iudicem, aut Iuſtitiæ miniſtros, quo Iuſtitiam impediat: non autem eum quoque obligat ad *non omittendum* actum, quo Iuſtitiam procuret, manendo in carcere. Eum enim actum *omittere* non eſt propriè Iuſtitiam impedire, nec facere contra præceptum *negatiuum* propriè de Iuſtitia non impedienda, ſed ſolùm erit *non facere* actum affirmatiui præcepti procurandi Iuſtitiam, ad quem actum Reus non tenetur. Quemadmodum etiam, ſi Reus occultus, antequam accuſetur, non ſe manifeſtet Iudici, non idcirco *impedit* Iuſtitiam contra præceptum illud negatiuum, rameſi per hoc, quòd non ſe manifeſtat, dici poſſet impropriè *impedire* actum Iuſtitiæ, quatenus non fiet tunc is actus Iuſtitiæ, quæ alioqui fieret, ſi ſe manifeſtaret.

Ad TERTIVM nego Antecedens Nam ſolùm miniſtri iubentur Reum cuſtodire: id quod ſatis eſt, vt Iudicis proceſſus ſit efficax. Quare ſoli miniſtri peccant, quando ex eorum culpabili negligentia Reus fugit. Sed *quæris*, an poſſet ita ferri ſententia mortis, vt ſimul per eam iuberetur Reus manere in carcere. Caietanus hîc, quamuis neget mortis eſſe ita ferri, inſinuat tamen ita ferri poſſe. Sotus libr. 5. de Iuſtit. quæſt. 6. artic. 4. contrà ſentit, fore ſemper iniquam talem ſententiam, eo quòd

A pugnet cum inclinatione naturali, quam habet homo ad ſe conſeruandum.

VERVM gratis in hac re Sotus contradicit Caietano. Nam ſi poteſt iuſtè ferri ſententia, qua priuetur reus vita, ad quam non minorem inclinationē habet, quàm ad eius conſeruationem: cur non poterit etiam per iuſtam ſententiam idem reus orbari actu quodam (*ſcilicet fugiendi*) quo alioqui licitè poſſet vitam cōſeruare? Neque verò *ſe non conſeruare* ita pugnat cum inclinatione naturali, vt non liceat Reo ſui conſeruationem prætermittere *non fugiēdo*. Patet manifeſtè in Martyribus, quibus non modò licet manere in carcere, etiamſi fugere poſſint, ſed etiam quandoque debent manere ratione fidei, & ſcandali contra eam vitandi: vt ipſemet Sotus concedit. Cùm igitur manere in carcere, non ſit *intrinſecè* B malum, ſed quædam pœna *non ſe conſeruandi*: poſſet etiam eiuſmodi pœna ad pœnam mortis accedere, pro grauitate criminis, vt rectè ſentit Caietanus.

Ad QVARTVM reſpondeo, eſſe diſparem rationem. Nam ille debet *ſoluere*, & non ſolùm *eſſe paratus* ſoluere, quando vi cogatur. Itē tales ſolent etiam expreſſè condemnari *ad carceres*, donec ſoluant: ſicut etiam alij abſolutè ad *perpetuos* carceres condemnantur: quibus proinde fugere non licet. Et idem puto de condemnatis ad *triremes*: ſunt enim ij iuſſi in eis manere.

Nec rectè argumentantur aliqui, quòd liceat his fugere ex triremibus, eo quòd illud genus vitæ eſt veluti quædam perpetua mors, iuxta illud quod dicitur l. penult. ff. de Reg. Iuris, *ſeruitutē mortalitati ferè comparamus*. RESPONDEO enim non eſſe ſimile. Nam quamuis id ſit C veluti perpetuò mori; eſt tamen *quoddam mori*, quod conſiſtit non ſolùm in paſſione, ſed etiam *in actione* illorum hominum. Itaque tales iubentur ita mori: ac proinde quemadmodum ſi abſolutè mori, eſſet aliqua actio, quam condemnatus ad mortem præſtare iuberetur, non poſſet is fugere, ſed deberet mori: ita neque hi remiges poſſunt. *Omitterent* enim tunc actum eis iniunctum.

Ad QVINTVM conceditur Sequela, ſcilicet licere quoque carceres effringere, vt concedunt etiam Caiet. & Sotus, & alij: quamuis negat Henricus Gandauenſis quodlib. 9. q. 26. & Maior in 4. diſt. 16. q. 22. quibus ſubſcribit Couar. lib. 1. variarum Reſolut. c. 2. n. 14. ſed ſine firma ratione. Itaque negamus argumēti Minorem, ſcilicet eſſe falſum quòd id liceat. Explicauimus enim D quomodo publica poteſtas non poſſit id rationabiliter ægrè ferre, neque fieri per hoc ei iniuriam: neque id eſſe pugnare cōtra illam, ſed pertinere ad ipſam fugam, quæ eſt licita.

Ad PRIMAM autem probationem Minoris, Sotus hîc *primò* liberiùs reſpondet, nō eſſe mirū, ſi conditores legum, cùm non ſint ſpiritualium Iudices, ibi culpam agnoſcant, vbi culpa non eſt, ſecuti contrariam opinionem, quòd videlicet non liceat carceres perfringere. *Secundò*, reſpondet id, quod etiam inſinuat Caietan. hîc circa finem quintæ quæſtionis: nimirum eam pœnam decerni effractoribus ex *præſumptione*, qua ſcilicet ius præſumit tales paratos eſſe ad vim quoque miniſtris Iuſtitiæ inferendam, ſi poſſint; & propterea puniri: non E autem ideò ſolùm quòd carceres effringant, & fugiant.

SED contra hanc reſponſionem obiici poteſt, quòd ſi id alioqui licitè fieri poteſt ſine tali praua voluntate contra miniſtros pugnandi, non deberent Iudices voluntatem eam prauam ſemper præſumere, & tales effractores ſemper punire, ſicut faciunt. Item quòd Iudices non ſolent punire interiorem malam voluntatem, quam malus actus exterior non comitatur. Cuius ſignū eſt, quòd etiamſi reus diceret: Si poſſem vim miniſtris inferendo fugere, nihil id curarent Iudices: Ergo, ſi Iudices puniunt ſemper effractores carcerum, ideò puniunt, quia putant, quòd effringere carceres, ſit per ſe illicitum.

Quare

Digitized by Google

Quare præſtat dicere, vel quòd non liceat Iudicibus punire, niſi quando reipſa fugitiui vim miniſtris attulerunt, vt inſinuare videntur illa iura, quibus dicitur, *ſi conſpiratione facta cum alis carcerem effregerit*, &c. Vel quòd Iudices, vt inſinuat Sotus, id faciant ex *probabili* opinione, qua Conditores legum putauerunt eiuſmodi effractionem eſſe per ſe illicitam, vt etiam putauit Hẽricus, de quo poſtea. Hac tamen opinione non obſtante, alij Theologi poſſunt probabiliter, propter rationes factas, opinari, id eſſe licitum, & non eſſe talibus pœnam decernendam. Et certè qui tantùm fugiunt, aperto carcere, nullo modo deberent à Iudicibus puniri, ſicut nec qui fugit Iuſtitiæ miniſtros, ne capiatur. Vnde non eſt de his intelligendum ius citatum.

Ad SECVNDAM probationem Minoris reſpondet *Primò* Caietanus, concedendo quòd liceat aliis Reo ſuppeditare inſtrumenta ad perfringendum carceres, vt limam, &c. Ratio eius eſt: nam quandocunque aliquis poteſt licitè aliquem actum exercere, alij poſſunt eundem ad illum actum adiuuare, niſi obſtet conditio ſtatus ſeu officij illorum. Sed in propoſito Reus licitè poteſt carcerem perfringere: Ergo alij, quos conditio ſtatus non obligat ad cuſtodiendum Reum (ſicut obligat miniſtros Iuſtitiæ) poterunt illum adiuuare, vt fugiat. Maior eſt manifeſta. Nam propterea, quòd licitè poteſt quis bellum alteri inferre, poſſunt etiam alij illum adiuuare niſi prohibeãtur ratione ſtatus, vt prohibẽtur Clerici. Dicit tamẽ *Secundò* Caietanus nõ idcirco licere aliis *impetũ* in carceres facere, & perfringere. Probat ea ratione, quia, ſi nõ licet inuadere priuatã domũ, & vel ſerã eius perfringere, multo minùs publicã cuſtodiam.

Sed quicquid ſit de veritate iſtorum dictorũ Caietani (de quibus ſtatim dicam) non videtur Caietanus in ſecundo dicto loqui conſequenter. Nam ratio, qua probat primum, videtur etiam conuincere ſecundum, niſi aliquid aliud addatur. Cùm enim liceat condemnato quocunque modo irruere in carceres, licebit etiam aliis eum ad id adiuuare, niſi cõditione ſtatus ſui prohibeantur. Neque ratio Caietani pro *Secundo* dicto eſt ſufficiẽs. Nam ſicut publica cuſtodia ab ipſo Reo condemnato poteſt licitè poſtponi vitæ propriæ: ita etiã Rei iuuandi gratia (iuxta primum dictum Caietani) poſſet poſtponi ab illis, qui ſpecialiter non prohibentur Reum in ea re iuuare ob conditionem officij ſiue ſtatus.

Sotus autem vbi ſuprà, vtrumque negat, videlicet, & *licere aliis* Reo inſtrumenta ad perfringendum carceres ſuppeditare, & poſſe alios perfringere carceres. Probat *Primum*: quia (inquit) inſtrumenta ad effringendum carceres ſuppeditare iam eſſet captiuo cooperari in effringendis carceribus, cùm tamen illi ſoli effringendo eos, liceat ſibi vitam ad fugã parare. *Secundum* verò probat eadem ratione, qua Caietanus. Mihi etiam, vt Soto, videtur vtrumque eſſe negãdum. Eſſet enim id magna licentia. Sed tamen aliter reddenda eſt ratio. Nam quod Sotus dicit, propterea inſtrumẽta ad effractionem ſuppeditare nõ licere, quia eſſet *cooperari*, non eſt ſatis: alioqui nec liceret fugam ſuadere eiuſmodi captiuo, quod tamen Sotus cõcedit eſſe licitum. Probatur. Nam etiam ſuadere fugam, eſt fugæ cooperari. Item ratio *ſecundi* ſimiliter non eſt firma, vt vidimus contra Caietanum.

Ratio ergo propter quam neutrum licet, eſt: Nam vſque adeo efficaciter cooperari captiuo, vt vel inſtrumenta ad effringendum carceres ei *ſuppedites*, vel eius cauſa *effringas*, non expedit bono communi. Fieret enim tunc (*per ſe loquendo*) vt multi fugerent, & ita multa crimina impunita manerent, ac rarò proceſſus Iudicum exitum haberent: quod magnum detrimentũ eſſet boni communis. Secùs autem dicendum eſt de *conſilio*. Nam id non eſt medium tam efficax. Itaque neque illud incommodum ſequitur, ſi concedatur ipſiſmet captiuis fuga, & effractio carcerum. Non enim ipſi per ſe tam frequenter poterunt fugæ ſe mandare, & conſequenter nihilominus erit locus exequutioni Iuſtitiæ.

Ad TERTIAM probationem illius Minoris reſpondeo, negando Antecedens, ſi id eſſet opus ad conſeruandam propriam vitam vt ex dictis patet. Ex quo etiam intelligitur, falſam eſſe opinionem Henrici Gandauenſis, qui quodlib. 9. q. 15. negat, licitum eſſe perfringere carceres: quamuis concedat, licitum eſſe fugere, ſi carceres ſint aperti: ſicut, inquit, non licet tranſire per agrum alterius deſtruendo ſepem, tametſi liceat per eũ tranſire, quando eſt peruius. Non eſt hoc firmum argumentum. Nam conſtat etiam eſſe licitum rumpere ſepem, quando de vita conſeruanda ageretur. Et quod attinet ad detrimẽtum, quod affertur carceribus eos perfringendo, poteſt illud poſtea reſarciri reſtituendo aliquid pro illato damno: vt inquit hic Caietanus. Ex cuius ſententia Couarruuias etiã lib. 1. variarũ reſolutionum, cap. 2. num 14. colligit, eam reſtitutionẽ eſſe faciendam.

Sed id mihi *dubium* videtur. Nam cùm Reus damnatus fuit ad mortem, meritò cenſetur fuiſſe in extrema neceſſitate, cui abſque reſtituendi obligatione ſubuenit per effractionem carcerum. Niſi dicat aliquis, tunc ſolùm licitum eſſe rem alterius vſurpare in extrema neceſſitate, ſine obligatione poſtea reſtituendi, quando alter *tenetur ex charitate* in tali neceſſitate conſtituto rẽ vel dare vel accommodare: quod non accidit in propoſito. Non enim tenetur publica poteſtas tunc Reo ſubuenire, tanquam in extrema neceſſitate conſtituto, quippe quæ ius habet illum plectendi. Sed parum intereſt ad præſentem difficultatem, quicquid circa damnum reſarciendum dicatur.

Sit etiam QVARTA Concluſio, quæ conſequitur ex iam dictis, *Si quis damnatus eſſet ad mortẽ per inediã, licitè poſſet cibum oblatum comedere*, vt dicit hîc D. Thomas. Probatur. Quia non iubetur talis *non comedere*, ſed tantùm *pati* illud genus mortis, cùm ei cibus non datur, & miniſtri etiam Iuſtitiæ iubentur prouidere ne illi detur.

DVBIVM autem hîc eſt, Vtrùm non modò talis *poſſit* licitè comedere, ſed etiam *debeat* comedere, ita vt, ſi non comedat, peccet. Ratio dubitandi eſt. Nam partem affirmatiuam videtur D. Thom. hîc inſinuare, cùm dicit, *non comedere*, eſſe ſeipſum occidere. Ex hoc enim non tantùm probatur, quòd liceat ei comedere, ſed etiam quòd *non liceat ei* non comedere. Nam *ſe occidere*, nemini vnquam licet. Ex alia verò parte videtur talis non teneri comedere. Nam propter ſcelera commiſſa poteſt meritò ſe voluntati Iudicis conformare, *non comedendo*: ſicut ille, qui poteſt fugere ex carcere, licitè poteſt, ſi vult, manere, donec ducatur ad mortem. Neque verò tunc ſine cauſa talis *non comedendo* ſe mori ſineret, quandoquidem iuſta cauſa ſuppetit mortis eius.

De hoc controuerſia eſt inter nonnullos Doctores. Nam Caietanus propter primam rationem putat talem debere comedere. Alioqui futurum ſufficientem & directam cauſam ſuæ mortis, atque adeo ſimpliciter ſe occiſurum, quod non licet. Et Caietanum hac in re ſecutus eſt Couarruuias lib. 1. Variarum reſolutionum, cap. 2. num. 10. Ioannes autem Maior in 4. diſtinct. 15. quæſt. 22. & Sotus lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 6. artic. 4. id negant propter alteram rationem dictam.

Mihi ſententia Soti & Maioris placet, quanquam ratio eorum non videatur ſatis expedita. Oportet enim hîc in primis declarare, vtrùm hoc, quod eſt voluntariè cibum oblatum *non comedere*, ſit poſitiuè ſe occidere cõtra præceptum *negatiuum* de non ſe occidendo, vel tantùm ſit *non ſe conſeruare* in vita, omittendo actum conſeruationis, qui alióqui præcipitur præcepto affirmatiuo. Si enim id ſit contra præceptum negatiuum: vera erit opinio Caietani: ſi autem contra affirmatiuam, tunc facilè probari poterit ſententia Soti.

Videtur autem *non comedere* tantùm eſſe ſe non conſeruare. Quod ſic probatur. Nam non fouere vitam comedendo, nihil aliud eſt quàm non prohibere cauſam

naturalem,

Digitized by Google

naturalem,alioqui ſuapte natura vitam corrumpẽtem. Sed hanc cauſſam non prohibere,tantummodo eſt vitam non conſeruare:Ergo, &c. Maior eſt clara. Etenim *non comedere*, tantummodo eſt non reſtaurare *humidum*, perditum cõtinua actione caloris naturalis, atque adeo *non prohibere* actionem caloris vitæ corruptiuam, quæ ſemper cõſumit humidum,&c.Minor etiam patet:quia *non impedire* cauſam corrumpentem,cùm ſit quędam *negatio*,procul dubio non eſt *poſitiuè* corrumpere. Quare quemadmodum ſi quis,verbi gratia,non impediret hominem furioſum,ne alterum gladio confodiat, tantùm *non conſeruaret* illum hominem:Ita in propoſito,qui non prohibet actionem caloris, tantummodò *non impedit* cauſam corrumpentem hominis.

Confirmatur: nam ſi non comedere eſſet directè *ſe occidere*,contra præceptum negatiuum ſemper obligãs, B vix eſſet æger,quem non oporteret eſſe ſolicitum, num velit ſeſe occidere,quando non vult comedere,niſi cibi faſtidium ſit tantum, vt non ſit in ipſius libertate poſitum,cibum ſumere.

Oſtenſo ergo,quòd *non comedere*,tantum ſit non conſeruare vitam,probatur ſententia illa Maioris & Soti: Nam in propoſito caſu præceptum *affirmatiuum* conſeruandi vitam non obligat illum hominem damnatũ ad mortem per inediam: Ergo licitè is poteſt *non comedere*. Conſequentia eſt bona.Probatur Antecedens.Nam eadem cauſa boni cõmunis,quæ mouet Iudicem, vt velit illum Reum morte tali afficere,poteſt etiam licitè mouere eundem ipſum Reum, vt velit ſe non conſeruare; C præferendo videlicet bonum commune,quod ſequetur ex ſui punitione,vitæ propriæ,atque adeo conformando ſe voluntati Iudicum,vt dicit Sotus, quamuis neque id facere obligatus fuerit.

Confirmatur. Nã poteſt licitè quis ſecundùm omnes non conſeruare ſe,quando ad ſui conſeruationem eſſet neceſſe exponere brachium abſcindendum; propterea quod non obligat pręceptum affirmatiuum conſeruandi vitam,cum tanta difficultate & dolore:Ergo ſimiliter non obligat cum tanto detrimento cõmunitatis, quantum ſequetur, ſi iſte non extinguatur,&c. quod detrimentum ipſi Reo etiam, ob amorem boni communis, poteſt vehementer dolere.

D Ex his ſequitur, poſſe fortè improbiſſimum aliquem Reum iuſtè condemnari, *vt etiam ſe non conſeruet* comedendo cibum oblatum,quamuis id Sotus negat. Probatur.Nam id eſt tali Reo *licitum*: Ergo in pœnam grauiſſimorum aliquorum ſcelerum,poteſt etiam illi *iniungi*, A ſicut antea diximus,poſſe alicui iniungi, ne ſe conſeruet fugiendo.

Iam verò ad rationem ſumptam ex D. Thoma, qua nititur Caietanus,reſpõderi poteſt,D.Thomã quum ad probandum,quòd liceat tali comedere,aſſumpſit, quòd *non comedere*,ſit ſe occidere,non intellexiſſe,quòd hoc ſit ſe occidere *directè*, ſed *indirectè*: prout occidere ſe quodammodo poteſt dici, qui non ſe conſeruat comedẽdo, quandoquidem ex eo,quòd quis non comedat,certò ſequitur mors. Vis ergo rationis D. Thomæ conſiſtit in hóc, quòd qui condemnatur,vt fame pereat; non condemnatur,vt ſe *indirectè* occidat,non comedẽdo.Itaque poteſt comedere: quia non comedere,eſſet ſe indirectè occidere,quod non obligatur facere.Ita etiam putat Sotus intelligendum D.Thomam.

B Quanquam reuera videri poteſt alicui etiam ſecundùm hanc explicationem D.Thomas ſentire, quòd non liceat tali *non comedere*. Nam apud D. Thomã aliquod *indirectè* facere, eſt,debere illud prohibere,& non prohibuiſſe. Vnde hoc ipſo,quòd dicit, *talem non comedere*, eſſe ſeipſum occidere (etiamſi indirectè hoc intelligatur) videtur ſentire D.Thomas,quòd debeat comedere,atque adeo,quòd peccet,niſi comedat. Quapropter quicquid ſit de mente diui Thomæ,negatur,quòd in tali caſu *non comedere*,ſit ſe occidere,aut directè aut indirectè culpabiliter. Niſi dicas,S.Thomam hîc non locutum de cauſa indirecta,ſicut ſolet.

Porrò his patet ſolutio eius QVÆSTIONIS, qua hîc ſolet quæri, Vtrùm condemnato ad moriendum fame, C poſſit quiſpiam alius aut debeat cibũ ſuppeditare, tanquã exiſtenti in extrema neceſſitate. *Dicendum* namque eſt breuiter *primò*,ſicut ipſemet cõdemnatus poteſt tunc cibũ ſumere:ita alterũ poſſe ei licitè ſuppeditare, modò is ſit,cui non incumbat cura exequendę iuſtitiæ, neque ſit ſpecialiter prohibitus cibum tali ſuppeditare. Vnde referunt hîc Sotus & Caietanus, laudi datũ fuiſſe cuidam fœminæ Athenienſi, quòd parentem, ea morte damnatũ,lacte pauit.Id quod narrat Valerius Maximus lib.5.cap.4.vbi etiam aliud ſimile exemplũ commemorat pietatis filiæ erga matrẽ. *Secundò* dicendũ, ſicut ipſemet condemnatus non tenetur comedere: ita neque alterũ *teneri* ei ſuppeditare cibum. Nam ſubeſt ad nõ ſup- D peditandum cauſa rationabilis boni communis,quam poteſt quis vitæ talis Rei anteponere.Quamobrẽ tunc neminem obligat præceptum ſubueniendi illi. Ita inſinuat D. Thomas ſuprà quæſt.51.artic.2.ad 5.

QVÆSTIO DECIMA QVARTA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Teſtium.

D. Thomas 2.2.quæſt.70.

EXPLICANDA *ſunt quatuor.* PRIMO, *An aliquando teneatur quis ferre teſtimonium in Iudicio.* SECVNDO, *An requiratur in iudicio teſtimonium plurium.* TERTIO, *An quilibet poßit in Iudicio teſtimonium ferre.* QVARTO, *An falſum teſtimonium in Iudicio ſemper ſit peccatum Mortale.*

PVNCTVM PRIMVM.

An aliquando teneatur ferre teſtimonium in Iudicio.

D.Thomas art.1.

PONAM & explicabo hac de re quatuor aſſertiones.PRIMA aſſertio.Si quis ferre teſtimonium iubetur ab habente auctoritatem *ſecundùm ordinẽ Iuris*, videlicet *in manifeſtis*. & iis de quibus *infamia præceſſit*,non eſt dubium quin teneatur illud ferre.Ita D. Thomas hîc & alij communi- E ter. Nam vnuſquiſque debet obedire Iudici in his quæ ad Iuſtitiam pertinent.Sunt autem ad huius Concluſionis explicationem aliqua notanda.

PRIMO, duplici modo contingere,vt Iudex requirat teſtimonium alicuius de altero.VNO modo,via *accuſationis*: quando quis ſuſcipit ſe rem probaturum,& pro-

Digitized by Google

ducit teſtes, qui à Iudice vocantur & interrogãtur. Et vt hac via Iudex iuridicè interroget, atque adeò teneantur alij teſtificari, ſatis eſt ipſa accuſatio. Nam eo ipſo quòd quis teſtibus productis accuſatur, abſque temeritate Iudex interrogabit teſtes, & etiam abſq; iactura peculiari famæ Rei, quandoquidem interrogat ſolùm eos quos meritò ſuſpicari poteſt rem ab his ſcire. ALTERO modo, quando præcedit Iudex via *inquiſitionis* abſque accuſatore, interrogando alios. Et de hoc eſt maior difficultas in explicando, quid debeat præcedere, vt Iudex legitimè ſic inquirat.

Hoc igitur vt declaretur, eſt SECVNDO notandum, Iuriſperitos ſuper cap. Qualiter & quãdo, de accuſationibus, plures modos inquiſitionis tradere, duo tamen ſunt, qui ad rem pertinent, & ad quos alij reducuntur. Eſt ergo duplex inquiſitio: VNA eſt *generalis*, cùm videlicet ratione officij Iudices ponunt edictum, vt qui nouerit aliqua crimina, *deferat* illa ad Superiorẽ, idque aut via denunciationis *fraternæ*, ſi ſunt peccata non vſque adeò nocentia communitati, & ſi necdum ſunt emendata, cuiuſmodi cenſet Sotus lib. 5. de Iuſtitia, q. 5. art. 1. eſſe cõcubinatus, & eiuſmodi priuata crimina: aut via denunciationis *iuridicæ*, vt hæreſes, proditiones, &c. ALTERA inquiſitio dicitur *ſpecialis*, cùm videlicet interrogãtur alij de aliqua perſona priuata *determinatè*, num hoc vel illud crimen fecerit.

Iam prima noſtra Concluſio (quæ eſt etiam D. Thomæ) intelligenda eſt, cùm Iudex inquirit *ſpecialiter*. Nam tũc ſolùm requiritur vt præceſſerint *manifeſta indicia & infamia*, ad hoc vt teſtimoniũ alicuius iuridicè exigatur, ſicut definitum eſt in capit. Inquiſitionis: & capit. Qualiter & quando 2. & capit. Cùm oporteat. Extra de accuſationibus. Quando autem Iudex inquirit *generaliter*, etiam ſine infamia præcedente, aut manifeſtis indiciis, cenſetur iuridicè inquirere.

Cuius ratio eſt. Nam tunc poteſt intelligi Iudex aliquid legitimè & iuridicè facere, quando in cõmunitate, cuius perſonã ille gerit, eſt ſcientia ſufficiens, quæ illud eſſe faciẽdum dictet propter bonum commune: Sed ad ita inquirendum *generaliter* ſufficit ſcientia communis, qua Iudex & omnes in communitate norunt expedire bono communi, vt crimina ad ſuperiorem deferantur: Ergo cum ea ſola ſcientia abſque alia infamia aut indiciis de aliquo, poterit Iudex vice communitatis, atque adeò legitimè & abſque vlla temeritate *generaliter* inquirere.

Atque ita obtinuit conſuetudo in Religioſorum viſitationibus, qui proinde debent ſuo Superiori iuxta mẽtem eius reſpõdere de aliorum criminibus generaliter interrogati. Ad inquiſitionem verò *ſpecialem*, quoniam per eam quæritur teſtimonium contra determinatam perſonam, non ſatis eſt prædicta ſcientia generalis, ſed requiritur peculiaris aliqua notitia, quæ efficiat, vt ſine temeritate de *hac perſona*, & de *hoc crimine* ab aliis petatur teſtimonium, quemadmodum ſuo modo diximus ſuprà quæſt. præcedenti, puncto ſecundo, requiri ad interrogationem ipſius Rei.

TERTIO eſt præcipuè notandum, ſi ius *naturale* ſpectemus, nõ requiri aliquam determinatam notitiam ad legitimè teſtimonium de aliquo inquirendum, ſed quãuis ſufficere, quæ tollat à Iudice temeritatem, ſicut ſuprà etiam de interrogatione Rei dicebamus quæſt. præced. At verò ius *poſitiuum* in Capitulis ſuprà citatis, ſtatuit, vt non quæuis notitia eiuſmodi ſufficeret, etiam quæ alioqui ſatis eſſet ad interrogandum ipſum Reum. Sed oportere *infamiam præceſſiſſe*, quæ ſit opinio multorum, iuxta dicta quæſtione præced. p. 2. Adeò, vt in cap. Inquiſitionis, citato, ſtatuatur, non eſſe procedendum contra aliquem via inquiſitionis huius ſpecialis, etiã ſi duo vel tres teſtes iurati affirment eius aliquod crimen, de quo nulla laborat infamia.

Neque verò fruſtrà tunc Ius prohibet inquiſitionem

A quaſi nunquã ſit futurus caſus, quo ex illis tribus teſtibus iuratis opus ſit procedere ad inquiſitionem. Cùm enim non ad quaſuis perſonas condemnandas ſatis ſint tres teſtes, vt patebit punct. ſeq. operæprecium fuit explicari à Iure, tres teſtes non eſſe ſatis ad inquirendum plures, ſi quando contingeret, perſonam eſſe talem, vt ad eius cõdemnationem plures teſtes inquirere oporteret, ſed neceſſariam eſſe *infamiam*, quæ plurium quàm quatuor opinione contineatur. Item neceſſarium id fuit, ne Iudex inquirat alios teſtes (in qualicũque cauſa) contra alterutram *partem*, quando teſtes vtriuſque *partis* ſunt pares.

Ratio autem, quæ mouere potuit Ius humanum, vt ad illam inquiſitionem *ſpecialẽ* peculiariter requireret infamiam, videtur hæc eſſe: Nam vult ius humanum, quoad fieri poteſt, prouidere bono communi cum minima

B iactura bonorum priuatæ perſonæ, in quibus præcipuè numeratur fama, quæ nõ parũ læditur hoc ipſo quòd de aliquo fiat apud alios inquiſitio, quantumuis poſtea talis nõ probaretur Reus eſſe. Et ideò expectat ius, donec fama ſit aliquo modo perdita aliunde, antequam inquirat alios de aliquo. Nihilominus hac ratione non obſtante, ſi non etiam acceſſiſſet decretum Iuris humani, iure naturæ benè poſſet Iudex ita inquirendo, bonum commune anteponere priuatæ famæ. Non tamen *etiam tenetur* iure naturæ id facere. Nam etiamſi infamia Rei expectetur ad inquirendũ de illo ſpecialiter, poteſt ſine magno detrimento boni communis vtilitati publicæ prouideri.

C QVARTO eſt notandum, vt docet D. Thomas, & colligitur ex Capitibus ſuprà citatis, infamiam debere eſſe de *ijs ipſis criminibus*, de quibus inquiritur, ſicut ſuprà quæſtione præcedenti, puncto 2. vidimus contra Paludanum. Vnde quamuis infamia *perſonæ* requiritur ad inquirendũ, tamen non ſufficit, ſed oportet vt infamia ſit etiã de crimine inquirendo: alioqui temerè inquiretur.

Denique in hac prima Concluſione notandum, quod D. Thomas dicit, & etiam alij, non poſſe inquiri, *niſi de manifeſtis, & ijs quorum præceſſit infamia, ſiue de quibus ſũt manifeſta indicia*, non ita accipiendum eſſe, quaſi *manifeſta indicia*, per ſe ſufficiant abſque vera infamia: ſed intelligendum eſt, hæc indicia *manifeſta* pertinere ad ipſã infamiam. Quia ſcilicet vera *infamia* nunquã caret *euidentia aut manifeſtis indicijs*, reſpectu aliquorũ. Vel certè debẽt indicia eſſe vſque adeò *manifeſta*, vt moraliter loquendo, ſtatim ex illis ſequatur infamia. Itaque ſenſus

D verborum D. Thomæ eſt, *requiri infamiam, quæ ſolet eſſe coniuncta cum mãifeſtis indicijs*. Etenim ius poſitiuum in Capitulis ſuprà citatis *determinatè* requirit ſemper infamiam ad hanc ſpecialem inquiſitionem aliorũ de Reo, non autem ſolùm *diſiunctiuè* (infamiam, vel indicia, vel ſemiplenam probationem) ſicut ad interrogationem ipſius Rei.

Hic tamen aduerte, Syluestrum, Verbo Inquiſitio, 1. §. 10. velle, vt hoc, quod eſt requiri infamiam ad inquiſitionem, *regulariter* tantùm intelligatur. Excipit enim aliquos caſus, quibus ſecũdùm ius non videtur requiri. Atque etiam Sotus lib. 5. de Iuſtitia, quæſtione 6. art. 2. & Nauarrus in Manuali, cap. 18. nu. 58. & cap. 25. num. 27. & 33. indicãt, eſſe aliquos tales caſus. Vt quando eſt

E crimen hæreſis, læſæ maieſtatis, falſæ monetæ, maleficij & huiuſmodi, quæ valde nocent communitati.

Sed tamen non ſatis clarè hi Doctores loquuntur. Videntur enim ſæpè confundere *interrogationem* Rei, cum *inquiſitione* de illo. Et D. Thomas nullum caſum videtur excipere, ſi ſermo ſit nõ de *interrogatione ipſius Rei*, ſed de inquiſitione ſpeciali apud alios de illo determinatè, vt patet ex noſtra & D. Thomæ Concluſione. Et ſimiliter illa Capitula citata vniuerſaliter requirunt *infamiã* in caſu eiuſmodi *inquiſitionis ſpecialis*. Sed quicquid ſit de hoc, ſaltem doctrina hæc diui Thomæ regulariter eſt vera, ſicut eam explicauimus.

Porro

Digitized by Google

Porrò ex dictis intelligi poteſt quid reſpondendum ſit cuidam QVÆSTIONI, quæ hîc mouetur, Vtrùm videlicet, cùm infamia eſt oborta de ſolo crimine, non autem de aliqua perſona (vt v. g. Si iaceat cadauer occiſi in foro) liceat inquirere, quiſnam crimẽ patrauerit. Patet enim tum ex dictis tum ex iis quæ poſt alios tradit Syluester V. Inquiſitio 1. n. 1 & 7. omnino id eſſe licitũ, ſicut etiam eſt mortis. Et ratio eſt: quoniã infamia particularis perſonæ ſolùm requiritur ad inquirẽdum nominatim de *priuata perſona*, vt eſt explicatum: in caſu autẽ propoſito, cùm de nulla perſona determinatè inquiratur, ſed tantùm *in genere* quis fecerit, non opus eſt, vt præceſſerit priuatæ perſonæ infamia; ſed ſatis ad id eſt illa generalis ſcientia Iudicis & communitatis, qua cõſtat expedire bono publico, vt eiuſmodi criminum auctores prodantur & puniantur, ſicut anteà dicebamus. Alioqui niſi ea ſcientia ſufficeret, populus ægrè ferret, & contra Iudices in hac parte negligentes tumultuaretur, ſi crimina manifeſta impunita relinquerent, non inquirendo.

Vnde hæc inquiſitio in propoſito caſu potiùs pertinet ad inquiſitionem *generalem*, de qua initio diximus. Nam tantùm à *generali* in eo differt, quòd per generalem non ſolùm de *Reis in genere* inquiritur: ſed etiam *perſona in genere* publico edicto interrogantur de aliorum criminibus: per inquiſitionem autem in caſu propoſito *perſona priuatim* interrogantur de Reo in genere. Sed tamen hæc differentia, quod attinet ad neceſſitatem infamiæ, eſt per accidens. Satis namque eſt, quod nullius priuatæ perſonę fama per huiuſmodi inquiſitionem læditur, vt ad eam non ſit opus infamiam alicuius præcedere.

Quocirca immeritò Sotus lib. 5. de Iuſtitia, q. 6. art. 2. damnat conſuetudinem, quę obtinuit etiam apud timoratæ conſcientiæ Iudices, vt in genere inquiratur Reus manifeſti criminis. Neque enim aliud ex Capitulis ſuprà citatis, & dictis Caietani, q. præcedenti, art. 2. quæ pro ſe allegat Sotus, colligitur, niſi prærequiri infamiã ad *inquiſitionem principalẽ de perſona determinata*. Quam quidẽ inquiſitionem minùs rectè confundit Sotus cum ea inquiſitione, qua in propoſito caſu generatim inquireretur quiſnam fecerit.

At probat Sotus, perinde eſſe inquiri ſine infamia de Reo in genere, & de determinata perſona. PRIMO: Nam ſi quis interrogatus de Reo in genere, tenetur peculiariter determinatum Reum prodere, perinde eſt (inquit Sotus) ac ſi peculiariter ſciſciteris. SECVNDO, probat id non licere. Nam fieri poſſet, inquit, vt ipſemet Reus interrogaretur tunc inter alios, qui rubore ſuffuſus vix poſſet non indicare ſe eſſe Reum: & tamen nullo, inquit, iure ſe prodere deberet. Verùm hæ rationes infirmæ ſunt.

Ad PRIMAM nego, perinde id eſſe ac peculiariter de aliquo ſciſcitari. Quemadmodũ, etſi quilibet teneatur manifeſtare peculiariter Reum determinatum, cùm ſit inquiſitio generalis publico edicto; tamen non eſt perinde ita inquirere, ac ſi publico edicto de determinato Reo nominatim inquireretur. Vidimus enim antè, eſſe magnum inter hæc diſcrimen. Nam ad inquiſitionem *de Reo in genere*, ſiue alij etiam generatim, ſiue ſpeciatim (vt in noſtro caſu) de Reo interrogentur, ſufficit generalis ſciẽtia Iudicis, ad *ſpecialem* verò neceſſaria eſt ſpecialis de perſona ſuſpicio; & quidem orta ex infamia, vt ius ſtatuit. Itẽ ex vi *ſolius inquiſitionis generalis* nullus infamatur: niſi quòd poſtea quidem, ſi accidat manifeſtari determinatum Reum, ille infamatur. Ex vi autem *ſolius inquiſitionis ſpecialis* aliquis infamatur, quam ſolam infamiam ex ſola inquiſitione procedentem vitare vult ius poſitiuum, ideò requirens, vt aliquo modo fuerit infamatus is, de quo ſpecialiter inquiritur. Non verò vult Ius vitare infamiam illam, quæ ſequetur, ſi inquiſiti *de Reo in genere* ferãt teſtimonium contra Reum determi-

A natum. Sicut neque vult vitare infamiam eam Reorum, quæ ſequitur ex ipſo proceſſu cauſæ & punitione illorum. Itaque patet ex his, nullo modo eſſe perinde, ſciſcitari de *Reo in genere*, atque ſciſcitari de eo *determinatè nominando perſonam*; tametſi interrogati debeant prodere, ſi ſciant determinatum Reum.

Ad SECVNDAM Soti rationem, concedimus inprimis, ipſum Reum, ſi fortè inter alios interrogaretur, nõ debere ſe manifeſtare, ſed poteſt reſpondere, *ſe neſcire quis fecerit*, & verè reſpondebit *ad intentionem* quam inquirens *debet habere*. Nam is ſolùm poteſt inquirere à ſingulis, an ſciant *aliquem alium* feciſſe, non autem an ipſimet fecerint; cùm contra nullum determinatum præceſſerit infamia, aut indicia, aut ſemiplena probatio, vt ſupponimus in caſu, & ſine aliquo illorum non poſſit ipſemet Reus interrogari, vt dictum eſt quæſtione præcedenti, punct. 2.

B Quòd ſi fortè quis rubore ſuffuſus indicet eo ſigno, ſe eſſe Reũ, atque adeò ſuppeditet ius Iudici, ipſum peculiariter interrogandi tanquã Reum, per *accidens* hoc eſt: & ideò nõ debet hoc impedire Iudicem quominus exequatur ſuum officium inquirendo. Quinimò etiamſi id *per ſe* ſequeretur, poſſet nihilominus Iudex inquirere, vt vel ea ratione quæreret indicia, quæ redderent aliquẽ ſuſpectum, contra quem proinde liceat certiùs procedere, eũ nominatim de ſe interrogando. Poteſt namque Iudex, vt Sotus etiam concedit, in tali caſu quærere indicia, quæ vel generent infamiam ſufficiẽtem ad inquirendum de Reo determinatè, vel certè ſint ſatis ad interrogandum iuridicè ipſummet Reum. Et hactenus de PRIMA aſſertione.

SECVNDA aſſertio. *Si requirat Iudex teſtimonium* C *de occultis*, & de quibus infamia non præceſſit, non tenetur quis teſtificari. Hæc aſſertio ex præcedenti eſt clara: quia tunc non iuridicè *inquiritur*. Atque ita etiam aſſerit D. Thomas, & alij communiter. Itaque poterit tũc is qui interrogatur eludere Iudicem, iuxta ea quæ tradidimus q. præced. punct. 2.

TERTIA aſſertio. Si non Iudex, aut Superior ad id auctoritatem habẽs, ſed æqualis quiſpiam ab aliquo requirat teſtimonium de alio: Tunc quidem ſi id teſtimonium requiratur ad liberandum hominem à morte, vel infamia, vel à quacunque pœna, aut iniquo damno, ferendum eſt id teſtimonium. Quinimò etiamſi nõ requiratur tale teſtimonium, tenetur quis facere quod in ſe eſt, vt veritatẽ denũciet alicui, qui ad hoc poſſit prodeſſe. Probatur totum hoc ex illo, Prou. 24. *Erue eos qui du-* D *cuntur ad mortem*. Et ex illo Pſalm. 81. *Eripite pauperem & egenum*. Item ex Gloſſa ſuper illud ad Rom. 1. Digni ſunt morte, &c. dicente: *Conſentire eſt tacere, cùm poſſis redarguere.*

Et quidem aſſertio hæc in cauſſa *mortis* nullam habet difficultatem. Nam cùm proximus ſit tunc in graui, vel etiam extrema neceſſitate conſtitutus, ſatis intelligitur, charitatem quamcunque obligare, vt ſuo teſtimonio, ſi poteſt, proximo ſuccurrat. In aliis autem cauſis citra extremam & grauem neceſſitatem, quando damnum imminens proximo, non eſt magni momenti, nonnihil videtur aſſertio hæc habere difficultatis. Nam charitas nõ obligat citra grauem neceſſitatem ad ſuccurrẽdum alicui determinatæ perſonæ.

E Nihilominus reſponderi poteſt ex ſententia Soti, libro 5. de Iuſtitia, quæſtione 7. artic. 1. hoc eſſe verum, quando alia neceſſitas proximi non grauis conſiſtit in *ſola penuria* alicuius rei: non autem quando citra grandẽ etiam neceſſitatem patitur quis *iniuriam* aliquam vel *incommodum*, cui alter ſine ſuo detrimento poteſt ſuccurrere. Tunc enim ratio dictat, ei eſſe ſubueniendum. Maximè cùm *vnicuique mandauerit Deus de proximo ſuo*, Eccleſiaſt. 17. Vt, verbi gratia, quamuis ei, qui caret domo, quis non debeat domum dare; tamen cùm domus alterius ardet, ſi ſine tuo incommodo poſſis ſubuenire;

etiamſi ille ſit ditiſſimus, debes ignem extinguere. Item licet diuiti non debeas erogare decem coronatos, v.g. tamen ſi poſſis obſiſtere latroni, ei illos ſurripienti, debes facere. Sic in propoſito debes, etiam citra grauem neceſſitatem, proprio teſtimonio opem ferre ei, qui patitur iniuriam ab aduerſario in Iudicio.

Præterea eſt hîc notandum, multum intereſſe quonam modo quis nolit ferre teſtimonium, quando *debet:* An ſcilicet teſtis *interrogatus à Iudice*, nolit obedire ferendo teſtimonium, ſed vel neget ſe ſcire, vel dicat contrarium, an verò *non rogatus, nec vocatus à Iudice* effugiat, ne interrogetur, vel an *æquali* roganti vel non roganti nolit ſuo teſtimonio fauere. Si enim quis *interrogatus & vocatus à Iudice* nolit teſtimonium ferre, nõ ſolum peccat contra charitatem & obedientiam, ſed etiam violat iuſtitiam, ſecundùm omnes.

Cuius duplex poteſt aſſignari ratio. *Prima:* quia eo ipſo quis, quantum eſt in ſe, eſt cauſa moralis, vt Iudex ferat ſententiam in damnum alterius. Nam ſi ita omnes facerent, quos probabiliter Iudex putat poſſe eſſe teſtes in fauorem alicuius; eo ipſo induceretur Iudex ad exiſtimandum, iuſtitiam ſtare ab alterius parte. *Secunda:* Nã, vt Caietanus dicit, in Summa, Verbo, Reſtitutio, circa illam circumſtantiam *Non manifeſtans*, teſtis vocatus & interrogatus à Iudice, ex Iuſtitia debet promouere Ius alterius ſuo teſtimonio. Itaque ſi non faciat, peccat contra illam. Et ita, ſecundùm omnes, teſtis non obediens Iudici, debet reſarcire damnũ parti læſæ. Id quod multò clariùs eſt, ſi dicat falſum teſtimonium. Nam tunc conſtat, illum eſſe cauſam moralem directam iniuſtitiæ.

Si verò quis ſubterfugiat, ne à Iudice teſtimonium eius requiratur, tunc Sotus lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 7. ar. 1. putat etiam ipſum violare iuſtitiam, & debere reſtituere; ſed alij meliùs id negãt. Nulla enim ratio ex prædictis habet tunc locum, quandoquidem neque iubetur eſſe teſtis adhuc à Iudice, & promouere iuſtitiã, neq; videtur Iudicem inducere ad fauendum alteri parti. Neque Doctores alij, quando dicunt, talem qui non vult ferre teſtimonium, debere reſtituere, loquuntur niſi in caſu, quo interrogatus & iuſſus à Iudice detractat illud ferre. Cùm igitur ſubterfugit talis, ne vocetur à Iudice, ſolùm peccat contra charitatem proximi, non fauendo illi; ſicut etiam, quando proximo roganti, non vult præbere teſtimonium. Vnde nulla illi tunc oritur reſtituendi obligatio.

QVARTA aſſertio. De iis quæ pertinent *ad condemnationem* alicuius, non debet quis ferre teſtimonium, requirente æquali, ſed tantùm cùm iuridicè compellitur à Superiore. Probatur. Nã ex eo quòd in his veritas occultetur, nulli ſpeciale periculum naſcitur; neque ſi immineat periculum accuſatori, eſt propterea tunc ferẽdum teſtimonium. Nam ipſe accuſator ſponte ſe in id periculum coniecit. Alia autem eſt ratio de Reo liberando in caſu præcedentis concluſionis: nam illi periculum imminet ipſo nolente.

Hæc etiam eſt doctrina D. Thomæ hic art. 1. Quam rectè notant Caietanus & Sotus intelligendã eſſe, quando ille qui accuſauit, *non tenebatur* accuſare, ſed ſponte fecit, Alioqui, caſu quo quis *tenetur* accuſare, etiam alij tenentur teſtimonium ferre *in condemnationem* alterius. Nam ſi ad id non tenerentur, iniqua eſſet accuſatoris conditio: Si videlicet deberet is cauſam ſuſcipere, quã non poſſet probare: aliis pro libito licitè teſtificationẽ detrectantibus.

Quin etiam addendum puto intelligendam eſſe eam D. Thomæ doctrinam, quando accuſator adeo non tenebatur accuſare, vt *ne licitè quidem* accuſauerit, ſed temerè, non prouidendo antè de Teſtibus. Nam ſi licitè quis accuſauit; iuſtum non eſt vt ob defectũ probationis, pœna talionis puniatur. Quamobrem debent teſtes ei in neceſſitate tali conſtituto ſubuenire, ferendo teſtimonium contra alterum: quem quidem plecti non eſt iniuſtum, quandoquidem eſt nocens, & idcirco potiùs debent accuſatori ſuccurrere. Si autem quis tenebatur accuſare, neque etiam *licitè* accuſauit prouidendo antea de Teſtibus, ſed temerè accuſationem ſuſcepit; alij non tenebuntur in eius fauorem contra alterum teſtificari. Iuſtum eſt enim vt pœna talionis puniatur temerarius accuſator, quandoquidem ſe ſponte in id periculum coniecit, ac proinde alij non tenentur ſuo teſtimonio ei veluti in neceſſitate conſtituto opitulari. Et ita puto intelligendum eſſe S. Thomam.

Poſtremo NOTANDVM in hoc puncto, doctrinam hanc omnem traditam de obligatione ferendi teſtimonium intelligendam eſſe, ſaluo ſemper vinculo *fidelitatis*. Quando enim quis ritè ſuſcepit ſe ſeruaturum alicuius rei ſecretum (cùm videlicet neque id ſecretum obſtat bono communi, neque ita nocet tertiæ perſonæ, vt ad ſuccurrendum illi opus ſit rem manifeſtare) tunc nõ tenetur quis etiam interrogatus à Iudice teſtimonium ferre. Eſſet enim id contra ius naturæ, vt expreſsè docet D. Thomas hîc in ſolutione ſecundi, & Caietanus ibi, & Sylueſter, Verbo Teſtis, num. 8. Et Nauarrus cap. 25. nu. 46. Qua in re meritò Syllueſter refellit Angelum & Bonauenturam, qui putant, *ſecretum* non obligare, niſi *ſub conditione*, ſi videlicet ſuperior non interroget. Hoc enim falſum eſt. Nam expedit bono communi, vt aliqua etiam occultentur Superioribus, quando contrariũ nõ exigit cõmunis neceſſitas aut grauitas tertiæ perſonæ. Vt ſi eſſet aliqua res præterita, & emendata, &c.

Sotus autem vbi ſuprà doctrinam hanc D. Thom. ſolùm admittere videtur, quando via *inquiſitionis*, requiritur ab aliquo teſtimonium. Tunc enim, inquit, non debet quis dicere rem, quam ſuſcepit, ſecretam: ſi autem procedatur via *accuſationis*, cùm ſcilicet vocatur quis à Iudice, & interrogatur vt teſtis, putat Sotus debere talem reuelare ſecretum teſtificando. Neque huius affert Sotus rationem. Eſt tamen probabile. Nam videtur eſſe aliquod detrimẽtum boni communis, vt accuſatio prudenter inſtituta non habeat effectum. Itaque vt illum habeat, videtur tunc ceſſare obligatio ſeruãdi ſecretũ.

Sed tamen probabilius eſt, quòd nec tunc quis teneatur ſecretum reuelare. Hoc enim eſt conformius D. Thomæ, aliiſque Doctoribus, qui *abſolutè* loquuntur. Neque ratio prædicta valet. Nam ſicut non eſt incommodum, vt *inquiſitio* bene inſtituta effectum nõ habeat, licitè tacente eo, qui ſcit rem ſecretò, & via inquiſitionis interrogatur: ita etiam neque erit incommodũ notabile, vt *accuſatio* aliquando effectum non habeat. Vnde, ſi illa ratio probaret, etiam neque interrogatum via *inquiſitionis* poſſe tacere rem ſecretam, quod tamen facere poſſe concedit Sotus.

PVNCTVM SECVNDVM.

An requiratur plurimum teſtimonium in Iudicio.

D. Thomas artic. 2.

SI Solum ius *naturale* ſpectemus, in Iudicio tantum requiritur tale aliquod teſtimoniũ, quod iudicetur certius teſtimonio alterius partis, pro diuerſitate perſonarum & negotiorum. Vnde iure naturali neque *requiritur* determinatè certus aliquis numerus teſtium, neque etiam certus aliquis determinatè *ſufficit* in omni omnino negotio. Sed determinatio relinquitur iuri *humano* pro diuerſitate cauſarum. Et ita circa hoc diuerſimodè ius humanum ſtatuit, prout diuerſimodè in variis cauſis accidere poſſe videtur *ſufficiens certitudo:* quod quidem non poſſet ius humanum facere, ſi iure naturali aliquis *certus* numerus eſſet conſtitutus.

Requirit igitur ius humanum ordinariè *duorum* teſtimonium, & ad maiorem certitudinẽ *trium.* Nam ordinariè hoc ſufficit, & eſt neceſſariũ; vt auctoritas *actoris*

plus

plus valeat. Ita 2.q.5.c. Quod verò Extra de Teſtibus. c. In omni negocio. Et ff. eod. tit. l. Vbi numerus.

Et hoc idem aſſerit & probat D. Thom. hîc ea ratione. Nam ſufficit iudicium *multitudinis* ad moralem certitudinē: Ergo ſimpliciter ſufficient duo teſtes cũ actore, vel ad maiorem certitudinem, tres, vt ita maior certitudo ſit in ipſis teſtibus. Conſequentia patet; quia numerus ternarius efficit multitudinē, cùm in illo ſit principium, mediũ, & vltimum, iuxta illud Philoſophi 1. de cœlo, text. 2. *Omne totum in tribus ponimus.* Confirmatur hoc ex illo Eccl. 24. *Funiculus triplex difficilè rumpitur.*

In *Teſtamentis* autem, quæ fiunt *apertè*, requirit Ius *quinque* teſtes, & ſi fiant *obſignata, ſeptē*, vt ita certius conſtet de voluntate defunctorum, qui ſeipſos explicare nō poſſunt. Item *Epiſcopi* non niſi 72. presbyteris: *Cardinales* non niſi ſexaginta quatuor teſtibus deponũtur: *Diaconus verò Cardinalis* non niſi viginti ſeptē; & alij *inferiorum Ordinũ* non niſi ſeptem teſtibus. Totum hoc habetur 2.q.5. Can. Præſul.

Cuius inſtitutionis triplicem aſſignat rationem D. Thom. hîc in ſolutione tertij. PRIMO. Nam huiuſmodi dignitatis homines ea ſanctitate debent eſſe præditi, vt maior fides eis adhibeatur quàm multis. SECVNDO: Nam tales propter executionem iuſtitiæ, quæ eis incũbit, inuidiam ſibi conflant apud multos. Itaque non facilè credendum eſt iis qui contra eos teſtificantur. TERTIO: Nam expedit vt rarò & difficulter huiuſmodi perſonæ damnentur, propter ſcandalum.

De aliis autem *Epiſcopis*, qui non verſantur in Eccleſia Romana, Syluester, Verbo Teſtis, num. 5. & Sotus li. 5. de Iuſtitia, q. 7. art. 2. cum D. Thoma in ſolutione tertij putant, illud Caput Præſul, non eſſe intelligendum, ſed ſufficere ad condemnationem aliorum Epiſcoporũ duo teſtes. Quanquam reuera Canon vniuerſaliter videatur loqui de omnibus Epiſcopis. Sed de hoc conſulēdi ſunt Canoniſtæ.

Sicut autem, vt diximus, Ius poſitiuũ aliquando plures quàm duos aut tres teſtes requirit: ita etiam contrà aliquando vnius teſtimonio eſt contentum, vt patet Lege Omnium Cod. de Teſt bus, qua habetur, teſtamentum eſſe firmum, *ſolius Imperatoris* teſtimonio, & etiam ad id ſatis eſt teſtimonium Pontificis ſecundùm aliquos Canoniſtas, quos citat Sylueſter vbi ſuprà. Supplet namque numerum auctoritas huiuſmodi perſonarum. Vide Sylueſtrũ illic, qui notat plures caſus quibus pro diuerſitate perſonarum & rerum ſatis eſt *vnius* teſtimonium.

Sed eſt argumentum ad probandum, ius humanum non poſſe prędicto modo diuerſimodè ſtatuere circa numerum teſtium. Nam iure *diuino poſitiuo* (quicquid ſit de naturali) ſtatutum eſt determinatè, vt *duo* teſtes requirantur & ſufficiant: Ergo non poteſt ius humanum hoc mutare. Antecedens probatur. Deut. 17. *In ore duorũ vel trium teſtium peribit qui interficietur.* Et cap. 19. *In ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Quod ius diuinum videtur etiam Dominus in noua lege confirmâſſe Mat. 18. citans illud diuinum præceptum.

SECVNDO. Nam Alexander III. in capit. Cùm eſſes, & cap. Relatum. Extra de Teſtamentis, improbat conſuetudinem requirendi quinque teſtes in teſtamentis, & ait eſſe alienam à diuina lege, à ſanctorũ Patrum inſtitutis, & ab vniuerſali Eccleſiæ conſuetudine; *cùm ſcriptum*, inquit, *ſit: In ore duorum vel trium, &c.* Ac denique decernit, vt deinceps teſtamēta teſtimonio duorum vel trium confirmata, præſente Parocho, rata habeantur. Cenſet igitur Pōtifex *iure diuino* numerum teſtium determinatum eſſe.

Ad PRIMVM reſpondeo, in veteri lege præceptum quidem fuiſſe *diuinum iudiciale*, vt duo teſtes ſufficerent, & requirerentur *ſemper*, ſaltem in criminalibus: Sed tamen in lege noua id iam non eſt præceptum diuinum. Nam ex ſententia communi Theologorũ Chriſtus Dominus nullum præceptum dedit, præter ea quæ pertinent ad fidem & ſuſceptionem Sacramentorum. Citauit autem Chriſtus præceptum illud veteris legis, non quidem illud confirmando in noua lege, ſed quia agebat cum populo, qui illo præcepto tenebatur, & quia erat, regulariter loquendo, admodum conſentaneum iuri naturali; vt ſic ratione etiam naturali; naturali probaret Chriſtus ſuam doctrinam, oſtendendo habere illam ſimile teſtimonium ei quod lex vetus naturali conſentanea requirebat.

Ad SECVNDVM, quod obiicitur ex illo Alexandri, Gloſſa ſuper illud caput refert multas ſolutiones, & maximè probat, vt videlicet intelligatur de Teſtamentis in *cauſis piis*, cum videlicet aliqua legantur Eccleſiis. In his enim Teſtamentis ſtatuit Pontifex, in fauorem Eccleſiarum, non eſſe requirendam tantam ſolennitatem teſtium. Et hoc conuenit muneri Pontificis, qui circa ſpiritualia ſolet definire. Vnde quod dicit in huiuſmodi Teſtamentis exigere plures teſtes *eſſe alienum à diuina lege*, non ita eſt accipiendum, quaſi velit id eſſe contrà ius aliquod diuinum etiam nunc vigēs: ſed quaſi velit non eſſe id *conſentaneum* in eiuſmodi cauſis piis legi naturali, cui conuenienter in lege veteri præcipiebatur, vt ſufficerēt duo teſtes. Ex quo ſequitur, duos debere ſufficere in prędictis Teſtamētis, cũ ſit in illis peculiaris ratio non requirendi plures, in fauorē Eccleſiarũ.

Porrò plurimùm eſt notanda doctrina quædam D. Thomæ hîc ar. 2. ad 3. vbi docet, teſtes *ſingulares*, hoc eſt, qui non conſentiant in ſubſtantia rei teſtificandæ, & in his, quæ pertinent ad illam, ſed teſtificentur diuerſos actus, non efficere fidem in Iudicio, ſed oportere eſſe *conteſtes*, hoc eſt, qui idem teſtificentur. Nihilominus tamen Caietanus & Sotus cenſent, *in religionibus*, quibus ad leuiores pœnas proceditur, nō immeritò fidem poſſe facere apud Superiorem *teſtes ſingulares*, qui videlicet ſingulos diuerſos actus, ſimiles tamen, cōmiſſos ab eodem deferant ad Superiorem. Vt ſi vnus dicat, ſe vidiſſe Petrum committentem tale furtum, & alter deferat aliud furtum commiſſum alio tempore ab eodem. Eſt enim, inquit Caietanus, tunc valde credibile, rem ita eſſe: Quanquam in foro ſeculari nō eſſet id ſatis ad procedendum contra aliquem. Nam eſt ſeruanda forma Iuris: in religionibus autem aliter poteſt procedi.

PVNCTVM TERTIVM.

An quilibet poßit in Iudicio teſtimonium ferre.

D. Thomas artic. 3.

NON omnis poteſt teſtimoniũ ferre. Quædam namque perſonæ *iure* repelluntur ab eo ferendo, partim *ob culpam*, partim etiam *ſine culpa*. Nam vtroque modo poteſt contingere teſtimonium alicuius reddi minus certum. Vt, ratione ſexus, ætatis, criminis, conditionis, aliarũmque huiuſmodi cauſarum, quæ fusè numerãtur in c. Si teſtes 4. q. 3. Qua de re vide Sylueſtrum, Verbo Teſtis, n. 2. & Nauarrum in Manuali, c. 25. n. 49. qui notat, huiuſmodi inhabiles ad accuſandum poſſe admitti, quando alij teſtes deſunt. Nam iura, quę aliquos repellunt vel eximunt ab officio teſtandi, intelliguntur, quando alij non deſunt, vt explicuit Gloſſa in cap. Quanquam 14. q. 2. & cap. Statuendum 2. q. 6. & alij à Nauarro citati.

Eſt autem NOTANDVM, iuxta ordinem charitatis, quo quiſque poteſt ſe potius ſuámque vtilitatem quàm alterum, curare; licitè poſſe accuſatum obiicere teſti crimen *verum*, quantumuis occultum, quo is reddatur inhabilis ad teſtificandum: Si cauſa non eſt leuis momenti, ſed maioris, quàm ſit incommodũ infamiæ eiuſmodi teſtis, & neceſſarium eſt patefacere tale crimen ad ſe liberandum. Tunc enim id licet, vt rectè docet Sotus lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 7. articul. 3. Ratio eſt. Nam ſicut poteſt quis cum iactura vitæ alterius, & cum *moderamine inculpatæ tutelæ*, defendere propriam vitam, aut

Digitized by Google

res magni momenti: ita etiam cum iactura alienæ famę.

Exponit autem Sotus præterea aliquas conditiones, quibus exiſtentibus ſecurius aliquis poteſt id facere. Vt ſi v.g. alter ſponte, aut etiam *temerè*, non autē coactus à Iudice, voluit illud teſtimonium ferre, & maximè ſi teſtimonium fuit futurū falſum, &c. Nihilominus etiamſi hæ conditiones abſint, accuſatus poteſt prædicto modo teſtem *excipere*. Nam vtitur iure ſuo, quo poteſt ſuū cōmodum alterius indemnitati præferre. Neque obligat illum tunc præceptum curandi potiùs famam alterius.

Falſum autem crimen obiicere teſti ad eius auctoritatem infringendam, vel infirmandam, vt ſolent facere improbiſſimi quidam cauſidici, omnino eſt iniquiſſimū, non modò propter mendacium, ſed etiam propter dānum, & infamiam quam teſti tales adferunt, vel re ipſa, vel quantum eſt in ipſis, ſi fortè ob eorum leuitatem fides ei minimè adhibeatur. Quam rem optimè annotauit Sotus vbi ſuprà.

PVNCTVM QVARTVM.

An falſum teſtimonium ſemper ſit peccatum mortale.

D.Thomas artic.4.

DISTINGVENDVM eſt. Nā quatenus falſum teſtimonium in Iudicio habet etiam adiunctam deformitatem *periurij*; non eſt dubium quin ſemper ſit peccatum Mortale. Quatenus verò falſum teſtimonium *eſt cōtra iuſtitiam*, eſt mortale ex genere, & ita prohibetur in Decalogo, Exod.20. *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimoniū*. Quatenus autem falſum teſtimonium eſt *mendacium*, non habet ſemper deformitatem mortalem. Siquidem deformitas ſolius mendacij *ex ſe & præciſè* non eſt mortalis ex genere, niſi alia ſimul deformitas accedat, vt accedit in propoſito, cōtra virtutē nimirum *Religionis & Iuſtitiæ*.

Ita docet D.Thomas hìc & alij communiter. Aceſt intelligenda hæc doctrina de falſo teſtimonio *formaliter & ex intentione*. Nam ſi poſt diligentem conſiderationē ferat quis teſtimoniū falſum *materialiter*, hoc eſt, rationabiliter putans ſe verum dicere, nō peccat, vt D. Thomas hìc in ſolutione primi docet.

Ex quo rectè colligit Caietanus, talem teſtem non teneri ad aliquam reſtitutionem; nā non fuit cauſa moralis damni ex intentione iniqua. Sicut qui bona fide conſumpſit aliquid alterius, putans eſſe ſuum non debet poſtea alteri aliquid reſtituere. Obligatio namque reſtituendi non aſtringit aliquem, quando neque acceptio fuit *iniuſta*; neque extat apud eum *res* reſtituenda: Ita ſuo modo dicendum in propoſito. Nam teſtis (vt ſuppono) nihil ex damno alterius acquiſiuit, quod adhuc habeat, & non fuit iniquè cauſa damni. Nihilominus debebit talis teſtis poſtea teſtimonium retractare, ſi intelligit, ſe falſum dixiſſe, & præterea ſe prodeſſe poſſe ad alterum liberandū ſine magno incommodo proprio. Quod etiam notat Sotus lib.5. de Iuſtitia, q.7.art.4.

Eſt autem hoc loco DVBIVM circa quandam doctrinam D.Thomæ in reſponſione ad 2. Ait namque ibi, ſi *falſum* teſtimonium feratur ad *innocentem* liberandum ab iniuſto iudicio, atq; adeo ab iniuſtitia, non eſſe mortale, ratione alicuius iniuſtitię, ſed ratione *ſolius periurij*. Et probat: quia *iniuſtum iudicium non eſt iudicium*, inquit D. Thomas, ac proinde impedire illud iudicium falſo teſtimonio, non eſt impedire iuſtitiam.

Hęc doctrina D.Thomæ ambiguitate nō vacat. Dubium namque eſt, de quonam iniuſto iudicio intelligatur. An ſcilicet de ſolo iniuſto iudicio ex peruerſitate *Iudicis*, quando is iudicat *ſibi non ſubditum*, vel non *ſecundùm allegata & probata*, an etiam de iniuſto iudicio ex parte *ipſius rei iudicata*, cùm videlicet ex ordine quidem iuris ſecundùm allegata & probata, ſed tamen is qui eſt verè innocens, condemnatur.

Ratio dubitandi eſt. Nam ex vna parte, quòd non ſit etiam intelligēda ea doctrina de iudicio iniuſto ex parte *rei*, iuſto autem ſecundùm allegata & probata, inde videtur conuinci, quòd tale iudicium non eſt abſolutè iniquum, ſiquidem debet iudex illud ferre: & ita falſum etiam videtur, quod tale iudicium ſit *nullum*, vt dicit D. Thomas. Ex alia verò parte videtur ea doctrina de hoc etiam iudicio intelligenda, ita, vt velit S.Thomas, non eſſe iniuſtitiam, falſo teſtimonio liberare innocētem ab *iniuſto* iudicio ex parte *ipſius rei*, quamuis *iuſto ſecundùm allegata*. Ratio eſt. Nam ſimiliter in tali caſu is qui falsò teſtificatur, dicit teſtimonium, non *contra* iuſtitiam, ſed *pro* iuſtitia quam reuera habet innocens.

RESPONDEO, eſſe intelligendam doctrinam eam D. Thomæ de *omni* iudicio iniuſto, ſiue ex parte *modi* procedendi *contra iuris ordinem*, ſiue ex parte *ſolius rei*, cùm is qui reuera eſt innocens, damnatur ſecundùm allegata & probata. Ita vniuerſaliter intelligunt eam doctrinā Sotus lib.5. de Iuſtitia q.7. ar.4. & Caietanus hìc. Ac ita eſſe eam D.Thomæ doctrinam intelligendam, patebit cuiuis conferenti argumentum ſecundum D. Thomæ cum ſolutione.

Eſtque veriſſima vtroque modo intellecta doctrina hæc propter rationē poſteriori loco allatam. Nam ſententia lata vel ferenda *ſecundùm allegata* contra ipſius rei iuſtitiam & veritatem, nullum omnino ius ſuppeditat iniquo actori (id quod eſt, illud iudicium eſſe *nullum*, vt ait D.Thom.) Ergo qui falſo teſtimonio agit contra illud, vt faueat verè innocenti, cōtra nullius iuſtitiam facit, ſed potiùs propulſat iniuriam inferendam innocēti.

Quare ad *priorem* rationem dubitandi, qua probabatur, non eſſe intelligendam doctrinam eam D. Thomæ de hoc etiam iudicio iniuſto *ex parte ſolius rei*; Reſpondeo, dupliciter intelligi poſſe iudicium iſtud contra rei veritatem ſecundùm allegata, *non eſſe iniuſtum*. VNO modo ex parte *Iudicis*, quia ſcilicet is non peccet contra iuſtitiam ſic iudicando. Et ita verum eſt, tale iudicium nō eſſe iniuſtum: imò eſt licitum & debitum, ſicut ſuprà q. 11.p.2. diſputauimus. Et ſecūdum illud habet ius Iudex procedendi cōtra verè innocentē. Nam ſequitur iudiciū certum moraliter communitatis, vt illic tradidimus.

ALTERO modo poteſt intelligi, iudicium iſtud *non eſſe iniuſtum* ex parte *ipſius rei*. Et hoc falſum eſt. Verè nāque ex parte rei iudicium iſtud eſt iniuſtum, cùm non habeat obiectum *re ipſa iuſtum*, ſed iniuſtū. Ac proinde ſecluſo ſcandalo tale iudicium ſeu ſententia, minimè in conſcientia obligat condemnatum, vt ex communi doctrina tradidimus, q.4. punct.2. Et conſequenter neque verè ſuppeditat ius aliquod *actori*; id quod eſt in propoſito tale iudicium eſſe *nullum*, vt ait S.Thomas. Quo fit vt qui falſo teſtimonio impedit tale iudicium, minimè faciat contra iuſtitiam.

Sed occurrit argumentum, ad probandum, ſententiam latam *ſecundum probata*, ſemper obligare condemnatum in cōſcientia, & ſuppeditare ius *actori*: ac proinde contra iuſtitiam facere eum qui per falſum teſtimonium fauet verè innocenti. Nam Iudex per talem ſententiā licitè *vult* ius ſuppeditare actori, *& impetrat* vtrique parti: Ergo verè *id efficit*, ac proinde verè obligat vtramque partem in conſcientia. Antecedens eſt clarum ex dictis quæſt. 11.punct.2. Conſequētia probatur: quia non videtur poſſe ſeparari *obligatio ſubditi*, à licito *imperio & voluntate obligādi in ſuperiore*. De ratione enim liciti imperij Superioris eſt, vt obliget: Sicut etiam de ratione legis vniuerſalis licitæ. Et ſimiliter ad hoc, vt aliquis acquirat Ius, non videtur aliud requiri quàm vt publica poteſtas ſecundùm iudiciū verum *humano modo*, rationabiliter velit ius alicui facere, obſtringendo & obligando illi alterum.

RESPONDEO, negando conſequentiam. Ratio cur negem, eſt. Nam cùm omnis obligatio, quæ homini

imponitur,& omnis collatio iuris homini facta, debeat fieri *humano modo*, duo requiruntur in propoſito ad obligationem,& iuris collationem. VNVM eſt, ex parte *Superioris*, vt videlicet is verè moraliter loquendo iudicet, eſſe à ſubdito faciendum id quod iubet, tanquam debitum ex iuſtitia. ALTERVM eſt, ex parte *ſubditi*, vt videlicet is quoque rationabiliter, ſiue auctoritate Superioris, ſiue alia ratione inductus, poſſit iudicare, illud, quod Superior ſentit, ita eſſe, atque adeo poſſit ſuſcipere illud faciendum, tanquam debitum ex iuſtitia, certa cum ratione & intelligentia ſua,& non vt brutum animal, ſed vt homo intelligens,&c. Ac ſimiliter, vt *Superior* ſeu Iudex rem aliquam alicui tribuat poſſidendam tanquam ſuam, requiritur in eo iudicium verum moraliter, quo iudicet, rem eſſe illius;& præterea iudicium quoque *in ſubdito*, quo is rationabiliter putare poſſit, rem talem eſſe ſuam: vt ſic *humano modo* rem recipiat tanquam ſuam,& intelligat fundamentum ſiue titulum, quo ei res à Superiore tribuitur: quod quidem fundamentum in propoſito non eſt aliud, niſi quia iudicatur, rem eſſe huius cui attribuitur. Non enim Iudex pro ſuo arbitratu rem donat, quam alicui adiudicat, ſed tantùm conſtituit quid ſit alicui debitum ſecundùm iuſtitiam.

Ex his igitur patet, meritò nos negâſſe conſequentiam argumēti propoſiti. Nam etſi in præſenti caſu (quo *ſecundùm allegata*, condemnatur is, qui verè eſt innocēs, vel tuetur iuſtam cauſam) adſit iudicium requiſitum ex parte *Superioris*, ſequentis iudicium communitatis: tamen non adeſt, neque poteſt adeſſe rationabiliter iudicium ex parte *ſubditi*, cùm is habeat euidentiam contrariam, quam nullo modo poteſt deponere, quicquid publica poteſtas iudicet. Et idcirco ex parte ſubditorum eſt impedimentum in propoſito, quominus voluntas & iudicium ſuperioris habeat eum effectum quem haberet, ſi ſubditi rationabiliter poſſent Superioris dictamini ſeſe conformare, obligationem nempe & iuris collationem in rem aliquam.

Quocirca ad probationem conſequentiæ illius argumenti, reſpondendum eſt per diſtinctionem. Nam ſi ſententia aut lex ſit vndequaque licita, atque adeo etiam

A ex parte *ipſius rei*, non eſt ab ea obligatio ſeparabilis. Si autem eſt licita non ex parte etiam ipſius rei, *ſed ſolùm* ex parte *Legiſlatoris & Iudicis*, non eſt de ratione illius vt reipſa obliget, ſed vt poſſit obligare quantum eſt ex parte ferentis illam.

Eſt autem hoc diligenter NOTANDVM pro materia de legibus & Excommunicatione; ad diſcernendum, quando & quomodo licita ſententia obliget, vel non obliget in conſcientia;& quomodo ſint intelligēdi Doctores; quando modò dicunt, ſententiam *ſecundùm allegata*, contra veritatem, eſſe *licitam & debitam*, & per illam iuſtè innocentem condemnari; modò verò dicunt, eſſe *iniuſtam,& inualidam & nullam*, ſicut dicit hîc S.Th. & Caietanus,& alij. Nā ad hoc, vt lex vel ſententia obliget, neceſſe eſt vt illud quod præcipitur vel imponitur

B faciendum, eadem ratione poſſit rationabiliter iudicari à ſubdito, eſſe ſibi faciendum, qua ei à Superiori præcipitur vel imponitur, alioqui deerit modus debitus obligandi *humano modo*.

POSTREMO, circa eandem doctrinam D.Thomæ notandum, hoc, quod D.Thomas dicit abſolutè, iudicium iniuſtum eſſe *nullum*, reipſa non eſſe contra doctrinam quandam Iuriſtarum, qui diſtinguere ſolent ſententiam *iniuſtam* à ſententia *nulla*. Sed tantùm varietas eſt in modo loquendi. Nam Theologi non vocant ſententiam *iniuſtam*, niſi eam quæ habet *iniuſtum* pro obiecto, vel ex parte *rei*, vel ex parte modi contra Iuris odinem: ſiue tale *iniuſtum* ſit notum omnibus, ſiue non: quæ quidem ſententia ſic iniuſta ſemper eſt nulla, ſecundùm veritatem Philoſophiæ moralis, & forum conſcientiæ, quod

C conſideratur à Theologis. At verò Iuriſtæ vſurpantes communius nomen *iniuſtæ ſententiæ*, iniuſtam ſentētiam vocant quamcunque illicitè latam, etiam ex ſolo *prauo affectu*, aut alia mala *circonſtantia*: *Nullam* autem tantùm vocant eam ſententiam quæ continet manifeſtum & *intolerabilem* errorem iniuſtitiæ *omnibus notum*, ſiue ex parte *rei*, ſiue ex parte modi; ac proinde eam quæ neque in foro exteriori habet vllum effectum; ſed reputatur irrita. Ita quoque notant Caietanus & Sotus locis citatis.

QVÆSTIO DECIMAQVINTA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Aduocati.

D.Thomas 2. 2. quæſt. 71.

QVATVOR *ſunt explicanda.* PRIMO, *An quilibet fungi poſſit officio Aduocati.* SECVNDO, *An teneatur Aduocatus patrocinari alicui gratis ex miſericordia.* TERTIO, *An poſſit etiam pro pretio patrocinari.* QVARTO, *An peccet mortaliter defendendo cauſam iniuſtam.*

PVNCTVM PRIMVM.

An quilibet fungi poſſit officio Aduocati.

D. Thomas artic. 2.

NOn omnes, etiamſi ſufficienti Iuris ſcientia inſtructi ſint; ſed illi ſolùm poſſunt Aduocati munus obire, quibus id *iure* non eſt prohibitum. Nam, vt docet diuus Thomas hîc, nonnulli ab hoc officio *iure* prohibentur. Idque vel propter indecentiam, vt Religioſi & Clerici, qui diuinis potiùs vacare debent; vel propter defectum virtutis & iuſtitiæ, vt infames, & infideles, & damnati de grauibus criminibus, vel etiam propter defectum corporalem, vt qui non poſſit loqui, aut audire, aut videre. Quæ omnia habentur in Decret. 3.q.7.

NOTAT autem bene Sotus lib. 5. de Iuſtitia quæſt. 8.

D artic. 2. non ſemper eſſe mortale, ſi cum aliquo horum defectuum minus notabili, aliquo modo quis eo officio fungatur, dummodo peritia iuris valeat. Vt ſi mutus, v.g. *ſcripto* aliquem iuuaret. Præterea NOTANDVM, *in neceſſitate*, & quando Superior præcipit in *cauſis piis*, pertinentibus ad Monaſterium, poſſe etiam Monachos patrocinari, vt patet 16. quæſt. 1. Cap. Monachi,& Cap. Ex parte. Extra de Poſtulationibus. Similiter etiam Clerici, & infames, poſſunt *in neceſſitate* pro ſe & perſonis ſibi coniunctis eo munere fungi, vt docet D.Thom. in articulo,& habetur, Cap. Infames 3. quæſt. 7.

PVNCTVM SECVNDVM.

An teneatur Aduocatus aliquando patrocinari gratis.

D. Thomas artic. 1.

DOCTRINA eſt cõmunis & vera ea quam de hoc tradit D. Thomas hîc, & Alex. Hal. p. 3. q. 44. m. 1. & Gab. in 4. d. 15. q. 6. dub. 4. & Sotus lib. 5. de Iuſt. q. 8. art. 1. & Syl. v. Aduocatus, n. 11. & alij; nempe debere Aduocatum gratis patrocinari pauperi, quando is in neceſſitate conſtitutus indiget patrocinio, & Aduocatus non videt aliam viam qua facilè ſubleuari poſſit pauper. Quemadmodum Medicus etiam (inquit D. Thomas) in ſimili caſu debet gratis curare pauperes.

Sunt autem circa doctrinam hanc duo notanda. PRIMO, tunc ſolùm excuſari Aduocatum à præcepto gratis opitulandi pauperi, quando alia via poſſit illi ſubueniri, non quidem Phyſicè aut Metaphyſicè loquendo; ſed ita moraliter, vt probabiliter Aduocatus exiſtimet, ea via pauperi *ſubuentum iri*. Vt, v. g. ſi Aduocatus ſciat, talem pauperem habere fratrem *Aduocatum*, vel *locupletem*, qui ſtipendio propoſito facilè Aduocatum adhibebit in fauorem fratris, &c. Alioqui potentia Phyſica aliter pauperi ſubueniendi, quam non ſit moraliter certum ad actum reductum iri, non excuſat Aduocatum, vt rectè hîc notat Caietanus.

SECVNDO notandũ: ſicut ſuprà in materia de Eleemoſyna docuimus, debere vnumquemque ſub mortali ſubuenire in *extrema* neceſſitate conſtituto, de *neceſſariis etiam* ad ſtatum proprium; & præterea in *graui* neceſſitate conſtituto, de *ſuperfluis ſtatui*: ita etiam in propoſito Aduocatum ſuo patrocinio debere ſub mortali ſuccurrere pauperi *extremè* indigenti (hoc eſt, in cauſa ad vitæ conſeruationem pertinente) detrahendo etiam aliquid, ſi opus ſit, de neceſſariis ad ſtatum. Id quod in propoſito faciet Aduocatus, ſi detrahat aliquid de tempore, quod impendebat patrocinio eorum, à quibus recipiebat ſtipendia neceſſaria ad conſeruandum ſuum ſtatum, & tribuat illud cauſæ pauperis. Et præterea etiam ſub mortali debet patrocinari cauſæ pauperis in *graui* etiam neceſſitate (vt ſi ageretur de fama, &c.) *de ſuperfluis ſtatui*, hoc eſt, detrahendo de tempore, quo vacare ſolet cauſis ex quibus facit lucrum non neceſſarium ſtatui; & impendendo illud cauſæ pauperum. Ita docet rectè Syluester, verbo Aduocatus, num. 8. & Sotus lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 8. art. 1. & alij.

Quare meritò hîc reprehenditur Caietanus, quòd dictam diſtinctionem *grauis* & *extremæ* neceſſitatis, quàm ipſe bene aduerterat ſuprà q. 32. nõ applicat etiam præſenti materiæ, ſed ait, ſe nõ poſſe intelligere, debere Aduocatum ſub mortali patrocinari gratis, niſi in *extrema* neceſſitate conſtituto: in *graui* autem, ſolùm ſub veniali. Hoc certè minimè congruit cum iis quæ idem Caietanus de obligatione faciendi Eleemoſynam rectè docuerat q. 32. & nos illic cõfirmauimus. Atque hæc ipſa quæ dicta ſunt de Aduocato, intelligenda ſunt ſuo modo de Procuratoribus, Medicis, & aliis huiuſmodi.

PVNCTVM TERTIVM.

An poſſit Aduocatus pro pretio patrocinari.

D. Thomas art. 2.

INTER omnes conuenit de eo quod docet D. Thom. hîc, ſcilicet non ſemper Aduocatum debere ex miſericordia gratis patrocinari, ſed poſſe id facere pro precio extra caſus p. præced. explicatos. Confirmatur auctoritate D. AVGVSTINI epiſt. 54. ad Macedonium dicentis, *Aduocatum licitè vendere iu-*

A *ſtum patrocinium, & Iuriſperitum, verum conſilium.* Si autem Aduocatus per improbitatem aliquid immoderatè extorqueat, peccat contra iuſtitiam. Vnde illic D. Auguſtinus ait: *repeti ſolere extorta ab his immoderatiam improbitatem.*

Circa quam doctrinam tria ſunt notãda. PRIMO, precia Aduocatorum eſſe in duplici differentia. Alia ſunt *lege* taxata, vltra quæ ſi aliquid accipiant, conſtat eſſe iniuſtitiam, vt patebit infra vniuerſaliter in materia de Venditione. Alia determinantur ſecundùm *hominum arbitrium*. Et hæc debent definiri moderatè, habita ratione induſtriæ, laboris, &c. de quo vide latiùs Nauarrum in Summa c. 25. §. de Aduocatis, & Syluestrum, verbo Aduocatus.

B SECVNDO, eſt notandum, prohibitum eſſe l. Si qui. C. de poſtulationibus, & l. Sumptus. ff. de pactis. ne Aduocatus de *quota* litis paciſcatur, ſi obtinuerit cauſam. Et ratio eius prohibitionis eſt, ne creſcat cupiditas, & adhibeantur fraudes, &c. de quo etiam vide Nauarrum.

TERTIO, eſt notanda doctrina D. Thomæ in ſolutione tertij, vbi aſſignat diſcrimen inter *Iudicem*, & *Aduocatum*; propter quod conuenit, vt Iudici ſtipendia ſuorum laborum non niſi à communitate aſſignentur: Aduocatis autem liceat accipere ſtipendia à ſuis cliẽtibus. Diſcrimen enim eſt, quod *Iudex* habet pro immediato ſcopo bonum *vtriuſque partis indifferenter* ſecundùm iuſtitiam; & idcirco ne inclinetur ad fauendum contra iuſtitiam alterutri, conuenit vt non accipiat aliquid ab illis. At verò Aduocatus ſolùm procurat bonum *vnius*: & ita non imminet inde ſimile periculum.

C

PVNCTVM QVARTVM.

An peccet mortaliter Aduocatus defendendo cauſam iniuſtam.

D. Thomas artic. 3.

RESPONDENT communiter omnes, Aduocatum talem & peccare mortaliter, & debere reſtituere. Nam eſt cauſa moralis damni alterius partis, præbendo videlicet contra eam, auxilium & conſilium, &c. Si autem ignoranter iniuſtam cauſam defendit, putans eſſe iuſtam, excuſabitur iuxta modum quo ignorantia excuſare ſolet, vt tomo 2. diſp. 2. q. 1. generatim de ignorantia tradidimus.

D Et quidem doctrina hæc nullam videtur habere difficultatem, quando prudens & ſciens ſuſcipit Aduocatus iniuſtam cauſam. Sed quęſtio eſt hic PRIMO, Vtrùm liceat Aduocato ſuſcipere cauſam *dubiam*, cùm videlicet etiam eſt probabile, contrariam cauſam eſſe iuſtam. Ad hoc Sotus lib. 5. q. 8. artic. 3 reſpondet diſtinguendo. Nam ſi eſt, inquit, cauſa *magni momenti*, qua agitur de vita vel honore, vel de omnibus bonis; ſcelus eſſet, actori contra reum patrocinari, niſi ſaltem tanta nitatur probabilitate accuſatio, quanta defenſio. Ratio eius eſt: quia melior eſt conditio *poſſidentis*. In rebus autem *minoris momenti* poſſet (inquit Sotus) debiliorem partem ſuſcipere, ſi tamen abſit fraus & peruerſa legũ interpretatio: item ſi admoneat ſuum clientem in primis, iuſtitiam magis alteri parti fauere. Quanquam periculum tunc ſemper eſſet, inquit Sotus, mentiendi & vtendi fraudibus.

E Hæc reſponſio Soti non videtur ſufficiens, neque omnino vera. Nam *ſecundum* eius dictum abſolutè eſt falſum, vt ſtatim patebit: & *primum* ſi intelligatur ſecundum quodcunque ius, etiam eſt falſum; & deinde ratio illius dicti plus probat quã Sotus vult. Probat enim non ſolùm non licere, quando eſt *minùs* probabilis iuſtitia *actoris*, partem eius ſuſcipere, ſed etiam neque licere, quando eſſet *æquè* probabilis; quia *melior* eſt conditio *Rei poſſidentis*.

Ideo Nauarrus in Manuali c. 25. n. 28. indiſtinctè dicit, poſſe Aduocatum cauſam *dubiam* pro arbitratu de-

fendere,

Digitized by Google

fendere, modò de dubio moneat clientem. Et citat pro hoc Syluestrum, verbo Aduocatus, q. 10. Sed Sylueſter ibi q. 13. aliquid amplius dicit. Et omnino videtur hac in re diſtinguendum.

Dico igitur PRIMO, Si ius *naturale ſolum* ſpectes, poteſt Aduocatus quamcunque partem ſuſcipere pro libito, exiſtentē vtrinque *æquali probabilitate*. Hoc concedit etiam Sotus hìc, quamuis non diſtinguat de iure *naturali & poſitiuo*. Et probatur. Nam tunc neque ratio *charitatis* dictat, vni parti determinatè potius eſſe fauendum: neque etiam ratio *iuſtitiæ*, cùm ſecundùm illā non magis appareat fauēdum eſſe vni, quàm alteri, vt ſupponimus. Et confirmatur. Nam Iudex ipſe in caſu *æqualis* vtrinque probabilitatis, ſecundùm ius naturæ, abſque vlla violatione iuſtitiæ commutatiuæ vel diſtributiuæ, poteſt parti, cui maluerit, fauere, vt docuimus q.7.p.4. Ergo à fortiori Aduocatus id poterit, cùm eius non ſit conſtituere ius inter vtramque partem, ſed tantùm fauere cum iuſtitia parti alicui.

Dico SECVNDO, ſecundùm ius *poſitiuum*, probabile eſt, Aduocatum non poſſe fauere *actori* in prædicto caſu *æqualis* probabilitatis. Hoc eſt contra primum dictum Soti, intellectum vniuerſaliter ſecundùm quodcunque ius. Probatur hoc ex regula Cum ſunt, de regulis Iuris in 6. vbi præcipitur, reo fauere, *cùm ſunt partium iura obſcura*. Et ita dicit Sylueſter, verbo Aduocatus, n.7. ſeu q. 13. debere in tali caſu Aduocatum, vel non fauere *actori*, ſed deſiſtere; vel ſuſcipere cauſam *Rei*; niſi quando eſt cauſa fauorabilis, *libertatis* videlicet aut *matrimonij*. Tunc enim potiùs eſt fauendum actori.

Quòd ſi reſpondeas, eam regulam tantùm pertinere ad Iudicem, qui debet inter vtrâque partem ius conſtituere, atque adeò fauere ei parti cui ſecūdùm ius eſt fauendum; non autem ad Aduocatum, cui non incumbit fauere parti, cui eſt fauēdum, ſed ſuſcipere, ſi velit, cauſam, quam ſine temeritate iudicauerit eſſe iuſtam. Contra hoc eſt PRIMO, quòd non ſatis conſtet, an non ea regula pertineat quoque ad Aduocatum, imò oppoſitum videtur Sylueſter vbi ſuprà ſentire. DEINDE, quòd quāuis concedatur, eam regulam ad ſolum Iudicem pertinere, tamen inde etiam ſequitur, Aduocatum non poſſe ſuſcipere cauſam *actoris* in tali caſu. Ratio eſt. Nam non poteſt cauſam ſuſcipere, niſi quam talem eſſe iudicet, vt poſſit eam *probare* Iudici, & quantum eſt in ſe, *perſuadere*, vt pro illa ſententiam ferat (hoc enim eſt Aduocati officium) ſed in præſenti caſu *æqualis* vtrinque probabilitatis, non poteſt Aduocatus talem iudicare cauſam actoris: Ergo non poteſt eam ſuſcipere. Probatur Minor: quia omnibus conſideratis propter illam regulam Iuris, iudicat Aduocatus, vel certè iudicare debet, non eſſe in illo caſu à Iudice ferendam ſententiam in fauorem *actoris*: Ergo non poteſt cauſam actoris promouere. Faceret enim contra cōſcientiam, quam debet habere ſecundùm ſcientiam Iuris, atque adeò etiam illius regulę.

Dico TERTIO, partem, cui Aduocatus iudicat fauere opinionem & *minùs probabilem*, & etiam *falſam apud ipſum*; neque in cauſa magni momenti, neque parui, poteſt defendendam ſuſcipere. Patet hoc clarè ex ratione iam facta. Nam tunc poteſt Aduocatus, niſi contra conſcientiam, Iudici ſuadere iuſtitiam eiuſmodi cauſæ, cùm reputet illam eſſe iniuſtam, perſuaſus nimirum veram eſſe contrariam opinionem. Non enim eſt ipſius officium dumtaxat exponere fundamenta probabilitatis opinionis ſui clientis, ſed ita dicere, vt oſtendat ſeſe ita etiam ſentire; alioqui nihil proficeret. Cùm ergo id non poſſit licitè facere, habens ipſe pro vera cōtrariam opinionem, non poteſt ſuſcipere talem cauſam. Denique patet hoc ex dictis ſuprà q.7.p.4. circa *opiniones*.

Dico QVARTO, ſi Aduocatus de opinione, quam iudicat minùs probabilem, non etiam habeat determinatum aſſenſum, quòd *ſit falſa*, aut talem aſſenſum deponat; probabile eſt, quòd poſſit etiam ſuſcipere defenſio-

A nem eius partis, cui talis opinio fauet, ſiue ea pars ſit *Reus*, ſiue *Actor*. Ita videtur ſenſiſſe Nauarrus loco citato, vt nihil de maiori aut minori probabilitate circa hoc diſtinguit, ſed abſolutè affirmat poſſe ab Aduocato ſuſcipi cauſam *probabilem*.

Probatur hoc *primò* ex communi cōſuetudine etiam bonorum Aduocatorū, qui neque à doctis & piis Confeſſariis ob id damnantur. Per quam conſuetudinem eſſet derogatum poſitiuo illi Iuri antea citato ex Regula *Cùm ſunt*, etiamſi ea regula ad Aduocatos extenderetur, iuxta id quod in confirmatione ſecundi pronunciati argumentabamur.

Secundò probatur idem ex eo, quòd ſi Aduocatus, cùm cauſam minus probabilem defendit, non habeat etiam aſſenſum determinatum, quòd opinio ei cauſæ fauens

B ſit *falſa*, minimè aget contra conſcientiam, defendendo talem cauſam: ſicut neque Iudex ſine tali aſſenſu pro ea iudicando, vt tradidimus q.7.punct.4.

SECVNDO, quæritur hoc in loco, quid debeat facere Aduocatus, quando *in proceſſu cauſæ comperit* ſe tueri partem iniuſtam. De hoc conuenit PRIMO inter omnes, quòd debeat aliquo modo ſine ſcandalo illam deſerere. Ita D. Thomas hìc ad 2. & Sylueſter, verbo Aduocatus q.13. & Nauarr. in Man. c.25. num.28. & Sotus lib.5. de Iuſt. q.8. art.4. &c.

SECVNDO, dicunt D. Thomas & alij, non debere tamen Aduocatum exponere contrariæ parti iniquitatem partis quam tuebatur. Ratio eſt, quia non tenetur contrariæ parti fauere. Hoc tamē limitat Sotus, quando non eſt cauſa *ſanguinis*, aut *magni momenti*. Tunc enim ſi Ad-

C uocatus euidēter veritatem cognoſceret (inquit Sotus) & admonito cliente, vt deſiſtat, non vellet is deſiſtere: deberet Aduocatus iniquitatem cauſæ prodere ad liberandum innocētem, imò agere teſtem pro illo & patronum, ſi opus eſſet. Hanc limitationem puto eſſe veram, caſu quo Aduocatus iudicaret aliàs innocentem condemnatum iri, & ſperaret ſe ſua auctoritate & teſtimonio aliquid profuturum ad eius liberationem.

TERTIO dico, in quacunque cauſa, ſecluſo ſcandalo, licere Aduocato ſuſcipere cauſam alterius partis, poſtquam eius iuſtitiam cognouit. Neque hoc eſſet prænaricari, aut facere iniuriam parti priori, ſiquidem iam reputat illius cauſam eſſe iniquam, & fauet iuſtitiæ. Hoc etiam intelligo, ſecluſo peculiari *pacto* inito inter clientem & Aduocatum, &c. Quare non puto tunc dici

D poſſe Aduocatum præuaricatorem, aut proditorē cauſę ſui clientis, ſiquidem non agit contra iuſtitiam. Neque de tali intelligendum eſt, quod dicitur capit. Si quem pœnituerit. 3. quæ.7. puniendum eſſe Aduocatum, reuelantem ſecreta ſui clientis alteri parti.

Et hæc quidem ita ſe habent. Circa id autem quod initio quoque ex ſentētia D. Thomæ diximus, poſſe Aduocatum, defendentem iniuſtam cauſſam, excuſari *per ignorantiam*. NOTAT rectè Caietanus hìc, tūc ignorantiam excuſare Aduocatum ab iniuſtitia & vinculo reſtituendi, quando eſt *inculpabilis*; videlicet quando eſt ignorātia rei, ad quam ſciendam fecit Aduocatus quod tenebatur & potuit. Item quando ignorantia talis eſt *cauſſa* actus, ita vt ſi Aduocatus ſciuiſſet, non ſuſcepiſſet talem cauſſam. Alioqui ſi eſt tantùm ignorantia conco-

E mitans, hoc eſt, quando etiamſi Aduocatus iniuſtitiam cauſſæ ſciuiſſet, nihilominus ſuſcepiſſet cauſſam iniuſtā, tunc non excuſat. Nam qui eo modo diſpoſitus cauſſam ſuſcipit, virtualiter vult iniuſtitiam facere: ſicut etiam Aduocati illi, qui non adhibent diligentiam vt ſciant iuſtitiam partium. Et hactenus in hac & quatuor præcedentibus quæſtionibus diſputatum ſit de iis quæ pertinent ad iniuſtitiam Iudiciorum. Nam ſi quæ ſunt alia magis particularia, ea facilè diiudicari poterunt vel ex communibus Iuſtitiæ commutatiuæ regulis (de quibus in priorib. quæſtionibus huius Diſputationis actū eſt) vel ex his ipſis quæ hactenus de Iudiciis diſputauimus.

QVÆSTIO DECIMASEXTA.

De Contumelia quæ eſt iniuria verborum extra Iudicium.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 72.

DISSERENDVM eſt in hac & tribus ſequentibus quæſtionibus de Iniuriis verborum, quæ contingunt etiam extra Iudicium, cuiuſmodi ſunt Contumelia, Detractio, Suſurratio, Deriſio, Maledictio. Et de Contumelia quidem tria ſunt hîc explicanda. PRIMO, *Quid ſit, & ex qua cauſſa oriatur.* SECVNDO, *An ſit peccatum mortale.* TERTIO, *An Contumeliæ ſint tolerandæ.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Contumelia, & ex qua cauſſa oriatur.

D. Thomas art. 1. & 4.

CONTVMELIÆ ratio eodem ferè modo ab omnibus explicatur ex ſententia D. Thomæ hîc, vt videre eſt apud Sylueſtrum, & alios Summiſtas, verbo, Contumelia, & Sotum lib. 5. de Iuſtitia, q. 9. art. 1. & Nauarrum in Manuali, c. 18. num. 10. 11. 12. Itaque *Contumelia propriè loquendo conſiſtit in hoc vt quis auferat honorem alicui, deducendo in notitiam eius & aliorum, atque adeò ſignificando ei aut etiam aliis aliquid quod ſit contra honorem eius.*

Hanc eſſe rationem Contumeliæ, dupliciter confirmari poteſt. *Primò* ex etymo vocabuli. Nam ſiue Contumelia dicatur à *tumendo* per quandam iracundiam animi, vt vult Iſidorus lib. 10. Etym. cap. 3. ſiue à *contemnendo*, vt vult Vlpianus, l. 1. ff. de Iniuriis, optimè huiuſmodi notiones vocabuli in prædictam Contumeliæ deſcriptionem quadrant. *Secundò* confirmatur eadem deſcriptio per viam *diuiſionis*, ſic: Nam cùm cōtumelia ſit quædam alterius dehoneſtatio; vel debet eſſe dehoneſtatio tollens *excellentiam* aliquam, quæ ſit fundamentum honoris; vel tollens ipſum *honorem*, ſignificando aliquem excellentiæ defectum: Sed primum non poteſt dici; cùm id fiat per iniuſtitias alias, quibus reipſa expoliatur quis bono aliquo, quo eius aliqua excellentia continetur: Ergo in ſecundo fatendum eſt contumeliam conſiſtere, ſicut eam deſcripſimus.

Porrò ex hac Cōtumeliæ deſcriptione quædam conſequuntur, quæ ſunt annotanda. PRIMO ſequitur, Contumeliam præcipuè quidem conſiſtere *in verbis*, vt docet hîc D. Thomas, & alij communiter. Nam conſiſtit in *ſignificando* defectum aliquem excellentiæ in altero, vt dictum eſt. *Significatio* autem præcipuè fit per verba: dicente AVGVSTINO, lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 3. *verba obtinuiſſe ſignificandi principatum apud homines.*

SECVNDO ſequitur, Contumeliam etiam *in factis* poſſe conſiſtere, licèt minùs principaliter, vt ait idem D. Thomas. Probatur. Nam aliqua facta habent vim ſignificandi. Vnde Gloſſa interlinearis ſuper illud ad Rom. 1. *Contumelioſos, ſuperbos, &c. Contumelioſi,* inquit, *ſunt, qui dictis vel factis contumelias & turpia inferunt.*

TERTIO ſequitur, hæc tria, Conuitium, Contumeliam, & Improperium, minimè differre ſpecie, vt rectè notant Caietanus hîc & Sotus vbi ſuprà ex doctrina D. Thomæ art. 1. ad 3. Nam ad idem referuntur, videlicet ad ſignificandum defectum alicuius in detrimētum honoris eius. Nam quādo ſignificatur defectus in *malo culpæ*, dicitur *contumelia*, vt ſi quis cuipiam diceret: *ipſum eſſe furem.* Cùm ſignificatur defectus in *malo pœnæ* dicitur *conuitium*, vt ſi quis alicui dicat: ipſum eſſe *cæcum.* Cùm ſignificatur defectus in *malo indigentiæ* minuentis excellētiam, dicitur *improperium*: quod præcipuè fit, cùm quis iniurioſè facit alteri recordationē auxilij aut beneficij, quod ei in neceſſitate cōſtituto præſtitit; iuxta illud Eccleſ. 20. *Exigua dabit, & multa improperabit.* Contrà autem Deus, *Dat omnibus affluenter, & non improperat*, Iacobi 1.

QVARTO ſequitur, contumeliam omninò aduerſa-

A ri commutatiuæ Iuſtitiæ; quandoquidem per contumeliam infertur homini damnum quoddam dedecoris & deſpectus, atque adeò ei aufertur *potentia quædam* ſeu diſpoſitio proxima ad contrarium *honorem actualem* pro loco & tempore, &c. qui tum *in actu*, tum *in potentia* conſideratus, numeratur, moraliter loquendo, inter bona hominis.

Dico autem per contumeliam auferri homini *potentiam quandam, & diſpoſitionem proximam* ad actualem honorem pro loco & tempore; & non dico auferri *ipſum actualem honorem*. Nam iniuſtitia contumeliæ, de qua hîc agimus, non conſiſtit *(per ſe loquendo)* in negatione *actualis honoris*. Tunc enim Contumelia non haberet locum, tempore quo aliquis non obligatur ad exhibendum *actu*

B honorem & reuerentiam alteri: ſiquidem non auferret ei quod tunc eſt aut debet eſſe ſuum. Item neque conſiſtit præciſè in ſolo actu contrario dehoneſtationis. Nam eo ipſo præciſè nullum bonum alteri adimitur, ſed tantùm infertur quoddam dedecoris malum, contra præceptum *negatiuum* Virtutis obſeruantiæ. Debet ergo explicari iniuſtitia contumeliæ, ita, vt quemadmodum diximus, conſiſtat in hoc, quod quis adimit alteri bonum illud *diſpoſitionis & potentiæ proximæ* ad actualem honorem pro loco & tempore accipiendum.

QVINTO ſequitur, nihil intereſſe ad rationem contumeliæ, vtrùm quis *coram* vel *in abſentia* alterius contumeliam ei inferat, aliis præſentibus; neque vtrùm *ipſe per ſe* contumeliam manifeſtet alteri, vel *per alios*; neque vtrùm ad *breue* vel ad *longum* tempus nolit eſſe paratus

C alteri honorem & reuerentiam exhibere. Hæc enim omnia tantùm pertinent ad maiorem vel minorem grauitatem contumeliæ. De ratione autem contumeliæ ſolùm eſt, vt quis ſignificet aliquid in detrimentum honoris alterius, ea intentione vt alter id intelligat. Quod poteſt quis conari etiam *in abſentia*, dicendo defectum aliis ea mente vt ad alterum deferant; & hoc ſiue *prodendo* ſe, ſiue *occultando, &c.*

Atque ideo vt omnes hos contumeliæ modos D. Thomas complecteretur, dixit in 1. artic. contumeliam inferri, cùm quis id quod eſt contra honorem alicuius, *deducit in notitiam eius, & aliorum*; quod poteſt fieri omnibus illis modis, vt rectè notat Sotus in dicta quæſt. 9. art. 1. Quod autem addidit D. Thomas *& aliorum*; non addidit tanquam neceſſarium: poteſt enim inferri con-

D tumelia alicui ipſo ſolo præſente, vt idem D. Thomas expreſsè declarat in ſolutione ſecundi.

SEXTO ſequitur, poſſe quoque inferri contumeliam per facta talia, quæ etiam abſolutè inferant *aliunde* iniuriam, *vt facta* ſunt, & non ſolùm vt *ſigna* irreuerentis animi: & poteſt etiam fieri vt tantùm habeant deformitatem contumeliæ, *vt ſigna* ſunt. Vt, v. g. ſi quis ſollicitaret vxorem proximi ad eum etiam dedecorandum: duplex eſſet iniuſtitia, nimirum & *adulterij* & *contumeliæ*. Si quis verò ſigno aliquo manu dato alicui conuitietur, tantùm eſt contumelia.

Digitized by Google

Septimo ſequitur,naſci quoque obligationem *reſtituendi* ex contumelia, cùm per eam violetur iuſtitia. Circa quod tamen notat rectè Caietan.art.3. *(per ſe loquendo)* eam reſtitutionem ſufficienter fieri,ſi quis *mutet* voluntatem,& *exhibeat alteri reuerentiam*, vt etiam docet D. Thomas ſuprà qu.62.art.2.ad 3. Quis autem modus in variis caſibus cenſendus ſit neceſſarius, vt id reuerà fiat,num ſcilicet requiratur *petitio veniæ*; qua in primis exhibetur reuerentia:num aliquis alius modus,prudentiæ relinquendum eſt,inquit Caietanus.

Per ſe enim exiſtimat Caiet. *petitionem veniæ* non requiri, ſed ſufficere reſtitutionem honoris ablati: ſicut etiam ſufficit reſtitutio rei ablatę in aliis materiis iuſtitiæ,abſque petitione veniæ de iniuria illata. Nihilominus,non puto Caiet.velle per hoc negare, quin regulariter loquendo,maximè propter conſuetudinem,quæ id iam obtinuit, inter æquales præſertim debeat fieri reſtitutio,*petendo veniam*. Et ita exponendi ſunt Sancti Doctores,qui id vt plurimùm requirunt.

Postremo ex aſſignata ratione contumeliæ ſequitur,verum eſſe quod docet S.Gregorius lib.31.moral.cap.31.& D.Thom.art.4.Contumeliam potiſſimùm oriri ſolere ex *Ira*.Nam licèt vnum peccatum poſſit oriri ex variis peccatis:ex illo tamen frequentiùs oritur,ad cuius finem frequentiùs confert: ſed ad finem iræ, qui eſt *vindicta*,frequentiùs confert contumelia:Ergo ex ira maximè oritur. Minor probatur. Nam irato nullum malum, quod inferat alteri in vindictam, tam eſt in promptu quàm malum contumeliæ, vtpote quod verbis ſolis infertur.

Nec tamen eſt negandum,quin,vt in eodem articulo in ſolutionibus argumentorũ declarat D. Tho. oriatur etiam contumelia ex ſuperbia & ſtultitia,quatenus cum his ſolet eſſe facilè coniuncta ira. Nam ſuperbus ægrè fert, quicquid illi eſt contrariũ, & ideò procliuis eſt ad iram:& ſtultus non conſulit rationem,quæ iram moderatur. Quare hoc ipſo,quòd contumelia oritur ex ira, oritur etiam plerunque ex ſuperbia & ſtultitia. Iuxta illud Prouerb.10.*Vbi ſuperbia,ibi contumelia.* Et cap. 20. *Stulti miſcentur contumeliis.*

PVNCTVM SECVNDVM.

An contumelia ſeu conuitium ſit peccatum mortale.

D.Thomas artic.2.

TRIA ſunt hæc de re aſſerenda ex ſententia D. Thomæ & communi, quam proponunt etiam Sylueſt.& alij Summiſt. verb. Contumelia, & Nauarr.in Manual.c.18.& Sotus lib.5.de Iuſtitia, qu.9. art.2. & alij. Prima aſſertio. Si intentio proferentis conuitium ſeu contumeliam, eò feratur, vt honorem alterius auferat; peccatum mortale eſt, & non minùs quàm furtum,aut rapina. Probatur. Quia non minus amat homo ſuum honorem, quàm rem aliã à ſe poſſeſſam. Quò pertinet illud Matth.5. *Qui dixerit fratri ſuo, fatue,reus erit gehennæ ignis.*

Intelligo autem id eſſe peccatum mortale non ſemper in quacunque materia,ſed *ex genere*. Nam quando eſt *leue* conuitium abſque firmo propoſito aliquem dehoneſtandi,ſed cum intentione leuiter ſubtrahendi honorem,videlicet parum illum minuendo,& ad breuiſſimum tempus:poteſt eſſe veniale, vt D.Thomas concedit in ſolutione tertij,& auctores ſuprà citati.

Quod autem idem D. Thom. in argumento tertio præſupponit,vt certum,videlicet peccatum mortale ex genere, non poſſe fieri veniale: contra verò veniale ex genere poſſe fieri mortale:intelligendum eſt ex *ſola* circumſtantia extrinſeca *finis alicuius*: vt ſenſus ſit:Ex fine aliquo extrinſeco poſſe veniale ex genere,fieri mortale, vt quando quis mentitur,vt alterũ grauiter in re aliqua

A lædat:non tamen id, quod eſt mortale ex genere, fieri poſſe veniale ex fine extrinſeco: vt, v.g. ſi quis furtum, alioqui mortale centum florenorũ referat ad eleemoſynam,non erit veniale,ſed omninò mortale. Nihilominus non eſt mens D.Thomæ negare,quin ex *prauitate materiæ* peccatũ mortale ex genere, atque adeò etiam peccatum contumeliæ, poſſit fieri veniale. Atque ita etiam intelligit D.Thomam Sotus.

Secunda aſſertio. Si quis non dicat verba contumelioſa,eo animo vt alteri honorẽ auferat, ſed propter correctionem, aut iocum, aut aliquid huiuſmodi, non eſſet peccatum mortale,ſed aut veniale,aut etiam nullum.Probatur:quia (vt ait D.Thom.) talis tunc non cõ-
B mittit peccatum contumeliæ *formaliter*, quod in intentione dehoneſtandi conſiſtit: ſed tantùm materialiter, dicendo verba quæ alioqui pertinent ad contumeliam: & ita non eſſet mortale ex genere.

Ac poteſt præterea hæc ipſa aſſertio confirmari ex diſcrimine quodam inter ea peccata iniuſtitię,quæ propriè conſiſtunt *in factis*; & ea quæ conſiſtunt *in ſignis, & verbis*,cuiuſmodi eſt contumelia.Nã hoc ipſo,quòd quis vult exercere actionem exteriorẽ,in qua cõſiſtunt peccata *facti*,conuincitur velle inferre nocumẽtum proximo,quicquid ipſe dicat ſe velle aut intendere:quoniam ipſæmet actiones exteriores,sũt illatiuę dãni.Hoc enim ipſo,quòd quis aufert rem alienã inuito domino, nocet illi. At verò in peccatis *ſignorum & verborum* non ita res ſe habet. Nam ſigna & verba abſolutè ſecundùm ſe, vt
C quidam *ſonus ſunt*, vel vt habent quendã *medium aptum ad ſignificandum*,non nocent proximo: ſed vt ſunt ſigna *conceptus & affectus*.Et idcircò iniuſtitia eorum & grauitas eius iniuſtitiæ æſtimari debet in primis ex affectu & intentione,ſeu voluntate *(directa* aut *indirecta*, iuxta id quod in tertia aſſertione dicã)qua proferuntur.Quemadmodum ſapienter hic docet D.Thomas.

Hinc fit,vt excuſentur Superiores, acriùs interdum ſubditos increpantes: non enim habent vllo modo intentionem aut voluntatem per hoc lædendi honorem ſubditorum, ſed eos emendandi.Quem ad finem aliquando etiam laudabiliter verba contumeliæ vſurpãt, quæ aliàs poſſent efficere Mortale.Vt Chriſtus Dominus Lucæ vltimo: *O ſtulti & tardi,&c.* Et D. Paulus ad Gal. 3. *O inſenſati Galatæ,&c.*

D Hinc etiam ſequitur, poſſe quempiam alteri conuiciari peccando venialiter aut mortaliter,& tamen non committendo formaliter iniuſtitiam contumeliæ.Vt ſi ſuo ſermone non velit quidem honorem alteri adimere,ſed tantùm eum grauiter aut leuiter contriſtare, ex ira,aut etiam ex leuitate. Quanquam ferè ſemper cùm procedunt ea verba ex ira,interueniat etiam Contumelia. Item hinc patet etiam,quomodo cõuitia poſſint interdum vacare culpa, & pertinere ad *Vrbanitatem* ſeu *Eutrapeliam*,quæ omnia colligũtur ex doctrina D.Thomæ,quæ eſt optima.

Tertia aſſertio.Fieri poteſt vt Contumelia,etiam ſine *expreſſa* intentione lædendi honorem alterius, ſit peccatum Mortale:ſi nimirũ ita incautè *attentis circumſtantiis* quiſpiam de altero dicat aliquid ad conuitium pertinens,vt quamuis ipſe non intendat illius honorem
E lædere;tamen reuera apud alios lædatur.Tunc enim *indirecta ſaltem voluntate* vult talis honorẽ alterius lædere:quandoquidem tenetur & poteſt abſtinere à ſermone,quo alterius honor læditur,& non abſtinet.

Atq; hoc ipſum eſt quod docet D.Thomas hîc art.1. cùm dicit, neceſſariam eſſe in hoc ſermonũ genere *diſcretionem*:fieri namque poſſe vt ſine intentione lædẽdi, talia verba ex eo modo dicantur,vt perdat quis eo ipſo ſuum honorem.Itaque per accidens tunc aliquem propter incautum loquendi modum peccare mortaliter: ſicut etiam cùm quis ioco incautè alterum grauiter lædit,culpa non caret.

Et quidem facilè poteſt accidere vt incautè incurra-

Digitized by Google

tur peccatum mortale, ſine intentione dehoneſtandi; quando *coram aliis* quiſpiam obiurgatur; maximè ſi ſatis perſpectum non habeant animum loquentis. Ita enim fieri poteſt, vt famam vel honorem apud alios quis perdat. Poſſet etiam id cōtingere ſecretè, an ſi aliquis meritò ex modo loquendi Superioris ſcandalizaretur, exiſtimaris ipſum loqui perturbato animo.

Quocirca tutiſſimum fuerit ratò eiuſmodi acerbitate vti. Vnde Cicero de Officiis: *Omnis*, inquit, *animaduerſio & caſtigatio contumelia vacare debet.* Et D. AVGVSTINVS lib. 2. de ſerm. Dom. in monte, cap. 30. *Rarò*, inquit, *& ex magna neceſſitate obiurgationes ſunt adhibendæ: in quibus non vt nobis, ſed vt Domino ſeruiatur, inſtemus.* Quem locum citat hîc etiam D. Thom. ad 2.

PVNCTVM TERTIVM.

An ſint tolerandæ contumeliæ.

D. Thom. art. 3.

RESPONDENDVM eſt per diſtinctionem. Nam dupliciter poteſt Contumelia quæpiam tolerari. VNO modo, ita, vt & ſimus *parati ad non inferendum* alteri priuata auctoritate malum pro malo, *nec ei illud inferamus*. Et hoc modo ſemper eſt toleranda contumelia per *patientiam*; quæ, vt rectè dicit D. Thom. hîc, nobis eſt neceſſaria ad toleranda non modò ea *quæ contra nos fiunt*; ſed etiam ea *quæ contra nos dicuntur.* Neque vnquam omninò expedit ſic non tolerare contumeliam. Nunquam enim expedit facere id quod eſt malum.

ALTERO modo ita, vt etiam ſimus parati ad omninò *tacendum*, atque adeò *taceamus*, quando contumelia infertur; neque mediis quidem, alioqui licitis, velimus iniuriam propulſare. Et hoc modo nō ſemper eſt neceſſarium, aut etiam expediens, illatā contumeliam tolerare. Quinimò, vt D. Thom. hic & alij communiter, rectè docent, aliquando oportet, vt contumeliam illatam repellamus propter duo.

PRIMO, propter bonum eius qui eam infert, vt reprimatur, neque audeat facilè conuitiari. Iuxta illud Prouerb. 26. *Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiēs videatur.* SECVNDO, propter bonum aliorum, quorum profectus impeditur, cùm contumeliæ illatæ ei qui poteſt illis prodeſſe, non propulſantur, vt ait D. GREGORIVS homi. 9. ſuper Ezech. elem: *Hi*, inquit, *quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita, debent, ſi poſſunt, detrahentiū ſibi verba compeſcere; ne eorum prædicationem non audiant, qui audire poterant, & ita in prauis moribus remanentes, bene viuere contemnant.*

Poteſt autem in eiuſmodi caſibus contumelia repelli, vel *exponendo veritatem*; vel etiam, vt rectè notat Sotus lib. 5. de iuſtitia q. 9. art. 3. obiiciendo alteri verum crimen, quo reprimatur eius audacia; vt verè dicendo, illum eſſe *mendacem*, &c. Nam licitum eſt hoc facere cum *moderamine inculpatæ tutelæ*, iuxta ordinē charitatis. Magna autem circumſpectione opus eſt, inquit hîc Caiet. ne quis decipiatur, & putans ſe ex ordinata charitate erga ſeipſum aut alios, reſpondere ſtulto, ne ille ſapiens videatur, potiùs reſpondeat ex ordinato affectu erga ſeipſum, vt ipſemet videatur ſapiens.

Quapropter plerumque eſt tutiſſimum, tacere; non quidem vt ſilentio *irritetur* iracundia alterius (id enim *vindicta* eſſet potiùs quam *patientia*, vt rectè ait D. Tho. ad 3.) ſed vt *ſedetur*, iuxta exemplum illud Dauidis Pſal. 37. *Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum.* Vel certè molli aliqua reſponſione leniendus eſt contumelioſi animus, exemplo Domini Ioan. 18. reſpondentis: *Quid me cædis?* Qua de re videnda ſunt quæ tradidimus tom. 2. diſp. 3. de paſſionibus, q. 10. p. 2. cùm exponeremus remedia ad frangendam aliorum in nos iram.

QVÆSTIO DECIMASEPTIMA.

De Detractione.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 73.

EXPLICANDA *ſunt quatuor.* PRIMO, *Quid ſit Detractio, & quotuplex.* SECVNDO, *An ſit peccatum mortale.* TERTIO, *An ſit maius peccatum, quàm alia quæ committuntur contra proximum.* QVARTO, *An is etiam peccet peccato Detractionis, qui Detractionem audit.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Detractio, & quotuplex.

D. Thom. artic. 1.

DETRACTIONIS ratio dupliciter poteſt aſſignari. VNO modo, ſpectādo id ſolùm, quod ſit *de eſſentia* propriè Detractionis, vt hæc eſt, quoddam peculiare peccatum contra Iuſtitiam. Et iſto quidem modo ſolùm videtur detractio in eo conſiſtere, *vt quis ſignificando, vel etiam non ſignificando, quippiam de altero, voluntariè* (directè aut indirectè, vt poſtea explicabimus) *adferat ei detrimentum* FAMÆ. Nam hoc ipſo peccat quis peculiariter contra Iuſtitiam, priuando proximum bono illo peculiari, quod eſt *fama*, ſiue id fiat *clam*, ſiue *coram*; ſiue dicendo *malum*, ſiue tacendo aut minuendo *bonum*, &c.

ALTERO modo poteſt aſſignari detractionis ratio, ſpectando *modum etiam*, quo vt plurimùm peccatū hoc committi ſolet. Et iſto modo rectè à D. Thom. hîc & ab aliis dicitur, Detractionem in hoc conſiſtere, *vt alterius fama occultè lædatur.* Idque probatur ex differentia, quæ eſt inter contumeliam & detractionem, vt hæc committi *ſolent.* Nam contumelioſus *palam* loquitur defectus aliorum, & ita parui pendens alios, eo ipſo affert detrimentum honori. At verò qui *clam* loquitur de altero, eo ipſo non videtur illum parui pendere, ſed potiùs *revereri.* Itaque ſolùm facit illi iniuriam, afferendo famæ eius detrimentum, *occultè loquendo* de illo, & ingenerando aliis malam opinionem de eo.

Cæterum hoc diſcrimen (vt dixi) pertinere videtur ad hoc peccatum non præcisè *ſecundùm eſſentiam ſuam*, ſed attendendo etiam *modum* quo committi ſolet, iuxta illud Eccleſiaſt. 10. *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil illo minus habet qui occultè detrahit.* Patet hoc manifeſtè, in caſu quo aliquis per cōtumeliam lædat *in præſentia* honorem alterius, & ſimul etiam *famam*, cū videlicet aliis audientibus conuitiatur, ei detegendo crimina ſecreta. Non enim videtur negandum, quin talis tunc eſſentialiter committat etiam peccatum *Detractionis*: quod nimirum eſt diiudicandum ex obiecto ſuo & fine, videlicet ex *nocumento famæ.* Atque hoc ipſum S. Thom. apertè ſubindicauit in ſolutione ſecundi dicens: Quòd ſi quis ma-

lum

Digitized by Google

lum de alieno loquatur, *eo ſolo præſente*, contumelia eſt, & non detractio: quaſi dicat, poſſe quidem eſſe etiam *detractionem*, ſi de homine *præſente*, non ſolo, ſed *audientibus aliis*, quis malè loquatur.

Similiter illud etiam, quod dicit D.Thomas, contumeliã inferri per *manifeſta* verba; ſignificet inferri contumeliam per verba ita manifeſta, vt immediatè *coram ipſo*, qui patitur iniuriã, contumelia iactetur; intelligendum eſt non præciſè attendendo eſſentiam contumeliæ, ſed *modum etiam*, quo communiter contumelia ſolet committi. Nam vt p.1. præcedentis quæſtionis vidimus, interdum cõtumelia inferri poteſt alicui *abſenti*; ſi verba dicãtur, vel aliquid fiat eo animo vt ad ipſum per alios notitia eius rei perueniat: id quod notant etiam in illa quæſt. art. 1. Caietanus & Sotus. Vnde Horatius lib.1. ſerm. ſat. 4. iuxta modum quo ordinariè *fieri ſolet* Detractio (ſcilicet *clam*) de ea loquitur, cùm ita monet.

ABSENTEM *qui rodit amicum:*
Qui non defendit alio culpante: ſolutos
Qui captat riſus hominum, famamque dicacis:
Fingere qui non viſa poteſt: Commiſſa tacere
Qui nequit: hic niger eſt, hunc tu, Romane, caueto.

Et ratio quidem Detractionis ita ſe habet. Differentiæ verò ſeu *diuiſiones* Detractionum variæ porrò ſunt, prout variè poteſt contingere vt quis volũtariè ſit cauſſa moralis alteri amiſſionis famæ; vt eſt videre apud Adrianum quodlib.11.& D.Thomam hic art.1.ad 3.& Alexandrum Hall.2.part.q.146.memb.1.& Sotũ lib.6. de Iuſtitia, q.10.ar.1.& Nauarrũ in Manuali, c.18.n.21.

Sed quod de diuiſionibus Detractionis commodè & vtiliter tradi poſſe videtur eſt hoc: Detractio potiſſimùm diuidi poteſt in detractionem *directam*, & detractionem *indirectam*. Idque dupliciter. PRIMO ex parte *voluntatis*, qua volũtariè quis adimit alteri famam. Et ex hoc quidem capite Detractio *directa* eſt ea qua dedita opera & expreſſa intentione vult quiſpiam alterum infamare. *Indirecta* autem, ea qua ſolùm voluntate indirectã id facit, cùm ſcilicet quis non quidem dedita opera vult alterum infamare, ſed tamen *incautè & ſine cauſſa rationabili* dicit aliquid, quod attentis circunſtantiis reuera ipſum infamat: ac proinde voluntariè indirectè illum infamat; quatenus poterat & tenebatur abſtinere à tali ſermone alterum infamante, & non abſtinet. Ac directa detractio iuxta hanc diuiſionẽ vocatur detractio *formalis* à S.Thoma art. ſeq. & à Caiet. ibi, & in Summa, verb. Detractio: & à Soto lib.5. de iuſtit. qu.10. art.2. Indirecta autem, *materialis*; quamquam Nauarr. vbi ſuprà aliter detractionem formalem & materialem accipit, ſed iudicio meo non ſatis aptè & vtiliter.

SECVNDO poteſt detractio diuidi in *directam* & *indirectam* ex parte *externi actus ſeu modi*, quo quis alterum infamat. Atque ex hac parte detractio *directa* ſecundùm S.Thom. hic art.1.ad 3. eſt, cùm quis alterum infamat, tribuendo ei aliquid *mali*: quod contingit quadrupliciter, ſcilicet vel falſò *imponendo* crimen alteri, vel illud *augendo* verbis, vel *reuelando* crimen occultum, etiamſi ſit verum, vel dicendo fuiſſe ab eo factum *mala* intentione. *Indirecta autem detractio* ex eodem capite, iuxta eundem D.Thomam, eſt, cùm quis alterum infamat habendo ſe aliquo modo indebitè erga *bonum alterius*, idque tripliciter, ſcilicet vel *negando* bonum illius, vel malitiosè *reticendo*, vel etiam *minuendo*.

Sed poteſt non minùs bene, & ad praxin vtiliter, & conuenienter doctrinæ aliàs D.Thomæ, & hic art.4. ex illo ſecundo capite Detractio *directa* nominari ea, qua quis alterum infamat per aliquẽ actum *poſitiuum* circa malum vel bonum eius: *Indirecta* autem, cùm quis aliquem infamat per *omiſſionem actus debiti* erga illum: Vt bonum illius tacendo, vel non defendendo illius exiſtimationem, quando tenetur, & poteſt. Quo pacto accipiendo detractionem directam & indirectam, omnes illi modi detractionis, quos paulò ante numerauimus ex D.Thoma, pertinent ad detractionem directam; excepto vno illo, cùm quis ſcilicet *reticet* alterius bonũ, qui modus ſolus pertinet ad indirectam detractionem iſto modo poſteriori interpretando hanc diuiſionem. Nam reliquis omnibus modis infamat quis per poſitiuum actum, vt conſideranti patet.

Dico autem iſto vltimo modo *vtiliter ad praxim* exponi detractionem directam & indirectam. Nam omnis qui iſto modo infamat alterum *directè* peccat cõtra iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem, iuxta dicta ſuprà qu.6.p.5. non autem omnis, qui iuxta eum modum infamat alterum *indirectè*, vt rectè notat Sotus libr. 5. de iuſtit. q.10. art.4. niſi *ex officio & iuſtitia* debuerit famam alterius tueri, vt Superior aut Iudex, &c. iuxta ea quæ tradidimus in dicta q.6.p.3.

Porrò peculiariter eſt hic annotandum, eum qui alterum *directè* infamat, dicendo, fuiſſe ab eo quidpiam *mala intentione* factum, non ſolùm quantum eſt in ſe alterum infamare, ſed etiam communiter loquendo, peccare ex iudicio *temerario*. Nam difficile eſt de intentione iudicare, niſi fortè haberet quis vehementia illius indicia. Quanquã ad reſtitutionem quod attinet, ſæpe continget, vt talis reuerà nihil famę detrahat alteri; aliis nimirum non adhibentibus fidem ipſius temeritati: & idcircò tunc nihil debebit reſtituere. Nam licèt conatus fuerit damnum inferre, atque adeò peccauerit contra iuſtitiam, tamen re ipſa non infert damnum, vt rectè hic notat Caietanus.

PVNCTVM SECVNDVM.

An detractio ſit peccatum mortale.

D.Thomas artic.2.

CERTVM eſt PRIMO, Detractionem *formalem*, id eſt, cum intentione lædendi famam alienam eſſe peccatum mortale ex ſuo genere, vt docet D.Thomas hic, & alij communiter. Patet Pſal.100. *Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar.* Et ad Rom.1. *Detractores Deo odibiles.* Et Iacobi 4. *Nolite detrahere alterutrum fratres mei. Qui detrahit fratri, detrahit legi*, id eſt, contemnit eam, vt exponit D.Tho q.ſeq.art.2. ad 3. Atque huc etiam accommodat pulchrè S. GREGORIVS in 2.par.paſtor.c.1. Admonitione 36. illud Leuit. 19. *Non maledices ſurdo: ſurdo quippe maledicere* (inquit Gregorius) *eſt abſenti, & non audienti derogare.*

Itẽ patet ratione. Nam qui formaliter detrahit, auferre vult magnum bonum proximo, iuxta illud Eccleſ. 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quàm mille Theſauri magni & pretioſi.* Ergo grauiter atque adeò mortaliter peccat.

Certum eſt SECVNDO, eum qui dicit verba, per quæ diminuitur fama alicuius, non hoc intẽdens, ſed aliquid aliud: ſi id quod intendit, eſt bonũ, aut neceſſarium, non peccare. Ita etiam tradit D.Thom. & omnes. Et ratio eſt: nam talis tunc verè non detrahit. Siquidem habet tunc ius, vt rationabiliter velit ſignificare alterius crimina: namque adeò vt, non obſtãte illius infamia, aliquod bonũ (maius ſcilicet) rationabiliter ſibi proponat. Vt cùm quis dicit Superiori quippiam de ſubdito propter huius correctionem, aut punitionem via Iuridica, &c.

Quamuis enim idem prorſus malum infamiæ, talis inferat proximo, quod inferret qui iniquè aliàs ipſum infamaret; tamen non facit iniquè: ſiquidem virtus & ratio recta tribuit ei ius ea crimina patefaciendi: & idcircò ſic infamatus non poteſt eam infamiam rationabiliter inuitus ferre. Quemadmodũ qui inuaſorẽ, v.g. occidit, vel expoliat alterum rẽ ſua in extrema neceſſitate, iure charitatis erga ſeipſum: quãuis idem prorſus malum priuationis vitæ, aut rei inferat, & velit inferre proximo, quod inferret alius, qui iniquè occideret & expoliaret: tamen quia is habet ius ad id malum infe-

rendum,

Digitized by Google

ſemium, non facit contra iuſtitiam, ſed rectè facit id quod alter poſſet facere iniquè.

Certvm eſt Tertio, eum, qui verè quidem detrahit, non tamen formaliter, ſed tantùm materialiter, vt ſi malum de proximo incautè dicat exanimi leuitate, vel propter aliquam cauſſam non neceſſariam; peccare aut venialiter, aut etiam mortaliter, ſi fortè malum, quod de proximo dicit, ſit adeò graue, & notabiliter fama alterius lædatur: id quod præcipuè contingit, cùm verba ſiunt de iis quæ pertinent ad honeſtatem vitæ. Sic etiam docet D. Thomas hic, & alij omnes. Nam quamuis tunc detractio ſit tantùm *materialis* (iuxta dicta p. præcedente) tamen propter circunſtantias æquiualet formali, ſed reddit actus in *naturam ſuæ formæ*, vt Caietanus loquitur in Summa, verbo, Detractio.

His poſitis, quæſtio eſt hîc Primo, Vtrùm ſit detractio *mortalis ex genere ſeipſum infamare.* Caietanus hîc dicit eſſe id peccatum mortale, & multo grauius quàm diffamare alterum. Et addit, nunquam licere; neq; pro tuenda vita: eſſe enim *intrinſecè* malum. Fundamentum eius eſt, quia eſt contra charitatem, & contra iuſtitiam, eo quòd fama non omnino eſt noſtra, ſed Eccleſiæ ſiue Reipublicæ. Vnde, perinde id eſſe putat Caietanus, atque *ſeipſum occidere.* Et ita infert quòd debeat is qui ſe infamat, reſtituere Eccleſię, quamuis non declarat, quomodo. Videtur autem non eſſe alius modus, quàm vt det operam quò famam recuperet.

Adrianus tamen in 4. in materia de reſtitutione, & quodlib. 11. & Nauarrus in Man. c. 18. num. 27. & Sotus lib. 5. de Iuſtit. q. 10. art. 2. putant, non eſſe *genere ſuo mortale*, etiàm *ſine cauſſa* ſe infamare, ſed tantùm poſſe mortale eſſe *ex circumſtantia.* Vt ſi quis per hoc noceat aliis malo exemplo, quorum curam gerit, & quibus erat fama eius neceſſaria: aut etiam grauiter noceat ſibi, ſi fama nimirum erat ei neceſſaria ad tuendam vitam & incolumitatem corporalem, vel ſpiritualem: Vt ſi fama perdita videatur in peccata præceps ruiturus tanquam amiſſo fręno. In quibus & ſimilibus caſibus omnes concedunt eſſe peccatum Mortale prodigere famam propriam, vt Nauarrus vbi ſuprà annotauit.

Mihi videtur, neutram iſtarum opinionum eſſe vel omnino falſam, vel omnino veram. Itaque vt ex vtraq; eliciam quod eſt verum, duas hac de re ponam Concluſiones. Prima Concluſio: Infamare ſe *ſine rationabili cauſſa*, ex genere ſuo eſt peccatum Mortale. Et quoad hoc placet mihi ſententia Caietani. Probatur *primo.* Nam fama eſt quoddam bonum externum, maximè homini neceſſarium tanquam ſtimulus ad virtutem: Ergo qui ſeipſum ſine cauſſa infamat, notabiliter violat charitatem erga ſeipſum, & conſequenter ex genere peccat mortaliter. *Secundo:* Nam infamare alterum etiam ex ea parte qua id eſt contra charitatem erga alterum, genere ſuo eſt mortale: ſiquidem id videtur ratio ſufficiens ad diſſoluendam amicitiam fundatam in charitate, & conſequenter ad offendendum grauiter Devm. Ergo à fortiori erit mortale ex genere infamare ſeipſum, cùm ſtrictiùs debeat quiſque ſeipſum diligere.

Sed argumentatur Sotus contrà. Nam Chriſtus docuit nos huiuſmodi bona externa nō magni facere, non amare *primos accubitus* in Synagogis, &c. Imò admonemur infamiam tolerare, vt D. Gregorivs docet homil. 9. ſuper Ezechielem. Item D. Paulus parui æſtimabat *iudicari ab humano die.* Et de aliquibus ſanctis, vt de Ambroſio, legitur, quòd ſe infamauerint. Denique D. Auguſt. & D. Anſelm. ſcriptis euulgarunt peccata propria. Non ergo eſt mortale ex genere, ſe infamare.

Respondeo, Chriſtum Dominum non alia ratione docuiſſe famam & honores contemnere, quàm docuit etiam oportere odiſſe *animam*, id eſt, vitam propriam; ſi videlicet hæc impedimento nobis eſſent in ſeruiendo Deo. Vnde ſicut ex hoc, quòd vita tunc eſt odio habenda, non ſequitur, non eſſe mortale ex genere, vitam ſine

A cauſſa negligere: ita neque ex hoc, quòd fama ſit tunc contemnenda, ſequitur non eſſe mortale ex genere, eam ſine cauſſa perdere.

Solùm ergo prohibet Chriſtus peruerſum erga hæc amorem, & nimiam in his ſolicitudinem, & iubet tolerantiam & patientiam eiuſmodi incommodorum, ſi quando nobis ab aliis afferuntur. Non tamen docet eſſe ſine cauſſa huiuſmodi negligenda, cùm id apertè vetet Scriptura Eccleſiaſt. 41. & in aliis locis. Atque idem eſt de D. Paulo dicendum.

Sancti præterea ſi qui ſe infamârunt, non id fecere ſine rationabili cauſſa, quam præcipuè intēdebant. Denique peccata propria literis prodere, attenta ratione vitæ alicuius, & aliarum circunſtantiarū, non eſt ſe infamare, ſed humilitatis præclaro argumēto famam potiùs propagare & commendare poſteris. Sicut & Con- B feſſiones D. Auguſtini magnum illi ſanctitatis nomen pepererunt.

Iam ſit Secvnda Concluſio. Ex rationabili cauſſa, licitè poteſt quis ſeipſum infamare, pro maiori bono ſuo, vel alterius & maximè cōmunitatis. Ita videtur ſentire omninò D. Thom. art. 4. huius q. ad 1. Ita etiā ſenſit Adrian. in 4. in materia de reſtitutione famæ, & quodlib. 11. & Sotus vbi ſuprà, & alij contra Caiet. Probat autem hanc concluſionem Sotus: Nam homo eſt dominus propriæ famæ, vt vidimus ſuprà q. 10. p. 1. Ergo poteſt ex rationabili cauſſa eam amittere. Sed hæc ratio non omninò conuincit, quia dubitari nihilominus poſſet, an dominium famæ ſit tale, vt vſus, qui ſit eam perdere, ſit licitus domino. Latè enim patet dominia, vt ſu- C prà vidimus. Itē ex hoc, quòd homo ſit dominus famæ, tantùm ſequitur, quòd non faciet quis contra iuſtitiam perdendo illam. Probandum tamen reſtat non eſſe id etiam contra charitatem erga ſeipſum in aliquo caſu.

Ideò aliter Concluſionem probo. Nā poteſt quis non modò non contra charitatem, ſed etiam ſecundùm illā, *alterum* infamare ob bonum maius illius vel cōmunitatis. Ergo etiam *ſeipſum* propter maius bonū ſuum proprium, aut etiam communitatis. Vt ſi v. g. poſſet propria infamia communitatem à graui aliqua nota vendicare. Antecedēs patet, in caſu quo quis per viam Correctionis fraternæ intendendo bonum proximi, licitè detegit crimen illius aliis (cùm id ad illius emendationē eſt neceſſe) aut etiam Superiori iuxta dicta ſuprà diſput. 3. in D qu. de fraterna Correctione. Itē in caſu, quo per viam *accuſationis*, vel denunciationis *Iuridicæ* detegit quis licitè in Iudicio crimen proximi ob bonum Communitatis. Conſequentia verò probatur. Nam ſicut charitas, qua quis & ſe, & alterum diligit, poteſt ei ſuppeditare ius, vt eum infamet cauſſa maioris boni illius, aut communitatis: ita à fortiori, vt ſeſe diffamet propter bonum ſuum vel communitatis: quando quidem magis ſeſe diligit, & communitatem, quàm alterum.

Atque ita faciebant Sancti, qui interdum malam opinionem de ſeipſis ſpargebant, vt vitarent periculū honorum, &c. Item eodem modo poteſt quis ſine peccato mortali, vitādæ *mortis* cauſſa, ſe infamare, aut verum dicendo, aut etiam falſum mētiendo venialiter; imò etiā E cauſſa vitandi *doloris* in tormentis; vt concedit vbi ſuprà Sotus & Nauarr. in dicto cap. 18. n. 28. & 29. & alij contra Caietanum.

Quinimò aliquando teneretur etiā quis ſe infamare: Vt, ſi accuſauit innocentem, deberet patefacere ſe falſum dixiſſe: ſi tamē putaret ſe ita profuturū ad liberandum innocentem, vt rectè ait Syluelt. verb. Detractio, n. 5. ex ſententia cōmuni. Itē, quando aliquis nō poſſet alteri famā reſtituere, ſine aliquo detrimēto proprię, deberet illud ſubire, vt diſputauimus ſuprà q. 6. p. 5.

Vnde ad fundamentū Caietani reſpondeo, diffamare ſe, non eſſe *intrinſecè* malum, niſi quando fit *ſine cauſſa rationabili*, ſicut neque etiam infamare alterū: & ita non eſt perinde ac ſe occidere: Nam hoc eſt intrinſecè ma-

lum,

Digitized by Google

lum ex eo præciſè quod eſt contra primam & maximam inclinationem naturalem ad bonum vitæ, vt ad fundamentum omnium aliorum bonorum. Fama verò, quoddam externum bonum eſt. Quod meritò poteſt quandoque poſtponi alicui alteri bono.

Quapropter amittendo famam ex rationabili cauſa, non fit illa peculiaris iniuria cõmunitati, quã D. Thom. ſuprà q. 65. art. 5. docuit, facere illi cum qui ſe interimit; ac proinde non erit tũc opus aliqua reſtitutione. Si quis autẽ *illicitè* ſe diffamet, habẽs curã aliorũ, quib. noceret, deberet reſtituere, modis quibus poſſet famã recuperãdo, ſed ſi quis licitè ſe diffamet, vel etiã illicitè, ſine circũſtãtia nocumẽti aliorũ, propriè nihil debet reſtituere.

SECVNDO quæritur hoc loco, Vtrùm ſit detractio, atque adeò peccatum Mortale ex genere, infamatum in *vno loco*, diffamare in *alio*. Reſpondet Adrianus quodlib. 11. quæſt. 1, id eſſe detractionem. Probat: quia alibi habebat ille famam. Caietanus verò opuſc. 17. reſponſionum, reſponſ. 9. citatur hìc à Soto, tanquam contrariũ ſentiens. Sed reuera illic tantùm dicit Caietanus, non eſſe detractionem, patefacere peccatum alicuius *publicum*. Quod ſi ſanè intelligatur, neque ab Adriano, neq; ab aliquo negari poteſt, vt paulò pòſt patebit.

Sotus verò hìc, vt clariùs reſpondeat huic quæſtioni, rectè diſtinguit de infamia. Alia eſt enim illata à *publica* poteſtate *per ſententiam*: alia rumoribus æqualiũ. Hoc poſito dicit tria, in quorum diſcuſſione explicabimus ipſi quoque ſententiam noſtram. PRIMO dicit, non eſſe cõtra iuſtitiam infamatum *publica auctoritate* in vno loco, in alio etiam infamare; & conſequenter non erit id vera detractio, ſecundùm Sotum. Probat: quia talis non habet ius ad famam, ſiquidem *iure* eſt illa priuatus: ergo non fecit illi iniuriam, qui ei illam adimit.

Hoc PRIMVM dictum Soti verum eſt, ſi intelligatur non de quibuſcunque locis ſimpliciter, ſed de illis tantùm, ad quæ, *moraliter* attentis omnibus circumſtantiis negotij, perſonam, &c. poteſt proferri rumor criminis alterius ex vi *ſententiæ latæ*. In illis enim duntaxat locis intelligendum eſt, publicam poteſtatem velle Reũ priuare fama; in aliis autem non item: Quia tãtùm vult publica poteſtas illud, quod moraliter *ſolet* fieri (aliud namque vellet fruſtrà) & idcircò tãtùm in illis locis priuat moraliter fama.

Atque hoc ipſum videtur velle Caietanus loco citato. Dicit enim, *publicum* peccatum, quod licèt aliis patefacere, eſſe illud quo poſſet *ſufficienter deuenire ad notitiam aliorum*, vt ſi eſt, inquit, crimen ſufficienter probatum. Neque puto hoc voluiſſe negare Adrianum. Itaq; non liceret infamare talem, in aliis etiam locis, vbi ad notitiam aliorum non poſſet, ſufficienter & moraliter loquendo, venire illius peccatum. Quare infamatũ per publicam ſententiam Ingolſtadij, v.g. infamare Vlyſſiponæ, putarem eſſe detractionem, & ex genere mortalẽ. Niſi fortè futurus illic aliàs eſſet pernicioſus, & ideo charitas & ratio boni communis iura ſuppeditaret ad illum ibi ſua fama priuandum.

SECVNDO dicit Sotus, quamuis non ſit *contra iuſtitiam*, infamatum per *publicam* ſententiam in vno loco, aliis in locis diffamare, tamen eſſe id contra charitatem. Nam priuatur tunc aliquis magno adiumento virtutis, id eſt, bono nomine quod habet in aliis locis.

Hoc SECVNDVM dictum Soti non videtur verum, neque priori dicto conſentaneum. Nam ſi intelligatur de locis remotiſſimis, ad quæ moraliter loquendo, non perueniret *ſententiæ* rumor; ſic non ſolùm erit contra charitatem, hìc infamatum, ibi infamare, ſed etiam *contra iuſtitiam*, vt patet ex iam dictis. Si autem intelligatur de aliis locis ad quæ moraliter loquendo, peruenire ſolet rumor; tunc ſicut non eſt contra iuſtitiam, talem infamare in illis locis: ita neque erit contra charitatem. Ratio eſt. Nam neque præcepto *affirmatiuo* charitatis tenetur quis bonum nomen talis illic curare, quandoqui-

A dem poteſtas publica per ſententiam vult contrarium; neque talem illic infamare erit verum odium contra *negatiuum* præceptum charitatis, de non afferendo malũ proximo. Nam licitè quis ſe conformabit voluntati Iudicum, qui propter commune bonum ex punitione redundare ſolitum, abſque odio pugnante cum charitate, voluerunt per publicam ſententiam, talem hominẽ incurrere malum infamiæ in iis locis ad quæ moraliter rumor ſententiæ ſolet peruenire, ſermonibus hominũ quorumcunque. Facit enim publica poteſtas tũc facultatem omnibus eius rei euulgandæ, relinquendo eis liberum, vt ad loca, ad quæ ſolent huiuſmodi rumores peruenire, perferant illos. Eſt autem odium contra charitatem, velle malum alicui, quod ei inferre nulla ratio boni communis aut virtutis ſuadet, ſicut patet ex dictis diſput. 3. quæſt. de odio. Si autem aliqua virtus ſuadeat velle malum quodpiam alicui, voluntas ea potiùs eſt

B ſecundùm inclinationem charitatis, vtpote quæ connexionem quandam habet cum cæteris virtutibus.

Quocirca quando ratio boni communis facit facultatem aliquem in propoſito caſu infamandi, nullo modo id eſt odium pugnans cum charitate, quantumcũque quis priuet alterũ fama, quæ alioqui eſt adiumentũ virtutis. Sicut quando ratio dictat, hominem eſſe occidendum; velle illi malum mortis, non eſt odiũ contra charitatẽ, quamuis illi tunc magnum bonũ, præcipuúmque virtutis inſtrumentum auferatur, videlicèt vita.

Intelligendum autem eſt prædictam infamationem licere intra illud tempus quod, moraliter loquendo, ſufficit ad hoc vt res euulgetur, & ſolet etiam euulgari, attentis variis circumſtantiis. Nam vis publicæ ſentẽtiæ non videtur habere locum poſt multũ temporis, maxi-

C mè ſi crimẽ ſit emendatũ. Nam cùm ordinariè non contingat poſt multum temporis rem euulgari; non eſt putandũ, velle publicam poteſtatem id fieri.

TERTIO, dicit Sotus, eum qui infamatum in vno loco non per ſententiam publicam, ſed rumoribus *æqualiũ*, in aliis locis diffamat; peccare contra iuſtitiam & cõtra charitatem, & debere reſtituere. Nam talis non eſt in aliis locis *iure* priuatus ſua fama.

Hoc TERTIVM dictum Soti omnino verum eſt: & ita quoq; videtur intelligendus Adrianus, quemadmodum indicat eius ratio. Solum enim cenſet illicitum eſſe infamatum in vno loco, in alio infamare, vbi is habet ius ad famam.

TERTIO quæritur, vtrùm ſit detractio infamare aliquẽ, qui per hypocriſim & varias impoſturas, atque adeò

D *iniquè* ſibi peperit nomẽ vel doctrinę, vel pietatis, &c. Ratio dubitandi eſt: nam cùm illicitè talis famam acquiſierit, videtur non habere ius ad retinendã huiuſmodi famã. Ac proinde videtur poſſe ſine iniuria ei adimi. In *contrarium* autem eſt, quòd, ſicut non licet cuiuis pecunias illicitè acquiſitas alteri adimere: ita neque famam.

Ad hoc bene reſpondet Sotus loco citato per diſtinctionem. Si quis enim per eam famam iniquè acquiſitã *nocet* populo, vt ſi fingeret ſe Medicũ peritiſſimum, &c. tunc non ſolùm licet, ſed expedit illum infamare: Si autem *nihil nocet*, non eſt infamandus.

Ratio vtriuſque eſt clara. Nã ſi talis nocet aliis, charitas, quæ dictat proximum ab iniuria vindicandũ, ſuppeditat ius talẽ infamandi, ne populo noceat: atq; hinc

E ferè excuſari poſſunt illi qui crimina & fraudes etiam occultas hæreticorum populo patefaciunt. Quin imò charitatis opus, id eſt, ne ab eiuſmodi populus ſeducatur. Si quis verò per famam iniquè acquiſitam nemini nocet, minimè licebit eum infamare. Quandoquidẽ talis nulli facit iniuriam.

Neque enim talis retinet *alienum*, cùm illa fama non habeat aliquem alium verum dominum, vt habent pecuniæ, neque illa ad alterius iniuriam abutitur. Quare non licet illum tunc infamare: eſſet enim id non modò eũ priuare fama, ad quam non habet ius, ſed etiã in-

ferre illi malum infamiæ, detegendo crimen, quod cõmiſit, inique famam acquirendo: quod eſſet contra charitatem, niſi ratio boni communis aliud poſtularet.

Atque ex his patet reſponſio ad *contrariam* rationem. Similiter enim pecunia iniquè ab aliquo acquiſita, poſſet à quocunque ei adimi (ſi id ſine ſcandalo fieri poſſet) quando per eam inferret iniuriam aliquam proximo; licet poſtea deberet ei reſtitui aut vero domino.

QVARTO, quæritur hîc de Hiſtoricis: An *ſine detractione* poſſint peccata Principum & aliorum literis prodere. Et præcipua difficultas eſt de criminibus ignominioſis, non de bellicis rebus aut diſſidiis: quæ ſeculares homines potiùs ſolent honori ducere. RESPONDEO ex ſententia omnium, id licere, quando peccata non ſunt omnino occulta, & bono zelo vtilitatis publicæ ad exemplum aliorum perhibentur: Secus ſi quis ex inuidia odióve, ſolo ſtudio detrahendi, peccata Principum, aut cuiuſpiam familiæ literis mandet. Tunc enim verè detraxit. Ita Sotus vbi ſuprà. Et poterunt ex his ſimiles quæſtiones diiudicari.

QVINTO quæritur, quibuſnam modis contingat vt detractio, quam alioqui oſtendimus eſſe peccatum mortale ex genere, ſit *tantùm veniale*. RESPONDEO, contingere id *primò*, ex defectu *plenæ deliberationis*, quam ferè linguæ celeritas præcurrit: id quod contingit etiam in aliis linguæ peccatis. *Secundò* ex *leuitate materiæ*; quãdo quis ex animi leuitate minutos aliorum defectus facilè patefacit ſine cauſſa rationabili aut neceſſaria, aut ioco, aut alio modo.

Et ita eſt intelligendus D. Thomas, quando hîc dicit, detractionem ex leuitate animi profectam, non eſſe mortale. Non enim hoc ita poteſt accipi, quaſi *ſola* animi leuitas, à qua detractio procedat, reddat veniale detractionis peccatum, etiamſi materia ſit grauis alioqui & ſufficiens deliberatio adſit. Non eſt ita. Nam ſicut *leuitas animi*, ex qua quis facilè inducitur ad perpetranda alia, quæ alioqui ſint peccata mortalia, vel ad cooperãdum ad illa (vt ad furtum vel adulterium) non efficit vt peccatum alioqui mortale, ſit tantummodo veniale: ita neque in propoſito *ſola* leuitas animi efficit vt detractio alioqui mortalis, ſit tantùm venialis.

Vult ergo D. Thomas, illam animi leuitatem efficere detractionem venialem, quæ eſt etiam coniuncta cum *leui materia*, vel *imperfecta deliberatione*: vt patet ex eo quod ſubdit, nihilominus fore mortale detractionem procedentem ex leuitate, *ſi materia ſit grauis, vt accidit*, inquit, *in rebus ad vitæ honeſtatem pertinentibus, quæ genere ſuo lædunt grauius famam*. Quod intellige cùm ſermo ſit de perſonis, quæ ſanctitatem vitæ colunt, aut voto profitentur.

SED circa hoc ipſum occurrunt tria breuiſſima dubia. PRIMO, Vtrùm etiam reducatur ad *paruitatem materiæ*, ſi quis viro tantùm vno cordato crimen alicuius patefaciat, nulli prætereà dicturo. Caietanus enim hîc ar. 2. ita putat. Eſſe enim id perinde ac ſi nullus ſciret. SED meliùs Sotus negat. Nam fit ſæpè vt quis meritò ægriùs ferat iacturam bonæ exiſtimationis apud vnum grauẽ virum, quàm apud multos alios. Vnde eſſet mortale, tali crimen alienum ſine rationabili cauſſa reuelare.

SECVNDO, Vtrùm etiam ſit *leuis materia* ex parte *modi*, ſi quis dicat, tantùm *ſe audiuiſſe*, non vidiſſe, &c. Caietanus affirmat. Sotus verò rectiùs negat, quando moraliter loquendo iudicetur ex tali modo loquendi famam alterius lædi aut infamiã augeri, vt ſæpè fit. Tunc enim eſſet mortale, vt tenet etiam Nauarrus cap. 18. num. 36.

TERTIO, Vtrùm reducatur etiam ad leuitatem materiæ, cùm quis infamatum [illegible] ibus æqualium in *vno loco* ciuitatis, infamat in alio, ad quem moraliter loquẽdo *cito rumor perueniſſet*, vt eſt hominum facilitas in loquendo. Et idem quæritur de diffamatione *in alia ciuitate* propinqua, vt ſi quis infamatum hîc Ingolſtadij, v. g. infamaret Eichſtadij. Ad hoc meritò reſpondent recentiores quidam Theologi affirmatiuè. Nam tunc parum læditur fama illius in alio loco. Si enim hic non dixiſſet, alius dixiſſet ſtatim. Et ita qui primus tùnc in alio loco hominem diffamat, ideo ſolùm lædit illum; quia *citiùs* ei aufert famam duraturam ibi alioqui non niſi ad breue tempus. Atque ex his poterit in aliis caſibus facilè diiudicari, quando detractio ex *leuitate* materiæ vel abſolutè, vel quoad modum ſeu *tempus* ſit tantummodo veniale peccatum.

De *reſtitutione* autem famæ ſuprà diximus quæſt. 6. p. 5. Summa cõſiſtit in hoc. Si quis falſum dicẽdo infamauit, debet etiã cum infamia propria dicere, ſe falſum dixiſſe, vt tenet nominatim Syluester, Verbo Detractio, nu. 5. & alij ſuprà citati. Si autem dixerit verum; non erit ſatis dicere, *ſe male dixiſſe*; nam ita videbitur potius cõfirmare, verũ eſſe quod dixit; quãdoquidem tergiuerſatur, ne videatur negare, quod dixerat, vt rectè notat Caietanus ſuprà quæſt. 62. artic. 2. circa 3. Sed debet *circa alia*, quantum poſſit, ſpargere bonam famam de illo.

Si autem non cenſeatur is modus eſſe ſufficiens ad reſtituendum, vel non poſſit commodè habere locũ; vt ſi quis nihil boni ſciat de eo quem, dicendo verũ, infamauit, &c. tunc iuxta illam opinionem Adriani & Caietani, & aliorum, qua ſuprà q. 13. pun. 2. vidimus licere vti quibuſcunque verbis amphibologicis, exiſtente iuſta cauſſa; debet talis per aliquam amphibologiam vſurpare in vero aliquo apud ſe ſenſu, verba etiã contradictoria alioqui veritati, quã de altero dixit, vt ita reſtituat ei famã. Nã vt illic oſtendimus, id facere licet ſine mẽdacio, & ſine *omiſſione culpabili* manifeſtationis determinatæ veritatis: Ergo ſi eo modo quis poteſt [illegible] famã reſtituere, debet facere. Eſt enim fama alterius anteponenda leui deceptioni aliorũ, quæ per accidens inde ſequeretur. Vel ſi neque id ſufficiat, debet quis in alio genere reſtituere æquiualens ablatæ famæ, arbitrio boni viri, vt ſuprà in dicta quæſt. 6. punct. 5. tradidimus.

PVNCTVM TERTIVM.

An Detractio ſit maius peccatum quàm alia quæ contra proximum committuntur.

D. Thomas artic. 3.

RESPONDENDVM eſt ex ſententia D. Thomę negatiuè. Nã ex parte obiecti ſiue mali illati proximo, grauiſſimum damnũ peccatorũ contra proximum eſt *homicidium*, & ſecundo loco *adulterium*. Sunt enim hæc peccata contra vitam humanam, quæ eſt maximum externorum bonorum: Homicidium enim tollit illam: Adulterium autem, debitum ordinem generationis eius.

Eſt tamen *Detractio* maius peccatum, quàm furtum ex ſuo genere. Nam vt dicitur Prou. 22. *Melius eſt nomẽ bonum quàm diuitiæ multæ.* Per accidens tamen *ex parte peccantis*, detractio & alia peccata linguę iudicantur leuiora: quia ferè ſine perfecta deliberatione committuntur. Denique, vt ibi D. Thomas ad ſecundum, *Contumelia* grauius peccatum eſt quàm detractio. Nam continet maiorem contemptum proximi, ſicut idcirco ſuprà dictum eſt, rapinam eſſe maius peccatum quàm furtum.

Circa hoc vltimum tamen eſt DVBIVM, quomodo intelligendum ſit, contumeliam eſſe peccatum grauius quàm detractionem an *ex genere*, per ſe loquendo, vel ex *circumſtantia* contemptus. Ratio dubitandi eſt: quia D. Thomas abſolutè videtur loqui, atque adeò *ex genere*. Ex alia verò parte videtur detractio ex obiecto, atque adeò ex genere, eſſe grauius peccatum. Nam *fama*, quæ per detractionem aufertur, maius bonum eſt quàm *honor*, qui tollitur per contumeliam.

Reſpondet Sotus lib. 5. de Iuſtitiæ quæſt. [illegible] artic. 3. etiam ex genere eſſe maius peccatum contumeliã: quia obiectum *formale* contumeliæ, cùm hæc *aperte* inferatur, eſt inuoluntarium *contrariè*: detractionis verò, cùm

hæc fiat *clàm*, eſt inuoluntarium *priuatiue*; quamuis obiectum *materiale* detractionis, id eſt, priuatio famæ, ſit grauius quàm priuatio honoris. Et hoc quidem rectè dicitur, ſpectando *modum*, quo ſolent ordinariè quidem detractio & contumelia committi, ſcilicet illa *clàm*, & hæc *manifeſtè*, iuxta dicta puncto primo.

Spectãdo autem præcisè rationes *eſſentiales* vtriuſque peccati; videtur Detractio eſſe peccatum grauius ex obiecto, atque adeo ex genere; cùm priuet *fama*, quæ eſt maius bonum, quàm *honor*, vt dictum eſt. Itaque, quod ait D. Thomas, cõtumeliam eſſe peccatum grauius, videtur tantùm eſſe intelligendum ſecundùm *circumſtantiam* contemptus.

PVNCTVM QVARTVM.

An is etiam peccet peccato detractionis, qui detractionem audit.

D Thomas art. 4.

FERE conſentiunt Doctores in doctrina, quam hac de re tradit hîc D. Thomas, vt videre eſt apud Adrianum quodlibet. 11. q. 2. & Syluestrum, verbo Detractio, quæſt. 2. & Sotum lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 10. art. 4. & Nauarrum in Manuali, cap. 18. num. 37. & alios.

Itaque ex horum ſententia dico PRIMO. Si aliquis detractiones audiat, neque obſiſtat, *cùm poteſt*, particeps ſit peccati alterius. Nam detractioni conſentit, ſaltem *indirectè*, quandoquidem non reſiſtit, cùm poſſit & debeat. Nam vt rectè ſupponit ſanctus Thomas, & notat Sotus vbi ſuprà, quilibet tenetur detractioni reſiſtere, ſi *poteſt*; vt in propoſito: quandoquidem detractio eſt quædam iniuria, quam reipſa proximus patitur. Et ideo quilibet tenetur proximo tunc ſuccurrere, ſaltem ex charitate, cùm ſine ſuo magno detrimento poteſt.

Sicut etiam quilibet debet extinguere ignem, quo flagrat domus proximi, & ſubleuare iumentum iacens ſub onere, vt dicitur Prouerb. 22. & citat D. Thomas ad hoc propoſitum in ſolutione primi. Vnde extat ſpeciale præceptum illud diuinum in propoſito Prouerb. 4. *Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te.* Et Eccleſ. 28. *Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus tuis.*

Modus autem reſiſtẽdi optimus aſſignatur à D. Thoma in ſolutione ſecundi, per triſtitiam videlicet faciei. Nam vt dicitur Prouerb. 25. *Ventus Aquilo diſſipat nubes, & facies triſtis linguam detrahentem.* Et præclarè in eandem ſententiam ſanctus HIERONYMVS in epiſt. ad Ruſticum Monachum: *Sicut ſagitta*, inquit, *ſi mittatur in duram materiam, nonnunquam in mittentem reuertitur, & vulnerat vulnerantem, illudque completur: Facti ſunt mihi in arcum prauum* (Pſal. 77.) *& alibi: Qui mittit in altum lapidem, recidet in caput eius* (Eccleſ. 27.) *ita detractor cùm triſtem faciem viderit audientis, imò ne audientis quidem, ſed obturantis aures ſuas; illico conticeſſit, pallet vultus, hærent labia, ſaliua ſiccatur.*

Hoc autem intelligo, niſi ſimul occurrat præceptum procurandi etiam bonum detrahentis per correctionem fraternam. Tunc enim *loquendum etiam eſſet*, vt inſinuat D. Thomas in illa ſolutione ſecundi argumenti.

Dico SECVNDO. Si is qui detractionem audit, eo A ipſo inducat alterum ad detrahendum, vel ei placeat detractio, non minus peccat quàm alter; imò aliquando plus. Et tunc maximè habet locum, quod rectiſſimè ait S. Bernardus (à D. Thoma hîc citatus) lib. 2. de conſideratione ad Eugenium circa finem: *Detrahere, an detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit, non facilè dixerim.*

Dico TERTIO. Si abſque complacentia, tantùm ex *negligentia*, aut timore, aut verecundia, non repellat quis detrahentem, peccat quidem, ſed plerumque venialiter tantùm, vt ait D. Thomas. Quanquam, vt idem addit, in tali etiam caſu poteſt eſſe mortale; vel propter officium, quod alicui incumbit, corrigendi detrahentem; vel propter periculum ex detractione conſequens, quod audiens nouit; vel ſi metus mundanus, quo quis impeditur ne repellat, eſt tantus, vt ſit per ſe B peccatum mortale.

Sunt autem circa hoc ipſum tertium pronunciatum (quod eſt etiam D. Thomæ) tria breuiter notanda. PRIMO, negligentiam illam ſine complacentia, ſolùm in rebus *leuibus* excuſare à mortali eum qui detrahentem non repellit; non autem quando detractio eſt grauis; ſicut neque excuſat à mortali in aliis grauibus materiis. Excuſat autem à mortali *grauis verecundia*; imò nonnunquam etiam à veniali. Vt ſi famulus vilis, v. g. ex verecundia Principem detrahentem non repellat. Ita notat hîc bene Sotus.

SECVNDO notandum, caſum, quo *per ſe aliàs ratione officij*, non corrigere detrahentem ſit mortale, poſſe eſſe, ſi Superior vel Prælatus detrahentis deberet curare bonum eius, corrigendo illum, etiamſi per accidens con- C tingeret vt ea detractione nihil apud audiẽtes talis adimeret alteri de fama: quia ſcilicet ei non creditur. Quin etiam ratione eius *cui detrahitur*, poteſt contingere vt detractionem audiens teneatur *ex officio* detractori obſiſtere; quando videlicet fama eius, cui detrahitur, periclitatur, & is eſt ſubditus *audientis*, tunc enim is qui audit, peculiariter deberet *ex officio* obſtare detractioni; ac proinde *non obſtans* deberet alteri famam reſtituere.

Qui autem *ex peculiari officio* non tenetur reſiſtere detrahenti, ſed tantùm *ex charitate*, is ſi non obſtat, non debet reſtituere. Generaliter enim in materia iuſtitiæ ſolùm ille qui obſtare debebat *ex officio*, debet reſtituere, vt ſuprà quæſt. 6. p. 3 diſputauimus, & docet Sotus lib. 4. de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 4. & Nauarrus cap. 17. num. 132. & Medina de rebus reſtituendis quæſt. 9. & alij plures, quos illic citauimus.

D TERTIO notandum eſt, illud *periculum*, quod in eodem tertio pronunciato diximus peculiariter obligare quemuis ad obſiſtendum detractioni ſub mortali, poſſe eſſe vel periculum grauis iacturæ famæ eius, cui detrahitur; vel grauis *diſſidij* imminentis ex eo quod ab aliquibus auditur detractio, etiamſi fortè ſit leuis. Tunc enim ex charitate debet quis, obſiſtendo detractioni, vitare illud periculum. Timor denique ille *mundanus*, ob quem ibidem diximus poſſe peccari mortaliter, non obſiſtendo detractori, tunc eſt *per ſe peccatum mortale*, quando ita eſt homo affectus, vt ex illo facilè prætermitteret præcepta obligantia ſub mortali, ſi occurrerent; iuxta doctrinam de huiuſmodi timore traditam ſuprà diſp. 2. q. 2.

QVÆSTIO DECIMAOCTAVA.

De Suſurratione & Deriſione.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 74. & 75.

QVAE pertinent ad hæc duo vitia, quibus continentur quoque iniuriæ verborum, breuiter expediri poſſunt. Itaque videndum eſt PRIMO, *quid ſit Suſurratio, & quale peccatum.* SECVNDO, *quid item, & quale peccatum ſit Deriſio.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Suſurratio, & quale peccatum.

D. Thomas quæſt. 74.

INTER omnes conuenit de eo quod docet D. Thomas hîc, ſcilicet Suſurrationem eſſe *peruerſum ſermonem, quo diſſuatur, vel certè diſſui poſſit, bonum amicitiæ inter aliquos.* Quocirca peculiare eſt peccatum contra iuſtitiam, diſtinctum à detractione. Nam licèt hæc peccata conueniant in *materia*, & in *modo* qui eſt occultè dicere mala de altero; tamen differunt ex parte *nocumenti & finis.* Nam detractor conatur famam denigrare: ſuſurro, amicitias diſſuere, iuxta illud Prouerb. 26. *Suſurrone ſubtracto iurgia conquieſcunt.*

Poteſt tamen contingere vt ſuſurro ſimul etiam detrahat, ſi mala, quæ de proximo ad diſſuendam amicitiam dicit, ſint verè detrahentia de fama. Secus, ſi ſolùm dicat *apparentia mala*, & tamen in re *verè bona*, iuxta doctrinam D. Thomæ, in ſolutione primi. Tunc enim non etiam detrahit. Item poteſt ſuſurro ſimul aliis generibus peccatorum delinquere pro diuerſitate finium, quos ſibi proponit, ſicut bene notat hîc Caietanus. Vt ſi, v. g. diſſeminando diſcordias inter cõiuges proponeret ſibi adulterium; ſimul tunc delinqueret, per eiuſmodi voluntatem committendi adulterij.

Porrò *Suſurratio* non quomodocunque eſt peculiare peccatum, ſed etiam mortale ex ſuo genere. Nam eſt contra iuſtitiam, & aufert bonum magnum, nimirum *amicitiæ.* Vnde in Scriptura ſeuerè prohibetur, & tanquã omnino mortale aliis peccatis annumeratur: ſicut patet ex his teſtimoniis. Leuit. 19. *Non eris criminator, nec ſuſurro in populis.* Et Eccleſ. 5. *Non appelleris ſuſurro in vita tua, & lingua tua ne capiaris & confundaris.* Et Eccleſ. 28. *Suſurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.* Et ad Rom. 1. *Plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate ſuſurrones, &c.*

Quin etiam vt rectè docet D. Thomas art. 2. *Maius peccatum eſt Suſurratio*, quàm detractio. Nam bonum *amicitiæ*, quam Suſurrator aufert, eſt maius bonum, quàm bonum famæ: Ergo Suſurratio eſt grauius peccatum. Antecedens patet ex Philoſopho 8. Ethicor. cap. 8. negãte, ſine amicis poſſe quenquam viuere. Et Eccleſ. 6. dicitur: *Amico fideli nulla eſt comparatio.* Confirmatur: nam bonum famæ *ordinatur* ad conciliandas amicitias: Ergo bonum amicitiæ eſt præſtantius.

Ac ſimiliter probari poteſt, *Suſurrationem* eſſe quoque *maius peccatum* quàm contumeliam. Nam vt ibidem ait Philoſophus: *Amicitia eſt melior quam honor; & amari melius quàm honorari.* Vnde etiam in Scriptura peccatũ hoc Suſurrationis grauiter exaggeratur. Vt Prouerb. 6. *Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius*, nimirum (vt ibi dicitur) *eum qui ſeminat inter fratres diſcordias.* Et Eccleſ. 5 *Denotatio peſſima ſuper bilinguem: ſuſurratori autem, odium, & inimicitia, & contumelia.* Denique ſicut maximè nobis in Scriptura commendatur bonum *dilectionis fraternæ*: ita maximè deteſtabile malum dicendum eſt Suſurratio, quæ dilectioni illi aduerſatur.

Atque hęc quidem de Suſurratione *propriè dicta* intelligenda ſunt, per quã ſcilicet *honeſta* amicitię diſſuuntur. Nã amicitias turpes diſſuere, potiùs eſt opus charitatis. Quanquam neque has licet diſſuere, infamãdo amicos, vt bene notat Sotus lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 11. art. 2. Niſi fortè maius aliquod bonum per id procuretur, quod meritò poſſit anteponi aliquorum famæ, ſine cuius iactura turpes amicitiæ diſſolui non poſſint.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quid ſit Deriſio, & quale peccatum.

D. Thomas quæſt. 75.

A DERISIO quoque peculiare peccatum eſt, à detractione & aliis linguæ peccatis diſtinctũ, vt docet D. Thomas, & alij communiter. Nam huiuſmodi peccata linguæ exiſtimanda ſunt ex nocumento quod quis conatur per illa inferre: Sed nocumẽtum intentum à deriſore, eſt vt deriſus *rubore & verecundia* ſuffundatur; quod differt à præcedentibus nocumentis: Ergo deriſio peculiare eſt peccatum.

Quòd ſi quæras quodnam propriè ſit bonũ illud quod deridens alterum, ei adimit, adferendo ei ruborem. Reſpondeo eſſe *pacem & ſerenitatem* conſcientiæ, quam quis dum erubeſcit, amittit; id quod magnum eſt bonũ: iuxta id Prouerb. 15. *Secura mens quaſi iuge conuiuium.*

Hinc ſequitur PRIMO, Deriſionem non ſolere committi notando in proximo defectum aliquem, quem deridens reputet *grauem*, ſed quem *parui* æſtimet: vel quia defectus talis per ſe ſit paruus, vel quia deridens contemnat & parui pẽdat *perſonam ipſam*, atque adeo etiam qualemcũque eius defectum tametſi magnum. Alioqui enim ſi quis magni faciat aliquem defectum, non ſolet eum deridere, ſed per *contumeliam* ſeriò obiicere. Ita docet quoque D. Thomas hîc art. 2.

SECVNDO ſequitur, ſi quis abſque contemptu perſonæ derideat alterum de *paruo defectu ſecundum ſe*, non peccare mortaliter, ſed venialiter ex genere, vt dicit D. Thomas art. 2. Nam tunc paruum nocumentum infert. Dicit autem D. Thomas eſſe tum veniale *ex genere.* Quoniam etiam tunc poteſt quidem contingere *ex circumſtantia* deriſionem de defectu leui, eſſe mortale; vt ſi putes alterum vehementer commotum iri.

TERTIO ſequitur, ſi quis derideat alterum propter defectum, quem parui facit ratione *perſonæ derſæ*, quia videlicet eam vſque adeo parui pendit, vt non putet multum curandum eſſe de ipſius defectibus, etiamſi alioqui ſecundùm ſe eſſent graues; vt ſolẽt ludibrio haberi ſtulti, &c. deriſionem tunc eſſe peccatum mortale; & tanto grauius quàm contumeliam, quanto per hoc quòd res vertitur *in iocum*, magis perſona contemnitur, quam ſi ſeriò fieret; vt rectè etiam docet S. Thomas.

Vbi tamen notandum eſt, illam grauitatem, quam dicit D. Thomas maiorem ineſſe in iſto genere deriſionis, quàm in contumelia, non oriri ex ipſa propria ratione *deriſionis formaliter*, ſed ex *perſonæ contemptu*, qui eſt quiddam commune deriſioni & contumeliæ; & eſt maior in huiuſmodi deriſione. Non enim contemptus conſtituit propriam rationem deriſionis, ſed *erubeſcentia illata.* Cõtemptus autem perſonæ quiddam potius *commune* eſt ad contumeliam, per quam aufertur *honor*, & ad deriſionem, per quam inducitur *erubeſcentia, & auferetur tranquillitas animi*, vt dictum eſt.

Atque hoc eſſe expreſsè ad mentem D. Thomæ patet ex articulo ſecundo in ſolutione tertij, vbi ait: Deriſionẽ non eſſe grauius peccatum quàm cõtumeliam *ſecundum ſuam rationem* (nimirum propriam) ſed *ratione contemptus inluſi.* Quia nimirum tranquillitas animi, quam aufert Deriſio, non eſt maius ſed minus bonum, quàm honor, quem aufert contumelia: quamuis præponderat quidem in deriſione maior ille *contemptus.*

Et hoc etiam eſt quod volunt Caietanus hîc, & Sotus lib. 5. quæſt. 11. art. 2. quando dicunt, deriſionem *ab alio habere ſuam rationem* (ſcilicet propriam) & *ab alio grauitatem.* Nihilominus tamen deriſio etiam ſecundùm ſuam rationem formaliter poteſt eſſe peccatum mortale, ſi erubeſcentia inducta ſit admodum grauis.

QVARTO ſequitur, deriſionem illam per *contemptum perſonæ*, tanto futuram grauius peccatum mortale, quãto perſonæ, quæ ſic irridetur, maior debebitur reuerentia. Vnde primum locum improbitatis in hoc genere tenet irriſio Dei. Iuxta illud Iſaiæ 37. *Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti, &c.* Et ſubditur: *Ad ſanctum Iſraël.* Secundum locum tenet irriſio parentum. Iuxta illud Prouerb. 30. *Oculum qui irridet patrem ſuum, & ſubſannat*

partum

Digitized by Google

parvum maturu ſit, effodiat eum corui de torrentibus, & come dant eum filij aquila. De inde grauis admodum etiam eſt riſus Sanctorum. Vnde Iob cap. 12. querebatur dicens: *Irridetur iuſti ſimplicitas.*

Notat autem hic rectè Caietanus, deriſionem Dei, ſicut etiam ipſius contumeliam, non diſtingui ſpecie a blaſphemia; ſed eſſe quendam modum illius. Id quod colligit rectè ex D. Luca, cap. 22. vbi de illis qui irridebant Dominum, dicentes: *Propheti za nobis,* &c. ſubdit Euangeliſta: *Alia multa blaſphemantes dicebant in eum.*

A Poſtremo illud etiam eſt notandum, hæc omnia intelligenda eſſe de deriſione propriè accepta, prout id vocabulum ſonat in vtriam quam verbalem. Nam aliquis poteſt quis verba iocoſa vſurpare, aliud intendendo ſicut, videlicet recreationem, &c. Et tunc ſi moderate fiat, ſine veniali quidem peccabitur, & ad virtutem *Eutrapeliæ* id pertinebit, quæ inclinat ad honeſtas recreationes. Adhibenda tamen eſt ſemper maxima moderatio. Nam facilè peccatur mortaliter in hoc genere ratione alicuius circumſtantiæ.

QVÆSTIO DECIMANONA.

De Maledictione.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 76.

EXPLICANDA *ſunt duo.* PRIMO, *Sitne ſemper illicitum maledicere alicui, vel aliquando licitum.* SECVNDO, *quale peccatum ſit illicita maledictio.*

PVNCTVM PRIMVM.

Sitne ſemper illicitum maledicere alicui, vel aliquando licitum.

D. Thom. art. 1. & 2.

MALEDICTIO *formalis*, qua ſcilicet quis imprecando vel imperando, vult alicui malum euenire, vt malum eſt, non licet. Probat hoc D. Thomas. Nam quod nõ licet facere, non licet optando, vel imprecãdo, aut imperando *velle*: Sed *facere* alteri malum ex intentione, vt malũ eſt, non licet: Ergo nec alteri *velle* malũ, vt malum. Quò pertinet illud Apoſtoli Rom. 12. *Benedicite, & nolite maledicere.*

Materialis autem maledictio, qua ſcilicet quis imprecando, aut imperando, vult alicui euenire malũ ſub ratione boni, licita eſt. Nam ſicut malum ſub ratione boni licitè alicui inferri poteſt, ſic etiam eſt licitum id alicui velle. Ac poteſt quis hoc modo licitè maledicere dupliciter.

Vno modo, volens vt alteri eueniat malum ſub ratione *boni iuſti*: quo pacto iudex maledicit, imperando pœnam inferri reo, & Eccleſia imprecando malũ, cũ quẽ anathematizat. Et etiam eodem modo Prophetæ in Scripturis quandoque imprecantur mala peccatoribus, conformantes ſuam voluntatem diuinæ iuſtitiæ: licet poſſint hæ imprecationes Prophetarum intelligi etiam per modum enunciationis eorum malorum, quæ quibuſdam euentura ſint.

ALTERO modo, ſub ratione *boni vtilis*, imprecando videlicet alicui peccatori ægritudinem, v. g. aut impedimentum, quo vel ipſe melior fiat, vel ſaltem alijs nocere deſiſtat. Ita docet quoque hic art. 1. D. Thom. Et intelligitur facilè tota hæc doctrina ex his quę ſuprà tradidimus diſp. 3. in quæſt. de odio.

OCCVRRIT autem in hac argumentum contra doctrinam hanc, ad probandum non licere optare alicui malum ſub ea ratione boni, vt ſeſe *emendet*; vel *vt iuſte puniatur*. Nam vt D. Thomas hic art. 1. ait, quod non licet *facere*, non licet *velle* aut *optare*: Sed priuato homini non licet alteri *facere* malum, *vt emendetur, vel vt puniatur*: Ergo neque ei licet id malum alteri *velle* & *optare* ſub his rationibus.

Ad hoc argumentũ reſpondet Sotus lib. 5. de Iuſtitia, q. 12. art. 1. ſimpliciter negando Maiorẽ. Sed immeritò negat, & prorſus contra veritatem, & contra S. Thomã. Eſt enim vniuerſaliter verum, formaliter loquendo, nõ eſſe alicui licitum id *velle*, quod non licet ei *facere*: & cõtra, quidquid licet *facere*, licitũ eſſe *velle*. Sicut formaliter loquendo, eſt verum illud, id quod *non eſt bonum*, neminem poſſe licitè velle, & id quod *eſt bonum*, poſſe.

A Vnde aliter ad argumentum RESPONDEO, conceſſa Maiori & Minori, diſtinguendo conſequens. Si enim concludatur, non licere homini priuato *velle* alteri malum *per ſeipſum priuata auctoritate* inferre, rectè id cõcluditur. Nã id eſt quod in Minori eſt ſubſumptum, priuato non licere *facere*. Si autẽ concludatur, nõ licere priuato *velle* tale malum alteri inferre *diuina voluntate aut per publicã poteſtatem*, ſic negatur conſequentia. In nulla enim præmiſſarum eſt aſſumptum, quòd malum ita non liceat inferri: quinimò licet id omnino. Ac proinde licet etiã vnicuique idipſum ea ratione optare & velle.

PORRÒ ex hac doctrina non eſt difficile intelligere, quatenus etiam liceat aut non liceat maledicere *irrationabilibus creaturis*. Qua de re veriſſimè D. Thomas art. 2. docet tria. PRIMO, vt creaturæ quidem irrationales referuntur *ad hominem*, eadem ratione eſſe licitum vel illicitum in eis maledicere, qua licitum vel illicitũ eſt (iuxta dicta) maledicere ipſi homini. Id quod rectè hic declarat Caietan. verũ eſſe, propterea quòd in rei veritate maledicere creaturis irrationabilibus, *vt referuntur ad hominem*, eſt maledicere ipſi homini. SECVNDO docet D. Thom. maledicere creaturis irrationabilibus, quatenus ſunt aliquid Dei, eſſe *blaſphemiam*. TERTIO docet, maledicere ipſis creaturis irrationabilibus ſecundũ ſe eſſe otioſum, atque adeo illicitum.

In quo ſupponit D. Thomas, maledictionem non referri, niſi ad rem capacem mali & boni in ordine ad liberam conſecutionem beatitudinis vltimi finis. Nam res expers libertatis, nõ meretur vllo modo vt ſibi eueniat malum aliquod, atque adeo nec vt illud ei euenire quis optet.

Itaque maledictiones eiuſmodi rerum, quæ leguntur in Scriptura, ad homines ipſos referri debent, vt docte explicat D. Thomas, artic. 2. ex ſententia ſancti Gregorij lib. 4. Moralium, capit. 3. Vt illa Geneſ. 3. *Maledicta terra in opere tuo.* Et illa Deuter. 28 *Maledictum horreum tuum.* Et illa Iob 3. *Pereat dies in qua natus ſum.* Et illa 2. Reg. 1. *Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniat ſuper vos.* Et illa Domini Matth. 21. *Nunquam ex te fructus naſcatur.*

PVNCTVM SECVNDVM.

Quale peccatum ſit illicita Maledictio.

D. Thomas artic. 3. & 4.

PONAM de hoc tres aſſertiones. PRIMA aſſertio. Quamuis *formalis* maledictio ex ſuo genere ſit peccatū mortale, vt docet D. Th. ar. 1. Poteſt tamen, vt idem tradit, eſſe tantū veniale [illegible] ratione ſcilicet paruitatis materiæ, aut defectus deliberationis, qui ſæpè accidit in huiuſmodi linguæ peccatis. Atque hinc [illegible] ſæpè excuſari a mortali [illegible] maledicentes filiis [illegible] grauib. verbis: Vt cō[illegible]ādo [illegible] dæmoni. Tunc enim ferè abeſt cōſenſus & deliberatio [illegible] Caietanus & Sotus li. 5. de Iuſtitia, q. [illegible] 12. ar. 3. vel ſaltē abeſt plena deliberatio.

Nihilominus tamen ratione *ſcandali*, & præcipue ſi accedat *conſuetudo*, huiuſmodi maledictiones ſunt grauiſſima peccata mortalia, & genus quoddam impietatis. Neque verò quòd parentes pœnitet ſtatim, ſe filiis maledixiſſe, argumento id ſemper eſt eos maledixiſſe abſque ſufficienti deliberatione ad mortale ſed quandoque id argumento ſolùm eſt, eos male feciſſe. Vtrùm autem conſenſus & deliberatio ſufficiens fuerit ad mortale, potius exiſtimari debet ex *cauſa & modo*, quo maledixerunt, diſpiciendo nimirum, vtrum *paſſio* ex qua proceſſit maledictio, fuerit tāta, vt notabiliter impediuerit deliberationem, quemadmodū rectè notat hic Caietanus.

Poſſunt etiam huiuſmodi maledictiones à parētibus profectæ vacare aliquando omni culpa: cùm ſcilicet iuſta de cauſſa filiis imprecantur aliqua mala optantes vt eis illa eueniāt, nō niſi ſecūdum ordinē diuinæ iuſtitiæ. Neq; enim tunc *formaliter* maledicūt, ſed tantū materialiter, id quod licet, iuxta doctrinam puncti præcedētis.

Sed QVÆRET hic aliquis: An huiuſmodi parentum maledictiones meritò a filiis timendæ ſint, & an inſit in eis aliquid peculiaris efficaciæ. Videntur enim iure ac meritò timendæ. Nam alias ſancti viri non ita ſtudioſè maledicerent filiis, vt eos feciſſe legitur in Scripturis. Nam Gen. 9. Noe *maledixit Chā filio*. Et 49. Iacob *maledixit Rubē, Non creſcas*, inquit, *quia aſcendiſti cubile patris tui*.

RESPONDEO *primo*, certum eſt verbis parentum non ineſſe *virtutem efficiendi aliquid*. Nam id proprium eſt verborum Dei, & eorum quibus continentur formæ Sacramentorum.

RESPONDEO *ſecundo*, quando parentes ex rationabili cauſſa filiis maledicunt, imprecando eis aliqua mala ſecundum ordinē iuſtitiæ diuinæ, iure poſſunt filij ea extimeſcere. Nam frequenter Deus ea mala infert filiis ad eorū vel aliorū correctionē & timorem, idque impetrāt parentes. Hoc patet ex Scriptura, qua legitur, ob ſimiles ſuperiorū maledictiones multa mala eueniſſe inferioribus. Vt 4. Reg. 1. propter imprecationē Heliæ deſcēdit ignis de cœlo, qui abſumpſit homines ad eū miſſos à Rege Ochozia. Et c. 2. Eliſæo maledicēte conuitiātib. pueris: *Vrſi egreſſi de ſaltu lacerauerunt ex eis quadraginta duos*.

RESPONDEO *tertiò*, quando ſine rationabili cauſſa id faciunt parentes, quamuis ipſi quidem grauiſſime peccant, cum optent mala illis, quibus peculiari charitate debent bona optare, tamen meritò poſſunt nihilominus filij timere eiuſmodi maledictiones. Nam aliquando Deus permittit vt ea mala eueniant propter maiorem terrorem filiorum, &c. Et quidem quando parentes maledicerent imperando aut optando aliquod grauius malum filiis, quàm ipſi poſſint illis inferre diſciplinæ cauſa, neque habent rationem Iuſtitiæ diuinæ, ſed abſolute maledicunt, multo adhuc grauius peccant: vt patet clarè ex doctrina D. Thomæ art. 1. Quamuis tunc etiam propter rationem dictam poſſunt filij timere.

SECVNDA aſſertio. Maledictio *formalis* ſiue ea mortalis, ſiue veniale peccatum ſit (pro ratione circumſtantiarum) non eſt tamen peccatum *ſpeciale*, diſtinctum ab aliis peccatis, quibus reipſa infertur malū proximo: ſed pertinet ad varias ſpecies aliorum pro diuerſitate malorum quæ quis proximo optat. Ita ſentiunt Sotus & Caietanus hic articul. 4. & Sotus lib. 5. de Iuſtitia, quæſt. 12. art. 4. Idque aperte colligitur ex doctrina D. Thomæ in eodem art. 4. ad 2.

Et patet hoc manifeſtè. Nam obiectum maledictionis [illegible] *malum*, [illegible] quoddam commune omnibus obiectis ſpecificis diuerſorum peccatorū. Vnde inquit Caietanus [illegible] qui [illegible] *malum*, ſed in genere maledicat, erit peccatum *odij* quod etiam habet pro obiecto malū in commune. Si quis autem maledicens ſpecificet *mortem*, verbi gratia, erit homicidiū vel externum ſi ita maledicat, efficaciter imprecando, vel interiùs ſi ita maledicat *optando*, &c. Et ſic de aliis.

TERTIA aſſertio. Maledictio *formalis*, quandoque maius quandoque minus peccatum poteſt eſſe quam detractio *cæteris paribus*. Ita D. Thomas artic. 3. Et probatur. Nā maledictio *imprecatiua, cæteris paribus*, eſt minus peccatum quàm detractio, eo quòd per detractionem *efficaciter* quis aufert alteri bonum; per maledictionem autem imprecatiuam tantum *optat* auferri. Grauius autē eſt, *cæteris paribus*, malum facere, quam optare.

Maledictio autem imperatiua poteſt eſſe grauius peccatum, quam detractio, & etiā minus, aut æquale pro diuerſitate mali, quod quis maledicendo imperat fieri alicui. Si enim id malū ſit æquale malo infamiæ, vel ipſum malum infamia erit [illegible] peccatum maledictionis cum detractione. Nam etiam quandoque efficaciter infert malū is qui imperat, ſicut is qui detrahit. Si autem ſit maius malum quod quis imperat alteri fieri, maledicendo, quam ſit malum infamiæ; erit grauior maledictio quam detractio. Et, ſi malū fuerit minus, erit maledictio minùs grauis. Hactenus de iis peccatis contra iuſtitiam, quæ iniuriis verborum continentur.

QVÆSTIO VIGESIMA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia contractus Emptionis & Venditionis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 77.

EXPLICANDA *ſunt quinque.* PRIMO, *Quænam ſit ratio & vtilitas Contractus* Emptionis *& Venditionis.* SECVNDO, *Quando ſit iuſtus vel iniuſtus hic contractus, ex parte pretij quod ab Emptore datur.* TERTIO, *Quando ſit iuſtus vel iniuſtus ex parte rei quæ datur à Venditore.* QVARTO, *Quando ſit iuſtus vel iniuſtus peculiariter ex parte Venditoris, non indicantis rei conditionem.* QVINTO, *Quando ſit iuſtus vel iniuſtus ex parte lucri quod Venditor facit per negotiationem. Scripſerunt autem de hac materia præter Summiſtas, licet pauca, Scholaſtici in 4. diſt. 15. Scripſit etiam de Contractibus Gerſon, & fuſiſſimè Conradus & Sotus lib. 6. de Iuſtitia, & Ioannes Medina quæſt. 30. de rebus reſtituendis, & deinceps, & alij ex iis quos initio huius diſputationis de Iuſtitia indicauimus.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quæ ſit ratio & vtilitas Contractus Emptionis & Venditionis.

[illegible] D. Thom.

RATIO tum Emptionis, tum Venditionis, duabus partibus continetur, nimirum *genere* proximo, & *differentia*, ex quibus duabus conſtat vniuſcuiuſque rei definitio. *Genus* tum Emptionis, tum Venditionis eſt *voluntaria commutatio, ſeu contractus*, hoc eſt, actio, per quam ex reciproco pacto & obligatione inter aliquos, poſſit inter eos vel conſtitui vel firmari, & ſtabiliri æqualitas Iuſtitiæ, vt patet ex iis quæ de voluntariis actionibus ſeu commutationibus Iuſtitiæ tradidimus ex doctrina Philoſophi 5 Ethic. c. 2. & D. Thomæ, & aliorum, ſuprà q. 5. punct. 2. Vbi varias huiuſmodi commutationes ſeu contractus enumerauimus & diſtinximus.

Et congruit cum hac Contractus ratione deſcriptio contractus *in genere*, quam omnes aſſignant ex Vlpiano in l. Labeo. ff. de verborum ac rerum ſignific. Vbi is inquit: *Contractus eſt vltrò citróque obligatio.* Quod vt Soto lib. 6. de Iuſtit. q. 2. art. 1. & aliis placet, intelligendum eſt *cauſaliter*, id eſt, vt contractus ſit *actio ex qua vtrinque naſcatur obligatio ad faciendum quidpiam quo Iuſtitiæ æqualitas inter contrahentes conſtituatur vel ſtabiliatur.*

Differentia autem Emptionis, qua differt à reliquis contractibus, eſt, quòd per eã poteſt conſtitui inter contrahentes Iuſtitiæ æqualitas, *dando pretium pecuniarium pro re.* Venditionis autem differentia, qua ſimiliter differt à contractibus aliis, eſt, quòd per eam poteſt conſtitui inter contrahẽtes Iuſtitiæ æqualitas, *dãdo rem pro pretio pecuniario.* Dico autẽ, *poteſt conſtitui*, & non dico, *conſtituitur* actu; Nam de propria ratione & differentia Emptionis & Venditionis, non eſt, vt *actu* per ea conſtituatur Iuſtitiæ æqualitas inter contrahẽtes, ſed vt poſſit cõſtitui, quantum eſt de ratione Emptionis & Vẽditionis. Alioqui enim ſola emptio & vẽditio *iuſta* eſſet, & nominaretur verè emptio & vẽditio, quod cõſtat falſum eſſe.

Cum igitur *genus* & *differentia* Emptionis & Venditionis ſic ſe habeant, poteſt ex ſententia Doctorum omnium, quod ad rem quidem attinet, Emptio deſcribi ſic: *Emptio eſt contractus, quo pretium pecuniarium datur pro re:* Venditio autem ſic, *Venditio eſt contractus, quo datur res pro pretio pecuniario.* Atque ſic idem eſt hæc deſcriptio, quam aſſignant alij per verba Legis, C. de [illegible] veteri [illegible] l. 2. ſic; *Venditio eſt diſtractio rei pro pretio. Emptio autem rei pro pretio comparatio.*

SED illuſtrabitur adhuc magis hæc ratio contractus Emptionis & Vẽditionis per [illegible] commutationum ſeu contractuum, quã [illegible] 5. punct. 2. propoſuimus. Sic enim [illegible] propria ratio & differentia Emptio & venditio diſtinguuntur ab aliis. Et quidem varij Doctores varie & varios contractus numerant; aliter, atque aliter vſurpantes *contractus* vocabulum, vt Sotus lib. 6. de Iuſtit. qu. 2. art. 1. annotauit.

D. Thomas ſuprà q. 61. art. 3. & Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. [illegible] numerant; [illegible] Antoninus [illegible] tit. 8. cap. 2. numerat [illegible]. Sylueſter Verb. Contractus [illegible] Contractus decem *ſtricti Iuris*, inquit, & *bonæ fidei.* Conradus quæſt. de Contractibus numerat triginta. Sotus loco citato numerat tantùm ſeptem, [illegible] tamen in re ipſa ratione conuenit pro omnibus cum D. Thoma, [illegible] aliis, non modò ad numerum attendas, [illegible] ſpecies contractuum, quos aut ponit, aut prætermittit.

Ac ſanè ad rem ipſam quod attinet, vt de Iuſtitia & iniuſtitia contractuum iudicetur, parum intereſt quonam modo numerentur & diuidantur. Nam ſecundùm normã quidem Philoſophiæ moralis, atque adeò etiam Theologiæ, omnes huiuſmodi commutationes ſeu contractus ſunt *eiuſdem ſpeciei*, vt ſuprà qu. 5. punct. 2. annotauimus, & docent expreſſè D. Thomas & Caietanus quæſt. 61. art. 3. Et idcircò illis omnibus iuſtitia & iniuſtitia eodem modo accidit, & eodem modo diiudicanda eſt, ſcilicet penes rerum *æqualitatem vel inæqualitatem humana æſtimatione menſuratam.*

Quæ cauſa eſt cur D. Thomas hoc loco tantùm agit in hac & ſequenti quæſtione, de iniuſtitia Venditionis & Mutui; Nam cognita iniuſtitia Vẽditionis & Mutui, omnium aliarum commutationum voluntariarum iniuſtitia facilè perſpicitur. Quia ſicut *medium iuſtum* in omnibus cõmutationibus voluntariis eodem modo accidit, ſcilicet ſecundùm *æqualitatem rei ad rem*, & idcirco omnes prædictæ commutationes ſunt eiuſdem ſpeciei, vt eſt dictum: Ita etiam eodẽ modo accidit inæqualitas in earum iniuſtitia, videlicet penes *rerum inæqualitatem.*

Atque adeo neque iniuſtitiæ harum commutationum diſtinguuntur, propriè loquẽdo, *ſpecie*, ſed tantum *materialiter*, notabiliter tamen, ſicut & ipſæ commutationes iuſtæ, quibus opponuntur. Quod ipſum Doctores ſæpe indicant, cum *vſuram* vocant iniuſtam quandam venditionem, qua *idem bis*, aut quod *nihil valet*, venditur. Et præterea Caietanus hic iniuſtitiam venditionis diſtinguit ſpecie ab iniuſtitia ſolùm *inuoluntariarum* commutationum, vt à furto, rapina, &c. cõcedit autem, eandem fraudulentiam ſiue iniuſtitiam venditionis contingere poſſe in aliis volũtariis commutationibus. Vnde in Catechiſmo Romano in explicatione ſeptimi præcepti omnis iniuſtitia horum contractuum ſiue commutationum, comprehẽdi videtur vno nomine, ſcilicet *furti* aut *rapinæ*, aliquanto latius ſumpto.

Nihilominus tamẽ, maioris claritatis gratia, non eſt inutile præcipuas aliquas Cõtractuũ ſpecies, vel *quaſi ſpecies* hoc loco diſtinguere, de quarũ videlicet iuſtitia aut iniuſtitia frequentiùs eſt neceſſe iudicium ferre. Hæ autem ſunt in primis illæ octo (ferè combinatæ) quas ex ſententia D. Thomæ numerauimus quæſt. 5. punct. 2. ſcilicet *Emptio & Venditio. Vſusfructus. Accommodatũ. Mutuum. Locatio & Conductio. Depoſitum. Impignoratio. Fideiuſſio*; quarum ſpecierum rationes illic expoſuimus. Et præterea illæ aliæ quinque ſpecies: ſcilicet *Cãbium*, quo dominium rei transfertur non pro pretio [illegible] pro re altera, vt vinum pro oleo, v.g. Item *permutatio*, [illegible] qua vſus vnius rei conceditur pro vſu alterius rei: vt ſi concedas vſum equi pro vſu [illegible] alterius. Item *Feudi* [illegible] individualis penſio, cũ vſusfructus alicuius rei conceditur alteri pro pretio ad tempus, vel in perpetuũ, cum aliqua conditione, qua non ſeruata, redeat vſus ad dominum rei. [illegible] Item *Feudum*, quod eſt, vt colligitur ex Sylueſtro, verb. Feudum, quã [illegible] dominus in vtilitatem [illegible] concedit ei dominium *vtile*, hoc eſt, rei vſumfructum perpetuum, retento ſibi dominio [illegible], id eſt, vero & proprio, quo poſſit rem recuperare [illegible] exiſtentibus certis cauſis, de quibus vide Syluẽſt. verb. Feudum, n. 17. Feuda [illegible] autem in recompenſationem exhibet domino aliquod officium, [illegible] non ſecundùm æqualitatem vtilitatis quam ex Feudo ſuſcipit. Item *Societas*, quia plures conferunt res vel operas in negociationem aliquam, diſtribuunt æqualiter inter ſe lucrum & damnum.

Aliæ verò actiones, quæ vltrò citroque non habent reciprocam obligationem, non niſi valde impropriè, inter contractus numerari poſſunt, cùm non ad iuſtitiam, ſed ad alias virtutes pertineant. Vt *Donatio* & *Legatum*, quæ pertinent ad liberalitatem. Depoſitum autem, impignorationem, fideiuſſionem, & ſimilia, immeritò reiicit Soto [illegible] vbi ſuprà à numero contractuum. Nam quãuis per hæc non *conſtituatur* quidem æqualitas iuſtitiæ [illegible] non transfertur per illa dominium rei, neque fiat vlla rerum commutatio, *firmatur* tamen & *ſtabilitur*, reddendo domino rem, ad quam ius habet: id quod eſt etiam [illegible] commutatiuæ iuſtitiæ, vt ſuprà quæſt. 5. punct. 2. annotauimus. Qua etiam ratione *Commodatum* eſt item Contractus (fatente Soto) licet per illud minimè transferatur rei dominium, nec *conſtituatur* per diuerſorum compenſationem vlla æqualitas, ſed tantùm

[illegible] gratis [illegible] tradatam.

[illegible] Contractus [illegible] plurimi [illegible] *[illegible] nominati* [illegible] Itaque [illegible] *Permutatio* [illegible]

[illegible] *proprie* [illegible]

Quarta verò ſit Emptio & Venditio [illegible] ex Philoſopho 5. Ethic. cap. 2. & 1. Polit. cap. [illegible] cet, *nece[illegible]* [illegible] quod ſit emptio & venditio. Nam [illegible] in variis rebus indigentium [illegible] inventum eſt a communitatū rectoribus [illegible] valere poſſit æquivalere omnibus rebus [illegible] poſitionem qua [illegible] Verùm hoc ipſo quòd [illegible] rebus, [illegible] geat etiam numiſmate ſeu pecunia [illegible] non facilè pro pecunia [illegible] alteri *per venditionem*, vel ab altero acquireret *per emptionem*, [illegible] ad uſum vitæ.

Quod [illegible] cambiis tantùm, & [illegible] poſtquam [illegible] ut optimè declarat [illegible] Philoſophi [illegible] appellat eas gentes, apud quas [illegible] tempore [illegible] uſu. Fuerunt autem [illegible] Nam, ut refert Plinius lib. 33. cap. 3. Servius Rex Rom[illegible] æs nota pecudum, unde pecunia dicta eſt. [illegible] gnatum fuit aurum & argentum. Quâ de re [illegible] Covarruvias in tractatu de veterum numiſmatum [illegible] cap. 1. & 2.

Sed non immeritò quæret hic aliquis [illegible] Quomodo poterit publica poteſtas [illegible] res hoc vel illo modo ſignato, [illegible] aliaque [illegible] natura & utilitate [illegible] non valeret? Ratio dubitandi eſt: Nam [illegible] publica poteſtas [illegible] conſtituere [illegible] declarat [illegible] conſiſtit [illegible]

Secundo, Quomodo [illegible] publica poteſtas [illegible] pecunia valere [illegible] & Ratio dubitandi: Nam [illegible] *ex prop[illegible]* [illegible] natura [illegible] valeat & poteſt [illegible] nonnullis confirmat Covarr. [illegible] cap. [illegible] Neque etiam id determinatum [illegible] parationem cum aliis rebus [illegible] pecunia valeat tantum, quantum [illegible] v.g. & [illegible] tantum, &c. Nam [illegible] menſurari, cùm tamen ipſa dicatur à [illegible] *menſura* rerum? Quomodo ergo [illegible] valoris pecuniæ?

Ad Primum [illegible]

[illegible]

[illegible] Quod [illegible]

[illegible]

C [illegible] alterius [illegible] quàm [illegible] valuit [illegible]

Neque verò eſt abſurdum ut [illegible] fierit pecunia [illegible] eſt [illegible] *placitum* & ita [illegible] poſtea [illegible] & [illegible] Contractus [illegible] &

[illegible]

[illegible]VNCTVM SECVNDVM.

Qu[illegible] Emptionis & Venditionis ſit [illegible] ex parte pretii.

[illegible]

[illegible] pretii [illegible] Venditionem [illegible] valor [illegible]

De Iuſtitia pretii.

§. 1.

S[illegible] in [illegible] particularibus difficultat[illegible] [illegible] æquales, vel inæquales valor[illegible] [illegible] videndum eſt quæ ſint [illegible] Et [illegible]

[illegible]

aliarum rerum) & inueſtigare æqualitatem *vtilitatis vtriuſque*, omnibus circumſtantiis conſideratis, iudicio humano æſtimatam.

SECVNDO conuenit, attendendam in ea diiudicatione eſſe *copiam* aut *inopiam* rei; atque adeo *frequentiam* venditorum & emptorum, vel etiam inopiam eorundem, quę nimirum comitatur, copiam aut inopiam rei. Et denique negotiationis laborem à venditore in re procuranda ſuſceptum; itémque curam, induſtriam & pericula, &c. Ratio iſtorum eſt: nam copia rei minuit eius valorem; cùm facilius ſit rem eam habere cuius eſt copia: inopia autem auget; quia tunc maius eſt periculum recarendi, quòd vel non omnes, vel non niſi difficulter poſſint habere. Item *frequentia* venditorum, & *inopia* emptorum, ſi ſimul concurrant, tanto magis minuunt æſtimationem valoris rei, quãto tunc quiſque venditorum magis vereri poteſt, ſe non vtiliter rem ſuam diſtracturum, cùm tot ſint alij venditores; à quibus eam poſſint emptores accipere.

Atque hinc ferè excuſantur emptiones rerum voci præconum ſubiectarum pro vili pretio: quia ſcil. pauci ſunt emptores, qui tunc temporis indigeant, & habeant pecuniam in promptu, vt bene docet hic Caietanus, & in Summa, verbo Emptio. Denique *induſtria & labor* venditoris auget etiam rei valorem, vel certè indicat rem plus valere: ſiquidem eſt argumentum difficultatis habendi rem, & ita auget eius æſtimationem.

Circa hoc tamen vltimum ex ſententia omnium conſideranda ſunt duo: PRIMVM eſt, vt mercator non fuerit imprudenter deceptus, neque poſuerit diligentiam aut laborem, moraliter loquendo, non neceſſarium. SECVNDVM (vt optimè notat Ioan. Medina de reb. reſt. q. 31. circa finem) id eſt intelligendum ſalua æſtimatione pretij eius rei iam determinata in Repub. vel ex lege, vel ex conſuetudine, quando videlicet res iam illic ſuppetebat. Vnde illud præcipuè habet locum, cùm de nouo merces ad Rempubl. aduehuntur. Tunc enim habenda eſt potiſſimum ratio induſtriæ, &c.

Ex hoc ſequitur, meritò illic à Medina & ab aliis explodi quandam regulam, quam in hoc eſſe tenendam dixit Scotus in 4. d. 15. q. 2. vt videlicet tantùm tunc poſſit mercator lucrari quantum Reſpublica illi decreuiſſet lucri, ſi eum conduxiſſet, & miſiſſet vt aduheheret merces. Hoc non eſt vniuerſaliter verum. Nam aliquãdo accidet, vt mercator talis nihil iuſtè poſſit lucrari; vt ſi Reſpublica ea re abundet aliàs, &c. & aliquando etiam, vt multo plus lucretur quàm Reſpublica ei decreuiſſet, propter varia nimirum quæ breui etiam temporis ſpacio accidere in Republica poſſunt, quæ immutãt alicuius rei æſtimationem. Anceps enim eſt euentus negotiationis.

TERTIO principaliter conuenit inter omnes, diſcernendum eſſe inter rerum pretia. Nam quando per publicam poteſtatem, conſiderantem omnia prædicta, eſt lege taxatum alicuius rei pretium, illud omnino eſt iuſtum, non autem vllum aliud maius vel minus. Conſiſtit enim tunc iuſtum pretium *in indiuiſibili*, & dicitur pretium *legitimum*. Quando autem pretium ſtatuitur communi æſtimatione prudentum: poteſt eſſe latitudo aliqua iuſtitię eius. Ratio huius diſcriminis eſt: nam quando publica poteſtas pretium ſtatuit, non ſolùm indicat id eſſe iuſtum pretium, ſed etiam cum auctoritate *præcipit*, illud haberi iuſtum pretium, & non plùs aut minùs; & ita obligat *indiuiſibiliter*. At verò quando communis æſtimatio conſtituit de pretio; cùm nemo tunc habens ad id auctoritatem præcipiat vt tantum & non plùs aut minùs habeatur iuſtum rei pretium, & ex alia parte, certitudo humanæ æſtimationis non conſiſtat in indiuiſibili; iuſtitia talis pretij habet aliquam latitudinem. Vt, verbi gratia, ſi res iuſtè ex communi prudentum æſtimatione vendatur nummis nouem, etiam vendetur iuſtè octo nummis vel decem.

Vnde diuiditur à Doctoribus hoc pretium (quod *naturale* ſiue *arbitrarium* dicitur) in *Rigidum*, id eſt, Summũ, *Pium*, id eſt, *infimum* ſeu minimum; *Moderatum*, id eſt, mediocre. Et per hanc diuiſionem excuſant Doctores multas venditiones, quæ alioqui iniuſtæ videri poſſent. Vt quando intra latitudinem iuſti huius pretij arbitrarij in eodem loco & tempore, nulla facta rei mutatione, diuerſimodè res venditur.

Fatendum eſt tamen hoc non carere periculo. Et propterea conſultum eſſet vt quantum fieri poſſit, omnia pretia lege ſtatuerẽtur. Id quod potiſſimùm pertinet ad publicam poteſtatem, vt habetur l. 1. ff. de officio Præfecti Vrbis. §. Cura carnis. Quæ proinde poteſtas debet etiam attendere in taxando pretio mutationum rerum. Poſſet enim alias accidere vt pretium legitimum vno tempore iuſtum, alio tempore eſſet contra ius naturæ.

Sed quia non poteſt in rebus omnibus determinatio iuſti pretij fieri per legem, relinquitur pretium ſtatuendum non iudicio vnius aut alterius, ſed communi prudentum atque bonorum: iuxta illud, quod habetur l. Pretia. ff. ad leg. Falcid. *Pretia rerum non ex affectu & vtilitate ſingulorum, ſed communiter funguntur.*

QVARTO principaliter conuenit inter Doctores, pretium rei iuſtum cenſeri illud, quod exiſtimatur res valere *eo tempore*, quo à vẽditore traditur emptori, conſideratis etiam circumſtantiis præteriti & futuri tẽporis, non autem illud, quod vel *antea* res valuit, vel poſtea fortè valebit, ſi interea non pereat aut diſtrahatur. Ratio huius eſt: quia res eatenus valet pretium aliquod, quatenus voluntate & beneficio venditoris, vtilitatem (conſideratis etiam circumſtantiis probabiliter futuris) affert emptori: Sed affert vtilitatem emptori beneficio quidem venditoris ſolùm *pro tempore*, quo emptori traditur: Ergo tantùm pro eo tempore eſt iudicandum de eius valore iuſto. Ita etiam colligitur ex l. In lege 4. ff. ad leg. Falcidiam, vbi dicitur, tantum valere rem quantum æſtimatur *præſenti* pecunia.

Ex his quæ apud Doctores (vt dixi) certa ſunt, multæ difficultates in hac materia poterunt expediri. Et peculiariter ſequitur ex his, PRIMO, iniquum eſſe, emptores facere *monopolium*, i. de induſtria conuenire, vt nullus det niſi tantum: vel etiam venditores; quando conueniunt, vt nullus vendat niſi tanti. Eſt enim ea pretij definitio non ex recta & rationabili æſtimatione, ſed ex praua cupiditate profecta, atque adeo cõtinet iniquam fraudem in damnum aliorum. Vnde & Iure Ciuili plectuntur tales graui ſupplicio, vt notat Sylueſter, verbo Emptio q. 18. Et patet ex l. vnic. C. de Monopoliis, quæ eſt Conſtantini. Et addit rectè Sotus lib. 6. de Iuſtitia, q. 2. art. 3. licere tunc emptoribus vim vi repellere, faciendo etiam monopolium contra venditores in tali caſu.

Sequitur SECVNDO, quo pacto intelligendum ſit illud, quod communiter notant Iuriſtæ l. 1. §. Si hæres. ff. ad S.C. Trebel. & l. Quærebant. ff. ad l. Falcidiam, videlicet *tantum valere rem quantum vendi poteſt*. Vt enim hoc dictum ſit verum, intelligendum eſt, quanti vendi poteſt *ſine fraude & dolo* ſecundùm communem æſtimationem. Vt bene declarat Sylueſt. verbo Emptio q. 9. & Sotus vbi ſupra, & Medina q. 32. de rebus reſtituendis, & Nauarrus in Manuali, cap. 23. num. 80.

Alioqui id dictum nudè acceptum vt ſonat, falſum eſt. Nam de facto quidem poteſt vendi res maiori pretio quàm valet: ac proinde ſi illud dictum abſolutè, vt ſonat, eſſet verum, valeret tunc res *plus quàm valet*, quod implicat contradictionem. Atque etiã ſequeretur, quòd quandoque valeret res *vltra dimidium* iuſti pretij. Nam ſic etiam poteſt vendi de facto: & tamen Iure etiam Ciuili contractus, in quo accipitur *vltra* dimidium iuſti pretij, non toleratur, vt latè tradit Sylueſter vbi ſuprà q. 8.

TERTIO ſequitur, meritò à Theologis communiter explodi opinionem cuiuſdam Durandi Ordinis Minorum, qui dixit, licitum eſſe in conſcientia rem vendere

Digitized by Google

pluris quàm valeat, dummodo nõ vendatur *vltra dimidiũ* iuſti pretij, & etiam eſſe licitum, rem emere minoris quàm valeat, dummodò non *citra dimidium* iuſti pretij. Atque etiam meritò exploditur opinio Gerſonis, qui in tractatu de Contractibus concedit quidem, vendentem *vltra* dimidium *peccare*, ſed tamen negat debere *reſtituere*. Id quod etiam negauit Summa Roſella, verbo Emptio. Refutat hæc copioſè & bene Sotus lib.6.q.3.art.1. circa ſolutionem primi, & Medina quæſt.32. de rebus reſtituendis, atque etiam ante hos Sylueſter, verbo Emptio, q.8. contra Summam Roſellam.

Ratio falſitatis harum opinionum, eſt: nam ſiue quis vendat pluris *vltra* ſiue *citra* dimidium iuſti pretij, vtrouis modo violat iuſtitiæ æqualitatem, quod eſt *intrinſecè* malum. Item contra Gerſonem ratio eſt manifeſta. Nam ſi talis peccat, peccat vtique *contra commutatiuam iuſtitiam*, ex cuius violatione ſemper oritur obligatio reſtituendi. Et denique confirmari poteſt hoc ex D.Paulo 1. ad Theſſal.4. vetante quenquam *in negotio circumuenire*: circumuenire autem, procul dubio eſt, pluris vendere quàm res valeat, vel minoris emere.

Sed argumentantur illi auctores. Primo. Nam in l. Rem.C.de reſcind. vendit. & l. in cauſæ.§. Idem, Pomponius.ff.de Minoribus, dicitur, licere emptoribus & venditoribus ſe decipere ea ratione, videlicet *citra* dimidium iuſti pretij. Respondeo, Iure Ciuili id *non approbari* tanquam licitum in conſcientia, ſed ſolùm *non puniri*. Nam vt pulchrè D. Thomas in ſolutione primi explicat, cùm in *communitate* multi ſint imperfecti, non omnia quæ prauè fiunt, puniuntur auctoritate humana. Nam tunc vix poſſet conſiſtere communitas. Cæterùm iudicio diuino hoc etiam relinquitur puniendum. Item dicimus, leges ciuiles tantùm velle negare *actionem* defraudato *citra* dimidium contra defraudantem, & hoc in odium litis.

Quod tamen intelligi debet, ſecluſo, *dolo dante cauſam contractui*. Nã tunc ius Ciuile etiam reſcindit cõtractum cogendo ad id defraudantem. Quin etiam, ſi dolus ſit tantùm *incidens in ipſo contractu*, & nõ cauſa illius, datur actio defraudato ad hoc, vt defraudans *vel* reſcindat contractum, *vel* reſtituat defraudato quod inique vltra accepit, vt latè explicat Medina quæſt. 32. & 33. De quo vide etiam Syluestrum, verbo Emptio, quæſt. 8.

Secvndo argumentantur: Lex humana habet poteſtatem transferendi dominium, ſicut fit per Legem *præſcriptionis*: Ergo videtur id in propoſito ſimiliter fieri, quandoquidem Leges illæ citatæ aiunt, licere accipere plus pretij, modò non ſit plus *vltra iuſti dimidium*.

Respondeo eſſe longè diuerſiſſimam rationem. Nam in præſcriptione dominus rei plerumque eſt in culpa, tamdiu rem propriam negligendo; & rei poſſeſſor, eſt (vt ſuppono) poſſeſſor *bonæ fidei*; & idcirco iuſta eſt lex tranſlationis dominij per præſcriptionem ad tollendas lites & confuſionem, quæ ſequeretur, ſi etiam poſt longum tempus quis haberet ius ad recuperandam rem ſuam, quam alter bona fide retinuit. At verò in propoſito neque *dominus*, qui fuit defraudatus, dando plus pretij, communiter eſt in culpa, cùm non ſit omnibus facile noſſe rei pretium: neque poſſeſſor eſt bonæ fidei, vt ſupponimus, ſiquidem inique extorſit plus quàm res valet. Et ita non eſt hic cauſa, cur putemus ius Ciuile velle transferre dominium illius exceſſus pretij. Quinimò ait Sotus, fortaſſe neque id poſſe facere ius Ciuile, ſi nõ ſuppeteret alia peculiaris cauſa, quæ iam non apparet: Solùm ergo vult permittere rem impunitam & negare actionem, vt eſt dictum.

Tertio obiiciunt regulam Iuris, *Volẽti & ſcienti non fit iniuria*: Ergo ſecluſo dolo, non fit iniuria Emptori dãti plus quàm res valeat *citra* dimidium.

Respondeo *primò*, ſi hæc ratio valeret, eodem argumẽto poſſet probari licere etiam recipere *vltra* dimidiũ. *Secundò* dico, emptorem non velle reuera transferre dominium eius, in quo defraudatur, ſed tantùm vult id exterius dare venditori, vt ſubueniat ita ſuæ neceſſitati. Quemadmodum qui compulſus à latrone vult ei dare centum, v.g. vitæ cõſeruandæ cauſa, ſolum exterius dat, neque vult cedere iuri ſuo quod habet ad illa centum recuperanda. Sicut etiam ille qui proiicit merces in mare, ſi poſſet aliqua via res recuperare, non vellet cedere tali iuri, ſed tantùm vult exterius res proiicere. Nam id eſt præciſè ſufficiens ad ſuccurrendum neceſſitati, qua impulſus id facit.

Ita ergo in propoſito: emptor in pretio à venditore defraudatus (etiam *citra* iuſti dimidium) ſolùm vult illud quod præciſè eſt neceſſarium ad ſubueniendum propriæ neceſſitati, videlicet exterius à ſe pecuniam abdicare; & dare venditori, vt rem ſibi comparet: non autem etiam dominium transferre. Neque eſt hîc facilè recurrẽdum ad *donationem*. Nam emptores nihil minùs ſolent velle, quàm donare: cùm communiter loquendo ſolùm intẽdant ſatisfacere propriè neceſſitati, neque valde curent commodum venditoris vltra id quod poſtulat rigor æqualitatis iuſtitiæ. Eſt autem hoc diligenter notandum. Nam in his materiis ſæpè ſolet non ſatis rectè obiici illa regula: *Volenti & ſcienti, &c.*

Atque ex his etiam patet, infirmum eſſe fundamentum Gerſonis, quod videlicet in eo conſiſtebat, vt ius Ciuile putaretur poſt celebrationem contractus conferre dominium defraudanti citra dimidium iuſti pretij, atque adeo liberare illum à vinculo reſtituendi. Nulla enim ſuppetit cauſa cur id putemus.

An poſſit res ob aliquas circumſtantias emi vel vendi pro pretio illi inæquali. §. 2.

Sed quamuis hactenus ſatis oſtẽſum ac defenſum ſit, non poſſe iuſtè rem aut pluris vendi, aut minoris emi quàm valet, ſi ipſius rei & pretij valor *per ſe* ſpectetur, vt docet quoque D.Thomas hîc: tamen ſupereſt hoc loco Qvæstio, Vtrùm aliquando liceat vendere pluris rem quàm valeat, aut emere minoris, propter peculiarem aliquam conditionem ipſius, vel etiam propter modum vendendi & emendi, aut alias circumſtantias ad emptorem vel venditorem attinentes: & quæ ſint illæ. Et videtur id quandoque licere. Primo: nam eſt quoddam genus rerum, quod id patitur, nimirum earum rerum quæ non ſunt communi vſui neceſſariæ, cuiuſmodi ſunt vniones, pretioſi equi, &c. quæ non tam ad neceſſitatem quàm ad ſplendorem vitæ pertinent, pro quibus videtur licitum eſſe petere & recipere quantum quis poteſt extorquere.

Secvndo: nam in omni genere mercium *modus* vendendi *ad terminum, expectato pretio* videtur iuſtè illud augere, & contra, *modus* emendi *anticipata ſolutione pretij*, iuſtè minuere. Etenim *præſens* tum pecunia, tum res, hoc ipſo quòd eſt præſens, videtur plus valere quàm abſens, & non niſi futuro tempore accipienda: Ergo qui cõfert rem præſentem pro abſenti pecunia, poterit eo *plus* pecuniæ exigere, vt ita compenſetur pecuniæ *abſentia*. Et ſimiliter exhibens præſentem pecuniam pro re abſenti, poterit *minùs* pecuniæ dare, vt ſimiliter ſic compenſetur rei abſentia.

Antecedẽs probatur tripliciter. Primo: Nam res vel pecunia præſens, eſt domino vtilior, cùm poſſit ſtatim pro libito ea vti: id quod magni videtur æſtimandum. Secvndo: quia dominus non ita eſt anxius & ſollicitus de re, ſi eam habet præſentem, atque ſi eam in futuro expectet: quod etiam magni homo æſtimat. Mallet enim quis aliquando pecuniam magnam dare, quàm eam ſollicitudinem ſuſtinere. Vnde etiam iuſtè quis accipit pro tali ſollicitudine certam pecuniam: vt patet in cõtractu Aſſecurationis. Tertio: quia hæc ipſa videtur eſſe ratio, propter quam ſentiunt aliqui (inter quos eſt Caietanus ad finem ſuæ Summæ) licitum eſſe emere *debita* minoris quàm ſit illorum Summa poſtea percipienda.

Digitized by Google

TERTIO, principaliter idem probatur. Nam ſæpe accidit, vt homo detrimentum aliquod ideò incurrat, quia vendit, aut emit: ſi nimiũ idcircò amittit aliquid quod habet, vel quod eſt habiturus: ſicut etiã indicat D. Tho. hic: Ergo licebit tunc ob eiuſmodi circunſtantias rem pluris vendere quàm valeat, vel emere minoris.

QVARTO, poteſt ad idem probandum duci argumentum ex cap. In Ciuitate, Extra de Vſuris: Et ex cap. Nauiganti, eodem titulo. In quorum primo habetur, licitum eſſe pluris rem vendere, quàm *in præſenti* valeat, ſi probabiliter putetur plus valitura *tempore ſolutionis*. In altero habetur id licere, ſi venditor rem ſuam erat ſeruaturus vſque ad illud tempus, quo plus putatur res valitura. Eſt igitur licitum propter aliquas circunſtantias vendere rem pluris quàm valeat.

QVINTO. Nam ſaltem videtur id licere in quodam genere mercium, quæ moraliter loquendo, non poſſunt emi, neque vẽdi, niſi anticipata ſolutione, cuiuſmodi eſt *lana*, eo quòd ferè paſtores non cõmodè poſſunt gregis curã ſuſtinere, niſi ante tonſuræ tempus recipiãt lanæ pretiũ. Et ita propter vtilitatẽ *anticipatæ ſolutionis*, videtur eſſe licitum emere lanã pretio minori, quàm tẽpore quo tradetur, putatur valitura: ſicut fertur eſſe alicubi moris. Contra verò aliquæ merces ſunt eiuſmodi, vt nõ poſſint commodè vendi *præſenti pecunia*, ſed ſoluenda futuro tempore, quæ proindè videntur poſſe maioris vendi, quàm ſi præſenti pecunia venderentur. Vt, v.g. ſi adueniat nauis onuſta mercibus, quæ omnes non poſſint præſenti pecunia à ciuibus emi, ſed oporteat pretium expectare, conficiendum videlicet ex minuta venditione earundem mercium.

IN CONTRARIVM eſt, quòd rem vendere pluris quàm valet, aut emere minoris, ſi reuera id fiat quod hoc modo loquendi ſignificatur, eſt cõtra æqualitatem iuſtitiæ. Ergo propter nullam cauſam licet. Eſſet nãque id (vt rectè aſſerit D. Thomas) contra finem emptionis & venditionis, id eſt, contra communem ciuium vtilitatem, quæ poſtulat, vt neque grauetur venditor, accipiendo minus quàm dat; neque emptor dando plus quàm accipit.

In huius QVÆSTIONIS explicatione multa breuiter complectemur, quæ Doctores fuſiſſimè tractant, & ſunt indicata in propoſitis argumẽtis. Eſt autem PRIMO *generatim* reſpondendum propoſitæ quæſtioni per diſtinctionem. Etenim lõgè aliud eſt *ex vi ipſius venditionis abſolutè* plus exigere, quàm valeat res; aut minùs *ex vi emptionis* dare: Et aliud, *in ipſa* quidẽ vẽditione & emptione petere aliquid plus quàm res valet, vel minus etiã dare. *Primum* ſemper eſt illicitũ, vt argumento in contrariũ eſt probatum. Nam cùm venditio ſecundùm ſe ſit quædam cõmutatio rei pro pretio: & ſimiliter emptio quædam commutatio pretij pro re, non poteſt aut venditio, aut emptio eſſe iuſta, ſi ex vi eius perturbatur iuſtitiæ æqualitas. Et ita in hoc ſenſu non procedit quæſtio. Clara enim eſt pars negatiua ex prædictis. *Secundum* verò omninò poteſt eſſe licitum. Nam tempore vẽditionis & emptionis propter ipſum titulũ valoris rei quæ vẽditur aut pretij, pro quo emitur, poſſunt cũ ipſa venditione & emptione concurrere per accidens *varij alij tituli*, ob quos vel venditor poſſit accipere plus quàm res valeat, vel emptor minùs dare, non quidẽ *ex vi ipſius venditionis*, aut *emptionis*, ſed alicuius alterius cõtractus (nominati vel innominati) qui ſimul inter venditorem & emptorem exerceatur propter grauamen aliquod, quod alterutet ex venditione vel emptione incurrat.

Poſſunt autem ſine controuerſia tot eiuſmodi tituli eo tempore occurrere, quot poſſunt tẽpore alio, quãdo contractus emptionis & venditionis non celebraretur. Itaque in Summa dicimus, non poſſe aliquem rem pluris vendere quàm valeat, aut minoris emere, *ex vi ſolius* venditionis aut emptionis formaliter: poſſe autem *materialiter* cum ſ plum, qui vendit, accipere plus; aut eũ, qui emit, dare minùs *ex alio aliquo titulo ſimul cõcurrente* cum venditione & emptione.

SECVNDO reſpondendum eſt *in ſpecie* ad propoſitam quæſtionem: Quantum ex communi doctrina Doctorum, & iis quæ in variis materiis verè definiuntur, poſſum colligere. QVATVOR in vniuerſum eſſe generales titulos, propter quos præter titulum valoris rei aut pretij, quæ in emptione & venditione commutantur, licitè poteſt alter ab altero *aliquid* recipere, atque adeò vel emptor (in *eius* recompẽſationem) minus pretij dare, vel venditor plus pretij exigere.

PRIMVS titulus eſt *donationis*, ſiue omninò liberalis, ſiue gratuitæ, in recompenſationem beneficij facti emptori à venditore (vel contrà) per ipſum venditionis vel emptionis contractum. Quam tamen donationem vel gratitudinem communiter nolunt Doctores *in pactum deduci*: de quo videbimus poſtea in materia de Vſura.

SECVNDVS titulus eſt *iactura ſiue damnum aliquod*, quod alter contrahentium ſubit, vel in re *habita* vel *habenda*, ratione cuius poteſt ab altero ex iuſtitia exigere compenſationem ſecundùm æqualitatem, ſi alter quidẽ ſit alteri cauſa eius dãni per emptionis, aut venditionis contractum; alioqui non, vt patet. Et huc reuocantur tituli *damni emergentis & lucri ceſſantis*.

TERTIVS titulus eſt *grauamen aliquod vel moleſtia* pretio æſtimabilis, quam alteri contrahẽtium alter imponat, non aliter volens cum eo cõtrahere: Nam ratione huius grauaminis poteſt is qui grauatur, paciſci de aliqua cõpenſatione per alterum facienda ex iuſtitia, quaſi pro labore & moleſtia ſuſcepta in ipſius vtilitatẽ. Et hoc modo Caiet. infrà q. ſeq. art. 2. circa ad 4. & Sotus lib. 6. de Iuſtit. q. 1. art. 2. & Medina, q. 38. de rebus reſtituendis, concedunt, grauamen, quod ſubeat aliquis per *fideiuſſionem ſe obligando* ad ſoluendum pro altero, eſſe pretio æſtimabile, & poſſe fieri pactum de illo. Et idem concedit D. Thom. q. ſeq. art. 2. ad 4. de grauamine *obligationis ad mutuandum*.

QVARTVS titulus eſt minùs frequens: videlicet *peculiaris pœnæ* emptori impoſitæ ex conuentione, ſi ad præſtitutum terminũ non ſoluat. Quod licere ratione iniquitatis *moræ*, ait Sotus in dict. lib. 6. q. 1. art. 3. *Sicuti*, inquit, *iudex poſſet imponere debitori talem pœnam.* Quanquam in hoc non videtur ſimilis ratio. Nam contrahẽs, ſi eſt priuata perſona, non poteſt ex *iuſtitia punitiua* imponere pœnam, cùm ad id non habeat auctoritatem. Sed tamen ad propoſitum noſtrum ſatis eſt, quòd id liceat per viam cuiuſdam promiſſionis ſeu *conuentionis conditionalis*, &c.

Præter hos titulos nullus videtur alius aſſignari poſſe in genere. Nam his complexi ſumus omnes modos, quibus vel gratuitò, vel ex iuſtitia aliquid licitè poteſt recipi, atque adeò omnes omninò. Nam quicquid ab altero contrahentium recipitur, id vel dono, vel ex iuſtitiæ debito recipitur. Hinc igitur petendæ rationes ſunt probandi vel damnandi quoſcũque contractus, in quacunque materia proponantur. Nam STATVS omnium quæſtionum in hac materia eſt in eo poſitus, vt diligenter videatur, an quod alter contrahentium accipit, meritò accipiat (ex conſenſu etiam & intentione alterius contrahentis) vel ob valorem rei, quæ commutatur; vel certè ob aliquem titulum ex prædictis quatuor. Tunc enim receptio erit iuſta & licita, aliàs non. Itaque hoc eſt in promptu ſemper habendũ pro REGVLA ad eiuſmodi quæſtiones diiudicandas. Cæterùm ad maiorem huius doctrinæ vniuerſalis explicationẽ, expediet nunc eam in ſpecie per concluſiones aliquot applicare ad illos præcipuos caſus, qui tanguntur in argumentis antea obiectis.

De Venditione rerum pretioſarum.

§. 5.

SIT ergo PRIMA Concluſio: Vendens res, quæ magis pertinent ad vitæ ſplendorem, quàm ad neceſ-

ſitatem

ſitatem, licitè, communiter loquendo, recipiet tantum, quantum emptor ſciens & prudẽs voluerit dare, quamuis illud excedat alioqui valorem rei. Ita Sotus lib. 6. q. 3. art. 3. tametſi non explicet ſatis quo titulo id liceat. Et Medina, q. 32. de rebus reſtituendis, &c. vt fertur, ita etiã ſenſit Magiſter Victoria. Et quamuis alij expreſse non loquantur de hoc, tamen eſt ad mentem omnium.

Probatur: Nam ſecundùm omnes titulo *donationis* admixtæ venditioni, licet accipere quicquid velit dare emptor: Sed hic vt plurimùm interuenit donatio: Ergo, &c. Maior eſt clara, & explicatur benè à Medina, q. 32. circa finem. Minor probatur. Nam clari & locupletes homines ad ſuam ferè dignitatem pertinere putant, huiuſmodi res magni coëmiſſe, vt bene Sotus dicit. Vnde præſumi poteſt, illos voluiſſe ſponte donare pretium abundans, vt vel eo nomine decus quoddam ſibi compararent.

Quòd ſi præterea etiam interueniat hic alia donationis coniectura, qualis eſſet, ſi emptor eſt venditoris amicus, & cupidus aliàs ei benefaciendi, res tum eſſet ſecurior. Nam hæc coniectura, vt bene notat vbi ſupra Medina, in quacunque materia eſt ſatis ad iuſtificandum ratione donationis exceſſiuum pretium. Qui auctor rectè etiam ibidem reprobat quandam conditionem, quã hic eſſe neceſſariã cenſuit Conradus qu. 57. de Contractibus, videlicet vt emptor rei pretioſæ non ex *prodigalitate aut inordinato affectu* erga eã, velit tãtùm dare. Hæc *conditio* non eſt neceſſaria. Cõſtat enim etiam per actionem alioqui malam poſſe transferri dominium, quando quis vult donare. Quemadmodum cum aliquis dat histrioni, aut adulatori aliquid. Vt igitur quis poteſt aliquid ab illicite donante recipere ſine obligatione reſtituendi, non interueniente vllius rei venditione: ita etiã poterit venditione interueniente, cùm ob illam venditor non ſit peioris conditionis.

Dixi autem in concluſione, *communiter loquendo*, tametſi eam reſtrictionem non adhibeat Sotus. Nam fieri poſſet, vt emptor ſit talis conditionis, de quo facilè non queat præſumi quòd velit donare. Vt ſi ciuis emat gemmam, v.g. pro vxore, &c. Nam quamuis emat honoris cauſa, tamen non illius, qui conſiſtit in magna gemmæ æſtimatione, ſed quem affert duntaxat gemmæ ornatus: quæ cauſa emendi non ſatis clarum ſuppeditat argumentum donationis. Quare concluſio potiſſimùm intelligenda eſt de Principibus & Magnatibus.

Atque ex his patet ſolutio ad PRIMVM argumentum contrarium. Conceditur enim id licere propter vtilitatem peculiarem emptoris *donantis*, vt eſt explicatum, non autem propter ſolùm rei valorem, neque etiã propterea quòd res eiuſmodi *non ſunt omnibus neceſſariæ*. Nam id nihil intereſt ad pretij iuſtitiã. Non enim ideò res plus valent. Neque enim quia liber aliquis, v.g. *non eſt neceſſarius omnibus*, poteſt pluris vendi quàm [illegible].

De Emptione & Venditione ad terminum.

§. 4

SECVNDA Concluſio: Vendere rem aliquam pluris, quàm in *præſenti valeat*, propterea quòd ſolutio pretij ſit *expectanda*: vel emere rem *vſu quidẽ conſumptibilem* (vt vinum, frumẽtum, &c.) minoris, propterea quòd aliquã diu res eiuſmodi ſit expectãda, non licet. In hac cõcluſione omnes Orthodoxi cõueniũt. Et probatur: quia ſola expectatio temporis, quãdo nec *res ipſa*, nec rerum *circumſtantia mutantur*, neque aliquis alius peculiaris titulus ex ſupradictis interuenit, non efficit, vt vel pecunia, vel alia res [illegible] vſu conſumptibilis plus valeat.

Etenim [illegible] tempore [illegible] vſu conſumptibilis aut pecunia [illegible] æqualem [illegible] eſt quod [illegible] totius temporis [illegible]. Tempus enim præter [illegible] pertinet ad rei vel pecuniæ valorem. Item neque diuerſa ſolius temporis [illegible] contra [illegible]

A tibus aliquam vtilitatem, [illegible] arguit animum donandi, &c. [illegible] & exiſtimanda ſunt ex aliis circumſtantiis rerum, quæ accidunt *in tempore*, de quibus [illegible].

Accedit, quod hæc Concluſio continet [illegible] certiſſimam cognoſcendi iniquitatis vſuræ, quam [illegible] (contra quorundam errorem) confirmabimus magis, Deo fauente, [illegible]. Propterea enim *vſura* eſt illicita, quia præcisè ratione ſolius temporis expectati aliquid extorquetur. Vnde emptio rei pro pretio minori quàm valet, *[illegible] anticipatam ſolutionẽ pretij* [illegible] venditio [illegible] propter *ſolam expectationem ſolutionis*, merito à Doctoribus appellatur vſura *implicita ſiue palliata*. Nam [illegible] tacitè [illegible] rem vel pretium, [illegible] poſtea [illegible] aliquid vltra rem

B vel pretium, quod dederunt.

Dixi autem in Concluſione, illicitum quoque eſſe, propter expectationem emere minoris *rem vſu conſumptibilem*, quàm tempore anticipatæ ſolutionis valeat, &c. Nam res quidẽ *non vſu conſumptibiles*, cùm nimirũ diuturnior vſus plus valeat (vt domus, ager, &c.) licitè emetur, anticipata ſolutione, minoris quàm in præſenti valeat, ſi non ſtatim, ſed aliquandiu pòſt ſit tradenda.

Dixi etiam in probatione eiuſdem Concluſionis, *quando nec res ipſa vſu conſumptibiles, nec rerum circumſtantia mutantur, &c.* Nam ſi valor pecuniæ aut alterius rei vſu conſumptibilis tempore futuræ ſolutionis vel traditionis, minor eſſet futurus, omnes concedunt, poſſe venditorem petere plus pecuniæ quàm in præſenti res valeat, vel etiam emptorem minoris emere rem poſtea

C tradendam quàm in præſenti valeat, Vt manifeſtè patet ex vltimo fundamento ſupra poſito ad æqualitatem pretij cognoſcendam, & bene declarat Sotus lib. 6. de Iuſtitia, quæſtion. 4. [illegible] patet expreſſe ex cap. Nauiganti. Extra de vſuris.

Atque ex his patet reſponſio ad PRIMVM argumentum, quod hanc difficultatem attingebat. Negãdum eſt enim Anteceđs. Et ad PRIMAM probationem eius, quæ contra hanc Concluſionem directè procedit, reſpõdeo, vtilitatem rei *præſentis* non debere comparari cum vtilitate rei *abſentis*, pro eo tempore quo vna eſt præſẽs, & altera eſt abſens. Nam *pro tempore* quo res eſt abſens, nullam vtilitatem habet, ſed debet comparari vtriuſque rei vtilitas in *proprio tempore*, quando vnaquæq; [illegible] comparatio, dicimus, vt [illegible]

D [illegible] ſufficienter compenſari vtilitate æquali [illegible] quam habebis cras. Nam [illegible] vnus florenus, [illegible] dies, vt dies [illegible] quem hodie [illegible] contrà cras [illegible] quem hodie habes, [illegible] quod [illegible] cras, quando cum [illegible] non amplius habebis. Vnde ſi illa ratio aliquid [illegible] contrarium: videlicet plùs [illegible] quàm præſentem. Nam pre[illegible] quàm [illegible], non erit vſui cras, cùm illa [illegible] hodie eſt [illegible], vſui erit.

E Dices. Eſt diſparitas. Nam præſenti re vel pecunia poſſum vti *hodie & cras*, abſenti verò non poſſum etiam [illegible]. At contra [illegible], quod etſi nequeas abſenti re vel pecunia vti *hodie & cras*, tamẽ poteris illa vti *cras & perendie, &c.* Quod [illegible] omnẽ aliam [illegible] præſentis [illegible] cras [illegible] non [illegible] quam [illegible] cras [illegible].

Adde, quod [illegible], ſicut [illegible] non potes [illegible] *hodie*

& cras non coniunctim,ſed *diſiunctim*. Quod ſecluſa peculiari alia opportunitate lucri faciendi, vel damni vitandi in præſenti,non eſt magis æſtimabile, quàm poſſe ſimiliter vti re tali *cras & perendie,&c.*

Ad Secvndam probationem Antecedentis illius argumenti ſecundi,reſpondeo, *ſollicitudinem illam* per ſe non eſſe pretio æſtimabilem, niſi quando ſimul accidit peculiare periculum amittendi rem expectatam, aut tãdem quantũ valet ſoluendi,ſicut accidit in Cõtractu *Aſſecurationis*.De quo titulo periculi poſtea dicemus.

Ad Tertiam quoque probationem reſpondeo ſimiliter,emere *debita* minoris,ſi licet; non licere propter expectationem,ſed ratione *periculi* illa amittẽdi. De quo titulo & aliis poſtea differemus.

De Emptione & Venditione, cum Intereſſe Damni aut Lucri. §. 5.

Tertia Concluſio.Ratione *detrimenti*,quod quis ex venditione credito pretio patitur;ſiue in *re præſenti*, quod ſolet dici ratione *damni emergentis*; ſiue circa rem, quam certò moraliter ſeu probabiliter erat *habiturus*, quod ſolet dici ratione *lucri ceſſantis*, licitè vendet rem pluris,quàm ſi ſtatim pretium ſolueretur. Et ſimiliter ſi emẽs ancipata ſolutione patitur aliquod *tale detrimentum* ex eiuſmodi emptione;licitè emet minoris, quàm ſi ſtatim res traderetur.

Exempli cauſa:Volebat quis agrũ vendere pro præſenti pecunia,vt domum ruinoſam reſtauraret, vel liberaret ſe onere ſoluẽdi vſuras:inſtas tu,vt vẽdat tibi agrũ illum pecunia credita,atque adeo ſciens & prudens es illi cauſa detrimenti,quod incurrit,quia non ſtatim domum reficit,vel dãni,quod patitur per ſolutionem vſurarũ;meritò is à te ſibi compenſari petit huiuſmodi damna in *re ſua præſenti*,atque adeo iuſtè plus pecuniæ à te accipiet,quàm ſi ſtatim pretium agri ſolueres.Item,viuit quis ex negociatione; nimirũ pecunia cõparata ex venditione vnius rei,alteram rem mercando, vt eam poſtea cum lucro vendat,quod certò ſperat; emis ab illo pecunia credita,vel vendis illi pecunia priùs accepta, quàm rem tradas: in cauſa tunc es vt ceſſet illi lucrum futurum. Quare meritò propterea accipiet à te plus pretij pro re quam ab eo ſic emis; aut dabit minus pretij pro re,quam ſic illi vendis.Ac poſſunt etiam huiuſmodi detrimenta *damni & lucri*,variis aliis modis accidere,etiam quando venditio fit præſenti pecunia, & ſimiliter in mutuo,& aliis contractibus,vt patet.

Sic declarata hac tertia concluſione, ante illius probationem,præterea eſt aduertendum,nos hîc nullo modo velle præiudicare Extrauaganti Pij V. editæ Anno M.D.LXXI.vbi ea ſit recepta,qua ſpecialiter in materia *Cambiorum*,prohibet paciſci initio de certo & determinato *Intereſſe lucri* poſtea ſoluendo cum capitali; ſed omnia,quæ de pacto talis Intereſſe dicemus,intelligi volumus in aliis contractibus, de quibus non intelligitur conſtitutio illa Pij V. vt bene probat Nauarrus in Manuali,cap.17.num.283.litera N.(aliàs num.301.)

Vbi etiam Nauarrus ait,ne in materia quidem Cambiorum illam conſtitutionem obligare in foro interiori conſcientiæ,quando verè corã Deo contrahens eſt certus de ceſſatione lucri,& plus minus paciſcitur de illo, ſecundùm probabilitatem, quæ eſt de tanto vel tanto lucro futuro. Nam vt inquit Nauarrus, illa conſtitutio Pij V.fundatur in præſumptione iniquitatis talis pacti: & propterea non videtur obligare in foro interiori ipſos contrahentes,quando reuera non eſt ea iniquitas: licèt in foro exteriori ſemper habebit vim, & iudices procedent ſecundùm illam;iuxta doctrinam generalẽ, quam de huiuſmodi humanis legibus ſeu conſtitutionib. tradidimus ſuprà q.6.p.5.& etiam tomo 2.quæſt.5.de legibus,punct.4.

His præmiſſis,de *prima* Concluſionis parte, quòd vi-

A delicet liceat in pactum deducere *damnum emergens*,non eſt controuerſia.Omnes enim fatentur cum D. Thom. hîc quòd liceat.Nam omnino eſt licitum vnicuique ſe ſeruare indemnem. Non enim debet quis gratis ſubire in rebus ſuis detrimentum propter alterum, quando ſolùm agitur de obligatione iuſtitiæ,vt in propoſito.

Secundam verò partem Concluſionis(ſcilicet quòd liceat etiam paciſci de *lucro ceſſante*)in primis expreſsè aſſerit Syluester,verbo Vſura 1.§.19.vbi dicit eſſe ſententiam communem.Et idem dicit & tenet Nauarrus cap.17.n.211.& c.23.num.82.in foro conſcientiæ,quicquid ſit de foro *exteriori*,propter illam Extrauagantem Pij V. Idem etiam cõcedit Adrianus in 4.in quæſtione de Vſura,& Caietanus quæſtione ſequenti,art.2.& in Summa, verbo Vſura,& Conradus,quæſt.30.de Contractibus,& B Medina quæſt.38.de rebus reſtituendis, & q.3.de rebus per vſuram acquiſitis, & Couarruuias lib. 2. variarum reſolutionum cap.3.num.6.

Denique quamuis aliqui Doctores antiquiores,vt D. Thomas quæſt.ſeq.art.2.ad 4.& Scotus in 4.diſt.15.q.2. & Durandus in 3.diſt.37.quæſt. 2. videantur hoc negare:tamen reuera ſi rectè conſiderentur, id non negant. Ratio enim qua mouentur vt negẽt, poſſe deduci in pactum *lucrum futurum ceſſans*,eſt,quia, inquiunt,nemo poteſt vendere,quod ſuum *nondum eſt*,& poteſt *multipliciter impediri*.Ex quo patet,illos tantùm velle, nõ eſſe licitum petere recompenſationem *totius lucri futuri* ſecundùm æqualitatem,quaſi illud vendendo. Quod nos minimè dicimus.Nõ tamen volunt negare quin propterea quòd quis mutuando vel vendendo priuatur *ſpe & potentia proxima* lucri poſſit licitè recipere aliquam compenſatio- C nem arbitrio prudentis æquiualentem talis ſpei, qua ſe propter alterum priuat.Id enim detrimentum nõ debet quis gratis pro alio ſubire. Et hoc ſolùm dicimus in Concluſione.

Nec obſtat, quòd Syluester aliter explicet D. Thomam,vt videlicet intelligatur quando lucrum futurum eſt incertum,atque adeo fictum, quia videlicet multipliciter poteſt moraliter impediri.Nam prior noſtra expoſitio eſt magis conſentanea D.Thomæ, vt patebit etiam legenti eundem ſupra quæſt.62.art.4. ad 2. Quare immeritò Sotus lib.6.de Iuſtitia,q.1.ar.3. ſecutus Innocentium in capit.finali de Vſuris, putat hanc opinionem Caietani & aliorum,in caſu quidem, quo quis *non cogitur* ſubire detrimentum lucri ceſſantis, eſſe minùs probabilem,& contra Doctores antiquiores.

D Sed quicquid ſit de mente eiuſmodi Doctorum, probatur Primo abſolutè noſtra Concluſio. Nam propterea ſecũdùm omnes poteſt quis ratione *damni emergentis* aliquid æquiualens exigere,quia bonum præſens, quod alterius cauſa amittit, eſt pretio æſtimabile; & ideo id damnum non vult nec debet gratis pro altero ſubire.Sed ſimiliter *potentia proxima & ſpes certa moraliter* lucri futuri,eſt aliquid pretio æſtimabile: Ergo ſimiliter poteſt quis exigere æquiualens aliquid tali potentiæ;ſiquidem reuerà priuatio illius eſt etiam quoddam damnum.Maior cum conſequentia eſt manifeſta.

Minor etiam negari non poteſt. Nam quia illa etiam potentia & ſpes lucri eſt pretio æſtimabilis, poſſet quis ſecundùm omnes licitè paciſci cum mercatore pro lucro futuro,quod in ſpe habet.Item quia ob eandem ra- E tionem,vt habetur in l.Si iactu. ff. de actionibus empti & venditi,libro primo, piſcator poteſt vendere piſces, quos *ſperat* ſe capturum,antequam extrahat rete. Item quia ob eandem cauſam, qui grana ſata conculcaret, plus deberet reſtituere quàm qui non ſata furaretur, &c.quæ omnia non haberent locum in materia Iuſtitiæ, niſi res in ſpe etiam & *potentia proxima*,aliquid valeret.

Secvndo:nam D.Thomas ſuprà q.62.artic.4.ad 2. & omnes alij fatentur, debitorem, qui poſt terminum præſtitutum eſt *in mora ſoluendi*, debere etiam creditori compenſare lucrum ceſſans. Et ita volunt intelligi,

Digitized by Google

A quod Iureconſultus dicit l.Cùm quidam.ff.de Vſuris lib. 22.*vſuras non propter lucrum petentium, ſed propter morã non ſoluentium infligi*:Sed non minùs,ob aliquam aliam cauſam quàm propter *ſolutionis morã* poteſt creditori ceſſare lucrum propter alterum ante moram,vt ſupponimus: Ergo ſimiliter ob aliquam aliam cauſam poteſt Creditor ante ſolutionis moram paciſci cum debitore de lucro ceſſante;vt rectè Caietanus quæſt.ſeq.art.2.& Medina vbi ſuprà colligunt.

Sed dicunt aliqui Iuriſtæ,quos refert Medina,& dicit etiam Sotus vbi ſuprà,non eſſe ſimilem rationem. Nam *poſt moram* ceſſat lucrum mercatori *inuito*: ante moram non item,quandoquidem voluntariè quis contrahendo ſe eo lucro priuauit.At ego contra ſic inſto: *Futurum lucrum*
B prout eſt *in potẽtia proxima*,per ſe eſt pretio æſtimabile.Ergo ſicut poteſt quis cùm *inuitus* priuatur illo,iuſtè pro eo accipere compenſationem: ita etiam poterit ex *voluntario* contractu ſiue pacto.Probatur Conſequentia. Nam quod attinet ad compenſationem ex iuſtitia ſecũdùm æqualitatẽ rei ad rẽ,nihil intereſt vtrùm alter à me *inuito* recipiat, vel tollat id quod eſt pretio æſtimabile, aut,*me volente* cum eo cõtrahere,idem à me recipiat ſiue auferat;vt patet manifeſtè in venditione ſimplici.Nã etſi venditor *voluntariè* ſe abdicet re ſua,interueniente etiam voluntate emptoris: tamen iuſtè nihilominus ex pacto accipit ab emptore compenſationem æquiualentem rei ſuæ;non minùs quàm ſi *ſe inuito*, atque adeo cum ipſius iniuria, emptor rem illi furatus eſſet. Et idem patet in
C *compenſatione damni emergentis*.Hanc enim(vt Sotus etiam libro ſexto,quæſtione prima,articulo tertio fatetur)non minùs licitè quis ex pacto recipit *voluntariè* damnum ſuſcipiens ad inſtãtiam alterius,quàm ſi *inuitus* eiuſmodi damnum ferret,altero pecuniam aut rem ei furante, ex cuius ille priuatione damnum incurreret.

Quare quod peculiariter in illa l.Cùm quidam,dicitur, *infligi vſuras*(hoc eſt, obligationem aliquid vltra ſortem accipiendi) *propter moram creditoris*, intelligendum eſt in caſu quo ſolùm poſt moram incipit ceſſare lucrum. Vt ſi creditor nunc habiturus eſſet pecunias otioſas,cum quibus tamen poſt duos vel tres menſes eſſet negotiaturus,& debitor poſt id tempus(vt debebat) non ſoluat. Cæterùm in caſu quo etiam *ante moram* lucrum ceſſaret, ſine dubio poteſt quis illud æquè in pa-
D ctũ deducere & accipere,atque poſt moram.Nam quòd poſt moram *ſit* inuitus,& ante morã *non ſit* inuitus, impertinens eſt ad compenſationem iuſtam grauaminis cuiuſcunque,pretio alioqui æſtimabilis. Vnde cùm Sotus vbi ſuprà non requirat ad compenſationem *damni emergentis*,vt ferens damnum,ferat illud inuitus; mirum eſt cur id requiſiuerit ad compenſationem *lucri*,cùm tamen vtrobique ſit eadem ratio, quod attinet ad compenſationem ſecundùm æqualitatem rei ad rem, vt eſt oſtenſum.

Tertio, probatur eadem Concluſio à ſimili. Nam poteſt ruſticus,rogatus à nobili,v.g. vt ipſum comitetur in venatione;etiamſi voluntariè velit hoc facere, deducere in pactum,lucrum quod alioqui opere diurno erat facturus. Item poteſt artifex mutuans inſtrumentum
E ſuæ artis,in pactum deducere lucrum ei ceſſans: Ergo ſimiliter mercator mutuans explicitè vel implicitè inſtrumentum negociationis,hoc eſt, pecuniam. Dices: Non eſt ſimile:quia in illis caſibus erat lucrum certum. Contrà:hîc etiam eſt *aliquo modo* certum; & quanto minus fuerit certum,tanto minus pro ceſſatione lucri petatur proportionaliter;& fiet iuſtè.

Hic tamen Advertendvm eſt diligenter nos in hac Concluſione ſupponere, quòd *verè* lucrum ceſſet, propter contractum cum altero tranſactum. Id autem continget,ſi exiſtant hæ quatuor conditiones. Prima, vt pecunia vel *actu* fuerit expoſita negotiationi vel certæ negotiationi *deſtinata*, & iam ei exponenda, & illa quidem eadem quæ alteri creditur aut mutuatur. Non enim ſatis eſt vt *potuerit* exponi. Nam pecunia cum hac *potentia* lucrandi *remota*,nõ plus valet quàm pecunia abſolutè *ſecundùm ſe*;quæ proinde per æqualem pecuniam compenſatur,ſine aliquo alio auctario. Nam alioqui ſi potentia remota lucri,quę ſemper pecuniam comitatur, poſſet licitè computari titulo lucri ceſſantis,infinita propemodum ſumma poſſet exigi pro lucro ceſſante: quatenus videlicet pro aliqua ſumma pecuniæ poteſt emi res,quæ fructificet aliquid, & illa res cum lucro rurſus vendi,& ſic deinceps in infinitum, &c. Debet ergo eſſe lucrum in *potentia proxima*, vt de eo pactum fieri poſſit, ſicut eſt dictum,& declarat bene Caietanus quæſt. ſeq. art.3. & Medina vbi ſuprà.

Secvnda conditio eſt, vt antequam quis cum altero contrahat,*non ſubtraxerit voluntariè* pecuniam à negotiatione,malens mutuare vel credere pecuniam cum certo lucro,quàm negotiari præſenti pecunia, cum *ſpe lucri incerti*. Nam tunc fictè paciſcetur cum altero de lucro ceſſante.Etenim poſtquam iam ipſe pecuniam abſtrahit à ſtatu & potentia *proxima* lucrandi, minimè verum eſt,quòd ceſſet illi lucrum in potentia proxima.

Et hanc conditionem requirunt Doctores, quando volunt vt quis *ad inſtantiam* alterius ceſſet à lucro. Non enim per hoc requirunt vt *prius* alter agat de ineundo tali pacto,quàm is cui ceſſaturum eſt lucrum: id enim eſt per accidens. Nam cùm pactum de compenſatione lucri ceſſantis ſecundùm ſe ſit licitum; à quocunque de illo oriatur prius ſermo,erit licitum.Vt patet in contractu emptionis & venditionis ſimplici, & etiã inito cum pacto de damno emergente.In quibus nihil intereſt *vter* contrahentium *incipiat* cum altero agere. Quod ipſum bene notauit Sotus vbi ſuprà,quem ſequitur in hoc Nauarrus cap.17.n.212.Solùm ergo requirunt illo dicendi modo Doctores,vt quis *non niſi ex conſenſu* alterius contrahentis pecuniam à lucro diuertat. Et quia id fit communiter, quando alter rogat, dicunt aliqui requiri vt quis rogatus id faciat.

Item etiam hoc ipſum videntur intelligere Doctores,quando dicunt, eſſe neceſſarium vt is qui ceſſante ſibi lucro cum altero contrahit,ita ſit affectus,vt reuera mallet negotiari cum *ſpe lucri incerti*, quàm cum pacto illius compenſationis ſic contrahere. Hoc ſanè eatenus requiri poteſt,quatenus is affectus ſignum eſt,hominem non fuiſſe alias abſtracturum ſuam pecuniam à negotiatione,niſi gratia alterius contrahentis:quod,vt diximus, per ſe requiritur. Et ita qui ſic affecti eiuſmodi pacta ineunt,ſecutiùs procedunt.

Nihilominus tamen poteſt contingere, vt etſi quis *malit* cum pacto lucri ceſſantis pecuniam alteri credere, quàm negotiari,licitè id faciat,dummodo ex vi eius pacti altero conſentiente,& non antè, pecuniam à lucro abſtrahat.Ratio huius eſt.Nam integrum eſt vnicuique vt pro ſuo arbitratu malit potiùs vnum genus cõtractus ſiue negotiationis exercere,quàm alterum, ſi vtrumque eſt alioqui licitum.

Tertia conditio eſt, vt alterius voluntas & conſenſus in eiuſmodi pactum ſit *verè cauſa* talis ceſſationis lucri,ſaltem *partialis*.Quemadmodum in contractu ſimplicis venditionis,emptor eſt cauſa partialis,vt venditor re propria ſe abdicet. Vnde in primis requiritur vt alter *intelligat* detrimentum lucri ceſſantis,quod in illius gratiam ea incurſus: alioqui non conſentiet in pactum de compenſatione talis detrimenti. Et idem eſt etiam de damno emergente. Vnde non poſſunt excuſari illi qui *prius* contrahunt, nihil de ceſſatione lucri dicentes: & poſtea petunt compenſationem lucri ceſſantis.

Hic tamen ſunt duo notanda.Primo,ad hoc,vt quis cenſeatur *cauſa* ceſſationis lucri, non oportere vt alter *inuitus* impediatur à lucro:quod immeritò Sotus vbi ſuprà requirit: ſed ſatis eſt vt *ex conſenſu* alterius impediatur,alioqui negociaturus.Hoc patet ex ſecũdo argumento,quod fecimus pro Concluſione. Et ſentit etiam

Digitized by Google

idem rectè Nauarrus cap. 17. num. 211. & alij etiam Doctores idem ſupponunt.

Nec valet quod hunc in modum argumentatur Sotus: Ceſſare lucrũ eſt hominem à lucro *cohiberi*: Sed nemo *cohibetur*, niſi ipſius impediatur volũtas per vim aut metum, aut fraudem, &c. Ergo nemini, niſi inuito, ceſſat lucrum. Reſpondeo enim breuiter, negando Maiorem: quam nec ipſe Sotus probat. Ceſſare enim lucrum in propoſito (non vrgendo vim vocabuli) ſolùm eſt, hominem qui alioqui erat lucraturus, *non lucrari*, ſiue *deponere ſpem & proximam potentiam lucri*. Quod duobus modis poteſt fieri, vel per vim aliquam homini *inuito* illatã: vel per cõtractum ſeu pactum vtrinque *voluntarium*. Et quocunque iſtorum modo fiat, alter ſufficiẽti modo erit cauſa ceſſationis lucri, vt debeat illud compẽſare, ſicut priùs declarauimus in ſecundo argumento pro Concluſione. Latiùs ergo patet hoc, quod eſt, *ceſſare lucrum*, quàm hoc, quod eſt inuoluntariè *cohiberi à lucro*. Et ita falſa eſt illa Maior.

SECVNDO hìc notandum eſt ex ſententia Nauarri c. 17. num. 212. cõtra Conradum & Medinam vbi ſuprà, non idcirco contractum non eſſe *cauſam* ceſſationis lucri, quòd creditor habeat aliam pecuniam in arca, negotiationi non expoſitam, qua, ſi velit, poſſit illud idem lucrum facere, quod ei ceſſat ex pecunia credita. Non eſt hoc neceſſarium, neque huius faciunt mentionem alij auctores.

Probatur hoc quatuor argumentis manifeſtis. *Primò*; Nam minimè tenetur creditor aliam pecuniam, quã ob qualeſcũque cauſas ſeruare voluit, gratis exponere negotiationi ad ſeruandum alterũ indemnem; neque gratis pro illo ſubire detrimẽtum lucri ceſſantis *ex illa ipſa pecunia* quam ei credidit.

Secundò; Nam quòd quis habeat aliquam aliam pecuniam, nõ releuat obligationem alterius ad compenſandum ei lucrum verè ceſſãs: ſiquidem eiuſmodi obligatio ex eo ſolùm poteſt in pactum deduci, quod à lucro *pecuniæ ipſi creditæ* creditorem impedit.

Tertiò; Nam quamuis talis creditor aliam pecuniam exponeret negotiationi; tamẽ nihilominus incurreret detrimentum illius lucri ceſſantis, quod ſimul feciſſet per illam ipſam pecuniam quam credidit, cuius proinde lucri compenſationem licitè ab altero petit.

Quartò: Nam alioqui hæc doctrina de lucro ceſſante non haberet etiam locum, quando quis præter pecuniã quam alteri credit, habet aut pecuniã aliam, aut qualẽcunque aliam rem; quam ſi vellet, poſſet abſque ſuo dãno diſtrahere, & cũ pecunia ex eius rei venditione cõparata, facere tantundem lucri, quod eſt abſurdum.

QVARTA & poſtrema conditio principalis requiſita *vt plurimùm* ad iuſtitiam pacti de lucro ceſſãnte, eſt ea quam requirunt ibidem Conradus & Medina: nempe vt credens alteri pecuniam, non recipiat ſtatim lucri ceſſantis *intereſſe*, de quo paciſcitur; ſed exſpectet illud cum capitali ſoluendum. Hoc illi Doctores obſcurè explicant: ſed ratio eſt clara. Nam hoc ipſo quòd creditor aliquid ſtatim ab altero reciperet, falſũ eſſet, quòd ceſſaret illi lucrum illud pecuniæ creditæ, pro quo aliquid exigit; & ita talis contractus eſſet iniquus.

Exempli cauſa: Petrus credit Paulo quindecim: & pro lucro ceſſante ex quindecim exigit quinque; iam ſi illa quinque ex vi talis pacti ſtatim recipit, nũ erit verum ceſſare illi lucrum ex quindecim, pro quo quinque petierat, ſed tantum ceſſabit illi ex decem, quandoquidẽ tãtum abdicat à ſe decem, cùm ſtatim retineat vel recipiat *ex illi quindecim*, quinque, cum quibus aliquid lucrabitur, niſi velit illa abſtrahere ſua ſpõte à negotiatione.

Vnde patet quòd quamuis in aliis generibus cõtractuum ſeu pactorũ, id quod licet exigere, liceat quoque per ſe loquẽdo ſtatim recipere, tamen in propoſito propter naturam huius pacti, & ratione materiæ illius non licet. Nã hoc, quod eſt recipere ſtatim, tollit veritatem

A iuſtitiæ illius; ſiquidem iam non ceſſat tantum lucrum, quantũ eſt illud pro quo quis paleſcitur, vt eſt oſtenſum.

Dixi autem hanc conditionem requiri *vt plurimum*. Nã caſu quo aliquis erat facturus tale aliquod lucrum, ad quod *adæquatè* requirebantur quindecim, quibus volebat emere aliquid, &c. ita vt paucioribus quam quindecim, nullum lucrum eſſet facturus, tunc, vt patet, nõ erit eadem ratio: ac proinde licebit illi ſtatim quinque recipere, quia non idcirco falſum erit, ceſſare illi lucrũ ex quindecim. Ceſſabit enim nihilominus, ſiquidẽ iam non habet quindecim, quæ ad illud lucrum, quod erat facturus, adæquatè requirebantur.

HÆc ſunt ea quæ videntur ſolùm requiri ad iuſtitiã pacti de lucro ceſſãnte, per ſe loquendo. Nam quæ alij multiplicãt, ad iſta referuntur. Et quoniam difficile eſt, omnes prædictas conditiones *ſimul concurrere*, magna eſt adhibenda cautio, ne detur anſa iniuſtitiæ: & diſſuadendi potiùs ſunt, communiter loquendo, huiuſmodi contractus, quàm ſuadendi *ante* factum: *poſt* factum verò diligenter examinandi, ne temerè aliquid vel iuſtificetur vel condemnetur. Nam vt Caietanus rectè dicit quæſtione ſequenti, art. 2. quòd liceat aliquãdo de lucro ceſſante paciſci, habẽdũ eſt potiùs loco exceptionis, quàm regulæ generalis. Sæpè namque ex mera voluntate creditoris diuertente pecuniam à lucro, *tunc* ipſum contractum id ſolet fieri, ac proinde iniquè.

Ex his verò patet reſponſio ad TERTIVM & QVARTVM argumentum principale ſuprà poſitum. Probant enim hæc tertiam Concluſionem. Illi enim contractus approbatur in citatis illis Capitulis (In ciuitate, &, Nauiganti) ratione *lucri ceſſantis*, quod erat facturus vẽditor qui volebat res ſuas ſeruare, diſtracturus erat alio tempore, quo ſperabantur plus valituræ. Vt rectè ſentiunt Doctores quos ſtatim citabo. Et quamuis in Capitulo *In ciuitate*, non fiat mentio illius conditionis (quòd videlicet erat venditor res ad aliud tempus ſeruaturus) ſicut fit in Capitulo, *Nauiganti*: tamen eſt illic etiam ſubintelligenda.

Quocirca per Capitulum illud, *Nauiganti*, explicatur quomodo intelligendum ſit Capitulum, *In ciuitate*, vt bene notat Gloſſa in eo ipſo Capitulo, *In ciuitate*, & Sotus lib. 6. de Iuſtitia, q. 4. art. 2. & Medina, q. 38. de rebus reſtituendis, cauſa 5. & Couarruuias lib. 2. Variarum reſolut. cap. 3. num. 6. contra Caietanum, qui falsò quæſt. ſeq. art. 2. putat, caſum illum Capituli, *In Ciuitate*, diſtinctum eſſe à caſu Capituli, *Nauiganti*.

Arbitratur enim Caietanus, nõ ſolũ ratione *lucri ceſſantis* licere venditori, qui rem erat alio cõmodiori tẽpore vẽditurus, pluris eã vendere quã in præſẽti valeat (qui caſus eſt capit. *Nauiganti*) ſed etiã *ob hoc ſolum*, quòd tẽpore ſolutionis res putatur plùs valitura: quãtumuis ad illud tempus non fuiſſet venditor illam ſeruaturus: hunc dicit eſſe caſum diſtinctum Capituli, *In ciuitate*.

Declarat autem hoc etiam licere, notando, dupliciter fieri poſſe vt ſolutio pretij *differatur* tempore præſentis venditionis: VNO modo, tanquam actio *diſtincta* à præſenti vẽditione & emptione, ita vt dilatio ſeu exſpectatio ſolutionis ſit quoddam *mutuum implicitum*. Et ſic, inquit, non licet propter expectationẽ ſolutionis aliquid exigere; ſed erit vſura implicita. ALTERO modo ait differri poſſe ſolutionem pretij tanquam *conſummatiuam* præſentis venditionis: ita vt per illam poſtea cenſeatur venditio *conſummari*. Et ſic, inquit, licet recipere plus; prout plus putatur probabiliter res valitura tẽpore ſolutionis: quia *pendet*, inquit, *quodammodo* venditio vſque ad illud tempus, & ideo iuſtè exigitur quantum probabiliter (plus minus) res tunc valebit: quia illo tempore contractus venditionis *conſummatur*.

Hæc doctrina Caietani meritò aliis diſplicet. PRIMO: Nam quando dicit, talem venditionem conſummari tempore ſolutionis; vel intelligit conſummari tũc *eſſentiam* ipſius contractus venditionis, atque adeo pro illo

Digitized by Google

tempore eſſe æſtimandum iuſtum rei pretium. Et hoc eſt falſum. Nam vt patet ex definitione Contractus ſupra poſita, tunc contractus aliquis eſſentialiter abſoluitur, quando ſe vltrò citroque contrahentes obligant: quod fit in præſenti caſu, vt ſupponimus, *ante tempus ſolutionis*. Vel intelligit Caietanus, talē venditionem tēpore ſolutionis *conſummari* quaſi *accidentaliter & extrinſecè*: quatenus videlicet effectus eius, qui eſt pretij traditio opere tunc completur. Et hoc quidem verum eſt: ſed tamen inde non ſequitur iuſtum pretium rei, quæ nunc venditur, eſſe illud maius quod futuro tempore quādo ſolutio fiet, putatur res valitura.

Quod tripliciter probare poſſumus contra Caietanum. *Primò*: nam iuſtum rei pretium non eſt æſtimandum, niſi *pro tempore*, quo res vendita emptori *traditur*, & incipit ei eſſe vtilis, vt patet ex vltimo fundamento ſuprà poſito pro diiudicanda æqualitate pretij: non verò pro tempore, quo pretium poſtea ſoluitur. Nam pro eo tempore non transfert à ſe rē venditor in emptorē, neque ea incipit tunc emptori eſſe vtilis, ſed antea fuit.

Secundo: nam quamuis res tempore futuræ ſolutionis ſit plùs valitura quam in præſenti: tamen non ideo habet nunc duo iuſta pretia, ſed vnum dūtaxat, videlicet id quod valet *in præſenti* omnibus circumſtantiis cōſideratis, atque adeo etiam *illa maiori valoris* quem futuro tempore videtur res valitura.

Tertiò, quia nec propterea quòd *nunc* venditor rem vendat, incurrit detrimentum damni emergentis, aut lucri ceſſantis, vt ſupponimus; (quandoquidem nō erat illam ad futurum illud tempus ſeruaturus) neque rurſū aliquis titulus accedit ex ſupradictis, vt pluris rem vēdat quam in præſenti valeat (nam nondum valet, quod valebit in futuro) Reliquum eſt ergo vt ſi venditor pro tali plus petat, quàm omnibus cōſideratis nunc valeat, id faciet ratione *expectationis temporis*, atque adeo ratione mutui impliciti, & conſequenter inique.

Atque hinc quidem apparet, nimis metaphyſicā eſſe illam diſtinctionē Caietani de dilatione *ſolutionis*, vt ſolutio eſt veluti actio *diſtincta* à venditione, & vt eſt *conſummatio* venditionis. Nā in rei veritate, moraliter loquendo, hæc nunquam ſeparantur, ſed ſunt vnum & idem. Hoc enim ipſo, quòd differtur pretij ſolutio tanquam quid *extrinſecum* eſſentiæ venditionis, implicite mutuatur pretium emptori differendo ſolutionem tāquam actionem à venditione *diſtinctam & conſummatiuam* venditionis. Vnde vtrumque fit ſemper in omni venditione *ad terminum*, in qua non ſuppetat peculiaris alius titulus accipiēdi aliquid vltra iuſtum pretium. Quare ſicut non poteſt prædictus caſus iuſtificari per *mutuum implicitum*: ita neque per dilationem *conſummationis* contractus, hoc eſt, *pretij*. Nam quamuis *ratione & metaphyſice* iſta vtcumque diſtinguantur: tamen moraliter in propoſito ſunt idem.

Quæ cùm ita ſint, præſtat dicere cum Doctoribus ſuprà citatis, caſum Capituli, *In ciuitate*, eſſe eundem cum caſu cap. *Nauiganti*, & illum per hunc explicari. Id quod manifeſtè videtur colligi ex ipſo c. *Nauiganti*. Ibi enim Gregorius IX. propoſito caſu, quo ſit dubium, rem plus valituram tempore ſolutionis, ita ſubiungit: *Ratione huius dubij etiam excuſatur qui pannos, granum, vinum, oleum, vel alias merces, vt amplius quam tunc valeant in certo termino recipiat pro eiſdem; vendit pluris, quam valeant in præſenti: ſi* Tamen *ea tempore contractus non fuerat venditurus*; ſed illo alio futuro nimirum. Et ita explicat, nō aliter intelligendū eſſe caſum Capituli, In Ciuitate, ab Alexandro III. prius definitum.

Vnde contra hanc Decretalem Gregorij IX. videtur loqui Caietanus, quando etiam ſine illa vltima conditione. (*Si tamen ea tempore contractus, &c.*) ratione ſolius dubij *maioris valoris, tempore ſolutionis*, probat prædictum caſum: quam tamen conditionē in dicta Decretali Gregorius apponit vt neceſſariam ſimul cum illo dubio.

De venditione cum expenſis & periculo. §. 6.

Sit iam Quarta concluſio. Qui vendit *ad terminū* vel emit, licitè poteſt aliquantū augere pretium vel minuere, ratione expenſarum, ſi eas veriſimiliter putat ſe facturum ad recipiendam rem vel pretium: quin imò probabilem etiam exiſtimo eſſe opinionem Medinæ q. 38. de Reſtitut. cauſa 3. cōcedentis, licitum eſſe ratione *periculi*, cui aliquādo quis capitale exponit, aliquā compēſationem vltra capitale exigere; modò id periculum (vt ibi recte explicat Medina) ſit *morale & peculiare* ob aliquas contractus, vel contrahentium circumſtantias, non autem phyſicè aut metaphyſicè *excogitatum*, quale ſemper poteſt fingi. Quę Medinæ opinio omnino videtur eſſe ex mente etiā Gabrielis in 4. diſt. 15. q. 11. art. 1. §. *Ad idem etiam*, & art. 2. dub. 4. & Ioannis Maioris eadē diſt. q. 31. in fine. & Couarruuiæ lib. 3. var. reſol. c. 2. nu. 5, circa finem.

Porro de prima huius Cōcluſionis parte inter omnes conuenit. Et eā aſſerit ac explicat bene Medina illic, & Sotus lib. 6. de Iuſtitia, q. 4. art. 1. Et probatur breuiter. Nam non debet gratis quis ſuſcipere damnum futurarum expenſarum pro altero: Ergo iuxta *ſecundum titulum* ſupra dictum, licebit ei damni futuri petere compenſationem.

Quanquam ſecuriùs id fieret, ſi nihil certi eo titulo ſoluendū tempore contractus ſtatueretur, ſed in genere *tantùm, quantùm* reipſa poſtea expenderetur, ita vt ſi nihil poſtea expēditur, nihil recipiatur. Et ſic ſolùm videtur Nauarrus concedere, hoc eſſe licitum c. 23. num. 84. Nihilominus quando iuxta id quod (plus minus) veriſimiliter putatur expendendum, determinatur *aliquid certi* ſoluendum, iuſtus eſt contractus, & deberet illud ſolui, etiamſi nihil poſtea expēderetur, vt rectè cenſet Sotus, & Medina, vbi ſuprà.

Ratio eſt: nam talis contractus fit ſecundùm æqualitatem iudicio humano æſtimatam, quicquid poſtea ſequatur. Ergo eſt iuſtus, ac proinde omnino obligat ſiue poſtea contingat, vt multo plures vel pauciores expēſę fiant, ſiue etiam vt nullæ. Id enim non reddet iniuſtum contractum, ſi abſque fraude vterque contrahentiū deliberata voluntate ſe per eā pactionem expoſuit æquali periculo lucri vel damni. Vnde damnum quod *forte fortuna* poſtea vni eueniet; voluntariè atque adeo non iniuſte ei eueniet, ſecundùm voluntatem præcedentem licet dubiam. Quę ratio eſt cur multi ſimiles cōtractus de rebus incertis & futuris à Doctoribus iuſtificentur: qualis eſt contractus *aſſecurationis, &c.*

Sed maior difficultas eſt de Secunda parte Concluſionis, ſcilicet quòd liceat plus pretij accipere propter *peculiare & morale periculum* obtinendæ ſolutionis, vt Medina ſentit. Et quidem Sotus in dicto lib. 6. q. 4. art. 1. eam Medinæ opinionem reiicit. Conradus etiam q. 59. de Contractibus coroll. 2. poſt 3. concluſ. negat id licere. Nauarrus quoque ſequitur in hoc Sotum c. 23. nu. 81. quāquam falsò Nauarrus interpretatur opinionem Medinæ, quaſi is loquatur de communi & qualicūque periculo, quod eſt annexū ſemper omni exſpectationi ſolutionis: cùm tamē ſæpe Medina in illa q. 38. cauſa 3. explicauerit, ſe non loqui niſi de peculiari periculo; ob cōditiones particulares perſonæ ipſius debitoris; quale negat eſſe annexū ſemper expectationi ſolutionis. Propter quod ſæpe etiam dicit, non omnes eos, qui ad terminum vendunt, poſſe ratione periculi plus pretij accipere, ſed eos tantùm qui *peculiare* (vt dictum eſt) periculum in ea venditione ſubeunt.

Probatur autem Primo hæc ſententia Medinæ ſic intellecta. Nam rem ſuam *morali & peculiari* periculo amittendi exponere, eſt grauamen pretio æſtimabile: Ergo licite poteſt quis aliquid in huius periculi cōpenſationem petere, iuxta tertium titulum ſuprà dictum. Conſequentia probatione non eget. Antecedens autē

æquè

æquè eſt clarũ,& conceditur ab omnibus,hoc ipſo quòd differentes de rationibus conſiderandis ad taxandum *pretium*,dicunt,habendam eſſe rationem periculi ſuſcepti in aduehendis mercibus:id quod nominatim concedunt Sotus lib.6. de Iuſtitia.q.2.art.3.concl.2. & Nauarrus c.23.n.78.in fine.Sed & D.Thomas idem concedit art.4.huius quæſtionis ad 2.cùm ait poſſe venditorẽ *cariùs vendere propter periculum, cui ſe exponit, transferendo rem de loco ad locum, vel curando transferri.* Itaque ſimiliter in propoſito,periculum peculiare,cui vẽditor exponit capitale ad inſtantiam emptoris,licebit in pactum deducere. Confirmatur:nam licet quis debeat gratis mutuare,vel pretium expectare; vt patebit quæſtione ſequenti:non tamẽ debet gratis ſubire peculiare capitalis periculum; aliud enim eſt mutuare,vel expectare pretium;aliud ſubire periculum.

Secvndo,probatur eadem ſententia in huius caſus ſpecie:Optat quidem Petrus mutuare Paulo id roganti; ſed idcirco nõ audet facere,quòd dubitet de ſolutione. Itaque petit à Paulo pignus, vel ſpõſorem:quærit tunc ſponſorẽ Paulus,& ob eandẽ rationẽ non inuenit,quia ſcilicet alij etiam dubitẽt de fide ipſius.Tunc certè nullus damnaret contractum, quem *ſponſor aliquis* ita cum Paulo iniret:Ergo pro te ſpõdebo;ſi tamẽ mihi aliquid decernas pro *periculo* & grauamine,quod pro te ſubibo; vt probat poſt multos alios Couarruuias lib.3. var. reſolut.cap.2. nu.6. Ergo neque eſt damnandus Petrus,ſi cum Paulo nulla ratione ſponſorem inueniente, hunc in modum contrahat:quod ſponſori pro *periculo* dare debuiſſes,illud idẽ decerne mihi,& ego ſubibo idem grauamen & *periculum*,quod ſpõſor ille erat ſubiturus:Patet conſequentia:quia non minori periculo ſe exponit Paulus, mutuando Petro ſine cautione & ſponſore, quàm ſponſor obligando ſe ad ſoluendum pro illo, vt ſupponimus.

Tertio probatur. Nam qui alterum *aſſecurat*,licitè, ſecundum omnes recipit aliquid,propterea quòd ſuſcipit in ſe mercium *periculum*:vt fusè probat Ioãnes Maior in 4.d.15.q.31.circa finem,& Couarruuias lib.3.variar.reſol.cap.2.n.5.contra Conradum q.75.de cont.Ergo ſimiliter poterit aliquid recipere creditor ſuſcipiẽs idem periculum.

Sed dicit Sotus,non eſſe ſimile. Nam fideiuſſor ac aſſecurator recipiunt aliquid non *pro mutuo* aut expectatione pretij,ſed pro *obligatione*,qua ſuſcipiunt ſe capitale ſoluturos. Item quoniam aſſecurator non poteſt poſtea recuperare capitale,ſi merces pereant.Creditor autem ſemper habet actionem cõtra mutuatarium,vel contra eptorem,cui pecuniam ſeu pretium credit. Itaque non videtur eſſe ſimile.

At Contra ego obiicio *primò*,quòd obligatio fideiuſſoris & aſſecuratoris pretio eſt æſtimabilis, nõ ſolùm per ſe, propter onus obligationis,ſed ſimul etiam propter annexum *periculum* perdendi ſeu ſoluendi capitale:Ergo cùm idẽ periculum ſubeat, & multo propinquius creditor,*reipſa dando* capitale(quod certè nõ eſt minus grauamẽ,ſed potiùs maius, quàm *obligare ſe* ad dandũ,ſi fortè res pereat,vel alter non ſoluat)poterit ſimiliter idẽ creditor aliquid exigere *nõ pro mutuo* aut pretij exſpectatione(vt falsò ſumit Sotus eum facere) ſed pro *grauamine periculi* coniuncto cum mutuo aut expectatione pretij; quod periculum,vt eſt dictum,non tenetur creditor gratis ſubire.

Secundo, quòd etſi creditor in propoſito non ſubeat onus alicuius *obligationis* ad perdendum in aliquo caſu pretiũ aut capitale creditum, ſicut ſubit aſſecurator & ſponſor:tamen hinc ſolùm ſequitur, quòd non poterit creditor *tantum* exigere in caſu propoſito, *quantum* fideiuſſor & aſſecurator:non tamen quòd non poſſit *aliquanto ſaltem minus* exigere propter periculum,ex quo etiam partim eſt æſtimabilis obligatio illa aſſecuratoris & fideiuſſoris.Et ſimiliter ex eo quòd aſſecurator nõ poſſit poſtea recuperare capitale;ſolum ſequitur, eum poſſe plus exigere, quã poſſit ſpõſor aut creditor:quippe qui ambo habent poſtea actionẽ cõtra debitorẽ; nihilominus negandum nõ eſſet quin hi etiã, videlicet creditor & ſponſor, poſſint propter periculum aliquid exigere.

Adde *tertio*,quòd illi etiam obligatione ſponſoris, & aſſecuratoris,videtur fere æquiualere grauamẽ hoc creditoris, quòd *reipſa* capitale *exibens aut credens* (id quod non ſtatim facit aſſecurator aut fideiuſſor)propinquius & certius ſubit periculum; ſiquidem *actu* iam dat, atque ideò videtur non minùs poſſe iuſtè exigere, quàm ſponſor & aſſecurator.

Qvarto, principaliter probatur illa Medinæ ſententia.Nam omnes concedunt,ſine controuerſia, licitũ eſſe emere *debita* minoris (vt, v. g. centum ad annum ſoluenda,pro nonaginta in promptu) quando eſt periculum aliquod ſolutionis.Vt ſi,v. g. debitor ſit pauper, vel litigioſus,&c. Ergo verè eſt æſtimabile periculum incertæ ſolutionis,quandoquidem talis emptor pro eo periculo in eo caſu retinet ſibi decem, dans nimirum nonaginta ſolùm pro centum; & conſequenter ſimiliter in noſtro propoſito poterit creditor aliquid accipere pro ſolutionis incertitudine & periculo.

Confirmatvr hoc ipſũ argumentũ:nam duobus modis poteſt declarari iuſtitia eius emptionis debiti periculoſi pro minori ſumma:Primo ſi dicatur,ideò licitum eſſe emere *centum periculoſa* pro nonaginta,quia centum cum periculo ſoluenda, non plus *ſecundùm* ſe valẽt quàm nonaginta ſtatim certa. Secvndo,ſi dicatur ideò id eſſe licitum, quia etſi illa centum *ſecundùm ſe* centum valeant;tamen æquum eſt vt periculum, quod emptor ſubiit,illa recipiendi,cõpenſetur ei per illa decem,quę retinet ſibi ex pretio alioqui iuſto illius *debiti*:ita,vt intelligantur ibi eſſe duo contractus; vnus emptio *debiti* iuſta pro centum;alius *compenſatio* periculi pro decem. Quocunque autem modo ex his duobus Iuſtitia huius contractus explicetur, ſumi poteſt inde firmum argumentum pro illa Medinæ ſentẽtia & noſtra aſſertione.

Et quidem ſi Primo modo dicatur talis contractus iuſtus eſſe,vt Sotus in dicta q. 4.art.1. velle videtur;primùm non videtur id verum. Nam ſequeretur tũc,quòd ſi ille creditor reciperet ab ipſo ſuo debitore,vel ab alio aliquo, *centum* pro eo debito,iniquè faceret: ſi tale quidem debitum minùs valet *ſecundùm ſe* quàm centũ.Item ſequeretur, quòd mutuatarius *infidus* aut *pauper* nõ promittẽs aliquid vltra ſortem, etiamſi mutuans expreſsè id non peteret, iniquè faceret:quæ omnia videntur abſurda,& ſequelæ ſunt ſatis claræ.

Deinde dato, quòd per illum primum modum contractus iſte ſit iuſtus:tamen inde ſumitur validiſſimum argumentum pro noſtro caſu,hoc modo:Cẽtum incertò & cum periculo ſoluenda, non plus valent ſecũdùm ſe,quàm nonaginta certa in promptu: Ergo qui credit alteri nonaginta,vel rem valentem nonaginta, pro cẽtum cum periculo poſteà ſoluẽdis,licitè facit, quamuis ſi periculum non fuiſſet, non potuiſſet petere, niſi nonaginta.Probatur conſequentia. Nam contractus erit ſecũdùm æqualitatẽ; quandoquidẽ illa centum periculoſa,non plus valent quàm nonaginta certa in prõptu.

Si autem dicatur iuſtificari illa emptio debiti illo altero Secvndo modò,vt videtur dicendum;tunc etiam non minus efficaciter pro eadem concluſione noſtra & ſententia Medinæ,licebit inde argumentari, hoc modo: Ille emptor licitè pro eo periculo recipit à vẽditore *debiti* compenſationem aliquam, retinendo ſibi decem de iuſto alioqui pretio talis debiti:Ergo ſimiliter in noſtro caſu venditor ſeu creditor licitè petet ab emptore ſimilem compenſationem pro periculo eodem. Nam cùm illud periculum per ſe ſit tanti æſtimabile, eodẽ modo poterit paciſci de illo venditor,quando ipſe illud ſubit, atq;emptor poteſt,in caſu illo emptionis periculoſi debiti.In materia nãq; iuſtitię æqualis eſt emptoris & vẽ-

ditoris conditio. Neque minùs voluntariè, aut magis inuitus emptor emit in illo caſu debitum,& ſubit periculum,quàm in noſtro venditor vendit rem pro precio cum periculo ſoluẽdo,vel cum eiuſmodi periculo credit pecuniam. Nam ſicut hic poſſet venditor vitare vẽditionem:ita etiam in illo caſu poſſet emptor nõ emere debitum cum periculo:quis enim illum cogit? Certe hoc eſt efficaciſſimum argumentum.

SED ad id tamen argumentum(iuxta *primum* modum explicandi,cur liceat emere minoris periculoſa debita) reſpondere conatur Sotus: nam *ſecundi* modi id explicandi non facit mẽtionem.Reſpondet autem, aliud eſſe rem *emere* ſubiacentem periculo; aliud rem *vendere* cum periculo.Nam qui(inquit)vendit cũ periculo,cum nullam vim patiatur;is vel cautionem accipiat, vel nõ ita vẽdat aut mutuet cum periculo:alioqui cùm pro expectatione temporis nihil poſſit recipere;ſi gratis illud periculum vult ſubire,ſibi imputet.

Sed tamen ſatis apparet,hanc reſponſionem nullam eſſe.Fateor enim aliud eſſe, rem ſubiacentem periculo *emere*, aliud verò rem *vendere* pro pecunia ſubiacente periculo;eo nimirum modo,quo vniuerſaliter in omni materia aliud eſt emere,& aliud vendere:ſed tamen ſicut centum ſubiacẽtia periculo, iuſte emuntur pro nonaginta certis(Soto etiam fatente)ita etiam argumẽtamur,iuſte vẽdi poſſe rem certam valentem nonaginta, pro centum ſubiacentibus periculo. Nam vtraque cõmutatio erit ſecundùm æqualitatem.

Quemadmodum:quamuis ſit aliud,*emere* menſuram olei,v.g.pro æquiualente pretio;& aliud, *vendere* menſuram olei pro æquiualente pretio: tamen ex quo illa duo ſunt æqualia, non minùs hæc venditio quàm hæc emptio fit ſecundum iuſtitiam.

Quòd autem in prædicto caſu *non cogatur* venditor ſiue creditor,minime obſtat.Nam neque in caſu *emptionis* debiti emptor cogitur. Denique quamuis in præſenti caſu aliquid vltra ſortem creditor accipiat, tamen non id faciet propter expectationem temporis,vt fruſtrà inculcat Sotus,ſed propter periculum, vt ſæpe nos inculcauimus.Itaque patet,reſponſionem illam Soti tantùm eſſe quandã repetitionem ſententiæ propriæ,nõ autem refutationem,aut ſolutionem veram argumenti noſtri.

Sed illuſtrabitur hæc res magis ſi diluamus hic præterea quædam ARGVMENTA,quibus videtur probari, non eſſe veram hanc ſententiam Medinæ PRIMO: Nã hac ratione videtur patefieri aditus vſuris. Semper nãque ineſt aliquid periculi in ſolutione.

RESPONDEO, periculum debere eſſe non qualecunque,ſed morale & peculiare,& veriſimile.vt ſuprà etiã monuimus.Si enim debitor habeat alioqui *creditum*,vel dedit pignus,aut ſpõſorem; periculum metaphyſicum, quod creditor aut nimis auarus, aut nimis timidus ſibi fingit,non debet pretio æſtimari. Quamobrem minimè aperitur per hanc opinionem aditus vſuris:ſicut neque is patet propter alias probabiles & morales rationes,quæ aliquando ſuppetunt aliquid vltra ſortem exigendi.Atque ita eſt intelligenda opinio Medinæ.

Quare immeritò Nauarrus vbi ſupra,ita refert Medinę opinionẽ,ac ſi is vellet eam habere locum propter periculum,quod phyſicè videtur ſemper ineſſe, ne debitor incidat in paupertatem,&c.Nõ loquitur Medina de hoc periculo,ſed de periculo peculiari & morali;vt cùm quis non haberet creditum,nec ſpõſorem,&c.vt eſt declaratum.

SECVNDO,eſt argumentũ,quòd ille creditor in propoſito caſu *non cogitur* credere aut mutuare pecuniam cũ ſuo periculò,ſed voluntariè id periculum ſubit: Nõ ergo poteſt id periculum vendere:Sed vel accipiat cautionem,vel non ita contrahat,vel ſibi imputet.Hoc eſt præcipuum argumentum Soti. Sed ex ſupradictis ſatis apparet,eſſe infirmum.

RESPONDEO enim,nullam eſſe conſequentiã. Nam A ad rationem compenſationis ex iuſtitia,nihil intereſt vtrùm interuenerit *coactio*,vel *ſpontaneum* pactũ: alioqui eodem argumento probaretur, emptionem debiti ſubiecti periculo pro minori pretio, (de qua antea diximus)eſſe illicitam.Nã neque ibi emptor cogitur ſubire periculũ.Item ſimiliter probaretur,aliquem non poſſe paciſci de dãno emergente, niſi contrahat *coactus*:quod tamen eſt contra veritatem,& communem ſentẽtiam, etiam ipſius Soti,vt ſuprà vidimus.

TERTIO,argumentatur idem Sotus:Si tempore cõtractus nulla facta fuiſſet mentio periculi;etiamſi in rei veritate poſteà periculũ eſſet, ac timore excruciaretur creditor,tamen poſtea tempore ſolutionis debitor tantùm teneretur ſoluere capitale: neque aliquid deberet dare vltra propter periculum:Ergo neque initio potuit id periculum in pactum deduci.

B RESPONDEO,negando conſequentiam. Nã vt contrahens debeat compenſare grauamen alterius per peculiarem contractũ coniunctum cum principali,oportet *vt initio* conueniat inter cõtrahentes,quòd velit vna pars cõtrahere cum obligatione ſatisfaciendi pro grauamine alterius:alioqui ex vi conſenſus in contractum principalem nõ cenſebitur quis eſſe cauſſa grauaminis alterius, ſiquidẽ alter nihil dixit de illo.Vnde quamuis nulla initio facta mentione grauaminis, vna pars non teneatur poſtea pro illo ſatisfacere,tamen poteſt initio fieri de hoc pactum.

Exemplum eſt manifeſtum in damno emergente,& lucro ceſſante:quod,ſi inter cõtrahendum non fuit declaratum,non debet poſtea pars compenſare, vt eſt cõpertum,& ipſemet Sotus notat lib. 6.q.1.art.3.Et tamẽ licitum eſt initio eiuſmodi damno vel lucro paciſci. C Vnde ſi argumẽtum Soti aliquid valeret,probaret etiã, non licere aliquid accipere, ratione damni emergẽtis, vel lucri ceſſantis.

QVARTO, poteſt obiici,quòd etiamſi quis exigat aliquid,ratione periculi,tamen adhuc non euadit periculum:quinimò illud etiam,quod exigit,manet expoſitum periculo cum capitali:Ergo ſignum eſt,talem,moraliter loquẽdo,non petere id verè propter periculum, ſed propter ſolam *expectationem*; atque adeò erit vſura. Atque hoc eſt argumentum Conradi in dicta quæſt.59.

CONFIRMATVR. Nam ſimiliter poſſet petere pro periculo illius, quod vlterius petit, & ſic deinceps, vſque dum veniatur ad minimam pecuniam;cuius proinde periculum non ſit iam amplius æſtimabile pretio. D Hoc autem videtur eſſe abſurdum. Nã ſic nimiùm poſſet excreſcere ſumma, quæ periculi nomine peteretur vltra ſortem.

RESPONDEO, nõ valere huius argumẽti quarti conſequentiam. Nam in propoſito non petit quis aliquid pro periculo *illius vitandi* cauſſa, ſed ne illud *gratis ſuſtineat*. Itaque quòd non idcirco vitetur periculum nõ eſt indicio quòd propter periculum non petatur id quod petitur.Nam neque ille, qui aſſecurat alterũ,& ob periculum,quod in ſe ſuſcepit, de aliqua ſumma cum eo paciſcitur,*vitat* periculũ,ſed omninò illud *ſuſtinet*, & ob id ipſum iuſtè accipit compenſationem aliquam.Quod verò additur,illud etiam,quod petitur, manere expoſitum periculo:non arguit iniquitatem aliquam creditoris, E ſiquidem id minimè eſt ipſi cõmodũ;ſed potiùs arguit gratiã,quam creditor alteri facit,credendo illi etiã illud,quod petit pro capitalis periculo,cùm tamẽ iuſtè poſſet id exigere in præſenti,ſicut poteſt aſſecurator.

Ad CONFIRMATIONEM dico *primo*, non videri magnum incommodum, id quod concluditur. Nam debitor videtit,vtrum cũ tali pacto(ſi abſq; eo creditor nollet contrahere)ſit è re ſua ita contrahere:aliter enim eum non cogit. Neque verò propterea creſcet vſque adeò ſumma,vt ſatis patere poteſt conſideranti.*Secundo* reſpondeo illud idem,quod Sotus fatetur, poſſe ad hoc ipſum in fauorem Medinæ reſponderi; nimirum per

expecta

Digitized by Google

exſpectationem vnius auctarij totum periculum compenſatum iri. Satis enim eſt vt petat quis compenſationem eius periculi, cui illud, quod ſuum erat, (id eſt, capitale ipſum) immediatè exponit.

QVINTO eſt argumentum ex Capit. Nauiganti, vbi videtur talis forma contractus condemnari. Dicitur enim illic ita: *Nauiganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quòd ſuſtineat in ſe periculum, recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarius eſt cenſendus.*

Ad hoc RESPONDET bene Medina, diuerſum eſſe caſum. Nam is nolebat mutare, niſi ſimul *obligando* alterum ad contractum aſſecurationis ſecum contrahēdum, vel etiam ad contractum Societatis; quod facere eſt vſurarium. Nam ratione mutui non licet mutuatarium ad aliquem contractum *obligare*, vt videbimus quæſtione ſequenti. In noſtro autem caſu non eſt ita. Nam creditor, ratione mutui, vel expectationis pretij, ad nihil alterum obligat, ſed tātùm deducit in pactum *periculum*, quod in mutuanda vel credenda pecunia ſubit ad inſtantiam alterius. Atque hoc eodem modo Sotus ipſe, cui alioqui non placet opinio Medinæ, interpretatur illud Caput, Nauiganti, libro 6. quæſt. 4. art. 2. & idcirco non eſt vſus hoc argumento contra Medinam. Sic etiam interpretatus eſt idem caput Gabriel in 4. diſtinctione decimaquinta, quæſtione vndecima, articulo primo, §. Ad idem. & Ioannes Maior in 4. diſtinctione 15. quæſt. 31. in fine. & Couarruuias libro 3. variarum reſolutionum, cap. 2. num. 5.

SEXTO poſſet hic forte aliquem mouere, quod Nauarrus vbi ſuprà, dicit, colligi ex Capit. *In ciuitate*. Extra de vſuris, non eſſe licitum ratione periculi, vt ait Medina, aliquid exigere. SED tamen legenti illud Capit. manifeſtè patebit, nihil ad hoc propoſitum ex illo poſſe colligi. Tantùm enim ibi indicatur, non licere vendere rem pluris propter *exſpectationem* ſolutionis; atque adeò nec propter commune illud periculum, quod ſemper omni tali exſpectationi eſt annexum (de quo minimè loquitur Medina) ſed id licere in caſu illo, de quo ſuprà diximus, videlicet cùm quis pluris vendit rem, quam in præſenti valeat, propter dubium maioris valoris rei tempore ſolutionis, in quod erat rem ſuam ſeruaturus, ſicut ſuprà ex Capit. *Nauiganti*, explicaui.

De Emptione debitorum. §. 7.

SIT iam QVINTA Concluſio. Ratione *expenſarum & moralis periculi*, ſiue *incertitudinis* ſolutionis, licitè poteſt quis debita futuro tempore ſoluēda, minoris emere; alias non item. Prima pars huius concluſionis patet ex concluſione præcedenti, & ex *tertia* probatione illius, & conceditur ab omnibus. Secunda pars eſt contra Caietanum, qui ad finem ſuæ Summæ agens de *pagis* (vt vocat) *montis Genuenſis poſt triennium ſoluendis*, exiſtimat, etiamſi debitum ſit *liquidum*, hoc eſt, nulli difficultati aut periculo expoſitum; licitum eſſe, *obligationem ſiue cautionem* ad illud recipiendum, minoris emere quam ſit ſumma. Vt, verbi gratia, centum pro nonaginta. Et illum ſequitur Nauarrus cap. 17. num. 231.

Fundamentum Caietani eſt. Nam res vtilis *ſtatim*, ſecundùm communem exiſtimationem, plus valet quàm res inutilis ſtatim, & vtilis in *futuro*. Ergo pecunia præſens *vtilis ſtatim*, plus valet quàm obligatio *nunc inutilis*, & vtilis poſtea, atque adeò minori ſumma poteſt emi. Quòd autem hic nulla interueniat vſura, ſed mera èmptio *obligationis*, declarat Caietanus, ex eo quòd venditor non tenetur emptori reddere vnquam capitale, ſed ſatisfacit ei quando ipſi tradit obligationem contra alterum. Vnde cùm hic non accidat mutuum explicitum, neque implicitum, non poteſt hic eſſe vſura.

Nihilominus hæc doctrina meritò diſplicet Soto libro 6. de Iuſtitia, quæſt. 4. art. 1. & Medinæ quæſt. 38. Ac tradunt etiam noſtram cōcluſionem Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 11. art. 3. dubio 4. & D. Antoninus 2. p. titulo 1. cap. 8. §. 3. & 4. Et probatur PRIMO, doctrinam Caietani eſſe falſam ex dictis ſupra in prima concluſione. Nam ſecluſa rei mutatione, & ratione damni, vel ceſſantis lucri, & cuiuſcunque alterius grauaminis, &c. propterea ſolùm quòd res ſiue pecunia *præſenti tempore*, ſit vtilis, non valet plus quam pecunia futura vtilis *in alio tempore*. Vtilitas enim pecuniæ in vno tempore, per vtilitatem eiuſdem tempore alio, ſufficienter compenſatur: Ergo *obligatio ſoluendi* centum, ſiue *centum poſtea ſoluenda* (moraliter enim loquendo, pro eodem computantur iſta duo) ſecluſo periculo, &c. tantum valent, quantum centum præſentia.

SECVNDO, idem probatur. Nam ſi obligatio ad centum minùs valet, quàm centum, & ideò poteſt talis obligatio *ſecundùm ſe* emi minoris, non emendo *ipſa futura centum*, vt dicit Caietanus; via pateret vſurariis apertiſſima. Poſſet namque Petrus, v. g. Ioanni mutuò petenti nonaginta, dicere: mutuare quidem tibi nolo, ſed vende mihi obligationem ſiue *actionem* contra te ad centum *poſt annum* mihi à te danda, & dabo tibi *nunc* nonaginta, quæ ſecundùm Caietanum pretium iuſtum ſunt talis actionis. At hunc contractum nemo non diceret eſſe illicitum & vſurarium; & tamen eſt ſimilis contractui quem Caietanus probat.

Neque obſtat, quòd obligatio ſeu actio hic *de nouo* conſtituatur, & non ſit antiqua. Hoc enim nihil intereſſe videtur ad valorem eius obligationis: ſiue enim nunc, ſiue antea conſtituatur, tantundem valet. Vnde æquè erit iuſta *commutatio* nouæ obligationis ad centum, pro nonaginta; atque antiquæ.

Item neque obſtat quod hic eſſet mutuum implicitum, quatenus ipſemet venditor nouæ eiuſmodi obligationis deberet emptori reddere capitale, quando ei daret centum. Hoc, inquam, non obſtat, nec reddit Caietani caſum diſſimilem, quod attinet ad eius iuſtitiam & vſuram implicitam. Nam etiam in caſu Caietani interuenit mutuum implicitum. Venditor enim, qui pro antiqua obligatione ad centum accipit ab eiuſmodi obligationis emptore nonaginta, reddit quoque eidem hæc nonaginta, additis decem, nō quidem per ſeipſum, ſed per ſuum antiquum creditorem, quem veluti ſuo loco ſubſtituit, dando videlicet emptori actionem contra illum. Itaque perinde hoc eſt emptori: ac ſi ab ipſo venditore ſuum capitale auctum reciperet.

Nam de ratione mutui impliciti ſufficientis ad vſuram (quemadmodum infrà magis patebit) ſatis eſt, vt qui dedit capitale, ſit illud *cum auctario* recepturus *ex vi contractus* abſque iuſto titulo peculiari. Ibi enim ſtatim cernitur iniquitas vſuræ. Neque intereſt vtrùm quis ab eodem; cui dedit, immediatè ſit ſuum capitale auctum recepturus, vel ab alio loco illius. Si enim quis, verbi gratia, volens mutuare Petro, velit habere ſponſorem, qui in ſe ſuſcipiat debitum loco eius, neque poſtea quidquam petat à Petro, ſed ſolùm à ſponſore; verè nihilominus mutuat Petro, vt reddat illi per ſubſtitutum ſponſorem; & verè talis erit vſurarius, ſi hac ratione petat aliquid vltra ſortem ex vi mutui. Ita ergo ſe res habet in propoſito.

TERTIO accedit, quòd ex illa opinione Caietani multa ſequantur abſurda, vt patebit conſideranti. Sequitur enim, quòd liceat vendenti *creditò* (accepta ſcilicet ſtatim ab emptore non pecunia, ſed obligatione) plus pretij exigere, quàm ſi præſenti pecunia venderet; etiam ceſſante omni titulo & intereſſe, ex ſuprà dictis: nam ſecundùm Caietanum, minùs valet obligatio ad ſoluendam pecuniam *in futuro* etiam certam, quàm pecunia præſens, *ſtatim vtilis*.

Item inde ſequitur, quòd ipſemet debitor, ſi ante tempus præſtitutum velit ſoluere, poſſit iuſtè redimere ſuam obligationem, dando minùs quàm debebat: ſiquidem obligatio ea *in præſenti* non valet

tantum quantùm quis debebat.

Item ſequitur eadem ratione, quòd poſſit mutuatarius lucrari aliquid redimendo ante præſtitutum tempus obligationem capitalis; quod videtur valde abſurdum, vt videlicet mutuatarius habeat viam faciliorem iuſte lucrandi, quàm mutuator.

Denique ſequeretur, quòd ante præſtitutum ſolutionis tempus non poſſet creditor iuſte à debitore recipere totam ſummam, niſi titulo admixtæ donationis: ſiquidem, vt Caietanus vult, minùs in præſenti valet creditori obligatio ad recipiendã ſummam *in futuro*, quàm ipſa tota ſumma *in præſenti*. Quæ omnia omnino ſunt abſurda, & nullo modo concedenda.

Ad argumentum autem Caietani RESPONDEO, illud, quod aſſumit, rem vtilem ſtatim valere plus, &c. ſolùm habere locum in rebus fructiferis, & non vſu conſumptibilibus; quorum videlicet vſus poteſt eſſe diuturnior, ipſis rebus manentibus; ſicut etiam in ſecunda concluſione declarauimus. Pecunia verò, *& actio* ad *ſemel recipiendam* pecuniam ex alterius obligatione, non eſt res huiuſmodi: ſed eſt res vno vſu conſumptibilis ſiue (vt ſic dicam) diſtrahibilis, neque pluris pecunia *præſens*, quàm *abſens*, à iuſtis hominibus æſtimatur, ſecluſo peculiari alio titulo, vt ſatis oſtendimus in cõcluſione prima. Quod autem addit Caietanus, hîc non eſſe mutuum implicitum, atque adeò neque vſuram; iam monſtrauimus eſſe falſum.

De Emptione & venditione per anticipationem. §. 8.

SEXTA Concluſio: vendere res *ad terminum* pluris quam in præſenti valeant, propterea quòd ſint *tales*, vt communiter non poſſint niſi ad terminum vẽdi, aut *anticipata ſolutione*, emere res minoris, quàm in præſenti valeant, propterea quòd ſint *tales* vt communiter non poſſint vendi, niſi anticipata ſolutione; nullo modo licet. Hæc Concluſio eſt contra Sotum, lib. 6. de Iuſtit. q. 4. art. 1. concedentem propter vltimum argumentum initio huius quæſtionis factum, vendentem, *merces in magna copia aduectas*, licite vendere pluris, quàm in præſenti valeant, ſi nequeant, *niſi credita pecunia* vendi; colligenda nimirum à minutis mercatoribus ex iterata venditione eiuſmodi mercium: & contra ementem *lanam* à paſtoribus, *anticipata* ſolutione, licite emere minoris, eo quòd res eiuſmodi non poſſit aliter vendi. Quod idem defendi poſſe in eiuſmodi rebus, quæ non ſolent niſi creditò vendi, cenſuit Couarruuias lib. 2. variarum reſolut. cap. 3. num. 6.

Noſtram autem Concluſionem aſſerit Medina q. 38. de reb. reſtit. cauſſa 6. & Nauarrus c. 23. num. 82. vbi dicit, opinionem Soti eſſe contra communem. Et probatur PRIMA Concluſionis pars de vendente. Nam quòd res non poſſint niſi creditò vendi, non eſt argumentum donationis factæ ab emptore, vt patet: neque id per ſe continet aliquod peculiare damnum, aut grauamen venditoris, cùm pecunia poſteà ſoluenda tantùm valeat quantùm præſens, vt ſuprà in concluſione prima probatum eſt: Ergo ceſſante peculiari alio venditoris intereſſe, aut grauamine aliunde proueniente, non rectè poſſunt eiuſmodi res idcirco cariùs æſtimari & vendi, quàm ſi ſtatim ſolueretur pretium.

SECVNDA verò pars Concluſionis *de emptore* ſimiliter probatur. Nam quòd res non poſſit emi, *niſi anticipata ſolutione*, non minuit valorem rei alio tempore tradendæ; neque anticipata ſolutio, *ob id ſolùm*, quòd ſit anticipata, continet aliquod grauamen emptoris: Ergo ceſſante alio intereſſe, non poteſt idcirco quis viliùs emere quàm valebunt res tempore traditionis.

Quòd autem dicitur, paſtores ita iuuari ad curãdum gregem, &c. nihil facit ad Iuſtitiam contractus. Tum quia id ſolùm eſt accidentalis quædam commoditas vendentis; propter quam non licet emptori pretium minuere, ſicut neque contrà venditori augere, propter accidentalem commoditatem emptoris, vt optimè docuit D. Thomas hic art. 1. Tum quia etiam iuuatur mutuatarius ex ſorte mutuò accepta alendo familiam, &c. & tamen non idcirco licet mutuanti exigere vſuram vltra ſortem.

Et confirmatur totum hoc ex vltimo fundamento ſuprà poſito ad diiudicandam æqualitatem pretij, quæ videlicet æſtimanda eſt non niſi pro tempore, quo res *traditur*. Quare ſi in propoſito ceſſent aliæ rationes intereſſe, vt ceſſare ſupponimus, non licet contra illud fundamentum facere. Ac per hoc patet reſponſio ad vltimum argumentum initio quæſtionis poſitum.

PORRO ex his quæ hactenus definiuimus, iudicari poterunt ferè omnes caſus in contractibus occurrentes, quando dubitatur de æqualitate & iuſtitia corũ. Eſt enim ſemper videndum an ſuppetat iuſta ratio ſic contrahendi, vel propter ipſum valorem rei æſtimatum ex regulis ſiue fundamentis initio huius puncti iactis, ad dignoſcendam æqualitatem pretij, vel propter aliquem alium titulum ex illis quatuor poſitis ante Concluſiones, qui efficiunt vt aliquid vltra capitale iuſte recipiatur per alium contractum ſeu pactum explicitè aut implicitè coniunctum cum contractu principali. Nam ſi aliquis eiuſmodi titulus ſuppetat, iuſtus erit contractus; ſin minùs, iniuſtus.

PVNCTVM TERTIVM.

Quando ſit iuſta vel iniuſta Venditio aut Emptio, peculiariter ex parte ipſius rei venditæ aut emptæ.

D Thomas art. 2.

TRIA hîc ſunt certa, quæ etiam tradit diuus Thomas, nemine aliorum Doctorum refragante. PRIMO certum eſt, iniuſtam eſſe venditionem ex parte *ipſius rei*, ſi venditor cognoſcens rei defectum, vendit illam tanquam integram & veram, atque adeò pro ea accipit tantundem quantum alioqui valeret: Et id quidem, ſiue rei defectus ſit *in ſpecie*, vt ſi vendat quis aurum falſum pro vero; ſiue in *quantitate*, vel *menſura*, vt ſi quis vtitur falſa menſura; ſiue in *qualitate* rei, vt ſi vendit animal infirmum pro ſano. Ratio eſt clara. Nam tunc res minùs valet, & ita violatur Iuſtitia. Et confirmatur hoc ipſum ex illa exprobratione huiuſmodi iniuſtitiæ apud Iſaiam, capite ſeptimo: *Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam, & vinum tuum mixtum eſt aqua.* Et ex illo morali præcepto, Deuteron. 25. *Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, &c.*

SECVNDO, certum eſt, ſimiliter peccare emptorem, & ad reſtitutionem teneri, ſi cognoſcens rem non eſſe defectuoſam in *ſpecie, pondere, qualitate*, emit eam vt defectuoſam (atque adeò minoris quam valet) ab eo qui ignorat rei valorem & integritatem, & non cognoſcit eius pretium. Nam ſimiliter talis emptio, ex parte *ipſius rei* eſt iniqua contra æqualitatem Iuſtitiæ.

TERTIO, certum eſt, quando neutrum iſtorum in venditione aut emptione accidit, ſed res pro æquiualenti pretio (iuxta doctrinam puncto præcedenti traditam) commutatur; iuſtam eſſe venditionem & emptionem ex parte quidem *ipſius rei*. Nec de his eſt vlla controuerſia.

Sed QVÆSTIO circa hanc ipſam doctrinam poteſt eſſe, an & quatenus venditor teneatur emptori *manifeſtare* rei defectum, vel circumſtantiam, quæ efficit vt res minus valeat, & ſi id non manifeſtet, ad quid teneatur & quandonam propter occultationem defectus, contractus ſit nullus. Verùm de his omnibus diſputandum eſt p. ſequenti.

Digitized by Google

PVNCTVM QVARTVM.

Quando ſit iuſta vel iniuſta Venditio ex parte Venditoris, non indicantis rei defectum, aut aliquam eius circumſtantiam.

D Thomas art. 3.

QVÆSTIO hæc nonnullis difficultatibus eſt implicita. Itaque ponam de hoc in primis quod ad *rei defectum ſeu vitium* attinet, quaſdam Concluſiones; in quarum explicatione & confirmatione faciemus quoque mentionem aliquarum opinionum, quæ hic videntur diuerſæ, & fortaſſe non ſunt, ſi rectè declarentur. DEINDE etiam addemus aliqua de nonnullis *rei circumſtantiis*, ob quas a venditore tacitas dubitari poſſit de Iuſtitia vēditionis.

Sit ergo PRIMA Concluſio. Quando vitium rei occultum, eſt tale vt directè aduerſetur intentioni quam habet emptor in emendo; omnino tenetur Venditor aut illud manifeſtare, aut abſtinere à venditione: alioqui iniqua erit venditio, quocunque pretio venditor tunc rem vendat. De hac Concluſione inter omnes conuenit. Nam in tali caſu contractus in conſcientia eſſet nullus: ſiquidem deeſſet conſenſus in tempore.

Exempli cauſa: volebat quis emere aurum, das illi aurichalcum; aut equum velocem, das illi claudum. Non conſentit in eum contractum. Et ita etiam iure ciuili reſcinderetur ſecundum voluntatem emptoris. Nam eſt contractus doloſus *dolo dante cauſſam* contractui; vel *directè*, mentiendo, quod eſſet peius; vel *indirectè*, tacendo, vt benè notat Medina quæſt. 54. Quinetiam, vt rectè dicit D. Thomas hic deberet talis venditor reſarcire damnum, ſi quod inde ſequitur emptori per prauæ rei vſum: quandoquidem eum emptor obiecit tali periculo.

Dixit autem, teneri tunc venditorem *aut vitium rei manifeſtare, aut abſtinere à venditione.* Nam determinatè ſolùm tenetur venditor alteri non facere iniuriam, quod, vt patet, adimplebit alterutro modo ex his. Vnde non eſt ita intelligendus hic diuus Thomas, quaſi velit *determinatè* venditorem obligare, vt vitium rei patefaciat. Neque etiam rectè & vtiliter videtur poſſe dici, determinatè debere eum id facere, ſi velit talem rem vendere. Moraliter namque loquendo nunquam accidet vtrumque ſimul; videlicet vt velit quis tali emptori rem talem vendere, & manifeſtet ei eiuſmodi vitiū. Nam cùm ſciat, emptorem tunc nunc empturum, fruſtrà vellet vendere, dicendo illi vitium.

SECVNDA Concluſio. Etiamſi vitium occultum *non aduerſetur directè* intentioni emptoris; ſi tamen emptor *non aliter conſentit* in contractum, niſi *poſita conditione*, quòd res non habeat tale vitium: & vēditor expreſsè id cognoſcit, aut ex verbis emptoris, aut veriſimiliter ex aliis coniecturis vel ſignis: quocunque pretio venditor tunc vitium rei diſſimulans eam vendat, vendet iniquè. Hæc concluſio ſimiliter eſt manifeſta: neque ſic explicata poteſt à quoquam negari. Nam etiam tunc contractus in conſcientia eſt nullus, cùm cōſenſus emptoris non fuerit, niſi *conditionalis*, ſi nimirum res non habeat tale vitium. Quare ſi res habeat tale vitium, emptor non conſentit. Et quidem ſi verbis fuerit expreſſa *conditio*, etiam in foro exteriori contractus reſcinderetur ſecundùm voluntatem defraudati, vt patet.

Atque hoc modo eſt intelligenda opinio Syluestri & aliorum, quos ille citat, V. Emptio num. 20. Et etiam Medinæ q. 34. de rebus reſtituendis. & Nauarri cap. 23. num. 89 cùm dicunt, contractum eſſe nullum ex defectu conſenſus, ſi vitium tacetur; quod *ſi emptor ſciuiſſet*, nullo modo fuiſſet rem empturus pro vllo pretio. Alioqui ſi aliter id intelligant, non rectè dicunt, vt ſtatim patebit.

TERTIA Concluſio. Etiamſi vitium rei ſit *manifeſtum ex ſe*, tamen ſi venditor aduertit, emptorem ex

A incuria illud non notare, & pugnet id vitium cum intentione emptoris, vel *directè & abſolutè* ad modum dictum in prima concluſione, vel *conditionaliter* modo dicto in ſecunda; peccat venditor diſſimulato tali vitio rem vendendo, quocunque pretio. Ita Syluester & Medina vbi ſupra. Eſt autem hæc aſſertio cōtra Sotum lib. 6. de Iuſtitia, quæſt. 3. art. 2. abſque vlla diſtinctione aſſerentem, vitium *manifeſtum* non eſſe declarandum, ſi non pugnet cum intentione emptoris directè & abſolutè.

Probatur autem noſtra Concluſio. Nam propterea quòd emptor non niſi culpa ſua ex ignorantia vincibili talis vitij fallatur, nullum accreſcit ius vēditori, vt poſſit contra voluntatem illius cum ipſo contrahere. Sed in propoſito caſu vere contra emptoris voluntatem contrahit venditor: Ergo illicitè prorſus cum illo contrahit. Maior eſt manifeſta. Nam culpa emptoris negligentis

B notitiam ſibi vtilem, nihil ſuppeditat iuris venditori, cùm is non ſit ſuperior illius, qui poſſit eam culpam, defraudando eum inuitum in pretio, aut aliter, punire. Minor etiam probatur. Nam quamuis emptor non aduerterit rei vitium; tamen nihilominus verum eſt, quòd non vult nec intendit emere rem cum tali vitio, vt ſupponimus in propoſito caſu: Ergo venditor qui ſcit hanc voluntatem emptoris, iniuſtè cum illo contrahit, vtpote cum inuito.

Quocirca quando ſanctus Thomas hic dicit, *non opus eſſe vt manifeſtum vitium venditor pateſaciat emptori*, non eſt intelligendus in iſto noſtro caſu, quo videlicet vitium alioqui de ſe manifeſtum aduerſatur, *ſaltem cōditionaliter* intentioni emptoris; ſed loquitur, in caſu quo venditor veriſimiliter putat emptorem vitium rei alioqui manifeſtū bene aduertere, & nihilominus velle rē emere.

C QVARTA Concluſio. Quando vitium rei, ſiue manifeſtum, ſiue occultum, non aduerſatur intētioni emptoris, neque *abſolutè*, neque *conditionaliter*: & venditor propter id vitium iuſtè minuit pretium: non licitè rem vendit, diſſimulato vitio.

Ante probationem huius concluſionis, pro declaratione eius, diligenter eſt animaduertendum, lōge aliud eſſe, hominem ita quippiam velle, vt ſi ſciuiſſet quādā *circumſtantiam* aliter ſe habere, nō id voluiſſet: & aliud, velle id *conditionaliter*, ſi talis circumſtantia ſubſiſtat, & non aliter. Primus enim ille modus voluntatis non includit, vt ſimul quis etiam *nolit* quippiam circumſtātia aliter ſe habente; ſed tantummodo, non fuiſſe eum id voliturum, ſi quandam circumſtantiam ſciuiſſet quam non ſciuit. Secundus autem voluntatis modus, ſcilicet

D *conditionalis* (ſi circumſtantia talis exiſtat, & non aliter) includit etiā expreſſum actum, quo quis reuera *nō vult* quidpiam circūſtantia ſeu cōditione non ita ſe habēte.

Vnde latiùs patet hoc, quod eſt ita velle, *vt ſi volens ſciuiſſet, noluiſſet*: & hoc, quod eſt, velle rem *conditionaliter*, ſi hæc aut illa circumſtātia ſic ſe habeat. Bene enim ſequitur, hic vult hoc *conditionaliter*. Ergo ſi ſciuiſſet, aliter conditionem ſe habere non voluiſſet: non tamen ſequitur contrà: hic ſi ſciuiſſet aliquid ſe aliter habere, *non voluiſſet*. Ergo *conditionaliter* voluit. Tunc enim nulla fere vnquam contingeret voluntas humana, quæ non eſſet conditionalis. Semper enim latet hominem aliquid, cùm rem aliquam vult: quod ſi ſciuiſſet, non voluiſſet, vt indicat illa frequens vox: *Si ſciuiſſem, non feciſſem, &c.*

E Abſurdum autem eſſet, quandocunque quis ita quidpiam voluit, exiſtimare ipſum habuiſſe voluntatē *conditionalem*, atque adeò irritam fuiſſe huiuſmodi voluntatem, conditione aliter ſe habente. Tunc enim nihil ferè ratum & firmum eſſet in commerciis humanis; ſiquidem illud: *Si ſciuiſſem, non voluiſſem, &c.* ferè ſemper habet locum in hominum conſiliis, cùm hominibus non ſoleant eſſe omnia nota, quæ rem circumſtant. Secus autem eſt, cùm quis voluit quidpiam verè *cōditionaliter*, videlicèt expreſſe etiam id nolendo, aliter ſe habente conditione. Nam tunc ſi aliter conditio ſe habeat,

voluntas non haber locum,ſed potiùs illa nolitio.

Ex hac declaratione parer,non pugnare hanc noſtrã *quartam* Concluſionem cum *ſecunda & tertia*, ſicut alioqui poſſet videri.In ſecunda enim & tertia Cõcluſione, ſolum diximus,contractum eſſe nullum ex defectu cõſenſus,quando vitium aliquod tacetur eiuſmodi,quod ſi ſciuiſſet emptor,rem non emiſſet,propterea quòd *non niſi conditionaliter* voluerit rem talem emere,ſi nimirum careret eiuſmodi vitio. In quarta verò Concluſione, dicimus fore validum & iuſtum contractum, etiamſi vitium aliquod taceatur,quod ſi ſciuiſſet emptor, rem non emiſſet,circa *conditionem tamen* appoſitam.

Ac per hanc explicationem poſſunt hic conciliari quædam opiniones, quæ alioqui videntur contrariæ. Sylueſter enim,Medina, & Nauarrus, vbi ſupra, cùm dicunt,contractum emptionis eſſe nullum, ſi tacetur tale aliquod rei vitiũ,quod ſi emptor ſciuiſſet, noluiſſet rem emere;intelligendi ſunt,quando cõtractus fuit *conditionalis*,vt diximus in ſecunda Concluſione. Sotus verò libro ſexto de Iuſtitia,quæſt. 3.art. 2.cum dicit,fore contractum validum,quando res iuſto pretio venditur,etiamſi emptor ſciens rei vitium rem non emiſſet; intelligendus eſt citra voluntatem conditionalem, ſecundum hanc quartam Concluſionem:& eodem modo eſt intelligendus diuus Thomas, qui ſimiliter videtur hic aſſerere,contractum fore validum,quamuis rei vitium taceatur:quod Sotus vult intelligi,etiã ſi propter vitium illud emptor nullo modo voluiſſet rem emere.

Porrò caſus huius noſtræ quartæ Concluſionis eſſet, ſi,verbi gratia,ſeni quærẽti equum manſuctum & benè incedentem, venderet quis equum aptum quidem ei vſui,ſed tamen aliquo alio vitio laboratem,ob quod non poſſit velociter currere: propter quod vitium minus pretij venditor exigeret. Tunc licita eſt venditio, etiamſi forte ſenex eſſet ea conditione, vt nihil vellet habere niſi perfectum,atque adeò vt ſi ſciuiſſet id equi vitium,nullo modo eum emiſſet.

Sic ergo expoſita noſtra Concluſio, facilè probatur. PRIMO:nam ſi in tali caſu venditio eſt iniuſta;cauſſa erit,quia vel venditor violat iuſtitiæ *æqualitatem*:Et hoc non;cùm eo minus exigat pretij,vt ponimus: vel quia contrahit cum emptore *inuito*:Et neque hoc dici poteſt, cum non fuerit ab emptore in conſenſu ſuo appoſita conditio,*ſi res tali vitio careret*,vt in concluſione ſupponimus. Sed neque videtur ſubire propterea emptor vllum grauamen, quandoquidem res ei vtilis, ſpectata intentione ipſius,& pro iuſto pretio, à Venditore datur. Ergo nulla ex parte eſt iniuſta & illicita talis venditio.

SECVNDO probatur eadem Concluſio. Nam ſecundùm omnes in 4.diſtinctione trigeſima, validus eſt cõtractus Matrimonij,licet alter contrahentium reticuerit vitium aliquod *in qualitate* perſonæ ſuæ;quod ſi alter ſciuiſſet,non contraxiſſet. Ergo ſimiliter in propoſito, contractus venditionis erit validus, & conſenſus emptoris firmus, quamuis venditor reticeat aliquod rei vitium:quòd ſi ſciret emptor rem non emiſſet,quando non fuit ab eo *conditio expreſſè appoſita*, vt in prædicta concluſione loquimur.Patet conſequentia. Nam ſecũdùm omnes,cõtractus etiam Matrimonij, ſi vllus alius, debet eſſe liberrimus.Ergo ſi illud non obſtat, quominus ſit validus,poterit etiam,eo non obſtante,eſſe validus contractus venditionis.

Adde quòd niſi hæc concluſio concedatur, vix vnquã cõtinget venditio licita. Nam ſemper ferè aliquid reticetur.Atque ex his poteſt intelligi,verum eſſe quod hic ait ſanctus Thomas, poſſe in caſu noſtro venditorem,tacendo vitium,ſeruare *ſe indemnem*;ne videlicet ſi emptor ſciret rei vitium, plus iuſto vellet minui pretium.Sic enim dictum hoc diui Thomæ interpretor.

QVINTA Concluſio. Nihilominus in caſu præcedentis Concluſionis venditor debet poſt contractum

A transactum,per ſe,vel per alium,certiorem facere emptorem vitij quod in re tacuit;ſi veriſimile eſt,emptorem rurſum *alteri* rem venditurũ. Nam alioqui meritò poſſet cẽſeri venditor cauſſa dãni illius *tertij*,ſi ei res ab ignorãte rei vitium venderetur pro tanto pretio,quantum valeret, ſi illud vitium non habuiſſet. Ita notat Caietanus hic,& Sotus vbi ſuprà, & Nauarrus in manuali,c.23.n.89 Hoc autem intelligitur,niſi vitium eſſet eiuſmodi,vt ſtatim emptor deberet illud deprehendere:nam tunc nõ teneretur venditor illud patefacere, ſed præſumere poteſt fuiſſe ab emptore animaduerſũ.

Eſt ergo in ſumma hoc tenendum.*In primis*, in nullo caſu obligandum eſſe venditorem *determinatè*, vt patefaciat vitium emptori.Poteſt enim,ſi vult,tacere illud, dummodo non vendat. *Deinde* quando rei vitiũ aduer-
B ſatur emptoris intentioni *abſolutæ vel conditionali*,ſiue ſit occultum,ſiue de ſe manifeſtum, illicitam eſſe venditionem,cùm venditor ſciens emptorẽ vitium rei ignorare,tacitus rem ei vendit.Si tamẽ vitium neque abſolutæ,neque conditionali intentioni emptoris aduerſetur,& venditor iuſtè minuat rei pretium propter illud vitium;licitam eſſe venditionem, quamuis rei vitium diſſimulet.Siue illud ſit occultum,ſiue manifeſtum;ſiue emptor fuiſſet rem empturus,ſciens id vitium, ſiue nõ fuiſſet,*circa conditionem* tamen,vt eſt dictum.

Atque idem eſt concedendum, quando vitium intẽtioni emptoris *abſolutæ vel conditionali* non aduerſatur, etiamſi vitium ſit in *ſubſtantia* vel in *quantitate*, vt bene notauit Sotus vbi ſupra.Exempli cauſſa. Si quis venderet alteri vinum dilutum,quod perinde ſit illi futurum vſui(quia emit tãtùm bibẽdi cauſſa)licitè poterit tacitus illud vendere pro iuſto pretio,etiamſi forte emptor ſciens vinũ eſſe dilutũ,nõ fuiſſet illud empturus. Secus
C ſi emeret,medicinæ vel alterius rei cauſſa.Nã tunc talis vini defectus directè aduerſaretur intẽtioni emptoris.

Similiter ſi quis,verbi gratia,nollet dare iuſtum pretium pro tanta menſura tritici; licitè poſſet venditor minuere menſuram tacitus,& dare illi tantùm tritici, quantùm iuſtè emeretur pretio quod ille vellet dare. Cæterùm cauẽdum eſt ne in hac parte permittatur nimia licentia cauponibus & huiuſmodi. Nam hi ferè ex cupiditate lucri procliues ſunt ad fraudes in menſurãdis rebus. Vt meritò poſſit ferè ſemper Magiſtratus præſumere,illos inique facere,atque adeo eos punire. Sed tamen *in foro interiori*,ſecluſa fraude & dolo,licitum id eſſet non minùs quàm cùm tacetur vitium in *rei qualitate*,ſine vllo damno vel grauamine emptoris.

HACTENVS explicatum a nobis eſt quatenus liceat vel non liceat venditori diſſimulare *rei defectum ſeu vi-*
D *tium*.Nunc(vt initio propoſuimus)videndum etiam eſt quatenus liceat ei vel non liceat diſſimulare quoque aliam aliquam rei CIRCVNSTANTIAM.Et occurrunt circa hæc duæ quæſtiones.

PRIMA quæſtio eſt,An liceat Venditori diſſimulare circumſtantiam *copiæ* rei mox futuræ, ob quam rei valor paulo pòſt ſit minuendus; vt ſi ſciat, verbi gratia, paulo pòſt appulſuras naues, rem eam importantes:an verò hac circumſtantia diſſimulata,poſſit rem vendere tanti,quanti *in præſenti* æſtimatur. Ratio dubitandi eſt: nam id licere concedit hic D.Thomas.

Contrà verò videtur id non licere venditori. PRIMO: nam ſi emptores ſcirent copiam rei ſtatim futuram, nollent dare tantùm pretij: Ergo inuoluntariè
E dant venditori tacenti.

SECVNDO:quia copia illa futura breui, in rei veritate minuit rei valorem *in præſenti*:Ergo nõ licet venditori tantũ pro re exigere,quantũ ſi non eſſet eius copia ſtatim futura.Antecedens probatur.Nam ipſa rei copia actu iam exiſtens,*multùm* minuit pretium:Ergo ſaltem *aliquid* minuit potentia proxima copiæ,quandoquidem parum diſtat ab actuali copia. Neque obſtat quòd ab aliis tunc non minoris res æſtimetur,quàm ſi nulla eſſet

Digitized by Google

potentia proxima copię;nam quòd non minoris ab aliis is æſtimetur,prouenit ex ignorantia copiæ futuræ.Valor autem rei non eſt metiendus æſtimatione proueniente ex ignorantia,vt ſatis patet.

Tertio. Quia ſi venditor ſciat, breui qualitatem rei, aut intrinſecam bonitatem, eſſe minuendam, ſine controuerſia debet minùs exigere. Idque non ob aliud niſi quia valor rei paulo pòſt minuetur. Sed in propoſito caſu venditor ſcit paulo pòſt valorem rei minuẽdum, ſi non propter mutationem ſubſtantiæ aut qualitatis, certè propter abundantiam futuram, quod perinde accidet incommodè emptori:Ergo ſimiliter debet aliquãto minùs idcirco exigere.

Quarto & poſtremò: nam ex ſententia ſancti Thomæ ſequeretur,ſi quis ſciret,Principem, verbi gratia,cum tota aula breui ex vrbe diſceſſurum, & migraturum aliò, poſſe nihilominus tanti domum ad annum locare,quanti vſus eius per annum nunc æſtimatur ab ignorantibus,inſtare iam diſceſſum Principis;quod omnino videtur abſurdum. Item ſequeretur, ſi quis ſciret breui ciuitatem eſſe ab hoſtibus obſidendam, poſſe nihilominus rem ſuã ibi diuendere tanti, quanti ab ignorantibus impendentem vrbi calamitatem, æſtimatur, quod etiam videtur abſurdum.

Propter hæc argumenta Medina q.35. de rebus reſtituendis,reiicit ſententiam S. Thomæ. Et Cicero lib.3. Officiorum commemorat, Antipatrum ſenſiſſe,non rectè diſſimulaturum venditorem abundantiam illam rei futuram,*contra* Diogenem, qui ſenſit idem quod hìc D. Thomas.

Nihilominus ſententia D.Thom. tenenda eſt. Illam ſequitur nominatim Sylueſter v. Emptio.n.15. & Sotus lib.6.de Iuſtitia,q.3.art.2. Probatur. Primo hac ratione: Pretium iuſtum metiendum eſt æſtimatione, quam habent *communiter* homines rei quæ venditur, attenta ipſius natura,& iis omnibus circumſtantiis, quæ moraliter omnibus notæ eſſe poſſunt, & facilè circa rem occurrere. Sed in propoſito caſu res tanti æſtimatur communiter,attentis circumſtantiis moraliter occurrentib. quanti,ſi in rei veritate abundantia rei non eſſet mox futura:Ergo tanti poterit iuſtè vendi, quanti ſi non eſſet futura abundantia illius.Maior probatur. Nam ſi illud non ſufficeret ad æſtimandum iuſtum pretium, vix vnquam poſſet contingere,iuſtum eſſe pretium.Nunquam enim aliter æſtimatur;& rarò, aut nunquam ſciunt homines omnia,quæ ſcita pertinerent ad minuendam vel augendam æſtimationem, atque adeò ad iuſtitiam pretij.Minor autem probatur. Nam ſupponimus in caſu propoſito, ſolùm venditorem *fortè fortuna* de futura rei abundantia cognouiſſe, neque eſſe eam tunc, aut facilè poſſe eſſe aliis notam.

Confirmatur hoc ipſum. Nam non niſi ob hanc rationem iudicamus,rem tantundem valuiſſe ante repentinam cœli tempeſtatem,quæ ipſam deſtruxit,quantum antea:nempe quia illa circumſtantia ſuperuenturę tempeſtatis non erat moraliter nota hominibus, neque poterat eſſe.Itaque iuſtum pretium fuit illud, quod ex æſtimatione rei, conſideratis circumſtantiis aliis tũc occurrentibus iudicabatur:Ergo ſimiliter in propoſito. Supponimus enim eo in caſu non patere viam (moraliter loquendo)ordinariam & facilem ſciendi tunc in ciuitate futuram rei abundantiam.

Secvndo,probatur eadem ſententia.Nam ſi in propoſito caſu, minùs res valeret ob rei futuram copiam; conſequens eſſet vt ſi venditor ignorans etiam futuram rei copiam vendidiſſet rem tanto pretio quanti æſtimabatur;debeat poſtea,ſuperueniente rei copia & cognita, exceſſum pretij emptoribus reſtituere: quod tamẽ ipſemet Medina vidit eſſe abſurdum.Patet ſequela;nam tũc demum conſtaret,rem antea tanti non valuiſſe,ob futuram videlicet ſtatim rei abundantiam.

Sed dicit Medina,non eſſe ſimile. Nam tunc emptores non eſſent rationabiliter inuiti contra venditorem,ſi is non ſciuit futuram rei copiam: atque adeò bona illa fides orta ex communi errore, illum & ab iniuſtitia, & ab obligatione reſtituendi liberaret.At cõtra inſtari poteſt, quòd quamuis venditor futuram rei abundantiam ignoraſſet bona fide;tamen inde ſolùm ſequeretur, non debere eum reſtituere, ratione *iniuſtæ alicuius acceptionis*; non autem quòd non deberet ratione rei acceptæ. Hæc enim obligatio ſequitur *rem*,quæ non fuit ſecundùm iuſtitiæ æqualitatem accepta, quamuis nullum in accipiendo peccatum committatur, vt ex communi doctrina tradidimus q.6.de Reſtitutione,puncto 2.

A

Probat etiam Sotus ea ratione ſententiam ſancti Thomæ.Nam ſi in propoſito caſu vẽditor deberet vendere minoris,conſequens eſſet vt cõtrà etiam, caſu quo ſperatur futura rei inopia,deberet emptor pluris emere. Sed hoc eſt falſum,Ergo,&c.Probat minorem,exemplo Ioſeph,qui vt narratur Gen.41. prouidit populo Ægypti,viliùs emendo ante futuram inopiam, & poſtea cariùs vendendo. Sed tamen poſſet Medina primò ad hoc dicere,Ioſeph id feciſſe inſtinctu Dei.Vel ſecundò, ex Scriptura non expreſsè conſtare,ipſum emiſſe. Vel tertiò non conſtare, an dato quòd emerit Ioſeph, emerit pluris quàm alioqui emiſſet.

B

Ad Primvm autem argumentum Medinæ reſpondeo;negando conſequentiam. Nam non dederunt in eo caſu emptores *tantum* pretij *conditionaliter*,ſed ſolùm ita, vt ſi ſciuiſſent futuram rei abundantiam,non dediſſent: id quod non obſtat voluntario conſenſui ad contrahendum neceſſariò, vt ſuprà in Concluſione quarta declarauimus.

C

Ad Secvndvm nego antecedens. Ad probationem dico,eſſe diſparem rationem. Nam abundantia *actu* exiſtens,eſt *actu cognita*, & ita minuit valorem rei & æſtimationem tantum quantum poteſt.At verò in caſu noſtro potentia proxima abundantiæ futuræ eſt actu *ignota*, neque *poteſt* moraliter ab omnibus, vel à pleriſque cognoſci(vt ſupponimus)& idcirco neque illud parum minuit,quod alioqui poſſet,ſi eſſet nota.

Ad id autem quod obiicitur, per accidens eſſe, quòd æſtimatio rei tanta perſeueret,quanta ſi non eſſet futura copia, cùm ea æſtimatio proueniat ex ignorantia: Reſpõdeo,potius eſſe id *per ſe*:neque eam æſtimationem perſeuerare in hoc caſu propriè ex ignorantia; ſed potiùs ex iudicio quodam certo, humano modo loquẽdo. Non poteſt enim aliter iudicari æſtimatio rei per ſe, conſtituens æqualitatem pretij, niſi ſecundùm id quod moraliter de re cognoſcitur,attentis circumſtantiis,quę circa illam ſunt pleriſque notæ.

D

Tunc autem dicenda eſſet ea æſtimatio oriri ex ignorantia, atque adeò non conſtituere iuſtam æqualitatem pretij, quando oriretur ex ignoratione alicuius, quod facilè moraliter poteſt omnibus eſſe notum, vel certè peritis. Vt ſi,verbi gratia,aliquis tanti æſtimet aurichalcum quanti aurum, putans eſſe aurum: vel ſi in noſtro caſu ſcientibus omnibus, vel ſaltem magna parte ciuitatis, futuram rei copiam, vnus vel alter id ignorans, tanti æſtimaret rem quanti ſi futura copia non eſſet.

Ad Tertivm concedo in primis, minùs debere venditorem exigere in illo caſu,ſi emptor emit rem ad ſeruandum; non quia tunc in rei veritate res minùs valeat,ſed quia ex quo emptor eam vult ſeruare,affert illi damnum venditor vendendo rem non duraturam integram:quod proinde damnum deberet reſarcire vẽditori,vel minuendo pretium, vel aliter ei poſtea id cõpenſando; vel certè debet abſtinere à contractu cum tali. Quin imò ſi diminuto rei valore, poſtea res non eſſet profutura emptori ad eũ vſũ cuius cauſa emit;cõtractus eſſet nullus per ſuprà dicta à nobis concluſione prima.

E

Et ſimiliter in propoſito cõcedo, venditorem debere reſarcire damnum emptori,ſi is rem emebat ad vẽdendam illam eo tempore quo propter ſuperuenientem il-

Digitized by Google

lius copiam minùs valitura ſit. Sed tamen nos locuti ſumus extra hunc caſum, tantùm videlicet attendẽtes rei valorem in præſenti, non obſtante copia illius futura. Id ſolùm conſiderantes, dicimus, tanti valere rem quanti ſi copia non expectaretur; ac proinde tanti poſſe vendi, ſaltem ei emptori, qui ſtatim rem eſſet conſumpturus.

Ad Qvartvm reſpondeo, caſum *priorem* non eſſe ſimilem. Nam tunc non commutat quis rem pro eo pretio quo iuſtè *in præſenti* æſtimatur. Nam locat vſum annuum domus, qui non tanti in illo caſu æſtimatur, quãti talis locat. Non enim tanti æſtimatur, niſi annuus vſus domus, *perſeuerante* in eadem ciuitate curia, non verò *abſente curia*, qualem duntaxat iſte in rei veritate locat in illo caſu. In noſtro verò caſu venditur res tanti quanti nunc in rei veritate æſtimatur iuſtè. Quod verò attinet ad *ſecundum* caſum: ſi illi emerent conſumpturi ſtatim rem; concedo ſimiliter licitam eſſe vẽditionem: ſi autem emerent cauſa vendẽdi poſteà, tunc vt dictum eſt in ſolutione tertij, debet venditor illud damnum emptoribus reſarcire, vel minuendo pretium, vel alio modo.

Secvnda quæſtio eſt, An liceat etiam aliquando vendere rem alienam, non patefaciendo hanc eius circumſtantiam, *quòd ſcilicet ſit aliena*. Vt, verbi gratia (quod ſolet accidere in nundinis) ſi indigeat quis pecunia, quam fortè acquirere non poteſt, niſi ex venditione, neque tamen habeat propriam rem, quam vendat; aut ſi habet, non velit illam vendere; quæritur, an poſſit licitè vendere rem alterius.

Hanc quæſtionem tractat inter Theologos Medina q. 37. de rebus reſtituendis. In qua exiſtimat id licere, modò quis ſperet ſe à rei domino conſenſum impetraturum, & eum poſtea procurare velit. Fundamẽtum Medinæ eſt: nam putat ad ſubſtantiam ſiue eſſentiam venditionis non requiri, vt venditor *abſolutè* tradat rem emptori, aut etiam habeat animum abſolutè tradendi eum eius rei dominio; ſed ſatis eſſe, ſi *quantum eſt in ſe*, velit dare operam vt res emptori tradatur à vero domino.

Citat etiam in confirmationem huius aliqua iura Ciuilia, quibus videtur talis contractus approbari, & obligari venditor, vt procuret à domino rei conſenſum, vel emendo ab ipſo, vel etiam via donationis, vel quocunque modo, aut ſi fortè id conſequi non poſſit, reddat pretiũ emptori vnà cum *intereſſe*, ſi quod fortè damnum emptor incurrit.

Mihi autem videtur aliquanto diſtinctiùs & explicatiùs ad hanc quæſtionem eſſe reſpondendum. Itaque dico Primo, Is, qui diſſimulãs rem eſſe *alienam*, eam vendit abſque certa ratihabitione præſentis conſenſus domini; quidquid ſit in foro exteriori, in foro conſcientiæ mortaliter peccat, & contractus eſt nullus. Hoc puto reliquos Theologos tanquam certum ſuppoſuiſſe; & nominatim ſenſit ita ſatis apertè Nauarrus in Manuali, cap. 23. num. 89. & quidam Henricus de Oithen, citatus illic à Medina.

Probatur. Nam in tali caſu emptor rationabiliter inuitus & deceptus ita contrahit: Ergo venditor iniuſtè cũ illo contrahit. Probo antecedens. Nam emptor non vult contrahere, niſi cum venditore, qui æquè poſſit ſe obligare ad tradendum ipſi rem, atque ipſe poteſt ad tradendum venditori pretium. Sed in hoc caſu venditor non æquè ad id ſe obligat, neque obligare poteſt: Ergo emptor inuitus contrahit cum illo. Probatur Maior. Nam cùm aliud inter contrahẽdum non explicatur; vnuſquiſque contrahentium vult illud duntaxat, quod eſt ſecundùm rigorem & æqualitatem iuſtitiæ. Sed ſecundùm æqualitatem iuſtitiæ eſt vt æqua ſit vtriuſque contrahentis conditio, ac proinde vt æquè venditor poſſit emptorem facere certum de re, atque emptor venditorem de pretio: Ergo hoc vult emptor; & conſequenter non vult contrahere cum venditore, qui id præſtare non poteſt. Probatur hæc Minor. Nam cùm venditio ſit quædam *commutatio*; & commutare rem in alterum in propoſito ſit facere alterum rei dominum, iuſtitiæ æqualitas requirit vt vtrinque poſſit hoc æquè fieri, tam ex parte venditoris, quam ex parte emptoris: alioqui peioris conditionis erit ille, qui verè & independenter ab alio id facit, neque poterit cenſeri alter ex æquo rependere ei vicem, quod eſt contra iuſtitiam.

Dico Secvndo: Si in propoſito caſu venditor explicet emptori, rem eſſe alienam, & expectandam proinde eſſe voluntatem domini; licitè ſic contrahet, vt dicit Medina: quanquam tunc non erit propriè contractus *venditionis*, ſed erit potiùs contractus innominatus: *Facio vel faciam, vt des*: vel, *Do, vt facias*.

Quòd autem licitè tunc id fiat, probatur. Nam ſi emptor, re intellecta, ſic velit contrahere, nulla fit ei iniuria & poſſunt ita de pretio conuenire, vt *tanti* æſtimet emptor operam venditoris in procurando apud verum dominum, vt ipſi res vendatur, & ſimul venditoris obligationem, vt ſi id à Domino non impetret, vel ſi non efficiat, reddat pretium, cum intereſſe (ſi quod fortè interueniat) *quanti* venditor æſtimat pretium & vſum præſentis pecuniæ.

Quòd autem talis cõtractus non ſit propriè cõtractus *venditionis*, patet ex iam dictis. Nam cùm vẽditio ſit rem pro pretio cõmutare; commutare autem rem, ſit trãſferre eius dominium, non poteſt verè vendere, neque ſe ad cõmutandum obligare is, qui cùm non ſit rei dominus, non poteſt rei transferre dominiũ. Maximè cùm neque is poſtea id faciat caſu quo verus dominus velit rem tradere; ſed ipſe tunc Dominus rei ſuæ dominiũ in alterum pro pretio transfert, atque adeò ipſe potiùs tunc rem vendit. Quòd ſi hoc duntaxat noſtrum ſecundũ dictum voluiſſet aſſerere Medina, nihil morarer: in hoc tamen diſplicet, quòd ait, eſſe hanc veram venditionem, & venditorem rei alienæ poſſe licitè tacere quòd aliena ſit.

Quod verò attinet ad Iura Ciuilia per Medinam citata, dici poteſt, illa ſolùm id permittere, & ad alterutrũ obligare venditorem, ſcil. vel ad complẽdum quod promiſit; vel ad reddendum pretium cum intereſſe, ſi quod interuenit. Idque Iura decernere non quaſi ex vi cõtractus liciti, & in foro conſcientiæ obligantis vtrinque, ſed in fauorem emptoris, & in pœnam talis venditoris.

Ex his patet quid ſentiendum ſit de caſu quo quis tacitus alteri vendit rem, cuius dominium *ipſo iure* amiſiſſet, ob crimen læſæ maieſtatis vel hæreſis, &c. Illicitè namque id facit, vt bene notauit Nauarrus c. 23. n. 89. Nam cùm ab emptore poſſit iure rem eam fiſcus repetere, iniuriam facit venditor eiuſmodi emptori.

Quid autem ſi crimen ſit tam occultum, vt putet vẽditor nunquam ſcitum iri; atque adeò nunquam emptorem eſſe re tali priuandum à fiſco? Reſpondet Nauarrus tunc non eſſe talem venditionem illicitam. Nam ceſſat, inquit, iniuria alterius, propter quam eſſet illicita talis venditio. Sed tamen hoc abſolutè non videtur verum. Nam quamuis ob eam quidem cauſam non ſit tunc illicita talis venditio: eſt tamen illicita propter grauem *inobedientiam*, qua venditor in eo caſu rem alienat contra legem pœnalem, quæ obligat illum in conſcientia, à tempore commiſſi criminis, non alienare res ſuas, exceptis his quæ pertinent ad victum quotidianum, vt bene notant Sotus lib. 1. de iuſtitia & iure, q. 6. art. 6. & Syluester, v. Hæreſis 1. num. 12. 13. & 14. Peccat igitur talis venditor ex hac parte mortaliter.

Quamuis neque etiam debuerit ex vi illius legis pœnalis exhibere ſtatim res ſuas fiſco, donec per ſentẽtiam Iudicis crimẽ declaretur, atque adeò cogatur id exequi, quod iubet ea lex pœnalis; vt fusè & bene diſputauit Sotus lib. 1. de Iuſtitia, quæſt. 6. art. 6. & nos etiam tradidimus tomo 2. q. 5. de Legibus, puncto 2. Sed tamẽ peccat talis vendendo, vt eſt dictum. Nam quamuis non teneretur ante ſententiam exhibere fiſco res proprias: tamen neque eas alienare poteſt. Cuius ſignum manifeſtum eſt, quòd ex vi illius legis pœnalis omnes con-

Digitized by Google

tractus ab ipſo tempore commiſſi criminis celebrati per talem, iure irritantur, cùm poſtea fertur ſententia; vt ex communi doctrina tradit Syluester loco citato.

Sequitur etiam ex dictis, EMPTOREM ſimiliter peccare contra iuſtitiam, cùm ſciens & *diſſimulans* rei valorem, à venditore ignorante eum rei valorem, emit eam minoris iuſto pretio: id quod docuit D.Thom.ar. præcedenti. Cùm enim illa æſtimatio venditoris procedat ex ignorantia, non facit æqualitatem iuſti pretij; Itaque emptor violat tunc iuſtitiam hoc ipſo, quòd ab eiuſmodi venditore rem plùs valentem accipit pro minori pretio, vt docet Sotus lib.6.de Iuſtitia q.2. art.3.

SED contrà eſt argumentum. Nam licet emptori pro conſueto pretio emere agrum, in quo latet theſaurus, venditore id neſciente: Ergo ſimiliter licebit emere quãuis aliam rem, tacendo valorẽ eius, ignotũ venditori. Conſequẽtia videtur clara. Nam propter theſaurũ ſimiliter videtur ager plùs valere. Antecedens verò probatur ex illo Matthæi 13. *Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem inuenit homo, vadit & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum.* Vbi Chriſtus Dominus videtur ſupponere quòd id liceat: atque etiam diuus Thom. ſuprà quæſtione 66.art.5.ad 2.exponens illum locum.

RESPONDEO, negando conſequentiã. Ratio cur negem, eſt; nam quamuis emptor agri taceat de theſauro: tamen dat vt (ſuppono) tantum pretium pro agro, quantum ager valet, *quatenus* à venditore poſſidebatur. Cùm enim is ignoret inuincibiliter theſaurum ibi abſconditum, non verè poſſidet agrum illum; *vt theſaurum continet*, ſed *vt frugifer eſt*. Et ideò dando venditori tantùm quantùm valebat ager, vt erat frugifer, emitur talis ager iuſto pretio.

Secus autem contingit in propoſito. Nam ſupponimus, ab aliis communiter ſciri, & à venditore quoque facilè ſciri poſſe, quòd res, quam vendit, plùs valeat, atque adeò ab ipſo illam poſſideri & vendi, *quatenus* plùs valet. Vnde fit vt emptor iniquè faciat, dando minus pretium pro tali re, valore ipſius apud ignarum venditorem diſſimulato.

PVNCTVM QVINTVM.

Quando ſit iuſta vel iniuſta venditio & emptio ex parte Emptoris, per negotiationem rurſus vendentis rem cum lucro.

D. Thomas artic 4.

DE negotiatione per emptionem & venditionem, quatenus ea ſit licita vel illicita, eadem ferè eſt ſententia omnium Doctorum. Ac primò quidem ſi *Negotiationis* vocabulum impropriè accipiatur, pro *commutatione* rerum cum rebus, vel rerum cum pecuniis; inſtituta neceſſitatibus humanæ vitæ ſubueniendi cauſa; non eſt dubium quin ſit licita & laudabilis. Sed loquimur nunc de negotiatione *propriè* accepta pro commutatione pecuniarum cum pecuniis, vel quarumcunque rerum cum pecuniis, non neceſſitatis ſed *lucri cauſa* ſuſcepta, vt patet ex Philoſopho lib.1.Politicorum, c.6.

Et de hac Negotiatione conuenit inter Doctores PRIMO, habere eam quandam ſpeciem *turpitudinis*. Nã ſeruit cupiditati lucri, quæ nullum habet terminum, vt tradit Philoſophus loco citato. Neque habet vllum *proximum* finem honeſtum vel neceſſarium. Quãquam non eſt quidem negotiatio *turpis intrinſecè & poſitiuè*, quaſi per ſe contraria virtuti (vt rectè docet D.Th.hìc) ſed *negatiuè*, quia ſcilicet non habet ſecundùm ſe aliquam honeſtatem.

Vnde vt bene notat hic Caietanus ex ſententia diui Thomæ, negotiatio ex proximo quidem ſuo fine videlicet *lucro*, eſt quiddam ſecundùm ſpeciem ſuam *indifferens*, quod ſcilicet nec eſt conforme rationi, neque et-
A iam contra rationem. Habet tamen *ſpeciem* quandam mali, vt dictum eſt, & dicit etiam D.Thomas hic ad 3.

SECVNDO conſequenter inter Doctores conuenit, negotiationem poſſe ex *circumſtantiis* reddi licitam & laudabilem, ac præcipuè ex bono & honeſto fine extrinſeco. Vt ſi quis referat lucrum ad ſuſtentationem familiæ, vel pauperum, vel ad vtilitatem & commoda Reipublicæ, vt rectè ait D. Thom. hic. Ac propterea Auguſtinus (ſeu quiſquis fuit ille auctor) in libro quæſtionum veteris & noui Teſtamenti, c.127. diſtinguit negotiationem ab aliis quæ ſunt intrinſecè mala. *Fornicari*, inquit, *nunquam licet: Negotiari autem aliquando licet, aliquando non licet.* Quod etiam retulit ex Auguſtino Gratianus 88.diſt.Cap.Fornicari.

Ac huius etiam ratio eſt clara. Nam velle abundare
B rebus temporalibus, quod eſt finis negotiationis proximus, non aduerſatur obligationi alicuius virtutis, ſi non addatur aliqua extrinſeca circumſtantia mala. Vt addit, qui ita conſtituit vltimum finem in lucro, vt quæuis peccata mortalia admittat facilè propter illud. Quanquam aduerſatur quidem negotiatio ex ſe *perfectioni* virtutis quæ cernitur in contemptione rerum temporalium.

Quòd ſi aliqua incommoda ſequi videntur ex negotiatione, vt quòd res plerumque cariùs emuntur, quàm ſi immediatè à primis dominis emerentur, eo quòd ſequitur inde quandoque penuria rerum, &c. hæc compenſantur vtilitate, quæ ex negotiatione ad communitatem redundat. Efficit enim negotiatio, aliunde res aduehendo, & aliò etiam aſportando, vt Reſpubli-
C ca non careat rebus neceſſariis; quod ſecus ſæpè eueniret negotiatione ſublata; cùm non omnia in omnibus locis ſuppetant, neque quiuis poſſit emendi cauſa quocunque commeare.

TERTIO, conuenit inter Doctores negotiationem ſicut ex circumſtantiis poteſt fieri licita, ita etiam ex multis *circumſtantiis* reddi poſſe illicitam, vt rectè inter cæteros annotauit Medina, quæſt. 31. de rebus reſtituendis, & Sotus lib.6.de Iuſtitia, q.2.art.2. Poteſt enim reddi illicita; 1.aut ex parte *rei*, 2. aut ex parte *venditoris*, 3.aut ex parte *emptoris*, 4.aut ex parte *loci*, 5. aut ex parte *temporis*, 6.aut ex parte modi.

PRIMO igitur redditur illicita ex parte REI quæ venditur. Vt ſi non eſt venalis; vt res ſacræ: de quo infrà in materia de Simonia: vel etiam ſi prohibeatur
D vendi, de quo vide Cod. quæ res vendi non poſſunt. Huiuſmodi eſt *venenum*, quod nulla re alia adiũcta vtile fieri poſſit, vt patet l. Quod ſæpè. ff. de contrahenda emptione. Item *homo liber* vendi ab alio non poteſt: quanquam pater in neceſſitate poſſit vendere filium, vt patet l.1.& 2.ff.de patribus, qui filios diſtraxerunt. De quo vide Medinam vbi ſuprà, & Nauarrum c.23.n.95. & 96.

SECVNDO, redditur illicita negotiatio ex parte perſonæ VENDENTIS, ſi ei ſpecialiter prohibeatur; quemadmodum Clericis prohibeatur, 88.diſt. per totam. Si tamen ſit negotiatio vera & propriè dicta, qua videlicet res non mutatæ cariùs venduntur. Si enim Clerici, propria opera & curatione res efficiant meliores, non prohibetur illis quin cariùs etiam vendant; vt patet
E Cap.Clerici.Extra de vita & honeſtate Clericorum.& 91.diſtinct.Can.Clericus. Vbi fit illis facultas, exemplo D.Pauli, qui, vt habetur Act.18. artem ſcenofactoriam exercebat, proprio artificio & labore ſibi & ſuis prouidere de rebus neceſſariis.

Addit etiam Medina, non eſſe Clericis prohibitum negotiari etiam propriè *per alios*, quibus pecuniã committant. Tunc enim non habere perinde locum rationes, propter quas illi negotiatio prohibetur: ſiquidem per ſeipſos non negotietur. Neque enim eſt illis omne genus lucri prohibitum. Aliàs non poſſent illud facere ex proprio artificio. Denique licitum eſt etiam illis

exercere opera ruralia. In omnibus tamen cauere debent ſcandalum; & prætereа ne aliquid de tempore ſuis muneribus neceſſario detrahant.

TERTIO redditur illicita negotiatio ex parte EMPTORIS ſeu perſonæ, cui res venditur, cùm quis vendit aliquid (aliàs veniale) perſonæ, quam veriſimiliter putat, aut facilè putare poteſt re abuſuram: id quod præcipuè habet locum in rebus quæ valent ad voluptates, & inimicitias perſequendas: cuiuſmodi ſunt chartæ luſoriæ, ornamenta quædam, cibi laſciui, arma offenſiua, &c. Tunc enim cooperatur quis ad malum, præbens materiam peccandi.

Et hoc modo putat Medina intelligẽdum eſſe, quod Innocentius in Cap. vnico de Sagittariis, ait, artem Sagittariorum *peſtiferam eſſe*, & ex Republica Chriſtiana *exterminandam*. Intelligitur enim ſi quis ea ita vtatur, vt *abſque diſcrimine* omnibus vendat, ſiue ſint bene, ſiue malè vſuri. Tales enim, qui huiuſmodi res indifferenter omnibus vendunt, ſunt in malo ſtatu, vt rectè notauit Medina, & ſignificat etiam Nauarr. c. 19. n. 15. & 16. & c. 23. num. 90.

Ex hoc autem non ſequitur, illicitum eſſe locare domum *meretrici*, in locis quibus eiuſmodi mulieres à publica poteſtate permittuntur; aut etiam *vſurario*. Non enim perinde ſe habet *locus* ad peccatum, atque peccati *materia*: qui enim alteri confert peccati materiam, hoc ipſo cenſetur peccato cooperari, cum det id quod intrinsecè pertinet ad peccatum. Locus autem habet ſe omnino extrinſecè. Itaque licitè quis eum locat homini peccaturo, ſi tantùm intendit, vt is in eo viuat, nec directa aut indirecta intentione per eam locationem ad peccatum cooperatur, aut ad id inducit alterum.

Hic tamen ADVERTENDVM, ſpecialiter prohibitum eſſe, ne quis locet domum vſurario *alienigenæ*, Cap. 1. de vſuris, lib. 6. vt etiam notat Nauarrus, c. 17. n. 195. Vbi tandem videtur concedere, licitum eſſe locare domum huiuſmodi publicis peccatoribus: quãquam non videatur omnino alienus ab ea opinione quòd id ſit contra ius naturæ. Sed tamen immeritò in hanc ſententiam inclinat. Nam ſi contra ius naturæ id eſſet; etiam eſſet contra ius naturæ locare domum aliis peccatoribus, vt ebrioſo, impudico, &c. quod tamen falſum eſt.

Neque obſtat, quòd dicit Nauarrus, non eſſe id ſimile: eo quòd iſtis poteſt locari domus ad exercendam aliquam artem, cum qua non ſit inſeparabiliter coniunctum peccatum: meretricibus verò & vſurariis non item. Hoc, inquam, non obſtat. *Primò*: nam ſimiliter dicam, poſſe locari domum meretricibus, ſi non ad aliquam aliam artem honeſtam, certè ad *viuendum duntaxat*. Conſtat autem cum vita non eſſe inſeparabiliter coniuncta illa genera peccatorum.

Deinde, quia ſi attribuere locũ ei qui in illo eſt peccaturus, eſt cooperari ad peccatum, nec poteſt quis per rectam intentionem hanc cooperationem cauere; conſequẽs eſſet, vt ſi is cui domus locatur, vel *ſemel* ſit peccaturus in illa, cooperetur ei ad peccandum, qui locat. Quod certè abſurdum dictu eſt. Nam tunc omnes qui domum locant, peccarent cooperando peccatis iis quæ ſemel aut iterum in omni fere domo committuntur. Aut ſi id non eſt per ſe loquendo cooperari; tunc ne ſic frequenter peccet is, cui domus locatur, locans cooperabitur. Poterit enim id cauere, teſtificando intentionem, videlicet conferendo domum viuendi duntaxat cauſa: ſicut Nauarrus concedit, poſſe ſimilem cooperationem caueri, dando ſolùm domum aliis peccatoribus, vt exerceant *dumtaxat in ea honeſtam artem*.

Quòd ſi rurſum dicatur, eſſe diſparem rationem. Nam alij peccatores multa bona faciunt. Hoc etiam nihil intereſt. Nam & meretrices & vſurarij, non pauca etiam opera moraliter bona faciũt. Vt enim diſputauimus tom. 2. in materia de Gratia, q. 1. difficillimum eſt ſemper malè operari.

PROHIBENTVR etiam Chriſtiani (ob circumſtantiam perſonæ EMENTIS) vendere arma infidelibus, & etiam ligna & alia quæ pertinent ad rem bellicam, vt patet extra de Iudæis & Saracenis. Item etiam prohibentur vendere illis qualiacunque omnino mercimonia, niſi quis fortè ſuper hoc habeat diſpenſationem. Item excommunicantur qui aſportant arma ad terras infidelium, in Bulla Cœnæ Domini.

QVARTO redditur illicita negotiatio ratione LOCI. Non enim licet vendere in loco *ſacro* vt patet c. de immunitate eccleſiarum lib. 6. Capit. *Decet domum Dei*. Vnde Chriſtus Matth. 21. *Eiecit ementes & vendentes, de templo*. Intelligitur autem hoc etiam extra tempus, quo diuina celebrantur, vt docet Medina vbi ſupra contra Caietanum, in opuſculis, & etiam Sotus lib. 6. de Iuſtitia, q. 2. art. 2. qui ibidem addit extra tempus celebrationis diuinorum, non eſſe mortale, colloquendo duntaxat in Eccleſia negotiari, ſecluſo ſcandalo: ſecùs, ſi exponerentur ibidem merces, & fieret clamor, & quaſi quædam nundinatio. Tunc enim eſſet mortalis irreuerentia.

QVINTO redditur illicita negotiatio, ratione TEMPORIS. Non enim licet in diebus *feſtis*, vt patet Extra de feriis, niſi in iis rebus in quibus neceſſitas aliud videtur poſtulare. Vnde excuſantur pharmacopolæ, & vendentes victualia, etiam ante ſacrorum auditionem. Sicut etiam in feſtis excuſantur alij exercentes neceſſitatis cauſa alia opera ſeruilia. Hic autem notat Sotus vbi ſuprà, nunquam accidere peccatum mortale in huiuſmodi ſecluſo *ſcandalo*.

SEXTO & vltimò redditur illicita negotiatio ratione MODI, qui latiſſimè patet. PRIMO enim quæ vitia ſolent aliis artibus admiſceri, hîc ſunt frequentiora; vt blaſphemiæ, periuria, &c. quæ tamen vitia non efficiũt negotiationem ſecundùm ſe eſſe illicitam. Nam vt rectè ait D. AVGVSTINVS in Pſal. 70. circa illud: *Quoniam non cognoui litteraturam, &c.* ea vitia *negotiantis ſunt, non negotiationis: negotium non me facit malum, ſed iniquitas mea*. Quæ ſententia refertur 88. d. Cap. Quoniam.

Deinde peculiariter in MODO negotiationis peccari ſolet ratione *finis*. Si, vt antea eſt dictum, quis vſque adeò inhiat lucro, vt in eo conſtituat vltimum finem negligendo eius cauſa diuina præcepta: quod conſtat genus eſſe auaritiæ peſſimum, & Reipublicæ nocentiſſimum. Coaceruare enim tales ſolent res venales, & afferunt annonæ caritatem, &c.

Ac de huiuſmodi iniquis negotiationibus intelligendi fere ſunt ſancti Patres, cùm ſeuerè negotiationes damnant. Vt D. GREGORIVS hom. 24. cùm ait, *eſſe pleraque negotia, quæ ſine peccatis exhiberi aut vix aut nullatenus poſſunt*. Et GREGORIVS VII. in Cap. Falſas, de pœn. diſt. 5. cùm negat, negotiatores *poſſe veram agere pœnitentiam, niſi negotia relinquant*. Item de illicita negotiatione intelligitur illud Pſalm. 70. *Quoniam non cognoui litteraturam* (vel negotiationem, ſecundùm Septuaginta) *introibo in potentias Domini*.

QVÆSTIO VIGESIMAPRIMA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia contractus Mutui, atque adeo de Vſura.

D.Thomas 2.2.quæſt.78.

QVATVOR *ſunt explicanda.* PRIMO, *An violetur per Vſuram iuſtitia contractus Mutui.* SECVNDO, *An ſit Vſura accipere vltra ſortem qualecunque etiam aliud emolumentum præter pecuniam.* TERTIO, *An & quomodo reſtituendum ſit lucrum acquiſitum per Vſuram.* QVARTO, *An non modò dare, ſed etiam accipere mutuum ſub Vſura, ſit illicitum.*

PVNCTVM PRIMVM.

An violetur per Vſuram Iuſtitia contractus Mutui.

D. Thomas art. 1.

PRÆMITTENDVM eſt ex Doctrina de æqualitate iuſtitiæ commutatiuæ ſuprà q. 5. generatim tradita, atque etiam ex ratione contractus Mutui illic punct. 2. explicata, Mutui contractum tunc iuſtũ eſſe, cùm mutuans non plus accipit à mutuatario (id eſt, ab eo, qui mutuò accipit) quàm ei dedit. In hoc enim conſiſtit Iuſtitiæ æqualitas. Itaque ſpectata propria ratione contractus Mutui; neceſſe eſt ad eius iuſtitiam, vt res eiuſdem valoris in eadem ſpecie, aut pretium æquiualens, à mutuante accipiatur, & non amplius.

Hoc poſito, vt intelligamus id quod apud omnes verè orthodoxos eſt hic certiſſimum, ſcilicet per Vſuram violari hanc Mutui iuſtitiam, atque adeò Vſuram eſſe peccatum, duo diligenter declaranda ſunt: Ratio Vſuræ, & INIQVITAS eius.

Ratio Vſuræ. §. 1.

CIrca PRIMVM etſi variè loquantur Doctores, vt nominatim videre licet apud Couarruuiam lib. 3. variarum reſolutionem, c. 1. & Sotum lib. 6. de Iuſtitia, q. 1. art. 1. re tamen non differunt. Notandum igitur eſt, dupliciter à Theologis & Iuriſperitis & Philoſophis ſolere accipi vocabulum Vſuræ. VNO modo pro *actione* ipſa, quæ dicitur peccatum Vſuræ. Et ſic vſura ex ſententia omnium eſt *mutuatio, ex vi cuius aliquid vltra ſortem pretio æſtimabile pro vſu pecuniæ mutuatæ exigitur.* Et in idem redit deſcriptio aſſignata à S. AVGVSTINO enarrat. in Pſal. 36. vbi ait; *Fœnerari eſſe mutuam pecuniam tuam dare ei à quo aliquid plus quàm dediſti, exſpectes accipere.*

Quod poteſt fieri aut *cum pacto expreſſo*, vel etiam *implicito*: vt ſi quis mutuatario dicat: Noſti conſuetudinẽ; non habeo aliàs, vnde viuam, &c. Et tunc dicitur Vſura *exterior*: Aut *ſine vllo pacto* expreſſo vel implicito; & tunc dicitur Vſura *interior* ſeu *mentalis*; quando videlicet quis vult & ſperat quidẽ *ex vi mutui* aliquid vltra ſortem, & recipit etiam, ſi alter det: Sed tamen non explicat vllo modo ſuam hanc voluntatem.

ALTERO modo poteſt accipi vocabulum Vſuræ pro *obiecto proprio* ipſius mutationis vſurariæ. Et ſic Vſura nihil aliud eſt quàm *lucrum illud*, quod quis vltra ſortem *vi mutui* recipit, pro *vſu* ſcilicet pecuniæ quam mutuò dat. Quod lucrum etiam appellatur *fœnus*, à fœtura ſcilicet; quia vt ait Philoſophus lib. 1. Polit. c. 7. in fœnore *nummus nummum parit.* Vnde & Græcè nominatur *τόκος* quaſi partus: Et *τοκίζειν*, eſt fœnerari.

Atque hoc poſteriori modo ſolet accipi Vſuræ vocabulũ, cùm dicitur, *Vſuram eſſe reſtituendam*; aut non licere mutuò dare *ſub vſura*, &c. Priori autem modo accipitur, cùm dicitur Vſura eſſe *peccatum*, & cùm diuiditur (vt dictũ eſt) in exteriorem & mẽtalem ſiue interiorem.

Cùm autem vtrouis modo Doctores loquantur de Vſura ex ſubiecta materia ſermonis facilè diſcerni po-

A ſſerit, vtro potiùs modo Vſuræ vocabulum accipiatur, cùm de Vſura quidpiam dicitur. Nobis nũc ſatis ſit expoſuiſſe rationem Vſuræ vtroque modo acceptæ, quod attinet quidem ad rem ipſam, in qua omnes conueniunt.

Ex hoc aliqua conſequuntur. PRIMO ſequitur, Vſuram non habere locum, niſi in commutatione rerum præcipuo ſuo vſu conſumptibilium. Hæ namque duntaxat mutuò dantur, vt parere poteſt ex dictis de contractibus in genere, q. 5. punct. 2. & quæſt. præced. pũct. 1. Mutuum autem ſecundum omnes eſt ſedes & fundamentum Vſuræ.

Quod tamen ita intelligi debet, quaſi *ne Phyſicè quidem loquendo*, iniquitas Vſuræ poſſit habere locum, niſi B in mutuatione rerum vſu conſumptibilium: poſſet enim in aliarum etiam rerum commutatione locum vtique habere; Vt ſi quis verbi gratia præter iuſtam compenſationem tranſlationis pleni dominij domus, quã vendit, peteret vlterius pro vſu eius aliquid aliud. Tunc enim vt patet ex doctrina D.Thomæ hic, ſimiliter commutaretur idem *bis*, aut *ſeorſim* computaretur, quod non poteſt ſeorſim computari: in quo conſiſtit ratio iniquitatis Vſuræ, vt poſtea videbimus. Ac ſimiliter, ſi quis, verbi gratia, præter iuſtam compenſationem tranſlationis pleni dominij vaſorum aureorũ, quæ cum altero commutaret pro aliis rebus; peteret aliquid pro illo vſu vaſorum, qui eſſet eorum diſtractio; Vſura eſſet, vt clarè indicat D. Thomas hic in ſolutio-C ne ſextitametſi vaſa non ſint primo & præcipuo ſuo vſu conſumptibilia.

Quòd ergo dicunt Doctores communiter, in rebus duntaxat vſu (præcipuo intellige) conſumptibilibus, Vſuram habere locum, eatenus eſt verum, quatenus, *moraliter loquendo*, in mutuo duntaxat iſtarum rerũ mutuum habeat quandam ſpeciem *locationis*, per quam ſolet pro *vſu* rei (integre reddendæ) aliquid peti; non adeò facilè cuiuis patet, iniquum eſſe pro *vſu* rei conſumptibilis mutuatæ aliquid petere. Itaque faciliùs. In harum rerum mutuis homines hac fraude circumueniuntur. In commutationibus enim rerum aliarum nimis clara eſſet iniquitas, ſi præter iuſtum pretium acceptum, rei, verbi gratia, venditæ, aliquid vltrà peteretur pro vſu D ipſius. Quapropter nemo eſt tam ſtultus, vt in eiuſmodi aliis commutationibus rerum, aut decipiatur, aut velit decipere, dando vel petendo aliquid pro rei *vſu*, vltra iuſtum rei pretium.

SECVNDO ſequitur, non eſſe Vſurã, ſi is, qui mutauit, petat aliquid vltra ſortẽ, ratione alicuius iuſti tituli ex prædictis, quæſtione præcedente punct. 2. qui vt illic vidimus, locum habent in omnibus Contractibus. Tũc enim nõ petit quis id ex *vi mutui*, ſed ex vi alterius cõtractus iuſti cum contractu mutui concurrentis. Aliud namque eſt petere vltra ſortem aliquid *in mutuo*, aliud

ex vi mutui, pro *vſu* ſcilicet rei mutuo datæ. Et in hoc etiam omnes conueniunt.

Tertiò ſequitur, non eſſe Vſuram, recipere aliquid ex mutuo, tanquam *ex gratitudine* profectum, vel tanquam *aliũde ex iuſtitia* debitum. Vt v.g. ſi mutuem tibi centum, vt mille, quæ mihi aliàs ex iuſta venditione debebas, reddas ſimul cum capitali. Ita tradunt Ioannes Maior in 4.diſt.15.quæſt.29.initio, & Sotus lib.6. de Iuſtitia, q.1.art.1. & Caietanus in Summa, Verbo Vſura, & Nauarrus, cap.17.num.209.& alij communiter.

Quod vt perfectè intelligatur, & facilius expediri poſſint multa alia, quæ ad hanc materiã pertinent, diligẽter ADVERTENDVM eſt, quidnã ſit ex *vi* mutui accipere auctarium aliquod vltra ſortem; in quo conſiſtit Vſura. Tripliciter nãque poteſt quis ob mutuum velle aliquod eiuſmodi auctarium. PRIMO ita, vt mutuum ſit tantummodò medium quoddam ſeu *motiuum* ad alterum mouendum, vt cõferat tibi auctarium: non verò, titulus recipiẽdi illud. SECVNDO modo ita, vt etiã mutuum ſit *titulus* auctariũ recipiendi, non quaſi ex iuſtitia dandum, ſed *ex gratitudine* ad quam nimirum ſpectat compenſare aliquo dono acceptum mutui beneficium. TERTIO modo ita, vt mutuũ ſit etiam titulus recipiendi auctarium, quaſi *ex iuſtitia* debitum propter *vſum* rei mutuò datæ.

Iam, cùm dicimus, Vſuram eſſe *ex vi mutui* accipere aliquid vltra ſortem, non intelligimus primo, vel ſecũdo modo, ſed iſto tertio. Hoc enim tertio duntaxat modo violatur æqualitas iuſtitiæ, petendo duplicem compenſationem rei mutuò datæ, vt paulò pòſt videbimus. Primo autem, & ſecundo modo auctarium aliquod ex mutuo acquirere ſine cõtrouerſia eſt licitũ. Et ratio eſt manifeſta. Nam cùm recipere aliquod auctarium titulo *gratitudinis*, vel tanquam *ex aliquo alio contractu* (vt, verbi gratia, ex venditione) debitum, ſit ſecundùm ſe licitum, & mutuum etiam ſecundum ſe licitum ſit; nihil impedit quominus licitè poſſit quis actionem mutui, tanquam medium quoddam ſeu motiuum ordinare & referre ab obtinẽdum aliquod eiuſmodi auctarium: ſicut quoduis aliud licitum medium licet ordinare ad hunc licitum finem. Atque ita patet verum eſſe tertium illud conſectarium. Et ex hoc plurimi caſus in hac materia diiudicari poſſunt.

QVARTO, hinc ſequitur contra Sylueſtrum, Verbo Vſura 1.nu.1. & Medinam, quæſt. 1. de rebus per Vſuram acquiſitis, non eſſe Vſurã, ſi quis in mutuando proponat ſibi vt *finem principalem* mutuationis, auctarium, quod *ex gratitudine alterius* ſperat. Nam ex quo talis finis eſt licitus ſecũdùm ſe, nihil vetat mutuũ in illum principaliter ordinare, vt bene notarunt Sotus lib.6. de Iuſtitia, q.1.art.2. & Nauarrus cap.17.num.209.

Vnde quod Caietanus hic rectè animaduertit, nõ eſſe vſurariũ eum, qui ita ſpe auctarij gratuiti mutuat, vt niſi illud ſperaret, non mutuaret; non ſolùm eſt verum, quando tale motiuum, ſine quo talis non mutuaret, eſt minùs principale, vt vult Medina; ſed etiam quando eſt principalis finis. Et ratio eſt eadem. Nam cùm id motiuum per ſe ſit licitũ; nihil intereſt vtrùm ſit minùs aut magis principale. Sicut enim poteſt quis liberè & licitè abſtinere ſimpliciter ab actione bona non debita, qualis eſt mutuatio, quando præceptum aliquod de ea affirmatiuum non inſtat; ita etiam poteſt licitè ab eadẽ abſtinere, ſi ad eam non inuitet magis aut minùs principaliter (pro libito) hoc aut illud motiuum ſecundùm ſe licitum.

QVINTO ſequitur, poſſe bene & malè intelligi, quod Sylueſter Verbo Vſura 1.num.1.& Nauarrus num. illo 209. & alij dicunt, Vſuram eſſe *principaliter lucrum vltra ſortem expectare*; non verò *ſi minus principaliter* exſpectetur. Verum namque id erit, ſi per lucrum *principaliter* exſpectatum intelligant hi auctores lucrum, exſpectatum *ex vi* mutui, ob *vſum* rei mutuo datę: atque adeò ti-

A tulo Iuſtitiæ; per lucrum autem *minùs principaliter* exſpectatũ, intelligant lucrum ex gratitudine vel aliunde debitum. Falſum autem id erit, ſi (vt Nauarrus quidẽ ſibi contradicens videtur ſentire) velint quandocũque *principaliter* lucrum exſpectatur, & quocũq; titulo, eſſe Vſuram: quandocunque verò *minùs principaliter* quocunq; etiam titulo expectetur, non eſſe. Falſum eſt hoc. Nam vt rectè Sotus notauit libr.6.de Iuſtitia quæſt.1.art.2.& 4. vt dignoſcatur Vſura, non ad principaliter aut minùs principalem intentionem auctarij eſt reſpiciendũ, ſed ad *titulum*, ex quo auctarium exſpectetur. Si enim titulo gratitudinis, aut tanquam aliunde ex iuſtitia debitũ, ſiue principaliter, ſiue minus principaliter exſpectetur; nulla erit Vſura, vt anteà probauimus. Si autem ex vi mutui titulo iuſtitiæ exſpectetur etiamſi maius principaliter exſpectetur, manifeſte erit Vſura.

B Probatur autem hoc manifeſta ratione. Nam cùm quis voluntate ſua fertur in obiectum formale peccati alicuius, ſiue in id feratur primaria intentione, ſiue ſecũdaria, reus eſt illius peccati. Sed proprium & formale obiectum peccati Vſurę eſt quoduis auctarium vltra ſortem tanquã ex iuſtitia debitum vi mutui. Ergo quicunque ſiue primaria & principali, ſiue ſecundaria, & minùs principali intẽtione feratur volũtate ſua in tale auctarium, verè eſt reus peccati Vſuræ. Minor patet ex Vſuræ deſcriptione ſupra poſita. Maior autẽ probatur inductiuè in omnibus aliis materiis, cùm qui ſimul duo peccata committit, alterũ primaria intẽtione, alterũ ſecundaria; vt cùm furatur, vt det eleemoſinã, vel vt committat adulteriũ. Vtriuſq; nãque peccati verè reus eſt non obſtante ſecundaria intẽtione. Et ratio à priori huius eſt. Nam peccatum eſſentialiter conſiſtit in actu voluntatis circa obiectũ malum; qui actus, vt conſtat, abſtrahit à primaria & ſecundaria intẽtione ſeu volũtate.

C Quocirca cautè eſt legẽdus Nauarrus vbi ſuprà. Nã poſtquam meritò Carolum Molinæum reprehendit, quòd negauerit, principalẽ intentionem lucri *ex vi mutui* ſufficere ad Vſuram, reprehẽdit etiam Sotum, quòd vbi ſuprà conceſſerit *minùs etiam principalem* intentionẽ lucri ſufficere ad Vſuram. Itaque cùm Sotus illic loquatur de minus principali intentione *ex vi mutui*, ſicut etiã loquebatur Molinæus de principali intentione; videri poſſit Nauarrus negare, minùs principalem intentionem lucri *ex vi mutui, & quaſi ex iuſtitia*, efficere Vſuram; quod ſi ſentit, falſiſſimè ſentit. Ac poteſt videri ita ſenſiſſe, cùm expreſſe ibi dicat, poſſe ſperari minùs principaliter & ſecundariò lucrum pecuniæ, *ratione mutui*. Quãquam contrariũ quoque paulo antè aſſerere videtur. Lubricè ſanè & non ſatis conſtanter loquitur, vel certè obſcuriſſimè.

D SEXTO & poſtremò ſequitur ex vltima illa particula definitionis Vſuræ, videlicet *pretio æſtimabile*, quale debeat eſſe illud quod ſi vltra ſortem petatur, erit Vſura. Oportet enim tale eſſe, vt ſoleat & poſſit cum pecunia commutari. Non enim eſt opus, vt ſemper ſit pecunia.

E Atque hæc ſint nunc ſatis de natura & ratione Vſurę. Nam quędam alia, quę ad illam videntur pertinere, puncto ſequenti diſputabuntur; Vt an mutuatarius ex præcepto gratitudinis teneatur mutuãti gratiam referre; ita vt aliàs peccet. Item, an mutuans poſſit illum pacto ad id obligare. An denique quicquam ſit tale; quod poſſit ex vi mutui quaſi debitum ex iuſtitia exigi, &c. Nunc ſatis ſit intellexiſſe, Vſuram eſſe, *aliquid pretio æſtimabile, vltra ſortem ex vi mutui accipere, quaſi ex iuſtitia debitum*, vt eſt declaratum. Et hactenus de PRIMO.

Iniquitas Vſuræ. §.2.

DEinde SECVNDVM etiam, quod nobis propoſuimus, eſt declarãdum, videlicet INIQVITAS *Vſuræ*, accipiẽdo nimirũ hoc vocabulũ pro ipſa actione qua exigitur & accipitur aliquid vltra ſortẽ, propter *vſum*

rei

Digitized by Google

rei mutuò datę,& eatenus *ex vi mutui*, tanquam ex iuſtitia debitum, iuxta ſuprà dicta. Ac in primis quidē ex fide certum eſt, Vſuram huiuſmodi eſſe peccatum. Ita enim eſt definitum in Clement. vnica de Vſuris, ex Cōcilio Viennonſi ſub Clemente V. vbi dicitur puniēdos eſſe tāquam hæreticos, qui id negēt. Negarunt id autē Albanēſes, teſte Antonino 4. parte Theolog. tit. 11. c. 7. §. 5. & ſchiſmatici Græci, vt refert Guido Carm. in Catalogo hæreticorum. Sed falsò & hæreticè id iſti negarunt. Sicut etiam impiè & hæreticè Carolus Molinæus in tract. de Commerciis & Vſuris, præſertim initio, & quæſt. 2. & quæſt. 74. contendit, non omnem huiuſmodi Vſuram eſſe peccatum, ſed tantùm eam quę ſit *exceſſiua*, hāncque ſolā in Scripturis damnari. Quod dogma planè hæreticum eſt, & non niſi imperitiſſimis argumētis (vt poſtea videbimus) ab iſto auctore propugnatum in illo ſuo tractatu, qui & ſub ementito nomine Gaſparis Caballini, Anno 1576. quaſi Venetiis impreſſus ſine vllo typographi nomine in lucem editus eſt, neſcio quibus Vſurariis obſtetricantibus.

Itaque aduerſus hos omnes tāquam omnino ex fide certum affirmamus, omnem eiuſmodi Vſurā eſſe peccatum. Nam prohibetur, vt conſentiēter tradūt omnes verè docti & Catholici, triplici Iure, Diuino, Naturali, & Humano.

Ac quòd Vſura ſit prohibita iure DIVINO, tū veteri, tum nouo, minimè licet dubitare. Ita enim eſt definitum in cap. Super eo, & cap. Conſuluit, de Vſuris. Ad quam rem probandā, illuſtria in primis teſtimonia extant in veteri Teſtamento. Vt Ezech. 18. vbi Dominus ſæpius ſententiam mortis pronunciat in eum, qui ad Vſuram dederit, & ſuperabundantiam acceperit: *Qui ad vſuram*, inquit, *non accommodauerit, & amplius non acceperit; &c. hic iuſtus eſt; vita viuet, ait Dominus.* Et infrà: *Ad Vſuram dantem, & ampliùs accipientem; nunquid viuet? Non viuet. Cùm vniuerſa hæc deteſtanda fecerit, morte morietur.* Et Pſal. 14. *Quis aſcendet in montem Domini, &c. Qui pecuniam ſuam non dedit ad Vſuram.* Quem locum perpendentes Patres Concilij Nicæni can. 18. ita inquiūt: *Multi clerici turpia lucra ſectantes, obliti ſunt diuini præcepti, quo dicitur: Qui pecuniam ſuam non dedit ad Vſuram.* Ac eodem modo eſt intellectus is locus in Cōcilio Romano Martini Papæ, & refertur 14 q. 4. cap. Si quis oblitus. Item Prouerb. 28. *qui coaceruat diuitias Vſuris, & fœnere liberali, in pauperes congregat eas, &c. oratio eius erit execrabilis.* Et Pſalm. 54. *Non defecit de plateis eius Vſura & dolus.* Et in nouo etiam Teſtamento, Lucæ 6. *Peccatores peccatoribus fænerantur, &c. Mutuum date nihil inde ſperantes.* Quo ipſo teſtimonio (de quo plura poſtea) id probat Vrbanus III. in cap. Cōſuluit. Extra de Vſuris, & Concil. Lateranenſe ſub Leone X. ſeſſ. 10. non longè ab initio, vbi Sūmus Pontifex *ſacro approbante Concilio*, ita dicit: *Dominus noſter, Luca Euāgeliſta atteſtante, aperto nos* PRÆCEPTO *obſtrinxit, ne ex dato mutuo quidquam vltra ſortem ſperare debeamus.*

Atque etiā S. Patres ob huiuſmodi Scripturæ teſtimonia Vſuram paſſim deteſtantur, tanquam iniquitate omnino prohibitā iure diuino. Vt S. BASILIVS in Pſal. 14. perpendens illud: *Qui pecuniam ſuam non dedit Vſuram, &c. An*, inquit, *ignoras, quòd maior tibi peccatorum exurgat aceruus, quàm ſit acceſſus opum, quem ex Vſuris venaris?*

Et S. Baſilij frater, S. Gregorius NYSSENVS homil. 4. in Eccleſiaſten: *Fœnus*, inquit, *qui aliud latrocinium & parricidium nominauerit, non procul ab eo, quod decet, aberrauerit. Quid enim refert, an clanculum perfoſſis muris, prædonis more aliena habeas, & prætereuntis cæde, te eorum quæ habeat, dominum conſtituas; an fœnoris neceſſitate acquiras ea quæ ad te non pertinent?*

Et pulchrè inferiùs, oſtēdens huius criminis monſtroſitatem: *Animatis*, inquit, *dixit Deus: Creſcite & multiplicamini: auri autem fœtus, nempe fœnus, ex quonam conſiſtit matrimonio? ex quanam perficitur conceptione? Cæterùm ex Propheta didici, quanam ſit huius fœtus conceptio.* Pſalm. 7. *Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Hic eſt ille partus, quem parturit quidem auaritia, parit autem iniquitas, & obſtetricatur inhumanitas.*

Et S. AVGVSTINVS enarratione in Pſalm. 36. *Nolo*, inquit, *ſitis fœneratores, & ideo nolo quia Deus non vult, &c. Vnde apparet Deum hoc nolle? Dictum eſt alio loco, Qui pecuniam ſuam non dedit ad Vſuram.* Pſalm. 14. *Et quam deteſtabile ſit, & quàm odioſum, quàm execrandum, puto quia & ipſi fœneratores nouerunt.*

Et S. HIERONYMVS in Pſalm. 54. circa illud: *Non defecit de plateis eius Vſura & dolus. Omnia*, inquit, *quæ in lege prohibita ſunt, ad augendi peccati cumulum excreuerunt. In lege enim Vſuræ accipi prohibentur. Vſura eſt plus accipere quam dare.* Vnde Propheta dicit Ieremiæ 16. *Non fœneraui, neque fœnerabit mihi quiſquam.* Similia ſcribunt alij.

Quòd autem Vſura non modò iure Diuino in veteri & nouo Teſtamento, ſed etiam iure NATVRALI tanquam iuſtitiæ contraria, prohibita ſit, id PRIMO demonſtratur à D. Thom. hic, & communiter ab aliis Doctoribus, optima quadam ratione ex ipſo lumine naturali ducta, quam ego redigo in hanc formam: Commutare eandem rem bis (hoc eſt, petere duplicem eiuſdem rei compenſationem) atque adeò ſeorſim in commutatione computare id, quod non poteſt ſeorſim computari, eſt ſecūdùm ſe iniuſtum. Sed hoc facit vſurarius, hoc ipſo, quòd pro *vſu* pecuniæ mutuatæ aliquid (quantulumcumque illud ſit) vltra ſortem petit, id eſt, vltra æqualem ſummam pecuniæ quam mutuò dedit: Ergo facit ſecundùm ſe iniuſtè.

Maior eſt clara. Nā tollit id manifeſtè iuſtitiæ æqualitatē, cùm tunc plus accipiatur, quàm ſit datum. Minor autem probatur. Nam qui tranſlato *plenè* pecunię *dominio* in alterum, pręter iuſtam compenſationem eius pecuniæ, petit aliquid pro pecuniæ *vſu*, bis idem commutat, & ſeorſim computat quod non debet ſorſim computari: Cùm enim *dominium* rei eatenus valeat aliquid, quatenus valet & vtilis eſt rei *vſus* (ſiquidem dominiū definitur eſſe facultas *vtendi re, &c.* vt vidimus quæſt. 10. punct. 1.) eo ipſo quòd pecunię dominium per ęqualem pecuniæ ſummā iuſtè cōpenſatur; compenſatur etiam pecuniæ vſus: Ac proinde bis pro vſu pecuniæ compēſationem petit is, qui tranſlato dominio pecuniæ, & recepturus proinde poſtea æqualem ſummam, petit præterea compenſationem peculiarem pro pecuniæ *vſu*. Hoc autē ipſum facit Vſurarius. Nam non poteſt vſurarius dicere ſe non transferre dominium pecuniæ in eum cui mutuat, ſed tantùm eo locare pecuniæ vſū, retento apud ſe illius dominio. Hoc enim vaniſſimum figmentum eſt, vt ſuprà q. 10. punct. 1. manifeſtè demonſtrauimus, cùm ageremus de Dominio rerum *vſu conſumptibilium.* Nam concedit Vſurarius ei cui pecuniam mutuò dat pleniſſimam facultatem, vt ea pecunia, pro arbitrio vtatur omnino *independenter* ab ipſius vſurarij volūtate, atque adeo, vt eam etiam diſtrahat; in qua facultate conſiſtit eſſentialiter ipſum rei dominium, vt ſuprà loco citato vidimus. Itaque eo ipſo plenum pecuniæ dominium cōcedit Vſurarius ei cui mutuat, neque illud apud ſe retinet, cùm non retineat ipſe facultatem vllam vtendi illa pecunia, ſed omnem eam facultatem in alterum transferat. Quod cum ita, ſi præter iuſtam compenſationem tranſlationis plenæ dominij pecunię, id eſt, præter æqualem ſummam reddendam à mutuatario, expetit vſurarius aliquam aliam compenſationē pro vſu eiuſdem pecuniæ, qui ſufficienter alias vnà cum dominio pecuniæ compenſandus eſt per æqualem ſummam capitalem. Et ſic duplicem compenſationem pro *eodem* petit; nimirum pro vſu pecuniæ. Et hæc fuit noſtri Syllogiſmi Minor. Sequitur ergo Concluſio.

Ac ſanè iſto modo propoſita & explicata hęc ratio, firmiſſima eſt, nec poteſt vllo modo labefactari. Nā quòd

Digitized by Google

Molinæus in dicto tract. de Vſuris, quęſt. 74. reſpondet, lucrum vltra ſortem non percipi ab Vſurario pro ipſa ſorte ſeu capitali mutuato, ſed pro vſu eius; atque adeò nõ pro vno & eodem, ſed pro alio & alio, ipſum percipere duplicem compenſationem; ſcilicet æqualem ſũmam pro ſumma mutuata, & lucrum pro vſu eius ſummæ: hoc, inquam, ex noſtra ratione apparet non niſi imperitè & pueriliter dici. Quamuis enim Vſurarius nõ *eo quidem modo* duplicem compenſationem pro eodẽ percipit, ſcilicet percipiendo *pro ſumma mutuata* ſummam æqualem, & prætereà lucrum; tamen *alio quodam modo* duplicem pro *eodem* compenſationem percipit, ſcilicet percipiẽdo ſemel compenſationẽ pro *vſu* pecuniæ mutuatæ, hoc ipſo quòd accipit æqualẽ ſũmam per quam compenſatur tota translatio dominij Summæ mutuatę, atque adeò etiã omnis vſus eius (vt ratione noſtra cõuicimus) & rurſus percipiendo ſeorſim lucrum pro compenſatione *eiuſdem vſus* pecuniæ, iam alioqui vnà cum tota ſumma per ęqualem ſummam compẽſari, ſicut demonſtrauimus: quãdoquidem ſicut valor ſummæ pecuniæ mutuatæ æſtimatur ex omni eius vſu, ita etiã quod compenſat æqualiter eã ſummam, compenſat hoc ipſo omnẽ eius vſum. Atque in hoc vno (quod eſt certè clariſſimum) cõſiſtit irrefragabiliter vis prædictæ rationis noſtræ oſtendentis ex ipſa rei natura, omnem Vſuram eſſe iniquam. Qua ratione, tanquam fundamento, conſtituta, rectè quoque aliis rationibus probari ſolet Vſuram eſſe contra Ius naturæ.

SECVNDO namque probatur idem ſic: Nam ex natura rei eſt iniquum; vt accipiam à te aliquid pro eo, quod nõ eſt ampliùs meum, ſed planè tuum; vtpote aliunde mihi à te compẽſatum vel compenſandum. At vſus pecuniæ, quam tibi mutuaui, nõ eſt amplius aliquid meũ, ſed planè tuum; cùm per mutuum transferatur *dominium* rei (atque adeò cuiuſcunque vſus eius) quod per æqualem ſummam alioqui eſt compenſandũ: Ergo ex natura rei eſt iniquum, vt præter æqualem ſummam quã mihi pro translato in te pecuniæ dominio daturus es, accipiam à te aliquid pro pecuniæ vſu, qui iam nimirũ erat aliquid *tuum*. Maior ex ſe certè eſt euidentiſſima. Minor quoque in priori ratione euidenter à nobis probata eſt ex ipſa definitione eſſentiali dominij. Vnde & mutuum dicitur, quia per illud fiat de *meo tuum*, atque adeò transferatur dominium.

Sed ad hanc quoque euidentiſſimam rationem, qua (quod ad rem quidem attinet) eſt vſus Scotus in 5. diſt. 15. q. 2. conatur Molinæus, vbi ſuprà, reſpondere. Etſi enim Minorem non negat, ſcilicet trãsferri dominium per Mutuum, negat tamen imperitè & pueriliter Maiorem. Ait enim, poſſe me etiam accipere pro eo, quod nõ eſt meum, ſed alterius, ſi illud mihi *debeatur*. Et ſic Vſurarium accipere aliquid vltra ſortem pro vſu pecuniæ: nam licèt hic vſus iam ſit alterius, tamen Vſurario ipſi debetur, qui ſcilicet eius vſus poteſtatem alteri fecit.

At manifeſtè hic etiam hallucinatur Molinæus. Nam loquimur in Maiore illius ſecundę rationis de eo quòd ita planè eſt alterius, vt mihi non debeatur, neque *in ſe* tanquam meum, neque *in alio aliquo* peculiari, per quod id mihi *ſecundùm ſe* ſit compenſandum, cùm iã aliter id compenſatum vel compenſandum ſit. Quod autem iſto modo eſt alterius, nullo modo mihi debetur. Et hoc modo vſus pecunię eſt eius cui Vſurarius illã mutuauit: ſiquidem, vt probatũ eſt in prima ratione, *aliunde* eſt cõpenſandus; per æqualem ſcilicet ſummam. Itaque firmiſſima quoque eſt illa ſecunda ratio, ſuppoſita prima.

TERTIO probatur idem ſic: Ex natura rei eſt iniquũ petere ab altero fructum alicuius rei ea ratione cõſideratæ, qua *tibi quidem* eſt infructifera & ſterilis. Sed hoc prorſus facit Vſurarius petendo ab altero vltra ſortem lucrum, tanquam fructum ſeu quaſi fructum & effectum *vſus* pecuniæ, quam ei mutuo dedit. Ergo ex natura rei facit iniquè. Maior probatione non eget. Minor autem probatur. Nam quamuis pecunia, vt *expoſita quidem* à ſuo domino negotiationi ſiue cuicunque vſui lucroſo, ſit ipſi quidem ſuo domino fructifera (vt patebit infrà quæſtione 24. cùm agemus de Cõtractu Societatis) tamen ſic conſiderata non eſt fructuoſa *vlli alteri* qui non ſit eius dominus, atque adeò neque Vſurario, qui (vt in prima ratione oſtenſum eſt) dominio pecuniæ quam mutuo dedit, omnino ſe abdicauit, & in eum cui dedit, tranſtulit. Iniquiſſimè igitur ab illo petit vltra æqualem pecuniæ ſummam, lucrum aliquod tanquam fructum vſus pecuniæ, vt ab illo altero expoſitæ negotiationi, ſiue actioni cuicunque lucroſæ: nam ſic conſiderata ea pecunia ſoli ſuo domino fructuoſa eſt, nõ vlli alteri.

Ad hanc rationem ita formatã & propoſitam, omnino nihil reſponderi poteſt. Nam quod Molinæus vbi ſuprà, ait pecuniã quoque adhibita humana opera eſſe rem fructuoſam; ſicut ager, verbi gratia, qui & ipſe ſine humana opera fructum non reddit: iam oſtendimus, nihil hoc ſuffragari Vſurario, ſed ex hoc ipſo vel maxime Vſurariã iniquitatem redargui. Pecunia etenim, vt per humanã operam fructuoſa fit, ſoli ſuo Domino fructificat, non autem vlli alteri, atque adeò neque Vſurario, qui ſe per mutuum dominio illius penitus abdicauit.

QVARTO poteſt etiam (reſumendo ferè has rationes) hæc ipſa iniquitas Vſuræ coargui, diſcutiẽdo & refutando ſigillatim cauſas, ob quas poſſet dicere Vſurarius, ſe vltra ſortem exigere auctarium, etiamſi ei non ſuppetat *peculiaris* aliquis titulus eorũ, ob quos in quæſt. præcedenti, puncto ſecundo diſſeruimus, poſſe aliquid iuſtè accipi, vel enim: PRIMO, auctarium id exigit propter *ſummam mutuatam*. Et hoc manifeſtè eſt iniquum: cùm hæc per æqualem ſummã à mutuatario reddẽdam iuſtè compenſetur. Vnde neque hac Vſuræ defenſione putauit vtendum vbi ſuprà Molinæus, vt vidimus in diſcuſſione rationis primæ.

Vel SECVNDO id petit *pro vſu* eiuſdem ſummæ, vt fieri poſſe contendit Molinæus. Et hoc etiam manifeſtè iam oſtendimus eſſe iniquum. Nam hoc ipſo, quòd per æqualem ſummam compenſatur translatio dominij pecuniæ capitalis, compenſatur etiam vſus ipſius; vt prima ratione ſatis declarauimus.

Vel TERTIO id Vſurarius petit propter aliquem *vſumfructum* pecuniæ. Et hoc etiam oſtendimus ratione tertia eſſe iniquum, cùm pecunia nullo modo fructificet niſi ſuo domino; Vſurarius autem eius à ſe dominium tranſtulerit in eum cui mutuat.

Vel QVARTO id petit propter *vtilitatem*, quam circa res ſuas percipit Mutuatarius ex vſu pecuniæ quã mutuo accipit; quia ſcilicet res ſuas ita conſeruat vel promouet, &c. Vt vult quoque Molinæus. At hoc etiam eſt iniquum. Nam duplex eſſe poteſt vtilitas cõſequens ex vſu pecuniæ. Vna *communis*, qualis *per ſe* & indifferenter ſolet æquè vno tempore atque alio eſſe coniuncta cum pecunia. Et hæc per æqualem pecuniæ ſummam ſufficienter compenſatur, cum & pecuniæ, quę poſtea redditur, ſit ſimiliter annexa eiuſmodi vtilitas communis. Altera eſt vtilitas *peculiaris* quã fortè mutuatarius percipit ex præſenti pecunia, præter totum ipſius pecuniæ valorem. Et pro hac etiam aliquid vltra ſortem petere eſt iniquum. Nam ea vtilitas non eſt beneficium collatũ mutuatario à mutuante *ex vi mutuationis, per ſe*, ſed accidit mutuatario ex propria ipſius *conditione*, vel opera, vel opportunitate, &c. Si enim *per ſe* eiuſmodi aliqua vtilitas eſſet cõiuncta cũ pecunia mutuata, atque adeo cauſa eius vtilitatis per ſe eſſet *mutuans*; ſẽper ea vtilitas talem Summam pecuniæ comitaretur: quod cõſtat eſſe falsũ. Non igitur poteſt Vſurarius pro tali *aliqua* vtilitate mutuatarij quicquam petere: ſicut neque venditor poteſt vtilitatem emptoris vendere, vt q. 77. art. 1. optimè docuit D. Thomas.

Vel QVINTO id auctarium Vſurarius petit, propter-

Digitized by Google

ea quod ſe ipſe interea *priuet vtilitate*, carendo pecunia, vt vult quoque Molinæus vbi ſuprà: ſiquidem poſſent opportunitates interim incidere negociandi, & faciẽdi lucrum, aut vitandi damnum. At neque hoc ad Vſuræ quidem excuſationem valet. Nam ſi illæ commodorum opportunitates erant *proximæ*, inſtante nimirum aliqua occaſione, ex qua Vſurarius ſperabat aliquod eiuſmodi commodum; non iam erit Vſura, ob id petere aliquod auctarium vltra ſortem; ſiquidem tunc ſuppetet iuſtus aliquis titulus *lucri* vel *damni*, propter quem non negamus, quin poſſit quis auctariũ petere, vt patet ex dictis quæſt. præced. puncto ſecundo. Neque enim nunc in hoc caſu diſputamus. Vel ſolùm erant *remotæ* opportunitates illæ cõmodorum, quales ſemper comitantur pecuniam: & eæ ſufficienter compenſantur per æqualem ſummam alio tempore reddendã à mutuatario, vtpote quam etiam eiuſmodi opportunitates adeò comitantur, vt nihil in eo genere poſſit dici de pecunia vno tempore, præcisè quidem vt tempus tale eſt, puta præſens, &c. (ſecluſo alio peculiari intereſſe ſeu titulo) quod idem non poſſit dici de æquali pecunia in tempore alio. Sicut etiam patet ex iis quæ tradidimus quæſtione præcedenti, punct. 2. concluſione 1.

Vel Sexto id auctariũ Vſurarius petit propter expectationem *temporis*, ſicut etiam vbi ſuprà vult Molinæus. Et neque is titulus eſt cõſentaneus rectæ rationi. Nam, ſi id auctarium Vſurarius petat propter ipſum tempus *formaliter*, quo mutuatarius retinet pecuniam; manifeſtè eſt iniquus; quia vendit tempus, quod cùm ſit omnibus commune, non eſt vendibile. Si autem propterea id auctarium petit, quòd priuat ſe *vtilitate*, eo tẽpore carens pecunia, atque adeò propter expectationem temporis *materialiter*, hoc iam eſt exploſum in refutatione cauſæ præcedentis.

Vel Septimo id auctariũ Vſurarius petit, propterea quòd moleſtum & incommodum ſit, non poſſe longiori tempore diuiſiuè, ſcilicet hodie *vel* cras vti ſua pecunia, quemadmodum potuiſſet, ſi hodie & cras retineret. Et neque is titulus eſt rationabilis, aut ſufficiens ad excuſandam Vſuram, vt patet tum ex iam dictis in refutatione quintæ cauſæ, tum etiam ex dictis quæſt. præced. puncto 2. concluſione prima, tum denique ex eo, quòd ſiue quis longiori, ſiue breuiori tempore poſſit vti pecunia, tamen non idcirco pecunia plus aut minus valet, quàm valet vnicus ipſius vſus præcipuus (ſcilicet eius diſtractio) qui ſimiliter & æquè vtiliter poteſt accidere, moraliter loquendo breui temporis ſpacio atque longo.

Adde, quòd ſi propter iſtam potentiam diuturniorem vtendi hodie vel cras pecunia, ea plus valeret; ſequeretur, plus valere pecuniam iuuenis quàm ſenis: Item, plus valere pecuniam, quæ recens cuditur, & ideò poteſt eſſe diuturnior, quàm iam attrita; & alia plura eiuſmodi abſurda ſequerentur.

Cùm igitur pecunia eatenus valeat quatenus valet vnicus ipſius vſus præcipuus (ſcilicet eius diſtinctio) qui moraliter loquendo quocunque tempore poteſt æquè vtiliter accidere, quantum eſt ex parte pecuniæ & temporis formaliter; immeritò & irrationabiliter reputabit pro incommodo Vſurarius, quòd priuet ſe potentia vtendi pecunia determinatè hoc aut illo tempore; ſiquidem ea potẽtia (ſecluſo peculiari alio titulo, qui hoc vel illo tempore poſſet incidere, vt diximus in refutatione quintæ cauſæ) apud iuſtos quidem & intelligentes homines nõ affert peculiarem valorem pecuniæ; ac proinde immeritò etiam petet compẽſationem eius ficti incommodi. Sicut etiam immeritò peteret cõpenſationem aliquã, propterea quòd ſe priuat voluptate, quam præ auaritia, & nimio pecuniæ amore fortè capiebat ex contrectatione pecunię præſentis. Eſt enim compenſatio iuſtitiæ non ex priuata cuiuſque cupiditate æſtimanda, ſed ad rectam rationem exigenda.

Vel Octavo id auctarium Vſurarius petit, propter beneuolẽtiæ affectum, quo vult mutuatario ſubuenire pecunia mutuata: ita, vt æqualis ſumma ſit compẽſatio ſummæ mutuatæ, auctarium verò cenſeatur cõpẽſatio eius affectus beneuoli. Sed neque hoc eſt rectæ rationi conſonum. Nam vbi agitur de compenſatione iuſtitiæ, ſicut in propoſito; eatenus duntaxat affectus beneficus compenſandus eſt, quatenus affert *vi ſua per ſe* realem aliquam vtilitatem alteri, vel etiam quatenus eidem ipſi, qui alteri quidpiam dat, affert aliquod damnum, quod velit is ſubire gratia alterius. Nam vt omnes veriſſimè tradunt, iuſtitia per ſe ſolùm reſpicit æqualitatem rei ad rem, non verò affectum, vt Gratitudo & aliæ virtutes. Itaque cùm antea ſit oſtenſum, re ipſa mutuationem ſummæ, verbi gratia, centenariæ non afferre per ſe mutuatario, niſi vtilitatem centenariæ Summæ; ſatis ex iuſtitia is faciet, ſi centum reddat pro centum; atque adeò, ſi ipſe quoque viciſſim efficaci ea voluntate & affectu reddendi centum, compenſet mutuantis affectum, quo is centum itidem antea contulit. Vtrùm autem pro illo mutuantis affectu peculiariter debeat mutuatarius ex gratitudine referre gratiam, & quomodo; diſputabitur punct. ſeq.

Vel Nono id auctarium Vſurarius petit propter *periculum*, cui capitale exponit. Sed neque hoc Vſurã excuſat. Nam ſi periculum eſt peculiare & veriſimile; iam ſuprà quæſt. præced. punct. 2. cõceſſimus, poſſe ſine vitio Vſuræ, peti compẽſationem talis periculi. Si autem periculum eſt tantum Phyſicum & cõmune; quale in omni mutuo ab auaro & nimis timido, ſeu cogitari, ſeu fingi poteſt; id periculum nõ eſt precio æſtimabile, ſecundùm rectam rationem: neque ſolent iuſti & intelligentes homines de eo paciſci. Huiuſmodi enim communibus & Phyſicis periculis cũ non poſſit vlla ratione certò & moraliter à cõtrahẽtibus prouideri (quamuis eorum poſſibilitas ex Philoſophia pateat) nõ debẽt in pactum deduci; ſiquidem non poſſunt cenſeri contrahentes per ſe & moraliter eſſe eiuſmodi periculorum cauſa. Alioqui, cùm res humanæ innumerabilibus eiuſmodi caſibus pateant, ſi eorum in contractibus ratio habenda eſſet, vix vnquam tranſigi poſſet contractus aliquis, etiamſi res præſentes ſtatim commutarentur.

Ergo, cùm nulla ex cauſis allatis, neque alia omnino, quæ excogitari poſſit, ſuppeditet ius Vſurario (ſecluſis iuſtis titulis, de quibus dictum eſt q. præced. puncto ſecundo) aliquid vltra ſortem accipiendi pro *mutuo*: perſpicuum eſt, Vſurarium, ſi id faciat, æqualitatem Iuſtitiæ violare, petendo pro pecuniæ *vſu* duplicem compenſationem, & illum ſeorſim iniquè computando, vt ſapienter docet D. Thomas hic, & nos antè clarè demonſtrauimus in prima ratione.

Quare ſi qui Vſuram contra ius Natvræ non eſſe putant, vt fertur Armacanus putauiſſe, & ſenſit etiam contra omnes Doctores impudenter æquè ac imperitè, hallucinans Molinæus vbi ſuprà, ij ſanè vehemẽter errant, & Iuſtitiæ commutatiuæ vim ignorant. Quæ res confirmari etiam poteſt auctoritate tum aliorum Philoſophorum, tum Ariſtotelis, quia ſola naturalis rationis luce ductus, veriſſimè iudicauit, Vſuram contra naturam eſſe, 1. Polit. c. 6. & 7. & 4. Ethicor. c. 1. Atque etiã Catonis, qui vt eſt apud Ciceronem lib. 2. de Officiis, fœnerari aiebat eſſe *hominem occidere*. Nec diſſimiliter D. Avgvstinvs epiſt. 54. ad Macedoniũ, & refertur 14. q. 4. cap. Quid dicam: *Quid dicam*, inquit, *de Vſuris, quas etiam ipſa Leges & Iudices reddi iubent? An crudelior eſt qui ſubtrahit aliquid vel eripit diuiti, quàm qui trucidat pauperem fœnore?* Cùm quibus Catonis & Auguſtini ſententiis illud etiam Auſonij Eidyl. 15. conſonat:

Turpia lucra
Fœnoris, & velox inopes Vſura trucidat.

Ac demonſtrant (vt ſuprà indicauimus) hæc argumenta à ratione naturali ducta non modò illicitam &

A contra ius naturæ eſſe Vſurã eam qua vltra ſortem exigatur auctarium magnum cum magno proximi damno, ſed etiam Vſuram omnem, qua quidpiam omnino pretio æſtimabile, ſiue magnum, ſiue paruum, exigatur vltra ſortẽ ex vi mutui, pro *vſu* mutuatæ pecuniæ. Omnis enim eiuſmodi Vſura eſt contra iuſtitiam, vt eſt demonſtratum: & conſequenter etiam contra charitatem in proximum. Id quod impiè iuxta atque iniquè negauit vbi ſuprà Molinæus, & etiam nõ ita pridem Schmidelinus Sectarius, qui & Ratiſbona quoſdam Prædicãtes expelli curauit, quòd omnem omnino Vſuram (quãuis & ipſi Sectarij Lutherani) illicitam & contra charitatem eſſe cenſerent.

Eſt etiam iure HVMANO (vt diximus) prohibita Vſura, in multis decretis toto titulo de Vſuris, & 14. quæſt. B 4. & 47. diſt. per multa capita. Et quidem ſub grauibus pœnis, de quibus vide Syluestrum, Verbo Vſura 1. §. 9. & Sotum lib. 6. de Iuſtitia, quæſt. 1. art. 1. ad finem. Item iure Ciuili Vſuram prohibitam eſſe implicitè, videtur Nauarro, c. 17. num. 208. ſaltem à tempore Iuſtiniani Imperatoris. Credo, quoniam is in Authent. de Eccle. tit. in princ. iuſſit ſeruari decreta Conc. Nicæni, in quo Vſuræ prohibitæ fuerunt, can. 18. & refertur in c. Quoniam 47. diſt. Atque etiam in l. Cunctos populos. Cod. de Summa Trinit. & fide Cathol. iuſſit omnes ſibi ſubiectos ſequi fidem Eccleſiæ Romanæ, & ei obediẽtiam præſtare; cuius auctoritate conſtat in prædictis decretis Vſuram prohibitam eſſe. Nam & hoc ipſo argumẽto Gloſſa in c. Quid dicam 14. quæſt. 4. colligit, iure etiã Ciuili prohibitas eſſe Vſuras. In quam ſententiam putat aptari poſſe quod ſanctus Auguſtinus paulo antè à nobis citatus, in epiſt. 54. ad Macedonium ait, ipſas Leges & Iudices iubere *reddi Vſuras*; nimirum, ſi verbum C *reddi* in eo loco Auguſtini, ſignificet idem quod *reſtitui*. Quamuis, vt eadem Gloſſa ait, videatur potius Auguſtinus accepiſſe ibi verbum reddendi pro verbo *dandi*, & inſimulare voluiſſe Leges aliquas & Iudices, qui actionem olim ſolerent concedere petentibus Vſuras, vt paulo pòſt videbimus.

Refutatio argumentorum pro Vſura. §. 3.

NVNC, vt magis confirmetur hæc doctrina, qua ponimus, Vſuram iure diuino, naturali, & humano eſſe prohibitã, diluenda ſunt quædam argumenta, quæ contrà occurrunt, partim ex *Scriptura*, partim ex iure *Canonico*, partim ex iure *Ciuili*, partim ex *ratione*, ex qua etiam nonnulla ducit impetitè Molinæus, quamuis illa ferè iam ſuprà ſint à nobis refutata. PRIMVM argumẽtum duci poteſt ex illo Deuter. 23. *Non fœneraberis fratri tuo, ſed alieno.* D Vbi cùm ſit Iudæis facultas fœnerandi Gentibus, indicari videtur, præceptum prohibens Vſuram non eſſe diuinum naturale ſeu morale, ſed duntaxat cæremoniale, ad Iudæos inter ſe tantùm pertinens; & conſequenter abolitum eſſe per legem nouam, vt cætera præcepta eius generis.

Ad hoc variè Doctores reſpondent, quamuis omnes ſufficienter, quod attinet quidem ad hoc propoſitum. Qui enim putant Iudæis non ſolùm fuiſſe impunè permiſſum, accipere à Gentibus aliquid vltra ſortẽ, ſed etiã id eis fuiſſe conceſſum vt licitũ (Deo, qui eſt Dominus vniuerſorum, ad id cõcedente illis ius, ſicut conceſſit, vt acciperent vaſa Ægyptiorum, cùm exirent ex Ægypto) E facile reſpondent, Iudæos fœnerando Gẽtibus non exegiſſe Vſuram propriè & formaliter, quæ ſcilicet ſit iniuſtitia; ſed tantùm impropriè & materialiter, prout quodlibet auctarium vltra ſortem (quãtumuis iuſtum) poteſt impropriè & per ſimilitudinem quandam dici Vſura. Itaque nihil obſtare illam conceſſionem, quominus Vſura formaliter, de qua hic loquimur, fuerit etiam prohibita Iudæis diuino præcepto morali. Atque hanc ſententiam & ſolutionem probat potiùs Conradus q. 24. de Contract. & Medina q. 2. de Vſura.

Qui verò ſentiunt cum D. Thoma hic, quòd impunè tantum fuerit id Iudæis permiſſum, faciliùs adhuc ad illud teſtimonium reſpondent. Siquidem etiã Iudæi Gentibus fœnerando peccauerunt in ea re contra naturale præceptum, quamuis impune. Ita reſpondent Alexãder Hallenſis 3. part. quæſt. 36. membr. 4. & D. Thom. hic in ſolutione ſecundi, & Sotus lib. 6. de Iuſtit. quæſt. 1. artic. 1. qui rectè oſtendit, hanc eſſe probabiliorem opinionem. Et videtur poſſe colligi ex eo, quòd Dauid Pſalm. 71. inter alia beneficia, quibus Meſſias debuit impertiri Iudæos, illud etiam commemorat: *Ex Vſuris & iniquitate redimet animas eorum.* Quod non videtur ſolùm referendum ad eas Vſuras quas cum Iudæis exercebant, quippe cùm illæ vel nullæ vel paucæ admodum eſſent (obſtante expreſſa Dei prohibitione) ſed etiam ad eas quas impunè & crebrò exercebant cum Gentibus.

SECVNDVM argumentum poteſt peti ex eo quòd Dominus Lucæ 6. non præceptum obligans ſub peccato aliquo contra ius diuinũ aut naturale, ſed conſilium tantummodò dediſſe videtur illis verbis, *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Vt ſcilicet nec mutuum det quis propter auctarium aliquod, ex gratitudine à mutuatario obtinendum, quod alioqui eſt licitũ, vt ſuprà vidimus. Nam & ibi Dominus alia conſilia dedit. Qualia illa fuerunt: *Qui te percutit in maxillam, præbe & alteram.* Et; *Ab eo, qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te tribue, & qui aufert, quæ tua ſunt, ne repetas.* Atque id ipſum videtur colligi ex illis Domini verbis quæ illud: *Mutuum date, &c.* Antecedunt: *Si*, inquit, *benefeceritis iis, qui vobis bene faciunt, quæ vobis eſt gratia? nónne & peccatores hoc faciunt?* Item videtur idem colligi ex illis Domini verbis conſequentibus: *Et erit merces veſtra multa: & eritis filij altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.*

RESPONDEO primò, poſſe illa Domini verba (*Mutuum date, nihil inde ſperantes*) intelligi ſimul & de *conſilio* non ſperandi ex mutuo auctarium gratuitum & de *præcepto etiam* non ſperandi ex mutuo auctarium tanquam ex Iuſtitia debitum. Vidimus enim tomo 1. diſp. 1. quæſtione prima, pun. 1. poſſe & ſolere interdum eſſe plures ſenſus literales eiuſdem loci Scripturæ. Sicut etiam illud quod ibidem Dominus ait: *Diligite inimicos veſtros, &c.* poteſt ſimul intelligi & de præcepto, tempore neceſſitatis, & de conſilio extra id etiam tempus: iuxta ea quæ de dilectione inimicorum tradidimus diſput. 3. quæſtione 3. punct. 2.

Secundò dico, quicquid ſit de conſilio, negari tamen non poſſe, quin in illis Domini verbis cõtineatur prædictum præceptum, id quod perperam negauit Molinæus in tractatu de Contractib. q. 74. & Sotus lib. 6. de Iuſt. q. 1. art. 1. quos meritò in hoc refellit ex communi ſententia Couarruuias (etſi nomine illorum tacito) lib. 3. variar. reſolut. cap. 1. num. 5. & nominatim etiam Nauarrus in Manuali, cap. 17. num. 207.

Id autem probo *primò*. Nam ibi præmittit Dominus illud generale, & maximè naturale præceptum; *Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.* Ex quo deinde inter alia præcepta, colligit, nihil ex mutuo eſſe ſperandum. Sicut & eſſe inimicos diligendos, & oportere eſſe *miſericordes*, & non eſſe temerè *iudicandum, &c.* Quæ maximè ſunt præcepta.

Secundò: nam perpendens eum locum Vrbanus III. in cap. Cõſuluit. Extra de Vſuris, ita inquit. *In contractibus vſurariis quid agendum ſit, manifeſtè declaratur* Lucæ 6. *cùm dicitur: Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Quod idem diſertis verbis affirmauit Leo X. in Concilio Lateranenſi ſeſſ. 10. Propter quod Vrbani teſtimonium rectè affirmant Couarruuias, & Nauarrus vbi ſuprà, & Medina q. 2. de Vſura, ab Eccleſia Catholica definitum eſſe, in illis Domini verbis prohibitam eſſe Vſuram.

Tertiò, quia niſi ibidem etiam præceptũ intelligatur, minùs verè & propriè dictum eſſet ab Alexandro III.

Digitized by Google

in Concilio Lateranenſi, quod refertur cap. Quia Extra de Vſuris, Vſurā vtriuſque Teſtamenti pagina eſſe prohibitam. Et quod ab eodem etiā dicitur in c. Super eo eodem titulo, Vſuram vtrumque teſtamentum deteſtari. Nullus enim fere eſt alius locus de vſura in nouo Teſtamento. Quod autem dicit Sotus vbi ſuprà, eatenus vtriuſque Teſtamenti pagina prohiberi Vſuram, quatenus illo præcepto vetatur: *Non furtum facies*, quod eſt vtrique Teſtamento commune, non eſt ſatis. Volunt enim ſuprà dicti Pontifices, peculiari loco noui Teſtamenti eam eſſe prohibitam.

Quartò; nam S. Patres communiter intellexerūt verbis illis Domini Vſuram prohiberi, quorū proinde ſententias ad illuſtrandum illum Lucæ locum accommodat D. Thomas in Cathena Euāgelica. Vt Baſilij in Pſal. 14. & Gregorij Nyſſeni homil. 4. in Eccleſiaſt. Atque etiam de fœnore interpretatur locum illum Beda in Commentario ad cap. 6. Lucæ, & alij expoſitores.

Quocirca immeritò Sotus lib. 6. de Iuſtitia, q. 1. art. 1. putat, hoc loco præceptum etiam prohibens Vſurā nō contineri, ſed tantùm intelligendum, ibi eſſe cōſilium vetās à mutuatario expectare gratuitā remunerationē. Nec rectè reſpōdet ad Vrbanum III. anteà citatum. Dicit autē primò, nō illico eſſe ſenſum alicuius loci Scripturæ eum, iuxta quem Pontifex locum citat. Secundò dicit, per locum à *maiori* illo Domini teſtimonio Vſurā prohiberi. Nā ſi remuneratio gratuita, quæ alioqui eſt licita, ex mutuo non eſt ſperanda, vt conſulit Chriſtus; multo minùs expetendum eſt auctarium *ex vi mutui*.

Sed tamē verba Vrbani citata indicant, neutram reſponſionem ſufficientem eſſe. Nō enim Vrbanus ſolùm citat locum, ſed ait, in illo manifeſtè prohibitionem Vſuræ contineri. Sicut etiam Leo X. vbi ſuprà aſſeuerat *aperto* Domini præcepto Vſuram ibi prohiberi. Quare rectiùs multo Medina, q. 2. de Vſura: cum rationes quaſdam attuliſſet, quibus ſatis apparēter videtur probari, hunc locum intelligendum eſſe de conſilio: *quidquid ſit*, inquit, *de apparentia rationum, captiuandus eſt intellectus, & humiliter declarationi Eccleſiæ ſubiiciendus.* Quanquam mihi quidem nō videtur magna ratio hic eſſe intellectū captiuandi. Et ſi enim demus Soto & Medinæ, illum locū intelligendum eſſe de conſilio, vt textus videtur indicare; poſſumus nihilominus facilè intelligere, illic etiā præceptum prohibens Vſuram contineri, vt Eccleſia declarat. Habet enim ſæpè idem locus Scripturę plures ſenſus etiam literales, vt antè dictum eſt.

Neque obſtat, quòd illo loco plura alia conſilia dantur. Nam primùm etiam ibi dedit Dominus non pauca præcepta, vt antè diximus. Deinde meritò tum conſilio tum præcepto etiam (vt antè dictum eſt) ibi admonuit, quid in mutuo vitandum eſſet; vt actio mutuandi vndequaque fructuoſa eſſet, maiorémque mercedem à Deo mereretur; quam & ibi Dominus pollicetur.

Tertium argumentum duci poteſt ex capitulo Conqueſtus. Extr. de vſuris, & capitulo primo de Feudis vbi datur facultas domino directo feudi percipiendi fructus feudi, quod habet loco pignoris à feudatario, non computatis illis in ſortem: quod omnino videtur eſſe Vſura. Non igitur Vſura eſt illicita, & contra ius naturæ.

Respondeo cum Soto & Medina locis citatis, & cū aliis, hāc eſſe naturam Feudi, vt ſi loco pignoris ad directum dominum redierit, interim fructus pertineant ad ipſum dominum directum; modò ſit tamen illo tempore liber feudatarius ab obligatione exhibendi conſueti ſeruitij domino. Quia nimirum nonniſi ea conditione, & lege confertur Vaſallo dominium vtile feudi.

Quartum argumentum ducitur ex c. 1. de Vſuris, vbi fit facultas Clerico recipiēdi fructus beneficij, quod loco pignoris à laico mutuatario accepit, nec computandi illos in ſortem; quod omnino videtur eſſe Vſura. Non igitur Vſura eſt illicita, & contra ius naturæ.

A Respondeo cum Medina, q. 2. de Vſura, illud eſſe intelligendū, quando beneficium illud iure pertinet ad Clericum, & inique eſt vſurpatum à laico. Tunc enim cùm fructus illos recipiat Clericus ex re propria, & ad *redimendum* (vt in illo ipſo capitulo dicitur) *beneficium de manu laici*, nullam committit iniuſtitiam. Qua etiā ratione colligit illic rectè Medina ex cap. Ab illo 14. q. 4. licitum eſſe vſuris premere hoſtes, iniquè retinētes bona Chriſtianorum: neque id fore Vſuram formaliter: ſiquidem habent Chriſtiani ius ad illa bona. Hanc ſententiam Medinæ Sotus lib. 6. quæſt. 1. art. 1. fatetur eſſe communem, licet ſine firma ipſe ratione reiiciat illam.

Quintum argumentum ducitur ex c. Salubriter, de Vſuris, vbi facultas fit genero percipiendi fructus pignoris, quod recepit à ſocero pro exſpectatione ſolutionis dotis. Quod etiam planè videtur vſurarium.

B Respondeo. De hoc capitulo *Salubriter*, varia à variis diſputantur. Breuiter dicendum videtur, in primis non eſſe dubitandum, quin cauſſa motiua concedendi Genero facultatem illam, ſit conſideratio onerum matrimonij, à genero ſuſtinendorum. Id enim expreſſit Pontifex, ſubdens in illo cap. *Cum frequenter fructus dotis non ſufficiant ad onera matrimonij ſupportanda.*

Sed controuerſia eſt, ſuppoſito hoc motiuo, quonam titulo fiat Genero illa poteſtas, an iuſtitiæ, ratione alicuius *lucri* vel commoditatis ceſſantis, quam putetur Gener fuiſſe facturus ex dote ſtatim ſoluta ad ſuſtentanda onera matrimonij, ſaluo capitali dotis, an verò titulo *donationis* quam ſocer intelligatur facere Genero propter onera matrimonij, vel certe quam debeat ei facere ſecundùm illud Capitulum, atque adeò ſecundùm ius in eo Capitulo ſancitum.

C Adrianus nāque quæſt. 1. de Vſura, putat, facultatem eam Genero fieri titulo iuſtitiæ, ratione videlicet lucri ceſſantis. Et idem prorſus re ipſa videtur ſentire Sotus lib. 6. de Iuſt. quæſt. 1. art. 2. hoc ipſo quòd concedit, illam poteſtatem fieri Genero propter ceſſantem commoditatem; quam Gener fuiſſet ex dote paraturus, vt dote ſalua poſſet onera matrimonij ſuſtentare, ſicut tenetur. Debet enim dotem integram ſemper ſeruare. Quamuis enim Sotus illic putet ſe ſentire cōtra Adrianum: tamen reuera Adrianus nihil aliud vult quā quod dicit Sotus. Quod enim Sotus appellat *commoditatem*, Adrianus appellat *lucrum*.

D Quod autem Sotus dicit, Adrianum negare, onera matrimonij ſuſtentanda, eſſe cauſam illius cōceſſionis: ſi ita intelligatur, quaſi velit Adrianus negare, eſſe motiuū modo ſuprà dicto, falsò imponit hoc illi Sotus. Id enim neque ab Adriano, neque ab vllo negatur. Sed tātùm negat Adrianus, onera matrimonij eſſe immediatū titulum, quo ex iuſtitia debeantur Genero fructus pignoris: id quod rectiſſimè negat. Nam omnibus cōſideratis, atque adeò etiam quibuſcunque oneribus matrimonij, faciet ſatis ex iuſtitia ſocer, ſi dotem, quam Genero promiſit, ſoluat abſque vllo alio auctario. Quemadmodum etiam in aliis generibus contractuum, quāuis alter contrahentium debeat ſubire per capitale ad ſe pertinens aliqua onera, tamen ſatisfacit alter, ſi reddat ei illud ſolùm quod ex iuſtitia promiſit. Vt patet cùm quis ex pacto promittit alteri vitaliciū; vel etiam dat ei pro labore aliquo iuſtum ſtipendium, ex quo ille

E alter debet ſuſtentare onera familiæ. Neque verò in eo ſenſu poteſt velle Sotus, onera matrimonij eſſe cauſſam illius cōceſſionis (ſcilicet immediatè & ſufficienter) ſed tantùm eſſe cauſſam, vt motiuus, quod nullus negauit. Ac ſentētiā hanc Adriani (quæ, vt dixi, reuera eſt etiam Soti) ſequitur Medina vbi ſuprà, & Couarruuias lib. 1. variarum reſolutionum, c. 1. num. 3. & alij ab eo citati.

Sed tamen habet hæc ſententia difficultatem. Tum quoniam cōmuniter non videtur haberi ratio in ea re quantitatis lucri, quod Gener ex dote putabatur facturus: quod tamen neceſſarium eſſet, ſi ratione ceſſantis

lucri,

Digitized by Google

lucri, titulo iuſtitiæ, fructus illi pignoris concederentur genero, ne videlicet plus aut minùs quam ei debetur, acciperet. Tum etiam, quia non ſemper gener vult lucro facto ex dote onera matrimonij ſuſtentare, ſed ſæpe aliunde illa ſuſtentat. Itaque non poſſet in tali caſu fructus pignoris percipere. Et tamen ex ſentẽtia omniũ, cuicũque genero indiſcriminatim fit illa facultas.

Quare probabilior videtur ea ſententia, in quã etiam Medina inclinat, videlicet titulo *donationis*, modo ſuprà dicto fieri illam cõceſſionem. Et idem ſentit Nauarrus, cap. 17. num. 213. Atque hinc PRIMO ſequitur, verum eſſe quod vbi ſuprà notat Sotus, & Syluester, Verbo Vſura 3. q. 2. generum non debere plus fructuum percipere, quam ſatis ſit ad ſuſtẽtanda onera matrimonij.

SECVNDO inde ſequitur, verum etiam eſſe, quod notat Panormitanus in dicto capit. Salubriter, & Sotus loco citato, poſſe generum, caſu quo nec dotẽ ſtatim, nec pignus recipiat, recipere pecuniariam penſionem: hoc enim ipſo, quòd ei ſit facultas recipiendi fructus pignoris, fit etiã poteſtas recipiẽdi pẽſionem æquiualentem.

TERTIO ſequitur, verum etiam eſſe, quod idem Sotus ait, hac facultate vti poſſe generum, ſiue ſocer ipſi terminum ſolutionis præſtituat, ſiue gener ſocero illum cõcedat: vtroque enim modo poteſt gener vti ſuo iure, niſi expreſsè vellet ei cedere, & ſocero cõdonare. Notat etiam bene illic Sotus, debere hæredes defuncti mariti vxorem ſuſtentare, dum ei dos nõ redditur: quod idem probat Nauarrus loco citato, etiã in caſu diuortij, viuo marito: quanquã Caietanus art. ſeq. circa ſolutionẽ ſexti, hoc neget, niſi circa hoc ſit aliquod ſpeciale ſtatutũ.

SEXTVM argumentum eſt, quod Iure ciuili permittitur Vſura, vt patet tit. de Vſuris. ff. & C. Quinimò cogi videtur Iure Ciuili mutuatarius ad ſoluendas vſuras, vt patet l. 1. Cod. de Vſuris.

RESPONDEO primò. Etiamſi olim per leges Ciuiles Vſuræ probatæ eſſent (vt ſentit ſanè Couarruuias lib. 3. variar. reſolut. capit. 1. num. 16. poſt nonnullos alios Doctores) tamẽ eiuſmodi Legibus minime ſtandum eſſet; fuiſſent enim iniquæ (vt fuſe confirmat Couarruuias) & eis poſtea per ius Canonicum eſſet derogatum: præſertim in Clemẽtina vnica de Vſuris. Vbi ſub excõmunicatione iubẽtur Iudices ferre ſententiã cõtra Vſuras.

SECVNDO, ex probabili quorundam ſententia, quam bene declarat Sotus libr. 6. q. 1. art. 1. reſponderi poteſt, *non probari* iure Ciuili Vſuram, ſed tãtùm *impune permitti*: neque actionem dari Vſurario contra mutuatarium, nec mutuatario contra Vſurarium negari; ſaltem poſt dictam Clement. vnicam de Vſuris; vbi vtrumque ſub excõmunicatione prohibetur, quidquid olim forte factum ſit. At, vt rectè explicat Sotus, non ideo Ius ciuile Canonico repugnat, quòd Ciuile tãtummodò animaduertens in crimina quæ ſunt contra pacem publicam, Vſurarios non puniat; Canonicum verò conſcientiis etiam cõſulens, puniat. Repugnaret autẽ ſi cogeret mutuatariũ ſoluere Vſuras, vel non daret actionem cõtra Vſurariũ vel probaret Vſurã vt licitã; eſſet enim id hæreſis dãnata in dicta Cle. ſed nihil Ius ciuile horũ facit.

Quòd ſi alicubi in Iure Ciuili videtur cogi mutuatarius ad ſoluendam Vſuram, vt in illa l. 1. C. de Vſuris: id nõ intelligitur de Vſura vera, ſed de aliquo auctario, iuſto titulo, debito; quod, vt bene notat Sotus, vocari ſolet in Iure Vſura. Et ſic illa Lex 1. intelligitur. Vt enim patet ex text. agitur ibi de Vſura rectè promiſſa & petita.

Adde, quòd nec omnes Vſuræ olim permittebantur Iure Ciuili. Nõ enim permittebatur vltra centeſimam, id eſt, qua ſingulis menſibus peteretur centeſima pars ſortis, quæ ideo non niſi centũ mẽſibus exæquaret ſortem: itẽ nec permittebãtur vſuræ vſurarum, ſicut patet l. Vt nullo: C. de Vſuris, & l. Placuit. ff. eodem tit. Qua de re vide Nauarrum, c. 17. num. 208. & Sotũ loco citato.

SEPTIMVM argumentum ducitur à ratione ſic: Qui mutuò dat alteri pecuniam, hoc ipſo præbet illi occaſionem & inſtrumentum lucrãdi vel proſpiciendi ſuis rebus, eas tuendo, & promouendo, &c. qui eſt quidam *ſucceſſiuus* vſus pecuniæ, etiam poſtquam eſt primò diſtracta, &c. Igitur hoc ipſo meretur accipere aliquam ab altero compenſationem moderatam. Atque hoc eſt inter cætera Molinæi argumentum.

RESPONDEO, hanc ipſam communem & ordinariam commoditatem, quam mutuans affert per mutuum alteri, hoc ipſo ſufficienter illi compenſari, quòd æqualis ſumma poſtea ipſi redditur æquè alio tempore vtilis, vt ſuprà in ratione noſtra quarta oſtendimus: ſiquidem per æqualem ſummam compenſatur omnis vſus pecuniæ mutuò acceptæ, atque adeo omnis cõmoditas quam illa *ex ſe* adfert, vt ſuperiùs explicatum eſt.

OCTAVVM argumentum: Quamuis pecuniæ dominium per mutuum transfertur, tamen non fit per mutuum *omnimoda abalienatio* pecuniæ, ſed exercetur quædam illius *adminiſtratio*, vt in Iure appellatur. Ergo poterit hoc nomine, qui pecuniam mutuò dat, aliquid vtilitatis & lucri ex mutuo reportare. Hoc etiam eſt Molinæi argumentum, ſed planè infirmum, ſi res ipſa perpenditur, & non vrgeamus verba.

RESPONDEO itaque; ſiue pecunia per mutuum *adminiſtrari* dicatur, ſiue alio quocũque vocabulo mutuũ nominemus; tamẽ certum eſſe (vt non diffitetur etiam Molinæus) dominium illius plane in alium trãsferri; ac proinde cùm ea pecunia ſit iam re vera *aliena*, nullum fructũ ex illa ſic adminiſtrata poſſe expectari ab Vſurario, ſed tantummodò æqualem ſummam, ſicut ſuprà demonſtrauimus euidentibus argumentis. Neque moror, ſi propterea quòd is qui mutuat, habet Ius ad recuperandum in *eâdem* ſpecie tantundem; velis dicere rem per mutuum non prorſus abalienari, vt abalienatur, v. g. per donationem, aut per aliquem alium contractum, ex quo neque in *indiuiduo*, neque in *ſpecie* redditur idem.

NONVM argumentum. Si debitor cogatur ante præſtitutum tempus ſoluere, poteſt huius anticipationis exigere aliquam compenſationem, propterea quod priuatur vſu capitalis, ad quod aliquamdiu retinendum habebat ius. Ergo etiam is qui per mutuum ſe abdicat ad tempus vſu rei ſuæ poteſt huius incommoditatis compenſationem aliquam petere. Et iſtud quoque eſt argumentum Molinæi.

RESPONDEO, in foro quidem conſcientiæ, atque adeo iure naturæ & diuino: talem debitorem non poſſe exigere compenſationem ob id ſolum *præciſè*, quod ad tempus aliquod pecunia capitali *careat*, ſed ad id forte *aliqua ratione cogitur*, contra ius quod in caſu argumenti habet ad retinendùm diutius capitale. Is autem mutuat, cum *vltrò* (vt ſuppono) priuet ſe rei ſuæ vſu; non poteſt ſimilem titulum prætexere, ad exigendam aliquam compenſationem vltra æqualem ſortem.

DECIMVM argumentum. Qui alteri concedit ſolum vſum pecuniæ, vt puta ad *oſtentationem*, retento apud ſe pecuniæ dominio, poteſt ſine controuerſia exigere aliquã compẽſationẽ eius vſus vltra ipſam pecuniã: Ergo multò magis qui alteri ad *liberiorem* pecuniæ vſum non ſolùm cõcedit *vſum* pecuniæ, ſed etiã pecuniæ *dominiũ*, vt per mutuũ fit. Sic etiã Molinæus ineptè ratiocinatur.

RESPONDEO enim, nullam eſſe argumẽti cõſequentiam. Nam vt patet ex ſuprà dictis, cùm per mutuum fiat vera *commutatio* vſus pecuniæ pro alia *diſtincta*, hoc ipſo quòd per illam aliam ſummam æqualem diſtinctæ pecuniæ fit ſufficiens & iuſta compenſatio trãſlationis dominij pecuniæ alterius mutuò acceptæ, fit etiam per eandem ipſam ſummam ſufficiens & iuſta compẽſatio *cuiuſcumque* vſus (quantumuis *liberrimi*) eiuſmodi pecuniæ mutuo acceptæ, vt ſuprà demonſtrauimus in noſtra ratione prima. Et ſic nihil tunc ſupereſt compẽſandum per auctarium aliquod vltra ſummã æqualem. At cùm pecunia nõ mutuo datur, ſed *locatur tantũmodo* ad vſum oſtentandi; non ipſa tunc pecunia, ſed dũtaxat quidam

eius

eius vſus *commutatur*:ac proinde non mirũ, ſi vltra pecuniam, quæ eadem numero tunc reddenda eſt, poſſit iuſtè exigi aliquid pro illo eius vſu,qui dũtaxat fuit alteri cõceſſus per *locationis* cõmunionem ſiue cõtractum.

VNDECIMVM argumentum. In Republica ita ferè neceſſarius eſt vſus *æris alieni*,ſicut vſus pecuniæ,quemadmodum docet etiam experiẽtia quotidiana, propter varias humanæ vitæ neceſſitates. Igitur vt huiuſmodi vſus æris alieni copia & facultas in republica ſit,neceſſe eſt,eos etiam qui pecuniam ſuam vel per mutuũ,vel aliter aliis credũt,*Intereſſe* pro vſu pecuniæ creditæ moderatum aliquod hinc reportare,& nõ ſolùm eos vtilitatẽ inde percipere,quibus pecunia creditur.Ita quoq; Molineus,vbi ſupra,ad defenſionẽ Vſuræ,ratiocinatur.

RESPONDEO.In primis, ſi hoc argumẽtum valeret; ſimili forma argumentandi poſſent probari multa abſurda.Vt ſi,v.g.ita ratiocinaretur:neceſſarius eſt in republica vſus Eleemoſynarũ,cùm ſint multi pauperes,&c. Igitur vt vigeat eleemoſynarum vſus,neceſſe eſt, non ſolùm pauperes ipſos, ſed etiam eos qui eleemoſynas largiuntur, aliquam temporalem compenſationem percipere ab iis qui eleemoſynas accipiunt. Item ſi argumenter ſic:neceſſarius eſt in Republica vſus pietatis,quo filij ſubueniant parentibus illorum opera ſæpe indigentibus.Igitur neceſſe eſt hoc officium filiis compenſari à parẽtibus per aliquod moderatum pretium, vt poſſit huiuſmodi officiorum erga parentes eſſe vſus, &c. Hæc autem & ſimilia omnino abſurda ſunt. Itaque non eſt bona illa forma argumenti.

Quamobrem neganda eſt omnino eius argumenti conſequentia. Nam cùm accipere aliquid *pro vſu* pecuniæ mutuatæ ſeu creditæ,quæ ſcilicet iã non eſt in dominio dantis,ſed accipientis, *per ſe & intrinſecè iniuſtum & malum ſit*,vt ſuperius ſatis ſupérque demõſtrauimus; minimè licet in Republica vſurpare hoc ipſum, tãquã medium ad eum finem, vt facultas & copia non deſit vſus æris alieni;ſicut neque ad eum finem, licitum eſt *furari*, aut alia peccata admittere; tametſi per furtum quoque obtinet aliquis vel maximè vſum æris alieni. Etenim ſuppetunt plerumque alia motiua;ob quę poſſunt & ſolent ij quibus copia pecuniæ non deeſt,induci vt aliis per mutuum aut aliter credendo pecuniam gratificentur. Impellere enim ad hoc debet & ſolet, tũ ipſa in proximos charitas,tum illud Domini mandatũ: *Mutuum date nihil inde ſperantes.* Tum ſpes etiã melioris præmij, iuxta illud nimirum Dauidis: *Quis aſcendet in mõtem Domini, &c. qui pecuniam ſuam non dedit ad Vſuram, &c.*Tum denique iuſti alij tituli,qui quãdoque propter negocij circumſtantias,ſolent ſuppetere Creditori, vt aliquid vltra ſortem accipiat, non pro *vſu* creditæ pecuniæ,ſed ob alias iuſtas cauſſas,vt q.præced. punct.7. diſſeruimus. Hæc igitur & alia huiuſmodi motiua ad mutuandã & credendã pecuniã,ſatis ſupérque ſunt, vt nõ deficiat in Repub.neceſſarius vſus æris alieni. Itaq; non oportet ad hunc finem defendere etiam ipſam iniquitatem vſuræ, vt Molinæus fecit impiè & imperitè.

POSTREMO refellẽdum eſt etiam illud argumentũ à ratione ductum, quo Molinæus & alij quidam hæretici probari putãrunt, Vſuram ſaltem *moderatam* (ſicut ſuprà meminimus)non eſſe illicitam & contra ius naturæ. Nam quod nõ lædit charitatẽ proximi debitam, non eſt coniunctum cum iniuria ipſius:ſed Vſura moderata, Charitatem proximo debitam non lædit: ergo non eſt coniuncta cum proximi iniuria. Minor probatur. Nam vſu & experientia compertum eſt, commodius alicui eſſe omnibus conſideratis vti pecunia mutuò accepta, ſoluendo moderatam aliquam Vſuram, quàm mutuò pecuniam non accipere ſub tali Vſura.

RESPONDEO,falſam omnino eſſe Minorem.Nam vt ſuprà dicebamus, omnis Vſura, hoc ipſo quod ſuaptè ratione(ſicut demonſtraui)lædit iuſtitiam, lædit etiam Charitatem. Quamuis quo moderatior quidem vſura

A fuerit,eo minùs lædet & Iuſtitiam & Charitatem;ſicut etiam furtum eo minus hæc lædet quo fuerit moderatius. Sed vt nihilominus furtum (præſertim notabile) quantumuis moderatum,eſt contra Iuſtitiam & Charitatem;ita etiam moderata vſura. Itaque ad probationẽ Minoris reſpondeo, commodum illud non prouenire ex eo quòd quis ſoluit moderatam vſuram (hæc enim ſuaptè ratione ſemper nocet,ſiue multum ſiue parum, prout fuerit vſura)ſed prouenit id incõmodum ex ipſo vſu ſolùm pecuniæ mutuo acceptæ: quod commodum quamuis fortè nonnihil quaſi ſopiat vſuræ dãnum; tamen non ideo illud eſt nullum. Quid igitur ſit vſura, eámque eſſe iure omni prohibitam,ſatis eſt explicatũ. De reſtitutione autem vſurarum,dicẽdum eſt punct. 3.

B
PVNCTVM SECVNDVM.

An ſit vſura, accipere vltra ſortem qualecunque etiam aliud emolumentum præter pecuniam.

D. Thomas artic. 2.

DE tribus conuenit hoc loco apud Doctores, quæ etiam tradit D.Thomas: quamuis circa ſecundum & tertium nonnullæ, vt videbimus, moueri poſſint quæſtiones, quæ rem ipſam illuſtrabunt. PRIMO,inter omnes conuenit,vſuram omnino eſſe,*ex vi* mutui accipere vltra ſortẽ emolumentum etiam aliquod, quod ſit pecunia æſtimabile.Nam,vt inquit Philoſophus lib.4.Ethic.c.1.*Pecunias omnia ea dicimus quorum æſtimationem nummus metitur:* Sed

C accipere ex vi mutui pecuniam vltra ſortem,eſt vſura; vt vidimus p. præcedenti:ergo etiam accipere aliquid pecunia & pretio æſtimabile.

Atque hoc ipſum docuit luculenter S. Auguſtinus enarratione in Pſal. 36. circa illud: *Tota die miſeretur & commodat,&c.Si*,inquit, *fœnerauerìs homini, id eſt, mutuam pecuniam tuam dederis*, à quo aliquid plùs quàm dediſti, *exſpectes accipere, non pecuniam ſolam, ſed aliquid plus quam dediſti ſiue illud triticum ſit ſiue vinum ſiue oleum ſiue quodlibet aliud fœnerator es, & in hoc improbandus non laudandus.* Idem quoque à Propheta Ezechiele c.18.indicatum eſt, cùm generali quoque vſus vocabulo eum pronunciat iuſtum, *qui vſuram & SVPERABVNDANTIAM non acceperit.*

SECVNDO conuenit inter Doctores,non eſſe vſuram

D ſi quis aliquid pecunia æſtimabile vltra ſortem accipiat, non velut *vi mutui* exigens, ſed vt donum gratuitum.Probatur.Nam ſi talis non mutuaret, poſſet id recipere;ſed non eſt peiori conditione quia mutuat:ergo etiam poteſt id accipere cùm mutuat.

TERTIO conuenit,non eſſe vſuram,ſed licitum,pro mutuo exigere aliquid quod non ſit pecunia æſtimabile; vt puta beneuolentiam & amorem, vel aliquid eiuſmodi,vt D.Th. inquit. Ratio eſt. Nam id non erit perinde atque pecuniam vltra ſortem exigere.

Porrò dẽ PRIMO pronuntiato non neceſſe eſt aliquid addere ad ea quæ ſunt diſputata puncto præcedente.Circa SECVNDVM verò occurrunt tres quæſtiones minimè diſſimulandæ.

Itaque QVÆRO primò; an ſit omnino verum id

E quod in eo pronunciato tacitè ſupponitur, & clariùs docetur à D.Thoma hìc in reſpon.ad 2.& 3. argumentum:ſcilicet, mutuatarium debito gratitudinis debere aliquam gratiam referre mutuanti. Videtur enim non debere:PRIMO,quia ſi deberet: peccaret quando id non facit; ſed non peccat; ergo, &c. patet ſequela Maioris:nam vt q. 106. tradit D. Thom. Gratitudo eſt quædam ſpecialis virtus, cuius proinde debitum obligat ad peccatum.Probatur autem Minor: nam cùm ea relatio gratiæ ferè non ſit in vſu;durum eſſet tam multos qui eiuſmodi gratiam non referunt, condemnare.

SECVNDO

Digitized by Google

Secvndo; nam mutuans non videtur aliud beneficium in mutuatarium conferre quàm ſit ipſa pecunia mutuata. Ergo abundè facit ſatis Mutuatarius, ſi tantundem reddat. Patet Antecedēs. Si enim quæras à Mutuatario, qui mutuo centum coronatos accepit, quantum ſe putet beneficium accepiſſe, reſpondebit, cētum coronatorum beneficium. In contrarium eſt ſententia communis, quæ explicatur, cùm dicunt Doctores, Mutuatarium teneri ad antidora.

Eſt autē aduertēdum, dupliciter intelligi poſſe quòd Mutuatarius ſit obligatus ad gratiam referēdam. Primo ita, vt ſtatim debeat aliquem actum beneficum in mutuantem conferre. Secundò ita, vt ſolùm ad id faciendum habere debeat animi promptitudinē; ſi quando acciderit vt mutuans ſit in ſimili neceſſitate, & opportunitas exiſtat, quæ poſtulet vt aliquod æquale, vel etiam maius beneficium mutuanti referatur à mutuatario.

B Iam Assero, ſententiam illam communem non eſſe intelligendam niſi ſecundo modo. Nihil enim debet ſtatim mutuatarius præter eam animi promptitudinem; niſi gratiarum fortè actionem & affectum beneuolum in mutuantem. Et ratio eſt; nam cùm gratitudo per ſe primò non reſpiciat rem, quæ datur dono, ſed affectum donantis; ſatis huic obligationi fit, ſi ſtatim affectus donantis per affectum recipientis cōpenſetur.

Aliter verò iudicandum eſt, de obligatione Iuſtitiæ. Cùm enim hæc per ſe primò reſpiciat rem datam, obligatio eius requirit vt quàm primum fieri poſſit res data per rem alteram compenſetur, vt ſic vitetur inæqualitas. Colligitur verò hæc tota doctrina ex iis quæ optimè tradit S.Thom. infrà q.106.& 107. maximè ar. 1. ad 2.& art. 4. in corpore, & ad 1.& q.106. art. 5.

C Ad Primvm igitur argumentum Reſpondeo, concedendo Sequelam & negando Minorem: eſt enim ingratitudo peccatum, vt docet D.Th. q.107. ar. 1.& 3. Ad probationem autem Minoris reſpondeo, Actionem quidem gratiarum pro beneficio Mutui, & referendæ etiam gratiæ promptitudinem, in vſu debere eſſe. Ob id tamen quòd multi communiter gratiam non referant, non ſunt damnandi. Non enim ſemper eſt ad id talis opportunitas, qualis requiritur, vt gratitudo ad id obliget.

Ad Secvndvm reſpōdeo, Beneficium mutuātis in hoc cōſiſtere, quòd velit mutuatariū percipere vtilitatē ex præſenti pecunia, quia libenter ipſe mutuās careat, abſque ſpe vlla lucri ex iuſtitia, quod alioqui potuiſſet ex illa pecunia exſpectare, ſi eam alteri commutationi ſeu negotiationi voluiſſet exponere. Hæc enim beneuolentia beneficium eſt non exiguum, quod proinde relationem gratiæ poſtulat vltra mutuatam ſummam.

D Secvndo Quæro circa idē. Vtrū poſſit mutuās exigere à mutuatario id quod is vel debet, vel certè poteſt ex gratitudine cōferre. Dico autē *quod vel debet, vel poteſt.* Nā cùm gratitudinis obligatio nō oriatur præcisè ex re collata, ſed ex affectu conferentis, rarò cōſtat quid determinatè debeat mutuatarius mutuāti referre. Et ideo generatim quæro, an poſſit mutuans id à mutuatario exigere, quod is ex gratitudine vel debet vel poteſt rependere. Itaque ad præſentem difficultatem nihil inter hæc intereſt. Et quidem hac de re varia dicuntur à Doctoribus, quæ indigēt magna conſideratione. Exponam ergo breuiter per ſequētes Concluſiones, quid tenendum videatur ſecundùm veritatem & S.Thomam.

E Prima Cōcluſio. Si quis à Mutuatario petat aliquid ex gratitudine reddēdum, quaſi mutuatarium hoc ipſo præcisè ad id reddendum obligārit; quòd ei mutuauit pecuniam; vſurarius erit. Probatur. Nam talis in rei veritate non id petit vt reddēdum titulo gratitudinis, ſed titulo Iuſtitiæ, quidquid ipſe vſuram palliando dicat: ergo reuera eſt vſurarius. Probatur Antecedens. Nam quod eſt reddendum ex gratitudine, non eſt reddēdum ex obligatione orta ex eo præcisè, quòd pecunia eſt mutuata: id enim eſt proprium eius quod ex iuſtitia redditur, vt quæ reſpicit rem datam præcisè. Ergo qui petit aliquid ex gratitudine reddēdum, ac ſi obligatio gratitudinis orta ſit ex mutuata re præcisè; is in rei veritate non petit vt ex gratitudine reddendum, ſed ex iuſtitia: & ſic reuera eſt vſurarius.

Et hoc ipſum eſt quod rectè dicit hîc S. Th. illicitū & vſurarium eſſe petere ex mutuo aliquid pretio æſtimabile, quaſi exigendo, aut ex pacto explicito vel implicito. Quod enim dicitur, vſurarium pacto & quaſi ciuiliter obligare mutuatarium ad vſuram; non ita intelligitur, quaſi reuera talem obligationem ipſe inducat: nullo enim modo poteſt ipſe Mutuatarium obligare ad vſuram pendendam; cùm nec iure ciuili is cōpellatur ad vſuras ſoluendas. Sed eatenus tantùm dicitur vſurarius ciuiliter obligare mutuatarium ad pendendam vſuram, & eam quaſi exigere, quatenus ita petit auctarium ac ſi præcisè ex mutuatione obligaretur mutuarius iure naturæ ad reddendum ex iuſtitia auctarium: quod proinde ita petit vſurarius ſicuti ſolent peti illa quæ ex iuſtitia debentur, & ſolent in pactum & ciuilem obligationem deduci.

Hinc patet, tā certā eſſe hanc noſtrā primam Concluſionem, quàm certū eſt, vſuram eſſe mutuatarium ſic obligare ad auctariū pendendum; vt debitū ex iuſtitia: quod ipſum ſimiliter facit is qui caſu noſtræ Concluſionis palliās vſuram, petit auctariū vt ex gratitudine.

Secvnda Concluſio. Si quis ſincero animo petat gratuitum donum nō titulo rei mutuatę præcisè, ſed titulo affectus beneuoli quo mutuauit; nihil peccat. Probatur *primò*. Nam ſecundùm D. Th. hic & Caietanum articulo præcedenti, & omnes, talis eo modo licitè poteſt optare & recipere remunerationem gratuitam; ergo etiam poteſt eam petere. Probatur Conſequentia: non enim poteſt intelligi, iniuſtam (id eſt cōtra Iuſtitiā) eſſe petitionem ęius rei, cuius receptio non ſit iniuſta.

Secundò probatur; nam ſi talis nō mutuaret, poſſet petere donum gratuitum. Ergo etiam cùm mutuat; non enim quia mutuat, eſt peioris cōditionis: ſic enim probat quoque S.Th. hic, licere tale donum recipere.

Denique hæ duæ concluſiones manifeſte traduntur à D.Th. in ſolutione tertij argumenti, vbi ita ſcribit: *Si munus ab obſequio vel à lingua, non quaſi ex obligatione rei exhibetur, ſed ex beneuolentia, quæ ſub æſtimationem pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, & exigere, & expetere.* Nec certè ab vllo hæc ſecunda noſtra Concluſio (ſi res intelligatur) poteſt negari.

Hic tamen eſt Notandvm, nos loqui ſecūdùm forum conſcientię: nam in foro externo plerunque putaretur vſurarius eſſe is qui peteret aliquid determinatè, etiam prætenſo titulo gratitudinis. Cùm enim de obligatione gratitudinis ad rependendum donum aliquod determinatum rariſſimè conſtet; nec homines vulgo ſint tam perfecti, vt velint aliquid ſupererogare vltra id ad quod determinatè tenentur; at etiam proprium ſit iuſtitiæ, vt facilè appareat determinatè quid debeatur, non immeritò qui aliquid determinatè petit ex mutuo, in foro externo cenſeri poteſt petere id vſurariè titulo rei mutuatæ, & quaſi ex iuſtitia: niſi clara eſſent ſigna ſinceri animi.

Sed & ei qui omnino ſincerè, iuxta formam ſecundę noſtrę Concluſionis, peteret donum gratuitum, cauendum eſt ne alter det inuitus: tunc enim quamuis recipiens non eſſet vſurarius, tamen eſſet iniuſtus; recipiēs nimirum rem alterius ipſo inuito.

Tertio Qværo circa idem, an liceat mutuanti petere quoque à mutuatario, vt ſe ipſemet per promiſſionem obliget ad referēdam ex gratitudine gratiam aliquam, ſeu donum ob acceptum beneficium mutui. Ratio dubitandi eſt: nam ex vna parte D.Thom. hic & Sotus lib.6. quæſt. 3. art. 1.& alij communiter negant li-

cere

Digitized by Google

cere *in pactum deducere* remunerationem gratuitam, A quam debet Mutuans propter acceptum beneficium Mutui.Id quod fieret ſi à Mutuatario peteretur vt ſe ad eam remunerationem obliget.

Contrà verò,Ioannes Maior in 4.d.15.q.29.in 2. argument.& eius reſponſione, concedit id licere : atque etiam expreſſè Couar.lib.1.variar.reſolut.c.20.n.4.citans in eam ſententiam Ioannem Maiorem & plures alios. Qui tamen addit pactum & promiſſionem hanc non debere addere ad obligationem ipſam moralem gratitudinis nouum aliud robur, nimirum obligationis ciuilis & quaſi ex Iuſtitia. Et videtur horum ſententia probari poſſe quatuor potiſſimum argumentis.

Primo: quia licitum eſt petere à mutuatario donum ipſum gratuitum,vt ex gratitudine dãdum, ſicut patet ex Cõcluſione ſecunda, paulò ante poſita,& ex apertis B verbis D.Thom. hic ad tertium, quæ ibi recitauimus. Ergo à fortiori poterit etiam Mutuans petere eius doni promiſſionem;cùm promiſſio doni minus quiddam ſit, quàm ipſum donum actu exhibitum.

Secundò:nam licitum eſt talem promiſſionem vltrò à Mutuatario factã acceptare ; ergo etiam petere. Quod enim licet acceptare,licet etiã petere, vt ante dictũ eſt.

Tertio:nam ſi quis nõ mutuaret:poſſet promiſſionem talem alicuius doni petere ; ergo etiam poteſt eam petere cùm mutuat, ſiquidem ob id non eſt peioris conditionis,vt etiam hìc argumentatur D.Thomas.

Quartò: ſi id non licet,maximè propterea quod pugnare videatur obligatio ex promiſſione orta cum exhibitione doni gratuita : atque ideo ſit repugnantia in hoc vt quis per promiſſionem ſe ad dandum aliquid C obliget,& vt id velit dare & det ex gratitudine.At hoc falſum eſt;ergo nulla eſt ratio cur id non liceat.

Probatur Minor;nã exhibitioni gratuitæ ſolùm repugnat neceſſitas *coactionis*,non autem neceſſitas *obligationis*.Quod manifeſtè patet tripliciter.*Primò*, quia extat diuinum præceptum, atque adeo diuini præcepti obligatio de gratuita exhibitione pro loco &tempore. Alioqui ingratitudo non eſſet peccatum contra ius diuinum;quod conſtat falſum eſſe, vt patet ex Doctrina D.Th.q.107.art.1.& 3.*Secundò*;nam poſſet ſine controuerſia quis per votum ſe obligare ad actum aliquem gratitudinis, exercendum erga ſuum benefactorem. *Tertiò*;quia etiam poſſet aliquis vltrò ſe obligare homini per promiſſionem ad referendam ei gratiam aliquã ſeu donum aliquod ex gratitudine rependendum.Non D igitur obligatio repugnat gratuitæ largitioni. Quod ſi ita eſt, nihil videtur obſtare quominus Mutuans poſſit à Mutuario petere promiſſionem illam doni gratuiti.

RESPONDEO. Dupliciter poteſt in pactum deduci remuneratio gratuita petẽdo a Mutuatario illius promiſſionem. VNO modo ita,vt petatur promiſſio eius remunerationis quaſi debitæ præcisè ratione rei mutuatæ.Et hoc modo certiſſimum eſt,id non licere,ſicut non licet ſic ipſam remunerationem gratuitam exigere , vt vidimus ſuprà in prima Concluſione. Ac ſic in primis intelligẽda eſt communis illa ſententia D.Th. Soti,& aliorum,qui negant(vt dictum eſt)licere in pactum deducere gratuitam remunerationem : id enim eſſet propriè illam in pactum deducere.

ALTERO modo poteſt ea promiſſio peti ita,vt peta- E tur promiſſio remunerationis alicuius gratuitæ non quaſi debitæ ratione rei mutuatæ præciſe; ſed tãquam eius quæ vel *debeat*, vel *poſſit ſaltem* rependi ex ſola gratitudine ratione affectus & beneuolentiæ Mutuantis, atque adeo ratione beneficij ab eo collati mutuando. Et hoc modo videntur Ioannes Maior,& Couarruuias, vbi ſuprà,ſenſiſſe quòd liceat.

Sed quamuis horum opinio,ſi res ita phyſicè tantum diiudicanda eſſet,attendẽdo ad id quod ſine repugnantia fieri poteſt,improbabilis non ſit, vt argumenta pro ea à nobis allata oſtendunt:tamen, ſi, vt par eſt, attendamus ad id quod moraliter loquendo fieri ſolet inter homines;ne iſto quidem poſteriori modo videtur concedẽdum,quòd liceat in pactum deducere gratuitã remunerationẽ, petẽdo illius promiſſionẽ à Mutuatario.

Nam quando is qui mutuat,adeo eſt importunus & eò vſque progreditur, vt non ſolum donum gratuitum ſed etiam eius promiſſionem & obligationẽ ad illud rependendum a Mutuatario petat,moraliter loquendo mouet Mutuatarium , vt neque det , neque promittat donum voluntariè & ſponte,ſed ſolùm coactus. Quapropter in praxi quidem,attendendo ad id quod moraliter inter homines ſolet accidere,nõ arbitror,opinionem illam Maioris & Couarruuiæ,eſſe admittendam.

Argumenta verò quæ pro illa fecimus,probant ſolũ non repugnare quominus id ita poſſet fieri phyſicè ſolùm aut metaphyſicè loquendo.Multa autem ſunt quæ phyſicè non repugnant fieri , & tamen moraliter non fiunt.Et hactenus de SECVNDO pronũciato ex illis tribus,de quibus initio diximus cõuenire inter Doctores.

Circa TERTIVM autẽ, ſcilicet quòd liceat pro mutuo exigere aliquid quod non ſit pretio æſtimabile : vt amorem, beneuolẽtiam, &c. (ſicut ait D.Th.) ſupereſt etiam QVÆSTIO , an & quomodo hoc ſit verũ. Videtur enim falſum. Nam vel S.Th. vult, licere petere ex mutuo ea quæ non ſunt pretio æſtimabilia , eodẽ modo tantum quo in ſecũdo pronũtiato cõceſſit licitum eſſe petere pretio æſtimabilia,ſcilicet *ex gratitudine*:& ſi ita intelligat,verum quidem id eſt,ſed obſtant huic interpretationi duo. Primò , quòd vſurpans D.Th. illud vocabulum(*pretio non æſtimabilia*) aliquid peculiare videtur concedere voluiſſe in talibus rebus , quod non conceſſit in pretio æſtimabilibus. Secundò, quòd tunc ſuperfluè adderetur illud tertium pronuntiatum ad ſecundum:hoc enim ipſo quòd in ſecundo tradidit,licere petere pretio æſtimabilia ex gratitudine ; à fortiori patet,licere etiam petere pretio non æſtimabilia.

Si autem dicatur , velle D. Th. in eo tertio pronuntiato , quòd liceat petere talia pretio non æſtimabilia, etiam *ex vi mutui* , tanquam ex Iuſtitia debita , ſicut in primo pronuntiato negauit licere petere pretio æſtimabilia:videtur tunc omnino falſum illud tertiũ pronuntiatum. *Primò*, quia iuſtitia tantum reſpicit rem æqualem & nihil vltra. Sed in propoſito rei æqualitas conſtituitur ſufficienter per æqualem ſummam redditam ; ergo qui ex iuſtitia vltra rem mutuatam exigit etiam rem pretio non æſtimabilem , vt amorem , &c. contra naturam iuſtitiæ facit.

Secundò:nam amor quamuis pretio quidem emi non ſoleat, tamen magnum quoddam bonum hominis eſt; cuius ſignum eſt quòd propterea ſuſurratio , quæ mutuum inter homines amorem tollit , peccatum contra iuſtitiam eſt,vt ſuprà vidimus q.18.Ergo qui vltra rem æqualem exigit tale bonum, tanquam debitum ex iuſtitia,omnino violat iuſtitiæ æqualitatem.

Tertiò: nam ſi liceat amorem vltra ſortem petere, tãquam ex iuſtitia debitũ ; etiam licebit ex iuſtitia petere effectus amoris qui pretio æſtimantur.Quia enim poteſt quis petere titulo gratitudinis amorem ipſum & beneuolentiam,quæ eſt radix donorum pretio æſtimabilium;inde colligunt Doctores, licere quoque petere eodem gratitudinis titulo res pretio æſtimabiles. Ergo ſimiliter licebit eas petere titulo iuſtitiæ , ſi licet titulo iuſtitiæ petere beneuolentiam & amorem,&c.

Quartò:nam ſequeretur ſimiliter licitum eſſe petere ex iuſtitia, vt mutuatarius viciſſim mutuet:quod tamẽ à S.Th. hic & ab omnibus negatur. Probatur ſequela. Nam Mutuum non eſt aliquid pretio æſtimabile,ſicut nec amor.Ergo ſi licet exigere ex vi mutui,ea quæ pretio non ſunt æſtimabilia , licebit etiã ex vi mutui exigere aliud mutuum.Antecedens autem patet. Si enim mutuum eſſet pretio æſtimabile,vſura eſſet licita. Poſſet enim quis vltra æqualem ſummam quã accipit pro

Digitized by Google

ſumma mutuata, exigere etiam pretium ipſius mutui. A

Ac ſimiliter ſequeretur, quòd liceret obligare vi mutui ad alios contractus exercendos: item ad beneficium Eccleſiaſticum conferendum, &c. Patet, quia ſimiliter iſta non ſunt pretio æſtimabilia: non enim poteſt quis petere vltra pretium rei venditæ aliquid pro contractu venditionis: neque Epiſcopus poteſt petere pretium aliquod pro collatione beneficij.

Declarandum eſt ergo tertium illud pronunciatum D.Th. ab omnibus receptum, & à nullo, quod ſciam, ſatis explicatum.

Dico igitur PRIMO. Non eſt mens S.Thomæ, quòd liceat petere amorem, aut alia pretio non æſtimabilia ex mutuo quaſi ex iuſtitia. Probatur, tum quia ſuperflua eſſet talis doctrina; cùm vulgò non ſoleamus ex iuſtitia petere niſi res exteriores, quæ ſolẽt facile ab alio in alium transferri, & in quibus facilè appareat æqualitas B iuſtitiæ: tũ etiam, quia vt ex primo argumento patet, nõ pertinet ad iuſtitiã talis petitio, tum deniq; quia vt poſtea videbimus, eſſet in tali petitione iniuſtitia.

SECVNDO dico, etiamſi aliquis peteret amorem titulo iuſtitiæ ex mutuo, tamen non ideo eſſet iniuſtus ratione rei petitæ formaliter. Probatur: nam ratione rei petitæ non eſt quiſquã iniuſtus, niſi cùm & res quã petit, eſt alterius; & poteſt obtineri eo inuito rationabiliter, abſque eius nimirum voluntate interiori conferendi illã. Sed nihil horũ habet locũ in petitione amoris, aut alterius huiuſmodi rei pretio non æſtimabilis. Ergo qui amorẽ, vel aliquid eiuſmodi, ex vi mutui vltra ſortẽ peteret, nõ eſſet iniuſtus ratione quidẽ rei petitæ.

Maior huius argumentationis patet, nam Iuſtitiæ ęqualitas non violatur niſi per detractionem rei altero C rationabiliter inuito & inuoluntario, vt vidimus ſuprà q.3. huius diſputationis de Iuſtitia. Minor autem probatur; nam in primis amor internus quem talis à Mutuatario peteret, moraliter loquẽdo, non tam eſt bonũ mutuatarij, quàm illius, qui per eum ipſum amorem diligeretur; item non poteſt à mutuatario exhiberi niſi ſponte. De ratione enim amoris eſt, vt ſit ſpontaneus.

TERTIO dico, nihilominus aliunde eſſet petitio iniuſta, ſi Mutuans exigeret à Mutuatario amorem ex vi mutui tãquam debitum ex iuſtitia. Probatur. Nã quantum eſt in ſe, imponeret Mutuatario eo ipſo obligationem iuſtitię ad amandum. Sed omnino eſt iniuſtum vllam obligationem vi mutui velle mutuatario imponere, vltra obligationem ſoluendi capitalis. Ergo iniuſtum eſſet petere ex vi mutui amorem à Mutuatario D tanquam ex Iuſtitia debitum. Maior patet. Id enim eſt peti amorem quaſi debitum ex iuſtitia. Probatur autẽ Minor, nam grauamen quoddam & moleſtia eſt, quòd quis ſit obligatus ex iuſtitia ad amandum hunc aut illum; ſiquidem id pugnat cum libertate ea qua quis extra tempus obligationis præcepti charitatis, poteſt arbitratu ſuo hunc vel illum potiùs amare. Ergo ea obligatio omnino eſt pretio æſtimabilis: ac per conſequẽs iniuſtum eſſet, illam vi mutui imponere velle Mutuatario vltra obligationem ſoluendi Capitale.

Atque hoc ipſum optimè probat *quartum argumentum* ſuprà factum. Sicut enim petere ex vi mutui mutuum, non eſt iniuſtitia ratione rei petitæ, ſcilicet ratione cõtractus mutui, (cũ is non ſit pretio æſtimabilis ſecundũ E iuſtitiam) ſed ratione obligationis, quæ tũc Mutuatario imponitur ad viciſſim mutuandum: ita hic, &c.

Alia autem tria argumenta priora nihil concludũt. Itaque ad *primum* reſpondeo, ſolùm probare, eum qui amorem ex iuſtitia peteret potiùs fore ſtultum, quàm iniuſtum ratione rei petitæ violãdo iuſtitiam. Etſi enim Iuſtitia non ſuppeditet titulum ad exigẽdum amorem vltra ſortem, tamen, nec repugnat ea tali petitioni, quaſi per petitionem talem Iuſtitia violetur ratione rei petitæ: quandoquidem amor non eſt res talis quæ poſſit altero inuito obtineri, atque adeo contra iuſtitiã.

Ad *ſecundum* reſpondeo, quamuis amor ſit magnum bonum, tamen quia non poteſt obtineri cum iniuria alterius (eo ſcilicet inuito) non violatur exigendo amorem iuſtitia, ratione rei petitæ.

Ad *tertium* reſpondeo, ſolùm probare, Iuſtitiam quidem non ſuppeditare ius amorem petendi vltra ſortẽ. Cùm hoc tamen conſiſtit, vt neque petitio ea amoris violet iuſtitiam ratione rei petitę, ſicut iam eſt dictum.

QVARTO dico. Pronunciatum illud tertium D.Th. eſſe intelligendum de petitione amoris, & aliarum eiuſmodi rerum pretio non æſtimabilium, *ex gratitudine:* ſicut & ſecũdum pronunciatum intelligitur. Nec propterea fruſtrà addidit illud pronunciatum tertium: fecit enim id, vt oſtẽderet, in petitione talium rerum minus eſſe periculum vſuræ. Cùm enim res tales non ſoleãt ex iuſtitia cõmutari: nõ eſt veriſimile, quòd vnquã petãtur titulo iuſtitiæ, ſed titulo potiùs gratitudinis.

Atque hoc modo intelligẽdum eſſe tertium id pronunciatum D.Th. Sotus etiam videtur animaduertiſſe lib.6. de Iuſtit. q.1. art.2. cùm ſententiam D.Th. redigeret in Concluſiones. Et hactenus de hoc puncto. Nam quod præterea hic in ſolutione quinti argumenti diſputat D.Th. de Contractu ſocietatis, infra in peculiari quæſtione expediemus. Quæ autem ibidem in ſolutionibus aliorum argumentorum tradit de venditione *ad terminum*, & de *lucro ceſſante, &c.* à nobis diſputata ſunt q. præced. punct. 2.

PVNCTVM TERTIVM.

An & quomodo reſtituendum ſit lucrum acquiſitum per vſuram.

D. Thomas artic 3.

DVPLEX lucrum vſurarij cõſiderari poteſt in propoſito. VNVM eſt illud, quod continetur *ipſo auctario* ſine vſura, quam vltra ſortem vſurarius exigit. ALTERVM eſt illud quod per primum deinde Vſurarius interdum facit. Itaque de vtriuſque lucri reſtitutione dicendum eſt.

Ac de PRIMO illo quidem conuenit inter omnes Catholicos, vſurarium lucrum eſſe reſtituendum: violatur enim per illud Iuſtitia commutatiua. Sed CONTROVERSIA eſt, quæ nam ſit *ratio* ob quam id lucrum debet reſtitui. Adrianus enim in quæſtione de Vſura, & Scotus in 4. ſent. d.15. q.2. art.3. & Paludanus ibidem, ſecuti gloſſam ſuper cap. Si quis vſuram 14. q.4. exiſtimant, rationem non eſſe quia vſurarius non acquiſiuit dominium, ſed quia damnum intulit Mutuatario, inducendo ipſum ſine titulo rationabili ad *donandum* auctarium. Propterea enim debere vſurarium id damnũ reſarcire, lucrum illud reddendo.

Contrà verò S.Th. hic, & Alexand. Hallenſis, 3. p. q. 36. memb.4. art.1. Et Altiſiod. 2. p. tract.21. quæſt.1. non longè ab initio in reſp. ad quoddam 4. argum. Et Henricus Gand. quodl.4. q.27. Et Richard. in 4. ſent. d.15. art.5. q.5. Et Sylueſter, verbo Vſura 6. Et Caietanus in tract. de Vſura, q.1. Et Sotus libr.6. de Iuſt. q. . art.4. Et Medina q.4. de Vſura, & ferè omnes alij rationem dicunt eſſe, quia vſurarius non acquirit eius lucri dominium. Et hæc ſententia eſt veriſſima.

Probatur PRIMO. Nam neque illud dominium vſurarius acquirit voluntate mutuatarij, nec auctoritate legis, ergo nullo modo. Antecedentis prima pars probatur. Nam voluntatis mutuatarij, qua is velit dominium trãsferre, nullum aliud ſignum eſt (vt pono) præter ſolam auctarij traditionem. Sed hoc non eſt ſignum ſufficiẽs, ergo, &c. Probatur Minor, tum ex l. Nũquam. ff. de acquir. rer. dom. tum etiam exemplo latronis, qui etſi exterius accipiat pecunias quas metu à peregrino extorquet, tamen id non eſt ſufficiens ſignum, quòd peregrinus velit in eum transferre dominium pecuniarũ. Secunda verò pars Antecedentis (ſcilicet quòd neq;

Digitized by Google

titate legis acquirat vſurarius dominiũ lucri vſurarij) Probatur Nam potius vſuræ receptio, eſt vſurario lege prohibita.

Ex quo etiam ſumitur SECVNDO aliud argumẽtum contra primam ſententiam pro noſtra. Cùm enim quis per leges non eſt capax tranſlationis dominij, nulla eſt donatio. Sed vſurarius non eſt illius dominij capax per leges; Ergo, &c. Cõfirmatur. Nam mutuatarius in accipiendo mutuo tantum ſpectat ſuam vtilitatem; Ergo, vbi non extant clara ſigna voluntatis trãsferendi dominium vel ex gratitudine vel liberalitate; cenſendus is eſt tantùm velle ſuæ neceſſitati prouidere, exterius ſolùm dando vſuram, ac proinde minimè velle cedere iuri quod habet ad illam recuperandam.

Probat etiam Caietanus eo argumento ſententiam noſtram; Nam alias ſequeretur nec fructus rei fructiferæ, quando hanc pro vſura acciperet vſurarius, eſſe reſtituendos. Id quod eſt contra omnes. Probatur ſequela; Nam ſi dominium talis rei fructiferæ ad vſurariũ pertinet: Ergo mutuatarius medio illo tempore non habet ius ad fructus; Nec enim eorum dominium habet actu, nec in potentia proxima ratione dominij rei, ſi id ad vſurarium pertineat.

Sed ad hanc rationem facilè reſponderent Auctores primæ ſententiæ; ideò fructus eſſe reſtituẽdos, quia hoc ipſo quòd vſurarius dãnum intulit mutuatario priuando eum dominio rei fructiferæ, intulit ei etiam dãnum fructuum; ad quos nimirum mutuatarius habuiſſet ius mediante rei dominio.

Aliter ergo probatur TERTIO noſtra ſententia, nam ſi mutuatarius voluntariè omnibus conſideratis voluit transferre dominium; Ergo non tenetur vſurarius reſtituere ex iuſtitia. Hæc enim non violatur, niſi cùm contra voluntatem alterius res accipitur, & inducitur inæqualitas contra æqualitatem *volũtam*, vt ſupra quæſtione tertia dixi. Quare non videntur Auctores primę opinionis ſatis declarare poſſe in propoſito obligationem *reſtituendi ex iuſtitia*; niſi reſtituendi obligationem vocẽt obligationem iterum *donandi* mutuatariò. Quam obligationẽ iterum donandi, difficile eſt probare. Nam ſecluſa obligatione iuſtitiæ commutatiuæ, & ſecluſo caſu extremæ neceſſitatis alterius; rarò vrget obligatio aliquid donandi alteri.

Nec ſatis erit dicere, vſurarium ideò debere reddere, quia defuit rationabilis titulus accipiendi. Non enim eſt neceſſarius rationabilis titulus, vt donatio valeat. Vt patet, cùm quis, v.g. ex leuitate donat aliquid Scurræ; neque enim id tenetur Scurra reſtituere. Argumẽta verò primæ ſententiæ ſolùm probant, mutuatarium exterius tantùm velle dare; id quod non eſt ſatis ad transferendum dominium.

Hinc ſequitur PRIMO; Non ſolùm vſurarium realem ſeu exteriorem, ſed etiam mentalem debere id reſtituere, quod vltra ſortem accepit, ſi putat aut putare debet, Mutuatarium *ex vi mutui* id dediſſe. Ita definitum eſt in capitulo Conſuluit. Extra de Vſuris: eſtque doctrina communis. Dicitur autem aliquis vſurarius *realis* in propoſito non is qui quomodocumque re ipſa accipit auctarium, *ex vi mutui*, ſed is qui exterius etiam explicat mutuatario hanc prauam mẽtem ſuam pacto explicito vel implicito, vt diximus puncto primo: *Mentalis* autem vſurarius dicitur in propoſito nõ is qui ſolùm habeat interiorem volũtatem accipiendi aliquid vltrà ſortem ex vi mutui, ſed is qui quamuis id etiam auctarium *ex vi mutui* recipit, tamen non explicat hanc prauam voluntatem ſuã vllo pacto explicito aut implicito, vt etiam puncto primo diximus. Aliàs ſi ſolùm eſſet quis mentalis vſurarius per internum deſiderium, nihil exterius recipiẽdo; clarum eſt quòd nihil deberet reſtituere. Hoc poſito facilè patet noſtrum illud Confectarium. Nam cùm tam mentalis quàm exterior vſurarius recipiat lucrũ vſurariũ iniuſto titulo, neutri vult mu-

A tuatarius conferre illius dominium.

Nec eſt verum quod quidam dicunt, eum ſolum vſurarium mentalem debere reſtituere, qui aliquo ſaltem *ſigno* inſinuauerit prauam ſuam intentionẽ. Non eſt hoc verum, vt recte Sotus & Medina locis citatis notarunt. PRIMO; Nã ſi ita eſt, ſolus vſurarius exterior teneretur reſtituere; quod eſt contra capitulũ Conſuluit, de Vſuris. Probatur. Nam ex omnium ſententia quæuis inſinuatio prauæ voluntatis ſeu pactum implicitũ, ſatis eſt ad *realem* vſurã. SECVNDO; Nam ratio obligationis reſtituendi in propoſito, non eſt quia vſurarius dicat aliquid vel nõ dicat, ſed quia re ipſa aliquid iniuſtè accipit, & ſic non acquirit dominium; quod cõſtat æquè accidere poſſe, ſiue vſurarius prauam ſuam intentionem ſigno aliquo inſinuet, ſiue non.

Dixi autem illo primo Confectario, vſurariũ mentalem debere reſtituere, *ſi putat aut debet putare mutuata-*B *rium dare ex vi mutui*. Si enim probabiliter putaret illum dare *gratis*, iam nõ eſſet vſurarius mentalis. Et quamuis tunc reuera mutuatarius dediſſet propter mutuum, tamen bona fides excuſaret mutuãtem à peccato & obligatione reſtituẽdi. Deberet tamen is cum primum ſciret alterum dediſſe ob mutuum, reſtituere non quidem ratione acceptionis (nõ enim ea fuit iniuſta) ſed ratione rei acceptæ. Vnde ſi rem ſic acceptam, bona fide cõſumpſiſſet, nec factus eſſet ex ea ditior, nihil reſtituere deberet, vt hic articulo primo bene notauit Caietanus, & patet ex doctrina, quam de Reſtitutione tradidimus ſuprà quæſtione 6. puncto 3.

Si verò cõtra contingeret, vt mutuatarius reipſa daret *gratis*, mutuans autem acciperet mala intentione,
C quaſi datum *ob mutuum*; tunc quidem ſi ad *rem acceptam* attendamus, nihil deberet Mutuans reſtituere; quandoquidem reuera non accepit cõtra voluntatem Mutuatarij; deberet tamen tunc ratione *conſcientiæ erroneæ* reſtituere. Quòd ſi reſciret, mutuatarium ſponte dare, poſſet licite donationem acceptare, nec deberet quicquã illi aut etiam pauperibus reſtituere, quicquid aliqui dicant, quos meritò reiiciunt Caietanus, & Sotus vbi ſuprà. Nunquã enim eſt obligatio reſtituendi, niſi cùm res aut iniquè accepta fuit, aut inuito domino retinetur, quod in præſenti non fieret. Obligatio autem reſtituendi pauperibus, ſolùm eſt quando res quidem aliena retinetur inuito domino, ſed ignoratur cui ſit reſtituẽda, aut etiam quando donatio eſt prohibita ſpecialiter per leges, ſicut eſt donatio Simoniaca, vt vidimus q. 6.
D p. 4. Neutrum autem iſtorum accideret in propoſito.

SECVNDO ſequitur, non poſſe vſurarios alienare eas res acceptas per vſuram, quæ non ſunt conſumptibiles, vt domum, equum, &c. Nam eędẽ ſunt mutuãtariis reſtituendę. Si verò ſunt vſu conſumptibiles, diſtinguẽdum eſt. Nã ſi præter illas habet aliũde vſurarius vnde poſſit reſtituere, poteſt illas alienare: nihil enim intereſt mutuatarij, vtrũ illas vel alias, aut earũ pretiũ recipiat. Si autem non haberet vſurarius res alias, vnde poſſet reſtituere, tũc eſt iterum diſtinguendum. Nã per contractus, qui dicuntur *oneroſi*, hoc eſt, ex quibus tan-
E tumdem recipitur, vt per emptionem, &c. bene poſſet illas alienare, ſiquidem non ideo eſſet minùs potens ad reſtituendum, vt bene notantur Sotus, & Medina.

Per Cõtractus autem alios *gratioſos* dictos, ex quibus non tantumdem recipitur, vt per donationem, dotationem filiæ, &c. non poſſet illas res alienare. Nam omnia bona vſurarij, ſicut in ſolutione ſecundi ait S. Thomas, ſunt obligata reſtitutioni: & ita fieret iniuria mutuatariis alienando ea.

Hic tamen excipiẽda ſunt ea quę vſurarius, aut grauis aut extremæ neceſſitatis cauſſa conſumeret: Item quæ cõſumeret ordinarij victus cauſſa vel etiam cauſſa decentiæ ſtatus, & proprij honoris alias legitime acquiſiti, maxime ſi ex talibus moderatis ſumptibus nõ putaretur moraliter loquendo fieri inhabilis ad reſti-

Digitized by Google

tuendum poſtea, eo modo & tempore quo omnibus cõſideratis iudicaretur teneri reſtituere. Tunc enim minùs rationabiliter poſſũt creditores ægre ferre tales alienationes bonorum, ſi quidem eo tempore non habent ius, vt ipſis cum detrimento honeſti ſtatus proprij vſurarius ſatisfaciat; & maxime ſi is propterea non redditur inhabilis ad ſatisfaciendum poſtea.

Quæ omnia patent ex iis quæ ſupra quæſt. 6. puncto 7. tradidimus, cùm exponeremus cauſſas quibus aliquis excuſatur à reſtituendo ſtatim; quarum vna eſt decentia proprij ſtatus legitimè acquiſiti, cum cuius detrimento (vt cap. 17. num. 63. Nauarrus & alij vere ſentiunt, quos in dicta quæſtione ſexta citaui) nemo tenetur reſtituere, etiamſi id quod debet, per iniuſtam actionem acquiſiuiſſet.

Item confirmauit hæc ex eo quod, vt Nauarrus capite eodem, num. 268. dicit, vxor & filij vſurarij poſſunt licite recipere victum ordinariũ ab ipſo: imò & famuli neceſſarij. Quod non eſſet verum ſi vſurarius ſine iniuria Creditorum non poſſet vxori, filiis & famulis victum ordinarium impertiri. Tunc enim nec ipſi poſſet licitè recipere.

Itaque ſi vſurarij, & alij debitores aliunde licitè honorem acquiſierunt, non tenebuntur cum notabili detrimento honeſti ſui ſtatus reſtituere. Satis enim eſt, ſi quantum cõmodè fieri poſſit ſumptibus parcant, & ab extraordinariis donationibus abſtineant, ſtudeántque parce viuere, vt poſſint ſine ſtatus detrimento reſtituere; aliàs eſſet onus intolerabile, & quod creditor ſi eſſet in ſimili neceſſitate, nec poſſet nec deberet rationabiliter ſuſtinere. Vnde is ęquo debet ferre animo, vt alter etiam exſpectet tempus cõmodum ad reſtituẽdum.

Secus, ſi quis more latronum quidquid habet honoris, per iniuſtas tãtùm actiones acquiſiuiſſet. Talis enim non haberet ius ad cõſeruandum eiuſmodi ſtatum, ſed deberet ſtatim cogi ad reſtituendũ, vt vidimus in dicta quęſt. 6. puncto 7. Ac de tali videntur potiſſimùm intelligendi nonnulli Doctores, quando ſimpliciter negant poſſe vſurarium alienare aliquid per contractus non oneroſos, extra neceſſitatem extremam.

Tertio ſequitur, etiam eos qui cooperantur vſurariis, reſtituere debere, & quidem *in ſolidum.* Tales ſunt famuli, qui recipiunt vſurarias pecunias: Item qui conſulunt: Item qui intercedunt negotiando: Maxime verò Iudices, qui vel cogunt mutuatariũ ſoluere vſuras, vel negant illi actionem contra vſurarium. Nam ex officio debent fauere mutuatario, vt patet Clement. vnica, de Vſuris, vbi abrogantur quæcunque ſtatuta in fauorem vſurariorum.

Non tamen ſunt cenſendi cooperatores famuli, quidam, qui cum forte nihil intelligant; portãt tamen pecunias, aut etiam ſolùm ſcribunt rationem dati & accepti. Secus, ſi id faciunt intelligentes dominorum iniquitatem, vt ſupra q. 6. punct. 3. reſoluimus ex ſententia Nauarri cap. 17. num. 266. & Caietani ſuprà quæſt. 62. art. 7. Et Sylueſtri, verbo, Vſura. 7. quæſt. 4. contra Sotum lib. 4. de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 3. Et lib. 6. quæſt. 1. art. 5.

Item neque verè cooperãtur tabelliones, qui inſtrumentum publicum ita faciunt, vt nõ ſignificent totam ſummã quam exſpectat vſurarius, deberi quaſi capitale iuſto titulo puri mutui, ſed ita vt appareat *vi mutui* auctariũ aliquod peti vltra ſorté, tunc enim nihil ij cooperantur ad vſuræ exactionem: quandoquidem vi talis inſtrumenti, non minus, ſed melius poterit mutuatarius cõtra vſurarium agere, quàm vſurarius contra mutuatarium: nam inſpecto tali inſtrumento, iudices debent iudicare in fauorem mutuatarij. Imò etiãſi tabellarius in Inſtrumento non diſtingueret auctarium à ſorte, tamen ſi id faceret tantummodo in fauorem mutuatarij, vt is poſſet mutuum habere, nõ autem in fauorem vſurarij, vt is vſuram accipiat; non cooperaretur vſurario, vt ſatis patet. Atque ita etiam notat Nauarrus cap. 17. n. 275. Et Sotus lib. 6. de Iuſtitia, quæſt. 1. art. 5. Hæc de Reſtitutione primi lucri vſurarij.

Nunc de Secundo lucro, quod interdũ Vſurarius facit ex primo, vidẽdum eſt an ſit reſtituendum. Et quidem ſi id lucrũ factum ſit ex re vſuraria fructifera non eſt dubium quin reſtitui debeat. Nam ſicut dominium rei vſurariæ fructiferæ pertinet ad Mutuatarium, ita etiam fructus illius, vt docet hic D. Thomas, & alij.

Si autẽ id lucrum factum ſit ab vſurario ex re vſuraria non fructifera, ſed vſu conſumptibili, vt puta ex pecunia; tunc negat diuus Thomas hic debere reſtitui: nã tale lucrum non eſt fructus rei per vſuram acceptę, ſed potiùs induſtriæ vſurarij; Ergo non Mutuatario quantumuis domino rei, ſed vſurario competit.

Sed num hæc doctrina ab omnibus alioqui recepta, ſit vera, vlterius diſpiciẽdum eſt. Occurrunt enim nonnulla argumenta, quibus probari videtur eſſe reſtituẽdum id etiam lucrum quod fit ab vſurario, ex re vſuraria non fructifera, ſed vſu conſumptibili.

Primo: Nam ideò docet S. Thomas lucrum factum ex re vſuraria fructifera eſſe reſtituendum, quia eſt fructus rei, cuius mutuatarius eſt dominus. Sed lucrum factum ex pecunia vſuraria, eſt etiã fructus rei cuius vſurarius eſt dominus: Ergo illud quoque reſtituendũ erit Mutuatario. Probatur Minor; Nam in contractu ſocietatis (vt infrà docebimus ex ſententia omnium) ſocius qui tantùm pecuniam expoſuit, altero ſocio adhibente induſtriam; iuſtè reportat partem lucri facti, tum ex pecunia ſua, tum ex alterius ſocij induſtria; eo quòd factum eſt id lucrum partim ex *ſua pecunia*, tametſi nõ ſine alterius induſtria; Ergo cùm ſimiliter hic lucrum factum per induſtriam vſurarij ex pecunia mutuatarij, ſit partim effectus ſeu fructus pecuniæ mutuatarij; conſequens eſt vt debeat ad mutuatariũ pars ſaltem eius lucri peruenire. Vnde falsò videtur S. Thomas hic dicere, quòd tale lucrum ſit ſolùm ex induſtria vſurarij.

Secundo: Nam non obſtante, quòd fructus agri, v.g. non ſit effectus ſolius agri, ſed etiam induſtrię Vſurarij colentis; tamen nihilominus mutuatarius, vt adhuc dominus vſurariæ rei fructiferæ, licite percipit fructus agri, deductis tãtùm ſumptibus quos in cultura feciſſet. Ergo ſimiliter, quamuis lucrum factũ ex pecunia vſuraria, nõ ſit effectus ſolius eius pecuniæ, ſed partim, etiã induſtriæ vſurarij: tamen poteſt mutuatarius eam partem lucri participare, quæ reſpondet illi ſuæ pecuniæ, deductis tantùm expenſis quas feciſſet, ſi ad id lucrum faciendum conduxiſſet operam & induſtriam vſurarij, tanquam cuiuſdam negotiatoris.

Tertio: Nam vſurarius non acquirit dominiũ huiuſmodi lucri; ergo debet illud reſtituere; ſi nõ mutuatario, certè iis à quibus res pro vſuraria pecunia cũ lucro emit. Probatur Antecedens. Nam is qui res vẽdidit vſurario, non voluit dominium transferre ſuarũ rerum niſi in eum qui ſimiliter poſſet in ipſum viciſſim trãsferre dominium pecuniæ. Sed hoc non poteſt facere vſurarius. Ergo minimè is acquirit dominium rerum earum quas pro vſuraria pecunia cum lucro emit. Probatur Minor; Quia nõ eſt eius pecuniæ dominus. Confirmatur; Nam aliàs ex iniuſtitia quam facit vſurarius, aliquando pecuniam alterius, reportaret commodum: quod eſt abſurdum.

His tamen non obſtantibus, contraria ſententia D. Thomæ, vera & communis eſt, præter paucos citatos à Medina, in quæſtione de reſtitutione vſurarum, nempe, Vſurarium non obligari ad reſtituendum id lucrum quod facit ex vſuraria re vſu conſumptibili, vt puta ex pecunia. Neque oportet ſententiam hanc aliter probare, quàm reſpondeo ad obiecta argumenta.

Ad Primum reſpondeo, negando Minorem. Ad probationem dico eſſe diſcrimen: nam lucrum illud, quod in contractu ſocietatis reportat ſocius exponens

ſolùm

ſolùm pecuniam,non eſt fructus pecuniæ abſolutè, ſed pecuniæ *expoſitæ negotiationi per voluntatem ſui domini*; & adhuc ſic pecunia nõ confert ad lucrum vt *cauſſa*,ſed vt materia vel inſtrumentum lucrandi. In noſtro autem propoſito pecunia vſuraria,quã vſurarius à mutuatario extorſit,nõ fuit ex volũtate mutuatarij expoſita illi negotiationi,quam per eam deinde exercet vſurarius.Itaque ex pecunia,tantummodo vt pecunia eſt *abſolutè*, eſt adhuc mutuatarij.Quo pacto conſiderata non parit *ipſa* neque omnino, neque ex parte lucrum factum per illã ab vſurario,ſed vt ab vſurario ſolo eſt negotiationi *expoſita*;& propterea nihil lucri debet mutuatarius reportare, ſed vſurarius tantùm,cuius ſolius voluntate fuit pecunia illa negotiationi expoſita,ac proinde fructifera effecta.

Secus autem eſt iudicandum de fructu rei fructiferę. Ille enim eſt rei fructus etiam *abſolutè* conſideratæ, vt ad mutuatarium pertinet;quandoquidẽ per ſe res eiuſmodi eſt vera cauſſa fructus:Et ideò ad mutuatariũ pertinet id lucrum, quod rei fructiferę reſpondet deductis expenſis in rei cultura. Pecunia autẽ vſuraria (vt diximus) ſolùm vt inſtrumentum, per voluntatem ſolius vſurarij negotiationi expoſitum, concurrit ad lucrum; & idcirco nulla pars eius lucri debetur domino eiuſmodi pecuniæ,nempe mutuatario.

Quemadmodum, etſi fur quiſpiã per inſtrumentum furto ablatum alicui Artifici, quidpiam lucraretur;tamen quia id inſtrumentum non ex ſe, ſed ſolùm inſtrumentaliter,vt vſurpatum à fure,cõcurreret ad id lucrũ: nullus diceret,furẽ debere reſtituere artifici aliquid ex lucro ab ſe facto mediãte illo inſtrumento, quaſi titulo fructus facti ex re propria artificis:quãuis deberet quidẽ reſarcire artifici lucrũ ceſſãs, ſi aliquod illi ceſſauit ex defectu inſtrumenti.Sicut etiam vſurarius,ſi dãnum intulit mutuatario, priuando illum pecunia, debet ei illud compenſare,vt docet hic D.Thomas.

Ad SECVNDVM argumentum reſpondeo, ne ipſum quidem lucrum ab vſurario factum eſſe fructum vſurariæ pecuniæ abſolutè conſideratę,vt ea pertinet ad dominium mutuatarij,ſed ſolùm eſſe fructũ eius pecunię, vt expoſitæ per ſolã voluntatem vſurarij negotiationi, ſicut dictum eſt in reſponſione ad primum.

Ad TERTIVM reſpondeo,Mutuatarium tacitè in eo cõſentire vt vſurarius per contractus *oneroſos*,ex quibus ſcilicet tantũdem is recipit,poſſit pecuniam vſurariam alienare. Quandoquidem nil ipſius mutuatarij intereſt recipere eandẽ numero pecuniam vel diuerſam, cùm ſit res vſu conſumptibilis.

Et conſequenter etiam ad confirmationem reſpondeo,vſurarium nõ propterea per ſe loquendo committere iniuſtitiam, quod per eiuſmodi oneroſos Contractus rem alienet: niſi fortè de nouo tunc intentionem habeat non aliunde reſtituendi.

PVNCTVM QVARTVM.

An etiam accipere mutuum ſub vſura,ſit illicitum.

D Thomas art.4.

DISTINGVENDVM eſt.Nam dupliciter poteſt quis petere ab alio mutuum ſub vſura. VNO modo, directa intentione inducẽdo illum,vt ſub vſura det mutuo. Et hoc conſtat omninò eſſe illicitum,vt docet D. Thomas hic & omnes. Nam inducere alium ad peccatum nunquam licet.Eſt enim id *ſcandalũ actiuum* cõtra charitatem, vt diſputauimus ſuprà diſputatione 3.quæſtione antepenultima.

Ac notat optimè hic Caietanus,& Nauarrus c.17.n. 262.neque à parato quidẽ vſurario licere petere vt mutuet ad vſurã. Nam ſiue hoc propriè ſit paratũ alioqui *inducere* ad peccandum ſiue non;tamen certum eſt, hoc eſſe approbare & optare peccatum alterius, ſi directè quis petit vt peccet. Quare quod lib.6. de Iuſtitia, q.1. art.5.ait Sotus,non eſſe peccatũ petere ab vſurario parato,vt mutuet ad vſuram; neque eſſe diſtinctum peccatũ à fornicatione,petere conſenſũ à ſcorto,non videtur verum ſimpliciter, ſi vera ſit *petitio*, hoc eſt,quæ ſit coniuncta cum deſiderio & approbatione eius quod petitur:quo modo communiter petitio fieri ſolet.

Secus,ſi verba petitionis,verè non tam habeant vim petẽdi,quàm *exponendi* ſolùm quid is qui videtur petere,ſit facturus,& cupit etiam facere,ſi alter velit etiam ex ſua parte facere (quantumuis cum peccato)quod ad illũ pertinet. Vt ſi quis vſurario parato dicat, Des mihi mutuũ,etiam ſi debeas petere vſuram.Similiter ſi quis ita loquatur ſcorto, vt potiùs videatur interrogare, an velit cõſentire. In huiuſmodi enim caſibus is qui petere videtur,non eſt particeps peccati alterius, nã reuera non petit alterius peccatum, ſed exponit quid ipſe pro ſua parte habeat in animo facere.

ALTERO modo poteſt quis petere mutuũ ab vſurario, nõ inducẽdo illũ vt ſub vſura det,neque id intendendo, ſed ſolum intendẽdo obtinere ab eo mutuũ,quo ſuę neceſſitati cõſulat,quantumuis oporteat ſoluere vſurã.Et tunc potiſſimùm eſt difficultas in explicãdo, quomodo talis peccet vel nõ peccet,petẽs mutuũ ab vſurario,quẽ ſcit alioqui vſuram exacturum, atque adeò peccaturũ.

Et quia res hæc nõ nihil eſt perplexa, vt clarè illã expediamus,*primò* prǽmittẽdum eſt,ex triplici capite oriri poſſe dubium,num petens mutuum ab vſurario,particeps fiat peccati illius cooperãdo, atque adeò peccet. PRIMO,ex eo quòd poſtea *petit* ab illo mutuũ. SECVNDO,ex eo quòd poſtea ſimul cũ capitali *ſoluit* illi vſurariũ auctariũ. TERTIO,ex conditione *cauſæ*,ob quã quis petit mutuum & ſoluit auctarium.Quanquã verò Doctores tantùm ferè ſoleant diſputare de primo & tertio capite;tamen quia in ſecundo potiſſima eſt difficultas, vt videbimus,dicemus ſeorſim de ſingulis.

Secundò præmittendum eſt dupliciter poſſe cõtingere,vt quis cooperetur peccato alterius. Primò *directè*; hoc eſt,ſimul cum alio moraliter cõcurrendo ad peccatum.Secundò *indirectè*, ſcilicet nõ impediẽdo illud cùm quis poterat & debebat, vt patet ex doctrina à nobis tradita tomo 2.diſp.2.quæſt.1.

His poſitis: Quod attinet ad PRIMVM dubitationis Caput,dico PRIMO:Directè non cooperatur vſurario is qui ſolùm *petit* mutuum ab illo.Id patet,nam ſi tantum petat mutuum;non approbat nec optat peccatũ vſurarij,ſed tãtùm petit ab eo id quod vſurarius poteſt exercere ſine peccato, ſcilicet mutuum. Hoc autem in omnibus materiis licet ſine peccato ſaltem directę cooperationis;vt hic notat Caietanus,& omnes fatentur.

Dico SECVNDO;ſi quis abſq; ſuo detrimẽto vel alterius poteſt abſtinere à petitione mutui,& nihilominus id petit ab vſurario;indirectè cooperatur illi,& ſic peccat mortaliter ex genere.Quilibet enim pręcepto Charitatis affirmatiuo tenetur ita diligere proximum, vt quantum eſt in ſe,ſi ſine ſuo & alterius detrimẽto poſſit,vitet peccatum proximi, non dando illi vllo modo occaſionem ex qua peccet & incurrat ſcandalum paſſiuum.Quod tripliciter probatur.

Primò,ex his quę diſputauimus ſuprà diſputatione 3. in quæſtione de Scandalo,& tradit etiam D. Thom. q. 45.art. 7.& 8. præſertim. Nam ob id Charitatis præceptum debet quandoque mulier, ne alicui ſit ſcandalo domi ſe continere. Item non reſpicere per feneſtrã, ſi id ſine detrimento ſuo poteſt; etiamſi alter eſſet peccaturus ex malitia. *Secundò*; Nam hoc ipſum præceptũ videtur indicari Eccleſiaſt. 17. illis verbis: *Mandauit illis*(Deus hominibus)*vnicuique de proximo ſuo. Tertiò*;nam etiam quiſque debet, quando ſine ſuo detrimento poteſt, vitare damnum temporale alterius, vt ſi conflagret vicini domus, facilè queat ſubuenire, &c. Ergo à fortiori debet, quando ſine ſuo detrimento poteſt

Digitized by Google

vitare damnum ſpirituale alterius.

Vnde omnino arbitror verum eſſe, quod aſſerunt Syluester, verbo, Vſura, 7. q. 1. Et Richardus in 4. ſent. d. 15. art. 5. q. 5. ad 2. quem videtur ſequi Gabriel eadẽ diſt. quæſt. 11. art. 3. dub. 14. & alij quos Syluester citat; ſcilicet peccare mortaliter ex genere eum qui petit mutuũ ab vſurario ſine neceſſitate ſua vel alterius. Cuius ſententiæ fundamentum cõſtitui debet in præcepto illo Charitatis quod iam confirmaui.

Imò ſanctus Thomas non obſcurè hìc art. 4. videtur huius ſentẽtiæ. Non enim concedit aliter licere petere mutuum ab vſurario, niſi ob aliquod bonum, ſcilicet vt ſuccurratur neceſſitati. Et in ſolutione ſecũdi argumẽti, cùm doceret, non ideo debere aliquem abſtinere à petitione mutui, quia alter ſit peccaturus vſuram exigendo, addit, *ſi indigeat*. Atque ita intellexit ſanctũ Thomam Syluester ex ſententia aliorum, quidquid Caietanus & Sotus commententur.

Adde, quòd ſi vſurarius non ex mera malitia, ſed ex vehementi paſſione auaritiæ eſſet petiturus vſuras, deberet quis etiam cum aliquo ſuo detrimento abſtinere à petitione mutui; ſicut ſuprà in quęſtione de ſcandalo, diſputauimus debere mulierem etiam cum aliquo detrimẽto ſuo continere ſe domi, ſi alter peccaturus creditur ex infirmitate: imò debet etiam omittere ſacrum. Ratio huius eſt, quia tunc proximus eſt in maiori neceſſitate: & ideò ſtrictius tunc obligat præceptum charitatis affirmatiuum ad impediendum damnum illius ſpirituale, quàm ſi ex *mera malitia* eſſet peccaturus; quo caſu, ſolùm tenetur quis vitare ſcandalum alterius paſſiuum quando ſine ſuo aliquo detrimento poteſt.

Hic autem duo diligenter ſunt notanda. PRIMVM eſt, Nomine *neceſſitatis* in propoſito, ob quam dicimus, licite peti poſſe ab vſurario mutuum, nõ eſſe ſolùm indigentiam extremam aut grauem neceſſitatem, ſed etiam quamuis vtilitatem, quæ pertineat ad decentiam ſtatus, vt Richardus loco citato & alij bene notarunt. Nõ enim adeò ſtricte obligant affirmatiua præcepta, vt debeat quis ob illa ſtatũ & honorẽ propriũ negligere.

Ex quo ſequitur, rarò accidere vt quando aliquis petit mutuum ab vſurario gratiâ alicuius actus ſecũdum ſe liciti, indirectè vſurario cooperetur violando pręceptum affirmatiuum de impediendo proximi peccato. Communiter enim actus liciti referri poſſunt ad decẽtiam ſtatus. Vnde noſtrum illud ſecundum dictum, potiſſimùm habet locũ, quando petitur mutuum ad actus illicitos, qui nec ad ſtatus decentiã, nec ad aliquid omnino ſunt rationabiliter vtiles.

Quapropter quod quidã Doctores dicunt, & fertur ſanctus Thom. reſpondiſſe lectori cuidam Florentino, non eſſe licitum petere mutuum ab vſurario, copioſius negociandi cauſsâ; verum eſt, quando iudicatur copioſior illa negotiatio nõ poſſe rationabiliter pertinere ad augendũ ſtatum. Vt ſi ſtatus quem negotiator cogitat, non deceat perſonam ipſius, nec putetur moraliter illum aſſequuturus, atque adeo meritò iudicetur, fruſtra & ſine ratione, velle copioſiùs negotiari.

SECVNDVM, quod hic notari debet, eſt, poſſe bene vel malè intelligi quod Nauarrus cap. 17. num. 263. Et Syluester, verbo, Vſura, quæſt. 1. & alij dicunt, ſcilicet in caſu extremæ neceſſitatis non modò eſſe licitum petere mutuum ab vſurario, ſed etiã *inducere* eum ad mutuandum ſub vſura; vt ſic impediat quis maius malum quod vſurarius committeret indirectè occidendo eum, qui eſt in tali neceſſitate, ſi nollet ei ſucurrere. Nã duobus modis hoc dictum iſtorum auctorũ intelligi poteſt.

VNO modo verè: ſi nimirum *inducere* tunc ad minus illud vſuræ malum, ex mente horum Doctorum nihil aliud ſit quàm auertere animũ vſurarij ab illo alio maiori malo, *exponendo* ei, quemadmodum exercẽdo minus malum, ſcilicet vſuram, poſſit vitare maius malũ occiſionis indirectè, & ſimul explere ſuam auaritiam, ob

A quã alioqui non vellet ſubuenire proximo in extrema neceſſitate. Hoc enim vſurario ita exponere, nõ eſt illicitum, neque contra præceptum vllum Charitatis proximo debitæ.

Non enim id eſt contra præceptum Charitatis negatiuum de non impellendo alium ad peccati malum; ſed tantùm eſt non vitare vſurarij peccatum, atque adeò ſcandalum paſſiuum; quod ex ea declaratione minoris mali putatur incurſurus cõmittendo id minus malum. Neque etiam id in caſu neceſſitatis proximi, pręſertim extremę, eſt violare affirmatiuum præceptum charitatis, de vitando eo ſcandalo: ſiquidem tunc id præceptũ non obligat: cùm Charitas tunc ſuppeditet ius ſuccurrendi potiùs neceſſitati proximi, neglecto etiã alterius peccato, qui nulla neceſſitate ad peccandum adigitur, ſed ſua ſponte cõmittendo minus malum, putatur peccaturus.

B Et hoc ipſum tantummodo videntur feciſſe illi Decemuiri apud Ieremiam cap. 41. qui dixerunt Iſmaëli: *Noli nos occidere, quia theſauros habemus in agro.* Tantummodo enim expoſuerunt, quemadmodum Iſmael per minus malum, ſcilicet iniuſtitiæ in auferendis alienis theſauris; potuerit vitare maius malum homicidij. Atque etiam idem videtur feciſſe Loth docendo Sodomitas (quò eos auocaret à maiori flagitio) habere ſe domi filias. Si tamen id quod ſubdit: *abutimini eis vt libet*, intelligatur permiſſiuè tãtùm, vt hic vult Caietanus. Deniq; hoc ipſum videtur eſſe, quod rectè hìc ait Caietanus, licitũ eſſe, commiſſuro maius malũ *offerre* materiã minoris mali, vt vitet mai⁹, id quod à nemine negatur.

ALTERO modo illud prædictorum Auctorum dictũ, poteſt ita intelligi vt planè ſit falſum: nimirum ſi ſen- C ſus ſit, non modò licitum eſſe, animum alterius auertere à maiori malo, explicando ei minus, ſed etiam ei vere *conſulere* id minus malum, quamuis non quidẽ vt faciat id ſimpliciter, ſed (vt quidã loquuntur) *comparatiuè*, id eſt, vt faciat illud potiùs, caſu quo alterũ eſt facturus.

Eſt enim differentia inter hos modos duos. Nã iuxta primum, Voluntas proponentis minus malum, non fertur in malum vllum, ſed tãtùm in *vitationem* maioris mali & *expoſitionem* minoris quorum neutrum eſt illicitum; quantumuis inde putetur vſurarius ſcandalũ paſſiuum incurſurus cõmittendo minus malũ. Nam quãuis voluntas declarantis minus malum feratur in vitationem maioris mali & minoris declarationem, tamen poteſt adhuc optare, vt alter neutrum malum commit- D tat. At iuxta ſecundum modum voluntas proponentis minus malum, nõ ſolùm fertur in vitationem maioris mali, ſed etiã in *executionem mali minoris*, caſu quo alterutrum eſt faciendum. Id enim eſt propriè *conſulere potius* minus malum, ſcilicet potiùs velle in tali caſu & approbare executionem minoris mali.

Hoc poſito probatur *primò*, non licere hoc ſecundo modo in prædicto caſu extremæ neceſſitatis proximi inducere alterũ ad vſuram tanquam ad minus malum; quàm ſit occiſio indirecta eius qui extremã neceſſitatem patitur. Eſt enim id propriè ſuadere, ſeu *conſulere* ipſum minus malum, atque adeò velle quoddã malum; Ergo non licet. Probatur Antecedens. Bona eſt enim E hæc conſequentia. Hic conſulit potiùs hoc malũ: Ergo conſulit hoc malum. Comparatiuum enim non tollit poſitiuũ. Itaque fallitur Adrianus cùm dicit quodlib. 3. quæſtione ſecũda, licere conſulere peccatum, caſu quo maius eſſet quis perpetraturus.

Secundo, idẽ probatur; nam alter in iſto caſu faciẽdo potiùs minus malum, peccat: Ergo etiam is qui cõſulit, peccat, conſulendo potiùs illud ipſum minus malum. Antecedens patet. Probo cõſequentiam. Nam quod ad peccatũ attinet, nihil intereſt inter conſilium & executionem, ſi omnibus penſatis vno & eodem modo ſe habet obiectum peccati ad conſilium & ad executionem. Sed in iſto caſu, illud ipſum quod vſurarius omnibus

Digitized by Google

penſatis potiùs facit, tu etiam potiùs conſulis faciendum: Ergo ſicut ille peccat potiùs id faciendo: ita & tu id potius conſulendo.

Hinc patet quomodo diiudicanda & in concordiam redigenda ſit CONTROVERSIA quæ circa hoc ipſum eſt inter Doctores aliquos non ſatis explicate loquentes. Gabriel enim in 4. ſentent. diſtinct. 15. quæſt. 11. artic. 3. dub. 14. Et Caietanus hic, cùm generatim negant, licere conſulere minus malum ad vitandum maius; ſi procedant hoc ſecundo modo, veriſſimè id negant. Alij verò, inter quos eſt Sotus libro 6. quæſt. 1. artic. 6. (diſputans de hoc contra Caietanum) cùm concedunt id eſſe licitum, ſi procedant illo primo modo, quo diximus id licere, vere etiam ſentiunt, ſed tunc tantùm in modo loquendi diſcrepant a Caietano, vt patet ex ipſo in opuſcul. 17. qq. reſponſione 13. dub. 3. Ibi enim apparet, Caietanum non velle negare quin iuxta primum modum dictum, liceat conſulere minus malum, quamquam reuera non ſit id propriè minus malum conſulere. Si verò Sotus & alij velint, quòd etiam liceat propriè conſulere ſecundo modo dicto, vt indicare videtur ille modus loquendi cum dicunt, licitum eſſe *inducere, &c.* nullo modo eſt admittenda eorum ſententia.

Expoſui hactenus, Quando *petens* mutuum ab vſurario, cooperetur ob id vel non cooperetur peccare vſurarij: id quod pertinebat ad PRIMVM Caput de hoc dubitandi, ex tribus quæ initio huius puncti propoſuimus.

Iam de SECVNDO Capite dicendum, videndum nãque eſt, Vtrùm talis peccato vſurarij propterea cooperetur, quòd poſteà *ſoluit* ei auctarium cum capitali. Et quidem, quod attinet ad *indirectam* cooperationem, idem eſt iudicium de *ſolutione* auctarij & *petitione* mutui. Si enim quis abſque rationabili cauſſa, atque adeò illicitè petit mutuum ab vſurario, is poſtea etiam illicitè ſoluit ei Vſurarium auctarium: nam ſimiliter cum ſoluit, cooperatur tunc indirectè ei peccato, quod ipſe Vſurarius committit accipiendo etiam auctarium.

De cooperatione autem *directa* maior eſt hic difficultas; videtur namque directe cooperari peccato vſurarij is qui ei ſoluit vſuram. Nam qui alteri præbet materiam proximam peccati; directe cooperatur eius peccato; ſed *ſoluens* vſuram, eo ipſo præbet vſurario proximam materiam peccati; Ergo directe peccato ipſius cooperatur. Probatur Maior. Nam ex communi ſententia malè facit is qui vinum, v.g. vendit ebrioſo, vel fœminam committit luxurioſo; idque non alia de cauſſa, niſi quia directè videtur cooperari ad iſtorum peccatum. Minor autem probatur; nam ſicut vinum eſt obiectum, & materia proxima in qua peccat ebrioſus contra temperantiam; ita vſurarium auctarium eſt obiectum & materia proxima, in qua peccat vſurarius contra Iuſtitiam.

Nec ſatis erit dicere, ideo non eſſe id directè cooperari, quia vſurarius iam antè peccauit actu interiori cupiendo auctarium, & actus exterior ſecundùm aliquos non addit nouam malitiam. Nam primò, ſi hoc obſtaret cooperationi directæ ad actum externum malum, etiam excuſaretur dans vinum ebrioſo, ſi ebrioſus iam antè (vt fit) interiori voluntate mala & deſiderio potandi peccaſſet. Deinde: vt præbens materiam proximam peccati externi cenſeatur directè cooperari peccanti, & eo ipſo peccare, nihil intereſt, vtrùm actus exterior addat vel non addat nouam malitiam ad internum actum: ſufficit enim ad id, quòd ſecundùm omnes, exterior actus eſt malus, ſiue per nouam malitiam, ſiue per eandem quæ ad illum deriuetur ex actu interiori. Aliàs, neque cooperans ad occiſionem exteriorem peccaret; cùm homicida antè per interiorem actum peccauerit.

Nihilominus ſtatuendum eſt, hoc ſolùm, quod eſt,

A præbere alteri, materiam proximam peccati, ſi quis non etiam approbet peccatum alterius, ſed aliud in ea re ſpectet, non eſſe *directe cooperari*, ad alterius peccatum. Eſt enim id potiùs non vitare peccatum & ſcandalum paſſiuum alterius. Quod ipſum neque etiam eſt indirecte cooperari culpabiliter, quando præceptum affirmatiuum vitandi alterius peccatum & ſcandalum, non obligat: non obligat autem in propoſito ſuppetente rationabili cauſſa ſoluendi vſuram. Quocirca minimè tunc talis peccat.

Patet hoc totum *primo* ex communi ſententia, quæ negat peccatum eſſe ſoluere vſuram; quia ſolùm eſt *iniuriam pati*, quod Auctore Philoſopho 5. Ethicor. cap. 11. non eſt malum. Quæ quidem ſententia non poſſet defendi, ſi præbere proximam peccati materiam, eſſet B directe cooperari peccato. Tunc enim peccaret ſoluẽs vſuram contra præceptum *negatiuum* de non committenda per directam cooperationem ſiue operationem iniuſtitia vſuræ. Quod præceptum nunquam licet tranſgredi, ne pro redimenda quidem vita captiui, vt definitum eſt, ab Alexandro III. in capit. Super eo, Extra de vſuris.

Secundo, idem patet ex eo quòd licitum eſt pro ſalute Reipublicæ offerre ſe Tyranno, & mortem fortiter oppetere. Quod non eſſet licitum ſi præbere materiam peccati eſſet directè cooperari. Præbet enim ſeſe talis materiam occiſionis.

Tertiò: Quia alias non eſſet verum quod S. Thomas hic & omnes fatentur, licere alicui exponere ſuas pecunias latroni, vitandæ mortis cauſſa, id etiam ſit exhibere latroni proximam materiam iniuſtæ acce- C ptionis pecuniarum.

Quarto, conuincit etiam idipſum ratio. Nam nemo eſt cauſſa moralis directa eius quod nec præcipit, nec cõſulit, nec approbat, nec reipſa efficit. Sed is qui aliud ſpectans, præbet alteri materiam peccati non præcipit, nec conſulit, nec approbat vllo modo, nec efficit peccatum alterius; Ergo non eſt cauſſa moralis directa illius. Probatur Minor. Nam vt ſupponimus, qui præbet alteri materiam peccati, aliud bonum ſpectãs, non probat voluntate ſua peccatũ alterius, ſed potiùs auerſatur: nec illud præcipit, aut conſulit, vt etiam ſupponimus: nec enim altero efficit actionem, in qua illud peccatum conſiſtit (ponimus enim, alterum ſolùm ſuo arbitratu peccatum facere) ſed tantùm *exhibet* ei materiam qua eſt abuſurus: in qua quidem exhibitione certum eſt non conſiſtere pecuniam alterius, ſed in D actione, qua ipſe abutitur materia ſibi exhibita. Ergo nullo modo talis directè cooperatur alterius peccato.

Quintò, idem manifeſtè patet per locum à contrario. Nam is qui præbet alteri materiam boni & meritorij actus, aliud tamen ſpectans & neque approbans, neque conſulens bonum actum, cuius cauſſa alter materiam recipit; non poteſt cenſeri cauſſa moralis directa illius boni actus, nec particeps meriti. Ergo nec is qui materiam mali actus præbet, ſi aliud ſpectet, &c. Conſequentia patet à paritate: cùm vtrobique ſit idem modus concurrendi. Antecedens verò probatur. Nullus enim concedit, eum qui, v.g. vendit panem illi qui vult dare Eleemoſynam, eſſe participem meriti illius actus, ſi in vendendo nihil aliud ſpectauit quàm propriam E vtilitatem.

Patet igitur, hoc quod eſt, *præbere* materiam actus mali præciſè & formaliter, non eſſe concurrere directè ad malum actum, ſed tantùm non vitare alterius peccatum & paſſiuum ſcãdalum, quod ille per occaſionem talis materiæ incurrit. Id quod in propoſito non eſt illicitum, quando ſubeſt cauſſa rationabilis ſoluendi vſuram, atque adeò negligendi Vſurarij peccatum.

Vnde ad ARGVMENTVM contrarium nego Maiorem. Ad probationem reſpondeo, eum qui peccat exhibendo vinum ebrioſo, &c. non peccare coope-

rando directè, ſed *indirectè*; quia ſcilicet abſque rationabili cauſſa (vt ſuppono) omittit impedire proximi peccatum & paſſiuum ſcandalum, negando ei vinum ſicut poterat & tenebatur. Et ſic ſententia de hac re communis (quòd ſcilicet præbens materiam peccati maximam cooperetur peccato) intelligi debet: nempe de cooperatione indirecta; cùm ad præbendam peccati materiam & ad negligendum alterius peccatum, non ſuppetit cauſſa rationabilis. Nam alioqui ſi ea ſententia intelligeretur de comparatione *directa*; multæ doctrinæ communes ſecum pugnarent, vt iam ex dictis patet.

Sufficit autem *indirecta* cooperatio ad hoc vt peccent communiter vendentes res iis qui ſunt illis abuſuri. Cùm enim ſine proprio detrimento poſſent aliis (communiter loquendo) æquè vtiliter eiuſmodi res vendere; peccant non vitando ſcandalum proximi paſſiuum.

Sed eſt CONTRA hoc argumentum. Nam ſi hæc vera ſunt; ſequitur peccare etiam eos *indirectè cooperando*, qui locant domum ſcorto, aut vſurario, quando poſſent abſque ſuo detrimento non locare illis: quod tamen ſuprà quæſtione præcedenti, puncto vltimo non damnauimus. Probatur ſequela. Nam ſimiliter iſti non vitant proximi peccatum & paſſiuum ſcandalum, cùm poſſunt abſque ſuo detrimento.

RESPONDEO ad hoc argumentum per tria dicta. PRIMO dico, Magnum eſſe diſcrimen inter *locum* & *materiam*. Nam ex *loco* propriè loquendo, non ſumunt tales peccatores occaſionem peccandi; licèt peccando quidem loco abutantur, ſicut etiam aëre ipſo abutuntur. At verò ex peccati *materia*, quia ea proximè ſe habet ad peccatum; maximè ſumitur peccati occaſio & paſſiuum ſcandalum incurritur. Quo fit vt non præbere peccati materiam, propriè ſit vitare paſſiuum proximi ſcandalum; non autem, non locare domum. Et propterea ad non præbendam peccati materiam tenetur quis, quando ſine detrimento ſuo poteſt; non verò ad non locandam domum. Alioqui, ſi non præbere peccatoribus ea quæ quomodolibet pertinent ad peccandum, eſſet vitare illorum ſcandalum, ad quod vitandum quis teneretur, nec panem, nec veſtem, nec aliud aliquid ſimile poſſet quis peccatori conferre. Quæcunque enim ad vitam pertinent, etiam conducunt aliquo modo ad peccandum.

Dico SECVNDO, ſi accideret, vt ob loci circumſtantias aliquis incurreret paſſiuum ſcandalum, ſimiliter deberet quis (quando ſine ſuo detrimento poſſet) vitare tale ſcandalum & peccatum proximi non locando domum.

Dico TERTIO, Ob rationes ſolas generales, per quas locus confert ad peccandum (vt ſcilicet inhabitatur, occultat, &c.) non tenetur quis, etiamſi abſque ſuo detrimento poſſet, abſtinere à locando. Ratio eſt, tum ob illud diſcrimen inter peccati locum & materiam, expoſitum in primo dicto: tum etiam quoniam licitè poteſt quis in locanda domo talibus peccatoribus, ſpectare finem eundem, quem publica poteſtas illos permittendo ſpectat: atque adeò conformare in hoc ſe voluntati rectæ Superiorum. Itaque ſubeſt in huiuſmodi locatione cauſſa hæc rationabilis non vitandi proximi paſſiuum ſcandalum ſeu peccatum, abſtinendo à locatione. Ac vitanda ſunt circa hoc etiam quæ ſuprà quæſt. præced. v. vlt. annotauimus. Et hactenus de SECVNDO Capite dubitādi, quandonam petens ab vſurario mutuum cooperetur vel non cooperetur peccato illius, propterea quòd ei vſuram *ſoluit*.

Supereſt nunc, vt aliquid etiam dicamus de TERTIO Capite ea de re dubitandi; quando ſcilicet ex parte *cauſſæ*, ob quam quis ab vſurario petit mutuum, & ſoluit ei vſuram, cooperetur, vel non cooperetur illius peccato.

Dico igitur PRIMO: *Directè* non poteſt cooperari quis ob conditionem eiuſmodi cauſſæ, niſi eo animo peteret ab vſurario mutuum, & ſolueret vſuram, vt vſurarius iniuſtitiam exerceret: ita enim & non aliter approbaret talis directè vſurarij peccatum. Sicut etiam ſi committeret quis pecuniam ſuam vſurario, vt ex ea vſuram exerceret, quemadmodum in ſolutione Tertij docet S. Thomas.

Dico SECVNDO. *Indirectè* ob conditionem cauſſæ cooperatur quis Vſurarij peccato; quando ex irrationabili cauſſa petit mutuum ab illo, vt patet ex dictis; ſiue cauſſa irrationabilis fuerit aliquis actus per ſe aliàs licitus, ſed *ſuperfluus* ſtatui; ſiue per ſe *illicitus*.

Neque refert vtrùm talis actus ob quem irrationabiliter ab vſurario mutuum petitur, ſit illicitus *mortaliter* aut *venialiter*. Nam irrationabilis petitio mutui ab vſurario, ſemper eſt ex ſuo genere peccatum mortale: tanquam cooperatio nimirum indirecta ad peccatum mortale vſurarij, ſiue per ſe alioqui cauſſa irrationabilis, quæ ad id mutuum petendum inducit, ſit peccatum mortale, ſiue tantummodo veniale. Etenim indirecta illa cooperatio ad mortale peccatum vſurarij, hoc ipſo continet culpam mortalem, quòd abſque neceſſitate vel vtilitate rationabili quis negligit lapſum mortalem proximi. Id quod æquè fit, ſiue actus non neceſſarius, ob quem petitur ab vſurario mutuum, ſit peccatum veniale, ſiue mortale.

Ex quo ſequitur, non ſatis explicatè & circumſpectè circa hoc locutum eſſe Caietanum hic, quem Sotus libro 6. de Iuſtitia, quæſt. 1. articul. 5. ſequitur. Dicit enim Caietanus non fore peccatum mortale petere mutuum ab vſurario ob cauſſam venialem: hoc aio non ſatis explicatè dici. Si enim loquatur Caietanus de peccato, quod petens *irrationabiliter* mutuum, committit, per *omiſſionem* vitandi ſcandalum proximi paſſiuum, atque adeò per indirectam cooperationem ad mortale peccatum vſurarij; falſum eſt quod dicit, vt iam eſt probatum.

Et patet hoc ipſum euidenter ex eo, quòd ſine dubio peccaret hoc nomine mortaliter, qui ad actū alioqui ex ſe indifferētem, atque adeò neque neceſſarium, neque vtilem (vt, v.g. ad extruendum inutile caſtrum) mutuum peteret ab vſurario: Ergo multo magis qui id peteret ad actum ex ſe illicitum venialiter.

Si autem loquatur Caietanus de peccato, quod etiam poteſt talis *committere* ex circumſtantia *finis*: malum ſcilicet finem ſibi proponendo in mutui petitione: verum eſt, ex hac quidem parte talem non commiſſurum peccatum mortale, ſi finis vel cauſſa petendi mutuum ſit tantummodo peccatum veniale. Sed hoc nimis erat clarum, neque videtur valde pertinere ad propoſitum. Non enim hic agimus de iis peccatis *commiſſionis*, quæ poſſunt aliunde admitti ab eo qui petit mutuum ab vſurario, ſed de cooperatione qua videri poſſet cooperari vſurario ad iniuſtitiam mortalem, per *omiſſionem* etiam, non vitando illius ſcandalum paſſiuum & peccatum. Non enim dubium eſt quin talis alia peccata poſſit ſimul committere, vt, v.g. ſi ob vſuras non neceſſarias quas ſoluit, poſtea non poſſit prouidere familiæ, &c. ſicut bene notarunt Sotus loco dicto: & Nauarrus cap. 17. num. 263.

Diſputat etiam hic Caietanus, quomodo verum ſit; quod D. Thomas hic artic. 4. ad 3. aſſerit, eum qui committit pecunias vſurario, non habēti alias vnde vſuras exerceat, participem eſſe peccati illius. Et dicit quędam Caietanus non ſatis ad rem. Dicendum autem eſt, ſanctum Thomam intelligendum eſſe de participatione per cooperationem indirectam; quando ſcilicet non ſubeſt cauſſa rationabilis committendi eiuſmodi vſurario pecunias. Hactenus de Vſura.

Digitized by Google

QVÆSTIO VIGESIMASECVNDA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Emptionis & Venditionis Cenſuum.

Ad 2. 2. D. Thomæ. quæſt. 77. vel 78.

EXPEDITA materia de Emptione & Venditione, & Vſura, diſputari ſolet à Doctoribus de Cenſibus, & Cambiis; & de contractu Societatis. Diſſeremus igitur de his etiam, quantum fieri poterit dilucidè & methodicè, in hac & ſequentibus quæſtionibus: tametſi de his non diſſerat diuus Thomas. Ratus nimirum, facilè poſſe diiudicari Iuſtitiam & Iniuſtitiam quorumcunque Contractum ex iis quæ de Iuſtitia & Iniuſtitia Contractus Emptionis & venditionis ac mutui, ſunt hactenus tradita; vt ſuprà etiam annotauimus, quæſt. 20. punct. 1.

Occurrunt autem de tota materia Cenſuum ſeptem capita conſideranda, quorum diſtributio iuuabit, vt poſſint eo commodiùs & ſuccinctiùs expediri omnia, quæ ad hanc quæſtionem pertinent. PRIMO *enim explicandum eſt, Quid ſit Cenſus, & num licitè vendi ac emi poſſit.* SECVNDO; *Ex quibus rebus Cenſus vendi poſſit. Ex quo intelligetur diuiſio quædam Cenſuum à Doctoribus tradita ex parte rei, in qua Cenſus conſtituitur, vel ex qua venditur.* TERTIO; *Quarum rerum penſio ſiue Cenſus poſſit vendi. Vbi patebit alia Cenſuum diuiſio ex parte rei, quæ venditur.* QVARTO; *Ad quantum temporis ſpatium poſſit Cenſus vendi: ex quo patebit alia Cenſuum diuiſio, tradita ex parte temporis, ad quod venditur Cenſus.* QVINTO; *Vnde ſit æſtimanda Iuſtitia pretij in emptione Cenſus.* SEXTO; *Quænam conditiones queant adiungi emptioni & venditioni Cenſus, per alios contractus ſimul concurrentes cum ipſo.* SEPTIMO; *Quænam conditiones addi etiam debeant.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Cenſus, & num licitè vendi ac emi poſſit.

VOCABVLVM Cenſus variis admodum modis vſurpari ſolet, de quibus fusè Couarruuias lib. 3. varia. reſol. cap... Sed notio eius vocabuli, quæ pertinet ad noſtrum propoſitum, eſt ſolùm ea iuxta quam communiter à Doctoribus Cenſus ſolet definiri, vt ſit *ius percipiendi aliquam penſionem ex re alterius vtili*; in qua re dicitur Cenſus conſtitui. Exempli cauſa. Obligat ſe Petrus Paulo ad conferendam ei certam partem fructuum propriæ vineæ ſingulis annis: ius, quod habet Paulus, eam penſionem percipiendi, dicitur *Cenſus*. Et is quidem qui ſe obligat ad penſionem ſoluendam, nominari ſolet *Cenſuarius*, is verò, qui ius habet percipiendi, *Cenſualiſta*.

Hoc poſito, ſtatuendum eſt ex communi Doctorum ſententia, Cenſum licitè omnino vendi ac emi poſſe, quantum eſt ex natura Cenſus, niſi aliunde accidat iniuſtitia. Ita habetur in duabus Extrauag. Martini V. & Calixti III. titulo de Emptione & Venditione. Et paſſim in vtroque iure. Eſtque communis ſententia Doctorum. Et probatur ratione. Nam ius, quod quis habet ad percipiendam vtilitatem ex re aliqua, eſt pretio æſtimabile, ſicut etiam ius, quod habet ad rem totam, cuius eſt Dominus: Ergo poteſt id ius per venditionem transferri in alterum pro pretio, non minùs, quam poteſt per rei venditionem in alterum transferri ius & dominium, quod quis habet ad rem totam, ſi eam vendat.

Ex hac clariſſima ratione patet, meritò reiici à Ioãne Medina q. 12. de Vſura, & à Soto lib. 5. de Iuſtitia, q. 5. art. 1. & à Couarruuia lib. 3. variar. reſol. c. 7. n. 2. & ab aliis omnibus, opinionem Henrici Gandauenſis, quodlib. 1. q. 39. & quodlib. 8. q. 24. & Innocentij, ſuper Cap. *In ciuitate*. Extra de Vſuris, & Ioannis Andreæ ibidem, & Saliceti in Authent. *Ad hæc*. Cod. de Vſuris; qui negant, poſſe licitè emi & vendi cenſum de nouo inſtitutum ſuper aliqua re, licet concedant emi & vendi poſſe, quando eſt iam antè inſtitutus. Vt, v.g. non poſſe Petrum vendere cenſum, quem de nouo velit pendere ex ſua domo vel vinea; & conſequenter neque alium ab ipſo emere: poſſe autem vendere cenſum ex domo aliqua vel vinea, qui fuerit ante collatus eidem Petro per

A donationem; vel etiam poſſe principem vendere cenſum, qui ipſi alias ſolet pendi à ciuibus.

Sed ſine ratione hoc dicitur. PRIMO: nam non eſt minùs æſtimabile pretio ius illud ad percipiendã vtilitatem ex re, quod ſemper manſit apud rei dominum, quàm ſit illud ius percipiendi vtilitatem ex re, quod iam antè fuit in alium translatum, donatione, v.g. vel contributione, &c. Ergo ſicut poteſt iuſtè vendi & emi ius percipiendi penſionem ab eo in quem antea fuit illud ius tranſlatum: ita etiam poterit iuſtè emi à vero rei domino, apud quem ſemper ius percipiendi penſionem manſit.

SECVNDO: nam ius iſtud tranſlatum iam in alterum, eiuſdem omnino valoris eſt, & idem exiſtit quod B antea; cùm erat apud rei dominum: Ergo ſicut poteſt iuſtè emi, poſtquam eſt in alium tranſlatum: ita etiam antea poteſt emi immediatè à rei domino. Antecedens probatur. Nam per tranſlationem id ius ſolùm videtur mutare ſubiectum. Suppono enim, poſtea quoque eſſe ius percipiendi eandem penſionem, & ex eadem re. Ergo eſt eiuſdem valoris.

Sed argumentantur pro opinione ſua ſupradicti auctores hoc modo; in emptione & venditione debent diſtingui *res* ſeu *merces* à *pretio*, ſecundùm omnia iura: ſed ſi Cenſus non eſt antea conſtitutus, non diſtinguitur res vendita à pretio: Ergo non rectè tunc vendetur & emetur Cenſus.

C RESPONDEO primò, falſam eſſe Minorem; ſcilicet cenſum de nouo inſtitutum non diſtingui à pretio. Etſi enim daremus, cenſum de nouo inſtitutum, non antea *præextitiſſe*, tamen adhuc intelligi poteſt, eum *diſtingui* à pretio. Aliud enim eſt, *non præexiſtere*; aliud, *non diſtingui*. Patet in venditione iactus piſcatoris, & fructuum futurorum, &c. in quibus omnibus venditionibus ſecundùm omnes merx diſtinguitur à pretio, & tamen merx non præexiſtit.

DICO ſecundò, etiam in propoſito cenſum præextitiſſe ſecundùm id quod formaliter in venditione cenſus venditur. Probatur. Nam quod venditur per ſe eſt ipſum ius percipiendi vtilitatem ex re. Sed hoc ius etſi ſemper manſit apud verum dominũ, tamen præextitit.

A Ergo, &c. Probatur Maior. Nam ius illud eſt id quod propriè dicitur in Cenſualiſtam trāsferri. Minor etiam probatur; nam hoc ipſo etiam quòd ſemper ius illud apud rei dominum manſit, præextitit vtique apud eum.

Vnde quod videtur decepiſſe illos Doctores, eſt, quòd obligatio, qua ſe obligat Dominus rei ad conferendam penſionem, nō antea præextitit, ſi cenſus de nouo conſtituitur. Quod tamē nihil fauet eorum opinioni. Nam ius, quod emitur, nō eſt illa obligatio, tametſi connotet illam obligationem in Cenſuario, id eſt, in venditore Cenſus; ſed eſt quiddam aliud; nempe facultas quædam emptoris ſeu Cenſualiſtæ, ex Iuſtitia accipiendi a Cenſuario ſiue venditore cenſualem penſionem. Sicut in emptione, v. g. pallij, propriè id quod emitur non eſt obligatio vēditoris ad dandum pallium, ſed ipſum pallium. B Adde, quòd licet concederemus, obligationem ad penſionem tribuendam vendi; tamen neque ad id eſſet opus illam præextitiſſe. Poſſet enim nihilominus a pretio diſtingui, vt eſt anteà probatum.

Sed quæris, quid omnino eſt illud *ius*, quod venditur, ſeu illa *facultas* percipiendi cenſualem penſionem? Respondeo, nihil aliud quàm Cenſualiſtam ſiue emptorem *poſſe* iam iure & meritò percipere ex re penſionem, ſicut poterat rei dominus. Quæ facultas licet formaliter non ſit ens reale extra animam, ſed tantum relatio quædam rationis: tamen moraliter loquendo, magni æſtimatur, & tanti quanti pecunia: id quod ſatis eſt, vt ſecundùm iuſtitiam poſſit pro pecunia vendi & emi.

Nam (vt ex dictis q. 20. intelligi poteſt) æqualitas iuſtitiæ non eſt attendenda ſecūdum res ipſas *materialiter*, ſed proxime attenditur ſecundum *æſtimationem*, quam communiter homines habent de rebus, quæ commutantur, omnibus circumſtantiis conſideratis. Æſtimatio C igitur eſt, quæ facit vt illud ius ſit ſecundùm iuſtitiam venale; adeò vt propter hanc æſtimationem, Cenſus numeretur inter bona immobilia, in Clementina prima, de verb. ſignificat. §. *Cumque annui reditus.*

Denique notandū, nos in hoc Tractatu loqui de cēſu, qui eſt frequentior in vſu, ſcilicet cùm quis retento rei dominio decernit alij certā penſionē; qui vocari ſolet *conſignatiuus*: nō verò de cenſu qui dicitur *reſeruatiuus*, cùm ſcilicet quis tranſlato in alterum (per vēditionem aut donationē) rei dominio, reſeruat ſibi ius recipiendi penſionem ex re. Tunc enim talis non vendit illum cēſum, nec alter propriè emit; ſed tātùm dominus rei imperfectè vēdit vel donat alteri rem ſuam. Habet autem is reſeruatiuus Cēſus ſimilitudinem cum Emphyteuſi, niſi quòd in Emphyteuſi non trāſfertur rei dominium.

D PVNCTVM SECVNDVM.

Ex quibus rebus vendi poſſit Cenſus.

SI conſideremus ſolùm ius naturæ, ex omnibus rebus Cenſus vendi poteſt, ex quibus venditor verè habet ius percipiendi vtilitatem, cuius penſionem vult vendere. Hoc nemo negat. Et probatur. Nam ex quibuſcūque rebus habeatur tale ius percipiendi vtilitatem aliquam, eſt id ius pretio æſtimabile: Ergo ex quibuſcunque eiuſmodi rebus poteſt vendi.

Sequitur autem ex hoc Primo, non ſolùm poſſe vendi cenſum ex rebus *immobilibus*, vt ex domo, &c. ſed etiam ex *mobilibus*, vt ex animalibus; ſicut rectè aſſeruit Medina q. 11. de Vſura, & etiam ex rebus *vſu cōſumptibilibus*, ſi ſint tamen *in ſtatu fructificandi*; vt ex pecuniis, v. g. E ſi ſint expoſitæ negotiationi: vt bene notauit Sotus lib. 6. de Iuſtitia, q. 5. art. 1. Ratio eſt clara. Nam etiā ex rebus vſu conſumptibilibus exiſtentibus in tali ſtatu fructificandi, vere habet quis ius percipiēdi vtilitatē: Ergo verè habet, quod vēdat quando vendit cenſum ex illis. Secus, ſi eiuſmodi res vſu conſumptibiles nō eſſent in ſtatu fructificandi: tunc enim non eſſet verè ius aliquod recipiendi ex eis vtilitatem, quod poſſet vendi ex illis.

A Sequitur Secvndo, poſſe etiam vendi cenſum ex *aliis cenſibus*, vt rectè annotauit Medina. q. 11. de Vſura quæ eſt 1. de Cenſ. Primo, quia cenſus vere ſunt quædam bona vtilia & fructifera, quippe quæ pariunt penſionem annuam. Ergo poteſt ex eis vendi ius & facultas accipiendi ex illis aliquam penſionis partem. *Secūdo*, quia inter bona immobilia numerantur ſenſus, in Clem. 1. §. *Cumque annui reditus* de verb. ſignif. Sed conſtat, poſſe vendi cenſum ex bonis immobilibus: Ergo etiam vendi poteſt ex cenſibus.

Tertiò ſequitur, poſſe licitè vendi cenſum ex rebus *omnibus alicuius nullam certam determinando*; vt ſenſerunt rectè Ioānes Maior in 4. diſt. 15. q. 44. & Medina q. 1. de cenſib. & Sotus lib. 6. de Iuſtit. q. 5. art. 1. & Conradus q. 74. & 75. de contract. & Couarruuias lib. 3. varia. B reſol. cap. 7. num. 5. & 6. contra quoſdam qui id abſque firmo argumēto negāt. Et probatur manifeſta ratione. Nā vere habet quis ius percipiēdi vtilitatē ex omnibus ſuis rebus indeterminate: Ergo poteſt illud ius vēdere.

Qvarto ſequitur, non ſolum vendi & emi poſſe cēſum ex rebus certis aut incertis, ſed etiam ex *perſona*: quando perſona eſt talis, vt velit & poſſit propria induſtria & opera parare ſibi vtilitatem aliquam, cuius pēſionem vendit: alias non haberet vere ius perſonale, quod venderet. Et iſte cenſus nominatur perſonalis. Quem quidem licitè vendi poſſe, meritò aſſerit Sotus lib. 6. de Iuſtitia, q. 5. art. 1. & Medina q. 1. de cenſibus, & Couarruuias lib. 3. variar. reſolut. cap. 7. num. 5. & 6. & Conrad. q. 74. & 75 de contractib. contra Summam Angelicam, verbo Vſura, & Antoninum 2. part. tit. 1. cap. 19. & Abbatem ſuper Cap. In ciuitate, de Vſuris.

Probatur Primo. Nam cùm perſona eſt talis, qualē dixi, vere habet ius ex propria opera percipiēdi vtiC litatē: Ergo vere habet aliquid quod alij queat vendere. Secvndo: nam ſi ius perſonale non eſſet pretio æſtimabile, fruſtra ſuperiores exigerent à ſubditis tributa perſonalia; quod tamen fit ſæpe, & factum eſſe patet, Deuter. 12. vbi præceptum ex filiis Iſrael, vt offerrent primitias & decimas *manuum ſuarum*. Et lib. 2. Eſdræ, c. 10. fideles *conſtituerunt ſuper ſe* annuū reditum *tertia* partis Sicli *ad opus domus Dei*. Et ſuper cap. 2. Lucæ dicunt Doctores, tale tributum fuiſſe ſolutum Cæſari, naſcēte Chriſto. Denique in Cap. *Non eſt*. Extra de Decimis, iubentur fideles decimas ſoluere etiam ex operis perſonalibus vt ex negociatione, militia, &c. Eſt ergo ius percipiendi vtilitatem ex perſona pretio æſtimabile.

Neque huic & præcedenti Conſectario obſtat, quòd in Extrauag. Martini V. & Calixti III. tit. de emptione & venditione: approbantur cenſus reales ex rebus cerD tis, nulla facta mentione *perſonalium*, & eorum, qui conſtituuntur ſuper rebus *indeterminatis*. Nam etſi ibi hi cenſus non etiam memorentur, & probentur: tamē neque ibi damnantur, vt rectè Sotus, & Couarruuias, & alij vbi ſuprà reſpondent.

Qvinto ſequitur, non poſſe vendi cenſum ex re aliqua, niſi vt minimùm poſſit parere tantam vtilitatē, quanta eſt penſio ſoluēda ex illa, ſtatis temporibus. Ita Syluester, verbo Vſura 2. q. 12. & Medina, & Couarruuias, locis citatis; eſtque communis doctrina. Probatur. Nam ſi res non eſt talis; Dominus rei non habet re vera ius recipiendi tantam vtilitatem: Ergo verè non habet id totum quod vendit. Et conſequenter is qui finE geret ſe emere talem cēſum, in rei veritate nihil emeret, ſed palliaret ſic vſuram, qua Cenſuario mutuaret ſummam, ſoluendam cum vſurario incremento poſtea paulatim variis temporibus.

Vnde ad iudicandum, num in emptione cenſuum inuoluatur vſura, diligenter conſiderandum eſt, an Cenſuarius verè habeat ius id quod vendit: ſi enim non habet, attenta conditione rei, ex qua vendit: ficta eſt talis emptio, & pallium vſuræ.

Vbi tamen notandum eſt, ſatis eſſe, ſi id ex quo

adæquate

Digitized by Google

adæquatè cenſus venditur, poſſit reddere totam illam vtilitatem, cuius penſio cenſualis ſtatis temporibus eſt ſoluenda: ſiue id, ex quo cenſus venditur, ſit aliqua vna res ſimplex, ſiue aggregatum ex pluribus rebus. Non enim eſt neceſſe vt id ex quo partim tantùm & inadæquatè cēſus venditur, poſſit reddere totam vtilitatem, cuius cenſus venditur.

Sed neque etiam eſt neceſſe vt id ex quo adæquatè cenſus venditur, eodem omnino *anno* quo eſt penſio ſoluenda, pariat vtilitatem, cuius penſio ſeu cenſus vēditur: ſatis enim eſt, vt ex fructu illius vnde cenſus venditur, poſſit ſtatis temporibus ſolui penſio. Patet manifeſtè in venditione cenſus annui ex agro, quæ eſt licita ſecundùm omnes, quantumuis ager alternis tantùm annis fructum reddat.

Sexto ſequitur, ſi res, ex qua cenſus eſt venditus, pereat, aut reddatur ſterilis, non poſſe amplius Cenſualiſtam quicquam iure exigere à Cenſuario, ſecluſo ſaltem peculiari alio pacto; iuxta ea quæ trademus punct. 6. Ratio huius eſt: nam pereunte re, in qua cenſus eſt fundatus, cenſus etiam perit; & Domino perit nempe Cenſualiſtæ, qui illum emit.

Hoc autem intelligi debet, ſi abſque negligentia Cenſuarij ſeu venditoris res perit. Si enim per eius negligentiam id accideret; tunc titulo damni illati deberet penſionem nihilominus ſoluere: quandoquidem in cauſſa ipſe eſſet vt Cenſualiſta ſeu emptor amitteret ſuum cenſum.

Sed loquimur, vt dixi, extra hunc caſum negligētiæ Cenſuarij. Tunc dicimus, Cenſualiſtæ perire cenſum re pereunte. Nam res proprio Domino perit, ſecluſo peculiari contractu aſſecutionis, quem hic ſecludo. Loquor enim de venditione cenſus ſecundùm naturam ipſius ſimplicem, ſine adiunctione aliorum contractuum, de quibus punct. 6.

Et confirmatur hoc: nam propterea quando res ipſa periit, perit Cenſuario, & non Cenſualiſtæ, quia Cenſuarius ſolus habuit rei dominium, vt pono: ergo ſimiliter ius ad vtilitatem percipiendam ex re debet perire ſoli Cenſualiſtæ: ſiquidem ipſe ſolus erat Dominus illius, iuris titulo emptionis præteritæ.

Hinc poteſt intelligi, non ſatis circumſpectè dixiſſe Sotum loco citato, etiamſi res pereat, ex qua cenſus eſt venditus, manere Cenſuarium obligatum ad ſoluendā penſionem. Hoc enim ita indiſtinctè dictum, falſum eſt. Nec valet ratio qua id Sotus probat, ex eo quòd Cenſuarius obligat ſe & omnia ſua ad ſoluendam penſionē ex re: ergo (inquit) licèt res pereat, debet ſoluere.

At Sotus male hic confundit obligationem perſonæ, & bonorum omnium ad ſoluendam penſionem ſolum, *ex re ea*, in qua cenſus conſtituitur, & obligationem perſonæ & bonorum omnium ad ſoluēdam penſionem *ex rebus & ex perſona*: cùm tamen hæ duæ obligationes maximè differant. Primum enim verum eſt interuenire in omni venditione cenſus. Debet enim Cenſuarius obligare ſe ad ſoluendam penſionem *ex re ea*, ex qua cenſum vendit: ita vt ſi manente ea re non ſolueret, debeat ex perſona propria, & quibuſcunque aliis ſuis rebus, Cenſualiſtæ ſatisfacere; aut etiamſi per negligentiam eius res perierit. Non tamen ſe obligat ſecundo illo modo perſonaliter, niſi quando vendit cenſum perſonalem *ex perſona ſua*, vel mixtum, *ex perſona ſua & ſuis rebus*. Tunc enim non eſſet negādum, quin deberet Cenſuarius ex perſona ſua vel ex aliis rebus ſoluere penſionem, re aliqua ipſius pereunte. Et eatenus quidem poteſt admitti, quod Sotus dicit, & quod in eandem ſententiam annotauit etiam Couarrunias lib. 1. variar. reſol. c. 7. num. 5.

Et hactenus dicta intelligenda ſunt ſecundùm *ius naturæ*, vt initio dixi: nam ſecundum ius poſitiuum, tria prima corollaria non habent locum, propter Extrau. Pij V. editam anno 1568. 14. Calend. Februarij circa

A materiam cenſuum. In qua inter alia, de quibus ſuis locis videbimus, præſcribitur vt cenſus non vendatur, niſi ex re immobili, natura ſua fructifera, certa, & determinatis finibus aſſignata. Quod quidem ſeruandum eſt, vbi illa Extrauagans obligat, & eſt in *viridi* (vt dicitur) *obſeruantia*.

Quanquam probabiliter cenſet Nauarrus in Comment. de Vſuris, num. 106. Extrauagantem hanc Pij V. cùm procedat ex præſumptione vſurariæ intentionis in iis qui conditiones omnes ibi requiſitas in emptione cenſuum non ſeruent, non obligare in foro conſcientiæ particulares (etiam vbi eſt recepta & viget) qui verè coram Deo ſine iniquitate vſuraria ement cenſus ſine iis conditionibus, quæ ibi requiruntur vltra neceſſarias alioqui conditiones iure naturæ. Nam

B præſumptioni in foro conſcientiæ non eſt locus, vbi veritas eſt præſumptioni contraria, ſicut ibi probat Nauarrus ex Cap. Tua. de Sponſa. & Cap. Humanæ aures 22. q. 5. Obligat tamen in conſcientia iudices hæc Extrauagans, vt non admittant in iudicio emptiones cenſuum, aliter quàm ibi præſcribitur celebratas: iuxta ea quæ de huiuſmodi legibus in præſumptione fundatis generatim tradidimus tomo 2. q. 5. de Legib. p. 6. Et ſupra in hac diſp. quæſt. 6. punct. 5.

Ac probatur hæc ſententia Nauarri ex verbis quæ ſubiungit Pius V. ibidem, ſcilicet *omnes alios contractus poſthac ſub alia forma celebrandos fœnératitios iudicamus.* Quod ſolum intelligi poteſt ſecundùm *præſumptionem*: nam iure naturæ liciti ſunt ſub alia forma, vt in tribus illis corollariis eſt probatum. Item probatur hoc ex

C eo, quòd ſatis eſt obligatio in foro exteriori ad propoſitum Pij V. quod ſcilicet erat, homines arcere ab alia forma emendi cenſus: communiter namque nolūt homines ita contrahere, vt non poſſint habere recurſum ad forum externum. Denique probatur idem ex eo, quòd ſimiliter etiam non niſi ex præſumptione procedit quædam alia Extrauagans eiuſdem Pij V. edita eodem ferè tenore, qui vetat pacta de lucro ceſſante in materia cambiorum, vt rectè ſentit Nauarrus in Manuali, c. 17. n. 283. litera M. alias n. 301.

PVNCTVM TERTIVM.

Quarum rerum cenſus ſiue penſio vendi poſſit.

D CONVENIT inter omnes PRIMO, poſſe vendi cenſum ſeu ius recipiendi penſionem, non modò *fructuariam*, ſed etiam *pecuniariam.* Idque non ſolùm quando res ea quæ venditur, non habet alium fructum quàm pecuniam, vt domus, v. g. (id enim ſatis clarum eſt) ſed etiam quando eſt res fructuoſa, vt vinea, &c. vt patet ex iis quæ ex communi doctrina tradit Conrad. q. 75. de Contract.

Ratio eſt. Nam Dominus rei fructiferæ, hoc ipſo quòd habet ius ad percipiendos fructus ex illa, habet etiam ius (ſaltem mediatè) ad pecúniam ex illa percipiendam: ergo ſicut poteſt per venditionem in alterum transferre ius immediatum, quod habet ad *fructus*: ita & ius quod habet mediatè ad *pecuniam.* Probatur antecedens. Nam pecuniæ æquiualet, quicquid eſt tale vt ex ipſo pecunia poſſit confici.

E SECVNDO etiam conuenit inter omnes, poſſe vendi ius percipiendi non modò penſionem certæ quantitatis, ſed etiam *incerta*, vt tertiæ partis fructuum vineæ, v. g. vel pecuniæ, quam aliquota pars fructuum valebit, vt patet ex eodem Conrado q. 79. Et ratio eſt etiam clara. Nam hoc etiam ius ad *incertam* penſionem, eſt pretio æſtimabile: ergo conſiderata ſpe fructuum, periculo, &c. poterit iudicio prudentum & proborum pretio iuſto vendi & emi. Hinc intelligitur illa diuiſio cenſuum, quâ alius dicitur *fructuarius*: alius *pecuniarius*; *certæ* vel *incertæ* penſionis.

Digitized by Google

PVNCTVM QVARTVM.

Ad quantum temporis ſpatium cenſus vendi queat.

HIc etiam conuenit inter omnes poſſe vendi cenſum,ſiue in *perpetuum*, ſiue ad *tempus certum*, vt decem annos,v.g.ſiue ad incertum,vt *ad vitam* Cenſuarij vel Cenſualiſtæ, qui cenſus dicitur *vitalitius*.Ratio eſt.Nam omnibus his modis ius recipiendi penſionem,eſt ſecundùm iuſtitiam æſtimabile.

Tantùm hic aduertatur,vt res,ex qua cenſus venditur,ſit talis, quæ poſſit præſtitutis temporibus reddere penſionem. Vnde ex *perſona* non poſſet vendi cenſus perpetuus, nec ex animalibus, aut aliis rebus mobilibus,quæ tandem diuturnitate temporis conſumuntur.

Et ſic poſſet admitti, quod Nauarrus in Comm. de Vſuris,n.105.dixit,eſſe contra ius naturæ, emere cenſum ex re mobili,quandoquidem mobilis conſumitur. Verum enim eſt hoc,loquendo de cenſu perpetuo, aut ad lõgius tempus quàm res mobilis poſſit durare.Aliàs omnino id eſt falſum. Hinc alia diuiſio cenſuum intelligitur,ſcilicet *perpetui & temporalis* cenſus.Potiſſima autem difficultas ex tempore, ad quod venditur cenſus, oritur circa iuſtitiam pretij,quo cenſus debeat emi:de qua re dicendum eſt punct.ſeq.

PVNCTVM QVINTVM.

Vnde ſit æſtimanda iuſtitia pretij quorumcunque cenſuum.

PONAM hac de re duas concluſiones,quibus complectar ea quæ ad hunc locum pertinent. Concluſio PRIMA. Ad iuſtitiam pretij in emptione cenſus cognoſcendam, non ita eſt conſideranda quantitas ſummæ penſionum ſoluendarum, vt oporteat iuſtum pretium eſſe illi æquale. Ita ex ſententia & mente omnium tradit optime Medina q.12.de Vſura.

Et probatur manifeſta ratione. Nam id quod propriè & per ſe in venditione cenſus venditur, non eſt ſumma ipſarum penſionum ſtatis tẽporibus ſoluendarum,ſed *facultas & ius* recipiendi penſiones illas, quod ſtatim in Cenſualiſtam ſiue Emptorem transfertur:ergo pretium non debet æquale eſſe quantitati penſionum,ſed æſtimationi præſenti prædicti *iuris & facultatis*.Probatur antecedens.Nã Cenſualiſta non vult emere id quod eſt incertum,ſed quod certò ſtatim in ipſum transfertur,ſicut ipſe pretium certò dat. Hoc autem eſt *ius* prædictum,non autem ipſæ penſiones. Vnde ſtatim trãſacta emptione dicitur Cenſualiſta habere id quod emit,nempe cenſum:& propterea etiam cenſus numeratur inter bona immobilia, quæ Cenſualiſta in præſenti habet. Penſiones autem futuræ, ſunt incertæ & periculo expoſitæ,ob pericula varia,quibus eæ res, ex quibus venditur cenſus, moraliter patent longo temporis ſpacio, ad quod communiter cenſus venditur: quibus rebus pereuntibus etiam cenſus perit, quantum eſt ex vi quidem ſolius emptionis cenſus, ſecluſis aliis adiunctis pactis,de quibus dicetur puncto 6.

Si autem obiicias,id quod venditur,eſſe etiam penſiones ſoluendas, quandoquidem ius percipiendi illas non aliam ob cauſſam valet aliquid, niſi quia pẽſiones valent:reſpondeo *primò*, ex hoc quòd ius iſtud non valeat,niſi quia penſiones ex ipſo ſperatæ valent, non ſequitur,per ſe loquendo,pẽſiones emi,quando ius emitur.Patet manifeſtè in emptione agri, v.g. Etſi enim ager non eſtimetur,niſi quia æſtimantur fructus ex ipſo ſperati, tamen non ideo cùm ager venditur & emitur, dicuntur,vendi & emi agri fructus,ſed ſolus ager.

Deinde,dato quòd ipſæ penſiones etiam emantur(videtur enim de hoc eſſe ſolùm quæſtio de nomine, vt
A rectè Sotus notat lib.6.de Iuſtit.q.5.art.2.cùm de re inter omnes conueniat, nempe Cenſualiſtam, cùm cenſum emit, ideo pretium dare vt habeat ius ad penſiones illas:ſiue,vt iure poſſit pẽſiones illas recipere,quod omnes fatentur) tamen adhuc erit verum, quod dicimus, non debere iuſtum pretium cenſus eſſe æquale quantitati penſionum.Etenim penſiones ſunt periculo expoſitæ; & ideo iuſte minus pretium pro illis datur, quam ſit quantitas illarum.Quemadmodum,quia fructus,qui futuris temporibus ſperantur ex agro,ſubſunt periculo,iuſte minus pretium datur pro agro,quàm ſit quantitas fructuum, qui longo tempore ſperantur ex agro. Atque eadem ratione iuſtè datur minus pretium pro equo, quàm ſit quantitas lucri, quæ ex continua equi locatione ſperari poteſt. Et idem eſt ferè in emptione B omnium aliarum rerum,non vſu conſumptibilium.

Ex hac doctrina ſequitur PRIMO,in emptione Cenſuum non ideo inuolui vſuram(vt Henricus Gãdauenſis puncto præcedenti citatus, argumentabatur) quòd minus pretium det emptor,quàm ſit quantitas penſionum, & ideo lapſu temporis maiorem ſummam per partes ſaltem recuperet, quàm fuerit pretij ſumma. Nam emptor nõ dat minus illud pretium pro maiori illa ſumma penſionum præcisè conſiderata,vt tãta eſt; ſed pro iure & facultate percipiendi eam ſummam, expoſitam intra lõgum tempus periculo,propter quod periculum ea facultas ſeu ius nõ plus valet quàm precium illud. Vel (quod eodem redit)dat emptor id pretium pro illa penſionum ſumma,vt expoſita intra lon- C gum tempus periculo:quo modo conſiderata non plus quam illud pretium valet: quapropter cùm vtrinque ſiat iuſta commutatio,& compenſatio; omnino eſt iuſta hic emptio & venditio,& nulla iniquitas vſuræ.

Sequitur SECVNDO, ſiquis emat cenſum temporalem ad breue tempus,vt ad annum,v.g.(in cuius ſingulis mẽſibus penſio ſoluatur)nec ex vlla parte appareat tunc ſubeſſe penſionis periculum morale, non poſſe emi talem cenſum pro minori pretio,quàm ſit ſumma penſionum. Probatur hoc eodem modo, quo ſupra q.20.p.2.probaui contra Caietanum, non poſſe debitum minoris emi, ſi non ſubſit peculiare aliquod periculum ſolutionis.

Dices:eſt diuerſa ratio.Nam emens debitum, ſimul eſt recepturus totam illius ſummam.Hic verò Cenſua- D liſta recepturus eſt ſummam diuiſim,quod videtur aliquod grauamen. At contrà ego obiicio, quòd hoc potius eſt vtile Cenſualiſtæ;non enim tãdiu expectat pro *tota* pecunia.Ergo ex hac parte multo minùs poteſt iuſtè recipere plùs quàm dedit, quàm ſi recepturus eſſet ſummam totam poſt annum,vt fit in emptione *debiti*.

Atque ex his forſan poſſunt cócordari quædam Doctorum opiniones, quæ videntur contrariæ circa iuſtum pretium cenſus temporalis ad certum tempus. VNA eſt Conradi q.80. de Contract. & Medinæ q.13. de Vſura (ſeu 3.de Cenſibus) qui concedunt, pretium iuſtum talis cenſus poſſe eſſe minus, quàm ſit ſumma penſionum:quod verum eſt,quando ſubeſt periculum. Subeſt autem communiter, quando ad plures annos cenſus venditur,vt ibi notat Medina:ALTERA opinio eſt Soti,q.5.art.2.lib.6. qui id negat:& verè quidem, ſi E abſit periculum.

In hoc tamen Conradus mihi non placet,quòd inde probat iuſtum pretium talis cenſus poſſe eſſe minus, quia pecunia *præſens* plùs valet quàm *abſens*.Quod fundamentum q.20. p.2. vidimus eſſe vſurarium. Neque etiam Sotus mihi probatur in eo, quòd non videtur agnoſcere vllum periculum imminere in propoſito ex longinquitate temporis. Vnde inſinuat iuſtum pretium cenſus ad decennium non poſſe eſſe minus quam ſit ſumma penſionum:quod omnino puto eſſe falſum, vt iam eſt oſtenſum.

Adde

Digitized by Google

Adde etiam, quod non immeritò ſolet timeri, ne forte tempore procedente ſit opus expenſis ad obtinendam penſionem. Et certe niſi iuſtitia emptionis cenſuũ pro minori pretio, quàm ſit ſumma percipiendarum penſionum, hoc modo defendatur (ſcilicet ratione periculi, & probabilium expenſarum, &c. non facilè aliter defendi poterit.

Nam parum valet alia ratio, qua Sotus & alij probant, iuſtum pretium cenſuum ideo poſſe eſſe minus quàm ſit penſionum ſumma, quia Cenſualiſta non obligat Cenſuarium ad reddendum *idem numero pretium.* Hæc ratio parum valet. Nam ſaltem Cenſualiſta obligat Cenſuarium ad ſummam æquiualentem reddendã cum auctario. Quod ipſum ſufficeret, vt ſi id aliunde non eſſet iuſtum, eſſet vſurarius.

Concluſio SECVNDA. Iuſtum pretium quorumcunque cenſuum eſt illud, quod vel lege ſtatutum fuerit, vel iudicio prudentum & bonorum tanti æſtimabitur, quanti *Ius ipſum* recipiendi cenſualem penſionem; attenta conditione *rei*, ex qua cenſus emitur, & *temporis*, ad quod emitur, & *quantitatis* penſionis, quæ eſt ſoluenda, & aliis rationibus communibus cognoſcẽdi in quacumque emptione & venditione iuſtum pretium, de quibus q.10. punct.2. egimus. Eſt enim iudicandum de Cenſibus, ſicut de aliis mercibus. Nec de hac concluſione eſt vlla apud Doctores dubitatio, cùm non habeamus aliam vim cognoſcendi iuſtum pretium.

SED occurrit hic argumentum quoddam ad probãdum, non poſſe *omnium* Cenſuum *eodem* tempore aſſignari iuſtum pretium. Ponamus enim, iuſtum pretium cenſus *perpetui* recipiendi tria ex aliquo prato ſingulis annis, eſſe centum, v.g. non enim debet eſſe infinitum pretium. Iam probo, cenſum *temporalem* recipiendi ex eodem prato tria ad *decem annos* nõ poſſe habere iuſtum pretium. Nam detur, v.g. eſſe quadraginta iuſtum pretium; ſequitur tunc iuſtum pretium recipiendi tria ad viginti annos eſſe octoginta, & ad quadraginta annos, eſſe centũ ſexaginta, & ad octoginta annos, eſſe ducenta viginti, &c. Atque adeo maius eſſe poſſe iuſtum pretium alicuius Cenſus ſi ſit tẽporalis, quàm iuſtum pretium eiuſdem Cenſus ſi ſit perpetuus; cùm per hanc Calculationem collegerimus pretium iuſtum cenſus triarij ex eodem prato ad octoginta annos, eſſe ducenta & viginti, qui numerus longe excedit centenariã ſummam quam ponebamus eſſe iuſtum pretium eiuſdem Cenſus ſi ſit perpetuus. Sed hoc conſequens eſt omnino abſurdum: ergo & id ex quo ſequitur.

Probatur ſequela. Nam ius ad recipiendam eandem penſionem ad duplo maius tempus, ſi ſint cętera paria, duplo plus valet: pono autem, cætera eſſe paria, ſcilicet eãdẽ eſſe rem, ex qua penſio ſoluitur, & eandem penſionem, quæ ſoluitur ad tempus duplo longius, & idem tempus, & eundem locum, quo agitur de pretio iuſto.

Abſurditatem autem conſequentis probo. Nam cùm Cenſus *perpetuus* cæteris paribus multo plus valeat quã *temporalis*; abſurdum eſt vt pretium iuſtum Cenſus *temporalis* ſit maius quàm pretium iuſtum eiuſdem cenſus *perpetui*. Et poteſt per eandem calculationem idem argumentum fieri, quodcunque pretium aſſignetur cẽſus perpetui & temporalis, poſito (vt eſt neceſſe) quòd pretium iuſtum cenſus perpetui oporteat eſſe finitum. Hoc enim dato: multiplicando tempus, atque adeò etiã pretium cenſus temporalis; tandem exæquabitur pretium iuſtum cenſus perpetui a pretio iuſto cenſus temporalis, atque etiam ſuperabitur.

RESPONDEO, negando argumenti ſequelã. Ad probationem, nego poſſe eſſe omnia cętera *paria*. Ratio eſt: quia multo plus minuit æſtimationem cenſus temporalis acceſſio *periculi*, quod accreſcit ex multiplicatione temporis, quàm augeat acceſſio *temporis*. Semper enim longius procedente tẽpore, eſt ſine comparatione maius periculum, ne non percipiantur penſiones cenſus

A temporalis; ita vt in ſecundo decennio ſit maius periculum quàm in primo: & in tertio quàm ſecundo, &c. Vnde tantum accedit periculi, procedente lõgiùs tempore, vt tandem moraliter loquẽdo, multiplicatio maior temporis in cenſu temporali nihili fere æſtimetur, niſi ſit perpetua multiplicatio: & conſequenter niſi cenſus fiat perpetuus: cuius tamen pretium erit aliqua ſumma finita, iuxta iudicium & ęſtimationem prudentum. Patet ergo, illam calculationem non procedere, quę tota hoc nitebatur, quòd iuxta proportionem multiplicationis temporis, etiam pretium cenſus temporalis multiplicaretur. Id quod falſum eſt.

PVNCTVM SEXTVM.

B *Quænam conditiones licitè addi poſſint emptioni & venditioni Cenſuum per alios contractus.*

AD hoc diſcernendum, quia infiniti ferè ſunt contractus, qui addi poſſunt, in promptu habendum eſt hoc generale DOCVMENTVM doctrinæ communi conſentaneum: omnes illi contractus, qui *ſecundum ſe* liciti ſint, & veritatem emptionis & venditionis cenſuum *non tollant*, ſecundum ius naturæ licite poſſunt adiungi contractui emptionis & venditionis cenſuum.

Ratio eſt: quia ſicut à duobus licitè poteſt vnus contractus celebrari: ita licitè poſſunt plures ſimul, quãdo ſecundum ſe ſunt iuſti, & mutuò ſe non deſtruunt. Sed hoc tantum eſt quod faciunt Cenſuarius & Cenſualiſta (id eſt Venditor, & Emptor) addentes contractus ſecundùm ſe licitos, qui non tollant veritatem C venditionis cenſus: ergo, &c. Patet Maior. Nã plures contractus licitos *ſimul* exercere non eſt ſecundùm ſe illicitum, vt manifeſtè colligitur ex Cap. vnico. Extra de Commodato. Vbi dicitur, poſſe ſimul inter cõmodantem & cõmodatarium iniri contractum aſſecurationis, ex quo periculum rei commodatæ ſit penes ipſum commodatarium. Atque etiam in l.1. ff. de depoſito, idem pactum dicitur ſimul adiungi poſſe contractui depoſiti.

Confirmatur. Nam ſi id non liceret, maximè propterea quia Cenſuarius grauatur, quãdo ſimul pactum aliquod adhibetur in fauorem Cenſualiſtæ; vel contra Cenſualiſta, quando ſimul pactum aliquod adhibetur in fauorem Cenſuarij. Sed hoc non obſtat: ergo, &c. Probatur Minor. Cùm enim Cenſualiſta grauatur, po- D nimus debere ei a Cenſuario compenſari grauamen, vel minuendo pretium, vel aliter. Item cùm Cẽſuarius grauatur, ponimus Cenſualiſtam debere ei grauamen compenſare, vel augendo pretium cenſus, vel aliter. Nunc conſtat, vtramuis partem contrahentium poſſe alteram grauare iuſte ex conſenſu illius, ſi grauamen compenſet. Ergo quòd grauetur, nihil obſtat coniunctioni plurium pactorum.

Ex hac doctrina ſequitur PRIMO, verum eſſe, quod omnes fatentur, & fuſe inter alios perſequitur Couarruuias lib.3. variar. reſol. c.8. poſſe licite addi pactum de *retro vendendo* in fauorem Cẽſuarij, id eſt, poſſe obligari Cenſualiſtam, vt quandocunque Cenſuarius velit reddere ei pretium, teneatur ei reuendere cenſum, vel omnino totum, vel quoad partem; vel intra tale tẽpus, ita vt poſt non poſſit cenſum Cenſuarius redimere; vel E poſt tale tempus, & non ante; vel pro pretio eodem, quod antè Cenſuarius accepit; vel pro pretio, quod tempore redemptionis valebit, ſicut conuenerit inter contrahentes, vt rectè aſſeruit Medina, quæſt.15. de Vſura. Poteſt enim hoc pactũ variis his modis iuſtè addi; modò tanto maior vel minor compẽſatio fiat Cenſualiſtæ pro tali grauamine, quanto iudicio prudẽtum pluris vel minoris æſtimabitur obligatio reuendendi cenſum pro diuerſitate modorum, quibus iam dictum eſt, variè poſſe iſtud pactum addi.

Probatur autem PRIMO, quòd hoc liceat. Nam tale

pactum in primis *non tollit* veritatem venditionis. Eſt A enim verè Cenſualiſta dominus cēſus per emptionem acquiſiti, interim dum à Cēſuario non redimitur. Item *ſecundùm ſe* licitum eſt id pactum facere. Illa enim obligatio poteſt iuſte compenſari: ergo licitè poteſt id pactum cum emptione & venditione cenſus coniungi: vt patet ex generali documento initio propoſito.

Secvndo idem probatur. Nam ſi Paulus Cenſuarius nunquam habuiſſet illū cenſum, ſed ſemper fuiſſet Petrus Dominus illius, poſſet licitè Paulus pro iuſta compenſatione Petrum obligare ad illud cenſum vendendum, quando Paulus vellet: ergo idem licitè poteſt facere, quando ipſe fuit Dominus cenſus, & vendidit illum Petro. Probatur conſequentia. Nam ex eo quòd Paulus cenſum vendit, non eſt peiori conditione.

Atque eadem ratione patet, poſſe addi dictū pactum B de *retro vendendo* in venditione quarumcunque mercium; modò animus verè ſit vendendi & emendi, non autem mutuandi, & pactum non fiat de reuendendo pro minori pretio, quàm ſit iuſtum, &c. vt communiter omnes dicunt, & nominatim Nauarrus c. 10. n. 247.

Eſt autem notandum, prædictum pactum poſſe addi emptioni & venditioni quorumuis cenſuum etiā perpetuorum. Poteſt enim vtiliter addi in venditione cuiuſuis rei, quæ poteſt vendi. Nec, ſi cēſus per id pactum ſit à Venditore *redimibilis*, ſequitur, quòd non ſit perpetuus. Erit enim nihilominus *perpetuus*, quatenus emptor ſeu Cenſualiſta habet ius recipiendi pēſionem in perpetuum, ſi à venditore ſeu Cenſuario non redimatur. Sicut cenſus temporalis ad decem annos, redimibilis ex parte venditoris; quamuis redimibilis ſit intra illos C etiam decem annos; eſt tamen verè cenſus temporalis *ad decem annos*, quia verè habet ius emptor recipiendi ad decem annos penſionem, ſi cenſum intereà non redemerit venditor: quamuis cùm redemptus fuerit, non amplius emptor id ius habebit.

Quare Sotus lib. 6. de Iuſtit. q. 5. artic. 3. ſine ratione dixit, omnem cenſum perpetuum eſſe irredimibilem: quod neque vllo argumento probauit; nec enim potuit. Hinc intelligitur illa alia Cenſuum diuiſio, qua ex adiuncto pacto cenſum redimendi in fauorem *venditoris* alius cenſus dicitur *redimibilis*; alius *irredimibilis*, cùm abeſt id pactum.

Secvndo ſequitur, probabile eſſe, quòd poſſit etiā *ex rei quidem natura* (vbi nulla humana conſtitutio contraria vigeat) licitè addi pactum de *retro emendo* in fauo- D rem emptoris, ſiue Cenſualiſtæ, etiam non computatis fructibus cenſus in partem pretij; id eſt, poſſe obligari venditorem ſeu Cenſuarium ab emptore cenſus ſeu Cenſualiſta, vt quando is velit, teneatur venditor redimere cenſum, quem vendiderat, reddito eodem pretio; vel pretio quod pòſt valebit cenſus, prout inter ſe conuenerint: nec debere tunc Cenſualiſtam ſiue Emptorem computare penſiones interim perceptas in partem pretij; modò tamen aliquo alio modo grauamen, quod per hoc pactum imponitur venditori, iuſtè ipſi ab emptore compenſetur.

Ita ſentit Medina quæſt. 15. de Vſura (quæ eſt vltima de Cenſibus) non longè à fine. Et Ioannes Maior in 4. d. 15. q. 43. & 44. in fine, & Gabriel ead. diſt. q. 12. Concl. 4. & Conrad. q. 84. de Contractib. poſt concluſ. 5. præ- E ſertim corollario 1. & Ioannes de Immola, in Cap. Illo vos, de pignoribus, & nonnulli alij ibidem. Atque etiam Romæ, anno 1581. in Conſultatione multorum & doctiſſimorum Theologorum, nobis præſentibus, iudicata eſt hæc ipſa ſententia probabilis; quamuis ob periculum quidē, huiuſmodi pacta minimè ſunt ſuadenda, vt etiam annotauit Medina. Sotus tamen libr. 6. de Iuſtit. q. 5. art. 3. & alij negant id pactum eſſe licitum, neque illud etiam in Emptione quidem Cenſus approbat Couarruuias lib. 3. var. reſol. cap. 9. n. 4. cùm tamen ibidem num. 3. aſſeueret & probet, pactum iſtud, additum in fauorem emptoris in aliarum rerum emptione, non eſſe illicitum: ex quo (vt patet) æquè tunc etiam poſſet Emptor recuperare ſuum pretium. Itaque videtur hic auctor (alioqui doctiſſimus) in hac quidem re non ſatis conſequenter loqui.

Probatur autem Primo, pactum iſtud eſſe licitum in Emptione Cenſuum, eodem ferè modo, quo probauimus, licitum eſſe pactum de retrouendendo in fauorem vēditoris. Nam pactū iſtud, ex quo venditor obligetur ad cēſum, rurſus emendum a primo emptore, eſt pactum *ſecundùm ſe* licitum, & *non tollit* veritatem primę emptionis cenſus. Ergo licitè in emptione & vēditione cenſus poteſt addi. Conſequentia patet ex documento ſupra poſito. Prima pars Antecedentis, ſcilicet id pactū eſſe *ſecundùm ſe* licitum, etiam cōceditur à Couarruuia, vt diximus. Et patet manifeſtè: nam obligatio emendi, cùm ſit quiddam pretio æſtimabile, licitè poteſt eſſe materia iuſti pacti ſeu cōtractus, ſi iuſtè cōpenſetur. Et ſicut potuiſſet Cenſualiſta illā imponere Petro cōſentienti, ſi nunquam antè ab illo emiſſet cēſum: ita poteſt, poſtquam emit. Non enim eſt ideo peioris conditionis.

Secunda verò pars Antecedentis, ſcilicet *non tolli* per id pactum veritatem emptionis Cenſus, probatur. Nā ſi illa obligatio *retro emendi* tolleret veritatem emptionis primæ, maximè, quia videtur facere vt illa prima traditio pretij facta ab emptore cenſus, fuerit palliatū mutuum: ſiquidem poſtea cùm emptor voluerit, debet vēditor pretiū reddere, & ſic erit vſura, accepiſſe interim penſiones vltra capitale: ſed hoc illa obligatio minimè facit: ergo non tollit veritatem primę emptionis.

Probatur Minor. Nam obligatio reddendi capitale *ex mutuo*, eſt obligatio reddendi illud *ob id tantùm* quod ante fuit receptum, quicquid in aliis rebus accidat. In propoſito autem obligatio reddendi pretium cenſus, quando emptor voluerit, non eſt obligatio reddendi illud, ob id tantùm quod ante fuit receptum, ſed reddendi illud in *compenſationem* cenſus, quando eum rurſus voluerit emptor vendere. Atque ita non redditur tunc pretium quaſi in compenſationem ſummæ mutuatæ, ſoluendo illam, ſed *emendo* cenſum iterum, qui nunc à primo emptore venalis offertur, & nunc etiam verè valet illud pretium.

Cuius ſignum manifeſtum eſt, quòd, ſi interim dum primus emptor ſeu Cenſualiſta pretium non redimit, cenſus periret, non poſſet is ex vi quidem huius pacti de retro emēdo recuperare pretium, vt ſuppono: ſiquidem iam non haberet quod cenſuario reuenderet: ac proinde non poſſet titulo iteratæ venditionis pretium recuperare. Sequitur ergo, primam traditionem pretij minimè fuiſſe mutuum, ob illud pactum adiunctum de retroemendo; nam tunc in quocunque euentu poſſet ex vi eius pacti recuperari id pretium, hoc ipſo quòd ſemel fuit datum ac acceptum.

Itaque ſupereſt vt fateamur, illam primam traditionē pretij fuiſſe veram cēſus emptionem, per quam nimirum emptor factus dominus cenſus potuerit pēſiones ex cēſu accipere: vt ex re propria: quibus poſtea nō computatis, poſſit iterum cenſum vendere, & recipere iuſtum eius pretium. Et per eandem rationē patet, cenſum non eſſe in præſenti caſu *pignus* datum à Venditore, quaſi pro mutuo accepto. Si enim eſſet pignus, tunc pereunte cēſu ſine culpa emptoris, haberet nihilominus idem emptor ius recipiendi integrum ſuum capitale, vt mutuo priùs datum: cuius contrarium ſuppono.

Secvndo probatur eadem ſententia. Nam ſi vēditor cenſus, *ſponte ſua*, ſecluſo pacto retroemendi, vellet poſtea ab emptore ſeu Cēſualiſta emere rurſus eūdem cenſum, quem ei vēdidit, ſine dubio poſſet emptor recipere integrum cenſus pretium, non computatis penſionibus cenſualibus intereà à ſe perceptis: ergo idem poteſt facere obligando venditorem (in id cōſentientē) ad emēdum, ſi compenſet ei iuſtè illam obligationem,

vt po

Digitized by Google

vt ponimus illum debere facere. Antecedẽs patet. Nam vere tunc cenſus, quẽ daret emptor, valeret id pretium, vt ſuppono; nec deberet penſiones antè perceptas in partem pretij computare, ſiquidẽ illas vt ex re propria percepit, nec pertinebant ad venditorem ſeu cenſuarium, vt qui iam cẽſum à ſe alienarat. Probatur autem conſequentia. Nam id ipſum quod ſponte inter aliquos contrahentes poteſt iuſtè fieri, etiam poteſt fieri iuſte ex alterius ad id obligatione, ſi huius obligationis etiã grauamen iuſtè ei compenſetur. Hęc enim eſt ratio cur ſine dubio mercator quiſpiam poſſet Petrum, v.g. obligare ad merces à ſe emendas, ſi illam obligationem iuſtè compenſaret Petro, & merces, quas ei poſtea venderet, illud pretium valerent, quod peteret. A

Tertio, probatur eadem ſententia. Nam non apparet cur in hoc diſpar debeat eſſe conditio emptoris & venditoris cenſus, vt vẽditor poſſit obligare emptorem ad reuẽdendum, emptor autẽ non poſſit obligare venditorem ad reemendum. Vt enim iuſte grauamẽ illud reuendendi imponit Venditor emptori, ſi illud ei iuſtè compenſat: ita viciſſim grauamen reemendi iuſte imponet emptor Venditori, ſi ſimiliter illud ei (vt ſuppono) iuſtè compenſet: quãdoquidem in omni alia materia iuſtitię, æqua eſt vtriuſque contrahentium conditio: cùm iuſtitia nõ reſpiciat cõditiones contrahentium, ſed æqualitatẽ rerum ipſarum per iuſtas vtrimque cõpenſationes. Maximè, quòd ſicut emptor interea dum non redimit pretium, recipit fructus ex cenſu tanquam ex re ſua: ita etiam Venditor, interea dum non redimit cẽſum, percipit tanquam ex re ſua vtilitatem ex pretio cenſus. Id quod ſimiliter poſſet Venditor facere, quando pretium fuiſſet natura etiam ſua fructiferum. Vt ſi v.g. non vendidiſſet cenſum pro pecunia, ſed commutaſſet pro vinea. Tũc enim, vt omnes concederent, poſſet obligare emptorem ad rurſus commutandum cenſum pro eadem vinea, etiam non computatis in cenſus partem fructibus, quos interim tanquam ex re ſua percepiſſet ex vinea. Poteſt ergo eodẽ modo emptor obligare pro iuſta compenſatione venditorem ad reemendum cenſum, non computatis in partem pretij fructibus, quos interea emptor ex cenſu tanquam ex re ſua perciperet. B C

Qvarto, probatur eadem ſententia. Nam poſſet emptor cenſus imponere alicui tertio (in id cõſentienti) obligationem eam à ſe emendi pro iuſto pretio talẽ cenſum, ſi illi grauamẽ eius obligationis iuſte compenſaret. Ergo poteſt ſimiliter pro iuſta compenſatione obligationem eandem imponere Vẽditori cenſus. Qui enim contractus per ſe iuſti ſunt, & inter diuerſos iuſte iniri poſſunt; etiã poſſunt iuſtè iniri ſimul inter eoſdem, ſi ab iis adhibeatur intentio debita, & ſimiliter eædem res ſeu grauamina vltrò citróque inter eoſdẽ iuſtè compenſetur: vt manifeſtè patet ex generali documento doctrinæ communis ſuprà poſito, & ex Cap. vnico de Commodato, & l. 1. ff. de depoſito, citatis ſuprà in eius documenti confirmatione: nec non ex iis quæ ex communiori & probabiliori ſententia tradenmus infrà in quæſtione de Contractu Societatis. D

Atque ex his patet, infirmam eſſe Rationem Soti & aliorum ita contra ſententiam hanc argumentãtiũ. Vbicunque eſt obligatio ad reddendum capitale, eſt mutuum. Sed hic eſt obligatio talis; Ergo, &c. E

Respondeo, Maiorem eſſe falſam vniuerſaliter acceptam. Sed tunc eſt mutuum, quando eſt obligatio ad reddendũ capitale *ex hoc ſolo*, quòd capitale fuit ante datum & receptum. De ratione enim ſolutionis mutui eſt, vt ſit compenſatio ſummæ priùs datæ. In propoſito autem caſu quando ex pacto retro emendi redderetur pretium cenſus, non daretur in compenſationem ſummæ priùs datæ, ſed in compenſationem cẽſus, qui tunc reuenderetur, & tãtundem quoque tunc valeret. Sicut etiam quando ex eiuſmodi pacto in emptione & venditione alicuius alterius rei adiecto (vbi illud quoque approbat Couarruuias loco ſuprà citato) pretium rei redderetur.

Vnde, ſi qui Doctores, non tractantes de hac difficultate ſpecierum, dicunt, in emptione cenſus non debere obligari venditorẽ ad reddendum pretium, duobus modis (qui tamen in idem redeunt) poteſt hoc verè intelligi. Primò ita, vt non debeat quidẽ vẽditor ad id obligari *ex vi ſolius contractus emptionis*, ſecluſo peculiari alio pacto & compenſatione obligationis ad reemendum cenſum. Secundò ita etiam vt non debeat ad id obligari Venditor, *ex eo præcisè* quòd pretium accepit. Tunc enim tale pactum verè tolleret veritatem primę emptionis, eámque in mutuum conuerteret, & proinde illicitum eſſet, iuxta documentum generale, quod ſuprà tradidimus, & id quod de ratione huius pacti iam explicauimus.

Tertio ſequitur, poſſe eodem tempore ſimul vtrinque addi prædicta pacta, ſcilicet *retro emendi* in fauorem emptoris ſeu Cenſualiſtæ; & *retro vendendi* in fauorem venditoris, vt concedit Medina, & alij auctores in præcedenti Cõlectario citati. Et ratio huius eſt clara. Nam ſi venditor non grauatur iniuſtè, quãdo pro iuſta compenſatione additur pactum *retro emendi* in fauorem emptoris (vt anteà eſt dictum) multo minùs iniuſte grauabitur, quando ſimul additur etiam pactum de *retrouendendo* in fauorem ſuum proprium: & contrà ſimiliter; ſi emptor nõ grauatur iniuſte, quando pro iuſta compenſatione additur pactum retrouendendi in fauorem vẽditoris, multo minùs iniuſtè grauabitur, ſi addatur ſimul in propriũ ipſius fauorem pactũ etiam de *retroemẽdo*. Confirmatur. Nam ſingula hæc pacta ſeorſim ſunt licita, & ſe mutuò non deſtruunt. Ergo poſſunt iuſtè ſimul concurrere, iuxta ſuprà dictum documentum, ſi iuſtè vtrinque compenſentur.

Hic autem aduertenda ſunt duo. Primvm eſt: aliqua quidem ratione, pluris æſtimari poſſe *emptoris* obligationem ad reuẽdendum, quàm obligationem *Venditoris* ad reemendũ: vt notauit Medina vbi ſuprà. Ac eatenus non ſufficienter compenſaret venditor obligationem emptoris ad reuendendum, per ſolàm mutuam obligationem ſuam ad reemendum: ſed deberet aliquãto minus pretium ab emptore petere, quàm ſi ſimpliciter ſine talibus pactis venditio celebraretur.

Ratio eſt. Nam vt Medina notat, venditor vt recuperet ſuum cẽſum ex vi pacti de reuendendo, habet *actionem* non ſolùm in perſonam emptoris, ſed etiam in *rẽ*, ſcilicet in ipſum cenſum, ad quemcunque ille tranſeat: cùm cenſus ſit res permanens, non vſu conſumptibilis & maneat in prædicto caſu obnoxius ſemper reuenditioni. At verò emptor, vt ex vi pacti reemendo recuperet pretium, non habet actionem in *rem*, ſcilicet in pretium, cùm ſit vſu conſumptibile, ſed ſolùm in perſonam cenſuarij ſeu Venditoris. Conſtat autem ſecũdum omnes, maioris æſtimationis eſſe actionem perſonalẽ & realem ſimul, quàm perſonalem tantùm. Cæterùm quamuis attendendo ſolùm ad hanc conſiderationem, verum hoc ſit, tamen ob locorũ & rerum circumſtantias fieri poteſt, vt omnibus conſideratis, aut tanti aut etiam pluris ęſtimanda ſit obligatio Venditoris ad reemendũ; vel quia graue ſit, totam ſimul capitalẽ Summã in promptu habere, & exponere ad reemendũ cenſum pro voluntate Emptoris; vel ob aliquas alias cauſas.

Secvndvm eſt: iſta duo pacta dupliciter poſſe fieri. Primo ita, vt ex vi illorum poſtea irritetur & *reſoluatur* cõtractus præteritus: hoc eſt, vt quando pretium poſtea reddatur, ita ſe habeant venditor & emptor, ac ſi prima emptio & venditio nõ fuiſſet facta. Et, ſi hoc modo iſta pacta fiant, iuſtitia ſolùm poſtulat, vt idem omnino pretium, quod antè fuit datũ, reddatur, quicquid poſtea tempore *reſolutionis* valeat cenſus: fructus autem percepti debent tunc pertinere ad venditorem. Nam debent perinde ſe habere, ac ſi prima emptio celebrata non

fuiſſet. Secvndo, poſſunt dicta pacta ita fieri, vt ex vi illorum non irritetur contractus præteritus; ſed tãtum per contractum ſequentem nouæ emptionis & venditionis primus contractus *reſcindatur*, vt non vltra procedat. Et tunc ſecundum iuſtitiã, ex natura rei loquendo, nec ſemper debet, nec ſemper ſatis eſt, reddi idem pretium quod ante fuit datum; ſed debet reddi pretium, quod tempore redemptionis iudicaretur cẽſus valere.

Ratio eſt. Nam iſte contractus ſecundus, quo primus reſcinderetur, non debet eſſe minus iuſtus quam fuit primus, quandoquidem eſt emptio & venditio, vt fuit prima. Sed ad iuſtitiam contractus emptioni requiritur pretium iuſtum pro eo tempore quo contractus celebratur, vt patet ex dictis quæſt. 20. punct. 2. Ergo, &c.

Secus, ſi contrahentes ipſi inter ſe conuenerint de reddendo eodem pretio in quocunque *euentu*; ſiue donatione admixta, cõſentiente vtroque, ſiue ex mera iuſtitia, quando dubium eſt vtrinque, plus minuſve tempore redemptionis cenſum valiturum: tunc enim idẽ pretium deberet reddi.

Qvarto ſequitur, probabile itidẽ eſſe, quòd poſſit in emptione & venditione Cenſus *ex rei quidem natura* (vbi nulla contraria conſtitutio humana vigeat) addi quoque peculiare pactum *Aſſecurationis*; quo, pro iuſta compenſatione, obligetur venditor ad ſoluendum pretium cenſus, vel cenſuales penſiones, caſu quo cenſus pereat re pereunte, in qua conſtitutus eſt. Ita etiam in illa diſceptione doctiſſimorum Theologorum, Romæ Anno 1581. (de qua ſuprà dixi) nobis præſentibus iudicatum eſt: tametſi huiuſmodi pacta, ob periculum minime ſunt ſuadenda, ſed diſſuadenda potius.

Quòd autẽ probabile ſit (vt dixi) atque adeò ex natura rei non illicitum iſtud pactum, probatur iiſdẽ fermè rationibus quibus antea vſi ſumus. Nam primò pactum ſeu contractus aſſecurationis per ſe licitus eſt, vt omnes tradunt, & patet ff. de naut. fœner. Et præterea poteſt ſimul cum alio cõtractu coniungi & iniri inter ipſoſmet contrahentes, vt conſtat ex Cap. vnico de Cõmodato, & l. 1. ff. de depoſito, ſuprà citatis. Secundò. Nã liceret emptori cenſus id pactum inire cum tertio. Ergo etiam cum venditore, ſi ei ſimiliter iuſtè compẽſet onus aſſecurandi cenſum, &c.

Sed animaduertendũ diligenter eſt, nos hæc omnia, quæ de his pactis diximus (& præſertim de pacto reemendi) ita demũ putare eſſe probabilia & tolerabilia, ſi Emptor habeat ſanam intentionem, non autem vſurariam. Nam ſi intentio ſit praua, ſcilicet obligãdi venditorem ad reddendum pretium, hoc ipſo ſolum quòd fuit ei datum; (iuxta dicta in Corollario ſecundo, in reſponſione ad rationem Soti) vſura eſſet.

Quamobrem cùm emptio cenſus, adiunctus huiuſmodi pactis in emptoris fauorem, habeat ſimilitudinẽ quandam cum mutuo, & difficile ſit rectam habere intentionem emendi, his pactis additis, non eſt talis contractus cum eiuſmodi pactis ſuadendus, ſed tolerandus poſt factum; niſi fortè mala intentio deprehenderetur: tunc enim ne tolerari quidem debet.

Denique & illud attendendum eſt, nos per hæc minimè velle præiudicare Iuris humani conſtitutionibus, ſi quæ huiuſmodi pacta in emptione cenſuũ prohibeãt; ſed ſolùm aſſerere, quid ſit tolerabile ex natura rei; atq; adeò ſpectãdo ſolùm ius naturæ. Quod ideo addo: nam per Extrauagantem Pij V. de Cenſibus (quam ſuprà p. 2. commemorauimus) prohibẽtur eiuſmodi aliqua pacta, vt punct. ſeq. patebit. Itaque vbi ea cõſtitutio viget, non licebit ea pacta addere; niſi contra *præſumptionem*, in qua illa Conſtitutio fundatur, vt p. 2. ex ſententia Nauarri notauimus, verè abſit intẽtio vſuraria. Atque idẽ dicendum eſt de Conſtitutione quadam Imperiali, per quam in Comitiis Auguſtanis anno 1548. ſub Carolo V. pactum de reemendo cenſum prohibitum eſt.

Quanquam Imperiales quidem Conſtitutiones ſeu

A Leges non obligant in iis prouinciis in quibus nõ ſunt promulgatæ, vt ex recepta doctrina tradidimus tomo 2. quæſt. 5. de Legibus, punct. 6. Vbi etiam docuimus, Leges humanas, vt obligent, oportere etiam eſſe à maiore ſaltem parte Communitatis receptas, & per contrariam conſuetudinem non eneruatas.

Pvnctvm Septimvm.

Quænam Conditiones in Emptione & venditione Cenſus addi debeant.

Dico Primo. Iure naturæ, præter illa, quę neceſſaria ſunt ad veritatem emptionis & vẽditionis Cenſus conſiderando ſimplicẽ eius naturam, de quibus dictum eſt punct. 2. & 5. non videtur alia conditio neceſſaria, niſi vt venditor abſque cõſenſu emptoris ſeu Cẽſualiſtæ, non *alienet* rem cenſui ſubiectam, transferendo eam in aliquem alium, à quo *difficile ſit & periculoſum* penſiones extorquere. Tunc enim

B faceret emptori iniuriam. Vt recte notauit Sotus lib. 6. de Iuſtitia, quæſt. 5. art. 3. ſi verò rem cenſui obnoxiam transferre velit venditor in aliquem, à quo *æque tuto* poſſint recipi penſiones; non videtur teneri iure naturę ad cõſenſum petendum ab emptore, ſiquidem nullum periculum inde imminet emptori.

Dico Secvndo. Iure poſitiuo ante illam Extrauagantem Pij V. ſuprà p. 2. commemoratam, nullæ conditiones requirebantur, nec peculiariter prohibebantur; ſed ius naturæ præcedentibus punctis explicatum, integrum erat. Nam maximè illæ conditiones fuiſſent requiſitæ, quę memorantur in Extrauagantibus Martini V. & Calixti III. Ex quibus quaſdam conditiones neceſſarias eſſe dicit auctor Summæ Conciliorum ad

C finem Concilij Florentini: Sed ne iſtæ quidem requiſitæ fuerunt: Ergo nullæ omnino.

Probatur Minor. Nam vt Sotus loco citato, & Couarruuias lib. 3. variar. reſol. c. 7. & alij communiter dicũt, illæ Extrauagantes etſi probarunt quidem cenſus inſtitutos cum quibuſdam conditionibus, quæ pugnãt cum aliquibus licitis, ſecundùm ius naturę de quibus punct. præced. diximus: tamen non etiã eas conditiones requiſierunt; id quod ex ipſo textu Extrauagantium patet.

Dico Tertio. Poſt Extrauagantem Pij V. commemoratam ſuprà punct. 2. plures conditiones requiruntur; atque adeo multa pacta, quæ iure naturæ licẽt, ſunt prohibita. *Prima* eſt, vt cenſus non inſtituatur, niſi ſuper re immobili, certa, & natura ſua fructifera: *Secunda*; vt

D pretium cenſus ſtatim ſoluatur corã notario & teſtibus, & non ante celebrationem inſtrumenti. *Tertia*, ne deducãtur in pactum anticipatæ ſolutiones penſionũ. *Quarta*; ne obligetur venditor ad caſus fortuitos, ad quos ex natura contractus non teneretur. *Quinta*; ne fiat pactũ reſtringens facultatem venditori, alienandi rem cenſui ſubiectam: aut ſoluendi aliquam quantitatem pro cõſenſu & facultate alienandi facta a Cẽſualiſta, quæ *laudemia* vocatur. *Sexta*, ne fiant pacta, continentia, moroſũ cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, aut ad aliquam pœnam, aut ad amittẽdam rem cenſui ſuppoſitam omnino aut partim, aut ad expenſas mediante iuramento Cenſualiſtę faciendas: aut ad aliud aliquid.

E *Septima*, ne cenſus inſtitutus ſuper aliqua re vnquã augeatur. *Octaua*, ne fiat pactũ vt ſolutio onerũ pertineat ad venditorem, ad quæ onera ex natura cõtractus non teneretur. *Nona*, vt pereũte re ſubiecta cẽſui, vel omnino, vel partim, cenſus omnino aut partim pereat: quæ conditio etiam eſt ſecundum ius naturæ, ſi res omnino pereat, aut ita ex parte, vt nõ amplius poſſit totam penſionem cenſualem reddere. *Decima*, vt ſemper ſit cenſus redimibilis ex parte venditoris, reddito eodem pretio. Iubetur tamen Cenſualiſta ſiue emptor de ea re admoneri ſpatio bimeſtri, antequam cenſus ſit redimendus: & vt poſt hanc admonitionem poſſit emptor etiam ab inuito venditore Cenſuario pretium repetere, intra

annum

Digitized by Google

annum tamē: quòd ſi ne ab inuito quidem intra annum fuerit extortum, poteſt nihilominus Cenſuarius pòſt, quādocunque velit, cenſum redimere præuia prædicta

A admonitione. *Vndecima*, ne fiat vllo modo pactum de redimendo pretio in fauorem emptoris. De modo autem, quo iſta extrauagans obligat, dixi ſuprà punct. 2.

QVÆSTIO VIGESIMATERTIA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia contractus Cambiorum.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 78.

EXPLICANDA ſunt ſex, ad quæ poſſunt ordine reuocari ea quæ de Cambiis vtiliter tradi poſſunt. PRIMO, *enim declarandum eſt quid ſit Cambium & quotuplex.* SECVNDO, *dicendum eſt de Iuſtitia & Iniuſtitia Cambij ſimplicis, propriè dicti, in quo eſt ſola commutatio diuerſarum pecuniarum.* TERTIO, *de Iuſtitia & Iniuſtitia Cambij ſimplicis, impropriè dicti; quod eſt Depoſitum pecuniæ.* QVARTO, *de Iuſtitia & iniuſtitia in Cambiis mixtis, propriè vel impropriè dictis: ob quas ſcilicet cauſas poſſit licitè Cambio, propriè vel impropriè dicto, ſimilium vel diſsimilium pecuniarum accedere alius contractus, ex vi cuius campſor poſſit aliquid vltra ſortem lucrari titulo iuſtæ compenſationis, quod aliàs non poſſet, ſi cambium ſimplex tantùm exercuiſſet. De cambio autem ſimplici, improprio, id eſt, ſimilium pecuniarum, quod eſt reuera Mutuum, non eſt hìc diſputandum, cùm ſatis in quæſtione de Vſura ſit declaratum, quomodo iuſtitia in mutuo ſit ſeruanda.* QVINTO, *diſputabitur vnde ſit æſtimandum pretium iuſtum cambiorum mixtorum, hoc eſt, vnde iudicandum ſit, an compenſatio facta campſori, vi contractus alicuius ſimul cum cambiis concurrentis, ſit iuſta, ac proinde iuſtè campſor lucretur, accipiendo compenſationem illam, vltra ſortem quam recipit ex vi ipſius cambij.* SEXTO, *Quinam poſſint eſſe campſores. Ex his autem hoc ordine diſputatis, intelligentur varia nomina cambiorum: quanquam non videtur magnopere id referre ad rem, & ad difficultates huius materiæ, cùm & arbitratu ferè Doctorum ea nomina multiplicentur: nec ſemper ſatis vtiliter, nec eodem modo vſurpentur ab omnibus.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Cambium & quotuplex.

CAMBIVM generatim loquendo, eſt rerum diuerſarum commutatio; cui ſucceſſit venditio, vt q. 10. punct. 1. diximus. In propoſito autem propriè loquendo, *Cambium eſt commutatio diuerſarum pecuniarum.* Porro diuerſitas pecuniarum accidit aut ex parte *formæ* ſeu *figuræ*, vt in pecuniis prouinciarum: aut ex parte *materiæ*, vt cùm ſunt diuerſi metalli: aut ex parte *qualitatis* metalli eiuſdem generis, cùm vnum eſt præſtantius altero: aut ex parte *quantitatis*, cùm ſunt diuerſi ponderis, aut numeri: aut denique ex omnibus his ſimul, quando accidit hæc omnia eſſe diuerſa.

Preterea notandum. Sicut alij omnes contractus poſſunt vel *ſimpliciter*, vel *mixtè* pluribus contractibus concurrentibus celebrari: ſic etiam Cambium poteſt eſſe aut *ſimplex*, cùm videlicet interuenit ſola commutatio diuerſarum pecuniarum: aut *mixtum*, aliis vel alio contractu cum eo concurrentibus, ſcilicet vel contractu mutui; cùm accidit, oportere campſorem aliquandiu expectare ſolutionem pecuniæ diuerſæ, vel quouis alio contractu, ex vi cuius alter contrahentium aliquid grauaminis in gratiam alterius ſuſcipiat, quod proinde debeat compenſari.

Ex his autem patet diſcrimē inter Cambium & Mutuum propriè loquendo. Nam de ratione *Cambij* propriè dicti, eſt aliqua *diuerſitas* pecuniæ ex iam dictis: de ratione autem *Mutui* eſt, vt res mutuata, in *eadem* ſpecie reddatur, niſi mutuans velit eſſe contentus re diuerſa; quod proinde mutuum non niſi impropriè cambium dici poteſt. Item de ratione mutui eſt, vt aliquandiu ſolutio expectetur: de ratione autem cambij, non item. Conſiſteret enim eius ſimplex natura, etiam ſi pecunia diuerſa, pro diuerſa præſenti commutaretur.

Meminiſſe tamen hic oportet, quod quæſt. 10. p. 1. ex ſententia S. Thomæ quæſt. 61. notaui, huiuſmodi omnes commutationes ſpecie propriè non differre, ſed tantùm diſtingui à Doctoribus ex variis earum conditionibus

B materialiter ſe habentibus ad rationem iuſtitiæ: quæ tamen diſtinctio in cauſa eſt vt moraliter loquendo, dicantur varia genera commutationum. Sed in omnibus eodem modo attenditur iuſtitia ſecundùm æqualitatem dati & accepti.

Item, quod dicimus, cambium à mutuo differre, intelligi debet propriè loquendo de vtroque. Nam impropriè omnes etiam ferè alij contractus, qui pecuniis vtrinque exercentur, ſolent dici cambia. Vt Depoſitum pecuniæ apud nummularium, quod dicitur cambium *cuſtodiæ*: & mutuum pecuniæ in ſimili ſpecie reddendæ diuerſo *loco*; & nonnunquam diuerſo *tempore*, tametſi eodem loco. De quibus omnibus cambiis etiam eſt dicendum in punctis ſequentibus.

C

PVNCTVM SECVNDVM.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Cambij ſimplicis propriè dicti (in quo ſcilicet ſit ſolum commutatio diuerſarum pecuniarum) quod ſolet etiam nominari Cambium Minutum.

HOc Cambium ſecundùm omnes eſt licitum, quæcunque ſit pecuniarum diuerſitas ex dictis punct. præcedenti: ſi tamen hoc ſeruetur, vt ſumma pecuniæ diuerſæ, quæ recipitur, tanti à viris peritis & probis æſtimetur (omnibus, quæ ad pecuniæ diuerſitatem
D pertinent, conſideratis) quanti æſtimatur ſumma data; & quidem in locis, vbi pecunia recipitur & datur, ſiue in eodem, ſiue diuerſo loco fiat receptio & datio.

Nec obſtat quòd quaſi naturalis vſus pecuniæ ſit ſolùm commutatio eius pro *aliis rebus*; propter quod dixit Ariſtoteles 1. Pol. c. 6. & 7. artem campſoriam eſſe *contra naturam*. Nā licèt ille ſit primarius vſus pecuniæ, habet tamen alios multos ſecundarios vſus, inter quos vnus

Digitized by Google

eſt commutatio eius pro alia pecunia. Quæ commutatio licitè fieri poteſt, vel vt primarium pecuniæ vſum commodiùs quis conſequatur, pro loci & temporis ratione, vel etiam moderati lucri cauſa ad honeſtum finē ordinati. Nam poſteaquam pecunia facta eſt vtilis per publicam poteſtatem; ſicut poteſt ſecundùm iuſtitiam pecunia pro *alia re* commutari, ita etiam pro *alia pecunia*. Patet igitur non eſſe ſimpliciter contra naturam cambium pecuniæ, licèt ſit præter naturam vſus ipſius primarij. Et ſic poteſt Ariſtoteles intelligi.

Potiſſima autem difficultas circa illud cambium eſt, vtrùm poſſit in illo ſeruari æqualitas iuſtitiæ, etiam tūc cùm pecunia ſuperioris metalli, vt aurea, v.g. commutatur pro pecunia inferioris valoris, quæ plus valeat quàm pretium pecuniæ metalli ſuperioris, lege taxatum à poteſtate publica. Exempli cauſa, valet Coronatus ſecundùm legis taxam viginti monetas inferioris metalli; dubium eſt, an poſſit aliquando iuſtè commutari pro viginti duabus, vel etiam pro octodecim tantùm. Et hoc eſt, quod Doctores diſputant, quando quærunt, num pecunia *vendi* poſſit.

Quòd autem poſſit, probatur Primo. Quia pecunia non videtur habere pretium certum, niſi vt eſt pecunia, & ratione primarij ſui vſus, qui eſt commutatio pro *aliis rebus*: Ergo poterit, non vt pecunia, ſed vt *res quædam eſt* conſtans ex pretioſiori metallo, pro vario pretio commutari.

Secvndo: nam accidit vt metalli alterius pecuniæ ſit maior vel minor copia, ob quam pluris vel minoris illud æſtimatur. Ergo iuſtè poteſt illius pretium tunc variari vltra vel infra ipſius pretium lege taxatum ſeu (vt vocant) *legitimum*.

Tertio: nam pecunia ſuperioris metalli (vt aurea, &c.) eſt multo pretioſior, vt *res quædam eſt*, quàm pecunia metalli inferioris, valet enim ad vſus varios, ad quos non valet inferior, vt ad inaurandum, ad medicinam, &c. Ergo hac ex parte poteſt eius pretium variari.

Hac de re diuerſæ ſunt Doctorum ſententiæ. Prima eſt Soti lib. 6. de Iuſtitia, q. 9. art. vnico, & Caietani opuſculo 1. de Cambiis, cap. 6. & Sylueſtri, verbo Vſura 4. q. 3. & Nauarri c. 17. n. 283. litera D. (aliàs n. 287.) & Couarruuiæ in tract. de Collat. veterum numiſm. Qui ob argumenta facta concedunt, poſſe ad eum modum pretium pecuniarum diuerſi metalli variari. Secvnda ſententia eſt Ioannis Medinæ q. 2. de Cambiis, id negantis. Sed vera ſententia videtur eſſe componenda ex hac vtraque opinione.

Itaque ſit concluſio Prima: Propter varios vſus, ad quos valere videatur pecunia ſuperioris metalli, ex vi quidem cambij ſimplicis, ſecluſa ratione alicuius alterius intereſſe, non licet eam pro maiori pretio commutare quàm ſit *legitimum* iam conſtitutum. Atque eatenus approbo ſententiam Medinæ.

Probatur Primo; nam credendum eſt, publicam poteſtatem, quando pretium pecuniæ conſtituit, omnes pecuniæ vſus conſideraſſe, & ſecundùm illos pretium ſtatuiſſe. Ergo propter illos non licet trāſgredi pretium legitimum. Antecedēs probatur dupliciter. *Primò*. Nam aliàs non conſtitueretur à publica poteſtate valor pecuniæ ſatis iuſtè. Id enim res ſimpliciter valet, quod omnibus vſibus eius conſideratis valet. *Secundò*: probatur idē antecedens, quia non eſt credendum, publicam poteſtatem velle perdere quicquam, ſtatuendo pretium pecuniæ aureæ, v. g. Perderet autem, ſi pretium minus ſtatueret quàm tātum auri valet, omnibus vſibus auri conſideratis. Ergo, &c. Quinimò ordinariè videtur maius pretium pecuniarum conſtitui, quàm illæ valeant, ſi vt metallum tantùm conſiderentur, vt patere poteſt ex iis quæ ſuprà q. 20. punct. 1. tradidimus de pecuniæ inſtitutione.

Secvndo probatur Concluſio Nam eadem frumenti quantitas, quæ iuſtè emeretur pro pecunia aurea, iuſtè

A etiam emitur ſecundùm omnes pro ea pecunia inferioris metalli, quæ eſt pretium legitimum aureæ pecuniæ ſeu pecuniæ metalli ſuperioris. Ergo etiam iuſtè pro pecunia metalli ſuperioris cōmutabitur inferior pecunia iuxta taxatum eius pretium, ac proinde iniuſtè pro illa exigitur maius pretium: quæ enim omnibus conſideratis ſunt æqualia vni tertio, etiam ſunt æqualia inter ſe.

Tertio accedit, quòd ſicut pecunia ſuperior in ſuo genere ſuas habet commoditates, ita & inferior: poteſt enim inferior faciliùs commutari, &c. Ergo in genere non magis poteſt variari pretium ſuperioris, quàm inferioris.

Dixi autem in Concluſione, *ex vi cambij ſimplicis, ſecluſo alio intereſſe*. Si enim alioqui voluiſſet quis pecunia ſuperiori vti ad peculiarem aliquem effectum, vt tale metallum eſt, B poteſt, pro illo vſu quo ſe priuat, vt cum altero eam pecuniam commutet: & pro lucro, quod fortè conſecuturus fuiſſet, ſi pecunia vteretur, vt eſt metallum, aliquid plus petere quàm ſit legitimum eius pecuniæ pretium Ac per hoc forſan poſſunt concordari prædictæ ſententiæ, vt ſcilicet prima intelligatur ratione intereſſe alicuius concurrentis, quemadmodum videtur ſe declaraſſe Nauarrus. Secunda autem ſententia intelligatur ex vi ſolius cambij ſimplicis.

Secvnda Concluſio. Si copia aut inopia metalli alicuius pecuniæ non eſt eadem quæ fuit, quando pretium illius lege fuit ſtatutum; licitum eſt variare id eius pretium legitimum, ſecluſo etiam peculiari intereſſe. Et eatenus quoque approbo ſententiam Soti & aliorum. Probatur. Nam *copia* metalli alicuius pecuniæ, ſicut & C alterius cuiuſque rei, minuit valorem & æſtimationem eius, & inopia auget, vt bene notat Nauarrus loco dicto litera I. (aliàs num. 294. & 295.) Ergo credendum eſt, publicam poteſtatem, ſuperueniente copia aut inopia, tacitè vel expreſsè (probando conſuetudinem) conſentire in variationem pretij. Nam tunc iuxta penuriam metalli eſt etiam plerumque penuria pecuniarum, & ita pluris æſtimantur; quod ſaltem eſt verum in foro conſcientiæ, quicquid ſit de foro exteriori. Confirmatur: quia olim cùm erat penuria pecuniæ, eædem res minori ſumma emebantur, quàm iam; eo nimirum, quia propter penuriam, pluris tunc fiebat pecunia.

Ex his patet ſolutio ad argumenta ſuprà propoſita, quatenus procedunt contra primam concluſionem. Ad Primvm reſpondeo, dupliciter poſſe intelligi, quod D in Antecedente dicitur, pretium pecuniæ non conſtitui, niſi vt pecunia eſt, ratione commutationis pro *rebus aliis*. Primò, vt ſenſus ſit, conſtitui pretium pecuniæ non niſi vt valeat ad commutationem pro rebus aliis. Et ſic falſum eſt antecedens. Nam (vt dictum eſt) in conſtitutione pretij pecuniæ, habetur ratio omnium etiam aliorū vſuum ipſius. Imò vt valor pecuniæ decernatur tantus, quātus ſatis eſt ad hoc, vt iuſtè pro rebus aliis commutetur; ratio habenda eſt omnium vſuum pecuniæ: ſicut etiam ad hoc, vt alia quæuis res iuſtè pro pecunia commutetur, ratio habetur omnium vſuum rei. Secundò poteſt illud intelligi, vt ſenſus ſit, in conſtituendo pretio pecuniæ præcipuè quidem non conſiderari, niſi illum primarium vſum pecuniæ, qui eſt eius commutatio pro *aliis rebus*. Et hoc quidem verum eſt. Sed tunc nihil inde contra primam Concluſionem noſtram con- E cluditur. Secvndvm autem argumentum probat tantùm noſtram ſecundam Concluſionem. Ad Tertivm verò nego conſequentiam. Nam illi etiam alij pecuniæ vſus conſiderati fuerunt in ſtatuendo eius pretio, vt antea dictum eſt.

Porro ex hac doctrina ſequitur, Primo, non eſſe licitum, ex vi quidem cābij ſimplicis (ſecluſo alio adiuncto titulo, ob quem reddatur cambium *mixtum*, iuxta ea quæ p. 4. diſſeremus) pro pecunia data in vna prouincia, vbi illa propter copiam aut aliam cauſam minoris æſtimatur, recipere in alia prouincia pecuniam eiuſdem

quan

Digitized by Google

quantitatis & metalli, vbi propter inopiam pluris æſtimatur. Ita docet rectè Sotus lib. 6. de Iuſtitia, q. 12. art. 1. & 2. Nec poteſt negari. Nam æqualitas iuſtitiæ formaliter non attenditur ſecundùm materiales rerum conditiones, ſed proximè ſecundùm æſtimationem rerum ortam ex conſideratione omnium circumſtantiarum: Ergo, etſi quantitas & natura metalli pecuniarum locorum diuerſorum ſit eadem: tamen ſi æſtimatio ſit inæqualis; violabitur æqualitas iuſtitiæ, tantundem pecuniæ accipiendo alibi. Probatur antecedens. Nam propterea accidit vt eadem frumenti quantitas exiſtens in vno loco, non poſſit iuſtè commutari pro quantitate eadem frumenti eiuſdem naturæ exiſtente in alio loco, vbi ob aliquam cauſam pluris vel minoris æſtimatur; & tamen, vt patet, res ſunt hîc etiam æquales materialiter.

SECVNDO ſequitur, falſum eſſe tamen, quod ibidem Sotus dicit, eum, qui mutuauit aliquam quantitatem frumenti, tempore quo minoris æſtimabatur, poſſe licitè recipere eandem frumenti quantitatem, alio tempore quo pluris frumentum æſtimetur. Item falſum eſſe quod dicit Nauarrus vbi ſuprà, licitum eſſe recipere eundem coronatum eiuſdem quantitatis & ponderis, tẽpore quo pretium eius eſt auctũ & maius quã quando acceptus eſt mutuo. Et loquuntur hi Doctores extra caſum alicuius alterius *intereſſe*, quale interueniret ſi quis ſeruaturus fuiſſet frumentum aut coronatum ad illud aliud tempus. Item extra caſum quo initum fuiſſet pactum de reddenda ſumma eiuſdem quantitatis, in quocunque euentu. Contra vtrumque verò ſimul valet ratio antè allata. Nam in illis caſibus tantùm recipitur æquale *materialiter*, non verò æquale *formaliter*: prout ſcilicet formalis æqualitas ſecundùm *æſtimationem* cõmunẽ prudentem attẽditur. Ergo violatur tunc Iuſtitia formaliter. Quare parum cõſequenter locuutus eſt Sotus.

Multo verò melius dixit Syluester, verbo Vſura 1. quæ. 14. non eſſe licitum recipere ſolutionem mutui in eadem quantitate & numero, tempore quo res plus valet, niſi vel ratione interuenientis caſus, vt ſi mutuans erat rem mutuatam ad id tempus ſeruaturus; vel ratione *pacti ſpecialis* de reddenda eadem quantitate, quicquid poſtea valeat. Quod pactum iuſtum eſt, quando vtrinque eſt æquale dubium; rem poſtea plus minúſve valituram, & ſolet plerumque apponi in mutuo. Aliàs de ratione mutui, conſiderando ſimplicem eius naturam, tantum eſt vt reddatur res eiuſdem ſpeciei & quantitatis, quæ tantum valeat tempore ſolutionis, quantum valebat quantitas mutuata.

Secus autem eſt in *locatione*, aut *commodato*, vel *depoſito*. Ibi enim quia rei dominium ſemper manet apud eum qui rem dedit; debet reddi eadem res numero, quicquid poſtea valeat, & conſequenter eiuſdem quantitatis. In mutuo verò, quia res pro re commutatur tranſlato dominio, tantùm debet haberi ratio æqualitatis *valoris* & *æſtimationis*: aliàs Iuſtitia formaliter violabitur, vt iam diximus.

PVNCTVM TERTIVM.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Depoſita pecuniæ apud numularium, quod dicitur Cambium Cuſtodia.

HOc Cambium in eo conſiſtit, vt numularius ſuſcipiat curam cuſtodiendi pecunias apud ſe depoſitas, & habeat rationes dati & accepti, & paratus ſit reddere, cùm petentur, & ideo aliquod ſtipendium laboris recipiat. Nec dubitatur quin hoc ſit licitum. Dignus enim eſt operarius mercede ſua.

Sed tota difficultas eſt, an quando numularius, nomine eius qui pecunias depoſuit, alicui alteri ſoluit aliquam ſummam, debeat accipere ſtipendium ſui officij & laboris ab illo ſolùm qui pecunias depoſuit, an verò A poſſit illud accipere ab illo cui ſoluit. Et præcipuè hoc quæritur, quando ſoluit numularius pecunia numerata. Poteſt enim dupliciter ſoluere, vel numerando præſentem pecuniam; vel per chirographum directũ ad alium numularium, qui nomine illius numeret pecuniam. Sicut etiam his duobus modis ſolent ipſi numularij à mercatoribus vel aliis pecunias accipere.

Sunt autem hac de re duæ ſententiæ. VNA eſt Soti lib. 6. de Iuſtitia, quæſt. 11. art. 1. qui concedit, poſſe numularium recipere ſtipendium ab eo cui numerat pecuniam. Rationem inſinuat eſſe conſuetudinem & conſenſum tacitum Reipublicæ. ALTERA ſententia eſt Nauarri c. 17. n. 293. aientis id eſſe iniuſtum, ſed debere dare ſtipendium eum ſolum qui pecunias depoſuit. Et hoc eſt verius.

B Quia vel creditor, cui fit ſolutio, deberet dare id ſtipendium propter laborem quem numularius ſuſcipit *numerando* illi pecuniam. Et hoc dici non poteſt. Eum enim laborem non ſuſcipit numularius tam creditoris gratia, quàm ſui, vt ſcilicet non erret plus ſoluendo: mallet enim creditor ſolus pecunias numerare. Vel deberet creditor dare id ſtipendium propter laborem, quem ſuſcepit numularius in *cuſtodienda* pecunia. Et multo minùs hoc dici poteſt. Nam ille cuſtodiæ labor ſuſceptus eſt tantùm in gratiam deponentis pecunias: Ergo is ſolus debet illum compenſare, non creditor, cui fit ſolutio.

Relinquitur ergo, vt ſi numularius aliquid ideo petat à creditore, quia præſentem pecuniam ei numerat, reuera velit, vt creditor pluris æſtimet *præſentem* pecu- C niam, & eam maiorem æſtimationem aliqua ſumma, tanquam numularij ſtipendio, compenſet: quod ex dictis q. 20. q. 2. de emptione per anticipatam ſolutionem conſtar eſſe iniquum. Et ſanè numularios ita velle, illud argumento eſſe poteſt, quòd quanto difficilius eſt præſentem pecuniam reperire, tanto plus petunt pro numeratione. Nec verum eſt quod Sotus inſinuat, Rempublicam in eo conſentire, vt is cui pecunia numeratur, ſoluat numulario ſtipendium. Non enim conſentit, vt qui non ſunt iure grauandi, grauentur.

PVNCTVM QVARTVM.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Cambij mixti, id eſt, quaſnam D *ob cauſſas poſſit cambio ſimilium vel diſſimilium pecuniarum, alius contractus iuſtè admiſceri, vt cuius campſor lucretur aliquid vltra ſortem.*

PRo declaratione huius rei, notanda ſunt in primis duo. PRIMO notandum, de quinque cauſſis potiſſimùm diſputari à Doctoribus, an ob illas poſſit huiuſmodi *mixtum* & lucroſum cambium iuſtè celebrari. PRIMA eſt ex parte *temporis formaliter*, quo campſor expectat ſolutionem. Et huc pertinet quod quærunt Doctores, vtrùm cambium ratione *temporis* ſit licitum. Faciunt enim varia nomina cambiorum pro diuerſitate cauſarum, ob quas fieri poſſit vt contractus aliquis cum cambio concurrat.

SECVNDA cauſa eſt *interueniens damnum aut lucrum*, E quod poteſt accidere intra illud tempus, quo ſolutio expectatur. Et huc pertinet quod Doctores quærunt, Vtrũ cambium ratione *intereſſe* ſit licitum, ſicut vocat Nauar. c. 17. n. 283. litera B. aliàs n. 286.

TERTIA cauſa eſt *tranſlatio virtualis* (vt Nauarrus loquitur) pecuniæ de loco ad locum. Eſt enim quæſtio, vtrùm campſor recipiẽs pecuniam in vno loco à campſuario, & dãs illi tantundem in alio loco, poſſit petere aliquam compenſationem, & ſic aliquid lucrari, propterea quòd virtualiter videtur pecuniam transferre de loco ad locum. Et huc pertinet quod Doctores quærũt, vtrùm cambium ratione *loci*, ſiue *per literas*, ſit licitum

Digitized by Google

Fit enim plerumque hęc virtualis tranſlatio per literas; ſiue quas campſor dat campſuario, cùm ab eo recipit pecunias; quæ dicuntur literæ *cambij*, vt ait Nauarrus; ſiue quas campſuarius dat campſori, cùm ipſe recipit prius à campſore pecunias, & campſor poſtea alio loco expectat ſolutionem, quæ dicuntur literæ *crediti*.

QVARTA cauſa eſt, abſentia pecuniæ ſecundùm locum. Et huc pertinet, quod ſolet ſic quæri, Vtrùm cambium ratione *ſolius abſentiæ pecuniæ* ſit licitum.

QVINTA cauſa eſt, diligentia, labor & onera, quæ ſuſcipit campſor in conquirendis pecuniis vndique, ſimilibus & diſſimilibus, vt ita facilè poſſit cuiuis indigenti commutare, recepturus ſolutionem, vel eodem loco, diuerſo tempore; vel etiam in alio loco. Et huc pertinet quod ſolet quæri, num cambium ratione *officij* ſit licitum.

SECVNDO notandum, non ideo de his cauſſis ſeorſim diſputari, quòd non poſſint ſimul omnes concurrere (poſſunt enim) ſed ideo ſeorſim de illis diſputatur, vt faciliùs intelligatur, quandonam plures vel pauciores cauſæ lucrandi ſuppetant campſori. Vnde cùm ſermo eſt de vna cauſa ex iſtis, non negatur, poſſe quoque aliā vel alias ſimul concurrere.

Iam reſpondeo ad propoſitam quæſtionem per quinque Concluſiones, iuxta prædictarum cauſarum ordinem. PRIMA Concluſio: illicitum eſt, & vſuratium, cambium mixtum, ratione *ſolius temporis formaliter*, quo ſolutio expectatur. De hac Concluſione nullum eſt dubium apud Catholicos Doctores. Eſt enim id cambium vſura clara. Atque augetur hæc vſura ſi quò diutius ſolutio expectatur, eo plus accipiant campſores vltra ſortem: vt ſolent illi facere qui ad *intercalaras* (vt aiunt) *nundinas* cambiunt. Loquor autem hìc de expectatione ſolius temporis formaliter, ſecluſo alio omni intereſſe, quod in tempore poſſit accidere, iuxta ea quæ ſuprà diſſeruimus q. 20. punct. 2.

SECVNDA Concluſio. Licitum eſt cambium mixtum ratione interuenientis *lucri vel damni*. Ita Nauarr. c. 17. n. 292. Et Medina q. 2. de Cambiis, & alij communiter. Et patet ex dictis q. 20. p. 2. circa intereſſe lucri & dāni. Hinc ſequitur, quo maius fuerit id intereſſe ob diutius expectatam ſolutionem, eo plus poſſe campſorem accipere. Quare qui inter ſolam *temporis expectationem maiorem*, & *Intereſſe maius* non diſtinguunt, non rectè condemnat campſores, ideo plus recipientes, quia diutius expectant, ſicut bene notauit Medina vbi ſuprà.

Notandum tamen hìc PRIMO, poſt Extrauagantem Pij V. editam anno M.D.LXXI. circa cambia, à Nauarro c. 17. n. 299. (aliàs 283.) relatam, non licere campſori ſponte ſua prorogare campſuario terminos ſolutionis, ſed cambiendum eſſe ad proximas nūdinas, vel ad alios terminos ſolitos, ſecundùm conſuetudinem patrię receptam. Per hoc tamen, vt bene notat Nauarrus n. 283. litera M. aliàs num. 301. non adimitur facultas campſori, quin inſtante campſuario, & in gratiam ipſius, poſſit terminum prorogare. SECVNDO notandum, poſt eandem Extrauagantem non licere initio facere pactum de certo Intereſſe lucri ceſſantis: quamuis hoc, vt ibi notat Nauarrus, tantùm obligat in foro exteriori; vbi illa nimirum Extrauagans vigeat.

TERTIA Concluſio. Licitum eſt cambium mixtum ratione *loci* ſeu *per literas*. Hoc etiam omnes concedunt. Et probatur manifeſtè. Nam ſi campſor *reipſa* pecunias campſuario de loco in locum transferret, poſſet petere aliquam compenſationem. Ergo etiam poteſt, cùm dat illi literas, vi quarum alibi tantundem accipiat, vel cùm ab illo accipit literas *crediti*, dans ei pecunias. Nam his etiam modis transfert ſaltem *virtualiter* pecunias campſuarij ex alio loco huc; vel hinc in alium locum. Quæ tranſlatio virtualis non minorem vtilitatem affert campſuario, quàm afferret realis tranſlatio pecuniarum ipſius de loco in locum.

A Hinc ſequitur PRIMO, quo plus loca diſtāt, eo campſorem poſſe maiorem compenſationem petere; non verò quo diutius expectatur ſolutio vltra tempus neceſſarium ad tranſmittendas literas Tunc enim plus petere, ſecluſo peculiari intereſſe, vſura eſſet.

SECVNDO ſequitur, licitum eſſe ratione tranſlationis pecuniæ aliquid lucrari, non modò quando transfertur ad locum diuerſi regni vel prouinciæ, ſed etiam ad diuerſum locum eiuſdem prouinciæ, ſaltem virtutis naturalis, ſecluſa peculiari prohibitione ſuperioris. Ita notat Nauarr. n. 283. litera E. aliàs n. 290. contra Sotum, qui lib. 6. de Iuſtitia, q. 10. art. 1. ad finem, videtur id abſolutè damnare.

TERTIO ſequitur, oportere ad huius cambij iuſtitiam, vt campſuarius habeat pecunias vel *actu*, vel ſal-
B tem *virtute* (id eſt, in amicis, aut beneficio, &c.) in loco, ad quem dedit campſori literas crediti. Aliàs campſor committeret vſuram palliatam, petendo aliquid ratione tranſlationis. Si enim nullo modo campſuarius habet pecunias in loco, ad quem dedit literas crediti; nullas illius pecunias trāſfert inde campſor ad eum locum in quo ipſe campſor pecunias ei dedit. Et hæc ipſa fraus eſt illa, quæ nominari ſolet cambium *ſiccum* ſeu *fictum*. Quod non ſolùm iure naturæ, ſed peculiariter etiam in illa Pij V. Extrauagante prohibetur, & meritò, cùm ſit mera vſura, licèt alioqui non rarò vſitata.

QVARTA Concluſio. Licitum etiam eſt cambium mixtum; ratione *abſentiæ pecuniæ ſecundùm locum*. Ita Syluester, verbo Vſura 4. q. 4. & Caietanus in Opuſculo de Cambiis. Et probatur ea ratione. Nam pecunia abſens
C ſecundùm locum eſt ſubiecta oneri aſportandi illam inde, & plerunque etiam periculo. Ergo poteſt campſor recipiens abſentem pecuniam, hoc eſt, exiſtentē in loco diſtāti, huius oneris petere peculiarem compenſationē.

Nec obſtat quòd quandoque accidat, vt campſor nō modò ſine onere, ſed etiam cum lucro, poſſit pecunias ex loco diſtanti transferre ad locum in quo priùs ipſe campſuarius tantundem dedit. Vt ſi, v.g. per ſuum factorem in loco illo diſtanti cambiat rurſus illas ad locum priorem, in quo ipſe eſt; non, inquam, hoc obſtat. Nam eam commoditatem illinc pecuniam ſuam aſportandi, non debet campſor acceptam ferre campſuario, ſed ſuæ propriæ induſtriæ & negotiationi. Et ſatis eſt, quòd ipſe quidem campſuarius attulerit campſori onus pecunias illinc aſportandi, vt poſſint campſor ab illo petere eius
D oneris compenſationem. Id quod non ſatis videtur aduertiſſe Sotus, cùm lib. 6. de Iuſtitia, quæſt. 12. art. 2. negauit abſentiam pecuniæ ſecundùm locum quicquam facere ad lucrum campſoris, periculo ſecluſo.

Hinc ſequuntur tria. PRIMO, quò plus diſtant loca, eò plus poſſe campſorem lucrari, ratione huius abſentiæ pecuniæ ſecundùm locum. SECVNDO, oportere vt campſuarius habeat in loco abſenti pecuniā; aliàs erit iſtud cambium *fictum* & *ſiccum*. TERTIO, quando cambium fit ad diuerſum locum, minimùm duos titulos ſuppetere campſori lucrandi, tranſlationem ſcilicet virtualem pecuniæ, & abſentiam ſecundùm locum.

QVINTA Concluſio. Licitum etiam eſt cambium mixtum ratione *officij*, præſertim à Republica inſtituti & probati. Ita conceſſit Durandus in 3. ſent. diſt. 37. q. 2. &
E Ioannes Maior in 4. diſt. 15 q. 31. circa finem, & Medina per totum ferè tractatum de Cambiis, & Nauarrus loco citato n. 283. litera D. aliàs n. 288. Probatur PRIMO. Nā diligentia, labor, & moleſtiæ ſeu curæ ſuſceptæ in parandis pecuniis ſimilibus & diſſimilibus, quò poſſit quis facilè omnibus impertiri beneficium cambij propriè dicti, vel impropriè dicti (quod eſt potius mutuum) onera ſunt pretio æſtimabilia. Ergo poteſt campſor petere illorum compenſationem ab iis qui accipientes ab eo cambium, propriè vel impropriè dictum, volunt vti eo beneficio, & acceptare illa onera, vt pro ſuſcepta, ſicut ea in gratiam quoque eius & aliorum cāpſor ſuſcipit.

Proba

Digitized by Google

Probatur Secvndo. Nam ſi Reſpublica obligaret aliquem ad ea onera ſuſcipienda, poſſet talis petere compenſationem non ſolum obligationis illius, ſed etiam ipſorum onerum ſuſceptorum. Ergo etiam poteſt, ſi illa onera ſponte ſuſcipiat. Nec obſtat quòd talis campſor principaliter ſpectet ſuum proprium lucrum in illis oneribus ſuſcipiendis. Satis enim eſt, quòd verè etiam in vtilitatem aliorum illa onera ſuſcipiat. Quemadmodum quòd mercenarius laborās in vinea, principaliter quidem non vtilitatem domini vineę, ſed proprium lucrum ſpectet, minimè obſtat quominus iuſte accipiat ſui laboris mercedem.

Quocirca immeritò Sotus libr. 6. de Iuſtitia, quæſt. 10. art. 2. ſententiam hanc improbat. Neque argumentum ipſius eſt firmum. Eſt autem huiuſmodi. Quandocunque aliquod opus eſt ſecundùm ſe illicitum & iniuſtum, tunc labores & onera ſuſcepta illius gratia, non mercede ſed ſupplicio ſunt digna. Sed aliquid vltra ſortem accipere, *ratione temporis*, eſt opus ſecundùm ſe iniuſtum: Ergo labores & onera ſuſcepta, huius operis gratia, non mercede ſed ſupplicio ſunt digna. Confirmatur. Nam tunc omnes latrones & vſurarij eſſent excuſati; laborant enim in latrociniis.

Respondeo, concedendo argumentum totum. Nam conſequens illatum non eſt cōtra noſtram ſententiam. Nō enim dicimus, poſſe campſorem lucrari aliquid ratione onerum ſuſceptorum cauſa recipiēdi aliquid vltra ſortem propter *ſolam expectationem temporis*: Sed dicimus, illum id poſſe ratione onerum ſuſceptorum cauſa impertiendi aliis beneficium cambij improprie dicti (id eſt, mutui) vel cambij proprie dicti. Quorum neutrum eſt opus iniuſtum. Quanquam nec mutuum nec cambium eſt tale opus, quod ſecūdùm iuſtitiam, ſecluſo aliquo titulo concurrente (qualem hic eſſe dicimus, *antecedentem laborem, curam, &c.*) debeat compenſari aliquo auctario vltra ſortem. Sed hoc minimè obſtat quominus onus illud adiunctum quidē vtrique huic operi (ſcilicet onus curæ, & laboris in parādis pecuniis, &c.) poſſit iuſtè cōpenſari aliquo tali auctario. Vt patet manifeſte in *laboribus extraordinariis* ſuſceptis cauſa alterius alicuius cōtractus, vel etiam cauſā miniſterij *ſpiritualis*, qui ſecundùm omnes iuſtè compenſantur, quamuis opus ſpirituale non ſit æſtimabile ſecundum iuſtitiam.

Ex his patet reſponſio etiam ad Confirmationem. Non enim eſt ſimile quod adducitur de latronibus. Nam hi non ſuſcipiunt labores illos cauſā beneficij etiam impertiendi iis quos expoliant. Ac eadem ratione neque vſurarij poſſunt per hāc doctrinam excuſari. Tum quia nec omnes prius laborarunt in parandis pecuniis, ſed hereditate vel dono vel aliter eas habuerunt. Tum etiam, nam ſi quid in eis parandis & conſeruandis laborarunt, tamen non id faciunt eo animo vt beneficium mutui aliis impertiant, ſed ſolùm vt lucrum ex vi ſolius mutui reportent, quod eſt intrinſecè iniquum. Quòd ſi aliquis animo ſincero laboret in parandis & conſeruandis pecuniis, vt aliis mutuando benefaciat, nec lucrum *ex vi mutui*, ſed pro ſuo labore ſolùm exigat; is minimè iudicari debet eſſe vſurarius, ſed licitè id faciet ſecundùm hanc ſententiam.

Hinc Seqvitvr, licitum eſſe morem aliquarum ciuitatum, quæ aliquam ſummā pecuniæ ex ærario publico vel aliunde comparatam, deſtinare ſolent ad mutuandum pauperibus hac lege, vt ipſi mutuatarij paruum aliquod auctuarium vltra ſortem pendant, ad alendos eius pecuniæ procurandæ miniſtros, & ad ſuſtentanda onera rationum dati & accepti, & curandorum pignorum in domo ad hoc cōducta, &c. ſiquidem hæc omnia neceſſaria ſunt, vt in vtilitatem pauperum illa pecunia perpetuò conſeruetur; quæ proinde pecunia quoniam ad benefaciendum pauperibus deſtinata eſt, nominari conſueuit Mons Pietatis.

Approbatur autem iſtum montem pietatis tanquam A omnino licitum (propter prædicta onera & officium in eo procurando & conſeruando) Medina quæſtione vltima de Cambiis, & Nauarrus ca. 17. num. 213. & alibi ſæpè, contra Sotum lib. 6. quæſt. 1. art. 6. & Caietanum in opuſcul de Monte pietatis: qui duo auctores fruſtra hoc inſtitutum condemnant, & aliquanto etiam liberiùs quam par ſit; cùm expreſſe videatur approbatum in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ſeſſ. 10. Ibi enim ad tollendas diſputationes, quæ vt ibi apparet, tunc tēporis de hoc erant ſcandaloſæ, definitur Pōtifex, nullam hic contineri vſuram. Itaque nimis frigida eſt euaſio Soti & Caietani, cùm dicunt, ſolum ibi fuiſſe tales montes pietatis approbatos, prout iuri naturę, & ſacris Canonibus non repugnarent. Hoc enim non ſuſtuliſſet B occaſiones diſputationum, ſed auxiſſet potiùs. Fuit ergo ibi abſolute approbatum hoc inſtitutum.

Et probatur ratione. Non onera illa prædicta ſuſcipiuntur in vtilitatem pauperum: Ergo meritò ab illis petitur ipſorum compenſatio. Antecedens ex eo patet abundè, quòd in nullos alios vſus illa ſumma poteſt conferri, vt bono ex caſu. Conſequentia verò patet ex dictis in Confirmatione noſtræ Concluſionis quintæ.

Sed argumentantur contrà dicti auctores. Primo, quòd pauperes non ſunt domini illius pecuniæ: Ergo compenſatio onerum ſuſceptorum illius conſeruandæ gratia, non pertinet ad illos, ſed ad communitatem, vel alium apud quem ſit dominium pecuniæ illius.

Secvndo, quòd non omnes pauperes afferunt pignora habentia onus annexum conſeruandi, vt cùm exhibent pro pignore ſecurim, v.g. vel aliquid eiuſmodi, quod nulla penè cura ad conſeruationem indiget. C Ergo iniuſtum eſt vt omnes illi ſine diſcrimine, vt fit, conferant aliquid vltra ſortem.

Tertio; nam quo quis diutius vtitur illō mutuo, plus ſoluit vltra ſortem. Ergo non pro oneribus, ſed pro tempore petitur, atque adeo vſurariè.

Ad Primvm reſpondeo primò, dato quòd dominium illius pecuniæ non pertineat ad pauperes, ſed ad communitatem, tamen non inde ſequitur, onera ſuſcepta cauſa conſeruandæ eius pecuniæ, non debere compenſari à pauperibus. Satis enim ad id eſt, quòd in pauperum vtilitatem ſint ea onera ſuſcepta, vt patet ex dictis. Dico ſecundò, falſum eſſe quòd tale dominium pertineat ad cōmunitatem. Solùm enim ad illam pertinet pecuniæ illius adminiſtratio. Itaque proprie illa pecunia nullius videtur eſſe, ſed tantùm committitur curæ aliquorum, vt mutuò detur pauperibus, atque D adeo procuretur in vtilitatem illorum.

Ad Secvndvm dico primò, tam exiguum eſſe illud auctariū, vt ſecluſo onere pignoris, pro aliis oneribus, quæ communiter ad omnes pertinent, iuſte exigatur. Dico ſecundò, quòd etſi is, qui pignus confert non annexum oneri, non obligetur iuſtè ad tantùm contribuendum, tamen quia non poteſt ſemper certò conſtare, quantùm debeat quiſque pauperum ſoluere, habita ratione onerum quæ vnicuique poſſunt reſpondere; videtur hîc admiſceri donatio quædam, qua volunt pauperes ſponte ſua certum quid ſemper conferre pro tanta vel tanta ſumma mutuata, quodcunq; pignus attulerint. Cedit enim nihilominus tota res in ipſo- E rum vtilitatem. Atque ita reſpōdet vbi ſuprà Medina.

Ad Tertivm reſpondeo, non plus peti ob maiorem expectationem temporis formaliter; ſed quia quo diutius quis retinet ſummam, eo maius beneficiū mutui participat: & conſequenter meritò ab illo exigitur maior compēſatio onerum ſuſceptorum cauſā impertiēdi talia beneficia, cùm eo magis tunc eiuſmodi onera propter illum ſint ſuſcepta. Item petitur tunc plus, quia communiter manent tunc miniſtri diutius obnoxij periculo pignorum, &c. & diutius habent illorum curam.

Digitized by Google

PVNCTVM QVINTVM.

Quænam ſint conſideranda ad cognoſcendum iuſtum pretium prædictorum Cambiorum.

RESPONDEO, eadem hic eſſe conſideranda, quæ in aliis etiam contractibus conſiderari ſolent, ad dignoſcenda iuſta pretia rerum aut onerum, iuxta dicta ſupra quæſt. 20. par. 2. Vnde ſi cambij pretium fuerit lege ſtatutum; illud determinatè eſt accipiendum, non maius.

Citra legem verò *primò* conſideranda ſunt ea quæ peculiariter pertinent ad cuiuſque cambij iuſtitiam. B Vt in cambio ratione interuenientis *lucri vel damni*, conſideranda ſunt lucri vel damni certitudo, diuturnitas, &c. In cambio, ratione *abſentiæ ſecundum locum*, conſideranda locorum diſtantia. Item in cambio ratione *officij*, quanta ſint onera, &c.

Deinde etiam in omnibus cambiis conſiderari debet copia & inopia campſorum & campſuariorum. Nam cùm eſt copia campſuariorum, & inopia campſorum; maius debet eſſe pretium, contra verò minus. Variat enim æſtimationem copia & inopia in omnibus rebus, vt patet in mercibus, & in operis mercenariorum: quando enim ſunt pauci mercenarij, pluris opera eorum æſtimatur: ſic in cambio, maximè ratione *officij*.

His omnibus conſideratis, id erit iuſtum pretium quod communiter probi iudicabunt. Neque in hoc multùm reſpiciendum eſt ad labores corporales campſorum, ſed æſtimatio communis eſt maximè attenC denda, ſicut fit in operis Medicorum & Iuriſconſultorum, &c. Vnde non ſunt comparandi campſores cum agaſonibus vel purè mercenariis, quaſi debeat ſimiliter hic de iuſtitia lucri iudicari. Sed attendi debet communis prudentum æſtimatio, iuxta gradum ſtatus politici, quem in Republica campſores habent.

Ex qua doctrina ſequitur PRIMO, poſſe variari iuſtè inter campſores pretia cambiorum, modò abſint fraudes & monopolia, quæ in hac etiam materia æque vitanda ſunt atque in rerum aliarum venditione, iuxta dicta ſuprà quæſt. 20. punct. 2.

SECVNDO ſequitur, accidere poſſe vt iuſtè carius cambiatur (per cambium *tranſlationis* pecuniæ & *abſentiæ ſecundum locum*) a loco B. (verbi gratia) ad locum C. quàm contra à loco eodem C. ad locum priorem B. Hoc patet, ſi in loco B. ſint pauci campſores, & multi campſuarij, & ob id pluris æſtimetur tranſlatio à B. in D C. Contra verò in C. ſint multi campſores, & pauci campſuarij, & ob id minoris æſtimetur trãſlatio à C. ad B. Quamuis ſi *ſola tranſlatio & abſentia* pecuniæ hic reſpiceretur, non poſſet carius à B. ad C. cambiri, quàm contra à C. ad B. cùm vtrinque ſit æqualis diſtantia.

Ac ſimile quid poteſt etiam accidere ob diuerſam copiam & inopiam pecuniæ in diuerſis locis. Vt ſi, v. g. tredecim iuſte recipiantur in loco B. vbi pecunia ob ipſius inopiam pluris æſtimatur, pro quindecim datis in C. vbi pecunia propter copiam minoris æſtimatur. Atque ita, ſi vtrumque ſimul concurrat (ſcilicet diuerſa copia & inopia, tum *pecuniæ*, tum *campſorum & campſuariorum*, in diuerſis locis) plus adhuc poterit in vno E loco recipi, quàm in alio: ita vt in loco C. (v. g.) iuſtè recipiantur ſexdecim pro tredecim datis in B. quia in B. vltra inopiam pecuniæ ſint etiam pauci campſores, & multi campſuarij, atque adeo pluris ibi æſtimetur cambium ad C. contra verò in C. vltra copiam pecuniæ ſint etiam multi campſores, & pauci campſuarij,

A & ſic illic minoris æſtimetur tale cambium ad B.

Ac per huiuſmodi inæqualitatem pretij cambiorum in diuerſis locis, ſit vt campſores poſſint iuſte multum lucrari, ſæpius vltro citroque recambiendo ex vno loco in alium, in quibus diuerſa ſit æſtimatio pecuniæ ob diuerſam copiam & inopiam pecuniæ aut campſorum & campſuariorum, vel ob alias locorum vel temporum circumſtantias. Atque ex his multi caſus particulares in materia Cambiorum in variis prouinciis ac locis contingentes diiudicari poſſunt.

PVNCTVM SEXTVM.

Quinam poſſint eſſe Campſores.

SECVNDVM ius naturæ, omnes qui voluerint, poſſint iuſtè exercere ea cambia quę ſunt approbata hactenus; quæ poſſunt ad ſex ferè genera reduci. PRIMVM eſt cambium *ſimplex proprium*, quod dicitur *minutum*. In quo genere complector cambia non ſolùm *diuerſarum* pecuniarum, *diuerſorum* locorum. SECVNDVM eſt cambium ratione *cuſtodiæ*. TERTIVM eſt cambium ratione *intereſſe*. QVARTVM eſt cambium ratione *tranſlationis*. QVINTVM eſt cambium ratione *officij*. Probatur autem omnia hæc cambia poſſe iure quidem naturæ exerceri ab omnibus quicunque voluerint. Nam quod ſecundùm iuſtitiam commutatiuam eſt iuſtum, id à quouis iure naturæ licitè poteſt exerceri, vt bene notauit hic Sotus libr. 6. de Iuſtitia, q. 9. artic. vnico.

Iure tamen *poſitiuo* prohibitum eſt, quaſi ex officio, exercere hæc cambia, iis quibus in genere prohibita eſt negotiatio. Vt Clericis, &c. de quibus dictum eſt ſupra q. 20. p. vlt. Et vt Nauarrus refert in cap. 17. n. 283. litera D. vel num. 288. cambium ratione *cuſtodiæ* in Hiſpania prohibitum eſt iis qui à Republica non conſtituuntur. Et vt Sotus refert lib. 6. de Iuſtitia, quæſt. 9. artic. vnico, etiam in locis aliquibus prohibetur cambium *minutum* diuerſarum pecuniarum, iis qui non ſint conſtituti à Republica. Dixi autem iure eſſe prohibitum, *exercere quaſi ex officio* hæc cambia; nam ſemel aut iterum illa exercere, nulli eſt prohibitum, vt bene cenſuit Nauarrus vbi ſuprà.

Porro ex dictis in hac tota quæſtione elici poteſt hoc DOCVMENTVM generale ad plurimos caſus in hac materia diſcernendos. Æſtimandus primò eſt valor ſummæ datæ & acceptæ. Et ſi fuerint ſummæ æqualis valoris; nec vlla apparet ratio, cur alter contrahentium per cõtractum aliquem cum cambio concurrentem debuerit plus accipere, non erit difficultas: erit enim tunc clara iuſtitia. Sin autem valores ſummarum, omnibus conſideratis, fuerint inæquales; tunc diuidenda eſt ſumma maior in duas partes, quarum altera æqualiter reſpondeat ſummæ minori, vt debet reſpondere ex vi ſimplicis commutationis pecuniarum, ſiue cambij. Deinde diligenter conſiderandum, num illi, qui maiorem ſummam recepit, aliquæ rationes ſuppetant, propter quas per contractum aliquem cum cambio concurrentem habuerit ius ad recipiendam reſiduam illam partem ſummæ maioris: ſi enim ſuppetant, iuſta fuerit acceptio; ſi non, vel ſaltem non ad accipiendum tam multùm vltra ſortem; iniuſta acceptio erit. Et hoc documentum ſeruire etiam poteſt ad diiudicandos ferè omnes alios contractus in materia iuſtitiæ commutatiuæ.

Digitized by Google

QVÆSTIO VIGESIMAQVARTA.

De Iuſtitia & Iniuſtitia Contractus Societatis.

Ad 2.2. D.Thomæ quæſt. 78.præſertim art.2.ad 5.

AD duo puncta reuocari poſſunt ea quæ de hoc Contractu operæ pretium eſt explicare. PRIMVM *eſt, In quo conſiſtat ratio huius Contractus, & quænam requirantur vt iuſtus ſit, ipſius propria ratione conſiderata.* SECVNDVM *eſt, An & quomodo, ſalua Iuſtitia illius, poſſint cum eo ſimul coniungi aliqui alij contractus.*

PVNCTVM PRIMVM.

In quo conſiſtat ratio Contractus Societatis, & quænam requirantur, vt ſit iuſtus, conſiderata ipſius propria ratione.

RAtio huius cõtractus (ſicut omnes tradunt) in hoc ſita eſt, vt aliqui inito inter ſe pacto, & coniunctis ſuis quibuſcunque rebus, quæ tamen ad lucrandum idoneæ ſint (vt pecunia, induſtria, opera) velint per negotiationem aliquã, ſiue etiam opificiũ, aut agriculturam, &c. facere commune aliquod lucrum inter ſe diuidendum, parati ſimiliter ad diuidendum inter ſe damnum commune, ſi quod fortè incurrant.

Hunc Contractum iuſtè celebrari & exerceri poſſe, patet PRIMO ex iis quæ traduntur in Iure. C.& ff. pro ſocio,& in capit. Per veſtras. Extra de donat.inter virum & vxorem; & à Doctoribus vtriuſque Iuris in iiſdem locis,atque etiam à D.Thom. quæſt.78.art.2.ad 5. & communiter ab aliis Theologis.

SECVNDO,idipſum patet manifeſta ratione. Nam quod iuſtè fieri poteſt ab vnoquoq; ſeorſim: iuſtè quoque fieri poteſt à pluribus ſimul. Sed vnuſquiſque poteſt ſeorſim lucrari iuſtè ex ſua propria re ad lucrandum idonea: ergo etiam plures ſimul ex ſuis rebus coniunctis ad lucrandum idoneis.

Cæterùm vt hic Contractus non ſolùm iuſtè *celebrari poſſit*, ſed etiam iuſtè *celebretur*, conſiderata quidẽ ipſius propria ratione, quam iam propoſuimus; tria requiruntur. PRIMVM, ex parte negotiationis ſeu opificij. SECVNDVM, ex parte lucri diuidendi inter ſocios. TERTIVM, ex parte damni etiam inter ſocios diuidendi, ſi quod ab eis incurritur.

Et circa PRIMVM quidem, ſolùm animaduertẽdum eſt, oportere vt genus *negotiationis* ſeu opificij ſit iuſtum & licitum. Aliàs enim ſocietas quoque erit iniuſta & illicita. Neque intereſt, quale genus negotiationis aut opificij ſit, modò ſit iuſtum & idoneum ad lucrandum, vt patet ex doctrina D.Thom.q.78.art.2. ad 5. & aliorum communi.

Circa SECVNDVM verò, quod requiritur ex parte *lucri*, conſtat oportere vt iuſtè inter ſocios illud diuidatur. Sed quomodo id fieri debeat, explicandum eſt. Itaque dico PRIMO: cùm ſortes ſociorum ſunt æqualis valoris ad lucrandum; ex ſententia omnium iuſtè lucrum diſtribuetur, ſi æqualiter inter ſingulos diuidatur. Vt ſi ſinguli ponant æqualem pecuniam & induſtriam. Ratio huius diſtributionis eſt ex ſe clara. Nam cùm vnuſquiſque ſociorum eatenus habeat ius ad lucrum, quatenus ex re ſua illud paritur; æqualem portionem lucri debet quiſque reportare, ſi cuiuſque res, ſiue ſors in ſocietatem collata, æqualiter profuit ad pariendum commune lucrum.

Dico SECVNDO, cùm ſortes ſociorum ob diuerſitatem *naturæ* vel *quantitatis, &c.* non ſunt æqualis valoris ad lucrandum; æſtimãdus eſt à propriis & peritis valor ſortis cuiuſque ad lucrandum, deinde cognita proportione valoris vnius ſortis ad aliam, eadem eſt proportio ſeruanda in portionibus lucri diſtribuẽdi inter ſo-

A cios. Vt, v.g. ſi alius exponat ſolam pecuniã, alius verò induſtriam & pecuniã, vel ſolam induſtriam, &c. Ratio iuſtitiæ talis diſtributionis eſt: nam cùm eatenus ſocij iuſtè partem lucri reportent, quatenus id lucrum faciunt ex rebus propriis; manifeſtè poſtulat iuſtitia, vt proportio portionis lucri vnius ad portionem lucri alterius, correſpondeat proportioni ſortis vnius ad ſortem alterius: alias violatur ius ſociorum, quod habent ad lucrum percipiendum ex rebus ſuis propriis. Ita etiam diſtributionem lucri hoc caſu faciendam, docent ferè omnes, maximè Caiet.2.2.q.79.art.2. ad 5. & Maior in 4.ſent.d.15.q.47.& Nauarrus c.17.n.251.

Dixi autem æſtimandum tunc eſſe valorem ſortium *ad lucrandum*. Nam induſtria & opera plus valet ad lucrandum, quàm ſola pecunia abſolutè; niſi alioqui præponderet exceſſus magnus in quantitate pecuniæ. Induſtria B enim & opera propinquius & efficacius pariũt lucrum quàm pecunia: ſiquidem etiam faciũt, vt pecunia aliàs ſterilis cõferat ad ipſum lucrum. Vnde etiam plus valet induſtria, ſi conſideratur *vt expoſita ad lucrandum*, quàm ſi conſideretur ſolùm vt habet *laborem adiunctum*: quo poſteriori modo tantùm conſideratur, cùm *locatur* alicui velut à mercenario, &c. Sicut etiam pecunia *vt expoſita negotiationi vel opificio ad lucrandum*, verè fit res fructifera, atque adeo etiam plus valet; quàm ſi cõſideretur ſolùm abſolutè & ſecundùm ſe prout eſt ſterilis. Itaque hæc omnia conſiderari debent in propoſito, vt rectè æſtimetur valor ſortis, quam vnuſquiſque ſocius in ſocietatem confert, & iuxta id inter ſocios iuſtè diuidatur lucrum, vt dictum eſt.

Ex qua doctrina, atque etiam ex ratione à nobis reddita iuſtæ diſtributionis in caſu noſtri ſecundi dicti, manifeſtè patet, falsò dixiſſe Sotum libr.6. de Iuſtitia, C q.5.art.1. in lucri diſtributione non eſſe habendam rationem *pecuniæ*, quam ſocius confert, ſed ſolùm rationẽ *periculi*, cui pecuniam exponit; atque adeo ſolius periculi, non autem pecuniæ proportionem comparandam eſſe cum proportione induſtriæ vel operæ alterius.

Falſum hoc eſt. Nam ſocij iuſtè lucrum percipiunt ex *ſuis rebus, prout eas ad lucrandum exponunt*. Sed in caſu dicto res propria, quam ſocius ponens pecuniam, ad lucrum exponit, in primis eſt ipſa pecunia, non autem periculum, cui ipſam exponit: ergo in lucri diſtributione ratio in primis haberi debet ipſius pecuniæ, non autem periculi. Maior patet ex natura ſocietatis iam antea explicata. Minor probatur. Nam id, quo per ſe in Societatis negotiatione fit lucrum, non eſt periculum D pecuniæ, ſed ipſa pecunia: ea enim eſt id quod poſtea negotiando commutatur, non periculum.

Adde, quòd tantum abeſt vt ex pecuniæ *periculo* per ſe in Societate fiat lucrum, vt ne ſoleat quidem à ſociis compenſari tale periculum ei qui exponens pecuniam illud ſubit. Communiter namque ſolet ita celebrari ſocietas, vt periculũ pecuniæ, ad ipſum ſocium qui illã

confert

confert, pertineat, neque is pro eo periculo quicquam accipiat: tantùm abeſt vt is accipiat etiam lucrum aliquod ex eo periculo.

Nec rationes Soti valent; quarum PRIMA eſt: nam exponens, inquit, pecuniam, non amittit illam, nec neceſſariò debet ea carere, cùm poſtea ei reddatur, ſi non pereat, ſed tantùm ſubit eius periculum. Ergo in diſtribuendo lucro, periculi tãtùm proportio eſt attẽdenda.

RESPONDEO, negandam eſſe conſequentiam. Quia per ſe loquendo, ſocius non ideo iuſtè percipit partem lucri, quòd *expendat aut amittat* ſuam pecuniam ſeu ſortem, ſed quòd *vtatur* in negotiatione ſorte ſua tãquam re propria, ex qua iuſtè expectat lucrum. Vnde cùm ſors, qua per ſe vtitur ſocius is, qui pecuniam ſolam confert, ſit quantitas pecuniæ *vt negotiationi expoſita*; eius proportio per ſe eſt attendenda. Quòd enim pecunia ſit talis vt lucro ſubſequente maneat ſalua; opera autem & induſtria in ipſa negotiatione expendatur; per accidens eſt ad ius percipiendi lucrum.

SECVNDA ratio Soti eſt. Nam ſi eſſet habenda ratio quantitatis pecuniæ expoſitæ, rarò contingeret vt pluris facienda ſit opera vel induſtria ſola vnius ſocij quã pecunia alterius: quod tamen ſæpè accidere conſtat ex Inſtitutionibus Iuſtiniani titulo *pro ſocio*. Probatur Sequela; rarò enim fit vt ſola opera tantum valeat, quantum valet quantitas pecuniæ, quæ ſolet in ſocietatem exponi. Rarò igitur debebitur maior portio lucri ponenti induſtriam ſolam, quàm pecuniam.

RESPONDEO, nihilominus id ſæpè poſſe accidere. Nam vt antè dixi, opera & induſtria ad negotiationem expoſita, cæteris paribus, plus valet ad lucrãdum quam pecunia. Vnde non eadem ratio habenda eſt operæ in propoſito, quæ haberetur, ſi aliàs talis opera *locaretur* à mercenario, ſi labor & moleſtia eius abſolutè tantùm conſideraretur. Sic enim verum eſſet, quòd rarò in Societate anteponenda eſſet pecuniæ ſola opera & induſtria. Sed habenda eſt ratio operæ & induſtriæ, vt iam *expoſitæ ad lucrãdum*. Sic enim plus valet quàm pecunia, vt ſuprà diximus. Secùs, ſi induſtria non eſſet admodum magna, & pecuniæ ſumma maxima: tunc enim minùs multo valeret. Quare meritò Nauarrus c. 17. n. 251. illam opinionem Soti reiicit.

Circa TERTIVM, quod ad iuſtitiam Contractus Societatis requiri diximus ex parte *damni*, conſtat in primis, debere illud diuidi æqualiter inter ſocios, ſi id damnũ commune ſit omnibus ſortibus ſociorum; vt ſi quiſque induſtriam & pecuniam æqualem contulerit, & pars eius amiſſa ſit. DVBIVM autem eſt quid faciendum ſit, quando damnum accidit peculiariter in ſorte ſocij alicuius, & non eſt omnibus ſociis commune.

Ac tunc dico PRIMO, ſi naturam ſocietatis per ſe loquendo ſpectemus ſecluſo aliquo peculiari pacto à ſociis adhibito; damnum ad illum ſolùm ſocium pertinet, ad quem conſtare poteſt & debet ſortem eam pertinuiſſe, cuius iactura vel omnino vel partim facta eſt. Vt, v.g. ſi ex negotiatione, cui vnus expoſuit ſolam pecuniam; alter, operam & induſtriam, neque pecunia amiſſa ſit, neque vllum ſit factum lucrum, & ideo conſtet, iacturam eſſe factam ſolùm in ſorte illius qui poſuit operam & induſtriam. Tũc dicimus, damnum hoc illum ſolum debere ſuſtinere, qui ſolam operam & induſtriam poſuit: alter verò recipere poteſt totam ſuam pecuniam, vt rectè ſenſit Sotus lib. 6. de Iuſtitia, q. 5. ar. 1. in fine, & Nauarrus cap. 17. n. 252. & 253.

Probatur PRIMO. Nam in tali caſu is qui poſuit pecuniam, ob alterius damnum non habet minus ius ad illam quam antè; nec rurſum debet ex illa compenſare iacturam induſtriæ alteri Socio. Ergo licitè totam recipit. Probatur prima pars Antecedentis. Nam ſicut is antè erat dominus totius pecuniæ, ita iam. Nullo enim titulo amiſit id dominium. Secunda verò pars Antecedentis probatur. Nam quantum eſt ex natura ſocietatis, qui poſuit pecuniam, non *conduxit* operam & induſtriam alterius quaſi mercenarij; ſed tantùm *coniunxit* ſuam pecuniam cum opera illius, eo conſilio vt vterque ex re propria lucrum expectaret: qua ſpe vterque fuit contentus. Non enim ille, qui in Societate exponit induſtriam, ſpectat aliquod pretium operæ ſuæ, ſed lucrum ex illa: ſicut nec is qui poſuit pecuniam, ſi ea pereat, exſpectat compenſationem à ponente induſtriam, ſed ſola ſpe lucri fuit contentus.

Probatur SECVNDO: nam qui ponit induſtriam, non ponit illam gratià vtilitatis alterius qui ponit pecuniã, ſed ſuæ propriæ. Ergo alter non debet poſtea illi induſtriam compenſare. Antecedens probatur. Nam is qui induſtriam poſuit, totum lucrum reſpondens induſtriæ quærebat ſibi, alteri eam ſolam portionem lucri relicturus, quæ pecuniæ abſolutè reſpondebat.

Secus autem eſſet dicendum, ſi ſocietas non niſi ea conditione inita fuiſſet, vt damnum cuiuſque ſortis, lucro non ſubſecuto, ſit commune omnibus ſociis. Tunc enim æqualiter inter eos diuidi deberet, vt notat Nauarrus loco dicto. Quanquam tunc quidem non deberẽt alij ei, cui iactura contigit, damnum ex iuſtitia reſarcire (cùm non niſi proprij ſui lucri gratià expoſuerit ſortem) ſed ex donatione licita per conditionem appoſitam ex conſenſu ſociorum. Sicut etiam hac ratione aliæ plures conditiones poſſunt adiungi ſocietati.

Dico SECVNDO: ſi neque *poteſt* neque *debet* conſtare, ad quem ſociorum iactura facta pertineat, tunc ad omnes æqualiter pertinet. Exempli gratia. Contribuêre ſinguli pecuniã: facta eſt eius iactura aliqua. Tunc quidem, cùm non ſit maior ratio, cur id damnum magis ad vnum quàm ad alterum pertineat, commune eſſe debet, etiamſi antequã cumulus ex omniũ pecuniis eſſet coactus, iactura facta eſſet ex ſorte alicuius: hoc n. per accidẽs eſt. Etſi enim tunc cõſtare quidem poſſet, cuius ſortis ſit facta iactura, tamẽ non *debuit* illius potiùs ſortis quã alterius fieri iactura, atque adeo neque *debuit* id cõſtare. Et propterea in vtroq; dicto vſus ſum verbo etiã *debet*. Neq; de hoc eſt vlla dubitatio apud Doctores.

PVNCTVM SECVNDVM.

An, & quomodo ſalua Iuſtitia Contractus Societatis, poſſint cum illo ſimul coniungi contractus alij.

TRIA ſunt hic apud Doctores certa, & vnum controuerſum. PRIMO certum eſt, poſſe, generatim loquendo, omnes eos contractus coniungi cum Societatis contractu, ſalua eius iuſtitia, qui & per ſe alioqui ſint *iuſti*, & veritatem *Societatis non tollant*; ad quam nimirum maximè ſpectat, vt dominium pecuniæ, quam ſocius exponit, maneat penes ipſum, & non trãſferatur in ſocium alium. Nam tunc non eſſet reuera ſocietas, ſed mutuum titulo Societatis palliatum, atque adeo vſura, ſi eadem tunc pecunia cum lucro recuperetur.

SECVNDO, certum eſt, poſſe in ſpecie ab eo qui pecuniam in ſocietatem cõfert, celebrari ſimul cum alio vel aliis, *qui non ſint à numero ſociorum*, duos alios contractus, ſcilicet aſſecurationis *capitalis*, & aſſecurationis *lucri alicuius certi*; & ita quidem, vt vtramque aſſecurationem iuſtè compenſare queat per partes aliquot totius eius lucri, quod ex ſocietate probabiliter ſperat. Vt, v.g. ſi quis ex cẽtenaria ſumma, quã in ſocietatẽ exponit, ſperat probabiliter pro ſuo lucro decem, & ex his promittat alicui (extra numerũ ſociorũ) duo pro aſſecuratione capitalis, & eidẽ vel alteri tria pro aſſecuratione lucri certi minoris, quàm illud totũ, quod probabiliter ſperat, puta lucri quinarij. Hi enim cõtract⁹ cũ alio vel aliis extra numerũ ſociorũ celebrati non tollũt naturã Societatis, vt patet; & iuſte etiam modo illo dicto compenſari poſſunt, ſi conſiderata ratione negotiationis &

Digitized by Google

aliis circumſtantiis,tanti æſtimetur probabilis ſpes accipiendi partes illas ſperati lucri, ſcilicet tria & duo, quanti onera aſſecurandi tum *capitale*,tum *minus lucrum certum*,puta quinarium,v.g.

TERTIO, certum eſt, ſi reſpectemus ſolum ius naturæ, poſſe etiam cum altero ſocio ſimul celebrari illum ſaltem contractum aſſecurationis lucri minoris certi pro parte maioris lucri ſperati. Ita notat ex communi ſententia Conrad.q.96.in fine (quamuis propter periculum,dicat, id non eſſe ſuadendum) & colligitur ex Triphonio Iuriſconſulto in l.Non exiſtimo.ff.de adminiſtr.Tutor. Et probatur ratione. Nam ſi abſit vſuraria intentio mutuandi, ſed verè tum pecuniam ſocius exponat ad negotiationem,retento penes ſe illius dominio & periculo,nihil obſtat quominus iuxta probabilitatem ſpei lucri, poſſit pro eius lucri parte imponi alteri ſocio onus aſſecurandi partē lucri alterā,vtroque ſocio in id conſentiente.Dixi autem poſſe cum ſocio celebrari hunc contractum aſſecurationis lucri, ſi ſpectemus ſolū ius naturæ. Nam vbi humana aliqua lex ſeu Cōſtitutio id pactū aſſecurationis cū ſocio inire prohiberet;non eſſet id licitum.In qua tamen Cōſtitutione duo conſideranda eſſent. *Primò*, an omnino tale pactum ad Societatē addi prohiberet,etiam per diſtinctum contractū ab ipſo contractu Societatis, & ex vi etiā peculiaris cōpenſationis quæ ſocio promitteretur pro eo grauamine aſſecurandi id lucrum: an verò ſolùm prohiberet,addi id pactum ex vi quidē ſolius contractus ipſius Societatis. Id quod omnino eſſe iniquū, cōſtat ex dictis p.præced. *Secundò*, an talis aliqua Conſtitutio fundetur in præſumptione.Nā tunc tantum in foro externo obligaret:iuxta ea quę ex doctrina cōmuni annotauimus q.22.p.6.& latiùs ſuprà q.6.p.5.§.2.

CONTROVERSIA autem hic eſt, an præter contractum Societatis,& cōtractum aſſecurationis lucri minoris,quàm ſperatur, poſſit etiam Petrus, v.g. qui centum in Societatem exponit, celebrare ſimul cum Paulo ſocio contractum aſſecurationis capitalis pro parte quoque lucri ſperati:ita,vt cum eodem ſocio celebrentur ſimul omnes illi tres contractus,qui (vt dictum eſt in ſecundo pronuntiato)cum diuerſis poſſunt ſimul celebrari,ſcilicet contractus ſocietatis; & contractus aſſecurationis capitalis,pro parte lucri probabiliter ſperati; & contractus aſſecurationis lucri certi minoris pro alia parte ſperati lucri.Et quærimus,an hoc liceat, ſpectando ſaltem ius naturæ, vbi contraria aliqua lex ſeu Conſtitutio humana non vigeat;in qua ipſa tamen duo illa conſideranda eſſent, quæ iam diximus, circa pactum aſſecurationis lucri.

Et ſunt hac de re duæ ſententiæ. VNA eſt Accurſij in l.Si non fuerint.ff.pro ſocio.& Panormitani in cap.Per veſtras,de Donat.inter vir.& vxor.quos Sotus ſequitur lib.6.de Iuſtitia,q.6.art.2. Hi negant, tales contractus poſſe licitè celebrari cum eodem ſocio.Fundamentum potiſſimum huius ſententiæ eſt:nam in tali caſu Petrus reuera accipit lucrum illud certum ex mutuo,non autem titulo veræ ſocietatis.Ergo iniquè accipit.

Probatur Antecedens.Nam Petrus tranſtulit dominium capitalis in Paulum, & Paulus manet obligatus ad reddendum tantundem Petro. Sed hoc eſt Petrum Paulo mutuaſſe capitale:ergo,&c.Maior huius ratiocinationis quo ad priorem partem(in qua eſt difficultas) ſcilicet quòd Petrus tranſtulerit tunc dominium capitalis in Paulum; probatur tripliciter. *Primò:* nam iam pertinet periculum capitalis illius ad Paulum. Ergo is iam eſt dominus ipſius: ille enim eſt dominus rei, ad quem pertinet rei periculum.*Secundò:*ex S.Th.q.78. ar. 2.ad 5. vbi ex eo probat in vero contractu Societatis, dominium capitalis manere adhuc apud ſocium, quia manet apud eundem periculum capitalis.Ergo cùm in caſu propoſito periculum capitalis non amplius pertineat ad Petrum,qui pecuniam contulit Paulo, ſed ſo-

A lùm ad Paulum;conſequens eſt vt neque apud Petrum maneat dominium capitalis,ſed tranſlatum ſit in Paulum, cui pecunia eſt tradita. *Tertiò*: nam Paulus poteſt ſuo arbitratu in quemcunque vſum illam pecuniam transferre, quādoquidem eſt obligatus ad capitale Petro reddendū,quomodocunque res cadat. Ergo eſt verè dominus eius.Patet conſequentia. Nam hoc eſt eſſe dominum.Rurſus;cùm hoc dominium Paulus non habeat,niſi reuera per mutuum;ſequitur, Petrum vſurariè petere poſtea à Paulo vltra capitale certū lucrum.

Atque hinc putat Sotus,manifeſtè refutari argumētum quo alij Doctores probāt, licitos eſſe illos contractus, quia ſcilicet Petrus poteſt illos contractus cum tertio exercere.Ergo & cum eodem Paulo ſocio. Non eſt ſimile,inquit Sotus. Nam caſu, quo illi duo contra-
B ctus cum tertio fierent,nulli conferret Petrus capitalis dominium:non enim tertio, ſiquidem illi nihil tradit: neque etiam ſocio,ſiquidem ad ſocium non pertineret tūc capitalis periculum, ſed ad tertium illum.At verò cùm vtrumque in eadem perſona Pauli cōcurrit, ſcilicet & perceptio capitalis,& periculum ipſius, vt ſit in noſtro caſu;transfertur in Paulum capitalis dominiū; ac proinde reuera eſt tunc cōtractus mutui,falſo ſocietatis titulo palliati,quando cum eodem illi contractus celebrantur:non verò quando cum tertio,ait Sotus.

ALTERA ſententia contraria eſt Ioannis Maioris in 4.ſent.d.15.q.49.qui & teſtatur,ſententiam hanc fuiſſe ab eruditiſſimo Theologo Ioanne Eckio publice defenſam Bononiæ:& Gabrielis eadem d.q.11.dub.1.c.& Conradi q.97. de Contract. & Sylueſtri, Verbo Socie-
C tas 1.q.2.& Couarruuiæ lib.3.variar.reſol. c.2. concl.3. & Nauarri in Manuali,c.17.n.254.& 255.& nouiſſimè Ioſephi Angles in 4.ſent.q.de Societate, & etiam Caietani in opuſc.17.reſponſionum,reſp.11. Hi aſſerunt, inter eoſdem ſocios, præter contractum ipſum Societatis,& contractum aſſecurationis lucri (de quibus nō eſt dubium)licitè iniri poſſe contractum etiam aſſecurationis capitalis, atque adeo omnes illos tres prædictos contractus cum eodem ſocio. Quanquam Sotus putat,ſed malè,Caietanum ſolum concedere, licitè id fieri poſſe diuerſis temporibus ſucceſſiuè, quod tamen non dicit Caietanus. Tantùm enim dicit, fieri id poſſe licitè,ſi fiant illi contractus ſeorſim & diſparatè,id eſt, diſtinctè & per intentiones diuerſas;quod eodem tempore fieri poteſt.

D Hæc poſterior ſentētia mihi etiam placet, ſicut etiā me præſente placuit Romæ anno M. D. LXXXI. multis & doctiſſimis Theologis re tota diligenter diſcuſſa. Probatur PRIMO ex Iure tū Canonico, tum Ciuili.Nam in cap.Per veſtras.Extra.de donat. inter virū & vxorem:ſi apud maritum vergentem ad inopiā,neq; habentem pro conſeruanda vxoris dote ſufficientem cautionem, dos verſetur in periculo, iubetur talis dos dari alicui mercatori ad negotiationem; vt & ſecura nimirum apud illum ſit, & ex ea ſalua poſſint onera matrimonij ſuſtentari.Quod non poſſet fieri, niſi per tres illos prædictos contractus cū mercatore initos, vt rectè annotauit Nauarrus vbi ſuprà, & etiam Ioannes Andreas in dicto c. Per veſtras. Itē in l. Si non fuerint. ff.pro ſocio, ex Caſſij Iuriſconſulti ſententia apertè di-
E citur,*ita coiri* (verba ſunt legis) *ſocietatem poſſe, vt nullam partem damni alter ſentiat; lucrum verò commune ſit.* Quod cū minimè ſit licitum ex vi ſolius contractus ſocietatis (talem enim ſocietatem meritò ibidē Bald.*leoninam* appellat & improbat,ſicut etiā Caiet.in tract.17.reſp.11.) reſtat vt ſit licitum vi ſuprà dictorum cōtractuum,qui ſimul adiungi poſſint ad contractum ipſum ſocietatis.

SECVNDO probatur ratione ducta ex ſimilibus planè contractibus in vtroque Iure probatis.Nam in Cap. vnic. Extra. de Commodato, approbatur contractus aſſecurationis contractui Commodati adiunctus, ex vi cuius periculum rei commodatæ maneat penes

Digitized by Google

commodatarium. Ac ſimilem cõtractum adiungi poſſe contractui Depoſiti (ita, vt periculum rei depoſitæ ſit penes depoſitarium, manente nihilominus eius dominio penes deponentem) aſſeritur in l. 1. ff. depoſiti. Et in cap. Bona fides. Extra. de Depoſito. Cur non igitur ſimiliter poſſit quis abſque vlla tranſlatione dominij capitalis per mutuum in ſocium, atque adeo vera manente Societate, celebrare ſimul cum ſocio contractum aſſecurationis capitalis?

Tertio, eandem ſententiam probo, argumento ducto ex natura veræ Societatis ſic: contractus illi, aſſecurationis *capitalis*, & aſſecurationis *lucri certi minoris quàm ſperatur*, ſunt ſecundùm ſe liciti; & non tollunt veritatem contractus Societatis: ergo licitè ſimul cum contractu Societatis celebrantur. Conſequentia patet ex primo Pronunciato certo, & ex dictis ſuprà q. 22. p. vlt. Antecedens quo ad priorem partem probatione non eget; quo ad poſteriorem autem, probatur. Nam non obſtant illi duo contractus, quominus in propoſito caſu Petrus maneat adhuc dominus pecuniæ traditæ Paulo: ergo eſt vera ſocietas, & non mutuum.

Conſequentia eſt clara. Nam ſi ob aliquid ſocietas tolleretur, eſſet ob tranſlationem dominij, vt Sotus argumentabatur. Sed probo etiam Antecedens. Nam ratio, ob quam Petrus maneret dominus illius pecuniæ, ſemotis illis duobus contractibus, eadem adhuc perſeuerat, quando illi duo contractus adduntur ſocietati: ergo adhuc perſeuerat Petrus dominus illius pecuniæ: & conſequenter titulo veræ ſocietatis ex ea pecunia, vt ex re propria, lucrum percipit; idque & certum, & ſecuro capitali, ex vi duorum aliorum contractuum.

Probatur etiam hoc antecedẽs. Nam ratio, ob quam maneret dominium eius pecuniæ apud Petrum ſecluſis illis contractibus duobus, eſt, quia Paulus mercator recipiens à Petro eam pecuniam, non poteſt pro libito eam in quemcunque vſum transferre, ſed debet iuxta voluntatem Petri illam exponere negotiationi, & quidem in Petri vtilitatem, quãdoquidem totum lucrum correſpondens pecuniæ pertinet ad eum qui illam poſuit, atque adeo ad Petrum in propoſito caſu. Sed ſimiliter illis etiam duobus contractibus adiunctis Paulus mercator non poteſt pro libito vti illa pecunia, ſed debet ex voluntate Petri illam negotiationi exponere: ergo manet etiam in propoſito ratio, ob quam Petrus ponens pecuniam, maneret illius dominus ſecluſis illis duobus contractibus.

Maior probatur. Non enim poteſt dici, rationem, cur tunc Petrus maneret pecuniæ dominus, eſſe, quia periculum capitalis maneret tunc apud illum. Quamuis enim periculum rei apud aliquem manens, communiter ſoleat eſſe ſignum, quòd apud eundem maneat rei dominium, tamen non ſemper iſta duo ſunt coniuncta. Aliàs, neque maneret dominus capitalis Petrus, ſi contractũ aſſecurationis exerceret, non cũ ſocio, ſed cum tertio, in quem proinde transferret capitalis periculũ, retinẽs nihilominus illius dominiũ. Imò ſequeretur, in omnib. materiis, cõtractum aſſecurationis, per quẽ rei periculum trãsferatur in aliũ a rei domino, obſtare rei dominio: quod manifeſte eſt contra caſum dicti Capituli vnici, de Cõmodato, & l. 1. ff. depoſiti, ſupra citatam, & planè contra omnes, & per ſe abſurdum. Fatẽndum eſt ergo, rationem, ob quam, ſecluſis illis duobus contractibus, dominium maneret apud Petrum, præcisè eſſe, quia Paulus nõ poteſt pro libito, vt dominus, vti pecunia, ſed debet vti eo modo, quo Petrus vult, ſcilicet negotiando; ſicut hac ratione famuli, vtentes pecunia domini ſui, non ſunt domini eius. Itaq; vera eſt illa Maior. Minor verò patet. Nam ſupponimus, Petrũ, cõcurrentibus etiam illis duobus contractibus, debere habere intẽtionẽ vt Paulus illa pecunia negotietur: nec poſſit illã ad alios vſus conuertere: aliàs ſi hanc intentionẽ non habeat, nõ ſocietas, ſed mutuũ reuera eſſet.

A Ex quibus infero cum Nauarro vbi ſuprà & aliis, ſi abſit intentio mutuandi vſuraria, nõ peccare eum, qui ſine celebratione *explicita* illorum trium contractuum committit pecunias ſuas mercatori, vt negotietur, cũ pacto recipiendi, ſaluo capitali, tantum lucri quantum attenta ratione negotiationis, temporis, perſonarũ, &c. iuſtè poſſet exigi, ſi expreſſe celebrarentur omnes illi contractus. Probatur. Nam cùm obiectum, in quod fertur animus eius, qui ſic pecunias tradit, ſit licitum ſecundum ſe; non debet talis condemnari, etiamſi explicitè non intelligat rationem, ob quam eſt iuſtum tale obiectum: dummodò tamen abſit intentio vſuraria, & conſcientia erronea, qua poſſet putare id non licere. Neque enim in aliis etiam materiis moralibus dãnatur is qui ſincerè facit aliquid per ſe licitum, etiamſi

B aliàs ignoret rationem ob quam id eſt licitum; neque expreſsè voluntas eius feratur in eas circumſtantias ſeu rationes, quæ faciunt eam rem eſſe licitam.

Et ſic intelligendi ſunt Maior & Nauarrus, quando concedunt, poſſe etiam dictos tres contractus *implicite* exerceri licite: vt ſi, verbi gratia, mercator publice teſtetur, ſe libenter cum quouis tertio illos contractus initurum; & tunc alij iuxta eius proteſtationem traderent ei pecunias, etiamſi rationem illorum contractuum non intelligerent.

Diligenter autem eſt hic animaduertendum *primò*, quod diximus, oportere, vt intentio vſuraria abſit. Si enim hæc adeſſet, non poſſemus interpretari, talem *velle implicite* illos tres cõtractus exercere, ſed eſſet omnino iniquus, vndecunque animus vſurarius exiſteret,

C etiamſi ex ignorantia. *Secundò* etiam nota, id quod ſaluo capitali petitur, tantum & non plus debere eſſe, quantum attenta ratione negotiationis, temporis, &c. potuiſſet exprimendo contractus iuſtè exigi. Aliàs enim, etiamſi non eſſet vſura, eſſet tamen manifeſta iniuſtitia, lucrum petere maius quàm pro ratione negotiationis & aliarum circumſtantiarum æquum ſit.

Quare prudenter notat Caietanus loco dicto, per hãc doctrinam nõ excuſari eos qui ſemper & ex omni genere negotiationis aut artificij, a quacunque perſona, &c. eandem ſummam lucri ſaluo capitali petunt. Tunc enim neceſſe eſt aliquando iuſtitiam violari. Oportet enim pro diuerſitate negotiationis, tẽporis, &c. æſtimationem periculi & ſpem lucri variari. Quapropter varianda etiam eſſet pro iſtorum varietate ſum

D ma lucri, quæ expetitur ſaluo capitali ex vi contractus aſſecurationis capitalis, & lucri certi minoris pro incerto maiori ſperato.

Niſi fortè tam parua eſſet ſumma lucri, quę petitur, vt iudicio proborum & peritorum, habita ratione loci, &c. ſemper ex quouis induſtrio ſocio, & in quocunque genere negotiationis, poſſet iuſte ex vi dictorum trium contractuũ peti: præſertim iis qui pecunias tradunt & accipiunt, ſua ſponte aliquid ſibi viciſſim condonantibus, veluti per *tranſactionem* quandam, ſi quãdo accidat vt iuſtè plus potuiſſet accipi, vel minùs dari: quæ omnia accuratè ſunt perpẽdẽda, & probi ac periti conſulendi, ne temerè, quod iuſte excuſari poteſt, condemnetur; aut excuſetur quod meritò deberet dãnari.

Quæ cùm ita ſint, ſatis iam ex his apparet, non eſſe

E firmum fundamentum Contrariæ ſententiæ. Iam enim oſtendi, hoc ipſo quòd ad contractum Societatis adiungantur illi duo contractus, non transferri capitalis dominium in ſocium, ſed manere veram ſocietatem. Itaque negatur argumenti Maior, ſcilicet transferri propterea dominium capitalis in ſocium.

Ad *primam* autem eius Maioris probationẽ reſpondeo, quandoque etiam manere rei dominium apud eũ penes quem non amplius manet rei periculum, vt iam antè eſt probatum, & patet in communibus contractibus aſſecurationis.

Ad *ſecundam* probationem reſpondeo, S. Thomam

ſolùm

ſolùm voluiſſe probare, dominiũ apud ſocium manere, ex illo cõmuni ſigno (ſcilicet periculo) à *poſteriori*; quòd, vt communiter quidem ſolet celebrari ſocietas (ſine illis aliis contractibus) indicium ſolet eſſe dominij; non tamẽ voluit inſeparabilẽ eſſe periculum à dominio: poteſt enim ſeparari, vt paulo ante dixi, per cõtractum aſſecurationis, quamuis non ex vi quidem ſolius contractus ſocietatis.

Eſſet enim manifeſta iniuſtitia, ſi quis hoc ipſo ſolùm, quòd in ſocietatem pecuniam alteri tradit, vellet, vt faceret ſe ſecurũ. Ad nihil enim aliud tenentur ſocij, ex iuſtitia, niſi ad iuſtã diſtributionem lucri & damni, periculo ſortis cuiuſque (quantum eſt ex vi quidem ſolius ſocietatis) apud vnumquemque ſocium remanente. Et ita intelligendi ſunt Doctores, quando ad iuſtam ſocietatem requirũt vt periculũ capitalis maneat apud eum qui illud contulit, nimirum *quantum eſt ex vi ſocietatis*.

Sed neque etiam ex vi ſolius ſocietatis poteſt ſocius alium obligare ad exercendum ſimul illum alium contractum aſſecurationis ſecum. Eſſet enim hoc iniuſtum, vt bene etiam notauit Caietanus vbi ſuprà. Nos ergo tantùm dicimus, poſſe illos duos cõtractus licitè ſocietati *adiungi*, volẽtibus ſua ſponte ſociis illos ſimul exercere, ſiue ad vitandum moleſtiam rationum conficiendarum dati & accepti, ſiue ob alias cauſſas; dummodo onera aſſecurandi capitale & lucrum, quæ alteri ſocio per eiuſmodi contractus imponuntur, iuſte illi compẽſentur, vti ſuprà expoſui.

Ad *tertiam* probationem eiuſdem Maioris (quam valdè vrget Sotus) nego Antecedens: quinimo debet in illo caſu Paulus negotiari ex illa pecunia, & Petrus etiã debet velle, vt negotietur. Aliàs non erit vera ſocietas, ſed mutuum, vt inter argumentandum pro noſtra ſententia conceſſimus. Quare fruſtrà Sotus & alij auctores contrariæ ſententiæ obiiciunt, Paulum in tali caſu non debere negotiari, neque Petrum debere curare vtrùm alter negotietur, an non.

A Si enim per hoc velint illi Doctores; non poſſe Petrum, moraliter, nec debere velle, vt Paulus negotietur; poſtquam illi contractus ſimul ſunt ad ſocietatem additi, manifeſte falluntur. Potius enim ſequitur ex illis adiunctis contractibus, quòd poſſit & debeat Petrus velle Paulum negotiari, vt ita, quantum in ſe eſt, Petrus non obſtet quominus lucrum ſperatum ex negotiatione ſequatur: ex quo, vt cum Paulo conuenit, poſſit Paulo ſatisfieri pro aſſecuratione capitalis & lucri certi minoris.

Si autem illi Doctores contendant, Petrum quamuis debeat quidem & poſſit velle, vt Paulus negotietur, tamen ipſum reuera id non velle, cùm perinde iam ſit ſecurus de capitali & lucro, ſiue Paulus negotietur, ſiue non: hoc nihil obſtat noſtræ ſententiæ. Nos enim non B volumus excuſare Petrum, quando non habet eam voluntatem, vt negotietur Paulus. Sed tantùm dicimus, quantùm eſt quidẽ ex vi illorum duorum cõtractuum additorum Societati, poſſe nihilominus Petrum moraliter & debere adhuc velle, vt Paulus negotietur; quò ita demum omnes illi contractus initi procedant, ac proinde iuſtè Petrus illud lucrum ſaluo capitali ex vi illorum reportet. Si enim talem voluntatem Petrus nõ habeat; quamuis referet quidem idem lucrum, tamen referet iniuſtè. Vnde permagni illius intereſt habere talem voluntatem. Aliàs, eodem argumẽto probares, non eſſe neceſſe ad lucrandum exercere vllum omnino cõtractum iuſtum: quia ſcilicet poſſet quis furando idem C lucrum facere.

Quòd ſi fortè velit Paulus tres ſuprà dictos contractus commutari ſibi à Petro in contractum mutui, vt prætermiſſa negotiatione, ſtatim prouideat per acceptam pecuniam occurrenti alicui neceſſitati; iam tum poterit nihilominus Petrus idem lucrum à Paulo exigere titulo *veri lucri ceſſantis*; quod erat alioqui acquiſiturus per eiuſmodi tres contractus, quos cum Paulo inſtituerat; vt ſatis patet.

QVÆSTIO VIGESIMAQVINTA.

De peculiari quodam Contractu quibuſdam in locis vſitato, per quem ſaluo & ſecuro capitali, accipitur annuatim aliquod certum lucrum, nimirum quinque pro centum.

Ad quæſt. 78. 2. 2. D. Thomæ.

CONTRACTVS hic variis modis celebrari poteſt, atque etiam ſolet, prout ipſe quoque varias illius formas vidi in Germania vſitatas, tametſi alias magis, alias minùs frequentes. Itaque adhibita, vt par eſt, diſtinctione, PRIMO, *exponam modos aliquos, quibus ſi Contractus hic exerceatur, omnino erit iniuſtus & intolerabilis.* SECVNDO, *addam quoque nonnullos alios modos, quibus ſi prædictus contractus exerceatur, iuxta probabiles ſententias Doctorum cenſeri poterit tolerabilis; ſaltem ita, vt poſt factum non ſit damnandus: quamuis nemini exiſtimem eum vltro ſuadendum, cùm nunquam ferè careat periculo.* TERTIO, *vt in particularibus caſibus, cùm variæ formæ huius contractus, aut aliorum quorumlibet, offeruntur, faciliùs poſſint confeſſarij iudicare quid etiam circa præterita, quod ad reſtitutionem attinet, faciendum ſit; omnem eiuſmodi formarum varietatem ad quatuor genera reuocabimus, & quid de formis vniuſcuiuſque generis ſtatuendum ſit, ex certa communique Doctorum ſententia tradémus.*

PVNCTVM PRIMVM.

Iniuſti & intolerabiles modi percipiendi annuatim certum lucrum, ſaluo & ſecuro capitali, vt puta quinque pro centum.

PRIMVS modus iniuſtus & intolerabilis percipiendi id lucrũ, eſt, ſi quis centenariã ſummã mutuò reuera det, & ab eo, cui dat, ideo accipiat quinque vltra centũ, quoniã ille cum proprio ſuo commodo ea ſũma ad tempus vtitur. Hoc enim ipſũ eſt vſu-

A ræ peccatũ deteſtabile, omnique iure meritò dãnatum; quantulumcũque percipiatur lucri. Siue enim multum, ſiue parum pro vſu pecuniæ mutuò datę vltra æqualẽ ſummã accipias, vſuraria iniuſtitia eſt, vt ex orthodoxa doctrina fusè diſputauimus ſuprà q. 21. p. 1.

Neque poteſt modus iſte primus percipiẽdi vſurariè id

Digitized by Google

id lucrũ excuſari per conſuetudinem vllam aut auctoritatem *humanam* (cùm ſit contra ius naturale & diuinũm)nec per vllum prętextum *pietatis* erga miſerabiles perſonas,quę tali lucro ad ſuſtentationem indigere videantur : quandoquidem *ne pro redimenda quidem vita captiui vſuræ crimen exerceri poteſt*,vt diſertis verbis definiuit Alexander III.in cap.Super eo Extra. de Vſuris.

SECVNDVS modus iniuſtus & intolerabilis id lucrum percipiendi, ſi quamuis expreſsè non adſit animus accipiendi illud propter vſum pecuniæ mutuò datæ;tamen intẽdit quis reuera mutuò dare, & ſine omni alio probabili titulo,quẽ vllo modo prætexat , lucrum id accipit vltra capitale.Nã is quoque accipit illud ſine iuſto titulo ; cùm mutui contractus tantummodò ius ſuppeditet accipiendi ſummam æqualem, neque in eo caſu,vt ponimus,titulus aliquis probabilis vlla ratione prætexatur accipiendi illa quinque.Atque iſto ſanè vel etiam priori modo videntur lucrum iſtud inique facere non pauci,qui non curant,quibus,aut quomodo,aut ad quem vſum, ſuas pecunias dent, ſed ſolùm vt ipſi ſint ſecuri de capitali & lucro.

Sed ſimul tamen cùm in hoc,tum in præcedenti modo (*ex mutuo* ſcilicet , vel *in mutuo ſine probabili alio titulo,* lucrandi quinque) circumſpectè CONSIDERANDVM eſt,an ille, qui ſummam capitalem alteri dat,det *reuera mutuò,* vt in vtroque modo ponimus, & vſuratie aut ſine probabili titulo.eſt enim opus non mediocri prudẽtia & perſpicacitate ad hoc verè diſcernendum. *Primò,* quoniam,vt initio dictum eſt,alij aliis contrahendi formis(quas & ipſe vidi)vtuntur ; ita vt quidam non mutuum,ſed emptionem cenſus realis vtrinque redimibilis,aut ſocietatem cum mercatoribus vel aliter quæſtũ facientibus exerceant, ſaltem implicitè(de quibus modis poſtea dicemus)*Secundò*:quoniam illis etiam qui reuera mutuò dant, nonnunquam cùm ad examen particularium circumſtãtiarum venitur, apparet ſuppetere aliquem probabilem titulum accipiẽdi quinque *in mutuo*(vt dicitur) quamuis non *ex* mutuo. *Tertiò* : quoniam ex iis etiam, qui ſi ſpectentur verba formæ contractus, mutuò dare videntur, nonnulli fortè verius poſſent iudicari reipſa cẽſum potiùs vtrinque redimibilem emere ; intentione ſaltem implicita faciendi idipſum,quod alij faciunt,qui emunt. Maximè ſi vulgaris vox(vt dicitur de Germanica)mutuum ſignificans,aliquãto etiam latius linguę peritis videatur patere,ſic vt nõ modò ad Mutuum , ſed ad pecuniæ *traditionem* quoque alterius generis accommodari poſſit ; aut ſi etiam indifferenter vocabulo tum mutui,tum cenſus,vterentur ipſi cõtrahentes.Tunc enim non tam ex voce quàm ex intentione & aliis circumſtantiis diiudicandus eſſet in particularibus caſibus,ac eſſet reuera mutuum vel alterius generis cõtractus.Itaque magna omnino diſcretione diligẽtique examine circumſtantiarum(ſaltem in foro interno, nam in externo, communiori ſignificationi eius vocis quæ in contractus forma vſurpatur,videtur ſtandum)opus eſt ad intelligendum , vtrùm reuera hoc lucrum per mutuum,iniuſte acquiratur,primo vel ſecundo modo iam dictis.

TERTIVS modus iniuſtus & intolerabilis id lucrum percipiendi eſt,ſi quis(quod à nonnullis etiam fieri videtur)neque mutuum , neque aliquẽ alium ſpecialem contrahendi modum animo intendens ; ex hoc ipſo tãtùm,quòd tradit alteri centenariam ſummam,vellet ſine prætextu ſufficiẽti alicuius alterius probabilis tituli accipere quinque vltra centum. Probatur:quoniam in illa communiſſima & *informi*(vt ſic dicam)ratione centenariam ſummam tradendi,non ineſt iuſtus titulus accipiẽdi aliquid vltra ſummam æqualem;ſed neceſſe eſt vt ius accipiẽdi aliquid vltra ſortem ſuboriatur ex modo aliquo ſpeciali, qui generalitatem illam traditionis determinet atque informet.

QVARTVS modus iniuſtus & intolerabilis id lucrũ A percipiendi eſt,ſi quis ob id ſolùm,quòd tradit centum, ita vellet lucrari quinque,vt non modò nullum ſpecialem titulum ad id prętexeret,ſed etiam deliberato animo atque intentione vellet omnem alium eiuſmodi titulum eſſe excluſum ; ſicut audiui aliquando,quoſdam velle, ex nimia quadã & obſtinata cupiditate huius lucri.Hoc patet à fortiori ex ratione pręcedentis aſſertionis. Nam multo iniquius eſt,velle excludere titulum neceſſarium ad accipiendum licitè quinque,quàm tantummodò illum non includere, ſeu nõ prætexere:quod etiam dicebamus in præcedenti aſſertione eſſe iniquũ.

QVINTVS modus iniuſtus & intolerabilis id lucrũ percipiendi eſt,quando etſi prætexitur quidem aliquis probabilis titulus accipiendi illud, tamen examinatis perſonarum & facti circumſtantiis apparet eſſe falſum prætextum,vel certè non poſſe applicari ad factum ipſũ particulare,ſeruata æqualitate iuſtitiæ. Qui modus B iniuſtitiæ latiſſimè patet;neque abſque examine particularium circumſtantiarum cognoſci poteſt,quandonam id contingat.

PVNCTVM SECVNDVM.

Tolerabiles modi percipiendi annuatim certum lucrum , ſaluo & ſecuro capitali , vt puta quinque pro centum.

PRIMVS ac planiſſimus modus, latiſſimeque patens,eſt, ſi aliquis titulus accipiendi id lucrum ſuppetat ex illis certioribus, quos cõmuniter Doctores vel ſine omni vel ſine magna controuerſia C admittunt. Vt *lucri* ceſſantis,*damni* emergentis, &c. qui habent locum etiam in *mutuo*, & aliis contractibus , vt patet ex iis quæ de eiuſmodi titulis diſſeruimus ſuprà quæſt.20.punct.2.

SECVNDVS modus tolerabilis id lucrum percipiendi peti poteſt ab opinione illa omnino probabili , quæ (vt vidimus q.præced.p.2.)ponit, licitè coniungi poſſe contractus tres : Vnum *ſocietatis* : Alterum aſſecurationis *capitalis* : Tertiũ aſſecurationis *lucri certi minoris* pro maiori minùs certo ; hoc modo: Dat Petrus Ioanni florenos centum, vt ex illis Ioannes vtriuſque nomine, atque adeo ſocietatis titulo lucretur:ſperat autem Petrus probabiliter ſe pro parte lucri ſibi reſpondente conſecuturum(v.g.)decem vel vndecim:ex illis decem vel vndecim tria vel quatuor promittit Ioãni,vt ipſum D aſſecuret,quòd capitale non amittet,atque item etiam reſidua alia ſeptem vel octo , vt poſſit lucri loco quinque habere certò : ita ſit vt ſaluo capitali ſuo , nempe ſumma centum,quinque lucretur.

Si qui ergo videantur hac ratione quinarium illud lucrum facere,tolerandi erunt.Nam habet opinio illa, qua tales nituntur, & autoritatem multorum & magnorum Doctorum,& rationes minimè contemnẽdas, vt vidimus quæſt.præced.punct.2.Quo tamen loco addidimus,id eſſe licitum,vbi non vigeat contraria aliqua lex ſiue cõſtitutio humana;tametſi ibi etiam oporteret quędam conſiderare in tali conſtitutione,ſicut illic an- E notauimus.Porrò opinio ea de qua dicimus,eſt Ioannis Maioris in 4.diſt.15.q.49. qui ibidem quoque teſtatur ſententiam hanc publicè fuiſſe defenſam Bononiæ à Ioanne Eckio.Item eſt etiam Gabrielis ead.d.q.11.dub. 10.& Syluestri,Verbo Societas 1.q.2.& Conradi q. 97. de Contract.& Couarruuiæ lib. 2. variar. reſol. cap. 2. col.3.& Nauarri in Man.ſuo cap.17.n.254.& 255.vbi per eum modum conatur defendere quandam contrahendi conſuetudinem, quam commemorat obtinuiſſe apud populum in Gallia, recipiẽdi ſcilicet quatuor aut quinque pro centũ,ſaluo capitali.Et defenditur ea quoque ſententia ab aliis , fuitque anno M. D. LXXXI. nobis præſentibus plurium Theologorum ſuffragio approbata Romæ.Rationes autem huius ſententiæ, con-

futatis

Digitized by Google

futatis etiam argumẽtis contrariis, & hac re tota explicata, a nobis fuerunt allatæ q. præced. p. 2.

Neque verò illis tantùm hæc ſententia ſuffragatur, qui expreſſa intentione diſertiſque verbis ineunt illos tres contractus, eo modo quo ſunt antea expoſiti: ſed etiam iis qui id facere volunt intentione ſaltem implicita, quemadmodũ veriſſimè Ioannes Maior & Nauarrus locis ſuprà citatis docent. Vt ſi aliquis pecuniã ſuã dans ei, qui multũ eſt lucraturus: putaret ſe idcirco iuſte poſſe ab illo exigere quinque pro centum, ſaluo capitali & lucro: velletque de hoc ipſo paciſci, eo tandem modo quo poſſet iuſte fieri. Et ſimiliter, ſi mercator proteſtaretur ſe paratum eſſe ad ineundos illos tres cõtractus cum quouis, & aliquis non intelligens expreſsè rationem eorum, vellet (quod eſt exemplum Nauarri) cum eo mercatore paciſci *iuxta proteſtationem ipſius*.

Et ſane videri poſſunt iſti tres contractus, implicita ſaltem intẽtione, ab iis exerceri, qui cùm neque intentionem vſurariam, neque omnino etiam voluntatem mutuandi habeant, dant pecuniã ſuam multùm lucraturis, & idcirco volunt modo, quo iuſte fieri poſſit, habere ab illis quinque ſaluo capitali & lucro. Cõſiderata enim communi æſtimatione pecuniæ, quæ habetur in pleriſque locis, tanti fieri videtur ſumma cẽtum florenorum, & tam parui lucrum quinarium ex cẽtum, vt hoc ipſo quòd ex centum quis à ſocio non plus annuatim accipit, quàm quinque, videatur iuſtè compenſare ipſi duo illa onera, ſcilicet aſſecurandi capitale, & pendendi certò lucrum quinarium: quia ſcilicet vndecim aliàs (v.g.) potuerit probabiliter ſperare, ex quibus dum ſocio relinquis ſex, compenſare illi cenſeatur illa duo onera, iuxta modum ſuprà expoſitum.

Et maximè hoc verum eſſet, ſi tranſactio quædam ex tacito ſaltem conſenſu partium hic interueniret, quod attinet ad quantitatem lucri ſaluo capitali percipiendi. Ita videlicet, vt ſiue aliquanto plus lucri, ſiue aliquanto minùs exigi deberet, accipiantur tamen determinatè quinque ad vitandum curam & laborem variè æſtimãdi & cõputandi. Ita enim fieret vt quamuis non eadem omnino eſſet negotiatio aut induſtria omniũ eorũ quibus ea ratione ad ſocietatẽ traderetur pecunia; iuſte tamen illi omnes paciſcerẽtur eodem modo de quinque.

Tertivs modus tolerabilis id lucrum percipiendi, poteſt peti partim ex grauium quorundam authorum opinione, qui admittunt ad emptionem cenſus alioqui iuſti & legitimi (qualis ſine cõtrouerſia eſt cenſus realis ex re fructifera) poſſe licitè addi pactum, quo emptor venditori obligetur ad reuendendum cenſum, & viciſſim venditor emptori ad reemendũ; partim ex eo quod eſt in confeſſo, poſſe ad alios contractus ſeu pacta licita addi in fauorem vnius partis pactum aſſecurationis, modò onus, quod pars altera ex pacto ſuſcipit, iuſtè ipſi compenſetur.

Primum enim opinio illa approbans cenſum vtrinque redimibilẽ, omnino nititur authoritate & ratione non contemnendo, vt vidimus quæſt. 22. p. 6. Authoritas eſt Ioannis Medinæ in C. de Reſtit. q. vlt. de Cenſibus (quæ eſt 15. de Vſura.) §. Quibus non obſtantibus; & Ioannis Maioris in 4. d. 15. q. 43. & 44. ſub finem; & Gabrielis eadem d. quæſt. 12. concl. 4. & Conradi q. 84. de Contract. poſt concluſionem quintam, maxime corol. 1. & aliquorum Canoniſtarum, vt Ioannis de Imola c. illo vos. de pignor. & c. Fuitque hic contractus cenſus realis vtrinque redimibilis, etiam cum pacto aſſecurationis, Romæ quoque, nobis præſentibus anno M. D. LXXXI. in conſultatione multorum & doctiſſimorum Theologorum, tolerabilis iudicatus, licèt non ſuadendus propter periculum. Neque eſt opus hic repetere rationes, quibus ſuprà quæſt. 22. punct. 6. oſtendimus probabilitatem huius ſententiæ.

Suffragari autem poſſe hanc ſententiam quibuſdam ex iis qui lucrum illud faciunt, inde primùm apparet,

A quòd, vt ſuprà narrauimus, multi ex illis expreſsè emũt cenſum quinarium realem ex re fructifera, vt ex domo vel aliis bonis cum pacto vtrinque redimẽdi; vt partim ipſe ex formis, quas vidi, partim teſtimonio quoque manu propria ſubſcripto nobilis & doctiſſimi ac rerũ Romani Imperij peritiſſimi, eiuſdémq; integerrimi & prudentiſſimi viri Doctoris VViguleí Hundij, cognoui.

Qui autem eiuſmodi cenſum emunt, ij ſane conſiderata communi æſtimatione, quæ habetur in pleriſque locis) cum centum florenis & onere reuendendi, quod ſimul in gratiam venditoris ſubeunt, probabiliter cenſeri poſſunt compenſare iuſte venditori tria illa onera, quę ei imponunt, nempe quinarium cenſum *pendendi* & *reemẽdi illum poſtea* pro centũ item florenis, & *aſſecurandi*. Quia nimirum potuerint aliàs (ſi cẽſus eſſet redimibilis) tantùm ex parte venditoris & ſine aſſecuratione ſecundum *communem quidem populi æſtimationem*, non tantùm quinque, ſed etiam circiter ſeptem pro centũ acci-

B pere; quorum vnum *annuè* iam relinquũt venditori pro onere reemẽdi, & alterum etiam *annuè* pro onere aſſecurandi. Nam illa eſt æſtimatio recta, quæ eſt prudens: & ea eſt prudens, quæ eſt vtrique parti commoda: cenſent autẽ harum rerũ periti in locis vbi cẽſus iſte eſt in vſu, vtrique parti eſſe ordinariè rem commodam, vt pro centenaria ſũma ſuſcipiãtur illa tria onera ſuprà dicta.

Neque vt per hanc viam aliqui excuſentur, neceſſe erit eos perfectè intelligere rationem atque iuſtitiam horum pactorum: ſufficiet enim intentio *implicita*; qua quis nimirum velit cenſum cum facultate vtrinque redimendi, &c. eo modo emere, quo iuſte fieri poſſit: vti ſuprà quoque, ex ſententia Nauarri & Maioris, de Societate & duobus pactis illi adiunctis, eſt expoſitum.

C Sed quatuor diligenter Observanda ſunt hoc in loco. Primvm eſt, quamuis modus iſte tertius ex natura quidem rei, ſolum ius naturæ ſpectando, tolerabilis ſit, vt eſt dictum: tamen non eſſe tolerãdum (ſaltem in foro externo) vbi viget Conſtitutio Pij V. de Cenſibus (ſuprà q. 22. p. 7. memorata) prohibens cenſum redimibilem ex parte emptoris, & pactum aſſecurationis cenſus; neque etiam vbi viget Conſtitutio Imperialis ſub Carolo V. Auguſtæ in Comitiis Imperialibus anno M.D.XLVIII. edita, prohibens ſimiliter cenſum redimibilem ex parte emptoris.

Dixi autem; *ſaltem in foro externo*. Nam cenſet non improbabiliter Nauarrus in Commentario de Vſuris n. 106. Conſtitutionem illam Pij V. (& idem dici poſſet

D de Imperiali Conſtitutione) quo ad conditiones quidẽ iure naturæ in emptione cenſus non requiſitas, fundatam eſſe in præſumptione vſurariæ intentionis & iniquitatis, ſi aliter quàm ibi præſcribitur, emptio cenſus celebretur, & ideo non ligare in foro cõſcientiæ ipſos contrahentes, quando veritas eſt præſumptioni cõtraria: ſicut patet ex doctrina communi, quam de huiuſmodi humanis Conſtitutionibus tradidimus ſuprà in hac Diſputatione q. 6. p. 5. §. 2. circa reſtitutionem rerum acquiſitarum per contractus iure prohibitos; atque etiam tom. 2. q. 5. de Legibus p. 6 Quo loco etiam do-

E cuimus, quemadmodum oporteat leges humanas vt vigeant & obligent, eſſe ſufficienter *promulgatas* & à *maiori parte* communitatis receptas, & cõtrario vſu maioris partis communitatis non abrogatas. Id quod peculiariter eſt annotandum propter Conſtitutionem illam Imperialem; quæ nimirum dicitur neque recepta, neque etiã promulgata fuiſſe in omnibus & ſingulis Imperij prouinciis, vt ſine controuerſia eſt neceſſarium ad hoc, vt lex *Imperialis* obliget, ſicut ex communi doctrina tradididimus tomo 2. loco citato.

Secvndvm, quod in eodem tertio modo obſeruari debet, eſt, in prouinciis quidem Imperij, vbi Cõſtitutio illa Imperialis promulgata, ſit adhuc vigeat: centum non eſſe in cenſu vtrinque redimibili iuſtum pretium cenſus quinarij; ſed oportere vel dare plus quàm centũ,

Digitized by Google

vel accipere minus quàm quinque. Nam taxauit illa A Conſtitutio idē pretiū cenſus redimibilis ex parte venditoris tātùm, vt ſcilicet ſit centū pro quinque:& certū eſt, pretiū cenſus redimibilis ex parte etiā emptoris debere eſſe maius, cùm per illum magis grauetur vēditor.

In iis tamen prouinciis, in quibus neque Conſtitutio illa imperialis vigeat (quia ſcilicet vel in illis promulgata nō ſit, vel non vſu recepta, vel per contrariū vſum eneruata) neque etiam aliqua conſuetudo communis, habens vim legis, taxet pretium cenſus redimibilis ex parte venditoris tantùm, vt ſit centum pro quinque; fieri poteſt vt iuxta communem æſtimationem, idipſum pretium ſit iuſtum pro cenſu vtrinque redimibili. Si nimirum (vt in quibuſdam imperij prouinciis contingere dicitur) plures multo, vel certè non pauciores ſint, qui B vtrinque redimibilē emunt pro eodem illo pretio: horum enim conſuetudo tunc obſtaret, quominus vſus illorum aliorum, ſi qui pro eodem pretio emunt redimibilem ex parte venditoris tantùm, habeat vim legis, quo ad eam pretij taxam. Quòd autem æſtimatio eorum, qui cum cenſum quinarium vtrinque redimibilē emunt pro iſto pretio, poſſit eſſe iuſta (ſecluſa quidem humana lege contraria, quæ adhuc vigeat, vt diximus) inde etiam conſtare poteſt: quòd communiter homines prudentes & experti, qui in eiuſmodi locis ita emunt hunc cenſum & vendunt, iudicāt eiuſmodi emptionem ac venditionem per ſe & à toto genere eſſe non incommodam vtrique parti. Itaque hæc communis æſtimatio poteſt facere, vt ſit iuſtum pretium cenſus vtrinque redimibilis, etiam ſi idem ſit quoque pretium iuſtum cenſus redimibilis ex parte venditoris tantùm; cùm iuſta pretia rerum (vbi non viget Lex determinatè pre- C tium definiens) minimè conſiſtant *in indiuiſibili.*

Tertivm, quod circa eundem tertium modum obſeruari debet, eſt, quando cenſus vtrinque redimibilis (vbi ille eſt licitus) ab emptore redimitur, iuſte emptorē recipere tantundē pretij, quātum priùs declarat: non quia vēditor tunc imponat viciſſim emptori illa onera quæ ipſe habebat, ſed quia illis oneribus emptori vtilibus ipſe venditor tunc ſe liberat. Nam quemadmodum venditor in prima vēditione, vt in ſe ſuſciperet illa tria onera, videlicet pendendi cenſum, aſſecurandi, & redimendi ad voluntatem emptoris, meritò accepit cētum: ita etiam poſtea in cēſus redemptione, vt ſe iiſdem tribus oneribus liberet, quæ emptori erant alioqui com- D moda & debita, meritò reddit ſimiliter eidem emptori centum, ſicut etiam doctiſſimi quidam Theologi Romæ iudicarunt, anno M. D. LXXXVI.

Qvartvm, quod circa eundem tertium modum obſeruari debet, eſt, in eo nos non cenſum *perſonalem* vtrinque redimibilem, ſed cenſum *realem* (ex re fructifera, vt diximus) *vtrinque redimibilem*, iudicare eſſe tolerabilem. Nam etſi cenſus perſonalis ex perſona induſtria & idonea ad lucrandum, per ſe illicitus non ſit (vt patet ex dictis q.22.p.2.) tamen addito pacto redimendi in fauorem emptoris, & pacto aſſecurandi, vix poterit, moraliter loquendo, emi ſatis ſincera intētione; & magnam ac ſimillimam habet vſuræ ſpeciē, neque ab vllo (quod ſciam) cum his pactis defenditur. Sed neque vſpiam eſt in vſu cenſus cum his pactis, vt intelligo, E neque eſt vlla cauſſa cur quiſquam illū vſurpare velit. Nam ſi quis pecunias ſuas homini induſtrio, & ad lucrādum idoneo dat multo commodiùs cum hoc inibit contractum ſocietatis, ſecūdo illo modo lucrādi, quem diximus eſſe tolerabilem. Et hactenus de Tertio modo tolerabili percipiendi illud lucrum.

Qvartvs modus tolerabilis id lucrum percipiendi conſequitur ex tribus illis hactenus expoſitis, & eſt etiam Romæ tolerabilis iudicatus à grauiſſimis Theologis, nobis præſentibus, anno M. D. LXXXI. Modus autem iſte eſt, ſi quis habito aliquo *delectu* perſonæ, cum qua contrahit (attento nimirum, quòd habet bona fructifera, vel eſt induſtria, &c.) abſque determinatione expreſſà contractus ſocietatis, vel emptionis cenſus, vel intereſſe lucri ceſſantis aut damni emergētis, &c generali quadam intentione, cōſentiente etiam ſocio, velit lucrari quinque aliquo tādem modo, quo perſonarum & facti circumſtantiis conſideratis iuſte id fieri poſſit. Quando enim iſtorū examinata intentione & aliis circumſtantiis, peritorum iudicio videri poteſt modus aliquis ex tribus ſuprà dictis habere locum; putandi ſunt tales eo ipſo modo ex vi generalis illius intentionis voluiſſe rem trāſigere, atque adeo minimè ſunt dānandi, ſiquidem eorum volūtas generatim ſaltem & implicitè fertur in modū probabiliter licitum. Nam intētio implicita idem operatur quod expreſſa, argumēto l. Cùm quid mutuum. ff. Si certum petatur: & eorum, quæ de huiuſmodi intentione implicita tradit Felinus in capit. Super eo Extra. de poteſtate & officio iudicis delegati.

Sed eſt Observandvm, quatuor requiri, vt hic modus, prout dictū eſt, ſit tolerabilis. 1. vt clauſula illa generalis (*aliquo tandem iuſto modo, &c.*) non ſolum addatur de more a Notario, ſed ſit etiā ex intentione vtriuſque contrahentium. 2. vt hæc generalis intentio ſit expreſſa, & vtrique contrahentium nota. 3. vt vterque contrahentium ſibi perſuadeat, poſſe ſe aliquo modo iuſto contrahere, conſideratis facti & perſonarum circumſtantiis; vt quòd is, cui pecunia datur, habeat bona fructifera, vel ſit homo induſtrius ad lucrandum, &c. Tunc enim ex vi illius generalis intentionis, erit cōtractus aut emptionis *cenſus realis vtrinque redimibilis*, ſi pecunia detur ei, qui bona fructifera habet; aut *ſocietatis cum aſſecuratione capitalis, & certi lucri*, ſi pecunia detur homini induſtrio, &c. 4. requiratur etiam maximè, vt perſonarum & facti circumſtantiæ conſentiant reuera cum illa generali intentione, ita vt vere poſſint tales cōtrahere aliquo modo tolerabili ex dictis; quia ſcilicet is cui pecunia datur, verè habeat bona fructifera, vel ſit induſtrius, & ob alterutrum iſtorum ſit ei ab altero pecunia tradita. His omnibus concurrentibus, tolerabilis eſt etiam hic quartus modus percipiendi illud lucrum, ſicut iam probauimus.

Poſſet forte alicui etiā videri tolerabilis modus percipiendi id lucrum, ſi alter titulo gratitudinis ſe obligaret ad tribuēdum vltra ſortem id auctarium, iuxta opinionem Ioannis Maioris in 4. diſt. 15. q. 29. in arg. 2. & eius reſponſione: & Couarruuiæ lib. 1. variar. reſol. c. 20. num. 4. qui exiſtimant poſſe gratitudinem eiuſmodi deduci in pactum & obligationē ea ratione qua ſuprà q. 21. p. 2. explicaui. Sed hunc ego modum approbare in praxi non auſim: propter id, quod hac de re contra Maiorem & Couaruuiam diſſerui ſuprà in dicta q. 21. p. 2.

Nec ſanè eſt vnquam neceſſarium vſurpare hunc lucrandi modum. Nemo enim ex iis qui lucrum iſtud volunt facere, pecuniam ſuam dat, niſi vel ei qui bona fructifera habeat (à quo poteſt explicite vel implicitè emi cenſus) vel ei qui ſit induſtrius & idoneus ad lucrandū, cum quo poterit explicitè vel implicitè iniri ſocietas. Itaque poterit ſemper id lucrum aliter tolerari, per ſecundum videlicet, aut tertium, aut quartum modum antea expoſitos: quos proinde modos (vna cum primo etiam) propoſuiſſe hic ſufficit.

Nec ſi modi iſti quatuor, quos hactenus recenſuimus, ſunt tolerabiles, conſequitur, nullam aliàs cōmitti vſuram poſſe, ac proinde fruſtra vſuram à nobis reprehendi & damnari. Minimè id ſequitur. *Primò*: quoniam aliqui ex errore putare poſſūt licitè aliquid accipi, propter vſum mutui, præſertim parum; vt hæretici quidam nugantur; quod nequaquam probatur per aliquem modū ex ſupra dictis. *Secundò*: quoniā ex illis etiā qui credūt id eſſe illicitū, multi reperiri poſſūt incauti, qui ſcilicet vel ex negligētia in quærēdo & intelligēdo alio titulo & modo tolerabili, vel etiā ex malitia, aut cęca quadā cupiditate, *ex vi mutui*, vel certè *in* mutuo *fine*

Digitized by Google

vllo prætextu probabilis tituli, velint lucrum vltra ſortem accipere:ſicut multi ſciunt alia eſſe peccata, quæ nonnunquam tamen vel incautè, vel malitioſe admittunt. *Tertio*;quoniam ex illis etiam qui vellent vſuram cauere,multi eſſe poſſunt qui non ſeruët,quoad omnes circumſtantias,eum modum quem opiniones ſupra commemoratæ in *facto* requirunt, vt ad illud,ſalua ipſarum ratione & æqualitate iuſtitiæ, accommodari poſſint: qui ideo apertæ,vel palliatæ, ac interpretatiuæ vſuræ iniquitatem non effugient. *Quarto*: quoniam doctrina illarum opinionum, aut etiam illa cautio de vitanda voluntate vſuraria,& habenda ſaltem generali intentione,quocunque titulo iuſtè fieri poſſit, accipiendi illud lucrum, non ita facilè & vigilanter ab omnibus ſeruari poteſt;quin multi interdum aut ex ignorantia culpabili, aut ex negligentia in ſeruandis requiſitis circumſtantiis,aut ex malitia,labantur. Fatendum tamen eſt,multos,qui alioqui vſurarij eſſent, poſſe per opiniones illas & modos,tolerabilem aliquam lucrandi rationem vſurpare. Sed hoc illas opiniones commendare potiùs deberet, cùm optandum etiam ſit, vt, ſi fieri poſſet, nulli niſi tolerabili ſaltem aliqua ratione lucrarentur.

Summa itaque totius negotij hæc eſt. I. Poſſe lucrum illud,vel tolerabile, vel intolerabile eſſe, pro ratione modi ſpecialis, quo tranſigetur contractus. II. Propter periculum nemini illud eſſe ſuadendum;quamquam ſi aliquis alioqui obſtinato animo, vſuram commiſſurus ſit,expediret ſine dubio explicare illi aliquem lucrandi modum tolerabilem ex prædictis, vt illum potiùs quàm vſuram exerceat: quandoquidem id etiam quod per ſe eſt intolerabile & malum (modò minùs malum ſit)cenſent Doctores poſſe proponi & explicari alicui, vt illud potiùs faciat, quàm aliud maius malum, quod obfirmato alioqui animo deſtinauerit,iuxta ea quæ de hoc tradidimus q. 21. p.4. III. Quinque eſſe præcipuè modos intolerabiles faciendi id lucrum, nempe. 1. Si illud vltra ſortem accipiatur ex vi mutui. 2. Si etiam non *ex*,ſed *in* mutuo,abſque ſufficienti aliquo prætextu probabilis tituli. 3. Si ex hoc ipſo præciſe,quòd centum traduntur,abſque ſpecificatione etiam mutui aut alterius modi ſpecialis,& abſque omni prætextu ſimiliter probabilis alicuius tituli. 4. Si non modò nullus prætexeretur ſpecialis alius titulus præter hoc quòd centum traduntur,ſed etiam eſſet intentio excludendi omnem eiuſmodi ſpecialem titulum. 5. Si prætexatur quidem aliquis ſpecialis titulus,ſed falsò,non conſentientibus nimirum cum tali titulo circumſtãtiis ipſius facti & perſonarum. IV. Quatuor autem eſſe modos tolerabiles. 1. Si ad id ſuppetat titulus aliquis ex certioribus,vt lucri ceſſantis, &c. qui modus patet quàm latiſſime. 2. Si ſocietas ineatur cum pacto aſſecurationis capitalis, & lucri quinarij pro maiori lucro ſperato, quod ſocio in compenſationem eiuſmodi onerum relinquatur; ſiue iſta pacta fiant explicita intentione, ſiue implicita. 3. Si ematur cenſus realis cum pacto vtrinque redimendi & aſſecurandi,ſiue implicita item, ſiue explicita intentione. 4. Si abſque expreſſa determinatione contractus Societatis,vel cenſus, &c. intentio ſaltem generalis ſit accipiendi lucrum aliquo tandem modo iuſto & licito;ad quem conſideratis perſonarum & facti circumſtantiis videatur factum ipſum reuocari poſſe: vt latiùs ſuprà ſuis locis ſunt iſta declarata.

PVNCTVM TERTIVM.

Quid ſtatuendum ſit circa reſtitutionem præteriti lucri,cùm variæ formæ prædicti Contractus,aut quorumlibet aliorum,diiudicandæ offeruntur.

INSTRVMENTA ſeu formę huius contractus, & quorumlibet aliorum, qualeſcunque tandem illæ ſint,neceſſario aliquo iſtorum quatuor generum continentur. Vel enim PRIMO

A ſunt apertè IVSTÆ(ſaltem iuxta opinionem probabilem) quia ſcilicet habent expreſſum aliquem iuſtum titulum:vel SECVNDO apertè ſunt INIVSTÆ; in quibus ſcilicet eſt expreſſus aliquis iniuſtus titulus: vel TERTIO apertè ſunt quaſi NEVTRÆ ſiue indifferentes,hoc eſt,ita generatim conceptæ, vt nullum in ſpecie neque iuſtum, neque iniuſtum titulum expreſſum habeant: vel denique quartò ſunt DVBIÆ, id eſt, de quibus poſt debitam conſiderationem Iuris & facti adhuc ambigitur,ſintne in ſpecie iuſtæ,an iniuſtæ.

De lucro acquiſito per formas PRIMI generis,ſcilicet IVSTAS,nulla eſt difficultas. Conſtat enim non eſſe reſtituendum,cùm fuerit iuſtum.

De lucro autem acquiſito per formas SECVNDI generis,ſcilicet apertè INIVSTAS;aut faciẽda eſt reſtitutio,aut remiſſio & condonatio petenda, ſi conſtat, qui ſint veri Domini, & ſi id commodè fieri poteſt; aut ſi ſunt incerti Domini,reſtitutio facienda eſt pauperibus (in quorum numero ipſi etiam debitores, ſi ſint pauperes,computari poſſunt)vel ad pios vſus, &c. iuxta doctrinam à nobis traditam ſupra q.6.p.4.& 7.

Circa lucrum verò acquiſitum per formas TERTII generis (in quibus ſcilicet nullus in ſpecie vel iuſtus vel iniuſtus titulus eſt expreſſus) interrogandi ſunt cõtrahentes, an habuerint reuera aliquem iuſtum titulum accipiendi auctarium,etiamſi illum in forma literarum non expreſſerint; vt lucri ceſſantis, vel damni emergentis,vel ſocietatis, vel emptionis cenſus, &c. concurrentibus omnibus circumſtantiis neceſſariis, quæ partim punct. præced. partim ſuprà q. 20. p. 2. à nobis explicatæ ſunt: Et an voluerint ſaltem in genere(ex ſcitu & conſenſu etiam alterius contrahentis) aliquo iuſto modo eo titulo vti; quia nimirum vtraque pars exiſtimans eſſe aliquem modum, quo licitè vtrinque inter ſe contrahere poſſent, voluerit cum altera, eiuſdem exiſtimationis & intentionis ſuæ conſcia, contrahere meliori modo quo poſſet.

Si nullum eiuſmodi titulum iuſtum habuerunt, vel eo,quem habuerunt,nullo modo voluerunt vti;diſtinguendum tunc eſt de eo qui per talem contractum eſt lucratus. Nam vel talis(atteuta circumſtantia perſonę, &c.)*bona fide*,hoc eſt,citra ignorantiam craſſam,putauit contractum eſſe licitum,quia ſcilicet audiuit ab aliquibus peritis & probis,illum probari,aut etiam vſurpari: Et tunc tantummodo debet ex lucro per talem contractum acquiſito,reſtituere id quod adhuc ſupereſt,vel in quo factus eſt ditior,iuxta doctrinam traditam ſuprà q. 6.p. 3. non autem id quod bona fide conſumpſit,ac proinde nihil omnino, ſi totum conſumpſit, neque ob id factus eſt ditior. Quod ipſum etiam de iis qui bona fide per contractum quinque pro centum ſine iuſto titulo lucrati ſint,iudicarunt grauiſſimi Theologi Romæ anno M.D.LXXXI. Si verò quis *abſque bona fide*, per aliquem huiuſmodi contractum carentem iuſto titulo lucratus eſt;totum debebit reſtituere,ratione *iniuſtæ acceptionis*,etiamſi conſumpſerit;vel petenda remiſſio, &c. vt iam antè de lucro acquiſito per formas ſecundi generis dictum eſt. Nam etiam lucrari ſine iuſto titulo eſt reuera lucrari iniuſtè, vt patet ex dictis p. 2. circa modum ſecundum intolerabilem & iniuſtum lucrandi quinque pro centum.

Si autem ij qui ita cõtraxerunt,iuſtum aliquẽ titulum habuerunt,& voluerunt ſaltem prædicto modo eo vti, non ſunt cogẽdi in foro conſcientiæ ad reſtitutionem.

Si autem ſint perplexi & dubij,vt non ſciant,habuerintne titulum,& voluerint dicto modo vti, néene,neque tunc cogendi ſunt ad reſtitutionem, vt patebit ex iis quæ circa formas quarti generis(ſcilicet dubias)iam iam dicemus.

Lucrum denique acquiſitum per formas QVARTI generis(de quibus ſcilicet poſt debitã conſiderationem Iuris & facti,adhuc ambigitur,ſintne iuſtæ an iniuſtæ)

Digitized by Google

non eſt neceſſariò reſtituendum. Ratio eſt: nam cùm forma contractus eſt ita dubia, non conſtat ei, qui per talem contractum lucratus eſt, poſſidere ſe alienum. Cùm autem alicui non cõſtat, rem, quam poſſidet, alienam eſſe; iuſtè poteſt eam retinere: nam etiamſi circa *rem ipſam* dubitet; vtrùm iuſtè, an iniuſtè fuerit acquiſita, atque adeo vtrùm ſit ſua vel aliena; tamen non propterea oportet illum etiam dubitare practicè de *actu ſuo* retinendi rem eam: cùm certum ſit, quamdiu durat dubium circa rem ipſam, vtrùm ſcilicet ſit propria vel aliena; poſſe illam retineri à *poſſidente*, vt ex recepta doctrina tradidimus, & probauimus ſuprà q. 6. pun. 5. differentes de *Præſcriptione*, & eruditè confirmat Couarruuias 2. par. Relectionis in Regulam. Poſſeſſ. §. 7. num. 4. ſecutus in ea re Adrianum quodlib. 2. §. Ad primã confirmationem, & Ioannem Medinam quæſt. 17. de rebus reſtituendis, & ipſam etiam regulam Iuris, quòd ſcilicet in dubiis melior eſt conditio *poſſidentis*. Qua ipſa regula vtendum eſſe in materia reſtitutionis, rectè & ex communi ſententia docet Sotus lib. 4. de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 1. Quemadmodum etiam propter idem fundamentum ex communi ſimiliter ſententia docet Nauarrus, c. 17. n. 82. probabilem ignorantiam excuſare à reſtitutione: vt ſi (inquit) credat aliquis id quod poſſidet eſſe ſuum, propterea quòd hæreditatis titulo acquiſiuit. Ac rurſus in c. 14. num. 16. cùm docet, mortaliter peccare filium, qui bona à parentibus iniuſtè acquiſita non

A reſtituit, notanter addit, *ſi ſciat* illa iniuſtè à parentibus acquiſita fuiſſe.

Hæc autem intelligi debent, quando poſt adhibitam (vt diximus) debitam conſiderationem & diligentiam in inquirenda iuſtitia vel iniuſtitia formæ contractus, res adhuc eſt dubia. Vbi tamen obſeruandum eſt, quòd vt quis teneatur eiuſmodi diligẽtiam & inquiſitionem adhibere, in lucris præſertim ſeu rebus à maioribus ſuis hæreditate acceptis, non ſatis eſt, quodcunque dubium ſpeculatiuum & generale, quale haberi poteſt in omni re, de qua neutram in partem certò conſtat: ſed oportet aliquas habere in ſpecie probabiles & practicas coniecturas de iniuſtitia. Alioqui nemo ferè poſſet tuta & quieta cõſcientia poſſidere bona à maioribus acquiſita; cùm ſemper ferè dubitare ſpeculatiuè liceat, quanã ratione & titulo maiores acquiſiuerint. Deinde quamuis

B in aliquo caſu aliquæ coniecturę in ſpecie de iniuſtitia contractus haberẽtur; tamen ſi propter negocij circumſtantias non videatur quis poſſe morali modo loquẽdo ad eius rei certam notitiam peruenire, eo ipſo eſſet excuſatus à facienda inquiſitione; maximè cùm rectè doceat Syluester in Summa, Verbo, Reſtitutio 5. n. 4. illud etiam in materia Reſtitutionis cenſeri impoſſibile, quod ſine aliqua notabili incommoditate fieri non poteſt. Id quod ſuprà quoque q. 6. p. 7. ex communi doctrina aſſeruimus.

RATIO COMPENDIARIA AD DISCERNENDAM EX ipſa norma Iuris naturalis vel humani Iuſtitiam & Iniuſtitiam in quibuſcunque Contractibus, atque adeo ad iudicandum quoque de iuſtitia vel iniuſtitia cuiuſlibet inſtrumenti ſcripti, quo aliquis contractus contineatur, vt conſtare poſſit ad quodnam formarum genus eiuſmodi inſtrumentum pertineat, ex illis quatuor quæ diſtinximus quæſtione præcedenti, puncto tertio, & proinde quid de eo ſtatuendum ſit iuxta illic tradita.

OMNIS difficultas in diiudicanda re ipſa iuxta Iuris naturalis aut humani normam Iuſtitia & Iniuſtitia contractuum, neceſſe eſt oriatur ex aliquo quatuor capitum: Nimirum aut PRIMO *ex ratione* æqualitatis *rerum, quæ eſt obiectum formale iuſtitiæ commutatiuæ; cùm ſcilicet dubitatur, ſintne verè æquales eæ res quæ per contractus vltro citróque commutantur ſeu compenſantur.*

Aut SECVNDO *ex ratione & forma* actuum *eiuſdem iuſtitiæ commutatiuæ; cùm ſcilicet dubitatur, an (quod iuſtitiæ commutatiuæ munus eſt) res pretio verè æſtimabiles vltro citróque commutentur, per* veros & validos contractus*: non autem per* fictos aut irritos & inualidos, *ſicut fictum eſſe vidimus contractum* vſurarium *quæſt 21. punct. 1. cùm per eum petatur ſeorſim compenſatio eius quod iam eſt compenſatum: Itémque Cambium* ſiccum, *per quod fit ſimulatè & fictè pecuniæ tranſlatio ex vno loco in alium; vt vidimus quæſt. 23. p. 5. irritus autem & inualidus contractus eſſet is qui ob aliquam eius circumſtantiam eſſet irritatus per aliquam legem humanam verè obligantem in foro etiam conſcientiæ iuxta dicta tom. 2. diſputat. 7. quæſt. 5. punct. 6.*

Aut TERTIO *ex parte ipſorum* contrahentium*; cùm tametſi res vltro citróque commutatæ, ſint æquales, & verus ac validus contractus ſpectata ipſius natura, dubitatur nihilominus an contractus iniuſtus ſit ob defectum voluntatis perſonæ contrahentis, aliquo modo deceptæ, vel carentis facultate ſufficienti ad eum contractum.*

Aut QVARTO *ex parte* rerum *commutatarum; cùm eæ ſunt inæquales, & nihilominus dubitatur, habuerítne aliquam iuſtam cauſam accipiendi plus, is qui plus ab altero accipit, quàm ei ipſe dedit.*

Quomodo explicandæ difficultates PRIMI, SECVNDI, *&* TERTII *generis.* §. 1.

DIFFICVLTATES primi generis, ſcilicet ex parte ÆQVALITATIS rerum commutatarum; explicabuntur facilè, ſi in promptu habeatur ratio *æqualitatis* iuſtitiæ, iuxta ea quæ tradidimus ſuprà q. 5. p. 1. & q. 20. p. 2.

Difficultates autem ſecundi generis, ſcilicet ortæ ex ratione ipſa ſeu modo contractuum, cùm dubitabitur an illi fuerint veri, & validi contractus, poterunt in primis explicari per ea quę de ratione ac differẽtia ve-

C rorum contractuum docuimus q. 5. p. 2. & q. 20. p. 1. deinde etiam conſiderandum erit an ſaltem per legem aliquã humanã videatur irritari cõtractus, de quo dubitatur; & ſi talis extat lex, quidnã propriè per eã caueatur, iuxta id quod notaui q. 24. q. 2. & an ea verè obliget, vtpote ſufficiẽter promulgata, & recepta, & *in viridi* adhuc *obſeruãtia*, iuxta ea quę circa hoc tradidimus tom. 2. diſp. 7. de legibus q. 5. p. 5. & in hoc tomo, & hac diſp. q. 20. p. 2. §. 5. & q. 22. p. 2. & q. 23. p. 5. & q. 25. p. 2. Et denique

Digitized by Google

que conſiderandum an talis lex obliget in conſcientia, vel ſolùm forte in foro externo, vtpote fundata in præſumptione, &c iuxta ea quæ tradidimus tom. 2. diſp. 7. q. 5. p. 6. & ſupra in hac diſp. q. 6. p. 5. §. 2. initio, & aliis locis iam citatis.

Difficultates autem tertij generis, facilè explicabuntur, ſi conſtiterit, quænam ſoleant eſſe cauſæ iniuſtitiæ in contractibus ex parte CONTRAHENTIVM. Si enim non obſtante, quòd de æqualitate rerum commutatarum & veritate contractus ſecundum ſuam ſpeciem conſtat, dubitetur de contractus iuſtitia; iniuſtitia, ſi quæ eſt, non poterit accidere, niſi ex parte alterius contrahentium, vel etiam vtriuſque.

Ex parte verò contrahentium duæ cauſæ eſſe ſolent iniuſtitiæ, quarum vtraque ſi abſit, contractus erit ex hac parte iuſtus. VNA eſt dolus: ſi videlicet alter contra mentem & intentionem alterius contrahit. Ex eo enim fit vt is contra cuius voluntatem agitur; inuitus rem ſuam pro alia, quàm minime vult commutet. Quocirca ille, qui ſic doloſè contrahit, iniquè rem accipit ab inuito; hoc eſt, ab eo qui decipitur. Exemplum eſt: Si ei, qui ex te voluit emere aurum, vendas aurichalcum, tametſi non niſi iuſto pretio: aut ſi ei, qui voluit emere vinum non niſi ſub conditione, ſi purum eſſet, vendas lymphatum: de quo ſuprà quæſt. 20. pun. 4.

OBSERVANDVM hic tamen (ne quis circa huiuſmodi voluntates *conditionales* cōtrahentium decipiatur) aliud eſſe, contrahere ſub *conditione*, aliud ita cōtrahere, vt, *ſi quis* ſciuiſſet rei circumſtantiam, non contraxiſſet. Ad primum enim neceſſe eſt, vt quis actu de conditione cogitauerit, ac voluerit contractum eſſe nullum, ſi conditio non exiſteret. Secundum verò etiam ſine tali cogitatione accidit in omnibus ferè contractibus & voluntariis actionibus quantūcumque abſolutis, & ſine conditione, ob humanæ nimirum cognitionis imbecillitatē. Quia enim homo ferè non circumſpicit omnia omnino, quæ poſſent vel ad opus impellere, vel ab illo retardere, ſæpe illud: *Non putaram*, vſurpare neceſſe eſt.

Ergo propter primum: Quando circumſtantia, aut conditio, aliter ſe habet; Contractus eſt inuoluntarius, & ideo inualidus: propter ſecundum verò non item. Satis namque eſt ad humani contractus firmitatem, vt cognitis iis quæ humano modo cognoſci circa illum potuerunt & debuerunt, deliberata voluntate fuerit tranſactus; alioqui vnquam in humanis actionibus eſſet firmitas; quippe cùm non aliter illæ tranſigantur, quàm ita, vt ſi quis aliquid, quod circa rem ignorauit, ſciuiſſet, non feciſſet; ſicut dictum eſt. Atque ex hoc plurimæ quæſtiones, præſertim in materia emptionis & venditionis vtiliter explicari poterunt.

ALTERA cauſſa iniuſtitiæ ex parte contrahentis, eſt, ſi is ita careat dominio rei, quam in alterum confert, vt meritò verendum ſit ne rei Dominus illam, tanquam ſuam, aliquando repetat. Tunc enim procul dubio inuoluntariè alter rem propriam commutat pro re qua ſecurè vti non poteſt. Quare iniuſtus eſt, qui rem alienam ſic cum re alterius commutat. Accipit enim rem ab illo rationaliter inuito. Et idem iudicandum eſt, ſi quis non habuit poteſtatem alienandi, tametſi fuerit eius Dominus: Vt Minor, &c.

NOTANDVM tamen hic eſt, abſque alterius contrahentis iniuria poſſe contingere vt quis rem alienam cum re propria illius cōmutat. Nempe, ſi non obſtante, quòd res eſſet aliena, is, qui eam ex contractu recipit, ſecurus eſſe poſſet, nūquam futurū vt à ſe repeteretur.

Quod duobus modis poſſet accidere. PRIMO; ſi rei verus Dominus non magnopere curaret ſibi eamdem rem numero reddi, & idcirco tacite faceret facultatem ei qui aliàs non eſt Dominus, illam in alterum transferendi; modò is aliunde poſſet ſatisfacere vero Domino. SECVNDO; ſi occultiſſimum eſt, quòd res ſit aliena; aut talis aliqua circumſtantia exiſtit, vt minimè timen-

A dum ſit ne vnquam res ab eo cui per contractum contigit, repetatur: tunc nulla fieret ei iniuria, ſiquidem perinde poterit ſecure re vti, atque ſi ille qui in eum illam contulit, fuiſſet verus Dominus.

Propter horum primum, doctrina eſt communis: quòd etſi vſurarius nō ſit Dominus pecuniæ vſurariæ, tamen non ideo iniuſti ſunt contractus, quibus ille in alios transfert eam pecuniam, ſi aliunde habet vnde reſtituat; vt tradit D. Thomas 2. 2. q. 78. art. 4. communiter in hoc receptus. De quo vide ſuprà q. 21. p. 4. Propter ſecundum, illi, qui ob aliquod crimē (vt læſæ Majeſtatis, &c.) ipſo iure dominio rerum ſuarum priuati ſunt; ſi eorum ſecretiſſimum ſit crimen, aut alioqui propter alias cauſas ea Iuris ſentētia executioni man-
B dari alicubi non ſoleat: tales, inquam, iis, cum quibus contrahunt, iniuriam, non faciunt, vt rectè ſentit Nauarrus, cap. 23. num. 89. & Syluester, verbo hæreſis 1. num. 14. De quo vide ſuprà quæſt. 20. punct. 4.

Solent multis aliis de cauſis ex parte contrahentium Contractus vitiari: Vt ſi illis peculiariter negociatio interdicta ſit: ſi malum proponant ſibi finem: ſi denique alias circumſtantias prauas apponant: ſed hæc non propriè efficiunt commutationem iniuſtam, ſed ad alia genera peccatorum contra varias virtutes pertinent.

Quomodo ſint explicandæ difficultates QVARTI *generis, quæ frequentiores ſunt.*

DIFFICVLTATES denique quarti ge-
C neris, explicabuntur ſimiliter, ſi conſtiterit, quæ iuſtæ & quæ iniuſtæ ſint cauſæ accipiendi plùs quàm datum ſit. De quibus cauſis ordine nunc eſt dicendum, ſpectando ipſum ius naturæ. Nam circa leges humanas, ſi quæ forte de his ſint, iam antè, circa difficultates ſecundi generis, diximus quænam debeant conſiderari.

De cauſis iuſtis recipiendi plùs quàm ſit datum.

LEgitimarū cauſarum plùs accipiendi quàm ſit datū, PRIMA & notiſſima eſt liberalitas aut gratuitudo eius qui plùs dat quàm recipit. Ratio huius cauſæ clara eſt, quia is qui cū altero contrahit, non minùs capax eſt beneficij aut doni alterius, quam ſi cum illo nō contraheret (bonum enim opus, quale ex natura ſua eſt
D quælibet commutatio, neminem reddit doni incapacem) ſed ſi non contraheret, poſſet ſine controuerſia abſque vlla iniquitate recipere donum ex voluntate liberali aut gratuita alterius profectum; pari igitur ratione cùm contrahit, poterit id recipere vnà cum ſorte debita ratione contractus. Ita docet S. Th. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 3 communiter recept. De quo vide ſup. q. 22. q. 2.

SECVNDA cauſa eſt Ius, quod interdum accidit alterum contrahentium aliunde habere ex iuſtitia, ad recipiēdum aliquid præter ſortem. Tunc enim ad id obtinendum, licitum eſt adhibere alterum cōtractum tanquam motiuum quoddam ad impellendū alterius contrahentis animum, vt non ſolùm capitale ratione eius contractus tibi conferendum, ſed etiam id, quòd aliàs
E tibi eſt debitū, reddat. Exempli cauſa: Debet tibi Petrus centum ex præterita domus vēditione, nec facilè potes obtinere; licitum eſt, beneficio mutui illum inducere, vt tibi ſatisfaciat, vna cū ſorte exhibendo domus pretium. Ita docet Sotus lib. 6. de iuſtitia, q. 1. art. 1. Caietanus in Summa, verbo Vſura. Nauarrus cap. 17. nu. 209. Maior in 4. Sentent. diſtinct. 15. q. 29. Conradus q. 59. de Contract. conclu. 4. Ratio huius cauſæ clariſſima eſt. Nam quoduis medium per ſe licitū, adhibere licet ad obtinendum id quod eſt etiam licitū, & multo magis, ſi id ſit etiam debitum: Sed mutuū, & quiuis alius contractus iuſtus, licitus eſt ſecundùm ſe: licebit igitur

Digitized by Google

quemuis contractum tanquam medium adhibere ad A
obtinendum id quod aliunde eſt debitum. Quare citra iniuſtitiam licebit illud vnà cum ſorte recipere.

Tertia cauſa eſt, ſi alter contrahentium, detrimentum aliquod aut iacturam rerum ſuarum alterius cauſa ſuſtinet; videlicet vt cum ipſo contrahat. Hoc vulgo dici ſolet, *damnum emergens*. Exempli cauſa: Volebat quis pecunia præſenti ſe vſuris, quibus iniquè premebatur, liberare, capitale ſoluendo; omittit id facere, vt tibi mutuet; iuſte idcirco præter ſortem petit à te compenſationem eius damni: hoc eſt, illam ſummam quam vſurario ſoluit. Neque eſt vllum dubium de hoc apud Doctores. Eſt enim ratio huius cauſæ perſpicua. Nam damnum eiuſmodi, per ſe eſt dignum compenſatione: quam quidem is, qui ſic tecum côtrahit, minimè debet gratis tibi condonare, ſed iure poteſt eam reci- B
pere vnà cum capitali debito ex vi præcipui côtractus.

Hinc eſt manifeſtum, nihil intereſſe ad æquitatem huius cauſæ, vtrùm is qui damnum ſuſtinet, rogatus ab altero contrahat, aut ipſe ſe obtulerit. Nã ex quo damnum per ſe eſt dignũ côpenſatione, qui illud cauſa alterius vult ſuſtinere; ſiue rogatus, ſiue rogans id faciat, iuſtè côpenſationem eius recipit. Quemadmodum quia pallium, v.g. per ſe æſtimabile eſt; iuſtè venditor pretium pro eo recipit, ſiue is rogans, ſiue rogatus vendat. Ita tradit Sotus libr. 6. de Iuſtitia, quæſt. 1. art. 3. Et Nauarrus cap. 16. n. 212. De quo vide ſuprà q. 20. pun. 2.

Observandum autem eſt, quòd oportet, vt (ſicut dictum eſt) cauſa contrahendi cum altero damnum ſuſtineas: vt ſic ille tanquam cauſa voluntaria eius damni, debeat illud tibi reſarcire. Quare omnino neceſſe eſt, vt ipſo contractus tempore damnum, quod tibi ex contractu imminebat, alteri patefeceris. Alioqui nullo modo ille fuerit moralis cauſa eius damni, C
quod neque ex te nouit, neque per ſe connexum erat cum natura contractus.

Quarta cauſa eſt *lucrum ceſſans*, cùm ſcilicet quis, vt tecum contrahat, ſpem eam deponit, qua non temerè exſpectabat futurum lucrũ ex pecunia, aut re, quam in te confert: ita Adrianus in 4. Sentent. q. de Vſura. Sylueſter V. Vſura, 1. q. 19. Caietanus 2. 2. q. 78. art. 2. & in Summa V. Vſura. Conradus quæſt. 30. de contractibus. Ioannes Medina quæſt. 38. de rebus reſtituendis, & quæſt. 3. de rebus per vſuram acquiſitis. Nauarrus cap. 17. n. 211. & 212. & capit. 23. num. 82. vbi ait, eſſe communem opinionem: quod idem ait vbi ſupra Sylueſter. De quo vide ſupra quæſt. 20. pun. 2.

Huius cauſæ ferè eadem ratio eſt quæ præcedentis. Nam ſicut res & pecunia, æſtimatione digna eſt; ſic etiam ſpes & potentia proxima ad habendam rem aut D
pecuniam, ſed propter iacturam rei aut pecuniæ licitè poteſt quis compenſationem recipere, vt in præcedenti cauſa dictum eſt: licebit igitur pari ratione, propter iacturam ſpei & potentiæ proximæ ad rem pecuniam.

Quinta cauſa eſt, ſi veriſimiliter alter contrahentium putat, ſe non niſi cum expenſis, capitale ad ſe ratione contractus pertinens, obtenturum. Tunc licitum eſt in pactum deducere (plus minus) illud, quod indicatur expendendum. Ita Sotus libr. 6. de Iuſtitia, quæſt. 4. art. 1. & Medina quæſt. 38. de rebus reſtituendis. De quo vide ſuprà quęſt. 20. puncto 2. Ratio eſt facilis: nam quòd quis ſuſcipiat onus faciendi eas expenſas, quæ putantur futuræ, per ſe meretur compenſationem.

Et adimplendum eſt id pactum, ſiue poſtea accidat E
maiores fieri expenſas, quàm cogitatum fuerit, ſiue minores, ſiue etiam nullas. Nam quicunque tandem ſit euentus; verum manet, quòd quis receperit, ſe facturum illas expenſas, quæ futuræ putabantur; quod ipſum onus per ſe compenſandum eſt.

Et cùm vtraque pars, ita paciſcendo, æquè ſe expoſuerit damno & lucro propter dubium euentum; vtraque etiam deliberata voluntate voluit damnum ſuſtinere, ſi poſtea ei contingeret. Quæ quidem deliberata voluntas ſuſtinendi damnum efficit, vt lucrum, quod poſtea vni parti contingit cum damno alterius, non ſit iniquum; quandoquidem non ſit altera parte inuita, ſed volente. Atque hoc quidem fundamento, iuſtitia multorum pactorum nititur, quæ propter æquale vtrinque dubium, probantur à Doctoribus.

Sexta cauſa eſt, morale & peculiare periculũ, cui quis cauſa contrahendi cum altero, ſe exponit, admittendi rem ſuã; ſiue quã iam habet, ſiue quã futuro tempore eſt recepturus. Ita apertè colligitur ex doctrina S. Thomæ 2. 2. q. 77. art. 4. ad 2. De quo vide ſuprà q. 20. p. 2. Perſpicua huius quoque ratio eſt. Nam dubitandum non eſt quin ſubire peculiare periculum amittẽdi rem ſuam, ſit grauamen pretio reſarciendum. Vt enim potentia proximo ad aliquid acquirẽdum, per ſe eſt quædam commoditas pretio digna: ita etiam potentia proxima amittendi aliquid, per ſe quaſi quoddam damnum eſt & grauamẽ, quod nemo tenetur ſubire gratis.

Septima cauſa eſt opera, induſtria, labor, expenſæ, cura & diligentia; denique quoduis genus officij ſimilis, contrahendi cauſa cum altero, extraordinariè ſuſceptum. Ita Durandus in 3. Sẽtent. diſt. 37. q. 2. Ioannes Medina toto Tractatu de Cambiis præſertim quæſtione prima. Nauarrus cap. 17. n. 283. litera D. alias 288. De quo vide dicta ſupra q. 23. p. 4. Huius cauſæ iuſtitia ex eo eſt manifeſta, quòd huiuſmodi officium ſeorſim eſt dignum æſtimatione. Siquidem commoditatem contrahendi aliis affert. Quare is qui ea commoditate vti volet, meritò reputare debet officium & operam alterius fuiſſe ſibi vtui, ac proinde ille alter, ſuſcepti officij compenſationem iuſtè recipiet præter ſummam quam alioqui res commutata ſecundùm ſe valeret.

Sed videndum eſt, ne officium fuerit ſuperfluum: item, ne eiuſmodi circumſtantiæ aliunde exiſtant, vt etſi officium cauſa contrahendi cum aliis prudenter ſuſceptum fuerit: tamen minime illud ſit aliis opportunum: vel quia alioqui illa re abundant, & commodiori pretio poſſunt habere, vel quoniam non egent. In his enim & ſimilibus caſibus non poteſt quis iuſtè exigere officij compẽſationem. Quod rectè animaduertit Ioannes Medina quęſt. 31. de rebus reſtituendis, & eſt etiam id aliorum Doctorum menti conſentaneum. Ratio eſt: quia tunc alij nõ debent meritò putare ſibi fuiſſe vtile id officium: quare non debebunt illud compenſare.

Secus tamen dicendum eſſet, caſu quo quis operam officiúmve alterius, pacto conduxiſſet. Tunc enim omnino compenſare is deberet officium impenſum: ſiue id poſtea vtile, ſiue inutile eſſet. Sed ante locuti ſumus extra hunc caſum. Atque ex his multæ vtiles quæſtiones in materia emptionis & venditionis, & etiam Cambiorum, explicari poterunt.

Octava cauſa eſt tranſlatio ſortis alterius, contrahentis de loco ad locum, ſiue ea tranſlatio realis ſit, ſiue, vt vocant, virtualis, & per literas; quæ (quod ad effectum quidem intentum attinet) æquè vtilis eſt illi cuius ſors eſt transferenda. In omnes communiter fatentur. De quo vide dicta ſuprà quæſtione vigeſima tertia, puncto quarto. Et apparet hic etiam ſatis perſpicuè ratio iuſtitiæ. Nam præter vtilitatem, quam ſors ab vno contrahente in alterum collata, per ſe affert; ipſa etiam tranſlatio eius de loco ad locum, per ſe & ſeorſim eſt vtilis ei qui fortè alio in loco habere cupit. Quare tranſlatio hęc ſeorſim etiam eſt digna compenſatione. Huius cauſæ vſus frequens eſt in Cambiis, ſiue commutationibus pecuniarum.

Nona cauſa eſt diſtantia loci, cùm videlicet cauſa cõmoditatis alterius tecũ cõtrahentis, in vno loco das, & in alio diſtãti recipis: ex quo cũ onere & expenſis eſt tibi poſtea ad locum, in quo es, capitale transferẽdum, vel certè non niſi cum detrimento & expenſis in loco diſtanti dicto capitali vtẽdum. In his caſibus iure petes

Digitized by Google

ſeorſum compenſationem grauaminis, quod cauſa contractus ſubis. Atque huius etiam cauſæ eſt vſus in Cambiis, vt tradunt Sylueſter V. Vſura, q. 4. de Cambiis: Caietanus opuſc. de Cambiis, cap. 7. & Nauarrus, cap. 17. n. 283. litera I. aliàs n. 294. De quo vide ſuprà q. 23. p. 4.

DECIMA cauſa, eáque latè patens, eſt concurſus plurium pactorum, ſiue contractuum, propter quos interdum accidit, vt licitè ea ſumma recipiatur, quæ alioqui ex vi vnius tantùm contractus non niſi iniquè reciperetur.

Huc pertinet, quod à quibuſdam probabiliter docetur, ex vi trium contractuum, videlicet ſocietatis, aſſecurationis capitalis, & aſſecurationis lucri certi minoris pro maiori minùs certo, quod ſperatur; poſſe aliquem licitè ſeruare ſecurum capitale, & ſimul ex eo facere certum lucrum, vt docent Ioannes Maior in 4. Sentent. diſt. 15. q. 49. Nauarrus c. 17. num. 254. & 255. Sylueſter V. Societas, 1. q. 2. & alij. De quo vide dicta ſuprà q. 24. punct. 2.

Item accidit, vt quis ex vi plurium contractuum iuſtè plus recipiat: cùm eadem cõmutatio bis ab iiſdem perſonis celebratur ex pacto quo altera pars obligatur ad prædictam commutationem repetendam: recepta tamen compenſatione grauaminis, quod afferat ea obligatio. Vt, verbi gratia, vendis Petro domum, quem ſimul obligas, vt poſtea quandocunque volueris eãdem domum emere, iterum vendat pro pretio, quod domus valuerit: tum, ſi iterum emptio & venditio celebretur, & domus minùs quàm antea valeat, iuſtè maius preciũ ante receperis, quàm nunc das: ſi verò domus plus valet, quàm antea, iuſtè Petrus recipiet plus precij, quam ante dedit. Et hoc quidem eſt ex mente eorum, qui concedunt, licitum eſſe pactum de retrouendendo: concedunt autem communiter omnes. De quo vide dicta ſuprà q. 22. punct. 6.

Item, quamuis tantundem poſtea domus valeat, vel pactum fuerit factum de ea reuendenda eodem pretio, quo antè eſt empta; tamen tunc etiam emptor ex voluntate venditoris domum eidem reuendens, iuſte plus receperit quàm antea dedit: ſiquidem recipit tantundem pretij, & præterea domus vſum, quem interim percepit tanquam dominus domus per emptionem primam factus: quanquam aliunde is grauamen ſubierit obligationis vendendi iterum.

Neque verò, ſi ius naturæ attendamus, referre quidquam videtur ad iuſtitiam, vter nam contrahentium obliget alterum ad repetendam iterum eandem commutationem: vtrùm ſcilicet vẽditor aut emptor; vtrùm is qui rogatus antè commutauit, vel is, qui rogans. Nã iuſtitiæ æqualitas, in voluntariis commutationibus, nõ eſt in conditione perſonarum ſita, ſed in rerum, quæ commutantur, æſtimatione. Et æqua eſt vtriuſque contrahentis conditio, quod attinet ad grauamina imponenda alteri parti, dummodo grauamen, quod imponitur, iuſte compenſetur, neque illud ſit tale, quod veritatem & iuſtitiam præcipui contractus tollat; id quod rectè annotauit Ioan. Medina quæſtione vltima de Cenſibus §. Quibus non obſtantibus. & Ioannes Maior in 4. Sent. diſtinct. 15. q. 43. & Couar. lib. 3. variar. reſol. c. 9. n. 3. & alij. De quo vide dicta ſuprà q. 22. punct. 6.

Atque hactenus ſatis ſit, hæc decem capita indicauiſſe. Nam ad aliquod ferè eorum reuocari poterit, quicquid iuſtæ cauſæ ſubſit vnquam, recipiendi plus quam quis dederit.

De iniquis cauſſis plus quàm datum ſit recipiendi.

SVpereſt modò de iniuſtis etiam cauſis dicere. Quod breuiter faciendum eſt. Nam in primis poſſumus generatim dicere eſſe totidem cauſas iniuſtas, quot iuſtas, accipiendi plùs quàm ſit datum; nimirũ illas ipſas DECEM ſuprà dictas, quando eis quidem aliqua debita circumſtantia defuerit ex illis quas in ſingulis requiri docuimus ſuis locis in ſuperioribus quæſtionibus. Occurrunt verò præterea ſex hæ cauſæ iniuſtæ.

PRIMA eſt vtilitas alterius contrahentis, quam illi ex accidenti affert opportunus cõtractus propter concurrentes circumſtantias, minimè alioqui pertinentes ad rei, quæ commutatur, æſtimationem. Ob eiuſmodi enim vtilitatem plus petere quàm alioqui res commutata valet, iniquum eſt; quandoquidem ea vtilitas non ex rei commutatæ valore per ſe accidit, ſed aliunde, vt docet S. Thom. 2.2. q. 77. artic. 1. & communiter alij omnes.

SECVNDA cauſa iniuſta, eſt rei vſus ſeorſim computatus, quando aliàs res ipſa, ſiue tranſlatio plena dominij illius, iuſtè compenſatur. Ita S. Thomas 2.2. q. 78. art. 1. & communiter omnes Orthodoxi. Huius iniquitatis ratio eſt: quia cùm plena tranſlatio dominij rei iuſtè compenſatur; eo ipſo iuſtè compenſatur omnis rei vſus. Nam cum dominium plenum, ſit plena facultas rem omnibus modis, quibus iure licet, vſurpandi; eatenus dominium plenum rei æſtimatur & compenſatur, quatenus æſtimatur & compenſatur omnis rei vſus. Quare qui præter iuſtam compenſationem dominij pleni rei, vult ſibi rei commutatæ vſum ſeorſim compenſari; is procul dubio eius quod iam compenſatum eſt, compenſationem rurſus quærit; quod apertè pugnat cum iuſtitiæ æqualitate. Vt ſi quis, verbi gratia, præter iuſtum pretium venditæ domus, pro vſu eiuſdem rurſus aliquid exigeret.

Atque hæc quidem eſt ratio, propter quam vſuraria iniquitas meritò omni iure damnatur. Naturali enim iure damnatur propter rationem factam. Diuino verò, Ezech. 18. Pſalm. 14. & 71. Lucæ 6. vt patet ex Concilio Niceno can. 18. & c. ſuper eo. & c. Conſuluit. de Vſura. Iure denique humano toto tit. Extra de Vſuris. & 14. q. 1. &c. De quo vide ſuprà q. 21. punct. 1. Is enim qui mutuat pecuniam; cùm faciat alteri plenam & independẽtem facultatem omnibus modis eam pecuniam vſurpandi, etiam diſtrahendo; dominium plenum illius in ipſum transfert. Quæ plena tranſlatio dominij, per plenam viciſſim tranſlationem dominij æqualis Summæ, ſolutionis tempore, iuſtè compenſatur, & eo ipſo, vt probatum eſt, omnis etiam vſus pecuniæ mutuatæ. Quare propter vſum eius pecuniæ, præterea petere aliam compenſationem, iniquum eſt.

Hinc facile eſt intelligere, ſi rei tantùm naturam *phyſice* conſideremus, iniquitatem vſuræ, etiam in aliis commutationibus, quibus dominium rerum non vſu conſumptibilium transfertur, locum habere poſſe. Patet apertè, ſi præter compenſationem iuſtam tranſlationis dominij earum, aliquid præterea pro vſu peteretur.

Nihilominus rectè dici conſueuit, huius iniquitatis quaſi ſedem eſſe mutuum rerum vſu cõſumptibilium: quoniam moraliter in illo tantùm ſolet accidere. In aliis enim rerum commutationibus, quoniam nimis clarum eſt transferri dominium, atque adeò cùm res vna per alteram æqualem compenſatur, omnem vſum eius compenſari; non facilè reperitur, qui vel decipiat petendo ſeorſim præter pretium rei, vſus compenſationem; vel deceptus illum ſeorſim compenſet. Id verò faciliùs accidit in mutuo. Nam quia ex vi eius, ſimilis res redditur; apparet prima facie illud eſſe quædam tantùm *locatio* vſus rei, ex vi cuius, præter rem, quæ eadem domino reſtituitur, per ſe vſus illius iuſte compenſetur. Sed longè aliter res ſe habet, vt oſtenſum eſt. Qua de re vide ſupra quæſt. 21. punct. 1.

TERTIA cauſa iniuſta, eſt, ſolius tẽporis mora, qua aliquis expectat capitale ſibi debitum ex contractu. Propter quam quidem aliquid petere; ſecluſo omni alio pacto & iuſta cauſa ex ſupra dictis, quæ poſſent incidere eo tempore, iniquum eſt. Nam eſſet alteri ven-

dere tempus,quod venale non eſt, cùm nullius ſit proprium, ſed omnibus commune. De quo vide ſuprà q. 20.punct.2.& q.21.punct.1.

QVARTA cauſa iniuſta,eſt,ſi quis petat pro re plus quàm valet,tempore quo illam in alterum confert;ſolùm propterea, quòd tempore quo expectat ſolutioné, plùs eſt valitura.Ita Sotus lib.6.de Iuſtitia, quæſt.4.art. 2.& Medina q.38.de rebus reſtituendis,& patet ex Capit. Nauiganti. Extra de Vſuris. De quo vide ſuprà q. 20.punct.2. Ratio eſt, quoniam tibi non plus debetur pro re, quàm quod ea (conſideratis omnibus circumſtantiis)valebat,cùm à te illam alienaſti, & in alterum contuliſti.Valor enim, qui poſtea accedit rei, quando iam eſt in alterius poteſtate,non eſt rei tuæ. Quare nõ eſt tibi facienda eius valoris compenſatio.Secùs,ſi rem in illud aliud tempus lucrandi cauſa eras ſeruaturus. Licitum enim eſt tunc ratione lucri ceſſantis plus exigere, iuxta ea quæ ſuprà ſunt dicta. Et ita habetur in dicto Capit. Nauiganti,de Vſuris, per quod exponendum eſt Cap.In Ciuitate. Extra eodem tit. Vide ſuprà quæſt.20.punct.2.

QVINTA cauſa etiam iniqua,eſt, ſi quis ei credens capitale,cum quo contrahit,petat plus propterea quòd rem ſtatim vtilem commutat cum re non ſtatim,ſed in futurum vtili.Nam ſecluſo damno emergente,& lucro ceſſante,& peculiari periculo, & aliis iuſtis cauſis ſuprà dictis,propter quas cõtingit,vt qui commutat rem vtilem ſtatim,pro re vtili in futurum, aliquid iuſtè recipiat:non plus valet res præſenti tẽpore vtilis, quàm futuro. Tota enim vtilitas præſentis temporis cõpenſabitur iuſtè per vtilitatem, quam res æqualis afferet in futuro.Alioqui ſi hæc cauſa eſt iuſta;cùm ea ſemper ſuppetat iis qui mutuant; ſemper ſubeſſet in mutuo cauſa recipiendi iuſte aliquid vltra ſortem; quod non eſt concedendum;vt rectè tradit Sotus libr. 6. de Iuſtitia,q.4.art.1.& Medina q.38.de rebus reſtituendis. De quo vide dicta ſuprà quæſt.20.p.2.

A SEXTA cauſa iniuſta (qua rudiores moueri ſolent) eſt,ſi quis idcirco ſolùm aliquid vltra æqualem ſortem requirat,vt non fruſtra commutet ſine lucro. Intentio enim lucri per ſe, ſi alia non ſubſit cauſa iuſtè lucrandi,minimè excuſat: niſi fortè latrones excuſare volumus, qui procul dubio lucrum & commoditatem aliquam ex latrociniis exſpectant. Quòd ſi quis lucrari vult, oportet vt alterius generis negociationi ad iuſtè lucrandum accommodatæ, det operam: non autem mutuo,ex quo iuſtè lucrari non poteſt.

Atque hic, quoniam potiſſima Iuſtitiæ & Iniuſtitiæ capita attigiſſe videmur, finem facimus:hoc quaſi generale DOCVMENTVM ex dictis omnibus colligentes, vt rectè de ancipiti Iuſtitia & Iniuſtitia in omni B negociationis ſiue commutationis genere iudicetur. Primùm omnium vtraque ſumma,videlicet data & recepta,æſtimanda eſt (nomine autem ſummæ intelligimus, quicquid ſub æſtimationem humanam cadit) Deinde ex iis,quibus ſuprà,quæſtione quinta,diximus, Iuſtitiæ æqualitatem contineri, perpendendum eſt; vtrùm prædictæ ſummæ ſint æquales,nec ne.Si æquales appareant, & neque ex parte contrahentium aliqua cauſa Iniuſtitiæ ex ſuprà dictis inciderit,neque aliquid ſubeſſe videatur, propter quod alter contrahentium inuitus priuetur auctario aliquo,quod propter ſortem debuiſſet meritò recipere; plana erit Iuſtitia. Si verò ſummæ inæquales appareant;ea, quæ maior eſt, diuidenda eſt in duas partes; quarum altera alteri ſummæ C ſit æqualis,vt ſic æqualitas cernatur,quæ eſſe debet ex vi eius commutationis,quæ præcipuè exercetur. Tum diligenter inſpiciendum, vtrùm aliqua iuſta cauſa, vel etiam aliquæ (nam quo plures concurrerint, eo plus iuſtè recipi poterit) ex ſupra dictis ſuppetant recipiendi reſiduam partem maioris ſummæ, vel nulla præter eas, quas eſſe iniuſtas diximus: & iuxta hoc de æquitate aut iniquitate negociationis iudicandum eſt.

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA.

De partibus Iuſtitiæ generatim.

D.Thomas 2.2. quæſt.79.& 80.

EXPLICANDA *ſunt breuiter duo.* PRIMO, *Quænam ſint partes integrales Iuſtitiæ.* SECVNDO, *Quænam item ſint Iuſtitiæ partes potentiales.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quænam ſint partes integrales Iuſtitiæ.

D.Thomas quæſt.79.

INTEGRALES partes Iuſtitiæ, per Metaphoram quandam & ſimilitudinem partium integralium corporis alicuius,nominantur iuſtitiæ quædam functiones, ſine quibus non eſt perfectus Iuſtitiæ vſus: ſicut partes integrales corporis propriè dicuntur eæ ſine quibus non eſt perfectum corpus.Quo etiam modo ſuprà diſputat.4.quæſt. 2.explicauimus rationem partium integralium Prudentiæ.

Hoc poſito, quatuor breuiter de partibus integralibus Iuſtitiæ aſſerimus ex doctrina D.Thomæ hic communiter recepta.PRIMO,Facere bonum, vt *debitum* ex Iuſtitia particulari in ordine ad *proximum*; & declinare à malo,vt eſt contra tale debitum, eſſe partes Integrales Iuſtitiæ particularis:facere verò bonum, quia præceptum & debitum ex Iuſtitia legali, ratione *boni com*-D*munis*;& declinare à malo, vt eſt contra tale debitum legale;eſſe partes integrales Iuſtitiæ legalis:id eſt, hæc duo pertinere ad perfectionem vtriuſque virtutis.

Ad quam doctrinam poteſt accommodari quod in Pſ.33.dicitur:*Declina à malo & fac bonum.*Et illud Tob.4. *Habebimus multa bona, ſi timuerimus Deum, & receſſerimus ab omni peccato,& fecerimus bene.*Et illud Iſa.1. *Quieſcite agere peruerſè,& diſcite bene facere.* Et illud Apoſt. ad Rom. 12.*Odientes malum,adhærentes bono.*Et quod ait S.AVGVSTINVS in lib.de Correptione & Gratia,c.1. *Qui legitimè lege vtitur,non confidens virtuti ſuæ, confugit ad gratiam, qua præſtante declinet à malo,& faciat bonum.* Et clariùs ſer. 19.de tẽpore.*Iuſtitia,*inquit,*non aliud eſt quàm non peccare: non peccare autem,legis præcepta ſeruare. Præceptorũ obſeruatio duplici genere cõtinetur:vt nihil eorũ quæ prohibetur facias,& omnia,quæ iubetur,implere cõtẽdas.Hoc n. eſt quod Pſalmiſta ait*

(Pſalmo

Digitized by Google

(Pſalm. 33.) *Recede à malo, & fac bonum.*

Et clariſſimè S. PROSPER in libro Sentent. ſententia 98. *Tota,* inquit, *Iuſtitia ratio eſt, vt declinentur mala, & fiant bona.* Quomodo autem vtraque Iuſtitiæ pars requiratur, neque ſufficiat declinare à malo, declarat S. CHRYSOSTOMVS homil. 16. in epiſt. ad Hebræos, elegāti ſimilitudine ducta à ſeruo; qui minimè quidem domino ſuo ſatisfaceret, ſi ſolùm nihil mali faceret; niſi etiam illud faceret boni quod dominus iuberet.

SECVNDO aſſerimus, *tranſgreſſionem*, id eſt, commiſſionem mali, tum vt eſt contra debitum legale in ordine ad bonum commune, tum vt eſt contra debitum particulare in ordine ad proximum, eſſe ſpeciale peccatum, diſtinctum ab omnibus aliis. Sicut etiam prędictæ Iuſtitiæ, quibus tales tranſgreſſiones opponuntur, diſtinguuntur ſpecie ab aliis virtutibus contra quas ſunt alia peccata, vt vidimus ſuprà q. 2. punct. 2. Quanquam aliqualis quidem commiſſio mali materialiter (non vt eſt contra debitum aliquod Iuſtitiæ ex dictis) commune quid eſt omnibus peccatis, quæ fiunt contra præcepta negatiua in materia aliarum virtutum.

TERTIO aſſerimus, *omiſſionem* etiam boni ex Iuſtitia debiti; ſiue particulari, ratione proximi; ſiue legali, ratione communitatis; eſſe ſpeciale peccatum diſtinctum ab aliis omiſſionibus. Sicut actus nimirum Iuſtitiæ, cui opponitur, diſtinguitur ab aliis virtutibus. Item eſſe peccatum diſtinctum à tranſgreſſione; ſicut facere bonum, cui opponitur omiſſio, diſtinguitur à mali declinatione, cui opponitur tranſgreſſio.

QVARTO aſſerimus, *tranſgreſſionem*, cæteris paribus, grauius peccatum eſſe quàm *omiſſionem*: quia tranſgreſſio opponitur virtuti *contrariè*: omiſſio verò *contradictoriè*. Maior autem oppoſitio eſt contraria.

Circa hanc autem doctrinam, quæ eſt etiam (vt diximus) D. Thom. hîc, quæri poteſt PRIMO, quæ ſit ratio peculiaris ponendi has duas partes Iuſtitiæ, (ſcilicet declinare à malo & facere bonum) cùm in aliis virtutibus non ſoleant aſſignari, tāquam ipſarum partes. Ratio dubitandi eſt. Nam ſicut ad iuſtitiam pertinent duo generalia præcepta; Alterum *affirmatiuum*, quod iubet bonum ſecundùm ſpecialem rationem obiecti Iuſtitiæ; Alterum *negatiuum*, quod prohibet malum cōtra ſpecialem rationem obiecti Iuſtitiæ: ita etiā in aliis virtutibus hæc duo generalia præcepta reperiuntur, ſecundùm rationem ſpecialem obiecti cuiuſcunque virtutis: Ergo facere bonum, & à malo declinare, ſecundùm ſpecialem rationem Iuſtitiæ non magis ſunt partes iuſtitiæ, quàm facere bonum, & declinare à malo ſunt partes virtutum aliarum, ſecundùm ſpeciales rationes earum.

RESPONDEO, dupliciter poteſt ſumi declinatio à malo. *Primò*, ita vt ſit receſſus à qualicunque malo, quod cōtra virtutem poſſit fieri. Et ſic verū eſt, aliarum etiam virtutum eſſe partes facere bonum, & declinare à malo. Non enim ſolùm fit bonum in materia aliarū virtutum ſed etiam receditur à malo, quod contra virtutem fieri potuiſſet, & ſic procedit argumentum factum. *Secundò*, ita, vt declinatio à malo non ſit qualiſcunque receſſus à malo, ſed ſit receſſus à malo corruptiuo boni, iam antè conſiſtentis & conſentanei virtuti. Et ſic eſt & ponitur peculiariter pars ſolius iuſtitiæ (ſaltem commutatiuæ) non modò facere bonum, ſed etiam declinare à malo.

Cuius ratio eſt. Nam *Medium* ſiue *bonum* aliarum virtutum moralium non propriè conſiſtit in aliqua re exteriori, quę vel extiterit ante virtutis actum, vel maneat poſt illum, atque adeò poſſit vel corrumpi vel cōſeruari à virtute: ſed conſiſtit tātùm in moderatione paſſionum interiorum, quæ ſtatim cum actu tranſit. Quo fit, vt nullus poſſit faciendo malū, corrumpere bonum, conſtitutum per virtutem aliquam ex aliis moralibus. Quando enim comedis, verbi gratia, temperatè, nullus poſtea poteſt corrumpere moderationem eius tui actus. At verò Medium Iuſtitiæ, conſiſtit in rerum exteriorum æqualitate, quæ eſt & ante & poſt actū virtutis iuſtitiæ. Itaque corrumpi poteſt id bonum faciendo malū contra Iuſtitiam Et ideo peculiariter ad iuſtitiam pertinet declinare malum corruptiuum boni conſtituti per iuſtitiam; non verò ad alias virtutes, ſecundùm ſuas rationes ſpeciales. Et hoc ipſum eſt quod vult Caietanus hic art. 1. circa ſolutionem primi.

A

SECVNDO quæri poteſt, vtrùm declinatio à malo, quatenus eſt pars cuiuſcūque virtutis, includat aliquem actum, ex quo debeat procedere illa declinatio mali. Reſpondeo PRIMO, vt per declinationem à malo, ſatisfiat præcepto negatiuo virtutis (quo ſc. licet prohibetur actus malus virtuti contrarius) non oportet vt interueniat aliquis actus. Nam iſtud præceptum ſolam *negationem* actus mali reſpicit. Ergo illa ſola ſatisfacit illi. Atq; idem manifeſtè probatur ea ratione, quòd tūc ſolùm dicitur quis tranſgredi præceptum negatiuum, vetans actum malum, cùm *efficit* actum malum contrarium virtuti. Ergo omnino ſatisfaciet quis ei præcepto, ſi tantummodò non faciat malum, etiamſi ſimul nullū alium exerceat actum bonum.

B

Dico SECVNDO, vt declinatio hæc ſit meritoria, aliquis actus requiritur, ex quo procedat. Non enim meremur, niſi per bonos actus Alioqui continuè quis mereretur, quamdiu ſe habet negatiuè erga actum malum; quod eſt dictu abſurdum.

Dico TERTIO, vt declinatio à malo ſit pars virtutis, vel à virtute; aliquis etiam actus requiritur, quo nimirū quis velit declinare à malo. Cum virtute namque non habet cognationem, niſi id quod ſit perfectum & meritorium. Hæc omnia ſunt conſentanea doctrinæ D. Thomæ art. 1. in ſolutione ſecundi.

C

Ex quibus ſequitur, præceptum negatiuum, cùm impleatur, vt dictum eſt, per ſolam omiſſionem mali actus non reſpicere declinationem mali, vt eſt meritoria & à virtute, interueniente bono actu. Neque id opus eſt. Nō enim quicquid eſt perfectū & meritorium, præcipitur. Quocirca eatenus dicitur id præceptum ad virtutem pertinere, quatenus pręcipiēs meram negationem mali, prohibet eum actum malum, qui eſt contra virtutem.

Sed eſt argumentum CONTRA ſecundum dictum: vt omiſſio boni actus debiti ſit peccatum, non requiritur actus aliquis, ex quo talis omiſſio procedat, ſed ſatis eſt omittere, cùm quis potuit & tenebatur facere, ſicut oſtendimus tomo 2. quæſt. 4. de peccatis, punct. 4. & docet hîc etiam D. Thomas artic. 3. ad 4. Ergo neque, vt omiſſio mali actus, ſit meritoria, requiritur aliquis actus.

D

RESPONDEO, nego conſequentiam. Nam ad bonum plus requiritur, quàm ad malum. Bonum enim conſurgit ex integra cauſa; malum autem ex quocunque defectu, vt ait D. Dionyſius cap. 4. de diuin. nom.

TERTIO quæri poteſt, an quando in omiſſione boni cōtra præceptum virtutis affirmatiuum, interuenit actus aliquis, qui ſit cauſa peccati omiſſionis, ille actus ſit peccatum tranſgreſſionis, vel omiſſionis. Vt ſi, verbi gratia, in die feſto dicas: Nolo audire ſacrum, vel, ſi velis tunc te occupare in actu incompoſſibili.

Reſpondeo PRIMO, ſi quis velit omittere actum bonum præceptum, quia pręceptus eſt, vel etiam quia pręceptus & debitus propter bonum commune, tunc illa voluntas eſt directè trāſgreſſio, & peccatum diſtinctum ab omiſſione, quæ ex ea ſequitur. Nam priori modo, directè eſt contraria obedientiæ; poſteriori autem modo, iuſtitiæ legali, quæ reſpicit, vt proprium obiectum, debitum legale, ratione boni communis. Itaque illa volitio eſt contra præceptum negatiuum obedientiæ, vel Iuſtitiæ legalis.

E

Dico SECVNDO, ſi quis velit omittere actum bonum præceptum; non quia pręceptus, ſed quia ob aliquā cauſam nollet exercere illum actum præceptum, tunc etiam illa voluntas eſt tranſgreſſio, non tamen diſtinctum peccatum ab omiſſione, quę ex illa ſequitur. Quò

Digitized by Google

DISPVTATIO SEXTA GENERALIS,

DE VIRTVTE RELIGIONIS, IVSTITIÆ ANNEXA, AC DE VITIIS ET SVPERSTITIONIBVS HVIC VIRTVTI CONTRARIIS.

DIVISA IN QVÆSTIONES SEDECIM.

Digitized by Google

INDEX
QVÆSTIONVM ET PVNCTORVM SEXTÆ DISPVTATIONIS.

QVÆSTIO PRIMA.

De ipſa virtute Religionis, & eius actibus generatim.

PVNCT. I. *Quænam ſit ratio & munus virtutis Religionis.*
II. *Quàm latè pateant actus Religionis.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De Oratione.

PVNCT. I. *Quid ſit Oratio.*
II. *Quotuplex ſit Oratio.*
III. *An Oratio ſit neceſſaria.*
IV. *An & quatenus Oratio ſit efficax.*
V. *Quid per Orationem petendum ſit; Vbi etiam Oratio Dominica exponitur.*
VI. *Quiſnam debeat orare.*
VII. *Quis ſit orandus.*
VIII. *Pro quibus ſit orandum.*
IX. *Quomodo ſit orandum.*
X. *An modus ille orandi particularis, qui eſt præſcriptus in horis Canonicis, ſit conueniens.*

QVÆSTIO TERTIA.

De Adoratione.

PVNCT. I. *Quid ſit Adoratio.*
II. *Quàm latè pateat & quomodo dignoſcenda ſit materia propria diuini cultus, qui Deo exhibetur per adorationem.*
III. *Quomodo Adoratio ſit inſtituenda, vt vndequaque ſit recta.*

QVÆSTIO QVARTA.

De Sacrificio, Oblationibus & Primitiis.

PVNCT. I. *Quid ſit Sacrificium.*
II. *Quænam requirantur vt Sacrificium vndequaque ſit rectum & legitimum.*
III. *An & quatenus officium ſacrificandi Deo ſit de iure naturæ.*
IV. *An etiam ſine Sacrificio ſit aliquid offerendum Deo in ſuis & Eccleſiæ miniſtris de primitiis fructuum & aliis rebus.*

QVÆSTIO QVINTA.

De Decimis.

PVNCT. I. *An, & quo iure, debeant pendi Decimæ.*
II. *An adeò ſtricto iure decimæ pendi debeant, vt nequeat tolli vllo modo hæc obligatio.*
III. *Ex quibus rebus debeant pendi Decimæ.*

IV. *Quibus debeant pendi Decimæ.*
V. *Quinam debeant pendere Decimas.*

QVÆSTIO SEXTA.

De Voto.

PVNCT. I. *Quid ſit Votum.*
II. *Quænam eſſe poſſit materia Voti.*
III. *An Votum ſit opus bonum & meritorium.*
IIII. *An Votum ſit etiam obligatorium ſub peccato.*
V. *Quotuplex ſit Votum.*
VI. *Quinam vouere poſſint.*
VII. *An, & quibus modis, poſſit quis liberari ab obligatione Voti.*

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Iuramento.

PVNCT. I. *In quo conſiſtat ratio Iuramenti.*
II. *Quotuplex ſit Iuramentum.*
III. *De iuramenti vſu, an & quomodo ſit licitus vel illicitus, vbi etiam dicetur de periurio.*
IIII. *De Iuramenti obligatione.*

QVÆSTIO OCTAVA.

De Adiuratione.

PVNCT. I. *Quid ſit Adiuratio, & quibus modis fiat.*
II. *Quænam liceat adiurare.*

QVÆSTIO NONA.

De Laudatione Dei.

PVNCT. VNIC. *An & quatenus vtile & bonum ſit Deum laudare voce & cantu.*

QVÆSTIO DECIMA.

De Superſtitione generatim.

PVNCT. I. *Quonam modo Superſtitionis vitium religioni contrarium ſit, & quàm latè pateat.*
II. *Quàm latè pateant ſpecies Superſtitionis.*

QVÆSTIO VNDECIMA.

De Idololatria.

PVNCT. I. *Quid ſit Idololatria, & quantum peccatum.*
II. *Quotuplex ſit Idololatria, & quænam fuerit eius origo.*
III. *Quomodo in variis caſibus dignoſcendum ſit an Idololatria committatur.*
IIII. *Nullam eſſe Idololatriam in cultu ſacræ Euchariſtiæ.*
V. *Nullam eſſe Idololatriam in cultu Sanctorum.*
VI. *Nullam eſſe Idololatriam in cultu ſacrarum imaginum & reliquiarum.*

QVÆSTIO DVODECIMA.

De Diuinatione.

PVNCT. I. *Quid ſit Diuinatio ſuperſtitioſa.*
II. *Quotuplex ſit diuinatio.*
III. *Vnde dignoſcendum ſit in variis caſibus, num aliquid pertineat ad ſuperſtitionem Diuinationis.*
IV. *Quomodo ſit diiudicandum an diuinatio ſit peccatum mortale aut veniale.*

QVÆSTIO DECIMATERTIA.

De Superſtitione vanarum obſeruantiarum.

PVNCT. I. *Quid & quotuplex ſit vana Obſeruatio.*
II. *Vnde cognoſci poſſit in caſibus particularibus ſuperſtitioſa Obſeruatio.*

Digitized by Google

III. *Vnde dignoſcendum ſit, an ſuperſtitio vanæ Obſeruationis ſit peccatum mortale aut veniale.*
IV. *De officio Magiſtratus circa punienda maleficia.*

QVÆSTIO DECIMAQVARTA.

De Tentatione Dei.

PVNCT. I. *Quid ſit Dei Tentatio.*
II. *An Tentatio Dei ſemper ſit peccatum mortale, vel aliquando veniale.*

QVÆSTIO DECIMAQVINTA.

De Sacrilegio.

PVNCT. I. *Quid ſit Sacrilegium, & quotuplex.*
II. *An Sacrilegium ſit ſemper mortale, vel aliquando veniale.*

QVÆSTIO DECIMASEXTA.

De Simonia.

PVNCT. I. *Quid ſit Simonia.*
II. *In quibuſnam caſibus Simonia committatur, ſpectando obiectum ſiue materiam Simoniæ.*
III. *In quibuſnam caſibus Simonia committatur, ſpectando actum ipſum in quo Simonia conſiſtit.*
IIII. *Quale peccatum ſit Simonia.*
V. *Quotuplex ſit Simonia.*
VI. *Quænam ſint pœnæ Simoniæ.*

Digitized by Google

DISPVTATIO SEXTA GENERALIS,

DE VIRTVTE RELIGIONIS, IVSTITIÆ Annexa, ac de vitiis & ſuperſtitionibus huic virtuti contrariis.

D.Thom 2.2.à quæſt.81.vſque ad 100.

C*ONTINEBIT hæc Diſputatio quæſtiones ſexdecim.* PRIMA *erit de ipſa Religionis virtute, & eius actibus generatim.* SECVNDA, *de Oratione, quæ eſt Religionis actus, ſicut & alia de quibus in aliquot ſequentibus quæſtionibus diſſerendum eſt.* TERTIA, *de Adoratione.* QVARTA, *de Sacrificio, primitiis, & oblationibus.* QVINTA, *de Decimarum perſolutione.* SEXTA, *de Voto.* SEPTIMA, *de Iuramento, & periurio.* OCTAVA, *de Adiuratione.* NONA, *de Dei laudatione.* DECIMA, *de Superſtitione, & eius partibus generatim, quæ eſt vitium Religioni contrarium, ſicut & ea quæ ſequuntur.* VNDECIMA, *de Idololatria.* DVODECIMA, *de Diuinatione.* DECIMATERTIA, *de Superſtitione vanarum artium & obſeruantiarum.* DECIMAQVARTA, *de Tentatione Dei.* DECIMAQVINTA, *de Sacrilegio.* DECIMASEXTA, *de Simonia.*

QVÆSTIO PRIMA.

De ipſa Virtute Religionis, & eius actibus generatim.

D. Thomas 2.2.quæſt.81.& 82.

E*XPLICANDA ſunt duo.* PRIMO *Quænam ſit ratio & munus propriũ Virtutis Religionis. Ex cuius rei explicatione quædam alia (vt vidimus) conſequuntur, & facilè intelligi poſſunt, quæ pertinent ad intelligendam penitus naturam huius Virtutis, & traduntur hîc in pluribus articulis à D. Thoma.* SECVNDO, *videndum eſt quàm latè pateant huius Virtutis actus.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quænam ſit ratio & munus virtutis Religionis.

D.Thomas quæſt.81.art.1.& ſeq.

A RELIGIO ex ſententia omnium, virtus quædam moralis eſt, quæ hominem inclinat, vt Deo debitum cultum & honorem exhibeat, tanquam omnium & Creatori & Domino. Cógruit autem cum hac ratione Religionis ipſa notio vocabuli; ſiue nominetur Religio à *reeligendo*, ſeu à frequenti electione eorum quæ ad Dei cultum pertinent, vt ISIDORVS ait lib.10.Etym.c.17. ſiue à *religendo* ipſum Deum, quem negligenter per peccatum reieceramus, vt dicit S.AVGVSTINVS lib.10.de ciuit.Dei, cap.4. ſiue à *religando* nos Deo, vt vult Lactantius lib.4. diuin. inſtit.c.28. ſiue à *relegendo* & retractando omnia, quæ ad cultum Dei pertinent, vt interpretatus eſt Cic. lib.2.de natura Deorum. Ex omnibus namque huiuſ-

modi notionibus eius vocabuli, apparet, rectè à nobis Religionem deſcriptam eſſe per illum reſpectum ad Deum & ad cultum eius, vt fecit quoque D.Th. hic art. 1. & faciunt communiter alij Doctores omnes.

Porrò quòd in ea deſcriptione Religionis poſuimus eam eſſe *virtutem*, dubitari non poteſt, vt aſſerit etiam D.Th. hic art. 2. Nam actus eius, per quem cultus Deo exhibetur, bonus eſt: virtus autem ſecundum Philoſophum 2. Ethic. cap. 6. eſt, quæ *bonum facit habentem, & opus eius reddit bonum*. Quod autem ſit virtus *moralis*, patet ex eo, quòd eſt in voluntate, ſicut & Iuſtitia, cui annexa & affinis eſt, iuxta ea quæ diximus diſputat. præcedent. q. vlt. p. 2. Quod autem addidimus, per eam *exhiberi cultum & honorem* (ſeu reuerentiam) *Deo, &c.* pertinet ad propriam differentiam huius virtutis, per quam ab aliis virtutibus diſtinguitur.

Ex qua doctrina facilè intelligi poſſunt alia quædã, quæ de hac virtute rectè prætereà tradit D. Th. hic q. 81. ab art. 3. vſque ad 8. Nempe PRIMO Religionem eſſe *vnicam virtutem ſpecie*: nam ratio formalis obiecti eſt vna, id eſt, cultus vnius Dei, quatenus eſt primum principium, &c. SECVNDO, eſſe *diſtinctam ſpecie* ab omnibus aliis virtutibus, etiam per quas exhibetur reuerentia hominibus: quia reſpicit ſingularem cultum, debitum ſupremæ excellentiæ diuinæ. TERTIO, *non eſſe virtutem Theologicam*. Nam non reſpicit immediatè Deum, vt obiectum, ſicut virtutes Theologicæ, ſed cultum & reuerentiam, quam quis exhibet Deo. QVARTO, eſſe *digniorem* omnibus aliis moralibus virtutibus, quandoquidem propinquiùs quàm aliæ, reſpicit Deum, qui eſt vltimus finis in quem omnia obiecta virtutum moralium tandem referuntur; circa quam comparationem vide quę ſupr. diſp. præced. q. 2. p. 5. diximus. QVINTO, habere actus tum *interiores*, vtpote quibus vel maximè veneramur Deum, tum etiam *exteriores*, per quos interiores excitentur. SEXTO, *Sanctitatem*, vt eſt peculiaris virtus, non diſtingui reipſa à Religione, de qua loquimur; ſed eandem virtutem dici & Religionem, vt exhibet cultum Deo, & ſanctitatem, quatenus per actus eiuſdem virtutis peculiariter pertinentes ad cultum Dei, & alios etiam aliarum virtutum relatos ab eadem virtute in diuinum cultum, diſponitur mens hominis, vt firmiter adhæreat Deo.

Cæterum vt hæc tota doctrina illuſtretur, explicandum eſt in quonam propriè conſiſtat ille *cultus*, ſiue *honor diuinus*, quem dicimus per Religionem deferri Deo. Hic enim cultus, ſeu honor, ſeu reuerentia (indifferenter enim hæc omnia vocabula accipiuntur in propoſito pro eodem) eſt obiectum proprium huius virtutis, quo bene perſpecto, clarius intelligũtur ea omnia, quę de natura huius virtutis breuiter hactenus tradidimus.

Sciendum igitur eſt, vocabulo cultus, ſiue honoris diuini in propoſito, duplex obiectum Religionis denotari: alterum materiale: alterum formale. Materiale obiectum eſt, quoduis *officium* internum aut externum, quod à nobis geratur accommodatè ad excitandam de Deo in nobis aut in aliis talem exiſtimationem, qualem re vera de diuina excellentia atque Maieſtate habere conueniat. Formale verò obiectum eſt ea ipſa *exiſtimatio* propriè conueniens excellentiæ atque Maieſtati diuinæ. Vtrumque enim iſtorum ſimul, ſcilicet officium aliquod accommodatum ad conſiliandam Deo talem exiſtimationem, & eam ipſam exiſtimationem impendimus Deo, quando illum aliquo modo per Religionis virtutem veneramur; & proinde vtrumque vocabulo cultus & honoris diuini denotatur, quamuis vnum tanquam materiale, & alterum vt formale, ſicut eſt dictum.

Atque eſſe hanc explicationem omnino veram, manifeſtè patet applicando *communem & genericam* rationẽ honoris & cultus, ad *ſpecialem rationem* cultus & honoris *diuini*. Nam vt honor, generatim loquendo, teſtimonium excellentiæ eſt, quod ſcilicet continetur verbis aut factis quæ de excellentia alicuius conuenientem illi opinionem gignant: ſic etiam honor diuinus eſt quicquid verborum aut officiorum omnino accommodatum eſt ad gignendam exiſtimationem eiuſmodi, quæ in diuinam maieſtatem propriè conueniat.

Hoc non ſolùm ex veriſſima doctrina Philoſophi lib. 8. Ethic. c. 8. quam omnes receperunt, ſed etiam ex diuinis literis apparet; vt Tob. 11. Eccl. 43. Iſa. 24. Ezech. 39. Dan. 3. Aggæi 1. Matth. 9. Lucæ 2. & 23. Actor. 11. Rom. 15. & apud Pſalmiſtam paſſim; in quibus locis ideo glorificatio & honoratio Dei cum eiuſdem laudatione & ampliſſimarum eius virtutum enarratione paſſim coniungitur, quia nimirum omnis honor & cultus Deo exhibitus eò pertinet, vt illius bonitas maieſtáſque mortalibus innoteſcat, & ſupremo loco habeatur. Atque hæc cauſa eſt cur ipſe Deus ſacrificio laudis præcipuè ſe honorari ſignificet. Pſ. 26. & 49. & aliàs; quia nimirum accommodatiſſimum illud eſt ad finem diuini honoris, nempe vt diuitiæ bonitatis Dei, hominibus notæ fiant; quod ipſum meta eſt atque ſcopus omnium operum Dei mirabilium. Rom. 6. Epheſ. 3. Philip. 1.

Itaque exiſtimatio vera de Dei maieſtate, quidam quaſi fœtus diuini honoris eſt. Quo fit vt interdum hęc ipſa exiſtimatio à cauſa ſua mutuetur vocabulum, & honor Dei nominetur. Quanquam propriè *gloria Dei* potiùs dicenda eſt; quod non ex Scripturę ſolùm phraſi colligitur, vbicunque pro eodem accipitur glorificare Deum, ſiue dare gloriam Deo, & teſtificari ipſius bonitatem vt Pſ. 21. & 85. Tob. 11. Ioan. 9. Act. 11. ſed etiam ex ipſa ratione nominis apparet. Nam vt D. Aug. tract. 100. in Ioan. & lib. 83. q. q. 31. notauit, clariſſimæ Latinæ linguæ auctores definierunt, gloriam eſſe *frequentem de aliquo famam cum laude*. Vnde & Apoſt. 2. Cor. 6. per antitheſim oppoſuit ignobilitati gloriam: *per gloriam*, inquit, *& ignobilitatem, &c.* quòd ignobilitas exiſtimatio de aliquo obſcura ſit, gloria verò, opinio clara. Quare quod aſſerimus, diuinum honorem conciliare Deo conuenientem exiſtimationem, tantundem valet ac ſi diceremus, eo ipſo honore conciliari gloriam Deo.

Atque hanc eſſe cauſſam arbitramur, cur adhibere Deo cultum honorémque, munus ſit proprium virtutis Religionis, quæ pro ſcopo atque obiecto habet Dei gloriam. Loquor autem de gloria Dei propriè. Nam ſolet alias ſæpè ipſa perfectio atq; abſolutio virtutum Dei nominari ipſius gloria; vt ad Rom. 9. Epheſ. 1. &c. quia nimirum exiſtimationem, atque adeo gloriam maximam iure ſibi vendicat. Quæ proderit annotaſſe, ne varius horum vocabulorum vſus obſcuritatem huic doctrinæ afferat.

Ex qua doctrina ſequitur *primò*, cultum & reuerentiam diuinã dupliciter ſumi poſſe. Primò, pro *ipſo actu*, quo colimus Deum, & damus illi gloriam. Secundò, pro ipſa *exiſtimatione*, quam habemus de eius maieſtate. Et hoc ſecundo modo accipitur cultus art. 5. vbi dicitur, Religionem verſari circa cultum diuinum, vt materiam propriam, non verò primo modo.

Sequitur *ſecundò* omnino eſſe diſcrimen inter Religionem & virtutes Theologicas ex parte obiecti formalis. Nam hæ immediatè reſpiciunt *Deum*, vt obiectũ ſuum. Religio autem immediatè non Deum, ſed *exiſtimationem* de Deo, quę eſt in nobis aliquid creatum: quia tamen iſtam exiſtimationem veluti damus Deo, ideo poteſt etiam Deus dici obiectum Religionis *Cui*, non autem *Quod*; ſicut hic notat artic. 5. Caietanus, & hoc ipſum vult, cùm dicit, Religionem immediatè reſpicere non Deum, ſed nos & noſtra, id eſt, noſtram opinionem de Deo & mentem noſtram & quidquid ſumus, vt totum fuerimus acceptum Deo per actus Religionis, & ipſi etiam offerimus.

Nec obſtat quod per eum quidem actum religionis,

quæ

Digitized by Google

A quæ eſt oratio, petimus ipſum Deum, id eſt, vt ſe nobis communicet: nam etiam tunc iſta oratio, vt eſt a virtute Religionis, reſpicit formaliter & immediate gloriã Dei; quæ ex eo oritur, quòd tanquam ſemper alioqui egentes petimus nobis id ſummum bonum communicari, quod eſt Deus. Licet fieri queat vt ſimul ſpes & charitas, à qua talis actus orationis imperetur, reſpiciat tunc ipſum Deum formaliter & immediate; atque adeò vt ipſa oratio tendat in Deum, vt eſt imperata à virtute Theologica, ſicut bene notat art. 5. Caietan.

Ex quibus autem *notis*, & quomodo diſcernẽdum ſit, num genus aliquod officij, quod honorandi cauſa vſurpetur, pertineat proprie ad cultum diuinum; explicabimus opportune infra quæſt. 3. de Adoratione.

B

PVNCTVM SECVNDVM.

Quàm latè pateant actus Religionis.

D. Thomas quæſt. 81. art. 7. & q. 81.

DVAS hac de re ſtatuam aſſertiones indubitatas. PRIMA: *Remotè*, ſiue (vt dicitur) *imperatiuè* omnes actus aliarum omnium virtutum poſſunt pertinere ad Religionem, quatenus omnes poſſunt parere Deo gloriam & exiſtimationem. Probatur. Nam cùm homo eſt rectè affectus per Religionem erga gloriam & cultum Dei; facilè poteſt excitari ad exercendos actus aliarum virtutum, qui eam gloriam Deo afferant. Nihil autem aliud eſt, actus aliarum virtutum poſſe à Religione imperari. Et ſic intelligitur, quod ait S. Iacobus c. 1. Religionem veram eſſe *viſitare pupillos, &c.* id eſt, imperatiue.

SECVNDA aſſertio. *Proximè*, ſiue (vt dicitur) *elicitiuè* C illi actus pertinent ad Religionem, qui peculiariter continent quandam ſubiectionem creaturæ erga Deũ, ex qua ſtatim oritur exiſtimatio maieſtatis Dei propria, & conſequenter cultus & gloria. Cuiuſmodi actus ſunt oratio, oblationes, ſacrificia, &c.

Quam verò late pateant huiuſmodi actus, hunc in modum explico: Cum virtutis Religionis munus ſit, ſubiectionem hominis erga Deum proteſtari, quatenus primum principium eſt & Dominus omnium: iuxta diuerſitatem eorum quæ Deo per Religionem ſubiiciuntur ab homine, diuerſi ſunt actus Religionis. Triplex autem eſt bonum ad hominem pertinẽs, quod per Religionem ſubiicitur Deo. PRIMVM eſt, bonum mentis *ſpirituale*: & hoc maximè ſubiicitur Deo per actus *deuotionis, & orationis*, qui propterea ſunt potiſſimi. Atque etiam per actum *vouendi*, quatenus per eum quoque homo D proteſtatur, ſe DEO velle inſeruire firmiter, tãquam ſeruum & inferiorem ſuo Domino. Itémque per actum *iurandi*, quatenus per Deum homo iurat, tanquam per *maiorem ſui*, vt inquit Apoſtol. ad Heb. 6. Itémque per *vſum Sacramentorum*, quatenus per eum proteſtamur Deum eſſe gratiæ auctorem, qua mentes noſtras afficit, vt eas ſibi magis magiſque ſubiiciat.

ALTERVM eſt, bonum externum *corporis*: & hoc ſubiicimus Deo per *exteriorem adorationem*, quæ proinde actus eſt Religionis. Talis eſt genuflexio, proſtratio, &c.

TERTIVM eſt, bonum quoduis *externum* ad hominis dominium pertinens. Et hoc ſubiici poteſt tripliciter.

PRIMO, offerendo huiuſmodi bona externa *immediate* E *ipſi* Deo, ita vt non cedant in alicuius hominis vſum, ſed omnino Deo conſecrentur, faciendo aliquid circa illa in Dei honorem, & recognitionem vniuerſalis dominij & poteſtatis, quam ille habet ſuper omnia. Et ſic offerimus Deo bona externa per *Sacrificia*, quæ etiam ſunt actus Religionis.

SECVNDO, offerendo illa Deo *mediatè*, videlicet dando illa Dei miniſtris, quatenus Dei locum tenent, & mediatores quodammodo ſunt Dei & hominum, in quorum vſus cedant, & per quos diſpenſentur, ſicut fuerit expediens. Et ſic offeruntur Deo bona externa per *oblationes & primitias*: quæ proinde ſunt etiam actus Religionis, quatenus reddentes Deo in ſuis miniſtris illa, *quæ de manu ipſius accepimus* (1. Paral. vlt.) patimus illi gloriam & honorem.

TERTIO, offerendo hæc bona Deo adhuc *magis mediatè*, videlicet conferendo illa Dei miniſtris nõ immediate reſpiciendo Dei gloriam & honorem, ſed vt ſatisfiat obligationi, qua populus tenetur alere ſpirituales miniſtros. Ex quo etiã redũdat ad Deũ gloria. Et ſic ſubiiciũtur bona externa Deo per *Decimarum* ſolutionem.

Et quoniam hæc Decimarum ſolutio, non tãtum habet ex eo laudem quòd affert gloriam Deo, ſed etiã ex eo quòd ſatisfacit obligationi alendi miniſtros; non ſolùm pertinet elicitiue ad virtutem Religionis, ſed etiã ad eam virtutem, ex qua tenemur alere miniſtros ſpirituales: quæ diuerſis rationib. eſt tum iuſtitia cõmutatiua, tũ virtus Gratitudinis, vt docuimus diſp. præced. q. 7. p. 2. Quãquã vt ſpectat quoq; hęc ſolutio Decimarum ad Iuſtitiam & Gratitudinẽ, pertinet etiã peculiari ratione *imperatiue* ad Religionem, cuius nimirum eſt diuinum cultũ procurare, atque adeò in primis imperare eos actus aliarũ virtutũ, quæ maxime pertinẽt ad hoc, vt cultus diuinus cõmode & decẽter Deo tribuatur: eiuſmodi actus eſt in primis alere ſpirituales miniſtros.

Porro de iis omnibus actibus Religionis (excepto vſu Sacramentorum, de quo per aliam occaſionem alibi diſſeritur) diſputat in hac materia D. Thom. Cum, quod ad actum DEVOTIONIS attinet, de quo diſſerit quæſt. 81. nihil neceſſe eſt addere, præſertim cum quænam ſit ratio & vis Deuotionis, non tam vtiliter per doctrinam, quam per experientiam percipiatur, cum diuinæ Maieſtati placet animam hominis ſua gratia imbuere. Summa autem hæc eſt.

PRIMO, Deuotionem eſſe actum volũtatis, quo quis promptè vult exequi omnia, quæ pertinẽt ad Dei ſeruitium: atque ſic totum ſe tradit cultui diuino. Vbi notat Caietanus art. 1. iſtum actum volũtatis verſari circa vltimum finem, qui eſt Deus *non formaliter & in ſe*, ſed vt ſolet finis virtute contineri in *mediis aptis* ad conſequẽdum ipſum. Poteſt etiam dici, Deuotionem, vt eſt actus volũtatis, eſſe electionem omnium mediorum in genere ad finem vltimum cõſequendum. Et in idem hoc redit. Re enim ipſa idem eſt, velle finem vt virtute cõtinetur in mediis, & eligere media ſuo tẽpore exercẽda.

SECVNDO, eſſe actum virtutis Religionis. Nã reſpicit cultum Dei, qui maxime cernitur in omnibus, quæ pertinent ad Dei famulatum.

TERTIO, cauſam Deuotionis extrinſecam & præcipuam eſſe Deum; intrinſecam autem eſſe tum maximè quidem contemplationem diuinæ bonitatis & beneficiorum, quibus Deus nos afficit; tum etiam conſiderationem propriorum defectuũ, ex qua cognoſcit homo, maxime oportere Deo niti. Vbi Caietanus in art. 3. optimè perſequitur beneficia Dei, & defectus hominis proprios, qui ſunt conſiderandi: negátque eum dignum eſſe religioſi aut ſpiritualis nomine, qui quotidie ſaltem ſemel huiuſmodi nõ meditetur. Atque ibidem in reſp. ad 3. pulchre declarat D. Thom. quomodo, ſi ſcientia, & quicquid eſt magnum, Deo perfectè ſubiiciatur, potius promouebit quam impediet Deuotionem.

QVARTO, effectum præcipuum Deuotionis eſſe lætitiam ſpiritualem, quæ oritur ex cõtẽplatione diuinæ bonitatis, à qua præcipue venit Deuotio; quãquam ſecũdariò etiam triſtitia quædam inde ſequatur, eo quod quis nondũ fruitur Deo. Ex quibus patet, aliud eſſe *Deuotionem propriè*, aliud *Senſum illum* ſpiritualis iucũditatis, quem interdum pij ſentiunt, cùm Deus illũ impertitur.

De aliis autem Religionis actibus, quos enumerauimus, diſſerendum eſt in quæſtionibus ſequentibus. Sed ſupereſt tamẽ vt reſpondeamus hic breuiter ad duo argumenta, quæ occurrunt contra duas illas aſſertiones, quas de varietate actuum Religionis initio ſtatuimus.

PRIMVM eſt contra aſſertionem primã de actibus

Religionis

Digitized by Google

Religionis imperatis. Nam ſecundum S. Tho. ar. 1 ad 1. virtutis ſuperioris eſt imperare inferioribus: Sed Religio non eſt ſuperior virtutib. omnibus, ſaltem Theologicis: Ergo falſum eſt, quod aſſeruimus, *imperatiuè* omnes actus aliarum virtutum poſſe ad illam pertinere.

A

Respondeo, virtuti quidem ſuperiori conuenire, vt imperet, ſed non ſoli, vt bene notat Caietanus art. 8. hic. Et patet: nam poſſet quis vouere actum aliquem fidei aut charitatis, idque in gloriā Dei. Quo caſu Religio imperaret virtutibus Theologicis. Vnde ſanctus Thomas articulo octauo, ſimpliciter dicit, ſanctitatem, quæ eſt Religio ipſa, omnibus virtutibus imperare. Et ſanctus Paulus cùm omnia iubet in gloriam Dei fieri, quam reſpicit formaliter Religio: innuere videtur, omnes virtutes imperari à Religione. Denique cùm vnam virtutem imperare alij, nihil aliud ſit quàm hominem ex affectu, quem habet ad obiectum vnius virtutis, excitari ad aliam virtutem, ob mutuam connexionem omnium virtutum inter ſe, ſatis conſtat: nō eſſe abſurdum, inferiorem virtutem inferiori imperare.

B

Secundum argumentum eſt cōtra aſſertionem ſecundam, quam poſuimus de actibus Religionis elicitis. Nam aliqui ſunt actus peculiariter continentes ſubiectionem creaturæ erga Deum, qui eliciuntur ab aliis potentiis diſtinctis à voluntate, in qua eſt Religio. Ergo falsò dictum eſt, omnes tales actus pertinere elicitiuè ad religionem. Antecedens patet in actu orationis, qui, vt infra patebit, eſt actus intellectus eſſentialiter; & in actibus exteriorib. qui eliciuntur à potentia *executiua*. Conſequentia verò probatur. Non enim videtur poſſe fieri, vt virtus aliqua eliciat actum, qui non eliciatur à potentia, in qua virtus ipſa eſt.

Respondeo, In materia *morali* ad illam virtutē dicitur actus elicitiuè pertinere, à qua ſola homo inclinatur, vt talem actum exerceat; ſiue exerceat eum per potentiam, in qua eſt ipſa virtus, ſiue per aliam. Quamuis *Phyſice* loquendo, verum eſt, habitum non concurrere ad productionem actus, niſi is producatur ab ea potentia in qua habitus ineſt. Itaque, quoniam ad orationem & actus alios exteriores, vt continent quidem ſubiectionem erga Deum, non mouetur quis, niſi à virtute Religionis; omnes eiuſmodi actus rectè dicuntur eſſe elicitiuè à Religione exiſtente in voluntate, per quamcunque demum potentiam eliciantur eiuſmodi actus. Et ob hanc ipſam rationem, actus exteriores in omni materia virtutis & vitij dicuntur moraliter *elicitiuè pertinere* ad virtutem vel vitium, tametſi non exerceantur immediatè per potentiam ipſam in qua eſt virtus vel vitium, ſed per potentiam exequutiuam. Ita notat & bene Caietanus hic quæſt. 81. art. 4.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Oratione.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 83.

E*XPLICANDA ſunt decem.* Primo, *Quid ſit oratio.* Secvndo, *Quotuplex ſit.* Tertio, *An ſit neceſſaria.* Qvarto, *An & quatenus ſit efficax.* Qvinto, *Quid per eam petendum ſit.* Sexto, *Quinam debeant orare.* Septimo, *Quiſnam orandus ſit.* Octavo, *Pro quibus orandum ſit.* Nono, *Quomodo orandum ſit, ſeu qualiſnam oratio eſſe debeat.* Decimo, *An ſit conueniens ille etiam modus orandi peculiaris, qui per horas Canonicas vſurpatur à perſonis Eccleſiaſticis.*

Scripſerunt autem de Oratione, ex Patribus, Tertullianus librum vnum: Cyprianus, expoſitionem Orationis Dominicæ: Cyrillus Hieroſolymitanus, catecheſi 5. Myſtagog. Gregorius Nyſſenus, homilias quinque: Chryſoſtomus, de orando Deum, librum vnum tomo 5. Auguſtinus, lib. 2. de ſermone Domini in monte, cap. 4. & ſeq. & epiſt. 121. ad Probam. Caſſianus, de Canonico orationum & pſalmorum modo libros tres, & alij in cap. 6. Matthæi. Item Scholaſtici Theologi in 4. diſt. 15. & ex recentioribus Ioannes Medina in Codice de pœnit. Tractat. 6. & Sotus lib. 10. de Iuſtitia, quæſt. 5. & Nauarrus in Commentario de Oratione & horis Canonicis, & in Manuali, cap. 25. & Theodorus Peltanus in Tractat. de tribus operibus ſatisfactoriis, & Robertus Bellarminus tomo tertio Controuerſiarum.

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Oratio.

D. Thomas art. 1. & 3.

EX Conditionibvs quidem ſeu proprietatibus, quas Orationem habere cōuenit, variæ poſſunt ac ſolent deſcriptiones Orationis duci & aſſignari; quæ tamen non propriè explicant eſſentiā eius. Vt ſi dicamus, Orationem eſſe *vnionem cum Deo*; quia par eſt vt ex charitate, qua cum Deo coniūgimur, proficiſcatur: dicente S. Dionysio, cap. 3. de diuin. nom. *Ante omnia opus eſt ab oratione incipere, ſicut Deo nos ipſos tradentes & vnientes.* Item ſi dicamus cum S. Ioan. Damasceno, lib. de fid. Orthodoxæ, c. 24. orationem eſſe *aſcenſum mentis in Deum*: quia conuenit, vt orantis animus terrenis omnibus rebus excelſior ſit, & ad Deum attollatur.

C

Aut ſi in eandem ſententiam dicamus cum Avgvstino ſer. 230. de tempore: *Quid eſt oratio, niſi aſcenſio animæ de terreſtribus ad cœleſtia, Inquiſitio ſupernorum inuiſibilium deſiderium.* Aut cum Chrysostomo homil. 30. in Gen. *Oratio colloquium eſt cum Deo. Quod, vt ſcias*, inquit, *audi Prophetam dicentem: Iucundum ſit ei colloquium meum*, Pſal. 103. Cuius generis & alias deſcriptiones refert Medina q. 1. de Oratione.

Si autem eſſentiā Orationis explicare velimus, optima videtur eſſe illa ipſius definitio; quā S. Damaſcenus vbi ſuprà tradit, cùm ait, *Oratio eſt petitio decentium à Deo.* Quæ ipſa orationis definitio aliquātò etiam explicatiùs tradita fuit antè à S. Basilio homil. 5. de variis, quæ

eſt

Digitized by Google

A eſt in Martyrem Iulitam; vbi dixit, *Oratio eſt boni cuiuſpiam petitio, quæ ad Deum à piis effunditur.* Non enim qualiſcunque petitio, etiam à Deo, eſt oratio de qua loquimur, ſed ea quæ procedat ab animo aliquo modo erga Deum pio, iuxta ea quæ infrà ſuis locis trademus. Sed qualiſnam actus ſit *petitio*, declarandum nunc eſt, vt hæc orationis deſcriptio penitus intelligatur.

Eſt autem petitio, vt rectè docent D.Th.& Caiet. hic art. 1. actus rationis practicæ, quo quis ordinat ſeu decernit aliquid per alium faciendum, non id imperando, ſed ad id *inducendo*, & quaſi *diſponendo alium*; indicando ei nimirum proprium deſiderium.

Vnde ſicut actus rationis practicæ, qui eſt propriè imperium, habet coniunctum actum voluntatis, quo B præcipiens velit fieri quod præcipit: ita etiam is actus rationis practicæ, qui eſt petitio & oratio, habet actum voluntatis adiunctum, quo quis verè cupiat ab altero fieri id quod petit.

Atque hinc patere poteſt, forſitan eſſe quæſtionem de nomine tantùm, cùm quæritur, vter nam potiùs actus eſſentialiter ſit oratio; hic ne voluntatis, an ille alter rationis & intellectus practici. Omnes namque cócedunt, requiri & concurrere ad orationem vtrumque actum, ita vt ſi tantùm quis cupiat habere vel cóſequi aliquid, nondum verò petat, vel ſi tantùm petat, ſed reuera conſequi non velit, minimè ſit aut dicatur oratio. Sed controuerſia in eo ſolùm videtur eſſe, vter potiùs actus ex his duobus ſit dicendus oratio. Itaque videtur quæſtio ſolùm de nomine.

C Et quidem Ioan. Medina vbi ſuprà, ſecutus neſcio quos nominales, contendit Orationem eſſe potiùs actum voluntatis. Sed ſine firmo fundamento. Probabilior enim eſt opinio S. Thom. & Caiet. & aliorum, qui cenſent, orationem eſſentialiter eſſe actum intellectus practici, adiuncto tamen actu voluntatis, vt diximus. Probatur. Nam donec quis per actum illum intellectus petat, etiamſi cupiat aliquid habere, nondum dicitur eſſentialiter orare, ſed cùm primùm petit. Sicut etiam non dicitur præcipere is qui cupit aliquid fieri per famulum, donec illi id intimet per actum intellectus. Quamquam poſſet etiam ſine incommodo dici, orationis vocabulo vtrumque actum adæquatè ſignificari.

D Porrò ex hac orationis deſcriptione ſatis intelligitur, Orationem eſſe actum proprium creaturæ rationalis, vt facilè docet D.Thom. art. 10. Nam ſola creatura rationalis habet & *ſuperiorem* ſe, quem oret; & *rationem ſeu mentem*, qua oret. Itaque nec brutis, neque vlli perſonæ diuinæ, ſecundùm diuinitatem, conuenit orare. Quamuis contrarium de perſona filij ſecundùm diuinitatem, itémque de Spiritu ſancto ſenſerunt aliqui hæretici, tum veteres, tum recentiores, quos memoraui & confutaui tomo 1. q. 1. de Trinit. p. 1. §. 8. & ſeq. & §. 15. Vbi ex D. AVGVSTINO lib. 1. contra Max. diximus, Spiritum ſanctum dici *poſtulare pro nobis*, (Rom. 8.) quia facit nos poſtulare.

E Item intelligitur ex dictis, orationem eſſe omnino actum religionis, vt idem D.Th. aſſerit art. 3. Nam hoc ipſo quòd Deum oramus, profitemur nos ipſo maximè indigere, vt principio & auctore noſtro; in quo maximè exhibemus ei cultum & honorem, quod eſt munus virtutis Religionis.

Sed contra hoc ipſum occurrunt argumenta tria. PRIMVM argumentum: Oratio eſt actus rationis practicæ, habens pro obiecto *agibile*: Ergo potiùs eſt actus Prudentiæ quàm Religionis. Antecedens patet ex dictis p. 1. Conſequentia probatur. Nam prudentia eſt virtus, quæ verſatur circa omne agibile.

SECVNDVM argumentum. Actus Religionis habent pro obiecto cultum ſiue gloriam diuinam, vt declaratum eſt quæſt. 1. p. 1. Sed ſæpè Oratio non habet tale obiectum, cùm ſæpenumero quis orans, non recordetur gloriæ aut cultus diuini: Ergo oratio non eſt actus Religionis. Nam actus alicuius virtutis non poteſt non reſpicere obiectum illius virtutis.

TERTIVM argumentum: Si oratio verè eſt actus Religionis, exhibens cultum Deo; quæro, quiſnam ſit ille cultus, quem exhibemus Deo per orationem. Vel enim nihil aliud eſt quàm ipſemet actus orationis, vt eſt quædam ſubiectio erga Deum. Et hoc non eſt ſatis. Nam oportet aſſignare aliquem cultum exhibitum per orationem, qui ſe habeat obiectiuè ad ipſum actum orationis: alioqui oratio non erit actus Religionis. Conſtat autem, actum orationis non habere ſe obiectiuè ad ſeipſum. Vel eſt æſtimatio aliqua, quam ipſe orans habet de potentia aut bonitate diuina: & hæc potiùs videtur ſe habere vt quoddam orationis principium, ex quo ipſa proficiſcitur, quàm vt obiectum ipſius. Vel eſt denique æſtimatio eius de eadem potentia diuina, quæ ſequatur in intellectu aliorum, ex eo quòd Deus oratione reuocatur. Et tunc obſtat quòd hæc æſtimatio non ſemper ſequitur, vt patet, cùm oratio ſit priuatim. Non poteſt igitur aliquid aſſignari, quòd ſit cultus diuinus obiectiuè ſe habens ad actum orationis: & proinde non erit ea actus Religionis.

Ad PRIMVM reſpondetur, prudentiam verſari quidem circa agibile, non tamen quoduis, ſed ad quod afferat per imperium quandam obligationem ſeu neceſſitatem; ſiue illud agibile ſit mandandum executioni per ipſum imperantem, ſiue per alium. Oratio autem non ſic verſatur circa agibile; ſed tantùm diſpoſitiuè ad illud *inducendo* ſuperiorem vel æqualem; vt docuit S. Thom. artic. 1. Quanquam fatendum eſt, prudentiam etiam poſſe adferre neceſſitatem circa id agibile; quod eſt ipſemet actus orationis, impetrando videlicet virtuti Religionis, ſicut imperat reliquis virtutibus.

Ad SECVNDVM reſpondeo, in primis non videri negandum, quin etiam tunc cùm quis orat oblitus diuinæ gloriæ, illa oratio ſit Actus Religionis. Nam etiam tunc oratio eſt actus bonus, & non alicuius alterius virtutis: Ergo Religionis. Antecedens probatur. Nam durum eſſet, tunc talem actum tanquam malum & nó bonum damnare. Conſequentia etiam probatur. Nam vt docuit S.Th. ſuprà q. 81. art. 3. omnis actus bonus pertinet ad aliquam virtutem. Deinde dico, falſam eſſe argumenti Minorem. Nec obliuio gloriæ diuinæ inter orandum obſtat. Nam vt oratio ſit actus Religionis (ſicut & quilibet alius Religionis actus) ſatis eſt, quòd actus orationis quantum eſt ex ſe, reſpiciat gloriam diuinam; ita, vt ſi quis recordaretur, per illum poſſet excitari ad recognoſcendam diuinam Majeſtatem, atque adeò ad retribuendam Deo gloriam.

Vnde ad TERTIVM argumentum reſpondeo, cultum diuinum habentem ſe obiectiuè ad actum orationis, eſſe diuinam gloriam, hoc eſt, æſtimationem de diuina Maieſtate, quæ in ipſo orante, & in aliis, vel actu excitatur per orationem, vel poteſt excitari ex ipſa natura actus. Præſertim poſtquam res petita, fuerit impetrata, iuxta illud Pſal. 40. *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.*

Itaque intelligendum eſt, virtutem Religionis non ſolùm inclinare ad actus, qui reipſa pariunt gloriam & æſtimationem Deo, ſed etiam qui poſſunt ſuapte natura parere, ſi homo aduertat. Atque hoc modo ſemper verum eſt, quod docet D.Th. ſuprà q. 81. art. 5. eſſe aliquem cultum diuinum, qui obiectiuè ſe habeat ad cultū conſiſtentem in ipſo actu Religionis. Et ita ſit medium quid inter Deum, ad quem dirigitur oratio, & actum Religionis: id quod oportet omninò dicere, ad explicandum, Religionem non eſſe virtutem Theologicam, quæ immediate habeat pro obiecto Deum, ſed habere in omnibus ſuis actibus pro obiecto aliquid aliud, videlicet Dei cultum ſiue gloriam.

PVN

PVNCTVM SECVNDVM.

Quotuplex ſit Oratio.

D.Thomas artic. 12.& 17.

TRIPLICITER Oratio diuidi ſolet. PRIMO ex parte eius *qui orat*. Hinc diuiditur in Orationem *communem*, quæ ſcil. fit ab Eccleſiæ miniſtro, nomine totius fidelis populi; & Orationem *particularem*, quæ ſcilicet fit ab vnoquoque priuatim pro ſe vel alio. Ac de oratione illa communi orthodoxè illud in lib. de Eccleſiaſt. dogm. cap. 30. ſcriptum eſt: *Cùm ſanctarum plebeium præſules demandata ſibi legatione funguntur apud diuinam clementiam, humani generis agunt cauſſam, & tota ſecum Eccleſia congemiſcente poſtulant & precantur, &c.*

SECVNDO ex parte *actus*, in quo Oratio conſiſtit. Hinc diuiditur in orationem *mentalem*, cùm ſolùm interno mentis actu fit;& *vocalem*, cùm interior ille mentis actus voce atque verbis explicatur. Atque vtriuſque orationis mentalis & vocalis extant exempla in Scriptura. Vocalis,Pſal.141. *Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus ſum.* Mentalis, Pſal.26. *Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea.* Et 1. Reg. de Anna,*Loquebatur in corde ſuo, tantumque labia mouebantur, & vox penitus non audiebatur,&c.*

TERTIO ex parte *circumſtantiarum*, actus in quo Oratio conſiſtit. Hinc diuiditur Oratio in *obſecrationem* & *orationem* peculiariter ſic dictam & *poſtulationem*: & *gratiarum actionem*, iuxta illud Apoſtoli 1. ad Tim. 2. *Obſecro primùm fieri obſecrationes,orationes,poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Nam vt probabiliter explicat D. Th. hic art.17. *obſecratio* ex Apoſtoli ſententia eo loco eſt *oratio*, qua petitur à Deo quippiam propoſita ratione aliqua,ducta ex ſacra re quapiam, ob quam ſit impetrandum,quod petitur: ex diuina bonitate,aut ex paſſione Chriſti, &c. *Oratio* autem ibi dicitur ipſe actus orandi, vt habet adiunctum aſcenſum quendam mentis ad Deum. *Poſtulatio* autem idem actus, vt eſt petitio huius vel illius beneficij. *Gratiarum autem actio* quaſi quædam quoque oratio eſt, quatenus petitionem beneficij tum antecedere,tū ſequi debet, pro beneficiis antea acceptis. Atque ita omnia iſta quatuor,cùm ſimul omnia concurrunt, ſunt veluti quædam partes orationis,non re,ſed ratione diſtinctæ inter ſe & ab ipſa Oratione;excepta gratiarum actione quæ re quoque ab ea diſtinguitur.

Congruit autem cum hac D. Thom. interpretatione interpretatio, quam adhibuit eidem loco ſanctus AVGVSTINVS epiſt. 49. ad Paulinum, quæſt. 5. de eodem Apoſtoli loco. Vbi Auguſtinus ait, Apoſtolum commendaſſe eo loco ſub nomine *obſecrationum* orationes eas quas in celebratione Sacramentorum (quam ibidem quoque *oblationem altaris* appellat) ſolet Eccleſia præmittere ante conſecrationem; in quibus nimirum fit obſecratio frequens per Chriſtum & alias res ſacras, quæ lectione Scripturarum tunc commemorantur. Sub nomine autem *orationum* (προσευχὰς, quo vocabulo ait non adorationes, vt malè quidam voluerunt, ſed orationes intelligi debere) commendaſſe ibi Apoſtolum orationes eas quæ fiunt, ſub ipſam conſecrationem, quæ nimirum vel maximè coniunctam habere debent eleuationem mentis ad Deum. Sub nomine autem *poſtulationum* commendaſſe eas rationes quæ fiunt pro fidelibus, cùm benedicuntur, & pro eis petuntur beneficia diuina; quod fit maximè poſt conſecrationem &, communionem. *Quibus*, inquit, *peractis, & participato tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit; quam in his etiam verbis vltimam commendauit Apoſtolus.*

Interpretatus eſt etiam aliter eum Apoſtoli locum
A
Caſſianus collat.9.c 11.12.& 13. ita ſcil. vt obſecratio ſit *interpellatio* pro peccatis;oratio autem,*votum*, poſtulatio,oratio *pro aliis*. Sed huic interpretationi præfert D. Thom.priorem illam,pro qua citat Gloſſam ordinariā. Sanctus autem CHRYSOSTOMVS homil 6. in epiſt. 1. ad Tim.pro eodem videtur omnia illa tria vocabula accipere; quibus ſcilicet omnibus Apoſtolus vſus fuerit ad magis commendādum officium orationis pro omnibus.Sed omnino eſt conſentanea illa Auguſtini interpretatio. Qualis autem debeat eſſe oratio; an ſcilicet oporteat illam eſſe ſemper vocalem; & quo pacto ab Eccleſiæ miniſtris inſtituenda ſit, &c. infrà explicabimus ſuis locis,nempe p.8.9.& 10.

B

PVNCTVM TERTIVM.

An Oratio ſit neceſſaria.

D.Thomas artic.2.

IN quæſtione de vtilitate atque neceſſitate orationis, vitandi ſunt in primis tres errores. PRIMVS fuit Maſſilianorum, vt refert Damaſcenus hæreſi 80. & nominatim euiuſdam Adelphi ex eadem hæreſi Maſſilianorum,vt conſtat ex hiſt.trip.lib.7.c.11. qui vſque adeò multum tribuebant orationi,vt aſſererent, illam ſolam ſatis eſſe ad ſalutem conſequendam, etiam ſine Baptiſmo. Qui error abſurdiſſimus eſt, cùm conſtet,etiam alia bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria,vt
C
tomo 2.diſput.1.quæſt. 5.& diſput 7. q 6. vidimus, & maximè etiam Baptiſmum, vt tradetur ſuo loco in 4. tom. Deo volente.

SECVNDVS error extremus fuit aliorum, negantium eſſe vel neceſſarium vel vtilem orationem.Hi fuerunt Pelagiani, qui ſufficientem vim naturæ hominis tribuentes ad ſalutem conſequendam,& media ad illā, negauerunt opus eſſe oratione, vt refert S. AVGVST. hær.88.& epiſt.106. Qui error antiquiſſimus eſſe videtur. Nam Eccleſiaſt.16. legimus: *Non exorauerunt pro peccatis ſuis antiqui Gigantes, qui deſtructi ſunt confidentes ſua virtuti.* Ac ſimile aliquid tribuere Origenis diſcipulis EPIPHANIVS in epiſt. ad Ioan. Hieroſolym. quæ eſt 60.inter Hieron. epiſtolas. *Audent*, inquit, *magis iubere Deo,& non ab eo vel orare vel diſcere veritatem.* Item nega-
D
uerunt hoc idem Albigen. vt refert Bernard.de Luxemburgo, qui prouidentiam diuinam ſuſtulerunt. Et aliqui etiam admittentes prouidentiam, ſed aſſerentes illam imponere abſolutam neceſſitatem rebus, vt refert D.Thom.hic.Et Ioan.Vvicleph.apud Vvalden. tomo 3. cap.1. vbi ex libello Vvicléphi de Oratione hæc eius verba refert:*Deus*,inquit,*eſt auctor realis, qui non requirit vocem vel cogitationem, ſed omnino vitam ſuæ iuſtitiæ complacentem.*

Lutherus tamen quamuis in eodem fundamēto cum Vvicleplo aliquando conuenerit (quòd ſcil.diuina prouidentia imponat neceſſitatem rebus) admiſit tamen orationes. Neque eſt ſanè ex eo fundamento neceſſariò conſequens,vt hæ reiiciantur, quicquid dicat Alphonſus de Caſtro,verbo,Oratio,hær.3. Quamuis enim ali-
E
quis ponat prouidentiam diuinam neceſſitatem rebus inferre, tamen ſi admittat ſimul diuinam prouidentiam prouidere effectus aliquos mediantibus cauſſis ſecundis,tametſi neceſſariò agentibus,bene poteſt abſque repugnantia admittere, orationes etiam eſſe neceſſarias, ponendo eas videlicet in numero cauſſarum ſecundarum neceſſariarum ad effectus. Vnde multo ſtolidior fuit Vvichephus,ex eo fundamento, vt refert vbi ſuprà Vvalden. conſequenter negans neceſſitatem orationis. Non enim id eſt conſequens.

Fatendum eſt tamen, ſi diuina prouidentia neceſſitatem imponat,ſequi in orationib.nullam eſſe vtilitatem,

quod

quod ad meritum quidem attinet. Nam tunc non eſſet oratio actus liber. Et ſic poteſt intelligi D.Th. hic art.2. quãdo ex neceſſitate prouidentiæ dicit tolli vtilitatem orationis.

Non eſt tamen prætereundum, quòd etſi Lutherus ex inſtituto quidem non negauerit neceſſitatem orationis; tamen alicubi adeò extulit ſolam fidem, & cognitionem propriæ infirmitatis, vt non obſcurè indicauerit, habenti fidem non eſſe neceſſariam vllam orationem. Nam in Concione de Dom.4. Aduent. per Buc. anno 1525. Latinè reddita, ſic dixit: *Cor quodlibet quanto hanc ſui cognitionem habuerit perfectiorem, tanto ad illud Domino via paratior & inſtructior eſt: etiamſi interim homo nihil niſi vinum Creticum biberet, & ambularet ſuper roſas,* NEQVE VERO *quidem* ORARET. Et in libro de libertate Chriſtiana: *Clarum eſt*, inquit, *homini Chriſtiano ſuam fidem ſufficere pro* OMNIBVS, *neque operibus ei opus fore.* Vbi nullum bonum opus excipit, atque adeo neque Orationem.

TERTIVS error eſt aliorum, requirentium quidem orationes, ſed tamen ad flectendam & mutandam prouidentiam diuinam, hoc eſt, vt Deus non faciat id quod ab æterno ſtatuit ſe facturum. Huius erroris meminit D.Thomas hic art.2.

Fides autem Catholica, mediâ viâ incedit, requirens quidem orationem, vt patet Luc.18. 1.Cor.5. & Iacob.5 ſed non ſolam: item non ad flectendam aut immutandam prouidentiam diuinam, ſed potiùs ad *adimplendam*; hoc eſt, vt fiat illud quod ab æterno non aliter ſtatuit Deus ſe facturum; niſi propter orationes noſtras, quas ab æterno prouidit.

Et quidem quòd Oratio ſit neceſſaria, tam eſt compertũ ex diuinis Scripturis, vt vix videatur probatione huius rei opus eſſe. Clariſſima namque ſunt hæc teſtimonia, Mat.6. *Sic vos orabitis: Pater noſter, &c.* Et c.7. *Petite, & accipietis; quærite, & inuenietis; pulſate, & aperietur vobis.* Et c.26. *Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.* Et Lucæ 18. *Oportet ſemper orare* (quod quemadmodum debeat intelligi, explicabimus punct.8.) Et ad Rom.12. *Orationi inſtantes.* Et ad Epheſ.6. *Galeam ſalutis aſſumite per omnem orationem & obſecrationem orantes, &c.* Et ad Coloſſ.4. *Orationi inſtate, vigilantes in ea.* Et 1.ad Theſſal.5. *Sine intermiſſione orate.* Et Iacob.5. *Orate pro inuicem, vt ſaluemini.*

Sancti etiam Patres paſſim ſentiunt, Orationem æquè eſſe neceſſariam, atque bonam & ſanctam vitam, neque hæc ab inuicem ſeiungi poſſe aut debere. Qua de re præclare S. CYPRIANVS in expoſitione orationis Dominicæ, ſub initium: *Qui fecit*, inquit, *viuere, docuit & orare, benignitate ea, qua ſcilicet & cætera dare & conferre dignatus eſt: vt dum prece & oratione, quam Filius docuit, apud Patrem loquimur, facilius audiamur.*

Et S. CHRYSOSTOMVS libro 1. de orando Deum: *Quemadmodum*, inquit, *corpus hoc noſtrum, ſi non adſit anima, profectò mortuum eſt ac fœtidum: ſic anima niſi ſeipſam incitet ad orandum, mortua eſt ac miſera, ac grauiter olens.*

Et S. AVGVSTINVS in Pſ.118. concione 17. circa illud: *Bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me. Cui*, inquit, *propitius Deus inſpirat boni delectationem, atque vt apertius id explicem, cui donatur à Deo charitas Dei; & propter Deum charitas proximi: profectò inſtanter orare debet, quò tantum ſibi augeatur hoc donum, vt non ſolùm pro illo contemnat delectationes cæteras, ſed etiam quaſlibet perferat paſſiones.*

Et S. GREGORIVS libro 18. Moral. c.3. perpendens illud Thren.3. *Leuemus corda cum manibus. Corda*, inquit, *cum manibus leuant, qui orationem ſuam operibus roborant. Nam quiſquis orat, ſed operari deſinit, cor tantùm leuat. Quiſquis verò operatur, & non orat, manus leuat, & cor non leuat.* Et lib.9. Moral. c.14. exponens illud Iob.9. *Etiamſi habuero quippiam iuſtum, non reſpondebo, ſed meum iudicem deprecabor. Prece*, inquit, *poſt iuſtitiam indiget, vt quæ ſuccumbere diſcuſſa poterat, ex ſola Iudicis pietate conualeſcat, &c. Preci itaque innitendum eſt, cùm recta agimus, vt omne quod iuſtè viuimus, ex humilitate condiamus.* Similia paſſim alij.

Quòd autem Oratio non ita vtilis & neceſſaria ſit, vt ſola ſufficiat; ex dictis tomo 2. vbi ſupra patet. Item quòd non, vt immutetur, ſed vt impleatur potius prouidentia diuina, neceſſaria ſit; patet ex iis quæ tomo 1. diſſeruimus de præſcientia, prouidentia, & prædeſtinatione diuina.

Quam rem explicat & confirmat pulchrè ſanctus PROSPER libro 2. de vocatione Gentium. cap. vltimo, teſtimonio Tobiæ, c.6. qui pro impetranda ſanitate ſua & vxoris, quam Deus ab æterno eis impertiri decreuerat, iuſſus eſt ab Angelo orare: *Cùm ceperis*, (inquit ad Tobiam Angelus) *eſſe cum illa ſurgite primum ambo, & deprecamini Dominum cœli, vt detur vobis miſericordia & ſanitas: & nolite timere. Tibi enim deſtinata eſt ante ſæcula, & tu eam ſanabis. Quamuis ergo* (inquit Proſper) *quod ſtatuit Deus nulla poſſit ratione non fieri, ſtudia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propoſitum liberi arbitrij deuotio relaxatur: cùm implendæ voluntatis Dei ita ſit præordinatus effectus, vt per laborem operum, per inſtantiam ſupplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum: & qui bona geſſerint, non ſolùm ſecundùm propoſitum Dei, ſed etiam ſecundùm ſua merita coronentur.*

Itaque maneat, Orationem ex diuino præcepto eſſe neceſſariam; quandoquidem ex allatis teſtimoniis conſtat, eſſe eã neceſſariam ad ſalutem; & omnis actus ad ſalutẽ neceſſarius, eſt quoque neceſſarius ex diuino præcepto, vt habet certiſſimum Theologorũ axioma.

Quod autem voluit Vviclephus, orationis nomine in Scriptura non niſi bonorum operũ ſtudium cõmendari; abſurdiſſimum eſt. Nam tunc perperã D. Paulus 1. Cor.7. ſuaderet coniugibus, vt abſtineãt ab vſu matrimonij propter orationẽ ad tempus. Si enim oratio nihil aliud eſt, quam bonum opus; dãdo operam cõiugio, daret etiam quis operam orationi; quãdoquidem illud etiam eſt bonum opus. Quomodo autem peculiariter ſit neceſſaria oratio ad impetranda auxilia neceſſaria ad perſeuerandum, docuimus tom.2. q.1. de Gratia.

Sed quæret aliquis quandonam obliget iſtud orationis præceptum? Reſpondeo illud obligare tempore *neceſſitatis*, vt omnia alia præcepta affirmatiua. Vt cũ quis ſentit grauem & periculoſam tẽtationem: cùm eſt aliquod opus arduum & periculoſum aggreſſurus. Et denique quandocunque debet ſe ad gratiam recipiẽdam diſponere, vt vitet & expellat peccata. Ita Medina q.11. de Oratione, & Syluester, verbo, Oratio, num.3.

Ex quo ſequitur, eum, qui longo tẽpore non orauit; aliquando peccauiſſe mortaliter, omittendo orationẽ. Patet quia longo tempore, moraliter loquendo, incidunt grauiſſimæ tentationes. Ad quas repellendas oportet ex præcepto orare. Quanquam illi quidem qui timoratæ ſunt conſcientiæ, rarò in hoc genere peccabunt. Nam tales frequenter orant, licet ipſi fortè non recordentur, nec aduertant ſe ad id interdum teneri.

Sed neque peccabitur per omiſſionem orationis, niſi quis tempore quo oporteat orare, aduertat vel aduertere poſſit ex præcedenti aliqua præcognitione, ſiue aduertentia, quòd neceſſe tunc ſit orare. Nam alioqui ſi quis inuincibiliter tunc obliuiſcitur orationis, non erit libera eius omiſſio; & conſequenter neque erit peccatum, vt patet ex iis, quæ de vſu libertatis humanæ tradidimus, tomo 2. q.1. punct.6. circa finem.

PVNCTVM QVARTVM.

An & quatenus Oratio ſit efficax.

D. Thomas artic.15.

PONAM hac de re tres aſſertiones. PRIMA: oratio, præter conſolationem ſpiritualem quam menti affert, triplicem virtutem ſiue efficaciam ratione ſaltem diſtinctam habet, ſi vndequaque ſit talis

Digitized by Google

qualis eſſe debet: ſcilicet *merendi, ſatisfaciendi, & impetrandi.* In hac aſſertione omnes Orthodoxi conſentiunt: quam ita confirmo & explico.

Bonus aliquis actus eatenus maximè habet virtutem & efficaciam aliquam, quatenus nititur promiſſione Dei pollicẽtis homini quippiam propter talem actũ, ſi hanc vel illam conditionem ſeu perfectionem habeat. Sed ſi orationis actus vndequaque ſit talis, qualem eſſe conuenit, habet triplicem cõditionem; ob quarum primam ex diuina promiſſione datur adeò aliquid, propter bonum actum tanquam propter *meritum*; & ob ſecundam aliquid etiam tanquam propter *ſatisfactionem*; & ob tertiam aliquid etiam tanquam propter *impetrationem*. Ergo omnem hanc triplicem virtutem & efficaciam, ſcilicet merendi, ſatisfaciendi, & impetrandi habet actus orationis, ſi ſit talis, qualem eſſe conuenit.

Probatur & explicatur Minor. Nam tres eſſe ſolent conditiones eiuſmodi, ob quarum quamlibet, ſi in bono actu reperiatur, Deus aliquid promiſit. Prima eſt, ſi *ex gratia* viatoris procedat: altera, ſi actus ex tali gratia procedens ſit *pœnalis*: tertia, ſi naturâ ſua talis actus ſit *petitio*. Hæ autem tres conditiones omnes poſſunt in oratione reperiri. Itaque triplex virtus diſtingui poteſt in oratione; merendi ſcilicet, ſatisfaciẽdi, & impetrandi. Nam propter actum *ex gratia* procedentem, promittit Deus ſe vitam æternam daturum, tanquam propter *meritum*. Poteſt autem oratio à charitate & gratia procedere, non minus, quam reliquarum virtutum actus. Itẽ propter *pœnalitatem* boni actus ex gratia procedentis; promittit Deus ſe ſecundùm debitam proportionẽ iuſtitiæ, pœnam in purgatorio debitam remiſſurũ. Eſt autem oratio etiam actus *pœnalis*, vt in materia de Satisfactione diſputatur, & patet ex illo Eccleſ. 12. *Frequens meditatio, carnis eſt afflictio.* Denique, ſi actus naturâ ſua ſit *petitio*, & eo modo talis petitio inſtituatur, quo poſtea dicemus; promittit Deus ſe *ex miſericordia* talem petitionẽ exauditurũ: id quod eſt actũ habere virtutem *impetrandi*. Conſtat autem, Orationem vt à reliquis omnibus actibus diſtinguitur, ſuapte naturâ eſſe *petitionẽ*.

Dixi autem hanc triplicem virtutem *ratione diſtingui poſſe* in oratione. Nam re vnus & idem actus orationis conſideratus, vt à *gratia* & charitate procedens, dicitur habere virtutem *merendi*; & conſideratus vt *pœnalis*, dicitur habere virtutem *ſatisfaciendi*; & denique vt natura ſua eſt *petitio*, dicitur habere virtutem *impetrãdi*. Itaque illę tres virtutes in Oratione re ſunt idẽ actus, triplicẽ in Deo ratione diſtinctã promiſſionẽ reſpiciens. Quãuis autẽ S. Th. hic non meminerit virtutis ſatisfaciendi quam habet Oratio, non tamen voluit eam negare.

Secvnda aſſertio: ſicut non eſt neceſſarium illam triplicem conditionem ſemper reperiri in actu orationis: ita tres illæ virtutes orationis non ſunt inſeparabiliter connexę in oratione. Poteſt enim accidere, vt oratio procedat quidem à gratia viatoris, neque tamen ſit petitio rei expedientis ad ſalutem: & ideò tunc non habebit vim impetrandi, ſed erit ſolùm meritoria & ſatisfactoria, non impetratoria. Quaſdam enim conditiones (& inter illas hanc, vt ſcilicet res ad ſalutem expediens petatur) oportet petitionem habere, vt ſit impetratoria, de quibus poſteà dicemus. Talis fuit Oratio D. Pauli, 2. Cor. 12. petentis ſibi auferri ſtimulum carnis; quod idcirco minime impetrauit.

Contra verò, poteſt oratio eſſe petitio rei ad ſalutem expediẽtis, neque tamen profecta à gratia viatoris: quæ proinde non erit meritoria, ſed tantùm impetratoria. Talis eſt oratio beatorum, qua intercedunt pro nobis, vt infrà videbimus punct. 7.

Non poteſt autem oratio meritoria eſſe, & non ſatisfactoria, cùm tunc & procedat ex gratia viatoris, & ex ſe ſit actus pœnalis: quæ duo ſufficiunt ad rationem ſatisfactionis. Vtrum autem contrà etiam poſſit oratio eſſe ſatisfactoria, & non meritoria, controuerſia eſt inter Scotum & S. Thomam, illo affirmante, diuo autem Thoma probabilius negante, vt videndum eſt in materia de Satisfactione.

Porrò ex his tribus virtutibus orationis; virtus merendi & ſatisfaciendi, communis eſt illi cum aliis operibus bonis. Virtus autem impetrandi propria illi eſt, loquendo proprie de impetratione, vt diſtinguitur à qualicunque conſecutione rei. Atque eam impetrandi virtutem in oratione ineſſe, patet manifeſtè ex Scriptura, in qua ſæpe cõtinetur promiſſio diuina, quòd ſit orationẽ auditurus. Vt Mat. 7. *Petite & accipietis.* Et Ioan. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, &c.*

Tertia aſſertio: ſicut certum eſt, diuinam hanc promiſſionẽ orationes exaudiendi in Scripturis extare: ita etiam æquè certũ eſt, orationes ſemper & infallibiliter a Deo exaudiri (cùm is ſit fidelis) ſi orationes tales ſint, quales Deus id promittens eſſe voluit. Docet autẽ Scriptura, vt orationes tales ſint, quatuor illas conditiones à S. Thom. hic commemoratas oportere habere.

Prima conditio eſt, vt quis *pro ſe petat.* Ita ſolent communiter colligere Doctores ex eo quòd quandocunq; ferè Deus promittit ſe exauditurum, promittit ſe exauditurum illos, qui petunt, & conceſſurum petita *illis ipſis.* Vt Ioan. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit* Vobis. Ex quo loco id colligit S. Avgvstinvs tract. 102. in Ioãnem: *Sanè,* inquit, *intelligendum eſt, quod ait; dabit vobis: vt ea beneficia ſignificata intelligantur his verbis, quæ ad eos, qui petunt, proprie pertinent. Exaudiuntur quippe omnes Sancti pro ſe ipſis; non autem pro omnibus exaudiuntur, vel amicis vel inimicis ſuis, vel quibuſlibet aliis. Quia non vtcunque dixit dabit, ſed dabit* Vobis.

Secvnda conditio eſt, vt quis *piè*, id eſt, ex charitate (vel actu, vel virtute, vt pòſt dicemus) & ex fide, & ſpe, petat; vt colligitur ex S. Th. hic, & ar. 16. ad 2. Patet de *charitate*. Ioan. 15. *Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.* Et 1. Ioan. 3. *Si cor noſtrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quodcunque petierimus, dabit nobis.* Cui à contrario conſonat illud Pſalm. 65. *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Et illud Iſai. 1. *Cùm multiplicaueritis orationem non exaudiam: manus enim veſtræ plenæ ſunt ſanguine.* Vbi S. Basilivs in Comment. ſuper Iſaiam, c. 1. *Velùti ſi quiſpiam,* inquit, *filium alicuius vnicè dilectum neci tradiderit* (ſicut peccans nimirum mortaliter; crucifigit, quantum in ipſo eſt, rurſus Dei filium) *iſque manus ſanguine filij cruentatas ſupplex porrigat ad Patrem: an non reſponderimus, filij ſanguinem in manibus filiicidæ acrius exacerbare patrem tali iniuria affectum?* Itaque vt Oratio certò impetret, oportet eam procedere ex gratia & charitate, ſaltem virtualiter, vt dicemus.

De *fide* etiam & *ſpe* idem patet Mat. 21. *Si habueritis fidem, & non hæſitaueritis, dicetis monti, &c.* Et ſequitur: *Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.* Et Iacob. 1. *Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.*

Tertia conditio eſt vt petantur *neceſſaria ad ſalutem.* Patet Mat. 7. *Quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* Vnde orãtione Dominica præmittitur petitio beatitudinis, cùm dicitur: *Adueniat regnum tuum, &c.* Et Iacob. 4. *Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, vt in concupiſcentiis veſtris inſumatis.* Atque idem colligitur ex illo, Ioan. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Nam vt pulchrè ibi Auguſt. ait, tract. 102. *Non petitur in nomine Saluatoris, quicquid petitur contra rationem ſalutis.* Idem patet etiam ratione. Nam omnia, quæ Chriſtus Dominus nobis meruit ab æterno Patre, meruit vt media conducibilia ad beatitudinem conſequendam.

Quarta conditio eſt *perſeuerantia.* Patet Luc. 11. vbi induxit Chriſtus Dominus ad hoc idem propoſitũ, parabolam de illo qui noctu petẽs ab amico tres panes, tandẽ propter importunitatẽ obtinuit. Et ad Rom. 12. *Orationi inſtate.* Et 1. ad Theſſal. 5. *Sine intermiſſione orate.*

Et Iacob.

Digitized by Google

Et Iacob. 5. *Multùm valet deprecatio iuſti aſſidua.*

Sed ad maiorem declarationem huius doctrinæ ſoluenda ſunt aliquot argumenta, quæ cõtra fieri poſſunt. PRIMVM eſt. Si extat promiſſio diuina de exaudiendis orationibus; ſequitur, Deum exaudire illas ex debito iuſtitiæ. Conſequens eſt falſum. Ergo, &c. Sequela probatur. Nam propterea Deus confert præmium æternum ex iuſtitia, quia obligauit ſe ad id promiſſione; vt in materia de Merito diſputatur. Minor verò probatur. Nam communiter dici ſolet, hoc intereſſe inter meritum & orationem, quòd *meritum* iuſtitiâ: oratio *miſericordia* Dei nititur, & ita ait ſanctus Thomas expreſsè art. 16. ad 2.

RESPONDEO negando ſequelam. Ad probationem dicitur, nõ quamuis promiſſionem ſufficere ad debitum iuſtitiæ diuinæ, ſed requiri vt ſit promiſſio conferendi aliquid in compenſationem operis ſecundùm proportionem *iuſtitiæ ſaltem diſtributiuæ*. In propoſito autem non eſt talis promiſſio. Nam oratio ſiue petitio, vt talis, non compenſatur, ſed *auditur*. Quare tantùm Deus promiſit, ſe conceſſurum petita certò quidem & infallibiliter (ſi adſint prædictæ quatuor conditiones) ſed ſolùm ex miſericordia, non autem ex iuſtitia in cõpenſationem aliquam ipſius orationis. Vt ſi, verbi gratia, aliquis promitteret, ſe ſemper largiturum eleemoſynã omnibus pauperib. quandocunque à ſe peterent: is daret quidẽ ſemper ex promiſſione; ſed tamen ſolùm ex miſericordia.

Quocirca perperam Ioannes Medina in Tractatu de Oratione, quæſt. 18. in fine, dicit, quando Deus exaudit orationem, habentem debitas conditiones, illum exaudire ex *debito iuſtitiæ*: quia, inquit, audit ex promiſſione. Falſum eſt hoc, vt eſt declaratum; & contra illud Danielis 9. *Non in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.* Et ſequitur: *Exaudi Domine, &c.*

SECVNDVM argumentum eſt contra primam conditionem, requiſitam ad orationis efficaciã, ſcil. vt reliquis *pro ſe petat*. Nam aut *primò* hoc ad orationis efficaciam requiritur, *quantum eſt ex parte Dei*; propterea quòd Deus non velit audire petentem, niſi idem ſimul ſit is pro quo petitur. Et hoc nõ videtur poſſe dici. Nam cùm extet præceptum in Scripturis orandi *pro aliis*, vt patet 1. ad Tim. 2. & Iacob. 5. non eſt credibile, promiſſionem de exaudiendis orationibus à Deo factam, tantùm pertinere ad eos qui pro ſe petunt. Tunc enim fruſtra adimpleremus illud præceptum orandi pro aliis. Imò expreſſa quoque eſt promiſſio exaudiendi orantem pro alio, 1. Ioan. 5. *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum nõ ad mortem, petat, & dabitur ei vita.*

Vel *ſecundò* requiritur illa conditio, quantum eſt ex parte eius, pro quo petitur: quia videlicet accidit quandoque, vt quando alius eſt qui petit; & alius is pro quo petitur, non ſit is diſpoſitus ad recipiendum; vt ſi nolit fortè recipere. Et ſi ita dicatur, non videtur eſſe vlla ratio requirendi nominatim primam illam conditionem. Nam licèt dicamus, ſemper exaudiri orationem (ſiue idem ſit, qui petit, & pro quo petitur; ſiue non) quando exiſtunt tres aliæ cõditiones; ſemper intelligitur, oportere etiam, vt is pro quo petitur, velit recipere, & ſit diſpoſitus. Sicut etiam idem intelligitur, quando dicimus, orationem ſemper exaudiri, cùm quis pro ſe petit, exiſtentibus tribus aliis conditionibus.

RESPONDEO, intelligendum eſſe ſecũdo modo eam conditionem requiri, videlicet *quantum eſt ex parte eius pro quo petitur*, ne accidat, illum eſſe indiſpoſitũ. Ita hoc declarat D. Thomas art. 7. ad 2. Ad id verò, quod contra hoc obiicitur, reſpondetur, non eſſe negandum, quin attendendo rem ipſam, loco illius conditionis primæ potuiſſet commodè hæc poni, vt videlicet is pro quo petitur (ſiue idem ſit petens, ſiue non) ſit ad accipiendum diſpoſitus. Sed quia frequenter accidit vt quãdo alius eſt petens, & alius pro quo petitur; is, pro quo petitur, ſit indiſpoſitus, & contrà, vt quando petẽs eſt ſimul is pro

A quo petitur, eo ipſo, quòd vult petere, velit recipere, & ſit ad id diſpoſitus, idcirco dicitur à S. Auguſtino, & ab aliis Doctoribus (vt vidimus) ad efficacitatem orationis oportere, vt quis *pro ſe petat*; ac ſi diceretur, oportere, vt is pro quo petitur, ſit ad accipiendum diſpoſitus.

Cæterùm tunc etiam cùm alius eſt is qui petit; & alius pro quo petitur; ſi fuerit ad accipiendum diſpoſitus is pro quo petitur, oratio exaudietur, vt probat argumentum illud ſecundum. Et propterea id ea ratione patet. Nam ſicut verum eſt, frequenter dici in Scriptura: *Fiet vobis, &c, dabitur vobis, &c.* ita etiam verum eſt, 1. Ioan. vltimo, abſolutè dici: *Quicquid petierimus ſecundùm voluntatem Dei, audit nos, &c.* Conſtat autem ſecundùm voluntatem Dei etiam eſſe, vt petamus pro aliis, ſicut etiam vt

B aliquando alios diligamus, & pro aliis ſatisfaciamus.

TERTIVM argumentum eſt contra alteram conditionem, ſcil. *vt piè quis petat ex charitate.* Nam vt punct. 6. patebit, peccatores etiam quando humiliter & ſine affectu ad peccatum, & vt alioqui debent, petunt, certò exaudiuntur; & tamen non habent charitatem.

RESPONDEO, intelligitur ea conditio de charitate actu vel *virtualiter*; nimirum ex bono naturæ deſiderio, ita petendo, vt *poſſit* talis petendi actus tanquam omnino bonus, & per ſe ad gloriam Dei pertinens, proficiſci ex charitate. Quod fit, ſi is qui petit, non habeat propoſitum peccandi, ſed potiùs propoſitum bonum placendi Deo, & obſeruandi mandata eius, vt exponit hîc Caietanus, art. 15. & S. Thomas art. 16. ad 2.

C QVARTVM argumentum. Nõnunquam fit vt quãuis homo in orando adhibeat omnes illas quatuor cõditiones, tamen non ſtatim exaudiatur. Non igitur certò tunc oratio eſt impetratoria.

RESPONDEO, cum ſancto AVGVSTINO tractatu 102. in Ioannem: *Qui, inquit, in nomine Chriſti petit, accipit quod petit: accipit autem quando debet accipere: quædam enim non negantur, ſed vt congruo dentur tempore, differuntur.*

PVNCTVM QVINTVM.

Quid per orationem petendum ſit, vbi etiam oratio Dominica exponitur.

D. Thomas art. 5. 6. 9.

D GENERATIM quidem ſtatuere quid à Deo petendum ſit non eſt admodum difficile. Quid autem in particularibus caſibus expetere & poſtulare expediat, id verò propter mentis noſtræ tenebras, & infirmitatem naturæ, difficillimum eſt definire. Nam, vt ait Apoſtolus ad Rom. 8. *Quid oremus: ſicut oportet, neſcimus: ſed ſpiritus poſtulat pro nobis* (id eſt, poſtulare nos facit) *gemitibus inenarrabilibus.* Atque ita (vt ibidem ait) *adiuuat infirmitatem noſtram.*

Quamobrem Socrates (cuius art. 5. D. Thomas meminit) propter huiuſmodi incertitudinem humani conſilij in expetendo & precando, putabat non eſſe conſultum quicquam determinatè à Deo petere. De quo Valerius Maximus lib. 7. c. 2. vbi memorabilia dicta ſapientum narrat, ita ſcribit: *Socrates, humanæ ſapiẽtiæ quaſi quoddam terreſtre oraculum, nihil vltrà petendum à Diis immortalibus arbitrabatur, quàm vt bona tribuerent; quia ij demum ſcirent,*

E *quid vnicuique eſſet vtile: nos autem plerumque id votis expetere, quod non impetraſſe melius foret. Etenim denſiſſimis tenebris inuoluta mortalium mens, in quàm latè patentem errorem cæcas precationes tuas ſpargis? Diuitias appetis; quæ multis exitio fuerunt? Honores concupiſcis, qui complures peſſunderunt? Regna tecum ipſa voluis; quorum exitus ſæpenumero miſerabiles cernuntur? Splendidis coniugiis inicis manus? at hæc vt aliquando illuſtrant, ita nonnunquam funditus domos euertunt. Deſine igitur ſtulta futuris malorum tuorum cauſſis, quaſi fœliciſſimis rebus inhiare, teque totum cæleſtium arbitrio permitte: quia qui tribuere bona ex facili ſolent, etiam eligere aptiſſima poſſunt.*

Digitized by Google

Cæterùm hæc incertitudo rerum humanarum non obſtat quominus determinatè quoque aliqua à Deo peti poſſint & debeant, vt à Chriſto Domino diuinæ ſapientiæ *cæleſti oraculo*(non,*humano terreſtri*, vt Socrates) edocti ſumus in ea precandi forma, quam ſuis propoſuit, Matth. 6. Itaque apud Orthodoxos duo ſunt de hac re generatim certa & extra controuerſiam; ex quibus etiam in particularibus caſibus quid expediat petere dignoſcere poſſumus, cum diuino Spiritus ſancti adiutorio, quod ad piè orandum requiritur, & nobis paratum eſt.

Primo certum eſt, licere à Deo determinatè ea petere quæ ad ſalutem conducibilia eſſe conſtat: cuiuſmodi ſunt, ipſa in primis beatitudo æterna tanquam finis noſter vltimus; itémque media ad eum finem, tum ſupernaturalia, (vt gratia & virtutes) tum temporalia, quatenus ad eum finem aſſequendum vtilia ſint. Hoc totum patet ex forma illa poccandi, quam Dominus (vt dixi) commendauit, Matth. 6. In ea enim forma Dominus complexus eſt determinatè, quicquid piè peti à nobis poteſt, vel circa vltimum finem noſtrum, vel circa *media* ad illum. Veriſſimè namque S. Avgvstinvs epiſt. 121. ad Probam, cap. 12. *Si per omnia*, inquit, *ſanctarum precationum verba diſcurras, quantum exiſtimo, nihil inuenies, quod non iſta contineat & concludat oratio.*

Sed hoc ipſum in ſpecie breuiter explanandum eſt per explicationem eius precationis. Quam explicationem ex ſententia ſanctorum Patrum & D. Thomæ hîc articulo nono, ita propono: Verba illa prima: Pater noster, qvi es in Coelis: procemium quoddam precationis continent. Eo commemoramus tum *voluntatem* Dei promptam ad benefaciendum nobis, vt qui noſter eſt Pater, tum eiuſdem ad id *poteſtatem*, cùm ſit in cœlis, tum corporalibus, vt exponunt Cyprianus in oratione Dominica, & Greg. Nyſſenus hom. 2. de eadem, & alij; tum ſpiritualibus id eſt, Sanctis, quos Deus inhabitat, vt exponunt Ambroſius lib. 5. de Sacram. capite quarto, & Auguſtinus lib. 2. de ſermone Domini in monte, capite nono. Neque hæc commemoratio eo pertinet vt Deum ſua ſponte in nos benigniſſimum, & qui *prior dilexit nos*(1. Ioan. 4.) ad exaudiendum & benefaciendum commoueamus, perinde ac ſi cum homine res ageretur, cuius eſſet captanda primùm beneuolẽtia: ſed vt in nobis ipſi per conſiderationem voluntatis & poteſtatis Dei ad benefaciendum, fiduciam impetrandi excitemus; ob cuius nimirum fiduciæ defectum ſæpe fit vt non exaudiamur, ſicut rectè expoſuit ſanctus Thom. art. 9. ad 5.

Sequuntur præterea petitiones Septem, quarum duæ priores pertinent ad ipſum *finem* vltimum noſtrũ, & perfectè quidem implentur in altera vita, ſicut etiam tertia, vt ait Aug. in Enchir. c. 115. Aliæ verò quinque pertinent ad *media* conducibilia ad eum finem, & ſpectant propriè ad huius vitæ neceſſitatem, vt poſterioribus quatuor illic Auguſtinus ait.

Etenim per illa primæ petitionis verba: Sanctificetvr Nomen Tvvm: aliquid circa Deũ ipſum, qui eſt noſter vltimus finis, petimus; nimirum vt nomen atque Maieſtas Dei *non in ſe*(quod non eſt opus petere) ſed *in nobis* ſit ſancta, per veram videlicet de Deo notitiam, & ſanctum Dei amorem, quibus Deum agnoſcamus & colamus, vt exponunt Cyprianus, & Ambroſius vbi ſuprà, & Auguſtinus in illo lib. 2. de ſermone Domini, c. 10. & Gregor. Nyſſenus hom. 3. de orat. Domin. & alij.

Per illa autem verba ſecũdæ petitionis: Adveniat Regnvm Tvvm: communicari *nobis* petimus Dei regnum, per beatitudinem videlicet, qua fruemur ipſo Deo tanquam noſtro vltimo fine. Nam vt Auguſtinus in epiſtola 121. ad Probam ait, *Deſiderium noſtrum* per hæc verba *ad illud regnum excitamus; vt nobis veniat, atque in eo regnemus.* Et hæ quidem duæ petitiones, vt dixi,

A pertinent ad ipſum finem vltimum.

Ad *media* autem pertinet in primis tertia illa petitio: Fiat Volvntas Tva, Sicvt in Cælo Et in Terra: quibus verbis generatim petimus id omne quod ad aſſequendam beatitudinem *per ſe & proxime conducit*: videlicet vt obediamus voluntati Dei, eo modo quo per gratiam hic poſſumus, ſicut eidem ſuo etiam modo perfectè in cœlis obeditur, quemadmodum exponit vbi ſuprà S. Auguſtinus. c. 11. & alij.

Per illam autem quartam petitionem: Panem Nostrvm Qvotidianvm Da Nobis Hodie: petimus generatim omne ſubſidium, tum ſpirituale; tum temporale; quod *recte*(tanquam piæ videlicet operationis adminiculum) ſit nobis neceſſarium ad obtemperandum diuinæ voluntati: ac peculiariter ipſum pa-

B nem *ſpiritualem Eucharistia*, vt patet ex interpretatione Cypriani, & Ambroſij vbi ſuprà, & Auguſtini in illo lib. 2. cap. 12. & ſancti Hieronymi in cap. 6. Matthæi; qui ex Hebræo idiomate obſeruauit, legendum eſſe, panem noſtrum *ſuperſubſtantialem*, propter ſeptuaginta interpretes, qui περιούσιον (id eſt, ſuperſubſtantialem) ex Hebraicis verterunt; quod Græcum verbum affirmat Hieronymus vbique poſuiſſe Septuaginta pro verbo Hebraico *Segula*, quod ſignificat ſuperſubſtantialem. Et concordat cum vocabulo illo à Septuaginta vſurpato, vocabulum quod eſt in Græca editione, ἐπιούσιον, quod tantũdem ſignificat atque περιούσιον. Sed ſiue dicatur, *quotidianum*, vt ante Hieronymum legerunt Latini, ſiue *ſuperſubſtantialem*, nihil intereſt, quod ad ſenſum attinet: nam etiam pane ſpirituali & ſuperſubſtantiali aſſiduè

C & quaſi quotidie indigemus.

Per quintam verò petitionem Dimitte Nobis Debita Nostra, Sicvt Et Nos Dimittimvs Debitoribvs Nostris: petimus aliud quoddam præcipuum medium *per accidens conducens* ad aſſecutionem beatitudinis; vt ſcilic. per peccatorum remiſſionem amoueatur à nobis malum culpæ, obſtans conſequutioni beatitudinis, in quam nihil coinquinatum intrabit. Vt enim ait S. Aug. lib. 2. de ſermone Domini in monte, c. 13. *debita* hoc loco peccata dici, manifeſtum eſt ex eo quod ait idem Dominus, Matthæi quinto: *Non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrãtem.* Quod idem probat Cyprianus vbi ſuprà, ex illis Domini verbis, Matth. 18. *Omne debitum dimiſi tibi, quia rogaſti me, &c.* Et additur: Sicvt Et Nos, &c. *Si enim* (in-

D quit infrà) *dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cœleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis.* Itaque vt idem Auguſtinus ibi ait, *tunc conuincitur contra hanc regulam feciſſe, ſi eis non dimittimus, qui veniam petunt, quia & nobis veniam petentibus à benigniſſimo patre dimitti volumus.*

Per ſextam autem illam petitionem: Et Ne Nos Indvcas In Tentationem: ſimiliter petimus medium aliud ad beatitudinem, quod *per accidẽs* ad eam aſſequendam iuuat: nempe vt malum tentationis, quæ ad peccatum impellendo obſtat conſecutioni beatitudinis amoueat Deus à nobis, tum prouidendo, ne impetamur quibuſdam periculoſis tentationibus, aut maiorib. quàm vt facilè eas ſuperare poſſimus, iuxta expoſitionem S. Cypriani vbi ſuprà, qui hinc dicit *oſtendi, nihil cõ-*

E *tra nos aduerſarium poſſe, niſi Deus antè permiſerit.* Tũ etiam nobis opem ferendo, ne à tentatione vincamur, vt exponit Auguſtinus vbi ſuprà, capit. 14. Dixi autem *periculoſis quibuſdam & maioribus tentationibus, &c.* Nam vt S. Auguſtinus illic veriſſimè ait, *ſine tentatione probatus eſſe nullus poteſt.* Itaque vt infrà idem ait, *non hîc oratur, vt non tentemur vllo modo, ſed vt non inferamur in tentationem: tanquam ſi quiſpiam, cui neceſſe ſit igne examinari, non oret, vt igne non contingatur, ſed vt non exuratur. Vaſa enim figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis.* Eccleſiaſt. 27. *Ioſeph tentatus eſt illecebra ſtupri, ſed non eſt illatus in tentationem. Suſanna tentata eſt, neque ipſa*

Digitized by Google

inducta vel illata in tentationem : Multique alij veruſque ſexu. Sic Auguſtinus.

Denique per vltimam illam petitionem: Sed Libera Nos A Malo: aliud etiam quiddam petimus, quod *per accidens* ad aſſequendam beatitudinẽ confert; vt ſcilicet à malo quoque liberemur earum *aduerſitatum* & *ærumnarum*, quarum occaſione per impatiẽtiam, aut aliter, videamur abuſuri ad peccãdum, vel certè vt aduerſus illarum impetum diuina ope muniamur: cõprehendẽtes nimirum huius petitionis verbis, vt ait vbi ſupra Cyprianus *aduerſa cuncta quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus : à quibus poteſt eſſe fida & firma tutela, ſi Deus nos* Liberet, *ſi deprecantibus atque implorantibus opẽ ſuam* Præstet. Atque hoc ipſo etiã per hæc verba petimus liberari ab ipſo noſtro malo inimico, id eſt, à *Dæmone.* Nam ſic etiam verbum illud, *A malo,* in hac petitione interpretatus eſt non malè S. Ambroſius lib. 6. de Sacramentis, cap. 4.

Has autẽ omnes petitiones concludit tanquã epilogus verbum illud, Amen; quod tantundem valet, ac ſi diceremus, *Fideliter,* vt interpretatur ſanctus Hieronymus in c. 6. Matthæi; vel, *Vere,* vt Hieronymo teſte, interpretatus eſt Aquila; vel, *Fiat,* vt interpretatus eſt Ambroſius in Pſalm. 40. ſuper illa verba: *Fiat, fiat:* Vbi in Hebraico eſt, *Amen, Amen.* Quæ omnia eòdem ferè, quoad ſenſum recidunt. Itaq; hoc verbo in fine iſtius precationis (ſicut in initio feceramus illis verbis, Pater noſter, &c.) rurſus noſtram impetrandi fiduciam excitamus & proteſtamur.

Neque ex genuina, ſed ab aliquo addita textui Græco, illa ſentẽtia, quę ante vocẽ, *Amen,* poſt prędictas petitiones, apud Chryſoſtomum etiam homil. 20. in Matt. legitur: *Quoniam tuum eſt regnum & potentia & gloria in ſecula ſeculorum.* Nam neque Tertullianus in libro de Oratione, neque Cyprianus vbi ſuprà, neq; Gregorius Nyſſenus in homiliis de eadem oratione, neq; alij veteres horum verborum meminerunt. Vnde & apud Græcos hodie à ſolis Sacerdotibus ea verba proferri eſſe ſolita in Miſſa perhibentur, poſtquam à choro eſt illis reſponſum: *Sed libera nos à malo, Amen.*

Itaque maneat, Orationem hanc Dominicam tribus partibus contineri, ſcilicet proœmio illo: *Pater noſter qui es in cælis,* & ſeptem deinde prædictis petitionibus; quarum duæ, vt vidimus, ſunt circa vltimum Finem noſtrum (nempe, *Sanctificetur nomen tuum : Adueniat regnum tuum*) quinque autem circa Media cõducibilia ad eum finem, vel *per ſe & proxime* (vt illud: *Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra*) vel *per accidens*, remote ſcilicet *iuuando* ad implendam voluntatem Dei (vt illud: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*) vel per accidens quoque per *remotionem* obſtaculorum (vt illa: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris : Et ne nos inducas in tentationem : Sed libera nos à malo*) Itẽmque illa concluſione, *Amen.*

Neque obſtat quòd ſanctus Lucas, cap. 11 quinque tãtum petitiones memorauit, omiſſa tertia & ſeptima. Non enim has ille petitiones omiſit, quia vel ab aliis nullo modo diſtinctæ ſint, vel eas Dominus in illa forma precationis non adiunxerit, ſed quia in aliis ſubintelliguntur, vt adnotauit S. Avgvstinvs in Enchirid. c. 115. & 116. Nã tertia ſcilicet (*Fiat voluntas tua, &c.*) ſubintelligitur in ſecunda illa (*ſanctificetur nomen tuum*) cùm ſit neceſſe facere voluntatẽ Dei ad hoc, vt ſanctificetur nomen Dei in nobis. Septima autem (ſcilicet, *ſed libera nos à malo*) ſubintelligitur in ſexta illa (*Ne nos inducas in tentationem*) cùm liberatio à malo conducat adhoc, vt nõ inducamur in tentationem, ſicut ex dictis patet. Vnde acute Auguſtinus dicit, Lucam prætermittendo huiuſmodi petitiones, feciſſe potiùs vt intelligerentur. Atque ex hoc apparet, impudenter Caluinum lib. 3. Inſtit. cap. 20. ſect. 35. abuſum fuiſſe Auguſtini teſtimonio loco citato, vt probaret ſeptimam petitionem non diſtingui à

A ſexta, ac proinde nõ eſſe niſi ſex petitiones. Auguſtinus enim ex ſubordinatione illa quę eſt inter petitionẽ ſextam & ſeptimam, & quæ ſubindicatur per illã particulam *ſed libera, &c.* non colligit, has duas petitiones eſſe vnam abſolutè, ſed quaſi vnam per quẽdam *ordinem,* vt dictum eſt. Vnde ibidem cap. 115. *ſeptem* eſſe petitiones, ſicut & alij veteres affirmant.

De quibus omnibus petitionibus, qui plura quàm diximus, videre volet (quanquã neceſſaria certè & præcipua diximus) legat eos qui fuſe & ex inſtituto Orationem hanc Dominicam expoſuerunt. Nẽpe Tertullianũ in libro de Oratione, Cyprianum in expoſitione orationis Dominicæ, Cyrillum Hieroſolymitanũ catech. 5. Myſtagog. Chryſoſtomum homilia de Oratione Dominica, Gregorium Nyſſenum in homiliis quinque de eadem, Ambroſium lib. 5. de Sacrament. cap. 4. Auguſtinũ

B libro 2. de ſermone Domini in monte, capite 5. & ſeq. Caſſianum collat. 9. cap. 18. & ſeq. Chryſologum ſermone 67. & ſeq. & interpretes Scripturæ in cap. 6. Matthæi.

Nobis ad noſtrum inſtitutum ſatis eſt quòd ex hac Dominica Oratione cõſtat omnino eſſe licitum & neceſſarium *determinatè* à Deo per Orationem petere ea quæ vel ad *finem vltimum* noſtrum pertinent, vel ad *media* ad illum: Id quod in quæſtione propoſita in hoc pũcto diximus eſſe Primo certum.

Secvndo in eadem quæſtione certum eſt, hoc eſſe diſcrimen inter ea quæ poſſunt determinate peti, quod beatitudo & virtutes *abſolutè* poſſunt peti: quia non poſſumus illis malè vti; bona verò temporalia, quia cõtingit illis malè vti, in primis non ſunt petenda, vt finẽ vl-

C timum in illis ponamus, neque abſolutè, ſed *ſub cõditione,* ſi conducant ad beatitudinem, vt inſtrumenta virtutum, ſicut etiam docet D. Thomas hic art. 6.

Et quidem quòd beatitudinem & virtutes *abſolutè* poſſimus petere, patet exemplo Dauid. Pſalm. 109. *Oſtẽde faciem tuam, & ſalui erimus.* Et Pſal. 118. *Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum.* Quòd autem bona temporalia nõ liceat petere, niſi ſub conditione (vel expreſſa nimirum vel tacita) in ordine ad beatitudinẽ, patet: quia ſic tantùm licet ea optare; vt autem inquit Avgvstinvs, in epiſt. 121. ad Probam, *illud tantùm licet petere orãdo, quod licet optare.*

Sed contra hoc diſcrimen aſſignatũ à nobis & à ſancto Thoma, inter virtutes & bona temporalia, occurrũt aliquot argumẽta. Primvm. Sicut non licet petere bo-

D na temporalia, vt in eis ponamus vltimum finẽ: ita neque virtutes, quandoquidem ſunt etiam ipſæ bonum quoddam creatum. Item, ſicut contingit bonis temporalibus abuti, & propterea ſunt petenda ſub conditione in ordine ad beatitudinem: ſic etiam contingit nõ rarò abuti virtutibus; vt videtur accidere ſuperbis, qui ex virtutibus ſumũt occaſionem ſeſe extollẽdi: Ergo etiam virtutes, non minùs quàm bona temporalia, eſſent petendæ in ordine ad beatitudinem ſub conditione.

Respondeo, omnino fatendum eſſe, quòd virtutes non liceat petere, vt in eis conſtituamus vltimũ fi-

E nem, ſed tantum vt media ad illum, atque adeò, vt conducunt ad aſſequẽdam beatitudinem. Sed quia virtutes ſecundùm ſe habent vt ſint media cõducibilia ad beatitudinem; nõ fuit declarandum, vt peterentur tanquam media, & non tanquã finis: Sed dicendo quòd liceat illas abſolute petere, ſignificatur debere illas peti tanquam media. Bona verò temporalia ex ſe indifferentia ſunt, & æquè poſſunt conferre ad damnationem, atque ad beatitudinem: ac propterea de illis peculiariter fuit declarandum, quòd debeant peti *ſub conditione*, quatenus ſcilicet conferant ad beatitudinem conſequendam. Quod verò obiicitur, quandoque accidere vt virtutibus abutamur, valde eſt per accidens: non enim tunc ipſæ ſunt directè inſtrumenta peccati, ſed occaſio-

Digitized by Google

naliter & remote.Bona autem temporalia æquè poſſūt directè conferre ad peccatum atque ad virtutem; & propterea cùm petuntur, opus eſt peculiari eorum relatione ad beatitudinem.

Secundum argumentum. Licitum eſt *habere* bona temporalia,etiam tunc cùm ad nullos actus bonos proſint,atque adeò nec ad beatitudinem, ſed ad malos vel indifferentes. Ergo licet etiam *cupere* illa habere,etiãſi non ſint ad beatitudinē profutura;& conſequēter licebit etiam illa *petere* ſine relatione ad beatitudinē.Antecedēs probatur. Nam peccatores,qui bonis temporalibus ad peccandū abutuntur,non peccant habēdo & retinendo illa bona,quãtumuis ea illis non proficiãt.Cōſequētia verò probatur. Nam quicquid eſt licitum,poteſt eſſe obiectum *deſiderij*, & conſequenter *orationis*, vt patet ex dicta ſententia Auguſtini ad Probam.

Respondeo, negãdam eſſe Conſequentiam. Ratio cur debeat negari, eſt quoniam *habere* ſeu *poſſidere* bona ea temporalia,quę nō ſunt ad beatitudinem profutura; propriè non eſt aliquis *actus humanus*,& propterea non eſt neceſſe vt hæc poſſeſſio reſpiciat aliquem bonum finem. At verò *deſiderare* & *cupere*, & *petere* habere bona temporalia,ſunt aliqui *actus humani*,& propterea obiectum huiuſmodi actuū(quod eſt videlicet habere eiuſmodi bona)debet referri ab bonum finem, alioqui eſſent illi actus mali,vtpote ſaltem ocioſi, iuxta ea quæ de humanis actibus diſſeruimus tom.2. diſp.2. quæſtione 13.punct.6.

Tertium argumentum. Si bona tēporalia nō ſunt profutura ad beatitudinem;Deus illa non dabit.Fruſtra igitur addetur (vel expreſse vel tacitè)in oratione illa conditio *ſi ſunt profutura*.

Respondeo primò negando conſequentiam.Ratio, cur negem,eſt.Nam licet Deus nō ſit daturus ea bona, ſi non ſunt profutura,vult tamē vt petamus illa, ſi ſunt profutura, vt ita per hoc mediū orationis det nobis illa,ſi ſunt profutura. Secundò reſpōdeo,negando Antecedens.Nam vt ait D. Augustinus Tract.73.in Ioãnem:*Si hoc à Deo petitur, vnde lædatur exauditus, magis metuendum eſt ne, quod poſſet non dare propitius, det iratus.* Itaque quandoque bona temporalia nocitura Deus concedit iratus quæ negat propitius: idque facit propter ſuauem ſuam prouidentiam:qua vult permittere mala, & non ſemper impedire illecebras peccandi, licet id aliquando faciat ex ſpecialiſſima gratia.

Quartum argumentum. Sępe fit vt quis petat huiuſmodi aliquod bonum temporale,nihil cogitãs de relatione illorum in beatitudinem. Durum autem eſſet condemnare omnes,qui petūt bona temporalia, obliti talis relationis.

Respondeo,non eſſe damnandos ſemper,qui obliti illius relationis petunt temporalia.Nã ſi petãt propter aliquem bonum actum,eo ipſo tacitè & virtualiter illa referunt in beatitudinem, quod ſufficit. Si verò petunt propter actum malū,vel propter nullum actum bonum ocioſè; tunc non eſt durum illos damnare.

PVNCTVM SEXTVM.

Quiſnam debeat orare.

D Thomas art.16.

STATVENDVM eſt generatim Primo, omnem hominem dum hanc vitam viuit, poſſe & debere orare tempore quo præceptum orandi obligat, iuxta dicta punct.3. Nam omnis homo aut eſt iuſtus, aut peccator. Si iuſtus eſt; oratione indiget ad perſeuerandum, & *ne inducatur in tentationem*, vt vidimus tomo 2. quæſtione prima de Gratia. Si autem eſt peccator; itidem indiget oratione ab obtinendam gratiam & remiſſionem peccatorum; iuxta illud: A *Dimitte nobis debita noſtra*; quod & iuſti pro remiſſione venialium,& peccatores pro remiſſione mortalium petere debent.

Atque exaudientur etiam certò peccatores(iuxta dicta p.3.) ſi, vt docet D.Thomas hic art.16. petant non vt peccatores, ſed ex bono deſiderio naturæ cum illis quatuor conditionibus ſuprà punct. 3. dictis. Nempe,*ſi pro ſe* petant,ſi *conducibilia ad ſalutem* petant, ſi *piè* petant (hoc eſt cum fide, & ſpe, & cum *pio* deſiderio placendi Deo,atque adeò per talem orandi actum, qui *ex ſe ſit aptus*, vt procedat ex charitatis habitu, etiãſi necdū *actu* ex illo procedat, vt rectè declarat diuus Thomas hic art. 16.ad 2.) & denique ſi perſeueranter,quatenus neceſſe fuerit, petant.

Sic petiuit & impetrauit Publicanus,Luc.18.dicēs: *Deus propitius eſto mihi peccatori*.Itē Dauid Zachæus, latro, B Magdalena, &c. Qui fruſtra oraſſent, ſi peccatores Deus non exaudit,vt rectè argumentatur S.Augustinus in illo Tractatu 44.vbi idcirco affirmat,illud dictū cæci apud Ioannem cap.9.*Scimus,quia peccatores Deus non exaudit*, fuiſſe dictum cæci nondum penitus illuminati in fide. Vel intelligendum id eſt de peccatoribus, vt peccatores ſunt,atque adeò ſi malè petant.

Neque obſtat quòd peccatores careant gratia. Nam virtus orationis in *impetrando* non propriè nititur gratia hominis(ſicut virtus merendi)ſed miſericordia diuina, vt punct. 3. vidimus.Miſericordia autē diuina,vel maximè ad peccatores reſpicit;licet ex iuſtitia quidē nihil Deus illis debeat,vt notat hic D.Thomas.art.16.

Ex quibus ſatis confutatur error 26. Vviclephi condemnatus in Concilio Conſtant.ſeſſione 8.ſcilicet *orationem* C *præſciti nihil valere*. Nam ſicut poteſt præſcitus piū quandoque deſiderium habere,imò etiam aliquãdo eſſe in gratia,& ad eã ſe præparare(vt probauimus tomo primo,diſputatione prima,quęſtione 23.)ita etiam poteſt piè & efficaciter aliquando orare.

Si autem peccatores non *piè* ex bono deſiderio, ſed quatenus peccatores quidpiam petant, id eſt,ex malo, aut cum malo deſiderio; ſic nunquam exaudiuntur ex miſericordia:aliquando tamen tunc exaudiuntur ex ira & in vindictam: iuxta illud Augustini Tract. 73. in Ioannem:*Metuendum eſt,ne multa Deus quæ poſſet non dare propitius,det iratus*.Etenim tunc ipſa oratio eſt peccatum & veluti quædam illuſio Dei,quæ illum peccatori ma- D gis abalienat.

Et tales orationes peccatorum hominū ſunt eæ quas meritò damnãt ſancti Patres.Vt Ambrosivs ſerm.22. in Pſalm.118.*Oratio*,inquit,*peccatoris graueſcit,& longè fit à Deo*.Et S.Chrysostomvs homil.52.in Matthęum: *Si quis*,inquit,*pedes tuos, ſtercore ſordidatis manibus ſupplicando tangeret, non modo non exaudires, verùm etiam calcibus expelleres: quomodo igitur audes tu hoc modo* Devm *orare? Nam qui orat, quaſi manu lingua vtitur, qua genua* Dei *ſupplicando attingit*.

Huiuſmodi itaque orationes peccatorum nunquam Deus ex miſericordia exaudit,ſed aliquãdo *ex ira*, ſicut exaudiuit nimirum petitionem Iudæorum,cùm petierunt carnes in deſerto.Et iterū cùm per Samuelē petierunt Regem,1.Reg.8.Conſtat enim vtrūque ceſſiſſe in illorum perniciē. E Eodem modo videntur exaudiri petitiones aliquorum obſtinatorum in peccatis,qui petūt bona fortunæ, & obtinent,cùm tamen Devs videat eis ceſſura in condemnationem.

Secundo aſſero,poſt hanc vitam,Sanctos quidem & poſſe & ſolere orare, non pro ſe, cùm opus iam non habeat, ſed pro nobis:vt probabimus puncto ſequenti. Damnatos autē poſſe quidem aliquid petere,ſed non propriè orare. Patet Iob 1.& 2.vbi legimus, Diabolum petiiſſe à Deo vt permitteret tentari Iob. Et Lucæ 16. Diues epulo in tormentis petiiſſe dicitur vt Lazarus ad fratres ſuos mitteretur, &c.Quòd autem damnati non poſſint propriè orare, patet ex ratione Orationis.

Nam

Digitized by Google

Nam vt docuimus puncto 1. Oratio non eſt qualiſcumque petitio, ſed quæ ſit actus ex ſe bonus, pertinens ad Religionem, atque adeò proficiſcens ex bono & pio affectu erga Deum. Hunc autem affectum non poſſunt habere damnati, cùm Deum ſummo odio continenter proſequantur.

TERTIO aſſero, Animas PVRGATORII pro ſe quidem orare, vt ſcilicet per medium aliquod a diuina prouidentia conſtitutum (vt per ſuffragia, &c.) à pœnis liberentur. Ita docet Alexander Hallenſis 4. par. quæſt. 91. memb. 4. & probat ex ſancto Gregorio lib. 4. Dialogorum, vbi memorat, animas etiam à viuentibus auxilia petere. Ergo etiam petunt à Deo, vt id ipſum viuis inſpiret, &c.

QVARTO aſſero, non eſſe etiam improbabile, quod Ioannes Medina, quæſt. 5. de Oratione, ſentit (citans etiam Gabrielem lect. 15. in Can. apud quem tamẽ nuſquam id reperi) (ſcilicet animas purgatorij orare tum generatim pro fidelibus, tum *in ſpecie* pro iis qui ipſis peculiariter in hac vita chari fuerunt. Nam & charitate proſequuntur alios, tum in genere, tum in ſpecie; & non obſtat quòd necdum ſunt in cœlo; cùm etiam Ieremias iam defunctus, antequam eſſet in cœlo, *multum pro populo orauerit*, vt dicitur 2. Machab. vltimo: quòd idem ſolitos fuiſſe facere Moyſem & Samuelem, colligitur ex illo Ieremiæ 15. *Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.*

Non enim obſtat quòd animæ in purgatorio ſunt in ſtatu *patiendi*. Nam pœnæ non ſunt illis impedimento, quominus charitatem tum erga Deum, tum etiam erga alios exerceant pro eis precando: præſertim cùm pœnas illas æquiſſimo ferant animo; & videamus etiam aliquos in hac vita, dum ſupplicium de eis ſumitur, orare pro aliis.

Diuus tamen Thomas hic art. 11. ad tertium, nõ exiſtimat, animas purgatorij orare pro nobis: *Quoniam etſi ſint*, inquit, *ſuperiores nobis, quantum ad impeccabilitatem, ſunt tamen inferiores, quantum ad pœnas quas patiuntur: & ſecundum hoc non ſunt in ſtatu orandi, ſed magis vt oretur pro eis.* Et idem ſentit Alexander Hallenſis 4. p. q. 91. memb. 4. ſed contrarium, vt dixi, non eſt impoſſibile.

De perſonis autem diuinis, quemadmodum eis ſecundùm diuinitatem nullo modo conueniat orare, diximus punct. 1. Dico autem *ſecundùm diuinitatem.* Nam ſecundùm humanitatem ſibi vnicam, non eſt dubium quin diuina perſona Filij orauerit ſæpè, & nunc etiam in cœlo oret, *interpellans* Patrem *pro nobis*, vt patet ad Hebr. 7.

PVNCTVM SEPTIMVM.

Quis ſit orandus.

D. Thomas artic. 4 & 11.

QVATVOR hac in re ſunt apud omnes certa, & vnum controuerſum cum non paucis hæreticis. PRIMO certum eſt, ſolum Deum eſſe orandum, tanquam auctorem quidem & principalem cauſſam ſupernaturalium donorum gratiæ & gloriæ, quæ per orationem in primis petimus. Nam ſolus Deus *dat gratiam & gloriã*, Pſ. 83. Et hoc ipſum eſt, quod vult D. Thom. hic, cùm ait, ſolum Deum eſſe orandum, tanquam eum, per quem oratio ſit implenda (ſcilicet quoad donum id, quod per orationem petitur) quamuis etiam ſancti Angeli & homines ſint orandi, tanquam ij per quos oratio ſit *impetranda* (vt D. Thom. loquitur) ideſt, tanquam ij qui interceſſuri ſint apud Deum pro impetrando dono quod petitur; vt poſtea videbimus.

Atque hoc diſcrimen inuocationis Dei & Sanctorum inſinuaſſe videtur Dauid Pſal. 120. vbi poſtquam dixerat: *Leuaui oculos meos in montes*, (id eſt, Sãctos, vt vult ibi Auguſtinus) (*vnde veniet auxilium mihi.* Vt intelligeremus à Sanctis peti auxilium, non vt ab auctoribus, ſed

A vt ab interceſſoribus; continuò adiecit: *Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum & terram.* Vbi Auguſtinus: *Noli*, inquit, *putare quia montes tibi dabunt auxilium, accipiunt enim quod dent, non de ſuo dant.*

SECVNDO certum eſt, ſolum Deũ (atque adeò etiam Chriſtum Dominum, qui eſt verus Deus) eſſe orandum per talem orationem, quæ ſit vere aut propriè actus virtutis Religionis; quo nimirum ei, qui inuocatur, exhibeatur diuinus cultus, petendo ab eo opem, tanquam à ſummo bonorum omniũ auctore, &c. Nam ſic orare aliquẽ alium, præter Deum, manifeſta eſſet Idololatria.

TERTIO certum eſt, per alterius quidem rationis actum (puta virtutis obſeruantiæ erga homines dignitate aut virtute aliqua præſtantes) poſſe à viuis quidem B peti auxilium ſiue opem *interceſſionis* apud Deum; vt ſcilicet hoc aut illud donum ſuis ad Deum precibus nobis impetrent. Nam hoc ipſum ſæpe fecit D. Paulus. Vt conſtat ex his teſtimoniis: ad Coloſſ. 4. *Orationi inſtate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes ſimul & pro nobis.* Et 1. ad Theſſ. 5. *Fratres orate pro nobis.* Et 2. ad Theſſ. 3. *De cætero fratres orate pro nobis, vt ſermo Dei currat & clarificetur, &c.*

Ac poteſt hæc etiam petitio *interceſſionis ab alio* impropriè quoque nominari quædam *oratio*: ad eum modum, quo petens quidpiam ab amico, dicere poteſt: Oro te, aut, Te Precor, &c. Sicut etiam D. Paulus ad Hebr. 13. poſtquam dixerat: *Orate pro nobis: confidimus enim, quia bonam conſcientiam habemus in omnibus bene volentes conuerſari*, addit: *Amplius autem* DEPRECOR *vos hoc facere, quo celerius reſtituar vobis.* Sed tamen petitio huiuſmodi interceſſionis ab homine, propriè quidem longè differt C ab ea oratione vel procuratione, quæ Deo ipſi fit, & eſt actus Latriæ & Religionis.

QVARTO certum eſt, ne per actum quidem alterius rationis quàm ſit oratio propriè dicta petendum eſſe auxilium interceſſionis ab vllis defunctis, qui non ſint in cœlo; etiamſi ſint in purgatorio. Nam ſaltem talis petitio eſſet vana & OCIoſa; cùm in cõfeſſo apud omnes ſit, tales defunctos non cognoſcere petitiones noſtras.

CONTROVERSVM autẽ eſt cum non paucis (vt dixi) hæreticis, An à SANCTIS, qui ſunt iã *beati in cœlo*, liceat petere interceſſionis auxiliũ; atque adeò, vtrùm liceat eos inuocare per actum non Religionis ſeu Latriæ, ſed peculiaris obſeruãtiæ erga eos, qui gratia Dei & virtutibus excellũt: quæ virtus *dulia* ſiue *hyperdulia* dici ſolet.

Negauit enim hoc Euſtachius Sebaſteæ Epiſcopus D circa annum Domini 336. ſiquidem omnẽ cultum Sanctorum contemnebat, vt poteſt intelligi ex epiſtola Synodali Concilij Gangrenſis, vbi fuit damnatus. Item Vigilantius, teſte Hieronymo in lib. contra eundem, & in epiſt. 53. ad Ripariũ. Item Petrus de Bruys, & Henricus quidã temporibus D. Bernardi, vt apparet in lib. 3. vitæ Bernardi, cap. 5. Item hæretici quidam dicti Apoſtolici eodem Bernardi tempore, vt apparet ex ipſo Bernardi homil. 66. in Cantica. Item Cathari, tempore Alexãdri III. teſte Guidone in Catalogo hæreticorum. Item ſub idem ferè tempus Pauperes de Lugduno, teſte eodem Guidone & Tritemio in Chron. Anno 1160. Item Ioannes VViclephus apud Thomam VValdenſem tomo 3. de Sacramentalibus, cap. 108. & ſeq. Et noſtris temporibus Lutherus, Caluinus, & alij omnes Sectarij.

E SED ex fide certum eſt rectè omnino & vtiliter Sanctos eo modo, quo dictum eſt, inuocari. Quam aſſertionem, quoniã & nos alibi nos pauca de illa ſcripſimus, & multi alij his tẽporibus eam fusè probauerunt, paucis nunc & ſolidis argumentis confirmabo. PRIMO ex Scriptura, vnde tale formo argumentum, conſtans ex propoſitionibus in Scriptura contentis. Rectè & vtiliter imploramus interceſſionem eorum omnium, qui & *poſſint efficaciter, & benignè velint* apud Deũ pro nobis intercedere: Sed Sancti in cœlo iam beati & cum Chriſto regnante, *poſſunt efficaciter, & benignè volunt* pro nobis ad

Digitized by Google

A Deũ intercedere: Ergo rectè omnino & vtiliter implorámus horum Sanctorum interceſſionem apud Deum.

Prior ſeu maior propoſitio probatur. Nam Scriptura multis in locis, nulla in ſpecie mẽtione facta huius vel illius conditionis piorum aut Sanctorum (puta in hac vel in altera vita degentiũ) ſed omnino generatim declarat, vtiliter implorari ab aliis interceſſionẽ aliorum piorum; qui vtique & poſſint & velint apud Deũ intercedere. Igitur omnino eſt ex Scripturæ ſententia propoſitio illa noſtra ita generatim poſita: nec poterunt, niſi contra Scripturam excipi ab ea generalitate hi aut illi Sãcti (puta defuncti hac vita) ſi ſint tales, qui poſſint & velint apud Deum intercedere, vt in propoſitione noſtra ſumpſimus; ſiue enim Sancti ſint in hac vita, ſiue ex ea exceſſerint, *omnes viuunt Deo* (Lucæ 20.) apud quem B eſt intercedẽdum. Quod autem id generatim declaret Scriptura, patet Iob 5. *Voca ſi eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* Vbi duo illa generatim dicuntur, nempe, *ſi eſt, qui tibi reſpondeat,* (id eſt, qui poſſit) *& ad aliquem* (ad aliquem inquit) *conuertere.* Neque hoc, quod hic Eliphaz pro certo præſupponit, ſcilicet ſolere rectè implorari interceſſiones quorumlibet Sanctorum; vel Deus, vel Iob in eo libro reprehendit, ſed potius id Deus confirmauit infra, cap. 40. cùm ei & ſociis iniunxit vt interceſſione Iob vterentur.

Deinde hoc ipſum generatim præſupponitur in Scriptura, vbicumque aliquis piè ab aliis petit, vt pro ſe vel aliis orent. Si enim talis tunc fuiſſet interrogatus, cur eiuſmodi interceſſionem peteret, ſine dubio reſpõdiſſet, ſe facere propterea quòd generatim ſit vtile petere interceſſionem cuiuſcumque pij, qui apud Deum & poſſit efficaciter & velit intercedere. Eius autem generis loca in Scriptura ſunt hæc Ierem. 42. *Dixerunt* (populus Iudæorum) *ad Ieremiam Prophetam: Cadat* C *oratio noſtra in conſpectu tuo, & ora pro nobis ad Dominum.* Et Baruch 13. *Qui erant captiui in Babylone, aiunt ad eos, qui erant Hieroſolymis: Pro nobis ipſis orate ad Dominum Deum noſtrum, quia peccauimus Domino Deo noſtro.* Et Apoſtolus ad Rom. 15. *Obſecro ergo vos fratres per Dominum noſtrum* IESVM *Chriſtum, & per charitatem ſancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deũ, vt liberer ab infidelibus.* An non hic Apoſtolus interrogatus reſpondiſſet, ſe propterea tam inſtanter interceſſionem piorum petere, quoniam eſſet perſuaſus, rectè & vtiliter eam peti à quocumque qui apud Deum & poſſit & velit intercedere? Huc etiam ſpectat illud Iacobi 5. *Orate pro inuicem* (alterutrum id nimirum petentes) *multum enim valet oratio iuſti* (iuſti, inquit cuiuſcunque) *aſſidua.* Itaque dubitandum non eſt quin illa Maior propoſitio noſtri ar- D gumenti ſit ex ſententia Scripturæ. Neque verò id Aduerſarij negant, ſed ſolùm negant propoſitionem Minorem; ſcilicet, Sanctos in cœlo *poſſe & velle* intercedere pro nobis, ac proinde rectè à nobis eos inuocari.

Probemus igitur & eam quoque Minorem propoſitionem ex Scriptura, vt totum noſtrum argumentum ex Scriptura ductum firmetur; atque adeo ex Scriptura conſtet, rectè & vtiliter Sanctos à nobis inuocari, ſicut concluſimus.

Et quidem quòd Sancti POSSINT nos iuuare, cùm illorum interceſſionem imploramus (de quo potiſſimum eſt controuerſia) tunc ſatis ex Scriptura conſtabit, cum ex ea probauerimus duo. PRIMO, non E deeſſe Sanctis beatis cognitionem petitionum noſtrarum; quæ nimirum eis neceſſaria eſt, vt illas poſſint Deo commendare. SECVNDO, neque illis etiam deeſſe fauorem & gratiam apud Deum, ob quam Deus nimirum facilè nobis propitiari queat.

PRIMVM horum probatur ex Scriptura quadrupliciter: *Primò* expreſſo teſtimonio Ioan. Apoc. 5. *Quatuor,* inquit, *animalia & viginti quatuor ſeniores, ceciderunt coram agno, habentes ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum, & cantabant canticum nouum, &c.* Non ignorant igitur Sancti in cœlo orationes piorum Deo gratas, quas habent ſibi cõmendatas, & tanquam in phialis aſſeruant Deo præſentãdas.

Secundò: idem probatur à *comparatione* Sanctorum beatorum cum Angelis beatis. Nam *ſunt ſicut Angeli Dei in cœlo.* Matth. 22. & *æquales Angelis.* Lucæ 20. Et *eadem illic eſt menſura hominis, quæ eſt Angeli.* Apocalypſis 21. At conſtat quoque ex Scriptura, Angelos in cœlo cognoſcere & commendare Deo orationes hominum. Ergo eas etiam cognoſcere & commendare poſſunt Sancti. Id patet de Angelis Tob. 12. *Quando orabas cum lacrymis, &c. ego* (Raphael Angelus) *obtuli orationem tuam Deo.* Et Apocalyp. 8. *Alius Angelus venit, & ſtetit ante altare habens thuribulum aureum, & data ſunt ei incenſa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei. Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Cognoſcit igitur piorum orationes Angelus; & conſequenter etiam Sancti, qui in cœlo ſunt *æquales Angelis,* vt ait Sanctus Lucas.

Tertiò: idem probatur ex *natura* beatitudinis, qua Sancti in cœlo iam perfruuntur, vt probauimus tom. 2. diſp. 1. quæſt. 4. Nam appetitus beati planè ita expletur, vt nihil beato deſit, quod is naturaliter alioqui expetere poſſet, ſicut tradidimus illic, q. 2. & 3. & patet ex illo Pſalm. 16. *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.* Et Ioann. 16. *Vt gaudium veſtrum ſit plenum.* Sed dubium non eſt quin naturaliter deſideret Beatus ſcire, quid hîc de ipſo cogitetur, aut quid ei à ſuis vel ab aliis commendetur. Igitur hæc à Sanctis beatis cognoſci fatendum eſt.

Quartò: idem probatur ex *præſtantia* beatifici luminis & cognitionis. Nam antecellit multo cuicũque cognitioni ſupernaturali vel fidei vel propheticæ; quæ in hac vita ſoleat homini tribui diuino munere: ita, vt quicquid cognoſcitur per qualemcunque huius vitę cognitionem, cognoſcatur multo perfectiùs per illam beatam cognitionem: iuxta illud Apoſtoli 1. Corinth. 13. *Siue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur: Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod* PERFECTVM *eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Cùm eſſem paruulus, ſapiebam vt paruulus, &c.* Sed conſtat ex Scriptura, prophetas in hac vita cognoſcere diuino munere cogitationes cordium, & res longè poſitas: Ergo multò magis Sancti beati hæc cognoſcunt. Id autem conſtat 3. Reg. 14. vbi Dominus reuelauit Ahiæ conſiliũ vxoris Ieroboam. *Ecce,* inquit, *vxor Ieroboam ingreditur ad te, vt cõſulat te ſuper filio ſuo, qui ægrotat, &c.* Et 4 Reg. 5. vbi ait Eliſæus ad Giezi: *Nónne cor meum in præſenti erat quando reuerſus eſt homo de curru ſuo in occurſum tui, &c.* Agnoſcunt igitur diuino munere Sãcti beati multo perfectiùs cõſilia & deſideria noſtra.

Sic enim & D. AVGVSTINVS libr. 22. de ciuit. Dei, capit. 29. ex illo loco 4. Reg. 5. argumentatur: *Corde,* inquit, *ſuo ſe dixit vidiſſe Propheta Eliſæus, adiuto quidem mirabiliter* (*nullo dubitante*) *diuinitus: Sed quanto ampliùs tunc omnes munere iſto abundabunt, cùm Deus erit omnia in omnibus?* Quò & vulgatum illud GREGORII ſpectat: *Quid eſt quod ibi neſciant* (animæ beatæ) *vbi ſcientem omnia ſciunt?* lib. 4. Dialogorum. cap. 33.

Vnde etiam per eandem ipſam viſionem beatificam orationes noſtras à Sanctis cognoſci, tradidimus tom. 1. diſp. 1. q. 12. punct. 6. & docet D. Thomas hic art. 4. ad 2. cùm ait; Sanctos in patria videre *in Verbo* orationes ad ipſos fuſas. Idem concedit hic Caietanus: quãuis poſtea 3. part. quæſt. 10. art. 2. id negat. Atque hic etiam negat, Sanctos videre *in Verbo*, num expediat, votis eorum, qui orant, ſatisfacere intercedẽdo. Sed tamẽ gratis hoc negat, & etiã contra mentem D. Thomæ. Nam id etiã ſcire maximè pertinet ad ipſorũ beatitudinem; ne fruſtra interceſſionem vel patrocinium ſuſcipiant. Itaque maximè id videbunt in Verbo, vt ita nõ niſi cõformes diuinæ volũtati pro aliis intercedãt. Et ſic patet illud PRI-

Digitized by Google

A MVM, ſcilicet Sanctis in cœlo beatis non deeſſe cognitionem orationum noſtrarum, quæ in primis requiritur vt poſſint pro nobis intercedere.

SECVNDVM autem (quod etiam ſumpſimus probandum) ſcilicet Sanctos in cœlo beatos pollere quoque fauore & gratia apud Deum, ob quem nobis illum propitiare queãt; facilè ex Scriptura probatur, per ea teſtimonia, quæ oſtendũt, quãta Deus beneuolẽtia proſequatur Sãctos vita functos, & quã ſit propẽſus ad benefaciendũ aliis propter illos. Vt Geneſ. 26. *Benedicam tibi* (Iſaac) *& multiplicabo ſemen tuũ propter ſeruũ meũ Abrahã;* iam defũctũ, vt patet Gen. 25. Et Exod. 32 cũ pro populo oraſſet Moyſes illo modo: *Recordare Abrahã, Iſaac & Iſrael ſeruorũ tuorũ, &c. placatus eſt Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum.* Et 3. Reg. 15. *Propter*

B *Dauid dedit ei* (Salomoni) *Dominus Deus ſuus lucernam in Hieruſalem, vt ſuſcitaret filium eius poſt eum, & ſtatueret Hieruſalem, eo quòd fecißet Dauid rectum in oculis Domini.* Vnde etiam Dan. 3. Azarias cum ſociis in fornace Deum obſecrat & obteſtatur, non modò propter nomen ſuum, ſed etiam propter alios Sanctos: *Ne quæſumus,* inquit, *tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne diſſipes teſtamẽtũ tuũ, neque auferas miſericordiã tuã à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum, &c.* Itaque patet ex his abũdè, Sanctos POSSE quidem pro nobis efficaciter apud Deum intercedere.

Quòd autem etiam VELINT, & paratiſſimi ſint ad id faciendum (vt in argumẽtatione quoque noſtra ſumpſimus) probatur itẽ ex Scriptura dupliciter. *Primò* ex *na-*

C *tura* Charitatis, quæ vt Apoſtolus 1. Corinth. 13. ait *nunquam excidit,* ſed multo magis etiam in cœleſti illa beatitudine perficitur, cùm rationes DEVM & proximos amandi clariùs à beatis cognoſcuntur. Sed Sancti, dum hîc viuerent ex charitate, qua proximos complectebantur, paratiſſimi erant ad intercedendum pro illis: Ergo multò magis iam charitate in eis aucta; præſertim cùm non ſint amplius pro ſe ipſi ſoliciti. Rectiſſimè enim S. HIERONYMVS in libro cõtra Vigilantiũ, cap. 3. *Si Apoſtoli & Martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro ceteris, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſoliciti: quanto magis poſt coronas, victorias, & triumphos?* Et ante Hieronymum S. CYPRIANVS in ſerm. de Mortalitate: *Magnus illic* (in-

D quit) *charorum numerus expectat, frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua immortalitate ſecura, & adhuc de noſtra ſalute ſolicita.*

Secundò: idem probatur: nã ex Scriptura manifeſtè cõſtat, SANCTOS vltrò etiam *pro nobis orare* & intercedere: igitur volunt & parati ſunt id facere. Id patet ex his teſtimoniis. Tob. 12. *Ego* (Raphaël) *obtuli orationem tuam Domino:* non certè illam manifeſtando Deo (quem nihil latet) ſed apud Deum intercedendo, vt ea Tobiæ oratio effectum conſequeretur. Eadem eſt autem ratio aliorum Sanctorum, vt ſuprà ex Matthæo cap. 22. & Lucæ 20. & Apocal. 21. probatum eſt.

Item Ierem. 15. *Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.* Erant igitur hi ſoliciti coram Domino ſtare intercedentes pro aliis: ſicut etiam de Ieremia apertè ſcribitur 2. Machab. 15. *Hic eſt qui mul-*

E *tum orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate Hieruſalem, Propheta Dei.* Quòd ſi hi nondum recepti in cœlo (cùm needum eſſet propalata Sãctorum via, ad Hebr. 9.) ea charitate alios complectebantur, vt pro eis orarent; quanto magis id facient nunc Sancti beati?

Item Zach. 1. Angelus orat pro populo captiuo; *Domine,* inquit, *exercituum, vſquequo tu non miſereberis Hieruſalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt:* alludẽs nimirum ad promiſſionem, quam Deus fecerat liberationis futuræ poſt annos ſeptuaginta, vt patet Ierem. 29.

Item diuus Petrus epiſt. 2. cap. 1. poſtquam fidelibus promiſit officium *admonitionis* & excitationis ad pietatẽ; deinde etiam pollicetur officium *interceſſionis* ſuæ apud DEVM poſt obitum ſuum (quem inſtare dicit) vt ſalutaria monita, quæ ex ipſo audierant, non obliuiſcerentur, néve negligerent. Neque enim video cur nõ in hũc planè ſenſum (quem & placuiſſe FranciſcoTurriano noſtro memini) interpretari debeamus totam hanc D. Petri ſententiam, quam Latinè & Græcè ſic ibi legimus: *Iuſtum arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, ſuſcitare vos in* COMMONITIONE: *certus quòd velox eſt depoſitio tabernaculi mei, ſecundùm quod & Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſignificauit mihi.* DABO *autem operam, & frequenter habere vos* POST *obitum meum, vt horum memoriam faciatis.* Equidem non video quid obſtet quominus ſecundùm illud officium, quod hîc Petrus pollicetur (*Dabo autem operam, &c.*) intelligamus eſſe non ſolùm officium admonitionis, de quo iam dixerat; ſed etiam interceſſionis, poſt obitum. Nam & congruit hic ſenſus cum aliis Scripturæ locis, ex quibus conſtat, Sanctos poſt obitum orare pro aliis: & etiam cum eo quod ibi interſerit, *velocem eſſe depoſitionem ſuam.* Ad fidelium namque conſolationem nihilominus addit, neque poſt illius obitum eis defuturum ipſius officium, nimirum *interceſſionis,* vt poſſent etiam poſt illius obitum ea facere, quorum viuens eos commonefaciebat.

Item Apoc. 5. *Viginti quatuor ſeniores* (id eſt præcipui Sancti) *ceciderunt coram agno, habentes ſinguli phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum.* Ex quo loco patet, Sanctos intercedere pro piis & fidelibus cõmendando orationes illorum Deo, vt ſuprà diximus. Et clariſſimè quoque Apoc. 8. *Aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.*

Itaque dubitari non poteſt quin Sãcti beati & *poſſint* efficaciter, & benignè *velint,* apud Deum pro nobis intercedere; vt hactenus ex Scripturæ diuinæ teſtimoniis probauimus. Quod cùm ita ſit; conſequitur, rectè & vtiliter à nobis eos inuocari, ſicut concluſimus argumentatione illa noſtra ex Scripturis ducta, qua PRIMO probauimus orthodoxam hanc aſſertionem.

SECVNDO; probatur eadem aſſertio ex definitione Eccleſiæ in variis Conciliis. Nam in Concilio Grangrẽſi can. 20. Anathema dicitur iis (Euſtachianis) qui *Collectas, quæ fiunt in Martyrum memoriis, execrabantur.* Item in Concilio Nicæno II. act. 6. in fine ita legimus: *Cum timore Dei omnia agamus, poſtulantes interceſſiones incontaminatæ Deiparæ & ſemper Virginis Dominæ noſtræ Mariæ: item ſanctorum Angelorum, omniùmque Sanctorum; ſalutantes venerandas illorum reliquias, vt nos ſanctitudinis eorum fiamus participes.* Item in Concilio Conſtantienſi damnati ſunt omnes errores Vviclephi, inter quos vnus fuit, non eſſe Sanctos inuocãdos (vt ſuprà retulimus ex Thoma Vvaldenſi tom. 3. cap. 108. Et denique etiam in Cõcilio Trident. ſeſſ. 25. damnatus eſt idem error Sectariorum huius temporis.

TERTIO, probatur ex Eccleſiæ totius cõſuetudine in inuocandis Sanctis; cõtra cuius vniuerſalem praxim diſputare *inſolentiſſimam inſaniam eſſe* affirmauit meritò D. Auguſt. in epiſt. 118. ad Iãuarium. Ea verò Eccleſiæ praxis apparet præcipuè in publicis *Litaniis,* id eſt, rogationibus. In quibus præcipuè quidem rogatur Deus tanquam bonorũ auctor, vt notauit Rabbanus in libro de inſtitutione Clericorum c. 47. & patet ex illo modo in eis Deum precandi, *Miſerere nobis.* Deinde etiam imploratur interceſſio Sanctorum, per illa alia verba, *Ora,* &; *Orate pro nobis.* Eſt autem vſus Litaniarum huiuſmodi antiquiſſimus. Nam ante mille & centum annos earum fit mentio in Concilio I. Aurelianẽſi cap. 20. vbi iubẽtur ante Aſcenſionem Domini celebrari cum triduano ieiunio, quod in Dominicæ Aſcenſionis ſolemnitate ſoluatur. Et in Concilio Gerundẽſi ſub idem tempus præſcribitur, vt celebretur Litania Calendis Nouembris. Et in Toletano V. cap. 1. vt Idibus Decembris. Et Toletanò VI. canon. 2. vt celebrentur pro ſucceſſu Regum. Et in Concilio Bracarenſi II. can. 9 iniungitur vt ante ieiuniũ

Quadra

Digitized by Google

A Quadrageſimale conuenientes in vnum vicinæ Eccleſiæ per triduum cum Pſalmis per Sanctorum baſilicas ambulantes celebrent Litanias. Quæ etiam tria poſteriora Concilia fuerunt celebrata ab hinc mille annis, ſub Honorio Papa.

QVARTO, probatur eadem aſſertio ex miraculis, quibus & nunc paſſim,& iam olim ſæpè pium hoc inſtitutum Sanctos inuocandi Deus confirmauit. Ex quo genere præter illa quæ ſanctus Auguſt.lib. 22. de ciuit. Dei,cap.8.narrat, eſt illud etiam commemoratione dignum,quod S.GREGORIVS NYSSENVS in vita ſancti Ephræm Syri, ſub finem narrat de quodam, Ephræm etiam dicto: *Cùm in maximum*,inquit,*vitæ diſcrimen adductus fuiſſet,quoniam omnes viæ barbarorum copiis interclusæ tenebantur,te*(alloquitur Gregorius S.Ephræm)*nomine tan-*
B *tùm inuocauit,dicens:Sancte Ephræm adiuua me;atque ita tutò periculorum laqueos euaſit,mortémque neglexit, & inopinatam ſalutem aſſecutus,patriæ,auxilio tuo munitus,præter ſpem redditus eſt.*

Ac eiuſdem generis eſt illud,quod S.PAVLINVS Nolanus,in Carmine ad Cythereium de naufragio Martiniani,memorat,de patrocinio S.Fœlicis Martyris Nolani erga eundem Martinianum in illo naufragio:

In ora lapſus,ora non lædit ſua:
In ſaxa fuſus & rubos,
Nec ſentit vultum,nec lapide artus contudit,
FELICIS *exceptus manu.*

Et poſt pauca:

Et hunc fidelis compotem voti ſuis
Confeſſor induxit locis.

C Ac rurſus ipſe Paulinus de ſe in Natali 2. de eodem S.Felice:

Et maria intraui,duce te;quia cura pericli
Ceſſit amore tui:nec te ſine:nam tua ſenſi
Præſidia,&c.
Sis bonus,ô Fœlixque tuis,Dominumque potentem
Exores.

Et in Natali 3.narrās miracula:quæ fiebant ad reliquias eiuſdem Sancti:

Cernere ſæpè iuuat variis ſpectacula formis
Mira ſalutantum,& ſibi quæque accommoda votis
Poſcentum;videas etiam de rure colonos
Non ſolùm gremio ſua pignora ferre paterno,
Sed pecora ægra manu ſæpè introducere ſecum,
Et Sancto quaſi conſpicuo mandare licenter:
D *Móxque datam ſua confiſis ad vota medelam*
Experto gaudere Deo,& iam credere ſana,
Et verè plerumque breui ſanata ſub ipſo
Limine,læta ſuis iumenta reducere tectis.

Atque hic etiam illud PRVDENTII addi poteſt ex lib. Periſtephanon,hym.14.de S.Agnete Virgine & Martyre Romana:

Seruat ſalutem Virgo Quiritium;
Nec non & ipſos protegit aduenas
Puro ac fideli pectore ſupplices.

Propter quæ & alia eiuſmodi exempla, veriſſimum iudicari debet luculentum illud de hac re teſtimonium S.LEONIS ſerm.1.in Natali Apoſtolorū Petri & Pauli:
E *Sicut & nos*, inquit, EXPERTI *ſumus, & noſtri probauère Maiores,credimus atque confidimus inter omnes labores iſtius vitæ ad obtinendam miſericordiam Dei ſemper nos ſpecialium patronorum orationibus adiuuandos,vt quantum propriis peccatis deprimimur,tantum Apoſtolicis meritis erigamur.*

QVINTO probatur eadem aſſertio clariſſimis aliis ſanctorum Patrum teſtimoniis,qui Sāctos & ipſi inuocârunt,& inuocādos cenſuerunt. Ex quibus illuſtria tātùm quædam tum ex Græcis tum ex Latinis Patribus breuiter proferemus.

S.ATHANASIVS in Euangel.de Deipara: *Iſta*, inquit, *noua Eua mater vitæ appellatur, &c. Ad te clamamus;recordare noſtri ſacratiſſima Virgo,quæ etiam à partu Virgo permanſiſti. Aue gratia plena,Dominus tecum, &c. Intercede hera & domina & regina,& mater Dei pro nobis.*

S.BASILIVS hom.in 40.Martyres: *Qui aliqua*,inquit, *premitur anguſtia, ad hos confugiat: qui rurſus lætatur, hos oret. Hic,vt à malis liberetur;ille, vt duret in rebus lætis. Hic mulier orans pro filiis auditur; peregrinanti viro reditum incolumem,ægrotanti verò ſalutem implorat,&c.*

S. GREGORIVS NYSSENVS in vita ſancti Ephræm circa finē. *Tu verò*,inquit,*diuino aſſiſtēs altari,vitæque principi ac ſacroſanctæ vnà cum Angelis ſacrificans Trinitati, omnium noſtrum recordare,nobiſque peccatorum veniam impetra,vt ſempiterni regni cœleſtis beatitudine perfruamur.*

S.GREGORIVS NAZIANZENVS oratione de Sancto Cypriano: *At tu*,inquit,*nos de cœlo benignus aſpicias,ſermoneſque noſtros & vitam gubernes,ſacrùmque hunc gregem paſcas,aut paſcentem adiuues,cùm in cæteris rebus,quoad eius fieri poterit,eum ad optima quæque dirigens,tum graues lupos,ſyllabarum & verborum captatores,amoliens,ſanctæque Trinitatis, cui nunc aſſiſtis,pleniorem clarioremque ſplendorem nobis concilians.* Similia inuenies in eiuſdem orationibus de laudibus Athanaſij & Baſilij.Et idem Gregorius in Tragœdia de Chriſto patiente:

Benignè adeſto vocibus meis;preces
Admitte Virgo ô inclyta.

Et rurſus:

At tu quod precor ſummum,id mihi
Concede,vita ſic vt excedam,illius
Vt tantum habens te præſidem ſemper,velut
Ingentem opum vim,te tuum erga filium
Mihi patronam ſentiam acceptiſſimam.

Et infrà:

Quæ vincis omnes cœlitum ordines,
Regina,Domina,generis humani bonum,
Amica ſemper eſto tu mortalibus,
Maximáque quouis in loco mihi ſalus.

S.CHRYSOSTOMVS apertè etiam inuocat S.Petrum & Paulum in ſermone de adoratione catenarum & gladij.Ac de hac ipſa Chriſtianorum conſuetudine, ita teſtatur homil.66. ad populum Antiochenum; *Seruorum Crucifixi ſepulcra,regiis aulis ſunt clariora,non magnitudine & ædificiorum pulchritudine,ſed quod longè maius eſt, conuenientium ſtudio. Nam & ipſe, qui purpura indutus eſt* (Imperator) *accedit illa complexurus ſepulchra,& faſtu depoſito, ſtat Sanctis* SVPPLICATVRVS,*vt pro ſe apud Deum intercedant;& ſcenarum fabrum & piſcatorem etiam mortuos vt protectores* ORAT,*qui diademate redimitus incedit. Audebis igitur horum Dominum nuncupare mortuum,cuius ſerui vel mortui terrarum orbis Regum ſunt protectores? Neque hoc tantùm quis Romæ fieri viderit,verùm & Conſtantinopoli.*

Congruit cum hoc, quod teſtatur de antiquiſſimo Chriſtianorum more EVSEBIVS Cæſarienſis lib.13.de præparatione Euangel.cap.7. HÆC *nos*, inquit,*quotidie factitamus;qui veræ pietatis milites vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votáque ipſis facimus,tanquam viris Sanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitemur.* Sed ad Latinos aliquot Patres tranſeamus.

S.AMBROSIVS in libro de viduis,perpendens illud Luc.4. *Socrus Petri tenebatur magnis febribus,& rogauerunt illum pro ea. Petrus*,inquit,*& Andreas tunc pro affinitate poterant, nunc iam poſſunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enim, quod magno peccato obnoxia minùs idonea ſit quæ pro ſe precetur, certè quæ pro ſe impetret. Adhibeat igitur ad medium alios precatores.* Et infrà: *Obſecrandi ſunt Angeli pro nobis;qui nobis ad præſidium dati ſunt: Martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vindicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, &c. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere.*

S.HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ cap.14. *Vale ô Paula,& cultoris tui vltimam ſenectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Chriſto te ſociāt;præſens faciliùs,quod poſtulas, impetrabis.* Vide alia plurima in libro Hieronymi con-

tra Vi

Digitized by Google

tra Vigilantium.

S. Avgvstinvs lib. 7. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 1. B. Cyprianus, inquit, *iam corpore, quod corrumpitur, non aggrauante animam, ſerenius perſpicit veritatem, quam meruit adipiſci per charitatem. Adiuuet itaque nos orationibus ſuis in iſtius carnis mortalitate, tanquam in caliginoſa nube laborantes, vt donante Domino, quantum poſſumus, bona eius imitemur.*

Et tract. 84. in Ioannem: *Ad ipſam*, inquit, *menſam Domini, non ſic Martyres commemoramus, quemadmodum & alios, qui in pace requieſcunt, vt etiam pro eis oremus, ſed magis, vt orent ipſi pro nobis, vt eorum veſtigiis adhæreamus.*

S. Gregorivs lib. 2. Dialogorum, cap. 37. *Qui* (S. Benedictus) *in eo ſpecu, quo prius habitauit, nunc vſque, ſi* Petentivm *fides exigat, miraculis coruſcat.* Et capit. 38. *Vbi in ſuis corporibus ſancti Martyres iacent, dubium non eſt quòd multa valeant ſigna demonſtrare, ſicut & faciunt; & pura mente* Qværentibvs *innumera miracula oſtendunt.* Et paulo pòſt: *Quorum mens in Deo fixa eſt, tantò maius habet fidei meritum, quanto illic eos (Martyres) nouit, & non iacere corpore, & tamen non deeſſe ab* Exavditione. Neque opus eſt plura teſtimonia referre, cùm hæc ſint valdè illuſtria.

Sexto accedit his omnibus teſtimoniis ratio. Nam cùm Sancti beati Deo clariſſimi ſint, & in hos ille vberrima illa gratiæ munera, ob quæ nobis in honore ſunt, effuderit, non poteſt ipſi non eſſe grauiſſimum, quòd hoc inuocationis officio gratiam illorum apud Deum & dignitatis præſtantiam, & Dei erga illos beneficia nos agnoſcere proteſtemur. Rectiſſimè enim ſanctus Gregorivs Nazianzenvs in oratione de laudibus Athanaſij. *Athanaſium*, inquit, *laudãs* (& quemlibet alium Sanctum) *virtutem laudabo, &c. Virtutem autem laudans; Deum laudabo, à quo virtus hominibus eſt, vt per cognatam illuminationem ad Deum euehantur, vel potiùs reducantur.*

Porro quæ Sectarij contra Sanctorum inuocationem Obiicivnt, nihil planè probant. Percurramus potiſſima. Primo obiiciunt illud Exod. 20. *Non habebis Deos alienos coram me.* Respondeo, per inuocationem Sanctorum potiùs nos proteſtari, Sãctos non eſſe Deos. Nam petimus, vt pro nobis apud Deum tanquam apud ſuum & noſtrum Dominum atque Superiorem ſupplicando intercedant. Qui autem Superiorem habet, Deus non eſt.

Secvndo obiiciunt illud Deut. 12. *Quòd præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino Deo tuo, neque addas quicquam nec minuas.* Ex quo colligunt, in materia cultus id ſolùm eſſe faciendum, quod Deus præceperit, atque adeò neque Sanctos inuocandos, neque Deum colendum per Sanctorum quidem inuocationem, cùm de ea nullum extet diuinum præceptum.

Respondeo, non excludi eo & ſimilibus locis à cultu Dei, quod qualicunque modo non eſt à Deo præceptum, ſed quod ita à Deo non eſt præceptum, vt ſit etiam *contra* præceptum diuinum. Id tripliciter probo. Primo ex verbis, quę ibi Deut. 12. antecedunt, ex quibus conſtat, ſolùm impios cultus & ritus Gentium ibi Deum voluiſſe excludere; qui ita non ſunt præcepti, vt ſint etiam contra diuinum præceptum. Secvndo ex phraſi Scripturarum in aliis locis, vbi conſtat, quandoque dici *non præceptum* id, quod adeo nõ eſt præceptum, vt ſit etiam *contra præceptum*. Vt Deut. 17. *Cum reperti fuerint apud te vir aut mulier, vt faciant malum, &c. & adorent Solem & Lunam & omnem militiam cœli, quæ non præcepi*, nimirum adeò, vt etiam id prohibuerit. Et Deut. 18. *Propheta, qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, &c.*

Tertio: quia euidentiſſimè conſtat ex Scriptura, cultus aliquos voluntarios eſſe Deo gratos, quamuis à Deo non ſint præcepti: vt Votum, & Iuramentum, & obſeruatio aliquorum dierum feſtorum ob beneficio-

A rum memoriam; ſicut abſque diuino mandato conſtituta fuit, Iudith 15. & Eſther 9. &c. & cælebs vita ad puriùs colendum Deum, iuxta illud Apoſtoli 1. Cor. 7. *Innupta & virgo cogitat, quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu.* Et infra: *Hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, ſed ad id, quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi.* De quo genere dixerat apertè priùs, *præceptum Domini non habeo.* Itaque cùm cultus Dei per inuocationem Sanctorum nunquam ſit prohibitus; minimè propterea malus eſt, quòd a Deo non ſit præceptus.

Tertio, obiiciunt illud Iſaiæ 8. *Pro viuis à mortuis?* Vnde colligunt, non licere viuis quidquam a mortuis petere.

Respondeo ſolùm ibi prohiberi illicita & ſuperſtitioſa B commercia cum mortuis, qualia ſunt quæ verè inſtituuntur per illuſionem dæmonum procurantibus pythonibus. Id patet ex illis verbis antecedẽtibus: *Cùm dixerint ad vos, quærite à pythonibus & à diuinis, qui ſtrident in incantationibus ſuis: nunquid non populus à Deo ſuo requiret viſionem?* Et tunc illud ſequitur: *Pro viuis a mortuis? Ad legem magis, & ad teſtimonium, &c.*

Qvarto, obiiciunt illud Iſaiæ 63. *Abraham neſciuit nos, & Iſrael ignorauit nos: Tu Domine pater noſter, redemptor noſter.* Non igitur norunt Sancti res aut petitiones noſtras; ac proinde fruſtrà inuocantur.

Respondeo primò cum Hieronymo in commentario eius loci, *ignorare & neſcire* eo loco eſſe reiicere ſeu *non approbare* facta illius populi, quæ nec Deo, nec ſeruis eius placebant. Quo loquendi modo dicet Do- C minus ad impios in iudicio: *Neſcio vos*, quia ſcilicet non eos, agnoſcet per *ſcientiam approbationis*, vt appellant Theologi.

Secvndo dico, aliam fuiſſe rationem Sanctorum ante Chriſti aduẽtum, qui nondum erant beati: & ideò neque munere ſupernaturali (ſaltem ordinario) neque per naturam cognoſcebant res viuorum, vt neque alij defuncti non beati; ſicut Auguſtinus libro de cura pro mortuis agen. cap. 13. ex hoc ipſo Iſaiæ loco confirmat. Sancti verò nunc beati, omnino cognoſcunt beneficio beatitudinis, petitiones noſtras ad eos directas; vt ſuprà probatum eſt.

Qvinto, obiiciunt illud 1. ad Timoth. 2. *Vnus eſt mediator Dei & hominum homo* Christvs Iesvs, *&c.* Non igitur ſine Chriſti mediatoris vnici iniuria, adhi- D bentur Sancti tanquam alij mediatores.

Respondeo, Sanctos alterius longè rationis mediatores eſſe, & ideò ſuam nihilominus gloriam & dignitatem manere Chriſto, tanquam vnico Mediatori. Nam Sancti ſolùm ſunt mediatores intercedendo precibus & impetrando ex *diuina liberalitate & miſericordia:* ſicut fuit etiam mediator Moyſes, qui de ſe ait Deut. 5. *Ego ſequeſter & medius fui inter Dominum & vos.* Chriſtus autem eſt Vnicvs mediator talis, qualem illic 1. ad Tim. 2. deſcripſit Apoſtolus; nempe 1. homo Chriſtus Iesvs, qui ſcilicet ſimul eſt & Deus & homo, atq; adeò participans de vtroque extremo, inter quæ eſt mediator. 2. qui dedit Semetipsvm; id eſt, qui dignitate propria infinitæ perſonæ ſuæ diuinæ, & non beneficio alterius efficaciter intercedit. 3. Redemptio- E nem; id eſt, qui ex *iuſtitia* ſatisfecit & interceſſit apud Patrem pro nobis, atque adeò redemit nos. 4. pro Omnibvs; id eſt, qui eſt omnium omnino hominum (præteritorum, præſentium, & futurorum) mediator.

His quatuor modis nullus, præter Chriſtum, eſt mediator, ſed ipſe ſolus eſt ſic mediator. Ex quo tantùm abeſt vt ſequatur, non debere eſſe alios mediatores alterius rationis, vt etiam indè potiùs probauerit Apoſtolus ibidem, debere alios pro aliis mediatorum munere fungi, precando & intercedendo. Quòd enim ibi hortatus erat fieri *oblationes & orationes pro omnibus hominibus, &c.* confirmat, ſubiungens duplicem rationem,

Digitized by Google

ſcilicet 1. quia *vnus eſt Deus omnium, qui vult omnes homines ſaluos fieri,* & 2. quia *vnus etiam eſt mediator omnium, &c.* & idcirco conuenit vt pro omnibus oretur, quò omnes participes fieri queant tum beneuolentiæ illius diuinæ in omnes, tum redemptionis inſtitutæ ab illo vno mediatore pro omnibus.

Itaque cæci ſunt omnino Aduerſarij, quòd, vnde Apoſtolus probat, debere præter Chriſtum, eſſe quoq; alios alterius generis mediatores, orando pro aliis; ipſi probent non debere à nobis inuocari Sanctos tãquam vllo modo mediatores. Quæ certè iſtorum argumentatio ſi valeret, æquè probaret, non modò nos malè facere, Sanctos tanquam mediatores inuocando; ſed etiam malè facere ipſos Sanctos beatos, vſurpando pro nobis vltro officium eiuſmodi mediatorum; vt ab illis vltro vſurpari euidenter ſuprà probatum eſt, neque ipſi Aduerſarij ſaniores, ſeu minùs inſani, negare audent.

Sexto obiiciunt, ſuperuacaneam eſſe interceſſionem Sanctorum, quandoquidem, teſte D. Ioanne, *aduocatum habemus apud Patrem, &c.*

Respondeo, Deo in operanda ſalute hominum, non tãtùm ea media grata eſſe, quæ ſunt ex ipſius præcepto neceſſaria, aut quæ poſſent alioqui ſufficere; vt preces & merita Chriſti Domini; ſed varia alia & multiplicia, in quibus ſunt etiam orationes Sãctorum, non ob aliquem defectum meritorũ Chriſti, ſed vt ita Deus magis efferat dignitatem hominum, & vt augeat eorum meritum, atque adeò præmium: & denique vt largiùs ſe in homines diffundat. Alioqui ſi tantum Deus grata haberet media ad ſalutem ſufficientia, non tot cruciatus ipſe Chriſtus fuiſſet perpeſſus, & tot actus virtutum in hominum ſalutem contuliſſet. Minima enim ſanguinis gutta; & minimus actus Chriſti Domini abundè ſatis fuiſſet cùm eſſet infiniti valoris.

Septimo, ſolent aliqui ex Sectariis valdè pueriliter obiicere illud: *Quomodo inuocabunt, in quem non crediderũt?* Rom. 10. Vnde colligunt, credere nos in Sanctos tanquam in Deos, ſi illos inuocamus.

Respondeo, nos non inuocare Sanctos, vt auctores & largitores bonorum (de quo genere inuocationis loquitur ibi Apoſtolus) ſed tantùm vt interceſſores apud Deum, ſicut inuocamus etiam hoc modo viuos, vt intercedant pro nobis, & inuocauit etiam Apoſtolus ad Rom. 15. & aliàs. Vt autem hoc modo inuocemus Sanctos; non eſt opus, credere in illos tanquam in Deos; ſed ſatis eſt credere quòd poſſint & velint (vt probatũ eſt) pro nobis intercedere. Quo ipſo ſi quis dicat, aliquo modo fidem noſtram reſpicere *in Sanctos*, non abſurde loquetur: nam ſic etiam loquitur Apoſtolus in epiſtola ad Philemonem: *Audiens charitatem tuam & fidem, quam habes in Domino* Iesv, *& in (erga) omnes Sanctos.*

PVNCTVM OCTAVVM.

Pro quibus ſit orandum.

D. Thomas artic. 7. & 8.

Certvm eſt, generatim loquendo, orandum eſſe ex præcepto diuino tempore neceſſitatis (iuxta dicta p. 3.) non modò pro nobis ipſis, ſed etiam pro quibuſcunque aliis, quos teneamur ex charitate diligere, atque adeò pro quibuſcunque omnino proximis, dum hanc vitam viuunt. Nam omnes proximos ex charitate diligere tenemur, vt vidimus ſuprà diſputatione 3. q. 2.

Probatur autem hæc aſſertio, Primo, ex ipſa forma orationis Dominicæ. Nam vt ait S. Cyprianvs in eius expoſitione, *noluit pacis Doctor, vt quis pro ſe tantùm precetur. Non enim dicimus, Pater meus, nec panem meum da mihi, &c. Sed Pater* Noster, *panem* Nostrvm *da nobis, &c.* Quia ſcilicet pro aliis etiam debemus orare.

A Secvndo, ratione. Nam vt recte argumentatur D. Th. hic art. 7. id quod debemus aliis optare, debemus pro aliis petere. Sed ex charitate non ſolùm nobis, ſed etiam aliis debemus multa bona optare: ergo etiam petere. Vnde Apoſtolus 1. ad Tim. 2. *pro omnibus hominibus* orari vult.

Sed in ſpecie tamen non inutile fuit etiã hic quærere. Primo, an non modò pro *quibuſcunque* hominibus viuentibus, ſed etiam pro *omnibus* omnino, nemine excepto, ſeu pro omnibus *collectiue* (vt dicitur) debeamus orare, petendo illis beatitudinem. Nam quòd debeamus, inde videtur probari, quòd Chriſtus Dominus pro *omnibus* omnino mortuus eſt, vt affirmat D. Paulus 1. ad Timoth. 2. Ex quo idem Apoſtolus concludere videtur, pro *omnibus* eſſe orandum.

B In contrarium autem eſt, quòd conſtat, inter omnes viuẽtes multos eſſe *reprobos*, qui ſecundũ legem ordinariam Dei, non ſunt adepturi beatitudinem. Ergo præſumptuoſe & contra legem ordinariam faceret, qui pro *omnibus omnino viuentibus* peccatoribus beatitudinem peteret. Nam eſſet talis certus; ſe pro aliquibus reprobis eam petere.

Sit Prima Concluſio. Pro omnibus omnino viuentibus petendum eſt a Deo vt *quantum eſt ex parte Dei*, ſit illis poſſibilis conſecutio ſalutis æternæ; hoc eſt, vt omnibus Deus conferat ſufficientia auxilia ad eam conſequendam, atque adeò vt per Deum non ſtet quominus omnes ſaluentur. Quod poteſt dici eſſe petere pro omnibus ſalutem, quantum ad *ſufficientiam*. Hæc concluſio omnino eſt certa, & illam probat ratio pro parte C affirmatiua. Sic enim Chriſtus pro omnibus mortuus eſt. Et ſic etiam Deus *vult omnes homines ſaluos fieri*, videlicet quantum eſt ex parte ſua, omnibus neceſſaria conferendo, vt ſalui eſſe queant, vt oſtendimus tom. 2. q. 2. de Gratia, punct. 4. Itaque debemus nos huic diuinæ voluntati conformare, optando & petendo pro omnibus eodem modo ſalutem. Ita etiam intelligendus eſt hic art. 7. S. Thomas.

Secvnda Concluſio. Non eſt petendum vt omnes omnino *reipſa tandem* ſalutem æternam conſequantur. Hæc Concluſio eſt expreſsè ad mentem D. Thomæ hic in ſolutione tertij, vbi ex ſententia S. Auguſtini libro de Correptione & gratia, capite decimoquinto, docet, ideo nemini in particulari eſſe negandam orationem, quia de nullo in particulari conſtat, quòd ſit reprobus. D Ergo ſi de aliquo id certò conſtaret, non eſſet pro illo orandum. Ex quo rurſus ſequitur manifeſte noſtra Concluſio. Nam in genere quidem conſtat certò, inter omnes viuentes eſſe multos reprobos. Ergo pari ratione non poſſumus orare vt omnes reipſa ſalutem conſequantur, ſed tantum vt illi eam conſequantur, qui ex ſua parte præſtiterint quod Deus ſecundùm legem ordinariam requirit.

Item probatur hoc ea ratione: nam neque ſic orauit Chriſtus Dominus, vt omnes conſequerentur beatitudinem, ſed tantùm vt illi qui ſibi non eſſent defuturi in conſequenda æterna ſalute. *Ego,* inquit, Ioan. 17. *pro eis rogo* (Apoſtolis) *non pro mundo rogo, ſed pro eis qui credituri ſunt per verbum illorum in me.* Denique hoc manifeſtè conuincit ratio ſuprà facta in contrarium pro parte negatiua.

E Atque ex his patet, perperam Ioannem Medinam in tractatu de Oratione q. 6. circa finem, putare ſe contra S. Thomam ſentire in eo quòd probat pro omnibus omnino eſſe petendam ſalutem. Solùm namque probat ille Doctor, pro omnibus eſſe petendam, modo quo dictum eſt in prima Concluſione: id quod nunquam negauit S. Thomas.

Secvndo quæritur, an non etiam liceat aliquem determinatè & in particulari reiicere ab oratione, qua petamus nobis & aliis ſalutem reipſa cõferri: Videtur non licere: Primo, quia non minores ſunt interdum con-

Digitized by Google

iecturæ, oſtendentes quòd aliquis adhuc viuens ſit reprobus, quàm quòd aliquis vita defunctus fuerit prædeſtinatus. Sed propter coniecturas de ſalute & prædeſtinatione alicuius defuncti, ſupernacanea eſt oratio pro illius ſalute. Ergo etiam propter coniecturas de alicuius reprobatione erit ſuperuacanea ſimilis pro illo oratio. Maior videtur clara. Minor etiam patet ex vulgato illo dicto: *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro illo*: & tamen de ſalute Martyris antequam canonizetur, non habemus niſi coniecturas. Poteſt enim fieri vt in puncto mortis fuerit peruerſus.

SECVNDO: nam vt quis excuſetur à præcepto aliquo adimplendo, ſatis eſt iudicium certum morale, quo putet, non eſſe exercendum actum præceptum. Sed reſpectu alicuius in particulari, poteſt haberi iudicium certum moraliter, quòd non ſit orandum pro ſalute illius: ergo, &c. Maior eſt clara. Nam vt, v.g. non tenearis dare Petro eleemoſynam, ſatis eſt iudicium certum moraliter, quo iudices, Petrum non eſſe pauperem, atque adeò te non debere dare illi eleemoſynam. Minor probatur. Nam quando coniecturæ indicant, aliquem eſſe reprobum, poteſt quis ita ratiocinari. Pro reprobo non eſt orandum, vt ſalutem reipſa conſequatur: ſed hic eſt reprobus: ergo pro iſto non eſt orandum. Maior eſt omnino certa. Minor etiam continet iudicium certum moraliter propter coniecturas. Ergo Concluſio etiam erit certa vt minimùm moraliter.

TERTIO & vltimò eſt argumentum ex prima epiſtola D. Ioan. c. 5. *Peccauit quis peccatum ad mortem; non pro eo dico vt oret quis.* Quem locum multi exponunt de eo qui excedit è vita in *finali impœnitentia*. Sed quòd aliquis decedat è vita finaliter impœnitens, non poteſt eſſe notum, niſi per coniecturas; ergo coniecturæ ſufficiunt ad non orandum pro aliquo. Antecedens patet. Nam quiſque poteſt in ipſo momento mortis conuerti, quantumcunque videatur impœnitens.

Nihilominus RESPONDETVR, nemini, in particulari, quamdiu viuit, negandam eſſe orationem, vt affirmat rectè D. Thom. hic in ſolutione tertij. Probatur PRIMO, ex S. AVGVSTINO lib. de correptione & gratia, c. 15. *An, inquit, ante finem huius vitæ de aliquo deſperandum eſt? Aut contradici Deo poteſt, ne reſpiciat & det pœnitentiam, & accepto ſacrificio Spiritus contribulati, cordiſque contriti, a reatu quamuis iuſtæ damnationis abſoluat, damnatumq; ipſe non damnet.*

SECVNDO: nam quantũuis vehementes habeat quis coniecturas de ſeipſo, quòd ſit reprobus: tamen adhuc tenetur pro ſe orare ex charitate erga ſeipſum: ergo etiam tenetur orare pro alio, non obſtantibus quibuſcunque cõiecturis, quas habeat de reprobatione illius. Conſequentia patet. Nam ex eadem charitate tenetur quiſque diligere proximum, ſicut ſeipſum; atque adeò pro illo orare, ſicut pro ſe. Antecedens autem eſt clarum. Nemo enim auderet excuſare talem ab oratione pro ſe facienda: imò tales maximè iubentur orare.

TERTIO probatur. Nam vt quis teneatur pro alio orare, ſatis eſt iudicium, quo iudicet, omnibus conſideratis, *poſſibile eſſe moraliter*, vt talis ſaluetur, & ſit prædeſtinatus. Sed non obſtantibus quibuſcunque coniecturis de reprobatione alterius, & non obſtante iudicio, quo abſolute putetur *eſſe* reprobus, adhuc poteſt quis iudicare, *poſſibile eſſe moraliter*, vt talis ſaluetur, & ſit prædeſtinatus. Ergo adhuc tenebitur pro illo orare.

Maior probatur. Nam rarò vel nunquã aliter habemus iudicium de ſalute alicuius, citra vehementes aliquas & raras coniecturas, quæ faciant vt determinatè quoq; opinemur aliquẽ non ſolùm poſſe moraliter ſaluari, ſed etiam ſaluũ *fore*. Itaque ſi illud iudiciũ de poſſibilitate non eſſet ſatis; rarò vel nunquam teneremur orare pro aliquo. Minor etiam patet. Nã ſcimus, moraliter loquendo, multos ſimiles poſtea fuiſſe conuerſos.

Vnde ad PRIMVM argumentum in contrarium, reſpondeo, dictum illud intelligendum eſſe de Martyre, poſtquam eſt canonizatus, vel cõmuni quodã fidelium ſenſu habitus pro ſancto & beato. Tunc enim incipit eſſe plùs quàm moraliter certũ, illum eſſe ſaluum. Ante canonizationem verò vel eiuſmodi fidelium ſenſum & approbationem, poſſet aliquis (conditionaliter ſaltem) pro illo orare, cogitãs, poſſibile eſſe illum, qui viſus eſt mori ex charitate, habuiſſe complacentiam alicuius peccati, vel nõ fuiſſe mortuum ex charitate, &c. atque adeò indigere oratione, ſi eſt in purgatorio.

Ad SECVNDVM negatur Minor. Ad probationem, diſtinguo Maiorẽ. Si enim intelligitur de reprobo, quẽ *certiſſimè & infallibiliter*, conſtaret eſſe reprobum: concedatur. Sed ſic non conſtat de vllo. Si autem intelligitur de eo, qui ſolùm putatur reprobus per cõiecturas: falſa eſt illa Maior. Nam eis coniecturis non obſtãtibus habetur iudicium de poſſibilitate morali ſalutis: quod iudicium ſatis eſt ad orãdum, vt eſt dictum. Nec eſt ſimile illud quod adductum eſt de præcepto eleemoſynæ. Nam vt ex præcepto quidem debeat fieri eleemoſyna, non eſt ſatis iudicium de *poſſibilitate paupertatis*, ſed requiritur, vt conſtet moraliter, alterum *eſſe pauperem*.

Ad TERTIVM reſpõdeo, non hic loqui de peccatoribus non iam iam morientibus, ſed aliquanto tempore adhuc ſuperſtitibus: & ita quidẽ, vt ſint cõpotes ſui, & conuerti ad Deum poſſint. Neque enim negandum videtur, quandoque aliquem ita poſſe mori, & adeò vehementes cõiecturas poſſe eſſe de illius reprobatione, vt non poſſit haberi iudicium de poſſibilitate morali ſalutis eius; quamuis poſſit haberi de poſſibilitate metaphyſica, quæ eſt impertinens ad actus morales. Et de talibus poſſet intelligi ille locus 1. Ioan. 5. iuxta illam quidem expoſitionem in argumento allatam. Quamquam habet ille locus aliam interpretationẽ probabiliorem, vt vidimus tom. 2. q. 2. de gratia, q. 3. p. 4.

TERTIO quæri poteſt, quatenus debeamus pro inimicis orare. Nam quòd debeamus quidem pro illis orare, certum eſt, cùm debeamus ipſos diligere. Vnde Dominus idipſum præcipit Mat. 5. *Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Sed quatenus teneamur pro illis orare; nunc quærimus.

Qua de re veriſſima eſt hæc aſſertio, quam ponit hic artic. 8. D. Thom. Pro inimicis ita debemus orare, ſicut debemus illos ex charitate diligere. Itaque debemus pro illis orare *in communi*, non reiiciendo videlicet illos ab orationibus communibus, quas pro omnibus debemus fundere. *In particulari* autem, ſicut non debemus illos diligere, niſi in caſu *neceſſitatis*: ita neque orare.

Circa quam doctrinã vidẽda ſunt ea quæ ſuprà tradidimus diſp. 3. q. 2. & quæ tradit D. Th. q. 25. art. 7. & 8. & Caiet. hic art. 8. qui rectè notat, S. Thom. non eſſe ſibi contrarium, propterea quòd ſupra in illo loco tantùm dixerit, inimicos diligendos eſſe in particulari, tempore neceſſitatis: hic autem dicit, eſſe diligendos, tum in neceſſitate, tum etiam, quando *petunt veniam*, benignè illis reſpondendo. Supra enim nomen *neceſſitatis* laciùs vſurpauit, complectens omnes caſus, quibus eſt neceſſe inimicos diligere: atque adeò etiam tẽpora, in quibus id eſt neceſſarium ad vitandum ſcandalum aliorũ: cuiuſmodi tẽpus eſt, cùm inimicus petit veniam. Hic autem preſſius vſurpauit nomen neceſſitatis, vt videlicet ſignificet neceſſitatem dumtaxat *ipſius inimici*, ac proinde diſtinxit neceſſitatem à tempore, quo eſt neceſſaria inimici dilectio propter vitandum ſcandalum; non autem propter indigentiam ipſius inimici.

Poſſet etiã hic diſputari de Orationibus pro defunctis. Sed id potius ad diſputationem de Purgatorio pertinet. De quo diſſerendum eſt, Deo fauente, in 4. tomo.

Illud tantum hic NOTETVR, pro iis defunctis ſolis, qui in purgatorio ſint, orandum eſſe, vt ſaluentur; non autem pro iis qui ſint damnati in inferno, quandoquidem conſtat, hos ſalutem conſequi non poſſe. Quod

Digitized by Google

ipſum nominatim aſſeuerat S. GREGORIVS lib. 4. Dialogorum cap. 44. his verbis: *Eadem*, inquit, *cauſa eſt, non oretur pro hominibus æterno igni damnatis; quæ eſt, vt non oretur pro diabolo Angeliſque eius æterno ſupplicio deputatis; & quæ eſt, vt non orent Sancti homines pro hominibus infidelibus impiiſque defunctis. Quia pro eis vtique, quos æterno deputatos ſupplicio iam nouerunt, ante illum iuſti iudicis conſpectum orationis ſuæ meritum caſſari refugiunt.*

Vnde quod in Damaſceni Oratione de defunctis, perhibetur, S. Gregorium oraſſe pro ſalute Traiani Imperatoris impij & infidelis, eámque illi impetraſſe; ſatis apparet ex hoc Gregorij loco eſſe vel falſum vel incertum: præſertim cùm annis circiter quingentis Traianus obierit ante Gregorium. Quanquam ſi tale quid factum à Gregorio fuit, credendum eſſet, ipſum feciſſe peculiari aliquo inſtinctu Dei, qui poteſt nimirum in aliquo caſu facere quidpiam præter ſuas leges ordinarias.

Quòd autem Eccleſia in orationibus pro defunctis petit à Deo vt eos liberet à pœnis INFERNI, & eis det requiem & gloriam æternam; id minimè pro damnatis petit, ſed pro iis qui in purgatorio ſint. Neque id quidē Eccleſia pro his petit, ita vt velit impetrare tunc primùm Dei decretum, quo tales præſeruentur à pœnis inferni, & deſtinentur ad gloriam ęternam (nouit enim Eccleſia, iam ante id à Deo de iis qui ſint in purgatorio, decretum eſſe) ſed petit *executionem* eius decreti; confidens nimirum, à Deo iam fuiſſe conſtitutum & tale decretum, & vt illud per & propter orationes Eccleſiæ (tanquam per vnum quoddam medium) executioni mandetur, continuando nimirum liberationem eiuſmodi animarum ab inferno, & eis requiem & gloriam æternam donando ſuo tempore. Quemadmodum etiam quando quidpiam aliud à Deo petimus, minimè petimus vt tūc primùm ſtatuat ac velit id facere (quippe ſcimus iam inde ab æterno illum ſtatuiſſe quidquid facturus eſt) ſed vt id exequatur iuxta ſuum æternum decretum, quo illum per noſtras etiam orationes id facere ſtatuiſſe confidimus. Hanc puto eſſe veram & ſolidam explicationem huius rei, non autem vllam aliam ex iis quas circa orationes illas Eccleſiæ pro defunctis, plus nimio operosè vel adfert, vel refellit, Ioannes Medina quæſtione 6. de Oratione; quas explicationes non eſt operæpretium diſcutere.

PVNCTVM NONVM.

Quomodo ſit orandum.

D. Thomas artic. 12. 13 & 14.

IN precādo, illum MODVM adhibere oportet & ſufficit, qui ſatis ſit, vt piè & decenter oretur; ſpectata nimirum natura Orationis, vt eſt collocutio quædam cum Deo. Ad id autem duo requiruntur. PRIMO, vt actus ipſe orandi vacet omni mala circumſtantia ſeu conditione: qualis eſſet, ſi quidpiam mali, vel ad ſalutem non pertinens, à Deo peteretur; aut ſi ob malum finem, vel malo modo, & ſupernacaneo multiloquio à Chriſto, Mat. 6. prohibito, quidpiam etiam boni peteretur, vel cum propoſito peccandi mortaliter, &c. iuxta ea quæ ſuprà dicta ſunt p. 4. & 6.

SECVNDO etiam ad id vel maximè requiritur in oratione *attentio*, vt docet D. Thomas hîc art. 13. Ita nimirum, vt ſaltem initio precationis habeat quis in animo attendere, vel ad Deum, quem orat, vel ad ſententiam orationis & rem, quam petit, & ad verba (ſi vocaliter orat, ne indecenter aberret) neque id animi propoſitum poſtea in orationis progreſſu mutet, aut voluntariè mentem ad aliam rem conuertat, quæ attentionem impediat. Quod ita dico; nam aliquid ſimul fieri poteſt, quod non impediat orationem. Vt ſi quis oret ſe veſtiens; quod ſuadet ſanctus Baſilius homilia in Martyrem Iulitam. Idque in aliquibus Religionibus approbatis eſt moris.

Huiuſmodi ſaltem attentio neceſſaria eſt, vt oratio quidem culpa vacet; & impetratoria ſit. Vt autem Oratio adferat etiam animo conſolationem; perdurans attentio neceſſaria eſt, vt notat D. Thom. art. 13. accommodans huc illud 1. Cor. 14. *Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt.*

Quomodo autem attentio ad Orationem adhiberi faciliùs poſſit; docet S. BASILIVS in regulis breuioribus reſponſione ad interrogationem ducenteſimam primam. Interrogans enim ibi: *Quomodo quis inter orandum non diſtrahetur?* Reſpondet: *Si certò credat, Deum ſe ante oculos habere. Si enim principem aliquem aut Præſidem intuens, & cum eo loquens, oculos ab eo dimouere non ſolet qui non tandem credibilius eſt, attentam mentem habiturum illum, qui Deo preces adhibeat, in eum, qui ſcrutatur corda & renes, & illud facturum, quod ſcriptum eſt, leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione.* 1. ad Timoth. 2.

Atque eodem exemplo S. CHRYSOSTOMVS hom. 1. ſuper illa verba Iſaiæ 6. *Vidi Dominum, &c.* oſtendit, quanta ſit culpa, voluntariè in oratione diſtrahi. *Qui cū Rege*, inquit, *terreno loquitur, de iis tantùm verba facit, de quibus ille voluerit audire, &c. Tu verò cum Rege Regum colloquēs, cui cum horrore ſeruiunt Angeli, omiſſo cum illo ſermone, de luto, de puluere, de telis aranearum loqueris. Nihil enim aliud ſunt huius vitæ negocia. Et quomodo ſuſtinebis iſtius contemptus pœnam? Quis te liberabit ab hac vindicta?*

Et rectè quoque S. CYPRIANVS in expoſitione orationis Dominicæ. *Quomodo te audiri poſtulas, cùm te ipſe non audias? Vis eſſe Deum memorem tui, cum rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis?*

PORRO ſi prædictæ duæ Orationis conditiones non deſint, ſcilicet Orationis *pietas* & *attentio*, recta erit Oratio quoad modum, quomodocunque varientur aliæ orandi circumſtantiæ ex parte vel *actus* orandi vocalis aut mentalis, vel *formæ* verborum, quibus oretur, vel *temporis*, quo oretur (non loquor iam de oratione publica, de qua p. ſequenti) vel *loci*, vel *geſtus* corporis in orando, &c. Nam variis admodum modis, quoad has circumſtantias, inuenimus orationem rectè atque piè vſurpatam eſſe.

Atque vt hęc omnia breuiter percurramus, & quoſdam circa hæc ipſa errores confutemus, PRIMO conſtat, orationem, quæ priuatim inſtituitur, indifferenter poſſe vel voce vel mente fieri, vt aſſerit quoque D. Th. hic art. 12. Probatur PRIMO. Nam vtriuſque Orationis exempla & teſtimonia extant in Scriptura. *Vocalis* quidem Pſalm. 141. *Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea Dominum deprecatus ſum.* Et Pſal. 16. *Intende voci orationis meæ.* Et Eccleſiaſt. 39. *Confitemini illi in voce labiorum veſtrorum.* Et Chriſtus Dominus non ſolùm in cruce voce magna orauit: *In manus tuas, &c.* Sed ſæpè aliàs, vt conſtat ex variis locis Euangelij. Et Matth. 6. tradidit formulam precandi tum vocalitèr, tum mentaliter ſine multiloquio.

Atque habet quoque ſuas quaſdam vtilitates vocalis oratio. Valet enim (vt notat art. 12. D. Thom.) primò ad excitandam deuotionem interiorem. Secundò, vt non ſolùm mente, ſed etiam corpore & voce Deum laudemus, & illi ſeruiamus: id quod præcipuè pertinet ad Orationem, quatenus eſt ſatisfactoria, iuxta illud Oſeæ vltimo: *Omnem aufer iniquitatem, &c. & reddemus tibi vitulos labiorum noſtrorum.* Tertiò, eſt quoddam teſtimonium affectus interioris, iuxta illud Pſalm. 49. *Lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea.*

Mentalis autem Orationis extat exemplum Dauidis Pſalm. 104. *Tibi dixit cor meum.* Et de Anna ſcribitur 1. Reg. 1. quòd *orabat in corde ſuo, tantùmque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur.*

SECVNDO idem probatur ex Patribus, qui vtrum-

que

Digitized by Google

que modum orationis (& maxime *mentalem*) commendant: ex quibus ſatis ſit audire S. BASILIVM homil. in Martyrem Iulitam. *Dicimus*, inquit, *orationem non oportere nos plene in ſyllabis conſtituere: quin potiùs ipſam ſuas vires plenius explicare explerévè in animæ orantis libera electione ac propoſito, ſimul & in actionibus quæ per omnem vitam interno ſtudio perficiuntur ad præſcriptum virtutis, iuxta* Paul. 1. Cor. 10. *Siue comeditis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Accumbens menſæ; Eſitans panem, largitori gratiam rependito, &c.* Ac commendat etiam orationem mẽtalem egregiè CYPRIANVS ſub initium expoſitionis orationis Dominicæ.

Conſtat etiã SECVNDO, nihil referre, quibus verbis quis oret, modò quis piè & ſine vano multiloquio, & attentè oret, & non petat, niſi quod ad ſalutem pertineat, atque adeo reuocari poſſit ad aliquam petitionem orationis Dominicæ, iuxta dicta punct. 5. Nam variis verbis & modis legimus paſſim in Scriptura orationes piè fuiſſe inſtitutas.

Vnde ſequitur PRIMO erraſſe hæreticos Bogomiles, qui cenſebant, omnes alias Orationes, præter orationẽ Dominicam, eſſe reiiciendas, vt refert Euthymius in panoplia titul. 23. par. 2. Quod omnino falſum eſt. Nã Chriſtus Dominus orationem quidem illã præſcripſit, quoad ſententiam quidem & res ſignificatas (quo pacto intelligi debet Cyprianus vbi ſupra, cùm ait, culpam eſſe *aliter orare*) non autem quoad verba & modum. Vnde Actor. 1. orãrunt aliis verbis & aliter Apoſtoli, cùm orãtes dixerũt: *Tu Domine, qui noſti corda omnium, oſtende quẽ elegeris ex his duobus, &c.* Et Actor. 4. cùm fideles *vnanimiter eleuauerunt vocem, & dixerunt: Domine tu, qui feciſti cœlum & terram, &c. reſpice in minas eorum, & da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum, &c.* Quæ oratio adeo grata fuit Deo, vt *cùm oraſſent, motus ſit locus, in quo erant congregati, & repleti omnes Spiritu ſancto.* Vt iam alia exempla prætercam.

Quo fit, vt quamuis omnes teneãtur ſcire illas ſeptẽ petitiones ſecundùm ſubſtãtiam illarum, vt cùm opus ſit, poſſint petere neceſſaria à Deo; non tamen tenentur ſcire eas illis verbis & ordine, quo tradũtur in oratione Dominica: ſicut etiam ſolet dici de articulis fidei. Ita expreſſe diuus AVGVSTINVS epiſt. 89. ad Hilarium. Et Medina tractatu de Oratione, q. 10. & Sylueſter, Verbo Scientia, num. 2. eſtque communis doctrina.

SECVNDO etiam ſequitur, erraſſe Caluinum lib. 3. Inſtitut. c. 20. ſect. 29. cùm dixit, iteratam repetitionem eiuſdem Orationis à Catholicis vſitatam eſſe *battologiã & multiloquium prohibitum à Chriſto Domino, & garrulitatem illudentem Deo.* At hæc potiùs Caluini garrulitas, impiè illud non Eccleſiæ modò, quæ eam orandi rationem approbat & vſurpat, ſed etiam ipſi Deo, qui multis modis, teſtatus eſt, & quotidie teſtatur, ſibi eſſe gratiſſimum hunc orandi modum.

Aliud enim eſt, vnam & eãdem orationem ſuperuacaneis & ineptis verbis pertexere, more Gentiliũ (quod Chriſtus vetuit) aliud autem, ſæpius & inſtãter repetere orationem eandem conſtantem ex verbis ad orandũ aptis, vt pote ab ipſo Domino, vel ab Eccleſia præſcriptis & approbatis. Hoc enim non eſt multùm & ſuperuacaneè loqui, ſed *orationi inſtare*; quod præcipit Apoſtolus ad Coloſſ. 4. Et *ſine intermiſſione orare*, quod idem monet 1. ad Theſſal. 5. quodque fecit Eccleſia primorum fidelium, in vna & eadem oratione ad Deum pro diuo Petro, Act. 12. Et *perſeuerare* in oratione, vt faciebant Apoſtoli, Act. 1. Et in oratione *nũquam deficere*, vt admonuit ipſe Dominus, Lucæ 18. inducto exẽplo viduę, quę per multum tempus petens à iudice vindictam; dicens: *Vindica me*, tandem impetrauit, cùm *eſſet ei moleſta*: Et nõ ſolùm ſemel petere, ſed rurſus *quærere & pulſare*, vt idem Dominus monet, Matth. 7. & Luc. 11. Et denique nihil aliud id eſt, quam piè imitari illum Euangelicum cæcum, qui etiam *increpatus* ab iis, *qui præibant, & qui ſequebantur*, poſtquam oraſſet, *Ieſu fili Dauid, miſerere mei*; multo adhuc magis eandem orationem ingeminans, clamabat: *Fili Dauid, miſerere mei*; donec tandem impetrauit, & quidem iubente ei adhuc Ieſu eãdem illam orationem rurſus repetere, cùm ei dixit: *Quid tibi vis faciã? At ille dixit: Domine vt videam. Et Ieſus dixit illi: Reſpice fides tua* (vſque adeo in orando perſeuerans) *te ſaluum fecit.* Qui igitur volunt à Ieſu exaudiri; piè & vtiliter facient, ſi inſtanter eandem orationem repetent, quantumuis à Caluino & aliis Sectariis propter hoc *increpentur*, ſicut increpabatur ab aliis indignè ille cæcus, à Domino illuminatus.

TERTIO, inde etiam ſequitur, erraſſe eundem Caluinum in illo c. 20. ſect. 33. cùm cenſuit, communes Eccleſię preces debere neceſſariò fieri vulgari lingua. Nõ eſt hoc neceſſe: cùm etiam ij qui Latinam linguam non intelligunt, poſſint in eiuſmodi orationibus habere attentionem ad Deum ipſum, qui oratur (quę attentio, vt diuus Thomas hìc art. 13. affirmat, præcipua eſt, & omnibus etiam idiotis communis) & quod ad ſententiam attinet, referre ſe ad alios, qui intelligũt, & maximè ad Eccleſiæ miniſtros. Quod cùm idiotę facient, piè & decenter orabunt; quandoquidem non requiritur omnimoda attentio (vt oratio quidem culpa vacet, & impetratoria ſit) ſed illa ſufficit, quam initio diximus.

Conſtat præterea TERTIO, nihil etiam intereſſe ad rectum orandi modum, quo & quanto *tempore* oretur (loquimur iam de oratione priuata) modò oretur, quãdo neceſſe eſt, & perſeueranter atque inſtanter, quãtum oportere videbitur ad excitandũ internum animi affectum, & feruorem ſine tædio; vt rectè dicit D. Thomas hìc articulo decimoquarto: extant enim in Scripturis exempla orationum piarum, quouis tempore; nempe noctu, & die, diutiùs, & minùs diu, &c.

Quapropter vitandus hic eſt error Meſſalianorum, ſeu Pſallianorum (vt etiam nominantur) qui teſte diuo Auguſtino libro de hæreſ. c. 57. vſque adeo continenter orabant, vt fuerit auditu incredibile; & de iiſdem ſcribit DAMASCENVS hæreſi 80. tamdiu orãdum cenſuiſſe, *donec quis ſentiat, peccatum, quemadmodũ fumum quẽdam, vel ignem, vel draconem, vel aliquam talem beſtiam, per orationem expelli.* Fundamentum præcipuum iſtorum erat illud Luc. 18. *Oportet ſemper orare.*

Sed tamen hoc tam rigidè intelligere manifeſtè eſt contra fidem. Oportet enim habere curam rerum exteriorum; quam qui negligit, maximè circa domeſticos, ait D. Paulus 1. Timot. 4. *infideli eſſe deteriorem.* Quæ cura, vt patet, obſtat continuitati orationis. Itẽ dormiendum eſt ex naturę neceſſitate; quo tempore orari non poteſt. Solus namque Chriſtus Dominus propter ſciẽtiam infuſam potuit propriè illud dicere, *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Cant. 5.

ALITER ergo intelligendus eſt ille locus Lucæ 18. Exponi autem ſolet tripliciter. PRIMO, vt oratio continua, ſit charitas & bona opera cõtinua. Ita diuus Auguſtinus epiſt. 121. ad Probam.

SECVNDO, vt oratio ſit continua per cõtinuum orãdi deſiderium virtualiter vel habitualiter; quod fit, quando quis voluit aliquando orare, & non mutauit hanc voluntatem, nolens orare, quando ſit opus. Quæ expoſitio eſt ex mente Auguſtini in dicta epiſtola, & Anſelmi in c. 5. epiſt. 1. ad Theſſalonicenſes. Sed tamen hæ duæ expoſitiones etſi veræ ſint, tamen nõ ſufficiũt. Nam poſſet aliquis his duobus modis continenter orare, & tamen nondum facere, quod illic præcipuè voluit Dominus, vt videlicet actu etiam petatur frequẽter & inſtanter, quãdo eſt opus: ſicut fecit vidua illa, quæ propter importunitatẽ à iudice fuit audita: quam parabolam induxit Dominus, vt ex ea argumẽtando probaret ſemper eſſe orandum.

Itaque dicendum TERTIO, ex ſententia & mente diui Auguſtini, hæreſi 57. & Bedæ in cap. 18. Lucæ,

bo, & exaudiet vocem meam. Et Pſalm. 118. *Septies in die laudem dixi tibi.* Et rurſus: *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Et: *Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua.* Et Danielem, qui *tribus temporibus in die flectebat genua ſua & adorabat, confitebaturque coram Deo ſuo, ſicut facere conſueuerat.* Daniel. 6. Atque etiam alios Sanctos, quos conſtat ſimiliter ſtatis temporibus & certo modo precari fuiſſe ſolitos: ſecundùm id quod generatim de iuſto dicitur Eccleſ. 39. *Iuſtus cor ſuum tradidit ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conſpectu altiſſimi deprecabitur, &c.*

Tertio, probatur ex antiquiſſimo vſu Eccleſiæ, in qua cōſtat iam inde ab Apoſtolorum temporibus fuiſſe vſitatam à viris præſertim Eccleſiaſticis certam aliquam normam orādi, quæ non multo pòſt ex parte primùm, & deinde omnino, in hanc ipſam Horarum Canonicarum formam reducta ſit. Id apparet ex his antiquitatis teſtimoniis.

De Apoſtolis Petro & Ioanne ſcribit ſanctus Basilius in regulis fuſiùs explicatis ad interrogationē 37. ſic: *De Nona, quòd ea ad orationem nobis neceſſaria ſit, id Apoſtoli ipſi declarauerunt in Actis, in quibus eſt, quod Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam.* Actor. 3.

De ſancto Iacobo Apoſtolo, Epiſcopo Hieroſolymitano, narrat Beda lib. 2. in Lucam circa illud Lucæ 4. *Intrauit ſecundùm conſuetudinem ſuam die Sabbathi in ſynagogam, & ſurrexit legere, & traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ, &c.* quòd vſum talem lectionum ſacrarum in Eccleſia Hieroſolymitana, *inchoauit, non Sabbathis tantum, ſed omni feria ſixum legens & deſignans officium de carminibus Prophetarum.*

Sanctus Clemens Romanus diſcipulus ſancti Petri lib. 8. conſtitutionem Apoſtolicarum, c. 34. *Precationes,* inquit, *facite manè, tertia hora, ac ſexta, ac nona, & veſperi, atque ad Galli cantum.* Atque ibidem rationes horum omnium temporum reddit.

Tertvllianvs in Apologetico, capite 2. refert, Plinium ſecūdum ſcripſiſſe ad Traianum *de Chriſtianorum cœtibus antelucanis ad canendum Chriſto & Deo, ad confœderandam diſciplinam.*

Sanctus Cyprianvs in expoſitione orationis Dominicæ, commemorata oratione tertiæ, ſextę & nonæ, quam ait tres pueros cū Daniele obſeruaſſe: Daniel. 6. *Sacramento*, vt inquit, *Trinitatis, quæ nouiſſimis temporibus manifeſtari habebat,* poſtea ſubiungit: *Sed nobis fratres dilectiſſimi præter horas antiquitus obſeruatas, orandi nunc & ſpacia & ſacramenta creuerunt. Nam & manè orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur, &c. & recedente item ſole, ac die ceſſante neceſſariò rurſus orandum eſt. Nam quia Chriſtus Sol verus, & dies eſt verus, quando oramus, vt ſuper nos denuò lux veniat, Chriſti precamur aduentum lucis æternæ gratiam præbiturum.* Vbi certum eſt, loqui Cyprianum non de vna aliqua ſimplici oratione matutina & veſpertina (tunc enim non ſæpius orattum illis Cypriani temporibus fuiſſet, quàm ante Chriſti aduentum, vt Cyprianus tamen vult) ſed de pluribus, quæ ſolerent fieri vt *manè*, vt Laudes, Prima, Tertia, &c. & *veſperi*, vt Veſperæ & Completorium.

Item ſanctus Basilivs in regulis fuſiùs diſputatis ad interrogationem 37. omnium ſeptem Horarum facit mentionem; Primæ quidē ſub nomine *matutini* (quo vocabulo & aliqui alij veteres tum Primam, tum etiam Laudes complecti ſolent, quia vtraque oratio manè, id eſt, in Aurora, & Hora Prima ſub ortū Solis dici ſolerent) expreſſè autem *Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſperarum (ſub occaſum Solis peracto iam die)* itémque *Completorij* ſub nomine *petitionis,* quæ fieri debeat, *primis ſe iam noctis intendentibus tenebris, vt quies, quam ſumus capturi, inoffenſa & ab omni perturbatione ac vitio libera ſit:* Atque etiam *Nocturnorum* ſub nomine orationis, quæ ſub *dimidiatam noctem* facienda ſit, iuxta illud, quod Actor. 16. legitur: *Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant Deum.* Et denique *Laudum* ſub nomine orationis, quę ſimul *diluculum*, ſiue ſub Auroram ſit etiam facienda ad imitationem Dauidis, qui Pſal. 118. dicebat: *Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, &c.*

Item ſanctus Ambrosivs hymnos aliquot compoſuit, vt teſtatur Auguſtinus lib. 1. Retractat. cap. 21. & ipſe Ambroſius Oratione in Auxentium, quæ extat lib. 5. Epiſtolarum. Deinde in lib. Hexameron in expoſitione quinti diei, orandum eſſe tum *manè*, tum *veſperi*, pulchrè confirmat exemplo auium, *quæ*, inquit, *cum exortum cubitum quaſi peracto munere, læta æthera cantu mulcere conſueuerunt, vt vel decurſo vel adorto nocturno diurnóque tempore, Laudes ſuo referant Creatori.*

Item ſanctus Hieronymvs epiſt. 22. ad Euſtochiū de cuſtodia Virgin. cap. 16. *Horam,* inquit, *Tertiam, Sextam, Nonam, diluculum quoque* (referre videtur ad diluculum quoque Primam) *& veſperam* (refert huc etiā Completorium) *nemo eſt qui neſciat. Noctibus bis terque ſurgendum.* Et in fine addit: *Ad omnem actum, ad omnem inceſſum, manus pingat crucem;* ſicut ſolemus nimirum facere inter orandum. Et epiſt. 27. in Epitaphio Paulæ, cap. 20. *Manè, hora tertia, ſexta, nona, veſperi, noctis medio decantabant,* Virgines, nimirum in monaſterio quod Paula fudauerat. Dicit autem Hieronymus, *noctibus bis terque ſurgendum;* nam ſolebant Nocturni tres recitari ſub medium noctis (id eſt, poſt principium, & ante finem eius) in tribus poſterioribus noctis vigiliis ex quatuor, in quas milites noctem diuidere ſolebāt, attribuētes ſingulis tres horas, vt notauit Auguſtinus ſerm. 14. de verbis Domini, & Iſidorus lib. 1. Offic. cap. 19.

Itē S. Avgvstinvs in Regula 3. (ſumpta ex epiſt. 109. eiuſdem) cap. 7. *Orationibus inſtate horis & temporibus conſtitutis.* Et cap. 8. *In Oratorio nemo aliquid agat, niſi ad quod factum eſt, vnde & nomen accepit. Vt ſi forte aliqui etiam præter horas conſtitutas, ſi eis vacat, orare voluerint, non eis ſint impedimento, qui ibi aliquid agendum putauerint.* Et ſerm. 201. de Tēpore. *Veniat,* inquit, *cuicunque poſſibile ſit ad veſpertinam atque nocturnam celebrationem.* Et lib. 22. de ciuitatē Dei, cap. 8. *Ad veſpertinos,* inquit, *illuc hymnos & orationes cum ancillis ſuis & quibuſdam ſanctimonialibus ex more Dominæ poſſeſſionis intrauit, atque hymnos cantare cœperant.* Scilicet in Victoriana villa, non longè ab Hippone in memoria martyrum Geruaſij & Protaſij, vt ibi ait Auguſtinus.

Item ſāctus Isidorvs lib. 1. de officiis Eccleſiaſticis, expreſſe meminit, ac ſigillatim rationē reddit *Canticorum, Pſalmorum, Hymnorum, Antiphonarum, Reſponſoriorum, precum, lectionum.* Itémque *Tertiæ, Sextæ, ac Nonæ, Veſperarum, Completorij*, & Nocturnorum, ſub nomine *Vigiliarum*, & Laudum (& vt videtur, Primę quoque) ſub nomine *Matutini.*

Item Beda in c. 18. Lucæ, circa illud: *Oportet ſemper orare:* huiuſmodi preces tanquam antiqua Eccleſiæ traditione approbatas memorat, & nomine etiā nunc vſitato *Horas Canonicas* nominat. *Dicendum,* inquit, *eum ſemper orare, & non deficere, qui Canonicis Horis quotidie iuxta ritum Eccleſiaſticæ traditionis, Pſalmodiis, precibuſque conſuetis Dominum laudare & rogare non deſiſtit: & hoc eſſe, quod Pſalmiſta dicebat* Pſal. 33. *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.* Omitto his poſteriores.

Qvarto probatur iſtarum precum inſtitutū teſtimonio etiam hoſtium Chriſtianæ fidei, à quibus illud quoque pium olim iudicatum fuiſſe, conſtat. Nam de Iuliano Apoſtata ſcribit ex Sozomeno Caſſiodorus lib. 6. Hiſtoriæ tripartitæ, cap. 29. quòd *conjiciens Chriſtianiſmum ex vita bona & conuerſatione conſiſtere, ſtatuit vbique templa Paganorum conſtitutione & ordine Chriſtiana adornare, ſedibus atque proceſſionibus, Paganorumque dogmatibus atque monitionibus. Et Lectores ſuæ ſuperſtitioni inſtitui inſtar Clericorum, vt & horas certas, & dies orationum ſolenniter obſeruarent.*

Poſtremo,probarur ratione.Nam nihil eſt in toto hoc inſtituto Horarum Canonicarum,quod iure reprehendi poſſit.Nam in eis vel laudatur vel oratur Deus, vel leguntur ſacræ Hiſtoriæ,aut prophetiæ, aut doctrinæ & admonitiones ſacræ.Vt fit in *Antiphonis*(ad imitationem Seraphim,qui Iſaiæ 6.clamare leguntur *alter ad alterum, Sanctus,Sanctus,Sanctus,&c.* vt Iſidorus lib. 1. de Officiis notauit)& in *Pſalmis, hymnis , lectionibus,reſponſoriis,verſiculis,capitulis,collectis*;vel etiam imploratur quandoque interceſſio Sanctorum apud Deum; quod omnino etiam pie & vtiliter fieri demonſtrauimus puncto octauo.

Neque reprehendi poteſt , quòd Hymni & Collectæ non ſint in Scriptura,ſed ab ipſis Eccleſiaſticis viris cõpoſiti. Nam in ſententia nullum errorem continent; quoad verba autem iam vidimus puncto præcedenti, nihil intereſſe.quibus verbis oretur vel laudetur Deus, modò & pie & decenter atque adeo etiam ſine errore fiat. Vnde in Concilio Toletano IV.can.12. excommunicationis pœna decernitur in eos qui *Eccleſiaſticos hymnos propterea reſpuunt,quòd humano ſtudio ſint compoſiti.* Tunc enim,vt ibi argumentantur Patres,ille etiam hymnus, quem in fine Pſalmorum dicimus : *Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto*,reiiciendus eſſet:cùm neque ille legatur totidem verbis in Scriptura.

Quòd autem Eccleſiaſticæ perſonæ ad certam hanc orandi rationem *obligentur*,nihilo magis reprehẽdi poteſt.Nam vt tomo 2.q.5.de legibus communicimus , habet Eccleſia poteſtatẽ obligandi ad actus pios & vtiles. Eſſe autẽ has precationes pias & proinde vtiles,iam probarum eſt. Itaque omnino nihil eſt quod aduerſus eas poſſint obiicere Sectarij præter odium quoddam ſuum & faſtidium,quo afficiũtur erga genus fere totum operationum piarum.Et hactenus de Primo.

Quinam teneantur recitare Horas Can. §. 2.

QVod verò ad Secvndvm attinet,ſcilicet quinã teneantur recitare officium diuinum ſeu Horas Canonicas,ponam tres concluſiones. Prima concluſio. Omnes illi, qui ſunt ſacris ordinibus, ſiue maioribus,initiari, tenentur quotidie dicere officiũ diuinum. Eſt communis ſententia. Et quod attiner ad Presbyteros, pater ex Cap. *Presbyter*, de celebratione Miſſarum: quod ad Diaconos verò & Subdiaconos , patet ex Cap. *Dolentes*,eod.tit. & cap. Finali.92. diſt.Ratio verò huius præcepri eſt. Nam vnum ex præcipuis officiis miniſtri ſpiritualis eſt,orare pro populo Deum. vnde hoc ipſo, quòd iure diuino & naturali, miniſter ſpiritualis tenetur exequi ſuum officium,tenetur etiam aliquo tandem modo orare pro populo. Eccleſia autem iure poſitiuo determinauit modum orationis , vt videlicet ſeptem Horæ Canonicæ dicantur.

De illis autem, qui tantùm ſunt *minoribus* ordinibus initiati, communiter ſentiunt Doctores contra Panormitanum in dicto Cap. Presbyter,eos nõ debere dicere Horas Canonicas. Et addit Sotus lib. 10.de Iuſtitia, q.5.art.3.neque poſſe Epiſcopum illis aliquid determinatè orandum præſcribere. Vnde ſi aliquando Epiſcopus inter ordinãdum aliquid orandum iniungit huiuſmodi initiatis,nõ eſt cenſendus velle obligare ſub peccato,ſed tantùm ſunt illa dicenda ex quadam congruitate & decentia. Quo pacto etiã putat Sotus vbi ſuprà, intelligẽdum eſſe,quod ait Paludanus in 4.d.15.q.5.art. 1.concl. 3. huiuſmodi ordinatos ad aliquid plus teneri, quàm Laicos , videlicet non ex præcepto,ſed ex honeſtate;id quod ſatis etiam indicat ipſe Paludanus.

Secvnda concluſio. Illi etiam omnes,qui habent *beneficium Eccleſiaſticum*,ſiue ſimplex, ſiue curatum , aut denique quamcunque aliam *præbendam* titulo Clericali,tenentur officium diuinum recitare. Eſt etiam communis ſententia, quam colligunt Doctores ex eo quòd in illo Cap. Finali.92.diſt.habetur, omnes Presbyteros, Diaconos,& Subdiaconos,& omnes, qui ſunt Eccleſiæ *deputati*,debere dicere officium diuinum. Per quam deputationem intelligunt Doctores titulum præbẽdæ, vt diſtinguitur à titulo Ordinis , per quem etiam Clerici Eccleſiæ deputantur.

Eſt etiam hæc ſententia expreſsè declarata & probata à Pio V. in Bulla ſpeciali relata à Nauarro in Manuali,c.25.n.122.Vbi Pontifex nomine *beneficij Eccleſiaſtici* vult etiã intelligi *præſtimonia*,ſiue *præſtimonialia beneficia*;& peculiariter præterea præcipit penſionariis , qui penſionem recipiunt *tanquam Clerici* , quotidie recitare officium paruum B. Virginis:quanquam ante illã Bullam nihil determinate recitare tenebãtur ex præcepto, vt idem Nauarrus vbi ſuprà ſentit num. 108. & Sotus etiam vbi ſuprà. Et ratio eſt : quoniam iſti penſionarij non habent titulum beneficij,ſed tantùm habẽt ius recipiendi aliquam portionem ab eo qui habet titulum. Notanter autem dixit Pius V. penſionarij, qui *vt Clerici* recipiunt.Nam alij penſionarij, qui titulo ſeculari (vt titulo Belli,&c.)recipiunt aliquas decimas,ex ſententia omnium,ad nihil tenentur.

Tertia concluſio. Omnes Religioſi *profeſſi choro deputati*, etiãſi non ſint ſacris ordinibus initiati(hoc eſt, omnes eiuſmodi religionum profeſſi,*præter conuerſos*, vt vocant)etiam tenentur quotidie diuinum officium recitare;quamuis id quidẽ ſolùm propter conſuetudinem eiuſmodi religionum, aut peculiarẽ earum legem:non autem iure aliquo communi. Et quidem quòd teneantur,ſentit Sotus vbi ſuprà,& Nauarrus c. illo 25.num. 96.& Syluester, verbo Hora , num. 3. vbi ait, eſſe communem ſententiam Doctorum. Quòd autem ad id teneantur propter *ſolam* eiuſmodi religionum conſuetudinem (vel etiam legem) aſſerit Caietanus in Summa, verbo Horæ Canonicæ.

Et probatur eo argumento.Nam neque ad id tenentur ex *præcepto* aliquo Iuris peculiari ; quippe nuſquam extat, neque etiam ratione *profeſſionis*, ſecluſa peculiari conſtitutione ſeu lege ad id obligante(ſi quæ eſt in aliqua religione) nam de ratione profeſſionis præciſe ſolum eſt,conari ad perfectionem conſequendam per aliqua opera & exercitia virtutis religionis, quæ ex cuiuſque ordinis inſtituto,referri poſſunt in cultum & gloriã Dei.Sed vt patet , iſte conatus ad perfectionem per aliqua exercitia religionis,poteſt conſiſtere ſine peculiari illo actu recitationis ſeptem horarum,nõ minùs quàm ſine aliis quibuſdã actibus religionis , ad quos quis ex peculiari inſtituto ſui ordinis non obligetur. Ergo non omnes Religioſi tenentur ratione profeſſionis recitare officium.

Et confirmatur.Nam maximè ratione profeſſionis ad id tenerentur Religioſi,vt per huiuſmodi Horas Canonicas referant ſpiritualem gratiã populo cuius eleemoſynis aluntur. Sed hoc dici non poteſt.Ergo,&c.Probatur Minor:tum quia multis aliis modis poſſunt populo ſpiritualiter gratificari , vt orando priuatim, &c. Tum quia,vt Caietanus ait , & bene,vbi ſuprà, eleemoſynæ non ob id præcipuè cõferuntur Religioſis,vt orent pro populo,ſed propterea quòd ſint diuino cultui & contẽplationi mancipati & ex profeſſo pauperes.

Hinc ſequitur, Concluſionem prædictam ſolùm eſſe intelligendam de Religionibus,in quibus iam viguerit & recepta ſit conſuetudo talis.Nã Religio,quæ eam cõſuetudinem nunquam receperit ; minimè per prædictã conſuetudinem ad id obligabitur : maxime cùm poſſit optimè conſiſtere ſubſtantia profeſſionis Religioſi,ſine tali conſuetudine,vt probatum eſt,& patebit magis ex iis quæ tradémus infra in materia de Statibus,cùm agemus de differentia Religionum.

Adde,quòd Caietanus etiam addubitat vbi ſuprà,an talis cõſuetudo in aliqua Religione obliget *ſub peccato*. Sed tamẽ veriùs videtur & ſecuriùs, quòd ſub peccato

obliget;

Digitized by Google

obliget; & quidem ſub mortali, in iis Regionibus, in quibus obtinuit. Ita enim habet communis ſententia Doctorum.

De *Conuerſis* verò & *Nouitiis* omnes cenſent, eos non obligari, quamquam contrarium de Nouitiis ſentiat Paludanus in 4. diſtinct. 15. quæſt. 5. artic. 1. concluſ. 4. ſed ſine fundamento illo firmo rationis aut Iuris, vt inquit Sotus vbi ſuprà, & Syluester, verbo Hora, num. 3. Hæc de SECVNDO.

Quid ſit recitandum. §. 3.

CIrca TERTIVM, quid videlicet ſit recitandum, minor eſt difficultas poſt Bullam Pij V. editam circa Breuiarium Romanum anno 1568. reſtitutum. Dicendæ namque ſunt ex ſententia omnium ſeptem Horæ Canonicæ: & quidem ſecundùm ritum illius Breuiarij, ab omnibus omnino, exceptis iis qui ad eas Eccleſias vel Religiones pertinent, in quibus vel ab ipſa prima ſui inſtitutione per ſedem Apoſtolicam approbata, vel à ducentis & eo ampliùs annis ante editionem illius Breuiarij viguerat conſuetudo aliter officium recitandi. Quibus tamen Eccleſiis & Religionibus nihilominus fit facultas à Pontifice recipiendi Romanum Breuiarium. Quamdiu autem eiuſmodi aliqua Religio, aut Eccleſia illud Breuiarium non recepit; non videtur ordinariè licere particularibus ad eiuſmodi aliquam Eccleſiam vel Religionem pertinentibus, recitare Horas ſecundùm illud; neglecto Breuiario ſuæ Religionis vel Eccleſiæ; niſi quem fortè, abſentem præſertim à ſua Eccleſia vel Religionis cœnobio & choro, rationabilis aliqua cauſa in hoc excuſaret, præſertim confirmata aliquorum aliorum piorum hominum exemplo.

Quod verò attinet ad preces alias, Pſalmos, & Suffragia, quæ ſtatis diebus ſolent aſſignari in aliquibus Breuiariis, bene admonet Caietanus in Summa, verbo Horæ, ſtandum eſſe conſuetudini cuiuſque loci, tum quoad obligationem *abſolutè* illa dicendi, tum quoad obligationem dicendi *ſub mortali vel veniali.* Cui conſuetudini non derogat Bulla Pij V. Quamquam in Breuiario quidem Romano, non vult Pius V. obligare ſub peccato ad prædictas extraordinarias preces ſiue Suffragia, licèt omnes hortetur ad ea ſtatis diebus dicenda, & impertitur etiam indulgentias dicentibus, vt patet ex Bulla ei Breuiario præfixa.

Exiſtit autem hic dubium, Vtrùm liceat abſque mortali *commutare* officium vnius & eiuſdem Breuiarij. Vt, v. g. dicere de Sancto, quando eſſet dicendum de Feria. Caietanus enim in Summa, verbo Horæ Canonicæ, putat non eſſe mortale. Idem etiam putat Syluester, verbo Hora, numer. 2. clariùs num. 15. Ratio Caietani, quæ videtur etiam Syluestri, eſt. Nam ſubſtantia præcepti tantùm eſt, vt dicantur ſeptem Horæ Canonicæ, non verò vt dicantur de hoc aut de illo. Sotus prætereà libr. 10. de Iuſtitia, quæſt. 5. artic. 4. dicit, ſe non audere in hoc contradicere Caietano.

Hæc tamen ſententia videtur habere maiorem difficultatem in Breuiario Romano propter Bullam Pij V. In qua præcipitur omnibus (ad quos id Breuiarium pertinet) dicere officium, *ſecundùm formulam* huius Romani Breuiarij. Conſtat enim in formula huius Breuiarij contineri vt in feria dicatur de Feria, & in feſto dicatur de Feſto.

Poſſet tamen nihilominus ad hoc reſponderi, illud verbum (*ſecundùm formulam* huius Breuiarij) referendum eſſe ad formulas aliorum Breuiariorum, quas potiſſimùm videbat Pius V. explodere; ita vt ſenſus ſit, dicendum eſſe ſecundùm formulam huius breuiarij, non alterius; quod fiet, quamuis in feſto dicatur de Feria, ſi tamen per hoc Breuiarium. Itaque manere poteſt probabilis opinio Caietani. Notant tamen prædicti Doctores, fore veniale, ſi ſine rationabili cauſa aliquis

A mutet officium. Nam ſaltem videtur id eſſe contra laudabilem conſuetudinem obligantem ſaltem ad veniale. Hæc de TERTIO.

Quomodo ſit recitandum officium. §. 4.

CIrca QVARTVM, videlicet quomodo ſit recitandum officium, extat peculiare præceptum Cap. *Dolentes*, de celebratione Miſſarum, vbi Eccleſiaſtici *diſtrictè iubentur, ſtudioſè pariter & deuotè, quantum Deus dederit* (ſic enim habet textus) perſoluere officium diuinum. In quo præcepto, vt bene notarunt Caietanus in Summa, verbo Horæ, & Syluester, verbo Hora, num. 12. & Sotus libr. 10. de Iuſtitia, quæſt. 5. artic. 4. & Nauarrus capit. 25. in Manuali numer. 105. & Ioannes

B Medina, quæſt. 15. de Oratione, non ſolùm iubetur, vt Horæ dicantur, ſed *modus* etiam præcipitur, quo ſint dicendæ. Præceptum namque dicendi Horas abſolutè, anteà extabat: ſed hoc etiam præceptum de modo fuit additum in Capit. Dolentes, ad tollendos abuſus, qui iam tunc irrepſerant in dicendo officio, vt apparet ex textu illius Capit.

Eſt igitur vi iſtius præcepti officium dicendum ex ſententia prædictorum Doctorum, in primis *diſtinctâ voce*, abſque ſyllabarum confuſione, vt etiam docet D. Thomas hic artic. 12. & *ita clarè*, vt ſaltem à propè adſtantibus, ſi adeſſent, neque eſſent impediti, audiri poſſet. Deinde adhibenda eſt *attentio* interior eo modo quo poſtea declarabo, vt ſic *ſtudioſè & deuotè*, atque adeò etiam reuerenter exterius & interius dicatur, quemadmodum ex ſententia prædictorum Doctorum præcipitur in illo Capit.

C Sed OBIICIET aliquis quòd non videatur eſſe neceſſaria vlla attentio interior. PRIMO, quia Eccleſia non habet poteſtatem in actus interiores.

SECVNDO, quia ex ſententia prædictorum Doctorum ſatis eſt aliquam attentionem adhibere ex illis tribus commemoratis à S. Thoma in art. 13. ſcilicet vel *ad verba*, ne quis proferendo erret, vel ad *rem ſignificatam*, vel *ad Deum*, qui oratur. Sufficit igitur in horis Canonicis attentio ad verba ſolùm, vt videlicet bene proferantur. Ac proinde non requiritur attentio aliqua interior ad Deum vel ad diuina, ſed ſatis erit attendere exteriori prolationi. Confirmatur. Nam ipſe etiam D. Thomas in illo artic. 13. inſinuat, ſufficere aliquam attentionem ex illis tribus.

D Ad PRIMVM reſpondeo, licèt Eccleſia non habeat poteſtatem in actus interiores *nudè conſideratos*: habet tamen poteſtatem in illos, vt iidem ſunt *rationes quædam* actuũ exteriorum, hoc eſt, vt ad actus exteriores pertinere poſſunt, ſicut bene notàrunt Caietanus & Sotus vbi ſuprà. Probatur hoc primò ab Eccleſiæ praxi: hinc enim Eccleſia excommunicat illos qui ex interiori odio vel amore prætermittunt inquirere in hæreticos, vt patet in Clemẽt. multorum, de hæreticis. Et paſſim in Conciliis excommunicantur illi, qui hoc aut illud crediderint aut non crediderint. Et cùm præcipit Eccleſia confeſſionem, præcipit etiam examen interius conſcientiæ. Secundò ratione etiam idem probatur Nam vt Eccleſia habeat poteſtatem præcipiendi vel puniendi; ſic actus interiores pertinent ad bonum

E regimen Reipublicæ Chriſtianæ. Ergo fatendum eſt, illam eſſe præditam ea poteſtate.

Solent aliqui id etiam inde probare: quia aliàs non haberet Eccleſia poteſtatẽ in actus exteriores, quatenus ſunt *humani*, quod eſt abſurdum. Sed hæc ratio non videtur valere. Nã hic in propoſito agimus de iis actibus interioribus, ſine quibus actus exteriores poſſent nihilominus per alium actum interiorem eſſe humani. Quamuis enim aliquis facturus confeſſionem, nõ examinaret cõſcientiam, v. g. vel nullam vellet habere attentionem ad Deum in oratione: nihilominus confeſſio & oratio exterior poſſent eſſe actus humani per

Digitized by Google

ſolum alium actum interiorem, quo quis deliberatè vellet orare exterius ſine vlla attentione, & confiteri ſine præuio examine.

Sed dicet aliquis. Si Eccleſia habet prædicto modo poteſtatem in actus interiores, quid eſt, quod dicitur communiter: Eccleſiam *non iudicare de oculis?* Reſpondeo, Senſus eſt, Eccleſiam non ferre ſententiam in particulari cõtra aliquem propter ſolum defectum actus interioris, quem præcipit; cùm talis defectus non poſſit ſufficienter probari per teſtes. Nihilominus poteſt talem ſententiam ferre in communi ipſo iure excommunicando illos, qui neglexerint actus eos interiores, qui poſsũt referri ad exteriores, &c. Ac ſimiliter etiam poteſt in communi præcipere actus interiores, quatenus ad exteriores referuntur, vt dictum eſt.

Ad SECVNDVM argumentum reſpondeo, videri quidem poſſe Doctores illos & ſecum & cum veritate pugnare, quando ex vna parte requirunt in Horis attẽtionem interiorem & deuotam; & ex alia dicunt, aliquam ex illis tribus attentionibus ſatis eſſe. Nam cùm dicunt, aliquam ex illis tribus attẽtionibus ſatis eſſe in Horis; vel volunt, ſatis eſſe, vt aliqua ex illis *actualiter duret* per totam orationem: Et ſi ſic intelligant, verum eſt, aliquam ex illis ſufficere actualiter; ſed ſic quidem neque vlla illarum attentionum requiritur, vt ipſimet fatentur. Quamuis enim procedente oratione omnino eſſet quis detractus, ita vt actualiter quidem neque ad rem, neque ad Deum, neque ad verba attẽderet: tamen ſi ea diſtractus ſit inuoluntaria, omnes fatentur, talem ſatisfacere præcepto ex vi primæ attẽtionis, qua acceſſit ad orandum. Et tamen prædicti Doctores eodem ipſo modo videntur *requirere* etiam aliquam ex illis tribus attentionibus, quo dicunt, aliquam ex illis *ſatis eſſe.*

Vel volunt Doctores prędicti, aliquam illarum trium attentionum ſatis eſſe, etiam *virtualiter.* Et hoc falſum eſt, & contra ipſoſmet, & etiam aperte contra ſanctum Thomam. *Falſum* quidem: nam tunc ſequeretur, quòd ſi quis initio orationis determinata voluntate ſtatueret, nullo modo attendere ad Deum vel diuina: nihilominus ſatisfaceret præcepto. Sed hoc omnino eſt falſum: Ergo, &c. Maior ſeu ſequela probatur: quia expreſſa voluntas non attendendi Deo, tunc tantum obſtat adimpletioni præcepti, quando ſaltem virtualiter requiritur attentio ad Deum, vt poſtea magis patebit. Minor verò etiam probatur. Nam qui ſic depoſitus inciperet orationem; is certè nullo modo poſſet cenſeri, *deuotè tanquam Deus dederit,* perſoluere officium: quod tamen præcipitur in dicto Cap. Dolentes.

Eſt etiam idem *contra eoſdem Doctores.* Nam expreſsè illi, & præſertim Caietanus in Summa, requirũt talem attentionem virtualem, ex qua cenſeatur quis *reuerenter interius & exterius* recitare officium. Et ait Caietanus expreſsè, non eſſe ſatis, habere attentionem *circa exteriora.* Conſtat autẽ ad exteriora tantùm referri attentionem ad verba, ne quis exterius erret. Non igitur hæc attentio ſufficit virtualiter, quæ tamẽ eſt vna ex illis tribus.

Item eſt id manifeſte *contra D. Thomam* in illo art. 13. Ibi enim enumerans illas tres attentiones, expreſsè inquit, tertiam, videlicet ad Deum, eſſe *maximè neceſſariam.* Quod ſaltem eſt verum virtualiter.

Dicendum eſt igitur ad illud argumentum SECVNDVM, falſum ſimpliciter eſſe, quòd vna aliqua attentio ex illis tribus ſufficiat, ſed requiri vt minimùm primã & tertiam, videlicet & ad verba & ad Deum, ſaltem *virtualiter,* vt rectè cenſuit Ioannes Medina, quæſt. 14. de Oratione. Alioqui nõ dicet quis *ſtudioſè & deuotè, quantum Deus dederit,* atque adeò reuerenter, exteriùs, & interiùs, quemadmodum in illo Capit. Dolentes, prçcipitur, & prædicti Doctores requirunt. Quomodo autem cum hoc non pugnet, quod iidem Doctores dicunt, aliquam attẽtionem ex illis tribus ſufficere, ipſi viderint. Certè D. Thomas nuſquam id dixit; ſed ſolùm diſtinxit doctrinæ cauſa tres illas attentiones; addens, tertiam, videlicet ad Deum, eſſe *maximè neceſſariam.* Per quod etiam inſinuauit, non quę illam ſolam ſufficere. Atque ita negandum eſt id quod de diuo Thoma aſſumebatur in illius argumenti confirmatione.

Dico autem *primam & tertiam* attentionem requiri, non autem ſecundam: quia cùm in dicto Cap. Dolentes, requiratur modus recitandi Horas, quem alioqui oportet in omni oratione (vt pia & decens ſit) adhiberi; ac ex illis tribus attentionibus prima & tertia tantùm, poſſint eſſe communes omnibus orantibus, etiam idiotis, & ſint etiam ad pietatem & decentiam Orationis neceſſariæ (vt eſt probatum) hæ tantùm attentiones videntur præcipi præcepto illo. Secunda autem non videtur ad pietatem orationis neceſſaria: ſatis enim eſt vt orationem proponat Deo ſecundùm illum ſenſum verborum, quem docti in Eccleſia intelligunt.

Sed QVÆRIS: quomodo implebit quis id præceptum adhibendo *virtualiter* primam & tertiam attentionem? RESPONDETVR, ſi ſaltem accedat ad orandum, animo ſatisfaciẽdi præcepto Eccleſiæ, atque adeò primam illam & ſecundam attentionem adhibendi, & poſtea talem animum non mutet, ex propoſito directè aut indirectè diuertendo mentem ad aliena & incompoſſibilia interiori attentioni & deuotioni, &c. Ita, & rectè, ſentiunt prædicti Doctores. Is autem mentem diſtrahit ex propoſito *directè,* qui deliberatè vult, illam ad alia incompoſſibilia attentioni transferre: *indirectè* verò, is qui aduertit ſe aliqua alia cogitatione vel occupatione incompoſſibili diſtineri, & ideircò impediri ab attentione, & nihilominus non reiicit talem cogitationem vel occupationem. Etenim donec quis aduertat ſe per talem cogitationem aut occupationem impediri ab attentione, omiſſio vitandi talem cogitationem vel occupationem, non incipit eſſe voluntaria; atque adeò nondum eſt tunc diſtractio indirectè volita, ſicut bene notauit inter alios Caietanus in ſumma, verbo Horæ Canonicæ. Et ratio eſt: quia donec quis totum illud aduertat, nondum habet ſufficiens principium in cogitatione, vt ſit illi liberum, retrahere mentem à diſtrahentibus, &c.

Sequitur hinc PRIMO, eum, qui ex propoſito etiam & directè inter orãdum meditetur aliquod myſterium diuinum, vel Chriſti Domini, &c. minimè propterea non ſatisfacere. Ratio eſt. Nam quodlibet myſterium noſtræ fidei eſt aptum ad excitãdam deuotionem eam interiorem & attentionem ad Deum, quæ requiritur. Vnde bene poſſet quis ſimul ſatisfacere præcepto audiendi ſacrum, & recitandi officium diuinum. Nam attendendo myſterio Miſſæ, ſatisfaceret attentioni requiſitæ in oratione, vt cogitando de humanitate Chriſti, &c. Quam doctrinam optimè tradit & explicat Caietanus hic artic. 13.

Sequitur SECVNDO, ſi quis ex propoſito occupetur in aliqua re exteriori, quæ tamen non ſit incompoſſibilis attentioni, ſatisfacturum eum nihilominus præcepto: quamuis non rarò in eiuſmodi diſtractiunculis admiſceri ſoleat alia irreuerentia venialis. Ita Sotus vbi ſuprà.

Sequitur TERTIO, non eſſe peccatum mortale diſtineri aliqua occupatione exteriori etiã incompoſſibili debitæ attentioni; ſi tamen quis nondum aduertat, ſe per illam impediri. Ita Nauarrus in Manuali, capit. 25. num. 107. Probatur. Nam ſicut poteſt accidere, vt quis hæreat in cogitatione aliqua, & tamẽ non aduertat, ſe per illam impediri ab attentione: ita etiam, vt occupetur exteriùs, & tamen non aduertat ſe impediri: quamuis id rariùs contingit. Sed quamdiu quis non aduertit, ſe impediri per cogitationem, non peccat non depellendo. Ergo etiam quamdiu non aduertit ſe impediri per occupationem. Maior probatione non eget. Et Minor eſt Caietani in Summa, & patet ex dictis.

Digitized by Google

Eſſet tamen hic DVBIVM de eo, qui facit orationem *priuatim* eo tempore quo non tenetur orare; vtrùm is teneatur tunc etiam adhibere attentionem.

Ad hoc breuiter RESPONDEO per diſtinctionem. Nam ſi talis vere vult orare; tunc ex hac ſuppoſitione tenetur adhibere attentionem: alioqui quodammodo irridebit Deum, & peccabit per irreuerentiam contra virtutem Religionis, ſicut bene notauit Sotus libr. 10. de Iuſtitia, quæſt. 6. artic. 5. Qui tamen addit, talem irreuerentiam non fore mortalem, niſi accedat aliqua alia circumſtantia grauis. Si autem aliquis reuera non vellet orare, ſed tantùm vſurpare verba orationis materialiter, vt mentem ab aliis cogitationibus moleſtis abſtraheret; tunc nullum eſſet peccatum non adhibere attentionem, cùm non formaliter oraret. Et hinc excuſari poſſunt, qui quandoque aliud cogitantes pſallunt, vel vſurpant verba orationis abſque vlla attentione.

Sed occurrit argumentum ad probandum, nullam eſſe culpam non attendere, etiamſi quis verè velit orare, tempore quo non eſt præceptum orandi. Nam talis non tenetur tunc orare: Ergo neque tenetur tunc attentè orare.

RESPONDEO diſtinguendo Conſequens. Etenim nō tenetur quidem ille tunc attentè orare ex præcepto *affirmatiuo* orationis. Tenetur tamen tunc attentè orare ex præcepto *negatiuo* virtutis Religionis, quo prohibentur omnes irreuerentiæ contra Deum. Nam ſuppoſito, quòd velit orare, debet vitare irreuerentiam. Exemplum huius poteſt eſſe; cùm quis non tenetur ex præcepto aliquo affirmatiuo exercere aliquem actum moralem: ſi tamen vult exercere; ex hac ſuppoſitione debet propter præceptum negatiuum prohibens otioſitatem, aliquem bonum finem actui præſtituere. Hæc ſatis ſint de QVARTO.

Quo tempore recitandum ſit Officium. §. 5.

CIrca QVINTVM, quo videlicet tempore dicendum ſit officium, conuenit inter omnes Doctores, tempus dicendi officium eſſe à Veſpere vnius diei vſque ad mediam noctem ſequentis diei *incluſiuè*. Neque erit peccatum quidem *mortale* dicere quamcunque horam Canonicam quauis hora huius temporis; excepto quòd veſpere præcedentis diei tantùm licet dicere Matutinum ex Horis quidem diei ſequentis. Licitum eſt autem Matutinum officium dicere tam ante occaſum Solis, quàm poſt illum, vt bene notauit Nauarrus cap. 25. num. 107.

Omnes tamen cenſent, eſſe graue *Veniale* Horas ſingulis precibus deſtinatas commutare nobiliter *ſine rationabili cauſa*, maximè, ſi *poſtponantur*. Quænam autem illæ Horæ olim fuerint, quod attinet quidem ad Completorium, Matutinum, & Laudes, indicauimus in hoc puncto ſuprà, in teſtimoniis, præſertim Baſilij & Hieronymi; cùm probaremus, bonum & vtile eſſe hoc precationum Canonicarum inſtitutum. Primæ autem, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, & Veſperis; hora ab ortu Solis prima, tertia, ſexta, nona & hora circa occaſum Solis, deſtinatæ ſunt, ſicut ex teſtimoniis quoque ſuprà allatis patet.

Rationalem autem cauſam, ex qua liceat ſine vllo peccato eiuſmodi Horas commutare, intelligo eſſe non modò peculiarem aliquam bonam ad id cauſam priuatim alicui occurrentem, ſed vel maximè etiam eam, quæ eſt poſita in *communi ipſa piorum conſuetudine*, qui ferè non ſolent in his precibus illa omnia tempora ad amuſſim obſeruare.

Dixi autem, eſſe peccatum Veniale ſine cauſa rationabili commutare tempus Horarum, maximè ſi *poſtponantur*. Nam *anteuertere* communiter eſt cōſultum propter futuras occupationes. Vnde in Capit. Presbyter, de celebratione Miſſarum, ſuadetur, in manè dicantur horæ vſque ad Veſperas incluſiuè.

A Porrò Sotus libr. 10. de Iuſtit. quæſt. 5. artic. 4. ex eo quòd non eſt peccatum mortale quocumque tempore diei recitare quamcunque horam; conſequens eſſe arbitratur, non eſſe etiam peccatum mortale, dicere Miſſam, antequam dicatur officium Matutinum. Ratio eius eſt. Nam officium Matutinum, nullam habet connexionem neque vllum ordinem cum Miſſa. Ergo ſicut non eſſet mortale, hora tertia diei dicere Matutinum, & poſtea ſacrum; ita etiam licebit (ſaltem ſine mortali) dicere Matutinum eadem hora tertia diei, quando hora diei ſecunda (verbi gratia) ſacrum eſſet factum. Dico, *ſaltem ſine mortali.* Nam veniale peccatum eſſet, vt ait Sotus, id facere ſine rationabili cauſa; propter contrariam, eamque laudabilem conſuetudinem, quæ videtur ſub veniali obligare. Syluester

B verò, verbo Miſſa, num. 6. contrà putat, id eſſe mortale, & ait eſſe ſententiam communem Summiſtarum, quorum rationum tamen ſoluit. Atque ita ſentiunt alij non pauci. Videtur tamen probabilis nihilominus opinio Soti.

Eſt autem hic DVBIVM, Vtrùm liceat ſine mortali commutare Horas, quando dicendum eſt officium in Choro pro populo. Sotus namque vbi ſuprà putat eſſe mortale. Nam fieret, inquit, iniuria populo, qui neſciret, quando deberet ad officium audiendum venire. Caietanus verò in Summa, negat eſſe mortale, ſi id fieret abſque contempto præcepti Eccleſiæ præſcribentis certa tempora dicendis Horis. Et ad rationem Soti poteſt reſponderi, facilè nihilominus poſſe populum id ſcire. Niſi fortè eſſet admodum frequens & magna perturbatio ordinis: tunc enim vera eſſet opinio

C Soti. Hæc de QVINTO.

In quo loco Officium recitandum ſit. §. 6.

CIrca SEXTVM, videlicet *in quo loco*, diſtinguendum eſt. Nam publicè pro populo, dicendum eſt officium in templo à deputatis ad illud. Cenſet tamen Caietanus non eſſe mortale, ſi aliquis ex deputatis abſit, citra contemptum. Si autem dicendum eſt priuatim; Innocentius & Oſtienſis, citati à Syluſtro, verbo Hora, num. 5. ſentiunt, Clericum beneficiatum debere dicere quotidie officium, vel ſaltem audire *in propria Eccleſia*. Sotus verò libr. 10. de Iuſtitia, quæſt. 5. artic. 4. negat hoc habere aliquod fundamentum. Et Syluester explicat illos alios Doctores ita intelligendos eſſe, vt non velint id omnino eſſe neceſſarium, ſed ſolùm decere. Itaque ſtatuendum eſt ex ſententia communi,

D nullum eſſe locum præſcriptum ad dicendum officium priuatim, ſed poſſe dici in quocunque loco, vt patet etiam ex iis quæ generatim circa orandi modum tradidimus puncto 9. Hæc de SEXTO.

Quas ob cauſas poſſit aliquis excuſari à recitandi Officio. §. 7.

CIrca SEPTIMVM quinque cauſæ ex veriori ſententia Doctorum poſſunt aſſignari, excuſantes ab officio dicendo. PRIMA eſt infirmitas talis, vt non patiatur vllo modo officium recitari, videlicet nec cum ſocio, nec totum ſimul aliqua hora diei, &c. Vnde tertiana aut quartana febris non ſemper omnino

E excuſat, vt rectè ſentit Nauarrus cap. 25. num. 100. Vbi tradit documentum bonum ad diſcernendum quando infirmitas excuſet, nec ne; videlicet illam non cenſeri excuſari, quæ non impedit quominùs alia negotia grauia & moleſta tractentur.

SECVNDA Cauſa eſt repentina aliqua & grauis occupatio, quam ſine ſcandalo aut graui detrimento non poſſit quis prætermittere, neque ſuſtinere ſi aliquo modo officium recitet. Secùs autem, ſi poſſit ſatisfacere, anticipando, vel aliquo modo recitando, &c. Ita Nauarrus vbi ſupra, & Syluester, verbo Hora, quæſtio. vltim. vbi ad id citat alios.

Digitized by Google

Tertia Cauſa eſt,ſi quis nec ſciat officium memoriter, & careat Breuiario, etiamſi fortè peccauerit anteà illud non comparando; dummodo tamen eum pœniteat de negligentia præterita, vt bene ait Nauarrus. Ratio eſt. Nam tali *ex ſuppoſitione* eſt impoſſibile officium recitare,& ſi eum de hac ſuppoſitione pœniteat,iam ea ſuppoſitio non eſt illi voluntaria,& conſequenter neque omiſſio recitandi proueniens ex tali ſuppoſitione, ac proinde non peccat.

Si tamen quis memoriter ſciret aliquas vel omnes Horas;teneretur illas dicere. Ita Sotus lib. 10. de Iuſtitia, quæſt. 5.art. 3. quamquam nonnihil de hoc dubitans:quia,inquit,per accidens eſt,quòd ſciat memoriter. Sed tamen ſecuriùs eſt,vt dicat. Nam quamuis id ſit *per accidens*,tamen poſito eo accidente,iam eſt *per ſe*, vt debeat dicere, quandoquidem poteſt. Sicut licet ſit per accidens aliquem habere Breuiarium *ex dono*,per ſe tamen eſt, vt habens illud dicat officium.

Qvarta Cauſa eſt diſpenſatio Summi Pontificis. Quamquam putat Nauarrus,rarò incidere poſſe legitimam cauſam diſpenſandi.Valeret tamen hæc diſpenſatio etiam ſine legitima cauſa,cùm obligatio recitandi has preces ſit ſolùm Iuris poſitiui.

Qvinta Cauſa eſt,ſi quis ſolùm ratione beneficij tenetur dicere officium,& tamen neque per ſe,neque per alterum, neque præſenti tempore, neque futuro,poſſit beneficij fructus percipere.Ita Caietanus in Summa,& Nauarrus vbi ſuprà. Et ratio eſt clara. Nam talis ſolùm tenetur officium recitare, vt populo referat gratiam ſpiritualem pro fructibus beneficij.Ergo ſi eos non recipit,neque poteſt recipere,ceſſat obligatio.

Excludit autem vbi ſuprà Nauarrus meritò quaſdam alias cauſas.Vt *excommunicationem*: ſiquidem ea ſecundùm omnes non excuſat à dicendo officio *priuatim*. Item *tenuitatem* beneficij,contra Sotum libr. 10.quæſt. 5.art. 3. Nam omne beneficium hoc ipſo quòd recipitur,ſiue ſit tenue, ſit magnum, habet annexam obligationem recitandi officium ex præcepto Eccleſiæ. Secùs, ſi in præſtando officio ſpirituali, *vt ſpirituale eſt*,habenda eſſet ratio iuſtitiæ commutatiuæ attendendo æqualitatem inter officium & ſtipendium.Tunc enim vera eſſet opinio Soti. Sed tamen non eſt habenda talis ratio & conſideratio, vt ſuprà diſput. 5. quæſtio.6. punct. 2.diſputauimus, & infra etiam in quæſtione de Simonia declarabitur. Denique excludit etiam *peregrinationem*, & meritò: quia hæc non eſt per ſe ſatis ad excuſandum. Hæc de Septimo.

Ad quid teneatur qui non recitauit Officium. §. 8.

Circa Octavvm, ad quid videlicet teneatur is qui abſque rationabili cauſa omittit officium, tres ponam Concluſiones. Prima. Tranſacto *toto eo die*,quo quis debebat dicere officium,& non dixit,non tenetur alio tempore dicere pro illo.Ita Syluester,verbo Hora,quæſt. 13.ex ſententia etiam aliorum.Et ratio eſt clara. Nam præceptum dicendi officium hoc die, tantùm reſpicit hunc diem. Ergo hoc tranſacto, ſiue dixeris,ſiue non dixeris, ex vi illius præcepti ad nihil dicendum teneris. Atque ex hac ratione a fortiori ſequitur,verum eſſe quod ait vbi ſuprà Nauarrus, eum, qui *ex rationabili cauſa* omiſit recitare officium; ad nihil poſtea teneri,ne ad *audiendum* illud quidem.

Dixi autem tranſacto *toto die*. Nam ſi aliquod tempus diei ſupereſt, omnino tenetur quis tunc officium dicere;cùm quolibet diei tempore poſſit ſatisfieri præcepto,ſaltem ita,vt mortale peccatum vitetur,ſicut dictum eſt.Vnde ſi quis initio diei ſtatuit non dicere officium,& poſtea interdiu aduertens ſe poſſe adhuc dicere,nolit dicere;toties mortaliter peccat, quoties talem malam voluntatem repetit, vt ait Nauarrus vbi ſuprà numer.96.& Syluester, verbo Hora,quæſt.12. Qui ad idem citat præterea alios. Si autem talis non repetat ſæpiùs illam malam voluntatem; tantùm erit vnicum peccatum mortale continuatæ omiſſionis.

Secvnda Concluſio.Sicut ille,qui *omnino* voluit officium *omittere*, tenetur illud dicere ante finem diei: ita etiam ille tenetur recitare ante finẽ diei, qui priùs ex *propoſito* directè aut indirectè *diſtractus* illud dixit. Hæc Concluſio eſt ex mente omnium qui requirunt ex præcepto attentionem interiorem, ſaltem virtualem. Et ratio eſt clara. Quia niſi cum tali attentione virtuali dicat quis officium; nondum ſatisfacit præcepto,& adhuc poteſt ante finem diei: Ergo tenetur.

Sed argumentatur Contra hoc Ioannes Medina in Tractatu de Oratione,quæſt. 16.vbi exiſtimat,talem,quamuis attentio interior requiratur,non debere recitare,ſed ſatis eſſe,ſi eum pœniteat quòd non adhibuerit attentionem. Nam præceptum dicendi Horas *abſolutè* diſtinctum eſt à præcepto de *modo* eas dicendi, ſcilicet *cum attentione*: ſiquidem ſecundùm Caietanum & alios,priùs fuit latum quàm præceptũ de attentione. Ergo qui dixit Horas;ſatisfecit præcepto dicendi abſolute,quamuis non præcepto adhibendi modum per attentionem. Et ita ſatis erit, ſi eum pœniteat quòd attentionem non adhibuerit.

Respondeo *primò*,dico quòd illud eſſet diſtinctum præceptum, tamen nihilominus teneretur talis iterum dicere, vt ita diceret *attentè*, & ſatisfaceret ſecundò præcepto præſcribenti modum.Probatur: quia non poteſt quis adhibere attentionem in Horis, niſi dicendo illas attentè: Ergo hoc ipſo quòd talis teneretur ſatisfacere huic ſecundo præcepto, teneretur iterum dicere,vt ita *diceret attentè*.

Dico ſecũdò,falſum eſſe quòd iſta duo præcepta in re ſint diſtincta.Vtroque enim præcepto vtrumque iniungitur,ſcilicet & dicere,& dicere attente. Sed ſolùm eſt diſcrimen quòd in ſecũdo præcepto expreſſiùs declaratur *modus* dicendi attentè:in primo autẽ expreſsè quidẽ nõ modus,ſed ſolùm *actus ipſe* dicendi ſeu recitandi officium.Vnde quando dicunt Doctores, priùs fuiſſe traditum præceptum de dicendis Horis abſolutè; non ita hoc intelligẽdum eſt,quaſi priùs reuera non fuerit modus etiam conueniens iniunctus; ſed quòd priùs clarè quidem eſt ſolùm traditũ præceptum dicendi abſolute: Et propterea ſecundum præceptum non fuit additum ad id iniungendum, ſed ad iniungendum expreſsè dicendi modum,ſcilicet *attentè*: quo ipſo per hoc ſecundum etiam præcipitur re ipſa vt *abſolute* dicatur: quandoquidem niſi dicatur, non poteſt vtique attentè dici.

Iam ſit Tertia Concluſio. Qui poſt tranſactum ſpatium ſemeſtre à conſecutione alicuius beneficij, omittit officium; debet pro rata omiſſionis officij & temporis,quo omiſit, reſtituere fructus omnes beneficij erogando pauperibus, vel conferendo in fabricam Eccleſiæ. Quòd ſi fuerit contumax non dicendo poſt prædictum ſemeſtre tranſactum, priuandus eſt beneficio. Ita expreſsè habetur in Concilio Lateranen. ſub Leone X.ſeſſ. 9.cap. 9.

Quomodo autem ſit intelligendum, quod dicitur ibi, *pro rata* omiſſionis officij & temporis faciendam eſſe reſtitutionẽ, declarauit Pius V. in Bulla peculiari, relata à Nauarro cap. 25.n. 122.vt videlicet ſi quis vno aut pluribus diebus totum officium omiſerit, reſtituat fructus omnes reſpondentes illi aut illis diebus,ſi Matutinum tantum omiſerit, reſtituat mediam partẽ fructuum reſpondentium illi tempori:ſi reliquas ſex Horas tantùm,reſtituat etiam mediam partem:ſi aliquam tantùm ex illis ſex, reſtituat tãtùm ſextam partem fructuum,& ſic proportionaliter.Et eadem fuerat ſententia Nauarri, antequam Pius V.id declararet.

Quis verò cenſendus ſit *contumax* non dicendo, declaratur eadẽ ſeſſione;videlicet qui ſpacio quindecim dierũ *ne bis quidem* dicit.Neque audiendus eſt Sotus lib. 10 de Iuſtitia, quæſt. 5.art.6. negans, illam ſeſſionem obligare.

Digitized by Google

obligare. Refellit eum meritò in hac re Nauarrus vbi ſupra. Neque recte idem Sotus immutat illic contextum illius ſeſſionis, quaſi non ſit ſatis per ſe intelligibilis, vt iacet, & vt à nobis eſt declarata.

Sed QVÆRI hoc loco poteſt, vtrùm iſta reſtitutio ſit hoc modo facienda ſolùm *in pœnam*, vel etiam *iure naturæ*. Videtur enim quòd in pœnam tantùm. *Primò*. Nam iure quidem naturæ, etiam cum omitteretur officium ante illud primum ſemeſtre, oporteret aliquam reſtitutionem facere: quæ tamen ibi non præcipitur. *Secundò*. Nam officium Clerici non eſt ſolum recitare preces, ſed ad illud etiam pertinent multa alia. Ergo non debet is iure naturæ pro rata omiſſionis officij omnes fructus beneficij reſtituere. Et ita videtur intelligendus Syluester, verbo Clericus 4. n. 23. negans ſimpliciter, eum, qui omiſit, debere reſtituere.

RESPONDEO per diſtinctionẽ. Itaque dico PRIMO, reſtituere aliquam partem fructuum pro rata omiſſionis officij & temporis, de iure naturæ eſt, vt rectè cenſet Sotus vbi ſupra. Probatur. Nam quamuis recitatio officij non ſit totum officium Clerici: tamen eſt aliqua pars illius. Quod ſatis eſt vt omittenti illud ſine cauſa, cenſeatur populus rationabiliter inuitus conferre *omnes* fructus, cùm *omnes* conferre non velit, niſi pro *toto* officio Clerici. Vt autem rata portio in ea reſtitutione ſeruaretur iure naturæ: eadem deberet eſſe proportio partis fructuum reſtituendæ ad omnes fructus, quæ eſt recitationis officij ad totum officium Clerici. Et hæc reſtitutio iure naturæ facienda eſt etiam cùm omittitur officium intra primum ſemeſtre. Atque hoc probat argumentum *primum*. Dico SECVNDO, quòd reſtituantur pro rata temporis & omiſſi officij, *omnes* fructus poſt illud primum ſemeſtre, id non eſt ex iure naturæ, ſed in pœnam eſt ſtatutum iure Canonico, vt probat bene argumentum *ſecundum*.

Supereſt autem hic DVBIVM, vtrùm ille, qui manè, v.g. officium diceret, nolens tunc præcepto ſatisfacere, ſed animo poſtea iterum dicendi ad ſatisfaciendum, teneatur illud iterare ſub obligatione reſtituendi, vel priùs ſatisfecerit. Ad hoc Medina, quæſt. 15. de Oratione, reſpondet, talem priùs non ſatisfeciſſe. Probat à ſimili. Nam ſi quis deberet alteri equum, v.g. & donaret illi; non vt tunc ſatisfaceret præcepto Iuſtitiæ; talis nihilominus deberet poſtea alium equum dare: ergo ſimiliter in propoſito.

SED hoc nõ videtur verum. Nam præceptum orandi, ſolùm obligat ad *recitandum* officium: non autem ad hoc, vt quis peculiari *alio actu* voluntatis, & (vt dicitur) *in actu ſignato velit etiam ſatisfacere præcepto*. Sed ſi quis recitet officium, quantumuis nolens tunc ſatisfacere, verè nihilominus illud *recitat*: ergo verè eo ipſo ſatisfacit præcepto. Neq; ſanè eſt in poteſtate alicuius huic præcepto non ſatisfacere, poſito quòd velit officiũ recitare. Itaque ineptum etiam eſſet velle tunc non ſatisfacere.

Neque eſt ſimile quod affert Medina. Nam talis tenetur equum reddere ex Iuſtitia, vt conſtituat *æqualitatem, &c.* quod nondum facit, ſi equum det ſolùm ex liberalitate. In propoſito autem ille qui recitat officium, quamuis nolit tunc præcepto ſatisfacere, tamen facit tunc ex religione id totum quod præcipitur; hoc ipſo nimirum quòd (quidquid ipſe velit) *recitat* Officium. Et hactenus de Oratione.

QVÆSTIO TERTIA.

De Adoratione.

D. Thomas 2.2. quæſt. 84.

SCRIPSIT *ex Patribus S.* CYRILLVS ALEX. *Dialogum vnum inter ſe & Palladium, cuius eſt inſcriptio, de Adoratione in Spiritu & Veritate. Sed in eo vix aliquid de Adoratione ipſa tradit. Tantummodo enim per occaſionem illius ſententiæ Domini Ioan.*4. Venit hora, quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis, &c. *Oſtendit, quomodo lex vetus per nouam fuerit completa, tanquam figura per veritatem. Hoc autem loco à nobis ipſa ſolùm natura & vis Adorationis, vt eſt quidam Religionis actus, explicanda eſt, neque digrediendum ad quæſtiones eas de Adoratione, quæ pertinent ad alias diſputationes, cuiuſmodi eſt quæſtio de Adoratione Chriſti, & imaginum, & Euchariſtia, &c. de quibus diſputari ſolet in materia de Incarnatione, & de Sacramentis. Quamquam & de his, atque etiam de veneratione Sanctorum, trademus neceſſaria ad hunc de Religione Tractatum infrà in quæſtione de Idololatria.*

Nunc igitur tria breuiter de Adoratione ipſa ſatis fuerit explicare. PRIMO, *Quid ſit Adoratio.* SECVNDO, *Quàm latè pateat, & quomodo dignoſcenda ſit materia Religionis ſeu cultus diuini, in qua verſatur Adorationis actus.* TERTIO, *Quomodo ſit inſtituenda Adoratio, vt ſit vndequaque recta.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Adoratio.

D. Thomas artic. 1. & 2.

ADORATIONIS vocabulum tribus modis vſurpari ſolet in ſacris literis. PRIMO, generatim pro *quacunque* veneratione, quæ alicui alteri exhibeatur propter præſtãtiam aliquam dignitatis, ſiue is ſit Deus, ſiue Angelus, ſiue homo. Ita accipitur id vocabulum in iis locis vbi legimus vel Angelos, vel homines adoratos eſſe. Vt Geneſ. 19. *Cùm vidiſſet eos* (Loth duos Angelos) *ſurrexit, & iuit obuiam eis, adorauitque pronus in terram.* Et Num. 22. *Vidit* (Balaam) *Angelum ſtantem in via euaginato gladio, adorauitque pronus in terram.* Et 3. Reg. 1. *Inclinauitque ſe Bethſabee, & adorauit regem.* Et Act. 10. *Cùm introiſſet Petrus, obuiam venit ei Cornelius, & procidens ad pedes eius adorauit.*

Vnde S. AVGVSTINVS, q. 61. in Geneſim, obſeruauit, ideo non eſſe dictum Deut. 6. Dominum Deum tuũ *ſolum* adorabis, ſicut eſt dictum, illi *ſoli* ſeruies, per latriam ſeu Religionem videlicet: *quoniam adoratio etiam hominibus inuenitur tributa, vt quando Abraham adorauit populum terræ,* Geneſ. 23. Neque de Adoratione vſque adeò latè patente hic agimus.

Digitized by Google

Secvndo vſurpari ſolet vocabulum Adorationis etiam generatim pro *quocunque actu Religionis* interno vel externo, quo deferatur diuinus honor Deo. Ita accipitur in aliis Scripturæ locis, vbi inducatur, nullam creaturam eſſe adorandam (tali ſcilicet adoratione) ſed ſolum Deum. Vt in illo ipſo loco Deut. 6. iam citato, cùm dicitur: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Nam quamuis ad indicandum, licere etiam alio quodam ſuo modo creaturam adorare, non ſit ibi additum: Dominum tuum *ſolum* adorabis (vt Auguſtinus vbi ſuprà vult) tamen certum eſt, vocabulum Adorationis eo loco ſignificare genus venerationis Deo *ſoli* cõueniens, per quam ſcilicet honor diuinus deferatur. Nam ad probandum, adorationem eam ſoli Deo eſſe tribuendam, adduxit eum locum Dominus Matth. 4. contra tentationem illam Satanæ, *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.* Item accipitur eodem modo id vocabulum, Daniel 3. *Notum ſit tibi Rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus.* Et Apoc. 19. *Cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum* (Angelum) *& dicit mihi: Vide ne feceris, conſeruus enim tuus ſum, &c.* Vt enim circa hunc locum inquit Avgvstinvs q. 61. ſuper Geneſ. *talis apparuerat Ioanni Angelus, vt pro Deo poſſet adorari: & ideo fuerat corrigendus adorator.*

Itaq; hæc Adoratio propriè eſt actus ſeruitutis debitæ ſoli Deo, tanquam ſummo omnium Domino, quæ propriè dicitur λατρεία, cùm Adoratio illa alia, quę hominibus vel Angelis exhibetur, ſolùm ſit actus δουλείας, id eſt, talis ſeruitutis ſeu obſequij, quod poſſit exhiberi creaturæ. Quod totum luculenter declarat S. Avgvstinvs lib. 1. de Trin. c. 6. diſſerens de diuinitate Spiritus ſancti. *Iubemur,* inquit, *non ſeruire creaturæ, ſed creatori* (Rom. 1.) *non eo modo quo iubemur per charitatem ſeruire inuicem*, ad Galat. 5. *quod eſt Græcè δουλεύειν, ſed eo modo quo tantum Deo ſeruitur, quod eſt Græcè λατρεύειν. Vnde Idololatræ dicuntur, qui ſimulacris eam ſeruitutem exhibent, quæ debetur Deo. Secundum hanc enim ſeruitutem dictum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: nam & hoc diſtinctius in Græca Scriptura inuenitur, λατρεύσεις enim habet.* Sed neq; de Adoratione iſto ſecundo modo accepta (vt ſcilicet cõplectitur omnes actus Religionis etiam interiores) agimus propriè in hac quidem quæſtione.

Tertio igitur modo peculiariter accipi ſolet vocabulum Adorationis pro actu aliquo Religionis *externo*, quo exhibemus reuerẽtiam Deo per *geſtum* aliquem *corporis*, indicem internæ ſubiectionis animi erga Deũ; vt per genuflexionem, per tunſionem pectoris, &c. Sic accipitur Mat. 2. *Intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum.* Et Ioan. 9. *Tu credis in filium Dei? &c. Credo Domine. Et procidens adorauit eum.* Et alibi ſæpè.

Ac de Adoratione iſto modo accepta nunc agimus. Sic enim eſt peculiaris quidam actus Religionis diſtinctus ab aliis (iuxta dicta ſuperius q. 1. huius diſputationis, punct. 2.) atque adeò ab Adoratione Dei communiùs ſumpta pro quocunque actu Religionis erga Deum, ſiue externo, ſiue *interno*, quomodo Angeli etiã Deum adorant, nimirum internè: iuxta illud ad Hebr. 1. ex Pſal. 96. *Et adorent eum omnes Angeli eius, &c.*

Itaque poteſt huiuſmodi Adoratio ita deſcribi vt ſit *actus externus Religionis, quo per conuenientem aliquem corporis geſtum proteſtamur noſtram ſubiectionem erga Deum, vt erga ſummum omnium Dominum, atque adeò tribuimus ei diuinum honorem.*

Quòd autem iure ac meritò huiuſmodi etiam Religionis actu veneremur Deum; primùm patet ex auctoritate diuinæ Scripturæ, in qua ille commendatur, vt patet ex locis citatis. Deinde poteſt id etiam confirmari duabus rationibus; quarum *alteram* aſſignat S. Ioannes Damascenvs lib. 4. de fide orthodoxa, c. 13. quia ſicut ex duplici natura compoſiti ſumus, ſpirituali ſcilicet & corporali: ita conuenit vt vtriuſque generis operationibus proteſtemur, nos omnia debere Deo.

Alteram rationem indicat pulchre, & tanquam omnino expertus, S. Avgvstinvs libro de cura pro mortuis agendo, cap. 5. quia ſcilicet huiuſmodi pij geſtus corporis habent quandam in nobis vim ad excitandum magis, & fouendum, & augendum internum mentis affectum erga Deum; cùm nobis nimirum maximè naturale ſit, vt corporalibus & ſenſibilibus rebus commoueamur. *Neſcio* (inquit Auguſtinus) *quo pacto cùm hi motus corporis non poſſint niſi motu animi præcedente fieri, eiſdem exteriùs viſibiliter factis, ille interior inuiſibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc, cordis affectus, qui, vt fierent iſta, præceſſit, quia facta ſunt, creſcit.*

PVNCTVM SECVNDVM.

Quàm latè pateat, & quomodo dignoſcenda ſit materia propria diuini cultus, qui Deo exhibetur per Adorationem.

Ad artic. 1. vel 2. D. Thomæ.

Proderit huius quæſtionis explicatio non modò vt illuſtretur magis Adorationis ratio præced. puncto propoſita, ſed etiam vt diiudicari & caueri poſſit Idololatria, conſiſtens in eo vt genus aliquod cultus ſoli Deo debitum deferatur Creaturæ, ſicut infra ſuo loco videbimus. Cùm enim quęrimus, quàm latè pateat, & quomodo dignoſcenda ſit *materia* cultus diuini, quem per Adorationem Deo deferimus, materiam diuini cultus appellamus qualecunque officij ſeu reuerentiæ genus, per quod Deum ſolum oporteat colere, ſeu cultum ei deferre, excitando nimirum de illo in nobis aut aliis exiſtimationem cum Dei Maieſtate congruentem, iuxta ea quę de ratione ipſa diuini cultus quæſt. 1. punct. 1. tradidimus.

Sciendum eſt igitur, ob aliquam *trium* conditionum meritò officium aliquod reputari poſſe diuinum, atque adeò tantummodo vſurpandum ad exhibendum Deo cultum diuinum: ex quarum proinde qualibet conditione tanquam ex *Nota* dignoſci poteſt materia propria diuini cultus: tametſi tertia ſolùm conditio ex his pertinet propriè ad materiam eius diuini cultus, quam deferimus Deo per externam adorationem, de qua potiſſimùm nunc agimus.

Primo itaque quòd genus aliquod officij ſeu reuerentiæ ſit diuinum, cognoſci poteſt ex ipſius officij, ſiue *natura*, ſiue conditione: hæc enim quandoque tantæ dignitatis exiſtit, vt manifeſta peruerſitas ſit, officium eiuſmodi ad honorandam creaturam transferre.

Huius generis eſt in primis ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium, in quo quia Diuina perſona religiosè offertur (fremant licet atque rumpantur hæretici) perſpicuum eſt, id officium ad Diuinum tantummodò pertinere cultum.

Tale quoque eſt internum mentis Sacrificium, quo religionis ſtudio accenſus quiſpiam, totum ſe deuouet ac conſecrat Diuino numini. Vt enim mens à ſolo Deo proceſſit: ſic eidem illa ſoli honoris ac reuerentiæ ergò deuouenda eſt, præterea nemini.

Secvndo, poteſt Diuinus honor diſcerni ex *ritu & conſuetudine communi*, ſi quæ obtinuit vt genus officij aliquod non niſi ad diuinum cultum vſurpetur. Nam & hac etiam ratione efficitur honor aliquis Dei proprius. Sic olim communi populorum vſu fiebat, vt nemini præterquam numini Diuino, animalium immolatione, aut alio officij genere *ſacrificaretur.*

Hinc illa D. Avgvstini ſententia eſt libr. 10. de Ciuit. Dei. cap. 4. *Multa de cultu diuino vſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis, ſiue humilitate nimia ſiue adulatione peſtifera; ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi, ſi autem eis*

multum

Digitized by Google

multum additur, & adoranti. Quis verò ſacrificandum cenſuit, niſi ei, quem Deum aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Hinc lege veteri Exod. 22. ſic cauebatur: *Qui immolat Diis, occidetur, præterquam Domino ſoli.*

Ac huius quidem veteris conſuetudinis ea vis eſt, vt quamuis iam nefas ſit, ad honorandum Deum vti alio externo ſacrificio, præterquam illo ſacroſancto, & abundantiſſimè ſufficienti, quod in Miſſa peragitur; idololatra tamen meritò haberetur is qui creaturæ alicui honoris cauſa more veterum immolaret. Adeò in hominum mentibus ob conſuetudinem priſcam eſt inſitum, genus hoc honoris eſſe diuinum.

Tertio, eſt etiam alia officij conditio ſeu caput, vnde iudicari poteſt, cultum aliquem ad Deum tantummodò pertinere: *intenſio* nimirum eius, qui officium aliquod cōfert ad reuerentiam vel honorem. Nam ſi huic animus eſt, de re, quam honorat, per officium excitare opinionem excellentem, qualis de diuina Maieſtate ſolummodò haberi poteſt, tunc quidem officium id, quatenus illa intentione exercetur, ad honorem diuinum ſpectat ſolùm.

Atque hæc ſane *Nota* diſcernēdi cultum, qui ſit Dei proprius, patet quam latiſſimè. Nullum enim genus externæ reuerentiæ eſt, quantumuis ex ſua natura ad honorandam quoque creaturam aptum, quod non poſſit per *intentionem dictam*, effici proprium religionis. Igitur ſi quis, vt rei, quam honorat, opinionem diuinæ Maieſtati ſoli conuenientem conciliet, vel genua flectat, vel pectus feriat, vel manus tollat, aliudve quodcunque huiuſce generis officium vſurpet, is quidem Diuinis honoribus dat operam.

Atque hæc tertia conditio ſeu Nota diſcernēdi materiam propriam cultus diuini, pertinet maximè ad Adorationem Dei externam, de qua agimus. Nam per eiuſmodi externos corporis geſtus exhibetur Deo cultus diuinus in Adoratione, non quidem ob naturam eiuſmodi actuum; ſed ob prædictam intentionem, qua vſurpantur. Etenim ex ſola quidem natura ſua omnes eiuſmodi actus ſunt indifferentes ad proteſtandam excellentiam Dei vel Creaturæ, cùm etiam præcipuos quoque eius generis actus legamus in Scriptura rectè vſurpatos fuiſſe ad homines honorandos, vt patet ex teſtimoniis punct. præced. citatis. Neque tamen propterea qui eiuſmodi honores hominibus exhibuerūt, vituperantur. Ita Geneſ. 33. Iacob *adorauit Eſau pronus in terram*. Et 43. filij Iacob *adorauerunt proni Ioſeph.*

Interior igitur voluntas atque *intentio* (vt diximus) conciliandi per hos externos actus exiſtimationem diuinam facit, vt ſint materia cultus diuini, atque adeò vt per illos Adoratio Dei exterior exerceatur, diuinum cultum Deo tribuens. Vbi tamen & illud Animadvertendum eſt, intentionem hanc eſſe poſſe vel expreſſam & directam; vel tacitam & indirectā, cùm ſcilicet eæ ſunt actus circumſtantiæ (quoad locum, tempus, perſonas, quę adſunt, &c.) vt per eiuſmodi externos reuerētiæ actus, excitari queat de eo, qui ſic honoratur, exiſtimatio cōueniēs propriè diuinæ Maieſtati, ad idq; actus illi videantur ordinari: quod eſt obſeruādum pro quæſtione de Idololatria, de qua poſtea ſuo loco.

PVNCTVM TERTIVM.

Quomodo Adoratio ſit inſtituenda, vt vndequaque ſit recta.

D. Thomas artic 3.

VT omni ex parte Adoratio Latriæ recta ſit; Primo requiritur vt nulli alij, præterquam ſoli Deo vero deferatur *per ſe* (quod addo, propter quæſtionem de veneratione imaginum Chriſti; de qua dicemus infrà aliquid in quæſtione de Idololatria) Id autem patet ex illo Deuter. 6. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.*

Itaque errarunt Platonici, exiſtimantes, latriæ adorationem eſſe quoque adhibendam Angelis, vt patet ex Auguſt. lib. 9. & 10. de Ciuit. In quo errore fuerunt etiam quidam hæretici, Angelici dicti, quorum meminit Epiph. hæreſ. 60. & Auguſt. hæreſi 39. Quin etiam tempore Apoſtolorum hic idem error viguit, ſaltem apud Philoſophos aliquos, vt intelligi poteſt ex Apoſt. ad Coloſſ. 2. vbi de hoc errore ita fideles admonet: *Nemo vos ſeducat, volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit, ambulans, fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum, & conſtructum, creſcit in augmentum Dei.* Quem locum explanans S. Chryſoſtomus homil. 1. in epiſt. ad Coloſſ. meminit etiam prædicti erroris.

Sed ſufficienter hic error confutatur tum authoritate Apoſtoli, & hic, & ad Rom. 1. vbi reprehendit eos, qui *ſeruierunt creaturæ potiùs quàm Creatori*: tum ratione, quam in illo loco ad Coloſſ. idem Apoſtolus indicat verbis iam recitatis. Nam omnis qui non eſt Deus eſt Deo ſubiectus, & ſubordinatus tanquam membrum capiti, &c. Ergo omnino peruerſum eſt eodem honore, quo Deum afficere vllum alium. Atque hæc ipſa fuit ratio Angeli, prohibentis Ioannem, ne ſe adoraret. Apoc. 19. *Conſeruus enim*, inquit, *tuus ſum* (id eſt, ſeruus etiam Dei) *& fratrum tuorum.*

Secvndo, etiam ad rectam Adorationem requiritur, vt procedat ex *vera fide*, iuxta illud Ioan. 4. *Nos adoramus, quod ſcimus*; atque etiam ex deuotione ſeu *affectu pio* erga Deum, ſaltem præcedente, & pòſt de induſtria nō interrupto in ipſa externa adoratione. Sic enim verè erit Adoratio *in Spiritu & veritate*, qualis requiritur Ioan. 4. *Nam & pater* (inquit ibi Dominus) *tales quærit, qui adorant eum.* Et rationem addit: *Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorant eum, in Spiritu & veritate oportet adorare.* Si autem quis abſque interno affectu pio adoret; non verè adorabit, ſed *ſpeciem* tantùm quandam exteriùs exhibebit adoratoris, vt aſſeruit S. Chryſ. hom. 8. in Matth. *Timeamus*, inquit, *ne quādo ſpeciem ſupplicum atque adorantium geramus, opere verò exiſtamus inimici.*

Tertio opus eſt etiā, vt careat Adoratio omni *mala circūſtantia* peruerſi finis, & inepti aut noxij modi, &c.

His tribus conditionibus adhibitis, rectus erit actus Adorationis. Et vt oratio, ſic & adoratio quouis tū loco tum tempore vſurpari poterit, iuxta illud Ioan. 4. *Venit hora, quando neque in monte hoc* (Garizin, vbi ſolùm adorabant Samaritani) *neque Hieroſolymis* (tantummodò videlicet; ſicut ibi ſolùm in Templo Iudæi adorabant) *adorabitis patrem, &c. Sed veniet hora, & nunc eſt, quando veri adoratores in Spiritu & veritate adorabunt patrem:* nimirum vbique, adueniente Euangelica Veritate.

Quod quāuis ita ſit, tamen dubitari non poteſt quin piè & vtiliter deſtinentur peculiariter ex Eccleſiæ inſtituto quædam loca ad Deum orandum & adorādum, nimirum Baſilicæ & Templa. Eſt enim id tripliciter nobis vtile, vt docet D. Thomas hic art. 3. *Primo*; nam ipſa loci ſanctitas & conſecratio atque dedicatio ad diuinum cultum, conciliat animis maiorem quandam deuotionem. *Secundo*; nam etiam ad pietatem commouent myſteria fidei noſtræ, quæ ibi celebrantur, & miracula quoque, quæ non rarò ibi fiūt; ex quibus aliqua narrat S. Auguſt. lib. 22. de Ciuit. Dei, c. 8. & in ep. 137. Et S. Paulinus in carm. de S. Felice. *Tertiò*; nam ad id ipſum non mediocriter etiam facit ipſa piorum frequentia conuenientium in eiuſmodi locis ſacris.

Meminit autem Conſecrationis & Dedicationis Eccleſiarum, tanquam inſtituti antiquiſſimi, Evsebivs lib. 9. hiſt. cap. 10. vbi de ſtatu Eccleſiæ, qui erat ſub finem imperij Maximi, id eſt, ante annos ferè M. C D. ita ſcribit: *Feſtiuitates à noſtris frequentiſſimè gerebātur, cum omni lætitia & exultatione per vrbes & loca ſingula, Eccleſiarum dedicationibus celebratis; congregabantur in vnum Sacerdotes: nec pigebat etiam longè poſitos conuenire, qua*

nullum longum videbatur ſpatium charitati.

Et S. Ambrosivs lib. 1. Epiſtolarum, epiſt. 5. ad Felicem Comenſem Epiſcopum: *Orↄus*, inquit, *ſermo de Baſilica dedicatione, quam condidit* (Baſſianus) *Apoſtolorum nomine, dedit huic ſermoni viam, &c.* Et lib. 10. Epiſt. 85. *Condimus*, inquit, *integra corpora* (SS. Geruaſij, & Proth.) *& tranſtulimus veſpere iam incumbente ad Baſilicam Fauſtæ. Ibi vigiliæ tota nocte: manus impoſitio, &c.* Et lib. 2. de Officiis cap. 28. *Nemo*, inquit, *poteſt queri: quia captiui redempti ſunt. Nemo poteſt accuſare, quia templum Dei ædificatum eſt: quia humandis fidelium reliquiis ſpatia laxata, &c.* Vbi pro certo ponit, ædificationem quoque templi eſſe opus pium.

Et S. Avgvstinvs li. 4. contra Creſconium Grammaticum c. 40. *In Muſticana*, inquit, *poſitus ciuitate* (Felicianus) *Deo omnipotenti parietes conſecratos, Eccleſiam venerandam, quaſi quadam obſeſſione credidit retinendam.* Et in ep. 66. ad Maximum, affirmat eſſe *actum latriæ & religionis* ædificare Deo templum.

Et in Concilio V. Chartaginenſi c. 6. ſic legimus: *De Eccleſiis quoties ſuper earum conſecratione heſitatur, agendum eſt; vt ſine vlla trepidatione conſecrentur.*

Et multo ante in Concilio Gangrenſi, c. 5. *Si quis docet, domum Dei contemptibilem eſſe, & conuentus qui in ea celebrantur, anathema ſit.* Et ibidem cap. 6. *Si quis extra Eccleſiam ſeorſum conuentus celebrat, & deſpiciens Eccleſiam, ea quæ ſunt Eccleſiæ, voluerit vſurpare, &c. anathema ſit. Vt iam* A *alia huius generis teſtimonia prætercam.*

Quare omnino eſt reiiciẽdus quorundam Error, qui negauerunt, templa & loca deputata ad adorandũ, vllius protſus eſſe vtilitatis. Primus huius erroris auctor fuit Euſtachius quidam, cuius fit mentio in Concilio Gangrenſi in epiſt. Synodali. In eod. errore fuerũt Meſſaliani, teſte Damaſceno hæreſi 80. Et hęretici dicti Fratricelli ſeu Pſeudo-Apoſtolici, qui teſte Turrecremata lib. 4. de Eccleſia p. 2. c. 37. impudentiſſimè aiebãt, Eccleſiam *non plus valere ad orandum, quàm ſtabulum equorum aut porcorum.* Et Vviclephus apud Thomam Vualdenſem, tom. 3. c. 105. & hæretici Vualdenſes, vt refert Æneas Syluius in libro de Origine Boëmorum cap. 35.

Sed contra hanc veſaniam manifeſta ſunt Scripturę teſtimonia. Si enim ita eſſet, cur 1. Paral. 28. Deus Dauidi, tanquam minùs ad id idoneo, prohibuiſſet ædificare B templum, propter ſanguinem ab ipſo fuſum? Cur tot priuilegiis templum poſtea a Salomone ædificatũ ornauiſſet? 2. Paral. c. 7. Cur Chriſtus Dominus Matth. 21. eieciſſet ementes & vendentes de templo, quos tamen ne ex foro quidem eieciſſet, ne dum ex ſtabulo? Deniq; is error damnatus eſt in Concilio Gangrenſi, vbi ſuprà c. 5. Vide Thomam Vualdenſem, tomo 3. c. 144. & ſeq. egregiè diſſerentem de hoc toto argumento, pro fabrica, vſu, & ornatu, & magnificentia templorum; de quo vide etiam noſtrum Bellarminum tomo 1.

QVÆSTIO QVARTA.

De Sacrificio, Oblationibus & Primitiis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 85. & 86.

HOC quidem loco ſolùm diſſerendum eſt breuiter de Sacrificiis & aliis oblationibus generatim. Nam de Sacrificiis veteris legis, tomo 2. quæſt. 7. de Legibus diſſeruimus. De vnico verò ſacrificio nouæ legis, nempe de Sacrificio altaris, tomo 4. in materia de Sacramento Euchariſtiæ diſputandum eſt, quod & in duobus libris aliâs fecimus.

Itaque quatuor tantùm explicanda nunc ſunt. Primo, *Quid ſit Sacrificium.* Secvndo, *Quænam requirantur vt Sacrificium ſit vndequaque rectum ac legitimum.* Tertio, *An & quatenus officium ſacrificandi Deo ſit de iure naturæ.* Qvarto, *An & quomodo ſine ſacrificio etiam ſit aliquid offerendum Deo in ſuis & Eccleſiæ miniſtris de primitiis fructuum vel aliis rebus.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Sacrificium.

D. Thomas quæſt. 85. artic. 3.

Constat ex diuinis literis, dupliciter accipi Sacrificij vocabulum. Primo, communius, vt idem eſt quod opus ad diuinam gloriam quouis modo relatum; atque adeò ſicut ipſa nominatio etiam indicat, *ſacrum factum*, hoc eſt, diuinæ Maieſtati ſiue dedicatum, ſiue conſecratum.

Secvndo, minus communiter; vt ſacrificium ſit *externum officium, quo res aliqua, hoc ipſo offertur Deo, quòd ad eius Maieſtatem recognoſcendam, atque etiam ad internam mentis deuotionem & ſeruitutem erga Deum tanquam omnium rerum Dominum proteſtandam, certo ritu ac cerimonia conficitur, ſeu immutatur*, vt cùm animal mactatur aut comburitur; vel cùm panis frangitur & comeditur, ſicut poſt Theophylactum in c. 8. ad Heb. B. Thom. quæſt. 85. ar. 3. ad 3. annotauit.

Vbi diligentiſſimè conſiderandum eſt, hanc Sacrificij externi rationẽ non in eo proprie nos ponere, quòd res, quæ immutatur & conficitur, vſurpetur quouis modo ad proteſtandam Dei excellentiam, eiuſq; generale in res omnes dominium (ita enim multæ actiones C ſacrificia externa dici deberent, quæ tamen ſacrificia huius generis externa non cenſentur) ſed in eo, quòd mens atque intentio præcipua ſit, *per* ipſam propriè immutationem ſiue cõfectionem rei, quatenus eſt immutatio & confectio eius quod Dei dominio ſubiacet, proteſtari, Deum eſſe omnium Dominum, eatenúſque illi, vt paulo pòſt magis explicabitur, gloriam dare.

Porrò *priorem* illam Sacrificij *communiter dicti* rationem illa Scripturæ diuinæ teſtimonia indicant, quibus diuerſarum virtutũ officia in ſacrificiis Deo acceptiſſimis recẽſentur: Pſ. 49. & 50. ad Rom. 12. ad Heb. 13. &c. Vt enim actiones omnes bonæ in Deũ referri poſſunt; ita in eas omnes illa prior ſacrificij ratio conuenit; ac tunc quidem maxime, cùm ex virtute religionis, explicita etiam voluntate, maieſtati diuinæ conſecrantur.

Poſteriorem autem neque ita latè patentẽ rationẽ Sacrificij externi, paſſim quoq; diuinæ literæ demõſtrant. Nã primùm Sacrificiorum ritus ac leges, præter Decalogi præcepta de cultu Dei in cõmuni, & de virtutum officiis, quibus ſacrificium latiùs acceptum cõtinetur,

ſunt,

ſunt, in veteri teſtamento, Iudæorum populo præſcriptę; quas planum eſt ex earum forma ad illius generis ſacrificia externa, quæ deſcripſimus, pertinere.

Deinde, cùm diuerſarum virtutum officiorum ex vna parte, & Sacrificiorum ex altera, comparatio fit, vt fit 1. Reg. 15. & Pſal. 50. Oſeæ 6. Mat. 9. Marc. 12. &c. poſterior illa Sacrificij ratio à priori, quæ in virtutum omnium officiis ineſt, procul dubio diſtinguitur, cum eáque confertur. Maximè autem perſpicuè à Dauide Pſ. 50. hoc fit, vbi diſertè externa hæc poſterioris generis ſacrificia per ſe æquè grata Deo, atque illa interna eſſe negat. *Si voluiſſes*, inquit, *ſacrificium, dediſſem vtique; holocauſtis non delectaberis: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.* In quem locum Auguſtinus lib. 10. de ciuit. Dei, c. 5. *Intueamur*, inquit, *quemadmodum vbi Deum dixit nolle Sacrificium, ibi Deum oſtendit velle Sacrificium.* Ac paulò inferius: *Vbi ſcriptum eſt*, inquit, *Miſericordiam magis volo quam Sacrificium.* Oſeæ 6. *nihil aliud quàm Sacrificium Sacrificio prælatum eſſe oportet intelligi.* Quæ Auguſtini ſententia ad cætera Scripturæ teſtimonia, quibus eiuſmodi comparationes fieri diximus, perinde accommodari poteſt.

Atque hæc duo genera Sacrificiorum in Scripturis diſtingui, non modò Auguſtinus agnouit, ſed etiam genus vtrumque deſcripſit, haud ſecus, quod ad rem attinet, quàm ipſi paulo antè fecimus. *Externum* quidem li. 10. de ciu. Dei, c. 5. hoc modo: *Sacrificium*, inquit, *viſibile inuiſibilis Sacrificij Sacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt.* Alterum autem illud, quod cõtinetur virtutis cuiuſque officio in diuinam gloriam relato, eodem lib. 6. cap. his verbis: *Verum ſacrificium eſt omne opus quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo; relatum tamen ad illum finem bonum, quo beati eſſe poſſumus.*

Iam verò hoc loco, de Sacrificio agimus peculiari & *externo*, non autem de illo alio communi quod continetur officiis Deo gratis cuiuſcunque virtutis. Itaque Sacrificium hoc externum, vt ex eius ratione iam propoſita intelligi poteſt, omnino differt ab aliis *oblationibus*, quo non ſunt Sacrificia: vt non tantùm D. Thomas art. 3. ad 3. docet, ſed Chryſoſtomus hom. 18. in ep. ad Heb. & Theophylactus in cap. 8. eiuſdem epiſtolæ indicant. Nam vt oblatio Sacrificium huius generis ſit, neceſſe eſt rem oblatam aliqua ratione *immutari atque confici*, vt antè dictum eſt. Vnde quod Græcis eſt, *θυσία*, hoc Latinus interpres Sacrificium huius generis nominat: *θυσία* verò officium religionis eſt, quo res oblata Deo, aliqua ratione *conficitur*. Denique Apoſtolus ad Heb. 5 & 8 à *donis* ſiue muneribus, quæ ſimpliciter offeruntur, *ſacrificia* diſtinguit: quod facit etiam Pſalmiſta, Pſal. 49.

Dixi autem in deſcriptione huiuſmodi Sacrificij, illud eſſe officiũ quo res aliqua *hoc ipſo offertur* Deo quòd ad eius Maieſtatem recognoſcendam *immutatur*, *&c.* Nam offerre aliquam rem Deo, nequaquam eſt, Deo ad vſum aliquem, quo ipſe indigeat, rem attribuere. *Quis enim*, inquit Auguſtinus lib. 10. de ciuitat. Dei, c. 5. *ita deſipiat, vt exiſtimet, aliquibus vſibus Dei eſſe neceſſaria quæ in Sacrificiis offeruntur?* Et veriſſimè Domino ſuo dixit Dauid, Pſalm. 15. *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Ex quo idem Auguſtinus, loco citato, rectiſſimè colligit, non ſolùm pecudibus, aut alia re, ſed *ne ipſa quidem iuſtitia hominis Deum egere credendum eſſe, idque totum quo rectè colitur Deus, homini prodeſſe, non Deo. Neque enim* (inquit elegantiſſimè) *fonti ſe quiſquam dixerit profuiſſe, ſi biberit, aut luci, ſi viderit.*

Omnino igitur Deo quidpiam offerre & conſecrare tum dicimur, cùm aliquo officij genere ſiue rei alicuius vſu, quantum in nobis eſt, gloriam ipſi, id eſt, exiſtimationem ſua maieſtate dignam, conciliare inſtituimus. Id verò facimus, quando rei vſum officiúmve aliquod deliberata voluntate eò referimus, vt ſeruitutis vinculum, quo Deo tanquam Creatori ac ſummo Domino deuincti ſumus, adeoque immenſam eius dignitatem proteſte-

A nur. Quod ipſum, ſi huius officij genus per ſe naturámque illius ſpectes, eſt, Deo religionis cultum ſeu diuinum honorem adhibere.

Hac ratione offerenda eſſe Deo Sacrificia, ſcilicet, non quaſi officiis noſtris ipſe indigeat, ſed vt ipſius bonitas nota fiat; illa ipſius Domini oratio perſpicuè declarat, Pſal. 49. *Nunquid manducabo carnes taurorum aut ſanguinem hircorum potabo? Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua: Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & HONORIFICABIS me.* Videlicet laudem in primis & honorem, qui teſtificatio quædam excellentiæ ac dignitatis eſt, ideóque exiſtimationem conciliat; à nobis expetit; atque eatenus ipſi nos aliquid ſiue Sacrificiis, ſiue officiis noſtris dare poſſe ſignificat.

Etſi enim exiſtimatio & notitia Dei, quam in homi-
B num mentibus hæc obſequia excitant, nihil emolumẽti adferat Maieſtati diuinæ, ſed ipſis potiùs hominibus ſit perutilis, ideóque *totum id, quo Deus colitur*, ſicut Auguſtinus ait, *homini profit, non Deo*; tamen quia quaſi primum humanæ mentis aditum ea cognitio Deo patefacit, vt is, quod ſummoperè optat, ſeſe homini communicet, eatenúſque peculiari quadam ratione confert ad eum conſequendum finem, quem ſibi Deus proponit; dare quadantenus Deo aliquid, cúmque veluti aliquo munere ad finem ipſi propoſitum conducẽte afficere dicimur, cùm id facimus quòd infinitam ipſius bonitatem hominibus manifeſtat, adeóque exiſtimationem illi gloriámque conciliat. Atque ex iis, quæ ſit ratio Sacrificij externi, de quo nunc agimus, ſatis puto intelligi. Ex qua facilè patet, Sacrificium eſſe actum Religionis & latriæ, vt tradit D. Thomas art. 3.

C Sed cùm non poſſit negari, quod ad rem ipſam attinet; quin Sacrificij vocabulum prædictis duobus modis accipiatur, ſcilicet & pro Sacrificio cuiuſque boni operis, & pro ſacrificio hoc externo, de quo ſolo nunc agimus, nonnulla tamen QVÆSTIO eſſe poteſt hîc de nomine: videlicet vtriuſnam generis Sacrificium magis propriùs Sacrificium dicatur, illúdne commune, quod in omni virtutis opere cernitur, an verò illud alterũ, quod certo ritu ceremoniáque exhibetur. Vel certè, num vtrumque æquè propriè; quod eſt nimirum quærere de vſu & inſtitutione nominis, videlicet ad quam potiùs rem ſignificandam fuerit illud hominum placito propriè accommodatum.

Breuiter autem RESPONDEO; Sacrificium prioris generis, quod ab officiis virtutum omnium non differt; ne-
D que magis propriè, neque æquè propriè atque Sacrificium alterius determinati generis Sacrificiũ dici: Sed hoc tantùm *peculiare* Sacrificium, propriè Sacrificium nominari, alterum autẽ illud cõmune non niſi tranſlatiuè & per tropũ Quod ex vſu loquentium, vnde nominis propria ſignificatio exiſtimari debet, eſt perſpicuum. Omnes enim Sacrificiũ propriè intellexerunt eſſe definitæ cuiuſdam rationis officium, quod & ab aliis officiis religionis, vt ab oratione, iuramento, voto, oblatione ſimplici, &c. & ab aliarum actionibus virtutũ diſtingueretur.

Quam ob cauſam rectè D. Thomas art. 3. dixit, Sacrificium propriè eſſe id quod ex propria ratione ſua non habet aliam laudem, quàm quòd in diuinam gloriam res quæpiam aliqua ratione, vt ſuprà dictum eſt, *confecta* refertur. Et Auguſtinus lib. 10. de ciuit. Dei, c. 5. plane affir-
E mat, Sacrificium hoc peculiare atque externum eſſe id quod ab hominibus appellatur *Sacrificium*.

Neque obſtat quòd ibidem Auguſtinus Sacrificiũ rationis communioris, quod interna mentis deuotione & virtutũ vſu cõtinetur, *verum Sacrificium* aliquoties vocat. Nõ enim per hoc ſignificare voluit, Sacrificij nomen in id genus magis propriè cõuenire: Sed Sacrificia eiuſmodi in primis Deo grata & accepta eſſe, atque adeò verè in ipſa etiam conuenire aliquid quod ſpectat ad Sacrificia propriè dicta, ſi modò ritè atque ex diuina voluntate fiant, nimirum vt ſint Deo placita, eique ſicut Scriptura

loquitur iucundiſſimum ſpirent odorem ſuauitatis.

Atque hæc videlicet ratio eſt cur Sacrificij nomen ad quæuis virtutum officia metaphoricè transferatur; quoniam vt hæc Deo grata ſunt, Sacrificiorum ſimilitudinem participant. Quam rationem Metaphoræ Apoſtolus ad Philipp. 4. expreſſiſſe videtur, vbi cur eleemoſynæ fidelium eſſent hoſtia & Sacrificium, illis verbis ſubindicauit: *Habeo autem omnia & abundo: repletus ſum, acceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis, hoſtiam* ACCEPTAM, PLACENTEM DEO. Et ad Heb. 13. veluti indicans, huiuſmodi officia quadantenus ſolùm, ob rationem expoſitam, non autem omnino propriè ſacrificia eſſe. TALIBVS *enim*, inquit, *hoſtiis promeretur Deus.*

Sed de nomine Sacrificij neceſſe non eſt pluribus diſputare. Etenim ſiue in hoc, ſiue in illud Sacrificiorum genus propriè Sacrificij vox conueniat; conſtat certè ad vtrumque genus, vt ex Scriptura ſacra probatum antea eſt, eam vocem accommodari, nóſque hoc loco de Sacrificio agere non illo communi, quod in omni opere bono fit, ſed externo & peculiari.

Porrò quænam fuerint olim genera Sacrificiorum huiuſmodi, vſitata apud Dei populum, explicauimus tomo 2. quæſt. 7. de Legibus, p. 5. Quale autem ſit Sacrificium altaris nunc in noua lege, tomo 4. fauente Deo explicandum eſt, vbi aduerſus Sectarios docebimus, eſſe illud ſimul & commemorationem Dominicæ paſſionis & gratiarum actionis, & laudis; & propitiatoriũ, quod & aliâs in duobus libris de Sacrificio Miſſæ tradidimus.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quænam requirantur, vt Sacrificium vndequaque ſit rectum & legitimum.

D. Thomas q. 85. art. 2.

QVAMVIS omne verum ſacrificium ex genere ſuo ſiue ex ſua *ſpecifica* ratione conſideratum, habeat quandam rectitudinem, per quam pertinet ad virtutem Religionis, vt p. præced. dictum eſt: tamen vt etiam *in indiuiduo* ſacrificandi actio ſit vndequaque recta, quædam conditiones requiruntur, præter ipſam Sacrificij rationem p. præced. explicatam. Nam conſtat, fuiſſe mala & peruerſa quædam externa Sacrificia, quæ in ſacris literis propriè etiam Sacrificia huius generis appellantur; & tamen ob defectum alicuius debitæ conditionis minimè fuerunt vndequaque recta.

Certum enim eſt, Iepthe, cùm filiam immolauit, facinus deſignauiſſe impium; & tamẽ Scriptura ſignificat, eum tunc *obtuliſſe holocauſtum*, Iudic. 11. Ait enim, ipſum *feciſſe ſicut vouerat*; vouerat autem, vt ibi legimus, in hæc verba: *Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti in pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino.* Sic etiam Rex Moab *arripiens* (vt Scriptura teſtatur 4. Reg. 3.) *filium ſuum primogenitum qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocauſtum ſuper murum.* Quod fuit Sacrificium minimè diuinitus inſtitutum. Nec veretur Dauid funeſta parricidia, quæ Iſraëlitarum aliqui ex gentibus didicerunt, his verbis recenſere: *Effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum & filiarum ſuarum, quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaan*, Pſal. 105. Vt prætereà cætera ſacrificia gentium, quæ, vt dæmonibus adhibebãtur, nequaquã probabantur Deo, & nihilominus, cùm vulgò ab omnibus, tum etiã in Scriptura ſacra, ſimpliciter Sacrificia nominantur. Nec ſanè immeritò: nam ex ſuo genere præciſè conſiderata illa Sacrificia, videlicet vt numini diuino, generali Dei notitia apprehenſo, adhibebãtur, communem Sacrificiorum rationem propriè participauerunt. Qua ex parte (vt ſcilicet illa Sacrificia offerebantur numini diuino generaliter apprehenſo) Auguſtinus etiam docet lib. 20. contra Fauſtum, c. 18. Et epiſt. 49 ad Deo gratias, quæſt. 3. reprehenſione vacauiſſe, ſed eatenus, vt idem ex Apoſtolo 1. ad Cor. 10. probat, impia erant, quatenus deferebantur dæmoniis, quibus generalem notitiam Dei falsò accommodabant Ethnici.

Quare, vt iuramentum, quia ſecundùm communem ſuam rationem, inuocatio tantùm diuini teſtimonij eſt ad faciendam fidem, religionis quidem ex ſuo genere munus eſt, latiùs tamen patet, quàm iuramentum in ſpecie legitimum; quod ſcilicet ex diuinæ legis præſcripto, Ieremiæ quarto, veritatẽ, iuſtitiam, & iudicium habeat: ita etiam Sacrificium, quod alioquin ex ſuo genere ad religionem ſpectat, communius quiddam eſt quàm Sacrificium vndequaque legitimum.

Hoc igitur poſito, videndum eſt, quænam conditiones requirantur vt Sacrificium omni ex parte ſit rectũ. Et dicendum eſt, præter illam communem conditionem neceſſariam omnibus actibus bonis (vt ſcilicet careat malo fine, & aliis eiuſmodi prauis circumſtantiis) requiri tres conditiones ad rectitudinem Sacrificij; primam ex parte *actus ſiue materiæ* ipſius Sacrificij, ſecundam ex parte *ſacrificantis*; tertiam ex parte eius, *cui* ſacrificatur.

PRIMO enim ex parte ipſius *actus & materiæ* Sacrificij, requiritur vt illud ſit à Deo inſtitutum: vel per internum inſtinctum, ſicut erant diuinitus inſtituta Sacrificia vſitata à patribus in lege naturæ, à quibus ſacrificandi ritus Ethnici acceperunt: vel per mandatum peculiare, quo pacto & olim erant diuinitus inſtituta Sacrificia veteris legis, & nunc Sacrificium altaris, vt alibi probauimus, & in 4. tom. trademus.

SECVNDO, ex parte *ſacrificantis* requiritur vt is ſit talis, qualem requirit inſtitutio diuina. Hinc enim olim in lege veteri quædam Sacrificia non poterant peragi, & immediatè offerri, niſi à diuini cultus miniſtris, nec iam Sacrificium Altaris, niſi à Sacerdotibus, vt alibi probandũ eſt. Vnde 1. Reg. 13. Saul grauiſſimè eſt à Samuele reprehenſus, & poſtea à Deo mulctatus, quoniam in offerendo holocauſtum, Sacerdotis munus vſurpauerat, etiamſi bono zelo & neceſſitatis prætextu fecerit. *Dixi*, inquit, *nunc deſcendẽt Philiſthim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Neceſſitate compulſus obtuli holocauſtum. Dixitque Samuel: Stultè egiſti, nec cuſtodiſti mandata Dei tui, quæ præcepit tibi, &c.* Dixi autem, quædam Sacrificia non potuiſſe *peragi & immediatè* offerri, niſi à diuini cultus miniſtris. Nam certum eſt, & olim potuiſſe quodcunque ſacrificium, & nunc poſſe Sacrificium altaris offerri *mediatè* ab ipſis fidelibus, per Sacerdotem nimirum, qui nomine omnium offert.

TERTIO, ac potiſſimè ex parte eius *cui* Sacrificium offertur, requiritur vt is ſit verus Deus; non autem creatura vlla quæ Sacrificij honore afficiatur, vel quia ſit creatura præſtans & nobis bene faciens (vt afficiebãtur diuinis honoribus Angeli ab iis quos refutauimus quæ. præced. punct. 3.) vel quia peruerſè habeatur pro vero Deo.

Etenim ex dictis p. præcedenti eſt conſequens, vt Sacrificium hoc externum nulli præterquã ſoli vero Deo offerri poſſit, ſicut facilè docet D. Thomas art. 2. Nam vt idem oſtendit art. 3. & patet ex dictis, Sacrificium huiuſmodi, propriè eſt actus latriæ & religionis, qua ſolus Deus verus honorandus eſt. Vnde S. Auguſtinus lib. 10. de ciuitate Dei, c. 14. *Sacrificium*, inquit, *nullus hominum eſt qui audeat dicere debere, niſi Domino ſoli.*

Quod rurſus confirmat eodem libro capite decimo nono, exemplo Pauli & Barnabæ, qui Actorum decimo quarto prohibuerunt ſibi Sacrificium offerri, ſicut populus in Lycaonia volebat facere, cùm Paulus ſanaſſet claudum. Atque etiam lib. 20. contra Fauſtum, c. 21. reſpondens ad calumniam quandam Fauſti in Catholicos, quaſi ij idola in Martyres vertant, quando in memoriis Martyrum ſacrificant (ſicut nunc etiam obiicere ſolent Sectarij) *Populus*, inquit, *Chriſtianus memorias Martyrum*

Digitized by Google

religioſa ſolennitate concelebras,vt meritis eorum conſocietur,atque orationibus adiuuetur:ita tamen, vt Nvlli *Martyrum, ſed ipſi Deo & Martyrum,quamuis in memoriis Martyrũ,conſtituamus altaria. Quis enim Antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens,aliquando dixit:Offerimus tibi, Petre aut Paule,aut Cypriane? Sed quod offertur,offertur Deo, qui Martyres coronauit,apud memorias eorum, quos coronauit, vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exſurgat ad accendendam charitatem, & in illos,quos imitari poſſumus, & in illum, quo adiuuante poſſumus.* Sed de hoc infrà plura in quæſt.de Idololatria.

PVNCTVM TERTIVM.

An & quatenus officium ſacrificandi Deo,ſit de iure naturæ.

D.Thomas q. 85. artic. 1.& 4.

Dvpliciter poteſt atque etiam ſolet dici aliquid de *iure naturæ.* Vno modo, ita vt dictetur à naturali ratione tanquam naturæ hominis *conſentaneum*, & eam decens. Altero modo ita, vt à ratione naturali etiam dictetur *neceſſario* faciendum ad vitandum peccatum, deformitatem ab ipſa ratione naturali improbatam.

Et vtroque modo ſentire videtur diuus Thomas hîc art. 4. adiuncta ſolutione ad 1. quòd iure ſit Deo offerendum aliquod Sacrificium etiam externum;nõ quidem à ſingulis,ſed à Sacrorum ſaltem miniſtris,qui offerunt ſuo & aliorum nomine, vt explicat ibi in Reſponſione ad 3. Atque idem videtur ſentire Caietanus art.1.vbi ait,quòd ſit ſacrificandum,eſſe de iure naturę non quidem vt aliquod principium omnibus ſtatim dotum,ſed vt *Concluſio*,quæ ex principiis ſuis naturalibus deducatur.

Et certè eſſe hoc ſacrificandi officium de iure naturæ,vel tãquam neceſſarium,vel tanquam naturę hominis valde cõſentaneum; dubitandum non eſt.Probatur Primo ex more & inſtituto communi omnium gentium in proteſtãdo per aliqualia Sacrificia deuotionẽ & ſubiectionem animę erga id numen,quod ſiue verè, ſiue falsò coluerint pro diuino.Hoc enim non obſcuro eſt indicio,quòd id ipſum tanquam ad rectam religionem vel neceſſarium, vel in primis conducibile,dictat naturalis ratio.Vnde & ſub mũdi exordium ſacrificaſſe Deo Abel & Cain legimus Geneſis 4. quo exemplo & D.Auguſtinus lib.10.de ciuitate Dei,cap.4. probat, *quàm ſit*(vt inquit)*antiquus in ſacrificando Dei cultus.*

Atque hinc eſt quòd neque in gentilibus reprehẽſibile eſt quòd ſacrificant(cùm id ſit de iure naturæ) ſed quòd ſacrificant *dæmonis*,hoc eſt,falſis Diis,& non vero Deo.Quod ipſum diſertè docuit S.Auguſtinus,lib. 20. contra Fauſtum,cap. 18. *Dicit*, inquit, *Apoſtolus* 2.Cor. 10. *Quæ immolant gentes,dæmoniis immolant,& non Deo: non quod offerebatur culpans, ſed quia illis offerebatur.* Et in epiſt. 49.ad Deo gratias,q.3. *Qui*,inquit,*Chriſtianas literas ſciũt, non hoc culpant in ritibus paganorum,quod conſtruant templa, & inſtituant Sacerdotia,& faciant ſacrificia, ſed quod hæc idolis & dæmoniis exhibeant.*

Secvndo,idem probatur eo argumento:nam cùm conſtemus ex animo & corpore,& ſimus ſubiecti Deo tanquam auctori noſtro & ſupremo Domino;ex eoque toti pẽdeamus,ratio dictat, oportere per Sacrificij cultum punct. præced. explicatum,proteſtari hanc ipſam noſtri erga Deum ſubiectionem, & ex eo dependentiã, atque adeò ipſius Maieſtatem,vt Domini rerũ omniũ.

Neque obſtat quòd aliqui putauerint, officiũ ſacrificandi non eſſe de iure naturæ, neque eſſe vſurpãdum cauſſa ipſius Dei,ſed ad retinẽdum in officio vulgus, vt Seneca(quem circa hoc reprehendit Auguſtinus lib.6. de ciuit.Dei cap.6.)& Auerroes 12.Metaphyſ.& Cicer. apud Lactantium lib. 2.initit. cap.3.& idem Caietano

A hic videtur ſenſiſſe Philoſophus 12. Metaphæſ. Id, inquam,non obſtat, quominus exiſtimemus officium ſacrificandi eſſe,vt dictum eſt, de iure naturæ. Nam vt bene ait art. 1.Caietanus,non eſt id ita de iure naturæ, vt ſit primum principium,ſed deducitur tanquam Cõcluſio,vt deducit S.Tho.art.4. Itaque vt ait Caietanus, non eſſe mirum, ſi aliqui *putantes ſe eſſe ſapientes*,& negãtes ius naturale ſacrificandi,*ſtulti facti ſint*, ſicut inquit Apoſtolus ad Rom.1.

Quanquam vno quodam ſenſu, verum quidem eſt quod hi ſentiebant,non eſſe ſacrificandum, niſi *propter vulgus*; ſi ſenſus tantùm ſit,non eſſe ſacrificandum propter aliquam vtilitatem,quæ Deo inde accreſcat, ſed propter vtilitatem noſtram, vt excitemus nos per exteriora ad Sacrificium mentis internum, & vt eo ipſo glorificemus Deum.Hac enim ratione ſola & nõ aliter Sacrificium eſt de iure naturæ,vt D. Thomas docet 3.

B contra gentes,cap.120.& luculenter etiam S. Auguſtinus in illa epiſt.49.q.3. *Sacrificium*, inquit, *non niſi vni & verè Deo offerri oportere, veraces ac ſacræ literæ monent, non quòd illo egeat Deus, quoniam bonorum meorum non eges* (Pſ. 15.) *ſed quòd etiam in his vel acceptandis, vel reprobandis, vel percipiendis, non niſi hominibus conſulat. Nobis enim prodeſt colere Deum, non ipſi Deo.* Verùm Philoſophi illi ne Dei quidẽ colendi cauſà agnoſcebãt iure naturæ eſſe ſacrificandum,& propterea ſtulti facti ſunt,vt ait Caiet.

Eſt autem notandum, quãuis de iure naturæ ſit ſacrificare *in genere*:tamẽ quæ Sacrificia determinate ſint offerenda,ſolùm ſtatui per legem poſitiuam, vt docet D.Thom.art.4.Et quidem iam lex Euangelica ſolũ ſacrificium altaris admittit, reliqua legis veteris reiicit,

C vt patet ex Apoſtolo in epiſtola ad Heb.c.7.vſq; ad 10. Thus verò & cãdelæ,&c.quæ in eo Sacrificio adhibentur,non ſunt per ſe ſacrificia,ſed ordinantur ad ſolẽnitatem Sacrificij altaris: quod veriſſimũ eſſe Sacrificiũ, oſtendi ſolet non hîc,ſed in Tractatu de Euchariſtia.

PVNCTVM QVARTVM.

An etiam ſine Sacrificio ſit aliquid offerendum Deo in ſuis & Eccleſiæ miniſtris, de primitiis fructuum & aliis rebus.

D Thomas quæſt. 86.

Oblatio primitiarum,in propoſito, appellatur *oblatio facta Deo & Eccleſiæ in ſuis miniſtris, ex primis & quaſi præcipuis fructibus terræ*, vt pa-

D tet ex D.Thom. hic art.4.adiuncto argumento 1.& reſpon.& ex Syluestro,V.Decimæ.num.1. & ex aliis. Eſt itaque *oblatio* rerum earum quæ Eccleſiæ & miniſtris vſui eſſe poſſunt: vt panis,vini, ornamentorum, &c.Quomodo autem huiuſmodi oblationes ſint quoque Religionis actus,declarauimus q.1.punct.2.

Hoc poſito,refellendum eſt hic in primis Argumentum quoddam,quo probari videtur,non modò non debere,ſed nõ poſſe quidem licitè fieri hoc tempore gratiæ oblationes primitiarum,aut aliarum rerum. Nam cõſtat,pertinuiſſe hæc ad cultum cerimonialem in veteri lege,vt patet Exod. 23. & 25. & Deut. 26.&c. Sed

E ea,quæ ad ceremonialẽ cultum illius legis pertinuerunt,non poſſunt nunc vllo modo ad cultum diuinum vſurpari,vt vidimus tomo 2.q.7.de Legibus, p.7. Ergo non poſſunt nunc ad colendum Deum vllo modo fieri oblationes primitiarum,aut aliarum rerum.

Proponit hoc ferè argumentum D. Thomas hic articul. 1.& articul. 4. primo loco: & vtrobique reſpondet ad illud verè, ſed non ſatis clarè. Eſt autem ex ſententia,quam optimè in illis locis interpretatur Caietanus, diſtinguenda Minor eius argumenti. Nam *ceremonialia*(hoc eſt,ad Dei cultum pertinẽtia) in illa lege duplicis generis fuerunt. Quædam enim non valebant ad cultum Dei,niſi per ſignificationẽ *futurorum* myſteriorum Chriſti;vt Sacrificia,&c. Et hæc nullo modo licet

Digitized by Google

iam ad cultum Dei vſurpare, vt toto ſecundo oſtēdimus loco citato. Alia verò valebant ad Dei cultum ex *ſua etiam ratione*, & non tantùm ob ſignificationem futurorum; vt religio vouendi, v.g. & iurandi, & obſeruatio diei feſti ad vacandum Deo, &c. Et hæc nunc etiā poſſunt ad Dei cultum vſurpari, non quidem ex vi illius legis (quæ iam non obligat) ſed quatenus per ſe quoque ſine ſignificatione futuri, ſunt iā ad cultum idonea, & ab Eccleſia approbata. Et in hoc genere ſunt quoque oblationes primitiarum, & aliarum rerum.

Itaque poſſunt omnino licitè nunc hæ oblationes fieri ſine *Sacrificij* cerimonia, hoc eſt, relinquendo res ipſas *integras*; vt cedāt poſtea in vſus Eccleſię & miniſtrorum; in hoc enim, vt diximus puncto primo, oblatio differt à Sacrificio, quòd illa ſine aliqua rei immutatione fit; Sacrificium autem fit cum quadam rei oblatę immutatione. Quomodo autem non ſolùm poſſint, ſed etiam DEBEANT fieri oblationes huiuſmodi, exponā breuiter per ſequentes aſſertiones.

PRIMA aſſertio. Oblationes hoc tempore gratiæ ob aliquam ex QVATVOR cauſis poſſunt eſſe debitæ, vt docet D.Thom. art. 1. & Syluester vbi ſuprà & alij: Nimirum vel 1. quia aliquis fundus datus eſt ab Eccleſia alicui cū cēſu *reſeruatiuo* aliquorum fructuum, qui proinde ex eo debeant offerri: Vel 2. propter *promiſſionem* aliquam inter viuos, aut in teſtamēto factam Eccleſiæ: Vel 3. propter *neceſſitatem* miniſtrorum, qui non habent aliunde, vnde viuant: Vel 4. propter *conſuetudinem* receptam, quæ potiſſimum in huiuſmodi eſt attendenda ex ſententia Doctorum, etiam quod attinet ad primitias.

Itaque quod ait Gregorius VII. in Cap. Omnis. de conſecrat. diſt. 1. *Omnis Chriſtianus procuret ad Miſſarum ſolennia aliquid offerre*, intelligi debet, quatenus de hoc fuerit conſuetudo, aut aliqua cauſa ex prædictis interuenerit, vt indicauit hic D.Thom. & Nauarrus in Manuali, cap. 13, num. 19. & Syluester, V. Decimæ, num. 4. & alij. Ac notant Syluester & Nauarrus, in diebus feſtis, cùm ex conſuetudine eſt in Miſſa offerendum, ſufficere ſi maior pars populi offerat, atque adeò non peccare eum, qui ſemel vel iterum id facere intermittit, ſine cōtemptu & ſcandalo; niſi forte ſuo malo exemplo efficiat vt ne maior quidem pars populi offerat, &c.

Notat etiam S.Thom. art. 1. ad 3. & Caietanus ibi, quamuis debeat is à Superiore puniri, qui debitas oblationes non vult facere, tamen Sacerdotem, cui faciendę illæ erant, non debere negare Sacramenta ei qui nolit facere debitas oblationes; ne vel ita videatur Sacerdos *propter* oblationes, & non aliter, Sacramenta adminiſtrare (cōtra id, quod pręcipitur in Ca. Nullus Epiſcopus 1.q.1.) vel vſurpare Superiori officiū puniendo talē.

Addit tamen Caietanus, poſſe tunc Sacerdotē præmonere talē: vt faciat quod debet, & ſi noluerit, negare ei Sacramenta, proteſtando corā aliis, ſe non negare, vt puniat, vel quia propter oblationes & non aliter adminiſtraret, ſed quia reuera talis ſit Sacramentis indignus. Quod intelligo, quando peccatum talis qui oblationes debitas non vult facere, eſt alioqui aliis notum. Secùs enim, non liceret eum diffamare.

SECVNDA aſſertio. Oblationes factæ in aliqua Eccleſia, vel loco ad eam pertinente, Rectori illius cedūt, (vt Parocho eæ quæ fiūt in Eccleſia parochiali, & Prælato, ſi fiant in alia, &c.) vt is in vſus Eccleſię vel pauperum (prout tenebitur) vel etiam ſuos, conuertat. Ita Syluester vbi ſuprà, ex ſententia D. Thomæ hic artic. ſecundo, & aliorum. Vbi D.Thom. in ſolutione ſecundi explicat, quemadmodum Religioſi quoque poſſint accipere oblationes, vel vt pauperes ex conceſſione Rectoris Eccleſiæ, vel vt miniſtri altaris, ſi eis offerantur, vel vt Rectores Eccleſiarum parochialium, quarum ipſi curam habeant.

Quòd ſi oblationes fuerint conſecratæ (vt veſtimenta & vaſa ad cultū ſacrum) non poſſunt cedere in vſum vllorum Laicorum, vt docent D.Thomas & Syluester vbi ſuprà ex ſententia Damaſi in Cap. Hanc cōſuetudinem. 10. quæſt. 1. Aliæ autem non conſecratæ, vt panis, vinum, pecunia, &c. poſſunt in vſus Laicorum cedere, vel per donationem, vel per venditionem, &c. vt docet D. Thomas in illo art. 2. ad 3.

TERTIA aſſertio. Quando oblationes ſunt ſolùm debitę ob tertiam vel quartam cauſam, ex quatuor ſuprà dictis in prima aſſertione, ſcilicet vel propter *cōſuetudinem*, vel propter Eccleſiæ aut miniſtrorum *neceſſitatem*, in arbitrio ipſorū offerentiū, manet, quid vel quantum velint offerre; modò ab eis ſatisfiat Miniſtrorum aut Eccleſię *neceſſitati*, vel *conſuetudini* offerendo aliquid. Ita D. Thomas art. 1. & ex illo Syluester & Nauarrus vbi ſuprà, & alij: Quo fit vt tunc etiam oblatio ſit quodammodo *voluntaria*; iuxta illud Exod. 25. *Ab homine qui offert vltroneus accipietis, &c.*

Diximus autē, quando oblationes ſunt debitæ *ſolùm ob illā tertiam vel quartam cauſam*, ſcilicet cōſuetudinem vel neceſſitatem: nam ſi ſint debitæ ob primam vel ſecundam, ſcilicet propter *conuentionem*, *vel promiſſionem, &c.* illud determinate offerendum eſt, de quo eſt facta conuentio, vel promiſſio, & quidem illud in bono aliquo ſui ſtatu; vt Vitulus ſanus, nō autem æger vel claudus, ſi vitulus eſt promiſſus, ſicut rectè notat Caietanus art. 3. ex optima quadam doctrina D. Thomæ ibi ad 3.

Vbi D.Thom. docet triplici de cauſſa poſſe eſſe malum offerre rem vitioſam. Vel PRIMO, quia *inepta* ſit ad finem, ob quem offertur; vt ſi quis offerret corruptam farinā, aut vinū acetoſum, pro Sacrificio altaris (quod eſt exemplū Caietani) Vel SECVNDO, quia ſit propter vitium res *contemptibilis*, atque adeò reddditura ſit cultū diuinum contemptibilem; propter quam cauſſā notat Caietanus, nō eſſe offerendas pro ornatu altaris veſtes concubinæ aut meretricis, vbi notæ ſint: vel TERTIO, quia res *promiſſa* fuerit, nec ſit talis, qualis deberet eſſe vt ſatisfiat promiſſioni, nempe ſana & integra, vt iā dictum eſt, & confirmat D. Thomas ex illo Malach. 1. *Maledictus doloſus, qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens, immolat debile Domino.*

Si tamen in particulari aliquo caſu, quo res quædā vitioſa offeratur, nullum iſtorum trium incommodorum habuerit locum; quia ſcilicet neque ea res erit *inepta* ad finē, ob quem offertur (vt ad cibum miniſtrorū) neque *cōtemptibilis*, neque offertur ex *promiſſione*, ſed vltrò, non peccabit quis offerendo rem talem, qualē habet, vt notat etiam vbi ſuprà D.Thomas & Caietanus.

QVARTA aſſertio. Ex omnibus rebus licitè poſſeſſis poſſūt oblationes fieri; niſi vel in alios vſus ex naturali præcepto conferendæ ſint, vt in ſuſtentationē parentum, &c. vel ex illarum oblatione oriri queat ſcādalum quam ob cauſā non debet fieri oblatio ex mercede *proſtibuli, &c.* Ita docet D.Thom. art. 3. cōmuniter receptus.

Dixi autem *licitè poſſeſſis*. Nam quæ illicitè poſſidentur, reſtituenda potiùs ſuis Dominis ſunt, nō offerenda Deo: iuxta illud Eccleſ. 34. *Immolātis ex iniquo oblatio eſt maculata.* Item quia de iis ſolùm quæ licitè poſſidētur, poteſt illud dici: *Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* 1. Paralip. vltimo; quæ eſt cauſa & ratio offerendi Deo.

QVINTA aſſertio. Primitię, nō ex aliquo naturali aut diuino pręcepto, hoc quidē tēpore, offerri debēt (cum his præceptis ſatisfiat ſuſtentādo quocūque modo ſufficiēter miniſtros, & offerēdo qualeſcūque alias res externas in honorē Dei) ſed ex decreto Eccleſiæ, iuxta receptā locorū *conſuetudinem*, & *neceſſitatē* miniſtrorū Eccleſiæ. Ita docet D. Tho. art. 4. cōmuniter receptus, & ita colligitur ex Cap. Decimas. 16. q. 7. Vnde id cōfirmat quoque D.Tho. Ita etiam poſt alios tradit Syluester, V. Decimæ. n. 3. Vbi ait, poſſe tolli obligationem ſoluendi primitias, per contrariā conſuetudinem, eo modo quo poteſt alicubi tolli per contrariā cōſuetudinē obligatio ſoluendi Decimas; de quo dicemus quæſt. ſequenti.

QVÆ

Digitized by Google

QVÆSTIO QVINTA.

De Decimis.

D.Thomas 2.2.quæſt.87.

*Q*VINQVE *ſunt explicanda.* PRIMO, *An & quo iure debeant pendi Decimæ.* SECVNDO, *An adeò ſtricto iure pendi debeant, vt nullo modo poſſit tolli eiuſmodi obligatio.* TERTIO, *Ex quibus rebus pendi debeant.* QVARTO, *Quibus pendi debeant.* QVINTO, *A quibus pendi debeant.*

PVNCTVM PRIMVM.

An & quo iure debeant pendi Decimæ.

D. Thomas art. 1.

NON defuerunt hæretici qui improbarẽt morem pendendi ex obligatione Eccleſiaſticis miniſtris *partem decimam* ex bonis licitè acquiſitis. Nã circa annum Domini M. CCC. quidam hæretici, dicti Fratricelli, contendebant, ſibi tantùm eſſe pendendas Decimas, vt qui viuerent Apoſtolicè (ſicut iactabant) non autem miniſtris Eccleſiæ, ſiquidem paupertatem Apoſtolicam non profitentur. Ita de his refert Turrecremata libro quarto de Eccleſ. punct. 2. cap. 37. Vbi & alios iſtorum errores refert, inter quos iſte eſt decimus ſextus.

Hos ſecutus Vviclephus, dixit, Decimas eſſe *meras eleemoſynas, quas proinde poſſit populus ad libitum negare Sacerdotibus propter eorum peccata.* Qui error inter errores Vviclephi damnatos in Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8. eſt decimus octauus. Præterea miniſtri Arrianæ hęreſis in Tranſſyluania in libro, quem anno M. D. LXVIII. ediderunt de *Antitheſibus veri & falſi Chriſti*, (vt appellant) inter alia, quæ aiunt pertinere ad cultum Chriſti non veri, ſed falſi, numerant quoque inſtitutũ *Decimarum.* Quibus hæreticis non iniuria poteſt adiungi Eraſmus, ſiquidem in Annotationibus ſuis ad nouũ Teſtamentum, exactionem Decimarum dixit eſſe *tyrãnidem.*

SED ex fide CERTVM eſt, aliquo tandem iure (de quo pòſt dicemus) debere pendi Decimas miniſtris Eccleſiæ. Et quidem quòd teneatur populus miniſtris pendere ſtipendium ſui laboris (quod appellari ſolet decimæ, quoad *ſuſtentationem* ſeu ſtipendium miniſtrorum) ex Scriptura quoque noui Teſtamenti expreſsè conſtat. Lucæ decimo: *In eadem domo manete, edentes & bibentes, quæ apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius cibo ſuo.*

Quod ipſum Apoſtolus non modò affirmat, ſed manifeſtis etiam argumentis probat. 1. Cor. 9. *Quis,* inquit, *militat ſuis ſtipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte eius non manducat? &c. Scriptum eſt enim in lege Moyſi: Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos vtique hæc dicit? Nam propter nos ſcripta ſunt: quoniam debet in ſpe qui arat arare; & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi. Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus; magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?* Et 1. ad Timoth. 5. *Qui bene præſunt Presbyteri, duplici honore digni ſunt: maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non infrenabis os boui trituranti:* Et: *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Vbi Haymo: *Duplicem,* inquit, *honorem præcipit exhiberi Presbytero, in ſalutationibus videlicet: vt humilient ſe illi ſubditi; & in exhibendis donis ſubſidiiſque temporalibus.*

Et diſertè ſanctus AVGVSTINVS in Pſalmum 146. *Debetur,* inquit, *ſeruo cibus. Sicut Dominus ait: Manducate quæ ab ipſis ſunt. Et ne putarent aliquid de ſuo donare: Dignus eſt enim,* inquit, *mercede ſua.* Et libro decimo homiliarum, homilia 48. *Maiores,* inquit, *noſtri ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo Decimas dabant, & Cæſari cenſum reddebant.*

A *Modò autem quia diſceſſit deuotio Dei, acceſſit indictio fiſci. Noluimus partiri cum Deo, modò totum tollitur: Hoc tollit fiſcus, quod non accepit Chriſtus.*

Et HIERONYMVS in caput tertium epiſtolæ ad Titum, in fine: *Apoſtolicis,* inquit, *viris & Euangelizatoribus Chriſti, in vſibus neceſſariis nolle tribuere, ſterilitatis ſeipſum eſt condemnare.*

Quòd autem determinatè per exhibitionem *Decimæ partis* bonorum licitè acquiſitorum (quæ appellari ſolet Decima quoad *Quotam*) debeat hæc merces pendi miniſtris Eccleſiaſticis; patet ex auctoritate Eccleſiæ, quæ id lege ſanxit, vt patet ex Decretalibus titulo de Decimis, per multa capita, & 16. quæſtione 1. Cap. Decimas, & Cap. Reuertimini, & Cap. Decimæ. ex Augu-
B ſtino ſermone 219. de tempore, vbi ait: *Decimæ ex debito requiruntur: & qui eas date noluerint, res alienas inuadunt.*

Atque idem patet ex Concilio Conſtantienſi ſeſſione 8. vbi error contrarius Vviclephi damnatus eſt. Et in Concilio Tridentino ſeſſione 25. cap. 12. de reformatione ita præcipitur: *Qui Decimas ſubtrahunt aut impediũt, excommunicentur: neque ab hoc crimine, niſi reſtitutione ſecuta, abſoluantur.* Quod tamen Nauarrus in Manuali, cap. 21. num. 32. putat, intelligendum nonniſi quando quis poteſt reſtituere, antequam oporteat ipſum abſolui propter inſtantem mortem vel neceſſitatem communicandi. Et in Clementina Cupientes, de pœnis, excommunicantur religioſi, qui in concionibus *diſſuadent ſolu-*
C *tionem Decimarum, vel aliàs quidpiam dicunt, vt abalienent homines à ſoluendis decimis debitis.*

Sed poſito, quòd populus teneatur Decimas ſoluere, ſuperſunt nunc quærenda duo. PRIMO, Vtrùm ad id populus teneatur ex præcepto diuino, aut humano. Nam Innocentius in Rubrica de Decimis, & Gloſſa in Cap. 1. de Decimis, lib. 6. & alij Iuriſtæ citati à Couarruuia lib. 1. variar. reſolut. cap. 17. num. 2. & à Nauarro in Manuali, c. 21. num. 28. & à Soto lib. 9. de Iuſtitia & iure, q. 4. art. 1. putant, etiam nunc in lege Euangelica præcepto diuino obligari populum ad ſoluendas Decimas, etiam quantum ad *Quotam*, id eſt, non ſolùm teneri præcepto diuino, vt miniſtros alant, ſed vt *tali modo* alant, ſcilicet pendendo *Decimas.*

D Fundamentum præcipuum illorum Doctorum eſt modus loquendi Pontificum in aliquibus Decretalibus. Extra de Decimis. Vbi dicunt, *diuino præcepto* Decimas eſſe ſoluendas. Item, non eſſe ſtatutas *ab homine, ſed à Deo*, vt patet præſertim in Cap. Parrochianos, & Cap. Tua nobis, & Cap. Cùm non ſint, & Cap. In quibuſdam.

Nihilominus ſententia S. Thomæ hic artic. 1. quem Sotus, Nauarrus, Couarruuias vbi ſuprà, & Caietanus hic, & Theologi omnes communiter ſequuntur, omninò eſt amplectenda; quòd videlicet, abſolutè reddere ſufficientem mercedẽ Eccleſiaſticis miniſtris, ſit de iure naturæ, atque adeò de iure diuino: *quotam* verò Deci-

Digitized by Google

matum, videlicet vt id fiat conferendo eis *Decimas*; in veteri quidem lege fuiſſe de iure diuino poſitiuo: in noua autẽ ſolùm de iure humano Eccleſiaſtico. Quod adeò certum eſt, vt Maior in 3. diſtinct. 37. quæſt. 36. relatus vbi ſuprà à Nauarro, affirmauerit, opinionem illam Iuriſtarum eſſe hæreſim, cùm oporteat eam niti hæretico principio, videlicet præceptum diuinum iudiciale veteris legis de Decimis adhuc obligare. Eſt enim certum de fide oppoſitum. Ceſſauerunt enim ceremonialia & iudicialia, vt tradidimus tomo 2. quæſt. 7. de Legibus, punct. 7.

Atque ex hoc probatur ſententia S. Thomæ. Nam præceptum illud diuinum veteris legis iam non obligat: & in lege noua nuſquam extat tale aliquod diuinum præceptum ſoluendi Decimas, quantum ad *quotam*. Neque rurſum naturalis ratio determinatè dictat, decimam partem eſſe ſoluendam, cùm aliter poſſint ali miniſtri: ſequitur ergo, ſolo iure humano eſſe iam decimas ſoluendas: quod præceptum extat vbi ſuprà in tit. de Decimis, & 16. quæſt. 1.

Ad modum autem loquendi Pontificum, reſpondent prædicti Theologi, quòd dicunt Pontifices, præcepto diuino eſſe ſoluendas Decimas, intelligendum eſſe *exemplariter*, vel *imitatiue*, hoc eſt, eſſe ſoluendas præcepto humano Eccleſiaſtico; quod fuit traditum exemplo diuinæ legis, & ideò eſt firmius.

Sed poſito, quòd ſolo præcepto humano ſoluendæ ſint Decimæ, reſtat nunc SECVNDO quærendũ, Vtrùm hoc præceptum fuerit conuenienter traditum. Ratio dubitandi eſt. Nam in veteri lege miniſtri ſpirituales, hoc eſt, Leuitæ, quibus Decimæ iure diuino decernebantur, erant duodecima pars populi Iudæorum, & præterea debebant vxorem & liberos alere. Nunc verò ſpirituales miniſtri vix ſunt ſexageſima aut quinquageſima pars populi Chriſtiani. Ergo non eſt rationi conſentaneum, tantum ſtipendium illis modò conſtitui, quantum olim Leuitis.

Propter hanc rationem, Caietanus art. 1. huius quæſtionis, putat, Decimas decerni iam Eccleſiaſticis miniſtris, non tantùm victus ipſorum cauſsâ, ſed etiam vt eas communicent cum pauperibus, quorum debent eſſe veluti patres in lege Euangelica, exemplo Chriſti, qui loculos habebat pro pauperibus, vt ait D. Hieronymus ſuper Matthæum.

Et quidem ſi Caietanus intelligat, teneri Eccleſiaſticos *ſtrictiſſimo præcepto miſericordiæ* pauperibus eleemoſynas erogare ex Decimis; verè ſentit, & hoc ab omnibus conceditur. Si verò velit, illos debere *ex iuſtitia* pauperibus erogare partem Decimarum, ita vt ſi non faciãt, debeant illis reſtituere; non eſt certa hæc illius ſententia. Sunt enim graues auctores, inter quos eſt Sotus libro nono, de iuſtitia, quæſt. 5. artic. 1. qui cenſent, Eccleſiaſticos eſſe verè dominos omnium ſuorum redditũum Eccleſiaſticorum, ac proinde *non ex iuſtitia*, ſed ex *ſtrictiſſimo præcepto miſericordiæ* debere ex illis ſubuenire pauperibus. Qua de re infrà à nobis diſputabitur in materia de Statibus.

Itaque quicquid ſit de hoc, ad propoſitam quæſtionem RESPONDEO, conuenienter omnino fuiſſe traditum id præceptum, non obſtante ratione facta. *Primò*; quia miniſtri legis Euangelicæ ſunt multo digniores. *Secundò*; quia vt bene ait Sotus illic, non ſunt tam pauci quàm Caietanus putat. *Tertiò*: quoniam multò plus & frequentiùs laborant. *Quartò*; quoniam non ſuccedunt iure hæreditario in bonis Eccleſiaſticis, ſicut ſuccedebant Leuitæ parentibus; ex quo fiebat vt eſſent ditiſſimi. *Denique*, quoniam ſæpenumero aliqua pars de Decimis detrahitur propter neceſſitates Eccleſiæ.

Et accedit ad hæc omnia pro congruẽtia huius præcepti ratio quædam myſtica minimè contemnenda. Nã cùm ſolus *denarius numerus* ex omnibus numeris ſimplicibus (qui ſcilicet ex ipſo denario, & aliis non componantur) ſit *perfectus*; conuenientiſſimè decimam bonorum partem offert quis Deo in illius miniſtris; vt retinens ſibi nouem, quibus ad perfectum numerum aliquid *deeſt*, & Deo dãs partem decimam, quæ numerum perfectum *complet*, hoc ipſo & imperfectionem atque indigentiam ſuam, & Dei perfectionem agnoſcere ſe proteſtetur, ſicut optimè D. Thomas art. 1. indicauit.

Atque hæc forte fuit ratio cur olim aliqui Sancti ex inſtinctu Dei citra præceptũ obtulerint decimas Deo, vel *in ſe* ad Sacrificium, vel in eius *miniſtris*. Vt Abraham, de quo legimus Geneſis 14. quòd *dedit Melchiſedeco decimas ex omnibus*. Et Iacob; qui, vt dicitur Gen. 28. *vouit votum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, &c. cunctorum, quæ dederis mihi decimas offeram tibi*, nimirum ad cultum Sacrificiorum, vt interpretandum hoc putat D. Thomas artic. 1. ad 3.

PVNCTVM SECVNDVM.

An adeò ſtricto iure Decimæ pendi debeant, vt nequeat tolli vllo modo hæc obligatio.

Ad artic. 1. D. Thomæ.

RESPONDENDVM eſt, non eſſe omnino immutabilem eam obligationem, quantum ad *quotam* quidem partem. Nam quamuis decẽs aliquod & ſufficiens ſtipendium dari debet Eccleſiaſticis miniſtris ex præcepto iuris diuini & naturalis, quod eſt immutabile: tamen vt determinatè pro ſtipendio detur eis *decima* bonorum pars, eſt tantummodo iuris humani (vt p. præced. conſtitutum eſt) quod ius immutari & variari poteſt.

Itaque CERTVM eſt, ſi aliter miniſtris de ſufficienti ſtipẽdio proſpiciatur, poſſe aliquos ab obligatione ſoluendi Decimas liberari. PRIMO, ſi ipſimet Eccleſiæ miniſtri, ob vitandum fortè in aliquibus locis infirmorum ſcandalum, vel aliam ob cauſſam, illas non petãt, nec recipere velint. Id quod laudabiliter interdum fieri affirmat D. Thomas artic. 1. ad 5. & ibi Caietanus. Atque ita eſt moris in Italia, vt Decimæ non exigantur, ſicut etiam notauit Syluester, verbo, Decimæ, num. 10. & Nauarrus in Manuali, cap. 21. num. 30. SECVNDO, per rationabilem conuentionem ſeu tranſactionem inter miniſtros & populum, vt notat Nauarrus vbi ſupra: & patet ex Cap. Ex multiplici. de Decimis. TERTIO, per priuilegium Summi Pontificis, vt patet in dicto Cap. Ex multiplici. Cap. Ex parte. Cap. licet. de Decimis; non autem alterius, etiam Imperatoris. Cap. Tua nobis. eod. tit.

An verò etiam poſſit ea obligatio tolli per *conſuetudinem* contrariam CONTROVERSVM eſt. Nam aliqui ex Iuriſtis ſentiunt, poſſe tolli per contrariam conſuetudinem obligationem ſoluendi decimas *prædiales*, non autem *perſonales* (de qua differentia dicemus punct. ſequent.) alij autem in neutro genere Decimarum id admittunt, quorum opiniones fusè recitat Couarruuias lib. 1. variar. reſolut. cap. 17. num. 8.

SED poſſe tolli per contrariam conſuetudinem obligationem pendendi qualeſcunque decimas quoad *quotam* quidem, eſt longe probabilius. Nam eſt iuris humani, vt vidimus punct. præcedent. Omnis autem obligatio iuris humani poteſt per contrariam enervari conſuetudinem; modò ſit conſuetudo rationabilis & præſcripta, iuxta ea quæ tradidimus tomo ſecundo, quæſtione quinta, de Legibus, puncto octauo. Ita in ſpecie de hac obligatione pendendi Decimas ſentit Syluester verbo, Decimæ, num. 10. vbi valde ſeueris verbis reprehendit Canoniſtas, quòd ſentiant contrarium. Item Caietanus hic art. 1. & in Summa, verbo, Decimę. Et Ioan. Medina in Tracta. de Ieiun. quæſt. 8. Et Couarruuias lib. 1. variar. reſolut. cap. 17. num. 8. & Nauarrus in Manuali, cap. 21. num 30. & alij.

Digitized by Google

Sotus tamen lib. 9. de Iuſtit. q. 3. art. 1. negare videtur, poſſe tolli obligationem hanc per contrariam cõſuetudinem. Nam, inquit, quamuis ſit præceptum humanum: eſt tamen valde conſentaneum iuri diuino & naturali. Cæterùm ſi intelligat Sotus, non ita poſſe tolli hanc obligationem, quin poſtea, quandocunque Eccleſia indicauerit expedire, poſſit iterum populo imponere talem obligationem; bene dicit. Si verò intelligat, ne tunc quidem, quando rationabilis & præſcripta conſuetudo alicubi obtinuit, vt Eccleſiæ miniſtris Decimæ non ſoluãtur, populum eſſe liberatum ab ea obligatione; falſum eſt quod aſſerit. Omne enim præceptum humanum ex ſententia Doctorum, abrogatur per contrariam conſuetudinem rationabilem & præſcriptam, vt vidimus to. 2. loco citato. Videtur autem colligi poſſe ex Soto in art. 2. illius quæſtionis tertiæ, intelligendum eum eſſe tãtùm primo modo, ſicut diximus eſſe verum quod ait.

Ex quibus conſequitur, eum qui per tempus *immemoriale*, vel *quadraginta* annorum, cum probatione *cauſſæ* ſeu *tituli* non ſoluit decimas, & eatenus eſt in poſſeſſione immunitatis ab earum ſolutione; ſiue is Eccleſiaſticus ſit, de quo non eſt dubium, ſiue Laicus; poſſe per talem præſcriptionem acquirere tanquam *ſuum aliquid* eam immunitatem, atque adeò liberari ab obligatione ſoluendi Decimas; vt fusè & ſufficienter probat Couarruuias libro primo variarum reſolutionum, cap. 17. num. 10. Nam non videtur quoad hoc minor vis præſcriptionis, quàm conſuetudinis; modò aliter miniſtris Eccleſiæ ſufficienter prouideatur.

PVNCTVM TERTIVM.

Ex quibus rebus debeant pendi Decimæ.

D. Thomas art. 2.

IVris quidem præſcripto, pendi debent Decimæ ex omnibus rebus *iuſte partis*: atque adeò ex fructibus prædiorum, & aliarum rerum fructiferarum, & molendinorum, piſcinarum, &c. (quæ generali vocabulo vocantur Decimę *prædiales*) & ex lucro cuiuſcunque propriæ induſtriæ aut operæ, vt negotiationis, militiæ, venationis, &c. (quæ appellantur Decimæ *perſonales*) itémque pecorum, auium, &c. quę vt notauit Nauarrus in Manuali, cap. 21. num. 29. appellari poſſunt Decimæ *mixtæ*, eo quòd fructus animalium partim paſtui eorum in prædiis, partim humanæ induſtriæ & curæ, ſine qua non proueniunt, accepti ferri debent.

Ex his omnibus, Decimas eſſe dandas, vt docet D. Th. hîc art. 2. & alij omnes, aſſerit Cæleſtinus III. in Cap. Non eſt. Extra de Decimis, his verbis: *Sicut ſancti Patres in ſuis tradiderunt ſcriptis, de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, negotiatione, de ipſa etiam militia, de venatione, & de omnibus bonis, Decimæ ſunt miniſtris Eccleſiæ tribuendæ.* Atque idem aſſeruit AVGVSTINVS ſerm. 219. de tempore, relatus à Gratiano, 16. quæſt. 1. Cap. Decimæ. *De militia*, inquit, *de negotio, de artificio redde Decimas, &c.* Ac nominatim de molendinis, piſcinis, & ſimilibus rebus fructiferis eſſe reddendas Decimas, patet ex Cap. Ex tranſmiſſa, & Cap. Paſtoralis. eod. tit. de Decimis, & tradit Sylueſter, verbo, Decimæ, num. 12.

Dixi autem, *iuris quidem præſcripto* debere de omnibus Decimas dari. Nam per *conſuetudinem* ferè iam vbique obtinuit, vt ſolùm pendantur Decimæ *prædiales*, vel *quaſi prædiales* ſeu *mixtæ*, id eſt, pecorum; non autem perſonales, vt notauit Nauarrus in dicto cap. 21. num. 31. Et vbi perſonales quoque ſoluerentur, liceret priùs deducere expenſas factas, & de reliquo ſolùm lucro Decimas dare: vt notat Gloſſa in Cap. Non eſt. de Decimis, & patet manifeſte ex Cap. Paſtoralis. eod. tit.

Cùm tamen Decimæ prædiales ſeu mixtæ reddendæ ſint ex integris fructibus, nequaquam priùs deductis expenſis, aut quibuſcunque tributis ſeu ſtipendiis operũ; vt patet ex Cap. Tua nobis, & Cap. Cùm non ſit. & Cap. Paſtoralis. eod. tit. & tradit etiam D. Th. hîc art. 2. ad 4. Quòd ſi fructus ante decimationem ad alios trãsferantur, per quamcunque viam, vt venditionis, vel ſtipendij, vel tributi, vel donationis, &c. apud illos etiam decimari debent: nam res cum onere ſuo tranſit, vt ait in hoc ipſo propoſito Innocentius III. in dicto Cap. Cùm non ſit, & dicto Cap. Paſtoralis.

Atque ex iiſdem decretis colligitur, debere etiam ex rigore quidem Iuris *deferri* Decimas ad ipſas etiam ædes miniſtrorum Eccleſiæ, vt integræ ad eos perueniant; ſicut poſt alios tradidit Couarruuias lib. 1. variar. reſolut. c. 17. num. 8. Quanquam in hoc & in aliis, quæ ad modum pendendi decimas pertinent, ſtandum eſt *conſuetudini*, vt idem auctor & alij communiter adnotant.

Dixi etiam, debere pendi Decimas ex omnibus rebus iuſtè *partis*; vt vocabulo hoc *partis* ſubindicarem, fructus ſeu bona, ex quibus Decimæ pendi debent, oportere eſſe aliquo modo quaſi fructus eius, qui Decimas daturus eſt, ita ſcilicet, vt ex propria aliqua ipſius vel operâ vel re, Dei beneficio ſubſequantur; vt ſic nimirum quod *de manu Dei quis accipit*, reddat illi in eius miniſtris.

Quo fit, vt ex bonis acquiſitis donatione, aut hæreditate, aut legato, minimè ſoleant aut debeant ſolui decimæ; vt indicat conſuetudo ipſa, quæ legem interpretatur, & ſentiunt Albericus & alij apud Sylueſtrum, verbo, Decimæ, num. 12. quamuis Syluester ipſe ſine firmo fundamento contrarium ibi cum vno vel altero opinetur de bonis, legato vel donatione acquiſitis; tametſi de eo ipſo dubitat. Et certè quæ donatione, legato, hæreditate, acquiruntur, non ſunt *parta* ab ipſa perſona, ſed ab alio ea acquirit; proinde non eſt par ratio de iis pendendi Deo Decimas ac de aliis quæ ſunt aliquo modo fructus ipſius acquirentis.

Dixi etiam debere pendi Decimas ex *iuſtè* partis. *Primò*: nam quæ iniuſtè acquiſita ſunt, reſtituenda potiùs ſunt quàm pendenda pro Decimis. *Deinde*: quia cùm Decimæ debeantur miniſtris pro iuſta mercede & ſtipendio (vt diſp. 5. q. 7. p. 2. declaraui) ex omnibus quæ quis *iuſtè* (id eſt, ſalua iuſtitia) acquirit, reddi debent, & non ſolùm ex iis quæ vndequaque obtinentur *licitè*, ſicut oblationes, quæ citra obligationem iuſtitiæ fiunt.

Vnde S. Thom. art. 2. ad 2. affirmat, debere etiam pendi Decimas ex acquiſitis per meretricium aut hiſtrionatum, &c. vbi eſſent in vſu Decimæ perſonales. Nam iuſtè hæc acquiruntur, quamuis ex turpi cauſſa, vt vidimus diſp. 5. q. 6. punct. 5. Quanquam rectè cenſet idem D. Thom. non debere Eccleſiam ab huiuſmodi perſonis tales Decimas accipere, quandiu hærent in malo ſtatu, ne videatur communicare earum peccato, ſed poſſe accipere, poſteaquam reſipuerint. Sed nuſquam videtur hoc genus Decimarum in vſu eſſe.

PVNCTVM QVARTVM.

Quibus debeant pendi Decimæ.

D. Thomas art. 3.

CErtvm eſt, Decimas, de quibus loquimur, quæ ſcil. *ſpirituali titulo* percipiuntur) non vllis Laicis, ſed ſolis Eccleſiæ *miniſtris*, qui *ſpiritualia ſeminant*, deberi: vt patet ex Cap. Quamuis graue. de Decimis. Atque hos miniſtros intelligit D. Th. hîc art. 3. & Caietanus art. 1. eſſe eos ſolùm, qui habent *curam animarũ*, vt Epiſcopi & Parochi. Quod & in Cap. Cùm contingat, de Decimis, indicatur.

Ex horum tamen redditibus decimalibus, Coadiutores etiam illorum Clerici ali ſolent: ad quos proinde pertinet aliqua portio Decimarum. Quo pacto poteſt admitti, quod Sotus lib. 9. de Iuſtit. q. 3. art. 1. ait, alios etiam

Digitized by Google

iam præter eos qui curam habent animarum, competere decimas. Sunt autem hîc aliqua præterea aſſerenda & notanda, vt diſtinctiùs & magis in ſpecie conſtet hoc ipſum quod dicimus, Eccleſiæ miniſtris debere pendi Decimas.

PRIMO igitur aſſero: Prædiales decimas iis Parochis ordinariè deberi, ad quos pertinent Eccleſiæ, in quarum territorio prædia ſunt; etiamſi prædiorum domini ad aliam parochiam ſiue Eccleſiam ſe tranſtulerint: vt tradit D.Th.art.3.ad 2.& colligitur ex Cap. Quoniam. de Decimis.& Cap.vlt.de Parochiis. & tradit Gloſſa & alij in Cap. Ad Apoſtolicæ.de Decimis. Quod idem verum eſt de prædialibus Decimis ex prædiis (vt vocant) *nouatibus*, id eſt, quæ antea culta non fuerunt: vt patet ex dicto Cap.Quoniam. Ex quo etiam capite colligitur, decimas ex noualibus, quæ in nulla parochia determinatæ ſunt, pertinere ad Epiſcopum. Perſonales autem Decimæ (vbi eæ in vſu ſunt) iis Parochis pendi debent, in quorum Eccleſiis ij, qui eas pendunt, accipiunt Sacramenta, vt patet ex Cap. Ad Apoſtolicæ. de Decimis.

SECVNDO aſſero: quamuis de rigore Iuris Decimæ ex quibuſcunque prædiis territorij Eccleſiæ parochialis (ſiue domini illorum pertineant ad eam Eccleſiam, ſiue nõ) debeant pendi Parocho illius Eccleſiæ, vt dictum eſt; tamen potiſſimùm in hoc eſſe ſtandum *conſuetudini*; vt expreſſe eſt declaratum in dicto Cap. ad Apoſtolicæ. & Cap.Cùm ſint.de Decimis, & tradit etiam D.Thom. art.3.ad 2. Et quidem, vt additur in dicto Cap. Cùm ſint. ſi quis pertinens ad aliam Eccleſiam, habeat prædia in territorio Eccleſiæ, non quomodocunque diuerſæ, ſed etiam pertinentis ad alium Epiſcopatum, difficiliùs poteſt obtinere conſuetudo, vt is ſuo parocho debeat pendere Decimas ex prædio ſpectante ad territorium eiuſmodi Eccleſiæ pertinentis ad alium Epiſcopatum; *cùm ex hoc* (vt ibi dicitur) *Epiſcopatuum fines confundi non immeritò viderentur.* Sed quamuis difficile id ſit, tamen non eſt impoſſibile, vt ibi Gloſſa admonuit.

TERTIO aſſero: Sicut per *conſuetudinem* (vt dictũ eſt) poteſt aliquis Eccleſiæ miniſter acquirere ius ad Decimas percipiendas ex prædiis territorij alienæ parochiæ: ita etiam per legitimam *præſcriptionem*, vt indicauit dicta Gloſſa, & tradit Couarruuias libro primo variarum reſolutionum, cap.17.num.7. Et patet ex cap.1. de præſcriptionibus, lib.6. vbi ad hanc præſcriptionem requiritur tempus immemoriale (per quod iuſta præſumitur præſcriptio) vel probatio *tituli*, id eſt, cauſſæ iuſtæ, ob quam ſint tales Decimæ perceptæ, tandiu nimirum, quamdiu ad præſcribendas res Eccleſiæ neceſſe eſt, hoc eſt, per ſpatium quadraginta annorum, vt Couarruuias affirmauit, & patet ex iis quæ de præſcriptionibus diximus ſuprà Diſp.5.q.6.p.5.

QVARTO aſſero: quamuis *ius ipſum ſpirituale* percipiendi decimas, nullis Laicis, ſed ſolis Eccleſiæ miniſtris competat, aut competere poſſit, vt initio à nobis dictum eſt, & tradit D. Thom. art. 3. & Couarruuias vbi ſupra num.5.& alij: tamen *fructus ipſos decimales* pluribus modis poſſe cedere in vſus Laicorum. *Primò* per venditionem ſeu donationem, qua ab ipſis Eccleſiæ miniſtris aliqua pars eiuſmodi fructuum in præſenti tradatur: de quo nulla eſt difficultas.

Secundò: per priuilegium vel conceſſionem Summi Pontificis ad tempus, vel in perpetuum, propter bonum aliquod inde redundans ad Eccleſiam. Nam habet Summus Pontifex auctoritatem diſpenſandi in Eccleſiæ vtilitatem quæcunque bona Eccleſiaſtica, vt notum eſt, & ſupponit etiam pro certo in hoc ipſo propoſito Couarruuias vbi ſuprà num.6. Vnde etiam multo magis poteſt per eandem auctoritatem Summus Pontifex concedere decimas Religioſis, tanquam pauperibus, vt tradit D.Thom.art.3.ad 3. cùm ſint vtiles Eccleſiæ.

Tertiò. per cõceſſionem in feudum perpetuum factum ab Eccleſiæ aliquo Prælato ante Concilium quidem

A Lateranen. ſub Alexandro III. vt apparet ex Cap. Cùm Apoſtolicæ. De his, quæ fiunt à Prælatis ſine conceſſione Capituli. Et Cap. Cùm & plantare. de priuileg. Quod Concilium fuit celebratum circa annum Domini 1079. de quo videndus eſt Couar. vbi ſuprà, num.5.

Poſt id autem Concilium nõ poſſunt Prælati inferiores Summo Pontifice, tale feudum Decimarum concedere Laicis, vt notat ex eodem Concilio Couarruuias illic, & Syluester verbo, Decimæ, num. 16. & alij communiter. Neque ij Laici, qui Decimas habent, in feudum ante Concilium illud a Prælato aliquo conceſſum, poſſunt eas ad alios Laicos transferre, ſaltem ſine conſenſu Epiſcopi, vt patet ex cap. Prohibemus. Extra de Decimis. bene autem ex conſenſu Epiſcopi ad aliquam Eccleſiam, vel religioſum locum, vt eodem titulo feudi B eas percipiat: ſicut colligunt communiter Iuris Canonici Doctores ex dicto cap. Prohibemus, ac nominatim Couarruuias, vbi ſuprà, num.5.& Syluester verbo, Decimæ.num.16. Qui etiam cum pluribus aliis probabiliter opinatur, poſſe ſimiliter de conſenſu Epiſcopi tale feudum Decimarum transferri ad alios Laicos, quamuis contrarium Couarruuias vbi ſuprà, & aliqui alij opinantur.

Atque in dubio quidem meritò præſumi poteſt, Laicos eos, qui à tempore immemoriali, titulo feudi, Decimas aliquas percipiunt, habere eas ex feudo conceſſo ante illud Concilium, atque adeò licitè: vt ſentit poſt multos alios Couarruuias, vbi ſuprà, & etiam Syluester in dicto num.16.

Quartò: per conceſſionem in feudum factum ab ali- C cuius Eccleſiæ Prælato, ſi ſint tales Decimæ, quæ aliquando fuerint feudi titulo legitimè poſſeſſæ à Laicis, & poſtea extincto eo feudo redierint ad Eccleſiam: vt probabiliter cenſuit Gloſſa in dicto cap. Prohibemus, de Decimis, & alij à Couarruuia vbi ſupra citati, quamuis ipſe contrarium opinari videatur.

Quintò: per titulum locationis: ſiquidem poteſt ius Eccleſiaſticum ad Decimas locari Laicis, & ab eis cõduci, vt patet ex cap. Veſtra, de locato & conducto. Dummodo dominium quidem directum huius iuris remaneat apud Eccleſiaſticum locantem (vt notat D.Thomas art.3. ad 3.) & ſolus fructus eius apud Laicum, qui cõducit; neque in perpetuum hæc locatio fiat, vt notat Syluester vbi ſuprà; neque etiam vltra triennium, vbi recepta ſit extrauagans Pauli II. de rebus Eccleſiæ non D alienandis, quæ ſub excommunicatione id cauet; iuxta ea, quæ de hac Extrauaganti notant Caietanus in Summa, verbo, Excommunicatio, caſu 15. & Nauarrus in Manuali, cap.27. num. 149. qui cenſet, in multis locis non eſſe receptam, ſaltem quoad annexas pœnas.

Quo in genere Concilium etiam Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 11. de reformatione irritas eſſe decreuit quaſcunque locationes rerum Eccleſiaſticarum (etiam auctoritate ſedis Apoſtolicæ confirmatas) quas ad longum tempus etiam infra triginta annos factas Synodus Prouincialis vel deputandi ab ea iudicauerint contractas fuiſſe in damnum Eccleſiæ, & contra Canonicas Sanctiones.

Porrò quando Laicus per Summi Pontificis *priuilegium*, vel legitimo titulo *feudi* aut *locationis* dicitur poſſi- E dere decimas, quamuis habet quidem ius *quoddã* legitimum ad eas percipiendas (ſiquidem *licitè poteſt* eas percipere) tamen hoc ius non eſt *illud ius ſpirituale* ad percipiẽdas decimas, quod habẽt miniſtri Eccleſiaſtici, ſed aliud longè diuerſum, ſcil. ius *feudi* vel *locationis & conductionis*; quod non eſt aliquid ſpirituale, ſed temporale.

Etenim illud aliud ius ad Decimas *ſpirituale* nunquam transfertur neque trãsferri poteſt in Laicum vt qui ſpiritualis Eccleſiæ miniſter minimè eſt; ſed ſemper huius iuris dominium directũ apud Eccleſiaſticos manet, vt indicauit etiam hic art.3. D. Th. Id quod quidam animaduertere non videntur.

Digitized by Google

PVNCTVM QVINTVM.

Quinam debeant Decimas pendere.

D. Thomas artic 4.

OMnes ij tenētur ad penſionem decimarum, qui vel Sacramenta percipiūt in aliqua Eccleſia, vel in eius territorio prædia habent aliquo alio titulo, quàm ſpirituali, etiamſi Clerici ſint, eiuſdem vel alterius Eccleſiæ: niſi priuilegio, aut conſuetudine, aut præſcriptione, aut condonatione Eccleſiaſticorum miniſtrorum, aut rationabili conuentione cum illis, excuſentur; iuxta ea quæ tradidimus p.2.& 4. Ita docet D.Thom. hic art.4. a pleriſque Doctoribus receptus.

Qui etiam ibi in reſponſ.ad 1. docet, Eccleſias quidem, quæ in aliarum Eccleſiarum territoriis habent prædia, non teneri ad pendēdum illis decimas ex eiuſmodi prædiis. Id quod etiam aſſerit Gloſſa in Cap. Nouum genus. de Decimis. per Cap. Quæſt.16.q.1. Quamuis contrarium ſentit Panormitanus ſuper dictū Cap. Nouum genus. Extra de Decimis. Cuius opinio videtur poſſe confirmari ex Cap. Quicunque 16.q.1. Sed videtur in ea re potiſſimùm habenda ratio *conſuetudinis*, argumento Cap. Ad Apoſtolicæ. & Cap. Cùm ſint. Extra de Decimis.

Vbi rectè etiam monet Caietanus hìc artic.4. quod dicit D.Thomas, non debere pendi decimas ex prædiis *alicuius Eccleſiæ* exiſtentibus in territorio alterius Eccleſiæ, intelligendum eſſe, ſine detrimēto Eccleſiarum. Nam ſi accideret, vt in territorio vnius Eccleſię omnia ferè prædia eſſent Eccleſiæ alterius; tunc notabile detrimentum pateretur ea Eccleſia non accipiendo Decimas ex illis prædiis, quę ſunt in ſuo territorio, & pertinent ad alteram Eccleſiam; atque adeò tunc poſſet accipere: ne contingat, inquit Caietanus, vt *vnus eſuriat, alter verò ebrius ſit.*

Reſtat autem hic nonnullum DVBIVM, an omninò verum ſit illud, quod affirmauimus cum D.Thoma hic art.4. Clericos quoq; debere ſoluere Decimas ex prædiis, quæ habēnt in tèrritorio etiam propriæ Eccleſiæ, non titulo Eccleſiaſtico, ſed ex patrimonio, aut aliun- A de. Quidam enim hoc negantes argumentantur cōtra S.Thomam, ex cap. Nouum genus, Extra de Decimis, vbi ait Paſchalis Papa; *Nouum genus exactionis eſſe, vt Clerici à Clericis decimas exigant.* Quamuis addat, poſſe Clericos ab aliis Clericis exigere, qui ab illis recipiūt ſpiritualia miniſteria: ergo Clerici non debent ſoluere Decimas propterea ſolum quòd habeant prędia in territorio propriæ Eccleſiæ.

Nihilominus RESPONDEO cum Caietano hic & Soto lib.9. de Iuſtit. q.3. art.4. ſententiam S.Thomæ eſſe omnino veram, quam Gloſſa etiam illius Decretalis aſſerit. Et patet id ipſum manifeſtè ex cap. *Si quis Laicus, vel Clericus.* 16. quæſt.1.

Et ad argumentum reſpondetur, in illa Decretali ſolùm prohiberi, ne Clerici petant à Clericis ex bonis quæ hi habent *tanquam Clerici*, id eſt, quæ acquiſiuerunt B per ſpirituale miniſterium: non verò prohibe ne eas petant ex bonis aliunde habitis.

Et quanquam dicat Pontifex, Clericos, qui accipiūt ſpiritualia miniſteria ab aliis Clericis, debere illis decimas; non tamen dicit, ab illis tantùm poſſe peti; poſſunt enim etiam peti ab aliis, ratione prædiorum, quæ habent in territorio Eccleſiæ.

Notat autem ibi Gloſſa, nomine Clericorum, qui accipiunt ſpiritualia miniſteria ab aliis Clericis, poſſe illic intelligi Clericos coniugatos, hoc eſt, habentes primam tonſuram, vel minores ordines in ſtatu coniugali. Nec repugno quominus hi intelligantur; modò etiam intelligantur quoque Clerici alij, vt debere intelligi, ſatis manifeſtè liquet ex ipſa Decretali.

Porrò illud ad extremum in hac quæſtione de Decimis ANNOTANDVM eſt, cùm ius decimarum ſit ſpirituale; ad iudicem *Eccleſiaſticum* in primis pertinere C cognitionem definitionémque cauſſarum decimalium, quæ in litem vocantur; vt patet manifeſtè ex cap. Decernimus. & cap. Quanto. Extra de Iudiciis. Neque tamen eſt negandum quin Laicus quidem à Iudice quoque ſeculari poſſit compelli ad ſoluendas decimas, vel ad ſatiſfaciendum pro earum locatione miniſtro Eccleſiaſtico; argumento cap. Iſtud eſt. 11.q.1. Hactenus de Decimis.

QVÆSTIO SEXTA.

De Voto.

D.Thomas 2.2. quæſt. 88.

AD ſeptem capita reuocari poſſunt ea quæ de Voto diſſeruntur à D.Thoma hîc, & ab aliis Theologis in 4. diſt. 38. & à Iuris Canonici Doctoribus in titulo de Voto & voti redemptione. Itaque PRIMO, *explicandum eſt Quid ſit Votum.* SECVNDO, *Quænam poſſint in Votum cadere, ſeu quæ ſit, &, quàm latè pateat materia Voti.* TERTIO, *Sítne Votum opus bonum & meritorium.* QVARTO, *Sítne etiam obligatorium ſub peccato.* QVINTO, *Quotuplex ſit.* SEXTO, *Quinam poſſint vouere.* SEPTIMO, *An, & quibus modis poſſit ab obligatione Voti liberari is qui vouit.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Votum.

D.Thomas artic.1.

VOVERE, non modò apud Sacros, ſed etiam D apud alios Scriptores Latinos, idem eſt atque *promittere Deo aliquid cum quadam firmitate & obligatione.* Vnde lib.1. de Diuinat. ſcribit Cicero, Attium Nauium, cùm propter paupertatem ſues puer paſceret, vna ex his amiſſa, *vouiſſe, ſi recuperaſſet, vuam ſe Deo daturum, quæ maxima eſſet in vinea.* Et Deuter. 23. Votum eſſe pollicitationem ac promiſſionem Deo factam, apertè indicatur illis verbis: *Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus: &, ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri* (id eſt, vouere) *abſque peccato eris. Quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſeruabis & facies, ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.* Ac ſimiliter Eccleſiaſt.5. *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere. Diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio.* Et S. AVGVSTI-

Digitized by Google

nvs epiſt. 45. *Iam,* inquit, *vouiſti, iam te obſtrinxiſti, & c. tenetur apud Deum ſponſio tua.*

Conuenienter itaque huic notioni vocabuli, atque adeò Scripturæ ſacræ, & communi ſententiæ omnium, poteſt Votum deſcribi ſic: *Votum eſt promiſſio Deo facta operis alicuius ad eiuſdem Dei cultum.* Ita docet D.Thomas hic, cùm affirmat, Voti naturam in promiſſione conſiſtere, in eáque perfici. Et ita quoque deſcripſit votum S.Gregorius Nyssenvs, homil. 2. de Oratione Dominica, cum dixit: *Votum eſt promiſſio alicuius rei, quæ pietatis nomine dedicetur, & ſacris deſtinetur.*

Per *promiſſionem* autem intelligimus actum, quo nos obligamus. Nomine autẽ *operis,* intelligimus quicquid voluntarie fit ad Dei cultum, ſiue ſit actio, ſiue omiſſio actionis. Et addimus, *ad Dei cultum*; nam vt non aliter Deo quidpiam dare poſſumus, niſi referendo id in eius cultum, honorem, & gloriam: ita etiam neque promittere, nos ei daturos.

Porrò cùm Votum ſit promiſſio; & promiſſio fiat cum deliberatione quadam & animi propoſito; indubitanter concludit hic D.Thomas, tria requiri ad Votum; deliberationem, propoſitum, & promiſſionem, in qua Voti ratio perficitur. Oſtendit autem & probat id D.Thomas ratiocinatione quadam, quam ego redigo in hanc formam: illa, quæ requiruntur, vt nos Deo obligemus, requiruntur etiam ad Votum. Sed vt nos Deo obligemus, requiritur promiſſio; & ad promiſſionem requiritur propoſitum; & ad propoſitum deliberatio: ergo omnia hæc tria requiruntur.

Maior probatur ex notione nominis Voti. Per Votum enim omnes intelligunt id quo Deo obligamur. Minor verò probatur. Nam eodem modo obligamus nos Deo, quo obligamus nos homini; excepta hac ſola differẽtia, quòd Deo per ſolum actum interiorem poſſumus obligari; homini verò non niſi addamus actum exteriorem; quia vt dicitur, 1. Reg. 16. *Homines vident ea quæ apparent: Deus autem intuetur cor.* Sed homini obligamus nos per actum Rationis, qui eſt promiſſio: ergo etiam Deo. Patet hæc Minor. Nam obligamus nos homini, ordinando ſiue ſtatuendo aliquid nos facturos in gratiam illius: id quod pertinet ad Rationem, & eſt promiſſio. Quòd verò ad promiſſionẽ requiratur propoſitum & deliberatio, vt etiam aſſumptum eſt in Minori præcipuæ rationis, patet clare: nam promiſſio oritur ex propoſito aliquid faciendi; & propoſitum eſt voluntas deliberata.

Et hæc quidem omnia vera ſunt. Sed tamen, vt ex his liqueat penitus natura & ratio Voti, ex qua vel maxime in particularibus caſibus diiudicare oportet, veréne quis vouerit; vtiliſſimum ad praxim fuerit duo præterea diligenter hoc in loco explicare. Primo; in quonam propriè conſiſtat *promiſſio* illa obligans, qua dicimus contineri Votum, & quæ differt à *nudo propoſito* non obligante. Secvndo, an, & quatenus concurrant in Voto illa tria, quæ D.Thomas aſſerit ad Votum requiri, ſcilicet deliberationem, propoſitum, & promiſſionem.

Quæritur ergo Primo; quiſnam & qualis actus mentis ſit promiſſio, vt differt à nudo propoſito. Habet enim hoc difficultatem, ſi & ad rem ipſam, & ad varia Doctorum dicta attendamus. Nam ſi dicatur Primo, promiſſionem eſſe *voluntatem* aliquid futuro tempore faciendi, in gratiam alterius; vel *iudicium*, quo iudicat quis expedire, id poſtea facere; vel *vtrumque hunc actum,* iudicium videlicet & voluntatem: obſtat, quòd totum hoc in *nudo propoſito* reperitur; quod tamen ex ſententia omnium à promiſſione diſtinguitur, & non obligat, ſicut illa. Alioqui qui poſt confeſſionem de peccatis proponit, ſe ampliùs non peccaturum, & poſtea peccat; dupliciter ſemper peccaret; ſcilicet contra præceptum, quod violat; & contra ſuum illud propoſitum; quod eſt inauditum.

A Si autem Secvndo dicatur, promiſſionem non eſſe actus prædictos, aut aliquem illorum, ſed aliũ quendam actum practicum Rationis, quo practicè quis ſibi ipſi *imperat,* vt poſtea in gratiam alterius aliquid faciat; ad eum modum quo ſolemus nobiſmetipſis imperare aliquod opus in præſenti faciendum: obſtat *primò*, quòd non videmur talem imperij actum practicum elicere, vſque ad ipſum tempus quo res eſt facienda. Nam cùm poſtea etiam actus imperij ſit eliciendus, quo in præſenti *proximè* moueamur ad opus; fruſtra eſſet antea elicitus ille alius imperij actus.

Secundò: quòd ad imperium ſtatim & certò ſequitur vſus actiuus voluntatis, & paſſiuus aliarum potentiarum, vt vidimus tomo 2. diſp. 2. q. 12. punct. 2. Ergo ante opus ipſum, & vſum hunc voluntatis, non præcedit vllus actus imperij de opere poſtea à nobis faciendo, ſed
B ſolùm iudicium illud de conuenientia rei poſtea faciendæ: quod, vt dictum eſt, reperitur etiam in nudo propoſito voluntatis.

Tertiò: obſtat etiam illi ſecundo modo dicendi; nam dato, quòd tale imperium eliceretur ante tempus, quo res eſt facienda; tamen illud etiam æquè videtur reperiri poſſe in *ſolo propoſito*; quod non eſt promiſſio. Nam cùm quis firmiter proponit & ſtatuit, ſe aliquid facturum; id ipſum videtur tunc ſibi quodammodo imperare, ſi vllus admittendus eſt imperij actus, reſpectu ſui, circa opus futurum.

Si autem Tertio dicatur promiſſionem, nullum ex prædictis actibus formaliter eſſe, ſed ſolam *aſſeuerationem* ſiue *affirmationem* intellectus, qua quis putat omnino & dicit ſe facturum aliquid: obſtat etiam *primò*;
C quòd talis aſſeueratio reperitur etiam in nudo propoſito: *Secundò:* quòd tunc nunquam accideret, aliquem verè promittere, & ſe obligare, ſine voluntate faciendi id quod promittit; quod alioqui ſæpe contingere aſſerunt Nauarrus in Manuali, cap. 12. num. 27. & Caietanus hic, & Sotus lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 1. art. 2. Sequela patet. Nam qui non vult aliquid facere; is minimè putat ſe id facturum; neque id poteſt ſe facturum interius aſſeuerare.

Si autem Qvarto dicatur, promiſſionem neque eſſe eam exiſtimationem aut aſſeuerationem, neque vllum alium ex prædictis actibus, ſed eſſe voluntatem, qua quis *deliberate vult ſe obligatum eſſe* ad aliquid faciendum, ſiue id velit facere, ſiue non velit: tunc quidem
D bene intelligeretur, quomodo promiſſio diſtinguatur à nudo propoſito; in quo ſcilicet non eſt voluntas ſe obligandi; item etiam bene tunc intelligeretur, quod illi Doctores dicunt, poſſe aliquem verè promittere & obligari, tametſi nolit facere id quod promittit. Nõ enim pugnant iſta duo, videlicet vt quis velit *eſſe obligatus ad aliquid* faciendum, ita vt ſi non faciat, peccet: & tamen reuera *nolit illud facere.* Sicut poteſt quis, v.g. velle, ſe eſſe obligatum ad optemperandum parenti (quoniam fruſtra aliud vellet, ſiquidem velit nolit, præcepto diuino ad id obligatur) & tamen ſimul nolle parenti obtemperare. Sed quamuis iſta per eum dicendi modum rectè intelligi queant: tamen alia quædam huic modò dicendi obſtant.

Primò; quòd per enunciationem exteriorem, qua aliquid nos promittere ſignificamus, vel in *actu exercito* di-
E cendo: *Ego faciam*; vel in *actu ſignato,* dicendo: *Ego promitto me facturum*; aliquid aliud videmur ſignificare præter illam voluntatem, qua velimus ad id faciendum eſſe obligati: ſignificamus enim reuera nos id facturos, atq; adeo ita nos putare & velle. Ergo promiſſio, quæ per actum interiorẽ à nobis Deo fit, non in ſola illa voluntate obligationis conſiſtit, ſed in voluntate faciendi, & in exiſtimatione, quòd ſimus facturi. Patet cõſequẽtia. Nam promiſſio interior omnino cõſiſtit in eo actu interiori, qui explicatur per illam enũtiationem promiſſoriam exteriorem, ex vi modi ſignificandi illius: de-

bent

Digitized by Google

bent enim iſta duo concordare, ſcilicet interior & exterior actus.

Secundo obſtat eidem dicendi modo, quòd ſi aliquis habens illum animum & voluntatem, qua *velit ſe eſſe ad aliquid obligatum*, non autem *id facere*, palam & ſincère explicaret aliis hanc internam ſui animi diſpoſitionẽ, dicens: ego quidem volo eſſe obligatus ad faciendum hoc, quod dico me facturum; ſed tamen nihil minùs cogito aut volo, quam illud facere; procul dubio talis non tam cenſeretur promiſſor, quàm illuſor; neque is qui ab eo promiſſionem requireret, contentus eſſet tali promiſſione, niſi planè ſtultiſſimus eſſet. Ergo neque tunc cùm talis non explicat talem diſpoſitionem animi, verè promittit. Conſequentia hæc probatur. Nam obligatio & promiſſio nititur in primis interna diſpoſitione mentis & actione interiori, quæ eadem eſt, ſiue explicetur exterius, ſiue non explicetur. Si ergo prędicta illa interna diſpoſitio & actio animi, cùm explicatur, cenſetur meritò non eſſe vera promiſſio; nihilo magis vera promiſſio cenſeri debet, quando non explicatur, ſed reticetur fraudulenter.

Tertiò obſtat etiam illi dicendi modo, quòd omnis obligatio ad aliquid faciendum debet habere pro fundamento, quo nitatur, aliquam legem vel vniuerſalem vel particularem; hoc eſt, aliquod decretum rationis & volũtatis, vel alicuius ſuperioris obligantis ſubditos ad aliquid, vel ipſiuſmet hominis, qui obligatur imponẽdo ſibiipſi legem, vt imponit ſibi ſecundùm D. Th. infrà ar. 1. is qui vouet. Sed qui nolens, neque ſtatuens aliquid facere, vult eſſe obligatus ad illud faciendum: nullam ob id habet legem vniuerſalem aut particularem, qua tanquam fundamento & cauſa nitatur talis obligatio. Ergo reuera non obligatur, & cõſequẽter volens obligari in tali caſu, ſtultè vult obligationẽ, cuius nullũ fundamentum neque cauſam vult, neque habet.

Maior probatur. Nam hominem eſſe obligatum ad aliquid, nihil aliud eſt quàm ita illud ipſi eſſe faciendũ, vt ſi non faciat, turpiter & difformiter rectæ rationi ſit facturus, atque adeo peccaturus; & propterea dicitur eatenus eſſe quaſi ligatus ad faciendum. Conſtat autẽ, omne peccatum & turpitudinem debere eſſe contra legem aliquam; quæ non aliter fertur, niſi illis modis poſitis in Maiori. Minor verò probatur. Nam in primis talis, vt ſuppono, non obligatur ad faciendum quod promittit, ex lege extrinſeca Superioris. Pono enim eſſe aliquod opus *ſupererogationis*, & non ex præcepto neceſſarium, id quod promittit. Deinde neque obligatur talis ex lege particulari ſibi à ſemetipſo impoſita. Patet. Nam talis lex deberet eſſe *decretum rationis, & determinatio voluntatis*, quibus ipſemet ſtatueret illud ſibi eſſe faciendum: quod decretum & determinationem ponimus in iſto caſu non habere eiuſmodi hominem: ſiquidem potiùs intellectu & voluntate ſtatuit, non eſſe illud ſibi faciendum.

Itaque apparet ex his, meritò à nobis quæri quid omnino ſit promiſſio, in qua ſtatuitur Votum conſiſtere, nec tam explicatu quàm dictu eſſe facile quod ab omnibus veriſſime aſſeritur, *promiſſionem* eſſe actum, *quo obligamur*, & per hoc differre à *nudo propoſito*.

RESPONDEO autem ad propoſitam quæſtionem, nullum dicendi modũ ex prædictis ſolùm ſufficere ad declarandam promiſſionem (vt conuincunt rationes, quibus ſingulos refutauimus) ſed oportere coniungere quodammodo primum & quartum modum ex illis. Atque ita dicendum eſt, tunc aliquẽ promittere, quando intellectu & volũtate adeo *firmiter ſtatuit* ſe aliquid in gratiam alterius *facturum*, vt deliberatè etiã velit ex tali decreto intellectus & voluntatis propriæ, *obligatus manere* ad illud faciendum, ita vt ſi non fecerit, peccet.

Quod vt meliùs intelligatur; ANIMADVERTENDVS eſt is proceſſus, quem communiter videtur mens noſtra habere in promittendo. *Primò*, obiicitur menti conſideratio alicuius rei faciendæ: *Deinde*, conſultatione intellectus præmiſſa, vtrùm expediat néne, facere; concludit ratio id expedire, & voluntas approbat, atq; ita per vtrâque potentiam ſuo modo ſtatuitur, illud eſſe faciendum; & hic exiſtit iam nudum propoſitum. *Præterea* cõſiderat ratio, vtrùm expediat quoque voluntate & intellectu ita rurſus ſtatuere & decernere illud eſſe faciendum, vt velit homo ex tali decreto ſiue propoſito repetito, obligatus manere ſub peccato ad faciẽdum. *Poſthac* concludit etiam ratio expediens quoque eſſe id ita decernere, cum tali ſcilicet voluntate acceptandi obligationem ex tali decreto conſequentem, & voluntas approbat talem concluſionem intellectus, ac vult ita decerni: *Tum demum* intellectus practicè imperat per prudentiam ſibimet & voluntati, vt ita rurſus decernatur, illud eſſe faciendum: atque ideo iam ex tali decreto, ſuppoſita deliberatione acceptandi obligationem tanquam ex illo conſequentem, manet homo obligatus ad faciendum. Vnde iſtud ſecundum decretum ſuppoſita illa deliberatione obligationis acceptandæ, eſt promiſſio. Quæ quidem dupliciter poteſt fieri; ſcilicet vel cum expreſſa quadã notitia, ab eo qui totã hanc promiſſionis rationem eruditè intelligat; vel *in confuſo*, cùm quis nimirum ita ſtatuit aliquid facere, vt velit ſe ad id obligare eo modo quo alij qui verè promittunt.

Et quando huiuſmodi promiſſio fit homini ſolùm, dicitur *promiſſio*; quando verò fit Deo, dicitur VOTVM; quoniam vt infrà videbimus, actus promittendi Deo, eſt actus religionis, per quam virtutem homo ſe deuouet Deo. Ac poſt huiuſmodi promiſſionem, ſiue ea fiat homini, ſiue Deo, peccatum eſt non facere quod eſt ſtatutum. Nam violatur non id adimplendo virtus *fidelitatis*, ſiue *fidei*; cuius præceptum eſt, vt fiat quod eſt ſic conſtitutum. Nam, vt ait Cicero libro primo Officiorum, & D. Auguſtinus epiſt. 19. ad Hieronymum, *Fides duabus ſuis ſyllabis ſignificat, vt fiat quod dicitur.* Quomodo autem ſit etiam violatio Voti contra religionem, inferiùs videbitur.

Ex his ſequuntur quædam, quæ ſunt annotanda. PRIMO ſequitur, promiſſionem in communi quadam ratione cõuenire cũ propoſito. Eſt enim & ipſa quoddam propoſitum, vt patet ex dictis. Sed diſtinguuntur tamen propriis ſuis rationibus nudum propoſitum, & promiſſio, ſecũdùm diuerſas deliberationes cõnotatas. Nam vt ex dictis patet, nudum propoſitum procedit ex deliberatione de *ſola conuenientia* rei faciendæ; promiſſio verò etiam ex deliberatione de *acceptanda obligatione*, quæ ex decreto & determinatione faciendi proueniat.

SECVNDO ſequitur, optimam eſſe quoq; definitionem illam Voti, quam ex aliquibus Doctoribus refert S. Th. hic in ſecundo argumento, videlicet vt ſit *conceptio boni propoſiti ex animi deliberatione firmata, qua ad aliquid faciendum vel non faciendum obligat ſe aliquis Deo.* Quam quidem definitionem non reiicit S. Thomas, ſed tantùm dicit, propoſitum non firmari niſi per promiſſionem: quæ quidem intelligenda eſt modo iam expoſito. Vnde videtur S. Th. nomine *propoſiti* in iſta definitione (quod dicit per promiſſionem firmari) non intellexiſſe determinationem eam intellectus & voluntatis, in qua vltimò *perficitur* promiſſio (vt idem ait) ſed illud primum propoſitum nudum, quod antea diximus, primò haberi ſecundùm modum communem procedendi, quem mens noſtra ſolet habere in promittendo.

Quòd ſi nomine propoſiti intellexerit S. Thomas in iſta definitione, illud vltimum rationis decretum, in quo diximus conſiſtere promiſſionem, tunc quidem quando deinde dicit, explicans eam definitionem, propoſitum *non firmari* niſi per promiſſionem: intelligendum id eſt ita, vt ſit ſenſus, quòd propoſitum non *eſt firmum*, quale debet eſſe in Voto, niſi idem ſimul propoſitum ſit promiſſio, ex deliberatione nimirum præcedenti acceptandæ quoque obligationis.

Digitized by Google

Tertio ſequitur,quæſtionem eſſe non de re,ſed de nomine,vtrùm promiſſio conſiſtat principaliter in illa determinatione *intellectus*,vel potiùs in determinatione *voluntatis*.Nam,quod ad rem attinet,omnes debet concedere, tunc aliquem promittere, quando vtramque determinationem habet,& non aliàs. Vnde, diſputare vtra determinatio potiùs ſit promiſſio; erit, diſputare vtra potiùs ſignificetur per nomen promiſſionis: ſicut ſimili ratione quoq; dicit rectè Caiet.hîc ar.1.quæſtionem eſſe de nomine, vtrùm deliberatio ad Votum requiſita,ſit concluſio & conſultatio *intellectus*,vel potiùs approbatio *voluntatis*.Nam quod ad rem attinet,conuenit inter omnes, vtrumque hoc opus, ſcilicet intellectus & voluntatis, in deliberatione concurrere. Videtur autem probabilius per promiſſionem præcipuè ſignificari actum intellectus,quàm voluntatis, vt hic etiam docet D.Thomas.Et idem cẽſeo de deliberatione.

Porrò autem quamuis prædictus modus explicandi naturam promiſſionis,à ſufficienti *enumeratione* pateat, quandoquidem alios omnes modos eam explicandi inſufficientes eſſe probauimus:tamen ad maiorem huius rei explicationem proponenda ſunt contra illum quædam argumenta & ſoluenda. Primvm eſt:nam ex iſto etiam explicandi modo videtur ſequi idem quod antea contra tertium modum obiiciebamus; videlicet non poſſe contingere vt quis verè promittat, & tamen non habeat voluntatem faciendi. Sed conſequens eſt falſum.Ergo,&c.

Minor præter auctoritatem Soti, Nauarri, & Caietani in tertio modo allatam, probatur hic à Caietano dupliciter.*Primò*,ab experientia. Nam ſæpe accidit, inquit Caietanus, vt aliqui profiteantur religionem in aliquibus ordinibus ſine voluntate adimplendi Votum;tantùm vt habeant ibi,vnde viuant,&c.

Secundò:quoniam, inquit, non eſt neceſſe vt omnes illæ tres conditiones Voti,quas ponit D.Thomas,videlicet deliberatio,propoſitum &promiſſio,cadant ſuper materiam Voti, ſed ſatis eſt vt promiſſio cadat ſuper materiam Voti, & deliberatio ac propoſitum cadant ſuper ipſam promiſſionem. Vt,verbi gratia,ad Votum de ingrediendo religionem, ſatis eſt, ſi promittat quis ſe *ingreſſurum* religionem; & deliberet, ac proponat, ac velit,ſe *promittere*:non eſt autem opus, vt etiam deliberet & proponat ac promittat ſe ingreſſurum.Quamuis enim *ſola promiſſio* (inquit Caietanus) cadat ſuper Voti *materiam*, erit nihilominus verum Votum ſecundùm eſſentiam,licèt tunc,inquit,ſit monſtroſum.

Respondeo ad id argumentũ, conceſſa Sequela, negando Minorem. Ad auctoritatem illorum Doctorum dicimus, maiorem eſſe auctoritatem ſancti Thomæ & aliorum cõmuniter,qui nunquam exiſtimàrunt, poſſe eſſe promiſſionem aut Votum verum ſine voluntate *faciendi*. Neque enim id eſt intelligibile, vt ſatis probauimus,argumentantes contra quartum modum. Certè D.Thom.hîc art.1. expreſsè affirmat, ad Votum requiri propoſitum, non ſolùm promittendi, vt vult Caietanus,ſed *faciendi*(vt disertè D.Th.hîc ar.1.inquit) id quod promittitur.

Ad probationem autem *primam* illius Minoris, ductam ab experientia,reſpondetur,illos,qui nullum habent propoſitum & voluntatem vnquam faciendi, reuera non velle promittere(quamuis ſtultè fortè & inſcienter putent & dicant, ſe id velle) ſed ſimulare ore tenus ſe promittere:neque aliud poteſt colligi ex eiuſmodi experientia.Neq; tamen hic improbo,ſed omnino approbo,quod Nauarrus & Caietanus notãt, nempe talibus, etiamſi poſtea dicant ſe non habuiſſe animum promittendi, non eſſe credendum, ſed compellendos eſſe ad obediẽdum,&c.Non enim eſt maior ratio cur illis potiùs tunc credatur,quàm antea, quando ſimulàrunt ſe promittere. Quare tales etiamſi reuera non promiſiſſent, tenentur ſaltem propter ſcandalum

A obedire, &c. iuxta ea quæ diximus de præcepto ſiue ſententia fundata in præſumptione diſp. præced. q.13.

Ad *ſecundam* probationem eiuſdem Minoris reſpondeo,niſi omnes illæ tres conditiones ſuper *Voti materiã* cadant, adeo Votum futurum eſſe monſtroſum, vt ſit etiam futurum chimæricum & fictitium.Ac ſanè gratis Caietanus ita exponit, quod D. Th. ſimpliciter docet, illas tres conditiones requiri, præſertim cùm is expreſsè affirmet, requiri *propoſitum faciendi*; non ſolùm promittendi.

Secvndvm argumentum eſt, quòd etiam ſequeretur ex illo modo noſtro explicandi naturam promiſſionis,non poſſe accidere vt quis verè promittat, & tamen non velit ſe obligare per talem promiſſionem. Conſequens eſt falſum:ergo.Sequela patet. Nam diximus,promiſſionem eſſe propoſitum cum deliberatione B & voluntate incurrendi *obligationem*. Minor probatur. Nam ſuppoſito tali caſu tanquam poſſibili, diſputatur ab aliquibus Doctoribus in vtramque partem, vtrùm ille qui in rei veritate promittit & vult promittere, & tamen non vult obligari ex promiſſione, maneat verè obligatus:& reſpondetur ab aliquibus affirmatiuè.

Respondeo, concedendo ſimpliciter Sequelam, & negando Minorem. Eſt enim intelligibile, vt quis verè promittat,& tamen non velit ſe obligare, quemadmodum manifeſtè ſentit S.Th.hic art.3.ad 2. & 3. & alij apud Richardum in 4. diſt. 38. art.3. q.3. & tradit Maior ead.diſt.q.2.& Nauarrus in Manuali,c.12.n.24. & 27.ex communi doctrina.Atque hoc ipſum patet ex c.Literarum. Extra de Voto & Voti redemptione, vbi C quidam qui in morbo de Religioſo ſtatu cogitans dixit ſe non ampliùs moraturum in ſeculo, quia non habuit animum ſe obligandi,iudicatus eſt non vouiſſe.

Item hoc ipſum indicat communis ſententia Doctorum,dum docent,quando dubium eſt vtrùm aliquis verè promiſerit, diſcernendum id eſſe ex animo quem habuerit ſe obligandi, vel non. Vnde communiter à Theologis & Iuriſtis negatur, eum, qui non voluit ſe obligare,manere obligatum.De quo vide Sylueſtrum, verbo,Pactum,num.4.

Quare falsò Sotus lib.7.de Iuſtitia,q.1. art.2. aſſerit, eum,qui vult promittere, & non ſe obligare, manere nihilominus obligatum ex natura rei,propter promiſſionem,à qua eſt inſeparabilis obligatio.Potius namq; ex ea inſeparabilitate promiſſionis & obligationis,debuiſſet concludere,talem reuera neque promittere,nec D velle promittere, ſed inſcienter putare ſe id facere. Quandoquidem oſtenſum eſt,non eſſe in re promiſſionem,niſi adſit voluntas acceptãdi obligationem. Hinc enim manifeſtè ſequitur,fieri non poſſe vt aliquis ſciẽs quid eſt promiſſio,velit promittere,& non velit ſe obligare.Secùs,ſi ignorat naturam promiſſionis.Nam tunc poſſet ignoranter velle *in confuſo* promittere, & tamen non velle ſe obligare.Quæ voluntas non ſe obligandi, cùm ſit *expreſſior & diſtinctior*,omnino præualeret & præponderaret illi alteri voluntati promittendi *in confuſo*.

Itaque ſi in eiuſmodi caſu quæratur vtrùm talis maneret verè obligatus; reſpondendum eſt, non manere. Ratio eſt. Nam neque manet obligatus ex natura rei propter promiſſionem, quandoquidem in re nulla eſt E tunc vera promiſſio: neque rurſus propter erroneam aliquam conſcientiam ſiue ignorantiam ſuam, qua putat ſe promittere,cùm non promittat.Nã talis ignorantia non parit in illo iudicium, quo putet ſe teneri ad faciendum,quandoquidem (vt ſupponimus in caſu) non vult ſe obligare,& conſequenter non putat ſe eſſe obligatum.Vnde illa ignorãtia potiùs talem hominem ſoluit ab obligatione faciendi,quàm liget.

Tertivm argumentum eſt huiuſmodi:vel propoſitum aliquid faciendi(ſaltem quando eſt valde firmũ) ſufficit, quantum eſt ex ſe ad inducendam obligationem faciendi; vel non ſufficit. Si ſufficit: ergo etiamſi

quis

Digitized by Google

quis non velit acceptare obligationem,quæ oriatur ex eo propoſito, manebit nihilominus obligatus. Si verò nõ ſufficit:Ergo etiamſi quis velit acceptare obligationem,quæ ex illo oriatur,non manebit obligatus. Nam vt obiiciebamus ſuprà contra quartum modum falſum explicandi promiſſionis naturã, non poteſt aliquis velle eſſe obligatus abſque ſufficienti fundamẽto obligationis. Quòd ſi ita eſt:Ergo fruſtrà à nobis dictum eſt, tunc aliquem promittere & obligari, quando determinatè vult acceptare & incurrere obligationem conſequentem ex propoſito ſuo & determinatione ſuæ voluntatis.

Respondeo; nullum propoſitum quamlibet firmũ ex ſe quidem nudè conſideratum ſufficere ad inducendam obligationem: quodlibet autem propoſitum ſiue determinationem intellectus & voluntatis ſufficere ad inducendã obligationem, quando procedit ex deliberata voluntate acceptandi obligationem, vt conſequẽtem ex illo. Itaque hæc voluntas deliberata habet ſe tanquam *conditio requiſita & ſufficiens*, vt propoſitum inducat obligationem:atque ita non fruſtra diximus,hac acceptatione obligationis exiſtente, propoſitum obligare,& eſſe promiſſionem.

Probatur autem hoc ita rectè declarari.Nam in primis negare non poſſumus quin homo poſſit aliquo modo ſeipſum ad aliquid faciendũ obligare:tum quia hoc eſt certum de fide, vt patebit infrà:tum etiam quia decuit hominem ita eſſe naturà comparatum, vt poſſit ſe etiam ſub peccato ad rectè operandum adigere, vt ſic poſſit magis firmari in bono,&c.Et rurſus conſideratis omnibus aliis modis quibus videri poſſit homo ſibi hanc obligationẽ poſſe iniicere; nullus alius cõmodior apparet,quàm iſte,quem nos tradidimus,vt patet ex his quæ cõtra modos alios diſputauimus:Ergo ſimpliciter eſt concedendum ita vt diximus fieri.

Denique ſicut Deus ipſe,tametſi ſtatuat ac velit tam opera quæ ſunt ſub conſilio, quàm quæ ſunt ſub præcepto, fieri ab hominibus: tamen quia cum voluntate Dei,vt fiant opera conſiliorum,non eſt etiam cõiuncta Dei voluntas qua velit hominem obligari ad eiuſmodi opera ex determinatione illa volũtatis ſuæ,qua vult ea fieri, ſicut eſt coniuncta hæc voluntas cum voluntate qua vult fieri opera quæ ſunt præcepta: & idcirco voluntas diuina,vt fiant opera præcepta,obligat homines voluntas autem diuina,vt fiãt,quæ ſunt de conſilio, nũ obligat:ita etiam intelligẽdum eſt,hominem,qui ad ſimilitudinem Dei eſt factus, obligare poſſe ſeipſum ex propoſito ſui intellectus & volũtatis, quãdo ſimul vult vt ex tali propoſito quaſi ex lege quadam ſequatur ea ipſius obligatio; non verò quando talem obligationem ex ſuo propoſito ſequi non vult,etiamſi alioqui ſtatuat & proponat aliquid facere.

Vnde ſicut non valeret illud idem tertium argumẽtum contra modum, quo Deus nos obligat:ita nec valet cõtra hunc modum, quo dicimus hominem poſſe à ſeipſo obligari. Similiter namque cõtra modum illum obligandi diuinum poſſet quis argumentari. Nam vel propoſitum &.ſtatutum diuinũ, quo vult aliquid à nobis fieri,ſufficit ad obligationem,vel non.Si ſufficit:Ergo etiam ad opera conſiliorum obligamur: ſiquidem Deus vult à nobis ea fieri. Si autem non ſufficit: Ergo minimè nos ad vlla opera poteſt Deus obligare per vllum propoſitum ſuæ volũtatis,etiamſi velit.Eſt ergo ad vtrumque argumentum eodem modo reſpondendum.

Ex quibus ſequitur Primo, poſſe eſſe aliquod nudũ propoſitum multo intenſius quam ſit promiſſio aliqua. Patet. Nam diſcrimen inter promiſſionem & propoſitum non pendet ex actu intenſo, ſed ex illa deliberata voluntate acceptandi obligationem.

Sequitur Secundo, eum, qui obligationis memor expreſsè reſpuit ac non acceptat illam,minimè promittere, quantumcũque intensè & firmiter ſtatuat aliquid A ſe facturum. Neque dici poteſt,in firma ſiue intẽſa determinatione faciẽdi,contineri virtualiter & implicitè voluntatem acceptandi obligationem.Eſſet enim ea res ſcrupuloſiſſima. Nã oporteret tunc homines ſemper ob ea quæ facere proponunt,eſſe anxios;præſertim ſpirituales,qui ſolent firmiſſime proponere.

Sequitur Tertio,eum,qui paulo pòſt quàm ſtatuit aliquid facere,*dubitat*, an voluerit ſe obligare,vel non; probabiliter poſſe exiſtimare ſe non promiſiſſe. Nam huiuſmodi voluntatis ſe obligãdi, non ſolent homines tam citò obliuiſci. Vnde ſi quis de ea voluntate ſua ſtatim aut paulo pòſt quàm deliberauit quidpiam facere, *dubitat*;ſignum id eſt quòd non acceptauit obligationẽ, vt ad promiſſionem erat neceſſe. Quinimò etiamſi aliquãto pòſt quis de eo dubitaret,idẽ videtur dicendũ.Nã huiuſmodi obligationes facile ſolent hærere memorię.

Et hactenus oſtendimus quid ſit promiſſio: Quod B Primo nobis ad explicandũ propoſuimus Nunc(quod etiam explicandum diximus)quęritur Secundo, an, & quatenus verum ſit, quod cum diuo Thoma aſſeruimus,omnia illa tria,videlicet deliberationem,propoſitum,& promiſſionẽ,requiri & ſufficere ad Votum. Videtur enim Primo, non requiri deliberatio. Nam vel debet eſſe deliberatio diuturna & matura,qua videlicet conſiderentur omnia omnino,quæ poſſent inducere ad promittendum(hoc eſt ad ſtatuendum aliquid cum voluntate acceptãdi obligationem) & quæ poſſent ab hoc deterrere. Et hoc falſum eſt.Nam ſatis videtur eſſe ad Votum,atque adeo ad obligandum ſe Deo,deliberatio talis qualis etiam ſatis eſt ad frangendum Votum.& ad peccandum mortaliter, atque adeo ad obligandum ſe C quodammodo dæmoni.Cõſtat autem, deliberationem ſufficientem ad peccatũ mortale, non oportere eſſe vſque adeo maturam & diuturnam.

Si autem dicatur, ſufficere ad Votum deliberationẽ talem,qualis ſatis eſt ad peccatum mortale,atque adeo eam quoque,quæ ſit quidem *plena*,ſed breuis,ex repentino aliquo affectu aut leuitate animi,&c.Hoc etiã videtur falſum; nã promiſſio facta ex tali deliberatione, *diſplicet* Deo, & eſt peccatum. Ergo non acceptatur ab illo; & conſequenter non obligat. Antecedens probo, *primo* ex eo quòd Eccleſiaſt. 5. dicitur,non ſolum *diſplicere Deo* infidelem promiſſionem,ſed etiam *ſtultam*:qualis videtur eſſe ea quæ procedit ex leui deliberatione.*Secundo*,idem patet ex eo quòd tales communiter ſe exponãt periculo frangendi poſtea Votum. Denique male au- D diunt apud probos & ſapientes.

Secundo videtur etiam ad Votum non requiri promiſſio, ſed ſatis eſſe propoſitum. Nam in capit. Cõſulti. Extra de regularibus, quidam, qui propoſuit ingredi religionem,& induit habitum,iubetur manere in illa. Ex quo colligunt aliqui Iuriſtæ citati à Soto libro ſeptimo de Iuſtitia, quæſtione prima, articulo ſecundo;nudum propoſitum obligare,ſaltem quando res promiſſa incipit mandari executioni, ſicut in illo caſu.

Tertio:videtur etiam probari poſſe quòd *non ſufficiat* ad Votum promiſſio cum deliberatione & propoſito, ſed aliquid aliud requiratur. Nam homo per pro- E miſſionem,ſi abſit iuramẽtum, non ſe obligat vere alteri homini:Ergo neque Deo.Conſequentia probatur. Nam ſimili argumentandi forma diuus Thomas hîc art. 1. ex oppoſito antecedenti concludit oppoſitũ conſequens.Antecedens autem probatur dupliciter. *Primò* ex ipſomet ſancto Thoma infrà artic. 3. ad primum,vbi ait,per promiſſionem hominem obligari alteri homini *ex honeſtate*: quæ obligatio apud ipſum ſanctum Thomam diſtingui ſolet à *debito ſimpliciter*, vt patet ſuprà quæſt. 81. *Secundo*, probatur idem Antecedens. Nam ſi promiſſio homini facta obligat,etiã obligaret, quando non exprimitur verbis;quod tamen ſolet negari Patet Sequela.Nam ſiue exprimatur,ſiue nõ,eadem eſt ſemper promiſſio interior, atque adeo eiuſdẽ efficaciæ ad

Digitized by Google

obligãdum. His igitur argumẽtis probari videtur, nec A requiri omnia illa tria ad Votũ; neque etiam ſufficere, ſcilicet deliberationem, propoſitum, & promiſſionem.

In contrarium eſt ſententia communis, præſertim Theologorum. Et ratio etiam. Nam non apparet, quomodo aliter homo ſe poſſit obligare Deo per Votum; vel quid aliud præter illa tria ad id requiratur & ſufficiat. Item etiam poteſt hoc colligi ex illo loco Eccleſiaſtæ 5. paulo ante citato, vbi inſinuatur, Votum in promiſſione perfici. Quare ad illa argumenta propoſita reſpondendum nunc eſt, vt intelligatur, quatenus illa tria requirantur & ſufficiant ad Votum.

Primvm autem argumentum petit vt explicemus *quanta* debeat eſſe *deliberatio* requiſita & ſufficiẽs ad Votum. Quidam Iuriſtæ citati à Soto vbi ſuprà, putant, neceſſariam eſſe adeo plenam deliberationẽ, vt ſit *matura & diuturna*. Sed tamen contraria ſententia eſt verior, B videlicet ſufficere *plenam*, non vt plena idem eſt quod diuturna & matura, ſed vt diſtinguitur contra motus *primò primos*, ſecundùm quos abſque vlla deliberatione ſtatim res obiecta placet; & etiam vt diſtinguitur contra *ſemiplenam*, ex qua peccata, quæ alioqui ex obiecto eſſent mortalia, tantùm ſunt venialia. Itaque ſentiendum eſt, ad Votum ſatis eſſe deliberationem talem qualis ſufficit ad peccatum mortale. Ita Paludanus in quarto, diſt. 38. quæſt. 1. & Sotus vbi ſuprà. & Caietanus hic, & Nauarrus in Manuali, cap. 12. num. 26. & alij.

Probatur autem hæc ſententia. Nam ad inducendam obligationem ſufficit talis aliquis rationis & voluntatis actus, qui verè & perfectè ſit *humanus*, ſeu *moralis*. Talis autem actus eſt promiſſio, eatenus perfecta, quatenus eſt cum eiuſmodi deliberatione. Quod C ipſum cõfirmari poteſt ex cap. Sic nobis. Extra de regularibus: vbi Clericus, qui nimia ægritudine impulſus, vouit ingredi religionem, iubetur ingredi: & tamen probabile eſt in nimia ægritudine non fuiſſe admodũ maturam illam deliberationem. Item ex cap. Sunt qui opes 17. quæſt. 4. vbi quidam qui tumultuario mentis impulſu opes quaſdam Eccleſiæ contulerunt; de temeritate quidem reprehenduntur, ſed ſacrilegi iudicãtur, ſi donationem reuocent.

Cauenda verò hic eſt regula quædam falſa, quæ traditur in Summa Angelica, verbo Votum, ad diſcernendum quando non fuerit deliberatio ſufficiens, videlicet ſi poſt emiſſum ſtatim Votum hominem pœniteat. Falſum eſt hoc. Nam quòd hominem pœnitere ſoleat conſilij, ſæpe etiã prouenit ex natura & conditione humanæ deliberationis, quantumuis fuerit plena: quia ſcilicet nunquam perſpicit homo omnia omnino, quę poſſent pertinere ad actionem, videlicet futura, præterita, & præſentia, &c. ſicut perſpicit Deus. D

Ad illud igitur quod obiicitur in Primo argumento, cõtra ſufficientiam plenæ deliberationis iam explicatæ, reſpondetur concedendo in primis Antecedẽns; ſcilicet, peccare eum qui plene quidem deliberatè, ſed ex repentino quodam motu & leuiter, emittit Votum. Id quod cõceditur hic expreſsè à Caietano, dicente talem irreuerẽter abuti Voto. Et ita ſolet etiam communiter concedi. Negatur tamen argumenti cõſequentia. Nam licet Deus non acceptet tale Votum ad *præmium*, acceptat tamẽ illud ad hoc, vt homo maneat ex illo *obligatus*; ſicut etiam acceptaret Votum ad obligationem quod quis matura deliberatione emitteret ex vana gloria. E

Quòd ſi quæras, Quantũ erit peccatum vouere abſque matura deliberatione? Reſpondeo: Si materia Voti ſit talis, vt ad illam nõ obligetur homo niſi ſub veniali (vt ſi quis, v.g. voueret dicere ſemel Pater & Aue) tunc nullum eſſet peccatum: non enim requiritur ad rẽ tantulam matura deliberatio. Si autẽ materia Voti ſit grauis, ad quam quis proinde teneatur ſub mortali; nõ videtur eſſe plus quam veniale, communiter loquendo, non adhibere maturam conſiderationem. Ratio eſt: quoniã ex vna parte in his quæ ſunt manifeſtè bona & conſentanea rationi ſecundùm ſe (cuiuſmodi eſt Votum) non eſt opus maxima deliberatione, quemadmodũ bene notat S. Thomas infrà in materia de Statibus, tractãs de ingreſſu religionis, q. 189. a. 10. Ex alia verò parte, ſi quod periculũ ex ſubitanea deliberatione imminet frangendi poſtea Votum, propter diſpoſitionem vouentis, &c. poterit talis ei periculo occurrere, ſi cum maiori deliberatione poſtea ſeſe confirmet in Voto.

Ad Secvndvm argumentum reſpondeo, nullo modo ſufficere propoſitum, ſed requiri promiſſionem. Ita Theologi cõmuniter. Probatur ex cap. Literaturam. Extra de Voto & Voti redemptione, vbi quidam, qui in ægritudine dixit: *Non diu hic morabor*, proponens ingredi religionem, iudicatur non teneri Voto; propterea nimirum, quòd tantùm propoſuit, non promiſit. Et certè contrarium aſſerere, eſt iniicere laqueum conſcientiis: ſemper enim dupliciter peccarent fideles, poſtquã in confeſſione firmiter propoſuerunt ſe non peccaturos. Itẽ deterrerentur ſæpe à bonis propoſitis, &c. Ad illum autem caſum obiectum ex cap. Conſulti, reſpondet Caietanus hîc, talem implicitè promiſiſſe; quoniam, vt apparet, renunciauit etiam iuri quod habebat ad annum Nouitiatus, & ita eo ipſo voluit facere, quod poſt annũ erat facturus, videlicet vouere.

Hæc reſponſio Caietani non eſt admittenda ſine diſtinctione. Nam ſi ſenſus huius reſponſionis ſit, in illa ipſa voluntate ingrediendi religionem, & renunciandi tempori Nouitiatus, implicitè cõtineri Votum & promiſſionem, falſa eſt reſpõſio. Nam aliud eſt *velle* ingredi religionem, & *renunciare* tẽpori Nouitiatus, ac etiam velle promittere; & aliud eſt reipſa *promittere*. Neque habet hic locum promiſſio implicita in voluntate ſola, ſiue ſolo propoſito ingrediendi religionem, vt patet ex his quæ ſupra de promiſſione diſputauimus. Si verò ſenſus eius reſponſionis Caietani ſit, hoc ipſo, quòd in caſu Capituli narratur, illũ voluiſſe ingredi & manere in religione renunciato tempore Nouitiatus, narrari etiam implicitè, illum tunc feciſſe, quod poſt annum Nouitiatus erat facturus, id eſt, promiſiſſe & vouiſſe: ac proinde illud caput intelligendũ eſſe de propoſito non nudo, ſed per promiſſionem firmato; ſic optima eſt ea reſponſio Caietani. Atque ita etiam reſpõdet Sotus lib. 7. de Iuſtitia, q. 1. art. 2. dicens, illic Pontificem vſurpaſſe nomen propoſiti pro Voto, quatenus communiter dici ſolet, Votum eſſe, propoſitũ promiſſione firmatum.

Ad Tertivm reſpondeo negando antecedens. Ad *primam* illius probationem reſpõdet Caietanus hîc & Sotus vbi ſupra, ſanctum Thomam, in illo loco non diſtinxiſſe debitum *honeſtatis* contra debitum ſimpliciter ex præcepto, ſed contra debitum *ex iuſtitia*, quod videlicet parit obligationem ciuilem. Et ita debet etiam intelligi ſuprà q. 81. vt explicaui diſput. præced. quæſt. vltima, punct. 2. & patet euidenter ex eodem diuo Thoma infra q. 107. art. 1. Ad *ſecundam* probationem reſpõdeo, negãdo ſequelam. Nam vt promiſſio facta homini obliget, manifeſtatio eius requiritur, tãquam quædam neceſſaria cõditio propter naturam hominis, qui videlicet tantùm videt ea quæ apparent, vti etiam diximus diſput. præced. q. 10. puncto 3. cùm de dominij tranſlatione ageremus.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quænam eſſe poſſit materia Voti.

D. Thomas art. 2.

EX fine, qui in vouendo propoſitus eſſe debet, diiudicare oportet quàm latè pateat materia Voti, ſeu quænam poſſint voueri Deo. Eſt

autem

Digitized by Google

autem is finis duplex, ſcilicet vltimus & proximus. Nã cùm facultas obligãdi ſe Deo per Votum, homini indita ſit, quatenus ratione is vtitur, & moraliter operatur; procul dubio finis Voti *vltimus* debet eſſe ille idem, ad quem totum genus morale refertur, videlicet adeptio beatitudinis: iuxta illud ſãcti FVLGENTII libro de fide ad Petrum, cap. 3. *Omni vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipſe Deus quoque reddet cæleſtis regni præmia, quæ promiſit.*

Proximus autem & immediatus finis Voti eſt, vt homo obligatione & promiſſione adactus, firmiùs & certiùs operetur bene aliquid ad gloriam & honorẽ Dei, vt per id beatitudinem adipiſcatur; Iuxta illud ſancti AVGVSTINI, epiſt. 45. *Non pœniteat voui ſſe, imò gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet, &c. Fœlix neceſſitas, quæ nos ad meliora compellit.*

Atque hæc, vt infrà videbimus, ratio eſt propter quam votũ eſt actus religionis, quia videlicet per illud eatenus Deo aliquid boni pollicemur nos daturos, quatenus id promittimus nos facturos in honorem & gloriã ipſius. Nihil enim Deo accreſcit ex noſtris promiſſionibus præter honorem & gloriam; quàm illi exhibere, nobis potiùs vtile eſt.

Ex hoc duplici vouendi *fine* apparet, tres in vniuerſum cõditiones, neceſſarias & ſufficiẽtes eſſe, vt aliquod opus poſſit eſſe materia Voti; quæ colliguntur ex doctrina diui Thomæ hic artic. 2. & aliorum communi. PRIMA eſt, vt ſit in noſtra *libera poteſtate*. Nam ſi eſt ſimpliciter neceſſariũ, fruſtra ad illud nos obligatione peculiari adigeremus, cùm aliunde certiſſimò debeat euenire, velimus nolimus. Item etiam: Nam vt aliquis cenſeatur obligatus ad aliquid, oportet, vt timore committendi peccatum, ſi faciat oppoſitum, compelli & induci poſſit ad illud. Idcirco enim dicitur ligatus eſſe. Cõſtat autem, ad id quod eſt ſimpliciter neceſſarium, nõ poſſe hominem adigi eiuſmodi timore: quandoquidem nunquam contingit peccare circa illud, omittẽdo vel faciẽdo oppoſitũ. Similiter, ſi aliqua res eſt ſimpliciter impoſſibilis, ac proinde minimè ſita in noſtra libera poteſtate, fruſtrà illam per Votum pollicebimur Deo.

SECVNDA conditio eſt, vt ſit opus *bonum*, ſecundùm rectam rationẽ. Tum quia aliàs nihil conferet ad prædictos fines, vltimum, & proximum, facultatis quam habet homo, ſe per Votum obligandi Deo. Tum etiam quia ſicut omnis inclinatio & facultas phyſica indita rebus naturalibus, ſemper reſpicit bonum phyſicum & naturale, ita etiam exiſtimandum eſt, facultatem iſtam moralem per Votum ſe Deo obligandi ſpectare tantummodo bonum morale ſecundùm rectam rationem. Vnde rectè omnino ac verè ſanctus FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum, cap. 3. *Tunc*, inquit, *vnuſquiſque regnum cælorum poſſidebit, &c. ſi quod ſit eſſe* LICITVM, *& ad profectum vitæ melioris pertinere cognoſcit libenter voueat & celeriter reddat.*

TERTIA conditio eſt, vt eiuſmodi bonum opus nõ ſit tale, quod naturâ ſua priuet hominem *maiori* aliquo bono, quod antea is habuerit, & quod magis placeat Deo. Ratio huius conditionis eſt. Nam vt homo per Votum maneat obligatus Deo, omnino neceſſarium eſt à Deo acceptari illud quod ei promittitur. Nõ eſt autem credendum, Deum minus bonum anteponere maiori bono, quod magis cedit in gloriam ipſius, ac proinde neque acceptare eiuſmodi minus bonum ab homine; cùm præſertim de Deo ſcriptum ſit, quòd *diſponat aſcenſiones in corde eius*, quẽ adiuuat; vt hic rectè notat Caietanus. Itaque ſolùm acceptat illud per quod homo *aſcẽdit*; non id per quod deſcendit. Quod ipſum aſſeruit ſãctus FVLGENTIVS vbi ſuprà, cùm dixit, vouendum eſſe, quod quis cognoſcit pertinere ad profectum *vitæ melioris*. Quando hæ igitur omnes conditiones in aliquo opere concurrerint, ſine controuerſia poterit id eſſe materia Voti: aliqua verò earum deficiente, vel omnibus, non poterit.

A Ex his breuius iam expediri poterunt ea quæ in ... de materia Voti diſputari poſſunt. Ac PRIMO poſſet diſputari de NECESSARIIS & IMPOSSIBILIBVS; niſi quòd clare iam conſtat, eiuſmodi non eſſe apta ad materiam Voti, propter defectum primæ cõditionis ſuprà poſitæ, vt etiam docet ſanctus Thomas hic art. 2. Ex quo ſequitur, nullum eſſe Votum, ſi quis promitteret ſe nũquam peccaturum *etiam venialiter*, vt rectè obſeruauit Sotus lib. 7. q. 1. art. 3. quamuis contrarium incogitanter videtur ſenſiſſe Nauarrus in Manuali, c. 12. num. 34. Ratio eſt. Nam eſt id moraliter impoſſibile; ita, vt nunquam fiat ſecundùm legem ordinariam, quemadmodum in materia de Gratia, q. 1. diſputauimus.

Si autem QVÆRAT aliquis, Vtrum qui tale Votũ emiſiſſet, teneatur ex vi eius Voti cauere ſaltẽ à venialibus, quantum poteſt; id eſt, ab hoc & illo quod in particulari poteſt vitare: RESPONDENDVM cenſeo cum B Soto negatiuè. Nam cùm Votum eiuſmodi ſit omnino nullum; ad nihil tenetur quis ex vi illius.

Nec valet argumentum, quod contrà poſſet ita obiici: Si quis vouiſſet ieiunaturum ſe per annum, & poſtea non poſſet omnibus diebus ieiunare, teneretur ieiunare diebus quibus poſſet: Ergo ſimiliter in præſenti caſu teneretur quis ex vi illius Voti vitare quæcunque peccata venialia, quantum poſſet.

RESPONDEO, negando conſequentiam. Ratio diſparitatis eſt: quia Votum illud de ieiunio, eſſet validum, cùm materia illius ſecundùm ſe ſit poſſibilis; & ideo ex vi talis Voti poſtea teneretur homo adimplere quicquid poſſet. In noſtro autẽ propoſito, Votum ſimpliciter fuit nullum; quia illius obiectum ſecundùm ſe erat im- C poſſibile: & ideo minimè rectè dici poteſt, quòd ex vi talis Voti ſeu promiſſionis ad aliquid homo teneatur.

SECVNDO, poteſt diſputari de operibus ILLICITIS ſiue peccatis. Et quidem cum opus eſt *per ſe* illicitum, ex obiecto ſuo ſiue ex genere; nulla eſt difficultas. Certum eſt enim, non modò tale opus materiam Voti non eſſe, propter defectum ſecundæ præſertim conditionis; ſed etiam eſſe peculiare ſacrilegij peccatum, promittere Deo aliquod opus illicitum, & quidem mortale, ſi opus promiſſum ſit mortale: veniale autem, ſi ſit veniale; vt notant Nauarrus in Manuali, cap. 12. num. 34. & Sotus lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 1. art. 3. Ratio eſt: nam qui promittit Deo peccatum; vult *quantum eſt in ſe*, adigere ſe ad peccandum. Conſtat autem, velle peccare mortaliter nedum ad id ſe adigere, mortale eſſe; & velle veniali- D ter peccare, veniale.

Dixi, *quantum eſt in ſe*. Nam in re, contradictionẽ implicat, aliquem ad peccandum obligari. Tunc enim abſtinere à peccato, eſſet turpe, vt pote cõtra obligatiõnẽ; & non eſſet turpe, cùm nihil minùs turpe ſit quam abſtinere à peccato. Quinimò, ſi aliquis de induſtria promittens ſe commiſſurum aliquod peccatum, etiam veniale, vellet vt Deo placeret id peccatum, & ab eo illud acceptaretur; videretur eſſe blaſphemia mortalis. Blaſphemia ſiquidem eſt velle, vt Deus faciat, quod ei nullo modo competit, videlicet vt acceptet peccatum.

Quando autem opus promiſſum eſt illicitum, nõ ex E obiecto, ſed *ex circumſtantia*; ita quidem, vt mala circumſtantia, ſit circumſtantia *ipſius operis* promiſſi, & nõ tantùm ipſius actus vouendi: Certum eſt etiã apud omnes, neque tunc poſſe eſſe materiam Voti. Nam quamuis ex circumſtantia ſola tale opus vitietur, tamen ob circumſtantiam eſt malum ſimpliciter, quod proinde non confert ad finẽ Voti, neque acceptatur à Deo, vt rectè aſſeruit hic Caietanus, & Sotus lib. 7. q. 1. art. 3. Et patet ex eo, quòd neque promiſſio facta homini de re vllo modo mala, obligat. Sicut patet ex cap. In malis. 22. quæſt. 4.

Sed DIFFICVLTAS hic eſt non parua, in diſcernẽdo bene quãdo circumſtantia mala, quam reſpicit animus vouentis, ſit in rei veritate circumſtantia *operis promiſſi*, & quando non ſit, licèt eſſe videatur. Dupliciter

A namque animus vouentis reſpicere poteſt aliquod malum, quādo vouet. Vno modo, ita vt illud malum referat verè ad ipſum opus promiſſum, tanquā circumſtantiam eius Et tunc ſecundum omnes inualidum erit Votum. Nam habebit pro obiecto rem illicitam. Vt, v.g. ſi quis voueat, ſe daturum eleemoſynam proptet vanam gloriam, ita vt illa particula, *Propter*, determinet non Verbum illud, Voueat, ſed Verbum illud, *Daturum* eleemoſynam. Altero modo ita, vt vouens non referat malum ad opus promiſſum, quod eſt obiectum Voti, ſed tantùm ad ipſum *actum* vouēdi, aut ad *applicationem* animi ad vouendum, hoc eſt, ad determinationē vouendi. Et tunc rurſus eſt diſtinguendū. Nam ſi ſimul illud malum referat aliquo modo ad Deum; Votum erit etiam B nullum. Si autē nullo modo referat ad Deum illud malum, ſed tantùm ſit circumſtātia *actus vouendi*, ſeu *applicationis* animi ad vouendum, tunc validum erit Votum.

Vt, v.g. ſi quis voueat ſe daturum eleemoſynam propter victoriam iniuſtam obtinendam: Hic, ſi illa particula, *Propter*, ita determinet actum vouēdi, vt ſimul homo referat iniuſtā victoriā ad Deum, videlicet ideo etiā vouens, vt impetret victoriam iniuſtam à Deo; votum eſt nullum. Ratio eſt. Nam finis ille, ob quem illa eleemoſyna promittitur, nēpe, vt victoria iniuſta impetretur, facit vt ea eleemoſyna minimè acceptetur a Deo. Non enim vult Deus ad eum finem acceptare eleemoſynam, vt ipſe cōferat victoriam iniuſtam. Et ſimiliter, ſi talis promittens eleemoſynam pro iniuſta victoria, non ita referret iniuſtam victoriā ad Deum, vt velit dare eleemoſynam pro victoria iniuſta obtinenda, ſed pro victoria iniuſta *iam obtenta*, quaſi in gratiarum actionē, C quòd à Deo illam obtinuerit: nullum etiam eſſet Votum, propter eandem rationem, quia Deus videlicet nō acceptat illud factum hoc reſpectu.

Si autem quis propter vanam gloriam voueat ſe daturum eleemoſynam; ita, vt vana gloria non ſit circumſtantia erogationis eleemoſynæ, ſed tantummodo *actus vouendi*, neque circumſtantia ea mala vllo modo referatur ad Deum, tāquam ab eo impetranda vel impetrata, &c. validum erit Votum. Nam tunc ipſa erogatio eleemoſynæ, promiſſa, immunis manet ab eiuſmodi mala circumſtātia: & ſic acceptatur à Deo tanquam apta materia Voti. Quanquam fatendum eſt, ipſum actum vouendi eſſe tunc peccatum ob malam eam circumſtantiam: ac proinde nōniſi ſecundùm ſuam tantùm ſpeciē D (non autem *in indiuiduo*) eſſe actum virtutis Religionis. Sed tamen hoc non impedit quominus is actus ſit verum Votum, vt bene etiam notauit Sotus lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 1. artic. 3. Nam quamuis tale Votum non acceptetur à Deo ad meritum, acceptatur tamen ad obligationem, vt dicebamus puncto præcedēti, cùm ipſius quidem materię nulla ex illis tribus conditionibus deſit.

Eſt etiam circa hæc diligenter diſcernendū, An cùm vouens refert malum aliquod ad ipſum opus promiſſum, verè illud referat & ordinet ad opus, tanquam circumſtantiā malā *operis*, quæ proinde opus vitiet & rędat ineptum ad Votum. Poteſt enim quis referre malū aliquod ad opus promiſſum, & tamen non vt *circumſtātiam* malam operis; ſed tantùm vt *conditionem quandam*, E qua exiſtēte, & non aliter, velit ſe obligare ad exequēdum tale opus. Quapropter tunc validū eſſet nihilominus votū. Vt, v.g. Si quis ita voueret: Si adulteriū commiſero, ingrediar religionem. Tunc quidē aliquod malum & illicitum refert ad opus promiſſum: Sed tamen non vt circumſtantiā vitiantem opus, ſed tanquam cōditionem, ſub qua vouet ingreſſum religionis: & maximè, ſi id ita voueret *in pœnam* eius delicti. Valet enim tunc Votum ſecundùm omnes. Et ſimiliter, ſi tantùm merè cōditionaliter, ordinet quis malum ad opus promiſſum. Vt ſi ſimpliciter tali cōditione exiſtente (videlicet adulterio aut homicidio commiſſo) vellet ingredi religionem: quanquam, vt inquit Caietanus, moraliter loquendo, vix eſt poſſibile, vt homo rationalis, nō referat malum tale ad opus promiſſum, ſecundùm aliquam aliam habitudinem, videlicet vt *in pœnam*, &c. vel ad Deum; vt ſi adulterum commiſerit, &c. Quo caſu blaſphemia id eſſet, & non votum, vt antea in ſimili caſu diximus de victoria iniuſta.

Præterea etiam in eo quod dicimus, quādo malum, vt circumſtantia, refertur ad opus promiſſum, vel ad Deum, inualidum eſſe Votum; aduertendum eſt, Vtrùm id quod *ſecundùm ſe* eſt malum, ad opus vel ad Deum referatur; an verò illud tātum, quod eſt cum malo *coniunctum*, vel quod ex malo prouenit. Nam ſi illud tantùm, quod ex malo oritur, aut cum malo coniunctum eſt, referatur tanquā circumſtantia ad opus promiſſum; validum nihilominus poterit eſſe votum, quemadmodum rectè notat Caietanus hic, & Sotus vbi ſuprà. Vt, v.g. ſi quis duellū ſuſcepturus, pro incolumitate vitæ ſuæ voueret aliquā eleemoſynam, Votum valeret. Nam licet duellum ſit illicitum, & etiā occiſio aduerſarij, cū qua eſſet *coniuncta* ea incolumitas vitæ propriæ: tamen bonum quoddam eſt ipſa vitæ incolumitas, cùm ſit quoddam Dei beneficium. Itē, ſi quis pro obtinēda prole ex concubina, promitteret aliquid Deo, validum eſſet votum: quia nō referret ad Deum illicitum ipſū concubitum, ſed naturale bonum prolis, quod eſt Dei beneficium.

Sed obiiciet aliquis, hinc eſſe conſequens, vt eadem ratione validum ſit votum pro iniuſta victoria; ſi quis nō referat ad Deū deformitatē ipſā actus iniuſte pugnandi & vincendi, ſed eius actus *entitatem* realem, quę eſt a Deo. Ad hoc, Caietanus hic abſolutè videtur concedere, validum tunc eſſe Votum, ſi quis ita diſtinguat deformitatem ab entitate actus. Videtur tamen eſſe cū diſtinctione reſpondendum. Nā ſi Votum fieret pro victoria iniuſta a Deo *obtinenda*, non valeret, etiāſi tantùm quis referret ad Deum materialem entitatem actus pugnandi & vincendi. Ratio eſt: quoniā tametſi Deus, vt cauſa vniuerſalis, homine iam peccante, cōcurrat cum illo ad materialem entitatem actus peccati, vt entitas quædam eſt; tamen priùs quàm homo peccet, non eſt Deo conueniens inclinare illum & inducere ad eā entitatem, vel etiam ad eam iuuare: cùm potiùs ab ea deterreat per præcepta contraria. Et ita non acceptaret in illo caſu Deus votum factū cum eo reſpectu, videlicet pro entitate actus peccati obtinenda à Deo.

Si autem Votum fieret pro victoria iniuſta iā *obtenta*; tunc videtur probabilis reſponſio Caietani. Nā iam de facto illa entitas fuit à Deo. Sed nihilominus adhuc videtur probabilius, quòd nec ſic Votum valeret. Ratio eſt: quoniā Deus non videtur acceptare gratiarū actionem pro eo quod moraliter nocuit homini, & ad quod ipſe Deus non inclinabat voluntate *beneplaciti*, &c. ſed potiùs per contraria præcepta deterrebat. Tale autem ex illa materialis entitas peccati, vt ſubeſt & cōiuncta fuit deformitati culpæ.

Itaque aliter reſpondeo ad obiectionem illam, non eſſe parem rationem de materiali entitate peccati, cōiuncta cum deformitate culpæ; & de aliis bonis, coniunctis cum peccatis, vt de incolumitate vitę, de prole, &c. Nam materialis entitas peccati eſt etiam quædam peccati pars, & prohibetur à Deo; alia itē bona nō itē. Et ideo pro obtinēdis à Deo illis aliis bonis quātumuis coniunctis cum peccatis, Votum validum fieri poteſt, non autem pro obtinenda materiali entitate peccati.

Porrò ex his ſequitur, neque ſemper eſſe votum inualidum, quando mala circumſtantia, eſt circumſtātia *actus vouendi*; neque etiam ſemper eſſe validum, quādo mala circumſtantia, eſt circumſtantia *applicationis animi* ad vouēdum. Vtroque enim modo accidit, Votum eſſe inualidum, ſi mala circumſtantia referatur etiam ad Devm: & etiam vtroque modo accidit eſſe validum,

Digitized by Google

ſi mala circumſtantia non etiam referatur ad D E V M, vt ſatis patet ex dictis.

Quare circumſpectè legendi ſunt vbi ſuprà Caietanus & Sotus in hac quæſtione de materia Voti, quod attinet ad I L L I C I T A. Diſtinguunt enim tres modos apponendi malam circumſtantiam; videlicet vel *actui* vouendi, vel *applicationi* ad vouendũ, vel *operi* promiſſo. Et videntur dicere, vniuerſaliter; quando circumſtantia apponitur vel actui vouendi, vel operi promiſſo, votum eſſe inualidum: quando autem apponitur *ſoli applicationi* animi ad vouendum, eſſe validum. Patet autem ex dictis, nihil quoad hoc intereſſe inter applicationem animi ad vouendum, & actum vouẽdi; ſed tantùm eſſe reſpiciendum, num circumſtantia mala oppoſita actui vouendi vel applicationi ad vouendum, ſimul etiam referatur ad Deum, vel non referatur. Nam ſi referatur; votum erit inualidum: ſi non, validum. Et certè, moraliter loquendo, circumſtantia actus vouendi, etiam eſt circumſtantia applicationis animi ad vouendum; hæc enim applicatio nihil aliud eſt quàm deliberate velle vouere. Vt appareat, nihil fuiſſe neceſſe inter hæc diſtinguere. Sed quamuis hi Doctores ita procedant: tamen in rei veritate ſolùm volunt id quod hactenus docuimus; vt eos legenti patebit. Tantùm modus procedendi illorum non fuit ſatis formalis.

T E R T I O diſputari hic poteſt de I N D I F F E R E N T I B V S. Eſt autem breuiter ſententia communis, illa non poſſe eſſe materiam Voti, quando *omnibus circumſtantiis conſideratis* ſunt indifferentia. Ratio eſt. Nam deficit tunc ſecunda conditio ſupra poſita; nempe, vt materia Voti ſit opus bonum ſecũdum rectam rationem. Siquidem ad *Rationem* nihil refert, vtrùm eiuſmodi indifferentia ſic vel aliter fiant.

Dixi verò, quando *omnibus conſideratis* ſunt indifferentia. Nam fieri poteſt, vt opus alioqui ex obiecto indifferens, reddatur bonũ aut malum moraliter ex circumſtantia: quod proinde, vt recte notat hic Caietanus (eſtque communis doctrina) materia poterit eſſe Voti, quamdiu non redit ad ſuam indifferentiam. Vt, v.g. Ingredi hanc vel illam domum; ſecundùm ſe quidem res indifferens eſt. Si tamẽ in ea tibi aliqua perſona ſit ſcandalo; malum moraliter erit ingredi. Vnde, non ingredi, materia Voti eſſe poterit. Similiter ſi contrà accideret, vt ingreſſus in talem domum, eſſet tibi bonum propter finem aliquem; poſſet id eſſe materia Voti.

Sed cùm primùm ceſſauerint eiuſmodi circumſtantiæ, recte docet Caietanus hic, Votum extingui: quia deficit illius materia, cùm res redeat ad meram indifferentiam. Diligenter autem in hac parte aduertẽdũ eſt, vtrùm in rei veritate circumſtãtia ſit talis, vt omnibus conſideratis abſtrahat opus à ſtatu indifferentię, necne. Poteſt enim accidere vt adhuc illud relinquat in ſuo ſtatu indifferentiæ, quantumuis habeat ſpeciem boni.

Atque ex his diiudicari poſſunt multi caſus, de quibus Doctores diſputant. Cuiuſmodi eſt, ſi quæ mulier habens animum in Sabbatho faciendi alia opera ſeruilia, voueret tamen ad gloriam Dei & honorem beatæ Virginis non filare. Nullum enim eſſet tale Votum, ex ſententia Doctorum. Nam poſito, quòd non velit ceſſare ab aliis operibus ſeruilibus, nihil intereſt, an filet, necne. Secùs, ſi voueret, ſe velle abſtinere ab omnibus ſeruilibus. Eodem modo de ſimilibus iudicato.

Q V A R T O diſputari poteſt, num ſint apta materia Voti ea quæ ſint O P P O S I T A *diuinis conſiliis*: vt non ſeruare caſtitatem, nõ fieri Religioſum, &c. Nam de ipſis operibus perfectionis, quæ ſunt in conſilio, non eſt dubium apud Catholicos quin maxime propriè ſint materia Voti, cùm illis competant optime omnium illæ tres conditiones materiæ Voti ſuprà poſitæ: quanquam eiuſmodi opera & vota circa illa impiè irrideant Sectarij, contra quos punct. 4. diſputabimus.

Eſt autem aduertendum, quod attinet ad oppoſita

A conſiliis, illa eſſe in duplici differentia. Quędam opponuntur operibus perfectionis ſolum *negatiuè*: vt non colere caſtitatem, vel paupertatem Euãgelicam. Quędam opponũtur etiam veluti *contrariè*. Et hęc adhuc ſunt duplicis generis. Nam Q V Æ D A M opera ita ſunt incompatibilia cum operibus perfectioribus, vt etiam ex ſua natura priuent hominem *maiori aliquo bono*, quod antea habuerit, & quod magis ſit Deo acceptum. Cuiuſmodi eſt, v.g. inſtitutum vitæ coniugalis. Nam non ſolùm eſt incompatibile cum caſtitate omnimoda, ſed etiam exſpoliat hominem libertate illa, quam alioqui habuit ſequendi diuina conſilia, & profitendi ſecundùm illa perfectionem Euangelicam maiorem. Itemque illa *facultate ſine impedimento* (vt Apoſtolus 1. Corinth. 7. inquit) B *Dominum obſecrandi*; ob quam & alia commoda cœlibis ſtatus, concludit & probat ibi Apoſtolus ex inſtituto eſſe illum meliorem & gratiorem Deo, quam ſtatum coniugalem. A L I A verò opera ſunt, quæ ita ſunt incõpatibilia cum opere perfectiori, vt tamen non priuent hominem aliquo maiori bono; quod antea reipſa habuerit. Huiuſmodi eſt, v. g. præſens peregrinatio ad pium locum; poſſeſſio rerum propriarum ad largiendum pauperibus ex illis; viſitatio & cura infirmorum, & alia huiuſmodi: quæ, vt patet, incompatibilia quidẽ ſunt cum præſenti ingreſſu religionis, qui eſſet perfectior & Deo gratior. Sed tamen nullo maiori bono priuant quod antea homo habuerit: non enim priuant libertate ad ingrediendum Religionem. Siquidem vera & communis Doctorum ſententia eſt, illum, qui eiuſmodi pia opera ſuſcepit, etiam emiſſo voto, poſſe nihilominus licitè abſque vlla diſpenſatione, illa prætermittere, C caſu quo velit maiorem ſequi perfectionem, vt ingredi religionem, &c. quia nimirum Deus, quod euidenter melius eſt, multò libentiùs acceptat.

His poſitis, ſit P R I M A Concluſio. Quę cõſiliis opponuntur pure negatiuè, omnino nequeunt eſſe materia Voti. Ita omnes Doctores. Et ratio eſt: quia deficit his ſecunda conditio materiæ Voti ſuprà poſita. Etenim *nõ ſeruare* caſtitatem, vel *non ingredi* religionem, vt ſic, nullum bonum morale eſt. Item etiam, quoniã Deus nullo modo acceptat id quod eſt contra conſilium & propenſionem maiorem ſuæ voluntatis. Ex quo colligunt Doctores, non modò rem inanem, ſed etiam illicitum eſſe eiuſmodi oppoſita diuinis cõſiliis promittere Deo. Et quãquam verè Caietanus hic putat, communiter id tantùm eſſe veniale peccatũ; tamen ſi quis de induſtria D & veluti in deſpectum diuinorũ conſiliorum, vellet vt Deus acceptaret voti vinculum contra ipſiuſmet Dei conſilium & voluntatem; mortalis eſſet blaſphemia.

Sed occurrunt argumenta duo contra hanc Cõcluſionẽ. P R I M V M eſt huiuſmodi: Quod licet facere; licet etiã velle, & proponere, & promittere atque adeo vouere: Sed non ſequi conſilia, licitum eſt: Ergo licet hoc ipſum velle, & proponere, & promittere, & vouere.

R E S P O N D E O negando Maiorem. Quamuis enim omne quod licet facere, liceat velle: nõ tamen id omne licet vouere. Plus enim eſt *vouere* quàm *velle*. Vnde & plures cõditiones requirũtur ad obiectũ voti, quàm ad obiectũ rectæ volũtatis. Oportet enim vt ſit tale, quod ſine irreuerentia offerri poſſit Deo, vt ab ipſo acceptã- E dum, &c. quod in propoſito non poteſt fieri, vt dictũ eſt.

S E C V N D V M argumentum eſt tale: Si vinculum voti de non ſeruanda caſtitate, v. g. eſt inualidum & illicitum, ſequeretur eadem ratione, vinculum matrimonij non eſſe validum. Patet. Nam cùm ſit contra conſilium diuinum, non acceptabitur à Deo, & conſequenter diſplicebit ei, atque erit peccatum.

R E S P O N D E O, negando Sequelam. Ratio diſparitatis eſt. Nam vinculum matrimonij nõ refertur immediatè ad Deum, ſed ad hominẽ alterum. Vnde neque opus eſt vt Deus illud directè & immediatè acceptet tanquã aliquid ipſi oblatum: ſed ſufficit, quòd Deus illud acce-

Digitized by Google

A ptat, quatenus approbat eum contractum factum inter homines. In propoſito autem vinculum voti offertur ipſi Deo in gratiam ipſius, atque adeo tanquam id ad quod Deus habeat ex ſe maiorem propenſionem. Quapropter cùm quis vouet non ſeruare conſilium aliquod diuinum, irreuerenter Deo id offertur, quod minus ei placet, quàm illius oppoſitum directè.

Secvnda Concluſio: illa quæ ita opponuntur diuinis conſiliis & operibus perfectioribus contrariè tanquam incompatibilia illis, vt ex ſua natura hominem non expolient aliquo bono magis accepto Deo; rectè poſſunt eſſe materia voti: eſt etiam communis doctrina. Et ratio eſt clara. Quia nulla cōditio ad voti materiam neceſſaria ex ſupra dictis deficit iſtis operibus. Et quanquam dum iſta Deo offeruntur, non offerūtur illi B alia quæ alioqui magis ei placerent: tamen hoc nō obſtat quominus ſapienter Deus huiuſmodi etiam opera, quæ ſunt minora, velit acceptare: ſiquidem vt iſta acceptet, non oportet maius aliquid eis poſtponere. Aliud namque eſt dum hoc acceptatur, nō acceptari neque offerri aliquid maius: aliud verò, vt hoc minus acceptetur, oportere aliud maius poſtponi & relinqui. Primum non poteſt ſapientem meritò mouere ad non acceptandum. Sic enim nunquam aliquid deberet acceptari; cùm ſemper poſſit aliquid melius offerri & acceptari. Secundum verò meritò ſapientem mouebit, ne illud quod eſt minus, acceptet, poſtpoſito maiori.

Tertia Concluſio: illa, quæ ita opponuntur conſiliis & operibus perfectioribus, vt ſimul etiam hominem expolient maiori bono, *abſolutè loquendo*, non poſſunt eſſe materia Voti. Tale eſt inſtitutum & cōſuetudo vitæ coniugalis, atque adeo matrimonium. Hæc etiā eſt ſententia communis. Cuius ratio eſt clara. Nam deficit hic tertia conditio ad materiam voti neceſſaria: ſiquidem C oportet ad eiuſmodi bonum acceptandū poſtponere maius: quod vt paulo antè diximus, nō cadit in ſapientem. Maius enim & gratius Deo bonum eſt ſtatus cœlibis & ſoluti à matrimonio, quàm ſtatus & conſuetudo coniugalis, vt ex profeſſo oſtendit Apoſtolus 1. ad Cor. 7. vbi variis rationibus concludit, *quoniam melius eſt homini ſic eſſe, &c.* Vt autem ſuprà ex orthodoxa ſententia S. Fulgentij libro de fide ad Petrum, c. 3. audiuimus, non debet voueri, niſi quod ad fructum *vitæ melioris* pertinet. Hinc præclarè S. Avgvstinvs lib. de ſancta Virginit. *Fortius* (inquit ad Virgines) *coniugia non deuitare prohibita ſed* Transvolare *conceſſa*. Et libro de bono viduitatis, c. 11. *Non nuptias abs te damnatas eſſe vetitas, ſed ſpretas. Bonum ergo continentiæ vidualis luculentius decet, cùm pro illo vouendo & profitendo poſſunt contemnere fœminæ, quod & libet & licet.* D

Diximus autem in concluſione, *abſolutè loquendo*. Nam fieri poteſt, vt ex aliqua circumſtantia matrimoniū ſit melius alicui homini, quàm libertas ad conſilia. Vt ſi quis, v.g. difficillimè ſe poſſet alioqui continere, atque adeo melius ei eſſet, vt inquit D. Paulus, *nubere quàm vri*. In tali enim caſu validū eſſet Votū de matrimonio, vt rectè Caietanus hic, & Nauarrus c. 12. n. 43. notauerunt. Ceſſat namque tunc ratio facta pro concluſione.

Sed argumentatur Sotus contra hanc ſentētiam Caietani dupliciter lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 1. art. 3. Primo: nam etiam in tali caſu matrimoniū eſt tali homini impedimētō, quominus ſequatur perfectiora: Ergo neque E in eo caſu poteſt eſſe materia Voti, quantumuis licitū ſit & bonum tali homini, matrimonium contrahere.

Secvndo: nam non obſtante tali Voto, ſi ille mutato propoſito poſtea vellet ingredi religionē, liceret illi abſque vlla diſpenſatione. Ergo nullum eſt id Votum.

Tertio: poteſt hæc ſententia Soti confirmari argumento quorundam relato hic à Caietano. Vti matrimonio in remedium duntaxat concupiſcentiæ, eſt illicitum: Ergo ob eam circumſtantiam nullo modo matrimonium ſit idonea materia Voti.

Ad Primvm reſpondeo, negando Antecedens. Quamuis enim tale matrimonium impediat id quod abſolutè eſt maius bonum: non tamen impedit id quod eſt maius bonum huic homini; & propterea poteſt nihilominus eſſe materia Voti huic homini. Vnde incircumſpectè & falsò putauit Sotus, Caietanum ex eo ſolum probauiſſe, matrimonium in tali caſu poſſe eſſe materiam Voti, quòd in tali caſu ſit *licitum & bonū*: cùm tamen non ex hoc ſed ex eo quòd etiam omnibus conſideratis, matrimonium illi homini eſt *melius*, rectè Caietanus ſententiam ſuam confirmârit.

Ad Secvndvm reſpondeo, negando conſequentiam. Ratio enim cur talis poſſit tunc abſque diſpenſatione ingredi religionem, & facere contra id votum, nō eſt quia votum fuerit nullum; ſed quia poſito, quòd talis adiicit animum ad religionem, mutatur materia Voti, deſinens nimirum eſſe bonum melius tali homini; quippe cui poſtquam in animum induxit Religionem amplecti, hoc eſt illi melius ad vincendas etiam carnis tentationes. Alioqui eodem argumento probaretur Votum de inſeruiendo ægrotis in hoſpitali, verbi gratia, aut de aliqua peregrinatione, non eſſe verum Votum. Nam ſimiliter ei, qui id vouerit, ſi poſtea mutet propoſitum, & velit ingredi religionem, licet id facere ſecundùm ipſummet Sotum & omnes alios Doctores, abſque vlla diſpenſatione.

Fallacia ergo conſequentiæ illius argumenti eſt in eo, quòd non aduertit Sotus, non vno tantùm, ſed duobus modis poſſe contingere, vt ei qui aliquid vouit, poſtea liceat abſque diſpenſatione facere contra Votum. Nempe *primò*, ſi votum fuerit antea nullum: Et *ſecundò* quoque, ſi aliqua circumſtantia poſtea mutatur circa materiam Voti, vt magis declarabitur pūct. 4. Mutatur autem circūſtantia, quando poſtea aliquis vult ſuſcipere opera perfectiora incompatibilia præterito Voto. Nam tunc materia prioris voti incipit eſſe homini obſtaculo offerendi Deo id quod & ſibi eſt melius, & Deo magis placet; & ita non obligat primum votum.

Ad Tertivm argumentum reſpondet Caietanus negando Antecedens. Sed poteſt etiam negari conſequentia, quidquid ſit de Antecedēte. Nam videtur impertinens eſſe ad propoſitum, vtrum vti matrimonio, aut contrahere illud, duntaxat in Concupiſcentiæ remedium, ſit licitum, necne. Satis nāque nobis eſt, quòd licitum eſt ſine controuerſia illud cōtrahere & eo vti, tum in remedium, tum in officium naturæ; & quòd præterea etiam in caſu noſtro eſt id melius, & conſultius tali homini, videlicet & in remedium, & in officium vti matrimonio. Ex hoc enim ſequitur, quòd matrimonium propter vtrumque reſpectum ſaltem, poterit eſſe tali homini materia Voti.

Sed oritur ex dictis non diſſimulanda Difficvltas. Nam ſi verum eſt, in aliquo caſu melius eſſe alicui homini matrimonium cōtrahere, quam manere in ſtatu continentiæ; ſequitur licere etiam in aliquo caſu, poſt emiſſum Votum (ſaltem ſimplex) caſtitatis aut religionis, nulla exſpectata diſpenſatione mutare propoſitum, & matrimonium contrahere. At iſtud cōſequens eſt falſum & ſcandaloſū in Eccleſia, & ſub Anathemate damnatum in Concilio Tridentino, ſeſſione 24. canon. 9. Ergo etiam id vnde hoc ſequitur. Sequela probatur. Nā ſicut poteſt contingere vt quis antequā emittat vllum votū caſtitatis certò moraliter ſciat ſibi melius eſſe matrimonium, & proinde licitè emittat votū de contrahendo matrimonio: ſic etiam æquè poteſt id cōtingere alicui poſt emiſſum votum caſtitatis, ſuperueniente videlicet difficultate maxima ſeſe continēdi. Sed ſecundùm communem doctrinam Doctorum, & nominatim Caietani in Summa, Verbo Votum, quādo ei qui vouit, conſtat, aliquod aliud opus eſſe melius, quam ſit materia præteriti Voti, poteſt materia Voti prætermiſſa illud licitè & meritoriè facere (vt ſi quis

præter

Digitized by Google

prætermiſſa peregrinatione, quam vouit, ingrediatur religionem, &c.) Ergo poteſt ille in tali caſu prætermiſſa & neglecta caſtitate, quam vouit, ducere vxorem.

Et CONFIRMATVR hoc ipſum ea ratione. Nam ſecundùm communem doctrinam, illud quod ante emiſſum votum efficit, vt aliquid non poſſit eſſe materia Voti; etiam reddit materiam Voti ineptam & ingratam Deo, ſi id materiæ ſuperueniat poſt emiſſum Votum, atque adeo extinguit Votum præcedens. Sed in caſu, quo alicui melius eſt matrimonium, quam continentia, continentia ſiue caſtitas non poteſt eſſe materia Voti, antequam illud emittat, propter circumſtantiam *difficultatis* eam ſeruandi. Ergo ſimiliter eadem difficultas poſt votum ſuperueniens efficiet caſtitatem ineptam ad materiam voti, & conſequenter extinguet votum; atque ita etiamſi propoſitum non mutetur, tamen per ſe extinguetur votum. Minor probatur. Nam in tali caſu caſtitas impedit *maius bonum huic homini*, videlicet matrimonium.

RESPONDEO ad argumentum, omnino negandam eſſe Sequelam. Nam cum Votum religionis aut caſtitatis res grauiſſima & Deo gratiſſima ſit, atque adeo magnũ ſit periculum in illicita violatione illius; non cuiuſcunque iudicium, quantumuis certum moraliter, ſufficit, vt materiã eius voti tanquam minùs Deo grata prætermiſſa, contrahat quis matrimonium, putans id eſſe melius ſibi omnibus conſideratis; ſed oportet interuenire quoque auctoritatem Superioris diſpenſantis, vt id rectè fiat. Maxime cùm in ea materia non poſſit euidenter conſtare quid & homini melius, & Deo gratius ſit, ſicut alioqui euidenter conſtat, melius eſſe, verbi gratia, ingredi Religionem quam implere Votum peregrinationis.

Ad probationem autem illius Sequelæ reſpondeo per diſtinctionem Maioris. Nam dupliciter poteſt conſiderari is qui caſtitatem vel religionem vouit, VNO modo, vt quædam ſolùm *ſingularis perſona*, perinde ac ſi ipſe ſolus vel cum paucis aliis in mundo eſſet. ALTERO modo, vt pars & membrum communitatis Eccleſiæ: atque adeo vt bonum vel malum Eccleſiæ, eſt etiam bonum vel malũ ipſius. Iam dico eum qui vouit caſtitatem vel religionem, quãdiu ſuperior cum eo non diſpenſat, non poſſe certò moraliter ſcire, quòd ſibi *vt parti ſaltem communitatis Eccleſiæ* (quicquid ſit, ſi conſideretur ſolùm vt ſingularis perſona) matrimoniũ ſit melius, quàm ſtatus continentiæ vel religionis: Imò contrarium potiùs certiſſimum eſt, ſcilicet eum ſtatum eſſe tali *vt parti communitatis Eccleſiæ*, atque adeo omnibus conſideratis, meliorem & Deo gratiorem; quamdiu ſuperior cum eo non diſpenſat. Hoc patet manifeſtè. Nam plurima mala & ſcãdala in communitate Eccleſiæ futura eſſent, quæ proinde ad quemlibet etiam, vt ad Eccleſiæ membrum & partem redundarent, ſi vnuſquiſque pro arbitratu & iudicio ſuo abſque auctoritate ſuperioris voto caſtitatis aut Religionis neglecto, matrimoniũ inire poſſet. Fallerentur namque plurimi ex deprauata cupiditate; falsò exiſtimãtes ſe non poſſe continere, & habere proinde iuſtam cauſam; atque ita plurima merita, & egregia opera, eadémque Eccleſiæ vtiliſſima impedirẽtur tum illorum, quibus difficultas ſeſe continendi in religionibus & vita cœlibi, maiori eſt coronæ cum diuino adiutorio; tum etiam illorum, qui in cœlibatu quandoque prolabuntur: vt labores plurimi per opportunitatem vitæ cœlibis cum vtilitate Eccleſiæ non mediocri ab illis ſuſcepti. Quanquam multo plures ſine dubio ſunt ij, qui purè (tametſi cum difficultate) quàm ij qui impure viuũt, ſi numeremus eos præſertim qui in tot tamque frequẽtibus Religionum ordinibus caſtè & innocenter Deo ſeruiunt.

Ad CONFIRMATIONEM autem illius argumenti reſpondeo, Minorẽ non eſſe omnino veram. Nam dato, quòd propter difficultatem ſeruandæ caſtitatis, caſtitas

A ante votum illius emiſſum, fiat inepta materia voti in eo, cui omnibus conſideratis, melius ſit matrimonium inire, quam manere in ſtatu continẽtiæ; tamen hoc non efficit ea difficultas præciſè, vt talis difficultas eſt, ſed vt eſt difficultas eius hominis, qui *nondum voto ad caſtitatem obſtrictus eſt*, & cui proinde conſiderato etiam vt parti communitatis Eccleſiæ, poteſt eſſe melius inire matrimonium, quam manere cœlibem. Quod nõ proinde habet locum in eo qui iam vouit, vt iam probatum eſt in reſponſione ad argumẽtum. Quod totum confirmare poſſumus veriſſima illa ſententia ſancti AVGVSTINI lib. 1. de adulter. coiugiis, cap. 15. *Illis*, inquit, *quæ ſe non continent, expedit nubere, & quod licet, expedit: Quæ autem* VOVERINT *continentiam, nec licet, nec expedit.*

B QVINTO, diſputari ſolet de operibus PRÆCEPTIS, Vtrùm poſſint eſſe materia Voti. Ac dicendum eſt breuiter ex ſententia communi, poſſe, vt docet D. Thomas hic, & Durandus in 4. diſtin. 38. quæſtio. 1. & Caietanus, & Sotus vbi ſupra, & Nauarrus in Manuali, cap. 12. num. 25. & alij. Et oppoſitum eſſet ſcandaloſus error in Eccleſia, propter conſuetudinem Religioſorum & aliorum, qui vouent omnimodam caſtitatem, atque adeo eam etiam quæ eſt præcepta.

Quamquam fatendum eſt, eiuſmodi opera non eſſe ita propriam materiã Voti, ſicut opera *ſupererogationis*. Et idcirco Vota, de quibus alioqui præceptum eſt, ſolent appellari, Vota *communiter dicta*: non quòd deſit illis aliquid de eſſentia Voti propriè; ſed quia ſunt de materia *communi* Votis & præceptis, vt rectè notat hic Caietanus. Quo pacto poſſunt intelligi, nonnulli, qui videntur negare, Votum eſſe poſſe de rebus præceptis,
C vt Richardus in 4. diſtinct. 38. artic. 3. quæſt. 2. & Maior ead. diſtinct. quæſtio. 1.

Probatur autem prædicta ſententia. Nam ſi non poſſent hæc in Votum cadere, cauſa eſſet, vel quia aliunde homo eſt ad iſta obligatus, vel quia ſuppoſitã hominis voluntate conſequendi vltimum finem ſunt illi neceſſaria. Sed neutrum horum obſtat: Ergo, &c. Minor probatur. Nam primò nihil impedit quominus pluribus titulis poſſit quis obligari ad aliquid faciendum, vt patet, quando idem præcipitur iure naturali, & poſitiuo Eccleſiaſtico, & Ciuili, &c. Item quando, vt moris eſt in Eccleſia, ad opera Religionis adhibetur etiam obligatio iuramenti. Vt, v.g. quando quis iurat in profeſſione fidei, ſe ſubditos docturum illam fidem. Deinde neque poſterior cauſa obſtat. Nam ex eo quod
D ſuppoſita voluntate conſequendi vltimum finem, ſint homini neceſſaria ea quæ ſunt præcepta, ſolùm ſequitur, in eis, vt conſiderantur quidem eſſe ita *ex ſuppoſitione* homini neceſſaria, nõdum cerni id propter quod poſſint eſſe materia Voti. Cernitur autem id, quando conſiderantur eſſe *abſolute & ſimpliciter libera*. Nam *abſolute* liberum quoque homini eſt, vltimum finem non adipiſci. Atque hoc eſt ſatis vt iſta ſint materia Voti.

Solet etiam circa hæc opera præcepta diſputari. Vtrùm in BAPTISMO fiat Votum de operibus Chriſtianæ Religionis. Ratio dubitandi eſt: nam S. Thomas hic ad 1. videtur id concedere, ſicut etiam Magiſter in 4 diſt. 38 Sed vera & communis ſententia eſt non fieri in Baptiſmo Votum, propriè loquendo: licet aliquando dicatur Votum impropriè, propterea quòd quis per
E baptiſmum dedicat ſe Deo, &c. Quo pacto poteſt intelligi D. Thomas, & fortè etiam Magiſter. Ita docent Richardus in 4. d. 38. art. 3. q. 2. & Durandus ead. d. q. 1. & Caietanus hic, & Nauarrus in Manuali, cap. 12. num. 31. & Sotus vbi ſupra art. 3. & alij communiter. Et ratio eſt: nam neque tale Votum poſſumus colligere ex *verbis*, quæ dicit baptizandus. Illa enim tantùm ſunt, Volo, Credo, Abrenuncio: quæ nullum votum ſignificant, vt rectè hic probat Caietanus. Neque etiam ex *præcepto aliquo Eccleſiæ*, per quod tale votum ſit adiungendum baptiſmo. Nullum enim tale præceptum extat.

Neque

Digitized by Google

Neque demum ex natura *profeſſionis Chriſtianæ Religionis:* ſiquidem illa per ſe abſque voto habet ſufficientem vim obligandi.

PVNCTVM TERTIVM.

An votum ſit opus bonum & meritorium.

D.Thomas artic. 4.5.6.

PONEMVS hac de re tres aſſertiones. PRIMA:Ex fide certum eſt,Votum per ſe eſſe opus *bonum* & laudabile, atque adeo *meritorium*,ſi fiat ab eo qui ſit in Dei gratia. Hanc aſſertionem negāt Sectarij huius temporis, quatenus omnes ſentiunt, nullum opus, quod à Deo præceptum non ſit (ſicut non eſt vouendi opus) eſſe vſurpandum ad Deum colendum. Quamquam præcipuè reiiciunt in ſpecie vota Religioſorum perpetuæ caſtitatis, paupertatis,& obedientiæ,ſicut & alij antiqui hæretici reiecerūt, quas proinde ex inſtituto refutabimus infrà in Diſputatione de Statibus, cùm diſſeremus de Statu Religioſorum.

Nunc probandum eſt tantùm in genere,opus vouendi eſſe bonum & gratum Deo,atque adeo meritorium, ſi procedat ex gratia. Id autem probatur PRIMO ex Scriptura diuina, quæ nunquam vota commendaret, nunquam ad illa emittēda & adimplenda hortaretur, nunquam fideles in illis adimplendis laudaret, & contra infideles deteſtaretur,ſi vana & inutilis eſſet vouēdi religio,vt illi hæretici, impiè & imperitè commentantur.*Vota iuſtorum*(inquit Salomon Eccleſiaſt.16.)*placabilia*.Et Iſaiæ 19.*In illa*,inquit,*die*,id eſt,hoc tempore, *colent Deum hoſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino & ſoluent*. Ac Dauid Pſalm. 75. *Vouete & reddite*. Anna quoque 1. Reg. 1. Domino vouit filium Samuelem in obſequium perpetuum templi:& exaudita à Deo eſt.

SECVNDO probatur ex Patribus.S.GREGORIVS NYSSENVS homil. 2. in Orationem Dominicam. Vouendi officium valde commendat, adductis illis Pſalmiſtæ teſtimoniis:*Vouete,& reddite Domino Deo veſtro.* Pſalm.75.&; *Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea.* Pſalm.65. Ac inter cætera dicit : *Id quod ad Votum pertinet, officium iam antè præſtitum eſſe conuenit, priuſquam Deus per orationem adeatur.*

Et S.AMBROSIVS in exhortatione ad Virgines: *Omnes quidem*,inquit,*illius* (Dei) *ſumus : ſed tamen tu ſpecialiter promiſſa Domino,tu ei reddenda:quia ſcriptum eſt,Vouete & reddite Domino Deo veſtro*.Et infrà,*Egregia ſane fœmina,quæ ſibi nihil reliquit,totum quod habuit, Deo obtulit.*

Et S.AVGVSTINVS libro de ſancta Virginit.cap.30. *Vos etiam*, inquit, *qui hoc nondum vouiſtis* (virginitatem) *qui poteſtis capere capite, perſeueranter currite vt comprehendatis. Tollite hoſtias quiſque ſuas, introite in atria Domini,non ex neceſſitate, ſed poteſtatem habentes veſtræ voluntatis. Neque enim ſicut, Non mœchaberis, Non occides,ita dici poteſt, Non nubes. Illa exiguntur,iſta offeruntur. Si fiunt iſta,laudantur: Niſi fiant illa,damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis, in his ſi quid amplius* SVPEREROGAVERITIS, *in redeundo reddet vobis.*

Et libro 1.de adulter.coniugiis,capit.24.*Hæc ergo*,inquit, *& ſi qua ſunt alia, quæ* RECTISSIME *vouentur, cum homines vouerint, nulla conditione rumpenda ſunt,quæ ſine vlla conditione vouerunt. Quia & hoc Dominum præcepiſſe intelligendum eſt, vbi legitur: Vouete, & reddite Domino Deo veſtro.*

Et S.FVLGENTIVS in libr. de fide ad Petrum, cap.3. *Tunc*, inquit, *vnuſquiſque regnum cœlorum,quod Sanctis promittitur, poſſidebit, ſi obliuiſcens, quæ retrò ſunt, & ad anteriora extendens ſeipſum, ſecundum quod in pſalmis dicitur: Vouete, & reddite, quod ſcit eſſe licitum,& ad profectum melioris vitæ pertinere cognoſcit,libenter voueat, & celeriter reddat, &c.* Similia alij paſſim.

TERTIO,probatur optima ratione D.Thomæ hic A artic.4.quam ita formo:Bonum & vtile eſt homini firmare immobiliter propriam voluntatem ad aliquid faciendum,quod cedat in magnam vtilitatē ipſius:Sed hoc fit per votum:Ergo.Maior eſt nota ex terminis. Vtile enim eſt,hominem fieri certiorem de eo quod expedit ipſi : Minor ita probatur : Per votum firmamus noſtram voluntatem ad aliquid reddēdum Deo : Sed reddere aliquid Deo,maxime cedit in vtilitatem noſtram: Ergo. Minor hæc probatur ex differentia promiſſionis & donationis, factæ homini & factæ Deo. Nam illa reſpicit vtilitatem hominis,cui fit: hæc verò,quoniam Deus nulla re indiget,tota redundat in vtilitatem eius qui promittit & donat. Vnde diuus AVGVSTINVS in epiſtola 45.Armentarium: *Benignus*,inquit,*exactor eſt,& non egenus, & qui non creſcat ex redditis, ſed creſcere faciat* B *redditores.* Sed ad hanc aſſertionem confirmandam plura infrà in materia de Statibus in quæſtione de Religioſorum ſtatu adferemus; vbi etiam confutabimus omnia argumenta Sectariorum contraria.

SECVNDA aſſertio:Votum non qualecunque bonum opus eſt, ſed opus præſtantiſſimæ cuiuſdam virtutis, nempe *Religionis*.Id patet ex illo Iſaiæ 19.*Colent Deum in hoſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino & ſoluent.* Et probatur facile à D.Thoma hic artic.5.ex eo quòd per votum ſtatuit quis ſe aliquid facturū ad gloriam Dei, quæ eſt obiectum virtutis Religionis,vt vidimus q.1.

Sed occurrunt circa hoc ipſum tria dubia breuiter expedienda. PRIMVM eſt, quomodo votum pertineat ad Religionem; *elicitiuè* ne, an ſolùm *imperatiuè* & mediatè.Videtur enim votum pertinere potiùs ad Prudentiā elicitiuè. Nam eſt actus ſiue determinatio *intellectus* circa aliquid agibile per ipſum vouentem. Agibile autem,vt ſic,eſt obiectū Prudentiæ virtutis intellectualis. C

Ad hoc breuiter reſpondeo, duos eſſe actus in voto: Alter eſt intellectus, quo quis ſcilicet ſtatuit facere id quod vouet. Et is actus procul dubio pertinet ad prudētiam etiam : ad Religionem autem eatenus elicitiuè quoq; pertinet, quatenus determinatio intellectus de faciendo opere pertinente ad Virtutem aliquam Appetitus,dicitur etiam pertinere ad ipſam *Virtutem* appetitus; quæ ita ſe habet ad prudētiam in moralibus,ſicut ſe habet in ſpeculatiuis habitus principiorum ad habitum ſcientiæ.Nam ſicut quis iudicat de Cōcluſionibus ex principiis:ita homo ſtatuit per Prudētiam de agibilibus,prout eſt affectus per Virtutem perficientem appetitum:iuxta illud Ariſtotelis: *Qualis vnuſquiſque eſt,talis & finis videtur.* Alter actus interueniens in voto eſt propoſitū voluntatis, & is ſimpliciter pertinet ad Religionem elicitiuè;ad Prudentiā autem tantùm imperatiuè.

D SECVNDVM dubium eſt,Vtrùm ad vnam & eandem virtutē pertineat, promittere aliquid, & id adimplere.S.Thomas artic.5.in ſolutione primi, neque ait, neque negat. Caietanus ibi & Sotus libr.7.de Iuſtitia, quæſt. 2.artic. 3.affirmare videntur. Mihi non videtur vniuersè id affirmandum.Nam ad virtutem Fidelitatis pertinet exequi quodcumque opus promiſſum ; & tamen actus ipſe promiſſionis non eſt actus virtutis Fidelitatis. Fidelitas enim ſupponit iam factam promiſſionem:ſiquidem actus illius propriè eſt facere id quod eſt promiſſum. Vnde habet quaſi reflexe pro obiecto ipſam promiſſionem per aliquam aliam virtutem factam,videlicet per prudentiam & religionem, vel aliquam aliam virtutem,ad quam peculiariter pertineat E actus promiſſus. Num autem violatio voti, propterea quòd ſit contra Fidelitatem & Religionem, ſit multiplex peccatum (de quo diſputat Caietanus artic 5.circa reſponſionem ad 2.)videbimus punct.ſeq.

TERTIVM dubium eſt, Vtrùm ea etiam promiſſio quæ fit Sanctis, ſit reuera votum,ad virtutē Religionis pertinens.S.Thomas artic.5.ad 3.tantùm dicit,eam eſſe talem promiſſionē qualis ſit aliis hominibus. Caietanus verò ibi diſtinguit. Nam ſi Sancti cōſiderētur præ-

ciſè

Digitized by Google

ciſè vt Creaturæ rationales ſunt, ait promiſſionem eis factam non eſſe votum,& ita intelligendum eſſe S.Th. ſi autem, vt participes diuinitatis per gratiam & gloriam; eſſe votum. Probat ex conſuetudine aliquarum religionum,in quibus ij qui profitentur, vouent etiam B.Dominico,vel Franciſco,&c.

Meliùs Sotus vbi ſuprà cenſet,quæſtionem hãc non eſſe de re,ſed de *nomine*.Nam in re certum eſt, promiſſionem factam Sancto, non ita eſſe actum virtutis Religionis,ſicut eã,quæ fit Deo,hoc eſt, elicitiuè; ſed eſſe elicitiuè actum obſeruantiæ erga Sanctos, & imperatiuè Religionis, quatenus ad Dei honorem referimus quicquid obſeruantiæ & honoris impendimus Sanctis tanquã amicis Dei,atque adeo tanquam Diis quibuſdã per participationem,ſicut in Scriptura appellãtur. Itaque quærere, an propterea quòd promiſſio fit Sanctis non immediate per Religionem vt Deo,ſed per obſeruantiam vt Creaturis,promiſſio ea non ſit dicenda votum;vel votum nominanda, quia fit Sãctis imperatiuè per Religionem tanquam Dei amicis; eſt ſolum diſputare de vſu vocabuli Voti.Sicùt etiã quæſtio eſt non de re,ſed de nomine,vtrùm petitio,quæ dirigitur ad Sanctum,ſit dicenda *oratio*,propterea quòd reſpicit tandem Deum vt finem;vel non ſit ita dicenda, quia in re non eſt actus elicitus à Religione,ſed ab obſeruantia.

Poteſt autem ad huiuſmodi quæſtiones ſine incommodo reſponderi affirmatiuè,vt reſpondent Caietanus hîc & Sotus:quanquã ratio illa Caietani petita ex conſuetudine vouendi, quæ obtinuit in aliquibus ordinib. fortaſſe non eſt firma. Fortè enim non fit promiſſio Sãctis,ſed coram Sanctis Deo.Quòd ſi in aliqua Religione fiat etiam promiſſio Sancto,tunc putandæ ſunt fieri reipſa duæ promiſſiones:altera Deo, quæ proinde erit actus Religionis:altera Sancto,quæ in re erit actus obſeruantiæ,quantumuis nominetur votum.Et hactenus hæc explicata ſint de Secvnda aſſertione.

Tertia aſſertio: votum adeò eſt bonum opus virtutis Religionis, vt etiam facere aliquid *ex voto* ſit melius & magis meritorium,quàm idem facere ſine voto. Hæc aſſertio ex præcedente eſt conſequens. Et probatur facilè à D. Thoma hic art. 6. *Primò*, quoniam actus imperatus à perfectiori virtute, cæteris paribus, eſt magis meritorius. Sed executio operis *ex Voto* imperatur a virtute Religionis, quæ eſt perfectior aliis: ergo cæteris paribus eſt melior. Propter quod dixit Avgvstinvs in libro de Virgin.c.8.Virginitatem ideo maximè,quia Deo dicata eſt,honorari,quam fouet & conſeruat continẽtia pietatis. *Secundò*,quia per votum homo magis ſe *ſubiicit* Deo: offert enim illi non ſolùm actum ipſum,ſed etiam facultatem operandi.Vnde iuxta D.Anselmvm in libro de Similitudinibus,cap.84. perinde id eſt atque offerre non ſolùm fructum arboris,ſed arborem etiam. *Tertiò*,nam qui vouit, operatur ex maiori *firmitate* voluntatis. Firmitas autem ex ſententia Philoſophi lib.2. Ethicorum, cap.4. pertinet ad perfectionem virtutis.

Ex quibus rationibus apparet,non modò verum eſſe,eum hominem,qui & vouit antea,& iam exequitur opus promiſſum, plus mereri, cæteris paribus, quam qui iam exequitur,& antè non vouit: (id enim manifeſtum eſt,quandoquidem ille,qui & vouit, & exequitur opus bonum,ſuperat alterum in vno actu ſecundùm ſidem meritorio, puta in ipſo voto) ſed maximè etiam verum eſſe,quod in aſſertione poſuimus, nempe eum, qui exequitur opus ex voto, *in ipſo etiam actu executionis formaliter* plus mereri,cæteris paribus, propterea quòd eſt executio ex voto.Et ita etiam hoc aſſerit D. Thom. ac omnes orthodoxi.

Ad maiorem tamen explicationem huius aſſertionis ita intellectæ proponenda ſunt in contrarium,& deinde ſoluenda,tria quædam argumenta. Primvm argumentum:ſi vera eſſet aſſertio hæc, maximè propter rationes D.Thomæ,quibus ſolis Doctores alij ferè vtuntur:ſed illæ non concludunt:ergo.

Minor probatur de ſingulis.*Prima* enim deficere videtur ex eo quòd poteſt actus aliquis fieri imperatiuè à Religione,etiam ſi non fiat ex voto; vt patet, ſi quis citra promiſſionem *proponat firmiter* ſe aliquid facturum in gloriam Dei,& poſtea id faciat:ergo ex ea parte non probatur vniuerſe,quòd omnis actus *ex voto* factus,cæteris paribus, ſit magis meritorius:quandoquidem poteſt etiam actus fieri imperatiuè à Religione ſine voto.

Secunda etiam ratio tantùm videtur cõcludere,quòd is qui vouit & exequitur bonum actum promiſſum, mereatur magis per vtrunque actum, atque adeo *extenſiuè*; non autem quòd mereatur magis per *eundem* illum actum, quem facit ex voto. Nam per eum actum ſeu per ipſam executionem operis promiſſi, non ſubiicit homo Deo facultatem operandi, ſed tantùm per actum vouendi, quia præceſſit.

Tertia ratio ſimiliter nihil videtur cõcludere ad propoſitum. Nam firmitas voluntatis tantùm pertinet ad perfectionem virtutis *habitualiter*. Perfectio autem virtutis habitualiter non auget meritum,cæteris paribus, ſed oportet,vt in *actu ſecundo* operatio ſit perfectior.Actibus enim,non habitibus, meremur.

Respondeo, potiſſimam quidem rationem illius aſſertionis eſſe, quoniam is qui *ex voto* bonũ opus exequitur, exercet opus ornatum præſtanti quadam circumſtantia,videlicet gloria diuina, actualiter vel virtualiter ſecuta ex opere, eaque non quomodocunque adhibita operi, ſed per adeo firmam & excellẽtem voluntatem, qua voluerit quis manere etiam obligatus ad faciendum id opus,ob eiuſmodi circumſtantiam finis diuinæ gloriæ. Hæc autem voluntas eſt illa quam habuit quis in vouendo; atque ad probandam dignitatem huius voluntatis, & conſequenter boni operis ex ea facti, pertinent omnes illæ tres rationes S. Th.nẽpe *primò*,quòd eſt ea voluntas elicita à *Religionis virtute*, per quam opus ornatur illa circumſtantia. *Secundò*; quòd per illam voluntatem *ſubiiciatur* etiam Deo facultas operandi. Et denique *tertiò*; quòd *firmetur* etiam animus per illam voluntatis determinationem. Ex omnibus enim his tribus apparet, magnam eſſe præſtantiam illius actus vouendi, per quem adeo firmiter & religioſè bonum opus ornatur circumſtantia diuinæ gloriæ, atque adeo magnum eſſe meritum in tali opere,& maius,cæteris paribus, quàm ſi per talem voluntatem nõ ornaretur illa circumſtantia.

Vnde iſtæ tres rationes D. Thomæ accipiendæ ſunt tãquam probationes *Medij* eiuſdem rationis, videlicet *excellentiæ* illius voluntatis vouendi, & ita concludunt maius meritum in opere quod ex voto fit. Alioqui ſi ſigillatim & per ſe acciperentur illæ rationes, non dubium quin haberent difficultatem. Itaque non eſt mirum ſi Ioannes Maior eas non bene intellectas,refutare conatus ſit in 4.d.38.q.4.

Et eodem modo intelligenda eſt alia quædam huius aſſertionis ratio,quam D.Th.affert libr.3. contra Gentes, c.138. videlicet propterea opus ex voto eſſe magis meritorium, quia fit in gloriam Dei, ex tam intenſa voluntate quàm eſt voluntas vouendi. Hinc enim per *intenſionem* non debemus intelligere intenſionem gradualem;ſic enim ratio nihil concluderet.Nam vt vidimus p. 1. contingere poteſt vt nudum propoſitum faciendi aliquid in gloriam Dei, ſit multo intenſius gradualiter,quàm ſit Votum ſiue promiſſio. Sed intelligit S.Thom.per intenſionem, illam voluntatis *firmitatem*, conſiſtentem in eo quòd acceptatur obligatio exequendi operis quod vouetur,iuxta dicta p.1.

Si autem obiicias, propter voluntatem vouẽdi præteritam, non eſſe iam opus quod fit, magis meritoriũ, niſi illa iterum repetatur: hoc facilè refelli poteſt. Nã vt optimè docet D.Thomas in illo loco libr. 3. contra

Gentes,

Digitized by Google

Gentes, quamuis non repetatur actus ille voluntatis interior, tamẽ accipit ex illo opus quandam perfectionem, quatenus fit ex vi illius, tametſi præcedẽtis. Hinc enim non eſt neceſſe, inquit S. Thomas, vt qui ſuſcipit iter ad Gloriã Dei, in ſingulis paſſibus recordetur gloriæ diuinæ, & repetat interiorem voluntatem, qua ſibi initio in ſuſcipiendo itinere diuinam gloriã propoſuit.

SECVNDVM argumẽtũ. Si ex duobus quæ pertineãt ad perfectionem aliquam boni actus, tãtum id minuitur quod eſt magis præcipuum, quantum augetur id quod eſt minùs præcipuum; tunc quidem omnib. conſideratis, ea perfectio actus minuitur. Sed cùm quis facit ex voto bonum actum; ex duobus quæ pertinent ad meriti perfectionem in bono actu, tantum minuitur id quod eſt magis præcipuum, quantum augetur id quod eſt minùs præcipuum. Ergo tãtùm abeſt vt bonus actus *ex Voto factus* cæteris parib. ſit melior & magis meritorius, vt etiã eo ipſo ſit minùs bonus & minùs meritorius.

Maior non probatione ſed conſideratione tantùm indiget. Minor autem probatur. Nam meritum in aliquo opere, duplici capite nititur, quod attinet ad noſtrum propoſitum: vnum eſt, quòd ſit opus ſecundùm inclinationem *ſpontaneam* voluntatis: alterum eſt, quòd et *libere*, hoc eſt, cum indifferentia voluntatis ad vtrumlibet, & hoc ſecundum caput videtur eſſe magis præcipuum. Nam per hanc differentiam inclinatio voluntatis differt ſpecificè ab aliis inclinationibus rerum naturalium. Iam quamuis per vinculum Voti augeri videatur inclinatio voluntatis ad opus; tamen minuitur indifferentia illius ad operandum: quantum enim augetur inclinatio voluntatis ad vnam partem, tãtum minuitur indifferentia ad vtramque, vt patet.

RESPONDEO per diſtinctionem Maioris. Nam ſi in diminutione eius quod præcipuè ad aliquam perfectionem boni actus pertinet, nihil aliud interueniat quod præponderet, & ideo augeat magis perfectionem eam actus; verum eſt, fore tunc actum minùs perfectũ. Secus autem, ſi quid tale interueniat. Interuenit autem tale aliquid in propoſito, cùm propter Votum minuitur indifferentia voluntatis ad vtrumlibet, ex qua præcipuè pendet perfectio meriti in actu bono. Nam dupliciter minui poteſt hæc indifferentia voluntatis. Vno modo, ab *extrinſeco* propter aliquem caſum homini inuoluntarium, quo is impellitur & determinatur ad vnum faciendum. Et talis imminutio indifferentiæ minuit etiam meritum: ſicut cùm aliquid fit ex metu, &c. Altero modo minuitur indifferentia hæc ab *intrinſeco*; per hoc videlicet quòd homo antequam operetur, cùm ſit omnino indifferens ad vtrumque, incipit conſultare de opere faciendo, & ita magis & magis ſe determinat ad illud faciendum, proponendo, vel etiam promittendo, &c. Et talis diminutio indifferentiæ, & determinatio ad vnum, nullo modo minuit meritum. Nam opus quod ex ea determinatione fit, cenſendum eſt etiam prodire ab illa prima indifferentia, ex qua primò ſe homo cœpit determinare ad operandum, &c. Alioqui quo magis homo eſt proximus ipſi operi, faciẽdo, proponendo, ſtatuendo, &c. minùs mereretur, quod eſt abſurdum. Item ille, qui operaretur ex habitu virtutis antè acquiſito, minùs etiam propter eum habitum mereretur: ſiquidem per illum magis determinatur & impellitur ad vnum, atque adeo minuitur indifferentia, ſi minui dici poteſt: quæ omnia, vt patet, ſunt abſurda. Iam verò in propoſito per vinculum Voti, homo determinatur ad vnum; non primo, ſed duntaxat hoc ſecundo modo. Quare nullo modo per illud minuitur meritum, ſed potiùs augetur, vt eſt probatum.

TERTIVM argumentum. Accidere poteſt vt quis exequatur quidem opus ex obligatione voti, & tamen non magis mereatur propter Voti obligationem: ergo non creſcit meritum ex Voto, cæteris paribus. Antecedens patet in caſu quo aliquẽ pœniteat Voti præteriti, tametſi nihilominus velit ex obligatione Voti operari. Abſurdum enim videtur, vt quis plus mereatur propter id Votum, cuius ipſum pœnitet.

RESPONDEO; In tali caſu propter eiuſmodi pœnitudinem omnino mortificari & veluti extingui excellentiam illam meriti, quam alioqui opus habuiſſet, ſi prima illa voluntas qua quis vouit, adhuc vigeret. Vnde aſſertio noſtra intelligenda eſt extra hunc caſum.

Sed QVÆRET tunc hic aliquis, vtrùm non modò talis pœnitudo tollat excellentiam illam meriti, ſed etiam ſit per ſe peccatum. Ad quod breuiter RESPONDEO, in primis diligenter diſcernendum eſſe, de quonam ſit talis pœnitudo. Nam ſi ſit de ipſo *opere promiſſo*, ſiue de *executione Voti* præterita aut futura; certum eſt, illam eſſe peccatum tale, quale eſt nolle exequi opus promiſſum ex Voto. Si autem ſit ſolùm de actu præterito, quo quis *vouit*; per ſe loquendo, nullum eſt peccatum, vt rectè docet hic art. 6. Caietanus, & Nauarrus c. 12. n. 55. & Syluester, Verbo Votum 2. q. 10. & Angelica Summa, Verbo Votum 3. §. 13. & Sotus lib. 7. de Iuſtitia, q. 2. art. 4.

Hoc autem intelligitur ſecũdùm eoſdem Doctores, dummodò non obſtante tali pœnitudine, perſeueret voluntas adimplendi Votum. Quòd autem hac voluntate exiſtente, eiuſmodi pœnitudo non ſit per ſe peccatum, probat optimè Caietanus: quia idem prorſus obiectum Voluntatis eſt actus *vouendi præteritus*, & actus *vouendi futurus*. Sed poteſt quis ſine peccato, voluntate auerſari actum vouendi de futuro; atque adeo nolle vouere. Ergo etiam poteſt nolle ſe vouiſſe, atque adeo pœnitere de Voti actu præterito. Minor probatur. Nã ipſe actus *vouendi* non eſt in præcepto, ſed ſolùm executio operis promiſſi per Votum. Cùm igitur qui dolet de actu vouendi præterito, non doleat de actu, ad quem fuerit obligatus; ſequitur, eum non peccare propterea per ſe loquendo.

Nec verò dici poteſt, eum qui vouit, quamuis antea non fuerit obligatus ad illum vouendi actum; tamen nunc eſſe. Hoc omnino falſum eſt. Non enim talis iam obligatur ad actum vouendi & promittendi, ſed ad actum *promiſſum*. Fruſtra enim obligaretur iam ad actum vouendi, qui & iam præteriit, & hoc ipſo quòd ſemel præteriit, ſufficientem habet vim obligandi.

Diximus autem, *per ſe loquendo*, non eſſe id peccatum. Nam quia talis pœnitudo afferre ſolet periculum aliquod frangendi Votum; communiter, vt inquit hic Caietanus, eſt per accidens peccatum Veniale. Quinimo quoniam poteſt eſſe aliquando graue id periculum, ſi nimiùm creſceret pœnitudo, videtur mihi aliquando poſſe eſſe mortale, niſi quis conetur eam pœnitudinem depellere. Quanquam prædicti illi Doctores nullam faciant hic mentionem peccati mortalis.

PVNCTVM QVARTVM.

An Votum ſit etiam obligatorium ſub peccato.

D. Thomas artic. 3.

VOTVM eſſe aliquo modo obligatorium, ex ipſa Vocabuli notione, punct. 1. propoſita, notum eſt. Sed eſſe obligatorium, non quomodocunque, ſed omnino *ſub peccato*, nunc probandum eſt; propter varios hæreticos, qui eam ineſſe vim Votis, præſertim perpetuis, negãrunt. Vt Lampetiani, qui vt refert Damaſcenus in libro de hæreſibus, circa finem, cenſebant poſſe Religioſos pro libito facere quicquid velint. Item Fratricelli hæretici, qui improbarunt inſtitutum, atque adeo etiam vota Religioſorum, vt refert Turrecremata lib. 4. Summæ de Eccleſia, punct. 2. c. 37. Item Vviclephus apud Vvaldenſem tom. 3. c. 75. Et Sectarij omnes huius temporis, auctore Luthero,

qui

Digitized by Google

qui in libro de Votis Monaſticis cenſuit, Vota nō obligare, niſi quamdiu homini ea ſeruare placet, quod eſt omnino non obligare. Eraſmus etiam in libro de Matrimonio Chriſtiano, Votis vel parū vel nihil tribuit.

Sed Vota omnino obligare ſub peccato, ex fide certiſſimum eſt, vt fuſius probabimus in materia de Statibus, cùm propugnabimus Vota Religioſorum, quæ hęretici potiſſimum inſectantur. Nunc autem breuiter probatur hæc aſſertio. Primo ex Scriptura, Prou. 20. *Ruina eſt homini Vota retractare.* In quem locum D. Hieronymvs: damnationem ait eum incurrere qui votum violat. Et Deuter. 23. *Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. Nam requiret illud Dominus Deus tuus: quòd ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Item 1. Timoth. 5. *Habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt.* Quem locum (vt videbimus infrà in materia de Statibus) intelligūt communiter ſancti Patres, de Viduis, quæ Votum caſtitatis violauerant voluntate nubendi, atque ita etiam intelligitur is locus in Concilio Carthaginenſi IV. cap. 104. Et Toletano IV. cap. 55.

Secvndo probatur inſignibus aliquot Patrum teſtimoniis. S. Basilivs in quæſtionibus fuſius explicatis, q. 14. *Qui ſeipſum*, inquit, *Deo ſemel deuouerit; hic ſi ad aliud ſe vitæ genus tranſtulerit, ſacrilegij ſe ſcelere obſtrinxit: quippe qui ſeipſum Deo, cui ſe conſecrauerat, veluti ſubterfuratus ſit.*

S. Chrysostomvs epiſt. 6. ad Theodoretum Lapſum: *Te*, inquit, *iam ſeruare non conuenit priuilegia nuptiarum. Angelorum enim ſocietati ſemel iunctum, illam relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere eſt. Quā uis frequenter hoc ipſum nuptias voces: ego tamen adulterio illud tantò peius aſſirmo, quanto maior ac melior mortalibus Angelus.*

S. Ambrosivs libro 9. in Lucam circa c. 20. *Quam grauia*, inquit, *vincula, promittere Deo & non ſoluere? Melius eſt*, inquit, *non vouere, quàm vouere, & non reddere.* Eccleſ. 5. *Maior eſt contractus fidei, quàm pecuniæ. Redde promiſſum dum in hoc corpore es, priuſquam veniat exactor, & mittat te in carcerem.*

Et in libro ad Virginem Lapſam c. 5. *Dicit aliquis*, inquit, *Melius eſt nubere, quàm vri.* 1. Cor. 7. *Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Cæterùm quæ ſe ſpopondit Chriſto, & ſanctum velamen accepit, iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro. Et iam ſi voluerit nubere, communi lege coniugij adulterium perpetrat: ancilla mortis efficitur.*

S. Avgvstinvs libro de bono viduitatis, cap. 11. *Plane*, inquit, *non dubitauerim dicere, lapſus & ruinas a caſtitate ſanctiore, quæ vouetur Deo, adulteriis eſſe peiores. Si enim (quod nullo modo dubitandum eſt) ad offenſionem Chriſti pertinet, cùm membrum eius fidem non ſeruat marito: quanto grauius offenditur, cùm illi ipſi non ſeruatur fides in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Cùm enim quiſque non reddit, quod non imperio compulſus, ſed conſilio commonitus vouit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatem; quanto minùs habuit vouendi neceſſitatem.* Quid in hoc genere illuſtrius dici poteſt?

S. Fvlgentivs in libro de Fide ad Petrum, cap. 3. *Quiſquis*, inquit, *in corde ſuo continentiam Deo vouerit, non ſolum ſi mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiam ſi aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, ſecundum Apoſtoli ſententiam, damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit.* 1. ad Tim. 5.

Tertio probatur ratione D. Thomæ artic. 3. quam ſic propono: homo maximè debet eſſe fidelis Deo. Sed ad fidelitatem Deo debitam pertinet, vota adimplere. Ergo, &c. Maior probatur ex titulo tum creationis, tū vniuerſalis dominij. Minor etiam: quia non adimplere Votum eſt quædam ſpecies infidelitatis. Vnde Salomon rationem reddens, quare Votum ſit adimplendū: *Diſplicet enim*, inquit, *Deo infidelis promiſſio.* Eccleſ. 5.

Sed hæc ipſa pluribus infrà confirmabimus in materia de Statibus, vbi etiam reſpondebimus ad argu-

A menta contraria Sectariorum. Nunc verò quæ à Catholicis Doctoribus circa Obligationem Voti fusè prætereà diſputātur, ad quatuor ferè capita reduci poſſunt. Vt Primo diſputemus. Quotuplex & quale peccatum incurrat quis hoc ipſo, quòd votum violat. Secvndo; vtrùm ex leuitate materiæ fieri poſſit, vt violatio Voti ſit tantùm peccatum veniale, tametſi alioqui ex genere mortale ſit, vt conſtat ex citatis locis. Tertio; in caſu quo quis vouet aliquid, & tamen non determinat aliquam circumſtantiam, quæ alioqui neceſſaria eſt ad executionem operis promiſſi: quærēdum eſt vnde talis ad illam circumſtantiam obligetur, & cuiuſmodi circumſtantia debeat eſſe. Qvarto, quænam poſſint ab obligatione exequēndi Votum liberare, ſecluſa auctoritate Superioris diſpenſantis. Nam de

B diſpenſatione punct. vlt. eſt dicendum.

Quod igitur ad primum attinet; cùm hominem eſſe Voto obligatum, ſit, ita illi eſſe aliquid faciendum vel omittendum, vt alioqui peccet, Qværitvr Primo, quotuplex & quale peccatum ſit violare Votum. Ratio dubitandi eſt. Nam communiter vnius tantùm ſacrilegij ſolet fieri mentio, quando de hoc diſputatur. Cōtra verò ſæpè etiam dicitur violatio Voti eſſe quædam infidelitas. Id quod ex Scripturis etiam patet, Eccleſ. 5. Sed fidelitas erga Deum habet peculiarem rectitudinem, diſtinctam ſpecie à rectitudine Religionis (ſiue ea fidelitas ſit eiuſdem ſpeciei cum fidelitate erga homines, ſiue alterius) vt articulo tertio inſinuat S. Th. ergo etiam infidelitas illa in trāſgreſſione Voti eſt diſtinctum ſpecie peccatum à peccato ſacrilegij, quod in

C eadem trāſgreſſione committitur contra Religionem.

Pro huius rei explicatione aduertēdum eſt breuiter, tot eſſe peccata ſpecie diſtincta in aliqua tranſgreſſione, quot rectitudines ſpecialem ordinē ad rationē habentes, debebāt neceſſariò ab homine adhiberi in contrario actu bono. Rectitudines autem fiunt debitæ ſiue neceſſariæ, non niſi ex vi alicuius legis, vel etiam aliquarum, ſi contingat pluribus eandem rectitudinem præcipi. Neque tamen propterea quod aliqua rectitudo à pluribus legibus præcipiatur, plura erunt peccata, illam prætermittere. Non enim peccatum opponitur legi immediatè, ſed virtutis rectitudini neceſſariæ per legem. Atque hæc etiam cauſa eſt vt ſicut prætermiſſio vnius rectitudinis, tametſi à plurib. præceptis iniūctæ, non eſt niſi vnum peccatū: ita etiam cōtingat, per exe-

D cutionē vnius rectitudinis, atq; adeo per vnicū actum, ſatisfieri plurib. præceptis eūdem actum iniungētibus.

Hoc poſito, ſit Prima Concluſio. Ex hoc ipſo *per ſe*, quòd quis violat Votum, *vnicum tantùm peccatum* incurrit, nempe ſacrilegij quod ipſum eſt etiam peccatū infidelitatis erga Deum. Ita Caietanus hic art. 5. & Sotus libro 7. de Iuſtitia, q. 2. artic. 1. & alij communiter. Probatur. Nam hoc ipſo ſolùm quòd votū violatur, vnius tantùm ſpeciei rectitudo negligitur debita ex Voto, tanquam ex particulari lege, nimirum rectitudo virtutis Religionis. Nam vna & eadem virtus Religionis requirit vt ob cultum & honorem Dei fideliter præſtemus quod ei promiſimus; & eatenus ipſa eſt quoque fidelitas hominis erga Deum. Itaque ad argumentū contrà obiectum neganda eſt Minor.

E Secvnda Concluſio: *Per accidens* aliunde poſſunt plura peccata concurrere in Voti tranſgreſſione. Nam ſi opus promiſſum alioqui eſt debitū ex præcepto aliō alterius Virtutis: aut ſi is qui vouet, peculiari intētione vult reddere ſibi neceſſariam & debitam ex Voto, non ſolùm rectitudinem Religionis, ſed etiam rectitudinē peculiarem illius virtutis, cuius actū vouet, vt ieiunij; verbigratia: tunc ad ſacrilegium accedit etiam ſecundum peccatum contra illam virtutem, nimirum peccatum Intemperantiæ. Quin etiā poterit accedere tertium peccatum: vt ſi quis voueret, ſe ſeruaturum fidelitatem homini in exequendo aliquo opere, ad quod

alioqui tenetur ex præcepto aliquo alterius virtutis, vt puta iuſtitiæ. Tunc enim non implere id Votum, eſſet & ſacrilegium, & infidelitas erga hominem, & præterea tranſgreſſio præcepti naturalis iuſtitiæ, vt patet ex iis quæ recte diſſerit Caietanus art. 5.

Neque tamen ſecũdum illud peccatum prætermiſſionis rectitudinis Virtutis, cuius actus promittitur, ſemper concurrit in violatione voti. Etſi enim per Votum obligat ſe quis ad actum Virtutis: tamen non eſt neceſſe vt obliget ſe ad illum, quatenus eſt etiam actus talis Virtutis, ſed poteſt ſe ad illum tantùm obligare, quatenus cedet in gloriam Dei, atque adeo vt pertinebit ad virtutem Religionis. Nam in arbitrio vouentis eſt ſe obligare ad Virtutis actum ſecundùm rationem eius actus, qua volet, atque adeo non ſub ratione rectitudinis illius virtutis, ſed ſub ratione ſolùm rectitudinis Religionis, quam præcipuè in vouendo reſpicit, & ita non reddet tunc ſibi neceſſariam vtramque rectitudinem ex lege priuata Voti; id quod recte quoque Caietanus notauit art. 5.

SECVNDO quæritur, vtrùm ex leuitate materiæ violatio Voti poſſit eſſe tantùm venialis. Et videtur non poſſe eſſe niſi peccatum mortale. *Primò*, propter excellentiam virtutis Religionis, quæ nõ videtur poſſe violari, niſi mortaliter. *Secundo*, nam propter eandem excellentiam omne periurium etiam in re leuiſſima eſt mortale. Ergo ſimiliter hic. *Tertio*, nam ſequeretur alioqui, ſi quis voueret, v. g. ſe quotidie dicturum Pater & Aue, nunquam peccaturum mortaliter, quamuis ſemper omitteret: id quod videtur minimè concedendum.

Caietanus q. ſeq. art. 7. putat tranſgreſſionem Voti prætermittendo plenè deliberate totalem Voti materiã, eſſe mortale, non obſtante leuitate materiæ. Cæterùm CONTRARIA ſententia verior eſt. Itaque aſſerimus, quando id quod prætermittitur, eſt leue; ſiue id totalis materia Voti ſit, ſiue partialis, non eſſe mortale. Ita Sot. li. 7. de Iuſt. q. 2. art. 1. & Nau. in Man. c. 12. n. 40.

Probatur *primò*: nam quamuis quidquid ad Religionem pertinet, habet ex ea parte quandam excellẽtiam magnam: non tamen propterea omnia quæ ad religionem pertinent, ſunt æqualis neceſſitatis in latitudine religionis, & in ordine ad bonum commune: & proinde non eſt tam ſtricta obligatio ad omnia.

Secundo: nam votum non habet maiorem vim obligandi, quàm lex lata à ſuperiore. Sed ſi eſſet aliqua lex de dicenda ſemel aut iterum ſalutatione Angelica, v. g. in honorem Dei & B. Virginis, illã prætermittere nõ eſſet mortale: ergo nec ſi de ea re ſit factum Votum.

Ex hoc patet reſponſio ad *primam* rationem in contrarium. Ad *ſecundam* reſpondeo, non propter ſolam excellentiam religionis, eſſe mortale omne periurium: ſed quia veritas in iureiurando eſt magnæ neceſſitatis in latitudine Religionis, propterea quòd facere Deum mendacem, hoc ipſo eſt grauis Dei iniuria, abſtrahendo à quantitate materiæ. Ad *tertiam* rationem Sotus vbi ſuprà concedit Sequelam. Videtur tamen debere potius negari. Ratio eſt; quoniam toties poteſt prætermitti leuis materia Voti, vt iam ſit graue id quod eſt prætermiſſum. Graue enim eſt centies, v. g. prætermiſiſſe coronam B. Virginis, v. g. Et ita ſicut ſuprà in materia de furto dicebamus, quòd per vltimum etiam furtum alioqui leue, completur ratio peccati mortalis contra iuſtitiam erga hominem: ita etiam in præſenti videtur dicendum, quòd quando iam incipit eſſe grauis materia Voti, quæ prætermittitur; mortaliter peccatur contra Religionem & cultum debitum Deo.

TERTIO quæritur, caſu quo quis in vouendo non determinat aliquam operis circumſtantiam neceſſariã alioqui ad executionem Voti; vtrùm ſit ad illã obligatus; & ex quo præcepto; & qualis tunc operis circumſtãtia adhiberi debeat, vt obligationi voti ſatisfiat. Ratio dubitãdi eſt: nã cùm tota obligatio Voti pendeat ex priuata intentione vouẽtis, vt patet ex puncto primo, ſi ea intentio fuit expreſſa, ſiue quoad ſubſtãtiam operis, ſiue quoad circumſtãtias facile eſt difficultates omnes circa executionem Voti diiudicare ex intentione illa. Quando verò determinatio circũſtantiæ fuit ab intentione vouẽtis prætermiſſa; non apparet cur ad circumſtantiam aliquam ſit ille obligandus, ſed videtur tunc in libera eius volũtate eſſe politũ, vt pro ſuo arbitratu opus promiſſum exequatur, ſicut placuerit. CONTRA verò, ſi talis non ſit tunc obligatus ad circumſtantiam neceſſariam alioqui exequendo operi; non poteſt commode intelligi, quomodo ſit obligatus ad opus. Contingeret enim vt nunquam peccaret, tametſi nũquam ſecundùm aliquam circumſtantiam opus exequeretur; ſi verum eſſet quòd ad nullã circumſtantiã tenetur. Denique fruſtrà eſſet obligatus ad opus, ſi non etiam obligatus ſit ad circumſtantiã operi exequendo neceſſariã.

RESPONDEO, in primis certum eſſe, talẽ obligatum eſſe ad circumſtantiam neceſſariam, tametſi eam indeterminatam reliquerit. Hoc omnes Doctores ſupponũt tanquam certum; & patet ex vltima ratione facta. Ex quo autem præcepto ad eiuſmodi circumſtantiam teneatur, non explicatur a Doctoribus ſatis clarè. Videtur autem breuiter dicendum, eiuſmodi hominem teneri ad talem circumſtantiam ex præcepto naturali Virtutis Religionis ſeu Fidelitatis erga Deum & *implicite* etiam ex lege priuata ipſius Voti.

Ratio *primi* eſt: nam quod eſt neceſſarium ad actum alicuius Virtutis, qui & ipſe neceſſariò exequendus ſit; per præceptum annexum illi virtuti videtur iniungi. Sed in caſu noſtro circumſtantia illa, quæ non eſt per Votum determinata, neceſſaria eſt ad actum Religionis neceſſariò exequendum, hoc eſt, ad executionem operis promiſſi per Votum: ergo eiuſmodi circumſtantia per præceptum Religionis iniungitur. Cùm enim priuata lex Voti illam circumſtãtiam non expreſsè determinauerit; exiſtimandum eſt præceptum ipſum iuris naturalis annexum Religioni, habere tunc locum, vt ſuppleat quod lex voti priuata non determinauerit; ne alioqui ſuperuacanea ſit obligatio Voti ad opus.

Atque ex hoc patet etiam *ſecundum*: nempe ipſum etiam hominem in tali caſu, implicitè ſe obligauiſſe per Votum ad talem circumſtantiam; vt diximus, & aliqui Doctores inſinuant. Nihil enim aliud hoc eſt, quam talem hoc ipſo quòd voluit vouere, & circumſtantiam non determinauit, ſubieciſſe ſe iuri naturali, quod in eo caſu obligat etiam ad circumſtantiam.

SED reſtat nunc videndum qualis debeat eſſe in executione operis promiſſi illa circumſtantia, quæ & aliquo tandem modo eſt ad executionem promiſſi operis neceſſaria, nec tamen fuit a vouente determinata, & ad quam proinde præceptum ipſum naturale Religionis obligat, vt eſt dictum. De hoc varia & ſparſim dicuntur à Doctoribus in variis caſibus. Eſt autem RESPONDENDVM cũ diſtinctione. Nã quadruplex poteſt eſſe circumſtantia eiuſmodi, quæ non ſit à vouente determinata, videlicet aut circa rei promiſſæ *quantitatem*; circa *qualitatẽ* aut circa *tẽpus* executionis operis promiſſi; aut circa *locũ*. Et de his omnibus ordine dicẽdum eſt.

PRIMO igitur poteſt eſſe circa QVANTITATEM rei promiſſæ. Vt, v. g. ſi quis vouit ſe daturũ eleemoſynam, nec tamen determinauit quantitatem; vel (vt de quantitate etiam *perfectionis* loquamur) ſi vouit aliquis ſe ingreſſurum Religionem, & non determinauit Religionem magis aut minùs perfectam. Ac in tali & ſimilibus caſibus dicendum eſt, ſatis eſſe, ſi quis ſecundùm eam quantitatem votum adimpleat, quæ prudentum iudicio ſufficiens videatur, moraliter loquendo, ad hoc vt verè exequatur opus promiſſum.

Ratio eſt: nam cùm iugum præceptorum Dei, atque adeo pręcepti quoq; Religionis ſit ſuaue, & tantũ obliget id præceptũ hominem in tali caſu propter neceſſi-

tatẽ exequendi operis,ne fruſtrà ſibi obligationem Voti impoſuerit: quicquid ad executionẽ operis ſufficiat, cenſendum eſt ſatis eſſe ad ſatisfaciendũ ei obligationi iuris naturalis. Vnde ſufficeret tunc dare quamcunque eleemoſynam,& ingredi quamcunq; Religionem,modò vere cenſeatur Religio, in qua cõmuniter homines ſint bonæ conſcientię & obſeruantes eorum quę pertinent ad ſubſtantialia Religionis,vt bene notat Caietanus hic art.tertio. Alioqui ſi Religio aliqua planè collapſa ſit,& communiter male viuant eius profeſſores; nõ ſatisfaceret quis ingrediendo illam, neque acceptaret Deus talẽ promiſſi operis executionem. Scriptum namque eſt(vt rectè ad propoſitum hoc citat Caietanus) *cum peruerſo peruerteris*. Atque idem etiam ſentit Nauarras vbi ſuprà capit.12.num.45.

SECVNDO; circumſtantia à vouente non determinata poteſt eſſe circa rei QVALITATEM. Vt ſi,verbi gratia,quis vouit ſe daturum in eleemoſynam triticum,& non determinauit quale,bonum,melius,aut optimum. In quo & ſimilibus caſibus dicendũ eſt, ſatis etiam eſſe quamcunque qualitatem, quæ cenſeatur ſufficere ad veram executionem promiſſi operis. Id patet eadem ratione qua præcedens aſſertio de rei quantitate.

Vnde bene dicit Oſtienſis,citatus a Sylueſtro,Verbo Votum 2.q.15. Tunc ſatis eſſe dare triticum quod voluerit, modò tamen ſit bonum; nec teneri dare melius optimum. Quanquam Sylueſter ibidem putat, meliùs aſſeri,quòd debeat dare illud de quo, quando vouebat, cogitabat; vel quod determinaſſet inter vouendum, ſi cogitaſſet. Sed hæc fallax eſt regula. Nam nõ obligatur quis ad id quod ſolùm cogitat;vel,quod ſtatuiſſet,ſi cogitaſſet. Neque etiam ius naturale obligat ad illud determinate,vt patet ex dictis.

TERTIO, poteſt eiuſmodi circumſtantia à vouẽte nõ determinata,eſſe circa TEMPVS adimplendi opus promiſſum. Vt ſi quis,verbi gratia,vouit,ſe ingreſſurũ Religionem;nec tamen ſtatuit,quando. Et tunc dicendum eſt,talem teneri id adimplere primo quoque tempore, quo iudicio prudentum & bonorum videatur ſine notabili incommoditate poſſe moraliter loquendo ingredi. Alioqui ſi per ipſũ ſtat,quominus ſtatim adimpleat Votum,quando moraliter poteſt, reus erit voti. Ita docet Sylueſter ex doctrina S. Thomæ & aliorum,Verbo Votum 2.quæſt.3.

Et probatur *primò* ex Scriptura, quæ id planè ſignificat Deut.23. *Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Item Eccleſ. 5. *Si quid vouiſti Deo ne moreris reddere: diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio.* Ex quo patet, etiam in reddendi mora eſſe infidelitatem.

Secundò; probatur idem ratione. Nã cauſſa ſiue ratio exequendi Votum, nõ minus vrget(quantum eſt ex vi Voti) in vno tempore quàm in alio,ſi abſque incõmoditate adimpleri illud poteſt. Ergo cùm primùm poteſt quis adimplere Votum,tenetur. Antecedens probatur. Nam cauſa ſeu ratio exequendi Votum,tãtum eſt,quoniam Deus opus promiſſum acceptat,tanquã quid pertinens ad cultum ipſius:quæ ratio ęquè omni tempore habet locum,atq; adeo ſtatim ac Votum commode impleri poteſt. Non enim cauſa exequendi votum eſt propriè aliqua neceſſitas ipſius vouẽtis, quæ magis vno tẽpore quàm alio vrgeat. Nam formaliter loquendo, natura Voti,vt ab aliis bonis operibus moralibus diſtinguitur,non reſpicit neceſſitatem aliquam vouẽtis, ſed fit in gratiam Dei,hoc eſt,in cultum ipſius. Neque rurſus ratio executionis voti eſt aliqua neceſſitas Dei,quę magis vno tẽpore quàm alio cernatur. Ipſe enim nulla re vnquam indiget, ſed tantùm fit Votum in gloriã ipſius. Certum eſt autem,Deum,omni tempore quo quis moraliter ſine incõmoditate poteſt opus exequi, illud æquè acceptare. Ergo cùm hæc ſit ſola ratio exe-

A quendi Votum, ſtatim ac primùm quis poteſt adimplere, debet.

Quare rectè hic admonet Caietanus, quod attinet ad tẽpus adimplendi Votum,longe aliud iudiciũ debere eſſe,atque de tẽpore adimplendi præcepta alia affirmatiua. Tempus enim huiuſmodi *præcepta* adimplendi, eſt tẽpus neceſſitatis,aut eius, qui debet illa adimplere,aut alterius:*Voti* verò, non item. Nẽque tamen admodum probari debet modus, quo ibidem Caietanus explicat,quomodo ſit cognoſcendum tempus, in quo quis teneatur votum adimplere. Ait enim,tũc non teneri quando conſcientia nondum remordet: teneri autem,quando remordet. Vſque ad illud enim tempus nondum hominem eſſe in mora. Sed tamen hæc regula incerta eſt, & pro iis qui timoratæ ſunt conſcientiæ, nimis ſcrupuloſa:pro aliis verò nimis laxa. Itaq; præſtat ex aliorũ Doctorum ſententia dicere,quod iam aſ-
B ſeruimus, videlicet debere adimpleri votum cùm primùm poteſt commodè,morali quodã iudicio prudẽtis.

QVARTO; circumſtantia à vouente non determinata poteſt eſſe circa LOCVM. Vt ſi quis,verbi gratia, abſolutè vouit ſe ingreſſurum Religionem aliquam, nec tamen determinauit,in quo vel loco, vel monaſterio illius Religionis. Ac breuiter dicendum eſt, ſatisfacturum tunc talem, in quocunque loco Religionem eam ingrediatur,modò non ſit corrupta& collapſa illo modo quo ſuprà diximus (nam tunc male faceret eam ingrediendo,per ſuprà dicta ex ſententia Caietani & Nauarri.) Ratio huius eſt eadem quæ ſuprà fuit data: quia videlicet obligationi naturali Religionis ſatisfit, ſi adhibeatur ea circumſtantia, quæ ſufficiat ad exequendũ
C opus promiſſum. Quot autem loca teneatur quis adire caſu quo in aliquibus non recipitur,poſtea dicemus.

Sequitur QVARTA QVÆSTIO, Quænam videlicet *liberare* poſſint,circa auctoritatatem & diſpenſationem Superioris, ab obligatione exequendi Votum,vel certe *excuſare* à peccato in non exequendo votum aliquo in caſu. Pro explicatione notandum,cùm obligatio Voti ſit inſeparabiliter coniuncta cum vero voto; nihil poſſe *liberare* à Voti obligatione omnino aut partim, quod omnino aut partim,non reddat inualidum Votũ. Cùm autem ad eſſentiam Voti duo pertineant, videlicet *actus* ſiue intẽtio vouentis,& *materia* ſiue obiectum ipſius Voti; ex vtroque hoc capite poſſint varia incidere,quæ votum reddant inualidum, & conſequenter *liberent* ab ipſius obligatione.

D Ac primum quidem quod attinet ad MATERIAM Voti,rectè Caietanus in Summa,Verbo Votum, conſtituit hanc generalem REGVLAM; videlicet omne illud quod ante Votum emiſſum reddidiſſet rem inhabilem ad materiã Voti, ſi poſt Votum emiſſum ſuperueniat ſimiliter reddere inualidum Votum,atque adeo ipſius obligationem tollere. Quam regulã aſſerit etiã & *communem* eſſe dicit Ioãnes Medina in tractatu de Ieiunio,quæſtione decimatertia. Eſt autem hęc regula ita intelligenda,vt valeat,quotieſcũque poſt emiſſum Votum,materia eius,ob conditionem ſeu circumſtantiam ipſi ſuperuenientem,eſt ei qui vouit,*omnibus cõſideratis*,
E perinde vel mala,vel minùs bona,vel impoſſibilis, vel Inutilis,&c. atque fuiſſet ob eandem cõditionem ante Votum. Quod moneo,propter illa quæ p.2. diſſerui de difficultate ſuperueniente in ſeruando voto Caſtitatis vel Religionis poſt illud emiſſum. Nam vt illic oſtẽdi, præſtantia & natura eiuſmodi Voti facit vt circumſtãtia difficultatis poſt illud emiſſũ ſuperueniens,nõ reddat materiam illius minùs bonam *ei qui iam vouet*,ſi omnia conſiderentur;atque adeo ſi is qui vouit,conſideretur etiam,vt eſt *quædam pars communitatis Eccleſiæ*, ſicut illic oſtendi.

Eo igitur modo intellecta hæc Caietani regula,veriſſima eſt,vt patet in his exẽplis: Vouit qs ſe aliquot dies ieiunaturum;poſtea verò propter ſuperueniẽtem mor-

bum, redditur tale ieiunium irrationabile & malũ. Votum eſt iam nullũ, ſicut fuiſſet antea ſi fuiſſet emiſſum de ieiunãdo in tali morbo. Similiter ſic eſſet aliqua circumſtantia, propter quam opus alioqui indifferens erat bonum; extinguitur Votum de illo factum: quia iam materia eſt inutilis. Eodẽ modo vouit quis peregrinationẽ aliquam; ſi poſtea vult ingredi Religionem, cùm materia prioris voti ſit iã impeditiua melioris boni, nõ obligat id Votum. Idem eſt denique, ſi materia poſtea fiat moraliter impoſſibilis, vt ſi quis vouit facere magnam eleemoſynam, & poſtea fit pauper, &c.

Verùm circa huiuſmodi impoſſibilitatem ſuperuenientem, quatuor ſunt diligenter animaduertẽda. PRIMVM eſt, nihil intereſſe vtrùm materia Voti reddatur impoſſibilis ex culpa ipſius vouẽtis, aut ſine culpa illius quocunque enim modo id contingat, liberatur quis ab obligatione exequendi Votum: ſiquidem iam *ex ſuppoſitione* eſt illi moraliter id impoſſibile. Ita docet Caietanus hìc, & Nauarrus in Manuali, capit. 12. num 47. Quin etiam D. Thomas idem inſinuat hic artic. 3. ſiquidẽ ab eo cuius culpa Voti materia eſt reddita impoſſibilis, ſolùm requirit pœnitentiam de prçterita culpa. Et meritò à tali quidem pœnitentiam requirit; ne alioqui poſſit is cenſeri voluntariè peccare *in cauſa*. Cum primum enim pœnitet de præterita culpa, iam illa *ſuppoſitio*, ex qua res eſt ei impoſſibilis, deſinit eſſe illi voluntaria, atque adeo illud etiam, quod ex illa ſuppoſitione ſequitur, videlicet vt non adimpleat Votum.

SECVNDVM, quod notari debet, eſt, vtrùm illa impoſſibilitas ſit quoad *totam* voti materiam, vel tantùm quoad *partem*. Nam tantùm eatenus liberatur quis ab obligatione, quatenus materia Voti redditur impoſſibilis: ſi omnino, omnino: ſi partim, partim. Vt, verbi gratia, vouit quis caſtitatem; poſtea contrahit matrimoniũ ex quo factum eſt vt impoſſibile ſit illi, ſeruare omnino caſtitatem: quia tamen poſſibile eſt illi *partim* ſeruare, videlicet non petendo debitum; eatenus tenetur ſeruare, ſecluſa diſpẽſatione. Similiter vouit aliqua fœmina Virginitatem *ſimpliciter*, quæ, vt patet, includit perpetuam continentiam ab omni actu venereo deliberato: corrupta poſtea eſt; tenetur, quãtum poteſt, ſe continere; atque adeò ſeruare de cætero caſtitatem.

Secus, ſi intentio eiuſmodi fœminæ tantùm fuiſſet, obligare ſe ad cõtinentiam à primo actu venereo, & nõ niſi ſecundariò ac conſequenter ad continentiã ab aliis actibus. Tunc enim ex vi Voti, ſemel corrupta, nõ teneretur ſe continere, vt bene notat Nauarrus c. 12. num. 43. & Sotus lib. 7. de Iuſtitia, q. 2. art. 1. Et ratio eſt: quoniam vt rectè docet hic Caietanus ad aliud propoſitũ, obligatio Voti non aliter reſpicit materiam aliquã, quã Votum illam reſpiciat. Sed in eo caſu Votum nõ reſpiciebat continentiam ab aliis actibus, niſi mediante cõtinentia à primo, quæ fuit primaria & immediata materia Voti. Igitur quando iam Votum non reſpicit illã continentiam à primo actu (quoniam facta eſt impoſſibilis) non etiam reſpicit continentiam ab aliis actibus: atque adeo neque eam cõtinentiam reſpicit obligatio Voti. Et hoc modo intelligitur illud quod ad ſimile propoſitum citat Nauarrus, ex capite Acceſſoriũ, Extra de regulis Iuris in 6. videlicet *acceſſorium ſequitur principale*. Et etiam illud, quod idem Nauarrus bene dicit, *actionem agentis non operari vltra intentionem illius*.

Atque ex hoc quidem fundamento patet quoque reſolutio aliorum caſuũ. Si enim quis, verbi gratia, vouit ingredi Religionem; & poſtea ingreſſus Religionis ſit illi impoſſibilis; ex prædicto fundamento conſtat, illum non debere ex vi eius voti ſeruare caſtitatem, ſicut neq; etiam debet profiteri Religionẽ, aut perſeuerare in illa. Ratio eſt: Quoniam hæc omnia ſecundariò ſolum & mediatè erãt materia Voti de ingreſſu religionis, vt rectè hìc docet Caietanus. Quare quãdo primaria & immediata Voti materia eſt facta impoſſibilis, iam Votũ & obligatio illius nõ reſpiciunt illa quæ erant ſecũdaria.

Et idem eſt, ſi quis vouiſſet primariò profiteri Religionem. Facta enim profeſſione impoſſibili, eadem ratione nõ tenetur perſeuerare in Religione aut ſeruare continentiã: quia primaria materia talis Voti non erat ipſa continentia, ſed erat Votum eius ſolenne ſiue profeſſio; quo ceſſante, ceſſat etiam obligatio ad illã aliam Voti materiã ſecundariam. Idem etiam eſt, ſi primariò voueret quis ſe perſeueraturum in Religione: adhuc enim non teneretur ſeruare caſtitatem, caſu quo perſeuerantia in Religione eſſet facta impoſſibilis: nimirum propter eandem rationem.

Tota hæc doctrina eſt Caietani hic, & Nauarri cap. 12. n. 47. & in re conceditur etiam à Soto lib. 7. de Iuſtitia, q. 2. art. 1. Quanquam putat is contra Caietanum, non eſſe diſtinguenda illa Vota, videlicet de ingreſſu Religionis, & de profeſſione in Religione, ac perſeuerantia in eadem. Cçterùm melius Caietanus & Nauarrus ſentiũt, iſta Vota eſſe diſtincta, & diſtincte poſſe fieri intẽdendo primariò aut ingreſſum, qui ſolùm conſiſtit in hoc, vt quis bona fide ingrediatur probaturus; & probandus; aut profeſſionem, vel perſeuerantiam in profeſſione.

Vnde rectè affirmat Nauarrus, ſi quis tantùm vouit ingreſſum Religionis; abſque vlla diſpenſatione, poſſe intra annum probationis redire ad ſeculum. Quod intellige, ſi bona fide ingreſſus eſt, cum animo probãdi & manẽdi, quãtum in ſe eſt, niſi obſtiterit aliqua rationabilis cauſſa. Alioqui ſi ingrederetur quis animo ſtatim egrediendi: vel etiã ſi poſtquam eſt ingreſſus, leuiſſima de cauſſa iterum egrederetur; non cenſetur probaſſe bona fide Religionem, ſicut promiſit vouens ingredi. Quod ſi, inquit Nauarrus, talis æque primariò vouiſſet non ſolum ingredi, ſed etiam profiteri Religionẽ, aut perſeuerare in illa; non poſſet abſque diſpenſatione redire ad ſeculũ. Et ratio eſt clara, quia licet probauiſſet bona fide ſtatum Religionis: nondum tamen adimpleuiſſet illud, quod primariò etiã in tali caſu vouit, videlicet profeſſionẽ vel perſeuerantiã in illa. Vnde indigeret diſpẽſatione. Secus, ſi primaria quidẽ intentione tãtum vouiſſet ingreſſũ: quia tũc ſtatim atque probauiſſet bona fide ſtatũ Religionis, adimpleuiſſet illud quod primariò promiſit; & proinde nulla indigeret diſpẽſatione.

TERTIVM; quod etiam circa materiæ impoſſibilitatem notari & diſcerni debet, eſt, vtrum ſolum ſit quoad hoc vel illud *tempus*, & non ſimpliciter. Tunc enim alio ſaltem tempore debebit quis Votum exequi. Verbi gratia, vouit quis tridui ieiunium; iam ieiunare non poteſt; tenetur alio tempore, cum potuerit. Secus, ſi aliquis reſpexit ad aliquam peculiarẽ ſolẽnitatem alicuius temporis. Tunc enim ſi non poteſt illo tempore, nõ tenetur alio, vt bene notauit Sotus lib. 7. de Iuſtitia, q. 2. art. 1. Vt, verbi gratia, ſi quis vouiſſet, ſe ieiunaturum in Aduentu, & in Vigilia alicuius ſancti.

Item, ſi quis vouit Religionem, & quamuis hoc tempore non recipiatur, ſperat tamen alio tempore receptum iri; tenetur tunc ingredi: præſertim ſi cauſſa, propter quam iam nunc recipitur, non eſt perpetua, ſed ad tempus. Si autem eſt perpetua, neq; ſperat ſe vnquam receptum iri, ad nihil amplius tenetur, vt bene notauit hic Caietanus.

QVARTVM, quod animaduerti debet, eſt num materiæ impoſſibilitas ſit tantum quoad hunc vel illũ *locum*. Vt verbi gratia, vouit quis Religionẽ, & non recipitur in hoc illo loco; tenetur adire alia loca, ſi apparet poſſibilis ingreſſus in aliis locis. Placet autem mihi, quod in hac parte notãt Caietanus hic, & Sotus vbi ſupra, talem non debere peragrare totũ mundum, neque etiam prouincias remotas. Non enim eſt hoc in more. Nullus autem lex obligat, niſi ad moralem diligẽtiam exequẽdi Votũ. Vnde inquit Sotus, ſi quis vouit Religionem alicuius certi ordinis, ſatis eſſet ſi quinque aut ſex

Digitized by Google

Monaſteria illius Ordinis luſtrauiſſet.Nam ex illis poſ-
ſet facete coniecturã,vtrùm in reliquis reciperetut. Et
conſequentet etiam dicetet Sotus ei,qui vouit abſolutè
Religionem,non determinãdo certum Ordinem, ſatis
eſſe luſttauiſſe quinque aut ſex aut ſeptem varias reli-
giones.

Secus autem iudicandum eſſet, ſi aliquis ptæcipuè
vouit ingredi Religionem in hoc aut illo loco propter
peculiarẽ conditionem eius.Tunc enim excluſus ab il-
lo,non tenetur alia loca adite,vt recte notat hîc ad 2.S.
Thomas.Et ratio eſt.Quia primaria intẽtio eius fuit in-
gredi in *hoc loco*,& ingreſſus Religionis *in genere*, fuit tã-
tùm ſecundariò intentus. Ceſſante autẽ obligatione ad
primatium,ceſſat ad ſecundarium.Hæc vidẽtur ſatis de
ptimo capite,ex quo contingit aliquẽ libetati ab obli-
gatione Voti,videlicet ex patte MATERIÆ.

ALTERVM caput eſſe diximus ex parte ACTVS ſiue
intentionis vouentis.Per quod PRIMO ex ſentẽtia om-
nium libetatut quis ab obligatione exequendi Votum
eo modo(quod ad omnes circumſtãtias attinet)quo ip-
ſemet in vouendo *voluit* ſe eſſe liberum. Vnde hoc eſt
habendum pro regula.Tota enim obligatio Voti pẽdet
ex vouentis voluntate & intentione:Id quod manifeſte
colligunt Doctores ex illo Deuter. 23. *Quod ſemel ingreſ-
ſum eſt ex labiis tuis obſeruabis, & facies, ſicut promiſiſti Domi-
no, & voluntate propria & ore tuo locutus es.* Ac propterea
S.AVGVSTINVS lib.1.de adulter.coniugiis,cap.24.hunc
in modum ſcripſit: *Quæ rectiſſime vouentur, cum homines
vouerint, nulla conditione rumpenda ſunt, quæ ſine vlla condi-
tione vouerunt.* Indicans per hoc,non eſſe alioqui ſeruan-
dum neceſſatiò Votum, deficiente *conditione* appoſita,
ſi verè fuit Votum conditionale:ſecus autem, ſi fuit ab-
ſolutum.

SECVNDO;ex ſententia Soti vbi ſuprà,& Nauarri c.
12.num.51.& aliorum,liberatur quis a Voti obligatio-
ne,ex eodem capite,ſcilicet ex parte *actus* vouẽtis,quã-
do Votum fuit ab illo per iniuriã extortũ, incuſſo me-
tu, *cadente in conſtantem virum*, hoc eſt,graui; vt mortis,
aut alterius grauis calamitatis, attẽta circumſtãtia per-
ſonæ,&c.vt bene explicat Sotus.Notandum eſt autem,
quod dicimus, quando Votum eſt *extortum per iniuriam
eiuſmodi metu.* Alioqui enim ſi metus aliunde fuetit ho-
mini incuſſus,& non ad extorquendum pet iniuriã Vo-
tũ nõ libetatut is ab obligatione Voti,etiãſi metus fue-
rit grauiſſimus,& ſiue à Deo,ſiue ad homine infetatur.

Fundamentum huius ſententię nõ debet eſſe,quia in
tali caſu deſit omnis liber cõſenſus.Procedit enim hæc
ſentẽtia etiam in caſu quo aliquis adactus tali metu,ve
rè interiori animo & *liberè ſimpliciter*(quamuis inuolun-
tariè ſecundùm quid)vouet.Nã in caſu alioqui, quo de-
eſt omnis conſenſus;etiamſi metus,qui illũ impedit,eſ-
ſet leuis;Votũ nõ valeret,vt rectè notauit Nauarrus vbi
ſuprà.Fundamentum etgo huius ſententię oportet eſſe,
quoniã vt aliquod opus Deo ptomiſſum, ab ipſo acce-
ptetur:oportet ptomiſſionẽ fuiſſe magis ſpõtaneã,quàm
eſt cùm quis tam gtaui iniuria adigitur ad vouendum.

Neque verò eadem eſt ratio,quãdo metu graui aliũ-
de illato *ſine iniuria, qua ordinata fuerit ad extorquendũ Vo-
tum*, aliquis mouetur ad vouẽdum.Quamdiu enim ho-
mini non innoteſcit, talem metum otdinari ad extot-
quendum Votũ,ſed ipſe ex ſe vtitur illo motiuo metus
ad vouendũ;multo magis ſpontaneè vouet, & ita Deus
votum acceptat.

Aduettendum eſt autem circa hanc ſententiam,mo-
raliter loquendo,accidete non poſſe vt is qui hanc ſen-
tentiam ſcit,& putat eſſe veram, cõſtitutus in tali caſu,
verè interno animo voueat propter talẽ metũ.Nã cùm
ſciat ſe nõ obligatum iri,fruſtrà vellet vouere interiùs
& ſe obligate: ſed vteretur tunc is tantùm verbis am-
phibologicis:quod licitum eſt,vt ſuprà vidimus in ma-
tetia de Iudicio: vel fortè incautè mentietur: quod eſt
cauendum.

A Neque mouete decet,quod Syluester quidem, Ver-
bo Metus,q.8. & nonnulli alij oppoſitũ arbitrantur;vi-
delicet metũ nũquam reddere inualidum Votum, niſi
impediat requiſitam deliberationem, & liberum con-
ſenſum:quanquã in foro exteriori excuſet,ſi eſt cadens
in conſtantẽ virum. Omnino enim probabilior eſt cõ-
ttatia opinio Nauarri & Soti aliorum, quam iam aſſe-
ruimus.

PRÆTEREA ex ſentẽtia Soti vbi ſuprà,etiam *excuſat*
à peccato contra votum metus cadens in conſtantẽ vi-
rum,illatus alicui,*vt nõ adimpleat Votũ*:quoniam,inquit,
votum non obligat cum tanta difficultate; ſicut neque
alia pręcepta affirmatiua.Secus,ſi aliquis in contẽptum
Religionis Chriſtianæ vellet impedire executionẽ vo-
ti. Tunc enim, ait Sotus,etiã cum periculo vitæ opor-
teret exequi.Hæc ſententia omnino eſt probabilis.

Poſſet autem hic QVÆRI,an omnis euentus liberet
B ab obligatione voti,qui ſi fuiſſet à vouẽte præcognitus,
non vouiſſet; videtur enim liberare,eo quod tunc vo-
tum fuerit cõditionale, videlicet niſi talis euentus ſe-
queretur. Vt, verbi gratia, vouit,mulier Virginitatem
ſimpliciter,atque adeo caſtitatem perpetuam putans nũ-
quam fore vt primò corrumperetur:quòd ſi id fore pu-
tauiſſet,non ita vouiſſet.Videri poteſt excuſari,quandò
ille euentus ſequitur.

SED ad hoc optimè reſpondet Caietanus hîc negati-
uè. Aliàs nullus eſſet in rebus humanis firmus contra-
ctus:ſæpè enim contingunt aliqua, quæ ſi fuiſſent præ-
ſcita,nõ fuiſſent contractus celebrati. Neque verò idẽ
eſt,ita hominem aliquid feciſſe, vt *ſi præſciuiſſet aliud, non
feciſſet*; & feciſſe illud *conditionaliter*,vt fusè declaraui ſu-
C pra diſput.quinta,quæſt.20.punct.3.

PVNCTVM QVINTVM.

Quotuplex ſit Votum.

D Thomas art.7.

CVM in ſuperioribus punctis diſſeruimus de
iis quæ pertinent ad eſſentiam & proprieta-
tes ſiue attributa voti, nempe de voti *natura,
materia, merito, obligatione, &c.* videndum nunc eſt quæ
ſit votorum *diuiſio* & differentia. Vt autem intelligi po-
teſt ex Magiſtro ſententiar. & aliorum Theologorum
D in 4.diſtinct.38.& D.Thoma hic artic.7.& Soto lib. 7.
de Iuſtitia,quæſt.2. art. 5. potiſſima diuiſio voti eſt ea
qua votum diuiditur in votum *Simplex*, & votum *So-
lenne*;quale habent Religioſi,Profeſſi,& ij, qui ſunt ini-
tiati ſacris ordinibus.Differunt autem hæc vota dupli-
citer: nempe & ab effectu,ſiue à poſteriori; & propriis
ſuis rationibus.

Ac in explicanda quidem differentia iſtorũ votorum
ab effectu,non eſt controuerſia apud Doctores.Differunt
enim hæc vota,ſecundùm omnes *ab effectu* in hoc, quod
SOLENNE dirimit matrimonium *contractum*,hoc eſt, ef-
ficit, vt ſi quis voto aliquo Solẽni adſtrictus,matrimo-
E nium contrahere tentarit,inualidum ſit matrimonium,
atque adeo debeat dirimi,tanquã inualidè contractum.
SIMPLEX autem votum non ita dirimit mattimonium
contractum;quamuis ſi ſit caſtitatis,impedit quominus
matrimonium poſſit licitè & ſine peccato contrahi, &
eatenus impedire dicitur matrimonium *contrahendum*.

Quoniam verò hæc differentia ſolùm eſt à poſterio-
ri, & ab effectu; quærendum reſtat quomodo diffe-
rant hæc Vota ſuis *propriis rationibus*, atque adeo quæ ſit
propria vtriuſq; ratio.Et de Voto quidẽ SIMPLICI fere
etiam inter omnes conuenit,illud conſiſtere in *nuda pro-
miſſione*,propter quod *ſimplex* dicitur. Ita docet D. Tho-
mas in 4. ſenten. diſtin.38.q. 1. art. 3. ad quæſtiuncu-
lam 3.(quod & hic etiam art. 7. ſupponit) & D.Bona-

uentura ead.diſtinct. art. 2. quæſt. 1. & Altiſiodorenſis lib. 3. Summæ tract. 22. capit. 2. quæſt. 3. & Richardus in 4. diſtinct. 38. articul.7.quæſt.1. & 2. Et Durandus ead.diſtinct.quæſt. 1. num. 8.& Capreolus in 4.diſt. 33.q vnica,art. 2. concl. 2. & Thomas de Argentina in 4.diſt. 38. artic. 3.ad 1. & Carthuſianus ead.diſt. 38. q. 2.& Ioânes Maior ead.diſtin.q.1 4.& Sotus lib. 7. de Iuſtitia & iure q.5.art. 2.& in 4.ſentent.diſt. 38. q.2.art.1. & 2. & Couarruuias in epitome lib. 4. Decretaliũ pũct. 2.cap.7.§. 4.n.12 & alij.

Sed hæc communis ſententia (quòd ſcilicet votum ſimplex ſit nuda promiſſio) intelligi debet de voto ſimplici,ſicut de eo nunc in genere & abſtracte loquimur, nempe ſpectando id ſolum quod ei ſecũdùm propriam ipſius rationẽ eſſentialiter cõuenit, vt votũ ſimplex eſt, id eſt,vt nõ eſt ſolẽne,ſiue vt nõ eſt per ſe inhabilitãs ad matrimonium.Nam ſi loquamur de voto ſimplici,ſpectando illa etiam quæ veluti accidẽtaliter & in indiuiduo poſſũt competere alicui voto ſimplici, omnino fieri poteſt vt votum ſimplex ita conſideratum minimè ſit nuda tãtùm promiſſio,ſed etiam realis & actualis exhibitio ſui,quia nimirum quis re ipſa & actu ſe in præſẽti ſubiiciat, & tradat poteſtati atque authoritati alterius, quamuis nõ eodem plane traditionis modo, quo ex cõmuniori magiſque recepta ſententia Theologorũ paulo pòſt dicemus , Votum ſolenne Religionis conſiſtere in ſui traditione,ſcilicet per talem tranſlationem peculiaris dominij ſuiipſius in DEVM,& Prælatos vice Dei, ob quam iure naturali maneat quis inhabilis ad Matrimonium.

Sed tamen poteſt quis per vota ſimplicia in particulari cõſiderata(vt ſcilicet tali modo,& cum talibus circũſtantiis fiũt)alteri ſe actu exhibere & tradere,ita ſaltẽ vt deinceps tanquam alterius ſubditum pendere illum oporteat in actionibus vitæ ſuę ex aliena auctoritate,& arbitrio,nec poſſit ipſe ex eo vitæ ſtatu,& ſubiectionis conditione pro libito ſuo reſilire.Quod ipſum infrà diſput. vlt. quæſt.4. p.2.aſſer. 5. fieri probabimus per vota ſimplicia noſtræ Societatis,quę iuxta normam Inſtituti noſtri per ſedem Apoſtolicam approbati,abſoluto Nouitiatu emittũtur;atque adeo ibi oſtendemus, per eiuſmodi vota conſtitui vouentem in ſtatu religionis verè ac propriè dicto,vt Gregorius VIII editis de hoc peculiaribus Cõſtitutionibus anno 1582.& 1584. definiuit, & conſtat etiam ex pluribus aliis literis Apoſtolicis, quibus inſtitutum Societatis eſt approbatum.

Atque hanc etiam ob cauſam ea quæ puncto ſequẽti trademus, de religioſorum depẽdẽtia ab arbitrio Superiorum, vt eorum actiones ſint ratæ & firmæ,intelligẽda etiam ſunt de iis Religioſis qui in Societate vota ſimplicia poſt Nouitiatum emiſerunt; ſiquidem in horum quoque voluntates habent ſuperiores(per regendi authoritatem & ius) quoddam quaſi dominium, tametſi non ita plenam,atque eſt illud quod habent vice Dei in profeſſos : quamuis neque hoc ſit omnino tale quale habet Dominus temporalis in ſuum mancipium, vt patet ex iis quæ cũ Soto annotauimus ſuprà diſput. 5.quæſt.6.punct.5.cùm ageremus de reſtitutione bonorum animæ. Nam religionis Prælatus non acquirit in perſona ſua poſſeſſionem Religioſi;neque in ſuum proprium commodum , vt Dominus;ſed vice Dei & propter ſpirituale Religioſi commodum.

Cæterùm illa exhibitio,& traditio ſui,quæ (vt diximus) fieri poteſt per aliqua vota ſimplicia conſiderata in particulari,prout fiunt tali vel tali modo,nõ competit voto ſimplici præcisè ſecundùm ipſius rationem eſſentialem,quæ omni Voto ſimplici eſt cõmunis,& qua illud differt à ſolemni ; tunc enim per omne Votũ ſimplex quomodocunque factum,talis exhibitio ſui fieret, quod conſtat eſſe falſum : ſed competit ea ſui exhibitio Voti aliquibus ſimplicibus,prout in particulari fiũt tali vel tali modo,ſicut dictum eſt.Quamobrem hoc qui dem loco vbi rationẽ eſſentialem Voti ſimplicis conſideramus præciſe vt Votum ſimplex eſt, & vt à ſolenni differt,recte cùm citatis Authoribus ex ſententia communi dicimus , Votum ſimplex eſſe tantummodo promiſſionẽ;præciſe nimirũ, vt ſimplex eſt,quamuis aliud ei etiam poſſit cõpetere in indiuiduo,vt ſi,verbi gratia, dicerẽ,hominẽ pręcisè,& eſſentialiter,vt homo eſt,eſſe tantummodo animal rationale,non autem fortẽ,ſapiẽtẽ,&c.(tunc enim omnis homo eſſet fortis & ſapiens) tametſi non eſt dubium quin & fortis & ſapiens in indiuiduo eſſe poſſit.

Hoc igitur modo intellecta hæc ſentẽtia communis de ratione Voti ſimplicis,omnino vera eſt;ſed in explicanda ratione propria Voti Solemnis non parua inter Doctores eſt controuerſia.

Itaque videndùm eſt,in quonam eſſentialiter conſiſtat SOLENNITAS Voti,hoc eſt,quid ſit illud,propter quod Votum Solenne dirimat matrimonium *contractum*, & ideo differat a Simplici Voto.Vtrùm videlicet ſit aliquid,ex quo iure naturę & diuino,perſona reddatur inhabilis ad matrimonium contrahendum;vel tantùm ſit aliqua prohibitio iuris poſitiui humani , reddentis ad id inhabilem perſonam.Sunt autem potiſſimùm de hac re tres ſententiæ.

PRIMA eſt,ſolemnitatẽ Voti eſſentialiter conſiſtere in quadam perſonæ *conſecratione* aut *benedictione ſpirituali*, per quam ex natura rei inhabilis fiat ad opera carnis,& ſeculi,atque adeo ad matrimoniũ cõtrahendũ.Hæc ſententia videtur eſſe S.Thomę hic art.7.quantumuis Caietanus & Sotus tergiuerſentur. Quod enim Sotus inquit,idcirco hanc ſententiã non eſſe S. Thomæ, quia is non dixerat,*conſiſtere* ſolẽnitatem Voti in benedictione ſpirituali,ſed *attendi* ſecũdùm benedictionem ſpiritualem:atque adeo ſolum a poſteriori,& veluti à ſigno,per ſpiritualem benedictionem indicaſſe Voti ſolennitatẽ: hoc,inquam,parui eſt momẽti.Nam & infrà art.9. huius quæſtionis, repetens D.Thomas,quod hic ſenſerat, apertè dixi , ſolennitatem *conſiſtere* in quadam benedictione ſpirituali.

Cæterùm cuiuſcunque tandem iſta ſententia ſit; cõmuniter explodi ſolet,& reiicitur etiã à Caietano hic, & Soto vbi ſuprà.Nam eſſentia alicuius rei non conſiſtit in eo ſine quo poteſt eſſe talis , & contra etiam non eſſe talis eo poſito.Sed votum poteſt eſſe Solẽne , & eſt etiam in quibuſdam Religionibus, ſine conſecratione vlla vel ſpirituali benedictione perſonę;atque etiã poteſt non eſſe Solenne(id eſt,dirimens matrimoniũ contractum)poſita perſonæ conſecratione.Ergo voti ſolẽnitas non cõſiſtit in eiuſmodi conſecratione ſeu benedictione perſonę.Maior eſt per ſe manifeſta.Minor probatur.Nam in aliquibus ordinibus Religioſorũ,illi qui profitentur,nõ conſueuerunt benedici ſpiritualiter , vt Caietanus & Sotus referunt de Ordine Dominicanorum : & tamen ſine controuerſia faciunt tales Votum Solenne.Et contra etiam,ij qui ſacris ordinibus initiãtur,atque adeo conſecrantur & benedicuntur ſpiritualiter,poſſent per Eccleſiæ decretũ(vt omnes cõcedunt) validè cõtrahere matrimonium,atque adeò carere Voto Solenni,quantumcunque conſecrarentur.

SECVNDA ſententia eſt Caietani hic , & fuit priùs Scoti in quarto , diſtinctione 38. & Gerſonis tractatu 25. ſuorum Moralium, litera I. videlicet ſolennitatem hanc eſſentialiter conſiſtere in *ſtatuto Eccleſiæ* prohibente matrimonium iis qui ſolenniter vouent;atque adeo, Votum ſolẽne eſſentialiter eſſe Votum cum certis circumſtantiis ſubſtãs tali Eccleſię ſtatuto.Nec tamen negat hęc ſententia quin fundamentum huius inhabilitatis ad matrimonium;atque adeo ſtatuti Eccleſiæ ſit illa cõſecratio & dedicatio , qua tales mancipantur cultui diuino. Concedit enim hic apertè Caietanus , Fundamentum propter quod Eccleſia inhabilitat ſolenniter vouẽtes,eſſe *exhibitionẽ ſui*,qui tales ſe conſecrant diuino

cultui

cultui, tum in ſuſceptione ſacri Ordinis, tum in profeſſione certæ & approbatæ Regulæ;ſed tantùm negat, eiuſmodi exhibitionem per ſe ſatis eſſe ad hoc,vt tales ex natura rei ſint inhabiles ad matrimonium, ſed ait compleri talem inhabilitatem eſſentialiter & immediate per ſtatutum Eccleſiæ.

Hæc ſententia,quod attinet quidem ad ſolẽnitatem eius Voti,quod fit tãtùm implicite in voluntaria ſuſceptione ſacrorum ordinum, quatenus illis eſt annexa obligatio ad caſtitatem,& inhabilitas ad matrimoniũ; non habet difficultatem. Receptiſſima namque ſententia eſt,initiatos ſacris, ſolo ſtatuto Eccleſiæ inhabiles reddi ad matrimonium. In eo etiam,quòd ea ſententia Caietani ponit,*pendere* quidem ſolennitatem Voti *profeſſionis* ex auctoritate & *ſtatuto Eccleſiæ*,veriſſima eſt, vt poſtea videbimus,& patet expreſſe ex capit. vnico, de Voto,& Voti redemptione,libro ſexto. In eo autem nõ videtur vera hæc ſententia, quòd in *ſolo ſtatuto Eccleſiæ* eſſentialiter conſtituit huius Voti ſolennitatem,neque agnoſcit præterea aliquid aliud, in quo, interueniente quidem Eccleſiæ auctoritate & ſtatuto,conſiſtat ex natura rei ea ſolennitas & inhabilitas Religioſæ perſonæ ad matrimonium.

Et quidem Sotus vbi ſuprà præcipuè argumentatur contra iſtam Caietani ſententiam ex eo, quod ſi ſolennitas continetur ſolo ſtatuto Eccleſiæ,ſequeretur, Eccleſiam ſua auctoritate poſſe diſpẽſare in matrimonio rato,non conſummato: quod conſequens putat Sotus nullo modo admittendum. Sequelam probat. Nam ſolennitas profeſſionis dirimit matrimonium ratum non conſummatum:Ergo ſi tota vis huius ſolennitatis poſita eſt in ſtatuto & voluntate Eccleſiæ;poterit Eccleſia eadem auctoritate dirimere matrimonium ratum per diſpenſationem ſine profeſſione ſolenni.

Sed hoc argumentum nihil mouiſſet Caietanum. Facile enim is concedit,matrimonium ratum dirimi poſſe per auctoritatem Eccleſiæ,vt patet primo tomo ſuorum opuſ. tract.28. Quin etiam Nauarrus in Manuali, c.22.n.21.ſcripſit,ſuo conſilio ſæpius à Summis Pontificibus fuiſſe diſpenſatum in matrimonio rato: idque dicit ſe teſtari,ne aliquis nimiùm permoueatur auctoritate Soti,in hac parte ſentientis contra Caietanum.

Sed quod attinet ad diſpenſationem in matrimonio, & in voto,dicemus punct.7. Nunc quidquid ſit de hoc, opinio Caietani de *ſolo* ſtatuto Eccleſiæ efficiente Voti ſolennitatem,quanquam probabilis ſit:tamẽ eo nomine mihi non probatur,quòd videtur minùs congruere cum dignitate profeſſionis ſolennis, & exiſtimatione, quæ de illius excellẽtia communiter habetur. Arbitratur enim & probat ſanctus Thomas infrà quæſt. 189. art.3.ad 3.ingreſſum Religionis,atque adeo profeſſionem ſolennem,tanti eſſe meriti & efficaciæ, vt per illam omnia peccata,etiam quoad pœnam totam remittantur:id quod piè admodum creditur & aſſeritur etiã à ſancto Bernardo in lib.de Diſpenſatione & præcepto, & à ſancto Anſelmo in libro de Similitudinibus ſub finem. Quin etiam non obſcurè à ſancto Hieronymo in epiſtola vigeſimaquinta,ad Paulam, de obitu Bleſillæ, vbi ſtatum Religionis cenſet eſſe quaſi ſecundum baptiſmum. Hoc autem,ſi ſolùm in extrinſeco ſtatuto Eccleſiæ ſolennitas Voti profeſſionis eſt poſita, non ſatis commode intelligi poteſt. Denique cùm aliter & digniùs & rectiùs poſſit explicari ſolennitas profeſſionis, vt ſtatim patebit;non eſt cur illam explicemus per ſolum ſtatutum Eccleſiæ.

Eſt igitur TERTIA ſententia,Votum ſolẽne profeſſionis conſiſtere in *traditione actuali* dominij ſuiipſius in manum Dei,& eorum qui vicem Dei teneant. Itaque iuxta hanc ſententiam in hoc differt Votum ſolenne à ſimplici:quòd per Votum ſolenne transfert quis actualiter dominium peculiare ſuiipſius in Deum,& in prælatum,vice Dei fungẽtem. Atque ita iure naturæ & di-

A uino fit inhabilis ad tradendum ſe alteri per matrimonium;quandoquidem iam nõ eſt ſuus, ſed alterius. Votum autem ſimplex conſiſtit in *nuda promiſſione*,qua etſi quis obligat ſuam fidem Deo ad præſtandum quod promittit,vt caſtitatem,&c.retinet tamen ſuiipſius dominium,atque adeo tanquam adhuc dominus poteſt valide quidem ſeſe alteri per matrimonium tradere:quãquam non ſine peccato(ſi votum fuit caſtitatis) contra fidelitatem Deo debitam erga opera promiſſa.

Hanc ſententiam ſequitur Sotus lib. 7.de Iuſtitia,q.2.art.5.& putat eſſe S.Thomæ non ſolùm in 4. diſt.38. q.1.art. 3.vbi ita expreſsè docet, ſed etiam hic artic. 7. quanquam difficile eſt hoc perſuadere. Eadem ſententia fuit Altiſiodorenſis,lib. 3.Summæ, tract.22.c.2.q.3., **B** & 4.Et Richardi in 4.diſt.38.art.7.q. 2. & Durandi eadem d.q.1.& Capreoli q.vnica, & Carthuſiani q.2.& aliorum quos antè citauimus, exponentes rationem Voti ſimplicis.Et videtur fuiſſe communis hæc ſententia:Et eſt vera,ſi rectè intelligatur.

Pro cuius declaratione diligenter eſt aduertendum, quod dicitur,ſolennitatem profeſſionis cõſiſtere in *traditione* perſonæ,dupliciter poſſe intelligi. VNO modo, vt conſtituatur hæc traditio in *ipſo ſolo actu*, per quem eſſentialiter vouet quis ſolenniter:ita, vt ſenſus huius tertiæ ſententiæ ſit,in hoc differre Votum ſolẽne à ſimplici,quòd actus ille, quò quis vouet ſolenniter caſtitatem,obedientiam, & paupertatem, ex *ſola ſui ratione* intrinſece & eſſentialiter eſt actualis donatio ſiue trãſlatio dominij ſui ipſius:actus verò, per quem quis ſimpliciter voueret illa eadem, non ſit traditio actualis, ſed ſola promiſſio.

C Et,ſi hoc modo hæc ſententia accipiatur,nõ eſt ſatis intelligibilis. Neque enim in hoc ſolo actu videtur eſſe aliqua peculiaris traditio,per quam ex natura rei perſona reddatur inhabilis ad matrimoniũ,vt recte,quoad hoc,ſenſit Caietanus:*Primò*,quoniam ſi reſpiciamus ad ſolum actum,per quem quis voueat ſolenniter, nihil reperiemus eſſentialiter in illo,quod non etiam cernamus in actu quo quis vouet ſimpliciter. Sicut enim actus quo quis ſimplici voto vouet caſtitatem,paupertatem, &c.eſſentialiter eſt ſolùm promiſſio: ita etiam actus,quo quis ſolenni Voto eadem vouet,eſſentialiter nihil aliud videtur eſſe quàm promiſſio. *Secundo*,nã non aliter videtur poſſe intelligi, eam promiſſionem Voti ſolennem per ſe eſſe traditionem, niſi quatenus is qui profitetur; per promiſsionem ſe obligans ad illud triplex genus operum,obſtringit Deo totam ſuam perſo- **D** nam,atque adeo totam ſuam facultatem operandi; vt quæ tota circa illa tria genera,operum, tanquam circa obiectum verſatur. Hoc autem totum etiam cernimus in actu promiſsionis,quo illa tria ſimpliciter voueãtur.

ALTERO igitur modo poteſt & debet accipi illa tertia ſententia;vt ſenſus ſit,ſolẽnitatem Voti cõſiſtere in traditione(ſaltem tacita)perſonę per *actum* Voti & promiſsionis,non ſecundùm *ſolam ſuam rationem nudè cõſideratum*,ſed *vt affectum* certis quibuſdam circumſtãtiis:ab Eccleſia,iuxta cuiuſque Religionis inſtitutum, approbatis. Huiuſmodi enim actu poſito, ita volẽte Eccleſia, & Deo acceptante,transfertur in Deum particulare illud Dominium,quod perſona antequam cum eiuſmo- **E** di circumſtantiis voueret,habebat ſuiipſius ad exercẽda validè & ſine alterius quidem iniuria, ea quæ ſunt contraria iis quæ vouet,atque adeo fit eo ipſo talis perſona veluti quoddã mancipiũ diuinum. Et inde fit vt iã iure etiam naturæ & diuino talis perſona ſit inhabilis ad tradendum ſe alteri per matrimoniũ,aut ad faciendum validè & iuſtè opera contraria illis quæ vouet.

Sic intellecta illa tertia ſententia, admodum cõſentanea eſt rationi & pietati. Nam primò nõ eſt dubium, quin ſicut homo poteſt venire in dominium alterius hominis, tanquam ſeruus:ita etiam poſsit venire in peculiare dominium ſui Creatoris; ita vt iam Deus

Digitized by Google

non ſolùm ſit dominus talis hominis, vt cauſſa vniuerſalis & prima, ſicut eſt dominus cæterarum rerum; ſed iam habeat illud particulare dominium huius perſonæ: quod antea ipſa habebat in ſe tanquam particularis cauſſa & domina ſuorum operum. Itaque cum tantopere prædicetur à ſanctis Doctoribus holocauſtum hoc, quod fit in Profeſſione; meritò exiſtimamus eam conſiſtere in illa dominij traditione, quam diximus. Deinde per hanc ſententiam ſic expoſitam omnia plane conſonant.

Patet enim hinc Primo, quid interſit inter ſolenne & ſimplex Votum; & quomodo ſimplex ex natura rei non inhabilitet ad matrimonium, qua videlicet retinet adhuc perſona ſui dominium: & ita quamuis peccet, poteſt tamen *iuſtè & validè*, de ſe diſponere, id eſt, ſine *iniuſtitia*, qua violetur proprium aliquod & peculiare Ius dominij alterius.

Secundo; patet inde quomodo etiamſi aliquis in Profeſſione nullum alium actum eliceat, niſi promiſſionem illorum trium: tamen adhuc votum ſit ſolenne; quia eo ipſo quòd cum talibus circumſtantiis vouet, tradit ſui dominium Deo & Vicariis eius, acceptante Deo ex voluntate Eccleſiæ: in quo dicimus eſſentialiter eſſe Voti ſolennitatem. Quanquam dubium nō eſt quin ſit maioris meriti, ſi quis in Profeſſione expreſsè etiam per alium actum diſtinctum ab actu promittendi velit ſe ipſum Deo dare: ſed quamuis ſolùm promittat cum illis circumſtantiis, res erit maximi meriti. Nā cùm facta promiſsione illis circumſtātiis poſitis, Deus acceptet dominium perſonæ: hoc ipſo quòd quis vult deliberatè ſic promittere; tacitè ſaltem & virtualiter vult ſe Deo tradere: in quo eſt magnum meritum.

Tertio; inde patet quomodo iuxta hanc ſententiam verum ſit: quod Doctores communiter dicunt, de *profeſſione tacita*, quam intelligitur quis facere eo ipſo quòd deliberata volūtate vult poſt tempus probationis manere in Monaſterio; vel accipiendo habitum, quo vti ſolent profeſsi, vel retinendo eundem, ſi nulla eſt habitus diſtinctio inter profeſſos & nouitios. Quòd ſi profeſsio conſiſteret eſſentialiter in ſolo actu ipſius Voti, vel in aliqua cōditione intrinſeca illius, difficulter poſſet intelligi quomodo talis per illam ſolam voluntatem, iam eſſet eſſentialiter profeſſus. Intelligitur autem id bene, ſi ſolennitas conſiſtit in illa tacita traditione dominij perſonæ, quod iuxta voluntatem Eccleſiæ poſt actum certum cum aliquibus circumſtantiis factum, acceptetur à Deo. Poteſt enim Deus iuxta ſtatutum Eccleſiæ, dominium acceptare talis perſonæ, ſi tempore nouitiatus tranſacto, velit in Monaſterio manere, iuxta caput primum de Regularibus lib. 6.

Quarto; inde patet clara ſolutio argumentorum, quæ Caietanus hìc facit, vt impugnet tertiam ſententiam illam de traditione, & ſimul confirmet ſuam de ſolo ſtatuto Eccleſię. Potiſsimum illorum eſt: quoniam, inquit, ſecluſo ſtatuto & voluntate Eccleſiæ, quantumcunque aliquis profiteatur & tradat ſeipſum; non erit votum ſolenne; vt patet, ſi quis profiteretur in Religione non approbata ab Eccleſia. Sequitur ergo, in ſtatuto Eccleſiæ eſſentialiter eſſe poſitam ſolēnitatem. Id quod confirmat Caietanus ex capite vnico, de voto & Voti redemptione, libro ſexto, vbi affirmat Pontifex Bonifacius VIII. *ſolennitatem voti ex ſola conſtitutione Eccleſiæ inuentam eſſe.*

Respondeo autem, hoc argumentum tantùm probare ſolennitatem non conſiſtere eſſentialiter in *ſolo actu* promiſſionis ſeu Voti: conſiſtit tamen eſſentialiter in eo actu, *vt affecto* certis circumſtantiis, accedente approbatione & *conſtitutione Eccleſiæ*: niſi enim hæc approbatio & voluntas Eccleſiæ intercederet, Deus non acceptaret hoc modo dominium perſonæ: vel certè non ſciremus quòd acceptaret. Et propter hoc rectè dixit Bonifacius in illo capitulo vnico, non quidem in ſola Eccleſiæ conſtitutione conſiſtere Voti ſolennitatem, ſed *ex ſola Eccleſiæ conſtitutione inuentam eſſe*. Etenim ea Eccleſiæ *conſtitutione* ſuppoſita, qua ſcilicet velit Eccleſia admittere Religioſi votum ad talem effectum *inhabilitatis ad matrimonium*, in Deum transfertur perſonæ dominium; & eo ipſo iure etiam naturæ & diuino perſona fit inhabilis ad matrimonium: propterea quòd, vt dictum eſt, tranſit tanquam mancipium in peculiare Dei dominium. Sicut, v.g. inſtitutio alicuius præbendæ Eccleſiaſticæ, quamuis ex ſola auctoritate Eccleſiæ ortum habet, tamen illa inſtitutione ſuppoſita, iam eſt contra ius naturæ vendere præbendam ſpiritualem, vt patebit infrà in materia de Simonia.

Postremo; ex dictis omnibus patet, Votum ſolenne & ſimplex (præſertim quando ſunt de eodem obiecto) non differre, niſi per reſpectum quendam ad ſubiectum ſeu perſonam: quia videlicet vouens *ſimpliciter*, manet ſui dominus; vouens autem *ſolenniter*, non item: ſed fit tanquam Dei mancipium. Et quidem Caietanus hic & alij, qui ſolennitatem ponunt in ſolo ſtatuto Eccleſiæ: facilè hoc concedunt. Item qui ſolennitatem dicunt conſiſtere in benedictione aut conſecratione ſpirituali, conſequenter etiam debent fateri, ex parte ſolùm ſubiecti differre huiuſmodi Vota. Præterea hi etiā qui ponunt ſolennitatem in *traditione*, debent idem cōcedere, quandoquidem iuxta eam ſententiam differentia iſtorum Votorum eſt ſolùm in eo quòd Votum ſimplex eſt *nuda promiſſio*; Votum autem ſolenne eſt talis promiſſio, per quam etiam *traditur Deo perſona*, vt etiam aſſeruit Durandus in quarto, diſtinctione 38. quæſt. 2. Et hoc diſcrimen ſatis eſt, vt quemadmodum D. Thomas docet hic art. 7. ad 1. qui votum ſolenne violat, grauius peccet.

PVNCTVM SEXTVM.

Quinam vouere poſſint.

D. Thomas artic. 8. & 9.

DE iis qui & ſui iuris ſunt, & ſatis maturo iudicio præditi, non eſt vllum dubium quin ſe Votis obligare poſſint. Sed an & quomodo obligare ſe Votis poſſint ij qui alterius poteſtati ſubiecti ſunt, & ij qui per ætatē nōdū ſatis maturo iudicio eſſe vidētur, vt pueri, de eo nunc eſt diſſerendū.

Et quod ad Svbditos attinet, inter omnes cōuenit de eo quod aſſerit D. Thomas hic articulo octauo, nempe nullum ſubditum poſſe firmiter ſe voto obligare in his in quibus ſubiacet poteſtati alterius, abſque illius conſenſu. Probatur. Quia nullus poteſt firmiter promittere aliquid, quod non eſt poſitum in ſua, ſed alterius voluntate, niſi illius conſenſus accedat, vt patet.

Sed pro explicatione difficultatum quæ circa hoc ipſum moueri ſolent, animaduertenda ſunt in primis duo: Primo; Sanctum Thomam & alios Theologos nō dicere, Votum ſubditi eſſe *nullum*, ſed tantùm non eſſe *firmum*, niſi accedat conſenſus Superioris. Per quod inſinuant, verum quidem eſſe Votum emiſſum a ſubdito ante conſenſum Superioris, quamuis ſit *conditionale*, atque adeo dependens quoad vim obligandi ex conſenſu Superioris; qui ſi cōſentiat, tum demum obligat id Votum: ſin minùs, dicitur id Votum ſubditi *irritari*, hoc eſt, perinde eſſe atque ſi non fuiſſet factum.

Ad quam *irritationem*, vt bene ait Paludanus in quarto, diſtinctione 38. quæſt. 2. & Syluester, Verbo Votum, tertio, & Nauarrus capite duodecimo, num. 69. non requiritur aliqua cauſſa, ſed ſufficit ſola voluntas Superioris, à qua Votum dependebat. Quāquam Sotus libro ſeptimo de Iuſtitia, quęſtione tertia, articulo primo, putat, veniale ſaltem peccatum eſſe ſine rationabili cauſſa Votum ſubditi irritare. Et ratio videtur eſſe, quoniam nōnulla eſt deformitas, ſine cauſa impedire prōptitudinem illam ſubditi ad exhibēdum cultū Deo per votū.

Hinc

Digitized by Google

Hinc ſequitur, deceptum fuiſſe Richardum in quarto diſtinct. 38. art. 4. quæſt. 1. cùm dixit, Votum ſubditi emiſſum ante conſenſum Superioris, eſſe ipſo facto *nullum*. Neque verò id conuincitur ex canone Monacho, viceſimoquarto, quæſtione quarta, vbi dicitur, *non licere Monacho vouere: quod ſi vouerit, frangendum eſſe Votum.* *Primo* enim is Canon, vt Caietanus hic & Sotus dicunt, non obligat vniuerſaliter, cùm ſit tantùm Baſilij, neque approbatus ſit ab aliquo Pontifice aut Concilio. *Secundo*; poſſumus dicere, ſenſum eſſe non debere Monachum vouere *firmiter* ſine conditione appoſita (expreſsè vel tacitè) de conſenſu Superioris: & idcirco ſi poſtea opus fuerit, confringendum ſiue irritandum eſſe eius Votum.

SECVNDO; diligenter eſt aduertendum, dupliciter poſſe aliquem eſſe ſubditum alteri, quod ad propoſitum attinet: VNO modo, ſolùm quoad *rem offerendam* per Votum: quo pacto adoleſcens etiam poſt annos pubertatis ſubiectus eſt parenti in rebus quidem familiæ, vt patet ex diuo Thoma hic in ſolutione ſecundi argumenti. ALTERO modo, non ſolùm quoad rem offerendam, ſed etiam quoad *voluntatem*, per quam quis vouet; quando videlicet Superior habet dominium, aut quaſi dominium voluntatis ſubditi, vt illam dirigat, &c. Hoc modo puer ante annos pubertatis eſt ſubditus parenti (ſecundùm omnes) & Religioſus ſuo Prælato; & etiam Pontifici, qui vt ait Sotus, eſt veluti Generalis, & Prouincialis, & Prior, reſpectu Religioſorum.

Hinc ſequitur, ad hoc vt valeat Votum emiſſum ab eo qui eſt ſubditus hoc ſecundo modo, conſenſum Superioris requiri, nõ ſolùm quoad rem, quæ vouetur, ſed etiam quoad *actum vouendi*, videlicet quoad promiſſionem, per quam res offertur Deo. Ratio eſt: quoniã cùm actus promittendi in tali ſubdito, ſit quidam vſus voluntatis, cuius Superior habet dominium, vt ſit ratus & validus, & a Deo acceptetur, oportet vt conſenſus Superioris tanquam domini confirmetur; alioqui non habebit efficaciam. Neque enim decet vt aliquis pro libito vtatur re aliena, ſine conſenſu domini. At verò vt Votum ſubditi primo modo valeat, ſatis eſt conſenſus Superioris, quoad *rem oblatam*: ſiquidem quoad illam tantùm, talis ſubditus eſt in Superioris poteſtate. Ex hoc fundamento, quod doctrinæ communi eſt conſentaneum, facile diiudicari poterunt omnes quæſtiones, quæ circa ſubditorum Vota moueri ſolent.

PRIMA eſt, An, vt Votum Religioſi valeat, requiratur Superioris conſenſus *affirmatiuè*, vel ſatis ſit *negatiuè*; hoc eſt, vt non contradicat. Exempli causâ: vouit Religioſus aliquot preces; quæſtio eſt, an, vt teneatur eas preces dicere, oporteat Superiorem affirmatiuè conſentire, vel teneatur talis Religioſus ex vi voti illas dicere, quamdiu Superior non impedit.

Ad hoc Caietanus hic & Sotus vbi ſuprà reſpondẽt cum diſtinctione. Si enim (inquiunt) opus promiſſum non eſt *contra Regulam*, ſufficit Superioris conſenſus *negatiuè*. Et ita quamdiu Religioſus, qui tale quid vouit, non impeditur, nec Superior contradicit, tenetur explere Votum. Si autem opus promiſſum eſt *prohibitum per Regulam*; tunc Votum non obligat, donec Superior factus certior *affirmatiuè* conſentiat: quia donec ita conſentiat, tale opus non eſt virtuoſum, cùm ſit contra Regulam, & idcirco non eſt materia Voti obligantis. Eodem modo reſpondet etiam Nauarrus num. 69. c. 12.

CÆTERVM hæc ſententia videtur habere difficultatem. PRIMO; quoniam tantùm reſpicit ad ſubiectionem Religioſi, quoad *rem* vel *opus oblatum*, & non etiam quoad *voluntatem*, per quam is vouit: ex qua parte videtur ad omne Votum Religioſi in vniuerſum requiri conſenſus Superioris *affirmatiuè*. Nam donec ille approbet Votum, qui dominium habet eius voluntatis, per quam Votum eſt emiſſum; nondum cenſeri poteſt votum obligare, vt patet ex fundamento antea poſito.

A SECVNDO; nam ratio quam illi Doctores afferũt pro ſuo ſecundo dicto, non videtur vniuerſaliter concludere de omnibus Religioſis, vt oportebat. Patet: quia in multis Religionibus Regula non obligat ad peccatum; in quibus proinde actus non idcirco formaliter deſinit eſſe virtuoſus, quia ſit contra Regulam. Sola enim ratio culpæ pugnat cum virtuoſo actu formaliter. Igitur ratio vniuerſalis, propter quam ad obligationem Voti de re prohibita per Regulam, requiratur conſenſus Superioris *affirmatiuè*; alia potiùs videtur eſſe: nempe, quia aliàs Votum nondum eſt emiſſum per voluntatem ſubditi cum approbatione eius qui habet talis voluntatis dominium: ſed potiùs contra illius voluntatem, & idcirco non obligat.

B Et quoniam hæc ratio, vt patet, etiam habet locum in Voto Religioſi, de re non prohibita per Regulam, ex ea parte qua etiam voluntas eius eſt in poteſtate Superioris, probabilius mihi eſſe videtur, nullum Votum Religioſi obligare, ante conſenſum *affirmatiuum* Superioris. Et ita planè docet diuus Thomas hic art. 7. in ſolutione tertij, vbi abſolutè negat, vllum Votum Religioſi firmum eſſe abſque conſenſu Superioris.

Aduertendum eſt autem, conſenſum *affirmatiuum* non ſolùm adhiberi, quando Superior expreſſis verbis concederet facultatem, ſed etiam quando audiens de Voto ſubditi taceret, & non contradiceret: id quod etiam ſatis eſſet ad Votum de re prohibita per Regulam, ſi alioqui impeditiua maioris boni ipſius vouentis non ſit, & prohibitio Regulæ non obliget ſub peccato: nam qui tacet præſertim in tali caſu, conſentire videtur. Et hoc voluit ſanctus Thomas, quando in ſolutione quarti argumenti, dixit, Votum Religioſi eſſe *conditionale, ſi ſuperioribus*, inquit, *ſi licuerit, vel non renitantur*, ſcientes ni-
C mirum illud. Quare hæc verba diui Thomæ nihil fauent Caietano & Soto. Nam illi loqui videntur in caſu quo ſuperior *etiam neſcius Voti* non contradicit, quoad materiam, quæ non eſt prohibita per Regulam.

SECVNDA quæſtio eſt, An vt Religioſus, vel ſubditus excuſetur ab obligatione exequendi Votũ, ſatis ſit, Superiorem negare facultatem exequendi operis, tametſi inſcius ſit Voti facti; vel requiratur, *vt conſcius Voti*, neget facultatem exequendi opus. Circa hoc conueniunt inter Caietanũ hic & Sotum vbi ſuprà, & Nauarrũ numero 69. cap. 12. ad *irritandum* quidem Votum, vt videlicet non habeat vim obligandi, requiri in Superiore notitiam Voti facti. Quoniam irritatio videtur eſſe actus quidam iuriſdictionis: qui proinde requirit notitiam eius quod irritatur. Ad hoc autem vt ſaltẽ ad tempus *excuſetur ſubditus* ab executione operis, videtur Na-
D uarrus & Caietanus reſpondere, quòd ſatis ſit vt pro illo tempore neget Superior facultatem exequẽdi opus, etiamſi ſit inſcius Voti. Et ratio eſt, inquit Caietanus, quia tunc non ſuppetit facultas materiæ Voti, quandoquidem ſubtrahitur ea ſubdito per Superiorem.

Cæterùm tutius eſt aſſerere, quod neque ad tempus excuſetur ſubditus ab executione, niſi Superior cõſcius Voti neget facultatem exequendi opus: & hoc tandem Caietanus dicit eſſe ſecurius. Ratio huius eſt: quoniam vt rectè ad hoc propoſitum inquit Caietanus vbi ſuprà, ſubditus tenetur cùm primùm poteſt Votum patefacere ſuo Superiori, vt ita quantum eſt in ſe, ſine mora cũ facultate Superioris exequatur Votum. Igitur debet ad
E eum finem adhibere medium hoc, quod eſt certius, & facile; vt ſcilicet à Superiore petat facultatem exequẽdi opus, non quomodocunque, ſed *vt offerendum Deo ex Voto*. Sic enim, vt inquit etiam Caietanus, facilius Superior cõcedet facultatem; quam ſi peteretur facultas ad exequendum opus abſolute, non detegendo Votum.

TERTIA quæſtio eſt, An poſtquam Superior fecit facultatem ſubdito exequẽdi Votum, poſſit illam reuocare, ita vt ſubditus excuſetur ab executione Voti. Richardus in 4. diſt. 38. art. 4. quæſt. 3. reſpondet diſtin-

guendo

Digitized by Google

guendo. Nam ſi, inquit, ſubditus ex Superioris facultate *iam vouit*, non poteſt Superior reuocare facultatem, neque irritare Votum emiſſum ipſius voluntate. Si autem *nondum vouit*, poteſt, inquit, reuocare, neque valebit Votum, quod reclamante Superiore in tali caſu ſubditus emittat.

Hanc ſententiam non probauit vllo argumento Richardus: neque ſanè probare potuit: nam nō ſatis cohæret. Si enim Superior poſt emiſſum de ſuo cōſenſu Votum à ſubdito, non poteſt reuocare facultatē; cauſa erit quia dando facultatem, fecit ſubditum dominum tum illius rei, quæ fuit vouenda, tum etiam ſuæ voluntatis *quoad rem illam*: ex quo videtur conſequens vt non ampliùs poſſit impedire ſubditum inuitum ab eius Voti executione. Si autem hoc eſt verum; conſequens etiam erit vt neque poſſit ante emiſſum votum reuocare facultatem datam ſubdito ad vouendum: quia ſimiliter dando facultatem ad vouendum, videtur feciſſe ſubditum dominum rei vouendæ, & etiam voluntatis propriæ, quoad illum determinatum vſum vouendi. Videtur igitur vel nō poſſe reuocare facultatem ante emiſſum Votum; vel ſi id poteſt ante, poſſe etiam poſt.

Altera ſentētia eſt Soti vbi ſuprà, & Caietani hic. Hi concedunt poſſe facultatem reuocari, & ante & poſt emiſſum Votum. Ratio Caietani eſt. Nam quamuis Superior det ſubdito facultatem ad vouendum, tamē adhuc retinet dominium voluntatis ſubditi, & rei offerēdæ per executionem Voti: Ergo quamdiu res nondum eſt oblata, ſemper poterit Superior illā facultatem reuocare, tanquam dominus. Antecedens probatur hic à Caietano. Nam quando res aliqua conceditur alicui ad determinatum aliquē vſum, non priùs actualiter transfertur dominium rei, quàm ille, cui cōceditur, actualiter illa vtatur; ſed tantùm eſt is dominus illius in potētia, donec actu vtatur. Sed in caſu noſtro, Superior tantùm concedit ſubdito facultatem rei (id eſt, voluntatis eiuſdem ſubditi) ad determinatum vſum, videlicet vouendi & offerendi rē per executionē Voti. Ergo ſemper poteſt Superior reuocare, quamdiu ſubditus actu non vtitur voluntate ſua vouendo & exequendo Votum.

Sed hæc probatio illius Antecedentis nō videtur firma: falſa enim eſt Maior. Tranſlatio enim actualis dominij non dependet ab actuali rei vſu, ſed conſiſtit in *facultate*, quæ alteri fit, re vtendi cùm placuerit. Vnde antequam vtatur actu, *actualiter* eſt dominus, & non ſolùm *in potentia*, vt patet in omnibus contractibus & donationibus. Vt v.g. ſi quis ab altero acciperet dono vas argenteum ad determinatum vſum; vt videlicet pro tritico commutaret, atque ita diſtraheret vas: talis ſine dubio antequam actu diſtraheret vas commutando, eſſet actualiter dominus illius. Similiter ergo in propoſito poſſet contingere, niſi alia ratio afferatur.

Aliter igitur probo illud Antecedens; ſcilicet Superiorem, concedentem ſubdito facultatem vouendi, adhuc retinere dominium voluntatis ſubditi & rei offerendæ. Nam ſuperior concedens eam facultatem ſubdito, cenſendus eſt concedere ſolùm facultatem, quæ ſufficiat ſubdito, vt is & voluntate propria, & re offerenda vtatur, vouendo & exequendo Votum. Sed poteſt ei concedi talis facultas abſque tranſlatione dominij voluntatis propriæ in ordine ad illum vſum, & etiā rei offerendæ: Ergo non eſt putādus Superior ita etiam facultatem concedere, vt transferat quoque in ſubditum id dominium.

Maior probatur. Nam Superior ſolùm concedit ſubdito facultatem ad illum vſum: Ergo id ſolùm, quod ſatis eſt ad illū vſum, cenſendus eſt concedere. Item quia putandum eſt (quando aliud nō explicatur) ſuperiorem minimum, quod poteſt, velle cedere de iure ſuo; maximè cùm poſſit poſtea ad bonū ſubditi pertinere, vt Superior tāquā adhuc dominus facultatem illam reuocet.

Iam probatur Minor. Nam optimè poteſt intelligi, A quòd aliquis dependenter quidem ex volūtate alterius vtatur aliqua re abſque rei dominio; vt patet, quando ſeruus ex volūtate Domini, vtitur rebus domini, etiam diſtrahendo. Conſtat enim dominum poſſe reuocare facultatem ad id ſeruo datam, quandocunque velit, conuertendo rem in alios vſus. Et propterea ſeruus vtitur tunc quidem licitè re ſui domini etiam diſtrahēdo, ſed dependenter ex voluntate Domini: atque adeo ſine rei dominio, cum dominium ſit facultas vtendi re *independenter ex voluntate alterius*, vt vidimus diſpur. 5. quæſt. 10. p. 1. Ita igitur in propoſito, Superior concedit facultatem ſubdito vouendi & exequendi Votum licitè, ſed tamen non niſi *dependenter* ab eiuſdem Superioris voluntate, atque adeo abſque tranſlatione dominij volūtatis ſubditi & rei offerendæ. B In quo quidem Superior non ſpectat propriam vtilitatem, ſicut ſpectat dominus, cum dat facultatem ſeruo; ſed potiſſimùm vtilitatem ſubditi, vt videlicet poſſit poſtea illi conſulere, reuocando facultatem, ſi oportuerit.

Quin etiamſi concederemus transferri actualiter id dominium in ſubditum per conceſſionem eius facultatis: tamen adhuc poſſet Superior ex rationabili cauſa illam reuocare irritando Votum, non tanquam repetendo id quod ſuum eſt, ſed tanquam iuſtè auferendo à ſubdito id quod eſſet illius proprium. Ad hoc enim etiam ſe extenderet auctoritas Superioris in ſubditum propter ſubditi commodum.

Cæterùm prima via probandi illam ſententiā Caietani & Soti, eſt facilior, & abſque incōmodo. Ac ſecundùm illam non ſolùm ſi ex cauſa rationabili Superior reuocet eā facultatem, ſed etiā ſi ſine illa, poterit ſubditus C eſſe ſecurus in conſcientia. Si autem ſubditus eſſet factus dominus per facultatem conceſſam: abſque rationabili cauſa non valeret Voti irritatio; quia non poteſt Superior auferre à ſubdito, quod eſt illius, ſine cauſa rationabili: poteſt autem pro libito vti re alioqui ſua.

QVARTA quæſtio eſt, An votum ſubditi ſemel irritatum, reuiuiſcat poſtea, quando is liberatur à poteſtate Superioris. Et tota difficultas eſt cùm, materia Voti eſt talis, quæ poſſit pertinere ad tempus illud quo ſubditus eſt extra Superioris poteſtatem. Ad hoc Caietanus hic, & Sotus vbi ſuprà, & Nauarrus c. 12. num. 65. & 66. & Syluester, Verbo Votum, tertio, quæſtione 2. Simpliciter reſpondent negatiuè. Et ratio illorum eſt: quoniam Votum ſemel irritatum, cùm ipſo facto reddatur nullum, non poteſt iterum habere vim obligandi, niſi fortè renouaretur. Et confirmant hoc ex c. D *Quidam*, & cap. *Placet*. Extra de conuerſione coniugatorum. Ex quibus cap. patet, coniugem, cuius profeſſio irritata fuit ab altero coniuge, non teneri mortuo illo ad Religionem redire. Vnde videtur vinculum voti nunquam reuiuiſcere, quamuis quis liberetur à poteſtate alterius qui irritauit.

Si res tamen diligētiùs cōſideretur, videtur opus hîc eſſe diſtinctione. Nam quamuis veriſſimum eſt, quod hi Doctores aiunt, votum ſemel verè & *ſecundùm ſe totum* irritatum, nunquam poſtea reuiuiſcere, diſpiciendū tamen eſt quandonam potuerit illud totum ſecundùm ſe irritari, atque adeo verè fuerit ſimpliciter irritatum; & quādo id fieri nō potuerit, atque adeo ſolū fuerit irritatū quoad aliquod tēpus, nimirū quo vouēs fit ſubditus.

E Ita igitur eſt DISTINGVENDVM. Si is, cuius Votum fuit irritatum, erat ſubditus non ſolùm quoad rē oblatam per Votum, ſed etiam *quoad voluntatem*, per quam vouit ſicut eſt Religioſus & puer ante decimum quartum annum, exiſtimandum eſt, *ſecundùm ſe totum* illud fuiſſe irritatum, neque amplius ad aliquid obligare, vt verè ponit iſtorum Doctorum ſententia. Videtur namque Superior irritans votum talis ſubditi, velle tollere totum Voti vinculum, niſi fortè declararet, ſe tantùm velle tollere quoad tempus, &c.

Si autem quis erat ſubditus tantùm *quoad rem oblatam*,

Digitized by Google

tam,& ea res ſit eiuſmodi, quę maneat in poteſtate ſubditi, poſtquam is à Superioris poteſtate eximitur, vt ſi vouiſſet dare certam eleemoſynam ſingulis hebdomadibus per totá vitã: omnino Votum videtur obligare, quãdo talis ſubditus liberatur à poteſtate alterius. Ratio eſt: quoniam Superior non poteſt irritare Votum talis ſubditi, niſi quatenus poteſt illi ſubtrahere materiam oblatam. Sed non poteſt ſubtrahere materiam oblatam, niſi pro tempore, quo vouẽs eſt illi ſubditus. Ergo non poteſt irritare Votum ſimpliciter, ſed tãtùm quoad illud tempus; atque adeo elapſo tempore ſubiectionis, ſeruandum eſt a ſubdito id Votum. Maior eſt nota, quandoquidem tantum eſt ſuperior quoad rem oblatam. Minor probatur: quia pro illo duntaxat tempore materia Voti eſt in ſuperioris poteſtate.

Atque hæc ipſa videtur fuiſſe opinio eorum, qui, vt refert Sotus lib. 7. de Iuſtitia, q. 5. artic. 1. tribuens eam etiam Paludano in 4. d. 48. q. 4. ad propoſitam quæſtionem reſponderunt diſtinguendo, quòd ſi ſubditus erat *pubes*, Votum reuiuiſcit: ſi verò erat *puer*, qui nondum attigerat decimum quartum annum, non reuiuiſcit, ſed ſimpliciter irritatur. Hoc enim ideo verum eſt, quia ſi eſt pubes, tantùm eſt ſubditus quoad Voti materiam, atque adeo non tollitur ſimpliciter Voti vinculum, ſed pro tempore: ſi verò eſt puer, eſt etiam ſubditus quoad voluntatem, atque ita tollitur omnino vinculum.

Ad rationem autem prioris ſententiæ reſpondeo, illam tantùm probare, non reuiuiſcere poſtea Votum ſubditi irritatum, ſi is fuit ſubditus etiam ſecundum voluntatem, qua vouit: aliàs enim vinculum Voti de materia pertinente ad tempus libertatis, non poteſt ſimpliciter tolli.

Ad illa verò duo capitula, quatenus procedunt de perſona exiſtente in alterius poteſtate, *ſo um quoad rem oblatam*, reſpondeo, ex primo quidem, videlicet ex cap. *Quidam*, potius ſumi poſſe argumẽtum in confirmationem noſtræ ſententiæ. Nam illic definitur, coniugem, qui inuito altero coniuge, profeſſus eſt, teneri ex vi illius Voti ad non exigendũ debitũ. Et ratio dicitur eſſe: quia id non dependebat à poteſtate alterius coniugis, atque adeo nõ potuit irritari ab eo Votum quoad hoc.

Similiter igitur argumentari poſſumus ad noſtrum propoſitum; Votum eius qui *quoad rem tantùm oblatam* fuit ſubditus, irritatum à ſuperiore, obligare pro tempore quo ſubditus nõ eſt amplius quoad rem oblatam in ſuperioris poteſtate: quia pro illo tempore non potuit à Superiori ſubtrahi Voto illa materia.

Quare autem Pontifex ibi affirmauerit, non teneri talem coniugem ad ingreſſum etiam Religionis, mortuo altero coniuge; ratio videtur fuiſſe primò: quia ille inter profitendum habuerat malam intẽtionem, videlicet permanendi in Religione ſemper etiam inuito altero coniuge: ac proinde quoad hoc, Votum fuit nullum, cùm fuerit de re mala. Et hoc inſinuatur, cùm ibi dicitur in textu talem *inuita vxore intraſſe Monaſterium & vouiſſe*, nimirum animo in Religione manendi (vt Profeſſi ſolent) quantumuis inuita vxore.

Deinde ratio etiam cur id Põtifex affirmauerit, fuit: quia vt maximè Votum talis coniugis fuiſſet factum ſine ea mala intentione, tamen non fuit *vera profeſſio*, quãdoquidem non fuit validum Votum talis quoad ſeruandam *omnimodam caſtitatem*, ſed tantùm quoad caſtitatem *in non exigendo debito*, cùm aliud (vt ibidem dicitur) non fuerit in poteſtate eius promittere vxore inuita. Profeſſio autem requirit Votum *caſtitatis omnimodæ*. Itaque cùm talis minimè validè fuerit profeſſus; rectè dixit Pontifex non teneri, mortua etiam coniuge, redire ad monaſterium.

Ad cap. verò *Placet*, reſpondeo ſimiliter potius fauere nobis. Nam ibi etiam dicitur, mulierem, quæ inſcio altero coniuge, profeſſionem fecit: feciſſe validum Votum *de non exigendo quidem debito*, quia id non erat in po-

A teſtate mariti: quamuis non fecerit verum & validum Votũ Religionis & profeſſionis religioſæ, quia quoad hoc pendebat ex poteſtate mariti. Itaque ibi definitur, eam mulierẽ etiam mortuo marito teneri ex vi illius Voti ad illam caſtitatem, quam ex ſua quidem parte vouit, ſcilicet *non exigendi debitum* (id quod noſtræ ſententiæ fauet) neque tamen cogendam tunc, vt redeat ad Monaſterium, cùm *profeſſio* quidem inualida fuerit, propter rationẽ iam a nobis expoſitam circa c. *Quidam*.

Qvinta quæſtio eſt; an omne Votum quod ſubditus facit, explendum pro tempore quo ſit ſui iuris, poſſit à ſuperiore irritari. Vt, v. g. ſi adoleſcens promitteret ſe facturum eleemoſynam, quando fuerit emancipatus. Ad hoc Caietanus hic art. 8. ſimpliciter reſpondet negatiuè. Ratio illius eſt: quia pro illo tempore materia non eſt in poteſtate ſuperioris. Syluester autẽ Verbo Religio ſecundo, q. 15. contrà abſolutè reſpondet poſſe irritari. Et hoc placet Soto vbi ſuprà: quoniam inquit, ſatis eſt vt pro illo tempore quo Votum emittitur, vouens ſit in poteſtate alterius.

B Sed hic etiam opus eſt eadem diſtinctione. Nam ſi eſt ſubditus ſolùm *quoad rem* quam vouet, vera eſt opinio Caietani, & ratio eius optima, & eodem modo intelligendus eſt Nauarrus c. 12. n. 65. quando approbat in hoc ſententiam Caietani. Si verò quis ſubditus ſit etiam *quoad voluntatem*, per quam vouet, tunc vera eſt ſententia Sylueſtri & Soti. Nam licet tunc non poſſit irritari Votum ex parte materiæ, poteſt tamen irritari propter ſubiectionem voluntatis, qua fuit emiſſum.

Sexta quæſtio eſt; vtrùm omnia omnino Vota Religioſi C poſſint irritari à Prælato, etiamſi ſint de rebus quæ non ſunt in poteſtate Prælati; vt ſi voueret, ſe non furaturum, v. g. aut non dicturum mendacium. Caietanus abſolutè reſpondet negatiuè: quia talis materia nõ eſt in poteſtate Prælati, cùm ſit præcepta iure naturali. Vnde quod S. Thomas hic dicit in ſolutione tertij, *nullum Votum Religioſi eſſe firmum ſine conſenſu Prælati*, inquit, Caietanus intelligendum eſſe de Votis quæ fiunt de operibus ſupererogationis; ſiue ſint præcepta per regulam Religionis, in qua poteſt Prælatus diſpenſare, & quæ ideo ſubiacet illius poteſtati; ſiue non ſit præcepta per Regulam.

Cæterùm Caietanus hîc quoque deficit. Nam non reſpicit ad ſubiectionem *ex parte voluntatis* qua Religioſus vouet. Vnde verius eſt quod Nauarrus c. 12. n. 65. & D Sotus lib. 7. de Iuſtitia, q. 5. art. 1. ſentiunt: ſimpliciter omnia Vota Religioſi, etiam de præceptis naturalibus poſſe irritari à Prælato. Quamuis enim eiuſmodi materia præceptorum naturalium nõ ſit in poteſtate Prælati, quatenus ad eam ſubditus eſt obligatus per eiuſmodi præcepta, eſt tamen in poteſtate Prælati, quatenus ad eam poteſt ſubditus obligari vel non obligari per obligationem peculiarem virtutis Religionis ortam *ex vinculo Voti*, atque adeo *ex ſubditi voluntate* ſubiecta meritò quoad hoc ſuo Prælato. Ad quem proinde ſpectat videre an expediat, nec ne, ſubdito, obligari quoque peculiari eo vinculo.

Vltima huius generis quæſtio eſt; quonam modò vxor ſit ſubdita viro, quod attinet ad emittenda Vota; an *quoad voluntatẽ etiam*, ſicut Religioſus & puer, vel ſolùm quoad *poteſtatem proprij corporis, & res familiares*. Sotus E vbi ſuprà putat eſſe ſubditam viro, ſicut eſt Religioſus ſuo Prælato, atq; adeo poſſe virũ irritare omnia omnino Vota vxoris. Quod videtur poſſe confirmari ex illo dicto Apoſtoli: *Caput mulieris vir*. 1. Cor. 11. Et ſecundùm hoc omnia omnino Vota vxoris poteſt irritare vir.

Cæterùm verius videtur quod Nauarrus cenſet vbi ſuprà, ſolùm poſſe à viro irritari ea vxoris vota, quæ sũt in præiudicium illius; ſiue fuerint emiſſa ante matrimonium, ſiue poſt; per capit. *Noluit* 33. q. 5. Non enim videtur maritus eſſe caput mulieris ſpirituale, ſed tantùm politicum. Et idem iudicium eſt de *domino* reſpectu

ſerui.Non enim eſt ſuperior,niſi quoad illa,quę poſſunt A præiudicare iuri herili.

Ex hoc diiudicari debet, in quibus Votis vxoris habeat maritus poteſtatem irritandi;& cōtra etiam, quæ Vota mariti poſſit vxor irritare.Nam quoad fidem toti ſunt pares ex ſententia omnium. Et ideo vterque poteſt alterius votum *omnimodæ continentiæ* irritare,vt patet ex capit. *Quidam*,& cap. *Placet*. Extra de conuerſione coniugatorum,quæ ſuprà explicaui. Item; quia vir eſt caput in rebus pertinētibus ad adminiſtrationem domeſticam multa Vota vxoris circa huiuſmodi poteſt irritare,quæ contra non poſſet vxor , ſi eſſent facta à viro.

Exiſtit autem hic peculiare DVBIVM circa Votum coniugis de caſtitate non omnimoda,ſed *in non exigendo debitum*,vtrùm alter coniux poſſit illud irritare. Neque enim ſatis videtur de hoc conuenire inter doctores. Et B ſanè ex dicto cap. *Quidam*,& capit. *Placet*. Extra de conuerſione coniugatorum , videtur apertè colligi , quod non poſſit:& ita etiam aſſerit Nauarrus,c.2.n.64.& 65. Niſi in caſu , inquit , quo coniux propter tale Votum *non exigendi* , peccaret fornicando ſpiritualiter aut carnaliter.Et citat ad hoc cap. *Agathoſa* 27.q.1. quanquam non videtur hæc exceptio clarè colligi ex illo cap.

Sylueſter autem Verbo Votum 5. q.2. arbitratur , ſi coniux faciat Votum *non exigendi in gratiam ſui*,non poſſe alterum coniugem tale Votum irritare;quia non eſt in præiudicium illius:ſi autem faceret Votum *nūquam exigendi*; neque in gratiam ſui, neque in gratiā alterius coniugis,tunc, inquit , Votum poſſet irritari ab altero coniuge ; quoniam eſſet illi nimis oneroſum & graue ſemper petere:atque adeo eſſet in præiudicium eius. C

Sotus verò q.3.art.1.lib.7.de Iuſtitia:limitat ſententiam hanc Sylueſtri,quando videlicet Votum non exigendi eſſet factum non ab vxore,ſed à marito. Id enim Votum propter pudorem fœminis innatū , nimis oneroſum eſſet vxori.Addit tamen tutius eſſe vt adhuc tūc petatur diſpenſatio ab Epiſcopo , quæ facilè eſſet concedenda.

Mihi ſententia Nauarri videtur verior. Nam quod dicitur de pudore , &c. videtur nimis accidentarium. Neque coniux habet ius,vt cogat alterum ad petendū, ſed ſolùm ad reddendum. Atque hoc eſt magis conſentaneum illis textibus cap. *Quidam*,& cap. *Placet*.

Hactenus dictum eſt , quatenus poſſint vouere ſubditi,& ij qui ſunt in alterius poteſtate. Nunc vidēdum eſt etiam an & quatenus poſſint vouere PVERI. Qua D de re diſſerit D.Th.art.9.Et PRIMO certum eſt,pueros qui necdum habent vſum liberum rationis, nullo Voto obligare ſe poſſe,vt docet D.Thom.hic communiter receptus.

SECVNDO; veriſſimum etiam eſt quod idem docet, ſi puer ante decimumquartum annum habet vſum rationis,atque ita eſt(vt dicitur) *doli capax*,poſſe,quantum eſt in ſe,obligare ſe quocunque voto *ſimplici*,etiam Religionis,ita tamen , vt parens poſſit quodcunque Votū tale irritare. Nam cùm pueri ante decimumquartum annum vt plurimùm, non habeant vſum rationis ; lex humana quæ reſpicit id quod eſt vt plurimùm,ſubiicit voluntatem puerorum in illa ætate parentibus , & idcirco nullum Votum illorum eſt firmum abſque parentum conſenſu. E

Atque hoc totum eſſe etiam verum de voto ſimplici Religionis(vt dixi)rectè Nauarrus in Manuali,c.12. n.68.& Sylueſter,Verbo Votum 3. q.5, contra aliquos notauerunt.Ac obſeruandum eſt,*ante illos annos pubertatis* omnia Vota omnino , ſiue ſint *realia* ſiue perſonalia *purè*,vt Votum de oratione, ſiue *mixta* ex reali & perſonali,poſſe à parentibus irritari:propterea quòd non ſolùm quoad rem,ſed etiam quoad voluntatem ſunt tunc ſubiecti pueri. Poſt *pubertatem verò* perſonalia non poſſunt;neque etiam mixta, quæ per ſe primò ſunt perſonalia,vt Votum de peregrinatione , ſicut bene notauit Nauar.n.68. & 70.quia acceſſorium ſequitur naturam principalis.

DVBIVM autem hic eſt,an Votum perſonale à puero emiſſum ante annos pubertatis, neque poſt eos annos ab eo confirmatum,poſſit parens elapſis illis annis irritare,quando intra illos id non fecit.Sot.lib.7.de Iuſtitia q.3.art.2.negat:quoniā iam non habet parens poteſtatem in his quæ pertinent ad perſonā pueri.Et confirmat ex eo quòd dominus nō poteſt irritare Vota ſerui,poſtquam is eſt emancipatus,etiamſi fuerint emiſſa quando erat ſeruus:ergo neque parens in propoſito.

Nihilominus probabilius eſt poſſe adhuc parentem id Votum irritare.Ita Nauarrus vbi ſuprà n.71.& Caietanus infrà q.189.artic.5.Vnde ad argumentum Soti reſpondeo,parentem habere adhuc poteſtatem quoad illum actum præteritum,quo puer vouit : quandoquidem fuit elicitus per voluntatem parenti ſubiectam, & adhuc pendet obligatio eius ex parentis conſenſu, ſicut & antè pendebat.Itaque irritat tunc Pater id Votum, non tanquam habens adhuc ſimpliciter poteſtatē *in voluntatem filij*, ſed tanquam is ex cuius conſenſu tanquam ex conditione pendet adhuc vis illius Voti:ſiquidem *ſub conditione* fuit emiſſum,ſi parens conſentiat , & is necdum conſenſit , nec filius illud (vt ſupponimus) abſolutè ratificauit ſine tali conditione , poſtquam habere incepit voluntatem non ſubiectam in his parēti.

Ad illud autem exemplum de *ſeruo* dico eſſe eandem rationē,ſi Votū fuerit *reale* præiudicās domino:ſecus , ſi fuiſſet *perſonale*,& non præiudicans domino:quia Dominus nō eſt ſuperior quoad volūtatem ſerui ſimpliciter.

Ac notāt optimè Caietanus & Nauarr. locis citatis, ad ratificationē Voti poſt annos pubertatis, nō ſufficere quòd adoleſcēs putet Votum ante annos illos ab ſe emiſſum,fuiſſe validum,& ideo illud ſeruet; etiamſi id faciat millies (vt inquit Caietanus) ſed requiri vt denuò velit ad idē ſe obligare:ſiquidē Votum non eſt *opinio intellectus*, ſed pēdet in primis ex eiuſmodi volūtate.

TERTIO;certum etiam eſt , neque puerū ante decimum quartum annum , neque puellam ante duodecimum, poſſe ſe obligare Voto *ſolenni* Religionis , quantumcumque ſint doli capaces;vt docet hic D.Th.ex Iure antiquo in cap. *Non ſolum*, de Voto & voti redempt. lib. 6. vbi ita ſtatutum fuit ab Eccleſia , ex qua pendet modus ſolennitatis Voti,vt p præced.dictum eſt.

Quinimò iure nouo Conc.Trid.ſeſſ.25.c.15.de Regularibus,ſtatutum eſt vt nullus neque mas neque fœmina ante decimum ſextum ætatis annum cōpletum, & integrum annum probationis , profeſſionem emittat;& ſi emiſerit,omnino ſit irrita , nullam obligationem inducens. Per quod videtur ex parte corrigi ius antiquum in cap. *Placet*,& cap. *Quidam*,de cōuerſ. coniugatorū. Siquidem ex his capitulis colligitur , profeſſionem alioqui irritā habere vim Voti ſimplicis quoad obligationem *non exigendi debitum*. Quanquam non obſtantibus his capit.Sotus vbi ſuprà idem dixit , videlicet nullam obligationem oriri ex profeſſione facta ante tempus ſtatutum ab Eccleſia.

Sed occurrunt argumenta duo cōtra hoc;quæ oportet refellere. *Primum* eſt, quòd matrimonium inter impuberes,qui & habeant vſum rationis , & ita ſint doli capaces,vt poſſint generare,valet;vt patet ex cap. *De illis*.Extra de deſponſatione impuberum.Ergo etiam valebit eorum profeſſio ſolennis. Si enim poſſunt tales pueri ſe tradere homini per matrimonium , cur non Deo per profeſſionem? *Secundum* eſt; quòd ſi tales pueri ſuſcipiant ſacrum ordinem ; votum continentiæ annexum, erit in illis ſolenne per ſuſceptionem ſacri ordinis:ergo etiam poterit eſſe per profeſſionem.

In contrariū eſt ſtatutum Eccleſiæ : quæ illam ætatē præſcripſit ad profeſſionem. Et cùm hæc res dependeat ex volūtate Eccleſiæ,hoc ſufficit. Vnde ad hæc duo argumenta reſpondeo nō eſſe ſimile.Nam vt rectè inquit

hic

Digitized by Google

hic Caietanus, per profeſſionem *moritur homo ciuiliter:* per matrimonium autem,& per ſuſceptionem Ordinis, non item. Vnde meritò cõſtituta eſt certa ætas pro profeſſione. Item in ordine & matrimonio contrahendo interueniunt Sacramenta. In profeſſione verò nullum Sacramentum interuenit.

PVNCTVM SEPTIMVM.

An & quibus modis poſſit quis liberari ab obligatione Voti.

D. Thomas art. 10.11.12.

SENTENTIA communis & vera eſt, quatuor modis poſſe tolli obligationem Voti, atque adeo eneruari ipſum Votum, à quo eſt nimirum inſeparabilis obligatio. PRIMO; per *manifeſtam* rei, aut circumſtantiarum mutationem, atque adeo per interpretationem epieiceiæ, ſine auctoritate Superioris; quando ipſa materia Voti deſinit eſſe aut *poſſibilis*, aut *bona, & vtilis*, aut *melior*, *&c.* iuxta ea quæ diſſeruimus p.4. SECVNDO; per *irritationem* factam ab eo in cuius poteſtate erat is qui vouit; iuxta eá quæ diſſeruimus p. præced. TERTIO, per *diſpenſationem* factam auctoritate Superioris. QVARTO; per *commutationem* auctoritate quoque Superioris factam; quæ tamen in hoc à diſpenſatione differt, quòd per diſpenſationem ſimpliciter tollitur Voti obligatio; per commutationem verò non ſimpliciter, ſed quo ad illam certam materiam, quam quis vouerat: ſiquidem per commutationem tantummodò mutatur Voti materia.

Cùm autem de duobus prioribus modis ſatis ſuperque puncto 4.& 6. diſputatum ſit; nunc ſolùm ſupereſt vt diſſeramus de duobus vltimis, ſcil. de Diſpenſatione & Cõmutatione. Ac in primis quidem certum eſt, poſſe per auctoritatem Superioris in Voto DISPENSARI. Id patet primò ex praxi Eccleſiæ. Deinde probatur à D. Thoma hîc art. 10. ratione quam ita formo: Diſpenſare in Voto eſt *determinare, Votum non eſſe ſeruãdum.* Sed hoc aliquando oportet fieri: Ergo. Maior patet. Nam diſpenſatio Voti eſt ſicut diſpenſatio legis. Imponit enim vouẽs ſibi legem quandam. Sed diſpenſare in lege, eſt determinare, legem non eſſe ſeruandam: Ergo ſimiliter, &c. Minor probatur. Nã ſicut accidere poteſt vt quod præcipit lex, etſi vt plurimùm ſit bonum, tamen in aliquo caſu non ſit bonum; atque adeò determinandum ſit, illam non eſſe tunc ſeruandam: ita etiam in aliquo caſu poteſt non eſſe bonum, quod eſt promiſſum per Votum; vt ſi fiat vel illicitum, vel inutile, vel impeditiuum maioris boni. Ergo ſicut ſæpe oportet diſpenſare in lege; ita etiam in Voto.

Sed aduerſus hanc rationem S. Thomæ poſſet quis obiicere, quòd non videtur bona illa deſcriptio diſpenſationis Voti, poſita in Maiori propoſitione. Nam ex ſententia omnium, *diſpenſatio* Voti differt ab *interpretatione* eius per ἐπιείκειαν, & à *commutatione & irritatione.* Sed hæc differentia non explicatur per illã deſcriptionem: Ergo non eſt bona illa deſcriptio. Probatur Minor: quia tantùm traditur in illa id in quo omnia iſta quatuor conueniunt. Vt enim patet conſideranti, omnibus his modis *determinatur, votum non eſſe ſeruandum.*

RESPONDEO, Sanctum Thomam illis verbis etiam inſinuaſſe differentiam Diſpenſationis ab illis tribus. Pro cuius declaratione aduertendum eſt breuiter, *interpretationem & irritationem Voti* in hoc conuenire, quòd non ſupponunt fuiſſe antea verum vinculũ Voti, obligans hominem; atque adeò nunquam tollũt vinculum Voti, quod antea in re obligauerit. *Interpretatio* enim eſt declarare id quod vnicuique intelligẽti poteſt eſſe euidens, videlicet in tali caſu Votum non eſſe verè Votum obligans. Ex quo patet, ante ipſam quoque interpretationem Votum in rè fuiſſe nullum. *Irritatio* item non ſupponit Votum verè obligaſſe: ſiquidem erat illud dependens donec Superior præberet aſſenſum. *Commutatio* denique quamuis ſupponat verum fuiſſe Votũ & obligans: tamen non tollit ſimpliciter vinculum Voti præcedentis: in quo conuenit cum interpretatione & irritatione; ſed duntaxat *mutat materiam* ſiue obiectum eius vinculi. *Diſpenſatio* verò & ſupponit ſæpè, verum in re fuiſſe Votum, per quod differt ab irritatione & interpretatione; & præterea *tollit ſimpliciter* vinculũ illius, per quod differt à commutatione. Habet enim diſpenſatio tunc propriè locum, quando *dubium eſt*, vtrùm Votum in re verè obliget, an non. In quo caſu quãuis forte in re verè Votum obligaret, tamen accedente auctoritate & iudicio Prælati Eccleſiaſtici, ex rationabili cauſſa ſtatuentis & iudicantis, Votum non eſſe ſeruandum; relaxatur vinculum Voti, ne perpetuò oporteat animum vouentis hærere. Neque Deus poſt tale iudicium rationabile Prælati Eccleſiaſtici, fidem eius, qui vouit, obſtrictam ſibi retinet; quãdoquidem is conformans ſe iudicio rationabili Prælati, vicem Dei tenẽtis, tuta cõſcientia poteſt nunquam poſtea Votum ſeruare.

Atque hanc differentiam diſpẽſationis à commutatione, interpretatione, & irritatione, D. Thomas inſinuauit, cùm dixit per diſpenſationem determinari, *Votũ non eſſe ſeruandum*, nimirum etiam in caſu quo ante diſpenſationem verè obligauerit in re votum. Tollitur enim tũc etiam vinculum illius, vt rectè etiam notauit Sotus lib.7. de Iuſtitia, q. 4. art.1. & patet ex iis quæ de Diſpenſatione generatim diſſeruimus tom. 2. q. 4. de Legibus, puncto 6. Vbi etiam declarauimus, quo pacto Prælatus diſpenſans in Voto, non diſpenſet in iure naturali & diuino. Ius enim naturale non dictat, opus promiſſum exequendũ eſſe, niſi durante vinculo Voti: quod tollitur, vt diximus, auctoritate Prælati. Itaque nõ facit Prælatus, vt ſit licitum illud, quod iure naturæ non eſt licitum, videlicet *non exequi Votum.* Hoc enim non iubet ius naturæ, niſi quamdiu durat Votum: id quod rectè explicat S.Th. hîc art. 10. in ſolut. 2. arg.

Sed cùm hæc ita ſint, duo præterea explicanda & diſſerenda reſtant in propoſito. VNVM eſt; an in omni omnino Voto poſſit diſpenſari; de quo diſſerit D. Thomas art. 11. ALTERVM eſt; quænam requirantur, vt ritè fiat diſpenſatio vel etiam commutatio Voti; de quo Diuus Thomas diſſerit art. 12.

Et quod ad PRIMVM attinet, Controuerſia potiſſimùm eſt, num diſpenſari poſſit in Voto *ſolenni* Caſtitatis per profeſſionem Religionis facto. Nam non dubitatur quin in Votis quibuſcunque ſimplicibus diſpenſari poſſit: atque etiam in Voto ſolenni continentiæ annexo ordinibus ſacris, vt docet D. Thomas hîc art. 11. & communiter alij, ſicut videre eſt apud Syluestrum V. Votum. 4. q. 5. Neque etiam de Voto ſolenni Obediẽtiæ & Paupertatis præcipua concertatio eſt, ſed de Voto, vt dixi, *Continentiæ.*

Eſt autem ſententia S. Thomæ hîc art. 11. neutiquam poſſe etiam à Summo Pontifice diſpenſari in Voto ſolẽni Religionis, ac potiſſimùm Continentiæ. Probat is hanc ſententiam quadam ratiocinatione; quam, vt tota eius vis meliùs appareat, redigo in hanc formam. Religioſus; hoc ipſo quòd per votum ſolenne eſt factus Religioſus, ex natura huius ſtatus tenetur ſeruare cõtinentiam: Sed Papa non poteſt facere, ex Religioſo non Religioſum: Ergò non poteſt facere, vt Religioſus non teneatur ſeruare continentiam, atque adeò Papa non poteſt diſpenſare.

Maior probatur. Nam Religioſus ex natura ſui ſtatus, debet eſſe totaliter *vnitus* Deo: Ergo debet ſeruare continentiam. Patet conſequentia. Quia cura vxoris & familiæ directè pugnat cum illa *vnione*, iuxta illud 1. Cor. 7. *Qui cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt.* Antecedens autem probo: Tum quia Religioſus totaliter mancipatur diuino cultui: Tum etiã ex nomine; dicitur enim *Monachus* ab illa

vnitate oppoſita diuiſioni illi, de qua loquitur D. Paulus.

Iam probatur Minor. Nam Religioſus fit Religioſus per ſpiritualem benedictionem, in qua conſiſtit voti *ſolennitas*, vt ſuprà à D. Thoma dictum eſt art. 7. & hic rurſus art. 11. ab eodem repetitur. Sed Papa non poteſt facere vt ille qui eſt ſemel ſpiritualiter benedictus, non ſit benedictus: ſicut nec poteſt facere vt calix ſemel conſecratus, manens idem non ſit conſecratus: Ergo non poteſt facere vt Religioſus non ſit Religioſus.

Atque hanc ſententiam S. Thomæ ſequitur Syluester, V. Votum 4. q. 5. & Sotus lib. 7. de Iuſtit. q. 4 art. 2. & fuit etiam Alberti Magni in 4. diſt. 38. art. 16. & Altiſiodorenſis lib. 3. ſuæ Summæ tract. 11. c. 1. q. 2. & in eam inclinat magis (licet dubius) Bonauentura in 4. d. 38. art. 2. quæſt. 3.

Contraria verò ſententia, videlicet poſſe diſpenſari in Voto ſolenni per profeſſionem, communior eſt. Ita Henricus Gandauen. quodlib. 5. q. 28. & Richardus in 4. d. 38. art. 9. q. 1. & Durandus ead. diſt. q. 2. & Paludanus q. 4. & Maior q. 3. & Nauarrus in Manuali, c. 12. n. 71. & D. Antoninus 3. p. tit. 12. c. 7. & Caietanus hic & alij plures, quos Syluester citat.

Vtra autem iſtarum ſententiarum ſit verior, videndum eſt, expendendo vtriuſque rationes. Ac illi quidẽ, qui S. Thomam ſequuntur, ex *Scriptura* nullum locũ firmum proferre poſſunt pro illa ſententia. Nam quod citari ſolet ex c. vlt. Leuit. *Animal, quod quis deuouit Deo, ſanctum erit, nec mutari poterit, &c.* non facit ad propoſitũ. Vt enim inquit Caiet. hic art. 11. illa lex erat cerimonialis. Id quod manifeſtè patet ex eo quòd in eodem capite fiebat facultas alias res commutandi, quæ Deo deuouebantur & conſecrabantur: vel fortè ſenſus erat, non poſſe mutari abſque auctoritate Sacerdotis.

Nec rurſus probatur ſufficienter ea ſententia per illud teſtimonium Eccleſiaſt. 26. quo vtuntur Albertus, & Altiſiodorenſis; *Omnis ponderatio non eſt digna animæ cõtinentis.* Non enim hic anteponitur bonum continentiæ omnibus omnino bonis, aut priuatis animæ, aut communibus Reipublicæ, ob quæ poſſit diſpenſari: cùm cõſtet, bonum orationis, contemplationis, religionis, martyrij, &c. eſſe maius. Sed antefertur ibi animæ continentia & ſanctitas omnibus bonis *externis*, vt opibus, &c. ſicut rectè notauit D. Thom. hic ad 4. & Richardus vbi ſuprà ad 3. argumentum. Vnde ipſe quoque S. Thomas hîc oſtendit, teſtimonium hoc non eſſe ſufficiens ad ſuam ſententiam probandã. Sed neque ſufficienter probatur ex ſententia ex Capit. Cùm ad Monaſterium. Extra. de ſtatu Monach. vt infrà videbimus.

Itaque cùm *teſtimonia* deſint pro ea ſententia, oportet, ſi probanda eſt, *rationes* ducere ex varijs quæ in Voto ſolenni Religioſi conſiderari poſſunt. Hæc autem, generatim loquendo, ſunt quatuor. Videlicet *materia* Voti, hoc eſt, ipſa continentia; *perpetuitas* illius; *ratio promiſſionis*, in qua conuenit Votum ſolenne cum Voto ſimplici; & denique *ſolennitas* illius, in qua differt à ſimplici.

Porrò rationes, quas aliqui petunt ex *materia & perpetuitate* Voti huius, ſufficienter refellit S. Thomas hic art. 11. tanquam inefficaces pro ſua ſententia. Ex *promiſſione* item ratio efficax ſumi non poteſt. Alioquin æquè probaretur, in nullo omnino Voto diſpenſari poſſe, cùm de ratione cuiuſcunque Voti ſit promiſſio.

Reſtat igitur vt ſi illa ſententia vera eſt, probari debeat ex *ſolennitate* talis Voti Et quidem ſi ea in *ſolo ſtatuto Eccleſiæ* ponatur; conſtat potiùs ex illa probari, quòd poſſit in hoc Voto diſpenſari. Si autem ponatur in *benedictione ſpirituali*; cùm ea poſitio falſa ſit, vt oſtenſum eſt p. 5. vt minimùm oportebit ex hac parte claudicare argumentum, quod pro ſententia S. Thomæ ſumatur ex ſolennitate ſic intellecta. Atque hinc in primis deficere videtur ratio S. Thomæ in hoc art. 11.

Quanquam dato etiam, quòd ſolennitas conſiſtat in eiuſmodi ſpirituali benedictione, videtur ratio illa inef-

A ficax. Reſponderi enim poſſet, concedendo Maiorem, intellectam de Religioſo, vt iam eſt Religioſus, per obligationem quoque Votorum, & negando Minorem. Et ad probationem poſſet etiam negari, Religioſum conſtitui in Eſſe Religioſi per ſolam benedictionem ſpiritualem; conſtituitur enim etiam per obligationẽ trium Votorum: quæ obligatio cùm extrinſecè ſe habeat ad illam benedictionem; poſſet ex rationabili cauſa à benedictione ſeparari relaxando promiſſionem Votorũ. Qua quidem obligatione ſeparata, non ita oriretur ex ſola benedictione ſpirituali obligatio ad ſeruandam continentiam; vt in caſu neceſſitatis non poſſet perſona ſic benedicta contrahere matrimonium. Id quod dupliciter confirmari poteſt.

B *Primò*; quoniam, vt rectè diſſerit hîc Caietanus, illa benedictio Religioſi nõ eſt conſtitutiua ipſius Religioſi in *aliquo eſſe ſacro* ex natura rei deſtinato ad continentiam. Non enim imprimitur per illam aliqua qualitas ſpiritualis ordinata naturaliter ad continẽtiam. Id enim dicere, ridiculum figmentum eſſet, vt etiam ait Sotus. Neque etiam peculiariter ex aliquo ſtatuto Eccleſiæ aut diuino deſtinatur Religioſus per illam benedictionem ad ſola opera continentiæ, ſicut deſtinãtur corporalia, v. g. ad altaris miniſterium. Sed ſolùm, inquit Caietanus, ea benedictio eſt inuocatiua diuini numinis, vt præſtò adſit Religioſo. Conſtat autem, ait idem, benedictiones inuocatiuas non reddere res inhabiles ad communes vſus, vt patet in naui benedicta, pane, vino, &c. & in rebus aliis vtenſilibus.

C *Secundò*; nam etiam dato, quòd eiuſmodi benedictio eſſet etiam conſtitutiua Religioſi in tali Eſſe ſacro deſtinato ex natura rei ad continentiam: tamen in caſu neceſſitatis vrgentis poſſet licitè perſona Religioſa ad alios vſus transferri, Deo, vel Eccleſia, cuius auctoritate facta fuiſſet illa peculiaris deſtinatio ad opera ſacra, rationabiliter tunc diſpenſante. Quemadmodum (vt inquit probabiliter Durand. vbi ſuprà) in caſu quo aliquis Laicus periculoſiſſimè ſitiret, nec poſſet bibere, niſi per calicem conſecratum; licitè in tali neceſſitate vteretur illo ad bibendum: ſic enim legimus 1. Reg. 21. Dauid, & qui cum eo erant, vſos fuiſſe in neceſſitate panibus Deo ſacratis.

Et ſi contra hæc obiiciatur *primò*, quòd fertur, D. Matthæum nullo modo voluiſſe diſpenſare cum Iphigenia virgine Deo ſacrata; *Reſponderi* poteſt primò, non

D conſtare, D. Matthæum habuiſſe tunc cauſam ſufficientem diſpenſandi propter conſequendum aliquod magnum bonum, ſi diſpenſare vellet, vel propter vitãdum aliquod magnum malum, ſi nollet: ſed tantùm videtur certum, illum interfectum fuiſſe propterea quòd fuerit auctor Iphigeniæ talis Voti. *Secundò* dici poſſet, ferè potiùs conſtare contrarium. Nam vt optimè cenſet Caietanus hîc art. 11. tunc temporis, vtpote in initio naſcentis Eccleſiæ, non tam fuit expediens Religionem Chriſtianam propagari relaxatione eorum quę ad ipſam Religionem pertinent, quàm ſanguinis effuſione pro illorum conſtanti obſeruatione.

Si præterea obiiciat aliquis *ſecundò* in confirmationẽ ſententiæ & rationis D. Th. Capitulum. Cùm ad Monaſterium. Extra. de ſtatu Monach. vbi Pontifex eadem ratione

E videtur vti ad probandam indiſpẽſabilitatem ſolennis Voti, cùm inquit: *Abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeò eſt annexa regulæ Monachali, vt contra eam neque Summus Pontifex poſſit indulgere:* Reſponderi poteſt, quod Caietanus hic, & Richardus, & Durãdus, & alij vbi ſuprà reſpondent. Videlicet id intelligendum eſſe, ſuppoſito, quòd Monachus talis ſit, quales iam Religioſi ſolent eſſe, videlicet manentes in obſeruãtia illa vitæ communis & regularis, quam coluut iam, cùm ſunt obligati ad tria Vota Cæterùm (vt inquiũt hi Doctores) poteſt fieri aliquis ex tali Monacho non Monachus, & tũc erit illi licitum matrimoniũ. Vel dici poſſet,

Digitized by Google

illum Pontificem non id definiuiſſe, ſed tanquam Doctorem fuiſſe illius opinionis: ſicut hoc modo palã concedit hîc Sotus, circa hoc contraria fuiſſe opinatos Pontifices. Citant enim Doctores alterius opinionis pro ſe quoque facta Pontificum.

Cùm igitur ex ſolennitate, quæ *in benedictione ſpirituali* conſiſtat, non ducatur efficax argumẽtum ad probandam ſententiam S. Thomę, videndum reſtat vtrùm poſſit duci ex ſolennitate, quæ conſiſtat (vt in rei veritate conſiſtit) in *traditione perſonæ* modo quo ſuprà declarauimus, puncto 5. Et quidem Sotus omnino exiſtimat. Conſiſtit autem vis rationis eius in hoc: Id quod eſt contra ius naturæ & diuinum, non poteſt fieri licitum per diſpenſationem. Sed quòd perſona actualiter tradita Deo per profeſſionem, contrahat matrimonium, eſt contra ius naturæ & diuinum: Ergo nõ poteſt fieri licitum per diſpenſationem. Maior probatur: quia quod eſt contra ius naturæ, intrinſecè eſt malum. Minor probata & declarata fuit ſuprà p. 5. Et confirmat Sotus hanc rationem ex eo quòd, vt inquit, per nullam humanam poteſtatem poteſt ab homine auferri id cuius eſt dominus: Ergo multo minùs poterit auferre à Deo ea perſona, cuius ipſe peculiariter eſt dominus.

Sed huius quoque rationis ſolutio facilis eſt. Conceſſa enim Maiori, diſtingui poteſt Minor. Nam quod dicitur, eſſe contra ius naturæ, vt perſona Deo tradita contrahat matrimonium, verum eſt, poſito quòd adhuc Deus retineat peculiare dominium illius. Poſito autem quòd Deus accommodando ſe iudicio rationabili Eccleſiæ, manumittat (vt ſic dicam) eam perſonam, & reddat illi iterum ſui dominium; falſum eſt quòd ſit contra ius naturæ, vt talis perſona matrimonium contrahat. Atque hoc poſteriori modo duntaxat fit licitum per diſpenſationem, vt perſona actualiter antea Deo tradita, tradat ſe alteri per matrimonium. Et ita nihil per hoc fit contra ius naturæ. Sicut etiam quando diſpenſatur in Voto ſimplici, nihil fit contra ius naturæ: quia nõ fit tunc vt oppoſitum materiæ Voti liceat, Deo adhuc retinenti Voti vinculum. Tunc enim contra ius naturæ eſſet non exequi Votum; ſed fit id licitum per diſpenſationem, Deo ſimul relaxante promiſſionem ſibi factam, iuxta Eccleſiæ iudicium, ſicut puncto præced. explicauimus ex doctrina S. Thomæ.

Confirmatio verò, quam Sotus pro ſuo argumento affert, potiùs infirmat illud, & confirmat ſolutionem eius à nobis datam. Nam quamuis humana poteſtas poſſit pro libito facere vt aliquis licitè vtatur re alterius, ſuppoſito, quòd dominium eius rei maneat apud illum alterum: tamen poteſt ſine controuerſia ex cauſa rationabili in multis caſibus dominium rei transferre ex vno alterum: quo facto alter licitè vtitur ea re tanquam Dominus. Sic igitur in propoſito poteſt rectè intelligi, quòd Pontifex ſuo iudicio & determinatione rationabili, veluti obtineat à Deo, vt manumittat perſonam ſibi antea traditam: quo facto iam licet illi perſonæ contrahere matrimonium.

Itaque minùs circumſpectè Sotus ratiocinatus eſt, eò quòd ſolennitas Voti eſt de iure diuino & naturali, colligens, Votum ſolenne profeſſionis eſſe indiſpenſabile. Meliùs multo Doctores alij rem hanc intellexerũt, qui tametſi ſolennitatem in traditione poſuerint, atque adeò de iure naturæ illam eſſe conceſſerint: ſenſerunt tamen nihilominus Votum ſolenne poſſe diſpenſari; ac maximè Durandus, & Richardus vbi ſuprà.

Apparet itaque ex his, ſententiam S. Thomæ difficulter probari poſſe: quod ipſum probabiliorem reddit ſecundam ſententiam contrariam. Nam non videtur eſſe integrum, ſine ſufficienti ratione aliquid negare auctoritati Eccleſiæ.

Et quidem vt rationes aliæ, quas Doctores pro ſecũda ſententia afferunt, non eſſent, neque hiſtoriæ, quòd id etiam aliquando ſit factum (vt videre eſt hîc apud Caietanum) tamen hæc ratio mihi videtur maiorem probabilitatem eius ſententiæ debere perſuadere, quam ita formo: Quòd iuxta rationabile iudicium Eccleſiæ, in caſu grauiſſimæ eiuſdem Eccleſiæ neceſſitatis, Deus emãcipet perſonam ſibi antea traditam, & eo facto licitè illa contrahat matrimonium; res eſt quæ & intelligi poteſt abſque incommodo; & aliquando poteſt expedire bono communi Eccleſiæ; Ergo credendum eſt, auctoritatem id faciendi, eſſe in Eccleſia.

Cõſequentia patet. Nam aliàs nõ ſuauiter & ſufficiẽter Deus videretur proſpexiſſe Eccleſiæ ſuæ, & aliquando id, quod pro charitate inſtitutũ eſt, videretur contra charitatem pugnare; quod omnino eſt cauendum, vt admonuit S. Bern. in lib. de præcepto & diſpenſatione.

Antecedens verò pro prima parte ſatis eſt declaratũ, reſpondendo ad argumentum Soti. Oſtẽdimus enim nihil propterea fieri contra ius naturale. Pro ſecunda verò parte probatur. Nam nemo negabit expedire, vt in caſu quo bonum *& commune maius* procurari poteſt, neglecto *priuato & minori*, eligatur maius: ſed aliquando poteſt accidere vt ex matrimonio alicuius perſonæ profeſſæ, & commune & maius bonum Reip. ſequatur, quàm ſit bonum ſtatus vnius Religioſæ perſonæ: Ergo, &c.

Confirmatur hæc ipſa ratio *primò*. Nam in caſu quo prouidus & fidelis Princeps aut gubernator poſſet ſuccurrere neceſſitati communi manumittendo proprium ſeruũ; ſine dubio id faceret: Ergo à fortiori eſt credendum, quòd idem faciat Deus: maximè cùm ipſe minimè indigeat peculiari dominio alicuius perſonæ; neque tale dominium ſuſceperit, niſi quatenus id ad promouendum bonum commune Eccleſiæ pertinebat. Quando igitur agitur de eodem, eóque maiori bono communi, facilè manumittet.

Confirmatur idem *ſecundò*. Nam quòd Deus relaxet Voti vinculum, quo ſe aliquis obſtrinxerat per promiſſionem ſimplicem, non conſtat nobis, niſi per hãc ipſam formam ratiocinationis, quam iam vſi ſumus: Ergo ex eadem poſſumus conſequenter colligere, quòd etiam in aliquo caſu pro maiori Eccleſiæ bono, relinquere velit perſonæ ſibi traditæ dominium, & tanqum emancipare illam, iuxta iudicium Eccleſiæ, ſicut eſt dictum.

Sed ad maiorem huius rei explicationem diluenda ſunt argumenta quædam, quæ poſſunt obiici cõtra hãc ſententiam. Primvm eſt: Nam ſequeretur ex illa, accidere poſſe vt poſt matrimonium ratum, vterque cõiux altero viuente, eſſet coniunctus alicui alteri: Sed hoc eſt abſurdum. Ergo. Sequela probatur. In caſu quo is cum quo poſt profeſſionem diſpenſatur, diremiſſet antea matrimonium ratum, ingrediendo Religionem, & illo Religionem ingreſſo, alter coniux ſtatim contraxiſſet cum alio, & eſſet adhuc ſuperſtes.

Ad hoc argumentum, quod magni facit Sotus, facilè reſpondent Durandus & Richardus vbi ſuprà, concedendo ſequelam, & negando Minorem. Sicut enim (inquiunt) non eſſet abſurdum id quod infertur, caſu quo alter coniugum ex morte corporali exſuſcitaretur miraculosè ad vitam, & matrimonium iniret cum tertio, ſuperſtite adhuc altero coniuge, & alij coniuncto: ita non eſt id abſurdum, ſi alter coniux reuocetur à morte ciuili per diſpenſationem ad ciuilem vitam. Item patet non eſſe id abſurdum in caſu quo *diſpenſetur* ſolùm in matrimonio rato cum aliquibus, qui deinde contrahant alia matrimonia. Id quod fieri poſſe concedunt Nauarrus, Caietanus, & multi alij, vt vidimus ſuprà puncto 5.

Secvndvm argumentum: Sequeretur poſſe diſpenſari in matrimonio rato; imò etiam in conſummato. Patet ſequela, applicando huc rationem, quam fecimus pro diſpenſatione ſolennis Voti. Nam etiam caſus poſſet accidere, in quo propter bonum commune maximum, neque coniux, neque proles poſſet rationabiliter ægrè ferre, quòd alter cõiugum ſepararetur, & traderetur alteri tertio in matrimonium.

Respondeo, quod attinet ad matrimonium ratum, facilè concederetur ſequela. Sed quod attinet ad conſummatum, ſimpliciter eſt neganda ſequela. Nam de illo habemus expreſſum teſtimonium Domini, ratione quoque confirmatum, Matth. 19. *Dimittet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Qui locus cùm non ſit intelligēdus de matrimonio rato, vt patet ex probabilitate ſententiæ multorum, qui in eo poſſe diſpenſari cenſent; reſtat vt intelligatur de matrimonio conſummato, per quod nimirum fiunt coniuges *vna caro.* Et ita apparet ex hoc textu (ſaltem iure poſitiuo diuino) eſſe voluntatem Dei, vt nunquam in iſto matrimonio diſpenſetur, ne velut monſtroſè ex iis qui iam *vna caro* ſunt, fiāt duo. Et cùm ipſe Deus poſſit in caſu, quo alioqui diſpenſatio matrimonij conſummati videretur expedire, multis aliis modis occurrere neceſſitati communi; potuit non obſtante ſuauitate ſuæ prouidentiæ, omnino vetare diſpenſationem in matrimonio.

Atque hoc modo poſſet quoque defendi probabiliter opinio S. Thomæ de indiſpenſabilitate Voti ſolemnis. Si nimirum dicatur, Deum nolle, vt vnquam in tali Voto diſpenſetur, quamuis videantur ſuppetere ad id cauſſæ: quia ipſe poteſt multis aliis modis tunc occurrere neceſſitatibus, & vult eſſe omnino perpetuos ſtatus continentium aliquorum in Eccleſia.

Sed quoniam non videtur valde hoc dedecere, vt in caſu rariſſimo propter commune bonum aliqua perſona profeſſa manumittatur à Deo, ſicut eſt dictum, & id eſt medium ſuaue ac facile, neque poteſt confirmari aliquo efficaci teſtimonio, quòd Deus id nunquam velit; videtur adhuc probabilior ſecunda ſententia quam defendimus. Alioqui ſi illo fundamento liceret vti abſque ſufficienti teſtimonio, in multis poſſet negari Eccleſiæ auctoritas, dicendo Deum velle aliter prouidere, &c. Et ſic etiam poſſet dici, Votum ſimplex eſſe indiſpēſabile, &c. quod eſſet abſurdum.

Tertium argumentum: Vt inquit S. Thomas art. 11. in ſolut. 1. arg. periculis & neceſſitatibus *humanis* per res *humanas* occurrendum eſt, & non transferendo res diuinas ad vſus humanos: Sed Religioſi profeſſi, ſunt iam mortui mundo, & viuunt Deo, cui ſunt conſecrati: Ergo propter nullum euentum humanum ſunt reuocandi ad vitam ſæcularem.

Respondeo: *Primò*, negari poteſt Maior, vt patet in illo Durandi exemplo, de eo qui periculosè ſitiret, atque adeò poſſet in tali caſu bibere ex calice conſecrato. *Secundò*, poteſt eadem Maior diſtingui. Nam eſto, ita ſit, ſi res maneat adhuc ſacra ſeu diuina, tamen falſum id eſt, poſito, quòd res fiat ex diuina non diuina. Et ſic in propoſito poſſet fieri ex Monacho non Monachus, ſicut ſuprà dictum eſt; & ſicut ſæpè tempore famis calices conſecrati confringuntur, & conuertuntur in vſus pauperum: & ita *materia ſaltem illa* calicis, quæ antea erat ſacrata, fit non ſacra. Quòd ſi probetur hoc non poſſe fieri, quia Monachus iam eſt mortuus mundo, atque ita non poteſt reuocari ad vitam ciuilem; erit petitio principij. Idem enim eſt eſſe Monachum, & eſſe mortuum mundo. Et hoc eſt, quod contendimus, in caſu neceſſitatis poſſe quem ex morte ciuili ad vitam ciuilem reuocari. *Tertiò*, conceſſa etiam Maiori abſolutè; tamen ſolùm probaretur eo argumento, non poſſe diſpēſari propter *res humanas merè*; non autem probaretur, ne tunc quidem diſpenſari poſſe, cùm ad id ſuppeterēt rationes *ſpirituales & diuinæ*, ſicut accideret, quando neceſſitas eſſet cōmunis Chriſtianæ Reipublicæ. Tunc enim communiter etiam agitur ex conſequenti de bono ſpirituali Eccleſiæ.

Quartum argumentum. Si in Eccleſia eſt poteſtas diſpenſandi cum profeſſis, ſæpè hoc fuiſſet factum, & fieret. Sed vix poteſt proferri vnus aut alter caſus in quo ſit factum: Ergo id ipſum ſignum eſt, quòd non poteſt hoc rectè fieri. Sequela probatur. Nam proculdubio frequenter exiſtunt cauſſæ rationabiles, maximè ex parte ipſius perſonæ profeſſæ, propter quas omnibus conſideratis melius eſſet illi redire ad ſeculum, atque adeò manumitti à Deo; ſicut etiam exiſtimēt aliquando pro diſpenſatione eius qui vouit ſimpliciter.

Respondeo. Hoc argumentum petit qualis debeat eſſe cauſa ad diſpēſandum in Voto ſolemni. Et quidem Richardus vbi ſuprà, putat etiam ſufficere priuatam cauſſam ex parte perſonæ volentis. Cæterùm contra hoc valet illud argumentum factum. Nam tunc ſæpè id oporteret fieri. Vnde verius videtur, & ſententiæ communi aliorum magis cōſentaneum, quòd ſit neceſſaria cauſſa communis.

Cuius ratio eſt; quorum diſpenſatio, quæ fit in Voto ſolenni, fieri non poteſt ſine aliquo detrimento ipſius Religioſi ordinis. Non videtur autem cōuenire vt cum incommodo communitatis alicuius ordinis vel Religionis, ratio habeatur priuatæ cauſſæ perſonæ: ſecus, quando de bono communi Reipublicæ agitur: cùm hoc ſit maioris momenti, quàm bonum alicuius vnius Ordinis vel Religionis.

Adde, quòd ſi propter priuatas cauſſas fieret talis diſpenſatio, non ſolùm id eſſet in detrimentum Religionum, propterea quòd orbarentur illæ ſuis perſonis, &c. ſed etiam quia plurimæ & frequentes tunc eſſent tentationes Religioſorum. Cauſſa igitur communis requiritur; & ideò fit vt tam rarò vel penè nunquam fiant tales diſpenſationes.

Et hactenus oſtenſum eſt, in omni Voto diſpenſari poſſe, quod erat Primum ex duobus, quæ nobis propoſuimus ad explicandum. Nunc reſtat vt explicemus Secundum; nempe quid requiratur vt Diſpenſatio, vel etiam Commutatio Voti ſit legitima. Ac ſtatuēdum eſt ex ſententia D. Thomæ art. 12. & aliorum communi, duo ad id requiri, ſcilicet auctoritatem Prælati, & cauſſam rationabilem.

Atque vt primùm dicamus de Prælati Auctoritate, quòd ea requiratur, eo argumento patet: nam in diſpenſatione aut commutatione Voti, oportet determinare quid ſit Deo acceptum. Sed ad hoc determinandum requiritur Prælati auctoritas: Ergo. Maior patet ex dictis p. præced. Minor probatur. Nam quid ſit Deo acceptum, vel non, pendet ex arbitrio ipſius Dei, cui facta eſt promiſſio. Ergo ad Prelatū, qui eſt vice Dei, pertinet explicare in hoc hominibus diuinam voluntatem, ſicut etiam in aliis rebus.

Hac ipſa ratione confirmat id D Thom. hic ar. 12. Ex quo patet, Prælati auctoritatem ſolùm eſſe neceſſariam, quando *dubitari* poteſt vtrùm res ſit Deo accepta, vel non, iuxta dicta p. præced. Nam ſi *euidens* eſt, rem Deo placere, vel non placere, conſtat non eſſe neceſſariū interrogare Prælatum quid placeat Deo. Vnde veriſſimū eſt, quod Caietanus hic ex D. Thoma, & ex Iure Canonico probat, licitum eſſe abſque auctoritate Prælati Votum *commutare* in id quod eſt *euidenter melius.* Vt peregrinationem quamcunque in ingreſſum Religionis; etiamſi ſit peregrinatio Hieroſolymitana, vt bene ait Caietanus in Summa, verbo, Votum. Quanquam excipit quidem eam peregrinationem Sotus lib. 7. de Iuſtitia, q. 4. art. 3. eo quòd ſit reſeruata Papæ; non animaduertens id intelligi, quando non cōmutatur in id quod euidenter ſit melius. Et eadem ratione poteſt etiam quis ſecundùm hanc doctrinam Caietani ceſſare ab executione Voti, quando euidens eſt, materiam eſſe malā vel inutilem. Quæ doctrina etiam placet Nauarro cap. 12. num. 66. & Soto vbi ſuprà, quanquam, vt diximus, excipiat illam pegrinationem.

Notandum eſt autem, quod dicimus, quando res eſt *euidens*, atque adeò abſque vlla formidine oppoſiti. Non enim hac in re ſufficeret certitudo moralis, admixta for-

midine.

Digitized by Google

midini. Hæc enim ſolùm eſt ſatis, quando aliter nō poteſt meliùs conſcientiæ conſuli: In propoſito autem poteſt vtique, interrogando Prælatum, qui in terris eſt vice Dei.

Sed cùm conſtet, ad diſpenſandum & cōmutandum Votum requiſitam eſſe Prælati auctoritatem, videndum eſt, quinam PRÆLATI poſſint diſpenſare, & commutare Votum. De hoc doctrina eſt communis & certiſſima; Pontificem Summum in primis habere *plenariam poteſtatem*, tanquam plenè Dei vicarium. Ex *cōmiſſione* autē, vt hic docet S. Thom. in ſolutione tertij, Epiſcopi poſſunt diſpenſare & commutare aliqua Vota, quę frequenter fieri ſolent, & vt Nauarrus c. 12. num. 75. notat, etiam id poſſunt illi, qui habent iuriſdictionē Epiſcoporum, aut ſunt quaſi Epiſcopi; atque adeò etiam

B Prælati Religionum exemptarum ab Epiſcopis: quia tales ſunt veluti Epiſcopi erga ſuos ſubditos. Quanquā hoc quidem parum pertinet ad praxim, cùm Prælati Religionem habeant poteſtatem *irritandi* Vota ſubditorum; quod eſt & certius & factu facilius.

Itē, vt notat illic Nauarrus, & Confeſſarij Regulares, qui fruuntur priuilegiis Ordinum mendicantiū, poſſunt diſpēſare in iis omnibus Votis, in quibus poſſunt Epiſcopi, excepto Voto de peregrinatione *vltra duas diætas*. Vota autem, in quibus poſſūt Epiſcopi, ſunt omnia, exceptis quinque: Videlicet *caſtitatis perpetuæ, Religionis, Peregrinationis Hieroſolymitanæ, & Romanæ, & Compoſtellanæ.*

Ex quo ſequitur, poſſe illos diſpēſare, vt bene ait Nauarrus vbi ſuprà contra Caietanum, in Voto de *non contrahendo matrimonium*. Nam hoc non eſt Votum omnimodæ caſtitatis, & exceptiones ſunt reſtringendę. Item

C etiam poſſunt diſpenſare in Voto continentię *non perpetuo*. In perpetuo verò non niſi difficilis eſſe aditus ad Pontificem, & eſſet periculum graue incontinentiæ, vt notat idem Nauarrus, vbi ſupra, & Syluester, verbo, Votum, 4. quæſt. 4.

Item poſſunt diſpenſare in Voto de non ludendo, v. g. *ſub pœna* ſeruandi caſtitatem perpetuam, vel intrandi Religionem: quia vt bene Sotus notauit lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 2. art. 1. & quæſt. 4. art. 3. tale Votum non eſt votum continentiæ aut Religionis. Non enim iſta tunc ſe habent ad animum vouentis, vt materia Voti vllo modo, ſed tantum vt pœna, quam is ſibi proponit luendam, ſi violauerint Votum, quod emittit ſolùm de non ludendo. Secus, ſi fuiſſet Votum conditionale conti-

D nentiæ aut Religionis: quando videlicet ex affectu ad iſta, quis promitteret illa in caſu quo luderet. In tali enim Voto non poſſet Epiſcopus diſpenſare.

Denique circa hoc notandum, quamuis Sotus putet illum qui habet poteſtatem diſpenſandi, habere ex cōſequenti poteſtatem commutandi; meliùs, tamen arbitrari Nauarrum c. 12. n. 79. id fortè verum eſſe, quando quis habet poteſtatem diſpenſandi velut *ex officio & iure communi*, ſicut Epiſcopi; non verò quando habet velut delegatus ex vi priuilegiorum: quoniam priuilegia cōtra ius commune ſunt reſtringenda. Et quamuis commutare ſit minùs: tamen eſt alterius rationis; & ita non ſunt iſta neceſſariò connexa.

Hactenus de auctoritate Prælati ad legitimā diſpenſationem & commutationem requiſita: vbi etiam do-

E cuimus, in quibus reſideat ea auctoritas. Nunc dicendū de CAVSSA etiam requiſita ad legitimè diſpenſandum & commutandum Vota. Et in primis quidem meritò conuenit inter Doctores, Prælatum non poſſe pro libito diſpenſare aut cōmutare Vota; ſed requiri ad id cauſſam *rationabilē*: alioqui nihil illum facere. Ratio eſt: quoniam huiuſmodi actus ſunt iuriſdictionis duntaxat. Poteſtas autem iuriſdictionis nō datur in *deſtructionem*, ſed in *ædificationem* Eccleſiæ, vt inquit Apoſtolus 2. Cor. 13.

Secus, ſi Prælatus non ſolùm habet poteſtatem iuriſdictionis, ſed etiam poteſtatem *dominatiuam*, aut quaſi dominatiuā in ſubditos: qualē habent Prælati Religioſorum in ſuos, atque adeò etiā Pontifex in Religioſos, ex ſententia Caietani hic, & Nauarri, & Soti, vbi ſuprà. Qui enim habet poteſtatem hanc dominatiuam, poteſt pro libito Votum irritare. Sed hāc, vt bene prædicti auctores docent, non habet Papa in omnes Chriſtianos.

Neque eſt difficile reſpondere ad argumenta duo, quibus videtur probari poſſe, non eſſe neceſſariā cauſſam rationabilem ad diſpenſandum & commutandum Vota. PRIMVM eſt huiuſmodi: ſicut poteſtas iuriſdictionis datur in ædificationem, & nō in deſtructionem: ita etiam poteſtas dominatiua ſpiritualis, qualē habent Prælati. Sed hoc non obſtante, *irritatio* facta à Prælato ſine cauſſa rationabili valet: Ergo etiam *diſpenſatio & commutatio*: Vel ſi hęc nō, neque valebit irritatio ſine cauſſa.

SECVNDVM argumentum eſt tale. Factum ſubditi non poteſt derogare auctoritati Superioris: Ergo quodcunque ſubditi Votum fit ſalua Superioris auctoritate, atque adeò poterit is pro libito illud irritare.

Ad PRIMVM reſpondeo, non eſſe vndequaque veram Maiorem. Nam quamuis vtraque illa poteſtas, ſcilicet dominatiua & gubernatiua, datur in ædificationē, & non in deſtructionem: tamen in hoc eſt diſparitas, quòd *dominatiua* illa ex natura ipſa dominij, ſeu quaſi dominij, ita datur, vt poſſit Prælatus etiam ſine rationabili cauſſa validè quidem Votum ſubditi irritare, tanquam dominus: quamuis fortè tunc peccet non vtens illa auctoritate ad ſpiritualem vtilitatem ſubditi: hæc enim alia eſt quæſtio. Poteſtas autem duntaxat *gubernatiua* ita datur, vt ſolùm fiat per eam facultas gubernādi ſubditū, & rectè & validè in iis quæ ſint rationabilia: alioqui Deus non conſentit, & ſic factum non valet.

Ad SECVNDVM reſpondeo concedendo Antecedēs. Sed ex illo tantùm ſequitur, non poſſe ſubditum ita ſe obligare per Votum, quin maneat integrum ius Superiori diſpenſandi poſtea, ſi extiterit rationabilis cauſſa. Nam ad relaxandum Votum ſine cauſſa, non habet auctoritatem. Secus, ſi ſubditus emiſſet Votum non abſolutè, ſed *ſub conditione*, quatenus ſcilicet & quamdiu Prælato placeat, vt ſubditus tali Voto obſtringatur. Tūc enim Prælato poſtea qualicunque ex cauſſa nolente, vt ſubditus obſtringatur tali Voto, Votū ceſſaret: Nam eſſet Votum conditionale, & ceſſaret tunc conditio, ſcilicet Prælati beneplacitum.

Et hoc modo ſunt conditionalia Vota illa ſimplicia, quæ in Societate noſtra ante profeſſionem emittuntur. Nam emittuntur, iuxta Conſtitutiones Societatis eiuſdem, in quibus continetur illa conditio, ſcilicet quatenus Superioribus placuerit, vt patet ex declarationibus vltimi capitis quintæ partis earum Conſtitutionū. Vnde quando is qui ita vouit, dimittitur à Superioribus Societatis, nō eſt exiſtimandum, eos tunc diſpenſare in Voto caſtitatis perpetuæ & Religionis: ſed extinguitur Votum ipſum per ſe, deficiente conditione, ſcilicet Superiorum beneplacito.

Sed cùm conſtet iam, ad diſpenſationem & commutationem Voti requiri cauſſam rationabilem, videndum eſt QVALIS cauſſa debeat eſſe, vt ſit rationabilis. Reſpōdeo talem eſſe oportere, vt cedat in *honorem* Chriſti, & *vtilitatem* Eccleſiæ, vt hic docet Sanctus Thomas & omnes. Neque enim iſta duo ſeparari poſſunt. Vnde Apoſtolus 2. Cor. 2. *Ego, inquit, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti*. Quod ad hoc propoſitum inducit hic D. Thomas, art. 12.

Honor autem Chriſti & vtilitas Eccleſiæ tunc, & nō aliàs, ſequitur ex *diſpenſatione* quidem Voti, cùm ſuppetere videtur aliqua cauſſa *obſtans executioni Voti* iudicio Superioris moraliter ſaltem certo: vti docet S. Thomas art. 11. ad 2. & Caietanus ibi, & Sotus vbi ſupra, & alij. Ratio autem huius eſt: quoniam Deus non relaxat vinculum Voti niſi id expediat. Nunquam autem id expedit, niſi aliquid videatur obſtare Voti executioni. Nam alioqui ſemper expedit vt vinculū potiùs & obligatio

Digitized by Google

Voti opere cōpleatur. Cauſſa autem obſtās executioni Voti eſt, quando materia redditur vel *mala*, vel *inutilis*, vel moraliter *impoſſibilis*, vel *impeditiua maioris boni*. Itaque quando dubitari poterit, num aliquid horum contingat, & id probabiliter videbitur; poterit diſpenſatio habere locum.

Ex *cōmutatione* autem Voti poterit ſequi vtilitas Eccleſiæ & honor Chriſti, etiamſi cauſſa non ſit obſtans voti executioni. Ratio eſt, quoniam vt tradit hîc Caietanus & alij communiter, per cōmutationem *non tollitur* Voti vinculum, ſed materia vinculi *mutatur*. Vnde ſatis eſt, ſi materia, in quam mutatur, ſit melior & Deo gratior, iuxta iudicium cōmutantis. Quinimò, vt etiam ait Caietanus, ſatis eſſet, materiā, in quam fit mutatio, eſſe æqualem præcedenti. Redundat enim honor Chriſti & vtilitas Eccleſiæ, ex hoc etiam, quòd Prælatus in perſona Dei gratificatur vouēti, qui ſe vltro antea obligauit Voto, condeſcendendo benignè illi, & acceptādo illud, quod eſt æquale. Sic enim faciliùs homines inducentur hac benignitate ad vouendum.

Sec circa hoc ipſum occurrunt tria dubia. PRIMVM eſt, Vtrùm in caſu, quo Prælatus poſſit occurrere neceſſitati vouentis, cōmutando tantùm Votum, poſſit etiam licitè *diſpenſare*. Videtur enim non poſſe. Nam infidelis diſpēſator eſt is qui quod poteſt facere cum minori iactura rerum domini, facit cum maiori: Sed in propoſito poſſet Prælatus cum ſola mutatione materiæ Voti abſque ablatione vinculi occurrere neceſſitati eius qui vouit: Ergo infideliter faceret, ſi diſpenſaret. Atque ita videtur abſolute ſentire Sotus lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 4. art. vlt. In contrarium autē eſt vſus receptiſſimus in Eccleſia. Sæpè enim diſpēſatur abſque commutatione, & tamen ſemper poſſet aliquid aliud vouenti iniungi: vt oratio, &c.

RESPONDEO: quando ſuppetit probabiliter cauſſa ſufficiens ad diſpenſādum, ſcilicet obſtans executioni Voti, non tenetur Prælatus commutare, ſed poteſt ſimpliciter tollere Voti vinculū. Et hoc cōfirmat vſus: Et ratio etiam. Nam iudicat tūc (ſaltem probabiliter) Prælatus Voti vinculum eſſe nullum, atque adeò eſſe etiam cum auctoritate declarādum, illud non obligare, & proinde tollendum, ſi fortè adhuc reipſa perdurat. Ergo non eſt cur tunc debeat Prælatus aliam materiam Voto ſubſternere, ſicut fit in commutatione. Si verò ſuppetit cauſſa ſufficiens quidem ad commutandum, ſcilicet quando bonum eſt maius vel æquale; & non ad diſpenſandum per ablationem vinculi: tunc verum eſt, Prælatum nō poſſe diſpenſare, ſed tantùm commutare debet. Et ſic vera eſt ſententia Soti: alioqui ſi abſolutè intelligatur, non eſt approbanda.

Et eſt hic annotandum, poſſe caſum incidere, vt Prælatus debeat *partim commutando* Votum, & *partim diſpenſādo* occurrere neceſſitati vouētis. Vt ſi ſit aliqua cauſſa obſtans executioni Voti quo ad partem, licèt nō quo ad totum. Tunc enim, vt dicit Caietanus, poterit partim diſpenſare tollendo vinculum quo ad *tantum*, & partim cōmutare, mutādo ſcilicet materiam vinculi in aliquid minus quàm erat tota Voti materia. Sed hoc rectè dicit Caietanus non poſſe fieri ab eo qui habet auctoritatem tantùm cōmutandi; ſed ab eo qui habet etiā auctoritatem diſpenſandi, quandoquidem diſpenſatur tunc etiā.

SECVNDVM Dubium eſt: Vtrùm quando in Voto ideo diſpenſatur, quia eſt impeditiuum maioris boni, oporteat eſſe impeditiuum *maioris boni* quàm ſit non ſolum opus promiſſum, ſed etiam executio talis oneris, *vt eſt ex Voto per virtutem Religionis*; vel ſatis ſit, quòd impediat maius bonum quam ſit opus promiſſum abſolute. Ad hoc verè RESPONDET hic Caietanus, oportere vt impediat maius bonum quàm ſit etiā executio operis ex Voto: alioqui non impediret maius bonum omnibus cōſideratis. Secus autem eſt in *commutatione*: nam cùm per illam non tollatur vinculum, ſed ſolùm mutatio fiat circa materiam; ſatis eſt vt bonum, in quod fit mutatio, ſit maius quàm opus promiſſum abſolutè.

TERTIVM Dubium eſt; Vtrùm animi *leuitas* in emittendo Voto ſit cauſſa ſufficiens ad diſpenſandum poſtea in eiuſmodi Voto. Caietanus hic art. 1, & Sotus vbi ſuprà, & Nauarrus c. 12. num. 77. videntur abſolutè putare quòd ſufficiat: Sed intelligendum id eſt, quando talem leuitatem præteritam ſequeretur poſtea maxima difficultas adimplendi Votum; propter infirmitatem ſic vouentis, ex qua frequentes lapſus ſequantur: ita vt iam iudicetur tale Votum inutile eſſe ei perſonæ. Tunc enim illa leuitas reducitur ad cauſam obſtantem executioni voti.

Alioqui enim niſi ſic explicemus ſententiam illorū doctorum; ſecum illi pugnarent. Requirunt enim cum D. Thoma hic cauſſam obſtantem executioni, quam conſtat, nō eſſe ſolam leuitatem præteritam in vouendo, niſi aliquid aliud ex illa ſequatur. Si enim ſola leuitas in vouēdo obſtaret executioni Voti; eo ipſo Votum eſſet inualidum, quòd ex leuitate emittitur; cuius contrarium docent prædicti Doctores, & nos etiam docuimus ſuprà punct. 1. cùm diſputaremus de deliberatione ſufficiente ad verum Votum. Hactenus de tota iſta quæſtione.

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Iuramento.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 89.

DE Iuramento diſputant Scholaſtici Theologi in 3. Sent. diſt. 39. Iuriſperiti in titulo de iureiurando: Summiſtæ, verbo, Iuramentum: D. Thomas hic per decem articulos; & Sotus lib. 8. de Iuſtitia & Iure. Nec pauca etiam de Iuramento diſſerit præclarè S. Auguſtinus, ſermone 28. (aliàs 30.) de verbis Apoſtoli; qui eſt circa illa verba Iacobi 5. Ante omnia fratres mei nolite iurare.

Vniuerſa autem hæc diſputatio de Iuramento, videtur quatuor capitibus contineri. Itaque PRIMO *dicendum eſt de ratione Iuramenti.* SECVNDO; *de illius diuiſione.* TERTIO; *de illius vſu.* QVARTO; *de illius obligatione.*

PVNCTVM PRIMVM.

In quo conſiſtat ratio Iuramenti.

D. Thomas art. 1. & 4.

INTER omnes conuenit de eo quod hic artic. 1. docet D. Thomas, nempe Iuramentum *eſſe inuocationem diuini teſtimonij ad faciendam fidem.* Ita quoque D. AVGVSTINVS docuit ſermone 28. de verbis Apoſtoli. Vbi ex hac ipſa iuramenti ratione oſtēdit *iurationem certam* (vt inquit) *& expreſſam* eſſe in illis Apo-

Digitized by Google

ſtoli verbis 2. ad Corinth. 1. *Ego teſtem Deum inuoco in animam meam, quòd parcens vobis, non veni vltra Corinthum.*

Ac propter *certitudinem* huius diuini teſtimonij, quod iurando inuocatur, S. Gregorius NYSSENVS homil. 4. in Cant. deſcripſit Iuramentum hoc modo: *Iuſiurandum eſt oratio* PER SE *confirmans fidem.* Quia ſcilicet Iuramentum non indiget ad faciendam fidem *alio argumento* præter diuinum teſtimonium, quod per iuramentum ipſum inuocatur.

SED intelligere omninò quid ſit in propoſito INVOCARE diuinum teſtimonium, difficultate non caret. PRIMO; nam vel eſt petere, vt Deus *ſtatim* in hac vita rem patefaciat per reuelationem, vel aliquo alio modo: vel, vt id faciat *poſt hanc vitam*, quando iuxta Apoſtolum 1. ad Corinth. 4. *illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* Si primum dicatur: obſtat, quòd cùm ſciamus communiter non ſolere Deũ ſtatim rem patefacere, neque habeamus de hoc aliquam ipſius promiſſionem aut legem; non videmur id petere, cùm iuramus. Si ſecundum dicatur: obſtat etiã, quòd teſtimonium ad faciendam fidem, ſicut ſtatim in hac vita neceſſarium eſt, ita etiam oporteret ſtatim exhiberi: alioqui non acquieſcet ſtatim is qui ab alio, vt ei credat, iuramentum requirit. Item quòd non videtur peti illud teſtimonium, quod aliàs, etiam ſi non petatur, conſtat, omnibus in die iudicij eſſe exhibendum.

SECVNDO; nam ſi inuocare diuinum teſtimonium ſit velle vt Deus, vel in hac, vel in altera vita aſſeueret & teſtificetur id ipſum quod iurans dicit, conſequens erit vt nemo prudens, qui ſciat, tum hanc eſſe Iuramẽti rationem, tum Deum veracem eſſe, iurare vnquam poſſit falsò. Nam ſcit Deum *ne poſſe quidem* id quod eſt falſum, aſſeuerare & teſtificari: Ergo minimè talis velle poteſt vt id Deus faciat: ſiquidem nemo prudens vult fieri id quod ſcit eſſe impoſſibile.

TERTIO; difficultatem in hac parte auget, quòd qualicunque tandem modo eiuſmodi *inuocatio* diuini teſtimonij declaretur: tamen non apparet quomodo ea diſtingui poſſit, ab *oratione*, quæ eſt etiam actus Religionis. Nam cùm ea inuocatio ſit petitio & imploratio cuiuſdam diuini auxilij, vt ſcilicet Deus ferendo teſtimonium perſuadeat id quod homo perſuadere non poteſt; nihil videtur deeſſe quominus iuramentum ſit quædam oratio.

RESPONDEO; inuocationem diuini teſtimonij in eo ſitam eſſe vt quis, *quantum in ſe eſt*, velit & cupiat, Deum manifeſtare id quod iuramento confirmatur; tanquam id quod eſt ab ipſo Deo etiam ſcitum & verum: Et hoc quidem cùm ipſi Deo placuerit, ſiue in hac vita, ſiue poſt illam. Permittit enim hoc is qui iurat, diuino beneplacito, vt rectè inſinuauit Caietanus art. 2. huius quæſtionis, & diuus Thomas etiam ibi in ſolutione tertij argumenti.

Neque verò hoc non eſt ſatis ad faciendam fidem. Nam diuinum teſtimonium viris prudentibus & probis non ſolùm fidem facit *actu exhibitum*, ſed etiam *expetitum* ab homine, qui iurat: quatenus credibile non eſt, hominem facilè expetere diuinum teſtimonium in cõfirmationem rei falſæ, cum tanta diuinæ Majeſtatis iniuria, quanta eſt velle, *quantum eſt in ſe*, vt Deus, qui ſummè ſapiens eſt, & ſummè bonus, aſſerat & teſtificetur id quod eſt falſum.

Vnde ad PRIMVM argumentum reſpondeo, eum, qui iurat, abſtrahere & à præſenti vita, & à futura; & nihilominus facere fidem iureiurando, ſicut iam declaratum eſt.

Ad SECVNDVM reſpondeo, eum, qui dicit falſum, & ſcit Deum non poſſe falſum teſtificari; quamuis non poſſit quidem *abſolutè* velle, vt Deus id teſtificetur: tamen poſſe velle, *quantum eſt in ipſo quidem*, vt Deus id faciat: id eſt, poteſt velle, vt per ipſum quidem non ſtet quominus Deus id faciat, ſi id eſſet poſſibile. Atque hoc

A ipſo talis inuocat, quantum eſt quidem in ſe, diuinum teſtimonium; id quod eſt iurare, vt diximus.

Ad TERTIVM reſpondeo in primis non eſſe laborandum in quærenda differentia *propriè ſpecifica* inter orationem & iuramentum. Nam cùm ſint actus vnius & eiuſdem virtutis ſpecie, videlicet Religionis; ſpecie propriè nõ differunt. Vterque enim actus reſpicit idem formale obiectum Religionis, videlicet diuinam gloriam; quæ reſultat tum ex eo quòd quis per iuramentum inuocat & petit diuinum teſtimonium à Deo tanquam ab *infallibili*; tum ex eo quòd quis per orationem petit à Deo auxilium, vt à *miſericorde & omnipotenti*. Propter quod iuramentum etiam ſecũdùm ſpeciem ſuam eſt item actus Religionis, vt docet D. Thomas art. 4. &

B indicauit quoque ſubtiliter AVGVSTINVS ſerm. 28. de verbis Apoſtoli, cùm dixit: *Quid eſt iurare, niſi* IVS *reddere Deo* (gloriæ ſcilicet illi debitæ, vt naturâ veraci) *quando per Deum iuras?*

Secundò dico poſſe in hoc aſſignari differentiam inter orationem & iuramentum, quòd oratio conſiſtit præcipuè in actu *intellectus practici*, quo quis petit quidpiam à Deo, vt ab *omnipotenti*, iuxta ea quæ ſuprà diximus quæſt. 2. punct. 1. Iuramentum verò præcipuè videtur conſiſtere in *illa voluntate*, qua quis, quantum in ſe eſt, expetit teſtificationem Dei, vt eius, qui naturâ eſt verax. Deinde eſt etiam alia differentia materialis, quòd *iuramentum* adhibetur ad occurrendum *fallibilitati* humanæ: *oratio* verò ad ſubleuandam humanam *imbecillitatem* in quacunque alia materia, & ita latiùs patet oratio, quàm Iuramentum.

C

PVNCTVM SECVNDVM.

Quotuplex ſit Iuramentum.

Ad artic. 1. & 6 D. Thomæ.

FORMALITER quidem, & veluti *ſpecificè*, Iuramentum quodcũque vnius modi eſt. Nam vt rectè Caietan. art. 1. differit, quocunque tandem modo Iuramentum proferatur, ob id formaliter Iuramentum dicitur, quòd diuinum teſtimonium per illud inuocetur. Materialiter autem, Iuramentum diuidi poteſt, tum ex parte veritatis, ſiue *enuntiationis*, ad quam confirmandam adhibetur; tum etiam ex parte *modi* exterius ſignificandi illam interiorem inuocationem diuini teſtimonij.

Ex parte *enuntiationis* diuiditur Iuramentum in *promiſſorium & aſſertorium*. Quando enim diuinum teſtimo-

D nium inuocatur ad confirmandam enuntiationem de *præſenti* aut de *præterito*, dicitur iuramentum ASSERTORIVM: quando verò adducitur ad confirmandam enũtiationem de *futuro*, dicitur PROMISSORIVM. Quod ipſum indicauit ſanctus Gregorius NYSSENVS, hom. 4. in Cantica, cùm dixit, *duplicem eſſe operationem iuramenti: Aut enim facere fidem veritatis* (quæ ſcilicet in præſenti dicitur) *Aut confirmare fidem promiſſi, ſicut cùm in Pſalmo centeſimo trigeſimo primo dicitur: Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum*: quo ipſo confirmatur fides etiam veri de futuro.

Hic autem circa hoc PROMISSORIVM iuramentum diligenter notanda ſunt tria. PRIMVM eſt, Iuramentum promiſſorium poſſe etiam eſſe ſimul aſſerto-

E rium: quando videlicet diuinum teſtimonium inuocatur, non ſolùm ad confirmandam veritatem de *futuro*, ſed etiam ad confirmandam veritatem *præſentem*, quæ videlicet conſiſtat in concordia orationis promiſſoriæ *exterioris* cum *interiori animo* faciendi ſuo tempore id quod promittitur. Ac communiter diuinum teſtimonium induci ſolet ad vtramque veritatem. Vnde eadem diuini teſtimonij inuocatio, reſpectu diuerſæ veritatis eſt tunc iuramentum aſſertorium & promiſſoriũ.

SECVNDVM eſt. Sicut enuntiatio de futuro poteſt eſſe coniũcta, & cum *nudo propoſito* faciẽdi id quod quis

Digitized by Google

dicit ſe facturum, & etiam cum *promiſſione* faciendi: ita quoque Iuramentum poſſe induci vel ad confirmandum nudum propoſitum, vel ad confirmandam promiſſionem. Cæterum quoniam communiter inducitur ad confirmandam *promiſſionem* & ſtabiliendam magis eius obligationem; idcirco inuocatio diuini teſtimonij ad veritatem de futuro, dicitur communiter Iuramentum *promiſſorium*.

Tertium eſt, Propterea iuramentum promiſſoriũ ſuapte natura facere fidem, & confirmare promiſſionẽ: quia ſi poſtea homo non adimplet quod promiſit, erit cauſſa, *quantum in ſe eſt*, vt Deus fuerit teſtatus falſum: quæ eſt etiam magna iniuria. Itaque facilè quis ſibi perſuadet, hominem, qui iuramentum promiſſorium præſtat, fidem ſuam liberaturum, vt vitet tantum peccatum: de quo poſtea p. 4. plura dicemus, cùm explicabimus, qualis & quanta ſit culpæ deformitas in non adimplendo promiſſionem iuramento firmatam.

Iam verò ex parte modi proferendi iuramentum, diuidi quoque illud ſolet in iuramentum per *ſimplicem conteſtationem*, & iuramentum per *execrationem*. Simplex *conteſtatio* eſt, cùm quis ſimpliciter inuocat diuinum teſtimonium, dicendo: Teſtis eſt Deus; aut, Teſtor Deum; aut, Per Deum; aut, Iuro per Deum, &c. Omnibus enim his modis æque iuratur, vt oſtendit luculenter S. Auguſtinus in dicto ſerm. 28. de verbis Apoſtoli. Item etiam quando iurat quis per *creaturas* aliquas, in quibus peculiariter relucet veritas diuina, quam ipſæ creaturæ ſuo modo imitantur. Vt cum quis iurat per Euangelia, per Sanctos, &c. Non enim tunc ſiſtit in creatura, ſed intendit iurare per *diuinam veritatem*, quæ relucet in creatura.

Neque verò omnes formulæ *conteſtandi ſimpliciter*, poſſunt certo numero comprehendi. Itaque ad diſcernendum, num aliqua oratio ſit *iuramentum*, habenda eſt in primis ratio animi interioris; vtrùm videlicet quis velit verba quæpiam vſurpans, formaliter vel virtualiter inuocare diuinum teſtimonium. Et dico, *vel virtualiter*. Nam ad iurandum non requiritur vt quis explicitè intelligens quid ſit inuocare diuinum teſtimonium, velit id facere; ſatis eſt, velle vſurpare verba in eo ſenſu quo pro conſuetudine aliorum iurantium vſurpari ſolent. Eſt enim etiam circa has formulas habenda ratio conſuetudinis patriæ, &c.

Atque ex hoc ſequitur, verum eſſe quod Caietanus hic art. 1. diſputat, eum, qui dicit, ſe *coram Deo conſcientiarum inſpectore* loqui, non idcirco iurare, niſi habeat intẽtionem inuocandi diuinum teſtimonium: ſed tantùm explicare quanta cum conſideratione loquatur. Item etiam verum eſt quod idem art. 6. diſputat, poſſe nõ eſſe iuramentum, ſi quis dicat; *per meam fidem*, aut *in fide boni viri*. Nam ſecluſa peculiari intentione; ſenſus eſt: ita faciam, ſicut ſum fidelis, nobilis, &c. Neque verò refert vtrùm quis dicat: *In* mea fide, vel *per* meam fidem. Nam, vt rectè inquit Syluester, verbo, Iuramentum, 1. q. 5. nulla eſt quoad propoſitum, inter has particulas differentia, ſed animus præcipuè eſt attendendus.

Quare minime aſſentior Soto lib. 8. de Iuſtitia, q. 1. art. 1. vbi putat eſſe iuramentum, ſi quis dicat: *per* meam fidem; quãuis non, ſi dicat: *In* mea fide. Potiùs in his exiſtimo verum, quod iam annotaui ex Caietano: quem etiam ſequitur in huiuſmodi Nauarrus c. 12. n. 2. quanquam putat is eſſe iuramentum, ſi quis dicat: Deus *ſcit*; propter communem & vſitatum horum verborũ ſenſum. Cæterùm, vt dixi, intentio eſt præcipuè conſideranda. Nam alioqui ex vi verborum, vix vllum eſſet iuramentum, niſi cùm quis dicit: Teſtor Deum; vel Iuro, aut inuoco diuinum teſtimonium, &c. Itaque non eſt vrgenda in hoc genere ſola *vis* verborum, aut *modi* loquendi; ſed in primis *intentio*, ad dignoſcendum quandonam adhibeat quis iuramentum per ſimplicem conteſtationem, ſeu Contestatorium.

Iuramentum verò Execratorium eſt, quando quis per verba non immediatè ſignificat ipſam inuocationem interiorem diuini teſtimonij; ſed *voluntatem* qua *ſe*, vel aliquid ad ſe pertinens, diuino iudicio offert, vt in eo Deus iniuriam ſibi irrogatam vlciſcatur, ſi falſò inuocatur ipſius teſtimonium. Itaque non conſiſtit *per ſe* & formaliter hoc Iuramentum, vt Iuramentum eſt, in ipſa execratione, tanquam ipſa per ſe ſit diuini teſtimonij inuocatio; ſed conſiſtere dicitur in execratione, tanquam in quodam ſigno à *poſteriori* ipſius iuramenti, vt colligitur ex his quæ rectè ſcripſit Syluester, verbo, Iuramentum, 1. quæſt. 3. circa finem. Talis iurandi formula erat illa in veteri Teſtamento frequẽs: *Hæc faciat mihi Dominus, & hæc addat*. Illa autem formula iurandi Apoſtoli 2. Corinth. 1. *Teſtem inuoco Deum* In *animam meam*, ex vtroque genere Iuramenti, ſcilicet *conteſtatorio* & *execratorio* mixta fuit.

Hinc ſequitur, nõ ideo eſſe periurium, quòd quis iuramento execratorio vtens, credat Deum non ſumpturum vindictam, cui ſe offert. Ratio eſt: quoniam diuinum teſtimonium non inuocatur in confirmationem talis credulitatis, qua putet quis ſe plectendum à Deo, ſed in confirmationem alicuius alterius aſſertionis, quam quis per imprecationem pœnæ *confirmat*.

Item; quando falſa eſt illa aſſertio, in cuius confirmationem adhibetur iuramentum execratorium: nõ ideo tunc committitur duplex peccatum, videlicet periurij & maledictionis; ſed tantùm *periurij*, vt rectè notauerunt Caietanus articulo primo, & Nauarrus capite duodecimo, numero primo, tametſi malè id probauerunt. Ratio enim huius non eſt illa quam dant, videlicet quoniam talis non *ex animo* ſibi malum imprecatur: ſed quia *iuſtè* ſibi illud imprecatur, ſi falſò diuinum teſtimonium inuocat: & id quidem ſiue putet ſe plectendum, ſiue non: hoc enim eſt per accidens.

PVNCTVM TERTIVM.

De Iuramenti Vſu; An & quomodo ſit licitus vel illicitus; vbi etiam dicetur de periurio.

D. Thomas. artic. 2. 3. 5.

Explicandvm eſt Primo, An omnino Iuramenti vſus ſit per ſe bonus & licitus. Secvndo, Quænam conditiones requirantur vt vndequaque ſit rectus. Et quod ad Primvm quidem attinet, potiſſima dubitandi ratio eſt propter illud Chriſti Domini, Matth. 5. *Ego autem dico vobis non iurare omnino*. Et illud D. Iacobi cap. 5. *Ante omnia fratres mei nolite iurare, &c.* Quibus locis videtur adempta eſſe omnis facultas iurandi in lege Euangelica.

Et accedit, quòd D. Hieronymus ſuper illum locum Matthæi, & refertur 22. q. 1. Cap. Conſidera. dicit, fuiſſe conceſſum Iudæis vt iurarent per Deum, non quaſi rectè facerent, ſed quia id ſit minus malum quam iurare per idola.

Ratio etiam videtur idem probare. Nam quædam peruerſitas apparet eſſe, inuocationem diuini teſtimonij referre ad res humanas, videlicet ad finiendas hominum controuerſias: id quod finis eſt iuriſiurandi, iuxta Apoſtolum, ad Hebr. 6.

Sed his non obſtantibus, ex fide certum eſt, iurandi actum *ex ſe* bonum & licitum eſſe, vtpote pertinentem ad virtutẽ Religionis; atque adeò licitè exerceri poſſe, ſi debitæ ad id conditiones nõ deſint, de quibus poſtea dicemus. Itaque cauẽdus eſt error multorum hæreticorum, qui cenſuerunt, licitum non eſſe iurare; vt Apoſtolici, tempore Bernardi, vt patet ex eodem homil. ſexageſima ſexta in Cantica. Et Cathari ſub idẽ tempus, teſte Guidone; & pauperes de Lugduno, apud eundem; & Fratricelli, teſte Turrecremata, libro quarto Summæ de Eccl. parte 2. cap. 37. Et Vviclephus in errore 43.

ex damnatis in Concilio Conſtantienſi, ſeſſione octaua, qui aſſeruit, *non eſſe licitũ iurare ad firmandos humanos contractus*. Et Anabaptiſtæ, vt patet ex Cochleo contra eoſdem. Et idem planè quod Vviclephus, videtur ſenſiſſe Eraſmus in annotationibus ad caput quintum Matthæi.

Sed contrariũ probatur PRIMO ex Scriptura Deuter. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis.* Et Pſal. 62. *Laudabuntur omnes qui iurãt in eo.* Item Apoſtolus ſæpè iurauit, vt patet Rom. 1. 2. Corinth. 1. Philip. 1. &c. Sed & ipſe Chriſtus Dominus ex ſententia ſanctorũ Patrum toties iurauit, quoties vſurpauit illud *Amẽ Amen*. Ita D. HIERONYMVS ſuper 16. caput Ezechielis, ſuper illud, *Viuo ego dicit Dominus, &c. Iuramentum*, inquit, *Dei in veteri teſtamento erat, Viuo ego. In nouo autem, Amen Amen, &c.* Idem Chryſoſtomus homilia 11. ſuper epiſtolam ad Hebræos. Et Oecumenius in caput tertium ad Hebræos. Idem etiam patet ex Cap. Etſi Chriſtus. Extra de Iureiurando. Quin & Deus ipſe ſæpè legitur in Scripturis iuraſſe.

SECVNDO; probatur ex Patribus; ex quibus prætercitatos ſatis erit audire ſanctũ AVGVSTINVM ſermone 28. de verbis Apoſtoli: *Inuenimus*, inquit, *iuraſſe Sanctos, iuraſſe ipſum Dominum, in quo non eſt peccatum. Iurauit Dominus, &c.* Pſalm. 109. *Non ergo eſt peccatum iurare, ſed magis peierare.* Idem confirmat lib. 19. contra Fauſtum, cap. 23. ſicut & alij Patres paſſim.

Sed *quæret* hic obiter aliquis, cùm ea, quæ Deus aſſerit, hoc ipſo quòd ab ipſo aſſeruntur, nitãtur diuina auctoritate; quid attinet ipſum iureiurãdo obiicere rurſus ſuã auctoritatẽ hominibus? Videtur enim id ſuperuacaneũ.

Reſpondeo, duplicem nihilominus eſſe cauſam propter quam Deus ad noſtram vtilitatem iurat. VNA eſt, vt nos certiores faciat, immutabiliter futurũ id quod dicit aut promittit: & ſe nullam tacitam conditionem hominibus occultam apponere, per cuius mutationem poſſit contingere vt res nõ eueniat, ſicut accidit in aliquibus prophetiis comminatoriis. Ita docuit rectè D. Thom. lectione quarta ſuper ſextum caput ad Hebræos. Et ipſe Apoſtolus in eo loco hanc etiam cauſam inſinuat iuriſiurãdi diuini, quando inquit: *In quo volens Deus oſtendere immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuriſiurandum.*

ALTERA cauſa eſt. Nam Deus cũ hominibus loquẽs eorum mori ſeſe accommodat. Itaque vt attentiores & certiores eos reddat, veluti *reflexè* & iteratò ſuam ipſius auctoritatem illis obiicit, atque adeò iurat. Vnde EPIPHANIVS hæreſi 29. *Iuramentum*, inquit, *apud Deum, quid aliud eſt, quàm quod dicit Dominus* PER ME *ipſum iuraui?* Et addit, *Neque iurat Deus* (per alicuius ſcilicet alterius auctoritatem) *verùm ad declarationem confirmationis ſermo ille illum inducit* eſt, iurat Deus *per ſe*, vt eo nos certiores & attentiores reddat, ſicut eſt dictum. Hanc etiam cauſam iuramenti diuini indicat Apoſtolus, cùm inquit, *interpoſuiſſe Deum iuſiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium haberemus.* Ad Hebr. 6.

TERTIO; probatur etiam ratione, iuramentum eſſe ſecundùm ſe licitum. Nam actus, cuius *principium* eſt bonum, & *finis* ac *materia* etiam; bonus & licitus eſt ſecundùm ſe: Sed actus iurandi eſt talis: Igitur, &c. Maior eſt manifeſta. Minor probatur. Nam iuſiurandum adhibemus *ex æſtimatione* quã habemus de diuina infallibilitate. Ac proinde ex bono illud principio procedit. Et rurſus illud referimus ad *finiendas controuerſias*, vt Apoſtolus ad Hebr. 6. docet, qui eſt *finis honeſtus & bonus*. Item quòd teſtimonio diuino humanæ controuerſiæ finiantur, quãdo aliter finiri non poſſunt, rationi eſt cõſonum, & Reipubl. neceſſarium. Fatendum eſt igitur, *principium*, & *finem*, & *materiam*, ſiue obiectum Iuramenti eſſe licitum, ac per conſequens ipſum etiam Iuramentum. Cõfirmatur: Nam eſt actus virtutis Religionis. Ergo omnino eſt actus per ſe licitus. Antecedens patet. Nam illa omnia quæ in Iuramento diximus concurrere, magnam

A gloriam & exiſtimationem pariunt Deo.

Ad illum autem locum Matt. 5. RESPONDEO, varias eſſe illius expoſitiones. *Prima* eſt D. BONAVENTVRÆ in 3. d. 39. artic. 2. quæſt. 1. qui aſſerit, Chriſtum ibi non prohibuiſſe iuramentum vniuerſaliter, ſed tantùm prohibuiſſe, ne in omni negotio adhiberetur. Et propterea (inquit) non dixit: Ego autem dico *omnino non iurare*, ſed *non iurare omnino*, id eſt, nõ ſemper: quia negatio (inquit) antepoſita ſigno vniuerſali, æquipollet particulari. Cæterùm hanc expoſitionem meritò reiicit Gabriel in ead. d. quæſt. 1. Nam ſententia Sacræ Scripturæ non eſt metienda huiuſmodi Dialecticorum regulis. Et conſtat, eadem loquendi forma extare in Scriptura prohibitionem vniuerſalem. Vt Exod. 20. *Non facies tibi ſculptile, ne-*

B *que omnem ſimilitudinem.*

Secunda eſt D. HIERONYMI in illum locũ, qui cenſet tantùm ibi prohiberi omne Iuramentum per *Creaturas*. Quam expoſitionem ſequitur Alphonſus à Caſtro, verbo Iuramentum. hæreſ. 1. Sed tamen hæc expoſitio non omnino quadrat ei loco. Nam ex illis verbis: *Sit ſermo veſter, Eſt, Eſt, Non, Non*; colligi videtur, aliquo modo prohibitum fuiſſe *omne omnino Iuramentum*, etiam per Deum. Item, quia reddens ibi Chriſtus rationem, quare non eſſet iurandum per *Cælum*, inquit: *quia ſedes Dei eſt*. Ergo multo magis videtur prohibuiſſe Iuramentum per ipſum Deum.

Tertia eſt Eraſmi in annotationibus ſuper 5. Caput Matthæi, prohibitum eſſe Iuramentum in negotiis ſæ-

C cularibus, non in ſpiritualibus: cuiuſmodi erant illa in quibus iurabat Apoſtolus. Cæterùm hoc videtur gratis & temerariè dictum, vt patet ex vſu contrario Eccleſiæ.

Quarta expoſitio eſt aliorum, dicentium fuiſſe id *conſilium*, non autem præceptum; quibus fauere videtur D. Bernardus homil. 65. in Cantica, & Beda in cap. 5. Iacobi. Cæterum nec hæc expoſitio placet. Nam vel conſuluit Chriſtus vitandum eſſe *omne omnino* iuramentum. Et hoc dici non poteſt, cùm aliquando ſit præceptum de iuramento adhibendo, vt poſtea videbimus. Vel conſuluit vitare omne Iuramentum *inutile*. Et neque hoc dici poteſt, ſiquidem non ſolùm eſt conſilium, ſed etiã præceptum, de vitando omni inutili Iuramento, vt infrà etiam patebit.

D Dicendum igitur eſt ex ſententia D. Thom. art. 2. in ſolutione primi, & D. AVGVSTINI lib. 19. contra Fauſtum cap. 23. & libro de mendacio cap. 15 Chriſtũ Dominum ibi prohibuiſſe *facilitatem*, atque adeò *temeritatem* iurandi quocunque iuramento. Voluit enim in illo Capite refellere falſam doctrinam Phariſæorum, qui duo exiſtimabant falſò circa Iuramentum. Primò non eſſe iuramentum iurare per Creaturam: id quod colligere poſſumus ex illo Matth. 23. *Væ vobis duces cæci, qui dicitis, quicunque iurauerit per templum, nihil eſt.* Secundò, non eſſe timendum peccatum in vſu Iuramenti, niſi quãdo eſſet *periurium* ex defectu veritatis: Iurare autem ex leuitate, vel abſque neceſſitate, nullum eſſe peccatum. Ex quo factum eſt vt paſſim peſſima conſuetudo leuiter ac temerè iurandi apud Iudæos inoleuerit.

E Vtrumque igitur iſtorum correxit ibi Dominus, duo docens. Primò, iuramentum etiam eſſe iurare per Creaturas. Secundò, non eſſe vlla ratione, aut, vllo Iuramenti genere *leuiter* iurandum. Atque hunc ibi fuiſſe ſcopum Chriſti, refutare videlicet errores illos Phariſæorum, patet ex illo initio ſermonis quem ibi habuit: *Niſi abundauerit Iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, &c.* Ac ſimiliter ſententia S. Iacobi ad eundem modum eſt exponenda; ſicut etiam eodem modo intelligendi ſunt Patres, ſi qui acriùs in Iuramenta inuehuntur.

Quod verò attinet ad rationem illã initio adductam CONTRA vſum iurandi in cõtrouerſiis *humanis*, Caietanus art. 4. conatur oſtẽdere, quo pacto is qui iurat, nihil diuinum referat ad id quod eſt humanum. Ait enim duo eſſe in Iuramento: alterum, *actu exhibitum*; quod eſt

videlicet

Digitized by Google

videlicet ipſa *inuocatio* diuini teſtimonij, & reuerentia, quæ Deo exhibetur: alterum verò, non exhibitum, ſed *expectatum*; quod videlicet eſt *manifeſtatio* veritatis occultæ. Primum, quod eſt quidem diuinum, negat Caietanus referri ad finiendam controuerſiam humanam, ſed ſolùm ſecundum concedit ad id ordinari.

Cæterùm Caietanus per hoc nō effugit quin aliquid diuinum concedere debeat referri ad cōtrouerſiam humanam. Nam vel per manifeſtationem veritatis intelligit Caietanus *actionem ipſam* Dei, per quam is ſperatur veritatem manifeſtaturus. Et tunc vtique aliquid diuinum refertur ad controuerſiam humanam. Vel intelligit manifeſtationem veritatis *paſſiuè*, hoc eſt, ipſam veritatis cognitionem & perſuaſionem hominis requirentis iuramentū. Et tunc etiā oportet concedi à Caietano, ordinari aliquid diuinum ad aliquid humanum. Nam ea ipſa manifeſtatio paſſiua veritatis eſt aliquid humanū; quod nō ſolùm eſt effectus inuocationis diuini teſtimonij, ſed etiam immediatus *finis*. Ad hoc enim inuocatur diuinum teſtimonium, vt homini perſuadeamus. Itaque ſic etiam aliquid diuinum, hoc eſt, inuocatio diuini teſtimonij, ordinatur ad aliquid humanum.

RESPONDEO igitur ad rationem illam, concedendo, inuocationem diuini teſtimonij, vt eſt actus Religionis, atque adeò ipſum teſtimonium diuinū, ordinari ab iurante ad finiendam controuerſiam *humanam*. Neque in hoc eſt vlla peruerſitas. Non enim ordinatur ad id tanquam ad *vltimum finem ſimpliciter*: cùm & ipſe etiam finis controuerſiæ humanæ, in Deum tandem referatur; neque etiam tanquam in finem perfectiorem *ipſo diuino teſtimonio*, ſed tanquam in finem quendam *hominibus ipſis quidem* neceſſarium, atque adeò tanquam in finem non ipſius diuini teſtimonij, ſed hominum ipſorum, ſiue humanæ neceſſitatis. Sicut etiam eadem ratione nulla eſt peruerſitas in eo, quòd incarnatio Chriſti ſimili modo ordinata fuerit in remiſſionem peccati, & quòd diuina gratia ordinetur ſic ad ſanandam naturam hominis, &c. Hactenus de PRIMO.

SECVNDO, vt etiam propoſuimus, circa *vſum* Iuramenti videndum eſt *quænam requirantur, vt ſit licitus*, non ſolùm ex *obiecto & genere*, vt eum eſſe licitum iam probatum eſt, ſed ſimpliciter & *vndequaque*. Eſt autem ſententia communis, varias circumſtātias requiri, tum ex parte eius, *qui iurat*, tum ex parte eius, *per quem* iuratur, tum ex parte *modi* iurandi, & etiam *materiæ* iuramenti.

Nam quod attinet ad eum QVI IVRAT, neceſſe eſt vt is non ſit iure prohibitus. Interdicitur enim Iuramēto in Iudicio pueris ante decimumquartum annum. Et periuris, vt patet Cap. Pueri, & Cap. Paruuli, & Cap. Honeſtum 22.q.5. Item etiam interdicitur communiter Clericis; vt patet 2.q.4. aliàs 5. Cap. Si quis Presbyter. Niſi in caſu neceſſitatis vel magnæ vtilitatis, vt explicat hic D.Thomas art 10. *Pueris* quidem & *periuris*, propter periculum peierandi: *Clericis* verò propterea quòd tanta communiter eſſe debet eorum auctoritas, vt ſuperuacaneum ſit ab illis exigere Iuramentum, vt docet D.Thomas hic art. 10.

Diſputat verò Syluester, verbo Iuramentum 2. quæſt. 5. vtrùm is etiam periurus, qui non eſt *conuictus* in Iudicio de periurio, intelligatur eſſe prohibitus. Et tandem probabiliùs concludit, illa Iura intelligenda eſſe de quocunque periuro *notorio*, quamuis in Iudicio non fuerit conuictus. Contrarium tamen aſſerit Sotus lib. 8. de Iuſtitia, quæſt. 1. art. 10. Sed tamen Syluestri opinio videtur probabilior. Nam abſolutè reiicitur Iuramentum periuri in dicto Cap. Paruuli 22. quæſt. 5.

Item eſt hîc controuerſia apud aliquos, vtrùm pueri non ſolùm non ſint cogendi ad Iuramētum præſtādum in Iudicio, ſed *ne admitti quidem* debeant, quamuis velint iurare. Sotus vbi ſuprà putat admittendos eſſe, quamuis non cogēdos. Id quod ſolùm videtur prohiberi in dictis Capitulis 22. q 5. Syluester verò vbi ſuprà negat etiam

A admittendos. Et hoc videtur probabilius, ſaltem attendendo conſuetudinem, quę eſt optima legum interpres.

Ex parte verò eius PER QVEM iuratur, contingit Iuramentum, non eſſe licitum, ſed peccatum mortale, ſi quis iuret per *falſos Deos*, inuocando videlicet teſtimonium Dei falſi (id eſt, Creaturæ) tanquam infallibile. Conſtat enim, hoc eſſe genus Idololatriæ. Iurare autem per *creaturam* nō ſecundùm ſe, ſed *vt in ea relucet perfectio diuina*, nō eſt illicitū, cùm id ſit reuera iurare per Deum verum, vt relucentem in Creatura, vt patet ex dictis p. 1. & docet hic facile D.Thom. art. 6.

Item contingit, Iuramētum eſſe illicitū ex parte eius, *per quod* iuratur, ſi quis iuret per membra Dei, quaſi is membra habeat. Eſt enim id grauis blaſphemia; maximè ſi aliqua membra impudenter nominarentur. Itē etiam
B ſi quis iuret per quædam membra Chriſti aut Sanctorum. Afficiuntur enim grauiſſimo dedecore.

Si verò aliquis iuret per membra Chriſti & Sanctorum honeſta, communiter etiam videtur id eſſe venialis irreuerentia. Nam id quoque præ ſe fert quādam impudentiam, diſtinguere ita inter membra, &c. Et hoc eſt ex mente Angeli, quem Syluester citat verbo Iuramento 2. q. 10. Si autem reuerenter iuretur per eiuſmodi membra, nullum videtur eſſe peccatum, vt patet ex Syluestro illic, qui circa huiuſmodi eſt videndus.

Aduertendum eſt autem; quamuis peccatum mortale ſit iurare per falſos Deos, non eſt tamen peccatum, ex rationabili cauſa vti ad faciendam fidem iuramento tali ab idololatra præſtito. Ita Auguſtinus in Epiſtola 154. ad Publicolam. Quinimo etiam liceret in caſu neceſſitatis
C petere à tali Iuramentum, dummodo quis non peteret, vt iuraret *per falſos Deos*, ſed abſolutè vt iuraret: quod cōſtat, alterum poſſe præſtare ſine peccato; quamuis ex ſua malitia iuraturus ſit per falſos Deos. Hoc patet ex eodem fundamento, quo ſuprà diſputatione quinta, quæſtione vigeſima prima, punct. 4. docuimus, eum, qui ex rationabili cauſa petit ab vſurario mutuum, vel ſoluit illi vſuras, non peccare cooperando illi, quamuis offert illi materiam peccandi. Item etiam patet exemplo Iacob, qui Geneſ. 31. petiit Iuramentum à Laban Socero, quamuis Idololatra.

Iam ex parte MODI iurandi; ex iure poſitiuo requiritur primùm certum *tempus*, quod attinet ad Iuramētum in Iudicio. Nam vt patet ex Cap. Decreuit. 22. quæſtione 5. non licet illud præſtare in Aduētu, & in Quadrageſi-
D ma, & in Rogationibus, &c. niſi quòd, vt Gloſſa illic notat, hæc circumſtantia abiit in deſuetudinem. Deinde in Cap. Honeſtum 22. quæſt. 5. ſaltem ex honeſtate quadam & decentia requiritur, vt iuraturus ſit ieiunus.

Iure autem *diuino* & *naturali* ſunt neceſſariæ ex parte modi iurandi TRES circumſtantiæ, quaſi comites Iuramenti, de quibus S.Thomas artic. 3. videlicet Iudicium, Iuſtitia, & Veritas. Ita enim apertè dicitur Ierem. 4. *Iurabis, viuit Dominus, in Iuſtitia, in Iudicio, in Veritate.* Ex quibus *Iuſtitia* etiam pertinet ad materiam Iuramenti promiſſorij, vt ſtatim patebit. Atque etiam iure naturali hęc requiri, facilè perſpicitur ex ipſis rationibus harū trium circumſtantiarum.

VERITAS enim requiſita in Iuramento conſiſtit in eo, vt id in cuius confirmationem inuocatur diuinum
E teſtimonium, ſit verum, ſaltem ſecundùm rationabile iudicium eius qui iurat. Id quod ſatis conſtat eſſe neceſſarium. Sed diuerſimodè tamen Veritas requiritur in Iuramento promiſſorio & aſſertorio. Nam in *promiſſorio* requiritur duplex Veritas: *Vna* conſiſtit in concordantia orationis promiſſoriæ, & animi interioris faciendi ſuo tempore id quod promittitur. Qua ratione ſuprà diximus Iuramentum promiſſorium eſſe ſimul aſſertorium. *Altera* veritas requiſita in promiſſorio conſiſtit in concordia ipſius etiam effectus futuri (qui promittitur) cum *oratione* promiſſoria & *exiſtimatione* interiori de eiuſmodi effectu futuro. Ad quam concordiam &

veritatem

Digitized by Google

veritatem requiritur vt reipſa compleatur & fiat quod promittitur. Et hæc eſt propria veritas promiſſorij iuramenti. In aſſertorio verò iuramento tantùm requiritur veritas concordiæ vocis cum mente interiori.

Similiter IVSTITIA in Iuramento neceſſaria eſt, vt ſcilicet actus iurandi ſit iuſtus & rectus. Sed diuerſimodè quoque Iuſtitia requiritur in iuramento aſſertorio & promiſſorio. Nam in *promiſſorio* requiritur dupliciter; ſcilicet tum ex parte ipſius *actus* iurandi, vt videlicet ſit *iuſtus*, & non noceat proximo; tum etiam ex parte *materiæ* Iuramenti, vt videlicet ſit *opus iuſtum* pertinens ad aliquam virtutem. In *aſſertorio* autem non requiritur iuſtitia ex parte materiæ. Sæpè enim licitè detegitur aliquod etiam *crimen* adhibito Iuramento; ſed ſolùm requiritur ex parte ipſius *actus* iurandi, ne videlicet alicui noceat.

Denique IVDICIVM etiam in omni Iuramento requiritur, & quidem *eodem modo* in quocunque. Eſt enim iudicium in propoſito diſcretio & prouidentia quædam neceſſaria omni iuranti, ad quam tria pertinent. PRIMVM eſt, ne illud quod iuramento affirmamus, poſſit *abſque* iuramento ſufficienter probari. Tunc enim eſſet id abuſus iuramenti: cùm iurandi inſtitutum referri debeat non niſi ad facta contingentia & occulta, quæ aliter probari & perſuaderi nequeunt, quàm per teſtimonium Dei omnia cognoſcentis. SECVNDVM eſt; vt ſubſit aliqua *neceſſaria* aut *pia* cauſa iurandi. TERTIVM eſt, vt qui iuraturus eſt, *diligenter* prouideat verum ne ſit an falſum, quod eſt confirmaturus.

Ac propter neceſſitatem huius diſcretionis & conſiderationis in iurando obſeruauit prudẽter ſanctus AVGVSTINVS libro 19. contra Fauſtum, cap. 23. Diuum Paulum nõ in *ſermone*, ſed in *epiſtolis* ſcriptis (vbi facilius eſt conſiderationem adhibere) iuraſſe. *Apoſtolus*, inquit, *in ſermonibus, quos habuiſſe narratur, nunquam iurauit, ne iurandi conſuetudine aliquando vel neſcius in periurium laberetur. In Scripturis autem, vbi eſt conſideratio maior atque perpenſior, pluribus locis iuraſſe inuenitur.*

His ita expoſitis, certum eſt in primis ex defectu cuiuſcunque harum trium circumſtantiarum vſum iuramenti reddi illicitum. Nam ſi deeſt IVSTITIA; efficit tunc iurans (*quantum eſt in ſe*) Deum cooperatorem mali; & dicitur tunc Iuramẽtum *iniquum* ſiue *iniuſtum*. Si deeſt VERITAS; efficitur Deus vel ignorans vel improbus: alterutrum enim oportet eſſe eum qui ſit futurus teſtis falſi. Et dicitur tunc Iuramentum *falſum* ſiue *periurium* propriè loquendo. Si denique deeſt IVDICIVM diſcretionis, afficitur Deus quadam irreuerentia: ſiquidem ſine cauſa inducitur tanquam teſtis. Et tunc dicitur Iuramentum *temerarium* & incautum.

Sed potiſſimùm explicare hîc oportet, quandonam ex defectu alicuius circumſtantiæ iſtarum, iuramentum ſit peccatum MORTALE. Atque vt ordine de ſingulis dicamus, quod ad VERITATEM attinet, ſit PRIMA Concluſio. Iuramentum ASSERTORIVM, *cui deeſt veritas*, ſemper eſt peccatum mortale, in quacunque materia adhibeatur. Eſt communis doctrina Theologorum in 3. ſentent. d. 39. & nominatim D. Thomæ infrà quæſt. 98. de Periurio, & Caietani ibi, & Nauarri cap. 12. num. 5. &c. Contrarium verò ſenſit Gloſſa in cap. Veniens. Extra de iureiurando, & aliqui Doctores Iuris citati à Syluestro, verbo Periurium. num. 1. ſcilicet non eſſe mortale, quando mendacium eſt iocoſum. Quæ opinio meritò exploditur à Theologis communiter. Probatur noſtra Concluſio. Nam hoc, quod eſt, Deum afferre teſtem mendacij abſtrahendo à *quantitate* materiæ, & omni alia conditione mendacij, eſt grauiſſima deformitas contra virtutem Religionis: ſiquidem efficitur tũc Deus (quantum in homine eſt) vel ignorans, vel improbus, vt ſuprà dictum eſt.

SECVNDA Concluſio. Iuramentum etiam PROMISSORIVM ex defectu *Veritatis conſiſtentis in concordia vocis, cum animo interiori* faciendi, quod promittitur, ſemper eſt mortale: ſiue res, quæ promittitur, ſit licita, ſiue illicita, ſiue parua, ſiue magna, &c. Hæc Concluſio eſt etiam communis Theologorum. Et probatur ſicut præcedens: quia ex hac parte Iuramentum promiſſorium, quod attinet ad veritatem requiſitam, conuenit cum aſſertorio, vt ſuprà dictum eſt. Vnde defectus huius Veritatis in Iuramento promiſſorio æquale peccatum eſt.

SED eſt argumentum ad probandum non eſſe mortale, defectum huius Veritatis, quando Iuramentum promiſſorium eſt de re *iniuſta*, vt, v. g. de interficiendo homine. Nam tunc ille qui iurat, tenetur nõ habere animum adimplendi illud quod promittit: Ergo non peccat mortaliter ex eo quòd non habet animum id adimplendi. Antecedens probatur: quoniam peccat *habendo* animum adimplendi id quod eſt illicitum. Ergo tenetur eum animum *non habere*. Vt, v. g. quando quis promittit ſe interfecturum hominem.

Ad hoc reſpondent aliqui, eum, qui iuramento confirmat promiſſionem illicitam, poſito quidem quòd velit iurare, debere habere animum adimplendi; quamuis abſolute tenetur non habere. SED hæc Reſponſio non mihi placet. Nam etiam poſito quòd quis velit iurare, & iuret ſe interfecturum hominem; peccaret peccato quidem homicidij, habendo animum interficiendi: Ergo etiam poſito quòd velit iurare, non tenetur habere talem animum, ſed potiùs tenetur non habere.

RESPONDEO igitur aliter ad argumentum, concedendo Antecedens: videlicet quòd teneatur talis *non habere* animum adimplendi opus illicitum, quod iurat. Negatur tamen conſequentia. Nam licet talis nõ ideò quidem peccet *peccato homicidij*, quia non habet animum adimplendi quod iurat: peccat tamen peccato *periurij*, propterea quòd, *non habens* animum id adimplendi, confirmat iuramento ſe habere; ſiquidem hoc ipſum (in quacunque materia Iuramenti) eſt contra præceptum negatiuum de non adducendo Deum in teſtem falſi. Ex quo ſequitur, talem, qui iurat ſe hominẽ interfecturum (verbi gratia) poſito, quòd velit iurare; peccaturum eſſe, ſiue habeat animum adimplendi quod iurat, ſiue non. Neque tamen propterea erit perplexus. Nam poteſt liberè prætermittere iuramentum, & ſic vtrinque euadere periculum peccandi.

Sit TERTIA Concluſio. Ob defectum etiam *Veritatis de futuro*, Iuramentum PROMISSORIVM de re quidem *licita*, ſemper eſt peccatum mortale, quæcunque ſit materia promiſſionis, ſiue magna, ſiue parua, ſiue partialis, ſiue totalis, &c. Hæc Cõcluſio eſt Gabrielis in tertio diſtinctione 39. quæſt. 2. concluſ. 4. & 7. & Caietani in Summa, verbo Periurium, vbi abſolutè dicit eſſe mortale peccatum non adimplere promiſſionem iuramento firmatam. Quanquam hic articulo ſeptimo diſtinguat. Si enim totalis materia Iuramenti non adimpletur: ſic inquit, ſemper eſt mortale peccatum, quantumuis aliàs materia ſecundùm ſe eſſet parua. Si autem tantùm quoad partem materiæ violetur Iuramentum; concedit tũc poſſe eſſe *ex paruitate* peccatum Veniale. Sed tamen in hac re non ſatis conſequenter Caietanus loquitur. Si enim Iuramentum promiſſorium eſt peccatum mortale, quando totalis materia Iuramenti prætermittitur; etiam erit, quando omittitur materia partialis, vt patebit poſtea. Eſt autem prædicta Concluſio contra Sotum libro octauo de Iuſtitia, quæſtione prima, articulo tertio, & Nauarrum capite duodecimo, numero ſexto, & quoſdam alios ab his citatos, qui exiſtimant, ratione *leuitatis materiæ* (ſiue ea totalis materia fuerit, ſiue partialis) eſſe tantùm Veniale peccatum non efficere veram promiſſionem.

Probatur autem PRIMO noſtra Concluſio ſic: Quòd aliquis, *quantum in ſe eſt*, cauſa ſit, vt Deus fuerit teſtatus falſum; eſt grauis deformitas contra Dei honorem. Sed ille qui iuramentum promiſſorium (de re licita) non

Digitized by Google

adimplet, quãtulacunque tandem fuerit talis iuramenti materia, cauſa eſt, quantum eſt in ſe, vt Deus fuerit falſum teſtatus. Ergo ſemper peccat mortaliter. Maior probatur dupliciter. *Primò*: quoniam id valde obſtat fini iuramenti, qui eſt fidem facere, adducto teſtimonio diuino. Vt autem diſputat Caietanus infrà quæſtione nonageſima octaua, articulo ſecundo & tertio, quando aliquid notabiliter repugnat fini iuramẽti, mortale peccatum eſt. *Secundò* probatur: quia eſſe cauſam, vt Deus fuerit teſtatus falſum, perinde ferè eſt, atq; eſſe cauſam, vt Deus teſtetur falſum in præſenti. Sed eſſe cauſam, vt Deus teſtetur falſum in præſenti, abſtrahẽdo à quacunque quantitate materiæ Iuramẽti, grauis deformitas eſt, vt patet ex prima Concluſione: Ergo etiã eſſe cauſam, vt Deus antea fuerit teſtatus falſum. Iam probatur Minor. Nam his duobus duntaxat ſtantibus, quòd videlicet homo induxit antea teſtimonium diuinum ad confirmandam promiſſionem, & nunc vult falſam facere illam promiſſionem præteritam; Deus, quantum eſt ex parte iſtius hominis, iam fuiſſet teſtatus falſum: per accidens enim eſt, quòd reipſa Deus antea non fuerit teſtatus. Fuiſſet enim certè, quantum erat in voluntate iſtius.

SECVNDO; probatur eadem Concluſio. Nam ratio, propter quam aliquando eſt peccatum mortale contra Religionem (de hoc enim peccato nunc loquimur) non adimplere Iuramentum promiſſorium, ſemper cernitur eadem, quandocunque aliquis violat Iuramentum promiſſorium de re licita, in quacunque materia. Ergo vel ſemper, vel nunquam erit irreuerentia mortalis, violare tale Iuramentum promiſſorium. Sed negari non poteſt quin id aliquando mortale ſit. Ergo concedendum eſt, ſemper eſſe. Antecedens probatur. Nam ratio illa conſiſtit in hoc, quòd Deus adducitur teſtis falſi, vt patet ex modo, quo ferè omnes Doctores hoc explicant. Ideò enim requirunt Veritatem etiam de futuro, ne videlicet Deus fuerit teſtis falſi. Sed ratio falſitatis æquè reperitur in quacunque promiſſione, quando non adimpletur, ſiue fuerit de re magna, ſiue de re parua. Ergo.

Si dicatur, rationem peccati mortalis in violatione Iuramenti non eſſe præciſè in eo: ſed in hoc, quòd promiſſio *rei grauis* reddatur falſa. Cõtrà eſt primò, quòd eadem ratione poſſet aliquis abſurdè dicere falſitatem Iuramenti *aſſertorij* nõ inducere præciſè culpam mortalem, ſed falſitatẽ in materia *graui*. Quòd ſi hæc culpa mortalis abſtrahit à conditione materiæ, & ita ſẽper eſt mortalis: cur non etiam deformitas illa violationis Iuramenti promiſſorij, cùm ferè ſit perinde, vt anteà dictum eſt?

Deinde contra hanc euaſionem probatur TERTIO noſtra Concluſio. Grauitas & leuitas materiæ tunc ſolùm pertinent ad leuitatem aut grauitatẽ peccati, quando materia ipſa eſt immediatum & veluti per ſe obiectum peccati. Sed *materia ipſa* promiſſionis non eſt immediatum obiectum & per ſe irreuerentiæ eius quæ committitur in violatione Iuramenti promiſſorij. Ergo grauitas vel leuitas materiæ promiſſionis nihil facit ad leuitatem vel grauitatẽ talis irreuerentiæ. Maior patet *inductiuè* in omnibus materiis; & peculiariter in materia Religionis de qua iam loquimur. Etenim in violatione Voti, v. g. propterea tranſgreſſio Voti de re leui eſt tantùm Veniale peccatum, quia ex vi Voti tenetur aliquis illam materiam adimplere, quatenus ex illa datur gloria Deo, & propterea illa materia eſt immediatum obiectum eius peccati & irreuerentiæ, quæ committitur in tranſgreſſione Voti. Minor verè probatur. Nam materia promiſſionis non eſt obiectum actus Religionis, quando Iuramentum promiſſorium adimpletur: Ergo neque eſt obiectum peccati contra Religionem, quã do idem Iuramentum violatur. Conſequentia hæc eſt clara. Nam circa idem obiectum verſatur Virtus, & peccatum Virtuti contrarium.

Antecedens verò probatur dupliciter. *Primò*: auctoA ritate diui Thomæ expreſsè dicentis in ſolutione prima articuli quinti, hanc eſſe differentiam inter Votum & Iuramentum, quòd executio Voti, hoc ipſo quòd eſt *Voti executio*, eſt actus Religionis: Opus verò Iuramento promiſſum, non propterea quòd eſt *Iuramenti executio*, eſt actus Religionis. Et idem concedit Caietanus articulo ſeptimo & octauo, quanquam dicat, tam obſeruationem Iuramenti quàm Voti, eſſe actum Religionis, vt *obſeruatio* eſt, licet executio Iuramẽti abſolutè, vt talis actus eſt, non ſit actus Religionis.

Secundò; probatur idem Antecedens ratione. Nam ſi quis, quando exequitur Iuramentum promiſſorium, expreſsè vellet abſtrahere à circumſtantia gloriæ diuinæ, quæ redundat ex obſeruatione Iuramenti, & tantùm vellet exequi opus promiſſum, vt tale opus eſt; procul B dubio ſatisfaceret Iuramento: ſiquidem efficeret verum id quod iurauit. Ergo fatendum eſt, actum Iuramento promiſſum, non debere eſſe ex vi Iuramenti actum Religionis; ac per conſequens, deformitas violationis Iuramenti in hoc præciſè conſiſtit, quòd quis non tuetur diuinum honorem, efficiendo verum id in cuius confirmationem (quantulumcunque id fuerit) teſtimonium Dei adduxit: ſed potiùs eſt cauſa, *quantum eſt in ſe*, vt fuerit Deus teſtatus falſum; quod eſt Deo ex natura rei ignominioſum. Itaque apparet, eos, qui grauitatem violationis Iuramenti promiſſorij metiuntur ex quantitate materiæ promiſſionis, vel quacunque alia eius conditione (modò materia ſit licita) à ſcopo aberrare.

Sed explicabitur magis tertia illa noſtra Concluſio C per ſolutionem ſequentium argumẽtorum, quæ occurrunt contra illam. PRIMVM eſt: Qui Iuramento aliquid promittit, non tam videtur Deum afferre vt teſtem Veritatis de futuro, quàm vt *fideiuſſorem*, & veluti *pignus*, quo alter certus reddatur de effectu futuro. Ergo violatio Iuramẽti non ideo eſt deformis vel mala, quòd quis, quantũ eſt in ſe, ſit cauſa, vt Deus fuerit teſtatus falſum: ſed potiùs quia videtur deſpicere & contemnere fideiuſſorem & pignus interpoſitum: ac proinde pro grauitate vel leuitate materiæ, circa quam Deus, vt fideiuſſor deſpicitur, poterit violatio Iuramenti eſſe peccatũ mortale vel veniale. Antecedens probatur. Nam ad confirmandum aliquid futurum, non ſolemus vti teſtibus, ſed pignore & fideiuſſore.

RESPONDEO, negando *Antecedens*. Eſt enim id conD tra communem ſententiam Doctorum aſſerentium, Iuramentum promiſſorium eſſe verè & propriè Iuramentum; & definientium, iuramentum omne eſſe inuocationem diuini teſtimonij. Quod verò dicitur, Deum potiùs afferri vt fideiuſſorem & pignus, vel idem eſt in re, quod afferri tãquam teſtem veritatis de futuro; vel ſunt mera verba ſine re ad propoſitum. Id probatur. Nam in primis dici non poteſt, diuinum nomẽ interponi vt pignus vel fideiuſſorem *propriè*; vt pignus & fideiuſſor propriè eſt id ex quo creditor poſſit ſibi ſatisfacere, caſu quo debitor illum fallat. Conſtat enim, eos qui requirunt Iuramentum nõ id ſpectare, neque ſibi poſtea ex diuino noE mine ſatisfacere. Oportet igitur, vt illa oratio, qua diuinum nomen dicitur *pignus* vel *fideiuſſor*, metaphoricè exponatur: ita videlicet, vt ideo Deus fideiuſſor & pignus vocetur, quia ſicut pignus & fideiuſſor ſolet facere creditorem certum: ita etiam ſuo modo inuocatio diuini nominis ad teſtimonium. Quo ipſo fit vt ſub grauiſſimo peccato mortali (in quantulacunquè materia Iuramẽti, alioqui licita) teneatur quis ex præcepto Religionis efficere verum id in cuius confirmationem adduxit diuinum teſtimonium: ne alioqui faciat, *quantum in ipſo eſt*, Deum fallacem.

Probatio autem illius *Antecedentis* petita ex cõſuetudine & vſu, nullius eſt momenti. Verum eſt enim, nos non ſolere *teſtimonium humanum* inducere ad confirmandas res futuras; cùm non ſe certò extẽdat ad res futuras

humana

humana cognitio. *Diuinum* verò *teſtimonium* rectè ad futura etiam confirmanda poteſt induci: cùm & illa æquè certò, ac præſentia, Deo ſint perſpecta. Alioqui ſi conſuetudinis humanæ eſſet habenda ratio; non eſſet etiam adhibendum Iuramentum aſſertorium ad confirmanda *in præſenti* occulta & contingentia: præſertim quæ pertinent ad actus interiores. Nam neque ad huiuſmodi confirmanda etiam de præſenti, adducimus humanum teſtimonium; cùm ſint humanæ cognitioni occulta.

SECVNDVM argumentum: Accidere poteſt, vt quis voluntariè violet Iuramentum, & tamen non ſit cauſa voluntaria, quantum in ſe eſt, vt Deus, fuerit teſtatus falſum: Ergo non omnis violatio Iuramenti promiſſorij idcirco eſt peccatum mortale contra Religionem; quia Iuramentũ violans ſit cauſa volũtaria, quantum in ipſo eſt, vt Deus fuerit teſtatus falſum; & conſequenter falſa erit Concluſio illa tertia, quæ eo fundamento nititur.

Antecedens probatur. In caſu quo is qui anteà verè & cum propoſito adimplendi iurauit, & poſtea tamen vult violare Iuramentum; doleat ſe anteà Deum teſtem adduxiſſe in confirmationem eius quod iam non vult facere: ſicut ferè ſemper vſuuenire ſolet. Talis enim neque tempore, quo inuocauit diuinum teſtimoniũ, cauſa fuit (quantum fuit in ipſo) vt Deus teſtaretur falſum; cùm ponamus illum tunc putauiſſe & propoſuiſſe ſe facturum, quod iurauit: atque ita ignorauiſſe eſſe id falſum de futuro, quod affirmabat. Neque rurſum talis eſt cauſa huius, quando poſtea voluntariè violat Iuramentum: nam quamuis tunc voluntariè efficiat falſum, quod antea affirmauit: tamen non vult tunc, ſe antea diuinum teſtimonium adduxiſſe. Igitur nunquam iſte eſt cauſa; quantum in ipſo eſt, vt Deus fuerit teſtatus falſum.

RESPONDEO negando *antecedens*. Vt enim ſuprà probauimus, his duobus duntaxat poſitis; quòd videlicet quis *iam* violet iuramentum, & *antea* adduxerit Deum in teſtem, ſequitur (quantum in tali homine ſitum eſt) vt Deus fuerit teſtatus falſum, quantumuis iam hominem pœniteat inuocationis præteritæ diuini teſtimonij. Quemadmodum enim talis per eam pœnitentiam non efficit, vt antea diuinum teſtimonium nõ fuerit ab ipſo volũtariè inuocatum, cùm id iam ſit *præteritum*; ita etiam (ſi iuramentum tunc violat) non violat, quominus iam ſit cauſa, quantum eſt in ſe, vt Deus fuerit teſtatus falſum: ſed ſi hoc eſt vitandum, oportet, vt illud alterum homo tollat, videlicet *violationem* Iuramenti voluntariam in præſenti: quod non tollit niſi velit exequi Iuramentum.

Itaque ad probationem illius Antecedentis reſpondeo, quamuis neque in tempore præterito ſolo, neque in ſolo tempore præſenti, quo talis iuramentum violat, ſit ille cauſa voluntaria, vt Deus fuerit teſtatus falſum, eſt tamen huius cauſa tempore, quo violat, poſito quòd & iam Iuramentum violat, & antea tempore præterito diuinum teſtimonium inuocauit; quod vltimum iam non poteſt tolli, cùm ſit præteritum.

TERTIVM argumentum: ſi Concluſio illa tertia vera eſt; ſequitur, peccati mortalis reos eſſe omnes eos qui violant Iuramenta promiſſoria de rebus minimis, quæ paſſim contingunt: id quod pronunciare duriſſimum eſt. Tunc enim condemnandi ſunt parentes, v.g. qui leuiter iurant, ſe filium caſtigaturos; aut illi aliquid daturos, &c. nec poſtea id adimplent. Item illi, qui honoris cauſa Iuramento confirmant, ſe non priùs altero egreſſuros per ianuam quampiam, & tamen primi egrediuntur, &c.

RESPONDEO, tranſgreſſiones huiuſmodi iuramentorum aliter poſſe excuſari à mortali, quàm ex leuitate materiæ. Vt enim rectè notauit Caietanus art. 7. vel nõ fiunt hæc Iuramenta de actu *vndequaque bono* & virtuoſo; ſed potiùs ad inordinatam vindictam: cuiuſmodi frequenter fiunt Iuramenta parentum de punitione filiorum; & ſic non obligant, vt infrà videbitur: vel fiunt de rebus *indifferentibus* interdum; quæ iuramenta ſimiliter non obligant: vel fiunt *conditionaliter*, ſi puer fecerit hoc aut illud: vel fiunt de his quæ potiùs ſunt in *poteſtate alterius*, & quæ impediuntur per alterum; cuiuſmodi videntur illa de non anteuertendo alterum honoris cauſa in egreſſu. Vel denique tantùm iurat aliquis, ſe quidpiam facturum, *quantum eſt in ſe*, niſi alteri id ſit ingratum: cuius ſignum eſt, quòd altero renitente, facilè quis illi cedit. Quo pacto, ſicut inquit Caietanus, intelligendum eſt illud quod S. Petrus dixit: *Non lauabis mihi pedes in æternum.* Quòd ſi nullo modo iſtorum aut ſimilium excuſari poſſint tales à violatione Iuramẽti, atque adeò à peccato mortali; ſibi imputent, qui leuiter iuſiurandum adhibuerunt.

Et hactenus quidem dictum eſt, quod & quale peccatum inducat defectus Veritatis. Nunc dicendum eſt de defectu IVSTITIÆ. Et PRIMO certum eſt apud omnes; ſi quis iuret ſe commiſſurum aliquod peccatum *mortale*; peccare eo ipſo mortaliter contra Religionem ex defectu Iuſtitiæ. Patet; quia efficit per hoc, *quantum in ipſo eſt*, Deum cooperatorem eius rei; quæ eſt graue peccatum, & offenſa ipſius Dei grauis. Ita Sotus lib. 8. de Iuſtitia, q. 1. art. 2. Nauarrus cap. 12. n. 15. Caietanus hic art. 7. Sylueſter, verbo Iuramentum 2. quæ. 7. & omnes reliqui.

SECVNDO, ſi quis iuret, ſe facturum peccatũ *veniale*, communiter iidem Doctores dicunt, tantùm eſſe venialem irreuerentiam: quia non eſt tantum malum illud cuius is Deum cooperatorem facit. Quanquam hoc videri poſſit alicui creditu difficile, cùm quoduis malum culpæ grauiter pugnet cum diuina bonitate. Sed tamen per me ſit illa ſententia probabilis, præſertim cùm quis non habet directam intentionem efficiendi Deum adiutorem mali & peccati, ſaltem vt malum & peccatũ eſt.

TERTIO, ſi quis iuret ſe facturum aliquid *contra conſilium diuinum*, tantùm eſt veniale, ſecundùm veriorem opinionem. Ita Nauarrus c. 12. n. 16. Sotus lib. 8. de Iuſtitia, quæſt. 2. artic. 3. Caietanus hic art. 7. & alij. Quamuis Sylueſter, verbo Iuramentum 2. putet id eſſe mortale peccatum. Sed illi alij verius. Ratio eſt: quoniam leuis tantùm eſt irreuerentia vti diuino teſtimonio ad obſiſtendum diuinæ voluntati circa conſilia; cùm non adeò ſtrictè velit Deus executioni ea mandari: quandoquidem non ea præcipit.

Sed argumentabitur aliquis, conſequens hinc eſſe, vt ſit peccatum mortale, iurare aliquid, quod eſt à Deo prohibitum ſub peccato veniali. Nam vtetur talis diuino teſtimonio ad obſiſtendum diuinæ voluntati in his quæ præcipit. Id autem ſi ita eſt, ergo falsò dictum eſt antea, Iuramentum de peccato veniali, non eſſe niſi veniale.

Reſpondeo, negando conſequentiam. Nam quamuis contrarium eius quod prohibetur ſub peccato veniali, verè præcipiatur à Deo: tamen non adeò ſtrictè id præcipitur, ſicut contrarium eius, quod eſt peccatum mortale. Et propterea tantùm eſt veniale, iurare aliquid, quod ſit veniale peccatum, licèt grauius intra latitudinem venialis, quàm ſit iurare aliquid contra conſilium.

Poſt hæc dicendum eſt etiam de defectu IVDICII: quale nimirum peccatum in Iuramento inducat. Et quidem ſi tantùm deſit in iurando Iudicium, quod attinet ad *neceſſariam cauſam* iurandi, communiter dicitur tantùm eſſe veniale. Ratio eſt: quoniam ſi id alioqui verum eſt, quod iuramento confirmatur, adducere Deum in teſtem ſine cauſa ſufficienti, non eſt grauis irreuerentia.

Si autem deſit iudicium ex parte *inquiſitionis neceſſariæ* ad videndum, vtrùm verum ſit, nec ne, quod Iuramento eſt affirmandum, tunc defectus Iudicij erit mortale peccatum vel veniale, pro ratione negligentiæ in veritate inquirenda. Itaque ſi negligentia eſt notabilis & magna, mortale peccatum id erit: ſi autem eſt parua, vt ſi quis adhibeat aliquam diligentiam, ſed non ſufficientẽ,

Digitized by Google

tunc ſolùm erit veniale. Eſt autem tota hæc doctrina ex mente Nauarri c. 12. n. 6. & Syluestri, verbo Iuramentum ſecundo, quæſt. 6. & 8. & Caietani in Summa, verbo Periurium.

Et ratio eſt: nam quando quis *notabiliter* eſt negligens in illa Veritatis inquiſitione, cenſetur perfectè velle iurare falſum, ſi contingat falſum eſſe id quod vult iurare; atque adeò peccat mortaliter: ſi autem *imperfectè* fuit negligens; imperfectè etiam cenſetur velle iurare falſum: atque ita tantùm venialiter peccat. Eatenus enim iuramentum falſum in tali caſu interpretatiuè cenſetur perfectè aut imperfectè voluntarium, quatenus negligentia inquirendi eſt perfecta aut imperfecta.

Duo tamen ſunt hic aduertenda. PRIMVM eſt, æquè procedere hanc doctrinam; ſiue talis, quando iurat, *dubitet*, vtrùm ſit verum nec ne, quod iurat; ſiue etiam *leuiter ac temerè putet* eſſe verum: & denique ſiue *in re* contingat, id quod iurat, eſſe verum; ſiue contingat eſſe falſum: quandoquidem non ſufficienter prouidet vtrùm ſit falſum nec ne, id quod iurat.

SECVNDVM eſt, doctrinam hanc intelligendam in caſu quo talis *aduertat* ſe iurare id quod non ſufficiéter diſcuſſit. Nam ſi tantummodò anteuertente lingua iudicium, iuret quis id quod non ſufficienter diſcuſſit, non aduertens ſe aliquid tale iurare, non peccat: ſicut etiam non peccat ille, qui iurat falſum, non aduertens id eſſe falſum, vt docet D. Thomas infrà quæſt. 98. art. 3. ad 2. & Nauarrus cap. 10. n. 6 ex doctrina communi. Omnes enim docent, oportere, & vt quis *aduertat* ſe iurare, & vt aduertat ſe iurare id quod eſt *falſum*, & conſequenter etiam id quod eſt *inſufficienter* diſcuſſum. Alioqui non peccat tunc aliquis iurando, cùm iurare ita inaduertenter non ſit actus humanus.

Hactenus dictum ſit de TRIBVS illis circumſtantiis requiſitis ad hoc, vt vſus Iuramenti, quantum eſt ex parte MODI, ſit licitus: ſequitur nunc vt etiam circa vſum Iuramenti, quantum eſt ex parte quoque MODI in iurando, explicemus, an licitum ſit FREQVENTER iurare; ſeu an conſuetudo iurandi ſit licita. Ratio dubitandi eſt: nam cùm Iuramentum ſit actus Virtutis; nihil videtur obſtare, quominus frequenter illud vſurpemus, adhibitis tribus illis circumſtantiis debitis. Contrà verò, malè audiunt habentes eiuſmodi conſuetudinem. Et in Scriptura etiam reprehenduntur tales, & deterrentur ab ea conſuetudine tanquam mala. Vt Eccleſiaſtici 23. *Iurationi non aſſueſcat os tuum. Multi enim caſus in illa.* Et ibidem: *Vir multùm iurans replebitur iniquitate.*

RESPONDETVR omnino illicitam eſſe conſuetudinem frequenter iurandi. Ita D. Thomas art. 5. & communiter Doctores. Probatur. Iurare ſine cauſa neceſſaria, atque adeò temerè & irreuerenter, eſt illicitum. Sed qui habet conſuetudinem frequenter iurandi, ſæpè iurat ſine cauſa neceſſaria: Ergo iurare frequenter eſt illicitum. Maior patet ex ſuprà dictis. Iuramentum enim, vt rectè probat ſanctus Thomas, adhibendum eſt ad ſubueniendum imbecillitati teſtimonij humani; & idcirco eatenus tantùm vſurpandum, quatenus ad eum finem eſt neceſſarium. Itaque minime licet iurare abſque neceſſitate. Eſt enim id iurare *fruſtrà* contra præceptum ſecundum Decalogi. Exodi 20. *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Neque enim habebit Dominus inſontem eum qui aſſumpſerit nomen Domini ſui fruſtrà.* Minor verò probatur. Nam fieri non poteſt, moraliter loquendo, vt frequenter exiſtat cauſa neceſſaria iurandi, cùm ſæpenumero incidant res aut nimis leues, aut nimis claræ, quæ non indigent diuino teſtimonio. Qui igitur frequenter iurat, neceſſe eſt vt ſæpè iuret temere & ſine neceſſitate: atque adeò frequenter iurare non licet.

Vnde pulchrè ſanctus CHRYSOSTOMVS hom. 9. ad populum Antiochenum. *Improbam*, inquit, *iurandi conſuetudinem expellamus, & vel tantillum Deo tribuamus honoris, quantum veſtimentis noſtris preciosioribus. Quomodo enim non abſurdum eſt, veſtimentorum quidem habentes reliquis melius, ipſo continuè abuti non ſuſtinere, Dei verò nomen vbique temere, & vt occurrit, diſtrahere?* Atque hæc ipſa conſuetudo fuit ea quam Dominus Matthæi quinto in Iudæis redarguit & prohibuit, vt ſuprà docuimus.

Sed QVÆRAT aliquis, quandonam & quomodo ea iurandi conſuetudo erit mortale peccatum? Nam ex ſolo defectu *cauſæ neceſſariæ*, vt ſupra dictum eſt, vſus iuramenti non redditur illicitus mortaliter.

RESPONDEO, diiudicandum id eſſe ex circũſtantiis perſonæ. Pro cuius rei declaratione diligenter eſt aduertendum, conſuetudinem iurandi variis modis poſſe accidere. Aut enim habet aliquis conſuetudinem non modò *iurandi* frequenter, ſed aliàs etiam frequenter *mentiendi*: neque ſolùm hoc, ſed etiam frequenter coniungendi *mendacium cum iuramento*: & tunc certum eſt, talem conſuetudinem eſſe illicitam mortaliter, quia ſæpè talis eſt periurus, vt patet. Aut habet conſuetudinem iurandi, ſed non mentiendi deliberatè: & tunc videtur talis conſuetudo eſſe illicita venialiter tantùm, quia tali ſolùm accidet, quod ſuprà diximus, videlicet vt ſæpè iuret ſine neceſſitate. Aut denique habet aliquis conſuetudinem & iurandi, & mentiendi, ſed tamen *non coniungendi* iuramentum cum mendacio: quia videlicet ſolet ex reuerentia iuramenti vitare illud, quando mentitur: & tunc videtur non ſolùm venialiter, ſed etiam mortaliter illicita eſſe talis iurandi conſuetudo. Ratio eſt: quoniam moraliter loquendo, talis etiam aliquando peierabit, coniungendo mendacium & iuramentum. Et quamuis hoc fortè talis tunc, cùm peierat, non aduertat, tamen videtur illi id imputari *in cauſa*, propterea quòd habet talem conſuetudinem voluntariam, vt ſuppono, iurandi frequenter & mentiendi frequenter: ex qua ſequitur vt, moraliter loquendo, aliquando incautè coniungat vtrumque. Et quoniam talis debet hoc præuidere & vitare, & poteſt etiam id facere deſiſtendo ab ea conſuetudine: ſi ab ea non deſiſtat, illi imputabitur iuramentum falſum, quod aliquando propter talem malam conſuetudinem incurrit.

Ex his autem intelligi poteſt, nunquam conſuetudinem iurandi ita eſſe malam, vt neceſſe ſit, eum qui talem conſuetudinem habet, ſemper in quocunque actu iurandi peccare: ſed ideò eſt mala, quia complectitur aliquos ſaltem actus iurandi illicitè ob defectum cauſæ neceſſariæ, vel alicuius alterius debitæ circumſtantiæ. Ratio huius eſt: quoniam fieri poteſt vt ille, qui habet iurandi conſuetudinem, interdum habeat etiam cauſam neceſſariam iurandi, & adhibeat in iurando alias debitas circumſtantias, ſicut poſſet hoc contingere, ſi non haberet conſuetudinem iurandi. Neque enim putandum eſt, hoc ipſo ſolo iuramentum eſſe malum & illicitum, quòd proficiſcitur ex conſuetudine iurandi. Vt enim rectè Gabriel notauit in tertio, diſtinctione trigeſimanona, quæſtione ſecunda, conſuetudo iurandi, eatenus ſolùm facit, vt Iuramentum ſit illicitum, quatenus cum illa coniunctus eſt defectus alicuius circumſtantiæ neceſſariæ ad Iuramentum: neque ſolius conſuetudinis per ſe & formaliter loquendo, eſt habenda ratio ad cognoſcendum illicitum iuramentum, ſed illarum circumſtantiarum. Idipſum notauit quoque Sotus lib. 8. de Iuſtitia, q. 2. art. 3.

Sed aduertendum hìc eſt, eum, qui ex conſuetudine iurandi aliquando peierat, præter peccata, quę committit in ſingulis iuramentis, quæ malè vſurpat, peccare etiam alio peculiari peccato *omiſſionis*; cõtra charitatem ſibi debitam: propterea quòd non conatur remouere à ſe talem conſuetudinem iurandi ſæpè ſine neceſſitate. Nam vnuſquiſque tenetur ex charitate erga ſeipſum remouere à ſe non modò peccatum, ſed etiam *periculum* & *occaſionem* peccandi. Conſtat autem iurandi conſuetudinem magnam eſſe occaſionem peccandi.

VTRVM

VTRVM verò hoc peccatum *miſſionis* ſit mortale vel veniale, quæri poteſt. Et quidem quando is qui talem habet conſuetudinem, interdum propter illam eſt periurus ex intentione, & aduertendo quòd iurat; dubium non eſt quin illa omiſſio ſit peccatum mortale: quandoquidem conſuetudo illa eſt occaſio peccandi mortaliter ex intentione.

Si autem is qui habet eam conſuetudinem, non ſolet ex intentione eſſe periurus, ſed aliquando *inaduertenter* iuxta tertium modum conſuetudinis ſuprà poſitum: maius dubium tunc eſt, quantum ſit peccatum omiſſio illa deſiſtendi ab ea conſuetudine. Nam ex vna parte, periura ea, quæ talis ex inaduertentia committit, tantùm imputantur illi *in cauſa*, videlicet ratione conſuetudinis voluntariæ iurandi ſæpè *ſine neceſſitate*. Ac proinde cùm illa conſuetudo iurandi ſæpe ſine neceſſitate ſecundùm ſe non ſit plus quàm veniale peccatum; videtur ſolùm eſſe veniale id periurium ex inaduertētia, quod ex tali cōſuetudine ſequitur: & conſequenter omiſſio etiam ipſa vitandi talem conſuetudinem, cùm tantùm ſit omiſſio vitandi occaſionem peccati venialis, tantùm erit peccatum veniale.

Ex alia verò parte videtur id periurium, quod ex inaduertentia incurrit ille, qui habet eiuſmodi cōſuetudinem, eſſe mortale, ſicut ſuprà etiam diximus, atque adeò etiam omiſſionem ipſam vitandi talem conſuetudinem, ex qua tale periurium ſequitur. Nam quod conſuetudo iurandi *ſine neceſſitate* ſecundùm ſe ſit tantùm venialis, per accidens videtur ſe habere ad periurium, quod ex ea conſuetudine ſequitur. Non enim ea cōſuetudo eſt cauſa periurij ſequentis, quatenus eſt ipſa *ſecundùm ſe peccatum veniale*; ſed quatenus eſt cōſuetudo iurandi *perfectè & plenè voluntaria* (vt ſuppono) Vnde ſi effectus, qui ex illa vt perfectè voluntaria ſequitur, eſt ex ſuo genere mortalis; mortale peccatum erit; quādoquidem eſt voluntarius *in cauſa perfectè voluntaria*. Ex conſequenter videtur eam mihi ex hac parte eſſe peccatum mortale omiſſio vitandi eam iurandi conſuetudinem.

Ab hoc tamen peccato omiſſionis tunc aliquis deſiſtit, quando dolet de peccatis, & mala conſuetudine præterita, & proponit ſe amplius non malè iuraturum, atque adeò non habiturum talem conſuetudinem. Itaque per vnam & eandem pœnitentiam (ſi eſt talis, qualis debet eſſe) liberatur quis & à peccatis commiſſionis quæ per eam conſuetudinem commiſit malè vſurpādo Iuramentum aliquando, & præterea etiam à peccato omiſſionis, in quo hærebat, quandiu non conabatur remouere à ſe eam malam conſuetudinem.

HINC ſequitur, omnino verum eſſe quòd Caietanus quæſt. 98. art. 3. & Nauarrus cap. 12. num. 6. dicunt, illum, qui propter malam conſuetudinem iurandi tam vera quàm falſa, iurat aliquando ex inaduertentia falſum, peccare mortaliter. Nam ſaltem *in cauſa* eſt huic voluntarium tale iuramentum falſum. Cuius ſignum eſt, quòd (vt Caietanus & Nauarrus dicūt) & ita eſt talis diſpoſitus, vt etiamſi aduertiſſet id falſum eſſe, nihilominus iurauiſſet. Quanquam niſi talis *actus* etiam iuraret falſum; ea ſola diſpoſitio ipſius non ſufficeret ad peccandum per qualemcunque actum. Talis enim diſpoſitio non eſt ipſa per ſe peccatum, ſed procliuitas ad peccandum: ob procliuitatem autem ad peccandum, non omnis actus, qui à tali procliuitate proficiſcitur, eſt peccatum. Alioqui ſequeretur, eum qui talē habet procliuitatem iurandi falſum, non modò peccare mortaliter, quoties iurat falſum ex inaduertētia: ſed etiā quotieſcunque loquitur vera, ſiue cum iuramento, ſiue ſine illo. Nam quandocunque talis loquatur aliquid, ita diſpoſitus loquitur, vt ſi occurriſſet iuramentum & mendacium, ſimul vtrunque coniunxiſſet.

Habemus igitur, *conſuetudinem* iurandi illicitam eſſe. Et ad argumentum, quo initio contrarium probabatur, ita RESPONDEO: quamuis Iuramentum ſit actus Virtutis: tamen requirit tales circumſtantias, quales non poſſunt (moraliter loquendo) omnes frequenter quidē concurrere. Et idcirco paſſim iurare, illicitum eſt, eo modo quo declarauimus.

VLTIMO circa vſum Iuramenti quæret aliquis, vtrū is non modò ſit aliquando licitus, ſed etiam *præceptus*. RESPONDEO breuiter ex ſententia communi, quandoque eſſe etiam præceptum. Nempe tunc, quando publica poteſtas illud legitimè requirit: & quādo neceſſitati proximi poteſt aliquis per Iuramentum ſubuenire. Ratio vtriuſque eſt: quoniā publica poteſtas habet auctoritatem, vt eo medio poſſit continere in pace ſuos ſubditos, & componere illorum controuerſias. Item quia vnuſquiſque cùm poteſt, tenetur ex charitate, medio licito & facili, neceſſitatem proximi ſubleuare.

PVNCTVM QVARTVM.

De Iuramenti Obligatione.

D. Thomas. artic. 7. 8. 9.

QVOD quis ratione Iuramenti peculiariter obligetur, indubitatum eſt. Itaque hoc poſito, videnda ſunt tria. PRIMO; Quomodo obliget Iuramentum. SECVNDO; Vtrum aliquæ cauſæ vnquam poſſint incidere, propter quas Iuramentum non obliget. TERTIO; Quæ poſſint eſſe illæ.

De modo quo obligat iuramentum §. 1.

AC PRIMO quidem circa MODVM, quo obligat Iuramentum, illud aduertendum eſt, Iuramento non ita obligari aliquem, ac ſi iuramentum ſit priuata lex, ſicut eſt Votum. Non enim eſt *lex*, ſed inuocatio diuini teſtimonij, quod longè aliud eſt. Obligatur igitur quis Iuramento ideò, quia hoc ipſo quòd iurat, præcepto naturali Religionis tenetur ad aliquid. Quale autem ſit hoc præceptum, verùm affirmatiuum, vel negatiuum, videndum eſt, diſtinguendo illud ad quod quis tenetur propter Iuramentum.

Duo namque ſunt ad quæ tenetur quis propter Iuramentum. ALTERVM eſt, id quod præſtari debet *illo ipſo tempore*, quo Iuramentum fit. Et ad hoc pertinent tres illæ circumſtantiæ in Iuramento neceſſariæ, de quibus puncto præcedenti dictum eſt: ſcilicet Veritas, Iuſtitia, & Iudicium. Ad quas circumſtantias tenetur quis ex præcepto *negatiuo* de non vſurpando Iuramentum vanè & irreuerenter contra Religionem; & etiam aliquando ex *affirmatiuo*, cùm videlicet ex præcepto vſurpandum eſt Iuramentum. Tunc enim eodem præcepto tenetur quis *rectè* illud vſurpare.

ALTERVM verò ſpectat ad *tempus ſubſequens* ipſum Iuramentum. Et hoc tantùm pertinet ad Iuramentum *promiſſorium*. Eſt enim id nihil aliud quam executio Iuramenti promiſſorij. Atque ad hoc quidem videri poſſet, obligari hominem partim ex præcepto *affirmatiuo*, quādo videlicet Iuramentum promiſſorium fuit affirmatiuum; partim ex *negatiuo*, quando videlicet Iuramentum promiſſorium fuit negatiuum.

Cęterùm ſi diligentiùs rem conſideremus; apparet, has differentias negationis & affirmationis ipſius Iuramenti, *per accidens* ſe habere ad eam obligationem virtutis Religionis, quæ oritur ex promiſſorio Iuramento. Solùm enim illæ differentię Iuramenti pertinent ad id quod materialiter eſt promiſſum, & quod confirmatur Iuramento. Quòd, vt ſuprà puncto præcedenti diſputauimus, non reſpicitur *ſecundùm ſe* à virtute Religionis in executione Iuramenti.

Itaque DICENDVM eſt, obligationem hanc Iuramenti promiſſorij ad id exequendum, quod per illud promittitur, in vniuerſam & per ſe loquendo, eſſe obligationem pręcepti *affirmatiui* Religionis de conſeruāda

& procuranda gloria diuina, efficiendo verum illud, in cuius confirmationem inuocatum fuit diuinum teſtimonium, ne alioqui ſit quis, *quantum in ipſo eſt*, cauſa vt Deus falſum ſit teſtatus, iuxta dicta puncto præcedenti.

Neque huic obſtat quòd aliquando id quod eſt promiſſum & confirmatū iuramento, ſit aliquid *negatiuum*, puta non facere hoc aut illud. Quemadmodum, quòd etiam aliquādo Voto promittamus aliquid negatiuum, nihil obſtat quominus obligatio Religionis adimplendi quodcunque Votum, ſit ſemper *affirmatiua*.

Ratio vtriuſque eſt: quoniam præceptum affirmatiuum non ſolùm poteſt reſpicere actum exteriorem, ſed etiam circumſtantiam aliquā, pertinentem ad aliquā virtutem; vt in propoſito, gloriam & reuerentiam diuinam; quæ vt patet, poteſt ſequi non ſolùm ex actu exteriore, ſed etiam ex omiſſione & negatione exterioris actus. Hanc igitur circumſtantiam debet quis in executione cuiuſcunque Voti vel Iuramenti (tum negatiui, tum affirmatiui) ex vi præcepti affirmatiui Religionis adhibere, vt ſcilicet velit, faciendo vel non faciendo, quod vouit vel iurauit ſe facturum, aut non facturum, dare gloriam Deo.

Solet etiam circa MODVM obligationis Iuramenti diſputari, Vtrùm maior ſit obligatio Iuramenti quàm Voti. Et putat D. Thomas art. 8. huius quæſtionis, maiorem eſſe obligationem Voti: quoniam Votum adimplere tenemur ex fidelitate erga Deum, quam violare grauius eſt. Maxima enim irreuerentia ſubditi erga Dominum, videtur eſſe *infidelitas*. Itaque ideo videtur a ſancto Thoma cenſeri maior obligatio Voti, quia eſt violatio non ſolùm Religionis, ſed etiam *Fidelitatis* erga Deum (quamuis re quidem vtraque hæc Virtus ſit vna & eadem) violatio autem Iuramenti eſt ſolùm violatio Religionis in ordine quidem ad Deum. Et ex ea quidē parte verum eſt, maiorem eſſe obligationem Voti.

Si tamen reſpiciamus obligationem *ſolius* Religionis vt Religio eſt, non videtur ea in voto eſſe maior, per ſe loquendo, quàm in Iuramento, ſed aliquantò minor. Nam maior irreuerentia eſſe videtur, *minuere, quantū eſt in ſe*, honorem diuinum, vti facit is qui violat iuramētum, quàm *non augere* illum: quod facit is qui non adimplet Votum. Vt prætercam, incertum etiā videri, quod aſſumit ſanctus Thomas, maximam irreuerētiam ſubditi erga Dominum eſſe *infidelitatem*. Maior enim irreuerentia eſſe videtur, ſi expreſsè illum *contemnat*, aut *contumeliâ* afficiat, aut *minuat* ipſius honorem. Itaque probabilis videtur opinio Ioannis Maioris in 3. d. 39. quæſtione ſecunda, vbi putat, maiorem eſſe obligationem Iuramenti. Sed quicquid ſit de hoc, ad praxim id non multum refert; ſatis enim eſt, quòd vtraque obligatio, ſcilicet Voti & Iuramenti, ſit ſatis magna. Hæc de PRIMO, ſcilicet de MODO quo obligat Iuramentum.

An ob aliquas cauſas poſſit Iuramentum non obligare. §. 2.

QVod ad SECVNDVM attinet, aduertendum eſt, cùm quæritur, Vtrum aliquæ CAVSÆ eſſe poſſint, propter quas Iuramentum non obliget, ſermonem non eſſe de ea obligatione Iuramenti, quæ reſpicit *tempus ipſum præſens*, in quo fit Iuramentum. Illa enim, vt antea dictum eſt, eſt obligatio præcepti *negatiui* naturalis de non *vanè iurando*, quod ſēper obligat. Nulla enim cauſa poteſt eſſe propter quam licitū ſit iurare ſine Iudicio, aut ſine Veritate, aut ſine Iuſtitia, vt rectè docuit S. Thomas art. 9. in ſolutione primi.

Sed QVÆSTIO eſt, an ob aliquas cauſas tolli poſſit obligatio *propria* iuramenti PROMISSORII, quę videlicet reſpicit *futuram executionem*. Nam quòd hæc etiam obligatio inſeparabilis ſit à iuramēto promiſſorio, hoc argumento probari poteſt: ſi quis *voluntariè* prætermittat executionem Iuramēti antea præſtiti, hoc ipſo peccat. Ergo inſeparabilis eſt a tali iuramento obligatio exequendi. Conſequentia eſt clara. Nam hoc eſt Iuramentum ſemper obligare, ita faciendum eſſe quod quis iurauit, vt niſi faciat, eo ipſo peccet: propterea enim quis dicitur obligatus ad faciendum. Antecedens verò probatur. Nā eſſe cauſam voluntariā, *quantum eſt in ſe*, vt Deus fuerit teſtatus falſum, eſt peccatum, vt ſuprà oſtēſum eſt. Sed hoc ipſo, quòd quis *voluntariè* prætermittit executionem Iuramenti anteà præſtiti, eſt cauſa, quantum eſt in ſe, vt Deus anteà fuerit teſtatus falſum, ſicut vidimus puncto præcedenti: Ergo quandocunque quis voluntariè executionem Iuramenti prætermittit, peccat. In contrarium autem eſt doctrina cōmunis & certa, qua conſtat, in multis caſibus Iuramentum promiſſorium non obligare.

Vnde ad argumentum RESPONDEO primò, quod attinet quidem ad Iuramenta promiſſoria, prout *communiter* fieri ſolent, non habere id argumentum magnam difficultatem. Nam quamuis illa propter aliquas cauſas negligantur: tamen non ideo efficitur falſum illud, in cuius confirmationem fuerunt adhibita. Cuius ratio eſt. Quia ex conſuetudine & iure cōmuni, multæ *conditiones* tacitæ adhibentur in Iuramento promiſſorio quæ latè recitantur à Syluestro, verbo Iuramentum 3. quæſt. 1. Quorum vna eſt, ſi promiſſionis executio *Deo placuerit*, vt colligitur aperte ex Cap. Beatus 22. quæſtione 2. atque adeò ſi nihil occurrerit, quod rationabiliter obſtet executioni Iuramenti.

Quocirca quando quis propter aliquem euentum vel cauſam contrariam *conditioni ſubintellectæ*, negligit iuramentum; nō ideo reddit falſum quod anteà promiſit. Senſus enim promiſſionis fuit, ſe facturum, quātum in ſe eſſet, niſi aliquid rationabiliter obſtaret executioni. Itaque quando aliquid poſtea rationabiliter obſtat, & ob id quis non implet Iuramentum; minimè propterea facit contra id quod promiſit. Siquidem non ex ſe motus, ſed inductus a cauſa rationabili, executionem prætermittit. Itaque quod attinet ad Iuramenta promiſſoria, prout *communiter* fiunt, facilè negatur illius argumenti Antecedens.

SED habet maiorem difficultatem illud argumentum, ſi quis velit probare, non poſſe obligationē ſeparari à promiſſorio Iuramento, quod quis feciſſet *omnino abſolutè*, excludendo expreſsè omnem conditionē, etiam quæ rationabiliter deberet ſubintelligi. Tūc enim quęcunque cauſa ſit illa propter quam id Iuramentum non adimplet; videtur non adimplendo reddere falſam promiſſionem; & conſequenter fallacem Deum facere, ac proinde peccare: & tamen oportet explicare quomodo aliquis in tali etiam caſu pretermittendo executionem non peccet. Nam certum eſt apud omnes, ſi quis ex praua intentione iuraret, ſe aliquid facturum in omni euētu, etiamſi diſplicear Deo; minime obligari adimplendum iuramentum in tali euentu. Sicut etiā certum eſt, non obligare iuramentum de re per ſe illicita, vt ſi quis iuraret ſe interfecturum hominē; neque talem peccare, ſi iuramentū non adimpleat, ſed debere potiùs non adimplere. In huiuſmodi igitur caſibus explicandū eſt, quomodo talis non peccet, tametſi efficiat falſam promiſſionem præteritam.

RESPONDEO autem, propterea talem non peccare, quia non tenetur efficere veram promiſſionem, & procurare in ea re honorem diuinum *per medium illicitum*, quale eſſet, v.g. interficere hominem. Quod, vt melius intelligatur, recolendū eſt id quod ſuprà diximus. Iuramentum promiſſoriū debere adimpleri ex præcepto Religionis *affirmatiuo*, quo quis tenetur procurare diuinum honorem, efficiendo verum id quod iurauit. Vnde idcirco aliquis peccat, non adimplens Iuramentū, quia videlicet *indirectè* eſt cauſa, vt Deus fuerit teſtatus falſum, hoc eſt, non faciendo verum, quod tenebatur

facere

Digitized by Google

facere verum: Vt autem aliquis peccet, per hoc, quòd ſit A cauſa *indirecta* alicuius, duo requiruntur: Vnum eſt, vt *potuerit* facere illud, ad quod tenebatur: Alterum eſt, vt *debuerit* etiam id facere per tale vel tale medium. In propoſito autem quamuis quis poſſit quidem, *abſolutè loquendo*, efficere veram promiſſionem: tamē non etiam debet illam veram efficere per medium illicitū; & propterea nō cēſetur tunc eſſe cauſſa indirecta, quòd Deus fuerit teſtatus falſum: talis ſcilicet, quæ debuerit & potuerit per tale medium id impedire.

Atque idem dicēdum eſt, ſi quis abſolutè iurauiſſet, ſe in omni euentu facturum aliquid *inutile* vel impeditiuū *maioris boni*, vel *minus Deo gratum*. In omnibus enim his caſibus negant Doctores obligare Iuramētum. Cu- B ius ratio debet eſſe; quia non tenetur quis per talia media inutilia, vel minus grata Deo, procurare diuinum honorem adimplendo Iuramentum; ſed per opera virtutis grata Deo.

Ob quas cauſas Iuramentum poſſit non obligare. §. 3.

POſito igitur, quòd poſſint eſſe aliquæ cauſæ, propter quas licitè Iuramentum promiſſorium negligatur, tanquam non obligans, videndum eſt iam TERTIVM (quod propoſueramus) videlicet quæ ſint illæ cauſæ. Qua in re duo ſunt certa, & duo cōtrouerſa. Nam PRIMO quidem cōuenit inter omnes Doctores, legitimam cauſam eius rei eſſe *diſpenſationem* aut *commutationem* aut *irritationem* Iuramenti. De quibus omnibus, quod attinet tum ad illos, qui poſſunt cōmutare, diſpenſare, aut irritare Iuramentum, tum ad cauſas neceſſarias & ſufficiē- C tes ad id faciendum, idem ferè iudicium eſt, atque de commutatione, diſpēſatione, & irritatione *Voti*, de quibus dictum eſt quæſt. præced. punct. 7. Id quod bene notauerunt Sotus lib. 8. de Iuſtitia, quæſt. 1. art. 9. & Caietanus hic artic. 9. in quo de huiuſmodi tractat ſanctus Thomas.

Sunt autem pauca quædam obſeruāda, in quibus eſt aliquid diſcriminis, quoad hęc, inter Iuramentū & Votum. PRIMVM eſt, quoad cauſam *diſpenſandi* in Iuramento. Quia enim Iuramentum fit *homini*; ad diſpēſandū in eo diſpicere oportet, vtrum ſubſit cauſa rationabilis, propter quā meritò is cui præſtitum eſt Iuramen- D tum, æquo animo debeat ferre illius relaxationē. Alioqui diſpenſatio non erit accepta Deo. Secus verò eſt in Voto. Satis enim eſt ad illud diſpenſandum, reſpicere ea quæ placent Deo: ſiquidem Votum fit Deo ipſi.

SECVNDVM eſt, quoad *irritationem* Iuramenti. Nam ex eo, quòd dictum eſt, iuramentum præſtari *homini*, ſequitur, non modò ſuperiores aut dominos rei promiſſæ poſſe irritare iuramenta, ſed etiam eum, cui iuramentū præſtatur, vt rectè docet S. Thom. art. 9. ad 2. Ratio eſt: quoniam ſi alter nolit rem quam Iuramēto illi promiſiſti, acceptare, iam non eſſet actus Virtutis, illi tenēti dare, ſed prodigalitatis potiùs. Itē quia ſēper in eiuſmodi iuramētis ſubintelligitur cōditio, ſi alter voluerit.

TERTIVM eſt, circa eandem irritationem. Nā quia (vt dictum eſt) iuramentum fit *homini*: poteſt aliquando Superior, tametſi ſolùm habeat iuriſdictionem in homi- E nem, & non dominium rei promiſſæ, irritare illud; in *pœnam* videlicet eius cui Iuramentū eſt pręſtitum. Quocirca poteſt Papa, vt hic notat Caietanus, iuramentum irritare præſtitum homini excommunicato, priuando, videlicet illum iure recipiendi promiſſum. Item poteſt propter eādem rationē Papa irritare Iuramenta ſubditorum, pręſtita alicui Superiori, ſi videlicet *priuet* illum officio & dignitate: cuius cauſa fides iuramēti erat ſeruanda. Et hoc dicit Caietanus eſſe irritare iuramenta *indirectè & conſequenter*.

QVARTVM eſt etiā circa *irritationem*: quòd videlicet non contingit poſſe irritari iuramenta propter ſuperioritatem in *voluntatem* eius qui iurauit, ſicut ſupra quæſt. præced. punct. 7. diximus id fieri circa Votum: ſed tantùm poteſt irritari iuramētum propter ſuperioritatem in *rem promiſſam*. Ratio huius diſcriminis eſt: quoniam ratione ſubiectionis voluntatis, non tollitur obligatio per voluntatem inducta, niſi quando eiuſmodi obligatio oritur ex *actu* voluntatis ſubiectæ, tanquā ex *priuata lege*: vti accidit in Voto eius qui alteri eſt ſubditus quoad voluntatē, qui proinde indiget cōfirmatione Superioris, vt actus propriæ volūtati habeat vim obligādi. Obligatio verò iuramenti nō oritur ex iuramēto quaſi ex *priuata lege*, ſed eſt obligatio meriti iuris naturalis, ac proinde vis talis obligationis non pendet ex confirmatione eius qui eſt ſuperior voluntatis iurātis. Habemus igitur PRIMAM cauſam, eámque quadruplicem, propter quam iuramentum non obligat.

SECVNDO, certum etiam eſt, cauſam, cur iuramentum non obligat, poſſe eſſe ex parte *materiæ* iuramenti; quando ea videlicet eſt *euidenter inutilis*, aut *impoſſibilis*, aut *illicita*, aut *melioris boni impeditiua*. Tunc enim non oportet ad Superiorem recurrere, ſed propria volūtate negligendum eſt tale iuramentum, ſicut etiā ſupra diximus q. præced. p. 7. in ſimilibus caſibus negligendū eſſe Votū. Ita aſſeruit S. AMBROSIVS lib. 1. Officio. c. vlt. adducto exemplo Herodis, qui malè fecit impiè adimplendo, quod temerè iurauit. Ita etiam tradunt communiter Theologi in 3. diſt. 39. & Caietanus hic art. 9. & Sotus, & alij: quicquid Syluester dixerit verbo Votū 4. quod attinet ad commutationem in euidenter *melius*.

Et probatur ex Cap. *Peruenit*, 2. Extra de iureiurando, vbi dicitur, *Non infringit promiſſum, qui illud in melius commutat*. Item; nam ſicut ſupra de Voto dictum eſt, diſpenſatio tunc ſolùm habet locum, quando eſt aliquod *dubium*, alias fruſtra ex Superiore ſciſcitaremur, quid potiùs Deo placeat, quando *euidenter* id eſt notum.

Et notandum eſt ex Caietano & Soto, in omnibus caſibus dubiis, in quibus Epiſcopi poſſent diſpenſare, aut commutare Vota, poſſunt etiam Iuramenta. Et quāquam D. Thomas artic. 9. in ſolutione tertij dicat, recurrendum eſſe ad Summum Pontificem in caſu quo materia iuramenti euidēter eſt licita, & agitur de commutatione in melius bonum: tamen intelligendū hoc eſt ſolùmmodo ſecundum *decentiam & congruitatem quandam*. Nam poſſunt etiam Epiſcopi diſpēſare ſuper iuramenta intuitu melioris boni, ſicut poſſunt ſuper Vota. Vt autem ab hac Epiſcoporum poteſtate excipiūtur illa quinque Vota, de quibus ſupra dictum eſt quæſt. pręced. p. 7. ſic etiam intelligendum eſt excipi Iuramenta, quæ habeant eandem materiam.

Præter has cauſas CONTROVERTITVR à Doctoribus de aliis duabus, quæ accidere poſſunt ex parte *iurantis*, videlicet de *coactione & dolo*: de quibus agit S. Thom. art. 9. in ſolutione ſecūdi & tertij. Itaque PRIMO quæritur, Vtrùm Iuramentum COACTVM obliget? Vt, v.g. ſi quis graui metu perculſus iureiurando promittat latroni centum, ſeruandæ vitæ cauſa. Videtur enim non obligare: *primò*. Nam in tali caſu dare latroni centum non eſt actus Virtutis. Ergo minimè ad id Iuramentum obligat. Antecedens probatur. Nam primùm, non eſt id actus *Fidelitatis*. Vt enim inquit S. Thomas art. 9. ad ſecundum, ille, qui vi & per iniuriam extorſit promiſſionem, non meretur, vt illi ſeruetur fides. Neque etiā eſt id actus *Liberalitatis*. Dare enim pecuniam indigno, potius habet ſpeciem prodigalitatis. Multò verò minùs eſt id actus iuſtitiæ, vt patet.

Secundo, Nā illa donatio nō prodeſt, ſed potiùs nocet latroni: quandoquidem peccat is mortaliter, recipiēdo quod ſibi promiſſum eſt, cùm non habeat ad id ius. Ergo dare illi non eſt actus virtutis, ſed potiùs cooperatio ad malum.

Tertio; Nam in tali caſu non eſt *valida promiſſio*. Ergo neque Iuramentū promiſſorium. Antecedens probatur

Digitized by Google

ex cap. Debitores, Extra de iureiurando. Conſequentia patet: quoniam Iuramentum adhibetur ad confirmandam promiſſionem. Itaque quando nulla eſt vis promiſſionis: nulla videtur eſſe obligatio Iuramēti. Quod etiā inde confirmat. Nam propterea aliquis poteſt relaxare Iuramentum ſibi præſtitum, quia poteſt cōdonare promiſſionem. Signum igitur eſt, quòd ceſſante promiſſione, ceſſet obligatio Iuramenti.

Quartò; Nam vel iuramentum coactum obligat iure *naturali & diuino*. Et tunc Eccleſia non poſſet ſuper eo diſpenſare. Quod tamen poteſt & ſolet fieri, vt patebit ſtatim. Vel obligat ſolo iure *poſitiuo* ex auctoritate Eccleſiæ, volentis nimirum, vt tale iuramentum impleatur. Et hoc non videtur credibile. Cur enim Eccleſia ſic faueret ei, qui iniquè alterum ad promittendum & iurandum cogit?

Vltimò: Eiuſmodi Iuramēta ſtatim abſque alia cauſa, præterquam quòd fuerunt *coacta*, relaxantur à Romanis Pontificibus. Ergo reuera nulla erāt. Antecedens patet ex Cap. Verum, & Cap. Si verò, Extra de iureiurando. Conſequentia probatur: quia ſi nō obſtante coactione, iudicantur obligare; quomodo Eccleſia diſpenſat ſine noua & peculiari alia cauſſa?

RESPONDEO, quæſtionem hanc tractari poſſe, vel ſecundùm forum *conſcientiæ*, vel ſecundùm forum *externum*. Et in foro quidem *conſcientiæ* dicendum eſt talia iuramenta obligare, & quidem ſub mortali. Ita Sylueſter, verbo Iuramentum, quæſt. 2. Caietanus hic art. 9. & Sotus lib. 8 de Iuſtitia q. 1. art. 7. & Gabriel in 3. d. 39. q. 1. art. 2. concl. 8. & Durandus ead. d. q. 2. & videtur hoc definitum in Cap. Si verò, Extra de iureiurādo. Vbi Alexander II. determinat non eſſe negligēda eiuſmodi coacta Iuramenta niſi quando *ſeruata vergerent in interitum ſalutis æternæ*.

Ratione etiam idem probatur. Nam ſi talia Iuramēta non obligarent; maximè, quoniā non eſſet actus Virtutis illa adimplere, vt in primo argumento tāgebatur. Sed id omnino eſt actus virtutis. Ergo nihil obſtat quo minus obligent in conſcientia. Probatur Minor. Nam adimplere eiuſmodi iuramēta eſt actus Charitatis erga ſeipſum, quo videlicet redimit quis præteritā vexationem, quam quidem *cæpit* redimere præſtando Iuramētum: & *completè* redimit faciendo quod promiſerat, vt rectè diſſerit Caietanus artic. 7.

Sed dicet aliquis: Quando talis dat latroni centum, iam non vexatur. Pono enim illum eſſe in loco ſecuro: Ergo dici nō poteſt, quòd talis damnatio ſit redemptio vexationis, atque adeò actus Virtutis. Reſpondeo, Hoc ſolùm probat, quòd nō redimat talis *præſentem & nouam* vexationem: cęterùm redimit præteritam, vt dictum eſt. Nam *completa* redemptio præteritæ vexationis pendebat vſque ad tempus donationis; quæ idcirco præſtari debet propter reuerentiam teſtimonij diuini inuocati.

Diximus autem, obligare etiam talia Iuramenta (in foro conſcientię) ſub *mortali*, contra Panormitanum, qui ſuper dictum Cap. Si verò putat tātùm obligare ſub veniali. Ratio eius eſt: quoniam in Cap. Verum, eod. tit. dicitur, tales, ſi non adimpleat iuramentum, non eſſe afficiendos pœna mortalis periurij. Sed reſpōdetur, ius illic nihil ſtatuere de obligatione in foro conſcientiæ, ſed tantùm relaxare pœnam Canonicam propter circumſtantiam coactionis. In foro autem conſcientię nihil deeſt quominus tale Iuramentū obliget ſub mortali: quādoquidem vt probatum eſt, fuit verum Iuramentum de actu Virtutis: & omne Iuramētum promiſſorium obligāt ſub mortali, vt p. præced. probatum eſt. Maximè verò opinio Panormitani eſt falſa, quando res promiſſa eſt per ſe grauis. Tunc enim ſine dubio Iuramentum promiſſorium obligat ſub mortali.

Quod autem attinet ad *forum Iudiciale*, breuiter dicēdum eſt ex communi ſententia Doctorum, talia Iuramenta, ſi ſint extorta per *vim*, & nō ſolùm per iniuriam,

A non obligare: hoc eſt, non dari actionē in Iudicio contra eum qui iurauit, ſed potiùs dari illi ius repetendi, ſi dedit quod promiſit. Patet ex dict. Cap. Verum; & Si verò, Extra de iureiurando. Dixi autem, ſi per vim, & *non ſolùm per iniuriam*. Nam ſi vis abſit, quamuis per iniuriā Iuramentum fuerit extortum, cogitur in foro exteriori is qui iurauit, adimplere Iuramentum. Vt, v.g. Si aliquis iureiurando circa vllā vim, quāuis non citra iniuriam, promiſiſſet aliquid vltra ſortem vſurario id iniquè exigenti. Vt patet ex Cap. Debitores, Extra de iureiurādo. Datur tamen poſtea actio repetendi illud, quod quis eo modo dat, Iuramentum adimplens; vt patet ex eodē Capitulo.

Ad argumenta verò obiecta, quatenus videntur probare, quòd tale Iuramentum non obliget in foro *cōſcientiæ*: non eſt difficile reſpōdere. Ad *primum* patet iam, cuius Virtutis ſit actus adimplere tale Iuramentum.

B Ad *ſecundum* reſpondeo, eum, qui Iuramentum adimplet, dando latroni quod promiſit, tantùm offerre illi materiā peccandi; exhibēdo videlicet exteriùs pecuniā abſque volūtate transferendi in illum eius dominium: & etiam abſque voluntate, vt ille eam iniquè accipiat. Huiuſmodi enim exterior dūtaxat exhibitio ſatis eſt ad redimendam vexationem. Quemadmodum ille etiam, qui ſoluit vſuram, ſolùm exteriùs eā exhibet. Quomodo autē, quando adeſt rationabilis cauſſa *offerendi ſic* materiam peccandi, is qui offert, non peccet; fuſe diſputatum eſt ſuprà à diſp. 5. q. 21. p. 4.

Ad *tertium* argumentum, conceſſo Antecedente, negatur conſequentia. Ad probationem reſpōdeo, nō eſſe de eſſentia & ratione iuramenti, vt *immediatè* confirmet

C obligationem alicuius promiſſionis: ſed vt hominē impellat ad efficiēdam veram enuntiationem eam, in cuius cōfirmationem fuit inductum: & eatenus *mediatè & veluti ex conſequenti* cōfirmat quoque obligationem promiſſionis, ſi enuntiatio de futuro, in cuius confirmationē adductum eſt, fuit promiſſoria. Hoc patet ex eo quod ſuprà p. 2. notauimus, poſſe etiam adhiberi iuramētum de futuro ad confirmandam enuntiationem, continentem non promiſſionem, ſed nudum propoſitum. Itaque quamuis in caſu illius argumenti deficiat & eneruetur promiſſio, tamen non propterea ſequitur, Iuramenti obligationem eſſe nullam.

Ad *confirmationem* eius argumenti reſpondeo, in illo caſu non propterea ſolum Iuramentum relaxari, quod is, cui eſt præſtitum, relaxat vim promiſſionis; ſed quia

D nolēs ſimpliciter recipere id quod erat promiſſum, efficit vt iam id dare illi nō ſit actus Virtutis, ſed prodigalitatis potiùs, atque adeò vt non teneatur quis per talē actum veram reddere enuntiationem, quam Iuramēto cōfirmauit. In noſtro autem caſu ſupponimus quod latro non remittat Iuranti completam illam redemptionem vexationis, quæ *pendebat* vſque ad tempus donationis, vt ſuprà dictum eſt. Quocirca actus Virtutis erit exhibere illi exterius pecuniam, ac proinde per eū actum eſt adimplendum Iuramentum.

Ad *quartum* reſpondeo, talia Iuramēta obligare quoque iure diuino & naturali. Neque ex hoc ſequitur, Ec-

E cleſiam nō poſſe ſuper ea diſpenſare. Nam interpoſito rationabili iudicio Superioris, quo is iudicet, non expedire, vt Iuramentum adimpleatur; ius diuinum & naturale non vrget. Quemadmodum ſuo modo diximus ſuprà de diſpenſatione Voti.

Ad *vltimum* reſpondeo ex doctrina Caietani artic. 7. *coactionem ipſam* eſſe cauſſam legitimam diſpenſandi in eiuſmodi Iuramentis. Eſt enim id à bono communi, hoc ipſo quòd ita præcluditur magna ex parte aditus eiuſmodi coactionibus, ſi ſciant homines, in Iuramētis coactis propterea quòd coacta fuerint, facilè ſolere diſpenſari, ac proinde parum prodeſſe ad iurandum cogere.

Monet autem prudenter hic Caietanus, cauendum eſſe in hac parte ſcandalū. Nam ſi ex tali diſpenſatione

ſequeretur

Digitized by Google

ſequeretur iniuria Religionis Chriſtianæ,non eſſet diſpenſandum.Vt,v.g.ſi quis ab infidelibus coactus præſtitiſſet iuramentum,& ex hoc, quòd à Pontifice illud relaxaretur;arbitrarentur illi, apud nos nihil valere Religionem iuriſiurandi.

Secvndo;quæritur de Iuramento Doloso, an obliget.Eſt autem reſpondendum huic quæſtioni, diſtinguendo varios modos,quibus poteſt dolus interuenire in iurando. Poſſunt autem illi omnes ad quatuor modos reduci; quorum duo contingunt circa enuntiationem ſiue orationem *de futuro*, in cuius confirmationem adhibetur Iuramentum. Duo verò reliqui circa enunciationem ſiue orationem, qua ſignificamus *ipſam inuocationem* diuini teſtimonij.

Primo, igitur modo circa orationem *de futuro*, quæ confirmatur iuramento,accidit *dolus*, quando animus non concordat cum oratione exteriori,hoc eſt,quando quis non habet animũ faciendi,quod dicit ſe facturum. Et in tali caſu certũ eſt,præter peccatũ mortale periurij,teneri eum,qui ſic iurat,ad adimplendum quod dicit ſe facturum.Ratio eſt: quoniam debet efficere verã illam orationem exteriorem, quam iuramento confirmauit. Alioqui peccabit mortaliter,efficiendo *quantum in ipſo eſt*,Deum fallacem,vt ſuprà diſputatum eſt.

Et notandum eſt,quandocunque deeſt animus faciẽdi,etiã deeſſe animum promittẽdi. vt patet ex his quæ q. præced.p. 1.diſputauimus.Quod dico contra Caietanum hic art.7.& Sotum lib.8.de Iuſtitia,quæſt. 1.art.7. malè diſtinguentes duos modos doloſi iuramenti: Alterum, quando quis non habet animum faciendi, ſed promittendi tantùm: Alterum, quando neque habet animũ faciendi,neque promittendi. Probauimus enim quæſt. præced. p. 1. ex doctrina D. Thomæ & aliorum communi contra eoſdem Doctores, impoſſibile eſſe vt ſit animus promittendi ſine animo faciendi.

Secundo modo;circa eãdem orationem de futuro,quæ Iuramento confirmatur, accidit *dolus*: quando animus concordat quidem cum verbis,ſed tamen non concordat cum animo & voluntate *eius cui iuramentum præſtatur*:quia videlicet is qui iurat,concipit mente atque intelligit aliquid aliud,& ita decipit alterum, vel artificio verborum, vel aliqua amphibologia, vel denique per aliquam conditionem tacitè ſubintellectam,quam alteri non explicat.Vt,v.g.ſi quis dicat; Iuro me daturum centum;& tacitè intelligat,*ſi poſtea placuerit*.

Et in tali caſu diſtinguendum eſt. Nam ſi Iuramentum iuridicè & *legitimè* requiratur,is qui hoc modo doloſè iurat, mortaliter peccat non præſtando iuramentum in eo ſenſu quo interrogatur: & præterea tenetur nihilominus ſub mortali Iuramentum adimplere, ad mentem eius qui illud legitimè requiſiuit. Ita colligitur ex Cap. *Quacunque arte*. 22.q.5.Et ratio eſt:quoniam præceptum naturale Religionis,non ſolùm obligat ad tuendum honorem diuinum, efficiendo verum id in cuius confirmationem reuera eſt inuocatum diuinum teſtimonium; ſed etiam id quod rationabiliter poteſt credi ab aliis, fuiſſe diuino teſtimonio confirmatum; alioqui minueretur,per ſe loquendo,apud illos honor diuinus.Sed in caſu, de quo nunc agimus, rationabiliter credi poteſt,Iuramentum fuiſſe adductum in confirmationem eius quod intellexit ille qui legitimè requiſiuit iuramentum: quandoquidem iurans non habuit cauſam rationabilem vt in alium ſenſum Iuramentum detorqueret: Ergo debet illud verum reddere ad mentem eius,qui ipſum legitimè requiſiuit.

Si autem Iuramentum *irrationabiliter* fuit requiſitum; tunc Sotus & Caietanus vbi ſuprà cẽſent,ſi eũ,qui irrationabiliter Iuramentum requirit,& decipiat iurãs per *artificium aliquod* aut *amphibologiam* verborũ; neque peccare illum,neque teneri Iuramentum adimplere,ſecũdum mentẽ alterius. Quòd *nõ peccet*,probatur:quoniam verum iurauit,quamuis nõ illud verum,quod alter vo-

A lebat: qui ſibi debet imputare, quòd fuerit deceptus, ſquãdoquidem irrationabiliter adegit alterũ ad iurandum.Quòd verò *non teneatur* Iuramẽtum adimplere ſecundùm mentem alterius,patet: quia neque fuit iuramento cõfirmatũ id quod alter intellexit, ſed quod intellexit iurans:neque rationabiliter ab aliis debuit putari & credi fuiſſe tunc iuramento confirmatum illud, quod alter voluit,quandoquidem ſuberat tũc cauſa rationabilis accõmodandi Iuramẽtum ad alium ſenſum.

Si autem iurans,alterum decipit per *conditionem tacitè ſubintellectam*,putant iidem Doctores eum, qui ſic iurat,peccare mortaliter peccato periurij,& debere præterea ſub mortali Iuramentum adimplere ſecundum mentem alterius:etiamſi inique is extorſerit Iuramen-

B tum.Quòd peccet mortaliter, probant:quoniam iurat falſum.Verba enim,quæ vſurpat, cùm non ſint artificio ad alium ſenſum accommodata, neque per ſe amphibologica,nõ aliud ſignificant niſi id quod alter vult. Itaque cum iurans nõ habeat illud in animo,vt ſupponimus ex caſu;iurat falſum. Quòd autem *teneatur* tunc talis iuramentum adimplere ad alterius mentem,probant ex eodem fundamento: quia tenetur ex vi Iuramenti facere verum illud,in cuius confirmationem Iuramentum eſt adhibitum.Sed illud eſt id quod alter intellexit,vt dictum eſt. Ergo illud tenetur facere.

Mihi verò magis placet ſententia Nauarri in Man. c.12.num.8.& 13.& Syluestri,verbo Iuramentum 4.q. 7.qui ſimpliciter docent,eum, qui iniquè & irrationabiliter ab altero adigitur ad iurandum, non peccare, quocunque modo alterum decipiat circa ſenſum orationis de futuro,quam confirmat iuramento:neque de-

C bere illud adimplere,iuxta mentem alterius. Ratio eſt: nam etiam in caſu,quo quis alterum decipit per *cõditionem tacitè ſubintellectam*: verum dicit, & verum iurat, quamuis nõ quidem illud verum, quod alter voluiſſet.

Quocirca falsò & gratis aiunt Caietanus & Sotus, verba,quæ talis profert, ſignificare tunc illud quod alter vult. Non enim ſignificant, niſi quod iurans vult: quamuis non niſi inadæquatè quidem id ſignificant, quia ſcilicet non exprimunt quicquid ille habet in mẽte.Nec propterea talis mentitur, ſed omittit tantummodo dicere vnam quandam veritatem, dicens & ſignificans (ſaltem inadæquatè)pro illa quandam *aliam*, vt fusè ex plurium Doctorum ſententia declarauimus & confirmauimus ſuprà diſput.5.quæſt.13. Ex quo ſequitur,neque teneri talem id adimplere,quod alter vo-

D luit:quandoquidem non id iurauit. Sed neque propter alios debebit id facere. Poterunt enim & debebunt credere,Iuramẽtum in alium ſenſum fuiſſe detortum, quandoquidem ſuberat ad id rationabilis cauſa, ſicut antè quoque dictum eſt.

Tertio modo:ex parte orationis ſignificantis non iam rem promiſſam, ſed ipſam *inuocationem diuini teſtimonij* ſeu *Iuramentum*,accidit *dolus*:quando iurans habet quidem animum iurandi; ſed tamen non habet animum *obligandi ſe* ratione Iuramenti. In tali caſu, optimè dicunt Caietanus hic art.7.& Sotus vbi ſuprà, talem nihilominus obligari ad adimplendum Iuramentum. Ratio eſt:quoniam obligatio ratione Iuramenti, non nititur voluntate iurantis, ſed iure naturali eſt per ſe

E annexa Iuramento.Vnde non eſt in poteſtate iurantis, ſeparare illam à Iuramento.

Secùs autem iudicãdum eſt de obligatione Voti aut promiſſionis.Nam illa pendet ex acceptione & voluntate vouentis & promittentis,& idcirco vt diximus ſuprà quæſt.præced.p.1.ille, qui non vult obligari,minimè manet obligatus voto aut promiſſione, cum reuera tunc nec voueat, nec promittat. Itaque falluntur Syluester,verbo Iuramentum 4. q. 19. & Gabriel in 3. d. 39.q.1.art.2.concl.5.putantes,eum qui vult iurare, & non obligari,non manere obligatum.

Poteſt autem dubitari Vtrùm talis non modò tenea-

Digitized by Google

tur adimplere, ſed etiam *peccet* ſic doloſè iurando. Reſpondeo; quando rationabiliter exigitur ab illo Iuramentum, certum eſt, eum peccare ſic doloſè iurando: quandoquidem decipit alterum abſque rationabili cauſa. Putat enim alter, quòd velit ſe obligare. Non tamen videtur id eſſe peccatum mortale, etiam in eo caſu. Ratio eſt: quoniam nihilominus verè manet obligatus, ratione Iuramenti. Et ita non eſt admodum pernicioſa proximo illa deceptio. Si autem irrationabiliter Iuramentum exigitur, & iurans ſine animo ſe obligandi, non intendit ſignificare alteri, quòd velit ſe obligare; nihil peccat. Si autem intendat id ſignificare, peccabit venialiter mentiendo.

Quarto modo, accidit *dolus* circa orationem item ſignificantem Iuramentum, quando iurās neque habet animum iurandi, neque ſe obligandi ex iuramento, ſed ſolùm exteriùs profert verba pertinentia ad Iuramētum. Ac in tali quidem caſu diſtinguendum eſt. Si enim ab eo qui ita doloſè iurat, *rationabiliter* exigitur Iuramentum; peccat ita iurans mortaliter, vtpote faciēs contra finem iuramenti, & fraudans alterum iure, quod habet ad verum iuramentum; & præterea tenetur ad mētem alterius id Iuramentum adimplere: non quia fuerit verum Iuramentum, ſed propter alios, qui rationabiliter putare poterūt fuiſſe verum. Apud quos proinde debet talis tueri diuinum honorem; ſicut ſuprà eſt dictum.

Si verò *irrationabiliter* Iuramentum ab eo qui ſic doloſè iurat, exquiritur; peccat quidem talis venialiter mentiendo, ſi vult ſignificare ſe habere animum iurandi, & non habet; non tamē videtur peccare mortaliter. Nam cum alter tunc nō habeat ius ad verum Iuramentum, non facit is qui ſic doloſè iurat, contra finem Iuramenti, vt rectè cenſet Sotus vbi ſuprà aduerſus Caietanum, qui perperam dicit, etiam in tali caſu id eſſe peccatum mortale contra finem Iuramenti.

Sed QVÆRET aliquis Vtrùm Iuramentum ita doloſum (ſcilicet ſine interiori animo iurandi, & ſe obligandi) ſit peccatum mortale *periurij*, ſi illud, quod exteriùs duntaxat iuratur, ſit falſum. Caietanus & Sotus abſolutè aſſerunt eſſe tunc mortale: quoniam applicat tunc talis actum illum exteriorem ad materiā indebitam. Sicut ille qui exteriùs tantùm cōmittit actū idololatriæ, & tamen nihilominus mortaliter peccat: quoniam applicat exteriorem actum ad materiā indebitā.

Videtur autem mihi eſſe diſtinguendum. Si enim talis *vult* illam orationem exteriorē referre ad materiam falſam, & confirmare illā per illud iuramentū exterius, vera videtur opinio Soti & Caietani. Si autem interiori animo non vult illa verba ad *falſam materiam* referre, neque poteſt ob aliquas rei circūſtantias rationabiliter ab aliis putari id velle, ſed tantùm iure ſuo vtens (quia ſcilicet illegitimè ab eo exigitur Iuramentum) vſurpat illa ad ſignificandum *aliquid aliud*, quod ſit verum; vel vſurpat ea tantùm materialiter, nihil per illa volens confirmare; non videtur peccare mortaliter, neque applicare tunc Iuramentum exteriùs indebitæ materiæ. Atque hoc magis intelligetur ex iis quæ de actu Idololatriæ exteriori infra quæſt. 11. dicemus.

QVÆSTIO OCTAVA.

De Adiuratione.

D. Thomas 2.2. quæſt. 90.

EXPLICANDA *ſunt duo.* PRIMO; *Quid ſit adiuratio; & quibus modis fiat.* SECVNDO; *Quaenam liceat adiurare. Ibi dicendum erit quatenus liceat adiurare homines, & Dæmones, & Creaturas alias.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Adiuratio, & quibus modis fiat.

Ad art. 1. D. Thomæ.

ADIVRARE aliquem, nihil aliud eſt quàm illum *impellere ad aliquid faciendum, diuini nominis & honoris cauſa.* Ratio verò vocabuli inde nata eſt; quòd ſicut ille, qui iurat, tenetur ratione diuini honoris ac nominis aliquid facere: ita etiam cùm aliquem adiuramus, volumus vt eiuſdem honoris diuini cauſa quidpiam faciat. Ex quo ſequitur, Adiurationem eſſe actum virtutis Religionis. Nā impellere alterum ad aliquid, diuino nomine interpoſito, tanquam eo quod apud omnes plurimùm valere debeat; in gloriam Dei & honorem cedit.

Porrò duobus modis Adiuratio fieri poteſt. PRIMO, *præcipiendo*, & velut imponendo neceſſitatem alteri, vt diuini nominis cauſa quidpiam faciat. SECVNDO modo, *deprecando* & hortando tantùm. Præterea ſiue deprecando, ſiue præcipiendo; adhuc duobus aliis modis contingit aliquem adiurare. PRIMO, ſimpliciter permouendo alterum vt aliquid faciat propter reſpectum diuini honoris. SECVNDO, ita id ab altero contendendo, vt etiam ab illo exigatur Iuramentum quo ſeſe arctiùs obliget ad faciendum aliquid ob diuinum honorem.

Omnes hæ formulæ adiurandi extāt in diuinis Scripturis. Nam in primis *præcipiendo* & exigendo ſimul *iuramentum*, videtur Abrahā Geneſ. 24. adiuraſſe ſeruum ſuum, vt non niſi de gente cognationis ſuæ quæreret vxorem filio Iſaac. *Pone*, inquit, *manum tuam ſubter femur meum, vt adiurem te per Deum, Deum cœli & terræ, &c.* Eodem modo Iacob adiurauit filium ſuum Ioſeph, vt ſepeliret ipſum in ſepulchro patrum ſuorum, vt patet ex c. 47. & 50. Geneſ. Fuit enim temporibus illis ritus quidam iurandi, ſupponendo manum femori alterius, tanquam eo ipſo iuraretur per Meſſiam, id eſt, Chriſtum, qui ex ſemine Abrahæ erat naſciturus, vt id exponit S. Hieronymus, lib. 1. contra Iouinianum cap. 5.

Deprecando verò & exigendo Iuramentum ſimul, Rahab adiurauit exploratores, vt patet ex illis verbis eorum, Ioſue 2. *Innoxij erimus à iuramento hoc quo adiuraſti nos.*

Præcipiendo autem, & *non exigendo* Iuramentum: Princeps Sacerdotum adiurauit Chriſtum Dominum, Matth. 26. Deprecando verò ſolùm, videtur D. Paulus adiurauiſſe interdū eos ad quos ſcribebat. Vt ad Rom. 12. *Obſecro vos per miſericordiam Dei, &c.* Sic etiam egeni, reipſa quidem adiurare videntur eos à quibus propter Dei amorem & honorem petunt eleemoſynam, &c.

Hinc ſequitur, omnem petitionē Iuramenti promiſſorij eſſe adiurationem: ſed viciſſim nō omnis adiuratio eſt iuramenti petitio, vt patet. Quare, quādo S. Thomas in ſolutione tertij articuli primi, negat adiurationem eſſe petitionem Iuramenti, intelligēdum eſt *eſſentialiter*, id eſt, non ita eſſe petitionem Iuramenti, vt omnis adiuratio debeat eſſe Iuramenti petitio. Hæc de primo.

Digitized by Google

PVNCTVM SECVNDVM.

Quænam liceat Adiurare.

D. Thomas artic. 1. 2. 3.

QVOD ad ſecundũ attinet, tres quæſtiones diſcutiendæ ſunt, quas D. Thomas mouet hic in tribus articulis. PRIMA eſt, Vtrùm liceat adiurare HOMINES. Ad quam breuiter RESPONDEO, cum eodem D. Thoma, licere cuiuis quẽuis hominem adiurare *deprecando.* Ratio eſt *primo*: quoniam vtile & honeſtum eſt, vti reuerẽtia diuina ad homines permouendos ad bonum in rebus alicuius momenti. Si autem eſſet res leuis, neque tam ex reuerentia diuina quam ex leuitate quadam temeraria, nomen diuinum interponeretur; venialis irreuerentia eſſet. *Secundo* idem probatur. Nam etiam licet adiurare Deum deprecando, vt patet ex concluſione omnium orationum Eccleſiæ. Obſecramus enim illum *per Chriſtum, &c.* Ergo multò magis licet ſic adiurare homines.

Adiurare autem *præcipiendo*, tantùm licet Superioribus erga ſuos ſubditos, cauſa rationabili exiſtente. Videntur enim tunc auctoritatem habere, vt quo certius ſubditos ad opus impellant; diuino nomine interpoſito, obligent illos ad dicendum vel faciendum quidpiam propter Dei honorem.

Cæterum, vt Iuramentum, quamuis per ſe ſit licitũ, tamen ob reuerentiam diuini nominis, paſſim & quacũque ex cauſa vſurpari nõ debet, vt vidimus q. præced. p. 3. ita etiam neque Adiuratio. Et ſic poteſt intelligi quod ORIGENES homil. vlt. in Matthæum, dicit: *Secundum Euangelium ita non licere adiurare, ſicut non licet iurare,* nimirum paſſim & temere, ſicut temerè videtur princeps Sacerdotum adiuraſſe Chriſtum *per Deum viuum.* Matth. 26. vt cenſet D. Thomas hic art. 1. ad 1.

SECVNDA quæſtio eſt, Vtrùm liceat adiurare DÆMONES. Qua in re tria ſunt certa, & duo controuerſa, quamuis non inter verè orthodoxos. Certum eſt PRIMO; Dæmones non ita eſſe adiurandos, vt velimus eos impellere ad aliquod opus *faciendum diuini honoris cauſa.* Fruſtra enim id ab illis contenderemus: quandoquidem tanta peruerſitate voluntatis obſtinati ſunt, vt, quicquid agant, proficiſcatur ex odio quo flagrant contra Deum; ita, vt placeat multis Theologis, Dæmones non poſſe, moraliter loquendo, vllum opus exercere, niſi prauè ad obſcurandam, quantum poſſunt, diuinam gloriam: quod ſaltem de operibus, quę ad homines pertinent, veriſſimum eſt. Itaque cùm adeò ſint obſtinati; perperam ab illis contenderemus, vt propter diuinam gloriam operarentur.

SECVNDO, certum eſt, licitum eſſe, Dæmones in Dei nomine adiurare, per *imperium* arcendo illos tanquam hoſtes, ne hominibus ſpiritualiter aut corporaliter noceant. Eſt enim ad id data ſpiritualis poteſtas Eccleſiæ, vt patet ex vſu Exorciſmorum, quem irridere tanquam ſuperſtitioſum, vt Vvaldẽſes & Vviclephiſtæ fecerunt, & faciunt nunc Sectarij, hæreticum eſt, & contra Scripturas, Lucæ 10. *Domine etiam dæmonia ſubiiciuntur nobis in nomine tuo.* Et ibidem: *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* Et Marci vlt. *In nomine meo dæmonia eiicient.*

De quo genere orthodoxè & luculenter ſanctus AVGVSTINVS lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 22. *Vera*, inquit, *pietate homines aëream poteſtatem inimicam, contrariamque pietati, exorcizando eiiciunt, non placando.* Et lib. 6. contra Iulianum, c. 2. *Ipſe*, inquit, *à toto orbe exſufflandus eſſes, ſi huic inſufflationi, qua princeps mundi & à paruulis eiicitur foras, contradicere voluiſſes.* Et lib. 83. qq. affirmat, *hoc in Eccleſia fieri* IVSSV *eius cui cuncta creatura ſubiecta eſt.*

Vtrùm verò eiuſmodi Exorciſmi *infallibilem* efficaciam habeant, ſecundùm legem Dei ordinariam, non certò conſtat. Sotus quidem libro octauo de Iuſtitia, quæſtione tertia, articulo ſecundo, & in 4. d. 6. quæſtione ſecunda, art. 3. & Victoria in Relectione de Magia, quæſt. 6. negant, virtutem Exorciſmorum eſſe infallibilem, ſed tantùm dicunt habere effectum ex *congruitate*, prout expedit Religioni & propagationi fidei. Alphonſus verò de Caſtro, verbo Exorciſmus, inſinuat, eſſe infallibilem virtutem, quantum eſt ex parte Dei. Quòd enim reipſa aliquando Dæmones non expellantur, dicit in cauſa eſſe imbecillem fidem miniſtri. Et quidem in illo loco citato ex Marco, non obſcurè videtur indicari promiſſio diuina circa hunc effectum, atque ita ſatis probabilis videtur opinio Caſtri.

Nihilominus poteſt dici, Dominum illis verbis, Marci vltimo, *In nomine meo dæmonia eiicient,* non tam expreſſiſſe abſolutam de ea re promiſſionem, quam ſignificaſſe ſimpliciter, id plerumque eſſe futurum, quando expediret, neque aliter id promittere. Quocirca illa opinio Soti & Victoriæ videtur probabilior. Nam durum eſt, ſemper in ſolum defectum & culpam miniſtri referre, quòd Exorciſmus non habeat effectum. Vnde S. Auguſtinus lib. 83. qq. quæſt. 79. varias cauſas poſſe eſſe cenſet, cur hic effectus interdum non ſequatur, vt patet ex his eius verbis: *Cùm non cedunt his ſignis huiuſmodi poteſtates, Deus ipſe prohibet occultis modis, cùm id iuſtum atque vtile iudicat.* Sed de huiuſmodi fuſiùs diſputari ſolet in materia de Baptiſmo, & de Ordine.

Quæret autem hic aliquis; quandoquidem à Dæmone non eſt contendendum, vt aliquid in gloriam Dei faciat, vti paulò ante eſt dictum: cur dicitur Eccleſia dæmones *adiurare*: Reſpondeo; propter ſimilitudinem & analogiam quandam, poſitam in hoc, quòd ſicut quando homines adiuramus, impellimus illos ad operandum quidpiam propter Dei nomen & gloriam diuinam: ita dæmones recedere compelluntur in virtute & poteſtate nominis diuini, quanquam non vt ipſi propter Dei honorem quicquam faciant.

TERTIO præterea certum eſt, minimè eſſe licitum adiurare dæmones, ſiue præcipiendo, ſiue deprecando, *ineundo ſimul* cum eis vllam *ſocietatem* vel *pactũ*, quo quis ſeſe obliget ad ſubiiciendum ſe illis, vel ad acquieſcẽdum illorum conſiliis, &c. Hoc enim nemo fidelium dubitat quin ſit ſceleratum, cùm pertineat ad Apoſtaſiam, & ſit contra fidem Deo obſtrictam in Baptiſmo de *renunciando* diabolo, & omnibus operibus eius. Et hoc vel maximè Apoſtolus damnat in priori ad Cor. 10. cùm inquit: *Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum.*

His igitur tribus tanquam certis poſitis, controuerſia manet de duobus. PRIMVM eſt; Vtrùm liceat citra *pactum vllum vel ſocietatem*, adiurare dæmonem, ipſi *præcipiendo* vt nobis opem ferat, ſiue in cognitione aliquarum rerum occultarum, ſiue in curatione corporũ, ſiue in quocũque alio officij genere; ita vt nullum propterea pactum ineatur cum illo. SECVNDVM eſt; Vtrùm, dato quòd non liceat ab illo ſimilia contendere, præcipiendo & cogẽdo, ſaltem liceat ab illo eiuſmodi petere *deprecando*, tanquam ab eo qui ſine dubio propter naturalem ipſius vel facultatem, vel ſcientiam noſtræ antecellentem, in multis poſſet nobis opem ferre.

Atque vt ordiamur a PRIMO, quòd liceat Dæmoni *præcipere* vt nobis inſeruiat, ſuaderi PRIMO poſſet ex eo quòd in Scriptura, præſertim Lucæ 10. abſolutè & generatim videtur nobis tradita poteſtas cogendi illũ ad omne officij genus. Ait enim ibi Dominus: *Ecce dedi vobis poteſtatem, &c. ſuper omnem virtutem inimici.* Et paulò poſt: *Spiritus ſubiiciuntur vobis.* Quod etiam probant aliqui ex eo quod cecinit Zacharias Lucæ 1. *Salutem ex inimicis noſtris.* Hinc enim, vt auctor eſt Eraſtus in prima parte diſputationis contra Paracelſum, fol. 183. colligẽbat Paracelſus, licitum eſſe ex Dæmone quopiam, tanquam ex ſeruo Dei & noſtro, & tanquam ex hoſte, præcipiendo, & cogẽdo illum, remedia & ſubſidia quærere ad corporis ſalutem, & ad alias vitæ commoditates.

Digitized by Google

SECVNDO; poteſt idem ſuaderi ex eo quòd omnes res naturales, atque adeò virtutes earum, creatæ videntur à Deo propter hominem. Quare etſi daremus, in Scripturis non eſſe nobis traditam poteſtatem cogendi dæmones ad varia officiorum genera: tamen videmur naturaliter habere eiuſmodi auctoritatem in illos; ſiquidem virtus naturalis dæmonum ad ordinem naturalem pertinet, qui totus ad noſtrum vſum refertur.

TERTIO; nam alias multa herbarum genera, multáque alia per ſe ſalutaria, de quibus poſſent nos dæmones inſtruere, otioſa & inutilia eſſent in vniuerſo.

QVARTO; accedit, quòd Dominus dixit (vti Paracelſus ad hoc propoſitum adfert) *nihil occultum eſſe, quod non tandem reueletur*: licet igitur ex dæmone iſta quærere, quando per nos non poſſumus.

Quòd autem liceat etiam *deprecando* (vt ad SECVNDVM veniamus) eiuſmodi petere à Dæmone, probatur PRIMO. Nam non illico eſt neceſſe, conſentire cum hoſtili dæmonis animo erga nos, ſi aliquid poſitum in ipſius poteſtate, ab ipſo quæramus. Poſſumus enim nihilominus habere firmum animum illi in omnibus repugnandi, quæ contra ſalutem noſtram moliatur. Vnde falsò videtur S. Thomas articulo ſecundo aſſumere, quòd deprecari dæmonem pertineat ad ſocietatem & pactum cum illo, & idcirco ſit illicitum.

SECVNDO; poſſet idem probari ex eodem ſancto Thoma, infrà quæſtione nonageſimaquinta, articulo quatto ad primum concedente; licitum eſſe quãdoque propter aliorum vtilitatem aliquid quærere ex dæmone *ſponte occurrente*. Hinc enim duci poteſt tale argumẽtum. Eodem animo poteſt quis eſſe affectus erga dæmonem, inuocando ipſum, vt quidpiam ex eo quærat, atque cùm aliquid quærit ab eodem ſponte occurrente, ſiue ad id ſe vltrò offerente. Sed à dæmone ſponte occurrente poteſt quis licitè aliquid quærere, vt concedit D. Thomas: Ergo etiam à non ſe offerente.

TERTIO; idem confirmari poteſt ex quotidiano vſu, quo conſtat, multa ſine magno ſcrupulo ab energumenis percontari eos qui circumſtant exorcizantem; quos quidem omnes velle peccati mortalis condemnare, duriſſimum eſſet.

SED certa fide ſtatuendum eſt, neutro modo licere quidquam à dæmone petere, ſcilicet neque *præcipiendo*, neque *deprecando*. Probatur PRIMO ex diuina Scriptura, quæ totum hoc genus, tanquam illicitum reiicit. Deuteronomij decimooctauo: *Non inueniatur in te, qui ariolos ſciſcitetur, aut pythones conſulat.* Et ſubditur: *Abominatur enim Dominus hæc omnia.* Item Leuitici 19. *Non declinetis ad magos, neque ab ariolis aliquid ſciſcitamini.* Idem patet ex illo Apoſt. 1. Cor. 10. *Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum.* Vt enim ſtatim probabimus, quodcunque eiuſmodi commercium cum dæmone, pertinet ad *ſocietatem* aliquam cum illo; quam damnat Apoſtolus.

SECVNDO; probatur ex auctoritate Eccleſiæ, quæ, vt infrà propriis locis videbimus, omnes magicarum artium Superſtitiones ideo damnat, quia dęmonis opera nituntur.

TERTIO; probatur ex Patribus, qui conſtanter aſſerunt, nihil nobis negotij eſſe debere cum dæmonibus, ſed eos fugere & execrari oportere, eo quòd ſemper noceant, etiam tunc maximè cùm videri poſſint benefacere. ORIGENES homilia 16. in Numerum: *Non vult Deus auditores nos fieri & diſcipulos dæmonum; neque vult, vt, ſi quid volumus diſcere, diſcamus à dæmonibus. Melius eſt enim ignorare, quàm à dæmonibus diſcere.*

Et S. Gregorius NAZIANZENVS Oratione in Morbum, deteſtans aſtutiam & malignitatem dæmonis: TOTVS, inquit, *conatus tuus eò tendit, vt intimum pectus meum depaſcaris, ac multis validiſſimiſque huius vitæ impulſionibus, tanquam ariete quodam ſacroſanctam Dei imaginem labefactes ac deiicias.*

Et S. AVGVSTINVS libro octauo de Ciuitate Dei,

A differens contra Apuleij librum, de Deo, id eſt, dæmone Socratis, à quo Apuleius dicebat ſolitum fuiſſe Socratem moneri, vt deſiſteret ab agendo, quando id quod agere volebat, proſperè non fuerat euenturum; inter cætera capite decimoquarto ſic dicit: *Per ſanam doctrinam, quæ humanis rebus illuxit; omnes vel penè omnes dæmonum nomen exhorrent: Vt quiſquis ante diſputationem Apuleij, qua dæmonum dignitas commendatur, titulum libri de dæmone Socratis legeret, nequaquam illum hominem ſanum fuiſſe ſentiret.*

Et eodem libro capite vigeſimoquarto: *Quod poſſunt*, inquit, *Dæmones, tanquam dæmones* (id eſt ſcientes) *poſſunt; vel quaſi beneficia præſtando magis nocentes, quia magis decipientes, vel apertè malefaciendo.*

B Ac propter hanc in nocendo etiam, cùm videntur benefacere, aſtutiam dęmonum, & debilem alioqui potentiam (ſi homo velit, adiuuante Deo reſiſtere) ſcitè S. Gregorius Nyſſenus hom. 5. in Cantica, dixit eſſe eos, *vulpes illas paruulas* (aſtuta & infirma animalia) de quibus Cant. 2. Chriſtus Eccleſiæ ſponſus, ad miniſtros ſuos, qui laborant contra conatus & inſidias dæmonum in ſalute animarum, tanquam ad *venatores* dicit: *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.* Vt iam alia huius generis teſtimonia Patrum prætercam.

QVARTO; ratione idẽ probatur. Et primò quòd non liceat PRÆCIPIENDO velle cogere dæmonem ad vllum genus officij, probatur ſic. Nam neque ad hoc habemus poteſtatem à Deo peculiariter traditam, & multo minus id per naturalem noſtram poteſtatem poſſumus: Ergo nullo modo id poſſumus. Antecedẽs pro prima parte patet ex iis omnibus locis Scripturæ, quibus
C aliqua poteſtas contra dæmones confertur. Sẽper enim inſinuatur, ad quid conferatur, videlicet ad illos arcendos & repellendos, tanquam hoſtes, ne nobis noceant. Vt patet ex occaſione, per quã Apoſtoli dixerũt Chriſto, Lucæ decimo, *dæmonia ſubiiciuntur nobis*, quia videlicet expulerant illos. Item ex eo, quod ibidem aìt Dominus: *Dedi vobis poteſtatem calcandi, &c. Et nihil vobis nocebit.* Quòd autem neque naturaliter id poſſimus, clarũ eſt, cùm Iob dicat c. 41. *Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei qui factus eſt vt nullum timeret.* Et patebit hoc clariùs in ſolutione ſecundi argumenti propoſiti.

Quòd verò neque liceat aliquid ex dæmone petere DEPRECANDO, probatur ſic. À dæmone nullum officium poſſumus deprecãdo expectare, niſi quod ipſe *ſua ſponte* velit in nos conferre. Sed nihil quod is ſua ſponte
D in nos cõferat, licet nobis aut recipere ab eo, aut etiam optare: Ergo, &c. Maior probatione noua non eget, cum iam oſtenſum ſit non poſſe Dæmonem à nobis cogi ad vllum officium. Minor probatur. Nam quicquid dæmon ſua ſponte in nos confert, id omne ab animo hoſtili in nos & in Deum, proficiſcitur. Nihil autem quod ſit eiuſmodi, licet nobis acceptare aut optare: ſiquidem faceremus tunc contra charitatem erga noſmetipſos, & contra fidem Deo datam, ex qua debemus illi contra hunc hoſtem perpetuo militare.

Quòd autem nihil, niſi animo hoſtili in Deum & in nos, dæmon gerat, facilè patebit, ſi conſideremus in quo conſiſtat bellum & *colluctatio* ea, quam nobis perpetuò eſſe teſtatur Apoſtolus ad Epheſ. 6. *Non contra carnem & ſanguinem, ſed contra principes tenebrarum harum.* Nimirum
E cõſiſtit in diuerſis conatibus, quos & nos habere debemus, & dæmones habẽt, quatenus & nos & illi ratione & voluntate ducimur. Nos enim, qui perpetuò diuina miſericordiâ confouemur, & quotidie à Deo nouis beneficiis afficimur; ſpectare ſemper debemus, queãdmodum diuinã gloriã augeamus, rectè cõtendendo ad beatitudinem per viam mandatorum ipſius. Dæmones verò contrà, acerbitate pœnarum, quas dant, exagitati, & idcirco flagrantes perpetuo odio erga Deum; quicquid agunt vel moliuntur circa homines, eò conferũt, vt diuinam gloriam, quantum poſſunt, in eis obſcurẽt,

illos

Digitized by Google

illos quoquo modo à beatitudine conſequenda, retardando,& impediendo, & eis omni ratione qua poſſunt ex inuidia nocendo; iſque adeò obſtinato animo, vt moraliter loquendo, non poſſint in vlla ſua erga homines actione aliud ſpectare, cùm ſit in eis iuge & nunquā omnino intermittens illud odium & ardor inuidiæ, qua flagrant contra nos & Deum, vt ex dictis tom. 1. q. vlt. de Angelis intelligi poteſt.

Cuius rei nos etiam D. Petrus illis verbis admonuit: *Sobrij eſtote & vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* 1. Petri 5. Vnde etiam Dominus, vt ſcribitur Lucæ 4. noluit à dæmone teſtimonium oblatum acceptare: ſed *obmuteſce*, inquit, *& exi ab eo.* Documentum videlicet ea re præbens id tantùm à dæmone tanquam hoſte eſſe contendendum, vt *recedat* à nobis, neque quicquam ab eo expectādum, quod vllius officij ſpeciem habere videatur: quippe qui eò omnia confert, vt paulatim illi aſſueſcamus, & ſic demùm ſe inſinuet ac noceat, &c. quemadmodum diſſerunt Patres ſuprà citati.

QVINTO probatur. Nam quicquid officij dæmon in nos confert; per id ipſe non modò nocere ſpiritualiter vult; ſed etiam *perſuadet ſibi*, aut certè *ſperat*, ſe nobis ſpiritualiter nociturum. Sed non licet acceptare, quod *iudicio & opinione* dæmonis nobis eſt ſpiritualiter nociturum: Ergo, &c. Maior probatur. Nam ſi nullo modo ſperaret nobis nociturum, ſed putaret profuturum potiùs: credibile non eſt quòd vellet in nos id conferre: quandoquidem tanta inuidia & odio erga nos flagrat. Minor verò probatur. Nam eſſet id nos conijcere in præſentiſſimum ſalutis periculum; cùm dæmones circa id quod ſibi perſuadeant, propter naturæ perſpicaciam rarò fallantur. Itaque faceremus tunc, vt minimùm, contra charitatem erga nos ipſos. Neque meritò quis poſſet tunc ſibi polliceri, futurum vt euadat id periculum. Potiùs enim eſt credendum *iudicio* & *ſpei* dæmonis, qui putat contrarium futurum.

SEXTO probatur. Nam poſtquam omnia alia ordinaria media tentata ſunt ad aliquid obtinendum; aut tunc iudicio Dei expedit obtinere id, quod deſideratur; aut non expedit. Si expedit; procul dubio Deus paratus eſt per ſe aut per ſanctos Angelos nobis illud conferre, ſi confidenter & piè ac rectè id petamus: quandoquidem extat de eo Dei promiſſio, vt patet ex formula precationis tradita à Chriſto Domino, Matth. 6. qua poſſumus petere, quicquid omnino ad ſalutem nobis profuturum ſit, ſiue id ad animam, ſiue ad corpus pertineat. Itaque ſi tūc, neglecto Deo, ad dæmones, ipſius hoſtes & noſtros, confugimus, magna ignominia Deum afficiemus, petendo id ab hoſte, quod Deus multo meliùs & faciliùs poteſt & vult concedere. Neque dici poteſt, Deum velle quidem nobis conſulere, ſed miniſterio dæmonum. Nō enim Deus commiſit nos dæmonum tutelæ, ſed Angelorum ſanctorum. Si verò non expedit id obtinere; Ergo diuinæ prouidentiæ repugnaremus dæmonum operâ illud procurantes, quaſi hi nobis meliùs quàm Deus & Angeli ſancti conſultum velint.

Attigit rationem hanc acutè ORIGENES homil. 16. in Num. circa illud Num. 23. *Non eſt augurium in Iacob, nec diuinatio in Iſrael. Temporibus ſuis dicetur Iacob & Iſraeli, quid operatus ſit Deus. Quid eſt,* inquit Origenes, *temporibus ſuis, ſiue, in tempore? quādo oportet & expedit, &c. Quòd ſi idcirco non dicuntur nobis, quia non oportet nec expedit, qui varijs artibus & dæmonum inuocationibus geſtiunt futura cognoſcere, nihil aliud faciunt quàm quòd ea cupiant ſcire, quæ ſibi ſcire non expedit.* Id quod de diuinatione ab Origene dictum, eodem modo de aliis quæ à dæmone exſpectantur, intellige.

Iam ad PRIMVM argumentum patet reſponſio ex dictis. In Scripturis enim minimè tradita eſt poteſtas erga dæmones ad aliud, præterquam ad illos arcendos & *calcandos*: quinimo neque hæc eſt tradita omnibus,

A ſed tantùm miniſtris ritè ordinatis in Eccleſia, vt diſputat S. Thomas 3. part. q. 71. articul. 4. & colligitur ex eo quod Actor. 19. dæmon obiicit filiis Scæuæ iniquè eiuſmodi poteſtatem vſurpantibus: *Ieſum ſcio, & Paulum noui, vos autem qui eſtis? & inſiliens in eos, &c.* Atque idem patet ex vano in hoc genere conatu Lutheri & aliorum Pſeudo-Apoſtolorum, apud Cochlæum & alios hiſtoricos horum temporum. Illud verò quod affertur ex Zachariæ cantico: *Salutem ex inimicis noſtris, &c.* ineptè ad hoc propoſitum adfertur, cùm illic ſermo ſit nonniſi de ſalute ſpirituali, quam attulit nobis Chriſti redemptio, qui ſua paſſione & morte nos ex poteſtate dæmonum eripuit.

Ad SECVNDVM reſpondeo, verum quidem eſſe, omnes virtutes rerum naturalium aliquo modo referri
B ad hominem; ſed tamen non ita, vt *omni modo* integrum ſit homini omnes illas vſurpare. Quaſdam enim eiuſmodi virtutes, videlicet terreſtrium corporum, poteſt is *pro libito* vſurpare, quantum adhibito ſtudio humano cognitione & facultate aſſequi valet, modò non eis abutatur ad violanda Dei præcepta. Alias verò virtutes naturales ſuperiorum creaturarum, non item; niſi iuxta *diſpoſitionem aliquam peculiaris prouidentiæ diuinæ*; cui minimè conſentaneum eſt vt abſque peculiari facultate Dei *imperemus* dæmonibus, vtpote voluntate & intellectu, quibus operantur, nobis ſuperioribus: ſed tantùm vt tutela Sanctorum Angelorum, quatenus expedit, muniamur. Sed neque vti poſſumus naturaliter virtute dæmonum ad vitæ commoda, illos *deprecando*. Quandoquidem is etiam modus propter rationes factas nocet ſpi-
C rituali ſaluti animæ: & idcirco vitandus eſt. Nam virtutes naturales ita ad vtilitatem corporis referre debemus, vt non noceant ſpiritualiter animæ.

Ad TERTIVM reſpondeo, non eſſe abſurdum vel incommodum, quòd non omnes virtutes naturales in *omnes* earum vſus reducantur. Nam etiamſi ad multos vſus operâ dæmonum reducerentur: tamen adhuc multi alij vſus & res aliæ multæ ſupereſſent, quæ non eſſent oſtenſæ. Satis eſt igitur, vt omnes res habeant aliquem vſum in vniuerſo: quatenus videlicet pertinent ad ipſius ordinem & pulchritudinem.

Ad QVARTVM, quod obiicitur, ex illo *nihil occultum quod non reueletur*, reſpondeo, ineptiſſimè etiam afferri ad hoc propoſitum: ſiquidem id non pertinet ad huiuſmodi peculiares inſtructiones per dæmones procurandas: ſed ad illam manifeſtationem vniuerſalem humana-
D rum actionum, futuram in die Iudicij, quando, vt ait Apoſtolus 1. Cor. 4. *reuelabuntur conſilia cordium.*

Ad PRIMVM etiam argumentum, quo probatur, licere aliquid à dæmone petere *deprecando*, reſpondeo, quamuis non adiungeretur in huiuſmodi commerciis cum dæmone ſocietas & pactum, quo vtrinque interponatur obligatio ad aliquid: tamen hoc ipſum, quod eſt petere à dæmone aliquid, quod ſponte ille ſit collaturus, eſt ſecundùm ſe illicitum, propter rationes ſuprà factas, & quædam *inchoatio* Societatis cum eo & pacti. Id enim diabolus tandem ſpectat. Atque ita intelligendus eſt S. Thomas.

Ad SECVNDVM reſpondeo, non eſſe etiam licitum, à dæmone, ſponte occurrente aut ſe offerente, aliquid
E interrogare, niſi quādo id ad repellendū eum & arcendum ab hominibus, pertinet, atque adeò ad peculiarem gloriam Dei, aut vtilitatem aliorum, vt S. Th. illo loco apertè dicit. Ratio autē, quare tunc liceat, eſt: quia reuecta dæmon tunc etiā *calcatur* & cogitur; neque dicit ſponte, quod ad gloriam Dei pertinet. Vnde etiam Dominus Marc. 5. interrogauit Spiritum immundum: *Quod tibi nomen eſt?* Vt quemadmodum Beda ait ſuper octauum Caput Lucæ, *intellecta magnitudine mali,* quod æger ille homo tolerabat (à legione enim dæmonum vexabatur) *curantis virtus gratior appareret.* Et in hunc etiam finem de Sanctis aliquibus legitur, quòd compulerint dæ-

mones

Digitized by Google

mones propria ſimulacra ſua conſtringere. Itaque licitum eſt interdum cum dæmone ſic agere, quæ ad gloriam Dei, & ad illum excellendum pertinent: eò quòd tunc non niſi virtute diuina & hoſtiliter agitur cū illo.

Ad Tertium reſpondeo, neque illam conſuetudinem vacare culpa, quando ex leuitate quidem res curioſæ & inutiles, & quæ nihil pertinent ad expulſionem dæmonis, interrogantur ab energumenis. Notat tamen Caietanus hîc art. 2. communiter id eſſe tantùm peccatum veniale propter imperfectionem actus, quia videlicet ex vanitate quadam & veluti obiter fit.

Vltimo quæritur, vtrùm liceat adiurare *Creaturas irrationales*. Eſt autem ſententia vera & communis ea quam aſſerit D. Thomas hîc art. 3. nempe non ita id eſſe licitum, vt poſſit agi cum eiuſmodi creaturis tanquam ſi ipſæ ad agendum ſe moueant, & ex ſe efficiāt id quod eſt nobis aduerſum. Cùm ipſæ neque ſe moueant ad agendum, neque adiurationem percipiant. Licitum tamen eſſe illas adiurare, quatenus *ab alio aguntur*. Quod ipſum, propriè loquendo, potiùs eſt adiurare motorem

A ipſarum. Quanquam dirigitur etiam aliquo modo adiuratio ad ipſas, vtpote in quibus recipitur illa operatio, ſeu effectus qui nobis eſt aduerſus, & quem amoliri & auertere per adiurationem conamur.

Aduertendum eſt tamen, aliter eſſe eiuſmodi Creaturas adiurādas, quando mouentur à Deo, & aliter, quando à malo dæmone. Nam quando mouentur à Deo, adiurandæ ſunt *deprecando*, & non præcipiendo: quando autem à dæmone; *præcipiendo*, & non deprecando. In quo genere meritò Sotus lib. 8. de Iuſtitia, quæſt. 3. art. 3. monet, plectendos eſſe eos qui in huiuſmodi adiurationibus ſuperſtitioſa & vana quædam admiſcent. Inſtituunt enim accuſatorem & aduocatum, &c. tanquam ſi litem cum locuſtis aut aliis eiuſmodi beſtiolis, vel cum aduerſa tempeſtate tranſigerent. Nam hæc ſi ad

B ipſam Creaturam irrationalem potiſſimùm dirigant; magna in ea re eſt vanitas, cùm illa nihil eorum percipiat. Si autem eiuſmodi actionem dirigāt ad dæmonem, a quo illa mouetur; quid attinet illum de nouo vel defendere, vel accuſare?

QVÆSTIO NONA.

De Laudatione Dei.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 91.

QVOD mente & animo ſit Deus laudandus, à nemine vnquam fuit dubitatum. Itaque ſatis erit hoc loco explicare, an & quatenus liceat Deum voce etiam & cantu laudare: de quo genere officij nonnulli hæretici malè ſenſerunt.

PVNCTVM VNICVM.

An & quatenus vtile & bonum ſit, Deum laudare voce & cantu.

D. Thomas art. 1. & 2.

EX iis quæ D. Thomas hîc in duobus articulis diſputat, vt probet eſſe vtile & laude dignum, Deum voce & cantu etiam laudare, ſatis manifeſtè apparet, maximam fuiſſe vanitatem illorum qui hanc conſuetudinem ab Eccleſia receptam, procaciter ſunt inſectati. Eorum primus videtur fuiſſe quidam Hilarius, qui tempore D. Auguſtini inſtitutum ipſum canendi in Eccleſia hymnos, improbare cœpit, & ob id ab Auguſtino refutatus fuit, vt ipſe Auguſtinus teſtatur lib. 2. Retract. c. 11. De quo Hilario dubitat Alphonſus à Caſtro, in ſua Summa, verbo Cantus, an fuerit Arrianus. Cùm tamen Auguſtinus illic apertè dicat, fuiſſe illum *alias Catholicum*.

Inſtitutum verò in ſpecie *Chriſtum laudandi* per hymnos *ab Eccleſia* compoſitos; Paulus etiam Samoſatenus improbauit, vt patet ex Euſebio lib. 7. cap. 26. & etiam Arriani, vt patet ex Ambroſio lib. 5. Epiſt. in Oratione contra Auxentium; ſed hi non reiecerūt omnino ipſum inſtitutum in genere laudandi Deum in hymnis & canticis, vt ille Hilarius improbauit. Hunc Hilarium ſecuti poſtea ſunt Vvaldenſes & Vviclephus, vt eſt videre apud Thom. Vvaldenſem tom. 3. c. 16.

Fundamentum iſtorum eſt primò, quoniam Chriſtus Dominus videtur prohibuiſſe omnem vocalem orationem & publicam, atque adeò multo magis cantus. Ita enim inquit Mat. 6. *Tu autem cùm oraueris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio, &c.* Secūdò, quoniam nihil aliud videtur id eſſe quàm imitari Sacerdotes Baal ab Elia deriſos, 3. Reg. 18. Quibus ita inſultauit: *Clamate voce maiori, forſitan Deus veſter cum alio loquitur, vel in diuerſorio eſt, &c.*

Nos verò breuiter Asserimvs ex Orthodoxa Ec-

C cleſiæ ſententia, vocem & cantus non eſſe adhibendos ad eum finem, vt Deo *innoteſcat noſtrum officium* in Deo laudando, quaſi aliter non poſſet illud percipere. Hunc enim animum meritò Elias deriſit in illis idololatricis Sacerdotibus. Item neque ad captandam vanam gloriam; quod Chriſtus Dominus illo loco Matth. 6. vetuit, vt ex verbis præcedentibus intelligitur. Dixerat enim: *Cùm oratis, nolite eſſe ſicut hypocritæ, &c.*

His autem & ſimilibus ſiniſtris intentionibus remotis, vtile & laudabile eſſe affirmamus, voce etiā & cantu laudare Deum. Primo ad excitandum interiorem affectum, tum proprium, tum etiam aliorum; præſertim vulgarium, qui interdum adeò infirmi ſunt, vt non modò vocum cantu, ſed etiam organis & muſicis inſtrumentis ad ſenſum rerum ſpiritualium concitandi ſint.

D Quanquam tempore quidem D. Thomæ, muſica Inſtrumenta in Eccleſiis nondum erant vſurpata, vt apparet ex ſolutione quarti argumenti in ſecundo articulo. Senſit autem hunc primū cantus fructum D. Avgvstinvs, quando hymnis & canticis Eccleſiæ Mediolanenſis interfuit, & *multum fleuit* eos audiens, vt de ſe ipſe teſtatur lib. 9. Confeſſ. c. 6. & 7. & lib. 10. c. 36. Item etiam Dauid, vt apparet ex multis Pſalmis, præſertim ex 32.

Secvndo, vtile id etiam eſt, vt quanto magis mens ad Deum aſcendit hic adiuta & concitata canticis, tanto magis à peccato retardetur, iuxta illud Eſaiæ 48. *Laude mea infrænabo te, ne intereas.*

Tertio, ad excitandam in aliis conuenientem quoque æſtimationem de Deo, illoſque exemplo permouendos, vt & ipſi etiam Deum laudent: iuxta illud Dauidis: *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipſum*, Pſal. 33.

Ae

Ac extant prætereà huius rei EXEMPLA & ADMONITIONES in Scripturis. Nam Chriſtus ipſe Marci 14. perhibetur in laudem Dei cecinisſe, cùm, *hymno dicto*, exiuit cum diſcipulis. *Hymnus* enim, ex ſentẽtia D. Auguſtini ſuper Pſalm. 72. eſt laudatio Dei *cum cantico*. Dauidi verò nihil frequẽtius fuit quàm id facere, & alios etiam ad idem officium hortari; vt patet ex illo Pſ. 32. *Cantate Domino canticum nouum, bene pſallite ei in vociferatione*; ſuper quem locum pulcherrime ſcribit S. Auguſtinus. Item Apoſtolus ad Coloſſ. 3. *docentes & commonentes voſmetipſos in pſalmis & hymnis ſpiritualibus*, id eſt, ex corde profectis, iuxta illud ad Epheſ. 5. *Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino*. Neque enim hic intelligendus eſt Apoſtolus vetare vocem exteriorem: alioqui ſine voce, quomodo cantarent, & ſeſe mutuò commonefacerent in hymnis? Tantùm igitur præcipit, vt vox ex corde proficiſcatur. Denique ita etiam conuenire, definitum eſt in Concilio Agathenſi c. 21. & Tolet. 4. c. 12. ac videri poterunt plura apud Caſtrum vbi ſuprà, & Vualdenſem tom. 3. c. 16.

Eſt autem diligenter id aduertendum, quod Caietanus rectè notat hic, & in Summa, verbo *Organorum vſus*: quamuis prædicta conſuetudo ſecundùm ſe laudabilis ſit; poſſe tamen cantum, *per accidens* reddi illicitum, ſi videlicet vana, turpia, aut profana in diuinis officiis admiſceantur, eáque ſiue voce, ſiue organis canantur. Quod vt meliùs diſcerni ac diiudicari poſſit, ſciẽdum eſt, huiuſmodi vana & aliena, tripliciter poſſe admiſceri diuino officio.

PRIMO *formaliter & ex intentione*, hoc eſt, cùm quis illa inſerit, vt vana ſunt, tanquam partem diuini officij: vt loco Antiphonæ, v.g. Et tunc præter deformitatem, quam talis actus ex ſua natura habet, quatenus vel vanus eſt, vel prouocatiuus ad malum, &c. ex ſententia Caietani, eſt graue peccatum mortale *Superſtitionis*. Tũ quia obſtat fini diuini cultus, qui eſt, vt mens ad cœleſtia excitetur, non ad mundana & mala. Tum etiam quoniam is, qui id facit, eſt quodammodo *falſarius* in diuino cultu, inſerens videlicet nomine Eccleſiæ tanquam partem diuini cultus, id quod Eccleſia minimè voluit inſeri. Vnde inquit rectè Caietanus, hoc nihil aliud eſt quã coniungere *Chriſtum cum Belial*, & ſicut fecerunt filij Aaron Leuit. 9. *apponere ignem alienum* (carnis & mũdi) in diuino ſacrificio, qui idcirco deuorati ſunt.

SECVNDO modo contingit eiuſmodi admiſcere *materialiter tantùm*, hoc eſt, non tanquam partem diuini cultus, ſed applicando ſolùm materialiter illam conſonantiam ad diuina verba, quæ ſunt dicenda. Et id per ſe loquendo, nullum peccatum eſſe putat Caietanus. Nam ſonus ſiue vocis, ſiue organi, ex ſua natura indifferens eſt ad ſignificanda ſacra & profana. Itaque ad vtraque poteſt æquè referri. Per accidens autem contingit id eſſe peccatum. *Primò* ratione cõditionis & naturæ ſoni, ſi videlicet ſit talis, vt iudicetur eſſe prouo- A catiuus ad malum. Et erit tunc mortale vel veniale, pro ratione prouocationis. *Secundò* ratione euentus, ſi cõmuniter audientes incitantur ad malum. *Addo* etiã, ratione ſcandali, ſi audientes intelligant conſonãtiam, & putent, Muſicum *ex intentione* inſerere diuino cultui profana. Ac de huiuſmodi ſonis etiam poteſt intelligi, quod Hieron. in cap. 5. ad Epheſ. relatus in Cap. *Cantantes*. 92. diſt. monet ne *in Eccleſia audiantur theatrales moduli*.

TERTIO modo poteſt contingere vt aliquis velit quidem organis ſignificare profana, ſed tamen non velit illa inſerere tanquam partem diuini cultus; ſed ſolùm delectationis gratia, tanquam quid impertinẽs ad diuinum cultum. Et tunc quidem ſi illa profana ſunt *turpia & laſciua*, præter peccatum mortale, quod committitur, ratione prouocationis ad malum, eſt etiam in eiuſmodi actione aliud peccatum mortale contra virtutem Religionis; propter iniuriam, quę fit cultui diuino, & loco ſacro, vt ait hic Caietanus. B Neque in hoc ex ſententia Caietani poteſt eſſe ignorantia inuincibilis, aut vincibilis, quæ excuſet à mortali.

Si verò eiuſmodi profana non ſunt turpia & laſciua, ſed *vana* ſolùm & ſecularia, tunc putat Caietanus, tantùm id eſſe veniale: quia non niſi leuis iniuria fit tunc cultui diuino; præſertim ſi *putet* quis eum ita non violari. Atque idem iudicandum eſſe putat Caietanus de Concionatoribus inſerentibus delectationis cauſſa aliqua vana inter concionandum.

Sed OBIICIET hic aliquis. Aut ignorantia eius, qui eiuſmodi vana immiſcens, putans per ea diuinum cultum non violari: eſt inuincibilis, aut vincibilis: ſi *inuincibilis*: ergo omnino excuſatur talis à peccato etiam veniali: ſi *vincibilis*: ergo propter illam non excuſatur à mortali, quemadmodum Caietanus ſignificat.

RESPONDEO, Caietanum proculdubio loqui de C ignorantia vincibili. Nam ſi eſſet inuincibilis, excuſaret à *toto*, & non ſolùm à *tanto*, vt ait Caietanus. Ad id autem quod obiicitur, vincibilem ignorantiam non excuſare à mortali, reſpondeo falſum id eſſe, ſi vniuersè intelligatur. In multis enim materiis Doctores excuſant quædam à mortali propter ignorantiam vincibilem, cùm videlicet aut non eſt *admodum vincibilis*, quia ſcilicet poſt adhibitam aliquam diligentiam adhuc eſt difficile ſcire, &c. aut cùm materia peccati eſt talis, vt accedente ignorantia vincibili, quæ alioqui ſecundùm ſe minuit rationem *voluntarij*, extrahat peccatum à latitudine mortalis, vt oſtendimus ex recepta doctrina tomo 2. q. 6. de peccatis, p. 5. & q. 18. p. 3. Ac ſic intellige quod Nauarrus ex ſententia communi in Manuali, c. 12. n. 6. docet, inaduertentiam excuſare iurantem falſum à mortali periurio, non tamen à veniali: quia videlicet attenta linguæ facilitate, ſi accedat pręterea inad- D uertentia non admodum vincibili, periuriũ extrahatur à latitudine mortalis. Per hanc igitur doctrinã defendi quoque poteſt quòd hic docet Caietanus in propoſito.

QVÆSTIO DECIMA.

De Superſtitione generatim.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 92. & 93.

HACTENVS diſputauimus tum de ipſa virtute Religionis ſecundùm ſe, tum de omnibus ferè eius actibus, excepto Sacramentorum vſu, de quo commodiùs alibi diſſerendum eſt. Nunc ſequitur vt diſputemus de vitiis oppoſitis Religioni, in hac quæſtione & ſequentibus. Ac primùm in hac quæſtione dicendum eſt de Superſtitione generatim: quo nomine ſignificatur genericè quoduis peccatum Religioni contrarium per exceſſum, ſicut poſtea explicabitur. Eſt enim ductum id vocabulum à vitio illorum qui olim apud Ethnicos nimij erant in precando Deos, vt ſibi ſui liberi eſſent ſuperſtites, & ideò ſuperſtitioſi appellabantur, ſicut inquit Cicero libro 2. de natura Deorum. Sunt autem hic breuiter explicanda duo. PRIMO, *Quonam modo Superſtitionis vitium Religioni contrarium ſit, & quàm latè pateat.* SECVNDO, *Quàm latè etiam pateant ſpecies Superſtitionis.*

Digitized by Google

PVNCTVM PRIMVM

Quonam modo Superſtitionis vitium Religioni contrarium ſit, & quàm latè pateat.

D. Thomas quæſt. 92.

PRæmittendvm eſt breuiter, Vitium aliquod per hoc Virtuti aduerſari, quòd recedit à *medio*, in quo conſiſtit ratio formalis, quam Virtus reſpicit. Medium autem Virtutis conſiſtit in hoc, vt materia pertinens peculiariter ad Virtutem, vſurpetur ſecundum debitas circumſtantias omnes, videlicet *quantum, quomodo, vbi & cætera* quæ D. Thomas enumerat ex Philoſopho 1.2.q.7. & nos tom. 2. diſp. 2. q. 2. explicauimus. Ab hoc medio Virtutis recedit vitium, quando materia pertinens ad virtutem, vſurpatur *indebitè* ſecundùm aliquam vel aliquas circumſtantias ex dictis. Porrò dupliciter vitium ſic à medio recedit: vno modo, *deficiendo* ab ipſo: altero modo, ipſum *excedendo*.

His poſitis, quæ fuse declarata ſunt tom. 2. vbi ſuprà, & quæſt. 7. de Virtutibus, punct. 1. duo hic ſtatuenda ſunt ex doctrina D. Thomæ in duobus articulis huius quæſtionis. Primvm eſt, Superſtitionem eſſe vitium Religioni contrarium per *exceſſum*: non quidem ſecundùm circumſtantiam, *Quantum*; nam, vt docet D. Thom. art. 1. nihil poteſt eſſe ſecundùm ſe nimium in materia Religionis; ſed ſecundùm alias circumſtantias. Per *defectum* autem opponuntur Religioni alia vitia, quæ cõtinent quendam Religionis *contemptum*, & ideo pertinent ad quandam *irreligioſitatem*. Vt periurium (de quo ſuprà quæſt. 7. punct. 3.) & Sacrilegium, & Simonia, de quibus infrà dicemus.

Secvndvm eſt; ſuperſtitionem in varia deinde genera ſiue ſpecies *ſubalternas* diuidi, pro diuerſitate Finis, quem ſuperſtitioſus reſpicit, indebitè vſurpando diuinum cultum. Altera eiuſmodi ſpecies eſt Superſtitio ea quæ peculiariter nominatur ſuperſtitio *indebiti* cultus diuini, quando videlicet Deus eſt quidem finis ipſius diuini cultus, quia ei nimirum tribuitur; ſed tamen ita, vt tribuatur illi indebito modo. Altera eiuſmodi ſpecies ſubalterna, eſt Superſtitio ea quæ habet pro fine creaturam, cui diuinus cultus tribuitur. Et hæ rurſus ſupeſtitionis ſpecies ſubalternæ in alias diuiduntur, prout explicabimus ſequenti puncto.

Nunc ſatis erit tres difficultates expedire, quæ circa hæc ipſa occurrunt. Prima difficultas eſt circa id quod ex doctrina S. Th. dictum eſt, non accidere vt medium Religionis *excedatur* ſecundùm circumſtantiam, *Quantum*. Videtur enim id accidere, quando quis, v. g. ſuſcipit bis aliquod Sacramentum, quod non eſſet iterandum, vt ſi bis baptizetur.

Respondeo, tunc non contingere deformitatem contra Religionem propter *quantitatem rei abſolutè*, ſed quia fit *iniuria* rei ſacræ, & agitur contra legem diuinã, ex qua pendet efficacia Sacramentorum, atque ita peccatum illud potiùs pertinet ad operationis *modum*, quam ad rei *quantitatem*.

Secvnda difficultas eſt circa id quod in ſecunda ſpecie Superſtitionis dictum eſt, *excedi* medium Virtutis ſecundùm circumſtantiã *modi indebiti*. Videtur enim potiùs eſſe *defectus* a Virtutis medio, quando quis verſatur circa materiam Virtutis eo modo quo *non debet*, ſiquidem non attingit tunc circumſtantiam quam deberet: ac proinde videtur *deſicere* ab eo, quod pertinet ad Virtutis medium.

Respondeo, dici id *exceſſum*, non quidem per ordinẽ ad *modum ipſum debitum* Virtutis, quaſi ille tunc attingatur, & præterea excedatur: ſed per ordinem ſolùm ad ipſam *materiam* Virtutis. Quia videlicet attingitur tunc quidem materia virtutis debita, & *vlterius proceditur* ad circumſtantiam modi indebitam. Vnde quando dicitur à Doctoribus, per aliquem modum indebitum A *excedi* medium Virtutis, non loquuntur de *medio formaliter* ſecundũ omnia videlicet, quæ Virtus requirit; quaſi ſenſus ſit, attingi totum id in quo conſiſtit ratio Virtutis, & *vltra* procedi ad vitioſam modi circumſtantiã. Hoc enim implicaret contradictionem. Nam ſi totum id, quod pertinet ad virtutem, ſit; nihil tunc vitioſè fit per eundem actum. Loquuntur igitur tũc Doctores de *medio* virtutis *materialiter*, id eſt, de re, ſiue materia Virtutis, vt quæ præcipuè pertinet ad Virtutis medium.

Tertia difficultas eſt, quomodo numerari poſſint vllæ ſpecies diſtinctæ vitiorum Religioni contrariorũ, cùm oppoſita virtus Religionis ſit tãtùm *vna* ſpecificè. Respondeo breuiter. De vitio ſiue peccato dupliciter poſſumus loqui. Vno modo *formaliter*, quatenus in illo cernitur malitia ſimpliciter, quæ cõſiſtit in defectu ſiue *priuatione* rectitudinis oppoſitæ. Et ſic proculdubio, B vbi eſt vnica ſpecie Virtus, tantùm eſt vnicum ſpecie contrarium vitium. Altero modo poſſumus de vitio ſiue peccato loqui pro *materiali*, quatenus videlicet vitium & peccatum reſpicit materiam & circumſtãtias *poſitiuas*, quibus annexa eſt illa priuatio rectitudinis; & ſic in genere *moris* dici ſolent plura ſpecie peccata & vitia ea quæ verſantur circa materias & circumſtantias notabiliter diuerſas. De quo etiam ſuprà in quæſt. de Furto diximus.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quàm latè pateant ſpecies Superſtitionis.

D. Thom. q. 92. artic. 2. & q. 93.

C SPecies illa Superſtitionis quam p. præced. diximus habere pro fine ſiue obiecto *Creaturam*, cui diuinus tribuatur cultus: in tres ſpecies inferiores diuiditur, pro diuerſitate finis, quem præterea præſtituit ſibi ille qui diuinum cultum tribuit Creaturæ. Atque vt rectius has tres ſpecies numeremus, aduertendum eſt, vt rectè notat hic art. 2. q. 92. Caietanus, tam latè patere fines, quos poteſt quis ſibi præſtituere tribuendo creaturæ cultum diuinum, quàm patent latè fines, quos poteſt quis ſibi prẽſtituere tribuendo diuinum cultum Deo.

Primo autem ſolemus tribuere diuinum cultum Deo, proponendo nobis tantùm ipſius gloriã & honorem. Similiter ergo poteſt quis perueſsè diuinũ cultum D tribuere Creaturæ, ſpectando ſolùm illius gloriam. Et in hoc conſiſtit prima ſpecies iſtius Superſtitionis, videlicet Idololatria, qua ſacrificiũ aut alius cultus diuinus adhibetur creaturæ, ſpectando ſolùm ipſius gloriam, ſicut etiam adhibetur Deo per Religionem.

Secvndo; tribuendo cultum diuinum Deo, poteſt quis tanquam finem ſpectare, vt à Deo *inſtruatur & doceatur*; quod fit, quando honoramus Deum orationibus, deuotione, votis, &c. Similiter ergo poteſt quis tribuere diuinum cultum creaturæ, procurando ex ipſa inſtructionem & cognitionem rerum *occultarum, &c.* Et in hoc conſiſtit ſecunda ſpecies iſtius Superſtitionis, videlicet Divinatio.

Tertio; poteſt quis ad eum finem tribuere diuinum cultum Deo, vt ab ipſo dirigatur *in actionibus, &c.* E quod fit potiſſimùm vſurpando Sacramenta. Similiter ergo poteſt quis diuinum cultum tribuere creaturæ, vt ab ipſa dirigatur in ſuis actionibus. Et in hoc conſiſtit tertia & vltima ſpecies huius Superſtitionis, quæ videlicet nominatur Superſtitio vanarum quarundam Observantiarvm, de quibus omnibus ſpeciebus ſuis locis infrà fusè dicetur.

Obiiciet autem hic aliquis, videri falſum quod diximus, in *Diuinatione* & vanitate quarundam *obſeruantiarum* tribui *diuinum* cultum Creaturę. Etenim *vana* inquiſitio occultorũ, qualis eſt *diuinatio*: itẽ *vana* obſeruatio, minimè pertinet ad diuinũ cultũ. Ergo per hoc,

quòd

Digitized by Google

quòd iſta ad creaturam referantur, ex qua vel cognitio, vel aliquod aliud beneficium quæritur, minimè videtur diuinus cultus tribui creaturæ.

Respondeo. Quāuis hæc quidem, quatenus ſecundùm ſpeciem ſuam, ſuperſtitioſa ſūt, hoc eſt, vt ſunt vana procuratio alicuius cognitionis vel beneficij aut effectus, &c. non pertinent ad diuinum cultum; tamen pertinent ad illum, quatenus ſecundum conceptum quendam communiorem, & magis abſtractum, ſunt procurationes cognitionis rerum occultarum vel extraordinarij & miri effectus ſeu beneficij. Hæc enim à ſolo Deo expectari deberent per orationes & alia debita media. Quare cū vanè expectentur à Creatura; diuinus cultus (ſecundùm illam quidem abſtractam rationem) tribuitur creaturæ. Id quod eſt omnino contra Religionem. Et hactenus de prima Superſtitionis ſpecie ſubalterna, per quam ſcilicet tribuitur diuinus cultus Creaturæ.

Altera verò Superſtitionis ſpecies ſubalterna, per quam ſcilicet (vt p. præcedenti diximus) Deo quidē tribuitur cultus diuinus, ſed Indebito modo; in duas porrò ſpecies diuiditur; ſcilicet in cultum Dei Falsvm, & cultum Dei Svperflvvm. Quod vt faciliùs intelligatur, ſciendum eſt, duplex eſſe genus earum rerum quę ad cultum diuinum referri ſolent. Vnum eſt, rerum earum quæ etiam quatenus *res quædam ſunt*, pertinent ad diuinā gloriam; cuiuſmodi eſt Oratio, Deuotio, & quodcunque aliud Virtutis opus. Alterum eſt, rerum earum quæ ad diuinum cultum pertinēt, non vt *res ſunt abſolutè*, ſed quatenus aliquid *ſignificant*; cuiuſmodi ſunt Sacramenta, & cærimoniæ, &c.

Hoc poſito, dupliciter (vt dictum eſt) accidit *indebitus* modus diuini cultus. *Primò*, ſi ſit Falsvs. Quod accidit, vel quando aliquæ cærimoniæ vſurpantur diuini honoris cauſſa, quæ falſum ſignificant; vt ſi iam aliquis coleret Deum per cærimonias veteris legis: vel quando aliquid in perſona alterius adhibetur ad colendum Deū; quod tamen ex alterius voluntate minimè erat ad eum finem adhibendum. Vt ſi quis, v.g. ex perſona Eccleſiæ, immiſceat profana diuino cultui, quemadmodum diximus p. præced. Tunc enim meritò cenſetur quis eſſe *falſarius* in diuino cultu.

Secundò, contingit indebitus modus colendi Deum, ſi cultus, ſpectata ipſa conditione rei ſiue actionis, ſit Svperflvvs, hoc eſt, ſi iudicio proborum & ſapientum, neque ad excitandum interiorem ſpiritum, neque

A ad diuinam gloriam pertineat. Quod accidit, quando quis præter conſuetudinem *communem* Eccleſiæ & proborum, apud quos viuit, *ſingulariter* aliquid facit diuini cultus cauſā. Vt ſi quis, v.g (quemadmodum inquit hic Caietanus) in die Dominico ieiunet: ſaltem ſi id faciat ſtudio quodam ſingularitatis.

Deformitas autem vtriuſque modi cultus indebiti apparet ex illo loco Ioan. 4. *Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorant eum, in* Spiritv *&* Veritate *oportet adorare.* Nā ſi cultus eſt Svperflvvs, non adhibetur in *Spiritu*; quando autem eſt Falsvs, non adhibetur in veritate. Item etiam ex dictis apparet, ſuperfluitatem cultus, in *omnibus* rebus, quæ ad diuinum cultum pertineant vt *res*, ſiue vt *ſignificatiua*. Falſitas verò cultus, ex parte quidem falſæ ſignificationis ipſius *rei* vſurpatæ in

B honorem diuinum; tantùm poteſt accidere in iis rebus quæ pertineant ad cultum vt *ſignificatiua*. Falſitas autem ex parte *colentis*, hoc eſt, quando is nomine alterius aliquid facit, quod eſt præter alterius voluntatem, accidere poteſt in omnibus rebus cultum concernentibus, vt patet. Nam & res ſignificatiuæ, & res non ſignificatiuæ, poſſunt ab aliquo ita *falſariè* in diuinum cultum conferri.

Si autem Qværatvr, quando in huiuſmodi cultibus indebitis erit peccatum mortale: Respondeo, ex doctrina Caietani hîc quæſt. 93. art. 2. & Nauarri cap. 11. num 20. Cùm falſitas in materia Religionis, *maximè ſit perniciosa*, teſte Avgvstino in libro de mendacio, cap. 14. peccatum mortale erit cultus falſus, ratione *falſæ ſi-*

C *gnificationis rei*, & etiam ratione *colentis* falſariè, ſi ſit cultus *communis & publicus*.

Si autem aliquis ſit falſarius in cultu *particulari*; videtur his auctoribus non eſſe niſi tantùm veniale, ſecluſo contemptu diſciplinæ Eccleſiaſticæ. Vt ſi quis, inquit Caietanus, orationem Dominicam, quam debemus dicere Eccleſiæ nomine, ita dicat pro ſe, vt nolit fructum inde in alios etiam redundare.

Si verò cultus ſit *ſuperfluus tantùm*, etiam cenſent prædicti Doctores, tantùm eſſe veniale, ſecluſo contemptu. Et ratio videtur eſſe: quoniam bonus animus, ex quo eiuſmodi ſuperfluitates ſolent proficiſci, videtur eleuare deformitatem. Totum hoc conſentaneum eſt doctrinæ D. Thomæ in duobus articulis q. 93.

***

QVÆSTIO VNDECIMA.

De Idololatria.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 94.

De Idololatria, ſeu potiùs contra Idololatriam, multa paſſim ſcripſerunt Patres, & præſertim Tertullianus in libro de Idololatria. Et Cyprianus in Oratione contra Idola. Et Athanaſius in Tractatu de vanitate Idolorum. Sicut etiam Iuſtinus in Oratione parænetica. Et Clemens Alexandrinus in Adhortatoria ad Gentes, & alij paſſim. Et nos etiam de hoc argumento ſcripſimus contra Sectarios, aliquot libros; ex quibus nunc ſumemus quædam, quibus nonnulla addemus. Sunt autem explicanda ſex. Primo, *Quid ſit Idololatria, & quantum peccatum.* Secvndo, *Quotuplex ſit, & quænam eius fuerit origo.* Tertio, *Quonam modo dignoſcendum ſit, committatúrne peccatum Idololatriæ in aliquo cultu.* Qvarto, *Cultum Sacroſanctæ Euchariſtiæ in Eccleſia Catholica vſurpatum, non eſſe Idololatricum, vt imprudenter Sectarij calumniantur.* Qvinto, *Neque etiam cultum Sanctorum.* Sexto, *neque etiam cultum ſacrarum Imaginum & Reliquiarum.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Idololatria, & quantum peccatum.

D. Thomas artic. 1. 2. 3.

Digitized by Google

CIRCA rationem Idololatriæ,de tribus conſtat inter omnes. & de vno eſt controuerſia cum Sectariis huius temporis. PRIMO conſtat, Idololatriam, iuxta communem ſaltem loquendi vſum, non eſſe tantùm *culturam ſimulacrorum*; (quamuis iuxta ſolam vim quidem huius Græci vocabuli,nihil aliud ſit)ſed quemcumque etiam impium cultum, quo Creaturæ diuinus honor tanquam Deo deferatur. SECVNDO, eſſe quidem *propriè* Idololatriam omnem eiuſmodi impium cultum. TERTIO,poſſe etiam ſaltem per Metaphoram nominari Idololatriam quodcunque aliud peccatum, per quod à Deo recedatur,atque adeò anteponatur Creatura Deo: non tamen *propriè*.

Rectè enim S. HIERONYMVS in cap. 2. Prophetæ Amos;*Vnuſquiſque*,inquit,*adorans vitia ſua atque peccata, Deum habere cœpit,à quo victus eſt,dicente Petro Apoſtolo,2. Petri 2.A quo enim quis ſuperatur,huius & ſeruus eſt. Auarus aurum,guloſus ventrem, libidinoſus penem & Beelphegor colit;laſciua mulier,quæ cùm ſit in deliciis, mortua eſt, adorat venereas voluptates.*

Et ſimiliter S. AVGVSTINVS libro de vera Religione,cap.38.errores ac hæreſes cēſet eſſe quoddam genus Idololatriæ, ſicut etiam Hieronymus in cap. 44. Iſaiæ. *Eſt*,inquit Auguſt.*alius deterior cultus ſimulachrorum, quòd phantaſmata ſua homines colunt,& quicquid animo errante cū ſuperbia vel tumore,cogitando imaginati ſunt, religionis nomine obſeruant.* Et quæſt.29.ſuper Ioſue. *Quiſquis*,ait,*cogitat Deum,qualis non eſt Deus,alienum vtique Deum & falſum in cogitatione portat.*

Vnde etiam Apoſtolus Auaritiam appellauit *Idolorū ſeruitutem*; cùm tamen ex ſacris literis compertum ſit, Idololatriam *propriè* eſſe quoddam peculiare peccatum, ab Auaritia & à reliquis omnibus diſtinctum. Nā Exodi 20.Deuter.5.Leuit.26.ſpeciali præcepto, vt ſpeciale peccatum,prohibetur.Tum apertè ab aliis peccatis diſtinguitur 1.Cor.6.& ad Galat 5.& Apocal.21.& 22.& Actor.17.vbi ſignificatur, peccatum hoc ſuperſtitionis genere contineri:cùm Paulus ad Athenienſes dixit:*Per omnia quaſi ſuperſtitioſos vos video.Præteriens enim & videns ſimulachra veſtra,inueni & aram,in qua ſcriptum erat, ignoto Deo,&c.*

Cùm hæc igitur extra controuerſiam ſint,CONTROVERSIA nobis eſt cum Sectariis, An Idololatria *propriè* ſit SOLVM impius ille *cultus,quo diuinus honor tribuitur Creaturæ alicui,ſicut Deo*,ita vt hæc ipſa cenſenda ſit vera & genuina definitio Idololatriæ propriè dictæ. Affirmāt enim omnes Catholici; neque vlli vnquam Orthodoxorum Doctorum in mentem venit, Idololatriam propriè eſſe aliud quàm hoc ipſum.Sectarij autem nouatores contendunt, non id tantummodò eſſe Idololatriam *propriè*.Cenſent enim,propriè eſſe Idololatriam omnem omninò cultum etiam veri Dei,qui *ſine Dei verbo,& mādato* vſurpetur; quantumcunque exerceatur optima intentione colendi verum Deum. Hanc eſſe iſtorum doctrinam poteſt intelligi primùm ex Caluino lib.1.inſtit. cap.11.vbi abſurdiſſimè contendit, Iudæos cùm adorārunt in deſerto vitulum; non creaturam aliquam, ſed Deum ipſum verum voluiſſe adorare in illo ſigno ſeu ſimulachro viſibili,& ideò commiſiſſe Idololatriam:quia ſcilicet id ſine Dei verbo & mandato fecerunt. Deinde etiam poteſt idem intelligi ex libris aliquot Iacobi Herbrandi Lutherani contra meas quaſdam diſputationes de Idololatria,quæ iampridem in lucem prodierunt.

Sed Idololatriam *propriè* non eſſe, cùm Deo ipſi vero diuinus cultus vllo modo tribuitur,ſed cum *Creaturæ alicui diuinus honor tribuitur ſicut Deo*,probatur PRIMO ex Scriptura.Nam ſi quis diligenter inſpiciat Scripturę loca,in quibus mentio huius veræ & propriæ Idololatriæ fit,reperiet profectò hanc illius eſſe genuinam rationē, *Creaturæ diuinum habere honorem,ſicut Deo*;præſertim Pſal. 105.Sap.13. 14. 15. Ierem. 2.ad Rom. 1. & vbicunque

A cultus veri Dei per Antitheſin opponitur cultui idolorū vel Deorum alienorum:vt Geneſ. 35. Exodi 23. Leuit. 19.Deut.7.31.32.Ioſue 23.Iudith 2. 1.Reg 7. & 3. Reg. 18.2.Paral.7.Pſal.80. & 96. Iudith 8. Eſaiæ 44. Ierem. 35.Daniel 14.Niſi fortè Sectarius aliquis adeò ineptus erit,vt ex Scriptura Dialecticam faciat, & locum poſtulet,in quo ſic legatur:*Definitio Idololatriæ hæc eſt*:Creaturæ diuinos honores tribuere, ſicut Deo. Quanquam ne differt quidem ab hac dicendi forma multum, quod Sapiens de origine & ratione veræ Idololatriæ ex inſtituto diſſerēs,ſic pronuntiat Sap.14. *Hæc fuit vitæ humanæ deceptio,quoniam aut affectui aut regibus deſeruientes homines, incōmutabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt.* Et quod Apoſtolus ad Rom.1.veriſſimos idololatras deſcribens,

B inquit:*Coluerunt & ſeruierunt creaturæ potiùs quàm Creatori.*

Atque hoc ipſum euidēter colligitur ex aliis Scripturæ locis,in quibus quædam tribuūtur veris Idololatris, quæ nullo modo intelligi poſſunt fieri per vllum cultū, qui ſit cultus veri Dei,ſed ſolùm per cultum,quo impiè colatur creatura,ſicut Deus.Dicuntur enim Idololatriæ *mutare* cum idolo Deum,eiuſque in illud gloriam Pſal. 105.*Et ciſternas diſſipatas fodere*.Ier.2.*Et lapidibus & lignis imponere incommutabile nomen*.Sap.14.*Et colere omnem militiam cœli*.4.Reg.21.& 2.Paral.33.*Et adorare opera manuum hominum*.Iſaiæ 2.Pſal.96.quæ *oculos habeant & nō videāt*. Pſal.113.*Et confidere in ſculptili*.Iſaiæ 42.*Et prouocare in ſimulachris ad æmulationem Deum*.Pſal.77. Deut.32.quippe qui indignè ferat aliquid præter ſe coli pro Deo, Exod.

C 20.Deut.5.Iſaiæ 42.Et ambulare *poſt Deos alienos gentium* Ierem.7.& 13.& *ſacrificare illis*.2.Paralip.34 & Ierem.44. qui *omnes dicuntur Dæmonia*. Pſal. 95. Hæc & alia huius generis plurima,nūquam mihi Sectarius aliquis perſuadebit,eum committere,qui cultum quidem rectâ animi intentione ad Deum refert;ſed hoc ſolùm peccat, quòd aliter de Deo ſentit,quàm par eſt,exiſtimans cultum aliquem ipſi placere,qui non ſit ei gratus.

Si nihil aliud haberemus quàm quod Ieremias Propheta c.2.cenſet,per Idololatriam *commutari* Deum cum creaturis;nónne hoc ſatis declararet, animū iſtiuſmodi vitio penitus auerti à Deo vero,& ad falſum, id eſt, ad Creaturam tanquam in Deum conuerti?*Si mutauit*, in-

D quit,*gens Deos ſuos,& certè ipſi non ſunt Dij, populus vero meus mutauit gloriam ſuam in Idolum* Neque obſcurum eſt quod ſequitur:*Obſtupeſcite cœli ſuper hoc;Duo mala fecit populus meus;& dereliquerunt me fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas,quæ continere non valent aquam.* Non potuit planiùs docere,in Idololatria nō illud ſolùm ineſſe mali,quòd animus prauè ſe gerat erga ipſum Deum verum,ſed id præterea,quòd ad imbecillem ac fragilem creaturam,vt ad Deum,infœliciter conuertitur. Quod ipſum pòſt luculēto illuſtrat,*ſimili*,ducto ex muliere,quę recedens à viro ſuo,nubit *alteri*.

Sed & Apoſtolus 1.Corinth.8.quando ait:*Scimus quia nihil eſt Idolum in mundo*,apertè declarat, Idololatriā verſari circa creaturam tāquam Deum. Senſus namque eſt; Idolum,ſiue aliæ creaturæ,quæ adorātur pro Deo,nihil omnino tale ſunt,quale falsò putantur;hoc eſt,non ſunt Deus. Cum hoc enim ſenſu planè cohæret ratio,qua id

E confirmat Apoſtolus,ſubiiciens: *Et quòd nullus eſt Deus, niſi vnus*.Quaſi dicat:Cùm Deus non ſit, niſi vnus; fieri nequit vt idola,quæ putantur Dij, Deus ſint: ſiquidem illa ſunt plura. Quam rationem deducit ibidem latiùs, tandem concludens:*Nobis autem vnus eſt Deus Pater,&c.* Similis dicēdi phraſis eſt illa Eſaiæ.c.41. *Ecce vos eſtis ex nihilo,& opus veſtrum*,id eſt, idola,*ex eo quod non eſt*.Et illa item Ieremiæ cap.10.*Confuſus eſt omnis artifex in ſculptili, quia falſum eſt,quod conflauit,& non eſt Spiritus in eo*, id eſt, Spiritu diuino non viget, vt cæci Idololatræ putabant. Et certè cùm idem Apoſtolus 1. Theſſalon. 1. ſcribit, Theſſalonicenſes per Euangelium *conuerſos fuiſſe ad Deum à ſimulachris,ſeruire Deo viuo & vero*,manifeſtè declarat,illos è contrario priùs à Deo vero & viuo auerſos

fuiſſe

Digitized by Google

fuiſſe,& conuerſos ad idola,tanquam ad Deos falſos & mortuos.

Secundo;probatur idem ex Patribus,qui non aliam vnquam Idololatriæ propriè dictæ rationem eſſe intellexerunt,niſi hanc,quam diximus;ſcilicet vt *Creaturæ deferatur diuinus honor tanquam Deo.* Tertullianus in lib.de Idololatria,initio,explicans propriam ipſam rationem ac peruerſitatem idololatriæ. *Idololatria*, inquit, *Deo fraudem facit,honores illi ſuos negans,& conferēs* Aliis, *vt fraudi etiam contumeliam coniungat.*

Et S.Cyprianus in libro ad Fortunatum de exhortatione Martyrij;quoniam Idololatria nimirum non niſi falſum Deum,hoc eſt,Creaturam, pro ſcopo habet; docet,aduerſus Idololatriā opponendum eſſe,*quod Deus ſolus colendus ſit,vt eſt ſcriptum in Deut.cap.6.Dominū Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies. Et Exodi 20. Non habebis Deos alienos coram me. Et Deut.32.Videte,quòd ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me,&c.*

Et ob eandem rationem Lactantius lib.1.diuin. inſtitut.cap.19.negat *factum eſſe vnquam, vt qui hos* (falſos Deos) *coli,etiam Deum coluerit:neque fieri*, inquit,*poteſt, quoniā ſi honos idē tribuitur* Aliis,*ipſe omnino nō colitur,&c.*

Hinc etiā ſanctus Gregorius Nazianzenus Oratione in Chriſti natiuitatem,poſt medium,Idololatriam eſſe dixit, *Adorationis à Deo ad Creaturas tranſlationem.* Et ob id quoque orat.2.Theologia.eleganter dixit, *Dæmonem cùm Idololatrarum cupiditatem ad Dei conquiſitionem oberrantem accepiſſet,vt principatum ad ſe* Transferret, *ac deſiderium eorum eluderet,quaſi cæcos viæ cuiuſdam cupiditate flagrantes manu duxiſſe,& alios aliò præcipites egiſſe*, vt ſcilicet alij aliis Creaturis diuinos honores tanquam Diis deferrent.

Et expreſsè quoque ſanctus Augustinus, lib.1. de Trinit.cap.6. *Iubemur,*inquit,*non ſeruire Creaturæ,ſed Creatori;non eo modo quo iubemur per charitatem ſeruire inuicem, quod eſt,Græcè,δουλεύειν;ſed eo modo quo tantùm Deo ſeruitur, quod eſt,Græcè,λατρεύειν. Vnde Idololatræ,*inquit,*dicuntur, qui ſimulachris eam ſeruitutem exhibent,quæ debetur Deo.*

Hinc etiam ſanctus Hieronymus libro aduerſus Vigilantium,cap.3.Cultum veri Dei, cultui Idololatrico,tanquam ei qui non Deo,ſed creaturæ tribuatur,per antitheſin opponit. *Non diffiteor,*inquit,*omnes nos, qui in Chriſto credimus,de Idololatriæ errore veniſſe:non enim naſcimur ſed renaſcimur Chriſtiani. Sed quia quondam colebamus idola,nunc Deum colere non debemus,ne ſimili eum videamur cum Idolis honore venerari?*Et Ambroſius in cap.5.ad Eph. *Idololatria,*inquit,*Dei honorificentiam vſurpat, & vendicat Creaturæ.*Similia alij paſſim.

Tertio;probatur ratione. Nam ſi Idololatria propriè eſt etiam cultus vero Deo adhibitus *ſine verbo & mandato Dei*(vt Sectarij contendunt)conſequens erit vt omnis Dei cultus *quacunque ex circumſtantia prauus* & illicitus,propriè ſit Idololatria,quemadmodum fateri coactus fuit Herbrandus: ſiquidem omnis cultus quomodocunque prauus,caret verbo Dei & mandato. At hinc multa ſequuntur abſurda,vt in aliis de Idololatria libris connici.Sequitur enim, eum eſſe propriè Idololatram, qui orat,v.g.propter vanam gloriam.Item eum,qui iurat ſine debita conſideratione. Imò eum etiam, qui optimè iurat:ſiquidem Iuramentum per inuocationem diuini teſtimonij *tanquam infallibilis*, eſt Dei quidem cultus,de quo minimè tamen habemus *Dei Mandatum.* Veriſſimè namque ſanctus Augustinus quæſt.12. in Deut.circa illud Deut.6.*Dominum Deum tuum timebis,& per nomen illius iurabis;*ita ſcribit:*Nō ita hoc præceptum accipiendum eſt,quaſi iurare iuſſerit.Sed in alterius alicuius Dei nomine iurare prohibuit. Melius autem fit, ſi ſecundùm Euangelium non iuraueris:non quia mala eſt iuratio,ſed ne in periurium incidatur facilitate iurandi.*

Item ſequitur ex abſurdiſſima illa doctrina Sectariorum,eſſe propriè Idololatram, eum etiam qui aliquid vouet, non ſatis conſideratè: imò qui omnino etiam quidpiam voueat; cum neque de vouendo cultu habeamus Dei mandatum:& tamen Vota adhuc in hoc tempore gratiæ Deo grata eſſe conſtat,vt probauimus ſuprà in quæſt.de Voto.p.2.

Item ſequeretur, ipſos etiam Sectarios eſſe propriè Idololatras,cùm orant (ſi tamen orant) mente alienis cogitationibus diſtracta, aut quidpiam aliud in qualicunque cultu ob aliquam prauam circumſtantiam peccant.Imò etiam vnumquemque Sectarium Miniſtrum eo ipſo propriè commiſiſſe Idololatriam, quòd *miniſterio illo*,colēdi Dei cauſsâ vltrò inaugurari voluerit; cùm de illo officio & miniſterio ſuſcipiendo non habuerit vllum Dei præceptum.Vt ea nunc prætercam,quæ fusè de his alibi à me diſputata ſunt.

Nec ſunt vllius ponderis quæ Sectarij adferunt pro commentitia illa ratione ſuæ Idololatriæ,quam paradoxè ſtatuunt *in cultu veri Dei ſine diuino mandato.* Obiiciunt autem Primo,quòd Iudicum 8.Iſraeliticus populus fornicatus eſſe dicatur in *Ephod*,Sacerdotali veſte magnifica,quam Gedeon ex auro conficiendam curauit; idque ſolùm propterea,quòd illa ad ſacrificandum Deo, dictus populus vteretur extra diuinū tabernaculū:quod fas non erat,vt D. Auguſtinus interpretatur, quæſt. 41. in libro Iudicum. Dum autem populus *fornicatus* eſſe dicitur,Idololatriam patraſſe,iuxta Prophetarum phraſin intelligendum eſt,inquit Herbrandus Lutheranus.

Respondeo,duobus modis interpretatur illic Augustinus eum locum. Primo,vt intelligatur ſtupidus ille populus adoraſſe eam veſtem, tanquam Deum quendam ſiue idolum;admiratus ſcilicet illius pulchritudinem & ſplendorem ac formam. Nam,vt D. Auguſtinus ait,ita erat auro contexta,vt *erecta*,inſtar idoli cuiuſdam,*ſtaret*:id quod putat poſſe colligi ex verbis illis: *Fecitq; Gedeon Ephod;& ſtatuit*(vt 70. verterunt) *illud in ciuitate ſua Ephra.*Iuxta quam interpretationem,etſi fornicationem eo loco pro Idololatria accipiamus, nihil omnino inde probauerint ad ſuum propoſitum Sectarij; quandoquidem Idololatria hæc,non in cultu aliquo ad Deum verum relato,vt ille contendit,ſed ad creaturam ſtolidè pro Deo habitam referebatur.

Secundo;exponit Auguſtinus,fornicationem illam in eo etiam potuiſſe conſiſtere, quòd populus, contra diuinam legem,Ephod extra tabernaculum vteretur,ad ſacrificandum vero Deo. Quæ expoſitio nihilo magis quā prior,Sectariis ſuffragatur. Nam cū hoc poſteriori modo Auguſtinus eam fornicationē interpretatur, minimè illam peccatum Idololatriæ propriè fuiſſe cenſet. Sed neq; ratio vlla eſt cur nos id cēſeamus. Quod enim Herbrandus aſſeuerat,*fornicationis nomine*, apud Prophetas,Idololatriam ſignificari,non eſt ſemper ita.Nā peccatum omne,quo mens ſpiritualiter *polluitur atque corrumpitur*,fornicatio in Scripturis appellari ſolet, ex eiuſdem Auguſtini ſententia lib.1.de ſermone Domini in mōte, cap.16.& lib.1.Retractat.cap.19.Et homilia etiam quinquageſima de verbis Domini,vbi ait,*fornicari à Deo, eſſe ad voluptates eum affectu deflectere.* Quod in primis fit aliis peccatis.Vt cùm ait Propheta Pſal 72. *Qui elongant ſe à te peribunt,perdidiſti omnes,qui fornicantur abs te*, ſicut illic D.Auguſtinus interpretatur.Adiungit enim Dauid: *Mihi adhærere Deo,bonum eſt,&c.* Itaque quicquid huic caſto amori contrarium eſt,fornicationem appellat.Sic aliàs etiam id nomen in Scriptura accipitur; vt Numer. 15. Hebr.11.Apoc.17.

Tertio poſſumus & aliam eius loci interpretationē ex ipſo textu elicere,fortè planiorem.Quod enim priùs dicitur:*Et fornicatus eſt in Ephod omnis Iſrael,&c.*hoc idem poſteà Iudic.8.repetitur, & declaratur factum eſſe per veram Idololatriam, qua Diis falſis gentium diuinus honor eſt exhibitus.Sequitur enim paulo pòſt:*Poſtquam mortuus eſt Gedeon,auerſi ſunt filij Iſrael, & fornicati ſunt in Baalim,percuſſeruntque cum Baal fœdus,vt eſſet eis in Deum; nec recordati ſunt Domini Dei ſui, qui eruit eos de manibus*

Digitized by Google

inimicorum ſuorum, nec fecerunt miſericordiam cum domo Ierobaal Gedeon. Itaque mortuo Gedeone, primùm fornicatus eſt in Ephod omnis Iſraël, cùm veſte illa populus abutebatur ad ſacrificandum Baal & Baalim diis Gentium; ſicut ex c. 18. eiuſdem libri apparet, eiuſmodi veſtem ad ſacrificandum Diis vſurpari ſolitam fuiſſe.

Quod qua ratione factum ſit, *Gedeoni & omni domui eius in ruinam*, tum etiam explicatur, cùm additur: *Nec fecerunt miſericordiam cum domo Ierobaal Gedeon, iuxta omnia bona quæ fecerat Iſrael.* Calamitas enim familiæ; ruina Gedeonis etiam, Scripturæ more, dicitur. Sic enim mors Isboſeth filij Saul, vltio quoque Saul dicitur 2. Reg. 4. *Dedit Dominus Domino meo Regi vltionem hodie de Saul & de ſemine eius.* Et paſſim aliàs in Scriptura occurrit hæc phraſis.

Quòd ſi huius loci ſenſus hic eſt, vt planè videtur eſſe, nequaquam ex illo probat Herbrandus, cultum vero Deo, ſecùs quàm oportet, exhibitum, Idololatriam in Scriptura dici; ſed potiùs quod nos aſſerimus, inde confirmatur, Idololatriam videlicet eſſe, cultum diuinum Diis falſis, atque adeò Creaturæ, tribuere, vt tum fecit ille populus.

SECVNDO citant illam ex Propheta Michæa ſententiam: *Nũquid placari poteſt Deus in millibus arietum?* Mich. capitulo ſexto. Quaſi ſenſus ſit, Deum ſacrificia ſibi à populo Iſraelitico pro peccatis exhibita, repudiaſſe tanquam Idololatrica (vt Herbrandus vult) ob circumſtantiam *finis*, ſcilicet expiationis peccatorum.

Reſpondeo, ineptiſſimam eſſe obiectionem. Nam ſi ita eſt; Idololatriam Deus illi populo præcepit, cùm varia pro peccatis ſacrificia ipſum offerre voluit. Leuit. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 12. 16. 23. Numer. 6. 7. 15. 19. 28. 29. Senſus igitur eius loci longè alius eſt, nimirum ſacrificia veteris legis ad expiationem peccatorum vſurpata, etſi legitima fuerint; at non illa tamen per ſe vim habuiſſe culpas expiandi, Deúmque placandi: quinimò conuerſione præterea mentis in Deum, ac ſolicitudine adipiſcẽdæ ſalutis opus fuiſſe, ad fructum Paſſionis Chriſti futuræ, cuius illa ſacrificia tantùm figura erant, participandum, atque adeò ad habendum propitium Deum. Vnde ibidẽ ſequitur: *Indicabo tibi, ô homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te; vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Domino Deo tuo.*

TERTIO; vrgent præterea, vel deprauant potiùs ſententiam illam Ieremiæ c. 2. Idololatriam Iſraëlitici populi ita exprobrantis: *In omni colle ſublimi, & in omni ligno frondoſo, tu proſternebaris meretrix.* Quibus verbis eum cultum à Propheta taxari dixit Herbrãdus, de quo 2. Paral. 33. ſcribitur: *Attamen adhuc populus immolabat in excelſis Domino Deo ſuo.* Tum colligit, Idololatriam à Propheta cenſeri cultum vero quidem Deo exhibitum, ſed ob id illegitimum, quòd extra locum, quem Deus elegerat, exhiberetur.

RESPONDEO. Falſiſſimum commentum eſt, ibi Prophetam cultum illum, qui *vero Deo in excelſis locis* exhibebatur, reprehendere. Non eſt ita: ſed accuſat potiùs Ethnicam ſuperſtitionem, quam populus Iſraëliticus colens in excelſis locis *etiam Deos alienos*, infœliciter à Gentibus didicit, cùm diuinitus eſſet admonitus atque iuſſus illam funditus abolere. Sic enim Moyſes Deut. 12. *Hæc ſunt præcepta atque iudicia; quæ facere debetis in terra, quam Dominus Deus Patrum tuorum daturus eſt tibi, vt poſſideas eam cunctis diebus, quibus ſuper humum gradieris; ſubuertite omnia loca, in quibus coluerunt Gentes, quas poſſeſſuri eſtis, Deos ſuos ſuper montes* EXCELSOS *& colles, & ſubter omne lignum frondoſum.*

Hũc igitur cultum Deorum alienorum in *excelſis* locis, arguit illic Ieremias in populo Dei; ſicut alij Prophetæ etiam fecerunt; vt Iſaias c. 57. Et Ezech. 6. de quo etiam 4. Reg. 14. & 16. & 2. Paral. 28. Quod quidem vel ex eodem Ieremiæ loco manifeſtè apparet. Nam paulo antè cap. 2. eandem populi ſuperſtitionem & impietatẽ, ſic per locum *a minori*, Ieremias exaggerat: *Si mutauit Gẽs Deos ſuos. & certè ipſi non ſunt Dij: populus autem meus mutauit gloriam ſuam in idolum. Obſtupeſcite cæli ſuper hoc, &c.* Poſtea quoque, vt eius impietatis (quã meretriciam per tropum dixerat) turpitudinem monſtraret magis, hac vtitur ſimilitudine: *Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur: ſic confuſi ſunt domus Iſrael, ipſi & reges eorum, principes & ſacerdotes, & propheta eorum, dicentes ligno, Pater meus es tu; & lapidi, tu me genuiſti. Verterunt ad me tergum, & non faciem, & in tempore afflictionis ſuæ dicent: Surge & libera nos. Vbi ſunt Dij tui, quos feciſti tibi? ſurgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ.* Certè non potuit aut pluribus aut clarioribus verbis indicare Propheta, cultum ſe dãnare, quo populus Iſraël *faciem*, hoc eſt, *intentionem* animi omnem nõ ad verum Deum, vt Herbrandus deſipit, ſed ad Deos gentium falſos conuertit.

Vnde etiam ſequenti capite arguens populum Iuda, quòd in eo ſcelere populum Iſraël fuerit imitatus, ſic inquit: *Nunquid vidiſti, quæ fecerit auerſatrix Iſrael? abijt ſibimet ſuper omnem montem excelſum, &c. & vidit præuaricatrix ſoror eius Iuda, quia pro eo quod mœchata eſt auerſatrix Iſrael, dimiſiſſem eam, & dediſſem ei libellum repudij; & non timuit præuaricatrix Iuda ſoror eius, ſed abijt, & fornicata eſt etiam ipſa, & facilitate fornicationis ſuæ cõtaminauit terram, & mœchata eſt cum lapide & ligno.*

Apertiùs adhuc in ſacra hiſtoria 3. Reg. 14. *Et fecit Iudas malum coram Domino, & irritauerunt eum ſuper omnibus quæ fecerant patres eorum in peccatis ſuis, quæ peccauerũt. Ædificauerunt enim & ipſi ſibi aras & ſtatuas & lucos, ſuper omnem collem excelſum, & ſuper omnem arborem frõdoſam; ſed & effœminati fuerũt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attriuit Dominus ante faciem filiorum Iſrael.*

Ergo Ieremias cultum impium, quo *idolis gentium* populus Dei ſacrificabat, velut Idololatriam accuſat, non illum, vt ait Herbrandus, cuius fit mentio, cùm dicitur: *Attamẽ adhuc populus immolabat in excelſis Domino Deo ſuo.* Quanquam non eſt negandum, & hunc item cultũ, ob circumſtantiam profani loci, illicitum fuiſſe. Poſtquam enim Deus per Moyſen iuſſerat, aras & lucos gẽtium in nemoroſis locis ac excelſis collibus conſtructos deleri, illico adiecit, Deuter. 12. *Non facietis ita Domino Deo veſtro, ſed ad* LOCVM, *quem elegerit Dominus Deus veſter, de cunctis tribubus veſtris, vt ponat nomen ſuum ibi, & habitet in eo, venietis & offeretis in loco illo holocauſta & victimas veſtras.* Itaque in hanc Dei legem populus peccatum committebat, cùm adhuc, vti ſcribitur, *immolaret Domino Deo ſuo in excelſis.*

Verumtamen peccatum hoc in Scriptura ſacra non cenſeri propriè Idololatriam, neque hoc nomine à Prophetis vituperari, ex eo ipſo loco, in quo illud commemoratur, docere poſſumus. Recenſetur illic primùm vera ac propria, ſecundùm noſtram definitionem, Idololatria, quam Manaſſes Rex Iuda, & admiſit ipſe, & Dei populo perſuaſit, 2. Paralip. 13. Tum eiuſdem reſipiſcentia indicatur; & quomodo priorem aboleuerit Idololatricam impietatem; ſed additur tamen, hoc vnicum in populo peccatum hæſiſſe, quòd *in excelſis immolabat Domino Deo ſuo.* Itaque cùm perſpicuè Scriptura ibi diſcernat inter Idololatriam iam *ſublatam*, & peccatum illud *reliquum*, quod populus committebat; apertè indicat, hoc diuerſum ab Idololatria peccatum fuiſſe. Quare hic locus potiùs aduerſatur phantaſticæ definitioni Idololatriæ Sectariorum, & noſtræ definitioni in primis fauet.

Sic enim ibi legimus: *Fecit autem Manaſſes malum coram Domino, iuxta abominationes gentiũ, quas ſubuertit Dominus coram filiis Iſrael, & conuerſus inſtaurauit excelſa, quæ demolitus fuerat Ezechias pater eius; cõſtruxitque aras* BAALIM, *& fecit lucos, & adorauit omnem* MILITIAM *cæli, & coluit eam, &c.* & nonnullis interiectis: *Igitur Manaſſes ſeduxit Iudam & habitatores Hieruſalem; vt faceret malum ſuper omnes gentes, quas ſubuerterat Dominus à facie filiorum Iſrael.* Hactenus Regis & populi Idololatria. Se-

quitur

Digitized by Google

quitur nunc pœnitentia. *Qui poſtquam coanguſtatus eſt, orauit Dominum, & fecit pœnitentiam, &c. & abſtulit Deos alienos & ſimulacrum de domo Domini, &c. Porrò inſtaurauit altare Domini, & immolauit ſuper illud victimas & pacifica & laudem, præcepitque Iudæ, vt ſeruiret Domino Deo ſuo.* Tum ſubiicitur: *Attamen adhuc populus immolabat in excelſis Domino Deo ſuo.* Vbi notanda eſt vis particulæ, *Attamē*: Quaſi ſit ſenſus, etſi Idololatria ſublata fuerit, hoc tamen reliquum erat, quòd non fuit quidem Idololatria, ſed fuit peccatum tamen. Quem huius loci ſenſum apertiùs indicarunt 70. interpretes, cùm ſic verterunt: *Attamen adhuc populus immolabat in excelſis*, SED *Domino Deo ſuo*; tanquam apertè diceretur: Attamen peccabat populus immolando in excelſis, non tamen peccato Idololatriæ, quia non idolis ſeu Diis alienis, vt antè, ſed Domino Deo ſuo immolabat. Quocirca peruersè Herbrandus contendit, cultum quomodocunque illicitum, tametſi vero Deo exhibeatur, Idololatriam in Scriptura cenſeri.

QVARTO, obiiciunt, Idololatriam, quam Ieremias arguit, cùm dicit Ierem. 3. *Secundùm numerum ciuitatum erant Dij tui Iuda*, aliam non fuiſſe, quàm quòd in omnibus & ſingulis ciuitatibus contra mandatum Dei, ille populus altaria extruxiſſet, in quibus immolaret Domino Deo Iſraël.

RESPONDEO, figmentum id eſſe vaniſſimum. Hoc patet manifeſtè ex verbis quibus expoſuit ibi Propheta, quemadmodum populus ille ſub omni ligno frondoſo, vt ſuprà dictum eſt, mœchatus per Idololatriam fuiſſet, *dicens ligno, Pater meus es tu; & lapidi, tu me genuiſti*; tum ſequitur: *Verterunt ad me tergum & non faciem, & in tempore afflictionis ſuæ dicent, ſurge & libera nos. Vbi ſunt Dij tui, quos feciſti tibi? ſurgant & liberent te: ſecundùm quippe numerum ciuitatum tuarum erant Dij tui, Iuda.* Certè hic non de cultu veri Dei Iſraël, ſed de cultu falſorum Deorum eſt ſermo.

Quod ipſum patet manifeſtè ex eodem Propheta Ieremia, cap. 11. vbi ex ore Dei eandem ſententiam repetens, exponit quales iſti Dij fuerint, his verbis: *Et hi ergo*, inquit, *abierunt poſt Deos* ALIENOS, *& ſeruierunt eis, irritum fecerunt domus Iſrael, & domus Iuda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum. Quamobrem hæc dicit Dominus; Ecce ego inducam ſuper eos mala, de quibus exire non poterunt, & clamabunt ad me, & non exaudiam eos: & ibunt ciuitates Iuda, & ciuitates Hieruſalem, & clamabunt ad eos, quibus libant, & non ſaluabunt eos in tempore afflictionis eorum: ſecundùm numerum enim ciuitatum tuarum erant Dij tui Iuda, & ſecundùm numerum viarum Hieruſalem poſuiſti aras confuſionis, aras ad libandum* BAALIM. Quid clarius?

Conferat igitur nunc quæſo æquus Lector cum Propheta pſeudoprophetam, hoc eſt, Herbrandum cum Ieremia. Ieremiæ verba iam audiuimus, Herbrandi ſunt iſta: *Secundùm numerum ciuitatum tuarum erant Dij tui, Iuda. Quia*, inquit, *in his omnibus & ſingulis altaria extruxerant, in quibus immolarent Domino Deo Iſraël. Hos ergo*, inquit, *cultus omnes & ſingulos præter verbum Dei inſtitutos, etiamſi in honorem veri Dei exhiberent, Propheta tamen non animo & intentione eorum conſideratis, Deos nominant alienos. Cùm verò*, inquit, *non idolis gentium neque creaturæ, ſed ſoli Creatori Domino Iſraël ſacra hæc facerent Hebræi, Idololatræ haberi nolebant.* Ieremias, vt vidimus, aras in ſingulis ciuitatibus dicit conſtruxiſſe illum populum, ad ſacrificandum *Baalim*: Herbrandus contrà, ad ſacrificandum non *Creaturæ*, atque adeò nec Baalim, aut aliis idolis, ſed *ſoli Deo*. Quis non hîc agnoſcat Antiprophetam?

QVINTO; vtuntur etiam iſti alia obiectione impudentiſſima. Etenim poſt illa Ieremiæ verba, cap. 2. *Secundùm numerum quippe ciuitatum tuarum, erant Dij tui Iuda*; proximè ſequuntur iſta: *Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliquiſtis me, dicit Dominus.* Quæ verba duplicem vim habent. Nam & euidentem iuſtitiam cauſæ Dei aduerſus infidelem illum populum declarant, & præterea redarguunt eiuſdem populi ingenium peruicax. Siquidem ille procliuis erat ad neganda vel excuſanda impudenter ea ſcelera, quorum ſibi conſcius erat, & interdùm conuictus quoque fatebatur. Sicut ibidem paulo antè ait Dominus: *Quomodo dicis, non ſum polluta, poſt Baalim non ambulaui?* ac paucis interiectis: *Et dixiſti, deſperaui, nequaquam faciam: Adamaui quippe alienos, & poſt eos ambulabo. Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur: ſic confuſi ſunt domus Iſraël dicentes ligno, Pater meus es tu, &c.* Hinc verò iſti colligunt, Catholicos, quando negant, ſe Idololatriam in cultu committere, perinde frigidè excuſare ſe, & veritatem ipſam inficiari, ac olim faciebat populus ille Idololatricus.

RESPONDEO; Calumnia eſt vaniſſima, cùm iam ex diuinis literis probauerimus, & ex hoc ipſo loco euidenter conſtet, populum illum non ad Deum verum, vt nos, ſed ad Deos falſos gentium direxiſſe cultum diuinum, vt interdum ipſe quoque conuictus fatebatur. Quare non potuit is populus, niſi impudenter, Idololatras ſe eſſe, negare: ipſi Idololatras eſſe nos (quod impudenter hæretici affirmant) negamus iuſtiſſimè & veriſſimè. Sed de his alibi plura.

Quòd autem Sectarij etiã aiunt, cultum Dei, ſi exerceatur ſine Dei mandato, hoc ipſo eſſe illicitum & Idololatricum, partim refutauimus ſuprà quæſt. 2. punct. 5. in reſponſione ad argumenta contra inuocationem Sãctorum; partim infrà confutabimus in materia de Statibus, quando defendemus ſtatum religioſorum, atque adeò opera ſupererogationis. Itaque maneat, Idololatriã propriè non eſſe niſi *cultum impium, quo diuinus honor tribuatur Creaturæ, ſicut Deo*, quemadmodum ex orthodoxa ſententia ſuprà definiuimus.

Apparet autem ex hac Idololatriæ ratione, eam eſſe peccatum maximè contrarium virtuti religionis. Nam quam gloriam virtus hæc Deo vt Creatori ac ſummo Domino rerum omnium, vario tum interno tum externo affert cultu; hanc illi Idololatria eripit, & impiè trãſfert ad Creaturam. Eſt enim Dei gloria, præclara illa de ipſo exiſtimatio, quam Idololatria, vt diximus, per cultum impium Creaturæ conciliat. Nam veriſſimè D. AVGVSTINVS lib. 8. quæſt. 31. & tract. 110. in Ioannem definiuit, *gloriam eſſe frequentem de aliquo famam cum laude.*

Porrò ſcelus hoc Idololatriæ eſſe ſummum, diuinæ literæ declarant. Nam & illud primo loco grauiſſimis verbis vetat diuina lex, ſeuera comminatione adhibita, Exod. 20. Deut. 5. & Scriptores ſacri in hoc vitio vituperando verborum & ſententiarum pondere ſunt vehementiſſimi. Vt patet Pſal. 105. Iſaiæ 1. & 44. Ier. 2. & 16. Ezech. 6. & 14. Oſee 8. Amos 2. Michææ 1. & alias. &c. Atque etiam inde hoc patet, quòd illa in ſacris literis ſumma eſt impietatis exaggeratio, ſi quod flagitiũ cum hoc comparetur, vt 1. Reg. 15.

Sed & ipſa per ſe huius ſceleris natura atque ratio à nobis expoſita, inſignem peruerſitatem oſtendit. Qui enim Creaturæ diuinum honorem impendit; is, quãtum eſt in ſe, Deum ex ſuæ Maieſtatis ſolio exturbat, Creaturámque in eo collocat, cùm fieri nequeat vt Deus honorem ſuum (quem ſingularem oportet eſſe) retineat, ſi cum Creatura ille communicetur. Hinc Dominus per Iſaiam, c. 42. *Gloriam*, inquit, *meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus.*

PVNCTVM SECVNDVM.

Quotuplex ſit Idololatria, & quænam fuerit eius origo.

Ad artic. 1. & 4. D. Thomæ.

SICVT tria omnino in Idololatria conſiderare poſſumus; diuinum *honorem*, qui exhibetur; *animum*, quo exhibetur; *Creaturam*, cui exhibetur: ita ex triplici capite diuerſa Idololatriæ genera oriri poſſunt. Primò; ex diuerſitate *cultus diuini*, qui vſurpatur. Secūdò; ex diuerſa diſpoſitione *animi* eius qui Creaturam diuino cultu proſequitur. Tertiò, ex diuerſa conditione *Creaturæ*, quæ diuino cultu afficitur.

Etſi verò quæcunque differentia ex his capitibus orta, *materialis* ſit, ac proinde ad vnam ſpeciem pertineat omnis Idololatria; tamen quia eiuſcemodi capita latè patent, non inutiliter diſtinguuntur Idololatriæ modi, qui ex illis diuerſi proficiſcuntur. Ac ex diuerſitate quidem *honoris diuini*, qui vſurpatur, tam varij Idololatriæ modi eſſe poſſunt, quàm ratio ipſa diuini honoris poteſt eſſe varia. Quicquid enim religio Deo debet, hoc totum ſuperſtitio impia dare poteſt Creaturæ. Vnde & Beda in Commentariis ſuper quartum caput Lucæ, rectiſſimè dixit Idololatras nominari eos qui *vota*, *preces*, *& ſacrificia*, quæ vni Deo debentur, idolis impendunt.

Ex diuerſa autem diſpoſitione *animi*, eius qui Creaturam diuino honore proſequitur, duplex Idololatria diſtingui ſolet: *Vna interior*, quæ aut ex infidelitate procedit, qua putatur creatura eſſe Deus, aut ſaltem committitur directa voluntate adhibendi honorem diuinum Creaturæ: *Altera exterior*, quæ non procedit ex eiuſmodi infidelitate, voluntatéve directa.

Iam verò ex diuerſa ratione *Creaturæ*, cui exhibetur honor diuinus, hæc Idololatriæ genera manârunt olim. Quidam ſimulachra varia vel hominum vel pecudum, diuinis honoribus affecerunt, quæ credebant eſſe animata diuinis ſpiritibus, qui per ſe valerent & ad nocendum & ad conſulendum multiplici ratione hominibus. Cúmque ipſi eiuſmodi idola per ſe conficerent, adeò ab errore non dimouebantur propterea, vt etiam hominis poteſtatem admirarentur, ſtolidéque prædicarent, quòd is diuinos Spiritus cum corporibus colligare, proindéque ſibi fabricare Deos valeret. Ita dæmones, qui ſeſe in illis imaginibus colendos exhibebant, miſeros artibus nefariis ludificabantur. In qua ſuperſtitione Hermetem Triſmegiſtum fuiſſe, D. Auguſtinus narrat lib. 8. de ciuitate Dei, c. 23.

Fuerunt alij qui & ipſi imaginibus vtebantur, ſed ita tamen, vt non ipſas ſecundùm ſe, ſed Creaturas alias, quas illæ referebant, diuino cultu afficerent. Atque hi fuerunt varij. Nam quidam, (ex quibus fuit Varro) ad mūdum ipſum, vel ad varias eiuſdem partes accommodabant ſimulachra. Namque cenſebant, teſte diuo Auguſtino lib. 7. de ciuitate Dei, cap 6. & 16. Deum mētem eſſe, quæ tanquam forma vel anima mundo colligata, ipſum ratione ac ſapientia gubernaret. Itaque vt homo etſi corpore quoque conſtet, tamen ſapiens dicitur, non ratione corporis, ſed ratione animæ: ſic illi mundum propter diuinam illam dumtaxat animam, ipſi cohærentem, cenſebant eſſe Deum.

Quocirca hi ſimulachrum Iouis ad mundum totum, Apollinis ad Solem, Dianæ ad Lunam, Vulcani ad ignē, Neptuni ad aquam, & ſic alia ad alias mundi partes ſignificandas referebant, auctore Auguſtino, cap. illo 16. lib. 7. de Ciuit. Sic fiebat vt Creaturam pro Deo ſtultiſſimè venerarentur. Nam quicquid eſt quaſi *pars & forma* ſubſtantiæ mundi (quod iſti diuinam mentem putabant) id totum Creatura ſit, eſt neceſſe. Maximè quòd, vt eodem lib. 7. cap. 6. Auguſtinus ſenſit, quemadmodum ipſe mundus in plures partes diuiſus eſt; ſic illi diuinam eiuſmodi mentem in plures partes diuidebant; quæ partitio niſi in Creaturam cadere non poteſt.

His adhuc fuerunt alij craſſiores, qui ſimpliciter eos, quos proditum eſt homines fuiſſe ferè flagitioſos, vt videre eſt apud Auguſtinum lib. 8. de ciuit. c. 5. & Lactantium lib. 1. de falſa religione, c. 8. & deinceps, nempe Sa-

A turnum, Iouem, &c. per ea ſimulachra, vt Deus, venerati ſunt. Quam vanitatem illi etiam, qui ex Ethnicis fuere ſapientiores, perſpexerunt. Nam & ideo M. Varro apud D. Auguſtinum lib 6. de Ciuit. c. 5. & 6. aiebat, religionis hunc modum ad Theologiæ genus *μυθικὸν*, id eſt, fabuloſum, pertinere; cùm tamen idem illam ſuā Theologiam, quæ, vt memorauimus, mundum ipſum facit Deum, *naturalem ac phyſicam* appellet.

Iam Platonici, vt videre eſt apud Platonem in Epinome & in Phædone, & diuum Auguſtinum lib. 8. de ciuitate, c. 6. & 12 & lib. 10. c. 1. etſi vnum eſſe verum ac ſummum Deum agnoſcerent, aliis tamen præterea ſpiritualibus creaturis, quòd Deo ſimiliores eſſent, cultum diuinum tribuebāt. In his, *primum* locum dabant ſubſtantiis ſeparatis, quas illi Deos, nos Angelos nominamus:

B *Secundum*, cæleſtium corporum animabus: *Tertium*, dæmonibus, quos aërea quædam animalia eſſe opinabantur: *Poſt eorum*, animabus hominum, quas pro vniuſcuiuſque meritis ad ſocietatem vel dæmonū, vel Deorum poſt mortem adſciſci credebant.

Poſſemus his adiungere alios non diſſimiles religionum errores, quibus, noſtra memoriâ, tum in Oriente, tum in Occidente, per Ieſu Chriſti gratiam, in dies liberantur hi populi, qui Chriſtiana ſacra ſuſcipiunt. Sed id neceſſe non eſt: cùm iam Euangelij luce, ſecundùm certiſſimas Prophetarum prædictiones, Idololatriæ nox magna ſit ex parte depulſa, Iſai. 2. & 19. Ezech. 30. Zach. 13. Sophon. 2. Qua de re vide Auguſtinum lib. de diuinatione dæmonum, c. 9. & lib. 1. de conſenſu Euang. c. 19. & lib. 8. de Ciuit. c. 23. vbi refert Hermetem id per-

C ſenſiſſe. Quòd autem hæretici etiamnum huius criminis Eccleſiam accuſant, id verò quàm ſtultè, vel impiè potiùs ac ſceleratè faciant, paulo pòſt nullo negotio demonſtrabimus.

Nunc de Idololatriæ ORIGINE breuiſſimè dicamus. Ea quidem ex parte ipſius *hominis* fuit partim nimius affectus erga Creaturas, partim veri Dei ignoratio, cum mentis quadam ſtupiditate coniuncta; ob quam facilè fieri potuit, vt ſpecie ipſa creaturarum atque decore tāquam *muſcipula*, vt in libro Sapientiæ eſt, inſipientium animi caperentur.

Acerbo luctu (inquit Sapiens, capite decimoquarto) *dolens pater, citò ſibi rapti filij fecit imaginem, & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra & ſacrificia: deinde interue-*

D *niente tempore, conualeſcente iniqua conſuetudine, hic error, tanquam lex, cuſtoditus eſt.* Et infra: *Hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam aut affectu aut regibus deſeruientes homines, incommutabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt.*

Ac rurſus Sapient. 13. *Vani autem ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, & de iis quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui eſt; neque operibus attendentes agnouerunt quis eſſet artifex; ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aërem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut Solem & Lunam rectores orbis terrarum Deos putauerūt. Quorum ſi ſpecie delectati, Deos putauerunt; ſciant quanto iis Dominator eorum ſpecioſior eſt.*

Sed in primis malignitas dæmonis, huius impietatis origo fuit, qui mira calliditate, dum in ſimulachris vel per reſponſa, vel per varia facinora cæcos morta-

E les illudit, ſuam Deo gloriam eripere, ſibique eam vendicare eſt conatus. De quo vide Lactantium lib. 2. de origine erroris, cap. 17. & Gregorium Nazianzenum orat. 2. de Theolog. Quo factum vt *omnes Dij gentium* tandem *fuerint dæmonia*. Pſal. 95. Etſi enim alij alias creaturas diuino honore afficiebant, cùm ab his beneficia ſe accipere exiſtimabant: tamen quia adorare quoque intendebant, id, à quo reipſa eiuſmodi beneficia prôueniebant; dæmonem etiam hoc ipſo omnes venerabantur.

De origine verò Idololatriæ, quod ad *tempus* ipſum attinet, tractat diligenter Lactantius libro 1. de falſa

relig.

Digitized by Google

relig.cap.22.& 23. qui & refert, Meliſſum Cretenſium Regem colendorum Deorum omnino primum auctorem extitiſſe; hunc illis primò ſacrificaſſe, ac ritus nouos ſacrorúmque pompas introduxiſſe. Idem Romanis, ait, eiuſdem ſuperſtitionis Sabinum Regem auctorem fuiſſe.

Apud Græcos verò Prometheus primò ſimulachra de luto finxiſſe fertur. Item Cecrops Rex, cùm primò bouem immolaret, Iouem inuocauiſſe. Ninus quoque, tertius Babyloniæ Rex, dicitur primò templum & ſtatuas erexiſſe Belo parenti. Vide Iſidorum li.8. Etymolog. cap.11.& Euſebium in Chronicis, circa annum mundi 3650. & Beroſum in vita Nini Regis Babyloniæ. Et de his quidem hactenus.

Duæ tamen ſuperſunt hîc QVÆSTIONES circa diuiſionem Idololatriæ in interiorem & exteriorem. VNA eſt; Vtrùm ſit maius peccatum, Idololatria *interior*, an verò *exterior*. Et loquimur de Idololatria interiori eius qui ſit etiam infidelis; & exteriori eius qui non ſit infidelis, ſed vel directè vel ſaltem indirectè (ob actus circumſtantias) velit ad creaturam redundare honorem diuinum actu ſuo, quo eam colit.

RESPONDEO autem, *extenſiuè* plus peccare Idololatram interiorem. Nam vt patet, committit duo peccata: alterum infidelitatis: alterum ſuperſtitionis. *Intenſiuè* autem, quatenus vtraque Idololatria eſt ſuperſtitio cótra religionem; maius peccatum eſt Idololatria exterior, quàm interior. Probatur: nam ille qui peccat ſine ignorantia, plus peccat quàm qui ex ignorantia. Sed Idololatra interior, qui ſimul putat Creaturam eſſe Deum, atque adeò eſt infidelis, tribuit diuinum honorem Creaturæ *ex ignorantia*, qua putat, illam eſſe Deum. Idololatra verò exterior, qui timore vel alio reſpectu inducitur ad hoc, vt velit Creaturam diuino honore affici, peccat ſine ignorantia: Ergo plus peccat.

Iuxta hoc intelligendum eſt, quod D. Auguſt. lib.6. de Ciuit. cap.10. dixit, Senecam eo damnabiliùs coluiſſe idola, quo id *quod ageret mendaciter, ſic agebat, vt eum populus veraciter agere crederet*. Vbi illud verbum, *Mendaciter*, ad infidelitatem interiorem referendum eſt, non ad animum afficiendi honore diuino idola. Nam ſi iſte animus in Seneca & aliis ſimilibus Philoſophis nullo modo directè aut indirectè fuiſſet, non fuiſſent illi veri Idololatræ.

ALTERA quæſtio eſt, Vtrùm Idololatra exterior incurrat excommunicationem latam in Bulla Cœnæ Domini, contra hæreticos. Caietanus hic articulo primo reſpondet affirmatiuè; quoniam ille actus exterior per ſe eſt quidam actus infidelitatis proteſtatiuus.

Cæterùm verius eſt quod Nauarrus in Manuali, c.11. num.25. vel 27. & Syluester, verbo Hæreſis 1.q.6. docet, talem non incurrere illam excommunicationem. Nam licèt ille actus exterior alioqui natura ſua aptus ſit, vt per illum quis proteſtetur interiorem hæreſim, & ideo ſit graue peccatum (iuxta ea quæ ſuprà diſſeruimus diſput. 1. q. 3.) tamen in caſu quo quis nec talem habet hæreſim, neque illam ipſe proteſtatur, neque eſt verè infidelis; non poteſt dici ille actus moraliter loquendo eſſe actus infidelitatis. Quare cùm pœnæ ſint reſtringendæ & intelligendæ, vt ſonant; non incurritur tunc illa excommunicatio.

PVNCTVM TERTIVM.

Quomodo in variis caſibus dignoſcendum ſit an Idololatria committatur.

Ad art.1. D.Thomæ.

CVM oſtenderimus punct. 1. Idololatriam propriè non aliud eſſe quàm *tribuere diuinum honorem Creaturæ ſicut Deo*; duo neceſſe eſt concurrant vt Idololatriæ crimen admittatur. Vnum eſt, vt

A quod *honoris* vel cultus Creaturæ tribuitur, id vni Deo debitum ſit. Alterum, vt hoc, quicquid eſt honoris diuini, ita verè impendatur Creaturæ, *ſicut Deo* impendi oportebat. Itaque vtroque iſtorum concurrente, verum Idololatriæ crimen erit; alterutro vel vtroque deficiéte, non erit.

Ad hanc ſententiam (quam puncto 1. clariſſimis Scripturæ & Patrum teſtimoniis confirmauimus) velut ad generalem regulam, recurrédum eſt, quoties de particulari aliquo facto dubitabatur, vtrùm ſit Idololatricum. Huc nos aduerſarios poſtea reuocabimus, cùm eorum arguemus imperitiam atque imprudentiam, quòd ſine ratione Eccleſiam Catholicam huius criminis accuſant.

B Sed vt huius regulæ facilis ac certus ſit vſus, neceſſe eſt, duo præterea intelligi: *Primò*, vndenam iudicare oporteat, honorem aliquem eſſe *diuinum*. *Secundò*, vnde item, honoré eiuſmodi *verè impendi* Creaturæ, ſicut Deo. Quæ duo (cùm rationem ipſam Idololatriæ contineant) niſi dextrè diſcernantur, de Idololatria iudicari omnino non poteſt.

Et *primum illud* quidem, ſcilicet quid ſit honor *diuinus*, & ex quibus quaſi notis dignoſcendus ſit explicauimus ſuprà in hac diſputatione, partim 1. partim 3. quæſt. Itaque ſupereſt, *vt ſecundum* nunc explicemus: nempe quiſnam verè cenſeri queat diuinum cultum conferre Creaturæ tanquam Deo. Ac in primis quidem cùm conferre alicui honorem, humana quædam actio ſit, C voluntate hoc in primis peragatur neceſſe eſt, non minus certè, quàm ſi pecunia aut munus aliud cuipiam ſit conferendum.

Hoc poſito, breuiter dici poteſt, eùm diuinos honores Creaturæ conferre vt Deo, qui eam diuino cultu ſic proſequitur, vt eo, *quantum in ſe eſt*, velit illi opinionem conciliare talem, qualis reuera in ſolam Dei Maieſtatem competit. Itaque hæc ipſa voluntas & *intentio*, ex qua ſuprà q. 3. diximus vel maximè poſſe cognoſci, cultum aliquem eſſe *diuinum*, ſemper quoque, *aliquo modo* neceſſaria eſt, vt is ipſe cultus Creaturæ tribuatur, perinde ac Deo tribui ſolet.

Dico autem *aliquo modo* eam intentionem ſeu voluntatem ad id requiri. Nam quòd quis per cultum velit de Creatura excitare opinionem, quæ Deo ſoli conueniat, id non vnico, ſed multis poteſt modis accidere. *Primò*; D expreſſa atque præſenti intentione, quæ ſumma eſt in hoc genere peruerſitas. *Secundò*; ex vi prioris intentionis tantummodo, qua quis anteà ſtatuiſſet, ea colendi ratione proſequi Creaturam. *Tertiò*; (vt ita dicam) implicitè, hoc ipſo videlicet, quòd quis aut metu, aut aliorum conſuetudine ductus, aliáve ratione obcæcatus, idipſum per Creaturæ venerationem generatim facere intenderet; quod intendat neceſſe eſt is qui Creaturæ diuinos honores reuera exhibere velit: aut ſi omnino ita extrinſecus Creaturæ diuinum cultum adhibeat, vt alij conſideratis actionis circumſtantiis, meritò exiſtimare queant, ipſum velle diuinitatis opinionem conciliare Creaturæ: nam tunc etiam ſaltem indirectè & *in cauſa* vult quis Creaturæ conciliare opinionem diuinam.

E Atque hoc ſanè poſteriori modo, nimirum *tacitè ſiue implicitè* facilè poteſt euenire vt etſi quis verum Deum agnoſcat, vanitatémque Idololatricam probè intelligat: incautè tamen reipſa admittat illam. Sic enim illis accidiſſe videtur, quos Apoſtolus Rom.1. damnat, *quia cùm Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt, &c. Sed mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis incorruptibilis hominis, & volucrũ, & quadrupedum, & ſerpentum.*

Sic Seneca quoque non tam veri Dei ignoratione, quàm populari conſuetudine deceptus, Idololatra fuiſſe videtur; quod illa ipſius, apud Auguſtinum lib.6. de Ciuitate Dei, c.6. ſententia de Deorum religione decla-

Digitized by Google

rat: *Ita*, inquit, *adorabimus, vt meminerimus, huiuſmodi cultum magis ad morem quàm ad rem pertinere.* Et Lactantius quidem lib. 2 de origine erroris, c. 3. ſimilem peruerſitatem in Cicerone vituperat, quem inter cætera his verbis alloquitur: *Video te*, inquit, *terrena & manufacta venerari, vana eſſe intelligis, & tamen eadem facis, quæ faciunt ipſi, quos tu ſtultiſſimos confiteris.* Notauit etiam in Platonicis Auguſtinus non diſſimilem inſipientiam, lib. 10. de ciuitate, cap 1.

Porrò illud quoque hoc loco notare prodeſt, non ſolùm variis modis, vt dictum eſt, poſſe quempiam de Creatura per cultum excitare *velle* opinionem, quæ Deo ſoli conueniat: ſed etiã *opinionem* huiuſcemodi eſſe multiplicem. Sunt enim plurima, quæ de nullo alio præterquam de Deo, ſentiri poſſunt. Proinde quidquid illorum in Creaturam competere, cultu atque veneratione eius proteſtari *velis*, Idololatriam committes.

Hinc facilè fieri olim potuit, vt etſi ex gentibus nonnulli quædam de Deo verè cognoſcerent, eiúſque propria eſſe proteſtarentur; at quædam alia tamen non minùs diuina, cæco errore Creaturę tribuerent, eíque conuenire impio cultu ſignificarent. Itaque vel ob idipſum Ethnici deprehenduntur Idololatræ fuiſſe, quòd officiorum prouincias alias aliis Creaturis diſtribuebant, vt Diis, qui ſupremam inter ſe habebant diuiſam rerum prouidentiam. Vnde & Sapiens eorum ſtultam ſuperſtitionem grauiter coarguit, qui *aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aërem, aut gyrum ſtellarum, aut Solem & Lunam*, RECTORES *orbis terrarum Deos putauerunt.* Sap. 13.

His ita conſtitutis; quòd, vt diximus, Creaturæ tanquam Deo conferre honorem diuinum, ſit, *velle* (aliquo ex ſuprà dictis modo) illi per eum ipſum honorem conciliare exiſtimationem aliquam præcellentem, quæ in ſolum Deum conueniat, ſic demonſtrare poſſumus: Honorem hoc ipſo alicui perſonæ tribuimus, quòd efficimus, vt ſit ſuus; eo modo certè, quo ſolemus honorem in bonis alicuius etiam numerare. Rurſus honor aliquis, hoc ipſo eſt alicuius, quòd, quantum ex ſe eſt, exiſtimationem illi affert eam quam iuxta genus ſeu conditionem ſuam excitare poteſt. Proinde eiuſmodi exiſtimationem alteri accedere, neceſſe eſt *velit* is qui honorem illi tanquam munus quoddam donat. Conſequenter, cùm Deo honorem diuinum tribuimus, hoc ſanè volumus, vt illa exiſtimatio redundet ad Deum, quam honor ipſe diuinus ex conditione ſua parere poteſt, id eſt, quæ in diuinam Maieſtatem propriè connexa ita ſit, vt (quemadmodum diximus) tum verè aliquis diuinum honorem Creaturæ tribuat, ſicut ſolet tribui Deo, cùm ſimiliter vult inde ad Creaturam redũdare exiſtimationem, quæ competat Deo ſoli.

Itaque quòd Patres veriſſimè ſentiunt, Idololatras Diuinitatis nomen atque illius honorificentiam Creaturis dare; id ſanè eam, quam diximus modò, ſententiam habet ſubiectam; *velle* nimirum Idololatras aliquo ex ſuprà dictis modis Diuinitatis opinionem propriam Creaturis per cultum conciliare. Hanc voluntatem ſi omnino quis neque explicitè, neque implicitè vllo modo habeat, veram Idololatriam non admittet. Quoniam non illi dabit diuinum honorem; ſi nullo modo vult id quo ad creaturam is honor potuiſſet pertinere; videlicet vt ad illam opinio Diuinitatis propria redundet ex eo cultu.

Quod ipſum confirmare poſſumus exemplo. Nã quia (v. g.) is verus pecuniæ Dominus eſt, qui ſuo illam arbitratu licitè vſurpare poteſt; idcirco nemo alicui pecuniam donare cenſetur (etiamſi in manum illi eam imponat) niſi velit, ipſum pro arbitrio pecunia vti. Sic, quoniam (vt dictum eſt) honor non cenſetur eſſe alicuius, niſi qua ratione illi, *quantum eſt in ſe*, affert exiſtimationem ipſi honoris generi congruentem; idcirco niſi quis aliqua ratione velit ex honore diuino diuinam exiſtimationem Creaturæ prouenire, minimè cenſeri

A debet, Creaturæ diuinum honorem impertiri.

Hinc fit vt in theatris, nemo ſapiens Idololatras iudicet eſſe actores eos, qui vt perſonæ deorum ſeruent, actorem alterum, velut Iouem implorent, ei ſupplicant, aliáſque more gentium coram eo cærimonias exequuntur: quia ſcilicet nulla ratione hoc faciunt animo conciliandi Creaturæ eam exiſtimationem, quæ in Deum tantummodò conueniat: quo ipſo intelliguntur, diuinos honores minimè conferre in Creaturam.

Apparet itaque, per externam cærimoniam tantùm, ſi voluntas, tum expreſſa, tum *tacita*, omnibus modis ſuprà dictis abſit, Creaturæ per cultum conciliandi exiſtimationem ſoli Deo conuenientem: nunquam diuinos honores illi verè conferri, ſic, vt committatur Idololatria: tametſi alterius generis peccatum ea ratione committi poſſit.

B Neque obſtat quòd Doctores Idololatriam diuidũt in interiorem & *exteriorem.* Etenim Idololatria hæc exterior non intelligitur admitti, cùm voluntas *penitus* abeſt excitandi de Creatura opinionem, quæ in Deum cõueniat, adeóque conferendi ei diuinos honores. Sed cùm veneratio Creaturæ non procedit ab *infidelitate interiori*, qua Creatura putetur Deus; aut etiam ab *expreſſa & directa voluntate* conciliandi Creaturæ diuinam exiſtimationem, vti exponit ſanctus Thomas (quem communiter in hoc Doctores alij ſequuntur) art. 3. ad 1. & idem ſignificat art. 2. præſertim arg. 3. & nos ſuprà punct. præced. declarauimus magis. Vbi illud etiam oſtendimus, voluntatem conferendi Creaturæ diuinos honores minimè connexam neceſſariò eſſe cum eiuſmodi in deitate, qua Creatura putetur Deus.

C Nunc ſatis ſit, illud, quod erat nobis initio propoſitum expoſuiſſe, nempe duo requiri, vt Idololatria committatur, ſcil. vt & honor vſurpetur *diuinus* (quod dignoſcendum eſt ex iis notis quas q. 1. explicuimus) & vt ille ita *verè deferatur Creaturæ* ſicut Deo. Quod vnde ſit dignoſcendum, an fiat; iam expoſuimus. Atque horum primum ad Idololatriæ *materiam* ſpectat, ſecundum verò ad actum quo illa propriè continetur. Hæc duo, quem non poſſint euincere aduerſarij in vllo Eccleſiæ Catholicæ cultu coniuncta eſſe, planum faciemus punctis ſequent.

D

PVNCTVM QVARTVM.

Nullam eſſe Idololatriam in cultu ſacræ Euchariſtiæ.

Ad artic. 1. D. Thomæ.

SECTARIIS, qui vſitatam in Eccleſia ſacræ Euchariſtiæ adorationem, Idololatricam cenſent, poſſumus primùm opponere veterum Patrum ſententias; ex quibus eſt perſpicuum, antiquiſſimam in Eccleſia conſuetudinem obtinuiſſe, vt Euchariſtia adoraretur: proindéque illius cultum non eſſe craſſam Artolatriam, vt ait Herbrandus; ſed craſſiſſimum eſſe potiùs ipſius mendacium, quòd impudenter audet iactare, recens hoc eſſe inſtitutum. Qua de re teſtimonium nobis præbet Gregorius Nazianzenus in

E Oratione de laudibus Gorgoniæ Sororis: Cyrillus Hieroſolymitanus cate. Myſta. 5. Auguſt. epiſt. 120. ad Honoratum, & in Pſalm. 21. quibus locis hunc illud refert: *Manducauerunt, & adorauerunt omnes diuites terræ.* Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto, c. 12. Chryſoſt. homil. 24. in 1. epiſt. ad Corinth. & alij plurimi. Cæterùm quoniam adeò ſunt Sectarij perfrictæ frontis, vt etiam vniuerſam Eccleſiam, quæ vnquam fuit, Idololatriæ damnare, nihil vereantur; alia ratione impudentem eorum calumniam refellemus.

Conſtituimus punct. præced. duo eſſe omnino, ſine quibus Idololatriæ ratio conſiſtere non poſſit. Vnum

eſt,

Digitized by Google

A eſt,vt cultus,qui vſurpatur,ſit *diuinus*: alterum, vt verè ille tribuatur creaturæ,ſicut ſolet Deo. Cultum nos vſurpare diuinum,cum Euchariſtiã adoramus, non infi-ciamur:illum Creaturæ ſicut Deo nos dare, negamus.

Non enim de ſubſtantia panis(quam nullam in Sacramento agnoſcimus) nec de ipſis accidentibus *per ſe* (vt quæ creaturæ ſunt) ſed de Chriſto vero Deo, ſub illis contento,exiſtimationem volumus excitare, diuinæ Maieſtati conuenientem. Proinde (iuxta illa quæ ſunt à nobis ſuperiùs diſputata) veneratione Euchariſtiæ ad Chriſtum ipſum,non ad creaturam vllam, cultum referimus diuinum.

Sed dicet Caluiniſta,falsò poni, quòd Chriſtus Dominus in Sacramẽto adſit præſens,donum enim Chriſti,non Chriſtum ipſum Sacramento contineri,proinde Idololatras non eſſe, quod donum (vt ait Caluinus B lib.4.Inſtit.cap.17.)pro ipſo Datore veneremur.At iſti nunquam demonſtrare poterunt, Datorem hic non eſſe etiam donum ipſum, quod religiosè colimus.

Auguſtinus certe ſuper Pſal. 33. Concione prima, cùm Chriſtus diſcipulis panem porrigeret, dicens:*Hoc eſt corpus meum*,eum ait ſuis ſe manibus mirabiliter portauiſſe.Ita,cum illud dederit diſcipulis,quod manibus tenebat; idem ipſe profectò & dator & donum fuit; quod proinde adorare,Idololatria eſſe minimè poteſt. Verùm non deflectam a præſenti inſtituto, præſertim cùm alias ſæpè ſit à nobis veritas præſentiæ Chriſti in Sacramento aduerſus hos ſacrilegos tam diuini myſterij deriſores confirmata.

At ſine Scriptura eſt(inquit Caluinus)hoc genus adorationis introductum.Primùm, hoc ad probãdum Ido- C lolatriã in ea veneratione ineſſe,nihil pertinet. Deinde,ſuprà diſp.1.q.1.p.7.ſæpè demonſtratum eſt,non ideo aliquid eſſe reiiciendum,quòd in Scriptura non habeatur expreſsè.Neque ego ſanè exiſtimo,aduerſarios poſſe rationem omnem falſæ religionis, quam ſuis in Synagogis ſeruant,in Scripturis expreſſam oſtendere.

Præterea reſpondemus,Scriptura nos in primis, vt Euchariſtiam veneremur,admoneri.Illis nimirum locis omnibus,quibus Deũ infinitum adorare iubemur. Niſi fortè Aduerſarij dubitant,Chriſtum,quem adorare nos in Euchariſtia profitemur,eſſe Deum. Mitto,ex Patribus non deeſſe, qui locum illum: *Adorate ſcabellum pedum eius*; ad huius Sacramenti cultum referant. Sic enim diuus Ambroſius libro tertio de Spiritu ſancto,cap.12.& diuus Auguſtinus ſuper Pſal.98. D

At enim Scriptura(inquit quoque Caluinus)quoties Chriſti meminit,mentibus ſurſum erigi iubet, & ipsũ in cælo quærere ſedentem in Patris dextra.Quid tum? Nunquid idcirco vetat adorare illũ in alio loco? Quid? cùm iubentur ciues Regem in ſuæ Maieſtatis ſolio ſedentem venerari,an propterea in cubiculo,in foro, in aliis locis,ſuo eſt ille honore priuandus? Dicet Caluinus:non eſt Chriſtus in Sacramento. Videt igitur, niſi huc ſe recipiat, colorem per ſe habere nullum id quod aduerſus Euchariſtiæ adorationem peculiariter vrgebat, iuberi nos Chriſtum adorare ad dextram Patris conſedentem. Sed quàm ſit ſuum illud perfugium ſacrilegum,iam antè diximus.

Obiiciunt porrò Lutherani (quod & Caluinus attigit)Euchariſtiam,vt ſumatur,nõ vt colatur, inſtitutam E eſſe;proinde vanum eſſe & Idololatricum, illam diuino cultu afficere.Refert hoc ſuorum argumẽtum Herbrandus in diſputatione de noua religione, Theſi 43. & Caluinus idem inſinuat lib.4.vbi ſuprà.

Reſpondemus;neque Chriſtus natus eſt præcipuè,vt adoraretur,ſed vt redimeret genus humanum, Mat.7. Io.9.Luc.23.Nihilominus a B.Virgine,& Magis,in ſtabulo;ab illuminato cœco,extra Synagogã; à latrone in cruce;ab aliis,aliis in locis religiosè eſt adoratus.

Sed & pater æternus, quãuis alia præcipuè de cauſa (vt dictum eſt)filium ſuum miſerit in mundum:tamen cùm introduceret illum in orbem terrarum;ad Angelos quidem dixit(ait Apoſtolus ad Heb. primo.) *Et adorent eum omnes Angeli eius*. Et ſanè ſi Sectarij eos nõ honorant,qui ad ſe alia præcipuè de cauſa, quàm. vt honorentur,veniunt;valde ſunt craſſi & inciuiles. Quòd ſi hos quoque honorant;cur non etiam Chriſtum, tametſi alia de cauſa in primis in Sacramento ille ſeſe exhibeat?Nunquid Principem,cùm negotiorum cauſa potiſſimùm ad ciuitatem venit,nec honore dignabuntur,nec intra mœnia conſiſtere patientur,vbi primùm negotia tractare(ſicut eſt interdum neceſſe) intermittit?Minimè ſanè arbitror.

Quæ eſt igitur hæc non impietas modò,ſed etiã ruſticitas,Chriſtum redemptorem noſtrum,quoniam vt nos ſpiritualiter paſcat,in Sacramẽto ſe ſumma charitate ſiſtit, ad paſtum duntaxat illum more pecudum velle tractare,non ſuo illum in Sacramẽto honore dignari,non niſi dum ſumitur,velle ibi agnoſcere,nõ inuocare,non ad alios diuinos vſus,quorum ad pias mẽtes redundant fructus vberrimi,aſſeruare tantiſper? Apage hominum ſtupidiſſimorum impietas.

Inſaniunt,inquit CYRILLVS,in libro ad Caloſyriũ, *qui aiunt myſticam benedictionem nõ valere ad conſecrationem, vt remaneant reliquiæ eius benedictionis ad alterum diẽ, &c.* Si manet Chriſtus in Euchariſtia poſt conſecrationem, quæ inſania eſt non illum ibi velle venerari? Verùm nos nũc de exiſtentia Chriſti in hoc Sacramento citra illius vſum agere non conſtituimus: Tantum hæc attingere voluimus,vt Lutheranorum inſania circa huius Sacramenti cultum notaretur.Quæ ſanè vel ex eo etiam magna eſt,quòd cum in ipſo ſaltem vſu fateantur Chriſtum hoc Sacramento contineri, ne tunc quidem illum venerari volunt externo cultu diuino.

Sed opponet adhuc quiſpiã fortaſſis hoc modo: Euchariſtia ipſa Chriſtus non eſt, ſed Chriſti potiùs Sacramentum, adeoque creatum quippiam; Catholici Euchariſtiam cultu diuino *latriæ* adorare ſe profitentur:Adorant igitur aliquid creatum cultu latriæ.

Reſpondeo ad Minorẽ.Catholicos cùm Euchariſtiã adorant,non *per ſe* reſpicere ad id, quod in ea eſt quid creatum,ſed ad id,quod in ea eſt verus Deus: nẽpe ad Chriſtum Dominum.Vt enim venerari hominẽ album & veſtitum,non eſt venerari ipſam *per ſe* albedinẽ aut veſtes,ſed hominem affectum albedine & veſtibus cõtectũ:ſic Catholicos adorare Euchariſtiam,eſt,nõ ipſas *per ſe* ſpecies Sacramenti (quamuis & ad illas *per accidens* hic cultus pertinet)ſed Chriſtum,illis mirabiliter contentum adorare.Ita nulla eſt hic Idololatria.

Hanc eſſe Eccleſiæ Catholicæ in huius Sacramenti cultu rationem,Concilij Trid. Patres apertè declarãrunt ſeſſ.13.c.in.6.cùm ita inquiunt: *Si quis dixerit*, IN *ſancto Euchariſtiæ Sacramento* CHRISTVM *vnigenitum Dei filium non eſſe cultu latriæ, etiam externo, adorandum:& eius adoratores eſſe Idololatras anathema ſit.* Quibus verbis expoſuerunt,quo ſenſu accipiendum ſit; quod antea cap.5.eiuſdem ſeſſionis ex orthodoxa ſententia,ſic dixerant. *Nullus itaque dubitandus locus relinquitur quin omnes Chriſti fideles pro more in Catholica Eccleſia ſemper recepto, Latriæ cultum,qui vero Deo debetur,huic ſanctiſſimo Sacramento in veneratione exhibeant*: nempe quatenus hic cultus *per ſe* exhibetur Chriſto vt in Sacramento continetur, & eo ipſo *per accidens* redundat ad ſacramentales ſpecies,vt continentes eundem Chriſtum, ſicut dictum eſt. Qua de re dicemus quoque in quarto tomo Deo fauente.

PVNCTVM QVINTVM.

Nullam eſſe Idololatriam in cultu Sanctorum.

Ad artic 1. D. Thomæ.

QVOD Sectarij Catholicis obiiciũt Idololatriã propter Sãctorum cultum, minime noua calumnia eſt,ſed iam olim à ſancto Hieronymo

Digitized by Google

refutata in hæretico Vigilantio, libro aduerſus eũdem, cap. 3. atque etiam à ſancto Auguſtino in Fauſto Manichæo, lib. 20. contra eundem Fauſtum, cap. 21. *Nobis*, inquit ibi AVGVSTINVS, *calumniatur Fauſtus, quòd martyrum memorias honoramus: in hos dicens nos Idola conuertiſſe.* Et infrà: *Dixit nos vertiſſe Idola in Martyres, quos votis*, inquit, *ſimilibus colitis.* Itaque apparet, Sectarios hodie, cùm hoc idem planè Catholicis impudenter obiiciunt, non modò ſententiam, ſed etiam verba, à veteribus hæreticis eſſe mutuatos. Verùm hanc iſtorum improbiſſimam calumniam, non eſt difficile confutare, ex iis quæ p. 1. & 3. ſunt dicta.

Docuimus enim euidenter, Idololatriam committi nullo modo poſſe, ſi vel alterutrum deeſſet è duobus quæ neceſſe eſt in illa coniungantur. Hoc eſt, ſi aut cultus, quem vſurpas, non eſt *diuinus*; aut certè ſi diuinus eſt, eum tamen non impertiris *creaturæ, vt Deo tribui ſolet.* Atqui à veneratione, qua Sanctos proſequuntur Catholici, non alterutrum iſtorum modò; ſed planè vtrumque quàm longiſſimè abeſt.

Nam primùm quod ad CVLTVM ipſum Sanctis tributum attinet, ille certè eiuſmodi eſt, vt neque ex *natura* & conditione ſua, neque ex *lege* aut *conſuetudine*, neque ex *mente*, qua Catholici Sanctos colunt (qua tres dignoſcendi cultus diuini notas ſuprà q. 3. numerauimus) cẽſeri poſſit diuinus. Id erit perſpicuum, ſi expendamus ſingula quæ ad Sanctorum honorem in Eccleſia conferri ſolent.

Sanctos enim omnino veneramur, cùm aut ab his, vt *apud Dominum* nobis ſuffragentur, petimus; aut ipſum etiam Deum oramus, vt illorum quoque *meritis* adductus, nobis, quod optamus, impertiat; aut in *illorum memoriam* templa extruimus, vel Sacra facimus, vel ſtatis diebus feriamur, quidpiámve illis promittimus; aut illorum ſanctimoniam & excellentiam admiramur, vel prædicamus, vel etiam officiis aliquibus teſtamur, vt genuflexione, vt percuſſione pectoris, aliiſque huius generis actionibus externis.

Iam, quòd vt pro nobis Deo *ſupplicent*, exoramus eos, tantum abeſt, vt in diuinam Maieſtatem ſolam id munus, quod ab ipſis petimus, conueniat, vt nihil ſanè magis ab illa diſſideat. Nam vt habere aliquem ſe ſuperiorem, ſic etiam alteri tanquam ſuperiori ſupplicare (quod vt ſancti faciant, volumus) res eſt quæ à diuino numine longiſſime abeſt: itaque genus hoc honoris, quod impendimus Sanctis (dum eorum interceſſionem poſtulamus) cùm Deo non conueniat, diuinum eſſe non poteſt.

Simili ratione liquet, neque cultum illum eſſe diuinum quem Sanctis tribuimus; hoc ipſo, quòd Deum obſecramus, vt propter illorum etiam *merita*, nobis opituletur. Ita enim, illos potiùs inferiores eſſe Deo, ſimiliter profitemur: quandoquidem *merita* conſeruorum noſtrorum, nobis etiam apud communem omnium Dominum valere volumus.

Quòd verò *in Sanctorum memoriam* Catholici templa extruunt, & Sacra faciunt, & feriantur, & ipſis aliquid promittunt (Si, quidnam ex hoc ad Sanctos pertineat, diligenter inſpicimus) nequaquam eſt cultus *diuinus*. Námque (vt ſæpe alias eſt aduerſariis reſponſum) & templa ipſa, & Sacra, & ferias, ad Deum tantummodo Catholici referunt; ad Sanctos verò non templa, non Sacrificia, non ferias; ſed in templis, Sacrificiis, & feriis *peculiarem memoriam* & venerationem ipſis congruẽtem. Ita Auguſtinus de templis docet li. 8. de ciuit. Dei, c. 27. & de Sacris, lib. 20. contra Fauſtum, c. 21. & eadem ratio de feriis eſt. Quo quidem genere iam olim Sanctos ſolitos fuiſſe honorari, teſtis locuples eſt Theodoret. in hiſtoria religioſa c. 16. vbi de Sancto Marone ſcribit illum tanquam inſignem victorem publico ac celebri feſto fuiſſe honoratum.

Idem eſt de promiſſionibus ſeu votis, quæ Sanctis

A fieri dicuntur, exiſtimandum. Illa nimirum quatenus ad Religionem, & diuinum cultum pertinent, non referri *ad Sanctos*. Sed hoc honoris tantùm ipſis Catholici tribuunt (cum promittere ſeu vouere ipſis dicuntur) quod Deo uouent ex illorum amore & reuerentia: tanquam ſit illis etiam (vtpote Dei amicis) id obſequiũ diuini cultus placiturum. Item teſtes illos eſſe volunt obligationis, qua ſeſe Deo obſtringunt. Denique illorum quaſi auſpiciis & interceſſione freti, quod Deo promittunt, adimplere ſtatuunt.

Quòd ſi quis fortè promittit quidpiam animo obligandi ſeſe, non Deo immediate, ſed Sancto, vt excellenti Creaturæ, cui promiſſum opus putatur gratum eſſe futurum; ne tũc quidem is ad honorãdum Sãctum, diuinum cultum vſurpat. Non enim erit tunc ea pro-

B miſſio diuinæ Religionis actus, ſicut neque eſt illa, qua vt fit ſæpè, homo homini ſeſe obſtringit: ſed erit potius virtutis alterius actio, nẽpe ſingularis obſeruãtiæ.

Poſtremò inter ea honoris officia quæ in Sãctos conferimus, numerabamus tum admirationem ſiue prædicationem illorum excellentiæ & dignitatis, tum etiã eiuſdem proteſtationem per cæremonias externas, vt *genuflexionem*, percuſſionẽ pectoris, &c. Hæc & id genus alia *ex natura*, & conditione ſua, atque etiam ex vſu & cõſuetudine ſatis conſtat, ad honorandas quoq; Creaturas accommodata eſſe, & vſurpari etiam ſolere; vt D. Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, c. 4. rectè animaduertit. Proinde non poſſunt hęc officia ad diuinum cultum pertinere, niſi ex animo procedant, quo *velit* quis de re, quam per illa veneratur, excitare opinionẽ ſoli Deo conue-

C nientem; nam & ex hac etiam parte, docuimus ſuprà q. 3. honorem aliquem effici proprium Religionis.

Iam verò quòd nos nequaquam *eo animo* ad Sanctos honorandos vſurpemus officia dicta; cùm controuerſia hæc de animo ac voluntate interna ſit; & *quæ ſunt in homine, nemo nouerit melius quàm ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt.* 1. Cor. 2. probare aliter aduerſariis nõ poſſumus, quàm ſincerè, vt facimus, id teſtãdo. Equidem magnam Sanctorum eſſe dignitatem, & apud Deum gratiam, facilè agnoſcimus, ac honorificis erga illos officiis libenter proteſtamur; pro diis autẽ illos nequaquã vel agnoſcimus, vel honoramus; hoc eſt, nõ volumus ipſis opinionem diuina Maieſtate dignam, per cultum conciliare.

Huic noſtræ confeſſioni cùm contentioſi hæretici fidem adhibere nolunt, primùm faciũt pueriliter atque

D ſtultè, cùm pleraque officia ex his, quæ in Sanctos conferimus, ſint eiuſmodi, vt euidenter appareat, per illa potiùs nos proteſtari, Sanctos creaturas eſſe, quæ *Superiorem* habeant Deum, apud quem volumus illorũ meritis ac precibus adiuuari. Deinde faciũt etiam inciuiliter ac ſuperbè, quòd velint de noſtro animo magis ac veriùs cognoſcere, quàm nos ipſi.

Porrò cùm hactenus oſtenderimus, in veneratione Sanctorum minimè nos cultum vſurpare *diuinum*, ſed duntaxat illum, qui præſtantibus conuenit Creaturis; conſectarium eſt, neque illis nos *verè tribuere* cultum diuinum. Eum enim cultum ipſis tribuimus, quem ad eos honorandos vſurpamus, non alium.

Atque eſt hoc vel inde etiam perſpicuum, quod ſuprà docuimus, cultum diuinum, Creaturis vt Deo non

E tribui, niſi quis velit per earum venerationem ipſis conciliare opinionem diuinitatis propriam. Hoc verò nos (vti paulò antè teſtati ſumus) cum Sãctos colimus, minimè agimus; tantùm illorum excellentiam, à Creatura non alienam ſuſpicimus.

Veriſſimum igitur illud eſt, quod huius puncti initio aſſumpſimus, in Sanctorum veneratione neutrum eorũ quæ in Idololatria neceſſariò concurrũt reperiri; hoc eſt, nec cultum vſurpari diuinum, neque illũ creaturis tribui. Quocirca vano ęque ac impioſo labore fatigant Aduerſarij, cùm pium hoc Eccleſiæ inſtitutum velut Idololatriam inſectantur; neque aliud efficiunt

quàm

Digitized by Google

quàm quòd produnt ignorantiam ſuam,& ſimul maledicendi ſtudium.

Eſt autem ex dictis conſequens,actionem illam,qua Sanctis honorem damus,proximè nõ pertinere ad virtutem Religionis(ſicut falsò Caluinus lib.1.inſtit.c.12. Sect.3.aſſumpſit)ſed ad aliam lõgè diuerſam, quæ ſpecies quædam obſeruantiæ erga rationales creaturas ſit.Quanquam non eſt negandũ, quin ipſa virtute Religionis erga Deum,vt ad virtutum aliarum officia,ſic etiam ad exhibendum Sanctis per obſeruantiã dictam, honorem, induci poſſimus. Quæ doctrina eſt D.Auguſtini (quod ad rem ipſam attinet) lib.10. de ciuit. Dei, c.1.& explicatur à D.Th.2.2.q.103.art.3.& 4.

Itaque proximè quidem, per ſingularem obſeruantiæ virtutem, non per religionem exhiberi Sanctis debitum honorem, ratio eſt aperta:nam actus proprius virtutis Religionis diuinam gloriam ſpectat proximè, hoc eſt,exiſtimationem cõciliat diuinæ Maieſtati conuenientem, & ideirco ad Deum tantummodo proximè pertinet:actio verò,qua veneramur Sanctos,proximè & immediatè;pro ſcopo habet,non niſi eam (vt eſt dictum) exiſtimationem, quæ in Creaturam excellentem quadrat;quámque proinde illi, non religio proximè,ſed peculiaris obſeruantia conciliat.

Hoc diſcrimen inter vtrumque cultum,Dei ſcilicet & Sanctorum; quod profectò longè maximum eſt, & admodũ reale,indicare volũt Orthodoxi Doctores; cũ diſtinctionis gratia,cultum Dei, Latriam;Sanctorũ verò,Duliam nominant.Ita D. Auguſtinus diſtinguit lib. 10.de ciuit.Dei,c.1.Qua ſanè ratione illi,non differentiam verbalem tantum aſſignant, vti Caluinus libr.1. Inſtit.c.12. ſect.2. & Herbrandus in Diſput. de precatione, Theſi 30.& deinceps,& alij Sectarij nugantur; ſed eo diuerſo loquendi modo differentiam illam realem,inter vtramque colendi rationem ſignificant,quã expoſuimus, iam eſſe maximam inter duas illas virtutes dictas,Religionem, nempe erga Deum;& peculiarem erga Creaturas præſtantes obſeruantiam.

Ac longè nos veriùs poſſumus obiicere aduerſariis, quod in verbis hærent pueriliter,ſine re,ſine iudicio: cum ex eo, quòd *Dulia* commune vocabulum quoque ſit, ad ſignificandum quemcunque cultum & ſeruitutem,adeoque etiam illam,quę Deo debita eſt;colligũt, cultum Sãctorum,quoniam nos illum Duliam appellamus,diuinum eſſe,ſeruitutémque habere Deo debitam. Quaſi verò nequeant interdum vno & eodem communi vocabulo res diuerſiſſimæ ſignificari.

Honor certè pari ratione vocabulum commune etiã eſt, quod proinde ſignificat interdum cultum diuinũ. Vt patet ex illo 1.ad Timoth. 1. *Soli Deo honor & gloria.* Neque tamen propterea cõcludendum eſt,filium,cùm quartum implet Decalogi præceptum,& debitum ſuo parenti tribuit *honorem*,diuinum ipſi cultum exhibere, adeóque Idololatram eſſe.Item *Seruitus* Latinè,perinde ac *Dulia* Græcè,vocabulum commune eſt ad ſignificãdam etiam ſeruitutem Deo debitam. Nam & rectè dicitur:*Dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies.* Deuter.6.Neque tamen inde ſequitur,non poſſe famulum hero ſuo ſeruire,quin ſeruitutem illi ſeruiat diuinam, adeóque committat Idololatriam.

Quòd ſi Latinis hiſce vocabulis intelligunt Aduerſarij,ſignificari poſſe honorem & ſeruitutem, tũ diuinam,tum etiam illam re ipſa longè diuerſam,quæ ſine Idololatria poſſit impẽdi Creaturis:Cur ſunt tam craſſi,vt non etiam idem capiant de Græco illo vocabulo Dulia;dato,quòd ipſum quoque vim habeat ad ſignificandum honorem,ſeruitutémque Deo debitam?

Eſt illa etiam Caluini inſignis vel hallucinatio, vel fraus,lib.1.cap.12.vbi ſuprà,quòd ne per differentiam realem cultus Dei & Sanctorum,expedire ſe ab Idololatriæ crimine Catholici videãtur,ſomniat,aliquid de honore diuino detrahi & transferri ad Sanctos,quam-

A uis ipſis honor tribuatur; qui reipſa non ſit *in ſe diuinus*:hoc ipſo,inquit, quòd *per [illegible]* illis eiuſmodi honor,quicunque tandem ſit,exhibetur.

Atque hanc fuiſſe cauſam dicit,cur Angelus, Apoc. 19.prohibuerit Ioannem, ne ſe veneraretur: Tametſi Ioãnes(inquit Caluinus)non fuerit tam amens, vt voluerit Angelo tribuere honorẽ Deo debitum.Ideo etiã ait,tentantem Diabolum à Chriſto Domino fuiſſe repulſum Matth.4.tametſi ille non petiuerit honorẽ Latriæ.Denique in eãdem cauſam refert, quòd D. Petrus Actor.10.repudiauit honorem oblatum à Cornelio,tametſi hic,inquit,nõ voluerit illum venerari,vt Deum.

Hanc Caluini commentationẽ falſo principio niti, ex his,quæ paulo ſuperius dicta ſunt,apparet.Expoſuimus enim,quemadmodum honor Sanctis non *per* virB tutem religionis proximè,vt hic Caluinus autumat,ſed per aliam longè diuerſam exhibeatur.Quanquã ſi maximè vna eademque religionis virtute alium Deo,aliũ Sanctis honorem tribueremus,nõ equidem ſatis intelligo,quidnam ideirco de diuino honore detraheretur, vti fingit Caluinus.Vt enim abſque vlla diuinæ Maieſtatis iniuria,eadem virtute charitatis, & Deum diligimus,& ſuo etiam gradu proximum;ſic potuiſſet vna & eadem virtus,citra vllam diuini numinis iniuriam, ſuum Deo honorem integrum reddere,& ſuum etiam Sanctis,aliiſve rationabilibus Creaturis.

Nunc verò cùm ne ita quidem res ſeſe habeat, ſed alia,vt diximus,virtus ſit Religio,quęDeo cultũ affert; alia,ſingularis obſeruãtia,quæ Sanctos honorat;omnino vanum eſt quod Caluinus imaginatur, aliquid deC trahi de diuino honore,& trãsferri ad Sanctos,etiamſi honore illi afficiãtur reipſa minimè diuino. Æquè vanum & inauditum eſt prorſus quod idem ait, propterea Ioãnem ab Angelo,ne ſe adoraret,eſſe prohibitum, quia vellet illi honorẽ alium quam diuinum exhibere.

Aliter ſanè AVGVSTINVS explanans hunc locum quæſt.61.ſuper Geneſ.*Nec moueat*,inquit, *quod in quadã Scriptura prohibet Angelus hominem adorare ſe, & admonet, vt dominus potiùs adoretur. Talis enim apparuerat Angelus, vt pro Deo poſſet adorari, & ideo fuerat corrigendus adorator.* Hæc D.Auguſt. Qui profectò cauſam reddit ſatis probabilem,cur(quicquid Caluinus fingat)potuerit Ioannes, citra vllam amentiam, velle diuinum honorem exhibere Angelo.

Ac ſimilem quoque honorem voluiſſe Cornelium Petro tribuere,illa eiuſdem Petri verba,id, ne faceret, D inhibentis,ſatis oſtendunt:*Surge;& ego ipſe homo ſum,&c.* Actor.10.Similiter cùm Chriſtus Dominus tentatori opponit ſententiam illam:*Dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies*,ſatis apparet, illum(quocunque tandem honoris nomine vſus fuerit, cùm à Chriſto, vt adoraret ſe,petiit)honorem affectaſſe diuinum. Inanis igitur Caluini phantaſia eſt, committi poſſe idololatriam,ac de honore Dei detrahi, etiamſi Sanctis diuinus cultus non tribuatur.

Sed nunc,relicto Caluino,argumentum Herbrandi in diſput.de inuocat.Sanctorum,Theſi 18.& 19.audiamus,quo iis neceſſariò concludi putat, nos pro Diis habere ſanctos & colere;ac proinde,velimus nolimus, eſſe Idololatras.Verba illius ſunt hæc:*Is qui dicit* DeuE ter.6.*Dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies;etiam dicit* Pſalm.49.*Inuoca me in die tribulationis. Quomodo autem inuocabunt,in quem non crediderunt?* Rom.10.*Unde neceſſariò*,inquit,*conſequitur,Papiſtas nõ in ſolum vnum Deum, ſed etiam in Sanctos,quos inuocant,credere:Et ſic re vera innumeram eos ſibi fabricari Deorum,Dearúmque turbam: Et hac ratione*,inquit, *non vno tantùm modo ſed dupliciter Idololatræ fiunt Papiſtæ ſecundùm Apoſtolum Paulum: Vno modo, quòd inuocant Diuos: Altero,quòd etiam pronunciat, eos credere in illos,quos inuocant.*

Sed quis præter cæcos iſtos non videt, manifeſtam eſſe in argumẽto fallaciam propter acceptionẽ diuer-

Digitized by Google

ſam verbi, INVOCARE? Deus enim inuocari ſe iubet, *vt ſummum Dominum*, cuius ſit virtute propria ab omni tribulatione & ærumna liberare. Apoſtolus quoque cùm negat poſſe inuocari eum, *in quem non creditur*, de eodem inuocationis genere agit: nam cùm illam recitaſſet ex Ioele ſententiam: *Omnis, qui inuocat nomen* DOMINI, *ſaluus erit*. Ioël. 2. continuò ſubiecit: *Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt?*

Iam verò cùm nos *ea ratione* Sanctos minimè inuocemus; ſed tantùm ab iis petamus vt pro nobis apud Deum, ſuum & noſtrum Dominum, *intercedant*, nō modò non neceſſariò (vt deſipit Herbrandus) ſed ne apparenter quidem ſequitur, tribuere nos Sanctis, quod eſt Dei propriū, credere've in illos, cùm ipſos inuocamus. Quin potiùs ſequitur omnino contrarium; quandoquidem (vt ſuprà explicuimus) eiuſmodi inuocatione in primis proteſtamur, illos ſuperiorem habere Deum, apud quē, ſuis precibus, vt nobis ſuffragentur, oramus.

Dicet, nos cùm inuocamus Sanctos, non (ſicut dicimus) preces eorum tantùm, ac interceſſionem petere; ſed ab ipſis tanquam à Diis planè Ethnicorum more, ſperare ſubſidium, quaſi habeāt illi inter ſe (nōſtra ſententia) procurationem aut prouidentiam variarum rerum diſtributam. Ita enim iſte fingit in Diſput. de noua religione, Theſi 27. & de inuocatione Sanctorum, Theſi 44. & alibi.

Reſponſum verò noſtrum, vt breuiſſimum, ſic etiam veriſſimum eſt, Herbrādum, cum ita de Catholicorum animo pronuntiat, temerè ac improbè facere. Habent quidem Catholici ſingularem in eo deuotionē (euentu ſæpè atque vtilitate diuinitus probatam) vt pro diuerſis beneficiis à Deo impetrandis, diuerſorum *interceſſionem* Sanctorum & in diuerſis quandoque locis implorent: tametſi neque ignorant, poſſe etiam illorum quemuis, quiduis à Domino obtinere, modò id expediat. Quòd verò propterea à Sanctis ipſis, veluti à Diis, ſperent illi quę deſiderāt beneficia, fabula eſt Sectariorum. Neque enim de hoc toto genere alia eſt nunc vel ſententia, vel conſuetudo & praxis Catholicorum, quā fuit olim orthodoxorum omnium, teſte S. Auguſtino epiſt. 137. vbi ita ſcribit. *Vbique quidem Deus eſt, & nullo continetur, vel includitur loco, qui condidit omnia: & cum à veris adoratoribus in ſpiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet & coronet: verùm tamen ad iſta quæ viſibiliter hominibus nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari? Quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notiſſima eſt ſanctitas loci (attendat hæreticus) vbi corpus beati Fœlicis Nolenſis conditum eſt, &c. Nā & nos nouimus, Mediolani, apud memoriam Sanctorum, vbi mirabiliter & terribiliter dæmones confitentur, furem quemdam qui ad eum locum venerat, vt falſum iurando deciperet, compulſum fuiſſe confiteri furtum, & quod abſtulerat reddere. Nunquid non & Africa Sanctorum Martyrum corporibus plena eſt; & tamen nuſquam hic ſcimus talia fieri; Sicut enim quod Apoſtolus dicit* 1. Cor. 2. *Non omnes Sancti habent dona curationum; neque omnes diiudicationem ſpirituum: ita nec in omnibus memoriis Sanctorum iſta fieri voluit ille qui diuidit vnicuique prout vult.* Quid habent hic Sectarij quod obiiciant contra Auguſtinum?

At interdum precatiunculæ reperiuntur, quibus ita Sanctos exorant Catholici, vt ab his hoc aut illud ſibi concedi petant. Nam & hoc iſti obiiciunt. Ego verò ab iſtis, qui tāta diligentia hinc inde eiuſmodi precādi formulas in obſoletis & corroſis voluminib. venātur, quęro, cur illis magis quā aliis mouētur, quæ ſunt planiores & frequentiores apud Catholicos, & eum reddunt ſenſum, vt omnis omnino peruerſi Sanctorum cultus ſuſpicionem remoueāt: Cur non etiā attendūt ad illam inuocandi Deum & Sanctos rationem diſparem, quæ eſt in Litaniis: Pater de cœlis Deus: Fili redēptor mundi Deus: Spiritus ſancte Deus: Sancta Trinitas, vnus Deus, *Miſerere nobis*: Sancta Maria, &c. *Ora pro nobis*.

Sane ſi quid candoris & probitatis in aduerſariis reliquum eſſet, ex hac communi & probata Eccleſiæ ad inuocandos Sanctos forma, alias, ſi quæ fortaſſis reperiuntur, obſcuriores, bene fuiſſent interpretati; intellexiſſēntque, cùm Sancto dicitur: fac, aut cōcede; ſenſum eſſe: effice precibus & interceſſione apud Deum tua. Sed quódnam ſit iſtorum ſtudium, conſtat. Videlicet aliud agunt nihil, quàm vt quoquo modo & quacūque demum conſcientia poſſint, inter ſuos aliquid aduerſus Catholicos comminiſcantur.

Quo in genere notabilis etiam illa eſt Herbrandi ſcurrilitas in Diſput. de precatione, Theſi 56. quòd nugatur, Catholicos alia aliis Sanctis animalia velut Diis Ethnicorum more ſacrificare. Ita enim calūniator interpretator ſimplices ac pios fidelium animos, cùm interdum illi ob Sanctorum reuerentiam, beneficiorúmque ab ipſis per interceſſionem acceptorum memoriam, ſunt munifici in Eccleſiarum miniſtros eiuſmodi rerum oblationibus. Sed de Sanctis hactenus.

PVNCTVM SEXTVM.

Nullam eſſe Idololatriam in cultu ſacrarum imaginum & Reliquiarum.

Ad artic. 1. D. Thomæ.

SVPEREST vt illam quoque Aduerſariorum calumniam depellāmus, qua ſanctarum imaginum & Reliquiarum venerationem, Idololatricam faciunt. Quanquam eſt ſanè iampridē in Eccleſia ſic explicatus hic locus, in 7. Synodo generali, id eſt, Nicæna 2. vt mirum ſit, ſui non pudere iſtos, cum aduerſus Catholicos hac in cauſa repetunt veterum hæreticorum, non dico argumenta, ſed vt ſeptima Synodus can. 9. ait, ludibria plane puerilia, quæ ſunt iam olim luculenter refutata. Sed quoniā illi pergunt eſſe inepti, & quæ in Scripturis aduerſus gentium idola extant teſtimonia, ea contra imaginum in Eccleſia vſum perinde iactant hodie confidenter, ac ſi nihil vnquam à Catholicis eſſet reſponſum; pertinet etiam ad inſtitutum noſtrum breuiter oſtendere, nullam eſſe in hoc genere Idololatriam. Ac diſtinctionis gratia dicemus primò de Imaginibus, deinde de Reliquiis.

Igitur quod attinet ad imagines, quoniam hoc loco vel maximè cupio eſſe perſpicuus, placet vti hac ratione: Idololatria tunc admittitur, cum & *diuinus* cultus vſurpatur, & *exhibetur* creaturæ eo modo quo debet exhiberi Deo: ſed cùm imagines Catholici venerantur, nunquam coniungunt hæc duo; ſic videlicet, vt & cultum diuinum vſurpent, & illum qua ratione Deo exhiberi debet, tribuant creaturæ, hoc eſt, ipſis imaginibus *ſecundum ſe*: nunquam igitur illi eiuſmodi veneratione admittunt Idololatriam.

Huius rationis concluſio cum ſit plana, & prior quoque propoſitio p. 3. declarata, & ſæpius etiam in aliis repetita; illud eſt nunc ſolùm explicādum & confirmandum, quod in propoſitione altera ſumpſimus: videlicet in veneratione imaginum nunquam Catholicos illa duo coniungere, vt & diuinum vſurpent cultum; & illum tribuant creaturæ, ſicut Deo.

Eſt autem hoc in veneratione imaginum Sanctorū, clariſſimum. Nam, vt ad Sanctos ipſos venerandos Catholici non vſurpant cultum diuinum; ſic neque ad eorum imagines honorandas. Has enim (vt ſtatim patebit magis) venerantur illi *relatiue*; eodem cultus genere, quo ipſos, quorum ſunt imagines.

In veneratione porrò Chriſti imaginum, adeóque etiā Crucis; tametſi idem cultus, quo honoratur Chriſtus ipſe, hoc eſt, diuinus, vſurpetur: at non illum tamē eiuſmodi imaginibus eadē ratione tribuimus, qua eſt ipſi Chriſto Deo ac Domino noſtro tribuendus. Quo fit vt hic etiam deſit alterum è duobus illis quæ, vt aſſumpſimus, ſunt ad Idololatriam omnino neceſſaria.

Intel

A Intelligere namque hoc loco in primis oportet, generatim loquẽdo, rationem, qua honorare dicimur imagines, longè diuerſiſſimam eſſe ab ea ratione, qua honoramus res alias, hoc eſt, Deum, Sanctos, alios homines: hos enim vt *abſolutè*, ſecundùm ſeipſos, ſine relatione ad aliud, conſideramus: ſic etiam honorare dicimur, quatenus per honoris officiũ de ipſis excitare volumus (iuxta dicta punct. 3.) opinionem eam, quæ in cuiuſque excellentiam conuenìat: imagines verò, quemadmodum *ad aliud* quidpiam cogitatione referimus; ſic eatenus honorare dicimur, quatenus coram illis actionem aliquam exercemus honorificam, per quam excitare volumus opinionem excellentem, de iis prototypis, ad quæ ipſæ referuntur, quorúmque *loco & vice* ſunt quodammodo.

B Ex quo intelligitur, veriſſimum illud eſſe, quod affirmari ſolet, eodem officij atque honoris genere, eodem animi motu, hoc eſt, eadem voluntate excitandi opinionem excellentem, honorari prototypum ipſum eiúſque imaginem. Hoc licet colligere ex beato Cyrillo Alex. lib. 5. dialog. de Trinit. paulò poſt initium, vbi docet, exemplar, & rem repræſentatam, eſſe pro eodem reputanda Et ex Baſilio lib. de Spiritu S. ad Amphiloch. c. 18. & ex Adriano I. in epiſt. ad Conſtanti. & Irenen. & ex Damaſceno paſſim in trib. libellis de Imaginib. præſertim lib. 3. paulò poſt medium: vbi in hanc ſententiam citat aliud quoddam Cyrilli Alex. apertum teſtimoniũ. Hoc, inquam, veriſſimum eſt. Nam imaginem vt (diximus,) honorare, eſt, coram ipſa tãquã prototypi ſecundùm repræſentationem *vicaria*, velle de prototypo commouere excellentem opinionem. Itaque idem venerationis C motus ad vtrumque ſpectat, ſed tamen diuerſa ratione. Nam ad prototypum pertinet, vt illi *ſecundùm ſe* exiſtimationem conciliat: ad imaginem autem, vt *coram* ipſa, & *in ipſa* tanquam *in vicaria*, exiſtimatio eiuſmodi conciliatur prototypo, perinde ac ſi illud eſſet præſens ſicut imago ipſa.

Itaque cùm dicimur per officium aliquod & animi motum *exhibere* honorẽ prototypo, illud huic orationi ſubeſt; ſimpliciter velle nos ipſius prototypi præſtantiã profiteri, adeóque per id officium excitare de illo opinionem excellentem. Cùm autem per idem officium & motum animi, verè etiam dicimur honorẽ quoque exhibere imagini, verbo illi, *exhibere*, hoc ſubeſt; nos prototypum *ex* imagine cogitantes, *coram ipſáque* actionem D honorificã, perinde ac ſi prototypum ſimiliter eſſet præſens, exercentes, velle prototypi excellentiam proteſtari, adeóque de ipſo excitare opinionem excellentem, vt eſt quodammodo (nimirum *relatiuè*) in ſua imagine.

Etenim ſiue de imagine conſideres, quod ex auro, aut ligno, aliáve materia conſtet, ſiue quòd ſit figura, atque coloribus diſtincta, ſiue quiduis aliud quod in imaginẽ verè conueniat, ſemper reperies, illam, vt iſtarum conſiderationum omnium obiectum eſt, rem eſſe eiuſmodi, in quam minimè competat excellentia illa ac dignitas prototypi, quam veneratione imaginis, atque adeò prototypi in ſuo imagine, proteſtaris. Quapropter venerationis motum, qui eſt ad prototypum, ad imaginẽ quoque pertinere, vt diximus, eſt: ſic prototypum coram illius imagine, velut ipſius ſecundùm repræſentationem vicaria, honorari, ac ſi illud perinde præſens adeſſet.

E Hoc eſt planè, quod Orthodoxi Doctores volũt, cùm dicunt, imagines non niſi *relatiuè* honorari; &, honorem, qui datur ipſis, *ad prototypum referri*; & non ipſas *ſecundùm ſe*, ſine relatione ad prototypum, ſed *per ipſas*, ac *in ipſis*, honore affici rem repræſentatã. Ac perſpicuè hoc ipſum declarant ſeptimæ Synodi Patres, cùm in Actione 3. ita inquiunt: *Imagines colimus, non in materia, aut in coloribus honorem conſtituentes, ſed per hoc, officium noſtrum, quod ipſis, quorum typum imagines geſtant, debemus, impertientes. Cùm ſciamus ſecundùm Baſilij Magni ſententiam, quòd imagini honor exhibitus, ad ipſum prototypũ refertur.* Atque hoc ipſum poſtea Actione 4. c. 5. aliquoties illi repetunt, & ſanctorum Patrum etiam auctoritate confirmant.

Sed & Concilij Tridentin. Patres ſeſſ. 25. ea ratione prorſus, qua diximus, exponunt honorem *imaginibus exhiberi*. Nam poſtquam ſtatuunt, venerationem illis eſſe impertiendam, ſubiiciunt: *Non quòd credatur ineſſe aliqua in iis diuinitas, vel virtus, &c. ſed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, ita, vt per imagines*, inquiunt, *quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur.*

Dicet fortè aliquis: Si venerari imaginem, eſt prototypum ipſum venerari: igitur honor nequaquam imagini exhibetur, nec verè dicitur ipſa honorari, ſed prototypum tantummodo coram illa. Reſpondemus, minimè inde ſequi, quòd non etiam honoretur verè ipſa imago (nam ipſa quoque eo ipſo veriſſimè honoratur *ſuo modo*, ſcilicet *relatiuè*) ſed ſolùm inde ſequitur, quod antea docuimus, videlicet non *eadem ratione* nos honorare imaginem, qua ipſum prototypum; in quo vno animum figimus, cuius præſtantiam ac dignitatem veneratione proteſtamur: At honoratur verè imago nihilominus *modo ſuo*, eo videlicet, quo honorari cenſentur eæ res, quæ non niſi propter aliud honorantur.

Quapropter non ſolùm hæretici errant, qui venerationem imaginum inſectantur, ſed etiam illi minùs circumſpectè loquuntur, qui, etſi probent Eccleſiæ vſum in venerandis imaginibus, negant tamen *ipſas propriè* honorari, vt Durandus lib. 3. Sent. diſt. 9. q. 2. Neque his ſuffragatur modus loquendi Patrum. Nam cùm Patres interdum dicunt, non ipſas imagines, ſed res, quas repræſentant, honore affici; ſicut Leontius vbi ſuprà, & Adrianus I. in epiſtola ad Conſtant. & Irenen. ex ſua & aliorum ſententia; tantùm docent, non honorari ipſas *ea ratione* qua prototypum. Sed non negant tamen, eas honorari verè *ſuo modo*.

Quæ res aliquot exemplis illuſtrari poteſt. Nam qui Regis legatum, loco Regis honorant; etſi honorem omnem regium legato, vt legato Regis exhibitum, referant ad ipſum Regem; at veriſſimè tamen dicuntur cenſentúrque legatum ipſum honore regio afficere: propterea, quòd non ſecus honore Rex coram legato eſt habitus, ac ſi ipſe præſens, quemadmodum legatus, adfuiſſet. Pari ratione, qui Principis literas, hoc ipſo quòd Principis ſunt, honoris cauſa oſculantur, verè honorare illas dicuntur; tametſi hoc totum, quicquid eſt cærimoniæ, ad Principem ipſum pertineat. Sic etiam cùm librum ſacrum reuerenter tractamus, non ad ipſum codicem, ſed ad cœleſtem doctrinam in eo expreſſam attendimus: & tamen eo ipſo revereri librum verè dicimur.

Eadem igitur ratione, quoniam imagines nos ad aliud ſimiliter referimus; idcirco etſi non eas *ita* honoremus, *vt* prototypa, ad quæ illæ pertinent, ſic videlicet, vt in ipſis ſiſtamus; at honorare illas tamen verè cenſemur *alia ratione*, dum videlicet prototypum coram ipſis, & vt eſt relatiuè *in ipſis*, non ſecus, ac ſi præſens adeſſet, veneramur.

Ex quo intelligitur, quid cauſæ ſit, cur Patres aliqui, quando ſacrarum imaginum vſum aduerſus eos hæreticos defendunt, qui iam olim, vt Idololatricum, illum impiè reiecerunt, modò affirment, modò negent, imagines honorari, idque interdum in eodem ſermone. Negant videlicet honorari illas ea ratione, qua prototypum; diuerſa concedunt.

Sic accipiendum eſt illud Leontii Epiſcopi Neapoleos Cypri, aduerſus Iudæos, imaginum cauſam agẽs lib. 5. Apologiæ pro Chriſtianis contra Iudæos, vt refertur in 7. Synodo, actione 4. *Sicut tu*, inquit, *adoras librum legis, non naturam membranarum aut atramenti adorans, ſed verba Dei, quæ in illo continentur: ſic & ego imaginem Chriſti adorans, non lignorum aut colorum naturam adoro,*

Digitized by Google

A *abſit: ſed inanimatum characterem Chriſti: hunc enim cùm habeam,* PER *ipſum, Chriſtum tenere & adorare mihi videor.* Senſus eſt: Non adoro quidem imaginem, ſine reſpectu ad aliud, ſecundùm ſeipſam, quæ aliud non eſt, quàm colores, & lignum, & figura, &c. ſic vt figam animum in ipſa: ſed adoro tamen ipſam imaginem ſeu *inanimatum characterem* CHRISTI, alia ratione, hoc ipſo videlicet, quòd adoro in imagine *relatiuè* exiſtentem ipſum Chriſtum, quem per imaginem repræſentatum tenere & adorare coràm præſentem mihi videor.

Huc etiam illud eiuſdem Leontij elegans exemplum ſpectat: *Quemadmodum Iacob,* inquit, *accipiens à filijs ſuis veſtem ſanguine conſperſam Ioſeph, cum lacrymis eam oſculatus eſt* (ita enim Leontius probabiliter ſuſpicatur) *ſuiſque oculis circumpoſuit, non ipſam veſtem diligendo aut honorando hoc fecit, ſed per eam arbitratus eſt ſe Ioſeph oſculari & ha-* B *bere in manibus: ſic & Chriſtiani omnes imaginem Chriſti, aut Apoſtoli, aut Martyris in manibus tenentes, noſtráque carne oſculantes, animo videmur nobis ipſum Chriſtum aut Martyrem amplecti.*

Sic quoque accipiendum eſt, quod Epiphanius pro ſeptima Synodo, ſicut videre eſt actione 6. eiuſdem Cōcilij, to. 4. in hunc modum inquit: *Cognouimus, Deum eſſe Spiritum, & qui adorant eum, in ſpiritu & veritate id facere debere, & quæ ſecundùm fidem eſt, adorationem & cultum, illi* SOLI *(vtpote omnium Deo in Trinitate laudato) offerendum. Non enim Chriſtiani adorationem in ſpiritu & veritate imaginibus exhibuerunt, neque etiam diuinæ Crucis effigiei, &c. Nam cùm diuinam Crucis effigiem & venerandas imagines amore & deſiderio complectimur, ad ipſum prototypum reſpi-* C *cimus.*

Quo ſanè loco Epiphanius non negat, in veneratione imaginum Chriſti *diuinum* vſurpari cultum. (negaret enim tunc, quod paſſim in eadem Synodo inculcatur, *eundem illum honorem,* qui imaginibus Chriſti datur, ad Chriſtum ipſum referri; quem proinde honorē, conſtat eſſe *diuinum*) ſed tantùm negat, dari illum *ea ratione* imaginibus *qua* datur Chriſto; ſcilicet vt per illum, *ipſius* imaginis dignitatem, quaſi ea diuina ſit, proteſtemur.

Ac eundem omnino habet ſenſum, quod Taraſius Patriarcha Conſtantinop. in eadem Synodo, actione 2. ſub finem, ex ſua & aliorum Patrum ſententia, Legatis Pontificis Adriani, huius nominis primi, ita reſpondit: *Nos patrum preceptis imbuti, ſic confeſſi ſumus & confitemur, concordamus, & vim litterarum lectarum* (Adriani Papæ pro imaginibus) *confirmamus, & imaginum picturas ſe-* D *cundùm priſcam Patrum traditionem recipimus, & has deſiderio noſtro adoramus: vt in nomine Chriſti Dei noſtri, & intemeratæ Deiparæ Virginis, ſanctorum Angelorum, & omnium Sanctorum facta. Sed apertis,* inquit, *verbis teſtamur, nos duntaxat in vnum Deum verum, Latriam, hoc eſt, cultum & fidem noſtram referre & reponere.*

Declarat illi nimirum his poſtremis verbis, quomodo Latria, etſi in Chriſti imaginum veneratione vſurpetur (neque enim hoc negare intendit) at nunquam in imaginibus ipſis defigatur, ſed ad ipſum pertineat Chriſtum, verum Deum.

Quibus ita poſitis, nihil facilius eſt, quàm docere, Catholicos ſic honorare imagines, vt minimè tamen creaturæ adhibeant diuinum honorem, ſicut Deo. Venerantur illi tum Chriſti, tum Sanctorum imagines. In E cultu Chriſti imaginum, atque adeò etiam Crucis, honorem quidem vſurpant *diuinum,* ſed non illum imaginibus ipſis deferunt, ſicut Chriſto Deo ac Domino noſtro. Quod ex doctrina hactenus tradita, eſt perſpicuum. Nam ad Chriſtum is honor pertinet, quatenus illi conciliat exiſtimationem Deo ſoli debitam; ad imagines verò, vt *coram* illis, & *in* illis eiuſmodi exiſtimatio conciliatur Chriſto. Quæ duæ rationes adhibendi honorem diuinum Chriſto vero Deo, & eius imaginibus, cùm longè diuerſiſſimæ ſint; luce clarius eſt, hoc imaginum cultu non exhiberi cultum diuinum creaturæ, nempe imagini, *ſicut* Deo, proindéque rationem Idololatriæ, quæ in eo, vt ſuprà diſputauimus, conſiſtit, nequaquam hîc cerni; ſicut etiam planè docetur in ſeptima Synodo, actione 2. & 6. alia & alia ratione coli Chriſtum & ipſius effigiem; vt ſuprà oſtenſum eſt.

Iam verò cum Catholici venerantur imagines Sanctorum, ne vſurpant quidem honorem *diuinum,* tantùm abeſt vt illum imaginibus eiuſmodi tribuant, ſicut Deo. Quia enim iuxta ſuperiùs dicta, eas venerantur *relatiuè;* eodem genere honoris illas afficiunt, quo proſequuntur Sanctos. Sanctis autem honorem diuinum minimè deferri, ſuprà demonſtrauimus. Quocirca planum eſt, à Catholicis nullam in cultu imaginum, vel Chriſti, vel Sanctorum, Idololatriam admitti.

At contrà obiiciunt PRIMO Sectarij illud Exodi 20. *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo, & quæ in terra deorſum, & eorum quæ ſunt in aquis ſub terra, non adorabis ea, neque coles.* Ac iterum: *Non facies tibi idolum, &c.* Leuit. 26. Et: *Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & coluerunt, & ſeruierunt magis Creaturæ, quàm Creatori.* Rom. 1.

RESPONSVM verò à Catholicis ſæpe eſt (quod hactenus ab hæreticis nulli refutari potuit) his & ſimilibus Scripturæ locis, earum duntaxat imaginum cultum prohiberi ac reiici, quæ aut *per ſe* ipſæ diuinis afficiantur honoribus, aut per quas creaturæ aliæ, tanquam Dij, colantur. Quare cùm demonſtrauerimus, Catholicos neutrum iſtorum venerandis imaginibus committere; non ad illos eiuſmodi Scripturarum loca pertinēt, ſed ad Idololatras gentiles, quos ſuprà commemorauimus, vtroque modo impiè fuiſſe ſimulacris abuſos.

Et ad eoſdem etiam ſpectat planè, quod D. Auguſtinus diſputat ſuper Pſalm 113. concion. 2. æquè impios & Idololatras fuiſſe eos qui diuinum cultum imaginibus ipſis ſecundùm ſe, aut ob inhabitantem dæmonem, tribuebant; & qui eum cultum per ſimulachra referebant ad creaturas eas, quas falsò arbitrabātur eſſe Deos. Itaque mirum eſt, tam perfrictæ frontis fuiſſe Caluinum lib. 1. inſtitut. cap. 11. Sectio 9. &, qui ab hoc non pauca mutuari videtur, Herbrandum, in Diſputatione de precatione, Theſi 75. quòd non ſunt veriti hunc Auguſtini locum nobis opponere, quaſi nos, cùm imaginum cultum ad prototypum referimus, omnino faciamus idem, quod illi Idololatræ, aduerſus quos hîc agit Auguſtinus.

Diſcrimen inter nos & illos eſt longè maximum. Primò quoniam non alium illi cultum in adoratione vllarum imaginum vſurpabant, niſi diuinum: nos cùm imagines veneramur Sanctorum, cultu vtimur non diuino, ſed eo qui competit præſtantibus creaturis: eóque tum longiùs ab Idololatria diſtamus. Deinde illi cultum *diuinum,* quem vſurpabant, tametſi non referrent ad ipſam imaginem *ſecundum ſe;* at referebant tamen ad aliā *creaturam* per imaginem repræſentatā, videlicet ad terram, vel ad mare, vel ad ignem, vel ad aërem, &c. ſicut illic apertè narrat Auguſtinus (quod iſti malitioſè more ſuo, ac fraudulenter tacuerunt) nos verò cùm in veneratione aliquarum imaginum, nempe Chriſti, diuino vtimur cultu, non ad creaturam aliquam, ſed ad Chriſtū Deum ac Dominum noſtrum eiuſmodi cultum referimus. Ita nihil omnino ad nos pertinet ille locus Auguſtini.

SECVNDO; obiicit Caluinus lib. 1. cap. 11 fuiſſe olim aliquos Idololatras ob id etiam ſolùm, quòd fuerint per *viſibile* ſignum, venerati Deum ipſum verum. Itaque etſi nos affirmemus, cultum Chriſti imaginum ad ipſum Deum, hoc eſt, Chriſtum, referri, nihilominus vult nos Idololatras haberi. *Siue Deum* (inquit ſectione 9. illius capitis) *ſiue creaturam tibi in ſimulachro repræſentes, vbi veneratione aliqua proſterneris, ſuperſtitione aliqua faſcinatus es.* Et paulo pôſt: *Neque intereſt,* ait, *idolúmne ſimpliciter homines colāt, an Deum in idolo, hæc ſemper Idololatria eſt, cùm idolo qualicumque colore exhibētur diuini honores.* Denique Ca-

tholi

Digitized by Google

A tholicorum excuſationem reiiciens, ſic dicit: *Non vocamus, inquiunt, idola noſtros Deos: neque Iudæi aut Gentiles olim vocabant; & tamen Propheta paſſim illis fornicationem cum ligno, aut lapide exprobrare non deſinebant. Tantùm propter ea, quæ quotidie ab his fiunt, qui Chriſtiani haberi volunt, nempe quòd Deum in ligno aut lapide carnaliter venerabantur.*

Respondeo *primum*, Idololatriam veram neque fuiſſe vnquam, nec eſſe poſſe, niſi cùm *diuinus cultus Deo ſubtrahitur, & in creaturam ſic confertur, vt debet conferri Deo*, ſatis eſt à nobis ſuprà declaratum. Ita, quod Caluinus ait Idololatriam etiam eſſe, conferre diuinum cultum, non ſolùm imagini ſecundùm ſe, ſed etiam ipſi Deo, per imaginem repræſentato, vanum eſt, & perinde abſurdum, ac ſi quis diceret, eſſe iniuſtitiam, reddere alicui quod eſt ſuum. Nam vt hoc potiùs iuſtitia eſt: ſic **B** reddere Deo diuinum cultum, eſt vera Religio, quæ abeſt ſemper longiſſimè ab Idololatria.

Deinde, ſi eo ipſo Idololatræ ſumus, quòd Deo *per creaturam repræſentato*, cultum tribuimus; nemo vnquam Deum adorare potuit, vel poterit ſine ſcelere Idololatriæ. Oportet enim illum per notitiam, quam intellectus de ipſo format, repræſentari nobis atque obiici, vt ipſum animo veneremur. Quæ notitia, ſimilitudo quædam *creata*, & quaſi effigies Dei cogitati, eſt. Quòd ſi abſque Idololatria poſſumus venerari Deum, per hanc intellectus imaginem repræſentatum, cur non etiam per imagines alias?

Iam quod Caluinus præterea ait, neque gentiles, neque **C** Iudæos olim vocauiſſe idola ſuos Deos, ſed propterea tantùm fuiſſe reprehenſos, quòd Deum in imagine venerarentur; mendacium eſt, quod nullo negotio tum ex Scriptura, tum ex veterum Patrum ſententia refelli poteſt. Scriptura quidem, cùm tam crebrò, tam accurate deſcribit ſimulachrorum imbecillitatem, indignitatémque, eorum in primis ſtultitiam deridet atque coarguit, qui diuinitatis aliquid ipſis tribuebant. Vt patet Sapien. 13. & 14. Pſal. 113. Iſaiæ 41. & 44. Oſeæ 8. 1. ad Cor. 8. & aliàs paſſim.

Et palam acclamârunt *vitulo* Iſraëlitæ: *Iſti ſunt Dij tui, Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Exod. 32. Prorſus vt magna ſit Caluini vel temeritas, vel ſtultitia, quòd ex his verbis colligit lib. 1. cap. 11. Sect. 9. illos tum etiam verum adorauiſſe Deum, qui eos eduxerit de terra Æ- **D** gypti: ſolúmque ob id fuiſſe Idololatras, quòd ipſum voluerint per ſignum *viſibile* venerari.

Phantaſia eſt hæc recens Caluini, veteribus inaudita omnino, qui magno conſenſu tradunt, Iſraëlitas tunc à religione vera, ad ſuperſtitionẽ defeciſſe Ægyptiorum, quos conſtat habuiſſe pro Diis ipſa ſimulachra. Et Stephanus Act. 7. eam hiſtoriam repetens, hoc ipſum eſt planè teſtatus: *Cui* (Moyſi) *noluerunt*, inquit, *obedire, Patres noſtri, ſed repulerunt, & auerſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos, qui præcedant nos.*

Atque huc illud pertinet quod indignabundus Dominus (eo quòd Regem illi ſibi perfidè poſtulaſſent) ad Samuelem inquit 1 Reg. 8. *Audi vocem populi huius; non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos iuxta omnia opera ſua, quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de Ægypto, vſque* **E** *ad diem hanc, ſicut dereliquerunt me, & ſeruierunt* Diis Alienis, *&c.*

Hinc illa etiam apud Amos Prophetam exprobratio; *Nunquid hoſtias & Sacrificium obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis, domus Iſrael? Et portaſtis tabernaculum* Moloch *veſtro, & imaginem Idolorum veſtrorum, ſidus Dei veſtri, quæ feciſtis vobis, &c.* Amos quinto. In quem locum diuus Hieronymus libro ſecundo Commentariorum, in eundem Prophetam: *Ex eo tempore*, inquit, *quo aurum in caput vituli transformârunt, dicentes: Hi ſunt Dij tui, &c. omnia, quæ fecerunt, non Deo* (audiant hoc Caluini aſſeclæ) *ſed idolis feciſſe monſtrantur.* Denique Dauid cùm memoraſſet, *feciſſe illos vitulum in Horeb, & adoraſſe ſculptile, & mutaſſe gloriam Dei, in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum*; continuò ſubiecit: *Et obliti ſunt Deum, qui ſaluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto.* Pſalm. 106.

Ex quibus euidenter apparet, filios Iſraël, cùm in deſerto erexerunt vitulum, & dixerunt: *Hi ſunt Dij tui, &c.* nequaquam verum Deum per imaginem (vt Caluinus delirat) ſed vanum idolum veneratos eſſe. Perinde certè ac fecerunt poſtea, cùm Ieroboam Rex (quem apertè dicit Dominus feciſſe Deos *alienos* & conflatiles) iiſdem verbis vitulos duos, quos fecit aureos, coram multitudine compellauit. Item perinde ac etiam fecerunt, cùm, quod Moyſes propheticè de ipſis cecinit, ſeu luxit veriùs, opere cõpleuerunt: ſcilicet cùm *dereliquerunt Deum factorem ſuum, & receſſerunt à Deo ſalutari ſuo, & prouocauerunt illum in Diis alienis, & immolauerunt Dæmonus, & non Deo.* Denique *obliti ſunt Domini Creatoris ſui.* Deut. 32.

Perſpicuum igitur ex Scripturis eſt (quicquid ſomniet inſanum Caluini caput) & gẽtiles pleroſque, & Iudæos ſimulachra pro Diis habuiſſe. Sed & Patres quoque paſſim contra eos diſputãt, qui tum creaturas alias, tum etiam ſimulachra ſint venerati vt Deos. Cyprian. de vanitate Idolorum. Tertullianus in Apologet. cap. 11. Lactantius lib. 1. de falſa religione, præſertim cap. 22. Auguſtinus in Pſal. 113. & ſerm. 74. de tempore. Chryſoſtomus 56. in Gen. cùm irridet illud Laban: *Quare furatus es meos Deos?* Neque vnquam Caluinianæ Idololatriæ, qua ſcilicet verus Deus per imaginem honoretur, meminerunt. Et Lucilius quidem, Poeta vetus, non perperam (vt eſt apud Lactantium lib. 1. inſtit. cap. 22.) eorum ſtultitiam, qui ſculptilia Deos putauerunt, deriſit his verbis:

Vt pueri infantes credunt ſigna omnia ahena
Viuere, & eſſe homines: ſic iſti omnia ficta
Vera putant, credunt ſignis cor ineſſe ahenis.
Pergula pictorum, &c.

Quibus verſibus ſententiam quoque ſuam ſubiunxit eleganter Lactantius: *Poeta quidem*, ait, *ſtultos homines infantibus comparauit; at ego multò imprudentiores eſſe dico: illi enim ſimulachra homines putant eſſe, hi Deos: illos ætas facit putare, quod non eſt, hos ſtultitia: illi vtique breui deſinunt falli; horum vanitas & durat, & ſemper creſcit.*

Hoc teſtimonium cùm ſit illuſtre, apparet peruerſum eſſe Caluini ſtudium, quòd vt Catholicis veteris Idololatriæ notam inurat, Ethnicos à vanitate & ſtultitia vendicare conatur, cum ſomniat, ſimulachra olim illos pro Diis non habuiſſe, ſed hoc fuiſſe Idololatras, quòd Deum verum in ſignis venerarentur.

Tertio; obiicit Caluinus, quòd Augustinus in Pſal. 113. Conc. 2. ſic ait: *Quis autem adorat, vel orat intuens ſimulachrum, qui non ſic afficitur, vt ab eo ſe exaudiri putet, &c.* Ex hoc vult Caluinus intelligi (ſicut & Herbrandus in Diſputatione de precatione, Theſi 77. qui & ipſe auidè hoc Auguſtini dictum arripuit) nos reuera in ipſis ſimulachris, tanquam in Diis collocare ſpem, ac proinde eſſe Idololatras. Cuius & illud argumẽto eſſe Caluinus putat, quòd eiuſdem Chriſti ſimulachra non omnia pari ſtudio atque ſolennitate veneramur: nam vno prætermiſſo, aliud interdũ votiua peregrinatione honoramus.

Respondeo, cæcum hoc loco fuiſſe Caluinum, quòd non viderit, ſibi in primis eam Auguſtini ſentẽtiam aduerſari. Nam ſi is, qui intuens ſimulachrum adorat, pro Deo illud habet; falſò igitur Caluinus contendit, quod proximè refutauimus, gẽtiles olim (qui procul dubio intuentes ſimulachra adorabãt) non habuiſſe pro Diis idola. Sed fortaſſis non laborat Caluinus, Auguſtinum ſe habere contrarium, modò idem etiam nobis aduerſetur. Atqui ſi locus diligenter conſideretur, apparebit, Auguſtinum Caluino duntaxat, non nobis eſſe contrarium.

Neque enim generatim ille vult, neminem omnino poſſe intuendo in ſimulachrum, adorare, quin continuò habeat illud pro Deo (quam enim, obſecro probabilitatem haberet ea ſententia?) Sed contra illos tantum agit Idololatras gentiles, qui ſic ſimulachra venerabantur,

Digitized by Google

tur, vt *tranſmutauerint*(ſicut ibi ait)*veritatem Dei in mendacium*,habẽtes pro Deo ſimulachra,& facto ipſo oſtendentes,ea ſe rebus illis anteponere,quas per ipſa ſignificabant:nam, vt illic ſubiicit Auguſt. adorantes ſimulachrum Solis vel Maris, tergum ipſi Soli & Mari vertebant,intuitum intendebant in ſimulachra:quaſi maior eſſet in iis virtus , quæ ſimilia hominum eſſe videbant; quàm in illis ſenſu & figura humana carentibus.

De huiuſmodi ergo hominibus Auguſtinus loquens ait:*Quis autem*(iſtorum hominum , ſubintellige *) adorat vel orat intuens ſimulachrum,qui non ſic afficitur , vt ab eo ſe exaudiri putet,&c.* Valet itaque,vt dicebamus , ſententia hæc Auguſt.cõtra Caluin.eo quòd probat,aliquos olim gentiles habuiſſe ſimulachra pro Diis (quod ille impudenter negat)contra nos verò minimè : quippe qui non oſtendamus,pluris nos facere ſimulachra , quàm prototypum,vt oſtendebant illi,quos ideo Auguſtinus cenſet illa Deorum loco habuiſſe.

Iam verò quod ſingulari ratione alias imagines præ aliis habeamus in honore,argumentum eſt, nõ quòd,vt Caluinus nugatur,reputemus illas Deos; ſed quòd certa experientia nouerimus,ſingulariter quibuſdã in locis, quaſdamque imagines venerãtibus , ſolitum eſſe Deum præclara impertiri beneficia. Quò fideliũ videlicet pietas atque deuotio ea ratione(quæ ad humanã conditionem eſt accommodatiſſima)creſcat,& accẽdatur magis.

QVARTO;obiicit Herbrandus in Diſp.1.de Idolol. concl.138.quòd cum imagines,vel Crux Dominica benedicitur in Eccleſia,orationes quædã adhibentur, quæ indicant,Catholicos ab ipſa Cruce & imaginibus ſperare ſalutem,Ethnicorum more,qui dicebant ligno,*Libera me,quia Deus meus es tu*,Iſai.44.

RESPONDEO;in Põtificali Romano, quod Herbrandus citat,eas ego hac de re orationes inueni , ex quibus euidenter apparet , non eſſe eam Eccleſiæ Catholicæ mentem. Quas orationes non erit abs re breuiter hoc loco commemorare,vt ſint veluti antidotum earũ,quas Herbrandus in Diſputatione ſua partim comminiſcitur,partim peruersè interpretatur.

Igitur in benedictione Crucis , commemorata priùs Chriſti paſſione,ſic dicitur : *Te ſupplices exoramus , vt hoc ſingulare ſignum,quod ad exemplum primi illius ſacratiſſimique vexilli,quo precioſo ſanguine filij tui triumphaſti , fidelium tuorum deuotione compactum erectúmque eſt,tua cæleſti benedictione ſanctificare digneris , vt omnibus hic genu flectentibus,* AC TVÆ MAIESTATI SVPPLICANTIBVS,*largior & cordis compunctio , & admiſſorum concedatur remiſſio; atque intercedente ipſa victorioſiſſima vnigeniti filij tui paſſione,& tibi placita poſtulare,& citius valeant poſtulata percipere.* DA, *quæſumus* CLEMENTISSIME PATER , IN QVO *viuimus,mouemur , & ſumus,vt quoties triumphum diuinæ humilitatis,quæ ſuperbiam noſtri hoſtis deiecit , oculis intuemur, quotieſque mente recolimus,& contra hoſtem ipſum , fiduciam fortitudinis,& maiorem tibi deuota humilitatis gratiam conſequamur. Quatenus in illo tremendo tuæ Maieſtatis examine, cum pauentibus elementis , cœlorumque tunc commotis virtutibus,ſignum iſtud glorificum redemptionis noſtræ apparuerit in cœlo,ipſi de morte ad vitam tranſire,ac perpetuæ beatæ reſurrectionis videre gaudia mereamur.* PER DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM FILIVM TVVM,*&c.*Item dicitur:*Sanctificetur iſtud lignum in nomine Patris , & Filij, & Spiritus ſancti:& benedictio illius ligni,in quo ſancta membra Saluatoris ſuſpenſa ſunt,ſit in iſto ligno , vt orantes inclinantéſque ſe* PROPTER DEVM ANTE ISTAM CRVCEM,*inueniant corporis & animæ ſanitatem. Per eundem Dominum noſtrum* IESVM CHRISTVM,*Amen.*

Hinc perſpicuum eſt,cùm aliàs ipſa Crux appellatur *remedium & redemptio, &c.*locutiones has accipiẽdas eſſe *relatiuè*,vt ſcilicet intelligantur pertinere ad paſſionem & mortem Domini,ſigno Crucis repræſentatam. Item liquidò ex his conſtat,Catholicos non ipſi Cruci,quod ad rem attinet,ſupplicare,ſed Deo , *coram* illa. Neque verò lignum Crucis, aut imaginem *ſanctificari* vel *benedici*,hoc loco aliud eſt quàm ſolemnibus precationibus fuſis ad Deum,deſtinari ad pium vſum fidelium , vt nimirum coram illis religiosè atque vtiliter Deo,propter merita Chriſti,ſupplicent:quod ex iiſdem orationibus apparet.

Eadem omnino ſinceritas in benedictione imaginum aliarũ elucet.Nam beatiſſimæ Virginis imago hac oratione benedicitur.*Omnipotens ſempiterne Deus , clementiſſima cuius diſpenſatione cuncta creantur ex nihilo , hanc imaginem* IN HONOREM PIISSIMÆ GENITRICIS *Filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti,venerabiliter adaptatam,benedicere & ſanctificare digneris* , ET *præſta* , MISERICORDISSIME PATER , PER INVOCATIONEM NOMINIS TVI , ATQVE EIVSDEM VNIGENITI FILII TVI DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI,quem pro ſalute generis humani,integritate virginis Mariæ ſeruata, incarnari voluiſti , quatenus PRECIBVS EIVSDEM SACRATISSIMÆ VIRGINIS , quicunque EANDEM MISERICORDIÆ REGINAM & glorioſiſſimam Dominam noſtram CORAM HAC EFFIGIE ſuppliciter honorare ſtuduerit,de inſtantibus periculis eruatur,&c. PER EVNDEM DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM,&c.

Pro benedictione autem imaginum aliorum Sanctorum,hæc tantùm oratio communis ponitur:*Omnipotens, ſempiterne Deus , qui Sanctorum tuorum imagines ſeu effigies ſculpi aut pingi non reprobas,vt quoties illas oculis corporeis intuemur, toties eorum actus & ſanctitatem ad imitandum memoriæ oculis meditemur,hanc,quæſumus , imaginem ſeu ſculpturam* IN HONOREM AC MEMORIAM BEATI N. *Apoſtoli tui vel Martyris,vel Confeſſoris , aut Pontificis , aut Virginis,adaptatam , benedicere ac ſanctificare digneris. Et præſta* , VT *quicunque* CORAM ILLA IPSVM GLORIOSISSIMVM APOSTOLVM *tuum , vel Martyrem, vel Confeſſorem,vel Virginem ſuppliciter honorare ſtuduerit , illius precibus ac obtentu à te gratiam in præſenti , & æternam gloriam obtineat in futuro.* PER DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM FILIVM,*&c.*

Colligat ergo Herbrandus hinc ſenſum,ad quem accommodare debeat aliarum orationum verba. Quanquam illa precatiuncula (quam ille refert Conc.142.) ad Veronicam : *Nos perduc ad patriam ô felix figura ad videndam faciem,quæ eſt Chriſti pura , &c.* ſicut & nonnullæ aliæ,apocrypha videtur.Poſſet autem & huius eſſe ſenſus,vt Chriſtus,cuius beatum atque felicem vultum ea figura refert,fideles in hoc exilio peregrinantes,ad cœleſtem aliquando patriam perducat,vt ipſius auguſtiſſimo conſpectu,quo ne Angeli quidem ſatiari poſſunt,1. Petri 1.perfruantur.

NVNC reliquum eſt,vt ſimiliter doceamus , non eſſe vllam Idololatriam in cultu ſacrarum RELIQVIARVM. Id autem demonſtramus hunc in modum. Reliquias ſacras duplici ratione venerari dicimur. *Primò*, quoniam ipſas per ſe reuerenter tractamus , & cuſtodimus , & ſuſpicimus,&c. eo quòd ſanctorum hominum (qui viua membra Chriſti , & Spiritus ſancti templum fuerunt)aut corpora ſunt , aut corpora attigerunt , aut etiam extiterunt partes. *Secundò*; veneramur illas quoque *relatiuè*,eodem cultus genere , quo illos , quorum ſunt reliquiæ;cùm videlicet reliquiis præſentibus,in illos animum intendimus , adeóque cultum coram reliquiis vſurpatum ad ipſos referimus.

Priori reliquias venerandi modo, cùm nihil omnino diuinum adhibeatur,ſatis cõſtat , honorem diuinũ creaturæ non tribui ſicut Deo. Poſteriori autem; cùm reliquias ſacras *relatiuè* etiam,vt imagines(quamuis fundamentum relationis nõ idem penitus exiſtat vtrobique) veneremur;nõ magis diuinum honorem creaturæ,ſicut Deo,deferimus,quàm cùm colimus imagines. Primùm enim vt honor,quo Sanctorũ imagines veneramur,*diuinus* non eſt;ſed ille idem quo veneramur Sanctos ipſos

Digitized by Google

ſic etiam neque is, quo relatiuè veneramur eorundem reliquias.

Ad honorandum autem *relatiuè* lignum Crucis, cui Chriſtus affixus eſt; & ſi quid aliud eſt reliquum, quod peculiari ratione ad Chriſtum pertinuit; quamuis Latriam vſurpemus; non illam tamen ad ipſum lignum, ſimiléſve Chriſti reliquias *ſecundùm ſe*, ſed ad Chriſtum ipſum, verum Deum referimus, ſicut illam etiam, quam in veneratione eiuſdem Chriſti imaginum adhibemus. Itaque non ipſis per ſe reliquiis diuinitatis propriam opinionem conciliare volumus, ſed Chriſto, ad quem illæ habent ſingularem relationem.

Cuius rei nos etiam admonuit D. AMBROSIVS in oratione de obitu Theodoſij Imperatoris, qui cùm diceret, Helenam, *inuenta Cruce Dominica, adoraniſſe Chriſtum* (vtique coram illa) *eámque crucem leuauiſſe in capite Regum, vt in Regibus adoraretur*. Item *clauos* Chriſti in honore habitos; illud ait tamen, *Helena non lignum vtique adorauit* (intellige, ſecundùm ſe) *quia hic gentilis eſt error & vanitas impiorum; ſed adorauit illum, qui pependit in ligno, ſcriptus in titulo*; hoc eſt, ad Chriſtum ipſum adorationem coram Cruce adhibitam retulit. Quòd igitur venerãdo in hunc modum relatiuè ſacras reliquias, aut Chriſti, aut Sanctorum, minimè tribuamus creaturæ honorem diuinum, ſicut Deo, iiſdem prorſus rationibus euincitur quibus ſuprà demonſtratum eſt, minimè nos id facere colendis imaginibus.

At obiiciunt Sectarij, & nominatim Herbrandus, venerationem reliquiarum diuinis literis non præſcribi. Item, Idololatriam veram non eſſe tantùm, vt nos dicimus, exhibere creaturæ diuinum honorem ſicut Deo.

A Sed ad iſta iam ſuprà ſatis ſupérque reſponſum eſt. Quanquam nec Ioſeph, Gen. 50. neque Stephani corpus, Act. 8. tractari abſque aliqua reuerentia ſic potuit, vt Scriptura commemorat, quicquid tergiuerſetur Herbrandus.

At, inquit, aliquot ſeculis communi matri terræ ſunt commendata funera. Quaſi verò nos ſepultura priuandos eſſe defunctos contenderemus. Aliud eſt, recens mortuos non ſepeliri; aliud, Sanctorum defunctorum corpora, aut reliquias, vel in ſepulchris, vel in capſulis cuſtoditas haberi in honore, coram ipſiſque Sanctorum patrocinium ſingulari deuotione implorari. Quod pie-

B tatis genus non ſolùm auctoritate & vſu Eccleſiæ, ſed etiam exemplis mirabilibus cõfirmatum eſt. Lege beatum Ambroſium epiſt. 85. ad Sororem, & beatum Auguſtinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. & deinceps. Neque ad rem facit, quòd Auguſtinum & Chryſoſtomum Herbrandus refert, reprehendere eos, qui Euangelij verba è collo ſuſpenſa geſtant. Quanquam non aliud volunt illi Patres, quàm quod Dei verba *præcipuè* ſint in corde circumferenda. Ea namque ſecum ferre ad memoriam & deuotionem excitandam, per ſe quidem minimè malum eſt, ſicut infrà q. 13. tradémus.

Quæ autem Sectarij præterea obiiciunt de adulterinis Reliquiis, quæ ex attactu verarum ſanctificatæ ſint;

C fabulæ ſunt, ab Herbrando & ſimilibus confictæ. Neque tamen nego, aliquos in hoc genere abuſus ac fraudes etiam potuiſſe irrepere. Sed Eccleſia pium ipſum venerandi reliquias inſtitutum per ſe probat, abuſus nõ probat; quinimo diligenter cauet. Qua de re vide Concilium Tridentinum, ſeſſ. 25.

QVÆSTIO DVODECIMA.

De Diuinatione.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 95.

EXPLICANDA *ſunt quatuor.* PRIMO, *In quo conſiſtat diuinandi ſuperſtitio.* SECVNDO, *Quot & quibus modis contingat.* TERTIO, *Vnde ſit iudicandum in variis caſibus, quòd aliquid ad ſuperſtitioſam diuinationem pertineat.* QVARTO, *Dato, quòd aliquod videatur eſſe ſuperſtitioſa diuinatio, vnde diſcernendum ſit, vtrum ſit mortale, vel veniale peccatum.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Diuinatio ſuperſtitioſa.

D. Thomas artic. 1. & 2.

QVOD ad PRIMVM attinet, Diuinationis vo- D cabulum, ſi tantummodo inſtitutionem atque vim eius ſpectemus, nõ ſolùm in malam, ſed etiam in bonam partem accipi poteſt. Significat enim, vt tradit Cicero lib. 1. de Diuinatione, qualécunque præſenſionem & ſcientiam rerum futurarum, quam Græci μαντικὴν appellant. *Cui*, inquit, *præſtantiſſima rei nomen noſtri a Diuis; Græci, vt Plato interpretatur, à furore duxerũt.* Sed in ſacris literis, atque adeo apud Scriptores Eccleſiaſticos, Diuinatio *nũquam in bonam partem accipitur*, vt annotauit S. HIERONYMVS in cap. 3. Micheæ, circa illud: *Audite hoc principes Iacob.*

Itaque Diuinatio in propoſito conſiſtit in hoc, vt *quis ſibi arroget cognitionem, quæ ad ſolum Deum pertineat, idque indebitis modis, minimè à diuina prouidentia conſtitutis.*

E Porro cognitio ad ſolum Deum pertinens, eſt cognitio *certa contingentium*, ſiue *futurorum*: (iuxta illud Eſa. 41. *Annuntiate nobis futura, & dicemus, quòd Dij eſtis vos*) ſiue *præſentium, occultorum tamen*; cuiuſmodi ſunt *cogitationes & affectiones cordium*, & facta hominum, *occulta, &c.* Iuxta illud 2. Paral. 6. *Tu ſolus noſti corda hominum.* Et alia quæ ad hoc confirmandum adduximus tomo 1. q. 8. de Angelis, p. 3. & 4.

Qui huiuſmodi rerum cognitionem vanis mediis aliunde quærit, quàm ex ipſo Deo, duplici ratione conuincitur eſſe ſuperſtitioſus. PRIMO; quoniam in ignominiam Dei cedit, id quod ad ſolum Deum pertinet, atque adeo ex ipſo ſolo quærendum eſſet, aliunde vanis inuentionibus procurare. SECVNDO; quoniam vt p. 2. dicetur, omnis vana occultorum inquiſitio, nititur auxilio dæmonis, à quo nimirum quis erudiri vult, aut *tacitè* aut *expreſſè* illum inuocãdo. Quapropter illi tribuit diuinum cultum: quatenus, vt dictum eſt ſuprà q. 8. quærit ex ipſo cognitionem occultorum, in caſu, quo ea ex ſolo Deo poteſt expectari.

Vtramque rationem ſuperſtitionis in diuinatione attigit S. Thomas. Primam hîc art. 1. cùm inquit, diuinationem eſſe vſurpare cognitionem futurorum euẽtuum indebito modo. Secundam verò ſuprà q. 92. art. 2. vbi docuit, Diuinationem eſſe ſpeciem ſuperſtitionis, qua diuinus cultus tribuitur Creaturæ.

Aduertendum eſt autem; quamuis hoc duplici nomine Diuinatio ſit ſuperſtitio: tamen non ideo contineri in Diuinatione duo peccata ſuperſtitionis; ſed vtraque

Digitized by Google

ratione pertinet ad grauitatem eiuſdem numero peccati ſuperſtitionis. Quamuis alioqui quęlibet ſeorſim ſufficiens fuiſſet ad cognoſcendam ſuperſtitionem in Diuinatione.

Ex his patet, meritò Diuinationem prohibitam eſſe. Prohibetur autem iure diuino. Deut. 18. *Non inueniatur in te, qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia, auguria, &c. neque in pythones conſulat, nec diuinos, &c.* Et Num. 23. *Non eſt augurium in Iacob, nec diuinatio in Iſrael.* Et Iſai. 8. *Nunquid non populus à Deo ſuo requiret viſionem?* Et Eccl. 34. *Diuinatio erroris & auguria, mendacia & ſomnia malefacientium, vanitas eſt.* Item prohibetur iure Eccleſiaſtico 26. q. 5. per multa Capitula. Et non ita pridem à Sixto V. in Extrauaganti de hoc peculiari. Prohibetur etiam Iure Ciuili C. de maleficis, præſertim L. Nemo. De quo vide etiam quæ diximus tom. 1. diſp. 2. q. 4. p. 4.

Docet autem rectè hic Caiet. art. 2. iure humano (ſaltem in foro conſcientiæ) non eſſe prohibitam inquiſitionem occultorum, niſi quatenus alioqui iure naturæ & diuino *vana* eſt, atque adeo ſuperſtitioſa. Vnde ſi aliqua inquiſitio occultorum comperiatur non eſſe vana, ſed *vtilis*, talis non erit iure humano prohibita. Nulla enim, inquit bene Caietanus, diuinatio eſt mala, quia prohibita: ſed contrà, omnis eſt prohibita, quia mala. Quanquam alioqui moneat Eccleſia vt à quauis inquiſitione occultorum propter periculum ſuperſtitionis homines abſtineant.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quotuplex ſit Diuinatio.

D. Thomas artic. 3. & ſeq.

QVOD ad SECVNDVM attinet, varia genera Diuinationis diſtingui poſſũt pro diuerſitate mediorum, per quæ *vane* quæratur cognitio occultorum. PRIMO enim diuiditur Diuinatio in Diuinationem, qua *expreſſè* dæmon inuocatur, vt doceat occulta: & in eam, qua *tacitè* inuocatur; quod fit, quandocunque *vanis & inutilibus* mediis procuratur occultorum cognitio. Nam vt D. Thomas explicat art. 2. dæmon, ex peruerſitate voluntatis ſuæ & ſtudio nocendi hominibus, eóſque implicandi vanitate; cùm aduertit aliquem huiuſmodi vanitatibus deditum, illico eis ſe immiſcet, vt hominem doceat aliqua, quæ ipſe certiùs & faciliùs aſſequitur, & ſic demũ paulatim ſe inſinuet, hominémque irretiat, & maiora moliatur. Quare qui huiuſmodi vanis inquiſitionibus operam dat, eo ipſo *tacitè* vult doceri à dæmone ſe his vanitatibus immiſcente, vt qui præſto eſt illis qui reſpiciunt *ad vanitates & inſanias falſas.* Sic enim ad hoc propoſitum interpretatur S. Thom. illum locum Dauidis Pſal. 39.

Quæ doctrina non ſolùm eſt D. Thomæ & aliorum Theologorum, ſed etiam expreſſè S. AVGVSTINI lib. 2. de doctr. Chriſt. cap. 22. in fine & 23. initio. Vbi contra diuinationes vanas diſſerens: *Iſtæ,* inquit, *opiniones quibuſdam rerum ſignis humana præſumptione inſtitutis, ad eadem illa quaſi quadam cum dæmonibus pacta & conuenta referẽdæ ſunt. Hinc enim fit vt occulto quodam iudicio diuino, cupidi malarum rerum homines tradantur illudẽdi & decipiendi pro meritis voluptatum ſuarum, illudentibus eos atque decipientibus Angelis; quibus iſta pars mundi infima ſecũdùm pulcherrimum ordinem rerum, diuinæ prouidentiæ lege ſubiecta eſt. Quibus illuſionibus & deceptionibus euenit, vt iſtis ſuperſtitioſis & pernicioſis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur, neque aliter accidant quàm dicuntur, multaque obſeruantibus ſecũdùm obſeruationes eueniant, quibus implicati curioſiores fiant, & ſeſe magis magiſque inſerant multiplicibus laqueis pernicioſiſſimi erroris.* Et addit, *ab hoc genere fornicationis animam ſalubriter* deterrere Scripturam Deut. 13. illis verbis: *Etiamſi euenerit quod loquutus eſt, &c. non audies verba Prophetæ illius aut ſomniatoris.*

Atque hinc apparet, aliam quoque eſſe in Diuinatione peculiarem rationem, propter quam conuincitur eſſe illicita, videlicet *commerciũ* cum dæmone, *tacitum* aut *expreſſum*; quod, vt ſuprà q. 10. diſputauimus, ex genere ſuo eſt graue peccatum cõtra charitatem erga ſeipſum, & contra *Religionem*; ſiquidem, vt ait AVGVSTINVS in dicto lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 23. Omnis *Societas dæmoniũ & hominum*, tanquam *peſtifera fugienda eſt.* Et clariſſimè Apoſtolus 1. Cor. 10. *Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum.*

Vtrùm autem propterea ſint diſtinguenda in diuinatione duo peccata ſpecie; quorum alterum ſit ſuperſtitio contra *Religionem*, alterum contra *charitatem* erga ſeipſum, Doctores non diſputant; & videntur ſanè diſtinguenda. Nam illud commerciũ cum dæmone, nõ ſolùm generali ratione eſt contra charitatem erga ſeipſum, ſicut ſunt omnia alia genera peccatorum; ſed peculiariter quatenus agitur cum *hoſte ſalutis humanæ.* Sed quicquid ſit de hoc; ad noſtrum propoſitum ſatis eſt ſcire, Diuinationem multis nominibus eſſe illicitam.

SECVNDO; quodlibet iſtorum duorũ generum Diuinationis diuiditur in ſpecies varias. Ac diuinationis quidẽ, in qua ineſt EXPRESSA inuocatio dæmonis, nouẽ ſunt genera, pro diuerſitate *ſignorum*, quibus ſolet dæmon eiuſmodi ſuperſtitioſos homines docere. Prima dicitur PRÆSTIGIVM, cùm videlicet dæmon variis apparitionibus ſe obiicit hominum aſpectui, quorum interdum oculos *præſtringit.* Huiuſmodi autem apparitionẽs quinque modis ſolent contingere, vt licet colligere ex Caietano hic art. 3. & ex Gabriele in 2. ſent. d. 8. q. 2. art. 2.

Primò enim ſolet aliquando dæmon obiicere ſenſibus vera corpora, vel occultè & celeriter aliunde importata; vel à ſe facta ſeu conflata per applicationẽ actiuorum & paſſiuorum naturalium. Ad quem modum intelligendum eſt fuiſſe veros ſerpentes, quos Magi Pharaonis Exod. 7. fecerunt, vt ſentit D. Aug. lib. 3. de Trin. c. 7. & 8. & lib. 83. qq q. 79. & D. Th. q. 7. de potentia art. 5. ad 8. Et ſimile quid dicit Aug. lib. 18. de ciu. cap. 18. de volucribus, in quas Diomedis ſocij conuerſi dicuntur.

Secundo; ſolet dæmon obiicere ſenſibus non quidem vera corpora, ſed quaſdam *ſimilitudines corporum*, quę corpora vera appareant. Hoc modo putat D. Aug. lib. 18. de ciu. cap. 18. intelligendum eſſe, quod de ſociis Vlyſſis in beſtias conuerſis perhibetur; & quod de Arcadibus etiã narratur; quod cùm ſtagnum quoddam traiicerent, vertebantur in lupos. Neque enim putandum eſt, illos in vera corpora animalium fuiſſe transformatos, ſed opera dæmonum quaſi circumuelati fuerunt ſimilitudinib. animalium. Ad eundem etiam modum putat D. Aug. lib. 2. ad Simp. q. 3. *meliùs & expeditiùs poſſe intelligi*, quod dicitur in lib. 1. Reg. cap. 28. animam Samuelis apparuiſſe Sauli: *Vt non verè*, inquit, *Spiritum Samuelis excitatum à requie ſua credamus, ſed aliquod phantaſma, & imaginariam illuſionem diaboli machinationibus factam; quam propterea Scriptura nomine Samuelis appellat, quia ſolent imagines, rerum earum nominibus appellari, quarum imagines ſunt*; de quo videndus eſt D. Thomas in hac q. art. 4. ad 2. & ibi Caietanus, qui etiam dicit, adhuc ſub iudice litem eſſe, an fuerit anima Samuelis, nec ne.

Tertiò; ſolet dæmon efficere eiuſmodi apparitiones; neque aliquam ſimilitudinem corporũ obiiciendo ſenſibus, neque vera corpora, ſed illudendo ſenſibus *exterioribus*; ita, vt videatur ſibi homo videre exterius, quod nullo modo eſt. Atque hoc quidem facit, vt docet Caietanus, commouendo ſpiritus & humores, ad illum modum, quo ex ſimili commotione phrenetici videntur ſibi varias imagines in parietibus videre.

Quartò; ſolet etiam id facere per illuſionem ſenſuum *interiorum*, afficiendo illos, ad eum modum, quo affici ſolent, quando ſenſus exteriores ligantur; aut propter *nimiam attentionem*, vt ſolet, inquit Caietanus, accidere ſuperbis contemplatiuis, qui in variis imaginibus decipiuntur à dæmone: aut per aliquam *alterationem* corpo-

ris,

Digitized by Google

tis,vt per varias vnctiones,&c. Ad quem modum narrat Abulenſis ſuper 13. c.Gen. q. 354. ſuo tẽpore experientiâ compertam fuiſſe huiuſmodi illuſionem in quadam Lamia: quam ait affirmaſſe, ſe varias terras peragraturam, ſi vellet, breuiſſimo tempore; & cùm ei non crederetur vnxiſſe ſe,& illico corruiſſe in terram veluti emortuam, ita vt admotum ignem non ſentiret. Poſtmodũ in ſe reuerſam, mirabilia narraſſe ſe feciſſe & vidiſſe.Narrat quoque ſimilẽ hiſtoriã hîc Caietan. art. 3. A

Aduertendum eſt autem,per hoc non eſſe negandum quin aliquando dæmon verè huiuſmodi mulierculas transferat de loco ad locum,&c.Eſt enim id experientiâ à iudicibus comprobatum, præſertim in Germania, vt Nauarrus ex malleo maleficarum refert c. 11. n.38. Et idem concedit Victoria q.2.&7. de Magia, & Alphonſus à Caſtro lib.1.de iuſta hæreticorum punitione,c.16. & Caietanus hîc, & Abulenſis ſuper 4.c.Matth. q. 47. B Quocirca ad can.*Epiſcopi 26* quæſt.5. ex Concilio Ancyrano,vbi iubentur Concionatores docere,omnia iſta, quæ narrantur de mulierculis, eſſe fabuloſa & præſtigioſa: reſpondet Victoria vbi ſuprà ex Turrecremata ſuper illud caput, non ita id intelligendum eſſe, quaſi ibi negetur, quòd contingat vllo modo vnquam verè eiuſmodi accidere, ſed quia fabuloſum eſt id accidere eis modis qui in illo canone memorantur;ſcilicet ita vt eiuſmodi mulieres conuiuentur cum Diana & cum Herodiade,&c.& ſimilia nugatoria. Atque eandem ſolutionem inſinuat Nauarrus vbi ſuprà.

Quintò & vltimò ex ſententia Caietani contingit etiam per operam dæmonis illuſio ſenſuum interiorum abſque alienatione à ſenſibus exterioribus; ſi videlicet C dæmon variè ordinet phantaſmata interiora, & commoueat ſpiritus,&c Hæc circa primam ſpeciem,videlicet PRÆSTIGIVM.

Secunda ſpecies dicitur Diuinatio per SOMNIA,cùm videlicet inſtructio à dæmone expectatur in ſomnis. *Tertia*, dicitur NECROMANTIA, cùm videlicet adhibito ſanguine & certis carminibus, mortui videntur reſurgere,& loqui,docere,&c. *Quarta*, dicitur diuinatio per PYTHONES, cùm ſcilicet dæmon docet per homines arreptitios,qui dicuntur Pythones ab Apolline Pythio, qui primus auctor diuinandi olim putabatur. *Quinta*, dicitur GEOMANTIA,cùm ſcilicet dæmon docet per ſigna quædam, apparentia in corporibus terreſtribus; vt in ligno, metallo,aut lapide aliquo. *Sexta*, HYDROMANTIA cùm per ſigna apparẽtia in aqua.*Septima*,AEROMANTIA,cùm per ſigna apparentia in aëre.*Octaua*, D PYROMANTIA,cùm per ſigna apparẽtia in igne.*Nona*, ARVSPICIVM,cùm per ſigna, apparentia in extis animalium,ſacrificatorum in aris ipſorum dæmonum.

Alterius etiã generis diuinationis, in qua ineſt TACITA inuocatio dæmonum; primùm ſunt duæ ſpecies quaſi ſubalternæ.PRIMA eſt,cùm cognitio occultorum procuratur vanè ex conſideratione alicuius *diſpoſitionis*, aliàs exiſtentis in quibuſcunque rebus. SECVNDA eſt, cùm eiuſmodi cognitio quæritur ex diſpoſitione eorum quæ homines ipſi *conſultò faciunt* ad cognitionem eam comparandam.

PRIMÆ iſtarũ ſpecierum ſunt rurſus nouem ſpecies, quantum licet colligere ex doctrina S.Auguſt.libr.2 de doctr.Chriſt.c.19.& ſeq.& D.Th. art.3. & ex his, quæ E diligenter tradidit Michaël Medina libr. 2. de recta in Deum fide.Prima ſpecies dicitur GENETHLIA,cùm videlicet ex motu aut ſitu ſiderum,natalia hominum conſiderantur, & ex iis quæritur humanorum effectuum cognitio,& euentuũ contingentiũm circa illos. Secunda eſt, AVGVRIVM, cùm videlicet ex garritu auium, vel ex vocibus quorumcunque aliorum animalium,aut etiam ex ſternutationibus hominum quæritur cognitio occultorum.Et nominatur ita,à *garritu* auiũ *audito*, quia ille ſolet præcipuè in iſtis attendi. Tertia eſt, AVSPICIVM,cùm videlicet ex volatu auiũ,aut ex motu quorumcunque aliorum animalium quæritur eiuſmodi occultarum rerum cognitio. Quarta eſt,OMEN,cùm videlicet ex vocibus hominum præter intentionem dictis, colligitur ea cognitio. Ex quo genere multa memorat Cicero lib.1.de Diuinatione. Quinta ſpecies,eſt ONIROCRITICA,cùm videlicet ex ſomniis occulta cognoſcuntur.Sexta eſt, PHYSIOGNOMIA, cùm videlicet ex ſignis totius corporis humani.Septima eſt, SPATVLAMANTIA, cùm ex ſignis ſpatulæ. Octaua eſt, METOPOSCOPIA,cùm ex frõte. Nona eſt CHIROMANTIA, cùm ex ſignis manuum.

SECVNDÆ autem ſpeciei quaſi ſubalternæ,eiuſdem Diuinationis, per *tacitam* inuocationem dæmonis; duæ tantùm numerantur ſpecies hîc à D.Thoma.Prima pertinet ad GEOMANTIAM, cùm videlicet ex protractione punctorum cognitio quæritur. Secunda dicitur Diuinatio per SORTES, cùm aliquis ex ſignis reſultãtib. in plumbo liquefacto & proiecto in aquam,vel ex conſideratione feſtucę,quã quis eligit ex duabus oblatis,vel ſchedulæ ſcriptę,aut nõ ſcriptæ,&c. cognitio quæritur.

Vtrùm autem omnia iſta diuinationis genera,& ſpecies, propriè differant genere & ſpecie, parum attinet diſputare.Quod ad praxim quidem attinet, tres tantùm diuerſæ videntur eſſe diuinationis ſpecies,moraliter loquendo.Prima eſt diuinatio ea in qua eſt inuocatio EXPLICITA dæmonis, quæ generali vocabulo dicitur NECROMANTIA. Secunda eſt ea in qua eſt TACITA inuocatio, & qua inquiritur cognitio ex diſpoſitione, quam *alioqui* corpora habent:quæ poteſt generali vocabulo dici AVGVRIVM. Tertia eſt ea in qua etiam eſt implicita inuocatio, & quæritur cognitio ex aliquibus *conſultò factis*: & poteſt dici Diuinatio per SORTES generali vocabulo. Aliæ ſpecies & genera non videntur propriè differre in genere *moris*, vt ſatis apertè indicat etiam S.Thomas art.3.in fine corporis.

PVNCTVM TERTIVM.

Vnde dignoſcendum ſit in variis caſibus,num aliquid pertineat ad Superſtitionem Diuinationis.

D.Thomas artic.4.& ſeq.

CVM ex vera ſententia Caietani docuerimus p.1.inquiſitionem occultorum non prohiberi, niſi quatenus ex natura rei eſt mala;diligenter inquirendum eſt vnde ſit iudicandum, in variis caſibus, an ex *natura ipſa rei* inquiſitio quæpiam vel prænuntiatio occultorum ſit mala & ſuperſtitioſa.Et quidẽ quandocunque quæritur cognitio occultorum, *expreſſe inuocando dæmonem*, manifeſtè apparet eſſe *peccatum*, propter commercium cum ipſo, quod ſuprà q. 10. oſtenſum eſt eſſe illicitum.

Ad cognoſcendum autem vtrùm talis inquiſitio ex dæmone,ſit etiam *ſuperſtitio*,diſtinguendum eſt. Nam ſi ex dæmone aliquis percontatur id, quod dæmon naturaliter poteſt cognoſcere, procul dubio non erit etiam ſuperſtitio: ſiquidem tunc non quæritur cognitio quæ ſit Dei propria.Talis eſt cognitio euentuum contingentium præteritorum,qui conſiſtant in actibus exterioribus, vt furtum v.g. exterius. Item cognitio liberorum effectuum, & futurorum coniecturalis, ſed multo certior quàm poſſint homines habere.Hoc enim modo Angeli & plura, & multo certiùs aſſequuntur, quàm homines,vt patet ex D.Th.1.p.q.57.& ex S. Auguſtino in lib.de Diuinat.dæmonum,& ex iis quæ ex illius ſententia de hoc tradidimus tom.1.q.8.de Angel.punct.3.

Si autem quæratur ex dæmone cognitio *certa* futurorum contingentium: aut cogitationum & affectionum humani cordis; tunc manifeſtè etiam erit *ſuperſtitio*. Nã procurabitur tunc cognitio occultorum, abſque vllo medio ordinario ad illam acquirendam ſufficiente:quo pacto occultorum cognitio & manifeſtatio eſt propria Dei. Neque enim dæmones naturaliter poſſunt cogitationes

Digitized by Google

tiones cordium & futura contingentia certò cognoſcere, vt fusè diſputauimus tomo 1. q. 8. de Angelis.

Maior verò DIFFICVLTAS eſt in dignoſcẽdo, quãdonam ſit aut non ſit ſuperſtitioſa inquiſitio occultorum, quando abeſt expreſſa inuocatio dæmonis. Non enim facilè poteſt ſemper apparere, quòd talis inquiſitio ſit *vana* & *inutilis* ad cognitionem acquirendam: id quod, vt patet ex ſuprà dictis, requiritur ad Diuinationem per *tacitam* inuocationem dæmonis. Poſſumus tamẽ ex triplici cap. id cognoſcere. Primò, ex INTENTIONE eius, qui inquiſitioni occultorum dat operam. Secundò, ex conditione COGNITIONIS, quæ quæritur. Tertiò, ex conditione MEDII ſiue cauſæ, ex qua cognitio quæritur; & etiam REI, cuius cognitio quæritur.

PRIMO igitur ex parte INTENTIONIS contingit dupliciter, vt inquiſitio non ſit ſuperſtitioſa: primò, ſi is qui ei dat operam, vacet illi, non tanquam vtili & efficaci, ſed tanquam vanæ & inutili ad cognitionem acquirendam; ſolùm leuitatis aut ioci cauſã. Tunc enim, vt rectè notat Caietan. hìc art. 2. non eſt id ſuperſtitio, ſed *vanitas quædam* venialis. Vt ſi quis, inquit, ex leuitate quæreret ſmaragdum in cerebro gallinæ, probè ſciens ſe non inuenturum. Et ratio huius eſt. Nam quãdo quis non procurat *ſeriam cognitionem* ex re inutili & vana; non affectat cognitionem, quæ ſit Dei propria. Simulata enim cognitio & iocoſa, non eſt Dei propria.

SECVNDO; ex parte item *intentionis* contingit non eſſe id ſuperſtitionem, ſi quis non ita expectet aut quærat cognitionem ex re *inutili*, quaſi illa ſufficiat ad cognitionem pariendã, ſed ex Deo, à quo expectet talẽ cognitionem per aliquod ſignum, alioqui ſua natura inſufficiẽs ad cognitionem rei. Hoc enim, exiſtẽte rationabili cauſa, licitũ eſt. Et hinc, vt docet S. Th. artic. 8. huius q. poteſt interdum excuſari vſus *ſortium* ad aliquid cognoſcendũ: iuxta illud Prou. 16. *ſortes mittuntur in ſinũ, ſed à Domino tẽperantur*. Ita Ioſ. c. 7. ex præcepto Domini deprehendit Achan fuiſſe reum per ſortes. Et Saul videtur etiã eodẽ modo 1. Reg. 14. deprehendiſſe factum Ionathæ. Et Ionæ 1. eodem modo videntur ſortes adhibitæ.

Ex eodem capite excuſantur etiam interdum *ſortes diuiſoriæ*, hoc eſt, adhibitæ ad faciendam aliquam *diſtributionem*, quam alioqui parum interſit hoc aut illo modo facere. Quanquam illis non licet vti in electionibus Eccleſiaſticis, vt patet ex cap. vlt. Extra de Sortilegiis. Vnde in ea materia ſortes ſunt malæ, quia prohibitæ, vt inquit Caietanus in Summa, verbo Sors.

Et D. Thomas artic. 8. etiam docet, ſortes diuiſorias continere peccatum vanitatis, ſi quis effectum expectet à *ſola fortuna*. Quod intelligo, quando quis non illum ſperaret ex diuina prouidentia, ad quam reuera fortuna pertinet, ſed ſolùm committeret rem caſui fortuito. Hoc enim videtur eſſe aliquo modo contra rationem, propterea quòd homo debet non niſi ex *electione*, & cum conſilio operari.

Per hæc etiam iudicandum eſt de ſortibus *conſultoriis*, hoc eſt, quæ adhibentur ad cognoſcendum quid agendum ſit in aliquo caſu. Denique ex eodem capite apparet, licere etiam quandoque expectare cognitionem à Deo per aliquam *vocem humanam*, præter intentionem dictam. Neque tunc erit *omen* ſuperſtitioſum. Ita D. Th. art. 7. & patet exẽplo ſerui Abrahæ Gen. 24. qui id non malè fecit: vt patet ex illis eius verbis; poſtquam precatus eſt Deum: *Puella, cui ego dixero, Inclina hydriam tuam, vt bibam, & illa reſponderit, Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipſa eſt, quam præparaſti ſeruo tuo Iſaac, & per hoc intelligam, quòd feceris miſericordiam cum Domino meo.* Cui ſimile fuit illud Ionathæ 1. Reg. 14. *Si dixerint, aſcendite ad nos, aſcendamus: quia tradidit eos Dominus in manibus noſtris; & hoc erit nobis ſignum, &c.*

Quando autem neutro modo ex duobus dictis poterit quis à ſuperſtitione excuſari per *intentionem*, ſed ſeriò intenderit quærere cognitionem occultorum per media ad id & *vana*, & minimè illam à Deo expectabit, ſed ex ſolis mediis eiuſmodi vanis; ſuperſtitioſæ diuinationis peccatum committet; idque ex ea illius *intentione* poterit deprehendi.

Iam verò ex *conditione* COGNITIONIS, quæ quæritur, contingit, inquiſitionem non eſſe ſuperſtitioſam, quando non quæritur cognitio *certa*, ſed ſolùm coniectura talis, qualis fieri poteſt ex ea re per quam cognitio quæritur. Hinc docet Caietanus artic. 5 ex doctrina D. Thomæ, quandoque excuſari poſſe Aſtrologos, quædam ex conſtellationibus probabiliter tantùm coniicientes circa euentus humanos. Poſſunt enim ex corporeis impreſſionibus & affectionibus, quas ſępè homines ſua ſponte ſequuntur, probabiliter nonnulla coniicere. Item etiam eadem ratione poſſunt ex ſomniis aliqua coniici, vt idem Caiet. docet art. 6. quanquam multo incertius; propterea quòd difficillimum eſt cauſam ſomnij cognoſcere, vt poſtea videbimus. Nam vt rectè notat Caietanus in Summa, verbo Obſeruatio ſomniorum, coniectura ſomnij pendet ex cognitione cauſæ illius.

Similiter poſſunt nonnulla etiam ad homines pertinentia, probabiliter coniici ex garritu auium, aut aliis vocibus animalium, quatenus indicant aliquam cõſtellationem cœleſtem, qua homines inclinari poſſunt ad aliquid. Ideo enim docet Caietanus art. 6. poſſe ex eiuſmodi vocibus animalium prædici probabiliter bella futura, ſi videlicet videantur proficiſci ex aliqua cauſa, quæ inclinet ad iram, &c.

Si autem huiuſmodi velit quis ex impreſſionib. corporum cœleſtium aut aliorum, præcognoſcere aut prædicere, vel *certò*, vel etiam *probabilius & firmius*, quàm par eſt, cõſiderata liberi arbitrij poteſtate per diuinam gratiam adiuti; ac proinde *ſumma incertitudine* huiuſmodi euentuum humanorum; proculdubio committet grauiſſimum peccatum ſuperſtitioſæ Diuinationis. Id quod tunc præſumi poteſt, quando quis *abſolutè* quidpiam de futuris eiuſmodi euentibus affirmat, etiamſi dicat, ſe probabiliter tantùm id affirmare. Quod proinde meritò prohibuit Sixtus V. in ſuprà dicta Extrauaganti.

Præterea ex conditione CAVSÆ, ex qua cognitio quæritur, & REI, quæ eſt cognoſcenda, aliquando contingit, vt inquiſitio non ſit ſuperſtitioſa; quando videlicet ea eſt proportio inter medium, ex quo procuratur cognitio; & rem, quæ eſt cognoſcenda, vt ſufficienter vnum ex alio cognoſci poſſit. Pro quo diligenter notanda eſt hæc quaſi REGVLA, videlicet tribus modis tantùm contingere in propoſito, vt vnum poſſit cognoſci ex alio. PRIMO, vt ex *ſua cauſa*. SECVNDO, vt ex *ſuo effectu*. TERTIO, vt ex *effectu ſuæ cauſæ*, cum qua vtrumque habeat connexionem. Primo modo Eclipſis, v. g. futura cognoſcitur ex motu cœli. Secundo modo ignis, v. g. ex fumo. Tertio modo ſerenitas ex arcu cœleſti, quatenus videlicet eadem cauſa ſolet eſſe illius & ſerenitatis. Neque fieri videtur poſſe, vt aliter quã aliquo ex his tribus modis, vnũ ex alio cognoſcatur in propoſito, vt patet ex his quæ rectè docet D. Th. in tota hac q. præſertim ar. 5.

Quare quando dubitatur, vtrum aliquod medium ſufficiens ſit ad aliquod cognoſcendum; ad hanc quaſi regulam recurrendum eſt. Nam ſi ſapientum iudicio apparet, aliquo ex tribus his modis, vnum poſſe cognoſci ex alio; minimè damnanda eſt quaſi ſuperſtitioſa talis inquiſitio. Si autem iudicatur, non poſſe aliquo modo ex iſtis vnum ex alio cognoſci; *vana* erit talis inquiſitio; & conſequenter omnino erit ſuperſtitio, in qua inſit tacita inuocatio dæmonis.

Atque vt videamus, quàm latè hoc documentum pateat, aliqua in ſpecie nunc declaranda ſunt, quæ hinc conſequuntur. PRIMO ſequitur, effectus contingentes, & per accidẽs, præſertim *liberos*, nõ poſſe certò ab Aſtrologis prædici. Nam cùm conſtet, huiuſmodi effectus nõ poſſe cognoſci ex ſtellis, tanquam ex effectis ipſorum contingentium; ſi certò cognoſci poſſent, oporteret, vt

Digitized by Google

A cognoſcerentur ex ſtellis, vel tãquam ex cauſa ipſorũ, vel tanquã ex effectu alicuius cauſſæ, quæ etiã ſit cauſſa huiuſmodi contingentium. Sed neutro modo poſſũt hi effectus certò cognoſci ex Stellis: ergo nullo modo.

Quòd non tanquam *ex* ipſorum *cauſſa*, probatur. Nã iſta contingentia non habent vnam ſolam cauſſam naturalem, ſed plures inferiores, à quarum qualibet poſſent æquè prouenire. Vnde quantumcunque quis cognoſcat conſtellationem, tamen non poteſt ex illa certò cognoſcere, quænam cauſſa inferior concurrerit etiam ad talem effectum.

Quòd autem neque poſſint hæc cognoſci certò ex ſtellis, vt ex *effectu alterius cauſæ*, quæ etiã ſit cauſſa ipſorum; probatur. Nam duo effectus tunc ſolùm habent certam connexionem cum aliqua cauſſa, quando cauſa
B vel *ſimpliciter neceſſariò* producit vtrumque, vel ſaltem neceſſariò, *ex hypotheſi*, poſito ſcilicet, quòd cauſſa producat alterum illorum. Sed nulla eſt cauſſa communis conſtellationum & euentuum contingentium, quæ neceſſariò, vel *ſimpliciter*, vel *ex hypotheſi* efficiat vtrumque. Ergo cum nulla tali cauſſa habent certam connexionem contingentes euentus & conſtellationes: & conſequenter hæc contingentia non poſſunt cognoſci certò ex conſtellationibus, tanquam ex effectu communis alicuius cauſſæ conſtellationum & ipſorum.

Maior eſt manifeſta. Nam ſi cauſſa *libere* producit vtrumque effectum aut alterutrum; fieri poterit vt vnus proficiſcatur à cauſſa, & alter non itẽ. Minor verò probatur. Nam cauſſa communis conſtellationum & rerũ contingentium, non videtur poſſe alia aſſignari niſi *diuina* prouidentia aut potentia: vel ipſa etiam *natura* cœlorum. Conſtat autem *diuinam* potentiam & prouidentiam neque *abſolutè* neceſſariò producere conſtellationes & effectus contingentes, neque etiam hos neceſſa-
C riò *ex hypotheſi*; ſcilicet poſito, quòd efficiat talem vel talem conſtellationem; ſiquidem pro ratione varia cauſſæ inferioris contingentis, poteſt, ſtante eadem conſtellatione, varius eſſe effectus contingens. Atque eadem ratione patet, neque *naturam ipſam* cœlorum producere effectus contingentes neceſſariò *abſolute* aut *ex hypotheſi*, ſcilicet poſito, quòd efficiat ſuo motu talem conſtellationem. Siquidem poſita qualicũque conſtellatione, poteſt effectus contingens varius eſſe pro ratione cauſſæ inferioris contingentis, vt dictum eſt.

Ac ſuppetit præterea ad hoc ipſum probandum peculiaris ratio, quod attinet ad effectus contingẽtes *voluntarios*. Nam hi non ſunt effectus cœlorum, quatenus voluntarij ſunt; ſed ſolius Dei, & ipſius voluntatis humanæ, vt oſtendimus to. 2. diſp. 2. q. 4. p. 4. Relinquitur
D ergo, ſolùm fieri poſſe ex conſtellationibus *coniecturam* de huiuſmodi, eámque *tenuiſſimam*, vt rectè notat Caietanus art. 5. Nam aſpectus aſtrorum imperfectiſſimè cognoſcũtur, atque adeò non niſi imperfectè cognoſci poſſunt affectiones & qualitates corporum, ex quibus poſſunt cognoſci eiuſmodi contingentia.

Itaque cauendum eſt, vt rectè monet Caietanus, ne ea cõiectura pro *lege* humanarum actionum habeatur. Hoc enim, inquit, eſſet non cognoſcere dignitatem libertatis humanæ, qua poteſt *ſapiens dominari aſtris*, *ſed comparari iumentis inſipientibus, & ſimilem fieri illis*.

Quòd autem ORIGENES apud Euſebium libr. 6. de præparatione Euang. c. 9. putauit, contingentes effectus poſſe cognoſci ex ſtellis, tanquam ex ſignis quibuſdam
E & velut literis, vbi legantur, fabuloſum eſt, ſicut to. 2. diſp. 2. q. 4. p. 4. docuimus.

Eadem ratione patet SECVNDO, neque ex motibus aut vocibus animalium poſſe colligi de rebus *contingentibus* cognitionem maiorem, quàm ſit *tenuiſſima* coniectura. Nam ſi ex iſtis eſſent cognoſcendæ, oporteret vt cognoſcerentur tanquam ex effectibus alicuius cauſſę, à qua etiam procedant contingentes effectus, vt patet. Conſtat autem non effici ab aliqua cauſſa *neceſſario* vtrumque genus iſtorum effectuum.

Et idem etiam dicendum de vocibus & motibus *corporum humanorum*. Quamquam ex illis non niſi multo adhuc *debilior* fieri poteſt coniectura. Plerumque enim motus corporum humanorum proficiſcuntur, non ab impreſſione cœleſti, ſed à libera ratione. Vnde minùs tenuis poteſt fieri coniectura ex motibus animalium. Nam vt rectè docet D. Thomas infrà q. 172. art. 1. ad 3. cùm habeant illa quietiorem phantaſiam, edunt certiora ſigna impreſſionum cœleſtium.

Quod autem attinet ad *voces* hominũ, quatenus ſunt *ſignificatiuæ*, nulla ex illis poteſt fieri coniectura contingentium, tanquam ex effectibus eiuſdem cauſſæ, ſcilicet cœli, quòd ſit cauſſa & eiuſmodi vocum, & effectuum contingentiũ. Nam cùm eiuſmodi voces ſint ſignificatiuæ *ad placitum*, ex Ratione ſola proueniũt, vt tales, non autem ex cœlo. Quare *Omen* ſemper eſt diuinatio ſuperſtitioſa, niſi cognitio tunc expectatur a Deo, quemadmodum antea diximus. Ac per hæc de ſimilibus eodem modo iudicandum eſt.

TERTIO; quod ad SOMNIA attinet, ex dictis etiam ſequitur, ſecluſa reuelatione, qualem habuit in interpretatione ſomniorum Ioſeph. Gen. 41. & Daniel c. 2. & 4. non poſſe ex ſommiis haberi de futuris *contingentibus* niſi *leuiſſimam* coniecturam, quæ vix prætergrediatur limites *ſuſpicionis*. Ratio eſt: quoniã ex ſomnio nihil poteſt cognoſci, niſi cognoſcatur quæ fuerit cauſſa illius. Sed hoc difficilimum eſt conjicere. Ergo. &c.

Maior probatur. Nam ſomnium ipſum per ſe nõ eſt cauſſa producens aliquem effectum contingentem; & quamuis aliquando ſomniũ ipſum per ſe ſit cauſſa impellens nos ad aliquem contingentem effectum, tamẽ illum effectum non poſſumus tunc cognoſcere ex ipſo ſomnio immediate, ſed ex *determinatione* noſtræ voluntatis excitatæ per ſomnium. Quare cùm non poſſimus aliquid ex ſomnio ipſo cognoſcere, tanquam *ex cauſſa*; reſtat, vt ſi cognoſcendus eſt aliquis effectus futurus ex ſomnio, cognoſcatur tanquam ex effectu alicuius cauſſæ, quæ etiã ſit cauſſa illius, cuius cognitio quæritur. Ac proinde oportet ad id in primis cognoſcere ſõnij cauſſam. Et hæc fuit Maior noſtræ argumẽtationis.

Minor verò probatur. Nam nullum ſomniũ ita prouenit ab vna cauſſa, quin ſimiliter potuerit prouenire ab alia, vt rectè docet Caietanus hic art. 6. & in Sũma, verbo, Somniorũ obſeruatio. QVATVOR enim ſunt cauſſæ ſomniorum, vt docet ſanctus Thom. art. 6. Duæ corporales, & duæ ſpirituales. CORPORALIVM vna eſt *intrinſeca*; videlicet humor aliquis, ex quo contingit interdum ſomniare ea, quæ ſunt illi humori conſentanea. Altera eſt *extrinſeca*, videlicet corpus circunſtans; quod ita interdum immutat phantaſiam dormientis, vt quemadmodum hic docet Caietanus, formet is ſimilitudines quaſdam ſecundùm aliquam analogiam qualitatis corporis circumſtantis.

SPIRITVALIVM verò cauſſarum ſimiliter altera cauſſa eſt *interior*, videlicet cogitatio præcedens in vigilia. Altera eſt *exterior*, videlicet ſpiritus bonus aut malus immittens ſomniũ tale. Solet enim Deus per ſomnium aliquando docere, vt patet ex illo Num. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, aut per ſomnium loquar ad eum*. Item, vt ſuprà dictum eſt dæmon etiam docere ſolet per ſomnia.

Cùm igitur tam variæ ſint cauſſæ ſomniorum, & ab earum qualibet æquè poſſit ſomnium aliquod prouenire; cohibendũ iudicium eſt, ne ſi quis temerè aliquid ex ſomnio ſibi perſuadeat, operatio diabolica ſe immiſceat, & variis modis homo decipiatur, iuxta illud Eccl. 34. *Multos errare fecerunt ſomnia*. Vnde Caiet. hic art. 6. de ſe teſtatur, quòd nullã fidem auſus fuerit ſomniis adhibere, quamuis euentu interdũ viderentur cõprobati. Accidit enim, vt vel caſu poſtea res eueniat, vel procuratore dæmone, vt faciliùs hominẽ illaqueet per

Digitized by Google

ſomnia. Quapropter tunc vel maximè, ne aſſentiamur ſomniis, cauendū eſt, cùm videntur euētu comprobari.

Peculiariter autem ad diſcernendum per aliqualem coniecturam, quādo ſomnium proueniat *à Deo*, aliquid docente, & quando *à dæmone*; videntur poſſe duo conſiderari. PRIMO, vtrum ſomnium impellat nos ad aliquod opus malum aut indiſcretum; vel potiùs ad bonū. Si enim impellat ad opus malum aut indiſcretum; indicio id eſt, eſſe à dæmone: ſi autem impellat ad opus bonum, poſſet aliquis ſine temeritate ſuſpicari, & putare illud eſſe à Deo: quamuis hoc humiliter & cum timore eſt faciendum. Solet enim etiam dæmon ſe *transfigurare in Angelum lucis*. SECVNDO; ſi poſt ſomnium animus maneat confuſus, & minùs promptus ad opus ſpirituale & bonum; argumento id videtur eſſe, quòd ſit à dæmone. Contrà verò, ſi animus promptior & alacrior ad ſpiritualia opera poſt ſomnium ſit, videri illud poteſt eſſe immiſſum à Deo. Omnino diſcretio ſpirituū neceſſaria eſt, & petenda a Deo.

PVNCTVM QVARTVM.

Quomodo ſit diiudicandum, an Diuinatio ſit peccatum mortale aut veniale.

Ad artic. 1. D. Thom.

POSITO, quòd conſtet, Diuinationem eſſe illicitam; diſcernendum præterea ſupereſt, an ſit mortale vel veniale peccatum. Et quidem ſi inſtituitur per EXPLICITAM inuocationē dæmonis; ſemper erit mortale propter commercium cum dæmone; quod maximè mortale peccatum eſt, vt conſtat ex iis quæ diſſeruimus quæſt. 10. Nec videtur aliquis circa hoc excuſari poſſe per ignorātiam, ſaltem inter fideles, apud quos nimirum toties docetur, commercium hoc cum dæmone eſſe pernicioſiſſimum. Eſt autem NOTANDVM explicitam inuocationē dæmonis duplicem eſſe: alteram, *verbo & voce*: Alteram, *facto*; ſi videlicet quis ſciens, dæmonem per aliquod ſignum docere, nihilominus vſurpet illud. Ita rectè notauerunt Caietanus hic Art. 1. & Nauarrus c. 11. n. 21.

Quando autem Diuinatio eſt ſolùm per IMPLICITAM dæmonis inuocationem; tunc quidem ignorantia, ſi non ſit nimis craſſa & *ſupina*, excuſat à mortali, & efficit veniale, vt docet Caietanus hic art. 3. & Nauar. vbi ſuprà n. 22. *Supinam* autem ignorantiam intelligūt hi Doctores illam, quæ attentis omnibus circumſtantiis facillimè vinci potuiſſet. Quæ idcirco in hoc genere minimè excuſaret à mortali. Ac multo minùs excuſaret à mortali ignorantia *affectata*, ſi videlicet quis de induſtria nollet ſcire, an hoc aut illud ſit peccatum diuinationis.

Ex *leuitate* autem materiæ vix videtur poſſe contingere in propoſito, vt diuinatio ſit ſolùm venialis; cùm ratio ipſius conſiſtat in hoc, quòd vſurpatur indebitè cognitio Dei propria: id quod abſtrahendo à *materia*, videtur per ſe eſſe ſatis graue. Fieri tamen poteſt, vt leuitas materiæ indicet, animum non eſſe verè ſuperſtitioſum, *ſed vanum*, hoc eſt, non dare operam inquiſitioni occultorum feriò, ſed iocosè & vanè, ſicut p. præced. dictum eſt. Tunc enim tantùm eſſet peccatum veniale cuiuſdam vanitatis. Et poſſet etiam contingere, vt nullum peccatum id eſſet, ſi talis iocus ita opportunè & decenter inſtitueretur, vt pertineret ad virtutem Eutrapeliæ. Atque hæc ſatis videntur pro hac quæſtione. Nam quæ Caietanus de Duello diſputat. art. 8. ea nos opportuniùs expediuimus diſp. 3. in quæſt. de Rixa.

QVÆSTIO DECIMATERTIA.

De ſuperſtitione vanarum obſeruantiarum.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 96.

EXPLICANDA *ſunt quatuor.* PRIMO; *Quid & quotuplex in propoſito ſit vana obſeruatio.* SECVNDO; *Quomodo dignoſcenda in variis caſibus; vbi etiam addemus, quid ſentiendum eſſe videatur de operationibus Chymicis.* TERTIO, *Vnde etiam dignoſcendum an huiuſmodi vana obſeruatio ſit mortale vel veniale peccatum.* QVARTO, *dicemus etiam nonnulla de officio Magiſtratus circa maleficia punienda: ſiquidem ea maximè ſpectant ad iſtud genus vanarum obſeruationum & commercij cum dæmone.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid & quotuplex ſit vana obſeruatio.

D. Thomas artic. 1. & ſeq.

SVPERSTITIO vanę obſeruationis, de qua hic diſputamus, hoc à ſuperſtitioſa diuinatione differt, quòd diuinatio tota refertur ad cognitionem rerum *ſingularium occultarum* in debito modo conſequendam. Obſeruatio verò ſuperſtitioſa refertur ad obtinendas alias commoditates, ſiue animi, ſiue corporis; vt ad ſanitatem, prorogationem vitę, ſcientiam rerum vniuerſalium, &c. Atque etiam referri poteſt ad nocumenta, his commoditatibus cōtraria, alteri inferenda.

Ex hoc intelligi poteſt ratio huius ſuperſtitionis. Sicut enim diuinatio aduerſatur diuino honori, propterea quòd indebito modo procurat cognitionem Dei *propriam*: ita etiā obſeruatio ſuperſtitioſa, propterea, quòd mediis *inutilibus*, minimè a diuina prouidentia conſtitutis, procurat commoditates, & varias corporum immutationes; quæ, cùm ad eas efficiendas non adhibentur media ordinaria, ex *ſola* diuina potentia & prouidentia expectari poſſent. Quocirca ſicut ſuperſtitioſa diuinatio; ita etiam *obſeruatio huiuſmodi* meritò in Iure prohibetur, illis iiſdem locis, quibus q. præcedenti vidimus diuinationem eſſe prohibitam. Hæc enim obſeruatio intelligitur in Iure nomine veneficij, maleficij, & etiam magiæ diabolicæ, &c.

Quod autem attinet ad diuiſiones huius ſuperſtitioſæ obſeruationis; ſicut diuinatio, ita etiam hæc *obſeruatio* diuiditur primò in eam, quæ eſt cum *explicita* inuocatione dæmonum; & eam, quæ cum *implicita* tantùm. Obſeruatio cum EXPLICITA dæmonis inuocatione eſt, quando quis à dæmone expreſsè inuocato, ſeu in commercium admiſſo, docetur aliqua media ad aliquos effectus adhibere, vel tanquam naturales illorum cauſſas alioqui hominibus incognitas, vel tanquam inſtrumenta, quibus adhibitis, ipſe dæmon principaliter effectus eos operetur.

Et quidem ſi effectus intentus *ſuperet* non modò naturalē vim medij adhibiti, ſed etiā *ipſius dæmonis*; clariſſima erit ſuperſtitio: quandoquidē effectus talis ad ſolā diuinā poteſtatē pertinet; qui proinde ſuperſtitioſè exſpectabitur ex dæmone. Si autem *nō ſuperet naturalem*

poteſta

poteſtatem dæmonis (vt fere in huiuſmodi vſu venit; cùm multa poſſit dæmon naturaliter efficere, applicando actiua paſſiuis) tunc non video in eo facinore propriam rationem *ſuperſtitionis*, quamuis ſit omnino grauiſſimum peccatum mortale propter commerciũ cum hoſte humani generis, iuxta dicta ſuprà q. 10.

Et primi quidem generis effectus (ſcilicet ſuperans naturalem facultatem dæmonis) eſſet infuſio *ſubitanea* ſcientiæ, aut conciliatio *beneuolentiæ* aliorum, &c. Nam huiuſmodi non poteſt dæmon naturaliter præſtare. Secundi autem generis effectus ſunt ſanitas, & quæuis alia immutatio corporis, excepta reſurrectione mortui, aut reſtitutione viſus, & huiuſmodi, quæ communiter putantur nulla vi naturali poſſe fieri.

Obſeruatio autem cum Implicita inuocatione ſiue ſocietate dæmonis, latiſſimè patet. Contingit enim quandocumque quis ad aliquem effectum adhibet tanquam efficacia, media talia quæ in rei veritate ſunt vana & inutilia. Ex quo fit vt dæmon tunc facile ſe eiuſmodi vanitatibus immiſceat, vt hominem vanitati deditum irretiat, iuxta ea quæ ex luculenta ſententia S. Auguſtini lib. 2. de doctr. Chriſt. c. 22. & 23. & D. Thom. & aliorum Theologorum, de hoc *implicite* cum dæmone commercio, docuimus q. præced. p. 2. Maximè quòd, vt rectè notauit Gabriel in 2. d. 8. q. 2. art. 4. dub. 2. affectat dæmon Dei ſimilitudinem etiam in hoc, quòd, ſicut Deus operatur principaliter aliquos effectus gratiæ, mediantibus ſenſibilibus Sacramentis & ſacramentalibus, non tanquam cauſſis ſuapte natura ſufficientib. ſed tanquam ſignis effectuum: ita etiam dæmon libenter efficit aliquos effectus, adhibentibus hominibus media aliqua in rei veritate inſufficiẽtia, quibus proinde dæmon vtitur tãquam ſignis quibuſdã effectus, quẽ vult operari. Quod idem D. Avgvstinvs indicauit lib. 21. de ciuit. Dei, c. 6. vbi ſic inquit: *Illiciuntur dæmones per creaturas, quas non ipſi, ſed Deus creauit; non vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus* Signis *per varia genera herbarum, lapidum, lignorum, animalium, carminum, rituum, &c.*

Præterea hæc obſeruatio, in qua ineſt *tacita* inuocatio dæmonis, tribus modis cõtingit, pro diuerſitate mediorum, quæ vanè ad aliquos effectus adhibentur. Primo; quando præcognitio alicuius calamitatis, vel proſperitatis, per vana diuinationẽ procuratur, vt ea cognitione homo edoctus aliquid *faciat* vel *vitet*. De qua obſeruatione agit D. Tho. hic art. 3. Secvndo; quãdo adhibẽtur *preces*, vel voce, vel ſcripto, vel appenſæ collo, cõcurrẽtibus *vanis aliquibus circumſtantiis*, ex quibus appareat, illas preces minimè ad Deum referri, quaſi ab illo exſpectetur effectus, ſed ad dæmonem implicitè & tacitè inuocatũ. De qua obſeruatione agit S. Thomas art. 1. vbi condemnat obſeruationem *artis* (vt appellatur) *notoriæ*, qua videlicet quis per quaſdã orationes & ieiunia, adhibita præterea inſpectione quarundã figurarum, exſpectat, ſcientiã ſibi infuſum iri. Item art. 4. vbi agit de obſeruatione, qua aliqui cum vanis circũſtantiis appẽdunt diuina verba collo. Tertio; quãdo quis adhibet vanè aliqua media tanquã cauſas *efficaces*, & immediatas alicuius effectus ſiue immutationis corporũ. Et hoc ſiue ea media ſint naturalia: ſed alioqui inſufficiẽtia, vt herbæ, lapides, &c. ſiue artificialia, vt characteres, figuræ, imagines; & hic tertius modus latiſſimè patet.

Denique, quod antea dictum eſt, obſeruationem, in qua eſt *expreſſa* inuocatio dæmonis, eſſe veram ſuperſtitionem ſi effectus ſuperet facultatem etiã dæmonis: Si autem non ſuperet; tãtum eſſe peccatum mortale, contra charitatem ſui, propter commercium cum humanæ ſalutis hoſte. Eodem modo dicẽdum eſt de obſeruatione, in qua eſt *implicita* inuocatio, atque adeò implicitum commercium cum dæmone.

Quæ quidem implicita inuocatio ſolùm erit, quãdo quis ignorat, dæmonẽ eſſe eum qui operatur: alioqui ſi hoc ſciens nihilominus vſurpet medium vanum, iã eo

A ipſo erit expreſſa inuocatio dæmonis, nõ voce, ſed facto, ſicut ſupra q. præced. etiã diximus de Diuinatione. Vnde verò, & quomodo dignoſcendum ſit num in caſibus particularibus committatur aliquo modo ex iis ſuperſtitioſa obſeruatio; dicendum eſt punct. ſeq.

PVNCTVM SECVNDVM.

Vnde dignoſci poſſit in caſibus particularibus ſuperſtitioſa obſeruatio.

D. Thomas artic. 1. & ſeq.

Potiſſima in hac re difficultas eſt in dignoſcendo obſeruationem eam ſuperſtitioſam, quæ fit non cum explicito, ſed cum *implicito* commercio dæmonis. Nam ſi explicitum
B cum dæmone commercium interueniat; minimè dubia erit impietas & vanitas. Sed tunc maximè diiudicatio huiuſmodi ſuperſtitioſæ obſeruationis obſcura & difficilis eſt, quando citra expreſſum illud cum dæmone cõmercium cõmittitur hæc ſuperſtitio per ſolam *vanitatem* actionis, atque ideò per tacitum cum dæmone cõmercium, vtpote immiſcente ſe facile huiuſmodi vanitatibus, ſicut p. præced. dictum eſt.

Et claritatis cauſſa diſcurrendũ nobis eſt ordine per ſingulos illos tres modos, quibus p. præced. diximus, hãc obſeruationem cum *implicita* dæmonis commercio cõtingere. Obſeruatio igitur ſuperſtitioſa Primo illorum modo, ſcilicet cùm procuratur *vanè* præcognitio alicuius proſperitatis aut aduerſitatis, ex iiſdem illis notis
C diiudicanda eſt quas q. præced. tradidimus ad diiudicãdã diuinationẽ ſuperſtitioſam. Parũ enim aut nihil hæc obſeruatio à diuinatione illa differt, niſi quòd diuinatio potiſſimùm refertur ad ipſam ſpeculationem, & non ad opus eius, qui diuinat. Obſeruatio verò hæc, in qua vanè procuratur præcognitio calamitatis aut proſperitatis; tota refertur ad opus eius qui hanc cognitionẽ quærit, vt patet ex multis huius vanitatis exẽplis, quæ D. Tho. art. 3. in argumento *Sed contra*, affert ex D. Auguſtino lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 20.

Obſeruatio verò Secvndo modo; cum ſcilicet *vanæ* preces ſcripto aut voce adhibentur; ex multis circũſtãtiis dignoſci poteſt, vt colligitur ex S. Thom. hic art. 1. & 4. & ex Caietano in Summa, verbo, Incantatio, & ex Nauarro c. 11. num. 22. quæ omnes circumſtantiæ poſ-
D ſunt reuocari ad Qvatvor genera.

Primò; ſi aliqua verba vſurpentur, pertinentia Ad dæmonem, ſaltem *implicitè*, cũ ſcilicet inepta & ignota ſũt. Nam eo ipſo videntur ad dæmonem ea intelligentem referri. Et idem dicendum eſt de ſcriptis characteribus *ignotis*, ſi qui tales interponuntur.

Secundò; ſi aliqua falsa, apocrypha, & minùs certa inſerantur, vt quod Chriſtus (ait Caietanus) habuerit *febres, &c.*

Tertiò; ſi vis & efficacia precum cõſtituatur in modo eas ſcribendi & proferendi. Vt, v.g. ſi non adhibeantur niſi tali hora, in tali charta, figura, &c. In quo cõtinetur
E Vanitas & ſuperſtitio *artis notoriæ*, de qua D. Thomas art. 1. Nam vis precum per eam conſtituitur in quibuſdam circumſtantiis, quæ iudicio ſapientum, minimè pertinẽt ad impetrandam ſcientiam eam quæ per illam artem procuratur. Cuiuſmodi circumſtantiæ ſunt *inſpectiones* quarundam *figurarum, &c.* quas conſtat, Deum minimè attendere ad infundendã ſcientiam. Diuidit enim ipſe huiuſmodi gratias, *prout vult*, vt ait Apoſtolus, 1. Cor. 12. nõ autem ſpectatis eiuſmodi obſeruationibus vanis. Itaque quamuis Deus ſoleat aliquando ſcientiã *infundere*, vt infundit Salomoni 3. Reg. 3. & Apoſtolis per virtutem Spiritus ſancti, ſicut promiſit, Lucæ 24. non tamen infundit iis, qui eiuſmodi vanis obſeruationibus vtuntur.

Digitized by Google

Notandum autem diligenter eſt, quod diximus, *ſi vis precum conſtituatur in modo circumſtantiiſve inutilibus.* Nam ſi inutilis alioqui modus in precibus tantùm ſe habet *comitanter*; & is, qui illo vtitur, agnoſcit, eum per ſe nõ eſſe vtilem aut efficacem ad effectum impetrãdum, ſed tantùm vtitur illo modo propter aliam rationem, aut quia *aliquo* modo tandem debet precari, aut quidpiam agere; non erit ſuperſtitio.

Ex quo patet quomodo accuſandæ vel excuſandę ſint CONSVETVDINES aliquarũ regionũ & prouinciarũ, in quibus à precantibus, vel quidpiã deſiderãtibus aliquæ circumſtantiæ adhibentur, quæ videntur ſuperſtitioſæ: cuius generis eſt, quòd alicubi iumentis vena aperitur certo die alicui Sancto dedicato. Itẽ quod circa templũ D. Antonij nouies circumducuntur iuméta. Item quòd in Italia, vt narrat Caietanus art. 4. ſoliti ſũt aliqui ex primo numero oblato imaginis crucifixi in Paraſceue, facere annulum pro depellendo morbo cõtractionis neruorum, &c. In iis namq; & ſimilibus caſibus, ſi animus ſit adhibendi huiuſmodi circumſtantias tanquam *per ſe efficaces* ad effectum impetrãdum à Deo, ſcilicet ſanitatem & incolumitatem rerũ ſuarum, &c. proculdubiò videtur ſuperſtitio mortalis ex genere. Atq; ita intelligendum eſt quod Nauarrus dicit c. 11. nu. 36. eſſe peccatum mortale aperire venam die feſto alicuius Sancti.

Si verò quis eiuſmodi circumſtantias adhibeat, tantummodo vt ſeipſe magis excitet ad intentè precãdum; propter præſentiam rerum ſuarum circa templum Sãcti vel etiam propter diem Sancto dedicatum, vel propter memoriã Crucifixi, &c. aut rurſus vtatur huiuſmodi circumſtantiis nonniſi *caſu & concomitanter*, vt ſi ſcribas orationem in tali charta, tali hora, &c. non video in hoc genere ſuperſtitionẽ: licet aliquando poſſet id eſſe ſcandalum, ſi alij putarent eſſe ſuperſtitionem, & excẽplis eiuſmodi inducerentur ad alia vana. Quod tamen ſcandali periculum non videtur magnopere timẽdum in iis locis vbi omnes ſimplici animo eiuſmodi circũſtantiis vtuntur: quas velle tollere & damnare, difficile eſt, vt prudenter inquit Caietanus.

Ac poſſumus hoc ipſum confirmare luculento teſtimonio S. PAVLINI, qui in Natali 2. S. Felicis Martyris Nolani, non ſine laude & commendatione refert conſuetudinem fidelium, qui ſuo tempore ſolerent ad ſacrum Martyris ſepulchrum.

Non ſolùm gremio ſua pignora ferre paterno,
Sed pecora ægra manu ſæpè introducere ſecum,
Et Sancto quaſi conſpicuo mandare licenter.
Mixque datam ſua conſiſos ad vota medelam
Experto gaudere Deo, & iam credere ſana,
Et verè plerumque breui ſanata ſub ipſo
Limine læta ſuis iumenta reducere tectis.

Quartò poteſt eadem ſuperſtitio dignoſci ex vanitate EFFECTVS, qui precibus procuratur. Cuiuſmodi eſt, quòd annulus ferreus ſuper filum poſitus, moueatur, verbis aliquibus ſacris prõnũciatis. Tũc enim, vt rectè aſſerit Caietanus, verbo, Incantatio, putãdum eſt, *tacitè* eiuſmodi verba ad dæmonem referri, qui vult etiã verbis ſacris honorari: nõ verò ad Deum, à quo minimè expectandus eſt vllus vanus effectus. Et hoc quidẽ ita eſſe, Caietanus ibidem teſtatur, ſe experientia probaſſe. Cùm enim annulo ſuper filum poſito diceret eadẽ illa verba ſacra, proteſtatus ſe nullo modo ad dęmonem illa dirigere, ſed ad Deum, ſecundum intentionem eius, qui illa aliquando ſanctè vſurpauit; annulus permanſit immotus. Ex quo colligit Caietanus, illum effectum non ſequi, niſi quando ſaltem *tacitè* illa verba ad dęmonem referuntur.

SED diſpiciendum eſt circa eiuſmodi effectus vanos, vtrùm reuera à dæmone exſpectentur & obtineantur eum deprecando: vel potiùs fiant *ab ipſo precante*, celeritate manuum, qui ſcilicet iocãdi cauſsâ ſic illudat aliis.

A Tunc enim non eſſet ſuperſtitio, ſed vanitas potiùs, vel etiam licita recreatio, ſi deſit tamen ſcandalum.

Atque hæc omnia, quæ circa dignoſcendam obſeruationem ſuperſtitioſã conſiſtentem in PRECIBVS aut VERBIS diximus, omnino ſunt conſentanea, Can. *Non obſeruetis.* 26. q. 7. vbi in collectionibus herbarum prohibetur Chriſtianis, ne aliquas incãtationes, aut obſeruationes adhibeant, & iubentur ſolùm vti Symbolo fidei & oratione Dominica.

His autem & ſimilibus vanitatibus remotis, licitum eſt verba ſacra & preces ſcriptas ſecum geſtare, ſicut etiã vſurpare voce. Nam cùm quis geſtat, tacitè eo ipſo precari etiam videtur. Ita docet D. Thom. art. 4. Et Syluester, verbo, Superſtitio. q. 10. & Nauarrus c. 11. n. 35.

Iam vidẽdum eſt, vnde ſit dignoſcenda ſuperſtitioſa B & vana obſeruatio conſiſtens in TERTIO modo ex tribus p. præced. explicatis: ſcilicet cùm media inutilia & inefficacia adhibentur ad effectus aliquos extraordinarios, tãquam cauſſæ ſuapte natura ad eos ſufficientes. In quo quidẽ genere difficillimum eſt à ſuperſtitioſa obſeruatione diſtinguere ac ſecernere *rectũ vſum* virtutum naturalium; qui proculdubiò non eſt ſuperſtitioſus, vt patet ex D. Thomæ art. 2.

Primò; quoniã virtutes naturales rerum ſingularium occultiſſimæ ſunt, ita, vt vix minimam earum partem cognoſcamus. Vnde difficillimum eſt pronuntiare, aliquam cauſſam adhibitam, eſſe inefficacem ſua natura ad effectum, atque ideo pertinere ad obſeruationem ſuperſtitioſam.

Secundò; nam etiamſi cognoſcatur, cauſſam eſſe inſufficientem ſuapte natura ad effectum, tamen diiudican- C dum præterea reſtat, vtrum effectus à *malo* ſpiritu, vel potiùs à *bono* exſpectetur. Siquidem conſtat ſine cõtrouerſia, effectus ſuperãtes virtutem cauſſæ naturalis adhibitæ, non ſolùm à dæmone, ſed etiam à Deo, & à bonis Angelis poſſe exſpectari & obtineri. Hæc autem diiudicare, difficilè eſt, vt poſtea patebit.

Tertiò; augent autem difficultatem hac in parte, ancipites & non ſatis explicatæ Doctorum ſententiæ. Cùm enim quæritur, quãdonam contingat ſuperſtitio in adhibitione eiuſmodi cauſſarum ad miros aliquos effectus: ferè Doctores videntur tantùm conditionaliter reſpondere. Aiunt enim, ſi cauſſa adhibita ſit ſuapte natura ſufficiẽs ad intentum effectum, non eſſe vllam ſuperſtitionem; ſed pertinere eum vſũ cauſſæ, & virtutis D eius naturalis, ad ſecretiorem quandã Philoſophiæ partem, quæ in perueſtigãdis & vſurpandis rerum naturalium virtutibus verſatur, quamque *magiam naturalem* & licitam vocãt, à viris illuſtribus & ſapientibus vſurpatam. Vt videre eſt apud Picum Mirandulanum in Apolog. q. 5. & Frãciſcum Victoriam in Relect. de Magia, q. 3. Si autem cauſſa adhibita ſit ad effectum inſufficiens; aut nõ niſi adminiculo & concurſu dæmonis operetur, tunc dicunt, id eſſe ſuperſtitionem & cõmercium cum dæmone, atque adeò magiam diabolicam, damnatam ab Eccleſia. In tradendis verò Notis & quaſi regulis, ex quibus dignoſci debeat, vtro potius modo ea cauſſarũ ad effectus miros applicatio fiat, nimiùm parci ſunt.

Videtur autem id commodiùs doceri poſſe, ſi in re difficili & perplexa, priùs vnde nõ ſit quàm vnde ſit hoc dignoſcendũ, oſtendamus. PRIMO igitur adhibitionem E alicuius cauſſæ ad extraordinarium effectũ eſſe ſuperſtitioſam nequaquam videtur ſufficienter poſſe colligi ex eo ſolùm, quòd non intelligatur, etiam à ſapiẽtibus, quemadmodum cauſſa adhibita virtutẽ habeat ad effectum eum qui procuratur. Patet hoc ea ratione. Nam omnes ſine controuerſia fatentur, eſſe in rebus variis admirabiles virtutes; id quod experientia etiam probatum eſt; neque tamen earum virtutum poſſunt commodam rationem reddere.

Huius generis multa admirabilia colligit Franciſcus de Victoria, q. 3. de Magia, ex D. Auguſt. lib. 21. de ciu.

cap. 4.

Digitized by Google

c.4.& 5.& ex Plinio lib.7. naturalis hiſtoriæ & ex Ariſtotele (vel quiſquis fuit ille auctor) in lib. de mirabilibus. A Quale eſt illud, quod Auguſtinus memorat, eſſe fontem in Epiro, quo faces ardentes extinguuntur, & accenduntur extinctæ. Et quod Ariſtoteles perhibet, lapidem molarem in Tigride reperiri, quem qui geſtet, non lædatur à feris: Et in monte Echero naſci herbam chatiſiam, quæ omnes ad amorē eius, qui illam geſtat, alliciat. Item quod Plinius dicit, ſaliuam humanam eſſe venenum ſerpentibus; & Pſyllos, qui ſunt populi Lybiæ, habere in propriis corporibus virtutem innatam medendi morſibus ſerpentum. Vnde Plutarchus in vita Catonis narrat, illū cum in Africam exercitū duceret, ſecum habuiſſe homines eiuſmodi contra morſus ſerpentū, qui in regione illa frequētes ſunt. Et ſimile quid de aliis hominibus Italiæ perhibetur, quod Marſos vocant. Et multa denique admirabilia huius generis colligit etiā Pomponatius in lib. de Incantationib. c.3.&4. B

SECVNDO; neque id videtur debere colligi ex ſola præſtantia effectus, ſiue quoad *naturam*, ſiue quoad affectionis *celeritatem*, ſiue quoad *diuturnitatem*. Ratio eſt *primò*, quoniam excellens effectus etiam poteſt prouenire à bono ſpiritu. *Secundò*; quoniam vt rectè Victoria probat q.3. de Magia ex ſententia Alexandri in libro de Magis, negandum non eſt, quin aſpectus aſtrorum, opportune obſeruatus in applicatione alicuius cauſſæ inferioris, ſupplere poſſit concurſum aliquarum cauſſarum particularium. Ita, vt illud idem, quod adhibitis pluribus cauſſis particularibus poſſet aliquo temporis ſpatio fieri, celerrimè quoque perfici poſſit propter opportunum influxum cœli, ſupplentem plures eiuſmodi cauſſas. C Quòd enim plurimum valeat opportunus influxus cœleſtis, aperte patet in agricultura & arte nauigandi, &c. in quibus ideò valde vtiliter affectio cœli obſeruatur. Quamobrem non puto vniuersè verū eſſe, quod Caietanus ait in Summa, verbo, Incantatio, poſſe deprehendi ſuperſtitionem ex celeritate effectus; niſi ſimul aliqua alia indicia vanitatis in actione concurrant, de quibus poſtea videbimus.

Sed dicat aliquis; ſi verum eſt, quòd tantum valet opportunus cœli influxus, ſequeretur, poſſe ea ratione vitam hominis perpetuò conſeruari, opportunè adhibitis ad id remediis, vel ſaltem diutiſſime prorogari; vt ad mille annos, v. g. ſicut initio mundi durabat. Ad hoc RESPONDET optimè Victoria q.vlt. de Magia, negādo D Sequelam. Ratio eſt; quoniam ob peruerſitatem & corruptelam morum, ita fracta & debilitata eſt iam natura humana, vt capax non videatur tam efficacium remediorum, etiamſi ſuppeterent. Item quia putandum eſt, initio quidem mundi diuinitus fuiſſe talem cœli cōſtitutionem, & ita diuinam prouidentiam cum cauſſis inferioribus concurriſſe, vt facilè potuerit vita humana eſſe tam diuturna. Iam verò non item; quoniam non eſt eadem neceſſitas humanum genus propagandi, &c.

TERTIO, neq; poteſt id colligi ex eo ſolo, quòd cauſſa adhibita videatur naturā ſua non habere ſufficiētem proportionem cum effectu. Quamuis enim ita ſit, tamē non illico eſt manifeſtum, à malo ſpiritu, & non à bono effectum exſpectari. Patet in Sacramentis & Sacramētalibus, quæ ſine dubio naturā ſua improportionata ſūt ad effectum, & tamen effectus non eſt à malo ſpiritu, E ſed à bono. Item patet in facto Raphaelis Angeli circa Tobiā, qui, vt patet Tob.6. fumo iecoris piſcis fugauit dæmonē ex domo Raguelis. Et tamen certum eſt, cauſſam illam naturaliter non fuiſſe ſufficientem ad eū effectum, ſcil. ad expellendum dæmonem: cùm *non ſit virtus* naturalis *in terra*, quæ comparari poſſit cum virtute dæmonis, vt patet Iob 41. Vt enim rectè probat Victoria q.6. de Magia, dæmō nullius alterius rei vi cogi poteſt ad aliquid, præter quā virtute Dei aut ſpiritus ſuperioris, cuius opera contingit interdum, vt Necromātici impellant dæmones inferiores ad aliquid faciendum.

QVARTO; neque id poteſt colligi ex eo ſolùm, quòd conſtet, vſum cauſſæ adhibitæ non ab alio fuiſſe monſtratum, niſi à *dæmone*. Etenim vt rectè notauit Victoria q.4. de Magia, poſtquā ſemel cognita eſt virtus naturalis alicuius rei, nihil obſtat quominus poſſit quis licitè vſurpare illam, dummodo effectus non requirat præſentem concurſum & operationem dæmonis.

QVINTO; neque id poteſt colligi ex eo ſolo, quòd is, qui cauſſas eiuſmodi adhibet, ſit homo impuræ vitæ. Ratio eſt: quoniam nihilominus poſſet contingere vt talis operetur ex gratia gratis data à Deo. Conſtat enim ex Scriptura, gratias gratis datas reperiri in peccatoribus, vt patet ex illo Matth.7. *Nōnne in nomine tuo prophetauimus, & virtutes multas fecimus?*

SEXTO; neque etiam ex eo ſolo quòd is qui operatur, proponat ſibi malum finem in ipſa applicatione cauſſæ. Inde etiam tātùm ſequitur, Deum ad tale opus hominem non incitare; poteſt autem nihilominus tale opus niti occulta virtute cauſſæ adhibitæ. Nihil enim obſtat quominus poſſit aliquis abuti virtute naturali, aut etiam ſupernaturali gratis data, ad malum finem. Quare id opus tunc neque eſſet commercium cū dæmone, neque ſuperſtitio; ſed aliud peccatum ex circūſtantia *finis*, de quo non diſputamus.

Excluſis igitur his ſex capitibus, tanquam inſufficiētibus ad cognoſcendam ſuperſtitionem vanæ obſeruationis, & commercium tacitum cum dæmone; quatuor capita videntur eſſe reliqua; ex quorum quolibet poteſt id dignoſci. PRIMVM eſt, *modus* operandi. SECVNDVM eſt, *conditio* cauſſæ adhibitæ & ſimul *circumſtantia* in illa adhibenda. TERTIVM eſt, conditio *effectus* intenti. QVARTVM eſt, communis experientia, quæ doceat, in vanum & omnino fruſtra operam & tempus teri in procurandis per quædam media & cauſſas extraordinariis quibuſdam effectibus.

PRIMO igitur ex MODO operādi cognoſcetur in hoc genere vanitas & ſuperſtitio, ſi verba ignota ad dæmonem expreſsè pertinentia, aut aliæ ſimiles vanæ circūſtantiæ (de quibus circa obſeruationem ſuperſtitioſam ſecundi modi dictum eſt) inter applicandam cauſſam adhibeātur. Tunc enim certò iudicari poteſt, vt minimum eſſe ibi commerciū cum dæmone expreſſum aut tacitū. Is enim illicò ſe immiſcet, vndecunque vanitas operationis contingat, ſiue ex parte rei adhibitæ, ſiue etiam ex parte modi. Vnde ſi quādo modus eſt vanus, ſimul etiam contingat, rem adhibitā inſufficiētem eſſe ad effectum intentum, erit non ſolùm commerciū cum dæmone, ſed etiam ſuperſtitio. Si autem contingat rem adhibitam eſſe alioqui ſufficientem ad effectum, tunc tantùm erit commercium cum dæmone, propter vanū modum, ſicut patet ex dictis p.2.

Ac pertinet etiam ad vanitatem *modi*, ſi quis cauſſam applicet in loco valde diſtāti à paſſo; ita vt ex Philoſophia ſapientes concludāt, nō poſſe talem effectū à tam diſtanti cauſſa prouenire. Quod præſertim iudicari poteſt, quādo eadem cauſſa proximè vel propius applicata, nō efficeret eundē effectum. Nā cum cauſſa diſtās non agat niſi per alterationē medij, conſtat ex Philoſophia, cauſſam agentem mediatè, faciliùs agere quādo eſt propinquior. Neque verò per hoc admittimus illud aliud primū caput, quod anteà diximus eſſe inſufficiens ad cognoſcendam vanitatem in huiuſmodi, ſcil. quòd à ſapientibus non cognoſcatur virtus & efficacia rei adhibitæ ad aliquem effectum. Aliud enim eſt, non cognoſcere, quomodo aliqua res virtutem habeat ad aliquem effectum: aliud verò eſt, poſitiuè ex Philoſophia concludere, quòd non habeat. Primum non ſufficit ad cognoſcendam in hoc vanitatem. Secundū verò abunde eſt ſatis. Alioqui inutilis eſſet tota cognitio Philoſophiæ, quam iam ſapientes acquirunt, ſi ex illa nihil pronunciari poteſt de facultate vel imbecillitate alicuius rei ad quempiam effectum.

Digitized by Google

SECVNDO;ex conditione CAVSSÆ adhibitæ,ſimulque ex CIRCVMSTANTIA in modo adhibendi,deprehendi poteſt vanitas in huiuſmodi, ſi & cauſſa adhibita iudicetur improportionata ad effectū,& propterea non adhibeatur ex legitima auctoritate,eius qui cauſſa natura ſua inſufficientem poſſit propter conuenientes rationes adhibere ad effectum tāquam *ſignum*. Cuiuſmodi nimirum eſt Dei auctoritas in inſtituēdis Sacramentis;& Eccleſiæ in Sacramentalibus.

Atque ex hoc capite intelligi poteſt, vanè adhiberi ad effectus extraordinarios artificialia, quatenus *artificialia* ſunt,vt *imagines*,quas vocāt *Aſtronomicas*,characteres,&c.quæ omnia meritò dānat S.Thom. hic art. 2. in ſolutione ſecundi,& 4.contra Gentes,cap. 104.& 105. & ibid.Ferrarienſis,& Syluester, verbo, Superſtitio, q. 10. & quidam Ioannes Vvierus lib.4. de præſtigiis dæmonum. Ratio eſt:quoniam huiuſmodi *artificialia*, neq; ſecundùm ſe,neque etiam aliqua virtute cœleſti eis impreſſa,poſſunt eſſe principium operationis,qua alterētur corpora:Ergo vane adhibentur, vt artificialia ſunt. Prima pars Antecedentis probatur. Nam principium operationis ſolùm eſt qualitas,quæ ſit naturalis potētia in tertia ſpecie Qualitatis. Figura autem artificialis,vt patet,non eſt naturalis potētia:ſiquidem ad libitum artificis variatur,virtute naturali rei nō mutata,ſicut etiā non mutata natura ſpecifica. Secūda pars Antecedētis probatur. Nam opus artificiale,vt artificiale, eſt opus voluntariū.Sed ad opus volūtarium, vt volūtarium eſt, non concurrit cœlum.ſicut neque ad voluntatem,à qua illud procedit.Ergo eiuſmodi artificialia,quatenus artificialia ſunt, nullam impreſſionem recipiunt ex cœlo. Confirmatur.Nam ſi imagines & figuræ habent aliquā efficaciam; eadem ratione poſſet idem deſēdi de characteribus,cùm præſertim inciſione fiunt.Nā tunc etiam aliquo modo variatur figura. Sed characteres cōmuniter a Theologis damnantur in hoc genere. Ergo etiam ſunt damnandæ imagines ſeu figuræ.

Ad maiorem tamen declarationem huius rei,ſoluēda ſunt argumenta,quibus Caietanus hic art.2. præter Pomponatium lib.4.de Incantationibus,nititur defendere huiuſmodi imagines & figuras,quas vocāt Aſtronomicas.PRIMVM argumentum.Quamuis figura non ſit operationis principium, tamen eſt comprincipium eius.Ergo ex hac parte intelligi poteſt, à corpore hac vel illa figura inſignito, peculiares effectus prouenire. Antecedēs patet tū ex variis inſtrumentis artiū,in quibus proculdubio diuerſitas figuræ multum confert ad diuerſitatem operationum:Tum etiam ex eo quòd ferrum latum,verbi gratia,fertur ſuper aquas;quod tamen ſi eſſet alterius figuræ,mergeretur.

SECVNDVM:ſi aurum,verbi gratia,obſeruato ſigno cœleſti Leonis,præſignetur figura leonina,credibile eſt illud propter conformitatem & ſimilitudinem,quā habebit cum illa cōſtellatione cœleſti, aliquam virtutem ex illa recepturum,ex qua poſſit efficere peculiares effectus.Nā fertur(inquit Caietanus) huiuſmodi imagines Aſtronomicas ſic fabricatas ſub ſigno Leonis, v. g. nō habere effectū, niſi in hominibus leoninis, quia nimirum oporteat eſſe aliquā proportionē in paſſo cum illa virtute cœleſti. ex qua figura impreſſionem & efficaciam recipit.Quod quidem argumento eſt,eiuſmodi imagines non eſſe vanas.

TERTIVM:S.Thomas 3.contra Gentes,c. 104.concedit, eiuſmodi imagines virtutē aliquam ex cælo habere,quatenus imagines ſunt, & quatenus conſtituunt rem in ſpecie artificiali.

QVARTVM:Videtur difficile,damnare illos omnes qui eiuſmodi imaginibus vtuntur.

Ad PRIMVM reſpondeo per diſtinctionem Antecedentis.Verum enim eſt,figuram eſſe comprincipium in motu quidem locali,& in operationibus, quæ interueniente eo motu, fiunt per diuiſionem continui. In his

A enim multum refert qualis ſit figura.Falſum autem eſt in *alterationibus*,quæ fiunt ſecundum qualitates. Nā ſicut ſubſtātia & natura rei abſtrahit ab hac vel illa artificiali figura:ita etiam potentia actiua, vtpote proportionata ipſi naturæ rei,tanquam ex illa fluens. Quòd ſi dicas,propterea cōferre figuram ad alterationem etiā, quia corpus hac aut illa figura inſignitum,meliùs conſeruat qualitates actiuas:Contra hoc eſt *primò*,quòd ſaltem in figuris ſolidis hæc ratio non habet locū.Si enim figura quidquam confert ad conſeruandam rei qualitatem;cauſſa eſt,quia defendit illam à circumſtante contrario,ne videlicet per illud remittatur:quod tātùm videtur locum habere in concauis figuris,rerum nimirū, quæ quia cauæ & cōcluſæ ſint,aliqua ſui parte nequeāt immediatè attingi ab agente extrinſeco.*Secundò*,contra id etiam obiici poteſt,quòd virtus ſeu qualitas impreſſa corpori ex cælo ad effectus mirabiles , deberet eſſe
B multo præſtantior,quam ſint qualitates elementorum circumſtantium tale corpus figuratum.Vnde nullo pacto figura eius conferret ad conſeruandam talem qualitatem impreſſam,ſed ipſa per ſe in quacunque figura ſatis reſiſteret corpori circumſtanti.

Ad SECVNDVM reſpondeo, illud quod dicitur de conformitate & ſimilitudine imaginum cum conſtellatione,eſſe admodum futile. Nā vix aliqua eſt ſimilitudo inter figuram leonis,verbi gratia,& ſignum cæleſte, quod a Mathematicis dicitur Leo.Hęc enim nomina nō fuerūt ſtellis impoſita propter ſimilitudinē, ſed *ad placitum*,ſtellas diſtinguendi cauſa:& propter aliquā fortè analogiam effectuum ſtellarum , & effectuum rerum, quæ apud nos ita appellantur;qui effectus minime efficiuntur
C ab eiuſmodi rerum figuris , ſed ab earū naturis & potentiis actiuis.Quare vanū eſt exiſtimare,impreſſam eſſe è cælo corporibus hoc vel illo modo figuratis virtutem aliquam,propter ſimilitudinem eorū cum iis rebus quarum nominibus aſtra appellantur. Ad id autē,quod Caietanus narrat, eas imagines Aſtronomicas habere tantummodò effectum in iis hominibus,qui ſimilitudinem aliquam videātur habere cum illis aſtris: Reſpondeo,ſi id ita accidit,omnino eſſe artificium diabolicum , ſic decipientis omnes eos qui huiuſmodi vanitatibus ſunt dediti.

Ad TERTIVM reſpondeo , ſanctum Thomam non loqui tunc ex propria ſententia. Impugnat enim illud ex profeſſo in illo capite ; ſed loquitur in perſona Aduerſarij,quem ait,vtcumque,quod attinet ad figuras&
D imagines,poſſe tergiuerſari illud dicendo, vt ſic demū S.Thomas concludat , ſaltem eſſe certiſſimum de characteribus.quòd ſint vani:id quod potiſſimùm S. Thomas vult illic perſuadere.

Ad QVARTVM reſpondeo , meritò illos eſſe damnandos. Niſi fortè aliqui per ignorantiam ptopter aliquorum Doctorum auctoritatem excuſarentur,exiſtimantes eiuſmodi artificialia vim aliquā habere. Nam & idem videri poſſe probabile de characteribus & de numeris,cenſuit Picus Mirandulanus in ſua Apologia, q.5.vbi non ſolùm pro hoc affert auctoritatem Pythagoreorum,quorum fuit ea ſentētia, ſed etiā multorum
E Patrum, qui multum videntur numeris tribuiſſe. Inter quos affert etiam Rabbanum,qui de virtutibus numerorum librum compoſuit. Et Victoria q. 3. de Magia, videtur etiā figuras & imagines Aſtronomicas admittere.Refert enim inter alia mirabilia, aliqua huius generis,neque tamen reprobat. Quale eſt quod ex Cælio Rhodigino perhibet, Tarcham Regem Indorum , ſeptem annulos confeciſſe , eóſque ſeptem nominibus Planetarum præſignaſſe, quib. mirabilia opera ederet: tum illos poſtea Apollonium Tyaneum dono accepiſſe;ſingulíſq; diebus hebdomadæ ſingulos, iuxta numerum Planetarum,prætuliſſe, atque ita conſecutum eſſe vt vltra centeſimum ætatis annum iuuentæ nitorem cōſeruaret.Sed huiuſmodi ego opiniones arbitror eſſe

omnino

Digitized by Google

omnino falſas propter rationes antea allatas.

Diſputat præterea Pomponatius libro de Incarnationibus, c. 4. & 12. poſſe interdum mirabiles effectus referri ad vim IMAGINATIONIS humanæ. Quam putat non ſolùm proprium corpus, ſed etiam alienum diuerſimode poſſe alterare, non quidē quaſi habeat ipſa per ſe vim imperādi corporibus, vti arbitrabatur Auicēna, contra quem ſanctus Thomas 3. contra Gentes, c. 103. diſputat, ſed quòd illā variæ paſſiones in appetitu conſequantur; quæ cùm non ſint ſine aliquo naturali motu cordis; fieri poteſt, vt eo motu ſanguis & ſpiritus hominis alterentur, atque ita varij ſpiritus ſiue vapores ſēſibiliter aut inſenſibiliter ex humano corpore exhalent, quibus alia corpora affecta diuerſimode alterentur. Ad eum videlicet modum, quo ſpeculum à menſtruata inquinari ſolet per vapores, &c. & quo ſolent accidere faſcinationes, præſertim corporum tenerorum, vt puerorum, &c.

Ego verò non inficior, quin per imaginationē ob adiunctum illum cordis motum poſſit variè alterari corpus quidem PROPRIVM. Concedit enim id ſanctus Thom. 3. contra Gentes, cap. 103. Et hoc ipſum eſt fundamentum illius ſentētiæ Galeni, qui lib. Prognoſticorum, c. 2. ait, eum Medicum plures ſanare, de quo plures cōfidunt. Quin etiam haud difficulter concederem, in corpore *alieno* poſſe interdum aliquem effectum non magni momēti ſequi ex imaginatione, per vapores exhalantes ob illum adiunctum cordis motū, præſertim ſi alienum corpus nō ſit validè diſtans. Cæterùm, quòd etiam admirabiles quidam effectus in corporibus alienis per imaginationem eo modo fiant; vt expulſio tempeſtatis, verbi gratia, ſanitas in morbo difficillimo, & ſimilia, quæ Pomponatius putat; non dubito quin ſit omnino commētitium. Nā certum eſt, talem aliquam efficaciam eiuſmodi ſpirituū & vaporum humani corporis, non oriri ex ipſa perfectione hominis *ſpecifica*. Tunc enim omnes homines eam efficaciam haberent. Quòd verò ex diuerſitate *indiuidualis* complexionis in aliquibus hominibus, quādo imaginātur, inſit talis virtus, vix eſt credibile. Nam non eſt veriſimile, quòd ex inæquali duntaxat perfectione accidentium indiuidualium exiſtat facultas naturalis ad effectus tam admirabiles, atq; adeò longè ſuperans facultates eas quæ conſequuntur naturam ipſam ſpecificam hominis: ſiquidem accidētia propria indiuiduis imperfectiora multo ſunt, quàm natura ſpecifica. Neque verò ad id aſſerendū, Philoſopho ſatis debet eſſe, quòd non videat implicationē cōtradictionis in ea re; ſed opus eſſe experientia certa, conſtanti ratione, &c. alioqui infinita figmenta poſſemus Philoſophiæ inſerere.

Diximus præterea poſſe TERTIO vanitatē in huiuſmodi deprehendi ex cōditione EFFECTVS exſpectati, concurrente *circumſtantia vana*. Vt videlicet, ſi effectus eſſet talis, qui non poſſet prouenire, niſi à natura intelligente; & circumſtantia adhiberetur vana, quæ facilè oſtenderet, effectum nō exſpectari à bona natura intelligēte, ſed à *mala*. Vt ſi, verbi gratia, quis ex ſtatua aliqua verè exſpectaret reſpōſum de occultis, quod certum eſt non poſſe dari, niſi à natura intelligente: aut ſi ad hoc niteretur, vt ſtatua moueret ſe motu progreſſiuo animalis; quem certum eſt, ſtatuam nō poſſe ex ſe habere, quippe cùm talis motus ſit effectus vitæ, quā ſtatua minime habet, cùm nō ſit organizata, neque habeat temperamentum tale quale ad vitam requiritur: vt optime diſputat ſanctus Thomas 3. contra Gentes, cap. 104. cōtra Hermetem, qui auctore diuo Auguſtino lib. octauo de ciuitate Dei, c. vigeſimotertio, putabat eiuſmodi ſtatuas magicas eſſe ad aliquos effectus animatas. Quod apertè eſt contra illud Pſalm. 136. *Simulacra gentium argentum, &c. Os habent, & non loquentur: neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.*

Modus verò ſiue *circumſtantia vana* in huiuſmodi cognatibus cernitur, ſi is, qui hæc molitur, minetur aliqua impoſſibilia aut abſurda, niſi effectus ſequatur; vt quòd conteret cælū, verbi gratia, quòd exturbabit ſidera, &c. His enim & ſimilibus vanitatibus ſolent vti Necromātici, vt patet ex Porphyrio in epiſt. ad Anebriotē, quam diuus Thomas citat vbi ſuprà cap. 106.

Supereſt vltimū caput, ex quo diximus, poſſe QVARTO dignoſci vanitatem operationis in hoc genere; nimirum ſi cōmunis EXPERIENTIA doceat, fruſtra ſtudium & operam inſumi in procurandis per quędā media & cauſas præſtantibus quibuſdam effectibus. Quo quidem ex capite vanæ non immeritò videri poſſunt nonnullæ CHYMICORVM operationes.

Etenim de quæſtione Chymica, an ſcilicet fieri poſſit naturaliter trāſmutatio rerum viliorum in aurum, aut aliam rem pretioſiorem, tres ſunt ſētentiæ: duæ extremæ, quas exiſtimo falſas, & vna media, quæ cuique prudenti viro probari deberet tanquam vera.

PRIMA ſententia extrema eſt eorum qui affirmatè aſſeuerant, tranſmutationem illā abſolutè eſſe impoſſibilem naturaliter. Hoc puto non ſatis prudēter ac eruditè affirmari. PRIMO; quia cùm ſint innumerabiles res naturales nobis ignotæ, quæ ſūt perſpectæ Deo ac Angelis bonis & malis: meritò quis dubitare poteſt, an vna ex numero illarum ſit illa trāſmutatio. SECVNDO; quia multa alia videmus naturaliter fieri, quorum rationem ignoramus, &c. TERTIO; quia non minùs mirabilis fuit trāſmutatio Virgarū in ſerpētes, facta per Magos Pharaonis; & tamen diuus Auguſtinus lib. 3. de Trinitate, cenſet, fuiſſe illam verè & naturaliter factam, operâ dæmonum, qui occultiſſimas quaſdam cauſas ſeu ſemina ad illum effectum explicauerint.

SECVNDA ſententia extrema eſt aliorum, qui affirmatè aſſeuerāt, eſſe illam tranſmutationem poſſibilem naturaliter, atque adeo etiam poſſe fieri arte & ſtudio humano. Hoc etiā arbitror non ſatis prudenter & eruditè aſſeuerari. Nam neque ex *natura* earum rerū quas homines ad eum effectum adhibere ſolent, neque ab *experientia* poteſt quis firmiter oſtendere, tranſmutationem illam eſſe naturaliter poſſibilem.

Non ex NATVRA ipſarum rerum, quæ ad eum effectum adhibentur. Quia nulla illarum eſt cauſa efficiēs *principalis* eiuſmodi effectus; cùm nulla ſit perfectior aut æque perfecta, atque effectus qui intenditur: nec aliqua alia talis cauſa efficiens principalis poteſt à Chymicis ſatis certò & conſtanter in ſuis operationibus indicari, cuius inſtrumenta & coadiuuātia ſint res illæ, per artē à Chymicis adhibitæ. Nā oportet artem in hac re imitari naturā: natura autē in hoc genere agit occultiſſimè. Primùm enim magna & obſcura quæſt. eſt de *materia*, ex qua aurum fiat. Nam quod dicunt plerique Chymici, fieri ex ſulphure & argēto viuo, incertiſſimū, vel potiùs omnino falſum eſt. Nam in pleriſque locis, vbi aurum reperitur, nullum extat ſulphur aut argentum viuum: ſicut etiam, vbi ſulphur & argentum viuum eſt, nullum reperitur veſtigium auri. Deinde quæſtio eſt de *qualitate*, per quam velut per *inſtrumentum* cæli aut Solis, generetur aurum: an ſcilicet ſit calor, vt putant Chymici; an verò frigus potiùs; cùm calore liquefiant & ad corruptionem tendant Metalla: quod eſt indicio, generari ea potiùs per frigus, quo denſentur halitus & vapores, quos Ariſtoteles materiam Metallorum eſſe cenſet. Item ſiue calor, ſiue frigus, ſiue vtrumque ſit huius generationis inſtrumentum, tamen qualitates, per quas corpora cæleſtia agunt, non videntur poſſe ſuppleri per elementorum qualitates, ſi qualitates illæ, quæ ſunt inſtrumenta cælorum, conſiderentur non modò vt ſunt calor aut frigus, ſed etiam vt ſunt *organa* quædam & *inſtrumenta naturalia* cælorum, in quorum virtute agunt, &c. Habere enim inſtrumentaliter hanc cælorum virtutē inſeparabile quiddam & proprium eſt ipſarum naturaliū

qualitatum, quæ ſunt naturalia inſtrumenta & organa cælorum. Quod autem aiunt Chymici, in iis rebus quas adhibent, eſſe *ſemen auri*, dicunt quidẽ, ſed non probant. Oportet namque omne ſemẽ agere in virtute alicuius *principalis* cauſæ, quam iſti non poſſunt certò & conſtãter indicare, vt iam probatum eſt.

Non poſſunt etiam ab Experientia probare Chymici, poſſibilẽ eſſe naturaliter illam tranſmutationem. Eſt enim hac in re illorum experientia multis nominibus meritò ſuſpecta & incerta.

Primo; quia, vt vere affirmauit Pontifex Ioannes XXII. (cuius verba poſtea referemus) facilè iſti ſolent dicere ea quæ non ſunt, faſcinati quaſi nimia illa ſpe & vehemẽti ſeu melãcholica opinione auri, &c. ſicut quidam qui per literas (quas ego ipſe legi) falsò affirmarũt feciſſe ſe ex pulueribus illis Marci Bragadini, in abſẽtia illius, verum aurum; quorum pulnerum vanitatem ipſe Marcus, inſtante iã ſupplicio mortis, qua piè admodum Monachij obita, priſtinas fraudes expiauit, propria ſua manu in ſcripto, quod ego vidi, toti mundo teſtatus eſt, anno 1591.

Secundo; quia communiter illorum paupertas & mendicitas detrahit illis fidem, quãdo iactant ſuas experientias. Quod vnicum argumentum eſt euidens in moralibus: & illud ſolũ deberet ſufficere, cùm (ſi Chymicorum ipſorum teſtimonia excludas) de nullo poſſit certò probari, quòd per iſtam artem fuerit diues factus.

Tertio; quia dato quòd experientiæ ipſæ, quod ad effectum quidem ipſum attinet, non nitãtur mendacio narrantis; tamen poſſunt niti variis fraudibus, quæ vel in auri probatione poſtea, vel in ipſa operatione adhibeantur, ſicut fraudulenta fuit operatio illa Marci Bragadini, quæ certè videbatur euidentiſſima & certiſſima. Quidni igitur & aliæ, quantumuis ad oculum euidentes, aliquo alio modo ſimiliter fraudulentæ ſint, & ideo meritò ſuſpectæ habeantur?

Qvarto; quia dato quòd tales experientiæ nullis etiã fraudibus nitantur, tamen incertum eſt, an fiat per aliquid quod fuerit ſcitũ, aut ſciri poſſit ſtudio humano, an verò per aliquid; quod ſuppeditetur à ſpiritu malo, ſicut facta fuit per Magos conuerſio virgarum in ſerpentes; ex Auguſtini ſententia. Neque enim ſpiritus bonus aurum & diuitias per vias *extraordinarias* ſuppeditare ſolet, ſed bona ſpiritualia. Cùm non legamus: Beati diuites auro. Sed: *Beati pauperes ſpiritu*. Neque etiã eſt veriſimile, malum ſpiritũ, ſi forte nouit, & ſuppeditat quãdoque naturales cauſas effectuum huiuſmodi, docere etiã homines artem illarũ conquirendarum. Reſeruat enim eam ſcientiã ſibi, vt faciliùs poſſit fallere, & ad ſua voluntatem ac ſuggeſtionem pertrahere homines; maximè cùm tãto odio proſequatur genus humanum, vt veriſimile non ſit, velle eum homines quidquã docere ad tantam vtilitatem, quãta eſſet in ea arte.

Qvinto; quia ſi tales experientiæ fierent verè per artem humanam, conſtaret certiſſimè de aliquibus, vel aliquo, qui eam *callere ſſet*; id quod minimè iã conſtat, niſi per teſtimonium incertiſſimum ipſorum Chymicorũ, & per neſcio quas illorum coniecturas & ratiocinationes, quibus ſimiliter palliari & colorari poſſent omnia figmenta, quantumuis incredibilia & falſa, &c.

Sexto; quia nemo eſt repertus, qui talem artem alios docere poſſet verbo aut ſcripto; quod eſt ſignum, neminem eam callere, cùm ſignum ſapientis ſit, poſſe docere, &c. Neque eſt credibile, neminem vnquam voluiſſe alios docere, qui eam artem calleret; aut ſi voluiſſet, de eo non certiùs conſtare.

Septimo; quia nemo eſt illorum, qui affirmet, ſe *vltimum* effectum Alchmicum iam eſſe expertum, ſed ſolùm dicunt, ſe illum *ſperare*; præfigẽtes priores quoſdã terminos temporis, ad quos quædam alia antecedentia facilè poſſint fieri, vt ita excitent ſpem vltimi quoque effectus, etiamſi nunquã ſit ſecuturus. Quod eſt profectò accommodatiſſimum artificium ad emungendam interea pecuniã, & trahendam homines per naſum ſuſpenſos, ſicut iſti ſolent, donec parent fugam.

Eſt igitur Tertia ſententia media & vera aliorũ, qui neque determinate negant, tranſmutationem illã eſſe abſolutè & per ſe naturaliter poſſibilem, neque id etiã affirmãt: ſibi tamen perſuadent, etiamſi forte poſſibilis per ſe ſit, eſſe tamen ita difficilem, vt videri debeat eſſe ſupra humanã facultatem. Cuius ſententiæ veritas patet iam ex rationibus, quibus primam & ſecundam ſententiam oppugnauimus.

Ex quibus conſequitur, veriſſimum id eſſe quod cõmuniter ſapientes ſentiunt, & Theologi etiã tradunt, nempe ſtudium illud Chymicum, eſſe communiter indiſcretum & periculoſum, & ordinarie etiã pernicioſum & illicitum, ratione ſaltem circumſtantiæ, perſonarum, &c.

Primo; quia non eſt rectæ rationi conſentaneum, ſtudere iis rebus, quæ ſunt ſuprà ſtudium humanum, vt eſt hæc res, quemadmodum antea eſt probatum.

Secvndo; quia imprudẽter ageret is mercator, qui daret operã ei negotiationi, in qua ex mille vix tres aut quatuor eſſent, qui non maximã iacturam facerent ſuarum fortunarũ, & nullum lucrum. Multo igitur magis ij, qui ſe dedunt Alchymiæ, cùm ne vnus quidẽ ex mille aſſequatur id quod Chymici pollicentur, ſed omnes huic arti deditos conſtet iacturam feciſſe temporis & pecuniarum.

Tertio; quia communiter hoc ſtudium auocat mentem & animum ab his quæ magis ſunt neceſſaria; & quæ homini ex officio ſuo incumbunt.

Qvarto; quia imprudens & ineptus meritò indicaretur is qui propterea quòd ſerpentes a Magis Pharaonis potuerunt naturaliter ex virgis fieri (vt Auguſtinus ſentit) huic arti vellet ipſe ſe dedere, ſperarétque ſe illam ſtudio humano reperturum, & ea ſpe pecuniã multam inſumeret.

Qvinto, quia paulatim eò delabuntur Chymici, vt pari ratione putare poſſint, quiduis ex quouis fieri poſſe per artem, atque adeo etiã veros homines, vt quidam iſtorum aiunt, id quod ſine magno abſurdo dici nõ poteſt: Tunc enim non haberent tales peccatum originale, cùm non deſcendãt ab Adamo per viã generationis, &c. Et ſic non indigerent redemptore Chriſto, &c. quæ omnia pugnant cum vera fide, & ſacra Scriptura.

Sexto, quia exponunt ſe iſti periculo, ne diabolus ſe eorum operationibus ingerat, cum videat eos deditos & occupatos vanitatibus & inſaniis falſis, vt Scriptura appellat. Quod eſt origo & caput ſuperſtitionis & pacti impliciti cum diabolo, vt Theologi tradunt, & nos q. præced. p. 2. tradidimus, ex luculenta ſententia S. Auguſtini lib. 2. de doctr. Chriſt. c. 22. & 23.

Septimo; quia grauiſſimis verbis Deus in Scriptura ſacra nos ab huiuſmodi curioſis occupationibus deterret; admonẽs, vt iis potiùs attẽdamus, ad quę vnuſquiſq; ex officio & vocatione ſua diuiniſq; pręceptis eſt obligatus: Maximè autẽ Eccl. 3. *Altiora te*, inquit, *ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Nõ eſt enim tibi neceſſarium, ea, quæ abſcondita ſunt, videre oculis tuis. In ſupernacuis rebus noli ſcrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curioſus. Plurima enim ſuprà ſenſum hominum oſtenſa ſunt tibi. Multos enim ſupplantauit ſuſpicio illorũ* (id eſt, opinio & ſpes, quòd forte poſſint Chymicè mirabilia fieri, &c.) *& in vanitate detinuit ſenſus illorum. Cor durum male habebit in nouiſſimo, & qui amat periculum, in illo peribit.*

Octavo; quia extat etiam grauiſſima ſentẽtia ſedis Apoſtolicæ contra hoc genus ſtudij Chymici, in Extrauagante *Spondent*, de crimine falſi, vbi ſic ad verbũ loquitur Ioannes XXII. *Spondent, quas non exhibent, diuitias*

pauperes Alchymiſtæ, pariter qui ſe ſapientes exiſtimant, in foueam incidunt, quam fecerunt. Nam haud dubie huius artis Alchymiæ alterutrum ſe profeſſores iudicant, cum ſuæ ignorantiæ conſcij, eos, qui ſupra ipſos aliquid huiuſmodi auxerint, admirantur: quibus cum veritas quæſita non ſuppetat, dum cernunt, facultates exhauriunt, ijſdémque verbis diſſimulant falſitatem, vt tandem quod non eſt in rerum natura, eſſe verum aurum vel argentum, ſophiſtica tranſmutatione conſingant, eóque interdum eorum temeritas damnata & damnanda progreditur, vt fidis (ſeu fictis) *metallis cudant publicæ monetæ characteres fidis oculis, & non aliàs Alchymicum fornacis ignem vulgum ignorantem eludant. Hanc itaque perpetuis volentes exulare temporibus, hac edictali conſtitutione ſancimus, vt quicunque huiuſmodi aurum vel argentum fecerint, vel fieri ſecreto facto mandauerint, vel ad hoc ſcienter, dum id fieret, facientibus miniſtrauerint, aut ſcienter vel auro, vel argento vſi fuerint, vendendo vel dando in ſolutum; verum tanti ponderis aurum vel argentum pœnæ nomine inferre cogantur in publicum pauperibus erogandum, quanti Alchymicum exiſtat, circa quod eos aliquo prædictorum modorum legitime conſtiterit deliquiſſe, facientibus nihilominus aurum vel argentum Alchymicum, aut ipſo (vt præmittitur) ſcienter vtentibus, perpetuæ infamiæ nota reſperſis.*

PVNCTVM TERTIVM.

Vnde dignoſcendum ſit, an ſuperſtitio vanæ obſeruationis ſit peccatum mortale vel veniale.

Ad art. 1. D. Thomæ.

DVOBVS modis poteſt contingere, vt ſuperſtitioſa & vana obſeruatio (quæ ex ſuo quidem genere eſt peccatum mortale, vt pote contraria virtuti religionis) ſit tantummodo peccatum veniale. PRIMO; propter ignorantiam vincibilem *non craſſam*, ſicut quæſtione præcedenti dictum eſt de Diuinatione. SECVNDO; etiam ex parte intentionis, ſi quis his vanitatibus det operam, non quaſi efficacibus, ſed tantùm vanis ex leuitate quadam; ſicut ſuprà quoque de Diuinatione eſt dictum.

Ex *paruitate* autem materiæ non videtur poſſe eſſe peccatum tantummodò veniale in huiuſmodi. Nam deformitas huius peccati conſiſtit in hoc, quòd quis ſibi vel dæmoni tribuit effectum proprium Dei, quando cauſa adhibita non eſt ad eum ſufficiens, neque etiam ipſe dæmon, & (quod ſemper hic interuenit) expreſsè aut tacitè habet commercium cum dæmone: ſed quælibet iſtarum deformitatum ſecundùm ſe, abſtrahendo à quantitate materiæ, eſt valde grauis. Ergo ſemper id eſt peccatum mortale, quantum eſt ex parte materiæ.

Quanquam poteſt probabiliter dici, quando materia eſt *leuis*, ex ſolo quidem commercio tacito cum dæmone, non imminere homini tantum periculum ſalutis: facile enim deſeret occupationem illam vanam in materia leui, atque ita non facilè ob eiuſmodi vanitatem, allicietur à dæmone ad maiora, &c. Itaque quando huiuſmodi vanitas tantùm eſt peccatum propter tacitum commercium cum dæmone, & materia eſt *leuis*, vt, verbi gratia, quod ſemel annulus moueatur ſuper filum; probabile eſt, non eſſe peccatum mortale.

PVNCTVM QVARTVM.

De officio Magiſtratus circa puniendа maleficia.

Ad artic. 2. D. Thomæ.

PRINCIPIO dubitari non poteſt quin maximè teneantur Magiſtratus inquirere & animaduertere in maleficia. Extat enim grauiſſima huius rei admonitio diuina, & cohortatio ad Magiſtratus & Principes, tum alias paſſim, tum Exod. 22. *Maleficos non patieris viuere.* Et Deuter. 13. *Auferes malum de medio tui.* Et: *Non ſine cauſa Magiſtratus gladium portat in vindictam malorum*, vt Apoſtolus ad Rom. 13. ait. Malefici autem adeo *mali* ſunt, vt ideo etiam *malefici* vocentur, quia non ſolum in Deum ac religionem impij & blaſphemi ſunt, ſed etiam omnium peſſimi ac nocentiſsimi ſalutis humanæ hoſtes, vt eos appellat Imperator in l. fin. C. de Maleficis & Mathematicis. Vnde & pœnæ grauiſſimæ in eos ſunt ſtatutæ, omni Iure, tum Canonico, tū Ciuili, de quibus ſuo loco dicemus.

Et quidem tum à ſeculari Magiſtratu, tum ab Eccleſiaſtico puniri poſſunt ac debent, cùm crimen ſit mixti fori, vt tradunt Panormitanus & alij in c. 1. de Sortileg. Quapropter expediet adiungi in his cauſis vnum ſaltem Theologum iudicibus ſecularibus: tametſi rectè in Malleo maleficarum in 3. part. in principio docetur, iudices Laicos de hoc crimine cognoſcere ac iudicare poſſe, etiam quandò hæreſin continere videtur; idque propter rationes, quas ibi adducit. Et ita conſuetudine & vſu forenſi receptum videmus, quòd indiſtinctè puniantur malefici à iudice quoque ſeculari.

Atque eſt tunc maximè neceſſaria hæc diligētia Magiſtratus, cum conſtat, graſſari hoc malum in vicinis locis: non enim eſt tunc veriſimile, ab eo eſſe immunia propinqua loca. Itaque ſi ibi hoc negotium negligatur, timendum eſſet, fore, vt breui hoc malum, propter negligentiam Magiſtratus, in immenſum creſcat cum incredibili damno, tum priuatorum, tum totius Reipubl. quod etiam ex iuſtitia deberet ipſe Magiſtratus ſuis ſubditis reſarcire, vt eſt communis omnium Doctorum ſententia, quam & nos ſuprà confirmauimus, diſputat. 5. q. 6. p. 3.

Proderit autem plurimùm, vt ij iudices, qui hāc cauſam cogniturі ſunt, videāt aliquot proceſſus Sagarum, habitos in vicinis locis. Nam, vt eſt veriſimile, facinora Sagarum alicuius loci, & aliarum vicinarum eſſe ſimilia; ita ſimiliter ferè cum illis procedendum erit. Item proderit multùm, euoluere libros aliquos, qui de hoc toto negotio doctè & breuiter ſcripti ſunt, ac præcipuè Malleum maleficarum part. 2. & 3. & Petrum Binsfeldium Suffraganeum Treuirenſem in tractatu de Cōfeſſionibus maleficorum & Sagarum. In quo libro, ſecunda præſertim parte, omnia ferè dubia & quæſtiones, quæ circa huius cauſæ proceſſum poſſunt incidere, doctè explicantur.

His præmiſſis, quoniam materia hæc in vſu frequēs eſt, & propter eius grauitatem & difficultatem, ſæpe reddit anxias conſcientias Magiſtratuum & Iudicum; quædā in ſpecie hic ſummatim addemus de quinque his capitibus. 1. Quibus modis inſtitui oporteat inquiſitionem circa maleficium. 2. Quomodo maleficium cognoſci poſſit. 3. Quænam indicia & præſumptiones ſufficiant ad incarcerandum & torquendum. 4. Quomodo, & quando perſonæ maleficæ deferri, capi, & puniri debeant. 5. Quis ſit ſeruandus proceſſus circa totam hanc cauſam.

Quibus modis inſtitui oporteat inquiſitionem. §. 1.

QVANDO opinio eſt, graſſari hoc malum in aliquo loco, expediet in primis, *generalem* inquiſitionem inſtituere, imperando omnibus aliquo publico edicto, vt ſub certa pœna intra certum tempus per viam accuſationis vel denuntiationis iuridicæ deferant, ſi quid ſciant, aut viderint, aut audiuerint, vel eo certè modo, quo in vnoquoque loco inquiſitio criminum generalis inſtitui conſueuit. Neque opus eſt, vt huiuſmodi inquiſitionem generalem præcedat infamia aut ſuſpicio de aliqua perſona nominatim, ſed ſatis ad eam inſtituendam eſt generalis perſuaſio, quòd omnino expediat, prodi ac puniri crimina perniciosa Reipub. præſertim adeo exitialia ſaluti hominum; vt patet ex his quæ de forma inquiſitionis docuimus ſupra diſput. 5. q. 13. &

tradit Syluester, verbo Inquiſitio 1.num.7.& 10.& Sotus lib.6.de Iuſtitia & Iure,q.6.art.2.cócl.5. & alij.Præterea quoque procedi poteſt ad inquiſitionem *ſpecialem* interrogando vel ipſos reos delatos, aut iam ante ſuſpectos,vel alios etiam de illis tanquam teſtes.

Sed vt hæc inquiſitio *ſpecialis* legitimè inſtituatur, quædam ſunt neceſſaria.Nam vt quis iure interrogetur de ſeipſo,neceſſe eſt,vt is ſit ſuſpectus de hoc crimine, vel propter publicam *infamiam*,qua circa illud laboret, vel propter *ſemiplenam* probationem,vel propter *grauia indicia*, vt patet ex iis quæ docet diuus Thomas ſuprà quæſt.69.art.2.& Caietanus ibi,& Sotus lib.5.de Iuſtit. q.6.art.2.& Nauarrus in Man.c.18.num.57.&c. *Infamia* verò debet eſſe opinio plurium & proborum, vt colligunt Doctores ex c.Inquiſitionis. Extra de Accuſationib. *Semiplena probatio* erit,ſi præter actorem vel denuntiatorem,accedat vnius teſtimonium omni exceptione maius,vel indicia tali teſtimonio æquiualētia,vt notat Caietanus ſuprà quæſt. 69. art. 2. & indicat etiam Nauarrus in Man.18.num.57. *Indicia* quoque oportet eſſe talia,vt conſiderata natura huius criminis meritò poſſint ingenerare eius opinionē(iuxta ea quæ §.ſeq.dicemus)& duorum ſaltem teſtimonio cōperta ſint, vt notat ex communi ſententia Syluester, verbo Indicium, quæſt. 1. & habet etiam conſtitutio criminalis Caroli V.art.23.Atque etiam erit neceſſe manifeſtare reo,cùm interrogatur,eſſe ipſum ſuſpectum propter aliquam ex tribus prædictis cauſis, ſcilicet ob infamiam,vel ſemiplenam probationem,vel indicia,vt ita intelligat,ſe legitimè interrogari & obligatum eſſe ad reſpondēdum. Hoc enim eſt illi indicandum, vt colligitur ex c.Qualiter & quando 2.Extra de Accuſationib. & notat Sotus lib.5.de Iuſtit.q.6.art.2 Caietanus ſuprà q.69.art.2. & Nauarrus in Man.cap.18.num.57.&c.

Vt autem non ſolùm ipſe reus *de ſe*,ſed etiam alij de illo, per ſpecialem inquiſitionem interrogentur tanquam *teſtes*,non ſufficit qualiſcunque ſuſpicio, niſi determinatè fuerit orta ex *infamia publica*, qua reus laborauerit,circa crimen quod inquiritur; vt patet ex cap. Inquiſitionis,& cap.Qualiter & quando 2. & cap.Cùm oporteat,Extra de Accuſationib.

Quomodo maleficium cognoſci poſſit. §.2.

IAm verò vt cognoſci poſſit, num aliqua perſona ſit maleficij rea, in primis perſpectam habere oportet ipſam naturā & rationem MALEFICII, ſiquidem tota Magiſtratus actio in eo inquirendo,dignoſcēdo, & puniēdo verſari debet.Eſt autem maleficium(vt ex ſacris literis,& Canonibus,& communi Doctorum ſententia colligitur) *opus excedens communem captum & facultatem hominum,diaboli opera, & libero voluntatis humanæ conſenſu factum,interueniente nimirum pacto explicito vel tacito hominis cum diabolo*.Cuiuſmodi maleficia videntur omnia poſſe reuocari ad quinque genera,vt rectè notauit Syluester, verbo Maleficium,q.5.Aut enim huiuſmodi opera diabolica fiūt *primò*,ad cognoſcenda occulta & procul poſita(vt conſilia & actiones perſonarum, quæ longè abſunt)aut *ſecundò*,ad infirmitates ſeu morbos mirabiliter inferendos;aut *tertiò*,contrà,ad ſanitates;aut *quartò*, ad falſas & præſtigioſas apparitiones & actiones;aut *quintò*,ad motus vel mutationes rerum & effectus mirabiles,& communi iudicio hominum impoſſibiles.

Quapropter maleficæ perſonæ ex eiuſmodi aliquibus argumētis & indiciis dignoſci poterūt;quæ idonea erunt,vt ex eis coniici atque intelligi poſſit, quidpiam tale commiſſum eſſe,quod ad genus aliquod pertineat ex his quinque diabolicorum operum;vel quę argumēto eſſe poſſint,perſonam,de qua inquiritur, huiuſmodi facinoribus,& pacto cum dæmone eſſe obſtrictam.

Itaque malefica perſona poterit cognoſci, *primò* ex confeſſione ipſiuſmet atteſtantis,ſe prædicta feciſſe,aut aliqua eorum. *Secundò*,per cōfeſſiones aliorum,qui eiuſ-

A dem delicti ſunt conſortes,& qui alios nomināt. *Tertiò*, ſi chirographum aliquod reperiatur penes aliquā perſonam,manu eius,atque ab ea recognitū,quo ſe dæmoni dedicaſſe,abiecta Chriſti fide,profiteatur;aut ſtigmate quodam inſignita ſit,quo ſolēt maleficæ eſſe inuſtæ. *Quartò*,ſi penes aliquem reperiātur aliqua venena, hoſtiæ,bufones,membra humana, imagines cereæ, quæ acubus transfixæ ſint. *Quintò*,ſi dæmonem inuocare ſolere cōuincatur;ſi minata fuerit mulier alicui malum, & deinde quis reperiatur morbo ac faſcinatione correptus. *Sextò*; ſi teſtes aliqui ſint contra aliquem teſtificantes,quòd viderint eum veneno aut vnguento quopiam linire animalia, quæ poſtea mortua reperta ſint; aut infantes, aut alios. Habentur hæc poſtrema apud
B Ioan.Bodinū de Magorum Dæmonomania lib.4.cap.2. Quæ verò diximus de confeſſionibus ipſorum, & de his,qui & de ſe,& de aliis confitentur, habentur apud alios,præſertim apud Bernar. Spinam in tract. ſeq. de Strigibus,& apud Petrū Binsfeldium in tract. de Confeſſionib.maleficorū,de quibus aliqua inferiùs dicenda erunt.His ſignis & argumentis,quibus maleficium indicari ſolet, multa alia adiungere prudens ac diligens Magiſtratus poterit; præſertim verò ex proceſſibus cōtra maleficos inſtitutis,& ex Malleo maleficarū par.3.

Cæterum,cùm maleficia committantur *occultè*,multo faciliùs cognoſcuntur huius facinoris rei aut confeſſione ipſorum per inquiſitionem & torturam legitimè extorta,aut teſtificatione aliorum, aut denique denuntiatione complicum,tortura vel torturæ metu extortæ; quæ via etiam eſt non modò indagandi maleficia ipſa propriè,ſed alia quoque facinora quæ patrari ſolent à
C maleficis,& pari vel maiori pœna ſunt digna;vt idololatricam adorationē dæmonis, abnegationē religionis Chriſtianę,actionēſque nefandas & ſacrilegas erga venerabile Sacramentum,aliáque huiuſcemodi.Eſt enim hoc maleficij crimē ex eo facinorum genere,ſuper quibus iudices poſſint ac debēt interrogare reos de ſe cōfeſſos in tormentis,num quos ſocios ac participes norint eiuſdē criminis,eiſque credere, cum aliquos eiuſmodi ſocios denuntiant,vt patet ex l.finali,C.de Maleficis & Mathematicis,& copioſè & accuratè multis argumentis & auctorum teſtimoniis probat Binsfeldius in tractatu ſeu quæſt. de Confeſſionibus maleficorum, part.2.in principio.& concluſ.1.Sed tamen vt huic denuntiationi participum criminis fides adhibeatur,oportet eam a reo fieri non facilè ac leuiter, ſed tortura adhibita,vel iniecto metu torturæ, vt idem auctor rectè
D probat.Quin etiam concl.3.& 4. rectè aſſerit, ſufficere quidem vnius rei denuntiationem ad inquirendum denuntiatum,& ex eo indaganda alia indicia, non tamen ad torquendum, niſi plures eundem denuntient, aut alia indicia acceſſerint,ſicut §.ſeq.dicemus.

Illud etiam iudicibus cùm in maleficos inquirūt,cauendum erit;ne quo medio illicito crimē indagare ſtudeant;vt falſa promiſſione impunitatis,ſi reus fateatur; aut falsò aſſerendo,illum iam ab aliis maleficis eſſe denuntiatum, &c.ac multo minùs per probationem (vt vocant)aquæ frigidæ, aut per alia media ſuperſtitioſa, vt patet ex iis quæ idem Binsfeldius doctè de his rebus diſputat,in illo tractatu,par.2.dub.1.& 3.contra falſam
E quandam opinionem Ioannis Bodini.Sed neque Mago alicui aut diuino,ex arte ſua Magica & diabolica aſſerenti,perſonam aliquam eſſe Sagam, credendum eſt, niſi ea maleficia de illa conteſtetur, quæ ſenſu etiam humano percipere potuerit,vt cùm vna malefica aliam in tortura denuntiat,ſicut ante dictum eſt, & reſoluit optimè Binsfeldius loco citato,dub.2.

Quænam ad carcerem, & etiam ad tormenta ſufficiant indicia & præſumptiones. §.3.

POrrò ad coniiciendum in *carcerem*,hæ præſumptiones & indicia ſufficiēt. *Primò*;ſi apud aliquē reperta

ſint

Digitized by Google

ſint ea, quæ præced. §. diximus, ex Bodino. *Secundo*; depoſitio ac nominatio conſortis eiuſdem criminis in tormentis confirmata. *Tertio*; infamia, quæ non à maleuolis & inimicis originem habuerit. *Quarto*; denuntiatio facta ab aliquo fide digno contra aliquam perſonam. *Quinto*; querela partis offenſę, & damnum vel iniuriam paſſæ ab aliqua perſona malefica. *Sexto*; confeſſio extra iudicium facta. *Septimo*; omnia alia indicia, quæ regulariter in aliis criminibus viam iudici aperiunt ad inquirendum contra aliquem: iuxta ea quæ tradunt Criminalium ſcriptores, præſertim Iulius Clarus lib. 5. ſent. receptarum §. finali, quæſt. 6. & ſeq. Nam hæc eadem & etiam aliquanto leuiora ſufficere poterunt in hac cauſſa ad capturam; per tradita à Marco Antonio Blancho in practica criminali, in Sectione quæ incipit: *His ſic præmiſſis*, num. 26. & a Proſpero Farinacio, q. 27. de delictis & pœnis, num. 117. & ſeq. Niſi fortè tales ſint circumſtantiæ particulares in aliquo caſu vt aliter oporteat procedere. Id quod pendet ex diſcretione & prudentia iudicis, conſulto præſertim Principe, aut ſuperiore Magiſtratu.

Ad *torturam* verò quænam ſufficient, nunc dicendum eſt. Ac tametſi Doctores dicunt, vniuerſale aliquid circa torturam tradi non poſſe propter caſuum & perſonarum diuerſitatem: tres tamen proponemus regulas, quæ ordinariè obſeruandæ ſunt. PRIMA eſt: Omnia indicia, quæ ad torturam regulariter ſufficiunt in aliis criminibus, multo magis ſufficient in hoc crimine quod & difficillimæ probationis eſt, & grauiſſimum pernicioſiſſimúmque Reipubl. Eſt enim communis Doctorum ſententia, in eiuſmodi delictis quæ difficulter probari poſſunt, promptiorem eſſe iudicem oportere, quam in aliis criminibus ad ſubiiciendum reum torturæ. Vt ex communi ſententia tradit vbi ſupra Iulius Clarus quæſt. 64. non longe ab initio. Itaque mala fama in hoc genere delicti, rei inquiſiti mendacia, vacillationes, trepidationes, & alia, quæ aut ſimul iuncta omnia aut etiam non omnia ſimul iuncta, aliàs regulariter iudici præſtant indicium ad torturam, in hoc crimine ſufficient.

SECVNDA regula. Etiam ſufficiet ad torturam denuntiatio alicuius rei complicis facta in tortura vel metu torturæ, ſi accedant aliqua alia indicia vel præſumptio, vt aſſerit Binsfeldius ex ſententia plurimorum loco citato, concluſ. 5. Item ſine aliis indiciis ſufficiet talis denuntiatio, facta à duobus vel tribus Reis in tortura, vel torturæ metu, ſi hi ſint viri; vel à tribus vel quatuor; ſi ſint fœminæ; vt fusè & accurate confirmat idem auctor concluſ. 6. adiuncto 7. illato. Qui etiam prudenter notat, in huiuſmodi criminibus alioqui occultis, pluris faciendas eſſe huiuſmodi denuntiationes, quam indicia, cùm hæc plerumque aut non ſuppetant, aut ſint varia & incerta. Quanquam neque hæc negligenda ſunt, præſertim ſi talia ſint, quę euentu ipſo probari & cognoſci poſſunt, vt ſi quæ perſona dicatur per maleficium intuliſſe aliquod damnum tali die, tali loco, talibus rebus, &c. Tunc enim ſi id damnum illatum fuiſſe reipſa comperiatur, non exigui ponderis tale indicium videri debet. In quo toto genere ſolertia atque diligentia iudicis in percontando & indagando valebit plurimùm.

TERTIA regula. Si cōcurrat diffamatio, vel aliud indicium, & ſimul reperta fuerint apud reum vel venena, vel hoſtiæ, vel bufones, vel alia quæ ſuprà recenſuimus §. 2. aut his ſimilia locus eſſe poterit tormentis: argumento eius quod dicitur de re furto ſubtracta penes aliquem reperta, qui ſit malæ famæ, id ſcilicet indicium eſſe ad tormenta ſufficiens, ſicuti ex communi ſententia docet Iulius Clarus vbi ſuprà quæſt. 21. littera O. Item argumento eius quod in hoc propoſito aſſeruit Simon de Pretis in conſ. 105. num. 1. per L. Etſi, & ibi Doctores, C. de Maleficis & Mathematicis.

Quomodo & quando perſonæ illæ deferri, capi, & puniri debeant. §. 4.

DEferētur autem perſonæ ſuſpectæ huius criminis per viā inquiſitionis generalis aut ſpecialis (iuxta ea quæ ſunt dicta §. 1.) apud iudices deputatos & cōpetentes, notario delationem ſcribēte apud acta fideliter & diligenter, & in præſentia etiam duorum teſtium fide dignorum, qui nomina deferentium reticere debēt, & nemini publicare, ſicut fit in cauſis grauiſſimis, quales procul dubio hæ cauſæ criminales maleficij ſunt.

Quod verò ad capturam attinet, reſpondemus, eos ſtatim eſſe capiendos, cum primùm indicia ſunt legitima, & eo modo, quo alij capiuntur. Nō enim placet nobis, ſicut nec auctori ſupra dicto Petro Binsfeldio in dicto tractatu de Confeſſionib. Maleficorum, fol. 59. quorundam ſuperſtitio, qui circa eiuſmodi reos in eo maxime ſunt ſoliciti, vt capiant maleficos, dum in lecto iacent; aut, vt non tangant terram: quia experientia (vt aiunt) comprobatum ſit, eoſdem cùm primùm ita capiantur a miniſtris iuſtitiæ, magnoperè conſternari, & totam artem diabolicam ceſſare. Suadent tamen aliqui Doctores, eos ſtatim atque capti ſunt, examinari etiam antequam ducantur ad carcerem; quia tunc meliùs veritas inueniatur, & indicia habeantur ex vultu & reſponſionibus ad interrogationes. Et cùm ſunt examinati, ſi fieri commode poteſt, docent, eos non eſſe relinquendos ſolos in vno carcere. Quod tamen prudentiæ iudicis relinquendum videtur.

Neque eſt curandum, ſi fortè contingat, perſonam aliquam poſtmodum innocentem inueniri, & à iudice abſolui. Nam ſi abſoluetur, eo ipſo recuperabit famam, ſi quam eius iacturam ex incarceratione fecerit; & dato quod eam non omnino recuperet, tamen habet ius Magiſtratus, vt poſtponat priuatum damnum alicuius, bono communi Reipubl. quod ordinariè ſequitur ex tali modo procedendi contra ſuſpectos criminum. Quemadmodum eadem ratione non curandum, ſi forte contingat aliquando vt ſecundùm allegata & probata, condemnetur is qui etiam reuera eſt innocens. Nam plus intereſt Reipubl. vt ſecundum allegata & probata, quæ vt plurimum veritate nituntur, feratur ſententia, quam vt nunquam contingat condemnari aliquem innocentem. Quod adeo verum eſt, vt plerique Theologi & Iuriſtæ ſentiant, & rectè, debere iudicem dānare eum, qui ſecundùm ordinarium Iuris proceſſum probatur reus, quamuis ipſe iudex priuata ſua ſcientia noſſet, illum eſſe innocentem, & falsò delatum: ſicut aſſeruimus ſuprà diſputatione 5. quæſt. 11.

Porrò tunc punientur Maleficæ perſonæ, quādo ſeruato Iuris proceſſu, & crimine ſufficienter (eo modo, quo iuris & moris eſt) cognito, ſententia condemnatoria lata fuerit. Et quidem quæri poteſt, an inquiſiti confeſſio legitimè facta in iudicio, ad condemnationem eius ſufficere debeat. Sunt enim authores, qui opinantur, eiuſmodi confeſſiones non eſſe attendendas, vt Ioānes Franciſcus Ponzinibius in tractatu de Lamiis, & Alciatus lib. 8. Parergon iuris cap. 22. & alij. Sed communis & vera ſententia eſt, confeſſiones iſtorum, ſiue virorum, ſiue mulierum, attendendas eſſe, & in eis fundare ſe iudicem poſſe ad puniendum reum; ſicuti latiſſimè docent, auctor ſupra dictus de confeſ. Maleficorum, & Bernardus Spina in tractatu ſeu quæſt. de Strigib. cap. 15. & in Apologia, Ponzinibium, & Malleus Maleficarum, & alij.

Punientur autem tales meritò pœna mortis, iuxta L. Nemo, & L. Multi. C. de Maleficis & Mathematicis; & quidem eadem, quæ in vicinis locis de iure & cōſuetudine Maleficis infligi ſolita eſt. Notāt autem communiter Doctores, in huiuſmodi criminibus atrocibus, natura ſua ſecretis, probationē per coniecturas, & indicia, & denuntiationē complicum, etiam ſine propria Rei

confeſſione ſufficere quidem ad condemnandum, ſed pœna mitiori quàm ordinaria, vt citatis multorum teſtimoniis aſſerit quoque Binsfeldius vbi ſuprà concluſ. 7. niſi fortè reus manifeſtiſſimè conuincatur.

Quis ſit ſeruandus circa totam hanc cauſam proceſſus. §. 5.

QValis, & quonam ordine inſtituendus ſit hac in re proceſſus, ex dictis hactenus perſpicuum eſt. Sed quatuor prætetea ſunt notanda. PRIMVM eſt, in hac tota cauſa id eſſe ſeruandum, quod in ſimilibus cauſis criminalibus, in quibus de vita hominis & honore agitur: dandáſque defenſiones Reis, audiendos aduocatos, ſicut in cæteris cauſis. Qua de re extant multa apud Malleum Maleficarum in 3. parte, vbi illud prudenter monet nomina teſtium contra Reum teſtificantium, non eſſe edenda Reis, & eorum aduocatis, quando propter perſonarum potentiam imminere poſſet teſtibus aliquod periculum: quòd ſi nullum ſit periculum, ea eſſe edenda, ſicut in aliis cauſis regulariter.

SECVNDVM eſt, vt dum maleficæ perſonæ in carcere detinentur, adſint in promptu remedia ſpiritualia ad propulſandam vim & iniurias dæmonis, vt Aqua benedicta, Agnus Dei, Cruces, & Sacrę imagines, Exorciſmi &c. Item vt præſtò ſint Sacerdotes, qui Reos de ratione officij ſui, tum in ipſo iudicio, tum placando & propitiando ſibi Deo, diligenter & maturè admoneant & inſtituant.

A TERTIVM eſt, vt poſt ſententiam condemnatoriam ritè latã, nullus amplius inficiationi aut tergiuerſationi Reorum detur locus, etiamſi piè admodum ac bene animo diſpoſiti eſſe videantur, cùm priora retractant. Prioribus enim confeſſionibus & denunciationibus ſolenniter, atque ex iuris ordine factis ſtandum eſt; tũ vt firmitatem obtineat ſuam proceſſus iuridicus, tũ vt eſſe poſſit finis huiuſmodi actionum, tum ob alias rationes, quibus hoc ipſum ex ſententia Doctorũ, rectè probat Binsfeldius vbi ſuprà, circa concluſ. 5. Quanquam denuntiatio morientis de aliquo participe criminis, nonnullam præſumptionem facit, etſi non tantam, vt ſola ſufficiat ad torturam, ſicut idem auctor ibi notat.

B QVARTVM eſt; vt qui Rei ad mortem ducẽdi ſunt, diligenter diſponantur, & inſtituantur ad ritè faciẽdam Sacramentalem Confeſſionem, & eà præmiſſa, muniãtur quoque ſacra Euchariſtia pridie ante, vel quatuor ſaltem horis ante ſuppliciũ, ſi forte ob aliquã cauſſam priùs fieri non poſſit. Si enim hi veram præ ſe ferant animi pœnitentiam, nec timeatur fore vt Sacramẽto irreuerenter abutantur, non eſt cur tãto ſubſidio ad mortem piè obeundam priuentur, vt notat Gloſſa in Clementina prima, de pœnitentiis & remiſſionibus, communiter a Doctoribus recepta, teſte Nauarro in Manuali, cap. 25. & Binsfeldio vbi ſupra dubio 5. Poſſunt & alia multa particularia, quæ ad modum agendi cautè & ſecurè cum Maleficis in carcere, & ante ſupplicium ſpectant, peti ex proceſſibus iam antè alicubi habitis, & ex Malleo Maleficarum parte 3.

QVÆSTIO DECIMA QVARTA.

De Tentatione Dei.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 97.

HACTENVS à quæſt. 10. diſputauimus de Superſtitione, & eius ſpeciebus, quæ ſunt vitia contraria Religioni per exceſſum. Nunc in hac & in reliquis huius diſputationis Quæſtionibus differendum eſt de Irreligioſitate & eius partibus, quæ ſunt vitia contraria Religioni per defectum, vt diximus quæſt. 10. Ad quam Irreligioſitatem pertinet inprimis Tentatio Dei. De quo vitio, duo ſunt explicanda. PRIMO; *Quid ſit Dei Tentatio.* SECVNDO; *An ſit ſemper peccatum mortale, vel aliquando ſolùm veniale.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Dei Tentatio.

D. Thomas art. 1. 3. & 4.

TENTATIO Dei ad vitium Irreligioſitatis pertinet, tanquam ſpecies quædam ad genus ſuum. Vt autem Irreligioſitatis ratio rectè intelligatur, aduertendum eſt, in hoc Superſtitionem & Irreligioſitatem conuenire; quòd vtrumque iſtorum vitium verſatur circa materiam ſiue obiectum Religionis. Contraria enim ſunt circa idem. Differunt tamen in hoc, quod *Superſtitio*, quamuis *excedat* in malis circumſtantiis, tamen vſurpat materiam Religionis, cum quadam veluti æſtimatione eius, & idcirco dicitur vitium contrarium per *exceſſum*, quaſi attingat videlicet materiam Religionis, æſtimando illam, & deinde procedat vlterius ad malas circumſtantias. At verò *Irreligioſitas* ita circa materiam ſiue obiectum Religionis verſatur, vt ex propria ratione peculiariter illam quaſi vilipendat & deſpiciat: quocirca videtur illam auerſari, atque adeo quaſi non attingere, & eatenus dicitur vitium contrarium Religioni per *defectum*.

C Porrò huius Irreligioſitatis quatuor ſunt ſpecies, videlicet Tentatio Dei, & Periurium, quibus ipſe Deus deſpicitur; & Sacrilegium; & Simonia, quibus res diuinæ & ſacræ pertinentes ad diuinum cultum irreuerenter tractantur. Ac de Periurio quidem iam egimus quæſt. 7. quantum ſatis eſt. De reliquis verò tribus in hac & duabus ſequentibus quæſtionibus differendum eſt.

Sic igitur declarata ratione Irreligioſitatis, quæ ad Tẽtationem Dei habet ſe vt genus; ita Dei *Tentatio* ſecundùm ſuum genus & indifferentiam propriã deſcribi poteſt ex ſententia D. Thomæ art. 2. communiter recepta: *Tentatio Dei eſt quædã Irreligioſitas, per quam ex dubitatione de aliqua perfectione diuina aliquid agitur experiendi cauſa, vtrùm Deus habeat illam perfectionem, nec ne.* Quod duobus modis poteſt accidere. PRIMO, ex intẽtione & formaliter, videlicet dubitando *expreſsè*, & ex tali dubitatione experiendo, &c. SECVNDO modo interpretatiuè & *implicitè*, cùm videlicet quis tametſi expreſſe

non

preciſe non dubitet de diuina perfectione; id tamen agit, quod *ſuapte natura* ad nihil aliud pertinere, & referri poſſe videtur, quàm ad ſumendam experientiam de diuina perfectione, quaſi de illa dubitaretur. Et accidit is ſecundus modus, quandocunque aliquis neglectis mediis, à diuina prouidentia conſtitutis, aliquid agit, exſpectans effectum a ſolo Deo, nulla rationabili cauſſa ad id mouente.

Declarat hunc ſecundum modum tentationis Dei, optimo exemplo D.Thomas art. 2. Vt ſi (inquit) aliquis ſine peculiari cauſa incitaret equũ ad curſum; non aliter interpretaremur, quam quòd vellet experiri velocitatem equi. Secus, ſi vt hoſtem effugeret, vel aliam ob cauſam, equum incitaret. Hinc igitur ſumẽda eſt regula ad iudicandum in variis caſibus, vtrùm Deus tẽtetur. Reſpiciendum namque ad finem ſiue cauſam, propter quam effectus à ſolo Deo exſpectatur. Et ſi ea cauſa ſit rationabilis, non erit Dei tentatio; ſi verò nulla talis cauſa ſubſit, erit Dei tentatio, ſaltem interpretatiuè.

Ex quo intelligitur PRIMO, Iuramentum rectè vſurpatum, Orationem fuſam ad Deum, ex qua ab ipſo ſolus effectus exſpectetur, non eſſe Dei tentationem, cùm cauſſa ſubeſt. Ita enim videmus interdum Sanctos vſos fuiſſe huiuſmodi orationibus, vel ad miracula patranda, vel ad detegenda occulta, &c.

SECVNDO; inde patet quare in Scriptura dicatur is qui ſine præparatione orat, veluti tentare Deum, nimirum quia talis oratio ad nihil eſt vtilis; quippe cùm Deus non promiſerit talem orationem exauditurum. Quocirca ad nihil aliud oratio talis videtur ordinari ex modo quo inſtituitur, niſi ad experiendam potẽtiam diuinam, vtrùm poſſit ſuccurrere etiam non bene oranti. Idem iudicium eſto de illo, qui oratione ſola nititur à Deo bona temporalia impetrare, neglectis iis mediis, ſine quibus non ſolent ordinariè bona temporalia cõferri. Secus, ſi in aliquo caſu expediret fieri in ea re miraculum, &c.

TERTIO; hinc poteſt intelligi, ſi quis curioſè aliquid moliretur, ad cognoſcendum quidnam Deus in aliquo negotio vellet fieri; eum, quamuis eſſet vanus & irreuerenter erga Deum ſe gereret, tamen propriè non tẽtare Deum. Ratio eſt: quoniam non id ageret explicitè, neque interpretatiuè, ex dubitatione de diuina perfectione; ſed tantùm ex dubitatione de *obiecto*, quod terminat diuinam voluntatem: quæ dubitatio per ſe non eſt illicita. Nam eiuſmodi obiectum nullam perfectionem ponit in Deo, & ita dubitare de hoc, non eſſet dubitare de perfectione diuina, ſicut eſſet dubitare de Dei potentia, aut de bonitate, aut de ſapientia, &c.

Caietanus quidem in Summa, Verbo, Dei tentatio, videtur ſignificare contrarium, ſcilicet quod hæc eſſet Dei tentatio. Sed quod dixi, eſt verius. Nam vt patet ex doctrina S.Thomæ hic art. 1. 2. & 4. ad tentationem Dei requiritur, vt quod fit, procedat ex dubitatione (expreſſa vel tacita) de perfectione Dei.

QVARTO; ex dictis, meritò Iure Canonico prohibitam eſſe purgationẽ, qua quis à crimine obiecto ſe purget *ferro candenti*, aut *aqua feruenti*, vt patet cap. Conſuluit 2. quæſt. 5. (alias 4.) Et extra de purgatione vulgari c. 3. Ratio eſt: quoniam ad tuendum bonum commune: ſatis eſt ſi de crimine vel innocentia conſtare poſſit per probationes teſtium, & per Iuramẽtum, & alia eiuſmodi media ordinaria & ſuauia, qualia decent *humanã* gubernationem: neque exponendus eſt homo tanto periculo. Quocirca cùm talis purgatio bono communi non expediat; illa vti nihil aliud eſt quàm Deum tẽtare, ſaltem interpretatiuè. Ita etiam docet ſanctus Thomas ſupra quæſt. 95. art. 8. ad 3. & 3. p. q. 8. art. 6. ad 3.

SED contrà eſt argumentum. Nam Dominus Numero 5. præcepit, mulierem de adulterio ſuſpectã purgari aquis amaris; per quas ſi rea eſſet, femur putreſceret: Ergo non ſunt illicitæ tales purgationes. Cõfirmatur ex

A cap. Sæpè 2. quæſt. 5. (alias 4.) vbi quando aliquod furtum in Monaſterio contingit, iubetur Abbas peracto ſacro, ſanctiſſimo Sacramento purgare Monachos, & dicere: *Corpus Domini noſtri ſit tibi hodie ad probationem.* In quo vt patet, ſatis magno periculo perſona ſuſpecta exponitur: quandoquidem debet vel peccare, ſi rea eſt, & ſumit: vel ſe infamare abſtinendo.

Ad PRIMVM reſpondet Alexander Hallenſis 3. p. q. 45. membr. 3. §. 1. illam legem fuiſſe tãtùm permiſſiuam ſicut fuit lex de libello repudij. Secundò reſpondetur meliùs, illud præceptum fuiſſe iudiciale. Itaque cum conſtaret tunc de diuina volũtate, cui placebat per miraculum de crimine cognoſci; licita erat & expediens bono communi illius populi talis purgatio. Nunc verò B cùm illud præceptum ceſſauerit, & de tali modo purgationis non habeamus aliud nouum diuinum præceptum; non eo ſed ordinario & humano modo res eſt tranſigenda; alioqui erit Dei tentatio.

Ad SECVNDVM reſpondeo, illum Canonem eſſe Concilij VVormacienſis; quod cùm fuerit Prouinciale, non mirum ſi errauerit. Et, vt inquit ſanctus Thomas 3. p. q. 80. art. 6. ad 3. talis conſtitutio reuocata eſt per alia Decreta Pontificum ſupra citata, & cap. Ex tuarum. Extra de purgat. can. Vnde ibidem S. Thomas talem purgationem etiam reprehendit. Ex his facile poſſunt intelligi ſimilia, quæ S. Thomas doctè diſputat in hac quæſtione.

PVNCTVM SECVNDVM.

An Tentatio Dei ſemper ſit peccatum mortale, vel aliquando veniale. C

D. Thomas artic. 2.

QVOD ad ſecundum attinet; ex genere quidem certum eſt, Tentationem Dei eſſe mortale peccatum. Experiri enim velle Dei perfectionem ex dubitatione, manifeſtè continet diuinæ excellentiæ deſpectum. Vnde grauiter id eſt prohibitum Deuter. 6. & Mat. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum.*

Cõtingit tamen ex duplici capite eſſe veniale. PRIMO; ſi ſit tantùm tentatio materialis & *interpretatiua*, nõ autem ex dubitatione expreſſa. Tunc enim, vt rectè ait Caietanus hic, & in Summa, propter imperfectionem actus communiter tãtùm eſſet Veniale. Niſi fortè grauitas materiæ ſit tanta, vt redeat actus in naturam ſuæ formæ quantum ad hoc quod eſt eſſe mortale. Vt, v. g. ſi exponeret ſe quis maximo periculo, ſicut in illa purgatione ferri candentis. D

SECVNDO: propter defectum *plenæ deliberationis*, etiã ſi alioqui dubitatio de diuina perfectione eſſet explicita. Ex parte verò *materiæ* non videtur poſſe contingere Veniale peccatum in Dei quidem tentatione explicita & formali, quatenus hoc peccatum eſt contra Religionem: ſiquidem quæcunque expreſſa dubitatio de diuina perfectione eſt res grauis, atque adeo etiam opus procedens ex tali dubitatione, grauiter lædit diuinam excellentiam.

De PERIVRIO verò, de quo hic diſputat S.Thomas q. 98. iam ſuprà (vt dixi p. 1.) diſputatum eſt q. 7. Tãtùm hic notetur, vt colligitur ex S.Thoma ex ſolutione E primi artic. 1. nomen Periurium dupliciter accipi poſſe. VNO modo latè; & ſic ſignificat omne vitioſum Iuramentum, ex defectu cuiuſuis circumſtãtiæ, ex illis quæ ad rectitudinem Iuramenti requiruntur, de quibus ſupra q. 7. & ſic ſignificat in genere Irreligioſitatem conſiſtentem in irreuerentia diuini nominis malè vſurpati ad teſtificandum. ALTERO modo accipitur, vt ſignificat vitioſum Iuramentum ex defectu veritatis; & hoc eſt primarium illius ſignificatum, ſicque diſputat hic S.Thomas præcipue de Periurio; ſed quæ ad hoc pertinent, ſatis diſputata ſunt ſuprà q. 7.

Digitized by Google

QVÆSTIO DECIMAQVINTA.

De Sacrilegio.

D.Thomas 2.2. quæſt. 99.

DECLARANDA *ſunt duo.* PRIMO, *Quid ſit Sacrilegium & quotuplex.* SECVNDO, *Vtrum ſemper ſit peccatum mortale, vel aliquando veniale.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Sacrilegium, & quotuplex.

D.Thomas artic. 1. & 3.

QVOD ad PRIMVM attinet, Sacrilegium communiter dicitur eſſe *violatio, ſiue irreuerentia rei ſacræ, vt ſacra eſt.* Quod vt rectè intelligatur, aduertendum eſt, rem hoc ipſo eſſe ſacram in propoſito, quòd aliqua lege, ſiue diuina, ſiue humana, deſtinatur ad aliquem cultum Dei. Violare igitur rem ſacram, vt ſacra eſt, nihil aliud erit quàm aliquid agere repugnãs ei cultui, ad quem res eſt deſtinata. Ita colligitur ex doctrina S. Thomæ hic artic. 1. & 3. ad tertium, & ex Caietano hic dubio 5. & in Summa, Verbo Sacrilegium. Quare cùm dubitatur, Vtrùm in vſu alicuius rei ſacræ, ſit Sacrilegium, necne; inſpiciendum eſt, an id, quod fit, pugnet cum eo cultu, ad quem eſt res deſtinata.

Porrò pro diuerſitate rerum ſacrarum, tres ſpecies Sacrilegij communiter diſtinguuntur, de quibus S. Thomas art. 3. *Prima* eſt, qua PERSONA ſacra violatur. *Secunda*, qua RES ſacra, accipiendo *rem* magis particulariter, vt diſtinguitur contra perſonam. *Tertia*, qua LOCVS ſacer.

Ad PRIMAM ſpeciem ſacrilegij (ſcilicet ratione *perſonæ ſacræ*) pertinet violatio votorum perſonalium. Nam vt rectè notat hic Caietanus, perſona, hoc ipſo quòd vouet aliquem virtutis actum, ipſa lege Voti, atque adeo etiam iure diuino, dedicatur & conſecratur ad exhibendum cultum Deo, *per id quod eſt promiſſum.* Quare non ſeruare Votum, eſt violare perſonam, vt ſacra eſt, id eſt, agere contra eum cultum, ad quem eſt Voto deſtinata.

Ad eandem ſpeciem etiam pertinet verberatio perſonæ ſacræ Eccleſiaſticæ. Item exactio gabellarũ & tributorum a talibus perſonis Eccleſiaſticis. Item ablatio, ſiue furtum rerum, quas tales perſonæ poſſident titulo Eccleſiaſtico. Ratio horum omnium eſt: quia Eccleſia lata lege vult tribui cultum Deo per huiuſmodi immunitates ſacrarum perſonarum. Quapropter is qui contra facit; eo ipſo violat has perſonas, vt ſacræ ſunt. Ex quo pleraque alia poſſunt intelligi, quæ Summiſtæ tradunt, Verbo, Immunitas Eccleſiaſtica.

Ad SECVNDAM ſpeciem Sacrilegij (ſcilicet ratione *rei ſacræ*) pertinet in primis abuſus Sacramẽtorum: Item prophanatio vaſorum & ornamentorum ſacrorũ: Item violatio imaginum, ſi deſtruantur, quatenus ad cultum diuinum vſurpari ſolent, vti deſtruunt hæretici. Ratio horum eſt clara. Nam vt patet, fit per hæc contra eum cultum, ad quem huiuſmodi res ſunt deſtinatæ.

Item ex ſententia Caietani ad eandem ſpeciem pertinet id Sacrilegium, quod S. Thomas art. 2. in ſolutione primi, dicit, hæreticos committere, abutendo Scripturis. Et ratio eſt: quoniam Scriptura diuina eſt à Deo deſtinata ad probandam veritatem fidei, atque adeo ad dandum cultum Deo; Itaque cùm hæretici illã peruerſe detorquent ad errores contra fidem ſtatuendos, manifeſte eam violant, vt ſacra eſt. Dicitur etiam communiter ad eandem ſpeciem pertinere, ſi quis non ſoluat

A Eccleſiæ decimas. Cuius ratio debet eſſe; quia Eccleſia videtur conſecrare decimas in cultum diuinum.

Ad TERTIAM ſpeciem Sacrilegij (ſcilicet ratione *loci ſacri*) pertinent in primis profanæ actiones in templis; quæ ex natura ſua impediunt cultum diuinum, ad quem eſt deſtinatus locus ſacer; vt clamores, & nundinationes, item profanæ cantiones, quas idcirco Caietanus dixit eſſe Sacrilegium, ſuprà quæſt. 91.

Prætetea etiam ad eandem ſpeciem pertinent vitia quædam, quæ continẽt peculiarem fœditatem: vt effuſio ſanguinis, & ſeminis, & furtum. Horũ ratio eſt: quoniam Eccleſia peculiariter vult Deo tribui cultum per immunitatem loci ſacri ab huiuſmodi. Vnde hæc facere in loco ſacro, eſt facere contra conſecrationẽ loci ex ſtatuto Eccleſiæ, atque adeo violare locum, vt ſacer eſt.

Similiter ad eandẽ ſpeciem pertinet abſtractio perſonæ ex loco ſacro, ad quem tanquam ad aſylum cõfu-
B git. Ratio eſt eadem. Nam vult Eccleſia cultum tribui Deo per hanc Eccleſiæ immunitatem: Et vt etiam tempore Euangelicæ legis gaudeant homines eo beneficio aſyli: vt patet ex Can. Sicut antiquitus 17.q.4. Vbi tamen excipitur publicus latro.

Ex his autem patet, quid reſpondendum ſit, ſi quæratur quare alia peccata commiſſa in loco ſacro, vt detractio, & ſimilia, non etiam ſint ſacrilegia. Dicendum enim eſt rationem eſſe; quia Eccleſia non iuſſit tribui cultum Deo per immunitatem loci ab huiuſmodi. Reſtant tamen circa dicta duæ breues quæſtiones.

PRIMA eſt, Vtrùm quod dictum eſt, eſſe Sacrilegiũ, ratione loci, ſi quis in templo *furetur*, intelligendum ſit de quacunque re, etiamſi nõ ſit ſacra, nec cuſtodiæ Eccleſiæ peculiariter commendata. Pro parte enim affirmatiua videtur eſſe auctoritas Doctorum, qui ferè abſolute dicunt, furtum in *loco ſacro* eſſe ſacrilegium, licèt accipiatur non ſacrum de ſacro. In contrarium autem
C eſt, quòd quando res non eſt ſacra, neque pertinet peculiariter ad cuſtodiã Eccleſiæ, non videtur vſque adeo pertinere ad locum ſacrum. Et ita aliqui viri docti ſentiunt, vt furtum in loco ſacro ſit ſacrilegium, neceſſe eſſe, vt ſit furtum rei aliquo modo ſub cuſtodia Eccleſiæ. Et hoc ipſe etiam puto eſſe probabile. Sed contrarium probabilius, & magis conſentaneum communi ſententiæ Doctorum; ſcilicet omne furtum in loco ſacro eſſe ſacrilegium, vt patet ex D. Thoma hic art. 3. & Caietano in Summa, Verbo Sacrilegium, & Canoniſtis apud Syluestrum eodem Verbo. Quanquam nõ eſt dubium quin ſit maius Sacrilegium, quando in loco ſacro aufertur furto res, quæ aliquo modo ſit etiam ſub ſacri loci cuſtodia, vt candelabrum, v.g.

D SECVNDA quæſtio eſt; Vtrùm iudex, ſacrilegè abſtrahens Reum ab Eccleſia, & poſtea procedẽs contra ipſũ vſque ad condẽnationẽ, teneatur illi aut hęredibus reſtituere damna, quæ intulit. Pro parte negatiua facit: *Primò*, quod talis reſtitutio non videtur eſſe in vſu, & durum videtur damnare iudices, qui hoc ſæpe faciunt.

Secundò;

Secundo; ſi aliquis priuatus homo vi abſtraheret Reum ab Eccleſia, poſſet iudex illum extra Eccleſiam inuentum licitè comprehendere, & damnare, abſque obligatione quicquam reſtituendi: Ergo etiam poteſt, quando ipſemet iudex Reum abſtraxit. Probatur conſequentia. Nam etiamſi peccauerit ſacrilegè illum abſtrahendo, tamen poſtquam illum habet extra Eccleſiam, videtur poſſe illum damnare, quandoquidem eſt pœna dignus. Sicut hac eadem ratione id poteſt, quando talis Reus ab aliō priuato fuit abſtractus. *Tertio*; accedit ad hoc etiam auctoritas S. Thomæ, qui art. 2. ad tertium, dicit, Iudicem, qui abſtrahit Reum ab Eccleſia, tantùm committere deformitatem Sacrilegij: & tamen ſi teneretur reſtituere, etiam committeret deformitatem Iniuſtitiæ.

Nihilominus contraria ſententia eſt verior, quæ eſt Turrecrematæ 17. q. 4. c. Sacrilegium, & dicitur etiam fuiſſe Franciſci Victoriæ. Probatur. Nam in tali caſu iudex non condemnat Reum iuridícè. Ergo iniquè & priuata auctoritate id facit. Ergo tenetur reſtituere ac reſarcire damnum, quod Reo intulit. Antecedens probatur. Nam Reus habet tunc ius ad hoc, vt reſtituatur Eccleſiæ, ſicut patet ex capite, ſicut antiquitus 17. q. 4. & ex communi ſententia Doctorum. Ergo iudex non habet ius, vt procedat contra ipſum extra Eccleſiam: alioqui eſſet bellum iuſtum ex vtraque parte: quod eſt impoſſibile.

Ad *primum* verò argumentum contrarium reſpondeo, tales eſſe obligandos, vt reſtituant. Ad *ſecundum*, aliqui concedunt Antecedens, & negant Conſequentiam. Sed melius eſt negare Antecedens. Ratio eſt: quoniam talis, etiamſi à priuata perſona ſit ab Eccleſia abſtractus, tamen habet ius, vt Eccleſiæ reſtituatur. Ergo Iudex tenetur illum reſtituere. Ergo non poteſt eum damnare. Antecedens probatur. Nam quando Canones faciunt ius tale, vt Eccleſię reſtituatur, abſolutè loquuntur, nec determinant, id tantùm faciendum eſſe, quando extrahitur iniquè ab ipſo iudice, vt patet ex dicto can. Antiquitus. Adde, quòd difficulter poſſet reddi ratio diſparitatis, cur liceat iudici condemnare Reum à priuata perſona iniquè extractum ex Eccleſia, & non liceat etiam, poſtquam eſt extractus ab ipſomet iudice. Ad *tertium* reſpondeo, mentem S. Thomæ ſolùm eſſe, iudicem quidem illo ipſo actu exteriori, quo iniquè extrahit hominem ex Eccleſia, tantùm peccare contra Religionem. Quod omnino verum eſt. Nam non eſt inde neceſſariò conſequens vt poſtea procedat is etiam ad hominis condemnationem. Poſſet enim & deberet illum Eccleſiæ reſtituere. Per hoc tamen non voluit negare diuus Thomas, quin iudex poſtea, quando iniquè procedit ad hominis condemnationem; peccet etiam contra iuſtitiam. Et hoc ſatis eſt, vt poſtea teneatur ei damnum illatum reſtituere.

A

PVNCTVM SECVNDVM.

An Sacrilegium ſit ſemper mortale, vel aliquando veniale.

D. Thomas art. 2. & 4.

EX his, quæ rectè notat Caietanus hîc, & in Summa, Verbo, Immunitas Eccleſiæ, breuiter dicendum eſt, Sacrilegium *formaliter*, & ex intentione *explicita* commiſſum, eſſe ſemper mortale; hoc eſt, ſi quis ex deſpectu eius cultus, ad quem res ſacra eſt deſtinata; violet illum, faciendo contra eum cultum. Si verò *tantum materialiter* committitur Sacrilegium, faciendo ſcilicet contra cultum, ad quem res eſt deſtinata, ſed non ex intentione explicita, quatenus ad illum cultum eſt deſtinata; tunc propter imperfectionem actus, tantùm eſt veniale Sacrilegium. Niſi B fortè contingat, propter materiæ grauitatem, actum redire in naturam ſuæ formæ, quod attinet ad deformitatem mortalem. Vt ſi quis etiam abſque expreſſa intentione violandi locum ſacrum, occideret, aut pollueretur in templo. Et ſimiliter, vt mihi videtur, ſi quis ex errore vincibili materialiter abutatur Scriptura ad hæreſes ſtabiliendas. Item ſi quis committat materiale Sacrilegium, faciendo id quod ſtrictiſſime erat prohibitum ſub graui pœna, qualis eſt excommunicatio maior; propter quod, inquit Caietanus, accipere etiam paruam gabellam à Clerico, eſſet mortale.

Et notandum eſt hic diligenter, tunc ſolùm Sacrilegij irreligioſitatem contrariè opponi Religioni, quando per prauum aliquem *actum* committitur; vt in abuſu Sacramentorum, aut cultus diuini, aut ſimilis alicuius materiæ peculiariter pertinentis ad Religionem. Tunc enim ſolùm poſitiuè deſpicitur iniquè ma- C teria vel obiectum pertinens ad Religionem. Id quod ad *contrarietatem* vitij pertinet. Alias ſi tantùm Sacrilegium committitur per hoc, quòd aliquid *non fit*, ex cuius executione, oportebat ſimiliter cultum Deo tribuere; tantùm eſt Sacrilegium priuatiuè oppoſitum Religioni per *omiſſionem*; quia nullus actus poſitiuus exercetur circa materiam vel obiectum proprium Religionis.

De pœnis verò Sacrilegij videatur D. Thomas art. 4. & Syluester, Verbo, Sacrilegium, ſub finem. Punitur enim & excommunicatione, *ipſo Iure*, ſi violetur perſona ſacra, vt patet 17. quæſt. 4. Capite, Si quis. Et *inferenda* poſt trinam monitionem, ſi violetur res ſacra, vt patet ibi. capite, Quiſquis. Et etiam pœna *pecuniaria*, vt patet ibidem cap. Si quis contumax. Atque etiam Sacrile- D gium, quo violetur atrociter perſona ſacra, punitur *pœna capitali*, vt patet L. Si quis in hoc. C. de Epiſcopis & Clericis. Item is, qui rem vel perſonam (excepto publico latrone) rapuerit ex Eccleſia, eſt *excommunicandus*, donec Eccleſiæ reddat, vt patet 17. quæſt. 4. cap. Sicut antiquitus.

QVÆSTIO DECIMASEXTA.

De Simonia.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 100.

DISPVTANT de hac materia Doctores Scholaſtici in 4. Sentent. diſt. 25. Canoniſtæ, Extra. de Simonia, & in Decretis, cauſa 1. per omnes quæſtiones. Summiſtæ, Verbo Simonia. Sotus peculiariter libr. 9. de Iuſtitia, q. 5. & deinceps. Franciſcus Victoria in Relect. de Simonia. Adrianus quodlib. 9. Caietanus tom. 2. Opuſc. Tract. 9. Nauarrus cap. 23. ſui Manualis, num. 99. & deinceps.

Nos hanc materiam ad hæc ſex puncta reuocabimus. PRIMO *exponemus quid ſit Simonia.* SECVNDO, *occaſione ſumpta ex definitione & eſſentia Simoniæ, per nonnullas quæſtiones explicabimus, an Simonia committatur in varijs caſibus, de quibus id dubitari & quæri poteſt, attendendo ad obiectum ipſum ſiue materiam Simoniæ.*

Digitized by Google

TERTIO, *per occaſionem ſimiliter definitionis Simoniæ, itidem explicabimus per nonnullas quæſtiones, an Simonia committatur in variis caſibus, de quibus id dubitari & quæri poteſt, attendendo ad actum, quo committitur Simonia.* QVARTO, *declarabimus, quod & quale peccatum ſit Simonia.* QVINTO, *Quotuplex ſit Simonia.* SEXTO, *Quæ ſint pœnæ Simoniacorum.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Simonia.

D. Thomas artic. 1.

GLOSSA decreti, initio cauſæ, 1. quæſt. 1. ita definit: *Simonia eſt ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi aliquid Spirituale, vel ſpirituali annexum.* Quæ definitio à D. Thoma hîc art. 1. & ab omnibus aliis Doctoribus, tam Theologis quam Iuriſperitis, recipitur. Eius verò particulæ explicandæ ſigillatim ſunt, vt faciliùs in variis caſibus Simonia dignoſci poſſit.

Primò dicitur ſtudioſa VOLVNTAS. Quod verbo indicatur actus voluntatis, in quo Simonia conſiſtit. Nam cùm Simonia ſit vitium oppoſitum Religioni; in volũtate ineſt tanquam in ſubiecto, ſicut & ipſa Religio. Et quod dicitur STVDIOSA, idem eſt, atque ex *electione* & *deliberata*. Denique ideo etiam *voluntas* dicitur, vt ſignificetur, peccatum Simoniæ poſſe conſiſtere in ſola voluntate, etiam non ſubſecuto opere exteriori, vt poſtea declarabimus. Sic hanc definitionis huius particulam explicant communiter Doctores cum Diuo Thom. hic art. 1. in ſolut. 1.

SED occurrit hoc argumentum contra illam. Si quis ex ignorantia vincibili iuris aut facti, aliquam rem ſpiritualem emat, vel vendat, peccat peccato Simoniæ; & tamen non *ſtudioſa* ſiue *deliberata* voluntate. Ergo malè ponitur ea particula in Simoniæ definitione. Antecedens probatur. Nam certum eſt, talem peccare; & non apparet, quo alio genere peccati; neque etiam ignorantia obſtat quominus peccatum ex illa commiſſum (ſi ea fuerit vincibilis) ſit eiuſdem ſpeciei cum eo quod in eadem materia committatur ſcienter, vt probauimus tomo 2. quæſt. 6. de peccatis, puncto 3.

RESPONDEO, ſi ignorantia eſt tantùm *iuris*, in nullo modo obſtat quominus venditio aut emptio rei ſpiritualis ſit ex electione, & deliberatè peccatum Simoniæ. Vt enim ad peccatum deliberatum non requiritur vt voluntas peccantis feratur in ipſam malitiam formaliter, ſed ſatis eſt, vt feratur in illud *factum* in quo immediatè continetur malitia; ita nec requiritur actualis cognitio iuris, per quam malitia facti cognoſcatur. Quanquam ſi adſit quidem actualis etiam ea cognitio & ſcientia iuris, grauius erit peccatum.

Si verò ignorantia ſit *facti*, puta cùm non ſcitur, rem eſſe ſpiritualem; ſic etiam, quamuis talis Simonia non *perfectè* ſit ex electione & deliberatione: tamen eſſentialiter quidem eſt deliberata, & ex electione, quantum ſatis eſt quidem, vt ſit verè & eſſentialiter peccatum Simoniæ: ſiquidem eſt nihilominus verè & eſſentialiter *volũtaria*, ignorantia exiſtente vincibili, atque adeo verè etiam ex electione, licèt *imperfectè*; quod minimè obſtat quominus ſit verè voluntarium peccatum Simoniæ, iuxta ea quæ diximus tom. 2. loco citato. Itaque in definitione Simoniæ particula illa, *Studioſa voluntas*, aliquãtò latiùs accipienda eſt: vt nimirum complectatur qualemcunque voluntatem deliberatam, & ex electione; ſiue directè, ſiue indirectè.

Sequitur altera definitionis particula, videlicet EMENDI vel VENDENDI. Per quæ verba in propoſito communiter Doctores intelligunt omnem contractum *non gratuitum*, id eſt, quo res ſpiritualis cum aliqua alia re pretio æſtimabili compenſetur: ſiue ea res ſit pecu-

A nia, quam vocant doctores munus à manu; aut aliquod aliud munus pecunia æſtimabile; ſiue ſit munus ab obſequio, vt ſeruitium, auxilium, &c. ſiue ſit munus à lingua, vt humana laudatio, vel preces, ex quarum auditione redundet fauor humanus, &c.

Sequitur alia particula, videlicet SPIRITVALE. Per quam, vt rectè notat Nauarrus, cap. 25. num. 99. & 100. & Sotus lib. 9. de Iuſtitia, quæſt. 5. art. 1. intelligitur donum omne *ſupernaturale*, ſuapte natura inſtitutũ ad ſpiritualem ſalutem conſequendam. Porro *Spirituale* hoc, hoc modo ſumptum, triplex eſt in propoſito, vt communiter notant Doctores. Primum eſt ſpirituale *per eſſentiam*, vt gratia gratum faciens, dona Spiritus ſancti,

B virtutes ſupernaturales, & gratiæ gratis datæ. Secundũ eſt ſpirituale per habitudinem cauſæ, ſiue, vt alij dicunt *cauſaliter*. Vt Sacramenta diuinitus inſtituta ad gratiam ſignificandam & efficiendam. Item officia Eccleſiaſtica, quatenus hoc, quicquid eſt Eccleſiaſticæ poteſtatis, ad ſalutem animarum refertur. Tertium eſt ſpirituale ſecundùm habitudinem effectus ad ſpirituale primo & ſecundo modo, ſiue, vt alij dicunt, ſpirituale *effectiuè*. Huiuſmodi ſunt actus ipſi gratiarum, ordinum, & officiorum Eccleſiaſticorum.

Reſtat vltima particula, videlicet Spirituali ANNEXVM. Quod ex communi ſententia Doctorũ eſt, quicquid habet aliquam connexionem cum ſpirituali cauſ-

C ſaliter, ſcilicet cum Sacramentis & officiis Eccleſiaſticis. Et eſt etiam triplex hoc *Annexum* ſpirituali. Videlicet primo *antecedenter*. Vt ornamenta ſacra, vaſa, templa, & Sacramentalia, ab Eccleſia, per poteſtatem ei diuinitus traditam, inſtituta, ad rectè conficienda, paranda, ſiue conferenda Sacramenta. Secundò, *concomitanter*: Vt labor, qui ſuſcipitur in ipſa adminiſtratione Sacramentorum, ſiue officiorum Eccleſiaſticorum. Tertiò, *conſequenter*: Vt beneficia Eccleſiaſtica, hoc eſt, ius ſiue facultas recipiendi reditus Eccleſiaſticos propter officium, ſiue miſterium ſpirituale,

Pertinent etiam ad Annexum ſpirituali *antecedenter*

D quædam ex natura ſua ordinata ad officia ſiue beneficia Eccleſiaſtica. Vt ius patronatus, hoc eſt, ius eligendi aliquos ad officia ſiue beneficia Eccleſiaſtica. Item præſentationes, electiones, renuntiationes, collationes, &c. quæ omnia, vt patet, ad officia, ſiue beneficia Eccleſiaſtica referuntur.

Sic expoſita Simoniæ definitione, facilè etiam patet ratio huius nominis. Dicitur enim hoc vitiũ Simonia à Simone Mago, qui vt legitur Actorum 8. emere voluit poteſtatem conferendi Spiritum ſanctum, hoc eſt, donum eius. Vt exponitur in cap. Saluator 1. quæſt. 3. Et id quidem voluit Simon ea intentione, vt ipſe etiam lucrum deinde faceret, ſimiliter aliis vendendo eam poteſtatem, ſicuti in eod. cap. Saluator, dicitur.

E Neque tamen ille Simon fuit primus, qui hoc crimẽ admiſit. Putatur enim à Doctoribus Eſau fuiſſe in re Simoniacus, cùm Geneſ. 25. vendidit primogenituram. Erat enim primogenituræ annexum ius Sacerdotale tunc temporis. Vnde Apoſtolus ad Hebræos 12. *Ne quis*, inquit, *fornicator aut profanus, vt Eſau, qui propter vnam eſcam vendidit primogenituram.* Quod verbum, *profanus*

quandam

Digitized by Google

quandam irreligioſitatem ſignificat. Atque ita videtur Eſau vendidiſſe primogenituram,ea etiam ratione,quia illi erat annexum ius Sacerdotale. Quanquam Caietanus ſuper illud caput 24.Geneſ.putat, ex Scriptura non aliud conſtare, quam quòd peccauerit in ea re Eſau, ex quadam vilitate animi, pluris faciendo vnam eſcam, quam primogenituram. Et certe fieri potuit,vt tantùm vendiderit primogenituram,quatenus tẽporaliter erat æſtimabilis:ſicut qui iam venderet calicem,ratione ſolius materiæ. Præterea Balaam etiam in re fuit Simoniacus,vendendo Madianitis maledictionem populi,vt patet Num.22.Item Giezi,vendendo Naamam ſanitatem,4.Reg.5.

Nihilominus tamen meritò Doctores nominant hoc vitium potiùs à Simone:Tum quia tempore legis Euãgelicæ,quæ eſt magis ſpiritualis, illud commiſit: Tum etiam quia voluit emere potiſſimum quoddam donum, videlicet poteſtatem conferendi gratiam gratum facientem, per quam Spiritus ſanctus inhabitat menti. Quòd ſi obiiciat aliquis, potiùs à Iuda denominari debuiſſe hoc vitium: quandoquidem vendidit ipſum auctorem omnium gratiarum: Facile reſponderi poteſt. Etenim Iudas minimè fuit Simoniacus; ſiquidem in eiuſmodi vẽditione non fuit habita vlla ratio ſpiritualitatis perſonæ. Sed re iam intellecta, minùs vtilis eſt hæc diſputatio de nomine.Itaque pergamus ad alia.

PVNCTVM SECVNDVM.

In quibuſnam caſibus Simonia committatur, ſpectando obiectum ſiue materiam Simoniæ.

D. Thom. ibi artic.1.& ſeq.

PEr definitionem Simoniæ,puncto præcedente expoſitam,duo explicata ſunt,quibus eſſentia huius vitij continetur. Alterum eſt, ACTVS ipſe, in quo conſiſtit; videlicet *emptio & venditio*, id eſt, tranſactio ſiue contractus non gratuitus. Alterum eſt, OBIECTVM, ſiue materia illius, videlicet ſpirituale, aut ſpirituali annexum. Et ex vtroque capite occaſionem ſumpſerunt Doctores quærendi & diſputandi de variis caſibus,an in illis committatur Simonia, nec ne. Quia verò in moralibus materia ſiue obiectum eſt præcipuum,expediemus priùs illas quæſtiones,quæ ex cõſideratione obiecti oriuntur. Occurrunt autem eius generis quæſtiones ſeptem.

PRIMA eſt; Vtrùm vitium Simoniæ habere poſſit in aliqua re locum apud Ethnicos extra Eccleſiã fidelium. Pro parte enim negatiua videtur facere, quòd illi nihil habent verè ſpirituale.Ergo non poteſt apud illos committi Simonia. In contrariũ autẽ eſt,quòd Ephron fuit Ethnicus & Idololatra,& tamen à S.Thoma,art.4. ad 3.cenſeri videtur fuiſſe Simoniacus,quando Geneſ. 23.vendidit Abrahæ ſepulturam.

RESPONDEO. Quòd in lege naturæ, apud eos qui eam recte ſeruabãt,potuerit contingere Simonia vera, dubitandum non eſt. Nam habebant vera Sacerdotia ſpiritualia: ad eum modum, quo Melchiſedec fuit Sacerdos verus,vt patet Pſal.109.ad Heb.7.& Geneſ. 14. Quare ſi tales poteſtatem Sacerdotalem vendidiſſent, vel etiam vſum eius, quo conuenienter illi tempori, multitudinem dirigebant ad ſalutem æternam; Simoniaci veri fuiſſent. Præterea non eſt dubitandum, quin etiam apud illos qui legem Moyſi ſcriptam amplectebantur,potuerit eſſe vera Simonia, & fuerit quoque,vt patet ex exemplis allatis puncto præcedente. Itẽ dubitandum non eſt,quin apud quoſcunque Idololatras potuerit & poſſit eſſe Simonia, ob conſcientiam quidem ſuam & intentionem,qua velint emere vel vendere illud quod ipſi putent eſſe ſpirituale.

SED potiſſima controuerſia eſt, Vtrùm apud tales
A potuerit olim eſſe reipſa quoque vera Simonia, & non ſolum ex conſcientia & intentione. Et quidem Durandus in 4. diſt. 25.quæſt. 3. & Paludanus ead. diſtinct. vniuerſaliter dicunt,apud tales tantum potuiſſe eſſe Simoniam ex intentione. Franciſc. verò Victoria in Relect.de Simonia,num.21.exiſtimat,veram potuiſſe eſſe Simoniam apud illos Idololatras. Ratio eius eſt: quoniam apud illorum Rempubl. vel Principes,erat poteſtas legitima eligendi veros Sacerdotes,qui dirigerent populum ad ſalutem modo conuenienti legi naturæ. Ergo quando populus vel Princeps Idololatra eligebat Sacerdotem; verum Sacerdotem eligebat,& legitime: quanquam is poſtea poteſtate Sacerdotali abuteretur ad cultum ſuperſtitioſum.Quocirca quamuis tunc non potuerit eſſe Simonia vera in vẽditione vſus Sacerdo-
B talis,vtpote qui erat ſuperſtitioſus:potuit tamen eſſe in venditione poteſtatis & officij.Antecedens aſſumptum probatur. Nam negandum non eſt quin tempore legis naturæ fuerit apud aliquas Republ. poteſtas eligendi veros Sacerdotes,conuenienter legi naturæ:alioqui non ſufficienter Deus prouidiſſet tunc animarum ſaluti. Nam vt optime deducit idẽ Victoria in Relect. de poteſtate Eccleſiaſtica,populus indiget aliquo vel aliquibus Rectoribus in ſpiritualibus,vt poſſit apte conſequi ſalutem.Inde autem licet argumẽtari ſic:Non eſt ratio, quare apud aliquas Reſpublicas tunc tẽporis fuerit illa poteſtas,& apud alias non:ſiquidem Deus ad nullum peculiarem ritum volebat tunc temporis gentes obligare. Ergo ſimpliciter fatendum eſt,apud omnes Reſpublicas etiam Idololatricas,fuiſſe poteſtatem eligendi
C veros Sacerdotes.Neque putandum eſt,propter peccatũ Idololatriæ illas fuiſſe priuatas à Deo tali poteſtate. Nam Deus propter peccata non ſolet negare media neceſſaria ad ſalutem,& ad deferenda peccata.

Hæc ſentẽtia Victoriæ mihi magis placet.Dummodo tamen intelligatur ſolùm de Idololatris ante legem Euangelicam. Nã poſt illam non poteſt eſſe apud Ethnicos vera Simonia,ſed ſolùm ex conſcientia. Ratio eſt: quoniam lege Euangelica quicquid poterat eſſe vere ſpirituale apud illos,eſt abrogatum, & omnes ſũt diuino præcepto obligati ad ritum Euangelicum in omnibus. Quamuis aliqui propter ignorantiã Inuincibilem excuſantur à peccato,ſi id non ſeruent.Ita recte notauit Sotus lib.6.de Iuſtit.quæſt.5.

SECVNDA quæſtio eſt, Vtrùm vendere officium
D docendi,ſit Simonia.Pro parte affirmatiua facit PRIMO auctoritas Scripturæ, Prou. 23. *Noli vendere diſciplinam.* Atque etiam auctoritas D.Auguſtini in libro de Magiſterio,vbi ait, Spiritum Sanctum eſſe,qui docet hominem interius ſcientias etiam naturales.

SECVNDO; nam ſicut gratiam, quam efficiunt Sacramenta,non licet vendere:ita etiam neque veritatẽ, quam gignit doctrina.Sed quia non licet vendere gratiam,ad quam Sacramenta referuntur, Simoniacũ eſt ipſa Sacramenta vendere:Ergo ſimiliter,cùm nõ liceat vendere veritatem, Simoniacum etiam erit vẽdere officium doctrinæ. Minor eſt certa. Maior eſt S.Thomæ, art.3.ad 3.& quolib.8.art.12.& aliorum Doctorum. Et probatur ratione. Nam, vt infra videbimus, ideo eſt Simoniacum & illicitum vendere gratiam, quia peruerſe donum ſupernaturale exæquatur pretio temporali,
E quod multis partibus ſuperat. Sed ſimiliter veritas ſcientiarum ſuperat quodcunque pretium: Ergo illi quoque fit iniuria, ſi vendatur.

TERTIO; nam ſaltem videtur officium docendi Theologiam non poſſe pro pretio conferri abſque Simonia.Patet in hoc in primis ex c. Prohibeas.Extra.de Magiſtris, vbi prohibetur ne pro licentia docendi aliquid accipiatur: quod videtur intelligendum de licẽtia docendi Theologiam: Item ex illo ad Epheſ. 4. *Quoſdam dedit Doctores,&c.* Quod vtique de Doctoribus ſacræ doctrinæ, hoc eſt, Theologiæ, videtur intelligi

Digitized by Google

Accedit, quòd hęc ſcientia agit de rebus ſupernaturalibus, propter quod ſacra dicitur. Igitur vendere illam erit Simonia. In CONTRARIVM eſt vſus, quo paſſim videmus Doctores ſcientiarum locare pro pretio ſuas operas.

Tres hac de re ſunt ſententiæ. PRIMA eſt, quòd non liceat vllam omnino ſcientiā docere pro pretio. Ita Altiſiodorenſis lib. 3. Summæ. Tract. 21. titulo de Simonia, cap. 3. & Alexander Hallenſis 2. par. quæſt. 187. memb. 4. art. 3. §. 1. & alij, vt eſt videre apud Syluestrum. Verbo Doctor. q. 11. Fundamentum huius ſententiæ potiſſimum, eſt primum argumentum factum.

SECVNDA ſententia eſt aliorum, qui concedunt quidem, alias ſcientias poſſe pro pretio tradi; negant tamē id peculiariter de Theologia, idque propter tertium argumentum. Ita videtur ſentire Paludanus in 4. diſt. 25. quæſt. 5. & Innocentius ſuper cap. Quia nonnullis. Extra. de Magiſtris, vbi dicit, Theologum, qui docet ex officio aliquas lectiones, non poſſe propter extraordinariam lectionem accipere pretium. Vnde eſt conſequens, nec poſſe pro pretio ſuſcipere officium ordinarium docendi. Idem videtur ſignificare Caietanus in Summa, Verbo Simonia.

TERTIA ſententia eſt, licere, omnes ſcientias humano ſtudio acquiſitas, docere pro pretio. Ita S. Thom. art. 3. ad 3. ſignificat. Ita etiam cenſent Caietanus eodē art. & Nauarrus in Manuali, c. 23. num. 100. Sotus lib. 9. de Iuſtitia, quęſt. 5. artic. 1. Victoria in Relectione de Simonia. Durandus in 4. diſt. 25. q. 3. & Richardus eadem diſt. & plures alij. Hæc ſententia eſt vera & tenenda.

Eius præcipuum fundamentum eſt: quoniam ſcientia, quę humano ſtudio acquiritur, non eſt ſuapte natura peculiariter inſtituta ad gratiam & ſalutem conſequendam, ſed ad illuminandum intellectum ſpeculatiue. Ergo vendere officium docendi tales ſcientias, non eſt vendere ſpirituale, eo modo quo ſpirituale in definitione Simoniæ vſurpatur. Neque obſtat, quòd tandem cognitio veritatis ad gratiā & ſalutem conſequendam confert mediante bono affectu, quem excitat. Si enim hoc ſatis eſt, vt quidpiam cenſeri debeat in propoſito ſpirituale; nihil omnino liceret vendere ſine Simonia. Omnia enim bona etiam temporalia, ſuo modo etiam, mediatè conferunt ad vitam æternam conſequendam. Si quid igitur debet eſſe obiectum Simoniæ, non eſt hoc ſatis; ſed oportet vt peculiariter ſit inſtitutum ad gratiam & ſalutem.

Aduertendum eſt autem, quamuis in vendendo officio doctrinę non ſit Simonia: tamen poſſe in ea venditione cōmitti iniuſtitiam, ſi videlicet quis habēs aliunde ſtipendium iuſtum pro officio ordinario docendi, requirat prætereà à particularibus aliquid tanquam pretium. Tunc enim venderet idem bis. Ita notat S. Thomas vbi ſupra, & Durandus, & alij.

Iam ad PRIMVM argumentum reſpondeo, illum locum Prouerb. non eſſe ita propriè accipiendum, vt intelligamus ibi damnari venditionem officij docendi: alioqui ſi omnino eſt Simonia, vendere doctrinā; etiam eſſet Simonia, illam emere, vt patet ex Simoniæ definitione: & tamen in eodem loco Prouer. dicitur; *Sapientiam eme.* Senſus ergo illius loci eſt, tanti eſſe faciendam Sapientiam, vt qui non habet, conetur eam emere, ſi poſſet, id eſt, omnibus modis eam acquirere: qui verò habet, nullo modo patiatur ſe illam amittere.

Ad auctoritatem verò Auguſtini reſpondeo, omnes quidem ſcientias eſſe à Spiritu ſancto; ſed diuerſimodè ſunt ab illo ſcientiæ, quæ humano etiam ſtudio acquiruntur, & dona Spiritus ſancti. De quibus duntaxat dictum eſt: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Alioqui etiam non liceret vendere frumentum & oleum, cùm hæc omnia proueniant à Deo.

Ad SECVNDVM argumentum reſpondeo, non eſſe quidem vendendam ipſam veritatem ſcientię; non quidem propterea potiſſimum, quòd, vt in argumento dicebatur, ſuperet omne pretium temporale. Poſſet enim forte in dubium vocari, vtrùm præſtet interdum abundare rebus ad vitam neceſſariis, quàm habere cognitionem acquiſitam ſcientiarum aliquarum minime neceſſariarū homini. Sed potiſſima eius ratio videtur: quoniam ſicut non eſt in poteſtate Doctoris veritatem in intellectu auditoris gignere, ſed tātùm officio ſuo & opera conari & iuuare ad hoc, vt diſcipulus proprio lumine ſui intellectus ſcientiam acquirat: ita etiam iniuſtum eſſet præter ipſum officiū docendi, vendere etiam ſciētiæ veritatem. Nemo enim iuſtè vendit, niſi id quod ipſe poteſt dare, & dat alteri. Veritas autem ſciētiæ neque poteſt cum effectu dari, neque recipi per emptionem & venditionem: iuxta illud Prouerb. 17. *Quid prodeſt ſtulto pecuniam habere, cùm ſcientiam emere non poſſit?*

Conceſſa ergo Maiori, negatur illius argumenti Minor. Non enim vendere Sacramentum, ideo propriè eſt Simonia, quia gratia Sacramētalis eſt inuendibilis: Sed quia eſt inuendibilis tāquam res *ſuapte natura ſupernaturalis & ſpiritualis*, ſicut hic ſpirituale accipitur: & ideo vendere Sacramenta, quatenus illam gratiā conferunt, eſt vendere etiam ſpirituale per habitudinem quādam ad Sacramentalem gratiam. Veritas autem nō ideo eſt inuēdibilis, quia ſit ita *ſpiritualis*: Sed quia, vt dictum eſt, non eſt in poteſtate Doctoris. Vnde vendere officium doctrinæ, vt ad veritatem refertur, non erit vendere ſpirituale, ſicut hic accipitur, & ita nō erit Simonia. Quāuis poſſet id eſſe iniuſtitia, ſi præter compenſationem officij docendi peteret aliquis pretium pro veritate doctrinæ. Nā, vt dictū eſt, illam per ſe non poteſt vendere.

Ad TERTIVM, quod attinet ad illud cap. Prohibeas, reſpondeo in primis, non eſſe ibi ſermonem peculiariter de Theologia, vt patet ex cap. Quia nonnullis. Extrau. eodē titulo, vbi ad idem propoſitū ponitur exemplum de Magiſtro Grammaticæ. Sed vniuerſè agitur illic de licentia docendi: & ſenſus eſt, Epiſcopum, ad cuius officium pertinet conſtituere Magiſtros & Doctores ex aliquo ſtatuto, non debere pro licentia, quam dat, docendi, aliquid recipere. Nā tunc venderet actum ſui officij Epiſcopalis, atque ita cōmitteret Simoniam. Qui ſenſus etiam colligitur ex illo c. Quia nonnullis. Ad alium locum Apoſtoli, reſpondetur, ſermonem ibi eſſe de Doctoribus *ſapientiæ infuſæ* peculiari dono Spiritus ſancti, qualem habuerunt Apoſtoli. Ad quam etiam pertinet peculiaris intellectus Scripturarum; item, quæ valet ad inflammādos animos ad pietatem, &c. De qua etiam intelligendum eſt, quod dicitur, ab aliquibus Patribus interdum, non licere pro pretio exercere ſpiritualem doctrinam, &c.

TERTIA quæſtio eſt, Vtrùm accipere pretium pro actibus *Virtutum*, ſit Simonia. Et potiſſima difficultas eſt de actibus earum Virtutum, quæ ſunt *ad alterum*, vt ſunt actus miſericordiæ, Religionis, &c. In his enim, cùm cedant in alterius vtilitatēm, videtur poſſe habere locum venditio. Ratio autem dubitandi eſt: quoniam omnes actus Virtutum valent ad vitam æternam conſequendam, ſi fiāt ab habente gratiam; atque ita videntur eſſe quid ſpirituale, vt ſpirituale hic accipitur, quod proinde nequeat ſine Simonia compenſari pretio. In contrarium autem eſt, quòd tunc omnis contractus eſſet Simoniacus. Nam in omni cōtractu vtrinque exercetur actus virtutis, nempe Iuſtitiæ, & vnum datur pro collatione alterius, quę collatio eſt actus virtutis.

RESPONDEO. In actibus virtutum diſtinguendum eſt diligenter, quanam illi ratione ſint æſtimabiles. Si enim catenus tantùm æſtimabiles erunt, quatenus ad gratiam & ſalutem pertinent; omnino erit Simonia, illos emere aut vendere. Nam vendi tunc intelligetur, id quod eſt ſpirituale. Huiuſmodi ſunt exhortationes, prędicationes, conciones, conſilia, quæ ad excitandum affectum dirigantur. Item ſuffragia, orationes, ſatisfactio-

nes, &c.

Digitized by Google

nes,c. Si qui verò actus Virtutum ſint temporaliter æſtiabiles,propter aliquam vtilitatem temporalem, quã afferunt: hi quidem poſſunt ea ratione ſine Simonia pro pretio conferri,dummodo nihil accipiatur, ppter ſpiritualitatem, quam habent. Tales ſunt quidã actus miſericordiæ ad corpus pertinẽtes, & alij ſimiles, in quibus potiſſimùm quæritur id quod eſt temporale; & muſicæ etiam cantiones, & ſimilia, quæ ſolatij vel ſolennitatis cauſſa adhiberi ſolent.

Multo verò magis abſque Simonia poterit pro huiuſmodi pretium recipi,ſi non pro ipſo actu virtutis recipitur, ſed pro aliquo onere cum actu Virtutis cõiuncto.Sic nimirum in contrahendo Matrimonio,non pro actu Sacramentali,ſed pro onere ſuſtẽtandi coniugem, dos recipitur.Sic etiam in ingreſſu Religionis,non pro actu Virtutis, quo perſona in Religioſorum Ordinem cooperatur, vt ſeruiat Deo(hoc enim Simoniacũ eſſet, vt patet ex cap.Quam pio 1.quæſt.2.)ſed pro onere ſuſtendandi perſonam, aliquid interdum in Monialium cœnobiis accipitur.Quæ omnia conſentanea ſunt mẽti Diui Thomæ, art. 3. dicentis,in actibus virtutum non eſſe vendendum,quod ſpirituale eſt.Quo loco ſatis inſinuat poſſe vendi quod temporale eſt.Item etiam cõſentanea ſunt hęc communi ſententiæ aliorum Doctorum:peculiariter verò circa conſuetudinem aliquid recipiendi in ingreſſu Religionis, videndus eſt D. Thomas art.3. ad 4.& Sotus lib.9.de Iuſtitia, quæſt. 6. art. 2, ad 4.& Sylueſter,Verbo Simonia,quæſt.15. Quo loco rectè dicit, etiamſi Monaſterium alioqui eſſet opulentum,tamen aliquid recipere pro onere, non eſſe Simoniam, niſi præſumptiue.

Qvarta quæſtio eſt; Vtrùm dare vel recipere pecuniam pro omiſſione actus ſpiritualis,ſit Simonia:v.g. ne quis abſoluat quempiã, vel eligat,&c.Pro parte affirmatiua facit *primo* textus in cap. Nemo; Extra.de Simonia,vbi ita videtur doceri.*Secundo*;quòd ſicut abſoluere pertinet ad officium ſpirituale; ita etiam non abſoluere,&c.Ergo vtrumque eſt ſpirituale.In cõtrarium autem eſt,quod omittere ſpiritualem actum, eſt tantummodo quoddam ens rationis, & minime illud quidem ſpirituale.

De hac re etiam ſunt variæ ſententiæ.Prima eſt Gloſſæ in dicto c.Nemo,& Sylueſtri, Verbo Simonia, q. 9. Paludani in 4. diſt. 25.quæſt. 5.Gabrielis ead diſt. q. 2. circa initium:& aliorum. Hi putant eſſe id Simoniam. Contraria verò ſentẽtia eſt Adriani quodlib.9.& Innocentij in dicto cap.Nemo:qui dicunt,non eſſe id Simoniam,niſi impropriè per quandam analogiam.

Respondeo Primo, dare pecuniam pro omiſſione actus ſpiritualis mali ex aliqua circumſtantia, vt ne quis, v. g. abſoluat, aut eligat indignum,neque Simonia eſt, neque vllum peccatum. Quod non ſit Simonia, patet: quia nihil ſpirituale tunc emitur, neque danti pecuniam aliquid ſpirituale inde accedit. Quod etiam non ſit peccatum,probatur. Nam licitum eſt deterrere alterum à malo, interpoſita pecunia, ſicut quocunque alio motiuo ex ſe non illicito.

Dico Secvndo: dare pecuniam pro omiſſione actus ſpiritualis debiti,& vndequaque recti,peccatum eſt;ſed non Simonia,propriè loquendo. Primum patet. Nam fit tunc iniuria alteri, qui habebat ius ad illum actum. Vt ſi qui daret pecuniã Parocho,ne abſolueret aliquem in neceſſitate. Secundum patet ex argumento in contrarium.Dixi autem,pro omiſſione actus debiti. Nam ſi actus nõ erat debitus alteri;quantumuis ſit bonus & rectus,non puto eſſe illicitum per pecuniam illum impedire. Probatur. Nam ille ipſe,qui eſſet actum facturus;cùm illum exercere non debet, licitè poteſt ex quocũque motiuo ab illo abſtinere. Ergo etiã ego licitè poſſum illũ hortari,& monere,vt ab illo abſtineat.

Dico Tertio, dare vel recipere pecuniam pro omiſſione actus ſpiritualis debiti, poteſt dici Simonia A impropriè,ſecundùm quandã apparentiam.Hæc autem apparentia conſiſtit in hoc, quòd ſicut ille, qui vendit, vel emit actum ſpiritualem,æſtimat pluris vel tãti pretium temporale,quanti actum ſpiritualem:ita etiam ille,qui abſtinet,vel vult alterum abſtinere ab actũ ſpirituali propter pecuniam,videtur pluris vel tanti ęſtimare pecuniam temporalem, quanti actum ſpiritualem: quandoquidem vt conſequatur pecuniam,pętermittit actum ſpiritualem, quem eſſet facturus, vel vult prætermitti ob pecuniam.Quanquam in rei veritate,neq; hoc eſt neceſſàrium:poteſt enim quis abſtinere ab actu ſpirituali propter pecuniam,non quòd pluris aut tanti faciat pecuniam; ſed quia tametſi eam minoris faciat, vult tamen hic & nunc propter aliquas alias circumſtantias complecti potius pecuniam, quàm exercere B actum ſpiritualem.Non enim ſemper aliquis id efficit quod pluris ęſtimat.Et ſicut ille,qui propter pecuniam abſtinet ab actu ſpirituali: poteſt hac mente, qua iam dixi,etiãſi non pluris faciat pecuniam,ab eo actu abſtinere:ita etiam ille, qui dat pecuniam, poſſet duntaxat idipſum intendere.

Iam ad argumenta in contrarium.Ad illud c.Nemo, reſpondet Adrianus & Innocentius,eſſe intelligendum de Simonia impropriè. Ad aliud, iam patet, omiſſionem actus non eſſe quid ſpirituale,ſed eſſe omiſſionem actus ſpiritualis.

Hactenus quæſtiones iſtæ, quas nouimus, natæ ſunt ex conſideratione obiecti Simoniæ, quatenus dicitur eſſe aliquid Spiritvale. Nunc ſequuntur aliæ ex conſideratione eiuſdem obiecti, quatenus dicitur ęſſe C etiam id quod eſt Annexvm ſpirituali.

Sit igitur ordine Qvinta quæſtio circa ſpiritualibus annexa *antecedẽter*:Vtrùm aliqua ex his poſſint emi, vel vendi ſine Simonia. Respondeo autem breuiter, duplicis generis eſſe illa, quæ ſpiritualibus ſunt annexa antecedenter. Qvædam enim abſtrahendo ab ordine,quem ad ſpiritualia habent,ſunt per ſe æſtimabilia temporaliter.Et talia poſſunt eatenus emi & vẽdi dummodo ordo ad ſpiritualia non ſit vllo modo ratio accipiendi pro illis pretium,aut maius pretium. Alia ſunt,quę abſtrahẽdo ab ordine ad ſpiritualia,moraliter loquendo,non cadunt in humanam æſtimationem.Talia nullo modo poſſunt ſine Simonia vendi. Nam cùm non poſſint vendi,niſi quatenus æſtimabilia ſunt; venderentur,qua ratione habent ordinem ad ſpiritualia.

D *Prioris* generis ſunt imagines, vaſa ſacra, ornamenta, & alia huiuſmodi. Et quidem vaſa ſacra,ſi profanis hominibus vendenda eſſent;priùs oporteret confringere. Si verò Eccleſiaſticis perſonis ad vſus ſacros; poſſunt etiam vendi integra: quatenus propter materiam & operam æſtimabilia ſunt. Ita expreſſe docent Sylueſter,Verbo Simonia, quæſt. 12. & Sotus lib.9. de Iuſti. quæſt.7.art.1.ad 2. & Durandus in 4. diſtinct.25.quæſt. 3.& Nauarrus in Manuali, cap. 23. num. 108.vbi ait, hoc omnes concedere. Et idem inſinuatur paſſim à Caietano hic, & in Summa,Verbo Simonia.Ac Sylueſter etiam in illo loco.& Verbo Sepultura,quæſtione 2. eandem rationem quod ad propoſitũ eſſe dicit de terra ſacra ad ſepeliendũ (non loquor de Iure aut officio Eccleſiaſtico ſepeliendi)De templis verò videtur eſſe maior ratio dubitandi,propter cap.Si quis obiecerit 1.q.3. E vbi Paſchalis Papa ſimpliciter prohibet Eccleſias vẽdi. Videtur tamen poſſe id intelligi,quatenus Eccleſiæ ſũt conſecratæ.

Poſterioris verò generis annexa ſpiritualibus antecedenter,ſunt ius patronatus, hoc eſt, ius præſentandi & eligendi ad officia vel beneficia Eccleſiaſtica. Item renunciationes,præſentationes,electiones,& procurationęs pro beneficiis aut officiis Eccleſiaſticis obtinendis. Item Agnus Dei,aqua benedicta,& ſimilia,quæ(moraliter loquendo) non æſtimantur, niſi quatenus habent ordinem ad ſpiritualia, ad quæ referuntur. Et idcirco

Digitized by Google

nullo modo vendi poſſunt ſine Simonia.

Hic verò notandum, quod diximus, annexa antecedenter ſpiritualibus prioris generis poſſe vendi, ſecundum id quòd eſt in eis temporaliter æſtimabile, intelligendum eſſe, quantum eſt ex rei natura ſiue iure naturæ. Nam quędam temporaliter æſtimabilia, iure poſitiuo prohibentur vendi, de quibus poſtea ſuo loco dicemus, puncto 5.

Sexta quæſtio eſt de annexis ſpiritualibus concomitanter; id eſt, de labore & onere adminiſtrãdi officia ſpiritualia. Vtrùm ſcilicet poſſit pro tali onere & labore accipi pretium ſine Simonia. Eſt autem pro declaratione quæſtionis huius aduertendum, non dubitari à Doctoribus, quin pro onere & labore accidentarie annexo miniſterio ſpirituali, liceat accipere aliquid tanquam pretium. Vt ſi Sacerdos, v. g. debeat ſacrificandi cauſſa peregre proficiſci ad aliquem locum. Item pro obligatione miniſtrandi aliquid etiam poteſt accipi tanquam pretium eius grauaminis. Sed tota controuerſia eſt de labore ſiue onere intrinſece & ordinariè neceſſario ad miniſtrandum ſpiritualia; Vtrùm ſcilicet poſſit accipi pretium pro labore, quem communiter neceſſe eſt ponere in ipſa rę diuina facienda, vel adminiſtranda.

Ac de hoc duæ ſunt contrariæ ſententiæ. Prima eſt Adriani quodlib 9. & Altiſiodorenſis lib. 3. tract. 21. tit. de Simonia, c. 2. & Maioris in 4. d. 25. q. 6. & aliorũ, quos citat Adrianus. Hi tuentur partem huius quæſtionis affirmatiuam. Potiſſimum fundamentum illorum eſt. *Primò*, ex auctoritate Scripturæ, qua id videtur ſignificari. Vt cùm dicitur Lucæ 10. *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Quo loco videtur idem cõcedi miniſtris legis Euangelicæ, quòd antea veteris legis Sacerdotibus concedebatur. De quibus dicitur, Num. 18. eos decimas accepiſſe tanquam pretium miniſterij. *Secundò*, facit ad idem autoritas Iuris Canonici, quod cùm ſępe aliàs tum pręcipue Can. penult. 1. q. 2. decernit, æquum eſſe vt qui fideliter miniſtrant in Eccleſia, accipiant debitum ſtipendium pro ratione meriti. *Vltimò* confirmatur. Nam ille labor & onus videtur per ſe æſtimatione aliqua dignum.

Nihilominus contraria ſententia vera eſt, videlicet nihil tanquam pretium recipiendum eſſe pro tali labore. Ita Victoria in Relect. de Simonia, part. 2. num. 20. & Sotus lib. 9. de Iuſtitia & Iure. quæſt. 6. art. 1 Caietanus hic artic. 2. Nauarrus cap. 23. num. 101. vel 102. Gabriel in 4. diſt. 25. quæſt. 2. propoſit. 7. Durand. ead. diſt. quæſt. 3. Potiſſimum fundamentum huius ſententiæ eſt *primo*: quoniam ille labor, moraliter loquendo, non eſt æſtimatione dignus, niſi quatenus refertur ad miniſterium ſpirituale, & effectum ſpiritualem, qui expectatur ex eo miniſterio. Ergo ſi quicquam pro eo labore, tanquam pretium accipiatur; accipietur ratione ſpiritualitatis miniſterij, ac proinde Simoniacè. Antecedens patet: quia talis labor nullã aliam affert vtilitatem, neque, moraliter loquẽdo, infert vllum damnum, per ſe loquendo, ipſi perſonæ (vt ſuppono) ſequitur ergo, nullo titulo poſſe aliquid accipi, tanquam pretium, pro eo labore, niſi qua ratione refertur ad ſpirituale; id quod eſſet Simoniacum.

Secundò: Nam ſicut labor aliquis per ſe cõnexus cum miniſterio ſpirituali ſuſcipi ſolet in miniſtrando ſpiritualiter: ita etiam in omnibus aliis contractibus humanis exercendis, aliquis labor interuenire ſolet in dando & recipiendo, &c. Sed in cõtractibus humanis nihil accipitur, neque poteſt iuſtè accipi pro illo labore: idque propterea, quòd per ſe non eſt æſtimabilis, niſi quatenus referatur ad rem, quæ datur & recipitur: Ergo ſimiliter in propoſito, moraliter nihil acciperetur pro labore, niſi qua ratione ad miniſterium ſpirituale refertur, quod eſſet Simoniacum.

Vltimò probatur idem ex Paſchali Papa, capit. Si quis obiecerit 1. quæſt. 3. vbi ait, quando alterum ſine altero non prouenit, (hoc eſt, nõ valet) eum, qui vnum vendit, alterum inuenditum non relinquere. Sed labor iſte per ſe nõ valet, niſi ratione miniſterij & effectus ſpiritualis intenti: Ergo, &c.

Verùm ad hunc textum reſpondet Adrianus vbi ſuprà, intelligendum eſſe, quando vnum venditur, *mediante altero.* Sicut (inquit) qui venderet beneficium Eccleſiaſticum, cenſetur illud vendere, mediante officio Eccleſiaſtico, cuius beneficium eſt veluti effectus, quatenus beneficium nimirum datur propter officium. At ex hac ipſa reſpõſione ſua redargui poteſt Adrianus. Nam cùm labor ille per ſe nõ valeat, vt probatum eſt; ſi venditur, certe mediante ſpiritualitate miniſterij venditur, hoc eſt, ratione eius ſpiritualitatis: quanquam ea ſpiritualitas non ſit cauſſa vel principium aut fundamẽtum laboris; hoc enim impertinens eſt ad propoſitum.

Iam ad argumenta prioris ſententiæ reſpondendum eſt. Ad loca Scripturæ reſpondetur, intelligenda eſſe de mercede ſiue pretio largè ſumpto, prout ſtipẽdium neceſſitatis, de quo infrà dicemus poſſe licitè recipi, appellari poteſt merces. Ita D. Thomas lect. 3. 1. ad Timoth. 5. docet. Vnde quod Lucas dixit: *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Matth. cap. 10. videtur in hunc modum, quem diximus, expoſuiſſe, cùm inquit: *Dignus eſt operarius cibo ſuo.* Quo autem titulo liceat recipere ſine Simonia hoc ſtipendium, infrà docebimus. Ad ius Canonicum reſpondemus ſimiliter etiam eſſe exponendum. Ad vltimum ſatis iam patet, falſum eſſe, cum laborẽ eſſe per ſe æſtimabilem; neque hoc vnquam probant Doctores contrariæ ſententiæ.

Si tamen miniſter ſpiritualis propter laborem miniſtrandi etiam intrinſecum, quando alioqui miniſtrare non tenetur, incurreret aliquod damnum, vel priuaretur aliqua commoditate, ſiue lucro, &c. nõ eſſet negandum, quin poſſit illud in pactum deducere; neque tunc acciperet pretium pro miniſterio, ſed alio titulo. Quẽadmodum ille, qui mutuans habet aliquem titulum ex dictis fusè ſuprà diſp. 5. quæſt. 20. & 21. non accipit aliquid vltra ſortẽ vſurariè ex mutuo, ſed omnino licitè.

Septima quæſtio eſt, circa annexa ſpiritualibus conſequenter, videlicet circa Beneficia Eccleſiaſtica; Vtrum ſcilicet iure naturę poſſent illa vendi abſque Simonia. Iure, inquam, naturæ. Nam iure poſitiuo certum eſt, eſſe prohibitum, vt patet Canon. Si quis obiecerit 1. quæſt. 3. Refert autem propterea hanc quæſtionem definire. Nam ſi ſolùm iure poſitiuo id eſt prohibitum & illicitum; poſſet Põtifex vendere beneficia licitè, & diſpenſare ſuper hoc: quandoquidẽ ille non aſtringitur eiuſmodi iure. Si autem id ſit illicitum & prohibitum iure naturæ; minime id Pontifex poterit.

Pro declaratione huius quæſtionis aduertendum eſt, tria poſſe conſiderari circa beneficium Eccleſiaſticum. Primum eſt, titulus ipſe, quo beneficium habetur, hoc eſt, dignitas ſiue officium, quo perſona Eccleſiaſtica deſtinatur ad aliquod ſpirituale miniſterium. Secundum eſt, ius ſiue facultas, quam habet propter tale miniſterium & officium recipiendi fructus ex rebus Eccleſiæ. Tertium eſt, ipſi fructus, qui recipiuntur.

Hoc poſito, quinquę ſũt certa in hac quæſtione apud Doctores, & de vno eſt controuerſia. Primo enim certum eſt, primum ex his tribus, quæ diſtinximus, iure naturæ eſſe inuendibile, ſcilicet ipſum officium ſpirituale. Nam eſt per ſe quid ſpirituale.

Secundo; certum eſt, tertium, videlicet fructus ipſos poſſe vendi iure naturæ, & etiam poſitiuo.

Tertio etiam certum eſt; Pontificem, antequam alicui ſit collatum *beneficium*, hoc eſt *ius recipiendi fructus*, poſſe in vtilitatem Eccleſiæ variè diſponere de prouentibus beneficij; videlicet partem eorum ad alium vſum transferendo, vel penſiones in vtilitatem Eccleſiæ cõſtituendo, & alia ſimilia faciendo, iuxta regulas iuſtitię diſtributiuæ, de quibus ſuprà diſput. 5. q. 6. Quinimo idem etiam poſſet ex rationabili cauſſã Põtifex facere,

poſtquam

Digitized by Google

poſtquam eſt collatum beneficium.

QVARTO; certum etiam eſt, Pontificem non poſſe ſine rationabili cauſſa ad bonum ſpirituale Eccleſiæ pertinente, vendere fructus beneficij, aut dare alteri, poſito, quòd iam gratis contulerit alicui, tum officium ſiue titulum, tum etiam ius recipiendi fructus. Facta enim gratis ea collatione, is, cui facta eſt, iam eſt dominus, vel quaſi dominus & diſpenſator eiuſmodi fructuum: quandoquidem habet ius ad illos. Vnde ſi Papa tunc prouentus eos ſine rationabili cauſa ad ſpirituale Eccleſiæ bonum ſpectante, venderet; iniuſte venderet id quod eſt alterius, vt rectè inter alios deducit Victoria, Relect. de Simonia, num. 50.

QVINTO, in hac re certum eſt etiam, id quod rectè inter alios notat Gabriel in 4. d. 25. q. 2. ſcilicet poſſe locari ius recipiendi fructus abſque vitio Simoniæ. Sic enim non commutatur pro pretio ipſum *ſpirituale ius* recipiendi fructus; ſed tantùm venditur alicui quoddam *aliud* peculiare ius ad recipiendam particulã fructuum, vt explicuimus ſuprà quæſt. 5. de Decimis. Quãquam iure poſitiuo hæc locatio non poteſt fieri in perpetuum. Et Paulus quidem II. peculiari Extrauaganti prohibuit, ne vltra triennium beneficium locaretur, ſed eam Nauarrus cap. 27. num. 149. dicit, nũquam eſſe receptam. Vnde Syluester, Verbo Simonia, quæſt. 14. probabiliter putat, poſſe fieri talem locationem ad vitam locantis. Qua de re ſupra etiam diximus in dicta quæſtione de Decimis.

Cùm hæc igitur ita ſint; CONTROVERSIA manet de illo quod ſecundo loco numerauimus, inter ea quæ ad beneficium pertinent, Vtrum ſcilicet *ius* ſiue *facultas* recipiendi fructus, poſſit vendi ex natura rei abſque Simonia. Hoc enim ius eſt id quod primariò & formaliter, nomine *beneficij Eccleſiaſtici* ſignificatur. Reliqua autem duo, videlicet officium ſpirituale, & fructus, tantum connotantur eo nomine. Referuntur autem hac de re tres ſententiæ communiter.

PRIMA eſt Panormitani in c. 1. Extra de Simonia. Is diſtinguit duplicis generis beneficia Eccleſiaſtica. Alia enim ſunt, quorum titulo annexa eſt *cura animarum*, aut executio Ordinis *Sacri*. Et hęc inquit Panormitanus, iure naturæ vẽdi non poſſunt abſque Simonia. Alia ſunt, quæ tantùm dantur propter titulum *Clericalem*; cui neque eſt annexa executio Ordinis ſacri, neque cura animarum. Et hæc, inquit, ex natura rei poſſunt vendi abſque Simonia. Id quod ſolo iure poſitiuo prohibetur.

Hæc ſententia meritò reiicitur communiter à Theologis: præſertim à Caietano, tomo ſecundo Opuſcul. tract. 9. & à Soto libro nono de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 1. & à Victoria in Relect. de Simonia, num. 42. & ſeq. Ratio eſt PRIMO, quoniam non ſatis ſententia hæc cohæret. Nam ſi beneficia, quorum titulo annexa eſt cura animarum, aut executio ordinis, non poſſunt vẽdi ex natura rei; cauſa eſt, quia titulus, propter quem dantur, eſt ſpiritualis; & ſi poſſunt vendi, cauſſa erit, quia fructus, qui recipiuntur, ſunt temporales: propter quod cõſiderata beneficia in ordine ad tales fructus, videntur eſſe temporaliter æſtimabilia. Sed ſicut in beneficio, cui eſt annexa cura animarum, aut executio ſacri ordinis, titulus eſt ſpiritualis, & fructus ſunt temporales: ita etiam in beneficio, cui neque cura animarum, neque executio ſacri ordinis eſt annexa. Ergo vel vtrumque beneficium ex natura rei vendibile eſt abſque Simonia, vel neutrũ. Minor ſatis patet. Nam clericatus aliorum ordinum minorum, etiã eſt quid ſpirituale, ſiue inſtitutus ſit iure diuino, ſiue ab Eccleſia. Hoc enim nihil refert quominus ſit ſpirituale. SECVNDO, contra eandem ſentẽtiam eſt, quod etiam falſum eſt, vllum omnino beneficium poſſe vendi iure naturæ, vt videbimus.

SECVNDA ſententia eſt Gloſſæ in capitulo. Ex parte prima. Extra de officio delegati, quã ſequitur Ioãnes de Butrio, illic, & Cardinalis Turrecremata in cap. primo de Simonia. Hi ſentiunt, omnia beneficia Eccleſiaſtica poſſe vendi ex natura rei, tãtumque id prohiberi iure poſitiuo; atque adeo Papam poſſe vendere quoduis beneficium. Quod etiam affirmauit Nauarrus in poſteriori editione ſui Manualis, cap. 23. num. 108. cùm in aliis editionibus conſtanter ſenſiſſet contrarium. Ratio illorum eſt: quoniam fructus beneficij ſunt temporales, & ita ratione illorum videtur poſſe vendi beneficium. Et quanquam huius ſententiæ auctores in ratione iſta, quam pro ea aſſerunt, videantur confundere ſecũdum & tertium ex illis tribus, quæ pertinent ad beneficium, videlicet *ius* recipiendi fructus, & ipſos *fructus*: tamen poſſunt ex ea ratione nonnulla argumenta duci, quibus videri poſſit ſatis apparenter hæc ſententiã confirmari.

PRIMVM eſt tale: quandocunque aliquid, abſtrahẽdo à ſpiritualitate, ſiue ab ordine, quem habet ad ſpirituale, valet ad aliquos vſus temporaliter æſtimabiles; poteſt ſecundùm rationem eam ſic abſtractam, vendi ex rei natura abſque Simonia. Sed ius recipiendi fructus propter titulum ſpiritualem, abſtrahẽdo ab ordine, quem habet ad talem titulum, valet ad multos vſus temporaliter æſtimabiles: Ergo poteſt ex natura rei, ſecundùm eam rationem abſque Simonia vendi. Maior probatur. Nam illud eſt ſatis, vt aliquid ſit temporaliter æſtimabile, atque adeo vendibile. Omnia enim, quæ æſtimamus temporaliter, æſtimamus propter aliquos vſus temporales, ad quos illa referimus, abſtrahentes ab aliis eius rationibus, quæ impertinenter ſe habeant ad tales vſus. Minor etiam probatur. Nam de iure recipiendi fructus, poſſum concipere, quòd valet ad recipiendam pecuniam, ad ſuſtentandam vitam, &c. nihil conſiderando de titulo ſpirituali, quo tale ius nititur.

SECVNDVM argumentum: ſicut ius recipiendi fructus reipſa nititur titulo ſpirituali: ita etiã valor vineæ, v.g. nititur *diuino* influxu, &c. & valor etiam tẽporalis, nititur præterita collatione pecuniæ, per quam ille eſt emptus. Sed hoc nõ obſtante, poteſt vinea emi & vendi, quatenus valet ad vſus tẽporaliter æſtimabiles, abſtrahendo ab influxu Dei, quo valor vineæ nititur; & ſimiliter poteſt vendi cenſus, quatenus valet ad recipiẽdam penſionem, nihil conſiderando de priori emptione, qua valor eius cenſus nititur. Neque propterea, quòd vinea & cenſus vendatur, venditur ille influxus Dei, aut prior emptio cenſus. Ergo ſimiliter in propoſito, quanquam verum ſit, reipſa valorem beneficij niti titulo ſpirituali; tamen poterit, abſtrahendo ab hoc titulo, illud vendi in ordine ad vſus temporales, neque idcirco vendetur ſpiritualis hic titulus.

TERTIVM argumentum. Si non poſſet vendi beneficium, maximè propterea, quòd *officium* ſpirituale tranſit cum beneficio, atque adeo videtur etiam ipſum vẽdi: Sed id non obſtat: Ergo. Minor probatur. Nam ſimiliter, quando ius patronatus annexum eſt fundo alicui, ſi fundus venditur, tranſit ad emptorem ius patronatus cum illo. Et tamen ex ſententia omnium, non idcirco ius patronatus tunc venditur: id quod eſſet Simonia. Si autem dicas, eſſe diſcrimen, quòd valor fundi non nititur iure patronatus, tanquam fundamento: valor autem beneficij, nititur titulo ſpirituali. Contra hoc eſt, quòd antea probauimus, id non obſtare, quominus poſſit valor beneficij abſtrahi ab hoc ordine ad titulum, & eatenus vendi.

VLTIMVM argumentum pro illa ſententia eſſe poteſt, quòd ius etiam recipiendi certam penſionẽ ex fructibus beneficij, quod aliquis per conductionem beneficij acquirit, reipſa nititur (ſaltem mediatè) titulo ſpirituali. Sed hoc non obſtante, licitè pro tali iure datur pretium, quando beneficium conducitur, ſicut ſupra ex ſententia communi notauimus. Ergo non obſtãte, quòd ius ipſum beneficij reipſa nitatur titulo ſpirituali, poterit ea ratione qua dictum eſt, vendi ſine Simonia. Ma-

ior probatur. Nam ſi ſpiritualis ille titulus non eſſet; Clericus non poſſet *locare* beneficium, quippe quod ne haberet quidem:& conſequenter ius,quod talis Clericus transfert in alterum,nihil valeret.

NIHILOMINVS hęc ſecunda ſentẽtia meritò diſplicet Theologis.Itaque communiter illi negant poſſe vllum beneficium iure naturæ vendi ſine Simonia:ac nominatim ij, quos aduerſus primam opinionem citauimus.Fundamentum potiſſimum huius tertiæ ſententiæ eſt id quod S.Thomas ponit in art.4.quia ſcilicet beneficium datur propter officium, ſiue titulum ſpiritualem:atque ita eſt annexum ſpirituali *conſequenter* & *dependenter*. Ergo ſicut officium eſt ſpirituale: ita beneficium:Ergo non poteſt vendi.

Et confirmatur hoc ipſum auctoritate Paſchalis Papæ in cap.Si quis obiecerit 1.quæſt.3.vbi iſta eadem ratione videtur concludere,beneficia non eſſe vendenda. Inquit enim,*quando vnum ſine altero non prouenit,qui vnum vendit,alterum inuenditum non relinquit.* Ex quo concludit: *Nemo igitur beneficia vendat,&c.*Atque hanc tertiam ſententiam ex Canoniſtis multo rectiùs ſecutus fuerat in prioribus editionibus ſui Manualis Nauarrus capite vigeſimotertio,numero 108.

Et eam ipſe propterea quoque veriſſimam eſſe mihi perſuadeo,quia ius recipiendi fructus, cùm formaliter loquendo ſit quædam relatio, quæ fundatur in ipſo titulo ſpiritualis officij, non poteſt perfectè concipi & æſtimari,abſtrahendo à titulo ſpirituali.Eſt enim id ius nihil aliud quàm poſſe legitime aliquem recipere fructus propter titulum officij ſpiritualis. Quare neque etiam poteſt iſtud ius perfectè & completè æſtimari,niſi in ordine ad ſpiritualem titulum, atque adeo neque vendi. Illicitum autem ex natura rei, & Simoniacum eſt, non modò vendi id quod eſt ſpirituale, ſed etiam vendi id quod ſuapte ratione ſine ordine ad ſpirituale non eſt,nec valet,neque intelligitur, & æſtimatur. Et hoc quidem propter maximam reuerentiam, quæ debetur rei ſpirituali.

Affert & aliam rationem pro hac ſentẽtia Nauarrus vbi ſuprà,quæ eſt talis:Ius patronatus vendi non poteſt abſque Simonia: Sed beneficium eſt magis ſpirituale quàm ius patronatus: Ergo. Maior patet ex communi ſentẽtia.Minor probatur.Nam ius patronatus eſt annexum ſpirituali *antecedenter* tantùm; beneficium autem *conſequenter* & dependenter, quod plus eſt. Sed ad hanc rationem facilè diceretur,eſſe nihilominus diſparitatẽ, quòd ius patronatus, vt ius patronatus eſt, non poteſt conſiderari in ordine ad aliquem vſum temporaliter æſtimabilem,ſed ſolùm in ordine ad electionem, quæ non eſt æſtimabilis,niſi propter dignitatem aut beneficium,ad quod quis eligitur.Beneficium verò ſpirituale poteſt conſiderari in ordine ad vſus temporales.

Validiùs autem poteſt pręterea confirmari ſententia hæc tertia Theologorum,ex eo,quòd ſi illud fundamẽtum potiſſimum contrariæ ſententiæ eſſet firmum,videlicet poſſe beneficium referri ad vſus temporales; ſequeretur eadem ratione abſque Simonia poſſe vẽdi officia ipſa ſpiritualia.Itẽ ordines ipſos ſacros, & Epiſcopatus,dignitates,&c.Probatur: quoniam ſimiliter hæc conſiderari poſſunt,abſtrahẽdo à ſpiritualitate, quatenus valent ad varias commoditates temporales; vt ad immunitates,ad honores, &c. Videtur igitur illud fundamẽtum nimis multùm probare, atque adeo minimè eſſe ſolidum.Neque enim eſt vllo modo concedendum hoc quod ex illo iam inferebamus. Et ratio,cur id non ſit concedendum, eſt illa eadem, propter quam antea dicebamus, beneficia non poſſe vendi: quia videlicet valor iſte ordinum & dignitatum in ordine ad commoditates temporales, non poteſt completè cognoſci & æſtimari ſine reſpectu ad *ſpiritualitatem*.

Ex his facilè poteſt reſponderi ad argumẽta contrariæ ſententiæ Canoniſtarum.Ad PRIMVM reſpondeo; illud quod in Maiori ſumitur, minimè ad licitam rei venditionem eſſe ſatis,niſi etiam res poſſit *completè* æſtimari & cognoſci,abſtrahendo a ſpiritualitate. Ex quo patet quoque reſponſio ad SECVNDVM.Nam vinea & ſimilia,ſunt quædam entia *abſoluta*,quæ poſſunt cõpletè æſtimari,etiamſi non cõſideretur prouidentia & influxus Dei.Atque eadem ratione calix conſecratus,& alia eiuſmodi ſpiritualibus annexa antecedenter,quæ temporaliter æſtimantur,vendi poſſunt, vt ſunt ſic æſtimabilia,ſicut ſuprà ex communi ſentẽtia notauimus:quia ſcilicet vt temporaliter hęc æſtimabilia ſunt,ſunt quędam res *abſolutæ*,quæ poſſunt completè concipi & æſtimari ſine reſpectu ad ſpirituale, vt conſtant ex auro.

Illud verò quod de emptione cẽſus etiam obiiciebatur,nihil probat.Nam quamuis valor cenſus non poſſit completè cognoſci,niſi in ordine ad pretium, pro quo fuit emptus:tamen non eſt ex natura rei illicitum,vendere aliquid cum reſpectu ad temporale pretium. Eſt autem illicitum, vendere id quod ſine reſpectu ad ſpirituale, concipi & æſtimari completè non poteſt. Ad TERTIVM reſpondeo,non eſſe illam rationem præciſè,ſed eam quam dedimus antea. Ad QVARTVM reſpondeo,penſionem,quam quis acquirit ex conductione beneficij ſpiritualis,non ita immediatè niti ſpiritualitate beneficij.Et propterea non eſt id ſimile. Quòd ſi quæras,quonam immediatè nitatur:Reſpondeo,*exhibitione* pretij,quo fuit beneficium conductum.Quam rem ſuprà declaraui in quæſt.de Decimis.

Porrò quod definitum eſt de beneficiis, ſcilicet illa non poſſe iure naturæ vendi; ſimiliter ſtatuendum eſt de PENSIONIBVS;& quibuſcunque aliis præbẽdis,quę dantur propter titulum ſpiritualem, quocunque tandem nomine illæ appellentur. Quin etiam ſequitur ex dictis,pro teſtimonio Ordinum aut collationis beneficij,nihil poſſe recipi,tanquam pretium. Ratio eſt: quoniam tale teſtimonium,vt *teſtimonium* eſt,non valet,niſi vt eſt annexum ſpirituali conſequenter, hoc eſt,quatenus prodeſt ad probandam dignitatem, &c.Ita Durandus in 4.diſtinct.25.quæſt.3.Sotus lib.9.de Iuſtitia,q. articulo primo,Syluester,Verbo Simonia, quæſt.8.qui rectè notat, eandem eſſe rationem de illis qui v[illegible] ordinandos,& examinant,&c.Pro quibus omnibus nihil licet recipere.

Et quanquam Nauarrus c.23.num.101.& Durandus vbi ſuprà,& alij cõcedant,poſſe Epiſcopum pro cera[illegible] ſigillãdum,aut membrana aliquid recipere:videtur tamen hoc iam nõ licere propter decretum Concilij Tridentini ſeſſ.21.cap.1.de reformatione;quo tria continẽtur notanda in propoſito.PRIMVM eſt,ne vllus Epiſcopus pro collatione ordinis,etiam primæ tonſurę,aut pro literis dimiſſoriis,quicquã vllo prætextu accipiat,etiam ſponte oblatum.Vnde nec videtur poſſe accipere candelas.Nam Cõcilium generatim loquitur.Neque Epiſcopi titulares aut Suffraganei poſſunt quicquam accipere.De omnibus enim Epiſcopis Cõcilium loquitur. [illegible] poſſunt tales a ſuo Diœceſano exigere ſufficiens ſubſidium,ſi indigent.SECVNDVM eſt,ne Notarius pro literis teſtimonij accipiat vllo prætextu plus quàm decimam partem aurei:neque id quidem ſine duabus conditionibus.*Prima* eſt,vt ante Concilium fuerit conſuetudo aliquid recipiendi.*Secunda*;vt aliunde non habeat Notarius ſtipendium. Si enim habet; iniuſtitia eſt aliquid præterea accipere:id quod etiam notârunt Syluester & alij vbi ſupra. Quibus duabus conditionibus illa etiam addenda eſt,vt ne illa quidem decima pars aurei accipiatur tanquam teſtimonij pretium(id enim minimè licet,vt antè dictũ eſt)ſed titulo honorarij vel ſubſidij cuiuſdam,&c.TERTIVM eſt, ne aliquid de Notarij commodis perueniat ad Epiſcopum.

Neque videtur poſſe dici, Cõciliũ in iſtis procedere ex *præſumptione*,& non obligare in foro conſcientiæ niſi quatenus in his committatur reuera Simonia. Apertè

enim

Digitized by Google

enim inſinuat, ſe ſimpliciter hæc præcipere propter bonum exemplum, & minatur, ſi non ſeruentur, vltionem diuinam.

PVNCTVM TERTIVM.

In quibuſnam caſibus Simonia committatur, ſpectando actum ipſum, in quo Simonia conſiſtit.

D. Thomas artic. 3 & ſeq.

POSTQVAM præcedente puncto docuimus, quandonam Simonia committatur ex parte *obiecti*, ſiue *materiæ* ipſius, videndum nunc eſt, quandonam committatur ex parte *actus* emptionis vel venditionis, in quo Simonia conſiſtit. Solet enim ex eius actus conſideratione dubitari etiam plerumque in variis caſibus, vtrùm committatur Simonia, necne. Quo in genere quinque occurrunt quæſtiones.

PRIMA Quæſtio eſt, Vtrùm, quotieſcunque ſpirituale datur, vel fit *qualicunque modo*, pro temporali; & è contrario, ſit tranſactio Simoniaca. Pro parte enim affirmatiua facit *primò*; quòd quandocunque ex vna parte ſpirituale datur, & ex altera tēporale, videtur eſſe emptio & venditio. Vt, aliud prętexere, nihil aliud eſſe appareat quàm quærere palliū Simoniæ. *Secundo*; quòd quandocunque ſpirituale datur pro temporali, minimè datur gratis. Sed apud Doctores idem eſt ſpirituale nō dari gratis, & dari Simoniacè. Ergo, &c. In *contrarium* autem eſt, quòd ſi ita eſſet, oporteret damnare vniuerſalem vſum Eccleſiæ, quo ferè quidquid ſpiritualis miniſterij confertur in populum, confertur pro aliquibus ſubſidiis temporalibus, ex quibus miniſtri alantur.

RESPONDEO. Dubitari non poteſt quin pars negatiua huius quæſtionis certa ſit. Sed tamen moui hanc quæſtionem, vt explicarem breuiter modos, quibus contingit ſpirituale dari pro temporali; & è contrario, ſine Simonia. Et dicendum eſt conuenienter doctrinæ communi, hos modos, generatim loquendo, eſſe duos. PRIMVS eſt, quando temporale eſt duntaxat *motiuum* conferendi vel efficiendi ſpirituale, aut è contrario. SECVNDVS eſt; quando per temporale fit ſolùm compenſatio *gratuita* pro ſpirituali, aut è contrario. His modis cùm ſpirituale datur pro temporali, vel è contrario, vitatur Simonia.

Quod ita probo: Vt tranſactio aliqua ſit ſimoniaca, oportet temporale eſſe *pretium* ſpiritualis vel è contrario. Sed quando aliquo modo ex prædictis datur ſpirituale pro temporali, vel è contrario; non datur vnum pro altero, tanquam pro pretio: Ergo, &c. Maior patet ex definitione Simoniæ. Nam vbi non interuenit pretium, non eſt emptio & venditio; conſequenter neque Simonia. Minor probatur. Nam ſpirituale dari pro tēporali, tanquam pro *pretio*, aut è contrario, eſt ſpirituale commutari pro temporali, tanquam pro *æquali* (ſecundùm peruerſam nimirum æſtimationem) id eſt, tanquam pro eo quod peruersè & impie tanti ſit quanti ſpirituale. Spirituale autem dari pro temporali, tanquam pro *motiuo*, aut è contrario; eſt ſolum ex affectu vel inclinatione ad aliquid temporale, *velle* etiam facere ſeu conferre ſpirituale, aut è contrario: quod ſatis patet, accidere poſſe; quamuis non æqualiter æſtimentur temporale & ſpirituale. Neque enim ſemper tanti facimus illud, ex quo mouemur ad operandum; quanti ipſum opus. Similiter ſpirituale dari pro temporali tanquam compenſationem *gratuitam*, nihil aliud eſt quam ex conſideratione beneficij temporalis induci aliquem ad rependendum officium ſpirituale. Et è contrario, dari temporale pro ſpirituali, tanquam gratuitam compenſationem, eſt induci ex conſideratione beneficij ſpiritualis accepti ad repēdendum commodum temporale; quod ſatis patet fieri poſſe, etiamſi temporale non æſtimetur tanti quanti ſpirituale. Patet igitur illa noſtri argumenti Minor, videlicet quādo aliquo ex illis duobus modis datur ſpirituale pro temporali, & è contrario, nullum pretium interuenire. Sequitur igitur argumenti Concluſio. Et quamuis aliquando contingit, illos duos modos conferendi ſpirituale pro temporali, aut è contrario, ſine Simonia, *ſimul* concurrere; quippe cùm id, quod eſt compenſatio gratuita, ſit etiam motiuum: tamen quia contingit etiam aliquid eſſe motiuum, & non ſimul eſſe compenſationem gratuitam, idcirco duos illos modos meritò diſtinximus.

Ac ex vtroque iſtorum capite præcipui caſus particulares in hac materia diiudicari poſſunt. PRIMO enim hinc patet, non eſſe Simoniacam eam conſuetudinem, qua videmus recipi à miniſtris ſpiritualibus pro ſpirituali miniſterio, ſtipendiū ſuſtētationis. Etenim ſi diligēter percurramus omnes virtutes, quę ſunt *ad alterum*, reperiemus, populum pro ſpirituali quidē miniſterio, vt *ſpirituale* eſt, nonniſi ex obligatione virtutis Gratitudinis conferre miniſtris ſpiritualibus ſtipendia: id quod rectè ex aliorum etiam Doctorum ſententia notatū eſt in ſupplemēto Gabrielis in 4. diſt. 25. quæſt. 2. art. 2. propoſit. 2. Probatur. Nam quamuis teneatur populus ex Iuſtitia *commutatiua* compenſare illud miniſterium, cōſideratum ſecundum *communem* quādam ſui rationem, qua ſcilicet impenditur ab Eccleſiæ miniſtro ex *officio & obligatione quadam oneroſa*, &c. (vt ex ſententia Soti & aliorum explicaui ſuprà diſputat. 5. quæſt. 7. punct. 2.) tamen ſi conſideretur id miniſterium ſecundum rationem ſuam *propriam*, vt *ſpirituale eſt*, quomodo hîc illud conſideramus) nequaquam populus tenetur conferre pro illo miniſtris ſtipendium ex Iuſtitia commutatiua. Eſſet enim id Simonia: ſiquidem daretur tunc temporale tanquam æquiualens pro ſpirituali miniſterio, vt ſpirituale eſt, ſicut etiam diximus ſuprà diſput. 5. loco citato. Neque etiam id ſtipendium tenetur dare populus ex *liberalitate*. Nam liberalitas non reſpicit beneficiū acceptum. Populus autem in contribuendo ſtipendio attendit beneficium ex ſpirituali miniſterio acceptum. Neque rurſum ea populi obligatio eſt *miſericordiæ* aut eleemoſynæ. Tūc enim tātùm poſſent recipere ſtipēdia miniſtri pauperes; quod falſum eſt, vt poſtea videbitur.

Reſtat igitur vt populus pro ſpirituali quidem miniſterio, vt ſpirituale eſt, conferat ſtipēdia ex gratitudine, qua impendenti officium ſpirituale, compenſatio gratuita temporalis rependitur: iuxta illud Apoſt. 1. Cor. 9. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt, ſi carnalia veſtra metamus*: Atque ita patet, quod dictum eſt, talē conſuetudinem nō eſſe Simoniacam. Nam temporale non eſt pretium ſpiritualis, ſed compenſatio gratuita. Quare cùm Doctores ſolent dicere populum debere miniſtris id quod ex lege aut conſuetudine ſolet illis tribui, non ita intelligendum hoc eſt, quaſi per hoc illi indicent diuerſi generis obligationes, ex quibus contingat populum debere tribuere ſtipendia: ſed tantùm explicant capita varia, quibus obligatio gratitudinis determinatur, vt ſcilicet populus conferat hoc aut illud.

SECVNDO; inde etiam patet, non eſſe Simoniacum, ſi quis obſequium, aut aliquod munus temporale Epiſcopo impendat, ſpe conſequendi ab illo titulo gratitudinis aliquod beneficium ſpirituale: ſicut Doctores communiter tradunt. Nam ſimiliter tūc ſpirituale non exſpectatur, vt pretium obſequij, ſed vt compenſatio gratuita. Item neque viciſſim erit Simonia, ſi Epiſcopus, vt ſe liberet ab obligatione gratuita, ſiue antidorali qua tenetur, propter acceptum obſequiū ab aliquo, conferat ei beneficium ſpirituale, vt rectè notauerunt Nauarrus cap. 23. num. 106. & Didacus Couarruuias lib. 1. Variarum reſolut. c. vltimo, num. 4. Ratio eſt: quoniam quod datur ex obligatione antidorali, non datur vt debitum legale ex Iuſtitia; ſed ex gratitudine. Et ita ſpirituale non habet tunc rationem pretij.

Præterea ex altero capite, videlicet quando temporale vel ſpirituale eſt tantùm MOTIVVM, ſequitur

A Primo, donationes alicuius rei tẽporalis ſub *conditione & onere* conferendi aliquid ſpirituale, nõ eſſe Simoniacas. Vt ſi, v.g. aliquis leget Eccleſiæ fundum cũ hac cõditione, vt anniuerſariũ ſacrum fiat. Ratio eſt: quoniam tunc ſpirituale, duntaxat eſt motiuum conferendi temporale. Atque ita non emitur pro temporali, ſed eſt donatio temporalis *oneroſa*. Ex quo ſimiles Caſus diiudicari poſſunt, de quibus Sylueſter, Verbo Simonia, q. 17.

Ex eodem capite patet Secvndo, non eſſe Simoniacum vſum aliquarum Eccleſiarum, in quibus promittitur aliquod miniſterium ſpirituale (vt exequiæ, Miſſæ, &c.) illis, qui hanc vel illam eleemoſynam aut oblationem contulerint: id quod D. Thomas etiam probat art. 3. huius quæſt. in ſolutione tertij. Et ratio eſt: quoniam tunc illud temporale ſpectatur duntaxat vt motiuum, B non vt pretium. Quanquam non probat D. Thomas conſuetudinem ſiue ſtatutum non conferendi officium ſpirituale, *niſi* illis qui oblationem faciant. Nã ſi, inquit, hac forma fiat ſtatutum, videlicet ne conferatur miniſterium, niſi illis, &c. præcluderetur via impendendi pauperibus officia ſpiritualia omnino gratis. Hoc tamen intelligo verum eſſe propter ſcandalum & præſumptionem Simoniæ. Nam ſi alioqui miniſtri, ex officio non tenentur, hoc aut illud particulare miniſterium impendere; non video, quare ſit Simoniacum aut illicitum, nolle id officium conferre, niſi ex illo motiuo oblationis. Poteſt enim aliquid temporale in propoſito eſſe ſolùm motiuum, atque adeo intendi & exſpectari ſine labe Simoniæ, etiamſi abſque illo nollet quis dare ſpirituale, vt rectè annotauit Couarruuias vbi ſuprà, numero 3.

Tertio ſequitur, non eſſe Simoniam, pecunia C propoſita aliquem incitare ad actus Virtutis: id quod ſatis D. Thomas inſinuat art. 3, ad 2. Et explicat rectè Adrianus quodlib. nono, poſt ſolutionem tertij argumenti principalis. Et quidem quando actus virtutis nullam vtilitatem adferret illi, qui per pecuniam ad eum inuitat, ſatis clarum eſt, nullam eſſe Simoniam. Nam tunc qui pecuniam dat, nihil recipit, atque ita nihil emit; ſed tantùm motiuo pecuniæ conatur alteri perſuadere actum virtutis: quod per ſe non minùs licet, quàm aliud quoduis motiuum ſecundùm ſe licitum adhibere ad perſuadendam alteri Virtutem. Cùm verò actus Virtutis affert aliquam vtilitatem ei qui dat pecuniam, vt collatio beneficij, abſolutio à peccatis, &c. faciliùs quidem præſumi tunc poteſt Simonia. Et ſic intelligitur c. Quàm pio 1. quæſt. 2. vbi damnatur tanquam Simoniacum, quòd quis recipiat aut det pecuniam pro ingreſſu D Religionis. Cæterùm in foro conſcientię nihil impedit, quominus pro huiuſmodi etiam actibus poſſet dari pecunia tanquam motiuum duntaxat. Tametſi rarò aut nunquam in hac re videatur vitari poſſe ſcandalum, ſi id fieri ſciatur.

Qvarto ſequitur, non eſſe Simoniam, conferre aliquid ſpirituale propter *preces* aut *conſanguinitatem*, quando exauditio precum, vel intuitus conſanguinitatis nõ reſoluitur in aliquod commodum temporale tanquam in pretium. Ita D. Thomas art. 5. ad 2. & 3. Nauarrus c. 23. num. 101. Sotus lib. 9. de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 3. Victoria in Relectione de Simonia, n. 27. & 34. & alij; licet quidam contrarium ſine firmo fundamento ſenſe-E rint. Ratio eſt eadem: quia preces & conſanguinitas tũc ſolùm ſunt *motiuum*. Poſſet tamen accidere in tali caſu peccatum acceptionis perſonarum, ſi videlicet conſanguineus, aut is, pro quo preces funduntur, nõ eſt dignus beneficio ſpirituali, vt patet ex dictis ſuprà diſputat. 5. quæſt. 7. Simonia verò non eſſet.

Et quidem S. Thomas loco citato putat, eũ, qui *pro ſe* rogat, vt obtineat beneficium, cui annexa eſt cura animarum, eo ipſo indignum eſſe ad illud obtinẽdum propter præſumptionem. Hoc tamẽ rectè Caietanus art. 5. temperat. Cuius ſententia conſiſtit in his tribus. *Primũ* eſt: petere beneficium, cùm annexa eſt cura animarum ſimpliciter, cuiuſmodi beneficiũ eſt Epiſcopatus, regulariter eſſe adeo præſumptuoſum, vt petentem reddat indignũ tali beneficio: in caſu tamen neceſſitatis alicuius Eccleſiæ poſſe eſſe opus charitatis. *Secundum* eſt: petere beneficium, cui non eſt annexa tanta cura animarum, vt parochiam, v.g. regulariter non eſſe præſumptuoſum, ſi quis moueatur etiam deſiderio iuuandi ſpiritualiter animas, & regimen ſit adeo labefactatum, vt communiter huiuſmodi beneficia non dentur, niſi procurantibus, & ſæpe etiam cõferantur indignis: id quod communiterr fere vſu venire iam videmus. *Tertium* eſt: quando aliquis ex affectu carnali petit in caſu præcedentis dicti parochiam, dummodo etiam velit ſpiritualiter prodeſſe; ſi quod peccatum id eſt, communiter tantùm eſſe veniale, atque adeò non reddere indignum, regulariter loquendo. Eadem ferè ſententia eſt Soti libro nono, de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 3.

Vltimo ſequitur, non eſſe Simoniam, ſi quis ex *metu* conferat aliquid ſpirituale. Ita tradit Franciſcus Victoria in dicta Relectione, n. 24. & 25. & Sotus quæſt. 7. art. 3. contra aliquos. Ratio eſt: quoniam talis nihil pretij accipit, ſed tantùm propter conſeruationem rerum ſuarum, quas timet amittere, mouetur ad conferendum ſpirituale. Poſſet tamẽ cõtingere, vt eſſet acceptio perſonarum, ſi is, cui ex metu ſpirituale cõfertur, indignus eſt. Quin etiam addit Sotus eſſe Simoniam, ſi ex metu amittẽdi aliquid, quod futuro tempore quis ſperat, ſpirituale cõferat: quoniam, inquit, eſt id, parare ſibi viam ad illud temporale, quod ſperat, & veluti emere illud per ſpirituale. Quod tamen tunc ſolùm puto eſſe verũ, ſi talis velit illud ſpirituale dare tanquam pretium: non autem, ſi tantummodo vt quoddam motiuum. Nã ſicut ob conſeruationem rei, quam in præſenti quis habet, poteſt conferri ſpirituale non vt pretium, ſed vt motiuum: ita etiam ob adeptionem rei, quam ſperat; atque ita non eſſet tunc Simonia. Fatendum eſt tamen, in foro exteriori poſſe faciliùs tunc Simoniam præſumi.

Sed occurrit argumentum, ad probandum, ſemper eſſe Simoniam, conferre ſpirituale *ex metu*. Nam cõſeruatio & adeptio rei, quam quis timet amittere; pretio æſtimabilis eſt. Ergo conferre ſpirituale ex metu pro rei conſeruatione vel adeptione, ſemper eſt Simonia.

Respondeo, negando cõſequentiã. Quamuis enim rei conſeruatio & adeptio, ſit pretio æſtimabilis: tamen res ea non confertur ab altero ei qui timet; ſed aliunde is habet ius ad talem rei conſeruationẽ vel adeptionẽ, vt ſuppono. Itaque cùm nihil is recipiat, nihil vendit, ſed tantùm confert ſpirituale, vt quoddam motiuum, quo alter nimirum moueatur ad non ei nocendum.

Et confirmatur hoc ipſum. Nam aliàs ſequeretur, eſſe etiam Simoniam, ſi Epiſcopus conferret beneficium ſpirituale digno *ex metu* pœnæ centum florenorum, quę Epiſcopo intentaretur, niſi digno conferret. Quod eſt planè abſurdum. Nam vt quis metu pœnæ faciat id quod debet, nullum peccatum eſt.

Argumenta verò contraria, initio quæſtionis propoſita, facilè refelluntur. Ad *primum* reſpondeo, ſatis iam patere, non ſemper id eſſe Simoniacum. Ad *ſecundum* reſpondeo, ſpirituale hoc ipſo gratis conferri, quòd non confertur pro temporali, tanquam pro pretio: etiamſi temporale exſpectetur, vt motiuum, vel compenſatio gratuita. Hoc enim non obſtat quominus gratis conferatur. Aliàs nunquam fere fieret ab hominibus aliquid gratis. Quotus enim quiſque eſt qui quod in alios confert, nullo prorſus modo ad ſe referat?

Secvnda Quæſtio circa idem caput eſt; Vtrùm propter aliquas ſaltem *circumſtantias* cõtingat committi Simoniam, etiamſi temporale ſit duntaxat motiuum, aut compẽſatio gratuita, reſpectu ſpiritualis, aut è cõtrario. Ratio dubitandi eſt Primo; Nam quãdoque accidit, vt temporale, quamuis ſit tantummodo motiuum, tamen

exſpecte

Digitized by Google

exſpectetur *principaliter*, tanquam finis, propter quē cōferatur ſpirituale: quo ſanè caſu videtur eſſe Simonia, vt aliqui Doctores ſentiunt, de quibus poſtea. Et ratio eſt. Nam tunc non videtur ſpirituale conferri gratis.

Secvndo: nam accidit etiam, *paciſci* de temporali retribuendo, tametſi non niſi tanquā motiuo aut compenſatione gratuita. Et ſimiliter de ſpirituali pro temporali. In quo etiam caſu videtur eſſe Simonia. Nam vt dicitur in Cap. finali, Extra de pactis. In ſpiritualibus omnis pactio, omniſque conuentio ceſſare debet. Et in Cap. Quæſitum. Extra de rerum permutatione, dicitur eiuſmodi pacta continere ſemper labē Simoniæ. Quod idem habetur in Cap. Tua nos, de Simonia, & in Cap. Quam Pio 1. quæſt. 2. Et ita D. Thomas in articulo tertio, ad 2. ſimpliciter docet, omne pactum in huiuſmodi eſſe Simoniacum.

Tertio: nam accidit etiam, miniſtrum ſpiritualem *aliunde* habere vnde viuat, puta ex patrimonio, &c. quo caſu recipere temporale tanquam motiuum, vel compenſationem gratuitam, videtur eſſe pallium auaritiæ & Simoniæ. Confirmatur. Nam cùm doctores, ſtipendium, quod licet recipere, communiter appellant ſtipēdium *neceſſitatis*; ſatis inſinuant, Simoniacum eſſe, ſi quid ad ſuſtentationem non neceſſarium recipiatur. Accedit his etiam, quòd in multis Canonibus tales appellantur Sacrilegi, præſertim verò in Can. finali 16. quæſt. 1. qui eſt Hieronymi.

In his caſibus variè Doctores opinātur, vt poſtea videbimus. Breuiter tamen ex probabiliori ſentētia Doctorum (quos poſtea citabimus) videtur Respondendvm: In foro quidem conſciētiæ has & ſimiles circumſtantias non efficere Simoniam, niſi quatenus interdum efficiunt, vt temporale ſit pretium ſpiritualis, vel è cōtrario; atque adeò vt temporale non ſit duntaxat motiuum, aut gratuita compenſatio ſpiritualis; vel è contrario. Hoc ſatis patet ex dictis in quæſt. præced. huius pūcti. Nam ad Simoniam requiritur, vt interueniat pretium, ſicut ex ſentētia communi rectè docet Syluester, Verbo Simonia, quæſt. 3. regula 3. & Caietanus in Summa: Verbo Simonia, & Nauarrus in Manuali, cap. 23. n. 100. in fine, & alij communiter. Sed non obſtantibus dictis circūſtantiis fieri poteſt vt temporale non ſit pretium ſpiritualis, aut è contrario: hoc eſt; vt non ita detur aut fiat vnum propter alterum, quaſi tanti vnum æſtimetur, quanti alterum. Ergo, &c.

Hoc poſito, reſpondendum eſt etiam ad tres illas rationes dubitandi. Et quod ad Primam attinet, Nauarrus cap. 23. n. 101. & Adrianus quodlib. 9. & Gabriel in 4. diſtinct. 25. quæſt. 2. & Couarruuias lib. 1. Variar. reſolut. cap. vlt. n. 3. & alij ſimpliciter dicūt, eſſe Simoniam, conferre ſpirituale *principaliter* propter temporale tanquam propter finem. Et videtur eſſe ſententia S. Thomæ, tum hic art. 5. ad 3. tum etiam quodlib. 8. art. 11. vbi ait, illicitum eſſe, ire ad Eccleſiam, propter diſtributiones principaliter, tanquam propter finem; quamuis nō, ſi propter eas eatur, tanquam propter motiuum ſecundarium. Sotus tamen lib. 9. de Iuſtitia, quæſt. 6. art. 2. ante reſponſionem ad argumenta, contrarium opinatur. Et ideo dictum illud S. Thom. cenſet eſſe intelligēdum, quando temporale principaliter intenditur, tanquam *pretium*. Et idem ſenſiſſe videtur Franciſcus Victoria in Relect. de Simonia, n. 33. & ſeq.

Sed poſſunt in concordiam redigi iſtæ duæ opiniones. Nam dupliciter poteſt quis cōferre ſpirituale propter temporale *principaliter*, tāquam propter finem. Vno modo ita, vt temporale ſit apud eum *finis* non modò voluntatis & applicationis animi ad actū conferendi ſpirituale, ſed etiā *ipſius ſpiritualis*; ſi videlicet illud temporale æſtimet pluris non modò quàm actum conferendi hîc & nunc ſpirituale, ſed etiam quàm ipſum ſpirituale, quod cōfert. Et tunc omnino cōmittit talis Simoniā. Nā hoc ipſo, quòd pluris æſtimat temporale, quàm ſpirituale, æſtimat etiam illud tāti quanti ſpirituale: Siquidem æſtimat illud etiam pluris; atque adeò tanti quoque: & eo ipſo ſpirituale pro temporali tanquam pro pretio venditur, in quo conſiſtit peruerſitas Simoniæ. Atque iſto modo eſt vera, & à ſuis auctoribus intellecta opinio prima Adriani, S. Thomæ, Couarruuiæ, & aliorū. Altero modo poteſt quis conferre ſpirituale propter temporale principaliter, tanquam propter finem, ita, vt temporale apud eum non ſit etiam finis ipſius rei ſpiritualis (quaſi temporale pluris ab eo quam ſpirituale, æſtimetur) ſed tantummodo *voluntatis ſiue applicationis animi* ad actum conferendi ſpirituale. Et hoc non eſt Simonia. Nam tunc non propterea vel tanti, vel pluris æſtimatur temporale atque Spirituale. Et iſto modo eſt vera ſecunda opinio Soti.

Quę opinio poteſt etiam probari hoc modo, à ſimili: Sicut Simonia eſt recipere temporale pro ſpirituali, tāquam pretium debitum, ratione *rei*, & vt ex iuſtitia: ita etiam eſt Vſura accipere aliquid ex Mutuo vltra Sortē, quaſi debitum ex iuſtitia ratione rei mutuò datæ. Sed ſi hoc modo aliquid vltra ſortem, quaſi debitum nō petitur, nō eſt vſura; tametſi id tāquam finis actus mutuandi ſimiliter ſpectetur. Ergo ſimiliter cùm petitur tēporale pro ſpirituali, non tanquam pretium debitū ex iuſtitia, ſed tanquam finis applicationis animi ad cōferēdum ſpirituale, minimè erit Simonia etiamſi principaliter intendatur & expectetur. Maior eſt clara, & recepta communiter à Doctoribus, qui idcirco pariformiter ſolent loqui de vitio vſuræ & Simoniæ. Minorem ſuprà diſp. 5. quæſt. 21. punct. 2. probauimus, vbi ex ſentētia Soti nominatim notauimus ad cognoſcendum peccatum vſuræ non eſſe reſpiciēdum ad principalem aut minùs principalem intentionem per ſe loquendo; ſed ad titulum, propter quem aliquid petitur; vtrùm videlicet recipiatur, ratione rei, quaſi ex iuſtitia debitum; vel ſolùm tanquam ex gratitudine, &c. Quod eodem modo in propoſito obſeruandum eſt. Negandum tamē non eſt, quin in foro exteriori communiter id reputaretur Simonia, quando conſtaret in collatione rei ſpiritualis *principaliter* fuiſſe intentum aliquid temporale; propterea quòd is qui vendit, ſolet etiam principaliter ſpectare pretium.

Sed quærat aliquis, Vtrùm dato, quòd non ſit Simonia, principaliter ſic ſpectare aliquid tēporale pro ſpirituali; ſit tamen aliunde peccatum propter peruerſitatem, quæ videtur eſſe in eo, quòd quis referat collationem ſpiritualis ad aliquid temporale, tāquam ad finem applicationis animi ad conferendum eiuſmodi ſpirituale. Ad hoc Sotus vbi ſuprà reſpondere videtur affirmatiue. Atque idem videtur ſentire Caietanus obiter in tractatu de Vſura, quæſt. 2. ex mente D. Thomæ, quæſt. 13. de malo, art. vlt. ad 13. argumentum.

Sed tamen hoc non videtur mihi ſatis certum. Nam nihil obſtat quominus hic & nūc, poſſit quis malle *recipere* aliquid temporale, quàm *dare* aliquid ſpirituale, & denique omnia tādem referat ad vltimum finem debitum. Nullum namque præceptum videtur extare, quo teneamur in omni caſu pluris æſtimare vnum actum, quàm alium: quamuis ſemper illicitū ſit minoris facere, abſolutè loquēdo, tēporale, quā ſpirituale. Sed quicquid ſit de hoc, certū eſt, id non eſſe peccatum *Simoniæ*.

Ad Secvndam rationem dubitādi reſpondeo, duobus modis poſſe fieri pactū illud. Vno modo ita, vt promiſſio tēporalis petatur aliquo modo in iure prohibito; aut quaſi temporale debeatur ratione rei ſpiritualis, tāquā eius pretium, vt ſpiritualis eſt. Et ſic certum eſt, id eſſe Simoniā prohibitam, vel iure naturæ, vel iure poſitiuo. Ac eiuſmodi pacta, illegitime facta, damnātur in Capitulis citatis in illa ſecunda ratione: iuxta ea quæ paulo inferiùs tradenus circa *permutationem* beneficiorum. Altero modo poteſt pactum fieri ita, vt *petatur* promiſſio temporalis, eodem prorſus titulo conferēdi,

Digitized by Google

quo licitum eſt, ipſum temporale actu *recipere*, & *dare* pro ſpirituali, videlicet tanquam ſtipendium vel remunerationem quandam cuiuſdã operæ & officij;quod ſecundùm communem quidem rationem *officij* cõſideratum meretur(etiam ex iuſtitia) recompenſationẽ (vt ex recepta ſententia explicauimus ſuprà diſput. 5. q.7. punct. 2.) & conſideratum etiam vt officium *ſpirituale* meretur remunerationem gratuitam, iuxta ſuprà dicta,præſertim cùm aliunde non compenſetur.Et ſic de temporali pro ſpirituali paciſci,in foro conſcientiæ licitum eſt,vt rectè notauit Caiet.hic art.3.& in Summa, Verbo Simonia,& Couarr.lib.1. Variar. reſolut. c.vlt. n.4.& Sotus lib.9.dè Iuſtitia, q.6. art.1. & Nauarrus c. 23.n.101.& Gabrielis Supplementum in 4.diſt.25.q.2. Nam vt rectè argumentantur Caietanus & Sotus, eo modo quo ſine Simonia licet temporale pro ſpirituali recipere,etiam licet de hoc ipſo paciſci.

Atque hæc dicta ſunt, quod attinet ad forum conſcientiæ.Nam in foro *exteriori* paciſci de ſtipendio temporali pro ſpirituali miniſterio, ſæpe ſcandaloſum eſſet,& induceret præſumptionem Simoniæ: & præſertim ſi is,qui paciſcitur,eſt alioqui diues,vt patet ex his quæ rectè notat Caietanus hic ar.3.& in Summa, Verbo Simonia,& Nauarrus quoque c.23.n.101. vel 102. Alioqui in foro conſcientiæ,ſicut poteſt Clericus pauper modo prædicto paciſci de ſtipẽdio,ſic etiam diues, vt rectè notauit Sotus lib.9.de Iuſtitia,q.6.art.1.quamuis immeritò putet ſe in hoc contradicere Caietano. Eſt enim ille intelligendus ſecundùm forum externũ.

Quod ad TERTIAM rationẽ dubitãdi attinet, ſunt, qui putent,Adrianũ in q.vlt.de reſtitut.& Syluestrum, Verbo Simonia,ſentire, quòd non liceat Clerico alias diuiti,recipere ſtipẽdium. Sed reuera hoc illi non ſentiunt.Et ſententia vera ac communis Theologorum& Iuriſtarum,ac ratio etiam eſt in contrarium.Nam titulus licitè recipiendi ſtipendium, per ſe loquendo,non eſt paupertas; ſed officium ſpirituale populo impẽſum. Ex quo oritur in populo obligatio gratitudinis ad referendam gratiam per temporale ſtipendium,vt ſuprà declarauimus.Sed dubium non eſt quin ſicut Clericus pauper,ita etiam Clericus diues, poſſit officium ſpirituale in populum conferre. Ergo ſicut poteſt Clericus pauper recipere ſtipẽdium temporale:ita etiam diues. Confirmatur.Nã quòd aliquis aliũde habeat neceſſaria ad vitam,per accidens eſt,quod attinet ad populũ, cui officium ſpirituale cõfertur:Ergo debet is nihilominus gratiam tẽporalem referre, iuxta illud Apoſtoli: *Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt,ſi ca nalia veſtra metam.* Et illud: *Nemo militat ſuis ſtipendiis vnquam.*

Igitur ad id quod contra hoc primò obiiciebatur, Doctores ſolitos appellare ſtipendiũ *neceſſitatis*,reſpondẽdum eſt,ſenſum eſſe, non quòd non liceat id petere, quando alioqui ſuppetunt neceſſaria,ſed quòd nõ licet petere vltra id quod communiter ſit ſufficiens ad vitam honeſte ſuſtentandam, ſiue, per accidens aliunde quis habeat neceſſaria ad vitam,ſiue non.

Ad Canonem autem ex Hieronymo obiectum,& ad alios ſimiles,qui paſſim à Gratiano recenſentur in Decreto ex Patribus,reſpondetur,non eſſe ſenſum, quòd non liceat Clerico recipere ſtipendium,quãdo aliunde habet neceſſaria;ſed quòd nõ liceat illi ex ſtipendio recepto conferre in proprios vſus plus quàm ſit ad vitam honeſtam neceſſarium. Cenſent enim Patres, & verè cenſent,debere Clericũ quicquid ſuperflui habet, ſtrictiſſima obligatione conferre in pauperes:& propterea ſi id non faciat, & ad vſus ſuperfluos ac profanos conferat bona Eccleſiæ,quę habet,vocant illum Patres homicidam pauperum & ſacrilegum, per exaggerationem quandam & metaphoram.

Quo autem præcepto tam ſtrictè Clerici teneantur prouidere pauperibus;vtrum videlicet Iuſtitiæ, ita, vt alioqui teneãtur illis reſtituere:vel ſolùm ex præcepto ſtrictiſſimo charitatis;diſputabimus infrà in materia de Statibus.Pendet enim hoc ex altera quęſtione,quę illic diſcutietur,vtrùm videlicet Clerici ita recipiãt reditus Eccleſiaſticos,vt acquirant verum dominium illorum: Vel ſolùm recipiant vt diſpenſatores, qui tum in proprios vſus neceſſarios,tum in neceſſitatẽ pauperum debeant eiuſmodi bona fideliter diſtribuere. Si enim hoc ſecundo modo duntaxat recipiunt bona Eccleſiaſtica, reſtituere tenerentur, quicquid ſuperfluè ex bonis Eccleſiaſticis cõſumunt.De hoc igitur illic conſtituemus.

Atque hæc etiã,quæ diximus in ſolutione illius tertiæ attinet,intelligi volumus,quod ad forum conſcientię attinet.Nam in exteriori foro præſumi poteſt interdum Simonia,ſi Clericus alioqui diues recipiat ſtipendium,vt notat Nauarrus illo num.102. Et ratio eſt ea, quam Syluester reddit,Verbo Simonia, quæſt. 3. quia talis præ ſe fert quandam ſpeciem auaritiæ. Poſſet tamen hæc præſumptio facile vinci contrariis ſignis. Atque hactenus de ſecunda.

TERTIA quæſtio eſt, vtrùm ſit Simonia, redimere VEXATIONEM per aliquid temporale, causã conſequendi ſpirituale:id eſt, an liceat oblata pecunia, propulſare iniuriam,qua quis ab altero inique impeditur, quominus adipiſcatur aliquid ſpirituale;vt ſi,v.g. Clericus improbus non vult puerum in periculo mortis cõſtitutum baptizare,niſi detur pecunia:aut ſi adultus, in periculo mortis conſtitutus,non inueniat,qui ſe baptizet, niſi det pecuniam: aut ſi à quopiam impeditur quis malitioſè a conſecutione beneficij; quia videlicet collator non vult eligere aut confirmare,aut collocare in poſſeſſione aliquem dignũ:vel certè aliquæ aliæ priuatæ perſonæ per calumniam impediunt dignum: vel etiam vult Prælatus in perniciem alicuius Eccleſiæ, præficere ei hominem indignum. In his & ſimilibus caſibus meritò dubitatur, vtrùm dare pecuniam ad propulſandas huiuſmodi iniurias, quò faciliùs poſſit quis conſequi ſpirituale,ſit Simonia.

Pro parte enim affirmatiua videtur facere, quòd in huiuſmodi caſibus per pecuniam aperitur & pręmunitur via ad ſpirituale;quod in re videtur eſſe nihil aliud quàm emere ſpirituale. Et confirmari poteſt hæc ratio auctoritate S.Thom.hic art.2. ad 5. ob rationẽ eandem aſſerentis,eſſe Simoniam,redimere vexationẽ, ad conſequendum beneficium ſpirituale, ſi redimatur, antequam quis acquiſiuerit ius in illud,per electionem,vel prouiſionem,vel confirmationem.

In *contrarium* autem eſt,quòd ſicut per vexationis redemptionem aperitur & præmunitur via ad ſpirituale conſequendum:ita etiam per amicitiam Epiſcopi,exẽpli cauſa. Sed hoc nõ obſtante, licitum eſt pecuniã aut obſequium aliquod conferre in Epiſcopũ,causã conciliandi eius amicitiã,vt ita demùm is inducatur ad conferendum beneficium digno; vt communiter Doctores tradunt. Ergo ſimiliter licebit pecunia redimere vexationem, etiãſi per id aditus pateſiat ad ſpirituale.

Quæſtio hęc propter varias,neq; ſatis,vt mihi videtur,expeditas ſententias,perplexa eſt. Puto autẽ ſic eſſe explicãdam.Duobus modis poteſt in propoſitis caſibus vexatio redimi. VNO modo ita,vt in rei veritate *emptio* rei ſpiritualis,tãquam medium quoddam ordinetur ad remouendam iniuriam eam,quæ obſtat quominus ſpirituale obtineatur.Quod fieret,ſi is, qui redimit vexationem,daret pecuniam,tanquam pretium rei ſpiritualis,hoc eſt,tanquam id,quod tanti æſtimet,quanti ſpirituale. ALTERO modo ita, vt pecunia detur ſolum tanquam *motiuum* quoddam ad remouendam iniuriã eam, quæ obſtat conſecutioni ſpiritualis.

Eſt autem magnum & clarũ diſcrimen inter hos duos modos redimendi eiuſmodi vexationẽ. Nã primo modo redẽptio vexationis eſt actus emptionis cuiuſdã ordinatus tanquã medium ad remouendum impedimentum,vt dictum eſt. Secundo autem modo eſt actus vel

donationis pecuniæ, ſi is, qui vexationem redimit, velit verè dominium pecuniæ trãsferre in eum, qui obſiſtit: Vel (quod frequẽtius vſuuenire ſolet) eſt actus quidam charitatis erga ſeipſum, vel certè erga eum, cui is, qui redimit vexationem, ſpirituale procurat. Et conſiſtit is actus charitatis in hoc, quòd causâ boni ſpiritualis proprij vel alterius, exteriùs duntaxat confertur pecunia in illum, qui infert iniuriam: ad eum modum, quo quis, vt propriæ neceſſitati ſubueniat, pecuniam vſurariam confert vſurario, duntaxat exterius abſque tranſlatione dominij.

Atque illud etiam circa hos duos modos redimendi vexationem, diligenter aduertendum eſt, ei, qui illam redimit, ſemper quidem eſſe liberum quocunque iſtorum modo redimere. Eſt enim id poſitum in ipſius voluntate & intentione interiori, quæ à nemine cogi poteſt. Quare etiamſi is, qui infert iniuriam, nolit ab ea inferenda deſiſtere, niſi à ſe ematur ſpirituale; tamen non propterea is, qui redimit vexationem, cogitur ſeſe illi conformare in ea praua intentione, ſed poſſet nihilominus dare pecuniam duntaxat, vt motiuum, non vt pretium. Quinimo quamuis is, qui infert iniuriam, iureiurando aſtringeret redimentem ad conferendam pecuniam, vt pretium ſpiritualis per viam emptionis; poſſet adhuc is, qui redimit, illum verbis decipere, & iurare aliam impertinentem veritatem, iuxta dicta ſuprà in q. de Iuramento, & diſp. 5. q. 13. Itaque in tali etiã caſu, poſſet pecuniam dare, duntaxat vt motiuum.

His poſitis, ſit Prima Concluſio. Redemptio vexationis *primo modo*, ſcilicet quando *vt pretium* rei ſpiritualis datur pecunia, ſemper eſt Simoniaca & illicita. Hæc concluſio eſt S. Thom. art. 2. ad 1. vbi loquitur de *redemptione* vexationis, qua *emitur* ſpirituale. Eſt etiam Caiet. ibidem, & in opuſc. to. 2. q. 5. tract. 9. & Adriani quodlib. 9. in ſolutione tertiæ confirmationis ſecundi argumenti principalis. Eſt tamen contra Sotum, qui neſcio qua ratione adductus lib. 9. de Iuſtitia, q. 6. art. 1. ad 1. & 5. aſſerit, quãuis venditio quidem rei ſpiritualis in aliquo caſu adeò ſit Simoniaca, vt nunquã ſit licita: tamẽ *emptionem* rei ſpiritualis in aliquo caſu poſſe eſſe licitã.

Sed contra illum probatur hunc in modum noſtra Concluſio. Tam emptio rei ſpiritualis, quàm venditio eſſentialiter & propriè eſt Simonia talis, qualis ſuprà p. 1. definita eſt. Sed Simonia, quam illic definiuimus, intrinſecè eſt ita mala, vt nunquam liceat: ergo tam emptio quam venditio rei ſpiritualis eſt ſemper illicita. Maior patet ex illa Simoniæ definitione; vbi Simonia æquè eſſe dicitur voluntas emendi vel vendendi. Minor autem patebit poſtea p. ſeq. quando declarabimus quale ſit peccatum Simonia.

Confirmatur hæc ratio. Nam venditio rei ſpiritualis propterea potiſſimùm eſt intrinſecè mala, quia per illam commutatur ſpirituale pro temporali, ac ſi tanti hoc quanti illud ſit faciẽdum. Sed ſimiliter is qui emit ſpirituale pro temporali pretio, commutat temporale pro ſpirituali, ac ſi tanti vnum quanti alterum ſit faciendum. Ergo hæc etiã emptio eſt ſemper intrinſecè mala. Minor probatur. Nam hoc eſt dari tẽporalẽ tanquam pretiũ ſpiritualis, vt ſuperioribus eſt declaratũ.

Secvnda Concluſio. Redemptio vexationis *ſecundo modo*, cùm videlicet pecunia datur, non vt pretium, ſed duntaxat vt *motiuum*, nunquam eſt *Simoniaca*. Neque etiam eſt vnquam *illicita*, exiſtentibus duab. conditionibus. *Vna* eſt, vt inferẽs iniuriam, non velit recipere pecuniam tanquam pretium ſpiritualis, ſed dũtaxat tanquam motiuum. *Altera* eſt, vt redimens vexationem, qui ſimiliter dat pecuniam tanquam motiuum, velit reuera transferre dominium eius in illum, quem conatur oblata pecunia ab iniuria inferenda abſtrahere. Hæc concluſio quoad priorem partem eſt ad mentem Nauarri c. 23. n. 101. vel 102. & aliorum, qui cõmuniter negant, eſſe Simoniam, quando non interuenit pretiũ,

A ſicut ſuprà vidimus.

Quoad poſteriorem verò partem probatur facilè eadem Concluſio. Nam exiſtentibus illis duabus conditionibus, neque eſt periculũ peccati ex parte actus, quo redimens offert pecuniam: ſiquidem is non emit ſpirituale, ſed tantùm donat temporale ad remouendum impedimentum; id quod per ſe licitum eſt. Neque rurſus peccati periculum eſt ex parte actus, quo inferens iniuriam, recipit pecuniam vt motiuum. Nam in caſu, quo redimens vult dominium eius pecuniæ in alterum transferre, ille non peccat, recipiẽdo illam tanquam motiuum, quamuis antea peccauit animo inferendi iniuriam. Quare non eſt periculum ex hac parte, vt redimens cenſeatur cooperari peccato alterius: quandoquidem alter recipiens pecuniãm, neque peccat peccato Simoniæ, cùm recipiat illam vt motiuum; B neque rurſum peccato iniuſtitiæ, caſu, quo, vt ponimus, alter vult illi conferre eius dominium.

Atque ex hac ratione patet, quare dixerim in Concluſione, *exiſtentibus illis duabus conditionibus, &c.* Si enim altera, vel vtraque deficeret, quamuis is, qui redimit, non peccaret peccato Simoniæ, dando pecuniã vt motiuum, poſſet tamen peccare cooperando alteri ad peccatum (quod ille committeret, recipiendo pecuniam Simoniacè vel iniuſtè) ſi videlicet redimens non haberet rationabilem cauſam, proptèr quam poſſet negligere peccatum alterius, offerendo illi eius materiam, iuxta ea quæ ſuprà diſp. 6. q. 21. punct. 4. diſſeruimus.

Eſt autem Concluſio hæc intelligenda in foro conſcientiæ. Nam in foro *exteriori*, aliquæ circũſtantiæ conſiderari poſſunt, propter quas is qui redimit vexationẽ, C præſumi poſſet Simoniacus, etiamſi reuera pecuniã daret duntaxat, vt motiuum. Quarum circumſtantiarum quædam ſunt notandæ, propter varia dicta Doctorum.

Prima eſt, quando quis redimit vexationem ante ius acquiſitum in ſpirituale beneficium per electionem, vel ordinationem, vel confirmationem. Præſumitur n. tunc, quòd velit emere ius beneficij. Ita intelligendum eſt, quod initiò attulimus ex S. Th. art. 2. in ſolutione ad 5. Quemadmodum etiam id intelligit Nauar. c. 23. n. 101. vel 102. In foro autem conſcientiæ nihil obſtat, quominus poſſit vexatio redimi licitè illo ſecũdo modo, ante ius etiam acquiſitum. Et probatur manifeſtè. Nam ſicut electio ad beneficium eſt aliquid ſpirituale: ita etiã cõfirmatio, & collocatio in poſſeſſione beneficij D poſt ius acquiſitum per electionẽ. Sed hoc nõ obſtante, poſt ius acquiſitum per electionem poteſt in foro conſcientiæ abſque Simonia redimi illo ſecũdo modo vexatio obſtans confirmationi aut poſſeſſioni, vt cõmuniter conceditur. Ergo ſimiliter vexatio obſtãs electioni.

Secunda circumſtantia eſt, quando is, qui infert iniuriam, & à quo eſt redimenda vexatio, eſt talis, qui poſſit non ſolùm obeſſe, ſed etiam iure prodeſſe, hoc eſt; conferre cũ auctoritate illud ſpirituale, quod procuratur per redemptionem vexationis. Vt, v. g. ſi vexatio obſtãs conſecutioni beneficij redimatur ab ipſo collatore beneficiorum: qui, vt patet, poteſt prodeſſe conferẽdo beneficium. Tunc enim facilè præſumitur emi beneficiũ, quandoquidem datur pecunia illi, cuius eſt, beneficium conferre. Secus, ſi is, qui obſtaret cõſecutioni beneficij, E eſſet perſona priuata, quæ tantùm poteſt obeſſe. Tunc enim faciliùs creditur, eſſe duntaxat redemptionem vexationis, non autem emptionem beneficij. Et iuxta huiuſmodi præſumptionẽ duntaxat verum eſt, quod de hac circũſtantia dicit Palud. in 4. d. 25. q. 5. vt Sotus etiã videtur eum intelligere lib. 9. de Iuſtitia, q. 6. ar. 1. ad 1.

Tertia circumſtantia eſt, ſi quis & redimat vexationẽ ab eo qui ſpirituale non vult conferre, niſi animo Simoniaco; & Spirituale ſit eius cõditionis, vt ſi Simoniacè detur, *nulliter* cõferatur (vt loquitur Adrianus quodl. 9. in ſolutione tertiæ confirmationis ſecundi argumẽti principalis) hoc eſt, *inualidè*, ita vt non poſſit retineri:

cuiuſmodi eſt beneficium Eccleſiaſticum: tunc enim meritò præſumitur Simonia. Nam cùm adeptio beneficij Simoniacè collati non ſit acquirenti vtilis (ſiquidem debet tale beneficium reſignari) præſumitur is, qui dedit pecuniam, non voluiſſe redimere vexationē modo aliquo licito, ad obtinēdum nimirum ſpirituale licitè & vtiliter, ſed voluiſſe illud emere, ad illud obtinendum quocunque modo per fas vel nefas. Et ita interpretatur Adrian. quod Doctores dicunt, eſſe Simoniam redimere vexationem *ante ius acquiſitum*, videlicet ſecundùm præſumptionem. Quanquam in foro conſcientiæ, ſicut poteſt accidere, vt detur pecunia tanquā pretium, emendo ſpirituale, quod nulliter cōfertur: ita etiam vt ſolùm detur tanquam motiuū ad conſequendum illud. Et idem iudicium fieri poteſt de aliis circūſtantiis, quæ paſſim reperiūtur apud Doctores. Ferè enim referendæ ſunt ad Simoniæ *præſumptionem*, quando non indicāt ex natura rei neceſſariò interuenire pretiū.

Tertia Concluſio. Etiamſi is à quo redimenda eſt vexatio, peccet recipiendo pecuniam; vel quia recipit ab inuito; vel recepit animo Simoniaco: tamen licita eſt redemptio vexationis ſecundo modo ſuprà dicto, dummodo ea ſit vel neceſſaria, vel admodū vtilis. Hæc concluſio eſt ad mētem Adriani, quodlib. 9. & ſequitur ex communi doctrina. Nam quando ſubeſt cauſa rationabilis ita redimendi vexationem, nihil aliud tunc fit, quàm quòd negligitur peccatum alterius propter vtilitatem, quæ exſpectatur ex ſpirituali, quod quis procurat, ſibi, vel alteri: ſed certum eſt, licitum eſſe negligere peccatum proximi, quando ſubeſt eiuſmodi cauſa rationabilis, vt oſtendimus diſp. 5. q. 21. p. 4. in eo, qui petit ab vſurario mutuum, & ſoluit ei vſuras, &c. Ergo etiam in propoſito id licet.

Ex quo ſequitur Primo, nullo modo licitum eſſe redimere vexationem ab eo qui beneficium Eccleſiaſticum non vult dare, niſi animo Simoniaco. Patet: quia tunc talis redemptio non eſt vtilis: quandoquidem debet reſignari beneficium: atque ita non ſubeſt tunc cauſa rationabilis negligēdi peccatum alterius. Secus, ſi ſpirituale eſt eiuſmodi, quod poſſit valide conferri etiam Simoniacè, vt Sacramentum Baptiſmatis, v. g. Tunc enim vtilis eſt redemptio vexationis, etiamſi alter Simoniacè illud conferat.

Secundo ſequitur, licitum eſſe redimere vexationem ab eo qui cum ſolus poſſit puerum moribundum baptizare, non vult id facere, niſi Simoniacè vendendo Baptiſmum. Ratio eſt clara. Nam agitur tunc de grauiſſima neceſſitate pueri. Neque S. Th. art. 2. in ſolutione primi, hoc ſimpliciter negat. Tantùm enim ait, non eſſe licitum in tali caſu redimere vexationem, *emendo* Baptiſmum, quod veriſſimum eſt, vt vidimus in prima concluſione. Cæterùm poterit redimi dādo pecuniam, vt *motiuum*: atque ita intelligendus eſt Caiet. art. 2. circa ſolutionem primi; & Adrian. quodl. 9. & alij, concedentes poſſe redimi vexationem pueri in tali caſu. Quòd ſi is, qui non vult, niſi animo Simoniaco, baptizare puerum, iureiurando abſtringeret redimentem ad offerendam pecuniam animo emendi Baptiſmum: tamen adhuc is poſſet illum eludere, & redimere vexationem modo licito, videlicet conferendo pecuniam, vt motiuum. Siquidem non poteſt ad eam habendam intentionē cogi vllo modo ab altero, vt antè explicauimus.

Quare neque Sotus, neque Caiet. in hac re mihi placent: ille, quoniam putat in tali caſu licitum eſſe emere Baptiſmum, propter neceſſitatē pueri: hic verò, quoniam negat ſimpliciter poſſe tunc redimi vexationem, eo quòd emere Baptiſmū, intrinſecè ſit malum. Vterq; enim gratis ſuppoſuit, in tali caſu, quod illud iuramētum petitur, non patere aliam viam redimendi vexationem, niſi emēdo Baptiſmum. Et ita Sotus malè conceſſit, licitum eſſe emere Baptiſmum propter pueri ſalutem. Caietanus verò malè etiam negauit, puero tunc ſuppetere remedium: quaſi aliud non haberet, quàm per emptionem Sacramenti. At nos perſpicuè oſtendimus ſuprà, id iuramentum non cogere redimentem ad conformandum ſe Simoniacæ intētioni alterius; & ita neque eſt opus, vt is in tali caſu emat Sacramentum, neque vt relinquat puerum ſine remedio; ſed vtrumq; extremum poterit vitare redimendo vexationem ſecundo illo modo, quo ſuprà dictum eſt, videlicet offerendo pecuniam tanquam *motiuum*.

Tertio ſequitur, licitum eſſe etiam adulto, pro ſe aut pro alio adulto, in periculo mortis conſtituto, redimere vexationem ab eo, qui non vult niſi Simoniacè baptizare. Hoc ego cum Adriano vbi ſuprà puto omnino eſſe verius, quicquid Sotus & Caietanus contrà dicant. Ratio eſt: quoniam adultus etiam grauiſſimam habet cauſam negligendi tunc peccatum alterius, atq; adeò procurandi per vexationis redemptionem Baptiſmum ab illo, etiamſi ille in accipienda pro eo pecunia, & eo conferendo, Simoniacè ſit peccaturus. Difficile namque eſt, ſine Sacramento habere contritionē, quæ in re ſufficiat ad ſalutem.

Qvarto ſequitur, licitum etiam eſſe, redimere vexationem Eccleſiæ, in caſu, quo Prælatus ſeu Collator, prætermiſſo digno, vult ei præficere aliquem indignū. Ratio eſt eadem. Neque ſolùm in tali caſu licebit offerre pecuniam, ne eligatur indignus, quod duntaxat conceſſit Caiet. tom. 2. tract. 9. q. 3. ſed etiam vt dignus eligatur, id quod conceſſit Sotus lib. 9. de Iuſtitia, q. 6. art. 1. Ratio eſt. Nam ſicut pecunia poteſt offerri duntaxat vt *motiuum* ad hoc, vt non eligatur indignus: ita etiam ad hoc, vt eligatur dignus. Quare Caietanus, perperam illic ſuppoſuit, ſi pecunia daretur, vt eligeretur dignus, illico ſequi, quòd electio digni ematur. In quo etiam errauit Sotus, ſupponens idem hoc, quod Caietanus, & concedens, licitam eſſe redemptionem vexationis, vt eligatur dignus, quamuis *ematur* tunc electio digni. Quoniam, inquit, emere ſpirituale, non eſt intrinſecè malum. Hoc verò ſuprà in prima Concluſione ſatis refutauimus. Itaque licitū eſt redimere vexationē etiā, vt dignus eligatur: in quo quidē admittimus concluſionem Soti contra Caietanum. Cæterùm non emendo, ſed offerendo pecuniam, vt *motiuū* duntaxat.

Qvinto ſequitur, licitum eſſe eodē modo redimere ignominiam & vexationem qualem qualem illorū Sanctorum, quorum ſacræ *reliquiæ* indignè tractantur ab hæreticis, atque adeò pecunia illis oblata (nō vt pretio, ſed vt motiuo quodam) eas de illorum poteſtate eripere, etiamſi fortè ipſi hæretici eas impiè vendendo peccaturi ſint. Patet hoc eadem ratione. Nam ſubeſt tunc cauſa valdè rationabilis negligendi id illorum peccatum. Ac per hæc ſatis iam patet reſponſio ad rationem dubitandi propoſitam initio huius tertiæ quæſtionis. Sicut iam quoque explicatum eſt, quod ex S. Thoma in confirmationem illic adducebatur.

Qvarta quæſtio eſt; vtrùm Permvtatio beneficiorum Eccleſiaſticorum ſit Simoniaca. Pro parte namque negatiua eſt *primò*: quòd quando vnum beneficium ſpirituale pro altero commutatur, nihil interuenit temporale, quod ſit pretium: ſiquidem vtrumque eſt ſpirituale. Ergo non eſt emptio & venditio; & conſequenter nec Simonia, vt patet ex Simoniæ definitione.

Secundò; quòd ſi permutare vnum ſpirituale pro altero, eſſet tranſactio Simoniaca; ſequeretur, eſſe etiam Simoniam, ſi duo ita inter ſe ſtatuant, vt alter pro altero viciſſim oret, aut alter alteri viciſſim impendat Sacramentum Baptiſmi aut Abſolutionis. Conſequens autem videtur abſurdum. Ergo, &c. Sequela patet. Nam in illis caſibus ſimiliter vnum ſpirituale videtur pro altero commutari.

In contrarium autem eſt, quòd permutatio beneficiorū eſt cōtractus *non gratuitus*. Sed nomine emptionis

& ven

& vēditionis in definitione Simoniæ, communiter Doctores intelligunt contractum non gratuitum. Ergo &c. Confirmatur hoc ipſum ex S. Thoma artic. 1. in ſolutione quinti argumenti, ob hanc rationem concludēte, commutationem beneficiorum eſſe Simoniacam.

Respondeo. Permutatio beneficiorū variis modis tranſigi poteſt, quos oportet diſtinguere. Primo enim poſſunt aliqui æqualiter æſtimare duo beneficia, & ad inuicem ea commutare priuata auctoritate, nihil ſignificando Superiori, cuius eſt, beneficia cōferre. Talis cōmutatio ſine controuerſia illicita eſt, & cōtra ius naturæ, vt rectè ad hoc propoſitum notauit Sotus lib. 9. de Iuſtitia, q. 5. artic. 1. Ratio eſt: quoniam priuata perſona non poteſt conferre beneficium alteri, ſed id pertinet ad officium Prælati.

Ac videtur etiam id iure poſitiuo prohibitum in c. Quæſitum, & c. Cùm olim, Extra de rerum permutatione. Nam quamuis hoc in praxi rarò poſſit contingere, cùm omnes ſciāt ſe ſine auctoritate Superioris nihil in hoc genere validè facere: credendum eſt tamen in illis Capitulis etiam hanc permutationem prohiberi. Id quod Syluester, V. Permutatio, 2. §. 1. & Nauarrus cap. 23. n. 100. ſatis inſinuant. Quinimo (vt patet) talis fuit caſus dicti Cap. Cùm olim. Item dubium non eſt quin talis commutatio puniretur pœna Simoniæ. Vtrùm autem ſit id proprie Simonia, maius dubium eſt. Et certè non apparet eſſe, vt etiā cenſuit Durandus in 4. d. 25. q. 5. & Sotus lib. 9. de Iuſtitia, q. 5. art. 2. ante reſpōſionem ad argumenta: cùm nullum ibi interueniat pretium tēporale. Nihilominus tamē impropriè ſecūdum quandā analogiam dicitur id peccatum Simonia, vt latius declarabitur infrà p. 5. cum de diuiſione Simoniæ diſputabimus.

Secundo modo poteſt fieri permutatio, ita, vt permutantes reſignent quidem beneficia in manibus Superioris, vt is ex officio ea conferat permutādo, ſed tamē tacitè paciſcantur, vt is, qui recipit pinguius beneficiū ex permutatione, conferat ex illo tanquam pēſionem ei qui illud reſignauit, tanquam pro *pretio* talis reſignationis. Et ſi hoc modo permutatio fiat, conſtat, eā eſſe non ſolum illicitam, ſed etiam propriè Simoniacā contra ius naturæ. Nam reuera tunc emitur reſignatio beneficij pinguioris. Et eſt etiam hoc prohibitum in Capit. Quæſitum. Extra de rerum permutatione, vbi omne pactum in permutatione damnatur, quando fit illegitime ſine auctoritate Superioris.

Tertio modo poteſt fieri permutatio, etiam auctoritate Superioris, ſed tamen cum pacto occulto de pēſione, nō vt pretium exhibenda pro reſignatione beneficij pinguioris, ſed pro *exceſſu* fructuū illius, videlicet ad illum exceſſum compenſandum. Et permutatio hoc modo quamuis non ſit contra ius naturæ, cum hic nihil ſpirituale emitur, ſed tantùm fructus temporales reducantur ad æqualitatem: eſt tamen prohibita iure poſitiuo in dicto Capitulo Quæſitum, vbi omne pactum occultum in ſpiritualibus dicitur continere labem Simoniæ. Atque ita communiter Doctores reputant, permutationem cum hoc pacto occulto eſſe Simoniā de *iure poſitiuo*. Quod quomodo ſit intelligendum, patebit infrà punct. 5. quando agemus de diuiſione Simoniæ. Ita nominatim Sotus lib. 9. de Iuſtitia, quæſtione 5. artic. 2. & quæſt. 7. art. 2. & Victoria in Relectione de Simonia, & alij. Atque hoc quidem eſt, quod potiſſimùm iura prohibent. Nam hoc modò frequentiùs in praxi fiunt permutationes, videlicet reſignando quidem beneficia in manus Superioris, ſed tamen addendo prædictum pactum, de quo nihil Superiori dicitur.

Qvarto modo poteſt fieri permutatio, ſimpliciter committendo modum, & omnia ipſi Superiori, cui beneficia reſignātur. Et talis permutatio ſine controuerſia licita eſt. Ita habetur in Cap. Cum vniuerſorum, de rerum permutatione; & apertiſſimè in Cap. Vnico, de

A rerum permutatione, lib. 6.

Sunt tamen circa hac permutationem, quæ fit cū facultate Superioris; quatuor *circumſtātiæ* peculiariter Notandæ, de quibus dubitari poſſet, vtrum redderent permutationem illicitam, & tamen non reddunt. Prima eſt, ſi is qui beneficium ſuum reſignat pro conſequendo altero ita reſignat, vt *niſi ſperaret* ſibi à Superiore alterum illud beneficium collatum iri, non vellet reſignare proprium. Hic nulla eſt Simonia neque vllum peccatum, vt rectè notauit Sotus quæſt. 7. artic. 2. vbi ſuprà. Et pro hoc ipſo videtur mihi textus expreſſus in dicto Capit. Vnico, de rerum permutatione, lib. 6. Caſus enim ibi approbatus, eſt omnino talis. Ratio huius eſt etiam clara. Nam ſicut poteſt is qui legitimè poſſidet beneficiū, illud ſimpliciter retinere: ita etiam

B retinere ac nolle reſignare in caſu, quo non ſperat ſibi alterum beneficiū collatū iri. Cum enim ſperare alterum beneficiū, ſit licita circumſtātia; licitè poteſt quis illam requirere ad ſuum beneficium reſignandum: quando alioqui illud iuſtè retinebat.

Confirmatur hoc ipſum. Nam licitum eſt, nolle reſignare, niſi ſpe, quòd beneficiū reſignatum, vel aliquid aliud cōferetur tertiæ perſonæ; dummodo abſit modus vel conditio, per quam vt per pretium, confidat quis ſe obtenturum beneficium pro altero. Ergo ſimiliter licet nolle reſignare, niſi quis ſperet ſibi collatū iri beneficium alterum. Conſequentia patet à paritate rationis. Antecedens conceditur à Nauarro cap. 23. n. 107. poſt Antoninum 2. part. tit. 1. cap. 5. §. 11. Dixi verò in Antecedenti: *dummodo abſit modus, &c.* Nam ſi quis conſideret,

C beneficium, quod reſignat, aut alterum, collatū iri tertiæ perſonæ propter aliquid, quod ipſe pollicetur tanquam pretium, &c. eſſet ſimonia peculiariter dicta *confidentialis*: cui peculiares etiam pœnæ ſunt decretę à Pio IV. & Pio V. vt videre eſt apud Nauarrum, c. 23. n. 100.

Secvnda Circumſtantia eſt, ſi quis prædictam ſpē etiam verbis aut ſcripto exprimat Superiori, quando reſignat beneficium. Hoc enim non reddit illicitā commutationem, vt rectè notat Sotus vbi ſuprà contra Gloſſam in Cap. Ex parte 1. Extra de officio delegati; quæ quidem concedit, non eſſe Simoniā, ſi quis talem ſpem mente contineat: ſi tamen exprimat, dicit eſſe Simoniam de iure poſitiuo. Sed tamen oppoſitum eſt verius. Nam nuſquam reperitur in iure prohibitum, ne talis ſpes exprimatur. Et iure naturali certum eſt, id,

D quod licet velle & optare, licere etiā verbis exprimere. Quanquam Nauarrus quidem c. 23. n. 107. videtur ſequi illam Gloſſam; & Gloſſam in Cap. Cùm pridē, de pactis. Ait enim non licere in reſignatione addere cōditionem, vt beneficium conferatur huic vel illi, niſi, inquit, ſecundùm ſtylum Romanæ Curiæ in manibus Papæ: à quo ait tamen Gregorium XIII. incepiſſe recedere, quāmuis is admittat, vt vna cum reſignatione beneficij, quam vnus facit, præſentetur petitio alterius, cui reſignans optaret dari beneficium. Sed videtur ſimpliciter etiam vera ſententia Soti. Nam non extat prohibitio talis declarationis; & caſus dicti Capituli, Ex parte, & dicti Capit. Cùm pridem, ſunt longe diuerſiſſimi: neque illæ Gloſſæ citant alios textus qui id probēt.

Tertia Circumſtantia eſt, ſi permutantes petant à Superiore, vt ipſius auctoritate is qui recipit beneficiū

E pinguius, ſoluat penſionem alteri, non pro reſignatione beneficij, ſed ad *adæquādos fructus*. Hoc etiam eſſe licitū communiter Doctores colligunt ex Cap. Ad quæſtiones. Extra de rerum permutatione: nominatim ita cenſet Caiet. hic a. 4. & Sotus lib. 9. de Iuſtitia, q. 7. a. 2. & Nauarrus cap. 23. num. 100. qui etiam ad idem citat alios. Vnde quod is auctor paulo antè videtur negare, licitum eſſe tale pactum in commutatione beneficiorum, intelligēdum eſt, ſi fiat *occultè*, priuata auctoritate. Hoc enim prohibetur in Cap. Quæſitū, Extra de rerum permutatione. Et eodē modo intelligi poteſt Adrianus

Digitized by Google

quodlib. 9. ad 5. principale, vbi idẽ videri poſſet negare.

Qvarta Circumſtantia eſt, ſi permutantes, antequam addant Superiores, conueniant inter ſe, & tractẽt de modo, quem cupiunt Superiorem tenere in permutatione facienda: videlicet quoad pẽſiones, &c. Hoc etiã non reddit illicitam permutationem, dummodo nõ paciſcantur, independenter à Superioris voluntate. Ita rectè Adrianus notauit quodlib. 9. ad 5. principale, & probauit Sylueſter, V. Permutatio 2. q. 5. contra Oſtienſem, ex eo quòd aliàs oporteret commutationes fieri temerariè & fortuitò, ſi partes non poſſent tractare inter ſe, quid vellent propónere Superiori, &c.

Postremo; circa eundem illum modum quartum permutationis duo ſunt notanda. Alterum eſt: Sicut licet aſſignare partem fructuum beneficij pinguioris pro penſione ei qui illud reſignauit, ita etiam in caſu, quo vnum beneficiũ nullos habebat fructus, licitum eſſe aſſignare omnes fructus beneficij pro pẽſione ei qui eiuſmodi beneficium habens, fructus in alterũ contulit pro beneficio nullos habente fructus. Ita palã aſſeuerat Sotus lib. 9. de Iuſtitia, q. 7. art. 2. Et quamuis Caietanus hic art. 4. de hoc primùm dubitet: tamen poſtea denique cõcedit, poſſe hoc Pontificem facere ſua auctoritate. Et ita ego credo: quanquam, vt verum fatear, hoc in re non tam erit aſſignare penſionem in permutatione aliqua beneficiorum, quàm beneficium, quod anteà annexum erat officio in vna Eccleſia transferre ad alterũ officium in altera Eccleſia, quod nullos habebat fructus. Nam in caſu, quo miniſter ſpiritualis nullos habet reditus ex bonis Eccleſiaſticis propter ſuum officium, nõ poteſt is cenſeri verè habere beneficium aliquod, quod iam ei ſit *actu vtile*, cùm non habeat illos fructus, quamuis habeat quidem remotum quoddam, & quaſi conditionale ius ad illos, ſi qui eſſent quantũ eſt ex parte officij ſpiritualis, quod impendit. Sed id non videtur eſſe ſatis, vt cenſeatur iam abſolute & propriè habere beneficium, atq; ita videtur habere ſolum dignitatem aut titulum ſine beneficio, propriè loquendo. Quod autem poſſit Papa beneficium annexum officio in vna Eccleſia transferre & annectere alteri officio, patet: quia poteſt id cõducere bono communi Eccleſiæ. Sed prouidendum tunc eſt, vt ille, qui exſpoliatur beneficio, aliunde habeat vitæ ſuſtentationem, ne vnus eſuriat, alius autem ebrius ſit.

Secvndvm quod notari debet, eſt: Sicut ad exæquandos fructus licet aſſignare aliquam *annuam* pẽſionem ei qui reſignauit pinguius beneficium: ita etiã licitum eſſe aſſignare illi ſummam aliquã *ſimul* pecunia præſenti ſoluendam. Patet. Nam ſicut penſio annua poteſt aſſignari, non vt pretium reſignationis beneficij, ſed ad exæquandos fructus, quod licet: ita etiam eodem titulo poteſt aſſignari ſumma ſimul ſoluẽda, atq; ita pari ratione cauebitur Simonia. Quod enim aliquid *ſimul* vel *ſucceſſiue* ſoluatur, per accidens eſt in propoſito (ſaltẽ foro conſcientiæ; quicquid ſit de præſumptione externi fori) neque hoc variat modum tranſactionis, dummodo eodem titulo ſũma ſiue ſucceſſiue, ſiue ſimul ſoluatur. Quare ſine firma ratione Sotus in dicta q. 7. art. 2. limitat illam facultatem exæquandi fructus, quæ fit in Cap. Ad quæſtiones, de rerum permutatione, vt ſcilicet intelligãtur fructus exæquari poſſe tãtùm per *annuam* pẽſionem. Capitulum enim illud abſolute loquitur.

Supereſt iam, vt reſpondeamus ad primum argumẽtum initio huius quartæ q. propoſitum. Reſpondeo autem, illud tantum concludere, permutationem illicitã beneficiorum non eſſe propriè Simoniam, niſi fiat illo ſecundo modo ex ſupra dictis. Si autem fiat primo & tertio modo, erit quidem peccatum, & etiam Simonia impropriè, & de iure poſitiuo, de qua infrà p. 6. dicemus.

Ad confirmationem reſpondeo, negando Sequelam. Ratio cur negem, eſt: quoniã permutatio aliorum ſpiritualium, vt Sacramẽti pro Sacramento, orationis pro

A oratione, &c. Nullo iure eſt illicita. Nõ enim eſt illicita iure naturæ. Nam ſpirituali nõ fit iniuria ex hoc, quòd exæquetur alteri ſpirituali; ſed ex hoc, quòd alteri temporali: id quod inſinuaſſe videtur D. Petrus Acto. 8. cùm ait: *Quia exiſtimaſti donum Dei pecunia poſſideri.* Et quod dicitur: *Gratis accepiſtis, gratis date*: tunc adimpletur, cùm ſpirituale datur non pro pretio tẽporali. Neque etiam iure poſitiuo vſquam repetitur prohibita cõuentio de dando vno ſpirituali pro altero ſpirituali, niſi in beneficiis, modis ſuprà dictis.

Quare nulla ratio eſt cur dicamus, eſſe illicitũ, ſi qui conueniant de officio ſpirituali viciſſim ſibi conferendo. Id quòd rectè notãrunt Sot. libro 9. de Iuſtitia, q. 5. art. 2. ad finem, & Adrian. quodlib. 9. & Victoria in Relect. de Simonia. Contrarium tamen ſenſit Richard. in 4. d. 15. art. 3. q. 1. ad 1. quod attinet ad Sacramenta, ſed ſine firma ratione. Nam in Cap. Tua nos, de Simonia,

B quod citat, ſolùm prohibetur in ſpiritualibus omnis pactio, vbi interueniat aliquid tẽporale, idque illegitime, iuxta hactenus dicta. Et mirum eſt, quòd Richardus ſẽtiat, illicitũ eſſe, conuenire de Sacramentis viciſſim cõferendis, cùm tamen ibidem apertè cõcedat, licitam eſſe eiuſmodi cõuentionem in orationibus mutuo impẽdendis. Vtrobique enim apparet eadem ratio. Itaque ſi vnũ licet, etiam aliud. Argumentum verò illud in contrarium propoſitũ, ſolùm procedit de permutatione illicita, & Simoniaca, primo, ſecundo, & tertio modo ſuprà dicto.

Qvinta & vltima quæſt. eſt, Vtrùm *redimere* Pensionem præſenti pecunia, ſit tranſactio Simoniaca. Exempli gratia; debet aliquis ex proprio beneficio ſoluere penſionem quinariam annuam: quæſtio eſt, vtrùm

C poſſit illi ſine vitio Simoniæ ſtatim dare centum, verbi gratia, & ità liberare ſe onere ſoluendi annuam illam penſionem.

Eſt autem in hac re Prima ſententia Soti lib. 9. de Iuſtitia, q. 7. art. 2. Et Victoriæ in Relectione de Simonia, num. 12. & 53. Hi diſtinguunt duplex genus penſionum: quædam enim aſſignantur alicui propter titulum *ſpiritualem*. Vt ſi Coadiutori Epiſcopi in ſpiritualibus aſſignet Pontifex penſionem ex beneficio alicuius. Vel ſi Clerico de Eccleſia bene merito detur eiuſmodi aliqua penſio. Et huiuſmodi penſiones arbitrãtur, Simoniacum eſſe redimere. Ratio eorum eſt. Nã ſunt aliquid ſpirituale, cùm nitãtur ſpirituali titulo, ſicut beneficia. Sed redimere ſpirituale, perinde eſt atque emere, vt pa-

D tet ex Cap. Ad querelam, Extra de Simonia, vbi ob hãc rationẽ pariter vtrunque prohibetur. Ergo ſicut Simonia eſt, emere penſionẽ eiuſmodi; ita etiam redimere. Aliæ verò penſiones ſunt, quæ aſſignantur propter cauſam *temporalem*, vt propter defenſionẽ Eccleſiæ; vel *quaſi temporalem*, vt pro cõponenda lite, pro exæquãdis fructibus in commutatione beneficiorũ, &c. Has pẽſiones Sotus exiſtimat licitum eſſe redimere præſẽti pecunia. Ratio eius eſt, quoniam tunc non cenſetur quis emere, niſi id, quod eſt temporale. Nam quãdo cauſſa eſt temporalis, penſio etiam eſt *temporalis*.

Hæc ſententia non mihi placet. Fundamentũ enim, quo nititur, eſt admodum infirmũ. Nam ad reſpondendum huic quæſtioni, oportet reſpicere propriè ad id; *pro quo* redimens penſionem, dat pecuniam; vt ſi illud fu-

E erit aliquid ſpirituale, concludatur non poſſe redimi, ſi temporale, poſſe. Sed penſio non eſt illud, *pro quo* redimens penſionem, dat pecuniam præſentem: Ergo, ſiue penſio ſit temporalis, ſiue ſpiritualis, impertinens id eſt ad definiendum, an redemptio penſionis ſit Simoniaca, nec ne: & conſequenter male Sotus & Victoria reſpondent, qui ad penſionem ſolùm reſpexerunt.

Probatur autem Minor, ſcilicet id *pro quo* redimens penſionem, dat pecuniam, non eſſe ipſam penſionem temporalem aut ſpiritualem. Nam penſio ipſa, eſt ius quoddam recipiendi aliquam partem fructuũ propter

Digitized by Google

cauſſam temporalem aut ſpiritualem, quam nimirũ attendit Pontifex in aſſignãda penſione. Sed ille, qui redimit penſionem, non dat pecuniam, vt habeat tale aliquod ius recipiendi illam partem fructuum, ob illam cauſam propter quam penſionarius eam fructuum partem recipiebat antea, ſed tantùm vt ſe liberet ab obligatione ſoluendi penſionario illam fructuum partem, quam alter recipiebat propter illam cauſſam. Ergo pecuniã, quam redimens penſionem dat, non dat pro ipſa penſione; ac proinde, vt antea concluſi, in hac quæſtione non eſt reſpiciendum ad ſpiritualitatem vel temporalitatem penſionis. Nam non eſt hoc id quod redimens penſionem, cenſetur virtualiter emere.

SECVNDA ſententia vniuersè affirmat, eſſe Simoniã redimere quancunque penſionem. Hanc ſententiam videtur aſſerere Nauarrus in Manuali, cap. 23. nu. 111. Et eam quoque Sotus vbi ſupra tribuit Maiori in 4. d. 25. q. 5. ſed reuera illic Maior non loquitur de redemptione. Tantùm dicit ſimpliciter abſque diſtinctione, penſionem eſſe aliquid ſpirituale. Ex quo forte putauit Sotus eſſe conſequens, vt Ioann. Maior concesserit, eſſe Simoniam redimere quamcunque penſionem. Sed tamen dato, quòd omnis penſio eſſet aliquid ſpirituale quod tamen falſum eſt; nam etiam poteſt pertinere ad bonum commune Eccleſiæ aliquod miniſterium temporale; atque ita fideliter Papa diſpenſabit bona Eccleſiaſtica, ſi per penſionem aliquam illud miniſterium remuneret; tamen inde nõ ſequitur, redemptionem penſionis eſſe Simoniacam. Patet ex ratione facta contra Sotum.

Validiùs verò confirmari poſſet hæc ſentẽtia ſecunda, cuiuſcunque demum ea ſit, hoc modo: Beneficiarius redimens penſionem, acquirit pro pecunia præſẽti ius *retinendi* partem fructuum, quam pẽdebat; vel certè reddit *ſibi vtile* proprium beneficium, etiã quoad illã quotam partem fructuum, reſpectu cuius antea non erat ei vtile: ſiquidem illam pendebat. Sed ius illud retinendi illam fructuum partem, vel vtilitas beneficij, quoad illã fructuum partem, eſt aliquid ſpirituale ipſi Clerico Beneficiario redimenti penſionem: Ergo redemptio cuiuſcunque pẽſionis eſt Simoniaca, cùm in re ſit tacita emptio alicuius ſpiritualis. Maior patet rem attentè conſideranti. Nam poſtquã Beneficiarius dat pecuniam præſentem, retinet, vt patet, illud ius: vel (quod idem eſt) efficit ſibi vtile beneficium quoad illam etiam partẽ fructuum, quam pendebat. Minor verò probatur. Nam ius retinendi, illam partem fructuum, vel vtilitas beneficij, quoad omnes fructus, innititur vt fundamẽto ipſi titulo *ſpirituali*, propter quem Clericus, qui redemit penſionem, habet beneficiũ. Si enim iſte titulus non eſſet, non haberet illam partem fructuum, ſicut neq; alios fructus beneficij. Ergo illud ius retinendi illã partem fructuum, æquè eſt ſpirituale, atq; eſt ipſum ius beneficij: quinimò per redemptionẽ pẽſionis, nihil aliud videtur fieri, quã quòd ipſum ius beneficij, ſiue vtilitas eius, extẽditur etiã ad illam partẽ fructuum. Itaq; totũ illud, quod remanet iſti Clerico poſt redemptionẽ penſionis, videtur eſſe ſpirituale. Ac procedit hoc argumentũ, vt patet, de redemptione omnis pẽſionis, ſiue ea reciperetur ab altero propter cauſſam ſpiritualẽ, ſiue propter temporalẽ. Semper enim videtur eſſe aliquid ſpirituale idquod Beneficiarius Clericus acquirit ſeu retinet poſt redẽptionem.

Nihilominus eſt alia TERTIA ſententia verior, nẽpe omnem pẽſionem poſſe redimi abſque Simonia. Ita Caiet. in opuſculo ſeptemdecim reſpõſionum, reſp. 10. quamuis non ſatis ibi declaret verum fundamẽtum huius ſententiæ. Ea verò ita debet probari. Illud quod per ſe & immediatè acquirit, redimens pro pecunia pẽſionem, nihil aliud eſt quam *libertas* ſiue *immunitas* ab obligatione & onere pendendi illam quotam partem fructuum: Sed hæc *libertas* non eſt aliquid ſpirituale, neq; ſpirituali annexũ, vt in hac materia accipitur ſpirituali

A annexum. Ergo nulla eſt in tali redemptione Simonia. Maior ſuprà fuit a nobis iudicata in noſtra ratione cõtra Sotum & Victoriã. Et patet ex communi modo loquendi. Hoc enim eſt quod ſpectat, qui redimit penſionem, videlicet vt ſit liber & ſolutus eo onere. Minor verò probatur. Et primum quòd nõ ſit aliquid ſpirituale illa libertas, ſatis patet. Quòd verò nõ ſit aliquid ſpirituali annexum, inde etiã patet: quia neque ſpirituali annexa *conſequenter*, cùm non innitatur fundamento ſpirituali, ſed temporali, puta collationi pecuniæ, pro qua obtinetur. Neque etiã *antecedenter*, non enim per ſe ordinatur ad aliquid ſpirituale, ſed ad partem fructuũ recipiendam, Neque etiam *concomitanter*, vt eſt labor *per ſe* neceſſarius ad officium ſpirituale, ſicut ſatis patet. Ergo nullo modo ea libertas eſt quid annexum ſpirituali.

B Confirmatur. Nam ſi quis ciuis pecunia præſenti liberaret ſe obligatione ſoluẽdi decimas; nihil ſpirituale cenſeretur per pecuniã acquirere, quantumuis illæ decimæ recipiẽdæ erant à Clericis propter titulum ſpiritualem: ſed tantùm diceretur acquirere libertatem ſiue immunitatem quandam, quę per ſe eſt quid temporale. Ergo ſimiliter in propoſito, ille, qui pecuniam ſe liberat ab obligatione ſoluendi penſionem, nihil ſpirituale aut ſpirituali annexum acquirit, per ſe loquendo, etiãſi alioqui penſio recipienda fuiſſet ab altero propter aliquam cauſam ſpiritualem.

Atque vt huius rationis vis faciliùs penetretur vitãdus eſt error, quo poſſit quis in hac parte duci putãs illã libertatẽ ideo eſſe aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum, ſufficiẽs ad Simoniam, quoniam in Clerico

C redimente penſionem, coniuncta eſt cum ſpirituali officio ac titulo beneficij, & vtrunque aliquem reſpectum habet ad ſpiritualẽ eum titulum beneficij, quatenus ea libertate obtẽta, vtile erit Clerico beneficiũ quoad omnes partes fructuum, &c. Etſi enim hæc vera ſũt, tamen nõ ſufficiunt, vt illa libertas ſit in propoſito materia Simoniæ. Oportet enim vt Simoniæ obiectum vel *ſecundum ſe* ſit ſpirituale, vel in ſuo *conceptu* includat ordinem ad ſpirituale, ſicut ius beneficij includit. Conſtat autem libertatem illam per ſe optimè poſſe intelligi abſq; tali ordine. Nihil enim illa aliud eſt, quàm iam hanc perſonam non debere pendere ſingulis annis quinque vel ſex, v.g. ex fructibus, qui ſecundùm temporales ſunt.

Et poteſt hoc etiam inde confirmari, quod libertas non ſoluendi partem fructuum, non habet magis im-

D mediatum ordinem ad ſpirituale, quam ipſimet fructus beneficij. Imò multo minùs libertas illa reſpicit ſpirituale, quam ipſi fructus; quandoquidẽ eatenus videtur reſpicere ſpirituale, quatenus eſt libertas ad non pendendos fructus beneficij ſpiritualis. Sed ille reſpectus, quem habent fructus beneficij ad beneficium, non efficit, vt ipſi fructus ſecũdùm ſe ſint aliquid ſpirituale, aut ſpirituali annexum, quod ſit materia Simoniæ: Siquidẽ poſſunt vẽdi, vt patet. Ergo multo minùs reſpectus, quẽ vtcunque habet illa libertas ad beneficium ſpirituale, efficit, vt illa ſit materia Simoniæ.

Atque ex hoc patet clara ſolutio argumẽti, quod fecimus in fauorẽ ſecundæ ſententiæ. Fateor enim Clericum redimentem penſionem, hoc etiam aſſequi, vt *retineat* fructus, vel habeat beneficium *vtile*, quoad omnes fructus: ſed tamen hoc non eſt id, pro quo immediatè &

E per ſe dat pecuniam. Dat enim illam non niſi pro dicta libertate; quæ, vt ſatis probatũ eſt, non ideo eſt materia Simoniæ, quòd ad illam ſequatur vel cũ illa coniuncta ſit vtilitas beneficij ſpiritualis quoad omnes fructus. Iſte enim reſpectus eſt extrinſecus & accidentalis ad eã libertatem. Sicut etiam reſpectus fructuum ipſorum ad beneficiũ ſpirituale, eſt extrinſecus & accidẽtalis ipſis fructibus: & ſicut reſpectus, quẽ habet ad titulum ſpiritualem Parochi, libertas, quam ciuis acquireret redimendo præſenti pecunia obligationem ſoluendi Parocho decimas alioqui debitas ob officium ſpirituale

Parochi, eſt etiam extrinſecus ei libertati.

Sed ad maiorem confirmationem huius tertiæ ſententię, quam ſequimur, oportet etiam reſpondere ad illud c. Ad querelam, quod videbatur fauere primæ ſententiæ Soti & Victoriæ: ſiquidem ibi æquè prohibetur, ne quis *redimat* vel *emat* ſpirituale. Et dicendum breuiter, illud eſſe intelligendum de redemptione, per quam per ſe loquendo acquiritur etiam titulus ſpiritualis, & fructus propter talem titulum, ſicut accidit in caſu illius Capituli, vt conſideranti patebit.

Poſtremò in hac quinta quæſt. aduertendum eſt, quòd etſi is, qui ſoluit penſionem, poſſit eam abſque Simonia redimere: tamē ille, qui penſionem recipit, propter cauſā *ſpiritualem*, vtpote permutationis beneficiorum, aut reſignationis, aut aliquam aliam cauſam ſpiritualem, nō poteſt penſionem eam vendere tertiæ perſonæ. Et quidem ſi penſionem propter cauſam ſpiritualem adeptam, venderet aliquis ſimul transferendo in emptorem cauſam ſpiritualem ſiue titulum talis pēſionis, manifeſta eſſet Simonia contra ius naturæ. Nā eſſet perinde atque vendere beneficium. Quando autē venderetur eiuſmodi penſio, non transferendo etiam ſpiritualem titulum & fundamentum eius, vti non trāsfertur, quādo conſtituta fuit cauſa permutationis aut renuntiationis beneficiorum; tūc quidem etſi iure naturæ non ſit Simonia, vendere talem penſionem (quaſi quendam nimirum cēſum) eſt tamen id Simonia de iure poſitiuo. Et hoc quidem propter conſuetudinem quæ hac in parte habet vim legis. Puniuntur enim tales tanquam Simoniaci: quæ conſuetudo ſatis eſt, vt ea emptio & venditio ſit prohibita quaſi iure humano. In huiuſmodi enim magna eſt vis cōſuetudinis: id quod vel ex eo patet, quòd propter ſolam conſuetudinem, ad ſolum Papā duntaxat pertinet conſtituere penſiones & non ad Epiſcopos, cùm tamen iure naturæ etiam iſti potuiſſent, ex officio diſpenſandi bona Eccleſiaſtica particularium ſuarum Eccleſiarum.

PVNCTVM QVARTVM.

Quale peccatum ſit Simonia.

D. Thomæ. art. 1.

QVOD Simonia ſit peccatum, certum eſt ex fide. Patet Act. 8. *In felle amaritudinis*, inquit D. Petrus Simoni, *& obligatione iniquitatis video te eſſe*. Reprehenditur etiam Balaam propter hoc vitium ab eodem D. Petro, & etiam à Iuda Apoſtolo in ſuis Canonicis. Ac arguitur & damnatur paſſim hęc iniquitas à ſummis Pontificibus; vt videre eſt in toto titulo de Simonia. Et diſſerit de eadem Hormiſda Papa in epiſtol. ad Epiſcopos Hiſpan. Denique damnatur Simonia in Concilio Chalcedon. cap. 2.

Præterea ex triplici capite rationes ducunt Doctores communiter in 4. d. 25. ſicut etiam D. Tho. hic art. 1. ad probandam deformitatem huius peccati. PRIMA ratio ducitur ex parte *rei*, quæ vēditur, quæ cùm longe ſit excellentior omni pretio temporali, inique emitur & vēditur. Hac ratione vtitur Hormiſda Papa vbi ſupra. Et eadem etiā ratione vtitur Tharaſius Epiſcopus Conſtantinopolitan. in epiſt. quadam ad Adrian. Papam, cuius ſententiam refert Gratian. 1. q. 1. cap. Eos, qui ita inquit: *Tolerabilior eſt impia hæreſis Macedonij & ſequacium, quam Simoniacorum. Illi enim ſeruum Dei Patris & Filij, Spiritum Sanctum eſſe delirando fatentur: Simoniaci vero eundem Spiritum ſanctum efficiunt ſeruum ſuum. Omnis enim Dominus quod poſſidet, vendit ſi vult, ſiue ſeruum, ſiue quidquam aliud. Et ſimiliter qui emit, volens eſſe dominus eius, quod emit pretium pecuniæ, acquirit dominium illius.*

SECVNDA ratio ducitur ex parte *eius* qui vendit rem ſpiritualem. Quam rationem ita colligit hic S. Thom. Qui non eſt rei dominus, ſed duntaxat diſpenſator, non poteſt illam licite vendere. Sed Prælati non ſūt domini

A rerum ſpiritualium, ſed tatum diſpenſatores, iuxta illud 1. Cor. 4. *Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Dei, & diſpēſatores myſteriorum eius*. Ergo illicite vendunt rem ſpiritualem.

Sed videbitur forſan alicui hæc ratio ex duplici cap. peccare. *Primo*; quoniā Maior illa, vt propoſita eſt, ſimpliciter videtur falſa. Poteſt enim diſpenſator in vtilitatem domini & familię, vēdere rem domini, vt fit quotidie. Itaque diceretur, ſimiliter in propoſito poſſe Prælatum in vtilitatem Eccleſię vendere res ſpirituales, tametſi earum non habeat dominium. *Secundo*; quoniam dato, eā Maiorem ſimpliciter eſſe veram, tamen illa ratio non concludit vniuerſaliter, Simoniam eſſe peccatum; ſed tātùm Simoniam, quæ conſiſtit in venditione, non verò quæ in emptione rei ſpiritualis: & tamē cùm tam emptio quam venditio ſit Simoniaca, de vtraque oportuiſſet concludere, quòd ſit peccatum.

Ad *primum* fateor in illa Maiori ad terminum, *Diſpen-*

B *ſator*, addendum eſſe; *qui non habet conſenſum domini ad vendendum*, ſed potius præceptum contrarium de conferendo re gratis. Quæ particula etiam eſt ſubſumenda in Minori, & probanda ex illo Matthæi decimo, *Gratis accepiſtis, gratis date*. Sic ratio optimè concludit. Atque ita illā propoſuit Durādus in 4. diſt. 25. q. 1. & D. Tho. videtur etiā eā particulā ſubintellexiſſe in Maiore & Minore.

Ad *ſecundum* reſpondeo: rationem eam ex conſequenti etiam concludere de emptione rei ſpiritualis. Nā vt rectè notat Sot. lib. 9. de Iuſtitia, q. 8. art. 1. hoc ipſo, quòd Chriſtus Dominus præcepit Apoſtolis, vt res ſpirituales propter earum excellentiā gratis conferrent; præcepit etiam aliis, vt non niſi eas ſibi gratis procurarent propter eandem excellentiam; atque ita peccant, ſi ea accipiant à vendente emendo.

C TERTIA ratio ducitur ex prima origine ordinis rerum ſupernaturalium, ad quem res ſpirituales pertinent; cuius nimirum principium eſt *gratuita & liberalis* Dei voluntas. Quapropter neceſſe eſt, vt ea etiam, quæ ad eum ordinem pertinent, conferantur gratis, conuenienter ſuo principio gratuito. Cōtrarium enim huius deformitatem quandam continet. Hanc rationem attigiſſe videtur D. Petr. 1. epiſt. c. 4. cùm ſic inquit: *Vnuſquiſque* PROVT *accepit gratiam in alterutrum adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei*. Conſtat autem eos gratis accepiſſe: Oportet igitur vt gratis etiam adminiſtrent. Eadem etiam ratione vſus videtur Chriſtus Dominus in ferenda lege de gratis conferendis rebus ſpiritualibus: *Gratis*, inquit, *accepiſtis, gratis date*.

D Sed dicet aliquis, videri quoque hanc rationem infirmam. Nam omnium etiam rerum temporalium prima origo eſt gratuita liberalitas & beneuolētia diuina, qua vniuerſa ſunt condita. Et tamen hoc nihil obſtat, quominus res temporales licitè vendantur.

Reſpondeo, eſſe diſparitatem. Nā in ordine rerum ſupernaturaliū peculiariter relucet diuina beneuolētia & liberalitas, cùm ſit ſupra naturæ debitum. Quod ſi quis huic rationi nō acquieſcens, dicat, hāc rationem vltimā potiùs oſtendere congruentiā diuini præcepti, quàm vt per ſe probet ex natura rei ineſſe deformitatem in Simonia, cum hoc ego non magnopere contendam.

Iam verò cùm conſtet, Simoniacum eſſe peccatū, potiſſima QVÆSTIO hic eſt, cuinam virtuti illa aduerſetur. Ratio dubitandi eſt PRIMO; nam communiter cen-

E ſetur eſſe contra Religionem. Contra verò videtur potiùs eſſe contra *fidem* tanquā omnino hæreſis. Quod ſic probatur: Simoniacus pluris æſtimat rem ſpiritualem quàm temporalem, vel ſaltem æquè. Sed hæc æſtimatio aut eſt indiciū, quo peruerſè ille indicat, rem ſpiritualem eſſe minoris vel æqualis momenti atque temporalem; aut certè non poteſt eſſe ſine tali iudicio; & rurſus hoc iudicium eſt hæreticum vt patet. Ergo Simonia eſt hæreſis. Maior patet ex his quæ diximus exponendo definitionem Simoniæ. Minor verò probatur. Nam impoſſibile videtur vt quis pluris aut tanti faciat ali-

quid

Digitized by Google

quid atque alterum, niſi iudicet ineſſe tantum vtilitatis aut dignitatis, vel plus in illo.

SECVNDO, videtur Simonia eſſe ſaltem contra *iuſtitiam* potiùs quàm contra Religionem. Id patet ex ſecūda ratione facta, quæ conuincit, venditorem rei ſpiritualis vſurpare rem domini contra eius voluntatem, atque adeò iniuſtum eſſe.

TERTIO, dato, quod Simonia ſit cōtra Religionem, tamen exiſtit alia peculiaris difficultas, quod non videtur diſtingui poſſe à Sacrilegio. Et tamen communiter numeratur vt ſpeciale peccatum Irreligioſitatis: id verò probatur. Nam Sacrilegium eſt violatio rei ſacræ. Id autem ipſum videtur eſſe Simonia. Conſiſtit enim eius deformitas in eo, quod irreuerenter res ſpiritualis & ſacra tractatur emendo & vendendo, quo ipſo vtique res ſacra violatur.

Nihilominus ad quæſtionem propoſitam dico PRIMO, *per ſe loquendo*, Simoniam eſſe peccatum contra Religionem, quatenus in ignominiam Dei cedit, vt quæ ſpiritualia ipſe peculiariter inſtituit ad ſalutem vilipendantur.

SECVNDO dico, poſſe etiam Simoniacum eſſe ſimul hæreticum ſi habeat ſimul illud *iudicium* erroneum, de quo in primo argumento. Nam & Simon Magus ea ratione fuit hæreticus, vt patet ex illis verbis D. Petri ad illum: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri.* Et Alphonſus de Caſtro lib. de hæreſ. V. Simonia, ex Guidone refert, Armenos eundem errorem ſecutos. Sed tamen per ſe non eſt neceſſe, vt Simoniacus ſit ſimul hæreticus. Poteſt enim ex peruerſitate voluntatis cum ſolo errore practico intellectus, tanti aut pluris facere ſpirituale aut temporale, ſicut patebit in ſolutione primi argumenti.

TERTIO dico, non eſſe abſurdum concedere quòd Simoniacus vendens rem ſpiritualem, ſemper quoque ſit iniuſtus: imò id concedit aperte Sotus lib. 9. de Iuſtitia, quæſt. 5. art. 1.

Quomodo autē differat Simonia à Sacrilegio, declarauit Caiet. q. 99. de Sacrilegio, dub. 1. Vbi dicit, in hoc eſſe differentiam, quòd Simonia infert iniuriā rei ſacræ per modum *voluntariæ* commutationis iniuſtæ: id eſt, cum relatione ad *alterum* ementem vel vendentem, qui ſimiliter infert iniuriam eidem rei ſacræ. Sacrilegium verò per modum *inuoluntariæ* commutationis, hoc eſt, ſine relatione ad *alterum*, qui viciſſim violet quoque rem ſacram. Vnde ait Caiet. eodem modo proportionaliter Simoniam & Sacrilegium differre, prout Religioni aduerſantur, quo differūt *furtum*, v. g. & *fraudulentia in commutationibus*, prout contraria ſunt iuſtitię commutatiuę.

Eſt & alia differentia, quòd per Sacrilegium ideo violatur res ſacra, quia fit contra *vſum* illius ſacrum, ad quem res per aliquam legem eſt deſtinata, vt ſuprà q. præced. explicatum eſt. Per Simoniam verò ideò violatur res ſacra, quia ipſa *per ſe dignitas illius* minoris fit quàm par eſt. Neque vitium Simoniæ immediatè reſpicit vſum rei ſacræ, ſicut Sacrilegium.

Iam reſpondeo ad argumenta. Ad primum quidem ſatis inter argumentandum reſponſum eſt. Poteſt enim quis æquè aut plus velle tēporale, ex peruerſitate quadam *voluntatis*, præferendo temporale, ſpirituali; quamuis alioqui ſpeculatiuè iudicet, ſpirituale eſſe quid dignius. Poteſt enim nihilominus illi magis placere temporale propter peruerſitatem appetitus. Ad Secundum & Tertium iam quoque patet reſponſio ex dictis.

PVNCTVM QVINTVM.

Quotuplex ſit Simonia.

Ad artic. 4. D. Tho.

VT variæ poſſint eſſe conſiderationes Simoniæ: ita etiam variæ eiuſdē diuiſiones à Doctoribus communiter tradi ſolent: quas oportet notare propter diuerſitatē pœnarum quæ diuerſis ſpeciebus Simonię cōſtitutę sūt. Poteſt autē Simonia tripliciter cōſiderari, & ita etiā tripliciter diuidi.

PRIMO enim Simonia conſiderari poteſt, quatenus vitium quoddam eſt in *humano* actu conſiſtens. Ex hac parte Simonia eſt tripartita, videlicet *mentalis* tantùm, *conuentionalis* tātùm, & *realis*. MENTALIS TANTVM eſt, cùm iniqua voluntas emendi vel vendendi ſpirituale nullo modo exprimitur, ſed tantùm *mente concipitur*. Et hæc Simonia adhuc duplex eſt. Vna eſt *non pure* mentalis, in qua nimirum, etſi iniqua voluntas emēdi vel vēdendi ſpirituale non exprimatur, tamen peruenitur ad *opus exterius*, hoc eſt, recipitur ſpirituale pro temporali; vel è contrario, animo emendi vel vendendi. Atque ita hæc Simonia non eſt pure mentalis. Sed dicitur tamen mentalis per negationem *declarationis* iniqui animi: quamuis non per negationem exterioris actus dandi & recipiendi, vti ſuo modo diximus ſuprà diſ. 5. q. 21. de Vſura mentali. Altera eſt Simonia *pure* mentalis, in qua ſcilicet neque iniqua voluntas exprimitur, neque quicquam exteriùs recipitur aut datur.

Simonia CONVENTIONALIS TANTVM eſt, cùm exprimitur quidem, aut verbo, aut nutu, vel alio ſigno, iniqua voluntas emendi vel vendendi, cæterum nō peruenitur ad actū exteriorem dandi & recipiendi. Hæc etiam Simonia duplex eſt. Altera, in qua ex neutra parte venitur ad actum exteriorem dandi vel recipiendi, hoc eſt, quæ vtrinque conſiſtit *duntaxat in promiſſione*. Altera, *quæ ex vna parte completur exteriùs*, ex altera vero non: hoc eſt, cùm alius ſtatim dat ſpirituale, alius verò duntaxat promittit temporale, vel è contrario.

Et notandum hic eſt, nihil intereſſe vtrùm ex altera tantùm parte ſtatim detur ſpirituale, an verò temporale. Siue enim ſpirituale ſtatim detur, & temporale tantùm promittatur, ſiue contrà: nunquam eſt niſi cōuentionalis Simonia, vt rectè notauit Nauarr. c. 23. n. 103. contra Sot. lib. 9. de Iuſtitia, q. 8. art. 1. & Caiet. hic ar. 6. ad 6. qui ſine ratione dicunt, eſſe Simoniam realem, ſi ſpirituale ſtatim detur, & temporale promittatur: quāuis non contra, ſi temporale ſtatim detur, & ſpirituale ſtatim promittatur. Sed, vt dixi, hoc diſcrimen ſine ratione ponitur. Nam ſicut contingit vēdere credito pretio: ita etiam contingit emere anticipata ſolutione. Quare vel vtrumque debuiſſent dicere iſti Doctores eſſe Simoniam realem vel *neutrum*: id quod eſt verius. Nam contractus emptionis & venditionis, vltro citroque tranſigitur. Quare non rectè dicetur realis & completa venditio & emptio, niſi ex vtraque parte compleatur, & conſequenter nec Simonia realis.

REALIS verò Simonia (vt ex his iam patet) eſt, quādo & iniqua voluntas pacto expreſſo vel tacito, hoc eſt, verbo aut nutu, vel alio ſigno exprimitur, & vtrinque ad actum peruenitur, dando & recipiendo.

Porrò inter has tres ſpecies Simoniæ is eſt ordo, vt omnis Simonia realis ſit cōuentionalis etiam & mentalis; non tamen è contrario oportet, omnem Simoniā mentalem eſſe conuentionalem, neque omnem conuētionalem eſſe realē. Habent enim ſe huiuſmodi tanquā ſuperius & inferius; & ab inferiori ad ſuperius valet affirmatio, à ſuperiori ad inferius non niſi negatio.

Ex quo intelligi poteſt rectè Sotum lib. 9. de Iuſt. q. 8. art. 1. & Caiet. 1. tom. opuſc. tract. 9. q. 2. ſenſiſſe, eum, qui *ficte* abſque animo adimplendi promittit Epiſcopo ſummam pecuniæ pro beneficio, non eſſe vere Simoniacum. Ratio eſt: quoniam deeſt voluntas emendi: atque ita talis neque mentalis, neque conuentionalis, neque realis Simoniacus eſt. Quanquam contrarium ſentit Nauar. c. 23. n. 106. ſed plane ſine ratione. Concedit tamen Nauarrus & alij omnes, talem (qui ſcilicet ficte promiſit temporale pro ſpirituali) non incurrere pœnas cōſtitutas Simonię reali. Quod inde probat Nauarrus; quoniā etſi ipſe putet, talem eſſe vere Simoniacum conuentionalē: tamen non eſt Simoniacus realis,

Digitized by Google

cùm non compleatur cõtractus ex vtraque parte; quod omnino requiritur ad Simoniam realem. Sed ratio Caiet. & Soti eſt melior: quia videlicet tunc non eſt verè Simoniacus.

Dicit etiam illic Nauarrus, quòd ſi in eo caſu promiſſio pecuniæ facta Epiſcopo, confirmaretur *inſtrumento*, & id exhiberetur Epiſcopo, iam eſſet Simonia realis, ſubiacens pœnis, conſtitutis reali Simoniæ. Nam illud inſtrumẽtum eſſet veluti pars pretij, atque ita ex vtraque parte compleretur Simonia, ſaltem quoad partem pretij commiſſi: quod eſt ſatis.

Mihi verò in primis verum videtur, quod Nauarrus ſentit ad Simoniam realem ſatis eſſe, ſi vtrinque compleatur contractus, ſaltem *quoad partem aliquam* promiſſorum: ſed tamen in caſu, de quo loquimur, etiamſi verum eſſet, eum, qui promiſit pecuniam Epiſcopo, eſſe Simoniacum conuentionalem: tamen non putarem, ob inſtrumenti exhibitionem (vt Nauarrus ſentit) compleri Simoniam ex vtraque parte, *quoad partẽ* pretij promiſſi, atque adeò fieri Simoniam realẽ. Ratio eſt: quoniam ſi is, qui tale inſtrumẽtum exhiberet Epiſcopo, nullum habet animum adimplendi quod promittit, iam tale inſtrumentum nihil prorſus valet Epiſcopo. Nã neque in foro exteriori aliquid poterit Epiſcopus recipere ex vi talis inſtrumenti, vt patet, cùm ſit Simoniacum, & multo minùs in foro conſcientiæ: & præterea neque ex peruerſa voluntate fictè promittentis aliquid, eſſet ob id inſtrumentum recepturus; quandoquidem is nihil vult illi dare. Quare non video in tali caſu, quam partem pretij recipiat Epiſcopus per inſtrumentum tale ſibi exhibitũ. Duo igitur falſa ponit Nauarr. primò, quòd talis promittens eſſet Simoniacus conuentionalis. Secundò, quòd ſi promiſſionem confirmaret inſtrumento, eſſet etiam Simoniacus realis, quod etiam falſum eſt, etiamſi primum eſſet verum.

Secvndo: poteſt conſiderari Simonia, quatenus eſt peccatum contra *legem aliquam* videlicet. Atque ex hac parte pro diuerſitate legis, cui Simonia aduerſatur, diuiditur in Simoniam contra *ius naturæ & diuinum*, quæ dicitur Simonia prohibita, *quia mala*: & in Simoniam contra *ius duntaxat poſitiuum humanum*, quæ dicitur mala, *quia prohibita*. Hanc diuiſionem, traditam in Gloſſa, cap. Ex parte 1. Extra de officio delegati, communiter Doctores Iuris & Theologiæ receperunt.

Eſt autem Simonia contra ius Divinvm & Natvrale illa quam in initio huius quæſtionis definiuimus, cùm videlicet illud, quod eſt ſpirituale, aut ſpirituali annexum, pro temporali, tanquam pro pretio cõmutatur. In quo quidẽ tum cõtra ius diuinũ, tum etiã contra ius naturæ peccari, ſatis declarant rationes illæ, quibus p. præced. oſtenſum eſt Simoniam eſſe peccatum.

Simonia verò contra ius duntaxat Positivvm, eſt, omnis commutatio rerum non gratuita, *quam* Eccleſia propter cultum & honorẽ Dei peculiariter prohibeat: ſiue alioqui res, quæ commutantur, ſint temporales, & quæ alioqui natura ſua potuiſſent ſine vitio commutari; ſiue ſint vtrinque ſpirituales; in quarum proinde commutatione nihil temporale interueniat. Atque hæc quidem Simonia, vt rectè notarũt Durand. in 4. d. 25. q. 5. & Sot. lib. 9 de Iuſt. q. 5. art. 2. ante reſp. ad argumenta; quamuis *propriè* quidem Simonia non ſit, qualem p. 1. definiuimus (tunc enim iure etiam naturæ eſſet prohibita) tamen rectè nominatur Simonia per quandã analogiam, eo quòd cum Simonia propriè dicta conuenit, tum in materia, videlicet in commutatione; tum etiam in eo, quod aduerſatur eidem virtuti, videlicet Religioni, tum etiam in pœnis. Similiter enim punitur.

Ad hanc Simoniæ ſpeciem pertinet *permutatio* beneficiorũ, quando illegitime fit primo aut tertio modo ex dictis ſuprà p. 3. in q. de permutatione præbendarum. Neque tamen hoc, quod dicimus, eam permutationem præbendarum pertinere ad hanc Simoniam ſolo iure

A poſitiuo prohibitã; ita intelligendũ eſt, quaſi nulla eiuſmodi permutatio ſit peccatum contra *ius naturæ*: eſt etenim ſi fiat primo modo ex illis enumeratis. Sed tantùm dicimus, præbendarum permutationẽ illo etiam primo modo, quatenus eſt quidem cõtra religionem, & dicitur Simoniaca, ſolùm eſſe contra ius poſitiuum. Si autem permutatio fiat ſecũdo modo ex illis enumeratis, propriè erit Simoniaca, prohibita etiam iure naturæ, vt illic annotauimus. Itaque tantùm permutatio primo & tertio modo illic dictis eſt Simonia contra *ius poſitiuum* duntaxat. Sic enim, vt illic notauimus, præcipuè prohibetur. Ita Sotus l. 9. de Iuſt. q. 5. art. 2. & q. 7. art. 2. & Victor. in Relect. de Simonia, num. 16. & 17. & alij.

Ad eãdem ſpeciem Simoniæ, etiam pertinet emptio

B & venditio *officij cuiuſlibet Adminiſtratoris rerum Eccleſiaſticarum*, vt Oeconomi Eccleſiæ, & Aduocati ſiue Caſtaldi, & Iudicis, & Sacriſtani, &c. Quæ officia, quãuis alioqui temporalia ſint, prohibet tamen Eccleſia, ne vendantur: in quo quidem diuinum cultum & reuerẽtiam ſpectat propter illum qualemcunque ordinem, quem huiuſmodi officia habent ad res ſacras. Extat hæc prohibitio in Cap. Saluator 1. q. 3.

Ex quibus apparet Primo, hanc Simoniã *de iure duntaxat poſitiuo*, parum differre à Sacrilegio. Nam eatenus per illam peccatur cõtra Religionem, quatenùs nõ datur gloria Deo, abſtinendo à commutatione rei nõ gratuita, vt Eccleſia præcipit. Itaque violatur tũc res ſacra, quatenus fit cõtra cultũ, ad quẽ eſt deſtinata per legem Eccleſiaſticam. Quo pacto etiam per Sacrilegium res ſacra violatur, vt ſupra quæſt. præced. declaratum eſt.

C Secvndo, ex his intelligi poteſt, fortè eſſe cõtrouerſiam ſolùm de nomine inter Durand. in 4. d. 25. q. 5. negãtẽ eſſe vllã Simoniã de ſolo iure poſitiuo (quod etiam obiter negat Nauarr. in Manuali, c. 23. n. 100.) & alij Doctores cõmuniter id concedentes, poſt Gloſſam in dicto Cap. Ex parte. Si enim quæſt. ſit de Simonia *propriè dicta*, qualis ſuprà p. 1. definita eſt; vera eſt ſentẽtia Duran. Simonia enim, quam alij Doctores vocãt de ſolo iure poſitiuo, non poteſt ab ipſis meritò dici propriè Simonia. Vnde Sotus lib. 9. de Iuſt. q. 5. art. 2. ante reſpõſionem ad argumenta, quaſi declarans hanc communem ſententiã apertè aſſerit, Simoniam de Iure ſolo poſitiuo, non eſſe *propriè* Simoniã, neq; hoc vnquã Eccleſiam definire, ſed ſolũ dici Simoniam, quia punitur pœna Simoniæ. Quod ipſum etiam Durandus illic ſimiliter fatetur.

Sed & ratio ipſa manifeſte oſtendit, veram eſſe eam explicationem Soti. Eccleſia enim, quando prohibet ne eiuſmodi officia temporalia adminiſtratorum rerum

D Eccleſiæ, vendantur, non efficit ea ſacra & ſpiritualia, ſicut quando conſecrat calicem, v. g. quem proinde vẽdere vt ſacrum & ſpiritualem, eſt vera & propriè dicta Simonia contra ius naturæ, vt rectè ſentiunt Sot. ibi, & Victoria vbi ſuprà, num. 15. Sed relinquit Eccleſia officia illa in ſuo *Eſſe temporali*, & ſolùm prohibet ob quendam Dei cultum & reuerentiam, ne vendantur. Ergo non eſt propriè Simonia, eiuſmodi officia vendere, cùm non competat tali venditioni definitio Simoniæ.

Affert præterea Durand. ad idẽ talem rationẽ. Quod propter ſolùm ius poſitiuum eſt illicitũ, ſolùm inquit, eſſe poteſt peccatum Inobedientiæ: ſed Simonia eſt cõ-

E tra Religionem, & nõ ſolùm contra obedientiam: Ergo nulla Simonia eſt cõtra ſolùm ius poſitiuum. Verũ hæc ratio meritò à Soto & Victoria vbi ſuprà refellitur. Eſt enim Maior falſiſſima. Poteſt enim Eccleſia per legem efficere neceſſariam & debitam rectitudinem cuiuſque virtutis: atque ita ea lege poſita, trãſgreſſio eius erit nõ ſolùm contra obedientiam, ſed maximè etiam cõtra illam virtutem. Sic enim præcepto ieiunij, v. g. neceſſariã fecit rectitudinem temperãtiæ Quadrageſimæ temporẽ: & ideo tunc non ieiunare eſt contra temperantiam. Eodem igitur modo in propoſito præcipiens vel prohibens aliquid propter diuinum cultum, neceſſariam efficit

Digitized by Google

cit rectitudinem Religionis:atque ita tranſgreſſio poterit etiam eſſe contra Religionem.

Iam verò ſi quæſtio ſit de Simonia *impropriè* & ſecundùm quandam analogiam;minimè negari debet,quod alij Doctores communiter concedunt, poſſe ſcilicet eſſe aliquam Simoniam de iure duntaxat poſitiuo; neque verò id Durandus negat, ſed apertè concedit, vt diximus.

TERTIO & vltimò conſiderari poteſt Simonia in ordine ad *iudicium aliorum*,qui ſcilicet iudicent,aliquid eſſe Simoniam,vel non eſſe.Sic Simonia eſt duplex:Altera vera in foro conſcientiæ, atque adeò etiam coram Deo. Altera ſecundùm præſumptionem in foro exteriori. Huius diuiſionis ſæpe mentionem fecimus ſuprà p.2.& 3.

PVNCTVM SEXTVM.

Quænam ſint pœna Simoniæ.

D.Thomas artic.6.

HOc vt ordine expediamus, per ſingulas diuiſiones Simoniæ p.præced.expoſitas,percurrẽdum eſt.Et incipiendo à tertia, conſtat Simoniam *non veram coram Deo*,ſed præſumptam in foro duntaxat exteriori, quamuis in hoc quidem foro propter probabilem præſumptionem puniatur; nulli pœnæ ita ſubiectam eſſe, vt quis in foro conſcientiæ teneatur eam ſubire,niſi quatenus ad vitandum ſcandalum id neceſſarium ſit,iuxta ea quæ ſupra diſp. 5. q. 14.p.4.tradidimus, circa ſententias fundatas in ſola præſumptione contra rei veritatem; quatenus videlicet ſit eis parendum. Simonia autem *vera*, omnis in vniuerſum incurrit pœnam æternam, de quo non eſt dubium. Quoad pœnas verò Eccleſiaſticas, in primis nullum eſt diſcrimen inter Simoniam de *iure poſitiuo ſolum*,& Simoniam de *iure naturali*,quæ fuit ſecunda diuiſio Simoniæ.Sed tota difficultas,quoad has pœnas, eſt circa primam Simoniæ diuiſionem.Non enim ſunt pares pœnæ in Iure conſtitutæ *mentali, conuentionali & reali Simoniæ*. Quare de ſingulis his ſpeciebus ſigillatim iam dicendum eſt.

Simonia igitur MENTALIS nullam pœnam Iuris incurrit;ſiue ea mentalis purè ſit, ſiue etiam prouenerit ad actum exteriorem dandi & recipiendi. Ita probat fusè Nauarr.c.23.num.101.& eſt communis ſententia, vt videre eſt apud Victoriam in Relect. de Simonia, p. 2.& apud Syluest.V.Simonia,quæſt. 20. & Caietanum art.6.huius quæſt.vbi S.Thom. in ſolutione ſexti idem docet Contrarium tamen ſentit Sot.lib. 9. de Iuſt. q.8. art.1.& Adrian.quodlib.9.& vnus item aut alter, qui dicunt,Simoniacum mentalem debere *reſtituere*, quicquid per Simoniam mentalem acquiſiuit.Horum fundamenta poſtea refutabo.

Sententia verò noſtra potiſſimè nititur Cap.Mandato,quod eſt vltimum, Extra de Simonia, vbi Pontifex expreſsè dicit Simoniaco *mentali* ſatis eſſe, *ſi per ſolã pœnitentiam ſuo ſatisfaciat Creatori de peccato*, nec debere reſignare,quod per Simoniam mentalem acquiſiuit. Vbi nihil attinet de quibuſdam expoſitionibus dicere,quibus contrariũ opinantes conantur textũ clariſſimũ alio intorquere:ſatis ſit,quòd,vt Nauarr.vbi ſuprà teſtatur, ita planè textus ille ſemper ab omnibus intellectus eſt.

Hinc ſequitur,iure quidem naturæ Simoniacum nõ impediri,quominus acquirat dominium eius,quod per Simoniã acquirit.Alioqui omnis Simoniacus,etiã *mentalis* ſi aliquid Simoniacè acquirat,deberet id reſtituere. Itaque ſolum ius poſitiuũ in pœnã impedit quominus Simoniacus acquirat dominiũ.Hanc verò pœnã ſoli Simoniæ *reali* decernit,vt patet ex prędicto Cap.Mãdato.

Sed explicabitur & confirmabitur hoc totum magis, ſi refutemus argumẽta potiſſima,quibus contrà opinãtes nituntur. PRIMVM eſt. Vſurarius mentalis debet reſtituere,neque acquirit dominium:Ergo ſimiliter Simoniacus mentalis.Antecedens probatũ eſt ſupra diſp. 5.q.21.p.4.Conſequẽtia probatur. Nam ſicut vſurarius mẽtalis caret iuſto titulo recipiẽdi vſurã:ita etiã Simoniacus mẽtalis caret iuſto titulo recipiẽdi pretiũ,quod acquirit Simoniacè.Sed quia vſurari⁹ mẽtalis caret iuſto illo titulo;ex natura rei impeditur quominus acquirat dominiũ,& ita tenetur reſtituere.Ergo ſimiliter,&c.

RESPONDEO.Variæ ſolent quoad hoc aſſignari differentiæ mentalis Simoniæ & Vſuræ. Illa,quam Caietanus art.6.obſeruauit, videtur potiſſima: quòd videlicet is,qui vſurario dat aliquid vltra ſortem, nihil recipit pro eo quidem,quod dat vltra ſortem.Itaque meritò cenſetur inuoluntariè dare, neque verè transferre dominium eius quod dat. At is,qui pecuniam dat pro re ſpirituali,aliquid vtique pro ea pecunia recipit;imò multò plus,quàm dat.Quocirca non perinde is cenſeri debet inuoluntariè dare; atque ita ex natura rei nihil obſtat, quominus dicamus, cum verè transferre dominium. Secus, ſi in aliquo caſu conſtaret illum inuitum dediſſe,ad redimendam vexationem.

SECVNDO:ſi quis dominus præciperet Oeconomo, vt gratis pauperibus aliquid conferret, & is poſtea id pauperibus venderet,teneretur illis pretium reſtituere ex natura rei.Sed in propoſito,Chriſtus Dominus iuſſit Prælatos gratis conferre ſpiritualia.Ergo,&c.

RESPONDEO *primo*, videtur eſſe aliquid diſcriminis. Nam talis dominus fortè præciperet Oeconomo conferre gratis rem pauperibus, ſpectando vtilitatem & commodum ipſorum pauperum.Itaque ſi pro pretio eã illis daret Oeconomus;meritò cenſerentur affecti iniuria,propter quam oporteret illis reſtituere pretium.At in propoſito, cùm præcipit Deus ſpiritualia gratis conferri, in eo non ſpectat vtilitatem eorum quibus illa ſunt conferenda,ſed dignitatem & excellentiam ipſarũ rerum ſpiritualium.Quare rebus ſpiritualibus tantùm tunc ſit iniuria, cùm venduntur: non illis, quibus pro pretio dantur.Itaque non eſt illis facienda reſtitutio.

Secundo reſpondeo,negando Antecedens.Cùm enim Oeconomus conferret pauperibus rem aliquam pretio æſtimabilem,cenſeri poſſent illi transferre velle dominium pretij pro re illa: & conſequenter, Oeconomus dominium acquireret,illicitè quidem, ſed ſolùm cõtra obedientiam Domino debitam, non contra Iuſtitiam. Quare nihil deberet reſtituere, quemadmodum qui pro iuſto pretio venderet venenum,aut quidpiam aliud ex his,quæ Reſpubl. vendi prohiberet, dominium acquireret quidem pretij quamuis illicitè vendidiſſet.

TERTIO;datio & receptio in omni contractu Simoniaco, eſt illicita & contra leges. Ergo dominium per illam non acquiritur;& conſequenter ex natura rei facienda erit reſtitutio. Probatur conſequentia. Nam tranſlatio dominij debet eſſe ſecundùm leges,non contra eas.

RESPONDEO. Dationem eam & receptionem eſſe quidem illicitam, ſed tamen non eſt illicita *iniuſtè*, ita, vt iure naturæ oriatur inde obligatio reſtituendi; ſed tantùm eſt illicita *irreligioſè*. Propter quod quidem Irreligioſitatis peccatum, in pœnam debet ex ſtatuto Eccleſiæ reſtitui, quod acquiſitum eſt per Simoniacum contractum, ſi Simonia fuit *realis* (iuxta dicta à nobis ſuprà d.5.q.6.p.5.& id,quod paulo pòſt nunc dicemus) non autem ſi Simonia fuit tantùm mentalis,vt patet ex dicto Cap.Mandato,Extra de Simonia.

QVARTO:Prælatus Simoniacus neq; auctoritate ſua trãsfert dominium ſpiritualis,neque etiam auctoritate Domini, cùm potiùs cõtra ipſius volũtatẽ det illud pro pretio.Ergo ſaltẽ ſpirituale erit ex natura rei reſignãdũ.

RESPONDEO.Prælatũ in propoſito transferre dominium rei ſpiritualis,domino etiã approbãte tranſlationem

nem

Digitized by Google

nem,non quidem ſimpliciter ex omni parte(auertatur enim illã,vt potè irreligioſam)ſed eatenus,vt ſit valida, quando contractus tantum mẽtaliter fuit Simoniacus: nõ enim conſtat nobis de contraria domini voluntate.

Qvinto:Contractus iſte Simoniacus,neque eſt donatio,vt patet,neque vera emptio & venditio;cum res, quæ commutantur,non ſint æquales. Ergo non apparet quomodo per illum transferatur dominium.

Respondeo;contractum iſtum non eſſe quidẽ *donationem*,aut *iuſtam* emptionem & venditionem: eſt tamen verè emptio & venditio ſecundùm prauam voluntatem & æſtimationem contrahentium:quod ſatis eſt ad veram tranſlationem dominij.Non enim eſt neceſſe,vt illud per actum vndequaque licitum transferatur. Satis enim eſt,ſi transferatur per actum deliberatum & humanum,vt expoſuimus ſuprà diſp. 5. q.10. p. 3.in materia de dominio.

Sequitur nunc Simonia Conventionalis Tantvm.Hæc ſi ſit completa *ex altera parte* obligat primùm ad reſtituendum id quod eſt acceptum, & quidem ſtatim ètiam ante condemnationem: Omnis enim cõtractus Simoniacus tum conuentionalis,tum etiam realis eſt ipſo iure poſitiuo nullus annullãte videlicet in pœnam tranſlationem dominij, vt colligunt Doctores ex c.Presbyt.& ſi quis Epiſcop.1.quæſt.1. & Cap. De hoc, & Cap.Audiuimus,extra de Simonia,& Extrauag.Cùm deteſtabile,eod.tit.& aliis locis.

Quòd ſi quæras,cui facienda ſit ea reſtitutio,quando Simonia quidem fuit tantùm cõuentionalis: Reſpõdeo cum Nauarro cap.23.num.103.vel 104.& Caiet.in Sũma,V, Simonia.& Soto lib.9.de Iuſtitia,q. 8.art.1.reſtitutionem quidem rei *temporalis*,acquiſitæ per cuiuſmodi Simoniam,faciẽdam eſſe ei qui rem dedit. Ratio eſt: quoniã quòd fiat reſtitutio *Eccleſiæ*, in cuius ignominiã aut dãnum cedebat contractus Simoniacus eſt peculiaris *pœna* quæ non eſt decreta,niſi Simoniæ *reali* completæ ex vtraque parte,vt cenſent prædicti Doctores.

Reſtitutio autem rei *ſpiritualis* per eiuſmodi Simoniã cõuentionalem acquiſitæ,quæ quidem reſtitui & reſignari poſſit(vt beneficium Eccleſiaſticum,&c.)facienda eſt,non quidem ei qui dedit, ſed *ſuperiori*, vt aiunt Nauarr.& Sot.vbi ſuprà.Ex quo conſequenter apparet hãc eſſe differẽtiam inter Simoniacum conuentionalẽ, qui dedit pecuniam & eum qui dedit beneficium; quòd is qui dedit pecuniam,nõ priuatur ipſo iure dominio pecuniæ;quandoquidem eidem illa reſtitui debet.Is verò, qui dedit beneficiũ, priuatur illo; quandoquidem non eidem,ſed Prælato eſt reſignandum,vt ait Nauarr.Quæ omnia vſu & praxi potiſſimum declarata eſſe videntur.

Præterea poteſt Simoniacus conuentionalis puniri alia pœna *arbitraria*,vt notat Nauarrus vbi ſuprà,n.111. Vbi etiam addit,Romæ ſolitos eſſe Simoniacos conuẽtionales priuari per ſententiam beneficio,quod pro pecunia conuentionaliter promiſerunt:quamuis, inquit, non declarentur fuiſſe ipſo facto priuati: quia non eſt Simonia *realis*.Caiet.quoque in Summa, ait Simoniacum conuentionalem,qui dedit pecuniam,meritò priuandum eſſe illa per ſententiam Iudicis, cámque confeſendam in honorem Chriſti in pios vſus: ſecluſa tamen ſententia Iudicis,eidem eſt reſtituenda, vt anteà dictum eſt.Denique quod dictum eſt Simoniacum conuentionalem reſtituere debere,intelligendum eſt, vt notat Nauarrus vbi ſuprà,de accepto,quod reſtitui vel reſignari poſſit vt pecunia,quæ danda eſt ei, qui priùs dedit,& beneficium ſpirituale,quod reſignandum eſt; non autem de eo quod reſtitui nequit, vt Sacramentum,& Sacramenti character,&c.

Reſtat de Simonia Reali dicere. Et primùm obligat ad reſtituendum ſtatim, quicquid eſt acceptum,vt patet ex textibus ſuprà citatis.Eſtque faciẽda reſtitutio etiam omnium fructuum,quos diligens procurator potuiſſet ex re colligere,deductis tamẽ expenſis, quas ad id facere potuiſſet.Neque verò is ſolum, qui Simoniace accepit,debet reſtituere ſtatim,ſed etiã qui bona fide accepit aliquid,quod ei per Simoniam cõtigit. Is etiam cum primùm ſcit per Simoniam ſe acquiſiuiſſe, debet reſtituere, non tamen cum fructibus, quos bona fide conſumpſit;ſed tantùm illa,quæ extant.Quòd ſi aliquis per calumniam vel malitioſe illi rem Simoniace procurauit,vt poſtea teneretur reſignare,tunc nihil omnino debet reſtituere. Ita enim ius diſponit ad tollendam calumniam.Hæc omnia ſunt ex ſententia S.Thom.art. 6.& declarantur fuſè à Syluestro,V.Simonia,quæſt. 19. & 20.éſtque communis doctrina.

Sed quæret aliquis;cui ſit facienda reſtitutio rei acquiſitæ per Simoniam realem.Reſpõdeo, quod ad rem *ſpiritualem* attinet,conſtat reſignandum eſſe Prælato, ſi ſit talis,quæ *reſignari poſſit*,vt beneficiũ, &c. Quod ideò addò,nam quædam reſignari non poſſunt, vt character ſpiritualis,& ſpiritualis aliquis actus,qui iã præterierit. &c.Quod verò attinet ad *temporale*, communis ſententia eſt,illud interueniente quidem ſentẽtia Iudicis, reſtituendam eſſe Eccleſiæ,in cuius ignominiã aut damnum Simoniacè quis illud dedit; vel pauperibus, ſi in nullius certæ Eccleſiæ damnum vel ignominiã id ceſſit,iuxta ea quę tradit Victoria in Relect de Simonia p. 2.n.60.Ante condemnationem verò dicit Sotus probabiliter lib.9.de Inſt.q.8.art.1. reſtitutionem faciendam eſſe ei qui anteà dedit,tanquam ei cui adhuc competat ius dominij & prouiſionis talis rei.Quoniã vt fiat reſtitutio Eccleſiæ,eſt lex pœnalis,requirẽs aliquam *actionẽ* ad ſui executionem, nẽpe vt pecunia talis *detur* Eccleſiæ;quæ proinde lex nõ obligat ante ſententiam Iudicis qua is,qui peccauit,condemnetur;iuxta ea quę tradidimus tomo 2.q.5.de Legibus,p.6.Et idem videtur ſentire Victoria in dicta Relect.part.2.n.6.circa finem.

Porrò præter pœnam reſtitutionis,Simoniacus realis in Ordine, incurrit ipſo iure excommunicationẽ, reſeruatam Papæ & eſt ſuſpenſus, tum quoad ſe, tum quoad alios,vt patet ex Extrauag. Cùm deteſtabile, de Simonia.Et hoc quidem,ſiue ſit Simoniacus publicus, ſiue ſecretus.Et ſi ſit publicus eſt etiam infamis.Simoniacus verò realis in Beneficio eſt quidem excommunicatus,eadem illa excommunicatione; ſed tamen non eſt ſuſpenſus,neque quoad ſe, neque quoad alios. Ita tradit poſt alios Nauarr.c.23.n.111.

Item incurrunt etiam eandem excommunicationẽ *mediatores* Simoniæ realis in ordine vel beneficio.Quin etiam olim eandem incurrebant illi, qui non denunciabant Simoniacos huiuſmodi:quanquam iam vt notat.Syluester,V.Simonia,q.19.hoc non ſit in vſu.

Præter Simoniacos verò reales in *ordine* aut *beneficio*, nullus omnino Simoniacus incurrit excommunicationem, aut vllam aliam cenſuram Iuris. Ita Syluester & Nauarrus,& eſt communis opinio.

Eſt item obſeruandum, quòd Simoniæ *confidentiali*, etiam cõuentionali tantùm,peculiares quædam pœnæ decretæ ſunt à Pio IV.& Pio V.de quibus fuſe Nauarr. c.23.n.110.Cuius Simoniæ fecimus mentionem ſuprà p.3.in q.de permutatione beneficiorum.

Postremo;illud etiam notãdum, Papam ſine controuerſia poſſe diſpenſare in omnibus pœnis Simoniæ. Et ipſe Papa forte eſſet Simoniacus (iuxta id, quod de tali caſu,diſſerunt Victoria in Relect.de Simonia, p.1. n.38.& 39.& Sotus lib.9.de Iuſtitia,q.5.art.2.ad 1.& alij communiter)quamuis culpam Simoniæ incurreret, in his quidem, quæ ſunt Simoniaca iure diuino & naturali,non tamen incurreret pœnas Iuris.Sed & ille etiã, cum quo Papa Simoniam exerceret,cenſeretur eo ipſo liberari à pœnis annexis Simoniæ. Ita Nauarr. in Manuali,c,23.n.108.& 111.Sotus lib.9.de Iuſtitia,q.5.art. 2.& quæſt,8.art.2.Syluester,V.Simonia,q.19.Et hæc de Simonia ſint ſatis.

Finis ſextæ Diſputationis.

DISPVTATIO SEPTIMA GENERALIS.

DE ALIIS VIRTVTIBVS ANNEXIS IVSTITIÆ.

DIVISA IN QVÆSTIONES QVATVOR.

Digitized by Google

INDEX QVÆSTIONVM ET PVNCTORVM DISPVTATIONIS SEPTIMÆ.

QVÆSTIO PRIMA.

De Pietate.

PVNCT. I. *Quid ſit pietas, & quàm latè pateat eius materia.*

II. *An officium Pietatis erga Parentes ſit aliquando intermittendum propter officium Religionis erga Deum.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De Obſeruantia & Dulia, quæ Obſeruantiæ annectitur.

PVNCT. I. *Quænam & qualis virtus ſit Obſeruantia.*

II. *Quænam & qualis virtus ſit Dulia.*

QVÆSTIO TERTIA.

De Obedientia & Inobedientia.

PVNCT. I. *Quænam & qualis virtus ſit Obedientia.*

II. *Quibus ſit obediendum, & quatenus.*

III. *Quale & quantum peccatum ſit Inobedientia.*

QVÆSTIO QVARTA.

De Gratitudine & Ingratitudine.

PVNCT. I. *Quid ſit Gratitudo.*

II. *An, & quatenus teneatur quis gratus eſſe.*

III. *An Innocens magis teneatur eſſe gratus Deo, quàm Pœnitens.*

IV. *Quale & quantum peccatum ſit Ingratitudo.*

Digitized by Google

DISPVTATIO SEPTIMA GENERALIS,

DE ALIIS VIRTVTIBVS, ANNEXIS IVSTITIAE.

D. Thomas 2.2. quæſt. 101. & ſequent.

RATIONES Virtutum earum quæ præter Religionum ſunt quoque annexæ Virtuti Iuſtitiæ, expoſuimus tomo 2. diſp. 5. de Virtutibus, q. 4. p. 2. & in hoc tomo, diſp. 5. de Iuſtitia, q. 26. p. 2. Vbi etiam declarauimus, in quonam eiuſmodi Virtutes conueniant cum Iuſtitia, & in quo item à ratione eius deficiāt, atque adeò cur dicantur ei annexæ, tanquam partes quædam potentiales. In ſpecie autem ſatis nunc fuerit quædam annotare de quatuor eiuſmodi Virtutibus præcipuis, ſcilicet de Pietate, Obſeruantia, Obedientia, Gratitudine. Nam alia vel per ſe ſunt perſpicua, vel in aliis locis explicata, vel facilè intelliguntur ex iis quæ traduntur alibi. Itaque quatuor huius Diſputationis quæſtiones erunt: PRIMA, *de Pietate:* SECVNDA, *de Obſeruantia:* TERTIA, *de Obedientia.* QVARTA, *de Gratitudine. His autem & ratio Iuſtitiæ Vindicatiuæ (de qua deinde diſſerit D. Thomas) facilè intelligitur ex dictis ſuprà diſp. 5. q. 3. Atque etiam de rationibus Veritatis & Mendacij, ſeu verbo, ſeu facto, neceſſaria ferè diximus partim diſp. 1. q. 1. p. 3. & q. 3. p. 2. partim diſp. 5. q. 13. p. 2. Sicut etiam de Amicitia ſatis multa à nobis dicta ſunt diſp. 3. q. 1. p. 2. de quibus præcipuè deinde diſſerit D. Thomas. Quæ autem tradit de Liberalitate, per ſe facilia ſunt. Atque etiam quod breuiter tradit de Dono pietatis, patet ex dictis tomo 2. q. 7. de Virtutibus. Decalogi autem ratio, quo ad formam ipſam, explicata eſt tomo 2. q. 7. de Legibus. Quoad materiam, alibi paſſim à nobis explicatur, cùm agitur de ipſis Virtutibus & Vitiis, in quorum materia verſantur illa præcepta.*

QVÆSTIO PRIMA.

De Pietate.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 101.

EXPLICANDA ſunt Duo. PRIMO: *Quid ſit Pietas, & quàm latè pateat eius materia, in qua verſatur.* SECVNDO: *An officium Pietatis erga parentes ſit aliquando intermittendum propter officium Religionis erga Deum. Cuius rei explicatio frequentem vſum habet in praxi.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Pietas, & quàm latè pateat eius materia.

D. Thomas artic. 1.2.3.

A PIETATIS vocabulum quatuor ferè modis vſurpari ſolet; è quibus vltimus tātùm ſpectat ad propoſitum. PRIMO enim accipi ſolet pro omni virtute, qua Deo ſeruitur, & vita rectè inſtituitur. Vnde & probos, pios; & contrà, improbos, impios ſolemus appellare. SECVNDO; accipi ſolet pro Religione ipſa, qua peculiariter Deus colitur. Vt notauit S. Auguſt. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 1. *Pietas*, inquit, *propriè Dei cultus intelligi ſolet; quàm Græci εὐσέβειαν.* Et de huiuſmodi pietate videtur dixiſſe illud Virgil.

Et merito Pietas homini tutiſſima virtus.

Cui cōſonat illud Apoſtoli 1. ad Tim. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt.* TERTIO, accipitur etiam peculiariter pro miſericordiæ officiis in proximos Quod ibi etiam Auguſt. notat, dum ſubiungit; *More autem vulgi hoc nomen etiā in operibus miſericordiæ frequentatur. Quod ideo arbitror eueniſſe, quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eáque ſibi vel pro ſacrificiis, vel præ ſacrificiis placere teſtatur.* QVARTO; accipitur quoq; pro virtute peculiari, qua colūtur parētes, vt ibid.

Auguſt. etiã notat, de Pietate dicens: *Hæc & erga parentes officioſè haberi dicitur*. Et ſic hoc vocabulum paſſim vſurpatur à Latinæ linguæ auctoribus. Cuius virtutis cùm aliquot præclara documenta pulchrè memoraſſet Valer. Max. lib. 5. c. 4. *Cætera*, inquit, *virtutes admirationis tantummodo multum; pietas verò etiam amoris plurimum meretur*.

Ac de hac pietate ſermo nobis eſt in propoſito. Quæ quoniam non modò parentes, ſed etiã patriam & alios complectitur (vt videbimus) ita poteſt deſcribi: *Pietas eſt virtus, per quam debitus cultus tribuitur iis quorũ beneficio post Deum ſubſiſtimus, & gubernamur, nimirum parentibus & patriæ; atque adeò etiam propter hos, iis qui vel neceſſitudine aliqua ſanguinis cum parentibus, vel beneuolentiæ vinculo cum patria coniuncti ſunt*. Ita docet D. Thomas hîc art. 1.

Et in idẽ redit deſcriptio Pietatis à S. Auguſtino tradita lib. 83. qq. q. 31. vbi ait: *Pietas eſt, per quam ſanguine iunctis patriæque beneuolis officium & diligens tribuitur cultus*. Quæ deſcriptio iiſdem omnino verbis tradita fuerat à Cicerone libr. 2. de Inuentione, quem D. Thomas hîc citat. Ex quo libro Ciceronis illa quæſtio Auguſtini ad verbum eſt deſumpta.

Porrò neceſſitas & emolumentum huius virtutis ea ratione oſtenditur à D. Thoma hîc art. 1. Nam ſicut in Deo eſt ſumma excellentia, & ab eo ſumma beneficia accepimus, vt ab vniuerſali & primo principio: ita etiam in parentibus & patria eſt peculiaris quædam dignitas, & ab his, tanquam à principio noſtri *Eſſe* & gubernationis poſt Deum peculiaria etiã beneficia accepimus. Sed propter diuinam excellentiam, & beneficia ab ipſo accepta, opus eſt, vt perficiamur & inclinemur virtute Religionis ad reddendum Deo cultum, ei tanquam vniuerſali principio debitum: Ergo ſimiliter oportet eſſe aliam quandam virtutem, videlicet Pietatem, qua parentibus & patriæ debitum etiam cultum tribuamus, iuxta eorũ dignitatem, & in nos beneficentiam. Ratio verò ſimilitudinis, qua hoc argumentum nititur, ex eo confirmatur, quòd pro diuerſitate *debiti* in ordine *ad alterũ*, oportet varias virtutes Iuſtitiæ annexas diſtinguere. Diuerſum autem debitum naſcitur ex diuerſitate excellentiæ alterius, & beneficij ab eo accepti.

Ex qua doctrina tria conſequuntur. PRIMO ſequitur. Pietatem huiuſmodi omnino eſſe *ſpecialem* virtutem, diſtinctam à cæteris virtutibus Iuſtitiæ annexis, vt docet D. Thomas art. 3. Nam reſpicit in obiecto ſuo (ſcilicet in cultu, quem tribuit) peculiarem rationem *debiti*, vt ex dictis patet. Virtutes autem Iuſtitiæ annexæ, diſtinguũtur penes peculiarem rationem debiti in ordine ad alterum, vt idem D. Thomas illic rectè tradit.

Neque obſtat, quòd Pietas ſæpenumero officiũ exhibet parentibus quod & quando ex præcepto non debet. Ex quo videtur conſequens, illam non reſpicere rationẽ peculiaris debiti in obiecto ſuo: ſiquidem formalis ratio obiecti virtutis in quolibet ſingulari actu eius cerni debet. Hoc, inquam, non obſtat. Nam ſermo nobis eſt de *debito communiter dicto*, abſtrahendo ſcilicet à debito *legali propriè*, & à debito decentiæ ſecundùm perfectionẽ duntaxat. Hæc communis ratio debiti ſemper cernitur in quocunque actu Pietatis. Nam omnis eius actus, aut eſt actus debitus ex præcepto, aut ex quadam decẽtia. Quãdo autem ex præcepto; quando verò ex decentia tantùm ſit debitus; ex circumſtantiis, iudicio prudentum, decernendum eſt. Atque hoc, quod diximus de debito communi, ad debitum legale, & debitum decentiæ, memoria repetendum eſt, quotieſcunque à D. Thoma rationes itẽ aliarum particularium virtutum Iuſtitiæ annexarum ex diuerſitate debiti declarantur.

SECVNDO; ſequitur ex dictis, Pietatem complecti etiã *conſanguineos*, & beneuolos *erga patriam*, vt docet D. Th. art. 1. Nam ad cultum parentum, pertinet etiam cultus conſanguineorum; & ad cultum patriæ, cultus conciuium, & patriæ amantium. Vt enim docet Philoſophus 8. Ethic. cap. 12. *conſanguinei ex eo dicuntur, quòd à patris*

A *ſanguine deſcendant*. Et beneuoli patriæ ad patriam quodammodo pertinent. Imò etiam Pietas complectitur coniugem, vt communiter traditur: ſiquidem hoc ipſo, quòd coniux pertinet & conducit ad procreandos filios, qui ſunt maximè conſanguinei; habet etiam aliquem reſpectum ad parentes, qui quodammodo manent & conſeruantur etiam in nepotibus. Itaque cogitandũ eſt, ita ferè pietatem complecti omnes has perſonas propter reſpectum earum ad parentes, ſicut charitas erga Deum complectitur omnes proximos, ob reſpectum quem illi omnes habent ad Deum.

Neque obſtant duo, quæ hîc OBIICI poſſunt. PRIMO; quòd Pietas, vt antè dictum eſt, reſpicit id quod eſt debitum principio noſtri *Eſſe* & gubernationis poſt Deum. Vnde videtur ſequi, ad Pietatem minimè pertinere eam obligationem, qua parentes tenentur erga filios, & coniuges erga ſe mutuò. Sequela verò probatur. Nam neque cõiugi, neque filio quicquam debet aliquis tanquam *principio* ſui Eſſe & gubernationis. SECVNDO; quòd filiorum videtur eſſe parentes colere; non contra, parentum colere filios. Itaque ſi Pietas in cultu verſatur, nihil ad eam de filiis pertinebit. Hæc minimè dictis obſtant.

Ad PRIMVM enim reſpondeo, in officio erga filium vel coniugem habere etiam aliquem quod ſpectet tanquam debitum parenti, vt *principio* ſui Eſſe & gubernationis. Nam & filij ſunt *aliquid* parentum & auorum, vtpote in quibus ſanguis paternus & auorum cõſeruatur & propagatur; & opera vnius coniugis in procreatione liberorum ad parentes alterius coniugis etiam pertinet: quorum nimirum ſanguis, vt dictum eſt, in liberis & nepotibus conſeruatur. Quare quicquid cultus ſiue officij coniugi, tanquam coniugi; & filio, vt filio, impenditur; id ad parentum honorem pertinet, & ſub ea ratione à pietate illis quoque officium tunc impenditur. Quę doctrina etiam eſt Caietan. hîc in 1. 2. & 3. art. Neque obſcurè inſinuata eſt quoque à D. Thoma art. 1. vt conſideranti patebit.

Ad SECVNDVM poteſt dici primò, officium collatum in filium, quamuis non ſit cultus filij, eſſe tamen cultum parentum, vt ſunt quodammodo in filiis & nepotibus, ſicut eſt dictum: id quod ſatis eſſet, vt circa illud pietas verſaretur. Dico ſecundò, parentes etiam ſuo modo colere filios. Cuius argumentum eſt, quòd aliter, quàm ſeruos, illos tractant, & honorem eis haberi volunt, &c. vt Caiet. rectè notauit.

TERTIO; ex dictis ſequitur, non modò honorem & reuerentiam tribuendam eſſe parentibus *ex Pietate*, ſed etiam *ſuſtentationem*, quãdo ea indigent. Nam vtrumque pertinet ad cultum debitum parentibus, tametſi diuerſimodè. Nam, vt docet D. Thom. art. 2. *per ſe* quidem pietas parentibus tribuit honorem & reuerentiam, eo quòd per ſe tribuit eis id quod debetur ipſis, quatenus parentes, atque adeò ſuperiores ſunt: Superioribus autem per ſe debetur honor: ſuſtentationem autem, & alia, quæ pertinent ad debitum parentibus obſequium, exhibet eis Pietas non niſi *per accidens*, quatenus nimirum accidit, parentes eſſe aut infirmos, aut pauperes, &c.

Quam tamen D. Thom. doctrinam non ita ego intelligo, quaſi Pietas non exhibeat per actum *à ſe elicitum*, ſuſtentationem parentibus, ſed tantùm per actum miſericordiæ à ſe imperatum. Nõ enim ita eſt. Nam cernitur etiam in eiuſmodi officio ratio formalis, quam ſpectat Pietas, videlicet cultus debitus parentibus atque etiam honor, qui ex eo ad eos redũdat, quòd ipſis ſuſtentatio ex pietatis debito ſuppeditatur, tanquam ſuperioribus, &c. Quare exhibitio ſuſtentationis ſub hac ratione, omnino eſt per ſe actus elicitus Pietatis. Vnde & diuus Thom. art. 2. in ſolut. primi docet, Chriſtum Dominum, Matth. 15 declaraſſe, ſuſtentationem parentum eſſe eorum honorationem: id quod etiam Ariſtoteles 9. Ethic. c. 2. explicuit; & S. Hieron. in c. 15. Matth.

Senſus

Senſus igitur doctrinæ S. Thom. eſt, Pietatem eatenus parentibus exhibere honorem *per ſe*, quatenus eis ille exhibendus eſt, hoc ipſo quòd parentes ſunt, nullo alio *accidente* ſpectato; quòd verò tribuere etiam eiſdem debeant ſuſtentationem ſub ratione honoris & cultus, non niſi *ex accidente* prouenire; videlicet cùm contingit, vt parentes egeant. Hoc tamen accidente poſito, iam Pietas per ſuum proprium actum, & ſub ratione formali ſui obiecti, exhibet parentibus ſuſtentationẽ. Et quidem certum eſt, filium in multis caſibus debere parentibus ſuccurrere, in quibus alij non debent; ſiue ea quidem obligatio filium adſtringat ex miſericordia, peculiariter à pietate imperata vel excitata; ſiue (vt veriſſimè dictum eſt) ex ipſa ratione pietatis immediatè. Quando verò eiuſmodi Caſus incidant, ex circumſtãtiis, iudicio prudentum, definiendum eſt.

PVNCTVM SECVNDVM.

An officium Pietatis erga parentes ſit aliquando intermittendum propter officium Religionis erga Deum.

D.Thomas art.4.

DIvvs Thomas abſolutè reſpondet ad hanc quæſtionem, nunquam accidere vt oporteat intermittere officium veræ pietatis erga parentes, propter officium Religionis erga Deum. Eius ratio eſt: quoniam aut pietatis officia impediunt nos, quominus præſtemus Deo officium Religionis, aut non impediunt. Si impediunt; iam non erunt veræ pietatis officia. Nam virtus non eſt virtuti contraria; & à ratione alienum eſt, officia in parentes Deo ipſi & Religioni anteferri. Si verò non impediunt; iam non oportebit illa propter Religionem omittere.

Sed hæc ipſa doctrina illuſtranda eſt, & res ipſas aliquanto pleniùs & clariùs explicanda, adhibitis neceſſariis quibuſdam diſtinctionibus. Exiſtimo autẽ ita procedendum. Sex modis poſſumus officium pietatis, cum officio Religionis comparare, cùm quæritur, quodnam illorum ſit propter alterum omittendum, in caſu quo vtrumque præſtari non poteſt.

Primo enim poteſt eſſe quæſtio, officium pietatis, non veræ, ſed ſolùm apparentis, ſit omittendum propter officium veræ Religionis. Et tunc aliquando erit tantummodo conſilium, exercere officium Religionis, prætermiſſo tali officio pietatis; aliquando autem erit etiam id præceptum. Erit quidem id *conſilium*, quando officium apparentis pietatis, retardat nos ab eiuſmodi aliquo officio veræ Religionis, quod non ſit ex præcepto neceſſarium, ſed tantùm ſpectet ad perfectionem. Sic conſilium erit, non acquieſcere parentibus, cùm hi ex effectu carnis, repugnãt filiis, quominus Religionem ingrediantur. Quò pertinet illud S.Hier. ad Heliodor. *Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem: ad vexillum Crucis euola: ſummum genus pietatis eſt, in hac re eſſe crudelem.* Erit autem *præceptum*, omittere officium apparentis pietatis propter veræ Religionis officium, quando illud nos reuocat ab eiuſmodi aliquo veræ Religionis officio, quod ſit etiam debitum ex præcepto diuino. Et ſic intelligitur illud Chriſti Luc.14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, &c. propter me, non poteſt meus eſſe diſcipulus*, vt Gregorius exponit homil.37. in Euang & S.Thomas in ſolutione primi.

Secvndo; poteſt quæſtio eſſe, vtrùm officium veræ pietatis, non debitum ex præcepto, omittendum ſit propter officium veræ Religionis ſimiliter non debitum ex præcepto, ſed ad perfectionem pertinens. Et dicendum tunc eſt, *conſilium* quidem eſſe prætermittere eiuſmodi officium pietatis, propter officium Religionis, vt quæ perfectior virtus eſt; non eſſe tamen præceptũ. Cuilibet enim integrũ eſt, ſicut omnino abſtinere ab opere perfectiori non debito: ita etiam eo prætermiſſo, exercere A actum inferioris virtutis: neque hoc erit, vnã virtutem alteri repugnare, aut peruersè ſuperiorem virtutem minoris facere; ſed tantùm non facere quod melius eſt. Id quod non eſt peccatum.

Tertio; poteſt quæſtio eſſe, vtrùm officium veræ pietatis, debitum parentibus naturali præcepto, omittendum ſit propter officium Religionis non debitũ, ſed ad perfectionẽ & ſupererogationem pertinens. Et tunc extra controuerſiam eſt, eiuſmodi officium pietatis non eſſe prætermittẽdum propter tale officium Religionis: ſed contrà potiùs, tale officiũ Religionis neceſſariò eſſe prætermittendum propter id officium pietatis. Atque ita S.Th. hîc ad 4 & cõmuniter Doctores omnes dicũt, filium, cuius parens eſt in neceſſitate conſtitutus, non B poſſe licitè parẽte neglecto, religionem ingredi, & multo minùs profiteri, ſi poteſt ſcil. ei ſuccurrere, manendo in ſeculo, & aliquis alius eis ſubuenturus non putetur.

Qvarto; poteſt quæſtio eſſe, an officium veræ pietatis, debitũ ex præcepto naturali & diuino, ſit prætermittendũ propter officium Religionis, etiam debitũ ex præcepto naturali & diuino. Et reſpondendum eſt, omnino prætermitti debere, caſu, quo vtrumque officium præſtari nõ poteſt. Vt, v.g. ſi tempore, quo quis tenetur fidem aut religionẽ tueri, non poſſit ſimul parenti in neceſſitate cõſtituto aſſiſtere & ſubuenire. Ratio eſt: quia præceptum naturale religionis eſt longè maius. Ac tũc vel maximè verum eſt, quod S.Ambr. in c.12. Luc. ait: *Neceſſitudini generis diuina religionis pietas anteferetur.*

Qvinto; poteſt eſſe quæſtio, an omittendum ſit of- C ficium veræ pietatis, debitum ex præcepto naturali, propter officium Religionis, debitum etiam ex præcepto quidem, non tamen naturali, ſed Eccleſiaſtico. Vt ſi eo tempore quo quis ex præcepto Eccleſiæ deberet ſacrum audire, parens infirmus aut pauper indiget eius præſentia; quæri tunc poteſt, quodnam officium ſit potiùs exequendum, religioniſne, an pietatis. Et extra controuerſiam eſt, tunc exercendum potiùs eſſe officiũ pietatis debitum naturali præcepto, cùm præceptum iuris naturalis præponderet quibuſcunque præceptis humanis; atque adeò etiam Eccleſiaſticis.

Sexto; poteſt eſſe quæſtio, an officium veræ pietatis, debitum item ex naturali præcepto, prætermittendum ſit propter officium veræ religionis, debitum non primariò & *directè* ex præcepto naturali, ſed ex *priuata* D *lege Voti, & conſequenter* etiam ex præcepto naturali, quo oportet ſeruare vota. Vt ſi, v.g. parens alicuius Religioſi incidit in grauem aut extremam neceſſitatem, in qua alioquin filius iure naturali tenetur parenti ſubuenire; quæſtio eſſe poteſt, vtrùm filius Religioſus debeat prætermiſſa obſeruantia religioſa, ad quam ex votis tenetur, ad ſeculum redire, vt parenti ſuccurrat; vel contrà, propter officium Religionis prætermittendum ſit id officium pietatis.

Atque hæc quidem Qvæstio continet potiſſimam huius loci difficultatem. In qua quidem ſex ſunt certa, & vnum controuerſum.

Primo; certum eſt, Religioſum, cuius parens graui vel extrema neceſſitate premitur, diligens ſtudium adhibere debere, vt quoad eius fieri poteſt, ſalua religioſæ E vitæ obſeruãtia, parẽti ſuccurrat; vt ſi fieri poſſit, vtriq; obligationi ſatisfaciat, voti ſcilicet, & iuris naturalis.

Secvndo; certum eſt, ſi neceſſitas parentis ſit extrema, debere filium Religioſum, prætermiſſa diſciplina religioſa, ei ſubuenire, ſi ita poteſt. Et id quidem etiam repugnantibus Superioribus. Ratio eſt, quoniam vt hoc loco rectè ait Caietanus, id deberet facere Religioſus, ſi ea ratione poſſet cuiuis alteri proximo in tali neceſſitate conſtituto ſuccurrere. Ergo multo magis id debet parenti.

Tertio; extra controuerſiam etiã eſt, in graui quoque neceſsitate parentis, poſſe filium licitè redire ad ſeculum, vt illi ſuccurrat, obtenta legitima licẽtia Supe-

rioris. An verò expediat, talem licentiam petere, vel cõcedere; ex circumſtantiis perſonæ & periculi ſpiritualis, quod Religioſus incurret, redeundo ad ſeculum, iudicandum eſt: vt rectè monet Abulenſis q.69. in S.c.Matt.

QVARTO; omnes etiam facilè dabunt id, quod rectè notat Nauarrus in Manuali, c.13.n.14. filium nunquam debere redire ad ſeculum, propter parentes; quãdo ſpes & opinio probabilis non eſt, quòd poſſit eis ſuccurrere; aut etiam cùm probabile eſt, futurum vt aliunde ipſis prouideatur, vt patet ex iis quæ ſuprà diſſeruimus in q. de Eleemoſyna punct.4.

QVINTO, æque certum eſt, non poſſe filium, nec debere hoc nomine plus temporis in ſeculo morari cauſa parentis, quàm oporteat ad ſuccurrendum illi.

SEXTO; illud etiam certum eſt, abſque legitima licẽtia ſiue diſpenſatione Superioris, non poſſe Religioſum licitè redire ad ſeculum; vt ſubueniat parenti; niſi cùm eſt *clarum & euidens*, præcepto naturali ipſum aſtringi, vt redeat. Nam vbi præceptum naturale liquidò nõ obſtat; niſi legitima licentia ſiue diſpẽſatio intercedat, votis obligatur Religioſus ad obſeruantiam religioſam.

Hæc omnia cùm certa ſint, controuerſia omnis eſt, an in caſu *grauis* neceſſitatis parentis, debeat ex naturali præcepto, filius Religioſus redire ad ſeculũ, quando poteſt ea ratione parenti ſuccurrere, ita, vt neque ad id indigeat diſpenſatione, neque poſſit illum Prælatus impedire. Qua de re duæ ſunt ſententiæ. PRIMA eſt S. Thomæ art.4. in ſolutione quarti, & Abulenſis vbi ſuprà, & Caietani hîc, & Nauarri etiam loco citato, qui ſentiunt, non debere. Ratio S.Thomæ hic eſt, quoniam profeſſus in religione, eſt *mortuus mundo*. Quare nõ debet occaſione parentum, ad ſeculum redire.

Sed hæc ratio non placet Abulẽſi, vbi ſuprà. Et quicquid ſit de modo, quo eam is impugnat, videri poſſet petitio principij. Nam quod ad rem attinet, idem eſt, eſſe profeſſum vel Religioſum, & eſſe mortuum mundo. Quare huius etiam reddendi eſſet ratio, cur ſcil. Religioſus *ciuiliter mortuus* non teneatur ex naturali præcepto ſuccurrere parenti in ſeculo, eo modo, quo ſi Religioſus nõ fuiſſet, naturali præcepto id facere teneretur.

Probat igitur Abulenſis aliter eam ſentẽtiam. Quoniam præceptum ſuccurrendi parẽtibus, eſt *affirmatiuũ*; cui proinde fit ſatis, eo modo, quo quis *poteſt*, conſiderata ſuæ perſonæ & ſtatus conditione, & aliis circumſtãtiis. Quare videtur ſatis illud adimplere Religioſus, ſi quantum commodè poteſt, ſecundùm ſuum ſtatum, conetur parenti prouidere: neque tenetur ea prorſus ratione hoc procurare, qua deberet, ſi Religioſus non eſſet. Sicut filius coniugatus, ſatis etiam id præceptum adimplet, ſi quantum patitur conditio ſui ſtatus, parenti egẽti prouidere ſtudeat: neque debet in hunc finem ea omnia facere, quæ ſi ſolutus ac liber eſſet, deberet. Hanc etiam rationem ponit hic Caietanus, & ex illa reſpondet ad fundamenta contrariæ ſententiæ, quæ potiſſimè nititur obligatione quarti præcepti naturalis.

SECVNDA ſententia eſt aliorum, qui abſolutè ſentiunt, in caſu, quo filius Religioſus teneretur ſubuenire parenti ex præcepto naturali, non liberari ab ea obligatione vllo modo, propterea quòd ſit Religioſus; ac proinde vt ſuccurrat parenti, illud totum, relicto clauſtro, facere debere, quod alioquin teneretur, ſi Religioſus non eſſet. Sic Maior in 4.diſt.38.q.16. & alij, quos Caietanus in præſenti & Abulenſis vbi ſuprà citant ſine nomine. Probant autem ſuam ſententiam *primò* ex eo, quòd præceptum naturale ſuccurrendi parẽtibus, prius eſt & antiquius, quàm obligatio Voti. Quare Votũ non videtur poſſe liberare ob obligatione eius præcepti; neque *abſolutè*, neque quoad *circumſtantiam & modum*, quo alioqui filius, ſi non eſſet Religioſus, teneretur ſine cõtrouerſia ſuccurrere parentibus. *Secundò*; id confirmant auctoritate Chriſti Domini, qui ex profeſſo de ſimili argumento diſſerens, Matt.15. oſtendit contra Phariſæos,

A id quod naturali præcepto eſt debitum parentibus, nequaquam illis ſubtrahendum eſſe prætextu Religionis ſiue oblationis factæ Deo. Id enim munus minimè placitum eſſe Deo.

SED videntur mihi hæ duæ opiniones in aliquã concordiam ita redigi poſſe, vt vera ſententia ex vtraque quaſi temperetur. Itaque dico PRIMO, *regulariter loquẽdo*, neceſſariam eſſe facultatem & auctoritatẽ Superioris, vt Religioſus licitè ad ſeculum redeat, cauſa ſubueniendi parentibus; & eatenùs puto eſſe veram primam ſententiam. Ratio eſt. Nam etiamſi interdum poſſit eſſe euidens neceſſitas parentum; tamen ſæpiſſimè meritò dubitabitur, vtrùm Religioſus exponat ſeſe graui periculo ſpiritualis ſalutis, ſi ad ſeculũ redeat. Ob quod dubium, cõſulendus eſt Superior, qui diuinã voluntatem B interpretetur, vtrùm ſcil. expediat redire ad ſeculũ; necne: & vtrùm præceptũ naturale obliget cum tanta propriæ ſalutis difficultate, de qua dubium eſt; vel potiùs votum adhuc liget, quoad obſeruantiam religioſam.

Confirmatur hæc ratio. Nam ſi periculum graue ſpiritualis ſalutis Religioſi eſſet *euidens*: clarum eſſet, præceptũ affirmatiuum naturale nõ obligare tunc cum tãta difficultate, atque ita Religioſum debere tunc manere in ſua Religione. Ergo vbi dubiũ eſt de eiuſmodi periculo, requirendum & exſpectandum eſt iudicium Superioris, quo diuinam voluntatem interpretetur. Sicut in aliis caſibus, propter ſimile dubium requiritur diſpenſatio Voti, vt diximus diſp.præced.q.6.punct.7.

Accedit, quòd ſæpè eiuſmodi cauſa neceſſitatis parẽtum, vel omnino, vel magna ex parte fingitur, propter C teporem religioſi in obſeruando ſuo inſtituto. Item poſſet quis in Religione viuens, adeo eſſe Chriſtianę Reip. vtilis, vt meritò dubitari poſſit, num iure diuino, potiùs teneatur, neglecto parente, manere in Religione, vt ea ratione Dei & Eccleſiæ cauſam agat. Vel certè num tam ſtrictè ipſum obliget præceptum pietatis erga parẽtes, vt eorum grauis neceſſitatis cauſa teneatur, neglecta etiam tanta opportunitate adiuuãdi Eccleſiam, ad ſeculum redire. Itaque cùm ob has & alias cauſas res hæc ſæpè ſit dubia; facultas & iudicium Superioris ferè requiritur, vt parentum cauſâ quis redeat ad ſeculum.

Dico SECVNDO, quando nulla ex parte res eſſet dubia, ſed *omnino conſtaret*, Religioſum poſſe ſubuenire parenti in ſeculo: & neceſsitas item parentis eſſet euidẽs, & præterea iudicio prudentum, nullum peculiare pe- D riculum ſalutis ſpiritualis Religioſo timendũ videretur: & rurſus manendo in Religione, nõ poſſet is ſuccurrere parenti, nec opinio eſſet, futurũ, vt aliunde illi ſuccurreretur: his, inquam, conditionibus exiſtentibus & *euidentibus*, ſecunda illa ſententia Maioris & aliorum, videtur mihi omnino probabilis & vera, ſcil. debere tunc Religioſum ex præcepto naturali ſuccurrere parenti in ſeculo, nihil obſtante quoad hoc, obligatione Voti, & ſtatu religioſo: & conſequenter in tali caſu volũtas Superioris obſiſtens non eſſet curanda: ſiquidem is nõ poteſt ab obligatione præcepti naturalis liberare. Itaque vt latè deducit Maior vbi ſuprà, in tali caſu obediẽdum Deo magis eſſet, quàm hominibus.

Ratio, quæ me mouet, eſt huiuſmodi. Nã *ſtatus Religioſus* nõ poteſt ab obligatione præcepti naturalis, vel *ab-* E *ſolutè*, vel quoad *modum* adimplendi illud, liberare, niſi obligatio & vinculum *Voti* poſsit liberare ab eiuſmodi obligatione. Sed vinculum *Voti* nullo modo liberat ab obligatione præcepti naturalis, neque *abſolutè*, neque quoad *modũ* adimplendi illud: Ergo neque ſtatus Religioſus. Maior eſt clara. Nam tota vis ſtatus Religioſi oritur ex vinculo *Votorũ*, quibus ille firmatur. Minor probatur. Quoniam in caſu, de quo loquimur, obſeruãtia vitæ religioſæ, cùm euidenter ſit impeditiua operis ex præcepto neceſſarij, nempe pietatis erga parentem; non eſt *melius bonum*, imò ne bonum quidem, & conſequenter neque apta materia Voti. atque ita cùm votum in eo

Digitized by Google

euidenti caſu cedat iuri naturali, & amittat ſuam vim; non poteſt ab obligatione præcepti vllo modo liberare.

Et poteſt hæc ipſa ratio confirmari. Nam conditio ſiue circumſtantia, quæ reddit aliquod opus inhabile ad materiam Voti, priuſquam Votum ipſum emittatur, etiam reddit eiuſmodi opus inhabile, ſi ei *euidenter* ſuperueniat, poſtquam eſt emiſſum Votũ; atque ita extinguit Votum, prout reſpicit materiam ſub illa conditione inhabilitatam. Sed *euidens* circumſtantia grauis neceſſitatis parentum, concurrentibus etiam euidenter aliis cõditionibus ſuprà dictis, reddit obſeruantiam religioſam inhabilem, vt ſit materia Voti, quod quis tunc de nouo emittat. Ergo etiam poſtea ſuperueniens reddit eandem obſeruantiã inhabilem, vt circa eam vigeat votum prius emiſſum; & conſequenter Votum eiuſmodi non liberat vllo modo ab obligatione præcepti naturalis: quandoquidem circa obſeruantiam, vt impedit ſubuentionem parentum, non habet vllam vim. Maiorem oſtendimus ſuprà ex cõmuni doctrina d. præced. q. 6. Minorẽ omnes concedunt, etiam illi, qui tuentur primam ſententiam. Fatendum eſt tamen, caſum huius noſtri ſecundi pronuntiari, rariſſimè & vix vnquam poſſe contingere. Itaque *regulariter* (vt in primo pronuntiato diximus) prima potiùs opinio D. Th. & Abulenſis, & Caietani eſt vera.

In caſu autem ſecundi pronuntiati noſtri (quando ille contingeret) vera eſt, vt dixi, ſecunda opinio. Neque eã euertit argumentum Abulenſis & Caietani. Nam ſine ratione ſumunt, ſtatum religioſum per ſe ipſum eſſe circumſtantiam, quæ liberet ab obligatione ſuccurrendi parentibus, *tali modo, in ſeculo, &c.* ſupponunt enim, Votum de obſeruantia religioſa, quatenus impedit illum modum ſuccurrendi, adhuc habere vim, quod falſum eſt. Nam eatenus iam non eſt de *meliori bono*, ſed de impeditiuo boni magis neceſſarij.

Exemplum autem, quod affetunt de filio, habente vxorem, non eſt ſimile. Nam is tenetur ſtrictiſſimo præcepto etiam naturali, tueri ſtatũ matrimonij; cui proinde præcepto non eſt mirum, ſi præceptum ſubueniendi parentibus, quo ad *modum*, cedat: Votum autem, cùm non ita ſtrictè obliget, atque præceptum naturale; facilè cedit obligationi præcepti naturalis; maximè cũ Deus, qui noſtris oblationibus non indiget, facilè etiam cedat, quando ſine iniuria & detrimento proximi (præſertim adeo coniuncti, vt eſt parens) non poteſt adimpleri, quod eſt ei promiſſum.

Omnino autem obſeruandum hoc loco eſt, quod ſuprà monuimus, nec debere, nec poſſe Religioſum prætermittere obſeruantiam regularem, niſi *quatenus* id neceſſe ſit ad ſuccurrendum parentibus. Quare dum ob id eſſet in ſeculo: omnino teneretur ſeruare omnia, quæ poteſt: & poſtquam parenti ſubueniſſet, ſtatim quantum in ipſo eſt, ad religionem redire. Votum enim, vt dixi, tantùm extinguitur quoad obſeruantiam religioſam, vt impedit, quominus parenti ſuccurratur: retinet autem ſuam vim eiuſmodi Votum quatenus ea obſeruantia id non impedit.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Obſeruantia & Dulia, quæ Obſeruantiæ annectitur.

D. Thomas 2.2. quæſt. 102. & 103.

DVO ſunt breuiter explicanda. PRIMO, *Quænam & qualis Virtus ſit Obſeruantia.* SECVNDO, *Quænam & qualis Virtus ſit Dulia. Quæ duo ferè ſunt perſpicua ex iis quæ alibi tradidimus, præſertim diſp. præced. in quæſt. de Adoratione.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quænam & qualis Virtus ſit Obſeruantia.

D. Thomas quæſt. 102.

SANCTVS AVGVSTINVS lib. 83. qq. q. 31. hãc ponit deſcriptionem Obſeruantiæ, ſumptam ex Cicerone lib. 2. de Inuentione: *Obſeruantia eſt, per quam homines aliqua dignitate antecellentes cultu quodam & honore dignamur.* Sed naturam huius Virtutis explicat pleniùs D. Thomas hîc, exponendo vim huius ipſius deſcriptionis.

Itaque ex illius ſententia ſtatuendum eſt PRIMO, Obſeruantiam eſſe virtutem *ſpecialem*, diſtinctam à pietate, & aliis, qua nimirum tribuimus cultum perſonis in dignitate conſtitutis; per quam vel *actu* gubernant nos, vel ſunt *apti* ad gubernandum, ſicut explicat D. Th. art. 1. ad 2. Hæc enim ratio debiti ſpecialis eſt, ac proinde ſpecialem virtutem conſtituit Iuſtitiæ annexam, iuxta ea quæ tradidimus quæſt. præced. punct. 1.

Sed OBIICIET quis primò, quòd pietas etiam reſpicit dignitatem, qua gubernamur; vt patet ex D. Th. art. 1. q. præced. Ergo Obſeruantia non differt per hoc à Pietate illa. *Secundo*, quòd hîc art. 1. & q. ſeq. art 4. apertè inſinuat D. Thomas, Obſeruantiam cõtinere varias ſpecies Virtutum *ſub ſe*, tanquam partes ſubiectiuas: ſcilicet aliam, qua milites colant Ducem; aliam, qua diſcipuli Preceptorẽ, & ſic de aliis perſonis, in peculiarib. dignitatibus cõſtitutis. Ergo Obſeruãtia nõ eſt virtus *ſpecialis*.

Ad *primum* RESPONDEO, in eo eſſe differẽtiam, quòd Pietas reſpicit excellẽtiam principij, tum *eſſe*, tum *etiam gubernationis*: cuiuſmodi eſt parens, patria, &c. Obſeruantia autem excellentiam principij *tantùm gubernationis*. Ita Caietanus hîc.

Ad *ſecundum* RESPONDEO, Obſeruantiam eſſe Virtutem ſpecialem *ſubalternè*, vt Caietanus ait q. ſeq. art. 4. quę ſcilicet contineat plures obſeruantias ſpecie diuerſas; ſiue illæ quidem nomen habeant, ſiue innominatæ ſint: quæ diſtinguuntur penes diuerſas dignitates, vt D. Th. hic inſinuat. Notandum autem, reuerentiam, quæ excellentiæ Virtutis debetur, per eandem obſeruantiam exhiberi, qua tribuitur honor perſonæ conſtitutæ in *dignitate*, ad quam ea virtus diſponit, vt rectè notat Caietanus vbi ſuprà ex D. Thoma hîc art. 1. ad 2.

SECVNDO; ſtatuendum eſt cum eodem D. Thoma hîc art. 3. Obſeruantiam non eſſe Virtutem præſtantiorem Pietate: ſed contrà potiùs, *pietatem præſtantiorem eſſe Virtutem*, quàm Obſeruantiam. Ratio eſt: quia parentes, quos pietate colimus, ſunt principium, nobis arctiùs coniunctum, quàm perſonæ in dignitate conſtitutæ, qua nos gubernant.

Digitized by Google

Nec rectè obiiciet aliquis contra hanc rationem, ex illa tantùm concludi, quòd *arctior* ſit obligatio pietatis; non verò quòd Pietas ſit *perfectior*: cùm non illico, ſi aliquid eſt magis debitum, ſit etiam perfectius, vt apertè conſtat in operibus ſupererogationis; quæ cùm præcepta non ſint, præſtant operibus præceptis.

Hæc obiectio facilè refelli poteſt. Nam ex illa maiori coniunctione parentum nobiſcum, non modò maior obligatio pietatis oſtenditur, ſed etiam perfectior *ratio principij* in parentibus. Quapropter cùm pietas & obſeruantia reſpiciant excellentiam non *abſolutè*, ſed in ordine ad nos, id eſt, vt habet aliquo modo *rationem principij*, vt docet D. Th. hîc art. 3. ad 3. fatendum eſt, pietatem eſſe Virtutem perfectiorem, vtpote quæ reſpicit perfectiorem excellentiam ſecundùm rationem principij.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quænam & qualis Virtus ſit Dulia.

D. Thomas quæſt. 103.

DVLIÆ nomen, vt docet hîc D. Thomas art. 4. dupliciter ſumi ſolet. VNO modo latiſſimè, prout ſignificat omnem virtutem, quæ tribuit honorem alteri quacunque ratione. Sic Dulia non eſt virtus ſpecialis, ſed generalis, continens ſub ſe Religionem, atque adeo Latriam, Pietatem & Obſeruantiam, atque omnes eius ſpecies inferiores, quas p. præced. diximus *innominatas*. ALTERO modò propriè, vt Dulia dicitur Virtus quædam, tribuens honorem Superiori propter dignitatem *humani dominij*. Et ſic eſt ſpecialis Virtus, diſtincta à reliquis annexis Iuſtitiæ, atque adeo à Religione ſeu Latria.

Quod probatur *primo* ratione D. Thom. art. 2. ſic: Virtutes, attendentes particularem rationem *debiti* in dãdo honore, ſunt ſpecie diſtinctæ. Hæ ſunt huiuſmodi: Ergo. Minor probatur. Nam Dulia tribuit debitum honorem, ratione *dominij humani*: itaque ad *ſeruos* ſpectat, reſpectu dominorum humanorum. At Latria dat honorem debitum Deo, ratione vniuerſaliſſimi *dominij diuini*.

A *Secundò*, eadem differentia inter Duliam & Latriam, poteſt confirmari ex diuerſo modo, quo quis munus vtriuſque exequi poteſt. Nam cùm honor (vt docet D. Th. hîc art. 1.) ſit teſtificatio quædam excellentiæ aut dignitatis alicuius, poteſt quis Deo illum per Latriam tribuere *mente ſola*, & conceptu de dignitate ipſius: homini autem (in hac vita exiſtenti) per Duliam non niſi *verbis* aut *factis*, aliquo modo indicantibus excellentiam illius, vt docet D Thomas art. 2. Et quanquàm honor iſto modo per Duliam communiter tribui ſoleat iis qui ſunt Superiores *actu* vel *potentia*: non tamen oportet, vt ille, cui honor exhibetur, Superior ſit *exhibente*; ſed ſatis eſt, ſi reſpectu alterius, ſit vel poſſit eſſe Superior, vt idem D. Thomas rectè ait. Diſputat autem Caietanus hîc art. 3. de adoratione imaginum, vtrùm illa ſit Latriæ: ſed de B hoc in materia de Incarnatione diſſerendum eſt: & ſuprà etiam diſp. præced. in quæſt. de Idololatria, aliquid diximus.

Porrò ex dictis patere poteſt, quid nomine HYPERDVLIÆ ſoleant intelligere Doctores. Intelligunt enim eo nomine quandam ſpeciem Obſeruantiæ, qua perſonæ nimirum inſigniter excellenti, propter coniunctionem cum Deo contractam ex vnione Verbi diuini cum humanitate Chriſti, peculiarem honorem tribuimus. Sic explicat Caietanus hîc art. 4. circa ſolutionem ſecundi. Vbi idcircò dicit, ſolam beatam Virginem eſſe ſic honorandam, & nullam aliam perſonam.

Eſt etiam alia ſpecies Obſeruãtiæ, quæ perſonis aliis, ſanctitate claris, honorem tribuimus, quæ communi etiam nomine Dulia vocatur. Atque ex hac varia accep- C tione nominis Dulia, ſatis patet hallucinatio hæreticorum, reprehendentium Catholicos, quòd Sanctos honorent Dulia; quaſi propterea quòd Latria poſſit etiam communi vocabulo nominari Dulia, ſequatur, Catholicos reipſa tribuere Sanctis cultum ipſum Latriæ. Hoc autem non ſequi, & hæreticos plurimùm aberrare, oſtendimus diſp. præced. in quæſt. de Idololatria. Ac videnda ſunt etiam ea quæ ibi q. 3. de Adoratione, tradidimus de differentia Latriæ & Duliæ, ex ſententia S. Auguſtini.

QVÆSTIO TERTIA.

De Obedientia & Inobedientia.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 104. & 105.

EXPLICANDA *ſunt tria*. PRIMO, *Quænam & qualis Virtus ſit Obedientia*. SECVNDO, *Quibus ſit obediendum*. TERTIO, *Quale & quantum peccatum ſit Inobedientia.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quænam & qualis Virtus ſit Obedientia.

D. Thomas quæſt. 104. art. 2. & 3.

OBEDIENTIÆ vocabulum dupliciter vſurpari ſolet à Theologis. Nam alia dicitur obedientia formalis: alia verò dicitur obedientia materialis. MATERIALIS obedientia eſt nihil aliud, quàm virtutes omnes, vt actus præceptos exequuntur. Quæ quidem materialis obedientia dicuntur, quatenus eliciunt actus, in quibus cerni poteſt formalis ratio Obedientiæ, ſi videlicet fierent, quia præcepti ſunt. FORMALIS autem obedientia ab omnib. aliis Virtutibus diſtinguitur. Eſt enim *habitus, quo exequimur actus præceptos, quia præcepti* D *ſunt*. Vnde niſi quis ſub hac ratione exequatur actum; non exercet formalem actum Obedientiæ, vt eſt virtus ſpecialis. Ita apertè docet D. Thomas hîc in ſolutione primi, & art. ſeq. in ſolutione ſecundi.

Porrò eſſe *ſpecialem*, & à reliquis diſtinctam hanc virtutem Obedientiæ, manifeſta ratione probatur. Nam cùm, auctore Philoſopho lib. 2. Ethic. c. 6. *virtus ſit, quæ bonum facit habentem, & opus eius reddit bonum*; illa eſt ſpecialis virtus, quæ attendit ſpecialem rationem, propter quam actus ſpecialem habet rectitudinem & laudem: Obedientia eſt talis: Ergo eſt ſpecialis virtus. Probatur

Minor.

Digitized by Google

Minor;quia reſpicit rationem præcepti. Exercet enim actum,*quia præceptus eſt*. Hæc verò ratio ſpecialis omnino reddit actum bonum,& maximè laudabilem.

Vnde & apud ſanctos Patres ampliſſimæ laudes extãt huius virtutis peculiares;& nominatim apud Gregorivm Nazianzenvm oratione ad ciues timore perculſos, & Principem iraſcentem, vbi legem Obedientiæ *cùm primis laudandam eſſe* affirmat:& apud Hieronymvm epiſt.8. ad Demetriadem, cap.10. & Avgvstinvm libro 14.de Ciuitate Dei, capit. 12.vbi ait, *obedientiam in præcepto commendari,& matrem quodammodo eſſe & cuſtodem omnium virtutum*. Et apud Gregorivm Magnùm libro 35. Moral. capit. 12. vbi ait, *obedientiam meritò victimis præponi: quia per victimas aliena caro,per obedientiam propria voluntas mactatur*. Et in libro 4. in libro 1.Reg.capit.5. vbi ait, *cæteris virtutibus dæmones impugnamus: per obedientiam vincimus*. Et apud alios paſſim.

Atque ex hac Obedientiæ ratione apparet,materiam Obedientiæ latiſſimè patere. Vt enim omnium virtutum actus poſſunt eſſe præcepti, & exerceri, quia præcepti ſunt: ita materia Obedientiæ omnium virtutum actibus continetur.Quod acutè perſpexit S. Auguſtinus loco citato,cùm dixit, Obedientiam *in præcepto commendari*, & ideo eſſe eam quodammodo matrem cuſtodémque omnium virtutum.

Sed dubium eſt hic Primò quomodo in propoſito accipiatur *præceptum*, cùm dicitur eſſe obiectum formale Obedientiæ,vt hæc eſt virtus ſpecialis: vtrùm videlicet accipiatur *latiſſimè*, prout conſilium etiam poſſet dici præceptum; an verò ſtrictiſſimè, prout præceptum eſt idem,quod lex obligans ad mortale; an verò ſtrictè, prout eſt lex obligans ad mortale, vel veniale peccatum,an verò aliquantulum latè,prout præceptum eſt id quod obligat ſiue ad culpam mortalem ad venialem,ſiue etiam ad ſolam pœnam vel dignitatem incurrendæ pœnæ,iuxta dicta Tom.2.diſp.6.quæ.5.p.6.Ratio dubitandi eſt.Nam *ex vna parte* videtur latiſſimè accipi,vt includit etiam conſilium: aliàs Religioſi, obſeruantes conſtitutiones, quæ non obligant ad culpam, non verè obedirent.

Ex *alia* verò parte videtur accipi *maximè propriè*, pro peccato obligante ſub mortali.Nam veniale peccatum non eſt contra præceptum propriè, vt patet ex S.Thoma q.ſeq.art.1.ad 1.Itaque præceptum in propoſito,ſolùm videtur eſſe id quod obligat ad mortale.

Respondeo cum Caietano art.2. accipi hic præceptum *propriè*,vt obligat ad culpam, ſiue mortalem, ſiue venialem. Ac eadem ſententia eſt Nauarri in Manuali, cap.23.num.35.& aliorum communis. Adde etiam accipi hic quoque præceptum aliquantulum latè, prout præceptum ſeu lex poteſt obligare ad ſolam pœnam vel dignitatem illius incurrendæ, iuxta dicta tomo 2. loco citato. Nam communiter cenſetur verè obedire is qui ſeruat legem ſuperioris non aliter quàm ſub pœna obligantem,quamuis tunc non obedire,non ſit peccatum: vt contingit in Religionibus quarum Conſtitutiones declarant præcepta Superiorum non obligare ad præceptum, niſi certo aliquo modo tradantur:quo ipſo declaratur etiam,obedientiæ votum in eiuſmodi Religione emiſſum non reſpicere niſi obedientiam erga præcepta Superiorum eo modo data. Et per hoc patet reſponſio ad primam dubitandi rationem. Nam omnes leges Religionum obligant ſaltem ad pœnam,vel ad dignitatem pœnæ,& ſic de illis etiam poteſt eſſe obedientia,licèt non ſub peccato neceſſaria. Latiùs enim patet actus virtutis, quàm actus virtutis neceſſarius ſub peccato. Conſilia verò diuina nullo modo obligant, & ſic erga illa non eſt propriè obedientia,ſed plus quàm obedientia, hoc eſt, actus perfectior,tantæ nimirum charitatis erga Deum, quantam habent qui perfectioni ſtudent adimplendo non modo diuina præcepta ,ſed diuina etiam conſilia.

Ad *ſecundam* rationẽ dubitandi reſpondeo, eſſe quæſtionem ſolùm de nomine, vtrùm peccatũ veniale, quia non tollit charitatem,quæ eſt finis præcepti,dicendum ſit non eſſe *contra* præceptum,ſed *præter*;an verò quia nihilominus reuera eſt priuatio boni debiti ex lege, dicendum ſit *contra* legem & præceptum,vt potiùs dicendum videtur, iuxta ea quæ de hoc tradidimus tom.2.q. 18.de peccatis p.1.Ad propoſitum autem noſtrum ſatis eſt,quòd peccatum veniale(ſiue quia ſit cõtra,ſiue quia ſit præter præceptum) reuera aduerſatur præcepto. Id enim ſufficit, vt obiectum obedientiæ intelligatur eſſe quodcunque præceptum obligans ad mortale vel veniale. Vtrùm autem Inobedientia contra præceptũ obligans ad veniale,ſit *mortalis* Inobedientia,vel *venialis*,de quo Caietanus hic,dicemus p.2.

Secvndo; dubium eſt in propoſito: vtrùm poſſit contingere, aliquem actum exerceri, qui ſolùm habeat laudem obedientiæ formaliter, & ad nullam aliam virtutem pertineat.Ratio dubitandi oritur *primò* ex doctrina ſancti Thomæ hîc articulo 2.ad 1. Ait enim, in his, quæ ſunt mala,ſolùm quia prohibita, non contingere, vt aliquis exerceat actum, niſi obedientiæ, quando adimplet ſcilicet præceptum, vitando id quod prohibetur.

Secundò;nam poſſet aliquis Superior præcipere actũ, ſpectando duntaxat rationem formalem obedientiæ,ita vt eam rectitudinem tantùm efficeret neceſſariam per præceptum.Quo caſu executio eius actus tantùm videretur pertinere ad obedientiam:maximè ſi alioqui actus præceptus eſſet indifferens.

In contrarium verò eſt, quòd obiectum obedientiæ eſt actus præceptus. Sed omnis actus præceptus eſt actus alicuius virtutis: Ergo omnis actus,qui poteſt eſſe obiectum obedientiæ, debet eſſe actus alicuius virtutis. Minor probatur. Nam præceptum debet eſſe de actu bono ad aliquam virtutem pertinente, ſiue ſecundùm primarium obiectum ſuum, ſiue ſecundùm aliquam ſui circumſtantiam. Præceptum enim de actu inutili aut malo,non eſt verè præceptum,cùm non verè obliget.

Respondeo *primò*, non eſſe dubium, quin poſſet quis per intentionem ſuam in aliquo actu ſolam rationem obedientiæ formaliter ſpectare, abſtrahendo à rectitudine alterius virtutis. Quo caſu is actus formaliter quidem ſolùm eſſet actus Obedientiæ;ſiquidem non niſi ſecundùm formalem rationem Obedientiæ eſſet voluntarius.

Dico *ſecundò*,actum,in quo ſpectatur ratio Obedientiæ; materialiter ſaltem pertinere ſemper ad aliam virtutem.Patet ex ratione in contrarium.

Ad *primam* autem rationem dubitandi,Caietanus hic ita interpretatur verba illa S.Thomæ, vt ſenſus ſit,circa ea, quæ per ſolum ius poſitiuum ſunt prohibita, & præcepta,non cerni quidem *ſecundùm ſe* alterius virtutis laudem: cerni tamen eo ipſo, quòd præcipiuntur. Vt, verbi gratia,ieiunium in Quadrageſima,hoc ipſo,quòd præcipitur, pertinet iam ad Temperantiam, quamuis alioqui ſecundùm ſe non pertineret.

Hæc expoſitio primùm non eſt conſentanea menti S. Thomæ.Nam tunc in executione actus iam cerneretur laus,non ſolùm obedientiæ,ſed etiam alterius virtutis, & tamen ſanctus Thomas vult, fieri poſſe, vt in executione alicuius actus ſolùm cernatur laus Obedientiæ. Deinde illa expoſitio falſum continet.Præceptum enim poſitiuum non *affert* actui rationem virtutis; ſed *ſupponens* rectitudinem virtutis in actu,efficit illam debitam & neceſſariam, cùm alioqui ex natura rei non eſſet debita, ſed pertineret tantùm ad perfectionem virtutis. Vnde ieiunium in Quadrageſima,etiamſi non eſſet præceptum,eſſet actus Virtutis Temperantiæ,pertinens ad ſupererogationem.

Digitized by Google

Aliter igitur reſpondeo, verba illa D. Thomæ, cùm ait: *Quædam quandoque ſub præcepto cadunt, quæ ad nullam aliam virtutem (niſi Obedientiæ) pertinent, vt patet in his, quæ non ſunt mala, niſi quia prohibita*; intelligenda eſſe de *nulla alia virtute* quoad eius *obligationem*; non autem de nulla alia virtute quoad eius *rationem*. Itaque ſenſus eſt, actum virtutis, quo impletur præceptum circa materiam malam, non ex ſe, ſed iure humano prohibitam, in ſolius Obedientiæ *obligationem* cadere; non autem quòd talis actus, ad ſolius etiam Obedientiæ rationẽ ſpectet. Hoc enim eſt contra alios Doctores communiter, vt patet ex his quæ contra Durandum de hac eadem re diſſeruimus diſp. præced. q. vlt. p. 5. cùm de diuiſione Simoniæ ageremus.

Ad *ſecundam* rationem concedo, poſſe dari humanum præceptum de actu aliquo, ſpectando ſolùm rationem obedientiæ: cæterùm vt id præceptum propriè ſit præceptum obedientiæ, neceſſe eſt, vt ſupponat quaſi *obiectiuè* alterum præceptum de eo actu virtutis, in quo velit Superior ſpectari rationem obedientiæ. Et ſic in executione eius actus cernetur iam non ſolùm laus obedientiæ, ſed etiam rectitudo illius alterius virtutis, ad quam eiuſmodi actus materialiter pertineat, ſiue ex obiecto ſuo, ſiue ex aliqua ſui circumſtantia.

Et hactenus quidem, quænam ſit ratio Obedientiæ, vt eſt quædam virtus ſpecialis, ſatis videtur explicatum. Quòd verò attinet ad illius PRÆSTANTIAM, breuiter ſtatuendum eſt ex ſententia D. Thomæ art. 3. Obedientiam quidem non antecellere virtutibus Theologicis, ſed tamen præſtantiorem eſſe virtutibus omnibus moralibus, ſi in his conſideremus, quòd animum à rebus terrenis *abſtrahunt*, atque ita efficiunt, vt magis ille Deo inhæreat. Probat id D. Thom. Nam comprimit & abnegat Obedientia propriam *voluntatem*, quia complectimur *omnia*, atque ita abſtrahit ab omnibus. Iuxta illud Gregorij ſuprà citatum. *Melior eſt obedientia, quàm victima. Per victimam enim aliena caro; per obedientiam propria voluntas mactatur.*

Aduertendum eſt autem, hac ratione D. Thomam ſolùm probare, præſtantiſſimam eſſe obedientiam, *ſecundùm quid*, id eſt, ſi tantùm conſideretur illa ratio abſtractionis animi à rebus. Si verò ex *obiecto* metiamur perfectionem virtutum moralium; proculdubio Religio erga Deum præſtantior eſt, vt rectè ait hic Caiet. art. 3. Sed eſt moris D. Thomæ, cùm de comparatione virtutum agit, ratione *ſecundùm quid* conſiderare, vt eo faciliùs poſſit omnes efferre.

Nec obſtat, quòd Gregorius videtur Obedientiam præferre Religioni, cùm eam præferat *victimis* & ſacrificiis, quæ ſunt actus Religionis. Non enim comparat obedientiam *nudam* cum actu Religionis, ſiue cum *victima* alienæ carnis, ſed obedientiam imperatam *à Religione* cum ſolo actu Religionis: quo pacto conſiderata Obedientia plus laudis habet, cùm habeat laudem & Religionis & ſuam propriam. Comparat enim non obedientiam nudam cum victima, ſed victimam *propriæ voluntatis*, cum victima *alienæ carnis*. Ita etiam Caietanus videtur exponere.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quibus ſit obediendum, & quatenus.

D. Thomas art. 1. 4. 5 & 6.

QVOD Deo quidem ſit obediẽdum in omnibus, nemo vnquam dubitauit. Nam vt ratiocinatur rectè D. Thomas art. 4. ſicut Deus eſt prima regula omnium actionum naturalium: ita etiam liberarum; Sed agentia naturalia in omnibus ſubduntur Deo: Ergo etiam homines, qui ſunt agentia libera, debent in omnibus Deo ſubiici, quæ ille fieri præcipiat: maximè cùm impoſſibile ſit, aliquid præcipi à Deo iniquum. Eo enim ipſo, quòd aliquid cadit ſub diuinam voluntatem, eſt rectum & bonum: quia illa eſt rectitudinis prima regula. Itaque ne tunc quidem, cùm præcepit Abrahæ immolare Iſaac; & Oſeæ accipere mulierem fornicariam; & filiis Iſraël exſpoliare Ægyptios, præcepit aut voluit aliquid iniquum, vt docet D. Thomas ibi ad 2. & nos explicuimus tomo 2. quæſt. quarta, de Legibus.

Sed an vllis etiam HOMINIBVS obedientia præſtanda ſit, ita, vt eis non obedire, ſit peccatum; de eo hæretici præſertim huius temporis controuerſiam impiè mouerunt. Sed, vt tomo 2. in materia de Legibus, quæſt. 5. fuſè oſtendimus, duo ſunt in hac re ex fide certa.

PRIMO; certum eſt debere etiam obedientiam præſtari iis hominibus qui Superiores ſint. Id patet ex Apoſtolo ad Hebr. 13. *obedite Præpoſitis veſtris*, & ex aliis teſtimoniis, quæ tomo 2. attulimus. Atque hoc ipſum confirmat D. Thomas hic art. 1. optima ratione. Nam Deus nõ minùs conueniẽter mouet cauſſas liberas ad actiones liberas, quã cauſſas naturales ad actiones naturales. Sed conuenit naturali ordini, vt agentia inferiora naturalia moueantur ad actiones naturales ab agentibus naturalibus ſuperioribus per potentiam naturalem iis diuinitus inditam. Ergo ſimiliter neceſſe eſt, agẽtia libera inferiora, id eſt, perſonas priuatas, moueri ad actiones liberas ſuperiorũ, auctoritate illis diuinitus ad id conceſſa.

SED aduerſus hanc rationem obiiciet aliquis, diſcrimen eſſe inter vtrumque agẽtium ordinem, quòd cauſſæ naturales Superiores, *naturâ* etiam & eſſentia ſua antecellant inferioribus. Itaque non mirum eſt, ſi conueniat ab iis inferiores moueri, vt quæ non ſolùm potentiâ, ſed etiã naturâ ſuperiores ſunt. At homines, omnes ſunt naturâ pares, & etiam potentiâ liberi arbitrij: quare non videtur perinde conueniens, homines alios ab aliis regi.

HVIC obiectioni tacitè occurrens Caietanus hîc art. 1. conatur diſtinguere in homine *ſuperioritatem* ab *auctoritate*, per quam præcipit aliis: ſicut in cauſſis naturalibus præſtantia naturæ & potentiæ diſtinguuntur. Sed ego non video poſſe in homine hæc duo diſtingui. Hoc enim ipſo, quòd homo auctoritate legitima pollet, eſt ſuperior: & ſuperior non eſt, niſi per auctoritatem.

Ideò RESPONDEO, rationem D. Thomæ niti tantùm ſimilitudine proportionali. Ea cõſiſtit in hoc, quòd ſicut propter diuerſitatem naturarum, ex qua oritur differentia actionum in ordine naturali, conuenit, vt infima per media à Deo ordinatè moueantur: ſic etiam propter arbitrij libertatem, quæ non obſtante conuenientia ſpecifica hominum, latiſſimè patet, & diuerſiſſimos parit mores, conuenit, vt alij homines aliis cũ auctoritate legitima præſint; quo ordinatius & rectiùs actiones omniũ dirigantur à diuina voluntate, quæ eſt prima regula.

SECVNDO; æquè certum ex fide eſt, præſtandã quoque à Chriſtianis eſſe obedientiam legitimis Magiſtratibus *ſecularibus*. Patet ad Tit. 3. *Admone illos Principibus & Poteſtatibus ſubditos eſſe*. Et 1. Petri 2. *Subiecti eſtote omni humanæ Creaturæ.* Quam rem tom. 2. q. 5. de Legibus, probaui contra hæreticos huius temporis, abutentes libertate Chriſtiana. Atque id ipſum probat optima ratione D. Th. hîc art. 6. Nam ordo iuſtitiæ non tollitur per fidẽ Chriſti, ſed potiùs firmatur, iuxta illud ad Rom. 3. *Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti, &c.* Sed ad ordinem Iuſtitiæ pertinet, vt priuati obediant Magiſtratibus: Ergo vel maximè etiam ij debent obedire Magiſtratibus; qui fidem Chriſtianam complexi ſunt. Loquimur autẽ in hac ratione de ordine iuſtitiæ latè acceptæ, prout iuſtitia etiã dicitur quæuis Virtus *ad alterum*, quæ ſit iuſtitiæ annexa.

Et hæc quidem ita ſe habent. CÆTERVM, quia fieri poteſt vt Magiſtratus, ſiue Eccleſiaſticus, ſiue ſecularis, aliquando præcipiat aliquid, in quo ei obtemperãdum non eſſe videatur; ſtatuenda eſt ad hoc diiudicandum certiſſima hæc REGVLA: In iis omnib. & ſolis ſubditus tenetur obedire ſuo Superiori, de quibus non *euidenter*

A conſtet aut eſſe contra præceptum diuinum, vel alterius Superioris præeminentioris; aut eſſe talia, quæ excedant limites poteſtatis & auctoritatis Superioris in ſubditũ: ita docet D.Thomas hic artic.5.communiter ab omnibus receptus. Et ratio huius regulæ eſt manifeſta. Nam in iis omnibus & ſolis habet Superior ius imperandi: ſiquidem in caſu *dubij* vel *probabilitatis* vtrinque, melior eſt conditio Superioris, qui eſt nimirum in *poſſeſſione* auctoritatis ſuæ; & ideò poteſt iure illa vti: Ergo in iis omnibus & ſolis ſubditus tenetur ei obtemperare.

Et iuxta hanc regulam, Dominus præcipit obedientiam erga maiores in omnibus. *Omnia, quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite.* Matth.23. Et ſic etiã Apoſtolus ad Coloſſ.3. *Filij obedite parentibus per omnia.* Oportet enim hæc & ſimilia ſic intelligere, vt ſimul ſit verum illud

B quod verè pronunciauit Apoſtolus Petrus Actor.5. *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.* Erit autem hoc ſimul verum, ſi Superiori obtemperetur in illis omnibus & ſolis, de quibus in Regula à nobis poſita dictum eſt.

Quod ipſum confirmat D. Thomas à ſimili. Nam tunc patiens naturale obedit agenti Superiori, recipiẽdo effectum, quando ei eſt proportionatum & ſubiectum, quoad illum effectum; & vis ſuperioris agentis non impedit. Ergo ſimiliter in iis omnibus & ſolis debent ſubditi Prælatis obedire, in quibus ſunt ei ſubiecti, & quæ ſunt talia, vt non repugnent Dei præcepto, vt in illa Regula à nobis eſt poſitum.

Porrò ex hac Regula multa conſequuntur, quæ ſunt

C annotanda. PRIMO ſequitur, vt ſubditus teneatur obtemperare Superiori, minimè eſſe neceſſe, vt *ipſe etiam ſubditus* videat & intelligat, eſſe bonum & contentum intra limites auctoritatis Superioris id quod ipſi imperatur: ſed ſufficit, vt ſaltem ipſe *non ſciat euidẽter* eſſe malum, & extra eos limites: ſicut in Regula propoſita dictum & confirmatum eſt. *Euidens* autem in propoſitò erit, non quod ipſi ſoli ſubdito ex paſſione fortè videbitur, ſed quod iudicio aliorum prudentum & proborum & peritorum iudicabitur, aut iudicari poterit tale.

SECVNDO ſequitur, minimè ad officium ſubditi pertinere, vt *inquirat* ipſe atque inueſtiget, ſitne bonum & expediens id quod ei imperatur. Nam vt iam dictum eſt, minimè ad obtemperandum neceſſe eſt vt ipſe etiam ſubditus videat eſſe bonum, quod imperatur. Itaque

D longè perfectiùs obediet, ſi vel ſola Superioris auctoritate commotus ſibi perſuadeat, bonum & expediens id eſſe, quod iubetur facere; etiamſi quare & quomodo id bonum & expediens ſit, ipſe non videat.

Atque hæc eſt nimirum obedientia illa *cæca*, tantopere commendata à ſanctis Patribus, in qua ſubditus non ſuo iudicio nititur, ſed iudicio atque auctoritate Superioris ſui. Quod non modò Patres, ſed ipſe etiam Apoſtolus commendauiſſe videtur, ad Hebræos 13. cùm præceptum illud: *Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubiacete illis*, ea ratione confirmat: *Ipſi enim peruigilant, tanquam rationem reddituri pro animabus veſtris*: quaſi dicat, ad eos ſpectare maximè peruigilare & videre, quid nobis bonum ſit & expediat, atque adeò rationem pro nobis reddere in iudicij die eorum quæ nos ex illorum præſcripto fe-

E cimus, vt proinde non nos, ſed illi timere debeant iudicium & damnationem circa ea quæ ex ipſorum nos præſcripto fecerimus.

Vnde etiam S. HIERONYMVS in epiſtol. 4. ad Ruſticum, cap.7. *Credas*, inquit, *tibi ſalutare, quicquid Præpoſitus præceperit, nec de Maiorum ſententia iudices, cuius officium eſt obedire & implere quæ iuſſa ſunt, dicente Moyſe: Audi Iſraël & tace* (ſiue) *obſerua, vt facias. Deut.6.*

Et S. BASILIVS in Conſtitutionibus Monaſticis, cap.23. *Conuenit*, inquit, *verum pietatis cultorem, perinde vt inſtrumentum quoddam vtile opifici, ad complendam ſpiritualem fabricam, omnibus in rebus parere, in quibus vt operã ſuam nauet, rectum eſſe Antiſtes iudicarit; ne ſi facere recuſauerit, impedimento ſit quominus ſpirituale opus compleatur. Et ſicut inſtrumentum non ſibi ipſi deligit quod facto vſui ſit ad artem iuuandam; eodem modo pietatis cultorem quoque nequaquam conuenit ipſum eſſe, qui ſibi iudicio ſuo opus deligat, ſed gubernationem ſui artificis prudentia debet conſilióque concedere.*

Et S. IOANNES CASSIANVS collatione 2. cap.11. *Hoc*, inquit, *modo ad ſcientiam diſcretionis veræ peruenire facillimè poterimus, vt ſeniorum veſtigia ſubſequentes, neque agere quidquam noui, neque diſcernere noſtro iudicio præſumamus: ſed quemadmodum nos vel traditio illorum, vel vitæ probitas informarit, in omnibus gradiamur, &c.*

Et S. GREGORIVS libro 2. capit.4. in librum 1. Regum: *Vera*, inquit, *obedientia nec Præpoſitorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit: quia qui omne vitæ ſuæ iudicium maiori ſubdidit, in hoc ſolo gaudet, ſi quod ſibi præcipitur, operatur. Neſcit enim iudicare, quiſquis perfectè didicerit obedire.* Similia alij paſſim.

TERTIO; ſequitur ex propoſita illa regula, neque *dubium* ſubditi de rectitudine eius quod præcipitur, neque etiam *opinionem* illius, ſiue improbabilem, ſiue *probabilem* (quòd id non ſit rectum) obſtare, quominus is obtemperare teneatur. Nam etiamſi dubitet, num illud rectum ſit & rectè præcipiatur, aut etiam opinetur (probabiliter vel improbabiliter) id non eſſe rectum: tamen poteſt aut id dubium & opinionem deponere, ſibique potius perſuadere, Superioris præceptum eſſe rectum: aut etiam eo dubio vel opinione perſeuerante, poteſt nihilominus ſine dubitatione vlla ſtatuere, quòd *ſibi ſaltem* id non ſit malum; nec ipſe peccet, exequendo id præceptum; ſed in eo faciat potiùs id, quod tenetur; cùm habeat ius Superior (tanquam *poſſidens*) imperandi id omne, de quo *euidenter* non conſtet eſſe malum, aut extra limites auctoritatis ipſius, vt dictum eſt in confirmatione illius Regulæ.

QVARTO; ex eadem regula conſequitur id etiam, quod D.Thom. hic art.5. ait, hominẽ non debere alteri homini obedire, quoad actus *interiores* mentis: quia ſcilicet in eis non homini, ſed ſoli Deo eſt ſubiectus. Quod ipſum confirmat D.Thom. ex illo dicto Senecæ lib.3. de beneficiis c.20. *Errat ſi quis exiſtimat, ſeruitutem in totum hominem deſcendere: pars enim melior excepta eſt. corpora obnoxia ſunt & adſcripta Dominis: mens quidem eſt ſui iuris.*

Sed hoc aſſertum D.Thomæ, ſcilicet hominem non eſſe homini ſubditum, quoad actus *interiores*, intelligendum eſt de actibus interioribus *ſecundùm ſe*, & in ſe conſideratis, vt rectè notat ibi Caietanus; non autẽ ſi conſiderentur, vt ſunt *rationes quædam ſeu conditiones* actuum exteriorum, tanquam neceſſarij ſcilicet, vt rectè exerceantur actus externi; in quibus directè quis ſubditur ſuo Superiori, ſicut patet ex dictis diſputat. præced. q.2. p.9. & 10. Item intelligi id debet de homine, vt *homo* eſt. Nam homini, vt *peculiari inſtrumento* Dei, bene ſubiicimur etiam in actionibus interioribus *ſecundum ſe*, ſicut patet in Sacramento Confeſſionis.

QVINTO; ſequitur ex eadem Regula, quod item affirmat ibi diuus Thomas, non eſſe hominem obligatum ad obtemperandum alij homini in iis quæ ad naturam corporis *neceſſaria* ſunt, ſiue quo ad *ſpeciem*, vt generatio; ſiue quo ad *indiuiduum*, vt eſus & potus. Ratio D. Thomæ eſt: *quia in his*, inquit, *omnes ſumus pares, neque alius alij in his ſubiicitur.*

SED obiiciet aliquis *primò* contra id aſſertum D.Thomæ, quòd omnes Chriſtiani tenentur obedire Eccleſiæ in materia *abſtinentiæ*, & Religioſi ſuis Prælatis, etiam in materia *caſtitatis*. *Secundò*, quòd ratio, qua D. Thomas ad id vtitur, videtur inefficax. Quod enim ſumit; omnes eſſe pares ſiue æquales quoad illa; aut intelligitur de æqualitate ſpecifica. Et hoc obſtat, quominus alij aliis in illis ſubiiciãtur. Ratio enim ſubiectionis non eſt inæqualitas naturæ ſpecificæ in hominibus. Nam etiam in libero arbitrio omnes ſunt pares ſpecificè, & tamen alij aliis, quoad illud, ſunt ſubiecti. Aut id intelligitur de æqualitate *facultatis ſeu poteſtatis*, operandi independẽter

à volun

à voluntate alterius;vt Caietanus hìc exponit. Et tunc illa ratio D.Thomæ videtur eſſe petitio principij. Ea enim paritas facultatis fuiſſet probanda.

Ad *primum*, quod ad Religioſos attinet, reſpondeo id ex accidenti prouenire propter *Votum*. Quod autem attinet ad præceptum Eccleſiaſticum de Ieiunio,reſpondeo, Eccleſiam non prohibere ſimpliciter eſum & potum,ſed præſcribere modum comedendi,&c. Ita Caietanus. Ad *ſecundum* reſpondeo,illam rationem D.Thomæ non tam eſſe probationem, quàm explicationem quandam concluſionis.Conueuit enim,vt in his, quæ adeò neceſſaria ſunt ad ſpeciem & indiuiduum, nullus habeat in alterum poteſtatem,ita,vt poſſit illi ſimpliciter eiuſmodi actiones prohibere.

Sexto;ſequitur ex eadem Regula id quod etiam aſſerit S.Thomas in eodem articulo,nempe ſubiectos debere obedire ſuis Superioribus in aliis omnibus actionibus,quæ per *corpus* exercentur, dummodo non excedant limites auctoritatis Superioris. Nam in iis homines ſuis Superioribus ſubiecti ſunt. Ex qua doctrina colligit ibi D. Thomas in reſponſ.ad 3.diſtingui poſſe triplicem obedientiam,præſertim in Religioſis. Vnam, neceſſariam ad ſalutem,in iis quæ ſunt præcepta. Alteram, licitam & perfectam, in iis quæ ſunt bona, quamuis non præcepta. Quam ſuprà p. 1. dicebamus eſſe *plus quàm obedientiam*. Tertiam,illicitam & indiſcretam,in iis quæ ſunt illicita.

Addit ibi etiam, Religioſum non debere obedire Prȩlato,niſi in iis quæ pertineant ad ſui Ordinis inſtitutum & regulam.Ex quo rectè colligit Caietanus hìc,nõ teneri Religioſum præſtare obedientiã Prælato diſpenſanti in regula *ſine cauſſa*.Talis enim diſpenſatio,diſſipatio potiùs eſt,nihil pertinens ad Religionis inſtitutum. Vnde D.Bernardus in libro de diſpenſ. & præcepto:*Votum*, inquit, *meum non minuat Prælatus abſque neceſſitate*. Quo loco ſatis inſinuat,id quod rectè etiam notatCaietanus,*obediendum* eſſe ei ſoli diſpenſationi, cui cauſſa ſubeſt.Nam & illa etiam pertinet ad Religionis inſtitutum,non minùs aliquando,quàm obſeruatio regulæ.Sed de his fuſiùs infrà in diſputat.de Statibus,quæſt.4.

PVNCTVM TERTIVM.

Quale & quantum peccatum ſit Inobedientia.

D. Thomas quæſt. 105.

SICVT puncto præcedenti diximus,duplicẽ eſſe obedientiam,ſcilicet materialẽ & formalem:ita nunc de Inobedientia dicẽdum eſt,eam eſſe item duplicem:alteram *materialem*,quȩ nihil aliud eſt quàm tranſgreſſio cuiuſcunque præcepti in materia cuiuſuis virtutis. Atque ita non diſtinguitur ab aliis peccatis,ſed eſt conditio quædam generalis, incluſa in omnibus peccatis, hoc ipſo,quòd peccatum omne eſt contra præceptum. Altera eſt Inobedientia Formalis.

Et hæc eſt rurſus duplex. Vna per *omiſſionem*.Cùm ſcilicet omittitur rectitudo formalis obedientiæ, iniuncta per aliquod præceptum.Et hoc modo Inobediẽtia rarò videtur poſſe accidere cõtra præceptũ quidem naturale. Rarò enim videtur incidere circũſtãtia,quȩ præter executionem actus præcepti in materia aliarum virtutum, requirat etiam rectitudinem formalem obedientiæ,poſitam in intentione exequendi aptum præceptum, *quia præceptum*.Frequenter autem eiuſmodi Inobedientia formalis per omiſſionem accidere poteſt,cõtra præceptum *poſitiuum*,ſi videlicet Superior peculiari præcepto velit reddere neceſſariam rectitudinem etiam obedientiæ, propter aliquam cauſſam:& tunc ſi inobediens eſtReligioſus,erit ſimul *ſacrilegium*. Nam votũ obedientiæ habet pro materia obedientiã tum materialem,tum etiam formalem,caſu,quo illa præcipiatur,vt latiùs declarabimus infrà in diſput.de Statibus,q.4. Altera inobedientia

A formalis eſt per *commiſſionem*.Et hȩc nihil aliud eſt quàm contemptus præcepti,qui directè opponitur actui obedientiæ formali proſecutionis prȩcepti,vt præceptũ eſt.

His præmiſſis,dubitari nõ poteſt quin inobedientia, tum materialis,tum etiam formalis(de qua potiſſimùm agimus)ſit peccatum,& quidem mortale ex genere ſuo, vt veriſſimè D.Thomas q.105.art.1.Nam inter alia peccata mortalia numeratur ad Rom.1.& 2.ad Tim.3.Et ratione quoque idipſum probatur. Nam eſt contra charitatem debitam Deo & proximo. Ergo eſt peccatũ mortale.Patet conſequentia.Nam peccatum *mortale* dicitur, quia tollit charitatem,quæ eſt vita animæ. Antecedens probatur.Nam ad charitatẽ Deo debitam, pertinet obſeruatio præceptorũ eius;in quibus vnum eſt,vt obediamus,nõ ſolùm Deo,ſed etiam hominibus.Itẽ ad charita-
B tẽ proximi pertinet,vt obediẽtiã ei debitam præſtemus.

Cæterùm ſicut accidit in aliis materiis, vt quod ex genere eſt peccatum mortale, nõnunquam ob aliquam circumſtantiam ſit tantummodo veniale: ita in propoſito Inobedientia formalis, de quo potiſſimùm eſt ſermo,poteſt eſſe veniale peccatum: aut propter imperfectionem actus, cùm ſcilicet deeſt *deliberatio plena*; aut propter *leuitatem* materiæ. Eſt autem in propoſito *leuis materia* præceptum quodpiam,non valdè ſtrictum; ſiue quia ſit de re leui,ſiue quia obliget ad peccatum veniale tantùm;ſiue quia non magna cum intentione voluntatis Superior illud ferat.

Quare Inobedientia,ſiue *omiſſiuè*,ſiue *commiſſiuè*,circa præceptum de veniali,ſolùm eſt venialis, vt rectè ſentit Caietanus in Summa,verbo, Inobedientia. Quo loco
C videtur corrigere id, quod hìc q. præced.art. 2. ſenſerat rigidiùs,videlicet omnem contemptum ſiue Inobedientiam per commiſſionem,cuiuſcunque tandem præcepti ſit,eſſe mortalem:quod etiam Nauarrus in cap.23.num. 36.ſine vllo tamen examine conceſſit.

Ex quibus apparet,in confeſſione exprimendam eſſe dumtaxat Inobedientiam formalem.Materialis enim,vt dictum eſt,eſt conditio quædam incluſa in omni peccato,hoc ipſo,quòd eſt contra præceptũ. Sed dicet aliquis. Si inobediẽtia materialis eſt omne peccatum, hoc ipſo, quòd eſt contra præceptum:Ergo inobedientia formalis erit etiam Inobedientia materialis:ſiquidem ipſa etiam eſt quoddam peccatum contra præceptum. Reſpondeo, concedi poſſe,Inobedientiam formalem,eſſe etiam Inobedientiam materialem,ſi nihil aliud in ea cõſideretur,
D quàm quòd eſt peccatũ aliquod contra præceptum.Sed tamen ſimul eſt etiam Inobedientia formalis, quatenus eſt *tale* peccatum,videlicet contra præceptum, *quia præceptum*,& vt præceptũ eſt propriè materia & obiectum Obedientiæ;ſicut alia peccata ſunt *talia*, quatenus ſunt circa talem vel talem materiam,huius vel illius virtutis.

Iam verò quod ad magnitudinem huius peccati attinet,ſtatuendum eſt cum D. Thom. artic. 2. Inobedientiam formalem eſſe quidem valde magnum peccatum (ſicut contra,Obedientia eſt virtus valde præſtans) ſed non omnium maximum. Maius enim peccatum eſt, contemnere ipſum præcipientem,quàm præceptum.

In ſuo autem genere,Inobedientia eo eſt grauior quo eſt contra ſtrictius præceptum. Strictius autem præceptũ,quod ad diuina & naturalia præcepta attinet, illud
E eſt,quod eſt de grauiori materia:eo quòd Deus, qui ſuo momento res quaſque ponderat, ſtrictiùs præcipit id quod eſt grauius.Quod verò attinet ad humana præcepta,non ſemper eſt ſtrictius præceptum id quod eſt de re grauiori.Homo enim intenſiùs quandoque id vult, quod eſt per ſe minùs graue.Denique Inobedientia cõtra præceptum *diuinum* grauior eſt, cæteris paribus, quàm contra præceptum *humanum*.

Sed hìc *primò* obiiciet aliquis. Homini non eſt obediendum, niſi quatenus in imperando ſe conformat cum diuina voluntate: Ergo, ſi ſtrictiùs quàm res poſtulat,quippiam imperet,non ideo eſt illi ſtrictiùs obe-

diendum:

Digitized by Google

diendum:quandoquidem aliter præcipit quàm Deus:& ſic non propterea erit tunc grauior inobedientia,ſi quis non obtemperet.

Reſpondeo. Vt præceptum tam ſtrictè obliget quàm vult is qui illud fert;ſatis eſt, ſi is, qui imperat,ſe cõformet cum diuina voluntate quo ad *rem præceptam*; vt ſcil. ſit licita,& Deo placens. Quòd autem in præcipiendo retineat modum humanum, qui eſt , vt ob cauſſam aliquam rationabilem meritò aliquando intenſè feramur in id , quod non eſt adeò graue,vitioſum non eſt : & idcirco poteſt is modus in præcipiendo efficere magis debitam Obedientiam.

Secundo,percontabitur fortè hîc aliquis,vtrùm diuerſitas præcepti diuini & humani,ſit circumſtantia neceſſariò exprimenda in Confeſſione, quando pœnitens putaret , Confeſſarium aliàs non ſciturum , contra quale præceptum ſit peccatum. *Reſpondeo* primùm nõ eſſe quidem eam circumſtantiam exprimendam,quaſi *mutet ſpeciem* peccati Inobedientiæ.Non enim mutat. Id quod de Inobedientia quidem materiali clarum eſt. Nam præceptum ad illam *extrinſece* ſe habet , & nõ quaſi obiectum. De inobedientia etiam formali idem probatur : quoniã, vt rectè deducit Caiet.art.2.q.præced.ex mente D.Thomæ ibid.ad 4.Obedientiæ obiectum formale, eſt præceptum *in communi* , quodcunque illud ſit. Quare ſicut omnis Obedientia formalis eſt eadem ſpecie circa quodcunque præceptum:ita etiam Inobedientia formalis.

Quamquam,vt inquit Caietanus , fatendum eſt , ex parte *præcipientis* valde differre præceptum diuinum & humanum. Sed hæc diuerſitas non efficit diuerſitatem ſpecificam Obedientiæ vel Inobedientiæ formalis.

B Dico ſecundò , videri exprimendam illam circumſtantiam, tanquam *valde aggrauantem* Inobedientiæ malitiam,iuxta ea quæ de circumſtantiis in confeſſione explicandis,vel non explicãdis,tradem us in quarto tomo, Deo fauente.

Q V Æ S T I O Q V A R T A.

De Gratitudine & Ingratitudine.

D. Thomas 2.2.quæſt.106.& 107.

EXPLICANDA *ſunt quatuor.* PRIMO, *Quid ſit gratitudo.* SECVNDO, *An & quatenus teneatur quis gratus eſſe.* TERTIO, *Vternam magis teneatur gratus Deo eſſe , Innocenſne , an pœnitens.* QVARTO, *Quale & quantum peccatum ſit Ingratitudo.*

P V N C T V M P R I M V M.

Quid ſit Gratitudo.

D. Thomas quæſt. 106. artic.1.

VOCABVLVM *Gratitudinis*,& vocabulum *Gratiæ*,in hac materia,indifferenter pro eodem accipi ſolent. Quanquam aliàs quidem latiùs patet vocabulum Gratiæ. Vt enim omittamus nunc dona ſupernaturalia, quæ Gratiæ vocabulo comprehenduntur;etiam apud Philoſophos morales,nomen *Gratiæ* accipitur dupliciter. Primò pro liberalitate , qua gratis beneficium quodpiam tribuitur. Quo pacto de Gratia diſſeruit Philoſophus lib.2.artis Rhetoricæ, c.7. Vbi eam definiuit ſic : *Gratia eſt per quam dicuntur rogati gratis aliquid facere, non pro re aliqua, neque vt ſibi quidquam, qui faciunt, ſubueniant, ſed vt qui faciunt.* Secundò accipitur idem Gratiæ vocabulum pro virtute , qua beneficium gratuitum per aliquam viciſſim gratiam recompenſatur. Quo pacto id vocabulum accepit etiam Philoſophus lib.4.Ethicor.cap.1.cùm dixit:*Gratia ei,qui dat,exhibetur.*

Et gratia iſto poſteriori modo eſt ipſa virtus Gratitudinis, de qua nunc agimus. Quam virtutem S. AVGVSTINVS lib.83.qq.q.31. his verbis ex Cicerone sũptis definiuit hoc modo:*Gratia eſt , in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi voluntas continetur.* Itaque ratio & vis huius virtutis eſt poſita in hoc,vt per eam conuenienti aliquo modo remuneretur gratuitum beneficium,acceptum ab aliquo particulari.

Eſſe autem hanc *ſpecialem* quandam & neceſſariam virtutẽ,& inter virtutes alias annexa iuſtitiæ, vt tradit D.Thomas hîc art.1.& communiter omnes,probatur ea ratione.Nam virtutes iuſtitiæ annexæ, diſtinguẽdæ ſunt penes peculiares rationes *debiti*,in ordine *ad alterum*.Sed præter debitum , quo per religionẽ obligamur Deo , vt primario principio; & quo per pietatem obligamur parenti & patriæ,vt ſecundario principio eſſe & gubernationis ; & quo per obſeruantiam obligamur perſonis in dignitate conſtitutis, quæ ſunt principia gubernationis & beneficiorum communium , eſt etiam ratio peculiaris debiti propter particularia beneficia , quibus aliquis ab aliquo particulari afficitur: Ergo ſicut datur Religio erga debitum primum,& Pietas erga ſecundum , & obſeruantia erga tertium : ita etiam Gratitudo erga quartum debitum , qua benefactoribus particularibus gratiam factam compenſemus.De quo Gratitudinis debito , ob res gratis acceptas , rectè illud Ouidij:

Gratia pro rebus meritò debetur inemptis.

Atque vt rectè tradit D.Thomas,virtutes hæ quatuor ita ſe habẽt, vt obiectũ trium poſteriorum materialiter contineatur in obiecto primæ ſcilicet *Religionis*; & obiectum duarum vltimarum in obiecto ſecundæ ; ſcilicet *Pietatis* ; & denique vltimæ obiectum ſub obiecto *Obſeruantiæ*.Probatur:quia à Deo,quem reſpicit *religio*,accipimus ea omnia quæ ab *aliis*.Et à parente,quem reſpicit *Pietas* , accipimus omnia ea quæ à perſona *in dignitate conſtituta*,quam reſpicit *Obſeruantia.* Et à perſona in dignitate conſtituta,ea omnia , quæ à *particulari* perſona benefaciente,quam reſpicit *Gratitudo*.Vnde fit,vt virtus Religionis, qua colimus Deum,habeat tanquam materiale & particulare obiectum , obiecta aliarum , vtpote vniuerſalior:& ſic ordine de aliis.

Sed OBIICIET hîc aliquis , quòd optimè poſſet res intelligi,ſi vna & eadem virtus ſub vna formali & communi ratione *cultus alteri debiti*(ſiue propter excellentiã, ſiue propter beneficia accepta) omnia illa enumerata debita,tanquam materialia obiecta reſpiciat, atque adeo diuerſas etiam perſonas diuerſimodè , prout quamque decet,colat.Ac proinde omnia hæc præſtari ab vna virtute, ſaltem erga homines ; vt maximè erga Deum religionem diſtinctam ponamus.

RESPONDEO,non poſſe quidẽ cõuinci, quod omnia eiuſmodi diuerſa debita ſint *formalia* obiecta,quæ diuerſas virtutes ſpecificent ; cùm ſatis intelligibile ſit quòd hæc omnia materialiter ad vnam aliquam & eandem virtutem pertineant,vt obiicitur.Cæterùm cùm non omnes illæ rationes *debiti*, vnamquãque perſonam reſpiciãt,ſed Deum tantùm omnes;& parẽtes,& patriam re-

Digitized by Google

liquæ tres, & perſonas excellētes reliquæ duæ; & priuatas perſonas, etiamſi non habeant aliquam dignitatē veræ virtutis aut excellentiæ, vltima ratio *debiti* tantùm; cúmque ea ſit hominis conditio, ſicut & reliquarū creaturarum, vt perfectio ipſius cōſtet multis & diſtinctis rebus: ſatis probabile & credibile eſt, penes has quatuor differētias debiti, quatuor virtutes ita diſtingui, vt primum debitum ex his, formaliter conſtituat Religionē, & materialiter includat reliqua tria; ſecundum autem formaliter conſtituat pietatem, & materialiter includat reliqua duo; tertium autem conſtituat formaliter obſeruantiam, & materialiter includat quartum; quartum autem formaliter conſtituat gratiam ſiue gratitudinem, & materialiter nullum includat aliud debitum, ſed particulares res, quibus reddi aut referri gratia poteſt.

Hinc illud etiam Caiet. q. 107. art. 3. rectè notat, pietatem, obſeruantiam, & gratitudinem dupliciter inueniri; ſcil. vt formaliter *in ſe & ſua propria ſpecie*, vel eminenter in *vniuerſali & ſuperiori virtute*, includente obiectum formale inferioris, tanquam materiale. Sicut pietas, obſeruantia, & gratitudo erga Deum continentur eminenter in *Religione*; & ſimiliter obſeruantia & gratitudo erga patrem, in *Pietate*; & gratitudo erga perſonam in aliqua dignitate conſtitutam, in *Obſeruantia*. Et idem ſuo modo dicendum eſt de vitiis oppoſitis. Nam ingratitudo, impietas, & inobſeruantia erga Deum, continetur in *irreligioſitate*; & inobſeruātia aut ingratitudo erga patrem & patriam, cōtinetur in *impietate*; & ingratitudo erga perſonam excellentem, continetur in *inobſeruantia*.

Adde, quòd parum attinet ad vſum quidem & praxim hæc diſputatio de differentia harum virtutum. Nam ſiue hæc nomina diuerſarum virtutum, ſignificent diuerſos re vera habitus, ſiue diuerſos actus aut officia eiuſdem habitus; conuenit inter omnes, tantam eſſe inter huiuſmodi diuerſitatem, vt diuerſiſſimum meritum his reſpōdeat; & peccata oppoſita ſpecificanda ſint in confeſſione, ac diuerſis pœnis in inferno puniantur, & denique diuerſa longè ſit obligatio iſtorum.

PVNCTVM SECVNDVM.

An & quatenus teneatur quis gratus eſſe.

D. Thomas art. 3. & ſeq.

PONEMVS hac de re aliquot aſſertiones ex cōmuni Doctorum ſententia, ac in primis D. Thomæ. PRIMA aſſertio. Pro omni beneficio gratuito tenetur quis aliquo modo gratiam rependere. Probatur ratione D. Thomæ art. 3. quam formo ſic: Omnis effectus naturaliter ad ſuam cauſam conuertitur, iuxta modum naturalem cauſæ & effectus. Sed is qui accipit ab altero beneficium, quatenus beneficium accipit, eſt effectus benefactoris: Ergo ipſe ordo naturalis requirit, vt is iuxta naturalem modum ſuū, & etiā benefactoris, ad illum conuertatur; hoc eſt, per intellectū & voluntatem gratiam reddendo, qui eſt modus operandi, competens naturæ hominis. Maior probatur: quia omnis cauſa operatur propter finem, quem ſpectat, tanquam aliquo modo *ad ſe pertinētem*. Ergo eo ipſo, quòd effectus ad finē refertur, pertinet etiam & reuocatur ad ſuā cauſam efficientem. Vnde ait D. Dionyſ. cap. 3. de diuinis nominib. *Deus omnia ad ſe conuertit, tanquam omnium cauſa.*

Porrò ad hanc redditionem gratiæ, vt declarat D. Th. q. ſeq. art. 1. pertinent tria. *Primò* enim oportet beneficium agnoſcere. *Secundò*; laudare benefactorem, eique gratias habere. *Tertiò*; gratiam etiam referre, aliquid retribuendo pro loci & temporis, aliarúmque circūſtantiarum opportunitate: vt honorem & reuerentiam, atque etiam opem & ſubſidia, ſi indigeat.

Et quidem ſemper aliquo iſtorum modo oportet gratiam reddere; vt gratitudinis obligationi ſatisfiat, reuocando animum ad benefactorem: quemadmodum allata ratio ſancti Thomæ oſtendit. Quando verò debeat quis omnia tria prædicta officia in benefactorem conferre, & quantum retribuendum ſit, cùm eſt gratia referenda per officium; quando verò ſufficiat vnum ex his aut alterū; iudicio prudentum ex circumſtantiis incidentibus exiſtimandum eſt. Et id etiam declaratur aliquando auctoritate ſuperioris, præcipientis cōpenſare beneficium acceptum per aliquem determinatum retributionis modū. Sicut ſuprà diſp. 5. q. 6. & diſp. præced. q. vlt. aſſeruimus, ſtipendiū ſuſtentationis deberi miniſtris ſpiritualibus pro miniſterio ſpirituali, vt ſpirituale eſt, ex gratitudinis obligatione, quā auctoritas Superioris determinat.

Vtrùm autem eiuſmodi gratitudinis obligatio ſit naturalis, poſtquam ſic declaratur à Superiore; vel ſolùm poſitiui iuris ex Superioris præcepto, dubitari poteſt. Et dicendum breuiter, retributionem eam *abſolutè* quidem eſſe iuris naturalis per Superioris iudicium declarati; *tantam* verò ac *talem* retributionem, eſſe ſolùm iuris poſitiui, vt ſuprà in quæſt. de Decimarum retributione, docuit S. Thomas.

Atque ex his apparet, materiale obiectum gratitudinis latè patere, ſicut & pietatis, quatenus variis modis poteſt beneficium compēſari, videlicet honore, & ſuſtentatione, &c. Quando autem aliquo modo *determinatè* debeat, ex circumſtantiis, vt dictum eſt, iudicari debet.

SECVNDA aſſertio. Affectus, ex quo beneficium proficiſcitur, ſtatim eſt compenſandus mutuo affectu. Id probat D. Thomas art. 4. auctoritate Senecæ lib. 2. de beneficiis, cap. 35. *Vis, inquit, reddere beneficium? benignè accipe.* Donum autem ipſum, quo beneficium etiam continetur, non ſtatim redditione alterius doni compēſandum eſt, ſed potiùs tempus opportunum expectandum. Ita etiam docuit Seneca lib. 4. de beneficiis, in fine: *Qui nimis, inquit, citò cupit ſoluere, inuitus debet* (quandoquidem ita ſtudet ſtatim ſeſe onere & debito liberare) *& qui inuitus debet, ingratus eſt.*

Nomine autem mutui *affectus* ſtatim debiti, intelligenda videtur tum beneficij *recognitio*, tum etiam gratiæ *habitio*, conſiſtens in beneuola beneficij receptione. Quorum vtrumque facillimè ſtatim poteſt fieri, cùm in actibus interioribus conſiſtat.

Gratiarum verò *actio* non videtur ex obligatione ſtatim facienda ex debito & præcepto, ſed tantùm ex quadam perfectione. Tum quoniam pudorem interdum & difficultatem habet, cùm conſiſtat in actu exteriori. Tum quia oporteret aliàs multos ſæpè ingratitudinis peccati damnare: cùm frequenter non ſtatim gratiæ agantur; niſi fortè nomine actionis gratiarum intelligamus quemuis modum loquendi *amicè & beneuolè*, cum quis recipit beneficium. Sic enim actio gratiarum videtur omnino ſtatim debita.

Cùm verò dicimus in aſſertione, *affectum* benefactoris mutuo affectu compenſari, non intelligas, ſolum affectum, & non etiam vllo modo ipſum *donum, compenſari affectu mutuo.* Totum enim beneficium, atque adeo etiam donum, illo compenſatur; ſicut pro vtroque gratiæ habentur & aguntur. Senſus igitur eſt, præcipuè quidem affectum affectu compenſari, propter ſimilitudinem. Item id, quod diximus, donum dono compenſari, eodem modo accipiendum eſt, nimirum *præcipuè*; quamuis etiam affectus dono compenſatur.

Denique quod diximus, *donū* quidem non *ſtatim* compenſandum eſſe, intelligi debet *ordinariè*. Nam ſi ob circumſtantias aliquando contingat, vt ſtatim ſit benefactori retributio opportuna, ſtatim eſt facienda. Ordinariè autem cùm peculiaris neceſſitas non accidit; ſi fiat retributio ſtatim, eo ipſo eſt importuna: quia videtur eſſe *ſolutio*, & tollit laudē beneficij collati. Et nota, hāc eſſe veram & ſolidam rationem aſſertionis poſitæ: quòd videlicet, ſi ſtatim abſque alia opportunitate fiat retributio, minuatur laus benefactoris, propter quod ſtatim minimè eſt opportuna retributio. Ratio verò Senecę eſt ducta à *ſigno*, & ſecundùm præſumptionem, quæ in ali-

Digitized by Google

quo caſu deficere poſſet. Non eſt enim neceſſe, eum, qui ſtatim dat, dare vt ſe liberet onere, quod inuitus ſuſtineat. Poteſt namque alia de cauſa ad id moueri; videlicet ne obliuiſcatur, &c.

Tertia aſſertio. Remuneratio beneficij ex gratitudine ita inſtituenda eſt, vt *præcipue* compenſetur affectus benefactoris. Id probat D.Thom. art. 5. Nam Gratitudo recipit beneficium *vt gratuitum*. Sed beneficium eſt gratuitum, præcipue ex beneuolo benefactoris affectu: ergo præcipuè reſpicit affectum.

Quæ doctrina vt rectius intelligatur, notandum eſt, quadrupliciter poſſe compenſari beneficium acceptũ. Primo; ex iuſtitia *commutatiua*, quæ compenſatio dicitur ex debito *legali*, quia ad eam cogitur aliquis ciuiliter, vt Caietanus quidem hoc debitum interpretari videtur ſuprà quæſt. 102. art. 2. Hæc compenſatio, quia fit ſub ratione æqualitatis, præcipuè attendit *rem* acceptam. Secundo, ex amicitia *vtili*, cùm ſcilicet aliquis vult compenſare beneficium, quia fuit ſibi vtile, & ex amore erga alterum, quatenus vtilitatem attulit. Et compenſatio talis, vt mihi videtur, eſt actus charitatis erga ſeipſum: nam ſe amat, qui alterum, vt vtilem ſibi, amat & remunerat. Quare non puto ſub hac ratione deberi compenſationem, ſed ſub aliis rationibus quis ſatisfaceret. Poſito tamen quòd hoc modo velit quis compenſare; videtur eſſe quoddam debitum *decentiæ*, vt quantitatem acceptæ vtilitatis compenſet. Et hoc modo poteſt intelligi S.Thomas hic art. 5. Tertio, ex amicitia *honeſta*. Et hæc compenſatio reſpicit affectum benefactoris gratuitum, non tanquam obiectum; ſed tanquam motiuum, & cauſam reſpiciẽdi amicum per ſe vt obiectum, cui viciſſim velit amicus benefacere. Ac proinde videtur hæc compenſatio eſſe actus charitatis, ſiue dilectionis proximi: & aliquando debetur huiuſmodi compenſatio; quia pertinet ad fouendam amicitiam, quæ in Chriſtiano homine eſt charitas, vt ſuprà dictum eſt diſp. 3. q. 1. Qvarto, ex gratitudinis virtute. Et hæc compenſatio (vt in illa tertia aſſertione ponimus) præcipuè reſpicit gratuitum affectum tanquam obiectum: quatenus beneficium gratuitum partim etiam continet affectum, quo res datur. Atque ex his poteſt intelligi etiam Caietanus hic art. 5.

Qvarta aſſertio. In recompenſatione Gratitudinis, plus oportet exhibere quàm beneficio receptũ ſit, quandoquidem aliquis poteſt, & opportunitas requirit. Id probat D.Thom. art. 6. Nam recompenſatio gratitudinis debet eſſe gratuita: ſed non videtur *talis*, niſi plus quis reddat quam accepit: ergo. Maior patet. Nam gratitudinis recompenſatio debet imitari ipſum beneficium, quod ex eo commendatur, quia eſt gratuitum: neque illud quis tenebatur impendere. Minor probatur. Nam ſi quis reddat tantùm æquale, non videtur facere gratis; ſed reddere quod accepit.

Itaque conſiderata ratione gratitudinis, quando circumſtantiæ ſunt eiuſmodi, vt iudicetur quis debere ex gratitudine plus retribuere, quam acceperit, ſtrictiùs obligat gratitudo ad retribuendum, quam quãdo propter circumſtantias iudicatur minùs eſſe retribuendum. Nam eiuſmodi retributio per beneficium maius, eo magis habet rationem gratitudinis & beneuolentiæ, quanto retributioni iuſtæ diſſimilior eſt.

Et hoc bene probat ratio S. Thomæ. Non autẽ probat, quòd nunquam fieri queat ſatis obligationi gratitudinis, reddendo minus, aut ęquale. Poteſt enim nihilominus retributio eſſe gratuita, ſi illud ęquale aut minus tribuatur, non vt æqualitas rei conſtituatur, ſed vt gratia referatur. Vnde D.Thom. in Minore illius rationis non dixit, non eſſe compenſationem gratuitam, niſi plus reddatur: ſed, *non videri*; atque adeo non eſſe tam gratuitam. Gratuita tamen poteſt etiam eſſe ita, vt ſatisfaciat obligationi gratitudinis pro ratione circumſtantiarum. Sicut etiam poſſet aliquando huic obligationi fieri ſatis, per ſolam gratiarum *actionem*, quando circumſtantiæ aliud non poſtulant, vt ex D.Th. art. 3. patet: & tamen gratias agere minus eſt quam *retribuere* aliquid æquale aut minus. Itaque non vult S. Thomas, oportere ſemper retribuere plus: neque hoc probat eius ratio; ſed quando circumſtantiæ quidem indicant, plus eſſe reddendum, maiorem eſſe obligationem gratitudinis ad retribuendum illud.

PVNCTVM TERTIVM.

An Innocens magis teneatur gratus eſſe Deo, quàm Pœnitens.

D.Thom. artic. 2.

Sententia S. Thomæ eſt, omnibus conſideratis, magis ad gratitudinem teneri pœnitentem. Probat. Quia, ſimpliciter loquendo, eo maior eſt obligatio ad reddendum gratiam, quo donum fuit maius, conſiderata conditione perſonæ, *cui confertur*. Sed donum gratiæ, quod impenditur pœnitenti, eſt maius, ſi conſideretur conditio perſonæ, cui confertur, quam donum gratiæ datum innocenti, conſiderata innocentis cõditione: Ergo, &c. Maior probatur. Nã quod conſiderata particulari circumſtantia perſonarum, eſt maius; moraliter loquendo, eſt ſimpliciter maius, cùm moralia, vt patet ex Philoſopho 3. Ethic. c. 1. ex circumſtantiis particularibus iudicẽtur. Minor probatur. Nam maior gratia fit ei, qui erat malus & dignus pœna, & inimicus, cùm is in gratiam recipitur; quàm ei, qui non perinde erat malus, ſed innocens: ſicut pauperi maior gratia fit, cùm ei quidpiam donatur, quam diuiti, etiamſi fortè *ſecundùm ſe*, quod datur diuiti ſit maius. Ex qua ratione D.Thomæ patet, loqui eum de Innocente, qui nunquam actualiter peccauit, ſaltem mortaliter, quomodo infantes ſunt Innocentes, & ij, qui conſeruant gratiam in Baptiſmo acceptam.

Cæterùm aſſertionem hanc D.Thomæ difficilẽ reddit, quòd nomine doni innocentiæ, communiter intelligitur gratia *longiori* tempore conſeruata, quàm ſit gratia pœnitentis: tametſi gratia pœnitentis plus etiam poteſt durare, vt patet. Gratia autem continuata longiori tempore, maius bonum eſt, cæteris paribus (hoc eſt, inteſione & actibus meritoriis) propter durationem maiorem, quæ reddit illam pluris æſtimabilem, moraliter loquendo, ſicut apparet in aliis rebus. Ex quo videtur innocens magis ad gratitudinem teneri.

Confirmatur: nam Innocens eſt melior, & magis Deo dilectus. Ergo plus Deo debet. Antecedens patet: quia maior vel minor dilectio aut affectus Dei dicitur, pro ratione effectus, ſiue boni ab ipſo in creaturã promanantis. Accedit, quòd Gratitudo reſpicit affectum benefacientis, vt art. 3. docet D.Thomas. Cùm ergo maius bonum argumento ſit maioris Dei affectus; maiorem quoque pariet obligationem gratitudinis.

Sed ad hæc tamen reſponderi poteſt, Deum abſolutè quidem plus diligere innocentem eum, cuius gratia plus durauit; & ipſum maius bonum à Deo accepiſſe *abſolute*, vt S.Thom. hic, & 1. p. q. 20. art. 4. ad 4. concedit. Obligationem autem gratitudinis non oriri ex maiori dilectione aut affectu Dei *abſolutè*; ſed ex maiori dilectione & affectu, vt eſt gratuita *donatio* in ordine ad eum, qui recipit, conſiderata eius conditione. Quo pacto maius donum, & magis gratuita donatio fit pœnitenti, propter conditionem perſonæ; ſicut contra propter conditionem etiam perſonæ donantis, dicitur abſolutè à Chriſto vidua illa, quæ tantùm duo æra minuta contulit, *plus omnibus dediſſe*, Lucæ 21.

Vnde rectè notat Caietanus hic, aliunde, formaliter loquendo, intelligi rationẽ *boni*, & aliunde rationem *doni*, ac proinde donum quidem innocentię, quatenus bonum eſt maius quiddam, quàm donum pœnitentis eſſe (quod intellige etiam reſpectu perſonæ, cui datur, vel

Digitized by Google

quæ illud recipit) quia eſt bonum, ſecundùm præſtantiam ſuam totam *abſolutè*: minùs verò quiddam eſt, quatenus *donum* eſt: quia donum non vtcunque ſolùm ſignificat rei præſtantiam, ſed vt receptam & datã huic in tali vel tali diſpoſitione. Quod dum conſideratur in perſona pœnitente, aliquid plus cernitur & æſtimatur propter *modum*, quo datur magis indigno, qui modus ſignificatur ſiue connotatur nomine *doni*.

Quia ergo obligatio gratitudinis oritur ex doni ratione, vt *donum formaliter* eſt (eo quòd quatenus donum recipitur ab aliquo, debet is gratiam agere aut referre) & maius donum formaliter eſt gratia pœnitentis, quàm innocentis; tametſi materialiter donum innocentis, vt quoddam bonum eſt, ſit maius: ideo rectè docet S. Thomas, pœnitentem magis teneri ad gratitudinem, quam innocentem. Ac ſimili modo poteſt illud intelligi, quod Luc. 15. dicitur: *Maius gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.* Hoc enim intelligendum eſt, ſpectata ratione formali *doni*: de qua etiam eſt maius gaudium.

Ita planè intelligendus eſt D. Thom. hic, & 1. p. q. 20. art. 4. ad 4. non verò ſicut Caietanus hic in fine ſolutionis ſexti dubij eum exponit, quaſi velit, nimirum pœnitentem *ſtrictius* quidem debere gratias, quàm innocentem; hunc verò *maiores* gratias debere, vt ſic (inquit Caietanus) ex parte eius, qui beneficium recipit, modus vinculi reſpondeat modo *donantis*; & quantitas gratiæ referendæ reſpondeat quantitati beneficij quod maius eſt in Innocente. Falſa eſt hæc expoſitio, neque ad mentem D. Thom. Falſa quidem, quoniam etiam quantitas gratiæ reddendæ proportionata debet eſſe quantitati doni formaliter, vt *donum* eſt: eſt autem metiendum donum formaliter modo ipſo *donandi*, attenta conditione perſonæ dantis & recipiẽtis: & ſic quo modo dãdi eſt magis gratuitus; atque adeo quo eſt maius donum, eo maior gratia debetur, & non ſolum *ſtrictius*. Neque eſt etiam illa expoſitio Caietani ad mentem D. Thomæ; quia vt patet ex illo quæſt. præced. art. 2. præcepta quidem diuina eo ſtrictius obligant, quo ſunt de re grauiori, ita, vt inter præcepti vinculum, & id quod debetur, ſit proportio. Sed præceptum de gratitudine eſt diuinum, non humanum: ergo ſi pœnitens ſtrictius tenetur gratias agere, vt fatetur Caietanus, etiam tenebitur agere gratias maiores.

PVNCTVM QVARTVM.

Quale & quantum ſit peccatum Ingratitudo.

D. Thomas q. 107.

DVobvs modis poteſt contingere, vt quis ſit ingratus, ſicut docet D. Th. hic ar. 3. Vno modo per ſolam *omiſſionem*, cùm ſcilicet quis non reddit gratiam vllam, pro accepto beneficio. Et hæc Ingratitudo in iis caſibus eſt peccatum, in quibus iuxta punct. 3. tenetur quis gratus eſſe. Nam omiſſio actus virtutis tunc ſolùm peccatum eſt, quando virtutis actus non modò exerceri poteſt, ſed etiam debet. Altero modo poteſt quis eſſe ingratus per *commiſſionem*, cùm ſcilicet non modò non eſt gratus, ſed etiam facit quidpiam contra virtutem Gratitudinis, retribuendo nimirum malum pro bono. Et hęc Ingratitudo ſemper eſt peccatum: nam eſt contra præceptum negatiuum de cauenda Ingratitudine, quod obligat pro omni tempore, ſicut alia *negatiua* præcepta.

Atque vtroque modo Ingratitudo eſt peccatũ *mortale* ex ſuo genere. Nam valde abalienat animum ab ingrato, atque adeo grauiter per ſe lædit amicitiam & charitatem mutuam, quæ eſt ſpiritualis *vita* animæ. Vnde Apoſt. 2. ad Tim. 3. generatim annumerauit Ingratitudinem aliis peccatis mortalibus: *Erunt*, inquit,

A *homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, &c.* Quanquam minime dubium eſt quin grauius peccatum ſit Ingratitudo per commiſſionem, quam per omiſſionem: nam, cùm reddere *malum pro malo*, non liceat, vt patet ad Rom. 12. & 1. ad Theſ. 5. & 1. Pet. 3. conſequens eſt vt reddere pro *bono malum*, grauiſſimum peccatum ſit. Vnde peculiariter extat de hac Ingratitudine per commiſſionem, illa comminatio diuina, Prou. 17. *Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius.*

Sed eſt aduertendum ex doctrina D. Thom. hic art. 2. ad primum duplicem adhuc eſſe Ingratitudinem, ſiue per commiſſionem, ſiue per omiſſionem. Altera eſt Ingratitudo Formalis, cùm ſcilicet quis ex contemptu beneficij, atque adeo benefactoris, vt benefactor

B eſt, eſt ingratus. Et hæc Ingratitudo *ſpeciale* peccatum eſt, ſicut & Gratitudo ſpecialis virtus, vt rectè docet D. Th. illic, & Caietanus in Summa, verbo Ingratitudo.

Altera eſt Ingratitudo Materialis, cùm ſcilicet non ex contemptu beneficij, ſed ex aliqua alia cauſa omittit quis benefacere viciſſim, aut gratiam debitam reddere benefactori ſuo, vel etiam committit aliquid mali contra illum.

Et hæc Ingratitudo materialis non eſt ſpeciale peccatum, ſed eſt conditio quędam ſeu circumſtantia *communis* eorum omnium peccatorum, quibus per omiſſionem vel commiſſionem læditur benefactor. Sicut cum omni omnino peccato contra Deum benefactorem noſtrum, eſt coniuncta hæc circumſtantia Ingratitudinis materialis. Quæ proinde Ingratitudo materia-

C lis, licet reipſa ſit peccatum grauiter per ſe lędens mutuam amicitiam & charitatem, tamen non eſt diſtinctum peccatum ab eo quod alioquin contra benefactorem committitur, ſed eſt illud ipſum peccatum, cum tali ſcilicet Ingratitudinis circumſtantia.

Ex quibus poteſt intelligi, Ingratitudinem formalẽ, & Ingratitudinem materialem, in quibuſdam conuenire, & in quibuſdam differre. *Conueniunt* namque in tribus. *Primò*; quòd vtraque eſt peccatum, & quidem grauiter per ſe lædens charitatem mutuã, atque adeo mortale ex genere, vt dictum eſt. *Secundò*; quòd vtraque nihilominus poteſt eſſe tantummodo peccatum veniale: vel propter exiguitatem materię: vel propter imperfectionem actus non planè deliberati, vt rectè tradit Caietanus in Summa, verbo Ingratitudo. *Tertiò*; quod

D vtraque meretur quidem, vt beneficia in Ingratum nõ conferantur, ſi tantum ſpectemus ipſius ingrati meritum; tametſi aliunde propter obligationem charitatis erga omnem proximum, in caſu neceſſitatis benefaciendum ſit etiam ingratis, vt optime docet D. Thom. art. 4. Per quam doctrinam corrigendum eſt id, quod non ſatis piè & circumſpectè dixit Seneca lib. 4. de Beneficiis, c. 27. *peſſimè dare beneficia eum, qui ingratos eligit, in quos peritura conferat.*

Differunt autem Ingratitudo formalis, & Ingratitudo materialis, in duobus potiſſimum. *Primò*; quòd formalis eſt peccatum ſpeciale, & diſtinctum ab aliis: materialis autem non item, vt dictum eſt. *Secundò*; quod conſequenter Ingratitudo formalis ſemper eſt explicanda in confeſſione, ſi ſit peccatum mortale: materialis autem non ſemper. Nam materialem quidem In-

E gratitudinem erga Deum, cùm cõſtet includi in omni peccato, nunquam oportet ſeorſim explicare, vt rectè notauit Caietanus in Sũma. Eo enim ipſo explicatur, quòd explicantur alia peccata. Ingratitudo autem formalis incluſa in aliis peccatis contra hominem benefactorem, tunc ſolum in eiuſmodi peccatorum confeſſione explicanda eſt, quando notabiliter eiuſmodi aliquod peccatum aggrauat, ſicut rectè ſentit illic Caietanus; vt ſi contra inſignem admodum benefactorem grauiter peccatum ſit.

Finis ſeptimæ Diſputationis.

Digitized by Google

DISPVTATIO OCTAVA GENERALIS,

DE FORTITVDINE ET EIVS PARTIBVS ET VITIIS CONTRARIIS.

DIVISA IN QVÆSTIONES TRES.

Digitized by Google

INDEX QVÆSTIONVM ET PVNCTORVM DISPVTATIONIS OCTAVÆ.

QVÆSTIO PRIMA.

De ipſa Fortitudine ſecundùm ſe.

PVNCT.I. *Quanam & qualis virtus ſit fortitudo.*
II. *Quàm latè pateat materia & functio Fortitudinis.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De Martyrio.

PVNCT.I. *Quid ſit Martyrium.*
II. *Quam efficacitatem habeat Martyrium.*

QVÆSTIO TERTIA.

De partibus Fortitudinis & de peccatis oppoſitis tum ipſi Fortitudini, tum eius partibus.

PVNCT.I. *Quanam ſint partes Fortitudinis.*
II. *Quanam peccata opponantur Fortitudini & eius partibus.*

Digitized by Google

DISPVTATIO OCTAVA GENERALIS,

DE FORTITVDINE, ET EIVS PARTIBVS, ET VITIIS CONTRARIIS.

D. Thomas 2.2. quæſt. 123. & ſequent.

DE Fortitudine (ſicut etiam poſtea de Temperantia) ſolùm præcipua quædam breuiter explicanda ſunt: ne ſi in rebus facilibus, vel abundè explicatis ab ipſo D. Thoma, vel non valdè neceſſariis, immoremur, nimium excreſcat hoc volumen Erunt igitur tres quæſtiones huius Diſputationis: PRIMA; *de ipſa virtute Fortitudinis ſecundùm ſe.* SECVNDA: *de præcipuo illius actu, ſcilicet de Martyrio.* TERTIA: *de partibus Fortitudinis: & de peccatis oppoſitis tum ipſi Fortitudini, tum eius partibus. Pro iis autem quæ D. Thomas deinde diſſerit de Dono Fortitudinis annexo huic Virtuti, ſufficiunt ea quæ tomo 2. de hoc & aliis donis generatim tradidimus in Diſputatione 5. De præceptis autem Fortitudinis, etiam dicemus quantum ſatis erit, quæſt. 3. vbi explicabimus peccata oppoſita Fortitudini & eius partibus.*

QVÆSTIO PRIMA.

De ipſa Fortitudine ſecundùm ſe.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 123.

DVO ſunt explicanda, Quibus continentur ea quæ in pluribus articulis tradit hîc D. Thom. PRIMO: *Quænam & Qualis virtus ſit Fortitudo.* SECVNDO: *Quàm latè pateat eius materia & functio.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quænam & qualis Virtus ſit Fortitudo.

D. Thomas artic. 1.2.11.12.

FORTITVDINIS vocabulum quatuor potiſſimum ſignificatus habet: ex quibus vltimus tantùm eſt ad propoſitum. PRIMO ſignificat quaſcunque validas vires & robur ſeu corporis ſeu Spiritus ad efficiendum aliquid ſiue bonum ſiue malum. Quo pacto accipitur Iudic. 16. Vbi ſæpius memoratur Samſonis *fortitudo*. Et Iob 40. vbi deſcribitur fortitudo diaboli. SECVNDO; ſignificat vnum è ſeptem donis Spiritus ſancti, quæ numerantur Iſai. 11. TERTIO; ſignificat quamcunque animi Virtutem, per quam quis in officio ſe continet, ſpretis & ſuperatis quibuſcunque rebus ſiue iucundis ſiue acerbis, quibus poſſet homo induci ad peccandum. Quo pacto Fortitudo generatim complectitur omnes Virtutes. Et ſic de Fortitudine loquitur S. AMBROSIVS lib. 1. de officiis cap. 36. cùm inquit: *Iure ea Fortitudo vocatur quando vnuſquiſque ſe ipſum vincit: Irã continet: nullis illecebris emollitur atque inflectitur: non aduerſis perturbantur: non extollitur ſecundis, & quaſi vento quodam variarum rerum ei circumfertur mutatione.* Et S PROSPER libr. 3. de vita cõtemplatiua, cap. 20. cùm ſimiliter ait: *Animi Fortitudo ea debet intelligi, quæ non ſolùm diuerſis pulſata moleſtiis inconcuſſa permaneat, ſed etiam* A *nullis voluptatum illecebris reſoluta ſuccumbat.* QVARTO; Fortitudinis vocabulum ſignificat virtutem quandam peculiarem per quam animus rectè ſe habet erga ea quę ſunt acerba & terribilia, &, vt talia, poſſunt deterrere ab officio conſentaneo rectæ rationi. Quę virtus eſt vna ex quatuor Cardinalibus, vt docuimus tom. 3. quæſt. 4. de Virtutib. p. 3. Ac de hac Fortitudine eſt præſens diſputatio.

Poteſt autem hæc Fortitudo, ex ſententia Philoſophi 2. Ethic. c. 7. & 3. Ethic. c. 6. & ſeq. & S. Auguſtini lib. 83. qq q. 31. & D. Thom. hic & aliorum communi ſic definiri: *Fortitudo eſt Virtus moralis, per quam animus erga ea quæ ſunt acerba & terribilia, ita rectè ſe habet, vt neque prauè timendo, neque temerè audendo, deſciſcat propter illa ab officio rationis* B *rectæ conſentaneo, ſed in eo illis ſuperatis ſe contineat; ſiue ea prout ad officium retinendum conueniat, timendo & cauendo; ſiue, prout item conueniat, audendo, & aggrediendo illis contemptis opus aliquod virtutis arduum.*

Hæc deſcriptio omnem vim huius virtutis continet, & cum doctrina Philoſophi cõgruit locis citatis, vbi ait: *Fortitudinem eſſe Mediocritatem quæ circa timores fiduciaſque verſatur.* Et libr. 3. cap. 7. vbi clariùs ait: *Qui igitur ea quæ*

Digitized by Google

inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduerſus voluptates, quibus aurum deferre neſciat, nec (vt dicitur) Aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat tanquam labem quandam quæ virtutem effœminet. Et quamuis, vt D. Thomas art. 2. ad 2. dicit, poſſunt hæc intelligi de Fortitudine communiter dicta, tamen nihil etiam obſtat quominus de Fortitudine propriè dicta intelligantur; eo modo quo explicaui. Quod ipſum ibidem etiam agnoſcit S. Thomas cùm ſubiungit, fortitudinem quoque vt eſt virtus ſpecialis & propriè dicta, coadiuuante alias virtutes. Et certè Ambroſius in illo c. 39. de Fortitudine, vt eſt à cæteris diſtincta, videtur loqui, vt patet ex eo quod dicit, *ſolam defendere ornamenta Virtutum omnium, &c.* Quam igitur latè pateat MATERIA in qua verſatur Fortitudo, hactenus dictum eſt.

FVNCTIO quoque Fortitudinis latiſſimè patet. PRIMO enim, prout variis motibus poteſt animus in officio contineri obſiſtendo malis & periculis, quæ ab illo deterrere queant, ita varia eſſe poteſt functio fortitudinis, cuius nimirum munus eſt per eam reſiſtētiam animum ſtabilire in officio, vt puncto præcedente dictum eſt. Itaque poteſt functio fortitudinis exerceri vel prout & quando expedit, moderatè timendo & cauendo pericula, ne ab his temerè oppreſſi recedamus ab officio, vt puncto præcedenti docuimus ex ſententia Philoſophi: Vel audendo & aggrediendo per moderatam paſſionem audaciæ opus arduum ad tollendum malum ipſum terribile; Vel ſuſtinendo malum iam vrgens; id quod præcipuum officium fortitudinis eſt, vt docent Philoſophus 3 Ethic. c. 9. & D. Th. hic art. 6. eo quòd in ſuſtinendo & perferendo mala per repreſſionem timoris, magis eis reſiſtitur, quod eſt præcipuum in fortitudine. Et quamuis timere & audere in genere quidem *naturæ* ſint motus genere diuerſi, tamen in genere *moris* vt vterque motus ordinatur ad obſiſtēdum malo & periculo ne ab officio nos dimoueat, eiuſdem virtutis *ſpecie* actus ſunt, nimirum fortitudinis.

DEINDE patet etiam latè functio fortitudinis tum ex parte *finis* ob quem ſuſcipitur, tum etiam ex parte motuum quos habere poteſt *adiunctos*. Ex parte quidem

A *finis*; nam duplex hic eſt. Vnus *intrinſecus* ſeu propinquus ſcil. bonum rationis, quod cernitur in ipſo obiecto formali fortitudinis, nempe in depulſione & repreſſione malorum & periculorum, ne nos dimoueant ab officio. Qui finis niſi in primis in functione fortitudinis ſpectetur, non erit ea verè actus fortitudinis, ſed tantummodo per quandam fortitudinis ſimilitudinem: vt pulchrè oſtendit Philoſophus 3. Ethic. c. 8. & ex eo S. Th. art. 1. ad 2. in iis hominibus qui ad operandum fortia mouentur non propter ipſum bonum rationis; ſed quia vel ignorant magnitudinem periculi; vel quia ſperant, ſe euaſuros, propter experientiam, vel peritiam; vel ex Ira; vel ex triſtitia quam cupiunt depellere: vel propter conſequēdum aliquod temporale commodum, &c.

Alter *finis* poteſt eſſe *extrinſecus* & remotus: vt puta B officium alicuius alterius virtutis, quod fortitudo etiam tuetur, ſicut antea dictum eſt. Item æterna quoque beatitudo, quam meritò etiam poteſt ſibi fortis proponere, vt docet D. Thomas art. 7. Atque etiam incolumitas à ſuppliciis æternis, vt luculenter docuit S. AMBROSIVS lib. 1. de officiis, cap. 38. *Quia*, inquit, *omnia ſupplicia graviorum ſuppliciorum vincuntur formidine; ideo ſi conſilio firmè animum tuum, nec à ratione diſcedendum putes, & proponas diuini iudicij metum, perpetui ſupplicij tormenta; potes animi ſubire tolerantiam.*

Ex parte autem motuum *adiunctorum* (vt diximus) latè etiam patet functio Fortitudinis. Nam primùm ſolet eſſe coniunctus cum fortitudinis actu, alterius etiam virtutis actus pro qua certat Fortitudo iuxta ſuprà dicta. Deinde accedere etiam ſolet motus iræ, & quidem C non inutiliter, ſi ſit iuſtus & moderatus. Quamquam etiam ſine omni ira poteſt fortitudo ex ſola Rationis electione obire munus ſuum. Iuxta illud Ciceronis q. 4. Tuſculana: *Non deſiderat Fortitudo aduocatam iracundiam ſatis eſt inſtructa, armata, parata per ſe.* Præterea non deeſt etiā in tormentis animo forti aliqualis delectatio & iucunditas, quæ decus ipſum virtutis comitatur: quanquam ob vrgentem ſimul dolorem quodammodo obſcuratur, vt tradit Philoſophus lib. 3. Ethic. cap. 9. Sed de his hactenus.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Martyrio.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 124.

EXPLICANDVM eſt. PRIMO, *Quid ſit Martyrium, ex quo patebit, An & quomodo ſit Actus Virtutis Fortitudinis.* SECVNDO: *Quam habeat efficacitatem. Differunt autem aliquid de Martyrio Theologi in 4. ſentent. diſt. 4.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Martyrium.

D. Thomas artic. 1. 2. 4. 5.

MARTYRIVM, ſi attendamus ad vim Græci vocabuli *μαρτύρειν*, idem eſt quod *teſtimonium*, & Martyr idem quod *teſtis*. Sed vſu loquendi in Eccleſia recepto, Martyrium nō eſt qualecunque teſtimonium, ſed *teſtimonium quo morte ipſa pro Deo obita teſtificetur quis aliquam fidei veritatem, vel in ſe ipſam, vel in aliquo pio virtutis opere relucentem.*

Neque verò martyrium iuxta hanc vocabuli notionem, eſt aliquid vnum vnitate aliqua ſimplici ſiue *vniuoca*, ſed vnitate quadam *analogica* ſiue cuiuſdā ordinis. Nam communi vſu loquēdi Martyrij vocabulum iuxta

D eam notionem tribuitur duabus rebus valdè diuerſis, ſolùm propter ordinem vnius ad aliam: ſcil. & *Morti* ipſi & *actui* quo acceptatur: ſicut & vtroque iſtorū ſuo modo teſtificatur quis fidei veritatem, aut in ſe ipſam, aut in opere pio relucentem. Per quas duas Martyrij acceptiones facilè expediuntur omnes difficultates quę ſpectant ad Martyrij rationem.

PRIMO itaque Martyrium dicitur *ipſa Mors* pro Deo obita ad teſtificandam fidei veritatem vel in ſe (vt diximus) vel in aliquo pio virtutis opere relucentem. Atqui iſto modo Martyrium non eſt aliquis actus, ſed potiùs

Digitized by Google

Obiectum actus, vt poſtea patebit. Et ſic de Martyrio loquuntur Scriptores Eccleſiaſtici, & reliqui fideles, cùm prædicant & colunt Martyrium ſanctorum Innocentum, qui abſque vllo actu ſui liberi arbitrij mortem pro Christo Domino pertulerunt, & ea ipſa illum eſſe verum Meſſiam ac Regem animarum non loquendo ſed moriendo (vt ait Eccleſia) confeſſi & teſtati ſunt. Item ſic loquimur de Martyrio cum dicimus, ſanctos Martyrium pertuliſſe, & illud eſſe Dei donum ac præmium quoddam, &c.

Nec per mortem hìc propriè intelligimus ſeparationem ipſam animæ à corpore, atque adeò mortem vt *in facto eſſe*, ſed mortem vt *in fieri* ante illud momentum in quo iam homo *non eſt*, & anima incipit eſſe ſeparata à corpore. Quo pacto tunc Mors eſt, vt *in fieri*, cum mori homo dicitur; nimirum iam lethaliter affectus & in certa via ad ſeparationem animæ & corporis; vt cùm eſt lethaliter ſauciatus, vel extremè æger, &c. quemadmodum indicauit S. Thom. art. 4. ad 4. cùm notanter dixit, tunc pati aliquem martyrium cùm patitur ipſam *inflictionem* mortis. Etenim Mors in qua Martyrium conſiſtit, ea eſſe intelligenda eſt, quæ valere poſſit vt in ea vel per eam Martyr obtinere queat gratiam & remiſſionē peccatorum (iuxta ea quæ tradémus puncto ſequenti) id quod non contingit niſi ante ſeparationem ipſam animę à corpore, dum ſcilicet quis adhuc viuit hanc vitam; & per eam tanquam per viam quandam tendit ad beatitudinem.

Vt autem huiuſmodi mors (ſcilicet ita *in fieri*) ſit verè martyrium de quo loquimur, quinque conditiones requiruntur, vt ex dictis patet. Prima conditio eſt, vt re ipſa ſeparatio animæ & corporis ſequatur, ſicut ex communi doctrina docet D. Thomas art. 4. Alioqui enim, quidquid aliquis citra realem ipſam mortem patiatur, eiuſmodi paſſio non propriè ſed ſolùm per quandam ſimilitudinem Martyrium dici poterit, vt ibidem ait D. Th. ad 1. Quo pacto interpretatur illud Hieronymi (vel potiùs Sophronii) in ſerm. de aſſumpt. B. Mariæ, qui incipit, *Cogitis me, ô Paula & Euſtochium*, tom. 9. operum Hieronymi; *Rectè dixerim quod Dei genitrix Virgo, Martyr fuit, licet in pace vitam finierit.* Et illud item Gregorii hom. 3. in Euang. *Quamuis occaſio Martyrij deſit, habet tamen & pax noſtra martyrium ſuum; quia etſi carnis colla ferro non ſubijcimus, ſpirituali tamen gladio carnalia deſideria in mente trucidamus.* Neque obſtat illud Domini ad Iacobum & Ioannem (qui martyrium re ipſa non fuit paſſus) *Calicem quidem meum bibetis.* Matth. 22. Nam Ioannes etiam nihilominus calicem bibit, hoc ipſo quòd promptiſſima voluntate mortem ſibi intentatam acceptauit, quamuis re ipſa illam in tormentis paſſus non eſt, neque adeò Martyr propriè fuerit.

Secunda conditio eſt, vt Mors eiuſmodi non ſit Contra voluntatem patientis. Non tamē requiritur vt ſit etiam expreſsè & actu voluntaria, ſicut patet in Innocentibus, qui ſine eiuſmodi voluntate, verum Martyrium perpeſſi ſunt, & per *Martyrij gloriam*, æternitatē conſecuti, vt ait Hilarius Can. 1. in Matthæum. Cōmentitium enim eſt quod quidam dixerunt, fuiſſe in illis miraculosè acceleratum vſum rationis: neque enim id vllo firmo teſtimonio aut argumento probari poteſt. Vnde S. Aug. ſer. 8. de ſanctis, æquè indubitanter atque eleganter diſſerit, beatos illos paruulos, neſciētes planè quid ageretur, ſe ipſos publicaſſe cùm matres vellēt abſcondere, *nec ſciuiſſe tacere cum needum didiciſſent formidare.*

Tertia conditio eſt, vt mors nō obeatur quaſi ex *conſequenti*, vt fit quando quis intendit aliquid aliud, & præter eius intentionem mors ſequitur. Nam ob defectum huius conditionis mors militum in bello, etiamſi propter fidei defenſionem occumbant, minimè eſt martyrium.

Quarta conditio eſt, vt mors obeatur propter iuſtam cauſam, id eſt, ob fidei defenſionem, vel in ſe, vel vt relucet in opere pio virtutis, in quo ſcil. ad mortem vſque propugnando, vel eo ipſo oſtendat quis placere Deo pia opera virtutis; quod eſt nimirum quædam fidei veritas. Ac ob defectum huius conditionis, quantumuis quis acerbiſſima patiatur tormenta, tamen ſi ea non propter fidei veritatem & iuſtitiam, ſed aliam ob cauſam patiatur, minimè verus Martyr erit. Veriſſimè enim S. Avgvstinvs concluſ. 2. in Pſal. 34. *Martyres*, inquit, *non facit pœna ſed cauſa.* Quod pulcherrimè ibi confirmat ex illis verbis eiuſdem Pſalmi: *Exurge Domine & intende iudicio meo, Deus meus & Dominus meus in* Cavsam *meam. Non* (inquit Auguſtinus) *in pœnam meam, ſed in cauſam meam. Non in id quod mecum habet latro commune, ſed in illud, quo Beati qui perſecutionem patiuntur propter* Ivstitiam Matth. 5. *Hæc enim cauſa diſcreta eſt. Nam pœna communis eſt bonis & malis.* Et Epiſtola 50. ad Bonifacium Comitem. *Dominus*, inquit, *cum latronibus crucifixus eſt: ſed quos paſſio iungebat, cauſa ſeparabat. Idē o in* Pſal. 42. *Vox illa intelligenda eſt verorum martyrum, volentium ſe diſcerni à falſis martyribus: Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Non dixit, diſcerne pœnam meam, ſed diſcerne cauſam meam. Poteſt enim eſſe impijs non ſimilis pœna: ſed diſſimilis eſt martyrum cauſa.*

Qvinta conditio eſt, vt in eo qui mortem patitur, non vigeat affectus ad peccatum aliquod mortale. Nam non cenſetur eſſe verè martyrium id quod ſpiritualiter ad ſalutem non prodeſt. Ei autem in quo viget affectus ad aliquod peccatum mortale excludens Charitatem, nihil omninò ad ſalutem prodeſt: iuxta illud Apoſtoli 1. Corinth. 13. *Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Atque hāc ob cauſam qui extra Eccleſiam ſunt, vtpote obſtricti peccato mortali ſchiſmatis vel infidelitatis, etiamſi propter Chriſtum patiantur, tamen minimè ſunt veri Martyres, vt luculenter aſſerit S. Auguſtinus lib. 1. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 7. Et S. Pacianvs epiſtol. 2. ad Sympronianum. *Extra Eccleſiæ*, inquit, *pacem, extra concordiam, extra eam matrem cuius portio debet eſſe, quis martyr eſt? Audi Apoſtolum, ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Idem aſſerit S. Fvlgentivs libro de fide ad Petrum c. 39.

His quinque conditionibus concurrentibus, Mors pro cauſa pia obita Martyrium eſt, illo primo modo quo iam de Martyrio loquimur. Neque eſt ſemper de ratione iſtiuſmodi martyrij, vt mors ſit illata ab alio; nam quędam etiam ſanctæ fuerunt verè martyres, quæ ex peculiari Dei inſtinctu ſibi ipſis mortem, concurrentibus illis quinque conditionibus, conſciuerunt; vt patet ex S. Avgvstino lib. 1 de ciuitate Dei, c. 26. vbi ait, *earum ſanctarum martyria in Catholica Eccleſia veneratione celeberrima frequentari.* Ordinariè autem ſicut non licet ſe occidere citra eiuſmodi inſtinctum Dei (iuxta dicta ſuprà diſp. 5. q. 8.) ita ad martyrium requiritur, vt mors ab alio inferatur. Et hactenus de martyrio, accipiendo hoc vocabulum Primo illo modo quo diximus, ſcil. pro ipſa morte.

Secvndo; dicitur martyrium ipſe etiam *actus*, quo mors talis qualis hactenus deſcripta eſt, voluntariè ſuſcipitur & ſuſtinetur, &c. contempta eius acerbitate; idque pro retinenda & propugnanda veritate fidei vel *in ſe*, vel vt relucente in aliquo pio virtutis opere, iuxta veram & communiter receptam doctrinam D. Thomæ art. 5. Et hoc modo martyrium eſt actus quidam fortitudinis *elicitiuè*, cùm per eum firmetur animus in officio rectæ rationi conſentaneo, puta fidei, vel etiam alicuius alterius Virtutis in qua fidei Veritas reluceat. *Imperatiuè* autem eſt actus charitatis & quidem præſtantiſſimus (quatenus à charitate imperatur) iuxta illud Domini teſtimonium Ioan 15. *Maiorem charitatem nemo habet quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Vt etiam docet D. Th. hic art. 1. & 2. & 3.

Ex

Digitized by Google

Ex qua veriſſima doctrina facilè refelluntur duæ abſurdiſſimæ hæreſes: VNA Baſilidis qui inſipienter cenſuit, non licere ſubire martyrium, vt intelligi poteſt ex Tertulliano in lib. de præſcr. non longè à fine: Contra manifeſta illa Domini teſtimonia Mat. 5. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.* Et Matth. 10. *Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum.* Et infrà: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Et Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Vnde & Apoſtolus ad Heb. 11. Martyres laudat. *In occiſione,* inquit, *gladij mortui ſunt, &c. quibus dignus non erat mundus.* Quin etiam de ſubeundo martyrio tempore neceſſitatis, pro tuenda ſcil. fide, extat Domini præceptum, vt verè affirmauit TERTVLLIANVS in Scorpiacos aduerſus Gnoſticos, & patet ex illo Luc. 9. *Oportet filium hominis multa pati, &c. & occidi.* Et ſequitur paulò pòſt: *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie & ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam, &c.* Vnde S. AVGVSTINVS lib. 13. de ciuit. Dei, c. 4. *Dictum,* inquit, *eſt homini, Morieris ſi peccaueris. Nunc dicitur Martyri, Morere ne pecces. Tunc dictum eſt, Si mādatum tranſgreſſi fueritis, morte moriemini. Nunc dicitur, Si mortem recuſaueritis, mandatum tranſgrediemini.*

ALTERA hæreſis fuit flagellantium hæreticorum; qui, vt refert Bernardus de Luxemburgo in hæreticorū catalogo, aiebant, flagellationem eſſe præſtantiorē quàm martyrium, eo quòd quis ſeipſum flagellat, mors autem ab alio quopiam martyri infligitur. Quod placitum & abſurdum & ineptum eſt. Nam præponderat multis partibus ei conſiderationi, quod per martyrium cōtemnitur & toleratur pro retinendo virtutis officio ipſa mors, quæ eſt malum omnium terribiliſſimum. Quamobrem ſiue martyrium conſideretur vt *elicitiuè* eſt actus fortitudinis, ſiue vt imperatiuè eſt à charitate, perſpicuum eſt, illud antecellere cuicunque alij macerationi corporis. Iuxta illud teſtimonium Chriſti, *Maiorem charitatē nemo habet quàm vt animam ſuā ponat quis, &c.* Io. 15. Vnde etiam Dauid: *Pretioſa,* inquit, *in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.* Pſal. 115.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quam efficacitatem habeat Martyrium.

Ad art. 3. D. Thomæ.

DE efficacitate & valore Martyrij quędam ſunt certa apud Theologos & vnum controuerſum. PRIMO certum eſt, Martyrium vt conſiſtit quidem in actu tum fortitudinis elicitiuè, tum charitatis imperatiuè (iuxta dicta puncto præcedenti) habere ſingularem vim promerendi non modò beatitudinem ipſam & gloriam eſſentialem, vt alij actus boni meritorij, ſed etiam peculiare quoddam prēmium accidentale, quod Theologi appellant martyrij *laureolam,* ſiue aureolam, conſiſtentem in ſingulari quodam gaudio beati ob victoriam de morte & conformitatem cum morte & paſſione Chriſti Domini, atque etiam in ſingulari quodam fulgore corporis poſt reſurrectionem ex illo gaudio redundantem, iuxta doctrinam D. Thomę, in additionibus ad 3. p. q. 96. art. 6. & 10. quæ eſt etiam aliorum Theologorum.

SECVNDO; certum eſt, meritum iſtud Martyrij non impediri per aliquod peccatum veniale Martyris, quod extrinſecè quidem ſe habeat ad ipſum actum Martyrij, etiam ſi fortè affectus ad illud vigeat adhuc in Martyre, ipſo Martyrij tempore. Vt enim peccatum veniale non impedit gratiam (ſed ſolùm mortale) ita neque meritum boni actus qui exerceatur in gratia. Dixi autem nō impediri per peccatum veniale *quod extrinſecè quidem ſe habeat ad ipſum actum martyrij:* nam ſi ipſemet actus acceptandi & tolerandi mortem eſſet veniale peccatum ob
A aliquam malam circumſtantiam (vt ſi referretur ad vanam gloriam, &c.) proculdubio id peccatum veniale impediret Martyrij meritum, quoniam impediret etiam quominus talis actus eſſet verè Martyrium. Martyrium enim non eſt id quod vlla ratione ſit malum & peccatum, ſed id quod vndequaque ſit bonum & vtile ſpiritualiter, vt patet ex dictis punct. præced. in quinta conditione. Adde quòd qui actum ipſum acceptandi & tolerandi mortem referret ad malum finem etiam ſecundùm ſe tantummodo venialem, eo ipſo peccaret aliunde mortaliter: prodigens nimirum vitam ſine vlla vtilitate: niſi fortè ab hoc peccato mortali in illo mortis articulo & trepidatione excuſaretur quis per inuincibilē circa hoc ignorantiam aut incogitantiam.

B TERTIO; certum eſt, Martyrium, vt conſiſtit *imperatiuè* in actu charitatis, habere etiam vim ex opere operantis cōciliandi gratiam, ſi fortè Martyr vſque ad illud tempus ea carebat, neque alioqui in eo vigebat affectus ad aliquod peccatum mortale. Nam actus veræ charitatis præſertim talis, qualis (teſtante Domino Ioannis 15.) nulla eſt *maior,* eā vim habet; cùm eius actus ſit etiā virtualiter actus pœnitentię. Quanquam negandum nō eſt quin in illo mortis articulo teneatur etiā Martyr ex neceſſitate præcepti pœnitētiæ, tempore mortis vel maximè obligantis, pœnitere de peccatis; niſi fortè ab hoc pręcepto implēdo excuſetur, propterea quòd in illa mortis trepidatione laboret inuincibili incogitātia peccatorū: De quo alias in materia de pœnitentia diſſerendū eſt. Dixi autem, vt Martyriū cōſiſtit *imperatiuè* in actu charitatis, &c. Nā vt conſiſtit elicitiuè in actu fortitudinis, nō
C habet vim conciliandi gratiam ex opere operantis, cùm actus fortitudinis connumeretur inter actus vltimò diſponentes ad gratiam iuſtificationis.

QVARTO, certum eſt, Martyriū, vt conſiſtit in eiuſmodi actibus charitatis & fortitudinis, habere etiā vim ex opere operantis ſatiſfaciendi pro tota pœna temporali debita peccatis. Quod patet, primùm ex Innocentio III in cap. *Cum Marthe,* §. vlt. Extra de celebratione Miſſarū, vbi affirmat *iniuriam fore Martyrium, qui orat pro Martyre.* Ex quo manifeſtè eſt conſequens, remitti martyri omnem pœnam temporalem peccatis debitā. Aliàs enim, abſque Martyris iniuria, poſſemus orare pro Martyre, vt ei ſcil. pœna temporalis remitteretur, ſi eius aliquo reatu obſtrictus maneret: ſicut oramus ad hunc fi-
D nem pro ſanctis animabus: quæ ſunt in purgatorio.

Deinde id ipſum patet ratione. Nam Martyrium lōgè antecedit quo ad acerbitatem, cuicunque actui pœnitentiæ etiam intenſiſſimæ & ſeueriſſimæ. Sed poteſt aliquis pœnitentiæ actus eſſe tantus, vt per illum remittatur tota pœna temporalis debita peccatis; qualis putatur fuiſſe pœnitentia Magdalenæ & ſimilium ſanctorum: Ergo etiam remittitur per martyriū tota eiuſmodi pœna.

QVINTO; conſequenter etiam eſt certum, remitti quoque per Martyrium peccatum veniale quo ad culpam poſt mortem, ſi fortè in Martyre viguit affectus ad aliquod peccatum veniale etiam tunc cùm pateretur. Probatur eodem illo teſtimonio Innocentij. Nam alio-
E qui liceret ſine iniuria Martyris orare pro Martyre, vt ei ſc. peccatum veniale remitteretur, ſi fortè in affectu ad illud vitam finiuiſſet.

Et hæc quidē certa ſunt. CONTROVERSVM autem inter Theologos eſt, An per Martyrium, vt conſiſtit ſaltem in ipſa morte tali, qualem puncto præcedenti deſcripſimus, remittatur *ex opere operato* peccatum mortale quo ad culpam, ſi fortè vſque ad illud mortis tempus Martyr erat eo obſtrictus, citra affectum tamen adhuc vigentem erga illud. Itaque quæſtio eſt, an qui peccato mortali obſtrictus, neque habens expreſſum actum ſupernaturalem charitatis aut contritionis patitur Martyrium, eo ipſo ex certa lege Dei, & ex Martyrij priuilegio conſequatur gratiam iuſtificationis per eiuſmodi

Digitized by Google

Martyrium, in aliquo momento eius tẽporis quo Martyrium durat, iuxta dicta punct. præced. quodcunque demum id momentum ſit, ſiue in principio, ſiue in medio, ſiue circa finem eius temporis; id enim nec poſſumus determinatè ſcire, neque ſcire refert: modò id fiat quidem ante ipſum terminum illius temporis, quo iam nimirum quis eſt extra hanc vitam, atque adeo incapax ad recipiendam gratiam iuſtificationis, iuxta dicta quoque punct. præcedenti.

Sunt autem hac de re duæ contrariæ ſententiæ. Nam Palud. in 4. diſt. 4. q. 3. ſub initium, & vt videtur etiam Albertus Magnus eadem diſt. art. 6. ad 4. ſentiunt, per Martyrium non remitti peccatũ mortale ex opere operato, ita vt per ipſum fiat quis ex attrito contritus, id eſt, vt acquirat per illud gratiam ſine contritione. Atque in hoc cenſent Martyrium eſſe inferius baptiſmo. Et idem ſenſit Armechamus lib. 8. de q. Armen. c. 37. & Adrian. in 4. in materia de baptiſmo, quæſtiuncula tertia ad tertium argumentum. Fundamentum huius ſentẽtiæ eſt, quia Martyrium non eſt ſacramentum; neque etiam ſacramento baptiſmi æquiparandum in eiuſmodi efficacitate.

Contra verò alij ſentiunt Martyrium ex opere operato valere ad conciliandam gratiam & remiſſionem peccatorum mortalium. Ita ſenſit Richardus in 4. diſt. 4. art. 2. q. 3. in fine, & Durandus eadem diſt. q. 8. præſertim num. 14. Et Ioannes Maior eadem diſt. q. 3. non longè à fine. Atque in eandem ſententiam propendet Sotus lib. 2. de natura & gratia, c. 16. Hæc ſecunda ſententia mihi videtur omnino vera.

Probatur Primo luculento teſtimonio S. Avgvstini li. 13. de ciuit. Dei, c. 7. *Quicunque*, inquit, *etiam non ſuſcepto regenerationis lauacro pro Chriſti confeſſione moriũtur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmatis. Qui enim dixit*, Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto; nõ intrabit in regnum cœlorum; alia ſententia iſtos facit exceptos.* Matth. 10. *vbi non minùs generaliter dixit: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Et alio loco* (Matth. 16.) *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Hinc eſt quod ſcriptum eſt.* Pſal. 115. *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Quid enim pretioſius quam mors, per quam fit, vt etiam delicta omnia dimittantur, & merita cumulatiùs augeantur?*

Secvndo, probatur ex auctoritate Eccleſiæ, quæ omnes illos paruulos Innocentes colit & celebrat tanquam veros Martyres & ſanctos. Inter quos nõ videtur eſſe dubitandum, quin aliqui per ipſum Martyrium ex opere operato (cùm caruerint *opere operantis*) iuſtificati ſint. Nam ſine dubio fuerunt aliqui ex illis nondum circumciſi; quia ſcil. vel nondum attigiſſent octauum à natiuitate diem, ante quem remedium circumcitionis paruulis non applicabatur, vel fortè eſſent filij Gentilium, vt aliquos fuiſſe in illa multitudine credibile eſt, quos proinde parentes non curarent circumcidi. Quòd ſi paruuli per Martyrium ex opere operato iuſtificari poſſũt; certè conſequens eſt, vt etiam adulti, cùm horum Martyrium non ſit deterioris conditionis, ſed potiùs eo melioris, quo eſt magis voluntarium.

Neque audiendi ſunt Armechamus & Adrianus, qui dicunt Eccleſiam non celebrare ex illo paruulorum numero niſi eos qui fuiſſent circũciſi, & per id remedium aſſecuti gratiam. Repugnat enim huic commento, tum auctoritas Eccleſiæ, quę in illorum feſto neminem prorſus excipit, tum etiam auctoritas ſanctorum Patrum, qui in ſuis de illis Innocentibus concionibus omnes illos, qui iuſſu Herodis propter Chriſtum occiſi ſunt, ſine vllius exceptione celebrant: vt videre eſt apud Hilarium canon. 1. in Matthæum; & Cyprianum in ſermone de Stella & Magis; & Auguſtinum ſer. 8. de ſanctis, & apud alios. Et denique repugnat eidem commento cõmunis etiam ſenſus & conſuetudo fidelium, qui in illo feſto omnes illos Innocentes paruulos propter Chriſtum occiſos æquè venerantur nemine illorum excepto.

Tertio; probatur ea ratione: nam per baptiſmum ex opere operato ideo remittuntur omnia peccata, quia continet quandam repræſentationem mortis Chriſti per modum cuiuſdam ſigni. Sed Martyrium continet repræſentationem eiuſdem mortis Chriſti per realem ſimilitudinem, quod multò plus eſt. Ergo minimè negandum eſt, quin illud etiam habeat eam efficacitatem, vt eſt quædam realis ſimilitudo mortis Chriſti.

Qvarto accedit, quòd Eccleſia ſtatim atque cõſtat aliquẽ fuiſſe verum Martyrem (hoc eſt, obiiſſe mortem talem, qualem punct. præced. deſcripſimus requiri ad Martyriũ) habet illum pro ſancto, & reputat iniuriã ei fieri ſi oretur pro illo, vt patet ex Innocentio III. in d. c. *Cùm Marthæ*, §. fin. Qui & addit, *ſacra ſcriptura auctoritatem ita docere*: nimirum illis locis, quibus ad hoc propoſitum vtitur Auguſtinus lib. illo 13. de Ciuit. c. 7. ſicut antea audiuimus. Ergo fatendum eſt, hoc ipſo quòd aliquis ſuſtinet verum Martyriũ, iuſtificari, etiam ſi forte ante illud iuſtus non eſſet, nempe ſi in illo non habeat ſufficientem actum ſupernaturalem charitatis aut pœnitentiæ (quod in illa trepidatione facilè contingere poteſt) per quem ex opere operantis iuſtificetur.

Ad fundamentum verò contrariæ opinionis reſpondet Ioannes Maior vbi ſuprà, Martyriũ quoque eſſe ſacramentum, nec propterea tamen eſſe plura ſacramenta quàm ſeptem: reuocari namque illud ad Baptiſmũ, cùm ſit etiam quidã Baptiſmus, nimirum *ſanguinis*, vt Theologi appellant. Sed hæc reſponſio neque neceſſaria neque probabilis eſt. Poteſt enim alter veriùs & faciliùs reſponderi, cum Richardo, Durando & aliis, ſcil. Martyrium, quamuis cum Baptiſmo conueniat, in illa vi cõciliandi gratiam ex opere operato, tamen ideo non eſſe ſacramentum, neque ſacramento ſimpliciter æquiparãdum, quia non id facit tãquam ſignum aliquod peculiariter ad eum effectum diuinitus inſtitutum, ſed propter realem repræſentationem mortis Chriſti. Adde, quòd neque ex opere operato concurrit Martyrium ad gratiam per modum *inſtrumenti phyſici*, ſicut cõcurrunt alia ſacramenta, vt ſuo loco videbimus, ſed tantummodo, vt quædam cauſa moralis, id eſt, vt mouens Deum ad conferendã gratiam ei qui Martyrium ſuſtinet, ſi illam antè non habuit.

QVÆSTIO TERTIA.

De partibus Fortitudinis, & de peccatis oppoſitis tum ipſi Fortitudini, tum eius partibus.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 128. & ſeq.

D*icemvs* Primo, *Quænam ſint partes fortitudinis.* Secvndo, *quænam peccata aduerſentur fortitudini & eius partibus: & vtrumque breuiter; cùm ferè ſufficiant ea quæ tradit D. Thomas de his rebus.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quænam ſint partes fortitudinis.

Digitized by Google

A SVBIECTIVAS partes, quæ ſcilicet ſint aliquæ virtutes ſpecie differentes, ad quas ipſa virtus fortitudinis habeat ſe tanquam genus; nullas habet fortitudo. Nam eſt ipſa vnica virtus ſpecie infima, vt rectè aſſerit D.Th.hic q.128.artic.1. Quòd æquè verum eſt, ſiue fortitudo conſideretur vt eſt in appetitu iraſcibili, ſiue vt eſt etiam in voluntate, iuxta ea quę tradidimus tom.2.q.2.de Virtut.p.2. Itaque ſupereſt vt fortitudo tantummodo habeat partes aliquas *potentiales* & *integrales*. Quæ nam autem appellentur partes potentiales alicuius Virtutis & quę integrales, docuimus ſuprà diſp.4.q.2.& diſp.5.q.vlt.

Sunt autē partes POTENTIALES fortitudinis in vniuerſum octo, vt intelligi poteſt ex D.Th.vbi ſupra, & q.129.art.7.& 134.& 136.art.5.& 137.art.3. Hæ ſunt B Fiducia, Magnanimitas, Securitas animi, Magnificētia, Patientia, Longanimitas, Perſeuerantia, Conſtantia.

Hę Virtutes, ſiue omnes inter ſe propriè differāt ſpecie, ſiue non (de quo non videtur magnopere laborandum) ideo rectè dici poſſunt partes potentiales fortitudinis, quoniam habent aliquam affinitatem & ſimilitudinē cū illa, neque tamen ſunt æque atque ipię principales. Quod facile patebit ex rationibus ſingulorum.

Etenim FIDVCIA eſt Virtus quædam perficiēs animum vt ſit promptus ad aggrediendum opera ardua citra præſens tamen periculum mortis. Quam Cicero lib.2.de Inuent.& S.Auguſt.lib.80.trium quæſtionum, quæſt.31.iiſdem verbis ſic deſcribunt: *Fiducia ſeu fidentia eſt per quam magnis & honeſtis rebus multum ipſe animus in ſe fiducia cum certa ſpe collocabit.* Itaque & eſt ſimilis fortitudini, cùm & ipſa aggrediatur promptè res arduas; & deficit tamen ab illa, cùm non etiam ipſa ſe extendat ad præſens periculum mortis, niſi fortè ex imperio C & impulſu fortitudinis.

MAGNANIMITAS perficit animum vt erga res magnas & præſertim ergà honores magnos rectè ſe habeat, eos nimirum prout expedierit, aut contemnēdo, aut moderatè curando. De qua virtute ſic inter cætera Philoſophus lib.4.Ethic.c.3. *Maximè quidem*, inquit, *magnanimus circa honores & ignominias verſatur; ob eaſque honores, qui & magni ſunt, & a probis Viris exhibentur, mediocriter quidem lætabitur, vtpote ſibi accommodatos, vel etiam minores quam ſibi conueniat. Integræ enim & abſolutæ virtuti nullus honor tribui dignus poteſt: admittet tamen eos Magnanimus à probis Viris licet inferiores ſint, propterea quod non habent illi maiores quibus afficere ipſum valeant; ſed qui à quibuſlibet è vulgo hominibus ob paruaſque res exhiberentur, eos prorſus cōtemnet, non enim eſt eis dignus. Simili modo etiam ignominiam, quippe quæ circa ipſum iure non accidat.* Et addit: *Quamuis maximè, vt* D *dictum eſt circa honores verſatur Magnanimus, nihilominus tamen & in diuitiis & poteſtatibus, & omni tam proſpera, quàm aduerſa fortuna, quomodocunque contigerit, moderatè ſe geret, &c.* Itaque etiam Magnanimitas habet quandam affinitatem cum fortitudine, quatenus verſatur circa magna & ardua; & ab ea tamen deficit, quatenus non etiam, vt illa, verſatur circa maxima, hoc eſt circa præſentia mortis pericula.

SECVRITAS placat & confirmat animum aduerſus nimias anxietates & curas ſolicitas, quas ſolet timor concitare; iuxta illud quod Philoſophus tradit li.2. Artis Rhetoricæ, c.5. ſcilicet *timorem facere homines conſiliatiuos*, quatenus nimirum ſolicitos reddit circa modum E quo effugiat imminentia mala. Et ſic etiam ſecuritas imitatur fortitudinem, quæ item reprimit timores immoderatos. Neque tamen ſecuritas hæc eſt fortitudini par, cùm non etiam reprimat ipſa ſola (ſine impulſu Fortitudinis) timores imminentis mortis.

MAGNIFICENTIA rectè afficit animum, vt quis, pro vt expedit, & pro vt res aut inſtitutū opus exigit, faciat etiam magnos ſumptus; id quod arduum quiddam eſt, & ſic etiam Magnificentia imitatur aliquo modo fortitudinem. De qua proinde ſic Cicero & Auguſtinus, vbi ſuprà. *Magnificentia*, inquiunt, *eſt rerum magnarum & excelſarum cum animi ampla quadam & ſplendida propoſitione cogitatio, atque adminiſtratio.* Et item Philoſophus libr. 4. Ethic.cap.2. *Magnificentia*, inquit, *ſeu magnificentia, eſſe quædam Virtus videtur, quæ circa pecunias verſatur: non in omnes tamen quæ ad pecunias ſpectant actiones, ſicut liberalitas, diffunditur, ſed in ſumptuoſas tantùm: atque in his liberalitatem magnitudine excellit.*

PATIENTIA animū firmat aduerſus triſtitias, ne ab illis oppreſſus deſciſcat ab officio rationi rectæ conſentaneo, iuxta illud S.AVGVSTINI in lib.de Patiētia, c.2. *Patiētia*, inquit, *hominis eſt, qua mala æquo animo* (id eſt ſine perturbatione triſtitiæ) *toleramus, ne animo iniquo bona deſeramus, per quæ ad meliora perueniamus.* Et li.83.qq.q.31.ex Cic.li.de Inuētione, dicit patientiam eſſe *perpeſſionem rerum arduarum ac difficilium, honeſtatis aut vtilitatis cauſa.* Itaque etiam imitatur fortitudinē. Deficit tamen à perfectione fortitudinis quoniā ipſa propriè (id eſt; ſine imperio & impulſu fortitudinis) nō ſuſtinet malū difficillimū, nēpe mortis, vt patet ex doctrina D.Th.q.136.ar.4. Quāuis & ipſa quoq; per ſe magna quædā Virtus eſt, iuxta illud Aug.in li.de Patiētia, c.1. *Virtus*, inquit, *animi quæ patientia dicitur, tam magnum Dei donum eſt, vt etiam ipſius qui nobis eam largitur, patientia prædicetur.* Conducent autem ad acquirendam & conſeruandam virtutem hāc Patientiæ illā eadem remedia, quæ tomo 2.q.6.de paſſion.p.3. docuimus valere ad comprimendas triſtitias.

LONGANIMITAS animū perficit, vt moderatè & ſine anxietate tendat per ſpē & expectationē in id quod diu differtur; ne videlicet cōtra atq; expedit, habeat in animo locū, illud quod dicitur Prou.13. *Spes quæ differtur affligit animā.* Et ſic etiā Lōganimitas habet aliquid affinitatis cū fortitudine, ſiquidē ſuperat difficultatē & moleſtiam, quā diuturna dilatio rei ſperatæ ſolet afferre.

PERSEVERANTIA, pro vt eſt non illa cōtinuatio & cōſeruatio gratiæ per bona opera vſque in finē vitæ, de qua diſſeruimus tom.2.q.1.de Gratia, ſed vt eſt quędam *Virtus*, animū perficit, vt non obſtāte moleſtia quā afferre ſolet ipſa diuturnitas tēporis neceſſarij in perficiendo, aliquo difficili opere bono, aut in acquirēda Virtute perſiſtat in officio vſque ad operis conſummationē. De qua perſeuerantia Cic.lib.2.de Inuentione, & Aug. lib.83.qq.q.31. *Perſeuerantia*, inquiunt, *eſt, in ratione bene conſiderata ſtabilis & perpetua permanſio.* Vbi etiam apparet aliqua cum fortitudine ſimilitudo, in ſuperanda ſcilicet difficultate quæ exiſtit ex operis diuturnitate.

CONSTANTIA deniq; animo tribuit vt firmiter perſiſtat in bono contra difficultates prouenientes ex quibuſcunque aliis circumſtantiis ſiue impedimētis operis boni: vt facilè docet D.Th.q.137.ar.3. Atque hę quidem ſunt partes, vt diximus, potentiales fortitudinis.

Partes autē eiuſdē fortitudinis INTEGRALES cēſeri poſſunt, quædā perfectiones, quas habere conuenit fortitudinis opus, & quæ poſſunt his ipſis nominibus Virtutū prædictarū ſignificari, ſicut annotauit rectę D.Th. q.128.art.1. Ita nimirū, vt nomine *Fiduciæ* intelligamus prōptitudinem quadam in ipſo opere fortitudinis, quo rem arduam aggredimur, periculo cōtempto. Per *Magnanimitatem* autem, intelligamus eandem promptitudinem cùm fuerit inſigniter magna. Per *Securitatem* autem, quandam operis fortis perfectionem, quæ indicet illud proficiſci ab interiore animo minimè perturbato. Per *Magnificentiam* autem, ſplendorem quendā eiuſdem operis, cùm per illū intenditur effectus aliquis inſignis. Per *Patientiam vero*, quandam eiuſdem operis alacritatem minimè ſuccumbētem triſtitiæ propter periculū aut malum vrgēs. Per *Longanimitatem vero*, quandā in opere fortitudinis æquabilitatem, etiamſi non citò finem intentum aſſequatur. Per *Perſeuerantiam autem*, quandam eiuſdem operis continuationem. Et denique per *Conſtantiam*, quandam illius firmitatem, minimè cedentem vllis obſtaculis. Et de his quidem hactenus.

PVN

PVNCTVM SECVNDVM.

Quænam peccata opponantur Fortitudini, & eius partibus.

D. Thomas q. 125. & ſeq.

PECCATA oppoſita Fortitudini & eius partibus, potiſſimum ſunt vndecim. Nam tria opponuntur ipſi Fortitudini, ſcilicet *Timiditas*, ſeu Timor, *Intimiditas*, *Audacia* ſeu Temeritas, de quibus D. Thom. q. 125. 127. & 127. Magnanimitati autem opponuntur quatuor, ſcilicet *Præſumptio*, *Ambitio*, *Inanis gloria*, *Puſillanimitas*, de quibus D. Thom. q. 130. vſque ad 133. Magnificentiæ verò opponuntur duo, ſcilicet *Paruificentia* (vt eam appellat D. Th. q. 135. ex mente Philoſophi lib. 4. Ethic. c. 2.) & Conſumptio nimia ſeu *Profuſio*. De qua D. Th. ibid. art. 2. ex ſententia eiuſdem Philoſophi illic. Perſeuerantiæ autem opponuntur, duo, ſcilicet *Mollities* quædam, & *Pertinacia*, de quibus agit D. Thom. q. 138. De his igitur iam Ordine eſt dicendum.

TIMIDITAS peccatum eſt, Fortitudini oppoſitum, per *exceſſum* circa paſſionem timoris; quo ſcilicet timet aliquis, quod non oportet, aut ſicut non oportet, aut quando non oportet; & eo timore retrahitur ab officio debito Virtutis, vt à fide profitenda, &c. Quod prohibuit Dominus Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c.* Qui timor pro ratione officij debiti à quo retrahit, poteſt eſſe vel mortale, vel veniale peccatum, iuxta ea quæ de timore mundano diſſeruimus fusè ſupra diſp. 2. Atque illum etiam fortitudini opponi docet Philoſophus lib. 3. Ethic. c. 7.

INTIMIDITAS peccatum eſt eidem fortitudini oppoſitum, circa paſſionem quoque timoris per *defectum*, cùm ſcilicet quis non timet, aut quod deberet timere, aut ſicut deberet timere, aut quando deberet timere. Nam & hoc etiam contra rectam rationem eſt. Vnde in Euangelio reprehenditur Iudex ille iniquus, *qui nec Deum timebat, neque hominem reuerebatur*. Luc. 18. Ac poteſt eſſe peccatum hoc vel mortale vel veniale pro ratione nocumenti proprij aut alieni, quod conſequatur ex eiuſmodi defectu timoris, vt explicat bene Caietanus in Summa, verbo Intimiditas. Item poteſt eſſe veniale, ſi procedat, vt idem Caietanus inquit, ex ſtultitia excuſabili, ob quam ſcilicet quis non perpendit pericula, &c. Quæ etiam tanta & tam excuſabilis eſſe poſſet, vt Vacuitas illa Timoris ex ea proficiſcens nullum eſſet peccatum; ſicut idem Caietanus ait, conuenienter menti D. Th. q. 126. art. 1. Vbi D. Thomas ex Philoſopho 3. Ethic. c. 7. memorat Celtas ſolitos fuiſſe ob ſtultitiam non timere. Cuiuſmodi homines cenſet ibi Philoſophus nominari poſſe *inſanos* ſeu *Indolentes*. Poteſt etiam hoc peccatum eſſe tantùmodo Veniale propter imperfectionem actus; vt ſi deſit plena deliberatio; atque etiam propter imperfectionē materiæ; vt ſi mala & pericula, quæ non pro vt expedit timentur, ſint exigua.

AVDACIA ſeu Temeritas, in propoſito, peccatū eſt, oppoſitū fortitudini per exceſſum circa paſſionem Audaciæ; cùm ſcilicet aliquis temere audet & aggreditur, quod non debet, aut ſicut non debet, aut quādo nō debet. Cuiuſmodi Audacia in Scriptura etiam vituperatur, vt patet Eccl. 8. *Cum Audace non eas in via, ne forte grauet mala ſua in te.* Ac poteſt eſſe peccatum mortale vel veniale, pro ratione materię magis vel minùs grauis & periculoſæ, quam quis re ipſa temerè aggrediatur. Et dico, *re ipſa*; nam vt rectè ſenſit Caietanus, verbo Audacia, ſi Audacia huiuſmodi ſit *pura*, id eſt, quæ non progrediatur ad aliquem effectum, communiter eſt tātùm veniale, ſicut & immoderata Iracundia; & immoderatus Timor purus. Nam tunc huiuſmodi paſſiones nec alteri, neque illi ipſi qui eis concitatur, notabile nocumentum afferant. Atque eadem ratione non eſſet niſi veniale peccatum, id quod per *defectum* poteſt Fortitudini opponi circa eandem paſſionem Audaciæ, ſi ſimiliter eſſet *purum*, non habēs aliquem pernicioſum effectum notabilem per commiſſionē aut omiſſionē: Quod peccatum poteſt appellari quędam *ignauia*, vt licet colligere ex Philoſopho 3. Ethic. c. 7. cùm ſcilicet quis non audet quod debet, & ſicut debet, & quando debet.

PRÆSVMPTIO peccatum eſt oppoſitum Magnanimitati per *exceſſum*, cum ſcilicet quis animo complectitur & ſuſcipit id quod excedit propriam facultatem, etiam conſideratam vt innititur gratiæ & diuino auxilio ſecundùm legem Dei ordinariam. Et eſt peccatum mortale & veniale, pro ratione materiæ magis vel minùs grauis: aut etiam pro ratione, nocumenti proprij vel alieni quod inde ſequitur. Vt autem Præſumptio eſt etiam quoddam peccatum contra Virtutem Theologicam *ſpei*, ſemper eſt mortale, iuxta ea quæ de eiuſmodi peccato tradidimus ſuprà, diſp. 2.

Dixi autem, excedens propriam facultatem, *etiā conſideratam vt innititur gratiæ & diuino auxilio, &c.* nam animo cōplecti & ſuſcipere aliquid excedens ſolam quidem naturalem vim propriæ facultatis, non autem illam vt innitentem gratiæ & parato auxilio Dei, minimè eſt peccatum præſumptionis, ſed potius laudabilis actus Magnanimitatis: iuxta illud nimirū Apoſtoli, ad Philipp. 3. *Quę retro ſunt obliuiſcens, ad anteriora me extēdo*, vnde etiam Philoſophus 10. Ethic. c. 7. cenſuit debere hominem enim tranſcendere humana & mortalia, & cum diuinis quoad fieri poſſit coniungi: *Neque oportet*, inquit, *quemadmodum nonnulli monent, vnumquemque cùm ſit homo, humana; & cùm ſit mortalis, cogitare mortalia: ſed quatenus licet, immortalem ſe reddere omniaque efficere, vt ex præſtantiſſimo omnium quæ in ipſo ſunt* (ſcilicet ex intellectu & contemplatione diuinorum) *vitam traducat*.

AMBITIO peccatum eſt oppoſitum Magnanimitati per *exceſſum*. Eſt enim honoris appetitus nō qualiſcunque ſed *inordinatus*, quo ſcilicet expetitur honor, aut *qui* non debet expeti, quia ſcilicet ſit maior quàm promereatur dignitas ſiue excellentia propria: aut *ſicut* non debet, quia ſcilicet in eo tanquam in fine vltimo conquieſcat animus; nec ad Deum, a quo eſt omnis noſtra dignitas, referatur, ſed contrà potius, anteponatur Deo & eius præceptis: quod ſit, cùm propter honorem paratus eſt aliquis ad quiduis patrandum, etiamſi ſit peccatum mortale: vel quia *inutiliter* honor expetitur, ſcilicet illum non referendo ad vtilitatem aliquam propriam vel aliorum, vt optimè docet D. Thomas q. 131. art. 4.

Et quidem, quando honor ita inordinatè expetitur, vt in eo, ſicut dictum eſt, vltimus finis cōſtituatur; ſemper id eſt peccatum mortale. Atque etiam tunc cùm expeteretur propter aliquod mortale crimen: aut etiam referretur tanquam medium quoddam ad aliquod mortale peccatum patrādum. Extra huiuſmodi autem caſus communiter eſt id tantummodo veniale, iuxta ea quæ rectè de hoc tradit Caietanus, verbo Ambitio, & hic etiam quæſt. 131.

Sin autem appetitus honoris ſit vndequaque moderatus; nullum erit peccatum, vt patet ex vera doctrina D. Thomæ in dicta q. 131. art. 1. ad 3. ſed erit tūc potiùs actus Magnanimitatis, ſi honor, qui moderate appetitur, ſit magnus; vel certè cuiuſdam alterius Virtutis innominatæ, quam Philoſophus 4. Ethic. c. 4. tradit, verſari moderādo appetitu mediocriū honorum, ac proinde ſic ſe habere ad Magnanimitatem, quę verſatur circa magnos honores, ſicut ſe habet liberalitas, quæ mediocrium ſumptuum eſt moderatrix, ad Magnificentiam, quæ verſatur in magnis ſumptibus. Cuius tamen Virtutis circa mediocres honores D. Th. quidem mentionem non facit. Sed tamen Philoſophus loco citato ſenſit eam inter alias Virtutes habere ſuum locum.

INANIS GLORIA, pro vt hoc vocabulo ſignificari ſolet non modò ipſa vana & inutilis notitia & celebritas

Digitized by Google

alicuius apud homines, ſed etiam inordinatus quidam appetitus eius, ſimiliter eſt quoddam peccatum oppoſitum Magnanimitati per exceſſum. Vt tradit D.Th.q. 132.art.1.& 2.Nam claritas & celebritas nominis, effectus quidam honoris eſſe ſolet:ac proinde ſicut Magnanimitas verſatur in moderando appetitu honorem, ita etiam conſequenter in moderando appetitu gloriæ apud homines, quæ nimirum in illa claritate & celebritate nominis conſiſtit, vt patet ex D. Auguſtino lib.83. quæſt.q.31. & tractatu 82. & 104. in Ioannem.

Poteſt autem huiuſmodi appetitus GLORIÆ HVMANÆ tripliciter eſſe inordinatus. PRIMO; ex parte *rei* de qua quis gloriam expetit: vt ſi eam quærat ex aliqua virtute qua careat:& tunc, ſi eiuſmodi falſa gloria cū detrimento aliorum vtatur, pro ratione eiuſmodi detrimenti magis vel minùs grauis, erit peccatum mortale vel veniale. SECVNDO; ex parte eius *à quo* quis gloriam expetit; nempe ſi nimium ſolicitè *ab homine* gloriam quærat, iudicium eius pluris quàm par eſt faciens, perinde ac ſi omnino eſſet certum. Et tunc etiam poterit eſſe peccatum mortale vel veniale, prout ex hoc appetitu impelletur quis ad faciendum aliquid quod ſit mortale vel veniale. Per ſe autem eiuſmodi appetitus ſi non habeat pro effectu peccatum aliquod mortale, non videtur communiter eſſe, niſi peccatum veniale, cùm eſſe nemini notabiliter noceat. TERTIO; ex parte eius *qui* gloriam humanam appetit, ſi videlicet in ea conſtituat vltimum finem, anteponendo illam ita præceptis diuinis, vt propter illam aſſequendam nihil penſi habeat peccare mortaliter. Ac tunc ſemper eſt peccatum mortale. Nam vt ait rectè S.AVGVSTINVS lib.5.de Ciuit.Dei, cap.14. *Tam eſt hoc inimicum piæ fidei, ſi maior in corde ſit cupiditas gloriæ quàm Dei timor vel amor, vt Dominus* Ioan.5. *diceret: Quomodo poteſtis credere gloriam ab inuicē expectantes, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt non quærentes? Item de quibuſdam qui in eum crediderant, & verebantur palam eum confiteri, Dilexerunt gloriam hominum magis quàm Dei*, Ioan.12. Atque etiam eſſet inordinatus hic appetitus ex parte eius qui gloriam humanam quærit, quando eam *per ſe* expeteret, non illam referens ad honorem Dei, vel ſuam aut proximi ſalutem. Nam tunc etiam eſſet huiuſmodi gloria inutilis & vana. Quamuis tunc quidem, ſi neque in ea cōſtitueretur vltimus finis modo iam dicto, neque referretur ad aliquem finem, qui eſſet peccatum mortale; non eſſet niſi veniale peccatum eiuſmodi gloriæ appetitus. Extra huiuſmodi autem caſus appetitus moderatus gloriæ (etiam apud homines) propter gloriam Dei & vtilitatem propriam aut proximorum, non eſt illicitus, vt rectè docet D.Th. q.132.art.1. Et patet ex his Scripturæ teſtimoniis, Eccl. 41. *Curam habe de bono nomine.* Et Matth.5. *Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Et ad Rom.12. *Prouidentes bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam corā omnibus hominibus.*

Cùm autem aliquo modo ex ſuprà dictis appetitus hic gloriæ inordinatus & illicitus eſt, illum numerat S.Gregorius lib.31.Moralium cap.31. inter vitia capitalia, cuius ait eſſe ſeptem filias, ſcilicet Inobedientiam, Iactantiam, Hypocriſim, Contentionem, Pertinaciam, Diſcordiam, & nouitatum Præſumptionem: de quo vide D. Thomam hic q. 132. art. 5. & ea quæ de ratione vitiorum capitalium tradidimus tomo 2. q.14. de peccatis, p.2. Sunt etiam ex ſententia D.Thomæ communiter recepta hic, in d.q.132. alia omnia quæ de Inani gloria iam diximus.

PVSILLANIMITAS peccatum eſt oppoſitum item Magnanimitati per *defectum*. Nam ſicut Præſumptuoſus ſuſcipit temere ea quæ ſunt ſupra ipſius facultatē; ita è contrario puſillanimis refugit ea quæ facultatem ſuam non excedunt, ſed ei congruentia ſunt. Eſt autem peccatum mortale vel veniale pro ratione rerum quæ A per illam refugiuntur. Nam ſi ſint rès ad ſalutem neceſſariæ, erit mortale, ſiue ſint neceſſariæ *ſimpliciter*, vt ſi quis ex puſillanimitate ne poſt baptiſmū peccet, nollet baptizari aut communicare, ſicut ait Caietanus, verbo Puſillanimitas: ſiue ſint neceſſariæ *in aliquo caſu*, vt ſi quis, quādo ipſius opera ad aliorum ſalutē neceſſaria eſt, nollet acceptare officium paſtorale ſibi à ſuperiore imperatum, ſicut ait idem Caietanus. Vnde in Euangelio, Mat.25. & Luc.19. damnatur ſeruus puſillanimis, qui pecuniam Domini ſui fodit in terram; nec cum ea voluit negotiari, ſicut notat etiam hic D.Thom.q.133. art.1. Si autem res quæ puſillanimiter refugiuntur, nō ſint ad ſalutem propriam vel aliorum neceſſariæ, ſed ſolùm vtiles, ſolùm erit peccatum veniale, tametſi graue, vt cenſuit Caietan. bene loco citato.

B PARVIFICENTIA, vt D.Th.q.135.ex Philoſopho 4. Ethic.c.2. appellat, peccatum eſt oppoſitum Magnificentiæ per *defectum*: cùm ſcilicet quis minores ſumptus facit, quàm ratio & dignitas inſtituti operis requirit. Id quod etiam eſt contra rectam rationem, ac proinde poterit eſſe etiam peccatum mortale, ſi opus conuenienter peractum ſit alioqui neceſſarium ſub mortali; aliàs autem tantummodo erit peccatum veniale.

PROFVSIO, ſiue, vt appellat D.Thom. q.136.art.2. nimia *Conſumptio*, peccatum eſt oppoſitum è contrario Magnificentiæ per *exceſſum*; cùm ſcilicet maiores ſumptus fiunt, quàm requirit inſtitutum opus: id quod etiā eſt cōtra rectam rationem. Et quidem ſi eiuſmodi profuſio in detrimentum graue alicuius vel aliquorum cedat, peccatum erit mortale: ſin minùs, tantummodo C veniale, ſicut prodigalitas ea quę nemini alioqui notabiliter noceat.

MOLLITIES, in propoſito, peccatum eſt oppoſitum Perſeuerantiæ per *defectum*, cùm ſcilicet quis ob occurrentes difficultates, & maximè ob triſtitias & priuationem delectationum, deſiſtit ab incepto bono opere, atque adeò facilè cedit contrariis, inſtar rei mollis, ſicut docet Philoſophus lib.7. Et D.Thom.q.138. art.1. Ac poterit eſſe mortale vel veniale peccatum pro ratione materiæ, vt rectè notat Caietanus, verbo Mollities. Nā ſi quis deſiſtat à bono opere neceſſario ad ſalutem, erit peccatum mortale: ſi autem ab opere quidem quod ſit vtile ad ſalutem ſed non tamen neceſſarium, ſolùm erit veniale deſiſtere facile ab eiuſmodi opere contra rationem & dignitatem Virtutis Perſeuerantiæ.

D Solent autem & Mollitiei vocabulo ſignificari peccata quædam luxuriæ, de quibus alibi. Item ſolent appellari molles ij qui ſunt nimiùm appetentes delectationum. Sicut hac ratione Philoſophus lib.7.Ethic.c.7. iocoſos homines & ludis nimiùm deditos appellat *Molles*; quia ſcilicet ludis operam libenter dant propter animi remiſſionem & delectationem, cui plus nimio ſtudent, vt etiam annotauit D.Thom. q.138. art.1.

PERTINACIA denique, peccatum eſt, oppoſitum eidem Perſeuerantię per *exceſſum*, cùm ſcilicet quis obfirmatiori animo quam oportet, perſiſtit non ſolùm in ſententia propria, ſed etiam in aliquo actu voluntario, vel opere minimè cùm recta ratione cōgruente. Et erit peccatū mortale vel veniale pro ratione eiuſmodi act' vel operis. Nā ſi in actu eiuſmodi vel opere perſiſtere E ſit pernicioſum notabiliter; peccatū mortale erit: ſin minùs, veniale, vt ſi quis, quod eſt exemplum Caietani, verbo Pertinacia, eſſet pertinax in plātāda arbore, &c.

Dixi autem, non ſolùm in ſentētia, ſed etiam *in actu voluntario vel opere, &c.* quoniam, vt rectè ſenſit idem Caietanus, ſi in ſolo intellectu ſpeculatiuo pertinacia cōſiſtat, & non progrediatur etiam ad actum aliquē practicum voluntarium, qualis eſt, credere, diligere, &c. aut operari; non erit peccatum ſaltem mortale. Appellat autem Philoſophus 7.Ethic. cap.9. huiuſmodi Pertinaces, ἰσχυρογνώμονας, id eſt, fortis ſententiæ.

Finis octauæ Diſputationis.

Digitized by Google

DISPVTATIO NONA GENERALIS.

DE TEMPERANTIA, ET EIVS PARTIBVS, ET VITIIS CONTRARIIS.

DIVISA IN QVÆSTIONES TRES.

INDEX QVÆSTIONVM ET PVNCTORVM DISPVTATIONIS NONÆ.

QVÆSTIO PRIMA.

De Temperantiæ Virtute & eius partibus.

PVNCT. I. *Quænam & qualis Virtus ſit Temperantia.*
II. *Quænam ſint partes Temperantiæ.*

QVÆSTIO SECVNDA.

De Ieiunio.

PVNCT. I. *Quid ſit Ieiunium in propoſito.*
II. *An ieiunium ſit opus bonum, & ex præcepto neceſſarium.*
III. *Quomodo ſit ieiunandum.*
IV. *Quando ſit ieiunandum.*
V. *Quinam teneantur vel non teneantur ieiunare.*

QVÆSTIO TERTIA.

De peccatis oppoſitis Temperantiæ & eius partibus, ac præſertim de Ebrietate & Luxuria.

PVNCT. I. *Quænam ſint peccata oppoſita Temperantiæ & eius partibus.*
II. *Quodnam & quale peccatum ſit Ebrietas.*
III. *Quodnam & quale peccatum ſit Luxuria.*

Digitized by Google

DISPVTATIO NONA GENERALIS,

DE TEMPERANTIA ET EIVS PARTIBVS, ET VITIIS CONTRARIIS.

QVÆ præcipuè pertinent ad hanc diſputationem, tribus quæſtionibus complecti poſſumus. PRIMA *erit de ipſa virtute Temperantiæ & eius partibus.* SECVNDA *; de Ieiunio; quod eſt actus cuiuſdam partis Temperantiæ, nempe Abſtinentiæ.* TERTIA *; de peccatis oppoſitis Temperantiæ, & eius partibus, ac potiſſimùm de Ebrietate & Luxuria.*

QVÆSTIO PRIMA.

De Temperantiæ Virtute & eius partibus.

D.Thomas 2.2.quæſt.142.& ſeq.

EXPLICANDA ſunt duo. PRIMO; *Quænam & qualis Virtus ſit Temperantia.* SECVNDO; *Quænam ſint Temperantiæ partes. Vbi ſummatim de ſingulis, quantum ferè ſatis erit, dicemus.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quænam & qualis Virtus ſit Temperantia.

D.Thomas quæſt.141.

A TEMPERANTIA Virtus quædam Moralis eſt moderatrix earum paſſionum appetitus concupiſcibilis, quæ verſantur circa delectabilia corporis, ſecundùm ſenſum tactus in vſu cibi & potus & Venereorum. Ita tradit Philoſophus lib. 3.Ethic.c.10.& D.Thomas hîc, & alij communiter. Sũt autem paſſiones eiuſmodi tum *cupiditas* & *amor* huiuſmodi delectabilium, tum etiam *delectatio* in illorũ fruitione. Quæ paſſiones tum habent moderationem debitam ex præſcripto Temperantiæ, cùm quis non aliter eiuſmodi delectabilia cupit aut amat, neque aliter in eis delectatur; quàm recta ratio præſcribit, vt ait Philoſophus in dicto libro 3.cap.11.ſub finem. Itaque ab hac B Temperantiæ moderatione is deſciſcit, qui vel ea quæ in hoc genere à ratione recta *exorbitant*, cupit, aut vſurpat, ac fruitur: vel *quo modo* non conuenit, vel *quando* non conuenit, vt infrà q. 3.magis patebit.

Huc ſpectat, quòd Philoſophus, vbi ſuprà c.12. præclarè ita ait: *Sicut puerum ad Pædagogi præceptum viuere oportet; ita concupiſcibilem animæ facultatem rationis imperio obtemperare: Atque ideo Temperantis cupiditas, cum ratione conſentiat neceſſe eſt; quippe cum vtriſque propoſitus ſcopus honeſtas ſit. Nam & temperans cupit quæ oportet, & quando oportet, & ratio quoque ita præſcribit.*

A Neque aliâ ſanctorum Patrum de virtute Temperantiæ ſententia eſt. Hanc enim eſſe Temperantiæ vim indicauit etiam S.AMBROSIVS libr.1.de Iacob, & vita Beata, cap.2.cùm agens de vorandi libidine, effuſioneq; luxuriæ atq; laſciuiæ, ſubiungit: *Meritò Temperantia, quam maximè iſtarum paſſionum reſtinguit ardorem; quæ primam ſobrietate, atque moderatione animum temperat, mentem informat. Deinde etiam deliciarum abſtinentia reſtinguit habenas corporalis fœlicitatis.* Et infrà: *Temperantia eſt igitur, quæ reſecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandauit Deus dicens: De fructu autem ligni quod eſt in Paradiſo non edetis, neque tangetis illud ne moriamini. Et quia non eſt retenta, ideo tranſgreſſores Virtutis egregiæ Paradiſi exules facti ſunt, & immortalitatis exortes.* B Huc etiã pertinet quod S. AVGVSTINVS ait, lib.de Moribus Eccleſię, c.19. *Munus tẽperantię eſſe in coërcẽdis ſedandiſque cupiditatibus, quibus inhiamus in ea quæ nos auertunt à legib. Dei, & à fructu bonitatis eius.*

SED perſpicietur clariùs hęc vis & ratio Temperantiæ, ſi nonnulla breuiter explicauerimus, quę circa illã deinde quæri poſſunt. PRIMO enim quæri poteſt, cur dicatur Temperantia verſari in moderandis duntaxat paſſionibus cõcupiſcẽtię & delectationis, circa delectabilia ſecundùm *tactum* corporis: cùm ſint etiã alia delectabilia ſecũdùm alios corporis ſẽſus, vt viſum, auditũ

&c. in quorum appetitione, & fruitione, nec minùs difficilis, nec minùs neceſſaria videtur eſſe moderatio.

RESPONDEO, rationem huius nos reddidiſſe tomo 2. quæſt. 4. de Virtut. punct. 2. quia ſcilicet Virtus Moralis non verſatur *per ſe* niſi circa eas actiones, quę ſecundum ſe habere poſſint rationem bonitatis aut malitiæ Moralis. Appetitiones autem per actiones circa eiuſmodi delectabilia aliorum ſenſuum, non habent rationem bonitatis aut malitiæ moralis, niſi aliquando *per accidens*, quatenus nimirum referri poſſunt ad appetitiones ſiue actiones circa delectabilia tactus, vel circa obiecta aliarum paſſionum. Quo fit, vt illarum etiam moderatio non niſi per accidens & ex conſequēti pertineat quandoque ad Virtutem Temperantiæ, vel ad aliquam aliam virtutem Moralem circa paſſiones alias ſiue operationes. Appetitiones verò circa delectabilia ſecundùm tactum, per ſe poſſunt habere bonitatem vel malitiam moralem; vt patet ex diuina & naturali lege, atque etiam humana, iubente, vel prohibēte per ſe huiuſmodi appetitiones & actiones. Quapropter neceſſaria eſt aliqua Virtus; nimirum Temperantia, quæ per ſe moderetur eiuſmodi appetitiones & actiones, in eaque re & ſuperet difficultatem & cōciliet homini laudem, id quod eſt proprium munus Virtutis.

Atque hoc cum præſtat Temperantia, ex conſequēti etiam conducit ad moderationem reliquarum omnium actionum & paſſionum humanarum, vt rectè docet D. Thomas hic art. 3. præſertim ad primum. Nam cùm paſſiones appetitus concupiſcibilis (puta amor, concupiſcentia, & delectatio) quæ conſiſtunt in quadam proſecutione boni, ſint primæ & potiſſimæ; conſtituta in illis per Temperantiam debita moderatione, facilè quoque adhibetur moderatio in aliis paſſionibus & actionibus hominis.

Et hoc modo intelligendi ſunt Patres, cùm ſolent Temperantiæ vim atque munus vltra limites etiam materiæ propriæ illius amplificare, eique adſcribere moderationem omnium ferè actionum humanarum. Vt cùm ait S. PROSPER libro 3. de Vita contemplatiua, cap. 19. *Temperantia [illegible] facit abſtinentem, parcum, ſobrium, moderatum, [illegible]. Hæc virtus ſi in animo habitat, [illegible] affectus temperat, deſideria [illegible] multiplicat, vitioſa caſtigat, omnia in nobis confuſa ordinat, [illegible] cogitationes [illegible], incendia libidinoſæ voluptatis extinguit, animi [illegible] deſiderio futuræ remunerationis [illegible], mentem placida tranquillitate componit, & [illegible] vitiorum tempeſtate defendit.* Et eodem modo intelligi poteſt, quod S. AVGVSTINVS in libro de Moribus Eccleſiæ, cap. 19. ait: *Officium Temperantiæ [illegible] corporales illecebras, ſed etiam [illegible].*

Per ſe autem & proximè Temperantia, vt dictum eſt, non niſi in moderandis paſſionibus circa delectabilia *tactus* verſatur; ſicut & contra etiam Intemperantia in eiſdem ſolis à ratione exorbitat. Quod ipſum confirmat rectè Philoſophus libro 3. Ethic. c. 10. ex communi ſenſu omnium: *Qui enim*, inquit, *[illegible] quæ viſu percipiuntur, vt colore, [illegible], neque intemperantes dicuntur, licet eſſe videantur, [illegible] oportet, etiam his & per exceſſum & defectum gaudeant. [illegible] in his quæ ad auditum pertinent. Neque enim [illegible] modum cantibus aut fabularum [illegible] oblectantur, intemperantes; vel eos qui, vt oportet, [illegible] appellarī. Neque item eos qui odorum [illegible], [illegible] ſecundùm accidens, &c.* quia ſcilicet poſſent hæc per accidens ad tactum referri, vt diximus.

Atque eodem modo probat ibi Philoſophus, Tēperantiam non verſari per ſe circa alias voluptates, quæ ſunt ſolius animi, vt circa ambitionem, vel diſcendi cupiditatem: *Nam hi*, inquit, *qui in talibus voluptatibus conſtituti ſunt, neque temperantes, neque intemperantes dicuntur. Nec ſecus etiam qui in aliis ſunt quæ ad corpus non ſpectant; eos enim fabularum narrationi[bus]que ſtudioſi ſunt, & de quibuſlibet rebus colloquendo dies conterunt, nugaces appellare conſueuimus, non intemperantes. Neque eos intemperantes dicimus, qui vel pecuniarum vel amicorum cauſſa dolore afficiuntur; ſed circa corporis voluptates Temperantia ſolummodo verſatur, atque eas non omnes.* Quod ideo addidit, quia, vt explicatum eſt, Temperantia ſolùm circa ea delectabilia verſatur, quæ ſunt ſecundùm *tactum*.

SECVNDO; quæri poteſt, cùm delectabilia ſecundùm tactum corporis latius pateant, quàm delectabilia ſecundùm tactum eum, qui eſt in vſu cibi, & potus, & Venereorum, cur materiam Temperantiæ huiuſmodi duntaxat delectabilium finibus circumſcribamus.

RESPONDEO; huius eandem rationem reddi poſſe, quæ eſt reddita à nobis pro præcedente quæſtione. Ea eſt, quoniam alij corporis tactus (vt frictiones, lauationes, &c.) non habent *per ſe* bonitatem aut malitiam moralem, ſed *per accidens*, quatenus ad delectabilia in cibo & potu, & Venereis, referri poſſunt, vel ad materiam alicuius alterius Virtutis ſeu vitij. Quapropter eiuſmodi tactus neque ad Temperantiam, neque ad aliam Virtutem poſſunt pertinere per ſe, ſed ſolùm quandoque per accidens. Vnde & Philoſophus libro 3. Ethic. cap. 10. in fine, eiuſmodi alias voluptates in tactibus corporis à materia Temperantiæ excludit, *vt illa ſunt*, inquit, *quæ in Gymnaſiis per frictionem, calefactionemque fieri conſueuerunt. Non enim*, inquit, *circa totum corpus, ſed circa partes quaſdam intemperantis tactus verſatur.*

TERTIO; quæri poteſt an quod diximus Temperantiam verſari circa delectabilia tactus in vſu etiam *cibi & potus*, ita intelligendum ſit, vt Temperantia per ſe & formaliter verſetur circa eiuſmodi vſum, quatenus eſt *guſtus*; an verò ita vt per ſe quidem & formaliter verſetur circa eiuſmodi vſum, vt eſt quidam *tactus* ſeu quædam vſurpatio rerum ad vitæ ſuſtentationem conducibilium: quemadmodum etiam Temperantia per ſe & formaliter verſatur circa delectabilia tactus in Venereis, prout eſt quidam vſus ad conſeruationem & propagationem naturæ ſpecificæ ordinatus.

RESPONDEO cum Philoſopho lib. 3. Ethicor. cap. 10. Et cum D. Thoma hic art. 5. intelligendum id eſſe poſteriori modo iam explicato. Ratio eſt: nam verſatur Temperantia circa eiuſmodi delectabilia tactus in cibo & potu, prout delectatio in iis eſt vehemens & maximè naturalis, & ideo difficilis ad moderandum. Eſt autem ita vehemens & difficilis eiuſmodi delectatio, non prout eſt in ſenſu guſtus, quatenus guſtus eſt, ſed quatenus eſt in adiuncto ſenſu tactus, atque adeò in *[illegible] vſu* eiuſmodi rerum quæ ad cibum & potionem pertinent.

Quam rem ſcitè confirmat Philoſophus vbi ſuprà, exemplo eorum qui guſtant vina vel obſonia, nō ad cibationem & potionem, ſed tantùm explorādi cauſſa. Hi enim, quamuis guſtent, tamē quia non affatim vtuntur eis cibus ad reficiendam naturam, *non admodum his oblectantur*, inquit Philoſophus, ſed fruitione ipſa eiuſmodi rerum delectatio maior continetur. Quæ fruitio, inquit Philoſophus, *tota per actum efficitur in cibis, in potibus, & iis quæ Venerea nuncupantur. Vnde*, inquit, *quidam Philoxenus Eryxius, guttur ſibi longius gruis collo dari optabat, vt [illegible] qui tactu oblectaretur.*

Secundariò autem & quaſi ex conſequenti ipſe etiā guſtus conducit ad hoc, vt vſus & tactus ſit magis delectabilis, ſicut rectè docet hic D. Thomas art. 5. Et patet in iis, qui ſi præpedito ob aliquod accidēs ſenſu guſtus edant & bibant, oblectantur quidem propter ipſum vſum & tactum rerum ad ſuſtentationem vitæ conducibilium, ſed non æquè oblectantur, atque ſi cibum & potum perfectè etiam guſtarent.

QVARTO; quæri poteſt, quænam poſſit eſſe quaſi regula ad diiudicandū, nū appetitio & delectatio circa

Digitized by Google

eiuſmodi res quæ ſūt materia Temperātię ſit talis, qualē recta ratio præſcribit, atque adeò habeat illā moderationem ſeu mediocritatē, quam ex ſententia Philoſophi diximus, Tēperantiā in eiuſmodi rebus cōſtituere.

Respondeo, regulam eiuſmodi contineri in ipſa rerum *neceſſitate* aut *vtilitate* ad vitam humanā; quæ neceſſitas ſiue vtilitas honeſtati & moderationi minimè repugnet. Ita docet in primis Philoſophus lib. 3. Ethic. c. 11. in fine, vbi de Tēperante ait, quòd *appetit ea tantūmodo iucunda, quæ vel ad ſanitatem, vel ad bonam habitudinem faciunt: Atque ea quidem mediocriter & ſicut decet, & cætera etiam quæ his impedimento non ſint, vel præter honeſtatem vel ſupra facultates: Nam qui ita facit, magis tales voluptates amat quam dignum ſit. At temperans*, inquit, *non eiuſmodi eſt, ſed ſicut recta ratio præſcribit*: nimirum reſpiciens, tāquam ad regulam, ad vitæ & officiorum neceſſitatem ſiue vtilitatem, minimè repugnantem moderationi & honeſtati, ſicut dictum eſt.

Idem etiam docuit ſanctus Hieronymus in cap. 44. Ezechielis, circa illud: *Inducitis filios alienos incircumciſos corde, & incircumciſos carne, &c. Ergo, inquit, & caro ſimiliter circumciditur, vt nequaquam faciamus terrena opera quæ pro neceſſitate corporis facere compellimur, cibum capere, & potum, &c. quæ tunc circumcidimus, ſi non ad delicias & ad luxuriam & ad ineptiam, ſed ad neceſſitatem naturæ & corporis iſtius ſuſtentaculum cuncta faciamus.*

Eadem quoque eſt ſancti Augustini ſententia in libro de Moribus Eccleſiæ, cap. 21. *Habet*, inquit, *vir Temperans in rebus huius vitæ regulam vtroque Teſtamento firmatam, vt eorum nihil diligat, nihil per ſe appetendum putet: ſed ad vitæ huius atque officiorum neceſſitatem quantum ſatis eſt vſurpet, vtentis moleſtia non amantis affectu.* Itaque ad hanc Temperantiæ moderationem pertinet, vt delectatio in his non quæratur *propter ſe*, ſed propter aliud: vt ſcilicet conſulatur vitæ atque officiorum neceſſitatibus. Atque eadem eſt etiam ſententia S. Thomæ hic art. 6.

Quinto; quæri poteſt, quonam modo Temperātia, iuxta deſcriptionem illius initio à nobis aſſignatam, ſit Virtus ſpecialis quædā, diſtincta à cæteris Virtutibus, an ſcilicet *ſpecie vltima*, vel tantùm ſpecie *ſubalterna*, quæ rurſus habeat alias Virtutes ſub ſe differentes ſpecie vltima, & quæ ſint proinde quædam Temperantiæ.

Respondeo; Temperantiā eſſe Virtutem ſpecialem nō niſi iſto poſteriori modo, ſcilicet ſpecie *ſubalterna*. Nā habet quaſdā ſpecies ſub ſe, quæ ſunt eius partes *ſubiectiuæ*, vt docebimus ex ſententia D. Thomæ communiter recepta punct. 2. Eſt autem Temperātia non qualiſcunque Virtus ſpecialis, ſed vna ex Virtutibus quatuor Cardinalibus: vt explicat facilè D. Tho. hic art. 7. & nos etiam tradidimus tomo 2. q. 4. de Virtutibus, puncto 3.

Etſi autē ſit valde præſtans, & neceſſaria Virtus; quippe cum verſetur in ea paſſionum moderatione, quę ſingularem & difficultatem & laudem habet, tamen infimum locum tenet inter quatuor Virtutes Cardinales, vt oſtendit D. Thomas hic art. 8. Nam vt docet Philoſophus libro 1. Rhetor. cap. 9 Illæ maximæ Virtutes ſunt, quę aliis maximè ſunt vtiles, cùm bonum multitudinis ſit diuinius quam bonum proprium, vt idem tradit lib. 1. Ethic. cap. 2. Qua in re Iuſtitia & Fortitudo Temperantię antecellunt: Siquidem Iuſtitia tuetur bonū multitudinis per mutuas communicationes inter ipſas multitudinis partes. Ac ſimiliter Fortitudo, ſuſtinendo pro ſalute omniū pericula etiā mortis, præſertim in bellis. Temperantia autem propriè tuetur tantummodo bonum ſingulare & proprium ipſius hominis, ſtatuendo moderationem in ipſius concupiſcentiis & delectationibus. Prudentia autem his omnibus tribus Virtutibus præſtantior eſt; cum eas illa imperio ſuo regat, vt ſuperiùs in diſput. 4. explicatum eſt.

Vt autē quis Temperātiæ Virtutem atque adeò moderationē in concupiſcentiis & delectationibus faciliùs aſſequatur, illæ nimirum adiuuabunt, quæ tomo 2. q. 2. & 4. & 5. de Paſſionibus docuimus, vtiliter vſurpari poſſe tanquā remedia quædā ad comprimendum inordinatum amorem & concupiſcentiā, & delectationem.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quænam ſint partes Temperantiæ.

D. Thomas artic. 143. & ſeq.

Partes Temperantiæ aliæ ſunt integrales, aliæ ſubiectiuæ, aliæ potentiales. Integrales partes Temperantiæ appellantur perfectiones quædam, quas elucere conuenit in ipſo actu ſiue opere Tēperantiæ, iuxta ea quæ de ratione integralium partium alicuius Virtutis, diximus generatim ſuprà in diſputatione de Prudentia: Et in diſput. de Iuſtitia, quæſt. vltima. Sunt autem huiuſmodi integrales Temperantiæ partes duæ, ſcilicet, Honeſtas, & Verecundia.

Honestas eſt perfectio quædam operis ſeu actus Temperantiæ, per quam elucet in eiuſmodi opere quidam amor honeſti ſeu decori, id eſt eius, quod decet, & quod nullo modo deſciſcit à debita moderatione. Dicitur enim Honeſtas (vt notat Iſidorus libro. 10. Etymologiarum, circa literam H. & Sanctus Thomas quęſt. 141 art. 2.) quaſi honoris ſtatus, id eſt, quaſi id ob quod honorē quis meretur, vnde, vt ait idem Iſidorus: Honeſtus dicitur *qui nihil habet turpitudinis.* Ac proinde Honeſtas in opere Temperantiæ, illud decorū eſt, quod nō exorbitat a debita moderatione, ſicut iam dictum eſt. Quāquam & vocabulum Honeſtatis, aliquanto etiam latiùs patet, vt ſcilicet ſignificat cuiuſcunque Virtutis rectitudinem, atque adeò ipſum bonum honeſtum in materia cuiuſlibet Virtutis. Quod bonū quemadmodum ſe habeat ad bonum *vtile*, & *delectabile*, explicuimus tomo 1. diſput. 1. quæſt. 4.

Verecundia ſimiliter eſt, quædam perfectio in opere temperantiæ, prout in illo lucet quidam horror turpitudinis cōtrariæ Honeſtati. Et eſt quædā paſſio timoris de turpi actu, vt tradit Damaſcenus lib. 2. Fidei Orthodoxæ, c. 15. Et nos explicuimus tomo 2. q. 9. de Paſſionibus, puncto 1. Itaque quatenus horror huius timoris perſpicitur quodammodo in ipſo Temperantiæ actu, dicitur is habere Verecundiā, etiāſi iam cōtrarius actus turpis euitatus ſit per illum Verecundiæ timorē.

Partes Svbiectivæ Temperantiæ ſunt Virtutes quædam, quas Temperantia ipſa complectitur tāquam ſuas ſpecies. Sunt autem in vniuerſum quatuor, ſcilicet, Abſtinentia, Sobrietas, Caſtitas (quæ & Pudicitia nominatur.) & denique Virginitas.

Abstinentia eſt quædam Temperantia, ſtatuens moderationem circa delectabilia in vſu ciborū; de qua D. Avgvstinvs lib. 10. Confeſſionum, c. 31. cum Deo loquens: *Hoc me*, inquit, *docuiſti, vt quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam*, memor ſcilicet debitæ moderationis.

Sobrietas eſt quędam Temperantia ſtatuens moderationem circa delectabilia in vſu potus, de qua Eccleſiaſt. 31. *æqua vita hominibus vinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderatè, eris ſobrius.*

Castitas eſt quædam Temperantia ſtatuens moderationem circa delectabilia Venereorū, vel ea ſpernendo & reiiciendo, vel non aliter eis vtendo quàm fas ſit per leges coniugij honeſti. Dicitur autem a *Caſtigatio*, quia ſcilicet per illam à Ratione refrænatur & caſtigatur concupiſcentia, inſtar pueri alicuius qui à pædagogo cohiberi debet, ne præceps feratur in appetitiones exorbitantes à recta ratione, vt pulchre tradit Philoſophus lib. 3. Ethic. cap. 12.

Eſt autem Caſtitas eadem Virtus quæ Pudicitia. Nā, vt rectè docet D. Thomas, q. 152. art. 4. Caſtitas nominatur hæc Virtus, vt cohibet inordinatum vſum ve-

nercorum. Et eadem item nominatur pudicitia, quatenus vel maxime circa eiuſmodi vſum ſolet eſſe pudor; adeò vt quemadmodum S. AVGVSTINVS ait lib. 14. de Ciuit. Dei, cap. 18. *Ipſe etiam concubitus coniugalis; qui ſecundùm matrimonialium præſcripta tabularum, procreandorum fit cauſſa liberorum, quanquam ſit licitus & honeſtus, remotum ab arbitris cubile conquirat.* Nam, vt ait idem Auguſtinus eodem libro cap. 17. *Ipſa membra quæ non omnino ad arbitrium hominis mouentur, aut non mouentur, pudenda dicuntur, quod ante peccatum hominis non fuerunt.* Et infrà: *Vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vnde eſſet indecens nuditas; & fecit attentos, reddidítque confuſos.*

Ac quoniam hæc Verecundia & pudor non ſolùm eſt de ipſo actu Venereo, ſed etiam de quibuſcumque ſignis eius, vt tradit Philoſophus lib. 2. artis Rhetor. c. 6. & hæc ſigna cùm ſint manifeſtiora, maiorem adferũt pudorem; hinc rectè concludit D. Thomas loco citato, Virtutem Caſtitatis nominari præcipue pudicitã, quatenus cohibet eiuſmodi ſigna Venereorũ, ſicut ſunt, inquit, aſpectus impudici, oſcula & tactus. Vnde ait, pudicitiam eſſe ipſam caſtitatem cum quadam circumſtãtia & perfectione ſua, ſcilicet, vt cohibet eiuſmodi etiã impudica ſigna.

VIRGINITAS prout eſt Virtus, perfecta quædã Tẽperãtia eſt, per quam ſcilicet firmo quodam animi propoſito abſtinet quis ab omni actu Venereo, conſeruans illibatam corporis puritatẽ & integritatem: iuxta illud quod S. AMBROSIVS in libro de Virginibus, ait, *Caſtitas Virginalis eſt expers contagionis integritas.*

Per *integritatem* autem corporis non intelligimus eam quæ nullo prorſus caſu ſublata ſit, ſed quæ per nullam voluntariam obſcœnitatem violata ſit. Neque enim, vt rectè ait AVGVSTINVS, lib. 1. de Ciuit. Dei cap. 18. *Eo corpus ſanctum eſt, quòd eius membra ſunt integra, atque eo, quod nullo contrectantur attactu; cùm poſſint diuerſis caſibus etiam vulnerata vim perpeti, & Medici aliquando ſaluti opitulantes, hæc ibi faciant quæ horret aſpectus.* Et addit de quadam Virgine *cuius integritatem obſtetrix manu velut explorans, ſiue maleuolentia, ſiue inſcientia, ſiue caſu dum inſpicit perdidit; Non opinor,* inquit, *quempiam tam ſtultè ſapere, vt huic periiſſe aliquid exiſtimet, etiam de ipſius corporis ſanctitate, quãuis illius integritate iam perdita.*

Item per *puritatem* corporis, non intelligimus eã, quę per nullam omnino fœditatem polluta ſit, ſed quæ non ſit polluta per propriã voluntatem. Nam vt in illo ipſo loco rectè etiam ait Auguſtinus, *Quis ſana mente putauerit ſe perdere pudicitiam, ſi fortè in apprehenſa vel oppreſſa carne ſua exerceatur & expleatur libido non ſua?* Et capite 25. eiuſdem libri. *Si illa,* inquit, *concupiſcentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter noſtræ voluntatis legem quaſi lege ſua mouetur; Quanto magis abſque culpa eſt in corpore non conſentientis, ſi abſque culpa eſt in corpore dormientis?*

Si autem per propriam culpam integritas, aut puritas corporis obſcœnè violata vel ſemel ſit, iã eo ipſo amittitur irrecuperabiliter hęc virtus Virginitatis; iuxta veriſſimam illam ſentẽtiam D. HIERONYMI epiſtola 22. ad Euſtochium, de cuſtodia Virginitatis, cap. 2. *Caue,* inquit, *quæſo, ne quando de te dicat Deus: Virgo Iſrael cecidit, & non eſt qui ſuſcitet eam.* Amos 5. *Audenter loquar: Cùm omnia poſſit Deus, ſuſcitare Virginem non poteſt poſt ruinam, valet quidem liberare de pœna, ſed non vult coronare corruptam.* Etſi enim Virtus ipſa Virginitatis eſſentialiter & formaliter, non cõſiſtat niſi in firmo propoſito abſtinẽdi ab omnibus actibus Venereis voluntariis, tamen eius neceſſarium obiectum & materia, ex qua peculiare meritum & coronam habet, eſt ipſa *inexperientia* omnimoda eiuſmodi actuum, quæ vel per vnicum lapſum tollitur irrecuperabiliter, cùm nequeat non eſſe factum id quod factum eſt. Et ſic eſt intelligenda doctrina D. Thom. q. 152. art. 3.

Atque hæc quidem de Virginitate dicta ſint, prout illa eſt quædam moralis virtus in genere Temperãtiæ. Solet enim & alias vocabulo Virginitatis ſignificari hæc Virtus non nude, vt eſt quædã Tẽperantiæ ſpecies, ſed vt pertinet etiam ad Virtutem Religionis, quatenus ſcilicet firmatur; & Deo cõſecratur per votũ. Quo pacto de Virginitate loquitur AVGVSTINVS in lib. de ſãcta Virginitate, cap. 8. vbi ait: *Per Virginitatem integritas carnis ipſi creatori animæ & carnis vouetur, conſecratur, ſeruatur.* Et cùm ait c. 11. eiuſdem libri: *Nec nos hoc in Virginibus prædicamus, quod Virgines ſunt, ſed quod Deo dicatæ pia continentia Virgines.* Quia ſcilicet ſecundùm normam quidem Theologiæ, quæ Virtutum vim atque rationem eatenus in primis æſtimat, quatenus illæ referuntur ad Deum; tunc demùm Virginitas veriſſimè eſt Virtus cùm Deo conſecratur.

Ac per eiuſmodi Virginitatem Deo ſacratã fit illud, de quo Dominus conſilium dedit. Matthęi 19. *Sunt Eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum. Qui poteſt capere capiat;* iuxta ea quæ pulchrè diſſerit idem Auguſtinus eodem libro, cap. 23. & 24. Nam per iſtam Virginitatem Deo ſacratam nõ modò quis abſtinet ab omnibus Venereis voluptatibus, ſed etiam adimit ſibi eis vtendi facultatem, per voti nimirum obligationem.

POTENTIALES autem partes Temperantiæ ſũt aliæ quædã Virtutes affines Temperantiæ in hoc, quod ipſę etiã occupantur in cohibendis appetionibus ſeu actionibus quibuſdã circa quædam delectabilia, tametſi nõ adeò vehementia atque ſunt delectabilia tactus, circa quæ verſatur Temperãtia. Huiuſmodi autem Virtutes ſunt octo, nempe Continentia, Manſuetudo, Clemẽtia, Modeſtia, Humilitas, Studioſitas, Eutrapelia, Parcitas ſiue Simplicitas, ſiue Moderatio.

CONTINENTIA, eſt Virtus cohibens exorbitantes motus voluntatis, qui ſolent exiſtere ex impulſu paſſionum appetitus ſenſitiui mouentis volũtatem ad ea quę ſunt contraria rectæ rationi, eo modo quo voluntatem ab appetitu moueri docuimus tomo 2. diſput. 2. quæſt. 3. De qua continentia agit D. Thomas, quæſt. 155. Et Philoſophus lib. 7. Ethicorum. Solet autem per Continentiæ vocabulum ſignificari etiam Caſtitas ſeu Virginitas. Sed nunc non de eiuſmodi continentia loquimur, ſed de continentia per quam firmatur voluntas aduerſus paſſionum impetus, vt diximus. Quæ Continentia cùm nõ etiam id efficiat, vt eiuſmodi perturbati paſſionum motus compeſcantur, ſed tantùm ne ab eis inſurgentibus voluntas vincatur, & dimoueatur ab eo quod eſt conſentaneum rectæ rationi, non eſt omnino perfecta Virtus. Quamuis vt obtinet quidem victoriam aduerſus inſurgentes paſſiones, Virtus aliqualiter dici poteſt, ſicut docet diuus Thomas in illa quæſt. 155. art. 1. ex ſententia Philoſophi 4. Ethic. c. 5.

MANSVETVDO, Virtus eſt moderationem ſtatuẽs in appetitu vindictæ, id eſt in Ira. De qua D. Thom. q. 157.

CLEMENTIA, Virtus eſt modum adhibens rationi rectæ conuenientẽ in ipſa externa punitione. Et ſic potiſſimùm competit ſuperioribus erga ſubditos, vt docet D. Thom. quæſt. 157. Quare Manſuetudo & Clementia ad eundem effectum valent. Nam ſi Iracundia cohibita ſit per Mãſuetudinem, per eandem Manſuetudinem adhibetur quoque ex conſequenti moderatio in externa vindicta & punitione. Quo fit, vt vocabula Manſuetudinis & Clementiæ indifferenter quãdoque vſurpari ſoleant pro qualibet Virtutum iſtarum.

Vnde etiam D. AVGVSTINVS lib. 83. quæſtionũ, q. 31. ex Cicerone lib. 2. de Inuentione, definit clemẽtiam eſſe *per quam animi temere in odium alicuius concitati comitate retinentur.* Quæ deſcriptio æquè poteſt aptari tum manſuetudini, tum Clementiæ. Nam per vtrãque retinetur concitatus animus; per Clementiam quidem in ipſa punitione externa: per Manſuetudinem autem in interno iræ motu.

Digitized by Google

Et tamen ſunt nihilominus diuerſæ iſtæ duæ Virtutes. Nam alia difficultas atque adeò etiam laus eſt in refrænanda ipſa ira; & alia in moderanda punitione externa; ſiquidem Moderatio punitionis externæ ex certa etiam intelligentia eius quod decet, pendet. Moderatio autem ſiue cohibitio iræ, ipſa per ſe difficilis eſt propter impetum quendam appetitus iraſcibilis. Proderunt autem ad acquirendam Manſuetudinem & Clementiam illa ipſa remedia, quæ valere docuimus ad compeſcendam iram, tomo 2. quæſt. 19. de Paſſionibus, puncto 2.

Modestia, Virtus eſt moderationem conſtituens in actionibus humanis, & præſertim externis motibus corporis. Cuius tres partes dicit eſſe S. Thomas quæſt. 145. art. vnico, ſcilicet Bonam ordinationem, Ornatum, Auſteritatem.

Per *Bonam Ordinationem*, conſtituit Modeſtia modum quendam conuenientem in externis corporis actionibus; vt ſcilicet id aut fiat, aut non fiat, aut eo ordine fiat, quo expedit, & prout expedit, vt docet D. Thomas q. 143. art. 1. Quanquam fortè hæc Virtus comprehenditur ſub ipſa Prudentia. Niſi dicas, Prudentiam in eo quod agendum aut non agendum eſt, ſolum ſpectare rationem moralem agibilis in communi: Iſtam autem Virtutem ſpectare in eo formaliter rationem quoque agibilis externi, prout in exterioribus motibus eſt etiã quædam peculiaris difficultas, vt aptè & decẽter exerceantur. Per *Ornatum* efficit eadem Modeſtia, vt quod fit, fiat decẽter. Per *Auſteritatem*, vt colloquia cum amicis vel aliis habeant maturitatem quandam, quæ perſonæ & rebus ipſis conueniat.

Hvmilitas, Virtus eſt ita cohibens paſſionem ſpei & audaciæ, vt non velit quis vllo in genere ſibi quidquam tribui vltra id quod ipſi cõgruit habita ratione propriæ dignitatis. Quam Virtutem aſſerit D. Thomas quæſt. 161. eſſe veluti quandam ſpeciem Modeſtiæ. Atque ibidem articulo tertio docet, non repugnare humilitati, vt quis agnoſcat dona, quæ à Deo acceperit; iuxta illud primæ ad Corinthios ſecundo: *Non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis.*

Et nihilominus tamẽ docet quoque rectè diuus Thomas ad Virtutem Humilitatis pertinere, vt quis alios reputet ſibi ſuperiores. Quod nõ obſtãte illa cognitione donorũ diuinitus acceptorum poteſt quis facere tripliciter. *Primo*; comparando id quod ipſe naturaliter habet ex ſe, cum eo quod alter habet ex peculiari Dei dono, id quod eſt maius aliquid. *Secundo*; comparando donum ipſum minus quod ipſe habet ex Deo, cũ dono aliquo maiore quod ex Deo habeat alter. *Tertiò*; cõparãdo defectum aliquem ſuum, cum bono aliquo quod habeat alter. Itaque aliquo modo ex his, vel omnibus illis, poteſt impleri, quod Apoſtolus monet ad Philipp. *In humilitate Superiores ſibi inuicem arbitrantes.*

Explicat etiam pulchrè D. Th. eadem quæſt. art. 6. quemadmodum rectè in Regula S. Benedicti recenſentur duodecim illi gradus Humilitatis, ſcilicet primò, *corde & corpore ſemper humilitatem oſtendere, defixis in terram aſpectibus*, quatenus id nimirum expediet. Secundò, *pauca verba & rationi conſentanea loqui, non clamoſa voce.* Tertiò, *non eſſe facilem ad riſum.* Quartò, *tacere vſque ad interrogationem.* Quintò, *ſequi communem regulam Monaſterij.* Sextò, *reputare ſe omnibus viliorem.* Septimò, *ad omnia ſe inutilem & indignum credere*, ſpectando nimirum proprias ſuas vires, iuxta illud 2. ad Cor. 3. *Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Octauò, *peccata confiteri.* Nonò, *in duris & aſperis promptè & patienter obedire.* Decimò, *ſubdere ſe maiori.* Vndecimò, *voluntatem propriam non libenter implere.* Duodecimò, *Deum timere & memorem eſſe omnium quæ ipſe præcepit.* Sed de Humilitate, vt dixi, pulchre & ſufficienter D. Thomas loco citato.

Stvdiositas, Virtus eſt quædam ſtatuẽs debitam moderationem in ſtudio, & deſiderio ſciendi, & cognoſcendi, vt ſcilicet nolit quis cognoſcere niſi ea quæ ſcire expedit, & prout expedit. Itaque Virtus hæc affinis eſt Temperantiæ; ſiquidem per illam temperatur magnus ille appetitus, quo, vt ait Philoſophus initio libri primi Metaphyſ. *Omnes homines naturaliter ſcire deſiderant.* Vnde etiam S. Avgvstinvs lib. de Moribus Eccleſiæ, cap. 21. *Curioſi*, inquit, *eſſe prohibemur, quod magnum Temperantiæ munus eſt.*

Evtrapelia, vt tradit Philoſophus lib. 4. Ethic. cap. 8. Virtus quædam eſt conſtituens modum conuenientem in honeſtis ludis & iocis, quos ad animi relaxationem interdum vſurpare non dedecet. De quo toto genere tradidimus, quæ ſcitu & notatu digna ſunt, ſuprà diſputatio 5. quæſtion. 6. punct. 5. cùm diſſeremus quando nam ſint reſtituenda quæ per ludum acquiruntur. Atque eandem Virtutem explicat etiam D. Thomas hic quæſt. 168. art. 2. & ſeq. Ad cuius etiam commendationem pertinet illud Auguſtini libr. 2. de Muſica, capit. 14. *Volo*, inquit, *tandem tibi parcas (labor eſt in choris) & aſpernum ire per auras animum permittas: nam ſapientem decet interdum remittere aciem rebus agendis intentam.*

Parcitas, ſeu *ſimplicitas* ſeu *Moderatio*, Virtus quædam eſt, per quam moderatè quis vtitur externis rebus ad corpus pertinentibus: vt ornatu, veſtibus, &c. Ita ſcilicet vt nec ſuperfluè his vtatur, quòd præſtat hæc Virtus, vt nominatur *Parcitas*, neque requirat in hoc genere nimis exquiſita, quod præſtat hæc eadem Virtus vt nominatur *Simplicitas* ſiue *Moderatio*. De qua Virtute pulchre & ſufficienter & perſpicuè ſcribit D. Thomas quæſt. 169. ſub titulo de Modeſtia in exteriori apparatu.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Ieiunio.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 147.

*E*XPLICANDA *ſunt quinque.* Primo, *Quidnam ſit Ieiunium in propoſito.* Secvndo; *An Ieiunium ſit bonum, & ex præcepto neceſſarium.* Tertio, *Quonam modo ſit ieiunandum.* Qvarto, *Quando ſit ieiunandum.* Qvinto, *Quinam debeãt ieiunare, & quinam item ieiunare non teneãtur.*

Scripſerunt autem de Ieiunio Patres varias homilias ſeu ſermones, præſertim Baſilius, Chryſoſtomus, Ambroſius, Maximus Taurinenſis Leo. Et Ambroſius item librum de Elia & Ieiunio, & Auguſtinus librum de vtilitate Ieiunij, cuius meminit Poſſidonius in Indiculo. Atque etiam Tertullianus ſcripſit librum de Ieiunio, ſed iam lapſus in hæreſim Montani. Item ſcripſerunt de Ieiunio Theologi in 4. ſent. diſt. 15. & Ioannes Medina in Tract. de Ieiunio, & Theodorus Peltanus in libro de tribus operibus Satisfactoriis, & Robertus Bellarminus tomo 3. &c.

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Ieiunium in propoſito.

D. Thomas art. 1. & 2.

IEIVNIVM, Latinè, ſicut & *νηστεία*, Græcè; & צום Hebraicè, abſtinétiam quandam à cibo & potu ſignificat, vel etiam tempus ipſum eiuſdem abſtinentiæ. Atque inde hoc vocabulum vſu accommodatum eſt, ad ſignificanda varia quædam virtutis officia, in quibus eluceat continentia quædam animi ſiue abſtinentia à rebus quæ ſenſui iucundę ſint. Iuxta hanc vocabuli vſurpationem quatuor genera ieiuniorum à Doctoribus diſtingui ſolent, per quorum diuiſionem ſeu diſtinctionem perueniemus ad id Ieiunium, de quo præſens quæſtio à nobis inſtituta eſt.

PRIMVM Ieiunium dicitur *generale*: quod eſt nimirū abſtinentia à quibuſlibet illicitis voluptatibus. De quo S. AVGVSTINVS tract. 17. in Ioannem: *Ieiunium*, inquit, *magnum & generale eſt abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & ſeculares cupiditates, temperanter, & iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo.* Cui Ieiunio dicit addi ab Apoſtolo illam mercedem: *Expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti.* ad Titum 2. Cum qua ſententia Auguſtini congruit & illa BASILII hom. 1. de Ieiunio: *Verum*, inquit, *Ieiunium eſt ab omnibus vitiis eſſe alienum.* Ac de iſto Ieiunio loquitur Dominus apud Iſaiam, cap. 58. *Nonne hoc eſt magis Ieiunium quod elegi? diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti ſunt, liberos, & omne onus dirumpe, frange eſurienti panem tuum &c.*

SECVNDVM Ieiunium appellatur à Doctoribus Ieiunium *naturæ*, ſeu naturale. Quod in omnimoda abſtinentia à cibo & potu conſiſtit, qualis eſt eius qui nihil omnino in die adhuc vel cibi vel potus ſumpſit. Cuiuſmodi Ieiunium requiritur in eo, qui ſacram Euchariſtiam ſumpturus eſt, vt ſuo loco in materia de Euchariſtia trademus.

TERTIVM Ieiunium vocari poteſt Ieiunum *morale*, quod conſiſtit in recto & moderato vſu cibi & potus ſecundùm communem normam virtutis Temperantiæ, ſeu potius *Abſtinentiæ*, quæ eſt ſpecies quędam temperantiæ ſtatuens moderationem in cibo & potu propriè, ſicut docuimus quæſtione præcedenti. Atque huiuſmodi quidem Ieiunium perpetuum debet eſſe: ſiquidem nunquam licet cibo & potu intemperanter vti. Sed neque de iſto Ieiunio, neque de Ieiunio primi aut ſecundi generis nunc agimus.

QVARTVM igitur Ieiunium eſt aliud quoddam *peculiare*, conſiſtens tum in diuturniori quadam abſtinentia à cibo vel etiam potu, quàm præſcribat & exigat communis norma temperantiæ, tum etiam in cibi aut etiam potus vſu parciori, ſiue auſteriori, quam exigat quoque eadem temperantiæ norma. Et iſtiuſmodi Ieiunium maximè propriè Ieiunium ſolet nominari. Et illud in primis commendetur in Scriptura; ſicut etiam agnoſcunt Sectarij ipſi, vt videre licet apud Caluinum lib. 4. Inſtit. c. 12. & apud Kemnitium in examine Concilij Tridentini ſeſſ. 25. Etenim Ieiunium illud quod in Scriptura commendatur peculiare aliquod Ieiunium eſt, quod ſcilicet neque ab omnibus, neque omni tempore, ſed ab aliquibus, & ad tempus aliquod vſurpetur, iuxta illud Apoſt. 1. ad Corinth. 7. *Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi.* Quare fatendum eſt, Ieiunium in Scriptura commendatum eſſe Ieiunium peculiare huius quarti generis, diſtinctum ab illo alio Ieiunio morali temperati victus, quod ſemper & ab omnibus vſurpari debet. Vnde & Daniel, capite decimo, iſto peculiari Ieiunio ieiunaſſe ſe indicat, cùm ait: *Panem deſiderabilem non comedi. Et caro & vinum non introierunt in os meum.*

Ac cùm inſtituitur ex norma & præſcripto Eccleſiæ, appellatur à Doctoribus Ieiunium Eccleſiaſticum ſeu ſacrum: de quo nimirum eſt nobis ſermo in propoſito. Nam etſi non ſit dubium, quin & huiuſmodi aliquod peculiare Ieiunium cóuenienter etiam regulis temperantiæ ſeu abſtinentiæ, poſſit alio modo quàm Eccleſia præſcribit, inſtitui, vt patet ex multis exēplis ſingularis abſtinentiæ Philoſophorum, & aliarum gentium, quæ memorat ſanctus Hieronymus lib. 2. aduerſus Iouinianum, cap. 9. tamen ad vſum noſtrum neceſſe eſt in primis in propoſito diſſerere de eiuſmodi Ieiunio inſtituto ad eam normam quam Eccleſia præſcribit.

Porrò vt Ieiunium iſtud Eccleſiaſticū aptiùs deſcribere poſſimus, OBSERVANDVM eſt, in eo quædā eſſe veluti ipſi *eſſentialia*, vt tale quidem Ieiunium eſt; alia verò veluti *accidentalia*, & quaſi extra talis Ieiunij eſſentiam. *Eſſentialia* namque in eo Ieiunio ſunt tria. *Primò*, quod per illud diutiùs quàm exigit communis regula temperantiæ abſtinetur à cibo. *Secūdò*, quod in ipſo vſu cibi abſtinetur à quibuſdam eſcis, vtpotè à carnibus, ouis, lacticiniis. *Tertiò*, quod huiuſmodi abſtinentia tum quoad diuturnitatem, tum etiam quoad ciborum qualitatem, ordinatur ad finem ipſum temperantiæ, qui eſt edomatio carnis & refrænatio concupiſcentiæ, ne vehementiùs repugnet rationi, &c.

Extra eſſentiam verò & quaſi *accidentalia* in hoc Ieiunio ſunt ſeptem. *Primò*; quòd ſuſcipitur ex Eccleſiæ *præcepto* obligante ſub peccato. *Secundò*; quòd ſuſcipitur etiam ad eum finem, vt animus ad vacandum Deo rebúſque diuinis, promptior & expeditior ſit. *Tertiò*; quòd etiam ſuſcipitur, ſicut alia bona opera, ad promerendum: iuxta illud Matth. 6. *Cùm ieiunas, vnge caput tuum, &c. ne videaris hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito, & Pater tuus qui eſt in abſcondito, reddet tibi.* *Quartò*; quòd ſuſcipitur item ad punitionem peccatorum, atque adeo ad ſatisfaciendum Deo pro pœna temporali illis debita, ſicut & alia pia opera, quæ moleſtiam habent, & ideo quoque vim ſatisfaciendi, ſi procedant ex gratia; vt probatur in materia de pœnitentia. *Quintò*; quòd etiam ſuſcipitur ad excitandam interiorem animi pœnitentiam, eámque ad aliorum exemplum & ædificationem proteſtandam. *Sextò*; quòd etiam ſuſcipitur ad magis accedendum & incitandum animum in precando Deum. *Septimò*; quòd ſuſcipitur denique ad colēdum Deum ipſique placendum; ſicut placent ei alia opera pia, ſi proficiſcantur ex gratia.

Aio autem iſta ſeptem accidentalia & extra eſſentiam huius Ieiunij: nam quamuis illud careret his ſeptem conditionibus, tamen ſi haberet illas tres conditiones priores, quas eſſentiales ei eſſe diximus, ita ſcilicet, vt iuxta normam Eccleſiæ abſtineret quis & *diu* (nempe vſque ad horam in Ieiuniis conſuetam) & à certis illis *cibis*, & hoc ipſum ad edomandam carnem, tanquam ad finem referret, verè cenſeretur ieiunare more Eccleſiaſtico.

Cùm hoc igitur ita ſit, poterit Ieiunium iſtud Eccleſiaſticum, attendendo ad ea ſolùm quæ ipſi ſunt *eſſentialia*, ſic deſcribi: *Ieiunium Eccleſiaſticum eſt peculiaris quædam parſimonia victus per abſtinentiam diurnam, quæ & duret diutius quàm requirat communis regula temperantiæ, & ſit etiam à quibuſdam generibus ciborum, qui poſſent alioqui vſurpari ſalua communi eadem regula ſeu lege temperantiæ.* Quonam autem modo magis determinatè iſtud Ieiunium tranſigendum ſit, ſcilicet à quibuſnam cibis ſit abſtinēdum, & quamdiu, ſiue ad quam vſque horam, &c. explicauimus pun. 3. Sicut etiam puncto. 4. Quibuſnam temporibus illud ſit obſeruandum.

Nunc duo præterea hoc loco notari debent. ALTERVM eſt, Ieiunium iſtud Eccleſiaſticum, ſpectando pręcisè ipſius ſolam eſſentiam, dupliciter ſuſcipi poſſe, ſcilicet vel *ſponte* abſque pręcepto, ſi nimirū ſuſcipiatur

extra illa tempora quibus Eccleſia illud iniungit, vel *neceſſariò* illis temporibus ex præcepto Eccleſiæ; iuxta ea quæ ſequenti puncto trademus. Atque vtriuſque Ieiunij meminit S. LEO ſermone tertio de Ieiunio decimi Menſis, vbi ad Ieiunium exhortãs inter cætera inquit: *In his diebus qui huic operi ſunt ſpecialiùs præſtituti, maior animoſitas, & cura excitanda eſt feruentior, ne quod pium eſt agere non indictum, impium ſit negligere prædicatum.*

ALTERVM quod notari debet, eſt, imperitè omnino Kemnitium, in examine Concilij Tridentini, ſeſſ. 25. ita definire iſtiuſmodi Ieiuniũ, vt in definitione complectatur ea etiam quæ illi non eſſentialia, ſed accidẽtalia ſunt, & adeo quidem accidentalia, vt ſine eis non rarò ſuſcipiatur verum Ieiunium, quale Scriptura quoque (iſto fauente) commendat: dicit enim Kemnitius, Ieiunium eſſe *caſtigationem corporis per abſtinentiam cibi, & abdicationem deliciarum ſeu delectationum, quibus corpori & ſenſibus aliàs bene ſolet fieri.* Ad quam abdicationem deliciarum explicat ibi, pertinere quoque quaſcũque corporis afflictiones, vt humi cubationem, & veſtem cilicinam ſeu craſſiorem, & fletum, &c. Hæc iſtius deſcriptio & explicatio imperita eſt. Quamuis enim huiuſmodi, quæ ad humiliandum magis animum pertinent, poſſint rectè & ſoleãt in Ieiunio adhiberi, ſicut & olim quoque ſæpè adhibita ſunt, vt patet ex multis exemplis Scripturæ (vt ſecundo Regum primo, & quinto & duodecimo. Et tertio Regum 21. & Dan. 9. & 10. & Ionæ tertio, & aliàs) tamen certum eſt poſſe etiam ſine iſtis inſtitui verum & vtile Ieiunium, quo ſcilicet per ſolam abſtinentiam corpus affligatur & animus humilietur, &c.

Vnde neque Dominus Matth. 6. iuſſit eiuſmodi alias afflictiones addi ad Ieiunium, ſed ſolùm vt in eo vitaretur vana oſtentatio & hypocriſis. Quin etiam ipſe Kemnitius fateri coactus eſt, non eſſe planè neceſſarias in Ieiunio eiuſmodi alias afflictiones corporis, iuxta illud Ioel. 2. *Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra.* Et illud Iſai. 58. *Nunquid tale eſt Ieiunium quod elegi, per diẽ affligere hominem animam ſuam? nunquid contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere, &c.* Imperitè igitur Kemnitius in deſcriptione poſtea Ieiunij ponit etiam ea quæ ipſemet agnouit non eſſe ad Ieiunium neceſſaria.

PVNCTVM SECVNDVM.

An Ieiunium ſit opus bonum, & ex præcepto neceſſarium.

D. Thomas art. 3.

IEIVNII in Eccleſia vſitati laudem & neceſſitatem varij hæretici variè oppugnarunt. Nam alij omnino illud improbarunt & reiecerũt, vt Gnoſtici, teſte Tertulliano in Scorpiaco. Et Euſtachius, vt patet ex Concilio Gangrenſi, in epiſtola Synodi ad Epiſcopos Armeniæ. Et Iouinianus, teſte D. Hieronymo, lib. 2. contra eundem. Et D. Auguſtino in libro de hæreſibus, cap. 82. Et Pauperes de Lugduno, apud Guidonem Carmelitam, in Summa de hæreſib. Alij autem hæretici non omnino ipſum per ſe Ieiunium improbauerunt, ſed quaſdam eius circumſtantias ſeu conditiones, quæ iuxta Eccleſiæ præſcriptum in illo adhibentur: vt quo ad *tempus*, ſicut videbimus puncto quarto, vel quo ad præcepti *neceſſitatem*, vel quo ad *fines* nonnullos, quos ex Eccleſiæ more & inſtitũto ſibi etiam proponunt fideles in ieiunando, nempe Dei *cultum, meritum, ſatisfactionem* pro peccatis, &c. vt iam videbimus.

Atque hoc potiſſimùm modo, ſcilicet quoad huiuſmodi circumſtantias improbatur ab huius temporis Sectariis Ieiunium Eccleſiaſticum tanquam ſuperſtitioſum & impium, ſicut videre eſt in confeſſione Auguſtana & eius Apologia, art. 15. Et apud Lutherum in libro de viſitatione Danielis contra Catharinum. Et apud Caluinum, lib. 4. Inſtit. c. 12. Et apud Kemnitium in exam. Conc. Trid. ſeſſ. 25.

Itaque, vt veniamus ad ea quæ propriè nobis ſunt controuerſa cum Sectariis, prius exponenda ſunt illa quæ apud nos & illos in hac quæſtione ſunt extra controuerſiam, & certa. Sunt autem ſex certa & quinque controuerſa.

Quænam ſint extra Controuerſiam. §. 1.

PRIMO enim certum, & extra controuerſiam eſt, Ieiunium ipſum per ſe, vt eſt actus quidam abſtinentiæ, & vt proinde ordinatur ad edomandam carnem, non eſſe malum, ſed bonum & vtile, etiamſi per illud abſtineatur à cibis, quibus alioqui vti liceret. Hoc aduerſus antiquiores illos hæreticos qui Ieiunium Eccleſiaſticum omnino reiecerunt, tanquam inutile, breuiter probandum eſt, tum ex Scriptura, tum ex auctoritate Conciliorum, tum teſtimoniis ſanctorum Patrum, tum denique manifeſta ratione.

Nam *primò*, Scriptura quidem multis modis & exemplis nos ad Ieiunium hortatur. Vt Tobiæ 12. *Bona eſt oratio cum Ieiunio & Eleemoſyna, magis quam theſauros auri recondere.* Et Pſalm. 34. *Cum mihi moleſti eſſent, induebar Cilicio, humiliabam in Ieiunio animam meam.* Et Ioëlis 2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro in Ieiunio, fletu & planctu.* Et Dan. 10. *Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem* (id eſt, cibum lautum) *non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum.* Cuius Ieiunij fructus oſtenditur ibidem illis verbis quæ ſequuntur: *Noli metuere Daniel, quia ex die primo quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua.*

Et in nouo Teſtamento Matth. 6. *Tu autem cùm ieiunas vnge caput tuum, &c. & Pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Et Lucæ 2. Anna Propheteſſa *non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſeruationibus ſeruiens nocte ac die.* Et 2. ad Corinth. 6. *Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in vigiliis, in ieiuniis, in caſtitate.* Et Actor. 13. *Miniſtrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus, ſegregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiſerunt illos.* Vt iam alia huius generis prætereamus.

Secundò; idem probatur ex Conciliis, in quibus ſicut abſtinẽtia à quibuſdam cibis, quaſi natura ſua malis & immundis, prohibetur; ita etiam ſimul approbatur abſtinentia & ieiunium inſtitutum ad eum finem, vt edometur caro. Id patet ex Cõcilio I. Toletano in aſſertione fidei, vbi approbatur abſtinentia *à carnibus auium ſeu pecudum pro caſtigatione hominum.* Item ex Concilio I. Bracarenſi, can. 14. vbi ſimiliter approbatur abſtinentia à *cibis carnium propter afflictionem ſui corporis.* Quibus adde etiam alia multa Concilia, in quibus Ieiunium Eccleſiaſticum omnibus diſtrictè imperatur, ſicut paulò inferiùs contra Sectarios oſtendemus.

Tertiò; idem patet ex Patribus S. IGNATIVS, in epiſtola ad Philippenſes: *Quadrageſimam*, inquit, *nolite inhonorare, imitationem enim continet Dei conuerſationis.*

Sanctus BASILIVS, homilia prima de laudibus Ieiunij: *Ieiunium*, inquit, *hoc ipſum ſuo dignum eſt nomine, quòd inedia purgat animæ viſcera.*

Sanctus ATHANASIVS, in lib. de Virginitate: *Amplectamur valde*, inquit, *Ieiunium; magnum enim munimentum eſt.* Et infra: *Dæmones fugat, malaſque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus ſalubrius, & ad thronum Dei hominem ſiſtit.*

Sanctus CHRYSOSTOMVS homil. 1. in Geneſin: *Vellem*, inquit, *vos purificata veſtra mente, Valeque deliciis & voracitati dicto, matrem omnium bonorum & pudicitiæ aliarũque virtutum omnium magiſtram, Ieiuniũ, inquam, excipiatis veſtræ*

Digitized by Google

mentis ſtibus ſuſcipere, vt & vos maiori fruamini voluptate, & A
illud congruam vobis ſuam medicinam conferat.

Sanctus CYPRIANVS in ſermon. de Ieiunio & tentationibus Chriſti: *Ieiunio*, inquit, *vitiorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentia languent, fugitiue abeunt voluptates, extinguitur ardentis Ætnæ incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinſecus montes contermìnos non adurit.*

S. AMBROSIVS, in libro de Elia & Ieiunio, c. 4. *Gula*, inquit, *nudos facit, ieiunia operiunt & exutos.* Vnde Dominus ait per Pſalmiſtam Pſal. 68. *Operui in Ieiunio animam meam. Bonum operimentum quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur.*

S. AVGVSTINVS in lib. de perfectione iuſtitiæ; c. 8. in reſponſione ad ratiocinationem 17. *Dominus*, inquit, *in Euangelio cum dixiſſet: nolite facere iuſtitiam veſtram coram* B *hominibus, vt videamini ab eis, &c. non eſt in expoſitione iuſtitiæ ipſius executus niſi tria iſta, Ieiunium, Eleemoſynas, Orationes.* Vnde idem Auguſtinus in epiſt. 86. ad Caſulanum, alludens ad hunc Euangelij locum, & ad alia noui Teſtamenti ſupra citata: *Ego*, inquit, *in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totóque inſtrumento quod appellatur Teſtamentū nouum, animo id reuoluens, video preceptum eſſe Ieiunium.*

Sanctus LEO ſerm. 7. de Ieiunio ſeptimi Menſis: *Ex veteris*, inquit, *prædicatione doctrinæ, ad purificationem animarum, corporumque noſtrorum, Ieiunium adſumimus.* Et ſermone ſecundo de Ieiunio decimi Menſis: *Semper*, inquit, *virtuti cibus Ieiunium fuit: de abſtinentia prodeunt caſtæ cogitationes, rationabiles voluntates, ſalubria conſilia; & per voluntarias afflictiones caro concupiſcentiis moritur, virtutibus ſpiritus innouatur.* Similia alij paſſim.

Quartò; idem vt dixi patet manifeſta ratione: nam C ſicut repugnare carnem & ſenſualitatem rationi eſt malum quoddam hominis; ita è contrario: Bonum hominis, eſt ſecundùm rectam rationem viuere, vt tradidit quoque S. Dionyſius in libro de diuinis nominibus, c. 4. p. 4. Igitur illud etiam eſt per ſe bonum & vtile homini, quod valet ad ſubiugandam carnem rationi & ſpiritui, cuiuſmodi vel maximè eſt Ieiunium.

Quæ ratio valdè illuſtratur eleganti quadam ſimilitudine, qua D. AVGVSTINVS vſus eſt, in lib. de vtilitate Ieiunij, cuius meminit Poſſidonius in Indiculo operum Auguſtini: *Si iumento*, inquit, *forte inſideres, ſi equo vecteris, qui te geſtiendo poſſet præcipitare, nonne vt ſecurus iter ageres, cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares quem freno non poſſes? Caro mea iumentum eſt: iter ago in Hieruſalem; le-* D *rumque me rapit, & de via conatur excludere: via autem mea Chriſtus eſt. Ita exultantem non cohibebo Ieiunio? Siquis hoc ſapit etiam ipſo experimento probat quàm vtiliter ieiunetur.* Atq; hactenus de PRIMO, quod diximus eſſe extra controuerſiam inter nos & Sectarios; quamuis & id quoque à quibuſdam aliis hæreticis ſupra memoratis, imperitè & impiè negatum fuerit.

SECVNDO, extra controuerſiam quoque eſt, rectè & vtiliter poſſe etiam Ieiunium referri ad quatuor alios fines: nimirum *primò* ad acuendam & attentiorem reddendam orationem ad Deum: quod indicat Scriptura cùm paſſim ideo coniungit orationem cum ieiunio. Vt Tob. 12. *Bona eſt oratio cum ieiunio.* Et 1. ad Cor. 7. *Vt vacetis ieiunio & orationi.* Et Actor. 13. *Ieiunantes & orantes, &c.* Et 14. *Cum oraſſent cum ieiunationibus, commendauerunt eos* E *Domino.*

Secundò; ad incitandam quoque magis interiorem pœnitentiam, eámque exteriore illa caſtigatione corporis proteſtādam. Vnde in Scriptura etiam ſæpe coniungitur cum Ieiunio pœnitentiæ fletus, & alia eiuſmodi ſigna & incitamenta pœnitentiæ. Vt Ioelis ſecundo: *Conuertimini ad me in ieiunio, in fletu & planctu. Et ſcindite corda veſtra, &c.* Et Ionæ tertio: *Crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt Ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, &c.*

Tertiò; vt expeditior & paratior ſit animus ad meditandas & percipiēdas res diuinas: ſicut de Daniele, poſt Ieiunium, legimus, quòd fuerit diuinitus edoctus quænam ventura eſſent populo in nouiſſimis diebus. Et verè CHRYSOSTOMVS, hom. 1. in Geneſ. *Ieiunium*, inquit, *leues pennas animæ producit, vt in ſublime feratur, & ſumma contemplari queat, voluptatibúſque & omnibus quæ in hoc mundo habentur ſuauia, ipſa ſit ſuperior.*

Quartò, ad vitandum etiam infirmorum ſcandalum: iuxta illud Apoſtoli ad Rom. 14. *Bonum eſt non manducare carnem & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur.* Et 1. ad Cor. 8. *Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.*

TERTIO, extra cōtrouerſiam quoque eſt, Ieiunium, quamuis *ex ſe* non ſit malum relatum ad prædictos fines, tamen ſi non habeat etiam coniuncta alia opera bona & neceſſaria, atq; adeo niſi fulciatur gratia Dei, inutile ad ſalutem eſſe, neque gratum Deo: ſi nimirum ieiunantis animus peccatis aliquibus mortalibus ſit inquinatus: huc enim pertinet illa ſententia Domini, Iſaiæ 58. *Me etenim de die in diem quærunt, & ſcire meas vias volunt; quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit, & iudicium Dei ſui non reliquerit: rogant me iudicia iuſtitiæ, appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus: & non aſpexiſti; humiliauimus animas noſtras & neſciſti: ecce in die Ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare, ſicut vſque ad hanc diem.*

Quem locum perpendens S. HIERONYMVS libro ſecundo contra Iouinianum: *Non igitur*, inquit, *Ieiunium reprobauit, ſed quale vellet oſtendit; neque enim ventris eſuries accepta eſt Deo, quam lites & rapina & luxuria deſtruunt: Si non vult Ieiunium Deus, quomodo in Leuitico præcipit, vt ſeptimo menſe decimâ menſis omnis populus ieiunet vſque ad veſperam, & qui non afflixerit animam ſuam moriatur & exterminetur de populo ſuo?* Hinc Ioel cap. 2. monet: *Sanctificate Ieiunium, &c. Vt monſtraretur* (inquit illic Hieronymus) *Ieiunium ſanctificari cæteris operibus, & ſanctificatum Ieiunium curationi proficere peccatorum.*

Et in eandem ſententiam S. GREGORIVS hom. 16. in Euangelia: *Per Ioelem*, inquit, *dicitur ſanctificate Ieiuniū: Ieiunium quippe ſanctificare eſt adiunctis bonis aliis dignam Deo abſtinentiam carnis oſtendere. Ceſſet ira, ſopiantur iurgia. Incaſſum enim caro atteritur, ſi à prauis ſuis voluptatibus animus non refrenatur.*

Et S. MAXIMVS Taurinenſis, homilia prima de Ieiunio quadrageſimæ: *Ieiunia*, inquit, *noſtra religioſis ſanctificemus obſequiis. Quid autem eſt aliud ſanctificare Ieiunium, niſi Ieiunij cauſa ſancta velle, iuſta facere, iniqua vitare?*

Atque hæc cùm hodie etiam Catholicorum doctrina ſit; magna ſine dubio fuit impudētia Kemnitij, quòd in examine Conc. Trid. ſeſſ. 25. Catholicorum ſententiam de Ieiunio ita retulit, ac ſi illi ſentiant, Ieiunium *per ſe*, & (vt iſte inquit) *ex opere operato* valere ad propitiandum Deum etiam ſine vllo alio adminiculo bonorum operum & diuinæ gratiæ, ſicut illi Iudæi opinati fuiſſe videntur, quos, vt vidimus, redarguit Dominus, Iſaiæ 58. Hæc Kemnitij impoſtura valde impudens eſt, neque aliarum diſſimilis, quibus iſte vti conſueuit in referendis Catholicorum ſententiis.

QVARTO, extra cōtrouerſiam etiam eſt, Ieiunium, ſi per illud ab aliquibus cibis tanquam naturâ ſua immundis & inquinantibus animum, abſtineatur, non modò fore inutile, ſed etiā omnino impium. Hic enim ipſe fuit error Tacianorum, (ſiue Encratitarum) teſte AVGVSTINO, in libr. de hæreſibus, cap. 25. *Qui carnes*, vt inquit, *omnes abominabantur.* Atque etiam Manichæorum, qui ſimili impietate abſtinebant à *vino & carnibus & ouis*, teſte eodem Auguſtino libro de hereſibus, c. 46. ſicut etiam Priſcillianiſtæ à carnibus, vt patet ex Concilio Bracarenſi I. can. 14. & Toletano I. in aſſertione fidei.

A quo

Digitized by Google

A quo impio errore in vſu Ieiunij longiſſimè abeſt Eccleſia Catholica. Probat enim & ſequitur orthodoxam ſententiam explicatam à S. AVGVSTINO lib. 30. contra Fauſtum Manichæum, c. 5. his verbis: *Chriſtiani, non hæretici, ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animam in orationibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant, non ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper ſicut pauci, vel certis diebus atq; temporibus ſicut per Quadrageſimā ferè omnes, &c. Vos autem* (Manichæi) *ipſam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quod per carnes diabolus operetur fæculentiore materia malitiæ per hoc eas tanquam immundiora & truculentiora Dei veſtri vincula exhorrentes abiicitis.*

Quem iſtorum errorem addit ibi Auguſtinus fuiſſe prophetatum ab Apoſtolo Paulo, prima ad Timotheū, quarto, cùm dixit futuros *in nouiſſimis temporibus qui abſtinerent à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum*, nimirum ex eiuſmodi impia ſuperſtitione. Quod rurſus idem Auguſtinus repetit contra Adimantum, Manichæi diſcipulum, c. 14. *Aperiſſimè*, inquit, *iſtos* (Manichæos) *ſignificauit Apoſtolus, cùm dicit: In nouiſſimis temporibus futuros quoſdam prohibentes nubere, abſtinentes à cibis quos Deus creauit: hos enim propriè deſignat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiſcentiam ſuam refrænent, aut infirmitati alterius parcant, ſed quia ipſas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum eſſe negant.*

Hunc errorem penitus Eccleſia Catholica execratur. Sicut etiam in Concilio Toletano I. in aſſertione fidei damnatus fuit his verbis: *Si quis dixerit vel crediderit carnes auium ſeu pecudum, quæ ad eſcam datæ ſunt, non tantùm pro caſtigatione hominum abſtinendas, ſed execrandas eſſe, Anathema ſit.* Et in Concilio Bracarenſi I. Canone 14. *Si quis immundos putat cibos carnium, quas Deus in vſum hominum dedit, & non propter afflictionem ſui corporis, ſed quaſi immunditiam putans, ita abſtineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, ſicut Manichæus & Priſcillianus docuerunt, Anathema ſit.*

Et clariſſimè Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum, capite de abſtinentia: *A vino*, inquit, *& ab eſu carnium, & ab aliis eiuſmodi abſtinentiam non ſimiliter ac hæretici amplectitur Eccleſia: illi enim ab iis tanquā abominandis abſtinēdum eſſe cenſent. Eccleſia autem nihil horum decernit.*

Et S. ISIDORVS lib. 1. de officiis Eccleſiaſticis, c. 44. *Non igitur*, inquit, *quia carnes malæ ſunt, ideo prohibentur, ſed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt. Fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum ſunt.*

Ex quo refellitur alia quoque impudens Sectariorū calumnia, & præſertim Kemnitij vbi ſuprà, quòd non verentur Catholicis affingere errorem illum Tatianorum & Manichæorum & Priſcillianiſtarum, ab Apoſtolo, vt vidimus, propheticè deſignatum & refutatum. Nec ad confirmandam eam calumniam valet quidquam quod Kemnitius obiicit, Catholicos cùm benedicunt cibis & aliis creaturis, precātes, vt ab illis abſcedat virtus inimici, eo ipſo ſignificare creaturas eiuſmodi eſſe per ſe immundas & malas. Nihil enim minùs quàm hoc, Catholici benedictionibus eiuſmodi ſignificant: non enim hoc agunt, vt eiuſmodi creaturæ deſinant eſſe in ſeipſæ malæ & immundæ, ſed vt illarum vſus non ſit nobis noxius per aliquam fraudem inimici, ſed ſit nobis potiùs diuino beneficio ſalutaris, tum quo ad animam, tum quo ad corpus. Et hoc ipſo nobis cibus *ſanctificatur*, cum *per verbum Dei*, quo nobis ille eiuſmodi creaturas conceſſit ad cibum, Geneſis primo & nono, tum etiam *per orationem*, qua, vt dictum eſt, Deum precamur, vt vſus eiuſmodi creaturarū ſit nobis ſalutaris.

Huc ſpectat illud CHRYSOSTOMI hom. 12. in primam epiſtolam ad Timotheum, circa illa Apoſtoli verba: *Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* 1. ad Tim. 4. *Si*, inquit, *omnis creatura bona eſt, quid eſt quod ait, ſanctificatur per verbum Dei & orationem?* Et ſubiungit: *Non quia immundum eſt, ideo ſanctificatur, abſit: verum hoc in loco illos alloquitur, qui communia quædam ex ipſis eſſe arbitrantur. Duo igitur capita ponit. Vnum quidem, quod creatura nulla communis eſt. Secundo, quòd etſi communis ſit, medicamentum in promptu eſt. Signum illi Crucis imprime, gratias age, Deo gloriam refer, & protinus immunditia omnis abſceſſit.* Vide etiam D. Thomam lectione quarta in primam epiſtolam ad Timotheum.

QVINTO, æquè etiam certum & extra controuerſiam eſt, non modò inutile, ſed etiam prauum iam fore Ieiunium, quod ſuſcipiatur ex cærimonia & ſuperſtitione Iudaica, hoc eſt, ex cærimoniali præcepto legis, tanquam adhuc obligantis. Ceſſauit enim & abrogata eſt illa lex, vt patet Ierem. 31. & ad Hebr. 8. vt oſtendimus tomo 2. q. 8. de Legibus.

Atque huc pertinet, quòd cùm Dominus Luc. 5. & Matth. 5. interrogantibus diſcipulis Ioannis, cur diſcipuli ipſius non etiam ieiunarent, Reſpondit: non potuiſſe nec debuiſſe filios ſponſi ieiunare, quamdiu cum eis eſſet ſponſus, id eſt, non fuiſſe iam obligatos ad ieiunandū inſtituto, & cærimonia legali; neque etiam habuiſſe tunc cauſam ieiunandi aliter ante ſpōſi mortē & diſceſſum ab eis; cùm futurū erat, vt propter luctum & perſecutiones quas erant paſſuri, indigerent Ieiunij præſidio. Et propterea ſubdit: *Auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt*, ſcilicet eo modo, quo poſtea tempore noui Teſtamenti faciendum fuit. Ac eòdem pertinuit quod deinde ſubiunxit, quaſi rationem huius reddens: non ſolere mitti *vinum nouum in vtres veteres, ſed in vtres nouos*. In quem locum HIERONYMVS: *Tale quid*, inquit, *Galatæ facere cupiebant: vt cum Euangelio legis præcepta miſcerent, & in vtres veteres mitterent vinum nouum.*

Spectat huc etiam, quod idem Dominus, Matth. 15. ad ſignificandum quoque interitum illius cærimonialis legis, per quam à quibuſdam cibis, tanquam ineptis ad ſignificationem futurorum myſteriorum nouæ legis, & eatenus immundis, abſtinendum erat, dixit: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem.* Item pertinet huc diſputatio Apoſtoli ad Coloſſ. 2. aduerſus eos qui adhuc in lege Euangelica contendebant, legales illas obſeruantias de quibuſdam abſtinentiis & feſtis obſeruandas eſſe: *Nemo ergo*, inquit, *vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ ſunt*, inquit, *vmbra futurorum, corpus autem Chriſti.* Et denique patet hoc idem ex Domini voce ad Petrum in viſione illa, Actorum decimo: *Surge Petre, occide & manduca.* Et rurſus ei dicenti: *Abſit Domine, quia nunquam manducaui omne commune & immundum.* Iterum ei dicitur; *quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris.*

Nec ſi iam abſtinemus quibuſdam temporibus, & à quibuſdam cibis, neceſſe eſt, nos id facere eodē modo & ritu & reſpectu, quo fiebat olim ex præſcripto veteris legis; ſed vtimur iam eiuſmodi abſtinentiis & ieiuniis non ex vi illius legis, nec ad eaſdē ſignificationes, ſed quoniam per ſe, relatæ ad alios fines (ſicut partim antea diximus, partim poſtea explicabimus) vtiles ſūt.

Rectè enim & orthodoxè S. Leo ſermone ſeptimo de Ieiunio ſeptimi Menſis: *Quòd*, inquit, *Ieiunium ſeptimi Menſis aſſumimus, non legalibus nos oneribus ſubiicimus, ſed vtilitatem continentiæ, quæ Chriſti Euāgelio ſeruit, amplectimur.*

SEXTO; certiſſimum, & extra omnem controuerſiam eſt, Ieiunium, ſi ad oſtentationem vanam, vel aliquem alium malum finem referatur, omnino fore inutile & prauum. Huc enim pertinet præceptum Domini, Matth. 6. Ne ſcilicet cùm ieiunamus velimus *videri hominibus ieiunantes*, neque imitemur hypocritas, *qui exterminant facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.*

Quod tamen, vt rectè notauit S. AVGVSTINVS ſer. 60. de tempore, non ita intelligi debet, quaſi non liceat *publicè Ieiunium indicere, & vidente toto populo pariter cum ipſo ieiunare, ſed in hoc ſenſu* (inquit ibi Auguſtinus) *oportet*

Digitized by Google

A *.d intelligi, vt nemo pro laude humana ſed pro peccatorum indulgentia, vel pro miſericordia diuina ieiunet: Et vnuſquiſque interroget conſcientiam ſuam; & ſi pro ſolo Deo facit eleemoſynam* (vel ieiunat) *ſecurus, & publice faciat, vt quicunque viderint, inueniantur.* Atque iſta ſex quidem certa, & extra controuerſiam ſunt, vt dixi, inter nos & Sectarios.

Quænam ſint Controuerſa. §. 2.

CONtrouerſa autẽ inter nos & illos ſunt alia quinque. PRIMO, an rectè Ieiunium ſuſcipiatur, tanquam neceſſarium ex præcepto Eccleſiæ obligante ſub peccato mortali: negant enim hoc in primis Sectarij, atque adeo cenſent Ieiunium ſuſceptum cum opinione eiuſmodi neceſſitatis, eſſe prauum & ſuperſtitioſum. Neque tamen ipſi primi hoc ſenſerunt. Nam hæc ipſa B fuit hæreſis Aerij, veteris hæretici, à quo nõ modò ſententiam, ſed etiam verba videntur mutuati eſſe in hac quæſtione noſtri Sectarij.

Vt enim refert EPIPHANIVS hæreſi 75. his verbis, Aerius (quibus ferme hodie etiam Sectarij vtuntur) explicabat ſuam hac de re ſententiam: *Sed neque Ieiunium* (inquit) *erit ordinatum. Hæc enim Iudaica ſunt, & ſub iugo ſeruitutis. Iuſto enim lex non eſt poſita, ſed parricidis & matricidis, & reliquis. Si verò* (inquit) *omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à me ipſo, & ieiunabo propter libertatẽ, &c.* quæ ſunt planè ipſæ voces Sectariorum hodie.

Atque etiam diuus Auguſtinus in libro de hæreſibus, c. 53. *Aeriani* (inquit) *ab Aerio quodam ſunt nominati, qui cùm eſſet Preſbyter, doluiſſe fertur, quod Epiſcopus non potuit ordinari, & in Arrianorum hæreſin lapſus, propria quoque dogmata addidiſſe nonnulla, dicens: orare vel offerre pro mortuis* C *oblationem non oportere, nec ſtatuta ſolenniter Ieiunia eſſe celebranda, ſed cùm quiſque voluerit ieiunandum, ne videatur eſſe ſub lege.* Vt appareat planè, Sectarios huius temporis præceptorem hac in re ſecutos fuiſſe Aerium iſtum hæreticum. Atque eandem Aerij hæreſin refert ſimiliter DAMASCENVS in libro de hæreſibus. *Negat* (inquit) *ſe lege Ieiuniorum teneri.*

Eſt autem omnino certa ex fide aſſertio CONTRARIA, ſcilicet Eccleſiæ præceptum de Ieiunio verè obligare fideles in conſcientia ſub peccato, & quidẽ mortali (quantum eſt ex genere actus) atque adeo non ſuperſtitioſe, ſed rectè & obedienter id Ieiunium ſuſcipi, tanquam ex præcepto Eccleſiæ neceſſarium ad vitandum peccatum.

D Probatur hæc aſſertio; PRIMO, ex Scriptura ſic; omnis lex de bono actu, per quam Eccleſia intendit in conſcientia obligare, eſt neceſſariò obſeruanda ad vitandum peccatum: ſed talis eſt lex de Ieiunio: ergo, &c. Minor patet ex Scripturis ſupra allatis, quibus oſtendimus, Ieiunium tanquam bonum quoddam & vtile opus commendari. Et quòd Eccleſia intẽdat ad illud ſub peccato obligare, notum eſt, ac patebit magis ex his teſtimoniis Eccleſiaſticis, quæ pòſt adducemus. Maior verò etiam fuit à nobis ex Scripturis probata, to. 2. q. 4. de Legibus, puncto ſexto. Et patet ex illo, Matth. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.* Et Matth. 23. *Omnia quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite.* Id quod etiam maximè voluit Dominus intelligi de Eccleſiæ Prælatis. Et Lucæ decimo: *Qui vos audit, me audit; qui vos ſpernit, me ſpernit:* Et ad Roman. 13. E *Neceſſitati igitur ſubditi eſtote; non ſolùm* (inquit) *propter iram*, id eſt, propter obligationem ad pœnã, *ſed etiam propter conſcientiam.* Quod cùm dicat Paulus de poteſtate ſeculari; à fortiori intelligendũ eſt etiam de obedientia debita poteſtati Eccleſiaſticæ. Iuxta illud eiuſdem 1. ad Theſſal. 4. *Scitis quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum.* Et infra: *Itaque, qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum.* Et ad Hebræos 13. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete illis.*

SECVNDO; probatur ex Conciliis, in quibus ſeueriſſime Ieiunium præcipitur, & grauiſſima pœna decernitur violatoribus Ieiuniorum, tanquam reis A nimirum peccati mortalis ex genere. Vt in Concilio Gangrenſi, canon. 19. *Si quis* (inquit) *Ieiunia, quæ communiter cuſtodiuntur ab Eccleſia, diſſoluat, ſit anathema.* Et in Concilio Triburienſi, canon. 35. dicitur *iraſci Deum*, ſi quis Quadrageſimæ aut Ieiuniorum diebus *coerceatur à ieiunando*, eſſéque in eis ieiunandum *ſumma deuotione.* Et in Concilio Carthaginenſi IV. can. 63. ſtatuitur, vt *Clericus, qui tempore Ieiunij abſque ineuitabili neceſſitate Ieiunium rumpit, inter minores habeatur.* Et in Concilio Agathenſi, can. 12. Iubetur, vt omnes *Eccleſiæ filij in Quadrageſima ieiunent, ſacerdotali ordinatione, & diſtinctionis comminatione.* Et in Concilio Moguntino, ſub Carolo Magno, can. 35. approbatur ſuprà dictus Canon Concilij Gangrenſis, vbi anathematizantur, qui indictum Ieiunium inſolenter diſſoluunt. Et in Concilio Toletano VIII. can. 9. B *Quiſquis abſque ineuitabili neceſſitate diebus Quadrageſimæ eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiuſdem diei ſancta communione.*

Quibus adde Canonem 56. Synodi VI. Conſtantinopolitanæ, qui ſic habet: *Viſum eſt vt omnis Dei Eccleſia, quæ eſt in vniuerſo terrarum orbe vnum ordinem ſequens, Ieiuniũ perficiat, & abſtineat ſicut ab omni mactabili, ſic ab ouis & caſeo* (in Quadrageſima, de qua ibi eſt ſermo) *quæ quidem ſunt fructus & fœtus eorum à quibus abſtinemus: ſi autem hoc non ſeruauerint, ſi ſint quidem Clerici, deponantur; ſi autem Laici, ſegregentur.*

TERTIO; probatur ex Patribus. Sanctus EPIPHANIVS vbi ſuprà, hæreſi 75. cõtrariam ſententiam Aërij, ſcilicet Ieiuniũ debere eſſe liberũ, & non ex præcepto C ſeruandum; pro explorata hæreſi habuit. Quam vbi recitaſſet, ſubiungit: *Hæc ſunt quæ Aerius in mundo euomuit.* Et infra: *Quis autem* (inquit) *magis de iis nouit? Hic ne ſeductus homo, qui etiam nunc ſupereſt, & huc uſque in mundo verſatur, aut qui ante nos teſtes fuerunt, &c.* Quæ ſimiliter ſibi dicta accipiant à nobis Sectarij.

Item THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paſchali, grauiſſimè peccare eos, qui decreta Eccleſiæ Ieiunia violant, his verbis affirmat: *Deſidia & peritura citò voluptate ſtudium virtutis infamant, &c. neſcientes, quod etiamſi conſcientiam hominum fugiant, & clauſis parietibus veſcantur carnibus diebus Quadrageſimæ, corripiat huiuſcemodi Dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciunt iſti, vt recedant à Sanctis meis.*

D Sanctus BASILIVS, homilia ſecunda de Ieiunio: *Ieiunium* (inquit) *per omne quidem tempus vtile eſt iis qui illud ſponte ſuſcipiunt, ſed multo magis hoc tempore* (Quadrageſimæ) *quo per vniuerſum terrarum orbem vndique denunciatur ieiunij præconium; nec vlla eſt inſula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi non ſit auditum ieiunij edictum.* Vbi non ſolùm Ieiunium vltrò ſuſceptum commendat, ſed multò magis id quod ſolenniter & ſtato tempore ſuſcipitur neceſſariò ex *edicto.*

Item ſanctus AMBROSIVS ſerm. 25. *Non leue*, inquit, *peccatum eſt, fidelibus indictam Quadrageſimam à Domino* (inſtinctu ſaltem & exemplo quodam) *violare, & ieiunia conſecrata ventris voracitate diſſoluere.*

Item ſanctus AVGVSTINVS lib. de hæreſibus, c. 53. inter alias hæreſes Aërij numerat, quòd voluerit, ieiunia E eſſe *libera*, & non *ſolenniter ſtatuta.* Et in epiſt. 86. ad Caſulanum, de hac ipſa quæſtione & neceſſitate ieiunandi diſſerens: *Mos*, inquit, *populi Dei, vel inſtituta maiorum, pro lege tenenda ſunt.*

Item ſanctus LEO ſerm. 13. de Ieiunio decimi Menſis: *In his*, inquit, *diebus qui huic operi* (Ieiunio) *ſunt ſpecialius præſtituti, maior animoſitas & cura excitanda eſt feruentior, ne quod pium eſt agere non indictum, impium ſit negligere prædicatum.* Et RABANVS lib. 2. de conſtit. Clericorum, cap. 25. *Qui conſtituta*, inquit, *atque demandata ieiunia ſeruare neglexerit, peccat. Qui autem expletis legitimis, priuata ſuperexpenderit, propriam mercedem habebit.*

TERTIO:

Digitized by Google

Tertio; idem probatur ex ſtudio quo olim fideles ieiunia huiuſmodi ita religioſe obſeruabant, vt quandoque, etiam mallent quoduis pati, quàm illa violare. Cuius rei teſtis locuples eſt ſanctus Chrisostomvs, homilia ſexta ad populum Antiochenum, vbi ita ait: *Conſuetudo, res eſt tam facilis & expedita, vt adueniente Ieiunio, etſi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare:* (abſtinebatur enim olim etiam à vino, vt infra dicemus) *Vel aliud quid ieiunij lege non conceſſum guſtare; omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.*

Atque idem teſtatur etiam Nicephorvs lib. 17. Hiſtoriæ, cap. 32. *Cum fames*, inquit, *Byzantij increbuiſſet, rerum neceſſariarum inopia Imperator Iuſtinianus, ſecunda ſtatim ieiunij hebdomade carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem ſic per vim actum. Populus autem, qui pietatem ſibi conſectandum ſtatuiſſet, neque eas emebat, neque edebat, mortem ſibi potius adeundam eſſe cenſens, quam vt quidquam de patriis moribus & traditionibus mutaret.*

Qvarto denique probatur idem ratione. Nam Ieiunium ſuſcipere, tanquam neceſſarium ex præcepto Eccleſiæ; neque ex parte ipſius *Ieiunij*, neque propterea, quòd ex *præcepti* neceſſitate ſuſcipiatur, nec etiam præterea, quòd ſuſcipiatur ex *talis* præcepti neceſſitate, puta Eccleſiaſtici, eſt malum: Ergo nullo modo huiuſmodi Ieiunium improbari debet.

Antecedens probatur, quoad ſingulas eius partes. Nam in primis Ieiunium ipſum, ſi conſideretur, vt ordinatum ad edomandã carnem; bonus quidam actus virtutis eſt, vt ſuprà conſtituimus. & fatentur etiam ipſi Sectarij, ac nominatim Caluinus & Kemnitius locis ſupra citatis. Quo pacto nũc loquimur de Ieiunio. Quãuis ſi nihil aliud conſideremus quàm id præciſè, quòd quis abſtinet; ſit hoc indifferens quiddam, quod poteſt fieri, vel bene, vel male.

Item neque neceſſitas etiam præcepti, vt neceſſitas quædam eſt, reddit Ieiunium malum. Tunc enim malè olim in veteri lege fuiſſet Ieiunium vſurpatum, cùm ex neceſſitate præcepti diuini ſuſcipiebatur, & quidẽ ſub grauiſſima pœna, vt patet ex illis verbis Leuit. 23. *Decima die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit, affligetiſque animas veſtras in ea, &c. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.* Vbi per *afflictionem* intelligitur Ieiunium, ſicut patet etiam ex Hieronymo lib. 2. contra Iouinianũ, c. 11. Atque etiam nũc tempore nouæ legis (ſi qualiſcunque præcepti neceſſitas facit illicitũ Ieiunium) illicitè vſurparetur Ieiunium ad ſatisfaciendum diuino illi præcepto, quod S. Auguſt. in epiſt. 86. ad Caſulanum affirmat extare de Ieiunio *in Euangelicis & Apoſtolicis literis*, licèt non quoad hoc vel illud determinatum tempus. Quam Auguſtini ſentẽtiam Kemnitius, vbi ſuprà memorat, & non improbat.

Sed neque neceſſitas *talis* præcepti, puta *Eccleſiaſtici*, cenſeri poteſt vitiare Ieiunium. Nam tunc omne aliud Eccleſiaſticum præceptum vitiaret quemuis actum bonum: quod eſt apertè abſurdum, & contra praxim etiam ipſorum Apoſtolorum, qui quædam tanquã neceſſaria præceperunt ſiue ad tempus, ſiue ad perpetuum. Vt Actor. 15. *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris quam hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine & ſuffocato, &c.* Et 1. ad Theſſalonic. 4. *Scitis enim, quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum.* Et infra: *Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit ſed Deum; qui etiam dedit Spiritum ſuum ſanctũ in nobis.* Quibus vltimis verbis reddit rationem, quare etiam Prælatorum præcepta habeant vim obligandi, quatenus feruntur per auctoritatem humanam: quia ſcilicet nititur ea auctoritas auctoritate diuina, vt prætercam nunc alia quæ ad confirmandam Eccleſiæ poteſtatem in ferendis legibus diſſeruimus tomo ſecũdo, diſput. 7. q. 5.

Neque verò Sectariorum Obiectiones habent A aliquid momenti aduerſus hanc orthodoxã Aſſertionẽ; niſi quòd multis technis, & fraudibus conatur, vbi ſuprà, Kẽnitius ſuo more facere fucũ ſimplicibus lectoribus. Sed hoc quidẽ loco eas ſolùm obiectiones breuiter refellemus, quæ propriè oppugnãt neceſſitatẽ præcepti.

Primo, obiiciunt ſententias Chriſti, Matthæi nono & decimoquinto. Itémque Apoſtoli ad Coloſſenſes ſecundo Et ad Galatas ſecundo & tertio, de Euangelica libertate, nominatim etiam circa vſum ciborum.

Sed facilè Respondemvs, per hanc libertatem nos ſolùm eximi à iugo veteris legis, non autem ab obediẽtia debita præpoſitis Eccleſiaſticis, quibus ipſe Dominus in Euangelio obtemperare nos iuſſit, ſicut patet ex teſtimoniis ſuprà allatis. Quemadmodum neque per eam libertatem eximimur ab illo præcepto diuino de B Ieiunio, quod paulo antè ex Auguſtini ſententia (neque iſtis refragantibus) diximus in Euangelicis & Apoſtolicis literis extare; quamuis non quo ad hoc, vel illud tempus determinatè.

Secvndo vrgent; quòd temporibus, præſertim primitiuæ Eccleſiæ, magna fuit varietas in ieiunando; maximè quo ad numerum dierum, & quo ad tempus. Vt poteſt intelligi ex quadam epiſtola Irenæi, relata ab Euſebio libro quinto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite vigeſimo quarto. Vnde colligũt, obſeruationem Ieiuniorum illis temporibus fuiſſe planè liberam citra vllam neceſſitatem præcepti.

Sed ad hoc quoque facile Respondemvs; Ex illa enim varietate, quæ tunc in aliquibus locis, & poſtea etiã ſuccedentibus temporibus fuit (ſicut puncto tertio C oſtendemus) minime licet colligere nullã tunc fuiſſe legem Ieiuniorum; ſed illã, cum fuerit nimirum humana, (vt puncto quinto oſtendemus) fuiſſe per cõtrarias conſuetudines variis in locis varie eneruatam, prout ſunt variæ conditiones hominum, & temporũ & locorum. Nihilominus tamen lex Eccleſiaſtica Ieiunij, quo ad aliquem Ieiunij modum, in omnibus locis ſemper viguit, & ſeruari debuit, pro cuiuſque loci conſuetudine.

Atque hoc ipſum docet luculenter S. Avgvstinvs in epiſt. 86. ad Caſulanum. Vt cum ait: *Quoniam non inuenimus Euangelicis & Apoſtolicis literis, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obſeruanda eſſet Ieiunia; Ideo res quoque iſta ſicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile eſt, inuenit in veſte filiæ regis* (hoc eſt, Eccleſię) *varietatis locũ*, iuxta illud nimirum Pſalm. 44. *Circum amicta varietate, &c.* Et ſuprà: D *In his rebus*, inquit, *nihil certi ſtatuit Scriptura diuina, mos populi Dei vel inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt.* Et rurſus: *Sit ergo*, inquit, *vna fidei vniuerſæ quæ vbique dilatatur Eccleſia, tanquam intus in membris, etiam ſi ipſa fidei vnitas, quibuſdam diuerſis obſeruationibus celebratur, quibus nullo modo, quod in fide verum eſt, impeditur. Omnis enim pulchritudo filiæ regis intrinſecus, ipſæ autẽ obſeruationes quæ variè celebrãtur, in eius veſte intelliguntur. Vnde ibi dicitur: In fimbriis aureis circũamicta varietate. Sed ea*, inquit, *quoque veſtis ita diuerſis celebrationibus varietur, vt non aduerſis contentionibus diſſipetur.*

Tertio obiiciunt, quod Montanus ob id etiam ab Eccleſia tanquã hæreticus damnatus eſt, quia quaſdam leges inſtituit de Ieiunio; vt intelligi poteſt ex Tertulliano, qui Montani errores complexus eſt, in libro de Ieiunio.

Respondeo, impudentem eſſe calumniam, Ca- E tholicis affingere errorem illum Montani. Nã Lex illa Ieiuniorum Montani, vt eodem lib. Tertulliani intelligi poteſt, ab Eccleſia fuit damnata, nõ quia quomodocũque fuerit Lex de Ieiunio, ſed *primò*, quia fuit Mõtani propria, qui ad eiuſmodi leges ferendas nõ habebat auctoritatem. *Secundò*, quoniã ab ipſo lata iactabatur per ſuum illum commentitiũ paracletum, quem perfectiùs ſibi quàm Apoſtolis communicatum eſſe aiebat. *Tertiò*; quia contra conſuetudinem Eccleſiæ tres quadrageſimas per illud Ieiuniũ præſcribebat, vt teſtatur Hieronymus epiſtola 54. ad Marcellam de erroribus Mõtani.

Digitized by Google

Quartò, quoniam Ieiuniũ eiuſmodi ita inſtituebat, quaſi abſque illo nõ eſſent homines vere ſpirituales, ſed animales & carnales, ſicut Tertullianus Catholicos appellabat. *Quinto*; quoniam ſuperſtitioſè etiã, contra Eccleſię morem, pręſcribebat, vt per aliquot dies illatũ quadrageſimarum cibis duntaxat aridis, & ab omni humore exiccatis, vterentur: quaſi abſque eiuſmodi ξηροφαγία non poſſet Ieiunium inſtitui ſatis perfectè & ſpiritualiter, ad comprimendã carnalem libidinem: propter quã ſuperſtitionem videtur Epiphanius hęreſi 48. Montano etiam tribuiſſe abominationem quandam aliquorũ ciborum, ſcilicet humidorum. Quãquam cùm ait, pleraſque Sectas *præcipere abſtinere a ci[...] non honeſtæ vitæ & maioris virtutis gratia, & præmiorum ac coronarum, ſed abominabilia ea quæ à Deo facta ſunt, exiſtimates*; non videtur propriè loqui de Montaniſtis, ſed de Tatianis ſeu Encreatitis de quibus ſuprà dictum eſt.

Fuiſſe autem talem qualem iam deſcripſimus, legem eam de Ieiunio, quam Montanus ſanciuit, & Eccleſia damnauit, intelligi poteſt ex Tertulliano Montanizãte in ſuprà dicto libro de Ieiunio. Huc enim pertinent hęc quæ ita ibi ſcribit: *Arguunt*, inquit, *nos quòd Ieiunia* PROPRIA *cuſtodimus. Item, quòd etiam Xerophagias obſeruemus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia & vuidioribus quibuſque pomis.* Item: *aiunt non eſſe ieiunandum ex imperio nouæ diſciplinæ.* Item dicit, *cibum pro veneno deſpuetandum*, aliquibus temporibus; quod ſapit aliquam cibi abominationem. Itẽ: *Omnem*, inquit, *diſciplinam, victus aut occidit, aut vulnerat.* Item exprobrat Eccleſiæ, quod Paracletum in Montano negat. Item inquit, *duas in anno hebdomadas Xerophagiarum exceptis Sabbatis & Dominicis offerimus Deo, &c.*

Alia verò quędam quæ præterea dicit Tertullianus, ab Eccleſia in Mõtaniſtarum Ieiuniis damnari: vt quòd ad veſperã vſque ieiunet, quòd non execrationis cauſa, ſed ad edomandam carnem à quibuſdam cibis aliquãdo abſtineat, & ſimilia: Vel per calumniam affinxit Eccleſię Tertullianus, more aliorum hęreticorum, vtpote iam ipſe hæreticus Montaniſta; Vel certè non ab iis, qui in Eccleſia eſſent verè orthodoxi, improbabãtur, ſed ab aliquibus aliis hęreticis, aut aliquo modo infectis errore Gnoſticorũ; qui vt ſuprà vidimus, reiiciebãt omnino inſtitutum ipſum Ieiuniorum. Id quod obſeruandum eſt diligenter aduerſus fraudes & artificia vaniſsima Kemnitij circa ieiunia Montaniſtarum.

Aliæ verò obiectiones Kẽnitij & aliorum Sectariorum, non huc propriè pertinent, ſed ad alia, quæ deinde iam videbimus eſſe controuerſa in hac quæſtione.

SECVNDO CONTROVERSVM inter nos & Sectarios eſt, An rectè inſtituatur & vſurpentur in Eccleſia ieiunium per abſtinentiam quoque à quibuſdam cibis, ſcilicet à carnibus, ouis & lacticiniis, atque adeo cum quodã delectu ciborum. Hoc enim eſt illud quod maximè etiam improbant Sectarij in Eccleſiæ ieiunio. Et ad id vtuntur variis argumẽtis, quæ poſtea refellemus.

Eſt autem ex fide CERTVM, non ob id eſſe prauum, ſed potiùs ex ea etiam parte vtile & laudabile Eccleſię ieiunium. Probatur PRIMO ex Scriptura, quæ in quibuſdam Sanctus memorat & commendat eiuſmodi ieiunia per abſtinentiam à quibuſdam cibis, puta à carnibus & aliis. Vt Danielis decimo capite, *Trium*, inquit, *hebdomadarum diebus panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum.* Et de Ioanne Baptiſta, Matthæi 3. legimus: *Eſca autem eius erat locuſtæ & mel ſylueſter.* Et de aliis legimus, quod abſtinuerint à vino; vt de Rechabitis, Ierem. 35. Et Nazaræis, num. 6. Quoniam hæc erat *lex, vt à vino, & omni quod inebriare poteſt, abſtinerent.* Quod genus abſtinentiæ fuiſſe gratum Deo, non ſolùm quando ex *diuina* lege (vt erat illa Nazaręorum) ſed etiam quando ex præcepto *humano* ſuſcipiebatur; manifeſtè patet in Rechabitis, qui abſtinentes à vino ex præcepto tantùm paterno placuerunt Deo; vt conſtat ex illo loco Ierem. 35. *Pro eo, quòd obediſtis præcepto Ionadab patris veſtri, & cuſtodiſtis omnia mandata eius, & feciſtis vniuerſa quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael; non deficiet vir de ſtirpe Ionadab filij Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.*

SECVNDO; probatur ex Conciliis, in quibus abſtinentia à carnibus pro caſtigatione carnis ſuſcepta approbatur, vt in Cõcilio I. Toletano, in Aſſertione fidei, & Braccarenſi I. Can. 14. Et in VI. Synodo Conſtantinopolitana, Can. 56. & aliis ſuprà citatis.

TERTIO; probatur ex vniuerſali Eccleſiæ conſuetudine; contra quam diſputare *inſolentiſſima inſania eſt*, vt orthodoxe affirmat S. Auguſt. in epiſt. 118. ad Ianuarium.

QVARTO; probatur ex Patribus, qui eiuſmodi abſtinentiam à carnibus in ieiunio cõmendant. S. CHRYSOSTOMVS homil. 1. in Geneſ. loquens de ieiunio Quadrageſimæ: *Hæ*, inquit, *veræ feriæ ſunt, vbi animarum ſalus, vbi pax & concordia eſt, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor & tumultus, cocorum diſcurſus & pecudum mactationes è medio tolluntur.* Et homil. 2. in Geneſin: *Nuſquam hodie*, inquit, *tumultus vel clamor, vel carnium conſciſſiones, vel cocorum diſcurſus.*

S. BASILIVS, lib. 1. de laudib. Ieiunij: *Nolite*, inquit, *ad contentiones ac lites ieiunare. Carnes non edis, ſed comedis fratrẽ tuum; à vino abſtines, ſed ab iniuriis tibi non temperas, &c.*

S. EPIPHANIVS, in compendiaria doctrina de fide Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ: *Sunt*, inquit, *præterea aliæ præeminentes vitæ conuerſationes, quæ in eadem ſancta Catholica Eccleſia ſeruantur, eorum, inquam, qui ab omnibus carnibus abſtinent, &c.*

Item THEOPHILVS Alexandrinus, lib. 3. Paſchali ad Ægypti Epiſcopos: *Qui*, inquit, *Legum præcepta cuſtodiunt, ignorant vinum in ieiuniis, carnium eſum repudiant; & ſatiabilem auaritiam, Dei timore compeſcunt.*

Item THEODORETVS, in Epitome diuinorum Decretorum, cap. de Abſtinentia, *A vino*, inquit, *& ab eſu carnium, & ab aliis eiuſmodi abſtinentiam non ſimiliter ac hæretici amplectitur Eccleſia.*

S. AVGVSTINVS lib. 30. contra Fauſtum. cap. 5. *Catholici*, inquit, *edomandi corporis cauſa propter animam in orationibus ampliùs humiliandam, non quod illa eſſe immunda credant, non ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper ſicut pauci, vel certis diebus atque temporibus ſicut per Quadrageſimam ferè omnes.*

S. FVLGENTIVS in libro de fide ad Petrum, capite 3. *Serui Dei*, inquit, *in eo, quòd à carnibus & vino abſtinent, non tanquam res immundas refugiunt, ſed mundioris vitæ inſtituta ſectantur.*

S. MAXIMVS Taurinenſis, hom. 3. de Ieiunio Quadrageſimæ: *Ieiunium*, inquit, *Chriſtianum pacem debet nutrire, non iurgia. Quale autem eſt illud, quòd non veſceris carnibus, & de ore tuo omni eſca ſordidius egreditur maledictum.*

S. ISIDORVS libr. 1. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 44. *Non*, inquit, *quia carnes malæ ſunt, ideo prohibentur, ſed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt.*

S. BERNARDVS ſerm. 66. in Cantica: *Abſtineo*, inquit, *à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carnis nutriant vitia.*

QVINTO; probatur idem manifeſto argumento, ducto ex ipſa ratione Ieiunij peculiaris & propriè dicti; quod, vt ſuprà vidimus, ne ipſi quidem Sectarij negant in Scripturis commendari. Nam conſiſtit illud in abſtinentia quadam ſingulari, ad quã alioqui non teneretur quis ex præſcripto communis regulę temperantiæ. Sed ieiunium per abſtinentiam à carnibus, vel ab aliquibus aliis eiuſmodi cibis, eſt ieiunium tale; ſcilicet cõſiſtens in ſingulari quadam abſtinentia, ad quam alioqui non teneretur quis per communem regulam temperãtiæ, vt patet. Ergo ieiunium iſtiuſmodi non minùs ſecundùm Scripturæ ſententiã eſt laudabile, quàm aliud quoduis peculiare ieiuniũ in Scripturis cõmendatum.

Digitized by Google

Neque enim poteſt in propoſito aſſignari vllum diſcrimen inter carnes & alios cibos, qui tum quoad qualitatem, tum quoad quantitatem prætermittuntur in omni peculiari ieiunio (nō enim poſſunt in vllo ieiunio vſurpari omnes cibi, & in omni quantitate.) Nam ſicut carnes a Deo creatæ ſunt, & natura ſua ſunt bonæ; ita etiam alij cibi, qui quoad qualitatem & quantitatē in omni peculiari ieiunio prætermittuntur. Et ſicut hoc non obſtante, poſſunt alij cibi in peculiari ieiunio prætermitti, non ex abominatione vel ſuperſtitione, ſed ob alium bonum finem, ſcilicet ad edomandam carnem, vel vitandum ſcandalum, &c. ita etiam & carnes & oua & lacticinia. Alioquin, ſi carnes in victu prætermitti abſq; abominatione vel ſuperſtitione, nullo vel modo vel fine poſſunt; oportebit damnare illud propoſitum S. Pauli: *Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem*, 1. ad Cor. 8. Sed ad OBIECTIONES Sectariorum, quæ huc pertinent, reſpondendum nunc eſt, quas ferè colligit Kemnitius.

PRIMO obiiciunt, quòd vbi peculiaria ieiunia in Scripturis commendantur, nuſquam legitur fuiſſe prohibitum vſum aliquorum ciborum ex iis quibus alioqui per diuinam legem veſci liceret.

RESPONDEO, in primis hoc ipſo quòd peculiaria aliqua ieiunia populo Dei iniuncta fuerunt, fuiſſe etiā prohibitum, ne fideles quibuſlibet cibis affatim in illis ieiuniis vterentur. Vt patet Leuit. 23. & alias. Et cōſequenter aliquorum ciborum vſus (licet indeterminate) in illis ieiuniis prohibitus fuit, inter quos & carnes nullum aſſignari poteſt quoad hoc diſcrimē in propoſito, ſicut iam oſtendimus in vltima noſtra probatione. Deinde, ſicut potuerunt carnes, & alij quique cibi, rectè in illis ieiuniis vltrò prætermitti propter bonos fines; ita etiam potuerunt rectè prohiberi ob fines eoſdem; nam quod rectè vltrò fit, rectè etiam poteſt fieri ex præcepto: præceptum enim non contaminat opus, vt ſupra etiam oſtendimus.

SECVNDO obiiciunt, quòd omnes cibi ſunt ad vſum conceſſi hominibus a Deo, præſertim Geneſ. 9. poſt diluuium, verbis illis: *Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum; quaſi olera virentia tradidi vobis omnia, &c.* Quo ipſo omnes cibi ſunt per verbum Dei ſanctificati iuxta Apoſtolum 1. ad Timoth. 4. & redditi idonei quibus vtamur. Igitur minimè licet vſu quorundam ex illis præcepto interdicere.

RESPONDEO, inde ſolùm probari, quòd illicitum ſit ab vllis cibis abſtinere, vel eorum vſum prohibere, quaſi per ſe immundi & abominabiles ſint, atque adeo nobis illiciti per diuinam & naturalē legem, ſicut impiè ſentiebant Tatiani & Manichæi, vt ſuprà vidimus. Minimè autem inde ſequitur, quòd nec ob alios bonos fines liceat ab aliquibus cibis abſtinere, aut illorum vſu interdicere peculiari præcepto, quod quidem non ſit cōtra præceptum Dei, ſed ſtatuat aliquid ac prohibeat, quod per Dei præceptum non ſit mandatum, ſed tantummodo à Deo conceſſum. Alioqui neque Apoſtolus bene præcepiſſet abſtinere à carnibus propter ſcandalum vitādum, neque etiam potuiſſent ad naturalia præcepta addi vlla peculiaria de fide & Sacramentis in noua lege.

TERTIO obiiciunt, eſſe doctrinam Dæmoniorum *abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum*, vt ait Apoſtolus, 1. ad Timoth. 4.

RESPONDEO, hoc iam ſuprà confutatum eſt. Id enim diſputauit propheticè eo loco Apoſtolus contra Tatianos & Manichæos, qui ex abominatione quadam abſtinebant à vino & carnibus, tanquam natura ſua eſſent malæ, vt ſuprà ex Auguſtino notauimus. Quod ipſum patet etiam clariſſime ex rationibus illis duabus, quibus eum errorem Apoſtolus ibi confutauit: quarum altera continetur illis verbis: *Quos Deus creauit*; altera

A illis: *Quia omnis creatura Dei bona eſt.* Alioqui, ſi quouis modo vel fine abſtinere ab aliquibus cibis eſſet doctrina Dæmoniorum; doctrinam Dæmoniorum tradidiſſet & commendaſſet nobis Apoſtolus Paulus, cum iuſſit abſtinere à carnibus propter infirmorum ſcandalum, 1. ad Cor. 8. Longè autem abeſſe Eccleſiam ab illo errore Tatianorum & Manichæorum, pluribus teſtimoniis ſuprà oſtendimus contra calumniam Kemnitij.

QVARTO obiiciunt, abſtinentiam huiuſmodi & delectum ciborum, eſſe cærimoniam Iudaicam, quæ iā exoluerit: iuxta illud ad Coloſſ. 2. *Nemo ergo vos iudicet in cibo & potu, &c. quæ ſunt vmbra futurorum.*

Sed ad hoc etiam ſuprà RESPONSVM eſt, non eodem modo, neque ad eundem finem, ſcilicet ad ſignificationem futurorum Chriſti myſteriorum (ad quam quidam

B cibi fuerint inepti) ſed aliter, & ad alios fines, neque ex vi illius veteris legis, abſtinentiam à carnibus nunc vſurpari, vt luculenter docuit S. Leo ſerm. 7. de ieiunio ſeptimi Menſis, cuius verba ſuprà recitauimus.

QVINTO; obiiciunt illas ſententias: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem.* Matt. 15. Et: *Omnia munda mundis*, ad Tit. 1.

RESPONDEO cum S. AVGVSTINO in libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ, capite trigeſimo tertio. Sententiis eiuſmodi ſolummodo ſignificari, quòd non debeant aliqui cibi reſpui tanquam immundi, & inquinati, vel natura ſua, vel ſtatuto veteris legis cæremonialis propter ineptudinem ad ſignificādum; nihilominus tamen poſſunt aliqui cibi in ieiuniis prætermitti propter alios bonos fines, vt ſæpe dictum eſt.

C *Meminerunt* (inquit Auguſtinus de moribus Catholicorum illic agens) *omnia munda mundis. Et, Non quod intrat in os veſtrum, vos coinquinat, ſed quod exit. itaque non reiiciendis generibus ciborum, quaſi pollutis, ſed concupiſcentia perdomandæ, & dilectioni fratrum retinendæ, inuigilat omnis induſtria.*

SEXTO; obiiciunt illud 1. ad Corinth. 8. *Neque ſi manducauerimus, abundabimus; neque ſi non manducauerimus, deficiemus.*

RESPONDEO cum eodem Auguſtino illic, intelligendum id eſt, ſi vſus ipſe vel abſtinētia cibi nudè conſideretur ſine vlla relatione ad vllū bonum & vtilem finem; qualis eſt refrænatio carnis, vel vitatio ſcandali per fraternam dilectionem, vt iam dictum eſt.

SEPTIMO; obiiciunt illud Actor. 10. *Quæ Deus pu-*

D *rificauit, tu commune ne dixeris.* Ex quo loco putat Kemnitius manifeſtè probari, non poſſe Eccleſiam prohibere eum cibum, quem Deus ipſe non prohibet, ſed pro mundo & licito habet.

RESPONDEO; Futilem eſſe ratiocinationem hanc Kemnitij. Nam ſolùm inde ſequitur, Eccleſiā nec poſſe nec debere prohibere aliquem cibum, tanquā immundum & communem, eo modo quo erant olim quidam cibi decreto legis veteris immundi & prohibiti, tanquam inepti ad ſignificationem myſteriorum futurorū: quandoquidem Deus per abolitionem cærimoniarum illius legis, genus omne ciborum purificauit, & quaſi eluit ab illa immunditia legali. Minimè autem inde ſequitur, quòd nequeat iam Eccleſia aliter, & ob alios fines prohibere quoſdam cibos quibuſdam temporibus, vt iam ſæpe oſtenſum eſt.

E OCTAVO obiiciunt, quòd ſanctus Paulus ad Coloſſenſ. 2. improbat & damnat quorundam abſtinentias à quibuſdam cibis, tanquam præcepta & doctrinas hominum, *quæ ſunt*, inquit, *rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore ad ſaturitatem carnis.*

RESPONDEO, ab Apoſtolo in eo loco minimè damnari abſtinentiam à cibis talem qualem Eccleſia vſurpat, ſed alia quædā tria genera abſtinentiæ prauæ. Nimirum *primo* abſtinentiā Iudaicam, quaſi adhuc ſeruandæ eſſent cæremoniæ legis veteris. Quo pertinent illa

verba Apoſtoli ibi: *Nemo vos iudicet in cibo aut potu, &c. quæ ſunt vmbra futurorum.* Et quod infrà ait: *Si ergo mortui eſtis* CHRISTO *ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam viuentes in mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque contrectaueritis: quæ ſunt omnia in interitu ipſo vſu, ſecundum præcepta & doctrinas hominum aduerſantes*, nimirum Euangelicæ doctrinæ & libertati. *Secundò*, Abſtinentiam à cibis ſuſceptam ex ſuperſtitioſo cultu Angelorum, qualem vſurpabat olim hæretici dicti Angelici, iuxta diſciplinã Platonicorum, vt docuimus ſuprà diſputatione ſexta, quæſt. tertia, de Adoratione. Huc enim pertinet quod ibidem Apoſtolus ait: *Nemo vos ſeducat, volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, &c. Tertiò*, tum in vtroque hoc genere abſtinentiæ, tum in quocunque alio, damnat etiam ibi Apoſtolus abſtinentiam indiſcretam & immoderatam, manifeſte & notabiliter nocentem corpori. Talis enim abſtinentia illicita eſt, vt docebimus puncto ſequenti. Et huc pertinet, quod ad extremũ ibi Apoſtolus ait: Eiuſmodi abſtinentias quamuis habeant ſpeciem ſapientiæ, tamen eſſe ſuperſtitioſas, id eſt, ſuperfluos cultus, quos ibi appellat ἐθελοθρησκείας, id eſt, cultum voluntate propria inſtitutum contra rectam rationem, cùm ſit *non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis*, vt ibi inquit Apoſtolus.

NONO obiiciunt, quòd Euſtachius in Concilio Gangrenſi damnatus fuit, quia à carnibus abſtinebat, vt patet ex epiſtola Synodica eius Concilij.

RESPONDEO Euſtachium illum non fuiſſe in eo Concilio ob id damnatum, quòd à carnibus abſtineret more quidem & inſtituto ieiunij in Eccleſia vſitati, ſed quoniam vſum carnium reputaret per ſe illicitum, neque cum eo poſſe conſiſtere ſalutis ſpem. Hoc patet manifeſte *primò* ex dicta epiſtola eiuſdem Concilij, vbi dicitur, Euſtachianos, cibos carnium, tanquam illicitos, repudiaſſe. *Secundò*, patet id etiam ex Canone ſecundo eiuſdem Concilij, vbi ille error condemnatur his verbis: *Si quis carnem edentem (præter ſanguinem & idolis immolatum & ſuffocatum) cum religione & fide, condemnat velut ſpem propter huiuſmodi perceptionem non habentem, anathema ſit. Tertiò*, idem manifeſtiſſime patet, ex eo quod Euſtachius ille ieiunia vſitata in Eccleſia, atque adeo etiam abſtinentiam à carnibus, eo modo quo in Eccleſia vſurpabatur, improbauit: & eo etiam nomine in illo Cõcilio damnatus fuit. Non igitur propter abſtinentiam à carnibus, talẽ qualis in Eccleſia eſt vſitata, ſed propter illam aliam, quam diximus, fuit damnatus. Quòd autẽ reiecerit Eccleſiæ ieiunia, patet, tũ ex illa epiſtola eiuſdem Concilij, vbi dicitur, Euſtachianos, *ieiunia, quæ in Eccleſia prædicantur, contemnenda aſſeruiſſe*, tum ex Canon. 19. eiuſdem Concilij vbi hic etiam error Euſtachij damnatur, his verbis. *Si quis eorum qui continentiæ ſtudent, abſque neceſſitate corporea, tradita in commune ieiunia, & ab Eccleſia cuſtodita, ſuperbiendo diſſoluit, ſtimulo ſuæ cogitationis impulſus, anathema ſit.*

DECIMO obiiciunt, quòd, vt refert Euſebius, libro quinto hiſtoriæ, capite tertio, Cùm Alcibiades quidam *è numero eorum qui pro Christo vincti tenebantur, vitam auſteram & aſperam gereret; vbi nihil volens accipere præter ſalem & panem cum aqua: Attalo diuinitus reuelatum fuit, Alcibiadem non rectè facere, non vtendo creaturis Dei, & aliis ea re præbendo ſcandalum. Qua reuelatione cognita, Alcibiadem cæpiſſe omnia cum gratiarum actione percipere.*

RESPONDEO, Abſtinentiam illam Alchibiadis non fuiſſe improbatam, quia eſſet qualiſcunque abſtinẽtia à lautioribus cibis, ſed quia (vt apparet ex illa narratione Euſebij) ſcãdalum aliquod præbuerit infirmis, quaſi ex abominatione ille repudiaret cibos, qui erant creatura Dei; vel quia forte etiam fuerit indiſcreta & immoderata, conſiderata ratione perſonæ in illa præſertim ærumna & afflictione carceris, cùm ſoleat eſſe opus conueniente corporis refectione.

VNDECIMO obiiciunt, quòd Spiridion, vt narrat Sozomenus libro primo hiſtoriæ, capite vndecimo, Tempore ieiunij, aduenienti ad ſe hoſpiti, cum aliud non haberet, appoſuit carnes ſuillas, de quibus ipſe incœpit comedere, hortans hoſpitem, vt idem faceret; qui cum illud facere recuſaret, diceretque ſe Chriſtianum eſſe; hanc, inquit, ob cauſam eo minùs recuſare debes; Scriptura enim pronunciat *Mundis omnia eſſe munda.*

RESPONDEO, vt maxime hæc hiſtoria Sozomeni (de quo ſanctus Gregorius ait, quòd multa mentitur) vera ſit, tamen minime ſuffragari Sectariis. Potuit enim Spiridion propter officiũ charitatis & hoſpitalitatis, cum neque panẽ, neque vllum alium cibum haberet, & hoſpes (vt etiam ibi dicitur) valde feſſus eſſet, perſuadere ſibi nõ improbabiliter, quòd liceret in illo caſu vti carnibus, non obſtante lege ieiunij; præſertim cùm hoſpitem eius rei redderet capacem, ab eoque ſcandalũ eximeret. Nam vt docebimus punct. 5. Lex Ieiunij non ita obligat, quin aliquando ex rationabili cauſa liceat ſecus facere, ſi abſit ſcandalum.

Adde, quòd ex hac ipſa hiſtoria poſſumus etiam ſumere argumentum pro noſtra aſſertione. Narrat enim ibi Sozomenus, Spiridionem non abſque Dei timore, ne forte in ea re peccaret, id feciſſe, ſed priùs Deũ precatum eſſe, & petiiſſe ab eo veniam, nimirum tanquam id facturum quod alioqui ſciebat eſſe interdictum lege obligante ſub peccato. Adde etiam, quòd Ruffinus libro decimo hiſtoriæ, capite quinto, vbi de Spiridione illo ſcribit, eius hiſtoriæ mentionem non facit.

DVODECIMO obiiciunt, quòd abſtinentia à carnibus in ieiuniis ab Eccleſia vſitatis, eſt coniunctã cum magnis lautitiis epularũ, quæ parãtur accuratiſſime ex piſcibus. Vt fatendum ſit, eiuſmodi ieiunia nihilo plus, ſed multo minùs vtilitatis ad refrænandam carnem habere, quam vſum carnium moderatum. Nam lautitiæ illæ piſcium multo maius incitamẽtum cõcupiſcentiæ ſunt, quàm vulgaris eſus carnium; præſertim ſi (vt ait Kemnitius) ſint fumo duratæ & areſactæ: Aut ſi quis, vt ait Caluinus vbi ſuprà, minimum lardi aut rãcidæ carnis cum pane cibario guſtet. Accedit, quòd à vino in eiuſmodi ieiuniis non abſtinetur, in quo tamen, vt ait Apoſtolus, *eſt luxuria*, ad Epheſios quinto.

RESPONDEO, Ieiunium in Eccleſia vſitatum, & ab Eccleſia præceptum, non conſiſtere in ipſo vſu piſcium lauto; neque enim Eccleſia illum præcipit; alioqui ieiunium violarent, qui laute piſcibus non vterentur, quod eſt dictu ineptum: ſed in ipſa abſtinentia à carnibus, & à pluribus refectionibus quam vna, &c. prout puncto ſequenti explicabimus. Hæc ſane abſtinentia, neque in iis, qui piſcibus laute non veſcuntur, (qui ſunt maxime populi Chriſtiani pars, neque in iis, qui id faciunt, per ſe eſt vel mala, vel incitamentũ concupiſcentiæ; ſed potiùs eſt actus quidam virtutis temperantiæ, vt ex voluntate ſeu electione ſuſcipitur, conducens quantum in ipſa eſt quidem ad concupiſcentiam refrænandam.

Itaque per hãc abſtinentiam impletur propriè in ieiuniis præceptũ Eccleſiæ, ſiue quis alioqui laute, piſcibus vtatur, ſiue etiã nullis piſcibus, vt multò plures faciunt. Eas enim lautitias Eccleſia, vt non præcipit, ita neque tenetur ipſa ſpeciali lege prohibere, cum neque omnium, ſed paucorum ſint, neque expediat alioqui, omnia ea, quę preter aut contra naturalem legem temperãtiæ committuntur, ſpeciali lege prohiberi. Sed ſatis eſt, quòd Eccleſia, ieiunium ipſum, id eſt, abſtinentiam à cibis, natura ſua magis incitãtibus concupiſcentiam, imperat omnibus; ſicut & ab omnibus illud vſurpari poteſt.

Quocirca nihil proficiunt Sectarij, cùm aduerſus ieiunium ab Eccleſia præceptum, obiiciunt incitari concupiſcentiam per lautitias piſcium: ſed deberent nobis probare, quòd per abſtinentiam ipſam à carnibus incitetur,

Digitized by Google

retur, aut magis incitetur concupiſcentia, quàm per vſum carnium etiam rancidarum; In ea enim *abſtinentia per ſe* ieiunium conſiſtit, & ea eſt id quod per ieiunij legem præcipitur, ſicut eſt dictum. Cùm autem id nullo modo iſti probare poſſint; fruſtrà nobis pro noſtro ieiunio ſuis nugis & cauillationibus ſtudent obtrudere carnes rancidas, aut fumo duratas.

Et certe, vel eo nomine iſti impudētiſſimi ſunt, quòd cùm ſciant, apud ipſos nullum ne rācidum quidem eſſe in vſu ieiunium peculiare, quale alioquin nec ipſi diffitētur, in Scripturis Euāgelicis & Apoſtolicis eſſe præceptum (ſicut Auguſtinus in epiſtola octogeſimaſexta ad Caſulanum affirmat, vt ſuprà recitauimus) tamen ieiunium noſtrum arguere & cauillari non verentur.

Fatetur enim Kemnitius vbi ſupra, ieiuniū peculiare, quod agnoſcit commēdatum eſſe in ſacris literis; neque retinuiſſe, neque reſtituiſſe Lutherum; neque in vſu communi apud ſuos eſſe; niſi quòd aliqui, vt ait, pridie antequā communicent, non cœnant, aut parce cœnant; per magnam ſcilicet auſteritatem ieiunij. Qua in re ipſi viderint, quomodo rationem Deo reddituri ſint violati & neglecti à ſe diuini præcepti; quod in Euangelicis etiam & Apoſtolicis noui Teſtamenti literis contineri non ignorant, tametſi non determinatè quoad hoc vel illud tempus (vt ſupra ex Auguſtino docuimus) ſed obligantis tamen in commune omnes qui ex cauſa rationabili non excuſentur.

Quod autem Kemnitius excuſans hac in re Lutherum, ait, Illum propterea ieiunia non retinuiſſe, quia nulla vera ieiunia in Eccleſia inuenit; quis non videt eſſe apertum mendacium? Nam vt forte in aliquo Saxoniæ angulo ieiunia vera in vſu non fuerint; certe in reliquo orbe toto Chriſtiano non penitus deerāt. Item, quod iſte addit, Lutherum occupari tunc potius debuiſſe in inſtauranda doctrina de iuſtitia interna; potiùs Lutherum & Lutheri filios ieiunij deſertores condemnat. *Primo*; quoniam ad doctrinam quoque de iuſtitia interna pertinet obſeruatio præcepti de ieiunio, tū diuini (iam dicti,) tum Eccleſiaſtici determinantis illud diuinum ad aliquem modum & tempus, vt certiùs & vniformius illud à fidelibus obſeruetur. *Secundo*; quia non erant res incompatibiles tradere doctrinam de iuſtitia interna, & ſimul doctrinam de ieiunio peculiari, quæ extat in Scripturis. *Tertiò*; Nam neque illis eam doctrinam de ieiunio tradidit, quibus iam perſuaſerat doctrinam illam ſuam de iuſtitia Lutherana.

Ad id autem, quod iſti etiam obiiciunt, non interdici in ieiuniis vſum vini: Reſpondeo, Olim quidē abſtinentiam quoque à vino fuiſſe vſitatam in Eccleſiæ ieiuniis, vt videbimus puncto ſequenti: poſtea verò per communem conſuetudinem Lex ieiunij quo ad eum abſtinentiæ modum (ſicut quo ad alia quædam, vt puncto ſequenti videbimus) variata eſt. Nec propterea, quòd ieiunium per abſtinentiam quoque à vino perfectius eſt, argumentari licet, ieiunium per abſtinentiam à carnibus & non à vino eſſe nullius vtilitatis: maximè cum omnibus conſideratis, & a toto in genere loquendo, abſtinentia à carnibus conducibilior ſit ad carnem refrænandam, quam abſtinentia à vino; per rationem quam huius rei reddit diuus Thomas hic, articulo octauo ad primum. Et hactenus de eo quod diximus eſſe SECVNDO controuerſum inter nos & Sectarios.

TERTIO CONTROVERSVM inter nos & illos eſt, An liceat ieiunium ad eum finem referre, vt *promereamur* per illud, tanquam per bonum opus, mercedem à Deo. Nam & hoc maximè etiam negant Sectarij. Sed hæreticè negant, ſicut & merita aliorum bonorū operum, vt oſtendimus tomo ſecundo, quæſtione vltima de gratia, quò nūc remittimus lectorem; ne iam nobis repetenda ſint teſtimonia illa & argumenta, quibus probauimus meritum omnium bonorum operum, atque adeo etiā ieiunij, ſi fiant à perſona quæ ſit in Dei gratia.

In ſpecie autem de ieiunij merito hæc nunc teſtimonia notentur, Hierem. 35. de Rechabitis: *Pro eo*, inquit *quod obediſtis Ionadab patri veſtro* (quod erat etiam de abſtinentia à vino, &c.) *& cuſtodiſtis omnia mandata eius, &c. propterea hæc dicit Dominus exercituum, non deficiet vir de ſtirpe Ionadab filij Rechab ſtans in conſpectu meo cunctis diebus*. Et Matthæi ſexto: *Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua* (id eſt, non ieiunes ad vanam oſtentationem) *ne videaris hominibus ieiunans ſed patri tuo qui eſt in abſcondito, & pater tuus qui eſt in abſcondito reddet tibi.* Vbi de redditione mercedis æternæ in cœlo Dominus loquitur, vt patet ex illis verbis, quæ mox ſubiungit: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo, &c.*

Quò etiam pertinent alia Scripturæ teſtimonia, ex quibus conſtat, per ieiunia ſeruiri digne Deo; qui enim digne ſeruit, dignus eſt mercede. Vt Lucæ ſecundo, Anna Propheteſſa *non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens, nocte ac die.* Et ſecunda ad Corinthios, ſexto. *In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, &c. in ieiuniis, in caſtitate.* Et Actorum 13. *Miniſtrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus: ſegregate mihi Saulum & Barnabam, &c.*

Item S. AMBROSIVS in epiſtola 82. pro explorata hæreſi habuit ſententiam Iouiniani negantis meritum ieiunij: *Audio*, inquit Ambroſius, *homines eſſe, qui dicunt; nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullum frugalitatis, &c. delirare eos qui ieiuniis caſtigant carnem ſuam, vt menti ſubditam faciant. Quod nunquam feciſſet, nunquam ſcripſiſſet Paulus Apoſtolus, ſi deliramentum putaſſet: gloriatur itaque dicens: caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, &c.* Et paulò pòſt: *Quæ*, inquit, *iſtos Epicureos noua ſchola miſit?*

Item S. AVGVSTINVS in libro de perfectione Iuſtitiæ, cap. 8. in reſponſione ad ratiocinationem 17. *Poſt hanc*, inquit, *vitam merces perficiens redditur, ſed eis tantùm à quibus in hac vita eiuſdem mercedis meritum comparatur; Non enim ad ſaturitatem Iuſtitiæ, cum hinc exierit, quiſque perueniet, niſi ad eam cum hic eſt, eſuriendo & ſitiendo cucurrerit.* Et infra: *Ne iſtum noſtrum curſum ſine humanæ gloriæ metiremur, non eſt Dominus in expoſitione ipſius iuſtitiæ executus niſi tria iſta: Ieiunium, Eleemoſynas, Orationes.*

Item S. MAXIMVS Taurinenſis, homilia tertia de ieiunio Quadrageſimæ: *Eodem*, inquit, *numero Moyſes per manſiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia preparamus ad cælum: ieiunia enim noſtra manſiones quædam ſunt, per quæ iter ſpiritualiter facientes, animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromiſſæ nobis terræ viciniores efficimur.* His adde alia teſtimonia citata, to. 2. q. vlt. de gratia, punct. 2. & 4. Neque habent hic Sectarij peculiaria argumēta, præter communia, quæ ſolent obiicere contra meritū bonorum operum, illic à nobis refutata.

QVARTO CONTROVERSVM eſt inter nos & Sectarios, an liceat quoque ieiunare ad eum finem; vt per ieiunium *ſatisfaciamus* Deo pro peccatis, quo ad pœnam temporalem pro his debitam. Hoc enim negant quoq; Sectarij, Sed non aliis argumentis ducti, præterquam illis, quibus impiè & imperitè nituntur alias probare, non poſſe nos vllo modo pro peccatis quo ad pœnam ſatisfacere. Quæ iſtorum argumenta in materia de Sacramento pœnitentiæ refellenda ſunt, vbi eſt confirmanda contraria Aſſertio Catholica. Id quod etiam in peculiari libro de Satisfactione alias fecimus.

Nunc in ſpecie notari poſſunt hæc teſtimonia de Satisfactione per ieiunium, Ionæ tertio: *Vidit Deus opera eorum ieiunia, & pœnitentiam Niniuitarum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.* Redemerunt igitur pœnam illam, quam alioquin ſubituri erant.

Et tertio Regum vigeſimo primo. *Cum audiſſet Achab ſermones iſtos* (comminationes Domini) *ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque & dormiuit in*

Digitized by Google

ſacco, & ambulauit demiſſo capite; Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Theſbitem, dicens; Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius.

Et Ioëlis 2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu, &c. & conuertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia benignus & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia.* Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat, &c.

Et Matth. 3. *Quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? facite fructum dignum pœnitentiæ:* fructus enim pœnitentiæ inter alia eſt ieiunium, quatenus habet moleſtiam & caſtigationem corporis.

Item ſanctus CYPRIANVS libro quarto, epiſtola quarta ad Clerum & Plebem: *Admoneo,* inquit, *religioſam ſollicitudinem veſtram, vt ad placandum atque exorandum Dominum, non voce ſola, ſed & ieiuniis, & lacrymis, & omni genere deprecationis ingemiſcamus.* Et infrà: *Flagella ſentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis ſatisfacimus.*

Item S. BASILIVS: *Ieiunium,* inquit, *peccatum in intimis receſſibus habitans extinguit, enecatque.* Et infrà: *Per ieiunium,* inquit, *ſatisfacito Deo.*

S. CHRYSOSTOMVS in ſerm. 1. de ieiunio: *Ieiunium:* inquit, *ſententiam Dei reuocauit. Dixit enim Deus, ſubuertetur Niniue, & non ſubuerſa eſt.* Et infrà: *Ieiuna, quia peccaſti.* Et rurſus: *Peccauit alius; ieiunabit ſe ipſum caſtigans, vt effugiat pœnam; ieiunemus, ne in nos inſurgant concupiſcentiæ. Vides vt ieiunium peccata ſequatur, hoc eſt, quia peccata admiſſa ſunt, ſit ipſum propter conuerſionem & parum.* Et ſermone ſecundo de eodem ieiunio loquens: *Cùm ante plagam remedium vtiliter demonſtratum eſt, multò magis ſauciatis appetendum eſt, vt præſtet vulneribus ſanitatem.*

S. LEO ſer. 8. de ieiunio ſeptimi Menſis: *Conuenientibus,* inquit, *in vnum propoſitum tribus ſtudiis, Oratione ſcilicet & Eleemoſyna atque Ieiunio, præſtabitur nobis à miſericorde Deo, & cohibitio cupiditatum, & exauditio precum, & remiſſio peccatorum per Dominum* IESVM *Chriſtum.* Et ſermone nono: *Semper,* dicit, *eſſe nitendum dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiuniis atque eleemoſynis deleatur.*

S. AVGVSTINVS in libro de vtilitate ieiunij, cuius meminit Poſſidonius in Indiculo operum Auguſtini: *Ne,* inquit, *quiſquam ieiunans ex Eccleſiæ conſuetudine, cogitet apud ſe, & dicat ſibi ipſi, Quid facis quia ieiunas? deſ audas animam tuam, &c. Deo ergo placet, quia te crucias? ergo crudelis eſt, qui delectatur pœnis tuis. Reſponde huiuſmodi tentatori: Excrucio me plane, vt ille parcat, do de me pœnas, vt ille ſubueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem ſuauitatem eius; nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur.*

Et lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 24. *Euertuntur,* inquit, *peccatores duobus modis; Aut ſicut Sodomitæ, vt pro peccatis ſuis ipſi homines puniantur, aut ſicut Niniuitæ, vt ipſa hominum peccata pœnitendo deſtruantur;* qui nimirum Niniuitæ ieiuniis etiam iram Dei placauerunt, atque adeo etiam redemerunt ſibi decretam pœnam.

Sanctus AMBROSIVS in libro de Elia & ieiunio, capite quarto, perpendens illud Pſalmi 30 *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata: Tegit,* inquit, *abſtinentia, dum abluit vitium, & myſto abſcondit affectu, atque extenuat pœnitendo. Etenim ieiunium, & eleemoſyna à peccato liberant.* Et ſermone 40. de ieiunio Niniuitarum: *Ieiunia,* inquit, *continuanda ſuſceperunt, vt exinde remedium perciperent, vnde his perditio contingebat;* hoc eſt, vt irā diuinitatis, quam luxuriando prouocauerant, *abſtinendo lenirent; & offenſam quam in eos ſuperbia contraxerat, humilitas mitigaret.*

Neque ignorant ipſi Sectarij, Patres hos & alios agnoſcere in piis ieiuniis vim ſatisfactionis & meriti; ſed eos hoc nomine impudentiſſimè reprehendunt, quaſi per eam doctrinam *ſuperſtitionis ſemina iecerint*, vt ait Caluinus vbi ſuprà: *Et longe à fidei analogia, & Scripturæ ſententia diſceſſerint*, vt etiam Kemnitius vbi ſupra dicere non veretur. Prudentibus autem perſuadere Sectarij non poterunt, rectiùs ſe quam ſanctos Patres intellexiſſe fidei Analogiam & Scripturæ ſententiam.

Sed OBIICIT in illo lib. 4. Inſtit. cap. 12. ſect. 19. Caluinus, Auguſtinum, cùm libro 30. contra Fauſtum (ſcilicet c. 5.) & lib. de moribus Manichæorum, c. 13. refutat intentionem Manichæorum in abſtinendo à carnibus, tanquam natura malis, ſatis clare docere, ieiunium non etiam ad hos fines (merendi & ſatisfaciendi) ſed ſolùm ad edomandam carnem, & ad fulciendam orationem ac pœnitentiam, referendum eſſe.

RESPONDEO; obiectionem hanc planè futilem eſſe. Nam Auguſtinus in illis locis improbat quidem abſtinentiam illa intentione & fide Manichæorum inſtitutam; & probat eam, quæ à Catholicis ſuſcipitur *edomandi* (vt inquit) *corporis cauſa, & ad animam in orationibus* (& in pœnitentia) *amplius humiliandam*; ſed non ideo improbat, quòd ſimul etiam ſecluſa illa Manichæorum intentione, abſtinentia vſurpetur ad merendum & ſatisfaciendum: imò hoc ipſum approbat in locis quæ ex eodem Auguſtino citauimus, partim nunc partim paulo ſuperiùs, cùm ageremus de ieiunij merito.

QVINTO CONTROVERSVM eſt, An liceat quoque ieiunium ea mente & intentione vſurpare, vt per illud *colamus* Deum. Nam & hanc item opinionem & intentionem cultus Dei in ieiunio, damnant in nobis Sectarij, neſcientes quid loquantur. Eſt enim exploratum tum ex Scriptura, tum ex ſententia Patrum, tum ratione manifeſta, per ieiunium veriſſimè coli Deum, tanquam per vnū videlicet bonum opus ipſi acceptum.

Et PRIMO quidem in Scriptura, præter ea loca ex quibus conſtat generatim, omnia bona & pia opera placere Deo, atque adeo eſſe idonea, vt per ea Deus colatur, illud Tobiæ 12. ſpeciatim de ieiunio obſeruari debet: *Bona eſt,* inquit, *oratio cum ieiunio & eleemoſyna.* Hinc enim apparet, ieiunium ita acceptum eſſe Deo, & ita idoneum ad ipſum colendum, ſicut eſt oratio, quæ nimirum ſuapte ratione eſt quidam actus virtutis Religionis erga Deum: Et ſicut etiam eleemoſyna & miſericordia, de qua Iacobus Apoſtolus in epiſtola ſua cap. 1. *Religio,* inquit, *munda & immaculata apud Deum & patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.*

Item obſeruanda etiam ſunt ad hoc propoſitum illa Scripturæ teſtimonia, quæ indicant ſeruiri Deo per ieiunia, vt Lucæ 2. & Actorum 13. Et 2. ad Cor. 6. ſicut ſuprà oſtendimus cùm ageremus de ieiunij merito. Seruire enim Deo, colere Deum eſt. Vnde & Religio, quæ Deo cultum adhibet, nominatur λατρεία, id eſt, ſeruitus Deo debita.

Item obſeruāda ſunt ea Scripturæ teſtimonia, ex quibus apparet, huiuſmodi caſtigationes corporis eſſe inſtar *ſacrificij & victimæ* cuiuſdam, placentis Deo. Vt Pſal. 50. *Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.* Solet autem per *humiliationem* in Scriptura intelligi etiam ieiunium; vt patet Pſalm. 34. *Humiliabam in ieiunio animam meam.* Et 3. Regum 21. *Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me?* quia ſcilicet ieiunauerat. Et ad Rom. 12. *Obſecro itaque vos fratres, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, &c.* Et 1. ad Corinth. 9. *Ego igitur ſic curro non quaſi in incertum* (id eſt, quaſi Deo non placens) *ſic pugno non quaſi aërem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, &c.* Et ad Galat. 5. *Qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt, cum vitiis & concupiſcentiis.* Quod ipſum ibidem ſignificat eſſe *viuere ſpiritu*, ſubiungens mox ad confirmationem: *Si viuimus ſpiritu, ſpiritu & ambulemus.* Quòd ſi crucifigere & caſtigare corpus, eſt viuere ſpiritu, certè eo ipſo colitur Deus *nam pater* (vt ait Dominus Ioann. 4.) *tales quærit, qui adorent eum,* ſcilicet *in ſpiritu & veritate,* vt ibidem dicit.

SECVNDO; præter communia teſtimonia Patrum, ex quibus paſſim conſtat, per omnia bona & pia opera coli Deum, obſeruari poterunt hæc ſpeciatim de ieiunio. S. CYPRIANVS in ſermone de ieiunio & tentationibus Chriſti: *Quoties*, inquit, *Sancti aliquid à Deo obtinere conati ſunt, ieiuniis incubuêre, & lacrymis, &c. nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei* SACRIFICIVM *contriti cordis offerens ſe proſtrauit humilitas.*

S. ATHANASIVS in lib. de Virginitate: *In hac*, inquit, *virtute cultum corporis tui, ornamentaque quære, ô Virgo, & placebis cæleſti ſponſo.*

S. AVGVSTINVS in libro de Vtilitate ieiunij: *Excrucio me*, inquit, (per ieiunium) *vt Deus parcat; do de me pœnas, vt placeam oculis eius, vt delectem ſuauitatem eius; nam &* VICTIMA *excruciatur, vt in aram imponatur.*

S. Leo ſerm. 1. de Ieiunio decimi Menſis: *Tria*, inquit, *ſunt quæ maximè ad* RELIGIOSAS *pertinent actiones, Oratio ſcilicet, Ieiunium, & Eleemoſyna.*

TERTIO; idem quoque probatur manifeſta ratione. Nam per omne bonum opus colitur Deus, quo ſcilicet ei ſeruitur. Sed ieiunium, vt ſupra oſtendimus, eſt opus bonum, & pium, & in Scripturis commendatum: Ergo per illud Deus colitur.

Neque verò Sectarij habent hoc loco quidquã quod obiiciant, præter obſtinatam quandam pertinaciam. Nam quod ſolent obiicere, non eſſe Deum colendum niſi per opera quæ ipſe præcepit: Primò falſum id eſt, vt partim ſupra oſtendimus diſput. 6. quæſt. 2. cùm ageremus de inuocatione Sanctorum: partim oſtendemus infrà diſput. 10. in quæſt. de ſtatu Religioſorum. Deinde ea obiectio nullum habet locum in propoſito. Nam vt ſupra ex Auguſtini ſententia epiſt. 86. ad Caſulanum (Sectariis ipſis non refragantibus) oſtendimus, extat præceptum diuinum de ieiunio peculiari in Euangelicis & Apoſtolicis literis; quamuis non determinatè quoad hoc vel illud tempus. Et hactenus de p. 2. principali.

PVNCTVM TERTIVM.

Quomodo ſit ieiunandum.

D. Thomas artic. 6. 7. & 8.

MODVS in ieiunio obſeruandus (ſicut tradit D. Thomas hic & alij Theologi in 4. d. 15.) his tribus continetur: qualitate ciborum: Vnica tantùm refectione intra diem naturalem: Hora competente eiuſmodi refectionis.

Et quidem quod attinet ad QVALITATEM ciborum, varia fuit olim diuerſis temporibus ratio abſtinẽtiæ obſeruata in ieiuniis. Aliquando enim abſtinebant fideles nõ ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus; vt de conſuetudine ſui temporis teſtatur S. AVGVSTINVS, lib. 30. contra Fauſtum Manichæum, cap. 5. Item ſoliti fuerunt olim fideles abſtinere etiam à vino, vt patet ex aliquot teſtimoniis puncto præcedenti citatis, & nominatim ex Baſilio homil. 1. de laudibus Ieiunij, & ex Chryſoſtomo ſermone 1. de Ieiunio, & ex Theophilo Alexandrino lib. 3. paſchali. Nec defuerunt etiam qui à piſcibus quoque abſtinerent, vt patet ex Epiphanio, in compendiaria doctrina de fide Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ.

Cæterùm Eccleſiæ conſuetudine, quæ in his rebus, vt docet Auguſtinus epiſt. 86. & 109. obſeruari debet, factum eſt, vt iam inde à pluribus ſeculis, legi Eccleſiaſticæ de Ieiunio ſatisfiat in communibus quidem ieiuniis, extra quadrageſimam, abſtinendo a carnibus: in quadrageſima verò abſtinendo tum à carnibus, tum à lacticiniis, niſi in aliquibus locis per conſuetudinem liceat in Quadrageſima quoque vti lacticiniis, vt docet D. Thomas hic artic. 8. ad 3. & Caietanus in Summa, Verbo Ieiunium, & alij Theologi in 4. d. 15. & Ioannes Medina in tractat. de Ieiunio, quæſt. 8. & Nauarrus in

A Manuali cap. 21. num. 15. Qui tamen requirit vt e conſuetudo durauerit per ſpatium ſaltem 40. an rum. Medina verò loco citato qualemcunque conſ tudinem putat ſufficere ad eneruandam legem hu nam; ſed falsò id putat, & contra communem ſente tiam. Oportet enim vt conſuetudo eneruans legem, rationabilis & præſcripta, eo modo quo docuimus t mo 2. q. 5. de Legibus, p. 8. per cap. fin. Extra de Conſ tudinibus. Vt autem ſit talis, ſufficit vt nitatur aliq cauſa probabili, & durauerit tamdiu, quamdiu co muniter viri probi & prudentes ſatis eſſe exiſtime iuxta ea quæ illic docuimus.

Atque hoc quod de vi conſuetudinis circa delectu ciborum in ieiuniis dictum eſt, ſimiliter accommoda dum eſt ad alias ieiunij circumſtantias quoad tempo B vel horam refectionis, &c. Communiter enim omn tradunt, eſſe in hoc genere ſeruandas locorum conſu tudines; iuxta expreſſam doctrinam Auguſtini in epi 86. ad Caſſulanum, & 119. ad Ianuarium.

Quod autem attinet ad VNAM refectionem, intell gẽdum eſt, hanc vim habere Legem ieiunij, vt nimin liceat ampliùs quàm ſemel intra diem naturalem q ieiunãdum ſit, reficere corpus per vſum cibi, ad ipſu ſcilicet nutriẽdum ſaltem notabiliter; vt docet D. Th mas hic art. 6. & communiter alij Theologi in 4. d. 15. alij auctores ſuprà citati, ſcilicet Nauarrus in dicto 21. n. 13. & Medina in dicto tract. de Ieiun. quæſt. 5. &

Quocirca non cenſentur violare hac in parte leger ieiunij, qui vel ante vel poſt illam refectionem, bibun etiam vinum; nam id per conſuetudinem ſaltem iam multis temporibus receptam licet. Item neque ij, qu C ante vel poſt illam refectionem parum aliquid ſumũt non per modum nutrimenti, ſed vel ad prægustandum vel per modum medicamenti, vt Electuaria, &c. Ve per modum cuiuſdam antidoti & præſeruatiui, ne qui poſtea notabiliter viribus deficiat: vt ij qui lecturi a menſam pauxillum aliquid ſumunt. Item neque ij, qu aliquid panis vel fructuum accipiunt in *collatione* (vt vocant) veſperi, iuxta receptas locorum conſuetudines, etiamſi id accipiant non ſolùm per modum medicinæ, ſed etiam per modum alicuius exigui nutrimenti, ſuffragante conſuetudine; vt cenſent Caietanus in Summa, Verbo Ieiunium, & Nauarrus vbi ſuprà num. 13. & Ioannes Medina in dicto tract. de Ieiunio, q. 8. & etiam Richardus in 4. d. 15. art. 3. quæſt. 7. ad 2.

Cenſent autem rectè Caietanus & Nauarrus illic, non extare circa hoc ſimiliter aliquam communẽ conſuetudinem, per quam liceat collationem huiuſmodi D ſumere circa meridiem, & noctu integram refectionem. Itaque non licebit id facere niſi ſubſit cauſa aliqua peculiaris; vt propter negotia aliqua interdiu peragenda, vel propter perſonæ complexionem, &c. Nam à lege non eſt recedendum prætextu conſuetudinis, niſi conſuetudo communiter inualuerit; circa hoc autem non communiter inualuit.

Notat etiam Nauarrus illic num. 14. contra ieiunij legem hac in parte eum facere, qui ſurgens ſemel à menſa, animo finiendi refectionem illam ſeu prãdium, rurſus poſtea menſæ accumbit & epulatur; etiamſi id fiat ex paruo interuallo. Nam planè interrumpitur tunc il E le actus refectionis: ſic, vt duæ iam refectiones moraliter cenſeri debeant, propter mutationem illam voluntatis. Secus, ſi quis ſurgit ex menſa vt faciat aliquid animo ſtatim redeundi; nam tunc cenſetur tantùm continuari vnus & idem refectionis actus, ſicut rectè notauit Caietan. loco citato.

Occurrunt autem hoc loco duo DVBIA circa hoc quod aſſeruimus, nõ eſſe licitam in ieiuniis niſi vnicam refectionem. PRIMVM eſt; An qui in die ieiunij ſæpius quàm ſemel vtitur ſufficienti refectione, & ideò violat ieiunium, toties peccet, quoties comedit ſic ſe reficiendo; An verò tunc ſolùm cùm id facit ſecundò poſt

primam

Digitized by Google

primam ſcilicet refectionem licitam. Quidam nãque, A vt refert Durandus in 4.diſt.15.q.11. cenſuerunt,talem toties peccare,quoties comedit.Quam ſententiam amplectitur etiam Ioannes Medina quæſt.5.de Ieiunio.

Ac nititur hæc ſentẽtia tribus potiſſimùm argumentis. *Primo*:nam præceptum Eccleſiæ de non comedendo in die ieiunij plus quàm ſemel,eſt præceptum Negatiuum:non enim per illud iubet affirmatiue Eccleſia ſemel comedere(tunc enim qui ne ſemel quidem comederet in die ieiunij,violaret id præceptum; quod conſtat eſſe falſum)ſed vetat comedere plus quam ſemel: Ergo obligat id præceptum pro omni tempore diei ieiunij. Et conſequenter, quotieſcunque quis in tali die comedit,violat id præceptum.

Secundo; nam non minus obſtat fini, quem Eccleſia intendit in præſcribẽdo ieiunio,tertia & quarta comeſtio & quæuis alia ſequens, quàm ſecunda: Ergo non B minùs Eccleſia intendit prohibere tertiam & quartam & ſequentes comeſtiones:& conſequenter per illas etiam peccabitur contra Eccleſiæ præceptum. Antecedẽs probatur.Nam finis ille quem Eccleſia intendit,eſt, vt comprimatur carnis laſciuia & concupiſcentia;quæ nõ minus,ſed potiùs magis,concitari poteſt per tertiam & quartam & ſequentes comeſtiones.

Tertio;nam ſi talis per tertiam & ſequentes comeſtiones non peccat;ratio erit, quia poſtquam ſecundò comedit,non poteſt ampliùs ſeruare eo die tale ieiunium quale Eccleſia præcipit.Sed hęc ratio minimè eſt bona: Ergo,&c.Probatur Minor:nam ſimiliter tunc ſequeretur,nõ peccare eum,qui poſtquam ſemel in die ieiunij comedit carnes,& ideo violauit ieiuniũ, rurſus eas comedit ſecũdò & tertiò.Item neque eum, qui poſtquam C manè notabiliter anteuertit horam refectionis,& ideo fregit ieiunium, rurſus poſtea comedit: nam ſimiliter iſti in his caſibus non poſſunt ampliùs ſeruare eo die tale ieiunium quale præcipit Eccleſia,& tamen nemo diceret iteratam illam comeſtionem carnium, & iteratam refectionem non eſſe amplius peccatum.

Nihilominus CONTRARIA ſententia eſt probabilior;videlicet non toties aliquem peccare in die ieiunij,quoties poſt primam refectionem comedit,ſed tunc ſolùm cùm poſt eam refectionem comedit, id eſt, per ſecundam refectionem ſolùm. Ita ſentit Durandus vbi ſuprà; qui meritò dicit priorem opinionem eſſe nimis duram.Et Syluester,Verbo Ieiunium,quæſt.8.in fine.Et D Caietanus hic art.8.Et Nauarrus vbi ſuprà n. 14. Ioannes autem Maior in 4.diſt.15. quæſt. 6. vtramque opinionem problematicè defendit. Sed probabilior eſt ſecunda,vt dixi.

Probatur.Nam,vt rectè cenſuit Durandus, Eccleſia per legem de ſemel tantùm comedendo in die Ieiunij, non prohibet vlteriorem comeſtionem qualitercũque conſideratã,ſed, vt per illam *tranſgreditur quis* hũc quaſi ieiunij limitem,qui ſcilicet eſt vnica comeſtio. Sed ſola ſecunda comeſtio poſt primam, habet hanc rationem *tranſgreſſionis* eiuſmodi limitis ieiunij;Ergo illa ſola prohibetur,per eam quidẽ Eccleſiæ legem:& cõſequenter per ſecundã tãtũ comeſtionẽ peccatur cõtra eam legẽ.

Maior probari poteſt ex ipſo communi quaſi ſenſu hominum, atque adeo ex communi ieiunantium con- E ſuetudine;quæ ſcilicet ita videtur eam legem interpretari,vt non prohibeat vlteriorem comeſtionem,niſi illo modo conſideratam, nempe quatenus per eam quis *tranſgreditur* illum ieiunij limitem. Nec enim homines communiter putant ſe niſi tunc ieiunium violare, ſcilicet per ſecundam ſolùm comeſtionem.

Minor autem probatur;nam ſicut tunc ſolùm tranſgreditur quis aliquem loci limitem,cùm primũ paſſum vltra illum facit,nõ autem poſtea,quando longius progreditur,& iam a limite receſſit; Ita in propoſito,tunc ſolùm tranſgreditur quis illũ Ieiunij limitem,cùm primùm vltra vnicã refectionẽ comedit; non autẽ poſtea, cùm tranſgreſſus iam eum limitem rurſus comedit.

Atque eodem redit ratio, qua confirmat hoc ipſum Caietanus;quia ſcilicet,Eccleſia non prohibet vlteriorẽ comeſtionem *abſolute*,ſed quatenus abſtinentia ab illa, eſt *conditio quædam ieiunij talis* quale ab Eccleſia præcipitur:atque adeo, vt poteſt eiuſmodi conditio eſſe coniũcta cum tali ieiunio.Huiuſmodi autem comeſtio vlterior,cuius ſcilicet abſtinentia ſit iſto modo conditio ſeu circumſtantia ieiunij, non eſt niſi ſola ſecunda comeſtio;nam abſtinẽtia à ſequentibus non ampliùs coniũgi & cohærere poteſt cum tali ieiunio quale Eccleſia præſcribit.Id autem Caietani fundamẽtum ſimiliter ex communi hominũ ſenſu & cõſuetudine probatur,ſicut etiam fundamentum Durandi. Quo poſito non eſt difficile reſpondere ad argumenta contrariæ opinionis.

Ad *primum* reſpondeo: Quamuis præceptum id Eccleſiæ de ſemel tantùm comedẽdo in die ieiunij ſit Negatiuum,tamen per illud non prohiberi vlteriorem comeſtionem abſolutè, ſed vt *tranſgreſſiuam* eiuſmodi limitis ieiunij, ſicut iam dictum eſt. Itaque ex eo quòd tale præceptum ſit negatiuum,tantummodo licet colligere, quòd per ſecundam quidem comeſtionem quocunque illa tempore diei ieiunij vſurpetur, violetur id præceptum;non autem quòd per alias.

Ad *ſecundum* argumentum reſpondeo, minimè valere ipſius conſequentiam:non enim eſt neceſſe,vt Eccleſia per illã legem intendat prohibere quidquid obſtat fini illius legis;ſicut neque eſt neceſſe Eccleſiam præcipere quidquid conducit ad eum finem:alioquin præciperet etiam adhuc abſtinentiam à vino, &c.Satis igitur eſt,quòd prohibet vlteriorem comeſtionem, vt eſt *tranſgreſſiua* limitis ieiunij,ſicut dictum eſt.

Ad *tertium* reſpondeo; Rationem noſtræ ſententiæ propriè nõ eſſe illam quæ ponitur in Maiori eius argumẽti,ſed quam iam antè reddidimus.Neque eſt par ratio de iis qui ſemel violãt ieiunium comedẽdo carnes, aut horam refectionis notabiliter anteuertendo. Nam abſtinentia à carnibus,& ab vlteriore comeſtione trãſgreſſiua,vt dictũ eſt,limitis ieiunij, multo principaliùs pertinẽt ad Eccleſiaſticum Ieiunium, quàm hora competẽs refectionis. Et propterea cẽſetur Eccleſia prohibere ſimpliciter in die Ieiunij quamcunque comeſtionem carnium,etiã poſtquam quis ſemel carnes comedit;Et ſimiliter vlteriorem comeſtionem trãſgreſſiuam etiam poſtquam quis anteuertit competentem horam refectionis ſeu comeſtionis vnius. Quod totum confirmatur ex ipſo communi ſenſu & conſuetudine ieiunantium,quæ ſic nimirum interpretatur legem de Ieiunio.

SECVNDVM dubium,circa eandem vnicam refectionem eſt:An non ſolum is peccet, qui ſæpius quam ſemel comedit in die ieiunij, ſed etiam ille qui alterum ad id inuitat,vel alteri obſonia ad ſæpius comedendum ſuppeditat aut vendit.Et breuiter, quod ad INVITANTEM attinet,ex ſententia Caietani hic art.4.& in Summa,Verbo Ieiunium,& Nauarri vbi ſuprà num. 24. in poſtrema editione,reſpondendum eſt, non eſſe id peccatum ſaltem mortale, concurrentibus ſimul tribus circumſtantiis.

Prima eſt;vt inuitans non intendat alterum inducere ad comeſtionem vlteriorem(nempe ad cœnam v.g.) vt per eam ille violabit ieiunium,atque adeo peccabit, ſed vt *comeſtio eſt*;ac proinde vt eſt bonum quoddam entitatiue.

Secunda eſt;vt alter ſit alioqui cœnaturus, & violaturus ieiunium,etiamſi ab iſto non inuitaretur. Nam tunc(moraliter rem æſtimando)non multùm nocet tali is qui eum ad cœnandum inuitat.

Tertia eſt;vt fiat eiuſmodi inuitatio non temerè,ſed ex aliquali cauſa,vtpute ex vrbanitate vel amicitia quadã.Quòd ſi grauior aliqua & peculiaris cauſa ſuppetat (vt ad euitãdum aliquod notabile damnum quod quis vereatur niſi inuitet)tunc quidem etiã ſi alter nõ eſſet

Digitized by Google

alioqui cœnaturus & violaturus ieiunium, excuſaretur inuitans à peccato mortali, imò etiam ab omni peccato, dummodo inuitando non intenderet peccatum alterius, vt dictum eſt.

Ratio eſt: nam vt patet ex iis quæ diſſeruimus diſp. 3. in q. de ſcandalo, non tenetur quis cum notabili ſuo detrimento conſulere incolumitati ſpirituali alterius, abſtinendo ab eo quod illi eſſe poſſit occaſio peccandi, niſi forte ſit conſtitutus in caſu ſpiritualis neceſſitatis, iuxta illic dicta: in quo caſu nunc loquimur.

Quod autem attinet ad VENDENTEM aut ſuppeditantem obſonia alteri ad ſecundam refectionem ſeu cœnam, diſtinguendũ eſt ex ſententia Caietani hic art. 4. & Gabrielis in 4. ſent. diſt. 16. q. 3. art. 3. dub. 6. & Nauarri vbi ſuprà, n. 16. Nam vel is, qui vendit vel ſuppeditat eiuſmodi obſonia, ſcit certò aut probabiliter alterum habere cauſam probabilem ad vtendum ſecunda refectione: & tunc non peccat vendendo, vel ſuppeditando eiuſmodi obſonia. Vel ſcit alterum non habere vllam talem cauſam: & tunc peccat, ei vendendo vel ſuppeditando obſonia: niſi forte id non faciendo notabile detrimentum paſſurus ſit. Nam tunc poſſet id facere, non intendendo tamen vt alter peccet, ſed conſulendo propriæ indemnitati, & dando obſonia ſolùm quatenus conferunt ad ſuſtentationem naturæ, &c. Vel neutrum ſcit, ſcilicet neque alterum habere cauſam rationabilem ad ſecundam refectionem, neque non habere. Et tunc, quoniã in dubio oportet de proximo bene exiſtimare, præſumere poteſt, alterum habere cauſam ad id rationabilem, atque adeo ei obſonia ſuppeditare. Qui autem parati ſunt ad ſuppeditandum in diebus ieiunij pro ſecunda refectione cibos quibuſcunque indifferenter, ſiue cauſam habeant ſiue non habeant, mortaliter peccant, vt cenſent Gabriel & Nauarrus locis citatis.

Iam verò quod attinet ad HORAM competentem refectionis, quam etiã diximus ad debitum ieiunij modum pertinere, varia variis temporibus obſeruata in ieiuniis hora refectionis fuit. Nam Eccleſiæ primitiuæ temporibus, & aliquanto etiam pòſt, ad veſperum vſque, id eſt, vſq; ad occaſum ſolis circiter, ieiunabatur; & tunc primùm, neque antè, ſumebatur refectio, quæ idcirco in diebus ieiunij *cœna* nominari ſolet. Id patet ex D. Baſilio hom. 1. de laudibus Ieiunij. Et ex S. Aug. in lib. de morib. Eccleſiæ Catholicæ, c. 33. vbi ait: *ieiunare quotidie, ſemel ſub noctem reficiendo corpus, vſquequaque fuiſſe vſitatiſſimum.* Et ex aliis. Deinde verò circa horam nonam ab ortu ſolis refectio illa ſolita fuit vſurpari, ita ſcilicet vt ante preces veſpertinas recitatas non ſumeretur ea refectio: ſicut patet ex D. Th. hic artic. 7. & ex c. Solent. de Conſecrat. d. 1.

Tandem verò vſu & conſuetudine communi receptum eſt, vt liceret ſumere refectionem illã circa meridiem plùs minùs, ſecundùm locorum cõſuetudinem, ſiue ſecundùm *groſſam æſtimationem*, vt inquit Caietanus in Summa, Verbo Ieiunium, & loquitur etiam D. Th. hic art. 7. Et quamuis ſoleant Nona & veſpertinæ preces in quadrageſima recitari ante horam refectionis, idque rectè & conuenienter fiat, vt quoad hoc retineatur antiqua conſuetudo, tamen Caietanus loco citato cenſet non eſſe id de præcepti neceſſitate.

Atque hactenus modus debitus ieiunij, qui ſcilicet conſiſtit in illis tribus, Qualitate ciborũ, Vna refectione, Hora competente, explicatus eſt. Quo quidẽ modo Ieiunium vſurpari poteſt, vel ex Eccleſiæ præcepto in his diebus quibus id ieiunium preſcribitur, vel etiã vltrò extra eos dies. Supereſt tamẽ DVBIVM circa Ieiunij modũ: an ſit licitum ita inſtituere ieiunium, vt conſideratis omnibus circũſtantiis, perſonæ, diuturnitatis Ieiunij, & modi in abſtinendo, &c. probabile ſit, fore, vt ſic ieiunans incurrat aliquem valde grauem morbum, vel valde notabiliter acceleret ſibi mortẽ, vel aliquod eiuſmodi magnum detrimentum valetudinis patiatur.

Et RESPONDENDVM eſt cum diſtinctione conuenienter iis quæ rectè de hac re diſſerunt Franciſcus Victoria in Relectione de Temperantia; Et Ioannes Medina quæſt vlt. de Ieiunio. Et Caietanus hic art. 1. Nam ſi quis ieiunet ea intentione vt aliquod eiuſmodi notabile detrimentum incurrat; certum eſt eum peccare mortaliter vel venialiter pro ratione ipſius detrimenti. Cùm enim inferre notabile detrimentum proximo, peccatum ſit; multo magis peccatum eſt, inferre illud ſibi ipſi; ſiquidem quiſque tenetur ſeipſum magis diligere quàm proximum. Si autem ieiunans, quamuis nõ intendat incurrere eiuſmodi notabile detrimentum; tamen ſciat probabiliter attentis particularibus circumſtantiis, ſe quidem illud incurſurum; ſimiliter peccat pro ratione detrimenti. Si verò id non ſciat, & bona alioqui atque piâ intentione ieiunet, ad magis ſcilicet ſubiugandam carnem ſpiritui, & ad ſuum maiorem profectum ſpiritualem; tunc etiam ſi fortè aliquod propterea notabile detrimentum incurrat, tamen non peccat ſaltem mortaliter, etiã ſi aliquantulum in modo ieiunij excedat communiter tamen ſolet in eiuſmodi exceſſibus committi peccatum veniale, vt ſentit hic art. 1. Caietanus. Niſi fortè circumſtantiæ perſonæ, & modi ieiunãdi ſint tales, vt per ſe ſit æquè incertum, an aliquod notabile detrimentum corporis inde ſecuturum ſit, atque an nullum ſit ſecuturum. Multo enim ſolent ſeuere etiam ieiunare ſine notabili incommodo, atque adeo etiam vitam in eiuſmodi abſtinentiis ſatis diu prorogare. Et, vt rectè quoque diſſerit Franciſcus Victoria vbi ſuprà, Cùm præceptum conſeruandi vitam, ſit *affirmatiuum*; quod proinde non obligat niſi quodam morali modo: non tenetur quis omnia facere, quæ videri poſſunt conducere ad vitam conſeruandam & prorogandam: Alioqui enim oporteret quoque dãnare multos Religioſos, imò etiam opifices & mercatores, eo quòd à quibuſdam operibus non abſtinent, quæ non rarò vires debilitant, & accelerant mortem.

PVNCTVM QVARTVM.

Quando ſit ieiunandum.

D. Thomas art. 5.

SICVT ieiunandi modus olim varius fuit, ita etiam ieiunandi tempus fuit variatum. Meminerunt enim Ieiunij non ſolùm feriæ ſextæ & Sabbati ſingularum hebdomadarum, ſed etiam feriæ quartæ, Iuo Carnotenſis p. 4. Decretorum c. 32. vbi ait, illud *non eſſe ſoluendum niſi grandis aliqua neceſſitas fuerit*. Et S. Damaſcenus in lib. de hæreſ. in Aërio, vbi inter alios Aërij errores numerat, quòd *prohiberet ieiunium feriæ quartæ & ſextæ & Quadrageſimæ*. Et ante hos S. Epiphanius hæreſi 75. vbi cõtra eundem Aërium diſputans: *A quo*, inquit, *non aſſenſum eſt in omnibus terrarum orbis regionibus, quod quarta & pro ſabbato Ieiuniũ eſt in Eccleſia decretum?* Et addit, Apoſtolos conſtituiſſe ieiunium iſtud: meminit etiam Ieiunij eiuſdem quartæ feriæ Ignatius in epiſt. ad Philipp. & Origenes hom. 10. in Leuit. & alij. Item variam fuiſſe olim rationem in obſeruanda Quadrageſima, intelligi poteſt ex epiſt. quadam Irenæi apud Euſebium lib. 5. hiſt. c. 24.

Sed nec defuerunt hæretici, qui cenſerent, diebus Dominicis eſſe ieiunandum; vt Manichæi, vt refert D. Thom. hic art. 5. ad 3. & S. Aug. epiſt. 86. & Priſcillianiſtæ. Qui etiam præter Dominicum diem dicebant eſſe ieiunandum in die Natalis Domini. Et Euſtachiani, qui diebus Dominicis ieiunandum contendebant, vt apparet ex Concilio Gangrenſi canone 18. Et idem ſenſit Aërius apud Epiphanium hæreſi 75. quamuis dixit,

Digitized by Google

id faciendum eſſe libere & non ex neceſſitate præcepti, vt illi alij hæretici ſentiebant.

Cæterùm hæc & aliorum hæreticorum ſententia de ieiunio diei Dominici, ab omnibus Orthodoxis fuit ſemper habita pro errore explorato: ſiquidem traditio Eccleſiaſtica, iam inde ab ipſis Apoſtolis manans, contrà decreuit à ieiunio diebus Dominicis eſſe abſtinédũ. Cuius traditionis teſtis eſt in primis TERTVLLIANVS in lib. de corona militis, cap. 3. vbi inter alias traditiones Apoſtolicas non ſcriptas numerat hanc his verbis; *Die Dominico ieiunium, nefas ducimus.* Atque etiam S. AMBROSIVS li. 8. in Lucam non longè ab initio, circa illud Luc. 17. *Si peccauerit in te frater tuus, &c. Neſcit*, inquit, *Eccleſia Ieiunium in die Dominica qua Dominus reſurrexit.* Et Epiphanius vbi ſuprà, ex Apoſtolica traditione refutãs Aetium. Vnde etiam error ille inter alios errores Euſtachianorum dãnatus eſt in Concilio Gangrenſi can. 18. his verbis. *Si quis propter continentiã quæ putatur, aut contumaciam, in die dominico ieiunat, anathema ſit.*

Excepto autem eiuſmodi errore, conſuetudines aliæ diuerſæ circa tempora & dies Ieiuniorum, rectè pro ratione locorum ſeruari potuerunt, atque etiam debuerunt, iuxta doctrinam S. Auguſtini in epiſt. 86. ad Caſulanum, de ſeruandis, in Ieiuniis, receptis locorum conſuetudinibus, vt puncto ſecundo tradidimus.

Nunc verò ab aliquot ſeculis cõſuetudine communi receptum eſt, vt ieiunetur illis diebus qui omnibus noti ſunt; ſcilicet per quadrageſimam, exceptis Dominicis. Et in quatuor anni temporibus (cuius ieiunij meminit paſſim S. Leo, in ſuis ſermonibus de Ieiunio) Et in quibuſdam Vigiliis B. Virginis & Sanctorum conſuetis & Natalis Domini: atque etiam in Vigilia Pentecoſtes, ſaltem ex recepta conſuetudine habente vim legis, quamuis de hoc quidem ieiunio, quod vocant *exultationis*, non extat alioqui expreſſum præceptum, vt docent D. Thomas & Caietanus hic art. 5. ad 3. Nec videtur etiam ſemper fuiſſe in vſu; nam S. AMBROSIVS, lib. octauo, in Lucam, vbi ſuprà, etiam dicit, *neſcire Eccleſiam Ieiunium per illos quinquaginta dies* qui ſunt intra Paſcha & Pentecoſten.

Quod verò obiiciunt Sectarij, Cæremoniam eſſe Iudaicam certis quibuſdam temporibus & diebus Ieiunium vſurpare; valde friuolum eſt; nam neque omnino iiſdem temporibus & diebus ieiunat Eccleſia quibus Iudæi; neque etiam ieiunat eadẽ ratione & modo, & fine, quo illi, ſcilicet ad cultum illum cæremonialẽ; neque denique ex vi illius legis veteris; ſed nouo inſtituto & præcepto determinante præceptum illud diuinum, quod in Euangelicis & Apoſtolicis literis extat in Euangelio, vt ex Aug. in ep. 86. docuimus punct. 2.

Rectiſſime enim & orthodoxe S. LEO ſerm. 4. de Ieiunio ſeptimi Menſis. *Cùm nos*, inquit, *oporteat ſemper ſtudere virtutibus, quidam tamen dies ſunt ad caſtigationem communis obſeruantia conſecrati, vt anima quæ terrenis adhuc deſideriis implicatur, & curis ſeculi impeditur, ex interuallo ſaltem ad diuina reſpiret, & quia portio diuini agri eſt, dignos cæleſtibus horreis afferat fructus.*

Porro præter dies illos quibus plenè ieiunandum eſt, ſcilicet quoad ciborum *qualitatem*, tum quoad *vnicam* refectionem, tum quoad refectionis *horam*, conſtat etiam quoad qualitatẽ quidem ciborũ, ſcilicet quoad abſtinentiam à carnibus, ieiunandum eſſe omnibus feriis ſextis & ſabbatis; niſi quæ fortè loca habeant priuilegium quoad aliquem ex his diebus, vti habent quædam prouinciæ in Hiſpania. Ac omnino congruenter feria ſexta ieiunari confirmat S. EPIPHANIVS in compendiaria doctrina de fide Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, ex illa ſententia Domini, Matth. 9. *Auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt.*

Superſunt autem hoc loco explicanda duo dubia. PRIMVM eſt, an aliquod ieiunium ex ſuprà dictis fuerit conſtitutum iure *diuino* in lege Euãgelica. Ratio du-

A bitandi *eſt*: nam ſaltem de ieiunio quadrageſimæ videtur id ſenſiſſe nonnulli Patres; vt S. Ambroſius ſer. 25. vbi ait fidelibus *indictam eſſe Quadrageſimam à Domino.* Et ſerm. 4. *Hanc*, inquit, *quadrageſimam nobis Dominus ſuo ieiunio conſecrauit.* Et ſerm. 16. loquens de eodem ieiunio quadrageſimæ: *Hac*, inquit, *non tam Sacerdotum præcepta quàm Dei ſunt.* Et ſimilia dicit ſerm. 37. & 38. Et S. AVGVSTINVS ſuper Pſal. 110. loquens de eodem ieiunio Quadrageſimæ: *Præcipitur*, inquit, *nobis, & ex lege, & ex Prophetis & ex ipſo Euangelio.* Et S. LEO ſerm. 12. de Quadrageſima, vbi vocat *ieiunium diuinitus inſtitutum.*

SED vera ſententia eſt, nullum eiuſmodi ieiunium determinatè quoad tempus, eſſe conſtitutum iure diuino, ſed tantùm iure Eccleſiaſtico per Eccleſiæ præceptum; vel etiam per ipſorum Apoſtolorum traditionẽ:
B vt de ieiunio quidem Quadrageſimæ aſſerunt diſerte S. Epiphanius hæreſi 75. Et S. Hieronymus in epiſt. 56. ad Marcellam de erroribus Montani. Et S. Leo ſer. 6. & 9. de Quadrageſima. Atque idem de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ, & ſabbati, dixit Epiphanius vbi ſuprà. Et de Ieiuniis quatuor temporum S. Leo, ſerm. 8. de Ieiunio ſeptimi Menſis.

Probatur autem hæc ſententia ex S. AVGVSTINO in epiſt. 86. ad Caſulanum, vbi cenſet, per conſuetudinem Eccleſiæ poſſe huiuſmodi Ieiuniorum obſeruationem quoad tempus variari: ſicut etiam id factum eſſe ipſa praxis docet. Quod minimè factum fuiſſet aut fieri poſſet, ſi iure diuino eſſet determinatũ tẽpus ieiuniorũ. Atq; ita etiã cõmuniter ſentiũt Doctores, & nominatim id bene probat Ioãnes Medin. q. 2. de Ieiunio.

Ad teſtimonia autem Patrum obiecta non eſt difficile reſpondere. Nam quod dicunt, à Deo eſſe *indictam* Quadrageſimam, vel à Deo *conſecratam*, vel *diuinitus in-*
C *ſtitutam*, *&c.* non ſignificat propriè præceptum diuinum, ſed diuinum *exemplum*, quod ſcilicet Dominus ipſe ieiunando per quadraginta dies nobis dedit: & item diuinum *inſtinctum* quo afflati Apoſtoli quadrageſimale Ieiunium inſtituerunt. Vnde etiam AVGVSTINVS loco citato, ſcilicet ſuper Pſalm. 110. non dicit Ieiunium Quadrageſimæ præcipi *in* ipſo vel *ab* ipſo Euangelio, ſed *ex* ipſo Euangelio; id eſt, conuenienter hiſtoriæ Euangelicæ de Ieiunio Domini quadraginta dierum.

Atq; hoc ipſo tantummodo Auguſtinum velle, manifeſte patet ex eodem in d. ep. 86. ad Caſulanũ, vbi diſertè ait ſe in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totóq; nouo Teſtamẽto, præcepto Domini vel Apoſtolorum, non inuenire definitũ quibus dieb. oporteat ieiunare. Quę tamẽ Auguſtini ſentẽtia nõ obſtat quominus tra-
D ditione quidẽ viuæ vocis Apoſtoli inſtituerint ieiuniũ quadrageſimæ, vt antea ex Patrum ſententia diximus.

SECVNDVM dubium eſt, an quod aſſeruimus, die Dominico non eſſe ieiunandum, ita ſit accipiendum, vt nullo modo, vel reſpectu, vel fine, liceat vnquam ieiunare alicui in die Dominico. Ratio dubitandi eſt: nam non eadem videtur eſſe circa hoc ſententia Doctorũ. Etenim S. Th. hic art. 5. ad 3. Et Caietanus ſuprà q. 93. art. 2. & alij ſimpliciter id videntur damnare. Contrà verò Ioannes Medina, q. 10. de Ieiunio, & Nauarrus in Manuali, c. 21. n. 27. cenſent, licitè poſſe aliquem ieiunare in die Dominica, ſi in ea re ſpectet duntaxat proprium profectum ſpiritualem per edomationem carnis, & ſcandalum abſit, neque id fiat ex errore aliquo,
E aut per contumaciam, quaſi improbando contrariam conſuetudinem Eccleſiæ.

Quæ ſententia poſterior videtur mihi omnino probabilis, nec repugnãs menti D. Th. & aliorum, modò etiam id ieiunium ſuſcipiatur abſque vllo quoque vano ſtudio ſingularitatis. Etenim D. Thomas & alij non damnant eiuſmodi ieiunium in die Dominico, niſi eo modo quo damnatũ olim fuit à Patribus in hæreticis; ſicut ſuprà citauimus; nempe ſi ſuſcipiatur per contumaciã aduerſus Eccleſiã, vt illud vſurpabãt hęretici; aut

ſi ſuſcipia

Digitized by Google

ſi ſuſcipiatur cum ſcandalo, vel ex vano ſtudio ſingularitatis; non autem ſi ſolùm propter propriam neceſſitatem & profectum ſpiritualem, ſecluſo ſcandalo, errore, & contumacia.

Et poteſt confirmari hæc poſterior ſententia ſic intellecta, teſtimonio S. Auguſtini in dicta ep. 86. vbi cùm dixiſſet, *die Dominico ieiunare ſcandalum eſſe magnum*; maximè poſt errorem Manichæorum, qui ſuis auditorib. ad ieiunandum conſtituerunt diem Dominicum; tamẽ ſubiungit etiam aliquem modum quo non eſſet illicitum ieiunare die Dominico, cum addit: *Niſi fortè aliquis idoneus ſit, nulla refectione interpoſita, vltra hebdomadam perpetuare Ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum quantum potuerit appropinquet, ſicut aliquos feciſſe cognouimus, &c. Quemadmodum enim veterum Patrum temporibus Moyſes & Helias nihil contra prandia Sabbatorum fecerunt, cùm diebus quadraginta ieiunauerunt; ita qui potuerit ſeptem dies ieiunando tranſire, non ſibi ad ieiunandum elegit Dominicum diem, ſed in iis eum inuenit quos ieiunaturum ſe vouit plurimos dies.*

Videtur itaque de hac re ſentiendum, poſſe aliquem propter peculiarem ſuam neceſſitatem & deuotionẽ, ſecluſo errore, contumacia & ſcandalo, & vano ſtudio ſingularitatis, ieiunare aliquando die Dominico: ordinariè tamen minime id eſſe faciendum, propter contrariam Eccleſiæ conſuetudinem, quam in hac parte habere vim legis cenſuit aperte D. Auguſtinus in dicta epiſt. 86. vt patet ex his eius verbis: *Quiſquis*, inquit, *diem Dominicum ieiunio decernendum putauerit, non paruo ſcandalo erit Eccleſiæ. In his enim*, inquit, *rebus, de quibus nihil certi ſtatuit Scriptura diuina, mos populi Dei, vel Inſtituta Maiorum pro lege tenenda ſunt.*

PVNCTVM QVINTVM.

Quinam teneantur vel non teneantur ieiunare.

D. Thom. artic. 3. & 4.

CERTVM eſt, omnes eos, quibus cauſa aliqua rationabilis ad ieiunium prætermittendum non ſuppetit, teneri ex præcepto Eccleſiæ ad Ieiunium; & quidem ſub peccato mortali, quantum eſt ex genere eius præcepti; vt patet tum ex communi ſenſu & conſuetudine proborum, quæ ita præceptum iſtud interpretatur; tum etiam ex aliquot Conciliorum & Patrum teſtimoniis; quibus punct. 2. oſtendimus graue peccatum eſſe ex ſuo genere violare iſtud Ieiunij præceptum. Nec excuſatur quis ab hoc præcepto propterea quod iuſtus ſit aut perfectus, vt abſurde cenſuerunt hæretici Begardi & Beguinæ, quos refellit Alphonſus à Caſtro. Verbo Ieiunium, hæreſi 3. Siquidem etiam iuſti & perfecti, ſubiecti ſunt Eccleſię legibus, vt oſtendimus tomo 2. q. 5. de Legib. punct. 4. contra eoſdem & alios hæreticos. Maxime cùm nemo in hac vita tam perfectus ſit, quin aliquando ſentiat reluctantem carnem ſpiritui, quæ idcirco vtiliter edomatur per ieiunium.

Cauſæ verò rationabiles, ob quas fit vt aliquis non teneatur ieiunare, reuocari poſſunt ex ſententia D. Th. hic art. 4. & aliorum Theologorum in 4. diſt. 15. ad has tres generales, nempe Impotentiam, Neceſſitatem, Pietatem; vt rectè annotauit Caietanus in Summa, Verbo Ieiunium.

IMPOTENTIA ad ieiunandum tunc eſt, cùm quis ieiunare non poteſt ſine magno & notabili detrimento ſuo vel alterius. Per hanc cauſam ex communi ſententia D. Thomæ hic & aliorum Theologorum, excuſantur à Ieiunio ij qui nondum impleuerunt tertium ſeptennium ætatis, id eſt, vigeſimum primum annum. Nam communiter vſque ad illud tempus creſcunt, & ideo vt plurimùm tales notabile detrimentum incurrerent. Leges autem cùm in commune præſcribantur, reſpiciunt id quod accidit vt plurimùm. Item excuſantur per eãdem cauſam Infirmi, quibus ſcilicet propter

A debilitatem, crebris & modicis refectionibus opus eſt, & ideo nequeunt commode ſuſtentari per vnicam refectionem ieiunij. Item ſenes, qui ob eandem cauſam ſubinde modico cibo refici debent. Siquidem, vt ait ad hoc propoſitum Caietanus hic art. 4. *Senectus eſt morbus incurabilis.* Qui & recte cenſet, tales ſenes in propoſito debere vt plurimùm cenſeri eos qui ſunt ſexagenarij. Nam, vt ait idem Caietanus, cùm dies annorum noſtrorum ſint ſeptuaginta anni, vt Pſ. 89. inquit Dauid; is qui iam eſt ſexagenarius *prope interitum eſt*, ac proinde vere ſenex eſt. Siquidem, vt ait Apoſt. ad Hebr. 8. *Quod antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt.* Si tamen aliquis in illa ætate ſatis robuſtus eſſet, ieiunare teneretur. Id quod arbitrio prudentis aut ſuperioris relinquendum

B eſt, vt cenſent Caietanus illic, & Nauarrus in Man. c. 21. n. 16. Et Ioannes Medina, q. 9. de Ieiunio. Qui rectè ait, non eſſe quoad hoc parem rationem in ſenibus & adoleſcentibus: quia natura non ita determinate præſtituit ſenibus tempus defectus; ſicut pueris ſiue adoleſcentulis tempus profectus atque augmenti.

Item excuſantur per eandem cauſſam, ex omnium ſententia, ij qui ita ſunt pauperes, vt non poſſint niſi per interualla ſufficienter refici; quia ſcilicet careant neceſſariis cibis ad vnam ſufficientem refectionem. Item mulieres prægnantes & nutrientes: quippe cùm non poſſint ieiunando ſufficiens alimentum præbere & ſibi & proli, &c.

NECESSITAS excuſans à Ieiunio, tunc cenſetur eſſe cùm quis alieni operi ſibi aut ſuis neceſſario, vel etiã, valde vtili, non poteſt vacare, ſimul ieiunãdo; vt patet ex doctrina D. Th. hic art. 4. & Caietani & Nauarri, & Medinæ vbi ſupra, & aliorum cõmuni. Per hanc cauſ-

C ſam excuſantur à Ieiunio ij qui labore proprio, incompatibili cum ieiunio, debent victum quærere. Id quod arbitrio prudentis, vel ex recepta conſuetudine iudicandum eſt. Item, qui ex officio debent aliquam operam aliis impendere, quam nequeant ieiunando commodè præſtare: vt concionando, docendo, &c. Item Cõiuges, ſi per ieiunium impediantur ab officio ſibi mutuò debito, vt cenſent Caietanus vbi ſupra; & Nauarrus & Medina, & alij, &c. Item ij qui alioqui negligerent peculiarem aliquam opportunitatem parandi ſibi *inſigne aliquod* commodum vel lucrum honeſtum iuxta doctrinam Caietani loco cit. & Nauarri vbi ſup. n. 16. & Medinæ q. 9. de Ieiunio & aliorum.

PIETAS excuſare cenſetur à Ieiunio, cùm quis Ieiunium omittit propter aliquod bonum opus *melius* & Deo gratius quam ſit ieiunium; quando Ieiunium ſimul ſeruare non poteſt. Nam, vt ait Apoſt. 1. ad Tim. 4.

D *Corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas autem ad omnia valet.* Ieiunium autem, vt recte inquit Caietanus hic & in ſumma, præcipitur vt promotiuum ad bonum, non autem vi maioris boni impeditiuum.

Per hanc cauſſam excuſantur ij qui propter aliqua bona opera miſericordiæ ſpiritualia vel temporalia, prætermittunt ieiunium, ſi ea ieiunando obire non poſſint. Item, qui religionis ergò cum peculiari aliorũ ædificatione & profectu ſpirituali ſuo peregrinãtur, vt cenſent Caietanus vbi ſupra, & Nauarr. in d. c. 21. n. 18.

Sunt autem circa has cauſas excuſantes a ieiunio NOTANDA duo: ex quorum altero intelligetur quænam ſit vis cauſſarum huiuſmodi in excuſando à ieiu-

E nio: ex altero autem, quàm latè patere poſſit praxis ſiue vſus eiuſmodi cauſſarum in excuſando à ieiunio.

PRIMO igitur notandum eſt, cùm cauſſa quæpiam ex prædictis, excuſat a ieiunio quoad aliquem ieiunij modum, non propterea excuſare etiã à ieiunio quoad quemuis alium modum vel modos, quibus eiuſmodi cauſa non obſtet: ſicut ex cõmuni doctrina notat Ioannes Medina q. 5. & 9. de Ieiunio. Et Caietanus hic ar. 7. Et Nauarrus in Manuali, cap. 21. num. 22.

Vt, verbi gratia, qui propter aliquam cauſſam poteſt

Digitized by Google

in ieiunio anteuertere horam refectionis,nō propterea poteſt etiam bis comedere; & multo minus edere etiam carnes. Et ſimiliter: qui ob aliquam cauſſam poteſt bis comedere, hoc eſt, prandere & cœnare, non propterea poteſt etiam comedere carnes; licet videtur quidem id inſinuare Caietanus in fine art.7. Sed tamen nullo modo concedendum eſt, cùm ſit contra communem fidelium exiſtimationem & praxim.

De illo verò qui habet cauſſam comedendi bis, probabile eſt quod aſſerit ibi Caietanus, eo ipſo poſſe talē anteuertere quoque horam primæ refectionis, vt apud pleroſque eſt vſu receptum. Nam modus ille ieiunij conſiſtens in hora refectionis notabiliter eſt minùs principalis, quàm modus cōſiſtens in vnica refectione, & veluti accidentaliter ad hunc modum vnius refectionis ſe habet: ſublato autem eſſentiali aufertur etiam accidentale, vt ad hoc propoſitum ait Caietanus.

Qui autem ob aliquam cauſſam poteſt comedere carnes, non ideo poteſt etiam comedere bis, vt ſentiunt rectè Medina in dict.q.9. Et Nauarrus vbi ſupra. Nec contrarium dicit Caietanus. Nam etſi abſtinētia à carnibus ſit aliquanto principalior modus ieiunij quàm vnica refectio (vt patet ex communi fidelium exiſtimatione, quidquid contra Caietanus art. 7. dicat) tamen vterque hic modus eſt veluti ſubſtantialis in ieiunio Eccleſiaſtico, & idcirco vterque principaliter & per ſe à lege ieiunij intenditur. Quo fit vt non ideo excuſetur quis ab altero modo ieiunij ex his duobus, quoniam excuſetur ab altero.

Et quoniam vt dictum eſt, hora competens vnius refectionis eſt veluti accidens conſequenter ſe habens ad ieiunij modum conſiſtentem in vnica refectione; inde fit, vt quemadmodum habens cauſſam comedendi carnes, non ideo excuſatur ab vnica refectione (ſicut iam dictum eſt) ita etiam neque excuſetur ab hora competente illius vnicæ refectionis.

Itaque vt in ſumma rem hanc totam complectar, doctrina illa cōmunis, quòd ſcilicet excuſatus ab vno modo ieiunij, non idcirco excuſetur a modis aliis, vniuerſè vera eſt, excepto illo vnico caſu, quo ſcilicet quis excuſetur a modo conſiſtente in vnica refectione, & conſequenter etiam ab hora refectionis quæ in ieiunio eſt veluti accidēs vnius refectionis, ſicut iā dictum eſt.

SECVNDO notandum eſt, Tribus modis poſſe in praxim & vſum deduci id quod conſtituimus; ſcilicet quòd per aliquam cauſſam ex prædictis poſſit quis intermittere Ieiunium abſque peccato vel omni vel ſaltem mortali. PRIMO; ſi vel euidens vel moraliter certū ſit vere ſubeſſe aliquam ex prædictis cauſſis; ſiue iudicio eius cuius res agitur, ſiue alterius probi & periti (præſertim Medici aut Confeſſarij) quem ille poteſt in dubio conſulere, vt rectè notat Medina in dicta q.9. Ac tunc quidem non ieiunare nullum peccatum erit.

SECVNDO; ſi quis vel probabiliter, vel ſaltem bona fide, iuxta ſuam conſcientiam, ſibi perſuadeat habere ſe cauſſam ſufficientem ad non ieiunandum hoc vel illo die, aut etiam iis vel illis diebus per Quadrageſimam, &c. Tunc enim vel nullum erit peccatum non ieiunare, ſi videlicet eiuſmodi perſuaſio verè ſit probabilis; vel ſaltem non erit peccatum mortale, ſi quis ita ſibi perſuadeat bona fide, iuxta ſuam conſcientiam: vt tradunt Paludanus in 4.d.15.q.4. circa initium. Et Antoninus 2.p.tit.6. c.2. Et Sylueſter, Verbo Ieiuniū, q.8. dicto 1. vbi affirmat eſſe communem opinionem. Et Caiet.hic art.3. Et in Summa, Verbo Ieiuniū. Et Nauar. in d.c.21.n.20. Fundamentū autem huius ſententiæ generatim monſtrauimus to.2.q.5.de Legib.p.6.in fine.

TERTIO; ſi in caſu quo quis dubitat an habeat nec ne ſufficientem cauſſam ad non ieiunandum, obtineat à ſuperiore *diſpenſationem*: tunc enim non ieiunare nullum erit peccatum. Superior autem in propoſito cenſetur eſſe tum Epiſcopus, tum proprius Parochus, tum Prælatus religioſi, vt cenſent rectè Caietanus hic ar.4. Et in Summa, Verbo Ieiunium. Et Nauarrus in dicto c. 21.n.21. poſt S.Thom.in 4. diſt.15.q.3. art. 2. qui & hic art. 4. ad 3. idem inſinuat; ſicut etiam ſatis clarè Richardus in 4.diſt.15.art.3.q.4.§. Cum graui. Atque ita etiam conſuetudine receptum eſt.

Quanquam generatim quidem, vt ſcilicet quis nunquam ieiunet, aut nunquam illis vel illis diebus, ſolus Papa diſpenſare poteſt; vt notant Caietanus in dicto art.4. Et Nauarrus loco citato. Vel is cui eam diſpenſandi facultatem cum ſubditis Papa conceſſerit. Et hactenus de Ieiunio.

QVÆSTIO TERTIA.

De peccatis oppoſitis Temperantiæ & eius partibus, ac præſertim de Ebrietate & Luxuria.

D. Thomas 2. 2. quæſt.142.& 148.& ſeq.

EXPLICANDA ſunt tria. PRIMO; *Quænam ſint peccata oppoſita Temperantiæ & eius partibus.* SECVNDO; *Quodnam & quale peccatum ſit Ebrietas.* TERTIO, *Quodnam & quale peccatum ſit Luxuria.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quænam ſint peccata Temperantiæ oppoſita & eius partibus.

D.Thomas quæſt.142.& ſeq.

PECCATA oppoſita partim Temperantiæ ipſi, partim eius partibus; ſunt potiſſimùm quindecim, ſcilicet *Inſenſibilitas*, ſiue Stupor; *Intemperantia*; *Gula*; *Ebrietas*; *Luxuria*; *Incontinentia*; *Ira*; *Crudelitas*; *Sæuitia*, ſeu feritas; *Superbia*; *abiectio animi*, ſeu puſillanimitas; *Curioſitas*; *Superfluitas Ludi*; *Durities*, ſiue Ruſticitas; *Superfluitas Ornatus*, ſiue Apparatus, de quibus omnibus fusè D. Thomas & Caietanus. Nos breuiter complectemur neceſſaria.

INSENSIBILITAS ſiue Stupor, peccatum eſt oppoſitum ipſi Temperantiæ per *defectum*: cùm ſcilicet quis, ſicut non oportet, & quādo non oportet, &c. auerſatur & repudiat delectationes tactus; vt docet Philoſophus

Digitized by Google

2. Etic. cap. 7. & 3. Ethic. cap. 11. Vbi Philoſophus notat ideo peccatum iſtud non habere proprium & peculiare nomen, quia rarum eſt: *Non enim* (inquit in illo cap. 7.) *admodum inueniri conſueuerunt, qui in voluptatibus deficiant, & idcirco neque nomen aliquod huiuſcemodi homines adepti ſunt: ſed ſtupidi*, inquit, *appellentur.*

Poteſt autem peccatum hoc eſſe mortale vel veniale, pro ratione delectationis, atq; adeo etiam operationis coniunctæ quæ per illud repudiatur. Nam ſi quis ex Inſenſibilitate & Stupore repudiet delectabiles operationes neceſſarias ad conuerſationem vitæ, vel ad ſatisfaciendum naturali legi Coniugij, &c. Peccatum mortale erit, vt patet ex doctrina D. Thom. q. 142. art. 1. Et Caietani in Summa, Verbo Inſenſibilitas, & aliorum. Si autem repudiet quis delectabiles operationes neceſſarias tantùm ſub peccato veniali; ſolùm etiam veniale peccatum erit eiuſmodi Inſenſibilitas.

Atque, vt notat loco citato Caietanus, adeo poſſe quiſpiam ex naturali ſua complexione eſſe inſenſibilis ſiue ſtupidus, vt non ſubeſſet eiuſmodi Inſenſibilitas Imperio voluntatis, ac proinde vt in hoc genere minime peccaret.

Intemperantia peccatum eſt oppoſitum eidem ipſi temperantiæ per *exceſſum*: cùm ſcilicet quis plus quam oportet, aut quando non oportet, &c. expetit vel vſurpat operationes delectabiles ſecundum tactũ in cibo aut potu aut Venereis; vt patet ex Philoſopho vbi ſuprà. Et ex D. Thom. in illa q. 142. art. 2.

Quemadmodum autem ipſa temperantia eſt ſpecialis virtus nõ ſpecie vltima, ſed ſpecie ſubalterna, vt p. 1. explicauimus; ita etiã Intemperantia eſt peccatum ſpeciale ſpecie *ſubalterna*. Quod proinde cõtinet ſub ſe varias intemperantias tanquam ſpecies, vt Gulam, Ebrietatem, Luxuriam; de quibus poſtea dicemus.

Ac pro ratione eiuſmodi ſpecierum, quibus determinatur & contrahitur ipſa intemperantia, diiudicandum eſt in particularibus caſibus, num ea ſit peccatum mortale vel veniale. Quod idẽ ſimiliter intelligi debet de Inſenſibilitate, quæ opponitur item ipſi Temperantiæ, ſicut iam antè dictum eſt.

Explicat autem pulchrè D. Thom. in dicto art. 2. quo ſenſu Philoſophus aſſirmauerit 3. Ethic. c. 12. Intemperantiam eſſe peccatum *puerile*. Nempe quia cõcupiſcẽtia *exorbitans per intemperantiam* eſt puero ſimilis tripliciter. *Primò*; Quia inſtar pueri fertur in turpia, quæ ſcilicet cum recta ratione, quã non attendunt pueri, minime congruunt. *Secundo*; Quia niſi coerceatur & frænetur, præceps magis fit, vt ſolet puer ſuæ voluntati permiſſus; iuxta illud Eccle. 30. *Equus indomitus euadit durus: & filius remiſſus euadit præceps.*

Tertiò; Quoniam caſtiganda idcirco & coërcenda eſt; vt patet, iuxta illud quoque Prouer. 23. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam. Tu virgâ percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.* Huc pertinet illud Philoſophi loco citato; *Quod*, inquit, *turpia appetit, incrementumque magnum accipit, caſtigandum eſt ac temperandum. Huiuſmodi autem*, inquit, *maximè eſt Cupiditas & Puer.*

Gvla, quatenus accipitur hoc vocabulum pro peculiari peccato diſtincto ab Ebrietate & aliis, peccatum eſt oppoſitum virtuti abſtinentiæ per Exceſſum circa delectabilia ſecundùm tactum in vſu *ciborum*: cum ſcilicet quis cibos expetit, aut vſurpat immoderatè, ſicut nõ oportet: aut quando non oportet, aut in maiori quantitate quam oportet, &c.

Dixi autem *quatenus accipitur hoc vocabulum pro peculiari peccato diſtincto ab Ebrietate, &c.* Nam nonnunquam ſolet latiùs accipi pro qualicunque intemperantia in tactu guſtus, ſiue ſit circa cibum ſiue circa potum; vt patet ex D. Thoma q. 150. art. 1. vbi ait diuidi Gulam in Comeſſationem & Ebrietatem; ac proinde Gulam ita generatim acceptam, prohiberi ab Apoſtolo, ad Rom. 13. cùm ait: *Non in Comeſſationibus & ebrietatibus.* Sed nunc de Gula loquimur propriè vt diſtinguitur ab *Ebrietate* quæ eſt, vt infrà videbimus, circa *potum*: Gula autẽ propriè eſt immoderatus vſus cibi; ſicut diximus.

Eſt autem Gula tunc peccatum mortale, cùm quis ita immoderatè expetit aut vſurpat cibos, vt illorum cauſa paratus ſit etiã violare leges obligantes ſub mortali; ſic vt illos anteponat amicitiæ diuinæ, & in eis proinde cõſtituat vltimum ſuum finem: vt optimè docet D. Thom. q. 148. art. 2. defenſus ibi rectè à Caietano contra inanes quaſdam argutias Martini de Magiſtris. Atque in eiuſmodi Guloſos quadrat illud Apoſtoli ad Philip. 3. *Quorum Deus venter eſt.* Aliàs verò tantùm eſt peccatum veniale, vt aſſerit illic D. Thom. & Caietanus, Verbo Ieiunium: niſi fortè afferat nocumentum aliquod graue, quod Guloſus potuerit & debuerit præuidere & præcauere, & ideo ſit mortale.

Item eſſet Gula peccatũ maximè mortale, & ſpecies quædam Beſtialitatis, ſi quis in cibum vteretur Carnibvs Hvmanis; vt probant optimè Caietanus q. 148. art. 2. in reſponſione ad 2. argumentum Martini de Magiſtris, & Franciſcus Victoria in Relectione de Tẽperantia, num. 5.

Nam *primo* id eſt prohibitum præcepto diuino, Gen. 9. illis verbis: *Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis, &c.* vt iidem auctores ſentiunt. Cùm enim ibi conceſſiſſet Dominus omnia alia animalia ad vſũ cibi, illis verbis: *Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in eſcam.* Et addidiſſet, quoniam modo eſſet animalium carnibus vtendum, ſcilicet non crudis *cum ſanguine*, ſed priùs mactatis & coctis: ſubiungit deinde per verba prædicta exceptionem carnium humanarum, quæ nullo modo ad vſum cibi vſurpandæ ſunt, neque adeo ad eum finem mactandæ per effuſionem ſanguinis illarum.

Secundo; idem probatur ex communi ſenſu omnium hominum, qui conuenienter rationi rectæ vitam inſtituerũt. Apud eos namque omnes, ſemper horribilis habitus eſt eſus carnium humanarũ. Et vt talẽ illum cõmemorarunt Hiſtorici & Poetæ quicunque eum apud barbaras aliquas gentes in vſu fuiſſe literis prodiderũt.

Tertiò; idem patet euidẽti ratione. Nam cùm cibus aſſumatur ad nutrimentum hominis, & ideo debeat corrũpi & interire propter hominis ſuſtentationem; Naturale lumen rationis dictat, nõ rectè ab homine vſurpari in cibũ, niſi quod natura ſua eſt ignobilius ipſa humana carne, quæ ſuſtentatur per cibũ; & quod ideo tanquã ordinatum ad eum finem, poteſt ad eum aptari etiam per mactationem, &c. Tale autem, vt patet, non eſt caro humana: alioqui liceret etiam hominem mactare propter cibationem, vt licet ad hunc finem mactare animalia.

Itaque rectè cenſet Caietanus loco citato, non minùs contra naturam eſſe vti carnibus humanis ad ſuſtẽtationem Indiuidui; quam vti ad conſeruationẽ ſpeciei per generationẽ, fœmina non humana. Hanc enim vim habet, quod Caietanus illic dicit, *ſicut naturaliter ſola fœmina humana eſt habilis ad generationem hominis; ita naturaliter ſola vegetabilia, & animalia irrationabilia, ſic materiam habilem ad nutriendum hominem.*

Quartò; idem probatur ex eo, quod, vt rectè inquit Frãciſcus Victoria, vbi ſupra, eſus carniũ humanarũ repugnat naturali inclinationi & obligationi pietatis ſiue *Obſeruãtiæ* erga humana corpora mortua: Atque etiã Iuri quod habet *quiſque* ad ſui corporis ſepulturam, &c.

Ex quibus rationibus, & maxime ex tertia, cõuincitur, ne in *extrema* quidem neceſſitate cibi, eſſe licitũ veſci humanis carnibus, etiam aliàs mortuis, vt rectè aſſeruit Franciſcus Victoria vbi ſupra n. 9. contra Caietanũ loco citato, & contra Abulenſem in 6. c. lib. 4. Reg.

Nam *primo* veſci carnibus humanis, *per ſe & intrinſecè* eſt malum, non minùs quam fornicari aut coire cũ beſtia, & alia eiuſmodi peccata, quæ in nullo caſu & ob nullum finem licet cõmittere. Vnde S. Thomas q. 142

art. 4. ad 1. planè æquiparat eſum carnium humanarum aliis criminibus beſtialibus & contra naturam, quæ in nullo caſu licent. *Illa*, inquit, *vitia quæ excedunt modum humanæ naturæ ſunt magis exprobabilia*, &c. *ſicut*, inquit, *Si aliquis delectaretur in comeſtione carnium humanarum, aut in coitu beſtiarum aut maſculorum.*

Secundò, nam ſi vti humanis carnibus in extrema neceſſitate liceret, ſæpe id in eiuſmodi caſibus (vt puta in obſidionibus ciuitatum, &c.) fieret; imò deberet fieri ex præcepto naturali, ad vitam ſcilicet eo medio (ſi licitũ eſſet) conſeruandam, quando aliud non ſuppeteret: At minimè id fieri cõſueuit: Et ſiquãdo aliquis in tali neceſſitate humanis carnibus vſus eſt, videmus id factum reprehenſum fuiſſe à ſapientibus & horribile iudicatũ.

Hoc patet ex illa hiſtoria Ioſephi lib. 7. de bello Iudaico, cap. 8. *Maria*, inquit, *Eleazari filia, in anima ac neceſſitate impulſa, rebus ad extrema contra naturam excitatur, raptoque filio*, &c. *Eſto*, inquit, *mihi cibus, & ſeditioſis furia, & humanæ vitæ fabula, quæ ſola deeſt calamitatibus Iudæorum. Et hoc ſimul dicens occidit; luem coctum que medium comedit; adopertum verò reliquum ſeruauit. Ecce autem ſeditioſi aduenient & nidoris odore capti, mortem ei ſtatim niſi quod parauiſſet, oſtenderet, minabantur. Illa verò bonam partem ſe reſeruaſſe reſpondens, aperit filij reliquias: Illos autem*, inquit Ioſephus, *confeſtim horror cepit, & ſtuque ipſo obriguerunt.* Et infra: *Mox repleta eſt eo ſcelere tota ciuitas, & vnuſquiſque tanquam hoc ipſe admiſiſſet, horrebat.* Et conſtat etiam 4. Reg. 6. ad ſimile facinus exhorruiſſe & ſcidiſſe veſtimenta ſua Regem Iſrael in obſidione Samariæ.

Neque obſtat, quòd poteſt quis conſeruandæ vitæ cauſſa abſcindere ſibi aliquod membrum, tametſi id aliàs ſit contra naturam: non enim eſt par ratio abſciſſionis membri: & eſus carnium. Nam eſus carniũ, hoc ipſo quòd illa aſſumuntur vt cibus, eſt malus: & ſic nunquam licet: Abſciſſio autem membri non eſt mala, niſi quatenus eſt contra totius corporis incolumitatem: cõtra quam minimè tunc eſt, cùm potiùs neceſſaria ad illam. Et ſumus quidem hactenus loquuti propriè de eſu carnium humanarum, quo ſcilicet ſumantur per modũ cibi. Nam ſumere per modum medicamenti, hue in medicamento, aliquid carnis humanæ aliquo modo alteratum (vt quandoque fit), conſtat non eſſe illicitum.

Porro Gula in quinque ſpecies diuiditur, vt D. Thomæ placet ead. quæſt. 148. art. 4. Quæ ſpecies vulgo explicari ſolent iſto verſiculo,

Præproperè, lautè, nimis, ardenter, ſtudioſè.

Nam, vt ait S. GREGORIVS lib. 30. Moralium, c. 27. *Quinque modis nos Gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora præuenit; aliquando lautiores cibos quærit: aliquando, quæ ſumenda ſunt, præparari accuratiùs appetit: aliquando in ipſa quantitate ſumendi menſuram refectionis excedit: aliquando ipſo æſtu immenſi deſiderij aliquis peccat.*

Et quòd ſint iſtæ diuerſæ ſpecies Gulæ, vt vult S. Tho. inde confirmari poteſt, quòd prout aliqua peccata diuerſis notabiliter rationibus in genere mortis aduerſantur alicui virtuti; eatenus cenſentur differre ſpecie; iuxta ea quæ tradidimus diſp. 5. q. 10. cùm ageremus de differentia furti & rapinæ. Differunt autem valde notabiliter prędicti illi quinque modi, quibus Gula aduerſatur virtuti Abſtinentiæ. Itaque cenſeri poſſunt cõſtituere diuerſas Gulæ ſpecies, vt vult D. Thomas. Quo poſito, cùm quis per aliquem Gulæ modum ex illis vnó qualitercunque ſed mortaliter peccat (conſtituendo ſcilicet in aliqua eiuſmodi Gula vltimum finem, &c.) neceſſariò erit in confeſſione explicandus modus eiuſmodi Gulæ.

Eſt item Gula vnũ ex vitiis capitalibus: ex quo naſcũtur quinque quaſi filiæ, ſcilicet Inepta lætitia, Scurrilitas, Immunditia, Multiloquiũ, Hebetudo mentis: vt tradit S. Gregorius lib. 31. Moralium, cap. 31. & explicat facilè D. Thomas in dict. q. 148. art. 5. & 6.

EBRIETAS peccatum eſt oppoſitum Abſtinentiæ circa potum per Exceſſum; ſicut etiam LVXVRIA opponitur item per Exceſſum Caſtitati, circa delectabilia tactus in venereis. De quibus duobus peccatis cùm ſint frequentiora & grauiora, poſtea punct. 2. & 3. latiùs diſſerendum eſt.

INCONTINENTIA, prout hîc accipimus iſtud vocabulum, peccatum eſt oppoſitum per defectum illi Continentiæ, quæ vt explicuimus p. 1. firmat & perficit voluntatẽ, ne ab inſurgentibus paſſionibus appetitus ſenſitiui (præſertim concupiſcentiæ) flectatur & pertrahatur ad id quod eſt contrarium rectæ rationi. Itaque peccatum Incontinentię tunc admittitur cùm voluntas cedit & ſuccumbit alicui tali paſſioni per conſenſum ſcilicet in id quod repugnat rationi rectæ, vt patet ex doctrina Philoſophi lib. 7. Ethic. c. 7. & D. Thom. q. 156.

Poteſt autem, vt iidem tradunt, voluntas ſuccumbere paſſioni dupliciter: Vno modo ſtatim atque paſſio concitatur, atque adeo prius quàm Ratio ſtatuerit, in bono perſiſtere. Quam Incontinentiam appellat ibi Philoſophus *Temeritatem* ſiue *Præcipitationem*, vt alij verterunt, & inquit D. Thom. loco citato. Altero modo, cùm etſi quis initio obſtiſtit Paſſioni, & ſtatuit in bono permanere, tamen poſtea deficit & ſuccumbit. Quam Incontinẽtiam vocat illic Philoſophus *imbellicitatem*. Et addit de priori illo genere Incontinentiæ per Temeritatem: *præcipuè celeres, & atra bile affectos, temerariã Incontinentia eſſe incontinentes. Illi enim*, inquit, *ob celeritatem; hi ob vehementiam, rationem non exſpectant; propterea quòd proclives ad ſequendam imaginationem ſunt.*

Contingit autem Incontinentiam eſſe peccatũ mortale vel veniale pro ratione obiecti: Nam ſi deliberatè voluntas conſentiat paſſioni in aliquo quod ſit peccatũ mortale, erit mortale; veniale autẽ ſi in aliquo quod ſit veniale, vt notat rectè Caietanus in Summa, Verbo Incontinentia. Vbi rectè addit, etſi Philoſophus 7 Ethic. c. 5. in mulieribus neque Continentiam neque Incontinentiam propriè eſſe cenſuerit, cùm puerorum inſtar ſoleant ſequi facilè Paſſiones abſque rationis pugna, tamen in Chriſtianis ſaltem mulieribus, quæ per fidei lumen agnoſcunt carnem concupiſcere aduerſus ſpiritũ, & ſpiritum aduerſus carnem, omnino habere locum tum Continentiam, quando in eis ſpiritus vincit, tum Incontinentiam quando ille vincitur.

IRA, cùm eſt immoderata, prout hîc de ea loquimur peccatum eſt oppoſitum Manſuetudini per Exceſſum: cùm ſcilicet quis ordinatè appetit vindictam de aliquo ſumere, quam non oportet, aut ſicut non oportet. Et eſt peccatum Mortale ex ſuo genere, cùm appetitur iniuſta vindicta, vt docet D. Tho. q. 158. art. 3. Qui & addit poſſe tamen eſſe peccatum veniale, ſi nimirum non ſit plenè deliberata, vel ſi ſit nimia tantum quoad intẽtionem & feruorem actus: niſi fortè tum habeat effectum perniciosum moraliter contra charitatem Dei vel proximi, vt idem D. Thom. docet.

Dixi autem, Iram *cum eſt immoderata* eſſe peccatum, &c. Nam ſi ſit moderata & ſuſpiciatur quando & quomodo expedit, non eſt peccatum, ſed potiùs habet laudem, vt docuimus tomo 2. q. 10. de Paſſionibus, p. 2. & docet etiã D. Tho. hîc q. 158. art. 1. Atque in illa q. 10. de Paſſionibus, p. 1. explicuimus quoque quænã ſint irę ſpecies, de quibus D. Thomas in illa q. 158. art. 5. agit.

Eſt autem Ira vnũ etiam ex peccatis capitalibus; ex quo nimirũ naſcuntur Rixa, Tumor mẽtis, Cõtumelia, Clamor, Indignatio, Blaſphemia, vt tradit S. Greg. li. 31. Moraliũ c. 31. & explicat D. Th. in illa q. 158. art. 6. & 7. Remedia autẽ ad ſedãdam immoderatam iram expoſuimus multa tom. 2. in dicta q. 10. de Paſſionibus, p. 2.

CRVDELITAS peccatum eſt oppoſitum Clementiæ per Exceſſum: cùm ſcilicet quis atrociter excedit modũ in puniendo; vt docet D. Thom. q. 159. art. 1. ex ſententia Senecæ lib. 2. de Clementia, cap. 4. Et eſt peccatum Mortale, vt tradit Caietanus in Sũma, Verbo Crudelitas,

Quan

Quandoquidem notabiliter lędit proximum, excedendo regulam rectæ rationis & Iuſtitiæ in puniendo.

Sævitia ſeu Feritas, peccatum eſt cuiuſdam Beſtialitatis affine crudelitati, & oppoſitum item Clemētiæ: cùm ſcilicet quis in puniendo excedit atrociter modum, non tam vt culpam vlciſatur eius quem punit, quàm quòd inſtar alicuius ferę delectetur ipſe cruciatu & læſione hominis: ſicut docet D. Thom. in dicta q. 159. art. 2. ex Philoſopho 7. Ethic. cap. 5. qui propterea ait crudelitatem differre à ſęuitia ſiue crudelitate, ſicut differt humana malitia à Beſtialitate. Itaque ſęuitia non minus ſed multo etiam magis eſt peccatum mortale quàm Crudelitas.

Svperbia peccatum eſt oppoſitum Humilitati per exceſſum, conſiſtens in Appetitu alicuius excellentiæ ſeu gradus altioris quàm perſonæ ipſi cōgruat, ſpectata ipſius dignitate, atque adeo etiam diuinæ prouidentiæ lege. Hanc enim vim habet quod ait S. Avgvstinvs lib. 14. de ciu. Dei, c. 13. *Quid eſt ſuperbia, niſi peruerſa celſitudinis appetitus?* Et quod ait Isidorvs lib. 10. Etymologiarum: *Qui vult ſupergredi quod eſt, ſuperbus eſt*; ita etiam rationem ſuperbiæ explicat D. Thom. quæſt. 162. art. 1. & 2.

Ex qua apparet, ſuperbiam eſſe peccatum ſpeciale, diſtinctū ab aliis, vt etiam D. Auguſtinus affirmauit in lib. de natura & gratia, cap. 29. Nam quamuis in omni peccato cernatur quidam appetitus ſeu voluntas in aliquid, ſupra id quod decet hominē diuinis legibus ſubiectum, ſcilicet in ipſam tranſgreſſionem præcepti, tamen non ſemper voluntas peccantis fertur in iſtā trāſgreſſionem ſub ratione peculiaris & propriè cuiuſdam Excellētiæ ſeu Celſitudinis. Quam rationem Excellentię & Celſitudinis, reſpicit propriè & formaliter ſuperbia, vt eſt ſpeciale peccatum. Vnde nō niſi materialiter & impropriè poteſt quoduis peccatū nominari ſuperbia. Et ſic intelligi debet quod ait S. Prosper in lib. de vita contemplatiua cap. 2. *Nullum peccatum ſine ſuperbia poteſt vel potuit eſſe aut poterit.*

Eſt autem Superbia omnino peccatum mortale ex ſuo genere. Et quidem ſi ſit ſuperbia *cōſummata*, vt Caietanus, Verbo Superbia, vocat, per quam ſcilicet eò vſque progrediatur quis, vt nolit ſubiici diuinæ Regulæ & Legi; grauiſſimum peccatum mortale eſſe conſtat. Ac talem fuiſſe ſuperbiam Luciferi & aliorum Angelorum malorum, docuimus tom. 1. q. 14. de Angelis, p. 3.

Cùm autem ſuperbia fuerit circa alia obiecta; pro ratione illorum erit peccatum mortale vel veniale. Atq; etiā erit peccatum mortale, ſi in excellentia, quam quis expetit, conſtituat vltimū finem: ita ſcilicet, vt propter eiuſmodi excellentiam aſſequendam, ſit paratus tranſgredi præceptum aliquod obligans ſub mortali. Poſſet etiā eſſe tantummodo peccatum veniale, propter imperfectionē actus, ſi videlicet non ſit plenè deliberatus.

Quomodo autem Superbia numeretur inter capitalia peccata, docuimus tom. 2. quæſt. 14. de Peccatis, & docet etiam clarè D. Thomas hic q. 162. art. 8. vbi art. 4. exponit quoque quatuor illas ſuperbiæ ſpecies, quas ponit S. Gregorivs lib. 23. Moralium, cap. 7. inquiēs: *Quatuor ſunt ſpecies, quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur: Cùm bonum aut a ſemetipſis habere ſe æſtimant* (id eſt, ita ſe gerunt, ac ſi haberent a ſemetipſis) *aut ſi ſibi datum deſuper credunt, pro ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putant* (id eſt, volunt ita reputari, ac ſi ex ſuis meritis accepiſſent) *aut certe cùm iactant ſe habere quod non habent: aut deſpectis cæteris, ſingulariter videri appetunt habere quod non habent.* Explicat quoque D. Thom. quæſt. 163 & duabus ſequentibus quomodo peccatum primum primorum parentum fuerit Superbia, & quomodo punitum fuerit, & illis à diabolo ſuggeſtum. De quibus rebus conſulendi ſunt hi auctores qui ſcribunt in Geneſim.

Deiectio animi ſeu Puſillanimitas, aliquando eſt peccatum oppoſitū Humilitati per defectum, cùm ſci-

A licet quis cōtra rectæ rationis regulam expetit viliora & abiectiora, quam ipſius dignitatem atque gradū deceant, iuxta doctrinam D. Thomæ in dicta q. 162. art. 1. ad 3. Rarò tamen huiuſmodi peccatum eſt mortale: niſi forte per illam animi abiectionē accerſat quis vel ſibi, vel alij, aut aliis, notabile aliquod nocumentum.

Cvriositas peccatum eſt oppoſitum Studioſitati per exceſſum, conſiſtens in deſiderio quodā ſeu ſtudio immoderato cognoſcēdi plùs quam expedit, aut, ſicut non expedit, conſideratis rei & perſonę & officij ipſius, circumſtantiis, &c. Quod vt optimè docet D. Thomas q. 167. poteſt contingere quadrupliciter.

Primo ex parte *finis*; ſi nimirum quis cognitionē quærat vt illa abutatur ad ſuperbiam, aut ad aliquem aliū malum finē: aut ſi cognitionem nullo modo referat ad

B Deum, in quem tāquam in finem referenda eſt: iuxta illud Avgvstini lib. de vera Religione, cap. 29. *In conſideratione creaturarum non eſt vana & peritura Curioſitas exercenda, ſed gradus ad immortalia & ſemper permanentia faciendus.* Et illud eiuſdem Auguſtini in libro de Moribus Eccleſiæ, cap. 21. *Sunt*, inquit, *qui deſertis virtutibus, & neſcientes quid ſit Deus, & quanta maieſtas naturæ ſemper eodem modo manentis, magnum aliquid ſe agere putant, ſi vniuerſam iſtam corporis molem, quam Mundum nuncupamus, curioſiſſime intenſiſſiméque perquirant, vnde tanta etiam Superbia gignitur, vt in ipſo Cælo, de quo diſputant, ſibimet habitare videantur.* Quò etiam pertinet illud Ieremiæ 9. *Docuerunt linguam ſuam loqui mendacium; vt iniquè agerent laborauerunt.*

Secundo; ex parte eius *qui* cognitionem quærit: ſi nimirum

C per eā impediatur quominus muneri ſuo ſatiſfaciat. Quo nomine Hieronymus in epiſt. ad Damaſum de filio prodigo, reprehendit ſacerdotes, qui *dimiſſis*, vt inquit, *Euangelius & Prophetis Comedias legunt, & amatoria Bucolicorum verſuum verba cantant.*

Tertio; ex parte eius *à quo* cognitio quæritur. Vt ſi quæratur à dæmone, per expreſſam vel tacitam ipſius inuocationem; iuxta ea quæ tradidimus ſuprà diſput. 9. in quæſtionibus de Adiuratione & Diuinatione.

Quarto; ex parte *rei* cuius cognitio quæritur: ſi nimirum ea ſit ſupra humanam facultatem, ſaltem *moraliter loquendo*, tunc enim ſtudium erit vanum; atque adeo vitioſum & omittendum: iuxta illud Eccl. 3. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus; multos enim ſupplantauit ſuſpicio eo-*

D *rum, & in vanitate detinuit ſenſus eorū.* Quo nomine oſtendimus ſupra diſp. 6. in q. de vanis obſeruantiis, meritò poſſe reprehendi & vanitatis argui ſtudium Chymicorum, &c. Quandonam verò peccatum iſtud Curioſitatis ſit mortale vel veniale, non erit difficile iudicare ex prædictis circumſtantiis.

Lvdi ſuperfluitas peccatum eſt oppoſitum Eutrapeliæ (de qua ſupra q. 1. punct. 2. diximus) per Exceſſum: cùm ſcil. quis in ludis ſeu iocis immoderatius ſe gerit quàm conueniat regulæ rectæ rationis; vt docet D. Th. q. 168. art. 3. vbi etiam in reſponſione ad 2. ait pertinere hoc peccatum ad *ineptam lætitiam*, quam Gregorius lib. 31. Moralium c. 31. dicit eſſe filiam Gulæ.

Et quidem peccatum erit *mortale*, ſi ludendi modus ſit flagitioſus & obſcœnus, vel pernicioſus proximo ob admixtas fraudes in ludo, contra iuſtitiam: iuxta ea quæ

E de Iuſtitia & Iniuſtitia Ludorū tradidimus ſuprà diſt. 5. q. 6. p. 5. Vel, ſi quis ita vehementer ſtudeat ludo, vt eum anteponat obſeruationi diuinorum præceptorum aut Eccleſiæ, atque adeo in illo conſtituat vltimum finem; ſicut optimè docet D. Thom. loco citato; aliàs verò ſolùm erit veniale.

Dvrities vel Rvsticitas, vt docet Philoſophus lib. 2. Ethic. c. 7. & lib. 4. c. 8. & D. Thomas ead. q. 168. art. 4. peccatū eſt oppoſitum eidem Eutrapeliæ per defectum: cùm ſcilicet quis adeo inhumanus & agreſtis eſt, vt ſe aliis, cùm id expedire videretur, iucundum

non præbeat, ſed potiùs moleſtum; aut impediendo illorum honeſtam recreationem, aut ei non cooperãdo, iucundum aliquid dicendo aut agendo. Vitanda namque vtrimque ſunt Extrema in hoc genere. Vndè Philoſophus lib. 4. Ethico. c. 8. *Qui*, inquit, *in ridiculis excedũt, ſcurræ eſſe atque importuni videntur, qui ridicula penitus affectant; adeo vt ſtudeant potiùs riſum mouere quàm honeſtè loqui, &c. Qui autem neque ipſi quidquam ridiculi dicunt, neque alios dicentes æquo animo patiuntur, ruſtici & duri ſunt. At, qui aptè ac moderatè iocãtur, faceti & verſatiles dicuntur, quaſi ad verſionem apti: morum enim huiuſcemodi eſſe videntur motiones.* Cæterùm quia *delectatio*, ad quam ioci ordinantur, appetenda eſt non per ſe, ſed propter operationem, atque adeo modicè, inſtar ſalis ſeu cõdimenti (iuxta Philoſophum 9. Ethic. c. 10.) defectus in hoc genere non eſt mortale, niſi fortè alij grauiter offendantur.

Ornatvs ſuperfluitas, peccatũ eſt oppoſitum Modeſtiæ, in exteriori Apparatu per exceſſum: cùm ſcilicet quis immoderato cultu ſiue quoad veſtes ſiue quoad alias res vtitur, aliter quàm oportet; nempe aut illũ referendo ad vanam gloriam captandam; aut ad aliquam illicitam voluptatem; aut cùm ſolicitiùs ei operam dat quàm par eſt; aut cùm aliqua perſona cultum corporis refert ad incitandum alios ad peccatum, aut cum in eo cultu admiſcetur fucus & falſitas, &c. vt optimè hæc omnia explicat D. Thom. q. 169. art. 1. & 2.

Atque ex eiuſmodi diiudicandum eſt, quando in hoc genere peccetur mortaliter vel venialiter. Et quidẽ cõmuniter nõ eſt in hac ſuperfluitate peccatum mortale, quando in ea non interuenit cõtemptus Dei, aut notabile dãnum proprium aut proximi, aut intenſio mala mortaliter, &c. iuxta ea quæ tradit illic D. Thom. præſertim art. 2. ad 2. peculiariter verò contra fucos & ſuperfluum ornatum mulierum eſt obſeruandus inſignis locus Theodoreti in religioſa hiſtoria ſanctorum Patrum cap. 9. vbi de hoc genere recitat talem orationem cuiuſdam magni ſancti Petri, natione Galli: *ſi quis pictor*, inquit, *in arte bene exercitatus aliquam pinxiſſet imaginem, vt præcipit lex artis, eámque propoſuiſſet videre volentibus: veniret autem alius artem non ſciens perfectè: temeréque vellet contra pingere, deinde illam artificioſam reprehendens picturã ſuperciliis quidem & ciliis lineas adderet longiores, faciem autem efficeret albiorem, & genis rubrum colorem adderet, non tibi videtur prior ille pictor iure ſuccenſurus, quod & ars eius probro eſſet, & contumelia affectata, & eorum quibus opus non erat, ad lineamentum ab indocta manu accepiſſet? Ergo vniuerſorum*, inquit, *opificem, & noſtræ naturæ effectorem & pictorem iure iraſci credite, quod illam quæ verbis explicari non poteſt, naturam & ſapientiam accuſetis inſcitiæ. Nolite ergo corrumpere imaginem, neque tentetis ea addere, quæ ſapienter non dedit; hanc adulterinam excogitate pulchritudinem, quæ vel pudicis affert exitium, videntibus inſidians.*

Eſt autem notandum poſſe quoque in hoc genere peccari per Defectum contra eandem modeſtiam in exteriori ornatu, vt tradit ibi D. Thomas art. 1. ſi nimirum quis circa cultum corporis ſit negligentior quàm & recta ratio, & conſuetudo atque conuerſatio illorum cum quibus viuit patiatur. Vnde Philoſophus 7. Ethic. c. 7. ad *molitiem quandam* pertinere exiſtimat, *ſi quis*, inquit, *pallium trahit, ne ſi ipſum tollat, dolorem ſibi laborando creet.* Quanquam per huiuſmodi negligentiam cultus corporis, tunc ſolùm videtur peccari mortaliter, cùm ea eſt cauſa alicuius damni notabilis.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quodnam & quale peccatum ſit Ebrietas.

D Thomas quæſt. 150.

Ebrietatis vocabulum, vt notat D. Thomas articulo 1. & Richardus in 4. diſt. 15. art. 3. q. 7. & Syluеſter, Verbo Ebrietas, & alij, dupliciter à Theologis vſurpari ſolet. Vno modo, vt ſignificat priuationem ipſam vſus Rationis ex immoderato potu conſecutam. Et ſic Ebrietas non eſt ipſa per ſe peccatum, ſed potiùs quidam effectus & pœna peccati; vt iidem auctores tradunt. Altero modo, vt ſignificat potum ipſum immoderatum vini vel alicuius alterius liquoris, qui inebriare poſſit. *Ebrietas enim*, vt inquit S. Hieronymvs in cap. 5. epiſt. ad Galat. *tam ex vino quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, poteſt accidere. Ex quo & de ſancto dicitur: Vinum & Siceram non bibet*, Luc. 2. Et ſi nunc potiſſimùm loquimur de Ebrietate. De qua quid ſentiendum ſit exponã per ſequentes Aſſertiones.

Prima Aſſertio. Ebrietas, quæ ſcilicet conſiſtit in potu, eò vſque propter delectationem immoderato, vt priuetur quis per illum violenter vſu rationis; peccatũ eſt mortale ſi ſit voluntaria. Hæc Aſſertio facilè à nobis probabitur, ſi prius breuiter explicauerimus deſcriptionem Ebrietatis in illa aſſignatam.

Dicimus igitur primò Ebrietatem conſiſtere in *potu*: Nam, vt notat Caietanus hic art. 1. etiamſi qui odoratu alicuius liquoris, aut aliter priuaretur vſu rationis, non ideo tamen eſſet propriè ebrius per Ebrietatem, de qua nunc nobis ſermo eſt.

Deinde diximus Ebrietatẽ conſiſtere in potu *eò vſque propter delectationem* immoderato, &c. Nam ſi quis nõ propter delectationem tactus in potu, ſed propter ſanitatem, ex iudicio & præſcripto Medicorum in aliquo morbo ſumeret vinum aut alium inebriantem liquorem, largiter etiam vſque ad priuationem vſus rationis, minime is exerceret ebrietatem propriè & formaliter, de qua non loquimur, ſed tãtummodo materialiter, vt docet optime Caietanus hic art. 2. Et in Summa, Verbo Ebrietas, ex ſententia D. Thomæ hic art. 2. ad 3.

Id autem probatur primò, quoniam Ebrietas de qua non loquimur, eſt oppoſita illi ſpeciei Temperantiæ, quæ nominatur *Sobrietas*: ac proinde ſicut Sobrietas & quælibet alia ſpecies Temperantiæ, verſatur in operationibus tactus vt ſunt *delectabiles*; ita etiam è contrario Ebrietas, quæ propriè & formaliter Ebrietas ſit, in operatione tactus circa potum conſiſtit, non niſi vt is eſt operatio delectabilis ſecundùm eiuſmodi tactum.

Secundò; quoniam in eiuſmodi caſu morbi, etſi potus ille largior vini aut liquoris priuantis vſu rationis, abſolute quidem & ſecundum ſe ſit nimius & immoderatus, tamen non eſſet immoderatus *reſpectu talis hominis*; affecti ſcilicet tali morbo in quo Medici iudicarẽt largiori illo potu eſſe opus, vt optime docet D. Thomas hic art. 2. ad 3. & Caietanus ibi. Ebrietas autem propriè & formaliter de qua loquimur, cõſiſtit in potu nimio & immoderato, non quomodocunque ſed habita conſideratione ipſius perſonæ bibentis. Medium namque virtutis circa paſſiones verſantis, ſicut verſatur Temperãtia, à ratione recta præſcribitur ſecundùm omnes circumſtantias, atque adeo maximè etiam per reſpectum ad operantem ipſum, vt docuimus tomo 2. q. 7. de virtutibus punct. 1.

Vnde Caietanus loco citato, & Syluеſter, Verbo ieiunium, q. 3. & Nauarrus in Manuali, c. 23. num. 119. ſentiunt, Eiuſmodi largiorem potum, ex præſcripto Medicorum propter ſanitatem ſumptum, nõ eſſe peccatum. Quod ipſum reuera etiam ſentit D. Thom. hic artic. 2. ad 3. vt Caietanus & Syluеſter annotarunt. Quamuis dicit quidem; vini potum largiorem non eſſe neceſſarium ad vomitum prouocandum, cùm poſſit is prouocari per aquam tepidã aut aliter, ac proinde eo nomine non excuſari à peccato. Sed non negat tamen poſſe excuſari à peccato eiuſmodi potũ largiorem, ſi aliquo alio reſpectu & modo, iudicio Medicorum, ſit ad ſanitatem neceſſarius: imò id potiùs apertè concedit, atque adeò etiam tunc talem potum à peccato excuſari; cùm iudicio Medicorum, attenta particulari complexione perſonæ aut morbi ſtatu, videretur ad ſanitatem

neceſſa-

Digitized by Google

neceſſarius, vt comnquens vomitum, ſicut notauit Caietanus hic art. 2. vbi rem hanc totam illuſtrat optimo exemplo. Nam qui ex iuſta cauſa reuelat peccatum alterius (vt teſtificando illud in iudicio) is materialiter quidem detrahit; & tamen minime propterea peccat, cùm non detrahat formaliter, ſcilicet lædendo famam proximi irrationabiliter: Ergo neque in propoſito peccat is, qui ex præſcripto Medicorum inebriat ſe materialiter, eo modo quo eſt dictum.

Item diximus in deſcriptione illa, Ebrietatem conſiſtere in potu *eo vſque immoderato, vt priuetur quis per illum* violenter vſu rationis. Nam ſi eò vſque non peruenitur, non eſt Ebrietas proprie & formaliter, atque adeò neque peccatum mortale ex ſe, etiam ſi quis ſit aliquãto hilarior, & aliquantulum perturbetur ipſius phantaſia, & videatur ei quòd domus gyretur (vt loquitur Caietanus in Summa, Verbo Ebrietas) ſed eſt tunc quędam crapula ſiue Intemperantia venialis, vt docet ibidem Caietanus, & colligitur aperte ex D. Thoma hic art. 2. ad 2. vbi ad confirmandum diſcrimen hoc quod eſt inter ebrietatem mortalem & eiuſmodi crapulam venialem, adducit illud ex AVGVSTINO lib. 10. Confeſſ. cap. 31. ſic loquente cum Deo: *Ebrietas longè eſt a me, miſereberis ne appropinquet mihi: crapula autem nonnunquam ſubrepſit ſeruo tuo.* Si tamen eiuſmodi crapula exerceatur ex intentione directa, valdè parum abeſt à mortali, ſicut ibi cenſet Caietanus, & Syluester, Verbo Ebrietas, quæſt. 1. Sed tamen ne tunc quidem eſt mortale, quandoquidem neque eſt completa ebrietas, nec valde lædit Rationem.

Item quod diximus Ebrietatem conſiſtere in potu, &c. per quem *violenter* quis priuetur vſu rationis; ſignificat, per Ebrietatem non quomodocunque priuari hominem vſu rationis, ſed cum tali quadam violentia & neceſſitate, vt non ſit in arbitrio hominis ſitum, vllo medio adhibito redire pro libito ad vſum rationis cum voluerit; ſicut eſt nimirum in arbitrio hominis, qui ſe dat ſomno & quieti, excitari & redire ad rationis vſum pro libito, ſi adhibeat ſcilicet aliquem à quo in tempore excitetur, vel horologium, aut aliquam eiuſmodi machinam, per cuius ſtrepitum ſoluatur ſomno. Inde enim (vt videbimus) vel maximè apparet, grauem quãdam eſſe turpitudinem & culpam in Ebrietate. Quam turpitudinem, vt ait S. Hieronymus in cap. 5. epiſt. ad Gal. *pulchrè deſcripſit quidam non ignobilis Orator, cum de Ebrio quodam dixit: Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat.*

Nunc igitur hunc in modũ explicata ratione Ebrietatis, quam in aſſertione noſtra affirmauimus eſſe peccatũ mortale, ſi ſit voluntaria, non erit difficile probare eam ipſam Aſſertionem; ſcilicet Ebrietatem talẽ eſſe peccatum mortale, ſi vel ſemel volũtariè exerceatur, & non ſolùm ſi frequenter & ex conſuetudine, vt quidam malè opinati fuerunt, referente hic Caietano art. 2.

Probatur autem PRIMO ex Scriptura, vbi Ebrietas eiuſmodi perinde reprehenditur & vituperatur atque alia peccata mortalia. Vt Prouerb. 23. *Cui væ? &c. Nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flaueſcit cùm ſplenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, ſed in nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſicut Regulus venena diffundet.* Et Eccleſ. 19. *Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes.* Et Iſaiæ 5. *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem.* Et Oſeæ 4. *Fornicatio & vinum & Ebrietas auferunt cor.* Et Lucæ 21. *Attendite vobis ne fortè grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate.* Et 1. ad Cor. 6. *Nolite errare; neque fornicarij, neque Idolis ſeruientes, neque adulteri, &c. neque ebrioſi, regnum Dei poſſidebunt.* Vbi quemadmodum damnat Apoſtolus, non ſolùm eos qui frequenter & ex conſuetudine fornicantur, & ſunt adulteri, ſed etiam qui vel ſemel hęc peccata committunt; ita quoque eos qui vel ſemel voluntariè fiunt ebrij, atque adeò ipſam etiam ebrietatem ſine conſuetudine; ſicut & Auguſtinus quoque ſerm. 231. de Tempore, & Hieronymus in cap. 5. epiſt. ad Galat. ex eo loco Apoſtoli redarguunt ipſam Ebrietatem vt & alij Patres. Et ad Gal. 5. apertiùs etiam de Ebrietate ipſa: *Manifeſta*, inquit, *ſunt opera carnis, quæ ſunt Fornicatio, &c. Homicidia, Ebrietates.* Et infra: *Qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.* Et ad Ephe. 5. *Nolite inebriari vino in quo eſt Luxuria.*

SECVNDO; probatur ex Patribus, qui & ipſi Ebrietatem pro grauiſſimo peccato habent. S. BASILIVS hom. 14. *Ebrietas*, inquit, *dæmon eſt voluntarius ex voluptate animabus noſtris inditus; Ebrietas malitiæ mater eſt, virtutis inimica, &c.* Et infra: *Ebrius*, inquit, *minimè miſericordiæ dignus eſt, qui ſpontaneo ſeruit dæmoni.* Et homil. 1. de Ieiunio: *Ebrietas*, inquit, *Spiritum ſanctum propellit.*

S. CHRYSOSTOMVS homil. 57. ad populum Antiochenum: *Vbi Ebrietas*, inquit, *ibi diabolus.* Et homil. 58. in Matth. *Nemo*, inquit, *diabolo magis amicus eſt, quàm qui delicijs & ebrietate maculatur. Hic enim fons, hæc mater atque origo vitiorum omnium eſt.* Et infra: *Vos ergo ſobrios oro, ne hac turpiſſima inſania vnquam capiamini.*

S. AMBROSIVS in libro de Elia & Ieiunio, cap. 14. *Certè*, inquit, *veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia eſt Ebrietas ad corporis ſanitatem, menti etiam crimen adiungit.*

S. HIERONYMVS in cap. 5. epiſt. ad Gal. *Quartumdecimum*, inquit, *locum inter carnis opera Ebrietas tenet; Ebrioſi quippe regnum Dei non poſſidebunt.*

S. AVGVSTINVS ſerm. 231. de Tempore: *Quicunque pœnitentiam de Ebrietate non egerit, in æternum profectò peribit.* Et infra: *Ideo quicunque ſunt ebrioſi, totis animæ viribus cum Propheta ſupplicantes, Domino dicant. Eripe me de luto vt non inhæream.* Pſal. 68. *Et illud: Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum. Ebrietas enim quaſi infernus puteus, quoſcunque ſuſceperit, niſi digna ſubuenerit pœnitentia, & emendatio fuerit ſubſecuta, ita fortiter ſibi vendicat, vt eoſdem ipſos de Inferni tenebroſo puteo ad charitatis ſiue ſobrietatis lucem redire ſine pœnitentia non permittat.* Similia paſſim alij.

TERTIO; probatur ex deformitate & turpitudine maxima atque grauiſſima; quę ob multas rationes ineſt in Ebrietate voluntaria, vt dubitari minime poſſit quin ea ſit peccatum mortale. *Primò* enim priuat violenter & cum neceſſitate quadam (vt ſupra explicaui) vſu rationis, qua nihil in homine præſtantius eſt. Etenim alterum vel ad paucas horas vſu rationis ſic priuare, vt nequeat ille interea pro libito ratione vti, ſeu rationis vſum recuperare, ſine dubio peccatũ mortale eſt, cùm graue damnum proximo ſic inferatur: Ergo multo magis inferre ſibi ipſi eiuſmodi damnum, circa liberum vſum rei præſtãtiſſimæ, ſcilicet Rationis, erit peccatum mortale. Item priuare alterum vſu libero domus ſuæ ad vnum etiam vel alterum diem, ſine dubio eſt peccatum mortale: Ergo multo magis priuare vel alterũ vel ſe vſu libero rei multo præſtantioris, nempe Rationis, vt rectè concludit hic art. 2. Caietanus.

Secundo; quoniam eo ipſo ſimilem ſe quis brutis animalibus turpiter & contra humanam dignitatem facit; imo quodammodo illis inferiorem & abiectiorẽ, ſicut optime ratiocinatur S. BASILIVS homil. 14. in Ebrietatem & Luxum: *Qua*, inquit, *in re, dic homo miſer, à brutis differs? nónne Rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepiſti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & Imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter beſtias ratione carentes annumerari poteris, ſimiliſque illis videri. Nec ſolùm peiores brutis Ebrij, ſed etiam ſenſibus longè infrà illa deiecere videntur. Quod quæſo animal ita viſu auditúve, atque ebrius homo, debilitatur? Nonne familiariſſimos interdum ignorant, alienis verò ſæpe vt domeſticis congrediuntur? An non vmbras ſæpenumero tanquam ſulcos aut loca præcipitia tranſiliunt; aures terrifico ſonitu more fluctuantis maris refertas habent, terra interdum inſurgere, ac in arduum & rectum erigi, montes verò circummoueri videntur, &c.*

Tertiò;nam per ebrietatem adimit ſibi quis facultatem ad vitanda ea quæ per ſe turpia & peccata ſunt,& ad facienda etiam ea quæ contra decent, & nonnunquam etiam ex præcepto fieri debent. Quæ impotentia inſignem quoque turpitudinem habet. Vnde S. AMBROSIVS lib. 1. de Abraham, cap. 6. *Vitandam*, inquit, *dicimus ebrietatem, per quam crimina vitare non poſſumus. Nam quæ ſobrij cauemus, per ebrietatem ignorantes committimus.*

Quartò;accedit iis etiam deformitas actionum & geſtuum & motuum corporis,qui ſpectari ſolét in ebriis, coniuncti cum ſumma turpitudine & probro humanæ dignitatis. *Longum eſt*,inquit HIERONYMVS in cap. 1. epiſt. ad Tit. *inſanias quas Ebrietas ſuggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, ſcyphum in faciem iacere conuiuæ: alios ſciſſis veſtibus in vulnera aliena proruere, alios clamare, alios dormitare: qui plus biberit, fortior computatur. Accuſationis occaſio eſt, adiuratum per regem frequentius non bibiſſe. Vomunt vt bibant, bibunt vt vomant; digeſtio ventris & gutturi vno occupantur officio.* Et S. AMBROSIVS in lib. de Elia & Ieiunio, cap. 16. *Vocem*, inquit, *amittunt: colore variantur, oculis ignoſcunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardeſcunt ſenſu excedunt.* Et S. BASILIVS hom. 14. in Ebrietatem & Luxum: *Quandoque*, inquit, *abs re & præter modum rident; nunc vero ſine conſolationis remedio plorant. Nunc item audaces & temerarij; mox timidi & ignaui.* Et infra: *Quid aliud quæſo ſunt ebrij quam gentium idola? Oculos habent & non vident; aures habent & non audiunt; manus paralyſi affectas, pedes infirmos ac facile offendentes.*

Quintò; ipſa quoque Temperantiæ regula cum non leui detrimento corporis turpiter per Ebrietatem exceditur. Et adeò quidem turpiter, vt in eo genere brutis ebrij longe inferiores cenſeri debeant: *Quanto enim melior*, inquit CHRYSOSTOMVS hom. 58 in Matth. *aſinus ebrioſo eſt? quanto canis præſtantior? Omnes certè animantes, quæ rationis expertes ſunt, cum bibunt aut comedunt, vltra quam ſatis, etiam ſi mille homines cogerent, nunquam elabantur, &c.* Et S. AMBROSIVS in lib. de Elia & Ieiunio, cap. 16. *Hinc*, inquit, *phreneſis periculoſa, hinc Calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens ſemieſas epulas cum internorum viſcerum cruore fundentium.* Quo & pertinet illud Prouerb. 13. *Cui pucca? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? nonne his qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?*

Sextò;auget etiam culpam & malignitatem Ebrietatis, quòd ſuapte ratione eſt malum quoddam difficulter ſanabile: ita vt qui ei aſſueſcunt, raro & vix reſipiſcant, vt obſeruauit S. AMBROSIVS in lib. de Elia & Ieiunio, cap. 14. *Meritò*, inquit, *Deus per Moyſen non ſolum veneno, ſed etiam Draconum veneno vinum comparauit, dicens: Furor draconum vinum eorum, & ira aſpidum inſanabilis. Et pulchrè additur Inſanabilis: multi enim reliquorum ſerpentum veneno curantur: nemo ebrietate.*

Hæc igitur tot & tanta Ebrietatis mala vel ſingula vel certe ſimul pleraque aut omnia, manifeſtiſſime oſtendunt Ebrietatem eſſe omnino peccatum mortale, ſi (vti diximus, & explicabimus magis in ſequenti Aſſertione) ſit voluntaria.

Neque obſtat quòd Auguſtinus, ſerm. 4. in die animarum, ait, Ebrietatem eſſe peccatum mortale *ſi ſit aſſidua*: non enim per hoc ſignificat, illam non eſſe per ſe mortale peccatum ſi non ſit aſſidua, ſed tunc omnino ſolere maxime eſſe peccatum mortale cùm eſt aſſidua: quia tunc vel maxime ſolet eſſe voluntaria, vt rectè ad id teſtimonium Auguſtini reſpondet hic D. Thomas artic. 1.

Item neque obſtat quòd poteſt quis abſque peccato priuare ſe vſu rationis per ſomnum, aut per Medicinam ex præſcripto Medicorũ ſanitatis cauſa, &c. Iam enim initio explicauimus, longè aliam rationem Ebrietatis eſſe, per quam ſcilicet violenter quis priuatur vſu rationis propter exceſſiuam operationem *delectabilem in potu, &c.* Id quod intrinſecè eſt malum, & valde deforme, ſicut iam probauimus. Atque hactenus de prima Aſſertione.

SECVNDA Aſſertio. Ebrietas non tunc ſolùm voluntaria eſt, cùm directè & ex intentione vult aliquis ſe inebriare (quamuis tunc quidem eſt voluntaria maxime) ſed etiam cùm quis poteſt & tenetur (ſicut ſemper tenetur) illam vitare, & non vitat. Atque adeò tunc etiam eſt peccatum mortale iuxta ſuprà dicta. De hac Aſſertione nullum dubium eſſe poteſt; Nam tũc Ebrietas eſt voluntaria *indirectè*, iuxta communem doctrinam traditam a nobis tom. 2. diſp. 2. quæſt. 1.

Vt autem cenſeatur quis *potuiſſe* vitare Ebrietatem quam non vitauit, neceſſe eſt vt conſideratis omnibus circumſtantiis, præuiderit vel præuidere potuerit ac debuerit, Ebrietatem ex tali potu vel in tanta quãtitate, &c ſequuturam, ſpectata etiam complexione perſonæ & aliis circumſtãtiis vt dixi: quemadmodum tradit Caietanus hic ex doctrina D. Thomæ art. 1. & 2. & aliorum communi. Quando autem id contingat, iudicio prudentis in particularibus caſibus diiudicandum eſt.

Et quidem ſi quis iam aliquoties expertus eſſet, inebriari ſe ex tali vel ſimili potu, quoad quãtitatem, qualitatem, &c. meritò cenſeri is poſſet præuidere potuiſſe & debuiſſe Ebrietatem ſequututam, atque adeò mortaliter peccaret illam incurrendo etiam præter directam ſuam intentionem, tametſi aliquanto minus quàm ſi ex intentione inebriaretur, vt omnes tradunt, & patet ex dictis tom. 2. vbi ſuprà. Cũm autem quis nullam antea experientiam ebrietatis habuit; faciliùs poteſt accidere, vt ebrietas quam præter opinionem incurrit, non ſit illi vllo modo voluntaria; quia ſcilicet nec potuerit nec debuerit illam præuidere. Sicut hoc modo putatur abſque culpa Noe fuiſſe inebriatus Geneſ. 9. vt notat D. Thomas hic art. 1.

TERTIA Aſſertio: Facinora quæ poſtea in ebrietate committit quis, eatenus ſunt illi ad culpam imputanda vel non imputanda, quatenus & ebrietas fuerit vel non fuerit voluntaria, & potuerit aut non potuerit præuidere quis fore, vt ex ebrietate committeret talia facinora. Ita tradunt communiter omnes, & præſertim Caietanus hic art. 4. ex doctrina D. Thomæ ibidem. Et patet hæc aſſertio ex his quæ tradidimus tom. 2. diſput. 2. quæſt. 15. punct. 5.

Itaque duo requiruntur vt eiuſmodi facinora imputentur ad culpam. *Primo*; vt ebrietas fuerit aliquo modo voluntaria. *Secundo*; vt conſideratis omnibus circumſtantiis, potuerit atque adeò debuerit quis præuidere ſe illa commiſſurum in ebrietate. Quod tunc maxime accideret quando quis iam ante id fuiſſet expertus: vel quando, etſi expertus non fuiſſet, tamen facinus eſſet tale, quale in ſimili caſu ebrietatis, & in ſimili opportunitate illud committendi, plerique ebrij ſolent facilè committere. Cuiuſmodi, v.g. eſſet peccatum aliquod impudicitiæ in præſentia alicuius mulieris non ſatis honeſtæ. Nam tunc meritò quis putare poteſt, ſe ebriũ idem eſſe facturum, quod ſolent plerunque ebrij in ſimilibus caſibus; iuxta optimam quandam doctrinam Caietani in dicto artic. 4.

Et quamuis eiuſmodi facinora ebriorum, cùm ſunt ita voluntaria in ſua cauſa, ſint aliquãto minora quàm ſi directè ex intentione & ſcienter fierent, iuxta dicta tom. 2. quæſt. 6. de peccatis, punct. 3. tamẽ peccata mortalia ſunt, ſi alioqui per ſe ſint mortalia: neque tunc ſolùm, cùm ipſa ebrietas fuit per ſe peccatum mortale, ſed etiam tunc, cùm fuit forte peccatum tantummodo veniale, ſi talia quidem facinora alioqui mortalia potuerit & debuerit quis præuidere fuiſſe ex ebrietate ſequutura, vt aſſerit Caietanus in illo art. 3.

Quod ſaltem tunc puto eſſe verum, quando ebrietas fuiſſet venialis propter imperfectionẽ tãtùm ipſius ebrietatis; quia ſcilicet non omnino peruenerit ad pri-

uatio

uationem vſus rationis;etiamſi alioqui ſit plenè voluntaria,vel ob *directam* intentionem, vel ob *notabilem* negligentiam in ea præcauenda.Nã tunc nihil deeſt quominus mortalia alioqui facinora,ſequuta ex tali ebrietate,& quæ præuideri potuerunt ac debuerunt,imputẽtur ad culpam mortalem. Siquidem & ipſa per ſe ſunt mortalia & plenè etiam tunc ſunt volũtaria indirectè, nimirum *in ſua cauſa*:etiamſi in ſe quidem non ſint plenè volũtaria,propter imperfectum tunc vſum rationis; non ſufficientem per ſe ad peccandum mortaliter.

Si autem ebrietas ideo fuerit tantummodo venialis, quia non fuerit *plenè* volũtaria,ſcilicet nec directè,nec per notabilem negligentiam præcauendi ipſam; tunc ſanè facinora ex tali ebrietate ſubſequuta non exiſtimo eſſe niſi peccata ſimiliter venialia, quantumuis ex ſuo genere mortalia alioqui ſint. Nam non ſunt tunc ipſa magis voluntaria quàm ſua cauſa, nempe quàm ipſa ebrietas,ex qua ſequuntur.

Cenſet etiam rectè Caietanus ibi, eiuſmodi peccata quæ ex ebrietate naſcuntur,duobus tẽporibus ab ebrio committi,nempe,& cùm is ſe inebriat,(ſiquidem tunc veluti interna voluntate directa vel indirecta tendit iam in ea facinora)& cùm poſtea actu ipſo externo ipſa committit. Nam eiuſmodi quoque actus eſt ebrio voluntarius *in ſua cauſa*.

Quando autem conſideratis circumſtantiis, facinus ex ebrietate ſecutum nullo modo potuit ac debuit præuideri,nullum eſt peccatum,etiam ſi ipſa ebrietas fuerit voluntaria,vt iam ante diximus.Vnde etiam S.Avgvstinvs lib.22.contra Fauſtum,cap.44.cenſuit,inceſtum ipſum Loth fuiſſe inculpabilem,quamuis præcedens eius ebrietas,fuerit peccatum. Ait enim, *Loth culpandum eſſe quidem,non tantum quantum ille inceſtus, ſed quantum illa meretur ebrietas.*

Qvarta Aſſertio:Sicut inebriare ſe voluntariè eſt peccatum mortale;ita etiam alterum ad ſe inebriandũ inducere voluntariè;ſiue voluntate directà,intendendo vt alter ſe inebriet:ſiue voluntate indirecta,inuitando ſcilicet aut compellendo illum ad bibendum;quando, circumſtantiis omnibus conſideratis, præuideri poteſt & debet fore vt per eiuſmodi potum alter inebrietur. Ita docet D.Thomas hic art.1.ad tertium, & alij communiter. Nam cooperari ad malum, perinde malum eſt,atque malum facere. Atque hoc ipſum etiam expreſsè aſſerunt ſancti Patres, cùm graphicè deſcribunt & ſeuerè damnant morem Compotatorum in inuitando ſe ad bibendum vſque ad ebrietatem.

S.Ambrosivs in libro de Elia & Ieiunio, cap. 13. *Primò*,inquit,*minoribus poculis veluti velitari pugna præluditur,&c: Vbi res calere cæperit,poſcunt maioribus poculis, feruor ina deſcit. Ar.dus cibus ſiti exæſtuat; & vbi immimi vaſa cæperint,potu meraciore reparantur. Certant pocula cum ferculis, & inter mora ſæpe geminantur,deinde procedente potu longius, contentiones diuerſæ & magna certamina, quis bibendo præcellat. Et hæc donec ad meriſas ſeruenit:ur ſ.cuudas. At vbi conſummatæ fuerint epulæ,putes iam eſſe ſurgendum. Tunc de integro potum inſtaurant ſuum, & cum conſummauerint tunc inchoare ſe dicunt,tunc deferuntur Phialæ,tunc maximi Crateres quaſi inſtrumenta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitreris,menſura proponitur,certatur ſub iudice, ſub lege decernitur. Agonothetes illic furor eſt, ſtipendium debilitas, victoria præmium culpa.* Et cap.ſeq. *Rogas*,inquit,*ad iucunditatem,cogis ad mortem,&c.*

Et S.Ambrosivs ſerm. 231. de Tempore: *Sed illi,* inquit,*qui tales eſſe volunt, miſerabiliter ſe excuſare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meum, ſi quoties illum ad conuiuium vocauero,potum ei quantum voluerit ipſe non dedero. Non ſit*,inquit,*tibi amicus qui te Deo vult facere inimicum,qui & tuus & ſuus eſt inimicus.Si & te & alium inebriaueris,habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum. Et ideo ſapienter conſidera,ſi iuſtum ſit vt te à Deo ſepares,dum te ebrioſo coniungis.*

Et ſerm.ſeq. *Illud verò*, inquit,*quale eſt, quod infælices ebrioſi,quando ſe nimio vino ingurgitant, rident & vituperant eos,qui rationabiliter hoc tantum quod ſufficit bibere volunt, dicentes,Erubeſcite. Quare non poteſtis bibere quantum nos? Dicunt enim eos non eſſe viros. Et videte*,inquit,*miſeriam Ebrioſorum. Se dicunt eſſe viros, qui in ebrietatis cloaca iacent, & illos non dicunt eſſe viros qui honeſtè & ſobriè ſtant. Iacent proſtrati,& viri ſunt:ſtant erecti,& viri non ſunt? Victor ebrietatis vituperatur,& victus ebrietate laudatur. Irridetur ſobrius, qui & ſe & alios poteſt regere: & non irridetur, imo non plangitur ebrioſus:qui nec ſe nec alios poteſt agnoſcere.*

Et rurſus:*Solent*,inquit,*Ebrioſi ita ſe excuſare, vt dicant, perſona potens me coegit vt amplius bibam, & in conuiuio Regis non potui aliter facere. Ad excuſandas excuſationes in peccatis iſta prætendimus: & quod implere nolumus, non potuiſſe nos dicimus.Nolle in culpa eſt noſtra, & non poſſe prætenditur. Etiamſi ad hoc veniretur, vt tibi diceretur, aut bibas aut morieris:melius eſſet vt caro tua ſobria occideretur,quàm per ebrietatem anima moreretur. Sed excuſatio iſta falsò obiicitur. Ipſi enim Reges,& quicunque ſunt alij potentes, quia Deo propitio & Chriſtiani ſunt & prudentes & ſobrij, & toto corde Deum timentes,ſi te viderent deſimiſſe,vt eis non acquieſcas, pro timore Dei,inebriari,ſi tibi ſub hora videantur iraſci, poſtea verò te in grandi admiratione ſuſcipiunt, &c. Nam & Deus qui te videt per eius amorem inebriari non velle,ipſi tibi gratiam etiam illorum dabit, qui te vt amplius biberes,videbantur hortari & cogere.*

Et ſerm.præcedente poſtquam de ſimilibus monuerat:*Ergo*,inquit,*fratres chariſſimi,dum hæc ſuggero,me abſoluo apud Deum. Quicunque me audire contempſerit; & ad bibendum pronus fuerit,vel in conuiuio ſuo alios adiurare vel cogere voluerit,pro ſe & pro illis in die iudicij reus erit.*

PVNCTVM TERTIVM.

Quodnam & quale peccatum ſit Luxuria.

D. Thomas quæſt.153.& 154.

Lvxvriæ vocabulo generatim quidem ſignificari ſolet quilibet Exceſſus in vſu earum rerum quæ pertinent ad corporis cultum ſeu voluptatem.Sic enim vſurpauit hoc vocabulum Cicero lib.1.de off.cùm dixit:*Eſſe turpe luxuria diffluere,delicatè ac molliter viuere*.Et S.Avgvstinvs lib. 2. Confeſſ.cap.6.cùm ait: *Luxuria ſatietatem atque abundantiam ſe cupit vocari.*

Sed hoc loco de Luxuria nobis ſermo eſt, prout eſt peculiare quoddam peccatum oppoſitum caſtitati per Exceſſum circa delectabilia tactus in venereis. Neque ſic tamen Luxuria eſt aliquod ſpeciale peccatum ſpecie infima,ſed ſpecie ſubalterna ſeu generali;cuius ſex deinde ſpecies numerantur,vt poſtea videbimus.

Eſt autem peccatum mortale ex ſuo genere, vt conſtat ex Apoſtolo ad Gal.5. recenſente Luxuriam inter ea opera carnis,quæ qui exercent, *regnum Dei non conſequentur*.Et id ipſum inde patet,quòd luxuria eſt peruerſus exceſſus circa rem maximè alioqui ad bonum commune neceſſariam; ſi iuxta normam rectæ rationis vſurpetur:ſcilicet circa generationem humanam, quæ ordinatur ad conſeruationem humani generis; dicente Avgvstino in lib.de bono coniugali cap.6. *Quod eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem generis.*

Eſt item Luxuria vnum ex vitiis capitalibus, vt docet Gregor.lib.31.Moral.cap.31.quia ſcilicet alia peccata ex illo oriuntur, propter vehementiam venereæ delectationis,& præſertim hæc octo. Cæcitas mentis, Inconſideratio,Præcipitatio, Inconſtãtia, Amor ſui, Odium Dei.Affectus præſentis ſeculi, Horror vel deſperatio futuri;vt tradit illic Gregor. & explicat facilè D.Thom.hic art. 5. De quibus ferè iam ſuprà egimus partim diſp.3.partim 4.part.8.

Sex autem Luxuriæ ſpecies principales numerantur à Gratiano 36.quæſt.1.cap.Lex illa.Et à D. Thoma hîc

quæſt.

Digitized by Google

quæſt.154.art.1.& ab aliis communiter: ſcilicet Fornicatio ſimplex, Adulterium, Inceſtus, Stuprum, Raptus, & vitium contra naturam. Sed quamuis iſtæ ſint, quidem principales ſpecies Luxuriæ, tamen præter illas quoque ſunt aliæ quædam ſub his non directe contentæ, quamuis ad aliquas iſtarum per nonnullam ſimilitudinem reuocantur, vt patet ex doctrina eiuſdem D. Thomæ illic art.4.& 10.

Itaque in vniuerſum poſſunt numerari octo ſpecies Luxuriæ, addendo ſcilicet ad prædictas ſex *Impudicitiam*, ſiue immunditiam, & *Sacrilegium* quale in propoſito eſt Luxuria violans votum caſtitatis. De quibus omnibus ordine nunc eſt dicendum.

FORNICATIO peccatum luxuriæ eſt inter virum & fœminam qui non ſint matrimonio coniuncti. Excedit enim talis Luxuria regulam rationis rectæ ex parte *finis* actus venerei; non quia omnino impediat generationem prolis, ſed quoniam obſtat educationi rectæ illius, quæ nimirum requirit operam viri & fœminæ, qui inter ſe ſint deuincti perpetuò legibus matrimonij, vt poſtea videbimus.

Nec dubitari poteſt quin ſit peccatum mortale. Id enim eſt ex fide certum, contra errorem Nicolaitarum, cuius meminit S. Ioannes in Apoc. cap. 2. Et Irenæus lib.1.c.27. Et Græcorum ſchiſmaticorum, qui fornicationem ſibi non eſſe illicitam exiſtimarunt, ſi Guidoni Carmelitæ creditur in Catalogo hęreſum. Atque etiam contra errorem Gnoſticorum, qui ſcortationes non ſolum licere, ſed etiam frequentari debere contendebāt, teſte Epiphanio hæreſ.26.

Sed fornicationem, vt dixi, eſſe peccatum mortale, conſtat ex his teſtimoniis Scripturæ. Tob.4. *Attende tibi ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam nunquam patiaris crimen ſcire.* Et 1.ad Corinth. 6. *Fugite fornicationem, &c.* Et ad Epheſ.5. *Fornicatio & omnis immunditia, &c. nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos.* Et ibidem: *Hoc enim ſcitote intelligentes, quòd omnis fornicator aut immundus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Et ad Galat.5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt Fornicatio, &c. quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.* Quod ipſum affirmat etiam de Fornicariis, 1. ad Corinth 6. Et ad Hebr. 13. *Fornicarios enim & adulteros iudicabit Deus.* Et Apoc.21. *Homicidis & Fornicatoribus, &c. pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda.*

Neque ſolum eſt Fornicatio mala mortaliter & prohibita iure *diuino* explicato his teſtimoniis, ſed etiam iure *naturali*, vt recte aſſeruerunt Caiet.q.154.art. 2. Et Sotus lib.5 de Iuſt.q.3.art.3. Et Nauarrus in Man. c. 16. num.1. Et ipſe etiam D. Thomas in dicto art. 2. & alij communiter. Quamuis contra ſenſit Martinus de Magiſtris, apud Caietanū, loco citato. Et (vt videtur) etiam Durādus in 4.d.33.q.2. ſcilicet iure naturæ fornicationem ſimplicem, ſaltem non vagam, ſed inter perſonas certas, quæ citra matrimonium velint (ex pacto præſertim & obligatione) gerere conuenientem curam prolis, non eſſe peccatum mortale, ſed ſolum iure diuino poſitiuo eſſe prohibitam. Quam opinionem meritò cenſet Sotus vbi ſupra, eſſe errorem in fide minimè tolerabilem. Quod & ipſe plane mihi perſuadeo.

Primò; Quoniam Scriptura diuina, locis citatis, fornicationem deteſtatur vt rem per ſe plane malam & abominabilem. Vt patet ex illo modo dicendi, *Fugite fornicationem.* Et item ex eo, quòd æquè prohibetur atque Idololatria & Furtum, & Homicidium, & alia eiuſmodi crimina iure naturæ deteſtabilia: vt patet 1.Cor.6.& ad Galat.5. vbi ſimul de fornicatione & aliis eiuſmodi ſceleribus Apoſtolus affirmat, *quod qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.*

Secundo; Quoniam Apoſtolus ad refutandum errorem aliquorum Philoſophorum Gētilium, Cynicorum ſcilicet, qui putauerint fornicationē ſimplicem & alias immūditias eſſe licitas, tam ſæpe & tam ſeriò fornicationem & immūditiam omnem deteſtatus eſt, & vt fugeretur admonuit: ſicut S.Hieronym. obſeruauit in cap. 5.ad Epheſ. ſuper illa verba: *Fornicatio autem & omnis immunditia nec nominetur in vobis, &c.* Et ad ipſum apparet ex eo quod ibi ſubiungit Apoſtolus, notans errorem illum Philoſophorum: *Hoc enim ſcitote intelligentes, quòd omnis fornicator aut immundus, &c. non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Et ſequitur: *Nemo vos ſeducat inanibus verbis, &c. Nolite ergo fieri participes eorum.*

Tertiò; Quoniam ſancti Patres Fornicationem etiam tanquam ſuapte ratione malam & deteſtabilem execrantur. Vt S.AMBROSIVS lib.1.de Cham & Abel, c. 5. cùm inquit: *Ideo ait Apoſtolus, Fugite fornicationem, vt vel loci fuga, tanquam furioſæ dominæ declinare ſæuitiam, & tetro ſeruitio exire poſſimus.*

Et S.AVGVSTINVS q. 71. ſuper Exod. vbi affirmat Fornicationem eſſe cōcubitum non legitimum, & ideo cenſeri debere prohibitam illo etiam Decalogi præcepto, *Non mœchaberis.* Sicut prohibetur etiam Rapina tāquam per ſe mala, & non ſolùm furtum, illo præcepto, *Non furtum facies. Si*, inquit (de fornicatione loquens) *furti nomine bene intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienæ, non enim rapinam permiſit qui furtum prohibuit, ſed vtique à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi aufertur: profectò & nomine Mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vſus prohibitus debet intelligi.* Quem Auguſtini locum non ſatis reuerenter Durandus, vbi ſupra, eneruare conatur. Quanquam neque eſt conſequens Fornicationem contra ius naturale non eſſe, ſi in Decalogo non prohibetur. Nam neque Sodomia ibi prohibetur expreſſis verbis, & tamen eſt contra ius naturæ.

Item Serm.16.de Verbis Domini, pulchro argumento idem Auguſtinus etiam oſtēdit Fornicationem ſuapte ratione eſſe illicitam, quia per illam ſcilicet *peccando in corpus*, vt Apoſtolus ait 1.ad Cor. 6. iniuria fit Deo, cuius templa ſunt noſtra corpora. *Si eligeres*, inquit, *in Eccleſia facere adulterium intra iſtos parietes, quid te eſſet ſceleratius? Modo autem tu ipſe es templum Dei, templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum ſurgis; vide quid agis, vide ne offendas templi habitatorem ne deſerat te, & in ruinam vertaris.* Idque mox confirmat teſtimonio illo Apoſtoli 1.ad Corinth. 6. vbi is plane hoc ipſo argumento deterret à fornicatione: ſicut etiam eo, *quoniam*, inquit, *corpora veſtra membra ſunt Chriſti.* Ex quo concludit: *Tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? Abſit.*

Vtitur etiam eodem argumento S. CHRYSOSTOMVS, homil. 18.in epiſt.1.ad Corinth. Et S. Iſidorus lib.2. ſententiarum de ſummo bono, cap.39. *Inter cætera*, inquit, *ſeptem vitia, Fornicatio maximi eſt ſceleris, quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Chriſti facit membrum meretricis.*

Quartò; Quoniam defenſio & recta educatio atque inſtitutio humanæ prolis, operam requirens patris & matris, renera tanti momenti eſt, vt iudicio rectę rationis neceſſe ſit hac in re quàm certiſſime proli caueri, per vinculum ſcilicet perpetuum & indiſſolubile matrimonij, quod inter ſe deuinciat vtramque perſonam concurrētem ad prolis generationem. Ac proinde ipſo iure naturali, quod lucet in iudicio rectæ rationis, deforme ac turpe eſt perſonas eas operam dare generationi, quæ non ſint inter ſe colligatæ eiuſmodi vinculo. Id quod eſt fornicari.

Quod autem citra Matrimonium aliqui habeāt curam prolis, aut etiam ad id ſe pacto obligēt; id per *accidens eſt*, neque etiam tollit prædictam deformitatem Fornicationis. Nam nihilominus manet proli illud incommodum, quòd non tam certo & apto modo ei conſulitur, quàm oporteret, attēta rei natura & grauiſſima neceſſitate prolis humanæ in hoc genere rectæ educationis; vtpote ex qua pendet etiam non rarò negotium

ſalutis æternæ. Et hæc de prima ſpecie Luxuriæ ſcilicet de Fornicatione.

ADVLTERIVM peccatum luxuriæ eſt, ob id etiam turpe & deforme, quòd per illud violatur fides coniugalis: ſiue id fiat à duobus alioqui cõiugatis, ſiue à coniugato cum non coniugata, ſiue à non coniugato cum coniugata. Ac per hoc differt ſpecie Adulteriũ ab aliis Luxuriæ peccatis. Nam vt optime docet D. Thomas q. 154. art. 9. in illis actibus Luxuriæ eſt ſpecialis Luxuriæ culpa, qui committuntur cum aliqua deformitate, cui ſpecialis aliqua ratio deberet obſtare: ſiquidem hoc ipſum oſtendit eſſe in tali actu ſpecialem peruerſitatẽ effrænatæ libidinis. Talis autem actus eſt Adulterium; cùm deberet illi ſpecialiter obſtare fides & ſanctitas Coniugij, quæ per illud violatur. Quæ conſideratio ſimiliter accommodanda eſt ad explicationem ſequentium ſpecierum Luxuriæ, de quibus dicemus. Eſt autẽ Adulterium omnino peccatum mortale, vt patet ex 6. Decalogi præcepto. *Non mœchaberis.* Et quidem in duplici ſpecie, ſcilicet Luxuriæ, & Iniuſtitiæ, propter iniuriam quæ ſimul alteri coniugi fit.

INCESTVS ſpeciale peccatum Luxuriæ ob eam rationem eſt, quia committitur cum perſona conſanguinea vel affini, intra prohibitos gradus; ſiquidem ea propinquitas conſanguinitatis vel affinitatis deberet peculiari nomine deterrere à turpitudine actus venerei, per contrariam ſcilicet reuerentiam debitam propinquæ perſonæ, vt rectè docet D. Thomas q. 154. ar. 9. Vnde Leuit. 18. Ea ipſa ratio turpitudinis in inceſtu indicatur illis verbis: *Mater tua eſt, non reuelabis turpitudinem eius.*

Nec dubitatur quin hoc peccatũ Inceſtus ſit omnino mortale, vt poteſt etiam intelligi ex Apoſtolo 1. ad Cor. 5. exaggerantis & execrantis turpitudinem inceſtus etiam cum perſona tantùm affine, illis verbis. *Omnino auditur inter vos Fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gentes; ita vt vxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis vt tollatur de medio veſtrùm qui hoc opus fecit, &c.*

Atque vt notat ex communi doctrina Nauarrus in Manuali, c. 16. n. 4. diuerſæ porro ſunt ſpecies inceſtus, prout inceſtæ perſonæ ſunt ſibi propinquæ diuerſo gradu. Et eo grauior inceſtus eſt, quo gradus eſt propinquior. Itaque ſpecies quoque determinata Inceſtus declaranda eſt in Confeſſione, declarato gradu propinquitatis: imò etiam explicanda eſt propinquitatis ratio, an ſit videlicet per Conſanguinitatem vel Affinitatem: multum enim inter has propinquitates intereſt, quod attinet ad turpitudinem actus. Ac proinde Inceſtus primò diuiditur ſpecie ſubalterna in Inceſtum cũ perſona conſanguinea, & Inceſtum cũ perſona affini: & vtraq; rurſus ſpecies in alias pro diuerſitate graduũ.

Vnde cùm D. Th. hic art. 9. ad 2. indicat, Inceſtum cũ perſona conſanguinea, & inceſtum cum Affine, eſſe in eadem ſpecie luxuriæ, intelligendus videtur de ſpecie generali ſeu ſubalterna ſuperiori, proximè nimirum ſe habente ad ipſum gẽnus luxuriæ, non autem de ſpecie inferiori. Et ſic etiam admitti poteſt quod Caietanus ibi tradit de identitate ſpecifica Inceſtus cum perſona conſanguinea & Affini, vel in diuerſis gradibus; vt ſubindicauit bene Nauarrus loco citato.

Neque tamen omnis concubitus cum perſona propinqua inter hos gradus iure quidem *naturæ* eſt Inceſtus, atque adeò ſpeciale Luxuriæ peccatum, ſed ſolùm in quibuſdam eiuſmodi gradibus; prout in materia de Matrimonio explicandum eſt. In aliis autem eiuſmodi gradibus Concubitus talis ſolo iure Eccleſiaſtico eſt prohibitus, atque adeò Inceſtus ſpeciale peccatum; nimirum in gradibus illis in quibus Eccleſia poteſt & ſolet aliquando diſpenſare, vt in materia de Matrimonio trademus Deo volente.

STVPRVM accipiendo hoc vocabulum non generatim, vt aliquãdo ſolet, ſed peculiariter & propriè, peccatum eſt luxuriæ ſpeciale & ab aliis diſtinctum, propterea quòd extra coniugium exercetur cum ea quæ eſt prædita integritate virginali. Nam ea corporis integritas peculiari nomine deberet obſtare eiuſmodi turpitudini: cùm magnum detrimẽtum adferat ea res, tum ipſi virgini, vtpote eam reddens minùs idoneam ad ineundum coniugium; tum etiam parentibus, ſi in eorum adhuc ſit poteſtate propter eandem rationem: quanquam abſque eo etiam quòd *actu* fiat iniuria parentibus, habet ſtuprum ſuam ſpecialem deformitatẽ, hoc ipſo, quòd per illud corrumpitur integritas virginalis, vt intelligi poteſt ex D. Thoma in dicta q. artic. 6. ad 1. Quamuis ſtuprum quidem *quantum in ipſo eſt,* ſeu quantum eſt ex natura talis actus, ſemper infert iniuriam parentibus; quorum ſcilicet cura & cuſtodia indiget integritas virginalis; quantum eſt ex ſe, vt diſſerit in illo art. 6. Caietanus, explicans & defendens quoad hoc doctrinam D. Thomæ aduerſus obiectiones Martini de Magiſtris.

Dixi autem Stuprum exerceri cum *ea,* &c. Nam vt rectè ſentiunt Caietanus in dicto artic. 6. & Nauarrus c. 6. num. 2. non viri, ſed fœminæ duntaxat virginitas, eſt ea, ob cuius violationem ſtuprum habet ſuam deformitatem ſpecialem.

Dixi etiam Stuprum exerceri cum ea quæ ſit prædita *integritate* virginali. Nã vt idem Caietanus rectè docet, ad ſtuprum non ſufficit, quòd violetur per qualemcunque voluntariam obſcœnitatem virginitas, vt eſt animi virtus, iuxta ea quæ de virginitate tradidimus q. 1. p. 2. ſed oportet corrũpi ipſam *integritatem* corpòris virginalem; ea enim corruptio ſola reddit (quantũ ex ſe eſt) fœminam minùs idoneam honeſto coniugio, &c.

An autem & quando ex ſtupro naſcatur obligatio aliquid RESTITVENDI; intelligi poteſt ex his quæ docuimus ſuprà diſp. 5. q. 3. p. 2. & q. 6. p. 5. circa reſtitutionem bonorum corporis æquiualenter faciẽdam in alio rei genere arbitrio prudentis. PRIMO enim qui Virginem violauit planè volentem, ſecluſa omni vi, dolo, & fraude, nihil ipſi quidem Virgini reſtituere tenetur; cũ ei nullam fecerit iniuriam, vt patet ex capitulo, ſcienti. de Regulis Iuris lib. 6. Et tradit Nauarrus ex communi doctrina in Manuali, c. 16. n. 16. Tenetur autem nihilominus, arbitrio boni & prudentis viri, reſtituere Patri Virginis, quantum ſatis ſit, pro iniuria ei illata, vt docet idem auctor illic n. 19. & D. Thom. hic q. 154. art. 6. & Caietanus ibi, & Antoninus 2. p. tit. 5. c. 6. §. 1. & alij. Nam hoc ipſo quòd talis violator Virginis dedecorat eius patrem, & reddit eo facinore difficiliorem elocationem Virginis, affert patri detrimentum pretio æſtimabile.

SECVNDO; qui Virginem violat aut inuitam omnino (per raptum ſcilicet vel fraudem) aut propè inuitam & coactam, per importunas nimirum preces, &c. dupliciter ſatisfacere ipſi etiam Virgini tenetur pro iniuria illata. VNO modo in foro exteriori, luendo pœnam. Iure talibus decretam, quando ad eam condemnabitur per iudicis ſententiam. Quæ pœna eſt vt Virginẽ violatam dotet, & eam ducat in vxorem, ſicut patet ex capitulo, Si ſeduxerit, Extr. de Adult. & Stupro: vel certè vt eam dotet, & afficiatur aliqua pœna corporali arbitrio iudicis, excommunicetúrque & detrudatur in Monaſterium ad agendum pœnitentiam, vt patet ex cap. Peruenit, eodem titulo, iuncta Gloſſa. ALTERO modo debet etiam ſatisfacere in foro interiori: reſarciendo ei videlicet damnum ſtupro illatum per æquiualẽtem reſtitutionem arbitrio boni & prudentis viri.

Quod quidem damnum non vnum & ſimplex, ſed varium & multiplex eſt. *Primò,* quòd per iniuriam orbatur Virgo integritate illa virginali corporis, quod ipſum per ſe eſt detrimentum pretio æſtimabile, vt patet ex iis quæ diſſeruimus diſp. 5. in dicta quæſt. 6. p. 5.

Digitized by Google

cum ageremus de reſtitutione bonorum corporis. *Secundo*; quòd redditur minùs apta ad matrimonium, ſaltem ſine magno incommodo contrahēdum: ſiquidem corrupta aut non facile inuenit maritum; aut ſi inuenit & matrimonium init, facile incurrit in mariti odium & alienationem, eo ipſo nomine, quòd ab alio corrupta fuit: vel certe quamuis caſu aliquo accidat, vt id maritus non deprehendat, aut non curet, tamen redditur obnoxia quidem his incommodis; quod ipſum etiā eſt aliquod detrimentum meritò reſarciendum. *Tertio*; facit quoque iacturam non leuem honoris. *Quarto*; ipſa quoque iniuria per Stuprum illata Virgini (quatenus ſcilicet contra ipſius voluntatem violatur) debet modo aliquo iuſte reſarciri & compenſari. *Quinto*; propter perſonarum circumſtātias particulares poſſunt vel hęc ipſa damna reddi grauiora, aut alia itē peculiaria damna ad hæc accedere. Itaque horum omnium diligens conſideratio habenda eſt, vt arbitrio boni & prudentis viri, fiat Virgini æquiualens reſtitutio ſeu compenſatio, iuxta ea quæ de compenſatione & reſtitutione bonorum ablatorum, aut illatorum damnatorum, tradidimus in ſuprà d. diſp. 5. q. 6. punct. præſertim quinto.

In ſpecie autem violator huiuſmodi Virginis non tenetur in foro quidem cōſcientiæ eam ducere in vxorem, niſi duobus in caſibus generatim loquendo. PRIMVS eſt, ſi Virgini Matrimonium promiſit, *ſaltem vere & ex animo*, & perſonæ ipſæ non ſint adeò conditione diſpares, vt ob eam inæqualitatem ſecutura videantur magna incommoda in matrimonio tali: iuxta ea quæ ex communi doctrina circa hæc tradit Nauarrus, vbi ſupra, n. 18. Dixi autem, ſi promiſit *ſaltem vere & ex animo*; nam qui ex animo non promittit, non vere promittit, ita vt in foro conſcientiæ ex vi quidem promiſſionis obligetur. Quamuis poteſt quidem fieri, vt qui ficte promittit, obligetur in foro conſcientiæ ad implēdum quod ſic promittit, ob aliquam aliam circumſtantiam ſimul cum ficta promiſſione concurrentem. Vt ſi promiſſionem iuramento confirmauit, iuxta ea quæ diſſeruimus ſupra diſp. 6. q. 8. p. 4. Vel ſi (in propoſito noſtro) circumſtantię ſint tales, vt qui matrimonium ficte promiſit, non videatur iudicio prudentis poſſe aliter iuſte & ęquiualenter violatæ à ſe Virgini damnum illatum reſarcire, niſi eam in vxorem ducendo ſicut promiſit, ſicut vere ſeu ficte. Id quod ordinariè quidem ob illam circumſtantiam promiſſionis etiam fictæ accidit. Atq; eatenus admitto & approbo; quod Nauarrus, vbi ſupra tradit, obligari quoque in foro conſcientiæ violatorem Virginis ad eam ducendam in vxorem, quando id promiſit, etiam ficte.

SECVNDVS caſus generalis eſt, quando etiam citra promiſſionem matrimonij, tales ſunt perſonarum & negotij circumſtantiæ, vt omnibus cōſideratis, iudicio prudentis non videatur aliter poſſe iuſte & æquiualenter illatum damnum reſarciri Virgini, niſi eā in vxorem ducendo: vt ſi nimirum conditione ſint aut pares aut non valde diſpares, & aliæ etiam circumſtantiæ id ad debitam compenſationem faciendam requirere videantur, &c. Neque aliquid ſit quod obſtet; vt obſtaret ordo ſacer; vel fides alteri priùs data per legitima ſpōſalia, vel matrimonium, vel data Deo per Caſtitatis votū, &c vel ſi parentes nollent filiā ad tale matrimonium tradere; iuxta id quod notat vbi ſupra Nauarrus.

Extra huiuſmodi verò caſus ſatis erit in foro quidē conſcientiæ, ſatisfacere aliquo alio modo iuſte & ęquiualenter arbitrio boni & prudentis viri. Nimirum vel virgini augendo dotem tantum quantum ſatis ſit, vt dote ſic aucta poſſit conſequi tam honeſtum matrimonium, quam potuiſſet alioqui minore dote ſi non fuiſſet corrupta: vel dando etiam ei integram & ſufficientem dotem ad ineundum honeſtum matrimonium ſecundum ſuum ſtatum, non obſtante illa corruptela, ſi circumſtantiæ ſint tales, vt iudicio prudētis non aliter videatur poſſe iuſtè & æquiualenter corruptæ ſatisfieri; ſecus enim, cùm perſolutio integræ dotis ſit pœna a lege, vbi ſuprà, conſtituta, non tenebitur quis in foro conſcientiæ dotem integram perſoluere ante condemnationem per ſententiam iudicis. Vel denique debebit talis ſuppeditare corruptæ tantum, quantum ſatis ſit vt poſſit honeſte collocari in ſtatu cœlibatus ad ſeruiendum Deo, ſi ita ipſe velit; iuxta ea quæ tradunt Antoninus & Nauarrus, vbi ſupra, & alij.

Quæ omnia ita demum intelligenda ſunt, ſi corrupta, & parentes eius, reſtitutionem ſeu compenſationē ſibi pro iniuria illata & damnis debitam, non remittant, vel quoad totum vel quoad partem ſeu modum; ac is qui ſtuprum intulit, poſſit ſatisfacere: iuxta ea quæ de cauſis excuſantibus a reſtitutione vel omnino vel ex parte, tradidimus generatim diſp. 5. q. 6. p. 7. Hæc de STVPRO.

RAPTVS, vti hic de Raptu loquimur, ſpeciale peccatum luxuriæ eſt, propterea quòd ad turpem actum exercēdum rapitur & abducitur perſona, adhibita violentia, vel eidem ipſi perſonæ cum qua peccatur, vel parenti in cuius poteſtate eſt; vel vtrique, vt perſpicuè docet D. Thom. q. 154. art. 7. Neque eſt dubium quin ſit peccatum mortale, cùm per violentiam illam, ſeu potiùs per *habitudinem* ad illam, luxurioſus actus peculiari nomine turpis reddatur. Neque intereſt ad hanc ſpeciē luxurię, an perſona rapta ſit virgo vel corrupta, &c. Iuxta illud Symmachi Papæ 36. q. 2. c. Raptores: *Raptores*, inquit, *viduarum vel virginum, ob immanitatem tanti facinoris deteſtamur.* Quomodo autem Raptus ſit vel non ſit impedimentum matrimonij, videndum eſt in materia de Matrimonio.

PECCATVM CONTRA NATVRAM vt ſpecies eſt Luxuriæ, in eo conſiſtit, quòd quis venereum actum exerceat tali aliquo modo prauo, qui per ſe repugnet & obſtet humanæ generationi, quæ eſt alioqui finis eiuſmodi actus. Atque vt valde differentibus modis poteſt hoc fieri, ita variæ ſunt huius peccati ſpecies vlteriores. Nam vt docet D. Thomas q. 154. art. 11. & Caietanus ibi & alij communiter, quatuor potiſſimùm modis id poteſt contingere. *Primò*, per *voluntariam pollutionem* extra concubitum, quæ ſolet appellari *mollities quædam ſiue immunditia. Secundo*, per *beſtialitatem*, cum aliqua beſtia ſcilicet. *Tertio*, per *Sodomiam*, vt Maſculi cum Maſculo, vel fœminæ cum fœmina. Quam turpitudinem deteſtatur Apoſtolus ad Rom. 1. *Quartò*: per monſtroſum ſeu beſtialem concumbendi *modum*, ſiue quoad corporis partem ſiue aliter. Quę omnia quàm ſint horrenda & abominabilia, tum Scriptura, tum ratio ipſa naturalis & conſcientiæ lumen, quod ne in improbiſſimis quidem penitus extinguitur, ſatis ſuperque vnicuique teſtificatur.

Dixi autem peccari etiam in hoc genere per *voluntariam* pollutionem, &c. Nam ſi nullo modo voluntaria ſit, certum eſt, eam nullo modo eſſe peccatum, vt tradunt omnes. Poteſt autem eſſe voluntaria duobus modis. Vno modo *directe*, cùm ſcilicet aut procuratur, aut cùm ſuperueniens approbatur cum quadam complacentia & conſenſu, &c. Quę voluntas directa ſi plene deliberata ſit (vt eſt, quando illa turpitudo ab homine ſui planè compote procuratur) non eſt dubium quin ſit peccatum mortale: iuxta illud Apoſtoli 1. ad Cor. 6. *Neque Adulteri neque Molles regnum Dei poſſidebunt.* Si autem voluntas illa non ſit planè deliberata (vt poteſt aliquando accidere circa approbationem vel conſenſum in illam turpitudinem ſuperuenientē, &c.) tantùm erit veniale peccatum, maius vel minus, pro ratione ſemiplenæ deliberationis. Quo ex capite aſſerit Nauarrus in Man. capit. 16. numer. 8. communem eſſe ſententiam, non eſſe peccatum mortale turpitudinem hanc, vel omnino vel ex parte contingentem ei, qui ex ſomno nondum eſſet plenè excitatus ſiue

Digitized by Google

expergrectus, ſed tunc demum ſi poſtquam non *ſemi* ſed *plenè* quis expergiſcitur, conſentiat in illam per deliberatam voluntatem rationalem. Nam ad conſtituendum, inquit, peccatum mortale, iudicium integrum requiritur. Et idem tradit Sylueſter, Verbo Pollutio.

Altero modo poteſt eiuſmodi turpitudo eſſe voluntaria *indirectè*; idque dupliciter. *Primò ſecundùm ſe*: cùm ſcilicet illa (ob intrinſecam corporis diſpoſitionem, ſine alia tunc præſente cauſa) imminente, & hoc ipſum homine animaduertente, vel debente propter circumſtantias) animaduertere, poteſt quis illam impedire, & hoc facere negligit. Nam hoc ipſo, etiamſi directè in illam non conſentiat, vult ipſam *indirectè*; ſiquidem & poteſt illam impedire, & alioqui etiam in tali caſu ſemper impedire tenetur, & non impedit. Et dico *in tali caſu* ſemper teneri quem impedire eam turpitudinem. Nā quando turpitudo illa ob ſolam internam corporis diſpoſitionem, & non ob vllam aliam præſentem cauſam externam imminet, nulla ratio poteſt ſuppetere, ſaltem moraliter loquendo cur non teneatur quis illam impedire tanquam id nimirum, quod eſt per ſe materia peccati mortalis. Dixi autem, *ſaltem moraliter loquendo*. Nam quod de valetudine hîc poſſet cogitari, vſque adeò incertum eſt, vt moraliter loquendo nunquam videatur quis poſſe in particulari caſu prudenter determinare, quòd talis turpitudo ſit neceſſaria ad valetudinem, ſaltem ita vt nequeat valetudo procurari per aliud remedium. Niſi fortè in aliquo raro caſu tale eſſet medicorum iudicium, & ideò liceret tunc effectum talem non quidem vllo modo procurare aut promouere (cùm hoc ſit intrinſecè malum) ſed tantùm permittere vltrò prouenientem, idque abſque omni conſenſu. Secus autem, quando turpitudo illa imminet ob aliquam aliam præſentem cauſam. Nam tunc ſi ea cauſa ſit res alioqui ad finem aliquem debitum & honeſtum neceſſaria, non tenetur quis deſiſtere ab eiuſmodi cauſa, vt impediat turpitudinem ex illa imminentem, vt iam iam dicemus, quamuis ne tunc quidem neque vnquam liceat illi poſitiuè cooperari, vllo modo.

Secundò; poteſt eiuſmodi Turpitudo eſſe indirectè voluntaria *in ſua aliqua cauſa*, cui ſcilicet quis voluntariè operam det, cùm ex illa immineat illa turpitudo: Nam tunc etiam eſt illi indirectè voluntarius cauſæ effectus; ſi nimirum & potuerit & etiam debuerit impedire talem effectum deſiſtendo ab illius cauſa, & non hoc faciat.

Itaque duo requiruntur ad hoc, vt iſto ſecundo modo ſit ea Turpitudo indirectè voluntaria, quemadmodum docet Caietanus quæſt. 158. art. 5. & Nauarrus vbi ſuprà numer. 7. & alij communiter. Vnum eſt, vt *potuerit* quis illum effectum turpitudinis impedire, deſiſtendo à cauſa propter illum impediendum, atque adeò etiam vt vel præuiderit, vel ob circumſtantias potuerit præuidere, ſequuturum certò aut probabiliter effectum illum ex tali cauſa. Niſi enim hoc quis præuideat, non cenſetur poſſe moraliter impedire talem effectum *humano modo & ex intentione*, ſcilicet ideo deſiſtendo à cauſa, vt talis effectus non ſequatur, iuxta communem & receptam doctrinam de Euentibus voluntariis *in cauſa* traditam à D.Thoma 1.2. quæſt.20. art.5.& quæſt.73. art. 8.& à nobis tom.2.diſput.2.quæſt.15.p.5.& diſput.6.quæſt.3.p.3. Quandonam verò præuidere ac proinde etiam impedire talem effectum turpitudinis quis potuerit; potiùs ex circumſtantiis & ex complexione vel experientia perſonæ, quàm ex natura & conditione cauſæ, iudicandum eſt in caſibus particularibus. Quandoquidem ſæpè etiam fit, vt ne ex cauſa quidem aliqua ſuaptè ratione obſcœna, effectus talis conſequatur. Alterum eſt, vt etiam *debuerit* quis deſiſtere à tali cauſa propter impediendum talem effectum: ſicut quiſque debet quando cauſa eſt alioqui vel vana (vt ſuperfluum colloquium, aut aſpectus, &c.) vel mala & laſciua, aut incentiua libidi-

A nis, &c. vt cogitationes turpes, aut potus, vel eſus, ex quo conſideratis rei & perſonæ circumſtantiis, veriſimiliter talis effectus ſit ſequuturus; & denique omnis cauſa non alioqui neceſſaria ad debitum & honeſtum finem.

Cùm autem cauſa eſt alioqui neceſſaria ad talem aliquem finem, omnes concorditer tradunt, non eò vſque obligari quempiam ad impediendum illum effectum turpem, vt propterea debeat deſiſtere à tali aliqua cauſa. Ita docet Nauarrus vbi ſuprà numer. 7. poſt D.Thomam 3.part. quæſt. 80. articul. 7. & Antoninum 2. part. titul. 6. capitul. 5. Et Caietanum tomo 1. Opuſculorum, tract. 22. & in ſumma, Verbo Pollutio; & alios. Atque huius rei exemplum poni ſolet in iis qui audiunt Confeſſiones, vel cogitant & legunt de eiuſmodi materiis ad con- B cionandum vel docendum, &c. Vel colloquuntur cum aliqua perſona ex cauſa neceſſaria, &c. Non enim tenetur quis abſtinere ab eiuſmodi propter impediendum talem euentum, modò tamen in illum nullo modo conſentiat.

Siue autem primo ſiue ſecundo modo turpitudo hæc ſit *indirectè voluntaria*, ſcilicet aut *ſecundùm ſe* aut *in ſua cauſa*, mortale quoque peccatum erit. Niſi fortè non ſatis plenè & perfectè fuerit voluntaria his modis indirectis: Vt ſi negligentia in illa vel in eius cauſa impedienda, non fuerit notabilis ſed exigua, ob repentinum videlicet caſum, vel imperfectam periculi aduertentiam, &c. Sicut enim directus conſenſus in eam turpitudinem, poteſt eſſe peccatum veniale ſi ſit imperfectus; ita etiam & multo magis conſenſus indirectus ſi ſimiliter imper- C fectus fuerit.

Porrò ad incurrendum, vel non incurrendum peccatum mortale in hoc genere, nihil intereſt, per ſe loquendo, quonam tempore ſeu in qua hominis diſpoſitione contingat hæc Turpitudo. Nam & vigilanti poteſt accidere omnino inuoluntariè, & contra etiam dormienti poteſt accidere voluntariè indirectò, in ſua nimirum cauſa. Itaque in caſibus particularibus ad diiudicandum & diſcernendum peccatum in hac materia, ſolùm diſpiciendum eſt per doctrinam iam traditam, An & quatenus huiuſmodi Turpitudo fuerit vel non fuerit voluntaria.

Sunt autem circa hanc ipſam rem duo adhuc notanda. *Primò*; fieri poſſe vt quamuis cauſa, in qua pollutio eſt voluntaria, ſit alioqui tantummodo peccatum veniale, ipſa tamen pollutio ſit peccatum mortale; ſi nimirū cau- D ſa ſit ſecundùm ſe peccatum veniale, non quia ſit imperfectè voluntaria, ſed quia ſit circa leuem materiam, quantumuis alioqui plenè & perfectè voluntaria. Tunc enim pollutio etiam ſequens erit plenè & perfectè voluntaria, & conſequenter erit peccatum mortale, cùm ex ſe alioqui ſit quiddam graue & mortale: quemadmodum p. præcedenti diximus de facinore ex ſe mortali, conſequente ex imperfecta ebrietate & ideò veniali, quæ tamen fuerit plenè voluntaria.

Si autem cauſa, in qua pollutio eſt voluntaria, fuerit ex ſe tantummodo peccatum veniale, propterea quòd non plenè fuerit voluntaria; tunc quidem pollutio conſequens ſimiliter erit tantummodo peccatum veniale, ſicut ſuo modo p. præced. diximus de facinore conſequente ex Ebrietate non plenè voluntaria, & ideò veniali.

E Itaque ad cognoſcendam quantitatem culpæ pollutionis, eius quæ ſit voluntaria in ſua cauſa, reſpiciendum eſt tantummodo ad perfectam vel imperfectam rationem *voluntarij* in ipſa cauſa; qualiſcunque demum ſit alioqui ea cauſa, id eſt, ſiue ſit ex ſe alioqui peccatū mortale vel veniale, ſiue nullum; modò tamen non ſit neceſſaria ad aliquem honeſtum & debitum finem; Nam tunc pollutio ex ipſa conſequēs, nullum erit peccatum, vt antea explicuimus. Non enim cenſebitur tunc voluntaria indirectè in eiuſmodi *cauſa*, à qua ſcilicet quis non debuerit etiam deſiſtere, ſicut anteà eſt dictum.

Secundò; illud etiam annotandum, de ipſa quidē pollu-

Digitized by Google

tione *in ſe*. quantumuis abſque vlla culpa contigerit, minimè licere vnquam lætari propter vllum etiam ſalutarem ipſius effectum: quidquid contrà Nauarrus vbi ſuprà num.7.dicat, non ſatis conuenienter menti illorum quos citat. Etenim quamuis Pollutio ſine culpa eueniens, non ſit ipſa per ſe peccatum, tamen eſt per ſe materia & obiectum peccati; ac proinde minimè licet per vllum motum voluntatis tendere in ipſam, ſiue vt præteritam, ſiue vt futuram. Quanquam negari non debet, quin ſit licitum gaudere de effectu eius corpori quandoque ſalutari. Id quod ſolùm fortè voluerunt auctores à Nauarro citati. Ac per hanc breuem explicationem facilè poſſunt diiudicari & diſcuti ea, quæ Nauarrus pluribus de hoc diſſerit. Et hæc ſint dicta de iſta Turpitudine.

IMPVDICITIA ſiue Immunditia, vt vocabulum iſtud hîc accipitur, illa Luxuriæ peccata propriè complectitur, quæ quamuis non obſtent vllo modo fini generationis, neque ſint contra naturam, tamen habent aliquem turpem & à ratione recta exorbitantem modum, vel in ipſo actu venereo interuenientem, vel ordinatum ad eum. Et ad huiuſmodi impudicitiam præcipuè cenſentur pertinere peccata quædam quæ ab ipſis coniugibus in vſu venereo nonnunquam committuntur per inordinatum modum, de quibus aliàs in materia de Matrimonio.

Item ad huiuſmodi impudicitiam pertinent libidinoſa oſcula & TACTVS inter non coniuges. Qui tactus libidinoſi, quando ſigna & effectus, aut incitamenta voluntaria ſunt, internæ delectationis de carnali copula cogitata; ſine vlla controuerſia ſunt peccatum mortale. Nam ſi videre ſolùm mulierem *ad concupiſcendum eam* eſt peccatum mortale, perinde ac Mœchia ſeu fornicatio, iuxta ſententiam Domini, Matth. 5. multo magis erit peccatum mortale *tangere etiam* mulierem ex tali concupiſcentia, vt optimè ratiocinatur D. Thomas quæſt. 154. art. 4. niſi fortè eſſet tactus exiguus ſeu quaſi momentaneus & non plenè deliberatus.

Si autem eiuſmodi tactus ſeu oſcula ſint ſigna & effectus, vel incitamenta voluntaria internæ delectationis, item voluntariæ de cogitato, vel ſimul exercito venereo aliquo actu vel motu imperfecto, & inchoatiuè tantùm ordinato ex natura ſua ad actum perfectum; tunc quidem Martinus de Magiſtris apud Caietanum in dicto art.4.ſenſit, non eſſe peccatum mortale. Sed tamen pro certo habendum eſt, eſſe etiam tunc peccatum mortale eiuſmodi tactus, vt ex ſententia D. Thomæ rectè confirmat Caietanus ibi, & aſſerit etiam Nauarrus cap.16.num. 11. & alij omnes verè docti & pij ſentiunt.

Nam cùm imperfectus ille modus ſiue actus venereus ſuapte natura ordinetur ad actum perfectum, ſi præterea ad illum accedit actus exterior tam notabilis quàm eſt oſculum ſeu tactus libidinoſus, magna quædam atque ideò mortalis deformitas in eiuſmodi culpa cernitur, id atteſtante iudicio & æſtimatione omnium eorum qui ſunt bonæ & timoratæ conſcientiæ.

Vnde etiam Apoſtolus eiuſmodi immunditias ſiue impudicitias, pariter atque fornicationem, cauendam eſſe monet. *Fornicatio*, inquit, *& omnis immunditia nec nominetur in vobis*, ad Epheſ.5. Atque etiam S. CYPRIANVS lib.1. epiſt.11. ad Pomponium, non modò ſtupra & fornicationes, ſed etiam eiuſmodi libidines non aliud quàm *crimen*, hoc eſt, peccatum mortale, eſſe duxit. *Si incorrupta*, inquit, *inuenta fuerit virgo ea parte ſui qua mulier poteſt eſſe, potuerit tamen ex alia corporis parte peccaſſe, quæ corrumpi poteſt, & tamen inſpici non poteſt. Certè ipſe concubitus, ipſe complexus, ipſa confabulatio & oſculatio, & conia centium duorum turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confitetur?*

Sentit tamen Caietanus vbi ſuprà, & poſt eum Nauarrus loco citato, huiuſmodi tactus (modò pudendi non ſint) & oſcula, non perinde eſſe illicita inter ſponſum & ſponſam, etiam ante matrimonium. Siquidem, vt iam ſunt *in via* per ſponſalia ad ſtatum & voluptatem matrimonialem, ita putat Caietanus eis licere illam quaſi inchoationem per oſcula, &c. Si tamen abſit periculum alicuius alterius immũditiæ, quod quia rarò aberit, communiter eſt talibus ab ea re abſtinendum; vt etiam cenſuit vbi ſuprà Nauarrus. Videat etiam Lector ea quæ de moroſis delectationibus ſcripſimus tom. 2.q.4. de Peccatis, punct.3.

SACRILEGIVM, in propoſito, Luxuriæ ſpecies eſt per quam fœdatur, vel perſona voto caſtitatis Deo dedicata, vel etiam locus conſecratus; iuxta ea quæ tradit Nauarrus cap.16.num.3.& quæ nos etiam annotauimus ſuprà diſp.6.in quæſt. de Sacrilegio, circa ſacrilegij ſpeciem ratione *loci*. Ac eſt eiuſmodi Luxuria, cùm perſona ſacra violatur, veluti quoddam adulterium ſpirituale, quo ſcilicet iniuria fit Chriſto, cui talis perſona conſecrata eſt, vt explicat D.Thom.q.154.art.10.

Quòd ſi violentia quoque adhibeatur, erit etiam Raptus ſpiritualis, qui per leges etiam ciuiles grauiſſimè mulctatur: vt patet ex Iuſtiniano Imperatore in l. vnica. §.1.C.de raptu Virginum. *Raptores*, inquit, *Virginum, &c. vel viduarum, capitis ſupplicio plectendos decernimus; maximè ſi Deo fuerint Virgines vel viduæ dedicatæ: quod non ſolùm ad iniuriam hominum, ſed ad ipſius omnipotentis Dei irreuerentiam committitur.* Sed de his hactenus, atque adeò de iſta diſputatione. Quæ verò deinde de *gratiis gratis datis* diſſerit D. Thomas, facilè poſſunt intelligi ex iis quæ de illarum ratione & diuiſione tradidimus tom. 2. q.3. de Gratia, p.1.

Finis Nonæ Diſputationis.

DISPVTATIO DECIMA GENERALIS,

DE VARIIS HOMINVM STATIBVS ET OFFICIIS:

DIVISA IN QVÆSTIONES SEX.

INDEX QVÆSTIONVM ET PVNCTORVM DISPVTATIONIS DECIMÆ.

QVÆSTIO PRIMA.

De ratione & differentia Statuum & Officiorum in communi.

PVNCT. I. *Quid ſit Status ſiue Officium in propoſito.*
II. *Quæ ſit differentia Statuum & Officiorum.*
III. *An expediat in Eccleſia eſſe differentiam Statuum & Officiorum.*

QVAESTIO SECVNDA.

De Statu Perfectionis.

PVNCT. I. *In quo conſiſtat hominis Perfectio.*
II. *Quatenus poſsit homo in hac vita conſequi Perfectionem.*
III. *An Perfectio & Status Perfectionis ſint vnum & idem.*
IIII. *Quinam ſint in ſtatu Perfectionis.*
V. *An aliqui qui in ſtatu Perfectionis non ſunt, obeant ratione ſui officij opera perfectiora, quàm aliqui qui ſunt in ſtatu Perfectionis.*

QVAESTIO TERTIA.

De Statu Epiſcoporum.

PVNCT. I. *Qualem oporteat eum eſſe qui ad Epiſcopatum promouendus ſit.*
II. *An liceat expetere Epiſcopatum.*
III. *An liceat Epiſcopatum iniunctum recuſare.*
IIII. *An liceat Epiſcopatum ſuſceptum relinquere.*
V. *An liceat Epiſcopo abeſſe à Propria Eccleſia.*
VI. *An liceat Epiſcopis & alijs Eccleſiaſticis habere aliquarum rerum dominium & proprietatem.*
VII. *An Epiſcopi & alij Eccleſiaſtici habeant dominium bonorum Eccleſiaſticorum.*
VIII. *An ij Epiſcopi qui priùs fuerunt Religioſi, teneantur, vt antè, ab obſeruantiam Regularum.*

QVAESTIO QVARTA.

De Statu Religioſorum.

PVNCT. I. *An Status Religioſorum ſit ſtatus perfectionis, atque adeo bonus, & Eccleſiæ vtilis.*
II. *An ad ſtatum Religioſum requirantur & ſufficiant tria illa vota, Paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ.*
III. *Quomodo contingat Religioſos peccare contra illa Religionis vota.*
IV. *An Religioſi teneantur etiam ſeruare alia conſilia Euangelica, præter illa tria vota.*
V. *An religioſi ita teneantur ſeruare regulas ſui inſtituti, vt quotieſcunque illas tranſgrediuntur, peccent mortaliter.*
VI. *An Religioſi grauiùs peccent eodem genere peccati, quàm ſeculares.*

QVAESTIO QVINTA.

De Statu Religioſorum quoad illorum functiones ſiue exercitia.

PVNCT. I. *Quaſnam functiones obire liceat Religioſo, verſando cum proximis.*
II. *An Religioſi teneantur incumbere labori corporali.*
III. *An liceat Religioſis ex eleemoſynis viuere.*
IV. *An liceat Religioſis mendicare, & abiecto veſtitu vti.*

QVAESTIO SEXTA.

De Statu Religioſorum, quoad differentiam Religionum.

PVNCT. I. *Penes quid attendatur differentia & varietas Religionum, & an ea varietas ſit vtilis.*
II. *Vnde diiudicari debeat quænam Religio ſit perfectior.*

Digitized by Google

DISPVTATIO DECIMA GENERALIS,

DE VARIIS HOMINVM STATIBVS ET OFFICIIS.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 183. vſque ad finem.

*S*EX *erunt huius Diſputationis quæſtiones.* PRIMA; *de ratione & differentia Statuum & Officiorum, in communi.* SECVNDA; *de Statu Perfectionis.* TERTIA; *de Statu Perfectionis Epiſcoporum.* QVARTA; *de Statu Perfectionis Religioſorum, ſecundùm ſe.* QVINTA; *de Statu eorundem, Religioſorum, quoad illorum functiones ſiue exercitia.* SEXTA; *de Statu eorundem, quoad differentiam Religionum. Quæ autem addit D. Thomas de Ingreſſu Religionis, in vltima quæſtione, patent ex iis quæ diſſerimus diſput. 6. quæſt. 5. de Voto, præſertim p. 4.*

QVÆSTIO PRIMA.

De ratione & differentia Statuum & Officiorum in communi.

D. Thom. quæſt. 183.

*E*XPLICANDA *ſunt tria.* PRIMO; *Quid ſit ſtatus ſiue Officium in Propoſito.* SECVNDO; *Quæ ſit differentia Statuum & Officiorum in Eccleſia.* TERTIO; *An expediat, in Eccleſia eſſe eiuſmodi differentiam Statuum & Officiorum.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quid ſit Status ſiue Officium in propoſito.

D. Thomas artic. 1.

A NOMEN ſtatus varium habet vſum & ſignificationem, vt videre eſt apud Henricum Gandauenſem quodlib. 12. quæſt. 29. Ad propoſitum autem ea ſolùm ſignificatio huius vocabuli ſpectat, qua frequenter etiam apud Latinæ linguæ auctores ſolet accipi pro peculiari vitæ *conditione* & quaſi ſorte. Vt cùm ait Cicero in Orat. pro Cornelio Balbo: *Quo quiſque loco eſt natus, aut ſi in qua fortuna eſt naſcendi initio conſtitutus, hunc vita ſtatum vſque ad ſenectutem obtinere debet.*

Itaque conuenienter huic acceptioni eius vocabuli, poteſt in propoſito ex ſententia D. Thomæ art. 1. deſcribi Status ſic: *Status eſt quædam moralis ſiue ſpiritualis conditio vitæ, pertinens ad aliquam libertatem, aut ſubiectionem ſiue ſeruitutem.* Quod hac ratione declarat & confirmat D. B Thomas: Nam illud, quod reſpicit *obligationem*, ſecundùm quam quis eſt ſui vel alieni iuris; pertinet ad libertatem aliquam aut ſubiectionem ſiue ſeruitutem: Sed Status reſpicit eiuſmodi obligationem: Ergo pertinet ad libertatem aliquam aut ſubiectionem ſiue ſeruitutem. Maior probatur. Nam ſi quis aliqua obligatione aſtringitur, eo ipſo efficitur ſubiectus, & quaſi ſeruus: ſi autem obligatione ſolutus ſit, liber eſt: quare quod reſpicit obligationem, id ad ſeruitutem vel libertatem pertinet. Minor probatur. Nam ſicut Status naturalis rei, eſt recta diſpoſitio omnium partium, conueniens conditioni naturali ipſius rei, cum quadam immobilitate & permanentia: ſic Status moralis vel ſpiritualis, nihil aliud eſt quàm quædam hominis diſpoſitio recta in ordine ad omnes eius operationes (vel pleraſque ac præcipuas) cum quadam *permanentia ac immobilitate*: immobilitas autem in moralibus ac Spiritualibus, ex *obligatione* reſultat: quare hoc ipſo, quòd Status moralis reſpicit immobilitatem rectæ diſpoſitionis, reſpectu omnium operationum; reſpicit etiam *obligationem*. Et ſic patet illa minor.

De huiuſmodi igitur Statibus hominum, diſputationem nunc inſtituimus. Neque tamen de omnibus, ſed de illis duntaxat, qui pertinent ad maiorem quandam vitæ *perfectionem*. Nam obligationes aliorum Statuum, vt coniugatorum, & ſeruorum, partim ex communi doctrina de Virtutibus ac vitiis tradita, partim ex tradenda in materia de Matrimonio, ſatis cognoſcuntur: quæ verò ad ſtatus perfectionis pertinent, vt Epiſcoporum ac Religioſorum, ſpeciali diſputatione indigent.

Atque eadem ipſa conditio vitæ *immobilis*, quam in propoſito appellamus Statum, dicitur etiam in propoſito Officium, ſiue Gradus in Eccleſia peculiaris diuerſis

nimirum rationibus. Vt enim habet prædictam immobilitatem, dicitur *Status*. Et vt habet reſpectum ad aliquas operationes, dicitur *Officium*. Et vt eſt ſuperior vel inferior aliqui alij eiuſmodi conditioni, dicitur *Gradus*. Quanquam non etiam contrà, omne Officium, vel omnis Gradus in Eccleſia, eſt ſtatus, vt paulo pòſt dicemus de Clericorum officio & gradu.

Porrò Henricus Gandauenſis quodlib. 12. quæſt. 29. reiiciens ſuprà dictam rationem Status aſſignatam à D. Tho. de nomine ſolùm diſputat. Nobis ſatis eſt, id nomen in ea ſignificatione vſurpari poſſe, quâ D. Thomas hîc vtitur; ſcilicet vt eſt quiddam pertinens ad libertatē vel ſubiectionem ſeu ſeruitutem. In ea enim accipitur in Iure *Ciuili*. ff. de Statu hominum, l. cùm igitur. & l. Summa, & Cod. de Ingenuis manumiſſ. l. Status ingenuæ. Atque etiam in Iure *Canonico*. 2. quæſt. 6. Cap. Si quando, adiuncta Gloſſa.

Sed aduertendum eſt, quòd ad Statum *Eccleſiaſticum*, de quo loquimur, vltra obligationem, qua quis redditur immobilis ad rectè inſtituendas omnes operationes ſecundùm aliquem peculiarem vitæ modum, requiritur etiam Solennitas aliqua, ſiue actio *exterior*, per quam qui in huiuſmodi Statibus ſunt, pareant iudicio Eccleſiæ. Ita enim diſputat etiam hîc S. Thomas de Statibus Eccleſiaſticis, vt apparet ex ipſo infrà q. 184. art. 4.

Hinc eſt, quòd quamuis apud Theologos ille, qui eſt in gratia, vel in peccato, dicatur eſſe in peculiari Statu, propter ſeruitutem, quam adfert peccatum, & libertatē Chriſtianam, quam confert gratia: apud Iuriſperitos tamen huiuſmodi Status non diſtinguntur, quia non firmantur publica aliqua actione, vel ſolennitate.

Sed dubium hîc reſtat circa ratiocinationem, quâ D. Thomas, vt antè vidimus, probat & concludit; Statum in propoſito eſſe aliquam vitæ conditionem, pertinentē ad libertatem vel ſubiectionem ſeu ſeruitutem. *Primò* enim, videtur illa ratiocinatio aduerſari ei Concluſioni, nedum probare eam. In Concluſione enim ait D. Thomas, ſtatum denotare conditionem libertatis vel ſeruitutis: in illa autem ratiocinatione ait, ad Statum pertinere immobilitatem, orientem ex obligatione; atque ita videtur docere, Statum ſemper pertinere ad ſubiectionem & ſeruitutem.

Secundò, nam ipſa etiam Concluſio falſa videtur in ſe. Etenim virgines & viduæ, v. g. dicuntur eſſe peculiariter in Statu, & tamen non videntur habere aliquam peculiarem conditionē, neque ſubiectionis, neque libertatis.

Tertiò; Laici & Clerici dicuntur eſſe in diuerſis Statibus, & tamen in Clericis neque ſeruitus, neque libertas peculiaris apparet. Vt patet in iis qui ſunt ſolum initiati minoribus ordinibus.

Reſpōdeo ad *primum*, ratiocinationem illam D. Thomæ optimè conuenire cum Concluſione. Vt enim rectè hîc notat Caietanus, reſpicere obligationem contingit dupliciter: videlicet *poſitiuè* includendo ipſam; & *negatiuè* excludendo. Vt ſi, v. g. diceremus, viſum reſpicere colorem poſitiuè; cæcitatem verò negatiuè. Iam quando S. Thomas in ratiocinatione aſſumit, Statum reſpicere obligationem, non intelligit vno ſolo modo determinatè, ſcilicet poſitiuè; ſed alterutro, id eſt, aut poſitiuè, aut negatiuè. Et ſatis eſt, vt hoc modo intelligat, ad concludendum, quod vult; videlicet Statum continere quādam *immobilitatem*. Ratio eſt: quoniam nō minùs difficilè eſt, vt aliquis ex obligatione & ſubiectione aſſeratur in libertatem, quàm vt contrà, ex libero fiat ſubiectus & ſeruus. Itaque ad intelligendum Statum immobilem, ſatis eſt, vt qui eſt in Statu, reſpiciat obligationem negatiuè aut affirmatiuè, vt dictum eſt. Quanquam in hac quidem Diſputatione non agimus de Statibus immobilibus per negationem obligationis, qualis eſt ſtatus Laicorum: ſed tantùm de immobilibus ex obligatione peculiari ad perfectionem, quales infrà videbimus eſſe Status Epiſcoporum, & Religioſorum. Sed fuit tamen deſcribenda ratio Status aliquātò latiùs, vt etiam genus ipſum iſtiuſmodi Statuum perfectionis cognoſceretur.

Ad *ſecundum* verò, quod obiiciebatur de viduis & virginibus, reſpondetur eas non eſſe in Statu propriè, ſicut hîc accipimus, niſi Caſtitatem aut Virginitatem voto & ſolennitate aliqua, ſeu actione *externa* confirment: ſicut apertè colligitur ex Concilio Toletano 4. cap. 53. & 54.

Ad *tertium* reſpondetur, Clericos quidem ob id ſolū, quòd Clerici ſunt, non eſſe propriè in Statu, ſed in gradu quodam & officio Eccleſiaſtico. Nam vt antè dictum eſt, de ratione ſtatus eſt quædam immobilitas ad omnes vel penè omnes actiones vitæ ſecundùm certam aliquam normam inſtituendas. Quam Immobilitatem nulli Clerici Epiſcopis inferiores habent, eo ipſo quòd Clerici aut tales Clerici ſunt, ſed ſolùm obligationem ad peculiares actiones ſuorum officiorum & ad caſtitatem, &c. ſi ſint in ſacris; & ideò non ſunt propriè in Statu, prout hîc de Statu loquimur; vt videbimus quæſt. ſeq. p. 4.

Quod verò attinet ad Laicos, illi dicuntur eſſe in Statu penes negationem obligationis, atque adeò ſubiectionis vel ſeruitutis Religioſorum. Quo ipſo modo etiam clerici ſeculares poſſent dici in Statu; eſſe niſi quòd non ſolet haberi hæc conſideratio Status in illis. Maneat itaque; Statum in propoſito eſſe conditionem hominis, qua eſt peculiariter obligatus ad rectè inſtituendas omnes vel penè omnes ſuas actiones, ſecundum certum vitæ modum; & id cum quadam cærimonia *exteriori*, loquendo de Statibus Eccleſiaſticis.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quæ ſit differentia Statuum & Officiorum.

D. Thomas art. 3. & 4.

EX duplici Capite naſcitur differentia Statuum in Eccleſia. PRIMO, ex parte *actionum* diuerſarum, ad quas peculiariter deſtinātur. Quo pacto alius eſt Status Epiſcoporum, alius Religioſorum, alius Laicorum coniugatorum, &c. vt explicabimus magis in ſpecie p. ſeq. Ac pro diuerſitate etiam eiuſmodi actionum differunt diuerſa *officia* & *gradus* in Eccleſia: ſiquidem Status reipſa eſt etiam Officium & gradus, vt diximus p. præced.

Quo fit, vt in eandem perſonam, Status, Officium, & Gradus poſſint concurrere, ſicut hîc docet D. Tho. art. 3. ad 2. eſt enim *Status* Eccleſiaſticus conditio perſonæ, ſecundùm quam cum quadam immobilitate omnes actiones vitæ ad certam normam dirigi debent; ſicut patet ex D. Tho. art. 1. maximè ex ſolutione tertij. *Officium* verò eſt conditio, ſecundùm quam perſona debet certa quædam miniſteria & opera in aliorum vtilitatem conferre: iuxta illud 1. Pet. 4. *Vnuſquiſque prout accepit gratiam in alterutrum adminiſtrantes*, ſicut hîc art. 3. ad 3. S. Tho. explicare videtur rationem Officij. *Gradus* verò formaliter loquendo, eſt conditio, ſecūdùm quam aliquis aliis eſt ſuperior, vel inferior. Itaque in Epiſcopo omnia hæc tria, reipſa concurrūt, ſecūdùm rationes diuerſas, vt patet animaduertenti.

Atque ex hoc intelligi etiam poteſt, quomodo accipiendum ſit, quod ait D. Tho. art. 3. videlicet diuerſitatem Statuum *ad perfectionem* Eccleſiæ ſpectare: diuerſitatem autem officiorum ad *actiones neceſſarias* rectè obeundas: diuerſitatem demùm graduum ad Eccleſiæ *pulchritudinem*. Nimirum intelligi hoc debet ſecundùm quandam appropriationem, attendendo rationes formales vniuſcuiuſque iſtorum. Nam ſecundùm rem ipſam, diuerſitas Statuum etiam confert ad omnia illa tria, videlicet ad Eccleſiæ perfectionem, actiones, & pulchritudinem & diuerſitas officiorum ac graduum ſimiliter.

SECVNDO; naſcitur differentia Statuum ex parte ipſarum etiam *perſonarum*, qui in Statu aliquo ad vitæ perfectionem pertinente cōſtituti ſunt. Hinc enim, vt docet D. Tho. ar. 4. alius eſt Status Incipientium, alius Proficientium, alius Perfectorum. Quod ita D. Thom. declarat & probat: Humani Status Eccleſiaſtici, & ſpirituales, ſtudio

humano

Digitized by Google

A humano conſiſtunt & exercentur: Sed in *humano ſtudio* differentiam iſtam videre licet: Ergo penes illam humani eiuſmodi Status diſtinguuntur. Maior probatur. Nam Status ſpirituales Eccleſiaſtici, de quibus loquimur, pertinent ad ſeruitutem quandam Chriſtianæ Iuſtitiæ, quæ coniuncta eſt cum libertate à peccato: Sed efficimur ſerui iuſtitiæ *humano ſtudio*: Ergo ſtatus Eccleſiaſtici ſtudio humano conſiſtunt & exercentur. Patet hæc Minor ex illo Apoſtoli ad Rom. 6. *Cui exhibuiſtis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eius facti eſtis, cui obediuiſtis, ſiue peccati ad mortem, ſiue obeditionis ad iuſtitiam.*

Sed OBIICIET forte aliquis *primò*, quòd ad eundem hominem pertinet, in vno & eodem ſtatu incipere, progredi, & demum peruenire ad perfectionem. Non igitur diuerſi Status penes iſtam differentiam ſunt diſtinguendi. Antecedens patet ex ſanctis Patribus, qui B communiter ita loquuntur de incipientibus, proficientibus & perfectis; vt D. Bernardus ſermon. 3. in Cantica, & D. Hieronymus in Prologo ſuper libros Salomonis, & D. Gregorius paſſim in Moralibus: ſed & D. Thom. ita etiam videtur de his loqui ſuprà quæſtio. 24. artic. 9. Atque etiam Caietanus arti. 1. huius q. aſſerit, incipientes, proficientes, & perfectos, propriè loquendo, non eſſe in diuerſis Statibus.

Secundò idem confirmari poſſet. Nam ad Statum requiritur quædam immobilitas, in aliquo, à quo vel nullo modo vel non niſi valde difficulter quis dimoueri poſſit, vt p. 1. explicatum eſt. At non eſt admodum difficile, vt qui incepit, progrediatur, & fiat perfectus: Ergo hæc differentia propriè non conſtituit diuerſos ſtatus.

C RESPONDEO ad *primum*, non eſſe abſurdum vt idem reipſa Status ratione diſtinguatur in plures, prout habet diuerſos accidentales *modos* in diuerſis temporibus. Dico ſecundò, poſſe etiam intelligi, quòd diuerſitas Statuum *realis* ac veluti ſpecifica ſumatur ex illa differentia incipientium, progredientium, & perfectorum pro differentia humani ſtudij: ſed tunc nomine *humani ſtudij*, non debemus hîc intelligere conatum vnius & eiuſdem hominis ad opera huius vel illius generis vitæ; ſed intelligere oportet diuerſos conatus ſecundùm latitudinem ſpecificam humani ſtudij in diuerſis hominibus. Ita nimirum, vt dicamus, *incipientes* in propoſito eſſe coniugatos, qui videlicet faciliorem viam amplectuntur, atque ita videntur incipere in latitudine humani ſtudij: *Proficientes* autem eſſe Religioſos, qui tendunt ad perfectionem: *Perfectos* demùm eſſe Epiſcopos, qui debent eſſe Magiſtri perfectionis. D Ac tunc quidem hæc ſecunda differentia Statuum ratione tantùm differret à differentia Statuum prima, quæ oritur, vt diximus, ex diuerſitate actionum ad quas ordinantur Status. Nec deſunt qui ita intelligunt D. Thomam hîc artic. 4.

Sed prior reſponſio videtur facilior, & magis conſentanea menti D. Thomæ & Patrum. Ac per illam poteſt etiam reſponderi ad obiectionem *ſecundam*. Immobilitas enim non eſt de ratione Status, niſi quoad ſtatus eſſentiam, non autem quoad Status *modum*: Vt omittam interim, non eſſe etiam valde facile incipienti *progredi*, aut progredienti *perfici*.

Porrò in Ratione illa, qua D. Thomas declarat & probat (vt diximus) hanc Statuum differentiam, breuiter eſt aduertendum, *ſeruitutem* illam Iuſtitiæ, ad quam ait D. E Thomas Statum Eccleſiaſticum pertinere, non ſolùm conſiſtere in cõmuni obligatione præceptorum, quibus ſeruitur Iuſtitiæ, & gratia cõſeruatur: ſed etiam in peculiari obligatione ad actiones conuenientes Statui, quæ tandem etiam referuntur ad perfectè ſeruiendũ Iuſtitiæ.

PVNCTVM TERTIVM.

An expediat, in Eccleſia eſſe differentiam Statuum & Officiorum.

D. Thomas artic. 2.

GRAVIS hoc loco nobis quæſtio eſt cum Hæreticis, qui totum ferè ordinem Hierarchicum Eccleſiæ, è medio ſublatum volunt. Atque vt faciliùs intelligatur, quid illud ſit quod expugnare moliuntur, breuiſſimè rationem totam Eccleſiaſticæ Hierarchiæ ob oculos ponam. Ac primùm quod attinet ad diuerſitatem Statuum, tres potiſſimùm in Eccleſia cernuntur pro diuerſitate obligationis ad peculiare genus vitæ; vidilicet *Coniugatorum*, quorum eſt communi via obſeruationis præceptorum ad beatitudinem tendere; *Religioſorum*; ac *Epiſcoporũ*, qui maiori cuidam perfectioni vitæ prætereà ſtudent; ita tamen, vt, ſicut infrà videbimus, ad Epiſcopos perfectio pertineat, vt ad ipſius *Magiſtros*; ad Religioſos verò vt ad *diſcipulos*.

Diuerſitas verò Officiorum ſiue Miniſtrorum in Eccleſia naſcitur ex differentia actionũ ſiue adminiſtrationum, quæ neceſſariæ ſunt ex lege & ordinatione diuina, ad hoc, vt fideles in beatitudinẽ perducãtur. Porrò eiuſmodi actiones tres ſunt, generatim loquendo. Videlicet diſſeminatio verbi diuini per *prædicationem*: Adminiſtratio *Sacramentorum*; & Gubernatio ſiue *regimen* animarũ.

Quas tres actiones poſſumus reducere ad tres illos actus Hierarchicos, quos habet B. Dionyſius cap. 5. & 6. de Eccleſ. Hierarchiæ, videlicet Purgare, Illuminare, & Perficere. Nam prædicatio verbi diuini pertinet ad *Purgationem*: Illuminatio verò, vt ipſe Dionyſius explicat, ad *Adminiſtrationem ſacramentorum*, quibus gratiæ ſplendor fidelibus communicatur. Perficere autem pertinet ad eos qui *regunt*, & maximè ad Epiſcopos, quos B. Dionyſius appellat *Perfectiores*.

Et quidem concionandi muneri deſtinantur peculiariter Prædicatores verbi Dei in Eccleſia: Adminiſtrationi verò Sacramentorum varij Miniſtri ſecũdùm varios gradus, qui Sacramento Ordinis continentur. Denique poteſtas gubernandi à variis etiã diuerſimodè exercetur. Quidam enim ſunt Epiſcopi, alij Metropolitani ſiue Archiepiſcopi, quibus ſuperiores ſunt Patriarchæ. Rurſus inter Presbyteros, quidã ſunt Parochi, quidã Archipresbyteri, Archidiaconi, Primicerij, Abbates, quorum diſtinctio ponitur in Cap. Perlatis 25. d. Supremus autẽ omniũ moderator eſt Sũmus Pontifex, vt fusè oſtendimus diſp. 1. q. 1. p. 7.

Finis autem & Scopus totius huius ordinis ac diuerſitatis, eſt *conſummatio Sanctorum*, iuxta Apoſtolum ad Epheſ. 4. hoc eſt, charitatis Dei, qua fideles cum Deo coniunguntur, &, vt ait D. Dionyſius in libro Eccleſ. Hierarch. perficiuntur ac efficiuntur Deo ſimiles. Expreſſit Apoſtolus eundem finem ad Coloſſ. 1. cùm ait de ſe & aliis: *Docentes in omni ſapientia, vt efficiamus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu, in quo & laboro, &c.*

Hæc eſt breuiter Eccleſiæ diſpoſitio. Hanc caſtrorum aciem ordinatam hæretici adoriuntur. Ac primùm ſtatum Religioſorum penitus execrantur. Deinde contendunt, officium vel certè poteſtatem concionandi debere omnibus eſſe communem. Vtrumque errorem adſcribit Waldenſibus Æneas Syluius libro 1. de origine Bohem. Hos ſecutus eſt Wicleffus, Ioannes Huſſ, & Lutherus, qui etiam cum ſuis aſſeclis varietatem graduum, atque adeò Sacramentum Ordinis negauit, vt videre eſt in libro eius de Captiu. Babylon. & de diſt. graduum ac ſtatuum Eccleſiæ Romanæ.

Quod verò potiſſimùm execrantur hæretici, eſt, poteſtas Eccleſiaſtica, quam aiunt tyrannicè ſibi vſurpaſſe Papam & Epiſcopos in reliquos fideles. Hunc errorem diſſeminauit quidam Marſilius Patauinus, qui tempore Ioannis XXII. in gratiam Ludouici Bauari ſcripſit librum, quem nominauit Defenſorem Pacis, quo contendit, poteſtatem ſecularem non eſſe ſubiectam Eccleſiaſticæ. Ipſi verò Sectarij nullam aliam adminiſtrationem admittunt vel vſurpant, præter Prædicationem verbi, & adminiſtrationem eorum Sacramentorum, quæ ipſi recipiunt, & euanidam neſcio quam in alios auctoritatem ſine poteſtate in conſcientia obligandi

Digitized by Google

Neque verò ad hanc adminiſtrationem eligunt miniſtros aliquo ſacro aut ſpirituali ritu, ſed in populi aut Magiſtratus ſæcularis aut Miniſtrorum nudo arbitrio eſſe dicunt Miniſtros conſtituere, aut amouere.

Ex quibus erroribus præcipui ferè ſunt refutati, partim ſuprà diſput. 1. quæſt. 1. p. 7. & q. 12. partim tomo 2. q. 5. de Legibus, partim refutandi infrà q. 3. & in 4. tomo in materia de Sacramento Ordinis. Nunc tantùm diuerſitatem ipſam Statuum & Officiorum à nobis expoſitam, maximè vtilem eſſe in Eccleſia, breuiter aſſeremus, ac tunc demùm argumenta, quibus eam Aduerſarij oppugnant, refellemus.

Statuamus igitur claritatis & diſtinctionis gratia nonnullas hac de re aſſertiones. P R I M A aſſertio: Congruentiſſima, & Deo gratiſſima eſt omnis illa varietas Statuum & Officiorum in Eccleſia. Probatur *primò*. Nam conſtitutio veteris tabernaculi, figura fuit diſpoſitionis Eccleſiæ præſentis, vt colligitur ex Apoſtolo ad Hebr. 10. Sed ad illud tabernaculum varij ordines Miniſtrorum pertinebant, vt patet Exod. 29. & Numer. 3. Ergo, &c.

Secundò: Nam Eccleſia præſens, eſt figura Eccleſiæ cæleſtis & triumphantis. Sed in illa cæleſti varij ſunt ordines: Ergo. Maior probatur ex Apoſtolo, ad Hebræos 9. vbi vocat hæc *exemplaria cæleſtia*. Et Dionyſ. capit. 1. Cæleſt. Hierach. ait, diſtinctionem ordinum cæleſtium à diuina bonitate variis huius Eccleſiæ Sacerdotibus & Ordinibus expreſſam eſſe.

Tertiò, Eccleſia ſæpè in Scriptura cum *Regno* comparatur, & Cantic. 6. cum caſtrorum acie *ordinata*, & dicitur *Corpus* eſſe, in quo ſint diuerſa membra ad diuerſas functiones, 1. Corint. 12. & ad Rom. 12. quæ abſque diuerſitate Officiorum & Statuum in Eccleſia commodè intelligi non poſſunt. Accedit, quòd vt Clemens Rom. Epiſt. 1. refert, Beatus Petrus Eccleſiam aiebat eſſe inſtar magnæ nauis, cuius Dominus eſſet Deus, & ſupremus gubernator Chriſtus Dominus; nautæ verò & miniſtri; Prælati & alij Officiales Eccleſiaſtici; nauigantes, omnes fideles. Et ſubiunxit, Oportere, vt vnuſquiſque teneret in ea naui quietus ſuum locum, ne ſi paſſim vagari inciperent, aut nautæ & gubernatores impedirentur in ſuo officio, aut certè nauis depreſſa mergeretur.

Addit verò iis argumentis, quæ procedunt ex typo & figura, non mediocrem vim, quòd S. Paulus ſæpè ita ſolet argumentari. Vt 1. Corin. 9. vbi ex eo, quòd veteris Teſtamenti miniſtri viuebant ex altari, probat, Euangelicos etiam ſimiliter debere, quando quidem tota ratio veteris Teſtamenti figura erat noui.

Quartò; probatur. Nam Chriſtus Dominus, eos quos elegit nequaquam voluit eſſe auctoritate pares. Habuit enim diſcipulos ſeptuaginta duos, qui Apoſtolis inferiores erant. Neque Apoſtolorum omnium par fuit conditio, vt fusè oſtendimus diſput. 1. quæſt. 1. p. 7. Nam Petro peculiariter tradidit claues regni cælorum, Matth. 17. cui etiam peculiariter commendauit officium confirmandi fratres. Lucæ 22. Et Ioan. 21. ad eum peculiariter dixit: *Paſce oues meas.* Hinc Apoſtolus ad Epheſ. 4. *Alios* (inquit) *dedit Apoſtolos, alios Prophetas, &c.* Quæ loca eruditiſſimè ex ſententia veterum exponit Franciſcus Turrianus lib. 1. de Hierarch. Ord. cap. 6. & 10.

Neque verò hanc diuerſitatem officiorum, tunc temporis ſolùm voluit Chriſtus eſſe, cùm Apoſtoli & Diſcipuli eſſent ſuperſtites: ſed ita illos ad eiuſmodi munera elegit, vt etiam ab ipſis & eorum ſucceſſoribus poſſent Miniſtri conſtitui per omnes Eccleſiæ ætates; id quod doctè Turrianus deducit ex illo loco Ioann. 20. *Sicut miſit me pater, & ego mitto vos.* Miſit enim Chriſtum Pater æternus, ita vt ipſe poſſet alios mittere; atque adeò alij etiam habere debent ſucceſſores.

Et ſanè quod Matth. 28. Chriſtus dixit: *Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi*, referri non poteſt ad ſolas illas particulares perſonas dignitate & gradu differentes, quæ citò erant morituræ, ſed referri etiam debet ad ſucceſſores ipſarum, qui eadem munia deinceps vſque ad conſummationem ſeculi obituri ſunt. Hinc Anacletus Papa Epiſt. 3. ait Apoſtolis ſucceſſiſſe Epiſcopos, præcipuè verò eos, qui Archiepiſcopi vel primates ſunt, vt eruditè diſſerit dictus Turrianus vbi ſuprà: Diſcipulis verò ſucceſſiſſe Presbyteros.

Quintò; probatur ex Patribus, qui ordinem atque differentiam Statuum & poteſtatum & officiorum in Eccleſia paſſim commendant, præferentes longè Eccleſiaſticam poteſtatem ſeculari. S. D I O N Y S I V S in libro de Eccleſiaſt. Hierarch. cap. 5. *Quia* inquit, *diuinarum actionum imagines ſunt Sacerdotales diſtinctiones, ornatiſſimi atque inconfuſi diuinarum operationum ordinis inſitos ſibi fulgores indicantes: in primas ac medias & vltimas ſanctas actiones, atque ordines, pontificali diſcretione diſtincta ſunt.*

S. I G N A T I V S in epiſtola ad Smyrnenſes: *Omnia*, inquit, *bene vobis ordinate, quæ mandata ſunt in Chriſto. Laici Diaconis ſubditi ſint; Diaconi Presbyteris; Presbyteri Epiſcopo; Epiſcopus Chriſto, ſicut ipſe Patri.*

S. Gregorius N A Z I A N Z E N V S in Apologet. 1. *Deus*, inquit, *hoc in Eccleſiis conſtituit, vt alij paſcantur, imperiúmque accipiant (quibus id vtile eſt) ac tum ſermone, tum opere ad officium dirigantur: alij contrà ad concinnitatem, perfectionémque Eccleſiæ, paſtorum Magiſtrorúmque munere fungantur.* Et in Oratione ad Ciues timore perculſos, & Principem iraſcentem: *Vos quoque* (inquit ad Principem) *poteſtati meæ, meiſque ſubſelliis lex Chriſti ſubiicit. Imperium enim ipſi quoque gerimus, addo etiam præſtantius ac perfectius.*

S. C H R Y S O S T O M V S homilia quinta de verbis illis Iſaiæ, *Vidi Dominum, &c. Vis* inquit, *videre diſcrimen, quantũ abſit Rex à Sacerdote? expende modum poteſtatis vtrique traditæ, videbis Sacerdotem multò ſublimius Rege ſedentem.*

S. A M B R O S I V S in lib. de Sacerdotali dignitate, cap. 2. *Honor*, inquit, *& ſublimitas Epiſcopalis, nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longè erit inferius, quam ſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cùm videas Regum colla & Principum ſubmitti genibus Sacerdotum. Quid iam de plebeia dixerim multitudine, &c. Vnde regendæ* (oues) *Sacerdotibus traduntur, meritò Rectoribus ſuis ſubdi dicuntur.*

S. G R E G O R I V S lib. 4. Regiſtri, epiſt. 52. ad Epiſcopos Galliæ: *Ad hoc*, inquit, *diuinæ prouidentiæ diſpoſitio gradus diuerſos & ordines conſtituit eſſe diſtinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vna concordiæ fieret ex diuerſitate contextio, & rectè officiorum gereretur adminiſtratio ſingulorum.*

Sextò; Idem probatur à D. Thoma ratione triplici. *Primò.* Nam ſicut conueniens fuit, vt perfectio Dei, qui eſt cauſſa vniuerſi, diuerſimodè à variis & inæqualibus Creaturis participaretur, vt ita perfectiùs illa innoteſceret: ſic conuenit, vt multiplex gratia, in Chriſto vniuerſali capite Eccleſiæ vnita, participaretur & oſtenderetur in variis Eccleſiæ membris; iuxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 4. *Quoſdam dedit Apoſtolos, quoſdam Euangeliſtas, &c. in conſummationem Sanctorum. Secundò.* Nam ſic variæ actiones quæ in Eccleſia requiruntur, expeditiùs præſtari poſſunt per Miniſtros varios. Quam rationem attigit Apoſtolus ad Rom. 12. *Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, &c. Tertiò.* Nam id conuenit ad Eccleſiæ dignitatẽ ac pulchritudinem, quæ in varietate graduum cernitur. Quæ pulchritudo adumbrata fuit in ratione domus Salomonis, de qua legitur 3. Reg. 10. Quòd videns Regina Saba *omnem ſapientiam Salomonis, & habitacula ſeruorum, & ordines miniſtrantium, non habuit ampliùs Spiritum.* Atque hactenus generatim probauimus, conuenientem eſſe differentiam & varietatem graduum in Eccleſia. Deinde per ſequentes aſſertiones eandem confirmabimus magis in ſpecie.

Sit igitur ordine S E C V N D A aſſertio. Maximè conuenit in Eccleſia tres illos diſtinctos gradus eſſe, coniuga-

torum

Digitized by Google

torum ſcilicet, Religioſorum, & Epiſcoporum. Hæc concluſio patet ex ipſius Chriſti Domini auctoritate, approbantis illos Status. Nam ſtatum Matrimonij, Matthæi decimo nono illis verbis probauit: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet, &c.* Vbi obligationem eius Status expreſſit. Statum verò Religioſorum, ſequẽtium perfectionem, eodem capite propoſuit, cùm poſtquam de coniugibus diſſeruiſſet, ſubiunxit de *Eunuchis, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum.* Et ibi etiam adoleſcenti renuntiationem rerum ſuaſit. Obligationem autem eius Status explicuit, Lucæ nono, cùm ei, qui ſe ſequi volebat, dixit: *Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei.* Hunc Statum Apoſtoli amplexi ſunt, qui omnibus relictis, ſecuti ſunt Chriſtũ. De quo plura infrà quæſtione quarta. Statum verò Epiſcoporum ſatis conſtat ex locis citatis, à Chriſto eſſe, videlicet ex illo: *Quoſdam dedit Apoſtolos, &c.* vbi Apoſtolos fecit Epiſcopos, iuxta Anacletum. Item ex illo Actorũ vigeſimo, vbi Paulus: *Poſuit vos* (inquit) *Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Obligationem verò huius Status expoſuit Chriſtus Dominus Ioan. 10. docẽs munus boni Paſtoris.

Ac multa etiam de his Statibus diſſerunt ſancti Patres. D. AVGVSTINVS ſuper Pſalm. 131. ait, eos ſignificatos fuiſſe triplici illo hominum genere, de quo Chriſtus Dominus Lucæ 17. *Duo erunt in agro, duo in lecto, & duo molentes.* Eos enim, qui ſunt in *agro*, ait ſignificare Prælatos, qui laborant in vinea Domini, de quibus Apoſtolus 1. Corinth. 3. *Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, &c.* Illi verò, qui ſunt in *lecto*, ſignificant Religioſos, quieti & contemplationi deditos. Denique *molentes* ſunt cõiugati, curis & ſolicitudinibus circũdati & inuoluti. Sed & D. Bernardus ſermone vltimo in Vigil. Natiuitatis Domini, & ſermone primo in Natiuitate, aſſerit, hos tres Status deſignatos fuiſſe tribus illis viris, de quibus Dominus apud Ezechielem cap. decimoquarto. *Si fuerint tres viri iſti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob, &c.* Per Danielem, qui vitam egit cælibem, ait ſignificari Religioſos: per Noë, qui arcam gubernauit, Prælatos: per Iob, qui filiis & copia rerum abundauit, coniugatos.

Eadem ſententia eſt D. Gregorij Magni libro 1. in Iob cap. 13. *Quid*, inquit, *per Noe* (*qui arcam in vndis rexit*) *niſi præpoſitorum Ordo deſignatur? qui dum ad formam vitæ populis præſunt, ſanctam Eccleſiam in tentationum fluctibus regunt? Quid per Danielem, cuius mira abſtinentia deſcribitur, niſi continentium vita figuratur? qui dum cuncta quæ mundi ſunt deſerunt, deſpecta Babylonia alta mente dominantur? Quid per Iob, niſi bonorum coniugatorum vita ſignatur? qui de rebus mundi quas poſſident, dum pia opera faciunt, quaſi per terræ viam ad cæleſtem patriam tendunt?* Plura de Religioſis infrà quæſt. 4. De Epiſcopis, quæſtione ſequenti. De Coniugatis aliàs.

TERTIA aſſertio. Omnino expedit in Eccleſia, peculiares Miniſtros, hoc eſt, Clericos, à Laicis diſtingui, & deſtinari ad ea quæ ſunt diuini cultus. Hæc concluſio ita eſt certa ex fide, ſicut eſt certum, Sacramentum Ordinis ſapienter eſſe à Chriſto Domino inſtitutum. De quo copioſiùs in quarto tomo, Deo volente. Nunc breuiter probatur. Nam non minor ratio diuini cultus in lege Euangelica, quàm in veteri, habenda eſt: Sed in illa peculiares Miniſtri conſtituebantur: Ergo, &c. Minor probatur 2. Paralip. 29. vbi Ezechias, Sacerdotibus & Leuitis congregatis; *Vos*, inquit, *elegit Dominus, vt ſtetis coram illo, miniſtretiſque ei, & colatis eum, & cremetis incenſum, &c.*

Ratione idem confirmatur. Nam ſi conuenienter naturæ noſtræ, Deus nobis colendus eſt; vtique colendus eſt, non tantùm actionibus internis, ſed etiam exteriori ritu & cæremoniis, quibus mẽs excitetur, &c. Atqui minimè conuenit, res ſacras exteriores, ad cultum diuinum pertinentes, indifferenter ab omnibus tractari: Oportet igitur Miniſtros peculiares deſtinari. Maior patet ex dictis diſput. 6. q. 3. Minor probatur. Nam quod ab omnibus indifferenter tractatur, facile habetur deſpicatui.

Hanc rationem Ethnici etiam Philoſophi expendiſſe videntur. Nam & Ariſtoteles 6. Polit. Oportere inquit eſſe in Rebuſpublicis, qui Deorum curam gerant, & lib. 1. Metaphyſ. cap. 1. proptereà ait Sacerdotibus Ægyptiorum otium fuiſſe conceſſum, vt Mathematicis diſciplinis vacarent, id eſt, ſtellarum & planetarum cognitioni & venerationi, quos colebant vt Deos. Addit D. Thomas 1. Metaph. lect. 1. huiuſmodi Sacerdotes Ægyptios ex ærario publico ali ſolitos, vt omnino eſſent ab aliis occupationibus liberi. Vnde Geneſ. 47. cùm Ioſeph terram Ægypti ſubiiceret Pharaoni, Sacerdotalis terra dicitur manſiſſe libera. Ex quibus apparet, apud omnes nationes, Miniſtros diuini cultus extitiſſe peculiares, qui etiam in honore ſingulari haberentur.

Aduertendum autem eſt hoc loco, diuerſitatem Miniſtrorum diuini cultus, ſecundùm varios gradus Ordinis, non omnem eſſe inſtitutam diuino iure; ſed, vt probabilior eſt opinio, tres tantùm: videlicet Subdiaconatum, Diaconatum, & Presbyteratum, quos Chriſtus inſtituit. Vbi non excludo Epiſcopos. De quibus, Vtrùm ſint diſtincti Ordines, nec-ne, in materia de Ordine diſputandum eſt. Vbi etiam videndum, quomodo quatuor Minores ſint iure humano Eccleſiaſtico inducti. De quo interim videri poteſt Sotus in 4. diſt. 24. q. 1. art. 4.

QVARTA aſſertio. Non minùs expedit in Eccleſia haberi à Prælatis peculiarem delectum *concionatorum*, vt nõ ſit hoc munus omnibus æquè commune. Hæc concluſio eſt etiam de fide. Patet ex Cõcilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8. vbi decimus quartus error Vvicleffi damnatur, qui contrarium aſſerebat: id quod ſecutus eſt Ioannes Huſs, in eodem Concilio damnatus. Et in Bulla Martini V. ij qui cõuertuntur ad Catholicã fidem, interrogari iubentur, vtrùm exiſtiment, liberum eſſe munus concionandi, nec-ne. Item in Concilio Tridentino ſeſſ. 24 cap. 4. de reformatione, prohibetur ne quiſquam concionetur abſque approbatione Epiſcopi. Item Leo Magnus cauit epiſtol. 60. & 61. ne quiſquam, præter Domini Sacerdotes, concionaretur. Item in concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. canon. 3. & 6. Synodo generali, can. 64. Laici id munus vſurpantes excommunicantur. Et clariſſimè etiam Apoſtolus ad Rom. 10. *Quomodo prædicabunt, niſi mittantur?* Hoc eſt, niſi à Deo, mediante iudicio Prælati, locum Dei tenentis, vocentur?

Ratione quoque idem patet. Nam ſæpenumero accidit, vt non expediat, hunc vel illum, hoc aut illo loco concionari: neque enim indifferenter omnes poſſunt habere ea præſidia, quæ ad id muneris neceſſaria ſunt. Quare neceſſe eſt vt Prælatus habeat delectum. Vide plura apud Alphonſum de Caſtro in Summa de Hæreſib. verbo Prædicatio.

QVINTA aſſertio. Magnopere etiam expedit eſſe in Eccleſia *poteſtatem* ad conſtituendum de rebus ſpiritualibus, & negotiis Eccleſiaſticis, cui ſeculares non modò priuati, ſed etiam Principes & alij Magiſtratus pareant, etiam in foro exteriori. Hæc concluſio fuſiùs probanda eſt in materia de Clauibus. Nunc oſtenditur ex perpetua Eccleſiæ traditione. Nam ex quo Apoſtolis & maximè Petro, poteſtas ligandi & ſoluendi tradita eſt à Chriſto Domino, Matth. 18. ſemper ad Pontificem & alios Epiſcopos pro ratione auctoritatis illis conceſſæ, negotia Eccleſiaſtica delata ſunt. Sic Petrus & alij Apoſtoli iudicârunt de controuerſia cæremoniarum veteris legis, Actor. 15. & can. 73. Apoſtolorum, modus præſcribitur in corrigendis Epiſcopis ſeruandus, vt nimirum per alios Epiſcopos admoneantur, &c. De quo tractat Anacletus Epiſtol. 1. & Alexander I. epiſt. 1. Et Gelaſius Papa epiſtol. 4. ad Anaſtaſium Imperatorem, vt refertur 96. d. Can. Duo quippe: *Duo quippe* (ait) *Imperator Auguſte, ſunt, quibus hic mundus regitur, Regalis auctoritas, & auctoritas Pontificum*; vbi etiã oſtẽdit hanc illã eſſe ſuperiorẽ.

Sed & ipſi Imperatores & Reges hoc idem ſe ſentire,

factis,

Digitized by Google

factis,& verbis ſæpè declararunt. Nam Ruffinus lib. 10. Hiſt. Eccleſiaſt. cap. 2. refert, Conſtantinum Magnum in Concilio Nizeno dixiſſe Patribus: *Vos elegit Dominus Sacerdotes, & dedit poteſtatem etiam de nobis iudicandi.* Ac Theodoricus Rex, vt refertur 17. d. canon. Concilia §. Ad hæc verò, cùm illius ſententia in cauſſa depoſitionis Pontificis quæreretur, reſpondit; *ad ſe nihil de negotiis Eccleſiaſticis, præter reuerentiam Sacerdotum, pertinere.* Pleraque huius generis in Decretis referuntur d. 10.

Ratio etiam pro hac aſſertione poteſt ſic formari. Sicut ad bonum temporale fidelium procurandum, neceſſe fuit alios aliis eſſe ſubiectos, vt ſic ordinatiùs omnia gererentur: ità etiam ad bonum ſpirituale animarum, quandoquidem non eſt in hoc genere minus periculi & difficultatis: Sed in Eccleſia rectè conſtituta eſt poteſtas ſecularis, quæ bonum commune temporale reſpiceret, & cui omnes in eo genere parerent: Ergo ſimiliter debuit eſſe alia poteſtas ſpiritualis, quæ bonum cõmune animarum ſpirituale haberet ſibi propoſitum.

Adde; quòd tanta eſt diuerſitas ordinis rerum temporalium & ſpiritualium, vt quæ ad eos ordines pertinent, per vnius Ordinis poteſtatem rectè adminiſtrari non poſſint. Nam vt ſpiritualis poteſtas de rebus omnibus, ad ſeculum pertinentibus, conſtitueret, minimè conueniebat; vt colligi poteſt ex illo Apoſtoli: *Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus.* Quòd verò poteſtas ſecularis de rebus ſpiritualibus, quæ altioris ſunt ordinis, decerneret; multo minùs eſſet conueniens. Diſtinguendæ igitur hæ poteſtates fuerunt.

Sed aduertendum eſt, quòd quamuis hæc Eccleſiaſtica poteſtas per varios adminiſtros ſit diſtributa, ſicut initio notauimus; & id quidem rectè ac conuenienter: tamen non omnes adminiſtri huius poteſtatis auctoritatem habent iure diuino. Nam vt colligitur ex epiſtol. 2. & 3. Anacleti, & ex 4. Damaſi, diſtinctio Patriarcharum, Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum: item Archipreſbyterorum, Archidiaconorum, &c. iure humano Eccleſiaſtico eſt introducta. Habet enim Eccleſia auctoritatem pro ratione temporum ac circumſtantiarum, diuidendi & variè communicandi poteſtatem Eccleſiaſticam, prout expedit bono communi. Pontificem verò Romanum, conſtat, iure diuino ſupremam habere poteſtatem, vt fusè probauimus diſput. 1. quæſt. 1. punct 7.

Item certum eſt de fide, Epiſcopos habere poteſtatem ſuperiorem Presbyteris. Patet hoc ex illo Pauli 1. ad Timoth. 5. *Aduerſus Presbyterum noli accipere accuſationem, niſi ſub duobus vel tribus teſtibus.* Ex quo apparet, Timotheum Epiſcopum habuiſſe auctoritatẽ in Presbyteros. Et contrarium, fuit hæreſis Aërij, quemadmodum refert Auguſtinus libro de hæreſibus cap. 53. Quem errorem in materia de ordinis Sacramẽto pluribus refutabimus.

Nunc argumenta nonnulla hæreticorum contra varietatem Statuum, Graduum, & Officiorum, quam in Eccleſia oportere eſſe aſſeruimus, refellenda ſunt. PRIMVM eſt: Ad beatitudinem vnica tantùm via eſt, aſſerente Chriſto, Ioan. 14. *Ego ſum via.* Et; *Nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Superuacanea eſt igitur differentia Statuum.

RESPONDEO; eſſe quidem vnam viam ad beatitudinem, quæ nimirum eſt Chriſtus: cæterùm eſſe in hac via præcipua ac totali, plures ſemitas, prout quiſque *accipit donum à Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic.*

SECVNDVM argumentum. Fideles ad vnitatem & pacem vocati ſunt, vt patet Ioann. 17. Sed diuerſitas vitæ diſſidia parit: Tollenda eſt igitur. Minor patet. Nam diſſimilitudo eſt cauſſa diſcordiæ, ſicut ſimilitudo amoris. Vnde Philoſophus 8. Ethicor. *Parua*, inquit, *differentia, facit in ciuitate magnum diſſidium.*

RESPONDEO cum D. Thoma hîc, diuerſitatem Officiorum & Statuum non obſtare vnitati. Nam ſicut plura membra copulantur virtute ſpiritus viuificantis: ita varia membra Eccleſiæ virtute Spiritus ſancti. Imò hæc diuerſitas membra ipſa arctiori vinculo charitatis coniungit, dum vnumquodque membrum videt ſe alterius operâ indigere. Hinc Apoſtolus ad Epheſ. 4. vbi de diuerſitate hac agit, monet, vt ſimus *ſolliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis*; quaſi ad hoc debeat ipſa diuerſitas conferre.

TERTIVM argumentum. Apoſtolus 1. Cor. 14. ad omnes fideles dicit: *Sectamini charitatem, æmulamini ſpiritualia, magis autem vt prophetis.* Et infrà: *Volo omnes vos loqui linguis.* Et 2. Corinth. 6. omnibus etiam dicit: *In omnibus nos exhibeamus, ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, &c. in verbo veritatis.* Ergo officium docendi & concionandi commune debet eſſe omnibus.

RESPONDEO, optare quidem Apoſtolum, vt fideles ita conentur in cognitione Fidei proficere, vt ſi opus ſit, omnes idonei ſint ad concionandum, non tamen ſine approbatione Prælati. Ad aliud reſpondetur, exhiberi nos ſicut Dei miniſtros in verbo veritatis, non ſolùm quando concionamur; ſed etiam quando de myſterio fidei verè ſentimus & colloquimur.

QVARTO; quòd non debeat eſſe diuerſitas ordinum, ex illo 1. Petri 2. probant: *Vos autem genus electum Regale ſacerdotium.* Ex quo apparet, omnes fideles eſſe æquè Sacerdotes.

RESPONDEO; ſenſum eſſe, Chriſtianos originẽ ducere à vero Rege, & Summo Sacerdote Chriſto. Ita exponit Alphonſ. à Caſt. in Verbo Ordo, ex ſententia Didymi Alex. *Secundò*, reſpondetur, D. Petrum loqui de Sacerdotio ſpirituali, quod omnibus fidelibus commune eſt Ad quod nimirum pertinet offerre hoſtias etiam ſpirituales, hoc eſt, charitatis, iuſtitiæ, & reliquarum virtutum actiones, quæ in ara mentis noſtræ impoſitæ offeruntur Deo. De hoc genere ſacrificij loquitur Apoſtolus ad Rom. 12. *Exhibete corpora veſtra hoſtiam viuentem.* Et Pſal. 50. *Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, &c.* Ita hunc locum Petri plerique exponunt. Nec ſanè inconueniẽter: nam paulo antè ita D. Petrus fideles eſt cohortatus: *Vos autem tanquam lapides viui ſuperædificamini, domus ſpiritualis Sacerdotium ſanctum, offerre ſpirituales hoſtias Deo.* Itaque videtur de eodẽ genere Sacrificij deinceps loqui. *Tertiò*, reſpondet Albertus Pighius cõtrou. 11. circa finem; ſententiam illam Petri non ita ad populum Chriſtianũ referendam eſſe, vt ſinguli fideles intelligantur eſſe Sacerdotes propriè; ſed cũ omni populo collectiuè loquitur, vt ſenſus dumtaxat ſit: in populo Chriſtiano eſſe veros ſacerdotes. Sic etiam illud accipiendum eſt, quod Deus populo Iſraelitico loquitur Exodi decimo nono: *Si audieritis vocem meam, eritis mihi in peculium de cunctis gentibus, &c. Et in regnum Sacerdotale & gens ſancta.* Ex quo loco minimè inferre licet, ſingulos Iudæos fuiſſe Sacerdotes. Igitur nec in propoſito licebit, ex ſimili illâ ſententia Petri, colligere quòd ſinguli fideles ſint Sacerdotes.

QVINTO; In primitiua Eccleſia Epiſcopi & Presbyteri non diſtinguebantur, vt patet ex D. Hieronymo in cap. 3. epiſtolæ ad Titum, dicente differentiam Presbyterorum ac Epiſcoporum, non tam ex diſpenſatione Dominicæ veritatis, quàm ex conſuetudine Eccleſiæ inductam eſſe.

RESPONDEO; certum eſſe, D. Hieronymum cognoniſſe in Eccleſia veram differentiam & realem Presbyterorum & Epiſcoporum, vt patet ex eiuſdem Epiſtola ad Euagrium, & probat fusè Franciſcus Turrianus lib. 1. de Hierarch. ordinationibus, capite vigeſimo ſecundo. Quod verò Hieronymus ait, non tam diſpoſitione Dominica, quàm conſuetudine Eccleſiarum Epiſcopos eſſe præpoſitos Presbyteris (ex quo videtur ſentire, non eſſe illos iure diuino inſtitutos) variè à variis exponitur. Caietanus infrà quæſtione ſequenti, articulo primo, circa ſolutionem primi, reſpondet inter alia, ſenſum eſſe, quòd differentia Epiſcoporum ac Presbyterorum, non tam fuit *cognita* ex verbis Chriſti Domini, quàm ex conſuetudine Eccleſiarum: nihilominus illam

Digitized by Google

A inſtitutam fuiſſe re vera à Chriſto Domino.

Waldenſis tom. 1. libr. 2. de doctrina fidei antiquæ, cap. 60. ait, Hieronymum ibi non loqui de differentia Epiſcoporum ac Preſbyterorum, quod attinet ad rem ipſam: ſed quod attinet ad nomen Preſbyteri & Epiſcopi: vt ſenſus ipſius ſolùm ſit, in primitiua Eccleſia indifferenter fuiſſe Epiſcopos appellatos Preſbyteros, vtpote quod nomen commune eſt omnibus Sacerdotibus, nihilominus realis inter iſtos differentia ſemper fuit. Sicut (inquit) milites Dauid, etſi omnes vocarentur pueri, non tamen ideo erant omnes reipſa pares.

Turrianus vbi ſuprà reſpondet, D. Hieronymum non dixiſſe vnquam, quòd Epiſcopus & Preſbyter, ita fuerint idem, quaſi eorum officia non diſtinguantur: ſed quòd in primitiua Eccleſia idem homo fuerit Epiſcopus & Preſbyter, hoc eſt, idem functus fuerit officio Epiſcopi B & Preſbyteri, tametſi hæc officia fuerint diuerſa. Hoc autem, inquit Turrianus, potuit tunc temporis accidere, ob paucitatem fidelium & Eccleſiarum. Poſtea verò creſcente numero fidelium, ſeparata ſunt hæc officia ad vitanda ſchiſmata & confuſiones, vt ita clariùs appareret auctoritas Epiſcoporum in Preſbyteros.

Alphonſus à Caſtro, verbo Epiſcopus, nullam videtur expoſitionem vel admittere, vel adhibere. Vnde & Waldenſis expoſitionem reiicit, licèt videatur eſſe D. Thomæ quæſtione ſequenti, articulo ſexto ad primum. Ad auctoritatem autem Hieronymi reſpondet Caſtro, ei anteponendam eſſe auctoritatem aliorum Pontificum & Sanctorum Patrum, qui docent, Epiſcopos iure diuino inſtitutos eſſe. Et ſanè quicquid ſit de mente Hieronymi, pro certiſſimo id habendum eſt, vt ſuprà probauimus. Allatæ tamen expoſitiones dicti Hieronymi minimè videntur contemnendæ. Et dicemus de hac re etiam tom. 4. in materia de Ordine.

Sexto; contra poteſtatem Eccleſiaſticam opponunt hæretici libertatem Chriſtianam; de qua Apoſtolus ad Galat. 2. *Chriſtus nos liberauit*. Et ad Galat. 4. *Nos non ſumus filij ancillæ, ſed liberæ.* Chriſtus etiam Matth. 20. hanc poteſtatem voluit exploſam, cùm ait: *Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum, &c. non ita erit inter vos.* Item Apoſtolus hos Principatus excludere etiam voluit 1. Cor. 3. cùm ait: *Nunquid in nomine Pauli baptizati eſtis?*

Respondeo, libertatem Chriſtianam non in eo eſſe, quod hæretici volunt; cùm ſæpenumerò Chriſtus ipſe & Apoſtoli fideles admoneant, vt ſubditi ſint poteſtatibus: ſed conſiſtit in liberatione à ſeruitute peccati, & in facultate ſeruiendi iuſtitiæ, quam facultatem præſtat gratia. Hoc patet ex Paulo ad Roman. 10. & explicatum eſt fuſiùs tom. 2. in Diſputatione de legibus. Vbi declarauimus, Chriſtianos liberatos eſſe per Chriſtum à iugo Legis veteris: De qua etiam libertate diſputat Paulus in Epiſtola ad Galatas. Quod verò adferunt ex Euangelio, potiùs fauet nobis. Cùm enim ait Chriſtus: *Qui maior eſt inter vos, fiat ſicut minor*, apertè indicat, debere eſſe in Eccleſia Prælatos. Senſus igitur illius admonitionis eſt: ne Prælati Eccleſiæ collatam ſibi auctoritatem ac poteſtatem ad propria commoda & honorem, more gentium, peruersè referant: ſed potiſſimùm diuinam gloriam & commune bonum ſpectent, animarum ſaluti inſeruientes cum charitate & humilitate.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Statu Perfectionis.

D. Thomas 2. 2. quæſt. 184.

EXPLICANDA ſunt quinque. Primo; *In quo conſiſtat perfectio hominis.* Secvndo; *Quatenus poſſit homo in hac vita conſequi perfectionem.* Tertio; *An perfectio, & Status perfectionis, ſint vnum & idem, ita, vt, quicunque perfectionem aſſecutus eſt, ſit eo ipſo in ſtatu perfectionis.* Qvarto; *Quinam ſint in Statu perfectionis.* Qvinto; *An aliqui, qui in Statu perfectionis non ſint, obeant opera perfectiora, quàm aliqui alij qui ſunt in Statu perfectionis.*

PVNCTVM PRIMVM.

In quo conſiſtat perfectio hominis.

D. Thomas art. 1. & 3.

C Perfectio hominis ab omnibus intelligitur eſſe illud bonum hominis, quod eſt homini optimum. Neque tamen hîc à nobis quæſtio inſtituitur de ea hominis perfectione, quæ eſt ſimpliciter extremum bonum, eiúſque beatitudo. De hoc enim diſputatum eſt tom. 2. diſp. 1. Sed quæſtio hic eſt de perfectione, ſeu optimo bono hominis *in hac vita*, qua ille ad beatitudinem tendit.

Huiuſmodi autem bonum eſſe charitatem, certum eſt ex fide. Ad Rom. 13. *Finis ergo legis eſt dilectio.* Et Matt. 22. *In hoc mandato vniuerſa lex pendet.* 1. Cor. 13. *Charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Et ad Col. 3. *Super omnia autem charitatem habete, quæ eſt vinculum perfectionis.* Aſſerunt hoc etiam paſſim ſancti Patres; & nominatim Gregorius, homil. 27. in Euangelia, & D. Auguſtinus libr. 1. de doctrina Chriſtiana, cap. 22. & deinceps.

Atque idipſum probat S. Thomas hîc artic. 1. optima ratione. Nam tunc vnaquæque res ordinata ad finem, perfecta eſt, quando ſuo fini coniùngitur. Sed homo coniungitur ſuo fini, id eſt, Deo per charitatem: Ergo. Minor patet 1 Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

Sed eſt Observandvm, perfectionem hanc vitæ Chriſtianæ non ita conſiſtere in charitate, vt nihil aliud ad eam pertineat. Vt enim perfectio naturalis vitæ humanæ, non ſolis naturæ partibus eſſentialibus conſeruatur, ſed aliis etiam diſpoſitionibus conſeruantibus, & remouentibus contraria: ſic etiam præter charitatem, in qua veluti eſſentialiter perfectio Chriſtianæ vitæ conſiſtit, virtutes aliæ requiruntur, tanquam diſpoſitiones & inſtrumenta quædam, quibus charitas ipſa vtitur & D confouetur: iuxta illud 1. Cor. 13. *Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c.* Hoc etiam aliis verbis explicat hîc S. Thomas ad 2. dicens, in charitate conſiſtere perfectionem *ſimpliciter*, in aliis autem Virtutibus *ſecundùm quid*.

Quòd ſi *obiicias*, potiùs in *gratia* perfectionem eſſe con-

ſiſte-

ſiſtere, cùm habitus gratiæ ſimpliciter ſit perfectior habitu charitatis: *Reſpondeo* primò, cùm loquimur in propoſitó de charitate, non excludimus gratiam. *Secundò*: poſſumus dicere, perfectionem vitæ conſiſtere in gratia, accipiendo vitam ſpiritualem, pro ſpirituali *Eſſe*: in charitate autem, accipiendo vitam ſpiritualem pro principio proximo *actionum* ſpiritualium. Habet enim ſe gratia vt natura, & charitas vt principium proximum, ſeu potentia operandi in ordine ſpiritualium, vti in materia de Gratia q.3. explicauimus. Ex qua doctrina apparet, Catholicos ab hæreticis iniquè accuſari, quaſi omnem illi perfectionem ponant in exterioribus cæremoniis. Non enim eſt ita.

Porrò ex hac ipſa doctrina conſequens eſt id quod affirmat D.Thom.art.3. videlicet perfectionem hominis *eſſentialiter* quidem conſiſtere in præceptis diuinis: B *accidentaliter* autē & quaſi inſtrumentaliter, in diuinis Conſiliis.

Prior pars huius aſſertionis probatur à diuo Thoma huiuſmodi ratione. Perfectio (vt dictum eſt) eſſentialiter conſiſtit in charitate; Dei quidem primariò, proximi autem ſecundariò. Sed charitas Dei & proximi, quantumlibet perfecta, eſt in præcepto: Ergo. Minor probatur *primò* auctoritate Auguſtini, libro de perfectione Iuſtitiæ; vbi ait, etiam perfectionem charitatis patriæ eſſe præceptam. *Secundò*, ratione. Nam charitas præcipitur à Deo, tanquam finis reliquorum præceptorum. Sed in eo quod quis ſpectat vt finem, nullam vult eſſe menſuram certam: Ergo Deus præcipiens nobis charitatem, ſimpliciter præcipit omnem eius perfectionem abſque certa menſura. Minor iam aſſumpta probatur à Simili. Nam Medicus, v.g. non ſpectat ſanitatem ſecundùm certam C menſuram, ſed ſimpliciter illam intendit, quam poteſt haberi perfecta, tantúmque adhibet certam menſurā in medicamento. Cuius ratio eſt, quòd ſanitatem ſpectat vt finem, & medicamentum vt medium. Ergo idem putandum eſt fieri in propoſito.

Poſterior autem pars eiuſdem aſſertionis, ſcilicet quòd accidentaliter & quaſi inſtrumentaliter perfectio conſiſtat in conſiliis, probatur ex ſancto AVGVSTINO in Enchir. cap.121. vbi docet conſilia etiam referri ad charitatem, tanquam ad quiddam principale: *Quæcunque*, inquit; *mandat Deus, ex quibus vnum eſt, non mœchaberis, & quæcunque non iubentur, ſed ſpeciali conſilio monentur, ex quibus vnum eſt, bonum eſt homini mulierem non tangere* (1.Cor. 1.) *tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum, & in hoc ſæculo, & in futuro.* D Et apertè etiam Abbas Moyſes apud CASSIANVM collat.1. cap. 7. affirmat, eiuſmodi conſilia, vt *nuditatem & priuationem omnium facultatum, non perfectionem, ſed perfectionis inſtrumenta eſſe.*

Sed circa hanc ipſam diui Thomæ doctrinam poſſunt quæri hîc quatuor. PRIMO; Vtrùm omnino verum ſit, quod in ea ſupponitur, videlicet conſilia diſtingui à præceptis. Negat enim hoc Melanchthon in loco de diſtinctione conſiliorum & præceptorum, & negant etiam omnes alij Proteſtantes. Sed omnino hæc diſtingui probabimus commodiori loco infrà quæſt.4. punct.1.

SECVNDO; quæri poteſt, per quid propriè diſtinguatur conſilium & præceptum. Ratio dubitandi eſt. Nam vtrumque datur de opere bono, & vtrumque vult E Deus à nobis præſtari. Per quid igitur diſtinguuntur? Reſpondent aliqui, per hoc differre, quòd præceptum datur de neceſſariis ad ſalutem; conſilium non item. Verùm hæc differentia non eſt *à priori*. Nam plerumque prius eſt, eſſe aliquid præceptum, quàm eſſe ad ſalutem neceſſarium: cùm ſcilicet ideo aliquid ad ſalutem eſt neceſſarium, quia eſt præceptum. Vnde explicandum reſtat, quid ſit illud prius, in quo conſiſtit præceptum.

Aliter igitur ſolet dici, quòd præceptum *obligat*, conſiliū verò eſt de bono, ad quod non obligamur. Sed quamuis hoc verum ſit, tamē oportet explicare quid ſit, Deum obligare nos præcepto. Deinde iſta non eſt adæquata dif- A ferentia. Nam multa bona ſunt, ad quæ non obligamur, de quibus tamen non datur nobis conſilium, ſed potiùs de oppoſito: patet in Matrimonio & aliis huiuſmodi.

Dico igitur, differentiam præcepti quidem diuini *naturalis*, & Conſilij eſſe in hoc, quòd conſilia dantur de bono conſentaneo quidem naturæ noſtræ, ſed non ita vt ſtatim ratio naturalis noſtra aduertat deformitatem in eo quòd id non præſtetur: præcepta verò de eiuſmodi bonis ſunt, vt attenta conſtitutione naturæ humanæ ſtatim animaduertatur deformitas in eorum defectu.

Hinc prouenit vt Deus alia & alia ratione velit à nobis præſtari præceptum & conſilium. Vult enim præſtari præceptum eiuſmodi voluntate, vt ſi illud non præſtemus, velit nobis ſuccenſere, aut etiam priuare nos gratia & charitate, quando graue præceptum & grauiter B violatur. Conſilium autem non ita vult adimpleri, ſed ſolùm ſimpliciter cupit fieri.

Totum hoc, quod de differentia conſilij & præcepti dixi, ſine controuerſia locum habet, loquendo de conſilio & de præcepto (vt dixi) *naturali*. Si autem quæratur de differentia præcepti diuini *poſitiui*, & conſilij; dicendum, eam à priori in hoc ſolo conſiſtere, quòd præceptū adeò ſeuera, &, vt ita dicam, arcta voluntate, Deus vult ab hominibus ſeruari, vt ſi violent, incurrant Dei offenſionem, aut etiam amittant gratiam & charitatem diuinam: Conſilia verò non adeò arcta voluntate Deus adimpleri cupit. Ex hac autem differentia voluntatis diuinæ prouenit, vt violans præceptum poſitiuum, deformitatem peccati admittat: omittens verò conſilium, non item. Et ex hoc patet etiam diſcrimen deformitatis in violando præ- C cepto naturali & *poſitiuo ſolùm*. Nam ratio deformitatis in violando naturali, non ſolùm peti poteſt ex eo, quòd Deus ſtricta voluntate cupit illud ab hominibus ſeruari; ſed etiam ex ipſa naturæ humanæ conditione.

TERTIO quæritur, Quomodo in Scripturis diſcernenda ſint præcepta à conſiliis. Reſpondeo, *prima* Nota poteſt eſſe, vt illud intelligatur eſſe præceptum, quod iniungitur tanquam id ſine quo charitas Dei & proximi non videtur poſſe conſiſtere, conſiderata ipſa ratione & inclinatione charitatis. Cùm enim charitas præcepta ſit, imò finis præcepti, quicquid charitas poſtulat, etiam erit præceptum; & quod illam, quatenus eſt in ſe, diſſoluit, erit prohibitum.

Secunda Nota eſt, vt illud intelligatur eſſe præceptum, quod non ſimpliciter commendatur nobis, ſed adhibita D graui aliqua cōminatione iis qui ſecùs fecerint. Quod ſi ſimpliciter tantùm proponitur, vel etiam aliquod præmium promittitur, abſque graui tamen comminatione, conſilium tātùm erit. Hinc colligitur, ea quæ proponuntur in Decalogo, eſſe præcepta. Renuntiatio verò temporalium, & eiuſmodi alia, quia non habent adiunctam pœnam, ſed tantùm aliquam promiſſionem, qualis eſt illa: *Et habebis theſaurum in cœlo*; non ſunt in præcepto.

Tertia Nota certiſſima, eſt iudicium Eccleſiæ, ad quam pertinet infallibiliter definire de moribus & fide, &c. vt iam ſupponimus.

QVARTO quæritur, Vtrùm omninò illud verum ſit, quod dicit D.Thomas, perfectionem *primario* in præceptis, *ſecundario* in conſiliis ſitam eſſe. Ratio dubitandi eſt *primo*: Quia Chriſtus Matth. 19. in conſiliis videtur E illam poſuiſſe, cùm poſtquam de præceptis dixiſſet, addidit: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende, &c.* quaſi perfectio antonomaſticè competat conſiliis.

Secundo: Quoniam conſilia communiter dicuntur eſſe de *meliori* bono, & præcepta ad conſilia videntur ordinati.

Tertio: Quoniam ratio, qua id probat S. Thomas, videtur infirma. Minor enim illa, ſcilicet omnem perfectionem charitatis eſſe præceptam, ſimpliciter videtur falſa. Nam ſi ita eſt: Ergo efficere non poſſumus in hac vita, quin præceptum charitatis violemus, ac proinde impoſſibile eſſet vitare omnia peccata mortalia. Conſe-

quentia

Digitized by Google

quentia probatur. Nam nunquam ita Deum diligimus, quin perfectiùs poſſit à nobis diligi, non ſolùm in patria cœleſti, ſed etiam in hac vita. Si igitur omnis perfectio charitatis in hac & in futura vita poſſibilis, præcepta nobis eſt; præuaricatores neceſſariò ſumus eius præcepti: imò ſequitur, nunquam illud (ne in cœlo quidem) poſſe impleti: quandoquidem charitas poteſt eſſe perfectior & perfectior in infinitum, vt ſuprà in diſput. 3. quæſt. 2. probauimus.

Nihilominus doctrina illa S. Thomæ, omnino vera eſt. Quare ad *primum* reſpondeo, ſenſum illorum verborum Domini eſſe: Si vis omnibus numeris eſſe perfectus (id eſt, perfectione tum eſſentiali, coſiſtente in præceptis; tum etiam accidentali & inſtrumentali, conſiſtente in conſiliis) *Vade &c.* Tunc enim aliqua res ſimpliciter dicitur perfecta, quando habet etiam accidentalia ſua ornamenta, vt patet in naturalibus.

Ad *ſecundum* reſpondeo, duplicis generis eſſe præcepta. Quædam enim pertinẽt ad interiorem dilectionem Dei & ad puritatem mentis: alia ad externa opera. Iam conſilia non dicuntur de meliori bono, relata ad præcepta primi generis, ſed ſecundi: in præceptis autem dilectionis, vt dictum eſt, poſita eſt eſſentialiter perfectio. Præterea falſum eſt, quod in argumento ſumebatur, præcepta referri ad conſilia. Nam contrà potiùs, conſilia ad obſeruationem præceptorum, ſine quibus ſalus obtineri non poteſt, ordinantur; diuerſimodè tamen. Nam ad præcepta primi generis, videlicet internæ dilectionis, ordinantur directè tanquam ad finem. Propterea enim conſilia ſequimur, vt Deo magis ac magis per dilectionem inhæreamus. Ad præcepta verò externa ordinantur conſilia quodammodò indirectè. Virginitatem enim, v.g. non ſeruat aliquis eo fine vt non mœchetur: neque renunciamus temporalibus, vt non furemur. Iuuat tamen maximè obſeruatio virginitatis ad non mœchandum; & renunciatio bonorum ad non furandum. Qui enim omnibus ſe abdicat, faciliùs abſtinet à furto. Sic igitur ad huiuſmodi præcepta externa etiam conferunt conſilia, licèt indirectè. Hinc præcepta comparari ſolent muro, quo noſtra anima cuſtoditur; conſilia verò antemurali, quo murus ille defenditur, & ſtabilitur. Ex quo fit, vt neglectis conſiliis, faciliùs murus præceptorum concidat, iuxta illud Threnorum 2. *Luxit antemurale, & murus pariter diſſipatus eſt.* Doctrina hæc conſentanea eſt D. Thomæ quodlib. 5. art. 19.

Ad *tertium* reſpondeo, duobus modis poſſe dici aliquid cadere ſub præceptum. *Primo*; tanquam id quod eſt executioni mandandum. *Secundò*; tanquam id, quod debet veluti finis ſpectari ab eo cui imponitur præceptum, v. g. mittit Belli dux militem ad pugnandum, illique in hunc modum præcipit: Pugna, & ita quidem pugna, vt Victoriam conſequaris. Hic, tam pugna quàm Victoria dici poteſt cadere in præceptum Ducis, diuerſa tamen ratione. Pugna, tanquam id quod eſt à milite executioni mandandum: conſecutio verò Victoriæ, tanquam id quod eſt à milite in pugna ſpectandum, vt finis. Similiter in propoſito, dilectio Dei excludens omne peccatum mortale, cadit in præceptum charitatis, tanquam id quod eſt executioni mandandum: perfectio verò maior charitatis cadit in eiuſmodi præceptum, tanquam id ad quod vt ad finem tendere debemus; non tamen tanquam id quod à nobis nunc executione requiratur per præceptum: ſicut docui ſuprà diſput. 3. quæſt. 19. punct. 1.

Iam igitur ad argumentum reſpondetur, veram eſſe illam propoſitionem S. Thomæ, videlicet omnem perfectionem charitatis cadere in præceptum; ſed tamen non ita, vt omnis charitatis perfectio ſit ex vi præcepti mandanda executioni, ſed aliqua. Nam ea quidem charitatis perfectio, quæ excludat peccata mortalia, executioni eſt mandanda ex vi præcepti: alia autem maior perfectio, ſpectanda eſt tanquam id quò tendamus, non autem executioni nunc mandanda. Quo fit, vt quamuis perfectiùs poſſimus ſemper Deum diligere, non ideo tamen ſimus præcepti tranſgreſſores, quia non perfectiùs diligimus. Nam maior perfectio non requirebatur à præcepto in executione, ſed ſolùm in intentione: & ita ſatis eſt, ad vitandum peccatum, ſi per dilectionem excludentem omnia mortalia, ad maiorem illam perfectionem charitatis tendamus. Quemadmodum diſp. 3. loco citato explicauimus ex ſententia Sancti Auguſtini, qui hoc ipſum ita declarat in multis locis, maximè autem lib. de ſpiritu & litera, cap. 36. Vbi ait propterea præcipi nobis, Deum ex toto corde, & ex tota anima diligere; *vt ſic*, inquit, *admoneamur, quid fide expoſcere, quo ſpem præmittere, ad quid denique obliuiſcentes ea, quæ retrò ſunt, tendere debeamus.*

Quo loco Auguſtinus non obſcurè ſignificat, quod diximus, videlicet perfectionem maiorem charitatis (quam ille totam animam, & totum cor interpretatur) catenus duntaxat cadere in præceptum charitatis, quatenus illo oſtenditur nobis, non quid nunc debeamus executioni mandare (ita, vt ſi non facimus, ſimus tranſgreſſores) ſed quid ſit illud quò oporteat nos per dilectionem Dei contendere, tanquam in finem.

Adde, quòd ratio D. Thomæ, qua illam ſententiam Auguſtini probat, non in alio ſenſu conuincit, perfectionem charitatis totam debere cadere in præceptum. Nam rectè poteſt intelligi, quòd Deus optet charitatem in nobis eſſe ſine limite, etiamſi non omnem eius perfectionem ita præcipiat, vt ex vi præcepti ſit illa executioni mandanda. Ac ſic etiam Caietanus hîc exponit D. Auguſtinum.

PVNCTVM SECVNDVM.

Quatenus poſſit homo in hac vita conſequi perfectionem.

D. Thomas. artic. 2.

NEMO in hac vita poteſt eſſe adeò perfectus, vt poſſit Deum tam perfectè diligere, quantum Deus amabilis eſt, id eſt, dilectione infinita. Neque adeò, vt poſſit Deum diligere, quantum poſſibile eſt ex parte diligentis, ita videlicet, vt actu ſemper diligat. Nihilominus tamen duplex perfectio charitatis poteſt in hac vita acquiri: Altera, qua homo vitet omnia, quæ cum charitate pugnant, eámque tollunt, nimirum peccata mortalia: Altera, qua viter non ſolùm hæc, ſed etiam omnia, quæ poſſunt eſſe impedimento homini, quominus mens eius liberè & expeditè feratur in Deum. Primam aſſequuntur omnes incipientes & proficientes: Secundam perfecti, & Religioſi,

Ita docet D. Thomas hîc art. 2. & alij communiter. Et patet hoc totum ex dictis, tum ſuprà diſput. 3. quæſt. 4. tum etiam tomo 2. quæſt. 1. de Gratia, vbi egimus de facultate, quam præſtat gratia ad vitanda mortalia. Eſt autem hæc doctrina media inter duos errores extremos vitandos. Primus eſt Begardorum & Beguinarum, iactantium, poſſe aliquem eam perfectionem charitatis aſſequi, vt progredi nequeat, & impecabilis penitus in hac vita reddatur. Hic error damnatus eſt in Conſilio Vienneſi ſub Clemente V. vt patet ex Clementina Ad noſtrum, de hæreticis. Item in Tridentino, ſeſſ. 6. cap. 11. can. 23. vbi aſſeritur, omnes quantumlibet perfectos, eſſe in hac vita obnoxios peccatis venialibus, ſecluſo priuilegio. Quod etiam aſſeruimus vbi ſuprà contra Pelagianos. Item hic error eſt contra Paulum ad Phil. 1. dicentem, *Hoc oro, vt charitas veſtra magis abundet.* Et ad Epheſ. 4. *in charitate creſcamus in illo.*

Secundus error eſt Sectariorum, negantium poſſe aliquem vitare omnia peccata mortalia: de quo fuſiſſimè vbi ſuprà in materia de Gratia.

Tantùm hîc occurrit difficultas circa id quod cum D. Thoma aſſeruimus, poſſe hominem illam etiam ſe-

cundam perfectionem Charitatis aſſequi, vt vitet omnia Charitatis impedimenta. Videtur enim hoc fauere Pelagianis. Nam vitare omnia impedientia & retardantia charitatem, eſt vitare quoque omnia venialia.

Reſpondeo; à nobis & à S. Thoma, nomine eorum quæ impediunt expeditum motum charitatis in Deum, intelligi in præſenti non peccata venialia, ſed bona temporalia, quæ ſolent occaſioni eſſe peccandi, atque adeò retardant charitatem. Itaque ij ſecundam illam perfectionem charitatis aſſequuntur, qui ſeſe omnibus rebus abdicant, vt Deo liberiùs vacent: quo ipſo quidem, ſecundùm affectum & animi conatum omnia etiam venialia peccata vitare ſtatuunt, quantum eſt in ipſis, licèt poſtea in effectu id non aſſequantur, ſed ſæpè peccent venialiter, aut ex infirmitate, aut ex ignorantia, aut alia de cauſa. Tales ſunt Religioſi, quos ſcribit Euſebius lib. 1. de demonſtratione Euangelica, cap. 8. communem vitæ rationem ſuperare; non nuptias, non ſobolem, non facultates concupiſcere; ſed propriam voluntatem, atque adeò res omnes abnegantes, ex immenſo rerum cœleſtium amore, diuino cultui penitus eſſe addictos.

PVNCTVM TERTIVM.

An perfectio, & Status Perfectionis ſint vnum & idem.

D. Thomas art. 4.

MINIME ſunt hæc idem, vt rectè docet D. Thomas. Status enim Perfectionis non conſiſtit in ipſa perfectione, ſed in certa quadam obligatione ad illam. Itaque non quiuis perfectus, eſt in perfectionis Statu, ſed ille, qui ſe obligauit ad opera perfectionis, cum quadam ſolennitate exteriori, vt ait S. Thomas. Probatur. Nam Status Eccleſiaſticus, qualis eſt Status perfectionis, debet patere iudicio Eccleſiæ, atque adeò hominum. Homines autem tantùm *vident, quæ apparent*. 1. Reg. 16.

Hinc fieri poteſt, vt qui eſt in Statu perfectionis, non ſit perfectus; & contrà, vt qui ſit perfectus, non ſit in ſtatu perfectionis. Et tales ſignificari videntur Matth. 21. in parabola de duobus illis filiis, quorum alter patri dicenti, *vade operare in vinea mea, reſpondit, eo, & non iuit: alter verò reſpondit; non eo, & iuit.*

Ex qua doctrina, quæ eſt D. Thomæ hìc, & communis patet, tria requiri ad Statum Eccleſiaſticum, nimirum obligationem ad opera perfectionis, & ſolennitatem aliquam exteriorem, & vt ea obligatio ſit ad aliqua opera externa. Nam obligatiò cum ſolennitate, referri ſolet in Eccleſia ad opera externa, de quibus conſtare poſſit, vtrùm ea præſtet, qui ſe obligauit, nec ne. Et idcirco rectè Caietanus colligit, requiri ad Statum Eccleſiaſticum, vt opera, ad quæ quis ſe obligat, ſint *externa:* quæ tamẽ debent eſſe quaſi effectus interioris charitatis.

Sed notandum eſt, nomine ſolennitatis externæ, in præſenti non intelligi ſolùm promiſſionem ſolennem in aliqua Religione, aut conſecrationem: ſed intelligi quodlibet inſtitutum vel ritum ab Eccleſia probatum, ſecundùm quem aliquis perpetuò ſe obliget ad opera perfectionis; ita vt de eiuſmodi obligatione conſtet Eccleſiæ.

Vnde ſequitur, etiã per votum ſimplex firmari poſſe Statum, videlicet illud Eccleſia ad vinculum publicæ obligationis admittat. Ad immobilitatem namq; Status, non requiritur vinculum penitus inſolubile, ſicut patet in Statu Epiſcopi, quem aliquis de licentia Papæ poteſt deſerere, vt infrà videbitur: ſed ſatis eſt, vt quantũ in ſe eſt, aliquis perpetuo vinculo ſeſe externo actu aſtringat. Hinc D. Thomas opuſc. 18. cap. 15. nulla facta mentione Voti ſolennis, ſimpliciter aſſeruit, eum, qui Voto ſeſe ad opera perfectionis obligauit, eſſe eo ipſo in Statu perfectionis. Quod ipſum Gregorius XIII. in Conſtitutione de Inſtituto noſtræ Societatis, edita anno 1584. declarauit, definiẽs, eum, qui tria Vota ſimplicia poſt biennium Nouitiatus, iuxta Societatis inſtitutum emittit, conſtitui per illa verè ac propriè in Statu Religioſo. Id quod pluribus confirmabo infrà, quæſt. 4. p. 2. aſſertione 5.

PVNCTVM QVARTVM.

Quinam ſint in Statu perfectionis.

D. Thomas art. 5. 6. & 7.

EPISCOPI & Religioſi omnino ſunt in ſtatu perfectionis, vt affirmat D. Thomas hìc art. 5. & alij communiter. Nam vtrique ſe obligant ad opera perfectionis cum quadam ſolennitate, ſiue actione externa. Religioſi quidem, vt rebus omnibus poſthabitis, Deo inhæreant: Epiſcopi, vt, ſi opus ſit, animam ponant pro ouibus, vt patet Ioan. 10. Et de Religioſis quidem infrà q. 4. id fuſiùs probabimus.

De Epiſcopis autem dubitari id non poteſt. Nam primò id apertè declarant ampliſſima elogia, quibus à ſanctis Patribus Epiſcopalis dignitas commendatur. Vt à S. IGNATIO in epiſt. ad Smyrn. vbi ait, *Nemo Epiſcopo honorabilior eſt in Eccleſia, Sacerdotium Deo gerenti pro mundi ſalute.* Et à S. AMBROSIO. lib. de Sacerdotali dignitate, cap. 2. vbi dicit; *Sublimitas Epiſcopalis nullis poteſt comparationibus adequari.* Et à S. ATHANASIO, qui cum aliis Patribus ex Synodo Alexandrina in Epiſtola ad Felicem II. appellat Epiſcopos *Eccleſiæ colomnas.*

Atque id ipſum manifeſta ratione patet. Quoniam obligantur ad eiuſmodi officia, in populum conferenda; quæ præſtare ita vt oportet non poſſunt, niſi flagrent charitate, & ſint perfecti. Id quod magis explicabitur q. ſeq. p. 3. vbi ſimul dicemus de proprietatibus & conditionibus requiſitis in idoneo Epiſcopo.

Sed occurrunt contrà nõnulla argumenta, ad probandum, non eſſe ſtatum perfectionis, ſtatum Epiſcopalem.

PRIMVM; Quoniam appetere ſtatum perfectionis, laude dignũ eſt. At appetere Epiſcopatum, non item; ſed potiùs vituperio. Ergo Epiſcopatus minimè eſt Status perfectionis. Minor patet exemplo Sanctorum, quibus laudi datur, quòd Epiſcopatus repudiauerint.

RESPONDEO, fugere Epiſcopatum, eſſe dignum laude, non conſiderando genus ipſum Status (ſic enim quiddam perfectum eſt) ſed ob varias circumſtantias, de quibus quæſt. ſeq. p. 1. dicemus.

SECVNDVM argumentum. Ad perfectionem requiritur paupertas & renuntiatio omnium, vt patet Matth. 19. At Epiſcopi non profitẽtur paupertatem: Ergo minimè ſunt in ſtatu Perfectionis.

RESPONDEO, paupertatem non ita requiri ad perfectionem, quin etiam copia rerum poſſit eſſe aliquibus inſtrumentum perfectionis, videlicet illis, qui perfectionem habere debent tanquam Magiſtri & Duces aliorum. Hi enim poſſunt pecuniis ad perfectionem vti, aliis benefaciendo. Et tales ſunt Epiſcopi. Adde, quòd parati etiam eſſe debent ad omnia exponenda, cùm opus ſit, pro ſalute proximorum. Quare non debent opes ipſis eſſe impedimento.

TERTIVM argumentum. Non ſatis apparet vnde naſcatur Epiſcopis obligatio ad opera perfectionis, prout requiritur ad ſtatum. Non enim ex conſecratione ipſorum: ſiquidem ante illam, poſtquam ſunt confirmati, perinde ac poſt illam obligantur, vt habetur in Ca. Inter. Extra de tranſlatione Epiſcopi. Nec videtur oriri ex iuriſdictione. Nam Parochi etiam habent iuriſdictionem, & curam animarum, qui tamen non dicuntur eſſe in Statu perfectionis, vt poſtea annotabimus.

RESPONDEO *primò*, certum eſſe, *officio & iuriſdictioni* Epiſcopali annexam eſſe eam obligationem iure naturali & diuino, quo nimirum tenentur paſcere gregem. Hoc patebit quæſt. ſeq. p. 3. & 5.

Dico

Digitized by Google

Dico *ſecundò*, etiam teneri eos ad perfectionis opera ex fidelitate propter ſponſionem factam Eccleſiæ. Vt enim dicitur in Cap. Licet, & cap. Inter. Extra de tranſlatione Epiſcopi. inter Eccleſiam & Epiſcopum intelligitur celebrari quoddam quaſi ſpirituale coniugium. Quod in electione Epiſcopi cenſetur inchoatum; in confirmatione verò ratum; & in conſecratione conſummatum. Ita habetur in Can. Sicut vir. 7. quæſt. 1.

Dico *tertiò*, huiuſmodi ſponſionem poſſe appellari Votum: quanquam neget Caietanus. Sed S. Thomas q. ſeq. art. 4. expreſsè ita loquitur. Si verò quæras in quo conſiſtat huiuſmodi Votum; Reſpondetur, dici poſſe votum implicitum, ſicut Votum Sacerdotum, conſiſtens videlicet in obligatione, qua Epiſcopus tenetur, in gloriam & cultum Dei, opera perfectionis exercere. Explicitum autem Votum non videtur in propoſito eſſe. Nam directè Epiſcopus ſpondet, non Deo, ſed Eccleſiæ.

Dico *quartò*, huiuſmodi obligationem aſtringere Epiſcopum ſtatim poſt confirmationem, antequam conſecretur: patet ex dicto Cap. Inter. Conſecratio verò adhibetur poſtea, tum vt Epiſcopus de ſuo officio ſolenniter moneatur, tum vt quoſdam actus Epiſcopalis ordinis poſſit exercere, vt ordinare, conſecrare templa, & virgines, & ſimilia.

Dico *quintò*, iure etiam humano Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 2. de reformatione generali, tenetur Epiſcopus recipere idem concilium, & deteſtari publicè omnes hæreſes in 1. Syn. Prouinc. poſt ipſius conſecrationem. Item debet iurare Summo Pontifici fidelitatem, & ſe venturum ad Concilium generale, cùm vocabitur, vt patet ex Cap. Ego Epiſcopus: Extra. de iureiurando.

Ad illud ergo *tertium* argumentum, quo probatur, non obligari Epiſcopos ex iuriſdictione & officio, ad perfectionis opera, ita vt ſint in ſtatu perfectionis, reſpondetur, non eſſe ſimile quod de Parochis allegatur. Nam ij non accipiunt iuriſdictionem completam ac perpetuam: quare non perpetuò obligantur ad ſtatum perfectionis: & conſequenter non ſunt propriè in ſtatu, vt iamiam patebit.

Sed circa hoc ipſum eſt præterea QVÆSTIO, an non ſcilicet Prælati etiam alij inferiores Epiſcopis, ſint in ſtatu perfectionis. Et quidem ſententia D. Thomæ hîc art. 6. eſt, non eſſe. Probat. Quia nec tales ſunt in ſtatu perfectionis ratione ordinis, nec officij. Ergo nullo modo. Non ratione ordinis: quoniam per conſecrationem tantùm conſtituuntur Miniſtri & Officiales Eccleſiaſtici. Non etiam ratione iuriſdictionis ſeu officij: quia non recipiunt illud perpetuò adminiſtrandum. Poſſunt enim etiam ſine licentia Epiſcopi tranſire ad religionem; quare non ſunt in ſtatu perpetuo. Si enim eſſent, tranſire ad Religionem ſine licentia Epiſcopi, eſſent retroſpicere, iuxta illud: *Nemo mittens manum, &c.* Lucæ 9.

Verum hîc rectè aduertit Caietanus, quæſtionem hanc eſſe de nomine. Nam ſi nomine ſtatus, intelligamus quãcunque hominis conditionem, propter quam ille peculiariter obligetur ad charitatem & perfectionem quamcunque; certum eſt, concedi poſſe, omnes Prælatos Eccleſiaſticos, imò omnes Clericos in maioribus Ordinibus, eſſe in ſtatu perfectionis. Nam præterquam quòd peculiariter obligantur ad caſtitatem, quæ eſt opus perfectionis, & ad obedientiam ergà Epiſcopum; obligantur etiã communibus præceptis ſtrictiùs quàm alij, ad puritatem mentis procurandam; idque ob ſanctitatem ordinis, quo initiati ſunt: Oportet enim Sanctos ſanctè & purè viuere. Hæc autẽ maior obligatio non incumbit eis ex præcepto peculiari. Sed illa ipſa cõmunis obligatio præceptorum & aliarum virtutum, fit illis ſtrictior ob circumſtantiam ordinis, & etiam officij Parochialis vel alterius.

Si autem *Statum Eccleſiaſticum* accipiamus propriè, vt in hoc Tractatu accipit S. Thomas, videlicet pro conditione, ſecundùm quam aliquis peculiari obligatione aſtringitur non tantùm ad pauca quædam ſui officij &

A gradus opera, ſed ad omnes, vel ferè omnes vitæ actiones inſtituendas ſecundùm peculiarem aliquam perfectionis normam, ad quam alioqui ex communibus præceptis non teneretur; ſic Prælati inferiores Epiſcopis non poſſunt dici eſſe in ſtatu perfectionis, ſed potiùs in officio, quo iuriſdictionis poteſtate ſibi demandatæ, & poteſtate ordinis funguntur. Ex quo apparet, Henricum Gandauenſem quodlib. 12. q. penult. ſolùm de nomine certare, cùm contendit, iuxta primam nominis acceptionem, Prælatos inferiores Epiſcopis eſſe in ſtatu.

Hac verò quæſtione de nomine prætermiſſa, dubium occurrit circa id quod S. Thomas aſſerit in ratione ſuæ Concluſionis, Prælatos inferiores Epiſcopis, reſpecturos retrò, cùm ingrediuntur Religionem, ſi verũ eſſet quòd ſint in ſtatu perfectionis, ſicut hîc loquimur de Statu.

B In Contrarium namque eſt, quòd Religioſi inferioris Ordinis non reſpiciunt retrò, etiamſi abſque licẽtia Prælati, ingrediantur ordinẽ arctiorem. Ergo ſimiliter etiamſi Parochus eſſet in ſtatu perfectionis, poſſet abſque licentia Epiſcopi ingredi Religionem, nec propterea reſpiceret retrò: diceremus enim, Statum Religionis eſſe altiorem.

Reſpondeo in primis fatendum eſſe, illud dictum D. Thomæ eſſe difficile. Sed poſſumus tamen illud defendere. Nam ſi ſtatus eiuſmodi Prælati eſſet in ſtatu perfectionis, ſicut hîc loquimur; ſtatus eorum conſiſteret in eo, quòd perpetuò vinculo ſe aſtringerent, ad procurandam ſalutem proximorum: ſicut faciunt Epiſcopi. Hoc autem poſito, iam ſtatus illorum eſſet altior ſtatu Religioſorum, ſicut paulo pòſt probabimus de ſtatu Epiſcoporum. Itaque rectè ait D. Thomas, quòd ſi eſ-

C ſent in eiuſmodi ſtatu, & ingrederentur abſque facultate Religionem, reſpicerent retrò.

Poſtremò ſupereſt hoc loco QVÆSTIO, an Status Epiſcoporum ſit perfectior quàm ſtatus Religioſorum. Affirmat D. Thom. art. 7. Nam ſtatus Epiſcoporum poſtulat perfectionem veluti *Magiſtri & agentis*: Religioſi autem profitentur perfectionem vt *Diſcipuli & patientes*.

Sed contra hanc ſententiam occurrunt argumẽta duo. PRIMVM eſt: Nam ſi ita eſſet, ſequeretur, eum, qui vouit, ſe ingreſſurum Religionem, ſatisfacere Voto, acceptando Epiſcopatum, omiſſo Statu Religionis: Conſequens eſt falſum: Ergo & Antecedens. Sequela probatur. Nam complecteretur id, quod eſſet maius bonũ, & conſequenter non teneretur priori Voto: nam votum non debet impedire maius bonum: Quemadmodum ille qui vouit Religionem minùs perfectam, abundè

D ſatisfacit, ſi ingrediatur perfectiorem. Iam probatur Minor ex Cap. Per tuas, Extra. de Voto & Voti redemptione; vbi quidam, qui promiſerat Religionem, & eâ neglectâ, acceptauerat Epiſcopatum, iubetur conſcientiæ cauſſa renuntiare Epiſcopatui, & Votum adimplere.

SECVNDVM: Si ſtatus Epiſcopi eſſet perfectior, maximè, quia, vt ait D. Thomas, Epiſcopi debent eſſe Magiſtri perfectionis: Religioſi verò diſcipuli ipſorum: At hoc ipſum non ſatis intelligitur. Nam ſicut Religioſus ſatisfacit ſuo Statui, ſi procuret progredi in perfectione: neque debet ſtatim actu eſſe perfectus illo modo, quo ſuprà S. Thomas q. 26. art. 9. de perfectis in charitate loquitur: ita etiam Epiſcopus videtur ſuo ſtatui ſatisfacere, ſi enitatur eſſe perfectus. Neque videtur re-

E quiri, vt actu ſit iam perfectus. Hoc enim requirere, eſſet admodum durum. Nam tunc ſequeretur, omnes eos Epiſcopos eſſe in peccato mortali, quibus aliqui Religioſi antecellerent in perfectione actuali charitatis: ſi verum eſt, oportere Epiſcopos actu habere id ad quod Religioſi tendunt. Quod minimè videtur concedendum. Itaque ſi Epiſcopi ſatisfaciunt, tendendo ad perfectionem, ſicut Religioſi: ſequitur, non magis illos debere eſſe Magiſtros perfectionis, quàm Religioſos: & conſequenter ratio D. Thomæ non erit ſolida.

Nihilominus ſententia D. Thomæ eſt vera & communis. Patet ex cap. Niſi cùm pridem, ſub finem. Extra de

renuntiatione, vbi dicitur *facilius indulgeri, vt Monachus aſcendat ad Præſulatum quàm vt Præſul deſcendat ad Monachatum.* Ex quo apparet, altiorem eſſe ſtatum Epiſcopi. Item D.Dionyſ.in lib.de Eccleſ.Hierarch.c.5.& 6.paſſim hoc inculcat, affirmans, Epiſcopos, reſpectu Religioſorum, habere ſe vt *perfectiores.* Quod magis patebit ex conditionibus requiſitis in Epiſcopo, de quibus q.ſeq.p.3.

Ad Primvm autem argumentum reſpondent aliqui cum Hoſtienſi in caſu illius Capituli, Per tuas, ſecutum fuiſſe ſcandalum, propterea quòd votum fuiſſet publicum: & idcirco ad tollendum ſcandalum, iuberi illum renuntiare Epiſcopatui. At hæc Solutio non placet. Nam ſi ſtatus Epiſcopalis verè eſt perfectior ac altior, ſcandalum illud potuiſſet aliter tolli, docendo nimirum, quomodo magis placeret Deo Status Epiſcopalis, quam Religioſorum: & conſequenter Votum Religionis debere cedere.

Alij ſecundò reſpondent, propterea non ſatisfieri Voto Religionis, acceptando Epiſcopatum; quia licet Status Epiſcopalis ſit altior, tamen eſt alterius ordinis. Ex quo fit, vt obſeruantia Religionis, quam quis vouit, non ita contineatur in ſtatu Epiſcopali. Secùs ſe habent duæ Religiones. Nam cùm ſint eiuſdem ordinis; obſeruantia inferioris continetur in obſeruantia ſuperioris, & eſt quaſi diſpoſitio ad illam: quare abundè ſatisfit Voto Religionis inferioris, ingrediendo ſuperiorem.

At nec hæc Solutio valet. Nam quamuis concedamus, eſſe maiorem diuerſitatem ſtudiorum in ſtatu Epiſcopali, & ſtatu Religionis, quàm in Religione ſuperiori ac inferiori: tamen manet adhuc difficultas argumenti, ſi hoc non obſtante, ſtatus Epiſcopalis ſimpliciter aſſeritur perfectior ſtatu Religionis. Votum enim de minori bono, non ſolùm cedit maiori bono, quod ſit ſimile minori, ſed etiam maiori bono diſſimili: Vt votum peregrinationis, voto Religionis.

Aliter ergo reſpondeo; vt Votum de minori bono cedat maiori, non ſatis eſſe, quòd aliquod bonum ſit maius ſimpliciter & ſecundùm ſe, ſed neceſſe præterea eſſe, vt certò conſtet, eſſe bonum maius & melius *ei homini,* qui vouerat minus bonum.

Iam verò, moraliter loquendo, de nemine poſſumus certò iudicare, futurum illi maius bonum & melius Epiſcopatum, quàm ſtatum Religionis. Sunt enim variæ circumſtantiæ, ob quas ſtatus Epiſcopalis, etiamſi ſecundùm ſe ſit perfectiſſimus, vnicuique tamen ſit meritò formidandus: de quibus q. ſeq. p. 1. Patet ergo, cur Votum Religionis non cedat Epiſcopatui, nimirum, quia omnibus circumſtantiis conſideratis, melius bonum iudicari poteſt vnicuique eſſe ſtatum Religionis, quàm Epiſcopatum. Quamuis neque ideo poſſit Epiſcopus ſine facultate tranſire ad Religionem: cum oporteat in ea re cõſiderationem habere vtilitatis ſubditorum & Eccleſiæ.

Ex quibus ſequitur, nequaquam abſque aliqua diſpenſatione fieri, vt Religioſus aſſumatur in Epiſcopum. Indicant hoc verba illa dicti Cap. Niſi cùm pridem: *Facilius* (inquit Pontifex) *indulgetur vt Monachus ad Præſulatum aſcendat, &c.* Vbi verbum (*Indulgetur*) quandam diſpenſationem denotat. Et ratio huius eſt. Nam communiter loquendo, non ſolùm de ſeculari homine, ſed etiam de Religioſo, dubitari poterit, vtrùm Epiſcopatus ſit illi melior futurus, atque adeò vtilior bono communi, quàm ſtatus Religioſus. Docuimus autem ſuprà in q. de Voto, p. vlt. tunc diſpenſatione opus eſſe, cùm dubium eſt, vtrùm Votum debeat cedere alicui bono, quod videtur melius: ſicut quando dubium eſt de aliis cauſſis, ob quas adhibetur diſpenſatio.

Ad Secvndvm argumentum reſpondetur, Epiſcopos non propterea dici Magiſtros perfectionis, & Religioſos Diſcipulos, quia Epiſcopi debeant eſſe actu perfecti, & antecellere in charitate omnibus Religioſis: ſed poſitum eſt id diſcrimen in diuerſo genere operum perfectionis, quæ Epiſcopi & Religioſi, ratione ſtatus, tenentur exercere. Epiſcopi enim ex propria ratione Status Epiſcopalis, debent eiuſmodi opera charitatis exercere, quæ ex natura ſua, ad Magiſtrum & Ducem pertineant: cuiuſmodi ſunt monere, docere, corrigere alios cum auctoritate, & in omni opere virtutum, aliis exemplo prælucere; ac animam, ſi opus ſit, pro ouibus ponere. Religioſi verò ex ratione Religioſi ſtatus, non ad hæc, ſed ad alia opera tenentur, quæ ex natura ſua, potiùs ſunt opera Diſcipuli: vt ſunt omnia ea opera, quæ pertinent ad abnegationem ſui, & humilitatem ac pœnitentiam, &c. Quare licet Epiſcopi aliqui, actu imperfectiorem charitatem habeant, quàm alioqui Religioſi: ſi tamen conuenienter illi qualicunque charitati, opera ſuo genere perfectiora præſtent, pro loco & tempore, tuta conſcientia ſunt.

Et quòd hoc modo Epiſcopi ſint veluti Magiſtri perfectionis, ſatis arguit, ſtatum eorum eſſe perfectiorem. Tum quia illa ipſa opera, quæ exercent, naturâ ſua promouent magis charitatem erga Deum. Tum etiam quia etſi quæcunque charitas, abſolutè loquendo, ſufficiat ad illa opera perfectiora præſtanda: tamen vt certiùs ac faciliùs illa Epiſcopi præſtent, peculiariter ipſi tenentur ad ſtudium perfectionis, & progreſſus in charitate faciendos. Ac multò quidem magis quàm Religioſi. Quare etſi Epiſcopus non propterea ſit in mortali, quòd non antecellat in actuali perfectione charitatis omnibus Religioſis: tamen reus peccati mortalis erit, ſi quantum eſt in ſe, non conetur per exercitia pia Epiſcopo conuenientia, maiorem perfectionem charitatis aſſequi, quam ſit communiter perfectio Religioſorum.

PVNCTVM QVINTVM.

An aliqui, qui in ſtatu perfectionis non ſunt, obeant, ratione ſui officij, opera perfectiora quàm aliqui, qui ſunt in ſtatu perfectionis.

D.Thomas art. 8.

QVæſtio hæc difficultatem nonnullam habet, ſi comparemus Religioſos ex vna parte, qui ſunt in ſtatu perfectionis; & ex altera, Prælatos Epiſcopis inferiores, qui non ſunt propriè in perfectionis ſtatu; vt Parochos, Archidiaconos, &c.

Et duas hac de re, ex ſententia S. Thomæ, ſtatuimus Concluſiones. Prima: Si attendamus genus ipſum operum, quibus eiuſmodi Prælati ac Religioſi occupantur, ſimpliciter perfectior eſt ſtatus Religioſorum, quàm officium huiuſmodi Prælatorum. Probatur *primò* ex Cap. Clerici. 19. q.1. vbi ex Concilio Toletano IV. cap. 49. dicitur, Clericos qui Religionem cogitant, *meliorem vitam ſequi cupere.* Et in cap. Duæ. 19. q. 2. ait Pontifex Vrbanus II. *Spiritu ſancto afflari* Clericos eiuſmodi, cùm Religionem volunt ingredi.

Secundò, ex D. Dionyſio in lib. Eccleſ. Hierarch. c.5. & 6. vbi in ordine perfectorum ſolos ponit Epiſcopos: Preſbyteros autem in ordine illuminatorum, quatenus ad adminiſtrationem Sacramentorũ homines transferuntur ex peccatorum tenebris, in admirabile lumen gloriæ.

Tertiò, probatur ratione D.Thomæ, quam ita propono & confirmo. Maioris perfectionis eſt, totã vitam perpetuò conſecrare operibus perfectionis, & procurandæ propriæ ſaluti, quàm aliqua particularia munia circa ſalutem animarum obire, ſicut inſtrumenta quædam Epiſcoporum; idque non perpetua obligatione, ſed arbitratu Epiſcopi. Sed Religioſi totam vitam perpetuo vinculo conſecrant Deo, &c. Prælati autem illi, tantùm vt inſtrumenta Epiſcopi, peculiaria quædam munia obeunt ad ſalutem animarum, abſque perpetua obligatione: Ergo, &c.

Propoſitio Maior probatur. Nam qui ſe perpetuò conſecrârunt Deo, eo ipſo in omnibus vitæ actionibus perfectionem quandam profitentur, atque adeò ſingulare ſtudium proficiendi in charitate. Qui verò Epiſcopos adiuuant in particularibus quibuſdam muneribus,

vt in

Digitized by Google

vt in adminiſtratione Sacramentorum, & explicatione eorum, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, non item; ſed ſatis illis eſt ad hoc, mediocris quædam vitæ probitas, & obſeruatio mandatorum communium.

Minor etiam probatur, ſcilicet Parochos ſolùm, vt quædam inſtrumenta, dare operam ſaluti animarũ multo aliter quàm Epiſcopos. Et *primò* hoc colligitur ex diuerſa ratione, qua Chriſtus Dominus inſtituit Apoſtolos quibus Epiſcopi ſuccedunt, & diſcipulos quibus ſuccedunt Preſbyteri. Apoſtolos enim inſtituit, poſtquam pernoctauerat in oratione, vt patet Lucæ 7. Item miſit ipſos ſolenniter, quaſi Legatos, cum plena poteſtate, vt patet ex illo Ioan. 20. *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.* At de diſcipulis nihil tale legitur, ſed ſimpliciter dicitur, illos fuiſſe *deſignatos ac miſſos in omnem ciuitatem, quò erat Chriſtus venturus*, quaſi diſponentes ſolùm ac præparantes, &c. *Secundò*; colligitur idem ex traditione Eccleſiæ, qua conſtat ad arbitrium Epiſcoporum, Preſbyteros efficere quæcunque faciunt, & facillimè mutari loco, &c. Vnde 80. d. cap. Non debere. & 16. q. 1. cap. Cunctis, ſeuerè monentur ne quicquam faciant abſque voluntate ac nutu Epiſcopi. *Tertiò*; colligitur ex eo quòd Parochi & ſimiles Preſbyteri, non poſſunt omnia præſtare quæ pertinent ad curam animarum; vt conferre ordines, confirmare, conſecrare Chriſma, templa, &c. ſed ſolùm quædam particularia; vt aliorum Sacramentorum adminiſtrationem. Ex quo apparet, illos non quaſi principalia agentia, ſed quaſi inſtrumentalia, ad ſalutem animarum operari, ſicut rectè hîc Caietanus. Vt enim ait D. Thomas 5. Metaphyſ. lect. 2. principalis agentis eſt, inducere formam completè: inſtrumentalis autem, ſolùm diſponere & cooperari ad hoc.

Sed contra hanc Concluſionem noſtram & Diui Thomæ, poteſt obiici, quòd opera, quibus eiuſmodi Prælati occupantur, eiuſdem generis ſunt cum operibus quibus occupantur Epiſcopi. Sed Epiſcopi ſunt perfectiores Religioſis: Ergo & illi Prælati, attendendo genus operum. Maior probatur. Nam vtrique ſpectant ſalutem animarum. Nec obſtat, quòd inferiores Prælati perpetuò non obligentur, vt Epiſcopi. Hæc enim differentia eſt extra genus operis, quod ait S. Thomas eſſe præcipuè conſiderandum. Confirmatur ex D. Gregorio, hom. 12. ſuper Ezechielem, vbi ait, nullum eſſe Deo ſacrificium gratius quàm zelum animarum.

Propter hoc & ſimilia argumenta, Henricus Gandauenſis quodlib. 12. q. 29. & Gerſon in fine 1. p. tract. 3. ſex. concl. contendunt, officium ſiue ſtatum, vt loquuntur, Prælatorum, perfectiorem eſſe ſtatu Religioſorum. Nihilominus contraria ſententia D. Thomæ eſt vera, vt iam probauimus.

Itaque reſpondeo, argumentum hoc & eius confirmationem, ſolùm probare, quòd ſi tantùm reſpiceremus genus vnius vel alterius operis, quod illi Prælati exercent ob ſalutem animarum, perfectius appareret eorum officium, quàm vitæ religioſæ inſtitutum. Nam, vt in argumento obiiciebatur, eiuſmodi opus eſt eiuſdem generis cum operibus Epiſcoporum. Cæterùm ſi reſpiciamus omnes vitæ actiones, pertinentes ad officium eiuſmodi Prælatorum; & ex altera parte, etiam conſideremus omnes actiones, quas ſtatus Religioſus requirit; perfectius iudicabitur religioſæ vitæ inſtitutum, quàm officium eiuſmodi Prælatorum; idque ob rationem iam explicatam. Sic autem iudicandum eſt de hac comparatione, videlicet comparando vniuerſum inſtitutum vitæ religioſæ, cum toto officio Prælatorum; & non vnum particulare opus vnius, cum opere alterius.

Sed vrgebit adhuc aliquis, quòd difficilius ſit eiuſmodi Prælatis rectè in ſeculo viuere, fungentibus ſuo officio, quàm religioſis, qui tot periculis non ſunt obnoxij. Ergo illi magis merentur, atque adeò perfectius vitæ inſtitutum ſectantur. Hanc obiectionem attulit, vt pulchra doctrina Diui Thomæ hîc articul. 8. de duplici difficultate operum notetur.

Alia enim difficultas rectè operandi naſcitur ex ipſa natura operis, hoc eſt, ex illius præſtantia, quæ cum quadam arduitate eſt coniuncta. Alia verò naſcitur ab extrinſecis *circumſtantiis*. Iam primi generis difficultas, opus efficit magis meritorium; ſecundi verò non item. Primi autem generis difficultas, eſt in operibus Religioſorum; ſecundi, in operibus eiuſmodi Prælatorum. Quare hæc maior difficultas vitæ illorum, non efficit vitam eorum perfectiorem.

Poterit hoc totum exemplo declarari. Nemo enim dubitat quin ſeruare caſtitatem, cum fœminis conuiuendo, maioris difficultatis ſit, quàm ſeruare illam, in loco à fœminis remoto; quem quis, fugiens occaſiones, delegerit ad caſtè viuendum: nihilominus perfectiùs facit, qui, vt ſeruet caſtitatem, fugit fœminas, & ſeruat illam; quàm qui ſeruat illam cohabitando fœminis. Cur ita? Quia hæc difficultas ſeruandæ caſtitatis inter fœminas non ex ipſo genere operis, ſed ex circunſtantia extrinſeca oritur. Et hactenus de prima concluſione.

Secunda concluſio. Si in eiuſmodi Prælatis conſideremus gradum ſacri ordinis, ſimpliciter loquendo, aliquid dignius in ipſis eſt & perfectius, quàm in Religioſis, quatenus Religioſi ſunt, & non etiam ſacris ordinibus initiati. Ratio eſt: quoniam ſic ordinati deſtinantur ad digniſſima opera, atque adeò tenentur ad ſingularem quandam ſanctitatem ac puritatem mentis procurandam. Ex quo conſequenter infert Diuus Thomas, cæteris paribus, grauius in eodem genere peccati peccare eum, qui ſacris ordinibus initiatus eſt, quàm Religioſum, qui non eſt etiam ordinatus.

Sed contra hanc aſſertionem occurrit argumentum. Nam ſi Monachus, non Clericus, committat, v. g. furtum mortale, tenebitur ſine controuerſia confiteri non ſolùm furtum ipſum, ſed & circumſtantiam perſonæ obſtrictæ voto paupertatis: ſiquidem ea circumſtantia mutat peccati ſpeciem. At, ſi Clericus idem furtum committat, non tenebitur confiteri circumſtantiam perſonæ, ſaltem non ſecundùm omnium opinionem: quia illa circumſtantia non mutat ſpeciem. Igitur religioſus hoc ipſo, quòd religioſus eſt, ad maiorem ſanctitatem tenetur, quàm Clericus.

Reſpondeo, loqui D. Thomam & nos, quando ſunt cætera omnia paria; in propoſito autem caſu, non ſunt. Quod vt facilè intelligatur, animaduertendum eſt, in hoc conuenire Clericum & Religioſum, quòd ſicut Clericus, ob circumſtantiam ſacri ordinis, ſtrictiùs obligatur ad ſanctitatem & puritatem, communi obligatione præceptorum, vti diximus ſuprà p. 4. ſic Religioſus ob circumſtantiam trium votorum, quibus diuino cultui totus dedicatur, ſtrictiùs obligatur illis ipſis communibus præceptis ad ſanctitatem. Et prætetea tenetur etiam ad ipſa vota ſanctè ſeruanda, in quo differt à Clerico, qui ad hæc non item tenetur ex aliquibus eiuſmodi votis.

Hinc patet, quod diximus, non eſſe in propoſito caſu, cætera omnia paria. Nam furtum Religioſi eſt contra duplicem ſanctitatem, ad quam ille varia obligatione tenetur; ſcilicet contra illam, ad quam ſtrictiùs obligatur communibus præceptis, in quo conuenit cum Clerico; & contra illam, ad quam ſpeciatim obligatur vi voti paupertatis, in quo differt à Clerico. Idem verò furtum, commiſſum à Clerico, ſolùm eſt contra ſanctitatem, ad quam ille tenetur ſtrictiùs, communi obligatione præceptorum. Cùm verò Diuus Thomas ait, Clericum teneri ad maiorem ſanctitatem, quàm Religioſum, atque grauiùs peccare, cæteris paribus; loquitur de obligatione maiore ad ſanctitatem, quæ in vtroque, ſcilicet Religioſo & Clerico, conſurgit, communium præceptorum. Vnde hæc doctrina Diui Thomæ tunc perſpicietur vera eſſe, ſi adferatur exemplum, in quo Religioſus & Clericus ſolùm peccent contra illam arctiorem obligationem communium præcepto-

Digitized by Google

ium, qua tenentur. Nam tunc, quia erunt cætera paria, grauiùs peccabit Clericus. Vt ſi, v.g. vterque commit-

A tat homicidium; vel notabiliter detrahat de fama alterius.

QVÆSTIO TERTIA.

De Statu Epiſcoporum.

D.Thomas 2. 2. quæſt. 185.

EXPLICANDA *ſunt octo.* PRIMO; *qualem oporteat Epiſcopum eſſe.* SECVNDO; *an liceat Epiſcopatum expetere.* TERTIO; *an liceat Epiſcopatum oblatum recuſare.* QVARTO; *an liceat Epiſcopatum ſuſceptum relinquere.* QVINTO, *an liceat à propria Eccleſia Epiſcopali abeſſe.* SEXTO; *an liceat Epiſcopus habere aliquarum rerum dominium & proprietatem.* SEPTIMO; *an habeant etiam dominium bonorum Eccleſiaſticorum.* OCTAVO; *an ij Epiſcopi, qui antea fuerunt religioſi, teneantur, vt antè, ad obſeruantiam regularem.*

PVNCTVM PRIMVM.

Qualem oporteat eum eſſe, qui ad Epiſcopatum promouendus ſit.

D.Thomas artic. 3.

HAc de re, verè in primis docet D.Thomas duo. PRIMO, non eſſe neceſſe vt qui ad Epiſcopatum promouendus eſt, cæteris ſit melior abſolutè ſecundùm charitatem: oportere tamen & ſufficere, vt omnibus penſatis, melior ſit & vtilior communitati; alioqui committetur graue peccatum acceptionis perſonarum. Quod patet ex fine officij Epiſcopalis, qui eſt, vt communitati conſulatur.

SECVNDO; vt quis licitè ſuſcipiat Epiſcopatum, non eſſe neceſſe vt exiſtimet ſe cæteris meliorem: ſufficit enim, ſi nihil in ſe aduertat impediens quominus rectè fungatur eo officio. De doctrinæ huius veritate non eſt quòd hîc pluribus diſſeramus. Patet enim ea ſatis ex iis quæ in genere dicta ſunt à nobis de obligatione iuſtitiæ diſtributiuæ, & de peccato acceptionis perſonarum ſuprà diſp. 5. quæſt. 7.

Illud autem hoc loco magis in ſpecie eſt explicandum, quibuſnam partibus dignitas in Epiſcopo requiſita contineatur. Ac de proprietatibus illi neceſſariis tractat Apoſtolus 1. ad Tim. 3. & ad Tit. 3. vbi ait, *oportere eum eſſe irreprehenſibilem, vnius vxoris virum* (id eſt, non bigamum) *ſobrium, prudentem, pudicum, &c.* de quibus ſingulis multa teſtimonia adferuntur à Gratiano in Decretis à diſt. 24. vſque ad 51. Agit etiam de hoc argumento Concilium Carthaginenſe IV. & Trident. ſeſſ. 6. cap. 1. de Reformat. & ſeſſ. 24. cap. 1. & ſeſſ. 25. cap. 1. & aliquid ſeſſ. 22. cap. 2. de Reformat. Item D. Gregorius in libro de cura Paſtorali, Diuus Auguſtinus in libro de Paſtoribus, Diuus Chryſoſtomus in libris de Sacerdotio. Et Diuus Bernardus in libro de Conſid. ad Eugenium, & paſſim Pontifices in ſuis epiſtolis Canonicis. Nos breuiter de hac re dicemus.

Et primò quidem conſtat, oportere eum, qui eligendus eſt, immunem eſſe ab omni iuris impedimento: ſcilicet ne ſit irregularis, ne bigamus, nec quicquam eorum habeat, quæ recenſentur, diſt. 51. Can. Qui in aliquo. Porrò alias partes, quas cõmuniter ſancti Patres & Scripturæ requirunt in Epiſcopo, ad quatuor virtutes, quibus oportet Epiſcopum eſſe ornatum, reuocare poſſumus.

PRIMA eſt vitæ integritas, quæ charitate & aliis virtutibus continetur. SECVNDA, competens ſcientia. TERTIA, magnitudo & conſtantia animi in rebus gerendis. QVARTA, prudentia ad gubernandum. Hæc omnia complexus videtur D.Thomas hîc, cùm docet, tria ad Epiſcopum pertinere; nimirum populum inſtruere, ad quod vitæ integritas & ſcientia confert; Eccleſiam pacificè gubernare, quod eſt prudentiæ; & illam defendere, quod abſque animi magnitudine non facilè fit. De ſingulis his virtutibus pauca dicemus.

B Quod ad VITÆ INTEGRITATEM attinet, quàm ſit illa Epiſcopo neceſſaria, poteſt intelligi ex his ſex capitibus. *Primò*, ex eo quòd Chriſtus Dominus commiſſurus Petro curam Paſtoralem, ter priùs illum de charitate examinauit.

Secundò; ex eo quòd in omni genere virtutum, debet ſe ouibus ducem ac magiſtrum præbere, verbo & exemplo: iuxta illud, Ioan. 10. *Ante eas vadit.* Hoc Epiſcopi efficere commodè non poſſunt, niſi ea virtutis forma præditi ſint, quam in aliis ingenerare debent: quod quidem Diuus Petrus intellexiſſe ſatis videtur, cùm epiſt. 1. cap. 5. vult, vt Eccleſiæ Paſtores ſint *facti forma gregis ex animo.* Et D.Dionyſius, cap. 3. Eccleſiaſt. Hierarch. cùm ait, *oportere ordinem purgatiuum aliorum, ex abundantia pur-*

C *gationis, quam in ſe habet, aliis communicare, &c.* Et vt ait D. Leo epiſt. 82. *totus Eccleſiæ ordo peruertitur, ſi quod requiritur in membris, non reperiatur in capite.*

Tertiò; ex eo quòd Epiſcopus conſtituitur mediator quidam poſt Chriſtum, inter Deum & populum, iuxta illud Apoſtoli ad Heb. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum.* Propter quod neceſſe eſt, vt ſæpè ſuis orationibus ac meritis reddat Deum populo placatum. Atqui, vt D.Gregorius ait in Paſtor. c. vlt. *ſolicitè formidandum eſt, ne qui iram Dei placare poſſe creditur, ex reatu proprio illam mereatur.*

Quartò; ex eo quòd exigente neceſſitate, debet *animam ponere pro ouibus*, Ioan. 10. quod ſine charitate fieri non poterit, vt decet.

D *Quintò*; ex eo quòd ſi rectè officio ſuo functurus ſit, multa oportet illum pati ab improbis & ſceleratis hominibus, quos interdum neceſſe eſt ſeueriùs corrigere, &c. Hoc autem ſine magna virtute non faciet. Huc illud Apoſtoli ſpectat 1. ad Cor. 4. *Maledicimur & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtinemus, &c.* Et illud Chriſti Matth. 10. *Ecce ego mitto vos, ſicut agnos inter lupos.*

Sextò; ex eo quòd oporteat Epiſcopum omnium neceſſitatibus inſeruire, omnes tolerare, &c. iuxta illud Apoſtoli 1. ad Cor. 9. *Cùm eſſem liber ex omnibus, omnium me ſeruum feci.* Et illud 2. ad Cor. 4. *Non noſmetipſos prædicamus, ſed Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, & nos ſeruos veſtros propter illum.* Ad hoc autem nemo non videt ne-

E ceſſariam eſſe maximam virtutem. Denique innumeræ ſunt obligationes Epiſcopi, ad quas explendas vitæ integritas maximopere requiritur.

Atque ex his patet, eam integritatem in Epiſcopo requiri, quæ non ſolùm ſit ſecundùm præſentem iuſtitiam recenter acquiſita, ſed diuturno tempore probata: de quo multa Leo Papa epiſt. 82. & 85. & Innocentius epiſt. 12. & 24. Cœleſtinus I. epiſt. 2. ad Epiſcopos Galliæ, Hormiſda

in epiſt.

Digitized by Google

in epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniæ. Et ratio eſt: quoniam vt notat B. Hieronymus ad Tit. 3. fieri non poteſt, quin inueterata conſuetudo peccandi minuat Epiſcopo auctoritatem & libertatem animi ad vitia corrigenda, quæ duo maximè in Epiſcopo neceſſaria ſunt.

Neque verò tanta vitæ integritas requiritur, vt neceſſe ſit, Epiſcopum poſt baptiſmum nunquam peccauiſſe. Sic enim nullus ferè Epiſcopus dignus reperiretur, vt habetur in Can. Apoſtolus 81. diſt. ex diuo Auguſtino tract. 41. in Ioannem. Sufficit ergo vtcumque diuturna vitæ probatio.

Adde, quòd olim non ſufficiebat eiuſmodi vitæ integritas, ſed oportebat Epiſcopum diu in Eccleſiaſticis miniſteriis verſatum eſſe, antequam eligeretur: quare Pontifices ægertimè ferebant, ſi quis ex Laicorum ordine, maximè eorum, qui negotiis ſecularibus curiæ occuparentur, alicubi aſſumeretur, vt patet ex epiſtolis citatis, maximè Innocentij. Item ex Nicolao Papa in epiſt. ad Michaëlem Imperatorem. Iam verò non requiritur tam diuturna exercitatio. Vnde in Concil. Trid. ſeſſ. 22. c. 2. de Reformat. tantùm requiritur, vt per ſex ſaltem menſes fuerit in ſacro ordine conſtitutus. Atque hæc de prima proprietate.

Iam quàm ſit SCIENTIA Epiſcopi neceſſaria, earum rerum quæ ad religionem pertinent, ſatis intelligi poteſt ex illo Malach. 2. *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent de ore eius*. De quo multis differit Gratianus 36. d. Can. Qui Eccleſiaſticis. In Concilio autem Trid. ſeſſ. 22. cap. 2. de Reform. requiritur vt qui eligendus ſit in Epiſcopum, ſit in Iure Canonico, vel in Theologia Magiſter aut Doctor, aut Licentiatus, aut ſaltem habeat publicum teſtimonium alicuius Academiæ, quòd in alterutra harum ſcientiarum tantùm profecerit, vt poſſit alios docere. Sin regularis fuerit, à ſuis Prælatis.

Vbi notandum, illam partem Iuris Canonici, quæ ad forum contentioſum pertinet, non eſſe Epiſcopo neceſſariam. Nam, vt ait D. Petrus apud Clemen. epiſt. 1. Epiſcopum eſſe oportet curis mundialibus immunem. Et ſi quæ lites ſint componendæ, id per Diaconos eſt faciendum, aut alios miniſtros. Sed & Apoſtolus 1. Cor. 6. ait, lites committendas contemptibilibus Eccleſiæ. Solùm igitur requirunt in Epiſcopo Concilia & Patres cognitionem eorum quæ pertinent ad myſteria fidei noſtræ ac religionis commodè explicanda, & populum informandum moribus, & ad hæreticos refutandos.

Sed quæret quis vtra ſcientia ſit Epiſcopo vtilior, Iuris Canonici, an Theologiæ. Hoſtienſis & Panormitanus ſuper cap. 1. de affinit. & conſanguin. reſpondent, vbi hæretici graſſantur, vtiliorem eſſe Theologiam; vbi non, Ius Canonicum.

Sed reſpondemus abſolutè, vbique eſſe vtiliorem Theologiam. Ita Sotus lib. 3. de Inſtit. q. 2. art. 6. & Caietanus hîc, & alij. Ratio eſt: quia maximè pertinet ad Epiſcopum diſſerere de myſteriis fidei, & moribus, refellere hæreticos, & populum inſtruere, iuxta illud Matth. 28. *Prædicate Euangelium omni creaturæ, docentes ſeruare omnia quæcunque præcepi vobis*. Quod docet præcipuè Theologia.

Accedit, quòd partem Iuris Canonici Epiſcopo neceſſariam, quæ videlicet ſacris Canonibus circa Religionem & Eccleſiaſticum ordinem continetur, faciliùs poteſt Theologus cognoſcere, quàm poſſit Iuris peritus percipere diſputationes Theologicas: quare vtilius eſt, vt ſit in Theologia verſatus. Denique quando Epiſcopus ordinatur, non interrogatur, an ſciat Ius Canonicum, ſed an *vtrumque Teſtamentum*.

At obiter quæres; An cùm ad id, qui Epiſcopus ordinatur, reſpondet *ſe ſcire* vtrumque teſtamentum, peccet mortaliter. Communiter enim videntur tales neſcire. Reſpondeo cum Syluestro, verbo Epiſcopus, q. 4. & Richardo quodlib. 4. non peccare, ſi ſaltem in genere ita ſciat myſteria contenta vtroque Teſtamento, vt poſſit illa commodè explicare populo. Quòd ſi nec ſic ſciat, peccat mortaliter cùm mentiatur pernicioſè.

Iam ad illud, quod Hoſtienſis & Panormitanus diſtinguebant inter locum infectum hæreſibus, & non: reſpondeo, etiam vbi non graſſantur hæreſes, neceſſe eſſe quandoque diſputare contra hæreſes, vt populus ab hæreſi præſeruetur. Hæc de ſecunda virtute Epiſcopo neceſſaria.

Tertia; quæ eſt animi MAGNITVDO & conſtantia, quàm ſit Epiſcopo neceſſaria, ex eo patet, quòd oportet Epiſcopum Tyrannis & hæreticis reſiſtere. Item caſtigare improbos, quantumlibet potentes. Vnde illud Eccleſiaſt. 7. diligenter eſt Epiſcopo perpendendum: *Noli fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis*. Hinc Ierem. 1. *Ne formides à facie eorum*. Et Ezech. 3. *Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, frontémque duriorem frontibus eorum, &c.* Hinc Apoſtolus ad Tit. 3. *Argue, obſecra, increpa, &c.* Sed notandum, hanc ſeueritatem manſuetudine mitigandam eſſe; de quo admonet Epiſcopos D. Leo epiſt. 90. & Concilium Trid. ſeſſ. 13. cap. 1. de Reformat.

Poſtremò de neceſſitate PRVDENTIÆ non attinet dicere, cùm conſtet, illam ad Epiſcopi officium, ſi ad vllum aliud, maximè requiri, quandoquidem, vt ait D. Gregorius initio Paſtoral. *Ars artium eſt, regimen animarum*. Igitur omnes hæ virtutes in iis qui veniunt in electionem, ſunt conſiderandæ. Et qui omnibus ſpectatis vtilior videtur populo futurus, is eligendus eſt.

PVNCTVM SECVNDVM.

An liceat expetere Epiſcopatum.

D. Thomas artic. 2.

VT commodiùs hac de re diſſeramus, initio notandum eſt, tribus modis poſſe accidere, vt appetatur Epiſcopatus. PRIMO, ita, vt ille Epiſcopatum appetat, quem conſtat Epiſcopatu eſſe *indignum*: Conſtat autem hoc de illo, cui aliqua vel aliquæ proprietates requiſitæ in Epiſcopo deſunt, de quibus Apoſtolus 1. ad Tim. 3. & nos puncto præcedente diximus. SECVNDO; ita, vt ille quidem Epiſcopatum appetat, qui dignus eo apparet, ſed tamen appetat *peruerſè*, id eſt, proponat ſibi in eiuſmodi appetitione bona temporalia, honores, &c. ſicque non ratione ſalutis animarum procurandæ, ſed temporalium bonorum appetat eam dignitatem; ſicut S. Thomas loquitur. TERTIO; ita, vt ille appetat, qui & dignus apparet, & illa omnia, quæ ad Epiſcopatum pertinent, recto ordine appetat, ita ſcilicet, vt id ſpectet, tanquam finem, quod verè finis eſt, ſcilicet ſalutem animarum, & tanquam medium vel adminiculum, bona temporalia, vt honorem, redditus, &c.

Iam quando appetitus Epiſcopatus accidit PRIMO modo, conſtat ſine controuerſia, eum eſſe peccatum mortale. Eſt enim contra iuſtitiam: Siquidem is, qui indignus eſt, non poteſt iure accipere redditus: tum etiam contra charitatem. Nam talis nociturus eſt ouibus potiùs nihil verò profuturus.

Reſtat igitur, vt de appetitu Epiſcopatus SECVNDO & TERTIO modo diſputemus; An & quale peccatum ſit. Itaque quæritur PRIMO circa ſecundum modum, Vtrùm, ſi alioqui dignus, appetat Epiſcopatum, ratione temporalium, peccet; & quali peccato. Videtur autem id nullum eſſe peccatum. Nam Eccleſia ipſa videtur prouocare dignos ad eiuſmodi officia & dignitates recipiendas, propoſitis ſtipendiis & bonis temporalibus. Non igitur eſt illicitum appetere huiuſmodi dignitates intuitu temporalium.

Ad hoc RESPONDENT Caietanus hîc & Sotus lib. 10 de Iuſtitia & Iure, quæſt. 2. art. 1. diſtinguendo. Duobus enim modis poſſe appeti Epiſcopatum, ratione temporalium: Vno modo, vt temporalia ſpectentur tanquam

Digitized by Google

finis ipſius Epiſcopatus. Et hoc, inquiunt, apertè eſt peccatum mortale. Nam qui Epiſcopatum ad temporalia bona refert, tanquam medium ad finem, ita comparatus eſt, vt quando caſu accidat, bona temporalia obtineri non poſſe, niſi officium Epiſcopale negligatur, facilè illud negligat. Altero modo ita, vt bona temporalia non ſint finis ipſius officij Epiſcopalis, ſed tantùm ipſius *appetitus* officij Epiſcopalis. Intelligunt autem hi Doctores, tunc bona temporalia eſſe finē huius appetitus tantùm, quando quis, etſi Epiſcopale officium ſpectet tanquam finem temporalium, tamen appetit præcipuè ipſa temporalia, & non niſi ſecundariò officium Epiſcopale, vt ſic poſſit ſimul appetere & habere bona illa temporalia annexa; atque ita intenſiùs appetit bona temporalia, quàm officium Epiſcopale. Et in tali caſu aiunt prædicti Doctores, peccatum quidem eſſe ſic appetere Epiſcopatum, propter nonnullam peruerſitatem conſiſtentem in eo, quòd id, quod eſt præcipuum, non appetitur præcipuè; & ita non eſt in appetitu idem ordo, qui eſt in ipſis rebus ad Epiſcopatum pertinentibus. Sed tamen id peccatum tantummodo veniale eſſe cenſent.

De primo dicto non dubito quin ſit verum. Circa ſecundum primò certum eſt; illud, ſi quod peccatum eſt, non eſſe mortale; id quod etiam Sotus & Caietanus fatentur. Nam dummodo temporalia non ſpectentur, vt finis Epiſcopatus, non eſt magna peruerſitas. Præterea videtur mihi probabile, quòd non ideo quidem ſit veniale, illo ſecundo modo appetere, ratione temporalium: quia temporalia tunc *præcipuè* appetantur. Ratio, quæ me mouet, eſt: Nam non ſemper tenetur aliquis illud præcipuè & intenſiùs velle, quod eſt in ſe præcipuum. Patet ex materia de charitate, vbi diſputatur, cum, qui intenſiùs amat proximum, quàm Deum, non propterea peccare, tametſi Deus reſpiciatur à charitate, vt finis. Satis namque eſſe, ſi quis appreciatiuè plus diligat Deum, id eſt, ſi illum diligat, vt finem, anteponendo illum reliquis omnibus, tametſi id faciat remiſſiori dilectione. Pari igitur ratione in propoſito ſatis eſſe videtur, vt quis Epiſcopatum ſpectet tanquam finem, etiamſi remiſſiùs illum appetat, quàm bona temporalia.

Nihilominus tamen aliunde videtur appetitus ille præcipuus temporalium, eſſe peccatum, ſaltem veniale. Nempe quia nonnullam deformitatem habet nimium eiuſmodi deſiderium honorum & commodorum temporalium; maximè cùm plerumque homines eis abuti ſoleant. Vnde D. Thomas hîc abſolutè affirmat, quòd appetere Epiſcopatum, ratione honoris, & bonorum tēporalium, & celſitudinis gradus; ambitionis aut auaritiæ, vel præſumptionis ſit. Nam Chriſtus Matth. 23. reprehendit Phariſæos, quòd amarent *ſalutationes in foro, & primas cathedras in Synagogis*.

Quidquid autem ſit de hoc; Vtrùm ſcilicet Epiſcopatum ſic appetere, ſit veniale, necne; tamen certum mihi eſt, quòd ex tali appetitu præcisè non redditur quis omnino indignus Epiſcopatu, quamuis redditur quidem ob id aliquando minùs eo dignus; quo pacto poteſt hîc intelligi Caietanus. Nam peccatum veniale non reddit aliquem omnino indignum Epiſcopatu: ſed ex eo, quòd aliquis illo modo appetat Epiſcopatum, ratione temporalium ſolùm peccat venialiter; etiam ex ſententia Caietani. Ergo non redditur omnino indignus Epiſcopatu.

Ad argumentum autem initio propoſitum reſpondetur, ſtipendia illa non proponi, vt Epiſcopatus expetantur, ſed vt illorum onus ſuſtineri poſſit ab iis qui ad illos aſſumuntur.

Quæritur SECVNDO; Vtrùm ei, qui dignus apparet Epiſcopatu, liceat illum appetere tertio illo modo, de quo ſuprà diximus (ſcilicet ita vt & Epiſcopatu ipſe dignus ſit, & quæ ad Epiſcopatum pertinent, recto ordine appetat) an verò propter aliquam aliam rationem, ſimpliciter illicitus ſit talis appetitus, etiamſi quis temporalia non multùm curet; aut illa ſpectet tantùm, vt ſecundarium motiuum.

Quòd autem hoc liceat, probatur *primò*. Nam qui dignus eſt, licitè acceptat & retinet Epiſcopatum: Ergo licitè etiam poteſt illum appetere. Conſequentia probatur. Nam in omni materia, actus exterior eſt quaſi regula, ex qua tanquam ex obiecto interioris actus, iudicandum eſt de rectitudine actus interioris.

Secundò: Nam alia beneficia Eccleſiaſtica, quibus cura animarum annexa eſt, licet appetere, dummodo quis dignus ſit, & bona temporalia ſecundariò ſpectet: Ergo ſimiliter Epiſcopatū. Confirmatur. Nam alicubi moris eſt, vt etiam publicè (qui digni videntur) pro obtinēdis eiuſmodi præbendis contendant, nedum vt illas appetant.

Tertio: Nam ſi id non licet, maximè propter periculum. Sed hæc ratio non obſtat quominus id liceat: Ergo. Probatur Minor tripliciter. *Primò*; quia ſi id periculum mouere debet: Ergo neque liceret retinere Epiſcopatum. neque acceptare. *Secundò*; nam id periculum cum auxilio Dei, quod præſto eſt, ſuperari poteſt. *Tertiò*; nam propter bonum commune, itémque ob perfectionem priuatam, ad quam ſtatus Epiſcopalis confert, videtur licitè negligi poſſe tale periculum.

Quartò; Nam ſi id non licet, maximè quia, vt ait ſanctus Thomas ad 2. nemo poteſt exiſtimare, ſe eſſe dignum Epiſcopatu. Sed nec iſta ratio valet: Ergo. Minor probatur primò, quia ſæpenumero poteſt aliquis (moraliter loquendo) exiſtimare ſe habere proprietates, quas Apoſtolus requirit in Epiſcopo, de quibus pun. 1. Neque hoc eſt contra humilitatem; quippe quæ cum veritate non pugnat, vt patet ex ſancto Thoma ſuprà quæſt. 161. art. 3. & ex Apoſtolo ad Rom. 8. *Vt ſciamus, quæ à Deo donata ſunt nobis, &c.* *Secundò*, nam dato, quòd aliqui non exiſtimet ſe eſſe ſufficientem, tamen ſatis eſt, vt cogitet, ſe cum auxilio Dei poſſe ſuſtinere illud officium: non enim eſt præſumptio, aliquid ſuſcipere quod ſit ſupra noſtras vires, modò ſit poſſibile cum auxilio Dei, vt docet S. Tho. ſuprà q. 130. art. 1. ad. 3.

Nihilominus tres hac de re pono Concluſiones. PRIMA: Etiamſi quis dignus ſit, & quæ pertinent ad Epiſcopatum, ritè expetat (videlicet ſalutem animarū, vt finem; temporalia verò, vt adminiculum & motiuum) tamen communiter illicitum eſt appetere Epiſcopatum Ita docet D. Thomas hîc. Et eſt communis, eáque veriſſima ſententia. Probatur. Nam temerarium eſt, magno periculo ſalutis ſeſe obiicere, abſque graui neceſſitate. Sed qui appetunt Epiſcopatum, communiter loquendo, obiiciūt ſe magno periculo ſalutis: Ergo. Minor probatur. Tum quia difficillimum eſt, omnibus obligationibus, quibus Epiſcopus aſtringitur, ſatisfacere: cùm plurimæ illæ ſint & grauiſſimæ, vt patet ex dictis pun. 1. Tum etiam, quia difficile eſt Epiſcopo moderationem ſeruare, & non extolli opibus, auctoritate, &c.

Confirmatur exemplo Sanctorum, quibus laudi datur, quòd Epiſcopatum refugerint, tametſi digni eſſent, & nihil peruerſi appeterent. Vnde etiam S. Thomas hîc art. 1. ad 3. probat & commendat eos, qui vouent, nunquam quantum in ſe fuerit, admiſſuros ſe Epiſcopatum, niſi compellantur, nimirum aut vrgente neceſſitate, aut præcepto eius, qui in hac parte imperare illis poſſit, id quod Profeſſi Societatis IESV vouent.

SECVNDA concluſio. Sæpe eiuſmodi appetitus erit peccatum mortale, non tamen ſemper, quando erit peccatum mortale, erit præſumptio, propriè loquēdo. Prima pars probatur. Nam qui graui ſe periculo ſalutis temerariè exponit, grauiter lædit charitatem erga ſeipſum. At periculum Epiſcopatui annexum, grauiſſimum eſt; & ſæpe qui Epiſcopatum appetunt, non ſunt tales vt poſſint putare ſe ſuperaturos id periculum: Ergo. Confirmatur. Nam eiuſmodi appetitus reddit hominem indignum Epiſcopatu. Ergo eſt peccatum mortale. Antecedens probatur ex ſententia diui Petri: qui, vt eſt apud

Clementem

A Clementem epiſt. 1. *Hæc cathedra*, inquit, *cupientem ſe, & audacter expetentem, non requirit. ſed moribus ornatum, & verbis eruditum.* His accedit quòd communiter Doctores ſentiunt, appetitum Epiſcopatus, eſſe illicitum, vt docet D. Thomas hîc. Ergo cùm res hæc ſit grauis, plerumque ſaltem erit appetitus hic peccatum mortale. Vnde Syluester V. ſuperbia num. 7. huiuſmodi ambitionem peccatum mortale eſſe dicit. Et Caietanus hîc q. 185. artic. 1. affirmat à multis putari eſſe valde graue peccatum, & Sotus lib. 10. de iuſtitia & iure q. 2. art. 1. dicit id eſſe perinde atque ſe in fluuium cum periculo conicere, ſine neceſſitate. Secunda verò pars eiuſdem concluſionis probatur ex iis quæ ſunt dicta in probatione Minoris argumenti quarti.

Tertia concluſio. In caſu neceſſitatis Eccleſiæ, laudabile poteſt eſſe, vt qui dignus eſt, appetat Epiſcopatum. B Ita S. Thom. Caietan. & alij communiter. Ratio eſt. Quoniam bonum commune eſt priuato anteponendum, ac proinde priuatum periculum tunc negligendum: maximè, quòd in tali caſu meritò poteſt quis ſibi multùm de diuina gratia & auxilio polliceri. Confirmatur ex ſententia ſancti Petri apud Clementem vbi ſuprà, aſſerentem, grauiùs peccare eum, qui in neceſſitate Eccleſiæ *propter priuatum periculum Epiſcopatum renuit, quam qui populo Chriſtiano in mediis fluctibus laboranti, opem non ferret, cùm poſſit.*

Caſus autem huiuſmodi neceſſitatis eſſet, ſi alicubi, aut propter labores & pericula vitæ, annexa Epiſcopatui, nemo reperiretur qui vellet Epiſcopatum ſuſcipere; aut propter malitiam aliquorum, eſſet aliàs indignus C præficiendus Eccleſiæ. At in primo caſu ex illis interpretatur D. Gregorius 1. par. Paſtoralis, cap. 8. Apoſtolum dixiſſe: *Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat.* Ea enim conditione erant tunc temporis Epiſcopi, vt ſingulis ferè momentis mortē pro Chriſto expectarent. Addi etiam poteſt, Apoſtolum non dixiſſe: Qui Epiſcopatum deſiderat, *bene* deſiderat, ſed *bonum* opus deſiderat. Poteſt autem bonum etiam opus, temerariè, atque adeò illicitè deſiderari. Ex hac tertia concluſione conſequenter infertur, licitum eſſe in caſu neceſſitatis, Epiſcopatum etiam procurare, ſi ſine ſcandalo id fieri poteſt.

Ad *primum* verò argumentum contrarium, negatur conſequentia. Ratio diſparitatis eſt: quoniam cùm quis recipit Epiſcopatum, collatum ſibi ab habente auctoritatem, exiſtit quædam circumſtantia, propter quam abſque temeritate animus illius fertur in Epiſcopatum. D Ea circumſtantia eſt ſignificatio diuinæ voluntatis per Prælatum, ex qua poteſt quis perſuadere ſibi tunc ſe recipere Epiſcopatum: ſiquidem vocatur iam à Deo ad illud munus, iuxta illud ad Heb. 5. *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron:* Atque ita polliceri ſibi poteſt talis tunc Dei auxilium, quo faciliè poſſit Epiſcopale munus ſuſtinere. Hæc autem circumſtantia, antequam quis in Epiſcopum eligatur, non exiſtit, vt patet. Quare quòd tunc aliquis animo feratur in Epiſcopatum, temerarium eſt: quia nemo debet ſe tanto periculo velle exponere, quantum eſt ex ſe.

Ad *ſecundum* argumentum reſpondeo, etiam eſſe diſparitatem. Nam in aliis officiis non eſt tantum periculum, neque illis annexæ ſunt tot & tam graues obligationes. E Quod ad *Confirmationem* verò attinet, etſi prima facie videri poſſet alicui non bona illa conſuetudo contendendi publico examine pro beneficiis, eo quòd videtur eſſe occaſio ambitionis: nihilominus tamen ſi illi, qui contendunt, rectè ſint affecti, vt facilè poſſunt, optima iudicanda eſt illa inſtitutio. Erunt autem rectè affecti, ſi cùm ſpecimen ſuæ dignitatis præbent, illud idem ſpectent, quod ſpectare debent examinatores; vt nimirum ſuam dignitatem patefaciant, quò iuſtè in dignos beneficia Eccleſiaſtica diſtribuantur.

Et videtur hæc ipſa conſuetudo probata in Concilio Tridētino, ſeſſ. 24. cap. 18. de Reformat. Vbi arbitrio tum Epiſcopi, tum Synodi prouincialis permittitur, vt publico edicto euocentur, qui pro beneficiis Eccleſiaſticis obtinendis, ſpecimen ſuæ dignitatis in examine præbere volent. Neque ſanè immeritò. *Primò*; quoniam ita aditus præcluditur iniquis electionibus. Fit enim ſic omnibus perſpicua vniuſcuiuſque dignitas, atque adeò difficile eſt electoribus dignum prætermittere. *Secundò*; excitatur animi ad ſtudiorum labores alacriùs perferendos, ſpe præmij. *Tertiò*; experientia docet, vbi talis viget conſuetudo, optimè Eccleſiis eſſe conſultum.

Dices, ſi ita eſt, cur non etiam pro Epiſcopatu publicè contenditur? Reſpondeo primò, quia non decet admitti competitores eius rei quæ plerumque non niſi illicitè expetitur. Quare, vt ait Hormiſda Papa in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, longa potiùs probatione ſuam vitam monſtrare debet, cui gubernacula committuntur Eccleſiæ.

Ad *tertium* negatur Minor. Et ad primam probationem iam patet ex ſolutione primi. Cùm enim ſubſit alia circumſtantia, quando quis recipit Epiſcopatum; non perinde tunc timendum eſt periculum. Ad ſecundam probationem reſpondeo, illum poſſe ſibi auxilia polliceri, qui vocatus eſt vt Aaron. Si autem quis temerariè cupiuit Epiſcopatum; vereri poteſt, ſe aut deſtitutum iri auxiliis, aut certè non eiuſmodi auxilia habiturum, quibus *facilè* poſſit dignè adminiſtrare Epiſcopatum. Ad tertiam probationem reſpondetur, eſſe alias ſecuriores vias procurandi propriam perfectionem, & maximè per ſtatum Religionis. Quod autem ibi dicitur de bono communi non valet. Nemo enim debet bonum commune procurare cum tanto detrimento proprio, extra caſum neceſſitatis, de quo dictum eſt in tertia Concluſione.

Ad *quartum* argumentum negatur Minor. Ad probationes reſpondetur, illas conuincere, quòd non ſemper talis appetitus erit, propriè loquendo, *præſumptio*, quæ conſiſtit in eo, vt quis ſuſcipiat in ſe aliquid excedens facultatem ſuam. Hoc autem iam conceſſimus in ſecunda concluſione, videlicet non ſemper id eſſe præſumptionem. Erit tamen id, communiter loquendo, contra charitatem ſui, propter periculum, cui ſe exponit expetens Epiſcopum.

PVNCTVM TERTIVM.

An liceat Epiſcopatum iniunctum recuſare.

D. Thomas artic. 2.

DVas hac de re Concluſiones ſtatuit diuus Thomas, quæ veriſſimæ ſunt, ſed latiore aliquanto explicatione egent. Prima eſt. Si Epiſcopatus alicui digno, & non impedito iniungatur ab habente poteſtatem, non licet eum recuſare. Probatur. Quia eſt id contra charitatem debitam proximis, quorum vtilitati debet aliquis ſeſe impendere pro loco & tempore. Item contra humilitatem & obedientiam debitam Superiori. Secunda. Si ille tamen, cui Epiſcopatus imponitur, habet aliquod impedimentum, quod neque ipſe poſſit tollere, neque etiam is, qui Epiſcopatum imponit; non modò poteſt, ſed etiam debet recuſare Epiſcopatum. Hanc concluſionem ponit ſanctus Thomas in reſponſione ad ſecundum.

Et prima quidem Concluſio omnino certa eſt, vt patet ex can. 37. Apoſtolorum, vbi excommunicatur is qui Epiſcopatum iniunctum recuſat. Patet etiam ex Concilio Antiocheno, cap. 10. & ex ſententia diui Petri apud Clementem, epiſt. 1. quam punct. præcedent. retulimus.

Sed Quæſtio hîc eſt; Quiſnam habeat legitimam poteſtatem imponendi Epiſcopatum alicui, ita vt obliget illum ad ſuſcipiendum. Pro cuius Quæſtionis declaratione aduertendum eſt, in creatione Epiſcopi tria concur-

rere,

Digitized by Google

ieſe, ſcilicet electionem, confirmationem, & conſecrationem. Ita colligitur ex cap. Inter, & cap. Licet. Extra de tranſlat. Epiſcopi, & extra de elect. cap. Cùm in cunctis.

Sumimus autem hîc *electionem* latè, prout nimirum eo vocabulo ſignificari poteſt electio propriè dicta, quæ fit per ſuffragium, & poſtulatio, & præſentatio, & nominatio. Eſt autem in iure *Poſtulatio* quando aliquis petitur in Epiſcopum, cui non poteſt Epiſcopatus conferri, abſque aliqua diſpenſatione. Et per huiuſmodi poſtulationem ſolam nullum ius apud Superiorem acquirit is qui poſtulatur; vt patet extra de poſtulatione Prælatorum, cap. penult. Per *electionem* verò propriè dictam, is qui eligitur, acquirit ius: adeò, vt ſi idoneus eſt, debeat confirmari: alioqui fit ei peculiaris iniuria; vt patet Extra de electione. Cap. Poſtquam, & cap. Cùm inter Canonicos, & cap. Scriptum eſt. *Præſentatio* verò fit ab habente ius patronatus. Et per illam acquirit etiam aliquis ius, ſicut per electionem, vt colligitur ex cap. vltimò, Extra de Iure patronatus. *Nominatio* autem variis modis ſumitur in iure. Aliquando enim ſumitur pro inſinuatione, qua nimirum per modum interlocutionis & conſultationis proponitur aliquis eligendus; & talis nominatio nullum ius confert, vt notauit Gloſſa diſt. 63. cap. Quanto. Aliquando verò ſumitur pro deſignatione per electionem facta, vt notat eadem Gloſſa; & tunc eſt idem quod electio: quare idem ius confert quod illa. Aliquando etiam ſumitur pro poſtulatione, quæ poteſt dici nominatio Canonica; quando nimirum electores poſtulant aliquem, cum quo oporteat diſpenſare, vt notat Gloſſa, Extra de poſtulatione Prælatorum, cap. Bonæ memoriæ 1 & tunc non confert ius; ſicut nec poſtulatio. Loquimur igitur hîc de electione, vt omnia iſta comprehendit.

Notandum præterea, Epiſcopum iure communi non poſſe ſui muneris actiones exercere ante ſuam *confirmationem* quocumque tandem ille modo ex prædictis eligatur. Patet ex cap. Qualiter, Extra de electione; quāquam ex diſpenſatione bene poſſit aliquos actus exercere, vt patet ex cap. Nihil eſt. Extra eodem titulo. Confirmatus autem poteſt exercere omnes actus iuriſdictionis, non tamen *Ordinis*, donec conſecretur. Ex quibus apparet, Epiſcopum, quod ad poteſtatem iuriſdictionis attinet, tunc præcipuè conſtitui in Epiſcopali officio ac dignitate, cùm confirmatur, atque adeò recipit facultatem, vt poſſit conſecrari.

His poſitis, RESPONDEO ad propoſitam quæſtionem per ſex aſſertiones. PRIMA: Quamuis olim pro temporum ratione, varia fuerit ratio obſeruata in *eligendo* Epiſcopo: ad eius tamen confirmationem, requiſitus fuit cōſenſus & auctoritas Metropolitani. Probatur ex Concilio Nicæno, cap 4. & 6. & Antiocheno, cap. 19. & Carthaginenſi II. cap. 12. vbi aliàs cenſetur irrita ordinatio, ſiue confirmatio Epiſcopi. Idem patet ex multis Decretis 64. & 65. diſt.

SECVNDA aſſertio. Conſenſus Metropolitani non ita fuit ad hoc requiſitus, quaſi ad illum ex officio iure diuino pertinuerit Epiſcoporum confirmatio; ſed requirebatur ab eo iure humano, veluti ex commiſſione Romani Pontificis.

Probatur *primò*: Nam, vt quæſt. 1. puncto 2. vidimus, Superioritas Metropolitani erga Epiſcopos, non eſt de iure diuino: quare neque iure diuino ad illos pertinuit Epiſcoporum confirmatio, vt quæ eſt vel maximè actus Superioritatis.

Secundò; probatur ex perpetua Eccleſiæ traditione. Nam ANACLETVS Papa epiſt. 2. ad Epiſcopos Italiæ, relatus diſt. 75. cap. 1. ſic inquit: *Ordinationes Epiſcoporum auctoritate Apoſtolica ab omnibus, qui in eadem fuerint prouincia, Epiſcopis ſunt celebrandæ.*

Et INNOCENTIVS I. epiſt. 1. ad Decentium Epiſcopum Eugubinum: *Manifeſtum*, inquit, *eſt, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Siciliam, Inſulaſque interiacentes, nullum inſtituiſſe Eccleſias, niſi eos, quos Apoſtolus Petrus, aut eius ſucceſſores conſtituerunt Sacerdotes.* Item PELAGIVS II. epiſtola ſecunda, ita inquit: *Poteſtatem habemus intitulare & mutare Epiſcopos.*

Et ſanctus LEO epiſt. 82. vel 84. ad Theſſalonicenſem Epiſcopum Anaſtaſium, inter cætera committit ei Epiſcopo ſuas vices in confirmandis Epiſcopis illarum prouinciarum; idque *exemplo præceſſorum ſuorum*, ſicut initio eius epiſtolæ præfatur.

Et D. GREGORIVS lib. 4. Regiſtri. epiſt. 34. ad Conſtantiam Auguſtam, improbans ordinationem Epiſcopi Salonitani, quòd abſque ipſius facultate eſſet conſtitutus, ſic inquit: *Facta eſt res, quæ ſub nullis anterioribus Principibus euenit.*

Item in Concilio Toletano XII. cap. 6. ſtatuitur, vt non requiratur deinceps conſenſus Metropolitanorum; ſed ſufficiat confirmatio per Archiepiſcopum Toletanum in prouinciis Hiſpaniæ & Galetiæ. Si autem poteſtas confirmandi iure diuino ad Metropolitanum pertinuiſſet, non potuiſſet ab illo auferri.

In Concilio etiam Lateranenſi ſub Innocentio III. cap. 5. conceditur Patriarchis, Conſtantinopolitano Antiocheno, Alexandrino, & Hieroſolymitano, vt poſt acceptum à Papa pallium (quod eſt inſigne Pontificalis auctoritatis) poſſint & ipſi ſuis Suffraganeis pallium concedere, accepto ab eis iuramento obedientiæ erga Romanam Eccleſiam: ita refertur extra de priuilegiis, cap. Antiqua.

Adde, quòd hæretici Arriani etiam petiuerunt, vt Iulius Romanus Pontifex, confirmaret ſuos Epiſcopos, tanquam is ad quem ſine controuerſia id munus pertineret: de quo vide Hiſtoriam tripartitam lib. 4. cap. 16. & Nicephorum lib. 9. cap. 8. Et ſunt alia plurima teſtimonia huius generis, pro auctoritate Summi Pontificis in hac re, à nobis allata ſuprà diſputat. 1. q. 1. p. 7.

Tertiò; probatur eadem aſſertio ratione. Nam ſecundùm Ius diuinum & naturale, ad Principē pertinet, conſtituere neceſſarios miniſtros in Republ. At Papa eſt Princeps & caput in Eccleſia, vt diſput. 1. q. 1. p. 7. fusè probauimus: Ergo, &c.

TERTIA aſſertio. Neque populus, neque Princeps, aut Magiſtratus, poteſtatem habent conſtituendi Epiſcopos, neque vnquam illam habuêre. Hæc concluſio eſt contra eos Lutheranos & Caluinianos, apud quos nutu populi & Magiſtratus, miniſtri conſtituuntur & deponuntur. Quos refellit Franciſcus Turrianus lib. 1. de Hierarchicis ordinationibus, cap. 10.

Probatur ex can. 31. Apoſtolorum, vbi excommunicatur & deponitur, qui per poteſtatem ſæcularem creatus eſt Epiſcopus. Et can. 18. Concilij Antiocheni, Epiſcopus ordinatus ritè, iubetur manere in officio, etiamſi populus non conſentiat. Refertur hoc diſt. 22. cap. Si quis Epiſcopus 2. Item in Concilio Sardicenſi, cap. 2. damnatur, qui Epiſcopatum ſumpſerit per ſolas literas & acclamationes populi. Item in VIII. Synodo, act. 10. cap. 22. dicitur, Laicos in talibus electionibus non habere aliquam poteſtatem. Et in tertia Synodo Romana ſub Symmacho, capite ſecundo, dicitur apertè, eſſe contra Canones, Laicos aſſcribere ſibi electionem Pontificum. Et cap. 3 eiuſdem Concilij, vt refertur 16. q. 7. cap. Non placuit. dicitur Laicum non habere poteſtatem aliquid ſtatuendi in Eccleſia. Peculiariter autem Principes, ſua auctoritate conſtituentes Epiſcopos, excommunicantur, in octaua Synodo generali, can. 22. & in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. can. 25. & in multis Decretis, relatis à Gratiano, diſt. 63. Ratio etiam pro hac concluſione, patet, Nam tribuere poteſtatem ſpiritualem, qualis eſt Epiſcopatum, non poteſt eſſe Principum aut populorum, vt qui ſpirituali auctoritate omnino carent.

Sed opponunt hæretici *primò* antiquum vſum Eccleſiæ, quo conſtat, populis fuiſſe commiſſam electionem

Digitized by Google

Epiſcoporum, vt videre eſt apud Anacletum epiſt. 3. & apud Cæleſtinum I. epiſtol. 2. apud Leonem I. epiſt. 82. & 90. *Secundo*; peculiariter probant, id pertinere ad Principes & Magiſtratus, ex Concilio Toletano 12. c. 6. vbi habetur, Epiſcopos creandos eſſe ſecundùm electionem Regis; id quod etiam refertur 63. d. Cap. Cùm longè. Item eadem diſt. Ca. In Synodo. & Ca. Adrianus. Imperatoribus committitur confirmatio Epiſcoporum.

Ad *primum* reſpondet Gratianus in illa d. 63. poſt Cap. Cùm longè, & Cap. Vota, nequaquam ad populum pertinuiſſe aliquando Epiſcopi creationem, tantùm fuiſſe illius conſenſum requiſitum, aliquibus de cauſis. Primò, vt dignitas electi innoteſceret omnibus. Quem enim communis vox populi dignum iudicat, is dignus videtur. Atque eadem de cauſa præſentiam populi requiſitam fuiſſe aliquando in electione Epiſcopi, apparet ex Origene homil. 6. In Leuitic. & ex Cypriano lib. 1. Epiſtolarum, epiſt. 4. Hinc Paulus 1. ad Timoth. 3. de Epiſcopo loquens: *Oportet illum*, inquit, *bonum teſtimonium habere ab iis qui foris ſunt.* Secunda cauſa erat, vt eo faciliùs populus præſtaret delecto Epiſcopo debitam obedientiam. Hanc cauſam aſſignat expreſsè S. Leo epiſt. 82. Tertia cauſa erat, vt populus in electione Epiſcopi præſens, communibus orationibus & vigiliis optimum à Deo impetraret Epiſcopum, vt ſæpè non ſine miraculo etiam factum eſt: ſicut de D. Nicolao & aliis hiſtoriæ tradunt.

Ad *ſecundum* de Regibus & Imperatoribus reſpondetur ſimiliter, eos nequaquam ex officio proprio Epiſcopos conſtituere potuiſſe; ſed requirebatur eorum conſenſus, vt ita faciliùs Eccleſiæ deuincerentur ac paratiores eſſent ad illam protegendam. Et quanquam propter beneficia, quæ aliqui Imperatores in Eccleſiam contulêre, fuerit illis hoc aliquando datum, vt nemo in Epiſcopum eligeretur, niſi quem ipſi proponerent: tamen vt notauit Gratian. diſt. 63. Ca. Quia ſancta, poſtquam in hoc Imperatores modum exceſſerunt, plus ſibi, quàm par erat, tribuentes, meritò id ius fuit illis per Pontifices ablatum, vt conſtat 16. quæſt. 7. Ca. Si quis deinceps, & Ca. Quoniam, & aliquibus ſequentibus.

Hoc certum eſt, ad officium Principum nunquam pertinuiſſe conſtituere Epiſcopos: vt patet manifeſtè ex Ca. Valentinianus, d. 63. ex Hiſtoria tripartita, ca. 8. vbi cùm D. Ambroſius contriſtaretur de ſua electione, ita ad eum dixit Imperator: *Noli timere: Deus, qui te elegit, ipſe te adiuuabit: & ego adiutor & defenſor tuus, vt meum ordinem decet, ſemper exiſtam.* Quibus verbis ſatis explicuit, ſui officij non eſſe Epiſcopum conſtituere, ſed conſtitutum adiuuare & defendere. Atque ex eadem hiſtoria conſtat, eundem Imperatorem noluiſſe eligere Epiſcopum Mediolanenſem, mortuo Auxentio Arriano, etiamſi id ab eo peteret Synodus Epiſcoporum; ſed reſpondiſſe Epiſcopis: *Super vos eſt talis electio.* Hæc de ratione olim ſeruata in electione Epiſcoporum.

Iam verò electio commiſſa eſt maiori parti Capituli, non exſpectato populi conſenſu, idque ob vitanda ſcandala, vt patet extra de electione, per aliquot Capitula. In aliquibus autem locis Rex habet ius præſentandi, ſed Confirmatio ad Pontificem Romanum pertinet, præmiſſo examine, vt decretum eſt in Concilio Tridentino, ſeſſione 24. ca. 1. de Reformatione.

QVARTA aſſertio. Creatio Epiſcopi non pertinet ad Epiſcopum prædeceſſorem, id eſt, non poteſt ille deſignare ſibi ſucceſſorem, quem conſtituat Epiſcopum. Ita cautum eſt 8. quæſt. 1. Cap. Epiſcopo non licet, ex Concilio Antiocheno, ca. 23. & in ca. Plerique, ex quodam Concilio Romano, eadem cauſa & quæſtione. Et ratio etiam id ſuadet. Nam conſtituere Epiſcopum Superioris eſt: Epiſcopus autem prædeceſſor par eſt ſucceſſori.

Vnde neque Pontifex Romanus poteſt conſtituere Succeſſorem, vt notat Gloſſa ca. Apoſtolica. 8. q. 1. poteſt tamen ille ſtatuere modum ſeruandum in electione A Romanorum Pontificum, vt definiuit Symmachus in prima Synodo Romana, ſub ipſo celebrata, & refertur 79. diſtinctione, ca. Si quis Papa, & ca. Si tranſitus. Vnde Nicolaus I. ſtatuit, electionem Pontificis faciendam eſſe ex concordi ſententia Cardinalium, vt habetur diſt. 23. ca. In nomine Domini, & diſt. 79. ca. Si quis Apoſtolica. Sed poſtea Alexander III. in Concilio Lateranenſi ſub ſe celebrato, ca. 1. decreuit, vt ſufficiant duæ partes Cardinalium, à quibus Pontifex eligatur & recipiatur. Sic refertur Extra de electione. ca. Licet. Et hoc vſque ad noſtra tempora ſeruatur, vt patet ca. Vbi periculum de electione lib. 6.

Sed obiiciet aliquis contra, factum D. Petri, qui nominauit ſucceſſorem Clementem, vt patet ex 1. epiſt. Clementis. Ad hoc etſi varia, quod attinet ad hiſtoriam B ipſam, à variis dicantur, reſpondendum videtur, quicquid ſit de hoc, non eſſe parem rationem, quod attinet ad poſteriores Pontifices. Nam D. Petrus & Apoſtoli ex peculiari Dei nutu potuerunt id facere, cùm recens eſſet Eccleſia, & idoneorum hominum magna penuria. Quare autem iam non expediat vt id faciant alij Pontifices & Epiſcopi, multis rationibus eruditè explicat Turrecremata libr. 2. ſummæ Eccleſiæ, cap. 51. Hactenus de electione & confirmatione Epiſcoporum; nunc de conſecratione dicendum.

QVINTA aſſertio. Ad conſecrationem Epiſcopi, ad minimùm requiritur præſentia trium Epiſcoporum, licèt ſecundùm iura antiqua, Metropolitani, & omnium comprouincialium Epiſcoporum requirebatur. Patet ex can. 1. Apoſtolorum, & extra de tempore Ordinando- C rum, ca. Si Archiepiſcopi. & ca. Ne Epiſcopi, & diſt. 64. ca. Ordinationes, & diſt. 75. ca. Ordinationes, ex Anacleto epiſt. 2. & 3. & Aniceto epiſt. vnica: & ex multis aliis Decretis.

SEXTA aſſertio. Solus Summus Pontifex poteſt obligare aliquem ad ſuſcipiendum Epiſcopatum. Probatur. Nam ad eum ſolum pertinet confirmatio, per quam potiſſimùm quis conſtituitur Epiſcopus, vt ſuprà diximus.

Quæret autem hîc aliquis, vtrùm Prælatus Religionis alicuius poſſit ſubditum obligare ad hoc, vt recipiat Epiſcopatum ei oblatum. Reſpondeo, poſſe illum declarare obligationem Iuris diuini & naturalis, qua talis Religioſus obſtringeretur, in caſu neceſſitatis Eccleſiæ; at extra talem caſum, ſua auctoritate illum ad id cogere non poteſt. Ratio eſt. Quia Prælatus ſolùm poteſt præcipere D ſubditis ea quæ pertinent ad regulam: Sed Epiſcopatus potiùs ſubducit ſubditum à regula. Ergo. Confirmatur. Nam abſurdum eſſet putare; quòd poſſit Prælatus præcipere ſubdito, id per quod ille eximitur ab obedientia regulari erga Prælatum. Hæc de prima concluſione D. Thomæ ex duabus illis quas initio poſuimus.

Circa SECVNDAM concluſionem eiuſdem, quædam obſeruanda ſunt, quæ D. Thomas tradit hîc art. 2. ad 2. & pertinent ad intelligendam illam ipſam concluſionem, videlicet quatenus debeat recuſare Epiſcopatum is qui impedimentum habet. Ait enim primò, quamuis nemo poſſit acceptare Epiſcopatum cum propoſito peccandi mortaliter: tamen per hoc non excuſari illum, quominus Superiori imponenti Epiſcopatum parere debeat: poſſe enim illum cum Dei auxilio eiuſmodi E propoſitum abiicere; atque adeò id propoſitum non eſſe cenſendum impedimentum tale, ob quod teneatur quis Epiſcopatum recuſare. *Secundò* ait, ſi quis habeat impedimentum Iuris, quod poſſit per Superiorem, imponentem Epiſcopatum, tolli, debere illum patefacere tale impedimentum, vt obtenta diſpenſatione, iniunctum Epiſcopatum ſuſcipiat. *Tertiò* denique affirmat illud ipſum, quod poſuimus in ſecunda concluſione, videlicet non poſſe licitè recipi Epiſcopatum, ſi obſtans impedimentum ne à Superiore quidem iniungente Epiſcopatum, poſſit tolli.

Circa *Primum* verò dictum occurrunt duo dubia.

PRIMVM

Digitized by Google

Primvm eſt, Quomodo id dictum intelligatur. Dupliciter námque accidere poteſt vt quis cum propoſito peccandi ſuſcipiat Epiſcopatum. *Primò*, ita, vt non ſolùm proponat ſe peccaturum, ſed etiam perſeueraturum in peccato. Altero modo ita, vt velit quidem peccare, ſed tamen velit etiam reſipiſcere per pœnitentiam antequam munera Epiſcopalia exerceat. Iam quando aliquis ſuſciperet Epiſcopatum cum propoſito peccandi primo modo, perſpicuum videtur; quòd peccaret. Nam aut vellet exercere munera Epiſcopalia in illo peccato, aut non: Si vellet, eo ipſo peccaret: Si autem nollet, etiam peccaret eo ipſo propoſito contra obligationem ſui officij. De ſecundo autem modo non videtur eſſe par ratio.

Nihilominus reſpondemus, dictum S. Thomæ, intelligendum eſſe de propoſito peccandi, ſecundo etiam modo. Ratio eſt. Quoniam non ſolùm actio Epiſcopalis eſt aliquid ſanctum, ſed etiam ipſa Epiſcopalis *dignitas* propter pactum Dei annexum, ex quo Deus concurrere ſtatuit cum Epiſcopo ad actiones ſupernaturales: quare non ille ſolùm peccat, qui in peccato exercet munus Epiſcopale, ſed etiam ille, qui in peccato ſuſcipit Epiſcopatum, etiamſi ſtatuat pœnitere, antequam exerceat illud. Atque hinc etiam certum eſt, ſi quis conſecretur Epiſcopus cum propoſito peccandi, peccare etiam eum mortaliter: quia ſancta ſanctè ſunt vſurpanda.

Secvndvm dubium eſt, Vtrùm is etiam peccet ſuſcipiendo Epiſcopatum, qui tametſi non habeat propoſitum peccandi, tamen propter circumſtantias, *opinatur* moraliter loquendo, futurum, vt ſæpè peccet, atque adeò vt exitio ſit illi ſtatus Epiſcopalis. Et quæſtio eſt, quando Epiſcopatus illi iniungeretur, quòd ita eſſet neceſſarium ad bonum commune.

Ad hanc quæſtionem Sotus lib. 10. de Iuſtitia, quæſt. 3. art. 2. reſpondet duo. *Primò*, talem neque poſſe, neque debere ſuſcipere Epiſcopatum, quem ſibi putat adeò periculoſum futurum. Ratio huius dicti eſt: quoniam non debet aliquis pati detrimentum ſalutis ſpiritualis propter vllum bonum commune, iuxta illud: *Quam commutationem dabit homo pro anima ſua?* Dicit *ſecundò* Sotus electorem poſſe & debere nihilominus talem præ aliis eligere in Epiſcopum, poſito, vt ſupponimus, quòd ſit aliis, dignior, atque adeò neceſſarius communitati. Item addit, poſſe alias priuatas perſonas optare, vt ille præ omnibus eligatur, & recipiat Epiſcopatum. Et hoc probat. Nam electoribus & aliis priuatis licitum eſt anteponere bonum commune, de quo in tali caſu agitur, ſecuritati, atque adeò bono priuato illius perſonæ eligendæ.

Hæc Soti ſententia mihi non placet. *Primò:* Nam aut recipere Epiſcopatum in tali caſu, poteſt eſſe bonum propter circumſtantiam boni communis, aut non poteſt. Si poteſt: Ergo ſicut receptio Epiſcopatus ab illa perſona poteſt cadere licitè in voluntatem electorum & aliorum particularium: ita etiam in voluntatem eiuſdem, de cuius electione agitur, ſiquidem is ſimiliter poteſt in ea re ſpectare bonum commune. Si verò propter eiuſmodi circumſtantiam boni communis adhuc non poteſt eſſe bonum recipere Epiſcopatum in tali caſu: Ergo ſicut ille non poteſt velle Epiſcopatum recipere; ita neque electores, neque alij velle poterunt, vt recipiat.

Sed dices diſparem eſſe rationẽ de illo, & de aliis. Nam alij non adeò ſtrictè tenentur procurare bonum ſpirituale priuatum illius: quare licitè poterunt præferre bonum commune, ille verò non item, quia ſtrictiſſimè tenetur ex charitate erga ſe procurare ſuam incolumitatem ſpiritualem. At contra hoc eſt *primò*; quòd alij tenẽtur illum diligere, ſicut ſeipſos: *Secundò*, quòd illa ratio boni communis, propter quam alij excuſantur, quominus ſecuriſſimè conſulant ſaluti illius, procurando aut optando, vt non recipiat Epiſcopatum, adeò eſt magni momenti, vt ſimiliter videatur excuſare ipſummet, quominus debeat etiam tutiori modo ſibi conſulere repudiando Epiſcopatum. Eſt enim bonum commune multo præſtantius

A priuato, &, vt paulo pòſt dicemus, adhuc ille poterit etiã bono priuato conſulere, licet non vſque adeò ſecurè.

Secundò ideo etiam mihi diſplicet illa Soti ſententia: Nam ſi in tali caſu electores debent illam perſonam præ omnibus eligere: Ergo etiam poſſunt illam obligare ad recipiendum Epiſcopatum: & tunc ſequeretur ex ſententia Soti, perſonam illam duobus præceptis aſtringi ad oppoſita. Patet. Quia ex vna parte teneretur obedire, recipiendo; ex alia autem teneretur non recipere, propter periculum. Quòd autem poſſet tunc Superior obligare, probatur. Nam Superior habet vim coërcitiuam, vt cum effectu poſſit conſequi illud quod tenetur intendere ex ſuo officio. Si igitur deberet in tali caſu illum eligere, poſſet quoque illum obligare ad acceptandum. Aliàs ipſius auctoritas eſſet imperfecta.

B *Tertiò*; abſolutè probo, primum dictum Soti eſſe falſum. Nam non minùs poteſt aliquis opinari, ſe peccaturum frequenter propter alia officia & ſtatus, vt mercaturam, militiam, &c. quàm propter ſtatum Epiſcopalem: Sed nemo propterea tenetur vitare aut relinquere talia officia. Ergo neque Epiſcopatum. Maior patet experientia. Multi enim experti ſunt, ſibi eiuſmodi officia frequẽtiſſimè fuiſſe occaſioni peccandi: quare idem poſſunt opinari poſtea frequenter eſſe futurum. Minor etiam patet. Nam non conſtat, aliquem propterea fuiſſe coactum à Confeſſario relinquere eiuſmodi officia, & tamen credo plurimos paſſim reperiri tales.

Confirmatur. Nam illam opinionem non minùs facilè poteſt quis habere, poſtquam recepit & exercuit aliquandiu Epiſcopatum, quam antequam eum recipiat:

C Sed nullus vnquam propterea cogeretur ad relinquendum Epiſcopatum. Ergo, &c. Maior eſt clara. Nam potiùs experientia poteſt efficere vehementiorem opinionem de lapſu futuro. Minor probatur. Nam proculdubio ſæpè accidit, vt Epiſcopus quiſpiam aliquid eiuſmodi de ſe opinaretur; & tamen nemo obligaret talem aliquem Epiſcopum ad relinquendum propterea Epiſcopatum: eſſet enim id ſanè durum.

Vt igitur omiſſa hac ſententia Soti, rectiùs ad dubium propoſitum Respondeamvs, videndum eſt in primis, quid ſit propriè, aliquem *eſſe in periculo peccandi*, ob quod opinetur futurum moraliter, vt reipſa peccet. Hinc enim diiudicare oportet, vtrùm propter aliquam circumſtantiam poſſit aliquis licitè ſuſcipere tale periculum, & manere in illo; Ex quo patebit, vtrùm in propoſito caſu

D poſſit ille & debeat recipere Epiſcopatum, nec ne.

Et *Primò* certum eſt, non eſſe idem, eſſe in periculo peccati, quod directè & per ſe eſſe in peccato illo, cuius periculum imminet. Aliud enim eſt periculum peccati, & aliud ipſum peccatum. *Secundò*; certum eſt etiam, eſſe in periculo peccati, non idem eſſe, quod, aliquem nullo modo poſſe vitare peccatum. Cùm enim peccatum futurum ſit quiddam liberum & contingens, quod poteſt aliter euenire, & de futuro contingenti nihil certò cognoſcamus: fatendum eſt, non obſtante periculo atque opinione de futuro peccato, poſſe illud per gratiam Dei, & liberum arbitrium euitari.

Itaque reſtat, vt dicamus, id periculum peccandi in hoc ſolùm conſiſtere, quòd faciliimè fieri poteſt, vt peccatum committatur, & ideo probabiliſſimum ſit, id futurum. Quapropter qui periculum peccati ſuſcipit, vel

E in eo manet, nihil aliud hoc ipſo facit, quàm quòd non optimo & ſecuriſſimo modo conſulit ſuæ indemnitati ſpirituali; vt faceret, ſi ex charitate erga ſeipſum, periculum omnino fugeret, vitata occaſione, ex qua timet ſe peccaturum. Id quod, cõmuniter loquendo, tenetur quis ex præcepto charitatis affirmatiuo erga ſeipſum facere.

Hoc cùm ita ſit, ſatis jam apparet, accidere poſſe, vt ob aliquam circumſtantiam boni cõmunis, aut alicuius magnæ difficultatis, quis excuſetur, quominus ex charitate erga ſe teneatur tutiſſima illa via conari ad vitandum peccatum; ſed ſatisfaciat, ſi per aliam poſſibilem viam,

licet

licet non adeò ſecuram & certam, conetur peccatum fugere, quantumuis manens in periculo, videlicet ſedulò petendo à Deo gratiam, & pro virili reſiſtendo paſſionibus. Hæc enim reliqua via eſt adhuc, qua talis poteſt non obſtante periculo, vitare peccatum. Sicut patet euidenter ex eo, quòd ſi talis (manens licet in periculo) committat id peccatum, cuius periculum imminet; verè & merito illi imputabitur, tanquam ei nimirum, qui in eiuſmodi etiam periculo potuerit cum gratia Dei illud peccatum vitare: neque ſolùm is diceretur *in cauſa* peccare, ſed *per ſe & directè*. A

Ac diligenter hoc loco notandum eſt diſcrimen inter *opinionem* ſiue formidinem de peccato futuro, ſi quis maneat in periculo; & inter *propoſitum* peccandi in futurum. Primum enim poteſt eſſe ſine ſecundo. Poteſt enim aliquis illud ipſum animo auerſari, quod opinatur futurũ: B quare ille, qui in periculo exiſtens, opinatur ſe peccaturum, non idcirco eſt in peccato; cùm poſſit nihilominus habere propoſitum firmum non peccandi, quantum in ſe fuerit, cum gratia Dei. Quamobrem veriſſimum eſt, quod diximus, talem, ſi aliqua ad id ſuppetat cauſa & circumſtantia grauis, non peccare; tameſi manens in periculo, non optima & ſecuriſſima via conſulat ſuæ indemnitati ſpirituali, ſed alia ſufficienti quidem, ſed minùs tuta. Etenim præceptum de conſulendo propriæ incolumitati ſpirituali, *affirmatiuum* eſt. Quod proinde non eodem modo obligat in omni caſu, ſed aliter & aliter pro ratione circumſtantiarum.

Quibus ita poſitis, ad caſum illius dubij ſecundi RESPONDEO *primò*, communiter loquendo, debere talem deponere opinionem de peccato futuro. C Nam Deus qui propter neceſſitatem boni communis illum Epiſcopum conſtituit, facillimè poteſt à pecato præſeruare. Non enim Epiſcopatus eſt neceſſaria cauſa peccati: ſed poteſt quis in eo quoque ſanctiſſimè viuere; vt oſtendit in hoc ipſo propoſito S. ATHANASIVS in epiſt. ad Draconitum, fugientem Epiſcopatum; in fine.

Secundò dico, ſi non poſſit hanc opinionem deponere, debere eum propter circumſtantiam boni communis; nihilominus recipere Epiſcopatum iniunctum. Patet hoc primò ex fundamento iacto. Nam talis circumſtantia excuſat illum, quominus ſecuriſſima via debeat ſibi cauere atque ita debet obedire, recipiendo Epiſcopatum: ſiquidem licitè poteſt facere. Secundo idem probatur ex verbis D. Petri apud Clementem epiſt. 1. vbi planè hoc videtur ſentire, loquens enim Clementi, & in eo omnibus D futuris Epiſcopis, ſic inquit: *Si periculum peccati timens, Eccleſiæ gubernacula ſuſcipere refugis* (intellige potiſſimùm in Eccleſiæ neceſſitate) *certus eſto, quòd grauius peccas, quàm ſi populum Dei in mari fluctuantem, cùm iuuare poſſis, ſubterfugis, tui tantummodo conſiderationem habens.*

Ad argumentum verò Soti reſpondeo, talem non pati ſpirituale detrimentum peccati, ſed tantùm ſubire periculum talis detrimenti ſpiritualis; quod longè aliud eſt, vt patet ex dictis. Illa autem ſententia Chriſti, intelligitur de detrimento ſpirituali per peccatum, quo quis animam perdit. Oſtendimus autem, aliud eſſe periculum peccati; & aliud, peccatum.

Circa tertium dictum diui Thomæ, breuiter notandum, eum, qui impedimentum occultum habet, ortum ex aliquo delicto, debere quàm cautiſſimè pa- E tefacere Superiori, iniungenti Epiſcopatum, id eſt, per aliquas clauſulas generales, quæ ſatis ſint, vt Superior reipſa diſpenſet circa impedimentum. Ratio eſt. Nam debet habere talis rationem etiam ſuæ famæ, quando impedimentum oritur ex aliquo delicto.

PVNCTVM QVARTVM.

An liceat Epiſcopatum ſuſceptum relinquere.

D. Thomas art. 4.

DE DVOBVS hoc loco inter omnes conuenit, quæ etiam tradit D. Thomas. PRIMVM eſt. Quando legitima cauſa ſubeſt, & Pontifex facultatem ad id facit, licitum eſſe Epiſcopatui renunciare. Probatur. Nam tamdiu tenetur aliquis Epiſcopale munus ſuſtinere, quamdiu ſubditorum ſalutem eo munere poteſt promouere. Sed tam ex parte ipſius Epiſcopi, quàm ex parte ſubditorum accidere poſſunt varia impedimenta, quominus ille ſubditus prodeſſe poſſit: Ergo tunc licebit relinquere. Maior probatur. Nam ſalus ſubditorum debet eſſe Epiſcopo propoſita tanquam finis. Minor declaratur. Nam ex parte Epiſcopi poteſt accidere ignorantia, peccatum, infirmitas, & alia huiuſmodi, quæ, vt dicemus, obſtant quominus prodeſſe valeat ſubditis. Item ex parte ſubditorum poteſt contingere, tantam eſſe eorum nequitiam, vt nihil apud eos Epiſcopos proficiat.

SECVNDVM eſt. Etiamſi legitima cauſa ſuppetat, tamen nunquam licere Epiſcopatum deſerere abſque auctoritate Pontificis. Probatur ex Innocentio III. in cap. Niſi cùm pridem, Extra de renunciat. Et ratio huius eſt quia ſicut non decet aliquem ſuſcipere Epiſcopatum niſi vocetur: ita neque ſua ſponte deſerere debet, ſed ex ſententia Pontificis; cùm in ea re agatur cauſa ſubditorum, quorum emolumentum ſpirituale atque ſalus debet Summo Pontifici in hoc genere curæ eſſe.

Sed duo adhuc magis in ſpecie declaranda ſunt: PRIMO; Quomodo contingat, Epiſcopum peccare mortaliter, renuntiando Epiſcopatui. SECVNDO; Quomodo contingat contrà, eum peccare non renunciando.

Quod ad PRIMVM attinet, dicendum eſt, in tribus caſibus (generatim loquendo) Epiſcopum peccare mortaliter renunciando. PRIMVS caſus eſt, ſi abſque auctoritate Pontificis Epiſcopatum deſerat, ſiue cauſa legitima ſuppetat, ſiue non. Patet ex dicto cap. Niſi cùm pridem, Extra de renunciatione, & ex multis Decretis 7. quæſt. 1. Item conuenit id, vt meliùs conſulatur bono communi, prouidendo commodè de idoneo Epiſcopo.

Sed quid ſi promotus eſt aliquis in Epiſcopum per Simoniam? Videtur enim tunc poſſe abſque dicta licentia renunciare, cùm nõ ſit verè ac legitimè Epiſcopus; vt diximus ſuprà, in materia de Simonia. Iuriſtę quidã propter hanc rationem affirmant, vt refert Gloſſa dicto cap. Niſi cùm pridem. Sed oppoſitum, quod illic Gloſſa docet, verius eſt, & ita ſupponi videtur in cap. Poſt tranſlationem, Extra eodem titulo. Ratio eſt. Quia licèt is verè non fuerit Epiſcopus, communiter tamen à populo exiſtimatur. Quapropter ad vitandum ſcandalum, &, vt rectè communitati conſulatur, expedit in tali etiam caſu interponi auctoritatem Pontificis.

SECVNDVS caſus eſt, Si quis populo valdè neceſſarius ſit. Tunc enim, etiamſi de licentia Papæ renunciet Epiſcopatui, peccat mortaliter. Probatur. Nam in tali caſu ſtrictiſſimo iure diuino & naturali tenetur illo populo præſtare curam & diligentiam Paſtoralem: Sed Pontifex nullam habet auctoritatem ſtatuendi aliquid contra ius diuinum: Ergo &c.

TERTIVS caſus eſt, ſi etiam citra talem neceſſitatem, & de licentia Papæ, renunciet quis Epiſcopatui, quando alia legitima cauſa non ſuppetit, quàm quod ſuis ſolùm priuatis commodis in Religione, vel alio modo vacare cupit. Ratio eſt. Nam bonum commune ſubditorum, quod talis, quandiu poteſt, ex officio tenetur iure diuino promouere, multis partibus maius eſt, & multo magis gratum Deo. Quare Deus non relaxat eam obligationẽ Epiſcopo in tali caſu propter bonum priuatum, vt quod minoris Deus facit.

Ex quo ſequitur, nullam fore profeſſionem, quàm in Religone talis emitteret. Eſſet enim de *minori* bono, pugnante cum obligatione iuris naturalis & diuini, qua talis ex officio Epiſcopali obſtrictus populo teneretur.

Digitized by Google

A Itaque cogendus eſſet, vt rediret ad gregem, deſerta Religione. Hæc de PRIMO.

De SECVNDO, Quando ſcilicet contingat peccare mortaliter, non renuntiando Epiſcopatui, notandæ ſunt ſex cauſæ ab Innocentio III. expreſſæ in dicto cap. Niſi cùm pridem, Extra de renuntiatione, propter quas, vel earum aliquam, poteſt aliquis Epiſcopatui renuntiare, atque adeò ad id facultatem petere. Quas cauſas numerat ibi Innocentius hoc ordine. PRIMA eſt conſcientia talis criminis, quod impediat executionē officij Epiſcopalis, poſt peractam etiam pœnitentiam, vt ibi explicat Innocentius. SECVNDA; debilitas corporis, etiam impediens executionem officij Paſtoralis, ſiue illa ex morbo, ſiue ex ſenectute exiſtat. TERTIA, defectus ſcientię. QVARTA; malitia populi tanta, vt nulla ſpes ſit reliqua, futurum, vt apud illum Epiſcopus proficiat. QVINTA; ſcandalum puſillorum, quando nimirum ex aliqua probabili cauſa ita ſunt Epiſcopo offenſi, vt nihil apud populum ille proficiat. Si autem eſt ſcandalum Phariſaicum, id eſt, offenſio irrationabilis, & Epiſcopus apud alios poteſt nihilominus proficere, non eſt propterea renuntiandum, vt ibidem explicuit Innocentius. SEXTA; eſt bigamia, vel alia irregularitas. Nunc de ſingulis his cauſis dicendum.

B Quod ad PRIMAM attinet, quando illa ſubeſt, non eſt dubium quin teneatur quis ſub mortali renuntiare, cùm impeditus tali crimine, nequeat ſuo muneri ſatisfacere. Eſt autem crimen eiuſmodi *homicidium* & *Simonia*; etiāſi hæc peccata ſint occulta in Epiſcopo. De Simonia patet 1. quæſt. 1. cap. Erga Simoniacos. De homicidio patet d. 50. c. Miror. Loquimur autem de Simonia, per quam aliquis eſt promotus in Epiſcopum: quia hæc impedit ab executione officij. Item, vt dixi, loquimur etiāſi iſta peccata ſint occulta. Nam ſi peccata ſint *manifeſta*, propter quæ Epiſcopus ſit diffamatus; aliqui, inter quos eſt Sotus lib. 10. de Iuſtitia, quæſt. 2. artic. 4. ſentiunt quæcunque peccata impedire executionem officij Epiſcopalis.

C Atque eſt hîc notandum, quòd vt ſtatutum eſt in cap. Hoc nequaquam. 7. quæſt. 1. (ex quinta Synodo Cōſtantinopolitana) & tradit D. Thomas hîc ad 2. is, qui propter crimen eſt àb Epiſcopatu depoſitus, & ad Monaſterium aliquod retruſus, non poteſt rurſus ad Epiſcopatum promoueri. Quanquam hoc quidem in cap. poſt tranſlation m, Extra de renuntiatione, explicatur intelligendum eſſe, quando quis eſt depoſitus propter crimen, de quo *conuictus vel confeſſus eſt*.

D Iam quod ad SECVNDAM cauſam, id eſt, *infirmitatem* attinet, vt impediat, atque adeò teneatur quis ob illam renuntiare, debet eſſe in primis perpetua, & talis, vt ſimpliciter obſtet quominus Epiſcopus poſſit omnibus conſideratis, ſatisfacere ſuo muneri cum vtilitate populi. Sicut patet ex Innocentio illic, & ex ſancto Gregorio lib. 7. Regiſtri, epiſt. 49. ad Maximianum. Dico autem *omnibus conſideratis, &c.* quia latiſſimè patet hoc, quod eſt, Epiſcopum ſuo muneri ſatisfacere. Neque enim requiritur vt per ſe omnia officia, pertinentia ad ſalutem populi, obeat: ſatis enim eſt, ſi obeat per ſe aliqua, quæ adeò ſint populo ſalutaria, vt meliùs cum illo agatur, quàm ſi alius Epiſcopus omnia per ſe officia exerceret; id quod ex circumſtantiis eſt iudicandum.

E Quocirca prudenter aduertit Sotus vbi ſuprà, fieri poſſe vt opera ſenis Epiſcopi, aut etiā infirmi, propter cōſilia authoritatem, &c. adeò vtilis ſit, vt, non debeat officio renunciare. Debebit tamen tunc Coadiutores ſufficientes ſibi adſciſcere, & ex redditibus Epiſcopatus alere. Quod ſi infirmitas tanta ſit, & tales ſint circumſtantiæ, vt ampliùs non ſit expectanda vtilitas ex tali Epiſcopo, renuntiare tenetur: quo caſu meritò ex redditib. Epiſcopatus aſſignabitur ei penſio, ex qua commodè alatur: debetur enim id laborib. præteritis ab ipſo in vtilitatem Eccleſiæ ſuſceptis. Si autem infirmitas non ſit talis (vt ordinariè non ſolet eſſe) minimè propter illam debet quis renuntiare Epiſcopatui, vt patet ex ſancto Gregorio lib. 2. Regiſtri epiſt. 5. ad Candidum, & libr. 13. epiſt. 13. ad Maximianum & lib. 9. epiſt. 41. ad Anatolium. Cuius de hac re retulit etiam ſententias Gratianus 7. q. 1. cap. 1. 2. 3.

Circa TERTIAM cauſam notandum breuiter, poſſe fieri, vt quamuis Epiſcopus ſufficienti ſcientia careret; nō ideo tamen illico teneretur renuntiare Epiſcopatui, ſi nimirum ſpes eſſet, futurum, vt breui, adhibita diligentia, ſufficienter doctus euadat: Si autem nulla eſſet eiuſmodi ſpes, teneretur renuntiare.

Circa QVARTAM & QVINTAM cauſam notandum, tunc propter illas debere Epiſcopum renuntiare Epiſcopatui, quando ſperaretur futurum vt ſcandalum ceſſaret, alio Epiſcopo ſuccedente; alias non deberet renuntiare. Si autem quæras, vtrùm poſſet ſaltem renuntiare, etiamſi non ſperarentur meliora, alio Epiſcopo ſuccedente. Reſpondeo, ſi caſus eſſet eiuſmodi, vt talis Epiſcopus nullo modo prodeſſet propter ſcandalum, videtur poſſe renuntiare, quandoquidem non tenetur exequi ſuum officium ſine fructu. Verùm is caſus Metaphyſicus ferè eſt. Semper enim ex præſentia Epiſcopi aliqua vtilitas redundat ad populum, ſaltem reſpectu aliquorum particularium. Quare in caſu, quo non ſperarentur meliora, ſuccedente alio Epiſcopo, non modò non teneretur renuntiare Epiſcopatui, ſed ne poſſet quidem.

Circa SEXTAM cauſam notandum eſt, oportere ob illam aut petere diſpenſationem, aut renuntiare. Sic autem expoſitis eiuſmodi cauſis ratio, propter quam illis, vel illarum aliqua exiſtente, debeat Epiſcopus relinquere Epiſcopatum, perſpicua eſt. Quia iniquè retineret officium, quo rectè fungi non poſſet, & iniuria proinde afficeretur populus.

PVNCTVM QVINTVM.

An liceat Epiſcopo abeſſe à propria Eccleſia.

D. Thomas artic. 5.

VT intelligamus, an & quatenus liceat Epiſcopo à ſua Eccleſia abeſſe; priùs explicandum eſt, an & quomodo is teneatur adeſſe præſens, & reſidere in ſua Eccleſia. Itaque vt totum hoc grauiſſimum argumentum de *Reſidentia & Abſentia* Epiſcoporum commodè expediamus, primò exponam ea quæ in hac re ſunt apud omnes certa; & deinde dicam de eo quod eſt in Controuerſia. Sunt autem quinque potiſſimùm certa, & vnum controuerſum.

PRIMO certum eſt, Epiſcopos iure quidem Eccleſiaſtico debere ſuis in Eccleſiis reſidere; vt conſtat ex aliquot Decretis 7. quæſt. 1. vt cap. Peruenit, ex Gregorio lib. 5. Regiſtri, epiſt. 23. & cap. Suggeſtum, ex Liberio epiſt. 2. & cap. Sciſcitaris, ex Nicolao ad Humfridum. Atque idem abundè patet ex Concilio Tridentino, ſeſſ. 23. cap 1. de Reformatione. Vt iam alia præteream in re per ſe clara.

SECVNDO certum eſt, ſiue iure ſolùm Eccleſiaſtico, ſiue etiam diuino teneantur Epiſcopi reſidere, tamen ad breue aliquod tempus, poſſe illos abſque vlla culpa & tranſgreſſione præcepti abeſſe, modò id fiat ſine vllo Eccleſiæ detrimento, & non ſine aliqua æqua cauſa, tametſi non maximi momenti. Nam, vt dicitur in Concilio Tridentino loco citato, qui *aliquamiſper tantùm abſunt, ex veterum canonum ſententia, non videntur abeſſe: quia ſtatim reuerſuri ſunt.* Vbi etiam declaratur, breue hoc temporis *ſpatium*, quo ita abeſſe licet non debere excedere duos, aut ad ſummum tres menſes ſingulis annis, ſiue *continuum*, ſiue *interruptum*.

TERTIO certum eſt, quocunque tandem iure, ſiue Eccleſiaſtico, ſiue etiam diuino, Epiſcopi teneantur reſidere, poſſe etiam ex cauſis aliquibus magni momenti ab-

Digitized by Google

eſſe, etiam longo tempore, vt patet ex eodem Concilio Tridentino. Nam cùm præceptum de reſidentia, ſiue Eccleſiaſticum, ſiue diuinum ſit, ſit præceptum *affirmatiuum*, non obligat pro omni tempore, & in omni caſu; ſed pro ratione circumſtantiarum, vt alia affirmatiua.

Eiuſmodi autem CAVSÆ omnes reuocari poſſunt ad illas quatuor, quæ numerantur in Concilio Tridentino loco citato. Hæ ſunt, Chriſtiana charitas, vrgens neceſſitas, debita obedientia, & euidens Eccleſiæ vtilitas.

CHRISTIANA *Charitas* tunc excuſaret, quando Epiſcopus ſua præſentia & induſtria, magnæ alicui neceſſitati alterius Diœceſis occurrere poſſet, cum paruo detrimento propriæ. Et in aliis ſimilibus caſibus, in quibus lex charitatis declaret aliorum proximorum commodum anteponendum ei vtilitati, quæ ad populum ex præſentia Epiſcopi redundaret.

VRGENS *Neceſſitas* excuſaret, quando reſidentia vergit in præſens ac manifeſtiſſimum diſcrimen vitæ Epiſcopi, propter morbum, vel propter perſecutionem aliquam; ſi eiuſmodi periculum declinare Epiſcopus poſſet, commodè conſulendo populo per Vicarios, etiamſi non optimè. In tali caſu licitum eſſe Epiſcopo fugere, docet non modo D. Thomas hîc, ſed etiam Iulius Pontifex in epiſtola ad Orientales, & Pelagius II. in epiſtola ad Benignum. Vnde etiam D. Athanaſius librum compoſuit de excuſatione ſuæ fugæ. Quando autem Epiſcopi præſentia neceſſaria eſſet ad ſalutem ſubditorum, neque illis aliter poſſet proſpici; veriſſimè hîc docet D. Thomas eum propter nullum priuatum, vel commodum, vel periculũ, poſſe gregem deſerere: quia bonum commune anteponendum eſt proprio.

DEBITA OBEDIENTIA excuſaret, quando propter aliquod negotium Pontifex ad ſe vocaret Epiſcopum, vel Epiſcopus Parochum. Vbi tamen aduertendum eſt, negotium, cuius cauſa Pontifex vocat Epiſcopum, debere eſſe eiuſmodi, quod in vtilitatem Eccleſiæ cedat. Neque obſtat cap. Cùm dilectus. Extra de Clericis non reſidentibus; vbi permittitur illis qui ſunt in ſeruitio Epiſcopi & Pontificis, vt faciant fructus ſuos. Reſpondeo enim cum Nauarro in Manuali, cap. 25. nu. 121. hoc intelligendum eſſe, quando eiuſmodi ſeruitium redundat in vtilitatem Eccleſiæ, aliàs ſola voluntas Pontificis non ſufficit, ſi præceptum de reſidentia diuinum ſit (vt eſſe videbimus poſtea.) Nam præceptum diuinum non poteſt Pontifex ſuo arbitratu infringere.

ECCLESIÆ vtilitas ſine controuerſia etiam excuſat; & ad illam reducuntur varij caſus, in quibus ius declarat, licitè poſſe aliquem abeſſe à ſua Eccleſia. Ex quibus caſibus vnus extat in cap. De multa. Extra de præbendis. Vbi viris literatis, & in dignitate conſtitutis, conceditur vt poſſint cum diſpenſatione Pontificis, habere plura beneficia, requirentia reſidentiam. Neque eſt hoc ius abrogatum per Concilium Tridentinum, ſeſſio. 24. c. 17. de Reformatione, vbi nemini quacunq; dignitate prædito, etiam Cardinalitia, conceditur, vt poſſit habere duo beneficia, quorum quilibet requirat perſonalem reſidentiam. Senſus enim Concilij eſt, vt nullus habeat talia beneficia, abſque diſpenſatione: quo pacto iuxta idem Concilium, vt Nauarrus c. 25. nu. 127. bene interpretatur, liceret habere duo beneficia, quando vnum non requireret reſidentiam perſonalem. Manet igitur illud ius antiquum de duobus beneficiis requirentibus reſidentiam, in ſuo robore, ita videlicet, vt poſſit quis illa habere ex diſpenſatione Papæ: id quod ipſum etiam Concilium Tridentinum antea approbauerat ſeſſ. 7. c. 4. de Reformatione, & ſeſſ. 22. cap. 3.

Alius eiuſmodi caſus extat in cap. Super ſpecula. Extra de Magiſtris. Vbi cauſa ſtudiorũ Theologiæ ad quinquennium conceditur abſentia. Item etiam Profeſſoribus eiuſdem facultatis, cõceditur ibidem, vt poſſint abeſſe, & faciant fructus ſuos, quãdiu durauerit profeſſio. Cenſentur enim eiuſmodi ſtudia vtilia eſſe Eccleſiæ. At- A que eandem rationem dicit eſſe Nauarrus de his, qui ſtudent Iuri Canonico, cap. 25. num. 121.

At hæ quidem Cauſæ ita ſe habent. Circa quas omnes in genere ADVERTENDVM eſt, in decreto Cõcilij Tridentini ſeſſ. 23. c. 1. requiri vt cauſam examinet Metropolitanus, vtrùm ſit legitima, nec ne: à quo Epiſcopus debet habere facultatem in ſcriptis; vel, abſente Metropolitano, ab antiquiore ſuffraganeo, cuius etiam debet eſſe iudicium de cauſa Metropolitani. Facultatem autẽ requirit in ſcriptis, ſi quis abſit vltra duos vel tres menſes: duos autem vel tres menſes poteſt Epiſcopus abeſſe ex cauſa iuſta, ſecundùm conſcientiã ipſius Epiſcopi: neque pro eo tempore requiritur facultas in ſcriptis. Item etiam neque requirit facultatem in ſcriptis Conciliũ, quando propter aliqua munera annexa Epiſ- B copatui debet Epiſcopus neceſſariò abeſſe. Vt quando Epiſcopi electores vocantur ad Comitia. Et multo minùs requiritur talis facultas in ſcriptis, quando vocantur ad Concilia.

Præcepit etiam ibidem Concilium, inferioribus aliis Clericis, habentibus curam animarum, ne vltra duos menſes abſint, niſi ab Ordinario cauſa abſentiæ in ſcriptis approbetur, quam vult Concilium eſſe grauem. Per duos autem menſes putat Nauarrus cap. 25. vbi ſuprà, poſſe Parochum abeſſe, ex legitima cauſa ſecundùm ſuam cõſcientiam, tametſi non habeat approbationem ab Ordinario, in ſcriptis. Neque hoc putat eo loco Concilium Tridentinum prohibere.

C Sed QVÆRET aliquis, vtrùm Epiſcopi Cardinales, eo ipſo quòd Cardinales ſunt, & aſſiſtunt Pontifici Romano, cenſeantur legitimè excuſari, quominus reſideãt in ſuis Eccleſiis. Videntur enim excuſari *primò*; quoniam cùm Romana Eccleſia ſit mater & princeps aliarum, qui vtiliter in illa verſatur, videtur eo ipſo aliis etiã Eccleſiis adeſſe, atque adeò quodammodo reſidere in illis.

Secundò: Nam vtilis admodum Eccleſiæ vniuerſali videtur eſſe ea opera, quam Pontifici nauant Cardinales in conſiliis ac ſententiis ferendis: Ergo excuſantur à reſidentia per quartam illam cauſam, videlicet per Eccleſiæ vtilitatem.

Nihilominus RESPONDETVR, illud ſolùm non eſſe ordinariè ſufficientem cauſam, vti rectè cenſuit Sotus lib. 10. de Iuſtitia, quæſt. 3. art. 4. Et probatur ex eodem Concilio vbi ſuprà, quòd Epiſcopos etiam Cardinales iubet reſidere. Item etiam ratione. Nam omnibus conſi- D deratis, non eſt Eccleſiæ vtile, vt illi aſſiſtant Romano Pontifici, quorum opera aliis Eccleſiis neceſſaria eſt: ſiquidem per alios poſſet ſuppleri Romæ illud officium; qui videlicet nõ eſſent Epiſcopi. Hic tamen non eſt negandum, quin ſi alicuius Cardinalis auctoritas & prudentia inſignis eſſet, ex qua proinde magna vtilitas ad Eccleſiam vniuerſalem redũdaret; ſufficiens hoc ipſum cauſſa eſſet, vt Romæ maneret, licet eſſet Epiſcopus. Tunc autem non excuſaret eum à reſidentia officium Cardinalis præciſè, ſed illa alia circumſtantia.

Itaque ad *primam* obiectionem contrariam reſpondetur, eſſe nimis generalem illam reſidentiam, & magis particularẽ requiri in ſingulis Eccleſiis. Etſi enim Romana Eccleſia præcipua ſit & caput; at aliæ nihilominus ſunt diſtinctæ; ad quarum proinde rectam admini- E ſtrationem requiruntur proprij paſtores, qui reſideant in illa. Et poteſt hæc ſolutio confirmari ex Innocentio III. in c. Bonæ memoriæ 1. Extra de poſtulatione Prælatorum, vbi cùm poſtularetur à Clericis Rauennatenſis Eccleſiæ quidam Cardinalis ſanctæ Praxedis in Archiepiſcopum, Pontifex negauit; & rationem reddidit: quoniam neceſſe erat illum Romæ remanere. Ex quo apparet, Cardinales etiam, ſi alibi Epiſcopi ſint, debere ibi reſidere, & Cardinales eos, qui Romæ morãtur, non hoc ipſo ſufficienter aſſiſtere aliis etiam Eccleſiis: alioqui nulla fuiſſet illa ratio reddita à Pontifice.

Ad *ſecundam* obiectionem iam patet reſponſio ex ratione

tione noſtra. Poteſt enim illa vtilitas conſiliorum vnius vel alterius Cardinalis, ordinariè ſuppleri aliter. Atque hactenus de eo quod diximus eſſe TERTIO certum.

QVARTO; certum eſt, etiamſi Reſidentia ſit neceſſaria iure diuino, tamen poſſe ex prædictis cauſis, cùm de illis quoque dubium eſt, Papam & Metropolitanum (iuxta id, quod notauimus ex Concilio Tridentino) diſpenſare ſaltem *impropriè*, declarando ſcilicet aliquē non teneri reſidere in hoc vel illo caſu. Etſi enim Pontifex non poſſit in his, quæ ſunt de iure diuino, ita diſpenſare, quaſi ſua ille auctoritate remoueat aliquo iuris diuini obligationem (hac enim ratione diſpenſare, eius dūtaxat eſt, qui præceptum dedit) poteſt tamen Pontifex Romanus cauſa legitima ſuppetente, auctoritate ſua declarare, diuinam voluntatem non eſſe, vt quis præcepto in tali caſu aſtringatur. Quod quidem quando Romanus Pontifex non temerè efficit, ſed ratione probabili ductus, adeò ratum Deus habet, vt eo ipſo Deus hominem ab obligatione præcepti diuini liberet. Sic ſuprà diſputat 6. in quæſt. de Voto, docuimus, Pontificem ſolitum eſſe in votis diſpenſare, tametſi eorum obligatio ſit de iure diuino.

Sic etiam in propoſito, etiamſi reſidentia ſit de iure diuino (de quo poſtea) tamen poteſt Pontifex ſuper reſidentia diſpenſare, declarando nimirum, aliquem interdum diuino præcepto de reſidentia non aſtringi, quando id poſtulat legitima cauſa, id quod fieri poſſe facilè intelliget is, qui animaduertet præceptum de reſidētia, etiamſi diuinum ſit, eſſe tamen *affirmatiuum*, quod proinde obligat, habita ratione circumſtantiarum. Atque eodem modo intelligi poteſt, quo pacto interdum fiat, vt Epiſcopi alioqui reſidentes, ex legitima cauſa excuſentur, quominus aliquas Epiſcopales actiones per ſe exerceant.

QVINTO; certum eſt, Epiſcopos, & alios habentes curam animarū, ſi abſque legitima cauſa abſint à ſuis Eccleſiis, debere pro rata abſentiæ, fructus reſtituere. Et ratio eſt. Quoniam, vt eſt in regula Iuris, beneficium datur propter officium: quare ſi quis non præſtet debitum officium, iniquè fructus percipit. Quòd ſi dicas, poſſe fieri ſatis populo per miniſtros Vicarios, ac proinde non debere illum in tali caſu inuoluntariè cōtribuere fructus: Contrà eſt, quòd populus non quomodocunque contribuit fructus, vt ſibi ſatisfiat ſpirituali miniſterio, ſed vt ſatisfiat ſibi per officium veri paſtoris & proprij, quādo legitima cauſa aliud non poſtulat. Nam ſpectat in ea re populus id quod ſibi eſt optimum & vtiliſſimum. Ratio autem optima & per ſe accommodatiſſima ad bonū ſpirituale ſubditorum promouendum eſt, vt à proprio paſtore curentur.

Ex quo ſequitur, non ſolùm iure humano, ſed etiam iure naturali & diuino eiuſmodi Eccleſiaſticos non reſidentes, debere fructus reſtituere, etiāſi ſolo iure humano tenerentur reſidere, & per ſe ipſi officia ſpiritualia populo impendere. Nam hoc etiam dato, tamen poſito quòd id non præſtent, iam populus dat illis fructus non niſi inuitus rationabiliter: ac proinde iure naturæ & diuino tenentur eos reſtituere: neque vlla contraria conſuetudo percipiendi & retinēdi fructus, abſque reſidentia poteſt illos excuſare à reſtitutione. Nam, vt rectè notauit Couarruuias ad hoc propoſitum lib. 3. Variarum reſolutionem, cap. 13. iuri naturali & diuino non obſtat conſuetudo. Itaque iis, qui ex officio ſuo (quocūque tandem iure) debent reſidere, propter curam animarum, conſuetudo non poteſt ſuffragari vt faciant fructus ſuos in abſentia: ſecùs de aliis habentibus beneficia, quibus non eſt annexa reſidentia ratione officij, vt qui habent beneficia ſimplicia. Talibus enim poteſt conſuetudo contraria ſuffragari, vt notat ibidem Couarruuias.

Præterea hinc etiam ſequitur, quid reſpondēdum ſit, ſi quæratur, Vtrùm Eccleſiaſtici, habentes curam animarum, & non reſidentes, debeant reſtituere fructus ſtatim

A *ante condemnationem*, vel liceat illis exſpectare, donec cogantur per ſententiam. Nauarrus enim in Manuali, cap. 25. num. 121. videtur reſpondere, quòd non teneantur ante condemnationem. Sed ex dictis apparet, contrarium eſſe omnino verum; quandoquidem tales iniuſtè fructus perceperunt, neque eos fecerūt ſuos. Itaque ſtatim tenentur reſtituere. Quam ſententiam habuit Halenſis 3. part. q. 36. memb. 5. art. 2. Driedo lib. 2. de libertate Chriſtiana, cap. 4. Couarruuias vbi ſuprà, Angelus, V. Clericus. 7. §. 5 & alij.

Et probatur manifeſtè hæc ſententia ex Cōcilio Tridentino, ſeſſ. 23. c. 1. de reformatione, vbi declaratur, eos, qui abſque legitima cauſa ſecùs, atque Concilium ibi præſcribit, abſunt à ſuis Eccleſiis, *non facere fructus ſuos, neque poſſe illos retinere tuta conſcientia*, ſed debere illos ſta-
B tim, non exſpectata *alia declaratione*, reſtituere, vel *fabricæ Eccleſiæ, vel pauperibus*, vt ita nimirum cedant in populi vtilitatem. Et prohibet Concilium, ne hîc vlla compoſitio cum Pontifice locum habeat. Loquitur autem in beneficiis habentibus curam animarum. Ratione etiam idem patet. Nam (vt oſtenſum eſt) tales non reſidentes minimè acquirunt ius & dominiū in eiuſmodi fructus: Ergo ſtatim tenentur illos reſtituere.

Et hactenus expoſuimus illa QVINQVE, quæ in quæſtione de reſidentia & abſentia Epiſcoporum diximus eſſe certa. CONTROVERSVM autem in eadē quæſtione eſt, an Epiſcopi teneantur reſidere nō modò iure Eccleſiaſtico, ſed etiam iure *diuino* Neque eſt ad praxim inutilis explicatio huius controuerſiæ poſt ea quæ ſunt hactenus dicta. Nam ſi Epiſcopi ſolo iure Eccleſiaſtico
C teneantur reſidere, tuta conſcientia eſſe poſſunt, quando cum eis in hac re à Pontifice diſpenſaretur, etiamſi cauſa diſpenſandi non eſſet fortè legitima, cùm poſſit Pontifex eximere aliquem ab obligatione ſolius iuris Eccleſiaſtici, etiam ſine iuſta cauſa. Si autem Epiſcopi iure etiam diuino reſidere teneantur, non ſufficit eis ſine iuſta cauſa vlla diſpenſatio ad ſecuritatem conſcientiæ, & vt non teneantur fructus perceptos reſtituere: Cùm in iis, quæ ſunt iuris diuini, diſpenſatio minimè ſit valida abſque legitima cauſa.

Sunt autem in hac controuerſia duæ ſententiæ. VNA eſt Catharini in tractatu de Reſidentia, vbi contendit probare, illam non eſſe Epiſcopis iniunctam iure diuino, ſed Pontificio ſolùm, ac proinde quòd reſideant, vel abſint, poſitum eſſe in mera Pontificis auctoritate, vt
D ille de ea re ſtatuat, tanquam is, qui præcipit reſidere. Argumenta huius opinionis poſtea afferemus.

ALTERA ſententia eſt, Epiſcopos iure etiam diuino teneri perſonaliter reſidere in ſuis Diœceſibus: ita communiter alij, quorum multi de hac materia ſcripſerunt. Vt Turrianus in tractatu de eadem, & Sotus libro decimo de Iuſtitia, quæſtione tertia. Caietanus hîc, & Couarruuias libro tertio Variarum reſolutionum, capite tertio, vbi prope finem eruditè probat hanc ſententiam. Quæ ſanè eſt veriſſima.

Probatur PRIMO argumentatione ducta ex iis Scripturæ locis, vnde conſtat, Epiſcopo *perſonale* aliquod, idque maximi momenti incumbere *officium*, quod niſi per ſe ipſe & præſens, obire non poteſt. Nam Chriſtus inſtituens Epiſcopos, non inſtituit inane aliquod nomen aut
E nudum titulum honoris, ſed aliquod Epiſcopis officium commendauit & imperauit, videlicet regimen & curam Eccleſiarum. At hoc officium Eccleſiis illi præſtare non poſſunt, niſi in eis reſideant: Ergo eo ipſo quod Chriſtus obligauit eos ad officium eiuſmodi, obligauit etiam ad reſidentiam.

Maior probatur ex eo quòd in Scriptura, Epiſcopi & alij miniſtri Eccleſiaſtici vocantur *operarij*. Matth. 9. & 10. Luc. 10. 1. ad Timoth. 5. & ad Titum 2. Item ex illo Actorum 20. *Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Ex quo illud 1. ad Timotheum 3. *Qui Epiſcopatū deſiderat, bonum*

OPVS *deſiderat*. In quam ſententiam diuus Hieronymus ad Oceanum: *Opus*, inquit, *non dignitatem, laborem, & non delicias*. Et in eandem ſententiam D. AVGVSTINVS libro 19. de Ciuitate Dei, capite decimo nono: *Cùm ait* (inquit) *Apoſtolus: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum* OPVS *deſiderat; exponere voluit, quid ſit Epiſcopatus: quia nomen eſt operis, non honoris*. Et denique patet ſatis illa Maior ex dictis puncto 1.

Minor autem probatur. Nam officium Epiſcopi eſt, docere; Sacramenta quædam ſibi propria adminiſtrare; altaria & templa benedicere & conſecrare; viſitare gregem & ei inuigilare, (quod ipſius nomen præ ſe fert) illi ſuperintendere in negotio ſalutis animarum. Item curare morbos publicos, &, quoad fieri poteſt, etiam ſecretos, ouium, quas oportet ex nomine cognoſcere, vt Chriſtus Dominus tradidit Ioannis decimo, iuxta illud Prouerbiorum vigeſimo ſeptimo: *Cognoſce vultum pecoris tui, & greges tuos diligenter conſidera*. Pertinet etiam ad illum, ſalutaria paſcua à pernicioſis diſcernere, id eſt, diligenter examinare Confeſſarios & Concionatores, aliósque miniſtros, quorum opera paſcuntur oues. Item annuntiare populo conſilia & voluntatem Dei, & denique ſolicitudinem gerere Eccleſiarum: quæ omnia perſpicuum eſt, *perſonalem* operam Epiſcopi requirere, atque adeò reſidentiam: Sunt enim omnia prædicta, natura ſua, actiones perſonales. Quòd autẽ ea omnia ad Epiſcopale munus ſpectent, ex variis Scripturæ locis apertè colligitur, vt Ioan. 10. & 1. ad Timoth. 3. itẽ 2. ad Tim. 4. & ad Tit. 1. Actor. 20. 1. Petri 5. & alibi.

SECVNDO; probatur eadem ſententia ex variis nominibus, quibus in Scripturis Epiſcopi vocantur, quæ procul dubio indicant, diuinitus illos obligari ad actiones quaſdam per ſe ipſos exercendas, atque adeò ad reſidentiam. Nam Eſaiæ trigeſimo tertio, Malachiæ ſecundo, Apocalypſis ſecundo, nominantur *Angeli*, id eſt, nuntij. Ezechielis 3. & 18. nominantur *ſpeculatores & vigiles*. Eſaiæ ſexageſimo ſecundo, *Vigiles & cuſtodes, ſuper muros Hieruſalem*, id eſt, Eccleſiæ *conſtituti*. Ioannis 20. & 1. Petri 5. *Paſtores*, & etiam Ioan. 10. & 1. ad Corinth. 4. *miniſtri & diſpenſatores*. Actorum 20. *Epiſcopi*, id eſt, Superintendentes. Iam verò quomodo vigiles & cuſtodes, paſtores & diſpenſatores verè dicantur, ſi ſatis illis ſit, per alios vigilare, paſcere, &c? Certè princeps ipſe non dicitur verè noctu cuſtodire & vigilare, propterea quod vigiles & cuſtodes ciuitatis inſtituat. Neque verè etiam poſſet dici paſtor ouium, qui gregem ſuum per miniſtros paſcendum curat. Quoniam igitur, vt ait 1. epiſtol. capite 5. Prælati non debent gregi dominari, ſed miniſtros & diſpenſatores agunt; procul dubio ipſi per ſe debent exequi Epiſcopalia munera. Alioqui, vt rectè queritur Damaſus Papa epiſtola quarta, in plurima incommoda oues incurrunt, maximè cùm abſente paſtore careant diſpenſationibus interdum neceſſariis: Ex quo fit vt peccatis irretiti teneantur.

TERTIO; probatur ex eo quòd quãdo diuinitus Epiſcopi inſtituti ſunt, vt regant Eccleſiam ſicut patet Actorum vigeſimo, procul dubio iuſſi ſunt regere, non quomodocumque, ſed bene. Atque ſi abſint, non rectè regũt: Ergo. Minor patet ex eo quòd Chriſtus Ioan. 10. grauiter reprehendit paſtorem, qui tanquam *mercenarius* gregem ſuum deſerit. Item ex illo Zachariæ 11. *O paſtor & idolum derelinquens gregem ſuum*. Quibus verbis etiam tales mercenarij reprehenduntur.

QVARTO huic etiam ſententiæ ſuffragantur Patres. Citat enim Turrianus in tractatu de Reſidentia, Canonem Apoſtolorum, quem ait ſe in vetuſtiſſimo Codice legiſſe, in quo *Chriſti communione priuantur*, qui abſunt à grege ſuo: & hinc Turrianus rectè colligit præceptũ reſidentiæ eſſe diuinum. Idem habet S. Athanaſius in epiſtola quadam ad Epiſcopos, ad ſuas Diœceſes proficiſcentes; & in alia ad Epiſcopũ Sardenſium; & Damaſus epiſtola 4. Vide Turrianum vbi ſupra, & Bartholomæum

A Mirandam, & tractatu de Reſidentia, cap. 9.

POSTREMO, ſuffragatur huic ſententiæ maximè Cõcilium Tridentinum, ſeſſ. 23. c. 1. de Reformatione. Vbi tria pro hac ſententia affirmantur. PRIMO, *diuino præcepto mandatum eſſe omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt, oues ſuas cognoſcere, pro iis ſacrificium offerre, verbique diuini prædicatione, Sacramentorum adminiſtratione, &c. paſcere.* SECVNDO; *hæc omnia nequaquam ab his præſtari & impleri poſſe, qui gregi ſuo non inuigilant, neque aſſiſtunt, ſed mercenariorum more deſerunt.* TERTIO; ſacroſancta Synodus proinde eos *admonet & hortatur, vt diuinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in iudicio & veritate paſcant & regant.*

Porrò ex his ſequitur PRIMO, teneri Epiſcopos etiam præcepto *naturali* reſidere. Probatur. Quia iure naturali B quiſque tenetur rectè fungi officio, quod ſuſcepit; maximè quando propter illud recipit ſtipendium à populo. Sed recta adminiſtratio officij Epiſcopalis conſiſtit in dictis officiis Epiſcopalibus, requirentibus reſidentiam: Ergo iure naturali tenentur reſidere.

SECVNDO ſequitur, ea, quæ hactenus dicta ſunt de obligatione ad reſidẽdum, etiam pertinere ad alios Clericos, habentes CVRAM animarum. Patet primò ex Concilio Tridentino vbi ſuprà. Item ex eo, quòd plurima loca Scripturarum allata, abſolutè loquuntur de *Paſtoribus*. Et iſti etiam ſuo modo Paſtores ſunt, qui proinde iure etiam naturali debent ſuo officio perſonaliter fungi, atque adeò reſidere. Alij autem Clerici, habentes beneficia, quibus non eſt cura animarum annexa; nec iure diuino, nec naturali tenentur reſidere in ſuis Eccleſiis: C tenentur tamen reſidere plerique, vel ex iure poſitiuo, vel ex conſuetudine recepta, vt docet Syluester, V. Reſidentia, q. 1. & patet ex Alexandro III. in cap. Conquerente, Extra de Clericis non Reſidentibus.

Nunc ſupereſt vt reſpondeamus ad argumenta opinionis Catharini. Sunt autem ferè iſta ſeptem. PRIMVM: Præceptum de Reſidentia nuſquam extat in Scripturis: Ergo non eſt diuinum.

RESPONDEO. Vt aſſeramus, præceptum de Reſidentia eſſe diuinum, non eſſe requirendum adeò expreſſum locum Scripturæ, vt totidem verbis id ſignificetur: ſatis enim eſt quòd apertè ex Scriptura id colligatur, vt antea fusè diſputauimus.

SECVNDVM argumentum. Solius Summi Pontificis eſt, hunc vel illum Epiſcopum præficere huic vel illi Ec- D cleſiæ: Ergo ex ſolo ipſius præcepto tenetur Epiſcopus Eccleſiæ inſeruire reſidendo.

RESPONDEO. Ad ſolum quidem Pontificem Romanum pertinere, Epiſcopos confirmare, & huic vel illi Eccleſiæ præficere: ſed tamen poſito, quòd ab illo confirmati ſint, & huic vel illi Eccleſiæ aſſignati, iam illo iure diuino tenentur ſuis in Eccleſiis reſidere, de quo hactenus diximus. Sicut ſolius Pontificis eſt, verbi gratia, hanc vel illam Religionem approbare, & ſic profeſſionem ſolennem admittere: tamen poſito, quòd ille hoc faciat; profeſſus iure diuino obſtringitur.

TERTIVM argumentum. Soli Petro dixit Chriſtus Ioann. 20. *Paſce oues meas*. Ergo ſolus Pontifex, Petri ſucceſſor, debet præcepto quidem diuino gregem Eccleſiæ paſcere: alij autem Epiſcopi ſolùm ex præſcripto Pontifi- E cis Romani; in cuius proinde poteſtate ſit, præcipere illis, vt reſideant; vel etiam ab ea obligatione liberare, prout expedit.

RESPONDEO. Verum quidem eſſe verba illa ſoli Petro dicta tunc eſſe. Ex quo colligitur, illum, eiúſque ſucceſſores, ampliorem poteſtatem iuriſdictionis habere: Cæterùm re ipſa ad alios etiam Epiſcopos ſuo modo pertinent, poſtquam iam illi à Pontifice ſunt conſtituti Epiſcopi, vt diuus Auguſtinus libro de Paſtoribus cap. 13. docet, & eruditè probat ex aliis Turrianus vbi ſuprà. Nam ad alios etiam Epiſcopos pertinet paſcere ſuũ gregem; ſicque iure diuino tenetur perſonaliter id præſtare.

Digitized by Google

A QVARTVM argumentum. Epiſcopi immediatè recipiunt ſuam poteſtatem à Romano Pontifice, & non à Deo. Ergo præceptum, quo adiunguntur ad hoc, vt Eccleſiæ inſeruiant, eique aſſiſtant, à Solo Pontifice accipiunt. Probatur Conſequentia. Nam eiuſdem eſt, poteſtatem conferre, & etiam per imperium mouere ad executionem eius poteſtatis.

RESPONDEO cum Turriano vbi ſuprà, Soto lib. 10. de Iuſtitia, quæſt. 2. art. 4. duobus modis poſſe intelligi, quòd Pontifex conferat poteſtatem Epiſcopalem, *Primo*, tanquam eius inſtitutor & cauſa principalis: ſicut Rex, verbi gratia, confert poteſtatem prætori. Hoc modo nequaquam Pontifex, ſed Deus ſolus, poteſtatem Epiſcopalem confert, vt conſtat ad Epheſ. 4. & Actor. 20. *Secundo modo* miniſterialiter & inſtrumentaliter, tanquam is videlicet, cui Chriſtus commendauit, vt in Eccleſia cum B auctoritate deſignaret vnicuique Eccleſiæ Paſtorem, qui ſit à Deo veluti à cauſa principali poteſtatem iuriſdictionis recepturus. Et hoc duntaxat modo verum eſt, Pontificem conferre poteſtatem iuriſdictionis Epiſcopis, ſicut colligitur ex quadam oratione, quæ in conſecratione Epiſcopi recitatur, in qua rogatur Deus, vt qui Epiſcopus creatur ſit fidelis & prudens, quem ipſe Deus conſtituat ſuper familiam ſuam. Ex quo patet, eum principaliter à Deo creari. Et ſic non ſequitur, quod ad ſolum Papam pertineat, præcepto aſtringere Epiſcopum, vt ſuo fungatur munere: ſed illud principaliter pertinet ad Deum. Vide Turrianum vbi ſuprà, qui ex diuo Ambroſio & aliis eruditè declarat, quemadmodum qui confert poteſtatem Epiſcopalem, non ſit homo, ſed Deus per hominem.

C QVINTVM argumentum. Epiſcopi abundè ſatisfacient iuri diuino & naturali, ſi promoueant bonum ſpirituale ſubditorum. At hoc poſſunt facere, quamuis non reſideant: Ergo iure diuino non tenentur reſidere. Minor probatur. Nam vti poſſunt idoneis miniſtris quorum opera interdum populo erit vtilior, quàm ſi Epiſcopus ipſe adeſſet.

RESPONDEO; per accidens eſſe, quod per ſubſtitutos interdum ſaluti populi conſulatur. *Per ſe* enim illud eſt, quod docet Chriſtus Ioan. 10. vt nimirum *mercenarius fugiat*. Tenetur autem Epiſcopus, non quomodocunque bonum ſpirituale ſubditorum promouere, ſed tali modo; nimirum paſtoris munus, quod perſonalia opera requirit, verè exercendo, vt ſic accommodatiſſima ratione D *per ſe*, & ex natura rei, populo conſulatur.

SEXTVM argumentum: Multi ſunt Epiſcopales actus, quos Epiſcopi poſſunt & ſolent etiam per alios exercere: Vt concionari, conferre Ordines, &c. Ergo eadem ratione poſſunt omnes actus per miniſtros exercere.

RESPONDEO. Concedo Conſequentiã, quando legitima cauſa ſuppetiuerit ad omnes eiuſmodi actus exercendos per alios, ſicut ſæpe ſuppetit ad exercendos ſic aliquos. Quando autem talis cauſa ad id non ſuppetit, minimè ſatisfaciet Epiſcopus iuri diuino, exercendo abſens omnes eiuſmodi actus per alios. Quippe cùm teneatur, ſicut dictum eſt, conſulere bono communi tali via & ratione, nimirum paſtorale munus verè exequendo. Hoc autem verè non facit, niſi per ſe ipſum gregem paſcat, vt ſuprà probatum eſt.

SEPTIMVM argumentum. Papa non poteſt diſpenſare E in iis quæ ſunt de iure diuino. Sed poteſt & ſolet diſpenſare in Reſidentia Epiſcoporum: Ergo hæc Reſidentia non eſt de iure diuino.

RESPONDEO. Eodem argumento probaretur, neque Vota eſſe ſeruanda ex iure diuino: Maior igitur propoſitio diſtinguenda eſt. Nam quamuis non poteſt Papa *propriè* diſpenſare in iis quæ ſunt iuris diuini, tollendo ſua auctoritate vinculum; poteſt tamen diſpenſare, cum auctoritate, & certò (ſi ſubſit legitima cauſſa) declarando illud ceſſare, ſicut ſuprà in pronuntiato quarto à nobis declaratum eſt.

PVNCTVM SEXTVM.

An liceat Epiſcopis & aliis Eccleſiaſticis habere aliquarum rerum Dominium & proprietatem.

D. Thomas art. 4.

HOc loco ſolùm generatim quærimus an liceat Epiſcopis & aliis Eccleſiaſticis aliqua bona tanquam propria poſſidere, ſaltem ea, quæ iure hæreditario aut donatione illis cõtingunt. Nam de Eccleſiaſticis bonis, vtrùm illorum ſint veri Domini, p. ſequenti videbimus.

Fuit autem in hac re hæreſis Vadianorum (alio nomine Anthropomorphitarum) qui, teſte D. Auguſtino libro de hæreſibus, hæreſi 50. accuſabant Eccleſiaſticos, quòd poſſeſſiones haberent: non enim eſſe illis licitum. Hos ſecuti ſunt Vualdenſes, vt auctor eſt Æneas Sylulus libro de origine Bohemorum, cap. 35. Item Vvicleph, vt patet ex actis Concilij Conſtantien. præſertim ſeſſ. 8. Vbi inter alios Vviclephi errores, iſte etiam damnatur num. 10. & 36.

Sed ex fide eſt certa contraria aſſertio, vt probauimus ſuprà diſp. 5. q. 10. p. 2. contra hos hæreticos; vbi etiam refutauimus hæreticos alios; qui in vniuerſum negabant licere Chriſtianis habere proprium & peculiare Dominium rerum aliquarum. Ac patet hæc aſſertio tum ex Concilio Conſtantienſi loco citato, tum ex Concilio Antiocheno, cap. 24. & ex Concilio Agatenſi, cap. 48. & ex Carthaginenſi III. cap. 49. & ex multis Decretis 12. q. 1. ex quibus omnibus conſtat, licere Epiſcopis & Clericis *proprium* habere: atque ita diligentiſſimè cauetur, ne moriente Epiſcopo, alij prætextu Eccleſiaſticorum bonorũ in illa etiam rumpant, quæ ſint illius propria, aut iure hæreditario aut donatione.

Deinde etiam eadem aſſertio probatur à D. Thoma hîc manifeſta ratione. Nam ad id, quod non eſt præceptum, ſed tantùm in coſilio, nemo obligatur; niſi quis voto peculiari ſe obliget ad illud, aut ſit neceſſarium ad exequendum rectè debitum officium alicuius. Sed paupertas, ſiue renunciatio temporalium, non eſt à Deo præcepta, neque eam Eccleſiaſtici vouent, neque eſt neceſſaria ad hoc, vt Epiſcopi & alij Eccleſiaſtici rectè fungantur ſuo officio: Ergo minimè illi ad eam tenentur.

Sed occurrit argumentum pro contrario errore. Etenim vt religioſi ſunt cultui diuino dedicati: ita etiam *Clerici*, vt nomen ipſum præ ſe fert; ſunt enim quaſi ſors Domini. At Religioſos pauperes oportet eſſe: Ergo. *Confirmatur* ex antiquo vſu, quo conſtat, Clericos communem egiſſe vitam, nihil proprij poſſidentes, vt patet 12. q. 1 Can. Scimus, ex Vrbano Papa in Epiſtola vnica ad omnes Catholicos, cap. 1.

Ad hoc argumentum reſpondent aliqui, diſparem eſſe rationem de Clericis, propterea quòd illos non deceat mendicare, cùm verſari debeant in miniſteriis, & auctoritas illis ſit neceſſaria. Verùm hæc ſolutio non ſatisfacit. Nam ſatis vitarent mendicitatem, ſi poſſiderent bona *in commune*, nec ad hoc oporteret illos habere aliquid proprij: id quod contendit argumentum, eſſe illis illicitum. Patet hoc ex inſtituto aliquarum religionum, in quibus non mendicatur, tametſi Religioſi nihil habeant proprij, ſed ſolùm in communi.

Reſpondemus igitur aliter. Varia ac multiplici ratione poſſe homines diuino cultui dedicari. Vnus modus eſt ille, quo Religioſi pauperes dedicantur: Alter, quo Clerici, quamuis proprium poſſideant.

Ad *Confirmationem* reſpondetur, illud nunquam fuiſſe vſurpatum ex præcepto, ſed tantùm ex concilio. Poſtea verò, creſcente multitudine Clericorum, & refrigeſcente charitate, aliter oportuit fieri ad occurrendum infidelitati eorum, qui bona communia Clericorum malè diſpenſabant. Itaque D. AVGVSTINVS tametſi aliquando nullum admitteret ad ſacros Ordines, qui nollet in

communi

communi viuere, tamen poſtea mutauit conſilium, vt ipſe teſtatur 12. quæſt. 1. Capit. Certè ego ex ſermone ſecundo Eiuſdem AVGVSTINI de communi vita Clericorum, ſiue ad Fratres in Eremo.

PVNCTVM SEPTIMVM.

An Epiſcopi & alij Eccleſiaſtici habeant Dominium bonorum Eccleſiaſticorum.

D. Thomas artic. 7.

IN HAC quæſtione quædam ſunt certa vel fere certa apud Doctores, & aliquid valde controuerſum. PRIMO certum eſt, Eccleſiaſticos non eſſe Dominos bonorum Eccleſiaſticorum *immobilium* & *vtenſilium*. Etenim multa ſunt quæ in bonis Eccleſiaſticis poſſunt numerari. Sunt enim quædam Eccleſiaſtica bona immobilia; vt caſtra; villæ, prædia & alia huiuſmodi à fidelibus donata Eccleſiis: Sunt etiam annui redditus deputati pro aliqua memoria in aliqua Eccleſia agenda: Sunt decimæ: Sunt oblationes quotidianæ: Sunt ſtipendia, quæ Eccleſiaſtici ſolent accipere pro perſonalibus actionib. ſpiritualibus vt pro collatione Sacramenti, pro faciendo ſacro. Denique ſunt bona vtenſilia, vt veſtes ſacræ, ornamenta, &c.

De bonis autem immobilibus conſtat Eccleſiaſticos non acquirere abſolutum & plenum dominium illorum, vt luculẽter aſſerit AVGVSTINVS tract. 6. in Ioann. circa finem, & confirmat pluribus Thomas Waldenſis tom. 1. lib. 4. cap. 43. aduerſus calumniam Wiclephi, qui Eccleſiaſticis obiiciebat, quod in villas, caſtra, & prædia Eccleſiæ, &c. æquè dominium vſurparent, atque Laici in res quas poſſident. Quod omnino falſum eſt. Non enim poſſunt huiuſmodi bona Eccleſiaſtici alienare, neque etiam locare, niſi certis conditionibus, vt Doctores tradunt ſupertit. de rebus Eccleſiæ alienandis, vel non. Et Summiſtæ, V. Abalienatio. Et peculiariter Caietan. V. Excommunicatio, cap. 75. & nos ſuprà diſputatione ſexta, in queſtione de Decimis. Idem etiam conſtat de bonis *vtenſilibus*: Siquidem de iis ferè eadem eſt ratio, atque de immobilibus, vt patet ex Authentica. Præterea Cod. de Sacroſanctis Eccleſiis, & ex Syluestro, V. Abalienatio.

SECVNDO; certum eſt, Eccleſiaſticos acquirere etiam dominium ſtipendiorum, quæ pro ſuis *peculiaribus* miniſteriis eis dantur; vt pro Miſſa, &c. Et idem iudicium eſt de diſtributionibus (vt vocant) quas accipiunt pro perſonalibus præſentiis, vt ex communi ſententia tradit Couarruuias in capit. Cùm in officiis, de Teſtamentis, numero 4. alias 14. quamuis Nauarrus in Tract. de redditibus Eccleſiaſticis. quæſt. 1. numero 74. coroll. 19. contrarium de diſtributionibus ſentit: ſed ſine firmo fundamento. Eadem namque de illis, & de ſtipendiis pro aliis peculiaribus miniſteriis eſt ratio: vt intelligi poteſt ex Capitulo vnico, de Clericis non reſidentibus, in 6. Atque eadem ratione idem iudicandum eſt de iis quæ dantur Eccleſiaſticis propter ſingularem aliquam eorum dignitatem & merita in Eccleſiam, vt Couarruuias aſſerit loco citato, numero ſexto, vel 19.

TERTIO certum eſt, habere etiam Eccleſiaſticos dominium eius partis redditũ Eccleſiaſticorum, quę ſit illis peculiariter aſſignata; vbi quidẽ ita illi redditus diuiſi eſſent, vt vna pars eſſet miniſtris peculiariter aſſignata, & alia pauperibus, ſicut docet D. Thomas, hîc communiter, receptus. Quæ diuiſio ſaltem olim in vſu apud multas Eccleſias fuit. Sciendum enim eſt, pro diuerſitate temporum variam fuiſſe in Eccleſia rationem adminiſtrandi bona Eccleſiaſtica. Nam primum inſtitutum illud vitæ communis, quod apud omnes fideles viguit Hieroſolymis, vt conſtat Actor. 2. poſtea ab Eccleſiaſticis receptũ eſt. Durauit enim breui admodum tempore apud

A alios fideles, vt ex eo colligere licet, quod etiam tempore Apoſtolorũ licebat Epiſcopis habere aliquid proprium titulo aliquo temporali, vt patet ex Can. 40. Apoſtolorum, item etiam tempore Clementis (vt patet ex epiſtola 5. illius) iam erat illa ratio vitæ communis colapſa. Succeſſerunt igitur in eo inſtituto Eccleſiaſtici; atque ita bona, quæ à fidelibus Eccleſiis erant donata, in communi poſſidebantur à Clero, committebaturque eorum diſpenſatio Epiſcopo, vt in ſuos, & miniſtrorum & alios pios vſus illa fideliter conferret. Hoc apertè conſtat ex Canone 58. Apoſtolorum, vbi Epiſcopus non ſuppeditans neceſſaria miniſtris, iubetur communione priuari & deponi.

Poſt hũc adminiſtrationis bonorũ Eccleſiaſticorũ ſtatum ſucceſſit alter. Nam creſcente multitudine Clericorum & cupiditate, atque adeò infidelitate Epiſcoporum
B in diſpenſandis bonis Eccleſiæ, hæc ineunda ratio fuit, vt nimirum cumulus bonorum Eccleſiæ in quatuor partes diuideretur, quarũ vna Epiſcopo, altera aliis Clericis miniſtris, tertia fabricæ & cultui diuino, quarta pauperibus aſſignaretur: Hanc diuiſionem faciendam curauit Syluester Papa, vt patet ex Synodo Romana ſub ipſo celebrata, capite quarto. Et poſtea à pluribus Pontificibus confirmata eſt, vt apparet ex variis Decretis. 12. quæſtione ſecunda.

Neque tamen iſthæc diſtributio vbique ſtatim, & eodem modo obtinuit. Nam & D. Auguſtini, & diui Hieronymi tempore, aliqui Epiſcopi in communi vitam cum Clericis agebant, vt rectè notauit Sotus vbi ſupra & patet 12. q. 1. Can. Certè ego. qui eſt Auguſtini. Item
C in aliquibus Eccleſiis, non quarta pars duntaxat, ſed tertia contingebat Epiſcopo, vt patet ex capit. Requiſiuiſti Extra de Teſtamentis, vbi dicitur vt Epiſcopi accipiant partem tertiam, vel quartam, ſecundùm cõſuetudinem. Quinimò media pars eorum, quæ offerebantur, alicubi contingat Epiſcopo, vt patet 10. q. 1. Can. Antiquos. ex Concilio Aurelianenſi.

Ex hac igitur varietate factum eſt vt iam vix in aliqua Eccleſia reperiatur illa quarta pars pauperibus deputata, ſed videntur omnia bona in tres alias partes duntaxat diſtributa: pars autem pauperum, non eſt ab aliis ſequeſtrata: quamuis, vt poſt dicemus, debeant Eccleſiaſtici ſtricto præcepto pauperibus ſubuenire.

Neque verò videtur admodum veriſimile, quod quidam dicunt, partem illam pauperum deueniſſe ad hoſpi-
D talia: habẽt enim illa plerumque certos fundatores. Neque magis verò ſimile illud eſſe videtur, quod alij dicunt, ex illa parte conſtituta eſſe ea beneficia, quæ dicuntur *præſtimonialia*, deputata nimirum ſtudio eorum qui futuri ſunt Clerici. Videntur enim potiùs huiuſmodi præſtimonia beneficia ſucceſſiſſe beneficiis, quibus annexa erat cura aliquarum Eccleſiarum; quæ vel neglectæ omnino erant, vel collapſæ.

Quicquid autem ſit de hoc, certum eſt (vt diximus, &, vt etiam rectè notat Sotus libro 10. de Iuſtitia, quæſt. 4. art. 3.) in locis, vbi ſuprà dicta illa diuiſio quadripartita adhuc obtinet, Epiſcopos verè dominos eſſe quartæ portionis ad ſe pertinentis; atque adeò non debere *ex iuſtitia* pauperibus quicquam elargiri ex illa. Patet apertè. Nam vt in variis Decretis 12. queſt. 2. & præſertim in Cap. De
E redditibus, vbi mentio fit eiuſmodi quadripartitæ diuiſionis, perſpicuè dicitur, vt Epiſcopus tollat ſibi quartam partem, & illam retineat: quæ verba proculdubio indicant, dominium eius portionis ad Epiſcopum pertinere; aliâs fruſtra fuiſſet illa diuiſio facta, vt rectè ratiocinatur Sotus vbi ſuprà.

QVARTO; certũ etiam eſt, vbi diuiſio illa quadripartita obtinuit, & adhuc obtineat, Epiſcopos & alios Eccleſiaſticos, non habere dominium partis pauperum, ſed mortaliter peccare contra iuſtitiam, ſi partem pauperum ſibi vſurpent, atque adeò debere reſtituere, vt docet hîc D. Thomas & omnes.

Digitized by Google

QVINTO; certum eſt, etiam vbi illa diuiſio non eſt, ſed pars, quæ erat deſtinata pauperibus, eſt confuſa cum aliis; poſſe Eccleſiaſticos ex redditibus beneficiorum, quæ adminiſtrant, totum id tanquam veros dominos pro arbitrio expendere, quod ſit eis neceſſarium ad tuẽdam non modò vitam, ſed etiam *decentiam ſtatus*. Vt probat ex communi ſententia & ex Canonibus, Couarruuias in dicto Capit. Cùm in officiis; de Teſtamentis, num.2. vel 6. Nec poteſt eſſe de hoc dubium. Nam totũ id pertinet ad Eccleſiaſticorum condignum ſtipendium, cuius omnino acquirunt dominium non minùs quàm alij Officiales ſeu Mercenarij.

Itaque poterunt etiam aliquid moderatè donare; & remunerate aliorum in ſe obſequia, & merita, & eleemoſynas honeſtas facere, atque eo nomine conſanguineis etiam, aut filiis ſpuriis (prout naturaliter tenentur) ſubuenite: item facere Teſtamentum propter conſuetudinem, ſicut probat Couarruuias loco citato, nu.9. vel 23. Nam hæc omnia pertinent ad decentiam ſtatus.

Neque ij ſolùm Eccleſiaſtici poterunt hæc facere de redditibus Eccleſiaſticis, qui non habent alioqui bona patrimonialia, ſed etiam qui habent, vt oſtendit Couarruuias in Cap. 1. de Teſtamentis, num. 2. Neque etiam deſinunt habere hoc ius & facultatem propter quoduis peccatum mortale, ſi alioqui non negligant ſuum officium; vt patet ex communi doctrina, defenſa contra nonnullos à Nauarro in Manuali, cap.25.num.123. & à Syluestro, V. Clericus 4. q. 24. & à Soto lib. 10. de Iuſtitia, quæſt. 5. art.6. in fine, & ab aliis.

SEXTO; certum eſt, Eccleſiaſticos ſtrictiſſimo præcepto *miſericordiæ* eſſe obligatos præ aliis ad eleemoſynas faciendas pauperibus, præſertim de ea parte redditũum Eccleſiaſticorum, quæ ipſorum ſtatui ſuperflua eſt, ſiue eius ſint domini, ſiue non; atque adeò grauiſſimè peccare, ſi donatione, vel teſtamento, vel aliter, in alios vſus non pertinentes ad decentiam ſtatus, id ſuperfluum conferant, ſiue eius ſint domini, ſiue non. *Primo*; quoniam ſæpius accidit, Eccleſiaſticos viros ſuperfluum habere, ex quo proinde eleemoſyna impertiẽda eſt iuxta veriorem ſententiam, de qua ſuprà diſput. 3. in qu. de Eleemoſyna, punct.4. Et ratio eſt: quia carent prole, cùm ſint cœlibes: itaque faciliùs poteſt illis aliquid ex bonis propriis ſupereſſe. *Deinde* in Concilio Tridentino ſeſſione 23. capit. 1. de reformatione, iure diuino dicuntur aſtringi Epiſcopi, vt gerant peculiarem curam pauperum & miſerabilium perſonarum. Sed & Apoſtolus 1. ad Timoth. tertio & ad Titum primo, maximè vult, illos eſſe *hoſpitales* & miſericordes. Vnde 1. ad Timoth. 5. viduas ex Eccleſiæ bonis iubet ali. Accedit etiã huc ratio. Nam eo ipſo, quòd Epiſcopi, & alij habentes curam animarum, tenentur ſpirituali ſaluti ſubditorum peculiariter ſtudere, etiam debent neceſſitatibus eorum temporalibus peculiari ratione occurrere: multos enim peccare facit egeſtas. Itaque, vt ex his apparet; in multis caſibus ſine controuerſia peccabunt Eccleſiaſtici, eleemoſynas non erogando, in quibus Laici non peccarent. Tenentur enim maiorẽ curã pauperum habere, ac proinde inquirere & cognoſcere de neceſſitatibus pauperum.

Hoc tamen ita intelligendum eſt, vt non cenſeantur in hoc genere Eccleſiaſtici grauiter peccare, niſi quando notabiliter malè diſpenſant eiuſmodi ſuperflua in alios vſus quàm pauperum, iuxta id quod de Epiſcopis tradit D.Thom. hîc communiter receptus: quòd ſcilicet ſi bona Eccleſiaſtica non ſunt diuiſa; ſed in communi eorum diſpenſatio committatur fidelitati Epiſcopi, vt is tum in ſuos, tum in miniſtrorum, tum in pauperum & fabricæ vſus diſtribuat, tunc quidem ſi in eorum diſtributione parum à rectitudine deficiat, vel etiam illius limites tranſgrediatur, nõ videtur eſſe mortale peccatum. Nam difficile eſt in huiuſmodi punctim ipſam rectitudinẽ attingere. Si autẽ notabiliter deficiat, aut excedat, mortale peccatum admittet contra fidelitatem debitam.

CONTROVERSVM autem maximè eſt, an Eccleſiaſtici ſint veri Domini eius partis reddituum Eccleſiaſticorum, quæ ſit ſuperflua ſtatui ipſorum; ſic vt ſolùm ſtricto præcepto miſericordiæ teneantur eam in pauperes erogare: an verò ſint ſolùm diſpenſatores eius partis, dominio illius exiſtente apud pauperes, quibus proinde ex iuſtitia quoque teneantur illam erogare ſub obligatione reſtituendi ipſis, ſi in alios vſus eam reddituum partem conuertant.

Et ſunt de hac re tres opiniones. PRIMA eſt Caietani hîc, quam etiam inſinuauit ſuprà q.87. Is primùm aliis Eccleſiaſticis præter Epiſcopos, nullam imponit obligationem iuſtitiæ elargiendi aliquid pauperibus: atque ita videtur ſimpliciter concedere, tales eſſe ſimpliciter dominos. Quod autẽ ad Epiſcopos attinet, diſtinguit. Nam ſi, inquit, redditus habeant adeò abundantes, vt in iudicium Sapientis cadere non poſſit, deberi illis pro ſuo miniſterio tam amplam mercedem; debent, inquit, pauperibus ita elargiri, quod ipſis ſuperat de eiuſmodi redditibus, vt niſi faciant, debeant reſtituere: atque ita videtur negare illos eſſe ſimpliciter dominos. Si autem habeant redditus mediocres, non item.

Hæc ſententia probatur à Caietano *primò*, quoniam non videtur credibile, quòd intentio Eccleſiæ fuerit illis dominium adiudicare abſolutum tam amplæ præbendæ. *Secundò* accedit, inquit, quod iam Eccleſiaſtici vix ſunt quinquageſima pars populi Chriſtiani, cùm tamen olim Leuitæ, qui habebant decimas, eſſent pars duodecima populi Iſraëlitici. Ex quo patet, redditus ex decimis fuiſſe ita Eccleſiaſticis deſignatos, vt quod ipſis ſuperat, debeant erogare pauperibus peculiari ratione: atque adeò Epiſcopi, qui abundantes redditus habere deprehenduntur, debebunt pauperibus, quod ſuperat, elargiri; alioqui tenebuntur reſtituere.

Hanc ſententiam meritò reiicit Sotus lib.10. de Iuſtitia, q.4. art.3. Et primò ſine ratione facit Caietanus, quod Epiſcopis tantùm imponat hanc obligationem, Clericis aliis prætermiſſis. Nam ſi conferatur pars bonorum Eccleſiaſticorũ, quæ contingit Clericis omnibus, cum parte Epiſcopi, vt minimùm erit æqualis, & plerũque maior. Quare non magis eſt credendum, quod Caietanus putat, partẽ pauperũ coniunctã eſſe cũ parte Epiſcopi, quã cum portione Clericorum: atque ita non magis Epiſcopi, quàm alij Clerici, debebunt ex iuſtitia erogare in pauperes, quod ſibi ſuperat. Item fieri poteſt, vt pars pauperum deuenerit ad Reges & Principes pro Eccleſia pugnantes, quibus conſtat multa ſubſidia collata eſſe à Põtificibus ex redditibus Eccleſiæ. Itaque non eſt cur Caietanus putet, in portione Epiſcoporum iam contineri peculiariter portionem pauperum. Denique fundamentum illud Caietani de decimis, non magis probat, Epiſcopos debere ex iuſtitia dare quod ſuperat, quàm alios Eccleſiaſticos, cùm vtrique vtantur redditibus decimarum. Quare non rectè Caietanus inter hos & illos diſcernit, ſed vel omnes Eccleſiaſtici, vel nulli debent ex iuſtitia dare pauperibus.

Ad *primum* autem argumentum Caietani reſpondetur, non eſſe id incredibile, vt magis patebit poſtea. Ad *aliud* de decimis, iam diximus ſuprà in q. de Decimis, nõ eſſe tam paucos Eccleſiaſticos, quàm Caietanus putat. Et dato, quod eſſent tam pauci, tamen dignitas miniſterij Euangelici, & laborum magnitudo, quos iam Eccleſiaſtici ſuſcipiunt, poſtulat, vt tanta portio illis aſſignetur, quanta olim Leuitis.

Ad aliud etiam, quod hîc Caietanus ſuſpicatur, portionem pauperum eſſe coniunctam cum portione Epiſcoporum opulentorum, patet ex dictis, non eſſe eam firmam coniecturam; maximè quia potuit etiam fieri, vt fructus Epiſcopatuũ, ſucceſſione temporũ creuerint ſine acceſſione portionis pauperũ. Et dato; quòd portio pauperũ acceſſiſſet, tamẽ vniuerſalis conſuetudo transferre potuiſſet dominiũ eius in Epiſcopos, ſicut etiam potuiſſet

lex

Digitized by Google

lex, cùm conſuetudo eandem vim habeat in huiuſmodi, vt patet ex illo Ca. Requiſiuiſti, Extra de Teſtamentis. vbi dicitur, vt Epiſcopus tollat tertiam vel quartã partem ſecundùm conſuetudinem. Poſtremò facit etiam contra illam cõiecturam Caietani, quod ſuprà diximus, diuiſionem illã quadruplicẽ non fuiſſe vbique receptã.

Secunda ſententia omnino negat, Epiſcopos & alios Eccleſiaſticos eſſe dominos ſuorum omniũ redituum, ac proinde affirmat eos ex iuſtitia dare pauperibus, quicquid ipſis ſuperat. Ita Alexander Hallen. 3. par. q. 36. memb. 5. art. 2. Richardus in 4. diſt. 45. art. 3. q. 1. Paludanus in 4. d. 24. q. 3. art. 3. Antoninus 3. par. tit. 15. c. 1. §. 19. Gabriel in 4. d. 15. q. 8. concluſ. 5. Maior in 4. diſt. 24. q. 17. Petrus à Soto in Inſtit. Sacerd. lect. 3 de Sacerdotum vita. Michaël Medina lib. 7. de recta in Deum fide, cap. 21. Qui duo vltimi videntur planè damnare cõtrariam opinionem. Item Thomas Vvaldenſis tomo 1. doctrinalis fidei antiquæ, lib. 4. cap. 42. & 43. vt quidam citãt (ſed malè: quia ſolùm de bonis Eccleſiæ immobilibus videtur agere, vel certè de quodã genere dominij, quod minimè pertinet ad præſentem quæſtionem) & alij citati à Couarruuia in Capit. Cùm in officiis, de Teſtamẽtis, numero tertio, aliàs duodecimo. Eſtque hæc sẽtentia communis Canoniſtarum, eámque fortiter defẽdit Nauarrus in Tractatu & Apologia de redditibus Eccleſiaſticis, aítque intelligendam etiam eſſe de illis, qui habẽt penſiones ex redditibus Eccleſiæ. Nam res, inquit, tranſeunt cum ſuo onere.

Ratio *prima* huius ſententiæ eſt. Quòd bona Eccleſiaſtica in Decretis Patrum, dicuntur Domino Deo donata, vt patet duodecimo, quæſt. 2. Cap. Qui Chriſti, & duodecimo, quæſt. 1. Cap. Res Eccleſiæ; Eccleſiaſticos verò habere illorum adminiſtrationem.

Secundò, quod ſemper in Eccleſia intellectum eſt, huiuſmodi bona peculiariter ad pauperes, viduas, &c. pertinere, vt patet ex Clemẽte lib. 2. Conſtitutionum Apoſtolicarum, cap. 29. & 30. & 12. q. 1. Cap. Præcipimus, & Cap. Ex his.

Tertiò; quòd ſi eſſent domini, non prohiberentur liberè de illis teſtari & diſponere: at prohibentur Iure Canonico: Ergo, &c.

Quartò; quòd in variis Decretis habetur, illos nõ eſſe dominos, ſed diſpẽſatores, vt 16. q. 1. Cap. Decimæ, & 23. q. 7. Ca. Quod autem, & Extra de Donationibus, cap. 2.

Quintò; in aliis etiam dicuntur interfectores pauperum, raptores, &c. ſi quod ipſis ſuperat, non elargiantur; vt diſt. 42. Cap. Ordinamus, & 12. q. 2. Capit. Gloria. §. Amico, & ſæpè aliàs.

Sextò; quòd portio pauperum eſt confuſa cum illis redditibus. Ergo quæ ex illis ſunt ſuperflua vltra honeſtam & decentem ſuſtẽtationem Eccleſiaſticorum, cenſeri debent eſſe bona pauperum.

Septimò; quòd fideles olim non niſi ſub ea *conditione* videntur ea bona dediſſe Eccleſiaſticis, vt ſcilicet ea, quę ipſis ſupereſſent, largirentur pauperibus. Ergo non aliter acquirunt illorum dominium; cùm conditionales vel cauſales donationes non valeant, niſi conditione impleta, vt patet ex Iure Ciuili, Cod. de Donationibus, quæ ſub modo vel ſub conditione, &c. Et ex Canonico. Can. Verum. Extra de Conditionibus appoſitis.

Tertia ſententia ſimpliciter tribuit Eccleſiaſticis dominium omnium redituum ſuarum præbendarum, etiam quoad ſuperflua ſtatui ipſorum. Hæc ſententia eſt D. Thom. hîc, & clariùs quodlib. 6. art. 12. vbi diſtinguit duplicis generis bona. Quædam primariò deputata Eccleſiaſticis, & ſecundariò pauperibus: eiuſmodi eſſe dicit redditus præbendarum: Et loquitur de præbendis, ſicut iam ſunt, & addit. Si hæc Clerici non conferunt in pauperes, quantum poſſunt, non debere illos reſtituere, licèt mortaliter peccẽt. Alia, inquit, bona ſunt primariò deputata pauperibus: vt bona hoſpitalium, & hęc, inquit ſi non conferant Eccleſiaſtici in pauperes, debent reſtituere. Eandem ſententiam ſequitur Adrianus in materia de Reſtitutione, quæſt. 12. quæ incipit: Pro clariori. Et Syluester, V. Clericus. 4. q. 20. & V. Reſtitutio. 3. q. 5. Gerſon in ſuis moralibus, titulo de Auaritia. Sotus lib. 10. de Iuſtitia, quæſt. 4. art. 3. Driedo lib. 2. de libertate Chriſtiana, capit. 4. vbi de redditibus quidem præbendarum, quæ dantur ipſis Eccleſiaſticis, vt Canonicis & aliis, expreſsè id aſſerit. Et Ioannes Arboreus in Theoſophia, parte prima, capite 25. & Couarruuias in Capit. Cùm in officiis, numero 3. (alias 12.) vbi ait, *hanc ſententiam benigniorem eſſe, & noſtris hiſce tẽporibus admittendam, ex totius Chriſtiani orbis conſuetudine, qua plurimum adiuuatur.* Et ita ego etiã opinor, ſicut & alij non pauci Theologi recẽtiores.

Probatur Primo hæc ſententia, ex eo quòd cùm cõtraria opinio dura omnino & in praxi difficilis, ſeu potiùs nulla ſit, nullo etiã argumento videtur ſatis firmiter probari poſſe. Quod enim *primò* dicitur, eiuſmodi bona Eccleſiaſtica Deo à fidelibus data eſſe, ſenſus eſt, eiuſmodi bona collata eſſe Eccleſiæ & eius miniſtris propter Deum, eiúſque cultum. Alioqui probaretur eodem argumento, Eccleſiaſticos ne eſſe quidem dominos portionis redituum neceſſariæ ipſis ad eorum ſtatum, cùm omnia omnino bona Eccleſiaſtica dicãtur eſſe data Deo à fidelibus.

Quod item *ſecundò* dicitur, eiuſmodi bona peculiariter ad pauperes pertinere, ſolùm indicat onus impertiẽdi eleemoſynas de redditibus Eccleſiaſticis ſtrictiſſimo præcepto miſericordiæ.

Quod item *tertiò* dicitur, Iure Canonico prohiberi Eccleſiaſticos, ne faciãt Teſtamẽtum; nihilo magis iuuat illam opinionem. Nam quamuis Eccleſiaſtici ſint redituum Eccleſiaſticorum domini: tamen meritò prohibẽtur liberè teſtari. Fit enim hoc vt præcludatur aditus Auaritiæ, & ſint, dum viuunt, liberaliores in pauperes. Adde tamen, vbi contraria conſuetudo viget, poſſe illos liberè teſtari, vt ait diuus Antoninus 3. part. titulo 10. capite tertio, §. finali. Et Syluest. V. Clericus. 4. §. 2. & Couarruuias vbi ſuprà, num. 9. vel 23. Item Iure communi teſtari poſſunt ad pias cauſas, & etiam ad remunerandum honeſtè officium vel famulorum, vel conſanguineorum, &c. Quòd autem aliàs prohibeantur liberè teſtari, nihil obſtat eorum dominio. Nam & ciues etiam meritò prohiberi ſolent, ne facultates ſuas in hoc vel illud negotium conferant; ne cum talibus contrahant, &c. Ac multi etiam ſunt nobiles ſeu Principes viri, qui per leges bona ſua alienare non poſſunt. Ratio autem, propter quam poteſt certis limitibus circũſcribi facultas quam habet dominus vſurpãdi liberè rem ſuam, eſt, quoniam ita expedit ad bonum commune interdum, quod fuit finis diuiſionis rerum ac dominiorum; & ſicut latè patet facultas vſurpandi liberè rem: ita etiam dominium, quod in eiuſmodi facultate conſiſtit; vt patet ex dictis ſuprà diſputatione 5. q. 10. punct. 1.

Quod item *quartò* dicitur, in quibuſdam Decretis dici Eccleſiaſticos non eſſe dominos, ſed diſpenſatores; id intelligendum eſt de bonis Eccleſiæ aut immobilibus (in quibus poſſũt numerari ipſa etiam beneficia Eccleſiaſtica) aut vtenſilibus; non autem de redditibus præbendarum. Vel ſi de his etiam redditibus intelligatur, intelligendi ſunt illi Canones pro eo tempore & loco, quo pars aliqua illorum fuerit ſegregata ab aliis, & deſtinata pauperibus. Vel certè ſignificant ij Canones, non ita Eccleſiaſticos eſſe abſolutos dominos eiuſmodi bonorum Eccleſiaſticorum, vt liberi ſint à ſtrictiſſima obligatione miſericordiæ erogandi ſuperflua illorum in pauperes.

Quod item *quintò* dicitur, Eccleſiaſticos qui pauperibus non largiuntur, appellari à Patribus raptores, &c. parum etiam vrget. Nam Patres eiuſmodi exaggerationibus ſoliti ſunt declarare tantum vim ſtrictiſſimi præcepti, quo initio diximus, debere Eccleſiaſticos miſericordes eſſe in pauperes. Non volũt tamẽ indicare obliga-

Digitized by Google

tionem iuſtitiæ;vt patet ex eo,quòd interdum etiam eodem genere ſermonis inuehũtur in Laicos auaros,quos tamen conſtat non debere ex iuſtitia aliquid impertiri pauperibus.Cuius generis teſtimonia Patrum multa attulimus ſuprà diſput.3.in quæſt.de Eleemoſyna,p.4.

Quod item *ſexto* dicitur,portionem,quæ erat aſſignata pauperibus, eſſe confuſam cum redditibus Eccleſiaſticorum; nihilo magis conuincit, dominium alicuius partis eiuſmodi reddituum non eſſe nunc apud Eccleſiaſticos, ſed apud pauperes. *Primò*, quia neque tunc, cùm ea portio erat ab aliis ſegregata,conſtat dominium eius fuiſſe apud pauperes. Quanquam enim teneretur peculiariter Epiſcopus tunc ex illis bonis ſubuenire pauperibus,tamen,vt rectè Sotus docet l.10.de Iuſtitia, quæſt.4.art. 3. & Adrianus in materia de Reſtitutione, quæſtione 12. nullius portionis illorum erat dominium apud pauperes, & multo minùs apud alios Laicos, ſed ſolùm erat apud Clerum.*Secundò*,quia potuit illa portio, poſtquam aliis adiuncta eſt,conſumi erogando de bonis illis in neceſſitates ſeu præmia eorum, qui bene eſſent meriti de Eccleſia, vt ſuprà etiã dicebamus. *Tertiò*, quia dato quòd cõſumpta non ſit, tamen potuit poſteà ex arbitrio & conſenſu Eccleſiæ cedere in peculiare ſtipendium & dominium miniſtrorum, cum annexo onere prouidendi nihilominus pauperibus ex præcepto ſtrictiſſimo miſericordiæ. Atque ita id ſanè factum eſſe (ſi portio illa cum aliis adhuc confuſa ſupereſt) declarat ipſa communis praxis & conſuetudo Eccleſiaſticorum, qui ſuis ſtipendiis integris vtuntur tanquam ſuis,Eccleſia ipſa minimè reclamante.

Quod denique *ſeptimò* dicitur, data fuiſſe à fidelibus Eccleſiaſtica bona miniſtris *ſub conditione*, vt prouideant pauperibus,non eſt etiam ſatis firmum. Nam primò ſi id ita eſſet;ſequeretur,Eccleſiaſticos, qui ſuperflua pauperibus non dant, nullius omnino partis redditũ acquirere dominium;deficiente nimirum donationis *conditione*:ac proinde ne eius quidem partis redditum eſſe dominos,quæ ipſis eſt neceſſaria ad decentem ſuſtentationem; id quod minimè volunt auctores illius opinionis, neque poteſt aſſeri ſine abſurditate. Deinde, quamuis eo etiam animo fideles dederint ea bona,vt ex illis quoque prouideretur pauperibus:tamen minimè conſtat id intendiſſe fideles;vel tanquam finem *principalem* vel tanquam *conditionem*,ſine qua nollent donare.Quin potius videntur in ea donatione principaliter intendiſſe ſolum cultum & honorem Dei in ſuis miniſtris;ſuſtẽtationem autem pauperum per prouidẽtiam miniſtrorum,videntur reſpexiſſe tantummodo velut quoddam eius donationis *mo uum ſecundarium*. Atque ita videtur illa donatio ea intentione facta,neque *cauſſalis*, neque *conditionalis* fuiſſe;ſed ſolùm *modalis* (vt vocant) ex qua propter defectum modi ſeu motiui, nulla oritur obligatio reſtituendi, quod dono acceptum eſt,vt annotauimus ſuprà diſputatione 5. quæſt.6. punct.5. cùm ageremus de reſtitutione acquiſitorum per donationem. Ac poteſt hoc ipſum probari, ex eo quòd donationes factæ Eccleſiis à fidelibus, abſolutè videntur fuiſſe factæ ad tuendam dignitatem illarum & miniſtrorum : neque conſtat fuiſſe alicuius portionis dominium pauperibus reſeruatum. Hoc videri poteſt ex forma donationum antiquarum, quarum memoria extat;vt illarum Conſtantini Imperatoris,de quibus in primo tomo Conciliorum.

Sᴇᴄᴠɴᴅᴏ;poteſt probari illa tertia ſentẽtia ex Concilio Tridentino,ſeſſ.23.cap.1.de reformatione, vbi decernitur,vt Eccleſiaſtici,habẽtes curam animarum,qui non reſident, *non faciant fructus ſuos*. Et loquitur Concilium de fructibus præbendarum, ſicut iam proculdubio ſunt conſtitutæ.Ergo ſupponit Concilium, illos, ſi reſideant,& rectè ſuo officio fungantur, ſimpliciter facere fructus *ſuos*: alioqui nulla eſſet illa pœna. Et confirmatur vis huius illationis,ex eo quod communiter Doctores colligunt Eccleſiaſticos,qui interſunt diuinis of-

A ficiis, acquirere dominium quotidianarum diſtributionum,propterea quòd,in cap. vnico. de Clericis non reſidentibus.lib.6.ſtatuitur, vt qui non interſunt officiis, non acquirant diſtributiones illas.

Tᴇʀᴛɪᴏ probatur.Nã miniſtri Eccleſiaſtici non debent eſſe peiori cõditione,quàm alij Magiſtratus & miniſtri Reipub.At iſtorum dignitas & labor poſtulat, vt veri efficiantur domini totius eius ſtipendij, quod recipiunt:Ergo eodem modo Eccleſiaſtici miniſtri fiunt domini fructuum omnium ſuarum præbendarum, quæ ipſis dantur.

Qᴠᴀʀᴛᴏ; pro eadem ſententia facit quòd ex contraria opinione ſequuntur aliqua abſurda in praxi.Nam *primò*,ſi ex iuſtitia ad pauperes pertinet id quod ſuperat Clericis:Ergo poſſunt illi clàm ſurripere, quãdo Cleri-
B ci non erogant eleemoſynas. *Secundò*: Ergo qui ſoluunt decimas,poterunt partem reſeruare, vt reddant pauperes indemnes, quando intelligunt, Eccleſiaſticos non reddituros pauperibus, quod illis debent. *Tertiò*: Ergo deberet concedi pauperibus actio in iudicio cõtra Clericos non erogantes,&c. quæ omnia apparent abſurda. *Quartò*;ſi contraria opinio vera eſſet,mirum eſt cur tanto tempore Eccleſia patiatur non ſeruari in ea parte ius pauperum contra auaros Clericos.

Denique, cùm hæc tertia ſententia ſit facilior, & ex alia parte,ſtrictiſſimo præcepto miſericordiæ, quo initio diximus Eccleſiaſticos debere prouidere pauperibus,ſatis illis conſulatur, amplectenda videtur potiùs quàm contraria. Ad argumenta verò eius ſententiæ contrariæ,iam reſponſum eſt in probatione prima.

C Poſſet autem præterea hìc Qᴠᴀᴇʀɪ, Vtrùm expediat, Epiſcopos non modo reddituum ſuarum præbendarum habere dominium, ſed etiam temporalem iuriſdictionem,& caſtra,& oppida. Ad hoc tamen reſpondetur breuiter. Poſtquam cœpit Eccleſiaſtica auctoritas deſpici ab improbis & mundanis hominibus,qui nihil aliud præter iſthæc temporalia ſuſpiciunt; maximè expedire illam aduerſus hos,ea ratione tueri,vt confirmat Sot.lib.10.de Iuſtitia,q.4.a.5.Omnino autem eiuſmodi Epiſcopis prouidendum eſt, ne qui militare Deo præcipuè debent,negotiis ſecularibus,quæ tractant, ſeſe implicent; id eſt, ne ita temporali gubernatione animum impediant,vt non poſſint liberè vacare Deo & negociis Eccleſiaſticis.

D

PVNCTVM OCTAVVM.

An ij Epiſcopi, qui priùs fuerunt Religioſi, teneantur, vt antè,ad obſeruantiam Regularem.

D. Thomas art.8.

QVINQVE hoc loco ſunt certa,& duo controuerſa.Pʀɪᴍᴏ;certum eſt,ad caſtitatem teneri eiuſmodi Epiſcopos, qui fuerunt Religioſi:& quidem ſimpliciter, ſicut antea tenebantur abſque vlla reſtrictione.

Sᴇᴄᴠɴᴅᴏ;certum eſt teneri illos ad ſeruandam quadantenus obedientiam & paupertatem.*Obedientiam* ſcilicet erga Summum Pontificem, qui eſt veluti Generaliſſimus omnium ordinum;quanquam non erga Præla-
E tos Religionis.Eatenus enim, limitata eſt materia Voti Obedientiæ in Religioſis,poſtquam ſunt Epiſcopi, non enim ampliùs ſunt ſubiecti Prælatis, vt patet ex Can. Statutum 18 q. 1. Quod autem ad *Paupertatem* attinet, ſine controuerſia etiam tenentur ex vi Voti repudiare dominium bonorum *temporalium*, quæ ſcilicet acquirũtur aliquo tẽporali titulo.Nam eatenus optimè poſſunt ſeruare id Votum,non obſtante Epiſcopali ſtatu.

Patent autem hæc omnia ex doctrina D.Thomæ hìc communiter recepta.Nam(vt veriſſimè is docet)obſeruantias,quæ per ſe valent ad promouendã & cuſtodiendã perfectionẽ,vt Caſtitas,Paupertas,Oratio.Abſtinẽtia

moderata,

Digitized by Google

moderata, & ſimilia, præſtare debent Religioſi etiam poſtquam ſunt Epiſcopi. Probatur. Nam aduenien e perfectione præſtantioris formæ, non excluditur diſpoſitio conſeruans illam, vt patet in naturalibus: Sed ſtatus Epiſcopalis, habet ſe ad ſtatum Religioſorum, ſicut forma perfectior ad diſpoſitionem quandam: Ergo Obſeruantia regularis, quæ præſtari poteſt cum ſtatu Epiſcopali, & cuſtodire illius perfectionem, adhuc obligabit Religioſum, creatum Epiſcopum. Minor explicatur. Quia, vt ſuprà diximus, Epiſcopi ſunt quaſi Magiſtri perfectionis, Religioſi diſcipuli: proinde horum vita eſt quaſi diſpoſitio ad illam.

Tertio; certum eſt id, quod optimè hîc diſputat Caietanus, Religioſos Epiſcopos non teneri vinculo Regularum & Statutorum ſui ordinis, quod attinet ad *pœnas & cenſuras*, decretas tranſgreſſoribus. Et ratio huius, inquit Caietanus, eſt: Nam etſi obligentur aliquibus regulis & ſtatutis, quod ad vim directiuam, (vt iam eſt dictũ) id eſt, vt adimpleant illas ſimpliciter, ſicut quando erant Religioſi: at minimè conuenit ſtatui & dignitati Epiſcopali, ita eos ad eiuſmodi obligari, vt ſi tranſgrediantur, ſubiecti ſint pœnis. Hoc enim minimè conuenit Magiſtris perfectionis, quales ſunt Epiſcopi: ſed diſcipulis ſolis Prælato ſubiectis.

Declarat hoc Caietanus aptiſſimo exemplo, quo etiam vtitur diuus Thomas in propoſito. Nam etſi Præceptorem, qui antea fuit diſcipulus, deceat tunc etiam meditari & ſtudere, &c. at non ita, vt ſi non faciat, cædendus ſit virgis, ſicut diſcipulus. Ita igitur in propoſito; quandoquidem ſententia diui Thomæ, Epiſcopus eſt veluti Magiſter perfectionis, Religioſus autem veluti diſcipulus.

Qvarto; extra controuerſiam etiam eſt, illos non teneri ad eas obſeruantias, quæ obſtent officio Epiſcopali, vt docet D. Thomas hîc. Sed neque ad illas, quæ eius dignitati non congruunt, in quibus numerat Caietanus inſtitutum illud quorumdam Religioſorum, qui dum bibunt, vtraque manu poculum tenent & ſedent. Item habere ſocium ſui Ordinis: quamquam in hoc repugnat illi Sotus lib. 10. de Iuſtitia & iure, articulo vltimo totius operis. Et ſanè quod attinet ad ſocium eiuſdem ordinis, non videtur id dedecere Epiſcopalem dignitatem. Neque ratio Caietani ad id probandum conuincit. Non enim oportet, vt eiuſmodi ſocius gerat ſe apud Epiſcopum, atque ſi eſſet illi æqualis. Nam & in Religione etiã eſt quædam graduum diſtinctio: ita ſeruata ſua auctoritate poteſt Epiſcopus vti ſocio decenter.

Qvinto, certum eſt etiam, circa alias obſeruantias quæ per ſe, nec promouent perfectionem, nec etiam impediunt, ſed in caſu ſolum, iuxta varias circunſtantias, poſſe eos ſecum diſpenſare pro ratione loci, temporis, & perſonarum, cum quibus agunt, ſicut potuiſſet Prælatus diſpenſare cum illis, ſi adhuc ſubditi manerent, vt docet D. Thomas hîc communiter receptus.

Hæc cùm ita ſint, Controversia manet de duobus. Vnvm eſt; Vtrùm eiuſmodi Religioſi Epiſcopi, acquirant dominium *reddituum Eccleſiaſticorum*, ſicut alij; an verò teneantur etiam ſtrictiſſimam ſeruare paupertatem, item quo ad huiuſmodi bona. Secvndvm eſt, An ad eas obſeruantias religioſas, quæ vel per ſe, vel in caſu iuuant ad perfectionem, obligentur *ſub peccato*.

Quod ad Primvm, Sotus vbi ſuprà reſpondet illos æquè eſſe dominos reddituum Eccleſiaſticorum, ac ſunt alij Epiſcopi. Ratio eius eſt. Primo, quia prorſus eodem modo creantur Epiſcopi, atque alij. Sed alij acquirunt dominium: Ergo, &c. Et poteſt hoc confirmari, ex eo quod tales habent liberam adminiſtrationem reddituum Eccleſiaſticorum, ita vt validè transferant dominium eorum in quemcumque velint, vt colligi videtur ex Can. Statutum 18. quæſtione prima. Ergo nihil illis deeſt quominus ſint domini.

Secvndo: Talibus fit poteſtas adeundi hæreditatem paternam; vt patet ex dicto Canone: Ergo videtur iam votum Paupertatis in illis eſſe laxatum.

Tertio: Si non ſunt domini, deberent, quod ſuperuacaneè conſumunt, reſtituere. At non apparet cui debeant; cùm punct. præced. dixerimus, apud pauperes non eſſe dominium talium bonorum: Ergo, &c.

Nihilominvs ſententia contraria eſt vera, & expreſsè ſancti Thomæ hîc art. 8. ad 3. & ſuprà quæſt. 88. art. 11. ad 3. quibus locis ſimpliciter negat illos poſſe habere aliquid *proprij*. Et probatur. Nam vota, quæ tales in Religione emiſerunt, non laxantur, neque limitantur, niſi quatenus illorum obſeruatio obſtat executioni officij Epiſcopalis, tanquam maiori bono. Sed abdicatio omnis dominij non obſtat hîc, dummodo tales Epiſcopi habeãt liberam adminiſtrationem bonorum Eccleſiaſticorum, vt ea expendant in quoſlibet vſus decentes: Ergo, &c.

Ad Primvm autem argumentum contrarium negatur Antecedens. Eſt enim diuerſa circumſtantia perſonæ. Nam qui antea fuit religioſus obſtrictus eſt paupertatis voto, alij non. Item ad confirmationem dico, liberam illam adminiſtrationem committi illis non tanquam dominis, ſed tanquam adminiſtratoribus & œconomiis Eccleſiæ.

Ad Secvndvm, non conferri iis eam facultatem, vt acquirant dominium, ſed vt bonis Eccleſiaſticis, quæ adminiſtrant, fiat acceſſio; ſicut fieret ex omnibus aliis bonis, quæ quomodocumque tales Epiſcopi acquirerent; ita, vt quemadmodum omnia, quæ acquiſiuiſſent, cùm erant Religioſi, pertinerent ad ordinem ſuum; ita poſtea quæ acquirunt, facti Epiſcopi, pertineant ad Eccleſiam, vt colligitur ex dicto Canone Statutum.

Ad Tertivm conſequenter videtur dicendum, quod debeant reſtituere Eccleſiæ, niſi fortè Eccleſia ad tollendos ſcrupulos remittat.

Quod ad Secvndvm Dubium attinet, Caietanus hîc tueri videtur partem affirmatiuam; idque propter rationem S. Thomæ pro prima concluſione facta, imò videtur ea ſententia eſſe ſancti Thomæ. Vnde infert, teneri illos geſtare habitum ſui ordinis. Quia hoc non videtur obſtare officio illorum, & eſt veluti quoddam ſignum ad vota & ad obſeruantias promouendas.

Respondeo. Difficultas hæc non eſt de obſeruantiis non obligantibus ad culpam: ad has enim patet eos non teneri ſub peccato; ſed de illis, quæ ſecundùm ſtatutum ordinis obligant ad mortale vel veniale. Secundò dico, veram eſſe ſententiam Soti vbi ſuprà, dicentis, eos non obligari ſub peccato ad vllas obſeruantias, præter vota; ſed tantùm ex quadam honeſtate & decentia; quo pacto ille intelligit ſanctum Thomam. Ratio huius eſt. Nam vt obſeruantia ſiue regula obliget aliquem ſub peccato, neceſſe eſt, talem ſubiectum eſſe regulæ, & Prælatis. Lex enim obligat tantùm ſubditum. Sed religioſi, poſtquam fiunt Epiſcopi, liberantur à iugo regulæ, vt patet in illo Canone, Statutum. 18. quæſtione 1. Ergo, &c. Adde quod Caietanus ad finem articuli, propter hanc rationem in dubium reuocat, quod antea aſſeruerat, & poſteà in peculiari Tractatu hac de re, expreſsè ſententiam retractauit, vt eſt videre, etiam apud Sotum vbi ſuprà.

QVÆST

Digitized by Google

QVÆSTIO QVARTA.

De ſtatu Religioſorum.

D.Thomas 2.2. quæſt.186.

EXPLICANDA *ſunt ſex.* PRIMO; *An Status Religioſorum ſit Status perfectionis, atque adeò bonus & Eccleſiæ vtilis.* SECVNDO; *An ad eum Statum requirantur, & ſufficiant Vota, Paupertatis, Caſtitatis, & obedientiæ.* TERTIO; *Quomodo contingat, Religioſos peccare contra hæc Vota.* QVARTO; *An Religioſi teneantur etiam ſeruare alia conſilia Euangelica, præter illa tria Vota.* QVINTO; *An ita teneantur ſeruare Regulas ſui inſtituti, vt quotieſcumque illas transgrediantur, peccent mortaliter.* SEXTO; *An grauiùs peccent eodem genere peccati, quàm ſeculares. Scripſerunt autem de Religioſis plerique ex iis qui de fidei Controuerſiis horum temporum diſputârunt: ſed valdè etiam piè & eruditè, non ita pridem Hieronymus Platus, in tribus libris de bono Statu Religioſi.*

PVNCTVM PRIMVM.

An Status Religioſorum ſit Status Perfectionis, atque adeo bonus, & Eccleſiæ vtilis.

RELIGIOSI à virtute Religionis, quæ Deo cultum debitum ac honorem adhibet, nominantur. Quo fit, vt omnes, qui Deum piè ſanctéque colunt, religioſi meritò dici queant. Sed per Antonomaſiam quandam Religioſi in Eccleſia ij nominari conſueuerunt, qui non ſola communium præceptorum obſeruatione, verùm etiam peculiari vitæ inſtituto, ac nominatim Voto paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, ſe totos, diuino cultui addixerunt. Atque hos ipſos, quoniam Dei cultores præcipui ſunt, θεραπευτὰς D. Dionyſius cap. 6. Eccleſ. Hierarch. appellauit. Quemadmodum & Monachi à veteribus paſſim appellati ſunt, quoniam à ſecularibus curis abſtracti, vni ac ſoli Deo placere ſtudent, vt Dionyſius vbi ſuprà, id vocabulum interpretatur. De his Dei cultoribus, ſeu Religioſi abſolutè, ſeu etiam Monachi, ſeu alio quouis nomine appellentur, diſputatio à nobis nunc inſtituitur.

In quorum vitæ ratione ac inſtituto tria ſunt, quæ potiſſimum deteſtantur Sectarij, vt intelligi poteſt ex Luthero in Epithalamio ſuo, & in libro de Votis Monaſticis: Caluino lib. 4. Inſtitutionum, c. 13. Philippo Melanchthone in confeſſione Auguſtana, art. 27. & in Apologia.

PRIMVM eſt; quòd Religioſi, præter communem præceptorum diuinorum obſeruationem: aliquid aliud præſtare ſe velle ad Dei obſequium profiteantur, quod non ſit præceptum; ſed opus (vt nominare ſolemus) conſilij & ſupererogationis. Exiſtimant enim Sectarij, à Deo nobis imperatum eſſe, quidquid poſſumus boni facere, & plus etiam multo quàm poſſumus, ac idcirco nullum opus noſtrum cenſeri poſſe opus *Supererogationis.*

SECVNDVM eſt: quòd Religioſi ad huiuſmodi opera Supererogationis, voti Religione, quo magis Deum colant, ſeſe obligant. Eſt enim, opinione Sectariorum; vouendi Religio apud Chriſtianos vana & ſuperſtitioſa, ſi vota emittantur ea intentione vt per ea Deus colatur. Nam ſuperſtitionem & idololatriam eſſe, inſipientiſſimè iudicant, omnem Dei cultum, qui à Deo in ſpecie præceptus non ſit, ſicut non eſt vouendi inſtitutum.

TERTIVM eſt, quòd nominatim voueant Religioſi perpetuam obedientiam, & caſtitatem, & paupertatem. Quæ tria vota monaſtica, ſuperſtitioſa, & temeraria & ſtulta Sectariis videntur.

Ita fit, vt omnem hanc vitæ rationem Religioſorum A hominum ſumma deteſtatione & odio Sectarij proſequantur, & innumerabilibus conuitiis atque maleficiis lacerent. In quo impio ſtudio duces atque anteſignanos habent non ſolùm Walden. & Guilhelm. quendam de Sancto amore, aduerſus quos D.Thom. opuſc. 19. egregiè defendit ordines Religioſorum; & Wiclephum, qui, vt eſt in Concilio Conſtantienſi act. 8. omnes Religiones introductas eſſe à diabolo impudentiſſimè affirmauit; ſed etiam longè vetuſtiores hæreticos. Nam Ariani quoque ſummi oſores ac perſecutores Religioſorum fuerunt, vt diuus Athanaſius in Vita S. Antonij, & Theodoretus in hiſtoria Religioſa, cap. 8. & Ruffinus lib. 11. hiſtor. cap. 3. narrant: atque etiam hæretici Donatiſtæ, vt apparet ex Auguſtino lib. 3. contra Petilianum, cap. 40. & in Pſalm. 132.

B Aduerſus Sectarios igitur, eorúmque patres hæreticos, Religioſorum hoſtes, tria nos ordine confirmabimus ex Eccleſiæ Catholicæ ſententia. PRIMO; omnino pium ac ſanctum eſſe Religioſorum hominum inſtitutum, quo non modò præceptorum obſeruatione, ſed etiam aliis piis exercitationibus non præceptis, ac peculiari vitæ ratione Deum colere nituntur. SECVNDO; rectiſſimè etiam eos facere, quòd ad id vitæ genus voti religione ſe adſtringunt. TERTIO; bonum, denique & Deo gratiſſimum eſſe, quòd nominatim voueant perpetuam paupertatem, caſtitatem, & obedientiam. Hæc enim tria cùm probauerimus, ſimul à nobis refutabitur contraria ſententia Sectariorum, quam anteà explicauimus.

C

Pium eſſe Religioſorum hominum Inſtitutum. §. 1.

QVod igitur ad PRIMVM attinet, ſcripta ſunt multa pro defenſione Religionum, tum à diuo Thoma opuſc. 19. contra impugnantes religiones, tum à D. Bonauentura in opuſculo de eodem argumento, tum à Thoma Waldenſi tomo 1. doctr. fid. lib. 3. per totum, & ab aliis plurimis, & diligentiſſimè nuper à Roberto Bellarmino.

Breuiter autem Religioſæ vitæ rationem hæc argumenta probant. PRIMO, quòd Religioſi antiquiſſima & præclara ſanctiſſimorum virorũ habent exempla, quæ in Scriptura partim veteris, partim noui Teſtamenti commemorantur. Nam vt à Scriptura veteris Teſtamenti exordiamur, Enos filius Seth peculiarem Dei cultum Deo deferre ſtuduit: vt colligitur ex eo quod in Geneſi ca. 4.

de illo

Digitized by Google

de illo ſcribitur: *Iſte cœpit inuocare nomen Domini.* Etenim communem rationem colendi & inuocandi Deum, nequaquam ipſe primus vſurpare incepit, cùm ante illum Adam & Abel Deum inuocauerint.

Nec intereſt vtrùm hoc de Enos ſcriptum ſit, an de Seth eius Patre, vt Thomas Waldenſis lib.3. doctr.fid. cap.1. intellexit. Ad vtrumlibet enim ea ſententia referri poteſt ſecundùm textum editionis vulgatæ, & etiam ſecundùm editionem Hebraicam, & vtroque modo iſtud teſtimonium æquè noſtro inſtituto inſeruit.

Item Enoch ſingularem cultum adhibuiſſe Deo, ſatis eo ipſo indicatur, quòd ſingulariter Scriptura memorat in eodem libro, cap. 5. cum *ambulauiſſe cum Deo, & vltrà non apparuiſſe, quoniam tulit eum Deus*, vt argumentatur Beda lib. 1. in Gen.

Item Nazaræos peculiaribus votis Deum coluiſſe, in Numerorum libro, cap. 6. proditum eſt. Atque etiam in libris Regum cum laude commemorantur cœtus Prophetarum, qui in locis deſertis ſingulari quadam vitæ ſeueritate Deo ſeruiebant. Ex quorum numero Eliſæus (vt patet ex 3. Reg. cap. 19.) relictis parentibus, ac cæteris rebus omnibus, cum Elia ſeceſſit in Eremum; ac ipſe etiam Elias peculiari habitu, ſuccinctus zona pellicea, eiuſmodi vitæ inſtitutum profitebatur.

Quamobrem D. Hieronymus epiſtola ad Paulinum Monachum: *Vt ad Scripturarum*, inquit, *auctoritatem redeamus, noſter Princeps eſt Elias, noſter Eliſæus, noſtri Duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris & ſolitudinibus.*

Sed & filios Rechab, quorum extat inſignis laus apud Ieremiam cap. 30. his omnibus annumerare licet. Nam etſi variæ ſint auctorum opiniones de illis, vt intelligi poteſt ex Thoma Waldenſi lib.3. cap. 5. & Abulenſi in 1. Paral. cap.2. quæſt. 20.& 21. tamen inter omnes ſine controuerſia conſtat, eos peculiari vitæ ratione præter communem obſeruationem legis diuino cultui ſeipſos addixiſſe. Vinum enim non bibebant, à coniugio abſtinebant, exactámque obedientiam ſuis maioribus præſtabant. Vnde Ioannes Hieroſolymitanus lib.4. de inſtit. primorum Monachorum, cap. 8. non dubitauit eos appellare Monachos, & Hieronymus epiſtola ad Paulinum, inter duces Monachorum eos numerat. Ac mira ſanè de illorum vitæ inſtituto recenſet Ioſephus lib. 18. antiquitat. cap.2.& lib.4. de bello Iudaico, cap.7.

In Scriptura verò noui Teſtamenti, Apoſtolorum in primis extat illuſtre exemplum. Nam apud Matthæum, peculiari ſtudio perfectionis, præter obſeruationem communem mandatorum ad omnes pertinentem, ſe Chriſto ſeruire inſtituiſſe, palàm illis verbis D. Petri profitentur: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis?* Matth. 19. Quo loco aliquid ampliùs ſe feciſſe teſtantur, quàm iuuenem illum, qui Chriſto ibi reſponderat, ſe ſeruaſſe mandata à iuuentute ſua.

Atque etiam illud præter communem rationem mandatorum ab Apoſtolis inſtitutum fuit, quòd ex voto habebant omnia cum reliquis perfectioribus fidelibus communia, vt aſſerit D. AVGVSTINVS lib. 17. de ciuitate Dei, cap.4.& in Pſal.131.& ex D. Luca in actis Apoſtolorum, cap.4.& 5. intelligi poteſt.

Ideo enim D. Petrus Ananiam, cùm de pretio venditi agri fraudaſſet, illis verbis caſtigat: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate?* Quaſi diceret, licuiſſet tibi hoc facere, niſi te voti religione proprietate rerum abdicaſſes.

Itaque magno conſenſu aſſeuerant S. Patres inſtitutum Religioſorum planè Apoſtolicum eſſe. Vt Diuus CHRYSOSTOMVS lib. 3. contra vituperatores vitæ monaſticæ, de monaſtica vita loquens: *Apoſtoli*, inquit, *huius Philoſophiæ documenta dederunt.* Et CASSIANVS collatione 18. cap. 5. *Cœnobitarum*, inquit, *diſciplina à tempore prædicationis Apoſtolicæ ſumpſit exordium.* Et D. AVGVSTINVS in Pſal.132. de Monachis agens, ad eos affirmat deueniſſe vnitatem illam & dilectionem fraternitatis

A Apoſtolorum & fidelium, quæ deſcribitur in Actis cap. 4. *Venit*, inquit, *ad poſteros iſta charitatis exultatio & Votum Deo.* Similia dicit Hieronymus lib. de viris illuſtribus, in Philone: Euſebius lib. 2. hiſtor. cap. 17. Iſidorus lib. 2. de offic. cap. 15. &c.

Neque obſtat, quòd D. Thomas infrà quæſt. 187. art. 3. dicit, Religiones non fuiſſe inſtitutas tempore Apoſtolorum, intelligit enim (vt rectè Caietanus eo loco notat) quo ad ritum & cærimonias, quibus poſtea ſtabiliri & ornari cœperunt. Hoc enim modo non viguit religioſæ vitæ inſtitutum tempore Apoſtolorum, licèt bene quo ad religionem voti, & ſtudium maioris perfectionis.

Ac ſimiliter intelligi poteſt, quod D. Chryſoſtomus hom. 25. in epiſtola ad Hebræos dicit, illa verba Pauli 1. Corinth. 5. *Si quis frater nominatur inter vos:* ad omnes
B tunc fideles pertinuiſſe, nec tunc fuiſſe veſtigium Monachi, ſed omnia ad ſeculares locutum fuiſſe tunc Diuum Paulum. Verum enim eſt, non fuiſſe tunc Monachos aliquos, qui talibus diſciplinæ legibus eſſent obſtricti, qualibus fuerunt Monachi poſtea Chryſoſtomi tempore, ſegregati planè ab hominibus ſecularibus.

Quanquam fieri etiam potuit, vt in Eccleſia quidem Corinthiorum (de qua Chryſoſtomus loquebatur) nulli fuerint, qui etiam ſtudium perfectionis ex voto, quod eſt eſſentiale Religionis profiterentur. Fuiſſe autem alicubi tandem Apoſtolorum tempore, qui exemplo ſuæ vitæ monaſticæ, quod ad eſſentialia attinet, documenta præbuerint, paulo antè audiuimus aſſerentem Chryſoſtomum. Quod ipſum indicat etiam hom. 11. in Acta.

SECVNDO; probatur religioſæ vitæ inſtitutum
C exemplis aliorum ſanctiſſimorum hominum, qui poſt Patriarchas illos, & Prophetas, & Apoſtolos, iam inde ab Eccleſiæ naſcentis initio monaſticam vitam coluerunt cum ſumma laude & commendatione vetuſtiſſimorum quorumque ſcriptorum, qui maximè celebres ſunt habiti. Nam in primis Philo Iudæus in libro de vita contemplatiua ſupplicum (ſic enim etiam Monachi olim vocabantur, vt eſt etiam apud Euſebium lib. 2. hiſt. cap. 16. & 17.) luculenter narrat, quàm ſanctè fuerint à D. Marco in Alexandria inſtituta monaſteria ſacrarum virginum & virorum, qui continentiam, paupertatem, ieiunia, & Pſalmodiam profiterentur. Ac loqui Philonem de Chriſtianis Monachis, teſtatur etiam Epiphanius hæreſi 29.& Hieronymus in Philone.

Deinde religioſæ vitæ inſtitutum commemorat & ex-
D plicat D. Dionyſius Areopagita libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 6. cuius & Epiſtola extat ad Demophilum Monachum. Item Tertullianus & Cyprianus, quorum alter nempe Tertullianus, librum ſcripſit de *velandis virginibus*; alter de *habitu* Virginum, quæ ſcilicet per religioſæ vitæ profeſſionem Chriſto nupſerint, & ei *tradiderint carnem ſuam*, vt in illo libro loquitur Tertullianus. Præterea Damaſus in Pontificali teſtatur, Dionyſium Romanum Pontificem, ex vita monaſtica, cùm etiam in illis temporibus venerationi haberetur, electum fuiſſe ad Pontificatum.

Extant etiam inſignes vitæ monaſticæ laudes apud Euſebium lib. 1. de demonſtratione Euangelica, cap. 8. Ruffinum lib. 11. cap. 8. Chryſoſtomum, libris tribus contra vituperantes religiones, & hom. 8. in Matthæum
E Baſilium libro de laudibus Eremi, & in variis opuſculis de inſtitut. Monach. Athanaſium in vita S. Antonij (qui dicit S. Antonium ex Angelis cognouiſſe, omnia peccata ſibi remiſſa eſſe, cùm monaſticam vitam iniuit) Theodoretum in hiſtoria Religioſa ſanctorum Patrum: Hieronymum in epiſtola ad Heliodorum, & Ruſticum & Paulinum, & epiſtola 25. de obitu Bleſillæ, qui propoſitum vitæ Monaſticæ, ſecundum quodammodo Baptiſmum vocat: Auguſtinum lib. 1. de moribus Eccleſ. cap. 31. qui & regulam quoque præſcripſit Monachis, & ipſe Monachus fuit, vt indicat lib. 3. contra literas Petiliani cap. 40. & epiſt. 89. ad Hilarium; imò etiam [illegible]

indutus, vt de illo D. Ambroſius ſermone 94. teſtatur. Atque vt alios veteres præteream, Diuus etiam Bernardus lib. de vita ſolitaria, religioſæ vitæ inſtitutum inſigniter laudat, & lib. de diſpenſatione & præcepto, ſub finem, diſciplinam monaſticam dicit vocari ſolitam quaſi ſecundum Baptiſma.

Ex his autem teſtimoniis antiquitatis deprehenditur clarè mendacium Centuriatorum, centur. 4. cap. 6. & aliorum Sectariorum, qui dicunt, cœpiſſe primò Monachatum in Eccleſia quarto ſeculo, id eſt, circa annum Domini quadringenteſimum. Teſtimonia enim Athanaſij, Cypriani, Tertulliani, Dionyſij, Philonis, quæ de vita monaſtica citauimus, antiquiora ſunt.

TERTIO; probatur vel maximè hoc vitæ genus auctoritate & commendatione ipſius Chriſti. Religioſi enim, quorum ſuſcepimus defenſionem, ij nominantur, qui perfectioni charitatis ſtudent, præcipuè per paupertatem, caſtitatem, & abnegationem propriæ voluntatis atque obedientiam. Hæc autem Chriſtus Dominus non approbauit modò, vt pia & bona ſtudia, ſed etiam ſuaſit, vt maximè ad ſalutem conducibilia: Paupertatem & Caſtitatem apud Matthæum, cap. 19. Abnegationem, apud eundem, cap. 16. Nihil igitur eſt cur vituperetur vita Religioſorum, quæ his ſtudiis continetur, cùm ſit potiùs, quod ad rem attinet, commendata Chriſti teſtimonio. Quod probè intelligens D. CHRYSOSTOMVS homil. 17. ad populum, diſertis verbis appellauit vitam Monaſticam, *Philoſophiam à Chriſto introductam.*

QVARTO; probatur argumento ex Scriptura ducto hunc in modum. Si ſunt aliqua bona & pia opera Supererogationis præter ea quæ ſunt diuinitus imperata; dubitari non debet quin bonum atque pium ſit peculiari vitæ genere ſtudium eorum operum profiteri: nam cur id profiteri, quod bonum eſt, non ſit bonum? At omnino ſunt aliqua eiuſmodi opera ſupererogationis: Igitur bonum atque pium eſt inſtitutum Religioſorum hominum, qui ea opera profitentur.

Aſſumptio probatur ex Scriptura, & ex Patribus, & ex ratione. Ex Scriptura quidem: Nam *primò* dubium non eſt quin caſtitas bonum opus & magna remuneratione dignum ſit, vt patet ex Iſaia cap. 56. & ex Salomone Sap. 3. & ex Chriſto Matth. 19. & ex D. Paulo 1. Cor. 7. Et tamen hoc opus nequaquam eſſe præceptum ipſe Chriſtus declarat, inquiens: *Qui poteſt capere, capiat.* Matth. 19. vt Chryſoſtomus & alij interpretes ibi docent; & apertè etiam Diuus Paulus 1. Cor. 7. dicens: *De virginibus præceptum Domini non habeo.* Et rurſus ibidem: *Si nupſerit virgo, non peccauit.*

Secundò; renuntiare omnibus, quæ quis poſſidet, non eſt dubium quin bonum opus ſit, ſi fiat ſtudio perfectionis, vt patet ex illo Chriſti dicto, Matth. 5. *Beati pauperes ſpiritu.* Quod de paupertate etiam voluntaria interpretantur Hieronymus & Beda in cap. 5. Matth. Ambroſius in cap. 6. Lucæ: & Diuus Leo, ſermone de Feſto omnium Sanctorum, & Baſilius quæſt. 205. Et ex illo item Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes.* Et tamen Chriſtus ibidem ſatis oſtendit, id non eſſe præceptum; ſiquidem adoleſcentem adhortatus eſt, vt id faceret cauſâ maioris *perfectionis* vltra præcepta. Itaque exponens hunc locum AVGVSTINVS epiſt. 89. quæſt. 4. *Magiſter*, inquit, *bonus mandata legis ab iſta excellentiore perfectione diſtinxit: Ibi enim dixit: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: Hic autem; Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia, &c.* Sic enim eo loco D. Auguſtinus aduerſus Pelagianos diſputat, qui eodem Auguſtino teſte, contendebant, diuites ſaluari non poſſe, niſi ſua omnia darent pauperibus.

Tertiò; dubium etiam non eſt quin bonum & conſultum ſit, tradere ſe alterius prudentiæ regendum, qui Chriſti loco habeatur: iuxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 6. *Obedite Dominis carnalibus, ſicut Chriſto.* Et illud Prou. 8. *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* At, vt ſe quiſpiam voluntati alterius committat, nuſquam eſt præceptum.

Quartò; dubium item non eſt quin actus bonus & religioſus ſit, ſuo loco & tempore, & cum circumſtantiis debitis, iurare ad veritatis confirmationem, vt conſtat ex illo Deuter. cap. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis.* Et tamen de iuramenti vſu nullum extat diuinum præceptum.

Quintò; minimè quoque negabunt Aduerſarij, quin bonum & pium opus ſit adiicere animum ad Eccleſiaſticum miniſterium, atque adeò Chriſti miniſtrum initiari, vt docere fideliter Dei verbum & Sacramēta ritè adminiſtrare poſſit; & tamen nemo à Deo iuſſus eſt iſtud munus ſuſcipere. Ac poſſunt ſimiliter multæ aliæ rectiſſimæ actiones commemorari, quæ diuinitus non ſunt iuſſæ.

Ex Patribus etiam probatur illa eadem aſſumptio. Nam paſſim diſtinguunt inter opera præcepta, & ea, quorum præceptum non datur, ſed tantùm conſilium: vt magna ſanè fuerit impudentia Caluini lib. 4. cap. 13. ſect. 12. qui mentiri non erubuerit, nulli veterum in mentem veniſſe, quòd Chriſtus aliquid ſolùm conſuluerit, ſed *omnes veteres clamare, nullam voculam*, vt inquit, *à Chriſto emiſſam, cui non ſit neceſſariò obtemperandum.*

At D. AVGVSTINVS vnus ex veteribus eſt. Is autem libro de ſancta Virginitate, cap. 30. ad Virginitatem, tanquam ad rem à Chriſto conſultam, non autem neceſſariò faciendam, his verbis, tum Chriſti, tum ſuis adhortatur: *Qui poteſt*, inquit, *capere, capiat. Tollite hoſtias quiſque ſuas, & introite in atria Domini. Non ex NECESSITATE, ſed poteſtatem habentes veſtra voluntatis. Neque enim ſicut, non mœchaberis, non occides, ita dici poteſt: Non nubes. Illa exiguntur, iſta offeruntur* (en diſcrimen præcepti & conſilij) *ſi fiant iſta, laudantur; niſi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis, in his autem ſi quid amplius* SVPEREROGAVERITIS (en ipſum etiam vocabulum *Supererogationis*, quod Theologi acceperunt ab Auguſtino) *in redeundo reddet vobis.*

Eodem planè modo inter præcepta & conſilia diſtinguunt paſſim alij omnes veteres. Maximè autem luculenter Cyprianus libro de habitu virginum, in fine: Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum; Ambroſius libro de Viduis, qui inter cætera dicit: *Virginitas non imponitur, ſed præponitur*: & Gregorius lib. 15. Moralium, cap. 9. & ex Græcis Origenes in caput 15. ad Romanos. Euſebius lib. 1. demonſtrationis Euangelicæ, cap. 8. Chryſoſtomus hom. 8. de pœnitentia. Baſilius libro de Virginitate. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum.

Ratione quoque ex ſuaui modo diuinæ prouidentiæ ducta probatur illa eadem aſſumptio. Nam etſi Deus ea omnia, quæ vllo modo facere poſſemus, imperare nobis potuerit; tamen & ſuæ bonitatis, & noſtræ infirmitatis ratio, vt id non faceret, requirebat. Cùm enim nemo ſit, qui faciat, quicquid facere poteſt; & pauci etiam, qui quædam opera præſtantiora, & ideò etiam difficiliora exequi velint; nemo vnquam eſſet, qui non innumeris & grauiſſimis peccatis obſtringeretur, ſi omnia, quæ fieri poſſunt, atque adeò præclariſſima quæque opera, diuinitus eſſent imperata. Quæ res multo maiori detrimento, quàm emolumento, eſſet generi hominum cuius ad vtilitatem & ſalutem præcepta omnia referri conueniebat. Quare non ad omnia opera neceſſitate præcepti Deus nos obſtrinxit; ſed quædam in libera hominis poteſtate & electione poſita ſunt, vt qui ea *fecerint* (ſicut D. Gregorius Nazianzenus vbi ſuprà inquit) *honore & præmiis exornentur: qui autem minus ea expleuerint, nihil inde periculi pertimeſcant.* Quod cùm ita ſit, firma eſt quoque illa noſtra quarta probatio vitæ religioſæ.

QVINTO; probatur idem Religioſæ vitæ inſtitutum, Eccleſiæ teſtimonio; quæ in multis Conciliis illud, tanquam ſanctum & pium, commendauit, vt in Chalcedonenſi act. 15. cap. 6. in Gangrenſi, cap. 9. in Ancyrano, cap. 18. in Carthaginenſi I. cap. 3. in Carthaginenſi IV. cap. 11. in Toletano X. cap. 5. in Elibertino, cap. 13. in

Turonenſi

Digitized by Google

Taronenſi II. cap. 21. & denique in Conſtantienſi ſeſſ. 8. vbi Vviclephi contrarius error damnatus eſt,& in Tridentino ſeſſ. 25 cap. 1. de reformatione.

Refelluntur obiectiones Sectariorum. §.2.

SED OBIICIVNT in primis Sectarij, vim illius præcepti. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,ex tota anima,ex omnibus viribus, & ex totâ mente.* Cuius præcepti ea vis eſſe videtur, vt neceſſariò nobis ex Dei amore faciendum ſit, quicquid omnino poſſumus boni facere. Id autem ſi ita eſt, nullum ſupereſt bonum opus ſupererogationis,quod non ſit præceptum.

RESPONDEO; non eam eſſe vim ac ſententiam eius præcepti, ſed triplicem aliam, quarum nulla efficit vt omnia bona opera ſint præcepta. *Primò*; vis huius præcepti eſt, vt verè, ſincerè,& efficaciter Deum diligamus, non fictè & ſimulatè. Quod & illis verbis D. Ioannes monet, epiſt.1.cap.3. *Non diligamus verbo & lingua, ſed opere & veritate.* Ita inſinuat Scriptura,hoc ipſo, quòd non planè iiſdem verbis, ſed aliis & aliis præceptum illud in aliis & aliis locis refert; quaſi eadem illa ſinceritas & veritas dilectionis diuerſis verbis tantundem ſignificantibus vbique præcipiatur:vt patet Deuter. 6. & apud Matth. cap. 22. & apud Marc.cap.12. & Luc.cap.10.Atque ita etiam pleríque expoſitores indicant, qui nihil diſtinguunt inter verba, quibus hoc præceptum traditur. Vt Chryſoſtomus,Hilarius,Hieronymus, in cap.22. Matth. & Ambroſius in cap.10.Luc.

Secundò; vis etiam illius præcepti eſt, vt Deum diligamus præcipuo quodam animi conatu: Quomodo & vulgò etiam tota animi contentione id efficere, & in eo toti verſari dicimur, quod præcipuè conamur, vt etiam loquitur Scriptura in Geneſ.cap.31. verſ.6. & 2.Reg.15. verſ. 13. Itaque iubemur Deum rebus aliis omnibus, tanquam finem vltimum, anteponere, exequendo ad eam rem,ſiue per intellectum, ſiue per quaſcunque alias animæ vires, omnia, quæ, vt in eius gratia & amicitia maneamus,requiruntur. Id quod facimus, cùm vitamus omnia peccata mortalia.

Hanc eſſe vim huius præcepti indicat etiam Scriptura,hoc ipſo quod docet,in hac vita poſſe hominem huic præcepto ita ſatisfacere, vt non ſit eius præuaricator & reus:ſi nimirum permaneat in amicitia Dei. Vt patet ex Deut. cap.4. 13. 30. & ex. 1. Reg. 7. & 3. Reg. 9. 14.& 4. Reg. 13. Quod idem aſſerit D. AVGVSTINVS libro de ſpiritu & litera,cap.36. cùm diſertè ſcribit, *non eſſe culpæ deputandum, ſi in hac vita non poteſt eſſe tanta dilectio Dei, quanta cognitioni plenæ debetur.* Denique hanc eſſe vim huius præcepti, ſentiunt communiter alij Patres, & maximè illi, qui per id præceptum dicunt exigi mentis conatum nominatim, quoad vim animæ vegetatiuæ, & ſentientis & intelligentis. Vt Auguſtinus lib. 1. de doctrina Chriſtiana, cap.12. Anſelmus in cap.22.Matthæi, Bernardus ſermone 20. in Cantica, & ex Græcis Gregorius Nyſſenus libro de creat.homin.cap.8. Theophylactus in cap.22. Matthæi.

Tertio; vis huius præcepti eſt, vt in eiuſmodi Dei dilectione, tanquam ſcopum & terminum, in quem contendamus, habeamus nobis propoſitam abſolutiſſimam illam perfectionē charitatis, quam aſſequemur demum in cœleſti patria, cùm ita Deum ex totis animæ viribus diligemus, vt continentur in illius amore defixi ſimus, neque ab eo vnquam deſiſtamus. Quem ſanè charitatis ſcopū & finem ſatis hoc ipſo nobis præfixum habemus, quòd cum ſpe beatitudinis æternæ Deum diligimus.

Hanc eſſe vim huius præcepti, indicat D. Auguſtinus libro de ſpiritu & litera,cap.36. & lib.de perfect. iuſt. & D. Bernardus ſerm. 50.in cant. & D. Thomas ſuprà q. 44. art. 6. & q.184 art. 3. cùm aiunt, præceptum hoc non poſſe in hac vita perfectè impleri, eo quòd omnis perfectio charitatis in illud cadat, atque adeo illa etiam, quæ in cælo eſt futura. Hoc enim(vt quæſt.2. docuimus)

A non ita poteſt ab his auctoribus intelligi, quaſi ſumma illa perfectio dilectionis cadat in præceptum charitatis, vt aliquid iam neceſſariò exequendum per id præceptum. Sed quia cadit in illud, vt ſcopus & finis, quo debeat quis contendere per eam dilectionem; quæ iam eſt exequenda per id præceptum, qua ſcilicet Deus rebus omnibus (vt antè dictum eſt) anteponatur. Alioqui conſequens eſſet, omnes in hac vita neceſſariò peccare contra id præceptum, ſi ſecundùm id non poteſt impleri, quod cadit in illud tanquam *iam exequendum* Id autem conſequens apertè falſum eſt, & diſertè negatur illic à Diuo Auguſtino, vt paulo antè vidimus.

Adde, quòd iſto modo ſummam illam perfectionem charitatis in id præceptum cadere, nempe non vt aliquid iam neceſſario exequendum,ſed vt finem, in quem B executio tendere debeat, ipſemet Auguſtin. vbi ſuprà, diſertis verbis explicat. Nam propterea dicit præcipi, vt ex toto corde, & tota anima diligamus, *vt admoneamur, quid fide poſcere, & quò ſpem præmittere, & ad quid, obliuiſcentes ea quæ retrò ſunt, contendere debeamus.* Et libro de perfectione iuſtitiæ, ante medium: *Non rectè,* inquit, *curritur,ſi, quò currendum eſt, neſcitur. Quomodo autem ſcitur, ſi nullis præceptis oſtenderetur?*

Poteſt autem hæc res declarari, tum eo exemplo quod adduximus quæſtione ſecunda, tum etiam hoc. Nam ſi pater hunc in modum præcipiat filio:Inſerui Principi, & ita quidem inſerui, vt ab eo maximis aliquando muneribus afficiaris, vtrumque dici poteſt cadere in hoc parentis præceptum, nimirum & ſeruitium erga Principem, & Principis munera: ſed alia atque alia ratione. C Seruitium quidem,vt id, quod à filio ex eo præcepto parentis exequendum eſt. Munera verò Principis, vt finis, quem in eo ſeruitio filius ſpectare debet. Neque ex parte quidem huius finis id præceptum parentis filius perfectè exequitur,donec munera à Principe conſequatur; tametſi non propterea ſit interim præcepti paterni reus, modò fideliter Principi inſeruiat. Ita in propoſito, dilectio Dei, quæ excludat omne mortale peccatum,in præceptum charitatis cadit, vt id quod hac in vita eſt exequendum vi huius præcepti. Perfectio autem illa ſumma dilectionis, vt finis ac terminus, in quem per dilectionem debemus contendere.

Porrò has eſſe veras interpretationes illius præcepti charitatis, & nequaquam eo præcipi quicquid omnino facere poſſumus; duas ob cauſſas, ſi nihil aliud eſſet, co- D guntur etiam Sectarij nobis concedere. *Primò*; quia plerumque illi erroris huius ſui obliti, argumentari contra nos ſolent, quoſdam cultus in Eccleſia vſurpatos ideo non eſſe licitos, quia nō ſunt diuinitus præcepti. Agnoſcunt igitur, non omnia eſſe præcepta. *Secundò*; quia, vt de vno opere nominatim dicamus,minimè negant, bonum opus eſſe, renuntiare quempiam omnibus quæ poſſidet, & dare illa pauperibus: cùm in eo Chriſtus Dominus Matth. 19. perfectionem conſtituerit. Et tamen fatentur iſti nobiſcum,contra Pelagianos, non eſſe diuinitus id præceptum.Nam,vt Diuus AVGVSTINVS epiſt. 89. q. 4. Pelagianis reſpondet, quod Chriſtus ait Lucæ 14. *Qui non renuntiat omnibus, quæ poſſidet; non poteſt meus eſſe diſcipulus*; de renuntiatione ſecundùm animi quandam *præparationem* intelligi debet: vt ſcilicet ſit quis E paratus renuntiare, ſi quando ob aliquam circumſtantiam fuerit neceſſe. Quomodo etiam ibi præceperat renuntiare *animæ propriæ & vxori.*

Neque etiam apud Matth. cap. 19. abſolutè ſignificat Chriſtus, impoſſibile fore diuitem intrare in regnū cœlorū, ſed impoſſibile id eſſe ſine auxilio Dei, vt illic etiā Auguſtinus confirmat ex verbis,quæ ibi ſubiunxit Chriſtus: *Quod impoſſibile eſt apud homines, poſſibile eſt apud Deū.*

Sic etiam neque Pelagianis ſuffragatur, quod Chriſtus Matth.5 præcipit: *Eſtote perfecti.* Nam non ibi de illa perfectione loquitur, quam poſtea ponit in renuntiatione ſuorum bonorum, & diſtinguit à præceptis tanquam

Digitized by Google

ad ſalutem non neceſſariam, ſed conducibilem ad maius præmium reportandum in cælo; ſed loquitur ibi Dominus de perfectione hominis neceſſaria ad ſalutem, quæ in obſeruatione mandatorum conſiſtit. Aliæ Sectariorum obiectiones nullius planè ponderis ſunt. Quare maneat, aliqua eſſe opera bona, à Deo non imperata, in quorum ſtudiũ rectiſſimè poſſint incumbere Religioſi.

Religioſæ vitæ inſtitutum non poſſe propter Vota reprehendi. §. 3.

QVod ad SECVNDVM attinet, probatur PRIMO ex Scriptura, rectè poſſe vota emitti à Chriſtianis, atque adeo etiam à Religioſis, cauſa *cultus diuini.* Nam Scriptura in omnibus iuſtis ea laudat in lib. Eccleſ. cap. 15. *Vota iuſtorum placabilia.* Et nominatim in Chriſtianis apud Iſaiam, cap. 19. *Et colent eum in hoſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino, & ſoluent.* Quo loco ſermo eſt de tempore noui Teſtamenti, vt exponunt omnes interpretes. Et generatim quoque iubet vota implere, à quocunque illa emiſſa fuerint. Pſal. 75. *Vouete, & reddite Domino Deo veſtro.* Et in Prouerb. cap. 20. *Ruina eſt homini vota retractare.* Et apud Eccleſ. cap. 5. *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere; diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio.* Vt iam alia teſtimonia prætercam, ex quibus poſtea probabo nominatim votum paupertatis, caſtitatis & obedientiæ.

SECVNDO; id probatur ex Patribus, qui paſſim in Chriſtianis quoque vota prædicant, & ea vim habere obligandi teſtantur. Vt Cyrillus, Hieronymus, Theodoretus, & alij, interpretes Iſaiæ in cap. 19. Et AVGVSTINVS in Pſalm. 75. qui explicans illud, *Vouete & reddite,* Chriſtianos ad vouendum hortatur his verbis: *Quiſque quod poteſt, voueat, & reddat. Non ſitis pigri ad vouendum, non enim veſtris viribus implebitis.* Et rurſus in Pſalm. 132. *Debet eſſe,* inquit, *impiger animus, vt & voueat & reddat: ne cùm ſe minus idoneum reputat ad reddendum, piger ſit ad vouendum.* Oſtendit etiam, quanta ſit obligatio voti, idem Auguſtinus epiſt. 45. & Chryſoſtomus homil. 12. in acta Apoſtolorum; Fulgentius epiſtola de debito coniug. cap. 8. Caſſianus lib. 4. de inſtitutis renuntiantium, cap. 13. & alij paſſim.

TERTIO; probatur ratione, ducta ex communi natura virtutis. Nam id omne quod natura ſua eſt actus virtutis; licet Chriſtianis facere ad honorem & cultum Dei. Sed votum natura ſua eſt actus cuiuſdam virtutis, puta religionis: Ergo licitum eſt Chriſtianis vouere ad Dei cultum. Maior propoſitio probatur. Nam omnis actus virtutis eſt per ſe idoneus ad colendum Deum, vt patet ex D. Auguſtino lib. 10. de Ciuitate Dei, cap. 6. qui idcirco *omne opus bonum* vocat *ſacrificium*; atque etiam ex Scriptura, quæ promiſcuè diuerſarum virtutum actibus, rationem cultus diuini tribuit. Vt patet ex epiſt. ad Roman. 12. ad Phil. 4. & ad Hebr. 13. & Diui Iacobi 1. Non eſt autem dubium quin poſſint Chriſtiani ea omni ratione Deum colere, quæ ſuapte natura ſit ad diuinum cultum accommodata. Minor autem propoſitio probatur. Nam vouere eſt promittere aliquid Deo, non vt in vſum aliquem eius cedat, cùm ipſe nulla re egeat, ſed vt cedat in illius honorem *& gloriam*, quæ eſt proprium obiectum & ſcopus virtutis religionis. Atque idipſum teſtimonio illo Iſaiæ 19. confirmatur: *Colent eum in hoſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino.*

QVARTO; probatur alia ratione ducta ſpeciatim ex natura & efficacitate illius *actus* virtutis, qui eſt votum. Nam licitum eſt Chriſtianis ſuam voluntatem firmare in eo quod ad ſpiritualem vtilitatem ipſorum ſit conducibile. Sed hoc faciunt, cùm voto ſe obligant ad exequendum aliquem virtutis actum in Dei gloriam; cùm id totum cedat in vtilitatem, non Dei, cui promittimus, ſed noſtram: Ergo licitè vouent. Hanc rationem attigit D. AVGVSTINVS epiſt. 45. cùm de voti obligatione agens, inquit: *Felix neceſſitas, quæ in meliora compellit.*

Poſtremo probatur exemplis hominum Sanctorum, qui eo nomine in Scriptura commendantur, quòd Deo quidpiam vouerunt: Vt Iacob & Anna, 1. Reg. 1. quæ & idcirco à Deo exaudita eſt. Item B. Virgo & Apoſtoli, vt paulo pòſt oſtendemus.

Reſponſio ad obiectiones contra Vota. §. 4.

AT obiiciunt Sectarij PRIMO, quòd in Scriptura noui Teſtamenti nulla vota commendantur, ſed ſolùm in ſcriptura Teſtamenti veteris. Ex quo quidam Sectarij planè paradoxè colligunt, vota fuiſſe tantùm cærimonias veteris legis, quæ non magis ad Chriſtianos pertineant, quàm circumciſio & Iudæorum ſacrificia. Ita enim deſipuit Petrus Martyr in lib. de Cœlibatu & votis Monaſticis, & Petrum Martyrem ſecutus Herbrandus in Spongia ſua contra noſtrum lib. 2. Apologeticum de Idololatria, fol. 12.

RESPONDEO; falſum eſt in primis, in Scriptura noui Teſtamenti vota Chriſtianis non commendari. Commendatur enim ibi votum B. Virginis, & Apoſtolorum, & aliorũ, quamuis nõ expreſſo etiam *voti* vocabulo, vt poſtea videbimus. Deinde, ſi maximè nullis verbis in nouo Teſtamento mentio fieret votorũ, quæ ad Chriſtianos pertineant: tamen nobis ſatis eſſet teſtimonium Iſaiæ, c. 19. qui de temporibus noui Teſtamẽti, atq; adeo de Chriſtianis vaticinans, inquit: *Et colent eum in hoſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino*; vt ſuprà vidimus.

Quàm autem ineptum commentum ſit, vota cærimonias legis veteris proprias facere, oſtẽdi lib. 3. de Idololatria, cap. 2. in confutatione illius Spongiæ Herbrandinæ. Nam primùm cerimoniæ legis veteris, certis mandatis diuinis præſcriptæ fuerunt: vouendi autẽ religio, planè tunc fuit libera, ſicut iam: vt patet tum ex aliis locis, tum ex Deuter. cap. 6. *Si nolueris polliceri, abſque peccato eris.* Deinde cerimoniæ propriæ illius legis, actus aliqui externi fuerunt. Vota verò, ſola etiam mente potuerunt Deo nuncupari. Denique nulli vnquam Orthodoxorum Patrum iſtud commentum Petri Martyris & Herbrandi venit in mentem.

SECVNDO obiiciunt, omnem Dei cultum voluntariũ, qui ſcilicet à Deo præceptus non ſit, ſicut non ſunt præcepta vota, eſſe ſuperſtitioſum & idololatricum.

RESPONDEO, falſum & planè delirum eſſe hoc iſtorum principium. Vt alibi fusè demõſtraui, explicatis omnibus Scripturæ teſtimoniis, quibus iſti ad eam rem abutuntur. Nam, vt alia omittam, minimè committunt idololatriam, qui per nomen Dei iurant, vt olim Dauid & alij iurarunt; tametſi cultus ille Dei, qui inuocatione diuini teſtimonij continetur, nuſquam eſt præceptus.

Ἐθελοθρησκεία verò, quam Apoſtolus ad Coloſſ. 2. damnat, non eſt, vt falsò Sectarij exiſtimãt, quiuis cultus voluntarius, ſed qui ita voluntarius eſt, vt ſine certa ratione pro libito ſuſcipiatur, cùm ſit per ſe inanis, & vanus, & ſimulatus, ſicut erat cultus illorum, qui religionis cauſa abſtinebant à quibuſdã cibis, tanquam natura ſua immũdis, contra quorũ ſuperſtitionẽ ibi Apoſtolus diſputabat. Quomodo etiã Latinè dicere conſueuimus, agi merè gratis & volũtariè id quod ſine certa ratione agitur.

Atque ita hunc Apoſtoli locum de ſimulato cultu intelligunt omnes eius interpretes, & præterea etiam D. Auguſtinus epiſt. 59. ad Paulinum, & Diuus Hieronymus epiſt. ad Algaſiam, quæſt. 10. Itaque rectè Latinus interpres pro vocabulo illo Græco, *Superſtitionem* dixit.

TERTIO obiiciunt, quòd obligatio voti pugnare videtur cum libertate, qua ſumus à Chriſto donati.

RESPONDEMVS, libertatem eam, quam nobis Chriſtus ſuo merito peperit, potiùs augeri & muniri per obligationem voti. Eſt enim hæc libertas, nõ qualiſcunque, ſed à ſeruitute peccati, vt docet Apoſtolus, ad Rom. 6. Itaque conſiſtit propriè in quadam facultate, quam nobis gratia diuina ſuppeditat ad ſeruiendum Deo, vitandis peccatis mortalibus. Qua proinde facultate effi-

cimur ſerui iuſtitiæ, & liberamur à contraria ſeruitute peccati; id eſt, ab ea diſpoſitione, qua, is qui peccato mortali obſtrictus eſt, & gratia diuina deſtitutus, ita eſt conſtitutus, vt obnoxius ſit peccatis mortalibus, atque adeo ſit neceſſe, eum, niſi gratiam recuperet, interdum ſeruire peccato, ſicut in materia de gratia, q. 1. diſputauimus.

Hoc enim eſt quod docet Apoſtolus ad Rom. 6. cùm explicans hanc libertatem gratiæ, & peccati ſeruitutem, inquit, *Gratias Deo, quòd ſerui fuiſtis peccati, liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Hanc igitur gratiæ libertatem, certum eſt, non modò non minui per obligationem voti, ſed etiam augeri & ſtabiliri, vt diximus. Nam ita per voti obligationem firmamur & adigimur ad ſeruiendum iuſtitiæ, vt iam non liceat nobis ſine peculiari peccato contra votum, facere id quod vel malum eſt, & repugnans iuſtitiæ, vel eſſe poſſet occaſio mali.

Fateor equidem, libertatem hominis, ſi abſolutè, vt libertas eſt, conſideretur, id eſt, vt eſt facultas ad vtrumlibet; & non, vt eſt libertas *Christiana*, ad ſeruiendum nempe iuſtitiæ; aliquo modo minui per obligationem voti: quatenus per illud nempe ita quidpiam factu difficile redditur, vt iam ſine peculiari peccato non poſſit fieri, cùm antea poſſet. Sed tamen hoc modo etiam minuitur libertas per obligationem matrimonij, & aliorum contractuum humanorum: quam tamen obligationem nemo præterea cencebit pugnare cum libertate Chriſtiana, quam obtinemus per Chriſti gratiam.

Adde; quòd non modò eiuſmodi diminutio libertatis per votum, cum libertate Chriſtiana non pugnat, ſed neque ipſi etiam libertati ſimpliciter conſideratæ accidit incommodè. Nam non fit ea diminutio ſecundùm id quod eſt perfectionis in libertate humana, nimirum ſecundùm facultatem, quam habemus rectè operandi, & conſequendi beatitudinem, quæ finis eſt noſtræ libertatis. Hæc enim facultas potiùs promouetur per votum, vt antè explicaui. Sed fit ea qualiſcunque diminutio ſecundùm id quod eſt *imperfectionis* in libertate, nempe ſecundùm procliuitatem ad malum. Quam rem intelligens præclarè D. AVGVSTINVS epiſt. 45. ad Armentarium, inquit. *Non eſt gratulanda libertas, qua fit, vt non debeatur, quod cum lucro redditur.* Et infrà: *Non te vouiſſe pœniteat; imò gaude, iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Fœlix eſt neceſſitas quæ in meliora compellit.*

Addę etiam, quòd vt non eſſet incommodum noſtræ libertati, ſi penitus facultas & procliuitas ad malum ei adimeretur (vt patet in Deo & beatis, qui perfectiſſima libertate præditi ſunt, tametſi non habent facultatem ad malum) ita etiam non eſt ei incommodum, ſed valde vtile, vt eiuſmodi facultas ad malum minuatur per votum. Nam tãto magis firmatur & promouetur in bono, quanto magis minuitur eius facultas ad malum.

Denique ſicut non obſtat perfectioni libertatis neceſſitas *præcepti*, quamuis minuat aliquo modo facultatem ad malum: ita neque neceſſitas voti. Quæ volui paulo fuſiùs explicare, vt appareat, ex imperitia profectum eſſe argumentum illud Sectariorum à libertate Chriſtiana ductum; quod potiſſimùm vrget Petrus Martyr lib. de Cœlibatu & votis monaſterij.

QVARTO obiiciunt, quòd temerarium eſſe videtur, exponere ſe periculo peccandi per obligationẽ voti.

RESPONDEO; voti obligationem per ſe potiùs minuere periculum peccandi, quatenus per ſe firmat magis voluntatem in bono, vt hactenus explicaui. Periculum autem, quod ex accidenti ob conditionem humanæ libertatis imminet peccandi circa materiam voti, non debet deterrere Sapientem à vouendo, cùm poſſit & eadem ipſa libertate & gratia diuina, quæ præſtò eſt, id periculum ſuperari. Quemadmodum neque eiuſmodi periculum debuit Deum impedire, quominus præcepta hominibus daret, quæ pro libertate ſua violare poſſent. Si enim pericula, quæ ex accidenti imminent, ſpectare ſemper oporteret, nihil ferè geri poſſet in rebus humanis: iuxta illud Eccleſ. 5. *Qui obſeruat ventum, non ſeminat; & qui conſiderat nubes, nunquam ſeret.* Aliæ obiectiones Sectariorum nullius ſunt momenti.

Rectè voueri à Religioſis Paupertatem, Caſtitatem, & Obedientiam. §. 5.

QVod attinet ad TERTIVM, probatur, rectè à Religioſis voueri paupertatem, caſtitatem, & obedientiam; PRIMO; ex Scriptura, hoc modo. Quod per ſe bonum ac pium eſt rectè, etiam Deo vouetur, cùm ipſa quoque vouendi religio ſit bona & ſancta, vt ex Scripturis antè probauimus. Sed paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ ſtudium per ſe bonum & pium eſt; vt etiam antea ex Scriptura probauimus: Ergo paupertas, caſtitas, & obedientia rectè vouentur.

SECVNDO; probatur exemplis eorum qui in Scriptura noui Teſtamenti cum laude commemorantur aliqua huiuſmodi vota feciſſe. Nam votum PAVPERTATIS feciſſe Apoſtolos, colligit D. AVGVSTINVS lib. 17. de Ciuit. Dei, cap. 4. ex illis D. Petri verbis: *Ecce nos reliquimus omnia.* Item quoſdam etiam ex primis Chriſtianis, vt Ananiam & Saphiram, peculiari voto ſe abdicaſſe proprietate rerum, colligunt ferè omnes Patres ex illis verbis eiuſdem Diui Petri ad Ananiam Act. 5. *Cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui ſancto?* id eſt, fallere promiſſionem illi factam, & fraudare de pretio agri? Ita Diuus Hieronymus epiſt. ad Demetriadem; Auguſtinus ſerm. 27. de verbis Apoſtoli; Gregorius lib. 1. Regiſtri, epiſt. 33. Fulgentius epiſt. de debito coniug. cap. 8. Rabanus, Chryſoſtomus, Arator, Oecumenius in illum locum Actorum.

Votum autem OBEDIENTIÆ etſi non directè commemoretur in Scriptura, tamen ex illa etiam colligitur, rectè fieri. Nam laudat obedientiam, quæ Præpoſitis & Maioribus exhibetur. Vt patet Ieremiæ 35. Lucæ 10. & ad Hebr. 13. Et laudat etiam vota, quæ fiunt de re per ſe bona: vt ſuprà vidimus. Ex quibus apertè conſequitur, obedientiam eiuſmodi rectè voueri, ſecundùm Scripturæ ſententiam.

Votum verò CASTATIS emiſiſſe B. Virginem, colligitur apertè ex illis eius verbis apud Lucam cap. 1. *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* id eſt, non poſſum cognoſcere? vt oſtendit D. AVGVSTINVS lib. de ſancta Virginitate, cap. 4 Gregorius Nyſſenus oratione de Natiuitate Domini. Beda in cap. 1. Lucæ. Diuus Anſelmus libro de excellentia Virginitatis, cap. 4. Diuus Bernardus ſerm. 4. de Annuntiatione, & omnes Theologi cum Magiſtro ſententiarum in 4. diſt. 30.

Neque tamẽ repugnauit B. Virgo huic voto, conſentiens in matrimonium cum Ioſepho, etiamſi demus, id votum eam antea feciſſe, vt ſentiunt Auguſtinus & Gregorius Nyſſenus locis citatis. Nam non fuit neceſſe vt conſentiret in *actualem vſum* matrimonij (cùm hic non ſit de matrimonij eſſentia) ſed ſatis fuit vt conſentiret in poteſtatem quandam Ioſephi ad illum; edocta interim per diuinam reuelationem, nunquam fore vt ea poteſtas in actum reduceretur. Et ſic ſaluum & integrum manſit virginitatis propoſitum, quod confirmâtat voto.

Item Chriſtus, Matth. 19. cùm laudat Eunuchos, *qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum*; eos procuIdubio laudat, qui legem ſibi priuatam continentiæ per votum indicunt; atque eatenus ſibi omnem facultatem ad vſum Venereum amputant.

Quare D. Auguſtinus lib. de ſancta Virgin. cap. 30. ad hoc ipſum per votum continentiæ faciendum hortatur. Et D. Epihanius hæreſi 58. illos hoc modo ſe caſtrare dicit, qui vitam agunt monaſticam, atque adeo voto continentiæ ſe obſtringunt. Et ſimiliter D. Fulgentius libro de fide ad Petrum, cap. 3. eos qui *in corde ſuo* (vt inquit) *continentiam Deo vouent.*

Præterea id ipſum votum Caſtitatis feciſſe Apoſtolos colligitur ex verbis Diui Petri, qui poſt expoſitam illic à

Chriſto eam omnem perfectionem, profeſſus eſt ibidem ſe vnà cum reliquis Apoſtolis eam fuiſſe complexum, inquiens: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Matth. 19. Id quod etiam aſſerit D. Epiphanius loco citato, his verbis: *Quinam hi fuerunt qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum, niſi generoſi Apoſtoli, ac monaſticam vitam degentes?* Atque id ipſum indicat circumſtantia illius textus. Nam inter illa omnia, quæ Chriſtus docuit relinquenda, numerauerat is etiam *vxorem*; quæ dupliciter relinqui poſſunt ſtudio perfectionis; nimirum vel vxorem non ducendo, ſi quis nondum illam duxerit; vel à conſuetudine vxoris abſtinendo, ſi quis eam duxerit.

Denique Apoſtolus 1. Timoth. 5. commemorat atque commendat votum continentiæ quarundam viduarum; hoc ipſo, quòd aſſerit, eas damnationem incurriſſe quoniam id votum violauerint. *Adoleſcentiores*, inquit, *viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto* (id eſt, cum iniuria Chriſti) *nubere volunt, habentes damnationem; quia primam fidem irritam fecerunt.* Hoc enim loco, per fidem, non poteſt intelligi communis fides de obſeruandis diuinis legibus, data Deo in baptiſmo, vt Caluinus & alij Sectarij fingunt: nam hæc non violatur per matrimonium, cùm nulla lex diuina illud prohibeat.

Quare ſupereſt, vt per fidem ibi intelligatur peculiaris fides data Deo de continentia per voti promiſſionem, qua fides Deo obſtringitur. Ita enim hunc locum veteres patres, tum Latini tum Græci, intelligunt. Vt Tertullianus libro de Monogamia: Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, & in cap. 44. Ezechielis; Auguſtinus in Pſal. 75. & libro de ſancta Virginitate, cap. 23. & libro de bono viduitatis, cap. 8. & 9. Ambroſius, Primaſius, Sedulius, Beda, Haymo, Anſelmus in cap. 5. 1. ad Timotheum: Fulgentius epiſt. 1. Epiphanius hæreſi 48. Baſilius libro de Virginitate, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius in cap. 5. 1. ad Thimoth. Itémque Patres Concilij Carthaginenſis IV. can. 104. & Toletani IV. c. 55. Clemens Romanus lib. 3. conſtitut. cap. 1. & 2. Innocentius I. epiſt. 2. cap. 13 & Gelaſius I. epiſt. 1. cap. 23.

TERTIO; probantur tria illa vota ex antiquiſſimo vſu fidelium, quem rectiſſimum fuiſſe conſtat ex teſtimonio & traditione veterum. Nam quòd iam inde ab Apoſtolorum temporibus votum PAVPERTATIS fuerit in vſu, præter teſtimonia Scripturæ ſuprà citata, conſtat quoque ex Clemente I. epiſt. 5. ex Vrbano I. in epiſt. ſua decret. ex Auguſtino in Pſalm. 25. & lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 4. Baſilio in conſtit. monaſt. cap. vlt. ex Caſſiano lib. 4. de Inſtitut. renuntiantium, cap. 13. & ex Concilio Aurelianenſi I. can. 21.

De voto autem CASTITATIS, id conſtat ex Ignatio epiſt. ad Tarſenſes. Dionyſio, cap. 6. Eccleſ. Hierarch. Martiali epiſt. ad Toloſanos, cap. 8. Clemente Alexandrino lib. 3. Stromat. Origene hom. 23. in Num. Athanaſio lib. de hum. Verbi, & lib. de Virginitate: Baſilio lib. de Virginitate, & initio monaſt. inſtit. Epiphanio hæreſi 61. Euſebio lib. 4. de vita Conſtantini, & lib. 8. hiſt. c. 17. Chryſoſtomo hom. 14. & 15. in 1. ad Tim. & epiſt. 6.

Item ex Patribus Latinis: nempe ex Tertulliano lib. de Monogamia, & de velandis Virginibus, & in exhortatione ad caſtitatem, in fine; Cypriano lib. de habitu Virgin. & lib. 1. epiſt. 11. Hilario in Pſal. 64. Ambroſio lib. ad Virg. cap. 5. & lib. 3. de Virgin. Hieronymo lib. 1. contra Iouinianum: Auguſtino lib. de ſancta Virginitate, cap. 4. & 30. & in Pſal. 75. Gregorio lib. 1. Regiſtri, epiſt. 33. & epiſt. 40.

Item ex variis Conciliis, vt ex Chalcedonenſi act. 15. & 16. Romano ſub Sylueſtro, can. 10. Ancyrano, can. 18. Elibertino, c. 13. Arauſicano, can. 27. & 28. Carthaginenſi III. c. 33. Carthaginenſi IV. c. 14. Turonenſi II. cap. 16. Toletano IV. c. 55. &c.

Item ex antiquis Pontificibus, vt ex Clemente I. lib. 3. conſtit. Apoſtol. cap. 1. Sotere epiſt. 2. Innocentio I. epiſt. 2. cap. 12. Leone epiſt. 90. ad Ruſticum, cap. 13. & cæteris.

Adde, quòd tanti olim habita eſt religio voti continentiæ, vt Iouinianus Imperator legem capitis tulerit in eos qui ſacras virgines violarent, vt narrat Caſſiodorus ex Sozomeno in hiſtoria tripartita, lib. 7. cap. 4. Ac extat quoque ea lex, in l. ſi quis, C. de Epiſcopis & Clericis.

De voto denique OBEDIENTIÆ idem colligitur ex illis veterum teſtimoniis, quæ indicant, iam olim Religioſos debuiſſe neceſſariò præſtare obedientiam ſuis Maioribus: nam cùm id non debuerint immediatè communi aliqua lege diuina; reſtat vt debuerint priuata lege, quam ſibiipſi indixerint promiſſione voti. Debuiſſe autē neceſſariò eos obedire Maioribus, conſtat ex Hieronymo epiſt. ad Ruſticum Monachum, Auguſtino lib. 1. de morib. Eccleſ. cap. 31. Baſilio in conſtit. monaſt. cap. 22. Caſſiano lib. 4. de inſtitutis renuntiantium, cap. 13. & 33. & ex concilio Agathenſi, cap. 18. Quin etiam expreſſam mentionem voti de diſciplinæ religioſæ obſeruantia, facit Auguſtinus in Pſal. 75 & 99. & Caſſianus, cap. 33. citato, & D. Gregorius hom. 20 in Ezechielem.

QVARTO; probatur ſimul ſanctitas & antiquitas horum trium votorum, his veterum teſtimoniis. *Primò*; Diuus Dionyſius, cap. 6. Eccleſ. Hierarch. ait, Monachos *coram Sacerdote poſitos intentè promittere, renuntiare omnibus diuiſibilibus*, id eſt, caducis omnibus, cuiuſmodi ſunt opes, voluptates, vſus voluntatis propriæ, &c.

Secundò; Origenes hom. 11. in Leuit. hortatur homines, vt *renuntient mundo, & eius concupiſcentiis, & ſe totos deuoueant Deo tanquam primogenitos.*

Tertiò; Diuus Hieronymus epiſt. ad Heliodorum, aſſerit, Monachos *facere pollicitationem ſequendæ perfectionis, quam non liceat infringere.*

Quartò; Diuus Auguſtinus in Pſal. 75. & 132. affirmat, optimè Monachos facere, quòd *vitam ſuam deuoueant Deo.*

Poſtremò; Diuus Gregorius hom. 20. in Ezechielem, docet, gratiſſimum Dei holocauſtum eſſe, *cum quis* (inquit) *omne quod habet, omne quod viuit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo vouerit.*

Atque ex hac ſententia Gregorij duci poteſt vltimo loco pro aſſertione iſtiuſmodi trium votorum optima ratio. Nam ſi Deo gratum eſt quoduis votum, quod ei fit de actu bono, vt ſuprà probauimus: quanto gratius ei erit iſtud holocauſtum, quo tribus his votis, & ſe, & omnia ſua ſimul diuinæ Maieſtati quis cōſecrat? Etenim voto Paupertatis, bona externa; voto Caſtitatis, ſuum corpus; voto Obedientiæ, mentem homo Deo conſecrat; atque adeo id omne, quod aut eſt, aut habet.

PORRÒ ex his redarguitur inſigne mendacium Philippi Melanchthonis in Apolog. confeſſ. Auguſt. art. 27. & Caluini lib. 4. Inſtit. cap. 13. ſect. 10. qui non ſunt veriti ſcribere, antiquos Religioſos nihil habuiſſe commune cum huius temporis Religioſis. Itémque Eraſmi in vita ſancti Hieronymi, qui affirmauit, Monaſteria olim libera fuiſſe collegia, ex quibus qui diſcederent, & ad ſeculum redirent, ſolùm incurrerent quandam inconſtantiæ notam. Hæc eſſe falſa, conſtat abundè ex teſtimoniis allatis. Nam obſtringebant ſe Religioſi olim etiam, ſicut modò, his tribus votis, in quibus eſſentia vitæ monaſticæ ac religioſæ conſiſtit. Cúmque ſe votorum religione ad inſtitutum religioſæ vitæ obligarent; certè qui ad ſeculum reuertebantur; præter inconſtantiæ notam, grauiſſimum quoque ſacrilegij peccatum, atque adeo æternam damnationem incurrebant.

Rectè enim D. Auguſt. in Pſal. 75. *Nemo*, inquit, *poſitus in monaſterio frater, dicat Recedo de monaſterio; neque enim illi, qui ibi non ſunt, ad Deum non pertinēt. Reſpondebitur enim ei: Sed illi non vouerunt, tu vouiſti.* Et in expoſitione Pſalmi 99. de Monacho ſui inſtituti deſertore loquens: *Paucorū*, inquit, *moleſtia irritatus, dum non perſeuerauerit implere quod vouerit, fit deſertor tam ſancti propoſiti, & reus voti non redditi.*

Argumen

Digitized by Google

Argumenta verò Sectariorum contra iſta tria vota nominatim, nulla ſunt, quæ reſponſione indigeant, præter ea quæ obiiciunt contra votum caſtitatis. Sed hæc ſunt ferè eadem cum illis quæ obiicere ſolent contra Cœlibatum, quæ nos aliâs in libro de Cœlibatu diluimus: de quo in materia de Sacramento ordinis diſputari ſolet, ac nos diſputabimus quarto tomo. Quare ſatis hactenus de Inſtituto in genere Religioſorum dictum videtur.

PVNCTVM SECVNDVM.

An ad Statum Religioſum requirantur & ſufficiant tria illa vota, Paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ.

D. Thomas art. 3. vſque ad 8.

QVOD iſta vota rectè & piè obſeruentur à Religioſis, ſatis probatum eſt contra hæreticos, puncto præcedenti. Sed quod etiam ad Religioſorum ſtatum *requirantur*, & ſufficiant, & quomodo, ſeu quo gradu; nunc breuiter oſtendendum eſt per ſequentes aſſertiones.

PRIMA aſſertio. Ipſa paupertas, Caſtitas, & Obedientia, omnino requiruntur ad eum ſtatum. Ita D. Thomas hîc articulo tertio, quarto & quinto, & alij communiter. De PAVPERTATE id probatur. Nam Religioſi contendere debent ad charitatis perfectionem. Sed ad hanc acquirendam maximè iuuat paupertas: Ergo. Probatur Minor. Quia ad charitatem acquirendam, in primis iuuat exuere affectum rerum temporalium: Exuitur autem per paupertatem, quatenus parum affici ſolemus erga ea quæ noſtra non ſunt: ſicut contrà afficimur erga ea quæ poſſidemus.

De CASTITATE idem probatur. Nam ad perfectionem acquirendam, neceſſe eſt vt abſtrahatur animus ab iis quæ maximè impediunt quominus in Deum ille expeditè feratur: Sed talis eſt vſus venereorum: Ergo, &c. Minor patet primò ex vehemētia illius delectationis. Secundò; ex cura annexa prouidendi proli & familiæ, &c.

De OBEDIENTIA denique idem probatur. Nam ſtatus religionis conſiſtit in quadam diſciplina ſiue exercitio, quo ad perfectionem peruenitur. Sed illi, qui tanquam diſcipuli exercentur in aliquo, neceſſe habent ab alio dirigi ſiue erudiri, quod fit per obedientiam: Ergo, &c.

Et quidem antiquitus Religioſi non modò ſuis Prælatis, ſed etiam Epiſcopis debebant obedientiam: poſtea verò ab obedientia Epiſcoporum exempti fuerunt. Itaque non poſſunt illis aliquid præcipere, exceptis quibuſdam caſibus in quibus pendent adhuc Religioſi iure communi ab obedientia Epiſcoporum; ſicut etiam patet ex Concilio Tridentino, ſeſſione vigeſima quinta in decreto de Reformatione, per aliquot capita; & in ſpecie dicemus aliquid de hoc quæſtione ſequenti.

SECVNDA aſſertio. Etiam requiritur ad ſtatum Religioſum, vt ad hæc tria, ſcilicet Paupertatem, Caſtitatem, & Obedientiam, obliget ſe Religioſus per *votum*. Ita D. Thomas articulo ſexto. Neque eſt de hoc vllum dubium apud Orthodoxos. Probatur. Nam Religioſi ſunt in *ſtatu*, quo ad perfectionem tendunt, per obſeruationem Obedientiæ, Paupertatis & Caſtitatis. Sed ad ſtatum requiritur *immobilitas*, quæ in iis quæ alioqui non ſunt præcepta, perficitur, & additur per obligationem voti: Ergo. Confirmatur. Nam vt conſtat ex ſententia Chriſti, Lucæ 9. ad perfectionem requiritur, vt aliquis non facilè retrocedat, iuxta illud: *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.* Hoc autem fit per votum, quo quis obligatur ad perſeuerandum. Hæreticos autem, contemnentes vota monaſtica, iam refutauimus puncto præcedente.

Ac explicat optimè ſanctus Thomas articulo ſeptimo, quemadmodum in his potiſſimùm votis conſiſtat ipſe religionis ſtatus; ſiue ſtatus religionis conſideretur, quatenus eſt quædam diſciplina & exercitium perueniendi ad perfectionem; ſiue quatenus liberat animum à ſolicitudinibus exterioribus, ſiue quatenus eſt holocauſtum quoddam, quo homo totaliter ſe dedicat Deo.

Eſt etiam obſeruandum, quòd ibi D. Thomas ad quartum docet, Religioſos, quamuis ob vitæ perfectionem, quam per hæc tria vota profitentur, renuntient honori *ſeculari & mundano*, hoc ipſo, quòd deſerunt vitam ſecularem; non tamen renuntiare honori, prout eſt *teſtimonium veræ virtutis*, debitum piis & ſanctis, iuxta illud Pſal. 138. *Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus.*

Ex qua tamen doctrina malè ibi Caietanus colligit abſolutè, reprehenſione dignos eſſe eos Religioſos (ſi qui ſunt) qui cùm ad docendum & concionandum ſunt deſtinati, renuntiant Doctoratus gradibus, alioqui conferentibus ad auctoritatem, quæ eſt neceſſaria Doctori: Malè, inquam, Religioſos tales reprehendit. Nam ex eo, quòd hic honor non mundanus, ſed Eccleſiaſticus ſit, ſolùm colligitur, poſſe Religioſos attentis circunſtantiis, laudabiliter illum admittere: hoc tamen nō obſtat quominus in caſu aliquo laudabiliter etiam à Religioſis repudietur. Imò humilitatis cauſa poſſet meritò in aliquo ordine conſtitui, vt nullus eiuſmodi gradibus ornaretur. Quemadmodum, licèt Epiſcopatus, dignitas quædam ſit Eccleſiaſtica, multo magis quàm gradus Doctoratus in Theologia, laudabile tamen eſt, Epiſcopatui renuntiare extra caſum neceſſitatis; adeo, vt S. Thomas quæſtione præcedenti articulo ſecundo ad tertium, iudicauerit, eiuſmodi renuntiationem laudabiliter poſſe cadere in votum.

TERTIA aſſertio. Ex his tribus votis, Obedientiæ votum eſt potiſſimùm. Ita D. Thomas articulo octauo. Probatur *primò*, quia per illud offerimus Deo præſtantius bonum, id eſt, voluntatem. *Secundò*; quia complectitur quodammodo reliqua duo, quatenus eorum materia poteſt cadere ſub obedientiam. *Tertiò*; quia propinquiùs confert ad finem ſtatus Religioſi, cùm per illam dirigamur à ſuperiore ad perfectionem conſequendam. Atque idem patet ex iis Patrum teſtimoniis, quæ pro laude & præſtantia Obedientiæ attulimus diſputatione octaua, quæſtione tertia.

QVARTA aſſertio. Obedientiæ votum adeo eſt eſſentiale ſtatui Religioſo, vt ſine illo non poſſit eſſe Religio: licèt in aliqua Congregatione omitterentur alia duo. Ita etiam docet diuus Thomas in dicto articulo octauo. Et patet hæc aſſertio ex rationibus præcedentis. Loquimur autem in ea de religione, prout in hoc tractatu vſurpamus iſtud nomen, vt videlicet antonomaſticè ſignificat inſtitutum vitæ illorum, qui totaliter ſeſe addicunt diuino cultui. Hoc pacto verè docet ſanctus Thomas, abſque voto obedientiæ, non poſſe eſſe Statum Religionis. Nam alioqui ſi Statum Religionis volumus appellare inſtitutum vitæ aliquorum, qui ſe ad aliqua alia opera charitatis, diuinæ gloriæ cauſa, peculiariter obligarent; bene poſſet eſſe Status Religionis abſque voto obedientiæ, ſicut etiam abſque voto caſtitatis.

Itaque quod quidam diſputant; Vtrùm *militares* quædam (vt dicuntur) religiones, ſint verè & eſſentialiter religiones, etiamſi milites illi poſſint ducere vxores, quæſtio eſt de nomine. Et rectè negat D. Thomas art. 4. ad 3. tales eſſe *abſolutè & ſimpliciter* religiones, ſicut etiam Sotus lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 5. art. 3.

QVINTA aſſertio. Sicut hæc tria vota ad ſtatum Religionis verè & propriè dictum requiruntur; ita etiam ad illum conſtituendum ſufficiunt, hoc ipſo quòd in aliqua religione per ſedem Apoſtolicam approbata emittantur, certo tempore, & certo modo (vt poſt Nouitiatum, & coram aliquibus, &c.) ſiue illa ſint ſolennia, ſiue ſimplicia. Hæc aſſertio, quod attinet ad hæc tria vota, cùm

ſunt ſolennia, ex ſe eſt perſpicua. Nam ſatis tunc patet dedicari per illa hominem totum diuino cultui, cum quadam immobilitate & cærimonia exteriori, atque adeo conſtitui in religionis ſtatu verè & propriè dicto.

Quod autem attinet ad hæc eadem vota, ſi ſint ſimplicia, & eo modo emittâtur, quo in Aſſertione diximus, probatur hæc aſſertio. Primo; ex auctoritate ſedis *Apoſtolicæ*. Nam religio noſtræ Societatis, per Paulum III. & Iulium III. & alios ſummos Pontifices, quoad totam eius viuendi normam & rationem, ita eſt approbata, vt inter cætera, qui abſoluto tempore Nouitiatus, emittunt modo conſueto coram aliis tria hæc vota ſimplicia, deſinant eo ipſo iam eſſe Nouitij, atque adeo ſint verè & propriè in ſtatu huius religionis cooptati; nimirum in quendam eius gradum, quamuis non etiam in illum vlteriorem & perfectiorem, quem obtinent huius religionis profeſſi, qui ſcilicet vota etiam ſolennia emiſerunt. Ergo cùm hæc religio tanquam verè & propriè dicta religio, per ſedem Apoſtolicam approbata ſit; fatendum eſt, vota ſimplicia, modo ſuprà dicto emiſſa, ſufficere, vt quis verè & propriè ſit in ſtatu religionis, & non ampliùs in religionis quaſi limine, vt Nouitius.

Secvndo; probatur idem ex peculiari *conſtitutione* Gregorij XIII. edita anno M.D.LXXXIIII. octauo Kalend. Iunij. In qua hoc ipſum de iis qui in Societate tria illa vota ſimplicia poſt Nouitiatum emiſerunt, declarauit, & definiuit, & probauit, confutatis etiam luculenter iis quæ contrà obiici poſſent, ac pœna excommunicationis latæ ſententiæ, nec non inhabilitatis ad quæuis officia, & beneficia ſecularia, & quorumuis Ordinum regularia, eo ipſo abſque alia declaratione incurrenda, indicta iis qui contradicant: Inſuper reſeruata ipſi ſedi Apoſtolicæ abſolutione ab huiuſmodi.

Tertio; probatur idem ex Concilio *Tridentino* ſeſſ. 25. ca. 16. de Reformatione Regularium. Vbi inſtitutum hoc Societatis, nominatim quoad morem iſtum emittendi abſoluto Nouitiatu vota illa tria non ſolennia, ſed ſimplicia, per quæ ſcilicet deſinat quis eſſe Nouitius, ac proinde incipiat eſſe verè ac propriè religioſus; approbatur verbis ampliſſimis, tanquam pium, & omnino pertinens ad ipſam Societatis religionem, per Apoſtolicam ſedem approbatam. Nam cùm ibi Patres Concilij in communi decreto de reformatione Regularium, iuſſiſſent vt *finito tempore Nouitiatus, Superiores, Nouitios, quos habiles inuenerint, ad profitendum admittant, aut è monaſterio eos eiciant*, continuò ſubiunxerunt exceptionem Societatis his verbis: *Per hæc tamen ſancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere, quin religio Clericorum Societatis Ieſu, iuxta pium eorum inſtitutum, à ſancta ſede Apoſtolica approbatum, Domino & Eius Eccleſiæ inſeruire poſſint.*

Qvarto; probatur idem manifeſto argumento ducto ex ipſa ratione *Religioſi ſtatus*. Nam per hoc aliquis in ſtatu religionis verè & propriè dicto conſtituitur, quòd cum quadam immobilitate & externa cærimonia ſiue actione (per quam nimirum Eccleſiæ iudicio res pateat) addicitur totus & dedicatur per tria illa vota obſequio & cultui diuino in certo vitæ genere & inſtituto. Sed hoc ipſum fit per tria illa vota, non modò ſolennia, ſed etiam ſimplicia, emiſſa eo modo quo in aſſertione diximus. Ergo per huiuſmodi etiam ſimplicia vota ſic emiſſa, conſtituitur aliquis in religionis ſtatu verè & propriè dicto. Maior patet ex his quæ ſuprà diſſeruimus, partim quæſtione prima, puncto primo, de ratione ſtatus ſpiritualis in communi; partim in hac quæſtione, puncto præcedente, de ratione ſtatus Religioſi in ſpecie. Minor autem quod attinet quidem ad actionem ſeu cærimoniam externam, itémque ad perſonæ dedicationem ad obſequium & cultum Dei, &c. ex ſe eſt perſpicua. Nam id fieri ponimus in noſtra aſſertione per illa vota ſimplicia, de quibus loquimur. Quod autem attinet ad *immobilitatem*, ſcilicet quòd illud ipſum cum quadam immobilitate fiat per illa vota ſimplicia; patet etiam manifeſtè

A eadem Minor, ex eo quòd minimè eſt poſitum in arbitrio eius qui modo dicto vota illa emiſit, retrocedere, & ſe eximere ab eo vitæ genere, cui per illa vota ſe addixit. Negari enim non poteſt, quin hoc ipſo reddatur quis in eo vitæ genere immobilis, modo quodam ſufficienti ad verum & propriè dictum ſtatum, tametſi non adeo ſtricto atque eſt modus ille immobilitatis, qui exiſtit ex votis ſolennibus: ſed ſufficienti tamen, vt dixi, ad verum & propriè dictum ſtatum. Etenim ad immobilitatem ſtatus verè & propriè dicti, non requiritur, vt nullo prorſus modo liberari quis poſſit ab illa vitæ conditione ſeu genere cui addictus eſt, ſed vt non poſſit quidem arbitratu ſuo.

Patet hoc euidenter in triplici genere ſtatuum, de quibus nemo dubitat, quin ſint ſtatus verè & propriè dicti.
B Nam Primo, qui ſeruus eſt, verè & propriè eſt in quodam ſtatu, ſi ſpectemus rationem ſtatus in communi, de qua diſſeruimus quæſtione prima, puncto primo. Et tamen ſeruus non aliter eſt immobilis in eiuſmodi ſtatu, niſi quoniam arbitratu quidem ſuo nõ poteſt ab illo ſe liberare, tametſi poteſt ab eo liberari voluntate & auctoritate aliena, nimirum ſui Domini, ſi ipſum manumittat. Secvndo; Epiſcopus verè & propriè eſt in quodam ſtatu ſpirituali, quatenus per auctoritatem iuriſdictionis Epiſcopalis addicitur functionibus Epiſcopalibus in ſubditorum regimine, ob quas ad ſingularem vitæ perfectionem obligatus eſt, vt patet ex iis quæ de Epiſcoporum ſtatu verè & propriè dicto tradidimus quæſtione ſecunda & tertia. Et tamen in eiuſmodi ſtatu non aliter Epiſcopus eſt immobilis, niſi quoniam arbitratu qui-
C dem ſuo minimè poteſt ab illo ſe liberare, tametſi liberari ab eo poteſt aliena auctoritate, nimirum ſummi Pontificis: vt ſi de illius licentia relicto Epiſcopatu ingrediatur Religionem; iuxta ea quæ diſſeruimus quæſt. præced. Tertio; Religioſus qui vota ſolennia emiſit, verè & propriè eſt in ſpirituali ſtatu religionis, vt nemo non agnoſcit. Et tamen neque is eſt aliter immobilis in eiuſmodi ſtatu, niſi quia ſuo quidem arbitratu ab illo liberari non poteſt, tametſi poſſit ab eo liberari ex rationabili cauſa per alienam voluntatem & auctoritatem, nimirum ſummi Pontificis, iuxta communiorem & veriorem ſententiam, quam defendimus ſuprà diſput. 6. quæſt. 6. punct. 7.

Neque refert, quòd multo quidem difficilius eſt, vt à Religioſo ſtatu dimoueatur & liberetur is qui emiſit
D ſolennia vota, quàm is qui emiſit ſimplicia. Nam differentia hæc penes *magis* & *minus* quoad immobilitatem, non impedit quominus vterque tamen ſit verè & propriè in ſtatu, attendendo veram ac propriè dictam rationem ſtatus, quaſi ſpecificam: ſicut neque in aliis generibus variatur ſpecies per *magis* & *minus*.

Qvinto; probatur eadem aſſertio argumento ducto peculiariter ex ratione veri & propriè dicti ſtatus, prout ſtatus eſt quædam vitæ conditio pertinens ad libertatem vel ſubiectionem quandam, iuxta ea quæ in hac diſputatione quæſt. 1. punct. 1. ex ſententia D. Thomæ tradidimus. Nam is conſtituitur in ſtatu religionis verè & propriè dicto, qui ſe diuini obſequij cauſa alieno arbitrio, atque authoritati quo ad omnes vitæ ſuæ actiones cum quadam obligationis firmitate ſubiicit, atque
E adeò actu tradit. Sed qui in religione approbata emittit prædicto modo tria illa vota ſimplicia, eo ipſo per illa, diuini obſequij cauſa ſe alieno arbitrio atque authoritati, quoad omnes vitæ ſuæ actiones, cum quadam obligationis firmitate ſubiicit, atque actu tradit: Ergo verè talis per ea vota ſic emiſſa conſtituitur in ſtatu religionis, verè ac propriè dicto. Maior ex dictis quæſt. 1. punct. 1. & quæſt. præcedenti punct. 1. eſt perſpicua. Minor autem eſt euidens ex iis quæ diſſeruimus in probatione præcedenti. Nam poſteaquam quis eiuſmodi vota emiſit, ita ſubditus manet ſuis ſuperioribus quoad omnes vitæ ſuæ actiones (quas nimirum materia illorum trium

Digitized by Google

votorum ambitu ſuo complectitur) vt nequeat ipſe arbitratu ſuo ex eo genere & cõditione vitæ reſilire: id quod ſufficit ad rationem propriè dicti ſtatus; ſicut ſatis ſupérque oſtendimus in probatione præcedenti. Quo fit vt hi etiam qui poſt eiuſmodi vota ſimplicia ſe ſocietati ſubtraherent, iniuriam facerent Superioribus: ſicut etiam ij qui tales à Societate abſtraherent: ac proinde vtrique iuſtitiam violarent, vtpote facientes reuera contra ius alienum: iuxta ea quæ de reſtitutione bonorum animæ diſſeruimus ſuprà diſput. 5. quæſt. 6. puncto 5. aſſertione 5.

Sexto, probatur eadem aſſertio ratione ducta ex *origine* & cauſa ipſa, ob quam ij qui emiſerunt in religione ſolennia vota, meritò cenſentur eſſe in religionis ſtatu verè & propriè dicto. Nam eiuſmodi origo & cauſa non alia eſt, quàm voluntas, auctoritas, & conſtitutio Eccleſiæ, per quam ſolã *ſolennitas voti inuenta eſt*, vt diſertis verbis affirmauit Bonifacius VIII. in capit. vnico, de Voto & voti redemptione, lib. 6. quod & nos explicauimus ſuprà diſput. 6. quæſt. 6. punct. 5. Ergo cùm per eiuſdem Eccleſiæ voluntatem, auctoritatem, & conſtitutionem, approbatur aliqua eiuſmodi religio, in qua per emiſſionem votorum ſimplicium poſt certum tempus & certo modo inſtitutam, deſinat quis eſſe Nouitius, atque adeò incipiat eſſe verè Religioſus; fatendum omnino eſt, talem, poſtquam eiuſmodi vota ſic emiſerit, conſtitui in religionis ſtatu verè & propriè dicto.

Septimo probatur per locum à *contrario*, ſic: Qui ab eiuſmodi religione poſt vota illa tria ſimplicia ſic emiſſa, arbitratu ſuo & temerè deſciſcunt, ſunt verè & propriè Apoſtatæ à religione, & vt tales puniendi, ſicut poſt alios Pontifices Gregorius XIII. in ſuprà dicta conſtitutione definiuit, & luculenter probauit, & intelligi poteſt ex his quæ diſſeruimus diſput. 1. quæſt. 12. punct. 1. Ergo verè & propriè ſunt Religioſi qui in tali religione vota illa ſimplicia ſic emiſerunt.

Quæ verò poſſent obiici aduerſus hanc aſſertionem, ſolùm probare poſſunt, eos qui in tali religione vota illa ſimplicia ſic emiſerunt, non eſſe per omnia eodem illo modo in ſtatu religionis, quo modo ſunt ij qui vota ſolennia emiſerunt: non autem quòd non ſint vllo modo in religionis ſtatu verè & propriè dicto. Etenim ratio iſta Religioſi ſtatus verè & propriè dicti, per varios valde modos determinari & quaſi contrahi poteſt; quorum diuerſitas & varietas optimè conſiſtit cum veritate huiuſmodi ſtatus. Itaque vt ij qui tria tantùm ſolennia vota in religione emittunt, non propterea in ſtatu religioſo non ſunt, quia poſſunt alij in religioſo ſtatu conſtitui per plura etiam vota ſolennia, quorum quolibet ex approbatione Eccleſiæ mancipentur obſequio diuino (vt mancipantur profeſſi in ſocietate noſtra ex approbatione Sedis Apoſtolicæ per vota ſolennia quatuor) ſic etiam qui prædicta tria vota ſimplicia in religione emittunt, non ideo deſinunt eſſe in aliquo gradu ſtatus religioſi verè & propriè dicti, quia non item in illo ſint per vota ſolennia: quandoquidem per illa etiam vota ſimplicia, modo ſuprà dicto emiſſa, conſiſtit quædam immobilitas ſufficiens ad verum & propriè dictum ſtatum, ſicut antea euidenter probauimus.

Atque ex his patet, nihil etiam nobis obſtare quòd D. Thomas in hoc tractatu non alia vota religioſi verè & propriè dicti cõmemorauerit præterquam vota ipſa ſolẽnia profeſſionis. Neque enim ideo voluit negare, quòd poſſint etiam vota ſimplicia in religione ab Apoſtolica Sede approbata modo ſuprà dicto emiſſa conſtituere verum ac propriè dictum Religioſum in aliquo gradu: Sed memorauit nimirum ea duntaxat vota Religioſorum, quæ ſola ſuis illis temporibus erant in vſu ex Approbatione Sedis Apoſtolicæ. Et hactenus de iſto pũcto.

PVNCTVM TERTIVM.

Quomodo contingat, Religioſos peccare contra tria illa Religionis vota.

Ad art. 6. D. Thomæ.

Peccata Religioſorum contra tria illa vota, facilè dignoſci poterunt, ſi priùs explicatum & intellectum fuerit, quænam propriè ſit *materia* cuiuſque voti illorum. Et quod ad votum Paupertatis attinet, ſciendum eſt, huiuſcemodi votum latè patere. Quidam enim Religioſi non modò voueut paupertatem in particulari, ſed etiam *in communi*: alij ſolùm *in particulari*.

Neque verò perfectioni ſtatus Religioſi repugnat, quòd in communi aliquid poſſideant, ſicut fusè docet D. Thomas infrà q. 188. art. 7. & declaratum eſt in can. Illi qui. & can. Exemplum, 12. q. 1. & à Ioanne XXII. in Extrauaganti, Cùm inter nonnullos, de verborum ſignificatione, vbi etiam damnatur error Fratricellorum, negantium, Chriſtum cum Apoſtolis habuiſſe aliquid in communi. Denique patet id ex Concilio Trident. ſeſſ. 25. cap. 3. de regularibus, vbi non modò probatur poſſeſſio in communi; ſed etiam conceditur omnibus religioſis, etiam illis, quibus per ſuas conſtitutiones non liceret, exceptis tamen Capucinis, & Minoribus de Obſeruantia.

Hæc cùm ita ſint, potiſſimùm difficultas eſt de voto paupertatis *in particulari*, quomodo ſcilicet violetur à Religioſis. Patebit autem hoc facilè, ſi priùs animaduerterimus, quid ſit illud quod promittunt, cùm vouent paupertatem in particulari. Breuiter, nihil eſt aliud quàm oppoſitum vel contrarium ei quod in iis cernimus qui ſunt *domini* ſiue *proprietarij*. In iis autem conſiderare licet duo. Primum eſt, quòd habent liberam facultatem vſurpandi rem arbitratu ſuo abſque alterius iniuria, quæ ſit contra iuſtitiam commutatiuam: & per hanc facultatem propriè & formaliter conſtituitur aliquis dominus quaſi in *actu primo*, vt patet ex definitione dominij ſuprà diſp. 5. quæſt. 10. punct. 1. tradita. Secundum eſt; quòd re, cuius aliquis eſt dominus, liberè is *vtitur*, independenter à voluntate alterius; quo ipſo eſt rei dominus veluti in *actu ſecundo*. Iam igitur Religioſi vtroque ſeſe abdicant per votum paupertatis. Pollicentur enim ſe neque habituros, nec recepturos liberam illam facultatem circa rem aliquam, neque etiam vſurpaturos quicquam independenter à voluntate alterius (ſcilicet Superioris) quaſi dominos. Atque huc tendit doctrina, quam circa hoc rectè tradit Sylueſter, Verbo Religio. 6. num. 2. Hinc diiudicari poteſt facilè, in quibus caſibus violetur votum paupertatis.

Patet enim hinc Primo, violari, ſi Religioſus aliquid abſque expreſſa vel interpretatiua facultate Superioris ſibi vſurpet. Item multo magis, ſi contra expreſſam facultatem Superioris. Item ſi occultet aliquid, ne Superior accipiat. Item ſi furetur. Ratio horum omnium eſt: quia eo ipſo iam vſurparet rem *independenter* à voluntate alterius, quaſi dominus. Et quidem ſi res eſſet notabilis; adeo graue peccatum mortale id eſſet, vt qui in illo moriens, deprehenſus ſit, iubeatur in ſterquilinio cum re ſua ſepeliri, vt patet ex cap. Cùm ad Monaſterium, & aliis quibuſdam, Extra de ſtatu Monachorum. Si autem res eſſet parui momenti; tantùm eſſet veniale.

Secundo ſequitur, Religioſum, qui ex voluntate Superioris aliqua ad vſum habet, & paratus eſt relinquere ad arbitrium Superioris, non eſſe proprietarium. Sed hîc Prælati animaduertere debent id quod Concilium Tridentinum vbi ſuprà cap. 2. præſcribit, ne ſuperflua religioſis concedantur: ſed quæ ſtatum religioſum deceant.

Tertio ſequitur, peccare mortaliter Prælatum, qui multa ſuperflua concederet Religioſo, vt is pro libito vſurparet ad omnem vſum ſiue honeſtum, ſiue illicitum. Patet: quia eſſet illum facere dominum, contra votum.

Quarto ſequitur, eſſe in malo ſtatu Religioſos, tam Prælatos, quàm ſubditos, qui non agunt vitam communem. Hoc autem intelligitur, quando ex cõmunibus redditibus poſſunt ſufficienter viuere: alioqui iure naturali

licebit

Digitized by Google

licebit vnicuique ſibi prouidere, procurando proprium, ſi aliter non poſſit viuere. Ita rectè excipit Syluester vbi ſuprà. Quare quod Concilium Tridentinum vbi ſuprà cap. 2. prohibet, ne Religioſi habeant ad ſuum proprium vſum res immobiles, intelligitur, ſuppoſito, quòd poſſit illis ex communibus prouideri ſufficienter.

Qvinto ſequitur, Religioſos, ex iis quæ ad proprios vſus conferuntur ſibi à Prælato, non poſſe aliis donare *liberè*. Ratio eſt: Quia iam vſurparent rem independenter à voluntate Prælati, atque adeo vt domini. Et conſequenter patet, alios, qui hoc modo à Religioſis aliquid acciperent, non acquirere dominium; ſed debere reſtituere religioni. Hoc autem dictum ſit regulariter & abſolutè loquendo: alioqui enim licet Religioſis aliquid donare, quando meritò præſumitur de voluntate Superioris. Ita conceditur, poſſe illos dare paruam eleemoſynam, quando peregrinantur. Item poſſe illos donare id quod ſubtrahunt ex victu quotidiano. Vt concedit Nauarrus in tractatu de redditibus Eccleſiaſticis, quæſt. 1. quanquam in hoc non eſt nimia licentia illis concedenda.

Quod autem attinet ad votum Castitatis, ſtatuendum eſt cum Caietano hîc & Syluestro, Verbo Religio 6. nu. 8. & aliis, in illud cadere non ſolùm abſtinentiam ab vſu matrimonij, ſed etiam ab omni alio venereorum vſu ſecundùm ſe prohibito per legem Dei. Itaque materia huius voti non ſolùm eſt bonum ſupererogationis, ſed bonum etiam, quod alioqui eſt præceptum: ac proinde quocunque peccato Luxuriæ violatur hoc votum, mortaliter vel venialiter pro ratione ipſius peccati Libidinis. Quibus autem rationibus adiuuari poſſint Religioſi ad ſeruandum hoc votum, docet ex decretis Patrum Antoninus 3. part. tit. 1. cap. 16. §. 8. Et poſſunt etiam ad id iuuare remedia contra concupiſcentiam & & voluptatem, quæ indicauimus tom. 2. quæſt. 4. de Paſſionibus punct. 1. & quæſt. 5. punct. 1.

Quod denique attinet ad votum Obedientiæ, non immeritò dubitari & Qværi poteſt, quidnam cadat ſub iſtud votum Religioſorum. Ratio dubij eſt. Quia ex vna parte videntur per illud vouere obſeruationem omnium & ſingularum regularum. Vnde quando illas adimplent, obedire dicuntur. In contrarium verò eſt, quod D. Thomas infrà art. 9. docet, Religioſum non ſemper peccare, quando tranſgreditur regulam: quod tamen faceret, ſi obſeruationem regularum vouiſſet.

Respondeo, ſub hoc votum tantummodo cadere id quod propriè eſt obiectum obedientiæ, videlicet quod à Superiore fuerit *verè præceptum*. Ita D. Thomas docet infrà art. 9. in corpore, & ad 2. Et patet etiam ex dictis diſp. 7 quæſt. 3. vbi egimus de obiecto Obedientiæ.

Neque verò quicquid Superior præcipit, tenebitur Religioſus ex hoc voto præſtare: ſed quicquid præcipit *licitè & ſecundùm regulam*, ſiue (quod idem eſt) ad inſtitutum Ordinis pertinẽs: alioqui illicita non tenetur præſtare, neque illa propriè loquendo, poteſt præcipere prælatus. Quòd autem tantùm illa, quæ ſunt ſecundùm regulam, debeat præſtare Religioſus ex hoc voto, patet ex ipſa forma voti. Vouet enim Religioſus obedientiam in tali vel tali genere vitæ. Vnde Bernardus in libro de diſpenſatione & præcepto: *Non præcipiat, inquit, mihi Prælatus, quod non promiſi.*

Quòd ſi aliquando dubium ſit, vtrùm quod Prælatus præcipit, ſit licitum, vel pertinens ad regulam, nec ne: obediendum eſt, ſicut rectè docet Syluester, Verbo Religio. 6. n. 6. Et Verbo Obedientia, nu. 2. Et ratio eſt: quoniam Prælatus habet ius, cui non poteſt derogare dubium ſubditi. Qua de re plura diximus diſput. 7. quæſt. 3.

Ad rationem verò dubitandi reſpondetur: Quando aliquis ſeruat regulam, quæ non eſt propriè præceptum obligans ad peccatum, non eſſe propriè obedientiam, ſed plùs quàm obedientiam, vt diximus diſputatione ſeptima, quæſt. 3. Quare tranſgrediendo eiuſmodi regu-
A las, non violatur votum Obedientiæ: Quomodo autem circa has regulas peccetur, dicemus punct. 5.

PVNCTVM QVARTVM.

An Religioſi teneantur etiam ſeruare alia conſilia Euangelica, præter illa tria vota.

D. Thomas art. 2.

PONAM hac de re tres aſſertiones ex ſententia D. Thomæ veriſſima & communiter recepta. Prima aſſertio. Conſilia de iis operibus ſupererogationis, quæ *conſequuntur* perfectionem charitatis (vt benedicere maledicentibus, præbere alteram maxillam percutienti) non tenentur Religioſi adimplere: debent tamen ad eiuſ-
B modi conſiliorum obſeruationem contendere. Prima pars huius aſſertionis probatur. Nam inſtitutum vitæ religioſæ nihil aliud eſt quàm diſciplina quædam & exercitium virtutis, quo Religioſi ad perfectionem charitatis contendunt; neque ex propria profeſſione obligantur, vt ſint iam charitate perfecti. Sed ei qui contendit ad terminum, non competit vt ea præſtet, quæ pertinent ad eum qui iam eſt in termino: Ergo. Secunda pars patet, ex eo quòd Religioſi tenentur contendere ad perfectionem charitatis, per obſeruationem nimirum eorum quæ vouerunt, aut eis præcipiuntur, iuxta ſuum inſtitutum; vt pòſt dicemus: Ergo eo ipſo tenentur per eandem obſeruationem contendere ad id quod conſequitur perfectionem charitatis.

Secvnda aſſertio. Licèt Religioſi non peccent, ſi
C non obſeruant eiuſmodi conſilia; at peccant, ſi contemnant. Probatur: Quia talis contemptus aduerſatur contentioni ad perfectionem charitatis, ad quam, vt dictum eſt tenentur.

Eſt autem Notandvm, nomine contemptus conſiliorum ſiue operum ſupererogationis, quæ ſint in conſilio, non eſſe intelligẽdum in propoſito *iudiciũ erroneũ* quo aliquis exiſtimaret, diuina cõſilia inutilia eſſe, aut eiuſmodi opera genere ſuo parum vel nihil valere: Hoc enim iudicium hæreſis potiùs quam contemptus dicendum eſt. *Secundò*, neque eo nomine intelligẽda eſt *negligentia* executionis eiuſmodi conſiliorum. Hæc enim non eſt peccatum, quandoquidem conſilia non obligant (loquor autem de executione conſilij, quam expreſsè quis non vouerit) *Tertiò*, neque intelligendũ eſt *propoſitum*, quo aliquis
D ſtatueret non ſeruare aliqua, vel etiam omnia conſilia. Eiuſmodi enim propoſitum in eo qui nullum opus conſilij expreſſè vouiſſet, quamuis peccatum veniale videtur, propterea quòd quis propoſito illo repugnare velle videtur Spiritui ſancto; non tamen eſſet mortale. Patet. Quia, vt ſuprà diſp. 6. quæſt. 6. punct. 2. diſputauimus, ne votum quidem de non adimplendo conſilio, eſt mortale.

Hæc cùm ita ſint, tria poſſunt nomine *contemptus conſiliorum* intelligi in propoſito. *Primo*; ſi quis parui æſtimaret ipſum diuinum conſilium, prout à Deo proficiſcitur. Hoc pacto dubium non eſt quin contemptus iſte eſſet graue peccatum mortale, nõ ſolùm in Religioſo, verùm etiam in quolibet. Eſſet enim Irreligioſitas & Irreuerentia magna erga Deum. *Secundò*, ſi quis etiam parui æſtimaret opera ipſa conſiliorum etiam attendendo genus &
E naturam illorum; ita, vt illa *ſecundùm ſe* vilipenderet. Hoc modo contemptus iſte, etiam eſſet peccatum contra religionem, quatenus id in ignominiam Dei cedit; vt qui talia opera conſuluit, tanquam illa quæ ſint magni momenti. Et in Religioſo quidem non dubito quin eſſet mortale. Nam præter dictam deformitatem Irreuerentiæ ſiue Irreligioſitatis, alia cerneretur in Religioſo ſic contemnente, conſiſtens nimirum in eo quòd is, qui peculiariter eſt obligatus ad procurandam perfectionem, tanquam ſuæ vitæ finem, vilipendit ea quæ ſunt perfectionis, & pertinent ad ſuum finem. Ab hoc autem ſtatim abhorret recta ratio. Vnde hoc etiam

modo

Digitized by Google

modo intelligendi ſunt D. Thomas hîc, & Syluester, Verbo Religio. 2. num.8. aſſerentes, peccare mortaliter Religioſum, ſi contemnat perfectionem.

Tertio; nomine contemptus intelligi poteſt in propoſito peccatum ſuperbiæ, quo nimirum aliquis ægrè ferret ac dedignaretur, ſe ita eſſe Deo ſubiectum, vt ab eo conſilia accipiat; atque ita conſilia animo auerſaretur. Hoc etiam dubium non eſt, eſſe maximum peccatum mortale, non ſolùm in Religioſo, verùm etiam in quolibet. Et in hoc ſenſu poriſſimùm verum habet quod S. Thomas hîc ad 2. dicit, quemlibet Chriſtianum peccare, ſi contemnat diuina conſilia: quanquam non, ſi illa non adimpleat.

Puto etiam quemlibet mortaliter peccare, ſi ſecundo modo dicto contemnat ipſum genus & naturam operum ſupererogationis. Nam eſt notabilis irreuerētia Dei. Vide Adrianum quodlib.6. art.2. vbi varias acceptiones refert huius nominis (cōtemptus) ſed quæ diximus, ſufficiunt. Alioqui enim etiam contingit contemnere præcepta, vel per *inobedientiam* formaliter; vt quando aliquis, hoc ipſo quòd aliquid præceptum eſt, non vult illud præſtare: quoniam auerſatur præceptum vt ſic. Vel per *ſuperbiam*, qua dedignaretur aliquis ſubiici præcepto, atque ita auerſaretur illud; vel etiam per irreligioſitatem, quando quis illud parui æſtimaret. Sed iam non de contemptu præcepti ſed conſiliorum agimus.

Reſtat autem argumentum vnum, ad probandum, falſum eſſe quod dictū eſt, Religioſum peccare mortaliter, parui æſtimando opera conſiliorum ſecundùm ſuum genus, propterea quòd debeat contendere ad perfectionem, tanquam ad finem. Nam Religioſus, vt initio dictum eſt, non aliter tenetur contendere ad perfectionem, quàm ſatisfaciendo ſuæ profeſſioni, id eſt, ſeruando vota, & agendo vitam regularem: Sed hoc facere poteſt, etiamſi contemnat opera aliqua conſiliorum, alioqui non præſcripta ſecundùm regulam ſui Ordinis: Ergo conteptus ille non eſt contrarius contentioni illi ad perfectionem ad quā religioſus tenetur: Et ſic non propterea erit mortale peccatum. Maior conceditur infrà art.9. à Caietano & ab aliis, vt videbimus puncto 5. Minor etiam videtur clara, ex quo opera eiuſmodi diſtinguuntur ab obſeruatione votorum & vita regulari alicuius Ordinis.

Reſpondeo; probare hoc argumentum, quòd reipſa conſiſtere poſſint contentio ad perfectionem ſecundùm regulam alicuius Ordinis, & ille cōtemptus: at non probat, quòd iſta duo conſiſtant ſimul ſecundùm rectam rationem. Ex eo enim, quòd religioſus obligatus eſt, vt contendat per ſuam regulam ad perfectionem, cernitur deformitas in hoc, quòd perfectionem illam cōtemnat. Atque ita, quod S.Thomas hîc dixit, contemptum illum eſſe contrarium tendentiæ ad perfectionem, idem eſt ac ſi dixiſſet, eſſe contrarium obligationi ad tendendum in perfectionem, ſi conſulatur recta ratio.

Tertia aſſertio. Opera ſupererogationis aut conſilij, quæ valēt ad *acquirendam* perfectionem, vt abſtinentia, &c. non omnia tenentur religioſi præſtare; ſed illa, quæ ſunt præſcripta ſecundùm vniuſcuiuſque Ordinis regulam ad acquirendam perfectionem charitatis. Ita indubitanter affirmat hîc D.Thomas, & eandem D. Thomæ aſſertionem, tanquam indubitatam, ponit Caietanus ibi, & Syluester, Verbo Religio, 1. num.3.

Ac probatur manifeſto argumento. Nam Religioſus ad alia eiuſmodi conſilia, quæ non ſunt ei præſcripta in ſui Ordinis regula, non tenetur ex *præcepto* aliquo diuino aut humano; neque ex *voto*, neque ratione *finis* religioſæ profeſſionis ſuæ, qua tenetur contendere ad perfectionem: Ergo nullo modo. Antecedens quoad *præceptum* & *votum* patet. Nam neque Deus aut Eccleſia exigit ampliùs à Religioſo, quàm vt agat vitam regularem, ſecundùm normam inſtituti ſui, vt puncto ſeq. explicabimus; neque Religioſus vouet aliud quàm eam ipſam regularem vitam. Quòd autem neque ratione *finis* profeſſionis teneatur ad eiuſmodi alia conſilia, inde manifeſtè probatur, quòd ſatis poterit tendere & peruenire ad perfectionem per obſeruantiam regularem inſtituti ſui; ſi quidem illud tanquam ad eum finem ſufficiens, à ſede Apoſtolica (vt ſuppono) eſt meritò approbatum: alioqui non ſatis rectè illud tanquam idoneum ad perfectionem ſectandam approbaretur, ſi ad eum finem non ſit ſufficiens.

Nec ſi alia eiuſmodi conſilia ſunt ad eum finem conducibilia, conſequens eſt vt teneatur Religioſus ea vſurpare: ſatis namque eſt vt vſurpet ea quæ iuxta ſuam regulam conducunt & ſufficiunt ad eum finem. Id quod rectè D.Thomas hîc confirmat exēplo Medici, qui non tenetur adhibere quoduis medium ſeu medicamentum ad ſanitatem conducibile: ſed ſatis eſt, ſi adhibeat aliquod ſufficiens.

Negandum tamen non eſt, quin ſit vtile & pium, Religioſos cauſa acquirendæ maioris perfectionis, facere etiam aliqua præter ea quæ præſcripta ſunt ipſis in Regula, modò id fiat vt decet, & ſalua obedientia.

PVNCTVM QVINTVM.

An Religioſi ita teneantur ſeruare regulas ſui inſtituti, vt quotieſcumque illas tranſgrediuntur, peccent mortaliter.

D. Thomas artic. 9.

DOCTRINA D. Thomæ hac de re, veriſſima eſt & extra controuerſiam, ſi rectè intelligatur. Itaque ex eius ſententia ponam & explicabo duas aſſertiones.

Prima aſſertio. Non ſemper Religioſus peccat mortaliter, tranſgrediens regulam, ſed tunc ſolùm, quando aliqua exiſtit circumſtantia ex his quatuor. Prima eſt: Si quod regula continet, eſt aliàs ex præcepto *neceſſarium ad ſalutem*. Secunda: Si eſt materia *voti*, vt ſi regula contineat obſeruantiam caſtitatis, obedientiæ, &c. Tertia: Si regula continet aliquid, quod eſt peculiariter *præceptū* à Superiore; ſiue viua voce, ſiue per ipſam regulam. Ratio huius circumſtantiæ eſt. Quia tunc illud prætermittere, eſſet violare votum obedientiæ, ex quo tenetur religioſus adimplere quicquid à Superiore præcipitur. Quarta. Si quis tranſgrediatur regulam ex *contemptu* regulæ: tunc enim ſemper eſt mortale propter contemptum: quamuis alioqui obſeruantia, quæ in regula præſcribebatur, ſolùm pertineret ad actum ſupererogationis, ſiue interiorē ſiue exteriorem. Ratio huius eſt. Quoniam etſi religioſus non debeat eſſe *actu* perfectus, at debet tendere ad perfectionem, & agere vitam regularem, ſicut pollicitus eſt per votum profeſſionis. Quando autem contemnit, facit contra vitam regularem, & contra contentionem ad perfectionem.

Hæc aſſertio ſigillatim explicanda eſt, percurrendo has ſingulas circumſtantias. Itaque circa Primam circumſtantiam (ſcilicet cùm tranſgrediens regulam peccat mortaliter, propterea quòd regula contineat aliquid *ad ſalutem neceſſarium*) notandum eſt primò, dupliciter poſſe in regula contineri quod alioqui eſt neceſſarium ad ſalutem. Vno modo ita, vt per ipſam regulam peculiariter etiam præcipiatur à Superiore; & tunc quidem tranſgreſſio regulæ ex ea parte, qua eſſet contra votum obedientiæ, *ſpeciale* peccatum eſſet. Debet enim religioſus ex eo voto peculiari ratione præſtare quod præcipitur à Superiore.

Ex ea verò parte, qua talis tranſgreſſio eſſet contra præceptum humanum Superioris, eſſet quidem grauius peccatum, ſed non ſpeciale. Nam, vt rectè hîc notat Caietanus, diuerſitas præcepti auget quidem malitiam peccati, ſed non parit diuerſitatem ſpecificam; vt quæ ſumitur non ex præcepto, quod violatur, ſed ex obiecto. Secundo; poteſt id contineri in regula, non ita, vt

peculia-

peculiariter præcipiatur, ſed ita vt *proponatur ſimpliciter* id A
quod alioqui eſt præceptum; Et tunc transgreſſio eiuſmodi præcepti, propterea quòd ſit contra regulam, neq; ſpeciale, neque grauius peccatum erit, cùm regula per ſe nihil obliget, vt ponimus.

Circa SECVNDAM circumſtantiam (ſcilicet cùm transgrediens regulam, peccat mortaliter, propterea quòd materia regulæ ſit materia *Voti* profeſſionis) notandum PRIMO, loqui D. Thomam de mortali *ex genere*, Poteſt enim alioqui violatio voti peccatum veniale eſſe, vt ſuprà diſput. 6. in quæſt. de voto, punct. 4. docui contra Caietanum.

Notandum SECVNDO; Votum illud profeſſionis, de quo S. Thomas hîc & ſæpe aliàs in hoc tractatu loquitur non eſſe aliquod peculiare votum, diſtinctum à tribus prædictis, paupertatis, obedientiæ, & caſtitatis: vt ex eo patet, quòd ſuprà articul. 7. D. Thomas abſolutè dicit, B
perfectionem religionis tribus illis votis contineri, nulla facta mentione alterius (loquor autem de eo voto profeſſionis, in quo omnes religiones eſſentialiter conueniunt) eſt igitur huiuſmodi votum nihil aliud quàm illa tria collectiuè ſumpta: ita enim placet Doctoribus, illa vnico verbo *profeſſionis votum* appellare. Atque hoc patet ex eo etiam quod S. Thomas ſubdit in illa circumſtãtia. Inquit enim, in eiuſmodi votum profeſſionis tria prædicta *peculiariter* cadere: Videlicet paupertatem, caſtitatem, & obedientiam.

Verùm hîc diligentiſſimè ADVERTENDVM, Hoc ipſo, quod S. Thomas ait, hæc tria *principaliter* cadere in votum profeſſionis, inſinuare, aliquid aliud præterea minùs principaliter cadere in votum profeſſionis, ſiue, quod idem eſt, in illa tria vota. Hoc autem eſt nihil aliud quàm C
vita regularis, quæ, vt S. Thomas in articulo dicit, ad obſeruationem trium illorum votorum ordinatur, atque ita ſe habet tanquam circumſtantia quædam obiecti ſiue materiæ vniuſcuiuſque illorum votorum.

Etenim per votum obedientiæ non ſolùm pollicetur religioſus ſeſe adimpleturum præcepta Superioris, ſed ſe etiam adimpleturum ſecundum vitam regularem ſui Ordinis: Et idem eſt de paupertate & caſtitate, *in vita ſcilicet regulari*. Atque hinc eſt, quòd Apoſtata à religione, non ſolùm habetur reus voti, qua parte incontinens eſt, aut inobediens, &c. ſed etiam quatenus deſeruit vitam regularem.

Si autem QVÆRAS, in quo conſiſtat iſta vita regularis, quam dicimus cadere etiam in votum, tanquam circumſtantiam: Ad hoc conuenienter doctrinæ D. Thomæ D
& aliorum communi ita reſpondeo. PRIMO; eiuſmodi vita regularis, non conſiſtit in obſeruatione *actuali* regularum. Patet. Nam tunc ſemper peccaret contra votum religioſus transgrediens regulam: cuius contrarium docet S. Thomas hîc & communiter Doctores. SECVNDO dico, conſiſtere in hoc, quòd religioſus ſit *ſubiectus* regulæ; id quod prius quiddam eſt, quàm actu obſeruare regulam. Nam & ille, qui non ſeruat, propterea reprehenditur, quòd cùm ſit ſubiectus, non ſeruat. Itaque regularis illa vita, quam vouet religioſus, non eſt vita regularis in *actu ſecundo* obſeruationis, &c. Sed veluti *in actu primo* ſubiectionis erga regulam.

At QVÆRES, vlteriùs in quo conſiſtat hæc *ſubiectio* erga regulam; Reſpondeo PRIMO, non conſiſtit hæc ſubiectio in *propoſito* ſeu voluntate ſeruandi regulas. Proba- E
tur. Quia ſi in eo conſiſteret, quandocunque nollet quis ſeruare regulam, peccaret contra votum. Hoc autem falſum eſt. Sicut enim transgredi reipſa regulam, interdum nullum eſt peccatum ex ſuo genere: ita etiam nullum erit peccatum velle transgredi, cùm actus exterior ſit norma, ex qua de bonitate & malitia actus interioris iudicare debemus. SECVNDO dico; Neque conſiſtit ea ſubiectio in hoc, quòd ita religioſus teneatur ſeruare regulam, vt ſi transgrediatur, ſit peccaturus. Probatur. Nam hoc non habet locum in regula ſecundùm ſe non obligante ad peccatum: & tamen religioſus tali etiam regulæ eſt ſubiectus. TERTIO dico, conſiſtere in hoc toto, nimirum quòd & regulæ ſunt à Prælatis cum auctoritate alumnis Ordinis præſcriptæ, & ita ad hos illarum obſeruatio pertinet, vt ſi transgrediantur, meritò Superiores poſſint ab illis pœnas exigere. Itaque nomine illo *ſubiectionis erga regulam*, totum hoc connotatur, ſiue indicatur.

Et eſt iſta expoſitio ſubiectionis ad regulam, communis tam ſubiectioni ad regulam obligantem ad peccatum, quàm ad non obligantem, Nam in illa etiam verificatur, quòd ſit cum auctoritate à Prælatis propoſita ſuis alumnis, ita, vt à transgreſſoribus exigi poſſit pœna. Eſt tamen in hoc aliquid diſcriminis, quòd pœnæ, quas poſſunt exigere Prælati ab alumnis transgreſſoribus regulæ obligantis ad culpam, propriè habent rationem *pœnæ*, vt pote quæ ad culpam refertur: pœnæ verò, quæ exiguntur à transgreſſoribus regulæ non obligantis ad culpam, ſunt potius pœnalitates quædam, quæ & ipſæ etiam in propoſito, communi vocabulo pœnæ nominari poſſunt, vt rectè hîc animaduertit Caietanus.

Eſt autem hæc expoſitio ex mente D. Thomæ hîc ad 2. vbi explicans modum, quo religioſi obligantur ad regulas, atque adeo ſubiiciuntur illis, in Ordine, cuius ſtatuta non obligent per ſe ad culpam, ait, per hoc illos obligari; quòd ſi eas transgrediuntur, tenẽtur ad pœnam ſuſtinendam. Circa quem locum videndus hîc Caietanus, bene declarans, in eiuſmodi ordinibus, quorum ſtatuta ſub peccato non obligant; neque debere religioſos pœnam transgreſſoribus decretam, ſub peccato ſubire, ſecluſo peculiari præcepto Superioris. Quare quod S. Thomas ait, illos obligari ad ſuſtinendam pœnam, de obligatione latè accepta intelligendum eſt, vt nimirum nihil aliud id ſignificet, quàm quod anteà diximus, ſcilicet ita obſeruationem regularum ad alumnos eius Ordinis pertinere, vt Superiores poſſint cum auctoritate à transgreſſoribus exigere pœnas, & illos etiam, ſi voluerint, obligare ſub peccato ad illas ſuſtinendas.

Expoſui breuiter, quid ſit illud Votum profeſſionis, de quo S. Thomas loquitur in ſecunda circumſtantia; & quid illud principaliter reſpiciat, & quid minùs principaliter, videlicet vitam regularem. Item quæ ſit hæc vita regularis in votum cadens, quod ſcilicet in ſubiectione ad regulam conſiſtat. Denique quid ſit illa ſubiectio, abſtrahens à regula, obligante ad culpam, & non obligante.

Nunc SECVNDO circa eandem ſecundam circumſtantiam notandum, non modò votum ſolenne profeſſionis (de quo loquitur D. Thomas) reſpicere *minus principaliter* modo explicato vitam regularem, atque adeo prædictam ſubiectionem ad regulam, ſed etiam votum ſimplex paupertatis, & caſtitatis, & obedientiæ, ita quidem in religione per Sedem Apoſtolicam approbata emiſſum poſt Nouitiatum, vt verè conſtituat religioſum. Id quod de huiuſmodi votis ſimplicibus in ſocietate noſtra poſt Nouitiatum emiſſis declarauit, & definiuit, & probauit Gregorius XIII. in peculiari Conſtitutione, anno M.D.LXXXIV. edita, in qua etiam ad matrimonium validè contrahendum inhabilitauit eos, qui eiuſmodi vota in ſocietate fecerint, & à ſocietate dimiſſi non ſint. Quare de re non eſt neceſſe aliquid hic addere ad ea quæ de hoc diſſeruimus punct. 2. aſſertione 5.

Circa TERTIAM circumſtantiam (cùm ſcilicet transgrediens regulam, peccat mortaliter *ex genere*, propterea quòd regula contineat *præceptum* Superioris propriè dictum) nota intelligendam eſſe de præcepto obligante ex ſuo genere ad mortale. Alioqui enim, vt rectè notat Caietanus hîc & Nauarrus in Manuali, cap. 23. num. 49. fieri poteſt, vt præceptum aliquod obliget tantùm ad veniale. Si autem quæras, vnde cognoſcẽdum, vtrùm præceptum Superioris ad mortale vel veniale obliget; Reſpondet bene Caietanus hîc, vniuerſalem regulam vix

poſſe

Digitized by Google

poſſe aſſignari,præter communem ſenſum illorum, qui præcepto tenētur;ita,vt illud obliget ad mortale, quod ita obligare iudicant illi; & ſimiliter illud ad veniale, quod communiter tantùmmodò ſic cenſetur obligare.

Præter hanc autem regulam, dignoſci etiam id poteſt,ex aliquibus particularibus circumſtantiis,vt rectè docet idem Caietanus. Nam ſi aliquid præcipitur in *virtute obedientiæ*, communiter ſolet accipi tanquam ſub mortali.Item ſi ſub pœna *excommunicationis maioris*. Denique exiſtimat etiam Caietanus,verbum illud (*tenetur*) aut aliud æquiualens, communiter indicare obligationem ad mortale,niſi aliàs contrarium explicetur.Atque id colligit Caietanus ex Clemētina Exiuit de Paradiſo, vbi declaratur, regulas Ordinis S. Franciſci, quæ illud verbum continent,obligare ad mortale. De quo fuſiùs diximus tom. 2.q 5.de legibus,punct. 6.& diſſerit etiam de hoc multa Nauarrus vbi ſuprà, qui in hoc ferè idem ſentit,quod hic Caietanus.

Circa QVARTAM circumſtantiam (cùm ſcilicet tranſgrediens regulam, peccat mortaliter propter *contemptum*)notandum eſt,contemptum, de quo hîc loquitur S.Thomas,eſſe in propoſito peruerſam voluntatem, qua aliquis *nollet* eſſe ſubiectus regulæ, id eſt, animo auerſaretur totum illud, in quo, explicantes ſecundam circumſtātiam, diximus conſiſtere ſubiectionem ad regulam,ac proinde vitā regularem, quam vouet religioſus.Ita ipſemet D.Thomas ſe exponit hic ad tertium.

Hoc poſito,ex dictis circa ſecundam circumſtantiam clarè patet,veriſſimum eſſe quod ait D.Thom.contemptum regulæ ſiue tranſgreſſionem illius, *ex contemptu*, mortale peccatum eſſe contra votum profeſſionis, quo religioſus promiſit vitam regularem. Probatur. Nam vt in ſecunda circumſtantia diximus, vita regularis, quam promiſit, conſiſtit in illa ſubiectione erga regulam. Ergo qui ſuperbè auerſatur ſubiectionem erga regulam,atque adeo contemnit illam,directè facit contra votum,& cùm *ſubiici ſimpliciter & abſolutè regulæ*, non ſit res leuis,erit peccatum mortale.

Atque ex eodem fundamento patet, quomodo eo ipſo faciat religioſus contra obligationem illam, qua tenetur contendere ad perfectionem, ſicut ait etiam S. Thomas.Nam vt rectè notat Caietanus,religioſus non aliter tenetur contendere ad perfectionem, quàm agendo vitam regularem eo modo quo illam promiſit.Quare ſicut eo ipſo ſatisfacit huic obligationi,quòd vult eſſe ſubiectus regulæ, atque ita manere in vita regulari, quam promiſit: ſic eo ipſo tranſgreditur hanc obligationem,quòd vult non eſſe ſubiectus regulæ. Vnde huiuſmodi contemptus eſt veluti quædam apoſtaſia à ſua profeſſione.

Cæterùm diligenter hîc diſcernendum eſt,inter contemptum regulæ *ſimpliciter & abſolutè*, & contemptum non quidem regulæ,ſed *executionis illius hîc & nunc* duntaxat: etſi enim aliquis auerſetur animo executionem regulæ,hîc & nunc duntaxat: tamen nō propterea contemnit regulam eo modo quo hic loquimur, vt videlicet nolit illi eſſe ſubiectus. Id quod optimè etiam docuit S.Thomas hîc ad tertium.

Ex quo ſequitur, ſi quis nollet regulas ſeruare præter ſua vota, non eo ipſo facere contra votum aut profeſſionem vitæ regularis, dummodo velit nihilominus eſſe ſubiectus regulis.Quanquam exiſtimo,eum,qui ita animo comparatus eſſet in religione, communiter loquendo,aliunde eſſe in peccato mortali,propter periculum videlicet, cui ſe exponeret contemnendi regulas. Nam vt ad hoc propoſitum rectè notat D. Thomas ad tertium,conſuetudo tranſgrediendi inducere ſolet contemptum,iuxta illud Prouerb.18.*Peccator cùm in profundum malorum venerit,contemnit*. Quare conſuetudo tranſgrediendi regulas,ex propoſito nullam ſeruandi, mortale eſſet.

Atque ita eſt intelligendus Sylueſter,cùm verbo Religio.2.num.12.ait, peccatum mortale eſſe propoſitum tranſgrediendi omnes regulas præcipuas Ordinis Eſſet enim,inquit,contemptus interpretatiuus illarum Si tamen aliquam, vel aliquas præcipuas regulas vellet ſeruare,etiam nollet ſeruare alias,non putat Sylueſter ibidem, eum eſſe in malo ſtatu:quoniam per illam, vel illas,inquit,quas vellet ſeruare vnà cum ſuis votis,poſſet contendere ad perfectionem,licèt non curreret. Et hactenus de PRIMA aſſertione.

SECVNDA aſſertio.Quamuis tranſgreſſio regulæ in ordinibus Religioſorum, quorum ſtatuta nō obligant per ſe ad culpam,ex ſuo genere peccatum non ſit:poteſt tamen eſſe peccatum mortale vel veniale ex contemptu vel negligentia,vel libidine.Ita docet D.Thomas hîc ad primum.

Et quidem ſi quis regulam ex *contemptu* tranſgrediatur,erit mortale,vt antè dictum eſt: ſi autem ex libidine aut negligentia,erit veniale. Nomine autem *libidinis* intelligit hîc S. Thomas cupiditatem nimiam erga aliquid,propter quod quis tranſgreditur regulam. Et conſtat, eiuſmodi tranſgreſſionem eſſe vt minimùm veniale.Nam,vt rectè inquit Caietanus hîc, ſi facere ex libidine quidpiam aliud,non prohibitum regula,eſt veniale:à fortiori,ſi ſit per regulam prohibitum. Nomine autem *negligentiæ*,vt idem Caietanus rectè exponit,intelligit,non quidem ſimplicem aliquam voluntatem, qua quis velit tranſgredi regulam; ſed tranſgreſſionem regulæ ex nulla alia cauſa,quàm ex *torpore* quodam animi & negligentia craſſa. Quod etiam vt minimùm veniale eſt.Nam non eſt humanum moueri ad aliquid ex animi torpore,ſine alia cauſa, vel ſine rationabili.

Ex quibus ſequitur, eum non peccare, qui regulam ſub peccato ex ſe non obligantem tranſgreditur aliquo fine vel cauſa, quæ tunc illi videtur rationabilis;quāmuis illud quod facit, minùs bonum ſit,quàm ſi ſeruaret regulam.Non enim tenetur aliquis facere ſemper,quod melius eſt.Nihilominus communiter admiſceri videtur nonnihil culpæ in tranſgreſſione eiuſmodi regularum. Irrepit enim facillimè aut torpor,aut libido.

PVNCTVM SEXTVM.

An Religioſi grauiùs peccent eodem genere peccati, quàm ſeculares.

D D.Thomas artic.10.

NOn eſt dubium, quin, vt docet D.Thom. hîc, peccatum Religioſi,cæteris paribus,poſſit eſſe grauius:vel ratione ſcandali;quoniam ad illorum vitam plures reſpiciunt,vel ratione voti,vel ratione contemptus, ſi ex contemptu vel malitia peccant. Nam videntur tunc eſſe peculiariter ingrati Deo. Vnde Dominus queritur per Ierem.c.11. *Quid eſt quòd dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa?*

Vbi tamen notandum, ingratitudinem illam maiorem,quam habet Religioſus erga Deum, cùm ex malitia peccat,non eſſe *ſpeciale* peccatum,niſi quando formaliter & ex intentione peccaret ex cōtemptu diuinorum beneficiorum. Aliàs autem ingratitudo illa ſolùm eſt circumſtantia aggrauans idem peccatum, propterea quòd perſona religioſa Deo conſecrata arctiùs obligatur communibus præceptis,& peculiariter ad ſanctitatem tenetur,ſicut ſuprà quæſt.2.diſputauimus.

Secluſo autem ſcandalo, quando religioſus ex infirmitate aut ignorantia peccat;cæteris paribus,minus eſt illius peccatum, quàm Laici,vt rectè aſſerit D.Thomas hîc.Et probat ea ratione.Quia ſi peccatum eſt veniale, multitudine bonorum operum veluti obruitur.Si mortale,faciliùs & citiùs religioſus reſipiſcit propter priſtinam conſuetudinem, qua eſt in recta intentione erga Deum exercitatus, & propter exemplum fratrum, vt

indutus, vt de illo D. Ambroſius ſermone 94. teſtatur. Atque vt alios veteres prætercam, Diuus etiam Bernardus lib. de vita ſolitaria, religioſæ vitæ inſtitutum inſigniter laudat, & lib. de diſpenſatione & præcepto, ſub finem, diſciplinam monaſticam dicit vocari ſolitam quaſi ſecundum Baptiſma.

Ex his autem teſtimoniis antiquitatis deprehenditur clarè mendacium Centuriatorum, centur. 4. cap. 6. & aliorum Sectariorum, qui dicunt, cœpiſſe primò Monachatum in Eccleſia quarto ſeculo, id eſt, circa annum Domini quadringenteſimum. Teſtimonia enim Athanaſij, Cypriani, Tertulliani, Dionyſij, Philonis, quæ de vita monaſtica citauimus, antiquiora ſunt.

Tertio; probatur vel maximè hoc vitæ genus auctoritate & commendatione ipſius Chriſti. Religioſi enim, quorum ſuſcepimus defenſionem, ij nominantur, qui perfectioni charitatis ſtudent, præcipuè per paupertatem, caſtitatem, & abnegationem propriæ voluntatis atque obedientiam. Hæc autem Chriſtus Dominus non approbauit modò, vt pia & bona ſtudia, ſed etiam ſuaſit, vt maximè ad ſalutem conducibilia: Paupertatem & Caſtitatem apud Matthæum, cap. 19. Abnegationem, apud eundem, cap. 16. Nihil igitur eſt cur vituperetur vita Religioſorum, quæ his ſtudiis continetur, cùm ſit potiùs, quod ad rem attinet, commendata Chriſti teſtimonio. Quod probè intelligens D. Chrysostomvs homil. 17. ad populum, diſertis verbis appellauit vitam Monaſticam, *Philoſophiam à Chriſto introductam*.

Qvarto; probatur argumento ex Scriptura ducto hunc in modum. Si ſunt aliqua bona & pia opera Supererogationis præter ea quæ ſunt diuinitus imperata; dubitari non debet quin bonum atque pium ſit peculiari vitæ genere ſtudium eorum operum profiteri: nam cur id profiteri, quod bonum eſt, non ſit bonum? At omnino ſunt aliqua eiuſmodi opera ſupererogationis: Igitur bonum atque pium eſt inſtitutum Religioſorum hominum, qui ea opera profitentur.

Aſſumptio probatur ex Scriptura, & ex Patribus, & ex ratione. Ex Scriptura quidem: Nam *primò* dubium non eſt quin caſtitas bonum opus & magna remuneratione dignum ſit, vt patet ex Iſaia cap. 56. & ex Salomone Sap. 3. & ex Chriſto Matth. 19. & ex D. Paulo 1. Cor. 7. Et tamen hoc opus nequaquam eſſe præceptum ipſe Chriſtus declarat, inquiens: *Qui poteſt capere, capiat.* Matth. 19. vt Chryſoſtomus & alij interpretes ibi docent; & apertè etiam Diuus Paulus 1. Cor. 7. dicens: *De virginibus præceptum Domini non habeo.* Et rurſus ibidem: *Si nupſerit virgo, non peccauit.*

Secundò; renuntiare omnibus, quæ quis poſſidet, non eſt dubium quin bonum opus ſit, ſi fiat ſtudio perfectionis, vt patet ex illo Chriſti dicto, Matth. 5. *Beati pauperes ſpiritu.* Quod de paupertate etiam voluntaria interpretantur Hieronymus & Beda in cap. 5. Matth. Ambroſius in cap. 6. Lucæ: & Diuus Leo, ſermone de Feſto omnium Sanctorum, & Baſilius quæſt. 205. Et ex illo item Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes.* Et tamen Chriſtus ibidem ſatis oſtendit, id non eſſe præceptum; ſiquidem adoleſcentem adhortatus eſt, vt id faceret cauſâ maioris *perfectionis* vltra præcepta. Itaque exponens hunc locum Avgvstinvs epiſt. 89. quæſt. 4. *Magiſter*, inquit, *bonus mandata legis ab iſta excellentiore perfectione diſtinxit: Ibi enim dixit: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: Hic autem; Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia, &c.* Sic enim eo loco D. Auguſtinus aduerſus Pelagianos diſputat, qui eodem Auguſtino teſte, contendebant, diuites ſaluari non poſſe, niſi ſua omnia darent pauperibus.

Tertiò; dubium etiam non eſt quin bonum & conſultum ſit, tradere ſe alterius prudentiæ regendum, qui Chriſti loco habeatur: iuxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 6. *Obedite Dominis carnalibus, ſicut Chriſto.* Et illud Prou. 8. *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* At, vt ſe quiſpiam voluntati alterius committat, nuſquam eſt præceptum.

Quartò; dubium item non eſt quin actus bonus & religioſus ſit, ſuo loco & tempore, & cum circumſtantiis debitis, iurare ad veritatis confirmationem, vt conſtat ex illo Deuter. cap. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis.* Et tamen de iuramenti vſu nullum extat diuinum præceptum.

Quintò; minimè quoque negabunt Aduerſarij, quin bonum & pium opus ſit adiicere animum ad Eccleſiaſticum miniſterium, atque adeò Chriſti miniſtrum initiari, vt docere fideliter Dei verbum & Sacramẽta ritè adminiſtrare poſſit; & tamen nemo à Deo iuſſus eſt iſtud munus ſuſcipere. Ac poſſunt ſimiliter multæ aliæ rectiſſimæ actiones commemorari, quæ diuinitus non ſunt iuſſæ.

Ex Patribus etiam probatur illa eadem aſſumptio. Nam paſſim diſtinguunt inter opera præcepta, & ea, quorum præceptum non datur, ſed tantùm conſilium: vt magna ſanè fuerit impudentia Caluini lib. 4. cap. 13. ſect. 12. qui mentiri non erubuerit, nulli veterum in mentem veniſſe, quòd Chriſtus aliquid ſolùm conſuluerit, ſed *omnes veteres clamare, nullam voculam*, vt inquit, *à Chriſto emiſſam, cui non ſit neceſſariò obtemperandum.*

At D. Avgvstinvs vnus ex veteribus eſt. Is autem libro de ſancta Virginitate, cap. 30. ad Virginitatem, tanquam ad rem à Chriſto conſultam, non autem neceſſariò faciendam, his verbis, tum Chriſti, tum ſuis adhortatur: *Qui poteſtis*, inquit, *capere, capite. Tollite hoſtias quiſque ſuas, & introite in atria Domini. Non ex* Necessitate, *ſed poteſtatem habentes veſtræ voluntatis. Neque enim ſicut, non mœchaberis, non occides, ita dici poteſt: Non nubes. Illa exiguntur, iſta offeruntur* (en diſcrimen præcepti & conſilij) *ſi fiant iſta, laudantur; niſi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis, in his autem ſi quid amplius* Svpererogaviritis (en ipſum etiam vocabulum *Supererogationis*, quod Theologi acceperunt ab Auguſtino) *in redeundo reddet vobis.*

Eodem planè modo inter præcepta & conſilia diſtinguunt paſſim alij omnes veteres. Maximè autem luculenter Cyprianus libro de habitu virginum, in fine: Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum; Ambroſius libro de Viduis, qui inter cætera dicit: *Virginitas non imponitur, ſed præponitur*: & Gregorius lib. 15. Moralium, cap. 9. & ex Græcis Origenes in caput 15. ad Romanos. Euſebius lib. 1. demonſtrationis Euangelicæ, cap. 8. Chryſoſtomus hom. 8. de pœnitentia. Baſilius libro de Virginitate. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum.

Ratione quoque ex ſuaui modo diuinæ prouidentiæ ducta probatur illa eadem aſſumptio. Nam etſi Deus ea omnia, quæ vllo modo facere poſſemus, imperare nobis potuerit; tamen & ſuæ bonitatis, & noſtræ infirmitatis ratio, vt id non faceret, requirebat. Cùm enim nemo ſit, qui faciat, quicquid facere poteſt; & pauci etiam, qui quædam opera præſtantiora, & ideò etiam difficiliora exequi velint; nemo vnquam eſſet, qui non innumeris & grauiſſimis peccatis obſtringeretur, ſi omnia, quæ fieri poſſunt, atque adeò præclariſſima quæque opera, diuinitus eſſent imperata. Quæ res multo maiori detrimento, quàm emolumento, eſſet generi hominum cuius ad vtilitatem & ſalutem præcepta omnia referri conueniebat. Quare non ad omnia opera neceſſitate præcepti Deus nos obſtrinxit; ſed quædam in libera hominis poteſtate & electione poſita ſunt, vt qui ea *fecerint* (ſicut D. Gregorius Nazianzenus vbi ſuprà inquit) *honore & præmiis exornentur: qui autem minus ea expleuerint, nihil inde periculi pertimeſcant.* Quod cùm ita ſit, firma eſt quoque illa noſtra quarta probatio vitæ religioſæ.

Qvinto; probatur idem Religioſæ vitæ inſtitutum, Eccleſiæ teſtimonio; quæ in multis Conciliis illud, tanquam ſanctum & pium, commendauit, vt in Chalcedonenſi act. 15. cap. 6. in Gangrenſi, cap. 9. in Ancyrano, cap. 18. in Carthaginenſi I. cap. 3. in Carthaginenſi IV. cap. 11. in Toletano X. cap. 5. in Elibertino, cap. 13. in

Turonenſi

Digitized by Google

Turonenſi II. cap. 21. & denique in Conſtantienſi ſeſſ. 8. vbi Vviclephi contrarius error damnatus eſt, & in Tridentino ſeſſ. 25 cap. 1. de reformatione.

Refelluntur obiectiones Sectariorum. §. 2.

SEd OBIICIVNT in primis Sectarij, vim illius præcepti. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima, ex omnibus viribus, & ex totâ mente.* Cuius præcepti ea vis eſſe videtur, vt neceſſariò nobis ex Dei amore faciendum ſit, quicquid omnino poſſumus boni facere. Id autem ſi ita eſt, nullum ſupereſt bonum opus ſupererogationis, quod non ſit præceptum.

RESPONDEO; non eam eſſe vim ac ſententiam eius præcepti, ſed triplicem aliam, quarum nulla efficit vt omnia bona opera ſint præcepta. *Primò*; vis huius præcepti eſt, vt verè, ſincerè, & efficaciter Deum diligamus, non fictè & ſimulatè. Quod & illis verbis D. Ioannes monet, epiſt. 1. cap. 3. *Non diligamus verbo & lingua, ſed opere & veritate.* Ita inſinuat Scriptura, hoc ipſo, quòd non planè iiſdem verbis, ſed aliis & aliis præceptum illud in aliis & aliis locis refert; quaſi eadem illa ſinceritas & veritas dilectionis diuerſis verbis tantundem ſignificantibus vbique præcipiatur: vt patet Deuter. 6. & apud Matth. cap. 22. & apud Marc. cap. 12. & Luc. cap. 10. Atque ita etiam plerique expoſitores indicant, qui nihil diſtinguunt inter verba, quibus hoc præceptum traditur. Vt Chryſoſtomus, Hilarius, Hieronymus, in cap. 22. Matth. & Ambroſius in cap. 10. Luc.

Secundò; vis etiam illius præcepti eſt, vt Deum diligamus præcipuo quodam animi conatu: Quomodo & vulgò etiam tota animi contentione id efficere, & in eo toti verſari dicimur, quod præcipuè conamur, vt etiam loquitur Scriptura in Geneſ. cap. 31. verſ. 6. & 2. Reg. 15. verſ. 13. Itaque iubemur Deum rebus aliis omnibus, tanquam finem vltimum, anteponere, exequendo ad eam rem, ſiue per intellectum, ſiue per quaſcunque alias animæ vires, omnia, quæ, vt in eius gratia & amicitia maneamus, requiruntur. Id quod facimus, cùm vitamus omnia peccata mortalia.

Hanc eſſe vim huius præcepti indicat etiam Scriptura, hoc ipſo quod docet, in hac vita poſſe hominem huic præcepto ita ſatisfacere, vt non ſit eius præuaricator & reus: ſi nimirum permaneat in amicitia Dei. Vt patet ex Deut. cap. 4. 13. 30. & ex. 1. Reg. 7. & 3. Reg. 9. 14. & 4. Reg. 13. Quod idem aſſerit D. AVGVSTINVS libro de ſpiritu & litera, cap. 36. cùm diſertè ſcribit, *non eſſe culpæ deputandum, ſi in hac vita non poteſt eſſe tanta dilectio Dei, quanta cognitioni plenæ debetur.* Denique hanc eſſe vim huius præcepti, ſentiunt communiter alij Patres, & maximè illi, qui per id præceptum dicunt exigi mentis conatum nominatim, quo ad vim animæ vegetatiuæ, & ſentientis & intelligentis. Vt Auguſtinus lib. 1. de doctrina Chriſtiana, cap. 12. Anſelmus in cap. 22. Matthæi, Bernardus ſermone 20. in Cantica, & ex Græcis Gregorius Nyſſenus libro de creat. homin. cap. 8. Theophylactus in cap. 22. Matthæi.

Tertio; vis huius præcepti eſt, vt in eiuſmodi Dei dilectione, tanquam ſcopum & terminum, in quem contendamus, habeamus nobis propoſitam abſolutiſſimam illam perfectionẽ charitatis, quam aſſequemur demum in celeſti patria, cùm ita Deum ex totis animæ viribus diligemus, vt continentur in illius amore defixi ſimus, neque ab eo vnquam deſiſtamus. Quem ſanè charitatis ſcopũ & finem ſatis hoc ipſo nobis præfixum habemus, quòd cum ſpe beatitudinis æternæ Deum diligimus.

Hanc eſſe vim huius præcepti, indicat D. Auguſtinus libro de ſpiritu & litera, cap. 36. & lib. de perfect. iuſt. & D. Bernardus ſerm. 50. in cant. & D. Thomas ſuprà q. 44. art. 6. & q. 184 art. 3. cùm aiunt, præceptum hoc non poſſe in hac vita perfectè impleri, eo quòd omnis perfectio charitatis in illud cadat, atque adeo illa etiam, quæ in cælo eſt futura. Hoc enim (vt quæſt. 2. docuimus)

A non ita poteſt ab his auctoribus intelligi, quaſi ſumma illa perfectio dilectionis cadat in præceptum charitatis, vt aliquid iam neceſſariò exequendum per id præceptum. Sed quia cadit in illud, vt ſcopus & finis, quo debeat quis contendere per eam dilectionem; quæ iam eſt exequenda per id præceptum, qua ſcilicet Deus rebus omnibus (vt antè dictum eſt) anteponatur. Alioqui conſequens eſſet, omnes in hac vita neceſſariò peccare contra id præceptum, ſi ſecundùm id non poteſt impleri, quod cadit in illud tanquam *iam exequendum* Id autem conſequens apertè falſum eſt, & diſertè negatur illic à Diuo Auguſtino, vt paulo antè vidimus.

B Adde, quòd iſto modo ſummam illam perfectionem charitatis in id præceptum cadere, nempe non vt aliquid iam neceſſario exequendum, ſed vt finem, in quem executio tendere debeat, ipſemet Auguſtin. vbi ſuprà, diſertis verbis explicat. Nam propterea dicit præcipi, vt ex toto corde, & tota anima diligamus, *vt admoneamur, quid fide expoſcere, & quò ſpem præmittere, & ad quid, obliuiſcentes ea quæ retrò ſunt, contendere debeamus.* Et libro de perfectione iuſtitiæ, ante medium: *Non rectè, inquit, curritur, ſi, quò currendum eſt, neſciatur. Quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur?*

Poteſt autem hæc res declarari, tum eo exemplo quod adduximus quæſtione ſecunda, tum etiam hoc. Nam ſi pater hunc in modum præcipiat filio: Inſerui Principi, & ita quidem inſerui, vt ab eo maximis aliquando muneribus afficiaris, vtrumque dici poteſt cadere in hoc parentis præceptum, nimirum & ſeruitium erga Principem, & Principis munera: ſed alia atque alia ratione.
C Seruitium quidem, vt id, quod à filio ex eo præcepto parentis exequendum eſt. Munera verò Principis, vt finis, quem in eo ſeruitio filius ſpectare debet. Neque ex parte quidem huius finis id præceptum parentis filius perfectè exequitur, donec munera à Principe conſequatur; tametſi non propterea ſit interim præcepti paterni reus, modò fideliter Principi inſeruiat. Ita in propoſito, dilectio Dei, quæ excludat omne mortale peccatum, in præceptum charitatis cadit, vt id quod hac in vita eſt exequendum vi huius præcepti. Perfectio autem illa ſumma dilectionis, vt finis ac terminus, in quem per dilectionem debemus contendere.

Porrò has eſſe veras interpretationes illius præcepti charitatis, & nequaquam eo præcipi quicquid omnino facere poſſumus; duas ob cauſſas, ſi nihil aliud eſſet,
D coguntur etiam Sectarij nobis concedere. *Primò*; quia plerumque illi erroris huius ſui obliti, argumentari contra nos ſolent, quoſdam cultus in Eccleſia vſurpatos ideo non eſſe licitos, quia nõ ſunt diuinitus præcepti. Agnoſcunt igitur, non omnia eſſe præcepta. *Secundò*; quia, vt de vno opere nominatim dicamus, minimè negant, bonum opus eſſe, renuntiare quempiam omnibus quæ poſſidet, & dare illa pauperibus: cùm in eo Chriſtus Dominus Matth. 19. perfectionem conſtituerit. Et tamen fatentur iſti nobiſcum, contra Pelagianos, non eſſe diuinitus id præceptum. Nam, vt Diuus AVGVSTINVS epiſt. 89. q. 4. Pelagianis reſpondet, quod Chriſtus ait Lucæ 14. *Qui non renuntiat omnibus, quæ poſſidet; non poteſt meus eſſe diſcipulus*; de renuntiatione ſecundùm animi quandam *præparationem* intelligi debet; vt ſcilicet ſit quis
E paratus renuntiare, ſi quando ob aliquam circumſtantiam fuerit neceſſe. Quomodo etiam ibi præceperat renuntiare *animæ propriæ & vxori.*

Neque etiam apud Matth. cap. 19. abſolutè ſignificat Chriſtus, impoſſibile fore diuitem intrare in regnũ cœlorũ, ſed impoſſibile id eſſe ſine auxilio Dei, vt illic etiã Auguſtinus confirmat ex verbis, quæ ibi ſubiunxit Chriſtus: *Quod impoſſibile eſt apud homines, poſſibile eſt apud Deũ.*

Sic etiam neque Pelagianis ſuffragatur, quod Chriſtus Matth. 5 præcipit: *Eſtote perfecti.* Nam non ibi de illa perfectione loquitur, quam poſtea ponit in renuntiatione ſuorum bonorum, & diſtinguit à præceptis tanquam

Digitized by Google

A ad ſalutem non neceſſariam, ſed conducibilem ad maius præmium reportandum in cælo; ſed loquitur ibi Dominus de perfectione hominis neceſſaria ad ſalutem, quæ in obſeruatione mandatorum conſiſtit. Aliæ Sectariorum obiectiones nullius planè ponderis ſunt. Quare maneat, aliqua eſſe opera bona, à Deo non imperata, in quorum ſtudiū rectiſſimè poſſint incumbere Religioſi.

Religioſæ vitæ inſtitutum non poſſe propter Vota reprehendi. §. 3.

QVod ad SECVNDVM attinet, probatur PRIMO ex Scriptura, rectè poſſe vota emitti à Chriſtianis, atque adeo etiam à Religioſis, cauſa *cultus diuini.* Nam Scriptura in omnibus iuſtis ea laudat in lib. Eccleſ. cap. 15. *Vota iuſtorum placabilia.* Et nominatim in Chri-
B ſtianis apud Iſaiam, cap. 19. *Et colent eum in hoſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino, & ſoluent.* Quo loco ſermo eſt de tempore noui Teſtamenti, vt exponunt omnes interpretes. Et generatim quoque iubet vota implere, à quocunque illa emiſſa fuerint. Pſal. 75. *Vouete, & reddite Domino Deo veſtro.* Et in Prouerb. cap. 20. *Ruina eſt homini vota retractare.* Et apud Eccleſ. cap. 5. *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere; diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio.* Vt iam alia teſtimonia prætercam, ex quibus poſtea probabo nominatim votum paupertatis, caſtitatis & obedientiæ.

SECVNDO; id probatur ex Patribus, qui paſſim in Chriſtianis quoque vota prædicant, & ea vim habere obligandi teſtantur. Vt Cyrillus, Hieronymus, Theodoretus, & alij, interpretes Iſaiæ in cap. 19. Et AVGVSTI-
C NVS in Pſalm. 75. qui explicans illud, *Vouete & reddite,* Chriſtianos ad vouendum hortatur his verbis: *Quiſque quod poteſt, voueat, & reddat. Non ſitis pigri ad vouendum, non enim veſtris viribus implebitis.* Et rurſus in Pſalm. 131. *Debet eſſe,* inquit, *impiger animus, vt & voueat & reddat: ne cùm ſe minus idoneum reputat ad reddendum, piger ſit ad vouendum.* Oſtendit etiam, quanta ſit obligatio voti, idem Auguſtinus epiſt. 45. & Chryſoſtomus homil. 12. in acta Apoſtolorum; Fulgentius epiſtola de debito coniug. cap. 8. Caſſianus lib. 4. de inſtitutis renuntiantium, cap. 13. & alij paſſim.

TERTIO; probatur ratione, ducta ex communi natura virtutis. Nam id omne quod natura ſua eſt actus virtutis; licet Chriſtianis facere ad honorem & cultum Dei. Sed votum natura ſua eſt actus cuiuſdam virtutis, puta religionis: Ergo licitum eſt Chriſtianis vouere ad
D Dei cultum. Maior propoſitio probatur. Nam omnis actus virtutis eſt per ſe idoneus ad colendum Deum, vt patet ex D. Auguſtino lib. 10. de Ciuitate Dei, cap. 6. qui idcirco *omne opus bonum* vocat *ſacrificium*; atque etiam ex Scriptura, quæ promiſcuè diuerſorum virtutum actibus, rationem cultus diuini tribuit. Vt patet ex epiſt. ad Roman. 12. ad Phil. 4. & ad Hebr. 13. & Diui Iacobi 1. Non eſt autem dubium quin poſſint Chriſtiani ea omni ratione Deum colere, quæ ſuapte natura ſit ad diuinum cultum accommodata. Minor autem propoſitio probatur. Nam vouere eſt promittere aliquid Deo, non vt in vſum aliquem eius cedat, cùm ipſe nulla re egeat, ſed vt cedat in illius honorem & *gloriam*, quæ eſt proprium obiectum & ſcopus virtutis religionis. Atque idipſum teſtimonio illo Iſaiæ 19. confirmatur: *Colent eum in ho-*
E *ſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino.*

QVARTO; probatur alia ratione ducta ſpeciatim ex natura & efficacitate illius *actus* virtutis, qui eſt votum. Nam licitum eſt Chriſtianis ſuam voluntatem firmare in eo quod ad ſpiritualem vtilitatem ipſorum ſit conducibile. Sed hoc faciunt, cùm voto ſe obligant ad exequendum aliquem virtutis actum in Dei gloriam; cùm id totum cedat in vtilitatem, non Dei, cui promittimus, ſed noſtram: Ergo licitè vouent. Hanc rationem attigit D. AVGVSTINVS epiſt. 45. cùm de voti obligatione agens, inquit: *Felix neceſſitas, quæ in meliora compellit.*

Poſtremo probatur exemplis hominum Sanctorum, qui eo nomine in Scriptura commendantur, quòd Deo quidpiam vouerunt: Vt Iacob & Anna, 1. Reg. 1. quæ & idcirco à Deo exaudita eſt. Item B. Virgo & Apoſtoli, vt paulo pòſt oſtendemus.

Reſponſio ad obiectiones contra Vota. §. 4.

AT obiiciunt Sectarij PRIMO, quòd in Scriptura noui Teſtamenti nulla vota commendantur, ſed ſolùm in ſcriptura Teſtamenti veteris. Ex quo quidam Sectarij planè paradoxè colligunt, vota fuiſſe tantùm cærimonias veteris legis, quæ non magis ad Chriſtianos pertineant, quàm circumciſio & Iudæorum ſacrificia. Ita enim deſipuit Petrus Martyr in lib. de Cœlibatu & votis Monaſticis, & Petrum Martyrem ſecutus Herbrandus in Spongia ſua contra noſtrum lib. 2. Apologeticum de Idololatria, fol. 12.

RESPONDEO; falſum eſt in primis, in Scriptura noui Teſtamenti vota Chriſtianis non commendari. Commendatur enim ibi votum B. Virginis, & Apoſtolorum, & aliorū, quamuis nō expreſſo etiam *voti* vocabulo, vt poſtea videbimus. Deinde, ſi maximè nullis verbis in nouo Teſtamento mentio fieret votorū, quæ ad Chriſtianos pertineant: tamen nobis ſatis eſſet teſtimonium Iſaiæ, c. 19. qui de temporibus noui Teſtamēti, atq; adeo de Chriſtianis vaticinans, inquit: *Et colent eum in hoſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino*; vt ſuprà vidimus.

Quàm autem ineptum commentum ſit, vota cærimonias legis veteris proprias facere, oſtēdi lib. 3. de Idololatria, cap. 2. in confutatione illius Spongiæ Herbrandinæ. Nam primùm cerimoniæ legis veteris, certis mandatis diuinis præſcriptæ fuerunt: vouendi autē religio, planè tunc fuit libera, ſicut iam: vt patet tum ex aliis locis, tum ex Deuter. cap. 6. *Si nolueris polliceri, abſque peccato eris.* Deinde cerimoniæ propriæ illius legis, actus aliqui externi fuerunt. Vota verò, ſola etiam mente potuerunt Deo nuncupari. Denique nulli vnquam Orthodoxorum Patrum iſtud commentum Petri Martyris & Herbrandi venit in mentem.

SECVNDO obiiciunt, omnem Dei cultum voluntariū, qui ſcilicet à Deo præceptus non ſit, ſicut non ſunt præcepta vota, eſſe ſuperſtitioſum & idololatricum.

RESPONDEO, falſum & planè delirum eſſe hoc iſtorum principium. Vt alibi fusè demōſtraui, explicatis omnibus Scripturæ teſtimoniis, quibus iſti ad eam rem abutuntur. Nam, vt alia omittam, minimè committunt idololatriam, qui per nomen Dei iurant, vt olim Dauid & alij iurarunt; tametſi cultus ille Dei, qui inuocatione diuini teſtimonij continetur, nuſquam eſt præceptus.

Ἐθελοθρησκεία verò, quam Apoſtolus ad Coloſſ. 2. damnat, non eſt, vt falsò Sectarij exiſtimāt, quiuis cultus voluntarius, ſed qui ita voluntarius eſt, vt ſine certa ratione pro libito ſuſcipiatur, cùm ſit per ſe inanis, & vanus, & ſimulatus, ſicut erat cultus illorum, qui religionis cauſa abſtinebant à quibuſdā cibis, tanquam natura ſua immūdis, contra quorū ſuperſtitionē ibi Apoſtolus diſputabat. Quomodo etiā Latinè dicere conſueuimus, agi merè gratis & volūtariè id quod ſine certa ratione agitur.

Atque ita hunc Apoſtoli locum de ſimulato cultu intelligunt omnes eius interpretes, & præterea etiam D. Auguſtinus epiſt. 59. ad Paulinum, & Diuus Hieronymus epiſt. ad Algaſiam, quæſt. 10. Itaque rectè Latinus interpres pro vocabulo illo Græco, *Superſtitionem* dixit.

TERTIO obiiciunt, quòd obligatio voti pugnare videtur cum libertate, qua ſumus à Chriſto donati.

RESPONDEMVS, libertatem eam, quam nobis Chriſtus ſuo merito peperit, potiùs augeri & muniri per obligationem voti. Eſt enim hæc libertas, nō qualiſcunque, ſed à ſeruitute peccati, vt docet Apoſtolus, ad Rom. 6. Itaque conſiſtit propriè in quadam facultate, quam nobis gratia diuina ſuppeditat ad ſeruiendum Deo, vitandis peccatis mortalibus. Qua proinde facultate efficimur

cimur

cimur ſerui iuſtitiæ, & liberamur à contraria ſeruitute peccati; id eſt, ab ea diſpoſitione, qua, is qui peccato mortali obſtrictus eſt, & gratia diuina deſtitutus, ita eſt conſtitutus, vt obnoxius ſit peccatis mortalibus, atque adeo ſit neceſſe, eum, niſi gratiam recuperet, interdum ſeruire peccato, ſicut in materia de gratia, q.t. diſputauimus.

Hoc enim eſt quod docet Apoſtolus ad Rom. 6. cùm explicans hanc libertatem gratiæ, & peccati ſeruitutem, inquit, *Gratias Deo, quòd ſerui fuiſtis peccati, liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Hanc igitur gratiæ libertatem, certum eſt, non modò non minui per obligationem voti, ſed etiam augeri & ſtabiliri, vt diximus. Nam ita per voti obligationem firmamur & adigimur ad ſeruiendum iuſtitiæ, vt iam non liceat nobis ſine peculiari peccato contra votum, facere id quod vel malum eſt, & repugnans iuſtitiæ, vel eſſe poſſet occaſio mali.

Fateor equidem, libertatem hominis, ſi abſolutè, vt libertas eſt, conſideretur, id eſt, vt eſt facultas ad vtrumlibet; & non, vt eſt libertas *Chriſtiana*, ad ſeruiendum nempe iuſtitiæ; aliquo modo minui per obligationem voti: quatenus per illud nempe ita quidpiam factu difficile redditur, vt iam ſine peculiari peccato non poſſit fieri, cùm antea poſſet. Sed tamen hoc modo etiam minuitur libertas per obligationem matrimonij, & aliorum contractuum humanorum: quam tamen obligationem nemo præterea cencebit pugnare cum libertate Chriſtiana, quam obtinemus per Chriſti gratiam.

Adde; quòd non modò eiuſmodi diminutio libertatis per votum, cum libertate Chriſtiana non pugnat, ſed neque ipſi etiam libertati ſimpliciter conſideratæ accidit incommodè. Nam non fit ea diminutio ſecundùm id quod eſt perfectionis in libertate humana, nimirum ſecundùm facultatem, quam habemus rectè operandi, & conſequendi beatitudinem, quæ finis eſt noſtræ libertatis. Hæc enim facultas potiùs promouetur per votum, vt antè explicaui. Sed fit ea qualiſcunque diminutio ſecundùm id quod eſt *imperfectionis* in libertate, nempe ſecundùm procliuitatem ad malum. Quam rem intelligens præclarè D. AVGVSTINVS epiſt. 45. ad Armentarium, inquit. *Non eſt gratulanda libertas, qua fit, vt non debeatur, quod cum lucro redditur.* Et infrà: *Non te vouiſſe pœniteat; imo gaude, iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Fœlix eſt neceſſitas quæ in meliora compellit.*

Adde etiam, quòd vt non eſſet incommodum noſtræ libertati, ſi penitus facultas & procliuitas ad malum ei adimeretur (vt patet in Deo & beatis, qui perfectiſſima libertate præditi ſunt, tametſi non habent facultatem ad malum) ita etiam non eſt ei incommodum, ſed valde vtile, vt eiuſmodi facultas ad malum minuatur per votum. Nam tãto magis firmatur & promouetur in bono, quanto magis minuitur eius facultas ad malum.

Denique ſicut non obſtat perfectioni libertatis neceſſitas *præcepti*, quamuis minuat aliquo modo facultatem ad malum: ita neque neceſſitas voti. Quæ volui paulo fuſiùs explicare, vt appareat, ex imperitia profectum eſſe argumentum illud Sectariorum à libertate Chriſtiana ductum; quod potiſſimùm vrget Petrus Martyr lib. de Cœlibatu & votis monaſterij.

QVARTO obiiciunt, quòd temerarium eſſe videtur, exponere ſe periculo peccandi per obligationẽ voti.

RESPONDEO; voti obligationem per ſe potiùs minuere periculum peccandi, quatenus per ſe firmat magis voluntatem in bono, vt hactenus explicaui. Periculum autem, quod ex accidenti ob conditionem humanæ libertatis imminet peccandi circa materiam voti, non debet deterrere Sapientem à vouendo, cùm poſſit & eadem ipſa libertate & gratia diuina, quæ præſtò eſt, id periculum ſuperari. Quemadmodum neque eiuſmodi periculum debuit Deum impedire, quominus præcepta hominibus daret, quæ pro libertate ſua violare poſſent. Si enim pericula, quæ ex accidenti imminent, ſpectare ſemper oporteret, nihil ferè geri poſſet in rebus humanis: iuxta illud Eccleſ. 5. *Qui obſeruat ventum, non ſeminat; & qui conſiderat nubes, nunquam ferct.* Aliæ obiectiones Sectariorum nullius ſunt momenti.

Rectè voueri à Religioſis Paupertatem, Caſtitatem, & Obedientiam. §. 5.

QVod attinet ad TERTIVM, probatur, rectè à Religioſis voueri paupertatem, caſtitatem, & obedientiam; PRIMO; ex Scriptura, hoc modo. Quod per ſe bonum ac pium eſt rectè, etiam Deo vouetur, cùm ipſa quoque vouendi religio ſit bona & ſancta, vt ex Scripturis antè probauimus. Sed paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ ſtudium per ſe bonum & pium eſt; vt etiam antea ex Scriptura probauimus: Ergo paupertas, caſtitas, & obedientia rectè vouentur.

SECVNDO; probatur exemplis eorum qui in Scriptura noui Teſtamenti cum laude commemorantur aliqua huiuſmodi vota feciſſe. Nam votum PAVPERTATIS feciſſe Apoſtolos, colligit D. AVGVSTINVS lib. 17. de Ciuit. Dei, cap. 4. ex illis D. Petri verbis: *Ecce nos reliquimus omnia.* Item quoſdam etiam ex primis Chriſtianis, vt Ananiam & Saphiram, peculiari voto ſe abdicaſſe proprietate rerum, colligunt ferè omnes Patres ex illis verbis eiuſdem Diui Petri ad Ananiam Act. 5. *Cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui ſancto?* id eſt, fallere promiſſionem illi factam, & fraudare de pretio agri? Ita Diuus Hieronymus epiſt. ad Demetriadem; Auguſtinus ſerm. 27. de verbis Apoſtoli; Gregorius lib. 1. Regiſtri, epiſt. 33. Fulgentius epiſt. de debito coniug. cap. 8. Rabanus, Chryſoſtomus, Arator, Oecumenius in illum locum Actorum.

Votum autem OBEDIENTIÆ etſi non directè commemoretur in Scriptura, tamen ex illa etiam colligitur, rectè fieri. Nam laudat obedientiam, quæ Præpoſitis & Maioribus exhibetur. Vt patet Ieremiæ 35. Lucæ 10. & ad Hebr. 13. Et laudat etiam vota, quæ fiunt de re per ſe bona: vt ſuprà vidimus. Ex quibus apertè conſequitur, obedientiam eiuſmodi rectè voueri, ſecundùm Scripturæ ſententiam.

Votum verò CASTATIS emiſiſſe B. Virginem, colligitur apertè ex illis eius verbis apud Lucam cap. 1. *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* id eſt, non poſſum cognoſcere? vt oſtendit D. AVGVSTINVS lib. de ſancta Virginitate, cap. 4. Gregorius Nyſſenus oratione de Natiuitate Domini. Beda in cap. 1. Lucæ. Diuus Anſelmus libro de excellentia Virginitatis, cap. 4. Diuus Bernardus ſerm. 4. de Annuntiatione, & omnes Theologi cum Magiſtro ſententiarum in 4. diſt. 30.

Neque tamẽ repugnauit B. Virgo huic voto, conſentiens in matrimonium cum Ioſepho, etiamſi demus, id votum eam antea feciſſe, vt ſentiunt Auguſtinus & Gregorius Nyſſenus locis citatis. Nam non fuit neceſſe vt conſentiret in *actualem vſum* matrimonij (cùm hic non ſit de matrimonij eſſentia) ſed ſatis fuit vt conſentiret in poteſtatem quandam Ioſephi ad illum; edocta interim per diuinam reuelationem, nunquam fore vt ea poteſtas in actum reduceretur. Et ſic ſaluum & integrum manſit virginitatis propoſitum, quod confirmârat voto.

Item Chriſtus, Matth. 19. cùm laudat Eunuchos, *qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum*; eos proculdubio laudat, qui legem ſibi priuatam continentiæ per votum indicunt; atque eatenus ſibi omnem facultatem ad vſum Venereum amputant.

Quare D. Auguſtinus lib. de ſancta Virgin. cap. 30. ad hoc ipſum per votum continentiæ faciendum hortatur. Et D. Epiphanius hæreſi 58. illos hoc modo ſe caſtrare dicit, qui vitam agunt monaſticam, atque adeo voto continentiæ ſe obſtringunt. Et ſimiliter D. Fulgentius libro de fide ad Petrum, cap. 3. eos qui *in corde ſuo* (vt inquit) *continentiam Deo vouent.*

Præterea id ipſum votum Caſtitatis feciſſe Apoſtolos colligitur ex verbis Diui Petri, qui poſt expoſitam illic à

Digitized by Google

A Chriſto eam omnem perfectionem, profeſſus eſt ibidem ſe vnà cum reliquis Apoſtolis eam fuiſſe complexum, inquiens: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Matth. 19. Id quod etiam aſſerit D. Epiphanius loco citato, his verbis: *Quinam hi fuerunt qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum, niſi generoſi Apoſtoli, ac monaſticam vitam degentes?* Atque id ipſum indicat circumſtantia illius textus. Nam inter illa omnia, quæ Chriſtus docuit relinquenda, numerauerat is etiam *vxorem*; quæ dupliciter relinqui poſſunt ſtudio perfectionis; nimirum vel vxorem non ducendo, ſi quis nondum illam duxerit; vel à conſuetudine vxoris abſtinendo, ſi quis eam duxerit.

Denique Apoſtolus 1. Timoth. 5. commemorat atque commendat votum continentiæ quarundam viduarum; hoc ipſo, quòd aſſerit, eas damnationem incurriſſe quoniam id votum violauerint. B *Adoleſcentiores*, inquit, *viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto* (id eſt, cum iniuria Chriſti) *nubere volunt, habentes damnationem; quia primam fidem irritam fecerunt.* Hoc enim loco, per fidem, non poteſt intelligi communis fides de obſeruandis diuinis legibus, data Deo in baptiſmo, vt Caluinus & alij Sectarij fingunt: nam hæc non violatur per matrimonium, cùm nulla lex diuina illud prohibeat.

Quare ſupereſt, vt per fidem ibi intelligatur peculiaris fides data Deo de continentia per voti promiſſionem, qua fides Deo obſtringitur. Ita enim hunc locum veteres patres, tum Latini tum Græci, intelligunt. Vt Tertullianus libro de Monogamia: Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, & in cap. 44. Ezechielis; Auguſtinus in Pſal. 75. & libro de ſancta Virginitate, cap. 23. & libro C de bono viduitatis, cap. 8. & 9. Ambroſius, Primaſius, Sedulius, Beda, Haymo, Anſelmus in cap. 5. 1. ad Timotheum: Fulgentius epiſt. 1. Epiphanius hæreſi 48. Baſilius libro de Virginitate, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius in cap. 5. 1. ad Thimoth. Itémque Patres Concilij Carthaginenſis IV. can. 104. & Toletani IV. c. 55. Clemens Romanus lib. 3. conſtitut. cap. 1. & 2. Innocentius I. epiſt. 2. cap. 13 & Gelaſius I. epiſt. 1. cap. 23.

Tertio; probantur tria illa vota ex antiquiſſimo vſu fidelium, quem rectiſſimum fuiſſe conſtat ex teſtimonio & traditione veterum. Nam quòd iam inde ab Apoſtolorum temporibus votum Pavpertatis fuerit in vſu, præter teſtimonia Scripturæ ſuprà citata, conſtat quoque ex Clemente I. epiſt. 5. ex Vrbano I. in D epiſt. ſua decret. ex Auguſtino in Pſalm. 25. & lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 4. Baſilio in conſtit. monaſt. cap. vlt. ex Caſſiano lib. 4. de Inſtitut. renuntiantium, cap. 13. & ex Concilio Aurelianenſi I. can. 21.

De voto autem Castitatis, id conſtat ex Ignatio epiſt. ad Tarſenſes. Dionyſio, cap. 6. Eccleſ. Hierarch. Martiali epiſt. ad Toloſanos, cap. 8. Clemente Alexandrino lib. 3. Stromat. Origene hom. 23. in Num. Athanaſio lib. de hum. Verbi, & lib. de Virginitate: Baſilio lib. de Virginitate, & initio monaſt. inſtit. Epiphanio hæreſi 61. Euſebio lib. 4. de vita Conſtantini, & lib. 8. hiſt. c. 17. Chryſoſtomo hom. 14. & 15. in 1. ad Tim. & epiſt. 6.

Item ex Patribus Latinis: nempe ex Tertulliano lib. de Monogamia, & de velandis Virginibus, & in exhortatione ad caſtitatem, in fine; Cypriano lib. de habitu Virgin. & lib. 1. epiſt. 11. Hilario in Pſal. 64. Ambroſio E lib. ad Virg. cap. 5. & lib. 3. de Virgin. Hieronymo lib. 1. contra Iouinianum: Auguſtino lib. de ſancta Virginitate, cap. 4. & 30. & in Pſal. 75. Gregorio lib. 1. Regiſtri, epiſt. 33. & epiſt. 40.

Item ex variis Conciliis, vt ex Chalcedonenſi act. 15. & 16. Romano ſub Sylueſtro, can. 10. Ancyrano, can. 18. Elibertino, c. 13. Arauſicano, can. 27. & 28. Carthaginenſi III. c. 33. Carthaginenſi IV. c. 14. Turonenſi II. cap. 16. Toletano IV. c. 55. &c.

Item ex antiquis Pontificibus, vt ex Clemente I. lib. 3. conſtit. Apoſtol. cap. 1. Sotere epiſt. 2. Innocentio I. epiſt. 2. cap. 12. Leone epiſt. 90. ad Ruſticum, cap. 13. & cæteris.

Adde, quòd tanti olim habita eſt religio voti continentiæ, vt Iouinianus Imperator legem capitis tulerit in eos qui ſacras virgines violarent, vt narrat Caſſiodorus ex Sozomeno in hiſtoria tripartita, lib. 7. cap. 4. Ac extat quoque ea lex, in l. ſi quis, C. de Epiſcopis & Clericis.

De voto denique Obedientiæ idem colligitur ex illis veterum teſtimoniis, quæ indicant, iam olim Religioſos debuiſſe neceſſariò præſtare obedientiam ſuis Maioribus: nam cùm id non debuerint immediatè communi aliqua lege diuina; reſtat vt debuerint priuata lege, quam ſibiipſi indixerint promiſſione voti. Debuiſſe autẽ neceſſariò eos obedire Maioribus, conſtat ex Hieronymo epiſt. ad Ruſticum Monachum, Auguſtino lib. 1. de morib. Eccleſ. cap. 31. Baſilio in conſtit. monaſt. cap. 22. Caſſiano lib. 4. de inſtitutis renuntiantium, cap. 13. & 33. & ex concilio Agathenſi, cap. 18. Quin etiam expreſſam mentionem voti de diſciplinæ religioſæ obſeruantia, facit Auguſtinus in Pſal. 75 & 99. & Caſſianus, cap. 33. citato, & D. Gregorius hom. 20 in Ezechielem.

Qvarto; probatur ſimul ſanctitas & antiquitas horum trium votorum, his veterum teſtimoniis. *Primò*; Diuus Dionyſius, cap. 6. Eccleſ. Hierarch. ait, Monachos *coram Sacerdote poſitos intentè promittere, renuntiare omnibus diuiſibilibus*. id eſt, caducis omnibus, cuiuſmodi ſunt opes, voluptates, vſus voluntatis propriæ, &c.

Secundò; Origenes hom. 11. in Leuit. hortatur homines, vt *renuntient mundo, & eius concupiſcentiis, & ſe totos denoueant Deo tanquam primogenitos.*

Tertiò; Diuus Hieronymus epiſt. ad Heliodorum, aſſerit, Monachos *facere pollicitationem ſequendæ perfectionis, quam non liceat infringere.*

Quartò; Diuus Auguſtinus in Pſal. 75. & 132. affirmat, optimè Monachos facere, quòd *vitam ſuam deuoueant Deo.*

Poſtremò; Diuus Gregorius hom. 20. in Ezechielem, docet, gratiſſimum Dei holocauſtum eſſe, *cum quis* (inquit) *omne quod habet, omne quod viuit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo vouerit.*

Atque ex hac ſententia Gregorij duci poteſt vltimo loco pro aſſertione iſtiuſmodi trium votorum optima ratio. Nam ſi Deo gratum eſt quoduis votum, quod ei fit de actu bono, vt ſuprà probauimus: quanto gratius ei erit iſtud holocauſtum, quo tribus his votis, & ſe, & omnia ſua ſimul diuinæ Maieſtati quaſi cõſecrat? Etenim voto Paupertatis, bona externa; voto Caſtitatis, ſuum corpus; voto Obedientiæ, mentem homo Deo conſecrat; atque adeo id omne, quod aut eſt, aut habet.

Porrò ex his redarguitur inſigne mendacium Philippi Melanchthonis in Apolog. confeſſ. Auguſt. art. 17. & Caluini lib. 4. Inſtit. cap. 13. ſect. 10. qui non ſunt veriti ſcribere, antiquos Religioſos nihil habuiſſe commune cum huius temporis Religioſis. Itémque Eraſmi in vita ſancti Hieronymi, qui aſſeruit, Monaſteria olim libera fuiſſe collegia, ex quibus qui diſcederent, & ad ſeculum redirent, ſolùm incurrerent quandam inconſtantiæ notam. Hæc eſſe falſa, conſtat abundè ex teſtimoniis allatis. Nam obſtringebant ſe Religioſi olim etiam, ſicut modò, his tribus votis, in quibus eſſentia vitæ monaſticæ ac religioſæ conſiſtit. Cúmque ſe votorum religione ad inſtitutum religioſæ vitæ obligarent; certè qui ad ſeculum reuertebantur, præter inconſtantiæ notam, grauiſſimum quoque ſacrilegij peccatum, atque adeo æternam damnationem incurrebant.

Rectè enim D. Auguſt. in Pſal. 75. *Nemo*, inquit, *poſitus in monaſterio frater, dicat Recedo de monaſterio; neque enim illi, qui ibi non ſunt, ad Deum non pertinẽt. Reſpondebitur enim ei: Sed illi non vouerunt, tu vouiſti.* Et in expoſitione Pſalmi 99. de Monacho ſui inſtituti deſertore loquens: *Paucorũ*, inquit, *moleſtia irritatus, dum non perſeuerauerit implere quod vouerit, fit deſertor tam ſancti propoſiti, & reus voti non redditi.*

Argumen

Argumenta verò Sectariorum contra iſta tria vota nominatim, nulla ſunt, quæ reſponſione indigeant, præter ea quæ obiiciunt contra votum caſtitatis. Sed hæc ſunt ferè eadem cum illis quæ obiicere ſolent contra Cœlibatum, quæ nos aliàs in libro de Cœlibatu diluimus: de quo in materia de Sacramento ordinis diſputari ſolet, ac nos diſputabimus quarto tomo. Quare ſatis hactenus de Inſtituto in genere Religioſorum dictum videtur.

PVNCTVM SECVNDVM.

An ad Statum Religioſum requirantur & ſufficiant tria illa vota, Paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ.

D. Thomas art. 3. vſque ad 8.

QVOD iſta vota rectè & piè obſeruentur à Religioſis, ſatis probatum eſt contra hæreticos, puncto præcedenti. Sed quod etiam ad Religioſorum ſtatum *requirantur*, & ſufficiant, & quomodo, ſeu quo gradu; nunc breuiter oſtendendum eſt per ſequentes aſſertiones.

PRIMA aſſertio. Ipſa paupertas, Caſtitas, & Obedientia, omnino requiruntur ad eum ſtatum. Ita D. Thomas hîc articulo tertio, quarto & quinto, & alij communiter. De PAVPERTATE id probatur. Nam Religioſi contendere debent ad charitatis perfectionem. Sed ad hanc acquirendam maximè iuuat paupertas: Ergo. Probatur Minor. Quia ad charitatem acquirendam, in primis iuuat exuere affectum rerum temporalium: Exuitur autem per paupertatem, quatenus parum affici ſolemus erga ea quæ noſtra non ſunt: ſicut contrà afficimur erga ea quæ poſſidemus.

De CASTITATE idem probatur. Nam ad perfectionem acquirendam, neceſſe eſt vt abſtrahatur animus ab iis quæ maximè impediunt quominus in Deum ille expeditè feratur: Sed talis eſt vſus venereorum: Ergo, &c. Minor patet primò ex vehementia illius delectationis. Secundò; ex cura annexa prouidendi proli & familiæ, &c.

De OBEDIENTIA denique idem probatur. Nam ſtatus religionis conſiſtit in quadam diſciplina ſiue exercitio, quo ad perfectionem peruenitur. Sed illi, qui tanquam diſcipuli exercentur in aliquo, neceſſe habent ab alio dirigi ſiue erudiri, quod fit per obedientiam: Ergo, &c.

Et quidem antiquitus Religioſi non modò ſuis Prælatis, ſed etiam Epiſcopis debebant obedientiam: poſtea verò ab obedientia Epiſcoporum exempti fuerunt. Itaque non poſſunt illis aliquid præcipere, exceptis quibuſdam caſibus in quibus pendent adhuc Religioſi iure communi ab obedientia Epiſcoporum; ſicut etiam patet ex Concilio Tridentino, ſeſſione vigeſima quinta in decreto de Reformatione, per aliquot capita; & in ſpecie dicemus aliquid de hoc quæſtione ſequenti.

SECVNDA aſſertio. Etiam requiritur ad ſtatum Religioſum, vt ad hæc tria, ſcilicet Paupertatem, Caſtitatem, & Obedientiam, obliget ſe Religioſus per *votum*. Ita D. Thomas articulo ſexto. Neque eſt de hoc vllum dubium apud Orthodoxos. Probatur. Nam Religioſi ſunt in *ſtatu*, quo ad perfectionem tendunt, per obſeruationem Obedientiæ, Paupertatis & Caſtitatis. Sed ad ſtatum requiritur *immobilitas*, quæ in iis quæ alioqui non ſunt præcepta, perficitur, & additur per obligationem voti: Ergo. Confirmatur. Nam vt conſtat ex ſententia Chriſti, Lucæ 9. ad perfectionem requiritur, vt aliquis non facilè retrocedat, iuxta illud: *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.* Hoc autem fit per votum, quo quis obligatur ad perſeuerandum. Hæreticos autem, contemnentes vota monaſtica, iam refutauimus puncto præcedente.

Ac explicat optimè ſanctus Thomas articulo ſeptimo, quemadmodum in his potiſſimùm votis conſiſtat ipſe religionis ſtatus; ſiue ſtatus religionis conſideretur, quatenus eſt quædam diſciplina & exercitium perueniendi ad perfectionem; ſiue quatenus liberat animum à ſolicitudinibus exterioribus, ſiue quatenus eſt holocauſtum quoddam, quo homo totaliter ſe dedicat Deo.

Eſt etiam obſeruandum, quòd ibi D. Thomas ad quartum docet, Religioſos, quamuis ob vitæ perfectionem, quam per hæc tria vota profitentur, renuntient honori *ſeculari & mundano*, hoc ipſo, quòd deſerunt vitam ſecularem; non tamen renuntiare honori, prout eſt *teſtimonium veræ virtutis*, debitum piis & ſanctis, iuxta illud Pſal. 138. *Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus.*

Ex qua tamen doctrina malè ibi Caietanus colligit abſolutè, reprehenſione dignos eſſe eos Religioſos (ſi qui ſunt) qui cùm ad docendum & concionandum ſunt deſtinati, renuntiant Doctoratus gradibus, alioqui conferentibus ad auctoritatem, quæ eſt neceſſaria Doctori: Malè, inquam, Religioſos tales reprehendit. Nam ex eo, quòd hic honor non mundanus, ſed Eccleſiaſticus ſit, ſolùm colligitur, poſſe Religioſos attentis circunſtantiis, laudabiliter illum admittere: hoc tamen nō obſtat quominus in caſu aliquo laudabiliter etiam à Religioſis repudietur. Imò humilitatis cauſa poſſet meritò in aliquo ordine conſtitui, vt nullus eiuſmodi gradibus ornaretur. Quemadmodum, licèt Epiſcopatus, dignitas quædam ſit Eccleſiaſtica, multo magis quàm gradus Doctoratus in Theologia, laudabile tamen eſt, Epiſcopatui renuntiare extra caſum neceſſitatis; adeo, vt S. Thomas quæſtione præcedenti articulo ſecundo ad tertium, iudicauerit, eiuſmodi renuntiationem laudabiliter poſſe cadere in votum.

TERTIA aſſertio. Ex his tribus votis, Obedientiæ votum eſt potiſſimùm. Ita D. Thomas articulo octauo. Probatur *primò*, quia per illud offerimus Deo præſtantius bonum, id eſt, voluntatem. *Secundò*; quia complectitur quodammodo reliqua duo, quatenus eorum materia poteſt cadere ſub obedientiam. *Tertiò*; quia propinquiùs confert ad finem ſtatus Religioſi, cùm per illam dirigamur à ſuperiore ad perfectionem conſequendam. Atque idem patet ex iis Patrum teſtimoniis, quæ pro laude & præſtantia Obedientiæ attulimus diſputatione octaua, quæſtione tertia.

QVARTA aſſertio. Obedientiæ votum adeo eſt eſſentiale ſtatui Religioſo, vt ſine illo non poſſit eſſe Religio: licèt in aliqua Congregatione emitterentur alia duo. Ita etiam docet diuus Thomas in dicto articulo octauo. Et patet hæc aſſertio ex rationibus præcedentis. Loquimur autem in ea de religione, prout in hoc tractatu vſurpamus iſtud nomen, vt videlicet antonomaſticè ſignificat inſtitutum vitæ illorum, qui totaliter ſeſe addicunt diuino cultui. Hoc pacto verè docet ſanctus Thomas, abſque voto obedientiæ, non poſſe eſſe Statum Religionis. Nam alioqui ſi Statum Religionis volumus appellare inſtitutum vitæ aliquorum, qui ſe ad aliqua alia opera charitatis, diuinæ gloriæ cauſa, peculiariter obligarent; bene poſſet eſſe Status Religionis abſque voto obedientiæ, ſicut etiam abſque voto caſtitatis.

Itaque quod quidam diſputant; Vtrùm *militares* quædam (vt dicuntur) religiones, ſint verè & eſſentialiter religiones, etiamſi milites illi poſſint ducere vxores, quæſtio eſt de nomine. Et rectè negat D. Thomas art. 4. ad 3. tales eſſe *abſolutè & ſimpliciter* religiones, ſicut etiam Sotus lib. 7. de Iuſtitia, quæſt. 5. art. 3.

QVINTA aſſertio. Sicut hæc tria vota ad ſtatum Religionis verè & propriè dictum requiruntur; ita etiam ad illum conſtituendum ſufficiunt, hoc ipſo quòd in aliqua religione per ſedem Apoſtolicam approbata emittantur, certo tempore, & certo modo (vt poſt Nouitiatum, & coram aliquibus, &c.) ſiue illa ſint ſolennia, ſiue ſimplicia. Hæc aſſertio, quod attinet ad hæc tria vota, cùm

ſunt ſolennia, ex ſe eſt perſpicua. Nam ſatis tunc patet dedicari per illa hominem totum diuino cultui, cum quadam immobilitate & cærimonia exteriori, atque adeo conſtitui in religionis ſtatu verè & propriè dicto.

Quod autem attinet ad hæc eadem vota, ſi ſint ſimplicia, & eo modo emittatur, quo in Aſſertione diximus, probatur hæc aſſertio. PRIMO; ex auctoritate ſedis *Apoſtolicæ*. Nam religio noſtræ Societatis, per Paulum III. & Iulium III. & alios ſummos Pontifices, quoad totam eius viuendi normam & rationem, ita eſt approbata, vt inter cætera, qui abſoluto tempore Nouitiatus, emittunt modo conſueto coram aliis tria hæc vota ſimplicia, deſinant eo ipſo iam eſſe Nouitij, atque adeo ſint verè & propriè in ſtatu huius religionis cooptati; nimirum in quendam eius gradum, quamuis non etiam in illum vlteriorem & perfectiorem, quem obtinent huius religionis profeſſi, qui ſcilicet vota etiam ſolennia emiſerunt. Ergo cùm hæc religio tanquam verè & propriè dicta religio, per ſedem Apoſtolicam approbata ſit; fatendum eſt, vota ſimplicia, modo ſuprà dicto emiſſa, ſufficere, vt quis verè & propriè ſit in ſtatu religionis, & non ampliùs in religionis quaſi limine, vt Nouitius.

SECVNDO; probatur idem ex peculiari *conſtitutione* Gregorij XIII. edita anno M. D. LXXXIIII. octauo Kalend. Iunij. In qua hoc ipſum de iis qui in Societate tria illa vota ſimplicia poſt Nouitiatum emiſerunt, declarauit, & definiuit, & probauit, confutatis etiam luculenter iis quæ contrà obiici poſſent, ac pœna excommunicationis latæ ſententiæ, nec non inhabilitatis ad quæuis officia, & beneficia ſecularia, & quorumuis Ordinum regularia, eo ipſo abſque alia declaratione incurrenda, indicta iis qui contradicant: Inſuper reſeruata ipſi ſedi Apoſtolicæ abſolutione ab huiuſmodi.

TERTIO; probatur idem ex Concilio *Tridentino* ſeſſ. 25. ca. 16. de Reformatione Regularium. Vbi inſtitutum hoc Societatis, nominatim quoad morem iſtum emittendi abſoluto Nouitiatu vota illa tria non ſolennia, ſed ſimplicia, per quæ ſcilicet deſinat quis eſſe Nouitius, ac proinde incipiat eſſe verè ac propriè religioſus; approbatur verbis ampliſſimis, tanquam pium, & omnino pertinens ad ipſam Societatis religionem, per Apoſtolicam ſedem approbatam. Nam cùm ibi Patres Concilij in communi decreto de reformatione Regularium, iuſſiſſent vt *finito tempore Nouitiatus, Superiores, Nouitios, quos habiles inuenerint, ad profitendum admittant, aut è monaſterio eos eiciant*, continuò ſubiunxerunt exceptionem Societatis his verbis: *Per hæc tamen ſancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere, quin religio Clericorum Societatis Ieſu, iuxta pium eorum inſtitutum, à ſancta ſede Apoſtolica approbatum, Domino & Eius Eccleſiæ inſeruire poſſint.*

QVARTO; probatur idem manifeſto argumento ducto ex ipſa ratione *Religioſi ſtatus*. Nam per hoc aliquis in ſtatu religionis verè & propriè dicto conſtituitur, quòd cum quadam immobilitate & externa cærimonia ſiue actione (per quam nimirum Eccleſiæ iudicio res pateat) addicitur totus & dedicatur per tria illa vota obſequio & cultui diuino in certo vitæ genere & inſtituto. Sed hoc ipſum fit per tria illa vota, non modò ſolennia, ſed etiam ſimplicia, emiſſa eo modo quo in aſſertione diximus. Ergo per huiuſmodi etiam ſimplicia vota ſic emiſſa, conſtituitur aliquis in religionis ſtatu verè & propriè dicto. Maior patet ex his quæ ſuprà diſſeruimus, partim quæſtione prima, puncto primo, de ratione ſtatus ſpiritualis in communi; partim in hac quæſtione, puncto præcedente, de ratione ſtatus Religioſi in ſpecie. Minor autem quod attinet quidem ad actionem ſeu cærimoniam externam, itémque ad perſonæ dedicationem ad obſequium & cultum Dei, &c. ex ſe eſt perſpicua. Nam id fieri ponimus in noſtra aſſertione per illa vota ſimplicia, de quibus loquimur. Quod autem attinet ad *immobilitatem*, ſcilicet quòd illud ipſum cum quadam immobilitate fiat per illa vota ſimplicia; patet etiam manifeſtè eadem Minor, ex eo quòd minimè eſt poſitum in arbitrio eius qui modo dicto vota illa emiſit, retrocedere, & ſe eximere ab eo vitæ genere, cui per illa vota ſe addixit. Negari enim non poteſt, quin hoc ipſo reddatur quis in eo vitæ genere immobilis, modo quodam ſufficienti ad verum & propriè dictum ſtatum, tametſi non adeo ſtricto atque eſt modus ille immobilitatis, qui exiſtit ex votis ſolennibus: ſed ſufficienti tamen, vt dixi, ad verum & propriè dictum ſtatum. Etenim ad immobilitatem ſtatus verè & propriè dicti, non requiritur, vt nullo prorſus modo liberari quis poſſit ab illa vitæ conditione ſeu genere cui addictus eſt, ſed vt non poſſit quidem arbitratu ſuo.

Patet hoc euidenter in triplici genere ſtatuum, de quibus nemo dubitat, quin ſint ſtatus verè & propriè dicti. Nam PRIMO, qui ſeruus eſt, verè & propriè eſt in quodam ſtatu, ſi ſpectemus rationem ſtatus in communi, de qua diſſeruimus quæſtione prima, puncto primo. Et tamen ſeruus non aliter eſt immobilis in eiuſmodi ſtatu, niſi quoniam arbitratu quidem ſuo nō poteſt ab illo ſe liberare, tametſi poteſt ab eo liberari voluntate & auctoritate aliena, nimirum ſui Domini, ſi ipſum manumittat. SECVNDO; Epiſcopus verè & propriè eſt in quodam ſtatu ſpirituali, quatenus pèr auctoritatem iuriſdictionis Epiſcopalis addicitur functionibus Epiſcopalibus in ſubditorum regimine, ob quas ad ſingularem vitæ perfectionem obligatus eſt, vt patet ex iis quæ de Epiſcoporum ſtatu verè & propriè dicto tradidimus quæſtione ſecunda & tertia. Et tamen in eiuſmodi ſtatu non aliter Epiſcopus eſt immobilis, niſi quoniam arbitratu quidem ſuo minimè poteſt ab illo ſe liberare, tametſi liberari ab eo poteſt aliena auctoritate, nimirum ſummi Pontificis: vt ſi de illius licentia relicto Epiſcopatu ingrediatur Religionem; iuxta ea quæ diſſeruimus quæſt. præced. TERTIO; Religioſus qui vota ſolennia emiſit, verè & propriè eſt in ſpirituali ſtatu religionis, vt nemo non agnoſcit. Et tamen neque is eſt aliter immobilis in eiuſmodi ſtatu, niſi quia ſuo quidem arbitratu ab illo liberari non poteſt, tametſi poſſit ab eo liberari ex rationabili cauſa per alienam voluntatem & auctoritatem, nimirum ſummi Pontificis, iuxta communiorem & veriorem ſententiam, quam defendimus ſuprà diſput. 6. quæſt. 6. punct. 7.

Neque refert, quòd multo quidem difficilius eſt, vt à Religioſo ſtatu dimoueatur & liberetur is qui emiſit ſolennia vota, quàm is qui emiſit ſimplicia. Nam differentia hæc penes *magis* & *minus* quoad immobilitatem, non impedit quominus vterque tamen ſit verè & propriè in ſtatu, attendendo veram ac propriè dictam rationem ſtatus, quaſi ſpecificam: ſicut neque in aliis generibus variatur ſpecies per *magis* & *minus*.

QVINTO; probatur eadem aſſertio argumento ducto peculiariter ex ratione veri & propriè dicti ſtatus, prout ſtatus eſt quædam vitæ conditio pertinens ad libertatem vel ſubiectionem quandam, iuxta ea quæ in hac diſputatione quæſt. 1. punct. 1. ex ſententia D. Thomæ tradidimus. Nam is conſtituitur in ſtatu religionis verè & propriè dicto, qui ſe diuini obſequij cauſa alieno arbitrio, atque authoritati quo ad omnes vitæ ſuæ actiones cum quadam obligationis firmitate ſubiicit, atque adeò actu tradit. Sed qui in religione approbata emittit prædicto modo tria illa vota ſimplicia, eo ipſo per illa, diuini obſequij cauſa ſe alieno arbitrio atque authoritati, quoad omnes vitæ ſuæ actiones, cum quadam obligationis firmitate ſubiicit, atque actu tradit: Ergo verè talis per ea vota ſic emiſſa conſtituitur in ſtatu religionis, verè ac propriè dicto. Maior ex dictis quæſt. 1. punct. 1. & quæſt. præcedenti punct. 1. eſt perſpicua. Minor autem eſt euidens ex iis quæ diſſeruimus in probatione præcedenti. Nam poſteaquam quis eiuſmodi vota emiſit, ita ſubditus manet ſuis ſuperioribus quoad omnes vitæ ſuæ actiones (quas nimirum materia illorum trium

Digitized by Google

votorum ambitu ſuo complectitur) vt nequeat ipſe arbitratu ſuo ex eo genere & cōditione vitæ reſilire: id quod ſufficit ad rationem propriè dicti ſtatus; ſicut ſatis ſuperque oſtendimus in probatione præcedenti. Quo fit vt hi etiam qui poſt eiuſmodi vota ſimplicia ſe ſocietati ſubtraherent, iniuriam facerent Superioribus: ſicut etiam ij qui tales à Societate abſtraherent: ac proinde vtrique iuſtitiam violarent, vtpote facientes reuera contra ius alienum: iuxta ea quæ de reſtitutione bonorum animæ diſſeruimus ſuprà diſput. 5 quæſt. 6 puncto 5. aſſertione 5.

Sexto, probatur eadem aſſertio ratione ducta ex *origine* & cauſa ipſa, ob quam ij qui emiſerunt in religione ſolennia vota, meritò cenſentur eſſe in religionis ſtatu verè & propriè dicto. Nam eiuſmodi origo & cauſa non alia eſt, quàm voluntas, auctoritas, & conſtitutio Eccleſiæ, per quam ſolā *ſolennitas voti inuenta eſt*, vt diſertis verbis affirmauit Bonifacius VIII. in capit. vnico, de Voto & voti redemptione, lib. 6. quod & nos explicauimus ſuprà diſput. 6. quæſt. 6. punct. 5. Ergo cùm per eiuſdem Eccleſiæ voluntatem, auctoritatem, & conſtitutionem, approbatur aliqua eiuſmodi religio, in qua per emiſſionem votorum ſimplicium poſt certum tempus & certo modo inſtitutam, deſinat quis eſſe Nouitius, atque adeò incipiat eſſe verè Religioſus; fatendum omnino eſt, talem, poſtquam eiuſmodi vota ſic emiſerit, conſtitui in religionis ſtatu verè & propriè dicto.

Septimo probatur per locum à *contrario*, ſic: Qui ab eiuſmodi religione poſt vota illa tria ſimplicia ſic emiſſa, arbitratu ſuo & temerè deſciſcunt, ſunt verè & propriè Apoſtatæ à religione, & vt tales puniendi, ſicut poſt alios Pontifices Gregorius XIII. in ſuprà dicta conſtitutione definiuit, & luculenter probauit, & intelligi poteſt ex his quæ diſſeruimus diſput. 1. quæſt. 12. punct. 1. Ergo verè & propriè ſunt Religioſi qui in tali religione vota illa ſimplicia ſic emiſerunt.

Quæ verò poſſent obiici aduerſus hanc aſſertionem, ſolùm probare poſſunt, eos qui in tali religione vota illa ſimplicia ſic emiſerunt, non eſſe per omnia eodem illo modo in ſtatu religionis, quo modo ſunt ij qui vota ſolennia emiſerunt: non autem quòd non ſint vllo modo in religionis ſtatu verè & propriè dicto. Etenim ratio iſta Religioſi ſtatus verè & propriè dicti, per varios valde modos determinari & quaſi contrahi poteſt; quorum diuerſitas & varietas optimè conſiſtit cum veritate huiuſmodi ſtatus. Itaque vt ij qui tria tantùm ſolennia vota in religione emittunt, non propterea in ſtatu religioſo non ſunt, quia poſſunt alij in religioſo ſtatu conſtitui per plura etiam vota ſolennia, quorum quolibet ex approbatione Eccleſiæ mancipentur obſequio diuino (vt mancipantur profeſſi in ſocietate noſtra ex approbatione Sedis Apoſtolicæ per vota ſolennia quatuor) ſic etiam qui prædicta tria vota ſimplicia in religione emittunt, non ideo deſinunt eſſe in aliquo gradu ſtatus religioſi verè & propriè dicti, quia non item in illo ſint per vota ſolennia: quandoquidem per illa etiam vota ſimplicia, modo ſuprà dicto emiſſa, conſiſtit quædam immobilitas ſufficiens ad verum & propriè dictum ſtatum, ſicut antea euidenter probauimus.

Atque ex his patet, nihil etiam nobis obſtare quòd D. Thomas in hoc tractatu non alia vota religioſi verè & propriè dicti cōmemorauerit præterquam vota ipſa ſolennia profeſſionis. Neque enim ideo voluit negare, quòd poſſint etiam vota ſimplicia in religione ab Apoſtolica Sede approbata modo ſuprà dicto emiſſa conſtituere verum ac propriè dictum Religioſum in aliquo gradu: Sed memorauit nimirum ea duntaxat vota Religioſorum, quæ ſola ſuis illis temporibus erant in vſu ex Approbatione Sedis Apoſtolicæ. Et hactenus de iſto pūcto.

PVNCTVM TERTIVM.

Quomodo contingat, Religioſos peccare contra tria illa Religionis vota.

Ad art. 6. D. Thomæ.

Peccata Religioſorum contra tria illa vota, facilè dignoſci poterunt, ſi priùs explicatum & intellectum fuerit, quænam propriè ſit *materia* cuiuſque voti illorum. Et quod ad votum Paupertatis attinet, ſciendum eſt, huiuſcemodi votum latè patere. Quidam enim Religioſi non modò vouent paupertatem in particulari, ſed etiam *in communi*: alij ſolùm *in particulari*.

Neque verò perfectioni ſtatus Religioſi repugnat, quòd in communi aliquid poſſideant, ſicut fusè docet D. Thomas infrà q. 188. art. 7. & declaratum eſt in can. Illi qui. & can. Exemplum, 12. q. 1. & à Ioanne XXII. in Extrauaganti, Cùm inter nonnullos, de verborum ſignificatione, vbi etiam damnatur error Fratricellorum, negantium, Chriſtum cum Apoſtolis habuiſſe aliquid in communi. Denique patet id ex Concilio Trident. ſeſſ. 25. cap. 3. de regularibus, vbi non modò probatur poſſeſſio in communi; ſed etiam conceditur omnibus religioſis, etiam illis, quibus per ſuas conſtitutiones non liceret, exceptis tamen Capucinis, & Minoribus de Obſeruantia.

Hæc cùm ita ſint, potiſſimùm difficultas eſt de voto paupertatis *in particulari*, quomodo ſcilicet violetur à Religioſis. Patebit autem hoc facilè, ſi priùs animaduerterimus, quid ſit illud quod promittunt, cùm vouent paupertatem in particulari. Breuiter, nihil eſt aliud quàm oppoſitum vel contrarium ei quod in iis cernimus qui ſunt *domini* ſiue *proprietarij*. In iis autem conſiderare licet duo. Primum eſt, quòd habent liberam facultatem vſurpandi rem arbitratu ſuo abſque alterius iniuria, quæ ſit contra iuſtitiam commutatiuam: & per hanc facultatem propriè & formaliter conſtituitur aliquis dominus quaſi in *actu primo*, vt patet ex definitione dominij ſuprà diſp. 5. quæſt. 10. punct. 1. tradita. Secundum eſt; quòd re, cuius aliquis eſt dominus, liberè is *vtitur*, independenter à voluntate alterius; quo ipſo eſt rei dominus veluti in *actu ſecundo*. Iam igitur Religioſi vtroque ſeſe abdicant per votum paupertatis. Pollicentur enim ſe neque habituros, nec recepturos liberam illam facultatem circa rem aliquam, neque etiam vſurpaturos quicquam independenter à voluntate alterius (ſcilicet Superioris) quaſi dominos. Atque huc tendit doctrina, quam circa hoc rectè tradit Sylueſter, Verbo Religio. 6. num. 2. Hinc diiudicari poteſt facilè, in quibus caſibus violetur votum paupertatis.

Patet enim hinc Primo, violari, ſi Religioſus aliquid abſque expreſſa vel interpretatiua facultate Superioris ſibi vſurpet. Item multo magis, ſi contra expreſſam facultatem Superioris. Item ſi occultet aliquid, ne Superior accipiat. Item ſi furetur. Ratio horum omnium eſt: quia eo ipſo iam vſurparet rem *independenter* à voluntate alterius, quaſi dominus. Et quidem ſi res eſſet notabilis, adeo graue peccatum mortale id eſſet, vt qui in illo moriens, deprehenſus ſit, iubeatur in ſterquilinio cum re ſua ſepeliri, vt patet ex cap. Cùm ad Monaſterium, & aliis quibuſdam, Extra de ſtatu Monachorum. Si autem res eſſet parui momenti, tantùm eſſet veniale.

Secundo ſequitur, Religioſum, qui ex voluntate Superioris aliqua ad vſum habet, & paratus eſt relinquere ad arbitrium Superioris, non eſſe proprietarium. Sed hîc Prælati animaduertere debent id quod Concilium Tridentinum vbi ſuprà cap. 2. præſcribit, ne ſuperflua religioſis concedantur: ſed quæ ſtatum religioſum deceant.

Tertio ſequitur, peccare mortaliter Prælatum, qui multa ſuperflua concederet Religioſo, vt is pro libito vſurparet ad omnem vſum, ſiue honeſtum, ſiue illicitum. Patet: quia eſſet illum facere dominum, contra votum.

Quarto ſequitur, eſſe in malo ſtatu Religioſos, tam Prælatos, quàm ſubditos, qui non agunt vitam communem. Hoc autem intelligitur, quando ex cōmunibus reditibus poſſunt ſufficienter viuere; alioqui iure natural

licebit

A licebit vnicuique ſibi prouidere, procurando proprium, ſi aliter non poſſit viuere. Ita rectè excipit Sylueſter vbi ſuprà. Quare quod Concilium Tridentinum vbi ſuprà cap. 2. prohibet, ne Religioſi habeant ad ſuum proprium vſum res immobiles, intelligitur, ſuppoſito, quòd poſſit illis ex communibus prouideri ſufficienter.

QVINTO ſequitur, Religioſos, ex iis quæ ad proprios vſus conferuntur ſibi à Prælato, non poſſe aliis donare *liberè*. Ratio eſt: Quia iam vſurparent rem independenter à voluntate Prælati, atque adeo vt domini. Et conſequenter patet, alios, qui hoc modo à Religioſis aliquid acciperent, non acquirere dominium; ſed debere reſtituere religioni. Hoc autem dictum ſit regulariter & abſolutè loquendo: alioqui enim licet Religioſis aliquid donare, quando meritò præſumitur de voluntate
B Superioris. Ita conceditur, poſſe illos dare paruam eleemoſynam, quando peregrinantur. Item poſſe illos donare id quod ſubtrahunt ex victu quotidiano. Vt concedit Nauarrus in tractatu de redditibus Eccleſiaſticis, quæſt. 1. quanquam in hoc non eſt nimia licentia illis concedenda.

Quod autem attinet ad votum CASTITATIS, ſtatuendum eſt cum Caietano hîc & Sylueſtro, Verbo Religio 6. nu. 8. & aliis, in illud cadere non ſolùm abſtinentiam ab vſu matrimonij, ſed etiam ab omni alio venereorum vſu ſecundùm ſe prohibito per legem Dei. Itaque materia huius voti non ſolùm eſt bonum ſupererogationis, ſed bonum etiam, quod alioqui eſt præceptum: ac proinde quocunque peccato Luxuriæ violatur hoc votum, mortaliter vel venialiter pro ratione ipſius pec-
C cati Libidinis. Quibus autem rationibus adiuuari poſſint Religioſi ad ſeruandum hoc votum, docet ex decretis Patrum Antoninus 3. part. tit. 1. cap. 16. §. 8. Et poſſunt etiam ad id iuuare remedia contra concupiſcentiam & & voluptatem, quæ indicauimus tom. 2. quæſt. 4. de Paſſionibus punct. 1. & quæſt. 5. punct. 1.

Quod denique attinet ad votum OBEDIENTIÆ, non immeritò dubitari & QVÆRI poteſt, quidnam cadat ſub iſtud votum Religioſorum. Ratio dubij eſt. Quia ex vna parte videntur per illud vouere obſeruationem omnium & ſingularum regularum. Vnde quando illas adimplent, obedire dicuntur. In contrarium verò eſt, quod D. Thomas infrà art. 9. docet, Religioſum non ſemper peccare, quando tranſgreditur regulam: quod tamen faceret, ſi obſeruationem regularum vouiſſet.

D RESPONDEO, ſub hoc votum tantummodo cadere id quod propriè eſt obiectum obedientiæ, videlicet quod à Superiore fuerit *verè præceptum*. Ita D. Thomas docet infrà art. 9. in corpore, & ad 1. Et patet etiam ex dictis diſp. 7 quæſt. 3. vbi egimus de obiecto Obedientiæ.

Neque verò quicquid Superior præcipit, tenebitur Religioſus ex hoc voto præſtare: ſed quicquid præcipit *licitè & ſecundùm regulam*, ſiue (quod idem eſt) ad inſtitutum Ordinis pertinẽs: alioqui illicita non tenetur præſtare, neque illa propriè loquendo, poteſt præcipere prælatus. Quòd autem tantùm illa, quæ ſunt ſecundùm regulam, debeat præſtare Religioſus ex hoc voto, patet ex ipſa forma voti. Vouet enim Religioſus obedientiam in tali vel tali genere vitæ. Vnde Bernardus in libro de diſpenſatione & præcepto: *Non præcipiat*, inquit, *mihi Præla-*
E *tus, quod non promiſi.*

Quòd ſi aliquando dubium ſit, vtrùm quod Prælatus præcipit, ſit licitum, vel pertinens ad regulam, nec ne: obediendum eſt, ſicut rectè docet Sylueſter, Verbo Religio. 6. n. 6. Et Verbo Obedientia, nu. 2. Et ratio eſt: quoniam Prælatus habet ius, cui non poteſt derogare dubium ſubditi. Qua de re plura diximus diſput. 7. quæſt. 3.

Ad rationem verò dubitandi reſpondetur: Quando aliquis ſeruat regulam, quæ non eſt propriè præceptum obligans ad peccatum, non eſſe propriè obedientiam, ſed plùs quàm obedientiam, vt diximus diſputatione ſeptima, quæſt. 3. Quare tranſgrediendo eiuſmodi regulas, non violatur votum Obedientiæ: Quomodo autem circa has regulas peccetur, dicemus punct. 5.

PVNCTVM QVARTVM.

An Religioſi teneantur etiam ſeruare alia conſilia Euangelica, præter illa tria vota.

D. Thomas art. 2.

PONAM hac de re tres aſſertiones ex ſententia D. Thomæ veriſſima & communiter recepta. PRIMA aſſertio. Conſilia de iis operibus ſupererogationis, quæ *conſequuntur* perfectionem charitatis (vt benedicere maledicentibus, præbere alteram maxillam percutienti) non tenentur Religioſi adimplere: debent tamen ad eiuſmodi conſiliorum obſeruationem contendere. Prima pars huius aſſertionis probatur. Nam inſtitutum vitæ religioſæ nihil aliud eſt quàm diſciplina quædam & exercitium virtutis, quo Religioſi ad perfectionem charitatis contendunt; neque ex propria profeſſione obligantur, vt ſint iam charitate perfecti. Sed ei qui contendit ad terminum, non competit vt ea præſtet, quæ pertinent ad eum qui iam eſt in termino: Ergo. Secunda pars patet, ex eo quòd Religioſi tenentur contendere ad perfectionem charitatis, per obſeruationem nimirum eorum quæ vouerunt, aut eis præcipiuntur, iuxta ſuum inſtitutum, vt pòſt dicemus: Ergo eo ipſo tenentur per eandem obſeruationem contendere ad id quod conſequitur perfectionem charitatis.

SECVNDA aſſertio. Licèt Religioſi non peccent, ſi non obſeruant eiuſmodi conſilia; at peccant, ſi contemnant. Probatur: Quia talis contemptus aduerſatur contentioni ad perfectionem charitatis, ad quam, vt dictum eſt tenentur.

Eſt autem NOTANDVM, nomine contemptus conſiliorum ſiue operum ſupererogationis, quæ ſint in conſilio, non eſſe intelligẽdum in propoſito *iudiciũ erroneũ* quo aliquis exiſtimaret, diuina cõſilia inutilia eſſe, aut eiuſmodi opera genere ſuo parum vel nihil valere: Hoc enim iudicium hæreſis potiùs quàm contemptus dicendum eſt. *Secundò*, neque eo nomine intelligẽda eſt *negligentia* executionis eiuſmodi conſiliorum. Hæc enim non eſt peccatum, quandoquidem conſilia non obligant (loquor autem de executione conſilij, quam expreſsè quis non vouerit) *Tertiò*, neque intelligendũ eſt *propoſitum*, quo aliquis ſtatueret non ſeruare aliqua, vel etiam omnia conſilia. Eiuſmodi enim propoſitum in eo qui nullum opus conſilij expreſſè vouiſſet, quamuis peccatum veniale videtur, propterea quòd quis propoſito illo repugnare velle videtur Spiritui ſancto; non tamen eſſet mortale. Patet. Quia, vt ſuprà diſp. 6. quæſt. 6. punct. 2. diſputauimus, ne votum quidem de non adimplendo conſilio, eſt mortale.

Hæc cùm ita ſint, tria poſſunt nomine *contemptus conſiliorum* intelligi in propoſito. *Primo*; ſi quis parui æſtimaret ipſum diuinum conſilium, prout à Deo proficiſcitur. Hoc pacto dubium non eſt quin contemptus iſte eſſet graue peccatum mortale, nõ ſolùm in Religioſo, verùm etiam in quolibet. Eſſet enim Irreligioſitas & Irreuerentia magna erga Deum. *Secundò*, ſi quis etiam parui æſtimaret opera ipſa conſiliorum etiam attendendo genus & naturam illorum; ita, vt illa *ſecundùm ſe* vilipenderet. Hoc modo contemptus iſte, etiam eſſet peccatum contra religionem, quatenus id in ignominiam Dei cedit; vt qui talia opera conſuluit, tanquam illa quæ ſint magni momenti. Et in Religioſo quidem non dubito quin eſſet mortale. Nam præter dictam deformitatem Irreuerentiæ ſiue Irreligioſitatis, alia cerneretur in Religioſo ſic contemnente, conſiſtens nimirum in eo quòd *is*, qui peculiariter eſt obligatus ad procurandam perfectionem, tanquam ſuæ vitæ finem, vilipendit ea quæ ſunt perfectionis, & pertinent ad ſuum finem. Ab hoc autem ſtatim abhorret recta ratio. Vnde hoc etiam

modo

modo intelligendi ſunt D. Thomas hic, & Syluester, Verbo Religio. 2. num.8. aſſerentes, peccare mortaliter Religioſum, ſi contemnat perfectionem.

Tertio; nomine contemptus intelligi poteſt in propoſito peccatum ſuperbiæ, quo nimirum aliquis ægrè ferret ac dedignaretur, ſe ita eſſe Deo ſubiectum, vt ab eo conſilia accipiat; atque ita conſilia animo auerſaretur. Hoc etiam dubium non eſt, eſſe maximum peccatum mortale, non ſolùm in Religioſo, verùm etiam in quolibet. Et in hoc ſenſu potiſſimùm verum habet quod S. Thomas hîc ad 2. dicit, quemlibet Chriſtianum peccare, ſi contemnat diuina conſilia: quanquam non, ſi illa non adimpleat.

Puto etiam quemlibet mortaliter peccare, ſi ſecundo modo dicto contemnat ipſum genus & naturam operum ſupererogationis. Nam eſt notabilis irreuerētia Dei. Vide Adrianum quodlib.6. art.2. vbi varias acceptiones refert huius nominis (cōtemptus) ſed quæ diximus, ſufficiunt. Alioqui enim etiam contingit contemnere præcepta, vel per *inobedientiam* formaliter; vt quando aliquis, hoc ipſo quòd aliquid præceptum eſt, non vult illud præſtare: quoniam auerſatur præceptum vt ſic. Vel per *ſuperbiam*, qua dedignaretur aliquis ſubiici præcepto, atque ita auerſaretur illud; vel etiam per irreligioſitatem, quando quis illud parui æſtimaret. Sed iam non de contemptu præcepti ſed conſiliorum agimus.

Reſtat autem argumentum vnum, ad probandum, falſum eſſe quod dictū eſt, Religioſum peccare mortaliter, parui æſtimando opera conſiliorum ſecundùm ſuum genus, propterea quòd debeat contendere ad perfectionem, tanquam ad finem. Nam Religioſus, vt initio dictum eſt, non aliter tenetur contendere ad perfectionem, quàm ſatisfaciendo ſuæ profeſſioni, id eſt, ſeruando vota, & agendo vitam regularem: Sed hoc facere poteſt, etiamſi contemnat opera aliqua conſiliorum, alioqui non præſcripta ſecundùm regulam ſui Ordinis: Ergo contēptus ille non eſt contrarius contentioni illi ad perfectionem ad quā religioſus tenetur: Et ſic non propterea erit mortale peccatum. Maior conceditur infrà art.9. à Caietano & ab aliis, vt videbimus puncto 5. Minor etiam videtur clara, ex quo opera eiuſmodi diſtinguuntur ab obſeruatione votorum & vita regulari alicuius Ordinis.

Reſpondeo; probare hoc argumentum, quòd reipſa conſiſtere poſſint contentio ad perfectionem ſecundùm regulam alicuius Ordinis, & ille cōtemptus: at non probat, quòd iſta duo conſiſtant ſimul ſecundùm rectam rationem. Ex eo enim, quòd religioſus obligatus eſt, vt contendat per ſuam regulam ad perfectionem, cernitur deformitas in hoc, quòd perfectionem illam cōtemnat. Atque ita, quod S. Thomas hîc dixit, contemptum illum eſſe contrarium tendentiæ ad perfectionem, idem eſt ac ſi dixiſſet, eſſe contrarium obligationi ad tendendum in perfectionem, ſi conſulatur recta ratio.

Tertia aſſertio. Opera ſupererogationis aut conſilij, quæ valēt ad *acquirendam* perfectionem, vt abſtinentia, &c. non omnia tenentur religioſi præſtare; ſed illa, quæ ſunt præſcripta ſecundùm vniuſcuiuſque Ordinis regulam ad acquirendam perfectionem charitatis. Ita indubitanter affirmat hîc D. Thomas, & eandem D. Thomæ aſſertionem, tanquam indubitatam, ponit Caietanus ibi, & Syluester, Verbo Religio, 1. num.3.

Ac probatur manifeſto argumento. Nam Religioſus ad alia eiuſmodi conſilia, quæ non ſunt ei præſcripta in ſui Ordinis regula, non tenetur ex *præcepto* aliquo diuino aut humano; neque ex *voto*, neque ratione *finis* religioſæ profeſſionis ſuæ, qua tenetur contendere ad perfectionem: Ergo nullo modo. Antecedens quoad *præceptum* & *votum* patet. Nam neque Deus aut Eccleſia exigit ampliùs à Religioſo, quàm vt agat vitam regularem, ſecundùm normam inſtituti ſui, vt puncto ſeq. explicabimus; neque Religioſus vouet aliud quàm eam ipſam regularem vitam. Quòd autem neque ratione *finis* profeſſionis teneatur ad eiuſmodi alia conſilia, inde manifeſtè probatur, quòd ſatis poterit tendere & peruenire ad perfectionem per obſeruantiam regularem inſtituti ſui; ſiquidem illud tanquam ad eum finem ſufficiens, à ſede Apoſtolica (vt ſuppono) eſt meritò approbatum: aliàs, qui non ſatis rectè illud tanquam idoneum ad perfectionem ſectandam approbaretur, ſi ad eum finem non eſſet ſufficiens.

Nec ſi alia eiuſmodi conſilia ſunt ad eum finem conducibilia, conſequens eſt vt teneatur Religioſus ea vſurpare: ſatis namque eſt vt vſurpet ea quæ iuxta ſuam regulam conducunt & ſufficiunt ad eum finem. Id quod rectè D. Thomas hîc confirmat exēplo Medici, qui non tenetur adhibere quoduis medium ſeu medicamentum ad ſanitatem conducibile: ſed ſatis eſt, ſi adhibeat aliquod ſufficiens.

Negandum tamen non eſt, quin ſit vtile & pium, Religioſos cauſa acquirendæ maioris perfectionis, facere etiam aliqua præter ea quæ præſcripta ſunt ipſis in Regula, modò id fiat vt decet, & ſalua obedientia.

PVNCTVM QVINTVM.

An Religioſi ita teneantur ſeruare regulas ſui inſtituti, vt quotieſcumque illas tranſgrediuntur, peccent mortaliter.

D. Thomas artic. 9.

DOCTRINA D. Thomæ hac de re, veriſſima eſt & extra controuerſiam, ſi rectè intelligatur. Itaque ex eius ſententia ponam & explicabo duas aſſertiones.

PRIMA aſſertio. Non ſemper Religioſus peccat mortaliter, tranſgrediens regulam, ſed tunc ſolùm, quando aliqua exiſtit circumſtantia ex his quatuor. PRIMA eſt: Si quod regula continet, eſt aliàs ex præcepto *neceſſarium ad ſalutem*. SECVNDA: Si eſt materia *voti*, vt ſi regula contineat obſeruantiam caſtitatis, obediendiæ, &c. TERTIA: Si regula continet aliquid, quod eſt peculiariter *præceptū* à Superiore; ſiue viua voce, ſiue per ipſam regulam. Ratio huius circumſtantiæ eſt. Quia tunc illud prætermittere, eſſet violare votum obedientiæ, ex quo tenetur religioſus adimplere quicquid à Superiore præcipitur. QVARTA. Si quis tranſgrediatur regulam ex *contemptu* regulæ: tunc enim ſemper eſt mortale propter contemptum: quamuis alioqui obſeruantia, quæ in regula præſcribebatur, ſolùm pertineret ad actum ſupererogationis, ſiue interiorē ſiue exteriorem. Ratio huius eſt. Quoniam etſi religioſus non debeat eſſe *actu* perfectus, at debet tendere ad perfectionem, & agere vitam regularem, ſicut pollicitus eſt per votum profeſſionis. Quando autem contemnit, facit contra vitam regularem, & contra contentionem ad perfectionem.

Hæc aſſertio ſigillatim explicanda eſt, percurrendo has ſingulas circumſtantias. Itaque circa PRIMAM circumſtantiam (ſcilicet cùm tranſgrediens regulam peccat mortaliter, propterea quòd regula contineat aliquid *ad ſalutem neceſſarium*) notandum eſt primò, dupliciter poſſe in regula contineri quod alioqui eſt neceſſarium ad ſalutem. VNO modo ita, vt per ipſam regulam peculiariter etiam præcipiatur à Superiore; & tunc quidem tranſgreſſio regulæ ex ea parte, qua eſſet contra votum obedientiæ, *ſpeciale* peccatum eſſet. Debet enim religioſus ex eo voto peculiari ratione præſtare quod præcipitur à Superiore.

Ex ea verò parte, qua talis tranſgreſſio eſſet contra præceptum humanum Superioris, eſſet quidem grauius peccatum, ſed non ſpeciale. Nam, vt rectè hîc notat Caietanus, diuerſitas præcepti auget quidem malitiam peccati, ſed non parit diuerſitatem ſpecificam; vt quæ ſumitur non ex præcepto, quod violatur, ſed ex obiecto. SECVNDO; poteſt id contineri in regula, non ita, vt

Digitized by Google

A

peculiariter præcipiatur, ſed ita vt *proponatur ſimpliciter* id quod alioqui eſt præceptum; Et tunc tranſgreſſio eiuſmodi præcepti, propterea quòd ſit contra regulam, neq; ſpeciale, neque grauius peccatum erit, cùm regula per ſe nihil obliget, vt ponimus.

Circa SECVNDAM circumſtantiam (ſcilicet cùm tranſgrediens regulam, peccat mortaliter, propterea quòd materia regulæ, ſit materia *Voti* profeſſionis) notandum PRIMO, loqui D. Thomam de mortali *ex genere*, Poteſt enim alioqui violatio voti peccatum veniale eſſe, vt ſuprà diſput.6.in quæſt.de voto, punct.4.docui contra Caietanum.

Notandum SECVNDO; Votum illud profeſſionis, de quo S. Thomas hîc & ſæpe aliàs in hoc tractatu loquitur non eſſe aliquod peculiare votum, diſtinctum à tribus prædictis, paupertatis, obedientiæ, & caſtitatis: vt ex eo patet, quòd ſuprà articul.7.D. Thomas abſolutè dicit, perfectionem religionis tribus illis votis contineri, nulla facta mentione alterius (loquor autem de eo voto profeſſionis, in quo omnes religiones eſſentialiter conueniunt) eſt igitur huiuſmodi votum nihil aliud quàm illa tria collectiuè ſumpta: ita enim placet Doctoribus, illa vnico verbo *profeſſionis votum* appellare. Atque hoc patet ex eo etiam quod S. Thomas ſubdit in illa circumſtãtia. Inquit enim, in eiuſmodi votum profeſſionis tria prædicta *peculiariter* cadere: Videlicet paupertatem, caſtitatem, & obedientiam.

B

Verùm hîc diligentiſſimè ADVERTENDVM, Hoc ipſo, quod S. Thomas ait, hæc tria *principaliter* cadere in votum profeſſionis, inſinuare, aliquid aliud præterea minùs principaliter cadere in votum profeſſionis; ſiue, quod idem eſt, in illa tria vota. Hoc autem eſt nihil aliud quàm *vita regularis*, quæ, vt S. Thomas in articulo dicit, ad obſeruationem trium illorum votorum ordinatur, atque ita ſe habet tanquam circumſtantia quædam obiecti ſiue materiæ vniuſcuiuſque illorum votorum.

C

Etenim per votum obedientiæ non ſolùm pollicetur religioſus ſeſe adimpleturum præcepta Superioris, ſed ſe etiam adimpleturum ſecundum vitam regularem ſui Ordinis: Et idem eſt de paupertate & caſtitate, *in vita ſcilicet regulari*. Atque hinc eſt, quòd Apoſtata à religione, non ſolùm habetur reus voti, qua parte incontinens eſt, aut inobediens, &c. ſed etiam quatenus deſeruit vitam regularem.

D

Si autem QVÆRAS, in quo conſiſtat iſta vita regularis, quam dicimus cadere etiam in votum, tanquam circumſtantiam: Ad hoc conuenienter doctrinæ D. Thomæ & aliorum communi ita reſpondeo. PRIMO; eiuſmodi vita regularis, non conſiſtit in obſeruatione *actuali* regularum. Patet. Nam tunc ſemper peccaret contra votum religioſus tranſgrediens regulam: cuius contrarium docet S. Thomas hîc & communiter Doctores. SECVNDO dico, conſiſtere in hoc, quòd religioſus ſit *ſubiectus* regulæ; id quod prius quiddam eſt, quàm actu obſeruare regulam. Nam & ille, qui non ſeruat, propterea reprehenditur, quòd cùm ſit ſubiectus, non ſeruat. Itaque regularis illa vita, quam vouet religioſus, non eſt vita regularis in *actu ſecundo* obſeruationis, &c. Sed veluti *in actu primo* ſubiectionis erga regulam.

E

At QVÆRES, vlteriùs in quo conſiſtat hæc *ſubiectio* erga regularem; Reſpondeo PRIMO, non conſiſtit hæc ſubiectio in *propoſito* ſeu voluntate ſeruandi regulas. Probatur. Quia ſi in eo conſiſteret, quandocunque nollet quis ſeruare regulam, peccaret contra votum. Hoc autem falſum eſt. Sicut enim tranſgredi reipſa regulam, interdum nullum eſt peccatum ex ſuo genere: ita etiam nullum erit peccatum velle tranſgredi, cùm actus exterior ſit norma, ex qua de bonitate & malitia actus interioris iudicare debemus. SECVNDO dico; Neque conſiſtit ea ſubiectio in hoc, quòd ita religioſus teneatur ſeruare regulam, vt ſi tranſgrediatur, ſit peccaturus. Probatur. Nam hoc non habet locum in regula ſecundùm ſe non obligante ad peccatum: & tamen religioſus tali etiam regulæ eſt ſubiectus. TERTIO dico, conſiſtere in hoc toto, nimirum quòd & regulæ ſint à Prælatis cum auctoritate alumnis Ordinis præſcriptæ, & ita ad hos illarum obſeruatio pertinet, vt ſi tranſgrediantur, meritò Superiores poſſint ab illis pœnas exigere. Itaque nomine illo *ſubiectionis erga regulam*, totum hoc connotatur, ſiue indicatur.

Et eſt iſta expoſitio ſubiectionis ad regulam, communis tam ſubiectioni ad regulam obligantem ad peccatum, quàm ad non obligantem, Nam in illa etiam verificatur, quòd ſit cum auctoritate a Prælatis propoſita ſuis alumnis, ita, vt à tranſgreſſoribus exigi poſſit pœna. Eſt tamen in hoc aliquid diſcriminis, quòd pœnæ, quas poſſunt exigere Prælati ab alumnis tranſgreſſoribus regulæ obligantis ad culpam, propriè habent rationem *pœnæ*, vt pote quæ ad culpam refertur: pœnæ verò, quæ exiguntur à tranſgreſſoribus regulæ non obligantis ad culpam, ſunt potius pœnalitates quædam, quæ & ipſæ etiam in propoſito, communi vocabulo pœnæ nominari poſſunt, vt rectè hîc animaduertit Caietanus.

Eſt autem hæc expoſitio ex mente D. Thomæ hîc ad 2. vbi explicans modum, quo religioſi obligantur ad regulas, atque adeo ſubiiciuntur illis, in Ordine, cuius ſtatuta non obligent per ſe ad culpam, ait, per hoc illos obligari; quòd ſi eas tranſgrediuntur, tenetur ad pœnam ſuſtinendam. Circa quem locum videndus hîc Caietanus, bene declarans, in eiuſmodi ordinibus, quorum ſtatuta ſub peccato non obligant; neque debere religioſos pœnam tranſgreſſoribus decretam, ſub peccato ſubire, ſecluſo peculiari præcepto Superioris. Quare quod S. Thomas ait, illos obligari ad ſuſtinendam pœnam, de obligatione latè accepta intelligendum eſt, vt nimirum nihil aliud id ſignificet, quàm quod anteà diximus, ſcilicet ita obſeruationem regularum ad alumnos eius Ordinis pertinere, vt Superiores poſſint cum auctoritate à tranſgreſſoribus exigere pœnas, & illos etiam, ſi voluerint, obligare ſub peccato ad illas ſuſtinendas.

Expoſui breuiter, quid ſit illud Votum profeſſionis, de quo S. Thomas loquitur in ſecunda circumſtantia; & quid illud principaliter reſpiciat, & quid minùs principaliter, videlicet vitam regularem. Item quæ ſit hæc vita regularis in votum cadens, quod ſcilicet in ſubiectione ad regulam conſiſtat. Denique quid ſit illa ſubiectio, abſtrahens à regula, obligante ad culpam, & non obligante.

Nunc SECVNDO circa eandem ſecundam circumſtantiam notandum, non modò votum ſolenne profeſſionis (de quo loquitur D. Thomas) reſpicere *minus principaliter* modo explicato vitam regularem, atque adeo prædictam ſubiectionem ad regulam, ſed etiam votum ſimplex paupertatis, & caſtitatis, & obedientiæ, ita quidem in religione per Sedem Apoſtolicam approbata emiſſum poſt Nouitiatum, vt verè conſtituat religioſum. Id quod de huiuſmodi votis ſimplicibus in ſocietate noſtra poſt Nouitiatum emiſſis declarauit, & definiuit, & probauit Gregorius XIII. in peculiari Conſtitutione, anno M.D.LXXXIV. edita, in qua etiam ad matrimonium validè contrahendum inhabilitauit eos, qui eiuſmodi vota in ſocietate fecerint, & à ſocietate dimiſſi non ſint. Qua de re non eſt neceſſe aliquid hîc addere ad ea quæ de hoc diſſeruimus punct.2. aſſertione 5.

Circa TERTIAM circumſtantiam (cùm ſcilicet tranſgrediens regulam, peccat mortaliter *ex genere*, propterea quòd regula contineat *præceptum* Superioris propriè dictum) nota intelligendam eſſe de præcepto obligante ex ſuo genere ad mortale. Alioqui enim, vt rectè notat Caietanus hîc & Nauarrus in Manuali, cap.23.num.49. fieri poteſt, vt præceptum aliquod obliget tantùm ad veniale. Si autem quæras, vnde cognoſcẽdum, vtrùm præceptum Superioris ad mortale vel veniale obliget; Reſpondet bene Caietanus hîc, vniuerſalem regulam vix

poſſe

Digitized by Google

poſſe aſſignari, præter communem ſenſum illorum, qui præcepto tenētur, ita, vt illud obliget ad mortale, quod ita obligare iudicant illi; & ſimiliter illud ad veniale, quod communiter tantùmmodò ſic cenſetur obligare.

Præter hanc autem regulam, dignoſci etiam id poteſt, ex aliquibus particularibus circumſtantiis, vt rectè docet idem Caietanus. Nam ſi aliquid præcipitur in *virtute obedientiæ*, communiter ſolet accipi tanquam ſub mortali. Item ſi ſub pœna *excommunicationis maioris*. Denique exiſtimat etiam Caietanus, verbum illud (*tenetur*) aut aliud æquiualens, communiter indicare obligationem ad mortale, niſi aliàs contrarium explicetur. Atque id colligit Caietanus ex Clemētina Exiuit de Paradiſo, vbi declaratur, regulas Ordinis S. Franciſci, quæ illud verbum continent, obligare ad mortale. De quo fuſiùs diximus tom. 2. q 5. de legibus, punct 6. & diſſerit etiam de hoc multa Nauarrus vbi ſuprà, qui in hoc ferè idem ſentit, quod hîc Caietanus.

Circa QVARTAM circumſtantiam (cùm ſcilicet tranſgrediens regulam, peccat mortaliter propter *contemptum*) notandum eſt, contemptum, de quo hîc loquitur S. Thomas, eſſe in propoſito peruerſam voluntatem, qua aliquis *nollet* eſſe ſubiectus regulæ, id eſt, animo auerſaretur totum illud, in quo, explicantes ſecundam circumſtātiam, diximus conſiſtere ſubiectionem ad regulam, ac proinde vitā regularem, quam vouet religioſus. Ita ipſemet D. Thomas ſe exponit hîc ad tertium.

Hoc poſito, ex dictis circa ſecundam circumſtantiam clarè patet, veriſſimum eſſe quod ait D. Thom. contemptum regulæ ſiue tranſgreſſionem illius, *ex contemptu*, mortale peccatum eſſe contra votum profeſſionis, quo religioſus promiſit vitam regularem. Probatur. Nam vt in ſecunda circumſtantia diximus, vita regularis, quam promiſit, conſiſtit in illa ſubiectione erga regulam. Ergo qui ſuperbè auerſatur ſubiectionem erga regulam, atque adeo contemnit illam, directè facit contra votum, & cùm *ſubiici ſimpliciter & abſolutè regulæ*, non ſit res leuis, eſt peccatum mortale.

Atque ex eodem fundamento patet, quomodo eo ipſo faciat religioſus contra obligationem illam, qua tenetur contendere ad perfectionem, ſicut ait etiam S. Thomas. Nam vt rectè notat Caietanus, religioſus non aliter tenetur contendere ad perfectionem, quàm agendo vitam regularem eo modo quo illam promiſit. Quare ſicut eo ipſo ſatisfacit huic obligationi, quòd vult eſſe ſubiectus regulæ, atque ita manere in vita regulari, quam promiſit: ſic eo ipſo tranſgreditur hanc obligationem, quòd vult non eſſe ſubiectus regulæ. Vnde huiuſmodi contemptus eſt veluti quædam apoſtaſia à ſua profeſſione.

Cæterùm diligenter hîc diſcernendum eſt, inter contemptum regulæ *ſimpliciter & abſolutè*, & contemptum non quidem regulæ, ſed *executionis illius hîc & nunc* duntaxat: etſi enim aliquis auerſetur animo executionem regulæ, hic & nunc duntaxat: tamen nō propterea contemnit regulam eo modo quo hic loquimur, vt videlicet nolit illi eſſe ſubiectus. Id quod optimè etiam docuit S. Thomas hîc ad tertium.

Ex quo ſequitur, ſi quis nollet regulas ſeruare præter ſua vota, non eo ipſo facere contra votum aut profeſſionem vitæ regularis, dummodo velit nihilominus eſſe ſubiectus regulis. Quanquam exiſtimo, eum, qui ita animo comparatus eſſet in religione, communiter loquendo, aliunde eſſe in peccato mortali, propter periculum videlicet, cui ſe exponeret contemnendi regulas. Nam vt ad hoc propoſitum rectè notat D. Thomas ad tertium, conſuetudo tranſgrediendi inducere ſolet contemptum, iuxta illud Prouerb. 18. *Peccator cùm in profundum malorum venerit, contemnit*. Quare conſuetudo tranſgredlendi regulas, ex propoſito nullam ſeruandi, mortale eſſet.

Atque ita eſt intelligendus Sylueſter, cùm verbo Religio. 2. num. 12. ait, peccatum mortale eſſe propoſitum tranſgrediendi omnes regulas præcipuas Ordinis. Eſſet enim, inquit, contemptus interpretatiuus illarum. Si tamen aliquam, vel aliquas præcipuas regulas vellet ſeruare, etiam nollet ſeruare alias, non putat Sylueſter ibidem, eum eſſe in malo ſtatu: quoniam per illam, vel illas, inquit, quas vellet ſeruare vnà cum ſuis votis, poſſet contendere ad perfectionem, licèt non curreret. Et hactenus de PRIMA aſſertione.

SECVNDA aſſertio. Quamuis tranſgreſſio regulæ in ordinibus Religioſorum, quorum ſtatuta nō obligant per ſe ad culpam, ex ſuo genere peccatum non ſit: poteſt tamen eſſe peccatum mortale vel veniale ex contemptu vel negligentia, vel libidine. Ita docet D. Thomas hîc ad primum.

Et quidem ſi quis regulam ex *contemptu* tranſgrediatur, erit mortale, vt antè dictum eſt: ſi autem ex libidine aut negligentia, erit veniale. Nomine autem *libidinis* intelligit hîc S. Thomas cupiditatem nimiam erga aliquid, propter quod quis tranſgreditur regulam. Et conſtat, eiuſmodi tranſgreſſionem eſſe vt minimùm veniale. Nam, vt rectè inquit Caietanus hîc, ſi facere ex libidine quidpiam aliud, non prohibitum regula, eſt veniale: à fortiori, ſi ſit per regulam prohibitum. Nomine autem *negligentiæ*, vt idem Caietanus rectè exponit, intelligit, non quidem ſimplicem aliquam voluntatem, qua quis velit tranſgredi regulam; ſed tranſgreſſionem regulæ ex nulla alia cauſa, quàm ex *torpore* quodam animi & negligentia craſſa. Quod etiam vt minimùm veniale eſt. Nam non eſt humanum moueri ad aliquid ex animi torpore, ſine alia cauſa, vel ſine rationabili.

Ex quibus ſequitur, eum non peccare, qui regulam ſub peccato ex ſe non obligantem tranſgreditur aliquo ſine vel cauſa, quæ tunc illi videtur rationabilis; quàmuis illud quod facit, minùs bonum ſit, quàm ſi ſeruaret regulam. Non enim tenetur aliquis facere ſemper, quod melius eſt. Nihilominus communiter admiſceri videtur nonnihil culpæ in tranſgreſſione eiuſmodi regularum. Irrepit enim facillimè aut torpor, aut libido.

PVNCTVM SEXTVM.

An Religioſi grauiùs peccent eodem genere peccati, quàm ſeculares.

D. Thomas artic. 10.

NON eſt dubium, quin, vt docet D. Thom. hîc, peccatum Religioſi, cæteris paribus, poſſit eſſe grauius: vel ratione ſcandali; quoniam ad illorum vitam plures reſpiciunt, vel ratione voti, vel ratione contemptus, ſi ex contemptu vel malitia peccant. Nam videntur tunc eſſe peculiariter ingrati Deo. Vnde Dominus queritur per Ierem. c. 11. *Quid eſt quòd dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa?*

Vbi tamen notandum, ingratitudinem illam maiorem, quam habet Religioſus erga Deum, cùm ex malitia peccat, non eſſe *ſpeciale* peccatum, niſi quando formaliter & ex intentione peccaret ex cōtemptu diuinorum beneficiorum. Aliàs autem ingratitudo illa ſolùm eſt circumſtantia aggrauans idem peccatum, propterea quòd perſona religioſa Deo conſecrata arctiùs obligatur communibus præceptis, & peculiariter ad ſanctitatem tenetur, ſicut ſuprà quæſt. 2. diſputauimus.

Secluſo autem ſcandalo, quando religioſus ex infirmitate aut ignorantia peccat; cæteris paribus, minus eſt illius peccatum, quàm Laici, vt rectè aſſerit D. Thomas hîc. Et probat ea ratione. Quia ſi peccatum eſt veniale, multitudine bonorum operum veluti obruitur. Si mortale, faciliùs & citiùs religioſus reſipiſcit propter priſtinam conſuetudinem, qua eſt in recta intentione erga Deum exercitatus, & propter exemplum fratrum, vt

notat Origenes ſuper illud Pſal. 36. *Cum ceciderit iuſtus, non collidetur.*

Hæc autem ratio S.Thomæ, quod attinet ad peccatum mortale, videtur ſolùm conuincere, quòd ſit illud in religioſo minus *extenſiuè*, quatenus nimirum is citò reſurgit ab illo. Poteſt autem facilè etiam probari, quòd

A ſit minùs *intenſiuè*, cæteris paribus, ex eo, quòd perſona alioqui exercitata charitate erga Deum, & bonis operibus, non ſolet ex infirmitate aut paſſione peccare, niſi ſit illa paſſio vehemens, quæ videlicet multùm minuat rationem *voluntarij actus.*

QVÆSTIO QVINTA.

De Statu Religioſorum quoad illorum functiones ſiue exercitia.

D.Thomas 2.2. quæſt. 187.

EXPLICANDA *ſunt quatuor.* PRIMO, *Quaſnam functiones liceat obire Religioſis, verſando cum proximis.* SECVNDO, *An teneantur incumbere labori corporali.* TERTIO, *An liceat eis de Eleemoſynis viuere.* QVARTO, *An liceat eis Eleemoſynas emendicare, & vti ſingulari & vili veſtitu. De quibus rebus videndi ſunt D. Thomas, & D. Bonauentura, in opuſculis quæ ſcripſerunt doctiſſimè, contra eos qui ſuis temporibus oppugnauerunt inſtituta & mores Religionum.*

PVNCTVM PRIMVM.

Quaſnam functiones obire liceat Religioſis, verſando cum proximis.

D. Thomas art. 1. & 2.

FVNCTIONES huiuſmodi aliæ ſunt *ſpirituales*, vt concionari, docere, audire confeſſiones, &c. aliæ autem ſunt *ſeculares*; quæ ſcilicet proximè ordinantur ad huius vitæ commoda; vt procuratio & adminiſtratio bonorum temporalium, &c.

Et quod ad functiones SPIRITVALES attinet, certa eſt hæc aſſertio D. Thomæ: Quamuis religioſis, hoc ipſo quòd religioſi ſunt, non competant eiuſmodi munera: nihil tamen obſtat, quominus ex facultate ſuorum Superiorum, & Epiſcoporum commiſſione, licitè illa poſſint obire. Prima huius aſſertionis pars ſatis probatur aliquibus auctoritatibus, vel ex Patribus, vel ex Conciliis, relatis à Gratiano 7 q. 1. c. Hoc nequaquam, & 16. q. 1. c. Monachus, & c. Adiicimus, & c. Nemo poteſt, & c. Placuit, & cap. Ex auctoritate.

Secunda verò aſſertionis pars probatur. Quoniam ſicut Religioſi, hoc ipſo quòd Religioſi ſunt, non debet ea munera tanquam *propria* exercere: ita etiam neque eo ipſo habent aliquod impedimentum obſtans, quominus poſſint illis ea munera committi. Duplex enim eſt impedimentum, quod eiuſmodi muneribus obſtare poteſt. Vnum eſt *peccatum*, iuxta illud Pſalm. 49. *Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas, &c.* Hoc autem impedimentum conſtat longè debere abeſſe à Religioſis, cùm peculiarem vitæ ſanctitatem profiteantur. Alterum impedimentum eſt *præceptum*, ſi quo fortè tenerentur illi abſtinere ab huiuſmodi officiis. Sed neque hoc impedimentum neceſſe eſt in Religioſis reperiri, hoc ipſo quòd Religioſi ſunt. Poſſunt enim habere ad id facultatem.

Et quidem vt Religioſi arbitratu ſuo hæc munera non exerceant, eſt ſtatutum 16. q. 1. can. *Nemo*, & can. *Placet*, & aliis pluribus. Quòd autem ex commiſſione tanquam Coadiutores Epiſcoporum, illa poſſint licitè exercere, diffuſè & eruditè probat ſanctus Thom. opuſculo 19. contra impugnantes religionem, capit. 2. 3. & 4. Eſtque id certiſſimum, vt patet ex Syricio Papa, epiſt. 1. cap. 13. & ex Concilio Agathenſi, capit. 27. Chalcedonenſi act. 15. cap. 3. & 4. & ex multis Decretis 16. quæſt. 1. præſertim ex canon. *Moderamine*, & canon. *Nonnulli.*

B Sed aduertendum eſt, vt Religioſi licitè concionentur, hæc requiri. *Primo*, requiritur ſuorum Superiorum facultas, alioqui peccabunt mortaliter. Patet ex Concilio Tridentino ſeſſ. 5. capit. 2. de reformatione, & ſeſſ. 24. cap. 4. de eadem, & ex Lateranenſi ſub Innocentio III. cap 3. vbi, qui abſque facultate concionantur, excommunicantur. *Secundo*; vt in Eccleſiis aliis extra templa ſui Ordinis concionentur; neceſſe eſt vt habeant ab Epiſcopo facultatem, vt patet ex Concil. Trident. ibidem. Atque vt colligitur ex Clementina Dudum, de ſepulturis, iure communi etiam requiritur conſenſus Parochi. *Tertio*, neque in Eccleſiis ſui Ordinis, neque in aliis concionari poſſunt, contradicente Epiſcopo, vt habetur ſeſſ. 24. cap. 4. Concilij Tridentini. *Quarto*; vt præterea Confeſſiones audiant, neceſſe eſt vt

C ab Epiſcopo idonei iudicentur: quod vt ille cognoſcat, adhibere poteſt examen, vt conceditur in Concilio Tridentino.

Neque his obſtat iam motus proprius Pij V. quo Ordines mendicantium ab hoc iugo Epiſcoporum exemit. Siquidem ille motus reuocatus eſt per Gregorium XIII. qui ius commune, & decreta Concilij Tridentini circa huiuſmodi voluit omnino ſuum robur retinere, vt habet Nauarrus in Manuali, c. 27. ad finem. Intelligo autē Epiſcopos auctoritate ſibi à Concilio Tridentino conceſſa, poſſe in hac parte vti, ſi Concilium Tridentinum alioquin admittant.

Quod autem attinet ad functiones SECVLARES, veriſſimè quoque D. Thomas docet artic. 2. licere Religioſis eas obire, ſi illas non ſuſcipiant ex cupiditate, aut

D ambitione, ſed ex charitate, cauſa vtilitatis aut neceſſitatis proximorum, ſiue ſui Ordinis, ſiue etiam alienorum. Probatur. Nam ſi ita eiuſmodi functiones tractent, conferre poterit eiuſmodi exercitium ad profectionem charitatis acquirendam, quæ eſt Religioſæ vitæ ſcopus. Vnde Apoſtolus ad Roman. cap. vlt. *Commendo vobis*, inquit, *Phœben ſororem noſtram, &c. & aſſiſtatis ei in quocunq; negotio veſtri indiguerit.*

Hic autem rectè notat Caietanus, concluſionem hanc D. Thomæ intelligendam generatim de omnibus negotiis ſecularibus ſecundùm ſe licitis; non tamen ita, vt intelligātur Religioſi *quouis modo* illa poſſe ſuſcipere,

id eſt,

id eſt, exercendo quemcunque ſecularem actum. Vnde rectè colligit Caietanus, quatuor conditiones requiri vt Religioſi obeant rectè functiones ſeculares. *Primo*; vt non id faciant ex cupiditate. Nam ita à ſcopo aberrarēt. *Secundò*; vt id faciant ex charitate. *Tertio*; vt cum facultate Superiorum. *Quartò*; vt abſtineant ab illis actibus, qui cum tumultu, vel inquietudine ſunt coniuncti: id eſt, vt non ipſi per ſe omnia exequantur. Vide de his ſanctum Thomam opuſculo 19. c. 15. & Caietanum hîc ad tertium.

PVNCTVM SECVNDVM.

An Religioſi teneantur incumbere labori corporali.

D. Thomas artic. 3.

IN hac re duo extremi errores ſunt cauendi. Primus fuit Pſallianorum, ſiue Meſſalianorum, de quibus in hiſtoria Tripartita, lib. 7. cap. 10. & Auguſtinus de hæreſibus hæreſi 57. Hi abſolutè negarunt, licere Religioſis laborare: contra quos ſcripſit Auguſtinus librum, quem nominauit, de operibus Monachorum. Refutatur autem is error ſufficienter exemplo Apoſtoli, qui manibus victum & ſibi & ſuis ſæpè parauit. Item ipſa naturali ratione, quę docet, nihil minùs quàm laborem, eſſe ab homine alienum: & ex alia parte minimè is impedit quominus Religioſus poſſit ad finem ſuum, id eſt, perfectionem contendere; imò potiùs iuuat interdum maximè.

Secundus error fuit Vviclephi, qui contrà putauit, Religioſos teneri ad laborandum. Damnatus eſt autem in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. & in Bulla Martini V. Sectarij etiam aſſeruerunt, debere Religioſos laborare, exceptis illis, qui dant operam prædicationi verbi Dei. Vide Caſtrum, verbo Labor, & Vvaldenſem lib. 3. doctrinalis fidei antiquæ, c. 12. & S. Thomam opuſc. 19. c. 5. Qui & hîc etiam manifeſtè oſtendit, abſolutè loquendo, non magis teneri Religioſos ad laborem corporalem, quàm Laicos, niſi qui fortè peculiari regula ſui Ordinis, ad id aſtringantur.

Probatur. Nam illa, quæ ad finem aliquem ordinata ſunt, non cadunt in præceptum, niſi quatenus ad eum finem ſunt neceſſaria: ita, vt aliàs non poſſit ille obtineri. Sed ad conſequendum finem, in quem refertur labor, non magis neceſſarius eſt labor corporalis Religioſis, quàm Laicis. Ergo, &c. Minor probatur. Nam vt ex variis Scripturæ locis colligi poteſt, labor ordinatus eſt vel ad quærendum victum, vel ad otium tollendum, vel ad carnem reprimendam, vel denique ad habendum aliquid, vnde pauperibus ſuppeditetur eleemoſyna. At victum aliunde poſſunt Religioſi habere, perinde atque laici, & otium vitare oratione, atque aliis exercitiis. Itē macerare carnem vigiliis ac pœnitentiis, &c. Denique eleemoſynam non tenentur erogare, niſi in caſu neceſſitatis proximi, cui ab aliis non poſſit occurri: in quo caſu ſi aliter occurri non poſſet, quàm labore aliquid conquirendo, per accidens tenerentur Religioſi laborare, ſicut & Laici. Ergo non tenentur illi magis ad laborem, quàm Laici.

Quocirca verè etiam notat D. Thomas in reſponſione ad primum abſolutè loquendo, *communitatem duntaxat* aſtringi præcepto ad laborandum: propterea quòd labor eſt neceſſarius ad communitatem conſeruandam. Sicut etiam eadem ratione tenetur communitas adimplere præceptum illud: *Creſcite & multiplicamini.* Quare executio horum præceptorum nō pertinet ad ſingulos, ſed potiùs ad Rectores communitatis, qui & poſſent, quando eſſet neceſſitas, particulares perſonas obligare ad eiuſmodi præcepta implenda.

Atque hæc ſint dicta de præcepto laborandi, *per ſe loquendo*. Nam per accidens, poteſt aliquis particularis teneri tali præcepto, quando laboris finem (videlicet victum) aliter conſequi non poſſet, vt S. Thomas hîc inſinuat.

Porrò illud quod ait D. Thomas, non cadere in præceptum id, quod eſt ordinatum ad finem, niſi quando aliter finis obtineri non poteſt: intelligēdum eſt de præcepto naturali, ſeclusa determinatione iuris poſitiui: aliàs enim rectè notat hîc Caietanus, per ius poſitiuum fieri quandoque neceſſarium ex præcepto aliquid ordinatum ad finem, tametſi finis poſſet ſine illo obtineri. Sicut ieiunium, v. g. in Quadrageſima, ordinatum ad macerandam carnem, neceſſarium eſt ex præcepto & determinatione iuris poſitiui, licèt aliter poſſet caro macerari.

PVNCTVM TERTIVM.

An liceat Religioſis ex Eleemoſynis viuere.

D. Thomas artic. 4.

SI loquamur *per ſe & abſolutè*, licitum hoc eſt Religioſis, vt docet D. Thom. hîc. Et id quidem, ſiue eleemoſynæ quotidianæ ſint & minutę, ſiue perpetuis redditibus contineantur. Probatur. Nam vnicuique licitū eſt viuere de eo quod eſt ſuum, aut quod ſibi ob aliquas iuſtas cauſas debetur. Sed eiuſmodi eleemoſynæ ſunt Religioſorum, aut debentur illis ob iuſtas aliquas cauſas: ergo, &c. Minor, quoad primam partem, patet ex liberalitate Principum, aut aliarum perſonarū, quæ eiuſmodi eleemoſynæ Religioſis donatæ ſunt. Quoad ſecundā verò partem, probatur. Nam duplex eſt cauſa, propter quam alicui quidpiam debetur; videlicet *neceſſitas*, quæ facit omnia communia, aut *miniſterium* aliquod, ſiue munus priùs impenſum. Sed huiuſmodi de cauſis poſſunt Religioſi recipere eleemoſynas: Ergo, &c.

Minor hæc quoad primam cauſam patet. Poſſunt enim Religioſi neceſſitatem habere, aut ex infirmitate corporis, propter quam nequeant laborare; aut quia etiamſi laborent, non tamen poſſunt ſufficienter parare ſibi eo labore neceſſaria; aut denique, quia aliqui eorum delicatè fuerunt in ſeculo educati, nec laboribus aſſueti ſunt, quorum proinde *neceſſitas*, inquit Auguſtinus libro de operibus Monachorū, *credenda eſt & ferenda.* Quoad alteram verò cauſam, probatur. Quia poſſunt primò impendere miniſterium prædicationis. Secundò; ſacrificium altaris. Tertiò; ſtudere ſacræ Theologiæ. Quartò; accidit etiam, vt aliqui bona ſua temporalia Eccleſiæ dederint. Propter has autem cauſas, & quamlibet illarum, meritò debentur illis eleemoſynæ. vt patet quoad tres primas, 1. Corinth. 9. Et quoad vltimam, ex Auguſtino vbi ſuprà.

Per accidens tamen (vt docet item D. Thomas) poteſt contingere, vt vſus eleemoſynarum reddatur illicitus Religioſis. Primò; ſi ceſſent à Religioſis actibus: defraudant enim tunc benefactores participatione bonorum operum, cuius ſpe eleemoſynas erogarunt. Secundò; ſi velint in religione otioſè viuere abſque vlla vtilitate, quemadmodum ſolent illi præſertim facere, qui cùm in ſeculo fuerint ſeruilis conditionis, volūt poſtea dominari. Ad quos, ait Auguſtinus vbi ſuprà, pertinere illud: *Qui non laborat, non manducet.*

SED occurrunt hîc tria dubia. PRIMVM, vtrum in illis caſibus ipſe *vſus* eleemoſynarum illicitus ſit Religioſis; an potiùs *ceſſatio ſola* ab actibus Religioſis & otioſitas. Ratio dubij eſt. Nam D. Thom. ipſum *vſum* illicitum eſſe ſignificat. Ex alia verò parte, cùm etiam illi, qui otioſè & irreligioſè viuunt, vtantur ſine ſcrupulo eleemoſynis ſibi donatis, non videntur per ipſum *vſum* formaliter loquendo peccare.

Reſpondeo, ipſum vſum formaliter tunc eſſe illicitum contra gratitudinis obligationem. Tenentur enim

Religioſi vſurpare eleemoſynas cum ea circumſtantia, videlicet vt gratificentur benefactoribus,faciendo illos bonorum operum participes.Quare cùm otioſè & irreligioſè viuunt, ex talis circumſtantiæ defectu, peccant vſurpando.

Sed tunc eſt dubium SECVNDVM. Quando eiuſmodi ingratitudo erit mortalis. Reſpondet Caietanus hic primò, eſſe mortalem, ſi quis ex contemptu beneficij eleemoſynarum abſtineat ab actibus Religioſis. Et hoc quidem verum eſt. Nam tunc grauis eſt deformitas & ingratitudo *per tranſgreſſionem,&c.* Secundò dicit, etiam eſſe id peccatum mortale,ex circumſtantia ingratitudinis per meram omiſſionem citra contemptum, quando quis abſtinet ab actibus Religioſis, qui ſint *neceſſarij ex præcepto*,obligante ad mortale.

Hoc ſecundum dictum videtur habere difficultatem, ſi Caietanus, vt videtur, loquatur de mortali, quod ſit ſpeciale peccatum *ingratitudinis*. Nam vt tale peccatum mortale ingratitudinis committatur, oportet, actum, qui omittitur,eſſe neceſſarium ex præcepto ſub mortali obligante ad actum non modò ſecundùm rectitudinem obedientiæ, aut alterius virtutis, ſed etiam ſecundùm rectitudinem *gratitudinis*,ita vt hæc etiam rectitudo formaliter ſub peccato mortali adhibenda ſit in actu præcepto. Quòd autem hoc modo præcipiantur Religioſis ij actus qui ſunt ipſis neceſſarij ex præcepto obligante ſub mortali,non ſatis conſtat.Fortè dici poteſt probabilius, contingere peccatum mortale ingratitudinis per omiſſionem in propoſito,quando Religioſus nunquam ferè recordaretur benefactorum; & notabiliter eſſet in obſeruantiis religioſis negligens,ita, vt nullam, aut vix aliquas curaret.

Dubitatur TERTIO, verùm tales ingrati teneantur reſtituere,quod ex eleemoſynis illicitè conſumunt.Reſpondemus cum Caietano hic,non teneri. Nam intentio conferentium eleemoſynas, non eſt talis, vt velint ingratis nihil donare.

PVNCTVM QVARTVM.

An liceat Religioſis mendicare, & abiecto veſtitu vti.

D.Thomas art.5 & 6.

QVOD attinet ad mendicitatem;cupiditatis quidem cauſa aut otioſitatis, non licet Religioſis mendicare: cauſa verò humilitatis,vel neceſſitatis,vel vtilitatis,tam Religioſis quàm Laicis licet. Ita D.Thomas hic artic.5. Quæ aſſertio definita eſt contra Vviclephum in Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8.& in Bulla Martini V. & à Leone X. contra articulos Lutheri Is enim artic.41.dixiſſe fertur,facturos bene Prælatos ac Principes, ſi omnes ſaccos mendicitatis delendos curarent. Etſi verò hic Lutherus tergiuerſetur, negans ſe vnquam ita dixiſſe, tamen ſatis declarauit, ſibi mendicitatem non probari; vt videre eſt apud Roffenſem,artic.41.contra Lutherum. Eſt præterea modus viuendi mendicantium approbatus per Nicolaum III. in c.Exiit qui ſeminat. de verborum ſignificatione, lib. 6. vbi ille aſſerit, mendicitatem confirmatam eſſe exemplo Chriſti Domini & Apoſtolorum.Quocirca D.Thomas in hoc loco rectè putat, etiam in ſenſu literali intelligendum eſſe de Chriſto illud Pſalm. 39. *Ego autem mendicus ſum & pauper.*

Idem eruditè perſequitur Thomas Vvaldenſis lib.4. doctrinalis fidei antiquæ, c.3.& 4. vbi inter alia meminit etiam tridui illius,quo puer IESVS remanſit Hieroſolymis; quo tempore piè creditur, illum mendicaſſe. Præterea Caietanus hìc alia commemorat ad hoc propoſitum, vt quando Chriſtus Dominus petiit aquam à Samaritana,& hoſpitium à Zachæo,&c.

Accedit etiā, quòd Apoſtolus collegit eleemoſynas A ex Eccleſiis Achaiæ, Macedoniæ, &c. pro Sanctis, qui erant Hieroſolymis, vt patet 1. Cor. 6. & ad Rom.15. Denique Chriſtus Marc.9.iis pollicetur præmium, qui in ſuo nomine *dederint aquæ potum.* Illi autem in primis cenſendi ſunt,*nomine Chriſti* petere,qui veſtigiis Chriſti Domini per religionis profeſſionem & voluntariæ paupertatis inſiſtunt.

Sed & illi etiam rectè peterent *in nomine Chriſti*, qui etſi alioqui diuites ſint,tamē ad tempus pauperum perſonam induunt, deuotionis cauſa, vt in peregrinationibus,&c. de quo rectè Caietanus hic loquitur:addens etiam, regulariter eſſe illicitum diuitibus petere eleemoſynas,quando habent in promptu,vnde viuant.Defraudant enim quodammodo pauperes. Eſſet tamen etiam tunc laudabile, ſi quod colligunt, pauperibus darent. B Item ſi in aliquo caſu, non poſſet aliquis aliter expugnare ſuperbiam:licèt tunc etiam videatur teneri ad refundendas eleemoſynas collectas pauperibus.

Supereſt autem hic DVBIVM, quantum eſſet peccatum,mēdicare cupiditatis aut otioſitatis cauſa.Reſpondet hic Caietanus,eſſe diſtinguēndum. Nam ſi is,qui ita mendicaret,reuera pauper non eſſet; mortaliter peccaret, teneretúrque pauperibus collecta reſtituere. Quia iniquè contra voluntatem donantis vſurpat. Is enim non niſi vero pauperi vult donare. Addit tamen Caietanus, ſatis eſſe in tali caſu, reſtituere cuicunque vero pauperi,cùm non ſit maior ratio de vno, quàm de alio. Si verò is,qui ſic mendicaret,reuera pauper eſſet, putat Caietanus reuera non eſſe mortale.Quia nulli facit iniuriam; ſed peccat ſolùm venialiter,quòd & cupiditati C indulgeat, & ſeſe abiiciat ad vitæ genus miſerum, ſine cauſa.

Hoc autem intelligo verum eſſe,quantum attinet ad mendicitatem ex otio duntaxat. Alioqui quando quis mendicaret ex cupiditate congregandarum opum, regulariter videtur mihi id eſſe peccatum mortale. Nam talis habet propoſitum petēdi etiam eleemoſynas,poſtquam habuerit ſufficientem victum, vt ſic congreget diuitias: atque ita peccat mortaliter, iuxta primum dictum Caietani.Vt enim ille, qui iam diues, petit & recipit eleemoſynas,cupiditatis cauſa, mortaliter peccat: ita etiam ille,qui hoc habet in animo.

Quod autem attinet ad VESTITVM, omnino licet Religioſis(vt docet D.Thomas art.6.)eo vti abiecto, in ſignum humilitatis, pœnitentiæ, & contemptus rerum D mundanarum,quę omnia Religioſi profitentur:non tamen id licet cauſa vanæ gloriæ,aut negligentiæ.Quam rem fusè proſequitur Thomas Vvaldenſis lib.3.doctrinalis fidei antiquæ,c.27.contra Vviclephum, qui miris conuiciis proſecutus eſt hunc ritum:ſicut etiam Lutherus,eouſque,vt tandem cucullam abiecerit.

Sed iure optimo Religioſi vſurpant peculiarem & abiectum habitum.Nam vt dicitur Eccleſ.19. *Amictus hominis annunciat de eo.* Quare vt peculiare genus vitæ ſequuntur:ita expedit, vt illud exteriori habitu indicet. Vnde rectè Baſilius regula 22. ex longioribus, inquit: Quemadmodum alius habitus eſt militis, alius viduæ, alius coniugatæ, &c. ita oportet eſſe alium Religioſorum. Hoc vſurpârunt Elias, Ioannes Baptiſta, & alij Prophetæ.

E Denique hic ritus antiquiſſima Eccleſiæ conſuetudine ac traditione probatus eſt, vt patet ex Dionyſio Areopagita,cap.6.Eccleſ.hierarch. & ex Concilio Gangrenſi, prope finem,& Aurelianenſi V. cap.19.Carthaginenſi IV.c.11.& 104.Toletano VI.c.6.Toletano X. c.4.5.& 6.Et VI. Synodo generali,can.42. Vide S.Thomam opuſc.19.c.8. & Vvaldenſem vbi ſuprà, & Caietanum in Summa,verbo Excommunicatio,cap.61. vbi meminit latæ excommunicationis in Religioſos, qui temerè deſerunt habitum,in c. Vt periculoſa, tit. Ne Clerici vel Monachi, libr. 6. Qua de re ſuprà diximus diſp.1.quæſt.12.de Apoſtaſia.

QVÆ

Digitized by Google

QVÆSTIO SEXTA.

De Statu Religioſorum quoad differentiam Religionum.

D.Thomas 2.2. quæſt.188.

EXPLICANDA *ſunt duo.* PRIMO, *Penes quid attendatur differentia & varietas Religionum, & an ea varietas ſit vtilis in Eccleſia.* SECVNDO, *Vnde diiudicari debeat, quænam Religio ſit perfectior.*

PVNCTVM PRIMVM.

Penes quid attendatur differentia & varietas Religionum, & an ea varietas ſit vtilis.

D. Thomas art. 1. vſque ad 5.

VT commodiùs intelligi poſſit, penes quid differant Religiones, in primis oportet animaduertere ea in quibus omnes Religiones conueniunt. PRIMO autem conueniunt in eo, quòd perfectionem charitatis omnes ſpectant; vt conſequendam non modò communi obſeruatione præceptorum (à qua communis *religio* Chriſtianorum nominatur, quæ deinde ad varia inſtitutra contrahitur, vt diſſerit Vvaldenſis lib.3. doctrinalis fidei antiquæ, cap.17. ſed etiam obſeruatione conſiliorum, ſecundùm tria Vota, de quibus ſuprà dictum eſt. SECVNDO; conueniunt in hoc, quòd præter tria Vota, omnes Religiones ſibi proponunt peculiare aliquod opus charitatis, vel etiam aliqua, tanquam immediatum finem, per quem demum ad perfectionem charitatis perueniant. Et addunt inſuper peculiaria exercitia & obſeruantias, quò facilius vota ſeruent, & immediatum atque vltimum finem conſequantur: cuiuſmodi ſunt vigiliæ pœnitentiæ, &c. quæ ad hoc valent. TERTIO; commune etiam debet eſſe omnibus Religionibus, vt à Sede Apoſtolica approbentur. Aliquo autem horum deficiente, *Religio* non erit eo modo quo hic de Religione loquimur.

His poſitis, facilè iam intelligi poteſt, penes quid etiam Religiones differant. Primò enim non differunt in *mediato* ipſarum fine, id eſt, in perfectione charitatis, cùm ad eam Religiones omnes tendant. Secundò; nec in obſeruantia Votorum. Aut tertiò; ex parte approbationis. Sed *differunt* in duobus: PRIMO; penes opera charitatis, quæ ſibi proponunt, tanquam finem *immediatum*: Secundò; penes exercitia peculiaria, quæ ad eum finem vſurpant, vt docet S.Thomas art.1.

Hinc fit, vt nullũ ſit opus charitatis, ſiue erga Deum, ſiue erga proximum, ad quod non poſſit, tanquam ad immediatum finem, inſtitui Religio. Nam quoduis opus charitatis valet ad acquirendam perfectionem, quam omnes Religiones ſpectant veluti mediatum ſuum finem. Hinc rectè S.Th. art. 2. deducit, inſtitui poſſe aliquam Religionem ad opera *actiuæ vitæ*. Et in artic.3. ad militandum pro Eccleſia. Et in artic.4. ad Confeſſiones audiendas, concionandum, & ad ſimilia miniſteria obeunda, veluti in ſubſidium Epiſcoporum.

Item rectè eadem ratione docet in art.5. poſſe Religionem aliquam inſtitui, ad ſtudendum S.Theologiæ in vtilitatem proximorum: tum quia eiuſmodi ſtudium iuuat etiam ad vitam contemplatiuam, illuminando intellectum, vitandóque errorem: itémque ad Confeſſiones audiendas: tum etiam quia non parum confert id ſtudium ad illa, quæ debent eſſe omnibus Religioſis communia. Reprimit enim carnis laſciuiam, tum propter laborem adiunctum, iuxta illud Eccleſ.31. *Vigilia honeſtatis tabefaciet carnem*: tum etiam quia abſtrahit cogitationes ab impuris rebus. Iuuat etiam ad paupertatem ſeruandam, quatenus parit contemptum rerum temporalium: iuxta illud Sapient.7. *Diuitias nihil eſſe duxi in comparatione illius*. Et illud 1. Machab. 12. *Nos verò nullo iſtorum indiguimus, habentes ſolatio ſanctos libros, qui in manibus noſtris ſunt*. Poſtremò etiam confert ad obedientiam præſtandam; iuxta illud Auguſtini lib. de operibus Monachorum: *Quæ eſt iſta peruerſitas, lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare?*

Quod verò attinet ad VTILITATEM huiuſmodi varietatis Religionum, pij & eruditi minimè dubitare poſſunt, quin maximè pertineat ad ornatum Eccleſiæ, vt ſit Religionum *circumamicta varietate*, vt patet ex iis quæ diſſeruimus q.1.part.1. Expedit etiam hæc varietas ideo, vt variis operibus charitatis, ex perfectionis amore ſuſceptis commodiùs Religioſi alij atque alij vacare poſſint ex inſtituto. Neque enim ab vno vel altero Ordine, illis omnibus fieri poſſet ſatis.

Verum in hac parte à iure Canonico maxima eſt etiam cautio adhibita; ne videlicet Eccleſia pluribus Ordinibus, quàm par eſt (præſertim mendicantium) grauetur. Itaque in cap. finali. Extra, de Religioſis domibus, & cap. vnico, eodem tit. lib.6. ſtrictè prohibetur, ne quiſquam aut nouum Ordinem, ſine approbatione Apoſtolicæ Sedis inſtituat, aut illius habitum ſeu inſtitutum ſuſcipiat. Quin etiam in cap. vnico, de exceſſibus prælatorum & ſubditorum, lib.6. in Ordinibus iam approbatis, prohibentur erigi Monaſteria abſque auctoritate Pontificis. Et tandem in Conc. Trid. ſeſſ.25.c.3. de regularibus, mandatur, vt in domibus, ſiue Monaſteriis iam erectis, illi tantùm admittantur, qui ex ordinariis vel redditibus, vel eleemoſynis ali poſſint; ac deinceps ne Monaſteria vel domus de nouo erigantur ſine conſenſu Epiſcopi illius Diœceſis, in qua erigenda ſunt.

PVNCTVM SECVNDVM.

Vnde diiudicari debeat quænam Religio ſit perfectior.

D. Thomas artic 6.7.8.

COMPARATIO Religionum facienda eſt attendendo ad illa in quibus differunt videlicet ad finem *immediatum*, & ad obſeruantias, ſeu exercitia, quæ vſurpant cauſa eius finis. Ex FINE immediato perfectior eſt Religio deſtinata ad vitam contemplatiuam

Digitized by Google

quàm quæ ad vitam actiuam refertur. Et adhuc illa perfectior, quæ non ſolùm ad vitam contemplatiuam, ſed etiam ad opera ſpiritualia vitæ actiuæ ordinatur; vt ad audiendas Confeſſiones, concionandum, & docendum illa quæ quis eſt contemplatus. Hoc enim tanto melius eſt, quãto perfectius eſt illuminare, quàm lucere ſolùm; ſicut rectè diſſerit S.Thomas artic.6. Denique ex parte finis immediati, generatim loquendo, Religio aliqua eo erit perfectior, quo opera charitatis, vel plura vel præſtantiora ſibi propoſuerit.

Ex parte verò OBSERVANTIARVM & exercitiorum, perfectio maior Religionis ita metienda eſt, vt illa Religio perfectior cenſeatur, quæ vtitur obſeruantiis magis accommodatis ad ſuum finem immediatum conſequendum. Quare, ſicut rectè docet S.Thomas, art 6.ad 3.non ideo perfectior Religio exiſtimanda eſt, quia abſolutè loquendo vſurpet maiores corporis afflictiones: vt vigilias, &c. Sed perpendendum eſt quàm accommodatè eiuſmodi obſeruantiæ adhibeantur ad finem Religionis. Tota enim ratio mediorum æſtimanda eſt ex proportione ad finem.

Hinc etiam rectè docet S. Thomas artic. 7. non ideò Religionem eſſe perfectiorem, quòd ſtrictiorẽ paupertatem abſolutè ſeruet; ſed quòd illam, quæ maximè conferat ad finem Religionis. Hinc etiam art.8. rectè idem docet, vitæ ſolitudinem, abſolutè loquendo, non pertinere ad perfectionem Religionis: quinimò incipientibus periculoſam eſſe, tantùmque perfectis conuenire. Vnde in Concilio Agathenſi, cap.38. eiuſmodi inſtitutum vitæ, tantùm iis permittitur qui priùs longo tempore ſeſe in cõmuni vita probauerint. Et in ſexta Synodo canone 41. requiritur, vt priùs aliquis laudabiliter vixerit in Societate per duos vel tres annos. Sed & Baſilius reg.7.longiorum, abſolutè præfert Societatem ſolitudini.

Denique ex eodẽ fundamento patet, Religionis præſtantiam non abſolutè & ſemper metiẽdam eſſe ex cantu, aut longa pſalmodia. Nam fieri poteſt vt eiuſmodi inſtitutum chori, parum cõferat ad Religionis alicuius finem: ſicut reuera non valde multùm conuenit iis Religionibus, quæ ſunt ad concionandum, &c. inſtitutæ. Vnde & Caietanus q.188.art.7.aſſerit, in eiuſmodi Ordinibus illos ſolùm debere recipi, qui ad eiuſmodi munera ſint idonei; & præterea nullos, exceptis ſufficientibus miniſtris. Atque etiam D.Thomas ſuprà q.91.art. 2.ad 3.aſſerit, cantum non competere Prælatis, & aliis quos miniſteriis ſpiritualibus vacare oportet. Idque confirmat grauiſſimo & clariſſimo teſtimonio S.Gregorij lib.4.Regiſtri cap.88. quod etiam habetur in Decre-

A tis d.92.Can.In Sancta Romana. Quare cùm eadem ſit ratio Religioſorum eiuſmodi miniſteriis deputatorum; fatendum eſt, in eius generis Ordinibus conuenienter ſtatui poſſe vt officium diuinũm publicè in Choro non dicatur, maximè cùm deceat, nullos eſſe in talibus Ordinibus ineptos ad miniſteria ſpiritualia. Si quando autem in aliquo Ordine ſimili chorus, cùm initio non eſſet, poſtea introductus eſt, cauſa inter alias fortè fuit, vt qui non eſſent apti ad alia miniſteria ſpiritualia, in eo Dei cultu occuparentur: quanquam vbi ſemel quacumque ex cauſa Chorus introducendus fuit, meritò illi intereſſe ſoleant aptiſſimi etiam ad quæcumque miniſteria: cùm laudare in communi Deum, voce etiam & cantu, ſit cultus Deo valde acceptus, vt contra nonnullos hæreticos probaui ſuprà, diſp.6.q.9.& etiam q.2. B p.10.vbi egi de horis canonicis.

Ex quibus ſatis apparet, minùs conſideratè Sotum, lib.10.de Iuſt q.5.art.3. dixiſſe, vix mereri nomen Religionis, Ordinem illum qui careat Choro. Denique ex parte exercitiorum ſeu obſeruantiarum, generatim loquendo, illa erit perfectior Religio, quæ media ad puritatem cordis, & familiaritatem cum Deo acquirendam aptiora vſurpat: ſiquidem in eo poſitum videtur totum negotium Religioſi.

Porro ea quæ de Religionum INGRESSV D.Thomas diſſerit q.ſeq. cùm perſpicua ex ſe ſunt, tum etiam magna ex parte à nobis tractata, partim in hoc ipſo tractatu de Statibus, partim ſuprà d.6.in q.de Voto, præſertim p.4.& 6. Tantùm ex art.8. illud animaduertẽdum vide- C tur, quòd licitum eſt Religioſis profeſſis in laxiori, ſiue in imperfectiori Ordine, ad manifeſtè altiorem ſe conferre, petita tantùm facultate à ſuis Superioribus, etiãſi illa non obtineatur, vt patet ex cap. Licet, Extra de Regularibus & tranſeuntibus ad Religionem. Cuius ratio eſt. Quia maius bonum eſt acceptius Deo, in inſtituto vitæ perfectiori tria Vota eſſentialia Religioni ſeruare.

Notat præterea in eodem articulo Caietanus, hoc ius commune ad Canonicos etiam regulares pertinere. Denique quod S.Thomas in eodem art.ad 3.dicit, notãdum eſt: eum, qui antequam profiteretur in Religione inferiori, ad altiorem Religionem voto ſimplici tenebatur, poſſe poſt ſolennem profeſſionem, in Religione inferiori permanere; eo quòd vinculum Voti ſimplicis, per illud aliud ſtrictius ſolennis voti, diſſolutum eſt. Idẽ declarat optimè Caietanus illic. Et id quoque definitũ D eſt in cap. Qui poſt Votum, de regularibus lib.6. Atque hîc ſit tandem huius Tomi finis, ad gloriam eius, qui vt eſt principium noſtrum, ita & finis actionum omnium noſtrarum & laborum eſſe debet.

ROMA

FINIS TERTII TOMI.

TOMI TERTII
INDICES QVINQVE.

I. Locorum Scripturæ.

II. Controuerſiarum Fidei.

III. Rerum quæ poſſunt exponi pro Concione.

IV. Rerum Philoſophicarum, præſertim Moralium.

V. Rerum omnium præcipuarum, in quibus paſſim occurrunt multa pertinentia ad caſus Conſcientiæ.

Digitized by Google

INDEX
LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVI IN HOC TERTIO TOMO EXPLICANTVR.

Ex libro Geneſis.

Cap. Columna.

1. BENEDIXIT *eis & dixit, creſcite, &c.* 1009.c
3. *Ipſa conteret caput tuum.* 90.a.27.d
4. *Nequaquam ita fiet.* 47.b.55.b
9. *Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis.* 1638.b
9. *Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum.* 1617.c
22. *Ego & puer illuc vſque properantes, poſtquam adorauerimus, reuertemur, &c.* 47.b.55.d
24. *Pone manum tuam ſubter femur meum, vt adiurem te per Dominum Deum cœli & terræ.* 1408.d
24. *Puella, cui ego dixero, inclina hydriam tuam, vt bibam, & illa reſponderit, bibe, &c.* 1459.e
27. *Ego ſum primogenitus tuus Eſau.* 47.c.55.e
37. *Accuſauit de crimine peſſimo.* 650.a

Ex libro Exodi.

1. *Quia timuerunt obſtetrices Deum, &c.* 373.c
6. *Nomen meum Adonai, non indicaui illis.* 99.a
20. *Honora patrem tuum, &c.* 561.d
20. *Viſitans impietatem patrum in filios, &c.* 46.d.54.b
20. *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo.* 1448.b
21. *Reddet animam pro anima, oculum, &c.* 870.a
22. *Maleficos non patieris viuere.* 1478.a
23. *Si occurreris boui inimici tui, &c.* 607.a
23. *Innocentem & iuſtum non occides.* 1026 a.1027.e
23. *Non acquieſces plurimorum ſententiæ.* 1026.b

Ex libro Leuitici.

19. *Non maledices ſurdo, nec coram cæco, &c.* 1078.d
19. *Diliges amicum tuum, ſicut teipſum.* 551.c.760.e.761.c
19. *Non declinetis ad magos, &c.* 1411.d
27. *Animal, quod quis deuouit Deo, &c.* 1371.b

Ex libro Numeri.

23. *Non eſt augurium in Iacob, nec diuinatio in Iſrael.* 1413.e

Ex libro Deuteronomij.

6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* 512.d. 545.a.546.b.567.d.754.c
6. *Dominum Deum tuum, &c. & illi ſoli ſeruies.* 1295.a.&c.
7. *Dum introduxerit te Dominus Deus tuus, &c.* 395.e
12. *Non addetis, &c.* 260.d
12. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino Deo tuo, &c.* 1269.c
13. *Auferes malum de medio tui.* 1478.a
17. *Si reperti fuerint apud te vir & mulier.* 1269.d
17. *Venies ad Sacerdotes, &c. & facies quodcũque dixerint, &c.* 208.d.e.237.c
17. *Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio.* 260.e
17. *In ore duorum aut trium, &c.* 1061.d
23. *Per alienam meſſem tranſiens, falcem mittere non debet.* 1023.a
23. *Non fœneraberis fratri tuo, ſed alieno.* 1143.
25. *Pro menſura peccati, erit & plagarum modus.* 712.d

Ex libro Ioſue.

8. *Pone inſidias vrbi poſt eam.* 719.e

Ex libro Iudicum.

8. *Eſt fornicatus in Ephod omnis Iſrael.* 1426.b

Ex libro primo Regum.

18. *Percuſſit Saül mille, & Dauid decem millia.* 378.c

Tertio.

8. *Tunc conuerſus Rex, benedixit vniuerſæ Eccleſiæ.* 146.b
18. *Clamate voce maiore, forſitan Deus veſter cum alio loquitur, &c.* 1415.d
18. *Omnes adoraſſe vitulum aureum.* 146.e.147.a
22. *Quis decipiet Regem Achab? &c. prodiit ſpiritus (nequam) qui, &c.* 47.c.56.c

Quarto.

5. *Vade in pace.* 322.e.326.a.b
10. *Iehu faciebat inſidioſè, &c. ingreſſuſque Iehu in templum Baal, &c.* 322.d.325.a.325.e.326.a
20. *Hæc dixit Dominus Deus, præcipe domui tuæ, morieris enim tu, & non viues.* 47.c.56.a.b

Ex ſecundo libro Paralip.

13. *Attamen populus adhuc immolabat in excelſis Domino Deo ſuo.* 1429.a

Ex quarto libro Eſdræ.

4. *Enarraui Moyſi mirabilia multa, &c.* 262.e

Ex libro Tobiæ.

4. *Si multum tibi fuerit, &c.* 614.a
6. *Cùm ceperis eſſe cum illa, &c.* 1250.a.b

Ex libro Iudith.

6. *Non derelinquis præſumentes de te.* 470.b

Ex libro Iob.

1. *Boues arabant, & aſinæ paſcebantur.* 296.d.298.b
1. *In omnibus his non peccauit Iob, neque ſtultum aliquid contra Deum locutus eſt.* 46.e.54.c
5. *Paruulum occidit inuidia.* 679.c.681 a.686.b
5. *Voca ſi eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorũ, &c.* 1263.b
7. *Sicut dies mercenarij.* 447.d
7. *Peccaui, quid faciam?* 46.e.54.c
9. *Si venerit ad me non videbo eum.* 47.a.54.d.501.a
9. *Etiamſi habuero quippiam iuſtum, &c.* 1249.e
12. *In multo tempore prudentia.* 788.b
19. *Deus ſeruauit filiis illius, dolorem patris.* 46.d
27. *Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.* 46.e.54.d
29. *Oculus fuit cæco.* 595.b
31. *Si abſcondi, quaſi homo peccatum meum.* 1037.a
39. *Qui leuiter locutus ſum, &c. Vnum locutus ſum, quod vtinam non dixiſſem.* 46.e.54.e
42. *Ideo inſipienter locutus ſum, & quæ vltra modum excederent ſcientiam meam, &c.*

Ex

Ex libro Pſalmorum.

1. *Ideo non reſurgent impij in iudicio.* 336.e
2. *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, &c.* 139.c. 163.a. 164.a
2. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania.* 411.d
4. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate, &c.* 447. d. 471.b
7. *Ecce parturit iniuſtitiam, &c.* 1138.a
9. *Patientia pauperum non peribit in æternum.* 466.a
9. *Conuertantur peccatores in infernum.* 538.e.& ſeq.
10. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* 535.a.595.b
11. *Diſperdat Dominus, &c.* 539.e
13 *Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.* 146.e
14 *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram.* 1137.d
15. *Quoniam bonorum meorum non eges.* 1306.b
16. *A timore inimici eripe, &c.* 459.b
17. *Tenebroſa aqua in nubibus aeris.* 118.b
18. *Timor Domini ſanctus, &c.* 465.b.466.a
18. *Lex Domini immaculata conuertens animas, &c.* 87.c 139.a
18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c.* 139.c.145.e. 164.b.c
18. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* 143.a
21. *Adorauerunt & manducauerunt omnes diuites terræ.* 1436.e
30. *Proteges eos in tabernaculo tuo.* 143.a
33. *Recede à malo, & fac bonum.* 1224.a
34. *Exurge Domine, & intende iudicio meo, Deus meus & Dominus meus in cauſam meam.* 1576.a
36. *Tota die miſeretur & commodat.* 1150.a
36. *Noli æmulari in malignantibus, &c.* 683.d.e
37. *Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias.* 637.c
39. *Non reſpexit in vanitates & inſanias.* 1455.d
42. *Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam.* 1576.a
44. *Lingua mea calamus ſcribæ.* 23.d.241.a
44. *In veſtitu deaurato, circundata varietate.* 178.a
50. *Tibi ſoli peccaui.* 337.b
50. *Si voluiſſes ſacrificium dediſſem.* 1301.a
50. *Redde mihi lætitiam ſalutaris tui.* 523.b.c
54. *Non defecit de plateis eius vſura.* 1138.a
57. *Supercecidit ignis, & non viderunt ſolem.* 431.b
58. *Non occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos, &c.* 84.c.85.a.393.b
61. *Quoniam ab ipſo eſt patientia mea.* 492.c
67. *Benedicite Domino & fontibus Iſrael.* 100.d
67. *Deus ſaluos faciendi.* 105.c
70. *Quoniam non cognoui literaturam, &c.* 1132.c
70. *Tu es patientia mea.* 492.c
71. *Ex vſuris & iniquitate redimet.* 1144.a
77. *Facti ſunt mihi in arcum prauum.* 1085.d
79. *Palmites ſuos vſque ad mare extendit.* 162.e
83. *Ibunt de virtute in virtutem.* 514.d
86. *Fundamenta eius in montibus ſanctis, & infrà, Dominus narrauit in Scripturis populorum, &c.* 27. a. 102. b. 141.a
92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis.* 69.a.174.b
100. *Pſallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.* 47.a.54.d.501.a
103. *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem, &c.* 138.e.145.c
105. *Stetit Phinees & placauit, & ceſſauit quaſſatio.* 84.a
108. *Conſtitue ſuper eum peccatorem, diabolus ſtet, &c.* 538.e
115. *Precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum.* 1577.c
117. *Aperite mihi portas iuſtitiæ, &c.* 447.c
118. *Principium verborum tuorum veritas.* 16.a
118. *Da mihi intellectum, &c.* 61.c
118. *Principes perſecuti ſunt me gratis.* 73.d
118. *Super ſenes intellexi.* 99.a
118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, &c.* 118.b.c.& ſeq.
118. *Retribue ſeruo tuo, &c.* 447.c
118. *Confige timore tuo carnes meas.* 464.d
118. *Secundùm iudicia tua viuifica me.* 858.e
124. *Non relinquet Dominus virgam.* 400.c
129. *Leuaui oculos meos in montes.* 1161.e
131. *Iurauit Dominus Dauid veritatem, &c.* 1382.d
140. *Corripiet me iuſtus in miſericordia.* 621.d
143. *Quid eſt homo, quod innotuiſti ei?* 357.a
144. *Miſerationes eius ſuper omnia opera eius.* 581.c.& ſeq.
147. *Emittit eloquium ſuum terræ, &c.* 241.a

Ex Prouerbiis Salomonis.

1. *Vt detur paruulis aſtutia.* 800.e
3. *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* 803.a
8. *Per me reges regnant.* 1009.c
9. *Noli arguere deriſorem, ne oderit te, &c.* 117.e
16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* 1459.c
20 *Ruina eſt homini vota retractare.* 1345.a
23. *Noli vendere diſciplinam.* 1494.d
23. *Noli à puero ſubtrahere diſciplinam, tu virga percuties eũ.* 1637.d
25. *Ventus aquilo diſſipat nubes, & facies triſtis linguam detrahentem.* 1085.c.d

Ex libro Eccleſiaſtæ.

1. *Peruerſi difficile corriguntur.* 621.b
3. *Qui amat periculum, peribit in eo.* 905.a
7. *Nemo poteſt corrigere, quem Deus deſpexit.* 633.d

Ex Canticis Canticorum.

2. *Capite nobis vulpeculas paruulas, &c.* 420.e.1412.b
4. *Tota pulchra es amica mea, &c.* 135.c.138.c.d
5. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* 1278.d
6. *Quaſi caſtrorum acies ordinata.* 138.e

Ex libro Sapientiæ.

8. *Sobrietatem & ſapientiam docet, & iuſtitiam & virtutem.* 819.a.828.e
9. *Per ſapientiam placuerunt tibi Domine.* 290.a

Ex libro Eccleſiaſtici.

4. *Pro anima tua ne confundaris dicere verum.* 137.a
17. *Mandauit illis (Deus) vnicuique de proximo ſuo.* 1162.e
30. *Miſerere animæ tuæ placens Deo.* 585.a
30. *Equus indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadit præceps.* 1637.d
44. *Non eſt inuentus ſimilis illi.* 54.e
44 *Nemo natus in terra, qualis Henoch.* 47.a.54.d.e

Ex Iſaia.

1. *Cum multiplicaueritis orationem, &c.* 1252.c
2. *Conflabunt gladios ſuos in vomeres, &c.* 705.e
19. *Et colent eum in hoſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino, & ſoluent.* 1735.b
8. *Cùm dixerint ad vos, quærite in Pythonibus, &c.* 1270 b
22. *Dabo Eliachim clauem domus Dauid, &c. & aperiet & non erit, qui claudat, &c.* 187.a.277.d
28. *Ecce mittò lapidem in fundamentum Sion, &c.* 303.c. 743.c.d
29. *Erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati, &c.* 118
54 *Erunt omnes docibiles Dei.* 109.c
59. *Non eſt iudicium in greſſibus eorum.* 851.c
59. *Hoc fœdus meum cum eis, &c.* 145.c.181.a
60. *Aperientur portæ tuæ iugiter, &c.* 143.c
61. *Fœdus perpetuum feriam cum eis, & ſcietur in gentibus ſemen eorum, & germen, &c.* 143.b
63. *Abraham neſciuit nos, &c.* 1270.b

Ex Ieremia.

2. *In omni colle ſublimi, & in omni ligno frondoſo, tu proſternebaris meretrix.* 1427.d
2. *Omnes dereliquiſtis me, dicit Dominus.* 1429.e
3. *Secundùm numerum ciuitatum tuarum erant Dij tui Iuda.* 1429.b.e
8. *Ecce ego mittam ad vos ſerpentes regulos, &c.* 684.b
15. *Si ſteterint Moyſes & Samuel, &c.* 1261.b.1265.d

31. Non

Digitized by Google

31. *Non docebit amplius vnuſquiſque proximum ſuum.* 109.d
36. *Ex ore ſuo loquebatur, quaſi legens ad me, &c.* 441.c
41. *Noli nos occidere, quia theſauros habemus.* 1164.b

Ex Ieremiæ Lamentationibus.

2. *Luxit antemurale, & murus pariter diſſipatus eſt.* 1681.c
3. *Leuemus corda cum manibus.* 1249.d.e

Ex Ezechiele.

2. *Liber inuolutus.* 118.a
18. *Filius non portabit iniquitatem patris, &c.* 46.d.54.b.c
33. *Sanguinem eius de manu ſpeculatoris requiram.* 638.d
33. *Si dixero impio, morte morieris, &c. rapinámque reddiderit, &c.* 879.a

Ex Daniele.

9. *Non in iuſtificationibus noſtris, &c.* 1253.e

Ex Oſea.

2. *Deſponſabo te mihi in fide vſque in ſempiternum.* 145.e
6. *Miſericordiam magis volo, quàm ſacrificium.* 1301.b

Ex Michæa.

2. *Vtinam non eſſem, &c.* 553.a
4. *Concident gladios ſuos in vomeres.* 74.d.705.e
9. *Nunquid placari poteſt Deus in millibus arietum.* 1427.b

Ex Habacuc.

3. *Operuit cælos gloria eius, &c.* 143.c

Ex ſecundo libro Machabæorum.

14. *Gladio ſe petiit, eligens nobiliter mori, &c.* 985.b
15. *Multum pro populo orauit (Hieremias)* 1261.b.1265.d

Ex Ioële.

2. *Sanctificate ieiunium.* 1608.c

EX NOVO TESTAMENTO.

Ex Matthæo.

Cap. Columna.

5. *Diligite inimicos veſtros, ſi enim, &c.* 571.a.& ſeq.
5. *Si quis te percuſſerit in vnam maxillam.* 706.d 855.a
5. *Omnipotenti da.* 751.a
5. *Eſtote perfecti, ſicut pater, &c.* 761.d
5. *Beati Miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* 796.a
5. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, &c.* 819.a.829.a
5. *Diliges proximum tuum, &c.* 535.d.595.c
5. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non, &c.* 1005.e
5. *Qui dixerit fratri ſuo fatue, &c.* 1073.e
5. *Non exies inde, donec reddas, &c.* 1256.c
5. *Si autem non dimiſeritis hominibus, &c.* ibid.
5. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino, &c.* 1384.d.1387.e.1388.a.& ſeq.
5. *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* 47.a
5. *Lumen poſitum ſuper candelabrum.* 118.e 142.e.& ſeq.
5. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiã.* 1576.a
6. *Pater noſter, qui es in cœlis.* 65.a.629.e
6. *Non poteſtis ſeruire Deo & mammonæ.* 607.b
6. *Dimitte nobis debita noſtra.* 136.a
6. *Si enim dimiſeritis.* 595.d 597.b
6. *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.* 776.c
6. *Nolite ſolciti eſſe, dicẽtes, quid manducabimus, &c.* 802.a
6. *Nolite ſolciti eſſe in craſtinum.* 802.c
6. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio.* 1415.d
7. *Quid vides feſtucam in oculo.* 637.a.855.b
7. *Quod gratis accepiſtis, gratis date.* 551.d
7. *Multi dicent mihi in illa die, &c.* 335.b
7. *Non poteſt arbor mala bonos fructus facere.* 377.b
7. *Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos.* 126.b. 278.d
9. *Secundùm fidem veſtram fiat vobis.* 13.c.16.d
10. *Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum.* 1577.a
10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c.* 590.d
10. *Non veni pacem mittere, ſed gladium.* 687.a
10. *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes, &c.* 801 a.803.a.804.a
10. *Dignus eſt operarius mercede ſua.* 1499.b.1500.b
10. *Non eſtis vos, qui loquimini, ſed ſpiritus.* 110.a
10. *Nomina Apoſtolorum hæc ſunt. Primus Simon, &c.* 198.d
11. *Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta.* 47.a.54.e
12. *Omne regnum in ſe diuiſum, deſolabitur.* 686 a.b
13. *Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agro, &c.* 1129.b
13. *Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum.* 135.b
15. *Phariſæi, audito verbo hoc, ſcandalizati ſunt.* 739.d.743.c. 749.d
15. *Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum.* 742.b.752.c
15. *Non quod intrat in os, coinquinat hominem.* 1618.b
16. *Scandalum mihi es.* 742.c
16. *Vos autem quem me eſſe dicitis? Tu es Chriſtus, &c.* 182.a. & ſeq.
16. *Beatus es Simon Bar Iona.* 182.b
16. *Quia caro & ſanguis non reuelauit tibi.* ibid.
16. *Et ego dico tibi.* 182.c
16. *Quia tu es Petrus.* 200.& ſeq. 182.d.207.c.209.c.215.e. 219.b
16. *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* 83.c.d. 190.d.208.a.23.e
16. *Et tibi dabo claues regni, &c.* 186.187.a
16. *Et portæ inferi non præualebunt.* 188.c.& ſeq.
16. *Et quodcunque ligaueris ſuper terram, &c.* 187.d.189.a
16. *Vade poſt me Satana.* 209.c
17. *Liberi ſunt filij.* 750.a.1023.e
17. *Da illis pro me & te.* 198.a.b
17. *Ergo liberi ſunt filij.* 1023.e
18. *Redde quod debes, & noluit miſereri, &c.* 612.b
18. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum.* 22.c.636.d.13.c
18. *Vt in ore duorum aut trium, &c.* 51.b.656.d
18. *Dic Eccleſiæ.* 652.a656.e
18. *Si eccleſiam non audierit, &c.* 652.a.654.a.1042.d
18. *Si te audierit, lucratus es, &c.* 655.a
18. *Adhibe tecum vnum aut duos.* 656.c.663.b
18. *Neceſſe eſt, vt veniant ſcandala.* 742.d
18. *Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur.* 552.a.b
18. *Quis putas maior eſt in regno cælorum.* 198.c
18. *Vbi fuerint duo vel tres congregati, &c.* 274.a
19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* 529.e.753.e. 1004.e
19. *Sunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt.* 993.e
19. *Dimittet homo patrem & matrem.* 1375.a
19. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* 1729.a
20. *Principes gentium dominantur eorum, &c. non erit ita inter vos.* 1678.a
21. *Eiecit ementes & vendentes de templo.* 1132.b
22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari.* 928.a
22. *Ex toto corde tuo, & in tota anima.* 754.c
22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto, &c.* 512.d.545.a. 546.b
22. *Diliges proximum tuum, ſicut teipſum.* 551.c
22. *Non habens veſtem nuptialem.* 335.c
23. *Nolite vobis dicere Magiſtrum in terra.* 110.c
23. *Super cathedram Moyſi ſedent: quæ dicunt facite, &c.* 215.d 254.a
24. *Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, nolite credere.* 108.c.d.119.a. 162.e
24. *Super omnia bona ſua conſtituet eum.* 497.d
25. *Sitiui & non dediſtis mihi potum.* 607.a
25. *Simile eſt regnum cælorum decem virginibus.* 135.b

25. *Acce*

25.*Acceptis lampadibus,non ſumpſerunt oleum.* 335.c
26.*Quicunque acceperit gladium,gladio peribit.* 706.b
26.*Diſcipuli indignati ſunt, dicentes, vt quid perditio hæc?* 55.d
26.*Mitte gladium tuum.* 411.a.728.e.986.a.b
28.*Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.* 210.c 1671.e

Ex Marco.

12.*Ex toto corde tuo,& ex tota anima tua.* 754.c
15.*Et alij,qui crucifixi erant cum eo,conuitiabantur ei.* 55.d
16.*Prædicate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit & baptizatus fuerit.* 59.c.d

Ex Luca.

1. *Sicut locutus eſt per os ſanctorum.* 23.d
1. *Quoniam multi,&c.qui ab initio ipſi,&c.* 259.e
1. *Quomodo fiet iſtud,quoniam virum non cognoſco.* 1738.c
2. *Ecce poſitus eſt hic in ruinam.* 743.c
2. *Exiit edictum,&c.vt deſcriberetur,&c.* 1172.c.d
3. *Omnis arbor non faciens,&c. Qui habet duas tunicas.* 606.c
3. *Interrogabant autem eum milites,&c.*703.a.704.e.705.a 723.d
5. *Duc in altum.* 227.a
6. *Mutuum date,nihil inde ſperantes.* 1144.e
8. *Nemo lucernam accendens.* 118.e
9. *Quicunque non receperit vos.* 32.d
10.*Ex toto corde tuo,&c.* 754.c.d
10.*Etiam dæmonia ſubiiciūtur nobis in nomine tuo,&c.*1409.d.e
11.*Qui non eſt mecum,contra me eſt.* 315.b.c
11.*Date eleemoſynam,& ecce omnia.* 592.b.596.e
12.*Deſtruam horrea mea,& faciam maiora.* 598.e
12.*Congregabo omnia,quæ nata ſunt mihi,&c.*1004.b.607.b
14.*Si quis venit ad me,& non odit patrem & matrem, &c.* 535.d.1005.d
14.*Compelle intrare.* 388.a.411.a.b
15.*Maius gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore, &c.* 1563.a
16.*Diues in inferno clamauit ad Lazarum.* 1260.e
17.*Si peccauerit in te frater tuus.* 624.a & ſeq.
17.*Si habueritis fidem,ſicut granum,&c.* 449.d
18.*Putáſne filius hominis veniēs,inueniet fidem in terra.*140.a 146.e
18.*Facilius eſt camelum ingredi.* 607.b
18.*Oportet ſemper orare.* 1278.e.1284.d
22.*Reges gentium dominantur eorum,&c.* 193.b
22.*Ego autem in medio veſtrum ſum,ſicut qui miniſtrat.*193.b & ſeq.
22.*Simon ecce Satanas expetiuit vos.* 193.c
22.*Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.* 193.c 207.e.209.c.227.a
22.*Qui non habet gladium,&c.* 708.a
22.*Ecce duo gladij hic.* 421.e

Ex Ioanne.

1. *Hic venit in teſtimonium.* 110.d
1. *(Chriſtus ſolus) lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* 190.a
4. *Venit hora,quando neque in monte hoc,&c.* 1298.d
4. *Iam non propter tuam loquelam credimus,&c.* 317.b
5. *Ego teſtimonium hominum non accipio.* 109.d.110.d
5. *In reſurrectionem iudicij.* 851.a
6. *Erunt omnes docibiles Dei.* 109.c
6. *Nemo poteſt venire ad me,&c.* 357.b.401.a
7. *Si quis voluerit voluntatem eius facere,cognoſcet de doctrina eius,&c.* 109.c
9. *Scimus quia peccatores Deus non exaudit.* 1260.b
10.*Oues meæ vocem meam audiunt.* 109.c
10.*(Solus)paſtor qui poſuit animam pro ouibus.* 190.a
10.*Qui non intrat per oſtium in ouile,&c.* 303.e
10.*Oues meæ non peribunt,&c.* 526.d
10.*Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis,&c mercenarius autem fugit.* 558.e
12.*Multi ex principibus crediderunt in eum.* 288.b
12.*Nolite iudicare ſecundum faciem,ſed iuſtum iudicium iudicate.* 860.a
13.*Quod facis,fac citius.* 56.c
13.*Ille eſt,cui ego intinctum panem porrexero.* 560.e
13.*Hoc eſt præceptum meum,vt,&c.* 761.e
13.*Mandatum nouum,&c.* 761.e
14.*Ego ſum via. Et; nemo venit ad Patrem, niſi per me.* 1675.d
14.*Ego rogabo Patrem,& alium,&c.* 145.b.181.a
14.*Docebit vos omnem veritatem.* 145.e.181.a.244.d
14.*Vt maneat vobiſcum in æternum.* 210.c
15.*Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent.* 368.a
15.*Sine me nihil poteſtis facere.* 377.b
15.*Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos.* 502.c
15.*Hoc eſt præceptum meum,vt diligatis,&c.* 761.e
15.*Maiorē charitatem nemo habet,quàm vt animā ſuam,&c.* 1576.e
16.*Cum venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* 109.c
16.*Si quid petieritis patrem in nomine meo.* 1252.b.d
17.*Hæc eſt vita æterna,vt cognoſcāt te ſolum Deum,verū,&c.* 20.e
17.*Pater ſanctifica eos in veritate,&c.* 145.b
18.*Mitte gladium tuum in vaginam,&c.* 421.e
20.*Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti, beati qui non viderunt,&c.* 66.e
20.*Sicut me miſit pater & ego mitto vos.* 1671.e
21.*Simon Ioannis diligis me plus his?* 195.b.& ſeq.953.a
21.*Paſce oues meas.* 195.b.& ſeq.207.e.209.c.223.e
21.*Alius cinget te,& ducet,quo non vis.* 209.c

Ex Actis Apoſtolorum.

1. *Sicut prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid.* 23.d
1. *Eritis mihi teſtes in Ieruſalem.* 110.d
4. *Non eſt aliud nomen,&c.* 305.d.306.a
5. *Non es mentitus hominibus,&c.* 651.a
5. *Nónne manens tibi manebat?&c.* 1005.a.1729.e
8. *Putáſne intelligis,quæ legis? quomodo poſſum niſi quis doceat me.* 118.a
10.*Quæ Deus purificauit,tu commune ne dixeris.* 1618.d
10.*(Cornelius)vir religioſus & iuſtus,&c.* 300.d
10.*Miſſus ad Petrum.* 305.b
10.*Surge & ego ipſe homo ſum.* 1442.d
15.*Viri fratres, vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus, &c.* 227.
15.*Ego iudico,&c.* 201.b
20.*Attendite vobis & vniuerſo gregi,&c.* 135.a
20.*Beatius eſt magis dare,quàm accipere.* 256.a

Ex Epiſtola Pauli ad Romanos.

1. *Cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt.* 292.d
1. *Primum quidem gratias ago Deo.* 357.b
1. *Contumelioſos,ſuperbos,&c.* 1701.c
1. *Seruierunt creaturæ,&c.* 1295.c
2. *Gentes,&c.naturaliter,quæ legis ſunt,faciunt.* 293.a
3. *Nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuauit?* 12.a
3. *Hominē iuſtificari per fidem ſine operibus legis.* 47.a.55.a
3. *Pleniſſimè ſciens (Abraham) quia quæcunq; promiſit, potens eſt,& facere (Deus) ideo reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* 64.c
3. *Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti,&c.* 818.c
4. *Credenti autem in eum,qui iuſtificat impium,&c.*287.a.b

Digitized by Google

4. *Ideo ex fide (iuſtificatio) vt ſecundum gratiam firma ſit, promiſſio.* 115.b
5. *Probatio operatur ſpem.* 44.a
6. *Obediſtis autem ex corde in eam formam doctrinæ.* 106.c
6. *Cui exhibuiſtis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eius facti eſtis.* 1669.a
8. *Poſtulas pro nobis (Spiritus ſanctus.)* 1247.b.1254.d
8. *Nos autem primitias ſpiritus habentes.* 140.e
8. *Quod enim videt quis, quid ſperat?* 352.c
8. *Omnis creatura vanitati ſubiecta eſt.* 493.a
8. *Ipſe enim ſpiritus teſtimonium, &c.* 500
8. *Scio enim quod neque mors, &c.* 345.a.228.c
8. *Prudentia carnis inimica eſt Deo, &c.* 800.c
9. *Ecce pono in Sion lapidem offenſionis.* 743.c.d
9. *Optabam Anathema eſſe.* 553.a
10. *Æmulationem Dei habent ſed non, &c.* 743.b
10. *In omnem terram exiuit ſonus eorum.* 368.e
10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore confeſſio, &c.* 320.b.338.a
10. *Fides ex auditu.* 294.c.d
10. *Quomodo autem inuocabunt, in quem, &c.* 1442.e
10. *Sed non omnes obediunt euangelio.* 106.c
10. *Quomodo credent ſine prædicante?* 33.d.369.a
11. *Illorum delictum ſalus eſt gentibus.* 393.b
12. *Exhibete corpora veſtra hoſtiam viuentem.* 1676.c
13. *Reddite omnibus debita, &c. nemini quicquam debeatis.* 879.b
13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus, &c.* 858.c
13. *Dei miniſter eſt, vindex, &c.* 703.d
14. *Omne quod non ex fide, peccatum eſt.* 377.b.378.c.904.e

Ex Epiſtola I. ad Corinthios.

2. *Laudo vos, quod ſicut tradidi, &c. cætera cùm venero diſponam.* 255.d
3. *Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* 109.e
3. *Mundi ſapientia ſtultitia eſt.* 105
3. *Dei ædificatio eſtis.* 183.e
3. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere.* 190.b.303.e
4. *Nolite ante tempus iudicare.* 860.c
5. *Quid mihi de his, qui foris ſunt, iudicare?* 134.d. 389.d. 408.c.410.e
6. *Audet aliquis veſtrum habens, &c. iudicari.* 399.b.855.c
6. *Neque adulteri, neque molles, &c.* 1656.e
7. *Melius eſt nubere, quàm vri.* 1345.c
8. *Neque ſi manducauerimus, abundabimus, &c.* 1618.c
8. *Si eſca ſcandalizat fratrem meum non manducabo, &c.* 1617.a
8. *Scimus quia nihil eſt idolum in mundo.* 1424.d
9. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt, ſi carnalia veſtra metamus?* 1506.d
9. *(Paulus) ingreſſus in Synagogas, confundebat Iudæos.* 202.b
10. *Eandem eſcam ſpiritualem, &c.* 305.d
10. *Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum, &c.* 324.a.1456.a
10. *Siue comeditis ſiue bibitis, &c.* 1277.a
10. *Quæ immolant gentes, dæmoniis immolant.* 1309.d
11. *Laudo vos, quod omnia mea meminiſtis, & quemadmodum tradidi, &c.* 125.a.265.d
11. *Oportet hæreſes eſſe, vt qui, &c.* 742.e
11. *Iudicium ſibi manducat, &c.* 851.a
12. *Diuiſiones gratiarum ſunt, & diuiſiones operationum, &c.* 177.e
13. *Si habuero omnem fidem, charitatem autem non, &c.* 335.d 336.b
13. *Charitas nunquam excidit, &c.* 362.a.528.b
13. *Si diſtribuero omnes facultates, &c.* 614.a
14. *Sectamini charitatem, æmulamini ſpiritualia, magis autem vt prophetetis, volo omnes vos loqui linguis.* 1676.a
15. *Si Chriſtus reſurrexit & nos reſurgemus.* 39.a

Ex Epiſtola II. ad Corinthios.

1. *Ego teſtem Deum inuoco, &c.* 1381.a.1384.a
3. *Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum.* 447.a
3. *Litera occidit, ſpiritus autem viuificat.* 111.a
3. *Velamen poſitum ſuper cor Iudæorum, cùm legitur Moyſes, &c.* 117.e
4. *Habentes autem eundem ſpiritum fidei, &c.* 306.a.319.a
5. *Auferte malum ex vobis ipſis.* 410.b
6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* 314.d
6. *In omnibus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros in multa patientia, &c.* 1676.a
12. *Cùm eſſem aſtutus, dolo vos cepi, &c.* 801.b

Ex Epiſtola ad Galatas.

1. *Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, &c.* 106.d.236.e.345.a
1. *Aſcendi Ieroſolymam videre Petrum, &c.* 201.c.d
2. *Contuli cum illis euangelium, quod prædico in gentibus, &c.* 201.e.202.a
2. *Creditum eſt mihi Euangelium præputij, ſicut Petro circumciſionis, &c.* 202.a
2. *In faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat.* 202.c
2. *Chriſtus nos liberauit.* 1678.a
3. *Antequam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, &c.* 306.d
4. *Nos non ſumus filij ancillæ, ſed liberæ.* 1678.a
5. *Modicum fermentum, totam maſſam corrumpit.* 409.c
5. *Fides quæ per charitatem operatur.* 506.d.507.d
6. *Quis vos faſcinauit non obedire veritati?* 106.c
6. *In Chriſto Ieſu neque circumciſio, &c. quicunque hanc regulam ſecuti, &c.* 258.e

Ex Epiſtola ad Epheſios.

1. *Prædeſtinauit nos in adoptionem, &c.* 303.d
2. *Gratiâ eſtis ſaluati per fidem.* 289.c
2. *Superædificati ſupra fundamentum, &c.* 24.a.27.a
3. *In prioribus generationibus myſterium Chriſti non eſt agnitum, ſicut nunc, &c.* 99.a
4. *Vnus Dominus, vna Fides.* 19.c
4. *Obſecro vos fratres ego vinctus, &c.* 641.b
5. *Eccleſiam non habentem maculam, &c.* 136.a.138.d
5. *Cautè ambuletis, non quaſi inſipientes, &c.* 793.d
5. *Loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, &c.* 1280.e
5. *Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino.* 1417.a
6. *Pax fratribus & charitas, &c.* 357.a

Ex Epiſtola ad Philippenſes.

1. *Vobis donatum eſt pro Chriſto non ſolùm vt in eum credatis, &c.* 503.c
1. *Deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto.* 551.a
3. *Quorum Deus venter eſt.* 1638.a

Ex Epiſtola ad Coloſſenſes.

2. *Nemo vos ſeducat in humilitate.* 1619.a
2. *Nemo ergo vos iudicet in cibo & potu, &c.* 1618.a
2. *Quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione.* 1618.e
3. *Docentes & commonentes voſmetipſos in pſalmis & hymnis ſpiritualibus.* 1417.a

Ex Epiſtola II. ad Theſſalonicenſes.

2. *State & tenete traditiones, &c.* 256.d.265.d.e

Ex Epiſtola I. ad Timotheum.

1. *Naufragauerunt à fide.* 353.b
1. *Finis præcepti eſt charitas.* 753.c
1. *Ex corde puro & conſcientia bona.* 755.d
2. *Peccantem coram omnibus argue, &c.* 646.b
2. *Obſecro primum fieri obſecrationes, &c.* 1247.b.c
2. *Vnus eſt mediator Dei & hominum, &c.* 1270.c

Digitized by Google

3. *Oportet Epiſcopum eſſe non vinolentum,&c.* 988.b
4. *Abſtinere a cibis,quos Deus creauit,&c.* 1617.c
5. *Seniorem ne increpaueris,&c.* 641.a
5. *Qui bene præſunt presbyteri,&c.* 1309.c.d
5. *Adoleſcentiores viduas deuita,cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto,&c.* 1739.b

Ex II. ad Timotheum.

2. *Quæ audiſti à me per multos teſtes,&c.* 255.c
2. *Ille fidelis permanet ſeipſum negare non poteſt.* 52.a
2. *In magna domo non ſolum ſunt vaſa aurea.* 135.c
2. *Sermo eorum vt cancer ſerpit.* 646.c
2. *Nemo militans Deo implicat ſe,&c.* 728.c.729.d
3. *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum,&c.* 124.b
4. *Diuitibus ſeculi huius præcipe tribuere, &c.* 606.c.607.c. & ſeq.

Ex Epiſtola ad Titum.

1. *Multi inobedientes,vaniloqui,ſeductores,&c.* 106.c
1. *Dilecto filio Tito ſecundum communem fidem.* 140.d
1. *Coinquinatis & infidelibus nihil mundum.* 377.c
1. *Omnia munda mundis.* 1618.b
3. *Hæreticum hominem poſt vnam aut alteram admonitionem,&c.* 384.b
3. *Cùm ſit proprio iudicio condemnatus.* 851.c
3. *Oportet Epiſcopum eſſe irreprehenſibilem, vnius vxoris virum.* 1691.b

Ex Epiſtola ad Hebræos.

1. *Multifariam multiſque modis olim Deus loquens Patribus, &c.* 23.d
1. *Chriſtus heres vniuerſorum.* 890.c
1. *Adorent eum omnes angeli eius.* 1438.a
6. *Deus abundantius volens oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui interpoſuit iuramentum, vt per,&c.* 51.d.e
6. *Spem accedentem vſque ad interiora,&c.* 443.e
11. *Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium.* 13.c.63.b.106.b.149.c. 290.c. 291. d. 293.c.329.a
11. *Accedentem ad Deum oportet credere,quia eſt.* 64.b.65.c. 75.b.293.b
12. *Ne quis fornicator aut profanus,vt Eſau,qui propter vnam eſcam vendidit primogenituram.* 1492.c
13. *Præpoſitos ſuos audiant.* 214.b
13. *Ipſi enim peruigilant tanquam rationem reddituri.* 1553.d

Ex Epiſtola Iacobi.

1. *Si quis indiget ſapientia,poſtulet à Deo,qui dat omnibus affluenter.* 109.c
1. *Religio munda,&c.hæc eſt,viſitare pupillos.* 1241.b
2. *Quicunque offendit in vno factus eſt omnium reus.* 149.a.b
2. *Fides ſi non habeat opera,mortua eſt.* 47.a.b.55.a.b
2. *Dæmones credunt,&c.* 338.c.350.b
4. *Qui detrahit fratri,detrahit legi.* 1078.c

Ex prima Epiſtola Petri.

2. *Vos autem genus electum,Regale ſacerdotium.* 1676.b
2. *Gentem ſanctum,populum acquiſitionis,&c.* 139.a
5. *Paſcite qui in vobis eſt gregem:prouidentes non coactè, &c.* 195.a.197.c

Ex Epiſtola ſecunda Petri.

1. *Cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti, &c.* 118.b.c.129.a.b
1. *Omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit.* 129.a.b
1. *Dabo autem operam & frequenter habere vos,&c.* 1266.a
3. *Quædam in Epiſtolis Pauli difficilia intellectu, quæ indocti homines & inſtabiles, ſicut & cæteras Scripturas, &c.* 117.a

Ex prima Epiſtola Ioannis.

2. *Verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.* 512.c.513.a.b
2. *Non neceſſe habetis,vt aliquis doceat vos,ſed ipſa vnctio docet vos de omnibus.* 109.d
3. *Qui natus eſt ex Deo,peccatum non facit, &c. peccare non poteſt,&c.* 528.a
3. *Et nos debemus pro fratribus animas ponere.* 556.a.762.e
3. *Non diligamus verbo atque lingua, ſed opere & veritate.* 583.c.599.a.b
3. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit, &c.* 606.c. & ſeq.612.c.615.a
3. *Qui non diligit manet in morte.* 754.b
3. *Peccatum eſt iniquitas.* 845.b
4. *Deus charitas eſt.* 491.c.492.a
4. *Perfecta charitas foras mittit timorem.* 458.b.463.c
5. *Qui credit in filium Dei, habet Dei teſtamentum in ſe.* 199.d
5. *Peccauit quis peccatum ad mortem,&c.* 1273.c

Ex Apocalypſi.

2. *Memor eſto,vnde cecideris,&c.* 640.d.1009.b.c
2. *Angelo Epheſi Eccleſiæ,&c.* 1009.b.c
3. *Qui habet clauem Dauid,qui aperit & nemo claudit, &c.* 188.a
5. *Viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram agno.* 1266.b
19. *Cecidi ante pedes eius,vt adorarem,&c.* 1295.b

INDEX
EARVM FIDEI CONTROVERSIARVM, QVÆ EXPLICANTVR IN HOC TERTIO TOMO.

In Diſputatione I. de Fide explicantur Controuerſiæ triginta quatuor.

1. AN Fides Chriſtiana & Theologica ſit virtus Intellectus, vel voluntatis 14. & ſeq.
2. An primariũ obiectũ fidei ſit Deus, vel promiſſiones factæ per Chriſtum. ibid.
3. An Deus per ſe vel alium docuerit aliquando falſum vel docere poſſit. 49.& ſeq.
4. An Fides ſit euidens. 57.& ſeq.
5. An præter diuinam reuelationẽ ſit aliqua auctoritas infallibilis, magiſtra & iudex rerum Fidei, per quam oporteat fidelibus proponi ea quæ credenda ſunt. 104.& ſeq.
6. An eiuſmodi auctoritas ſit purè diuina, vel purè humana, vel humana diuinitus inſpirata. 107. & ſeq.
7. An ea auctoritas ſit ipſa ſola auctoritas Scripturæ diuinæ, vel aliqua alia. 111.& 122.& ſeq.
8. An Scriptura ſit obſcura. 112.& ſeq.
8. An Scriptura doceat omnia quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria. 96.& ſeq.
10. An vera Eccleſia (in qua reſidet auctoritas magiſtra & iudex Fidei) complectatur etiam quoſcunque malos, tanquam ſua membra. 131. & ſequent.
11. An & quomodo vera Eccleſia ſit viſibilis. 141. & ſequent.
12. An poſſit errare. 144.& ſeq.
13. An Eccleſia vera dignoſcenda ſit ex ſola doctrinę veritate & legitimo Sacramentorum vſu, vel ex aliquibus aliis notis, & quænam & quales ſint illæ. 147.& ſeq.
14. An ſolus cœtus eorum qui Romano Pontifici parent, ſit vera Eccleſia, ſecundum illas Notas. 160.& ſeq.
15. An in D. Petro tãquam in Eccleſiæ capite fuerit illa auctoritas magiſtra & iudex fidei, atque adeo ille inter alios omnes habuerit in Eccleſia primatum. 181.& ſeq.
16 An aliquis ſucceſſerit D.Petro in ea auctoritate & primatu. 207.& ſeq.
17. An is ſucceſſor ſit Pontifex Romanus, qui proinde habeat in Eccleſia Primatum. 209.& ſeq.
18. An neceſſariò ſit credendum, quidquid Romanus Pontifex cum auctoritate definit de rebus fidei, & morum. 216.& ſeq.
19. An Scriptura ſacra, quę vt Regula fidei infallibilis conſuli debet à Romano Pontifice in fidei definitionibus, contineatur illis libris quos Eccleſia Romana tanquam Canonicos recipit. 240.& ſeq.
20. An vulgata Editio horum librorum ſit authentica. 245. & ſeq.
21. An etiam Traditiones nõ ſcriptæ ſint infallibiles. 249.& ſeq.
22. An & quomodo ſit etiam infallibilis Conciliorũ auctoritas. 269.& ſeq.
23. An ſit etiam infallibilis Patrum auctoritas conſentiens. 280.& ſeq.
24. An ſit neceſſarium ad ſalutem Credere obiectum aliquod ſupernaturale. 289.& ſeq.
25. An ſufficiat ad ſalutem Credere pręcipuos aliquos fidei articulos, vel requiratur fides vndequaque ſana & integra. 312.& ſeq.
26. An exterior fidei Confeſſio ſit neceſſaria ad ſalutem tempore perſecutionum. 319.& ſeq.
27. An Fides definiatur, & rectè definiatur, ab Apoſtolo ad Hebr. 11. 329.& ſeq.
28. An poſſit Fides eſſe informis, id eſt, ſine charitate. 334.& ſeq.
29. An Fides ſit donum Dei. 354.& ſeq.
30. An omnis actio infidelis ſit peccatum. 373.c.& ſeq.
31. An liceat in dubium & diſputationem reuocare doctrinam Fidei in Conciliis definitam. 381. & ſequent.
32. An & quomodo liceat compellere Infideles ad fidem. 387.& ſeq.
33. An hæretici ſint puniendi. 408.& ſeq.
34. An propter Hæreſin & Apoſtaſiam à fide poſſit quis ab Eccleſia priuari dominio & prælatione in Subditos. 418.& ſeq.

In Diſputatione II. de Spe & Timore explicantur Controuerſiæ quatuor.

1. An Spes noſtra poſſit etiam inniti Conſcientię bonorum operum. 446.& ſeq.
2. An Spes ſeu Fiducia verè diſtinguatur à Fide. 448. & ſeq.
3. An & quomodo Spes ſit certa. 453.& ſeq.
4. An omnis Timor ſeruilis ſit malus. 459.& ſeq.

In Diſputatione III. de Charitate explicantur Controuerſiæ tredecim.

1. An charitas ſit aliquid creatum. 489
2. An ſimpliciter ſit perfectior omnibus aliis virtutibus. 504.& ſeq.
3. An ſit donum Dei. 509.& ſeq.
4. An poſſit augeri intenſiuè. 513.& ſeq.
5. An poſſit amitti. 526.& ſeq.
6. An rectè ex charitate diligatur Deus propter mercedem vitæ æternæ. 567.& ſeq.
7. An ſit opus veræ charitatis & eleemoſynæ ritus Chriſtianæ ſepulturæ, atque adeo pius & vtilis. 588.& ſeq.

8.An

8. An & quomodo eleemoſyna conciliare valeat remiſſionem peccatorum & ſalutem. 592.& ſeq.
9. An eleemoſyna ſit neceſſariò erogãda. 598. & ſeq.
10. An correctio fraterna ſit neceſſariò adhibẽda ex præcepto. 623.& ſeq.
11. An poſſit vllum bellum eſſe licitum. 701.& ſeq.
12. An ſit licitum bellum contra Turcas. ibid. & ſeq.
13. An & quatenus præceptum de dilectione Dei ſuper omnia poſſit impleri in hac vita 756. & ſeq.

In Diſputatione V. de Iuſtitia explicantur Controuerſiæ quatuor.

1. An & quomodo Reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem. 878.& ſeq.
2. An & quomodo occiſio hominis poſſit eſſe licita. 975.&977.& ſeq.
3. An proprium & peculiare rerum Dominium ſit licitum apud Chriſtianos, præſertim Eccleſiaſticos. 1003.& ſeq.
4. An omnis Vſura ſit illicita. 1136.& ſeq.

In Diſputatione VI. de Religione explicantur Controuerſiæ ſeptendecim.

1. An oratio ſit neceſſaria. 1248.& ſeq.
2. An Sancti ſint inuocandi. 1261.& ſeq.
3. An & quomodo liceat quibuſuis verbis, ſæpius etiam iteratis orare. 1275.& ſeq.
4. An & quomodo ſit diu orandum. 1278
5. An liceat in quouis loco,& quouis geſtu corporis orare. 1279
6. An ſit vtile & pium orandi inſtitutum per Horas Canonicas in Eccleſia vſitatum. 1280.
7. An Adoratio latriæ poſſit tribui Angelis. 1297. & ſeq.
8. An decimæ ſint neceſſariò perſoluendæ Eccleſiæ miniſteris. 1309.& ſeq.
9. An Votum ſit opus bonum & meritorium. 1339. & ſeq.
10. An Votum ſit obligatorium. 1344. & ſeq.
11. An liceat aliquando Iurare. 1387. & ſeq.
12. An liceat vllo modo opem petere à Dæmone per Adiurationem. 1414.
13. An vtile ſit Deum voce etiam & cantu laudare. 1415.& ſeq.
14. An propriè Idololatria ſit ſolùm creaturæ tribuere diuinum cultum ſicut Deo. 1423.& ſeq.
15. An cultus ſacræ Euchariſtiæ ſit Idololatricus. 1436.& ſeq.
16. An cultus Sanctorum ſit Idololatricus. 1438. & ſeq.
17. An cultus ſacrarum Imaginum & Reliquiarum ſit Idololatricus. 1444. & ſeq.

In Diſputatione IX. de Temperantia explicantur Controuerſiæ duæ.

1. An ieiunium in Eccleſia vſurpatum ſit pium & vtile 1605.& ſeq.
2. An & quo iure ſit illicita Fornicatio. 1551.& ſeq.

In Diſputatione X. de Statibus explicantur Controuerſiæ tres.

1. An ſit vtilis in Eccleſia varietas Statuum. 1670. & ſeq.
2. An ſit aliquis Status perfectionis in hac vita. 1682. & ſeq.
3. An Status Religioſorum ſit bonus & vtilis in Eccleſia. 1727.& ſeq.

Digitized by Google

INDEX EARVM RERVM, QVÆ EX HOC TOMO TERTIO SVMI POTERVNT EXPLICANDVM PRO CONCIONE.

DOMINICA I. Aduentus. Luc. 21. *Verba autem mea non tranſibunt.* De Infallibilitate dictorum Dei. 45.& ſeq.

Dom. II. Matth. 11. *Cæci vident, claudi ambulant, &c.* An & quomodo huiuſmodi ſigna ſeu motiua fidei, ſint neceſſaria ad credendum. 53. & ſeq. *Ecce qui mollibus veſtiuntur in domibus regum ſunt.* De ſuperfluitatis peccato in ornatu exteriori. 1643.b

Dom. III. Ioan. 1. *Et confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus.* De humilitate in non arrogando ſibi aliquid ſupra id quod quis eſt. 1601.b

In die Natalis Domini. Luc. 2. *Euangelizo vobis gaudium magnum.* De Gaudio in rebus diuinis. 571.& ſeq. Item Ioan. 1. *Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine.* Oportere doctrinam fidei humano etiam teſtimonio infallibili confirmari (præter reuelationem ipſam diuinam) vt à nobis credatur. 104.d.& ſeq.

In die S. Stephani. Matth. 23. *Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, &c.* De ſcelere homicidij. 975.& ſeq.

In die S. Ioannis Euang. Ioan. 21. *Quid ad te? Tu me ſequere.* De peccato Curioſitatis. 1642.a

In die SS. Innocent. Matth. 2. *Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, &c.* Aliquando ſomnia eſſe à bono, aliquando à malo ſpiritu, & quomodo id diſcernendum. 1462.b Item contra diuinationem per ſomnia. Ibid. *Et occidit omnes pueros, &c.* Fuiſſe omnes illos verè Martyres. 1579.c.& ſeq.

Domin. infra Octau. Nat. Luc. 2. *Benedixit illis Simeon.* De contrario vitio maledictionis. 1089.& ſeq. *Non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſecrationibus nocte ac die.* Probari etiam Deo cultum volũtarie ſuſceptum abſque omni diuino præcepto, qualis erat illius ſanctæ fœminæ. 1269.& ſeq.

In Epiphania Domini. Matth. 2. *Procidentes adorauerunt eum.* De Adoratione. 1293. & ſeq. *Obtulerunt ei munera, &c.* De Oblationibus quæ citra ſacrificium fiũt Deo. 1306

Domin. infrà octau. Epiph. Luc. 2. *Inuenerunt illum in templo ſedentem in medio Doctorum, audientem illos & interrogantem, &c.* An & quatenus liceat diſputare de rebus diuinis. 381.& ſeq.

Domin. II. poſt Epiph. Ioan. 2. *Hoc fecit initium ſignorum Ieſus, &c.* De motiuis ſeu ſignis quibus impellimur ad credendum. 33.& ſeq

Domin. IV. Matth. 8. *Aſcendente Ieſu in nauiculam, &c.* Quanam ratione Eccleſia cum nauicula comparetur, contra cauillationem quãdam ſectariorum. 168

Domin. V. poſt Epiph. Matth. 13. *Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, &c.* Eccleſiam ex malis & bonis conſtare. 135.& ſeq.

Domin. Septuageſimæ. Matth. 20. *An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum.* De inuidia. 677.& ſeq.

Domin. Sexageſimæ. Luc. 8. *Quod autem in ſpinis cecidit, hi ſunt qui audierunt, & a ſolicitudinibus, &c.* De vitio nimiæ ſolicitudinis. 801.802

Domin. Quinquageſimæ. Luc. 18. *Ipſe vero multo magis clamabat, Fili Dauid miſerere mei, &c.* Non eſſe inutile iterare ſæpius in precando eandem orationem, contra Caluin. 1277.c.d

Feria IV. Ciner. Matth. 6. *Tu autem cùm ieiunas, &c.* De vtilitate ieiunij in Eccleſia vſurpati. Et de modo quo inſtitui debet. 1605.& ſeq.

Feria VI. Matth. cap. 5. & 6. *Diligite inimicos veſtros.* De dilectione inimicorum. 540.c. *Benefacite iis, &c.* De Beneficentia. 583. *Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.* An & quomodo orandum ſit pro inimicis, atque adeò pro omnibus. 1271. 1274. & ſeq. *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, &c.* De vanæ gloriæ vitio. 1584. e.& ſeq. *Sit Eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.* De præſtantia & efficacitate Eleemoſynæ. 591.& ſeq.

Domin. I. Quadrageſ. Matth. 4. *Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, &c.* De Ieiunio quadrageſimæ. 1631. e. & ſequent.

Non tentabis Dominum Deum tuum. De peccato tentationis Dei. 1483. & ſeq. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Quænam adoratio debeatur ſoli Deo. 1295.& ſeq.

Feria IV. poſt Domin. II. Quadrageſ. Matth. 20. *Neſcitis quid petatis.* De vitio ambitionis. 1584.c. *Calicem quidem meum bibetis.* An mors actualis requiratur ad verum Martyrium. 1573.& ſeq.

Domin. III. Quadrageſ. Luc. 11. *Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur, &c.* De malo diſcordiæ. 686. & ſequent.

Feria IV. Matth. 15. *Quicunque dixerit patri vel matri, munus quodcunque eſt ex me tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum, &c.* Quando contingat filios prætextu religionis violare præceptum de honorandis parentibus. 1541.& ſeq. *Non quod intrat in os coinquinat hominem, &c.* Quomodo hoc intelligendum. 1635. & ſeq. *Scis quia Phariſæi audito verbo hoc ſcandalizati ſunt, &c.* Quodnam ſcandalum vitandum, & quodnam curandum. 749.& ſeq.

Feria VI. Ioan. 4. *Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate.* 1298.c.d. *Venit hora quando neque in monte hoc neque Hieroſolymis, &c.* Rectè & vtiliter nihilominus templa & loca ſacra deſtinari peculiariter ad orandum & adorandum Deum. 1299.a & ſeq. *Et mulieri dicebant, quia non iam propter loquelam tuam credimus, &c.* Solam diuinam reuelationem eſſe id cui tanquam fundamento innititur Chriſtiana fides. Quamuis & alia etiam ad credendum requirantur tanquam conditio ſine qua non creditur. 21

Feria IV. poſt Domin. IV. Quadrageſ. Ioan. 9. *Scimus quia peccatores Deus non audit.* Quonam modo dictum hoc verum ſit. 1260.b

Feria IV. poſt Domin. Paſſionis. Ioan. 10. *Facta ſunt en-*

Digitized by Google

cænia in Hieroſolymis, &c. Et ambulat Ieſus in templo, &c. De dedicatione & conſecratione templorum. 1298.d. *Oues meæ vocem meam audiunt.* Non eſſe Sectarios huius temporis oues Chriſti, quandoquidem nullam Chriſti vocem ſonātem per os Eccleſiæ tanquam infallibilem audire volunt, ſed ſolùm ſcriptā legere. Contra quos diſſeritur: 111

In Domin. Palmarum. Matth. 26. *Adiuro te per Deum viuum, &c.* De adiuratione. 147. & ſeq.

Domin. I. poſt Paſcha. *Pax vobis.* Ioan. 20. De bono pacis. 573. & ſeq. *Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc.* De traditionibus non ſcriptis. 245. & ſeq.

Domin. II. Ioan. 10. *Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus, &c.* Quomodo peccent Prælati in ſuis Eccleſiis non reſidentes. 1708. & ſeq.

Domin. III. Ioan. 16. *Et gaudebit cor veſtrum, &c.* De gaudio ſprituali. 571. & ſeq.

Domin. IV. Ioan. 16. *Cùm autem venerit ille ſpiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* Quomodo hæc promiſſio impleatur. 146.c. & ſeq.

Dom. V. Ioan. 16. *Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis.* De orationis efficacitate. 1250. & ſeq.

In die Aſcenſionis. Marc. 16. *Et exprobrauit incredulitatem eorum, &c.* Et infrà: *Qui verò non crediderit, condemnabitur.* De fidei neceſſitate. 289

Domin. Pentecoſtes. Ioan. 14. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit.* Quomodo Deus diligi a nobis debeat efficaciter & ſuper omnia. 545. & ſeq.

Feria III. Pentecoſtes. Ioan. 10. *Qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.* Aliunde aſcendere Miniſtros Sectarios, cùm non intrent per oſtium legitimæ vocationis ad Miniſteriū. 173. & ſeq.

Domin. Trinit. Matth. 28. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, &c.* Non agnoſci à Sectariis Chriſtum habere omnem in cælo poteſtatem, cùm negent poſſe per diuinam Chriſti potentiam fieri vt Sancti in cælo, & ex cælo percipiant noſtras orationes. Cuius contrarium probatur. 1262

Domin. I. poſt Pentecoſt. Luc. 6. *Eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt.* De miſericordia. 575. & ſeq. *Nolite iudicare & non iudicabimini.* Contra temeraria iudicia. 859. *Eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc perſpicies vt educas feſtucam de oculo fratris tui.* An & quomodo debeant alios corripere ij, qui ſunt ipſi in peccato. 636. & ſeq.

Domin. IV. Luc. 5. *Dixit ad Simonem duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam.* Indicari his verbis auctoritatem Petri & ſucceſſorum eius in tradenda infallibiliter doctrina fidei. 226

Domin. V. Matth. 5. *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio.* De vitio iracundiæ. 164.d. *Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.* De vitio contumeliæ. 1071. & ſeq.

Dom. VII. Matth. 7. *Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos.* Quinam ſint iſti falſi Prophetæ non miſſi, ſed vltrò venientes, &c. & falsò prætexentes auctoritatem doctrinæ diuinæ. 173. & ſeq.

Domin. VIII. Luc. 16. *Filij huius ſeculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt.* De falſa prudentia carnis 802. & ſeq. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* De virtute Eleemoſynæ ad ſalutem comparandam. 591. & ſeq.

Domin. IX. Luc. 19. *Domus mea domus orationis eſt.* De vtilitate Eccleſiarum ad orandum. 1298. & ſeq.

Domin. X. Luc. 18. *Ieiuno bis in Sabbatho.* Ieiunium quod in Scriptura memoratur & commendari ſolet, peculiare & diſtinctum eſſe à morali & cōmuni ieiunio temperantiæ, quod ſemper eſt ſeruandum. 1603. & ſeq. *Decimas do omnium quæ poſſideo.* Quo nunc iure & qua ratione teneātur fideles decimas pendere. 1309. & ſeq. *Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.* De virtute Humilitatis. 1601. & ſeq. & vitio ſuperbiæ. 164.b

Domin. XII. Luc. 10. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Quæ ſit vis huius præcepti, & quomodo implendum. 753. & ſeq.

Domin. XIII. Luc. 17. *Et cecidit in faciem ante pedes eius gratias agens, &c.* De virtute Gratitudinis & vitio Ingratitudinis. 1557. & ſeq.

Domin. XIV. Matth. 6. *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ, &c.* De vitio nimiæ ſollicitudinis. 801. & ſeq. *Quærite primum regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.* Quænam res, & quo ordine petendæ ſint à Deo. 1258. & ſeq.

Dom. XVI. Luc. 14. *Dicebat ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, &c.* De vitio ambitionis. 1584.c

Domin. XVII. Matth. 22. *Diliges Dominum Deum tuum, &c. Hoc eſt maximum & primum mandatum.* Quomodo Deus ſit ſuper omnia diligendus. 541. 545. & ſeq. *Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* An & quatenus liceat diligere ſeipſum & magis quàm proximos. 550. & ſeq.

Domin. XIX. Matth. 22. *Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in villam ſuam, alius verò ad negotiationem ſuam.* Et infra: *Qui inuitati erant, non fuerunt digni.* Quatenus poſſit negotiatio eſſe illicita, atque adeò reddere hominem beneficiis diuinæ gratiæ indignum. 1129. & ſeq.

Domin. XX. Ioan. 4. *Cognouit ergo Pater, quod illa hora erat in qua dixit ei Ieſus, filius tuus viuit. Et credidit ipſe ac domus eius tota.* Requiri aliqua motiua ad credendum præter ipſam reuelationem fidei. 33. & ſeq.

Domin. XXII. Matth. 22. *Non enim reſpicis perſonam hominum.* De vitio acceptionis perſonarum. 945. & ſeq. *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari.* Perſoluenda eſſe principibus tributa & vectigalia. 927. & ſeq.

Domin. XXIII. Matth. 9. *Et deridebant eum.* De vitio deriſionis. 1088. & ſeq.

Domin. XXIV. Matth. 24. *Verba autem mea non tranſibunt.* De infallibilitate verborum Dei. 49. & ſeq.

De reliquis Feſtis.

IN die S. Andreæ. Matth. 4. *Continuò relictis rebus ſecuti ſunt eum.* De efficacitate ſermonum Chriſti ad homines ad ſe adducendos. 91. & ſeq.

In die S. Thomæ Apoſt. Ioan. 20. *Pax vobis.* De bono pacis. 573. & ſeq. *Beati qui non viderunt & crediderunt.* An & quomodo fides ſit ineuidens. 57. & ſeq.

In die S. Matthiæ Apoſt. Matth. 11. *Tollite iugum meum ſuper vos.* De bono Obedientiæ. 1547. 1548. & ſeq. *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde.* De virtute humilitatis. 1601

In feſto Annuntiationis Luc. 1. *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco.* Votum Virginis de perpetua caſtitate. 1738. Quod & Apoſtoli fecerunt. ibid.

In feſto Philippi & Iacobi. Ioan. 14. *Creditis in Deum & in me credite.* Quid ſit credere in Deum. 285. & ſeq. *Propter opera ipſa credite.* Quomodo confirmetur fides noſtra operibus Chriſti mirabilibus. 78. & ſequent.

In feſto SS. Apoſtolorum Petri & Pauli. Matth. 16. *Tu es Petrus & ſuper hanc petram, &c.* De primatu Petri ex hoc loco & ex aliis. 181. & ſeq.

In feſto S. Iacobi. Vide ſuprà feria quarta poſt Domin. primam Quadrageſimæ.

In feſto S. Laurentij. Ioan. 12. *Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Quomodo

Digitized by Google

poſſit eſſe etiam odium ſui. 533
In feſto Aſſumptionis. Luc. 10. *Mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum ſuam.* Quàm latè pateant opera miſericordiæ. 497.& ſeq.
In feſto S.Bartholomæi.Luc.6.*Et erat pernoctans in oratione Dei.* Debere orationem eſſe perſeuerantem. 1152.& ſeq.
In feſto S. Matthæi. Matth. 9. *Vidit hominem ſedentem in telonio.* De negotiatione quatenus ſit licita vel illicita. 1129.& ſeq.
In feſto S. Michaëlis. Matth. 18. *Væ homini illi per quem ſcandalum venit.* De ſcandalo. 739 & ſeq.
In feſto S. Lucæ. Luc. 10. *Dignus eſt enim operarius mercede ſua.* Quomodo hoc ſit intelligendum. 949. & ſequent.
In feſto SS. Simonis & Iudæ. Ioan. 15. *Hæc mando vobis vt diligatis inuicem.* De dilectione proximorum omnium. 533. 538. & ſeq.
In feſto omnium Sanctorum. Matth. 5. *Beati pacifici.* Quinam verè pacifici ſint. 574. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.* De vero Martyrio ex cauſa ſcilicet iuſta. 1575. Item de Sanctorum inuocatione. 1261.
In die S. Martini. Luc. 11. *Nemo accendit lucernam & in abſcondito ponit, neque ſub modio, ſed ſuper candelabrum, &c.* De dignitate, perfectione, & obligatione ſtatus Epiſcopalis. 1691.& ſeq.
In feſto S.Catharinæ. Matth. 25. *Reſponderunt prudentes, dicentes, &c.* De vera & perfecta virtute prudentiæ. 776.& ſeq. Et quomodo acquiratur, & amittatur. 788.& ſeq.

Digitized by Google

INDEX RERVM PHILOSOPHICARVM, PRÆSERTIM AD DOCTRINAM MORALEM PERTINENTIVM, SECVNDVM ORDINEM LIBRORVM ARISTOTELIS.

Ad Prolegomena Logica.

QVID ſit obiectum alicuius facultatis ſeu habitus. 17.c.20.d
Quid ſit obiectum formale Quo. 17.c
Quid ſit obiectum formale Quod. ibid.
Quid ſit obiectum complexum. ibid.
Per accidens eſt, quod ratio formalis ſub qua ſit coniuncta cum ipſo obiecto. 27.c
Ratio formalis ſub Qua eſt velut quædam regula potentiæ aut habitus. 28.b

Ad prædicamenta.

Quomodo qualitas recipiat magis & minus. 515.d. 516.c.d

Ad libros Poſteriorum.

Diſcrimen inter habitus euidétes & ineuidentes. 17.d.e
Quid ſit habitum eſſe euidentem. ibid.
Duplex proceſſus conſiderari poteſt, quando fundamentum habitus ineuidentis inquiritur. 18.a
In quo conſiſtat ineuidentia aſſenſus. 65.d
De eodem obiecto poteſt elici aſſenſus euidens & ineuidens. 65.c
Quid ſit aſſentiri propoſitioni mediante diſcurſu. 38.e & ſequent.
Quomodo aſſenſus præmiſſarum ſit cauſa aſſenſus cõcluſionis. 43.d
Quis ſit ſenſus illius: concluſio ſequitur partem debiliorem. 44.c
Quomodo hoc fieri poſſit. 66.e
Quomodo de eodem obiecto poſſit haberi opinio & ſcientia, item fides humana & opinio. 67.c.d.& ſeq.
Quid ſit notius ſecundùm naturam, & notius ſecundùm nos. 153.a.b.& ſeq.
Quid ſit aſſenſus implicitus & explicitus. 196.b.& ſeq.

Ad primum librum de Generatione.

Quædam accidentia nobiliora ſunt ſecundùm ſuam rationem ſpecificam, quàm ſubſtantia creata, & id non modò ſecundùm quid, ſed abſolutè & ſimpliciter. 496.a.& ſeq.
Cur aliqua forma habeat terminum ſui augmenti. 515.a.b
Intenſio formarum non fit ſecundùm additionem alicuius entitatis realiter diſtinctæ à gradu ſeu entitate priori. 517.a.& ſeq.
Quomodo principium agentis naturalis quo agit, oporteat eſſe intenſius, quàm ſit qualitas in paſſo. 520.e.& ſequent.
Quomodo agens debeat eſſe diſſimile paſſo in principio actionis. 521.a

Ad ſecundum Ethicorum.

Duobus modis cenſeri poteſt actus aliquis alicuius virtutis phyſicè ſcilicet & moraliter. 317.d.& ſeq.
Idem actus moraliter conſideratus pertinere poteſt ad plures virtutes. 319.a
Diuerſi actus materialiter, poſſunt pertinere ad eandem virtutem. 587.b
Quid ſit odium. 665.b
Quid ſit inuidia. 677.a.& ſeq.
Quid ſit zelus & æmulatio. 679.d
Remedia inuidiæ. 684.& ſeq.

Ad tertium Ethicorum.

Quid ſit acedia. 673.a
Quæ ſint remedia acediæ. 676.e.& ſeq.
Quænam & qualis virtus ſit fortitudo. 1569.& ſeq.
Quàm latè pateat materia & functio fortitudinis. 1572. & ſeq.
Quænam peccata opponantur fortitudini & eius partibus. 1583.& ſeq.
Quid ſit timiditas. ibid.
Quid intimiditas. ibid.
Quid audacia ſeu temeritas. ibid.d
Quid præſumptio. 1584.a
Quid ambitio. ibid.
Quid inanis gloria, Puſillanimitas, &c. ibid.e.& ſeq.
Vtrùm ſit contra fortitudinem ſeipſum occidere. 983.e
Poſſunt etiam ad fortitudinem reuocari ea, quæ de bello & eius conditionibus fusè diſputantur. 701. & multis ſeq.
Quæ & qualis virtus ſit temperantia. 1593.& ſeq.
Temperantia verſatur per ſe non niſi in moderandis paſſionibus tactus. 1595.a
Temperantia eſt virtus ſpecialis ſpecie ſubalterna. 1597.c
Quænam ſint partes temperantiæ. 1598.b
Quid ſit honeſtas. ibid.
Quid verecundia, abſtinentia, ſobrietas, caſtitas. ibid.
Caſtitas & pudicitia eſt eadem virtus. ibid.c
Quid ſit virginitas. 1599.b
Quid ſit continentia, manſuetudo, clementia, modeſtia, humilitas. 1600.& 1601
Quid ſit ſtudioſitas, eutrapelia, & parcitas ſeu ſimplicitas. 1601.b.c
De vitiis oppoſitis Temperantiæ & eius partibus, ac præſertim de Ebrietate, & de Luxuria, illiúſque variis ſpeciebus. 1635.& ſeq.

Ad quartum Ethicorum.

Quid propriè ſit miſericordia. 575.& ſeq.
Miſericordia eſt peculiaris virtus à cæteris diſtincta. 580
Quid ſit beneficentia. 583.
Quibus ſit benefaciendum. ibid.
Quomodo vſura ſit contra naturam. 1138.b.& ſeq.
Quæ & qualis virtus ſit obſeruantia. 1545.& ſeq.

Digitized by Google

Quænam & qualis virtus ſit obedientia. 1547.& ſeq.
Quid ſit gratitudo. 1557.& ſeq.
An & quibus teneatur quis eſſe gratus. 1559.& ſeq.
Quale & quantum peccatum ſit ingratitudo. 1563.c & ſeq.

Ad quintum Ethicorum.

Quodnam ſit officium Iudicum. 126.c.& ſeq.
Magiſtratus eſt animata iuſtitiæ norma. 128.d
Quot modis accipiatur ius. 817.& ſeq.
Ius & iuſtum idem. 817.c.& ſeq.
Δίκαιον & δικαστὴς vnde dicantur. 818.a
Quot modis accipiatur iuſtitia. 818.b
Iuſtitiæ obiectum eſt ius. 819.a.b
Medium iuſtitiæ eſt medium rei ſine comparatione ad ipſum operantem. 819.c
Quam late pateat ius quod eſt obiectum iuſtitiæ. 821. & ſeq.
Variæ diuiſiones iuris. 821.b.& ſeq.
Inter patrem & filium eſt ius ſecundum quid. 822.d. & ſeq.
Ius inter patrem & filium eſt impropriè ius. 823.b. & ſeq.
Idem dicendum de patre reſpectu filij emancipati. 825. a.& ſeq.
Definitiones iuſtitiæ. 825.& ſeq.
Iuſtitia duplex eſt, particularis & legalis. 828.c.& ſeq.
Iuſtitia particularis eſt virtus ab aliis omnibus diſtincta. 828.c.& ſeq.
Idem dicendum de iuſtitia legali. 829.b.& ſeq.
Quid Ariſtoteles afferat de iuſtitia legali. 830.e. & ſeq.
In iuſtitia particulari tres rationes conſiderari poſſunt. 834.d.& ſeq.
Iuſtitia legalis eſt eiuſdem ſpeciei, prout eſt in principe & in ſubditis. 836.b.& ſeq.
In qua materia verſetur iuſtitia. 837.& ſeq.
In quo ſubiecto ſit iuſtitia. 840.& ſeq.
An in appetitu ſenſitiuo ſit etiam quædam iuſtitia circa bonum alienum. 841.b.& ſeq.
An iuſtitia ſit virtus præſtantiſſima inter omnes virtutes morales. 842.d
Tot modis accipitur iniuſtitia, quot iuſtitia. 845. & ſequent.
Quomodo iniuſtitia committi poſſit. 846.& ſeq.
Quomodo intelligatur illud: Volenti non fit iniuria. 848.& ſeq.
Quid ſit iudicium, & quomodo ſit actus iuſtitiæ. 849. & ſeq.
Tres conditiones requiruntur, vt iudicium in iudice ſit licitum. 855.e.& ſeq.
De iuſtitia commutatiua & diſtributiua diſputatur fusè. 867.& ſeq.
Quomodo differant inter ſe. ibid.
Specie differunt inter ſe. 871.& ſeq.
Quænam ſit ratio & differentia earum ex parte materiæ vtriuſque. 873.& ſeq.
Vtrùm liceat ſeipſum occidere. 890.& ſeq.
Quæ ſint ſpecies commutationum tam voluntariarum, quàm inuoluntariarum. 873.e.1093.& ſeq.
Quæ ſit emptionis & venditionis vtilitas. 1093
Quænam ſint partes integrales iuſtitiæ. 1213.& ſeq.
Quænam ſint partes potentiales iuſtitiæ. 1227.& ſeq.

Ad ſextum Ethicorum.

Quomodo rectitudo virtutum moralium conſiſtat in mediocritate. 643.b
Quid ſit prudentia. 773.& ſeq.
Definitio Ariſtotelica prudentiæ. 775.a.b
Vtrum prudentia ſit virtus & qualis. 776.& ſeq.
Prudentia tantùm verſatur circa verum. ibid.
Quam latè pateat prudentiæ functio. 779.& ſeq.
Munus prudentiæ potiſſimum exercetur per actum Imperij. 782.b
Quinam ſint participes prudentiæ. 785.& ſeq.
Quomodo acquiratur & amittatur prudentia. 787
Qualeſnam partes habeat prudentia. 788.& ſeq.
Prudentiæ prima pars integralis eſt memoria. 789.& ſequent.
Præcepta ad corroborandam memoriam. 791.b.& ſeq.
Quid ſit intelligentia ſeu intellectus. 792.b
Quid ſit docilitas. ibid.c
Quid ſit ſolertia. ibid.d
Quid ratio & prouidentia & circumſpectio. 793.a.b
Quæ ſint ſubiectiuæ partes prudentiæ. 793.& ſeq.
De prudentia gubernatiua & particulari. ibid. & ſeq.
De partibus potentialibus prudentiæ. 795.& ſeq.
Quid ſit Eubulia, ſyneſis, & gnome. ibid.
Prudentiæ opponuntur per defectum, præcipitatio, inconſideratio, inconſtantia & negligentia. 797.& ſeq.
De peccatis contrariis prudentiæ per exceſſum. 800. & ſeq.
Quænam ſint præcepta prudentiæ. 801.& ſeq.

Ad lib. 8. & 9. Ethicorum.

Quot modis accipiatur vocabulum amicitiæ. 499. & ſeq.
Quot ſint conditiones amicitiæ. 499.c.& ſeq.
Quomodo inter Deum & homines poſſit eſſe amicitia. 501.e.& ſeq.
Vtrùm inter ſeruum & Dominum poſſit eſſe amicitia. 502.b.& ſeq.
Quomodo communicatio bonorum requiratur ad amicitiam. ibid.
Quomodo ad amicitiam requiratur conuictus & ſocietas amicorum. 503.a
Amicitia non eſt virtus ab aliis diſtincta, ſed eſt quiddam coniunctum cum aliis virtutibus, prout eſt inter bonos. 503.d
Quomodo intelligatur illud Ariſtotelis 9. Ethicor. c. 9. amicabilia, quæ ſunt ad alterum, prouenire ex amicabilibus quæ ſunt ad ſe. 548.a
Vtrùm liceat pro vita amici ſeu alterius cuiuſcunque mortem oppetere. 553.d.& ſeq.
Amicitia magis cōſiſtit in amare quàm in amari. 567.b
Quid ſit pax & concordia. 573.& ſeq.
Quid ſit diſcordia & contentio. 685.& ſeq.
Quid ſit rixa, & quæ eius Etymologia. 733.& ſeq.
Quid ſit ſeditio. 739
Quomodo differat à diſcordia & bello. 739.& ſeq.

Digitized by Google

INDEX
GENERALIS RERVM OMNIVM PRÆCIPVARVM,
QVÆ IN HOC TERTIO TOMO EXPLICANTVR.

Abailardus.

ABAILARDVS fidem euidentem eſſe aſſeruit. 58.c.291.d.e.

Abigiatus.

Abigiatus apud iuriſconſultos eſt, cùm fit furtum ex grege diſperſo,& dicitur ab abigẽdo. 1012.b

Abſtinentia.

Quid? 1598.d

Acceptio perſonarum.

In quo conſiſtat. 945.& ſeq.
Eſt peccatum contrarium iuſtitiæ diſtributæ. 947.b.968.e
Genere ſuo mortale. 947 e
Acceptio perſonarum non cadit in Deum. 949.a.& ſeq.
An committatur ſi,minus dignus in beneficiis Eccleſiaſticis præferatur. 953.c. quomodo. 955.c.& ſeq.
Item in beneficiis ſecularibus. 961.a.& ſeq.
An inducat obligationem reſtituendi. 963.a.& ſeq.
Quibus facienda ſit hæc reſtitutio. 146.a.b
Qui confert indigno prætermiſſo digno, vel digno, neglecto digniore,an & cui reſtituere debeat. 963.964.965.& ſeq.
Item qui dat conſilium,vel reſignat in fauorem indigni. 967.c.d
An perſonarum acceptio ſit in exhibitione honoris, vel in gratiis. 967.d & ſeq.
An inducat obligationem reſtitutionis communitati faciendæ. 969.b
An locum habeat in iudiciis. 970.b

Accidens.

Accidentia quænam ſubſtantiis nobiliora,quæ ignobiliora. 496.a
Accidentis eſſe eſt ineſſe,quomodo. 516.d

Accommodatum.

Accommodatum quid. 854.c
Non transfert dominium. 874.d
Habet locum in iuſtitia commutatiua. 874.d
Iure naturæ reſtituendum. 1126.a

Accuſatio.

Accuſationem non admittere aliquando licet. 1030 c
Accuſatio quid?& quem habet finem. 1031.b.c.1033.c
Accuſatio & denunciatio iuridica differunt à denuntiatione fraterna. 1031.b.
Pertinent ad iuſtitiam commutatiuam vel vindicatiuam. 1031 c
Quomodo differant inter ſe. 1031 c.d
Accuſatio debet fieri in ſcriptis. 1031 d.1035.e
Quando quis alterum teneatur accuſare. 1031.& ſeq.
Aliquando accuſare licitè quis poteſt, nec tamen tenetur. 1033.d
An Accuſatio prærequirat admonitionem fraternam. 1033.b.c
Quomodo ab ea differat. 1033.c
An & quomodo emendatus licitè accuſari poſſit. 1034.a & ſeq.
Accuſatio quare & quomodo medicinalis. 1034.d
Quibus accuſare non liceat. 1035.a.& ſeq
Accuſatio quibus vitiis iniqua reddatur. 1036.a.& ſeq.
Iudex aliquando poteſt abolere accuſationem. 1036.e.
Accuſatus ſi veritatem iudici legitimè interroganti non exponat, quomodo peccet. 1037.a. vide Reus
An poſſit obiicere teſti crimen verum etiam occultum, vt is reddatur inhabilis ad teſtificandum. 1061 c

Accuſator.

Cauſa cadit,ſi probare non valet, quod obiicit. 167 c.1031 b.c
Accuſator quis?item actor? 1029.b.e.& ſeq
Nõ ſemper ius acquirit,vt iudex procedat cõtra aliquẽ. 1024.d. & ſe.
Accuſatoris vicem multa ſupplent. 1030.a
Sæpe multa pericula & incommoda ſubit. 1032.b.& ſeq.
Falsò accuſans iuſtè pœna talionis plectitur. 1032.b. Item ſi temerè 1039.c
Accuſator vel actor non habet locum teſtis. 1041.c
Quando debeat iuuari à teſtibus. 1059.c. & ſeq.

Acedia.

Quid? 470.a. 573.a
Quomodo ſit prauitas communis omnibus vitiis. 673.b.673.b
Eſt in voluntate & appetitu ſenſitiuo. 673.c
Eſt contraria gaudio charitatis. 675.a
Quomodo differat ab inuidia. 675.a.676 a
Eius effectus.675.c.filiæ.676 d.remedia.676. e.
Eſt genere ſuo peccatum mortale.675. c.vnum ex ſeptem capitalibus. 676.e

Actiones humanæ.

Sunt bonæ vel malæ ratione circumſtantiarum. 801.a & ſeq.

Actus.

Rectè diuiduntur per reſpectum ad obiecta,in quo conſiſtunt. 286.c.d.
Actus dupliciter dicitur eſſe alicuius virtutis. 317. d. & ſeq.
Actus moralis in qua ſpecie. 319 b
Actus alicuius virtutis quando neceſſarius ex præcepto. 302. c 321.a
Actum pertinere ad aliquam ſpeciem in genere moris quid? 334.a.
Actus cuiuſque virtutis quomodo pertineat ad charitatem. 334 b
Actus internus & externus pertinent ad eãdem virtutem. 387.a b.
Sunt eiuſdem ſpeciei. 674 a
Actus & modus intrinſecus actus eodem præcepto præcipiuntur. 755.a,b.& ſeq.
Actus elicitiuè ab aliquo dupliciter dicitur. 1243. b.& ſeq.

Adam.

Ante & poſt peccatum quomodo Chriſtum explicitè cognouit. 300.e.

Adiuratio.

Quid ſit & vnde dicta. 1407. d
Quot modis fiat. ibid. & 1490. d
An liceat adiurare homines, & ob quaſuis cauſas. 1409 & ſeq.
An dæmones liceat adiurare,& quomodo. 1490. c. & ſeq
An liceat adiurare creaturas irrationales. 1415.a. & ſeq.

Adoratio.

Tribus modis accipitur. 1293.c & ſeq.
Quomodo debeatur creaturis. ibid.
Propriè quid? 1295. b.c
Adoratio externa ab interna intẽtione ſpecificatur. 1297. b. & ſeq.
Adoratio latriæ, vt ſit recta,quid requirat. 1297.c & ſeq.

Adulterat.

Adulteram vxorem deprehenſam qui propria auctoritate occidit, peccat mortaliter. 986 d

Adulterium.

Eſt maximum peccatum contra proximum, excepto homicidio. 1084.d.

Aduocatus.

Aduocati qui eſſe prohibentur,excepto caſu neceſſitatis, 1065.d. & quo peccato?
Debent gratis patrocinari pauperibus. 1067.a
Quando ab hoc excuſentur. 1067 b
Si accipiant vltra taxata precia, peccant contra iuſtitiam. 1068.a
Non poſſunt de quota litis parte paciſci,ſi obtinuerunt cauſam. 1068.
Aduocatus quomodo differat à iudice. ibid,
Poteſt accipere ſtipendia à ſuis clientibus. ibid.
Defendens iniuſtam cauſam peccat mortaliter, & debet reſtituere.1068.c. quomodo exculetur. ibid.& 1070.d.e
An & quomodo poſſit dubiam cauſam ſuſcipere. 1068. d.& ſeq.
Aduocati officium quod. 1069.d
Quomodo ſe gerere debeat in cauſa minus probabili, vel falſa. 1069.d.e. & ſeq.
Iniquitatem cauſæ, niſi ſit magni momenti, prodere non debet. 1070.b
Cognita iuſtitia contrariæ cauſæ, eam ſuſcipere poteſt, ſi abſit ſcandalum, vel particulare pactum. 1070.c

Æmulatio.

Æmulatio quid. 683.a
Differt ab inuidia. 678.d.& ſeq 682.d

Eſt

Eſt bona etiam. 683.b
Aëromantia quid ſit. 1457.d

Agnoelytæ.

Flexis genibus orare nefas ducebant. 1279.c

Albanenſes.

Albanenſes hæretici vſuram peccatum eſſe negarunt. 1137.a

Anabaptiſtæ.

Baptiſmum paruulorum reiiciunt. 255.a
Chriſtianis iudicia exercere prohibitum eſſe aſſerunt. 854.a & ſeq.
Nefas eſſe aiunt Eccleſiaſticos habere rerum dominium. 1004.c
Tollunt vſum iuramenti. 1385.a

Alchimiſta, Alchimia. vide Chymici.

Ambitio.

Quid ſit. 1584.c
Inducit vitia contraria prudentiæ. 800.a

S. Ambroſius.

Coarguit Imperatorem Theodoſium propter cædem Theſſalonicenſem. 722.c

Amen.

Variis verbis à variis exprimitur. 1257.b.c
Eſt iuramentum. 1385.a

Amicitia.

Dupliciter accipitur. 499.b
Quatuor conditiones requirit. 499.c & ſeq. 824.c
Quid vt eſt amor beneuolentiæ? 499.c. & ſeq.
Vt eſt amor concupiſcentiæ quid? ibid.
Amicitiæ conditiones conueniunt charitati. 500.d
Amicitia ſupereminentiæ quid? 502.a
Amicitia vel eſt inter æquales, vel efficit quodammodo æquales. 502.a.b
Quomodo inter dominum & ſeruum. 502.c
Quomodo inter Deum & hominem habeat mutuam bonorum communicationem. 502.d.e
Quomodo diſſoluatur. ibid.
Eſt connexa charitati, eíque aliquid ſuperaddit. 499.a. 503.b.c
An amicitia humana ſit peculiaris virtus. 503.c. 672.b
Inter bonos tantum laudabilis. 504.a.b
An ſit propriè ad alterum. 504.b 824.c
Quantarum virtum ſit. 554.a
Conſiſtit potius in amare, quàm in amari. 567.b
Eius actus ſunt, condolere de malis amici. 578.c. illi benefacere. 583.d. redamare benefactorem. 759.d
Eius leges. 599.b 759.c. 760.a
Eſt in ea parem & filium. 823.c. 824.c
Eius vnitas qualis. 824.c
Maius bonum eſt fama & honore. 1087.c
Amicitiæ turpes quomodo diſſoluendæ. 1087.a
Amicitia quomodo ſit pars potentialis iuſtitiæ, & quomodo ab ea deficiat. 1228.b
Eius officium. 578.c. 1228.b

Amicus.

Amicus pro amico quomodo licitè poſſit vitam ſuam dare. 553.c & ſeq.
Amicus quomodo propinquior & magis diligendus quàm conſanguineus. 564.b.c
Amicus aliquóne caſu & quo parenti præferendus. 564.c
Amicus antiquus magis diligendus, quàm nouus. 565.b.c
Præferendus inimico. 570.c. 624.c
Amicorum omnia communia. 1004.c. 1006.b
Sine amicis nemo poteſt viuere. 1087.d

Amor.

Amor concupiſcentiæ quid? 444.d. 499.c.d
Quomodo referatur in Deum, & contra. 444.c. & ſeq.
Amor aliqualis eſt primus motus appetitus humani. 449.d
Amor beneuolentiæ quid. 499.c.d
In quo conſiſtat. 561.d.e
Amor Dei erga homines eſt amor beneuolentiæ. ibid.
Amor amicitiæ propriè non eſt ad alterum. 504.b
Amore naturali parentes plus amant ſuos filios quàm Deum. 544.b
Deum magis amamus amore naturali, quàm nos ipſos. 546.c.d. & ſeq.
Amor ſui ipſius eſt præſtantior, quàm amicitia. 548.b
Amor approbationis & complacentiæ quid? 562.a.b.c. 566.d.e
Amor eſt vnio quædam. 567.c
Qualis ſit beneuolentia. 567.c.d
Quomodo tendat in rem. 568.b
Non ſemper ſupponit perfectam cognitionem rei amatæ. 568.b
Amor mercenarius quid? 569.a & ſeq.
Amor inimici quomodo includat amorem amici. 570.c
Quomodo vterque neceſſarius? 571.b
Amor inimicorum eſt indicium maioris charitatis habitualis. 572.a
Non poteſt altero inuito obtineri. 1155.c. & ſeq.

Angelus.

Angeli quomodo ſint pars Eccleſiæ. 133.a
Superiores illuminant inferiores. 299.b. 349.c
Inferiores illuminant homines. 299.b. 305.a. quomodo. 299.c
In ſtatu ſuæ conditionis triplicem habuerunt cognitionem. 347.a
Angeli & homines in primo ſtatu habuerunt fidem & gratiam. 347.c.d
De eodem obiecto angelus poteſt habere ſimul fidem & euidentiam. 349.a
Angelorum & noſtra fides quomodo differat. 349.c
Item illorum & noſtra natura. 511.d.e
Angeli boni ſunt noſtri proximi & diligendi. 535.d.e. 536.c
Sciunt noſtras petitiones, & eas præſentant Deo. 1264.a

Anima.

Quomodo nobilior, vel dignior charitate. 496.a
Eius partes potentiales. 790.d
Animas ante diem iudicij non videre Deum error eſt, & condemnatur. 235.c. 237.d

Animans vel Animatum.

Animata quomodo digniora inanimatis, quomodo non. 1096.c
An liceat ea vita ſua priuare. 975.c. & ſeq.
Sunt facta propter hominem. ibid.
Bruta non habent rerum dominium. 997.d. & ſeq.

Antichriſtus.

Qualia ſigna & prodigia facturus ſit. 80.c. 81.a.b

Apes.

Sequuntur vnum ducem. 104.c

Apoſtaſia.

Ab hæreſi quomodo differat. 401. & ſeq. 415.c. & ſeq.
Quomodo non ſit determinata ſpecies infidelitatis. 402.c. & ſeq. 415.c
Vnde dicta. 415.a
Tribus modis eſt in voluntate, & vno in intellectu. 415.a.b
In apoſtaſia propriè dicta duo notanda. 416.b
A quibus ordinibus mortalis vel venialis? 416.c.d. & ſeq.
An apoſtaſiæ peccato rerum dominium amittatur, vel quis eo priuare poſſit. 418.b. & ſeq.

Apoſtata.

Admittit infidelitatem Paganorum & Iudæorum. 403.a
Chriſtum quomodo profiteatur? 403.b. & ſeq.
In iure ponitur in eodem titulo, in quo hæreticus. 403.c
Quando hæreticus. 415.d
Pœnæ apoſtatarum. 415.c.d
Apoſtata exterior tantùm quis? ibid. & ſeq.
A religione quis? 417.c
Apoſtatæ à fide capti in bello non gaudent priuilegiis Chriſtianorum. 725.c

Apoſtolatus.

Eius prærogatiua duo requirit. 191.a
Apoſtolatus dignitate quantum Petrus reliquis Apoſtolis antecelluerit. 191.b. & ſeq.

Apoſtoli.

Fontes dicuntur. 100.d
Nō amiſerunt omnes fidem fugiendo in paſſione Chriſti. 140.a.b
Sunt fundamenta Eccleſiæ. 140.c & ſeq. 165.d. & ſeq.
Auctoritas illorum eſt immediatè à Chriſto, & quanta. 191.a. & ſeq.
Quomodo omnes æquales, quomodo Petro inferiores. 188.c. 190.c. & ſeq. 200.c. 201.a. 202.d
Habuerunt votum caſtitatis. 1738.c

Apoſtolici.

Hæretici fuerunt, qui Chriſtianis omnia communia eſſe debere contenderunt, etiam vxores. 1004.c
Vſum iuramenti & inuocationem Sanctorum ſuſtulerunt. 1262.d. 1384.c

Appellatio.

Appellationes Epiſcoporum Africæ ad ſedem Romanam. 211.d.c. & ſeq.
Ex toto orbe ſemper fiebant ad ſedem Apoſtolicam. 211.c.d. 212.c & ſeq. 213.c. 216.c
Appellatio in iudiciis quomodo & quando ſit licita. 1046.a & ſeq. vide reus.

Appetitus.

Comparatur cum voluntate. 443.c
Quotuplex ſit, & quomodo appetitus ſenſitiuus feratur in bonum futurum. ibid.
Quomodo feratur in rem, & in adeptionem rei. 445.a.b
Senſitiuus appetitus Deum non attingit. 571.c

Arithmetica proportio.

Quæ ſit. 818.b. 821.c. 867.b

Arriani.

Quàm latè olim dominati ſint. 144.c hoc tempore in Tranſſyluania ſubditos à decimis perſoluendis deterrent. 1309.b. cantum in Eccleſia improbant. 1415.c

Armacanus.

Rerum dominium quouis peccato mortali amitti aſſerit. 1108.d.e

Ars.

Quomodo differat à prudentia. 782.c. 791.a
Ars Architectonica & adminiſtratiua quomodo differant. 836.c

Digitized by Google

Articulus.

Quid propriè 97.c.& ſeq. Quid metaphoricè 98.a
Numerantur ſymboli articuli. ibid.
An creuerint 98.c an omnibus credendi. 98.a

Aſſecurator.

Quis? 1113.c.d. poſſitne plus exigere, quàm creditor. 1114.a
An poſſit ratione periculi aliquid accipere. 1113.b

Aſſenſus.

Quomodo aſſenſus præmiſſarum ſit cauſa concluſionis. 43.c
Aſſenſus Theologicus cum aſſenſibus aliarum diſciplinarum quomodo conueniat, & quomodo ab iis diſcrepet. 44.e.45.a
Fidei & ſcientiæ aſſenſus quomodo differat. 62.a.67.d
Aſſenſus cum formidine & ſine formidine quid ſit. 63.d.e. 67.c
Aſſenſus fidei & euidens de eodem ſimul eſſe poſſunt. 62. e. & ſeq. poſſunt item tantùm ratione differre. 66.c.67.b
Aſſenſus ineuidentia in quo conſiſtat. 65.c
Aſſenſus fidei de obiecto aliunde euidenter noto eſt meritorius. 66.d

Aſſeueratio.

Pontificis aſſeueratio quid ſit. 30. b. Canonici ſcriptoris quid? ibid.
Quomodo differat à prepoſitione. 30.b.& ſeq.
Siue actus elicitus à fide. 31.a

Aſtrologi.

Aſtrologi poſſunt nonnulla probabiliter prædicare. 1460.a

Aſtutia.

Quid? 800.b.d
Quando ſit peccatum mortale, quando veniale. 800.d
Oritur ex auaritia. 802.b

Auaritia.

Condemnatur. 607.& ſeq.
Inducit vitia contraria prudentiæ. 800.a 802.b
Quænam ſit peccatum mortale, quæ non. 910.b

Auguſtinus.

Nouem ferè annis Manichæus fuit. 58 a.291.e.355.d
Idem & S Hieronymus fatentur Scripturas eſſe difficiles intellectu. 113.b.& ſeq
Quomodo abductus à Manichæis. 356.b
Pars eius regulæ exponitur. 660.d
Quas requirat conditiones ad iuſtum bellum. 711.c

Auctoritas.

Quæ iudex & magiſtra fidei ſecundùm ſectarios. 104. d & ſeq. 109 b
Debere eſſe auctoritatem quæ ſit index fidei, probatur. 105 & ſeq.
Auctoritas hæc diuinane an humana? 107. & ſeq.
Fuit omnibus ſeculis 111.c
Quot modis in cauſſa fidei poſſit eſſe infallibilis. 111 c d
Quomodo eorum, qui vita functi ſunt, vigeat auctoritas. 111.c.d
Auctoritatem iudicem fidei non poſſe eſſe ſolam Scripturam. 112. b.& ſeq. probatur ex eius obſcuritate. 112.a.b.& ſeq deinde quia non continet omnia fidei dogmata. 123. d e. & ſeq. ex fine auctoritatis. 125.b & ſeq. ex officio iudicis. 126.d.& ſeq. ex diſcrimine iudicij & auctoritatis. 128.a. & ſeq. Quia ipſa Scriptura indiget ſententia alterius auctoritatis, quæ alias non poteſt intelligi. Quia hic eſt modus, quo Deus docet homines. 130. a & ſeq. Poſtremò propter coniunctionem fidei cum obedientia. 130 c.d
Auctoritati maiori eſſe aſſentiendum in dubiis. 175 b.c & ſeq.
Sola auctoritate ſtulti ad ſapientiam perueniunt. 176.b & ſeq.
Auctoritas miraculis conciliatur. 176.c.d
Pontificis auctoritas in definiendis controuerſiis fidei infallibilis eſt. 226.d.& ſeq.271.e
Auctoritas Eccleſ. & Scripturæ quomodo differat. 245.b

Augurium, Auſpicium. vide Diuinatio.

Baptiſmus.

Sacramentorum & Eccleſiæ ianua eſt. 137 c
An in nomine Chriſti tantùm valeat. 237.d. 249.e
An in re omnibus neceſſarius ad ſalutem, an verò votum illius ſufficiat. 294 c. 360.c
Quid ſit. 310.c
Character eius manet in fidelibus damnatis. 351.d
Cur paruulis ſit neceſſarius ſecundùm Pelagianos. 340 d
Debet præcedere confeſſionem. 392 b
Adultus ſuſcipiens baptiſmum ad quid obligetur. 759.b
Num propriè votum baptiſmus contineat. 133 d.c
Quæ verba in baptiſmo dicantur. ibid
Tantùm cooperit peccatum originale ſecundùm hæreticos. 90.a
De baptiſmo paruulorum contra Anabaptiſtas. 255.a

Baſilides Hæreticus.

Cenſuit non licere martyrium ſubire. 1577.a

Beati.

Non remanet in illis ſpes & fides, ſed charitas. 505.b.c
Quomodo maneat in iiſdem timor. 362.b.c. & qualis. 465.c
An timeant de amiſſione beatitudinis. 465.c. d.& ſeq.
Sciunt & præſentant petitiones noſtras. 1263.c.1264.d.c.1270 c
Appetitus illorum expletur. 1264.b
Cognitio ipſorum longè ſuperat cognitionem huius vitæ. 1264.c

Beatitudo.

Formalis & obiectiua quid? 444.d
Beatitudo vnius ad alterum pertinet. 446.c
Continuatio beatitudinis in beatis non poteſt eſſe obiectum ſpei. 461.d.e
Æternitate menſuratur. 451.d
Beatitudo paupertatis ſpiritus quid, & cuius timoris effectus ſit. 465.a
Beatitudo quomodo in Deo, & quomodo in creaturis rationalibus. 545.c.546.a
Beatitudo quinta (beati miſericordes) magnam habet affinitatem cum dono conſilij. 796.a.b

Begardi & Beguinæ.

Perfectis omnia licere dicebant. 513.b
Conſtituebant terminum in charitate, vltra quem progredi quis non poſſet. 514 a b
Gratiam ſemel habitam amitti poſſe negabant. 516.c.d

Bellum.

Si ſit iuſtum ad quas virtutes pertineat. 319.d.396.d.709 b.712.b. c.719.d
An bellum inferre liceat infidelibus tantùm propter infidelitatem. 393 d.c.& ſeq
Bellum iuſtum tria requirit. 396.b.715.a b
An poſſit inferri propter grauiſſima peccata. 396.d c
Infidelibus non ſubditis quas ob cauſſas inferendum? 394.c.& ſeq 399 d
Bellum quid ſignificet. 701.a
Bellum eſſe illicitum, hæreſis eſt. 701.b
Licitum eſſe probatur. 702.b
Bellum gerendum, vt pax acquiratur. 705.b. 709.b.718.b.e
Quomodo contrarium ſit paci & charitati. 709.a.b.& ſeq.
Eſſe iuſtum & licitum contra Turcas. 709.d
Belli indicendi auctoritas penes quem ſit. 711.d.e. & ſeq.
Defenſiui & offenſiui diſpar ratio. 71.d.e
Bellum neceſſitatis, pax voluntatis. 712.a 715.d.732.e
Cauſæ iuſti belli quæ? 712.e.& ſeq.
Iuſtè infertur, cùm negligitur quod iuſtè debetur. 713.b
Belli ſocios infideles acceſſere quando liceat. 713.e.
Bellum ſcandaloſum Franciſci Franciæ Regis. 713.e.& ſeq
Sub dubio non bellandum contra exiſtentem in poſſeſſione. 714.a & ſeq.
Belli cauſſa an iuſta ſit, militum examinare non eſt. 714 c.d
Bellum etiam iuſtum non indicendum, niſi poſt negatam ſatisfactionem. 715.c
Bello etiam incepto, acceptanda eſt condigna ſatisfactio. 715.e. 716.a
A bello etiam iuſto quare nonnunquam abſtinendum. 716.e
Vtrinque per ſe non poteſt eſſe iuſtum. 716.d.e.987.d.1047.a
Gerendum eſt recta intentione. 718.b.c. Hæc ſi ſola deſit ad reſtitutionem non obligat. 718.c
In modo belli fines obſeruandi. 719.a.b & ſeq
Stratagemata ſunt licita. 719.e
An in bello fides hoſti data ſeruanda. 720. a & ſeq.
Innocentibus parcendum. 720.e.& ſeq. quando non 721.c. d.978. e. & ſeq.
Quando liceat Eccleſias euertere. 722.a
Obtenta victoria, poſſintne omnes nocentes iuſtè occidi. 722. d.e
Quid de obſidibus. 722.e
Bello poteſt regimen Reipub. mutari. 723.a
Bello capti Chriſtiani non rediguntur in ſeruitutem. 723.b. 724. e
In bello non peccandum contra fortitudinem vel iuſtitiam. 723. d.e
Bello captæ res immobiles cedunt principi. 724.c.d
Bello capti qui iure gentium ſerui, qui non. 724.d.e
Bellum prohibetur Monachis & Clericis. 726.d
Bellare die feſto, an licitum. 732.c.c.733.a
Bellum & ſeditio quomodo differant. 740.a
Quinam in bello iniuſto excuſentur à reſtitutione. 883.a

Benefactor.

Magis diligendus, quàm is cui benefecerit. 565.c.566.a

Beneficentia.

Eſt actus proprius & internus charitatis. 583.b

Beneficium.

Aliud ſeculare, aliud eccleſiaſticum. 949.c
Beneficium ſeculare, vide officium.
Beneficium eccleſiaſticum quid ſit. 950.c. quare detur. c.d
Iuſtitiæne commutatiuæ an diſtributiuæ in eius diſtributione habeatur ratio. 950 a & ſeq.
Vtrum in beneficiis conferendis dignior ſit præferendus, an verò ſatis ſit dignum eligere. 952.d.e.& ſeq.
An gratis conferenda. 953.c
Non conferre digniori, quale peccatum. 953.d
Quæ circumſtantiæ attendendæ in collatione beneficiorum. 953. e.& ſeq.

Non

Digitized by Google

Non conferenda exiſtenti in peccato mortali. 955.c. & ſeq.
Concubinariis nequaquam. 956.a
Habenda ratio ætatis, ſcientiæ & prudentiæ. ibid.
Eccleſiaſtica beneficia duplicia. 956.b
An idem iure poſſit habere plura beneficia. 956.b.c.& ſeq.
Quæ beneficia non poſſint niſi ſingula ſingulis conferri. 956.c. 958.e. 959. a licet interdum plura habere I. Si beneficium ſit nimis tenue. 957.b. II. Si vna Eccleſia ſit annexa alteri. 957.b. III. Si ſit paucitas bonorum miniſtrorum. ibid. IV. Propter commendam, quæ perpetua non ſit ibid. V. Propter diſpenſationem Papæ vel Epiſcopi. 957.c. 959.a. VI. Propter eminentem literaturam vel nobilitatem. 957.c. 958.c. 960.b
Non debent referri ad luxum. 958.d
Requirentia reſidentiam cum diſpenſatione Papæ plura conferri poſſunt, idque ex legitima cauſa. 959.a
Non habenda ratio carnalis affectus. 953.b
Non ſunt beneficia conferenda cum detrimento Eccleſiæ. 959.a
An ex conſuetudine ſine diſpēſatione poſſint plura haberi. 958. a.b & ſeq.
Qui habent plura beneficia, debent Eccleſiis prouidere de dignis miniſtris. 960.a
Poſſint licitè conferri amico. poſthabito alio æquè digno. 972.c
An eorum permutatio ſit Simoniaca. 1516.e

Beneuolentia.

Exigi poteſt pro pecuniis mutuò datis. 1150.d. 1152.c. 1153.e
Eſt radix donorum. 1154.a

Biblia.

Approbata à Concilio Trident. præſtant Hebræis & Græcis. 147. & ſeq.

Bigamus.

Non admittitur ad ſacerdotium. 237.d

Blaſphemia.

Alia formalis, alia materialis. 387.c.d
Quæ ab Eccleſia reprimenda. 387.d
Accipitur pro læſione famæ alienæ, ſed communiter vt eſt contra Deum. 425.a b
Blaſphemia mentalis tantùm. 425.b
Committitur quatuor modis formaliter. 425.b.c
Damnatorum qualis. 426.a
Blaſphemiæ verba ſciens nemo vſurpet. 427.a
Maledicta in ſanctos blaſphemiæ ſunt. 426.c 427.a
In quo propriè conſiſtat blaſphemia. 426.c
Opponitur religioni 428.b. 427.c. infidelitati affinis eſt. 428.a,b
Poteſt fieri in res ſacras. 428.a
Quomodo in ſe habeat malitiam infidelitatis. 428.b c
Blaſphemia in ſpiritum ſanctum quot modis poſſit accipi. 427.a 429.a
Quid ſit. 427.a. & ſeq 429.a
Quotuplex. 430.b
Velle vt peccatum placeat Deo, blaſphemia eſt. 1330.d. 1332.a

Bogomiles hæretici.

Negarunt omnes orationes, præter Pater noſter. 1277.b

Bonum.

Bonum ſenſibile dupliciter conſideratur. 549.a.b
Bonum naturæ & bonum gratiæ omnium fundamentum. 563.c.d
Aliud perfectum, aliud imperfectum. 574 c
Bonum vno modo, malum multis euenit. 676.a. b. 741.b. 874.c 1126.d.
Tantùm malo contrarium eſt. 681.d.c. 716 e
Bonum morale & verum practicum quomodo æquè latè pateant. 779 c.
Bonum morale habet ordinem ad plures animæ potentias. 779 c.d.
Non attingitur niſi per plures ſpecies virtutes morales. 779. d
Bonum eſt ſui communicatiuum. 843.d
Bona Temporalia qualia ſint, & quomodo in oratione petenda. 1258.d

Breuiarium.

Breuiarium Romanum omnibus commendatur. 1287.b
Breuiarium Eccleſiæ vel ſui ordinis recitare quiuis tenetur. ibid.
Formula Breuiarij Romani quomodo obliget. 1287.c

Bucerus.

Omnes actiones infidelium peccata aſſerit. 374.a.& ſeq.
Refutatur. 375.b.& ſeq.
Peſſimos Euangelij fructus oſtendit. 76.d.

Cæcitas.

Mentis cæcitas vitium oppoſitum dono intellectus. 431 a.b
Oritur communiter ex luxuria. 432.a.b.
Tollit penitus cognitionem. 432.a
Præcipitat in omnia peccata. 432.b

Cæcus.

An & quando poſſit eſſe aduocatus. 1065.d

Caluiniſtæ.

Quantopere inter ſe & cum Lutheranis de ſenſu ſcripturarum contendant. 113.b. 116.c. 117.d
Quàm ſint bilingues & trilingues etiam Gramatici. 113.a
Lutheranos pro hæreticis condemnant. 138.a,b

Caluinus.

Qualenam conſtituat obiectum fidei? 19.c
Vult fidem eſſe euidentem. 58.b.& ſeq.
Soluuntur eius argumenta. 61.b
Gloriatur ſe melius ſcire veritatem quam antiqua Eccleſ. 72.a
Qua regula diſtingui ſcripturam canonicam à non canonica? 122.c.
Caluino non placet Monarchia. 205.a
Obiicit contra primatum Pontificis Romani. 208.c. 209.a
Soluitur eius obiectio. 209.b.
Irridet fidem implicitam. 297.c. 298.a
Refutatur ibid.
Malè definit fidem. 331.d
Impugnat diſtinctionem fidei formatæ & informis. 334.c. & ſequent.
Refutatur. 335.c
Aſſerit omnes infidelium actiones eſſe peccata. 374.a
Refutatur. 375.b.& ſeq.
Alium hæreticum morte mulctari curauit, & factum defendit. 410.b
Eius error circa charitatem. 504. c. 505. a
Fatetur charitatem perfectiorem fide. 506.c
Putauit ſemel habitam non poſſe amitti. 512.d
Abuſus eſt teſtimonio D. Auguſtini ad corrumpendam orationem Dominicam. 1257. c & ſeq.
Vocat iteratas repetitiones orationum battologiam. 1277 d
Non vult vt oretur niſi lingua vulgari. 1278.a.b
Adorationem Euchariſtiæ idololatriam appellat. 1437.c.d. & ſeq.

Cambium.

Quid ſit. 1185.a. & ſeq.
Succeſſit illi venditio. 1185.d
Cambium aliud ſimplex, aliud mixtum. 1185.c
Differt à mutuo. 1185.c.d
Cambia vocantur impropriè omnes contractus, qui pecunia exercentur. 1186.b
Cambium cuſtodiæ quid. 1186.b. 1189 c. an licitum ſit. ibid.
Cambium diuerſarum pecuniarum eſt licitum. 1186 c
Cambium aureorum nummorum cum nummis vilioris metalli an & quomodo licitum. 1187. & ſeq.
Cambium pecuniæ vel frumenti non licitè fit in loco vbi propter copiam valet, vt tantum ſoluatur in alio loco, vbi propter inopiam plus valet. 1188. c. 1189. c. & ſeq.
Idem dicendum de alio tempore. 1189 b
Niſi quid contractum iuſtum reddat. 1189 c. d
Cambium mixtum lucroſum an iuſtè exerceri poſſit quæritur in quinque cauſis. 1190.d & ſeq.
Ratione ſolius temporis, quo ſolutio expectatur vſurarium eſt. 1191.b. c
Ratione lucri interuenientis vel damni, licitum eſt 1191.c.d.
Item ratione loci per literas. 1191. e & quo maior eſt diſtantia loci, eo maior compenſatio peti poteſt. 1192.a
Non item dicendum de longitudine temporis, quo ſolutio expectatur. 1193 b.c
Cambium ſiccum vel fictum an licitum. 1192.d
Cambium mixtum licitum eſt ratione abſentiæ pecuniæ ſecundùm locum. 1192.b.c
Item ratione officij à Repub. approbati. 1192.c
In cambio ratione interuenientis lucri vel damni quæ conſideranda. 1195.a.b
Item ratione abſentiæ ſecundum locum. ibid.
Copia & inopia camporum & campſuatiorum æſtimationem variat. 1195.c
Cambiorum ſex genera approbantur. 1196 b.& ſeq.
Cambia exercere cui & quo iure prohibitum. 1196.c.& ſeq.

Canonici libri.

Quinam ſint, qui non. 241.d.c.& ſeq.
Ab Eccleſia determinandi ſunt. 241.c. 244. b.c
Enumerantur à concilijs antiquis & recentibus. 242.a
Aliqui aliquando in dubium vocari. 243.a
Alij poſſunt dici maioris auctoritatis, quàm alij. 243.d. e
Diuinam & infallibilem habent auctoritatem. 246.d

Canonicus ſcriptor.

Quis? 240. d.c.& ſeq.
Agitur potius à Spiritu ſancto, quàm agit. 241.a b.& ſeq 245 d
Differt a Pontifice definiente. 240.c. & ſeq. item ab Eccleſia. 245 d

Canonizatio Sanctorum

Nititur humanis teſtimoniis. 229.c. 230 b. c. 238.e
Eſt infallibilis. 230.b
Ad Eccleſiæ ædificationem & Papæ officium ſpectat. 230 d
Illam veram eſſe fide tenendum. 231.b.c

Cantus.

Vtrum cantu ſit laudandus Deus & quare. 1415.c.& ſeq.

Digitized by Google

Cantus & vſus inſtrumentorum muſicorum quomodo ſeddatur illicitus in templo. 1417.b

Cardinalis.

Cardinalis Presbyter non niſi 64.teſtibus deponitur.1061.a.b.Diaconus verò 27.ibid. Epiſcopi Cardinales an abeſſe poſſint à ſuis Eccleſiis. 1710.d

Caro.

An in vlla neceſſitate liceat veſci carnibus humanis. 1638.b.& ſeq.

Caro hominis an poſsit eſſe medicamentum. 1639.e

Caſtitas.

Quid ſit. 1698.d.e.& ſeq.

Quomodo Religioſi peccent contra votum caſtitatis. 1747.b

Apoſtoli habuerunt votum caſtitatis. 1738.a.1739.a

Item B.Virgo. 1738.c.d

Catechumeni.

Quomodo pars Eccleſiæ. 134.b

Quando dicantur Chriſtiani. 360.e

Ante baptiſmum deficientes inter quos infideles numerandi. 380.e

Catholicum.

Quid? 139.d.162 b.& ſeq.

Eccleſia quot modis dicatur catholica. 139.b.c.& ſeq.

Cautio.

Eſt neceſſaria ad vſum prudentiæ. 793.c.d

Eſt eius pars integralis. 789.c.798.a

Eſt machinatio contra impedimenta. 789.e.793.c.d

Cenſus.

Quid ſit. 1169.a & ſeq.

Licitè vendi poteſt. 1169 b.1174.b

Numeratur inter bona immobilia. 1171.c.1175.d

Alius conſignatiuus,alius reſignatiuus. 1171.c.d

Reſignatiuus quomodo conueniat cum Emphyteuſi? ibid.

Alius redimibilis,alius irredimibilis. 1179.e

Cenſus vendi poteſt ex rebus mobilibus,immobilibus vſu conſumptibilibus, fructificantibus tamen.1171.c. cenſibus. 1171. a. ex perſonis. 1172.b

Cenſus pluris non poteſt vendi,quàm res valet, ex qua vtilitas capitur. 1172.e

Cenſus emptio ſæpè palliat vſuram. ibid.

Cenſus perit re pereunte,in qua fundatur. 1173.b

Cenſus venditur ex re certa,immobili,fructifera. 1174.a

Cenſus fructuarius & pecuniarius poteſt vendi. 1174.d

Item certæ vel incertæ penſionis. 1174.e

In perpetuum vel ad tempus. 1175.a

Cenſus vitalitius quis. ibid.

Perpetuus ex quibus rebus non poſſit vendi. ibid.

Emptio iuſta cenſus ex quo conſideretur. 1175.e.& ſeq.

Cenſus lucrum vſurarium non eſt. 1176.b

Cenſus vnius anni,cui mortale periculum ſubeſt, non poteſt licitè minoris emi,quam ſit ſumma penſionis. 1176.e

Quod ſtatuatur iuſtum precium cenſus. 1177.b

Cenſus temporalis acceſſione periculi,minoris æſtimatur. 1177.c

Poteſt addi pactum de retro vendendo in fauorem cenſuatij 1178.e & ſeq. item in fauorem cenſualiſtæ. 1179.d.e.& ſeq.

Probabile eſt poſſe addi pactum de retroemendo & retrouendendo ſimul eodem tempore.1182.b.c.diuerſimodè tamen.1182.c.d. & ſeq.

Probabile eſt poſſe addi pactum aſſecurationis. 1183 b.& ſeq.

Cenſus emptio & venditio vt licita ſit requirit vndecim conditiones. 1184.d.e

Cenſualiſta.

Quis ſit. 1169 a.1171.a b

Non poteſt cenſum petere, ſi res in qua cenſus fundatur pereat. 1173.b & ſeq.

Niſi cenſuarius ſit in cauſa. 1173.b.& ſeq.

Cenſuarius.

Quis ſit. 1169.a

Quomodo poſſit rem alienare,quæ cenſui ſubiecta eſt,& in quibus caſibus. 1184 b.c

Centuriatores.

Primos patres Eccleſiæ reprehendunt in variis articulis fidei. 74.a & ſeq.

Liberum arbitrium tollunt.74.c.item bona opera.74.b Martyrium irrident. ibid.

Sanctorum inuocationem reiiciunt.74.b.c. Virginitatem prætera, dies feſtos quadrageſimam,monaſticum inſtitutum,miſſam denique, & Romanam Eccleſiam caput aliarum cum S. Cypriano non agnoſcunt. 84.c & ſeq.

Seipſos in ſua hiſtoria hæreticos conuincunt. 170.e.171.a

Cerimonialia.

In lege veteri duplices generis erant. 1306.e

Certitudo.

Fidei certitudo eſt vnus ex fructibus Spiritus ſancti. 364.c

Eſſentialiter eſt in potentia cognoſcente, participatiuè etiam in appetitu. 453.b.c

Charitas.

Quid ſit. 487.a.488 d

Charitatis finis. 310.

Charitas eſt quædam amicitia. 320.c.499.a.500.c.583.d.599.b

Facit omnium virtutum actus perfectos. 332.d

An ſit forma eſſentialis vel accidentalis fidei. 333.b.c

Quare dicatur forma virtutum. 498.e.504.d.506.d.507.c.d

Duplicem perfectionem fidei tribuit. 333.d

Eſt veſtis nuptialis. 335.e.505.e

Ea remota,omnia alia nihil valent ad vitam æternam. 335.c.d. 504.d.506.d.e.507.c.d

Charitate perfectius acceditur ad Deum,quàm fide. 573.d.469.e

Qua ratione verſetur circa Deum.449.a.470.a 497.a.e.505.e.511.a.555 a.b.545.b.c.& ſeq.

Charitas Deus eſt. 487.d.491.d

Quomodo à Theologis accipiatur. 487.c.d.488.c.d

Eſt aliquid creatum in anima 489 a & ſeq.probatur.489.c.& ſeq.

Eſt primarius fructus Spiritus ſancti. 491.a

Charitas noſtra eſt participatio Spiritus ſancti. 491.d.e.492.a b & ſeq.

Eſt ſummum huius vitæ bonum. 492.d

Ordinis ſupernaturalis. 943.a

Quomodo eius effectus ſit infinitus. 493.b.c

Charitatem eſſe habitum,probatur.494.a.b.c.& ſeq. eſſe virtutem. 495 d & ſeq.

Ex omnibus virtutibus maximè inclinat ad actum. 494.d

Quomodo ſit quid nobilius anima. 496 a.& ſeq.

Eſt ſpecialis virtus & ab aliis diſtincta. 497.a. & ſeq.498.c. & ſeq. 537.c.& ſeq.

Omnes virtutes continet,& omnibus imperat. 498.c.d.564.e 586.b

Omnes conditiones amicitiæ continet. 500.e.501.b

Charitas iuſtorum vera eſt amicitia. 50..b.c.& ſeq.

Eſt maxima omnium virtutum. 504.d.505.b.511.a

Eadem licèt ſit erga Deum & proximum, elicit tamen actus diuerſos. 505.a.b

Nunquam excidit. 505.b

Quomodo radix & fundamentum ſalutis. 506 e

Etiam remiſſa eſt perfecta virtus. 507.e

Quod ſit eius ſubiectum. 509.a.b.& ſeq.

Quæ eius cauſa efficiens. 509.a.b.& ſeq.517.e. & ſeq.

Quomodo virtus naturalis & ſupernaturalis. 510.a.b

Ipſa & eius perfectio quatuor modis conſiderari poteſt. 510 e 511.a.& ſeq.

Charitatis perfectio quanta in ordine ad obiectum. 511.b.in ordine ad ſubiectum.511.a.in ordine ad actus elicitos. 511.a.b.c. in ordine ad actus imperatos. 512.d

Eius intenſio eſt gratuitum Dei donum. 511.b c.d

Secundariò poteſt æſtimari ex noſtris diſpoſitionibus. ibid.

In actibus elicitis habet tres gradus perfectionis. 512.a.b.& ſeq.

Charitatis ſumma perfectio eſt tantum beatorum. 512.a

Secundus gradus eſt Epiſcoporum & Religioſorum. 512 b

Tertius eſt in iis,qui ſunt ſine peccato mortali. 512.c

In actibus imperatis iidem tres gradus perfectionis ſunt. 512.d.e

Primus eſt incipientium. 512.e.514.d.e

Secundus proficientium. ibid.

Tertius eſt perfectorum. ibid.

Charitatis perfectio ex parte ſuorum obiectorum augeri non poteſt. 513.d.e.514.c.d.e

Extenſiuè augeri poteſt actualiter,non habitualiter. 513.d.e.& ſeq

Intenſiuè augeri poteſt in infinitum. 514.a.b.& ſeq.

Eſt participatio infinitæ charitatis. 515.b

Eius augmentum comparatur illuminationi ſolis. 515.d.e

Charitas Chriſti omnium maxima. 515 c.516.a

Qua ratione augeatur intenſiuè. 516.c.d.& ſeq.

Non fit per additionem entitatis realiter diſtinctæ. 517.a.b. ſed per nouum modum formaliter diſtinctum. 517.c.d

Cauſſa huius augmenti principaliter Deus eſt, ſecundariò homo iuſtus. 517.e.& ſeq.

Charitas effectiuè à ſolo Deo augetur. 517. e. meritoriè à iuſto. 518.a.b

Augetur per quemlibet ſuum actum.518 b.5. & ſeq. idque ſecundum totam latitudinem intenſionis actus. 521.d.e

Quo actus eſt diuturnior & magis meritorius ex aliqua circumſtantia charitatis,eo magis augetur charitas,aliàs non. 522.a.b. & ſeq.

Non augetur per actus aliarum virtutum, licèt à Charitate imperentur. 522.d.e

Quomodo non ſemper ſtatim augeatur. 523.a.b

Quilibet remiſſus actus charitatis auget gloriam. 523.b c.524.d

Charitatis actus remiſſi quando & quomodo habitum minuant. 525.e.526 a

Charitatem a[illegible] peccato mortali probatur. 526.c.d.& ſeq.

Corrumpi per peccatum mortale demeritoriè & effectiuè.528. c.d & ſeq.

Demeritoriè peccato omiſſionis,effectiuè commiſſionis. 529.c.d

Poteſt per diuinam potentiam in homine minui. 530.b.c.& ſeq.

Vt aliquid ex charitate diligatur,quid requiritur? 535.c

Per charitatem diligi ſecundùm ſe quid? 635.d

Charitate nos ipſos diligimus non amore amicitiæ, quodammodo tamen. 535.b.c

Ex charitate proximus diligendus. 555.d
Dæmones & damnati minimè. 535.e & ſeq.
Varia obiecta charitatis. 535.b.& ſeq. 538.b
Reuocantur ad quatuor genera. 538.c
Ex charitate quantùm & quomodo diligendum corpus. 536.d.e.& ſeq.
Charitas Dei & proximi quomodo vna & eadem ſpecie. 537.e. 538.a. 671.e
Ex charitate proximus diligendus eſt licèt peccet. 538. c.d. & ſeq vel nos odio proſequatur. 540.a.b.& ſeq.
Charitatis ordo quomodo intelligendus. 541.d.e
Aliud alios magis diligitur tripliciter. 542.c
Obiectiuè, appretiatiuè, & intenſiuè. 542.e
Quod ex charitate magis diligendum eſt, obiectiuè & appretiatiuè magis diligendum eſt, non intenſiuè neceſſariò. 543. a. b. & ſeq.
Charitas inclinat ad magis intenſiuè diligenda ea, quæ ſunt magis diligenda, præceptum tamen nullum extat tale. 544.b
Ex charitate Deus ſuper omnia diligendus. 545.a b & ſeq
Idque obiectiuè & appretiatiuè. 546.a.b
Charitatis inclinatio eſt ad Deum diligendum maior quàm ad noſmetipſos. 546.d.e
Charitatis inclinatio non repugnat inclinationi naturali, ibi.& ſeq.
Charitatis actu diligere quid ſit. 550.a.b
An quis teneatur ſe magis diligere quàm proximum. 550 a.b quando non. 550.b.c.& ſeq
Charitatis ordinem non violat, qui vt ſubueniat patri ingreſſum religionis vel alium ſpiritualem profectum prætermittit. 550.e. & ſeq.
Quæ bona ſpiritualia debet ſibi quis magis velle, quàm proximo. 551.a
Charitate carere nunquam debemus velle. 552.b
Charitatis ordo quis ſeruandus in rebus ſpiritualibus in ordine ad proximum & ſeipſum. 553 d e.& ſeq.
Ordo charitatis recitatur. 553.d. 560.a
Communitatem quomodo magis amare debeamus, quàm noſipſos. 555.b c.& ſeq.
Proximi ſpirituale bonum quomodo & quando magis diligendum quàm noſtrum temporale. 555.e.& ſeq.
Magis diligendus eſt vnus proximus, quàm alius internè & externè. 559.d e.& ſeq.
Quomodo omnes æqualiter diligendi. 561.b.e.& ſeq.
Dilectionis duplex principium. 561.e
Qui ex proximis magis diligendus ſit tres regulæ dantur. 561.c. & ſeq.
Quis appretiatiuè, quis obiectiuè magis diligẽdus? 562.a.b.& ſeq.
Publica perſona magis diligenda, quàm priuata. 566.e
Ordo charitatis manebit in cœlo. 566.d.e. quomodo? ibid.
Charitatis habitus operatiuus eſt ſimpliciter perfectior habitu miſericordiæ. 581.d.e
Charitatis magis aut minus meritum vnde ſpectetur. 570. b. c. & ſeq.
Charitate inclinamur ad diligendum omnia, vt oportet. 575.a
Charitas & miſericordia diſtinguuntur. 580.b.e
Charitas in homine melior miſericordia, contrà in Deo. 581.c.d
Charitatis actus in quo conſiſtat. 567.b
Amari quid ſit. 567.b
Charitatis amor qualis ſit actus. ibid.
Diligere amicum eſt magis meritorium, quàm diligere inimicum. 570. e.& ſeq
Amor inimici quomodo includat amorem amici, quomodo non. 570.& ſeq.
Amor inimicorum eſt indicium maioris charitatis habitualis. 572.a
Dilectio inimicorum cur magis laudatur? ibid.
Charitas noſtra non poteſt habere actum infinitum. 572.d
Charitatis actus eſt infallibilis diſpoſitio ad gratiam. 596. a. & quam ob cauſſam. ibid.
Charitatis præcepta explicantur. 753.b.c.& ſeq.
Ex charitatis præcepto diligendus Deus vt vltimus finis. 754. e. qua ratione? ibid & ſeq.
Charitatis præceptum an poſſit perfectè impleri in hac vita. 756. e.d & quomodo. ibid.& ſeq.
Hoc præceptum in venialibus ne venialiter quidem violatur. 758.e.d
Hoc præceptum in hac vita in quibuſdam caſibus impleri debet. 758.e.& ſeq.
Inſtante morte potiſſimum. 760.a.b
Non ſemper peccat, qui hos caſus non obſeruat. 760.c.d
Charitatis præceptum erga proximum probatur. 760.e. 761.a
Conueniebat vt hoc præceptum expreſsè daretur. 761.b.c
Quomodo diligendus proximus. 761.d.e
Charitatis ordo eſt in præcepto. 762.d.e.& ſeq.
Charitatis eſt vita ſpiritualis animæ. 1015.c.d
Vtrùm omnis perfectio charitatis præcepta ſit. 1680.e

Chriſtianus.

Chriſtiani quare ad fidem conuerſi. 70 e.& ſeq.
Chriſtiani facti quantum mutentur. 75.b 76.b.& ſeq.
Quomodo inceperint ſecundùm Ioſephum. 82.e
Chriſtianorum fides & mores ab ipſis perſecutoribus laudantur. 82.d.e.& ſeq.
Chriſtianorum perſecutores, Deo vindice, ſemper puniti. 83. c. d. & ſeq.
Chriſtianæ fidei prædictiones per prophetas. 85.c.d.& ſeq.
Chriſtianorum doctrina nihil contra, multa ſuprà rationem habet. 87.b.c.& ſeq.
Chriſtianæ religionis ordo pulcherrimus. 88.c.d
Eius doctrina ſimplex & efficax. 88.e.& ſeq.
Chriſtianorum gradus & differentiæ. 136.b.& ſeq.
Chriſtianum nomen quid? 136.e.& ſeq.
Chriſtiana Eccleſia antiquior Scripturis. 159.d
Chriſtianus quis. 360.c.d
Chriſtianiſne liceat habere dominium proprium rerum externarum. 1003.d.& ſeq.
Non licet illis vendere arma infidelibus. 1132.a
Chriſtianorum libertas in quo conſiſtat. 1678.a.b

Chriſtus.

Qualis fuerit, teſte Ioſepho Iudæo hiſtorico. 82.d
Eius laus multiplex. 90.b.c
Efficacitas eius in dicendo & docendo. 92.b.c. & ſeq.
Vulgari & ſimplici ſtylo vſus eſt. 91.d.e
Quomodo in Eccleſia petra, fundamentum, lapis angularis. 189.a. b.& ſeq.
Quomodo ſolus fundamentum, lux mundi, Pontifex, Epiſcopus, doctor & paſtor animarum? 190.a.b
Chriſti humanitas quomodo nos facit beatos? 297.c.& ſeq.
Quomodo neceſſarium ſemper eſt ad ſalutem, credere Chriſti humanitatem, & eius incarnationem? 299 e.& ſeq. 305. e.& ſequentibus.
Quomodo id neceſſarium eſt ſimplicioribus? 309.a.b.& ſeq.
Chriſtus in Euchariſtia adorandus. 310.e
Eſt proximus noſter & magis diligendus, quàm noſipſi. 555. a. e. eius dignitas. ibid.
Nullum præceptum nouum induxit præter ea, quæ ſpectant ad fidem Chriſtianam. 1661.e.& ſeq.
Nulli homini ſubditus ſe Pilato iudicandum ſubiecit. 1023.d.e
Vt homo non fuit omnium dominus. 1023.d
Quomodo vnicus Mediator, & tamen ſancti mediatores. 1170.c.d. & ſeq.

Chymici.

Quid ſit de ipſis ſentiendum. 1474 a.b

Circumſpectio.

Eſt pars integralis prudentiæ. 789 e. 798.a
Eſt animaduerſio circumſtantiarum rei. 789.c. 793.b.c
Ad rectum vſum prudentiæ neceſſaria eſt. 793.e

Circumſtantiæ.

Faciunt actiones humanas bonas vel malas. 793.c

Ciuis.

Eſt pars ciuitatis. 834.a. qualis ibid.
Non poteſt reddere ciuitati æquale. 836.b
Poteſt fieri pars alterius Reip. vel nullius. 834.a.b

Ciuitas.

Quid? 739 b

Clementia.

Quid ſit? 1600.e

Clericus.

Quis ſit. 416.e.d
Qui habet minores ordines, permittitur ad matrimonium. 417.a
Poteſt deponere officium & habitum ibid. modò abſit contemptus, aliàs erit apoſtata. 417.b.e
Tenetur Clericus detegere proditionem. 646.a
Irregularis propterea non eſt, licèt mors accuſati ſequatur. ibid.
An clericis ſemper in bello parcendum? 720.c.& ſeq.
Quomodo liceat eos ſpoliare? 722.b.e
An & quibus illicitum bellare? 726.d.e.& ſeq.
Quomodo liceat illis intereſſe bello, & milites hortari. 727.c
Illicitè pugnantes irregulares fiunt. 727. d.e. aliàs minimè. 727.e. 730.d & ſeq.
Quo iure prohibeantur bellare. 728.a.b
Diuino iure illicitum eſſe probatur. 728.e. 729.a. obiectiones ſoluuntur. 730.b.c.& ſeq.
Clericum percutiens excommunicatur. 754.c
Percuſsio talis ſacrilegium eſt. 799 d
Clerici non recitantes horas canonicas, reſtituere debent fructus beneficij. 908.d
Ludentes alea mortaliter peccant. 920.c.& ſeq.
Prohibentur venari. 976.a
Si venentur, quantum peccatum committant. 976.a b
Non licet illis occidere. 987.e.& ſeq.
Non eſt tamen peculiare ius diuinum hac de re. 988.a
Clericus inuaſus quomodo ſe gerere debeat. 991.d
Si aliquem occidat, deponi & brachio ſeculari tradi debet 992.d
Superior verberans clericum ſubditum quam pœnam incurrat, & quomodo peccet. 994.c.& ſeq.
An clerici poſſint accuſare, & quando 1035. b. & ſeq. an etiam in

Digitized by Google

cauſſa ſanguinis ſine irregularitate. 1035.d.e.1036
An & quando poſsint eſſe aduocati. 1066 d
Quomodo poſsint negotiari, quomodo non. 1130 e
Clerici vel miniſtri noui Teſtamenti quot excellentiis differant à Leuitis veteris legis. 1311.d.e
Clericis in maioribus ordinibus conſtitutis ſtatuto Eccleſiæ matrimonium intre prohibetur. 1356.e.1357.a.b & ſeq.
Clericorum ſtatus probatur. 1671.1672.& ſeq.
Vtrum iure diuino ſit inſtitutus. 1674.b.1675.d.e

Columbarium.

Columbarij dominus reſtituere debet damna data à ſuis columbis. 916.b
Quando liceat habere columbas. 916.b e

Concilium.

Quæ ſint eius munia. 30.d
Cuius ſit concilium conuocare. 211.e.d.216.e.270.e.& ſeq.
Concilij Nicæni canones aliquot perierunt. 211.e
Concilia generalia approbant primatum Pontificis Romani. 211.e d.& ſeq.
Concilium generale Septimum & Tridentinum approbant traditiones. 266.b
Concilium quid? 269.e.& ſeq.
Quotuplex. ibid.
Generale quid? ibid.
Qui ad illud adhibeantur. 270.b
Prouinciale quid? 270 e.Epiſcopale quid? ibid
Concilia generalia ſine Papæ auctoritate infallibilia non ſunt, ea accedente ſunt. 270.e.271.272.274.& ſeq.
Concilij nomine indignum eſt conciliabulum. 270.d.e
Concilia quatuor præcipua generalia à Pontificibus conuocata & confirmata ſunt. 271.b.e
Concilium vniuerſale non eſt ſuprà Pontificem. 292.a.b
Concilium Pontificis auctoritate confirmatum, Pontificis auctoritatem habet. 271.b
Quæ Concilia per Pontifices confirmata. 272.d.e
Aliqua Prouincialia à Papa confirmata. 273.a. Vnum Epiſcopale. 273.b
Concilium omne ſine Papa eſt ἀκέφαλον nec repræſentat perfectè totam Eccleſiam. 273.d
A Concilio melius, quàm à ſolo Pontifice definiuntur fidei controuerſiæ. 273.e.274.a
Concilij Patres poſſunt dici Papæ conſiliarij. 275. b. ſunt iudices. 275.a & ſeq.
Concilium in Spiritu ſancto legitimè congregatum quid? 275.e
Concilia antiquitus nihil definiebant in controuerſiis fidei niſi accepto Papæ decreto. ibid.
Concilium Conſtantienſe quomodo approbatum. 277.a.b
Concilium non remittendum. 279.b.e.381.d
Concilium Epiſcopale poteſt errare. 311.d
Concilium & Pontifex non definiunt quæcunque dicunt. 336.b. 353 b.e & ſeq.

Concio.

Concionati non omnibus competit. 1674.e

Concupiſcentia.

Quomodo actus elicitus temperantiæ. 837.d
Eſt etiam materia temperantiæ. ibid.
Eſt mala non tamen peccatum. 981.d
Quomodo illi reſiſtendum. 993.e
Concupiſcentia ſecundùm hæreticos eſt peccatum. 114.d

Confeſſarius.

Peculiariter corripere tenetur pœnitentem. 640.a
An ſi monere negligat pœnitentem, vt reſtituat, ipſe reſtituere teneatur. 887.e.& ſeq.
Debet cogere eum, qui non habet legitimam cauſſam aliena retinendi. 941.b
Licitè abſoluit pœnitentem ſecundùm eius probabilem opinionem. 974.e

Confeſſio.

Eſt actus exterior fidei. 317.d.& ſeq.
Poteſt ad aliquam aliam virtutem pertinere. 319.a.b
Quomodo pertineat ad fortitudinem. 319. e.& ſeq.
Confeſſio fidei non omni, ſed aliquo tempore eſt neceſſaria. 320. b.e.idque in duobus caſibus. e.d
Omiſſio eius quando contingat. 321.a
Confeſſionem fidei ad ſalutem neceſſariam negant hæretici. 319. e.& ſeq. 323.b.e
Refutantur. 320.a

Confirmatio.

Confertur ſæpè non vtenti ratione. 511.a
Secundùm multos non eſt de neceſſitate. ibid.

Conſanguineus.

Conſanguinei quare & quomodo ac ordine magis diligendi. 563 d

Conſcientia.

Conſcientia bona ſpem præmij magnam dat. 447 e.d
Contrà mala. 447.d.450.d
In conſcientia dubia parendum Superiori. 714.d.& ſeq.

Conſideratio.

Quare requiratur. 797.a

Conſilium.

Conſilij donum pertinet ad v.m intellectiuam. 364 a.b
Quale iudicium contineat. 364 b
Quomodo practicum? 364.b.e.
Munus eius. 796.b.797.a.obiectum & vſus. 795.a
Eſt ex ſeptem donis Spiritus ſancti. 765.a b
Aptè reſpondet virtuti prudentiæ. 796.a
Manet etiam in Beatis. 797.a
Conſilij & præcepti quæ differentia. 1679.e.& ſeq.

Conſilium Euangelicum.

Non præcipitur. 1039.a.1325.e.d
Ferè continetur actibus heroicis. 1039.a
Negatiuè vel contrariè aliquid illi opponitur. 1334.a
Negatiuè oppoſitum poteſt eſſe materia voti. 1334 e
Opera conſilij diſtinguuntur ab operibus præcepti. 1339.d.e
Iurans contra conſilium diuinum quomodo peccet. 1394.e
An conſilia alia præter ſua vota Religioſi ſeruare teneantur. 1748.a
Conſilia quando de meliore bono. 1681.b
Conſilium & præceptum, in Scriptura quomodo diſcernenda. 1680.e

Conſtantinus Imperator.

Iuſsit templa idolorum claudi 389.b.e.390.e.391.a

Conſtantia.

Quid ſit. 1582.d

Conſultatio.

De quibus rebus ſit. 780.e.d
Longa ſit. 782 d.& ſeq.
Eſt actus Eubuliæ. 790.e.797.b
Fit ratiocinando & quærendo. 792.a.793 a
Eſt caput prudentis definitionis. 793.a
Prudentiæ deſeruit. 796.a
Quomodo in Beatis. ibid.
Quæ requirat. 797.e

Contentio.

Quid ſit. 687.e.& ſeq.
Eſt peccatum mortale. 688.b.& ſeq.
Vnde naſcatur. 688.b. Quot modis contingat. 688.d

Continentia.

Quid ſit. 1600.e

Contractus.

Contractus innominati qui? 874.d.1095.a.1128.a
Contractus quid ſit. 1093.a
Eius iuſtitia & iniuſtitia ex quo æſtimanda. 1093.e.1217.a
Contractus ſpecies variæ. 873 874.1093.1094.1185.
Contractus quando perfectus & abſolutus. 1111.a
Quando de incertis & futuris, iuſtus eſt. 1112.a.& ſeq.
Quomodo nullus, quando vitium rei venditæ tacetur. 1121. d.e. 1122.a.& ſeq.
Contractus poſſunt ſimpliciter, vel mixti cum aliis fieri. 1178.b.& ſeq. 1184.
Ex parte contrahentium quot modis iniuſti ſint. 1217. a.vel inualidi. 1217.e.d
Num ſemper iniuſti, quibus res aliena venditur. 1217.d.e

Contumelia.

Eius ratio in quo conſiſtat. 1071.a.1072.a.b.1074.a.b.1078.d.e
Non differt ſpecie à conuitio. 1071.d
Aduerſatur iuſtitiæ commutatiuæ. 1072.a
Infert deſpectum auferentem honorem. 1072. a. 1084. d. e. & ſequent.
Abſenti, præſenti, per ſe & per alium fieri poteſt. 1072. e. 1077.a.b
Ex illa oritur obligatio reſtituendi. 1073 a
Oritur maximè ex ira, ſtultitia & ſuperbia. 1073.b.e
Fit communiter manifeſtè. 1085.a
Quomodo ſit peccatum mortale. 1073.d
Vel veniale aut nullum. 1074.a.b
Verba contumeliæ in ſuperioribus ſæpe non ſunt peccata. 1074.e
Contumelia ſine intentione lædendi alterius honorem, poteſt peccatum eſſe mortale. 1074.e
Quomodo patienter toleranda. 1075.b.e
Quibus de cauſis repellenda. 1075 e.& ſeq.
Tutiſsimum eſt ad illam tacere, vel moderatè reſpondere. 1075.e
Quomodo differat à detractione. 1075.d
Quare grauius peccatum, quàm detractio. 1084. d.& ſeq.
Obiectum eius. 1084.e
Quomodo differat à deriſione. 1088.e.& ſeq.
Contumelia Dei non diſtinguitur ſpecie à blaſphemia. 1089.a

Conuitium.

Quid ſit. 1071.d
Quando mortale vel veniale. 1073. d.e
Conuitium mortale vel veniale poteſt eſſe ſine contumelia. 1074.d.e

Digitized by Google

Vacat interdum culpa. ibid.

Correctio.

Correctio fraterna quid? 621. a & ſeq.
Quomodo differat à correptione. 621.b
Eſt actus miſericordiæ. 621.d 622.a.623.a.638.b.c. 640.c
Quomodo actus externus, quomodo internus. 621.d
Elicitiuè & imperatiuè eſt à charitate. 622.a & ſeq.
Directiuè à prudentia. 622.b
Eſt ſubleuatiua alterius miſeriæ, ſpiritualis maximè. 622.a.b.617.d 753 c
Pertinet ad officium honeſtæ amicitiæ. 622.d
Quomodo differat à correctione iuridica. 622. d. & ſeq. 626.d.& ſeq. 653 a b.663.& ſeq.
Correctionem fraternam non eſſe neceſſariam, error 623.c.d. Probatur. 623.e.& ſeq.
Correctionis fraternæ obligatio quando. 623. c. & ſeq. 632.c.& ſequent.
Quot circumſtantias requirat. 626.e.& ſeq 630 e.& ſeq. 632.e
Finis eius quis? 617 b.652.e.& ſeq. 642.c.644.
Quibus modis & gradibus adhibenda. 619.b,c.630 e.& ſeq.
Eius omiſsio quando peccatum. 630.& ſeq.
An & quando adhibenda ex malitia peccanti. 633 c.d
In dubio quando adhibenda. 634.a.b.& ſeq.
An adhibenda cum periculo vitæ vel grauis damni. 634 c.635.a.& ſeq. 638 d e
Correctio fraterna peccati venialis obligat ſub veniali. 635.d
Præceptum correctionis fraternæ an omnes obliget. 636. b c.& ſeq. quos maximè. 638.b c.& ſeq.
Peccator peccatorem quando & quomodo corrigere debeat 636.e 637 a.& ſeq.
Correctio hæc in Prælatis paterna dici poteſt. 639.a b.652.
Superior ab inferiori an & quomodo poſſit corrigi fraternè. 640. d.e.& ſeq.
Correptio iuridica quorum ſit & in quos. 640.b.c
Correctio fraterna quo animo adhibenda 641.c.& ſeq. ſine damno proximi. 642.b.e.& ſeq.
Correctionis fraternæ generales quædam obſeruationes. 641.e. 642.a.& ſeq.
Particulares. 641.e 643.a.& ſeq.
Correctio fraterna cuius præcepti. 643.d.e.& ſeq. 625.a.& ſeq.
Modus præſcriptus à Chriſto, quibus caſibus non obſeruandus. 645.d.e.& ſeq.
Quando ſeruandus. 651.a,b.& ſeq.
Tres gradus. 651.e.652.a
Prælatus in correctione fraterna eſt vt pater & iudex 651.e. Delatum quomodo poſsit punire. 653.b.c
Correctio hæc non extenditur ad pœnas iuridicas. 653.b,c
Si primus gradus profuerit, ſiſtendum eſt. 654. c.& ſeq 659 a b. aliàs non. 655 d e.656.a.& ſeq.
An à prima monitione ad Prælatum, vt ad patrem procedi poſſit. 658.c.& ſeq.
Correctione fraterna nihil proficiente an & quomodo procedi poſſit ad correctionem iuridicam. 662.e.661.a.& ſeq.
Correctioni fraternæ opponitur ſcandalũ actionum formale. 744.a
Eius officium. 744.a

Crapula.

Quale peccatum. 1645.b.& ſeq.

Creditor.

Semper habet actionem contra mutuatarium, vel emptorem pro capitali. 1113.d e.& ſeq.
Subit periculum dando capitale 1113.b.c d
Propter quod periculum poſſit plus recipere. 1112.a. & ſequent. 1115 c.d e

Crudelitas.

Quid ſit & quale peccatum. 1640.e

Curati.

An & quando fructus reſtituere teneantur. 1711.d.e.& ſeq
An teneantur reſidere. 1714.b.c.& ſeq.

Curioſitas.

Quid ſit, quot modis fiat, & quale peccatum. 1642.a.b.& ſeq.

Dæmon.

Dæmones an & quomodo credant. 338.d e.350.c d
Quare non habeant, & quomodo amiſerint fidem Theologicam. 351.a. b.& ſeq.
Quomodo poſſint diligi. 535.e.536.a
Quomodo decipiant homines per præſtigia & ſomnia, &c. 1455.c. & ſeq. fusè.

Damnati.

An & qualem habeant fidem. 350.c.d.& ſeq.
Damnati fideles quomodo ab infidelibus differant. 350.d
Illorum ſtatui repugnat fides & ſpes. 351.d.450.e.c
Damnatorum & reproborum diſcrimen. 452.b
Quomodo diligendi. 536.a
Poſſunt aliquid à Deo petere, non autem orare. 1260.e

Debitum.

Aliud reale, aliud perſonale. 944.c.945.a.b
Reale ſtrictius obligat & prius reſtituendum. 945.a b
Debita priuilegiata quæ. 945 c
Quando & quomodo liceat debita minoris emere. 1105.a.1114.b & ſeq.1117.d & ſeq.
Debita ex honeſtate & iuſtitia quæ. 1328.d

Decimæ.

Decimæ ex negotiatione & militia dandæ. 1572.c.d.1313.c.d
Decimarum ſolutione ſubiiciuntur bona externa Deo. 1242.a
Dantur ad alendos miniſtros Dei. 1241.c.& ſeq.
Decimarum ſolutio ex quibus virtutibus proueniat. 1242.a
Decimarum ſolutio quomodo poſsit tolli. 1308.e.1312 d.c
Decimas deberi miniſtris Eccleſiæ eſt de fide. 1309.a.b.& ſeq.
Decimas negantes aliena inuadunt. 1310.a,b
Excommunicantur vſque ad reſtitutionem. 1310.b
Decimarum ſolutio cuius iuris ſit. 1310.c
Ex decimis quo præcepto teneantur Eccleſiaſtici eleemoſynas dare. 1311.d
Decimæ datæ Deo & nouem partes retentæ quid ſignificent. 1311. c.1312.a
Earum obligatio qualis & quanta. 1312.b.c
Quot annorum præſcriptione reddatur homo liber à ſolutione decimarum. 1313.b
Decimæ ſoluendę ex omnibus rebus iuſtè partis 1313.c.d.1314.b.c
Decimæ aliæ prædiales, aliæ perſonales, aliæ mixtæ. 1313 c.d
Perſonales non ſoluuntur vbique. 1313.e
Nec eodem modo, quo prædiales. 1314.a.& ſeq.
Solis Eccleſiæ miniſtris ſoluuntur. 1314.c
Prædiales Parochis territorij debentur. 1315.a
Si Parochus non ſit, Epiſcopo. 1315.b.c
Perſonales ſoluuntur Parochis, à quibus ij Sacramenta percipiunt, qui ſoluunt. 1315.b. niſi conſuetudo contraria ſit.c
Decimæ quomodo poſsint cedere in vſus Laicorum. 1315.c.1316. a.& ſeq.
Laici eo iure non percipiunt decimas, quo Eccleſiaſtici. 1316.e
Qui teneantur ſoluere decimas. 1317.1318
Decimarum ius quale, & cuius iudicis. 1318.c

Deiectio, Vide Puſillanimitas.

Delectatio.

Poteſt eſſe de beatitudine formali. 445.c
Habet pro obiecto Deum. ibid.
Differt à ſpe. 446.a
Quid ſit. ibid.
Quando differt à gaudio. 571.c
Eſt etiam brutorum. ibid.
Eſt actus charitatis. 681.c

Denunciatio.

Iudicialis quæ. 1031.b. item fraterna. 1031.c
Quomodo differant inter ſe & ab accuſatione. 1131.c d
Denunciationis fraternæ finis. 1031.c
In denunciatione fraterna ipſe denuncians eſt loco vnius teſtis. 1042.a
Quæ crimina denunciatione fraterna, quæ iuridica aperienda. 1055.b Vide Accuſatio.

Depoſitum.

Quid ſit. 874.c. Non transfert dominium. 874.c.944.c
Pertinet ad iuſtitiam commutatiuam. 874.d
Quando & quo iure reſtituendum. 944.c
Depoſitum pecuniæ apud nummularium dicitur cambium cuſtodiæ. 1186.b.1189 c

Deſiderium.

Circa quid verſetur. 571.c.d
Non in hac, ſed in altera vita habebit finem. 573.a

Deſperatio.

Eſt peccatum in Spiritum ſanctum. 430.b.c.472.b.c
Abiicit diuinam miſericordiam. 430.c.469.d.470.d.467.a
Sequitur iudicium falſum. 467.b.469.c.d.& ſeq.
Poteſt conſiſtere cum fide. 468.a
Ex ſe peccatum mortale eſt. 469 d.c mater omnium aliorum. Non eſt maius odio Dei & infidelitate. ibid
Naſcitur ex luxuria & acedia 470.a
Per defectum ſpei opponitur. 470.d

Detractio.

In quo conſiſtat. 1075.d.e.1076.d
Vt plurimum occultè famam lædit. 1075.d.1077.b.e.1085.a
Quomodo differat à contumelia. 1075.e
Alia directa ſeu formalis eſt. 1077.c.d. quæ quatuor modis fit. 1077 d c
Indirecta ſeu materialis alia, quæ tribus modis perpetratur. 1077.c,d
Detractio fit per poſitiuum actum, vel per reticentiam & omiſsionem. 1077.c & ſeq.
Directè diffamans alterum peccat contra iuſtitiam, & tenetur reſtituere, non autem indirectè. 1077 a.b
Peccat ſæpè iudicio temerario. 1078.b
Detractio formalis genere ſuo peccatum mortale eſt 1078.c
Qui dicit verba, quæ diminuunt alterius famam, quod tamen non intendit, ſæpè omninò non peccat. 1078.d e.& ſeq.

Digitized by Google

Detractio incauta poteſt eſſe veniale vel mortale. 1079.a
Detractio quomodo ſit,ſi quis alterum diffamat in vno loco,qui in alio publica auctoritate diffamatus eſt. 1081.b.c.& ſeq.
Quando ſit peccatum in hiſtoricis principum peccata deſcribentibus. 1083.a
Quando ſit veniale vel mortale. 1083.b.c.& ſeq.
Non eſt leuis materia crimen dicere vni cordato viro, ſimiliter ſi quis,ſe audiuiſſe hoc vel illud de altero. 1083.d.e.& ſeq.
Eſt tamen leuis,ſi quis aliquem diffamatum in vna parte ciuitatis, diffamet in alteia. 1083.c.& ſeq.
Quomodo & quando leuius vel maius peccatum ſorto. 1084.d item contumelia. 1084.e.& ſeq.
Detractionis obiectum formale. ibid.
Detractiones audiens & non obſiſtens quomodo & quare peccet. 1085.b c.& ſeq.
Quomodo detractioni reſiſtendum,& cuius id ſit.1085.c.d.& ſeq.
Detrahentem audiens quomodo aliquando plus peccet ipſo detractore. 1086.a & ſeq.
Superior audiens detrahentem & nō corripiens ratione officij non excuſatur. 1086.c d
Vbi detractio inducit graue periculum,obſiſtendum eſt ſub mortali. 1086. d
Detractio & maledictio imperatiua aliquãdo æqualia peccata ſunt, aliquando vnum maius alio. 1092.c.d

Deuotio.

Definitur. 1242 c
Cauſſa eius intrinſeca & extrinſeca quæ? 1242.d
Effectus. 1241.d.e

Deus.

Quomodo hominibus loquatur.23.d.29.a.50.d,e.107.d,e. 109. e. 110.a
An docere poſſit falſum. 45.c.& ſeq.
Contrarium probatur. 49.a,b.& ſeq.
Quænam poſſit Deus. 47.c.56.d
Quomodo nos doceat. 107.d,e & ſeq.130.b,c,d
Deo ſoli videntur tributa,quæ principaliter illi tribuuntur. 109.e
Deum eſſe,vt vnum eſſe ratione naturali cognoſci poteſt. 289.a,b
Coniungimur illi quadrupliciter. 415.a,b
Eſt propriè & eſſentialiter ſua charitas,iuſtitia,bonitas,&c.
Eſt ex charitate ſuper omnia diligendus.545.a,b.& ſeq quomodo. 546.b.753.b,c
Vt eſt obiectum charitatis quot modis conſideretur. 545.b. & ſeq.
Continet in ſe omnia bona. 545.c.548.a,c
Se cognoſcit & fruitur per eſſentiam ſuam. 546.a
Cur magis diligendus quàm pater carnalis. 548.d
Quomodo diligendus ex toto corde,&c 512.c,d.545.a,b. 546.b. 568.d,754.a.656 d,c
Solus ſeipſum tantùm diligere poteſt,quantum eſt diligibilis. 568. c.& ſeq.
Poteſt diligi propter ſe,licèt ſimul diligatur propter mercedē vitæ æternæ. 569.a
Quomodo poſſit eſſe obiectum materiale odij. 665.c,d & ſeq.
Quomodo apprehendatur vt malus. 667.b
Odit peccatores. 668.b
Eſſe diligendum ex præcepto probatur. 753.b,c.& ſeq.
Vt vltimum finem ſummè appetitiuè. 754.c
Dilectione ſupernaturali.755.c.naturali.756,a. ex habitu Charitatis & gratia. 756.b
Non poteſt in hac vita perfectè diligi. 756.c,d
Quomodo in cœlo debeat remunerare merita hominum. 948.c
Non eſt acceptator perſonarum. 949.a
Habet poteſtatem faciendi ſupra & contra omnes particulares naturas rerum. 983.b.997.d
Solus eſt vitæ humanæ Dominus & non homo.1001.c.1002. a. & ſeq.
Quomodo ſolus orandus. 1161.d c
Non opus habet rebus noſtris. 1301.d.1306.a,b.1340.a

Deuteronomium.

Quare ſic dictum. 137.c

Dialectica.

Quomodo pars potentialis prudentiæ. 792.a
Ratiocinatur ex probabilibus. 792.a

Diſcordia.

Quid ſit. 685.a
Eſt genere ſuo peccatum mortale. 685.a.687.c
Numeratur inter opera carnis. 685.a
Vnde oriatur. 865.a.& ſeq.
In malo bona eſt. 687.a,b
Opponitur ſpeciali modo charitati. 687.c
Diſcordia in corde,ſeditio in opere 739.c

Diſcurſus.

Quid ſecundùm quoſdā? 39.c,d. & ſeq.Quid propriè?43.d,c.44 b
Diſcurſus Theologicus quomodo ab aliis differat. 45.a
Diſcurſu non cognoſcimus obiecta ſupernaturalia eſſe vera & infallibilia. 46.a,b
Non eſt in omni ordine aſſenſuum priorum & poſteriorum.44 b,c

Diſputatio & Diſputare.

De fide publicè diſputare ob bonum finem licet. 381.b,c & ſeq.alias non.
Cum hæreticis quomodo & quando inutilis diſputatio. 382.c
Quot modis ex conditione diſputantis illicita ſit. 382. d. item ex conditione auditorum. 383.b,c.& ſeq.
Si eſt vtilis,non omittitur ſine culpa. 383. c
Cum miniſtris hæreticorum plerumque inutilis eſt. 384.a

Diuitiæ.

Quomodo legitimè à diuitibus ſeruantur. 609.c.d & ſeq.
Superfluæ dandæ pauperibus. 606.a.b,& ſeq.
Sunt aliena bona. 607.d.e.& ſeq.

Diuinatio.

Quid ſit. 1453.d
Quotuplex. 1455.c
Diuinatio per ſortes. 1458.b
Vnde dignoſcenda ſuperſtitioſa diuinatio. 1458.d
Aſtrologi nonnulla poſſunt probabiliter diuinare ex garritu auiū, ſtellis,&c. 1460.a
Quando diuinatio ſit venialis vel mortalis. 1463.c.& ſeq.
Diuinatio per Pythones. 1457 c
Diuinationis,qua expreſsè inuocatur dæmon,nouem genera.1456 b.& ſeq.
Qua tacitè,duæ ſpecies,ſubalternæ. 1457.d,e

Docilitas.

Quid ſit. 789.c
Eſt pars integralis prudentiæ. ibid.
Neceſſaria ad prudentiam.792.c,d. ad conſultationem. 797.b

Dolus.

Quid ſit. 800.b.801. a
Accipitur in bonam partem. 801.c
Differt ab aſtutia. ibid.
Origo eius. 803.a

Dominium.

Dominium & ſeruitus quo iure inſtituta. 398.a,b,399.b,c
Dominium rerum , non amittitur infidelitate vel quouis peccato. 395.a.858.a,b. & ſeq.
Dominium infidelium in fideles de nouo non concedendum.399. a,b
Dominium & ſeruitus non impediunt amicitiam. 502. c,d
Perduelles dominium rerum amittunt. 166.a.b
Dominium rei ſæpe transfertur per actus illicitos. 921.c
Differt à nuda poſſeſſione. 996.a.b
Definitur variè. 995.a.b.& ſeq.1138.b
Dominium Dei perfectius quàm hominum. 997.d
Non conuenit brutis dominium. 997.d
Aliud alio perfectius eſt. 998.b,c
Dominium quomodo habeant pupilli. 998 d
Dominium rerum vſu conſumptibilium an Minoritis conueniat. 998.d c.999.& ſeq.
Dominium rei vſu conſumptibilis quomodo differt ab vſu? 999. a. 1000.a,b
Dominium rerum quomodo conueniat Religioſis.1008.d 1005 c Item Eccleſiaſticis. 1004.c & ſeq.
Dominium rei quandoque apud nullum eſt. 1001. b
Dominium rei quæ datur,quid requirat. ibid.c
Dominium vitæ noſtræ cuius ſit. ibid.c.& ſeq.
In dominium humanum quæ non cadant.1002.a.b. vide Homo.
Origo & fundamentum dominij humani.1002.b.1008.c.d.1009 d
Dominium commune rerum externarum eſt licitum. 1003. c, & ſeq.
Dominium proprium ante aduentum Chriſti ferè ab omnibus fuit receptum. 1004.c
Dominium rerum refertur ad vſum. 1005 c.& ſeq.
Dominium proprium quando cœperit, & num Adæ peccatum illius cauſſa fuerit. 1006 b.c
Quo iure iam acquiratur rerum dominium. 1006 c
Dominium rerum vel perſonarum non conuenit vllis Principibus, ſed tantùm iuriſdictio. 1007.a,b
Poſt diuiſionem rerum quædam adhuc communia ſunt. 1007.b
Dominium rerum quot modis acquiratur. 1007.c.& ſeq.
Inuenta quæ nullum habuerunt dominium,cuius ſint. 1007. d. e
Quæ habuerunt dominium,cui danda. 1007.e.& ſeq.
Dominij translatio quid & quot modis fiat. 1008.c.d.& ſeq
Quot requirat conditiones. 1010.b & ſeq.
Dominij tranſlationem circa ſubditos Princeps impedire poteſt. 1010.c.1011.a
Dominium transfertur etiam per actionem malam. 1103. b, c
Poteſt apud vnum eſſe dominium , periculum apud alterum. 1104.c
Quid dominium plenum? 1222 b,c

Dominus.

Poteſt ſeruum ſuum verberare non mutilare. 994.b

Donatio.

Non debet eſſe extorta,ſed planè voluntaria. 169.d
Coacta iure naturæ nulla eſt. 903.c.d
Donatio conditionata quando valeat. 923.d

Digitized by Google

Donum.
Donum intellectus, vide Intellectus. 363.a.& ſeq.
Varia dona. 364.a.& ſeq.
Sunt connexa cum charitate. 464.a
Septem dona Spiritus ſancti. 491.a.b.763.b
Cæteris rebus omnibus anteferuntur. 496.d.e
Donum charitatis & gratiæ quantum. 497.a
Quomodo amittatur. 496.d.e
A quo infundatur. 509.a b.& ſeq.
Dona Spiritus ſancti ſunt in ſolis iuſtis. 764.e
Ratione horum mens humana à Spiritu ſancto mouetur. 795.a
Dubitatio & dubitare.
Dubitatio quid? 863.c.905.a
Sine prudenti iudicio circa proximum poteſt eſſe veniale vel mortale. 863.c.d
Cum rationabili cauſſa nullum omnino. 863.e
Ex dubitatione non mutanda opinio prius de alio habita. 864.a
Quando licita.ibid.quando deponenda. ibid.d
Quando licet in malam partem interpretari? 865.a
In dubio per malam opinionem indignè contemnitur proximus 865.a
Duellum.
Quid ſit. 735.a. b
Iure naturæ in quibus caſibus licitum. 735.b.c & ſeq.
Quomodo & quando bellum ad duellum reuocandum. 737. b.& ſeq.
Quomodo cum honore recuſandum. 737. e
Non licet ingredi ad manifeſtandam veritatem finiendas lites, vires oſtentandas,&c. 737.e.738 a.b.& ſeq.
Dauidis duellum,quomodo excuſetur. 736.b.738.c
Spectaculi vel voluptatis cauſſa non eſt licitum. 738.c
Nec ad vitam defendendam ſi poſſit aliter conſeruari. 738. d.e
Duello cooperantes quantoperè peccent. 738.e
Eius ſpectatores etiam excommunicantur. ibid.
Quando poſſit à Principibus permitti. ibid.
Dulia.
Quænam & qualis virtus ſit. 1547.b c
Hyperdulia. 1548.b
Duricies ſiue ruſticitas.
Quid ſit. 1641.c.& ſeq.
Ebrietas.
Quale peccatum. 1639.e.1640 a.1643.e.& ſeq.
Facinora in ebrietate commiſſa quatenus imputentur ad culpam. 1648 e.d
Inducere alterum ad inebriandum ſe quale peccatum. 1649.c.d
Eccleſiaſtici.
Magis ad eleemoſynam tenentur,quàm Laici. 602 e. 1719. c.d
Sunt in perfectiori ſtatu. 602. c
Sunt diſpenſatores non ſuorum bonorum,ſed Chriſti. 602.c.d
Vtrùm poſſint habere dominium rerum. 1716
An bonorum Eccleſiaſticorum.1717.& ſeq. quorum & quorū non. ibid.
An ſint domini redditnum ſuperfluorum. 1720.a
Eccleſia.
Eſt cœtus omnium fidelium. 29.d 91.a.122.b.131.e c.142.c.147 c.153.d
Eius propoſitio neceſſaria ad fidem. 29 d.36.b
Reſidet auctoritas illius in Papa. 29 d.e
Eccleſiæ nomine intelligitur Papa. 29.e.& ſeq.180 c.& ſeq.
Proponere debet,quæ credenda ſunt, 36.b.& ſeq.Probatur.31. e. & ſeq.
Eius veritas quàm mordicus tenenda. 31.d
Eccleſiæ iubenti creditur, ſi non iuber,nec Euangeliis creditur.31. c. d
Eccleſiæ propoſitio differt ab aliis motiuis fidei. 36.b
Vera Eccleſia nos certos facit de veritate miraculorum. 80.c.d
Relicta eſt à Chriſto non occulta, ſed manifeſta. 92.d
Nominatur ab inimicis ſuis Catholica. 93.e
Non poteſt aliquid noui & Apoſtolis incognitum inducere. 101.d 102.d.131.d
Declarat antiquas fidei veritates. 101.e.102.a
Eſt candelabrum,ſuper quo lucerna verbi diuini lucet. 118.c. & ſequent.
Eccleſia quænam vera.* 131.c.d. & ſeq.
Eius notio. 132.b.c. & ſeq.
Vſurpatur in bonam & malam partem. 132 c.& ſeq.
Quædam notanda circa illam. 132.d.& ſeq.
Quid ſit latè ſumpta 132.e. Quid ſtrictè. 133.d
Alia eſt militans,alia expians,alia triumphans. 133.a. & ſeq.
A quibus originem ſumat. 133.b.c.d
Quomodo differat ab Eccleſia veteris legis. 134.a
Bonos & malos continet. 135.a.b.& ſeq.
Eius ſunt octo proprietates. 137.a b
Vnitas tribus continetur. 137.e
Quomodo plures Eccleſiæ. 137.d.205.c.d
Eccleſia habet vnitatem fidei,& modum eius retinẽdæ.137.a. 161. a b.& ſeq.
Alia proprietas eſt,vt ſit ſancta.137.b c d. Firma.138.e Catholica 139.b.e.& ſeq cur ſic dicta. ibid.
Duratura eſt vſque ad finem mundi. 139.d
Vbi fuerit omnibus Apoſtolis ſcandalum patientibus. 140.a.b.
Eſt apoſtolica. 140.e & ſeq ordinata.141.b.c.viſibilis.141.c. 179 b.& ſeq.quomodo. 124.c.& ſeq.
Deſignatur nomine Sionis,& Hieruſalem. 144 b
Non eſt ſemper æquè conſpicua. 144.e
Poteſt nullo modo à veritate errare.145.a.&ſeq.160.c.123.c.128. c.28.c.d
Eius eſſentia in veritate fidei conſiſtit.145. a.153.d.& ſeq. 158. a,& ſeq.159 b.e
Nomine Eccleſiæ intelliguntur Prælati. 146.a.b
Eſt alia eius proprietas,quòd extra eam non ſit ſalus.147. b.e.153.e 154.d
Eſt corpus Chriſti. 147.e.d
Examinat controuerſias fidei. 156 a.157.a
Probatur ſolam Romanam eſſe veram.160.d.e.Vnam. 162. e. 1601. a & ſeq 204.b.e.ſolam Catholicam.162.b &ſeq.163 & ſeq.Apoſtolicam.165.d.& ſeq ordinatam. 171.b.e.& ſeq.
Eccleſiam Catholicam eſſe quid. 164.b
Eccleſia,nemine aduertente,an deficere poſſit. 166.e & ſeq.
Quomodo aſſimiletur corpori,regno,domui,naui,ciuitati,in mõte politæ. 141.b.c.168.c.178.d.e.185.b.e.204.c
Eccleſia & Spiritus Dei non poſſunt ſeparari. 169.a.b.179.d
Conſtat Paſtoribus & ouibus. 171.e
Eius poteſtas ſignificatur per claues. 186.e 187 a & ſeq.
Quod Eccleſia tota tenetur recipere,eſt infallibiliter à Spiritu ſancto. 228.a.b
In libris Canonicis determinandis Dei ſpiritu ducitur.241. d. e. & ſeq 244.b.c
Eccleſia & ſcriptor canonicus quomodo differant. 245.d
Ipſiúſne an Scripturæ maior auctoritas? 230.e.d. vtra antiquior. 259 d
Auctoritas Eccleſiæ à Spirituſancto. 252.c.d
Eccleſia nunquam antiquanda. 254.a,b
Commendat publica auctoritate traditiones. 258.b
Quomodo,& quando habeat poteſtatem deponendi vel eligendi Papam. 276.e
Eius præcepta quomodo fide tenenda. 311.b
Eccleſiæ propoſitio non viget apud eum, qui deliberatè dubitat in fide. 372.b.e
Eccleſia primitiua non afficit pœna temporali hæreticos. 411. b
Eccleſia actus purè mentales non punit.414.a. Quomodo circa illos aliquid poſſit. 414.b.c.1288.d
Occulta quomodo iudicet. 1289.a
Tres ſtatus in Eccleſia probantur. 1673.a.& ſeq.
Eccleſia materialis.
Quæ in bello vi defenditur,iure vi expugnatur. 712.a
Quis finis Eccleſiæ materialis. 1298.d.e
Eccleſias ædificare pium opus eſt. 1299.a.& ſeq.
Etiam olim conſecrabantur. ibid
Electio.
Quomodo differat ab intentione. 537.d, & ſeq
Eleemoſyna.
Quid ſit,& vnde dicta. 585 a
Qualis actus miſericordiæ. 585 a. 603.e
Eleemoſyna ſibiipſi quis ſubuenit. 585.a 595 b.596.e.600.c
Definitur propriè. 585.c
Materialiter ſumpta eſt tantùm virtus moralis 586 a
Non eſt immediatè actus charitatis.586 a.622.a. Sed pœnitentię. 586.e. 587.a.591.d
Eleemoſynę quot ſpirituales,quot corporales. 588.b.c. 589.a.b
Vtilitates communes Eleemoſynę cum aliis virtutibus. 591.d
Eſt opus ſatisfactorium. 587.a 588.d
Eleemoſynę ſpirituales pręſtantiores corporalibus. 591.e.& ſ.q.
Vtilitates propriè eleemoſynę. 592.a. & ſeq.
Eleemoſyna valeatne ſola ad vitam ęternam. 593.a. & ſeq. 594
Aliquando danda ſub peccato mortali. 598.b. c. & ſeq.
Eleemoſynę pręceptum quot & quibus caſibus non obliget. 599.e. d.& ſeq.
Quando facienda ex neceſſariis ad ſtatum.601.a & ſeq. vel ad vitam. 602.b
Præceptum eleemoſynæ magis obligat Eccleſiaſticos, quàm Laicos. 602.e 1719.e
Eleemoſyna non data,niſi debeatur ex iuſtitia, non obligat ad reſtitutionem. 602.e.966 d 1018.e
Non ſufficit mutuum loco illius,ſed gratuitò debet dari.603. b. c 614.d.e
Quis eius finis. 604.e
An quis non teneatur eleemoſynam dare,niſi in extrema proximi neceſſitate. 605.d
Dandáne aliquando, & quanta ex neceſſariis ad ſtatum in graui proximi neceſſitate. 611.b e. & ſeq.
Quæ moderatio ſeruanda in danda eleemoſyna 613.e.&ſeq.
Num & quando peccetur,dum datur ſuperfluè. 614.b.c
Vtrum poſſit fieri ex alienis,& quando. 614.e.& ſeq.
Quando de communibus? 615.c
Ex quibus proprius non? 615.a

Qui

Qui non poſſint facere eleemoſynam. 616 a 619.b,c
Ex rebus turpiter acquiſitis quomodo & quando non liceat facere. 617.b.c.& ſeq.
Quibus tribuenda ſit eleemoſyna. 620. a.& ſeq
Eius præceptum obligat extra neceſſitatem extremam. 633.d
Eius obligatio oritur non ex iuſtitia, ſed ex charitate & miſericordia. 1018.e
Propter eius omiſſionem nihil reſtituendum. 966.d.1018.e

Emptio.

Quid ſit. 874 e.1098. a.& ſeq.
Eius genus & differentia. 1093.a.& ſeq
Quando iuſta vel iniuſta. 1096.d.1110. e
Emptæ res voci præconis ſubiectæ vili precio excuſantur. 1097.b
Emptionis & venditionis finis quis? 1101.d.e
Emere debita minoris qua ratione & quando liceat. 1105.b.c
Vide Venditio.
Emere res minoris,quàm in præſenti valeant, anticipata ſolutione,quomodo non liceat. 1119.c.& ſeq.
An licitum ſit rem emere vt defectuoſam minori precio, quam tamen emptor cognoſcat non defectuoſam. 1120.d e
An teneatur reſtituere. ibid.
Emptor diſsimulans rei valorem contra iuſtitiam peccata, ſi emit minoris æquo à venditore ignorante. 1129.a
Poteſt tamen licitè emere agrum in quo latet theſaurus, quem neſcit venditor. 1129.b.e

Encratitæ.

Encratitæ ſiue Tatiani à carnibus tanquam immundis abſtinendum eſſe docuerunt. 1603. c.& ſeq.

Enoch.

Quomodo aduentum Chriſti explicitè cognouerit. 300.e

Epiſcopatus.

Vtrum liceat Epiſcopatum expetere. 1654 c.& ſeq.
Vtrum iniunctum Epiſcopatum liceat recuſare. 1658 c
Quis habet poteſtatem imponendi Epiſcopatum. 1658. e.1602.e
Per electionem quid iuris quis acquirat. 1659.a.b
Poſtulatio quid? 1659.a
An, qui moraliter putat futurum, vt ſæpe peccet in Epiſcopatu, poſsit iniunctum ſuſcipere. 1603.c
An Epiſcopatum ſuſceptum liceat relinquere. 1606.a
In quibus peccet quis moraliter Epiſcopatum reſignando.1701.e. & ſeq.
Quando peccet non renunciando Epiſcopatui. 1707.a

Epiſcopus.

Eius prærogatiua ſ per alios Presbyteros.177. e. item officium & ſtatus. 1675 c.1677.a
Epiſcopi ſunt Apoſtolorum ſucceſſores. 191.c
Quomodo æquales, quomodo ſubiecti Papæ? 200. a. b. 211. c. & ſeq.
Epiſcopi Africani implorant auctoritatem Romani Pontificis. 212.b.e.& ſeq.215.b
Epiſcopi debent explicitè plura ſcire & credere, quàm populus. 298.e
Debent defendere fidem contra hæreticos. ibid. & 229.a
Quanta eorum perfectio & charitas eſſe debeat. 512. b
Maximè debent eſſe eleemoſynarij & patres pauperum. 612. d. & ſeq.
Vitam ponere pro ouibus. 602 c
Auctoritatem habent in Reges & Principes. 854.c
Epiſcopo an à ſua Eccleſia abeſſe liceat. 1708 c d
In quibus caſibus? 1709.a
Epiſcopus quando fructus reſtituere teneatur. 1711.c d
In quatuor cauſis poſſunt transferre bona obnoxia reſtitutioni in vſus pauperum. 943.c.d
Poſſunt prohibere confeſſarios ne tales perſonas ſine ſuo conſilio abſoluant. 943.d
Debent eligi ex perſonis eiuſdem Eccleſiæ. 954.b c
In electione ipſorum meritò ſæpè habetur ratio nobilitatis & potentiæ. 954.c
Non debent à grege ſuo tranſire ad alium. 955.c.d
Poſſunt iuſtè penſiones Eccleſiis imponere. 955.d.e
Vnus poteſt habere duos Epiſcopatus. 957.a.b.& ſeq.
Vt deponatur quot teſtes requirantur. 106..b
Epiſcopi & Religioſi ſunt in ſtatu perfectionis. 1864 b a gi menta gratia ſoluuntur. 1648.c d.e
Vnde Epiſcopi obligentur ad perfectionem. 1684.e.& ſeq.
Status Epiſcoporum ſit ne perfectior ſtatu Religioſorum. 1686.e
Epiſcopi quomodo Magiſtri perfectionis. 1687.e. & ſeq.
Qualis debeat eſſe creandus Epiſcopus. 1691.a
Quæ integritas ab eo requiratur. 1692.d
Quæ ſcientia. 1693. b. c. quæ conſtantia & animi magnitudo. 1694.a.b
Epiſcopus non confirmatus functiones ſui muneris exercere non poteſt. 1659.e
Conſenſus Metropolitani an ad Epiſcopum confirmandum requiratur. 1659.d.e.& ſeq.
Laicus nullus habet poteſtatem confirmandi Epiſcopum. 1660 d. hæretici reſeliuntur. ibid.
Epiſcopus non poteſt ſibi deſignare ſucceſſorem. 1601.e
Ad conſecrandum Epiſcopum tres Epiſcopi requiruntur, 1601.b.c
Quo iure teneantur Epiſcopi reſidere. 1712.b
An habeant dominium rerum. 1716.
Item vtrum ſint domini bonorum Eccleſiaſticorum. 1717.a.
Quorum,& quorum non. ibi.
Religioſi facti Epiſcopi vtrum ſoluantur à regularum obſeruanti. 1724.d.vel paupertate. 1725.

Eraſmus.

Negat Symbolum Apoſtolicum. 96.c
Scriptores Canonicos in minoribus poſſe errare aſſerit. 248.c
Malè interpretatur definitionem fidei, quæ habetur ad Hebræos XI. 329.c
Damnat bella Chriſtianorum. 703.c 707.d..
Dubius fuit vtrum reſtitutio facienda ſit. 878.c
Improbat vſum ſoluendi decimas. 1309.b. & obligationem votorum. 1345.a.1385.a

Ethnici.

Quomodo ſeducti ad idololatriam. 73.c.d
Aliquando ſubitò conuertuntur. 95.c
Putabant hominem in quauis fide ſaluari poſſe. 312.c
Gentilis vel Ethnicus quis. 379.c.380.e

Eubulia.

Quid ſit. 795.a
Eſt pars potentialis prudentiæ. 795.b
Eius actus. 796 a.797.b
Differt à prudentia gnome,& syneſi. 796.b
Eius ſpecies. 796.b

Euchariſtia.

Verè & ſubſtantialiter continet Chriſtum. 310.e
Olim dicta charitas. 488.a b
Petitur in oratione Dominica,petitione quarta. 1256.b. & ſeq.
In cultu eius non committitur idololatria. 1436.d

Euidens.

Quid dicatur. 5* b
Euidentia & fides an de eodem ſimul eſſe poſsint. 57. c. d. 63.b & ſeq.
Euidentia & ineuidentia quomodo mutuò opponantur. 67.b
Euidens iudicium ad vnum habitum elicitiuè, ad alterum impulsiuè pertinet. 95 c d
Euidentia in quo conſiſtat. 350.a

Euſtathius Hæreticus.

Negauit inuocationem Sanctorum. 1262.d
Cenſuit non eſſe orandum in domibus coniugatorum. 1279.d.e
Eccleſias & earum dedicationem neglexit. 1400 a
Cibos carnium illicitos eſſe docuit. 1619.c. & ſeq.

Eutrapelia.

Aliquando excuſat à culpa conuitij. 1074.d & ſeq.
Item à vitio deriſionis. 1090.a
Quid ſit. 1601.b.c

Excommunicatio & Excommunicatus.

Excommunicati an ſint Eccleſiæ membra. 134.a.136 d
Clauditur illis cœlum. 187.a
Excommunicatio nulla locorum diſtantia impeditur. 205.c
Quando & qua ratione excommunicetur laicus præſumens diſputare cum hæreticis. 382.e.& ſeq.
Cum excommunicatis non agendum. 384.d.e.420.c.423.b.e
Neceſſitas & multitudo excuſat. 385.a
Excommunicatio pœna hæreticorum. 408.c.412.d.e. & ſeq.
Excommunicatus princeps priuatur iure imperandi. 423.b.c.d. 940.a.b
Nec populus illi tenetur obedire. 423.e
Excommunicatus in quibus caſibus vitandus. 414.a
Excommunicatio maior quomodo ob quamcumque cauſſam priuat Principes ſua auctoritate. 424.b.e
Excommunicati alij amittunt auctoritatem,alij non. 424.c.d
Excommunicatio omnis iuris humani. 654 b
Extendit ſe tantùm ad ſubditos. 697.e
Non ſemper incurritur propter percuſſionem Clerici. 731.b.734.e
Nec niſi præcedat peccatum mortale. ibid.
Spectatores duellorum excommunicantur. 738.e
Excommunicandi nonnunquam ſunt,qui reſtituere nolunt. 880.a
Excommunicati,qui vendunt arma Saracenis, non ſunt abſoluendi,niſi acquiſita dent in ſubſidium terræ ſanctæ. 911.e
Excommunicatio non impedit debitum coniugale. 940.a
Nec incurritur niſi cum peccato mortali ſit coniuncta contumacia. 1042.c d

Experientia.

Valet plurimum ad prudentiam acquirendam. 787. & ſeq 792.d
In quibus ſit. 787 d.e
Poteſt ſuppleri per bona exempla. 787.& ſeq.
Eius munus. 788.c d
Pendet multum à memoria. 789.a

Extrema Vnctio.

Poteſt ſuſcipi à non vtentibus ratione. 311.a
Secundùm multos non eſt neceſſaria ad ſalutem. ibid.

Falſum.

Pugnat directè cum prima veritate. 45.d
An Deus illud docere poſſit. ibid.vide Deus.

Fama.

Fama proximi ſolicitè cuſtodienda. 642.b.c.655 a.& ſeq.
Fama propria ſub pœna mortalis peccati defendenda. 650.d.e
Fama proximi quomodo & quando poſſit negligi. 645.d.e.& ſeq.
Sitne quis Dominus propriæ famæ, an cuſtos. 647.d.e.649.a.655.d.1080.b.c
Quomodo quis eam poſſit negligere. 647.d.e. 649. & ſeq.655.d.1079.c.d
Famam lædere apud ſuperiorem grauius, quàm apud ſocium. 660.b.66.d.e
Quæ conditiones requiſitæ, vt reſtituenda ſit? 896.c
Læditur variis modis. 896.c.897.a
Eſt inæſtimabilis precij comparata cum bonis fortunæ. 936.b.c.& ſeq.
Quomodo pecunia compenſanda? 937.b
Eſt maximum bonum priuatæ perſonæ.136 b.externum & maximè neceſſarium. 1079.d
Læditur inquiſitione. 1056. a. & detractione. 1075.d.e.& ſeq. 1084.d.e
Eſt ſtimulus ad virtutem. 1079.d.1081.c
Fama bona ordinatur ad amicitias conciliandas. 1089.c.d

Feſtum vel feſtus dies.

Feſta quomodo ſufficienter celebrentur. 760.c
Feſtorum dierum celebratio eſt Deo grata. 1169. c.& ſeq.

Fideles.

Qui ſint. 345.b.c
Eorum tres ſtatus. 177.c.176 a
Fidelium conſenſus communis in definitionibus fidei recipiendus. 284.a.b
Fidelium ab infidelibus diſtinctio ſecundùm legem gratiæ. 399.c

Fidelitas.

Eius actus. 1340.d.e
Supponit factam promiſſionem. ibid.
Violare votum aut promiſſionem eſt contra fidelitatem. 1340. e. 1345.e.& ſeq.
Fidelitas erga Deum,quænam. 1346.b

Fides.

Varia ſignificata fidei. 11.a.& ſeq.
Quomodo ſit virtus voluntatis. 12.a
Quomodo in Deo. ibid.
De qua fide hoc loco agatur. 13.a b.14 c.d
Quæ diſtinguatur à fiducia. 13.a.b.14.d
Definitur à Theologis. 13.c. 23.a.331.c
A Paulo Apoſtolo. 13.c.106.a.290 c.291.d.293.c.329.a b
Non eſt fiducia propriè. 14.c.& ſeq.336 a
Fides miraculorum. 14.c.336 a
In fidei obiecto quot obſeruanda? 17.c.d.& ſeq.
Eſt habitus ineuidens. 13.c.14.c.17.c
Eius cauſa obſcura. 18.c.d
Formale obiectum quod ſit. 18 c.& ſeq.
Fidei ſumma. 20.a
Eius formale obiectum quo. 21.d
Ratio formalis obiecti fidei quæ? 23.c.24 c.26.b
Ex quo conſtet. 23.c.24.a
Aſſenſus fidei quot requirat. 24.c.e
Fidei reſolutio fit tandem in primam veritatem. 25.c
Ad acceptandam fidem an & quibus motiuis opus ſit.33. c. & ſeq. 80.d.c
Fides infuſa requirit etiam fidem acquiſitam. 34.a
Diuerſi diuerſis motiuis indigent. 34.c.& ſeq.
Fides acquiſita qualis,& adquid vtilis. 35 c
Fidei reſolutio quæ. 36.b c. & ſeq.37.
Obiectum eius quomodo incomplexum. 38.a.b.42.b
Quomodo complexum. 38.c.42.b
Quarum rerum ſit fides. 38.b.c
Fides quomodo inclinet in ſuum aſſenſum. 38.c.40.d.e
Mediante diſcurſu non elicit aſſenſus ſuos. 38.b
Fidei & Theologiæ diſcrimen. 27.d.40 a
Aſſenſus fidei infuſæ quàm certi.41.c.44 a.65 c d. 345.a.b.& ſeq.
Fidei habitus quomodo prius & principalius feratur in obiectum incomplexum. 42.b
Quomodo aſſenſus fidei acquiſitæ præcedat aſſenſum fidei infuſæ. 41.b.44.a.b
Fidei non poteſt ſubeſſe falſum. 44 c e
Fides virtus intellectualis. 46.a
Eius obiectum an ſit euidens. 57.b c.& ſeq.
Fides & euidentia an in eodem de eodem ſimul eſſe poſſint. 57. b. 61.e.& ſeq 359 a.e
Fidei obiectum ſecundùm ſectarios. 19.a b
Fides liberè acceptanda eſt. 59.d.e
Eius aſſenſus quomodo differat ab aſſenſu ſcientiæ. 61.c.62 a
Fidem poſſe eſſe informem probatur. 62.b
Non habere meritum,vbi ratio humana præbet experimentum. 58.b.63.c.318.a
Fide credi,& euidenter cognoſci poſſitne idem ſecundùm idem. 63.c d probatur.64.a.& ſeq.
Fides humana & opinio quomodo differant. 67.c
Fidei credibilitas an ſit euidens. 68.b & ſeq.
Euidentem eſſe probatur 19.argumentis, refutatis omnibus contrariis. 69.c.70.a
Fides nihil contra,multa ſuprà rationem docet. 87.b
Fides Chriſtiana ſola digna eſt,cui prudentes credant. 94.c.d
Fidei præceptum cur iure impoſitum? 94.e
Eius motiua aſſentiri non cogunt. 95.a
Fidei credibilitas quomodo debeat cognoſci, vt quis prudenter aſſentiri poſſit. 95.e & ſeq.
Num quæcunque fides ſufficiat ad ſalutem. 312.a. & ſeq.
Omniane fidei dogmata ſcriptis mandata ſint. 255.e.& ſeq. 256. & ſeq.
Fides antiquorum Patrum & noſtra quomodo vna. 98.d.e
Fidei myſteria non fuerunt notiora iis, qui viciniores Chriſto extiterunt. 99.b.c.& ſeq.
Fides eſt quædam obedientia. 106.b.c.130. d
Vita ſpiritualis imperfecta. 136.e,d
Fidei veritates ad ſalutem creduntur bifariam. 119. b.& ſeq.
Fidei veritas ad ſubſtantiam Eccleſiæ pertinet 145.a.& ſeq.153.d
Fide credenda quædam naturalia, quædam ſupernaturalia ſunt. 289.a.b
Fides quomodo neceſſaria ad primam ſalutem quomodo ad vltimam? 289.c.d.& ſeq.
Eſt fundamentum ſalutis & iuſtificationis.289.d.e.290.b.c.309.c. 330.a.b.361.a
Nulla ignorantia etiam inuincibilis excuſat.289.c.292.a.b.& ſeq
Fides implicita Chriſti eſt neceſſaria ad primam & ſecundam ſalutem. 292.b 307.c
Fides implicita Chriſti quæ & qualis? 292.b
Quanta & qualis neceſſitas fidei ad ſalutem ſit. 924.d.e.294.e. 295.a
Quædam naturalia ſunt fide tenenda neceſſitate medij & præcepti. 295.b.c.& ſeq.
Fides implicita & explicita quid? 296. c
Quænam & quomodo neceſſariò explicitè credenda. 297
Fides implicita in multis articulis populo ſufficit. 297. d.e.& ſeq.
Quando in populo requiratur fides explicita 299 c.d
Fides explicita Chriſti ante & poſt aduentum eius quomodo ad ſalutem neceſſaria. 300.c.& ſeq.
Quomodo poſt promulgationem Euangelij? 300.& ſeq.
Fides implicita Chriſti ante aduentum eius ſemper fuit neceſſaria ad ſalutem neceſſitate medij. 305.c.d.& ſeq.
Quomodo neceſſitate præcepti? 306.c
Populo ſæpe ſufficit implicita,vbi Doctoribus explicita neceſſaria eſt. 306.307.308
Fide explicitè tenenda ſumma doctrinæ Euangelicæ. 307. d. e. 309.d.e
Fides explicita de Trinitate eodem modo ſicut de incarnatione habenda eſt. 309.c d
Fide quomodo tenenda omnia Sacramenta, oratio Dominica,præcepta Decalogi,& Eccleſiæ? 310 e
Fidei aſſenſus ſupernaturalis non poteſt rei falſæ adhiberi. 311.d
Fides Chriſtiana vbique vna. 312 c.d
An ſola fides apprehendat gratiam. 306.a.b
Fidei motiua non pariunt aſſenſus neceſſarios. 316 b.e.& ſeq.
Eius meritum quomodo augetur vel minuitur? 316 c.d.e.317.a
Fidem veram celare aliquando licet, negare ſeriò vel falſam ſimulare numquam. 323.c
Fidei definitio ad Hebræos qualis? 330.a.332 a b.& ſeq
Fides quomodo diſtinguatur à ſpe. 330.c.& ſeq
Malè definitur ab hæreticis. 331.c.d
Fidei ſubiectum quod? 332.a
Eſt habitus eminenter practicus & ſpeculatiuus. 332 a.b
Fidei aſſenſus procedit ab intellectu ex motione voluntatis. 332. b.c.339 c
Quem habitum in voluntate requirat. 332.c
Fides ſine charitate eſſe,prodeſſe non poteſt.332 d.335.b.c & ſeq
A charitate tanquam à forma perficitur. 333.b c & ſeq
Fidei formatæ & informis diſtinctio. 334.c.d. & ſeq
Fides radix fiduciæ. 336.a

Fidei actus interiores.

Scire,intelligere,& credere. 15.a.285.& ſeq.
Credere quid? 15.a.16.a.b.285 & ſeq
Fidei actus implicitus & explicitus quomodo differant. 98. d.e. & ſeq.
Credere Deum,Deo,in Deum quid? 286. d.287 a
Quomodo iuſti tantùm, & quomodo etiam peccatores in Deum credere dicantur. 289.d. e.& ſeq.
Credere Deum an ſit infidelium. 288.b.c.& ſeq.
Actus fidei ſupernaturalis ex parte principij, medij & obiecti ſemper fuit neceſſarius ad ſalutem. 289.a.b. 291.c
Actus fidei interioris quando obliget. 311.b & ſeq.
Eſt meritorius. 316.b. & ſeq
An ſolus actus internus fidei ſit actus virtutis fidei, an verò etiam externus,& quomodo. 317.d.318.d.& ſeq.
Exterior fidei confeſſio. 318.d
Actus fidei quomodo idem ſpecie cum charitate. 333.c.& ſeq.
Actus fidei informis quomodo perfectus. 339 d
Actus fidei debet eſſe voluntarius. 316.c
Fides eſt virtus intellectiua. 330.a.b.d.341.c.d

Digitized by Google

Fides informis in hominibus & dæmonibus quomodo differat. 338.d.e.350.b.c.& ſeq.
Fides formata vera virtus eſt,informis impropriè. 339.c.e.& ſeq.
Informis quomodo faciat actum perfectum. 339
Eſt virtus ſecundùm eſſentiam. 340.d.341.b.c
Vnica ſpecie. 341
Quomodo prior,quomodo poſterior reliquis virtutibus. 342.c. 343.a.d.& ſeq.
Quomodo omnia materialia obiecta fidei ad Deum referantur. 342.c.d
Eſt radix & fundamentum omnium virtutum. 343.b.c.& ſeq.
Certior omnibus virtutibus intellectualibus. 344 & ſeq
Certiſſima certitudine adhæſionis, non cognitionis. 345.c.d.& ſequent.
Quomodo dicatur certitudo ſupra opinionem & infra ſcientiam. 345.c.& ſeq.
Fides dæmonum & damnatorum qualis. 338.d.e.350.b.c. & ſeq.
Fides infuſa donum Dei,& quale. 351 b.355.d.& ſeq.
Quomodo maneat in beatis. 351.c.352.& ſeq
Fidei habitus non poteſt conſiſtere cum contrario actu hæreſis 354.b
Fidem alius alio habet maiorem. 354.c d
An fides informis aliquando in peccatoribus augeatur. 354.d.e
Fidei donum naturaliter poſſe cognoſci,hæreſis eſt. 355.b c. & ſeq.
Fides acquiſita ſolis naturæ viribus haberi poteſt. 356.d.357.c.d
Fidei aſſenſus ſupernaturalis requirit habituale quoddam auxilii. 358.e.359 a
Fides informis quomodo differat à formata. 359.c.d
Quomodo ſit donum Dei. 359.c & ſeq.
Poſſi'ne infundi ſine charitate. 359.e & ſeq.
Fidei effectus,& laudes. 361.a.& ſeq.
Fides Catholica maximus mundi Theſaurus. 361.b.c
Poteſt eſſe ſine charitate. 337.d
Fidei certitudo vnus ex fructibus Spiritus ſancti. 364.c
Fidei habitus in eo non manet,qui deliberatè de fide dubitat. 372. b.c
Fides hominem perfectius coniungit cum Deo, quàm vlla virtus moralis. 373 b
Eſt & eius cognitio præſtantior, quàm vlla actio alicuius virtutis moralis. 373.d
Quomodo ſuperet naturalem hominis captum, quomodo non. 390.a.b
Verſatur primariò circa articulos fidei, ſecundariò circa res alias. 407.d.408.a
Circa Deum vt teſtificantem verum. 449.a.497.c.498.d. 505.e
Eſt prior origine,quàm ſpes. 449.c.506.a
Poteſt eſſe ſine vlla virtute Theologica. 456.b
Fides & charitas tendunt in Deum ſecundùm ſe. 469.c.470.a
Non poteſt dici veſtis nuptialis. 505.c d
Semper augeri poteſt. 514 d.e

Fideiuſſio.

Quid ſit. 874.c

Fiducia.

Quid ſit. 13.a.b.14.d.158.b.c
Non diſtinguitur à ſpe. 13.b
Non eſt de potentia faciendi,ſed de effectu futuro. 13.c.16 e
Fiducia & ſpes oriuntur ex fide Chriſtiana. 15.a
Eſt in voluntate. 15.a. de futuris. 15.d

Filius.

Non poteſt reddere patri æquale. 564.b.c.836.b
Quando patri potiùs,quàm ſibi debet ſubuenire? 564.d.e
A patre accipit eſſe abſolutè. 564.c.e
Quomodo poſſit præferre amicum patri. 564.c
Quando magis vel minus diligendus,quàm pater. 564.d.e
Eſt effectus & quaſi pars patris. 565.a.b
Quomodo magis diligendus,quàm coniunx. 565.c
Quomodo poſſit facere eleemoſynam. 619.b.c
Filium vendere patri num liceat. 725.d.1130.d
Filius ita diſtinguitur à patre,vt tamen ſit alteri ipſe. 824.c. & ſeq.

Flagellantes hæretici.

Flagellationem martyrio præſtare aiebant. 1577.b.c

Fornicatio.

Quid ſit & quale peccatum. 1651.b
Quo iure prohibita. 1651.d. & ſeq.

Fortitudo.

Eius actus & obiectum. 319.b.c
Variæ ſignificationes. 1569.a. & ſeq.
Fortitudinis donum pertinet ad vim intellectiuam. 506 e
Verſatur circa paſſiones. 839.d
Subiectum eius. 1569.b. & ſeq.
Quid ſit. 1570.a.b
Partes & vitia oppoſita fortitudinis. 1583
Quàm latè pateat eius materia. 1572.& ſeq.
Item functio. 1573.b.& ſeq.

Fortuna.

Quid ſit. 920.c
Ludi pendentes à fortuna prohibentur. 920.c.d

Fratricelli hæretici.

Vſum Eccleſiarum improbabant. 1300. a iuramenti ſimiliter. 1384.c & obligationem votorum. 1344.c

Fraus.

Quale vitium? 800.b
Quomodo differt à dolo? 801.c
Quale peccatum? ibid.
Origo eius. 803.a

Fures.

Licitè occidi poſſunt. 977.d.e
Tempore S.Thomæ non mulctabantur morte. 1020.d
Capite plectendos cenſuit primus Baldus. 1020.a
Antiqua iura latrones,non fures capite mulctabant. 1021.a

Furtum.

Quid ſit. 1011.b.c.& ſeq.
Furti nomine comprehenditur omnis iniquus contractus, & iniuſta alienæ rei detentio. 1011.d
Quoties peccatum eiuſdem furti iteretur contra præceptum negatiuum. 1011.c
Quoties contra præceptum affirmatiuum. 1012.b
Furti pro variis materiis varia nomina. ibid.
Eius & rapinæ diſcrimen. 1012.d.e.1014.c.d.e
Genere ſuo eſt peccatum mortale. 1015.c.& ſeq.
Furtúmne ſit ſurripere rem propriam clam à fure, vel depoſitario. 1015.c. & ſeq.
Quid in neceſſitate accipere rem alienam? 1017.d.& ſeq.
Malè nominatur furtum,ſi quis in extrema neceſſitate accipit clam aliquid. 1018.a.1021.a
Furtum mortale eſt ſurripere parum à paupere. 1019 b.& ſeq.
Furtum abſolutè quam rei quantitatem requirat. 1019. a.b. & ſequent.
Eius pœna. 1020.d
Verum ablatio rei ex Eccleſia,ſub cuius cuſtodia non eſt, ſit ſacrilegium. 1488.c.d

Gaudium.

Quomodo diſtinguatur à delectatione. 571.c
Quid ſit. ibid.
Poteſt eſſe actus cuiuſcunque virtutis circa bonum poſſeſſum. 571. c.572.c
Eius ſubiectum. 571.d
Eſt actus internus charitatis. 571.e.572.c.675.c.681.c.682.a
Fructus Spiritus ſancti. 572.d
Quomodo poſſit eſſe aliquando plenum. 572.c.573.a
Quomodo futurum plenum in cælo. 573.a.b
Gaudium cæleſte quomodo in hac vita poſſideamus. 572.c 573.c
Gaudij effectus. 682.a

Gentilis. Vide Ethnicus.

Geomantia.

Quid ſit. 1457 c

Geometrica proportio.

Quæ. 818.b.822.a.867.a.b

Gloria.

Gloria Dei potius dicitur,quàm honor vel exiſtimatio Dei. 1240. b.c
Eſt ſcopus & obiectum religionis. 1240.c. d
Inanis gloria quid, & quando peccatum mortale. 1584. c 1585.a

Gnome.

Qualis virtus. 790.c 791.a 695.b.796 b
Eſt pars potentialis prudentiæ. 790.d.795.b.796.b.797 c
Differt à prudentia,ſyneſi,& eubulia. 796.a
Eius ſpecies. 796.b
Eſt rectè indicatiua. 797.c

Gnoſtici.

Fornicationem approbarunt. 1651.b

Græci.

Reſtitutionem non eſſe neceſſariam dicunt. 878.d.e

Gratia.

Variè accipitur. 1557 c
Gratia Dei non poteſt cum peccato mortali conſiſtere. 114.c 138.c
Quomodo poſſit dici naturale donum. 293.a
Requiritur ad obſeruationem omnium naturalium præceptorum. 293.d
Non poteſt haberi ſine fide. 347.d
Prærequiritur ad fidem,ſpem & charitatem,& præſupponit eas, vt naturæ potentias. 356 b.c.& ſeq.360.d.c.522.a
Gratia excitans & vocans nemini deeſt. 368.d.369.a. 376. b.c. & ſeq.468.c.& ſeq.
Gratiæ primum auxilium cur non detur ſecundùm proportionem noſtræ naturæ. 511.d
Cur contra factum in Angelis? 511.c
Augetur ſecundùm totam latitudinem intentionis actus. 521 e 522 a
Gratia & charitas an ſemper connectantur. ibid

Digitized by Google

Corrumpitur per peccatum mortale demeritoriè & effectiuè. 528. d.c.529 a
Non deſtruit,ſed perficit naturam. 646 b 727.a
Gratia iuſtificans poteſt eſſe in iis, qui habent prauos habitus. 787.d

Gratitudo.

Quid ſit. 1557.c
Eſt ſpecialis virtus. 1150.c
Eius debitum obligat ſub peccato. 1151 b.c
Non reſpicit rem datam,ſed affectum dantis. 1151.b.d
Eius munus. 1228.b
Eſt pars potentialis iuſtitiæ. ibid.
Quomodo ab ea deficiat. 1228.b.c
An & quatenus quis gratus eſſe debeat. 1559.b.c
Cuius iuris ſit,& quod eius obiectum. ibid.
An innocens magis teneatur eſſe gratus Deo, quàm pœnitens. 1562.a.b

S. Gregorius.

An hiſtoria de S. Gregorio Papa, liberante Traianum Imperatorem ex inferno,ſit admittenda. 1275.a

Gula.

Quodnam & quale peccatum. 1637.c
Aduerſatur abſtinentiæ quinque modis. 1639.d
Eius filiæ. 1639.c

Habitus.

Habitus euidentis & ineuidentis diſcrimen. 17.c
Qualis proceſſus fidei & habitus ſcientifici ad aſſenſum. 38.c
Quinam habitus certiores. 345.b 359.a
Quomodo & quinam certiores habitu fidei. 345.b.c
Poteſt habitus conſiſtere cum aliquo contrario. 353.a
Habitus an in eo ſit,in quo manet ratio formalis obiecti. 353.d
Habitus fidei per ſe connexus eſt cum habitu Theologiæ. 354.a
Quanta connexio habitus cum actibus ſuis? 494.c
Quid efficiat in potentia. 494 c
Habitus rectitudo in quo conſiſtat. 495 b.c
Habitus ſcientificus quomodo augeri poſſit. 513.c.516.c
Habitus eſt perfectior actu ſuo. 520.c.521.a
Intenditur etiam per actus remiſſiores habitu. 521.c.d.& ſeq.

Hæreſis.

Gaudet ſolo nomine doctrinæ Chriſtianæ. 76.b.86.c.90.d
Hæreſes præſentes nullo cõfirmãtur miraculo. 82.a.b.174.a ſunt feces antiquarum. 165.b.c
Quanta earum confuſio. 88 d.c.178.c
Omnium hæreſeon cauſſa. 104.b.c.128.b 285.a
Quid ſit hæreſis. 106.c.& ſeq. 162.c.d.313.c.& ſeq.401.a 407.b
Omnium hæreſum auctores,originem, progreſſum & extirpationem ſemper notarunt hiſtoriæ. 168.c.d
Vocantur portæ inferi. 188.c.d
Hæreſis maximum peccatum. 314. b infidelitas. 353.b vitium oppoſitum fidei. 404.c.646.d
Quomodo differat ab apoſtaſia. 401.c.402.a. & ſeq.
Eius materia doctrina fidei eſt. 407.c.d
Non incurritur ſolo verborum abuſu. 407.c. & ſeq.
Eius parua initia reprimenda ſunt. 409.646.c.d
Eſt lepra ſpiritualis. 419.d
Statim ad Superiorem deferenda. 646 d.c
Differt à ſchiſmate. 690.d.692.c.695.b.c.& ſeq.

Hæretici.

Deſeruerunt patrum fidem. 71.b.c
Noſtri hæretici in multis conueniunt cum antiquis. 72.c.d. 148.a 165.a.b
Carent martyribus veris & eorum teſtimoniis. 73.c.74.a
Fatentur ſuos Euangelicos eſſe vita nequiſſimos. 76.b.& ſeq.
Scripturas ſuo modo explicant. 85.a.121.d.c.125.c.124.b.c.& ſeq. abutuntur planis Scripturis. 125.d
Palliant ſe nomine Chriſtiano. 76.b.86.c.90.d.134 c
Sunt à Chriſto prædicti. 90.d
Omnium iudicio habentur hæretici,ipſis ſolis exceptis. 90. c.& ſeq. 278 d.c.279.b
Eorum modus docendi ſcatet maledictis. 92 a
Conati ſunt corrumpere Symbolum Apoſtolicum. 97.d.c
Hoc eſt corpus meum,octoginta diuerſis modis explicant. 115.c. 127 d.c & ſeq.
Hæretici noſtri in quibuſdam Gnoſticis adſtipulantur. 121.d.c
Non ſunt rebaptizandi, quamuis ex Scriptura hoc non probetur. 123. c
Quare vocentur falſi Prophetæ. 126.a b
Comminiſcuntur paria tempora defectionis fidei Romanæ ab Apoſtolica. 166.c.d
Illorum tres errores circa formam Eccleſiæ. 135.d.c.136
Fruſtra circa notas Eccleſiæ. 148.d
Quam inter ſe diuiſi ac differentes. 161.b.c.& ſeq.
Catholicos peruerterunt ſemper, Ethnicos conuerterunt nũquam. 164.c.d
Contendunt de primatu Petri. 200 b.c.220
Vtrum ad fidem compellendi? 387.a.b.& ſeq.
An comburendi? 408.b.c. & ſeq.
Nullam habent Epiſcoporum ſucceſſionem. 172.& ſeq.
Per ſummam arrogantiam ſe extraordinariè à Deo miſſos iactitãt. 173 d c.& ſeq.
Miraculum ediderunt nullum vnquam. 175.c
Fures ſunt & latrones. 177 c
Omnes ſimiles odio in Papam. 225.b.c
Hæretici ſemper habiti ſunt, qui definitionibus Papæ reſtiterunt. 228 c
Solam Scripturam iudicem agnoſcunt. 854.c ad illam ſemper prouocant. 250.d.c
Omnes ſemper repudiârunt traditiones. ibid.
Quare Scripturas ſemper in ore habeant. 261 b c
Multi ſunt hæretici ex Scripturis malè intellectis, ex traditionibus pauci. 26..d c.263.a
Per ſummam iactantiam præferunt ſe antiquis Patribus. 281. c.d
Damnandi omnes,niſi reſipiſcant. 312 d c & ſeq.
Fortè aliqui excuſantur per ignorantiam,ſed vix à peccato. 314. a. b.& ſeq.
Perniciosiſſimi ſunt,qui in vno articulo claudicant. 314.c. 315.a & ſeq
Eorum conciones quomodo liceat Catholicis audire. 317.a
Non pertinent ad Catholicam Eccleſiam. 353.c.d
Amiſerunt habitum Theologiæ. 354.a
Poſſunt habere fidem acquiſitam de nonnullis propoſitionibus fidei ſine gratia. 357.c.d
Hereticus quis? 407 c.d
Chriſtianus non eſt. 384.c.d
Cum hæreticis excommunicatis communicare non licet,niſi excuſet neceſſitas & multitudo. 384.c.385.a & ſeq.
Hæreticus ab apoſtata quomodo differat. 401 .c.& ſeq
Quomodo Chriſtum profiteatur. 403.b.c
Quibus pœnis coërceatur. 403.c.408.b.c
Quis in iure præſumatur hæreticus. 404.d
Quomodo in Scripturis appelletur. 409 a.b
Multi hæretici hæreticos alios rogo adiudicant. 410.b. & ſeq
Hæretici quomodo Eccleſiæ membra? 411.a.b.700.b.c.701.a
Pœnæ in illos diuerſæ diuerſis temporibus ſunt latæ. 40.c.411.a.& ſeq.
Iuſtè priuantur dominio rerum temporalium. 412.b.c
Excommunicantur ipſo facto. 412 d.& ſeq.
Mentales hæretici non ſubiacent illis pœnis. 414.a.699.c.700.a & ſeq
Semper admittendi ſunt ad pœnitentiam. 414.c.d
Si poſt primum lapſum reſipiſcant, dignitates illis reſtituendæ ſunt. 414.d
Relapſi comburendi, vel alio ſupplicij genere è medio tollendi. 411.c.414 d
Quam ſpem & fidem habeant. 453.a
Quomodo monendi vel accuſandi. 646.c.647
Differunt à ſchiſmaticis. 691 c d
Quænam hæretici in Religioſis potiſſimũ carpant. 1727.b.c.& ſeq
Refelluntur. 1733.a.& ſeq

Hebetudo.

Hebetudo ſenſus quale vitium. 431.b
Cognitionem debilitat. 432.a
Origo eius quænam. ibid.
Opponitur dono intellectus. 434.d

Henoch.

Comparatur cum Ioanne Baptiſta. 54.c

Homicidium. vide Occiſio hominis.

Homo.

Quomodo imago Dei. 976.c
An dominus vitæ ſuæ? 982.c.1001.c vel rerum ſuarum & quomodo? 982.d.1008 d.c
An dominus liberi arbitrij ſui. 1002.b.d
Quarum rerum dominus? 1002 b.c & ſeq.
An homo in hominem habuiſſet iuriſdictionem,ſi Adam non peccaſſet. 1006.b.c
Eſt animal politicum,paruus mundus. 1006 c.d
Homo liber vendi non poteſt. 1130.d
An in vlla neceſſitate ſit licitũ veſci carnib' humanis. 1638.c.& ſeq.
Caro hominis vtrum poſſit eſſe medicamentum. 1639 c

Honeſtas.

Quid ſit. 1598.b

Honor.

In quo conſiſtat. 893.a
Quomodo auferatur,& quomodo ſit reſtituendus. 897.a.b. & ſeq.
Eſt maximum bonorum externorum. 936 b.c
In quibus ſignis exterioribus conſiſtat. 967.c
Cur alicui deferatur. 967.c 968 a
Honor improbis in poteſtate conſtitutionis quis & qualis habendus. 968.a
Eſt actus elicitus obſeruantiæ. 968.b.969.c
Materia iuſtitiæ diſtributiuæ. 969.c
Quomodo honor gratuitus,quomodo debitus ſit. 969.d
Quomodo bonum commune. 968.c.d.969.c
Numeratur inter hominis bona. 1072.a.b
Honor in actu quid? 968.d
In potentia quid? ibid.

Lædi ur

Digitized by Google

Læditur contumelia, conuitio, improperio. 1071.a.& ſeq. 1084.e. & ſeq.
Honorem quomodo negligere poſſimus & debeamus etiã. 1079.e.1080.a.& ſeq.
Eſt minus bonum, quàm fama. 1085.a
Dicitur teſtimonium excellentiæ. 1140.a
Appetitus honoris quando peccatum mortale? 378.e

Horæ canonicæ.

Singulæ commemorantur à ſanctis patribus. 1281.& ſeq.
Reprehenduntur ab hæreticis. 1280.b.c
Earum vſus comprobatur. 1280
Qui obligentur ad horas canonicas recitandas. 1285.c.d.& ſequent.
Penſionarij obligantur ad officium B. Virginis. 1286.a.b
Horæ quomodo dicendæ. 1288.a.& ſeq.
Quæ attentio in illis requiratur. 1288.b.& ſeq.
Vtrum quis horis & ſacro audiendo ſimul poſſit ſatisfacere. 1290.d
Quale peccatum ſit præter voluntatem occupari alia re externa inter recitandum. 1290.d
Tempus horis præſtitutum quod? 1289.c.d
Hora quælibet quo tempore dici debeat. 1289.d
Eam non ſeruare quando & quale peccatum. 1289.d.e.& ſeq
Tutius eſt & melius anteuertere, quàm poſtponere. 1289.e
In Choro horæ non ſunt tranſmutandæ. 1290.b
Qui ratione beneficij non obligatur Choro vel Eccleſiæ, quando & vbi poſſit dicere. 1290.c
Quot cauſæ excuſent à recitatione horarum. 1290.c.& ſeq.
Quanta infirmitas excuſet. 1290.c
Horarum recitatio cuius iuris ſit. 1291.b
Cur ad eas quis obligetur ratione beneficij. ibid.
Ab horis priuatim dicendis nec excommunicatio, nec peregrinatio excuſat. 1291.c
Qui omittit horas vno die quomodo & quoties peccet, & vtrum teneatur repetere. 1291.d.e.& ſeq.
Officium prætermittens primo toto ſemeſtri quomodo peccet, & an debeat reſtituere. 1292.d.e
Si poſtea omittat, quam pœnam incurrat. 1292.e. & quantum debeat reſtituere. 1293.a.b.& ſeq.
Satisfacit quis, ſi dicat officium non animo ſatisfaciendi. 1294.a b
Hugo de ſancto Victore quantæ ſit auctoritatis. 658.e.659.a.660.d

Humilitas.

Quid ſit. 1601.b.c
Eius duodecim gradus. 1602.a

Hydromantia.

Quid. 1457.d

Hyperdulia.

Quid ſit. 1548.b

Idololatria.

In quo conſiſtat. 1296.b.c
Committitur tripliciter. 1296.c.d.1460
Continet materialem blaſphemiam. 1387.d.e
Origo eius. 1432.c.d. Auctores. 1433.a b
Vtrum interior an exterior ſit grauius peccatum. 1433.b.e
Vtrum exterior idololatria excommunicationem in Bulla cœnæ domini contra hæreticos latam incurrat. 1433.d
Quid ſit 1423.a
Quomodo dignoſci poſſit, an illa committatur. 1433.c.& ſeq.
Nullam eſſe idololatriam in cultu Euchariſtiæ. 1436.d
Neque in cultu Sanctorum. 1438.e. & ſeq. nec in obſeruatione reliquiarum. 1452.d.e. vel imaginum. 1444.b.c
Sit ne idololatria ille cultus impius, quo honor diuinus creaturæ tribuitur, qui Deo debetur. 1423.d.e
Quantum peccatum ſit. 1430.c.d

Ieiunium.

Quid ſit. 1063.a
Quo tempore ſit ieiunandum. 1630.d.& ſeq.
Finis eius quotuplex. 1617.d
Quot genera ieiuniorum. 1603.a.b
An in aliquo caſu ſit licitum die dominico ieiunare. 1632.d.e
Ieiunium Eccleſiaſticum quid. 1603.a.b.& ſeq.
An aliquod ieiunium ſit iure diuino conſtitutum. 1631.e. & ſeq.
An ſit opus bonum. 1605.d.e
Qui teneantur ieiunare, & quæ cauſæ excuſent. 1633.c.d
Ieiunium vtile & bonum eſt. 1606.a.b.& ſeq.
Poteſt referri ad varios vtiles fines. 1607.c.d.& ſeq.
Exiſtentibus in peccato non prodeſt ad ſalutem. 1608.b.c
Non eſt ſuſcipiendum, quaſi cibi immundi ſint. 1608.e. & ſeq. vel ex lege Iudaica. 1610.a.b
An ieiunandum ſit præcepto Eccleſiæ obligante ſub peccato mortali. 1611.a.b
An abſtinendum à certis cibis. 1515.d.e
An vt promereamur mercedem apud Deum. 1621.& ſeq.
An vt per ieiunium ſatisfaciamus. 1622.d.e
Quomodo ſit ieiunandum. 1625 d
An qui ſæpius comederet in die ieiunij, quàm ſemel, toties nouum peccatum committeret, quoties comederet. 1626.e & ſeq
An qui inuitaret aliquem ad ſæpius comedendum, peccaret, vel qui obſonia tali venderet. 1628.d.e
An quis poſſit ieiunare cum probabili periculo corporis, &c. 1628.e.& ſeq.

Ignorantia.

Ignorantia inuincibilis quæ corrigenda, quæ non. 631.b.& ſeq
Quæ inuincibilis poſſit fieri vincibilis. 833.b.c
Ignorantia alia contrariæ diſpoſitionis, alia negationis. 906.b
Ignorantia probabilis facti & iuris. 932.d
Ignorantia quomodo faciat inuoluntarium. 1012.c
Quæ excuſet. 1070.d.e
Ignorantiæ concomitans quæ? 1070.c

Imago.

Imaginum veneratio quæ traditione probetur. 269.b
Earum cultus non eſt idololatria. 1444.c

Imperator.

Imperatores Summi Pontificis Romani primatum agnouerunt. 213.c.216.a.b
Conciliorum auctoritatem propugnãrunt. 31.d.e
Poſſunt iuſtè conſtituere pœnam capitis in hæreticos. 409.e.410 a.b.& ſeq.
Poſſunt à Pontificibus deponi. 422.a
Aliqui laudantur propter bella contra Tyrannos & hæreticos ſuſcepta. 704.a.b

Impœnitentia.

Quid ſit & quale peccatum. 428.a.430.d
An penitus irremiſſibilis? 431.a

Impudicitia.

Quid ſit & quale peccatum. 1659.a.b

Improbus.

Improbi degenerant in beſtias. 977.b.c
Occidi licitè poſſunt. ibid.

Improperium.

Significat defectum in malo indigentiæ. 1071.d

Imprudentia.

Continet ſub ſe omnia peccata oppoſita prudentiæ. 799.a
Committitur commiſſiuè vel omiſſiuè. ibid.
Aliquibus præceptis prohibetur. 802.a
Naſcitur ex negligentia legendi vel audiendi. 792.c.d

Impugnatio veritatis agnitæ.

Quid ſit & quale peccatum. 430.c
Hoc peccato impliciti tenentur hæreſiarchæ. 430.c

Incarnatio Chriſti.

Quomodo ab omnibus neceſſariò credenda. 299.e.& ſeq. 305.e.306.a.e.& ſeq.

Inceſtus.

Quodnam & quale peccatum. 1653.b.c
Eius ſpecies. 1653.d.e

Inclinatio.

Charitatis inclinatio non repugnat inclinationi naturæ. 546.c d & ſeq. Sed perficit eam. 560.e.565.c
Inclinatio naturalis hominis non eſt in malum abſolutè hominis. 537.a.b.549.a.b
Quomodo ſit ad bonum ſenſibile, quomodo non. 549.b.c
In appetitu ſenſitiuo eſt aliquando ad ea, quæ per accidens ſunt mala, 549.b.c

Inconſideratio.

Quid ſit, & vnde dicta. 797.c.& ſeq.
Quomodo opponatur prudentiæ. ibid.
Quæ peccata ſub ſe contineat. 798.a

Inconſtantia.

Quid ſit. 798.a
Quomodo oppoſita prudentiæ. ibid.
Quæ peccata illi annexa. 798.b.& ſeq.

Incontinentia.

Quid ſit. 1640.a

Iudicium.

Quando ſufficiens ad reum interrogandum iuridicè. 1039.c.d. 1480.e.1481.a.& ſeq. 1055.b.c.& ſeq.
Quot & qualia eſſe debeant. 1041.c.1056.c

Indifferens.

Ex circumſtantiis modò bonum, modò malum eſt. 1333.b.c.d
Materia voti nequit eſſe indifferens. 1333.b.c

Indignatio.

Similis inuidiæ. 680.b. Quomodo ab ea differat. 681.d
Quid ſit. 683.d e
Quomodo licita circa bona temporalia? 683.b.e
Circa bona ſpiritualia licita nunquam eſt. 683.d

Infamia & infamare.

An ſufficiat ad iuridicè interrogandum Reum. 1039.b.c. vel vt de illo apud alios inquiratur. 1039.d.e.1055.b.c
An infamia de aliquo crimine ſatis ſit ad interrogandum de alio crimine, & quando. 1040.d.e.& ſeq.
Infamia vera ſemper requirit euidentiam & indicia manifeſta. 1057.a.b

Digitized by Google

1057.a.b.
Infamare ſe ſine rationabili cauſſa quale peccatum? 1079.d
Infamare alterum, quale? ibid
Quomodo quidam ſancti ſe infamârint. 1080.a.b.d.e
Infamare ſe vel alterum quando licitum? ibid.b.e
Seipſum infamare num quis aliquando teneatur. ibid.a
Infamans ſe, qui curam aliorum habet, quibus nocere poſſet, tenetur recuperare famam. 1081.a
Infamatum publica auctoritate in vno loco quomodo quis infamare poſſit in alio ſine detractione. ibid.b.c
Infamatum in vno loco non publica auctoritate in alio loco infamare, quale peccatum, & num reſtitutionis obligationem inducat. 1082.e
Quando liceat infamare qui per hypocriſin acquiſiuit nomen boni & docti viri, &c. ibid d

Infernus.

Deſcribitur. 461.b.& ſeq.

Infans.

Infantibus in bello parcendum. 720.e

Infidelis.

Quinam? 372.c.d
Infideles ad Eccleſiam pertinere quomodo dici poſſunt? 134.d
Quomodo dicantur credere Deum. 287 e
Non communicandum cum illis. 324 a.b
Quare damnationi obnoxij? 368.d.e
Quæ gratia ipſis ſufficiat ad ſuperandas tentationes. 369.e
Cognoſcâtne Deum eſſe. 373.a.b.c
An omnes actiones illorum ſint peccata. 374.a & ſeq.
Num habeant quædam bona opera moraliter. 375.b
Sæpiſſimè peccant defectu fidei 378.a.b
Varia genera infidelium. 379.d.384.c.d
Cum infidelibus non communicandum eſt in opere infidelitatis. 384 d.e
Cum infidelibus excommunicatis nullo modo communicandum, niſi neceſſitas vel multitudo excuſet. 384.e.& ſeq.
Cum non hæreticis, ſolidis in fide politicè cõmunicare licet. 385.b
An in opere infidelitatis indirectè liceat cum illis communicare. 385.b c.386.
Quinam ad fidem compelli poſſint. 387.a 388.b.c.389.a.& ſeq.
Quorum infidelium ritus & quomodo tolerandi. 392 c.d.& ſeq.
An poſſint cogi ad fidem audiendam. 391.d.e
An infidelium non ſubditorum liceat terras vi occupare. 393.d.e. & ſeq.
Sunt ſuarum rerum veri domini. 395.a.b
An & quomodo illis dominium permittendum in fideles? 399.a & ſeq
Infideles ſubditi Eccleſiæ an poſſint dominio ſuo priuari. 399 b.e
Item non ſubditi. 399.c.& ſeq.

Infidelitas.

In quo conſiſtat. 427.b
Cauſſa eius quænam? 95.b
Fidem tollit. 339.a.353 b
Quomodo pugnet cum iis, quæ ſunt fidei. 365.d
An infidelitas negatiuè & contrariè ſit peccatum 365.d.& ſeq.367.a 370 a & ſeq.
Quomodo dici poſſit voluntaria. 370.a b
Infidelitas contrariæ quid, & quàm latè pateat? 370 d.e
Infidelitas quomodo in voluntate & intellectu. 370.b.c. 371.b.144 e
Alia completa eſt, alia incompleta. 371 e.372.e
Omnis aſſenſus deliberatus contra fidem eſt actus infidelitatis. 372.d.e
Infidelitas quantum peccatum? 372.e.373.a
Per eam maximè receditur à Deo. 373.a
Eius ſpecies quænam & quot? 379.d.e.380.d
Quo modis repugnet fidei? 380.d.e.& ſeq
Infidelitas hæreticorum deterrima. 380.e
Infidelitas dubitantis in fide hæreſis eſt. 403 d.& ſeq
Quomodo differat ab hæreſi & ſchiſmate. 691.c.d & ſeq.695.e & ſeq.

Ingratitudo.

Quale & quantum peccatum. 1563.c.d

Inimicus.

Quomodo & quando diligendus. 540.d e.1274.c.d
Eius pœnitentia cum vera charitate admittenda. 541.a.b 1274.d e
Quando remittenda iniuriarum actio, quando non? 541.b.c.& ſeq.
Non eſt excludendus à beneficio dato communitati. 542.a.b
Illum diligere quanta perfectio? 542.c

Iniuria.

Quid nam? 846.c
Non fit ſcienti & volenti. 848.& ſeq.899.d.1012.e

Iniuſtitia.

Varia eius ſignificata. 845.a.b
Significat defectum gratiæ iuſtificantis. 845.b.847 b
Si ſit vitium contra iuſtitiam legalem, quale peccatum? 845.d e
Si contra particularem quale & quantum? 846.a.b
Variæ eius ſpecies. 846.b c

Iniuſtitiam volens nemo patitur. 848.a.& ſeq.
Iniuſtitiam nolens facere & volens pati quomodo poſſit quis. 849 e

Inobedientia.

Quale & quantum peccatum? 1555.d.& ſeq.

Innocens.

Innocentem aliquando occidere an liceat, & in quot caſibus. 978.c.d
An poſſit ſe ſiſtere tyranno, vel à Repub. illi tradi ne deleat ciuitatem, vel etiam cogi, vt ſeipſum tradat. 972.e.d.& ſeq.
An innocens magis teneatur gratus eſſe Deo, quàm pœnitens. 1561.b.& ſeq.
An innocentibus in bello ſemper parcendum. 724.e.& ſeq.979.b

Inquiſitio.

Vt apud alios de aliquo fiat, quàm infamiam requirat. 1039.d. 1056.e.d
Quomodo differat ab interrogatione ipſius rei. 1039.e.1056 d
Inquiſitio generalis quæ? 1055.b
Specialis quæ? ibid.
Vtriuſque qualia debeant eſſe indicia. 1055.c.d.1479.a b
Qualis infamia. 1055.e.& ſeq.
Quænam inquiſitio lædat famam. 1056.b 1057.e
Quomodo inſtituenda inquiſitio in maleficos? 1478.e.& ſeq.
Quæ indicia ad carcerem & torturam ſufficiant. 1480.b.e & ſeq.

Inſenſibilitas.

Quid ſit. 1635.d.quando & quale peccatum. 1636.d

Integritas.

Integritas corporis quænam. 1599.c.d

Intellectus.

An poſſit elicere duas diuerſas intellectiones ſimul circa idem. 66. c.d 67.e & ſeq.
An ſimul poſſit eidem aſſentiri euidenter & ineuidenter. 68.a
Intellectus donum quid? 363.a.431.b
Quomodo conueniat cum fide. 363.b
Quodnam eius officium. 363.b c.364.e
In quibuſnam ſit. 365 e
Quomodo differat ab omnibus aliis donis. 364.a & ſeq.
Vitia oppoſita. 431.a.b
Huius doni vſus præcipitur. 434 b.& ſeq.
Donum intellectus eſt habitus ſpeculatiuus. 763.c.d
Intellectúſne poſſit ſimul ferri in plura obiecta. 533.b
Quomodo cognoſcat ſingularia. 775.e.792.b.& ſeq.
Eſt pars potentialis animæ. 790.d
Attribuitur ſenſui interiori. 792.e

Intelligentia.

Quid ſit. 789.e.792.b
Quomodo differat à ratione. 789.e

Intemperantia.

Quale peccatum. 372.a.& ſeq.
Eius ſubiectum. 372.a
Effectus. 432.b Obiectum 847.e
Intemperatum quomodo fiat intemperatè, & quomodo non. 849.c.d
Intemperantia quid ſit. 1637.b.e
Eius ſpecies. 1637.
Quare intemperantia dicatur peccatum puerile. 1637.d

Intentio.

Aliquid addit ſimplici voluntati 445.d. 454.b. poteſt eſſe incerta. 454.b
Intentionis & electionis diſcrimen. 538.a
Intentio bona non ſemper excuſat à peccato. 743.a.b.& ſeq.
Intentio tacita, virtualis, indirecta, quando æquiualeat formali & directæ, &c. 745.a.b

Inimiditas.

Quid ſit. 1583.a.c

Inuentum.

Quando cedat inuenienti. 1007.d.e
Quando & quomodo domino loci. 1007.e
Quando reſtituendum priori domino? 1008 a
Quando pauperibus. 1008.a.b

Inuidentia fraternæ gratiæ.

Quale & quantum peccatum. 430.c

Inuidia.

Definitur. 677.a & ſeq.
Quomodo differat ab acedia. 675.a 676 a.b
Obiectum eius 679.a Cauſſa. 678.b.e 682.b.c
Habet tres effectus. 677.b.681.e.& ſeq.682.b.c
Eſt contraria omnibus virtutibus. 679.e.681.e
Quomodo ab odio differat. 680.b.& ſeq.
Inter quos ſit. 680
Inter quos vigeat. 680.e.& ſeq
Eſt peccatum mortale. 681.b.c.682.b.c
Numeratur inter opera carnis. 681.b
Eſt contraria actui charitatis & miſericordiæ. 681 e
Eius filiæ. 682 e
Eſt vitium incurabile ferè. 614 b.c

Digitized by Google

E
ius remedia. 684 & ſeq.
Eſt maximè infeſta inuidenti. 684.

Inuoluntarium.

Aliud ex ignorantia, aliud ex violentia. 1012.d.e.1013.e.1014.d
Item aliud negatiuè, aliud contrariè. 1014.e.1084.e.1085.a

S. Ioannes Baptiſta.

Comparatur cum Henoch. 54.e.& ſeq.
Miſit diſcipulos ſuos ad Chriſtum. 80.a,b
Eius noua doctrina miraculis confirmata eſt. 276.c.d

Iob.

Explicitè cognouit Chriſtum. 301.a

Iouinianus hæreticus.

Charitatem non amitti poſſe credidit. 527.b.c
Meritum ieiunij negauit. 1612.b.c

Ira.

Mater contumeliæ. 1073.b
Coniuncta ſtultitiæ & ſuperbiæ. 1073.c
Iram ratio moderatur. ibid.
Quid ſit & quale peccatum. 1640.d
Eius filiæ. 1640.e

Irregularitas.

Quando incurratur à clerico accuſante alterum. 646.a
Militans quando eam incurrat. 727.d.e.& ſeq.
Irregularitas poteſt incurri ſine peccato. 730. d.& ſeq.
Irregularis fit, qui occidit inuaſorem bonorum temporalium. 991 d e
Qui occiſores excipiantur ab irregularitate. ibid.
An irregularis ſit, quicunque poſt Baptiſmum committit homicidium directè voluntarium. 992.e
Homicidium caſuale quando irregularitatis pœnam imponet 992.d.& ſeq.

Irreligioſitas.

Quid ſit, quæ eius ſpecies, quomodo differat à ſuperſtitione. 1483. a.b.& ſeq.

Iudæi.

Quàm miſeri ſint ob Chriſtum crucifixum. 83.c.d.& ſeq.
Non cogendi ad fidem. 389.c.& ſeq.
Eorum diſperſio, Chriſtianæ religionis teſtimonium eſt. 398.a
Qui libri Iudæorum tolerandi? qui comburendi? 395.c
Iudæi conuerſi cum non conuerſis nullum habent commercium. 399.c
Iudæis quomodo licitum fuerit fœnerari gentibus. 1143. d. & ſeq

Iulianus Apoſtata.

Templa idolorum ad modum Chriſtianorum Eccleſiarum ornanda & ædificanda curauit. 1184.b

Iudex.

Iudicis officium & finis. 126.d.e
Iudex controuerſiarum in Eccleſia eſſe debet. 109 a.b.& ſeq.
Eſt neceſſarius in Repub. 127.a.851.& ſeq.
Eius ſententiæ ſtandum eſt. 126 e.128.b.& ſeq.
Debet perſpicuè & clarè proferre ſententiam. 127.a.b
Iudex & lex debent differre. 128.b
Iudex debet legem conſulere. ibid.
Non peccat contra charitatem exercendo iuſtitiam. 537. e. 706.c. 819.d.e
Fit irregularis propter actum iuſtitiæ vindicatiuæ. 731.d
Dicitur græcè δικαστὴς quaſi διχαστὴς id eſt, bipartitor. 818.a 820.a
Eſt lex animata. 128.d 1029.b
Iuſtitia animata. 853.b.670.e.1029.b
Poteſt alicui benefacere ex coniectura ſine teſtibus, ſed non condemnare. 857.d
Non debet iudicare ex malo affectu, vel ob malum finem. 857.e
Iudices Areopagitæ quare noctu Iudicare ſoliti? 857.e.947.e
An iudicium reddatur illicitum per peccatum mortale iudicis. 858.a.b
Si ſit in peccato graui an peccet, & quomodo ſe gerere debeat. 858.d.& ſeq 877.a.b
Debet reſtituere mercedem, quam accipit, vt ferat ſententiam. 908 e
Reſpiciens perſonas grauiſſimè peccat. 970.d
An poſſit aliquando abolere accuſationem. 1032.a
Quomodo propriè dicatur accipere perſonam. 970.e.& ſeq.
Eius actus iudicandi eſt quoddam bonum commune. 970.e
Debet procedere in iudiciis, & iis, quæ iudicis arbitrio leges relinquunt, ſecundùm ordinem iuſtitiæ diſtributiuæ. 971 a
Vbi habet plenam libertatem vel in opinionibus probabilibus poteſt pro amico dare ſententiam. 971.e.972.a.& ſeq.
Si contra probabiliorem opinionem pro amico iudicet, perſonam accipit. 972.d
Quot modis poſſit iudicare ſecundùm opinionem probabiliorem. 973.c.& ſeq.
Nemo in propria cauſſa iudex. 984.a
Nec in cauſſa non ſubditi. 1021.a.& ſeq.
Iudex debet habere vim coactiuam. 1021.a
Eius ſententia eſt lex quædam. 1022.a
Quot modis quis poſſit habere iudicis poteſtatem in alterum. 1023.b.c
An debeat ſemper ferre ſententiam ſecundùm allegata & probata & qua auctoritate? 1026 b
Poſſitne ſe iuuare priuata ſua ſcientia. 1025 e.1028.c
Quomodo rectè ex officio ſententiam ferat. 1025.d.1027 a.b
Peccètne ſi condemnet innocentem, ſecundùm allegata & probata nocentem. 1027.b
Quomodo, quem ſcit eſſe innocentem, & ſecundùm allegata & probata condemnandum ſubleuabit? 1028.e d.& ſeq.
Quomodo & quando in criminibus condemnare reum debeat. 1029.b.c
Contra publicam vtilitatem pœnam relaxare non poteſt. 1030 b
An & quomodo accuſatore volente poſſit pœnam relaxare. 1036 b,c
Quando iudici interroganti veritas aperienda? 1037.a. & ſeq
In quot caſibus iuridicè interroget 1037.e.& ſeq 1055.e
Quicquid iudex facit, nomine communitatis facit. 1040.1055.c.d
Differt ab Arbitrio. 1045 e.ab Aduocato. 1068.b
Quare iure naturali iudicum poteſtas reſtringatur. 1046.d
Iudex iudicando, rem non donat, ſed cuius ſit, decernit. 1065 b
Iudicis ſtipendia cur à communitate aſſignentur. 1068.b
Iudex vtriuſque partis bonum reſpicit. 1068.b
Quomodo ſe gerere debeat erga mutuatarium ſoluentem vſuras. 1159.c d
An reum ab Eccleſia vi abſtractum poſſit condẽnare licitè 1488,e

Iudicium actus iuſtitiæ.

Quid ſit. 849.a
Quomodo actus iuſtitiæ. 851.d.852.a.b
Quomodo actus prudentiæ. 852.c
Iudicium an licitum inter Chriſtianos. 854.a & ſeq.
Iudicium temerarium prohibetur. 855.a.b.860.a.b
Iudicium vt ſit licitum quot conditiones requirat. 955. e. & ſeq 857.d.e
I. Legitima auctoritas. 855 e
II. Conformitas cum iuſtitiæ regula. 856.b
III. Conformitas cum prudentia. 857.c d
Vſurpatum iudicium quid? 856.a.b iniuſtum quid? 856.c d
Non fiat iudicium ex leuibus cauſſis, coniecturis, malo affectu, &c. 857 d.e.860 a.b
Sine ſufficienti cauſſa iudicare quando veniale? quando mortale? 860.c.d
Iudicare graue malum de altero dubiè quando mortale vel veniale? 861.d 862.d.e
Iudicium ex ſuſpicione quid ſit. 862.d.e
Tutius eſt iudicare de malis ſæpe bene, & errare, quàm de bonis ſemel malè & iniuriam inferre. 865.d.866.a
Iudicij quænam materia. 971.a.b
In iudiciis quale teſtimonium & quot teſtes requirantur. 1060.e & ſeq. Vide Teſtes, vel Teſtimonium.
Iudicium iniuſtum quod modis fiat. 1063 e.1064. a & ſeq.
An & quando obliget. 1064.d. & ſeq.
Iudicium iniuſtum & nullum quomodo differant. 1066.b c

Iudicium extremum.

Quale ſit futurum. 462. a.b.& ſeq.

Iuramentum.

Quid ſit. 1304 a.1379.a & ſeq.
Eſt actus religionis. 1382.a.1385 e
Quomodo differat ab oratione. 1382.b
Aliud eſt promiſſorium, aliud aſſertorium. 1382.d
Promiſſorium quare ſuapte naturâ debeat facere fidem 1383.a
Iuramentum aliud ſimplicis conteſtationis, aliud execrationis 1383 b
Quomodo iuretur per Deum, & quomodo per creaturas. 1383.b 1387.a.& ſeq.
Sitne iuramentum iudicandum ex interiori mente. 1383. c. e. 1384.a
Iuramentum execratorium in quo conſiſtat. 1383.e.1384 a
Quale peccatum? 1384 e
Iuramenti vſus an licitus & bonus. 1384.c,& ſeq.
Quot modis? 1385.d.e
Vſus iuramenti, vt ſit licitus, quænam requirat. 1389.d
A quibus exigendum iuramentum? 1387.d
Iurare per membra Chriſti & Sanctorum an & quomodo liceat. 1388.b
Iuramentum per falſos Deos vtrum accipi poſſit ab infideli. 1388.e
Per membra Dei iurare blaſphemum eſt. ibid
Veritas & iuſtitia in iuramento aſſertorio & promiſſorio diuerſimodè neceſſaria ſint. 1388.d e
Iuramento non facilè vtendum. 1389 b
Iuramentum ex defectu veritatis, quale peccatum? 1389.d.e
Iurans ſe peccaturum quomodo peccet. 1394.b.c
Iurans contra conſilium diuinum quomodo peccet. 1394 e
Iuramentum ſine iudicio rationis, quale peccatum? 1394.e
Iurandi conſuetudo an licita? & quando peccatum mortale? 1395. e.& ſeq.
Iurandi vſus aliquando præceptus eſt. 1398.e.d
Iuramentum quomodo obliget. 1398.b c & ſeq.
Vtrum maior obligatio voti, quàm iuramenti. 1399.b.c
An poſſit tolli obligatio iuramenti promiſſorij. 1399.e. & ſeq ob quas cauſſas. 1400 b

Digitized by Google

Iuramentum coactum, vtrum, quomodo, & in quo foro obliget. 1402.d.& ſeq.
Item iuramentum doloſum. 1405.a.& ſeq.
Vtrum iuramentum abſque interiori animo ſit peccatum mortale periurij. 1408.a.b
Super iuramento coacto quãdo non diſpenſãdũ. 1403.b,c.& ſeq.

Ius.

Eſt obiectum iuſtitiæ. 817.a.& ſeq.
Ius ad rem quid. 817.b.in re quid. ibid.
Ius idem, quod lex, diuiditur in naturale, gentium & ciuile. 821.c.d. 998.a
Ius legale quid? 821.b
Priuatum quid? ibid.
Ius naturale. 821.c.d
Humanum vel ciuile. ibid.
Ius gentium quomodo humanum? 821.e
Ius ſeu iuſtum per proportionem arithmeticam vel geometricam quodnam? 818.b.821.c.822.a
Iuſtum ſeu ius iſtud vtrumque vbi locum habeat. 821.e.822.a
Ius inter patrem & filium quale? 822.d.823.b.827.b.832.e
Item inter dominum & ſeruum? 822.d.832.c
Inter coniuges dicitur œconomicum. 822.c.832.c
Inter ciues & Rempub. quale ſit. 823.a
Quale ius patri & filij emancipati. 825.a,b.& ſeq.
Ius propriè dictum quas requirat conditiones, & quot. 833.d,e
Ius non eſt id quod contra paſſum. 869.b,c.& ſeq.
Ius humanum, vt ſit æquum quid requirat. 1017.d,e
Ius poſitiuum quomodo reſtringat ius naturale. 1046.b
Ius canonicum & ciuile an pugnent. 1147.d.e
De iure naturæ aliquid dupliciter dicitur. 1305.b

Iuſtitia.

Quid ſit. 819.c.827 b,e
Eius duæ partes. 755.d
Quomodo in ſacris literis accipiatur. 818.b,c.& ſeq.
Eſt vna ex quatuor virtutibus cardinalibus. 819.a.828.c
Eius munus. 819.a,d. obiectum. ibid.
Medium iuſtitiæ quodnam? 820.a,b 838.d.1225.c.1226.a
Quot modis differat ab aliis virtutibus moralibus. 820. d.1225.c. 1226.a
Iuſtitia alia diſtributiua, alia commutatiua. 822.b.835.d. 837 b
Non eſt propriè inter patrem & filium. 823.c.832.e.& ſeq.
Sítne virtus. 827.d e
Iuſtitia particularis quæ, & an ſpecialis virtus? 828.c,d.& ſeq.
Iuſtitia legalis ſiue generalis. 828.d,e
Reſpicit bonum commune. 832.b.832.c,d
Imperat omnibus virtutum actibus & qua ratione? 833.a.837.a,b
Eſt præſtantiſſima virtus. 830.e.& ſeq.
Reſpondet prudentiæ politicæ. 831.d,e
An propriè iuſtitia? 833.b,c & ſeq.
Iuſtitia particularis an virtus? 834.d.e.& ſeq.
Alia propria alia impropria eſt. 835.b
Iuſtitia legalis in principe & ſubditis an ſit eiuſdẽ ſpeciei. 836.b,e
Iuſtitiæ particularis materia quæ? 837.b
Quibus actionibus cõtineatur & in quibus verſetur. 837.b. & ſeq.
Differentia iuſtitiæ ab aliis virtutibus moralibus. 838.e.& ſeq.
Quomodo dici poſſit verſari circa dolores & voluptates. 839.c,d.
An præferenda virtutibus intellectualibus? 843.a
An cæteris moralibus. 842.d.843.a.b
Iuſtitia particularis qua ratione perfectior reliquis, quæ ſunt ad alterum? 843.b
Iuſtitiæ partes integrales. 1223.a
Potentiales. 1227.e.& ſeq.
Iuſtitia in iuramento neceſſaria. 1389.a
Iuſtitiæ ſubiectum quod? 840.d,e
Iuſtitiæ commutatiuæ & diſtributiuæ differentia penes quid ſumatur. 867.a.b
Differunt ſpecie. 871.b.& ſeq.
Sunt ſpecies iuſtitiæ particularis. 871.b
Earum æqualitates diuerſam reſpiciunt ſpeciem. 871.c.& ſeq.
Diuerſis modis reſpiciunt dignitatem perſonæ. 872.c
Earum materia duplex. 873.a,b

Iuſtitia Commutatiua.

In quibus operationibus verſetur. 837.b
Inter quos & quomodo conſtituat æqualitatem. 867.a,b.& ſeq. 868.d.870.d
Ordinat partes inter ſe per proportionẽ arithmeticã. 868. d.& ſeq.
Eſt vnica ſpecies ſpecialiſſima. 871.b,c
Partes eius. 871.c,d. Laus & actus. 872.d
Eius materia proxima quæ? 873.c.& ſeq.

Iuſtitia diſtributiua.

Verſatur in operationibus diſtributionum. 837.b
Procedit proportione geometrica. 867.a,b.870.d,e.871.a
Differt à commutatiua. 868.b.c
Ordinem conſtituit inter communitatem & partes. 867.d,e
Eſt in principe & ſubditis. 868 d.872.c
Attendit dignitatem perſonæ. 869.d.947.a
Eius æqualitas quot terminis contineatur. 872.c
Materia proxima quænam? 873.c

Iuſtitia vindicatiua.

Ad quem pertineat. 871.a,b
Quomodo differat à iuſtitia commutatiua & diſtributiua. 872.a
An iuſtitia propriè dicta? 872.b.1228.b,c
An æqualitatem conſtituat. 271.a.1228.b
Quantam requirat ſatisfactionem. 929.c.930.e

Iuuenes.

Iuuenes iuſti infuſam prudentiam habere poſſunt. 787.d,e
Acquiſitam perfectam habere non poſſunt. ibid.
Poſſunt eſſe mathematici. 787.e
Experientiam rerum particularium non magnam habere poſſunt. ibid.
Memoria non valent. 792.b

Kemnitius.

Quale ponit fidei obiectum? 19 b
Vult ſuis non Patrum iudiciis credi in ſenſu ſacræ Scripturæ. 72.b
Deprauator præ cæteris inſignis teſtimoniorum ſanctorum Patrum. 72.b
Ineptiſſimè interpretatur verba D.Petri epiſt. 2. capit. 3. quædam eſſe in epiſtolis D.Pauli difficilia, &c. 117.b,c
Sibi contradicit. ibid.
Concedit auctoritatem Eccleſiæ in examinandis fidei controuerſiis. 156.d
Obiicit contra auctoritatem nonnullarum Scripturarum canonicarum. 143.b,c
Reiici cupit librum Sapientiæ. 143 d.e
Impugnat traditiones. 251.a. & ſeq. 253.a. 255.b. 256.c. 261.d,e. 264.c
Mala fide ad hunc finem citat Patres. 267.b,c.& ſeq.
Impugnat Concilia. 278.a.279.c,d,e
Malè definit finem. 331.d
Sacrilega eius præſumptio in Examine SS. Concilij Tridentini. 280.b.& ſeq. 381.d
Improbæ eius excuſationes. 381.e
Ieiunium omnino liberum eſſe voluit, nec in quadrageſima abſtinendum à carnibus. 1614 a.& ſeq.

Laicus.

Sempérne laicus excommunicetur ſi præſumpſerit diſputare cum hæreticis. 382.e & ſeq.
Nullus laicus poteſt confirmare Epiſcopum. 1660.d,e.& ſeq.
Laici non tam ſtrictè obligantur ad eleemoſynam dandam, atque Eccleſiaſtici. 602.c.1719 c,d
Vtrum conficiant peculiarem ſtatum in Eccleſia. 1668

Lex.

Lex naturalis non euertit, ſed ſtatuit inclinationem naturæ. 547.a
Prohibet appretiatiuè ſeipſum magis diligere quàm Deum. 547.c,d
Iubet quod eſt neceſſarium ad vitandam grauem offenſam Dei. 547.d
Iubet diligere rempublicam pluſquam ſeipſum. 547.d,e
Lex Eccleſiaſtica non deſtruit naturalem. 646.b.787.a
Leges humanæ ordinariè & per ſe non obligant cum diſcrimine vitæ. 789.a.& ſeq.
Lex quomodo dicatur norma iuris? 817.a
Lex vt conuenit cum iure quid? 817.b,c
Lex humana & naturalis differunt. 821.c,d
Leges de omnibus præſcribunt. 829.c
Leges in præſumptione fraudis fundatæ quomodo obligent? 902. e.& ſeq.
Legum ſolennitas requiritur vt contractus valeat, quomodo? 902.d,e
Lex vt obliget requirit voluntatem legiſlatoris. 959.d

Liberalitas.

Liberalitas eſt pars potentialis iuſtitiæ. 1228 b
In quo munere verſetur? ibid.
Quomodo deficiat à vera iuſtitiæ ratione? 1228.b,c
Quomodo differat à magnificentia? 1228.b

Liber.

Libri Iudæorum qui tolerandi, qui comburendi? 393.c,d
Libri hæreticorum comburendi, non legendi. 413.d,e
Libros tales occultare prohibetur ſub pœna capitis. ibid.
Libri Canonici. Vide Canonici libri.

Libertas.

Libertas numeratur inter bona fortunæ. 725.a
Differt ab aliis fortunæ bonis. ibid.
Libertas Chriſtianorum in quo conſiſtat. 1678.a,b

Liberum arbitrium.

Liberi arbitrij potentia non cadit in dominium hominis. 1002.b,d
Licet vita poſterior, tamen omni dominio eſt prior. 1002.b
Eſt fundamentum omnis dominij. 1002.b.1008.e

Lingua.

Linguæ peccata differunt ab aliis. 1074.a,b
Plerumque ſunt leuiora ex defectu deliberationis. 1084. d. 1091.a
Æſtimationis ex nocumento quod quis conatur inferre. 1088.a

Litania.

Litaniarum de omnibus Sanctis quàm antiquus vſus. 1266.d

Digitized by Google

Locatio & conductio.

Locatio & conductio quid? 874.c
Non transfert dominium. 874.d
Pertinet ad iuſtitiam commutatiuam. ibid.

Longanimitas.

Quid ſit. 1581.b

Lucrum.

Lucrum turpe dupliciter. 661.c.913.c,d
Lucra turpia quæ. 661.a
Lucrum ceſſans & damnum emergens quid? 1105.b
Lucrum futurum eſt precio æſtimabile. 1106.d
Lucri potentia remota non reputatur lucrum ceſſans. 1108.a
Lucrum ceſſans vt ſit, requirit quatuor conditiones. 1107. e. & ſeq.
Lucri ceſſantis per pactum compenſatio eſt licita. 1108. b, c. 1183 b,c
Lucrum ceſſare quid? 1109.a
Lucri ceſſantis intereſſe expectandum diu cum ipſa capitali ſumma. 1109.d,e.& ſeq.
Lucrum vſuræ vltra dicitur fœnus. 1133.e
Eſt reſtituendum. 1133.c,d
Lucrum vſurarium duplex. 1156.c
Lucrum acquiſitum ex vſurario lucro eſt reſtituendum. 1160. & ſeq.
Item lucrum annuum ex mutuo dato, ſaluo capitali. 1205.a, b. & ſeq.
Modi,quibus hoc genus vſuræ contingit, quinque ſunt. 1207. b. & ſeq.
Contra quatuor ſunt,quibus hæc lucra licita fiunt, niſi obſtet eius poſitiuum humanum. 1208.c.& ſeq.1210.c.1215.b,c,d
Lucra huiuſmodi ſunt in praxi periculoſa. 1215 b
Quæ reſtituenda. 1215.e.& ſeq.
Quæ ignorantia & quomodo excuſet aliquando ab huiuſmodi reſtitutione. 1214.c,d
Lucrum iuſto titulo acquiſitum non eſt reſtituendum. 1214. e. 1215.a
Dubius poſt adhibitam debitam diligentiam non tenetur reſtituere. 1214.e.1215.b.1216.a

Ludus.

Ludi Lucrum quando legitimum? 166.e
Ludus debet eſſe voluntarius & ordinatus ad recreationem per Eutrapeliam. 166.e.919.e.920.b
Ludus illicitus ratione materiæ quis? 919 d
Ratione circumſtantiarum quis. 919.e.& ſeq.
Ludi laudabiles quinam? 920.a
Ad ludendum nemo dolo,vi,vel prece eſt compellendus. 921.a
Non ludendum cum minore,Religioſo vel alio, qui alienare bona non poteſt, vt quis lucrum inde capiat. 920.b
Qui ludi prohibiti lege humana. 920.c
Nomine ludi alearum qui intelligantur. ibid.
Recreationis cauſſa huiuſmodi ludis vti licet. 920.d.923.a
Clerici ſi iis ludis vtantur peccant mortaliter. 920. e. laici non facilè. 921.a
Ludus eſt quaſi quædam libera donatio conditionata. 921. d. & ſeq.
An in ludo perdens coram iudicio ſoluere cogatur. 921.e
Quæ fraus in ludo dominij tranſlationem impediat. 922.c
Poteſt quis licitè plus lucrari,quàm perdere poteſt. 923.a.& ſeq.
An teneatur quis ſoluere,quæ promiſit ſe ſoluturum, ſi ludo amiſerit. 923.c,d.& ſeq
Ludi ſuperfluitas quale peccatum. 1642.d

Lumen.

Naturæ lumine cognoſcitur bonitas Dei erga hominum genus. 73.b

Lutherus.

Opponit ſe antiquis Patribus. 72.a
Cœlibatum aut continentiam obſcœnè negat eſſe poſſibilem. 87.d,e
Fatetur ſe à Deo vocatum vt reſipiſceret,ſed reſtitiſſe. 93.c.d
Zuinglianos & omnes Sacramentarios vocat Hæreticos. 150.b
Gloriatur Chriſtum à ſe primo vulgatum. 179.b.c
Impugnat diſtinctionem fidei formatæ & informis. 334.c & ſeq.
Aſſerit omnes infidelium actiones eſſe peccata. 374 a.& ſeq.
Refutatur. 374.c.& ſeq
Omnem timorem ſeruilem ſemper eſſe malum aſſerit. 461.b
Refutatur. 461.c.& ſeq.
Aſſerit ſola infidelitate amitti gratiam. 529.d
Negat bellum contra Turcas eſſe licitum. 702.a
Vocat Romanos Pontifices Turciſſimos Turcas. 710.d
Negat diuinam prouidentiam. 1148.d
Quantam vim tribuat ſoli fidei? 1149.a
Orationem negligit. 1149.a
Irridet horas canonicas. 1180.d
Obligationem votorum. 1544.e.1545.a

Lutherani.

Lutherani & Caluiniſtæ quàm inter ſe contendunt de ſenſu Scripturarum? 113.a.b.116.e.127.c,d.161.b,c
Quàm bilingues atque etiam trilingues Grammatici. 113.a.b
Pro hæreticis ſe mutuò condemnant. 138.b
Lutheranorum & Anabaptiſtarum diſputatio Baſileenſis. 255.a b
Lutherani Euchariſtiam negant eſſe inſtitutã,vt adoretur.1438.b c
Sanctorum cultum idololatriam aſſerunt. 1438.e.1439.a

Luxuria.

Habet vehementiſſimam delectationem. 431.b.799 e
Abſtrahit animum à ſpiritualibus. 431 b
Inducit cæcitatem mentis. ibid.799 e
Trahit ad deſperationem. 470.a
Adducit ſecum vitia prudentiæ inimica. 799.d e
Quodnam & quale peccatum ſit. 1650.c,d
Eius ſpecies. 1650.e.1651.a

Magiſtratus.

Illius eſt inquirere in maleficos. 1477.e. quomodo? 1478. a, b & ſeq. Vide Iudex & Inquiſitio.

Magnanimitas.

Quænam virtus. 1581.c

Magnificentia.

Quid ſit. 1581.e
Eſt pars potentialis iuſtitiæ. 1228 b
Deficit aliquo modo ab illa. 1228.b,c
Munus eius. 1228.e,d

Maledictio.

Quotuplex.1089 b.Eius obiectum. 1092.b
Quæ licita.quæ non? 1089.b.c & ſeq.1090 b c
Quomodo Iudices & Prophetæ dicantur maledicere. 1089.c
Maledicere creaturis quale & quantum peccatum? 1090.c
Quæ res maledictionis ſint capaces. 1090 c,d
Maledictio formalis quæ? 1089.b quorum peccatũ.1091.a.1092.b
Quid excuſet vel augeat peccatum maledictionis. 1091.b
Maledictiones parentum quare à filiis timendæ? 1091 c,d
Maledictio ſpecificãs malum vel mortem quale peccatum. 1092.b
Maledictio formalis & imperatiua num maius peccatum quàm detractio? 1091.c,d
Maledictio imprecatiua quænam? 1092.c

Maleficium.

Quid ſit. 1464.d.1479.d
Quomodo dignoſci poſſit. 1479.c,d
Quot ſint genera maleficiorum. 1479.d

Malefici.

Quomodo & quando capiendi & puniendi? 1481.a.& ſeq.
Qua ratione inquiſitio in illos inſtituenda? 1478.e.& ſeq.
Quis proceſſus cum illis ſeruandus? 1483.a.& ſeq.

Malum.

Malum morale poſitiuum non datur. 380.e
Malum pœnæ quale? 537.c.539 c,d
Malum variè accipitur. 578.b,e
Non faciendum in bonum finem. 584.c.758.a 749.b.984.a,b
Nec vnquam vt fiat ſuadendũ aut conſulendũ eſt.1164 a.b.& ſeq
Oritur ex quocunque defectu.676.b.702.a. 741.c.874.c.1226.d
Mala aliqua quomodo in Repub. permittenda? 392.d,e

Manichæi.

Fidem euidentem eſſe dixerunt. 57.c.291.d.355.b
Neminem vnquam ad dandam eleemoſynam obligari. 598.c
Bellum eſſe illicitum. 701.b.703 c,d
Negârunt licere animalia occidere,vel herbas mortificare. 975.c,d
Cultum Sanctorum improbârunt. 1439 a
Carnes immundas eſſe dixerunt. 1609.a,b.1617.d. & ſeq.

Manſuetudo.

Quænam & qualis virtus. 1600.d

Marcus Bragadinus.

Alchimiam,quam tractauit,inanem impoſturam eſſe confeſſus capite plexus eſt. 1475.a,b

Maria Virgo.

Perpetuam ſeruauit caſtitatem. 124.a.269 a.b
Poſt Chriſtum omnium Angelorum & hominum maximam habuit charitatem & gratiam. 516.a
Habuit votum caſtitatis. 1738.c,d

Marcianus Imperator.

Papæ primatum agnouit. 213.e.216 b
Conciliorum auctoritatem muniuit. 216.b.279.c,d
Leges tulit de morte afficiendis hæreticis. 410.a,b
Hæreticorum libros concremari iuſſit. 413.e

Martyrium.

Quantus & cuius virtutis actus. 506.e.507.a 844.b
Eſt quaſi quidam baptiſmus. 594.b
Subiturus Martyrium quomodo ſe parare debeat. 759.c
Quid ſit? 1573.a
Quas conditiones ſiue cauſſas requirat & quot? 1573.c & ſeq.
De eius efficacitate. 1577 d.& ſeq
An per illud remittatur peccatum mortale quoad culpam ex opere operato. 1578.c

Meſſaliani hæretici.

Solam orationem ſine baptiſmo ad ſalutem ſufficere dicebant 1148.b

Digitized by Google

Sine vlla intermiſſione orandum eſſe. 1278.c
Eccleſias eſſe nullius vtilitatis. 1300.a

Matrimonium.

Quid ſit. 310.c
Quando non valeat. 328.a
Quando diſſoluatur,ſi alter conuertatur ad fidem. 40.b.& ſeq.
An ſit validum,ſi alter coniugum taceat vitium in qualitate perſonæ ſuæ,quod ſi alter ſciuiſſet,non contraxiſſet. 1123.d
Matrimonij contractus debet eſſe liberrimus. 1123.c
Eſt ſtatus imperfectior,quàm cœlibatus. 1335.c,d
Quomodo poſſit eſſe materia voti. ibid.d.& ſeq.
An poſſit eſſe alicui vtilius,quã cœlibatus. 1335.d.1337.c.1338.a
Matrimonium initiatorum ſacris ſtatuto Eccleſiæ impeditur.1356.c.& ſeq.
Quomodo etiam naturali & diuino? 1360.a

Medicus.

Poteſt curare ægrotum die feſto. 731.c
Quid ipſi liceat in morbis deſperatis. 634.c
Debet pauperes gratis curare. 1067.b
Eius opera vnde æſtimanda? 1195.c

Melanchthon.

Superſtitionis condemnat S. Dionyſium. 74.d
Aſſerit omnes infidelium actiones eſſe peccata. 374.a.& ſeq.

Meliſſus.

Rex fuit Cretenſium,auctor Idololatriæ. 1432.c.1433.a

Memoria.

Radix experientiæ. 789.a
Pars integralis prudentiæ. 789.c.791.b
Ad memoriam firmandam præcepta aliquot. 791.b,c.& ſeq.
In quibus vigeat. 791.d.792.b
Neceſſaria eſt ad conſultationem. 797.b

Mendacium.

Nunquam licitum. 551.d
Quando in reo reſpondente iudici mortale. 1038.a,b & ſeq.
In quo conſiſtat. 1044 a,b
Genere ſuo non eſt mortale. 1038.a,b

Mercator.

Negotians in loco ſacro quomodo peccet. 617.c

Merces.

Accepta ratione officij quando reſtituenda? 908.c & ſeq.
Datur per iuſtitiam commutatiuam. 950.c
Eius intuitu bene operari bonum eſt. 569.a & ſeq.

Meretrix.

Acquirit rerum dominium ex turpi cauſſa. 617.b,c.890.b.914.b
Extorquet donationem non liberam. 166.d
Non peccat contra iuſtitiam accipiendo mercedem. 617.b.890.b
Non debet ad altare offerre ex lucro meretricio. 617.c.912.a 913.b.1308.c.& ſeq.
Non tenetur ad reſtitutionem mercedis. 890.b.911.c,d.& ſeq.
Tenetur militi donum reſtituere. 910.c
Vſus corporis dominium habet. 914.c,d
Meretrix quæ vocetur in iure. ibid.
Vtrum tam ex occultis,quàm ex publicis actibus poſsit mercedem accipere & retinere. ibid.& ſeq.
Quomodo liceat illi domum locare. 1131.b.1167.b,c

Meritum.

Quale debeat eſſe. 63.b,c
In quo conſiſtat eius ratio. 524.b,c
Ex quo dignitas eius ſpectetur. 570.d,c
Non eſt in ſola declinatione à malo. 1226.a,b & ſeq.
Merita hominum ſunt Dei beneficia. 948.c
Quomodo diminuantur. 1343.b,c

Miles.

Non tenetur examinare cauſſam belli. 714.c,d
Dubius debet parere Principi. ibid.& ſeq.
Non ſubditus dubius militare non debet. 715.a,b
Non curans iuſtitiam belli eſt in ſtatu peccati mortalis. 737.d. 715.b
Debetur illi ſtipendium ex iuſtitia 723.c,d. illo contentus eſſe debet. ibid.
Quomodo ſe gerere debeat in bello. 723.c
Iure poſſidet bona mobilia capta in bello. 724.a
Quomodo ſe gerere debeat erga inuaſorem. 991.b,c
Non excommunicatur ſi inuaſor,quem occidit,fuit clericus. 991 c
Quomodo exceptus ab ordinario iudice loci. 1013.c

Miracula.

Fiunt diuinitus ad confirmandam Chriſti fidem. 78.c.79.a.& ſeq. 175.c.349.d,e
An faciant infallibilem certitudinem de vera Eccleſia. 80.c,d
Miracula falſa à quibus fiant. 80.c.81.a
Quomodo deprehendantur. 80.b,c
Miracula Antichriſti qualia futura ſint. 81.c
Nulla fecerunt Hæretici noſtri,Catholici multa. 175.c
Per miracula Deus ſuis tribuit auctoritatem 176.b,c.349 c.d
Fuerunt neceſſaria ad fidem introducendam. 176.d
Miracula ad ſepulchra & reliquias Martyrum & aliorum Sanctorum. 1267.a,b & ſeq.

Miſeria.

Eſt materia miſericordiæ. 577.a,b.580.d,c
Quomodo ſit miſerabilis & miſerentis. 578.c

Miſericordia.

Deo naturalis & maximè propria eſt. 470.c.581.c.& ſeq.
Non eſt ſimpliciter præſtantiſſima virtus. 507.a,b
Quomodo Deum imitetur. 507 b
Eſt communicatiua boni ad ſubleuandam alienam miſeriam.507.b.581.c
Definitur. 575.d.& ſeq.
Subiectum eius. 577.a,b.& ſeq
Obiectum motiuum. 577.c.578.a,b.580.c,d
Miſericordia Chriſti qualis. 578.c
Qui miſericordia moueantur,qui non. 579.a.& ſeq.
Sitne diſtincta virtus à cæteris. 580.& ſeq.
Quomodo maior vel minor charitate. 581.c.& ſeq.
Miſericordiæ actus quomodo effectus charitatis. 586.a,b
Miſericordiæ quænam & quotuplicia opera. 588.d,c.589.a,b
Miſericordiam immiſericors non meretur. 598.c.& ſeq.
Maximè conducit ad vitam æternam. 796.a,b
Eſt perfectior particulari iuſtitia. 843 a.b
Miſericordia diuina reſpicit maximè ad peccatores. 1260.b

Miſſa.

Miſſæ ſacrificium explicatur. 1247.d
Offertur ſoli Deo. 1296.d
Miſſam audire & horas canonicas recitare vtrum quis ſimul poſſit ita,vt ſatisfaciat. 1290.d
Miſſæ præponendum matutinum. 1290.a

Modeſtia.

Quid ſit. 1601.a

Molinæus.

Vſuram licitam eſſe defendit. 1137.a
Refutatur. ibid.& ſeq.

Mollities.

Quidnam & quale peccatum. 1586.c.1656.d,e
Varia ſignificata eius. ibid.b
Mollities ſiue pollutio quando & quale peccatum. 1656.c.& ſeq.
Quomodo dignoſcendum ſit,vtrum voluntaria ſit. 1655.c.& ſeq.

Monarchia.

Optimum regimen. 104.a.& ſeq.
Facilè degenerat in tyrannidem. 398.a,b

Monopolium.

In emptione & venditione prohibitum eſt. 1198.c,d
In Cambio etiam vitandum. 1195.c

Mons pietatis.

Quid ſit. 1193.c
An licitus. ibid.& ſeq.
Adminiſtratio & dominium illius pecuniæ ad quem pertineat. 1194.c,d

Motus.

Motu inferiorum alius proprius, alius participatus. 291.a,b
Motus aquæ proprius deorſum , ex motu lunæ fluxus & refluxus. ibid.
Motus intentionem ſuam & ſignificationem vnde accipiat. 563.a

Moyſes.

Quomodo petat deleri ex libro vitæ. 552.c

Mulier.

Mulieribus an in bello ſemper parcendum. 720.c
An & quomodo adultera teneatur ſe prodere , ne ſpurius ſit hæres cum filiis legitimis. 935.b.& ſeq.

Munditia cordis.

Eſt vna ex beatitudinibus. 364.c
Peculiari ratione effectus Spiritus ſancti. ibid.

Mutilatio.

Mutilatio alicuius membri in quot caſibus permiſſa? 993.a b
Origenes reprehenditur,quod ſe caſtrauerit. 993.b c
Quid ſentiendum de Sanctis,qui ſe mutilârunt. 994.a b
Patri filium & domino ſeruum mutilare non licet. 994.b

Mutus.

Quomodo & quando poſsit eſſe aduocatus. 1066.d

Mutuatarius.

Quiſnam dicatur. 1133.a
Ad quid obligetur danti mutuum. 1151.a.b.& ſeq.

Mutuum.

Quidnam? 603.c.604.c.874.c.1133.c
Vbi præceptum eleemoſynæ obligat,mutuum non ſufficit.603.b.c & ſeq.
Quando ſuppleat locum eleemoſynæ. 604.b.611.c
Plerumque fit cum incommodo mutuò dantis. 612.a.b
Transfert dominium. 874.c.1139.c.1148.b
Eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ. 605.d
Ratione mutui non licet mutuatarium ad aliquem contractum obligare. 1117.a.b
Mutuum quando iuſtum? 1133.a.b
Quarum rerum ſit. 1134.b c

Eſt ſedes & fundamentum vſuræ. 1134.a. 1212.d
Quot modis poſſit quis mutuum petere ſub vſura. 1161.b.& ſeq.
Mutuum petens an & quomodo poſſit cooperari peccato vſurarij 1161.c.& ſeq.
An in neceſſitate petens, eius peccato cooperetur. 1162.c.d
In qua neceſſitate ſit licitum petere. 1163 c
Quomodo in extrema neceſſitate liceat vſurarium inducere ad vſuram. 1163 c
Mutuum petens ab vſurario illicitè, peccat petendo & auctarium ſoluendo. 1163 c
Mutuum petens ab vſurario ſine rationabili cauſſa cooperatur eius peccato. 1168.a,b
Mutuum quando eſſe dicitur. 1167.c. 1168.a
Differt à cambio. 1185.c.d
Mutuum dare, & annuatim aliquid accipere ſaluo capitali; eſt vſura. 1205.a.b.& ſeq.
Fit hoc quinque modis. ibid.
Mutuò dans poteſt aliquid vltra ſortem accipere ex decem cauſſis. 1218.c.d.& ſeq.
In aliis decem cauſis prorſus non licet. 1222.c & ſeq.

Natura.

Naturarum dignitas poteſt variè æſtimari. 868.c. 869. a. b. 1096.c

Neceſſarium.

Quoad actus exercitium & ſpecificationem quid? 234.c. d. 299.c.d 306 c.316.b.c.533.d.534.c
Neceſſarium neceſſitate præcepti, medij & obiecti quid. 287. b.c. 291.c.297 a.b

Neceſſitas.

Quoad exercitium actus. 234.d e
Quoad ſpecificationem. ibid.
Neceſſitas ſpiritualis & temporalis triplex. 515.a
Neceſſitatis extremæ ſpiritualis proximi quatuor caſus. 626. & ſeq.
Neceſſitatis extremæ quanta vis? 556.d.& ſeq
Neceſſitatibus corporalibus proximi, quibus, quomodo & quando ſubueniendum. 605.b c & ſeq.
Neceſſitas extrema facit omnia communia 614.c 933.d. 1018.b.c & ſeq
Quænam ſit extrema neceſſitas iudicanda. 1018.b.c

Negligentia.

Definitur. 798.b.c
Opponitur ſolicitudini prudentiæ. ibid.
Negligentia legendi & audiendi mater imprudentiæ. 792.c.d
Quæ vitia ſub ſe contineat. 798.b.c
Quantum aggrauet vel mutet ſpeciem peccati. 799 c

Negotiatio.

An lucri cauſſa ſit licita. 1199. d.1130. c
Cur habeat ſpeciem turpitudinis. 1129.c
Quomodo laudabilis, quomodo indifferens? 1129. c & ſeq
An aduerſetur perfectioni virtuti. 1130.b
An ſit commoda Reipub. 1130.b.c
Quomodo illicita ex parte rei venditæ? 1130.c d
Quibus perſonis illicita? 1130.d.e
Quomodo illicita ex parte ementium? 1131.a
Quomodo ratione loci? 1131.b
Temporis & modi. 1231.c.d
Non eſt per ſe illicita propter peritia quæ in ea committuntur. 1131.c.d
Cur & quomodo reprehendatur à ſanctis Patribus. ibid.

Necromantia.

Quid ſit. 1457.c

Ninus.

Fuit Rex Babyloniæ auctor populo illi idololatriæ. 1433.a

Nemo.

Vnde imponi ſoleat. 182.d e.& ſeq.
Nominum mutatio antiquitus aliquid ſingulare ſignificabat. 182.d.185 d.189 d.e

Norembergenſes.

A Carolo V. petunt ſibi tolli cui confeſſionem auricularem. 77. a.b

Nota.

Notæ Eccleſiæ ſecundum hæreticos quot ſint. 148.b.c
Notæ Eccleſiæ quales debeant eſſe. 150. d. e.& ſeq.
Quid requiratur ad rem quampiam vt nota dicatur. 152. a b. 153.a.b. 158.a & ſeq.
Notæ rei debent eſſe accedentia clariora. 154.d.158.b
Quid rationem notæ tollat. 158.c.d
Notæ Eccleſiæ poſſunt eſſe nunc, quæ olim non fuerunt, & contrà. 158.d.e
Notæ Eccleſiæ ſex numerantur. 159.c.& ſeq.

Nouitas.

Non conciliat auctoritatem doctrinæ. 89. e.& ſeq

Nummus.

Quare inuentus? 870 c.1095 b
Nummos primus ſignificauit Seruius Rex Romanorum, impreſſa pecudum forma. 1095.c

Nummularius.

Quis dicatur. 1289.c. & ſeq
A quo iure recipiat ſtipendium laboris. ibid.

Obedientia.

Quomodo virtus generalis vel ſpecialis? 245 d
Impropriè eſt quædam iuſtitia. 1037.c
Obligat ad mentem ſuperioris. 1045.c.1046.a
Reuocatur ad obſeruantiam. 1218 a
Quænam & qualis ſit virtus. 1548.b
Quam præſtans. 1551.b. c
Quibus & quatenus obediendum? 1551.c.& ſeq
Religioſi quomodo contra votum obedientiæ peccent. 1747.c.d
Obedientiæ votum quomodo in Scripturis? 1738 c
Ex tribus religionis votis, obedientiæ potiſsimum & eſſentiale. 1740.a.b

Obiectum.

Obiectum primarium & formale habitus cognoſcitiui quod nam? 19 c
Obiectum alicuius virtutis moralis quid? 819.c

Oblatio.

Oblatio primitiarum vnde & quibus fiat. 1306 d.e
Oblationes primitiarum quomodo liceat adhuc facere. 1307.a.b. & ſeq.
Oblatio quomodo differat à ſacrificio. 1301.e. 1307. a,b
Oblationes in lege Euangelica poſſint eſſe debitæ ex quatuor cauſſis. 1307. b.& ſeq
Quomodo debitæ in miſſa? 1307.c
An poſſint puniri non offerentes, vel à ſacerdote priuari Sacramento. 1307.d
Oblationes factæ in aliquo loco, cedunt rectori loci. ibid.
Quomodo poſſint Religioſi oblationes accipere. ibid.
Oblationes conſecratæ nullo modo poſſunt cedere in vſus ſecularium. 1307.c. 1308 a
Voluntariæ fiunt ad arbitrium offerentium. 1308. a. aliæ non item. ibid.
Oblatio vitioſa triplici ex cauſſa mala eſſe poteſt. 1308.b. c
Oblatio de quibus rebus fieri poſſit. ibid.
Primitiarum oblatio num aliquo iure vel præcepto debita? 1308.c
Oblatio primitiarum vel decimarum quomodo poſſit alicubi tolli. ibid.

Obſeruantia.

Quæ & qualis virtus? 1545 c.d.& ſeq.

Obſeruatio vana ſeu ſuperſtitioſa.

Quomodo differat à diuinatione. 1463.d
Quotuplex? 1464.d
Vnde dignoſcatur. 1466.b.& ſeq.
Quando venialis vel mortalis. 1477.c.d

Obſtinatio.

Quale & quantum peccatum? 430.d e

Occiſio.

Occiſio hominis quomodo licita vel illicita. 975.a.b. 976.c & ſeq.
Quænam occiſio prohibeatur quinto præcepto. 976.c.& ſeq.
Occiſio hominis vt ſit licita, quot conditiones requiſitæ? 977. a.b & ſeq.
Occiſio innocentis quomodo & quando licita? 978.c.d.& ſeq.
Quomodo in bello liceat occidere innocentes. 979. b
Quare occiſio ſui ipſius prorſus prohibita? 980.b.c.&ſeq.983.c.d. 1052 d
Auctore Ariſtotele occiſores ſui priuantur ſepultura. 981.a.b. 982 c
Quale & quantum peccatum. 982 c.d. & ſeq.
Quomodo quidam in ſacris literis laudentur, qui ſibi violentas manus intulerunt. 985 b.c
Occiſio Malefactoris cui & qua auctoritate permiſſa. 984 a b
Occiſio Tyranni quomodo cuique priuatæ perſonæ licita? 686.b,c & ſeq.

Occiſio adulteræ. vide Adultera.

Occiſio malefactoris vitum ante latam ſententiam poſſit cuiquam permitti. 687.c d
An poſt latam ſententiam reus ſe defendere poſſit. 987 c d
Quibus Clericis prohibita ſit occiſio ſub mortali, quibus ſub veniali. 987.c.& ſeq
An quando quis aliter vitam ſuam defendere non poteſt, poſſit alterum occidere, & quomodo. 988 d.e.& ſeq.
An poſsit vel etiam debeat aliquando ſui defenſionem prætermittere, & ſeſe in morte offerre. 990.d.e. & ſeq
Occiſio inuaſoris bonorum temporalium quando licita. 990.c. 991.a & ſeq.
Militi vel nobili licet ad defendendum honorem, inuaſorem potius occidere quàm turpiter fugere. 991.c.& ſeq
Occidere licet propter caſtitatem conſeruandam. 991.d.e
Occidens rerum temporalium inuaſorem eſt irregularis. 991.e. & ſeq.
Homicidium aliud per ſe intentum aliud caſuale. 991.c
Homicidarum pœnæ. 992 b.c.& ſeq. vide Irregularitas.
Homicidium quantum peccatum. 1084.d

Occiſores inuoluntarij non puniuntur. 992.d,e
Quomodo quis ſeipſum poſſit indirectè occidere. 1054. a,b

Odium.

Quid ſit. 539.e
Odium Dei quantum peccatum. 372.e.373.a.396.e.497.a.469.e. 668.d,e.669.e 670.d.e.695.e
Odium amici eſt maius peccatum, quàm odium inimici. 570.e
Odium abominationis quid? 665.b.& ſeq.669. a,b
Odium inimicitiæ quid? 665.b, c,d
Odij obiectum quodnam? ibid c.d
Odium proximi quomodo licitum. 666.d,e. 668.c,d.& ſeq.
Odium an in omni peccato inueniatur. 669 c,d
An ſpeciale peccatum in Spiritum ſanctum? ibid.
Odium proximi, quomodo maximũ peccatum contra proximum? 669.d,e.& ſeq.
Cur non numeretur inter peccata capitalia. 670.d,e Vnde oriatur 670.e.671.a
Odium Dei & proximi quomodo diuerſæ ſpeciei? quomodo eiuſdem. 671.a,b. & ſeq.
Odium proximi quomodo poſſit eſſe duplicis ſpeciei. 671.a,c,e. & ſeq.
Odium Dei an vnius ſpeciei? 671.c.& ſeq.
Eſt genere ſuo peccatum mortale. 674.a
Quando non? ibid.
Refugit bonum diuinium in ſe. 676.a
Eſt circa malum abſolutè. 680.b
Differt ab inuidia. ibid.
Odij obiectum quodnam? 1092.b

Officium.

In officiis ſecularibus poteſt contingere perſonarum acceptio. 961.
In his habet locum iuſtitia commutatiua. 961.c,d
Officia ſecularia an ſemper & ordinariè poſſint vendi. 962.b, c
Pertinent etiam ad iuſtitiam diſtributiuam 961.e
Quomodo digniores tantùm præferendi? ibid d,e.& ſeq.
Officiorum ſecularium ſtipendia quomodo & à quo poſſint minui, augeri vel auferri, &c. 962. c,d
Quæ conditiones requirantur ad tollendam perſonarum acceptionem. ibid d,e
Quales debeant eſſe officiales.ibid.e. vide Acceptio perſonarum.

De Statibus. vide infra ſuo loco.

Omiſſio.

Vt voluntaria ſit, quid deſideretur. 369.e
An minus peccatum, quàm omiſſio? 1225.b,c
Quomodo opponatur virtuti. 1225.b. 1227. e
Omiſſio mali implet præceptum negatiuum. 1226.e
Omiſſionis peccatum includitur aliquando in tranſgreſſione. 1226.d,e.& ſeq.

Ordo.

Ordo graduum, officiorum & rerum omnium in Eccleſia. 88 c,d. 171.c,d & ſeq.177 d.e
Quomodo hic ordo nobis ſignificetur. 141 b,e
Ordo Eccleſiæ in quo potiſſimum conſiſtat. 141. d,e. & ſeq. 177.a
Conuenit ſoli Romanæ Eccleſiæ. 172.b,c.& ſeq.
Ordinum Eccleſiaſticorum officia & diſcrimina. 177.e.& ſeq.

Organum.

Organorum vſu quomodo peccatum exiſtere poſſit in Eccleſia. 1417.b

Originalis iuſtitia.

Quomodo hominis naturæ debeatur. 377.e

Originale peccatum.

Quid ſit. 370.b & ſeq.
Non tollitur per baptiſmum ſecundùm hæreticos, ſed tantùm coperitur. 90.a.b.377.e

Origenes.

Reprehenditur quod ſeipſum caſtrauerit. 993.b
Eius diſcipuli vim orationis pernegarunt. 1148.e

Opera.

Opera bona moraliter eſſe in infidelibus probatur. 375.b,c.& ſeq.
Conſiſtere poſſe ſine fide. 375.e
Non prodeſſe impio ad vitam æternam. 376 a,b.& ſeq.
Vt ſint moraliter bona quid requirant. 376. d,e.378.d
A peccato originali non coinquinantur. 377 d,e
Neceſſaria ſunt ad vitam æternam & quo modo. 446.d,e.& ſeq.
Quomodo ſint cauſſa ſalutis. 448.b,e
Quomodo benefiant in vſu mercedis. 569.a,b.& ſeq.
Opera miſericordiæ quænam? 588

Opinio

Quid ſit. 61.e
Poſſitne ſimul eſſe cum ſcientia. 63.e 67 e
Opinio & fides humana an differant. 67. d
De quibus rebus ſit. 785.e

Oppignoratio.

Quid ſit. 874 e
Non transfert dominium. 874.d. 944.e.& ſeq
Quomodo ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ. 874.d
Pignora iure naturali reſtituenda ſunt. 994.e

Oratio.

Oratio dominica explicatur. 65.a.136.a.1252.d.1255.b.1259.e 1260.a.1271.e
Quomodo fide tenenda? 311.e
Oratio deſcribitur. 1243.a.& ſeq.
Quarum potentiarum actus? 1245.b
Eſt actus proprius creaturæ rationalis. 1245.c,d
Item religionis. 1245.d.1246.c. 1261.a
Quomodo verſetur circa agibile. 1245.d
Oratio communis & particularis. 1247.a b
Mentalis & vocalis. 1247.b
Quid obſecratio & oratio propriè dicta? 1247.b.c
Errores circa orationem. 1248.b,c.& ſeq.
Orationis neceſſitatas oſtenditur. ibid & ſeq.
Orationis præceptum quando obliget. 1250.c
Orationem diu intermittens poteſt moraliter peccare. ibid c,d
Eius triplex efficacia. 1250.c.1251.a & ſeq.
An hæc efficacia ſemper cum illa coniuncta ſit. 1251 d,e
Orationis propria eſt impetratio. 1252.a
Orationes debitas Deus ſemper exaudit. 1251 b
Bonæ orationis cõditiones quęnam? 1252.b.1255.b.1260.a.1275. d,e.1276 a,b.& ſeq.
Oratio Dominica continet omnia, quæ à Deo petẽda ſunt. 1255 b. & ſeq.
Conſtat tribus membris. 1255.b,c.& ſeq.1257.c,d
Septem petitionibus. 1255.d
Quare quinque tantùm poſitæ à S. Luca? 1257.d,e
Qui Patres orationem Dominicam explicârint. 1258.a,b
Quæ oratione determinatè petenda? 1255.a,b.1258.b
Omnibus omnino orandum eſt. 1259.e.1260.a
Orationis virtus in impetrando nititur miſericordia Dei. 1260 c,d
Oratio præſciti aliquando bona. ibid.
Oratio quomodo non accepta Deo? 1260.c,d
Ex ſe bona eſt. 1261 a
Quomodo offerenda Deo? quomodo Sanctis? 1260.e.1261.a
Orationes ad Sanctos commendantur. 1266.c,d
Pro quibus orandum? 1371.d,e
An vt omnes ſalutem æternam conſequantur? 1272 c,d
Oratio nulli in particulari neganda. 1272.c,d.1273 c,d
Quomodo & quando orandum pro inimicis & perſecutoribus? 1274.c,d
Quis modus orandi? 1275.d,e.& ſeq.
Quidem attentionem requirit? 1275.e 1278.b
Orare quis poteſt ſe veſtiens, &c. 1276 a
Quomodo acquirenda attentio. ibid.a,b
Oratio priuata mente vel voce fieri poteſt. 1276 d
Orationis vocalis tres vtilitates. ibid.e
Formulæ orationis. 1277 b,e
An ſeptem petitiones orationis dominicæ ordine ſciendæ. 1277 e
Orationi inſtandum eſt. 1277 d,e
Orant benè latinè, qui latinè non intelligunt. 1278 b
Oratio eſt vtilis quouis tempore. ibid b,e
Dicitur tripliciter continua. ibid.d e
Poteſt fieri quocunque modo, geſtu, &c.piè & bene. 1279 b,c
Antiqui quomodo orauerint. ibid c, d
Orandi decens modus. ib d e
Orare ſine attentione quomodo aliquando liceat. 1289 b,e
Oratio quomodo differat à iuramento. 1387. b
Orationem aliqui neceſſariam dixerunt ad mutandam Dei prouidentiam. 1249.b
Eius vim negârunt nonnulli hæretici. 1248.b,e,& ſeq.

Paganiſmus.

Quidnam ſit. 379.e, & ſeq 380.e381.a
Duæ ſpecies. 380.d
Extenſiuè maius eſt vitiũ quàm Iudaiſmus vel hæreſis 380 e.381.a

Parcitas.

Quid ſit. 1602.e

Parentes.

Magis diligendi quàm filij & amici. 564. b.c.& ſeq.
Æquale ipſis reddi nequit, & quam ob cauſam. 564 b,c
Parenti quomodo interdum liceat præferre amicum. 564.c
Quomodo magis vel minus diligendi, quàm coniunx? 565.e

Partes.

Integrales quænam? 789.b
Subiectiuæ quæ? ibid.d

Paſcha.

Cur celebretur die dominico. 124.a.128.e

Patientia.

Deſcribitur. 1581.a,b

Paſtor.

Debet ali à populo. 951 d,e
Eius officium. 270.b.410 a
Quamdiu duret. 208.a,b
Tempore peſtis paſtor debet adeſſe gregi ſuo, & Sacramenta adminiſtrare. 558 e
Officio tunc ſe abdicare nequit. 558.niſi alius ſufficiẽs adſit. 558.e 559.a
Tenetur animam ponere pro ouibus. 207 d

Digitized by Google

An gregem ſuum poſſit deſerere & quærere alium. 955.c,d

Pater.

In diuinis ingenitus credendus eſt,licèt hoc in Scriptura non exprimatur. 123.c
Dicitur fortitudo. 429.a

Patres.

Patres antiqui quare in quibuſdam aliquando errauerint. 252.e. 281.b,c.283.c
Aliquorum ſcripta magis approbata,quàm aliorum. 252.d. & ſeq.
Quod vnanimi conſenſu circa religionem tradunt,infallibiliter tenendum eſt. 280.c.d.281.b.e.282.b.c.& ſeq.
Sunt idem in Eccleſia,quod oculi in humano corpore. 280.d.298.a
Patres Eccleſiæ quinam cenſendi? 282.a.& ſeq.
Quanta eorum debeat eſſe auctoritas. 282.a.b. & ſeq.
Patrum omnium conſenſus quomodo intelligendus? 283.b.c. & ſeq.
Quomodo non poſſint omnes errare. 283.d
Patres & Doctores Eccleſiæ debent plura credere, quàm alij. 298.e
Debent defendere fidem contra hæreticos. 298.e.299.a

Pater.

Pater ſpiritualis an magis diligendus,quàm carnalis. & quomodo. 563.e.564.a
Pater coniunctior & magis diligendus,quàm filius. 564.d.& mater. 565.d
Filius debet potius patri ſubuenire,quàm ſibi. 564.b.c.e
Pater quibus pœnis poſſit filios ſuos punire. 653.d.e
Tenetur aliquando punire filios. 653.e
Poteſt filios ſuos verberare,non mutilare. 994.b
Quomodo ſe debeat gerere erga filios. ibid.
Poteſt aliquando licitè vendere filios. 725.d.1130.d

Paruipeentia.

Quid ſit.1586.b.quando peccatum mortale. ibid.

Paupertas Religioſa.

Quomodo Religioſi peccent contra votum paupertatis. 1746.a. & ſeq.
Vtrum Religioſi facti Epiſcopi liberentur à voto paupertatis. 1725.d.e

Pax.

Quid ſit. 573.d.574.c
Quando quæratur bello. 573.d.705.a.b.709.b.e
Ad pacem quanta conſenſio requiratur. 574.b.c.576.b.c
Qualis ſit conſenſio. 574.d.e
Quomodo vltimus finis noſter. 574.e
Eſt effectus charitatis. 575.a.b.& ſeq.
Numeratur inter beatitudines & fructus Spiritus ſancti. 576.a
Omnia ſuo modo pacem appetunt. 576.b
Hac nihil expetibilius. 576.b,c.686.a.b.& ſeq.
Non omnis bona eſt. 687.a.b
Complectitur omnem conſenſionem cum proximo. 688.a

Peccator.

Quomodo odio habendus. 535.d
Quomodo diligendus. 538.d.e
Quomodo licitum illi imprecari mala,quomodo non? 538.e.539.a.& ſeq.

Peccatum.

Non tollitur baptiſmo ſecundum hæreticos. 214.c.d
Peccatum mortale non poteſt conſiſtere cum gratia.214.d.e.529.d
Peccatum aliquando dicitur inclinatio ad peccatum. 214.a
Dicitur contra naturam. 293.a.547.a
Peccatum contra naturam in quo conſiſtat. 1656.c
Eius ſpecies. 1656.c.d
Peccatum in quo formaliter conſiſtat. 373.a.d.529.b.e
Veniale non aufert gratiam. 376.a.530.d.e
Peccatum in Spiritum ſanctum quomodo blaſphemia? 429.a.b
Quid ſit. 427.a.b.429.a.b.& ſeq.
Eius ſunt ſex ſpecies. 430.b.c.& ſeq.
Peccatum in Spiritum ſanctum an poſſit eſſe primum. 430.e
Quomodo dicatur irremiſsibile. 431.a.b.432.a.b
Quomodo peccata ſint diuerſa ſpecie. 460.b.e
Peccatum mortale quomodo corrumpat gratiam. 529.d.e
Peccatum veniale poteſt conſiſtere cum actu meritorio. 532.e 533.a
Quomodo impediat opera charitatis. 534.a.b
Diſponit ad mortale. 551.e
Peccatum quomodo inuoluntarium. 578.a
Quodnam publicum vel occultum dicatur. 645.d.e
Quæ peccata ad ſuperiorem deferenda. 738.b
Peccatum aliud alio grauius dupliciter. 669.d.e. 670.a
Peccata contra Deum & proximum quomodo differant natura ſua. 671.a.b
Diſcrimen commiſsionis & omiſsionis. 671.b
In omni peccato commiſsionis eſt priuatio perfectionis debitæ ineſſe. 671.e.672.a
Peccatum directæ & indirectæ intentionis quando eiuſdem ſpeciei? 745.a.b.& ſeq.
Peccata per defectum oppoſita prudentiæ quot? 797.a.b.& ſeq
Per exceſſum quot? 800.b.c.& ſeq
Continentur ſub generica ratione imprudentiæ. 799.a
Differunt inter ſe ſpecie, & ſunt explicanda ſpeciatim in confeſſione. 799.b.e
Omnia peccata mortalia poſſunt dici aduerſari prudentiæ & charitati. 799.c.d
Oriuntur maximè ex luxuria. 799.c
Peccata contra iuſtitiam commutatiuam quomodo ſunt inter ſe ſpecie diſtincta? 874.e.& ſeq
An multiplicentur ex multiplicitate præceptorum, vel quomodo 880.d
Quomodo habeant duplicem rationem ſpecificam. 1014.b.c
Peccati grauitas ex quo metienda? 1038.b
Peccatum ex genere mortale,quomodo non poſsit fieri veniale. 1073.e.& ſeq.
Veniale ex genere quomodo poſsit fieri mortale. 1073.e.& ſeq
An peccata,quæ fiunt verbis vel ſignis differant ab iis, quæ fiunt factis. 1074.b.c
Peccatum mortale incautè loquendo poteſt incurri. 1074.e
Peccata linguæ ex quo æſtimentur. 1088.a
Peccati locum licet permittere,non ſuppeditare materiam.1131.b
Peccatum eſſentialiter in quo conſiſtat. 1136.e
Peccato alieno quomodo quis poſſit cooperari. 1161.b.e
Peccato alterius cooperari quid ſit. 1166.a.& ſeq.
Peccato alterius qui indirectè cooperatur,peccat. 1166.c.1167.a & ſeq.
Peccata omiſſionis & commiſſionis quomodo ſint ſpecialia peccata. 1225.b
Peccatum commiſsionis quomodo grauius peccato omiſsionis. 1225.b.c
Commiſsio & omiſsio quomodo opponantur virtuti. 1225.b. 1227.c.d
Peccare nunquam non poſsibile? 1330.a
Peccata tot ſpecie ſunt, quot violantur rectitudines ſpecificæ. 1346.e
Opponuntur peccata virtutis rectitudini. 1346.c
Eſſe in periculo peccandi quid ſit. 1604.c,d

Peculatus.

Quid ſit. 1012.b

Pecunia.

Vnde dicta? 1095.c
Pecuniæ ſunt æquales rebus. 1095.e.1096.a.b
Pecuniæ nouæ valor vnde æſtimandus? 1096.c
Pecunia vnico vſu conſumptibilis eſt. 1119.b
Quomodo & cur fructifera? 1140.b.c
Pecunia quæ res dici poſsit. 1150.e
Pecuniarum quanta diuerſitas? 1185.b.e
Pecunia pro qua re,& quomodo permutari poſsit.1185.b.e & ſeq.
Pecunia aurea quomodo poſsit commutari cum pecunia vilioris metalli. 1187.e.1188.a
Vnde valor pecuniarum augeatur vel minuatur. 1187.b.e

Pelagiani.

Ad quid requiſiuerint baptiſmum paruulorum. 304.d
Omnia Dei præcepta viribus naturæ ſeruari poſſe putârunt. 335.c
Charitatem acquiri viribus noſtris. 509.a.b
Fidem à Deo infundi concedebant. 509.c
Gratiam ſemel habitam non poſſe amitti. 526.c.d & ſeq.
Rerum dominium inter Chriſtianos abrogabant. 1004.d
Orationem inutilem eſſe dicebant. 1248.e

Perfectio.

Omnis perfectio ſimpliciter ſimplex Deo tribuenda. 52.e.53.a
Perfectio ſumma quotuplex? ibid.
Perfectio abſoluta ita tribuitur vni tantùm perſonæ in diuinis, vt non includatur ab alia eiuſdem naturæ. 266.d

De Statu Perfectionis, vide Inferiùs.

Periurium.

Quid ſit. 1038.b.1347.d
Quomodo peccatum mortale, & quomodo interdum excuſetur. 694.d.1038.c.1347.b,d
An committatur, quando non ſeruatur iuramentum æquiuocum vi,metu,&c.extortum. 1044.c.d

Perſeuerantia.

Quænam virtus? 1581.e
In oratione neceſſaria eſt. 1275.c

Pertinacia.

Quid ſit & quale peccatum. 1586.d
Quæ ſufficiens ad hæreſin? 405.a,b.& ſeq.

S.Petrus.

Eius primatus probatur. 181.e.182.a & ſeq
Nomen eius quid denotet. 181.d,e.& ſeq
Primus Apoſtolorum à Chriſto conſtitutus eſt, & ſeq. 186.b.189.d.190.d
Petro quomodo dantur claues regni cœlorum.186.e.187.a.203.b
Caput Apoſtolorum. 186.d.& ſeq 198.d.e
Quibus ſit Apoſtolis æqualis,quibus ſuperior.190.e.191.a.& ſeq. 193.d,e

Sibi & ſuis ſucceſſoribus accepit ſummam poteſtatem. 191. b,c. & ſeq. 207
Præfertur Andreæ prius nato & vocato. 198.d.e.& ſeq.
Ex variis geſtis S. Petri probatur eius primatus. 199. e.& ſeq.
Exploduntur hæreticorum ineptæ obiectiones. 200.d & ſeq.
Petrus quomodo miſſus ab aliis Apoſtolis. 200.d,e.& ſeq
Quid Patres & Concilia ſenſerint de primatu Petri. 206. a, b. & ſeq.
Petri perſona priuata & publica. 209.c,d
Eius ſucceſſor quis dicendus? 209.e.210.a,b,c
Petrus fuit Romæ. 219.e.& ſeq.
Petri & ſucceſſorum eius in definiendis controuerſiis fidei quanta auctoritas? 227 b,c.& ſeq.
Iudicis auctoritate Petrus condemnauit Ananiam & Saphiram. 854.b,c

Philoſophi.

Quæ & quanta potuerint ſcire de Deo. 64 d
Plerique cognouerunt verum Deum. 378.a
Quàm variè diſputârint de vnitate Dei. 384 e

Phyſica.

Quomodo pars potentialis prudentiæ. 792.a
Quomodo ex demonſtratione ratiocinetur. ibid.

Pietas.

Sine ſpe conſiſtere non poteſt. 473.a
Pertinet ad appetitiuam potentiam. 364.a
An pietatis officium erga parentes ſit aliquando intermittendum propter officium religionis erga Deum, quomodo? quando? 550.e.1542.d,e.& ſeq.
Pietas eſt imperfecta iuſtitia inter patrem & filios. 832.d,e.834. b,e
Perfectior eſt iuſtitia particulari. 843.b
Pietas erga parentes eſt pars potentialis iuſtitiæ. 1228 a
Quomodo ab ea deficiat. 1228.b,e

Plagiatus vel plagium.

Quid ſit. 1012.b

Pœna.

Pœna peccati quando excuſet à peccato conſequente. 369 b,c
Pœnæ hæreticorum quotuplices? 408.b,c
Pœna talionis quibus iuſtè infligatur. 1036.d
Accuſatori temerario iuſtè infligitur. 1059 e.1060.a
Pœnas certorum vitiorum inuenies cum ipſis vitiis ſuo loco.

Pollutio. Vide *Mollities.*

Pœnitentia.

Sacramento pœnitentiæ quæ peccata remittantur. 402.a
Eius obiectum formale quodnam? 587 a,b
An vna virtus? ibid.
An inferior miſericordia? & quomodo illi imperat? 586.e.587.c. 588.a
Pœnitentia poſt baptiſmum vnicum remedium peccatorum. 594. e & ſeq.
Eius actus eſt infallibilis diſpoſitio ad gratiam. 596 a

Pontifex.

Pontificis Romani auctoritas. 29.d,e.31 c.104 e. 105.e.145.d
Eius aſſeueratio & propoſitio quomodo differant. 30 b
An ſit illius proponere res fidei, vt credantur. 29.e.30.a.31 c,d
An illius ſit explicare & edere ſymbolum fidei. 99.d,104.a,b
An ſit caput Eccleſiæ. 104 b,e
An habeat poteſtatem conuocandi Concilia. 211.c
An præſit generalibus Conciliis, & illa approbet. 216.c,d
Pontifices Martyres quot fuerint. 74.a
Pontificum ſeriem quod texuerint. 210.e.& ſeq.
An quod Pontifex decernit, omnes recipere teneantur. 226. d & ſeq.
Romanus Pontifex eſt Petri Succeſſor. 210.e.& ſeq. 217. d, e. 218 e.219 a.& ſeq.
Eius auctoritas ab Epiſcopis Africanis agnoſcitur & imploratur. 211.d,e.& ſeq.
Pontifex in Schiſmate quis? 220.d.e.& ſeq.
Pontificem eligendi quis modus legitimus. 221.b,c.& ſeq.
Num aliquando mulier fuerit. 222.c,d
An incapax electus acciperet poteſtatem, & an eligi & recipi poſſit. 222.d,e.& ſeq.
Pontifex quis & quando habendus? 223.e
Quibus ſignis innoteſcere poſſit. 224
Pontificem Catholici quomodo nonnumquam calumniantur. 225.b,c
Pontifex quomodo vocandus vniuerſalis Epiſcopus? 225. e & ſeq.
Quot modis poteſt aliquid aſſerere? 226. d, e.& ſeq
Quando aliquid aſſerit vt priuata perſona, ſententia ipſius non obligat. 227.c
An poſſit labi in hæreſim. 227.c,d.233.a. & ſeq.238.a,b
Pontificis definitionibus reſiſtentes in controuerſiis fidei, ſemper habiti ſunt hæretici. 228.e.& ſeq.
Eius auctoritas in iis, quæ ad religionem & pietatem ſpectant in tota Eccleſia infallibilis eſt. 229.e.230.a.& ſeq.232.e. & ſeq.
Non poteſt errare in canonizatione Sanctorum. 230.b,c
Per hæreſim manifeſtã decidit de ſua auctoritate. 233.b.235 a.b
Ex iis, quæ aſſerit, quænam fide tenenda? 236.b,e
Quædam erronea quaſi definita à Pontificibus diluuntur. 236.c. d.& ſeq.
Pontifex definiens quibus argumentis niti debeat. 238.c.d.& ſeq.
Definiens rem de fide quænam debeat ſpectare. 233.d.e.& ſeq.
An poſſit aliquid ſtatuere & definire ſine conſenſu Cardinalium. 239 d,e
Pontifex Romanus, Eccleſia, & ſedes Apoſtolica an inter ſe diſtinguantur. 240.a,b.
Pontificum definitiones & Canonica Scriptura an diſtinguantur ſimiliter Pontifex definiens & ſcriptor Canonicus. 240.e.241.a
Pontifex & ſucceſſores lege diuina tenentur credere, quæ determinant. 276.c.
Pontificis & ſecularis principis poteſtas quomodo differant. 277 c,d
Pontifices multi depoſuerunt varios Imperatores & Principes. 279 a
An & quomodo Pontifex poſſit eſſe Schiſmaticus. 693.d,e
Quomodo poſſit incurrere excommunicationem. 697 b
An excommunicatus amittat poteſtatem ſuam. 697.e
An iuſtè eligatur ordinariè ex collegio Cardinalium. 954 a,b.
Quare non poſſit conferre beneficia cum detrimento Eccleſiæ. 959.a
Pontificis Nicolai III. & Ioannis XXII. diſcrepans ſententia de Minoritis. 998.d,e.& ſeq.1001.c,d
Pontifices ſummi accipiunt à Chriſto, quòd nulli ſunt ſubditi. 1023.e
Pontifex Leo IV. quomodo ſe ſubiecerit Imperatoris Ludouici iudicio. 1023.d.1024.b
Pontifex cur non poſſit ſe excommunicandum alteri tradere. 1023.d,e.& ſeq.
Quomodo poſſit ſe inferiorem reddere iudice arbitrario. 1025.b,c
Pontifici non Eccleſiæ tradita eſt poteſtas clauium. 276 c, d. & ſeq.
Ipſius eſt approbare & recipere Canonicas Scripturas. 32.b,c
Non poteſt ſibi deligere ſucceſſorem. 1601.e.1602.a

Poteſtas.

Expedit eſſe præeminentem poteſtatem in Eccleſia. 1674.d,e
Quid hæretici hac de re ſentiant. 1675.d
Par in parem non habet poteſtatem. 1024.c

Præceptum.

Præcepta Decalogi & Eccleſiæ quomodo fide tenenda? 311.a
Præceptum affirmatiuum de actu fidei interiori quo tempore obliget. 311.b.631.a
Præcepta negatiua obligant ſemper. 325.e.599 c.626.c
Præceptum & conſilium in Scriptura quomodo diſcernenda. 1680.c,d
Præcepta fidei quæ, quando & quomodo data. 433.a,b.& ſeq
Præcepta ſpei. 471.b & ſeq.
Præcepta ſeruata ſufficiunt ad ſalutem. 471.c. & ſeq.
Præcepta timoris. 473.c.& ſeq.
Præcepta ſeruare eſt neceſſarium ad ſalutem. 529.e & ſeq.
Non repugnant inclinationi naturæ. 546.d,e.& ſeq.
Præcepta Decalogi ſunt naturalia. 547.c,d
Quomodo naturæ viribus poſſint ſeruari. 549 d,e
Præcepta affirmatiua non obligant omni tempore. 599.c.626 c
Quando obligent. 631.b,c 1250 b,c
Præceptorum omnium communis finis quis? 604.c
Præcepti finis quo medio acquirendus? ibid.
Præceptis duobus concurrentibus, quæ non poſſint ſimul ſeruari, vtrum ſeruandum? 751. a.753.a
Præceptum iuris humani aliquando ratione ſcandali omittendum. 751.b
Præceptum de diligenda Deo demonſtratur. 753.b,c.& ſeq.
An ſit ex decalogo. 754.b,c
Obligat vt noſter vltimus finis, quomodo? 753. e & ſeq.755.e. & ſeq.
Non poteſt hoc præceptum perfectè impleri in hac vita. 756.c,d
Præceptum de diligendo proximo explicatur. 760. e.761.a.& ſeq.
Præcepta prudentiæ. 801.a,b.& ſeq.
Præcepta quare debeant eſſe rerum faciliorum. 1039.a
Quæ præcepta dederit Chriſtus. 1061.e.1062.a
Præcepta non ſunt de perfectis & meritoriis. 1226.c
Præcepta negatiua quomodo impleantur. ibid.
Præcepta humana quomodo poſſint abrogari. 1312 e.& ſeq.
Præcepta & conſilia quomodo differant. 1679.d,e

Præcipitatio.

Quid ſit. 797.a
Quomodo opponatur prudentiæ. ibid.a,b
Quot peccata ſub ſe contineat. ibid.b
Quomodo committi ſoleat. ibid.

Prælatus.

Quomodo peccet relinquens Religioſo ſubdito multa ſuperflua. 1746.e
Habet ius in ſuos ſubditos. 901.a.b
Quomodo poſſit & quando vota ſuorum ſubditorum irritare. 1366 a,b.1379.b,e
An poſſit obligare ſubditum ad ſuſcipiendum Epiſcopatum. 1602 c.d

Digitized by Google

Præſcriptio.

Quot requirat conditiones. 904.a. & ſeq.
Quæ res non cadant in præſcriptionem. 904.a.b.& ſeq.
An opinio vel dubitatio, quod res ſit non aliena, impediat bonam fidem & præſcriptionem. 904.d & ſeq. 906.b.c
Vt incipiat eſſe præſcriptio & poſſeſſio quid requiratur. 905.e. & ſeq.
Præſcriptio in rebus mobilibus vt ſit, quantum ſpatium temporis requiratur. 906 c.d
Præſcriptio rerum immobilium & Eccleſiaſticarum quantum tempus exigat. 906.d.e.& ſeq.
Res immobiles temporales quomodo præſcribi poſſint. 906 d.e
Impleta præſcriptione præſcribens ſemper eſt tutus in conſcientia. 907.d.e
Præſcriptio quare inſtituta? ibid.
Liberat à reſtitutione. 958.d
Licitè tranſfert dominium. ibid.
Vtilis eſt ad tollendas lites. 1099 d

Præſtigium.

Quid ſit, & quot modis fiat. 1456.b.c
Eius ſpecies. ibid.

Præſumptio.

Quid, & quantum peccatum. 430.c.470.d
Eſt mortale. 470.c.d e.1584.a.b
Sequitur falſum iudicium de Deo. 470.d
Spei & timori opponitur. 470.e.471.a.& ſeq.
Item magnanimitati. 471.a
Vnde oriatur. ibid.

Precium.

Precia rerum vt ſint iuſta, quæ conſideranda? 1096.e
Precium taxatum publica auctoritate quomodo non poſſit augeri nec minui. 1097.d.e
Precium naturale quodnam? 1097.e.1098.a
In preciis taxandis quæ ſint attendenda. 1098.b.c
Precium rei quod ſit iuſtum. 1098.b.c. & ſeq.
An lege omnibus precium poſſit determinari. 1098.b
Precium exceſſiuum rerum quibus modis iuſtum reddatur. 1101. c d.& ſeq.
Precium rei non eſt æſtimandum niſi pro tempore, quo res emptori traditur. 1111.a.b.1125.c
Precium rei quam ob cauſſam poſſit augeri. 1112.d.& ſeq.
Precium rei qua æſtimatione metiendum. 1125.c.d
Precij æſtimatio ex ignorantia quando iuſta. 1125.e

Primogenitura.

In veteri Teſtamento ſacerdotio annexa erat. 1191.e

Priuatio.

Sumit ſpeciem ab oppoſita perfectione. 671.c

Probatio.

Probatio ſemiplena ſufficit ad iuridicè interrogandum reum ſuper aliquo crimine. 1041.d
Ad probationem ſemiplenam quot requirantur. 1041.d
Probatio plena quid? 1042.a.b.c
An ſufficiat ad condemnandum reum. 1042.e

Prodigalitas.

Eſt genere ſuo peccatum mortale. 908.b.c

Proditio.

Sine mora detegenda. 646.a
A quo & quo iure deferenda. 646.a

Profuſio.

Quid ſit & quando peccatum mortale. 1586.b

Prometheus.

Auctor ſimulacrorum. 1433.a

Promiſſio.

De re illicita non obligat. 913.a.e.1330.e
Facta meretrici de pretio obligat. 912.d.e.913.e
Promiſſio interna vel externa quomodo & quando obliget. 1010.e. & ſeq.
Promiſſio diuina quomodo obliget. 1253.a.b
Promiſſio exterior hominem homini, interior Dei hominem obligat. 1319.b,c.1320.e.1321.a.1328 d
Promiſſio quid requirat. 1325.d e.& ſeq.
Vt differt à propoſito, qualis actus ſit. 1320.b.&ſeq.
In quo potiſſimum conſiſtat. 1320.e.& ſeq.
Promittere quid ſit. 1321 d.e
Promiſſio quot modis poſſit fieri. 1322.b.c
Deo facta eſt votum. 1322.b.c
Promiſſionem non implere eſt peccatum. ibid.
Quomodo differat à propoſito. 1322.c.d
An poſſit eſſe ſine voluntate faciendi. 1325.d.e
Promiſſio implicita quæ? 1328.b.e
Promiſſio facta ex leuitate animi, diſplicet Deo. 1326.e

Propheta.

Prophetæ qui dicantur. 126.a.b.129.a
Prophetæ falſi qui? 126.a.b
Prophetæ cur dicantur videntes. 345.a

Proportio.

Proportio Arithmetica & Geometrica quæ. 821.e.922.a.867.a.b

Propoſitio.

Propoſitio Eccleſiæ præter reuelationem veritatum quomodo ſit neceſſaria. 29.c.d.& ſeq.
Pertinet ad Papam. 29 d e.& ſeq.
Pontificis propoſitio quomodo differat ab eius aſſeueratione. 30.b
Quid ſit. 30.b.c
Fertur in reuelationem, non in ipſam veritatem. 30.c.d
Supponit aſſeuerationem ſcriptoris canonici & Pontificis. 30.c
Non poteſt eſſe ratio formalis ſub qua obiecti fidei. 30.c. 31.a
Facta eſt ex auctoritate & ſententia Eccleſiæ. 32.c.33.a
An ab omnibus explicitè cognoſcenda. 33.a.b
Propoſitio hæretica quænam? 407.d.& ſeq.

Propoſitum.

Propoſitum nudum poteſt eſſe intenſius aliqua promiſſione. 1325.c
Vide Promiſſio.
Alij abſolutam rebus neceſſitatem imponere dicebant. 1248.c.d

Prouidentia.

Quid ſit. 789 c
Eſt pars integralis prudentiæ. ibid.
Eſt neceſſaria ad vſum prudentiæ. 795.c
Prouidentiam diuinam ſuſtulerunt aliqui hæretici. 1248.c.d

Proximus.

Quiſnam dicendus? 555 e
Proximi noſtri quomodo dicantur Angeli. ibid.
Proximus licèt in peccato ſit, tamen diligendus eſt ex charitate. 558.c.d.& ſeq.
An omnes proximi æquales ſint, & pari amore proſequendi. 550. a.b.560.& ſeq.
Proximo in neceſſitate conſtituto quando & quomodo ſubueniendum? 605.b.c
Proximus quot modis diligendus vt noſipſi? 761.d.e
Proximi dilectio quomodo dicitur ſancta. 761.e.762.a iuſta, vera. 762. a.b
Proximus quo tempore diligendus. 762.b.c

Prudentia.

Quænam & qualis virtus? 622.b.643.b.755.b.c.776.d
Quomodo practica & ſpeculatiua? 775.a
Eſt virtus. 776.& ſeq.
In intellectu. 776.a
Eſt omnium prima & ſine illa nulla eſt virtus. 776.b.c.& ſeq.
Differt à ſapientia. 776.d.e
Eius officium & actus. 777.a.b
Circa quæ ſingularia verſetur. 777.b.795 b
Virtus moralis & intellectualis eſt. 777.c.d
Specialis item & ab aliis diſtincta. 778.a.b.& ſeq.
Quomodo verſetur circa agibile, vt verum, quomodo vt bonum. 777.c.1245.e.1246.b
Obiectum eius quodnam ſit. 778 a.b
Eius functiones quæ. 780.a.& ſeq.
Differt à ſynderesi. 780.b.781.c.d
Verſatur circa ea, de quibus eſt conſultatio. 780.c.781.a
Quomodo definiat & circumſcribat virtutum fines. 780.c.d.& ſeq. 781.a.b.& ſeq.
Eius munus maximè proprium eſt imperium. 782.a.b.786.e
Quomodo differat ab arte. 782.e
Quale ſit eius imperium & an conducat Reip. 782.d.e.& ſeq. 783. d.e.& ſeq.
Quomodo variæ ſpecies prudentiæ? 785.a.b
Prudētia eſt cōnexa cū reliquis virtutibus moralib. 785.d.787 b.c
Quomodo in ſuperioribus & quomodo in ſubditis? 785.d.& ſeq.
Propriè dicta verſatur circa bonum proprium. 785.a 786.a.789.d 794.a.b
Prudentia alia acquiſita, alia infuſa. 787.b.c
Quænam dicatur infuſa. ibid.
In quibus exiſtat. 787 b.c
Prudentia vera & acquiſita quænam ſit, & in quibus. 786 e.& ſeq.
Ponuntur nonnullæ aliæ ſpecies prudentiæ. 787.b.c.& ſeq.
Prudentia à natura non ineſt, ſed diſpoſitio quædam. 788 a.b
Vtitur principiis vniuerſalibus practicis. 788.a.b
Quæ ad eius adeptionem conferant. 788.c.d.& ſeq.
Quomodo amittatur. 789 a
Partes integrales prudentiæ. 789.b.c
Subiectiuæ. 789 d
Prudentiæ gubernatiuæ ſpecies quot & quænam? 789.d.790.b 794.b 799.a.b
Prudentia militaris. 789 d.794.b
Oeconomica. ibid.
Politica regnatiua. 790.b.794.b.836.e
Politica ſimpliciter. ibid.
Prudentia ſimpliciter dicta an vna ſit, & quomodo omnes dictas ſpecies complectatur. 790.b c.794.d.e
Prudentiæ partes potentiales. 790.d.791.a 792.a.793.b
Eius perfectus vſus vnde pendeat. 791.b c 792 c d & ſeq.
An & quomodo poſſit diuidi in partes ſubiectiuas. 791.c. 794.c
Prudentiæ oppoſita peccata per defectum quot? 797.a b & ſeq
Per exceſſum quot? 800.b.c.& ſeq.
Prudentiæ præcepta aliqua ſunt. 801.a & ſeq.
Prudentia politica reſpondet iuſtitiæ legali. 831 d.e.836 d

Digitized by Google

Prudentia carnis.
Quid ſit & quando peccatum mortale vel veniale. 800.b.c
Quando peccatum diſtinctum? 800.d

Pudicitia.
Quænam & qualis virtus? 1598.e 1599.a

Pupillus.
Non poteſt per venditionem alienare res ſuas. 901.e
Empta ab illo ante iudicis ſententiam reſtituenda ſunt. 901.e.902.d
Eius donatio ſine conſenſu tutoris eſt nulla. 903.d.e
Pupillus eſt rerum dominus imperfectè. 998.c d.& ſeq.

Puritas.
Quid ſit. 362.c.1599.d.e
Eſt effectus fidei. 362.c

Purgatorium.
Purgatorium eſſe conuincitur. 591.b.c
An animæ eorum liberentur à purgatorio, quorum hæredes nō reſtituunt. 878.c.d
In purgatorio conſtituti quomodo pro ſeipſis orent. 1261.a
An orent etiam pro amicis in hac vita. 1261.b
Animæ in purgatorio ſunt in ſtatu patiendi. 1261.b.c
Quomodo tolerent pœnas illas. ibid.
A pœnis inferni, id eſt, purgatorij orat Eccleſia animas liberari. 1175.b.e

Puſillanimes.
Facilè inuident aliis. 681.a

Puſillanimitas.
Quid ſit, & quando peccatum mortale. 1585.e.1586 a

Pyronomantia.
Quidnam? 1457.d

Pytagorei.
Quodnam ſtatuant obiectum iuſtitiæ. 869.b.c. & ſeq.

Quæſtio.
Vnde determinanda? 10.& ſeq.
Quæſtio de rei quidditate & obiecto præſupponit quæſtionē an eſt. 10.a 17.a.b

Qualitas.
Quomodo eſſentialiter ſuſcipiant magis & minus. 516.c d

Rhadamantus.
Eius ius quale fuerit. 869.e

Rapina.
Definitur. 1020 d.e
Quomodo differat à furto 1012.d.e.1014.c.& ſeq.
Genere ſuo ſemper mortale peccatum eſt. 1020.d.e
Grauius furto. 1020.e.1084.e
Quomodo poſſit res aliena vi eripi ſine rapina. 1021.a.b

Raptus.
Raptus vxoris, filij, filiæ, &c. quando ſit furtum, quando non. 1012.e
Quale peccatum. 1656.b

Ratio.
Superior alia, alia inferior. 835.e
Comparantur inter ſe. 835.c
Ratio eſt pars integralis prudentiæ. 789.c
Quid ſit. 789.c.793.a.b
Eſt neceſſaria ad rectum vſum prudentiæ. 793.a.b
Item ad conſultationem. 797.b
Rationis rectitudò duplex. 779.a

Reges & Principes.
Quomodo ſuam poteſtatem accipiant. 277.d.e
Sunt legis diuinæ cuſtodes & promulgatores. 388.a.391 a
Poſſunt cogere paganos ſubditos ad obſeruationem legis naturæ. 387.388.390.e
Politiæ curam gerunt. 390.e
Quomodo exactione tributorum poſſint infideles adigere, vt fidē ſuſcipiant. 390.e.391.a. & ſeq.
Non amittunt dominium propter ſuam improbitatem. 395.b.c 858.b.c.1008.e.1009.& ſeq.
Non habent dominium rerum & perſonarum, ſed iuriſdictionem duntaxat. 1007. a
Reges impios cur excitet Deus. 1009
Reges & principes parent poteſtati Eccleſiæ. 1674.d.e

Religio.
Quid ſit. 230.d.e
Religionis ordo falſus an approbari poſſit à Summo Pōtifice. 229.c.231.a
In religione confirmanda quot conſiderentur. 230.d.e.1728.b
Religionem approbatam à Papa damnare, quantus error? 230.e 231.a
Religio aliqua poteſt vno tempore approbari, alio abrogari. 229.e 231.e
Religionem veram aliquando celare licet, negare verò vel falſam ſimulare nunquam. 323.c.d.328
Religionis officium. 427.c.428.a.1241.c
Religio quàm ſtricto iure debeatur Deo. 824 a.834 c
Quam perfecta virtus. 843.b.1239.b.e
Obiectum eius quodnam. ibid.
Religio Chriſtiana non tollit, ſed perficit naturam. 854 c.d
Religio erga Deum quomodo ſit iuſtitia, & quomodo ab ea deficiat. 1228.a.b
Eſt virtus moralis. 1237.a
Vnica 1239.b diſtincta à reuerentia. ibid.
Quomodo diſtinguatur à virtutibus Theologicis. 1240.d.e.1246.d.e
Quomodo aliarum virtutum actus pertineant ad religionē. 1241.b.c
Religionis actus eliciti quinam? 1241.c.d.1243.b
Religione tripliciter ſubiicitur homo Deo. 1241.c.d
Religio quomodo poſſit imperare virtutibus Theologicis. 1242.e 1243.a
Penes quid attendatur differentia & varietas Religionum. 1761.b
An hæc varietas vtilis ſit. 1762.a.b
Vnde diiudicandum ſit, vtra Religio ſit perfectior. 1762.c

Religioſus.
Religioſorum ſtatus quare non contemnendus? 417.c.d
Religioſus quando fiat apoſtata, vagus vel fugitiuus. 417 c.d
Quando deſerens ordinem incurrat excommunicationem, quando non. 417.d.e
Religioſorum perfectio in charitate quanta eſſe debeat. 512.b
Religioſus quomodo poſſit eleemoſynam facere. 619.b.c
Qui religioſi teneantur ad fraternam correctionem. 639.d.e
An poſſint ſuorum fratrum peccata ad ſuperiorem deferre, & quādo 648.c.& ſeq.
Religioſus cum diſpenſatione aſſumendus in Epiſcopum. 1687
Religioſi ſtatus aſperitas. 649.c.d
Religioſus eſt ſui iuris quoad famam. 662 d
Religioſis in bello non ſemper parcendum. 720.e
Commendatur ipſis maximè prudentia. 786.c
Eorum peccata leuia reputantur grauia. 861.b.1754.d
Religioſorum prælatus habet ius in ſuos religioſos. 901.a
Non poſſunt arbitratu ſuo ordinem deſerere. 901.a
Sunt in ſtatu perfectionis. 1684
Religioſum retrahens à religione ad quid teneatur.
Vide Reſtitutio animæ.
Quomodo religioſis conueniat rerum dominium. 1000.c.d
Ad quem iudicem Eccleſiaſticum poſſint appellare. 1046.d e
Interrogati in viſitationibus de criminibus aliorum, quomodo ipſis reſpondendum ſit. 1055.d
Quibus in rebus & quando poſſint eſſe aduocati. 1066 d
Probabile eſt ipſis in ſolemni profeſſione omnia peccata remitti. 1357.d
Quomodo peccent contra votum paupertatis. 1746.a b. & ſeq Caſtitatis. 1747.b.& ſeq Obedientiæ. ibid
Vtrum Religioſi teneantur alia conſilia ſeruare præter ſua tria vota: quomodo peccent non ſeruando. 1748
Quomodo peccent non ſeruando regulas. 1750.c.d
An Religioſi grauius peccent eodem genere peccati, quàm ſeculares. 1754 d.
Quas functiones liceat Religioſis obire, verſando cum proximis. 1755.a & ſeq.
Quæ vt Religioſi concionentur, requirantur. 1756. a
An & quomodo Religioſi teneantur incumbere labori corporali. 1757.b
An liceat illis ex eleemoſynis viuere. 1758.b. & ſeq. quando non. 1758.d
An Religioſis otioſis vſus eleemoſynæ ſit illicitus. 1758.e
Quando, dum ita acceptum, eleemoſynam ex ingratitudine peccēt mortaliter. 1759.a
Vtrum teneantur corporali incumbere labori. 1757.b
An liceat Religioſis mendicare. 1759.d vel peculiari veſtitu vti. 1760.d
Quantum peccatum ſit otioſitatis aut cupiditatis cauſſa Religioſos mendicare. 1760.b
An Religioſi ſine ordine ſint imperfectioris ſtatus prælatis ordinibus initiatis. 1762 c.& ſeq.
Religioſi facti Epiſcopi an ſoluantur à regularum obſeruantia. 1724.d item paupertate. 1725.d e
Vnde nominentur Religioſi. 1727.a
Quæ ſectarij in Religioſis potiſſimum deteſtentur. 1727.b.c
Refutantur. 1733.a.b
Religioſorum inſtitutum pium eſſe probatur. 1728.c
Eſſe inſtitutum Apoſtolicum. 1729.c
Religioſi ſtatus propter vota non reprehendendus. 1736.a.b
Paupertatis, caſtitatis & obedientiæ vota rectè emittunt. 1738.a.b
Vtrum hæc tria vota ad ſtatum Religioſum ſufficiant. 1741 b.c
Ex votis Religioſorum quodnam potiſſimum ſit. 1742.c.d

Reliquiæ Sanctorum.
Piè ac religioſè honorandæ ſunt. 1452.d.e

Reſtituere & reſtitutio.
Quid ſit reſtituere. 875.a.b.941.b.& ſeq.
Reſtituere quis teneatur. 881.c.& ſeq.
Per reſtitutionem fit duplex ſatisfactio. 929.c.d & ſeq
Cuius iuris ſit reſtitutio. 940.a.b
An reſtituere teneatur, qui in diſtributione officiorum, accipit perſonas. 963.a.b

Digitized by Google

An reſtitutio ſit ſolius iuſtitiæ commutatiuæ. 886.c.d. 916. c.d. & ſeq. 966.e.967.a
An teneatur reſtituere,qui eleemoſynam facere negligit. 966. d
Reſtitutio inuenti quando facienda priori domino,vel pauperibus? 1007.1008.a
An qui perhibet teſtimonium materialiter falſum teneatur reſtituere. 1063.e d.& ſeq.
Item qui alterius bonum conſumit putans id eſſe ſuum. 1063. d
Reſtitutio non obligat,quando nec acceptio eſt iniuſta, nec extat res reſtituenda. ibid
Reſtitutio quomodo facienda propter illatam contumeliam. 1073.a.b
Venditor defraudans etiam citra iuſti pretij dimidium tenetur reſtituere. 1100.a.b.& ſeq.
Reſtitutio quid ſit. 875.b
Vtrum ſemper requirat æquiualens,vel quando. 876.a.b
Differt à ſatisfactione. 877.c.d
Quomodo ſit ſpecies ſatisfactionis. 877.e
Eſt compenſatio ſecundum æqualitatem iuſtitiæ. 878.a
Eſt neceſſaria neceſſitate præcepti,non medij. ibid.b. c. & ſeq.
Sine reſtitutione eſt ficta pœnitentia. 879.c.d
Quomodo & quando non obliget. 878.b. & ſeq.
Qui reſtituere nolunt an excommunicari poſſint. 879
Sitne præcepti affirmatiui an negatiui. 880.a.b.931.b.c
Reducitur ad præceptum Decalogi, Non furaberis. 880.e
Non reſtituens pluráne peccata committat,an vnum tantùm. ibid. e.& ſeq.
Reſtitutionis obligatio ex quot capitibus exiſtat. 881. c. & ſeq.
Reſtituere tenetur omnis ille,qui cauſſa eſt,cur alius minus habeat de ſuis rebus,quàm illi debeatur. 881.b.c.914.e.& ſeq.
Quot modis quis poſſit ſic eſſe cauſſa. 882.c.d.& ſeq.
Vbi plures ſimul inferunt damnum, quinam & quantum debeant reſtituere. 883.b.c.& ſeq.
Reſtitutionis obligatio ex parte rei acceptæ quando contingat. 884.c.d. 899.a.& ſeq.
Quiſnam dicatur cauſſa iniuſtæ acceptionis. 884.d.e
An reſtituere teneatur qui eſt cauſſa indirecta iniuſtæ acceptionis. 885.c.& ſeq.918.d.& ſeq.
An ſemper reſtituendum illi,qui accepit iniuriam? 889. b
An ad perniciem proximi facienda eſt reſtitutio?ibid.d.e.939.b.& ſeq.
An prædoni vel furi res furto ſublata danda? 889.b.c
Qui re reſtituta abuteretur,reſtitutio illi non eſt facienda.ibid.d.e. 939.d.& ſeq.
Reſtitutio facienda eſt,cui res iniuſtè ablata eſt. 889.c.&ſeq.
Homini per ſe vel per alium licet facere reſtitutionem. ibid a.b.& ſeq. 943.b.& ſeq.
An res aliena empta à fure,poſſit illi iure reddi. 890.c.& ſeq.
An iniuſta acceptio & datio inducant tantùm conſilium reſtitutionis,an verò etiam præceptum. 891.d.892
Quid faciendum ſit,ſi creditor eſt incertus. 890.b.c.943. b.c. & ſeq.1158.c

Quid reſtituendum ſit.

Quæ res reſtitui nequeant. 892.c.893.a
Quænam reſtituenda,quia fuerunt retenta. ibid.c
Res vſu non conſumptibilis vel conſumptibilis quomodo reſtituenda ſit. ibid.d.e.930. c.d
Fructus rei quomodo reſtituendus? 893.d.930.a
Item damnum emergens,vel lucrum ceſſans? 893.d. 920.a
Damna mortis denique vel mutilationis. 893.c.& ſeq.
An hæredibus occiſi,vel etiam iis,quos alere ſolebat, reſtitutio facienda ſit,& quomodo. 894.a.& ſeq.
Quantum reſtituere teneatur,qui occidit mercenarium. ibid.c
An præter damna mortis,&c.etiam iniuria reſarcienda ſit, & quomodo. ibid.d.& ſeq.
An & quomodo vitæ & incolumitati hominis poſſit reddi æquiualens. 895.a.b.c.& ſeq.
Reſtitutio poteſt fieri per res diuerſi generis. 896.a.b. 930.c.d
Dominus columbarij debet reſarcire damna illata à ſuis columbis. 931.& ſeq.

Famæ reſtitutio.

Quando facienda ſit.896.e.quanta.ibid.d. quomodo. ibid.c. & ſeq.
An qui verè diffamat,ſed iniuſtè,debeat reſtituere.897.c. d.& ſeq.
Quomodo,qui falsò alterum diffamauit? 896.c.1084.a.b
Quid ille reſtituere teneatur, qui diffamat alterum dicendo ſe aliquid audiuiſſe de illo. 898.a
Quando quis ſit liber ab hac reſtitutione. 898.b.c.898.c.899.a 937.b.c
Se viciſſim diffamantes quid debeant reſtituere. 898.c.d
Diffamans alterum directè vel indirectè quomodo peccet, & quādo reſtituere debeat. 1077.c.& ſeq.
Seipſum diffamans quando debet reſtituere. 1080.c
Tenetur ad reſtitutionem famæ, qui infamatum in vno loco non publica auctoritate,infamat in alio. 1081. c
Ad famam reſtituendam quæ ſint neceſſaria. 1084.a.b
Superior audiens ſubditum ſuum detrahentem & non corripiens, ad reſtitutionem obligatur. 1085.b.c

Reſtitutio bonorum animæ.

Qui alterum dementauit,in errorem induxit, ſtudiis damnum intulit,quid & quantum debeat reſtituere. 899.b c. & ſeq.
Qui induxit alterum in peccatum, an & qua ratione reſtituere debeat. 899.c.& ſeq.
Qui alterum,vi,fraude,blanditiis, &c. in peccatum pertraxit, quomodo debeat reſarcire damnum. 899.e.900.a
Qui aliquem à religione retraxit,quomodo & quantum debeat reſtituere. 900.b

Quid reſtituendum ſit ratione modi acquiſitionis.

In quibus & quot caſibus,res acquiſita per contractum reſtituenda ſit. 901.d.e.& ſeq.
Donata quando ſint reſtituenda. 903.b.c. & ſeq.
Acquiſita titulo præſcriptionis quando ſint libera à reſtitutione. 904.a.b
Merces officij quando reſtituenda? 907.c.d.& ſeq.
Reſtituendum eſt, quod quis accepit pro mala actione. 909.b c 910.e
Reddenda ſunt donata à milite meretrici vel concubinæ. 610.b.c
Meretrices quando mercedem reſtituere teneantur. 915.a.b. & ſeq.
Quando reſtituendum,quòd capitur venatione? 915.c.d.& ſeq.
An ſuperior teneatur compenſare damna illata à feris, quādo prohibet ſubditos ne illas occidant. 916.e.917.a
Acquiſitu per vſum rerum communium quando reſtituenda? 917. d.e.& ſeq.
An & quando quis teneatur reſtituere,quæ ludo lucratur. 921. b & ſeq.
Quæ vis,fraus,dolus,&c.inducant reſtitutionis obligationem 922. c d
Lucrum annuum ex mutuo data,ſaluo capitali, reſtituendum eſt. 1105.a.& ſeq.

De reſtitutione impedientis bonum alterius.

Qui impedit bonum alterius an & quando debeat reſtituere.914. d.e
Qui impedit alterum vi,fraude,&c. à conſecutione boni quantum reſtituere teneatur. 925.b.c
An qui impedit alterum,qui habet tantùm ius diſtributiuæ iuſtitiæ, reſtituere debeat. 926.a.b.& ſeq
Cur collator beneficij & impediens non pari obligatione reſtitutionis ſint obſtricti. 927.c.d
An qui non ſoluit vectigalia iuſta,reſtituere teneatur.927.e.& ſeq.

Quando & quantum reſtituendum ſit.

Tantum reſtituendum eſt, quantum exigit ratio iuſtitiæ commutatiuæ. 929.c.d. & ſeq
Valor rei incertæ quomodo compenſandus ſit. 930.c.d
Quæ ſit ratio reſtituendi in iuſtitia vindicatiua. 930.e
Detinens rem alienam inuito domino quando & ſub quo præcepto reſtituere debeat. 931.b c.932.b
Cauſſæ excuſantes à reſtitutione quænam? 931.c.d 932.a.& ſeq. 941.a.b
Ignorantia probabilis an excuſet. 932.d
Inopia quomodo excuſet. 933.a.b.& ſeq.
Quæ neceſſitas & quomodo? ibid.
Debitore & creditore ad extrema redactis,vter potius ſibi conſulere debeat. 933.c.d
Alienum,quod in extrema neceſſitate vſurpatur,an ea ceſſāte reddendum ſit. 933.e.934.a
An excuſetur,qui ſine graui damno reſtituere non poteſt. 934.d.e & ſeq.
Reſtitutio poteſt differri in tempus opportunum. 937.c.d
Non obligat ſi aliunde compenſatio facta eſt. 937.d.e
Quomodo quis liberetur à reſtitutione ſoluendo æs alienum creditori ſui creditoris. 938.b.e
Præſcriptio num excuſat à reſtitutione. 638.d
Item ingreſſus in Religionem. ibid.
Ceſſio bonorum quomodo liberet. 938.e. & ſeq.
Remiſſio vel donatio creditoris excuſat. 939.b
Damnum quod incurreret creditor ſi ei ſolueretur,quodnam excuſet. 939.d. & ſeq.
Incertitudo creditoris non excuſat. 939.e
Nec excommunicatio. ibid.
Interitus rei ſine culpa & mora retinentis & publica auctoritas excuſant. 940.c.& ſeq.
An qui reſtituere tenuit,à confeſſario abſoluendus ſit. 941.b.c
Vbi ſit facienda reſtitutio. 941.d. & ſeq.
An propter interualla locorum differri poſſit. 942.a b
Quis cum ſuo damno,& quanto reſtituere teneatur.942.c.d.& ſeq.
Modus reſtituendi. 943 b & ſeq
Pauperibus,vbi ſunt dubij creditores,reſtituendum eſt, & in nonnullis caſibus conſulendus Epiſcopus. 890.c.943 b.& ſeq.
Res ex occulto crimine debet occultè reſtitui. 943.d e
Ordo reſtituendi. 944.a
Quis debeat ordinem ſeruare in reſtitutione. 944.a.& ſeq.
Debita certa debent prius ſolui quàm incerta. 944.b.c
Item,quorum dominium ſemper fuit Creditoris. 944.e
Debita realia præferenda ſunt perſonalibus. 945 a b
Debita perſonalia ex iuſto contractu præcedunt ea, quæ ex iniquo

oriuntur.

oriuntur. 945. b
Debita priuilegiatá anteferenda aliis. 945 a
Hypothetica ſunt proxima priuilegiatis. ibid.
Noua cedunt antiquioribus. 946.a
Debita ex delictis,quò ex grauiore delicto exiſtunt, eò citius reddenda. ibid.
Ei citius ſoluendum,qui in exigendo debito fuit diligentior. 946. b. c
Quare ſit reſtituendum lucrum vſurarium. 1156.c.& ſeq.
An etiam aliquando reſtituere teneatur vſurarius mentalis 1157.d. e.& ſeq.
Reſtitutioni num obnoxij ſint,qui cooperantur vſurario. 1159.c.d
Lucrum ex qua re vſuraria reſtituendum ſit. 1160.a.b.& ſeq.
Reſtitutionem non eſſe faciendam error Græcorum eſt. 878. d.e
De reſtitutione Simoniæ,vide ſuo loco.
Virginem violans quib teneatur reſtituere. Vide Virgo.
Curatus quando teneatur fructus reſtituere. 1711.d.e

Reſurrectio.

Quotuplex ſit. 336.c.337.a

Rhetorica.

Quomodo pars potentialis prudentiæ. 792.a
Ratiocinatur ex coniecturis. ibid.

Reuelatio.

Reuelatio diuina neceſſaria eſt ad fidem. 21.d.e.& ſeq.
Alia communis,alia priuata. 26.a.b.& ſeq.
Reuelationes publicæ ſunt fundamenta Ecleſiæ. 27.a.b
Reuelationes priuatæ quomodo credendæ. 27.a b
Reuelatio diuina quomodo poſſit eſſe ratio formalis fidei, vel Theologiæ. 27.d.e
Eſt obſcura,nec ſufficit ad credendum ſine motiuis. 34 a.b
Quod ſit eius obiectum. 37
Reuelatio diuina quomodo innoteſcat. 299.b

Reus.

Quando teneatur iudici exponere veritatem. 1037. a. b. & ſeq. 1039. b c
Quando iuridicè interrogari cenſeatur. 1039 c.& ſeq. 1058.a.b
De reo vt apud alios inquiratur,quid requiratur. 1039.d
Quid,vt ipſe interrogetur iuridice? 1039.e.& ſeq.
Interrogatus non iuridicè quibus modis poſſit eludere iudicem. 1043.a.& ſeq.
Confidens bonitati cauſſæ & grauatus iniuſtè poteſt appellare. 1044.e
In quibus cauſſis & quanto tempore fas ſit ad ſuperiorem iudicem appellare. 1045 a. & ſeq.
Reus iuſtè condemnatus ad mortem ſe defendere nequit. 1046. e 1047.a.& ſeq.
Iniuſtè condemnatus quomodo poſſit reſiſtere. 1047.a.b
Condemnatus ad mortem iuſtè poteſt effugere,vel carceres effringere. ibid.b.c.& ſeq.
Quomodo debeat ferre ſupplicium. 1048.e. & ſeq.
Reus condemnatus, vt per inediam pereat, an poſſit vel etiam teneatur oblatum cibum comedere. 1051.c.d.& ſeq.
An ſic condemnato poſſit quis licitè cibum ſuppeditare. 1054. e
An quis teneatur ei cibum dare. 1054. e
An reus erubeſcens ad interrogationem poſſit vlterius interrogari. 1058.b

Rixa.

Quid ſit. 733.b
Quando peccatum mortale. 733 b.e.& ſeq.
Numeratur inter opera carnis. 733.e
Eſt vnum ſpecie peccatum. 733.e
Eius cauſſæ quænam? 734.d.& ſeq.
Differt à ſeditione. 740.a.b
Quomodo ſit contra iuſtitiam. 733.c.740.b

Sacerdos.

Non omnes ex populo ſacerdotes ſunt. 1676.b.c.& ſeq.
Epiſcopis ſubiecti ſunt ſacerdotes,& ab illis diſtincti. 1675.d

Sacramentum.

Quid ſit. 124.b
Sacramenta ex Scripturis expreſſè probari non poſſunt. ibid.
Enumerantur ſingula & deſcribuntur. 310.e. & ſeq.

Sacrificium.

Sacrificia antiqua quid ſignificarint. 306.c.d
Quid ſit ſacrificium. 1299.c.1302.c.d
Sacrificij externi ratio in quo conſiſtat. 1299.d.& ſeq.
Sacrificium duplex deſcribitur. 1301.b.c
Sacrificia noſtra Deo non proſunt. 1301.c.d
Sacrificium cuius virtutis actus ſit. 1302.c.d.1304.a d.e
An quarumque virtutum opera poſſint dici propriè ſacrificium. 1302 d e
Sacrificia mala quænam? 1303. d.e
Sacrificium rectum quot conditiones requirat. 1304.b & ſeq.
Deo ſoli offerendum eſt. 1304.d.e.1306.a.b
Quo iure illi debeatur. 1305.c
Vſus eius quando cœperit. ibid.
Sacrificia gentilium cur reprehendantur. 1305 d.& ſeq.
Sacrificium Miſſæ ſolius nouæ legis eſt. 1306 b.e
Sacrificia legalia an iam Deo offerre liceat ibid e &ſeq.
Per Sacrificium Dei Maieſtatem & dominium res omnes cognoſcimus. 1305.e.& ſeq.

Sacrilegium.

Quid ſit. 1487 a
Quotuplex. ibid & ſeq.
Vtrum ſit ſacrilegium furtum rei ex Eccleſia, quæ illius non eſt, nec eius curæ commiſſa. 1488.c
An iudex reum ſacrilegè abſtractum ab Eccleſia poſſit condemnare,an verò teneatur illum dimittere. ibid.e
Quando ſacrilegium ſit veniale vel mortale.1490.a Pœnæ ſacrilegorum. ibid.c.d
Si infideles cogerentur ad fidem, plurima committerentur ſacrilegia. 390. b.c.& ſeq.
Sacrilegium luxuriæ peccatum,quodnam? 1660.b.e

Salomon.

Eius iudicium de diuidendo infante. 857.d

Salus.

Salus prima & ſecunda quid? 289.c.d.301.b
Vtraque fidem neceſſariò requirit. 289.a.& ſeq.
Quomodo inter ſe non diſtinguantur. 304.e
Salus in quo potiſſimum conſiſtat. 552
Salutem propriam quiſque præferre debet ſaluti totius mūdi. ibid.

Sanctum.

Quot modis dicatur. 138.c.139.a.b.165.a.b

Sancti.

Quare tantopere ſua corpora afflixerint. 537.a.b
Si qui ſeipſos interemerunt,quid de illis ſentiendum ſit. 985.c.d
Item ſi ſe caſtrauerint vel mutilauerint. 993.c.& ſeq.
Quomodo aliquando ſeipſos diffamauerint. 1079.e.1080 d.e
Orant pro nobis. 1260.e
Quomodo ipſi orandi? 1261.e
Quomodo mediatores? 1270 e.d
Miracula Sanctorum inuocationem comprobant. 1267.a.b.& ſeq.
Sciántne petitiones noſtras. 1262. e. & ſeq.
An ſit idololatria illos colere. 1438.e.1439 a.& ſeq.
Imagines & reliquias eorum habere & venerari an æquū & pium ſit. 1444.b.c 1452.d.e
Hæreſes contra inuocationem Sanctorum. 1262.d
Illos inuocandos eſſe probatur. ibid.e.& ſeq.
Hæreticorum obiectiones diluuntur. 1269.d & ſeq.

Sapientia.

Accipitur pro fide. 290.a
Saluat. 290.e
Quod ſit eius ſubiectum. 364 a.763.b.c
Quale donum ſit. 364.a.763.c
Sapientia in diuinis tribuitur Filio. 429 a
Sapientiæ donum quid? 763 b. & ſeq.
Quomodo differat à donis intellectus & ſcientiæ. 763 c.d & ſeq.
Item conſilij. 764 b.c
Reſpondet illi beatitudini Beati pacifici,&c. 764 b.e
Habet duplicem affinitatem cum charitate. 763.d

Satisfactio.

Differt à reſtitutione. 877.c.d
Eſt pars pœnitentiæ,& fit Deo. ibid.
Facta Deo non habet omnimodam æqualitatem. 898 a
Duplex eſt. 929.c. & ſeq.

Scandalum.

Quid ſit. 739 d.& ſeq.
Quomodo poſſit contingere. 740.d. & ſeq.745.c
Scandalum actiuum quid? 741.d
Paſſiuum quid? 741.d.743.b.e
Scandalum actiuum genere ſuo mortale eſt. 742.b.c & ſeq.
Paſſiuum itidem ſemper peccatum eſt. 743.b.c
Non eſt certæ alicuius ſpeciei. 743.e
Actiuum quomodo peccatum ſpeciale. 743.e.744.a.d & ſeq.
Scandalum vt vitetur,aliquot regulæ. 757 c & ſeq.
Scandalum puſillorum quomodo vitandum. 749 c.d
Prætermitti vel differri poſſūt bona noſtra in eum finē.751.& ſeq.
Scandalum Phariſaicum quomodo & quando impediendū 752 d

Scholaſtici.

Sunt Patres. 282.c & ſeq.
In doctrina fidei ſequuntur antiquos Patres. 282.e.283.a
Eorum omnium conſenſus in aliqua re non euincit eundem eſſe Patrum omnium conſenſum. 283.a.b
Addunt multa dictis Patrum explicationis cauſſa. 283.a

Scientia.

Scientiæ & fidei diſcrimen. 62.a
Scientia & opinio an poſſint eſſe ſimul. 63.d.e.67.b.c
Scientiæ acquiſitæ quomodo perficiantur. 99.c.d.100.b.101.e
Scientiæ donum pertinet ad vim intellectiuam. 364.a. 431.a 763.e
Quodnam de rebus iudicium contineat.363.e.& ſeq.365.a 431.a
Scientia gratis data & Theologica an omnibus communis?365.b
Effectus quiſnam ſit. 363.e. & ſeq.
Quæ ignorantia huic dono opponatur. 431.a
Huius doni vſus præcipitur. 434.b.& ſeq.

Digitized by Google

Quomodo differat à dono intellectus & ſapientiæ. ibid.
Scientiæ habitus quomodo reſpiciat principia indemonſtrabilia. 780.d.e

Schiſmaticus.

Quid ſit. 136.c
Poteſt compelli ad fidem. 388.b,c
Differt ab hæretico. 691 c,d.& ſeq.
Schiſmatici quàm grauiter à Deo puniti ſint. 694.c.695.696.
Quomodo priuentur poteſtate ſpirituali. 696.a,b.& ſeq.
Schiſmaticè ordinans & ordinatus peccant. ibid c,d
A ſchiſmatico neceſſitate licet accipere baptiſmum. ibid.
Schiſmatici quomodo & quando incurrant excommunicationem. ibid. & ſeq.
Excommunicati ipſo facto amittunt iuriſdictionem. 697.b,c
Poſſunt niſi reſipiſcant deponi. ibid.d
An hoc ipſo, quòd labuntur in ſchiſma, poteſtatem iuriſdictionis amittant. 697.c.698.& ſeq.
Quomodo membra Eccleſiæ? 700. b,c.702.a

Schiſma.

Quid ſit. 689.a
In ſchiſmate an aliquis Papa? & quis? 220.221.a
Schiſma quomodo ſedandum? ibid.d,e
Quàm multa ſchiſmata in Eccleſia fuerint. 222.b
Num ſchiſma reddat dubiam Pontificum ſucceſſionem. ibid.b,c
Per ſchiſma ſe ſeparare ab Eccleſia quid ſit. 689.b,c.690.a
Eſt genere ſuo peccatum mortale. 690.b,c 694.c.& ſeq.
Pugnat cum charitate. 690.d. 691.a.692.b.& ſeq.
Quomodo diſtinguatur ab hæreſi & infidelitate. 691.c.d.& ſeq.
Variis modis committitur. 692.a,b.& ſeq.
A quibus hoc peccatum poſſit committi. ibid.& ſeq

Scriptura ſacra.

Iudæi & hæretici quomodo vſurpent Scripturas. 85.a,b.148.c,d
Scripturæ ſacræ efficacia. 88.e.89.a,b,c
Quam antiqua. 89.d,e.& ſeq.
Quomodo ſeruata & in Græcum idioma tranſlata. 89.d,e
Quàm plena ſapientiæ. ibid.e
Scripturæ ſacræ altitudo varios continet ſenſus. 109.a c,d.119.d,e
Scriptura ſola non poteſt eſſe auctoritas iudex fidei. 112. b.& ſeq.
Eſt obſcura & difficilis intellectu. 112.b.127.a.b.248. e,259.a,b
Scripturas vt intelligamus multis regulis opus eſt. 116 d
Scripturæ ſacræ quomodo lucerna pedibus noſtris? 118. b, c.& ſeq.
De variis Scripturis ſæpe fuit controuerſia eſſentne Canonicæ. 122.c,d.243.a,b
Scripturæ petra offenſionis, & muſcipula pedibus incipientium. 125.b,c
Scripturis claris nonnunquam abutuntur hæretici. 121.e
Scriptura num ſit regula ad quam ferendum eſt iudicium de fide. 128.b,c.258.d,e.& ſeq.
Scriptura ſacra quid? 240.d,e
Diſcrimen eius ab aliis Scripturis. 240. e.241.
Quibus libris contineatur. 241.d, e.& ſeq.
Aliquæ olim in dubium vocatæ. 243.a
Quomodo aliquæ maioris auctoritatis, quam aliæ? 245.c.& ſeq
Sacræ Scripturæ auctoritas infallibilis eſt. 245.a
Scripturáne an Eccleſia ſit maioris auctoritatis. 245.b,c
Sacra Scriptura tota eſt à Spiritu ſancto. 248.d,e
Non continet totum verbum Dei. 259.b,c.& ſeq.
Scripturâ antiquior Eccleſia. ibid.& ſeq.
Scriptura quomodo contineat omnia neceſſaria ad ſalutem 260. a
Scripturæ antiquæ tradendæ quot & quæ cauſæ? 282.b,c
Scripturæ abuſu multi fiunt hæretici, traditionum pauci. 261. d. 263.a
Scripturas cur voluerit Spiritus ſanctus eſſe obſcuras. 263.d
Scriptura ſola quomodo ſufficiens ad faciendã fidem. 266.e.267.a
Eius Canoni num adiungenda ſit auctoritas Eccleſiæ. 107.a
Num debeat eſſe iudex Scripturæ. 122,c,d
Cuius ſit dubias Scripturas examinare. 32.b,c.& ſeq.

Secretum.

Iure naturæ fideliter ſeruandum. 1060.b,c
Quare & quando reuelandum. ibid. c,d

Seditio.

Quid ſit. 739 a,b
Genere ſuo peccatum mortale eſt. ibid.
Contra charitatem. 739. c.& ſeq.
Quomodo differt à diſcordia, ſchiſmate, bello, rixa, &c.739.c. 740.a,b

Senes.

Facilè inuident. 681.a
Plerunque poſſunt eſſe prudentes. 788.b
Qui memoria & prudentia vigeant. 988.
Quare valde ſuſpicioſi? 862.e.863.a

Senſus.

Senſus particulares quomodo ſint ſpecies ſenſus communis.790.c. 794.c

Sepultura.

Eſt opus miſericordiæ & eleemoſyna. 589.a,b.& ſeq.
In loco ſacro prodeſt defunctis. 591.a.& ſeq.
Sepulturæ priuatio ſemper fuit pœna habita. 589 c. 590.c
Sepulturam proximi negligere quando mortale. 590.c
Quare Chriſtus non enumerauerit inter opera miſericordiæ. ibid

Seruitus.

Seruitus & dominium quo iure introducta ſint. 398.a,b. 399 c
Non impediunt amicitiam. 502.c,d.& ſeq.
Seruitus captorum in bello eſt ingenua. 726.a

Seruius.

Rex Romanorũ fuit, qui primò ſignauit æs nota pecudum.1095 c

Seruus.

Quomodo poſſit facere eleemoſynam. 619.b,c
Serui Iudæorum ad fidem conuerſi eo ipſo liberi ſunt. 399.c
Serui qui efficiantur bello capti, qui non. 723.b.724 d.e
Quibus ſeruis liceat fugere. 725.c.& ſeq.
Seruus quomodo domini inſtrumentum. 822.d.e
Seruum retrahens à domino, initiando illum ſacris ordinibus, quantum debeat reſtituere. 901.a,b
Serui donatio nulla eſt. 903.b,e
Serui quomodo dicantur facti propter alios homines. 99. b,c
Seruus Chriſtianus quomodo poſſit vi eripi ab infideli. 1021.b

Seueritas.

Seueritas nimia improbatur. 642.a, b
Moderata laudatur. 994. b,c

Sæuitia.

Sæuitia ſeu feritas quid ſit. 1641.a

Simonia.

Quid ſit. 537.a.149.a,b.vnde dicta.1492.d
Quomodo poſſit conuerti ad eleemoſynam. 618. c.d.891.e
Quomodo cedat Eccleſiæ iniuria affectæ. 618.d.e.890.a.891.d,e
Quomodo committatur. 951.b.c
Quomodo dignoſcatur ſpectando materiam, quatenus eſt quid ſpirituale. 1493.c
An apud Ethnicos ſit locus Simoniæ. 1493.d
An ſit Simonia vendere doctrinam, etiam Theologiam. 1494.d. & ſeq.
Vtrum accipere aliquid pro actibus virtutum ſit Simonia. 1496 d & ſeq.
Item dare vel accipere aliquid pro omiſſione actus ſpiritualis. 1497.c.
Vnde dignoſcatur Simonia, ſpectato obiecto, quatenus eſt ſpirituali annexum. 1498.c
Annexum ſpirituali { Antecedenter. 1498.c
Concomitanter. 1499.a,b
Conſequenter. 1500.c,d }
Quomodo Simonia dignoſcatur ex parte actus. 1505.a.b
An quotieſcunque datur ſpirituale pro temporali, vel contra, Simonia committatur. ibid.
An etiamſi temporale ſit duntaxat motiuum aut compenſatio gratuita, tamen propter circumſtantias committatur Simonia. 1507.e.1508.a
Vtrum redimere vexationem per aliquod temporale ad conſequendum ſpirituale, ſit Simonia, quomodo & quomodo non. 1512.b
Vtrum permutatio beneficiorum Eccleſiaſticorum ſit ſimoniaca. 1516 d,e
Vtrum redimere penſionem præſenti pecunia ſit Simonia. 1520.c
Simonia quale & quantum peccatum? 1523. d.& ſeq
Simonia quotuplex? 1527.a,b. 1529.a
Quæ pœna Simoniæ præſumptæ ſtatuta? 1529.b
Quæ conuentionali. 1531.a,b.c
Cui propter hanc reſtitutio facienda? 1532.a,b
Pœna Simoniæ realis. 1532.c
Cui propter Simoniam realem reſtitutio facienda? & quanta? 1532.a,b
Pœna mediatoris Simoniæ. 1532.c,d

Simulatio, ſimulare.

Simulare ſerio falſam religionem aut fidem nunquam licet. 323 c,d & ſeq.
Simulatio habitus quando licita, quando non. 323.d,e
Simulatio Iehu & Naaman condemnatur. 325.a,b,d.& ſeq
Cur ſimulatio in materia fidei ſemper illicita, in aliis materiis aliquando licita. 326. c,d.& ſeq.

Sion.

Excelſa exponitur. 144 b

Sobrietas.

Quid ſit. 1598 d

Societas.

Societatis contractus in quo conſiſtat. 1197 a
Poteſt iuſtè exerceri. ibid.
Quæ ad eam requirantur. 1197.c.& ſeq.
Lucrum quomodo diuidendum in ſocietate. 1197. c.& ſeq.
Damnum quomodo in vnum tantùm poſſit cadere. 1199.d & ſeq
Societas poteſt coniungi cum aliis contractibus. 1200.d.e
Quomodo poſſit ſocius cum ſocio coniungere contractum aſſecurationis. 1200 e
Cum ſocietate duo alij contractus ſimul coniungi poſſunt.1202.e. & ſeq.1208.e.1221.b c

Digitized by Google

Sodomiticum peccatum. vide Peccatum contra naturam.

Socrates & Plato.

Dominium rerum illicitum eſſe docuerunt. 1004.c

Solertia.

Quid ſit. 789.c
Eſt pars integralis prudentiæ. 789.c.792.c.793.a
Eſt neceſſaria ad vſum illius. 795.a

Sollicitudo.

In imperio prudentiæ quid? 798.b
Quomodo differat ab imperio. 782.d.e
Opponitur pigritiæ. 783.a

Sollicitudo rerum temporalium.

Quid ſit. 801.b.& ſeq.
Quale & quantum peccatum. 800.b.801.b

Sollicitudo futurorum.

Quale vitium. 800.b.802.a
Quando mortale vel veniale. 802.c
Vnde oriatur. 802.b

Somnium.

Somniorum cauſæ quot ſint. 1461.d
Vbi his,ſimilia inuenies plura. ibid.& ſeq.

Spes.

Quid ſit. 443.b. 449.c & ſeq.
Eius obiectum. 14 d.446.c,d 443.d. 444.e
Spes & fiducia quomodo vel an diſtinguantur. 13,a,b
Subiectum ſpei. 14.d.450.e
Spes non manet in beatis,nec in damnatis. 450.b,c
Quomodo dicatur eſſe bonorum & malorum. 441.a,b
Virtutem eſſe probatur. 443.b.& ſeq.
Eſt virtus Theologica. 443.d. & ſeq 446.a,b
Donum Dei. 443.c. 444.a
Qualis ſpes haberi poſſit naturæ viribus. 444.a, b
Pertinet ad amorem concupiſcentiæ. 444.c. 445.a
Quomodo reſpiciat beatitudinem formalem. 445.a,b
Quomodo differat à delectatione. 445.c.446.a
Quàm varia ſecundariò obiecta habeat. 446.b,c.& ſeq.
Reſpicit beatitudinem vt poſſibilem & arduam. 446.d 450.c
Tribus modis confirmatur. 448.a
Coniungenda eſt cum bonis operibus. 446.d & ſeq.
Diſtinguitur ſpecie à fide & charitate. 449. a 497.b
Sub qua ratione formali feratur in Deum. 449.a. 470.a. 471.a. 497.b,c. 505.e
Quomodo media inter fidem & charitatem? 449.c.& ſeq.
Spes roboratur charitate. 449.d
Non poteſt eſſe ſine fide,ſed ſine charitate. 450.b.c
Quomodo, ſit certa. 453 b,c.& ſeq.
Quomodo non poſſit eſſe ſine charitate. 449.c.450.b,c
Spes eſt in omnibus viatoribus habentibus finem. 453.b,c
Non eſt in hæreticis. 453.a
Quomodo dicatur vana. 454.a.& ſeq.
Quomodo tendat in Deum. 469.c
Eius aliquod præceptum eſſe probatur. 471.b,c
Quando illud præceptum obliget. 472.c

Spiritus ſanctus.

Adorandus eſt,licet hoc in Scripturis non legamus. 123.c
Eſt vnctio. 310.a
Illi attribuitur bonitas. 429.a
Item amor. 432.a
Remiſſio peccatorum. ibid.
Perſonaliter eſt amor & charitas. 488.a.491 d.& ſeq.
Ipſo Spiritu ſancto quomodo diligamus nos. 491.c,d.
Quomodo dicatur Charitas. 489.b

Spiritualia.

Quare vendi non poſſint. 913.b
Spiritualia miniſteria & officia debent præſtari gratis. 951.d
Miniſtri tamen officiorum ſpiritualium ali debent à populo. 951.c

Status ſiue officium.

Quid ſit & quomodo accipiatur. 1665.a
Ad ſtatum Eccleſiaſticum quid requiratur. 1667.b,c. 1683.d
Virgines, viduæ & laici an ſint in aliquo ſtatu. 1668.b
Statuum differentia vnde oriatur. 1668.c,d
Quid hæretici de hoc ſentiant. 1670.d,e
Tres Status in Eccleſia probantur. 1971. e.1673.a.& ſeq.
Clericorum ſtatus probatur. 1673.d,& ſeq.
Vtrum omnis Clericorum ſtatus diuino iure ſit inſtitutus. 1674.b. 1675.e

Status perfectionis.

Hominis perfectio quæ & in quo conſiſtat. 1677.a.b
Perfectio vtrum primariò in præceptis,ſecundariò in conſiliis conſiſtat. 1680.d,e
Vtrum omnis perfectio charitatis præcepta ſit. 1680.e.1681.d,e
Vtrum homo poſſit perfectionem conſequi. 1683.c
Perfectio à ſtatus perfectione differt. ibid.
Sollennitas externa ad ſtatum requiſita?in quo. 1683.d
Vota ſimplicia firmant ſtatum. 1683.e
Status Epiſcoporum ſitne perfectior ſtatu Religioſorum. 1686.c
Qui non ſunt in ſtatu perfectionis vtrum obeant opera perfectiora iis,qui ſunt in ſtatu perfectionis. 1688.c.d
Quæ difficultas operis faciat perfectiorem ſtatum. 1689.e.1690.a
Propter vota Religioſus ſtatus non reprehendendus. 1735.a,b. & ſeq.

Studioſitas.

Quæ & qualis virtus. 1602.b
Eius ſubiectum quod ſit. 62.b
Mouet intellectum ad aſſenſum rerum difficillimarum. 333.a

Stultitia.

Quid ſit. 764.c.& ſeq.
Opponitur ſapientiæ. 764.c.765 b
Eſt coniuncta cum hebetudine ad res diuinas. 765.b
Oritur maximè ex luxuria. ibid.
Quale peccatum? 766.b

Stuprum.

Quale peccatum? 1653.e.1654.a.& ſeq.

Subſtantia.

Quibus accidentibus nobilior,quibus ignobilior. 496.a,b

Succeſſio.

Epiſcoporum ſucceſſio in Eccleſia eſt perpetua. 141.d , c. 166. & ſeq.790.b,c
Hac caruerunt ſemper hæretici. 172.c & ſeq.
Succeſſio iuncta veritati eſt anima Eccleſiæ. 172.a,b,c.& ſeq.173.
Eſt vinculum veritatis & fidei. 173.d
Numquam fuit interrupta. 179 c
Succeſſio primatus Petri in Romana Eccleſia probatur. 207.c,d. & ſeq.
Succeſſio publicæ perſonæ eſt,non priuatæ. 209.c.d
Succeſſionis ratio explicatur. 209.c.210.a.& ſeq.
Succeſſio Romanorum Pontificum texitur. 211
Non redditur dubia propter ſchiſmata. 222.b,c

Succeſſor.

Quis dicendus? 210.b,c.& ſeq.219.d,c.& ſeq
Succeſſor Petri ſemper eſt Pontifex Romanus. 217.b.& ſeq.

Superbia.

Quid ſit & quale peccatum. 1641.a,b. & ſeq.

Superſtitio.

Vnde dicta. 1419.a,b
Quomodo contraria Religioni. ibid.
Species ſubalternæ ſuperſtitionis. 1419 c
Superſtitio,quæ pro obiecto habet creaturam , diuiditur. 1420. c. & ſeq.
Superſtitio habens pro obiecto ipſum Deum , diuiditur. 1421.b

Superfluitas.

Ludi ſuperfluitas. 1642.d.& ſeq.
Ornatus ſuperfluitas. 1643.b.& ſeq

Suſpicio.

Quid ſit. 862.d.c
Oritur potiſſimum ex tribus cauſſis. 862.c.863.a
Habet tres gradus. 863.a,b

Suſurratio.

Quid ſit. 1087.a.1154.d,c
Eſt peccatum diſtinctum à detractione. 1087.b
Genere ſuo mortale. 1087 c
Maius detractione & contumelia. 1087.d,e

Symbolum.

Eſt triplex in Eccleſia. 96.b,c
Apoſtolicum vnde dicatur. 96. d.& ſeq.
Apoſtolici Symboli pars explicatur.19.d.64.c.139.b,c.155.b.286. d.& ſeq.
Symbolum Apoſtolorum debent omnes ſcire memoriter. 65.a,b
Non eſt Scriptura Canonica. 96.c.97.a
Symbolum Athanaſij ab Eccleſia receptum eſt. 97.a
Symbolum quomodo & à quibus compoſitum & approbatum ſit. 97.c
Symbolum cur debeat continere præcipuos articulos fidei. 97 c
Symbolum Apoſtolorum quomodo contineat omnia credenda ad ſalutem. 119.c,d.124.& ſeq.
Qua traditione credatur Apoſtolicum. 269.b
Quomodo omnia illius ſint explicitè credenda. 297.c.298.a,b & ſeq.
Symboli articuli primaria fidei materia. 407.c
An omnes ordine ſciendi. 1177.c

Synagoga.

Quam Synagogam Deus amauerit & rexerit. 208.d,e
Synagoga ſemper habuit vnum caput & vnum iudicem. 208.d.

Synderesis.

Ipſius eſt præfigere virtuti finem. 780.b. 781.c.d
Eſt habitus principiorum practicorum. 880. c.788.b
Eſt etiam in improbis. 781.b,d

Syneſis.

Eſt pars potentialis prudentiæ. 790.d.795.b.851.b
Exiſtit in intellectu. 790.d.795.b
Differt à prudentia , gnome,& eubulia. 796.a
Species eius. 796.a,b
Eſt rectè indicatiua. 851.b.c

Temeritas.
Quid ſit, & quomodo differat à præcipitatione. 797.a.1583.c
Opponitur fortitudini & prudentiæ. 797.b.800.c
Temperantia.
Quænam virtus & qualis? 780.b.1593.a
Circa quid verſetur. 839.a
Subiectum eius. 839.c,d
Cur dicatur verſari in moderandis paſſionibus circa delectabilia ſecundùm tactum. 1595.a
Quomodo verſetur circa cibum & potum. 1596.c
Regula dignoſcendæ rectæ appetitionis. 1596.c.1597.a
An & quomodo virtus ſpecialis. 1597.c
Partes eius integrales. 1598.a,b
Subiectiuæ. 1598.d
Potentiales. 1600.b,c
Peccata oppoſita temperantiæ & partibus eius. 1635.d. & ſeq.
Tentatio.
Neceſſaria & vtilis eſt ad probationem. 1258.c
Tentatio Dei quid ſit. 1481.a
Quotuplex & quomodo dignoſcenda? ibid.
Quale peccatum? 1486.c
Teſtimonium.
Quando perhibendum. 1053.c.1054.c.& ſeq
Teſtimonium alicuius de altero quot modis iudex poſſit requirere. 1054.c.& ſeq.
Teſtimonium de occultis rogatum quomodo dandum. 1058.c
Teſtimonium ab æquali petitum quomodo & quando perhibendum. 1058.c.d & ſeq.1059.d
Quibus titulis ad teſtimonium perhibendum quis poſſit obligari. 1059.a,b
Teſtimonium falſum perhibens quid & cui debeat reſtituere. 1063.c,d
Subterfugiens ne interrogetur à iudice vtrum peccet, & an debeat reſtituere. 1059.c
Quando quis obligetur ad teſtimonium præbendum. 1059.c. 1060.b,c
Teſtimonium in iudiciis quod præualeat. 1060.c
Quinam teſtimonium dare nequeant. 1062.d
Teſtimonium in iudicio falſum quantum peccatum. 1063.b,c
Teſtis falſus retractare debet. 1063.d
Teſtimonium falſum ad liberandum innocentem ab iniuſto iudicio quomodo mortale. 1063.c
Teſtis.
Quot teſtes ſufficiant ad inquiſitionem ſpecialem, ſi non præceſſit infamia. 1055.c.1056.a
Teſtis non obediens iudici interroganti damnum parti læſæ reſarcire debet. 1059.b
Quot teſtes in iudiciis ſint neceſſarij. 1061.a,b
In teſtamentis apertis & occultis quot teſtes requirantur. 1061.a
Quomodo vnus ſufficiat. 1061.c d.& ſeq.
Quot teſtes requirantur ad depoſitionem Eccleſiaſticorum omnis generis ac gradus. 1061.a,b
Duo teſtes in cauſis piis ad teſtamenta firmanda ſufficiunt. 1062.a,b
Diuerſa teſtificantes non faciunt fidem in iudiciis. 1062.b,c
Teſtem excipere quomodo & quando liceat. 1062.c.& ſeq.
Teſtis falſus debet retractare. 1063.d
Theodoſius Imperator.
Reprehenditur à D. Ambroſio propter cædem Theſſalonicæ patratam. 722.d,e
Theologia.
Eius ratio formalis obiecti quænam? 27.d,e
Nititur diuina reuelatione mediante diſcurſu. 40.d.& ſeq
Theologiæ habitus quomodo aſſentiatur propoſitionibus. 4..d
Theologia quomodo neceſſaria ad ſalutem? 295 d.e
Qualis habitus? 295.c.296.a
An ſit Simonia pro ſtipendio docere Theologiam. 1494.d.& ſeq.
Timiditas.
Quid ſit. 1583.b
Timor.
Eſt effectus fidei. 361.a.362.a
Timor ſeruilis quid ſit. 362.a.458.b
Filialis quid. 362.a.457.a
Quomodo filialis eſt effectus fidei formatæ? 362.b
Quomodo ſeruilis fidei informis? ibid.
Timor & tremor Dei quomodo in ipſis cælorum poteſtatibus. 363.b,c.465.c,d
Timoris donum cuius potentiæ ſit. 364.a
Timor quid ſit. 455.a,b.& ſeq.
Quatuor modis habet reſpectum ad Deum. 455.c.& ſeq.
Timores compatibiles quinam? 455.d.456 b
Timoris obiectum quomodo poſſit eſſe bonum. 456 c,d
Timor in Scripturis quæ commendetur. 456 d.457.a
Eius ſpecies quænam? 457.c
Timor filialis vnde oriatur. 457 d
Eius obiectum. 457.e
Timor ſeruilis vnde? 458 a
Cur ſic dictus? ibid.
Initialis & filialis imperfectus. 458.c,d
Medius eſt inter filialem perfectum & ſeruilem. 458.c
Actus timoris culpæ & pœnæ quomodo poſſint eſſe in eodem homine. 458.d,e
Timor mundanus quis? 455.d.459.a,b
Timor initialis & filialis quomodo differant. 459 c
Timor mundanus quantum peccatum? 459.e 463 c.1086.a
Timor ſeruilis quando malus? 460.e.464
Secundùm Lutherum ſemper malus eſt. 461.b
Timor extremi iudicij quàm vtilis? 461.a,b & ſeq.
Timor introducit charitatem. 462.d,e
Timor ſeruilis à Spiritu ſancto eſt. 463 c
Non eſt effectus doni timoris. 464 a,b
Filialis quando à dono Spiritus ſancti. 464 c,d
Quomodo initium ſapientiæ? 464 e
Timoris ſeruilis boni effectus. 464.c.465 a
Filialis in quibus ſit. 465.b,c
An idem & eiuſdem rationis futurus ſit in altera vita. 465. e. 146 a
Timor bonus ſeruilis in quibus ſit. 466.b,c
Timor in quo conſiſtat. 471.a
Timoris ſeruilis & filialis an aliquod præceptum ſpeciale extet. 473.c
Quis timoris actus ſufficiat ad iuſtificationem. 474.b
Timor cadens in conſtantem virum quis? 1353.c
Traditio.
Traditio Eccleſiaſtica commendatur. 32.c,d.97 c,d.102. b,c.121. a.125.c.166 a.& ſeq.
Traditio Apoſtolica in dubiis conſulenda. 100.d,e.101.d.157.b,c quid ſit. 111.d.165.d,e.249 b,c.265.b,c
Quare viua voce tradita? 263.a,b
Dicitur fons veritatis. 100 d,e.166.a.& ſeq.
Traditio præterita non eſt iudex fidei ſine præſenti aliqua auctoritate. 130.e & ſeq.
Traditiones impugnabant Gnoſtici, ſicut noſtri hæretici. 121.d. & ſeq.166 a.250 d,e & ſeq.
Traditione multa tenentur, quæ in ſacris literis non ſunt. 254.d,e. & ſeq.
Non loquitur ſemper claré. 130.c
Ferè ſcriptis Doctorum conſeruatur. ibid.
Non continet omnia, quæ pertinent ad fidem. 131.a,b
Confundit hæreticos. 166.b,c.261.d,e
Quotuplex ſit. 249.c
Alia perpetua eſt, alia ad tempus. 249.d, e.250.a
Cur recipienda? 252.b,c
Traditione credimus vtriuſque Teſtamenti libros eſſe ſacros. 252. a.253.b.261.b,c
Traditiones aliquæ apud Iudæos bonæ fuerunt. 253.d.e.262.a. & ſeq.
Traditiones vel inuiti approbant Lutherani. 255.a, b
Traditiones adulterinæ reiiciendæ ſunt. 256. b,c.257.b,c.261.d,é
Antiquitus traditiones à Catholicis receptæ ſunt contra hæreticos. 257.c
Sunt Sacra Scriptura. 123.c,d.258.b,c 266.d
Verbum Dei. 259.c.& ſeq.
Antiquiores Scriptura. 259 d
Semper viuunt, nec poſſunt corrumpi. 260.e.261.a & ſeq.
Quare ab hæreticis reiiciantur. 261.b
Traditione fuit gubernata Eccleſia vſque ad Moyſen, & poſt hunc in Sacerdotibus conſeruata. 262 d,e.264.a
Traditionis abuſu pauci fiunt hæretici, Scripturarum multi. 261.d 263.a
Traditiones ſicut ipſa Eccleſia conſeruantur à Spiritu ſancto. 263. c.& ſeq.
Approbantur à Conciliis. 265 b
Quibus regulis cognoſci poſſint. 268.d,e. & ſeq
Traditione quænam & quàm multa tenenda? 269.c,d
Tributum.
Tributum iuſtum qui non ſoluunt, in conſcientia tenentur reſtituere. 927 d.e.& ſeq
Vt iuſtum ſit, quas conditiones requirat. 928.b, c.& ſeq
Debet conſtitui in materia negotiationis. 928.c
Non debet exigi ab Eccleſiaſticis. 929.a,b
Trinitas.
Eſt myſterium difficillimum cognitu. 308.c
Quibus modis & à quibus fide tenendum? 309. c,d.& ſeq.
Spectat ad ſummam doctrinam Euangelicæ. 309.d
Intelligitur myſterio incarnationis. ibid.
Eius eſſentia in quo conſiſtat. 310. b
Triſtitia.
Eius tres effectus. 677. a,b & ſeq.682 d
Eſt de malo vt proprio. 680. b
Triſtitia de bono proximi quomodo mala? 681. c
Quomodo bona? 682.d,e
Turcæ.
Eorum error eſt hominum in quauis fide ſaluari. 312.b,c. 313 d

Digitized by Google

Tyrannus.

Quiſnam? 786.c,d
Tyrannum quomodo cuique perſonæ priuatæ occidere liceat. 986.b,c
Tyrannum occidere quomodo prohibitum Concilio Conſtantienſi. ibid.

Venatio.

Venatione capta quando reſtituenda? 915.c,d.& ſeq.
Venationem qui poſſint prohibere. 916.d,e
Venatio quando non reſtituenda? 917.b
Venantes illicitè quomodo puniri poſſint. 917.c
Venatio quibus & quomodo licita? 975.e
Clericis abſolutè prohibita eſt. 976.a

Venditio.

Quid ſit. 874.b,c.1093.1101.d.1127.e.1128.a
Eius partes eſſentiales. 1093.
Quando iuſta, quando iniuſta? 1096.d,e.1120.c
In æqualitate precij quæ conſideranda? 1096.d.& ſeq.
Vendere rem pluris, quàm valet, vel emere minoris, illicitum eſt. 1101.e.& ſeq.
In venditione rerum precioſarum quomodo liceat plus, quàm valent, accipere. 1102.e.1103.& ſeq.
Vendere vel emere pluris res vſu conſumptibiles propter anticipatam vel expectatam ſolutionem, an ſemper illicitum. 1103.e.& ſeq.
Item res vſu non conſumptibiles. 1104.e
Vendens aut emens ratione lucri ceſſantis vel damni emergentis licitè plus accipere poteſt, vel minoris emere. 1105.b,c.& ſeq.
Venditori licet res ſuas ſeruare donec plus valeant. 1110.c
Vendens & emens ratione expenſarum, imò etiam periculi poſſunt augere vel minuere precium rei. 1112.a.& ſeq.
Vendere res ad terminum pluris, quàm in præſenti valent, quomodo ſit licitum. 1119.c.& ſeq.
Sempérne venditio ſit iniuſta, quando defectus rei venditæ tacetur. 1121.a,b.& ſeq.
Venditor debet ſæpè monere emptorem etiam de vitio manifeſto. 1121.c.1122.a
Quando omninò non teneatur monere emptorem. 1122.b,c.& ſeq.
Venditori licet diſſimulare copiam rei paulò poſt futuræ, propter quam valor breui minuetur. 1124.d,e.& ſeq.
Quando non debeat diſſimulare. 1126.e
Vendens rem alienam quomodo peccet mortaliter. 1127.d.& ſeq.
Si venditor dicat eſſe rem alienam & expectandam eſſe voluntatem domini, an ſit licitus contractus. 1128.a,b
Vendens rem quomodocunque, cuius dominium amiſit, illicitè facit. 1128.c,d.& ſeq.
Quarum rerum venditio, quibúſue perſonis ſit prohibita. 1130.c,d 1131.a
Vendere arma infidelibus quomodo Chriſtianis prohibitum, & quàm grauiter? 1132.a.& ſeq.

Venenum.

Non poteſt licitè vendi. 1130.c,d
Nulla alia re adiuncta vtile fieri poteſt. ibid.
Veneficium, vide Obſeruatio vana.

Verbum.

Verbum Dei aliud expreſſum, aliud impreſſum. 259.c
Aliquando totum traditione conſtabat. 259.d,e
Latius patet, quàm verbum Dei ſcriptum. 260.b,c
Verbum Dei cur ſemper in ore hæreticorum. 261.b,c

Verecundia.

Quid ſit. 1598.c

Veritas.

Veritas prima quænam? 21.c.& ſeq.
Veritas prima in dicendo quid? 22.a.25.d,e.55.a
Veritas omnis ex ſe eſt æquè infallibilis. 41.b
In veritatem primam non poteſt cadere falſum. 45.d 248.c
Veritas prima quid? 45.e
An falſum docere poſſit. 45.d,e.& ſeq.
Aſſerere primam veritatem poſſe mentiri eſt hæreticum. 50.d
Veritas prima quomodo ſit ratio formalis, ſub qua, obiecti fidei. 53.a,b
Veritas fidei quomodo credenda ad ſalutem? 119.b.& ſeq.
Veritas fidei eſt de eſſentia Eccleſiæ. 145.a.153.d.154.b,c
Veritas nec rerum nec temporum circumſtantiis mutatur. 250.c
Veritas vitæ, iuſtitiæ, doctrinæ. 749.d,e
Veritas quomodo ſit pars potentialis iuſtitiæ. 1228.a
Quomodo ab ea deficiat. 1228.b,c
In aſſertorio & promiſſorio iuramento diuerſimodè requiritur. 1388.e.1389.a

Verum.

Verum vero non eſt contrarium. 716.e
Verum agibile eſt obiectum prudentiæ. 777.c,d
Verum practicum & bonum morale quomodo æquè latè pateant, quomodo non. 779.c.& ſeq.

Veſpaſianus.

Ope dæmonis fecit falſa miracula. 81.d

Vidua.

An ſint in aliquo ſtatu. 1668.a

Virgo.

Virginem volentem violans ipſi nihil, ſed parentibus tenetur aliquid reſtituere. 850.b.1654.c,d
Quid ſi vi opprimat aut fraude decipiat? 1654.d,e
Quando teneatur eam vxorem ducere. 1655.b,c
Virgines an ſint in aliquo ſtatu. 1668.a

Vigilantius hæreticus.

Impugnauit cultum Sanctorum. 1262.d,1439.a
Irriſit horas Canonicas. 1280.c.& ſeq.

Virtus.

Quid ſit. 339.c.340.d.341.b,c.518.b.581.e.776.e.839.b.827.d.832.b,c d.1239.a
Virtutis finis. 340.a,b
Virtutum actus vt ſint perfecti debent informari à charitate. 332.c.e.334.b
Virtus nulla perfecta eſt ſine charitate. 339.d.340.c.490.e.491.a.507.b,c
Virtutes omnes diſponunt ad optimum. 342.e.343.d.507.b,c
Virtutes Theologicæ cæteris priores. 343.b,c
Virtutes aliæ per accidens poſſunt præcedere fidem. 343.e
Virtutes aliæ lumine diuino, aliæ naturali nituntur. 343.e
Virtutes ſupernaturales infuſæ non augentur niſi meritoriè. 354.d,e
Virtutes Theologicæ quomodo neceſſariò connexæ, quomodo non? 360.d
Sunt primum principium actionum poſt gratiam. 360.d,e
Virtutis perfectio ordinatur in ſummum bonum. 373.d
Virtuti morali quare contraria duo vitia? 379.e
Virtutes Theologicæ quomodo ſe habeant in ordine dignitatis & originis. 449.e
Significantur per tres filias Iob. 491.a
Virtutis integritas duo requirit. 493.c,d
Virtutes Theologicæ quænam dicantur. 497.a
Virtus ſpecialis quæ dicatur. 497.b.831.a
Ad quam dilectionẽ Dei requiratur virtus ſpecialis. 498.a.& ſeq.
Virtus vt ſit ſpecialis, quæ & quot requirat. 503.e
Virtute non poteſt quis inuitus priuari per alium. 504.b,c
Virtutis bonitas vnde æſtimetur. 507.b,c
Virtus ordinat in duplicem finem. ibid.
Fertur triplici actu in ſuum obiectum bonum. 571.c
Virtutes quædam ſunt in appetitu ſenſitiuo. ibid.
De virtutibus quomodo agunt Theologi. 585.c
Omnium virtutum actus quomodo charitatis effectus? ibid.
Virtus vna poteſt habere diuerſos actus & obiecta materialia. 587.b,c
Virtus inferior quomodo poſſit actui ſuperioris imperare, quomodo non. 587.d
Virtus nulla ſibi contraria per ſuos actus. 716.e
In virtutis actu, qui præcipitur, quot conſideranda ſint. 755.a,b
Virtutes morales circa quid verſentur. 777.d
Virtutis moralis medium dupliciter poteſt conducere communitatis. 784.b,c.& ſeq.
Virtutes quibus & quot actibus acquirantur & corrumpantur. 787.b,d
Virtutum omnium medium non eodem modo ponitur. 819.d,e.& ſeq.838.d
Virtutes aliæ quomodo differant à iuſtitia ratione obiecti. 820.e
Virtutis conditiones & officia quæ. 827.a,e
Virtus quælibet debet rectè operari ſecundùm omnes circumſtantias ſuæ laudis & materiæ. 832.e.833.a
Virtus & vitium verſantur circa eandem materiam. 837.d,e
Virtutis moralis materia quæ ſit. ibid.
Virtutes morales qua ratione diſtinguantur à iuſtitia. 838.c,& ſeq.
Omnes etiam præter iuſtitiam perficiunt hominem in ordine ad ſeipſum. 839.a,b.1225.e.1226.a
Iuuant ſe mutuo in ſuperandis difficultatibus 840.b,c.841.e.842.a
Quod ſit ſubiectum virtutum moralium. 843.c.912.b,c
Virtus quæuis perfectiſsima in ſuo genere. 842.d,e.& ſeq.
Virtutes intellectuales præſtantiores ſunt moralibus. 843.a
Virtutes quomodo dicantur differre ſpecie. 871.b,c
An ſoli virtuti ſuperiori conueniat imperare. 1243.a,b.& ſeq.
Virtutem vnam alteri imperare quid ſit. 1243.a,b

Vita.

Vita propria quando profundi poſſit. 553.e.& ſeq.1554
Quando vitam temporalem pro ſpirituali proximi profundere liceat. 555.e.& ſeq.
Vita comparata ad bona fortunæ æſtimari nequit. 936.b.1084.d
An vita poſſit profundi pro maximo commodo temporali proximi. 936.e
Quomodo vita ablata poſſit compenſari pecunia. 937.a,b
Vitam tueri poteſt quis omni actu, quo nulli fit iniuria. 1048.d
Vita regularis in quo conſiſtat. 1751.d

Vitium.

Repugnat duobus modis virtuti. 379.e.1419.a,b
In quo conſiſtat vitij & virtutis contrarietas. 1419.a

Veritas,

Digitized by Google

Vnitas.

Eſt vna proprietatum Eccleſiæ. 137.b.& ſeq.204 a
Quomodo hæc vnitas intelligenda ſit. 137.c.d. 160 c.& ſeq. 689.c.d.& ſeq.
Vnitatis conſeruandæ optima ratio. 204.a.b
Vnitas eſt arctius vinculum quàm vnio. 551.b
Maximum Eccleſiæ bonum. 694 c.695.b.c

Voluntas.

Quot modis feratur in ſuum bonum ſupernaturale. 443 a
Non diuiditur vt appetitus in duas ſpecies diſtinctas potentias. 443 a
Quomodo perfectius feratur in Deum, quàm intellectus. 450.b
Poteſt ſimul intendere in plura obiecta. 533.b
Deum non poteſt nolle in ſe. 666 b c
Sub qua ratione aliquid velit vel nolit. 666.b
Quomodo ſit pars potentialis animæ. 790. d

Votum.

Quid ſit. 1317.d.1319.a. & ſeq.
Vouere quid. 1317.d.1318 a
Votum quot requirat,& quæ. 1319.a.b.1323.c.e.1326. & ſeq.
Quantam requirat deliberationem. 1327. a b
Votum leuiter emiſſum an obliget,& quale ſit peccatum 1327.d.e
Voti finis duplex. 1328.c.1329.a
Ex fine diiudicatur materia voti. ibid.
Votum cur actus religionis. 1329.b.1340.b
Vt aliquid ſit materia voti, quot conditiones requirantur. 1329.b. c.& ſeq
Votum non eſt, ſi quis voueat ſe nunquam peccaturum mortaliter. 1330 a
Votum quando teneat ex circunſtantia mala, quando non. 1330.e 1331.a.& ſeq.
Voti materia non poſſunt eſſe, quæ negatiuæ opponuntur conſiliis Euangelicis. 1333.e
Cur quædam, quæ opponuntur contrariè, poſſint? 1335.a b. & ſeq.
Votum præteriti quibus de cauſſis liceat. 1335.b.c
An res præceptæ poſſint eſſe materia voti. 1438.b
Votum in Baptiſmo propriè non eſt. 1338.d e
Eſt opus bonum & meritorium. 1339 a.& ſeq.
Includit actum voluntatis & intellectus. 1353. b
An votum dicendum, quod promittitur Sanctis? 1340.c. 1341.a
Melius eſt aliquid facere ex voto, quàm ſine illo. 1341.c. & ſeq.
Voto ſe homo perfectius ſubdit Deo, quàm ſi non voueat. 1341.d 1342.c
Voti vinculum non minuit meritum. 1343. e
Nec eius pœnitudo. 1344.b.c
Aliquando poteſt eſſe peccatum. 1344 b.c
Vota obligant ſub peccato. 1344.e.& ſeq.
Votum violans an vnum ſolũ peccatum & quale incurrat. 1346.d. & ſeq
Qui vouet opus tenetur etiam ad neceſſariam circumſtantiam operis. 1346 c
Voti circumſtantia à vouente non determinata poteſt eſſe quadruplex. 1348.d.& ſeq.
Qui vouit ingreſſum Religionis, quando id implere debeat. 1349.c
Quid poſſit liberare aliquem à voto. 1350.c.1351.b.c
Regula generalis, qua dignoſcitur vtrum votum ratione materiæ reddatur inualidum. 1350.d.e.& ſeq.
Qui poſt votum caſtitatis contrahit matrimonium ſine diſpenſatione, non poteſt petere debitum. 1351, c
Vbi primaria voti materia facta eſt impoſſibilis, ſecũdaria non obligat. 1351.c.d.& ſeq.1353.a
Siquis vouit ſe ingreſſurum Religionem, quoties, vt denuò liber ſit, conari debeat, vt recipiatur. 1352.e
Quid ſi ſe ad vnum monaſterium obligaſſet? 1353.a
Poſt votum, quatenus quis ſeipſum vouens voluit eſſe liberum, eatenus liber eſt. 1353 b.c
An votum vi extortum, metu cadente in conſtantem virum, obliget. 1353.c.d
Votum aliud ſimplex, aliud ſolenne. 1354.d
Quorum ſit ſolenne. 1354.d
Quomodo differant hæc duo vota. 1354.d.e.1357.e.1358.a 1359.a
Solenne dirimit matrimonium contractum, ſimplex impedit contrahendum. 1354.d.e.1358.a.firmat ſtatum.1685.a
Votum ſimplex in quo conſiſtat. 1354.e.1355.a.& ſeq. 1358.a 1360.b
Cur votũ ſolenne matrimoniũ contractum dirimat. 1355.b. & ſeq.
An votum ſolẽne poſſit eſſe ſine ſpirituali benedictione perſonæ. 1356.c.d
In quo conſiſtat. 1357.e.1358 a & ſeq.
In voto ſimplici perſona retinet adhuc dominium ſui. 1339.a
Qui poſſint vouere. 1360.c & ſeq.
Subditi non poſſunt ea vouere, quæ non ſunt ipſorum iuris, niſi obtineant facultatem. 1360.d
Quis conſenſus ſuperioris, vt votum ſit ratum, requiratur. 1360.c. d.1461.1462
An ſuperior poſtquam fecit facultatem ſubdito exequendi votum, poſſit illud reuocare. 1362.e. & ſeq.
Votum ſemel ſecundùm ſe totum irritatum nunquam reuiuiſcit. 1364.c.d
Votũ coniugis, inſcio altero coniuge, intrandi vel manendi in Religione eſt nullum. 1365.d e
Subditus facta ſibi copia explicãdi voti, an differre poſſit. 1362.d.e
Votum factum non mala intentione, ſed tamen inuito altero coniuge, obligat ad non exigendum debitum. 1365.c d
Votum ſubditi explendum ſuo tempore, quomodo poſſit irritari à ſuperiore. 1366. a.b
Omnia vota ſimpliciter Religioſi quomodo poſſunt irritari à Prælato? 1366 c.d
Coniuges quomodo mutuò ſubditi ſibi ſint quoad emittenda vota. 1366.d.e.& ſeq.
Quomodo ſeruus domino. 1368.b.c
Votum coniugis de non exigendo debito alteri coniugum non poteſt irritare. 1367 b.c
Voto ſe obſtringere nõ poſſunt pueri ante vſum rationis. 1367.c.d
Ante decimum quartum annũ vtens ratione & doli capax votum ſimplex poteſt emittere. 1367.d.e
Omnia vota puerorum facta ante annos pubertatis irritari poſſunt à parentibus. 1367.d & ſeq.
Poſt pubertatem perſonalia non poſſunt. 1367.e
Quæ vota ſerui dominus irritare poſſit. 1368.b
Quando pueri & puellæ poſsint ſe ſolenni voto obſtringere. 1367. c.d.e 1368
Voti obligatio tollitur quatuor modis. 1369.a.b
In voto diſpenſare quid ſit. 1369.c.d.1370.a
Irritare, interpretari & commutare votum quid ſit. 1369.d.e.& ſeq.
Quo iure, & in quibus votis diſpenſet Pontifex. 1370.d.& ſeq.
In quibus votis Epiſcopi non poſsint diſpenſare. 1370.b.c
Vbi eſt cauſſa ſufficiens, prælatus diſpenſare poteſt ſimpliciter, nec eſt neceſſe, vt votum commutet. 1379. b.c
Animi leuitas in vouendo ſitne ſufficiens cauſſa diſpenſationis. 1380 c.d
Sitne maior obligatio voti, quàm iuramenti. 1398.c
Quomodo peccent Religioſi contra ſua vota. 1746 a
Votum de minori bono vtrum cedat voto de maiori. 1687.c
Quodnam trium votorum Religioſorum ſit potiſsimum. 1742.c
Obedientiæ votum quomodo in ſcripturis? 1738.c
Paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ vota rectè emitti, probatur. 1738.a.b

Vſura.

Definitur. 1133.b
Reſtituenda eſt. 617.d
Non licet ex ea facere eleemoſynam. ibid.
Eſt quædam iniuſta venditio, qua idem bis venditur. 1194.b.1134 b.1138 b.c.& ſeq.
Quare ſit prohibita. 1104.a
Vſura palliata quomodo in emptione & venditione committatur. 1104.a
Vſura communi conſenſu Doctorum dupliciter accipitur. 1133.b & ſeq.
Vſura alia interior, alia exterior. 1133.c
Significat etiam idem, quod fœnus. ibid.
Vſura in quibus rebus potiſsimùm locum habeat. 1134.a.b.& ſeq.
Non eſt vſura cùm petitur aliquid vltra ſortem, in quatuor conditionibus. 1107.e.1108.a. & ſeq.
Tripliciter poteſt aliquid accipi vltra ſortem. 1135.a.b. 1136.a
Vſuram eſſe vi mutui quid ſit. 1134.d
Vſura non eſt proponere ſibi finem principalem mutuationis auctarium, quod ex gratitudine alterius ſperat. 1135.d.1218.c.d
Vſuram eſſe principaliter vel minus principaliter lucrum vltra ſortem expectare, quomodo ſit verum, & quomodo non. 1135.e & ſeq.
Vſuram non eſſe peccatum, error hæreticorum Albanenſiũ. 1137.a
Eſſe prohibitam probatur primo iure naturæ. 1138.b.1142.d deinde humano. 1143.b
Vſura comparatur latrocinio & parricidio. 1137. e. 1142. d. e 1136.c
Vſura ſi aliquando iure ciuili fuerit permiſſa, illæ leges iure canonico debebunt corrigi. 1147.c
Vſuræ aliquæ olim iure ciuili permiſſæ. 1147.e
Vſura charitati & iuſtitiæ repugnat. 1149.e.1150 a
Committitur ſi vi mutui aliquid vltra ſortem accipitur. 1150.b c niſi gratuitò detur. 1150.e.1218.c.d
Non eſt vſura pro mutuo exigere amorem, vel aliud pecunia non æſtimabile. 1150.d.1152.c.1153 e. & ſeq.
Sed ſi quis exigit aliquid ex gratitudine perſoluendũ vi mutui ita, vt obliget alterum, vſura eſt. 1151.d.e.1155 c.d
Si quis petat aliquid ſincero animo tanquam ſignum beneuoli animi, vſuram non admittit. 1152.c
An ſit vſura, ſi in pactũ deducatur gratuita illa remuneratio. 1152. e.& ſeq.
Vſuram ſoluens an directè cooperetur peccato vſurarij. 1165. b.c & ſeq.
Vſura ſæpè palliatur in emptione cenſuum. 1172.c
Non committitur vbi aliquid accipitur ratione lucri ceſſantis vel damni emergentis. 1219 a.& ſeq
Item vbi faciendæ ſunt expenſæ. 1219.d e

Digitized by Google

Vbi eſt morale periculum ſolutionis. 1220 a
Præterea ratione laboris & induſtriæ. 1220.b
Ratione tranſlationis ſortis de loco in locum. 1210.d.e
Ratione diſtantiæ loci. 1210.e
Ratione concurſus plurium contractuum. 1221 a.& ſeq.
Fundamentum & ſedes omnis vſuræ eſt mutuum. 1134.a.1222.d

Vſurarius.

Vſurarij famulus recipiens pecunias quomodo ſit cauſſa vſuræ. 885.d.1159.c.d
Tenetur reſtituere. 885.d.1159.c.d
An Vſurario liceat domum locare. 1131.b. & ſeq.
Vſurarius dans mutuum, transfert dominium. 1138.c.d.& ſeq.
Accipit aliquid pro vſu, cùm ipſius non ſit. 1139.b c.& ſeq.
Quacunque ratione aliquid vltra ſortem accipiat, iniuſtè accipit, ſi vi mutui id fiat. 1139.e.& ſeq
Contra mutuatarium non habet actionem. 1147.c.d
Debet reſtituere. 1156.c.& ſeq.
Vſurarius mentalis quis, & quando teneatur reſtituere. 1157.d.e.& ſeq.
Vſurarius realis quis? ibid.
Non poteſt alienare res vſu non conſumptibiles acquiſitas per vſuram. 1158.d.e
Conſumptibiles aliquando poteſt. 1158.d.e.1161.c.d
Ad neceſſitatem ſtatus & familiæ poteſt alienare. 1158.e.1159.a qua ratione.
Vſurarius non eſt dominus pecuniæ vſurariæ, & tamen non ſunt iniuſti contractus, quibus trãsfert eam pecuniã in alios. 1148.b.c

Vſusfructus.

Quid ſit. 874 c
Num transfert dominium. 874 d
Pertinet ad iuſtitiam commutatiuam. ibid.

Vox.

Vocéne & cantu laudandus Deus, & quas ob cauſſas? 1415.c.& ſeq.

Valdenſes heretici.

Negant Chriſtianis licere exercere iudicia 854 a.& ſeq. improbãt horas canonicas. 128 c.d & vſum Eccleſiarum. 1300 a

Vuicleffus hereticus.

Primatum Papæ in Eccleſia negat. 207.d
Peccato mortali dominium rerũ amitti dicit. 395.e.858 a 1008.c
Damnatur in Concilio Conſtantienſi. 858 a 1009 b.395.c
Aſſerit item gratiam ſemel habitam non poſſe amitti. 526.c.d
Docuit eleemoſynam peccatoribus non eſſe dandam. 620.b
Superiores puniri poſſe à ſuis ſubditis. 640.c
Similiter illos ſua poteſtate excidere ſimul atque peccarint mortaliter ibid.
Negat vllum bellum licitum eſſe. 701.b
Rerum dominium auſert viris Eccleſiaſticis. 1004.d
Poteſtatem legitimè iudicandi Chriſtianis abrogat. 858. a.b
Negat vim orationis. 1248.d
Et præſciti orationem valere. 1260.c
Impugnat inuocationem Sanctorum. 1262. d horas Canonicas. 128.c d Vſum Eccleſiarum. 1300.a Solutionem decimarum. 1309.a Obligationem votorum. 1344.e Vſum Iuramenti. 1385.a Cantum in Eccleſia. 1415.d
Religioſis laborandum eſſe tradidit. 1757.c

Vuigandus.

Fatetur ſuos Euangelicos omni ſcelerum genere coopertos. 76.e 77.a
Gloriatur illuſtrationẽ fidei ante ſe mundo non fuiſſe perſpectam. 179.c
Zelus, vide Æmulatio.

FINIS.

ROMA